

František Trávníček

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO

*Čtvrté, přepracované a doplněné
vydání*

Praha 1952

SLOVANSKÉ NAKLADATELSTVÍ

PŘEDMLUVA.

1. **Celkový rozsah.** Toto dílo obsahuje slovní zásobu spisovné češtiny dnešní, a to mluvené i psané, vlastně spisovné i hovorové. Slova a rčení běžná snaží se vyčerpat úplně, méně častá, řídká, ojedinělá jen ve vhodném výběru. Ve výběru zaznamenává vedle slov dnešních také slova starší, i z doby obrozenské, nebo i staročeská, vyskytují-li se u dnešních spisovatelů (na př. staročeská u Wintra, u Jiráska) nebo u starších spisovatelů čtených ještě dnes, hlavně klasických. Přihlíží nemalou měrou k mluvě umělecké, básnické a vůbec literární, protože je literatura důležitou součástí naší duchové kultury.

Vedle slov domácích zaznamenává naše dílo i slova cizí, nejen úplně zdomácnělá, nýbrž i ta, která se pocítují za cizí, ale mají širší okruh platnosti.

Z mluvy odborné pojata jsou do slovníku jen ta slova, která se stala nebo stávají majetkem i vrstev neodborných. Rovněž ze slov lidových, nářečních a ze slovenských vybrána pouze ta, která pronikla nebo pronikají do jazyka spisovného, hlavně hovorového. Podobně je to s lidovými významy slov spisovných. Shromáždit celou odbornou a lidovou mluvu mohou jen slovníky zvláštní.

2. **Uspořádání látky.** Ženské protějšky (přechýlené ženské tvary) mužských podstatných jmen připomínají se v hranatých závorkách za tvarem mužským, na př. *obyvatel* [-lka], *žák* [-kyně], *holub* [-bice]. To znamená, že jsou k muž. podst. jménům *obyvatel*, *žák*, *holub*... ženské protějšky *obyvatelka*, *žákyně*, *holubice*... Tyto dvojice mají stejný věcný význam, liší se jen mluvnickým rodem, takže patří k sobě. Náleží-li ženský protějšek abecedně jinam, je tam většinou uveden s odkazem.

Přídavná jména se uvádějí zpravidla v podobě složené (*bohatý, laskavý, plný...*) a tvary jmenné (*bohat, laskav, pln...*) kladou se do hranatých závorek vedle složených: *bohatý* [-t], *laskavý* [-av], *plný* [pln]...

Příslovce a jména vlastností odvozená ode jmen přídavných rovněž se pravidlem uvádějí v hranatých závorkách vedle vlastního tvaru přídavného, na př. *hrdý* [-dě; -dost], *mužský* [-sky; -ství], protože mají ustálený význam plynoucí ze základního příd. jména: *hrdě* = hrdým způsobem, *hrdost* = vlastnost někoho, něčeho hrdého, *mužství* = mužský ráz, souhrn mužských vlastností. Vykládají se a kladou zvlášť jen tehdy, mají-li význam osobitý.

Třetí stupeň přídavných jmen se zvlášť nepřipomíná, protože se tvoří předponou *nej-* od stupně druhého, který se uvádí pod stupněm prvním: *kratší* pod *krátký* atp. A vedle druhého stupně se připomíná v závorce také příslovce: *kratší* [*kratčeji*]...

Slovesa složená s předponami skoro pravidlem se uvádějí pod nesloženými; na př. *dati*, *vydati*... pod *dáti*; *napsati*, *vypsati*... pod *psáti*; *dodávati*, *rozdávati*... pod *dávati*; *nakupovati*... pod *kupovati* atpod. Je to přehledné a úsporné, neboť základní věcný význam sloves prostých i složených je většinou týž. Složeniny patří abecedně jinam než slovesa jednoduchá, ale na příslušných místech se na ně zpravidla neodkazuje, je-li složenost zřetelná (*do-platiti*, *roz-dati*, *za-psáti*, *od-hrnouti*...). Odkazy jsou na svých místech tehdy, není-li složení dost patrné, nebo není-li zcela jasné, kde je uvedeno sloveso samo. Na př. *dopomoci*, v. *pomoci*; *doháněti*, v. *háněti*; *dohazovati*, v. *házeti*. Viz k tomu zde dále.

Ze sloves odvozených uvádějí se pod základními slovesy vždy slovesa opakovací (na *-vati* a *-vávati*); na př. *dávati* pod *dáti*, *dělávati* pod *děláti*, *chodívati* pod *choditi*. Patří-li opakovací sloveso abecedně dále, je na ně na příslušném místě odkaz.

Některá odvozená slovesa jen složená uvádějí se jako hesla samostatná; na př. *-bírati* (*na-*, *od-*...); *-cházeť* (*do-*, *na-*...); *-nášeti*...

Opětovací slovesa, která se vyskytují též jako nesložená, uvádějí se většinou jako samostatná hesla vedle sloves základních: *házeti* (vedle *hoditi*), *nositi* (*nésti*), *kupovati* (*koupiti*), *váleti* (*valiti*). K nim se řadí příslušné složeniny, na př. *na-*, *od-*, *vy-* (*házeti*).

Opětovací slovesa, vyskytující se jen ve složení s předponami, jsou většinou uvedena pod slovesy základními; na př. *od-hrnovati*... pod *hrnouti*; *u-díleti*, *roz-dělovati*... pod *dělit*; *vy-tékati*, *utíkat* pod *téci*; *za-kusovati*... pod *kousati*. Na těch místech, kam náležeji abecedně, je na ně odkaz: *odhrnovati*, v. *hrnouti*; *udíleti*, v. *dělit*; *utíkat*, v. *téci*. Kromě toho se uvádějí tato slovesa jako zvláštní hesla bez předpon a odkazuje se na to heslo, kde se připomínají jejich složeniny; na př. *-dělovati*, v. *dělit*; *-díleti*, v. *dělit*; *-hrnovati*, v. *hrnouti*; *-tíkat*, v. *téci*.

Některá opětovací slovesa, v živém jazyce jen složená, vyskytují se v knižním jazyce jako nesložená a tak jsou i uvedena; na př. *bíjeti* (*na-*, *od-*, *za-*...), *pájeti* (*na-*...), *píjeti* (*po-*...), *sílati* (*po-*...).

Složeniny z téhož základu kladou se zpravidla pod tučné heslo svého základu: *horo-lezec*, *-pis*..., *středo-asijský*, *-český*... Rozdělovací čárečka (-) je jen znaménko pomocné, které se jinak nepíše (*horolezec*, *středočeský*...). Dělá-li se i v písmě, je to zvlášť připomenuto nebo jinak vyznačeno.

Slova záporná (jména podstatná, přídavná, příslovce, slovesa) uvádějí se jen tehdy, mají-li nikoli prostý význam záporný, nýbrž jiný zvláštní (*nemoc*, *neštěstí*...), nebo splynula-li zápornka se slovem tak, že se kladné slovo nevyskytá (*nechat*, *nenávidět*, *nemotorný*...).

Pod heslem tučným připomínají se nezřídka kursivním písmem různá jiná slova příbuzná; na př. pod *abeceda* též *abecedář*, *abecední*; pod *básník* i *básniř*; pod *čoud* i *čouda*.

V témž tučném i kursivním hesle uvádívají se vedle sebe různé podoby hláskové, slovotvorné nebo tvarové: *čokl* || *čukl*; *bezpoko*_j, m. || *bezpoko*_{jí}, stř.; *habří*, stř. || *habřina*, ž. Náleží-li jedna podoba abecedně jinam, uvádí se na svém místě s odkazem.

Co se týče abecedního uspořádání, je *ě* za *e* (tedy *bě, pě, vě mě, fě, dě, tě, ně* za *be, pe...*), *ů* za *u*, *y* za *x*, *ř* za *r*, *qu* za *p*, *w* za *v*, *x* za *w*.

3. **Zpracování.** Význam slov domácích i cizích dílem se vystihuje slovy domácími souznačnými nebo významem velmi blízkými, někdy opisem a uvádí se znaménkem =, dílem se naznačuje jen obecně zařazením do širší skupiny, do svého významového druhu, rodu... a uvádí se čárkou (středníkem); na př. *haliti* = omotávati, svínovati...; *abalda* = hlavní sklad tabáku; *bělice*, ryba, třešně, slíva (t. j. jeden druh... ryb, třešní, sliv). Uvádění slov souznačných u domácích má za účel ukázati slovní bohatství, rozmanitost, pestrost našeho jazyka a české protějšky slov cizích chtí jednak usnadnění porozumění cizím slovům, jednak vytknouti ta česká slova, která jsou rovnocennou náhradou za slova cizí. U slov cizích připomíná se skoro vždy, z kterého jazyka byla přejata. Etymologie, původ slov domácích, jejich příbuzenství s jinými domácími nebo s cizími podává se jen zřídka a stručně, neboť stálý zřetel k etymologii není zpravidla nutný k porozumění významu slov a mohl by býti plně proveden jen ve slovníku zvláštním.

Slovník si všímá nejen slov jednotlivých, nýbrž též spojení slov, jejich vazeb, obrátů a rčení: *bílá neděle, kobyli hlava, stříbrná svatba...*, *báti se koho, čeho* || *báti se o koho, oč* || *báti se, že...*, *přáti co* || zastar. *čeho...*, *dáti se do práce, vzíti si co do hlavy, vychvalovati do nebe, chytati lelky, bráti (vzítí) koho v potaz, na potaz...* Spojení slov, obraty a rčení uvádějí se a vykládají pod tím heslem, které je jejich základem: *kobyli hlava* pod *kobyli*, *dáti se do práce* pod *dáti se*, *chytati lelky* pod *lelek*, *vzítí si co do hlavy* pod *hlava...* Nezřídka se při druhých členech těchto spojení, obrátů a rčení odkazuje k tomuto základu (při *hlava* na *kobyli*, při *chytati* na *lelek* atp.).

Slovník hledí též k jazykové správnosti, připomíná slova, vazby a rčení nesprávná, odchýlná, nebo bere slova... v ochranu proti nesprávným výtkám, a to s hlediska úkonného, se zřením ke kultuře spisovného jazyka v nejširším smyslu.

Náležitou měrou dbá slovník roztržidění slov, vazeb, rčení

podle jejich platnosti, hledíc k hustotě jejich užívání, k různým účelům a k úkolům spisovného jazyka, k citovému zabarvení apod. Odlišuje (hvězdičkou, poznámkou, uvedením autora) od slov obecně rozšířených nebo od jejich běžných významů slova méně běžná, knižní, zastaralá, ojedinělá nebo méně časté, zastaralé, knižní, ojedinělé významy, označuje slova lidová, vulgární, slova významu hanlivého, posměšného ap., rozlišuje slova odborná od neoborných.

Vedle stránky významové přihlíží slovník také k p r a v o p i s u a k t v a r ů m. U podstatných jmen se vždy uvádí mluvnický rod, dále bez bližšího označení 2. pád jedn. č., není-li úplně jasný (*dub, -u, kost, -i, lviče, -čete...*), u jmen rodu ž. a stř. někdy 2. p. mn. č. (*ručka, -ček, očko, -ček, kuřátko, -tek...*). Podobně se u sloves připomínají ty tvary, které nejsou zcela běžné, nebo kde by mohly být pochybnosti, jako 3. os. mn. č. oznam. zp. přít. času (*šedivěti, -vějí...*), rozk. zp. (*chýliti, chyl, šířiti, šíř...*) atp.

*

Toto 4. vydání je proti 3. změněné a doplněné. Nemalé změny jsem provedl v uspořádání látky, a to pro větší přehlednost a praktičnost.

Utěšený, v celé naší historii nebyvalý rozmach všeho našeho společenského dění, souvisící s vítěznou cestou k novému řádu, socialistickému, odrazil se velmi výrazně v slovní zásobě českého jazyka, který souvisí s myšlením a zároveň s ním s veškerou činností všech jeho uživatelů. Ve svých slavných statích o jazyce napsal velký Stalin obecně o vlivu změn ve společenském dění na jazyk toto: „Proto se slovní zásoba jazyka, která je velmi citlivá k jakýmkoli změnám, neustále mění.“ Podstatu změn ve slovní zásobě ruského jazyka za posledních 30 let, během nichž byl v Sovětském svazu nahrazen kapitalistický řád socialistickým, vystihl Stalin takto: „Slovní zásoba se změnila v tom smyslu, že se doplnila značným počtem nových slov a výrazů, vzniklých následkem vzniku nové socialistické výroby, vzniku nového státu, nové socialistické kultury, nového společenského života, morálky a konečně následkem růstu techniky a vědy. Změnil se smysl řady

slov a výrazů, jež nabyly nového věcného významu. Ze slovníku vymizelo jisté množství zastaralých slov.“

Tato hluboká Stalinova pozorování plně se osvědčila i v našem jazyce. Už letmý pohled na naši slovní zásobu přesvědčivě ukazuje, že vznikla řada nových slov: *desítkář, padesátkář, újezdář, pětistovkař, zlepšovatel, školitel, údržbář, úkolář, zábranář, rozpočtář; šturmovština, kombajn, záhumenek, nástěnka; kádrovat* . . . Při podrobnějším sledování naší slovní zásoby objevují se desítky dalších nových slov, desítky slov dnes zastaralých, desítky slov s novými významy, slov zcela nově chápaných.

Pokusil jsem se podle svých sil a možností zachytit tyto rozmanité změny v slovní zásobě našeho jazyka a pomoci tak všem jeho uživatelům, jejichž počet stále vzrůstá, zejména mezi dělnickou třídou. Měl jsem na mysli Stalinova slova, že jazyk umožňuje výměnu názorů, která je „neustálou životní potřebou“, takže je „bez ní vyloučena sama existence společenské výroby“ a že „bez jazyka zastaví společnost výrobu, rozpadá se a přestává jako společnost existovat“.

Jak se mi podařilo tento čestný a odpovědný úkol splnit, nechť posoudí sami uživatelé tohoto díla.

Brno 9. května 1952.

Fr. Trávníček.

Znaménka

a jejich výklad.

- * znamená slovo nářeční, vulgární, z hantýrky atp. nebo spisovné zastaralé, řídké, ojedinělé
- označuje neúplné zaznamenání slova využitím slova předcházejícího, a to buď jeho části nebo celého; na př. *bavlna*, *-nář* =

... *bavlnář* (společná část *bavl-*)
 || *platiti*, *za-* = ... *zaplatiti* (k *za-* se připojí celé slovo *platiti*)
 || = vedle toho
 « » je značka výslovnosti; na př.:
ablativ «-týv» = čte se ablatýv
 [], viz Předmluvu

Zkratky

mluvnické a slovníkářské.

aj. = a jiní, jiné, jiná
 amer(ic). = americký
 ap., apod. = a podobně
 arab. = arabština
 arch. n. archaist. = archaismus, archaistické slovo
 architekt. = slovo vyskytující se v architektuře
 atd. = a tak dále
 atp. = a tak podobně, a tomu podobné (-ně)
 básnic. = básnické slovo, básnictví
 běž. = běžný..., běžné (slovo)
 bibl. = biblické slovo
 botan. = botanický název, botanika
 býv. = bývalý...
 církv. = církevní slovo
 cit. = citové slovo, -vý význam, citově zabarvený
 citosl. = citoslovce
 č. = Čechy
 č. = číslo
 čast. = častěji
 čes. = český
 čísel. = číselný...
 čísl(ov). = číslovka
 dějepis. = slovo vyskytující se v dějepise
 dialekt(ic). = dialektické slovo, nářeční
 diplom. = diplomatické slovo
 dok(on). = dokonavé sloveso
 domác. = domácí
 druh. = druhový...

důvěr. = důvěrný, domácí...
 elektrotechn. = elektrotechnický výraz
 eufem. = eufemismus, eufemisticky
 fonet. = fonetika
 franc. = francouzský, francouzština
 geolog. = geologický název, geologie
 germán. = germánský
 han. = hanácké slovo
 hanl. = hanlivé slovo
 hantýr. = hantýrka, tajná mluva (na př. zlodějská) n. důvěrná mluva některé sociální vrstvy
 hebr(ej). = hebrejské slovo
 hovor. = hovorově, -vé slovo
 hromad. = hromadný, -né
 hudeb. = hudební název
 chem. = chemický, -ké slovo
 chyb. = chybně
 indič. = indiština
 Internac. = Internacionála
 ital. = italský, italština
 jm. = jméno
 jedn. = jednotné číslo
 kancelář. = kancelářský...
 kniž. = knižní slovo
 ku př. = ku příkladu
 lat. = latinský, latina
 leg. = legionářský, -ské slovo (z 1. svět. vál.)
 lékař. = lékařský, lékařství
 les. || lesnic. = lesnický, lesnictví
 lid. = lidový, -vě
 liter. = literární (slovo)

- m. = mužský (rod); = místo (předlož., příslov.)
 M. = Morava
 min. = minulý
 míst. = místní
 mluv. = mluvnický název, mluvnickví
 mn. = množné číslo
 mor. = moravský
 muž. = mužský
 myslivec. = myslivectví, myslivecké slovo
 n. = nebo
 nálad. = náladový
 na př. = na příklad
 nářeč. = nářeční slovo
 násob. = násobný...
 nedokon. = nedokonavé sloveso
 nejčast. = nejčastěji, -stější
 neosob. = neosobní
 neskl(on). = nesklonné slovo
 nespr. = nesprávně
 neústroj. = slovo neústrojné, ne v duchu čes. jazyka
 Něm. = Německo
 něm. = německý, němčina
 nik. = nikoli
 novinář. = novinářský..., novinářství
 obyč(ej). = obyčejný, -ně
 odbor. = odborné slovo
 odch. = odchylně, odchylkou
 odvoz. = odvozený, -no...
 ojediň. = ojediněle, -lý, -lé
 opak. = opakovací sloveso
 opět. = opětovací sloveso
 opovrhl. = opovrhlivé slovo
 os. = osoba
 osob. = osobní
 p. = pád
 per. = perský, perština
 pod(ob). = podobně
 podmět. = podmětový, -vě
 pořad. = pořadný...
 podst. = podstatné (jméno)
 politic. = politický
 pomíst. = pomístní (jméno)
 pomn. = pomnožné (jméno)
 portug. = portugalský, -lština
 poštov. = poštovní (slovo)
 předl(ož). = předložka
 přech(od). = přechodník
 přenes. = přeneseně, v přeneseném smyslu
 příč. = příčestí
 příd. = přídavné (jméno)
 příjm. = příjmení
 přírodopis. = přírodopisný název
 přísl. = přísloví
 příslov. = příslovce
 přivlast(ňov). = přivlastňovací
 pův. = původně, -dní
 rostl. = rostlina
 rozk. = rozkazovací způsob
 rumun. = rumunský, -nština
 rus. = ruský
 ruš. = ruština
 řad. = řadový...
 řec. = řecký
 řec.-lat. = řecko-latinský
 řeč. = řečtina
 řidč. = řidčeji
 sl., slov., sloven. = slovenský, slovenština
 Sl., Slov. = Slovensko
 slang = jazyk jedné společenské vrstvy
 slevač. = slevačský název
 slovan. = slovanský
 slovin. = slovinský, slovinština
 slož. = složený, složení; slož. dok., nedok. = složené dokonavé, nedokonavé tvary; ve slož. = ve složení, ve složeninách
 souřad. = souřadný...
 sovět. = sovětský
 spoj. = spojka, spojení
 spr., správ. = správně
 sr. = srovnej
 stč., staroč. = staročeský, -sky
 střed. = střední (rod)
 stud(ent). = studentský, -ké slovo
 stup. = stupeň
 symb. = symbol, symbolicky
 špaň. = španělský, -lština
 t. = tamtéž, totéž
 táz. = tázací
 t. j. = to jest
 t. zv. = tak zvaný
 v. = viz, vedle
 vlast. = vlastně
 vojen. = vojenské slovo, vojenství

vulg., vulgár. = vulgární	zhrub. = zhruběle, -lé slovo
vztaž. = vztažný...	zp. = způsob
zahrad(nic). = zahradnický, zahradnictví	zpodstat. = zpodstatnělý, -lé
zájm. = zájmeno	zprav. = zpravidla
zákl. = základní	zpřídav. = zpřídavnělý, -lé
zast(ar). = zastaralé slovo	zříd. = zřídka
zednic. = zednické slovo	zvl. = zvláště
zesíl. = zesílené	ž., žen. = ženský (rod)
	želez. = železnictví, železniční

Seznam pramenů a jejich zkratky.

Arb. = Jak. Arbes
 Baar J. š.
 Bar. = G. Bareš
 Bár. = J. Bárta (prosák)
 Bart. = Fr. Bartoš
 Bart. F. M.
 Bass = Ed. Bass
 Beč. = J. Bečka (filolog)
 Bělehr. = Jan Bělehrádek
 Beneš. = Bož. Benešová
 Bezr. = P. Bezruč
 Blá. = I. A. Bláha
 Bozd. = Em. Bozděch
 Bráf Albín
 Brandl V.
 Břez. = Ot. Březina
 Buzk. = Pavla Buzková
 Čap. = Kar. Čapek
 Čap. J. = Jos. Čapek
 Čar. = Jan Čarek
 Čech Svat.
 Čelak. = Fr. L. Čelakovský
 Čep Jan
 Červ. = Vincenc Červinka
 Č.-Chod = K. M. Čapek-Chod
 Dav. = J. J. David
 Den Petr
 Dr. = Jan Drda
 Drn. = Vlad. Drnák
 Drt. = Fr. Drtina
 Dur. = Jar. Durych
 Durď. = Jos. Durdík
 Dyk = V. Dyk
 Eisn. = Pavel Eisner
 Elpl = Mír. Elpl
 Erb. = K. J. Erben
 Erban K.

Ertl = V. Ertl
 E. z čenk. = ... z Čenkova
 Fischer. = J. Fischerová
 Flajšh. = V. Flajšhans
 Fryš. = Emilie Fryšová
 Füg. = J. Fügner
 Gal. = Agapit Galaš
 Geb. = Jan Gebauer
 Gell. = Fr. Gellner
 Goll Jar.
 Gottw. = Klement Gottwald
 Götz = Fr. Götz
 Háł. = Vít. Hálek
 Hal. = Fr. Halas
 Ham. = Fr. Hamza
 Han. = V. Hanka
 Hanuš St.
 Han. J. = Jos. Hanuš
 Hatt. = M. Hattala
 Havl. = Jan Havlasa
 Havlíč. = K. Havlíček
 Havr. = Boh. Havránek
 Hell. = S. Heller
 Herb. = Jan Herben
 Herit. = Fr. Herites
 Herrm. = I. Herrmann
 Heyd. = Ad. Heyduk
 Hilb. = Jar. Hilbert
 Hlad. = V. Hladík
 Hlaváč. = K. Hlaváček
 Hlav. = A. Hlavinka
 Hoffm. = Ad. Hoffmeister
 Holeč. = Jos. Holeček
 Ho. = Jos. Hora
 Hor. = K. Horký
 Hostln. = Ot. Hostinský
 Hostov. = E. Hostovský

Hrub. = Fr. Hrubín
 Humber. = Jar. Humberger
 Hýs. = Milosl. Hýsek
 Chaloupec. = V. Chaloupecký
 (historik)
 Chaloup. = Jos. Chaloupka
 Jablon. = B. Jablonský
 Jah. = Jos. Jahoda
 Jak. = Jan Jakubec
 Jar. = G. Jaroš
 Jelin. = Han. Jelínek
 Jeřáb. = V. K. Jeřábek
 Jeřáb. č. = čestmír Jeřábek
 Jesen. = Růž. Jesenská
 Jir. = Alois Jirásek
 Jirán. = M. Jiránek
 Jireč. = J. Jireček
 Jungm. = J. Jungmann
 Kadl. = Svat. Kadlec
 Kaizl Josef
 Kal. = Jos. Jar. Kalina
 Kál. = K. Kálal
 Kál. M. = M. Kálal, Slovenský
 slovník
 Kamar. = Jos. Vlast. Kamarýt
 Kamin. = B. Kaminský
 Kapper S.
 Karaf. = Jan Karafiát
 Klášter. = Ant. Klášterský
 Klicp. = V. K. Klicpera
 Klič. = B. Klička
 Klost. = K. Klostermann
 Knap = Jos. Knap
 Koll. = Jan Kollár
 Konr. = K. Konrád
 Kopeč. = Fr. Kopeček
 Kop. = Jos. Kopta
 Kopec. = Václ. Kopecký
 Kos. = J. E. Kosina
 Kosm. = V. Kosmák
 Koster. = Hugo Kosterka
 Kott = F. št. Kott, jeho česko-
 němec. slovník
 Král = Josef K.
 Krásnoh. = E. Krásnohorská
 Krej. = F. Krejčí
 Kronb. = R. J. Kronbauer
 Krof. = Kam. Krofta
 Krš. = V. Krška
 Kříž = Fr. Kříž

Kub. = Fr. Kubka
 Kunět. = B. Viková-Kunětická
 Kvap. = Fr. Kvapil
 Kvap. J. = Jar. Kvapil
 Lang. = Fr. Langer
 Lepař Jan
 LidNov. = Lidové noviny
 Lier = Jan Lier
 Linda Jos.
 Má. = Mácha
 Mac. = J. Macůrek (historik)
 Mah. = Jiří Mahen
 Mach. = J. S. Machar
 Macháč. = S. K. Macháček
 Majer. = M. Majerová
 Mál. = Ivan Málek, MUDr.
 Marek = A. M. Marek
 Mar. = Jaroslav Marcha
 Maria = Jarosl. Maria
 Martín. = V. Martínek
 Masar. = T. G. Masaryk
 Med. = R. Medek
 Mejs. = H. Jar. Mejsnar
 Metel. = Jindř. Metelka
 Mok. = Ot. Mokřý
 Mrš. = V. Mrštík
 Mukař. = Jan Mukařovský
 Nebes. = V. Bol. Nebeský
 Neff = Vlad. N.
 Nej. = Zd. Nejedlý
 Ner. = Jan Neruda
 Neum. = S. K. Neumann
 Nez. = Vít. Nezval
 Němc. = B. Němcová
 Nied. = Lubor Niederle
 Noh. = M. Nohejl
 Nov. = Arne Novák
 Nov. T. = Tereza Nováková
 Novot. = V. Novotný (hist.)
 Nový K.
 NŘ. = Naše řeč
 Oberpf. = F. Oberpfalcer (Jílek)
 Olbr. = Iv. Olbracht
 Opol. = Jan Opolský
 Palac. = Fr. Palacký
 Pel. = J. Pelíšek
 Pfl.-Mor. = Gust. Pfleger-Morav-
 ský
 Pittner. = Vl. Pittnerová
 Pokor. = Rud. Pokorný
 Pol. = M. Zd. Polák

Poláč. = K. Poláček
 Prach. = Fr. Prachař
 Pras. = V. Prasek
 Prav. = Pravidla čes. pravopisu
 Praž. = Albert Pražák
 Preiss. = G. Preissová
 Proch. = Arn. Procházka
 Příruční slovník jazyka českého,
 vydávaný třetí třídou České aka-
 demie věd a umění
 Puchm. = Ant. Jar. Puchmajer
 Pujm. = M. Pujmanová
 Puškin A. S. (v překl.)
 Quis = Lad. Quis
 Ra., Rais = K. V. Rais
 RK. = rukopis Královédvorský
 Rey. = Boh. Reynek
 Rutte = Mir. Rutte
 RZ. = rukopis Zelenohorský
 Řez. = V. Řezáč
 Sab. = K. Sabina
 Sedl. = Aug. Sedláček
 Sez. = K. Sezima
 Scheinpfl. = O. Scheinpflugová
 Schulz A.
 Slád. = J. V. Sládek
 Smet. = Em. Smetánka
 So. = Ant. Sova
 Sok.-T. = Sokol-Tůma
 Spáč. = Jindř. Spáčil
 Stalin = J. V. Stalin (v překl.)
 Staš. = Ant. Stašek
 Stroupež. = Lad. Stroupežnický
 Sum. = Jiří Sumín
 Suš. = Fr. Sušil
 Svět. = K. Světlá
 Svob. = F. X. Svoboda
 Svob. R. = Růž. Svobodová
 Sýk. = H. Sýkora
 šafař. = P. J. šafařík
 šal. = F. X. šalda
 šemb. = A. V. šembera
 šimáč. = M. A. šimáček
 šmil. = A. V. šmilovský
 šolc V.
 šrám. = Fr. šrámek
 štech = Václ. štech
 št.-Mar. = štorch-Marien
 štol. = Jos. štolba
 štoll = Ladislav štoll

šub. = F. A. šubert
 šv. = Jan šverma
 Tábor. = Fr. Tábořský
 Tauf. = Jiří Taufer
 Téver = Felix Téver
 Těsnohl. = Rud. Těsnohlídek
 Theer = Ot. Theer
 Thom. = Jos. Thomayer
 Thon J.
 Tilsch. = A. M. Tilschová
 Toman = Kar. Toman
 Tom. = V. V. Tomek
 Tréval = Emil Tréval
 Trýb = Ant. Trýb
 Třebíz. = V. Beneš Třebízský
 S.-Tůma = F. Sokol-Tůma
 Turín. = Fr. Turinský
 Tyl = Jos. Kajet. Tyl
 Tyrš = Mirosl. Tyrš
 Tyršová = Renata Tyršová
 Tvor. = Tvorba
 ůl. = Vl. ůlehla
 Ulr. = J. Ulrych, ekonom
 Urbán. = Rud. Urbánek
 Václav. = B. Václavek
 Vach. = E. Vachek
 Vach. J. = J. Vachek, filolog
 Vanč. = Vlad. Vančura
 Vaňor. = Otmar Vaňorný
 Vaš. = Jos. Vašica
 Váž. = V. Vážný, filolog
 Vinař. = K. Vinařický
 Vlč. = Jar. Vlček
 Vlč. V. = V. Vlček
 Vod. = J. Vodák
 Vondr. = F. A. Vondruška
 Vr. = Jan Vrba
 Vych. = P. Vychodil
 Vym. = Fr. Vymazal
 Weing. = M. Weingart
 Wint. = Zik. Winter
 Wollm. = Frant. Wollman
 Zahrad. = V. Zahradník
 Zápot. = Ant. Zápotocký
 Zey. = J. Zeyer
 Zelený V.
 Zíbrt = Č. Zíbrt
 Zub. = Jos. Zubatý
 Žák. = Fr. Žákavec

A

I a, á, 1. hláska, písmeno; neřící ani a «á» ani b «bé» = docela nic (hovor.); když jsi řekl a, řekni také b = když jsi o tom začal mluvit, řekni to všechno (t.); od a do z «zé», zet = všechno;

2. tón, nota, struna

II a, spojka, 1. členská, a to slučovací = i: otec a matka, dnes a zítra...; tři a tři apod. = vždy tři, po třech; 2. větná slučovací; spojuje dvě věty stejnorodé (hlavní, vedlejší): sedím a čtu; nevím, zda může a chce; kdyby se stalo a já nepřišel || ...stalo, že bych nepřišel; věty nestejnorodé (hlavní a vedlejší n. opačně), netvořící souvětí: řekl, že se vrátí, a odešel; 3. větná odporovací = ale, avšak: slunce svítí, a prší; myslil, že je to šátek, a on to byl papír;

v. a sice, a to

III a, á (píše se někdy *áá*, *aaa*), citoslovce podivu, překvapení, spokojenosti, rozmrzení, rozpaků, odporu, záporu, bolesti: á, to je pěkné!; á, to voní!; a tak! = tak je to; Proč jsi přišel? A jen tak!; Půjdeš tam? A = kdepak, ne; a to by bylo pěkné!; a co tu chceš...?; á, to bolí;

á vystihuje zívání

à = po: à 10 Kčs...

aah, v. ah

a ba, v. ba

abalda, -ld, ž., z ital. appalto (nájem) = hlavní sklad tabáku; -dista «-dys-», m. = majitel abaldy

abalienace «-lije-», ž., z lat. = zcizení

abatyše, ž., z lat. abatissa = představená ženského kláštera; -šský [-šství]

abažúr, -u, m., z franc. abat-jour = stínítko

abbé, m. neskl. || abbého..., z franc. = duchovní bez kněžského úřadu

Abdéra, ž., řecký Kocourkov; Abdérta || Abdéřan, -a, m. = jeho obyvatel

abdikace, «-dy-», ž., z lat. = zřeknutí se, vzdání, odstoupení; -kačn listina...; abdikovati = zřící se, vzdáti se

abdominální, z lat. = břišní

abeceda, ž. = souhrn všech písmen pravopisného systému v ustáleném pořádku, nazvaný podle prvních liter; v starší době = tabulka s namalovanými písmeny; přenes. = základní vědomosti z nějakého oboru (hovor.); začít od -dy = od základů (t.); začít život od -dy = znova (Majer.); a. zásluh = výčet (So.); abecedář, -e, m. = žák učící se abecedě (zastar., Jir.); = vůbec začátečník (Ner.) || *abecedista «-dys-», -dník, -a, m.; abecední [-ně] pořádek... = podle abecedy; srovnati co -ně

Abel, -a || zastar. -e, m., biblic. jméno

abeles, -a, m., při rozdávání taroků = prvních a posledních šest karet

aberrace || -race, ž., z lat. = odchylka; -rační, příd. k tomu

abiturient [-tka], -a, m., z lat. = studující školy 3. stupně po maturitě nebo krátce před ní; -tní, zpravidla -tský, příd. k tomu

abjurace, ž., z lat. = odřeknutí se něčeho; -rační, příd. k tomu

ablativ «-týv», -u, m., z lat. = pád s významem od čeho, z čeho, v lat. 6. pád; -tivní, příd. k tomu, na př. význam, tvar

ablaut, -u, m., z něm. = střídání samohlásek v případech nesu - nosím, беру - brátí, stupňování (odlišné od stupňování

příd. jmen); *ablautový*, příd. k tomu, na př. stupeň, -vá řada
ahlegát, -a, m., z lat. = papežský vyslanec; = poslanec (lid. slov., zastarává)

ahnormalita, ž., z lat. = nepravidelný, zvláštní jev, útvar, nepravidelnost, zvláštnost; -*mální* [-*málně*; -*málnost*] = nepravidelný, zvláštní;

ahnormita, ž. = abnormalita (říd.);

ahnormní, příd. = abnormální (říd.)

aholice, ž., z lat. = zastavení trestního řízení před ukončením, zrušení policeiního dozoru nad nevěstkami; **aholicionismus** «-nyzmus», -mu, m. = snahy o zrušení, na př. otrokářství, dozoru nad nevěstkami; -*licionista* [-*stka*] «-nys-», m. = přívrženec abolicionismu; -*liční* zákon, snahy...;

aholovati = zrušiti

ahonent [-*tka*], -a, m., z franc. = předplatitel;

ahonnement «abonmá, hovor. -*nomí*», stř. neskl., franc. = předplatné, předplacení; a. časopisu, na časopis, do divadla, v divadle;

ahonentní, příd. k abonent; a. představení;

ahonovati se nač, si co = předplatiti se, si

ahortivní «-týv-», z lat.: a. lék = pro potrat, neboli -*tivum*, -va, stř.;

ahortus, -tu, m., lat. = potrat

Abraham, -a, m., biblic. jm.; symb. padesátní: viděti... Abraham = dožítí se padesáti let; symb. velkého stáří: pamatovati Abrahamu...; jíti k -hamu, -hamovi = zemřítí;

abrahamita, m. = člen jisté křesťan sekty; -*mitský*;

abrahamoviny, ž. pomn. = padesátiny;

Abrahamovo lůno = ráj, onen svět

abrase «-ze», ž., z lat. = rušivá

činnost příboje; -*stní* «-zýv-» || -*stní* činnost

abreviace «-vija-» || -*viatura* «-vi-jatú-», ž., z lat. abb- = písemná zkratka; -*viční* = zkratkový
abrogace, ž., z lat. = výslovné zrušení (zákona)

abruptní [-*ně*; -*nost*], z lat. = úsečný, náhlý (konec řeči...)

absces, -su «-su», m., z lat. = hlíza, ložisko hnisu v těle

absence «-sen-», ž., z lat. = nepřítomnost, nedocházení do práce, do povolání;

absentismus «-tyz-», -smu, m.

= stav absence, nedocházky;

absentovati = býti nepřítomen; a. se = odejiti

absint, -u, m., z lat., likér

absoluce, ž., z lat. = odpuštění hříchů, rozhřešení

absolutismus «-tyzmus», -mu, m., z lat. = neomezená vláda, samovláda; -*tista*, m. = přívrženec absolutismu, samovládce; -*tistický* [-*cky*] = v duchu absolutismu

absolutní || řídč. -*ný* [-*ně*; -*nost*], z lat. = naprostý, neomezený, nezávislý; a. většina = prostá; -*lutno*, stř. = jsoucno nezávislé na jiném, nezávislost

absolutorium «-tóryjum», -la, stř., lat., 1. = propouštěcí vysvědčení, v. na odchodnou; 2. = zproštění odpovědnosti, schválení činnosti

absolvent [-*tka*], -a, m., z lat. = žák, který dokončí vys. školu nebo školský stupeň před ní; -*ventský*, příd. k tomu; **absolvovati** školu, filosofii... = vychodit, vystudovat, dokončit; a. koncert, cyklus přednášek = provést, proslovit; a. koho = dáti, dávat mu rozhřešení

absorbovati, z lat. = pohltit, pohlcovat, vstřebat, -bávat, vssát, vssávat;

absorpce, ž. = vstřebání, pohlcení, vstřebávání...;

absorpční zařízení

abstinence «-sty-», ž., z lat. =

zdrželivost od čeho, zdržení, zdržování se čeho, zvláště alkoholických nápojů, neúčast při čem; *abstinent* [-tka], m. = kdo zachovává abstinenci, hlavně od lihovin; *abstinentismus* «-stynentyzmus», -mu, m. = abstinentsní hnutí; *abstinentní* || -tský (hnutí...); *abstínovati* (od čeho) = zdržovati se, zdržeti se

abstrahovati, z lat.: a. od koho, od čeho || zříd. koho, co = nepřihlížet, odmyslit si, pomíjet, pominout; a. v myšlení = zobecňovat, zobecnit; a. pravidlo... = vyvodit, vyvozovat; slož. dokon. *vy-* co z čeho = vyvodit (zobecněním)

abstrakce, ž., z lat. = abstrahování, něco vyabstrahovaného, abstraktního, pomysl. neskutečnost; *abstraktní* || řídč. -ný [-ně; -nost] = získaný abstrakcí, pomyslný, odtažitý; přenes. = mlhavý, neživotný; **-ktnictví*, stř. = sklon k abstraktnosti, záliba v ní (šal.); *abstraktno*, stř. = abstraktní oblast, svět; *-ktum*, *-kta*, stř. = něco abstraktního; = abstraktní, odtažitě jméno (mluvnic.)

abstrusní «-zní» [-ně; -nost], z lat. = skrytý, nesrozumitelný, nejasný

absurdita «-surdy-», ž., z lat. = absurdnost; *absurdní* || zříd. -ný [-ně; -nost] = nesmyslný, protismyslný

***abštajg**, -u. m., z něm. = pokoutní hotel, „zapadáč“ (vulg.)

abulie «-búlije», ž., z řeč. = nedostatek vůle, nerozhodnost

abundace, ž., z lat. = hojnost, nadbytek; *-dantní* = hojný, oplývající čím

abusus «-úzus», -su «-zu», m., lat. = zneužití, zneužívání, nadužívání

aby || kniž. *by*, 1. t. zv. spoj. podřad., vlastně spoj. *a* s podmiň. způs., *abych*, *abys* (nik. aby jsi) *aby*, *abychom* (nik. abych-

me, abysme, aby jsme), *abyste* (nik. aby jste), *aby*: nestůj o to, aby tě lidé chválili (přísl.); chci, abys byl šťasten; ustup, abych lépe viděl atp.: v ý p u s t k o u významového slovesa: Slíbil, že už bude pracovat. Jen aby, t. j. aby vytrval ap.; nespr. m. *a* o prosté časové posloupnosti, o ději prostě následném: odešel, aby se už nevrátil (m. a už se nevrátil); usnul, aby se již neprobudil atp.; — 2. ve větách samostatných: aby nás Pán Bůh miloval! (přání); aby tě husa kopl, aby to čert vzal ...! (lid. a hovor.); abych já to tak byl udělal! = kdybych..., bylo by bývalo zle, já bych to nebyl směl udělat

abysální «-sál-», z řeč. = hluboko(mo)řský; a. oblast = mořská o. nad 2000 m

accelerando «ačče-, často akče-», ital. = stále rychleji (hudeb.)

acetylen, -u, m., z lat., hořlavý plyn; *-nový*, příd. k tomu

a conto «á kon-», ital. = na účet zálohou

acta, v. akt, ad acta

ač, *ačkoli(v)*, podřadné spojky připouštěcí: *ač*, *ačkoli* přišlo, přišel; v. *ačli*

ačesák, -a, m. = člen Akademického čtenářského spolku před 1. svět. vál. (hanl.)

áčko, -a, stř. = tón a (hovor.)

ačkoli(v), v. *ač*

ačli, podřad. spoj. podmiňovací = jestliže (však, vůbec): přijď k nám, *ačli* nechceš jít jinam, *ačli* je to možné; neuměle se *-li* odděluje nebo se vedle *ač* klade *jestliže*: *ač* nechceš-li, *ač* jestliže nechceš ap.

***ačtě** (z *ač*ť je, v. -tě), spoj. = *ač* (říd., zastar.)

ad absurdum co přivést..., lat. = přivést k absurdnosti, k nesmyslnosti, dokázat nesmyslnost toho

ad acta (*akta*) «akta», lat. = k aktům, totiž dáti, budiž dáno,

nebudíž vyřizováno; dáti co ad a.
adagio «-dádžo», ital. = volně, pomalu (hudeb.); *adagio*, -gia «-dža», stř. = volné tempo, hudební skladba s ním; *adagiový*, příd. k tomu

Adam, -a, m., první člověk podle bible, kř. jm., příjm.; začít od -ma = od počátku, velmi podrobně; lepší Tomáš než Adam (pří-sloví) = lepší mítí než dáti (slovní hříčka); starý A. = člověk před obrácením na víru;

**adamák*, -a, m. = naháč

***adamant**, -u, m., z řeč. = diamant (zastar.)

Adamec, -mce, *Adámek*, -mka, *Adamík*, -a, m., příjm. z Adam
adamita [-tka], m. = naháč, člen sekty, nábožen. blouznivec, přezdívk. jinověrců;

adamitismus «-tyzmus», -mu, m. = naháčství, adamitské sektářství, adamitství; *adamitský* [-tský, -tství], příd. k adamita;

**adamnický* = adamitský; **adamník*, -a, m. = adamita

***adamovec**, -vce, m. = Adamův potomek, člověk (Mas.)

Adamovo jablko = ohryzek (lid.)

Adamus, -sa || -se «-sa, -se», m. příjm., z Adam

adaptace, ž., z lat. = přizpůsobení, úprava; *-tační práce...*; *adaptovati* = přizpůsobiti

ad audiendum verbum «audyjen-», lat. = k výslechu, „na slovíčko“

addenda || *additamenta* «ady-», stř. mn., lat. = přídavky, dodatky

adekvátní [-ně; -nost], z lat. = přiměřený, sourodý, rovnocenný

Adéla, zdrob. *Adélka*, žen. jm., z něm.

adept [-tka], -a, m., z lat. = mladý pěstitel vědy, umění, začátečník

ad formalia «-málija», lat. = k formální stránce, k formálnímu postupu

adhese «-ze», ž., z lat. = přilnavost; *-sní* = přilnavý

ad hoc «hók», lat. = (jen) k tomu (účelu), schválně

adice «-dy-», ž., z lat. = sčítání (zastar.)

adieu «aďjé», franc. (z à Dieu) || zčešt. (hovor.) *adie*, *adié*, *adio* ... «adyje...» = s Bohem, sbohem

ad infinitum «-nýtum», lat. = do nekonečna

adjektivisace «-ty-zace», ž. = zpřídavnění, -vňování; *-tivní* [-ně] «-týv-» = přídavný;

adjektivum «-tý-», -va, stř., lat. = příd. jméno

adjunkt [-tka], -a, m., z lat. = přidělenec, příručí; *-tský* [-tství]

adjustace, ž., z lat. = adjustování; *adjustační* = upravovací (doložka);

adjustovati = upravit, vypravit náležitě, opatřiti všemi potřebami (spis, vojína...)

adjutant, -a, m., z lat. = pobočník; *-tský* [-tství] = pobočnický; *-tura* «-tú-», ž. = adjutantství

adjutum «-jú-», -ta, stř., z lat. = výpomocné, podpůrné služné

Adla, ž., domác. tvar k Adéla

adlatus «-lá-», -ta, m., z lat. = pomocník, zástupce (hovor.)

Adléta, *Adlička*, ž., domác. tvary k Adéla

ad libitum, lat. = podle libosti, libovolně (mnoho, rychle...)

administrace «-nys-», ž., z lat. = řízení, správa novin, časopisů; *-strační* [-ně] práce...; *-strativa*

«-týva», ž. = správa, hlav. státní; *-strativní* [-ně] úředník, úřad;

-strátor, -a, m., 1. = správce administrace; 2. = zatímní správce farnosti;

-strátorský [-ství], příd. k administrátor; *-strovati* = být administrátorem

2. (Rais); = administrativně plnit úkoly (hovor.)

admirál, -a, m., z arab. = velitel loďstva; motýl; *-ralita*, ž. = admirálové, admirálský úřad;

-rálský [-ství], příd. k admirál

admise «-se», ž., z lat. = připuštění (odb.)

ad notam «nó-», lat. = na vědomí (co vzíti...)

adnotata «-táta», stř. mn., lat. = poznámky

ad oculos «-kulós», lat. = „před oči“, jasně, názorně, přesvědčivě (co ukázati, dokázati)

Adolffina, ž. jm. k m. Adolf

Adonis «-nys», -sa || -se «-sa, -se», m., řec. bájeslovný miláček Afroditin; symb. krasavce; zobecněním *adonis*; *adonský* verš = daktyl s trochejem

adopce (*adoptace*), ž., z lat. = přijetí za vlastního; *adoptant* [-tka], -a, m. = kdo adoptuje; *adoptivní* «-týv-» = přijatý za vlastního, adoptovaný || adoptující, přijímající za vlastního; *adoptovati* = přijmouti za vlastního

adorace, ž., z lat. = vzývání, zbožňování, zbožná úcta; -*rační* hodina, úkon...; -*rátor*, -a, m. = zbožňovatel; *adorovati* = zbožňovati, zbožně vzývati, uctívati

ad personam «-sónam», lat. = pro svou osobu

adresa «-sa», ž., z franc. = nápis na dopise, na zásilce, obsahující jméno a bydliště adresáta; přenes. a. důvěry, blahopřejná... = projev; výzva na či -su = k někomu (hovor.);

adresant [-tka], -a, m. = kdo posílá dopis, zásilku, odesílatel;

adresát [-tka], -a, m. = komu se dopis, zásilka posílá; -*sář*, -e, m. = seznam adres; *adresní*,

příd. k adresa: a. páska... = s adresou, na adresu;

adresovací = na psaní adres (stroj);

adresovati dopis komu... (nik. na koho) = opatřiti jeho adresou; přenes. -*sovati* komu výzvu ap. = obracet se, obrátiti se s ní na koho (hovor.)

***adretní** [-ně; -nost], ze stfranc. *adreit* (= *adroit*) = obratný, dovedný

adriatický «-tyc-», *adrijský* = jaderský;

Adrie «-ryje», ž. = Jaderské moře, Jadran

adular, -u, m., nerost, „měsíční kámen“, podle naleziště v Adulských horách

adut || *atut*, -u, m., z franc. à tout (= na všechno) = trumf

advent, -u, m., z lat. = „příchod (Páně)“, předvánoční čas;

-*tismus* «-tyz-», -mu, m. = nábožen. hnutí hlásající brzký příchod Kristův na zem; -*tista*

[-*tistka*], m. = stoupenec -tismu; -*tistický* «-tystyc-» = v duchu adventismu;

adventní [-tně] || *-*tový*, příd. k advent: a. čas...

adverbialisace «-za-», ž. = adverbialisování; -*bialisovati* (se) = dodávati (nabývati) příslovečné povahy; -*biální* [-ně], příd. k adverbium = příslovečný;

adverbium, -bia, stř., lat. = příslovce

adversativní [-ně; -nost] «-zatýv-» z lat. = odporovací

ad vocem «vó-», lat. = „k slovu“, stran (čeho), co se týče

advokacie || -*katura* «-túra», ž., z lat. = advokátské povolání;

advokát [-tka], -a, m. = právní zástupce, obhájce; = vůbec obhájce: dělati komu -ta... (hovor.); -*kátní* kancelář, konci-

pient...; -*kátský* [-sky; -ství] = -kátní; přenes. = chytrácký, vychytralý; -*kátovati* = vykonávati advokaturu (hovor.) || *-*ká-*

titi (Vlč.)

***adytant**, -a, m. = adjutant (Jir.)

Aeneida «éneji-», ž. || původ.

Aeneis, ž., epická báseň Vergilova

***acolina** || *eo-* «-lí-», ž. = harfa

aeon || zčešt. *eón*, -u, m. || *eóna*, ž. (Ner.), z řeč. = věk, období (básnic.)

aequivalent, v. ekvivalent

aera, *aerár*, v. éra, erár

aero «a-e-ro», stř., zkratka z aeroplán = letadlo (hovor.); druh

auta

aero- «a-e-ro», kmen řec. slova *aér* (= vzduch), ve slož.:

-*drom*, -u, m. = letiště;

-*dynamika*, ž. = nauka o pohybu plyných těles;
 -*fobie*, ž. = chorobný strach před vzduchem;
 -*hydroplán*, -u, m. = aeroplán zařízený k přistání na vodě;
 -*klub*, -u, m. = letecký klub;
 -*linie* [-nyje], ž. = letecká trať;
 -*naut*, -a, m. = vzduchoplavec, letec; -*nautický* «-tyc-» = vzduchoplavecký; -*nautika* «-ty-», ž. = vzduchoplavectví, letectví;
 -*plán*, -u, m. = letadlo; zdrob. -*plánek*, -nku, m.; -*plánový*, příd. k aeroplán;
 -*statika* [-ty-], ž. = nauka o rovnováze plyných těles;
 -*therapie*, ž. = léčení vzduchem
Aeskulap «es-», -a, m., bájeslovný řec. lékař; symb. lékaře, -řství; zobec. *aeskulap* = lékař (hovor.)
aesthetika, v. estetika
***aeternalita** «é- || e-», ž., z lat. aeternus podle aktualita = „věčná věc“, zpráva trvalého významu (Čap.)
aether, -rický, v. éter
aetiologický [-cky] «étyjo-», příd. k *aetiologie*, ž., z řeč. = příčinosloví, soubor poznatků o příčinách nemocí
afasie «-fázije», ž., z řeč. = porucha řeči; *afatik* «-tyk», -a, m. = chorý afasií
afekce, ž., z lat. = pohnutí mysli, vzrušení, záchvat; = choroba
afekt, -u, m., z lat. = prudké hnutí mysli, výbuch citu (hněvu, strachu...); přenes. = nepřirozenost, strojenost, jinak *afektace*, ž.; *afektivní* [-ně; -nost] || řidč. -ný «-týv-» = citový; a. změny hlásek = vznikající při afektu; *afektovaný* [-ně; -nost] = strojený, nepřirozený, hledaný; *afektovati* = chovati se strojeně, nepřirozeně; a. co = (strojeně) projevodat
afelium, -lia, stř. = aphelium
aféra, ž., z franc. = nepříjemná, pohoršlivá věc, událost; zdrob. *aférka*, ž.

affrikata, v. afrikáta
afilovaný, od *afilovati* = připojený, pobočný; *afilovati*, z lat. aff- = připojiti
afina || *ofina* || *ofena* (Kott), ž. = vlasy sčesané do čela a rovně zastřižené
afinita «-ny-», ž., z lat. = příbuznost
afinka, ž., zdrob. k *afina*
afirmace, ž., z lat. = tvrzení, potvrzení; *afirmativní* «-týv-» = tvrdící, kladný, potvrzující
***afiš**, -e, ž., z franc. = nápis, návěští, plakát; *afišovati* co = veřejně oznamovati, oznámiti, stavěti na odív;
afišový stil = plakátový (šal.)
afix, -u, m., z lat. = přípona, předpona
aforismus «-zmus», -mu, m., z řeč. = stručná vtípná průpověď;
-rista, m. = původce aforismů, kdo se rád vyjadřuje v aforismech; -*ristický* [-stický; -stičnost] «-styc-, -styč-» = v podobě aforismu, vtípně úsečný
africký [-cky], příd. k Afrika; *Afričan* [-nka], -a, m. = obyvatel Afriky;
Afrika, ž., díl světa; *Afrikán* [-nka], -a, m. = kdo mluví afrikánštinou; = Afričan (nevhod. n. hanl.); *afrikánský* jazyk neboli -*kánština*, ž. = jazyk vzniklý v již. Africe míšením holandštiny s řečí domorodců a přistěhovalých neholandských Evropanů
afrikáta, ž., z lat. = souhláska článkovaním složená ze souhlásky zubní a ze sykavky, avšak na poslech jednotná, asibiláta, splynulina (c, č)
afrit, -u, m., druh vápence
afront, -u, m., z franc. aff- = potupa, urážka
aga, m. = turecký nižší důstojník, úředník
agapé, ž. neskl. || *agapy*, ž. pomn., z řeč. = nábožen. „hody lásky“, vůbec hody lásky

agar, -u, m. = živná látka z mořských řas
agarik, -u, m., z řec. agarikon, houba bedla, vl. houba z Agarie
agát, v. akát
agava, ž. (Zey.), zčešť. z *agave*, ž., z řeč., tropická okrasná rostl.; *agavový*, příd. k tomu
agence «ažans», ž., franc. = jednatelství, zpravodajství
agenda, ž., z lat. mn. agenda (= věci, které se mají konat), 1. = liturgická, rituální příručka; 2. = úřední, spolkové jednání, práce, „provoz“
agens, -ntu, m., z lat. = činitel, vykonavatel
agent [-tka], -a, m., z lat. = jednatel, obchodní zástupce, cestující, náhončí, tajný policista; *agent provocateur* || zčešť. *provokatér* = podněcovatel, štváč; *agentský*, příd. k agent; *agencura «-tú-»*, ž. = jednatelství, zastupitelství
agilní [-ně; -nost] «nik. -žil-», z lat. = čilý, pohyblivý, živý
agio, sr. ažlo
agitace, ž., z lat. = agitování; *-tační [-ně]*, na př. prostředek; *agitátor [-rka]*, -a, m. = kdo agituje, často hanl. = náhončí, podněcovatel; *-tátorský [-sky; -ství]*, příd. k tomu; *agitka*, -tek, ž. = agitační báseň, hesla (hovor.); *agitovati* = pracovat v něčí prospěch, pro něco, proti někomu, něčemu, získávat přívržence, odpůrce; = nadhánět, podněcovat (hanl.)
aglomerace, ž., z lat. aggl. = nakupení, husté osídlení, spékání práškových rud; *aglomerát*, -u, m. = shluk
aglutinace «-ty-», ž., z lat. aggl. = volné připojování; *aglutinující jazyky* = které tvoří tvary mechanickým přidáváním přípon
agnát, -a, m., z lat. = příbuzný se strany otcovy; *agnátský* = příbuzenský

agnoskace, ž., z lat. = zjištění, zjišťování totožnosti;
agnoskovati = zjistiti něčí totožnost
agnosticismus «-sty-», -mu, m. = idealistický směr, popírající možnost objektivního poznání;
agnostik «-styk», -a, m. = stoupenec agnosticismu
agnusek || -stek, -s(t)ku, m. = medailonek se svatým obrázkem (lid.)
agogika, ž., z řeč. = změna hudebního tempa
agon, *agón*, -u, m., z řeč. = zápas, závod; *agonický «-ny-»*, příd. k agonie: -cké období = o. agonie (Vanč.); *agonie «-nyje»*, ž. = smrtelný zápas
agora, ž., řec. = náměstí, tržiště;
agorafobie, ž., z řeč. = chorobný strach z velkého prostranství
agrafa, ž., z franc. = spona
agrafie, ž., z řeč. = ztráta schopnosti psát
agrarisace «-za-», ž., z lat. = pozemědělstění;
agrarisace «-ryz-», -mu, m. = souhrn agrárních otázek, agrární hnutí, myšlenka;
agrární = zemědělský; a. hnutí, strana...; *agrárnícký [-cky; -ctví]*, příd. k agrárník (politic.); *-ník*, -a, m. = stoupenec agrární strany (v 1. republ.), někdy = zemědělec
aggravace, ž., z lat. = přitížení
agregace, ž., z lat. = sdružení, seskupení
agregát, -u, m., z lat. = shluk, volné skupení; = soustrojí
agrese «-se», ž., z lat. = útočení, výboj; *agresivní || řidč. -ný [-ně; -nost]* «-sív-» = útočný, výbojný (běžné);
agresor, -a, m. = útočník
agrikultura «-tú-», ž., z lat. = zemědělství; *-rní* = zemědělský
agronom, -a, m., z řeč. = zemědělský odborník; *agronomický*, příd. k *agronomie*, ž. = odborné, vědecké zemědělství

ah, *aah*, *ahh...*, citosl. = ach (kniž.)

aha, *ahá*, citosl. vyjadřující podiv, překvapení nebo upozorňující: aha, tak je to!; aha, už tě mám! = podívej se, už tě mám!; aha! = zde je to, totiž záchod; odtud zpodst. stř. neskl. *aha* = záchod: jíti na aha ap. (hovor.)

Ahasver, -a, m., věčný žid, nespokojenec; *ahasverovský* = podobající se Ahasverovi...

ahh, v. ah

ahistorismus «-zmus», -mu, m. = nedostatek historického smyslu

ahoj, citoslov., námořnický, vodácký, sportovní pozdrav, povzbuzovací volání; citosl., kterým se pobízí spřežení

a hóp, v. hop

ach, citoslovce vyjadřující radost n. bolest n. zklamání: ach, ty štědrý večere noci divoplodné (Erb.); ach, to bolí; ach, já na to zapomněla (Baar); v. ouve

achát, -u m., z řec.-lat. -tes, nerost

***achati** = říkat ach, vzdychat (Herrm., Klost.)

achátový = z achátu, podobný achátu (oči)

achich, citoslov., obyč. bolu, zármutku = ach: ach, achich — moje zlatá беруško (Herit.)

***achikati** = achati (Arb.)

Achilles, -lla || *Achilleus*, -llea, m., homérský rek; *Achillův*: -llova šlacha, patní (odb.); -llova pata = slabost, slabina

***achkati** = achati (Čech)

achromatický «-tyc-», z řec. = bezbarvý; *-tismus* «-tyz-», -mu, m. = bezbarvost

***acht**, -u, m., něm. = světská klatba, vyobcování

aide-mémoire «éd memoár», franc. = spis obsahující vysvětlení pro zástupce cizí moci

a j., *aj.*, zkratka = a jiní, a jiné...

aj || *aj*, *aj* || *ajaj...*, citosl. podivu, překvapení

ajbiš, -e, m., léčivá rostlina, lid. (z něm.), m. *ibiš*, *ibišek* (z

lat.), čes. proskurník; *ajbišový*, příd. k tomu

ajdamský, v. edamský

***ajejej**, citosl. bolesti (Č.-Chod)

ajfelka, -lovka, v. eiffelka

***ajhle**, citosl. = ejhle (Mach.)

***ajlant**, -u, m., lat. = pajasan (strom)

***ajmolanc**, -e, m., z něm. Einmaleins = násobilka (lid.)

***ajnlau**, -u, m., z něm. Einlauf = došlé spisy (starší hovor., Herrm.)

à jour, *a jour*, zčešř. *ažúr*, franc.: býti à j. ... = být hotov s prací; knihy jsou à j. ... = všecko je do nich zapsáno ap. (v obchod. mluvě); = být hotov s oblékáním (Herrm.)

ajta, citosl. = aj, hle (RK., Heyd.)

ajvaj, citosl. bědování (židov.)

akácie, ž., tropic. strom; neodbor. = akát; *akáciový*, příd. k tomu

akademický [-cky], příd. k akademie, -mik: -cké vydání = pořízené Čes. akademií ap.; -cký občan = akademik 3; -cká mládež = vysokoškolská; -cký malíř = vyšlý z malíř. akademie; -cké vzdělání = vysokoškolské; přenes. akademický = učený || = příliš chladný, střízlivý (o řeči...), obecně uznávaný, oficiální (směr...); -cky vzdělaný člověk; mluvit... -cky; *-mičnost*, -i, ž. = akademický ráz

akademie, ž., z řec., původ. = háj v st. Athénách, pak = 1. vědecký ústav, na př. Česká akademie věd, stručně Akademie; 2. vyšší škola, na př. malířská, obchodní a j.; 3. slavnost vysoké úrovně; *akademik* [-mička], -a, m. = 1. člen vědeckého ústavu zvaného akademie; 2. žák střední školy mající jméno akademie, na př. obchodní akademik; 3. vysokoškolský posluchač;

akademismus «-zmus», -mu, m. = akademičnost; = obecně uznávaný, oficiální směr v umění, ve vědě; *-misovati* «-zo-» = počínati

si, tvořiti akademicky (šal.);
-místní = -mický ve význ. přenes. (J. Čap.)
akant, -u, m., rostl., čes. paznehtník; *akantový* (list, ozdoba)
akát (lid. *agát*), -u, m. strom
akatalektický «-tyc-», z řeč., o verši = nezkrácený, zakončený úplnou stopou
akátek, -tku, m., zdrob. k akát;
akátí, stř., hromad. k akát = akátový les
akatolický, příd. k *akatolík*, -a, m. = nekatolík
akátoví, stř. = akátí; *akátový*, příd. k akát
akce, ž., z lat. = jednání, činnost, působení, postup, podnik
akcelerace, ž., z lat. = zrychlení; *-rační*, příd. k tomu; *-rátor*, -u, m. = zařízení na zrychlování
akcent, -u, m., z lat. = přízvuk (mluvnic.); = důraz; = odstín, nádech, ráz (liter.): osobní a. v básni (Vrchl.) ap.;
akcentovati slovo, slabiku = přízvukovat, dávat na ně, na ni přízvuk; přenes. a. co = zdůrazňovat, vytýkat; *akcentuace*, ž. = přízvukování
akcepce, ž., z lat. = akceptace
akcept, -u, m., z lat. = přijetí směnky, přijatá směnka; *akceptace*, ž. = přijetí; *-tant* [-tka], -a, m. = příjemce (směnky); *akceptovati* co = přijmout, přijímat, uznat, uznávat
***akceschopný** [-ně; -nost] = schopný akce, dělný, činorodý
akcese «-se», ž., z lat. = knihovní přírůstek, získání knihy pro knihovnu;
akcesista [-tka], m. = čekatel úřednického místa, nižší kancelářský úředník;
akcesit, -u, m. = odměna místo ceny při soutěži
akcesorický || *-rní*, z lat. = přídatný, pomocný, vedlejší
***akcička**, ž., zdrob. k akce (Mas.)
akcidence, ž., z lat. = nahodilá, příležitostná, mimořádná práce v úřadě (Herrm.), drobnější tis-

kařská práce; = nestálý, vedlejší plat úředníků, duchovních (zastar.);
akcidenční práce, atp. = vedlejší, příležitostná, mimořádná; a. písmo (tiskařské) = ozdobné (k tisku akcidenčí)
akcident, -u, m., z lat. = nepředvídaná událost, příhoda
akcie, ž., z lat. = podílný list; *akcionář* [-řka], -e, m. = majitel akcií; *-řský* [-řsky]; *akcionovati* co = dávat tomu akciový ráz; slož. dokon. *z-*;
akciový podnik, -vá společnost
akciz || *akciz*, -zu, m. (lid. *akcis*, *akcisu*), z lat. = potravní daň, čára; *akcizák*, -a, m., (lid.) = výběrčí potravní daně
akční [-ně; -nost], příd. k akce = činný, výkonný, pracovní (výbor, obor...); 2. st. *akčnější*
aklamace, ž., z lat. = ústní hromadný souhlas; volit aklamací (proti hlasování lístky); = aklamování; *aklamovati* = hlasitě volat; a. koho, co = hromadně vítat, pozdravovat, schvalovat
aklerikál, -a, m. = neklerikál, člověk lhostejný ke klerikalismu; *-kalismus* «-zmus», -mu, m. = lhostejnost ke klerikalismu; *-kální* = lhostejný...
aklimatisace «-tyzace», ž., z lat. = aklimatisování; *-tisační* podmínky...; *-tisovati se* = přivyknouti cizímu podnebí, životu, prostředí, zdomácnět
akoláda, ž., z lat. = svorka mezi notami
akolyt, -a || *-ta*, m., z řeč. = pomocník při bohoslužbě, klerik s nižším svěcením; *-tace*, ž. = akolytování; *-tovati* = přísluhovati při bohoslužbě; *-tství*, stř. = nižší svěcení
akomodace, ž., z lat. = přizpůsobení; *akomodovati se* = přizpůsobiti se, -sobovati se
***akorát**, z lat. = zrovna, právě, přesně (lid.); *-tní* = přesný (t.)
akord, -u, m., z franc. = souzvuk, úmluva, dohoda, úkolová práce;

akordant, -a, m. = dělník na úkolovou práci;

akordní, na př. práce || -*dový*

akr, -u, m., polní plošná míra (40½ aru)

akreditiv «-dytýv», -u, m., z lat. = pověřovací, úvěrní list; -*ditov*-*vatí* koho = pověřiti zastupováním; -*ditovaný* vyslanec; přenes. -*ditovaný* = uznaný, osvědčený
akribie, ž., z řeč. = úzkostlivá přesnost, zevrubnost

akrobacie, ž., z franc. = provazolezectví, provazochodectví, vůbec výkony neobyčejné tělesné obratnosti, mrštnosti;

akrobat [-*tka*], -a, m. = provazolezec, provazochodec, člověk vyznačující se neobyčejnou tělesnou obratností; -*tický* [-*tický*; -*tičnost*] «-tyc-, -tyč-» = provazolezecký... || řidč. -*tský* [-*tský*; -*tstvý*];

-*tika* «-ty-», ž. = akrobacie

akrofobie, ž., z řeč. = chorobný strach z hloubky

akropolis || zčeš. -*pole*, ž. = nejvyšší část starořec. města; přenes. = vysoko položený hrad; A. = a. v Athénách

akrostich «-stych», -u, m., z řeč. = báseň, jejíž první nebo poslední písmena veršů dávají slovo nebo větu

aksamit, -u, m. = lesklý hedvábný samet; -*mitka*, -tek, ž. = aksamitová čepice; -*mitový* [-*vě*] || *-*mitný*, příd. k aksamit; přenes. = hebký, o ruce... (Herrm.)

akt, -u, m., z lat. = čin (a. zdvořilosti), výkon, úkon; = jednání (divadelní hry); pohlavní a. = soulož; úřední... a. = spis, listina; v malíř., sochař. = nahá postava; mn. *akty*, aktů || *akta*, akt, stf. = úřední... spisy;

ad akta, v. *ad acta*

**aktér* [-*rka*], -a, m. = herec (zastar.); -*řaký* [-*řstvý*], příd. k tomu

aktiv, -u, m., z lat. = pracovní shromáždění, schůze

aktiva, mn., v. *aktivum*

aktivismus «-ty-zmus», -mu, m., z franc. = zdůrazňování činnosti v životě; = činná účast v politic. životě;

aktivisovati koho = přimět, podniknout, podniknout k větší aktivnosti, činnosti; slož. dok. *z-* = přimět, podniknout...;

aktivista [-*stka*], m. = přívrženec aktivismu; -*vistický* [-*cky*] «-styc-» = v duchu aktivismu; *aktivita*, ž. = činná služba (opak výslužby, zálohy), horlivá činnost, horlivost, aktivnost; -*tní* přídavek = v činné službě;

aktivní [-*ně*; -*nost*] «-týv-» = činný (politik...); a. rod, význam (mluvnic.); a. úředník = ne ve výslužbě; a. důstojník = ne záložní; a. bilance, podnik = s přebytkem, vynášející, ne pasivní; a. volební právo = p. voliti; -*ně* zasáhnouti, účastniti se;

aktivovati koho = vzíti do činné služby; a. co = uvést, uváděti ve skutek, provést, prováděti

aktivum «-tý-», -va, stf., z lat. = činný rod, tvar slovesný (mluvnic.); = majetek, jmění, bez dluhů, vynášející, ne pasivní, nejčast. mn. *aktiva*; přenes. *aktivum* = kladný výsledek, -né -*dky*, výtěžek, -*žky* práce

aktovečka, ž., zdrob. k *aktovka*, -vek, ž. = brašna na akty, na spisy, divadelní hra o jednom aktu

aktový, příd. k akt: -*vá* studie (malíř., sochař.); k akta, akty: a. materiál = spisový

aktualisace «-za-», ž., z franc. = aktualizování; -*lisovati* = dělat aktuálním, časovým; = oživit, -*vovat*, přiblížit, přibližovat dnešku něco staršího; = užít, užívat ustálených výrazových prostředků novým způsobem; -*lis-*
mus «-zmus», -mu, m. = učení zdůrazňující činnost, dění; -*lista*, m. = jeho stoupenec; -*listický* [-*cky*] «-styc-» = v duchu -*lismu*
aktualita, ž. = časová, naléhavá věc;

aktuální [-ně; -nost], n i k. **aktuelní** = naléhavý, palčivý, časový
aktuár [-rka], -a, m. = soudní zapisovatel, konceptní úředník se středoškolským vzděláním; -rský, příd. k tomu

aktuelní, v. aktualita

akulturace, ž., z lat. = kulturní přizpůsobení

akumulace, ž., z lat. = hromadění, zvětšování, přírůstek (kapitálu); -lační, příd. k tomu; -látor, -u, m. = -lační přístroj;

akumulovati = hromadit, nahromadit, zvětšovat (kapitál); kapitál se akumuluje = zvětšuje se, přirůstá ho kapitalisací nadhodnoty

akuratesa «-sa», ž., it. = přesnost, pečlivost; **akuratesní** [-ně] || hovor. **akurátní** [-ně; -nost] = přesný, pečlivý

akusativ «-zatýv», -u, m., lat. = 4. pád; -tívní význam, vazba

akustický [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», příd. k akustika = sluchový (dojem, změna...); a. sál... = kde je dobře slyšet;

akustika «-sty-», ž., z řeč., 1. = nauka o zvuku; 2. sál má dobrou akustiku n. v sále je dobrá akustika = je v něm dobře slyšet

akušér [-rka], -a, m., z franc. = porodník [pomocnice při porodu] (zast.)

akut «-kút», -u, m., z lat. = ostrý přízvuk, jeho značka; = t. zv. ražená, vzesupná intonace; **akutní** [-ně; -nost] = prudký (o nemoci), naléhavý, palčivý (o otázce, o potřebě);

akutový, příd. k akut

akvadukt, -u, m., z lat. = nadzemní vodovod

akvamarin «-rýn», -u, m., odruda berylů; -nový = z akvamarinu; = modrozelený

akvarel, -u, m., z franc. || zříd. -la, ž., z ital. = malba vodovými barvami; zdrob. -relek, -lku, m. || -relka, -lek, ž.; -relista [-tka], m. = malíř akvarelů;

-relovati = malovati vodovými barvami;

-relový [-vě]: -vé barvy; přenes. = syté

akvariijní, příd. k akvarium: a. ryba = chovaná v akvariu;

-rista, m. = kdo má akvarium;

-ristický «-styc-» časopis;

akvarium «-váryjum», -ria, stž., lat. = vodní nádržka na chování vodních živočichů, hlavně ryb

akvatinta «-tyn-», ž. = druh tisku z hloubky, lept

akvavit, -u, m., z lat. aqua vitae (= voda života), likér

akvirovati = prováděti akvisici

akvisice «-zi-», ž., z franc. = získávání zákazníků, odběratelů; = něco získaného, přírůstek, obohacení (sbírek...); = nově získaná síla, herec...; -síční práce, obor;

akvisitér, -a, m. = kdo obstarává akvisici, získává zákazníky, inserty, sběratel; -térský [-ství], příd. k tomu

al, v. alias

à la, franc. = jako (je, má, nosí ...), na způsob: klobouk à la X; z toho vulg. ala = pěkný, líbivý

ala, 1. v. à la;

2. vybízeč citosl. || aló || alou (Vanč.), z franc. allons = hajdy, „marš“

alabastr, -u, m. = úběl, druh sádrovce; -rový [-vě; -vost] = z alabastru; přenes. = bílý jako alabastr, o rukou...; -vě bílý

alalie «-lálíje», ž., z řeč. = chorobná ztráta řeči, neschopnost zřetelně vyslovovati

Alaman, -a, m. = příslušník jednoho germánského kmene; **alamanský**; -manština, ž. = alaman-ský jazyk

***alambík** || alem-, -u, m., z lat. = křivule (zastar.)

alarm, -u, m., z ital. = poplach;

***alarmantní** = poplašný (J. Čap.);

alarmovati = působit poplach;

a. koho = poplašně volat; přenes. = shánět (lid. a hovor.);

slož. dokon. *z-*, přenes. = sehnat
alaš, -e, m., likér || lid. *alaška*, ž.
alba, ž., lat. = 1. bílé roucho kněžské, křtěnců; 2. jistý druh starých básní, čes. svítáníčko
Alba, ž., domác. tvar k Albína
Albánek [-nka] || *-nčík (Ner.), m. = obyvatel Albánie; *Albánie* «-nyje», ž., země; *albánský*, příd. k Albánie; *albánština*, ž. = albánský jazyk
albatros, -sa «-sa», m., pták
Albeř, -e, ž., ves v Č.
Albín, -a, m., z lat., kř. jm.; *Albína*, ž. = Běla;
albín [-nka], m. = tvor s nedostatkem kožního barviva; *albinismus* «-nyz-», -mu, m. = nepřirozená bělost;
Albínka, ž., zdrob. k Albína
Albion, -u, m., starý název Anglie
album, -ba, stř. || někdy neskl. = sbírka fotografií, známek... v podobě knihy
***aldamáš** || *hal-*, -e, m., z maď. = litkup (nářeč.)
ale, 1. spojka odporovací, omezující, zesilující; ve význ. omez. a opakovém = avšak, však: pilný (sice), ale nenadaný || avšak nenadaný || n. však; prší (sice), ale málo; přišel, ale brzo odešel; litera zabíjí, ale duch oživuje; nepřišel, ale omluvil se; teď nemohu, ale později si vezmu; — po záporu ve význ. opakovém a po příslov. nejen ve význ. zesilující = nýbrž: ne já, ale ty || nýbrž ty; neprosím, ale žádám || nýbrž...; bránit se nejen rukama, ale i nohama || nýbrž...; jinak ve význ. zesil. po záporu jen ale: neřící nic, ale pranic; — stává zprav. na 1. místě, v. výše; o d c h y l.: mně ale nic nechybí... m. ale mně; — zpodst.: nic není bez ale;
 2. citoslov. podivu, překvapení, nespokojenosti, mrzutosti, upozornění: Albinka byla s ní. Ale? (Rais); ale, ale, vy taďy? (Jir.); ale, ale, snad nemyslíte, že...

(Čech); Byl jsem v cizině. Ale!;
 ale, ale, ale, jen se neukvapujte! (Vanč.); stává i na jiném místě než na prvním: je to ale parno! (Ner.);
ale kde, alekde = kdepak 2.; Velmi jsem se změnil? Alekde! (Majer.)
***alebrž**, odporov. spoj. = nýbrž (zast.)
alegát, -u, m., z lat. = příloha, místo citované z nějakého spisu
alegorický [-rický; -ričnost], příd. k alegorie = obrazný, jinotajný; *alegorie* (z all-), ž., z řeč. = obrazné vyjádření, jinotaj;
alegorika, ž. = alegoričnost, -rické výrazivo; -risace «-za-», ž. = alegorisování; -risovati «-zo-» = vyjadřovati se -ricky; -risovati co = -ricky představovat, znázorňovat
alegreto || *alle-*, ital. = mírně živě; *a.*, stř. = skladba v mírně živém tempu;
alegro || *allegro*, ital. = živě; *a.*, stř. = skladba v živém tempu;
alegrový || *alle-*, příd. k alegro: -vé tempo
alej, -e, ž., z franc. allée = stromořadí, cesta vroubená stromořadím; zdrob. *alejka*, -jek, *alejička*, -ček, ž.; *alejový*, příd. k alej
ale kde, alekde, v. ale
aleluja (z all-) || *haleluja(h)*, z hebr. (v církv. zpěvu atp.), 1. citoslov. radosti = chvála Bohu ap.; 2. stř. neskl. = radostný chvalo zpěv církevní; přenes. = projev radosti vůbec (básnic.); (až) do aleluja = hojně, mnoho, do omrzení (lid. a hovor.)
alembík, v. alambík
Alena, ž. křest. jm., z it. (od pův. = Helena)
alespoň, v. aspoň
Aleš, Alše || Aleše, m., kř. jm., příjm. z Albertus nebo z Alexius, Alexander, Alois
Alexander «-dr», -dra, m. os. jm.; *Alexandra*, ž.; *Alexandrie*, ž.,

- město; *alexandrijský*, příd. k tomu
- Alexandreida**, ž., zčešt. z *Alexandreis* «-rejis» -idy, ž. = básnická skladba o Alexandrovi Velikém
- alexandrin**, -u, m. = alexandrinský verš, šestistopý verš jambický
- Alexej**, -e, m., kř. jm. z lat. *Alexius*
- alfa**, první písmeno řecké abecedy; alfa i omega = počátek i konec, první i poslední, všechno, to nejdůležitější; býti alfou a omegou čeho
- alfabeta**, ž. = abeceda (podle prvních dvou písmen řec. abecedy); *-tický* [-cky] «-tyc-» = abecední
- Alfons**, -sa || -se «-za || -ze», muž. jm.
- algebra**, ž., z arab. = obecné počítání; *algebraický*, příd. k tomu
- alchymie**, ž., z řeč. = zlatodělství; *alchymista*, m. = kdo se obírá s alchymí; *-mystický* «-styc-», příd. k tomu
- alianc**, příslov.: býti s kým a. = ve spojení, v přátelství (lid.); *aliance* «-lijans, obyč. -lijance», ž., z franc. = spojení; = přátelení, „spolky“ (lid.); *alianční* snahy, smlouva
- alias**, lat. = jinak; zkratka *al.*
- alibi**, stř. neskl., lat. = přítomnost na jiném místě: dokázati alibi; = důkaz přítomnosti na jiném místě: mít alibi; = důkaz, že jsme si počínali jistým způsobem, jinak, než by se zdálo: reakcionář chce mít, dělá si a. = chová se tak, aby se nezdálo, že je pokrokový, že je socialista atp.; *alibista* [-stka], m. = kdo si opatřuje alibi
- Alice** «Elis», ž. neskl. || podle čes. výslovnosti *Alice*, ž., angl., kř. jm.
- alifer**, z lat. *alia fer* = odmítnutí rozdaných karet, prohlášení hry za neplatnou; dáti komu a. = uznati jeho převahu (Herrm., ho-
- vor.) || dáti a. = dáti výhost (Rubeš)
- aligátor** (z *all-*), -a, m. = krokodíl americký
- alimentace**, ž. = placení alimentů, výživné; *-tační* povinnost, nárok; *-tární* otrava = po požití potravin;
- alimenty*, -tů, m. pomn., z franc. = příspěvek na výživu, výživné
- a limine** «lí-», lat. = „od začátku“, zásadně, na př. něco odmítnout
- alineá**, stř. neskl., z lat. a *linea* = „od řádky“, nový odstavec
- aliterace** (z *all-*), ž. = shoda začátečních souhlásek sousedních slov ve verši
- alizarin**, -u, m., barvivo; *-nový*, na př. inkoust
- alka**, ž., pták
- alkajský verš**, jeden druh řec. a lat. verše; *-ská* strofa
- alkalický** = zásaditý (chemic.)
- alkána**, ž., v. henna
- alkohol**, -u, m., arab. = líh, lihový nápoj; *-lický* || *-lový* = obsahující alkohol; *-lík* [-líčka], -a, m. = vášnivý piják alkoholu; *-lismus* «-zmus», -mu, m. = vášnivě pít alkoholu; *-listický* «-styc-» zvyk... = zvyk alkoholiků
- alkorán**, -u, m. = korán
- alkovna**, -ven, ž., z franc. = pokojík bez oken, přilehlý k většímu pokoji; *alkovní*, příd. k tomu: a. pokoj;
- alkovníčka*, -ček, ž., zdrob. k *alkovna*
- alkyon**, -a, m., bájeslovný mořský pták, věstítel zimního slunovratu; *-onský* [-onsky], příd. k tomu; = co je za slunovratu, blažený, snivý
- Allah**, -a, m., islamská nejvyšší bytost
- allegretto**, *-gro*, *-grový*, v. *allegro*
- allonge**, v. *alonž*
- all right** «olrajt», angl. = vše dobře, budiž, dobrá
- allura** || *alu-* «alý-», obyč. ž. pomn. *-ry*, z franc. = způsoby, mravy, vrtochy

alluviální, *alluvium*, v. aluviální
alma, ž., 1. z arab., egyptská, orientál. tanečnice; 2. z lat. = alpská pastvina; *alma mater* «má-», lat. = „živící matka“, starobylý název university; *Alma*, ž., z lat., křest. jm.

almanah, || obyč. *-nach*, -u, m., z arab. = sborník prací, ročenka
almandin «-dýn», -u, m., granát (kámen)

almara, ž., z lat. = skříň; zdrob. *almárka*, -rek, ž.; *almarový* tvar (Klost.)

almaviva «-ví-», ž. = krupicový puding

almuženka, -nek, ž. = poukázka na almužnu;

almužna, ž., z něm. = milodar; *-nický* [-nictví], příd. k almužník;

-nička, -ček, ž., zdrob. k almužna;

-ník [-nice], -a, m. = kdo dožívá almužnu

aló, v. ala

alod, -u, m. = alodium;

alodiální «-dyjál-», příd. k alodium: a. statek = „zpupný“;

alodium «-dyjum» (z all-), stř. = statek bez lenního závazku

aloe «alo-e», stř. neskl. || ž., rostl., vonná pryskyřice z ní (bibl.)

alogický [-gický; -gičnost] = nelogický;

alogismus «-zmus», -mu, m. = nelogismus, nedostatek logičnosti

Alois (Alojs), -se || -sa «-ze, -za», m. || -sie «-zije», ž., kř. jm.;

alojska, ž., druh luhačovky

alokuce (z all-), ž., z lat. = proslav, oslovení

alonž, -e, ž., z franc. *allonge* = přídavek, přílepek k směnce; = paruka

aloový, příd. k aloe

alotria (z all-), -lí, stř. pomn. || řidč. *-rie*, ž. pomn., z řeč. = nezbednost, rozpustilý kousky

alou, v. ala

alpa, ž., z něm. = horská pastvina, vysoká hora; francovka

alpaka, ž., 1. slitina, pakfon, čin-

ské stříbro, 2. druh lamy, látka z její vlny

al purí, ital. = na rovni, v jmenovité hodnotě, za sto procent

alpin «-ín», -a, m. = italský alpský myslivec;

alpinismus «-pinyzinus», -mu, m. = turistika, sport v Alpách, vůbec ve vysokých horách;

alpinista [-stka], m. = kdo pěstuje alpinistiku, horolezec;

alpinka, -nek, ž. = alpská, vysokohorská rostl.; = akcie bývalé Alpské báňské společnosti;

alpinský, o rostl. = vysokohorský; a. klub = k. alpinistů;

alpinum «-pí-», -na, stř. = umělá skalka s vysokohorskými rostl.;

alpismus, m., *alpista*, m., *alpisto*, ž. = alpinismus, alpinista, alpinistika

alpský, příd. k *Alpy*, Alp, ž. pomn., horstvo

Alsasan [-nka], -a, m. = obyvatel Alsaska;

Alsasko, stř., země; *alsaský* || starší *Els-*, *els-*

alšovský, příd. = v duchu Mik. Alše

alt, -u, m., hlas, altový part

altán, -u, m., z ital. = besídka; zdrob. *-nek*, *-nku*, m.; *-novitý* [-tě] = podobný altánu

alter ego, lat. = druhé já, „prvá ruka“, důvěrný přítel

alterace, ž., z lat. = rozčilení, potíže, zoufalství, nevolnost (zast.)

alternace, ž., z lat. = střídání

alternativa «-tý-», ž. = volba mezi dvěma věcmi; *-tivní* [-ně], příd. k tomu;

alternovati = střídati se

alterovati, z lat. = měnit; = rozčilovat, rozrušovat; *-rován*, *-rovaný* = rozčilen, -ný

altista [-stka] «-tys-», m. = kdo má, zpívá alt

altovka, ž., hudební nástroj

altový, příd. k alt: a. hlas, part

altruismus «-rujizmus», -mu, m. = nesobeckost, láska k bližnímu;

altruista [-stka], m. = kdo je naplněn altruismem; *altruistický*

[-cky] «-styc-» = v duchu altruismu
aluminiový «-nyjo-» = z aluminia; -*minium* «-mínyjum», -ia, stř. = hliník
alumnát, -u, m., z lat. = bohoslovecký ústav;
alumnus, -mna, m. = chovanec alumnátu
alura, -ry, v. allura
Aluš, -e, m., kř. jm. z Albertus; *Aluše*, ž., z Alberta, -tina
aluviální, příd. k aluvium; *aluvium* «-lúvijum», -via, stř., z lat. all- = naplavenina
alveola, ž., obyč. *alveoly*, -ol, pomn., z lat. alveolus, mn. -li = jamka; v lékař. = zubní lůžko, jamka pro zub v čelisti; ve fonetice = dásen (dásně, pomn.), t. j. stěny zubních lůžek a jejich výběžků, hlavně sliznice na nich; *alveolára*, ž. = alveolární souhláska;
alveolární, příd. k tomu: a. výběžek; a. hláska = dásňová
alýra, v. allura
Alžběta, z něm., ž. jm.; *alžbětinka*, -nek, ž. = jeptiška řádu sv. Františka; -*tínský*, příd., 1. k alžbětinka; 2. k Alžběta (angl. královna): -tínská doba
Alžír, -u, m., země, město; *Alžírsko*, stř., země; *alžírský*; *Alžírčan* [-nka], -a, m. = obyvatel Alžíru
amabile «-má-», ital. = líbezně, něžně (v hudbě)
Amála, ž., domác. tvar k Amalie
amalgam «-gám», -u, m. = sloučenina kovů se rtutí; přenes. = splynutí || -*gamát* «-ga-», -u, m.; -*gamovati* = natírat amalgamem; = přenes. = sloučit, stmelit (různorodé věci); -*gamový*, příd. k amalgam
Amálie, ž. jm.; zdrob. -*lka*, -lek, ž.
amandka, ž., luhačovická léčivá voda
amant, -a, m., z lat. = milenec (hovor)
amanuensis «-zis», -sa || -se, m., z lat. a manu = pomocník, příručí,

nižší úředník soudní, knihovnický v starší době
amarant, -u, m. = laskavec; -*tový*
amarela || -*le*, zdrob. -*l'ca*, -lek, ž., druh višně; lid. *amrhele* atp.
amatér [-rka], -a, m., z franc. = ochotník, kdo něco dělá jen ze záliby; -*rský* [-rsky; -rství], příd. k tomu
Amazona || čast. -*nka*, -nek, ž. = příslušnice bájeslovného žen. bojovného národa: *amazona* || -*nka*, 1. = mužatka; 2. = dámský jezdecký oblek; *amazonský* [-sky]: -ská královna, -ský oblek
ambaláž || *em*., -e, ž., z franc. emb- = obal, balení; = šaty (hovor., Herrm.)
ambazúra (*ampa*-), ž., z franc. embouchure = chuť (k pití), nálada (hovor.): = kořalka (lid.); v hudbě = nátisk
ambice, ž., z lat. = snaha vyniknout, vyšínouti se, ušlechtilá ctižádost; -*ciósni* [-ciósnost] «-ózní» = mající ambice
ambít, -u, m., z lat. = ochoz; zdrob. -*tek*, -tku, m.
amblém, v. emblém
ambo, stř., z lat. = dvě čísla (v loterii): a. *jamo* «já-», v kartách = kontra na obě hlásky (na sedmičku a na hru, na hru a na pakáta)
ambra, ž. = vonná látka
ambrosiánský «-ziján-» chvalozpěv, připisovaný sv. Ambroži = Te Deum
ambrosický «-zic-», příd. k ambrosie = živící se ambrosií, libý, vonný jako ambrosie;
ambrosie «-zije», ž., z řeč., pokrm řec. bohů;
ambrosiový «-zijo-», příd. k tomu = vonný, libý jako ambrosie
***ambrovonný** = vonící ambrou (šmil.)
ambrový, příd. k ambra; přenes. -vé oči (Sez.)
Ambrož, -e, m., kř. jm., příjm., z lat. Ambrosius
ambulance, ž., z lat. = pojiždné zdravotní oddělení, stálé nemoc-

niční, klinické, kam nemocní docházejí; = vůz k dopravě nemocných; = vlaková pošta; *-lanční* zařízení...; *-lantní* [-ně] = pojízdný; *-lantní* pacient = léčený v ambulanci; *-lantně* léčiti; *-latorium* «-toryjum», -ria, stř. = lékař. ambulance; *-latorní* [-ně] léčení

amen, stř. neskl., z hebr., vlast. = staň se; přenes. (lid. a hovor.) = konec: už je s ním, všemu a.; dělat nad kým, čím a. = ... „kříž“; říci a. = svolit

americký [-cky], příd. k Amerika; *Američan* [-nka], -a, m. = obyvatel Ameriky; *Amerika*, ž., díl světa, míst. jm. v Č. i na M.; *Amerikán* [-nka], -a, mn. -áni, m. = vystěhovalec do Ameriky, kdo se vrátí z Ameriky, kdo jen napodobuje Američany (lid. a hovor.); *amerikán*, -a, m. = druh mlýna, bramborů (lid.); *Amerikánec*, -nce, m. = Amerikán; *amerikanismus* «-nyzmus», -mu, m. = americký duch, život, snažit se napodobovat; = slovo, rčení v americ. češtině; *-niso-vati* «-nyzo-» = přizpůsobovat americ. duchu, životu; *-nista* [-stka], m. = znatel Ameriky, badatel o ní; *Amerikánka*, v. výše Amerikán; *amerikánka*, -nek, ž., tiskařský lis; *-kánský* [-sky; -ství], příd. k Amerikán

ametyst, -u, m., nerost; *-tový* [-vě]

amfibie, ž. = obojživelník; = obojživelné letadlo

amfibolie, ž., z řeč. = dvojsmysl

amfit(h)etr, -u, m., z řeč. = okrouhlé divadlo se stupňovitými sedadly; *-trální* [-ně] = podobný amfiteatru

amfora, ž., z řeč., antická nádoba

Amidór, -a, m., z franc., psí jméno; zdrob. *Amidórek*, -rka, m.

amnesie «-nézije», ž., z řeč. = ztráta paměti

amnestie «-styje», ž., z řeč. = pro-

minutí trestu, udělení milosti; *amnestovanec*, -nce, m. = amnestovaný člověk; *amnestovati* koho = dát mu milost, odpustiti trest

amok, -u, m., z malajštiny = zuřivost

amoleta, n. *amoletka*, -tek, ž. = omeleta, omeletka

amoniak «-nyjak», -u, m. = čpavek

Amor, -a, m., z lat. = bůh lásky

amorální = lhostejný k mravnosti (člověk); a. soustava = beze zření k mravnosti (Masar.)

amoret [*-ta], -a, m., z ital. = bůzek lásky

amorfní [-ně; -nost], z řeč. = beztvary

amorosní «-róz-», příd. k amoroso = milostný; *amoroso* «-rózo», z ital. = něžně, vroucně

amortisace «-tyza-», ž., z franc. = amortisování; *-sační*, příd. k tomu; *amortisovati* = umořovat, umořit (dluh), prohlásiti za neplatné (cenné papíry)

Amos, -sa || -se «-sa || -se», m., os. jm.

ampažúra, v. ambažúra

ampér, -u, m., elektrická jednotka (podle franc. fysika Ampèra)

ampír, v. empire

amplifikace, ž., z lat. = rozšíření, rozhojnění, rozšiřování..., hromadění, zvelebení, -bování

amplion, -u, m. = zesilovač, rozhlašovač, tlampač

amplituda «-tú-», ž., z franc. = výkyv, výchylka

ampule, ž., z lat. = baňka, baňaté stínítko ap.; zdrob. *-lka*, *-lek*, ž.

amputace, ž., z lat. = odnětí údu; *amputovati* = odnítí úd

amrhele, v. amarela

***amt**, -u, m., z něm. = úřad (nižší hovor.); *amtýrovati* = úřadovat (t., Herrm.)

amulet, -u, m., z lat. = ochranný předmět nošený z pověrvosti

I an || *antě* || *anto* || *anžto*, z a-ono,

spojka (zastar.); 1. = když, co: jak se mne můžete ptáti, anto víte, že... (Klicp.); bolest srdce mého rozplývá se v horkých slzách, an toto pší (Tyl); 2. = neboť, protože, že, kdežto: ulehčilo se mi, an jsem byla uspokojena, že sama trpím (Němc.); tím více, anto dítí se musí... (Štol.); nemohl přijíti, anžto neexistuje (Kamin.); učinili Vás — anto tehdaž velká nouze byla — praporečnickem (Klicp.); vrtěl hlavou, anžto tu ještě nikdy cizího člověka nespáčil (Rais)

II an, *ana*, *ano*, (*aně...*), z *a-ono*, 1. spojka = neboť, když, jak, že, poněvadž, 2. zájmeno vztaž. = který, jenž (zastar. kniž.): dejtež mi (to) přepsati, anť pak rád, což na to vynaložíte, zaplatím (V. Zahrad.); an četl, dala se v obličejí jeho změna za změnou (Šmilov.); vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou spěchá k cíli? (Má.); vidouc, ano jest její tajemství vyraženo (Svět.); byl tmavý večer, ana Pepina spěchala do dědiny (Pittner.); uhlídáš (koroptve), any sbírají potravu (Klost.)

anabaptismus «-tyz-», -mu, m., z řeč. = sektářství zavrhuje křest dítek, novokřtěnství; *anabaptista* [-stka], m. = stoupenec anabaptismu, novokřtěnec

anabase «-ze», ž., z řeč. = pochod do vnitra země; sibiřská a. = pochod našich legií Sibiří za 1. svět. války

anacionalismus «-zmus», -mu, m. = národní lhostejnost; *-nální* = národně lhostejný

anafora, ž., z řeč., básnická figura; *anaforický* [-cky]: -cké zájmeno = ukazující na to, o čem byla řeč

anagnorise «-rýze», ž., z řeč. = rozuzlení

anagram, -u, m., z řeč. = slovní hříčka záležející v přemístění hlásek

anachoret || řidč. -ta «-ré-», m., z řeč. = poustevník

anachronický [-cky] «-nyc-», z řeč. = neodpovídající době, dobovému rázu;

anachronismus «-nyc-», -mu, m., z řeč. = chyba proti době, dobovému rázu;

-nistický [-cky] «-nystyc-», odch. m. anachronický

anakolut «-lút», -u, m., z řeč. = výšin z větné vazby; *-tický* «-tyc-»

Anakreon, -onta, m., řecký lyrik; *anakreontický*, příd. k anakreontika;

anakreontik «-tyk», -a, m. = pěvec lásky, přátelství a vína (v duchu Anakreontově); *-tika*, ž. = básnictví v duchu Anakreontově;

anakreontský, příd. = anakreontický

anakruse «-ze», z řeč. = předtaktí

analfabet [*-tka, Preiss.], -a || -ta, m., z řeč. = člověk neznalý čtení ani psaní, negramotný, neznalý základních věcí;

-betický «-tyc-», 1. = negramotný; 2. *-betické* označení článkování hlásky = označení literami; *-betismus* «-tyz-», -mu, m. = negramotnost || *-betství*, stř.

analista || -ná-, m., z lat. = skladatel análů

analogický [-cky], příd. k analogie = obdobný;

analogie, ž., z řeč. = obdoba;

-gisovati «-zo-» = užívat analogie, vyjadřovati se jí

anály, m. pomn., z lat. = letopisy

analýsa || -se, «-lýza || -ze», ž., z řeč. = rozbor, rozčlenění, rozčleňování; *-lysátorství*, stř. = záliba v analysování (šal.);

-lysovati «-lyzo-» = rozbírat, rozčleňovat, rozebrat, rozčlenit; slož. dokon. *vy-* = získat analýsou;

**analysta*, m. = analytik (šal.);

**-lystní* = analytický;

analytický [-tický; *-tičnost*] || = rozbírající, mající sklon k analýse;

analytik «-tyk», -a, m. = kdo analyzuje, analytický chemik;
-tismus «-tyz-», -mu, m. = analytičnost, sklon k analýze
anamnesa «-néza» || -se, ž., z řeč. = vzpomínání, uvědomování si; = lékařské vyšetření z pacientových výpovědí o životě, o bolestivých pocitech...
ananas, -su «-su», m., jižní rostl., její plod; -*sovitý* = podobný ananasu; -*sový*, příd. k ananas
anapaest || -*pést*, -u, m., zřeč., druh stopy (∪ ∪ —); -*stický* «-styc-», na př. verš
anaplastika «-sty-», ž., z řeč. = operativní úprava vnějších částí těla
***anarchický**, příd. k anarchie: -cká doba = doba anarchie;
anarchie, ž., z řeč. = bezvláď, úplný zmatek, společenský stav bez řádu; -*chismus* «-zmus», -mu, m. = reakční buržoasní učení hlásající anarchii; -*chista* [-*chistka*], m. = přívrženec anarchismu; -*chistický* [-*cky*] = v duchu anarchismu || **-chistní* (šal.)
Anastasia «-stázije» || -*stázie*, ž. jm.
anastatický «-tyc-», (o)tisk = přímo ze starých tisků na litografický kámen
Anastázie, v. Anastasia
anathema «-thé-», -matu, stř., z řeč. = klatba
anatom, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s anatomí; *anatomický* [-*cky*], příd. k anatomie; -*mie*, ž. = nauka o vnitřním složení těla
ancienita «-sijeny-», ž., z franc. = (služební) stáří
ancikrist, v. antikrist
Anča, **Anči** (neskl.), **Ančička**, **Ančka**, ž., domác. tvary k Anna
ančovička, v. anšovka
Anda, ž., domác. tvar k Anna
andante || -*tino* «-tý-», ital. = volně, volněji (hudeb.)
anděl, -a, m., 5. p. -e || -i, 1. mn. -é, 7. mn. -y, nebeský tvor (nábožen.); přenes. = ochránce,

milovaný člověk; anděl dobroty, nevinnosti... = vtělená добрota, nevinnost; a. lásky, smrti... = láska, smrt; padlý anděl = padlá dívka (hovor.); A. Páně, modlitba;
Anděla, zdrob. -*lka*, ž. jm.;
andělíček, -čka, m., zdrob. k anděl, vlast. k andělík;
**andělíči*, příd. k andělík, andělíček;
andělíčka, -*lika* || *ange-*, ž., rostl.;
andělíčkář [-*řka*], -e, m. = kdo pomáhá od těhotenství; -*řský* [-*řství*], příd. k tomu;
andělíčkový, příd. k andělíček;
andělík, -a, m., zdrob. k anděl (říd.);
andělíka, v. výše andělíčka;
andělový vůz = pohřební vůz s anděly, andělský (Herrm.);
andělský [-*sky*; -*ství*], příd. k anděl: a. sbor = sbor andělů; -ské pozdravení = modlitba Anděl Páně; přenes. = ušlechtilý, líbezný... (hlas, člověk...); -ská trpělivost = velká (lid. a hovor.); a. vůz = pohřební s anděly (Ner.);
-*sky* nebo *ďábelsky* komu co říkat... = po dobrém nebo po zlém (lid.); -*ství* = andělská čistota, nevinnost (R. Svob.)
andíleček, -čka, m., zdrob. k andílek; *andílek*, -*lka*, m., zdrob. k anděl
androfobie, ž., z řeč. = chorobná bázeň před muži
androgyn, -a, m., z řeč. = hermafrodit; -*nie* «-nyje», ž. = hermafroditismus
andromanie «-nyje», ž., z řeč. = chorobná touha po mužích
Andula, -*líčka*, -*linka*, -*lka*, ž., domác. tvary, k Anna; *andulka*, ž., druh papouška
andský, příd. k *Andy*, *And*, ž. pomn., pohoří v Jižní Americe
anebo, kniž. *aneb* || *nebo*, kniž. *neb*, spojka rozlučovací; 1. v platnosti větné anebo || nebo, zastar. aneb: pošlu ti to, anebo || nebo ti to donesu sám; mi-

lého z ciziny mi vrať, aneb můj život náhle zkrát (Erb.); v 1. větě bývá buď: buď ti to pošlu, anebo || nebo...; zastar. aneb(o) — aneb(o): aneb Kamenici z jitra v moci máme, aneb zde naše moc se zláme (Čelak.); výpustkou: buď, anebo (t. j. buď svolíš, polepšíš se..., nebo na sebe uvalíš hněv...), silná výstraha;

2. v platnosti členské obyč. nebo: půjde tam Karel nebo Jan; buď — nebo: ...buď Karel nebo Jan; aneb = neboli (zast.): Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka (Tyl);

v rozlučovací otázce bývá v platnosti větné i členské zprav. či (buď — či), v. tam, řidč. nebo, aneb(o): zda sní anebo bdí (Vr.); snad na ni Pánbůh nedopustil nemoc, aneb snad dokonce umřela? (Němc.)

anekdota ž., z řeč. = krátký, vtipný příběh; **-tární** = v podobě anekdoty, jí podobný, v ní se vyskytující; **-tář** [-tářka], -e, m. = vypravěč, spisovatel anekdot; **-tářský** [-sky; -ství]; **anekdotický** [-cky] «-tyc-» = anekdotární; **-tička**, ž., zdrob. k anekdota; **-tista** «-tys-», m. = anekdotář; ***anekdotní** || ***-tový** = anekdotární

anekse, anektovati, v. anexe

anemický = chudokrevný, bezkrevný;

anemie «-né-», ž., z řeč. = chudokrevnost

anemonka, ž., z řeč. = sasanka
anenský, příd. k Anna: -ská slavnost...

aneroïd «-roïd», -u, m., z řeč. = tlakoměr

anest(h)esie «-zije», ž., z řeč. = znecitlivění, umrtvení; **-st(h)esovati** «-zo-» = znecitlivit;

anest(h)etický = znecitlivující;

-tikum «-ty-», -ka, stř. = prostředek, lék znecitlivující

anexe || řidč. **-kse**, ž., z lat. = zábor, zabrání (území);

anexionista «-nys-», m. = kdo usiluje o anexi, stoupenec anexní politiky; **anexní** plán, politika

Anežka, ž., kr. jm., z lat. Agnes
angažmá, stř. neskl., z franc. engagement = sjednání podmínek, služba, místo, postavení, hlavně u divadla;

angažovati = přijmouti do služeb, zaměstnat, hlavně u divadla; **a. se** pro koho, v čem, při čem = exponovati se, býti horlivě činný, horlivě pracovat (hovor.); být angažován v čem, nevhod. m. býti zapleten do čeho; býti a. na čem = zúčastněn (obchod.)

angelika, ž., v. andělíčka

angina «-gý-», ž., z lat. = zánět v krku

anglicismus «-zmus», -mu, m. = rčení čistě anglické;

anglický [-cky], příd. k Anglie, vlast. k Anglik;

Angličan [-nka], -a, m., vlast. z Anglik = příslušník anglic. národa; **angličanství**, stř. = anglic. původ, anglic. rysy;

angličina || čast. **-čtina**, ž. = anglický jazyk;

Anglie, ž., země, stát

anglikán [-nka], -a, m. = člen anglic. stát. církve, episkopální;

-kanismus «-nys-», -mu, m. = anglikánství, anglic. stát. náboženství; **-kánský** [-sky; -ství], příd. k Anglikán

anglista [-stka], m. = kdo se obírá s anglistikou; **-stický**, příd. k **-stika** «-sty-», ž. = anglic. filologie

angloamerický [-cky] = anglický, původem americký; = anglický a americký: a. kapitalismus

anglofil [-lka], -a, m. = milovník, přítel Angličanů; **-lský** [-lsky; -lství]

anglofob [-bka], -a, m. = nepřítel Anglie; **-bie**, ž. = strach z Angličanů, z angličanství; **-bský** [-bsky; -bství], příd. k anglofob

angloman [-nka], -a, m. = kdo si libuje v anglických mravech, anglofil; *-manie* «-nyje», ž. = -manství; *-manský* [-sky; -ství], příd. k angloman

Anglosas, -a, m. = příslušník jedné větve západogermánské; = Angličan (říd.); *anglosaský* [-sky; -skost]; *-saština*, ž. = anglosaský jazyk

Anglové, -lů, m. pomn., jeden germán. kmen

angor, -u, m., šátek (zast., Jir.), podle města Angory; *angora*, ž., tkanina, kožíšina; *-rka*, ž. = angorská kočka; *angorový* šátek (Jir.) ap.; *angorský*, příd. k Angora: a. obyvatel, -ská ovce

angrešt, -u, m., z ital. *agresto* = srstka; *-tový*, příd. k tomu

ani, 1. vytýkavé, zdůrazňující příslovce záporné: nemám ani groše, nebylo tam ani živé duše; 2. záporná slučovací spojka členská i větná: nemám ani peněz ani času, nejedl ani nepil; sr. *aniž*, ní

Anička, ž., domác. tvar k Anna

anilin «-nylín», -u, m., barvivo; *-nový*, příd. k tomu

animalita «any-», ž., z lat. = animalnost;

animalitismus «-tyz-», -mu, m. = směr hlásající šetření všech živočichů;

animální [-ně; -nost] = živočišný

animírka «any-», ž. = sklepnice mající za úkol animovat, bavit hosty (hovor.)

animisace «any-za-», ž. = oduševnění, -vňování

animismus «any-zmus», -mu, m. = názor, že je duše základem všeho dění, že náboženství vzniklo z víry v duchy předků; *-stičký* [-cky] «-styc-» = v duchu animismu

animo «-ny-», stř., z *animovati* = chuť, dobrá nálada (hovor.)

animosita «-ny-zi-», ž., z lat. = podrážděnost, nevole, nechť k někomu, zaujetí proti někomu;

animósní «-móz-» = podrážděný, zaujatý proti někomu

animovaný, [-ně], o zábavě... = živý;

animovati «any-», z franc. = bavit, snažiti se získat, zaujmout

Anina, -nka, ž., domác. tvary k Anna

Aniše, ž. jm. k muž. Anýž

aniž, 1. lid. a zast. členská spojka = ani: země otců nevydáš aniž bratra pokorného (Bezr.); 2. vedlejší spojka podřadná = a ne: nejedl aniž pil (= ... a nepil); dělají to, aniž vědí proč (Olbr.); odešel, aniž pozdravil (= ...a nepozdravil); *chyb.* se po ní klade v takových případech podmínov. způs. m. oznam. (...aniž by pozdravil..., || aniž by byl pozdravil); — *nepráve* m bývá po ní záporné sloveso: nebylo možné se na to dívat, aniž člověk nepocítil touhu... (m. aniž pocítil = a nepocítil);

3. hlavní spoj. větná = a ne, ani ne (zastar.): kmotr ho nezdržoval aniž pozval = a nepozval, ani nepozval (Jir.); — spojuje stejnorodé věty vedlejší: kdyby byl věděl, že..., nebyl by s tak hlubokým povzdechem odcházel, aniž by byl na troubu spustil (Němc.) = a nebyl by byl...

anjel, -lský = anděl, -lský (zastar.)

Anjonovec «anžu-o-», -vce, m. = člen rodu Anjou

Anka, ž., domác. tvar k Anna

anketa, ž., z franc. *enquête* = porada znalců, hromadné projevy o něčem (v časopisech a j.); *anketní* || *-tový* (projev, otázka)

ankrovky, -vek, ž. pomn. = kotvové hodinky

Anna, ž., křest. jm. (z hebrej. *hanna* = milost);

Anny, neskl. domác. tvar (módní, ale nečes.); v. Anča, Anda, Andula, Anička, Anina, Anny, Anuše

ano, z pův. a ono, 1. slove přítakací: Přijdeš k nám? Ano; 2. zesilovací, stupňovací příslovce = ba, dokonce (kniž.): je to

dobré, ano znamenité; bojovně, ano válečně (Nej.); 3. ach ano, zapomněla jsem vám říci, že... (Němc.) = napadá, napadlo mi
anobrž, 1. spojka odporovací = ale, avšak, nýbrž; 2. příslovce stupňovací = ano, ba (obojí zastar.)
anoda, ž., z řeč. = kladný elektric. pól; zdrob. *-dka*, *-dek*, ž.
anomalie «-má-», ž., z řeč. = nepravidelnost, výjimka; *anomální* = nepravidelný, odchýlný
anonce «-nse || -nce», ž., z franc. = návěští, veřejná nabídka zboží, inserát;
anoncovati «-nso- || -nco-» = veřejně nabízet, inserovati;
anonční kancelář...
anonym(us), -ma, m., z řeč. = nejmenovaný (autor, dárce...); *-nymita*, ž. = anonymnost; *-nymní* [-ně; -nost] = nejmenovaný, nepodepsaný
anorganický [-cky] «-nyc-», z řeč. = neústrojný
anormální [-ně; -nost] = abnormální, nenormální, vadný, méně cenný
ansámbel, v. ensemble
ansijenyta, v. ancienita
anšovka || *anšovička* || *ančo-*, z franc. anchois = v octě naložená ryba
antagonický [-cky] «-nyc-», z řeč. = protichůdný, odporující si, nepřátelský, nevraživý;
antagonismus «-nyz-», -mu, m., z řeč. = protichůdnost, odpor, nevražení, -živost; *-nista* [-nistka], m. = odpůrce, protivník; *-nistický* [-cky] «-nystyc-» = antagonický
antáнта, v. entente
antarktický, příd. k *antarktida* «-ty-», z., zčeštl. z *Antarktis* «-tys», -tidy, ž., z řeč. = končiny kolem jižní točny
antecedence, ž., z lat. = co předchází, předcházelo, předešlý případ;
-denční případ
antedatovati co = označiti dřívějším datem než náležitým

antena || *anténa*, ž., z lat. antenna (ráhno) = zachycovač elektromagnetic. vln || jen *antena* «-te-» = tykadlo (odb.)
antependium || *anti-* «anty-dyjum», -dia, stř., lat. = ozdobná rouška vpředu na oltáři
***anteprenér**, -a, m., z franc. = hlavní činitel, „kápo“ (Jir.)
antě, v. an
anthologie, v. antologie
anthracen || *antra-*, -u, m. = uhlovodík z dehtu; *-cenový* inkoust
ant(h)ropocentrický [-cky] = v duchu anthropocentrismu;
ant(h)ropocentrismus «-zmus», -mu, m. = názor, že je člověk středem světového dění; *-trista* [-tristka], m. = přívrženec anthropocentrismu
ant(h)ropolog, -a, m., z řeč. = kdo pěstuje anthropologii; *-logický*, příd. k *-logie*, ž. = nauka o člověku
ant(h)ropomorfický [-cky], příd. = v duchu anthropomorfismu;
ant(h)ropomorfismus «-zmus», -mu, m., z řeč. = představování si boha, věcí jako člověka;
-fista [-fistka], m. = přívrženec anthropomorfismu
anti- «anty-», řec. předl., příslov. = proti, ve slož.:
-alkoholický [-cky], příd. = v duchu antialkoholismu;
-alkoholik, -a, m. = odpůrce lihovin; *-alkoholismus* «-liz-», -mu, m. = hnutí proti lihovinám a jejich pití; *-alkoholní*, příd. = antialkoholický
anticipace «anty-», ž., z franc. = anticipování; *-pační* postup...;
-pando «-dó» = anticipací, předem, napřed: *anticipovati* co = předjímat, napřed, předem říci, udělat...
antický [-cky] «-tyc-», příd. k *antika*;
antičnost «-tyč-», -i, ž. = antický ráz, duch
anti-dynastický [-cky] «-styc-» = protidynastický;

-*fašismus* «-šiz-», -mu, m. = hnutí proti fašismu; -*fašista* [-stka], m. = jeho stoupenec, protifašista (Gottw.); -*fašistický* [-cky] = protifašistický;
 -*feminismus* «-nyz-», -mu, m. = odpor proti emancipaci žen; -*feminista*, m. = jeho stoupenec; -*feministický* [-cky], «-nystyc-» = v duchu antifeminismu;
 -*fona*, ž. = chrámový střídavý zpěv kněze a sboru; -*fonář*, -e, m. = sborník antifon; -*fonický* «-nyc-», příd. k antifona

antika «-ty-», ž. = řecký a římský starověk, antická vzdělanost;
antikisovatí «-zo-», podle franc. = napodobovat antiku
 -*klerikální* = protiklerikální;
 -*kličán*, -a, m., v. kličán;
 -*klimax*, -u, m. = opak klimaxu;
 -*krist* (*Antikrist*, lid. *ancikrist*) = Kristův protivník, odpůrce, ďábel;
 -*kritikář* «-ty-», -e, m. = odpůrce kritiky (Ner.)

antikva «-týk-», ž., z lat. = latinské písmo stojaté

antikvariát, -u, m. = antikvární obchod;

-*kvární* [-ně] «anty-», z lat. = opotřebovaný, starý; -*kvární cena* = za -kvární knihu; -*kvární obchod* = s antikvárními věcmi;
 -*kvář*, -e, m. = obchodník s antikvárními knihami; -*kvářský* [-sky]

antikvisovatí «-ty-zo-» = uváděti do staršího stavu;

antikvita «anty-», ž., z lat. = starožitnost;

antikvovaný [-ván] = zastaralý, překonaný, předstižený; kniha je -vána;

antikvovatí «anty-» co = způsobit, že je to zastaralé, překonatí (v látce, v pojetí, ve zpracování)

Antilly «-ty-», -ill, ž. pomn., ostrovy v západní Indii

antilopa «-ty-», ž., sudokopytník; -*lopí*, příd. k tomu

anti-militarismus «-zmus», -mu, m. = hnutí proti militarismu;

-*militarista* [-stka], m. = jeho stoupenec; -*militaristický* [-cky]

«-styc-» = v duchu antimilitarismu; -*ristický proces* = s antimilitaristy;

-*modernista* [-stka] «-nys-», m. = odpůrce moderních směrů; -*modernistický* [-cky] «-styc-», příd. k tomu;

-*monarchistický* [-cky] = jsoucí proti monarchii; -*monarchista* [-stka], m. = člověk antimonarchistického smýšlení;

-*nomický* [-cky] || -*nomní* = protikladný, jsoucí v rozporu;

-*nomie*, ž. = rozpor;

-*pasát*, -u, m. = opačný vítr než pasát; -*pasátní* větry;

-*patický* «-tyc-» = nepřijemný, odporný; -*patle* «-tyje», ž. = neolibost, nechut, odpor;

-*pendium*, v. antependium;

-*pod*, -a, || řidč. -*pada* [-dka], m. = protinožec (člověk, bydlící na druhé straně zeměkoule). protivník, odpůrce; -*podický* «-dyc-» = protichůdný, opačný;

-*pyrin*, -u, m. = lék proti hořečce; -*pyrinový* prášek;

-*semita* [-tka] m. = odpůrce židů;

-*semitický* [-cky] «-tyc-» || část.

-*semitský* [-sky] = protižidovský;

-*semitismus* «-tyz-», -mu, m. = protižidovské hnutí;

-*septický* [-cky] «-tyc-» = co je proti nákaze; -*septikum*, -ka, stf. = prostředek proti nákaze;

-*socialismus* «-zmus», -mu, m. = hnutí nepřátelské socialismu; -*socialistický* «-styc-» = protisocialistický;

-*sociální* [-ně; -nost] = protisociální;

-*sovětismus* «-tyz-», -smu, m. = protisovětské smýšlení, hnutí;

-*sovětský* = protisovětský;

*-*šámbr*, -u, m., z franc. = předpokoj (Herrm.); -*šambrovatí* = doprošovatí se přízně, protekce,

„čistit kliky“; -šambrový: -vá politika;
 -thesa || -se «-za, -ze», ž. = protiklad; -thetický [-cky] «-tyc-» = protikladný;
 -trinitář, -e, m. = odpůrce nauky o sv. Trojici
anto, v. an
antologický, příd. k *antologie*, ž., původ. anth-, z řeč. = klasobraní, výbor ze slovesných děl
Anton, -a, m., domác. tvar k Antonín; *anton* = kat (hantýr.); zelený a. = policejní vůz (t.); *Antoníček*, -čka, m., zdrob. k Antonín, příjm.;
Antonie «-nyje», ž. jm.;
Antonín, -a, m., křest. jm. i příjm., zdrob. *Antonínek*, -nka, m.
antonomasie «-zije», ž., z řeč. = označení osoby podle obecnějšího názvu, na př. slepý vůdce o Žižkovi, Otec vlasti o Karlovi IV., nebo užití vlastního jména ve významu obecném, na př. mecenáš, herostrat, jldáš
Antoš, -e, m., domác. tvar k Antonín, příjm.
Antošů, m. neskl., příjm., z Antoš
Antošek, -ška, m., zdrob. k Antoš; a. = pohodný (lid.), podle rasa Antona šeka; = detektiv (hantýr.)
Antové, -tů, m. pomn., staré jméno východních Slovanů
***antož**, spoj. = protože (silně zast.)
antracen v. anthracen
antracit, -u, m., nejlepší uhlí
antropolog..., v. anthropolog
anuita «-nuji-», ž., z franc. ann- = roční splátka
anulace, ž., z lat. ann- = anulování; *anulovati* = (z)rušit, prohlásit, -hlašovati za neplatné
Anuše, -ška, ž., domác. tvary k Anna
anýz, -u, m., z lat. anisum, rostl., její plod; *anýzový*; též *anýž*, -e
anžambmá, v. enjabement
anžto, v. an
Anžuovec, v. Anjouovec

aorist, -u, m., řec. = jednoduchý (neopsaný) slovesný tvar pro děj minulý, na př. staroč. pich = pil jsem; *aoristový* význam, tvar
aorta, ž., z řeč. = hlavní tepna, srdečníce
Apač, -e, m. = příslušník jednoho indiánského kmene; *apač* = pařížský pouliční zloděj, lupič; *apačský* [-čsky; -čství], příd. k tomu
apage, lat. = odstup (rozk. způs.)
apanáž, ž., z franc. apanage, původ. = odbyté, pak roční důchod členů panovnických a šlechtických rodů, kteří nemají dědických nároků; podpora členů rodiny, na př. otcova podpora vdané dceři
aparát, -u, m., z lat. apparatus = přístroj; = zřízení, soustava, na př. úřední; = výzbroj; vědecký a.; zdrob. -rátek, -tku, m.; -rát-nictví, stř. = blýskání se vědec. aparátem (šal.);
aparatura «-tů-», ž. = soustava přístrojů
apartmá, stř. neskl., z franc. appartement = byt nebo jen jeden pokoj
apartní [-ně; -nost], z franc. = zvláštní, nápadný, vkusný, netuctový
apatický [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = lhostejný, netečný;
apatie «-tyje», ž., z řeč. = lhostejnost, netečnost
apatit «-tyt», -u, m., nerost
aputyka, ž., z řeč. = lékárna (lid. a hovor.); -kář [-kářka], -e, m. = lékárník; -kářský [-sky; -ství]
apel, -u, m., z franc. = výzva;
apelace, ž., z lat. = odvolání; -lační = odvolací
apelativum «-tý-», -va, stř., z lat. appell- = obecné jméno (pes, kočka atd.) proti vlastnímu (Praha, Brno atp.); -tívní význam
apelovati, z lat. = odvolati se k vyšší soudní instanci; a. na koho, na čí cit = dovolávati se ho

Apen(n)iny «-ny-», -in, ž. pomn., pohoří v Itálii; *apen(n)inský*

apercepce, ž., z lat. app- = osvojování představ, vnímání; = stanovisko při posuzování (odbor.): mítí stejnou apercepci na něco = dívatí se stejně na něco, posuzovati něco stejně; -*cepční* schopnost;

apercipovati = osvojiti si, -jovati si představy, vnímat

aperçu «-sy», stř. neskl., franc. = krátký přehled něčeho, stručně vyslovená myšlenka, duchaplný nápad, postřeh

aperitiv «-týv», -u, m., z franc. apé- = alkoholický nápoj, podávaný před jídlem pro zvýšení chuti; -*tivovati* = pít aperitiv (Majer.)

apersy, v. aperçu

apertura «-tú-», ž., z lat. = uprázdnění (úřadu), otevření, otvor, na př. nosní apertura = otevření nosní dutiny

apetit «-tyt», -u, m., z franc. = chuť (lid. a hovor.)

aphelium «ap-hélijum», -lia, stř. = odsluní

apikální, z lat. (k apex): a. hláska = která se článkuje špičkou jazyka, na př. d, t, n

aplanace, ž., z lat. = aplanování; *aplanovati* = urovnat, srovnat, uspořádat (půdu, spor...)

aplaudovati komu, čemu, z lat. = pochvalně tleskat, potleskem pozdravovat, -vit, schvalovat, schválit;

aplaus, -su «-zu», m., = pochvalný potlesk (hovor.)

***aplégr**, -u, m., z něm. Ableger = odnož, potomek (vulg.)

aplikace, ž., z lat. appl- = přenesení, na př. marxismu na jednotlivé vědy, užití vědních poznatků v praktic. životě; a. léků, obvazů = přiložení, přikládání; a. na látce, na oděvu = ozdoba z jiné látky; -*kační* práce, postup, barva; *aplikovaný* = přenesený,

užitý: -ná věda; *aplikovati* = užít, upotřebit, přenést, přizpůsobit: a. poznatky jednoho vědního oboru na druhý; a. léky, obvazy

aplomb, -u, m., z franc. = jistota, sebevědomí ve vystupování

apod., zkratka = a podobně, a podobné...; méně vhodné a *pod.*, sr. atpod., atd.

apodiktický [-*tický*; -*tičnost*] «-dyktyc-», z řeč. = naprosto jistý, zcela nepochybný, nezvratný, na př. úsudek; tvrdit něco -cky

apokalypsa || -se «-sa || -se» ž., z řeč. = zjevení (sv. Jana); -*lyptický* [-*cky*] «-ptyc-», příd. k tomu; přenes. = jako v apokalypse, blouznivý, nepřírozený, příšerný, hrůzný; -*lyptik*, -a, m. = -lyptický člověk

apokopa, ž., z řeč. = odsouvání, odsutí koncové hlásky (moh m. mohl); *apokopovati se* = odsouvatí se

apokryf, -u, m., z řeč. = nepravý spis biblický; -*fní*, na př. literatura

Apolena, zdrob. -*nka*, ž. jm.

apolitický «-tyc-» [-*cky*; -*čnost*] = nepolitický, lhostejný k politice

apol(l)inský [-*sky*], příd. k Apollo = cudný, mravně čistý (typ, zjev)

Apollo, -llina, m., podle lat., || *Apollon*, -llona, z řeč., starořec. bůh slunce; *apol(l)onský* [-*sky*], příd. k tomu = podobný Apollonovi, mravně čistý

apologet, -a || -*ta*, m., z řeč. = obránce; -*getický* [-*cky*] = obranný ve smyslu teologic. i širším; -*getika* «-ty-», ž. = teologie hájící křesťanskou nauku; = hájení, obrana;

apologie, ž. = obrana ve význ. teologic. i širším, na př. a. čes. jazyka

apoplektický «-tyc-», příd. k apoplexie: a. záchvat = mrtvičný, mrtvicový, záchvat mrtvice; -*ktik*,

-a, m. = člověk raněný mrtvicí;
apoplexie, ž., z řeč. = mrtvice
aport, z franc. = přines; *-tovat* = přinášet, o psovi
aposice «-zi-», ž., z lat. = přístavek (mluvn.); *-siční* výraz atp.
aposiopesis || *-pese* «-pézis || -péze», ž., z řeč. = zmlknutí, náhlé odmíčení: kozel aby tě —!
apostasie || *-se* «-ziže || -ze», ž., z řeč. = odpadnutí od víry..., odpadlictví;
apostata, m. = odpadlík; *-statovat* = odpadnout (řídke)
a posteriori «á -ryjórý», lat. = z, podle „pozdějška“, z, podle účinku, ze, podle zkušenosti;
aposteriorismus «-zmus», -mu, m. = vyvozování poznatků ze zkušenosti; *-riorista* [-stka], m. = přívrženec -riorismu;
-riosní || řidč. *-riorný* [-ně; -nost] «-ryjorní», na př. poznatek = z účinku, ze zkušenosti
apostrof, -u, m., z řeč. = znaménko odsutí, odsuvník (moh' m. mohl)
apostrofa, ž., z řeč. = přímé oslovení nepřítomné osoby nebo věci (řečnic. způsob); *-fovat* koho, co = přímo oslovit, oslovovat...
apoštol [-lka], -a, m., z lat. *apostolus* a to z řec. -los, původ. = Kristův učeník, pak = věrozvěst, konečně = horlivý hlasatel nějaké myšlenky; *apoštolát*, -u, m. = apoštolský úřad, apoštolské poslání, hlásání; *apoštolovat* = být apoštolem, hlasatelem, hlásat, šířit; *apoštolský* [-sky; -ství], příd. k apoštol: a. úřad = papežský; -ské vyznání víry, kredo; -ská činnost = hlásání, šíření (myšlenek); Apoštolské Veličenstvo, v titule rakous. císařů a uher. králů
apot(h)eosa «-eóza», ž., z řeč. = uctívání lidí jako bohů v antickém světě, zbožnění, nadšená oslava
a potiori «á pocijóry», lat. = podle důležitější věci
appartement, v. apartmá

aprehensivní [-ně; -nost] «-zív-», z lat. = útočný
apretér, -a, m., z franc. *app-* = kdo dělá apreturu; *apretovati* = provádět, provést apreturu;
apretura «-tú-», ž., konečná úprava výrobku
april «-íl», -e || -a, m., z lat. = duben, zprav. jen v jistých spojeních: to je pravý a. ap. = nestálé počasí; april! = to je žert (na 1. nebo posledního dubna); vyvésti koho apřilem = provést mu žert; *apřilový* žert; -vé počasí = nestálé
a priori «á prijórý», lat. = „z, podle dřívějška“, jen rozumově, z domyslu, bez poznání, předem (co odsuzovat...); *apriorní* || řidč. *-ný* [-ně; -nost], příd. k tomu: a. stanovisko, odsuzování...; *apriorismus* «-zmus», -mu, m. = názor, že poznatky vznikají čistě rozumově, apriorně; *-rista* [-ristka], m. = jeho stoupenec; *-ristický* «-styc-» || *-ristní = v duchu apriorismu
aprobace, ž., z lat., 1. = schválení (úřed. spisu, knihy, plánu...); 2. = oprávnění vyučovat na střed. škole; *apobační* řízení = schvalovací; a. vysvědčení, k aprobaci 2; *aprobant*, -a, m. = kdo aprobuje; *aprobovati* spis...; a. koho = uznati za schopného vyučovat na střed. škole
à propos || zčešt. *apropó*, franc. a to z lat. *ad propositum* = k věci, mimochodem připomínám, abych nezapomněl, vhodně si vzpomínám, na slovíčko
appropriace, ž., z lat. = přivlastňování, přivlastnění, osvojování, -jení
aprovisace «-za-», ž., z lat. *app-* = zásobování potravinami, potraviny; *-sační*, příd. k tomu; *aprovisovati* = zásobovat potravinami
aproximativní [-ně; -nost] «-týv-», z lat. *app-* = přibližný

apsida, ž., z řeč. = polokruhovitý výstupek basilik

aquarium, v. akvarium

ar «ár», -u, m., z lat. area = 100 m²

Arab [-bka], -a, m. = obyvatel Arabie; *a.*, *arabák*, -a, m. = arabský kůň;

**Arabče*, -čete, stř., *Arabčik*, -a, *Arábek*, -bka, m., zdrob. k Arab
arabeska, ž., z franc. = rostlinná ozdoba po způsobu arabském, jeden druh povídky; **arabeskovati* = ozdobovat arabeskami (Zey.); -*skovitý* = podobný arabesce; -*skový* příběh, -*sková* ozdoba || *-*skní*

Arabie «-rá-», ž., poloostrov;

**Arabín*, -a, m. = Arab (zast.); *arabista* [-stka], m. = odborník v arabštině, v arabistice; -*histika* «-sty-», ž. = věda o Arabech; *Arabka*, v. Arab; *arabský* [-sky], příd. k Arab || Arabie: -*ská* guma, lepidlo; -*ské* číslice (1, 2..., proti řím.); *arabština*, ž. = arabský jazyk

aragonit «-nyt», -u, m., nerost

arak, -u, m., z arab., likér

Aramejec, -jce, m. = obyvatel Aramu, Syrie a Mezopotamie; *aramejský*; -*jština*, ž. = aramejský jazyk

aranžér [-rka], -a, m., z franc. = kdo aranžuje, pořadatel, úpravce; -*rský* [-rsky; -rství], příd. k tomu;

aranžmá, zčešt. z *arrangement*, stř. neskl. = pořádání, úprava; **aranžovanost*, ž. = připravenost (Č.-Chod); *aranžovati* = pořádat, upravovat; slož. dokon. *z-*

arba, ž., arab. = lehký vozík (Ner.)

Arbes, -sa «-sa», m., příjm.

arbiter, -tra, m., z lat. = rozhodčí; *arbitrární* [-ně; -nost] = rozhodující; = subjektivní, podle volného uvážení;

arbitráž, -e, ž., z franc. = rozhodčí usnesení, výrok, soud; -*trážní* || -*trážový* (výrok...)

arci, *arciť*, *arciže*, z a rci (řekni) = ovšem, ano, zajisté: Půjdeš tam? Arci; rozumí se arci samo sebou, že...; pracuji rád, někdy arciť nemohu (s odstínem však)

arci- ve složeninách znamená zvýšení, zmocnění významu toho podst. jména, ke kterému se přidává: většinou jsou složeniny s arci- ustáleny, sr. dále, lze však tvořit v náladové řeči i složeniny nové, na př. *arci-blázen* = veliký blázen:

-*báseň*, -*sně*. ž. = překrásná báseň, velebáseň (Vrchl.);

-*biskup*, -a, m. = nejvyšší biskup provincie; -*biskupský* [-ství]; *-*blázen*, v. výše, -*bludař*, -*buřič*, -*ďábel*, -*dareba*; -*demokrat* (hanl.);

-*diecése* «-dyje-ze», ž. = diecése metropolit;

-*dílo*, stř. = vynikající, hlavní dílo;

*-*hlupák*; -*hříšník*; *-*chlapík* (Herit.); -*jáhen*; -*kacíř*;

-*kněz*, titul katolic. kněze, vikář;

-*kníže* [-*kněžna*], -ete, m., titul člena habsbur. rodu; -*knížecí*; -*knížetství*, stř. = -*knížecí* hodnota země;

*-*konec* = úplný konec (Vanč.);

*-*korupčník*, -*kritik*, -*lhář*, -*lotr*, -*lump*;

-*mistr* = velmistr (Vrchl.);

*-*ničemník*, -*osel*;

-*otec* = praotec, patriarcha;

-*pastýř*, -e, m. = nejvyšší pastýř, arcibiskup, vysoký církev. hodnostář

arciť, v. arci

arci-učitel, -e, m. = velký učitel, o Komenském;

-*vévoda* [-*dkyně*], m., titul člena habsbur. rodu; -*vévodský* [-ství];

*-*zloděj*, -*zrádce*

arciže, v. arci

Ardenny, -enn, ž. pomn., pohoří; *ardennský*, příd. k tomu

area, ž., z lat. = rozsah pozemků, přenes. = něco plošně velkého (Č.-Chod);

areál, -u, m., z lat. = souvislé pozemky, oblast rozšíření rostlin, živočichů

aréna, ž., z lat. = zápasiště, nekryté letní divadlo; politická a. = politická půda, politický život
***arenda**, ž., z lat. = nájem, roční důchod (zast.); = hospoda, krčma || *harenda* (Bezr.)

arénní, **arénový**, příd. k aréna = pro arénu; přenes. a. úspěch = u obecnstva s hrubším vkusem (šal.)

areometr, -u, m. = hustoměr

areopag «-pág», -u, m., z řeč. = nejvyšší soud (athénský), přenes. na př. vědecký a.

***arest**, -u, m., z ital. = vězení (lid.); **arrestant** [-tka], -a, m. = vězeň; **arrestovati** = zavřít, uvěznit

aretace, ž., z franc. arr- = aretování (přístrojů);

aretovati = zadržet, zatknouti, uvěznit; a. přístroj = zachytit, upevnit jeho pohyblivé části, na př. a. kompas

argandka, -dek, ž., lampa (podle vynálezce Arganda)

argentan, -u, m. = alpaka

Argentina «-tý-», ž., stát; **argentinský**, příd. k tomu

Argonauté n. -tí, -tů, m. mn. = kdo plul na lodi Argo

Argon(n)y, -gon(n), ž. pomn., franc. vysočina; **Argon(n)ský** les

argot, -u, m., z franc. = mluva lidské spodiny, jako zlodějů, zločinců, falešných hráčů, nevěstek atp., hantýrka; **argotový**, na př. -vé slovo = vyskytující se v argotu

argument, -u, m., lat. = důvod, důkaz; **-tace**, ž. = argumentování; **-tovat** = dokazovat, odůvodňovat

Argus, -ga, m., lat., z řec. Argos = bájeslovný řec. obr s množstvím očí; **Argusovy** oči = bys-

tré; hlídati něco Argusovými očima = ostražitě; zobec. **argus**, -sa «-sa», m. = slídič, strážce (hovor.); **argusový** pohled = ostrý (Masar.)

arch, -u, m., z lat. arcus = dvojlistí papíru nebo i jednoduchý list; modrý a. = pensijní dekret; v. aršek

archa, ž., z lat. arca, v starší době = křídlový oltář; Noemova a. = koráb, na kterém Noe ušel potopě (bibl.); a. úmluvy = ozdobná skříň s deskami úmluvy mezi národem israelským a Bohem (bibl.); přenes. a. = staromódní vozidlo

archaický [-cky; -čnost] = archais-
tický;

archaisace «-chajiza-», ž. = archaisování;

archaismus «-chajiz-», -mu, m., z řeč. = zastaralý (ú)tvár, zvyk, -lé slovo; **archaisovati** «-zo-» = dávat, napodobovat starožitný, starobylý ráz, užívat zastaralých výrazových prostředků;

archaistický [-cky] «-styc-» = zastaralý, starobylý;

***-s'ni** = archaisující, archais-
tický

archanděl, -a, mn. -lé, m., z řeč. = vyšší anděl: zdob. ***-děliček**, -čka, m.; **-dělský** [-ský], příd. k archanděl

archeolog [-ložka], -a, m., z řec. -chai- = kdo se obírá s archeologií; **-logický** [-cky], příd. k archeolog, -logie; **-logie**, ž. = věda o dávnověku, o starožitnostech

archetyp, -u, m. = původní typ, podoba, znění spisu, pravzor

archierej || **-chijerej**, -e, m. = biskup ruské církve

archimandrita, m. = představený řeckého kláštera

Archimedes «-mé-», da, m., řecký matematik; **-dův** (-dovský) zákon

archipel(ag), -u, m., z řeč. = moře, souostroví

architekt, -a, m., z řeč. = stavitel vzdělaný odborně a umělec-

ky, navrhovatel umělec. úpravy staveb, nábytku, sadů...; přenes. o tvůrci velikého slovesného díla; *architektonický* [-cky], příd. k *architektonika* «-ny-», ž. = spojení částí v jednotný celek (ve stavitelství), přenes. = stavba vůbec, na př. kostí, uměleckého, slovesného díla; *architektura* «-tú-», ž. = stavitelství, stavitelské provedení, řešení, budova, stavba (a. knihy, románu...); *-turní* ornamentik (šal.)

architrav || *-tráv*, -u, m., z řeč. = příčné břevno nad hlavicemi sloupů, čes. násloupí

archív «-chýv», -u, m., z řeč. = sbírka listin, písemností, knih rukopisných i tištěných, budova, kde se archiválie chovají, sbírka vědeckých publikací; *archiválie*, -í, ž. pomn. = památky chované v archivě; *archivální* = archivní; *archivář* [-řka], -e, m. = správce archivu; *-řský* [-řství], příd. k tomu; *archivní*, příd. k archiv, na př. služba, sbírka dokumentů; *archivnictví*, stř. = archivní zřízení, nauka o archivech

***archýtek**, -tka, m., zdrob. k architekt (Vanč., Pujm.; posměš.)

archový, příd. k arch: a. formát

Ariadina nit = vodítka (podle bájeslovné králov. dcery Ariadny)

arián, -a, m. = stoupenec arianismu; *arianismus* «-nyz-», -mu, m. = Ariovo učení; *ariánský* [-ský; -ství], příd. k arián

aridní, z lat. = pustinný

arie «áryje», ž., z it., hudební útvar

Arijec «á-», -jce, m., v užším smyslu = příslušník indoevropských kmenů indo-iránských, v širším = příslušník vůbec některého kmene indoevrop., Indoevropán; *arijec*, podle něm. nacistického pojetí = nesemita; *arijský* || *árský*

arioso «-ryjózo», stř., ital. = zpěvná část recitativu; *ariosní* zpěv

Ariostův, nik. -stův, příd. k Ariosto

Ariové, -iů, m. pomn. = Arijci

ariový «árijó-», příd. k arie

aristarch, -a, m. = přísný kritik (podle řeč. Aristarcha)

aristokracie, ž., z řeč. = rodová šlechta, vládnoucí třída ve feudálním řádu, její vláda; *aristokrat* [-tka], -a, m. = příslušník aristokracie; ve feudálním duchu symb. jemnosti, vzdělání: a. srdcem, duchem...; *-tický* «-tyc-» [-cky] = vlastní aristokratům, šlechtický, urozený; ve feudál. duchu = vybraný, jemný (způsob, chování); *-tismus* «-tyz-», -mu, m. = aristokratický původ, -ké smýšlení...

ariston, -u, m., hrací stroj

Aristoteles, -la, m., řeč. filosof; *aristotelský* || *-lovský* = v Aristotelově duchu (filosofie...); *Aristotelův*, příd. přivlast. k Aristoteles

aritmetický [-cky] «-tyc-» = počtářský; *-tik*, -a, m. = počtář; *aritmika* «-ty-», ž., z řeč. -lith = počtářství

arivismus «-zmus», -mu, m., z franc. arr- = vetřelectví, povýšenectví, šplhounství; *arivista* [-stka], m. = povýšenec, vetřelec, šplhoun; *-vistický* [-cky] «-styc-» = vetřelecký, povýšenecký, šplhounský; *arivistní*, na př. prostředí

Arizona, ž., stát severoamer. Unie

arkabuza, v. arkebuza

arkáda, ž., z franc. = oblouk nad sloupy, obloukovité podloubí

arkadický [-cky] «-dyc-», příd. k *Arkadie*, ž., krajina v Řecku; symb. blaženosti; odtud *-dický*, *-dský* = blažený, idylický

arkádovitý [-tě] = podobný arkádám; *-dový*, příd. k arkáda, na př. most

arkadský = arkadický

arkanum «-ká-», -na, stř., z lat. = tajemství, tajemná věc

arkebuza || *arka-*, ž. = hákov-

nice; *-buzír* || *-buzník*, -a, m. = střelec z arkebuzy; *-buzířský*, příd. k arkebuzír
arktický «-tyc-», příd. k *Arktida*, ž., zčešť. z *Arktis* «-tys», -idy, ž., z řeč. = krajina kolem severního pólu
arkýř, -e, m., z něm. = menší přístavek při větší místnosti, vysunutý ven; *-řovitý* = podobný arkýři; *-řový pokoj* = s arkýřem
arlekýn, v. harlekýn
armáda, ž., z it. nebo ze špan. = vojsko, přenes. = velké množství, zástup; *armádní*, na př. sbor, rozkaz
armatura «-tú-», ž., z franc. = výzbroj, výstroj; *-rový*, příd. k tomu
Armen [-nka] «-én», -a, m., národ. jméno; *Armenie*, ž.; *armenský*; *armenština*, ž. = armen. jazyk
**armička*, z něm. = chudák (lid., Rais)
Arnaut [-tka], -a, m. = Albánec (turec.); *arnautka*, ž., druh pšenice; *arnautský*, příd. k Arnaut
**Arne*, -na || -neho, m. = Arnošt
arnika || *arnyka*, ž., z lat., rostl., prha; *arnykový*
**Arno*, m. = Arnošt
arnyka, v. arnika
arogance, ž., z lat. arr- = domýšlivost, nadutost, zpupnost, drzost; *-gantní* [-ně; -nost] = domýšlivý, nadutý, drzý
aroma «-ró- || -ro-», stř. neskl. || -matu, z řeč. = libá vůně; *aromatický* [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = libě vonný; *-tisovali* «-tyzo-» = navoněti
aron, -u, m., rostl.
arondace, ž., z franc. arr- = arondování, zaokrouhlení; *arondovati* = zaokrouhlit, -hlovat, scelit, -lovat
aronový, příd. k aron: a. kořen
arpeggio «-džo», ital. = jako na harfu, harfovitě na smyčcovém nástroji
arrangement «aranžmá», v. aranžér

arse «-ze», ž., řeč. = zdvih v rytmu
arsen «-zén», -u, m., nerost, prvek
arsenál «-ze-», -u, m., z it. = zbrojnice
arsenik «-zenyk», -u, m. = otrusík
arsenový, příd. k arsen
árský, v. Arijec
aršek (říd.), *aršíček*, *aršík*, -u, m., zdrob. k arch
aršin, -u, m., ruský loket
artefakt, -u, m., z lat. = umělý výrobek
arterie «-té-», ž., z řeč. = tepna; *arteriosklerosa* «-róza», ž. = koronární tepen
artéska studně neboli *artéska*, ž. = hluboká studně s přirozeným vztlakem
artěl, -u, m., z ruš. = výrobní družstvo
artičok, v. artyčok
artikl «-tykl», -u, m., z něm. = druh zboží, předmět (v hovor. obchod. mluvě); hovor. = kus (šatstva...)
artikul «-ty-», -u || -e, m., z lat. = článek, odstavec (zastar.)
artikulace «-ty-», ž., z lat. = článkování hlásek, t. j. tvoření jich některými částmi lidského těla; *-lační* pochod...; *-kulovaný* zvuk = hláska, zvuk v lidské řeči (a, b atd.), proti zvuku neartikulovanému, lidskému i zvířecímu, který není v jazykové soustavě; *-kulovati* hlásky = tvořit; hlásky se *-kulují*
artilerie «-ty-», ž., z franc. -ill- = dělostřelectvo; *-rijský* || čast. *-ristický* «-styc-» = dělostřelecký; *-rista*, m. = dělostřelec
artismus «-tyzmus», -mu, m. = směr zdůrazňující t. zv. čisté umění
artista [-tka] «-tys-», m., z franc. = umělec (říd. kniž.); = varietní, cirkusový, kabaretní umělec; *artistický* «-styc-» [-cky] = umělecký (říd. kniž.); = varietní, kabaretní; *-cká fakulta* = filosofická || *artistská* (zastar.);

- artistní* [-ně] = umělecký (říd. kniž.)
- artušovský**: -ké pověsti = o Artušovi, bájeslov. brit. králi
- artyčok**, -u, m., z ital. articiocco, zelenina
- arytmický** [-cky; -čnost], příd. k *arytmie*, ž., z řec. arryth- = porucha rytmu, nerytmičnost
- I as**, stř. neskl., půltón
- II as**, -u, m. = eso; římský peníz
- III as**, příslov. v. asi
- asanace**, ž., z lat. ass- = úprava městských čtvrtí, aby se zlepšily zdravotní poměry; -nační, příd. k tomu;
- asanovati* = provádět, provést asanaci
- asbest**, -u, m. = osinek; -tárna, -ren, ž. = výrobná asbestu; -tik «-tyk», -u, m., ohnivzdorná směs; -tina «-týna», ohnivzdorný nátěr; *asbestový*, příd. k asbest
- As dur**, tvrdá tónina
- asekurace**, ž., z lat. assec- = pojištění; -rační = pojišťovací; -rant, -a, m. = pojišťovatel; -rát, -a, m. = pojištěnec; -rovati = pojišťovat, pojistit
- asent**, -u, m., z franc. = vojenský odvod (lid.); *asentovati* = odvádět, odvést; *asentýrka*, ž. = odvod (lid.)
- asepce** «-sepce», ž., z řec. = léčení, při kterém se zamezuje nákaza; -ptický «-ptyc-» [-cky] = zamezující sepsi
- asesor** «-sesor», -a, m., z lat. as-sess- = přísedící (soudu)
- asfalt**, -u, m., z franc., přírodní a umělá látka nátěrová a dláždící; *asfaltovati* cestu, ulici; -tový = z asfaltu; -tový vlas = černý jako asfalt (Ho.); -tová literatura, překlad něm. Asphalt-literatur = literatura nehovějící duchu hitlerovského Německa
- asfodel**, -u, m., z lat. a tam z řec., rostl., čes. kopíčko; -lový || *-lský (Vrchl.), příd. k tomu: -lová louka, v řec. podsvětí; -lová žeň snů (Sez.)
- asi** || (kniž., básn.) *as*, příslov. = přibližně (*asi deset...*), pravděpodobně, možná, snad, jak se zdá (je *asi* nemocen), možná, snad, doufám (*asi* přijdu)
- Asiat** [-tka], -a, m. = obyvatel Asie, Asijec; *asiat* = divoch, barbar; *asiatský* [-sky; -ství], příd. k *asiat*
- asibitace**, ž., z lat. ass- = přechod souhlásek zadopatrových a zubných v sykavky (k-č, t-c...) nebo jejich sykavkové zabarvení; *asibiláta*, ž. = afrikáta; *asibilovati* souhlásky = zabarvovati sykavkovým zvukem, měnit v sykavky
- a sice**, v. sice
- Asie** «-zije», ž., díl světa; v. *Asiat*, *Asijec*
- assignace**, ž., z lat. ass- = příkaz, poukázka, papírový peníz; *assignát*, -a, m. = kdo dostane assignaci; *a.*, -u, m. = papírový peníz; *assignovati* = poukázati, -kazovati
- Asijec** [-jka] «-zi-», -jec, m. = obyvatel Asie, *Asiat*; *asijský*, příd. k *Asie*, *Asijec*
- asimilace**, ž., z lat. ass- = přizpůsobení se (prostředí...), spodobá (hlásek); -lační schopnost...; -lovati = přizpůsobiti, -bovati, spodobiti, -bovati
- asistence**, ž., z lat. ass- = přísluhování, pomoc, přísluhující, pomocná osoba; -nční lékař...
- asistent** [-tka], -a, m., z lat. = kdo asistuje, pomocná síla; porodní -tka = pomocnice při porodu; -tský [-tství], příd. k tomu; -tura «-tú-», ž. = asistentské místo, povolání; *asistovati* = přísluhovat, pomáhat
- askese** «-ze», ž., z řec., původ. = tělesné cvičení, v křesťanství = přemáhání světa a těla, pak = zdržlivost, střídmost, odříkání; *asket* (Slád.) || obyč. *asketa* [-tka] || -tik [-tička] «-tyk, -tyč-», -a, m. = asketický člo-

věk; *asketický* [-tický; -tičnost] = zdržlivý, střídavý, odříkavý; *-tika*, ž. = nauka o askesi; *-tismus* «-tyz-», -mu, m. = hnutí hlásající askesi

asklepiadický «-dyc-» || *asklepiadský* || zastar. *-dejský* verš (antic.), -ská strofa

as moll, tónina

asociace, ž., z lat. ass- = sdružování, sdružení, na př. představ; *-ační*, na př. řada

***asociální** [-ně; -nost] = sociálně lhostejný, nemající sociální zřetel, citění; = nespolečenský; = vykořisťující, protisociální

asociativní [-ně; -nost] «-týv-» = asociace

asociovati «-cijo-» = sdružovat, sdružit; v. asociace

asomatický «-somatic-», z řeč. = netělesný, nehmotný (o Bohu)

asonance, ž., z lat. ass- = souznění, opakování stejných samohlásek v koncových slovech několika veršů; *-nanční*, příd. k tomu

aspekt, -u, m., z lat., ve středověku = postavení hvězd, z něhož se určoval lidský osud; v botan. = vzhled a složení rostlinné čeledi v některé roční době; v mluvn. = t. zv. slovesný vid (v. vid); jinak = vzhled, vzezření (a. venkovana, Sez.), pohled na něco, pojetí něčeho, stanovisko, mínění, výhled (do budoucna)

aspik, -u, m., z franc. = rosol, huspenina; *aspikový*, příd. k tomu

aspirace, ž., z lat. = snaha, touha, tužba (mít aspirace); v lékař. = vdechnutí, nassání; v mluvn. = vyslovování hlásky h za souhláskami závěrovými, na př. th, ph m. t, p, pak i ono h, onen přídech sám

aspirant [-tka], -a, m. = kdo aspiruje na něco, začátečník, uchazeč o místo, čekatel; = absolvent vys. školy připravující se na vědeckou činnost; *-tský* [-tství],

příd. k tomu; *-tura*, ž. = aspirantské povolání

aspiráta, ž. = souhláska vyslovovaná s aspirací, *aspirovaná*

aspirátor, -u, m. = větrací přístroj na odssávání vzduchu n. plynu

aspirin «-rýn», -u, m., lék; *-nový* prášek

aspirovati, v mluvn. = vyslovovati s aspirací; v lék. = vdechovati...; a. na něco = usilovat o to, ucházeti se

aspirovaný, v. aspiráta

aspoň || *alespoň*, příslov. = nejméně, při nejmenším: a. deset, kousek...; starý formán, když nemůže jezdit, a. bičem praská; — já aspoň bych to neudělal = co se mne týče, já bych to neudělal; aspoň mám pokoj = když nic jiného, mám pokoj

assibilace, *-láta*, *-lovati*, v. asibilace

Assyrie..., v. Asyrie

astatický «-tyc-» = mající odpor k státnímu zřízení; *astatismus* «-státýz-», -mu, m. = odpor proti státnímu zřízení, nestátnost (Masar.)

asteroidy «-roji-», -id, ž. pomn., z řeč. = drobné planety

asthenický «-nyc-» = stížený asthenií;

asthenie «-nyje», ž., z řeč. = tělesná slabost, vysílení

asthma || zprav.

astma, -my, ž. || -matu, stř., z řeč. asthma = záducha, dýchavičnost; *-tický* «-tyc-» = dýchavičný; přenes. *-tický* příběh = nezáživný, nepodařený; *-tik*, -a, m. = *-tický* člověk

astra, ž., z lat., květina

Astrachaň, -ně, m. (ch y b. -an, -anu), starší název sovět. města Stalinsk; *astrachán*, -u, m. = beráncí kožišina; *-nka*, ž. = astrachánová čepice; *-nový* || *-nský*, příd. k astrachán; *-ňský*, příd. k Astrachaň

astrální, z lat. = hvězdný, netělesný, nadpozemský
astrofobie, ž., z řeč. = chorobný strach z bouřky
astrolog, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s astrologií, hvězdopravec; -*gický*, příd. k astrolog, -logie; -*logie*, ž. = hvězdopravectví, určování lidského osudu podle postavení hvězd
astronom [-*mka*], -a, m., z řeč. = hvězdář; -*mický* rok, -cká práce; -*mie*, ž. = hvězdářství
astrový, příd. k astra
astříčka, -ček, ž., zdrob. k astra
asyl «-syl || -zyl», -u, m., z řeč. = útulek, útočiště; -*lní* právo
asymetrický [-*cky*; -*čnost*], příd. k *asymetrie* «-sy-», ž., z řeč. -mm- = nesouměrnost
asyndetický [-*cky*] «-tyc-» = beze spoječný;
asyndeton «-syn-», -ta, stř., z řeč. = spojení větných členů nebo vět beze spojky, bezespoječnost
Asyrie (z Ass-) «-sý-», ž., starověká říše; *asyrský*, příd. k tomu; *Asyřan* [-*nka*], -a, m. = obyvatel Asyrie
Aš, -e, m., město v Č.
Ašant [-*tka*], -a, m. = příslušník jednoho afrického kmene; *a.* = německý voják z Aše, policista (starší praž. lid.)
ať, 1. podřadná spojka = aby: přijď včas, ať nečekají || aby nečekali, aby nemusili čekat; řekni mu, ať si pospíší; = i když, kdyby, třeba(že): nepřijdu k němu, ať si to vykládá, jak chce; ať děláš, co děláš, jemu se nezavděčíš; ať prší nebo ne; *ch y b n ě ať jakkoli*: ať jakkoli je ta práce slabá, m. ať je slabá, třeba (třebas, třebaže) je slabá, byť byla slabá; — 2. částice, kterou se ve spojení s oznam. způsob. opisuje 3. os. rozk. způsob. = nechť: ať to udělá, udělají; — 3. s oznam. způsob. v zesíl. význ. rozkazovacím, výstražném: ať tam přijdeš! = ne, abys nepřišel, přijď jistě!; — 4.

s 1. os. ozn. způsob. vyjadřuje přání, výstrahu: ať se propadnu, není-li to tak || lid. ať visím; ať už to neslyším; — 5. rozlučovací příslovce: ať je den nebo noc, ať je tomu tak nebo onak; — 6. samostat. *ať*, *ať si*, *aťsi* = no budiž, to nevadí, to je jedno, nechť: Karel nepřijde. Ať
atak, -u m. || *ataka*, ž., z franc. *attaque* = útok; *atakovati* = útočit ve smyslu vojenském i jinak, na př. a. koho = dorážet na koho, napadnout, napadat (ústně nebo tiskem)
ataman, -a, m. = kozácký vůdce, náčelník; -*nský* [-*nství*], příd. k tomu; -*nština*, ž. = život atamanský, dobrodružný
atašé, m. neskl., z franc. *attaché* = vyslanecký přidělenec, vojenský, tiskový atp.
***atavický** = atavistický
atavismus «-viz-», -mu, m., z lat. = utajená dědičnost, vlastnost zděděná po vzdálených předcích, přezitek; *atavistický* [-*cky*] «-styc-», na př. zvyk
atd., zkratka = a tak dále, zbytečně *a t. d. n. atd.*
ateismus, viz atheismus
atelier, z franc., buď s franc. výslovností -lié, pak stř. neskl., nebo zčeštěno jako -*liér*, -*liéru*, m. = umělcova dílna nebo i jiná, závod; -*rový*, příd. k tomu
a tempo, ital. = podle tempa, náležitým tempem (hudeb.); hovor. = včas, hned
aténčík || *athénčík*, -a, m. = příspěvatel do Masarykova Athenaea o RKZ. (starší hanl.)
atentát, -u, m., z lat. *att-* = útok na osobu, hlavně vražedný; *atentátník* [-*tnice*] = pachatel atentátu
atest || *atestace*, ž. || *atestát*, -u, m., z lat. *att.* = osvědčení, potvrzení
atheismus «-thejiz-», -mu, m., z řeč. = neznabožství, nevěrectví; *atheista* [-*stka*], m. = neznaboh,

nevěrec; *atheistický* [-cky] = neznabožský, nevěrecký
athematický [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», z řeč. = bez tematu, bez vedoucí myšlenky (hudeb.); = bez příznaku (mluvn.)
Athenaeum «-théneum», -naea, stř., název učených časopisů
athénský, příd. k *Athény*, Athén, ž. pomn., řecké město; *Athénan* [-nka], -a, m. = jeho obyvatel
atický (*att-*) [-cky], příd. k *Attika*; přenes. = jemný (vtip...); -cká sůl = důvtip (Ner.); atické nářečí starořec. neboli *atičina* (*att-*) || čast. *atičina* (*att-*), ž.; *Atika* || *Attika* «-ty-», ž., řeč. poloostrov;
atika (*att-*), ž. = část stavby nad římsou; *atikový*, příd. k tomu
atila || *attila*, ž. = husarský kabátec
atimie «-ty-», ž., z řeč. = bezectnost
Atlantický «-tyc-» || *Atlantský* oceán neboli též *Atlantik* «-tyk», -u, m.
Atlas, -anta, m., řeč. obr. bájeslovný; *Atlas*, -su «-su», m., pohoří; *atlas*, 1. -antu || čast. -asu, m., = sbírka map; 2. jen -asu, m., látka, první obratel krční, nosič (ve stavitelství); *atlaska*, -sek, ž. = atlasová stuha, bonbon s atlasovým leskem; *atlasový* [-vě] = z látky zvané atlas; přenes. a. lesk = jaký má atlas
atlet, -a || řidč. -ta [-tka], m., z řeč. ath- = zápasník, silák; *atletický* [-cky] «-tyc-» = zápasnický, silácký; přenes. a. výkon = řeč se silnými výrazy, slovy, ale nevěcná, nepřesvědčivá, hantlivá; *atletika* «-ty-» = sportovní zápasnictví; *atletický* [-sky; -ství] = atletický; -ství = siláctví
atmosféra, ž., z řeč. = ovzduší, vzduch; přenes. = prostředí; -rický tlak
a to, blíže určující příslovečné spojení = a sice: zítra, a to

hned ráno; zaplatiti hotově, a to ve zlatě atp.
atoll, -u, m., franc. = korálový ostrov
atom, -u, m., z řeč. = základní částice hmoty; zdrob. *atomek*, -mku, -meček, -čku, m.; *atomický* [-micky; -mičnost] = atomový; -mičnost = počet atomů v molekuli (odb.); = sklon k společen. drobení, tříštění; *atomčik*, -a, m. = válečný podněcovatel, vyhrožující atomovou bombou;
atomisace «-za-», ž. = drobení, tříštění; *atomismus* «-miz-», -mu, m. = názor, že základem dění v přírodě jsou atomy; = zření jen k jednotlivostem, nedostatek zřetele k celku; = atomisace; *-mistický* «-styc-» = v duchu atomismu;
atomový, příd. k atom, na př. -vá theorie, -vé číslo; přenes. = velmi malý, nepatrný
atonický «-nyc-», příd. k *atonie* «-nyje», ž., z řeč. = ochablost ústrojí (lékař.), nerozlišování tónů
atp. || *atpod.*, zkratka = a tak podobně, podobné...
atrakce, ž., z lat. attr- = přitažlivá věc, přitažlivost, zajímavá podívaná; v mluv. a. = přitažení jednoho tvaru druhým, změna tvaru podle jiného v téže vazbě, na př.: před sluncem východem m. slunce; *atrakční* = přitažlivý
atrapa, ž., z franc. attrape = past, léčka, klam (říd.), napodobenina
atres, -su, m. = adresa (starší lid.)
atribut «-bút», -u, m., z lat., v mluv. = t. zv. přívlastek, bližší určení jména, jinak = vlastnost, znak; *-tivní* [-ně] «-týv-» význam... = přívlastkový
atrium «átryjum», -ia, stř., část starořím. domu
atrofický, příd. k *atrofie*, ž., z řeč. = chřadnutí (z nedostatečné výživy)

atropin «-pín», -u, m., z řeč., lék
afsi, afsisi, v. at
attaché, sr. atašé
attický, *attičina*, -čtina, *Attika*,
attika, -kový, v. atický
attila, v. atila
attituda «atyty-», ž., z franc. =
 postava, držení těla (říd.)
atut, v. adut
au, citoslovce, vyjadřující bolest,
 zklamání
audiatur et altera pars «audyjá-»,
 lat. = budiž slyšena i druhá
 strana (pro nestranné posouzení
 sporné věci)
audience «-dyjen-», ž., z lat. = sly-
 šení, přijetí u vysoce postavené
 osoby: udílet audienci, jít k au-
 dienci, být u audience; -enční,
 na př. den, síň
auditiv «-dytyv-», -a, m., z lat. =
 člověk sluchově velmi vnímavý;
 -tivní = sluchový, sluchově vni-
 mavý
auditor «-dý-», -a, m., z lat. =
 vojenský soudce; -riát, -u, m. =
 auditorské povolání, vojenský soud
auditorium «-dytó-», -ia, stř. = po-
 sluchárna, posluchačstvo
auditorský [-stvi], příd. k auditor
Auglášův chlév, přenes. = velká
 nečistota, nepořádek; vyčistiti A.
 chlév = udělati, zavést pořádek
 (podle pověsti o Heraklovi)
auglt, -u, m., nerost; *auglitit* «-tyt»,
 -u, m., druh čediče
augment, -u, m., z lat. = přimno-
 žek, přívěsek (mluvn.);
augmentace, ž. = zvětšení, roz-
 hojnění; -tační skladiště = s. vý-
 zbroje a výstroje;
augmentativní «-tyv-», příd. k
augmentativum «-ty-», -va, stř.
 = zveličující slovo, na př. chla-
 pisko, širokánský
au(g)špurák, -a, m. = luterán
 (lid.); *Augšpurk*, -a, m., zčeštěná
 podoba něm. Augsburg; *augšpur-*
ský, příd. k tomu
augur, -a, m., u starých Římanů
 = pozorovatel nebeských zna-
 mení důležitých pro život; dnes
 = člověk něco tajně kující anebo

se tvářící, jako by věděl více než
 jiní, licoměrník; -rovati = po-
 čínati si augursky (Mach.); -rský
 [-rský; -rství], přenes. = lico-
 měrný, neupřímný; tvářiti se
 -rsky = jako augur
August, -a, m., muž. jm., z lat.
 Augustus; *august*, -a, m. = cir-
 kusový šašek;
Augustin «-stýn», -a, m., z lat.
 -inus, os. jm.; *augustinián* «-sty-
 nyján», -a, m. = člen řádu sv.
 Augustina; -niánský kostel, kláš-
 ter apod.
aukce, ž., z lat., dobrovolná draž-
 ba; *aukční* = dražební, na př.
 síň, katalog
auktor..., v. autor
aul «a-ul», -u, m. = osada kočov-
 ných kmenů evrop. a asijských
aula, ž., z řeč. = slavnostní dvo-
 rana, místnost
aura, ž., z lat. = vánek, lékař. =
 předzvěst hysterie, padoucnice
aureola, ž., lat. = svatozář, kterou
 křesťanské umění označuje bož-
 ské osoby; přenes. = znamenitá
 pověst.
aurikule, ž., z lat., prvosenska
***auser** «-sér», -a, m., z něm. Auf-
 seher = (finanční) dozorce (lid.,
 Jir.)
auskultace, ž., z lat. = lékař. po-
 slech, přenes. = porada; -tační;
auskultant [-tka], -a, m., soud-
 ní úředník; -tský [-tství]; *aus-*
kultovati = provádět auskultaci
auspice «-spí», ž. pomn., u sta-
 rých Římanů = božská znamení
 souhlasu nebo nesouhlasu s ně-
 jakým počínáním; přenes. = vy-
 hlídka, naděje; = záštita, pro-
 tektorát; sub auspiciis = pod zá-
 štitou
Australan [-nka], -a || -lec, -lce,
 m. = obyvatel Austrálie;
Australasie, ž., britské državy v
 Tichém oceáně; *Australie* «-rá-»,
 ž., díl světa; *australský*, příd.
 k Australie
austrofil [-lka], -a, m. = přívrženec
 starého Rakouska, jeho politiky;
 -filský [-ský; -ství], příd. k tomu

austroslavismus «-viz-», -mu, m.
= slovanství v rámci staré říše
rakouské

aušpurák, v. augšpurák

***aušus**, -su «-su», m., z něm. =
zboží s kazem, méněcenné; *aušu-*
sový (lid.)

aut, v. out

aufák, -u, m. = auto (lid.)

autarkie, ž., z řeč. = soběstačnost;
-kní snahy

aufas, -a, m., zdrob. *aufásek*, -ska,
m. = auto (vulg.)

autenticita, ž. = autentičnost;
autentický [-*tický*; -*tičnost*]
«-tyc-, -tyč-», z řeč. = hodno-
věrný, pravý, z dobrého prame-
ne, oficiální, závazný

autičko, str., zdrob. k auto

auto, -ta, str., zkráceno z auto-
mobil

auto-, kmen řec. autos (= sám,
vlastní, původní) || čes. podst.
auto, ve slož.:

-*analytik* «-tyk», -a, m. = ana-
lytik sebe samého, vlastní;

-*apostrofa*, ž. = apostrofa sebe
samého;

-*benzin* = benzin pro auta; ne-
čes. tvoření, ale ujímá se v
praktic. mluvě; tak i podobná
tvoření, v. dále;

-*biograf*, -a, m., z řeč. = vlastní
životopisec;

-*biografický* [-*cky*], příd. k

-*biografie*, ž. = vlastní životopis

autobus, -su «-su», m., z franc.
= větší auto k hromadné osobní
dopravě; -*sový* (doprava, ne-
štěstí)

autodafé, str. neskl. = slavnostní
pálení kacířů (ve španěl.); pře-
nes. = spálení

auto-didakt «-dy-», -a, m. = samo-
uk; -*didaktický* «-tyc-», příd. k
-*didaxe*, ž. = samoučení;

-*dílna*, ž., nečes. m. automo-
bilová dílna, dílna na auta; sr.
továrna na stroje atp.;

-*doprava*, ž., nečes. m. dopra-
va autem, auty, automobilová,
autová doprava; sr. železniční,
vodní doprava; podob. -*dopravce*,

m. = dopravce autem, auty, auto-
mobilový; -*dopravní* zákon = zá-
kon o dopravě auty;

-*drom*, -u, m., z řeč. = zkušeb-
ní a závodní dráha pro motorová
vozidla; = zábavní podnik mo-
torový;

-*drožka*, -žek, ž., nečes. m.
automobilová drožka;

-*garáž*, -e, ž., nečes. m. garáž
na auta n. autová garáž; sr.
kravský, koňský chlív...;

-*genní* řezání... kovů = za vyso-
kého žáru;

-*graf*, -u, m., z řeč. = písmo
vlastní rukou, vlastní rukopis,
dílo napsané vlastní rukou;

-*grafický*, příd. k -*grafie*, ž., druh
litografického tisku;

-*gram*, -u, m., 1. = autograf;
2. = samočinný zápis psacího
stroje;

-*chrom*, -u, m. = deska na ba-
revnou fotografii; -*chromie*, ž.
= barevný tisk;

-*cht(h)on*, -a, m., z řeč. = pů-
vodní obyvatel, praobyvatel;
-*t(h)onní* obyvatelstvo...;

-*kar*, -u, m. || *ótokar* (lid. o-),
-u, z franc. autocar = autobus;

-*karikatura* «-tú-», ž. = vlastní
karikatura;

-*kefální*, z řeč. = samostatný,
na př. biskup, církev;

-*klub*, -u, m., nečes. m. auto-
mobilový klub n. klub automo-
bilistů;

-*kolona*, ž. = kolona aut;

-*kracie*, ž., z řeč. = samovláda;

-*krat*, -a, m. = samovládce; -*kra-
tický* [-*cky*] «-tyc-», příd. k to-
mu; -*kratismus* «-tyz-», -mu, m.
= -kracie;

-*kritický* [-*cky*], příd. k -kritik,
-kritika; -*kritik* [-*tyk*], -a, m.
= kritik vlastní práce, sebe sa-
mého; -*kritika*, ž. = vlastní kri-
tika, sebekritika;

-*mat*, -u, m., z řeč. = samočin-
né zařízení, -nný přístroj, -nná
puška, samopal; = jídelna s auto-
maty; -*matčík*, -a, m., z ruš. =
voják s automatem, samopalník;

-*matický* [-*tický*; -*tičnost*] «-*tyc*-, -*tyč*-» = samočinný; -*ký* postup = nezávislý na kvalifikaci;
 -*matísace* «-*tyza*-», ž. = změna ruční práce v automatickou, strojovou; v mluvn. -*matísace* významu slova = zobecnění, ustálení významu slova;
 -*matísovati* «-*zo*-» = (u)činit automatickým; slož. dokon. z-;
 -*mobil*, -u, m., řec.-lat. = vozidlo „pohybující se samo, vlastní silou“, motorové; -*mobilitismus* «-*zmus*», -mu, m. = -mobilový sport, průmysl; -*mobilitista* [-*stka*], m. = řidič -mobilu, -mobilový sportovec; -*mobilitický* [-*cky*] «-*styc*-»; -*mobilitika*, ž. = mobilový sport;
 -*mobilka*, -lek, ž. = -mobilová továrna; -*mobilitní*, || čast. -*mobilitový*, příd. k automobil;
 -*nešťestí*, stř., h r u b é n e č e s k é m. autové, automobilové nešťestí; sr. železniční nešťestí;
 -*nomie*, ž., z řec. = samospráva, svézákonnost; -*nomista*, m. = stoupenec samosprávy; -*nomistický* «-*styc*-»; -*nomní* [-*ně*; -*nost*] = samosprávný;
 -*olej*, -e, m., n e č e s. m. olej na auta;
 -*oprava*, ž., n e č e s. m. oprava aut; -*opravna*, ž., m. opravna aut, dílna na opravu aut;
 -*park*, -u, m., n e č e s. m. autový, automobilový park;
 -*portret* || -*trét*, -u, m. = vlastní portret;
 -*pošta*, ž. n e č e s. m. autová, automobilová pošta;
 -*potřeby*, ž. pomn., n e č e s. m. automobilové potřeby;
 -*psie* «-*psije*», ž., z řec. = vlastní názor; vědět co z -*psie*
autor || řidč. *auktor* [-*rka*], -a, m., z lat. auctor = původce, spisovatel
autoreferát, -u, m. = zpráva o vlastní práci
autorisace (*aukto*-) «-*za*-», ž. = autorisování; -*sační* právo; -*so-*

vati = dáti autorské svolení, úředně povolit, schválit; -*sovaný* = úředně oprávněný, se svolením autorovým (překlad)

autorita (*aukto*-), ž., z lat. = vážnost, váha, moc; = obecně uznávaný zdalec, odborník;
autoritář [-*rka*], -e, m. = kdo klade velkou váhu na svou n. cizí autoritu; -*řský* [-*řsky*; -*řství*] = kladoucí velikou váhu...;
autoritativní [-*ně*; -*nost*] «-*týv*-» || zřid. -*ný* = mající autoritu, opírající se o ni, spolehlivý, zaručený, jistý (zřízení, prohlášení...); a. vláda = nezávislá na parlamentu

autorka, v. autor;

autorský (*auktor*-) honorář, -ké právo...; -*rství*, stř. = původství, to, že jsme autorem; -*rstvo*, stř. hromad. = autoři (řid.)

auto-řidič, -e, m., n e č e s. m. řidič auta;

-*stanice*, ž., n e č e s. m. automobilová stanice;

-*stráda*, ž. (-*strada* z it.) = zvláštní automobilová silnice, dálnice;

-*sugesce*, ž. = vlastní sugesce, namlouvání si něčeho;

-*škola*, ž., n e č e s. m. autová, automobilová škola; sr. průmyslová, obchodní škola;

-*taxi*, stř. neskl. = automobilová drožka

autový, příd. k auto

autsajdr, v. outsider

autůrek, -rka, m., zdrob. k autor (hanl.)

***auveh**, citoslov. = ach, běda (Jir.)

auxiliární, z lat. = výpomocný

aval, -a, m., franc. = podpis ručitele na směnce, ručitel; *avalista*, m. = směnečný ručitel

avancement «avansmá, lid. a hovor. -*zmá*, -*žmá*», stř. neskl., franc. = povýšení;

avansmá, v. výše;

avansovati || lid. a hovor. -*nzo-*
vati, -*nžovati* = postoupit, být povýšen

avantgarda, ž., z franc. = předvoj; přenes. = průkopníci...; *-dista* «-dys-», m. = člen předvoje, přenes. průkopník; *-distický* «-dystyc-» || *-dní* [-dně], přenes. = průkopnický

avanti «-ty», ital. = vpřed, hajdy! (lid. a hovor.)

avantura, v. aventura

avanzovati, *-nžovati*, v. avancement

Avar, -a, m. = příslušník jednoho mongol. kmene; *avarský*

ave «á-», lat. = buď zdráv; **A.** Maria, modlitba; z toho přenes. *ave* = klekání (Vrchl.)

aventura || zčešt. *avan-* «avantýra, hovor. -túra», ž., z franc. = dobrodružství; *-rista* [-stka], m. = dobrodruh

avenue «avný», ž. neskl., franc. = třída, ulice

avers, -su «-zu», m., z franc. = přední strana, líc; *averse* «-ze», ž., z lat. = odpor, nechuť; *aversní*, 1. = lícní, přední; 2. příd. k *averse*

Avesta, ž. = posvátné knihy náboženství Zoroastrova; *avestský* jazyk

aviarium «avijáryjum», -ia, stř., lat. = ptačí oddělení v zoologické zahradě

aviatický «-vijatyc-», příd. k *aviatik*, -tika;

aviatik [-tička] «-tyk, -tyč-», -a, m. = letec; *aviatika*, ž. = letectví

Avignon «-ňon», -u, m., město ve Francii; *a*, tkanina

avion, -u, m., z franc. = letoun

aviso «-zo», -sa, stř., z ital. = návěští, zpráva; *avisovati* koho = zpravit; *a*. co = ohlásit, oznámit

avny, v. avenue

Avonská labuť = Shakespeare (podle řeky Avonu blíže jeho rodiště)

avšak, *však*, odporovací spojka = ale (avšak se klade na první místo ve větě, však na druhé):

slíbil, avšak nepřišel, nepřišel však; v. však

axiální, z lat. = osní, nápravový
axiom, -u, m. || *axioma*, -atu, stř., z řeč. = (nezvratná) zásada, základní věta; *axiomatický* [-cky] «-tyc-», příd. k tomu

axminsterský koberec (podle anglic. města Axminsteru)

azála || *azalea* || nejčast. *azalka*, ž., z řeč., okrasný keř; *-lkový*

azarín «-rýn», -u, m., růžové barvivo

azbuka, ž., hlaholská a cyrilská abeceda, ... písmo (podle prvních dvou hlásek, *az* = a, *buky* = b)

azoický «-zójic-», z řeč. = bez ustrojenců (doba...)

azor || *hazor* (-zór), -u, m. = krátký vrchní kabát (lid. a hovor.)

azur, -u, m., z arab. = nebeský blankyt, (nebeská) modř; *azurit*, -u, m., kámen; *-tový*, příd. k tomu; *azurný* (básn.) || *azurový* = modrý (jako obloha)

až, 1. příslov., a) zesilující: až do rána = do samého rána; až sem, až po uši, až do konce; až na kůži, až nahoru... = úplně až sem...; b) pět až deset... = pět nebo více, nejvýše deset; c) = teprve: přijít až ráno, až za týden...; až když se vyspal, ulevilo se mu; d) = téměř, skoro; hlava bolestí až žhavá (Ner.); je až dusno...; až běda, až hrůza, až strach, v. běda, hrůza, strach; *áž až* || *ažaz*: mít něčeho až až = až mnoho, příliš mnoho, dost, nazbyt; to je času ažaz (Olbr.); *až na* ve význ. vylučovacím = kromě, mimo: všichni až na tebe...; podle něm. *bis auf*, hojné, ale nedosti vhodné pro ustálený jiný význam spojení až na (někdy by vznikl dvojmysl);

2. podřad. spoj., a) časová: udělám to, až se vrátím (předčasnost); b) účinková: mrzne (tolik), až to praští; zpíval, až se hory zelenaly;

3. spoj. souřad. = a potom, pak

(zastar.): ještě málo let, až nás
všecky pokryje trávníček (Kosi-
na) = uplyne málo let a potom...;
= a konečně: šest krajin prošli,
až v sedmé krajině zůstali (Erb.)
ažaz, v. až
ažio, -ia, stř., z ital. *aggio* = trž-
ní zisk, rozdíl hodnoty; *ažiotáž*,

-e, ž. = (bursovní) lichva; *ažio-
vý*, příd. k ažio
až na, v. až
ažur, -u, m. || *ažura*, zdrob. -*rka*,
ž., z franc. *à jour* = prolamovaná
ozdoba; *ažurovati* = ozdobovati
ažurem; *ažurový*, příd. k ažur(a)
ažúr, v. à jour

B

b «bé», hláska, písmeno, tón;
neřici ani a ani b, v. I a
ba, 1. přítakací slove = zajisté,
bezpochyby, ano: ba, je to prav-
da; zesíl. *ba*, *ba n. ba ba*, *ba ano*,
ba arcí(ť), *ba ovšem*, *ba právě*,
bať, *baže(ť)*, *a ba*, *i ba...*; 2. ze-
silovací, stupňovací slove = až,
dokonce: mnoho, ba příliš mno-
ho; nikdy nebylo mezi námi
hněvu, ba ani nevůle (Holeč.);
3. citoslov. ošklivosti (v dětské
řeči): je to ba = bakané
bába, *bábou*, *bab*, ž. = babička
(ve smyslu příbuzenském); po-
rodní bába; hra na slepou bábu
|| *babu*; (žemlová) bába = žem-
lovka; smrtelná bába = umyvač-
ka mrtvol (nářeč., Baar); svíč-
ková, cukrová... bába = prodává-
jící svíčky ... (lid.); *bába* || *baba*
= vdaná žena (nářeč.); = sla-
boch, zbabělec (lid. a hovor.);
báby || *baby* = mraky (lid.);
baba = stařena (zhrub.); jednu
baba, v. ježibaba; baba v ku-
želkách
Babák, -a, m., příjm., z *babák* =
muž porodní báby (lid.)
***babátko**, -tek, stř., lid. = děťát-
ko (Ner.)
babčatkový = s babčaty (Herrm.);
babče, -etě, stř. = peckaté ovo-
ce, brambor (lid.)
***babčenka**, ž. = stařena
babec, -bce, m. = baba, stará
panna (hovor. a lid.)
Bábel, -u, m. = Babylon; *bábel*
|| ***babel** = místo zmatků, blu-
diště; b. pojmů = spleť (So.)

babenerský, nikoli -berkský,
příd. k Babenberg
baběnka, ž., domác. tvar k bába
= babička
babí, příd. k bába = babský: bráti
na b. skřípec (Sez.); obyč. jen
přenes. b. léto = pavučinová
vlákna na konci léta a na za-
čátku podzimu, pozdní léto, raný
podzim; b. kout = místo na ob-
loze, odkud chodí bouřky; b.
hněv, květ..., rostl.
bábi, ž. neskl., domác. tvar k bába;
Bábi, domác. tvar k Barbora
babice, ž. = baba, babizna (říd.,
Erb.); *Babice*, -ic, pomn., vsi
babický, příd. 1. k míst. jm. Babi-
ce; 2. k bába ve smyslu porodní
b.: babické umění;
babictví, stř. = nauka o těho-
tenství, porodu a šestinedělí
babiččin «-čin», příd. přívl. k
babička, ž., zdrob. k bába = ot-
cova, matčina matka; = staře-
na; (porodní) b. = porodní bába
bábina, zdrob. -*nka*, ž., domác.
tvary k bába; *Bábina*, -*nka*, do-
mác. tvary k Barbora
babinec, -nce, m. = kostelní před-
sín, kde sedávají báby žebračky
(lid.); v kaváren. mluvě = mís-
to, kde sedají baby, t. j. vdané
a hlavně starší ženy
Bábinka, *bábinka*, v. bábina
Babinský, m., příjm.; hleděti... ja-
ko B. = posupně, zamračeně
(lid.; podle loupežníka Babin-
ského)
***babinský** = babský: -ská pohád-
ka (šm.)

babisko || *babiště*, stř. = babizna
babiti = sloužit rodící ženě, pomáhat při porodu

babizna, ž. = ošklivá, zlá baba, stará žena

babka, -bek, ž., zdrobn. k bába, baba = babička ve smyslu rodinném (lid. důvěr.); = stařenka; = vdaná žena (lid.); = zakrslý strom, pařízek... (lid.); = palička bodláku, lopuchu (t.); = kovadlinka (t.); = šátek uvázaný „na babku“ = babským způsobem; = mračno (lid.), přenes. = chmura (Heyd.); babky = peníze (lid. zastar.); obyč. jen za babku... = za nepatrný peníz, za maličkost; babka = chroust (lid.); pták; pečivo (lid., Mrš.)

babník, -u, m. = pekáč na bábu, na bábovku (zast., Jir.)

babočka, -ček, ž., motýl

Babor, -a, m., příjm., z Bavor; podob. *Baborovský*, příjm.

bábovka, -vek, ž., pečivo i pekáč, v kterém se peče; -*vkovitý* = jako bábovka, tlustý (R. Svob.); -*vkový* pekáč... = na bábovku

babra, m. = neobratný člověk, popleta (lid. a hovor.);

babračka, ž. = babrání v něčem,

babravá práce, piplačka (t.);

babranina, ž. = patlanina (t.);

babratí se v čem, s čím = hrabati se, piplati se (t.); slož. dokon. *u-* co, se = zapatlat; *z-* co = spléstí, zkazit;

babravý, o práci = piplavý (t.)

babský [-*ský*; -*ství*], příd. k bába, baba: -ské klepy...; -ské léčení = lidové; = zbabělý, slabošský, nemužný (lid. a hovor.); -*ství*, 1. = babský, stařecký věk; 2. = zbabělost

***babula**, zdrob. -*lka*, ž. = husa, husička (lid.)

***babuša**, -še, ž. = babička (mor.)

Babuše, zdrob. -*ška*, ž., domác. tvar k Barbora; *babuška* = babička (kniž.); *babuška* «bá» ruské revoluce = Jekatěrina Breškovskaja

baby «bejby», stř. neskl., z angl.

= nemluvně, děťátko (měst. hovor.)

babyčka, ž., zdrob. k

babyka, ž., strom; *babykový*, příd. k tomu

Babylon, -a, m., město v staré Mesopotamii, ves v Č.; *babylon*, -u, m. = zmatek, směsice; *Babylonian* [-*nka*], -a, m. = obyvatel Babylona; **babyloniti* = mluvití jeden přes druhého (Majer.); *babylonský* [-*sky*], příd. k Babylon; b. zmatek..., přenes. = jako v Babyloně; -ská vrba = smuteční (odb.)

bác, citoslov. vystihující zvuk při pádu, úderu: přiskočil a bác do toho = bál, uhořel; najednou bác a už byl dole = spadl; udělalo to bác = bál plesklo, spadlo; vyjadřuje neočekávanost, nenadállost: myslilo se, že je mu dobře, ale najednou bác, umřel apod. (lid. a hovor.);

bacati koho = bít (v dět. řeči); slož. dokon. *na-* komu

baccarat «-kara», neskl. || -tu, m., z franc., hazardní hra v karty

bacil, -a, i -u, mn. -ly, m., z lat. = tyčinkovitá bakterie; *bacilový*

baciti koho = uhořet (v dět. řeči)

back «bek», -u, mn. bec, bekové, m., angl., v kopané, v hokeji = obrana, obránce; ve fonet. příd. jm. b. = zadní, zadopatrový

***backfisch** || zčešt. *bakfiš*, -e, m., němec., o děvčeti = „žába“, „kotě“ (vulg.)

bácnouti, -cl, -cnuv, -cnuť (i) koho = uhořet, plesknout; = střelit (hovor.); b. sebou na zem = praštit; podmětově = bouchnouti: dvéře... bály; slož. dok. *při-*, *za-* dvéře = přibouchnout, za-

baculáč, -e, zdrob. -*láček*, -čka, m. = kdo má baculaté tváře, nejčastěji o dětech;

baculatěti, -tějí = stávat se baculatý; slož. dokon. *z-*;

baculatý [-*tě*; -*tost*] = mající kulaté tváře, tvary, buclatý;

baculáček, m. = baculáček

baša, -či, m., z rumun. = vrchní ovčák (valach); *B.*, příjm.

***bače**, -čí, ž. pomn., druh obuvi (nář.); v. bačka, bačkor

báček, -čku, m., zdrob. k bák

bačka, -ček, ž., zdrob. k bače

Báčka, ž., krajina v Jugoslavii

báčko, stř., zdrob. k bák

bačkor, -u || -ra, ž., měkká obuv, papuč (lid. a hovor.); = vůbec obuv (t.);

chodit v -rách, přenes. = býti slaboch (t.); natáhnout -ry = umřít (vulg.);

bačkora, m. = slaboch, zbabělec (zhруб.);

bačkorář, -e, m. = výrobce bačkor; přenes. = slaboch, opatrník; -*rářský* [-řský; -řství], příd. k tomu; přenes. = slabošský, opatrnický;

bačkorka, -rek, ž., zdrob. k bačkora, ž.;

bačkorový hrdina = bačkora, m.

bačovati = býti bačou

badací || *bá-* metoda = m. při badání;

badatel [-lka], -e, m. = kdo badá; -*telský* [-ský], na př. postup;

badati || *bá-* = zkoumat (vědecky), hloubat; b. o čem; mor. badat = pozorovat; slož. dok. *na-* se (mnoho); *pro-*, *vy-* = prozkoumat, vy-; mor. *z-* = zpozorovat; **badávati** || *bá-*, opak.; **badavý** || *bá-* [-vě; -vost] = zkoumavý, pátravý

badján || *bady-*, -u, m., tropic. strom, koření z něho; **badjánový** || *bady-*, příd. k tomu

baedeker «be-kr», -kra, m. = průvodce (kniha); podle lip. nakladatele B.; -*kravský*: -ská zvědavost = podnícená baedekrem

baf, citoslovce vystihující psí štěkot a zvuk při kouření, hlavně z dýmky; **baf**, -u, m. || život. -a = bafnutí, hlavně při kouření; b. dýmu = oblak (Baar); **bafal**, -a, zdrob. **bafálek**, -lka, m. = kdo bafá;

bafati = dělat baf, bafy, ště-

kat, hlučně vypouštět kouř z úst; = kouřit (lid. a hovor.); b. na koho = „štěkat“, křičet (zhруб.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, dosyta); **bafávati**, opak.;

bafčiti = kouřit (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se; *vy-* všecko; *za-* si; **bafčívati**, opak.;

bafnouti, -fl, -fnuv, -fnut(i), dokon. k bafati = zaštěknout, hlučně vypustit kouř z úst; přenes. b. na koho; slož. dokon. *s-* = zatknout (hantýr.); *vy-* na koho = vykřiknout, vyjetí si

***bagán**, -a, m., rus. = venkovan (hanl.)

baganče || *bakan-*, -ete, stř., z maď. bakkancs, druh vojen. obuvi

bagatel, -u, m., z franc. = pakatel (říd.); **bagatela**, ž., z ital. = pakatel (říd.); = drobná hudeb. skladba; -*telisovati* co «-zo-» = podceňovat, zlehčovat; -*telka*, -lek, ž. = spor o maličkost, o pakatel; -*telní* [-ně] = nepatrný, na př. spor; -ně mávnout rukou (Holeč.) = na znamení nevážnosti, zlehčování;

bagatýlek, m., zdrob. k bagatel (šim.)

bagáž, -e, ž., z franc. *bagage* = zavazadla

***bagger**, -ggru, m. = bagr (Ner.)

***bago**, stř. = žvanec tabáku v ústech (vulg.)

bagoun, -a, m. = bakoňský (uher. ský) vepř; zdrob. -*nek*, -nka, m.; -*nář* || -*nkář*, -e, m. = obchodník s bagouny

bagovati = žvýkat tabák (vulg.)

bagr, -u, m., z holand. = vyhlubovadlo, drapák; **bagrovati** = hloubit bagrem (písek)

bah, citoslov. odmítání, rozmrzelosti, opovržení = e (kniž.)

baheník, -a, m., ryba, tuňák

bahenka, ž., plž; travina

bahenní, příd. k bahno; b. pták, rostlina

***bahna**, ž. = tlustoch, o ženě (zhруб.); **bahňák**, -a, m., pták;

b., -u, m., ruda; *bahnatý* = bahnitý (říd.)
bahněti, -ějí = stávat se bahnitý; přenes. = lenivěti, mravně klešati, pustnouti; slož. dokon. *z-*; v. *zbahnělý*
bahnice || **obah-* (č.-Chod), ž. = březí ovce (nesouvisí s bahno, nýbrž s bahnutí se 2.)
bahník, -a, m., ryba; *b.*, -u, m. = svod kalu
bahnisko || -*niště*, stř. = bahnité místo, bažina
bahnutí = činit bahnutým (říd.); *b. se*, 1. = stávat se bahnitý; přenes. = musiti se brodit v bahnu, trápit se (Hilb.); 2. = roditi, o ovcích; slož. dokon. *o-* se ve význ. 2.; *roz-* se, v. t.
bahnitý [-*tě*; -*tost*] = plný bahna, močálovitý; = bahenní; -*tá* přichuť = po bahnu; = *zbahnělý* (šal.)
bahnivka, ž., plž; **bahnivý* = bahnitý
bahno, -hen, stř. = (tekuté) bláto, močál; přenes. mravní bahno = nemravné, neřestné poměry; *b. ve veřejném životě* = nezdravé poměry
**bach*, dávati bacha = dávati pozor (hantýr.)
bachanálle, *bachant* [-*tka*]..., v. bakchanál
bachař, -e, m. = dozorce vězňů (hant.)
**bachna*, ž. = bahna
bachně, ž. = treska
bachor, -u, m. = část žaludku u přežvýkavců atp. (odbor.); = bachořice (Herrm.); = lidský žaludek, břicho (zhруб.); *b.*, -a, m. = břicháč (zhруб., Holeč.)
báchora, ž. = výmysl, smyšlenka, nepravděpodobná věc (hovor.)
bachoráč, -e, m. = *bachoratý* člověk = břichatý; *b. vůz* (So.) = široký
báchorečný, příd. k *báchorka* = báječný (stud.)
bachorek, -rku, m. = bouchoř, zkaženec (lid.)
báchorka, ž., zdrob. k *báchora* =

bajka; přenes. = báchora; -*rkář*, -e, m. = vypravěč, skladatel báchorek, původce smyšlenek; -*rko-vitý* || -*rkový* = (jako) v báchorce, pohádkový...
**báchornatý* = břichatý (Ner.)
**báchorný* = báchorkový
bachorovitý = podobný bachoru; *báchorovitý* = báchorkový
báchoř, -e, m. = bachorek; *bachořice*, ž., tlačenka; *bachořina* ž. = bachořice; = blána z bachoru; **bachořitý* = bachratý
bachovat = počínati si jako pověstný rak. ministr Bach; *bachovina*, ž. = Bachova politika; *bachovský* [-*sky*], příd. 1. k Bach jako výše (-ská reakce...), 2. k Bach, hudeb. skladatel (-ská hudba)
bachráč, -e, m. = břicháč (zhруб.)
**bachranatý* [-*tě*; -*tost*] = bachratý;
bachratěti, -tějí = stávat se bachratý; slož. dokon. *z-*; -*titi se* = bachratěti; *bachratý* [-*tě*; -*tost*] = mající bachor, velké břicho, tlustý, baňatý (lid. a hovor.)
**bachrnatý* = bachratý (šm.)
Bachus, -cha, m., v. Bakchus
bachyně, ž. = divoká svině
baisse «bés», ž. neskl. || zčešť. *baissa*, ž., franc. = pokles kursů; *baissista*, m. = spekulant na pokles kursů
báj, v. báje
bajaco, -covský, v. bajazzo
bajadér, -u, m., kus žen. šatu (zast., Jir.); *bajadéra*, ž., indická tanečnice; zdrob. -*rka*, -rek, ž.; -*rský* [-*rsky*], příd. k *bajadéra*
bajazzo «-co-», -a, m., z it., paňác, kejklř, šašek; -*zzovský* šat...
báje || kniž. *báj*, -e, ž. = vypravování ze života pohanských bohů n. vykládající přírodní jev, mytus; přenes. = báchora (hovor.); = něco neskutečného, kouzelného: *báj lásky* (Zey.) ap.
báječný [-*ně*; -*nost*] příd. k *bajka* (jako válečný od. válka), původ.

= co je v báji, bájeslovný: -né bytosti (Erb.); čast. = jako v báji, čarokrásný, kouzelný, pohádkový; často poněkud otřepele = krásný, veliký, ohromný...; -čnost = bájeslovný ráz: -čnost příběhu (šlej.); = nádhera, pohádková krása...

báje-, kmen k báje ve slož.:

- *-plný [-ně] = bájeslovný, nádherný;
- sloví, stf. = soubor, soustava bájí; -slovný [-ně] = o bájích (studie...); = vyskytující se v bájích (postava...);
- tvorný = tvořící báje (Novák)

bájliti, baj = tvořit báje: lid bájí, že...; = vyprávět... smyšlenky; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *při-* = přidat něco smyšleného; *vy-* = vymyslet; *bájitvati*, opak.; *bájetvorný* [-vě; -vost] = bájetvorný (způsob), libující si v bájení, překrásný, nádherný

bajka, ž. = zvířecí báje; *bajkář*, -e, m. = skladatel, vypravěč bajek; *bajkářský* [-ství], příd. k tomu; *bajkovitý* = podobný bajce, smyšlený; *bajkový* motiv

***bájněti**, -nějí = stávat se bájny; slož. dok. *z-* (Stup.)

bájný [-ně; -nost] = v bájích, bájeslovný, vybájený, báječný (kníž., básnic.)

bajonet, -u, m., z franc. (podle města Bayonne) = vojenský bodák, bodlo; přenes. = vojenská moc; -tový útok; -tový závěr (odb.)

***bajuplný** = báječný (Ner.)

***bák**, -u, m. = oharek, bago (Ner., z hantýr.); v. báček, báčko;

***bakáč**, -e, m. = kdo žvýká tabák (Kosm.)

bakalář, -e, m., z lat. *baccalarius* = student s 1. stupněm akademické hodnosti ve středověku, na evang. theolog. fakultě; -lářský [-sky; -ství]: -ská hodnost, poesie; v. etymologie; -ství = bakalářská hodnost neboli *bakalaureát*, -u, m.

bakanče, v. baganče

bakaný || *be-*, z ba, be, v dět. mluvě = ošklivý, nehezky, špinavý

bakara, v. *baccarat*

bakflš, v. *backfisch*

bakchanál, -u, m. || -nále, stf. neskl. || obyč. -nálie, ž. pomn. = starořím. slavnost na počest Bakchovu; přenes. = vír (práce, veselí...), pustá zábava, orgie;

bakchant || někdy *bachant* [-tka], m. = Bakchův průvodce, účastník bakchanálií; -tický [-cky] «-tyc-» || -tský [-tsky], přenes. = pustý, výstřední, smyslný, bujný, požívačný

bakchický: -cké slavnosti = na Bakchovu počest; přenes. = bakchantský

Bakchus || *Bachus*, -cha, m., antic. bůh úrody a vína; přenes. = masopust (lid. a hovor.)

bakinský, příd. k Baku, podle ruš.

bakna, ž. = svorka na vázání lyží (hovor.)

Bakoňský les, pohoří

bakšiš, -e, m., z perš. = spropitné; = úplatek (hovor.); -šové heslo (šal.)

bakteriální, příd. k *bakterie*, ž., z franc., primitivní rostlinné ústrojí; -riolog, -a, m. = odborník v -riologii; -logický [-cky], na př. rozbor; -riologie, ž. = nauka o bakteriích;

-riový, příd. k *bakterie*

bakterský || -trijský, příd. k *Baktrie*

Baku, stf. neskl., město v Sov. svazu; v. bakinský

bakula || -le, ž. = boule, hrčka...; zdrob. *bakulka*, -lek, ž.; *bakulatý* || -lovatý = jako bakule

bakuninismus «-ninyz-», -mu, m. = revoluční učení Rusa Bakunina; -ninista «ninys-», m. = přívrženec bakuninismu; -nininský = v duchu bakuninismu (Masar.)

Bakus, -a, m. = Bakchus (lid.)

bakus, -sa «sa», m. = tloušť (t.);

bakusant, -a, m. = tanečník (Krásnoh.)

bal, -u, m. = obal hlíny na kořenech rostlin (zahrad.)

bál, -u, m., z něm. n. z franc. = ples (lid. a hovor.); v. bálečník a bálovní

balada, ž., z franc., druh lyricko-epické básně; *baladický* [-dický; -dičnost] «-dyc- -dyč-»: -cký prvek... = v baladách; přenes. = ponurý, pochmurný; *baladik* «-dyk», -a || -dista «-dys-», m. = básník balad; -dika, ž. = baladické prvky, baladičnost; *baladový* typ (šal.)

balalajka, ž., rus. strunný hudební nástroj; -kový koncert

balamutič, -e, m. = kdo balamutí (říd.); *balamutiti* koho, -muce-n(i), z Alamut, jména jednoho humanisty = obelhávat, namlouvat mu něco, ohlupovat; slož. dok. o- || řídč. z-; *balamutivati*, opakov.;

balamutný = balamutící (Hol.)

balance «-se || lid. a hovor. -ce», ž., z franc. = rovnováha; *balanční*; *balansovati* || lid. a hovor. -ncovati = udržovati rovnováhu || zříd. b. se; = kývavě se pohybovat (k udržení rovnováhy); přenes. = kolísat, vrátovat; b. co, (s) čím = pohybovatí čím, udržovat, aby to nespadlo, obratně využívat...; slož. dok. na-se (mnoho)

balast, -u, m., z angl. ballast a to z dol. něm. = přítěž, zbytečnost

balata, ž., z it. ball- (= balada), hudební a básnický útvar

balatka, ž. = maličkost, pakatel babka (lid., šmil. aj.)

balbínovec, -vce, m. = následovník Boh. Balbína; *balbínovský*, příd. k Balbín, ku př. -ká metoda literární

***balbous**, -sa «-sa», m. = mrzout (Krásnoh.)

Balcar, -a, m., příjm., ze stř. něm. balzer, staročes. palcér

***balda**, ž. = silná hůl (mor., Herb.)

baldachýn, -u, m., z it. = stříškovitý závěs nad lůžkem, nad

trůnem..., nebesa (při procesích), stříška nad portálem, kazatelnou ...; přenes. b. mraků...; -*chýnek*, -nku, m., zdrob. k tomu;

-*chýnovitý* [-tě; -tost] = podobný baldachýnu; -*chýnový* ol-tář... = s baldachýnem

baldrlán, -u, m., z lat. valeriana = kozlík lékařský, kořen z něho; -*nový*, příd. k tomu

***bálečník** [-nice], -a, m. = účastník bálu, plesu

balení, stř., k baliti; konkr. = obal **balerina** «-rý-», ž., z franc. = ba-letka

balet, -u, m., z franc. ballet = umělecký tanec; *baletiti* = tančit (hovor.); *baletivati*, opak.; *baletka*, -tek, ž. = tanečnice baletu; *baletní* sbor, mistr; *baletnice*, ž. = baletka (říd.) = dobrá tanečnice; *baletník*, -a, m. = člen baletu; = dobrý tanečník (hovor.)

***balice**, ž. protějšek k balík, -a, m. (Olbr., šal.)

balící = na balení, na př. papír **balič** [-čka], -e, m. = kdo balí

balíček, -čku, m., zdrob. k balík, -u; b., -čka, m., zdrob. k balík, -a;

balík, -u, m. = něco sbaleného; *balík*, -a, m. = člověk neznalý vyšších společenských mravů, neotesanec (zhrub.); v. balice;

Balíkov, -a, m. = zapadlá, zastořá vesnice (zhrub.); *balíkovský*: -ská ves (Baar); -ské způsoby (t.);

balíkový, příd. k balík, -u: -vá pošta, doprava

balírna, -ren, ž. = místnost na balení

balistický «-styc-», příd. k

balistika «-sty-», ž., z lat. = nauka o pohybu vrženého tělesa

baliti co = omotávat, svinovat, zavínavat (dítě), ovinovat; b. (to-ťiž věci) = chystati se k odjezdu, odchodu; v. balení;

slož. dokon. o- = ovinout; strom obalený květy = mající mnoho květů; *pře-* = znova s-; *při-* co

k čemu; *roz-* = zbavit obalu, vyjmouti z něho; *s-* = svinout...;
s- koho = zatknout, sebrat (vulg.); *vy-* = vyndati z obalu;
za- = dáti do obalu || *zao-* co = říci to nepřímě, jemně;
-balovati, slož. nedok. o- atd. k dok. obaliti...; *balvatí*, opak.
balivo, stř. = čím se balí
Balkán, -u, m., jihoevrop. poloostrov, pohoří na něm;
balkanisace «-nyza-», ž. = balkanizování; *-nisovati* = politicky zneklidňovati; slož. dokon. *z-*;
balkánský, příd. k Balkán; přenes. = jako na Balkáně, rozháraný, divoký, o poměrech; *Balkánský* poloostrov
balkon «-kon || někdy -kón», -u, m., z ital. = nekrytý ohrazený přístavek na průčelní n. na zadní straně domu; zdrob. *balkonek* || *-kónek*, -nku, m.; *ballconní* scéna = na balkoně (Ner.); *balkonový*, příd. k balkon
ballerina, v. balerina; *prima* «prý-» b., ital. = první tanečnice
balмін, -u, m., keř; *-novitý*
balné, stř. = poplatek za přebalení (pošt.)
balneografie, ž. = popis vod a lázní; *balneolog*, -a, m. = kdo pěstuje balneologii; *balneologický* [-cky], příd. k *balneologie*, ž. = nauka o minerálních vodách a o lázních; *balneotherapie*, ž. = léčení lázněmi (vodami)
balon, -u, m., z franc., letadlo; = míč; = něco podobného balonu, chemic. nádoba; pomn. *balony* = široké kalhoty (hovor.); zdrob. *balonek* || *baló-*, -nku, m.; *balonkovitý* || *-kový* = jako balonek; **balónka*, ž. = balonkovitá čepice (Mrš.); *balonovitý* [-tě; -tost] = podobný balonu; *balonový* sport, -vé hedvábní, kalhoty
balotáž, -e, ž., z franc. ballottage = tajné hlasování kuličkami nebo lístky; *-tážní* hlasování
baloun, -a, m. = nevzhledný člověk, balík (zhrub.)

***balousy**, -sů, m. pomn. = vousy (Kosm.)
-balovati, v. baliti
***bálovní**, příd. k bál = bálový;
**bálovník* [nice], m. = účastník bálu, bálečník; *bálový*, příd. k bál: -vé šaty ap.
balšám || *-šán*, -u, m., lid. o různých vonných rostl.; = hojivý, utišující lék, útěcha (lid.); *balšán*, -a, m. = balík, hlupec (zhrub.); **balšamný* = balšámový (Zey.); *balšámový* (vůně); přenes. = utišující, uklidňující
Balt, -u, m. = Baltské moře a kraj při něm; *Balt*, -a, m., obyč. pomn. Baltové, v. tam; *baltický* «-tyc-», příd. k Balt, -u: Baltické moře (|| Baltské); *Baltik* «-tyk», -u, m. = Baltské moře
Baltoslované, -nů, m. pomn., název pro Slované a Balty v dávné době, kdy tvořili jednotu; *baltoslovanský*, na př. národ, jazyk; *baltoslovanština*, ž. = jazyk Baltoslovanů
Baltové, -tů, m. pomn., souhrnný název Litvanů, Lotyšů a Starých Prusů, jazykově blíže příbuzných
baltskoslovanský = baltoslovanský; *baltský* [-sky], příd. k Balt, -u i B., -a: Baltské moře; *baltský* jazyk; *baltština*, ž. = baltský jazyk
balustráda, ž., z ital. = sloupové zábradlí; zdrob. *-dka*, ž.
balvan, -u, m., asi z tureč. = velký kámen; bludný b. n. kámen = který se v době ledové někde utřhl a byl daleko odtud zanesen; přenes. = velká překážka;
b., -a, m. = neohrabanec, nemehlo (zhrub.); *balváněk*, -nku, m., zdrob. k balvan, -u;
**balvaní* || *-noví*, stř. hromad. = balvany; *-nitý* [-tě] = plný balvanů, podobný balvanu, tíživý; **balvanný* = plný balvanů; **balvanovati se*, o kouři = balvanovitě se valit (Hol.);

balvanoví, v. výše balvaní;
balvanovitý [-tě; -tost] = plný balvanů, podobný balvanu: -tá hruď (Vanč.); -nový: -vá tříšť (Vrchl.); = plný balvanů
balzacovský «-kov-», na př. námět (podle franc. spis. Balzaca)
balzám, -u, m., z řeč., vonná mast, přenes. = utišující lék, prostředek; *balzamický* [-cky] (kniž.) || **balzámní* n. -ný = balzámový; *balzamovač* [čka], -e, m. = kdo balzamuje; *balzamovati* (mrtvolu) = natíratí balzámem ke konservování; slož. dokon. *na-*; *balzámovník*, -u, m. = balzámový keř;
balzámový, příd. k balzám
bambino «-bí-», stř., it. = děťátko; = Jezulátko
bambitka, -tek, ž., z pův. panditka, banditka, střelná zbraň
bambocclada «-čá-», ž. = scéna, obraz z venkovského, lidového života (podle holand. malíře jménem Bamboche; odtud franc. bambochade)
bambula || -le, ž. (z indián. -la = kulatý bubínek?) = něco kulatého, bání, knoflík... (lid. a hovor.); = hlava (zhrub.); *bambula*, m. = nemotora, nemehlo (zhrub.); *bambulatěti*, -tějí = stávatí se bambulatý; *bambulatý* = podobný bambuli, baculatý; *bambulina*, zdrob. -línka, -nek, ž. = bambule, hlíza (lid.); *bambulka*, -lek, ž., zdrob. k bambula; *bambulkovitý* || -lovitý = podobný bambuli, baculatý...
bambus, -su, «-su», m., stromovitá travina; *bambuska*, -sek || -sovka, -vek, ž. = bambusová hůl; -sovitý = podobný bambusu; -sový = z bambusu
bán, -a, m., z perš. = býv. námeštěk králův v Charvátsku, politický náčelník jihosl. bano-viny
bání || *báně*, -ně, ž. = buclatá nádoba s hrdlem, kulatá střecha věže atp.; nebeská báně = klenba; v amer. češ. = stodola, z

angl. barn; *báně*, z ruš. = lázeň; = seděti jako holub na bání = hověti si (lid. a hovor.); vyvésti koho na bání = ztropiti si žert (t.); v. bání
***baňa**, ž., mor. = tvář, políček; v stud. mluvě = nedostatečná || *baně*
baňáč, -e, m. = člověk s kulatými tvářemi (lid.)
banalisovati «-zo-» co = dávatí tomu banální ráz; slož. dokon. *z-*; *banalita*, ž., z franc. = banálnost; *banální* [-ně; -nost] || **-ný* = všední, otřelý, otřepaný
banán, -u, m., rostlina a její plod; -nový [-vě], příd. k tomu
Banát, -u, m., kraj v Jugoslavii; *banát*, -u, m. = banovina
báňati = kouřit (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho)
baňatka, -tek, ž. = baňatá nádoba
banátský, příd. k Banát
baňatý [-tě; -tost], příd. k bání = jako bání, buclatý
banausický «-zic-» || -sní «-zní», z řeč. = duchaprázdňý, řemeslný
***bančátko**, -tek, stř. (Staš.), zdrob. k *banče*, -ete, stř. (Rais) = housé, housátko (lid.)
bančička, ž., zdrob. k baňka
bančiti koho = tlouci, bít (lid.); přenes. = balamutit; slož. dok. *na-* komu (lid.)
banda, ž., z něm. = sbor hudebníků (lid.), tlupa zločinců, povstalců, darebáci, spřež, sebranka (lid. a hovor.)
bandalír || -lér (Jir.), *bandelír* || lid. *pantalír*, -u, m., z něm. n. z franc. = závěsný řemen
bandaska, -sek, ž. = baňatá nádoba, zvl. na mléko, konev; = sukovice (Rais); = bukáč 1: -skovitý [-tě; -tost] = podobný bandasce (nádobě)
bandáž, -e, ž., z franc. *bandage* = chirurgický obvaz; *bandážní*, příd. k tomu; *bandážista* || *bandážník*, -a, m. = výrobce bandáží; *bandážnický* [-ctví], příd. k bandážník
bandelír, v. *bandalír*

banderista, m. = člen banderia; *-ristický* «-styc-» || **-ristský*, příd. k tomu;
banderium «-déryjum», -ia, stř. = slavnostní jízdní průvod
bandička, -ček, ž., zdrob. k banda
bandita «-dy-», m., z ital. = lupič, loupežník;
**banditi* = benditi (Olbr.);
banditský [-sky; -ství], příd. k bandita
bandor, -u, n. -a || *bandur*, -u n. -a, m., z ital. pane duro (= tvrdý chléb) = houskovitý chléb; = brambor (lid.); = dřevák (lid., Kosm.); *bandor* || *bandur*, -a, m. = tloušťík, „brambora“ (zhrub.); = pandur (oje-diň.); *bandora*, ž. = brambora (lid.);
bandur, v. výše;
bandura, ž. = loutnovitý maloruský nástroj; *-rista*, m. = hráč na banduru;
bandůrek, -rku || -rka, m. = brambůrek;
bandurský [-sky], příd. k bandur = pandur; přenes. = hlučný; *-rská*, ž. = hlučná hudba; přenes. = povyk, rámus: spustiti, zahráti komu... -rskou (lid. a hovor.)
bandžo, v. banjo
baně, ž., v. baňa; = baňatá nohavice (lid.);
**baně*, -něte, stř. = house (nářeč.)
báně, v. bání; *báně*, ž. pomn. = doly (zastar.), v. báníský; *Báně*, -ní, ž. pomn., ves v Č.
bangál, v. bankál
**banl*, citoslov., kterým se volá na husy (nář.)
banička, -ček, ž., zdrob. k bání; = tobolka mechu (odb.)
**banina*, ž. = house (nář.)
bániti = báníti; slož. dokon. *na-*(se); *bánivati*, opak.
banjo «bendžo, ban-», stř. neskl., hudeb. nástroj americ. černocho
bank, -u, m. = vklad do karetní hry
banka, ž., z něm. n. z franc. = peněžní ústav

baňka, -něk, ž., zdrob. k bání, bání; v star. době = nádobka na pouštění krve;
baňka, -něk, ž., zdrob. k bání, bání, o kostelní věži
**bankál* || *bangál*, -u, m., z franc. = banka (lid.); pomn. *-ly* || *-le* = peníze (Těsnohl.)
baňkati || *baňkovati* koho = balamutit; slož. dokon. *na-*, *z-*
**bankerismus*, -smu, m. = bankéřství, bankéřský systém (říd. odbor.)
bankéř [-řka], -e, m., z franc. = peněžník, majitel soukromé banky, kdo má banku v kartách; přenes. = bohatý člověk (lid. a hovor.); *-řský* [-řsky; -řství]
banket, -u, m., 1. z franc. *banquette* = pevný základ stavby, výstupek za krytem pro střelce, chodník u silnice, lid. *pankét*, *-gét*; — 2. z franc. *banquet* = hostina; *banketní* síň...; *banketník* [nice], -a, m. = hodovník; *banketovati* = hodovati;
banketový přípitek
**bankocedule*, ž. (Jir.) || zprav. *bankocetle*, ž., z něm. = bankovka (zastar.)
baňkovati, v. baňkati
baňkovitý [-tě; -tost] = podobný baňce
bankovka, -vek, ž. = papírový peníz; *-vkový* oběh
bankovní, příd. k banka, na př. obchod, úředník; b. zřízení, soustava neboli *-nictví*, stř.
bankrot (lid. *pangrot*), -u, m., z ital. = obchod. úpadek; přenes. (hovor.) = neúspěch, nezdar, pohroma, na př. mravní, vědecký b.; *-tář* [-tářka], -e, m. = kdo udělá bankrot; přenes. (hovor.) = kdo ztroskotá (mravně...); *-tářský* [-sky; -ství]
bankrotka, -tek, ž. = pangrotka
bankrotovati = udělat bankrot (Ner.); slož. dokon. *z-*; *zbankrotovaný*
banovati, 1. k bání = býti báním (Holeč.);
 2. slov., mor.-slov. = litovat

banovina, ž. = území spravované bánem

báňovitý, -vý = podobný báni

bánský, příd. k bán

báňský, příd. k báně (= doly) = důlní, horní (úředník, město...);

***báňství**, stř. = hutnictví

bantamka, -mek, ž., trpasličí slepice; -mový = kohoutí; -vá váha zápasníků

***bantovati** koho, kapsy = prohlédávat (nář.); přenes. = toulati se (t.); slož. dokon. *pro-*

Bantu, m. neskl., mn. Bantuové, příbuzní kmenové v Již. Africe; *bantu* = jejich jazyk || *bantuový* n. *bantuský* jazyk

***baňulatý** = baňatý (nář., Kosm.)

baptismus «-tyz-», -mu, m. = sektářské hnutí pro křest dospělých, novokřtěnství; *baptista* [-stka], m. = stoupenec baptismu, novokřtěnec; -tistický «-tystyc-» || -tistský = v duchu baptismu;

baptisterium «-tystéryjum», -ria, stř., lat. = křtitelnice

bar, -u, m., 1. z angl. = noční zábavní místnost; = likérník (ojediň.);

2. z řeč. = jednotka tlaku (odb.)

Bára, ž., domác. tvar k Barbora; v. Barka

***baraba**, m. (množ. č. barabi, -bové) = tunelář; = dareba (zhrub.)

barabina || čast. -biza, -zen, ž. = barák, staré, chatrné, sešlé stavení (hovor. a lid.)

barácký = pocházející z baráku (Rais);

baráček, -čku, m., zdrob. k barák;

baračisko || -čiště, stř. = barák (zhrub.);

barácnický [-cky; -ctví], příd. k barácník: -cká rodina...; přenes. (hovor.) = zaostalý, „sousedský“, diletantský;

barácník [-nice], -a, m. = kdo má barák 2.; přenes. (hovor.) = zaostalec;

barák, -u, m., z franc. *baraque*

n. přímo z lat. *baraca*, 1. = dřevěná zatímní stavba; 2. = chalupa bez polí n. jen s málo polí; 3. = bídna chalupa, vůbec dům (lid. a hovor.); *barákový* (kolonie, nemocnice)

barbar [-rka], -a, m., u Řeků název cizinců, pak = příslušník nevzdělaného národa, nevzdělaný jednatel v kulturním národě, člověk bezcitný, ukrutný, surový;

barbarisace «-za-», ž. = barbarisování;

barbarismus «-ryz-», -mu, m. = barbarství; v mluvn. = hrubá chyba proti duchu jazyka vlivem jazyka cizího;

-risovati «-zo-» = počínati si barbarsky, dávatí barbarský ráz, užívatí barbarismů;

barbarský [-sky; -skost; -ství]:

-ský národ = nevzdělaný; -ský člověk = necitelný, ukrutný, hrubý; -ský čin = svědčící o nevzdělanosti n. o špatném srdci, nešlechetný, ukrutný; -ský sloh = nevytříbený; -ství = nevzdělanost, ukrutnost, necitelnost, hrubost;

-rstvo, stř. = barbaři || = -rství;

barbarštěti, -tějí = stávatí se barbarský; slož. dokon. *z-*;

barbarština, ž. = barbarský jazyk (čelak.);

barbařiti = barbarisovati (čelak.)

barbíř, -e, m., z něm. Barbier a to z lat. *barba* (= vousy) = holič, lazebník (zastar.); -řský [-řství]

barbiton, -u, m., starořec. lýrovitý hudeb. nástroj

Barbora, ž., křest. jm.; zdrob. -rka, ž.;

barbora, ž., druh brzdy; = basa (žert.); nadávka ženě; zdrob.

barborka, ž., rostlina

barcarola, v. barkarola

Barča, -či, ž., domác. tvar k Barbora

bard, -a, m., keltský pěvec národní, přenes. pěvec, básník vů-

bec: porobeného národa b. (Bezruč)

*bardáma, ž. = barová dáma, číšnice (nečes.)

*bardický «-dyc-» = bardský

bardoun, -u, m., starý strunový nástroj

bardský, příd. k bard

barel, -u, m., z angl. barrel, míra na tekutiny, sud asi na 163'5 l

barelíjéf, v. basrelief

barém, -u, m. = výpočetní tabulky (podle franc. počtáře jménem Barrême)

Bareš, -eše, m., příjm. z Bartoloměj;

bareš, -e, m., z franc. barège, lněná hrubá látka; -šový

baret, -u, m., z franc. barrette = plochá čepice n. s rohy (soudcovská...)

barevka, ž., jeden druh plátna (zast.)

barevna, -ven, ž. = barvírna (Bezr.)

barevnice, zdrob. -níčka, ž. = krabice na barvy

barevný [-no; -ně; -nost], příd. k barva = zbarvený (papír, obrázek...), na barvení (tužka), pestrý, živý...; -no, stř. = barevné místo (Zey.)

barchan, -u, m., 1. v geologii = písečný přesyp, duna; 2. = barchet (lid.);

*barchant, -u, m. = barchet

*barchenka, -nek, ž. = barchetka (šlej.); barchent, -u, m. = barchet (lid.); barchentky, -tek, ž. pomn. = barchetové kalhoty (šlej.)

barches, -su «-su», m. = nekvašený židov. chléb

barchet, -u, m., silná teplá látka; -tář, -e, m. = kupec s barchetem... (T. Nov.); -tka, -tek, ž. = barchetová sukně (lid.); -tový = z barchetu

bariéra, ž., z franc. barrière n. z it. -iera = přehrada, ohrada, zábradlí, přirozená vojens. překážka; zdrob. bariérka, -rek, ž.

barikáda, ž., z franc. barricade = zatarasení (ulice), narychlo zřízená ochranná hradba; přenes. = vůbec něco navršeného, hromada, kupka; zdrob. -dka, -dek, ž.; -dní boj = na barikádách (Masar.); -dník, -a, m. = bojovník na barikádách;

barikádovati = stavěti barikády, tarasiti (říd.); obyč. slož. dok. za- cestu; za- se = postavit si barikády;

barikádový, příd. k barikáda

*bárin, -a, m., rus. = pán

Barka, ž., zdrob. k Bára

bárka, -rek, ž. = veslová n. plachetní lodice; = mostní pilíř

barkarola, ž. = píseň ital. lodníků; = skladba jí podobná

bárkář, -e, m. = majitel bárky;

bárkový, příd. k bárka

Barla, ž., domác. tvar k Barbora (Němc.)

*barman, -a, m. = barový číšník;

*barmistr, -a, m. = správce baru (hovor.)

*barna, ž. = černé mračno (Zey., nářeč.)

barnabita [-tka], m. = člen kongregace řeholních kleriků, paulán; -tka, symb. osamělé, mlčelivé ženy (hovor.); -tský

*barnavý = tmavohnědý (Zey., nářeč.); v. barna

barnumský [-sky], příd. k (Phineas Taylor) Barnum, zakladatel cirkusu, proslulý nezřízenou reklamou = neslýchaný, nezřízený, dryáčnický, o reklamě; -mština, ž. = barnumská reklama, dryáčnictví, humbuk

barok, -u, m. || -ko, stř., z franc. nebo z it., umělecký sloh v 17. a 18. stol., jeho doba; barokisovati «-zo-» = napodobovati baroko; barokní [-ně; -nost] || barokový [-vě; -vost]: -kní, -ková doba = doba baroka; = v duchu baroka (sloh, stavba, literatura...); přenes. -kní = umělkovaný, nepřirozený

barometr, -u, m., z řeč. = tlakoměr; přenes. (hovor.) = měřit-

ko, na př. b. niterných stavů (Vr.); *-trický* tlak

baron [-nka], -a, m., nejnižší titul šlechtický; přenes. (hovor. a lid.) = vlivný člověk, magnát, boháč; symb. dobrého bydla, štědrosti ...; *baronát*, -u, m. = baronství; *baroňátko*, -tek, stř. || *baronče*, -čete, stř. = baronské dítě; *baronesa* «-sa», zdrob. -neska, ž. = baronská dcera; *baronie* «-nyje», ž. = baronství, baronské panství; *baronisovati* «-nyzo-» = povýšit na baronství (říd.);

**baroniti* = býti baronem;

baronský [-sky; -ství], příd. k baron

barový, příd. k bar 1: b. zpěvák, -vá tanečnice...

baršče, -a, m. = boršč

Bárta || *Barta*, m., domác. tvary k Bartoloměj, příjm.; zdrob. *Bártek* || *Bartek*, -tka, *Bartík*, -a, m., příjm.

Bartocha, m., příjm., z Bartoloměj

bartolomějský, příd. k Bartoloměj; -ská noc v boji s hugenoty (s 23. na 24. srpen r. 1572); přenes. -ská noc = hromadné vraždění

Bartoň, -ně, -něk, -ňka, -níček, -čka, m., příjm., z Bartoloměj

Bartoš, -e, zdrob. -šek, -ška, m., příjm., z Bartoloměj

***bártošna**, -šen, ž. = torba (Holeč., nář.)

Bártů, m. neskl., příjm., od pův. přivlast. přídav. k Bárta; příd. jm. přivlast. *Bártův*, -ova, žen. příjm. *Bártová* || řídč. *Bártů* (neskl.)

Baruna, část. zdrob. -nka, *Baruša*, zdrob. -ška, ž., domác. tvary k Barbora; *baruška* = kočička, jehněda (Herb., nář.)

barva, -rev, ž., z něm. Farbe = vlastnost věci vnímaná zrakem; = barvicí látka, barvidlo; = krev lovné zvěře (mysliv.); hráti všemi barvami = býti pestrý; přenes. (lid. a hovor.) = střídavě se červenat, blednout...

(o člověku) || = být ošumělý (o oděvu...); barva = červenost na tvářích (šmil.); barva n. dobrá b. = přirozená barva tváře, pleti (lid. a hovor.); líčiti... co různými... barvami = jako krásné..., příznivě; barva přátelství = rouška (Wint.); přiznat... barvu = říci pravdu (lid. a hovor.); s barvou ven! = přiznej(te) pravdu (t.); malovat bez barvy = lhát, klamat (t.); = odstín: b. tónu; v kartách barva = karty stejného rázu (žaludy, piky...); *barvář*, -e, m., 1. = výrobce barev; 2. = lovecký pes sledující postřelenou zvěř (mysliv.); *-řský* [-řství]: *-řský* průmysl...

***barvené**, stř. = černé pivo (zast., Jir.); *barvený* = zbarvený

barvicí = na barvení

barvič, -e, m. = barvíř

barvička, -ček, ž., zdrob. k barva; = barvicí látka, tyčinka..., líčidlo, hra v karty; *-čkář* [-řka], -e, m. = hráč barvičky; přezdívk. malířům; *-čkářský* [-ství] = malířský (žert., hanl.); -ství = záliba v barvách (Mah.)

barvidlo, -del, stř. = prostředek na barvení

barvínek, -nku, m., z lat. pervinca (přichýlením k barva), rostlina

barvírna, -ren, ž. = barvířská dílna, -ský závod

barvíř [-řka], -e, 1. z barviti = kdo barví, barvič; v umělec. hantýr. = malíř; — 2. z něm. Barbier a to z franc. = bradýř, holíč, lazebník (zastar.); *-řský* [-řství]

barviti = natíratí barvou; = pouštětí barvu, dávatí barevný odstín; o lovné zvěři = krváceti (mysliv.); b. se, 1. obyč. zbarvovati se = dostávatí barevný odstín; 2. obyč. vybarvovati se = dostávatí jiný ráz;

slož. dok. *do-* = dokončit barvení; *na-* = natřít barvou; *na-* se (mnoho); *od-* = zbavit barvy; *pře-* = znova, jinak *na-*; *při-* co, přenes. = trochu *za-* 2;

vy- = uvnitř na-; *vy-* se, přenes. = ukázati pravou tvářnost, povahu (lid. a hovor.); *vybarvený*, o živočiších = plně zbarvený; *z-* se do červena... = dostati barvu; býti zbarven; zbarvená zpráva = za- (Palac.); *za-*, 1. = zakrýti barvou; 2. *za-* zprávu... (humoristicky, stranicky...) = vložit do ní nějakou tendenci, dát jí ráz ap.; stranické... zabarvení, humoristicky... zabarvený; *-barvovati*, slož. nedok. *do-*, *od-*, *pře-*, *při-*, *vy-*, *z-*, *za-*; *barvovati*, opak.

barvitý [-tě; -tost] = pestrobarevný, barevně plný, sytý; -té sny = divoké (Majer.); -tě líčiti bídu = sytými barvami (Olbr.)

barvívati, v. barviti

barvivo, stř. = to, co barví, barvidlo, z čeho se připravují barvy; *barvivý* [-vě; -vost] = snadno barvicí, schopný barviti; -vivě vypracovat = barvitě, sytě (Mach.); -vivost iniciál = barevnost (Třeb.)

barvoslepý [-post], podle něm. *farbenblind* = nerozeznávající barvy; -post = neschopnost rozeznávati barvy

barvotisk, -u, m. = barevný tisk; *-tiskový* [-vě]

-barvovati, v. barviti

***barvový** = barevný; -vě slepý = barvoslepý (Ner.)

***báryňa**, ž., rus. = paní; *báryšňa*, -šeň, ž., rus. = slečna

baryt, -u, m., těživec

baryton, -u, m., z řeč. = střední mužský hlas; *b.*, -a, m. = barytonista; *-nista* «-nys-», m. = kdo zpívá baryton; *-nový*, příd. k baryton

baryum, -rya, stř., prvek

barzoj, -e, m., z ruš. = rus. chrt

***bařenisko** || ***bařeniště**, stř., obyč. *bařina* || *bažina*, ž. || *bařisko* || *bažisko*, stř. = vlhké, mokré, bahnité místo, menší močál; *bařinatý*, kniž. *bařinný* || *bažinatý*, *bažinný* = močálovitý ***bařtipán**, -a, m. = tloušťk, na-

dutec (vulg.); zdrob. *-nek*, *-nka*, m.; *-nský* [-*nsky*; *-nství*], příd. k bařtipán

bas, -su, «-su», m., z franc. = hluboký mužský hlas;

= hudeb. nástroj basový; = hluboké tóny; generální b., starší notace, při které se vypisovaly jen základní tóny; přenes. (hovor.) = první, hlavní slovo; *bas*, -sa, m. = basista;

bas «-sa», ž., hudební nástroj; = vězení (lid.)

basální «-zál-», příd. k base = základní (odb.)

basalt «-zalt», -u, m. = čedič; *-tový* || **-tný*, příd. k tomu

basama, v. teremtete; *basamovati* || *-mátovati* || *-mtiti* = láteřiti

basář, -e, m. = výrobce bas; = hráč na basu (lid.)

basátko, -tek, stř. = violoncello (lid.)

base «-ze» || *baze*, ž., z řeč. *basis* = základ, základna, podklad; v mluvn. = kořen slova, obvyčejně dvouslabičný

basedov «-ze-», -a, m. = *Basedowova* nemoc

basén || *bazén*, -u, m., z franc. *bassin* = vodojem, nádržka, umělé koupaliště; v zeměpise = vodní okruh řeky; zdrob. *-nek*, *-nku*, m.

báseň, -sně, ž. = umělecký slovesný výtvar; přenes. = něco krásného, ušlechtilého, vznešeného; = dobré jídlo..., krásné šaty... (jen hovor.); = smyšlenka, výmysl (t.)

Basilej «-zi-», -e, ž., švýcar. město; *basilejský*

basilián «-zi-», -a, m. = člen mniš. řádu založeného Basileem Velikým; *-nský* řád

basilika «-zi-», ž., z řeč., druh chrámové stavby; *-kový* sloh...

basista [-stka], m. = basový zpěvák, hráč na basu

Bask, -a, m. = příslušník národa v Pyrenejích; *baskický* jazyk neboli *baskičtina*, ž.

*básnice, v. básník;

básnický [-cky; -ckost; -ctví],
příd. k básník; b. jazyk, vzlet,
ráz, -cká literatura, -cké povola-
vání; -ckost = básnický ráz
(Zey.); -ctví = skládání básní,
básně, básnické výtvořky; -ctvo,
stř. hromad. = básníci (říd.)

*básníček, -čka, m., zdrob. k bá-
sník (hanl., šal.);

básnička, -ček, ž., zdrob. k bá-
seň; **básničkář*, -e, m. = kdo
skládá básničky

básník [*-nice, Baar], -a, m. =
kdo skládá básně; přenes. =
člověk básnického ducha, cítě-
ní;

básnílek, -lka, m. = špatný,
malý básník;

**básnílkovati* = býti básnílkem
(So.);

básníř, -e, m. = básník (za-
star.), dnes někdy ve významu
snižujícím; -řka, -řek, ž., běžný
žen. protějšek k básník, nik. ve
významu snižujícím; -řský
[-řství], příd. k básníř (zastar.)

básnit = skládat básně, umělec-
ky tvořiti; = bájit (hovor.);
slož. dokon. *do-* *co* = dokončit
zbásnění čeho, dotvořit básnický;
do- = přestat básnit; *na-* *se*
(mnoho); **o-* krásami = básnic-
ky nadati krásami (Čap.); *pře-*
= znovu *z-*; *při-* *si* *co* = při-
bájit; *vy-* = vybájit; *z-* = bá-
snicky zpracovat; *za-* *si*;
-*básňovati*, slož. nedokon. *do-* ži-
vot = dotvářeti básnický (šal.),
pře-, *při-*;

básňovati, opak.;

básnivý [-vě; -vost] = básníci,
básnický tvořící, nadaný

bason «-son», -u, m. = fagot

basovati, 1. «-so-», k *basa* = zpí-
vati basem; přenes. (hovor.) =
přizvukovat;

2. *basovati* «-zo-» || *bazovat*, k
base || *baze*: b. na čem, o lidech
= stavět jako na základě, opí-
rati se; o věcech = zakládati se,
opírat se

basový, příd. k *bas*

basrelief «bareliéf», -u, m., z
franc. = polovypouklá plastika;
-fní || -fový, příd. k tomu

basta, citoslov., z franc. = dost,
konec (lid. a hovor.);

bastant || *baštant*, -a, m. = ka-
brňák, chlapák, velký pán (lid.);

**bastantiti* = počínati si jako
bastant, furiantsky (šrám.);

bastantský || *bašt-* [-sky; -ství],
o výměnku = veliký, ohromný
(Vr.), o ruce = pádný (č.-Chod)

bastard, -a, m., z franc. = ne-
manželské dítě, kříženec, vůbec
něco nepodařeného; v nauce o
dědičnosti = míšenec; -dní =
vzniklý míšením, křížením

bastilla || -la «-sty-», ž., z franc.
= pevnůstka, stát. vězení

bastion, -u, m., z franc. n. z ital.
= bašta 1.

bastonáda || *bašto-*, ž. = výplata
rákoskou na chodidla, na záda
(pův. u Turků)

baša, m., obyč. paša, v. tam;

baše, -šete, stř. = baša (říd.)

bašibozuk || -*buzuk*, -a, m. = vo-
jín z tureckého nepravidelného
vojska; (hovor. a lid.) = divoch,
ukrutník...

bašlík, -u, m., turec. = příkrýv-
ka hlavy, kapuce, v záp. Evro-
pě = dámská a vojenská kápě;
v. bažlik

bašta, ž., z románš. 1. = vyční-
vající část opevnění; přenes. =
hradba, ochrana, opora; v ryb-
níkářství = baštýřovo obydlí;
2. = jídlo (lid.)

baštant, -*tský*, v. *basta*

baštecký, příd. k *bašta* = co je,
kdo bydlí u bašty (zastar.)

baštiti = hojně a s chutí jísti
(lid.); slož. dokon. *na-* *se*; *s-*;

baštívati, opak.

baštonáda, v. *bastonáda*

baštýř, -e, m. = rybníkářský do-
zorce

**bašus*, -a, m. = tlustoch (hanl.)

bať, v. *ba*

báťa (nář. *ba-*), m. = dobrák, po-
hodlný člověk, nepřiliš vtipný

**baťák*, -u, m. = batalion (lid.)

batalion, -u, m., z franc. *bataillon* = prapor vojska, přenes. = množství, zástup; -onní, příd. k tomu
batata, ž., povijnice jedlá, zvl. její hlíza, zvaná sladký n. indický brambor; *batatový* kořen
baterie, ž., z franc. = skupina děl jako dělostřelecká jednotka; = spojené galvanické články; = suchý článek do elektric. svítilny; zdrob. *baterka*, -rek, ž. = vojen. baterie (hovor.); = suchý článek do elektric. svítilny, svítilna sama
bathofobie, ž., z řeč. = závrť při pohledu na vysoké stavby...
bathometr, -u, m., z řeč. = hloubkoměr
báti se, bojím se, 3. mn. bojí se, *bál se*, *bání* = mítí bázeň, obavu, strach, strachovati se; *b. se o koho*, oč (s významem zájmovým) || *b. se koho*, čeho (s význ. původce, příčiny); *b. se co říci*; *b. se, že se něco stane* || *aby se nic nestalo*; slož. dokon. *u(báti) se* = pocítiti bázeň, leknoti se (Palac., Herrm., říd. kniž., nářeč.) || *za- se* (nové říd.);
bávati se, opak.; slož. dokon. *o- se* = báti se; *obávaný* = koho se bojíme
***batíček**, -čka, m., vlast. zdrob. k *batík* a to k *báťa* = otec, tatíček (nář., Holec.).
batik «-tyk», -u, m. || -ka, ž., z javaj. *batik* (= malba na látkách voskem) = ruční barvení, stříkání, stříkaná malba; *batikovati* = barviti stříkáním; -vaná látka; *batikový* tisk
batist «-tyst» || někdy *batyst*, -u, m., tkanina (podle franc. vynálezce jménem Baptiste Chamberay); -stový
batoh, nikoli *baťoch*, -u, m. = vak na záda, ranec, uzel, v starší době = provazec biče; zdrob. *batožek* || *batůžek*, -žku, m.
batoláč, -e, zdrob. -ček, -čka, m. = kdo se batolí, obyč. o dítěti (říd.);

batolátko, -tek, stř., zdrob. k
batole, -ete, stř. = malé dítě, které se batolí;
batoliti se = kolísavě, nejistě, klátivě, kolébavě, pohodlně jíti, pohybovati se, nejčast. o malých dětech; slož. dokon. *do- se*, *při- se kam*; *v- se* (Majer.); *batoliva- ti*, opak.;
batolivý [-vě; -vost] = batolící se, kolísavý, klátivý, kolébavý;
batolka, -lek, ž. = děvčátko (říd.)
baton, -u, m., z franc. = šermovací hůl; *batonovati* = šermovati hůl
baťovák [-vačka], -a, m. = dělník u Bati;
baťovky, -vek, ž. pomn. = obuv z Baťovy továrny;
baťovna, -ven, ž. = prodejna Baťovy obuvi (lid. a hovor.)
batožek, v. *batoh*
baťuška n. *bá-*, m., rus. = otec, (důvěr.); důvěr. pojmenování milé, vážené osoby
batůžek, v. *batoh*
batyst, v. *batist*
Baudiš, -e, m., příjm., od pův. domác. tvar k Budislav (Baud- starým pravopisem m. Boud-)
Bauše, m., příjm. z Bouše (-au- starým pravopisem) a to z Bohuše
bauxit «bó- || bau-», -u, m., hornina; -tový
***bavílek**, -lka, m. = kdo (se) rád baví
***bavitel** [-lka], -e, m. = kdo baví (Herrm., Tilsch.)
baviti, 1. b. koho (vyprávěním...) = působiti mu potěšení, zábavu, příjemné rozptýlení; *bavíte mne jako typ* = zajímáte (č.-Chod); *b. se s kým o čem* = zábavně rozmlouvat; *b. se čím* = zábavně, se zálibou se s tím obírat;
2. b. koho = zdržovat jej, překážet mu (nářeč.); *b. se kde* = zdržovati se, pobývat (zastar.);
3. b. komu co = odnímat, brát (Jir., zastar.), v. *zabaviti*;
slož. dokon. *na- se koho*, *s kým*

(mnoho); *od-* co = vykonati, vyříditi, odeslat; *od-* si svých osm hodin = odpracovat (Masar.); *od-* se, nespr. m. odbýti se, na př. o slavnosti; *po-* se, prostě dokon. ve význ. 1.; *vy-* co = od-; *vy-* co přístroj... = opatřit; *vy-* koho na cestu... = vypravit, opatřit všemi potřebami; *vy-* dceru = dáti jí výbavu; *z-* koho, co čeho = zprostit, osvobodit; *za-* co = právně zadržet, odníti; *za-* koho, se = zdržet (nářeč.); *pro-* stě dokon. k bavit 1. = příjemně zaměstnat, pobavit...; *-bavovati*, slož. nedokon. *od-*; *po-* se (Tilsch.) = bavit; *vy-*, *z-*, *za-*; *bavivati*, opak.

***bavivý** = zábavný, rád se bavící
bavlna, ž., z něm. Baumwolle (-wolle nahrazeno českým vlna) = chmýří ze semen bavlníku;
bavlnák, -u, m. = bavlněný šátek (lid.);
bavlnárna, -ren, ž. = výrobná bavlny; *-nář*, -e, m. = výrobce bavlny; *-nářský* [-nářství];
bavlněný = z bavlny;
bavlnický [-nictví] = bavlnářský;
bavlník, -u, m., rostl.; *-kový* (pole...);
bavlnka, -nek, ž., zдроб. k bavlna; = vata (lid.); symb. péče, pohodlí, úpravnosti: chovati... koho, vyrůst jako v bavlnce, být jako z -nky;
-nkový: *-vé* chmýří = jako bavlnka;
bavlnovitý [-tě; -tost] = podobný bavlně;
bavlnový (průmysl...)

Bavor [-rka], -a, m., národ. jm.; příjm.; **Bavorák** [-račka], -a, m. = Bavor (lid. a hovor.); *bavorák*, -a, 4. p. -a, čes. tanec kolový; *Bavory*, -vor, -rům, -řích, -ry, pomn. = Bavorsko; ves na Mor., 6. p. -rech;
Bavorsko, -a, stř., země;
bavorský [-sky]; b. jazyk neboli -řština, ž.;
Bavořan [-nka], m. = Bavor
-bavovati, v. bavit

bazaliček, -čka, m. = bazilišek (lid., Sez.)

bazalička, ž., zдроб. k *bazalka*, -lek, ž., z lat., květina; *-lkový* květ

***bazamáty**, -tů, m. pomn. = „říkání basama“, láteření (Herrm.)

bazar, -u, m., z perš. = trh, tržiště, obchodní dům, prodejna

bazarovský duch, -ské smýšlení neboli *bazarovština*, ž. (podle Turgenevova hrdiny Bazarova z Otců a dětí)

bazarový, příd. k bazar: b. lev = lev bazaru (Č.-Chod)

baze, ž., v. base

bazén, -nek, v. basén

bázeň, -zně, ž. = bání, obava, strach; b. o koho, oč, před kým, před čím; b. boží = b. před bohem

bazilišek, -ška, m., z lat., ještěr (odb.), bájeslovný, pohádkový netvor, čes. ostrovid; přenes. = záluďný člověk, poťouchlík (lid. a hovor.); *-liščí* || řídč. *-liškový*, přenes. = ohyzdný, záluďný, poťouchlický (obličej, oko...)

bázlivec, -vce, m. = bázlivý člověk; *bázlivěti*, -vějí = stávat se bázlivý (říd.); slož. dokon. *z-*;

bázlivý [-vě; -vost] = bojácný
bazovati, v. basovati 2.

bažant [-tice, *-tka], -a, m., z něm. Fasan, pták; *bažantí* hnízdo, péro...; *bažantík*, -a, m., zдроб. k bažant; *bažantnice*, ž. = bažantí obora; *bažantnický* [-ctví], příd. k *bažantník*, -a, m. = pěstitel bažantů, správce bažantnice

baže(f), v. ba

***bažilství**, stř. = bažení

bažina, -natý, *bažinný*, *bažisko*, v. bařenisko

***bažitel**, -e, m. = kdo baží

bažiti = velice toužit, dychtit; b. po čem || zast. za čím, čeho; bažen od sta jiných (Koll.) = baživě, toužebně očekáván; slož. dok. *na-* se čeho = nasytit se; *za-* = zatoužit (říd. kniž.);

baživati, opak.;

baživý [-vě; -vost] = bažící, dychtivý, žádostivý
 **bažlik*, -u, m. = bašlik (lid.)
 **bažný* = baživý (Hol.)
 **bdělec*, -lce, m. = kdo bdí, nespí; *bdělý* [-le; -lost] = bdící (Zey.), ostražitý, bedlivý, pozorný
bdění, stř., v. bdíti
 **bdíč*, -e, m. = kdo bdí, nespí; *bdíti*, bdí, bdi, bděte, bdě, bdíc, bděl, bdění = nespátí (souvisí s buditi); přenes. bdíti nad kým, nad čím = pečovati, starati se; slož. dok. *pro*(bdíti || bděti) celou noc... = strávit bděním, nespáním; *probděná* noc; *bdívati*, opak.;
 **bdivý* = bdělý
bé, 1. vyslovované b;
 2. citoslov. vystihující bečení
beán, -a, m., z lat. beanus, ve středověku = student nováček; přenes. (žert., hanl.) = nováček v něčem, nezkušený mladík, nedouk
beatifikace «-ty-», ž., z lat. = prohlášení za blahoslaveného, -nou
bebé, stř. neskl., dětský název bolesti: mítí, udělati si bebé; zdrob. *bebičko*, -ček, stř.
 **beblati* = koktati; *beblavý* = koktavý
bečák, -a, m. = bečavé, ubrečené dítě (lid.)
 **bečátko*, -tek, stř. = bečička (lid., Rais)
bečeti = vydávati zvuk bé, o koze, teleti; = plakat (zhrub.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); nic nenabečíš = nic ti to nepomůže (zhrub.); *roz-* se = dáti se do silného bečení; *vy-* si co = vymoci pláčem (t.); *za-*, prostě dokon.; *bečivati*, opak.
bečevský, příd. k Bečva
bečice || čast. *bečička*, ž., zdrob. k bečka
bečivý [-vě; -vost] = bečící, bečavý; = plačtivý (zhrub.)
bečka, -ček, ž. = sud; **bečkovitý* = podobný bečce
bečoun, -a, m. = plačtivé dítě (zhrub.)

Bečva, ž., řeka, vsi (v místním zvyku též *Bečev*);
bečvanský, příd. k tomu (lid., m. bečevský)
bečvář, -e, m. = bednář (zast.); *-řský* [-řství], příd. k tomu
Béda || *Běda*, m. || ž., domác. tvary k Bedřich || -řiška
bederní, příd. k bedra
bedla, -del, ž., houba
 **bedliti* = býti bedlivý, bdíti, pečovati (Heyd.);
 **bedlivec*, -vce, m. = bedlivý člověk;
bedlivý [-v; -vě; -vost], souvisí s bdíti = bdělý, ostražitý, pečlivý...; jm. tvary bedliv... jen zříd. kniž.; bedlivý čeho
bedna, -den, ž. = jednoduchá, původ. prkenná schránka; = pokladna (hantýr.);
bednárna, -ren, ž. = dílna na bedny;
bednář, -e, m. = výrobce dřevěného nádobí; *-řský* [-řsky; -řství]
bednění, stř., 1. dějově k bedniti; 2. = prkenný obal, ohrada, stěna;
bedněný = sbitý z prken: -né schody (Jir.), -ná pavlač (Č.-Chod)
bednlcí = na bednění
bednlčka, -ček, ž., zdrob. k bedna
bedniti = pobíjet, krýti prkny, sbíjeti z prken; b. okna, byt = zavírat, neotvírat; b. šaty... = dávat do bedny; slož. dokon. *od-* co = zbavit bednění; *u-* = zakrýt prkny; *u-* byt = zavřít v něm všechna okna, neotvírat je; *za-*, prostě dokon.; *za-* byt = *u-*; v. *zabedněný*;
-bedňovati, slož. nedok. *od-*, *u-*, *za-*; *bedňivati*, opak.
bednovitý [-tě; -tost] = podobný bedně
bedra, *beder*, stř. pomn., 3. *bedrům* i *bedrám*, 6. *bedrech* i *bedrách*, 7. *bedry* i *bedrami* (tvary podle vzoru ryba jsou zbytkem staršího *bedra*, ž.) = část zad proti břichu, záda, ramena, boky; všechno leží na mých

bedrech = o všechno se musím starat
Bedrč, -e, ž., ves v Č.
***bedrnatý** = se širokými bedry (Č.-Chod)
bedrník, -u, m., rostl.; -kový květ
bedruňka, -něk, ž., lid. = sluněčko (brouk)
Bedřich [-řiška], -a, m., kř. jm., z něm. Friedrich; zdrob. *Bedřšek* || -řišek, -ška, m.
Beduin [-nka] «-dujín», -a, m. = kočovný Arab; *b.* = kočovník; přenes. = chudás (Klost.); *beduinský* [-sky; -ství]
bedýnka, -nek, ž., zdrob. k bedna
beefsteak «bístek» || zčešť. *bifstek*, *biftek* (lid. *piftek*), -u, m. = řízek z hovězího masa; *bif(s)tekový*; zdrob. *bif(s)teček*, -čku, m.
beg, -a, m., tur. = pán, vysoký úředník
begonie «-gónyje», ž., z lat., květina
behaviorismus «bihejvijorizmus», -mu, m., amer. psychologický směr
behemot, -u, m., hebr. = dobytek, v knize Jobově = hroch; přenes. = obluda, netvor (štech)
bechyně, ž. = skladiště rud (horn.); *B.*, ž., čes. město; *B.*, m., příjm.
bej, -e, m. = beg
bejlí, v. býl
bejvák, v. bivak
I bek, v. back
II bek, -u, m. = bečení; = pláč (zhrub.)
bekaný, v. bakany
bekasina «-si-», ž. = sluka otavní
bekati = vydávati zvuk bé, bečeti; = bečivě mluvit (zhrub.); *bekot*, -u, m. = bekání; přenes. = pláč (zhrub.); *bekotati* = bekati
bekyně, ž., 1. = členka náboženské společnosti begardů, v. pikart; = klášternice (Klost.); 2. b. sosnová, motýl
bela, ž., v kartách = dáma a král; stará b. = nic (lid.)

***beleš**, -e, m. = vdolek z kynutého těsta, plněný koláč (nářeč., Jeřáb.)
beletrie, ž., z franc. belles lettres = básnictví, u nás = krásná próza; *beletrisovali* «-zo-» = zpracovávali beletristicky (Nov.); slož. dokon. *z-*; *beletrista*, m. = spisovatel beletrie; -stický [-cky] «-styc-», příd. k beletrie; -stický spisovatel, časopis...; zpracovávali co -stický; -stika «sty-», ž. = beletrie
Belg, -a, m. = příslušník jednoho starého keltského kmene; *belgický* [-cky], příd. k Belgie; *belga*, ž., peněžní jednotka belgická; *Belgičan* [-nka], -a, m. = obyvatel Belgie; *Belgie*, ž., země, stát
belháč, -e, m. = kdo se belhá (zhrub.); *belhati*, čast. *b.* se, belhám = kulhat, pomalu, těžce jít; slož. dokon. *do-* se kam; *na-* se (mnoho); *při-* se, *v-* se kam; *belhávati* (se), opak.; *belhavý* [-vě; -vost] = belhající se;
belhoun, -a, m. = belhavý člověk (zhrub.)
belladonna, ž., ital. = ručík
bellevue «belvy», neskl., franc. = krásná vyhlídka, jméno zámku atp.
belvédér, -u, m., z ital. belvedere (= krásná vyhlídka) = letohrádek na místě s krásným rozhledem; *B.* (v Praze) = letohrádek královny Anny; *B. vatikánský*; *belvedérský* Apollon (ve vatikán. Belvedéru)
belvy, v. bellevue
Belzebub, -a, m. = kníže ďáblů (biblic.); *b.*, symb. zamračeného, nevrleho člověka (lid. a hovor.)
benakibovský, příd. k ben Akiba, učený rabín, který se ničemu nedivil: -ská moudrost = ničemu se nediviti
Benátky, -tek, ž. pomn., ital. město, vsi v Č., ves na M.; *Benát-*

- čan* [-nka], -a, m. = obyvatel Benátek; *benátecký*, příd. k Benátky v Č. a na M. || *benátský*, k ital. Benátkám
- Benda**, m., příjm. z Benedikt
- benditi**, -dění, z lat. bene = popíjet, vesele žít, utrácet (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-se* (mnoho); *pro-* = propít, *za-si*; *bendivati*, opakov.
- bendžo**, v. banjo
- bene**, lat. = dobře; udělati si bene, míti bene, o dobrém živobytí
- benediktin** [-nka] «-dyktýn», -a, m. = člen mnišského řádu sv. Benedikta; *-ktinka*, ž. = benediktinský líkér; *-ktinský* klášter, líkér...
- benefice** || zast. -cí (Ner.), ž., z lat. = divadelní představení ve prospěch jednoho herce;
- beneficiant* [-tka], -a, m. = kdo má benefici;
- beneficiát*, -a, m. = obročník, kdo má beneficium;
- beneficium*, -ia, stř. = duchovní obročí;
- benefiční*, příd. k benefice: b. přestavení
- Beneš**, -neše, m., příjm. z Benedikt
- benevolence**, ž., z lat. = blahovůle, shovívavost, laskavost; *-lentní* [-ně; -nost] = blahovolný, shovívavý...
- bengál**, -u, m. = bengálský oheň, umělé osvětlení; přenes. = oslňující osvětlení, okázalost (hovor.)
- Bengálec** [-lka], -lce, m. = obyvatel Bengálska;
- Bengálsko*, stř., kraj v Indii;
- bengálský* tygr, oheň; Bengálský záliv
- benígní** «-nyg-», z lat. = neškodný, na př. novotvar (lék.)
- Benjamin**, -a, m., osob. jméno biblic.; *benjamin* || *-in* = nejmladší člen rodiny, společnosti (lid. a hovor.); zdrob. *-mínek*, -nka, m.
- Benoni** «-ny», -iho, m., příjm.; příd. *Benoniův*
- benzin** «zín», -u, m., pohonná, čistící, hořlavá látka; *-nový*
- benzoe** «-zo-e», stř. neskl., druh pryskyřice
- beran**, -a, m. = ovčí samec; přenes. = umíněný, tvrdohlavý člověk (zhrub.); přezdívká nekatolíkům, evangelíkům, čes. bratřím; = bořidlo;
- beránek*, -nka, m., zdrob. k tomu; přenes. = ovčí kožišina; = mírný, tichý, trpělivý člověk; *B. Boží* = Kristus; *beránci* || neživ.
- beránky*, -nků, m. pomn. = bílé mráčky podobné beránčí srsti;
- beránčí*, příd. k beránek; přenes. = mírný, tichý, trpělivý (člověk); b. úsměv = prostomyslný (šrám.) b. trpělivost = velká;
- b.*, stř. = beránčí kožišina; = beránci, -nky (Rais);
- beránčina*, ž. = beránčí kožišina;
- beránčiti* = bráti nadarmo jméno Beránka Božího;
- beraní*, příd. k beran (roh...);
- beranice*, ž. = čepice s beránkem, huňatá, chlupatá; zdrob. *-nička*, -ček, ž.
- beranidlo**, -del, stř. = přístroj na zatloukání pilot, beran
- beranina**, ž. = beraní maso, zá-pach
- beraniti** = zatloukati beranem; slož. dokon. *za-* do čeho = vrazit (lid.); *za-se* do čeho = zabrat se do čeho, zakousnouti se (t.)
- beranka**, -nek, ž. = evangelička (přezdívkou);
- beránkovitý* [-tě] = podobný beránku, zvlněný;
- beránkový* = beránčí;
- beránky*, v. beran;
- beranovitý* [-tě] = podobný beranu; přenes. = neuvědomělý (kniž.);
- beranský* [-sky] = nekatolický, evangelický (zhrub.)
- bérce**, stř. (nik. *bérec*, -rce, m.) = holeň s lýtkem; *bércový*

*berdo, stř.: dáti si berdo, do berda... = popřáti si, vyhoditi si z kopýtka (lid.)

bergamotka, -tek, ž., z franc. -te (= druh citronu), druh hrušky; -motový olej = z citronové kůry

bergéra «-žéra», ž., z franc. = le-noška

bergerie «-žeryje», ž., z franc. = pastýřská píseň, povídka, -ský život, -ské prostředí

bergsonismus «-sonyz-», -mu, m. = Bergsonova filosofie; -novec, -vce, m. = její stoupenec; -nský [-sky] = v Bergsonově duchu

berka, m. = kdo bere, sr. mluvka..., lupič (stč., Jir.); B., příjm.

berla, -rel, ž., 1. = pastýřská, hlasatelská, žebrácká hůl; odznak důstojnosti, moci, povolání: biskupská, panovnická... b.; rostl.;

2. berla || berle, ž., mn. nejčast. berle, berlí = hůl pro nemocné k opírání pod pažďi; zdrob. berlička, -ček, ž.

Berlín, -a, m., město; berlína || -nka, ž., kočár; Berlínčan [-nka], -na, m. = obyvatel Berlína; berlínský

berlonoš, -e, m. = nosič berly (sr. listo-noš);

berlovitý [-tě; -tost] = podobný berle;

berlovládce, m. = kdo má berlu jako odznak moci, vládce (kniž.); -vládný = vládnoucí berlou (t.); berlový, příd. k berla

bernardin «-dýn», -a, m. = člen řádu sv. Bernarda; -dýn, -a, m. = pes, nazvaný podle mnichů bernardinů; -dýnský pes

berně, ž., obyčej. pomn. berně, -ní = daň (zastar.); berní úřad...; berní, -ího, m. = berní přednosta; bernictví, stř. = berní zřízení; berniční || -ný = berní (zast.); berník, -a, m. = výběřčí berní (zastar.)

berroláčtina || řidč. -čina, ž. = slovenština, kterou psal Bernolák

*berňová, ž., paní b. = paní berní, žena berního (lid.)

berný [-nost] peníz, -ná mince = který, -rá se bere, platí, je běžný, -ná; bráti co za bernou minci = věřiti tomu; přijímatí to s důvěrou, bez kritiky; = rád beroucí (zastar.); -nost peněz = to, že jsou berné

Beroun, -a, m., město v Č.; Mor. B.; býti od Berouna, z B. = rád bráti (slovní hříčka)

beroušek, -ška, m. = beránek, tichý... člověk; = miláček

bersagliér || podle výslov. -saliér, -a, m. = ital. ostrostřelec

berserk(r), -a, m., bájeslovný bojovník nordický, silák (liter.); -krovský || -krový hněv (t.)

Berta, m. || ž., z Albert, Alberta, Engibert; tlustá berta = dělo veliké ráže (vojen. hantýr.)

bertrám, -u, m., rostl.

Bertramka, ž. = vila se sadem v Praze, kde bydlil Mozart (podle majetnice paní Bertramské)

beru, v. bráti

berunka, -nek, ž. = hodné děvče; lid. m. slunéčko (brouk)

beruška, -šek, ž. = ovečka; přenes. = hodné děvče, miláček, „brouček“; korýš; lid. m. slunéčko (brouk) a m. svatojanská muška; = bílý obláček, beránek (lid.)

beryl, -u, m., drahý kámen; -lový [-vě]

beržéra, v. bergéra

bés, bésa, v. balsse

besaliér, v. besagliér

Besarable «-sará-», ž., sovět. území; besarabský, příd. k tomu

beseda, ž. = družný hovor doma, přátelské posedění: chodit na besedu, být na besedě; = společenská zábava; = spolek, sdružení poučné i zábavní, jeho místnost, budova; tanec; název časopisů, literár. sbírek;

besedář, -e, m. = účastník besedy, společník (Herrm.);

besední dům = kde je beseda;

besedník, [-nice], -a, m. = be-

sedář; *besedník*, -u, m. = zábavná sbírka (Ner.);
besedovati = být na besedě, družně rozmlouvat, bavit se; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* = skončit besedování; *po-* si (trochu, mnoho); *besedovávat*, opak.;
**besedovník*, -a, m. = besedník;
**besedový*: -vá horečka (Čech) = horečka pořádat besedy
besídka, -dek, ž., zdrob. k *beseda* = družný hovor...; = spolek, sdružení poučné i zábavné; = zábavná část, příloha novin, časopisu, povídka, fejeton v ní; = altán, loubí; *besídkář*, -e, m. = spisovatel besídek; *besídkovitý* = podobný besídce, altánu; *besídkový* = v besídce, pro besídku
Beskyd, -u || -dek, -dku, m., hora; *beskyd*, -u, m. = horské sedlo, holý horský hřbet (nářeč.); *Beskydy*, -d, -dům || -dám, -dech || -dách, -dy || -dami, pomn., pohorí; *beskydský*, příd. k tomu
bestia «-styja», ž., lat. = šelma; b. triumphans «tryjumsfans» = jásající, vítězná š.;
bestialita, ž. = bestiálnost;
bestiální [-ně; -nost] = zvířecky ukrutný, surový, na př. čin, vražda;
bestie «-styje», ž., zčeštěné *bestia* = šelma, dravec; přenes. (zhrub.) o vášních...; = zlý člověk, surovec, „potvora“
beta, ž., název řec. písmene b
**befah*, -a, m. = zlá bytost, ďas (sloven., Jir.)
**befár*, -a, m., z maď. = povaleč, tulák, ničema (sloven.); *beřárský*
betl, 2., 4. p. -a, m., z něm. = žebrák v kartách
Betlem, -a, m., bibl. město, vsi v Č.; přenes. B. naší slávy, o Husinci, Husově rodišti (Ner.); *betlem*, -a || -u, m. = plastický obraz narození Páně, jesličky; *betlemák*, -a, zdrob. -máček, -čka, m. = figurka v betlemě (lid.);

betlemovitý [-tě] = podobný betlemu (Herrm.);
betlemový arch = s malbou betlemu (Jir.); b. tvar města (Neumann);
betlemský, příd. k Betlem; *Betlemská* kaple v Praze
beton, -u, m., stavivo; přenes.: je to na b. = zcela jisté, zaručené (hovor.);
betonář, -e, m. = výrobce betonu, dělník pracující s betonem; -řský [-ství]; *betonka*, -nek, ž. = přístroj na míchání betonu; *betonovati* = dělati, stavěti z betonu; slož. dokon. *vy-* = vyždíti betonem;
betonový = z betonu
bez, *bezu*, m., keř
bez || *beze*, předl. s 2. p., znamená něčí nepřítomnost, nedostatek, to, že něco není, něco nemáme...: (udělat to) bez tebe, bez peněz, bez milosti, bez rozdílu, bez váhání, *beze* všeho...; — o p a k u j e s e, vztahuje-li se ke dvěma n. i k více jménům, na př.: bez těla a bez duše, bez jídla a bez pití, bez tebe i *beze* mne; *ne o p a k u j e s e u* dvou přívlastků téhož jména (bez dnešních i věřejších novin) a u jmen, která tvoří významovou jednotku: bez lahu a skladu (= nepořádně apod.), bez hlavy a paty; výpustkou: jedna bez (t. j. káva bez smetany atp.)
bez-, *beze-* ve složeninách hlavně přídavných, řídč. podstatných, jako bezbolestný, bezhlavý, bezpečí, vzniklých z předložk. výrazů bez hlavy, bez péče..., a stále nově tvořených, často jen individuálně, a znamenajících bez toho, nemajících to, nedostatek toho, co vyjadřuje jméno. — Příslovce tvořená ze složených příd. jmen mají též význam jako předložkové výrazy základní: bezhlavě = bez hlavy; někdy se vyjadřujeme obojím způsobem: jsem jako bez hlavy || bezhlavý,

dědeček bez zubů || bezzubý; na př.:

-alkoholový nápoj = bez alkoholu;

-barevno, stř. (Jir.) || -barvo (Vr.) = něco bezbarvého, bezbarvý prostor;

-barevný [-ně; -nost] || častěji -barvý [-vě; -vost] = bez barvy, bez výrazného zabarvení, nevýrazný; přenes. = bez vyhraněného názoru, přesvědčení: politicky bezbarvý;

-barvitý [-tě; -tost] = bez barvitosti (Ner., Nov.);

*-biskupí, stř. = stav diecése bez biskupa;

*-bohý = bez boha (Mas.);

-boký = bez boků, o ženě (říd.);

-bolestný [-ně; -nost] = bez bolesti: -né tahání zubů;

-božec, -žce, m. = neznaboh, nevěrec (říd. liter.); božecký [-cky; -ctví] (t.); -božnický [-cky; -ctví], příd. k -božník [-nice], -a, m. = bezbožný člověk; -božný [-ně; -nost] = „bez boha“, bohaprázdný, hříšný, nehodný; -božství, stř. = nezna-božství (říd.);

-bradý = bez brady, bezvousý; -branný [-nně; -nnost] = bez braně (staré braň = zbraň), bez zbraně, nemohoucí se bránit (i slovy...);

-brvý = bez brv;

-břehý = bez břehů, na př. rybník (liter.) || -břežný [-nost] (t.);

-celný || bezeclý = bez cla;

cenný [-nně; -nnost] = bez ceny, bez hodnoty, bezvýznamný; -cestí, stř. = nedostatek cest: -cestí lesa (Vanč.); = místo, kde není cesta; -cestný || -cestý kraj (říd.);

-cílný [-ně; -nost], na př. člověk = bez cíle (kniž.);

-cit, -u, m. = necitelnost (Heyd.); -cita, m. = necita (Dyk); -citný [-ně; -nost] = bez citu, necitelný, necitlivý;

*-časí, stř. = stav bez času, časově neomezený (Kub.);

-časový || -časý (Hal.) = časově neomezený (říd. liter.);

-čestný [-ně; -nost] = bezectný (Heyd.);

-četný [-ně; -nost] (říd. kniž.), n e s p r. tvořeno = nesčetný, nesčíslný;

-četněkrát(e), m. nesčetněkrát, nesčíslněkrát;

*-činný [-ně; -nost] = nečinný;

*-číslněkrát(e) = nesčetněkrát;

*-číslný, z výrazu bez čísla (= mnoho) = nesčíslný (zastar.), Jir.);

*-člověcký = nelidský (Med.);

*-dech, -u, m. = stav bez dechu: zardousiti do -dechu (Čap.);

-dechý [*-deše] = bez dechu, nedýchající (člověk); -ché ticho = kdy nedýcháme = úplné, napjaté; *-dešný = bezdechý (Ner.);

-deští, stř. = stav, doba bez deště, nedostatek dešťů (odb.); -deštný kraj (t.);

-děčný [-ně; -nost], z „bez děky“ (v. bezděky), původ. = nedobrovolný, nucený, dnes = proti vůli, nerad, mimovolný: b. pohyb; -ně se koho dotknout...;

*-dějový [-vě; -vost] = bez děje, nedějový;

-děky, příslov. ze starého předlož. výrazu bez děky = bez libosti (sr. za-v-děk vzítí co) = proti vůli, nechtě, nerad, bezděčně; k tomu říd. kniž. -děký = bezděčný; *-dělný [-ně; -nost] = bez díla, nečinný;

-děložný = bez dělohy, o rostl.;

-dětek, -tka, m. || cítí se za příd. jm. m. = bezdětný (muž.), -dětkyně, ž. = bezdětná žena; -dětný [-tnost] = bez dětí, bez potomků;

-dětství, stř. = bezdětnost

Bezděz, -e || -u, m., hrad i ves; z osob. jm. Bezděd

bez-dno, -dný (říd. kniž.), zprav. bezedno, -dný, v. tam;

-domek, -mka, m. = kdo nemá domu; -domovec, -vce, m. = člověk bez domova; -domový ||

-*domý* (říd.) = nemající domov;
 -*drátový*: -vá telegrafie;
 -*dřevný* kraj = bez dřeva, bez dříví (Ner.); -dřevný papír || -*dřevý*;
 -*duchý* [-*duch*; -*duše*; -*duchost*] || řídč. -*dušný* [-*ně*; -*nost*] = bez ducha, bez duše, v bezvědomí, mrtvý; = bez dechu, udýchaný; přenes. = duchaprázdňý, neoduševnělý; klesnouti bezduch, jmenový tvar (Č.-Chod, ojedl.);
 -*důkazný* = bez důkazu, -zů (říd.);
 -*důrazný* [-*ně*; -*nost*] = bez důrazu, nedůrazný (říd.);
 -*duše*, -*dušný*, v. bezduchý;
 -*důvodný* [-*ně*; -*nost*] = bez důvodu, -dů, neodůvodněný: -né obvinění...;
 *-*dveři* = nemající dveře (Č.-Chod);
 -*dýmný* [-*ně*; -*nost*] = bez dýmu: -ný střelný prach, -né topení;
 -*dyšný* [-*ně*; -*nost*] = bez dechu, dýchání, neslyšný, tichý (říd. liter.)
beze, v. bez (předl.)
beze-clý, v. bezcelný;
 -*ctí*, stř. = bezectnost (Vrchl.);
 -*ctný* [*ctně*; -*ctnost*] = jsoucí beze cti, nemající čest, nečestný;
 -*dný* [-*dno*; -*dně*; -*dnost*] = bez dna (nádob); = jako bez dna, velmi hluboký: -dný tok (Erb.);
 -*dná* kapsa (běž.); = nenasytný, o dětech (šimáč.); = propastný, velký, nevýslovný, nekonečný...;
 -*dná* vášeň (Mrš.), bída (Vrchl.), zoufalost (Dyk); -*dno*, stř. = nesmírná hloubka, hluboká propast, nekonečnost... (liter.);
 -*jmenný* [-*nně*; -*nnost*] = bez jména, neznámý, anonymní, nevýslovný, nevýstižný;
 -*lhůt(n)ý* = bez lhůty;
 -*lstný* [-*ně*; -*nost*] = beze lsti, přímý, upřímný, poctivý;
 -*rtý* = bez rtů;
 *-*sklý* = bez skla, nezasklený (Sab.);
 *-*skvrnný* [-*nně*; -*nnost*] = beze

skvrny, poskvrny, neposkvrněný (liter.);
 -*slastný* = bez slasti, -stí (lit.);
 *-*sledý* = bez sledu, stopy (říd. liter.);
 -*slov(n)ý* [-*vně*] || *bezslouv(n)ý* = beze slova, slov, mlčky, nevyslovitelný (liter.);
 -*slunný* || čast. *bezslunný* = bek slunce;
 -*smluvní* stav = bez smlouvy;
 -*sný* [-*nost*] = beze snu, t. j. beze spánku (sr. probuditi se ze sna), na př. -sná noc; = beze snů: -sný spánek (Dur.);
 -*spoječný* || -*jkový* = beze spojky: -ječné spojení (Ertl);
 -*sporný* [-*ně*] = nesporný (kniž.);
 -*stopý* = bez stop, kde nejsou stopy, po čem nejsou stopy (liter.);
 -*strunný* = bez strun (Má.);
 -*švý* = bez švu, švů;
 *-*zpěvný* = beze zpěvu, o tichu (šim., R. Svob.);
 -*zvuchý*, -*zvuký* || čast. *bezzvuchý* [-*ně*; -*nost*], -*zvuký* = bez zvuku, -ků, nezvuchý, nehlasný, nehlučný, tichý (liter.)
bez-foremní || -*foremný* || -*formý* = bez formy, bez tvaru;
 -*grámotný* [-*ně*; -*nost*] = negramotný (Holeč.);
 -*hlas(n)ý* [-*se*, -*sně*; -*sost*, -*snost*] = bez hlasu, zvuku, tichý (lit.);
 -*hlavec*, -*vce*, m. = bezhlavý člověk (Třeb., šmil.);
 -*hlavý* [-*vě*; -*vost*] = bez hlavy (rytíř...); přenes. = bezradný, nemyslicí, nerozvážný, neuvážející, ukvapený, neúčelný;
 -*hlesný* [-*ně*] || -*hlesý* = bez hlesu, tichý, mlčky (liter.);
 -*hlučný* [-*ně*; -*nost*] = bez hluku, tichý, neokázalý;
 -*hmotný* = nehmotný (říd.);
 -*horečný* [-*ně*; -*nost*] = bez horečky;
 -*hraničný* [-*ně*; -*nost*] = bez hranic, nekonečný, neomezený (liter.);
 -*hrdlí*, stř. = to, že jsme bez

hrdla, bezživotí (Vanč.); *-hrdlý* = bez hrdla (nádoba);
**-hrobý* = bez hrobu (Hál.);
-hříšný [-ně; -nost] = bez hříchu (liter.);
**-hřmotný* = nehřmotný;
-humorní (Ner.) || *-humorný* (R. Svob.) = bez humoru;
-hvězdný [-ně; -nost] = bez hvězd;
-charakterní [-ně; -nost] = bez charakteru, nevýrazný, obyč. = bez mravních zásad, nečestný, nepoctivý;
**-chlebí*, stř. = to, že jsme bez chleba, nedostatek chleba, zaměstnání (Třebíz, Č.-Chod);
-chmurný = nezachmuřený, nezamračený, veselý;
-ideálnost, -i, ž. = to, že jsme bez ideálů, nedostatek jich;
-idejný || *-ideový* [-vě; -vost] = bez ideí;
-iluzivní [-ně; -nost] «-zív-» = bez ilusí (šal.)
bezina, ž. = bezový keř (Kosm.);
bezinka, -nek, ž. = plod bezu;
bezinkový, příd. k tomu
bez-jaderný || *-jádrý* = bez jader;
-jedý (lak...) = bez jedu;
-kalhotka || *-kalhotník*, -a, m., překlad franc. sansculotte = radikální revolucionář za franc. revoluce; *-kalhotný* (Mach.);
-kališný květ = bez kalichu;
**-kapesný* [-nost] = bez kapes;
 -nost = nedostatek kapes (Dr.) || **-kapsý* (t.);
-klidný = bez klidu, neklidný (Slád.);
-kloubý = bez kloubů;
-kolejný = bez kolejí: -ná doprava;
-konečný [-no; -ně; -nost] = bez konce, nekonečný (liter.);
 -konečno, stř. = nekonečno (t.);
**-konfese*, ž. = bezkonfesijnost;
-konfesijní || řidč. *-konfesní*,
-konfesionální [-ně; -nost] = bez konfese, bez nábožen. vyznání; zříd. = bez politic. rázu, nestranický;

-konkurenční = bez konkurence, s čím nelze konkurovat;
**-kontrolný* [-nost] = bez kontroly, nekontrolovaný;
**-konvenční* = bez konvence, neustálený;
-korunný = bez koruny, o rostl.;
-korý = bez kůry;
-kořenný = bez kořene, -nů;
**-kostný* = bez kostí (Rais);
-kouřný = bez kouře, nekouřící;
-královí, stř. = stav, kdy není krále, králů; *-královský* stav;
-krevný [-ně; -nost] || řidč. *-krvý* = bez krve, jako bez krve, bledý; *-krevný* boj = nekrvavý (Havlič.); přenes. = malátný, mdlý, málo živý;
**-krýtká*, -tek, ž. = nádoba bez krytu, nekrytá (nář., Hol.);
-křídly hmyz;
**-kulturní* = nekulturní;
-květný || *-kvěťý* = bez květů; přenes. *-květná* teorie (Masar.) = neplodná
Bezkydy (hory), zprav. Bes-, v. tam
bez-ladí, stř. = nelad (šmil.);
**-ladný* = neladný, nepořádný;
-leší, stř. = úplný nedostatek lesů;
-lesklý || *-leský* = bez lesku;
-lesný || *-lesý* = bez lesa, lesů;
-lidný [-no; -ně; -nost] = liduprázdňý (šmil., Sova, Čap.); je -dno (Sova);
-listý strom || řidč. *-listný* = bez listů, bez listí;
-lítostný [-ně; -nost] = bez lítosti, nelítostný (liter.);
-lunný = bez luny, bez měsíce (básnic.)
bezmála, přísl. = téměř, skoro: b. rok, b. všecko...
bez-masý oběd, den = bez masa;
**-mezerý* = bez mezer, úplný;
-mezí, stř. = bezmeznost (liter.); *-mezný* [-no; -ně; -nost] = bez mezí, bez hranic, nekonečný..., nesmírný (láska...), na-prostý, úplný (oddanost);
-měrný [-ně; -nost] = bez míry, neobsáhlý, nekonečný, nesmírný (liter.);

-*měsíčný* = bez měsíce, kdy nesvítlí měsíc;
 -*milostný* = bez milosti, nelítoštný (liter.);
 *-*mírný* = bezměrný;
 -*mízny* = bez mízy (Vrchl.);
 *-*mluvný* = bez mluvy, bez mluvení (Čap.);
 -*moc*, -i, ž. = bezmocnost (říd. liter.); -*mocný* [*-*cen*; -*cně*; -*cnost*] = bez moci, bez síly, nemohoucí (pomoci...), slabý;
 *-*mostý* = bez mostu;
 -*motorový* = bez motoru: -vé letadlo;
 *-*mozkovitý* || -*mozký* = bez mozku, nemyslíci;
 *-*mráčkový* = bez mráčku, -ků;
 -*mračný* [-*ně*; -*nost*] || řídč. -*mraký* = bez mraků;
 *-*mrazný* = bez mrazu, -zů;
 -*myslný* [-*ně*; -*nost*] = zbavený smyslu, nesmyslný, bezmyšlenkovitý (říd. liter.);
 -*myšlenkovitý* [-*tě*; -*ťost*] || zříd. -*myšlenkový* [-*vě*; -*vost*] = bez myšlenek, bez myšlení, nemyslíci;
 -*náboženský* [-*sky*; -*skost* || -*ství*] = bez náboženství, nemající náboženství; -*nábožnost*, -i, ž. = beznáboženská (Masar.); *-*nabožství*, str. = neznabožství (nář., Herb.);
 -*naděje* || -*naděj*, -e, ž. = bez naděje (říd. liter.); -*nadějný* [-*ně*; -*nost*] = bez naděje, nemající naději (na úspěch, na zlepšení...), marný, zoufalý, nešťastný (o lásce);
 -*náročný* = nenáročný, (říd.);
 -*národní* [-*nost*] = bez národnosti, nenárodní, neuznávající národnost (Masar., Neum., So.);
 *-*nárokový* = nenáročný;
 *-*návratný* = nenávratný;
 *-*nebezpečný* = ne nebezpečný;
 -*nehtý* = bez nehtů;
 *-*nervní* || -*nervný* [-*ně*; -*nost*] = bez nervů, nevýrazný, ztrnulý... (říd. liter.);
 -*nohý* = bez noh;
 -*noska*, m. = beznosý člověk (lid.); -*nosý* = bez nosu;

-*nožka*, ž. = beznohý člověk, tvor (lid.);
 -*obalný* = bez obalu; přenes. = přímý, o jednání (Zey.);
 *-*obavný* = bez obav, klidný (šlej.);
 -*oblačný* [-*no*; -*nost*] = bez oblaků; -no, 1. příslov.: je -no; 2. str. = stav, kdy je obloha bez oblaků;
 *-*obraný* = bezbranný;
 -*obratlý* = bez obratlů;
 -*obrazný* [-*ně*; -*nost*] = bez obrazů, o mluvě, o slohu (liter.);
 *-*obřadný* = neobřadný;
 -*obsažný* [-*ně*; -*nost*] = bez obsahu, prázdný, planý;
 -*ocasý* = bez ocasu;
 *-*oddechý* || -*oddyšný* [-*ně*] = bez oddechu;
 -*odkladný* [-*ně*; -*nost*] = bez odkladu, bez otálení, váhání, okamžitý, nutný;
 *-*odmluvný* = bez odmluvy, netrpící odmluvu, jí neschopný (říd. liter.);
 *-*odporný* = bez odporu (konaný), netrpící odpor;
 *-*odpovědný* = neodpovědný;
 *-*odvážný* [-*ně*; -*nost*] = bez odvahy, nesmělý;
 *-*ohlasý* || -*ohlasný* [-*ně*; -*nost*] = nemající ohlas;
 *-*ohledník*, -a, m. = bezohledný člověk; -*ohledný* [-*ně*; -*nost*] = bez ohledu, bez zřetele, na nic, na nikoho se neohlížející, nešetrný, příkrý, přísny;
 *-*ochranný* = bez ochrany;
 *-*okenní* || -*okenný* = bez okna, bez oken;
 -*okras(n)ý* = bez okras, bez okras;
 -*oký* = bez oka, bez očí;
 *-*oporný* = bez opory;
 *-*osobní* || -*osobný* [-*ně*; -*nost*] = neosobní;
 -*ostný* = bez ostnů (odbor.);
 -*ostyšný* [-*ně*; -*nost*] = bez ostychu (liter.)
 bezoví, str. = bezové keře;
 bezovitý = podobný bezu
 *bezovocný = bez ovoce

bezový, příd. k **bez**

***bez-ozdobný** = bez ozdob;

***-ozvěnný** = bez ozvěny, bez ohlasu; přenes. — lhostejný;

***-ozvuký** = bez ozvuku, bez ohlasu;

***-paměť**, -ti, ž. = bezpamětnost;

-pamětný [-nost] = nemající paměť; -ná tma (R. Svob.) = tma zapomenutí;

-parlamentní vláda = bez parlamentu;

-partijní «-tyj-» || **-partijný** (Dyk), z ruš. = nestranický;

***-parý** = bez páry, bez pár;

***-pásý** = bez pásu;

-páteřník, -a, m. = člověk bezpáteřný (Mach.); **-páteřný** [-ně; -nost] = bez páteře, přenes. = nemající pevné zásady;

***-peč**, -e, n. **-pečka**, -ček, ž., navrhovalo se jako čes. název franc. refuge; v. ostrov;

-pečenství, stř., (zastar., Jlr.) ||

-pečí, stř. = bezpečné místo; = bezpečnost (Palac.)

bezpečiti = jistit, ubezpečovat (Vrba); b. se na koho, čím = býti bezpečen, spoléhati (říd. liter.); slož. dokon. **u-** koho = ujistiti (běžné); býti ubezpečen = jist; **za-** koho, co = zajistiti (t.); **-bezpečovati**, slož. nedok. **u-**, **za-**

bezpečka, v. bezpeč

bezpečně, v. bezpečný

bezpečnost, -i, ž., podst. k bezpečný = jistota; **-nostní** opatření = ochranné, za účelem bezpečnosti; **-nostní** předpis... = týkající se bezpečnosti; **-nostní** schránka (v bance) = safe

bezpečný [-čen; -čně], vlast. = jsoucí bez péče, t. j. bez starosti, bez obav, nemusící se obávat, klidný: b. o koho, čím (Jlr., Vrchl.); obyčej. býti kde -ný = v bezpečí, bez obav o život, o zdraví || ***-čen** (Svět.); -ný před kým, životem (zříd. jm. tvary -čen...) = jist; -ný úkryt, -né místo... = kde jsme, můžeme býti

bez starosti, jisti, skýtající ochranu, bezpečí;

často = jistý, nepochybný, zaručený, zajištěný, s jistotou...: bezpečná zpráva, -né vědomosti..., věděti co -ně (vlivem něm. a nevhodné pro zcela jiný význam než v ostatních případech)

-bezpečovati, v. bezpečiti

***bez-peněžní** || **-ný** = bez peněz, ne za peníze, ne za odměnu;

-perák, -a, m., pták **-perák** = bez peří (v říkance);

***-perspektivní** «-týv-» = bez perspektivy;

-perutný = bez perutí (liter.);

-perý = bez peří;

-pěnný = bez pěny;

-plánovitý [-tě; -tost] = bez plánu, nepromyšlený;

-platný [-ně; -nost] = bez platu, nedostávající plat, služné; = neplacený: **-platná** dovolená; = bez placení, zdarma, na př. **-platné** léčení;

***-plodný** || **-plodý** = neplodný, marný;

***-počasí**, stř. = nečas, nepohoda (Holeč.);

-počet, -čtu, m. = veliké, nespočetné množství (říd. kniž.);

***-početněkrát** = mnohokrát;

-početný [-ně; -nost] = nespočetný, nespočíslný (kniž.);

-počtukrát = mnohokrát, nespočíslněkrát;

-podměť = bez podmětu (mluvnic.);

***-podmínečno**, stř. = bezpodmínečná oblast, absolutno (čap.);

-podmínečný [-ně; -nost] = bez podmínky, bez výhrady, bezvýhradný, naprostý, na př. -né odsouzení, -ná oddanost, odsouditi -ně; nevhod. ve významu nezbytnosti, jistoty: musíš přijíti -ně m. jisté, najisto; -ná potřeba m. nezbytná;

-podstatný [-ně; -nost] = bez podstaty, nepodstatný, neodůvodněný, lichý, planý (důvod, námitka...);

-pohlavní [-ně; -nost] = bez po-

hlaví, nemající pohlaví (odb.); přenes. = nevýrazný, neosobitý (hrubší kniž.);

*-*pochybný* [-ně; -nost] = nepochybný, nesporný, jistý (říd. kniž.); -ně, obyč. bezpochyby

bezpochyby, příslov., z bez pochyby = bez pochybnosti, nepochybně, asi

***bezpokoj**, -e, m. || -jí, stř. = neklid (šmil.);

**bezpokojiti* (se), z ruš. = znepokojovati (se)

bez-poldární [-ně; -nost] = bez polarit, nemající žádný směr (šal.);

-*pomoc*, -i, ž. = bezradnost (říd. liter.); -*pomocný* [-ně; -nost] = jsoucí bez pomoci: -ná žena (R. Svob.); = nevědoucí si pomoci, bezradný (kniž.); poddávati se zcela -ně osudu;

-*pórovitý* = bez pórů;

*-*poskvrnný* = bez poskvrny, neposkvrněný;

*-*potěšný* = bez potěchy, bez útěchy (Holeč.);

-*potřebný* [-ně] = bez potřeby, zbytečný, nepotřebný; -ně = bez potřeby;

*-*poutý* = bez pout (Vrchl.);

-*požitkový*, na př. stav = bez požitků (odbor.);

-*pracný* [-ně; -nost] = bez práce, získaný bez práce, bez námahy, na př. zisk, příjem;

-*prašný* = bez prachu, kde se nepraší, na př. o silnici;

*-*právce*, m. = kdo se dopouští bezpráví (zast., Jir.);

-*právi*, -í, stř., z bez práva = nepravost, křivda: děje se mu bezpráví, páchatí na kom bezpráví;

-*právní* || -*právný* [-ně; -nost], z bez práva = proti právu, odporující právu, neoprávněný; = -*právy* (Staš.); **-právník*, -a, m. = kdo se dopouští bezpráví (zast., Palac.);

-*právy* = bez práv, nemající žádná práva (Mach.);

-*programový* [-vě; -vost] = bez programu, nepromyšlený, nepřipravený;

-*proměnný* [-nnost] = bez proměny, neproměnný, neměnný;

-*prospěšný* = bez prospěchu, neprospěšný, neúčinný;

-*prostorný* || -*prostorový* = bez prostoru (říd. liter.);

*-*prostředí*, stř. = nejbližší okolí;

-*prostřední* [-ně; -nost] || řídč. -*prostředný*; nemá přirozený základ čes., neboť bez prostředu, z kterého by se bylo mohlo vyvinouti, v češ. není; vzniklo překladem něm. unmittelbar, ale velmi se rozšířilo; doporučuje se proto užívat ho jen ve významu bez prostřednictví, nezprostředkovaný, přímý, neodvozený, na př. -prostřední vyjednávání (= bez prostředníků), pozorování, dojem...; všude jinde jsou lepší slova jiná: v nejbližším okolí m. v bezprostředním; u samého domu m. v bezprostřední blízkosti domu n. bezprostředně u domu; šel mu v patách, hned za ním m. bezprostředně za ním; je prostý, přímý, upřímný m. bezprostřední; nehledaná, neumělkovaná řeč m. bezprostřední;

-*proud(n)ý* = bez proudu (odbor.);

-*prstý* = bez prstů, bez prstu;

**prsý* = bez prsů;

*-*průkazný* [-ně; -nost] = neprůkazný;

-*předložkový* = bez předložky, na př. pád (mluvnic.);

-*předmětný* [-no; -ně; -nost] = bez předmětu, formální (říd.); = bez předmětu v řeči, při pozorování: mluvití -ně = o všem možném, o ničem (R. Svob.); tčkatí -ně očima = aniž něco zvlášť pozorujeme (šrák.); zahleděti se do -na = do neurčita (R. Svob.) || -*předmětný* = co nemůže být předmětem jednání, vadný, nevyhovující, marný, na př. žádost (pro nějakou záadu), podle něm. gegenstandlos; = zbytečný (Holeč.); = bezpředmětý;

-*předmětý* (řídč. -*předmětný*) =

bez mluvnic. předmětu, na př.
-té sloveso;

*-představný = bez představ;

-předsudečný [-ně; -nost] || -před-
sudný || zříd. -sudkový [-vě;
-vost] = bez předsudku, bez -ků,
nezaujatý;

*-příčinný [-nně; -nnost] = bez
příčiny, bez důvodu, neodůvod-
něný (říd. liter.): -nný pocit
(Arb.); -nné povídačky (Vr.);

-příkladný [-ně; -nost] = co je
bez příkladu, co nemá příkladu,
neobyčejný, neslýchaný;

*-přístřešenec [-nka], -nce =
člověk bez přístřeší;

-přístřeší, stř. = to, že nemáme
přístřeší, domov (Dur.); *-pří-
střešník, -a, m. = člověk bez
přístřeší; -přístřešný = nemající
přístřeší, domov (říd.);

-příznaký = bez příznaku, o slo-
vesích (mluvnic.);

-přízvuký [-ně; -nost] || -pří-
zvuký = bez přízvuku;

-pyský = bez pysků;

-radný [-ně; -nost] || *-radý =
nevědoucí si rady;

-radostný [-ně; -nost] = bez
radosti, neradostný (liter.);

-radý, v. bezradný;

*-retný || -retý = beze rtů;

*-revoluční = bez revoluce (Mas.);

*-rodinný = bez rodiny (Mas.);

-rodý = nevyjadřující mluvnic.
rod: -rodá zájmena;

-rohý = bez rohu, bez rohů;

*-rosý = bez rosy;

-roučka, v. Bezruč;

*-rouchý = bez roucha;

*-rozměrný, stř. = prostor bez
rozměrů, nekonečno;

-rozměrný = bez rozměrů, bez
prosodie, o básnic. (Jireč.) ||

-rozměrový (ojediň.);

-rozumný [-ně; -nost] || -rozumo-
vý || -rozumý = bez rozumu, ne-
rozumný (říd.)

Bezruč, -e, m., osob. jméno, z obec.

bezruč = člověk bezruký nebo
neobratný; bezručka, m. || ž. =
bezruč (Kolm.) || bezroučka (lid.)

bez-ruký = bez ruky, bez rukou;
přenes. = jako bez rukou (když
nemáme co držet), neobratný;

-rybný = bez ryb;

-řasý = bez řas;

-semenný = bez semena;

*-senný = bezesný;

*-sil, stř. = to, že jsme bez sil,
bezmocnost, chabost (Sez.);

-silný [-ně] = bez sil, chabý,
malátný... (Holeč.);

-skelný = nezasklený (Zápot.);

-slovní || -slový, v. bezeslov(n)ý;

-slunečný || -slunný = bezeslunný;

*-slyšný = neslyšný (Theer);

*-slz, stř. = úplný nedostatek
slz (Třebíz.); -slz(n)ý = bez slz
(říd. liter.);

*-směr(n)ý [-ně; -nost] = bez
určitého směru: -rá duše (Slád.);

-směrný, též = nesmírný (Vrchl.);

*-smrtný [-ně; -nost] = nesmr-
telný (říd. liter.);

-smyslný [-ně; -nost] || *-smys-
lový = beze smyslu, nemající
mysl, nesmyslný (kniž.);

*-srdečný [-ně; -nost] = bez
srdce, bez citu, nesrdečný (kniž.);

*-starostí, stř. = bezstarostnost;

*-starostlivý [-vě; -vost] = bez-
starostný; bezstarostník, -a, m.

= bezstarostný člověk (hovor.);

-starostný [-no; -ně; -nost] =
bez starosti, -stí; v duši je -no
(Mach.); -ně žít;

*-státní [-ně] = „bez státu“,
uspořádaný ne státně (Masar.);

*-stinný [-nnost] = bez stínu;

*-stoudný [-ně; -nost] = bez
studu (říd. kniž.);

*-stranný [-nně; -nnost] = ne-
stranný, nezaujatý (šal.);

*-strastný = bez strastí;

*-stromý = bez stromů;

*-stydý [-ně; -nost] = bez studu;

*-stylový [-vě; -vost] = bez stylu;

*-světli, stř. = temno (Jir.);

*-světly = bez světla, temný;

*-svitný = bez svitu;

*-škodný = neškodný;

-šupinný = bez šupin

*beztak, příslov. = beztoho (mor.)

bez-taktní [-ně; -nost] = bez společen. taktu, nešetrný, bezohledný;

-taktý = bez taktů (hudeb.);

***-talentní** || **talentný** [-ně; -nost] = bez talentu;

***-temperamentní** = bez temperamentu;

-tendenční [-ně; -nost] = netendenční;

***-těchý** = bezútěšný;

***-tělesný** [-ně; -nost] = netělesný;

***-těl**, stř. = nedostatek těla (Hal.); ***-těl(n)ý** = bez těla;

-tělé zvuky = nevydáváné tělem (liter.)

beztoho, příslov. = stejně, tak jako tak, zajisté: b. to nic nepomůže; jsi b. unaven apod.

bez-toužný = bez touhy (R. Svob.);

***-travný** = bez trávy;

***-trestí**, stř. = beztrestnost;

-trestný [-ně; -nost] = bez trestu, trestu nepodléhající;

***-třídní** = bez (společen.) tříd: -třídní společnost;

***-třpytný** = bez třpytu (J. Čap.);

-tvárný [-ně; -nost] || **-tvarý** [-ře; -rost] = bez tvaru, nemající tvar, nevzhledný, neformenný;

***-účast**, -i, ž. || ***-účastenství**, stř. || ***-účastí**, stř. = neúčast,

nezájem, lhostejnost; **-účastný** [-ně; -nost] = bez účasti, bez zájmu, lhostejný;

-účelný [-ně; -nost] = bez účelu, nemající účel, cíl; o d c h y l. m. bezvýsledný, neúspěšný, na př. o pátrání;

***-účinný** = bez účinku, marný;

-úhonný [-nně; -nnost] = bez úhony, zachovalý;

-uchý = bez ucha, bez uší;

***-úlevný** [-ně] = bez úlevy, neustávající (šal.); = nepřinášející úlevu, o slzách (Čap.);

***-úmrtí**, stř. = nemožnost umřít (Vrchl.);

***-úmýslný** = neúmýslný;

-únavný = bez únavy, neúnavný;

***-úročitelný** || zprav. **-úročný** [-ně; -nost] = bez úroků;

***-úsměvný** [-ně; -nost] = bez úsměvu;

-úspěšný [-ně; -nost] = bez úspěchu, nemající úspěch

bezustání, s p r á v. bez ustání

bez-útěšný [-ně; -nost] = bez útěchy, neútěšný; = neutěšený:

-ná krajina (liter.);

-uzdný [-ně; -nost] || řidč.

-uzdý = bez uzdy, nevázaný, nezkratný (kniž.): -ní vojáci (Jir.);

-ná fantastičnost (Vrchl.);

-vadný [-ně; -nost] = bez vady, bez vad, dokonalý;

***-vědomé**, -mého, stř. = stav bez vědomí (kniž.);

-vědomí, stř. = stav bez vědomí, úplné ochabnutí smyslů, mdloby: býti v -vědomí, upadnouti do -vědomí, probrati se z -vědomí; = neuvědomělost (Mrš.);

***-vědomky** = nevědomky;

***-vědomo**, stř. = bezvědomí;

-vědomý [-mě; -most] = jsoucí v bezvědomí, v mdlobách (řid. kniž.): dítě vyšlo z lůna -vědomé matky (Vrchl.); = co si neuvědomujeme: -vědomé představy; vyvíjeti se -vědomě = neuvědoměle (Masar.);

-věnný = nemající věno;

-věrec, -rce, m. = kdo je bez víry, bez nábožen. vyznání; **-věrecký** [cky; -ctví], příd. k tomu; ***-věrný** = bezvěrecký, nevěrecký (Masar.);

***-věstný** = bezejmenný, neznámý;

-větrný [-no] = bez větrů; je -no || -no, stř. = bezvětrí; **-větrí**, stř. = počasí bez větrů;

***-vinný** [-nně; -nnost] = bez viny, nevinný;

-vláda, ž. || část. a správněji **-vládí**, stř. = stav bez vlády (státní); = ochablost (údt);

-vládný [-ně; -nost] = ochablý, nehybný; = bez (státní) vlády (Palac.);

-*vlasý* = bez vlasů;
 -*vlivný* [-ně; -nost] = bez vlivu (kniž.);
 *-*vnadný* = bez vnady, nevzhledný (Svět., šmil.);
 *-*vodí*, stř. = nedostatek vody; přenes.: sláva umírá na -*vodí* (Třebíz.); -*vodný* || -*vodý* = bez vody: -*vodné* skály (Čap.); -*vodá* koryta (Dur.); -*vodná*, -*vodá* sloučenina... (odbor.);
 *-*volky*, příslov. = maní, bezděky (Třebíz.); -*volný* [-ně; -nost] = bez vůle, trpný (kniž.); -*volný* úsměv = bezděký (Opol.); -*volné* otroctví (Mach.) = v kterém nemá člověk svou vůli;
 *-*vonný* = bez vůně;
 -*vousý* [-se; -sost] = bez vousu, bez vousů;
 *-*vrásčitý* [-tě; -tost] = bez vrásek;
 *-*vtipný* [-ně; -nost] = bez vtipu (Ner.);
 -*výdělečný* [-ně; -nost] = bez výdělku, nemající výdělek (odb.);
 *-*výhledný* [-ně; -nost] = bez výhledu (na úspěch), marný, beznadějný;
 -*výhradný* [-ně; -nost] = bez výhrady, bez výhrad, naprostý, na př. poslušnost;
 -*východný* [-nost] = bez východu, nikam nevedoucí, o pěšince (R. Svob.); = z čeho nelze vyváznouti, beznadějný, podle ruš.;
 -*výjimečný* [-ně; -nost] = bez výjimky, zcela pravidelný, vždy platný || -*výminečný*;
 *-*výkazný* = bez výkazu, bez legitimace (Ner.);
 -*výminečný* [-ně; -nost], v. bezvýjimečný;
 -*výnosný* [-nost] = bez výnosu, nevýnosný;
 -*výrazný* [-ně; -nost] = bez výrazu, bez výraznosti, nevýrazný;
 -*výsledný* [-ně; -nost] = bez výsledku, marný, neúspěšný;
 -*významný* [-ně; -nost] = bez

významu, nevýznamný, nedůležitý;
 *-*vzduchý* = bez vzduchu (Herrm.); *-*vzduší*, stř. = nedostatek vzduchu; *-*vzdušný* = bez vzduchu; přenes. -*vzdušná* poesie (šal.);
 *-*vzrušný* [-ně] = bez vzruchu, bez vzrušení (Hlaváč.);
 -*watový* || -*watý* = bez wattů;
 *-*zájmový* [-vě; -vost] = bez zájmu, bez zájmů, lhostejný, nezištný;
 *-*zákonný* [-nně; -nnost] = bez zákonů, bez pravidel;
 *-*záměrový* [-vost] = nezáměrný, netendenční;
 *-*zápasný* = bez zápasu;
 *-*zářný* = bez záře;
 -*zásadní*, -*zásadný* [-nost] || -*zásadovitý* [-tost] || -*zásadový* [-vost] = bez zásady, bez zásad (kniž.);
 *-*záslužný* = nemající zásluhy, nabytý bez zásluhy;
 *-*závadný* [-ně; -nost] = bez závady, nezávadný;
 *-*závazný* = nezávazný;
 *-*závažný* = nezávažný;
 *-*zemec*, -mce, m. (Třebíz., Slád.) || -*zemek*, -mka, m. = kdo je bez země, nemá vlastní půdu, polnosti; *-*zemný* = nemající své polnosti || *-*zemý* = bez vlasti;
 *-*zištný* [-ně; -nost] = nezištný;
 -*zubá*, ž. = smrt (lid.);
 -*zubý* [-bě; -bost] = bez zubů;
 -*zvukný* || -*zvuký*, v. bezezvukný;
 -*žeberný* = bez žeber;
 *-*ženec*, -nce, m. = člověk bez ženy, neženatý (kniž.) || *-*ženek*, -nka, m. (šmil.); *-*ženný* = neženatý; *-*ženství*, stř. = celibát (Masar.);
 -*žilný* = bez žil;
 *-*žití*, stř. || -*životí* = smrt, záhuba (kniž., zast.); přenes. = lhostejnost k životu, naprostý nezájem (Č.-Chod); *-*životní* || -*životný* [-ně; -nost] || -*živý* (Theer) = bez života;
 -*žlázý* = bez žláz

běž, neskl. příd., z franc. beige || zčešt. *běžový* [-vě] = pískový, narůžovělý

bě, *bje*, *bije*, -jo, -ju..., v. hyje

běda, 1. podst. ž. = bída, utrpení, strast, neštěstí (kniž., nář.);

2. příslov. = zle: je mi běda;

3. citoslov. bolesti, strachu, zoufalství = zle, hoře: běda mi!;

až běda = až hrůza || *na bědy* (šmil.)

***běďák**, -a, m. = ubožák (Rais)

***bědavý** [-vě] = naříkavý (Zey.)

***bědec**, -dce, m. = ubožák (Heyd.)

bědně, v. **bědný**

bědný [-no; -ně; -nost] = bídný, žalostný, ubohý (kniž.); **bědno** = bolestno, žalno (Ner., Vrba)

bědovati = volati běda, naříkat;

b. nač; b. se ve světě = bídně

se světem protloukat (zastar.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*,

prostě dokon.; *bědovávati*, opak.

***bědující** [-ně] = bědující, naříkavý (Dr.)

běh, -u, m. = běžení, běhání, velmi rychlá chůze; dáti se do běhu...; = oběh, dráha, postup, průběh, vývoj: b. hvězd, života, událostí...; = pololetí, semestr;

stroj je v běhu = běží || *něco*

je v běhu = běží, chystá se,

připravuje, pracuje se o tom...;

běh = noha srstnaté, pernaté zvíře (mysliv.); v. **během**

běhací = na běhání: b. dět. panenka

běhač, -e, m. = „kdo běhá“, dělník, horník vozící na kolečku

běháček, -čka, m., zdrob. k **běhák**

běhačka, -ček, ž., 1. = běhání,

běhanice (lid.); = běhavka (t.);

2. = kráva, která se často běhá. (t.)

běhák, -u, m., část ptačí nohy (odbor.); = ptačí noha (myslivec.)

běhal, -a, m. = kdo stále běhá

běhanice, ž. = velké běhání, shánění (lid. a hovor.)

běhati, opět. k **běžeti** = sem tam, často běžet, chodit, shánět, mít pochůzky, toulat se; b. po úřadech, po lékařích...; = chodit:

dítě začíná b.; o sítu ve stroji...

= pohybovat se...; b. se, o kra-

vách = projevovat pud k páření;

slož. dokon. *do-* = dokončit bě-

hání; *o-* všechny úřady, známé =

z-; *po-* krajinu, celé město... =

prochodit || *pro-*; *pro-* se = bě-

háním se osvěžit; *u-* si nohy =

unavit, zničit běháním; *u-* se;

vy- co = běháním vyříditi, obstar-

at; *vy-* se = na- se dosyta, bě-

háním zhubnout; *z-* všechny ob-

chody, celý svět... = zajít, pro-

chodit, navštívit, „zbrousit“; *za-*

se, o stroji, přenes. o úřadování,

o obchodu = dostat se do správného chodu;

běhávati, opakov., slož. nedokon.

na- se (mnoho) atpod.;

v. **běhnouti**

běhavice, ž. = běhavka (lid.)

běhavka, ž. = průjem (lid.)

běhavý [-vě; -vost] = rád, často

běhající, toulavý (Ner.); -vá

kráva = která se často běhá

během, příslov. povahy předlož.:

během času = když poběží, u-

plyne nějaký čas, za čas, postupem času;

během roku se mnoho změnilo = v průběhu roku,

za rok; *během prázdnin* jsem se

uzdravil;

nesprávně je během tam, kde

nejde o význam časového běžení,

trvání: *během prázdnin* se ože-

nil, m. o prázdninách, v době

prázdnin; *během rozmluvy* jsme

si to vysvětlili, m. za rozmluvy,

v rozmluvě, při rozmluvě, rozmlu-

vou (tím, že jsme o tom rozmlou-

vali); *během roku* to neuděláš,

m. za rok (jde o určení časové

míry); *během krátkých týdnů* se

to ukáže m. za několik (málo)

neděl, po několika nedělích

běhna, -hen, ž. = toulavá žena, po-

běhlice, nevěstka (hovor. a lid.)

běhnouti, -hl, -hnuv, -hnut(i), do-

kon. k **běžeti** (ojediň.);

obyč. slož. dokon.

do- (cíle, k cíli); *do-* ke kupci...

= rychle zajít, zaskočit; *do-* koho

= dostihnout během; přenes.

(lid. a hovor.) = oklamat, „vyzrát naň“; *na-* na strom... = při běhu narazit; přenes. *na-* komu = dáti se jím oklamat, „nalítnout“ (lid. a hovor.); špatně u něho naběhla = pochodila (šmil.); = natéci, vniknout, o vodě, o zimě; = otéci, o ruce...; o husí kůži = naskočit; *na-* do modra... = dostat modrý nádech; *nad-* komu = zkrácením cesty, oklikou jej předběhnout; *o-* koho, co; *o-* všechny známé... = zběhat; *od-* = rychle, na chvíli odejít; *po-*, o nedokon. budoucnosti = poběžeti; = *z-* (zast., bibl., šafař.); *pod-* (pod) co; *pro-* co, čím, skrze co; přenes. *pro-* = míti průběh; *pře-*; *před-* koho = předstihnout během; *při-* = během, rychle přijít; *roz-* se = dáti se do rychlého běhu, do rychlé chůze; o dítěti = začít chodit (šmil.); = rozprchnouti se; přenes. o penězích; *rozběhlý* = rozprchlý; r. stroj = v běhu; *s-* s čeho dolů; *v-* kam; *vy-* odkud: o mléce = vykypět (lid.); *z-* ze studií, z vojny = svévolně opustit, utéci; *z-* se = udati se, přihoditi se; *za-* kam = zajít, zatoulati se; *za-* ke kupci... = rychle zajít, zaskočit; *za-* se = zatoulati se; *za-* se, o stroji, v. běhati

běhoun, -a, m. = běžec; = poběhlík, tulák (Mrš., Slád.); *b.*, -u, m. = nástolník, okrasný pás na stůl; = pruhovitý koberec; = vrchní mlýnský kámen; součástka (pří)strojů; zdrob. *běhounek*, -nku, m.; = největší brok (mysliv.); *běhounkový* náboj = s běhounky; *běhounský* [-sky; -ství], příd. k běhoun, -a

***běhule**, ž. = běhna (mor.)

***běhutý** [-tě] = běžící, tekutý, o vodě (Jir., Vr., Těsnohl.); *b.* požár = rychle se šířící (Jir.); -tě se obrátit = v běhu (Č.-Chod)

běl, -i || -e, ž. = bílá barva, bělost (kniž.); = bílé barvivo; =

bílá mouka; = lůj vysoké zvěře (mysliv.)

Běla, ž. jm. za lat. Albina; v. Běluše

bělák, -a, m. = bílý zajíc

bělásek, -ska, m., motýl

bělati = stávat se bílý, běleti; *b. se* = bíle probleskovati, býti, jeviti se bílý; slož. dokon. *z.*; *za-* se;

bělávati, opak.; slož. nedokon. *pro-* = bíle probleskovati; *za-* se = bělati se (Svět.)

bělavý [-vo; -vě; -vost] = ne úplně bílý, do běla; -vo, stř. = bělavé světlo (Rais)

Bělboh, -a, m. = slovan. bůh světla, dobra; z toho *Bělbožice*, -íc, pomn., ves v Č.

***běle**, příslov. = bíle

Bělehrad, -u, m., město; -*ďan*, [-*ďanka*], -a, m. = jeho obyvatel; *bělehradský*, příd. k Bělehrad

bělejší, v. bílý

běleti, bělejí = bělati; *b. se* = bělati se; slož. dokon. *z-*; *za-* se = bíle zakmitnouti (Krásnoh.)

***běležlutý** = běložlutý

bělíce, ž., ryba, třešně, slíva

bělíč [-čka], -e, m. = kdo bílí

bělíčka, ž., 1. žen. protějšek k bělíč; 2. zdrob. k běllice

bělíčkový = úplně bílý

bělíčský [-ství], příd. k bělíč

bělídlo, -del, stř. = místo na bílení

bělíma, ž. = povrchová vrstva oční bulvy

bělina, ž. = bílé místo; = bělmo (Rais); = kopretina (lid.)

bělírenský, příd. k *bělírna*, -ren, ž. = bělidlo, běličský závod

bělístý = bílý (básnic.)

běliti = bíliti (říd.); *b. se* = bělati se (t.); slož. dokon. *vy-* (Ner.); *z-* co (R. Svob.); *za-* se = zabělati se (říd.)

bělizna, ž. = bílá kožišina (Jir.); = bělmo (Č.-Chod)

bělka, -lek, ž. = bílá káva, bílý kůň, bílá houska (Bezr.), třešně bělice (lid.)

bělmo, stř. = bílá jizva na rohovce; = bílý zákal (lid.); symb. duševní zaslepenosti: b. předsudků (Vrchl.); = bělost (So., šlejh.)

bělný, příd. k běl: -ná mouka

bělo, stř. = bělost, bílá barva (říd. kniž.): zátopa běla (Jir.); do běla rozžhaviti... (běž.)

bělo-, kmen k bílý, ve slož. typu *bělovlasý* atp., v. dále

běloba, ž. = bělost, bílá barva;

bělobný || -*bový*, příd. k tomu

bělo-bradý = mající bílou bradu;

-*brvý* = s bílými brvami;

-*čelý* = s bílým čelem;

-*červený* = bílý a červený || *bíločervený*;

-*gvardějec*, -jce, m., rus. = člen

bílé gardy; -*gvardějský* [-*ství*];

*-*hedvábný* = bílý jako hedvábí;

-*hlavec*, -vce, m. = -hlávek (zhrub.);

-*hlávek* [-*vka*], -vka, m. = kdo má bílou hlavu, kdo je bělovlasý;

-*hlavý* = s bílou hlavou;

-*hnědý* = hnědý do běla, s bílým odstínem;

-*horský*, příd. k Bílá hora i k Bílá Hora;

-*hrdlý* = s bílým hrdlem;

-*hřibek*, -bku, m., druh hřibu;

-*hřívý* = s bílou hřívou;

-*hubý* = s bílou hubou

běloch [-*loška*], -a, m. = bílý člověk; = člověk bílé rasy

bělo-kadeřný = s bílými kadeřemi (Čech);

-*kamenný* = z bílého kamene;

-*kmenný* = s bílým kmenem (T. Novák.);

-*knířý* = s bílými kníry (říd.);

-*korý* = s bílou kůrou (Hlad., Kunět.);

-*krevnost*, -i, ž., krevní choroba;

-*křídly* = s bílými křídly;

-*květý* = s bílými květy;

-*lesklý* = s bílým leskem (Čech);

-*líci* = s bílými líci, líčky, tvářemi (básn.);

-*listý* = s bílými listy (t.);

-*loktý* = s bílými lokty (v překladech z řeč.);

-*modrý* [-*dře*] = modrý do běla;

-*ňadrý* = s bílými ňadry (Mrš.)

bělonílký = úplně bílý

bělo-očka, ž., druh bílého vína;

-*oký* = s bílými očima;

-*nohý* = s bílými nohama;

-*perutný* (Bezr.) || -*perý* = s bílým peřím (básn.);

-*pěnný* = s bílými pěny (básnic.);

*-*plachetní* || -*plachtý* = s bílými plachtami (loď);

-*plavý* = plavý do běla;

-*prsý* = s bílými prsy;

-*ramenný* = s bílými rameny;

-*rouchý* = s bílým rouchem (Němc.) || *bělrouchý* (Hál.);

-*rouný* = s bílým rounem;

-*rudý* = bílý a rudý (Herrm.);

-*ručka*, ž. = žena s bílými rukama; podle ruš. = člověk s bílými rukama, který nepracuje rukama, buržoa; -*ruký* = s bílými rukama

Bělorus [-*ska*], -a, m. = příslušník bělorus. národa; *běloruský* [-*sky*]; b. jazyk neboli -*ruština*, ž.

bělo-*růžný || zprav. -*růžový* = růžový do běla, bílý a růžový;

-*řasý* = s bílými řasami;

-*řit*, -a, m. = -*řitka*, -tek, ž., pták;

-*siný* = siný do běla (Rais);

-*sivý* = sivý do běla;

-*skvělý* || čast. -*skvoucí* = skvící se bělostí, bělostný (básnic.);

*-*sněžný* = bílý jako sníh;

-*srstý* = s bílou srstí;

bělost, -i, ž., k bílý = bílé zabarvení; *bělostný* [-*ně*; -*nost*] = úplně, krásně bílý

bělo-strakatý = bíle strakatý (Jirásek);

-*stříbrný* || -*stříbrý* = bílý do stříbrna (So.);

*-*svitný* = bíle svítící, lesklý

běloška, v. běloch

bělo-šedivý, -*šedý* = šedivý, šedý do běla, s bílým odstínem

bělošský [-*šsky*], příd. k běloch

***bělota**, ž. = bělost

bělo-tok, -u, m., ženská choroba;

-*třpytný* = třpytící se bělostí (Jir., Zey.);
 -*tvářný* = s bílými tvářemi
běloučký, bělounký = úplně, krásně bílý
běloústý = s bílými ústy
bělouš, -e, m. = bílý kůň, člověk s bílými vlasy; = stříbrný peníz (zast.); zdrob. -*šek, -ška, -šku, m.*, o minci
bělo-vlasek, -ska, m. = bělovlasý hoch; -*vláska, ž.* = bělovlasé děvče; -*vlasý* = s bílými vlasy; **-vous, -a, m.* = bělovousý muž; -*vousý* = s bílými vousy; -*zářka, ž.*, rostl.; -*zelený* = zelený do běla, bílý a zelený; -*zlatý* = světle zlatý; -*zor, -a* (Jir.) || -*zorec, -rce, m.* (Heyd.) = bílý sokol; -*zraký* = s bílými očima; -*zrný* = s bílým zrnem; -*zubý* = s bílými zuby; -*žárný* = planoucí bílým žářem; -*žhavý* = řevavý, rozžhavený do běla; -*žlutavý* || -*žlutý* = žlutavý, žlutý do běla
 ***bělpuch, -u, m.**, přesmyknutím ze středohornoněm. buochvël. = pergamen (stč., Holeč.)
bělrouchý, v. bělorouchý
běluha, ž., druh velryby
Běluše, zdrob. -ška, ž., domác. tvary k Běla
běs, -a, m. = zlý duch, démon, ďábel; = běsnění, rozlícený přírodní živl (kniž.)
 ***běsiti** || *b. se* (Klost., Mrš.) = běsniti; *běsivý* = běsnivý
 ***běsna, -sen, ž.** = vzteklice, zuřivá žena (šlejh.)
běsniti = počínati si, řádit jako běs, zběsile; slož. dokon. *na- se* (mnoho); *roz- se* = dáti se do silného běsnění; rozběsněný; *vy- se*; *běsnívati*, opak.; *běsnivý* [-*vě; -vost*] = běsnící, zuřivý
 ***běsnota, ž.** = běsnění (čech)
běsný [-*ně; -nost*] = běsnící, zuřivý, zběsilý (kniž.)

běsovský [-*sky; -ství*], příd. k *běs* = ďábelský (kniž.)
Běta, ž., domác. tvar k Alžběta; zdrob. *Bětka, Bětulinka, Bětunka, Bětuška, ž.*
běžec [*běžkyně*], -*žce, m.* = kdo běží, závodník v běhu, pěší sluha, šachová figurka; běžci, řád ptáků; *běžecký výkon*
běženec [-*nka*], -*nce, m.*, z ruš. = válečný, politický uprchlík; -*necký* [-*ctví*], příd. k tomu; -*nectvo*, stř. hromad. = běženci; zdrob. -*neček, -čka, m.*; *běženství*, stř. = běžectví; -*nstvo*, stř. = běžectvo
běžeti, -ží = rychle jít, spěchat, utíkat; léta, plat někomu běží = plynou, jde; běžící rok = běžný; běžící pás (ve filmu...) = rozvíjející se, pokračující, stále se otáčející; oč běží = oč jde, co se děje; jak to leží (stojí) a běží (lid. a hovor.) = jak to jde za sebou, všecko šmahem; jak stádo běží (Mrš., lid.) = jak to je, bylo..., bez uspořádání; slož. dokon. *na- se* (mnoho); *po- o* nedok. budoucnosti; rozk. *po- běž tam* = zaběhni, zaskoč (lid.); *běživati*, opak.; *v. běhati, běhnouti*
 ***běžisvět, -a, m.** = světoběžník (Holeč.)
běživati, v. běžeti
běžka, -žek, ž. = kotouč svinutého papíru (poštov.)
běžkyně, v. běžec
běžný [-*ně; -nost*] = běžící: běžný rok; *b. účet* = který není uzavřen, nýbrž běží dále; běžné číslo = pořadové; běžná mince, míra = platná, která je v obvyčeji; běžná vydání = drobná, na běžné věci; běžný výraz = obvyklý, častý; běžný výkon = obvyklý, častý; běžná ženka = poběhlíce, nevěstka (zastar., Jir.); běžný pohled... = zběžný, letmý (zast.); -*nost daru* = obvyklost (Hilb.)
bianco «bjanko» || *blanco* «-ko», z ital. = nevyplněný, nepopsaný,

vlast. bílý; směnka b., in b. = neúplně vyplněná; podepsati něco in bianco = aniž je to napsáno (kancelář.)

bibelot «-bló || obyč. bibelot», -u, m., z franc. = ozdobná cenná drobnůstka

biblár || *biblař* [-řka], -e, m. = horlivý čtenář bible (lid. a hovor.);

bible, ž., z lat. = Písmo svaté, přenes. = kdo, co má velikou vážnost, „evangelium“; = velká kniha vůbec ||

biblí, ž. (zastar.), jen ve význ. Písmo svaté;

**biblicismus* «-zmus», -mu, m. = kladení velké váhy na bibli, na život podle bible (Pek.);

biblický [-cky; -ckost], příd. k bible ve význ. Písmo svaté = co je v biblí, co má k ní vztah, co je jako v biblí, v duchu bible; b. jazyk = jazyk bible, jazyk díla nebiblického, ale v duchu bible; -cké dějiny, -cká postava; -cký věk = velmi vysoký;

biblička, ž., zdrob. k bible;

**bibličnost*, -i, ž. = biblický ráz;

bibličtina, ž. = biblická čeština (u evangelic. Slováků)

bibliobus, -u, m. = autobus s pojízdnou knihovnou

bibliofil [-lka], -a, m., z řeč. = knihomil, milovník vzácných vydání knih; -*filie*, ž. = bibliofilství, knihomilství; -*filský* [-fil-sky; -filství]: -filské vydání

***bibliofob**, -a, m., z řeč. = „kdo se bojí knih“, nemá je rád (Hol.)

bibliograf, -a, m., z řeč. = knihopisec, kdo se obírá se soupisem knih i prací nevyšlých knižně, článků, statí aj.; -*grafický* [-cky] = knihopisný; -*grafie*, ž. = knihopis, soupis slovesných prací vůbec nebo v nějakém oboru, o nějaké otázce

bibliolog, -a, m. = pěstitel bibliologie; -*logie*, ž., z řeč. = knihosloví, teoretické knihovnictví, nauka o knihách

biblioman [-nka], -a, m. = váš-

nivý milovník, sběratel knih;

-*manie* «-nyje», ž. = vášnivé sbírání knih, vášnivá záliba v knihách || -*manství*, stř.

bibliotéčka, ž., zdrob. k bibliotéka;

biblioteční = knihovní, na př. komise;

bibliotéka, ž., z lat. = knihovna, místnost n. budova, kde se účelně ukládají knihy, sbírka knih, řada prací vydávaných pod jedním hlavním titulem; *bibliote-kář* [-řka], -e, m. = knihovník; -*kářský* [-sky; -ství] = knihovnický

bibliismus «-zmus», -mu, m. = biblicismus (Urbán.); = biblické slovo, rčení, -cký výraz;

**bibliisovati* «-zo-» = vyjadřovati se biblicky (Ner.);

biblišta, m. = znalec, vykladač bible (Písma svatého); -*tika* «-ty-», ž. = odborné vykládání bible

bič = co je k bití, na bití a co bije: bičí nástroj, hodiny

bicykl, -u, m., z franc. = jízdní kolo, velociped; -*lista* [-stka], m. = jezdec na bicyklu, obyč. cyklista; -*listika* «-sty-», ž. = pěstování jízdy na bicyklu, obyč. cyklistika

bič, -e, m. (souvisí s bití) = nástroj na bití, na pohánění; uměti co, jako když bičem praská... = rychle, hbitě; symb. ostrosti, šlehavosti, nepříjemnosti, trápení, soužení: bič satiry, povinnosti (Vrchl.); plésti si na sebe bič = připravovati si trápení; to je bič na ně ap.; zdrob. *bič-čík*, -u, *bičiček*, -čku, m.; *bičičkář*, -e, m. = výrobce bičíků (Kunět.); *bičikovitý* [-tě] = podobný bičíku;

**bičisko* (mor., Herb.) || *bičičště*, stř. (podle moře, lid. -štěte...) = násadka biče;

bičník, -u, m. = pouzdro na bič (vojen.)

***bičovatel** [-lka], -e, m. = kdo bičuje

bičovati = bítí bičem, vůbec šlehat, mrskat; přenes. = trýznit, mučit: b. pochybnostmi (Mas.) ap.; = povzbuzovat, popuzovat: b. vášně; slož. dok. *pro-* učivo = důkladně probrat, zopakovat (hovor.); *vy-* vášně, půdu = do krajnosti vzbudit, využítkovat; *z-* = zmrskat; *bičovávati*, opak.

bičovitý = podobný biči; *bičový*, příd. k bič: -vá násadka (Jir.)

bída, **bídou**, **běd** (odtud **běda**, v. tam), **ž.** = nedostatek životních potřeb, nouze; upadnouti do bíd; mítí, třítí bídu; = chudina (lid.); = vůbec nedostatek: b. o vodu...; = trápení, pohroma, nesnáz, svízele...: je to b.; přišla na ně bída; = špatnost, zchátralost: b. veřejného života; mravní b.; — s bídou co sehnati... = s námahou, sotva, stěží; v. **bídoucí**

bídácký [-cky; -ctví], příd. k **bídák** = nuzný, ubohý, bědný || = hanebný, ničemný; -ctví = hanebnost...

bídáček, -čka, m., zdrob. k **bídák**; *bídačiti (se)* = bídě, nuzně žítí, těžko pracovatí, dřítí se, scházet, chátrat; slož. dokon. *z-*; *bídačka*, v. **bídák**

bídák [-dačka], -a, m. = kdo má bídu, nuzák, chudák, ubožák, nešťastník; čast. = bídník, hanebník, ničema, padouch

bídelko, stř., zdrob. k **bidlo**

bidet, -u, m., z franc. = nízké umyvadlo

bidlo, -del, stř. = tyč, hůl, žerď (z bí-tí, tedy původ. = to, čím se bije); přenes. = dlouhý člověk (zhrub.);

bidlovina, **ž.** = bidlový les (Vr.);

bidlový = jako bidlo (Ner.)

bídě, v. bídny

bíděti, -nějí = stávatí se bídny (Slád.)

***bídnický** [-cky; -ctví], příd. k **bídník** = bídácký;

bídník [-nice], -a, m. = nuzák, ubožák; obyč. = hanebník, ničema, padouch, bídák

bídnost, v. **bídny**

-bídnoti, v. nabídnouti, -po-, vy-

***bídňoučký** = velmi bídny

bídny [-ně; -nost] = mající bídu, chudobný, nuzný; = s chatrným zdravím, ubohý, nešťastný, chatrný, malý, směšný: b. člověk, plat, život, -né zdraví, -ná cesta, práce...; = darebácký, bídácký, ničemný, hnusný: b. člověk, -ná lež, pomluva...

bídoucí, ve spojení **bída b.** = velká bída (lid., Baar)

bídrmajer, v. **biedermann**

bídýlko, stř., zdrob. k **bidlo**; v. **bídelko**

biedermann, -a, m., z něm. = řádný člověk, poctivec (šal.);

biedermeier || zčešt. **bídrmajer**, -u, m. = německá kultura v době ponapoleonské; někdy = měšťanská útulnost, zaostalost, prostota; -rovský || -rský sloh...

bienálka «bije-», -lek, **ž.**, z lat. = přídavek ke služnému po dvou letech; -ální = po dvou letech se opakující, dvouletý;

biennium «-nyjum», -nia, stř. = dvouletí

***bifl** || *biflānt*, -a || *biflíř*, -e || *bifloun*, -a, m. = velmi pilný student, dřič, „pilník“ (student.); *biflovati*, z něm. = pilně se učit, dřít, obyč. bez porozumění (t.); slož. dokon. *na-* něco; *nabiflovaný* = nadřený; *od-* = odřikati bez porozumění; *biflovávati*, opak.

biformní, z lat. = dvoutvarý

bif(s)teček, -tek, -tekový, v. **beefsteak**

bifurkace, **ž.**, z lat. = rozdělení na dvě; -kační škola... = rozdělená na dvě větve

bigamický, příd. k **bigamie**, **ž.**, z lat. = dvojženství, dvojnásobné manželství; **bigamista**, m. = kdo žije v bigamii, má dvě ženy

bigoterie, **ž.**, z franc. = pobožnostkářství;

bigotista [-stka] «-tys-», m. = bigotní člověk;

bigotní [-ně; -nost], z franc. = pobožnostkářský;

**bigotství*, str. = bigotnost
-bíhati, slož. nedokon. k dokon.
 -běhnouti (v. tam):
do- (cíle, k cíli) = blížiti se k němu; *o* lhůtě = docházet; *o* úřady, známé; země obíhá slunce; peníze obíhají = jsou v oběhu; *od-* od koho, od čeho; *na-* = otékati; *na-* šedě... = dostávají šedý nádech, odstín; *na-* komu = posluhovat (Puchm.); *nabíhá* mu = dostává strach (lid.); *nad-* komu = předcházeti si jej; *nad-* si = zkracovati si cestu; *po-* = běhati sem a tam; *po-* pravdy (Palac.), práce (šafař.) = vyhýbati se (zastar.); *pod-* co, pod co; *pod-* krví, o očích (Hál., Krásnoh.) = zalévati se; *pro-* co, čím skrze co = během procházet; zpráva probíhá všemi novinami; o nemoci ... = míti průběh; *pře-* (přes) cestu; *pře-* k nepříteli, k jiné straně; *pře-* se = předstihovat v běhu (Svět.); *před-* koho, se = v běhu předstihovat, předhánět; hodiny se předbíhají = zrychlují chod, takže jdou napřed; přenes. *před-* v debatě... = zabíhati do další věci; *při-* ke komu...; *roz-* se, nedokon. k rozběhnouti se; o cestách = běžet, jít různým směrem; v. rozbíhavý;
s- s čeho (dolů); *s-* se = shromažďovati se v běhu; čáry se sbíhají = setkávají;
v- kam; *vy-* ven; *vy-* v hrot = přecházet v hrot, končiti se jím; les vybíhá do polí atp. = částečně sahá do nich, mezi ně, tvoří výběžek;
z-, nedok. ke zběhnout (říd.); *za-* kam; přenes. *za-* do podrobností... = zacházet, pouštět se; *za-* až do praděda (Jir.) = zacházet ve vzpomínkách; stroj... se zabíhá;
-bíhávati, opakov., slož. nedok. *do-*, *o-* atp.
biják, -a, m. = kdo bije, rváč (lid.); *b.*, -u, m. = část cepu,

kterou se bije, mlátí; = bio, kino (vulg.)
***bijan**, -a, m. = biják, rváč (R. Svob.)
***bijas**, -u || zdrob. *bijásek*, -sku, m. = biograf (vulg.)
***bijávati**, opak. k bítí (nář.)
bijce, -e, m. = kdo bije, hubí, bojovník, zápasník (zastar. kníž.)
bije, *bijé*, citosl. = hyj
bíjeti, -její, opět. k bítí (říd. zast.): srdce bítí (č.-chod); bíjela dvánáctá (Wint.); obyč. slož. nedok. *do-*... k dokon. dobítí..., v. bítí
bijo, *bijó*, citosl. = hyj
***bijou** «bižu», str. neskl., franc. = drobný klenot, šperk; **bijoutér*, -a, m. = klenotník; *bijouterie* || zčešt. *bižuterie* «ryje», ž. = obchod s klenoty, klenotnictví, drobné šperky, ozdoby, skleněné ozdoby...; **bijouterní* || *-térský* (*bižu-*) = klenotnický
***biju**, citosl. = hyj; **bijukati* = volati biju na dobytek (Baar)
bikamerální, z lat. = dvoukomorový: b. soustava, t. j. senát nebo horní sněmovna vedle sněmovny poslanecké
bikonkávní, z lat. = dvojdutý
bikonvexní, z lat. = dvojevypouklý
bílá, v. bílý
Bílá Hora, ž., ves v Č.; *Bílá hora*, vrch; *bělohorský*, příd. k Bílá Hora i k B. h.
bilabiální [-ně; -nost], z lat. = obouretný, retoretný, tvořený oběma rty (b, p, m)
balance, ž., z ital. bilancia (= váha) = účetní rozvaha, finanční přehled podniku; přenes. = přehled činnosti vůbec; *bilancovati* = sestavovati bilanci, oceňovati; *bilanční* zisk...
bilaterální [-ně; -nost], z lat. = dvoustranný, oboustranný, vzájemný
bíle, *bílé*, v. bílý
***bílečervený** = bílý a červený
bílečnatý, -ný = s bílkem (odbor.)
***bíledně** = za bílého dne (čelak.); = zřejmě (Stroupež.);
**bílední*, str. = bílý den (Klicp.)

bílek, -lku, m., část vejce

bílení, -ný, v. bíliti

***bíle-rudý** = bílý a rudý;

*-**růžový** = růžový do běla, světle růžový;

*-**šedý** = šedý do běla

***bilet**, -u, m., z franc. billet = lístek, vstupenka, navštívenka, jízdenka; ***bileta**, ž. = navštívenka;

biletář [-řka], -e, m. = příjemce lístků, uvaďeč na místa v divadle...; -**tářský** [-ství];

***biletka**, ž., zdrob. k bileta

biliár, -u, m., z franc. billard = kulečník; zdrob. **biliárek**, -rku, m.; **biliarista** [-stka], m. = hráč biliáru; **biliárový** = kulečnickový

bílící = na bílení

bílě [-čka], -e, m. = kdo bílí

Bílina, ž., město; **bílinský** «obyč. bi-»: -ská voda

billion, -u, m., z lat. = milion milionů; **biliontina**, ž. = biliontá část; **bilionkrát** (zbyteč. -te), násob. příslov.; **biliontý**, řad. číslov. k bilion

bílití = činití bílým, barvit, natírat bíle; b. (obchody...) = plnit, vykrádat, drancovat (vulg.); b. noviny = konfiskovat (hovor.); b. komín sazemi = marně něco dělat (lid., Kosm.); b. hroby, přenes. = dělati něco lepším, než je; bílený hrob, obyč. obílený, v. dále;

slož. dokon. **na-** = bíle natřít; **o-** = na-; obílený hrob, symb. zdánlivé, předstírané dokonalosti, ctnosti, krásy...; **vy-** = na-; vyobchody = vydrancovati; vynoviny = zabaviti v nich mnoho míst; **za-** = bílením zakrýti; **za-** se = zamazati se bílou barvou; **bílvati**, opak.

bílkovina, ž., důležitá sloučenina v živočišném a rostlinném ústrojí; -**vinný** || -**vitý**, příd. k tomu bílo, v. bílý;

bílobílý = úplně bílý (kníž.)

bíločervený = bílý a červený

bílokace, ž., z lat. = umístění, pobyt současně na dvou místech

bílo-modročervený = bílý, modrý a červený;

*-**rezavý** = rezavý do běla;

-**rudý** = bílý a rudý

bílounký = úplně bílý

Bílovice, -ic, pomn., vsi

bílozelený = bílý a zelený

bílý [-le, -lo], o barvě; = šedivý, o vlasech; = bledý, o člověku (lid.);

b. den = úplně světlý, jasný; je, leží *na bíle dni* = úplně jasné, zřejmé, najevo = *na bíledni* (šmil.) || nejlépe *nabíledni*;

= nevinný, mravně čistý, neposkvrněný (kníž.);

bílé povolání = mlynářství (lid.);

bílý kabát, symb. vojančiny (zastar.); bílá smrt = ve sněhu (při lyžování, sáňkování);

bílé opojení = vášnivé lyžování; bílé

pohlaví || čast. krásné = ženy;

bílá káva = s mlékem; bílé pivo,

víno = světlé, proti černému, červenému;

bílá polévka = zeleninová, drůbeží, proti hnědé;

bílý list... = nepopsaný; symb.

klidného vývoje, života; Bílá

kniha = sbírka dokumentů o

mezinárodní otázce v bílé obálce;

bílý = bělošský, proti černošský;

= buržoasní, fašistický;

v. sobota, vrána;

bílý, m. = bělogvardějec;

bílá, ž. = žitná kořalka (lid.);

bílé, -lého, stř. = bělmo (lid.);

neodpovídati bílé ani černé =

nic (Holeč.); dáti komu co, je

to černé na bílém = písemně,

napsáno (lid. a hovor.); v. černý;

bílo, stř. = bělost, bílá barva

(říd.) || příslov. bílo: je bílo,

napadne-li sníh (ale: bíle natřít,

vypadat...); v. bělo;

zesíl. **běličský** (říd.), **běloučský**,

bělounký, **běloninký** (R. Svob.);

2. stup. **bělejší** (lid. **bělší**) [-ji]

bím || **bím bam**, **bimbam**, citslovce vystihující zvuk zvonu n.

ránu; **bimbál**, -a, m. = hlupák

(lid.); zdrob. -**lek**, -lka, m. =

zvonek (t.);

bimbati = zvonit (lid.); = kývati se (Heyd.), klátiti se (Čap.)
bimetalismus «-zmus», -mu, m., z lat. = soustava dvojité měny, stříbrné i zlaté; *-lista*, m. = stoupenec dvojité měny; *-listický* «-styc-» = v duchu bimetalismu
bimillennium «-nyjum», -ia, stř., lat. = dvoutisícileté jubileum
***bílec**, -nce, m. = bitka, rvačka (vulg.)
***Binka**, ž., z Albinka (nářeč.)
***binknouti**, -kl, -knutí = zarachotiti (šrám.)
Binko, m., příjm., z Albín
binokl, -u, m., z lat. = skřípec, kukátko („pro obě oči“); *binokulární*, na př. mikroskop = s dvěma okuláry (očnicemi)
binom, -u, m., z lat. = dvojjeden; *binomický* = dvojjelenný
***binovač** || *-váč* (Jir.), -e, m. = kdo binuje; *-vačka*, -ček, ž. = binování; *-vati* = koledovat, choditi s pomlázkou
bio «bijo», bia, stř., zkrácením z biograf, -u, m., v. tam
biodynamický, příd. k *biodynamika* «bijo-», ž., z řeč. = nauka o silách v živých bytostech
biogenese «-ze», ž., z řeč. = vznik všeho života; *biogenetický* «bijo-tyc-»: b. zákon = o vzniku všeho života
biogeografie, ž. = nauka o zeměpisném rozšíření živých tvorů
biograf, -a, m., z řeč. = životopisec; *biograf*, -u, m. = podnik na promítání filmů, kino; *-fický* [-cky] = životopisný, biografový; *-fie*, ž. = životopis; *-fový* [-vě], příd. k biograf, -u
biolog [-ložka], -a, m., z řeč. = kdo pěstuje biologii; *biologický*, příd. k *biologie*, ž. = věda o živých tělech; b. měšťák = život, životní názory (Konr.)
biomechanický «-ny-», příd. k *biomechanika*, ž., z řeč. = nauka o mechanických silách v živých tělech

bionomie, ž., z řeč. = nauka o zákonech života
biorisace «za-», ž. = dánská pasteurisace mléka; *-sátor*, -u, m. = přístroj na biorisaci; *-sovati* «-zo-» = pasteurisovati dánským způsobem
bioskop, -u, m., starší název biografu, kina
biotický «-tyc-», příd. k biotika: b. názor = vitalistický; *biotika* «-ty-», ž., z řeč. = nauka o životě
biotit «-tyt», -u, m., slída
bipartice «-ty-», ž., z lat. = (roz)-dělení na dvě skupiny...
biplán, -u, m., z lat. = dvojplošník
bipolární [-ně; -nost], z lat. = dvojpólový, na obou pólech
-bíratí, slož. nedok. ke slož. brátí, v. tam: *do-* učivo, peníze; *do-* si koho; *na-* co nač, vodu; *na-* sukni; nabíraný = nabraný; *na-* = chystati se k pláči (lid.); *na-* si to kam; *o-* co; *o-* se s kým, s čím (lépe než čím) = zabývati se, věnovat pozornost;
od- || řidč. *ode-* časopis, ale jen *ode-* se kam = odcházet...; *po-* plat, neumělé úřed. m. brát; *pod-* břehy, *pod-* se; *pro-* článek...; *pro-* se v knize = listovat v ní; *pro-* se čím; *pře-*, *při-*, *roz-*, *s-*, *vy-*, *za-*;
dokon. hromad. *do-* = dokončit obírání; *dos-* = dokončit sbírání; *pos-* = všechno sebrat; *vys-* = všechno vybrat; *use-*, v. tam;
-bírávati, opak., slož. nedok. *od-* atp.
birdovna (*bír-*), -ven, ž. = šatlava (zast., Jir.)
biret || *bíryt* (Jir.), -u, m. = baret; = kvadrátek; zdrob. *birýtek*, -tku, m.
***bírka**, -rek, ž. = ovce s krátkou kučeravou vlnou (nář., čech); pomn. *bírky* = beránci, beránky (t.)
bíryt, *birýtek*, v. biret
biřic [-řička, šmil.], -e, m., z ital. birro = dráb, pochop; *biřický* [-cky; -ctví] || *biřičský*, příd. k

tomu; *biřicovati* = být biřicem, počínati si jako biřic (zast., Vlč.)
biřmovací formule = kterou se biřmuje; *-vanec* [*-vanka*], *-nce*, *m.* = kdo je biřmován; *-vati*, z lat. *firmare* = udělovati svátost zvanou biřmování; = udělovat nové jméno při biřmování; = láteřit, hromovat, bít, tlouci (lid. žert.)
biřtlář, *-e*, *m.* = prodavač biřtlí; *biřtle*, *ž.*, z něm. = viřtle, uzenka (lid.)
bis, lat., dvakrát, volání v divadle a jinde = opakovati!
bisam «-zam», *-u*, *m.* = výměsek různých zvířat, pižmo; obyč. = kožišina z krysy pižmové, z bobříka pižmového; *bisamový* kožich...
biscuit || zčešt. *biskyt*, *biskvit*, *-u*, *m.*, franc. = piškot, suchar; *-tový*, příd. k tomu
bisexualita, *ž.*, z lat. = dvojpohlavnost; *-ální* [*-álně*; *-álnost*] = dvojpohlavní
biskup, *-a*, *m.*, z ital. a tam z řec. episkopos, vysoký hodnostář církevní; = porce ze zadku drůbeže, hlav. husy; **-pčlk*, *-a*, *m.* = biskup (zhrub.); zdrob. *-pec*, *-pce*, *m.* (zast. zhrub., Jir.); **-povati* = býti biskupem; *-pský* úřad...; *-pský* chlebiček = chlebovitý biskvit (přichýlením k biskup); *-pství*, stř. = biskupská hodnost, *-ský* okrsek, *-ské* sídlo
biskvit, *biskyt*, *-tový*, v. biscuit
bison «-zon», *-a*, *m.*, americký zubr
bisurman || *busur* «-zur-», *-a*, *m.*, z perš. = mohamedán, nevěfci, nekřesťan; *-nský*, příd. k tomu
**bítec*, *-tce*, *m.* = bijce, rváč, zápasník, bojovník (zast., Třebíz, Čap.)
bitevní || **-ný*, příd. k bitva: b. plán...
bíti, *biji*, *bij*, *blje*, *bljíc*, *biv*, *bil*, *bit*, *bití* = tlouci, bušiti, dávat rány; b. koho, na dvěře, do dveří...; blesk, hrom bije; krev, srdce bije = tepe, buší; hodiny bijí || odbíjejí pět hodin, pátou

hodinu...; *bíti* (v novinách...) do čeho = ostře to posuzovati (hovor.); *bíti* || přebíjeti co v kartách; b. peníze = razit (zast.); slunce bije = praží; vím, kam bije = co má na mysli (hovor.); bije to do očí = je to nápadné; *bíti* se s kým, se životem... = zápasit, bojovat, rváti se, práti, míti souboj; *bíti* se za koho, zač = bojovat, působit v čí prospěch, usilovat o něco; v. bitý;
slož. dokon. *do(bíti)* koho = úplně usmrtit polomrtvého; = na- mu (lid.); *na-* komu = natlouci; *na-* ručnici = dáti do ní náboj; *na-* baterii; *býti* nabit vědomostmi = míti mnoho vědomostí; *o-* co čím = kolem dokola připevnit, přitlouci; *od-*; *odbilo* deset hodin = odtlouklo; *od-* míč = odrazit; *po-* co čím = přitlouci na to; *po-* koho = z-; *pro-* co čím = prorazit; *pro-* peníze = rozházet, daremně utratit (lid. a hovor.); *pro-* se životem = přemoci životní nesnáze, protlouci se; *pro-* se skrze nepřitele, nepřátelským vojskem = za boje se dostat; *pře-* kartu; *při-* co k čemu, nač = přitlouci, připevnit; *při-* co na pranýř, v. pranýř; *roz-* = roztlouci; *roz-* jednání... = zmařiti; *s-* co dohromady; *v-* co do čeho; *vy-* okna = vytlouci; *vy-* zvěř = vystřelit, „vytlouci“; *z-* koho = ztlouci; *býti* zbit, přenes. = utýrán, unaven, upracován; *za-* koho = usmrtit; *za-* čas = zbůhdarma ztrávit;
bívatí, opak;
v. bíjeti
bitka, *-tek*, *ž.* = půtka, rvačka, menší bitva, šarvátka
**bitovati*, z něm. = dělití kořist (zastar.); slož. dok. *roz-*
**bituňk* || (Jir.) *-tunk*, *-u*, *m.* = rozdělení kořisti, kořist (zastar.)
bitva, *-tev*, *ž.* = boj ve smyslu vojen. (souvisí s bíti): bitvu svěsti; bitvou, v bitvě se utka-

ti; bitvu vyhrát, ztratit; přenes. = zápas...

bitý, příč. od bít: bitý peníz = ražený; bitý pás... = tepaný, kovaný; bitá cesta = udupaná, tvrdá, pevná (Holeč., Staš.); bitý Moravec = kovaný (Bezr.)

Bítýška, ž., Osová a Veverská, městyse na Mor.

bivak, -u, m., z franc. bivouac = nocleh, vojen. tábor pod širým nebem; za války *bývák* (lid. *bejvák*), příkloněním k bývati = kryt

bívati, v. bít

bizarerie «-ryje», ž., z franc. = bizarnost; *bizarní* [-ně; -nost] = roztodivný, prapodivný; **bizarnůstka*, -stek, ž. = bizarní drobnost; **bizarština*, ž. = bizarní mluva (šal.)

-bízeti, v. nabízeti, po-, pod-, vy-

bižu, *bižuterie*..., v. bijou

bjanko, v. blanco

bje, *bjo*, *bju*, citosl. = hyj;
bjúkati = volati bju, bjú (Baar)

blabol || *blábol*, -u, m. = blábolení (kniž.);
**blábolati* || *bláboliti* || *bla-* = mluvit zmateně v horečce, v opilství..., nesrozumitelně, „páté přes deváté“; = žvatlat, o dítěti (Herb.); slož. prostě dokon. *za-*; *blábolivati* || *bla-*, opak.; *blábolivý* || *bla-* [-vě; -vost], **blabolný* (Ner.) = blábolící, zmatený, nesrozumitelný

***bláboniti** || *bla-* = bláboliti

***blabuň** || -ně, -ně, obyč. zdrob. *blabuňka*, -něk, ž. = bublinka; *blabuňka*, m. = žblabuňka, tlachal

blaf, citoslov. napodobující psí štěkání = haf; neřící ani blaf = vůbec nic (zhrub.);
blaf, -u, m. = blafání, žvást, tlach (zhrub.); = zlatník, krejcar, vindra (vulg.) || *blafník*, -u, m.;
blafal, -a || *blafka*, m. = tlachal, žvanil (zhrub.);
blafati = dělati blaf, štěkat; b. (na koho) = štěkavě mluvit, vy-

rážeti slabiky, trhaně mluvit, tlachat, žvanit (zhrub.): slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, mnoho); *blafávi*, opak.; *blafka*, v. výše blafal; **blafkati* = blafati (Mrš.);
blafník, v. výše blaf;
blafnouti, -fl, -fnuv, -fnutí, dokon. = štěknout, probleptnout; ani ne- = ani nehlesnout (zhrub.); slož. dokon. *o-* koho = ošidit, oklamat (zhrub.); *vy-* na koho = vybafnout; *vy-* co = vybleptat;
blafoun, -a, m. = mluvka, tlachal (zhrub.)

***blaga**, ž., z franc. blague = žvást, tlachání, posměvačnost (šal.); *blagér*, -a, m. = posměváček, tlachal, žvanil; *-rský* [-rsky; -rství], přid. k tomu

bláh, v. blahý

***blahaplný** = plný blaha, blaženosti (Mach.)

blaho, str., od blahý = blaženost, úhrn všeho dobra, štěstí, rozkoš, prospěch, zdar

blaho-, kmen k blahý ve slož.;
-byt, -u, m. = dostatek, nadbytek všeho; zdrob. (citové) *-byteček*, -čku, m. (Čap.); *-bytnický* [-cky; -ctví], přid. k *-bytník* [-nice], -a, m. = blahobytný člověk; *-bytný* [-ně; -nost] = mající blahobyť, žijící v něm;
**-cit*, -u, m. = blahý cit (Čelak.);
**-čarný* = čarující, vykouzlující blaho (Zey.);
**-činný* [-nně; -nnost] = blahodárný, dobročinný;
**-dajný* || obyč. *-dárny* [-ně; -nost] = dávající, působící blaho (děšť, účinek, vliv); = vděčný (Jungm., z ruš.);
**-datný* [-ně; -nost] || **-dějný* [-ně; -nost] = blahodárný;
**-dyšný* [-ně; -nost] = dýšící blahem (říd. kniž.);
**-mocný* = mající blahou, blahodárnou moc (zastar.);
**-mrav*, -u, m. = dobrý mrav, dobré chování (zastar. kniž.);

*-*mrav*, -a, m. = člověk dobrých mravů; *-*mravný* [-ně; -nost] = s dobrými mravy;
 *-*myslný* [-ně; -nost] = dobro-myslný, blahovolný;
 *-*nadějný* [-ně; -nost] = mající blahou naději;
 -*nosný* = blahodárny (kníž.);
 *-*plodný* || *-*plodý* = plodící blaho;
 *-*pověstný* = mající blahou, dobrou pověst, slavný;
 -*přání*, stř., podle něm. Glück-wunsch = přání blaha, všeho nejlepšího, gratulace; -*přátí* ko-mu = přátí mu blaho; -*přávati*, opak. (ujalo se);
 -*přejný* [-ně] = obsahující, vy-slovující přání blaha (projev, te-telegram....);
 -*rodí*, stř., podle něm. Wohlge-boren: Vaše Blahorodí, starší oslovení, hlavně pak titulové slo-vo v dopisech; přenes. = osoba vysoce postavená (Sez.);
 *-*rodost*, -i, ž. = blahorodí;
 -*rodý* || zřídka -*rodný*, -*rozený* = urozený, vzácný, slovatný, v starších titulech, v oslovení;
 -*rodý* = blahodárny (Ner.), po-dob. -*rodný* (říd.);
 -*řečiti* komu, vlast. = říkati blaho, přenes. = být mu velmi vděčen, velmi mu děkovat, ve-lebit jej; -*řečiti* koho = pro-hlásiti za blahoslaveného;
 *-*řečniti* = přátí blaho, žehnati koho;
 *-*řečný* = hodný blahořečení;
 -*sklonný* [-nně; -nnost] = vlíd-ný, blahovolný, příznivě naklo-něný; často s příhanou = dáva-jící najevo svou převahu, „děla-jící milost“;
 -*slavenství*, stř. = blahoslave-nost, křesťanská ctnost; = svr-chovaná blaženost;
 -*slavenec*, -nce, m. = blahosla-vený člověk; -*slavený* [-ně; -nost], v katolic. církvi = uzna-ný za hodného veřejné pocty (niž-ší stupeň než svatý); = hodný velebení, blažený (doba, život...);

-*slaviti* koho, z círk.-slovan. blagosloviti přechýlením k slá-va, slavit = prohlásiti za hod-ného veřejné pocty, za blaho-slaveného (círk.); = velebit jej, blahořečiti mu; -*slaviti* komu = žehnat mu (říd.);

*-*slov*, -u, m. = přání blaha, po-žehnání, o svatbě (Holeč.); *-*slo-viti* = přát blaho, žehnat;

*-*snivý* = snící o blahu;

*-*spasný* = přinášející spásné blaho

blahost, -i, ž., k blahý = blaže-nost, blaho; *blahostný* [-ně; -nost] = blažený, blaživý (kníž.), na př. pocit (Č.-Chod), láska (Kunět.)

***blaho-šumný** = blaze šumící

***blahota**, ž. = blahost, blaho (za-star.)

blaho-tajný = tající v sobě blaho (liter.);

*-*tvorný* = tvořící, působící bla-ho, blahodárny;

*-*ústý* = výmluvný

Blahouš, -e, m., domác. tvar k Blahoslav; zdrob. -*šek*, -ška, m.;

***blahoušek**, -ška, m. = drahou-šek

bláhoveček, -čka, m., zdrob. k

bláhovec, -vce, m. = bláhový člověk

blaho-věří, stř. = pravověrnost;

-*věrný* = pravověrný (zastar.);

-*věst*, -a, m. = věrozvěst, apo-štol (říd. kníž.); = posel přiná-šející blahou zprávu (Třebíz.);

-*věst* (o d c h. -*věšť*), -i, ž. = blahá zpráva (liter.); = evange-lium (říd. kníž.);

*-*věstec*, -tce, m. = věrozvěst;

*-*věstiti* komu co = přinášeti blahou zprávu;

*-*věstník*, -a, m. = věrozvěst, a-poštol;

*-*věstný* [-ně; -nost] = přináše-jící blahou zprávu; = věrozvěst-ný, apoštolský;

*-*věštec*, -tce, m. = věrozvěst, apoštol

blahovičník, -u, m., strom, euca-lyptus

blaho-volný [-ně; -nost] = mající blahou, dobrou vůli, příznivý, vlídný, nezaslouženě příznivý, shovívavý, blahosklonný;

*-vonný = libovonný

bláhovost, v. bláhový

***bláhovství**, stř. = bláhovost

blahovůle, ž. = blahá, dobrá vůle, vlídnost, shovívavost, často nezasloužená

bláhový [-vě; -vost] = pošetilý, zpozditý, lichý (člověk, naděje)

***blahovznatý** = vzněcující blaho (Vrchl.)

blaho-zvěst, -a, m. = věrozvěst, apoštol (říd. kniž.);

-**zvěst**, -i, ž. = evangelium (liter.); *-**zvěstný** = zvěstující blaho;

*-**zvukný** [-ně; -nost], -**zvuk**, -u, m. = libozvukný, libozvuk

blahý [***bláh**; **blaze**; **blahost**, v. tam] = blažený, šťastný, přinášející blaho, blažící, příznivý, radostný, příjemný: bláh, kdo pěstoval své vlasti jednu růži (Čelak.); blahý klid, život, -hé vědomí, časy; -há zvěst, přenes. = evangelium; muž blahé paměti; je mi blaze; 2. stup. **blážší** [-žejí] (Vrchl.)

blamatý = skvrnitý (botan.)

blamáž, -e, ž., z franc. blamage = ostuda, hanba; **blamovati** koho, se = udělati komu, utržiti si ostudu, zesměšnit, dělat ostudu... || dokon. **blámnouti se**, -ml, -mnuv, -mnutí (hovor.)

blána, blanou, blan, 3. blanám..., ž. = tenká kůže, mázdra

blanco, v. bianco

blanečka, **blá-**, ž., zdrob. k blanka
Blanda, m., příjm., od pův. domác. tvar k Blažej

blanenský, **Blanensko**, v. Blansko
blanický, příd. k **Blaník**, -u || -a, m., hora v Č.

blanitý = z blány, opatřený z blány, jako blána (odbor.)

blanka, ž., zdrob. k blána;

Blanka, ž., žen. jméno = Běla

blanket, -u, m., z franc. = nevyplněný tiskopis, formulář

blankovitý [-tě; -tost] = jako blanka

blankvers, -su «-zu», m., z franc. = nerýmovaný pětistopý verš jambický

blankyt, -u, m. = modrá barva (oblohy), azur; nebeský b. = obloha; **blankytný** [-ně; -nost], na př. -né barvy, -ně modrý || ***blankytavý** || ***blankytový**

***blanný** = blanovitý

blanokřídlý hmyz = s blanitými křídly

blanovitý = podobný bláně;

blánový, příd. k blána

Blansko, stř., vsi v Č., město na Mor.; k tomu příd. jm. **blanenský** (i v místním zvyku) || **blanský**, jen Blanský les, pohorí, část Šumavy

blaseovanec, «-ze-», -nce, m. = blaseovaný člověk;

blaseovaný [-ně; -nost], z franc. = přesycený životem, unuděný, nemající o nic zájem, otupělý, netečný

blasfemický [-cky], příd. k blasfemie = rouhavý;

blasfemie, ž., z řeč. = rouhání ve smyslu církevním i jiném, neoprávněné znevažování, podceňování, tupení

I **Blata**, ž., řeka

II **blata**, stř. pomn. = blátivý, bahnitý kraj; **Blata**, vsi v Č., kraj v již. Č.; **Blatácko**, stř. = blatácký kraj; **blatácký**, příd. k **Blaták** [**Blatka**, **Blatačka**], -a, m. = obyvatel jihoč. Blat; **Blatčan** [-nka], -a, m. = obyvatel vsi Blata

blatina, ž. = blátivá, močálovitá krajina

blátiti (nář. **bla-**), -cen: b. se, o cestě = stávat se blátivý, měnit se v bláto; neosob. blátí se = dělá se bláto (říd.); slož. dokon. **u-** || **za-** = umazat blátem; **blátivý** [-vo; -vě; -vost] = pokrytý blátem, plný bláta, o cestě; přenes. = měkký, o duši (Dyk), nevýrazný (R. Svob.); je -vo; vypadati -vě

Blatka, ž., v. II blata

Blatňák, -a, m. = Hanák u Olomouce

blatní = rostoucí v blátě, v blatech: sleziník b. (odb.)

blatník, -u, m. = zákolník, ochranný rám u kol proti blátu; b., -a, m., ryba, pták

blatný = blátivý (říd.); Blatná ulice (v Brně)

bláto (nářeč. *bla-*), stř. = rozmocšená, rozměklá půda; jíti bláto nebláto = ať je tam bláto nebo není, nevyhýbat blátu; symb. mravní nečistoty: kdo se s blátem obírá, zamaže se (přisl.); b. nemravnosti; b. ulic (Hlad.); symb. hany, tupení: kydat b. na koho; symb. potíží, nesnadné situace: dostat se do bláta, pomoci komu z bláta... (lid. a hovor.); v. louže

blátošlap || *bla-*, -a, m. = zahaleč, povaleč, darmošlap

blatouch, -u, m., rostl.; -chový

blátovitý [-tě; -tost] = jako bláto

***blátovky**, -vek, ž. pomn. = obuv do bláta

***blátový** = blátivý (Ner.)

blatský, příd. k Blata, obyč. blatácký

blaze, v. blahý

blázen, -zna, m. = člověk bez rozumu, pomatený na rozumu; mít koho za blázna = považovat jej ..., přenes. = tropiti si z něho šašky; dělati, tropiti si z koho blázna || blázny = šašky, nemístné žerty; = šašek (zast.); = bláhový člověk, pošetilec, bloudek, ztřeštěnec, přílišný nadšenec, zbožňovatel (lid. a hovor.): nebud' blázen...; býti b. do tance, na tanec, do koho;

blázinec, -nce, m. = léčebný ústav pro blázny; učiněný b., hotový b. = dům, místo zmatků (lid. a hovor.);

blážínek, -nka, m. = bloudek, bláhový člověk (mírnější než blázen);

bláznice, ž. = blázinec (lid.);

blázníček čertův, lid. název listů rulíku

blázniti koho = činit bláznem, plésti mu hlavu (lid. a hovor.); podmětově b. = býti blázen; přenes. = počínati si jako blázen, nerozumně, pošetile, výstředně, dělat hlouposti (lid. a hovor.); zima blázní = je tuhá, hned tuhá, hned mírná, předčasná, opožděná (lid.); b. || b. se pro koho, proč, po kom, za kým = být „blázen“, nerozumně horovat, zbožňovat, toužit po kom...;

slož. *na-* se (mnoho); *po-* koho = zmásti mu hlavu; *po-* se do koho (Vrba); *roz-* psy = rozdivočiti; *rozblázněn* láskou (R. Svob.); *z-* koho = *po-*; *z-* se = stát se bláznem, *po-* se; *za-* si (trochu, mnoho);

bláznivati, opak.

bláznivec, -vce, m. = bláznivý člověk;

bláznivina, ž. = bláznivost, bláznění, bláznivé počínání (lid., Vanč.);

bláznivý [-vě; -vost] = bláznící, bláhový, ztřeštěný;

bláznovina, ž. = bláznivina;

***bláznovitý** = bláznivý (Ner.);

bláznovský [-sky; -ství] = šaškovský: -ská čepice...; = ztřeštěný...; b. nápad; = ohromný: -ská radost (Herrm.); blázen -ská = velký blázen; -ství = bláznění, ztřeštěnost...;

***bláznový** = bláznivý

Blaža, **Bláža**, zdrob. **Blažka**, ž., domác. tvar k Blažena;

Blažej, -e, m. || **Blažena**, ž., zdrob.

Blaženka, ž., os. jm., z lat. Blasius || Beatrix;

Blažek, -žka, zdrob. **Blažíček**, -čka, m., příjm., z Blažej

***blaženec**, -nce, m. = blažený člověk; ***-necký**, příd. k tomu

blaženě, v. blažený

Blaženka, v. Blaža

blaženství, stř. = blaženost (kniž.)

blažený [-n; -ně; -nost] = mající pocit blaha, svrchovaně šťastný

(člověk); = blahoslavený ve smyslu círk.; = plynoucí z blaženosti (úsměv, štěstí), blahodárný (déšť, Jir.); býti blažen, -na... || blažený člověk

Blažíček, v. Blaža

Blažim, -mě || -mi, ž., ves v č.

blažiti = blahoslaviti (zastar.); = činit blahým, blaženým, působit blaho: láska blaží, blaží mě vědomí dobrého skutku; b. se čím (říd.); slož. prostě dokon. o-; o- koho návštěvou..., někdy ironic. = obšťastnit; *oblažovati*, slož. nedokon. k tomu; oblažující pocit (Herrm.); *blaživati*, opak.

blaživý [-vě; -vost] = blažící, blahý, na př. b. pocit

Blažka, v. Blaža

blb, -a || *blbec*, -bce, m. = blbý člověk; zdrob. *blbeček*, -čka, m.; **blbárna*, -ren, ž. = škola (zhruběle student.); **-blběti*, -bějí = blbnouti; slož. dok. z- (šm.);

blbina, ž. = blbá věc, hloupost; zdrob. -nka, -nek, ž.;

**blbiti* koho, co = dělati blbým, blbě; slož. dok. z- koho; z- co = blbě provést (Tilsch.);

blbnouti, blbl, -bnuv, -bnutí = stávat se blbý, hloupnouti; slož. dokon. z-;

blboun, -a, m., vyhynulý pták (didus ineptus); = knedlík (vojen. hant.); = blb (nadávka); zdrob. -nek, -nka, m.; *blbounský*, příd. k blboun;

blbovina, ž. = blbina; *blbství*, stř. = blbost; vesměs zhrub.;

blbý [-bě; -bost] = mající mdlý rozum, hloupý; -bost = vlastnost blbého člověka; = hloupá věc, hloupost, nesmysl

**blčeti* = hořet, plápolat (Mrš., nář.)

ble, *bleble...*, citoslov. vyjadřující bečení, blábolení, koktání; *blebotati*, *blebtati*, *blebtnouti*, obyč. *bleptati...*, v. tam

bled, -da..., v. bledý; *Bled*, -u, m., ostrov

***bledáček** || -*ďáček*, -čka, m. = bledoch

bledavý [-vě; -vost] = do bleda, slabě bledý

bledě ve slož. -*červený*, -*fialový*, -*modrý*, -*rusý* (Hlad.), -*růžový*, -*žlutý*... = červený atd. s bledým, světlým odstínem, bledě červený... || *bledo-*, v. tam

bledičký, **bledinký** = úplně bledý

bledna, ž. = borax (zastar.)

blednice, ž. = nedostatek zeleně u rostlin; *blednička*, -ček, ž. = nemoc projevující se nepřirozenou bledostí; *bledničkovitý* || -*kový* [-*kově*] = mající bledničku; **vypadati* -*kově* = jako když máme bledničku

blednivka, -vek, ž., květina

blednouti, -dl, -dnuv, -dnutí = stávat se bledý: b. závistí, rozpaky...; hvězda bledne; přenes. sláva, láska... bledne = klesá, potuchá, mizí, ztrácí se; slož. dokon. *po-* = trochu z-; *pobledlý* [-*le*; -*lost*]; *vy-*, o barvě, o látce = ztratiti původní barevný odstín; *vybledlý*; z-, prostě dokon., o člověku, o ráně...; *zbledlý*; *vybledati*, slož. nedokon.

bledo-, kmen k bledý, ve slož. || *bledě-*:

-*hnědý* = hnědý do bleda, bledě hnědý

bledoch, -a, m. = bledý člověk (lid. a hovor.)

bledo-jasný (Zey.);

-*líci* = s bledými líci, tvářemi (kniž.);

-*modrý* = bledě modrý;

*-*oký* = s bledýma očima;

*-*rusý* = bledě rusý;

-*růžový* = bledě růžový

bledost, v. bledý

bledo-šedý = bledě šedý

bledoučký, *bledoulinký*, *bledounský* = úplně, velmi bledý

***bledouštý** = s bledými ústy, rty

bledouš, -e, m. = bledý člověk

bledo-vlasý = s bledými, světlými vlasy;

-*zelený* = bledě zelený;
 *-*zlatý* = světle zlatý, nazlátlý;
 -*žlutý* = bledě žlutý
bledule, ž., rostl.; přenes. = bledá dívka
 ***bledušenký** = velmi bledý (Herb.)
bledý [*bled*; *bledě*; *bledost*] = nedosti sytě zbarvený, nemající náležitou barvu, -té zbarvení, nepřírozeně světlý; b. jako smrt, stěna; přenes. bledá závist apod. = velká, „působící blednutí“; je to s ním -dé = špatné (lid. a hovor.); vypadati -dě;
 2. stup. *bledší* [*bleději*]
blecha, ž., cizopasný hmyz; symb. malosti: písmena jako blechy (lid. a hovor.); v. bleší, bleška; *blecháč*, -e, m. = kdo má hodně blech (lid. a hovor.); *blechárna*, -ren, ž. = místnost, kde je mnoho blech (t.); *blechatý* = mající blechy, plný blech
blejno, stř., ruda
blek || čast. *blekot*, -u, m. = bečení ovcí atp.; *blekati* || čast. *blekotati* = bečeti; = breptati, bleptati, bláboliti; o světle = blikat (Hlad.); slož. dokon. *za-* (blekotati);
blekotavý = blekotající; = bublající (Vr.) || *blekotný* (Jir.)
blept, -u, m., obyč. pomn. -ty = plesky, tlachy;
blepta || zříd. *blepta*, m. = kdo bleptá;
bleptati = nesrozumitelně, nesmyslně mluvit, bručet, breptat, tlachat...; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* = vyžvaniti; *za-*, prostě dokon.;
bleptávati, opak.;
bleptavý [-vě; -vost] = breptavý, žvanivý;
bleptna, ž. = tlachalka, klepna; *bleptnouti*, -ptl, -ptnuv, -ptnut(i), dokon. k bleptati; slož. dokon. *pro-* = neprozřetelně říci, prozraditi, vyžvaniti (zhrub.) || *vy-*
blesk, -u, m. = velká jiskra, světelná koule vzniklá vybitím elektřiny za bouřky; = lesk, třpyt:

tolik krásy, tolik blesku (Erb.);
 biesk oceli (Zey.)... (kniž.);
 blesky boží! ap., zvolání, klení;
 symb. velké rychlosti: letět... jako blesk || (básn.) bleskem
 ***bleskavý** || čast. *blesknavý* = lesklý, třpytný
blesknouti, -skl, -sknuv, sknutí = zablýsknouti se (říd.); b. || b. se = zatřpytiti se, zazářit; blesklo mi hlavou, v hlavě, bleskla mi myšlenka... = vytanulo v hlavě, vytanula, kmitla se, mihla myšlenka; blesknout pohledem (čech) = rychle se podívat; slož. dokon. *pro-* = náhle blesknouti, kmitnouti se (o myšlence), prokmitnout; *roz-* se, čast. *rozbfesknouti* se; *vy-* se = zablesknouti se při tažení, o dýce (čech); *za-* se = zablýsknouti se, zatřpytit, zazářit ...; -*bleskovati*, slož. nedokon. **do-* = hasnouti; *pro-* = prokmitávati
bleskný [-ně; -nost] = bleskový; = jako blesk, okamžitý (nápad), lesklý, třpytivý... (kniž.)
blesko-, kmen k blesk ve slož. většinou kniž., liter.:
 -*bití*, stř. = údery blesku (Dr.);
 *-*deštný* || -*dšticí* = dšticí, metající blesky;
 *-*jasný* = jasný jako blesk;
 *-*křídly* = s křídly jako blesk, bleskově rychlý (Heyd.);
 *-*letný* || *-*letý* = letící jako blesk;
 *-*met*, -u, m. = zařízení na metání blesků;
 *-*metný* = metající blesky;
 *-*nohý* = s nohama rychlými jako blesk;
 *-*nosný* = přinášející blesky;
 *-*oký* = s očima jako blesk;
 *-*perý* = s lesklým peřím;
 *-*rodý* = vzbuzující blesky (šmil.);
 *-*rychlý* [-le; -lost] (Herrm., Ner., Č.-Chod...) = bleskurychlý;
 *-*skvoucí* = třpytící se jako blesk
 -*svod*, -u, m., obyč. hromosvod

bleskot, -u, m. = lesk, třpyt (kniž.); = blýskání (zastar.); *bleskotati* (se) = lesknouti se, třpytiti, svítiti; b. před sebou hlavní pušky (Mrš.) = svítiti; slož. dok. *za-* (se); *bleskotávati*, opak.;

bleskotavý [-vě; -vost] = lesklý, svítivý, třpytivý (kniž.)

***bleskotka**, -tek, ž. = lesklá ozdoba, cetka (Jir.)

bleskotný [-ně; -nost] = lesklý třpytivý, zářivý; = bleskurychlý (říd.)

-**bleskovati**, v. blesknouti

bleskově, v. bleskový

***blesko-věvec**, -nce, m. = lesklý věvec;

-*věstný* = věšticí blesky

bleskovice, ž. = doutnák na zapalování třaskavin

***bleskovitý** [-tě; -tost] = podobný blesku, bleskurychlý

bleskovka, -vek, ž., lampa; přenes. = rychlá partie šachu (hovor.)

bleskovládce, m., o Diovi v překladech z klasických literatur, též hromovládce

bleskový [-vě; -vost], příd. k blesk: -vá rána; -vá lampa; = bleskurychlý (kniž.)

***bleskuplný** = plný blesků, lesku, třpytu

bleskurychlý [-le; -lost] = rychlý jako blesk [nespr. tvoření, ale ujalo se, hlavně v příslovec. podobě -le]

***bleskutný** || *-tý = lesklý, třpytivý, bleskurychlý

***blésti**, bledu... = breptati, bláboliti (Holeč.)

blešák, -a, m. = bleší sameček (lid. a hovor.)

bleší, příd. k blecha; b. štipnutí, symb. nepatrného zranění, malé nepříjemnosti, drobného nezdaru ... (t.);

blešina, ž. = bleší zápach;

blešinec, -nce, m. = bleší trus, stopa, skvrna po píchnutí blechou; = blechárna;

**blešitý* = blechatý;

blešivec, -vce, m., korýš;

**blešivý* [-vost] = blechatý;

bleška, ž., zdrob. k blecha; *bleškovitý* = jako bleška, malinký;

blešník, -u, m., rostl.

blik, citoslov. vystihující blikání, bliknutí;

blikačka, -ček, ž. || *blikadlo*, -del, stř. = blikavé světlo, -vá lampa (lid. a hovor.);

blikati, o světle = mdle hořet, svítit, mrkati; oči blikají = mrkají, mhouřají; blikat očima; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon.;

blikávati, opak.;

blikavý [-vě; -vost] = blikající, mrkavý, mžouravý;

bliknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k blikati, o lampě; = mžiknout, mrknout, rychle se podívat (lid. a hovor.); slož. prostě dokon. *za-*;

blikot, -u, m. = blikání;

blikotati = blikat; -*tavý* [-vě; -vost] = blikavý || (kniž.) -*tný*

bliktr, -u, m. || řídč. *bliktra*, ž. = lesklé rybí vnařidlo, blyška, třpytka; = okázalost, okázalý žert... (říd.)

blim || **blum**, citoslov. = bim (říd.)

***blin**, -u, m., rus. jídlo, asi náš lívanec

blín, -u, m., rostl.

***blina**, ž., souvisí s blíti = blivánina, něco chatrného, ubožák

blink, citoslov. vystihující cinkavý zvuk;

blinkáč, -e, m. = dobytčí zvoněk (nářeč.);

blinkati = cinkat, cinkavě zvonit; b. (se) = bloumati (Mrš., nářeč.); b. čím = klátit (t.); o dětech = zvracet; slož. dokon.

po- se, o dětech = potřísniť se blinkáním; *vy-* = vyvrhnout, o dětech; *za-* = zacinkat; *blinkávati*, opak.;

blinknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. b. očima = hoditi (Mrš.);

blinkot, -u, m. = blinkání

blínovitý = podobný blínu; *blínový*, příd. k blín

blít, -u, m., rostl.

blíti, bliji, blij, blije, blijíc, blil, bliv, blit(i) = vrhnout, zvracet (zhруб.); slož. dokon. *po-* co, se; *z-*: je to k zblíti = špatné, že by se z toho člověk poblil (vulg.)

blivanina, ž. = co vyvrhneme; přenes. = něco velmi špatného (zhруб.).

***blízati** = lízati (nářeč.); vzniklo mylným rozložením z ob-lízati (lid. čes.)

blízce, **blízek**, **blízko**, v. blízký
blízký [-zek; -zce; -zko; -zkost]

= nedaleký, v nevelké vzdálenosti (místní), nedaleký, brzký (časově): b. dům, -ká doba...; b. komu, čímu srdci = milý; b. příbuzný = ne vzdálený; b. obsahem, b. obor... = podobný; je mi to blízké = známé, běžné, obírám se s tím;

jmenné tv. blízec, -zka... ve spoj.: býti blízec smrti, cíle, záhuby, pravdy || záhubě, pravdě; býti b. padesátky (Herrm.); blízce příbuzný, b. s čím souviseti || je to blízko; míti -ko do města...; býti, státi... b. koho, čeho; b. příbuzný; býti b. pravdě; blízko, stř. = blízkost (knižně): v jeho blízku... || na jejím blízku (č.-Chod);

2. stup. **blíže** [blúže, n i k. blúžeji]: b. cíl, doba...; býti komu b.; b. příbuzný; b. výklad, podrobnosti... = podrobnější, důkladnější; nic blíže nevěděti; c h y b. blíže na vyhlášece... m. blíže výklad, vysvětlení; míti blíže do Brna než do Prahy; státi... blíže koho; blíže poznat, seznámiti se

blízna, -zen, ž. = vrchol pestíku
blízoučký [-čko], **blízounký** [-nko; -nce] = zcela, velmi blízký

I ***blíž**, -e || **blúže**, ž. = blízkost (básnic.)

II **blíž** || **blúže**, příslov., v. blízký
blíženec [-nka], -nce, m. = dvojče; = člověk jinému velmi blízký, podobný; Blíženci, souhvězdí; -necký [-necky; -nectví], přid. k tomu: -necký život...

***blíženský**: -ská láska = k bližnímu (Baar)

blížiti, rozk. blíž: b. komu = ubližovat (lid.); = přibližovat (říd. kniž.); obyč. b. se ke komu, k čemu || řídč. komu, čemu = přicházet, přijíždět... do či blízkosti; vánoce, konec... se blíží = jsou blízké, brzy nastanou, nastane, nadejde; b. se ke konci; b. se pravdě = míti k ní blízko; b. se komu, čemu = býti podoben, podobati se (říd.); b. se komu, ke komu = sbližovati se s ním (Zey., Palac.);

slož. dokon. *při-* se ke komu, k čemu = dostati se do blízkosti; vánoce se přiblížily; přico komu = učinit blízkým, přístupným, zajímavým; *při-* se lidu... = zpřístupnit své výklady..., vmyslit se do lidového myšlení...; *s-* se s kým = důvěrněji se poznat; *u-* komu, si = ukřivdit, uškoditi si (na zdraví...);

-**blížovati**, slož. nedok. *při-*, *s-*, *u-*; **blúživati**, opak.

blízní, -ího, m., původ. = blízký, pak = jiný, druhý člověk

-**blížovati**, v. blížiti

blíže, v. blízký

***blkatí** = blčeti (sloven., Heyd.)

***blkotati** = bublati (Mrš.);

***-tavý** || ***-tný** = bublavý

bloc, franc.: *en bloc* «an blok» něco přijmouti, odhlasovati = šmahem, všecko, jako celek

bloček, -čku, m., zdrob. k

blok, -u, m., z franc. bloc = skupina, seskupení, svazek (domů, států, politic. stran...); = svazek papíru, sešit; = úsek (železniční trati); = uzavírací zařízení; **blokáda**, ž. = uzavření (přístavu, pobřeží atp.), osamocení (politic. strany...); = prozatímní výplň místo sazby;

blokovací přístroj = na blokování;

blokovati = uzavřít, uzavírat (přístav...), osamotit; = dávat blokádu (sazeč.); b. příjem =

zanést na blok; slož. dokon. *za-*; *blokovávati*, opak.;
blokový, příd. k blok: -vá signálová soustava (železnič.)
blond, neskl. příd., z franc. = rusý, plavý, světlý: je blond, má blond vlasy (lid. a hovor.);
**blonda*, ž. = světlá kadeř;
blondáček, -čka, m. zdrob. k *blondák*, -a, m. = člověk se světlými, plavými vlasy;
blondýn [-na || -nka], -a, m., z franc. blondin = člověk s plavými, světlými vlasy; zdrob. -nek, -nka, m. (říd.)
bloud, -a || *bloudek*, -dka, m. = člověk „bloudící“, bláhovec, „blázínek“; zdrob. *bloudeček*, -čka, m.; **bloudí* kůže = k. bloudova, bloudovská (šrám.); v. bloudovský
**bloudilec*, -lce, m. = kdo „bloudí“, toulá se;
bloudílek, -lka, m. = bloudilec, bloudek
blouditi, rozk. bludí, blouzen(i) || bloudění, v. dále; souvisí s blud = býti v bludu, bloudně, nesprávně věřiti (Palac., Jir.); = mýliti se, chybovati, býti v nejistotě, tápati: rozum, duch bloudí; pravdu mám já a ty bloudíš (šmil.); vědec, básník bloudí...; = mýliti se v cestě, neznati ji, hledati ji, choditi sem tam; = choditi bez cíle, toulati se; oči bloudí po čem = těkají;
slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-*, jen *pobloudilý*, v. tam; dále *poblouzen* || -ný a *poblouzení*, stř. = zmaten, -ný, -ní; *pro-* celou noc = blouděním ztrávit; *z-*, prostě dokon.; *zbloudilý* = kdo zabloudí; *za-* = ztratiti cestu; *za-* kam = náhodou, maně zajít, dostati se; *zabloudilý* = kdo zabloudí;
**-bluzovati*, slož. nedok. *z-* = šáliti, klamati (Holeč.); *za-* = blouditi (Kos.);
bloudívati, opak.

bloudivý [-vě; -vost] = bloudící, toulavý, těkavý, nejistý, bludný
**bloudovský* [-sky; -ství], **bloudský* [-sky; -ství], příd. k bloud = bláhový, pošetilý

blouma, m. = louda, tulák;
bloumati || b. se, bloumání = chodit bez cíle, loudati se, toulati se, okounět; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pro-* celý den;
bloumávati, opak.;
bloumarý = bloumající

blouznění, v. blouzniti

blouznil [-lka], -a, zdrob. -nílek, -lka, m. = kdo blouzní, snílek, zanícený horovatel; -*nilský* [-sky; -ství], příd. k tomu

blouzniti, neblouzni = zmateně mluvit, míti fantastické představy (v horečce, při duševní chorobě); = nadšeně horovat, sníti, toužebně si přát, býti zanícen (často pro něco nedostupného...); slož. dokon. *na-* se (mnoho); **o-* = obloudit; *pro-* celou noc = v blouznění strávit; *za-* si (trochu, mnoho);
blouznívati, opak.;
blouznivec, -vce, m. = blouznivý člověk; *blouznivý* [-vě; -vost] = blouznící

blud, -u, m. = nesprávné pojetí věci, omyl: uvést koho, upadnouti v b., vyvésti z bludu; = odchýlné nábožen. učení, přesvědčení; = nesprávný vědec. názor (hovor.)

bludař [-řka], -e, m. = kdo bloudí ve víře, sektář; -*řský* [-řsky; -řství] || **-řstvo*, příd. k tomu

bludice, ž. = planeta (zastar.); = meteor (Vrchl.); = bludička (básnic.); = nevěstka (Herrm.); zdrob. *bludička*, -ček, ž. = bludné světélko v bažinách; přenes. = cíl, ke kterému tápavě směřujeme; = přelud, klam; = nevěstka, potulující se v noci po ulicích; *bludičkový* = podobný bludičce || **bludičný*

*bludisko (Zey.) || obyč.

bludiště, str. = „místo, kde bloudíme“, množství něčeho, v čem se nevyznáme, splet, labyrint: b. cest, chodeb..., frází (Hlad.), myšlenek...; část vnitřního ucha

bludivec, -vce, m. = bloudilec; = bludný kámen (Třebíz.);

**bludivý* = bludný (kámen), spleť

bludný [-ně; -nost], příd. k blud = nesprávný, mylný, chybný: b. kruh, -né cesty; = odchylovající se od nábožen. víry; = bloudící (Jir.); = potulný, toulavý: b. rytíř (Holeč.); chodit jako -ná ovce, duše = bez cíle, s jednoho místa na druhé; -ná hvězda = meteor (kniž.); bludný balvan, kámen, v. balvan; -né světlo = bludička (lid.)

bludovit, -u, m., hornina, erlán

blueta «bly-», zdrob. -tka, -tek, ž., z franc. *bluette* = slovesná, hlavně dramatická drobnost

bluf(f), -u, m., z angl. = ohromení na oko, klam, předstírání

blum, v. blim

bluma, ž., z něm. *Pflaume* = slíva; přenes. = troupa, nekňuba (lid.); loňské blumy = stará zpráva (hovor.); zdrob. *blumka*, -mek, ž.; *blumový*, příd. k bluma

bluňk, citoslov. vystihující zvuk při pádu předmětu do vody = žbluňk; **bluňka*, -něk, ž. = bublina;

bluňkati, -knouti = žbluňkati, -knouti; *bluňkavý* = žbluňkavý

bluza «blú-», ž., z franc. *blouse* = lehký kabátek muž. i žen., halenka; zdrob. *bluzka*, -zek, -zička, -ček, ž.

-**bluzovat**, v. bloudit

***blýsk**, -u, m. = zablesknutí, třpyt

blýskač || *blý-* (Mah.), -e, m. = plechové lesklé rybí vnadidlo, třpytka; = lesklá cetka (Koll.); *blýskáček*, -čku, m., zdrob. k tomu; b., -a: b. řepkový, brouk
blýskanice, ž. = blýskání, o bles-

ku; = záblesky: b. šrapnelů (Olbr.)

blýskati = blýskati se (říd.); b. očima, mečem... = způsobovat lesk, záři, třpyt;

b. se, neosob. blýská se... = vzniká blesk; blýskati se, o očích, o meči... = blyštět se, svítiti, třpytiti, lesknouti; přenes. úsměv... blýská v očích; b. se učeností... = stavět ji na odiv, chlubit se; slož. dokon. *na-se* (mnoho); *blýskávati*, *blýskávavati* (se), opakov.;

v. blýsknouti

blýskavě, v. blýskavý

blýskavice, ž. = blýskání bez hřmění, na časy; = třpyt, lesk (kniž.)

blýskavka, ž. = blýskavice (lid.)

blýskavý || **blysklavý* [-vě; -vost] || *blysknavý* (*blýsk-*) [-vě; -vost] = třpytivý, lesknoucí se, zářivý; přenes. = okázalý, stavěný na odiv: b. vtip, -vá učenost...

blýsknouti, -skl, -sknuv, -sknutí, dok. k blýskati, o blesku || obyč. b. se; b. očima; b. || b. se = zalesknouti se, zatřpytiti, zazářiti, zasvítiti; přenes. o úsměvu, o hněvu...; blýsklo mu hlavou, myšlenka... mu blýskla = blesklo, bleskla, kmitlo, kmitla; b. se učeností; slož. dokon. **z-* = zahlédnouti (Majer.); *za-* se, o blesku atp.; *zablýsklo* se mi v očích

***blýskný** [-ně; -nost] = blýskavý
blýskot || *blý-*, -u, m., *blýskota* || *blý-*, ž. = blýskání, třpyt, lesk (kniž.); *blýskota*, *blý-*, též = cetka (t.);

blýskotati (se) || *blý-* = blyštět se, třpytiti se, lesknouti se, zářiti (t.);

blýskotavý || *blý-* [-vě; -vost] = blyštící se, blýskavý;

***blýskotina**, ž. = blýskání (Jungm.);

***blýskotný** [-ně; -nost] = blýskavý

***blyštek**, -šku, m. = pryskyřník (lid.)

blyštětí, -štítí (říd.) || obyč. *blyštětí se, -štítí se*, 3. mn. -ští || zříd. *blý-* = lesknouti se, třpytiti se, zářit; b. se čistotou...; b. se vědomostí = blýskati se; slož. dokon. *za-* se; *blyštívati se*, opakov.; *blyštivý* [-vě; -vost] = blýskavý, třpytivý || *blyštný*

boa, z lat., 1. m. || řídč. ž. neskl., z *boa constrictor*, hroznýš (básnic.);

2. stř. || ž. neskl. = kožíšina kolem krku, přes ramena

bob, -u, m., rostl. i její plod;

bobeček, -čku, m., zdrob. k bobek, -bku || *b.*, -čka, m., k bobek, -bka; též = (hezka) písarka, úřednice (jen hovor., žert. n. hanl.);

bobek, -bku, m. = vavřín (zastar.), jeho drobný plod, podobná drobná věc, kozí, ovčí, zaječí... trus; sedět na bobku, sednouti si na bobek = v dřepu, do dřepu;

bobek, -bka, m. = dítě; = malý člověk (lid. a hovor.)

Boběš, -bše || -beše, m., příjm. z Josef

bobík, -a, m., zdrob. k bobek

bobiště, stř. = bobové pole

bobkovitý = podobný bobku;

bobkový list, též jako koření; b. věnec = vavřínový (zastar., žertov.)

bobovina, ž. = bobový chrást; -viště, stř. = bobiště; -vitý = podobný bobu;

bobový, příd. k bob

bobr, -a, m., hlodavec; *B.*, -u, ves v č.; *bobrovice*, ž. = čepice z bobroviny; *bobrovina*, ž. = bobří kožíšina; *bobrový*, příd. k bobr || *bobří*; bobří stroj, v. stroj;

bobřík, -a, m., zdrob. k bobr; b. pižmový, hlodavec (jiný než bobr), krysa pižmová;

bobřina, ž. = bobrovina

bobsleigh «bobslej», -ghe «-je», m., angl. = říditelné rohačky, jízda n. závodění na nich

***bobtavý** = bobtnající

***bobtětí** = bobtnati; slož. dok. *na-*; přenes. = zbohatnouti (ojeď.)

bobtnati || často *botnati* = zvětšovatí se (vlhkem, při vaření), o hrachu, o dřevě...; = nalévatí se, o pupenech (Mach.); = vzdouvatí se, o vodách (Baar); = vzrůstatí, o naději (Č.-Chod); slož. dokon. *na-*; nabobtnalý;

bobtnávati, opakov.

bobule, ž. = dužnatý plod; zdrob. -lka, -lek, ž.; -lovitý = podobný bobuli; -lový: -vá slupka...

boccacciiovský «bokačov-» příběh... = v duchu ital. spisovatele jménem Boccaccio

boček, -čku, m. zdrob. k bok

bočtí, obyč. *b. se* = točiti se, stavěti se bokem, na bok, zabočovat, nepadnouti dobře, o šatu (Svět.), straniti se lidí (říd.); b. se, o kohoutech = stavěti se bokem || b. se na koho = mračiti se (lid.); slož. dokon. *od-* s cesty, od cesty = dáti se bokem, stranou, uhnout; *od-* od programu, v řeči od hlavního předmětu = uchýliti se, *od-* se; *vy-* z programu, v řeči; *za-* kam = zahrnouti v cestě; přenes. v řeči = *od-*;

-bočovatí, slož. nedok. *od-*, *vy-*, *za-*

bočtý [-tě; -tost] = jdoucí, směřující na bok, zakřivený, křivý (říd.); b. pohled = se strany (Č.-Chod); = bokatý (Vanč., Těver)

bočivý [-vě; -vost], o chůzi = bokem (říd.)

***bočmo**, příslov. = s boku, bokem

boční || řídč. *bočný* = na boku, postranní (ulice, stěna...); boční, bočný krok = na bok, bokem (Mrš.);

bočnice, ž. = boční stěna, prkno, postranice;

bočník, -u, m., z pol. = brak, šunt (elektrotech.)

bočný, v. boční

-bočovatí, v. bočiti

bod, -u, m. (souvisící s bodnouti, bodati) = bodnutí (zbraní, lékař. nástrojem); = nekonečně malé místo v prostoru znázorňované tečkou; v mluv. = tečka (zast.); b. tání, mrazu, varu... = hranice, mez; mrtvý bod vývoje, jednání... = okamžik, doba, kdy vývoj... ustane; světlý, choulostivý bod v životě... = okamžik (kníž.); opěrný bod vojen. = místo hlavní opory, základna vojen. pohybů; jinak = to, oč se opíráme, opora (při výkladech...); styčný bod = bod, v kterém se něco stýká; přenes. = to (vlastnost, stránka), co máme s někým společného;

= jednotka hodnocení výkonu sportovního, školního a j.; první bod programu = část, oddíl atp.; podob. bod diskuse; v tomto bodě se shodujeme = v této věci, po této stránce

bodací = na bodání

***bodadlo**, -del, stř. = bodací nástroj (Erb.)

bodák, -u, m. = bodlo, krátká bodná zbraň; *bodákový* útok = ú. bodáky

bodalka, -lek, ž., moucha

bodaná, ž., hra

bodati, -dám = píchat něčím ostrým; = štipat, o hmyzu; o očích = píchat; b. zrak v zem (Zey.) = upíratí do země; b. slovy... = dráždit, popouzet, popichovat; = pobádat (So.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* = popíchat, poštipat; *roz-* = rozpíchat;

bodávati, opak.; slož. nedokon. *na-* co nač = napichovati; *pro-*, *při-*, *roz-*, *v-*, *za-*;

v. bodnouti;

bodavý [-vě; -vost] = bodající, pichlavý, štipavý, kousavý

***bodcovaný** = s bodcem (Mrš.);

bodcovitý = podobný bodci

bodden, -u, m. = plytká pánev zaplavená mořem (zeměpis.)

bodec, -dce, m. = ostrý konec, hrot, špička, nástroj k bodání

bodeček, -čku, m., zdrob. k bod

bodega, ž., španěl. = vinárna

bodej || obyčej. *bodejť*, řidč. *bodejž* (z bůh daj, dajť, dajž = bůh dej). 1. potakací příslov. = ano, ovšem, zajisté, jakpakby ne, toť se rozumí; často ironicky = nikoli, to se mylíš, mylíte: Byls tam? Bodejť, no bodejť; — se slovesem z předešlé věty: Byls tam? Bodejť, byl; Znáš ho? Bodejť, znám; se zápor. podmiňov. způs. ve význ. přitakacím: Znáš ho? Bodejť bych neznal || Bodejť by ne, bodejť ne; — s klad. podmiň. zp. ve význ. odmítavém: Nechoď tam! Bodejť bych šel; — se spojkou že: Znáš ho? Bodejť, že znám || (výpustkou slovesa) Bodejť že = ano...; — s přič. minul. (nářeč.): Máš-li nevěstu? Bodejť neměl (Jir.);

2. práci částice = kéž (zastar.), s ozn. zp. min.: bodej mu oči vytekly! (Jir.); bodejž není... (Dyk); s podmiň. zp.: bodejž by tě husa kopla (lid.)

bodení, stř. = píchání, bodnutí, od původu podstat. jm. slovesné k slovesu būsti, bodu, v. tam

***bodený**, z boden od būsti, bodu = bodný, o ráně (Jir.)

bodík, -u, m., zdrob. k bod

bodláček, -čku, m., zdrob. k bodlák; *bodláčí*, stř. hromad. = bodláky; přenes. = útrapy, nesnáze (Mach.) || ***b.**, přid. k bodlák: b. rod (R. Svob.);

bodlák, -u, m., ostnatá rostl.; = něco pichlavého, tříška, trn..., bodlina; *bodlákovitý* = podobný bodláku; *bodlákový*: -vá růže = květ bodláku; -vý řád = skotský řád rytířský

bodlanka, -nek, ž., hmyz

bodlavý || ***bodlivý** [-vě; -vost] = bodající, pichlavý; = kousavý (vtip, ironie)

bodlice, čast. zdrob. *bodlička*, -ček, ž. = tuhý list jehličnatých stromů, jehlice, jehlička; *bodličí*, stř. hromad. = bodlice

- bodlina**, ž. = ostrá tenká věc, která bodá, osten, bodlák; *bodlinatéc*, -tce, m., hlodavec (= „bodlinaté“ zvíře); -*natý* = s bodlinami; *bodlinka*, ž., zdrob. k bodlina
- bodlivý**, v. bodlavý
- bodlo**, -del, stř. = bodák
- *bodmo**, příslov. = bodnutím, bodáním, bodaje...
- *bodnatý** = s hroty, pichlavý
- bodnouti**, -dl, -dnuv, -dnut(i), dokon. k bodati; slož. dokon. *na-co nač*; *pro-*, *při-*, *roz-*, *v-*, *za-*
- bodný** = bodací (zbraň); = vzniklý bodnutím (rána)
- bodoni** «-dóny», písmo b. = tiskář. písmo nazvané podle ital. knihtiskaře jménem Bodoni
- bodovací systém** = podle kterého se boduje; b. činitel; *bodovati* = stanovit body při klasifikaci hry atp.
- bodový** [-vost]: -vá soustava = s. bodů; -vost = nepatrný rozměr, jako má bod, tečka (šal.)
- *bodrácý** [-cky] = bodrý; **bodrák*, -a, m. = bodrý člověk
- *bodro-měšťácký**, příd. k bodrý měšťák = bledermelerovský (Č.-Chod); **myslný* = dobromyslný, dobrácý
- bodrý** [-ře; -rost], z ruš. (po prvé v RK.) = čilý, bujarý, obyčej. = dobrácý, dobromyslný
- bogomil**, -a, m. = člen středověké nábožen. sekty jihoslovan.; -*lský* [-lsky; -lství], příd. k tomu
- bodu**, v. bůsti
- *bohaborjnicství**, stř. = život v bázni boží..., opatrnictví; *bohaborjný* [-ně; -nost] = bojící se boha, zbožný, žijící v bázni boží (člověk), řádný, spořádaný (život)
- bohacovati**, v. bohatiti
- boháč** [*bohačka* || **bohakyně*], -e, m. = bohatec, bohatý člověk; **boháčský* [-sky]: -ské způsoby
- bohadle**, příslov. z boha dle = pro boha (věřte mi), na mou věru (staroč., Jir.)
- bohakyně**, v. boháč
- *bohaplý** [-ně; -nost] = plný boha, božský (Zey.)
- boha-prázdný** [-ně; -nost] = komu není nic svaté, bezbožný, hříšný, rouhavý, nestoudný (člověk, řeč...); -*prostý* = kde není bůh, o vzduchu (Č.-Chod); -*pustý*, v. bohopustý
- bohat**, -tě, v. bohatý
- bohatec**, -tce, m. = boháč, bohatý člověk
- bohatějl**, -jší, v. bohatý
- *bohatěti**, -tějí = bohatnouti
- bohatiti**, bohacen = činiti bohatým, rozhojňovat, rozmnožovat (říd. kniž.), obyč. obohacovat; slož. dokon. o- jazyk novými slovy...; o- se = nabýti bohatství; *obohacovati*, slož. nedokon.
- *bohatkyně**, ž. = bohačka (Tyl)
- bohatnouti**, -tl, -tnuv, -tnutí = stávat se bohatý; slož. dokon. z-; *zbohatlý*
- bohatost**, v. bohatý
- bohatství** || **-stvo*, stř. = značné jmění, majetek, zámožnost; = hojnost, veliké množství, bohatost
- bohatý** [-t; -tě; -tost] = mající velké jmění, velký majetek, majetný, zámožný (člověk, rodina...); býti bohat || bohatý člověk; = mající něčeho hojnost, množství, rozmanitý v něčem: b. jazyk (= b. výrazovými prostředky), b. život (= b. činy, událostmi...), b. klas. -tá knihovna, -té sbírky...; bohatý čím || b. nač: b. na statky; sv. Agata bývá na sních bohata (pořek.) || řídč. b. v čem: jazyk b. ve výrazových prostředcích; 2. stup. *bohatější* (kniž.) || *bohatší* [-těji]
- bohatýr** [-rka], -a, m., z ruš. = hrdina, rek bájí a pověstí; přenes. bohatýr ducha = velký duch, b. práce = kdo vykoná něco velkého; b. myšlenky -*týrský* [-sky; -ství] = hrdinný, rekovný; **-týrstvo*, stř. hromad. = bohatýři
- bohdá**, příslov. = bůh dá, doufejme, zajisté: toho bohda nebude, aby..., to se bohda nestane

Bohdal, -a, m., vlast. „bóh, Bóh (= bůh) dal“, za řec. Theodor, muž. jm., ves v č.; odtud míst. jm. *Bohdalov, Bohdalovice, Bohdalec*, -lce, *Bohdalice, Bohdalln*

Bohdan [-na], -a, m., křest. jm. za řec. Theodor [-ra]; zdrob. *Bohdánek*, -nka, m.

***bohdejť** || *-dejž* = bodejť

bohém [-mka], -a, m., z franc. bohème, vlast. = cikán, přenes. = nespořádaně, bezstarostně žijící nadaný člověk; *bohéma*, ž. = družina bohémů, bohémství, bohémský život, -ské prostředí

bohemář, -e, m. = latin. slovník s českými slovy

bohemikum, -ka, stř., obyč. pomn. -ka, -k, z lat., 1. = jazykové čes. droby v starých pramenech cizích, na př. čes. jména v lat. kronice Kosmově; 2. bohemikum = český spis, česká kniha (v cizích knihovnách), cizojazyčný spis o něčem českém, zpráva o Čechách, něco čistě českého

bohemismus «-zmus», -mu, m. = jazykový prvek (hláska, slovo, tvar, vazba) v cizím jazyce, vzniklý vlivem češtiny; na př. bohemismy v církevněslovan. jazyce;

bohemisovati «-zo-» = počesťovati;

bohemista, m. = filolog, obírající se s českým jazykem a s literaturou; *-stický* [-cky] = týkající se bohemistiky; *-stika* «-sty-», ž. = čes. filologie

bohémka, v. bohém

***bohémovati** = žít bohémsky; slož. dokon. *do-* (Kronb.)

bohémský [-sky; -skost]: b. život... = jaký vedou bohémi, nespořádaný, bezstarostný; -skost = bohémský ráz; *bohémství*, stř. = bohémský život, -ské smýšlení ...; *bohémstvo*, stř. hromad. = bohémové

boho-, kmen k bůh ve slož.:

**-bojný* = bohabojný;

-člověctví, stř. = božská a lidská podstata (teolog.);

-člověk, -a, m., o Kristu = bůh a zároveň člověk (teolog.);

**-plodivý* = plodný jako bůh (šm.);

-pocť, ž. = božská pocť, uctívání boha, jako boha;

**-podobný* [-ně; -nost] = podobný bohu (Pal.);

**-pusta*, ž. = spousta (čech);

-pustý || řidč. *bohapustý* [-tě] = „kdo se pustí, spustí boha“, bohaprázdny; -stá práce = těžká, tma = úplná (řid.); = pusto-

-rodice, ž. || obyč. *-rodička* = Panna Maria;

-rodý = zrozený z boha, božský (kniž.);

-rovný [-ně; -nost] = rovný bohu, jako bůh, velebný, vznešený, přenes. = nemírně sebevědomý, domýšlivý;

-slov, -a, m. (zastar.) || obyčej-

-slovec, -vce, m. = kdo se obírá s bohoslovím, posluchač bohosloví, teolog; *-slovecký* [-cky] seminář = pro bohoslovce; -cké studium = s. bohosloví; -cká otázka = spadající do bohosloví; *-sloví*, stř. = nauka o bohu, teologie;

-slovní = bohoslovecký, spadající do bohosloví || *-slovský* (Mas.);

-služba, -žeb, ž. = sloužení bohu, bohům, nábožen., církevní obřad; *-služebný* [-ně; -nost] = týkající se bohoslužby

Bohouš, -e, zdrob. *Bohoušek*, -ška, m., domác. tvary k Bohumil, Bohumír, Bohuslav

***bohovati** = býti bohem, vládnouti jako bůh (obroz., Holeč.)

boho-věda, ž. = bohosloví (řidší než toto); *-vědný* = bohoslovní; *-vláda*, ž. = vláda bohů, boha, jejich, jeho zástupců na zemi, theokracie; *-vládný* = v duchu bohovlády, theokratický;

**-zvěstný* = zvěstující boha. (Vrchl.)

***bohpmozi** || *bopomozi*, citoslov. z věty bůh pomozi = bůh pomáhá, bože, běda (zastar.)

bohudík(y), příslov. ze jmenné věty bohu dík(y) = budiž bohu dík, zaplať Pán Bůh: Jste zdraví? Bohudík; nevětně, často s odstínem na štěstí: jsem b. zdrav; nic se b. nestalo

bohulibý [-bě; -bost] = libý, líbivý se bohu, bohumilý, bohabojný, zbožný, ctnostný (čin, úmysl, život...)

Bohumil [-la], -a, m., křest. jm. za řec. Theofil

Bohumileč, -lče, ž., ves v Č.

bohumilý [-le; -lost] = milý bohu, bohulibý

Bohumír, [-ra], -a, m., křest. jm., sr. něm. Gottfried

Bohuna, zdrob. *Bohunka*, ž., domácí. tvary k Bohumila, Bohuslava;

Bohunice, m. pomn., vsi

Bohuslav [-va], -a, m., osob. jm.; B., -vě || -ví, ž., ves; -vice, ž. pomn., vsi

Bohuš [-ška], -e, zdrob. *Bohušek*, -ška, m., domácí. tvary k Bohumil, Bohumír, Bohuslav

bohužel, citoslov., původ. jmenná věta = budiž bohu žel, budiž bohu žalováno: Je to pravda? Bohužel; příslovečně: je to bohužel pravda

bohyně, 2. mn. -ní || -ň, ž., žen. protějšek k bůh = ženská bytost nadpřirozená; b. svobody, módy... = svoboda, móda; symb. vznešenosti, krásy, pýchy: kráčet jako b. ap.; odtud b. = vznešená, krásná, pyšná žena; = zbožňovaná žena

***boch**, -u, m. = trup zabitého dobytčete, plát masa: boch slaniny (Jir.)

bochan, -u, m. = velký bochník (lid. a hovor.);

bochánek, -nku, m. = malý bochník, velikonoční mazanec; *bochánkovitý* = podobný bochánku

***bochnice**, ž., pokrutiny (nář., Hol.)

bochníček, -čku, m., zdrob. k bochník; *bochníčkovitý* = podobný bochníčku;

bochník, -a || -u, m. = chléb ku-

latého tvaru; = něco podobného: b. sýra...; *bochníkovitý* = podobný bochníku

boj, -e, m. 1. = bojování, bitva; krvavý, krutý... boj; boj vést, svádět, svést, začít, vyhrát, prohrát; pustiti se do boje || (kniž.) v boj; utkati se, sraziti se bojem; vypovědět boj; 2. = nevojen. zápas, úsilí, snaha o něco, přemáhání někoho, něčeho...: umělecký, vědecký, třídní, životní, duševní boj; boj člověka s přírodou; boj proti nákaze, proti státu...; boj se smrtí, s nemocí; boj na život a na smrt = při kterém jde o bytí a nebytí; *Boj*, -e, m. psí jméno

***bojáclivý** || zprav. *bojácný* [-ně; -nost] = bojící se, bázlivý

bojar [-rka], -a, 1. mn. -ři (Čelak. -ré), m., z ruš. n. z jihoslov., druh ruského, jihoslov. hrdiny, šlechtice; = vůbec hrdina, šlechtic, statkář (kniž.);

bojarin (říd. kníž.) || zčešt. *bojařin*, -a, m. (Čelak.), podle ruš., jen v jedn. č. = bojar;

bojarský [-sky], příd. k bojar; přenes. = hrdinský, rekovný;

bojarstvo, stř. hromad. = bojaři

I boje «bó-», ž., z něm. = plovák v moři

II boje, v. hoje

***bojec**, -jce, m. = bojovník (hanl.)

bojechtivý [-vě; -vost] = chtivý boje, bojovný;

***lačný** [-ně; -nost] = lačný boje, bojechtivý;

-schopný [-ně; -nost] = schopný boje

bojíček, -čku, m., zdrob. k boj (citové)

bojím se, v. báti se

bojínek, -nku, m., b. luční, tráva

bojiště || ***bojoviště**, stř. = místo boje vojen. i jiného

bojka, -jek, ž. = pás (těloc.)

bojkot, -u, m., podle angl. kapitána Jamesa Boycotta († 1897), na kterého Irové vyhlásili společenskou klatbu = úmyslné pomíjení podniku, odmítání jeho výrobků,

pomíjení státu, společenské vrstvy, osoby, přerušení styků; výhlásiti bojkot proti komu, na koho, nač, uvaliti bojkot na koho; *bojkotovati* koho, co = prováděti bojkot proti komu, čemu

***bojný** = jsoucí k boji

Bojóťan [-nka], -a, m. = obyvatel starořec. Boiotie; zobec. b. = omezenec, hlupák (kniž.); *bojóťanství*, stř. = hlupáctví, omezenost (t.)

***bojovatel**, -e, m. = bojovník (Havl.)

bojovati = vésti, míti boj, zápas: b. s nepřáteli, se smrtí; b. proti někomu; b. za vlast, za svobodu, o někoho, o něco; b. spravedlivý, marný, zoufalý boj (ve vyšším slohu); b. v životě = přemáhati životní nesnáze...; b. s neporozuměním... = přemáhati je; b. sám se sebou = nemoci se rozhodnouti, být v rozpacích; slož. dokon. *do-* = dokončiti boj, přenes. = skonati; *do-* se čeho = bojem, zápasem se domoci; *na-* se (mnoho); *pro-* co = vy-; *pro-* se čím = bojem to překonati; *vy-* co = bojem toho dosíci, domoci se; *bojovávati*, opak.

Bojové «Bó-», -jů, mn., keltský kmen

bojově, v. bojový

bojoviště, v. bojiště

bojovnícký [-cky], příd. k bojovník; -cká řada = řada bojovníků; = zápasnický...; -cké nadšení...; *bojovnictvo*, stř. hromad. = bojovníci;

bojovník [-nice], -a, m. = kdo bojuje, voják, kdo vede boj, zápas, usiluje o něco, zastánce...; boží bojovníci = husité

bojovný [-ně; -nost] = chtivý, milovný boje, zápasu (národ, člověk, řeč...); = sloužící boji: -né vozy (Jir.); = jako v boji: nepřátelský b. vztah (R. Svob.)

bojový [-vě], z ruš. = vztahující se k boji, hotový k boji, bitevní: b. oddíl, pochod, -vá řada

bojský, příd. k Bojové

***bojůvka**, -vek, ž. = bojový oddíl politic. povahy; -kář, -e, m. = člen bojůvky (Zápot.)

bok, -u, m. = postranní část těla od paží ke kyčlím; s boku na bok se obracet...; podepřít si boky, popadat se smíchy za boky; státi komu, míti meč po boku; vpravo, vlevo v bok!, tělocvič. povely; státi komu po boku = býti mu nápomocen; podob. postaviti se komu po bok = přidati se k němu; stavět koho po bok komu = na roveň; žít po boku muže = s mužem; dítě z levého boku = nemanželské, levoboček; jít bok po boku = těsně vedle sebe; = postranní část, křídlo, stěna ...: bok lodi, skříně, vojska; napadnout nepřítele s boku, vpadnout mu v bok, do boku; cesta bokem (zříd. bok) vesnice = stranou; hledět bokem = stranou, úkosem (Bezr.); s boku = se strany;

bok, obyč. pomn. boky = kyčle; v. boček, bůček

boka, ž., z ital. bocca = zátoka

bokačovský, v. boccacciiovský

bokatěti, -tějí = stávat se bokatý; slož. dokon. *z-*; *bokatívati*, opak.;

bokatý [-tě; -tost] = mající velké boky

bokovnice, ž., druh hrazení

bokovník, -u, m. = provaz do boků vozu

bokový, příd. k bok = bokem (průřez); -vá rána = do boku

boky, pomn., v. bok

bol, -u, m. = duševní bolest, žal, zármutek (kniž.); b. nad čím; způsobiti komu b.

boláček, -čku, m., zdrob. k

bolák, -u, m. = bolavé místo, bolavá rána

bolavěti, -vějí = stávat se bolavý, bolet (říd.): bolavěl mu z toho charakter = bylo mu to proti mysli (Č.-Chod); obyč. slož. dokon. *roz-* se || *rozbolaviti se* = rozboleti se; *rozbolavělý*; přenes. = zatrpklý, roztrpčený (Herb.)

*bolaví, stř. = bolák (Č.-Chod) ||

*bolavina

bolavka, -vek, ž. = bolák (lid.)

bolavý [-vost] = bolící, churavý (ruka, noha...); = churavý, o člověku (velmi řídk.); přenes. -vá otázka = která nás bolí, těžká, nepříjemná, choulostivá, nerozřešená; podob. -vá stránka čeho, -vé místo

bóle, v. bowle

Boleboř, -e, ž., ves v Č.

bolehlav, -u, m., jedovatá rostl., šťáva z ní; symb. jedu, utrpení, trpkosti; -hlávek, -vku, m., rostl.; -hlavový jed

Bolehošť, -tě, ž., ves v Č.

Bolech, -a, Bolek, -lka, m., příjm. z Boleslav

*bolemyslný [-ně; -nost] = jsoucí „bolné mysli“, zádušný (zast.)

bolen, -a, m., ryba

bolení, stř., v. boleti

*bolečko, -ček, stř. = blatouch (lid.)

*boleráz, -u, m. = zimostřáz (nářeč.)

bolerko, -rek, stř., zdrob. k bolero 2;

bolerkový, příd. k tomu;

bolero, 1. m. || stř., španělský tanec; 2. stř. = kabátek bez rukávů, špensr

Boleslav, -a, m., křest. jm.; B., -vě || -vi, ž., Stará, Mladá B., obce v Č.; Boleslavsko, stř. = boleslavský kraj; boleslavský, příd. k Boleslav

bolest, -i, ž. = bolení, bol, nepříjemný tělesný pocit při úderu, zranění, nemoci: b. hlavy, v hlavě, zubů; často množ. bolesti; = rána (lid.); = žal, zármutek: b. nad smrtí...; s -stí něco udělati ...; = starost, nesnáze, trampota

bolestín [-nka], -a, m. = kdo ze sebe dělá trpitele, citlivůstkář; někdy = to, co působí bolesti, nesnáze, trampoty, bolest; zdrob. bolestínek, -nka, m.; bolestínský [-sky; -ství] = trpitelský, citlivůstkářský, naříkavý

bolestiplný = plný bolestí, strastný, bolestivý (kniž.): b. život (Mrš.), pohled (Herrm.)

*bolestiti = naříkat, truchlit

bolestivý [-vě; -vost] = způsobující bolest, zármutek, plynoucí z bolesti, citlivý na bolest

*bolestka, ž., zdrob. k bolest

bolestné, -ho, stř. = náhrada za způsobenou bolest

bolestně, v. bolestný

*bolestněti, -něji || -niti = bolestiti; = nabývati bolestného výrazu; slož. dokon. z- (Svob.)

bolestný [-ně; -nost] = způsobující bolest, zármutek, bolestivý, bolící (rána, operace...); -ná hodina = h. bolestí, o porodu (Herit.); vůz s bolestným nákladem = s raněnými (Jir.); = svědčící o bolesti, plynoucí z ní (pohled, úsměv, výraz...); = strastiplný (život); -ně se podívati, usmáti

boleta || lid. poleta, pa-, ž., z ital. bolletta = stvrzenka o zaplacení potravní daně, mýta atp.

boleti, 3. mn. boleji i bolí, boleje || část. bole, -íc = působit bolest tělesnou i duševní, rmoutit, trápit; bolí mě, jej... (se 4. p.) hlava; bolí mě, že... = rmoutit, hněte; bolí mě z toho hlava, přenes. = rmoutí mě to, tíží, souží; už ho hlava nebolí = je mrtev (lid.);

slož. dokon. *do- = boleti do konce (Jir.); o- = přestat bolet, přestat působit zármutek: už mě to obolelo; v. obolený; pře- = o-; v. přebolený; roz- se = začít (silně) boleti; *roz- koho = způsobiti mu bolest (Majer.); v. rozbolený;

za-, prostě dokon.: zabořilo mě v noze; zabořilo mě to = zarmoutilo; v. bolívat

boletka, ž., zdrob. k boleta

bolid, -u, m., z řeč. = ohnivá koule vzniklá při průletu meteoru ovzduším

*bolinkati = boleti, mazlivě, jako spinkati (Rais)

bolívatí, opak. k boleti; slož. nedok. *po-* = trochu, chvílemi boleti; *roz-* se, k rozboleti se (Světl.); zesíl. *bolívatí*

Bolívie «-lívije», ž., *bolívijský*, příd. k tomu

bollandista «-dys-», m. = člen jezuitské společnosti, nazvané podle jesuity Jana Bollandy

bolně, *bolno*, v. bolný

bolno-, kmen k bolný ve slož.:

**blahý* = bolný a přitom blahý, sladkobolný;

**sladký*, obyč. sladkobolný, v. tam;

**zvuký* = bolně zvučící

bolný [-no; -ně] (kníž.) = bolavý (ojediň.); = bolestný, žalostný; je mi -no; -ně se usmáti

***bolobřich**, -u, m. = bolení břicha (nářeč., Baar)

bolometr, -u, m., z řeč. = přístroj na měření záření

boloňský, příd. k Bologna «-ňa»

***bolooký** = s bolavým okem (Č.-Chod)

***bolšán** || **bolšoun*, -nský = bolševik, -vický (hrubě hanl.)

bolševický [-cky; -ctví], příd. k *bolševik* [-vička], -a, m., z ruš. =

člen komunistické strany (z bolšij = větší, většinový, t. j. člen většiny bývalé rus. sociální demokracie, proti straně menševiků, t. j. menšinové); přenes. = nespokojenec, bouřlivák... (zhrub.); *bolševisace* «-za-», ž. = bolševisování;

**bolševismus* «-zmus», -mu, m. = bolševictví;

bolševisovati «-zo-» = dávatí bolševický ráz; -visovati se = přijímatí bolševický ráz; slož. dokon. z-

bolševník, -u, m., rostl.

bolšoun, v. bolšán

boltecový, příd. k

boltec, -tce, m. = vnější část ucha

***boluplný** [-ně; -nost] = plný bolu, bolestný

***bolůstečka**, ž., zdrob. bolest (Heyd.)

bolzanismus «-nyz-», -mu, m. = filosofic. směr podle zásad B. Bolzana (1. p. -no); -nista || -novec, -vce, m. = jeho stoupenec; -novský [-sky; -ství] = v duchu Bolzanově

bomba, bomb, ž., z ital. = kulovitá střela s doutnákem nabitá výbušninou, puma; působilo to jako b. = vzrušené, jítřivé; bomba = kovová nádoba na plyny

bombardement «-dmá», stř. neskl., z franc. = bombardování;

bombardér, -a, m., z franc. = dělostřelec (zastar., Jir.); = bombardovací letadlo; -rský = dělostřelecký (Jir.)

***bombardista** «-dys-», m. = bombardonista (lid.)

bombardon, -u, m., z franc., dechový nástroj basový; -donista «-nys-», m. = hráč a bombardon; -donový zvuk

bombardovací = na bombardování (letadlo);

bombardovati, z franc., b. co = ostřelovati z děl; b. koho dotazy... = zahrnovat, zasypávat, dotírat (hovor.); slož. dokon. na-se (mnoho); v. vybombardovaný

bombardový = bombardonový

bombast, -u, m. = nabubřelost, prázdná mnohomluvnost, frázovitost (podle lékaře a chemika Theophrasta Paracelsa Bombasta, 1493—1541); *bombastický* [-cky; -čnost] «-styc-», «-styč-» || **stní* [stně; -stnost] = s bombastem, nabubřelý;

bombastika, ž. = bombastičnost

bombička, -ček, ž., zdrob. k bomba

***bombík**, -u, m. = knoflík (nář., Jir.)

***bombilati se** || *bombolati* = bimbati se, houpati (nář.)

***bombomet**, -u, m., z ruš. = vrhač bomb; -metčík, -a, m., z ruš. = voják vrhající bomby

bombon, v. bonbon

bombovatí co = dávatí (dátí) čemu tvar bomby, vypouklý (odbor.)

I **bon**, -u, m., z franc. = poukázka, zatímni stvrzenka

II **bon**, příslov., franc. = (je) dobře, při souhlasu (hovor.)

I **bona**, *bonna*, ž., z franc. *bonne* = chůva v buržoas. rodinách

II ***bona**, ž. = zimní čepice (nář., Jir.)

bona fide «-ná fi-», lat. = v dobrém úmyslu, v domnění, že to není chybné, špatné

bonapart, -u, m. = tvrdý, stojatý límeček v starších dobách (Rais); podle Napoleonova rodinného jména Bonaparte;

bonapartismus «-tyz-», -mu, m. = hnutí pro dynastii Bonapartů ve Francii, vládní soustava franc. po revoluci; *-tist* «-tyst» (hovor.) || *-tista*, *-tovec*, -vce, m. = přívrženec bonapartismu; *-tistický* «-tystyc-» = v duchu bonapartismu

bonbon «bombón», -u, m. z franc. = cukrátko; přenes. = lichotka (hovor.); = bomba (žert., Neum.);

bonbondář [-řka], -e, m. = dělník [-nice] v bonbónové továrně; **bonbonek** || *bonbó-*, -nku, m., zdrob. k bonbon;

bonboniéra «-ňjé-», ž. = krabice na bonbony, na cukroví; zdrob. *-rka*, -rek, ž.;

bonbónka, -nek, ž. = továrna na bonbony (hovor.);

bonbónový, o řeči = sladký (hovor.)

bonhomie, ž., z franc. = bonhomnost; *bonhomní* [-ně; -nost] = dobromyslný, dobrácký

Bonifác «-ny-», -e, z lat., osob. jm.

bonifant «-ny-», -a, m., z lat. *boni infantes* (= hodní hoši) = zpěvák (zast., Jir.)

bonifikace «-ny-», ž., z lat. = náhrada, sleva s ceny, odměna; *-fikační*, příd. k tomu; *-fikovati* = nahraditi, nahrazovati

bonita «-ny-», ž., z lat. = „dobrota“, dobrá jakost, vnitřní cena, na př. bonita půdy; *bonitace* || *bonitura* «-tú-», ž. = zjišťová-

ní, odhad bonity; *-tační* odhad; *bonitní* třída...;

bonitovati = zjišťovati bonitu

bonmot «bonmó», -tu, m., z franc. = vtipné slovo, rčení

bonna, v. I bona

Bononie «-nónyje», ž. = Bologna; *bononský* (zastar.)

bonton || *-tón*, -u, m., z franc. = dobré mravy, dobré chování (hovor.)

bonus, -su «-su», m., z lat. = příplatek, mimořádná odměna (hovor.)

bonvivant [-tka] «-ván», -a, m., z franc. = požitkář, rozkošník; *-tský* [-tsky; -tství] = požitkářský, požívačný

bonz, -a, m., z franc. a tam z japon. = buddhistický kněz; přenes. = politický, finanční předák (hanl.);

bonzo, stř., druh psa;

bonzovský [-sky; -ství], k bonz = obvyklý u bonzů, neomylnický (hovor.)

bookmaker «búkmejkr», -kra, m., angl. = podnikatel přijímající sázky při dostizích

bopomozi, v. bohomozi

bor, -u, m. = borovice, borový les; *b*, -a, m. (živ.) = krejcar, halíř (lid., z hantýr.)

bor || *bór*, -u, m., prvek

bora, v. *búr

bóra, ž. = studený vítr na Jaderském moři

Borač, -e, ž., ves na Mor.

***borák** (ve Slez. *-rak*), -a, m. = neduživce, ubožák (nářeč., Martín.)

borax, -u, m., prostředek na bílení; *boraxový*, příd. k tomu

borcen(i) v. bortiti

I **borčí**, příd. = bořivý (říd.)

II **borčí**, stř. hromad. = borky (lid.)

Bordeaux «-dó», stř. neskl., město ve Francii; *bordeaux*, stř. neskl. = víno z okolí B., *bordeauxské*, zčešť. *bordóské*;

bordeaux || zčešť. *bordó*, neskl. příd. jm. = tmavě červený

- bordel**, -u, m., ze střed. lat. = nevěstinec; *-lář* [*-lářka*], -e, m. = majitel nevěstince, někdy = jeho častý návštěvník
- bordó**, *bordóský*, v. Bordeaux
- bordura** «-dú-», ž., z franc. -re = obruba, lem; zdrob. *-rka*, -rek, ž.; *-rový*, příd. k *bordura*
- bordýlek**, -lka, m., zdrob. k *bordel*
- borec** [*-rkyně*], -rce, m., z ruš. = zápasník, bojovník
- Boreč**, -rče, ž., ves v Č.
- boreček**, -čka, m., zdrob. k *borek*, -rka, m., zdrob. k *bor*
- Boreš**, -rše, || -reše, m., osob. jm. z Bořivoj, Bořislav
- borgis**, -su «-su», m., druh písma (podle písmolijce Borgise); *borgiska*, -sek, ž. = článek v novinách tištěný borgisem (hovor.); *borgisový*: -vé písmo
- *bórina**, z. = bóra (Ner.)
- borka**, -rek, ž. = borová šiška (lid.); = odumřelá kůra na stromech; = rašelinná cihla; **borkoviště*, stř. = rašeliniště
- borkyně**, v. borec
- bornovaný** [*-ně*; *-nost*], z franc. = bornýrovaný
- *borný** = bořivý (Staš.)
- bornýrovaný** [*-ně*; *-nost*], podle něm. = omezený, tupý, zbedněný (hovor.)
- boromejka**, -jek, ž. = členka řádu sv. Karla Boromejského; *-mejský* řád
- borově**, v. borový
- boroví**, stř. hromad. = borový les
- borovice**, ž., strom; *-vicový* les; *-vičí*, stř. hromad. = borovice; *-vička*, -ček, ž., zdrob. k *borovice* = jalovcová kořalka (podle slov. borovec = jalovec); *-vičkář*, -e, m. = výrobce, prodáváč *borovičky*; **-vičnatý* || *-vičný* = *borovicový*
- borovina**, ž. = borové dříví, -vý les; = borovice (Rais); zdrob. *-nka*, -nek, ž.
- *borovisko** = borový les (Mácha)
- borovnice**, ž., 1. housenka; 2. = borůvka (nář.)
- borovník**, -a, m., brouk. houba
- borový** [*-vě*], příd. k *bor*;
- borový* || *bó-*, příd. k *bor* || *bór*
- boršě**, -e, m., národní polévka ruská
- borta**, v. II porta
- *bortina**, ž. = zřícenina (Ner.)
- bortiti**, *borcen* (odch. *bortěn*), = kroutit, ohýbat, křivit, kácat (říd.); obyč. *b. se* = kroutiti se...: *dvěře se bortí*; všechno se *bortí* = boří, hroutí, hatí; slož. dokon. *vy-* se = pokřiviti se ven; *z-* (se) = zbořiti (se), zhroutit, zhatit; *bortivati se*, opak.; *bortivý* [*-vě*; *-vost*] = bořivý, rozkladný, ničivý (kniž.)
- borůvčí**, 1. příd. = borůvkový (říd.); 2. stř. hromad. = borůvkové keře || **-čina*, ž.
- borůvka**, -vek, ž., rostl. i její plod; *borůvkový* koláč, -vé víno
- boryt**, -u, m., rostl.; *-tový*
- Bořek**, -řka, m., domác. tvar k Bořivoj
- *bořenisko** || *-niště*, stř. = zbořenisko
- boří**, stř. hromad. = borový les
- bořící**, příd. = na boření
- bořič** [*-čka*], -e, m. = kdo boří
- bořidlo**, -del, stř. = bořicí nástroj
- Bořim**, -mě n. -mi, ž., ves v Č.
- bořina**, ž. = boří; zdrob. *-nka*, -nek, ž.
- Bořislav**, -vě n. -ví, ž., ves v Č.
- bořitel** [*-lka*], -e, m. = kdo boří
- bořiti** zeď, město... = bourat, strhávat, ničit; přenes. *b. za sebou mosty* = pálit, v. most; *b. staré řády*;
- b. hlavu do peřin* = vtlačovati, vtiskovati;
- b. se* = bourati se, rozpadávati se, o domě...; *b. se do sněhu*, do bláta = zapadat; *b. se do peřin*;
- slož. dokon. **o-* = zbořiti (zast.); *o-* se na koho, v. tam; *pro-* se kam = spadnouti otvorem vzniklým tíhou, zchátralostí; strop se *probořil* = vznikl v něm otvor; *roz-* = úplně rozbouratí, strh-

nouti...; *z-*, prostě dokon.; *za-* se do peřin, do bláta;
-bořovati, slož. nedokon. *o-* se, v. obořiti se; *pro-* se, *za-* se; *bořívati*, opak.
Bořitov, -a, m., ves v Č. i na M., z os. jm. Bořita
bořivý [-vě; -vost] = bořící, ničivý; = do čeho se zabořujeme (Jir.)
-bořovati, v. bořiti
bos, -a..., v. bosý; *bosá*, v. I pudl
bosácký, příd. k bosák;
bosák, -a, m. = kdo chodí bos; = člen mnišského řádu, který nařizuje chození bosky; = knedlík ze syrových bramborů (Herrm.)
***bosatý** = bosý
bosáž «-sáž», -e, ž., z franc. *bos-sage* = kvádrování; = hrubé sochař. zpracování
Boseň, -ně, ž., ves v Č.
bosenský, příd. k Bosna; **-senství* = bosenský původ, ráz (Hol.)
boskati, v. bozkati
bosket, -u, m., z franc. *-quet* = skupina stromů, křoví (v zahradě, před domem)
I bosko, -a, m. = eskamotér (podle ital. eskamotéra jménem Bosco)
II bosko, příslov., v. bosý
boskovický || lid. *-vský*, příd. k Boskovic
bosky, *bosmo*, v. bosý
Bosna, ž., země;
bosňácký, příd. k Bosňák, bosňák, -a; *bosňáčka*, -ček, ž., druh sedla;
Bosňák [-ňáčka], -a, m. = obyvatel Bosny, rodák z ní; *bosňák*, -a, m. = podomní obchodník z Bosny, z Jugoslaviie; *b.*, -u || -a (život.), m. = chléb v podobě země;
Bosňan [-nka], m. = Bosňák
bosonohý = bosý (kniž.); přenes. = obnažený, o srdci (šrám.); -há němčina = nedostl jistá, při které si dáváme pozor na chyby (R. Svob.)

***bosorka**, -rek, ž. = čarodějnice (sloven., Němc.)
bosovati = pracovat bosáží (č.-Chod.)
boston, -u, m., tanec, hra v karty (podle amer. města Bostonu); *-nový*, příd. k tomu
bosý [*bos...*] = bez obuvi, neobutý; býti bos... || bosý hoch, -sé nohy...; = neokovaný, o koni (lid.); = bez punčoch; = nezkušený, nedospělý (t.);
 příslov. 1. *na boso* || *naboso*; 2. *bosky*; 3. **bosko* (lid.)
Bosyně, ž., ves v Č.
boš, -e, m., franc. přezdívka Němcům
bota, ž., pomn. boty, bot (nář. *bot*, -u, pomn. boty, botů), z franc. = vysoká kožená obuv, obuv vůbec; přenes. prásknutí do bot = utéci (lid. a hovor.); teče mu (voda) do bot = je s ním zle (t.); boty jsou nám úzké, úží se = je nám zle (lid., šimáč.); věděti, kde nás bota tlačí = znáti své potíže, bolesti (lid. a hovor.); znáti co jako své boty = velice dobře (lid.); vyndat komu boty = propustit (lid.);
 symb. hlouposti, nesmyslu (zhrouběle): hloupý jako boty; to je bota... (podle něm. pošetilého faráře Stiefla);
 = něco podobného botě: trubice u čerpadla, zářezka pod kola vozu, pívni nádoba...
botanický [-cky], příd. k botanik, botanika;
botanik [-nička] «-nyk, -nyč-», -a, m., z řeč. = kdo se obírá s botanikou, rostlinopisec, rostlinozpytec;
botanika, ž. = rostlinopis, rostlinozpyt; žert. = ševcovství;
botanisovati «-nyzo-» = sbírat rostliny; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, mnoho); *-nisovávat*, opak.
botečka, *botička*, *botinka*, ž., zdrob. k bota

***botisko**, str. = velká bota (nář., Kosm.); ***botiště**, str. = botisko, bota (Staš.)

botka, -tek, ž., zdrob. k bota

botnati, v. bobtnati

botovina, ž. = kůže na boty, zá-
pach z bot; **botový**; -vá kůže =
na boty

botulismus «-zmus», -mu, m., lat.
= otrava klobásovým jedem

boubel, -e, m. = nádor, larva ta-
semnice, uher;

***boubela**, m. = boubelaté dítě,
-tý člověk (nář.);

boubeláček, -čka, m. = boubel-
até dítě, -tý člověk; **b.**, -čku,
m. = baňatá nádoba (lid.);

boubelatý [-tě; -tost] = s kula-
tými tvářemi;

boubelek, -lku, m., zdrob. k bou-
bel;

boubelka, ž., rostl. (lid.);

boubelovitý [-tě] = podobný
boubeli

***boublík**, -u, m., zdrob. k boubel
= záhyb (hovor.)

***bouc**, citoslov. = buc, bác; ***bou-
cati** = hltati (lid.)

bouček, m., zdrob. k buk; v. buček;
boučí, str., hromad. k buk; v.
bučí

***boud**, -u, m. = čmoud; neslušný
b. = přichuť, odstín neslušnosti
(ojediň.)

bouda, ž. = stavení, stánek z pr-
ken; kramářská, hlídačská, psi
b.; = turistická chata, útulna
(hlav. v Krkonoších); zalézt do
boudy, přenes. = nemluvit do
něčeho, neplést se (zhrub.); =
vůbec dům, stavení (zhrub.); =
škola (stud.); = střecha u ko-
čáru; = tmavé, černé mraky
(lid.); = chytačka, léčka (t.)

***boudař**, -e, m. = trhovce (v bou-
dě)

boudička, -ček, ž., zdrob. k bouda

***bouditi se**, o mračnech = sesku-
povati se „v boudy“ (lid.)

boudka, -dek, ž., zdrob. k bouda;
v. budka

boudoir «budoár» || zčešl. **budoár**,
v. tam

boudovitý [-tě; -tost] || **-dový** =
podobný boudě

bougie «buží», ž. neskl. || zčešl.
bužie, ž. = tyčinka (lékař.)

bouch, citoslov. vystihující zvuk
při pádu n. při úderu = bác;
bouchač, -e, m. = kdo bouchá,
nemíří, špatný střelec;

bouchačka, -ček, ž. = hračka
na bouchání; = střelná zbraň
(žert., hanl.);

bouchal, -a, m. = bouchač
(Bezr.); dostati na chrám Páně
sv. Bouchala = do zad (žert.);

bouchanec, -nce, m. = bouchnu-
tí, rána;

bouchanice, ž. = bouchání (lid.
a hovor.), střelba (žert., hanl.)

boucharon «-ón», -u, m. = bou-
chačka, dělo (utvořil V. Rosa v
„Čechořečnosti“ z r. 1672);

boucharon, -a, m. = křikloun,
mluvka, hlav. politický (vzniklo
v 2. polov. 19. stol.) || **b.**, -u, m.

= „bouchačka“, dělo (Herrm.);

boucharonský [-sky; -ství], příd.
k boucharon, -a

bouchati = bušit, tlouci, bít, tříš-
kat; **b.** do čeho, nač, čím; =
střílet (lid. a hovor.); slož. do-
kon. **na-** se (mnoho); přenes. =
najísti se (zhrub.); **po-** = po-
bít; **roz-** = roztlouci, rozbít;
za- na dvéře = zatlouci;

bouchávati, opak.;

v. bouchnouti

bouchavec, -vce, -veček, -čku, m.,
rostl.

bouchavý [-vě; -vost] = boucha-
jící, hlučný, hřmotný

bouchnouti, -chl, -chnuv, -chnu-
t(i), dokon. k bouchati = zabu-
šit, uhodit, udeřit...; **b.** do čeho,
přenes. = rázně ukončit, provést
(lid.); slož. dokon. **při-** dvéře =
bouchnutím přivřít, zavřít; **z-**
dívku (vulg.); **za-** dvéře = bouch-
nutím zavřít

bouchoř, -e, m. = zkažená švest-
ka, zkaženec; = tlustá kniha
(hovor.)

bouillon «bujon», -u, m., z franc.,
1. = hovězí polévka; 2. = vý-

živná půda pro pěstování bakterií; *-nový*, příd. k tomu

boukatí se, o svini = běhati se

boulanzismus «bu-zmus», -mu, m. = politic. směr v duchu franc. generála a ministra vojenství v r. 1886 G. Boulanger; *-žista*, m. = stoupenec boulanzismu; *-žistický* «-styc-» = v duchu boulanzismu

boulatý = mající boule

boule, ž. = kulatá vyvýšenina, zduřenina, nádor; v. bowle

boulevard «bulvár», -du, -dní = bulvár, -rní

boulička, -ček, ž., zdrob. k boule

bouliti, rozk. bul = prohýbatí do kulata; obyč. b. oči = kulit, vyvalovat || řidč. b. se, o kouři = valiti se v chumáčích; slož. dokon. *vy-* co, oči; *vy-* se, o zdí... = vydouti se; *boulivati*, opak.

Boulogne «buloň», -gne, ž., franc. město; *Boulogneský* lesík, o b y č. *Bouloňský*

boulovatý = mající boule;

boulovina, ž. = boulovité výčnělky;

boulovitý [-tě; -tost] = podobný bouli, boulovatý

bouquet «buké», -tu, m., franc. = vůně (vína), kytice; sr. buket

bouquinista, v. bukinista

bourací = na bourání;

bourač, -e, m. = kdo bourá;

bouračka, ček, ž. = bourání starého domu; **-čkový* systém;

bouranice, ž. = bourání;

bouratel [-lka], -e, m. = kdo bourá

bouratí = bořit (zeď, dům); b. staré řády, stát = ničit, usilovat o zhroucení; b. ceny = stlačovat, snižovat; b. = burácet (Tábor.);

slož. dokon. *na-* auto, se = pohmoždit, rozbít auto, mít nehodu, srážku; *od-* zeď (od čeho); *od-* ceny = snížit, stlačit (hovor.); *roz-* = rozbořit; *vy-* zeď; *z-*, prostě dokon.; *bourá-vati*, opak.; slož. nedok. *od-*, *vy-*

***bouravý** [-vě; -vost] = bořivý, ničící, zhoubný; = burácivý (Tábor.)

Bourbon «bur-», -a, m. = člen bývalé franc. dynastie; *bourbon-ka*, -nek, ž., růže; *bourbonský* rod, -ská dynastie

bourcový, příd. k bourec

bourdon «burdon», -u, m., varhannový rejstřík

bourec, -rce, m., hmyz; b. morušový = hedvábník

bourgeois..., obyčej. ve zčeštěné podobě *buržoa* atd., v. tam

bourovec, -vce, m., motýl

bouře || básnic. *bouř*, -ře, ž., přírodní jev: strhla se b., b. na moři, mořská, sněhová; přenes. b. pochvaly, potlesku, odporu...; = pozdvižení, vzrušení, nepokoj, rozbroj: b. v rodině..., husitské, politic.; b. ve sklenici vody = pro malichernost

***bouřenosný** = přinášející bouři, o mračnu (Č.-Chod)

***bouřeplný** = bouřlivý (kniž.)

bouřil, -a, m. = kdo bouří, popuzuje, štvě, bouřlivák

bouřiti, rozk. buř, 1. neosob. bouří... = je bouřka, hřmí; 2. podmětově hrom bouří = burácí, moře bouří = je bouřlivé; o člověku b. = hlučně, lomozně si počínat, bouchat (na dvéře...); = býti rozhněván, rozčilen, zuřiti, rozhorlovati se, křičeti..., řádit, bujně hodovat, veseliti se; b. koho (ze spánku) = burcovat; b. koho proti komu, čemu = popuzovat, dráždit, popichovat; *b. se* proti komu, čemu = prudce odporovat, vzpíratí se, povstávat; všechno se ve mně bouří = vzpírá se (proti něčemu), vše, vzniká ve mně živelný odpor, veliké rozhořčení;

slož. dokon. *do-* = přestatí bouřit; *do-* se = dotlouci se (Vr.); *na-* se (mnoho); *po-* koho, se = rozhořčit, popudit, podráždit; *roz-* lid = popudit...; *roz-* se = dáti se do silného bouření, *vy-* se = do vůle se nabouřit a přestat bou-

řiti; *vz-* koho = vyburcovat; *vz-* se proti komu = vzepřít se, povstati; všecko se ve mně vzbouřilo; *vz-* prach = zvířiti (Herit.); v. vzbouření; *za-* si (trochu, mnoho); *za-* na dvěře;
-buřovati, slož. nedokon. **do-* = přestávati bouřiti (Havlič.); *po-* = popuzovati, rozhořčovati; *po-* buřující řeč...; *bouřivati*, opak.

***bouřivý** = bouřlivý

bouřka, -řek, ž. = bouře; též = jelitový prejt (lid.); = tvrdý klobouk (žert.); *bouřkový*: -vé zablýsknutí = při bouřce (říd.); -vé mraky = přinášející bouřku; přenes. = hlučný, hlomozný (šal.)

bouřlivácký [-cky; -ctví], příd. k bouřlivák = bouřlivý, buřičský; *bouřliváček*, -čka, m., zdrob. k bouřlivák;

bouřlivák [-vačka], -a, m. = bouřlivý člověk, pták;

bouřlivec, -vce, m. = bouřlivák;

bouřlivý [-vo; -vě; -vost]: -vé počasí... = s častými bouřemi; je -vo; -vá plavba = za bouře, za bouří; -vá doba = doba bouří, nepokojů..., neklidná; = hlučný, lomozný (potlesk, jásot, schůze...); = prudký, vášnivý (polibek), vznětlivý, neklidný, prudký, bouřící (člověk, povaha)

bouřňák, -a, m., pták

bouřný [-ně; -nost] = bouřkový, bouřlivý, hlučný (kníž.); -ně si zahulati (Bezr.)

***bouřtička**, ž., zdrob. k bouře

Bouša, *Bouše*, -šek, -šík, -ška, m., příjm., z Bohuslav

bouton || zčešř. *buton*, -u, m., z franc. = knoflíkovitý drahokam, náušnice s ním

-bouzeti, v. buditi

bowle «boule || bóle», ž., angl. = velká nádoba na chlazené nápoje, chlazené víno s ovocnou šťávou

box, -u, m., angl., 1. = ohrazený stůl v hostinské a v podobné místnosti; 2. = rohování; 3. = hovězí kůže na obuv;

boxer, -a, m. = rohovník, pěstní zápasník; = čínský povstalec proti křesťanům, cizincům; *b.*, -u, m. = kloubník, nápeštník; *boxerský* [-sky; -ství] = rohovnický;

boxing, -u, m., angl. = rohování;

boxmatch «-meč || -mač», -e, m., angl. = rohovnický zápas;

boxovati = rohovat; b. koho = bít pěstmi; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *z-* koho = zbít pěstmi; *boxovávat*, opak.

boykot, v. bojkot

***bozkati** (o d c h. *bos-*) = líbat (slov., Němc., Herrm., Majer.)

Boža, m. || ž., domác. tvar k Bohuslav, Bohumír || k Božena, Bohuslava, Bohumíra

bože, 5. p. od bůh, citoslov. vyjadřující údiv, překvapení, stesk, bolest; bože, to je krása!, bože, to je trápení!, bože, bože, už přestaň!; též *pane bože, milý bože*

božec, -žce, m. = psotník (snad od toho, že se nemoc přičítala zlému božci = bůžkovi)

božekati = volati bože, hořekovati (řídke)

Božena, zdrob. -nka, -nek, ž., žen. jm.

boží || *Boží*, příd. k bůh || Bůh (nábož.): syn, milost, vůle... B.; B. požehnání; B. hod, tělo, v. hod, tělo; s Boží pomocí; bázeň boží = před Bohem; boží úroda = Bohem daná; b. pole = hřbitov; býti na pravdě b. = mrtev; b. muka, milost, rány, bojovníci, v. muka, milost, rána, bojovník; b. dar = dar od boha, nadání, vzácná schopnost; = chléb; b. posel = hrom, blesk; slovo b. = kázání, mše; s odstínem zbožnosti, zbožné úcty, spokojenosti; b. neděle, slunéčko, kostelíček...; celý b. den (zesiluje); od božího rána = od samého;

vypadati k obrazu božimu = slušně (lid.); opít se pod obraz b. = úplně, do nemoty (t.);

b. dřevo, dárek, přenes. = lou-
da, nekňuba; b. člověk = prostě,
zbožně žijící, zasluhující úcty;
b. dopuštění = hrůza, zmátek,
křik; b. mír = úplný mír, pře-
rušení bojů, nepřátelství
božíčku, *božíčku*, citosl. = bože
božíhodový [-vě] || *-hodní: b. o-
běd... = o Božím hodů; přenes.
= sváteční, slavnostní
božínečku, *božínečku*, citoslov. = bože
božíště, stř. = svatyně
božítělový = o Božím těle: b. vě-
nec (Majer.)
***božiti** = uctívati jako boha (ob-
roz.); b. se = zapřisahati se bo-
hem; slož. dokon. z- koho (Zey.);
za- se (Sok.-Tůma)
Božka, ž., zdrob. k Boža = Božena;
***božka**, -žek, ž. = bohyně
***božnice**, ž. = chrám, svatyně (za-
star.)
***božný** [-ně; -nost] = zbožný (Pa-
lac., Masar.)
božská, ž.: říci, „kápnout“ bož-
skou = říci pravdu (lid. a hovor.)
***božskolidský** = božský a lidský
(šm.)
božský [-sky; -skost] = boží: bož-
ská podstata, sláva, ctnost; =
vznešený, velebný (klid, podíva-
ná...); = překrásný, velmi dobrý,
velký... (bez odstínu vznešenosti,
jen hovor.): -ská hloupost, žena
...; -ská pravda = úplná, na-
prostá; -sky se pobavit (Jir.);
božkost = božský ráz;
2. stup. *božtější* [-těji]: nejbož-
tější úsměv (Č.-Chod)
božství, stř. = božská podstata;
= božstvo
božstvo, -stev, stř., původ. hromad.
= bohové jako celek, pak i vý-
znamu jednotlivého = bůh, bož-
ská bytost
božtější, v. božský
bösendorfer «bézndorfr», -fru, m.,
jeden druh klavíru (podle vý-
robce Bösendorfra)
br, citoslov. vyjadřující pocit zi-
my, ošklivosti; br, to je zima;
br, to páchne; r se někdy vyslo-
vuje dlouze a píše rr (*brr*)

brabancový olej = z Brabantska (v
Belgii)
brabantka, -tek, ž. = druh krmné
řepy, brabantská slepice
***brabec**, -bce, zdrob. -*beček*, -čka,
m. = vrabec (lid.)
brabenec || -*blenec*, -nce, m. =
mravenec (lid.)
brací, příd. = na braní, odbírání
I **bráč**, -e, m. = kdo bere: mno-
ho ženichů, žádný b. (přísl.)
II **bráč** || *brač*, -e, m., z it. braccio,
hudeb. nástroj, viola; *bračista*,
m. = hráč na bráč
bračka, -ček, ž., polní plevel
brada, ž. = část obličeje pod ústy;
míti mléko na bradě = býti při-
liš mlád, nezkušený (lid. a ho-
vor.); podob. teče mu mléko po
bradě; mítí čeho po bradu =
hojnost (Jir.); nosit bradu vy-
soko = být pyšný (lid., Herr-
mann); býti bradou vzhůru (lid.,
zhrub.) = mrtev;
= vousy na bradě, bradka;
kozí b., rostl., houba
bradáč, -e, m. = bradatý muž;
zdrob. -*ček*, -čka, m. || -*ček*, -čku,
m., rostl.
bradatec, -tce, m., rostl.
bradatice || *bradatka*, -tek, ž. =
široká sekera (zastar., Jir.)
bradatý [-tě; -tost] = mající vel-
kou bradu, vousy na bradě
bradavčitý [-tě; -tost] = mající
bradavice
bradavice, ž. = chorobný kožní
výrůstek;
bradavicovatý = mající bradavi-
ce; -*covitý* = podobný bradavici;
bradavička, -ček, ž., zdrob. k
bradavice;
bradavičnatý [-tě; -tost] = ma-
jící bradavice; -*vičný* = bradavi-
covitý
bradavka, -vek, ž. = bradavice;
= kožní výstupek jako část ú-
strojí (odb.): prsní, chuťová b.;
bradavkatec, -tce, m., houba;
-*katý* = mající bradavky, pokry-
tý jimi; -*kovitý* = podobný bra-
davce

bradička, *-dinka, -dka*, ž., zdrob.
k brada; bradka, též = krátká
dýmka (Baar)

bradla, v. bradlo

***bradlení**, stř. = zábradlí

bradlo, *-del*, stř. = skalní útes,
úskalí; = rukojeť hole (Jir.);
= zábradlí (Ner., Č.-Chod); po-
mn. *bradla*, *-del*, tělocvič. nářadí

bradýř, *-e*, m. = holič, lazebník,
z něm. Barbier přizpůsobením k
brada (zastar.); *-řský* [*-řsky*;
-řství], příd. k tomu

brahman || *brahmín* «brah», *-a*,
m. = kněz indického boha Brah-
my; *brahmanismus* «-nyz-», *-mu*,
m. = brahmanské náboženství;
brahmanský, příd. k brahman

brach, *-a*, m., od původu domácká
podoba slova bratr (jako kmoch
z kmotr) = přítel, druh, kama-
rád; v důvěrném oslovení: milý,
milá brachu;

brácha, m., rovněž domác. tvar
k bratr ve smyslu příbuzenském
(čes. lid.); v. brášek

brachiální [*-ně*], lat. = ruční, ru-
kou způsobený, hrubý: b. výkon,
násilí

brachykefal(os), *-la*, m., z řeč. =
člověk s krátkou lebkou, krátko-
lebý; *-falický* || čast. *-falní* =
krátkolebý; *-falie*, ž. = krátko-
lebovost

brachylogický [*-gický*; *-gičnost*] =
stručný, úsečný, s výpustkou;
brachylogie, ž., z řeč. = stručné
vyjádření, stručný výraz, zkrá-
cení plného výrazu výpustkou
(na př. stáhnouti zajíce m. stáh-
nouti kůži se zajíce)

***brajgl** || zříd. *breughel* (So.), *-u*,
m. = vřava, zmatek, výtržnost,
rvačka, pustý výjev (zhруб.);
vzniklo snad ze jména holand-
ského malíře strašidelných, pus-
tých výjevů Petra Breughla

brak, *-u*, m., z angl. n. z franc.
= vyloučené vadné zboží, šmejd

brakický: *-ká* voda = mořská smí-
šená s říční

brakovací, na př. komise = vylu-
čující vadné zboží

brakovati = vybírat, vylučovati,
prohledávati (lid. a hovor.); =
drancovati, vykrádati (hovor.);
slož. dokon. *vy-* zásuvky... = pro-
hlédnouti je a vybrati z nich, co
se hodí; *vy-* obchody = vydranc-
covati, *vy-* zboží = vyřaditi

brakovní, *-ný* || obyč. *brakový*,
příd. k brak = vyřazený, vadný,
bezecný

brakteat || *-át*, *-u*, m., z lat. =
plíškovitá (stará) mince

***brálek**, *-lka*, m. = kdo rád bere:
kočičí dárek, a zas brálek (pořek.)

bramarbas, *-sa* «-sa», m., z něm.
= mluvka, tlachal, dryáčník (u-
čené hovor.); *-basiáda* «-sijá-»,
ž. = tlachalství; *-basovati* «-so-»
= tlachati; *-bášský* [*-sky*; *-ství*]
= tlachalský, dryáčnický

brambor, *-u*, m. || *-ra*, ž., rostl. i
její hlízy (z branibor, přinesena
z Braniborska); *bramboračka*,
-ček || *-rovka*, *-vek*, ž. = bram-
borová polévka (lid.); *bramborář*
[*-ka*], *-e*, m. = pěstitel bram-
borů; = kdo rád jí brambory
(lid. a hovor.); *-rářský* [*-ství*];
bramborovitý = podobný bram-
boru; *bramborový* = z bram-
borů, s brambory (škrob, těsto,
knedlík, polévka...); b. kraj =
kde se daří brambory; b. sklep
= na brambory; býti b. = rád
jíst brambory (lid. a hovor.);
-vé divadlo = s loutkami z bram-
bor; *-vá* válka v r. 1778 (lid. a
hovor., Jir.);

brambořenka, *-nek*, ž. = lístek,
poukázka na brambory (za války);
brambořík, *-u*, rostl.; *bramboři-
na*, ž. = bramborová nať; *bram-
bořiště*, stř. = bramborové pole;
***brambořiti** = bublati jako va-
řící se brambory, bručeti, o ženě
(šm.);

brambůrek, *-rku*, m. || *-bůrka*,
-rek, ž., zdrob. k brambor

***braň**, *-ně*, ž. = zbraň (zastar.)

brána, branou (zastar.) || bránou,
mn. 2. bran, 3. atd. bra-, ž. (vlast.
= „co brání“), 1. = široký prů-
chod, vchod, vjezd do stavení,

do zahrady, do města..., to, čím je uzavřen; za (městskou) bránou = mimo vnitřní město, za městem (v starších dobách); = místo přechodu, cesta do země: zemská b.; Moravská brána = skleslina mezi Odrou a Bečvou; přenes. klepatl... kde na bránu = dovolávat se pomoci, podpory; = neodbytně se hlásit, o otázkách; b. života, o smrti; brány pekelné = peklo;

2. = nářadí na vláčení polí, často pomn. *brány*

*bránce, m. = obránce

Brande(n)burk, -a, m. = Prus (v národ. písních); *Brande(n)burško*, stř. = Branibory, -rsko (lid.)

brandy «bren-», neskl. ž. || stř., angl. likér, náhrada za koňak

brandýský, příd. k Brandýs

branec, -nce, m. = k odvodu povolany mladý muž, rekrut; sokolský branec = rekrut sokol; *brancecký zákon*...

bránečka, ž., zdrob. k brána, branka

bráněnka, -nek, ž., moucha

brání, stř., v. brát

Braniborsko, -ka, stř., kraj || *Branibory*, -bor, -bořích, ž. mn.

bránice, ž. = přepážka mezi dutinou hrudní a břišní; útočit na bránci = popouzet k smíchu (hovor.); *bráncový* || *bráncový*, příd. k tomu

bráncový, lid. *brá-*, příd. k

Bránek, -a, m., část Prahy

Braniš, -e, m., příjm. z Branisúd, Branislav

*bránitel [-lka], -e, m. = obránce

brániti, braň (souvisí se zbraň) = hájit, chránit, střežit: b. koho (4. p., arch. 2.), co (čeho) před kým, před čím, proti komu, čemu;

b. komu, čemu v čem = překážet, zdržovat, nedovolovat: brání mi to v práci, nebrání mu v ničem...; b., aby..., se zápor. slovesem, řidč. s klad.: b. komu, aby tam (ne)chodil...;

prudký..., až Bůh brání = strašně, hrozně (lid. a hovor.);

b. se = hájiti se, chránit, hledět překaziti, znemožnit, potlačit...: b. se proti výtkám, proti soutěži; b. se nemoci, slzám, smíchu; b. se komu, před kým, proti komu; b. se, aby..., se zápor. slovesem, řidč. s klad.: b. se, aby se to (ne)stalo, aby sem nikdo (ne)vkročil;

slož. dokon. *na-* se koho (2. p.), čeho (mnoho); *o-*, prostě dokon. = uhájit, uchránit; *u-* koho, co = o-; *u-* se komu, proti komu, slzám...; *za-* čemu = překaziti co, znemožnit;

-braňovati, slož. nedokon. *o-*; *z-* komu v čem, aby co nedělal || řidč. *za-*; *bránivati*, opak.

*bránivý = bránci: -vá síla

branka, -nek, ž., zdrob. k brána: oslí branka = reparát (stud., hovor.); branka v kopané, při házené = jednoduše ohrazené místo, na které se točí míčem; = vkopnutí míče do branky, goal; *brankař* || -kář, -e, m. = hráč stojící v brance; *-řský*, příd. k tomu

brankoviště, stř. = místo u branky ve sportu

brankový, příd. k branka

I **branný** [-nně; -nnost], příd. k braň = ozbrojený, na př. branný lid; -nná moc = vojsko; = týkající se zbraně, ozbrojení, vojen. služby: branná povinnost, branný zákon, příspěvek; branně důležitý = pro obranu; -nnost = úhrn branných sil, branná schopnost; den -nnosti = den zájmu o brannost

II *branný, příd. k brána (zastar.): -nná věž (Jir.); *branný*, -nného, m. = vrátný (zastar., Vanč.)

-braňovati, v. brániti

branše, ž. = branže 1, 2 (řid.)

brant, -u, m., z něm. = zápal (lid.)

brány, pomn., v. brána

branzol, -u, m. || -le, ž., z něm. Brandsohle = vnitřní podešev

branže, ž., z franc. *branche*, 1. = obchodní, průmyslové odvětví (hovor.); 2. = druh vojska (zastar.); 3. = darebáci, sebranka, banda, čeládka (lid.)

Brazilec [-lka], *Brasílie*, *brazilka*, *brazilský*, v. *Brasílec*

brášek, -ška, m. || *bráška*, m., zdrob. k brácha, podle ruš. (důvěr. leg.); *bráškovský*, příd. k tomu: b. poměr

brašna, -šen, ž. = mošna, taška; *brašnář* [-řka], -e, m. = výrobce brašen, obchodník s nimi; -řský [-ství], příd. k tomu; *brašnička*, -ček, ž., zdrob. k brašna

brášule, -lete, str. = brášek (říd.)

***brat**, -a, m. = bratr (nářeč., říd. básn.); zdrob. *bratec*, -tce, *bratek*, -tka, m.

***braterák**, -a, m. = člen bratrstva (lid., Rais)

brátí (ve slož. -*bratí*), беру, береš ... berou (zastar. béreš, béře, béřeme, béřete), rozk. ber, berme, berte (zastar. beř, beřme, beřte), braní, ve slož. -brání (sebrání atp.): b. komu co = odnímat, upírat, odcizovati...: b. co komu z ruky: b. komu chuť, odvahy: zloděj bere všechno, nač přijde; brátí komu právo, zásluhy = upírat;

= sahati, chápati se, dotýkati, klásti, dávat, napichovat, oblékat...: b. koho za ruku, co do ruky, na sebe, na vidličku; přenes. b. co za (ne)pravý konec = dělat, provádět (ne)správně; b. koho na mušku, skřípec, na paškál, v. muška, skřípec, paškál; brátí si co na starost; b. co na sebe = uvolovati se v to, přejímati za to odpovědnost; b. co, koho s sebou = dávati si to do kapes..., jako zavazadlo, přizvat jako průvodce, společníka...;

brátí koho za slovo = připomínati mu slib, považovati za vázaného slibem;

b. míru = provádět míru, mě-

ření, měřit; podob. brátí radu s kým = raditi se (zastar.); b. co na dlouhé lokte = zdlouhavě vykonávat; b. koho na milost = dávat milost, odpouštět;

bralo ji pokušení (Mrš.) = zmocňovalo se jí, byla v pokušení;

brátí něco v pochybnost = pochybovat o tom; b. ohled, zřetel = ohlížeti se, přihlížeti, mít ohled, zřetel; b. koho v potaz, na potaz = dotazovati se; b. podíl, účast(enství) = účastniti se; brátí dva schody najednou = vynechávat jeden; b. jméno boží nadarmo = vyslovovat je nadarmo, láteřiti, klíti; b. konec = končiti se, b. začátek = začínati se;

b. roh (roha), nohy na ramena = utíkat (lid.);

= přijímat, získávat, čerpat, nabývat, zvát...: brátí dary, úplatky, služné, vodu odkud; b. na vojnu = odvádět; b. studenty na byt; b. co na vědomí; b. peníze odkud, b. z hotového, z úroků; b. si příklad z koho, z čeho; b. si koho na pomoc, za svědka; b. koho do služby, do práce; b. si koho (za muže, za ženu) = uzavíratí manželství: b. na sebe jistý ráz; b. koho na slovo = „zvat na radu“, uznávati ho, vážiti si ho (zast.); b. vrch = nabývat vrchu (zastar.); b. škodu, úhonu... = býti postihován škodou... (t.); b. rozum = nabývat rozumu (Erb.); b. u koho, od koho hodiny = „přijímat učení, poučení“, učiti se; b. od koho, u koho zboží = odbírat, kupovat;

brátí co ve škole = probírat, procvičovat...; b. koho = fotografovati, vyobrazovati; čert ho bere = je rozezlen, rozhořčen, vzteká se (lid. a hovor.);

ryby berou = jdou na vnaidlo; žaludek nebere = netráví (lid.);

brát na sebe = přibíratí, tloustnouti (lid.);

= chápat, pokládat, považovat, vykládat...: b. slovo v jistém

významu; b. koho, co vážně, žertovně...; b. co komu za zlé = zazlívát; b. si co (k srdci) = pokládati za vážné, rmoutiti se, trápiti; b. co za bernou minci = pokládati za správné; b. co na lehkou váhu;

b. na koho = cítit k němu náklonnost, lásku, stát oň (lid.); b. se (kniž.) || častl. ubírat se, směřovat, jít; = míti původ, příčinu, pocházet, vznikat: kde, odkud se v něm bere ta pýcha?; kde se tu bereš = odkud přicházíš?; b. se o koho = starati se, zastávati se (lid.);

slož. dokon. do- učivo (do konce); do- si koho = ztropiti si z něho žert, poškádlit (lid.); do- se pravdy = dopátrati se, dopídit; na- vody, dechu, co nač; na- sukni = sdrhnout; na- si to kam = namířit (lid. a hovor.); o- kost, husu, housenky se stromu; o- koho = oloupiti; o- si co za povolání = zvolit; ode- (odeberu || od-) komu co, co od koho; ode- se kam = odejít, odjet, uchýlit se; po- všechno = ukrást, vzít (do náručí...); pode-: voda podebrala břehy; přenes. podebralo se mu to = začalo hnisat; pro- šatstvo = prohlédnouti kus za kusem; pro- otázku = celou osvětliti; pro- učivo ve škole; pro- se ze spaní, ze mdloby = překonat, přemoci spaní, mdlobu; pro- se čím = prohlédnout něco nesnadného, nepřehledného; pře- hrách, čočku = vybrati špatná zrnka; pře- = mnoho se napít, najíst (lid. a hovor.); při- si pomocníky; při- (na váze) = ztloustnout; roze- (roz(e)beru) stan, most = rozložit; roz- spis, otázku = důkladně probrat; roze- koho = říci mu pernou pravdu, vyčinit mu (lid.); někdy = přivést na jiné myšlenky; se- peníze na školu; se- se a odejít... = bez váhání, bez odkladu, hned odejít; se-

se = zotaviti se, vzpamatovati se (při zkoušce atp.); sebrané spisy, (zastar.) sebrání spisů = soubor spisů; u- včelám medu, zaměstnancům platu; u- se kam = odebrati se (zast.); vy- peníze ze záložny, vy- si nevěstu, dobrého přítele; vy- se = vyčasiti se; vybrané spisy (proti sebrané), v. vybraný; vy- se na cestu; za- území = obsadit, zmocniti se; za- volná místa = obsadit, zaujmout; zabere to mnoho času = pohlít; za- se do práce = ponořiti se; za- při zkoušce = odpovědět, začít odpovídat; ani neza- = nehlesnouti (hovor.); nápadník, ženich zabral = setrvává ve známosti; *brávatí*, opak;

v. -bíratí

Bratislava, -vy, 3., 6. -vě, 7. -vou, ž., sloven. město; *Bratislavan* [-nka], -a, m. = obyvatel Bratislavy, rodák z ní; *bratislavský*, příd. k Bratislava

bratr, -a, m. = mužský sourozenec; = člen řádu, bratrstva; čeští bratři || -ři = Jednota (česko)bratrská, nábožen. bratrstvo; český bratr = člen Jednoty bratrské;

bratr = příslušník příbuzného kmene, národa; = bližní;

= příslušník, spolučlen politic. organizací, těles, Sokola apod.; = příslušník stejného stavu, kolega; b. v Kristu = spolučlen katol. církve; b. z mokré čtvrti = piják, pijan;

= něco velmi příbuzného, blízkého, stejného druhu

bratranec, -nce || *bratránek*, -nka, m. = strýcův, tetin syn; bratránek, též = bratr, druh, kolega; zdrob. *bratraneček* || -tráneček, -čka, m.;

bratranecký vztah, poměr nebo-li -nectví, stř.

***bratrnice**, ž. = řádová sestra (Č.-Chod)

***bratrobijce**, m. = bratrovrah (zastar.)

bratrovati komu, *b. se s kým, b. si* = nazývati bratrem, oslovo-
vati se vzájemně bratře, přáteli-
ti se

***bratrovec**, -vce, m. = bratrův
syn, synovec; **vkyně* || **vna*, ž.
= bratrova dcera, neteř

bratrovrah, -a, m. = kdo zavraždí
bratra; *-vražda*, -žd, ž. = za-
vraždění bratra; *-vražedný* boj
= mezi bratry, soukmenovci, lid-
mi si blízkými

bratrský [-*sky*; -*skost*; -*ství*],
příd. k bratr: *b. poměr*, -ská
láska = mezi bratry; přenes. =
jako mezi bratry, přátelský, vře-
lý; -ská jednota... = j. bratrů,
bratří; Jednota bratrská, v.
bratr; bratrský kmen, národ...
= blízce příbuzný;
bratrskost = bratrský vztah;
bratrství = bratrský poměr, i
přenes.; = důvěrné přátelství,
členství v téže organizaci...; =
česko-bratrství

bratrstvo, stř. hromad. = bratří,
spolek...

***bratřenec**, -nce, m. = bratranec
(zastar.)

bratřícký, příd. k bratřík = ka-
lišnický (Jir.)

bratříček, -čka, m., zdrob. k bratr,
vlast. k bratřík;

**bratříčkářství*, stř. = bratříč-
kování;

bratříčkovati komu, *b. (si) s*
kým = oslovovat bratříčku, dů-
věrně se přátelit (říd.); obyč.
b. se s kým = důvěrně se přáte-
lit; *bratříčkovský* poměr = dů-
věrný (říd.)

bratřík, -a, m., zdrob. k bratr
(říd.); = kališník

bratřiti = sbratřovat (říd.); *b. se*
= přáteliti se; slož. dokon. *po-*
= sblížit, důvěrně spřátelit
(Vr.); *roz-* = rozkmotřiti (lid.);
s- se, sbratření = důvěrně se
spřátelit, sblížit; *sbratřovati (se)*
= bratřiti (se);
bratřívati se, opak.

***braun**, neskl. || *braunový*, z něm.
= hnědý (lid.)

braunýng, v. browning

brav, -u, m. = drobný dobytek
(ovce, koza, vepř); *bravčovina*,
ž. = maso z bravka, vepřové
(slov., Jir.);

brávek, -vka, m. = vepřík (nář.)

bravissimo; v. II bravo

brávník, -a, m., pták, drozd

I **bravo**, m., z ital. = bandita

II **bravo** «brá-», zesil. *bravissimo*,
ital. = výborně

bravura «-vú-», ž., z ital. = pří-
lišná, lehkomyšlná, šílená odva-
ha, obratnost; **bravurista*, m.
= člověk s bravurou; *bravurní*
[-*ně*; -*nost*] = příliš, lehkomyš-
ně, šíleně odvážný

brázda, brázdou, 2. mn. brázd, 3.
atd. bráz-, ž. = rýha, kterou
pluh vyryje v zemi; vyrýt, vy-
orat hlubokou brázdu v svém
oboru = vykonat v něm velmi
mnoho, pronikavě do něho za-
sáhnout; táhnouti svou brázdu =
pracovat; přenes. = rýha vůbec,
vráska; zdrob. *brázdečka*, *bráz-
dička*, -ček, ž.

brázdicí stroj = na brázdění

brázdička, v. brázda

brázdit, rozk. brázdi, -děte, příc.
trp. brázděn = dělat brázdy na
poli; přenes. = dělat rýhy,
vrásky, rozrývat: vrásky brázdí
čelo;

loď brázdí moře; *b. (si) cestu* =
razit; loď brázdí = pluje; o
člověku = toulati se (Sez.);
slož. dokon. *roz-*, *s-* = rozrýt...

brázditý = rozbrázděný, rýhovaný

brázdívati, opak. k brázditi

brázdní kůň = který chodí při
orání v brázdě

brázdovitý = brázditý

braz(e)let, *brazolet*, -u, m. ||
braz(e)leta, *brazoletka*, zdrob.
brazoletka, -tek, ž. = náramek
(lid.); pomn. -*ty* = pouta (han-
týr.)

Brazilie..., v. Brasilie

bražec, -žce, m. = rám se síti na
chytání ptactva

brbla, m. = kdo brblá, bručoun
(lid. a hovor.);

brblatí, -lám... || -lu = bručet, nesrozumitelně mluvit, breptat (t.); slož. dokon. *na-* se mnoho); *o-* všechno = ke všemu *brblat*, s *brbláním* přijmout, udělat; *po-* si (trochu); *roz-* se = dáti se do silného *brblání*; *rozbrblaný*; *u-*; *ubrblaný* = u-bručený; *za-* si (mnoho, trochu); *brblávatí*, opakov.; *brblavec*, -vce, m. = brblavý člověk; *brblavý* [-vě; -vost] = brblající, ubručený

brčadlo, -dla, stř. = setrvačnick

brčál, -u, m., rostl.; zelený jako brčál; *brčálovitý* = podobný brčálu; *brčálový* [-vě; -vost] = jako brčál (zelený)

brček, -čku, m., zdrob. k brk

Brčekoly, -kol, pomn., ves v Č.

***brčeti**, -čí = bručeti, brumlati

brčko, stř., zdrob. k brko; přenes. = noha (vulg.)

brd, -u, m. = vrch, vršek, kopec, brdek (lid.)

brdce, stř., vlast. zdrob. k brdo = rozporka

brdek, -u, m., zdrob. k brd

brdečka, ž. (Č.-Chod) || zprav. *brdečko*, stř., vlast. zdrob. k brdo, brdec = pupínek, «husí kůže»

***brdlení**, stř. = brlení (nář.); *brdlínka*, -nek, ž. = tyč, lať v plotě (Hál.); *brdlínkový* = laťkový (t.)

***brdlo**, -del, stř. = tkalcovské brdo (nář.)

brdo, stř., 1. = vrch, kopec; B., ves v Č.; 2. brdo tkalcovské, část tkalcovského stavu; přenes. je to všechno na jedno b. = stejné; 3. b. u vozových vah, = brdce, rozporka

***brďol**, -u, m. = peníz, nepatrný p., krejcar, halíř (vulg.)

Brdy, Brd, mn., pohoří; *brdský*

brebencovati || -nčiti, -nditi, -niti || nejčast.

brebentiti, -tění = breptati, drmoliti, rychle, nesrozumitelně

něco říkat; slož. dokon. *na-* (brebentiti) se (mnoho); *brebentivati*, opak.; ***brebenčivý** = brebentivý (čech); *brebentil* [-lka], -a, m. = kdo brebentí; *brebentivý* [-vě; -vost] = brebentící, drmolivý

***breberice**, -řice || obyčej. *breberka*, -rek, ž. = kořalka, veš (lid.)

***breboniti** = brebentiti

brebt, -u, m. = brebtání, tlach, žvást;

brebta || řidč. *brebtal* [-lka], -a || *brebtoun*, -a, m. = kdo brebtá; *brebtati*, -tám = nezřetelně, nesrozumitelně mluvit, mumlati, koktati, tlachati; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* co = vykoktati; *za-* = zamumlati, zabručeti; *brebtávatí*, opakov.; *brebtavý* [-vě; -vost] = brebtající, koktavý, mumlavý; *brebtot*, -u, m. = brebtání; *brebtnouti*, -tl, -tnuv, -tnut(i), dokon.; slož. dokon. *vy-*, *za-*; *brebtoun*, v. výše

***bréca**, -ci, ž. = brebtalka

brečák || řidč. *brečán*, -a, m. = kdo často brečí, pláče, brečoun (zhrub.); *brečavý* [-vě; -vost] = plačtivý (zhrub.)

brečeti, 3. mn. brečí = plakat, vřeštět, naříkat (zhrub.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* všechno = oplakat; *roz-* se = dáti se do velkého pláče; *u-*; v. ubrečený; *vy-* co = brečením vymoci; *za-* (trochu, mnoho); *brečívati*, opak.; *brečivý* [-vě; -vost] = brečavý

brečky, příslov. = s brekem, s brekotem

brečlavý = brečavý

brečoun, -a, m. = brečák

brečtivý [-vě; -vost] = brečavý, plačtivý

Brehm, zobec. *brehm*, -a, m. = kniha o zvířatech od něm. přírodopisce Alfreda Brehma

Brejcha, zdrob. *Brejška*, m., příjm. (podle lid. výslovnosti m. *Brýcha*, *Brýška*), z Brikcí

***brejchanice**, ž. = plískanice (nář., Rais)

brejláč || řidčeji *brý-*, -e, m. = člověk s brejlemi (lid.);

brejlati = brejlit;

brejlatý = s brejlemi (hovor.)

brejle || *brýle*, -lí, pomn., sr. lat. *berillus* (= křišťál) = oční skla; symb. zraku, názoru, posuzování: mít jiné brejle než... = jinak posuzovat, dívat se nač; dívat se... svými, cizími brejlemi = svýma, cizíma očima, podle vlastního pozorování, úsudku...; hledět nač ostrými brejlemi = ostře posuzovat atp.; ... přes dvoje brejle = zaujatě, skresleně;

brejličky, -ček, ž., zdrob. k tomu **brejliti** = dívati se „brejlemi“, dychtivě, pátravě (lid. a hovor.); = nestoudně se dívat (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *brejlívati*, opak.

brejlovec, -vce, m., had

Brejška, v. Brejcha

brek || *brekot*, -u, m. = pláč (zhrub.); s brekem, s brekotem = s pláčem, pláčky;

***brekatí** = brečeti, brečtivě mluvíti; ***brekavý** = brečtivý; ***brekotati** = brečeti; ***brekotavý** = brečtivý

brendy, v. brandy

brepta, *breptati*... = brepta...

Bretagne «-taň», -ne || zčešt. *Bretaň*, -ně, ž., kraj ve Francii; *bretaňský*, příd. k tomu;

Bretoněc [-ňka], -ňce || čast. *-nec* [-nka], -nce, m. = obyvatel Bretaně, rodák z ní; *bretoňský* || *-nský* [-nsky]; -nský jazyk neboli *-nština*, ž.

breughel, v. brajgl

breve, stř. neskl., lat. = papežský (krátký) list

breviář, -e, m., z lat. = kněžské modlicí knížky, breviř

brevi manu «-ví -nú», lat. = zkrátka, bez okolků

breviř, -e, m., z něm. *Brevier*, *l é p e* breviář

brh, -u, m., původ. = doupě, stoh, chyše; = hromada, množství (Holeč.); = bražec (mysliv.)

brhel, -hle || -hla, m. (zastar.), nyní *brhlík*, -a, m., pták

bric-à-brac «brikabrak», m., franc. = šmejda

bridge «bridž», -ge, m., hra v karty

briga, ž., z angl. *brig* = dvoustěžňová plachetnice

brigáda, ž., z franc., 1. = oddíl vojska, dva pluky; 2. = pracovní skupina, často dobrovolná, její práce; jít na -gádu, být na -gádě; *brigáděnká*, -nek, ž. = potvrzení o brigádě, o brigádnické práci; *brigádní* generál, velitel; *-dnický* [-dnicky; -dnictví], příd. k brigádník 1. i 2.: *-dnický* odznak, *-dnická* práce; *-dník*, -a, m. = velitel brigády 1., účastník brigády 2.

brigandáž, -že, z franc. = brigantství

brigant, -a, m., ze střed. lat. = loupeživý voják, lupič

brigantina «-tý-», ž., z franc., obchodní plachetnice

brigantský [-sky; -ství], příd. k brigant = loupežný

Brichta || *Brychta*, m., příjm., z Brikcí, sr. Brejcha

brikabrak, v. *bric-à-brac*

briketa, ž., z angl. = uhelná cihla; *-tárna*, -ren, ž. = továrna na brikety; *-tovati* = dělati brikety; = napodobovati malbou cihlové zdivo; *-tový* lis

brikule, v. brykule

bril(l)ant || *briliant* «-lijant», -u, m., z franc. = broušený diamant; zdrob. *brilantek*, *brilantek*, -tku, m.;

brilantový, *brilantový* = z briliantu, s briliantem, jako briliant;

brilantin «-týn», -u, m., pestrá tkanina;

brilantina «-tý-», ž., vonné mazadlo;

brilantní || *-ný [-ně; -nost] = skvělý, znamenitý, velmi zdařilý (kousek, práce, sloh...)
brilliant..., v. bril(l)ant
brimborium «-bóryjum», -ia, stř., slovo z Goethova Fausta = něco špatného, slátanina, neurovnaná řeč (hovor.)
brio «bryjo», *con brio* «kon», *brioso* «-jozo», ital. = s ohněm, ohnivě (hudeb.)
***briol** «bryjol», -u, m. = brynda
brioso, v. brio
brisa «-za» || *briza*, ž., z franc. = teplý vánek (na moři)
brisance «-zan-», ž., z franc. = drtící, tříštivá síla, výbuch; -nění zkouška = z. brisance; -nění = drtivý, tříštivý; -nění ticho = hrozivé, před výbuchem; -nění člověk = výbušný
brisilový «-zi-» tabák = druh šňupavého tabáku
briskní, v. bryskní
Brit [-tka], -a, m. = obyvatel Británie, Angličan;
Británie «-nyje», ž., ostrov; Velká B., stát; *britanský* || obyč. *britský* || nečes. (podle něm.) *britický*
briza, v. brisa
brk, -u, m. = dutá část ptáčího péra; = brkové péro psací; = krejcar, halíř, „bor“; z brku vyrazit = zmást, poplést (lid.); dát co do brku = do péra = říci, přesvědčiti (Svět.)
brkačka, -ček, ž. = frkačka (lid.)
***brkál**, -u, m., obyč. pomn. -ly = peníze (vulg.)
brkatí, o ptácích = při letu působiti zvuk brky v křídlech (zastar.); o nohách = klesat; o člověku = klopýtat (lid.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *brkávati*, opak.;
***brkavý** = klopýtavý;
brknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k brkatí = klopýtnouti; slož. dokon. *na-* koho = navést (vulg., Herrm.); *z-* se = náhle se rozhodnouti, něco udělati; *za-* = brknouti; v. zbrklý

brko, stř. = brk (lid.)
***brkolatý** = hrbolatý
brkoslav, -a, m., pták
brkotati = brkat, klopýtat; b. (při mluvení) = zarážeti se, koktat (čech); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *brkotávati*, opak.; *brkotavý* [-vě; -vost] = klopýtavý; -vá ruka = třesoucí se (č.-Chod)
brkovitý = podobný brku; *brkový* = z brku
***brlavý** = kulhavý (zast., lid.)
brlení, stř. = pažení, zábradlí
brloh, -u, m. || řidč. *brloha*, ž. = zvířecí doupě; přenes. = pelech, nevěstinec;
brlooký = šilhavý (zastar.)
brložek || *brlůžek*, -žku, m., zdrob. k brloh; *brložný* příbytek = jako doupě (Herrm.)
brmbr, citoslov. v dětské mluvě = chci pít, nápoj
***brň**, -ně, ž. = brnění (zast., Vanč.)
Brňák [*Brňáčka*], -a, m. (lid. a hovor.) || *Brňan* [*Brňanka*, *Brněnka*], -a, m. = obyvatel Brna, rodák z něho
***brňátko**, -tek, stř., 1. = dárek z cesty do Brna (lid.); 2. b. || *brně*, -něte, stř. = dítě z brněn. porodnice, opuštěné matkou
brňavka, -vek, ž., loketní nerv, který při úderu zabrní
***brnavý** = tmavohnědý (Jir.)
brněti, -čí = brčeti, bzučeti, drnčeti
***brnělivý** = bzučivý, drnčivý
brně, v. brňátko
I brnění, stř. = středověký ochranný pancíř; = kazajka prošívaná kosticemi pro psy štvoucí černou zvěř (mysliv.);
II brnění, v. brněti
Brněnka, v. Brňák
brněnský, příd. jm. k Brno;
B-sko, stř. = brněnský kraj
***brněný** = opatřený brněním
brněti, brní = trnouti: nohy, ruce, hlava mě brní; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* = přestat „brnět“, bolet, zapomenout na bo-

lest; už mu obrnělo; *za-*, prostě dokon., *brnívati*, opak.

***brník**, -a, || **brníř*, -e, m. = výrobce brnění I (zastar.)

brniti = dělati brň (stč.); k tomu I brnění; b. se = obrňovati se (Jir.); slož. dokon. o- se, přenes. o- se trpělivostí = ozbrojit (běž.); nedok. *obrňovati* se

brnívati, v. brněti;

brnivý [-vě; -vost] = brnicí, působící brnění (k brněti)

brnk, citoslov. vystihující drnčivý zvuk;

**brnkáč*, -e, m. = zvonek (nář.); *brnkačka*, -ček, ž. = brnkací hračka; = špatný strunový nástroj (hanl.);

brnkadlo, -del, stř. = brnkačka; *brnkal* [-lka], -a, m. = kdo brnká;

brnkanice, ž. = brnkání (lid.); *brnkati* = vyluzovati zvuky brnk, brnkavé, drnkati, břínkati; = špatně hráti na strunovém nástroji (hanl.); slož. dokon. na- se (mnoho); po- si (trochu, mnoho); roz- klavír, rozbrnkaný klavír = rozbřínkati, rozladiti, rozskřípáti...; *za-*, prostě dokon.; *brnkávati*, opakov.;

brnkavý [-vě; -vost]: b. nástroj = na brnkání, vyluzující zvuky brnk; přenes. = rozskřípáný, rozladěný;

brnknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. k brnkati; = ťuknouti; b. komu = zatelefonovali (hovor.); slož. dokon. za- = brnk-nouti;

brnkot, -u, m. = brnkání

Brno, stř., město na M., ves v Č.; symb. velikosti (lid.): šibenice jako B. (Olbr.); uzávěrka, „šlús“ na B. = konec (lid.; z loterní praxe)

***brnožiti** se = šukat po domě (nář.)

brocanteur «-kantér», -a, m., franc. = obchodník s uměleckými předměty (Č.-Chod); v. brokantér
broček, -čku, m., zdob. k brok

brod, -u, m. = mělké místo, kde lze přejíti (přebřísti) vodu; B., 6. p. Brodě, míst. jména; zdob. *brodek*, -dku, m.

brodídlo, -del || *brodiště*, stř. = místo, kde se brodí dobytek, zvíř

broditi, -děn(i) = plavit (koně); vésti brodem = toulati se (zast.); b. se bahnem, blátem... = jít, brouzdati se; b. se v bídě, v neřestech, v krvi = tonout, utápěti se; slož. dokon. na- se (mnoho); pře- vodu = přejít; vy- koně = vyplavit; *brodívati* (se), opakov.

brodivec, -vce, m. = brodivý pták; *brodivý* = rád se brodicí

brodný = co lze přebrodit (odb.)

***broj**, -e, m. || ž. = zbroj, rozbroy, boj (říd. básnic.)

brojitel [-lka], -e, m. = kdo brojí; *brojiti* proti komu, čemu = býti nespokojen, reptat; slož. dokon. na- se (mnoho);

brojívati, opakov.;

**brojivý* = brojící, odbojný

brok, -u, m., z němec. Brocken = drobná kulička do ručnice; prach a broky!, výraz podivu, překvapení, rozhořčení; B., -a, jméno osob. i psí

brokantér, -a, m., z franc. = obchodník s uměleckými výrobky; *-rský* [-rství], příd. k tomu

brokárna, -ren, ž. = dílna na broky
brokát, -u, m., z ital. = zlatohlav, těžká hedvábná vyšívaná látka, brokátová barva; *brokátový*, příd. k tomu

brokovina, ž. = hmota, ze které se lijí broky;

brokovnice, ž. = ručnice, z které se střílí broky;

brokový, příd. k brok: -vá rána

brom «bróm», -u, m., prvek; *-mový*

***broň**, -ně, m. = broný kůň, bělouš (básn.)

***broněvik**, -u, m., z ruš. = obrněný automobil, vlak

bronchiální = průduškový, na př. katar

bronchitida «-tý-», ž. || *bronchitis* «-tys», ž. neskl., z řeč. = zánět průdušek (lékař.)

***broný** = bílý, o koni (zastar.)

bronz, -u, m., spěž;

bronzovati = barvit na bronzovo; slož. dokon. *po-*; **bronzovatý* = zbarvený bronzově;

bronzovina, ž. = bronzové zbarvení (Herit.);

bronzový [-vě; -vost] = z bronzu, zbarvený jako bronz, do bronzova; -vá doba (archeol.)

***broom**, -u, m. = brougham

brokev, -kve, ž., z lat. *brassica*, původ. = zelí, ale už v stč. za starší břeškev (v. břeškvový), z lat. *persica*, strom, jeho plod; **broskví* = broskvový;

broskvička, -ček, ž., zdob. k broskva;

broskvoň, -ně, ž. = broskvový strom;

broskvový, stř. hromad. = broskve (stromy);

broskvový [-vě; -vost] plod, strom; = jako broskev

brotan, -u, *brotánek*, -nku, m., rostl., boží dřevce; *brotanový*

brotiti, -cen = třísniti (Staš.); časť. slož. dok. *z-* = potřísнити (liter.)

***broubiti** = vroubit (Mácha, lid.); vzniklo mylným rozdělením slovesa ob-roubiti v o-broubiti

brouče, -čete, stř. = brouček, přenes. = dítě; *brouček*, -čka, m., zdob. k brouk; přenes. = dítě; *brouček*, příd. k brouk: b. larva...; **broučiček*, **broučinek*, m. = brouček

broučkář || -kař, -e, m. = sběratel brouků, odborník v nich (hovor.)

***broučkáda** «-kyjá-», ž. = povídka o Broučkově (Čech)

brougham «brúm», -u, m., z angl. = dvousedadlový krytý vůz

***brouhati se** = brodit se, brouzdati (Mrš.)

brouk, -a, m., hmyz (souvisí s bručetí, původ. = bručoun); = veš (vulg.); = mrzout, bru-

čoun (lid. a hovor.); = dítě (t.); = vrtoch (t.)

broukal [-lka], -a, m. = kdo brouká, bručoun, mrzout

broukati = vydávati slabé zvuky bručivé, o dětech; = bručet, být nabručen, reptat, hubovat; b. píseň = sotva slyšitelně zpívat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* si (trochu, mnoho); *roz-* se = dáti se do velkého broukání; *za-*, prostě dokon.; *broukávati*, opak.; slož. nedok. *po-* (si) = broukati (mírně, po chvílích);

broukavý [-vě; -vost] = broukající, bručivý, mrzoutský;

brouknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k broukati; slož. dokon. *za-*

***broukovitý** = podobný brouku

***brouliti** = brejliti, vyvalovati oči
brousek, -sku, m., zdob. k brus = kámen k broušení; jazykový b. = brus; b. v chlebě = zákal

broušící, příd. = na broušení

***broušilek**, -lka, m. = jazykový brusič

***brouširna**, -ren, ž. = brusírna

***broušř**, -e, m. = brusič

broustiti, rozk. brus, broušen(i) = ostrit (na brus, brousku); b. sklo = uhlazovat; přenes. b. si jazyk, vtip o koho = dobírat si koho, otírat se o koho, pomlouvat koho (lid. a hovor.), b. si zuby nač, na koho, b. se na koho = dělati si laskominy (na dobré jídlo), chystati se na koho (t.); b. jazyk = vymycovati z něho chyby, tříbiti; b. rozum = tříbiti, ostriti (Ner.);

b. (zastar. b. se) = toulati se (lid. a hovor.); b., o zvucích cvrčků... (lid.);

slož. dokon. *do-* = dokončit broušení; *na-*, prostě dokon.; *o-* = na povrchu, na kraji *na-*, uhladiti; *o-* kabát = odřiti, otřepati; *o-* koho, se = umožnit komu získat zkušenosti, nabýt jich, společensky (se) vytríbit (lid. a hovor.); *o-* si jazyk = oblomit

(t.); *pře-* = znova na-; *při-* = ještě více na-; *s-* = svrchu, se strany na-; *vy-* = dobře na-; v. vybroušený; *z-* kus světa... = zchoditl, zjezditi; *za-* kosu = špatně na-; *za-* kam = maní za-jít, zablouditi;
-brušovati, slož. nedokon. *o-*, *pře-*, *při-*, *s-*, *vy-*; *broušvati*, opak.
brouzdati = špláchat nohy... (říd.);
b. || obyč. *b. se*, ve vodě, vodou, sněhem... = broditl se, choditi; = toulati se; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *u-* šaty, se = umáčetl; *vy-* se ve vodě...;
brouzdávati, opak.;
brouzdavý [-vě; -vost] = brouz-dající se; -vé stopy = vzniklé brouzdáním (Drn.)
browning «braunynng», -u, m., druh revolveru (podle jeho vynálezce Browninga); -gový, příd. k tomu
Brož, -e, zdrob. *Brožek*, -žka, *Bro-žík*, -a, m., příjm. z Ambrož
brož, -e || *brože*, ž., z franc. *broche* = ozdobná sponka
brožec, -žce || *brožek*, -žku, m. = bražec; *Brožek*, v. Brož
brožička, *brožka*, ž., zdrob. k brože
brožovaný = nevázaný, jen sešitý;
brožovati, z franc. = sešívati (knihu)
brožura «-žú-», ž., z franc. *brochure* = sešitek, nevázaný menší spis; *brožurista*, m. = spisovatel brožur (Ner.); *brožurka*, -rek, ž., zdrob. k brožura; -rkový, -rový formát, -vá literatura
brř, v. br
brslen, -u, m., rostl.; *brslenka*, -nek, ž. = brslenový plod;
brslenkář, -e, m. = kdo chodí v brslenkách, sedlák (šm.);
brslenky, -nek, pomn. ž. = sel-ské koženky;
brslenový, příd. k brslen
brslíce, ž., lid. též *brš-*, rostlina
bršík, -a, m., ryba, candát volžský
bršlice, v. brslíce
brt n. *brť*, -tl, ž., pův. = vydutina, dutý strom (se včelami), úl, jeden jeho díl;

brtnický [-ctví] = včelařský;
brtník, -a, m. = lesní včelař; medvěd;
**brtný*, o včelách = žijící v brtích
brucek || *bruslek*, -u, m., selská vesta (zast.)
bručadlo, stř. = bručoun, mrzout;
bručák || řidč. *bručál*, *bručán*, -a, m. = bručavý člověk, bručoun;
bručavý [-vě; -vost] = mumlavý (hlas); = bručivý, broukavý, mrzoutský
bručeti, -čí = vydávat hluboké zvuky, mumlat, reptat, hubovat; = sedět ve vězení (lid.);
slož. dokon. *na-* se (mnoho);
o- všechno = ke všemu bručet, všechno přijmout, udělat s bručením, s reptáním; v. obručený, *po-* si (trochu, mnoho); *roz-* se = dáti se do silného bručení; *za-*, prostě dokon.;
-bručovati, slož. nedokon. *po-*;
**při-* (Majer.);
bručivati, opakov.
bručidlo, -del, stř. = bručadlo ||
**bručil* [-lka], -a, m.;
bručivati, v. bručeti;
**bručivo*, stř. = bručidlo, bručoun;
bručivý [-vě; -vost] = bručící, mumlavý, reptavý || **bručlavý*
bručna, -čen, ž. = bručavá žena;
bručoun, -a, m. = bručavý člověk
-bručovati, v. bručeti
brúdek, -dku, m. = brodek
**bruhaha*, citosl. = chacha (Mršt.)
brukev, -kve, z pol., rostl.
brukot, -u, m. = bručení, broukání (říd.)
brukvový, příd. k brukev
brum, citoslov. vystihující bručení
brúm, v. brougham
**brumajzl*, -u, m., z něm. *Brumm-eisen* = brumle
**brumbál* || *-bář*, -a, m., z něm. *Brummbär* = brundibár, čmelák, bručoun, mrzout (lid.); = vrtoch (říd.)
brumla || **-láč*, -e || **-lal*, -a, m. = brumlavý člověk, bručoun (lid.);
brumlati, -lám = bručet, mumlat;

slož. prostě dokon. *za-*;
brumlávatí, opakov.;
brumlavý [-vě; -vost] = brum-
 lající, mumlavý, bručavý;
brumle, ž. = jednoduchý nástroj,
 z kterého se vyluzují bručivé
 zvuky, brnkačka;
 **brumloun*, -a, m. = brumla
 **brums*, citoslov. = bum(s)
 **brumta*, m. = brumla
 **brůna*, ž. = broný, bílý kůň, bě-
 louš (zastar.); = kůň vůbec
 (básn.)
brunát, -u, m. = červeň, nach,
 purpur, nachová látka;
 **brunatěti*, -tějí = brunátněti;
brunátněti, -nějí = stávatí se
 brunátný; slož. dok. *z-*;
brunátný [-no; -ně; -nost] =
 tmavočervený, hnědočervený; -no,
 stř. = brunátná barva (Jir.);
 do -na;
 **brunatý* = brunátný
 **brunč*, -e, m., pečivo
brundibál || *-bár*, -a, m. = čmelák
 (lid.); = bručoun, mrzout (lid.
 a hovor.)
brunet [-ta || -tka], -a, m., z franc.
 = člověk snědé pleti a tmavo-
 vlasý; **brunetní* || *brunetový* =
 snědý
brůnička, ž., zdrob. k *brůna*
brunolin «-lín», -u, m. = přípravek
 na hnědý nátěr (truhlář.);
brunovati = natíratí brunolinem
brus, -u, m. = nástroj na brou-
 šení; přenes. = spis vytýkající
 jazykové chyby; společenský b.
 = chování (hovor.); = klihova-
 tina v pečeném chlebě; v. zbrusu
 a brousek;
brusař, -e, m. = kdo dělá, pro-
 dává brusy; = brusič (hanl.)
 **bruscukr*, -u, m., z něm. Brust-
 zucker = cukrátko (Herrm.)
 **brusenka*, -nek, ž. = schránka
 na brus, krbec (nář.)
brusič, -e, m. = kdo brousí; pře-
 nes. = jazykový oprávec; *bru-
 sičský* [-sky; -ství], příd. k to-
 mu; přenes. -ské rady... = o
 tříbení jazyka; -ství, přenes. =
 tříbení jazyka

brusina, ž. = odpaděk při brou-
 šení;
brusinčí, stř. hromad. = brusin-
 kové keře || *brusíní*, stř. (Klost.,
 Řez.);
brusinka, -nek, ž., rostl., její
 plod; *brusinkový* (keř, koláč,
 zavařenina) || **brusinový*
brusírna, -ren, ž. = dílna, kde se
 brousí;
 **brusiř*, -e, m. = brusič; -řský
 [-řství], příd. k tomu;
brusivo, stř. = čím se brousí
bruslař [-řka], -e, m. = výrobce
 bruslí, kdo jezdí na bruslích;
 -řský [-řství], příd. k tomu
brusle, ž., často pomn. -le, -lí =
 nástroj ke klouzání na ledě
bruslek, v. bruclek
 **bruslenky*, -nek, ž. = bruslenky
brusliě [-čka], -e, m. = kdo jezdí
 na bruslích, bruslař; -čský
 [-čství], příd. k tomu;
bruslička, -ček, ž., 1. v. bruslič;
 2. zdrob. k brusle
 **bruslina*, zdrob. -nka, -nek, ž. =
 brusinka;
 **bruslinčí*, stř. hromad. = bru-
 sinčí
bruslír [-řka], -e, m. = bruslič,
 bruslař (řidší než bruslař); -řský
 [-řství], příd. k němu
brusliti = jezdit na bruslích;
 slož. dokon. *do-* = skončit brus-
 lení; *na-* se (mnoho); *za-* si
 (trochu, mnoho);
bruslívati, opakov.
brusnice, ž., 1. = brusinka; 2. =
 podstavec, korýtko brusy neboli
brusník, -u, m.
 **brusnoha*, m. = „kdo brousí no-
 hy po zemi“, kulhavec (nadáv-
 ka, Jir.)
brusný [-nost], příd. k brus: b.
 kámen = na broušení; -nost ka-
 mene = schopnost k broušení;
 -né dříví = krátké, průmyslové
 **brust*, citosl., snad z lat. prosit
 = ať slouží ke zdraví (Jir.)
-brušovati, v. brousiti
brutalisace «-za-», ž. = hrubnutí,
 surovění; **-lismus* «-liz-», -mu,
 m. = brutalita;

**brutalisovati* «-zo-» koho = brutálně s ním nakládati;
brutalita, ž. = brutálnost;
brutální [-ně; -nost] || zříd. -ný, z franc. = drsný, hrubý, surový
brutnák, -u, m., rostl.
brut(t)o, -a, stř., z ital. = hrubý příjem, hrubé váha atp.
Brůža, -ži, zdrob. *Brůžek*, -žka, m., příjm. z Brož a to z Ambrož
brva, brv, ž. = řasa na očním víčku; ani brvou nehnout = zachovati úplný klid, nedat najevo své smýšlení, svůj duševní stav;
**brvš*, stř. hromad. = obrví;
brvitý [-tě; -tost] = s brvami, obrvený;
bruka, -vek, ž., zdrob. k brvu
bryčka || lid. *pryčka*, -ček, ž., z něm. = lehký vozík; *bryčkář*, -e, m. = majitel bryčky
Brych, -a, m., příjm., z Brikcí
Brychta, v. Brichta
**bryjdiť se* = svítati (nář., Baar)
**bryk*, -u, m. = křik (Heyd.);
**brykač*, -e, m. = křikloun (Rais);
**brykati* = křičeti (t.);
**brykavý* = křiklavý (t.);
**brýknouti*, -kl, -knuv, -knutí = vykřiknout (šlejh.)
brykule, -lí, ž. pomn., z franc. *bricole* = vrtochy, cavyky (lid. a hovor.)
**brykyš*, -e, m. = nizozemské sukno (Jir.)
brýláč, *brýlatý*, *brýle*, v. brejláč, brejle
**brymburák*, -a, m. = velký kovový knoflík (lid., Jir.)
**brymza*, ž. = brynza
brynda, brynd, ž., asi z franc. *brinde* n. snad slovo domácí = nechutný nápoj, vyvětralý, zkažený, „břečka“ (lid. a hovor.); přenes. = nesnáze, nepříjemné postavení, „kaše“;
brynda, m. = bryndal;
bryndáček, -čku, m., zdrob. k *bryndák*, -a, m. = slinták;
bryndal [-lka], -a, m. = kdo bryndá nápoj, přezdívká hostinským; = kdo se často pobryndá;

zdrob. *bryndálek*, -lka, m.;
bryndati = dělat bryndu (přeléváním, naléváním vody...) z dobrého nápoje, cmrnat; b. šaty, se = polévat, pokecávat;
slož. dokon. *na-* co = udělati z toho bryndu; *na-* co do vína = nalít a zkazit; *po-* stůl, se... = polít, pokecat; *roz-* = rozlít, rozkecat; *z-* co = zkazit;
bryndávati, opak.; slož. nedokon. *po-*;
**bryndavý* [-vě] = bryndající, nabryndaný;
bryndička, -ček, ž., zdrob. k brynda, ž.
brynel, -u, m., z něm., tkanina na obuv; *brynela*, ž. = sušená švestka (Ner.); *brynelky*, -lek, ž. pomn. = brynelové botky;
brynelový, příd. k brynel
brynza, ž. = ovčí sýr; *brynzárna*, -ren, ž. = výrobná brynzy;
brynzový, příd. k brynza
bryskní [-ně; -nost], z franc. *brusque* = příkrý, tvrdý, nešetrný; *bryskovati* koho = bryskně se k němu chovat (říd.)
**brýžděla*, ž. = brynda
brzce, v. brzký
brzda, brzd, ž., z ruš. = zařízení, kterým se zvolňuje nebo zastavuje pohyb kola; přenes. = zvolnění činnosti, překážka v ní;
brzdař, -e, m. = zřízenec u železniční brzdy; přenes. = kdo brzdí něco, překáží něčemu
brzdící, příd. = na brzdění;
brzdič || *brzditel*, -e, m. = kdo brzdí, i přenes.;
brzditi, -zděn(i) = zvolňovat, zastavovat brzdou; přenes. b. činnost... = mírnit, zdržovat, překážet; slož. prostě dokon. *za-*; *brzdívati*, opakov.;
**brzdivý* [-vě] = brzdící
brzdový, příd. k brzda: b. válec, -vá páka
Brzek, -zka, m., příjm., od pův. jm. tvar k brzký
brzičko, *brzinko*, příslov. = velmi brzo

brzký (c h y b. -zský) [brzce; brzkost] = co bude, nastane brzo, zakrátko: v brzké době; na brzkou shledanou!;

*brzce, v brzce, v brzku || obyč. vbrzku = v brzké době; v brzkosti = brzo

brzlíček, -čku, m., zdrob. k brzlík, -u, m., žláza; brzlíkový, příd. k tomu

brzo || brzy, příslov. = v brzké, v nejbližší době, za krátkou dobu: běž ke kupci, ale přijdi brzo; odejít brzo z návštěvy; = časně: je brzo do školy...; brzo-li přijdeš? = kdy přijdeš?, původ. = přijdeš brzo? (lid.); brzo, brzy — brzo, brzy = hned — hned, jednou — po druhé...; brzoučko, brzoulinko = velmi brzo

brže || brž, příslov. 2. stup. k brzo, zachováno v ano-brž, ný-brž; ojediň. samo brž = nýbrž (Heyd.)

Břeclav, -vě || -ví, ž., město; lid. Břeclava, -vy

*břečavý = brečavý (Jir.)

břečka, -ček, ž. = špatný nápoj, brynda; = kaše z rozmačkaného ovoce atd.; břečkovitý = jako břečka, rozbředlý, kašovitý

břečtan || -tan, -u, m., rostl.; -nový, stř. = břečtanový porost; -novitý, -nový = podobný břečtanu

břečtivý = brečtivý

břednouti, -dnu, -dl, -dení = brodit se: proudem bředne (Heyd.); ložky bředly (Bezr.) = pomalu pluly; = tonouti: b. v nehodách (šmil.); bředoucí postup = vážnoucí (Sez.); = rozbídat (šrám.); slož. dokon. *do- se břehu (Kramer.); pře- řeku (Zey.); roz- = zřidnouti, zkašovatěti; zprav. jen rozbředlý, v. tam;

vy- z nehody, z dluhů = dostati se, vyprostit; za- do dluhů... = dostati se, upadnout; -bříditi, slož. nedok. roz- = řidnouti, kašovatěti, bahněti; vy- z čeho, za- do čeho

břeh, -u, m. = kraj země u vody; břeh řeky, potoka, mořský břeh;

přenes. druhý břeh = záhrobí; = vyšší úbočí, stráž

břehouš, -e, m., pták

břehovitý = mající břehy, svahy, úbočí;

břehový: -vé doupe = v břehu (říd.); -vá úprava = ú. břehů (odb.)

břehule, ž., druh vlaštovky; zdrob. -lka, -lek, ž.

*břečati, počestěné slov. brechat = štěkat (Koll.)

břek, -u, m., strom (druh jeřábu); břekyně, ž. = břek; = plod břeku

*břem, -u, m. = břím, modřín (nářeč., Bezr.)

břeménko, stř., zdrob. k břemeno

*břemenný, příd. k břemeno = těžký (Staš.)

břemeno, stř. = „co se bere, nosí“, něco těžkého na nesení; přenes. = obtížná věc, těžký úkol, těžká povinnost; obecná břemena = daně a jiné veřejné dávky; důkazní břemeno = povinnost provést důkaz; v. břímě

*břemíčko, břemínko, stř., zdrob. k břemeno

Břeněk, -ňka, m., domác. tvar k Břetislav

břesk, -u, m., 1. = vřesk, vřiskání, ryk (lid., básn.); 2. = vřes (nářeč.); 3. břesk (slunce) = zasvitnutí, úsvit (zastar.), v. rozbřesk, zá-

břesknouti, -skl, -sknuv, -sknutí = zabřesknouti se (básn.): den břeskne = rozbřeskne se; myšlenka břeskne hlavou = kmitne; b. se = lesknouti se (Hál.); slož. dokon. roz- se, neosob. rozbřeskne se... = nastane úsvit (kniž.); rozbřesklo se mi (v hlavě) = vzpomněl jsem si, porozuměl, svitlo mi || za- se; zabřesklo v ní (Svět.) = zatanulo, vy- jí na mysl;

v. rozbřeskat se a rozbřeskovati se;

břeskný [-ně; -nost] = hlučný, zvučný, ryčný (kniž.);

břeskot, -u, m. = vřeštění, ryk (kniž.)

*břeskvový = broskvový (zastar., Jir.); v. broskev
břest, -u, m., strom, jilm; v. břístek;
břestovec, -vce, m., jilmovitý strom
***břešťák**, -šťavý, -štětí = vřešťák ... (nářeč.)
břevno, -ven, stř. = trám, kláda, kus dřeva (kniž., lid.); *břevnoví*, stř. hromad. = trámy, klády...
březen, -zna, m. = třetí měsíc v roce
 I **březí**, stř. = břízí
 II **březí** [-zost], příd. jm. = oplodněný, o zvířatech
březina, ž. = březí, březový les, porost; zdrob. -nka, -nek, ž.
březinovský [-sky] = v duchu básníka O. Březiny
***březinový** = březový
březivost, -i, ž. = schopnost být březí
březňáček, -čka || -čku, m., zdrob. k březňák, -a || -u, m.;
březňák, -a, m. = člověk v březnu narozený, zajíc v březnu vržený (lid. a hovor.): b., -u, m., druh piva; hřib (lid.) = (odb.) křemenáč
březno, -zen, stř. = prohlubeň vytvořená ledovcem, ledovcový kotel, kaz (odb.)
březnouti, -zl, -znuv, -znutí = stávat se březí
březnový [-vě], příd. k březem: b. den, vítr, -vá revoluce; vypadá to venku -vě = jako v březnu
březost, v. II březí
***březovák**, -a, m. = březňák, hřib (Herb.)
březovec, -vce, m. = březová hůl, -vý prut;
březoví, *-viště, stř. hromad. || -vina, ž. = březí; *březovice* || -vka, -vek, ž. = březová hůl, metla; -vka, též = březová voda;
***březovský**: -ská slečna = březová metla (žert.);
březový, příd. k bříza: b. prut, -vá kůra...
***břežístě**, stř. = nábreží (zastar.)
***břežní**, příd. k břeh = břehový

-břídati, v. břísti
břídil || zprav. *břít* [-lka], -a, m. = kdo všechno pokazí, špatný řemeslník, umělec, neodborník, fušer; *břídilský* [-sky; -ství], příd. k tomu;
***bříditi** = kaziti; slož. dokon. z-
***břidký** [-kost] = rozbředlý, řidký, umazaný, hnusný, odporný
***břidla** || obyč. *břidlice*, ž., hornina, krytina; břidlice, též = tabulka na psaní (Rais);
břidlicový [-vě], příd. k tomu: -vá střecha, krytina; = jsoucí jako břidlice;
břidličnatý [-tě; -tost] || -čný = obsahující břidlici, břidlicový; -čný, též = štěpný jako břidlice;
břidlový, příd. k břidla: -vé střechy (Ra.), vrstvy (Olbr.)
břich, -a, m. = břicho (říd., lid.);
***břichabol**, -u, m. = bolení břicha;
břicháč, -e || **břichatec*, -tce, m. = břichatý člověk (zhrub.); přenes. = boháč, blahobytník... (hanlivě); zdrob. -ček, -čka, m.;
břichatěti, -těji = stávat se břichatý; slož. dokon. z-;
břichatka, -tek, ž., houba, baňatá nádoba, druh plly;
břichatý [-tě; -tost] = mající velké břicho
břicho, stř. = přední část těla od hrudníku po nohy; = baňatá část nádoby, lodi...; ležet na bříše před kým, přenes. = báti se ho, podlízavě se chovat (zhrub.); přenes. (zhrub.) břicho = žaludek: sloužit jen břichu ap.
břichomluva, ž. = mluvení „břichem“;
břichomluvec, -vce, m. = kdo mluví „břichem“; -vecký [-vecství], příd. k tomu
břichopas, -a || obyč. -pásek, -ska, m. = kdo „pase“ své břicho, labužník, požitkář; -pasecký [-ctví] || -pasný = labužnický, požitkářský (kniž.)
***břichový** = břišní

***břila**, ž. (z břidla) = kamenité pole (nář.); ***břilovitý** = kamenitý

***břím**, -u, m. = modřín (nář.)

břímě, břemene, stř. = břemeno (kniž.)

břinčeti, -či = vydávati zvuk
břink, ostrý, vysoký, jasný zvuk, řinčet, o meči, o skle...; slož. dokon. *roz-* se = dáti se do silného břinčení; *za-*, prostě dokon.; *břinčívati*, opakov.;

břinčivý [-vě; -vost] = břinčící

břink, 1. citoslov. vyjadřující ostrý, vysoký, jasný zvuk: okno
břink = zabřinčelo při rozbití; udělalo to břink;

2. *břink*, -u, m.: má to břink = je to řízné, svižné (hovor.); b. = ruch (Kosm.)

břinkačka, -ček, ž. = břinkací nástroj: přenes. = špatný klavír (lid. a hovor.); = hůl (lid.); = průjem (vulg.);

břinkanice || *-nina, ž. = břinkání (lid.);

břinkati = břinčet: peníze...

břinkají; b. penězi, šavlí...; b.

na klavír = hrát, špatně hrát

(hanl.); práce jde ap., jen to

břinká = rychle, dobře (lid.);

b. koho = poličkovat (t.); slož.

dokon. *na-* komu = nabít (lid.);

na- se na klavír (mnoho); *roz-*

klavír = rozladit, rozskřípat;

z- koho = zpoličkovat; *za-* na

klavír, penězi; *břinkávati*, opak.;

břinkavý [-vě; -vost] = břin-

kající, řinčivý;

břinknouti, -kl, -knuv, -knutí,

dokon. k *břinkati*; slož. dokon.

za-;

břinkot, -u, m. = břinkání

břinkovice || -vka, -vek ||

**břinkulice*, ž. = hůl, původ.

břínová (břín = modřín)

břískati, *břískavý*, *břísknouti* = vřískati... (lid.)

břístek, -stku, m., zdrob. k břest

***břísti**, bředu, -deš..., břed, bředl,

bředení = břednouti, brodit se

(kniž.); bříst skrze krev a prach

(Vrchl.)

bříšek, -šku, m., zdrob. k břich; *bříško*, stř., zdrob. k břicho; přenes. = tlustá část prstu, pís-

mena;

bříšná, příd. k břich, břicho

břit, -u, m. = ostří (zast., kniž.): b. kosy (Herrm.); přenes. b. pointy (Sez.); ostrý b. = pohled (Čap.); b. = ostrý, bolestný pocit (Č.-Chod); společen. b. = švih, uhlazenost (štech.)

***břitkooký** = bystrooký, bystrozraký

břitký [-tce; -tkost] = ostrý, na př. meč (básn.); obyčej. přenes. = řízný, jízlivý, kousavý (debatér, řeč, odpověď); = bystrý, ostrý, o zraku (kniž.); = ostrý, řezavý, o mrazu (Sez.); břitce odpovědět...

***břitný** = břitký

břitva, -tev, ž. = holicí nůž; přenes. jazyk jako břitva; sedět... jako na břitvách = nemíti klid, být netrpělivý atp. (lid. a hovor.);

břítvář, -e, m. = výrobce břitev;

břítvička, -ček, ž., zdrob. k břitva

bříza, břízou, bříz, ž., strom; ve vojen. slangu = ručnice; zdrob.

břízečka, -ček, *břízka*, -zek, ž., zdrob. k tomu;

břízí (*břeží*), stř. hromad. = břízy, březový lesík;

břízovitý = podobný bříze

břížek, -žku, m., zdrob. k břeh

bu, *bú*, citosl. napodobující zvířecí zvuk

bubácký [-cky; -ctví], příd. k bu-

bák = zachmuřený, mrzoutský;

bubačiti = mračiti se, mrzoutit

(lid. a hovor.); slož. dokon. *na-*

se (mnoho); *bubačívati*, opakov.;

bubák, -a, m., strašidlo, strašák;

přenes. = starost, obava, chmu-

ra, mraky (lid. a hovor.); mít

bubáky (v hlavě), vyhnat komu

b. ap.; = člověk vyhýbající se

lidem, společností, mrzout, bru-

čoun (lid. a hovor.);

b., -u, (neživ.) || -a (živ.), m. =

šušeň

buben, -bnu, m., hudební bicí nástroj: bítí, tlouci na b.; podle podoby o rozličných součástkách strojů: b. u mlátičky...; bubny v kartách; = kule; b. reklamy, vlastenectví... = hlučná reklama...; choditi s bubnem na vrabce... = plašit je; přenes. = prozrazovati své úmysly... (lid. a hovor.); podob. dáti co, koho na buben; přijít na buben = do dražby, na mizinu (t.)

Bubeneč, -ně, m., část Prahy (původ. Ovenec = místo, kde se chovaly ovce)

bubenický [-ctví], příd. k bubník;

bubeníček, -čka, m., zdrob. k *bubeník*, -a, m. = kdo tlouče na buben

bubíneček, -čku, m., zdrob. k bubínek;

bubínek, -nku, m., zdrob. k buben; b. v uchu, u revolveru, na vyšívání; = kamínka podobná bubínku; *bubínkový* revolver

bubla, m. = kdo bublá, bručoun (lid.); *bublač*, -e, m. nádobka na čištění plynů; *bublák*, -a, m. = bubla; holub; tetřivek (lid.); *bublanina*, ž. = bubláni; moučník s ovocem; *bublati*, -blám || -blu, -bleš... = vydávati zvuk bl: potůček, voda při varu bublá; o dětském broukání, o ptačích zvucích, o přitlumeném zvuku zvonů; = bručeti, mrzoutiti; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon.: *za-* hněvem (Vr.);

bublávati, opakov.;

bublavý [-vě; -vost] = bublající, bručivý, mrzoutský

bublina, ž. = vzduťatá voda, mýdelná pěna v podobě míčku; přenes. = něco pěkného jen na pohled, planá řeč, marná naděje...; nadávka;

bublinatka, -tek, ž., rostl.;

bublinatý = podobný bublině;

bublínka, ž., zdrob. k bublina; *-kovitý* = podobný bublince;

**bublinný* = bublinatý;

bublinový klobouček = k. bublin (Jir.)

***bublot**, -u, m. = bubláni

bubňák, -a, m., holub

bubníkovec, -vce, m. = stoupenec rozvratníka KSČ Bubníka za 1. republiky

bubnovati = bítí, tlouci na buben; = vydávati, vyluzovati zvuky jako buben, klepat...: b. prsty, déšť bubnuje na okno; b. co do světa = rozhlašovat (lid. a hovor.); slož. dokon. *do-* = dokončit bubnování; *na-* se (mnoho); *s-* koho, co = narychlo svolat, sehnat, uspořádat (lid. a hovor.); *vy-* co = bubnem, bubnováním vyhlásit; přenes. = rozhlásit (hanl.); *za-*, prostě dokon.; *bubnovávati*, opakov.

bubnovitý = podobný bubnu;

bubnový, příd. k buben: b. úder, -vé vinutí; b. oheň, -vá palba = silná kanonáda (vojen.)

Bubny, -ben, pomn., část Prahy

bubřeti, -řejí = zvětšovati se, vzdouvati se, nadouvati se, nadýmati se; slož. dokon. *na-* = zvětšiti se...; v. nabubřelý

***bubřil**, -a, m. = nadutec

bubřina, ž. = něco nabubřelého, nafouklého; *b.*, m. = nadutec, měšťák (vulg.); zdrob. *-nka*, ž. || m.; *-nka*, ž., též = buřinka (žert.);

**bubřiti se* = bubřeti;

bubřivý [-vě; -vost] = schopný bubřeti

bubu, *bububu*, citoslov. na strašení dětí

buc, *búc*, citoslov. označující úder = buch, zprav. v dětské mluvě: berany, berany buc!

bucek, -cka, m. = buclaté dítě

bucláček, -čka, m. zdrob. k *buclák*, -a, m. = bucek

buclatěti, -tějí = stávati se buclatý; slož. dokon. *z-*; *buclatívati*, opak.;

buclatý [-tě; -tost] = buclatý

buclíček, -čka, m., zdrob. k *buclík*, -a, m. = bucek

bucloušek, -ška, m. = bucek
bucnouti si, -cl, -cnuv, -cnutí = lehnouti si, hajnout (dět.)
buček, -čku, m., zдроб. k buk; v. bouček
buček, -čku, m., zдроб. k bok; = vepřové maso z boku
bučeti, bučí = vydávati zvuky bu, bú, o dobytku; o podobných zvucích; o hlasitém pláči (zhrub.); b. hloupostí... = býti strašně hloupý (t.); hloupý..., až bučí = velmi hloupý (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* si (trochu, mnoho); *roz-* se = dáti se do silného bučení; *za-*, prostě dokon.; *bučívati*, opak.
bučí, stř. hromad. k buk = buky, mladý les bukový, boučí;
bučina, ž. = bukový les; zдроб. -nka, -nek, ž.; *bučinkový* || -nový porost
bučívati, v. bučeti;
bučivý [-vě; -vost] = stále bučící, podobný bučení
Bučovice, -ic, pomn., město na M.; *bučovický*, lid. *bučovský*
I buď, rozk. zp. od býti, v. tam
II buď, spojka rozlučovací z rozk. zpús. buď; *buď — buď*: buď mně, buď přátelům (zastar.), obyčej. *buď — nebo, anebo* (o d c h. či): buď dnes nebo zítra, buď všechno anebo nic; výpustkou: *buď — anebo* = buď to uděláš anebo... atp.; *buď jak buď*, v. býti;
v. buďsi, buďto, buďže
Budapešť, -šti, ž., město; *budapešťský* || -šský, příd. k tomu
Budčeves, -vsi, ž., ves v Č. (původ. = Budkova ves)
buddhismus || *budh-* «-zmus», -mu, m. = Bud(d)hovo náboženství; -hista, m. = jeho přívrženec; -histický [-cky] «-styc-» = v jeho duchu
Budeč, -dče, ž., ves v Č. i na M.; z osob. jm. Budek
Budějice, lid. m. *Budějovice*, -ic, pomn., města; *budějovický*, lid. *budějovský*

budget, v. budžet
budhismus, -hista, -histický, v. buddhismus
budící, příd. = na buzení;
budič [-čka], -e, m. = kdo, co budí;
budiček, -čku || -čka, m. (živ. i neživ.), 1. = hodiny s bicím zařízením, 2. = ranní znamení, hudba vybízející ke vstávání;
budičkový, příd. k tomu;
budík, -u || -a, m. (živ. i neživ.) = budiček 1.; *budíkový*, příd. k němu
Budiš, -e, zдроб. *Budišek*, -ška, m., příjm. z Budivoj, Budislav
buditel [-ka], -e, m. = kdo budí, probouzí; národní buditel = kdo se zasloužil o probuzení našeho národa na sklonku stol. 18. a v stol. 19.; -telský [-sky; -stvi]: -telský význam, -ská práce...
budití, buď, buzen(i): budití koho (ze spánku, ze spaní) = rušit ve spaní, burcovat; b. se = probírat se ze spaní, procítat; přenes. budit, probouzet, vzbuzovati zájem o něco, závist, důvěru atp. = působit, rozněcovat, být příčinou; b. se = vznikat, vyvstávat, o pochybnostech...;
slož. dokon. *na-* se koho (2 p.), *na-* se ze spaní (mnoho); *o- = vz- (nářeč., staroč.); *povz-* koho k čemu = pobídnout, dodat mu odvahy; *pro-* koho (ze spánku), se; *pro-* u koho zájem... = vz-; *pro-* se, o zájmu, o lásce = vzniknout; o dni, o jaro = nastati (kniž., básn.); *vz-* koho, se = vyburcovati ze spaní; *vz-* zájem, lásku... = způsobit, vznítit; -buzovati, slož. nedokon. *povz-* koho; **pro-* = budití (Koll.); *vz-* zájem...;
-bouzeti, -zejí, slož. nedokon. **po-* = povzbuzovati (Zey.); *pro-* koho, se; den, jaro se probouzí; *vz-* = vzbuzovat (kniž.);
budívati, opakov.
budivý [-vost] = schopný (se) budití, vzbuzovati

budiž, 1. zesílený rozkaz. zp. = buď; 2. = buďsi, nechť: Udělám to až zítra. Budiž (no budiž)

budižkníčemu, m. || ž. || stř. neskl. (z věty budiž k ničemu) = člověk, který se k ničemu nemá, nehodí, neschopný

buď jak buď, v. býti

budka, -dek, ž., zdrob. k bouda; v. boudka

budníček, -čka, m., pták; b., -čku, m., zdrob. k budník

budník, -u, m. = budka pro ptáky, přenes. (žert.) = záchod

budoár, -u, m., z franc. boudoir = dámský n. i pánský pokoj; zdrob. -rek, -rku, m.; -rní || -rový, příd. k tomu

budoucí, příd. jm. z přechodn. přít. buda, od budu = co bude, přijde, nastane, příští: b. čas v mluvn.; b. hodina, na b. časy, b. historik naší doby atp.; zpodst. b., -cího, m. = budoucí manžel, „nastávající“, ženich (lid.); = potomek (zastar.) || b., ž. = budoucí manželka, „nastávající“, nevěsta (lid.)

budoucně, příslov. = v budoucí době, příště;

budoucnost, stř. = budoucí doba, budoucnost;

budoucnost, -l, ž. = budoucnost; v -sti; blízká, vzdálená b.; = postavení v budoucnosti: mít b.; čeká ho skvělá b.; hudba budoucnosti, přenes. = něco příliš vzdáleného, možného až v daleké budoucnosti

budova, ž., z pol. = větší dům, stavení, školní b., státní, zemská atp.; přenes. budova státu = celé zřízení státu; vědecká... b. = soustava

budovatel [-lka], -e, m. = kdo buduje; -telský [-sky; -ství], příd. k tomu

budovati, původ. = stavěti boudu, stan (stě. b. se = stavěti stany), dnes = stavěti budovu; buduje se tam nová čtvrť ap.; přenes. b. na starších pracích... = stavěti, opírat se o ně; b. stát =

tvořiti...; slož. dokon. do- = dokončiti budování; na- se (mnoho); vy- = vystavěti; i přenes.: Gebauer vybudoval historickou mluvnici; z- = vystavěti;

budovávati, opak.

***budovička** || -vka, ž., zdrob. k budova

***budovní**, příd. k budova (Ner.)

buďsi, spojka = II buď: přijdu, buďsi pěkně nebo nepěkně (zastar.) = ať bude...; buďsi — buďsi = buď — (a)nebo (říd.); obyčej. ve výrazu větném = ať, nechť, budiž, dejme tomu, no tedy ano atp.: Myslí si, že je to správné. Buďsi. — Smím tam jít? Buďsi (svolení ne zcela dobrovolné)

buďto, spojka = II buď: buďto dnes nebo zítra; buďto zvítězím nebo padnu

budu, v. býti

budulínek, B., -nka, m., pohádkový nenasyta

buďže, spojka = buď, buďto (říd.); = protože buď: nepřišel, buďže nemohl, nebo zapomněl

budžet «bydžé || bydžet», -tu, m., z franc. budget = rozpočet; **budžetní**, -tový, příd. k tomu; -tovati = dělati rozpočet

buf, citoslov. = uf (Klicp.); = fu, o supění (šrák.)

bufo, ž. = teplá bota, která se nazouvá na obyčejnou obuv

bufalobilka, -lek, ž. = dobrodružná povídka (hovor.); podle amer. dobrodruha jménem Buffalo Bill

***bufan**, -u, m. = visací zámek (v zloděj. hantýrce)

bufet, -tář..., v. buffet

buffa, ž.: opera buffa = ital. komická opera

buffet || zčešt. **bufet**, 1. «byfé», stř. neskl., 2. «byfet», -tu, m. (jen lid. «bufet») = stůl na pokrmy, ochutnávárna, jídelna na rychlé pořízení;

bufetář [-řka], -e || **bufetčík**, -a, m. (Tilsch.) || ***bufetka**, -tek, ž. = prodavač -vačka v bufetu

buffo, ital., bas b. v komických operách

bufonáda, ž., ital. = fraška, šaškovina, šaškovství || *bufonerie*, ž.

bugatka, -tek, ž. = automobil nazvaný podle výrobce Bugattiho

***bugr**, -u, m. = povyk, kravál (hantýr.)

bůh, boha, m. = v náboženském pojetí nejvyšší bytost, tvůrce světa; Bůh = křesťanský bůh; při pozdravech: s (Pánem) Bohem, dejž to Pán Bůh, naděl P. B., zdař B.; při odporu: uchovej B., nedej B. (Bože), chraň Bůh; suď to B.; v. Pánbůh;

s Pánem Bohem jít = s boží pomocí; o knězi = jíti zaopatřovati || *spánembohem*, v. tam;

s Bohem co počínati = s pomocí boží; dáti komu s Bohem = rozloučiti se s ním || příslovec. *sbohem*, v. tam;

pro Pána Boha!, zvolání = proboha, v. tam; pro boha prosit = proboha;

za boha, za živého boha si nemoci vzpomenouti... || *zaboha* = zanic, vůbec ne;

do boha čeho míti (Herb.) || *doboha* = hojně, hojnost;

je to u Boha = jen Bůh to ví, je to nejisté; podívaná... pro bohy = strašná, k smíchu, smutná (hovor.); mela pro bohy (Vr.);

bůh = milovaný člověk, předmět, modla;

bůh ví kdo... v. bůhví-;

tě bůh, z „pozdrav tě Bůh“ (praž. vulg.);

v. bohyně, božka, bůžátko, bůže(k)

bůhví-, z bůh ví, ve slož. se zájmeny s význ. silné nejistoty, neurčitosti: *bůhvíco*, *bůhvíjak(ý)*, *bůhvíkde*, *bůhvíkdo*, *bůhvíproč...*: *bůhvíkdo* to řekl = jen bůh ví, kdo to řekl, vůbec se neví || řidč. *bůh ví co...*

buch, 1. citoslov. vystihující zvuk při ráně, při pádu: a tu na

dvěře buch, buch, buch = zabušil (Erb.);

2. *buch*, -u, m. = bouchnutí, rána (kniž.);

buchadlo, -del, stř. = velké hutnické kladivo;

buchanka, -nek, ž., korýš;

buchar, -u, m. = strojní kladivo

buchati, -chám = dělat buch, bouchati, bušit, tlouci: buchající srdéčko (Majer.); = střílet (lid. a hovor.); slož. dokon. *za-*;

buchávat, opakov.; slož. nedok. *vy-* smíchem;

buchavý [-vě; -vost] = buchající

***bucheovati** koho = dávat mu „buchty“ do zad; = buchavě kašlat (řid.); slož. dokon. *na-* komu, *z-* koho

buchetka, -tek, ž., zdrob. k buchta

Buchlov, -a, m., hrad; poslati koho do Buchlova = nabít mu (lid.)

buchnouti, -chl, -chnuv, -chnut(i), dokon. k buchati = udělat buch, zabušit, zatlouci; = padnout (s buchnutím); = střílet (lid. a hovor.); b. kým, čím = uhodit, praštit;

slož. dokon. *při-* dvěře = přibácnout; *vy-* = prudce a hlučně se vznítit, vzplanout, vyrazit; *vy-* (hněvem...) = vzplanout, rozhorliti se; *vy-* do řehotu = propuknouti v smích (Vr.);

slož. nedokon. *vybuchovati*

buchot, -u, m. = bouchání;

buchotati = buchati, o srdci (Jir.)

buchta, -chet, ž., pečivo; = knedlík (nář.); přenes. = rána do zad, bouchanec; brát míru na buchty = zívát (lid.); sedět... jak buchta; z toho buchta = vařbuchta, knedlík, líný člověk, bez zájmu;

buchtař [-řka], -e, m. = kdo jí rád buchty; = labužník (Rais);

buchtička, -ček, ž., zdrob. k buchta;

buchtovati = péci, jísti často buchty, dobře jíst (Svět.); b.

koho = dávat mu „buchty“, bouchance;
buchtovitý = jako buchta; *buchtový* pekáč...; b. člověk = který jí rád buchty (lid. a hovor.)
***bujan**, -a, m. = bujný člověk, rváč (nář.)
bujarý [-ře; -rost] = bujný, veselý, plný síly; z ruš. v RK., ujalo se plný síly; z ruš. v RK., ujalo se
bujeti, -její, přech. -jeje, -jejíc || -je, -jíc = být bujný, bujně růsti, rozmáhati se (o plevelu, o nepořádkách, neřestech); slož. dokon. *roz-* = dáti se do silného bujení; *vy-* = vyrůst, rozmocit se...; v. *rozbujovati* se;
bujívati, opakov.; *bujivý* [-vě; -vost] = bujející, bujný (kniž.)
bujněti, -nějí = stávat se bujný; slož. dokon. *z-*; *zbujnělý*, v. tam;
***bujno**, stř. = bujnost, -ný růst;
bujný [-ně; -nost] = bujející, rychle, bohatě rostoucí, vyrostlý, rozkvetlý... (květ, strom, listí...); = živý: -ná fantasie; = kypící zdravím, silami, velmi živý, nevázaný, bouřlivý (hoch, kůň, mládež...)
bujon, v. bouillon
buk, -u, m., strom; symbol zdraví: zdravý jako b.; spát jako buk; v. bouček, buček
bukač, -e, m., vodní pták
bukáč, -e, m., 1. hudeb. nástroj (hrnec, džbán potažený koží); 2. = tlusťoch (lid.); zdrob. *bukáček*, -čku || -čka (ve význ. 2.), m.
***bukál**, -u, m. = bukáč 1. (Ner.)
bukanýr, -a, m., z angl. buccaneer = námořní pirát
bukati = vydávati zvuk bu, o bukačích, o holubech, o sovách; slož. dokon. *za-*;
bukavý [-vě; -vost] = bukající, houkající
buké, v. bouquet
buket, -u, m., lid. *pukét*, *pugét*, z franc. bouquet = kytice, vůně vína, buké; zdrob. *buketek* || lid. *pukýtek*, -tku, m.; *buketní* víno = mající bouquet

***bukev**, -kve || *bukva*, ž. = bukvice
bukinista || zříd. *bouquinista* «-nys-», m., z franc. bouquiniste = antikvář
bukolický, příd. k *bukolik*, -a, m., z řeč. = idylický básník; *bukolské* básnictví = pastýřské, idylické
bukot, -u, m. = bučení
bukoví, stř. hromad. = buky, bukový les;
bukovice || -vka, ž. = buková hůl; -vka, houba;
bukovina, ž. = bukový les; zdrob. -vinka, ž.;
Bukovina, vsi, země; *bukovinský*, příd. k tomu; b. tabák = z bukoviny (žert., váleč.);
bukoviště, stř. = místo, kde rostou buky;
bukovitý = jako buk;
bukovka, v. bukovice;
bukový, příd. k buk: b. list, les
Bukurešť, -ti, ž., hlav. město rumunské; *bukurešťský* || -štský
bukva, ž., v. bukev; = cyril. písmeno
bukvice, ž. = plod, semeno buku; větina; = cyrilské písmo v Bosně; *bukvičný* || *bukvicový*; zdrob. *bukvička*, -ček, ž.
bula || *bull*, ž., z lat. = papežský, někdy panovnícký list
bulácký [-cky], příd. k bulák;
buláčtina, ž. = bulácké nářečí, chodština (přezdívkou);
bulák [*bulka*], -a, m., přezdívkou Chodům, poněvadž říkají bul m. byl
bulanžismus, v. boulanžismus
bulbul, -a, m., z per. = slavík (básnic.)
bulbus, -bu, m., lat. = bulva
buldička, ž., zdrob. k bulka
buldovský [-cky; -ctví] = obvyklý u buldoků;
buldoč, příd. k buldok;
buldok, -a, m., z angl. bulldog, pes;
buldokovitý = podobný buldoku
Bulhar, -a, m., národ. jm.; *bulharský* [-sky]; *Bulharsko*, stř., země; *bulharština*, ž. = bulharský

- jazyk; stará b. = buď vůbec bulharština y starších dobách n. jedno její nářečí, kterým hlásali u nás křesťanství sv. Cyril a Metoděj, t. zv. stará církevní slovanština
- bulíček**, -čka, m., zdrob. k bulík
- bulíčí**, příd. jm. k bulík: b. oči = jako bulík; přenes. b. oko = sazené vejce; rostl. = sasanka n. upolín n. kopretina
- bulička**, ž., zdrob. k bulka
- bulík**, -a, m. = mladý vůl; přenes. = hlupák; pověsit, věšet někomu bulíka, -ky na nos = mít jej za blázny, klamat, balamutit (zhrub.);
- bulíkovati* koho = dělati si bulíka z koho, našeptávati mu nepravdivé, nesmyslné věci, balamutit; slož. dokon. *na-* komu co; *o-* koho
- bulimie** «límijs», ž., z řeč. = chorobná hladovost, vlčí hlad
- *buliti** = nabíratí k pláči (Pujm.)
- bulizník**, -u, m., nerost, odruda křemene; *b.*, -a, m. = labužník (žert.)
- bulka**, -lek, ž., 1. = malá boule; 2. hra v karty; 3. v. bulák;
- bulkař*, -e, m. = hráč bulky; -řský, příd. k tomu;
- bulkovatý* = s bulkami 1.; -vitý = podobný bulce 1.; *bulkový*, příd. k bulka 2.
- bulla**, v. bula
- bulletin** «byltén || byle-», -u, m., z franc. = denní zpráva, oznámení, zprávy o činnosti učených společností, věstník; lékařský b. = zpráva o zdravotním stavu
- bulský** = bulácký (říd.)
- bulva**, ž., z lat. bulbus (= cibule) = hlíza; oční b. = oční jablko, koule
- bulvár**, -u, m., z franc. boulevard = široká městská třída, promenáda; *bulvární* = bulvárový; b. tisk = který hoví sensačním zálibám velkoměstské ulice; *bulvárový* = na bulváru; v. boulevard, -dní
- bulvovitý**, příd. = jako bulva
- bulvuška**, -šek, ž., rostl.
- bum**, *bumbum*, citoslov. napodobující zvuk při úderu na buben, výstřel z děla atp.; přenes. o úderu samém: bum ho do zad = uhořel ho do zad
- *bumága**, ž., rus. = úřední listina; zdrob. *bumážka*, -žek, ž.
- bumbal**, -a, zdrob. *bumbálek*, -lka, m. = kdo rád bumbá, pije (lid. a hovor.); ***bumbálkovati** = rád pít;
- bumbati*, -bám = pít (v dět. řeči); = oddávati se pítí (lid. a hovor.); slož. dokon. *do-* = dokončiti pítí; *na-* se = napítí se; *vy-* = vypít (vesměs v dět. řeči); *bumbávati*, opak.
- *bumberda**, m. = piják
- bumbrlíček**, -čka, m., zdrob. k *bumbrlík*, -a, m. = pohádkový nenasyta; přenes. = chamtivec
- bumbu**, citoslov. v dět. řeči = chci pít..., nápoj
- bumbum**, v. bum
- bumerang**, -u, m. = zbraň australských divochů, vracející se tam, odkud byla vymrštěna
- buml**, -u, m., z němč. = procházka německých studentů (za císařství); u nás = demonstrace, často s potyčkou, s nepokoji; *bumlovati* = procházeti se, o německých studentech, demonstrativně se procházeti, nic nedělat, klackovati se (lid. a hovor.)
- bump**, *bumps* || nejčast. *bums*, citosl. = bum
- bumstará**, -starará, citoslov. napodobující údery hudební i jiné
- *bumta**, citosl. vystihující bručení
- *bůna**, ž., z něm. = bob, fazole (nář.)
- bunc**, citoslov. = bác, buc
- *bunclovka**, -vek, ž., druh boty (Jir.)
- buncnouti si**, *buncl* = bucnouti si (dět.)
- bunčuk**, -u, m. = turecký vojenský odznak
- bund**, v. bunt
- bunda**, ž. = krátký volný kabát (lid.); zdrob. *bundička*, -ček, ž.;

bundovitý = podobný bundě;
bundový: -vé šaty (Rais)
buněčný = složený z buněk: -ná tkáň
bungalow «bangelou», m. neskl. || zčešt. *bungalov*, -u, m. = obydlí v tropických krajích z lehkého staviva
buničina, ž. = celulósa;
bunička, -ček, ž., zdrob. buňka
buňka, -něk, ž. = stavební jednotka živých těl; = otvor ve včelím díle; = organizační jednotka: anarchistická b.; mít buňky pro něco = smysl, pochopení, nadání, schopnost (hovor.);
**buňkařiti* = tvořiti, zakládati organizační buňky;
buňkovitý = podobný buňce;
buňkový, příd. k buňka: b. systém (organizační)...
bunt, -u, m. || řidč. *bund*, z něm. Bund = spolek němec. států, tajný spolek, spiknutí (lid. a hovor.);
**buntar*, -a, m. = spiklenec, vzbouřenec; -rský [-rství];
buntovati se = spolčovati se (tajně), umlouvati se (lid. a hovor.); b. koho = přemlouvati k účasti při něčem; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *s-* se = spiknouti se; *s-* koho = přiměti k účasti, sehnat, svolat, uspořádat (lid. a hovor.); *buntovávat (se)*, opak.;
buntovník, -a, m. = kdo se buntuje, povstalec, spiklenec (lid. a hovor.)
Bur «búr», -a, m. = holandský usedlík jihoafr.; b., přenes. (žert.) = starý strážný voják
**búr*, -a, m. || *búra*, *bora*, ž. = 5 K (v zloděj. hantýr.)
**bura* || *búra*, ž. = bouře (řid. básn.)
buráceti, -cejí = dělati hluk jako při bouři (kořen bur-, který je v bouře), rachotit: hrom, vítr burácí; o potlesku, o smíchu... = hlasitě se rozléhat, zaznívat, ozývati se; o hněvu, vášních... =

lomcovat, prudce propukat...;
o člověku = láteřit;
slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*; *burácivati*, opak.;
burácivý [-vě; -vost] = burácí, hlasitý, hřmotný, rachotivý
burák, -u, m., z pol. = cukrová řepa, cukrovka; *burákový*
buran || zčešt. *buřan*, -u = **buráš*, -e, m., z ruš. = bouřlivý vítr (kniž.)
**bure*, citoslov. = buc, bum, duc;
**burcovač* || *burcovatel* [-lka], -e, m. = kdo burcuje;
burcovati = hřmotně buditi ze spaní; přenes. b. lid, veřejnost = důrazně upozorňovat na něco, buditi zájem; b. koho z klidu = rušit; b. svědomí = probouzet; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* ze spaní, z klidu; *z-* = vzbuditi; *burcovávati*, opakov.
burčák, -u, m. = mladé víno, ovocný mošt (nář.)
I burda, ž., z něm. Bürde = břímě, rozbroj, nepokoj (stč.); = klepátko na dveře (zastar.)
II burda, m., z lat. burdo = nepokojný člověk (zastar.)
**burdit se* = durdit se
**burdovati koně* = jezdit na něm (Jir., zastar.)
**burďuk*, -u, m. = měch (Heyd.)
bureau, v. byró
burel, -u, m., manganová ruda; *burelový* článek
Bureš, -rše = -reše, m., příjm. z Burian
**bürgerovství*, stř., z něm. Bürger = měšťáctví
burgundka, -dek, ž. = burgundská vinná réva; = řepa (lid.)
Burgundové, -dů, m., germán. kmen; *Burgundsko*, stř., kraj ve Francii; *burgundský*, příd. k Burgundové i k Burgundsko
burka, -rek, ž. = (kozácký) plášť
burlácký, příd. k *burlák*, -a, m. = plavec na Volze
burleska, -sek, ž., z ital. hudební, slovesná skladba hrubšího zrna, fraškovitá opereta, veselá próza,

fraška; -skář, -e, m. = skladatel burlesek; *burleskní* [-ně; -nost] = fraškovitý, šaškovitý, hrubě komický

***burmistr**, -a, m., z něm. = starosta (slez., Bezr., Martín.)

burně, -nost, v. burný

burnus, -su «-su», m., z arab. = těžší plášť, zimník (lid.); zdrob. -sek, -sku, m.

burný [-ně; -nost] = bouřlivý, bujný, na př. čas, hněv, let, síla, mládí (básnic.)

bursa «-za», burs, ž., z řeč., původ. = sáček na peníze, ve středověku = mistrův (profesorův) byt pro studenty, pensionát, kolej, v nové době = trh na cenné papíry, na obilí atp. (peněžní, obilní, plodinová bursa), i budova, kde se trh koná

Bursa «-sa», m., příjm. z Burian (v. Jirsa)

bursián «-ziján», -a, m. = obchodník na burse, bursovní spekulant; -nský [-nství], příd. k tomu

Bursík «-sík», -a, m., příjm. z Bursa

burský, příd. 1. k Bur: -ská válka; 2. b. ořech, oříšek = plod podzemnice olejnaté

bursovní [-ně] «-zov-», příd. k bursa: b. spekulant, zpráva...; -nický [-nictví], příd. k -ník, -a, m. = bursián; *bursový*, příd. k bursa

burš, -e, m., z něm. Bursch(e) a to z lat. bursarius, sr. bursa, 1. = němec. vysokoškol. student, buršák (řid.); 2. za Rakouska = důstojnický sluha

Burša, -ši, m., příjm. z Burian

buršácký [-cky; -ctví], příd. k buršák, -a, m., z něm. Bursch = burš 1.

Buršík, -a, m., příjm. z Burša

buršíkosní || -kósní [-ně; -nost] «-kóz-», sr. burš, vlast. = nevázaně veselý, nezpůsobný obyč. nápadný, odlišný, ale slušivý, nikoli podivínský, na př. b. klobouk

buryna, ž., druh cukrové řepy, buráku, krmná řepa; *burynový* chrást

Burýšek, -ška, m., příjm. z Bureš

burza, *burzián*, *burzovní*, v. bursa, bursián, bursovní

buržoa, -žoy, m., z franc. bourgeois = měšťan, měšťák, příslušník buržoasie; = blahobytník, nesocialista, odpůrce socialismu (hanl.);

***buržoák**, -a || **buržoas* [-sa], -sa || -se «-sa, -se» || *buržoast*, *buržoust* [-stka], -a, m. = buržoa, blahobytník (hanl.);

buržoasie «-zije», ž. (|| **buržoasmus* «-zmus», -mu, m.) = měšťanstvo, měšťáctvo, příslušníci třídy vlastníci výrobní prostředky;

**buržoácký*, příd. k buržoák;

buržoasní [-ně] «-zní» || **buržoastický* «-styc-» = příslušející k buržoasli; = blahobytný, nesocialistický...;

**buržoastní*, **buržoustní*, příd. k buržoast, buržoust;

buržuj [-jka], -e, m., příd. **buržujský* [-sky; -ství], z ruš. = buržoa, buržoasní (hanl.)

buřan, -u, m., stepní travina; = buran; *buřání*, stř. hromad. = buřany (Holeč.)

buřeň, -ně, ž., plevel || lid. *buřena*, ž., *buření*, stř.;

**buřeniti* = pramenit, mítí základ (Mrš.)

buřlě [-čka], -e, m. = kdo bouří, pobuřuje, odbojník, vzbouřenec; -čský [-čsky; -čství] = pobuřující, odbojnický, vzbouřenecký

buřík, -u, m., čes. název man-ganu

buřina, ž., rostl.; posměšně o tvrdém klobouku; k tomu zdrob. *buřinka*, -nek, ž.

***buřňácký** [-cky; -ctví] = bouřlivácký;

buřňáček, -čka, m., zdrob k *buřňák*, -a, m., vodní pták; přenes. buřňák = bouřlivák

-buřovati, v. bouřiti

***buřt**, -a || -u, zdrob. *buřtík*, -a, *buřtiček*, -čka || -čku, m. = vuřt (lid.)

bus, -su «-su», m., z angl. = velký dopravní autobus, omnibus (hlav. v amer. češ.)

busar || *buzar*, -u, m., z franc. bouser = vrh, strk koule na kulečnicku, při kterém koule před srážkou s druhou koulí narazí na mantinel

business || -man, v. byznys

busola «-so-», ž., z it. = kompas; přenes. = vodičko (říd.)

busta «by-», bust, ž., z franc. = poprsí 2.

***bůsti**, bodu, bodeš, boden(i) = bodati (zastar. kniž., Erb., Vrchl.); slož. dokon. *do-* (F. S. Proch.) = dobodati; *př-*, *v-* = přibodnout, připíchnout, vbodnout (Č.-Chod)

***bůstka**, -stek, ž. = skleněná, kovová ozdůbka, cetka; *bůstkový* = s būstkami

busurman, -*nský*, v. bisurman

bušíč, -e, m. = kdo buší;

bušidlo, -del, stř. = buchar;

bušiti, z buch = bouchat, hluchně, silně tlouci: b. pěstí na dvěře, kladivem do železa, srdce, ve spáncích mi buší; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* = zatlouci; *bušivati*, opak.;

bušivý = bušící, bouchavý, hrmotný

bušl, -u, m., z angl. bushel, angl. dutá míra

Buštěhrad, -u, m., město v Č. (původně = Buškův hrad); *buštěhradka*, -dek, ž. = akcie buštěhradské dráhy (Herit.)

bůta, ž., obyč. pomn. būty = plstěná obuv, teplé přezůvky

***bůfa**, m. = budižkničemu

buřatý, o holubech = s nohama porostlýma peřím

butela || obyč. zdrob. *butelka*, -lek, ž., z franc. bouteille = baňatá láhev

buton, v. bouton

butyka, -*kář*, obyč. putyka, -*kář*, v. tam

buvol (nik. *bů-*), -a, m., z řeč., tur; *buvolí* hlava... || řidč. *buvolový*; *buvolí* kůže neboli *buvolina*, ž.

buzar, v. busar

buzdogan || *buzdovan* || *buzdygan*, -a, m. = turecký železný palcát

***buzerant** || *buzík*, -a, m. = homosexuální muž (vulg.); -*tský* [-*tství*]; *buztrovati* = oddávati se buzerantství

-*buzovati*, v. buditi

***bůžátko**, -tek, stř., zdrob. k *bůže*, -ete, stř., zdrob. k būh

bůžek, -žka, m., zdrob. k būh = pohanský būh; = dobrý duch, skřítek, zbožňovaný člověk, modla; domácí b. = kříž, krucifix (Majer.)

bužie, v. bougie

***bůžka**, ž. podoba k būžek (Koll.)

by, v. aby

***býče**, -čete, stř. = býček;

býček, -čka, m., zdrob. k býk;

býčí, příd. k býk: b. hlava...;

býčina, ž. = býčí kůže, maso, býkovice, -vina

bydlení, *bydleti*, v. bydli

***bydlicí** = obývací

***bydličko**, -ček, stř. = obydlíčko

***bydlisko**, -sek, stř. = obydlí (nářeč., Herb.)

bydliště, stř. = místo bydlení, pobytu

***bydlitel** [-*lka*], -e, m. = obyvatel (básnic.); *-*telný* = obyvatelný

bydliti || *bydleti*, 3. mn. bydlí || bydlejí, rozk. bydli, bydlil || bydlel, bydlen(i) = obývat, přebývat, sídlit; slož. dokon. *o-* = osídlit, osadit: krajina je obydlena; obydlený kraj, byt; *za-* chodby = ubytovati se na nich (Majer.); byt je zabydlen = už v něm někdo bydlil (hovor.); *za-* se = ubytovati se (Majer.); v. zabydlený a zabydlovati; *bydlivati*, opak.

bydlo, -del, stř., 1. = obydlí, příbytek; 2. = živobyčí: dobré b.; 3. = pobyt (Herrm.)

bydžé, *bydžet*, v. budžet

byfé, *byfet*, v. buffet

I bych, bys, by, bychom, byste, by, opisné tvary k tvoření podmíň. způs., dal bych...

II bych, -a, m., zpodstat. slovesný tvar bych: pozdě bycha honit = je pozdě něco chtít napravit, napravit, litovat, že jsme něco udělali; moc bychů (Kosm.) = litování

býk, -a, m. = samec turovitých přežvýkavců; symbol síly, jarosti, zuřivosti: bujný, silný jako b.; souhvězdí Býka;

býkovec, -vce, m. = hůl, karabáč z býčí žíly, z býčího ohonu; býkovice || -vina, ž. = býčí kůže, maso

*býl, -u, m. || zprav.

býlí (lid. a hovor. *bejlí*), stř. = rostlinný plevel; přenes. o špatných lidech, o špatných knihách, pracích...

bylina, ž., 1. = nedřevnatá rostlina; 2. z ruš. = rus. národní zkazka, pověst (o tom, co bylo); bylinář [-řka] || bylinkář [-řka], -e, m. = kdo sbírá (léčivé) byliny; bylinář, též = kniha o léčivých bylinách, herbář (zastar.); bylinář, -nkář = botanik (žert.); -nářský [-nářství], přid. k tomu;

*bylinečka, ž., zdrob. k bylinka, -nek, ž., zdrob. k bylina 1.;

bylinkový sýr; bylinný čaj, -nné bohatství;

*bylinstvo, stř. hromad. = rostlinstvo

býložravec, -vce, m. = býložravé zvíře;

býložravý = živící se jen rostlinnou potravou

*bylý, přid. jm. z příd. byl = co bylo, co se stalo

byreta, ž., z franc. burette = nádobka k měření (chemic.)

byró, stř. neskl., z franc. bureau = úřadovna, kancelář

byrokracie, ž., z řeč., původ. = vláda úřednictva, pak = úřednictvo;

Byrokracius, -ia, m., sv. B., posměšné zosobnění byrokracie;

byrokrat [-tka], -a, m. = úřed-

ník, často poněkud s příhanou = úzkoprse lpící na předpisech, na formalitách a nedbající věčné stránky; -tický [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = úřední, často s příhanou o úzkoprsem úředním postupu;

byrokratisace «-tyza-», ž. = byrokratisování;

-tismus «-tyz-», -mu, m. = byrokratický postup, jednání, vláda byrokracie;

byrokratisovati «-tyzo-» co = dávatí tomu byrokratický ráz; b. se = dostávatí byrokratický ráz, nabývatí ho; slož. dokon. od-co = zbavit byrokratického rázu; z- co = dáti tomu byrokratický ráz || z- = státi se byrokratický;

byrokratština, ž. = byrokracie

byronismus «bajrnýz- || bajernýz-», -mu, m. = básnictví v duchu anglic. básníka Byrona; byronista «-nys-» || byronovec, -vce, m. = stoupenec byronismu; -nista, též = badatel o Byronovi; byronský || byronovský [-sky] = v duchu Byronově; byronovština, ž. = byronský duch, -nský světový názor, světobol

bys, v. bych

byssus (*bysus*), -ssu, m., z lat. (a tam z řeč.) = výměsek mlžů, lasturové hedvábí; byssový: -vé hedvábí

*bystrák, -a, m. = bystrý (rychlý) kůň (Němc.)

bystro-, kmen k bystrý ve slož.: -duchý = mající bystrého ducha; -hlavý; -nohý, -oký (kniž.)

*bystrota, ž. = bystrost

bystro-vtip, -u, m. = ostrovtip (ojediň.);

-zrak, -u, m. = bystrý zrak;

-zraký [-zrace; -zrakost] = mající bystrý zrak

bystrý [-ře; -rost] = rychlý, čerstvý, křepký (krok, řeka...); = ostrý, dobře vnímající (zrak, sluch...); = dobře, rychle chápající, usuzující, nadaný, svědčící o chápavosti, nadání (člo-

věk, duch, úsudek...); = ostrý, o chuti: vodka bystré dušky = ostré chuti (Bezr.)

bystře, v. bystrý

*bystřeň, -ně, ž. = bystřina (básn.)

bystřice, ž. = bystřina (kniž.)

Bystřičan [-nka], -a, m. = obyvatel Bystřice

bystřina, ž. = horský prudce tekoucí potok; *bystřinný*, příd. k tomu

bystřiti = činiti bystrým: b. zrak, sluch, rozum, pozornost...; b. krok = zrychlovati; slož. dokon. *na-, z- zrak...; -*bystřovati*, slož. nedok. *u- kroků = zmenšovati (Erb.); z-; *bystřívati*, opak.

bysus, v. byssus

Býšť, -tě, ž., ves v Č.

byt, -u, m. = obydli, obývaná část domu (proti hospodářské části n. proti dílně); XY, bytem v Brně ...; = bytí, životní soustava, souhrn zvyků, obyčejů, práva: národní, lidový byt; = živobytí (Jir.)

byť, 1. členská připouštěcí spojka, příslov. = třeba(s), třebaže, i když (kniž.): je to dobré, byť ne nejlepší; vděčen za všechno, byť za sebemenší drobnost || *byťsi*; 2. část podmiňovacího způsobu ve význ. připouštěcím = i kdyby (kniž.): byť to nebyla pravda = třeba to není pravda; byť o tom nic nevěděl;

3. nesprávná spojka připouštěcí, a) s oznam. způsob. přít. času: byť to není pravda m. třeba to není...; b) s podmiň. způsob.: byť by to nebyla pravda m. i kdyby to nebyla pravda

bytař, -e, m. = bytový zloděj

byteček, -čku, m., zdrob. k *bytek*, -tku, m., zdrob. k byt

bytel, -e, m., rostl.

bytelný [-ně; -nost] = pevný, důkladný, trvanlivý, na př. stůl, nábytek... (lid.); o člověku = objemný, tlustý (t.); = obyvatelný (říd. kniž.); bytelnost = bytelný tělesný stav, -né zdraví (Č.-Chod)

bythometr, -u, m., z řeč. = hloubkoměr; -trie, ž. = měření hloubky

bytí, stř. = jsoucnost, existence, žití, život: jde o bytí a nebytí (běž.); bytí pekla (Svět.); bytí = život (Herrm.)

býti, přít. čas jsem, jsi, jest || obyč. je (knižní jesti = neboť je), jsme, jste, jsou (lid. sem...), záporné tvary *nejsem...*, 3. os. není (lid. není, nejní), přích. byv, byl, byt, podst. jm. bytí, přechod. přít. jsa, jsouc, jsouce, budoucí čas *budu*, rozk. zp. *buď*, dokon. přech. přít. buda, -ouc, -ouce; podmiň. zp. *byl bych...*, v. bych;

1. = trvat, existovat: Bůh je; co bylo, již není; co je, nebude; nic není na věky; dokud svět světem bude; co je Praha Prahou;

2. býti, budu = státi se, stanu, vzniknout, vzejít: chce býti lékařem; byl z něho pořádný člověk; byla, bude z toho svatba; z toho nic nebude = to se neuskuteční, nevyplní; o dešti, o bouři = to se rozejde; z toho mračna nebude déšť; byla z toho všady radost;

3. sloveso sponové, s úkonem mluvnickým, které lze chápat ve věcném významu dlíti, zůstati: je doma, odpoledne musím býti doma;

4. jsem (byl jsem, budu) nemocen, zdrav, vesel, smuten, chytrý..., zdráva, nemocna, zdraví..., nikoli nemocným, zdravou atd.;

5. je (bude, byl) učitelem, vojákem, řemeslníkem... (přísudek k 1. p.), o povolání, o poslání, o určení, o stavu || je to pravda, lež, pomluva (hodnocení, zařazování někam), nikoli to je pravdou, jak se dnes často říkává a píše; podob. to je, byl učitel! = dobrý učitel; to bude voják!; to je špatný voják; on je chudák, dobrák...;

6. Praha je Praha, voják je voják... = Praha má své zvláštnosti, nezapře se, je svá, osobitá;

7. jsou tu zvat na koncert = přišli, aby nás pozvali (význam účelový; jen lid.); byl jsem se koupat, projít, byli se tam podívat, o minulosti (běž.);

8. nelze mi býti veselu, není dobré člověku býti samotnému, t. j. k předmětu v 3. p. bývá někdy, archaisticky, přídavný doplněk v 3. p., obyčej. však v 7. p.: nelze mi býti veselým, sluší ti býti skromným, rádím ti býti opatrným... (kniž.); rádím ti, abys byl opatrný atp.;

9. nelze mi býti kazatelem, nesluší se býti (mně, tobě, nikomu) lhářem..., t. j. podst. jm. doplňkové k předmětu v p. 3., někdy nevyjádřenému, je zpravidla v p. 7.;

10. co je to za člověka = jaký je to člověk (místy v nář.: za člověk);

11. všem lidem je umřítí, je mi napsati dopis, je bedlivě hledět ke všem okolnostem..., ve významu nutnosti, silně archaistick., lépe: mám, musím napsati dopis, je třeba hledět atp.;

12. je vidět, slyšet, poznat..., ve významu možnosti;

horu (hory) je vidět, hudbu bylo dobře slyšet, je mu špatně rozumět..., vazba neosobní ve významu možnosti (v nář. hora je vidět..., vazba osobní);

13. je (není, nebylo, nebude) mi do smíchu, do pláče..., v. do; je to k pláči..., k dostání, v. k; jsem s to (sto), seč jsem, v. s; býti o hladu, v. o, komu po vůli, v. po; je to v tahu, v. tah, v. prohře, v. prohra; jsem, nejsem od toho, v. od; je na tobě, v. na; býti v úzkých, v. úzký; je bez sebe, při sobě, jsou v sobě, v. se; bylo tma, zima..., v. tma...;

14. zdá se býti smutný, nezdá

se to býti správné..., nespr. m. zdá se smutný atp.;

15. bylo nebylo, v pohádkách = ať to bylo (ať se to stalo) nebo nebylo;

16. není (nebylo, nebude) vody, t. j. po záporném slovese bývá 2. p., ale jen ve významu částečnosti = nebylo ani trochu vody; podob.: není peněz, vína, piva; nebylo tam ani živé duše (ž. duše má význam hromadný = lidé); proti věku není léku; nebylo proslavenějšího milovníka nad ně (R. Svob.); není času (= ani trochu času); na jeho čele není vrásek (šrám.)..., ale: to není voda, nýbrž ocet (nejde o význam částečnosti), podobně to není pivo...; nebývá vůbec 2. p. u jmen, která nepřipouštějí pojetí částečnosti, zejména u jmen osobních: otce není, nebylo doma, té knihy tam není, správn. otec nebyl doma, ta kniha tam není;

17. není co, kam, kde...: pil bych, ale není co; šel bych, nevím kam..., v. co, kam...;

18. co jsme si, to jsme si, odpustme si, výpustkou = co jsme si udělali, to jsme si udělali;

19. buď, rozk. k budu: buď hodný...; s význ. připouštěcím: buď kdo buď = ať je to kdokoli; buď jak buď = ať je (to, tomu) jakkoli; buď si on kdokoli (Zey.);

20. tak jest, to jest, v. tak, to; slož. dokon. do-, na..., s významy zvláštními, v. tam; v. bývati

bytík, -u, m., zdrob. k byt

bytná, ž. = pronajimatelka bytu, osoba, u které jsme v podnájmu; *bytné*, -ného, stř. = nájemné za byt;

bytněji, -jší, v. bytný

bytněti, -nějí = stávat se bytný, mohutněti (Č.-Chod); o představách = měniti se v bytosti (Sez.); = chorobně se zvětšovati (lé-

kař.); slož. dokon. *z-* = chorobně se zvětšiti; v. *zbytnělý*

***bytní** = vztahující se k bytu, k jsoucnu, k životu

bytnost, v. *bytný*

bytný [-ně; -nost], příd. k *byt*, 1. b. poměr = bytový (Č.-Chod); 2. = bytelný, obsažný, podstatný, mocný (říd. kniž.);

bytně: souviseti s čím b. = svým bytím, svou podstatou (Vlč.);

bytnost, -i, ž. = jsoucnost, bytí (kniž.);

2. stup. *bytnější* [-ji];

bytný, -ného, m. = pronajimatel bytu: můj *bytný*

bytosloví, str. = nauka o bytu, o bytí, o existenci

bytosť, -i, ž. = co je, tvor, osoba: lidská, božská, živá, neživá b.; *bytosní* || *bytosný* [-ně; -nost] = týkající se bytosti, hledající, vystihující podstatu: -ní pravda (Vodák); -né sklony = tkvící v bytosti, od přírody (Konr.); cítiti co -ně (Vrba) = v celé bytosti, na své bytosti, živě

bytovat = bydliti (kniž.); = zdržovati se, o výru (Jir.); = trvati, existovati (filosof.); *b. koho = míti na bytě; slož. dokon. *u-* koho = vzíti na byt, poskytnouti mu byt, bydlení; *bytováti*, opak.

***bytovník**, -a, m. = obyvatel

bytový, příd. k *byt* = týkající se bytu, bydlení, patřící k bytu...: -vá otázka, -vé zařízení...

byťsi, v. *byť*

bytůstka, ž., zdrob. k *bytosť*

bývalý [-lost] = co bývalo, bylo a už není, někdejší: b. ministr, -lá škola...

bývati, opak. k *býti* = bydliti (nár.); slož. dokon. *do-*, *na-*..., v. *dobýti*...; *bývávati*, o ději dávno minulém: bývávalo, b. dobře (píseň)

***byvší**, příd. jm. z přechodn. min. *byv*, v nové době napodobením ruštiny, lépe bývalý, minulý; to je byvší člověk = ztracený (literár., hovor.)

Byzanc, -ce, ž. = Byzantion, byzantská říše; ***Byzantijec**, -jce, m., k tomu příd. *byzantijský* = Byzantinec, byzantinský (Mas.); ***byzantika** «-ty-», ž. = byzantský sloh (Ner.); *Byzantinec* [-nka] «-ty-», -nce, m. = obyvatel byzantské říše;

byzantinismus «-tynyz-», -mu, m. = byzantský mrav, -ská kultura; přenes. = patolizalství, podkuřování; *byzantinský* «-tyn-» [-sky; -ství], 1. = byzantský; 2. = patolizalský; *Byzantion* «-tyjon», -tia, str., hlavní město bývalého byzantského císařství, pozdější Cařihrad;

byzantolog, -a, m. = znalec byzantské kultury; -*logický*, na př. sjezd, -ká práce; -*logie*, ž. = věda o byzants. kultuře;

byzantský, příd. k Byzantion (panovník, říše, umění)

***byznys**, -su «-su», m., z angl. = práce, výdělek, honba za ním; zdrob. -*nýsek*, -sku, m.; *byznysmen*, v. *businessman*

bz, *bzz*, citoslov. vystihující bzučení

***bzdina**, ž. = pšouk; přenes. = velmi málo, nic (lid.); zdrob. *bzdinka*, -nek, ž.

bzditi, *bzdil* || lid. *bzděl* = pouštět větry z těla (lid.); = pšoukat při kouření, bafat (lid.); o motoru = vybuchovat (Majer.); slož. dokon. *na-* (mnoho); *za-*, prostě dokon.; *za-* v kamnech = trochu zatopit, „zavlažit“ (lid.); *bzdívati*, opak.

bzďoch, -a, m. = smraďoch (lid.)

***bzdurak**, -a, m. = vzdorovitý člověk (slez., Martin.)

Bzenec, -nce, m., město na M. (odvozeno z *bezný* a to z *bez*); *bzenecký*, příd. k tomu

bzi, *bzí*..., citoslovce vystihující bzučení;

***bzík**, -u, m. = bzikaní, plašení, plašivost (Holeč.); *bzikati* = bzučeti; kráva *bziká* = střechkuje; slož. dokon. *na-* se

(mnoho); *za-*, prostě dokon.; *bzikávati*, opakov.; *bzikavka*, -vek, ž., moucha; = splašenost; *bzikavý* = bzikající, často se plašící; *bziknouti*, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k bzikati; slož. prostě dokon. *za-*; *bzikot*, -u, m. = bzikání; *bzikota*, ž., čes. národ. tanec
***bzinka**, -nek, ž. = bezinka
***bzinkati** = bzučeti
***bzíti** = bzučeti
bzučák, -u, m. = druh elektr. zvonku, bzučítka;
bzučák, -a, m. = bzučivý, bručivý člověk, bručoun (lid.)
***bzučalka**, -lek, ž. = bručounka, o včele (Svět.)
bzučeti, bzučí = vydávati zvuk bz, sykavý; b. si písničku = bzučivě zpívat; slož. dokon. *na-* se (mnoho), *za-*, prostě dokon.; v. pobzukovati;
bzučivati, opakov.
bzučítka, stř. = bzučák, -u

bzučivý [-vě; -vost] = bzučící || ***bzučný** [-ně]
***bzuk**, -u, m. = bzučení; ***bzukavý** = bzučivý; *bzukot*, -u, m. = bzučení; ***bzukotati** = bzučeti
bzum, citoslov. vystihující bzučivý hlas
***bzunčeti** = bzučeti
bzunka, -nek, ž., moucha
***bžodanec**, -nce, m. = bodavec, píchnutí, rýpnutí (nářeč.); *bžodati* = píchati, rýpati... (t.); ***bžodavý** = pichlavý (t.); *bžodnouti*, -dl, -dnuv, -dnutí, dokon. k bžodati (t.)
***bžuch**, citoslov. = bum, bums, bác; ***bžuchnouti**, -chl, -chnuv = bácnouti
***bžun**, citosl. vystihující zvuk basy
***bžunčeti** = bzunčeti
bžunda, ž. = neštěstí, smůla, nezdar (lid. a hovor.); = brynda; *b.*, m. = „smolař“
bžunk, citoslov. napodobující zvuk při pádu předmětu do vody = žbluňk; *bžunkati*, *bžunknouti* = žblunkati, žblunknouti

C

c «cé», 1. souhláska, její písmeno, tón; 2. *c*, *ce...* citoslov. vystihující cvrlikání;
C, zkratka = Celsius, stupeň teploty: 10° C = deset stupňů (tepla) podle Celsia; C = 100; C. = candidatus, v. tam
ca, v. circa
cabaret, v. kabaret; ***cabaretier** «-ťjé», -ra, m., z franc. = kabaletní umělec
***cabiti** = plakati
cabotage, v. kabotáž
***cabotin** «kabotén», -a, m., z franc. = potulný herec; *-nství*, stř. = komediantství
***cabrati se** = loudati se (lid.); = chlubiti se (praž.)
cabriolet, zčešt. *ka-*, -u, m. || *cabriolka*, *ka-*, -lek, ž., z franc., druh karoserie, vůz se střechou
cacný, v. casný

cacorka || *ca-*, -rek, ž. = konipásek, pták (lid.); přenes. = svižné děvče (Rais, Jir.)
cadenza, v. kadence
cadmium «kad-», -mia, stř., prvek
***cadrnatý** = ježatý, o obočí (Arb.)
caesar «cézar» || *cé-*, -a, m., titul říms. panovníků, císař (podle Caesara); **caesarismus** «cézaryz-», -mu, m. = caesarská, císařská vláda;
caesaropapismus «-zmus», -mu, m. = sloučení vlády světské, politic. s církevní;
caesarský [-sky; -ství]: c. stát
caesura || *cesura*, «cézú-», ž. = přerývka
***cáhot**, -u, m. = chrastění (Majer.)
***cahoty**, -tů, m. pomn. = cavyky (Rais)

cáhovitý || *ca-* = tuhý, s tuhými vlákny, o mase

***cachati** = *capati*, šlapati

***cáchovatí**, z něm. = kontrolovatí přítomnost (hornic.)

cachtanice || *-nina*, ž. = rozbředlý sníh, -lé bláto, čvachtanice, *-nina*

***cachtati** = čvachtati, cákati; *c. se* = čvachtati se, brouzdati se; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *u-* (se) = ubrouzdati (se), umáčet; *cachtávati*, opakov.;

cachtavý = rozbředlý, o sněhu (Rais)

cachucha «kačuča», ž., národní španělský tanec

Cáchy, Cách, ž. mn., město;

cášský, příd. k tomu

caisson || zčešt. *keson* «-son», (*kézon*, č.-Chod), -u, m., z franc. = potápěcí zařízení na práci pod vodou; *caissonový* || *keso-*: -vé zařízení; -vá nemoc = nemoc dělníků pracujících v kesonu

***cajčka**, -ček, ž. = cajková sukně (lid.);

cajk, -u, m., z něm. *Zeug* = bavlněná látka (lid.); = řemeslnic. nářadí (t.); *cajkovice*, -ic, ž. pomn. = cajkové kalhoty (t.); *cajkový* = z cajku

cak, citoslov. vystihující slavičí klokotání (Ner.)

I ***cák** = copak (lid.)

II **cák**, citoslov. vystihující šplíchnutí

III **cák**, -u, m., zpodst. II **cák** = potůček, proud potu... (lid.); = struk u vemena (t.)

cákati = šplíchat, stříkat (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* (mnoho); *na-* si vodou hlavu, vodu na hlavu; *po-* = pošplíchat, *po-*bryndat; *vy-* všechnu vodu; *za-* = zašplíchat;

cákavý [-vě; -vost] = cákající (lid. a hovor.);

cáknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. k *cákati* = šplíchnouti, stříknouti;

-cakovati, slož. nedokon. *o-* mydlinky do vody = pouštět

(Scheinpfl.); *vy-* vodu z čeho = vyšplíchnout (šimáč.)

***cákot**, -u, m. = cákání

-cakovati, v. cákati

cakra, cákra = sakra (lid.); *calcradente* || *cakr(a)ment(e)* = saprment; *cakraholtský* = kakraholtský; *cakramentský* [-sky] = sakramentský; *cakryš* = sakryš

***calach**, -u, m. = marast

***calapatina**, ž. = rozplesklý koláč (zast.); = capart, maličkost, drobnost (Herrm.)

***calatka**, -tek, ž., m. caletka, zdrob. k *calta* = houska (nářeč., Baar)

calcium «kal-», -ia, stř., lat., prvek, vápník

calembour «kalambúr», -u, m., franc. = slovní hříčka

calque, v. kalk

calta, *calt*, ž. = plochý koláč, plac-ka (zastar.); = vánočka (místy lid.); *callář*, -e, m. = kdo peče calty (Jir.);

caltička, -ček, ž., zdrob. k *calta*; též = cukrátko

camelot, v. kamelot

camembert «kamambér», -u, m., sýr (podle franc. města Camembert)

camera «ka-», lat. = komora: *in c. caritatis* něco říci «in -rá karytá-» = důvěrně; *c. obscura* «-kúra» = temná komora

camfour, -u, zdrob. *-rek*, -rku, m. = tráseň, přívěsek, *cancour*, „o-cásek“ (lid.)

camfrnoch, -u, m. = útržek šatu, ostřížek;

c., -a, m. = dítě, které překáží (lid.)

camouflage || zčešt. *kamufláž*, -že, ž., z franc. = zakrývání, maskování vojenských předmětů a pohybů; = zpráva podle smluvního klíče

camping «kem-» || zčešt. *kamping*, -u, m., z angl. = sportovní táboření venku; *kampovati* = tábořit pod širým nebem

campr, v. cimpr

camra || *camral* [-lka], -a, m. = kdo camrá;
camranina, ž. = camrání;
camrati = cancati, žvaniti, žvástati, plácati, tlachati (zhrub.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* všechno; *camrávati*, opak.;
camravý = žvanivý;
camry, -rů, m. pomn. = tlachy, žvasty
cán, -u, m. = podlouhlý kus ko-
vu (lid.)
canc, -u, m. = žvast, tlach (vulg.);
canca || *cāncal* [-lka], m. = kdo cancá (t.)
***cancár**, -u, m. = cancour
cancati = camrat, žvanit, žvástat, tlachat; slož. dokon. *na-* se čeho (mnoho); *vy-* = vyžvanit;
cancávati, opak.;
cancavý = žvanivý
cancor || obyč. -cour, -u, m. = cár, hadr; zdrob. -rek, -rku, m.;
cancourovitý = jako cancour, roztrěpený
***canda**, m. = povaleč (lid.);
candavý = povalečský
candát, -a, m., z něm., ryba, čes. lupice; = povaleč (na Chodsku); zdrob. -tek, -tka, m.
candelales «kan-lá-», z lat. = poplatek, příspěvek na svíce, na světlo (zastar., Jir.)
canevas «kanva», m. neskl., franc., tkanivo; přenes. = osnova děje... (říd. kniž.)
caniti = camrat, cancat, žvanit (zhrub.)
***caňk**, -u, m. = udidlo, z něm. Zange (lid.)
canoe, v. kanoe
cañon, *cañon* || zčešř. *kaňon*, -u, m., ze špaň. = prohloubené říční koryto; *kaňonovitý* [-tě; -tost] = podobný kaňonu
Canossa «Ka-», ž., hrad v Itálii, kde se císař Jindřich IV. pokoril papeži Řehoři VII.; odtud rčení jíti do Canossy = pokoriti se, podrobiti se; cesta do Canossy
cánový, příd. k cán
cant «kent || podle franc. kant»,

-u, m., angl. = pokrytecké užívání slov
cantabile «kantá-», *cantando*, ital. = zpěvně (hudeb.)
canto «ka-», ital., z lat. *cantus* «kan-» = zpěv, hlas, který zpívá hlavní melodii
canzona || zčešř. *kanzona* «-có-», ž., z ital. = píseň, zpěv; druh strofy
I *cap, -a, m. = kozel (nářeč., Mah.); v. cápek
II cap || *cáp*, citoslov. vystihující 1. zvuk při těžkém šlápnutí, 2. drobný krok; *capy cap*, o dětech
I cáp, -a, m. = huňatá ovce; odtud *cáp*, -u, m. = chlup, peří (nářeč.)
II cáp (*cap*), -u || *cápa* (*capa*), ž. = tlapa, šlépěje (lid.)
capal [-lka], zdrob. *capálek*, -lka, m. = kdo cape (lid.)
capart, -a, m. = drobné, malé dítě; c., -u, m. = cucek, hadr, cancour; roztrhat na caparty (lid.); = maličkost, malichernost, titěrnost: um svůj těmi bav caparty (čelak.); caparty = mrzutosti, cavyky (Němc.); zdrob. *capartek*, -tka, -teček, -čka, -tík, -a, m. || *capartě*, -těte, stř.;
capartí, příd. k capart
capati, -pu || -pám || *capkati* = jíti drobnými kroky (o dětech), o dospělých důvěrně m. šlapati, jíti; slož. dokon. *do-* kam; *na-* se (mnoho); *při-*; *roz-* co = rozšlapati; *u-* se = unavit se capáním, capkáním, chůzí; *ucapaný*, *ucapkaný*; *za-* si (trochu, mnoho); *capávati* || *capkávati*, opak.
cápati, -pu n. -pám, rozk. způs. -pej, přechod, -paje, -jíc = těžko, hřmotně, pomalu jíti, choditi; c. se = sápati se, dotíratí (nářeč.); slož. dokon. *do-* se kam; *na-* se (mnoho); *při-* se; *za-*;
cápávati, opak.
***capatý** = s velikými cápy, cápami, v. II cáp (lid.)
capávati, v. capati

capavý [-vě; -vost] = capající;
capavý [-vě; -vost] = cápající,
 loudavý

*cape «kejp», -pu, m. || zčešt. *kép*,
kep, z angl. = pláštěnka

capeček, -čka, m., zdrob. cápek

capek, -pku, m., zdrob. k II cáp
 (cap); pomn. *capky* = tlapky
 (lid., Mrš.)

cápek, -pka, m., vlast. zdrob. k I
 cap = hlupáček (lid.)

capka || cá-, -pek, ž., zdrob. k capa
 || cá-, v. II cáp

capkati, v. capati

*capkatý = podobný tlapce

capkávati, v. capati

capky, v. capek

Capl, v. Petr

*caplovati, z něm. zappeln = kolí-
 bati se při chůzi, přešlapovat,
 být nerozhodný (lid.)

cápnouti, -pl, -pnutí, dokon. k cá-
 pati = šlápnout

capot, -u, m. = cápání

cápota, ž. = šlépěje (lid.)

*capouch || co-, -u, m., lid. ze so-
 pouch = díra nad ohništěm pro
 kouř, dymník, otvor, kterým se
 vkládá palivo na ohniště;

c., -a, m. = špinavý člověk (lid.)

*cáповice, ž. = huňatá čepice;

*cáповina, ž. = kozlí kůže;

cáповitý || cáповý = huňatý, o
 ovci

cappa «ka-», ž., ital. = plášť, ob-
 řadní roucho

capr, -u, m. = kousek, útržek,
 campr (lid.); *capratý = chun-
 delatý

Capri «Ka-», stř. neskl., ostrov
 capriccio «kapriččo», -ia, stř. ital.
 = rozmarná skladba; *capriccioso*
 «kapriččozo», ital., 1. příslov. =
 rozmarně (hudeb.); 2. -sa, stř. =
 rozmarná skladba

caproni «kapróny», -niho, m., druh
 letadla (podle ital. inženýra jmé-
 nem Caproni)

captatio *benevolentiae* «kaptácio be-
 nevolencijé», lat. = ucházení se
 o přízeň a jeho konkrétní projev
 (řečí, ochotou atpod.)

*capuchon «kapyšon», -u, m. =
 kapišon

capy, citoslov., v. II cap

car «car || jen lid. cár», -a, m. ||
 zčešt. *cár, -e (Rais), z caesar,
 příbuzné s naším císař = císař u
 Rusů a u již. Slovanů v starší
 době

cár, -u, m. = útržek látky, šatu,
 hadr; roztrhat něco na cáry, na
 mancáry = na kousky, úplně;
 cár papíru = bezcenný papír (o
 smlouvě apod.); pomn. *cáry* s
 kým dělat = cavyky, círáty

*cára, ž. = coura

*carát, -u, m. = carství

cárati = ploužiti se, loudati, cou-
 rati; = máchat, omývat; c. se
 = loudati se, máchati se; c. se
 s kým = dělati s ním cavyky;
 slož. dokon. do- se = doloudati
 se; na- se (mnoho); pro- se =
 projíti se (Herrm.); *cárávatí*, o-
 pakov.;

cáravý [-vě; -vost] = couravý,
 loudavý (o člověku); -vé mraky
 (šrám.)

carcinom «kar-nóm», -u, m. = ra-
 kovina, z lat. carcinus = krab
 (rak)

cáreček, -čku, m., zdrob. k *cárek*,
 -rku, m., zdrob. k cár

*carevice, ž. = carova dcera;

carevič, -e, m. = carův syn;

carevna, -ven, ž. = carova žena,
 panovnice

carismus «-zmus», -mu, m. = car-
 ská vláda; *carista*, m. = přívr-
 ženec carismu; *caristický* «-styc-»
 = v duchu carismu, pro caris-
 mus

carmagnole || zčešt. *karmagnola*,
karmaňola, ž., francouzský tanec,
 píseň při něm zpívaná

carofil [-lka], -a, m. = caromil;
-filský [-ský; -ství] || *caromil*
 [-lka], -a, m. = stoupenec ca-
 rismu

caropapežství, stř. = vláda carství
 a papežství

carová, ž. = carevna;

carovati = vládnout jako car

cárovitý [-tě; -tost], příd. = jako cár, v cárech, roztrhaný
carovrah, -a, m. = vrah cara;
 -vražda, -vražď, ž. = vražda cara
***cárový** = carovitý
carpe diem «kar- dyjem», lat. = užij, uživej dne, (po)přej si
carský [-sky], příd. k car;
 carství, stf. = carská hodnost, říše; c. slova = vláda (Mas.);
 carstvo, stf. = carství; babí c. = nadvláda žen (šlejh., zhrub.);
 c. boží, nebeské = nebe;
 *carstvovati, podle ruš. = carovati
carte blanche «kárt blanš», franc. = bílý list, neomezená plná moc
cáry, v. cár
cář, v. car
***caří**, příd. k car = carský
***caří**, stf. hromad. = cáry
cařice, ž., podle ruš. = carevna;
 *cařiček, m., zdrob. k car
casati, z něm. zeisen = (prudce) trhat, škubati (lid.); slož. dokon. na- se (mnoho); za-; **casávati**, opak.; **casavý** [-vě; -vost] = škubavý, trhavý
***caska**, -sek, ž., druh vesty
casně, **casnost**, v. casný
casnouti, -sl, -snuv, -snutí, dokon. k casati (lid.)
***casnovati se**, sebou, kým = škubati, trhat... (lid., Herb., Mrš.)
***casný** [-ně; -nost] = zvědavý, vše- tečný (východočes., Svět.) || **cacný**
casus belli «kázus belí», lat. = pří- čina, důvod k válce; přenes. = příčina k nepřátelství
cášský, v. Cáchy
cathedra «kate-», ž., řecko-lat. = vysokoškolská stolice; mluvit... ex c. = jako učitel, sebevědomě, neomylně, závazně; v. katedra
causa bibendi «kauza -dý», lat. = příčina, podnět, záminka k pití
causerie «kozrý», ž. neskl. || 2. p. -rie «-ryje», franc. = zábavný, lehký výklad; **causeur** «kozér», -a, m. = vypravěč, spisovatel causerii; **causerista** [-stka] «ko- zry-», m. = spisovatel causerii;

-ristický «-styc-» [-cky] = v du- chu causerii
cavatina «kavatýna», ž., ital. = ly- rická arie
caverna «ka-» || zčešt. *kaverna*, ž., lat. = podzemní vojen. kryt, dou- pě; při tuberkulóze = dutina vzniklá v plicích rozpadnutím tkáně, čes. doupě
cavyky, -ků, m. pomn. = váda, hluk, rozbroje; čast. = okolky, průtahy (lid. a hovor.)
Cebiv, -ě n. -i, ž., ves v Č.
***cec**, -e, m., ***cecák**, -u, m. = cecek;
 *cecati = cucati; **cecavý** = cu- cavý;
cecek, -cku, m., **cecík**, **cecíček**, -čku, m. = struk na vemeni, bra- davičky na prsou (lid.);
cecky, -cků, pomn. = ženská prsa (zhrub.)
cecilianismus «-nyz-», -mu, m. = obrodné hnutí v církevní hudbě;
ceciliánský = v duchu cecilia- nismu;
Cecilie «-cílíje», ž., žen. jm.; sv. C., ochránkyně církevní hudby;
Cecilka, ž., zdrob. k Cecilie; c. = (cecilská) zábava, schůzka (Č.- Chod);
cecilský spolek, -ská zábava
cekatý = s velikými struky; = prsatý (zhrub.)
cecky, v. cec
cedák, -u, m. = cedník
cedent, -a, m., z lat. cedens = kdo něco postoupí, postupuje; v. cedovati
***ceděnice**, ž. = „cedění“, lijavec (lid.)
cedicí, příd. = na cezení;
cedidlo, -del, stf. = nádoba na cezení, cedník
cédille «sedyj», -llu «-lu», m., franc. = znaménko (háček) pod c značící výslovnost s (ve franc., v portug.)
cediti, cezen(i) = zřetřovati hustou tekutinu, hmotu, zbavovati ji ka- lu, vody...: c. polévku, omáčku, nudle; cezené nudle; c. slova skrze zuby = mluvit se semknu- tými zuby; = prolévati: c. slzy,

krev; cedí (se) = hustě prší (lid.); slož. dok. *na-* málo mléka; *pro-* co skrze co, něčím, přes co; *vy-* krev za vlast; *z-*, prostě dokon.; *-cezovati*, slož. nedokon. *vy-*, *z-*; *cedivati*, opakov.

cedítka, -tek, stř., zdrob. k cedidlo
cedivati, v. *cediti*;
cedivo, stř. = látka, přes kterou se cedí;
cedivý [-vě; -vost]: c. děšť = prudký; c. hlas = crčivý, hrčivý
cedníček, -čku, m., zdrob. k *cedník*, -u, m. = nádoba na cezení; *hlava*, paměť jako c. = dřevá, zapomnětlivá (lid. a hovor.)
cedovati, z lat. *cedere* = postupovat, postoupit (pohledávky)
cedr, -u, m. || **cedra*, ž. (Ner.), strom
cedrát, -u, m., odruda citroníku
cedrel, -u, m., americ. strom; -*lové* dřevo
cedroví, stř. hromad. = cedry;
cedrovina, ž. = cedrové dřevo;
cedrový, příd. k *cedr*
cedulář [-řka], -e, m. = kdo rozdává cedule
cedule, ž., z lat. = list, psaní úřední, bankovka (zastar.); = oznámení, vývěska, plakát; *cedule řezaná* = listina popsaná tímž textem na obou stranách a rozříznutá nerovně, klikatě; každá z obou stran dostala polovičku a při předložení listiny byla shoda zářezů důkazem její pravosti (zastar., Jir.); zdrob. *cedulka*, -lek, -líčka, nářeč. -*lečka*, -*lenka*, ž. = lístek, lísteček; *cedulkový* = z cedulek, c. kalendář = lístkový (zastar.); *cedulový*: -vá banka = mající právo vydávati cedule, t. j. papírové peníze

cech, -u, m., z něm. *Zeche* = středověké živnostenské sdružení s vlastními stanovami a výsadami; = společenská třída (hovor.); mokrý c. = pijáci; = útrata (lid. a hovor.);
**cechař*, -e, m. = cechovník; -*řský* [-řství] = cechovnícký;

cechmistr, -a, m. = správce cechu; -*mistrovský* úřad neboli -*mistrovství*, stř.;
cechovati s kým = popíjet;
**cechovství*, stř. = cechovní zřízení, cechovníctví;
cechovna, -ven, ž. = shromaždiště horníků na dole;
cechovné, -ého, stř. = poplatek za přijetí do cechu;
cechovní, v. *cechový*;
cechovnícký [-cky], příd. k
cechovník, -a, m. = člen cechu;
cechový || *cechovní*, na př. síň; = stavovský, stranický, řemeslný (hovor. hanl.); -vní politika, kritika...

cejba, ž., americ. strom
cejch, -u, m., z němec. *Zeichen* = úřední značka ověřující správnost měr, měřidel, vah a drahých kovů; = značka na strojmě, na vojen. koni; = znak, ráz: c. modernosti, méněcennosti... (hovor. hanl.);
cejchmistr, -a, m. = úředník provádějící cejchování (zastar.); -*strovský*: -ká zkouška;
cejchovací úřad, nástroj; *cejchovač*, -e, m. = kdo cejchuje; -*čka*, -ček, ž. = sekera nebo jiný nástroj na cejchování; *cejchovadlo*, -del, stř. = cejchovací nástroj; *cejchovati* = opatřovat, opatřiti cejchem; přenes. c. koho zač, jako co = označovat, označit (hanl.); slož. prostě dokon. o-; *cejchovávatí*, opakov.;
cejchovné, -ho, stř. = poplatek od cejchování; *cejchovní* úřad; *cejchovnice*, ž. = cejchovadlo; -*nictví*, stř. = cejchovní zřízení
**cejkati* = cákati (lid.)
cejn, -a, m., ryba; zdrob. -*nek*, -nka, m.
**cejprati* = cákati, šplíchatí (Mrš.); *cejpravý* = couravý (t.)
**cejtl*, -u, m. = kruhadlo na zeli (nářeč.); *cejtlovati* = krouhat
cek, -u, m. = hles: bez ceky = bez hlesu (obrozen.); nikomu ani cek = nic neříkej (Staš.);
cekati, jen zápor. *ne-* = neříkati

ani slova, nemukati: slyšel to, ale ani nečekal (lid. a hovor.); *ceknouti*, -kl, -knuv, -knutí = hlesnouti, promluvíti: cekneš-li ...; ani neceknout (lid.)

cela, ž., z lat. cella = klášterní nebo vězeňská kobka; = buňka (šal.)

celák, -u, m. = trus (hovor.)

Celda, m., domác. tvar k Celestin

cele, v. celý

celebrant, -a, m., z lat. = kněz celebrující mši

celebrita, ž., z lat. = znamenitost, znamenitý odborník

celebrovati, z lat. = sloužiti (mši, requiem)

***celeček**, m., zdrob. k celek

celek, -lku, m. = vyšší jednotka, skládající se z několika částí; v *celku* || *vcelku*, příslov. = ne v kusech, celkem, úhrnem: práce v jednotlivostech vadná, vcelku dobrá; *celkem* = úhrnem, všeho všudy: bylo nás celkem sto; sr. celkový

celor, -u, m., z něm., zelenina, čes. miřík; *celerový* salát

Celestin «-stýn», -a, m., osob. jméno; c. [-nka] = člen mniš. řádu sv. Damiána; *celestinský* řád

***celeti**, -lejí, od celý = hojiti se

***celetný**, příd. k calta: Celetná ulice v Praze

celibát, -u, m., z lat. caelibatus = svobodný stav, zvláště bezženství katolických kněží; *celibatář*, -e || zprav. *celibátník*, -a, m. = kdo zachovává celibát; *celibátní* ustanovení...

celičičký = zesílené celý

celička, ž., zdrob. k cela

celičký = zesílené celý

celidana, ž. = vlaštovičník (lid.)

celina, ž. = co je celé, pevnina, mrtvá půda, čerstvý sníh, ve filatelii = dopisnice, obálky atp. s vytištěnou poštovní známkou

celinký = zesílené celý

***celistvý** = zacelující (Jir.)

***celiston**, -u, m. = celidana

***celistvití** = dělati celistvým (šal.)

celistvý [-vě; -vost] = tvořící celek, ucelený, jednotný, celkový, celý (dojem, člověk...); vypadati -vě; -vost = ucelenost, jednotnost, neporušenost (státu, university); = celek

celiti = dělati celým, spojovati (zastar.); c. se = spojovati se (t.); o ráně, obyč. zacelovati se; slož. dok. *do-* = u- (kníž.); *s-* co = spojití, utvořiti z toho celek; *s-* pozemky; *u-* = učiniti celým, celistvým, dovršiti; v. ucelený; *za-* se, o ráně = srůstí; *-celovati*, slož. nedok. *s-*, *za-* se

***celitý** [-tě; -tost] = celistvý

celka, ž., zdrob. k cela

celkem, v. celek

***celkovati** = scelovati

celkově, v. celkový

***celkovitý** [-tě; -tost] = celkový, povšechný, celistvý

celkový [-vě; -vost], příd. k celek: c. pohled na město = p. na celé město, na město jako na celek: celkový dojem z něčeho = úhrnný, výsledný, konečný; c. přehled, -vá situace; -vé dveře = vcelku, ne o dvou věřejích (Jir.); -vé = vcelku, celkem, úhrnem; -vost = celistvost (říd.)

cellista [-stka] = hráč na cello; *cello* «če-», stř., ital., hudební strunný nástroj, violoncello; *cellový* part

celné, stř. = celní poplatek

celní || ***celný** [-ně], příd. k clo: c. úřad, čára, unie; *celnice*, ž. = dům, úřad, kde se vybírá clo; *celnický*, příd. k celník; *celnictví*, stř. = celní soustava, zřízení; *celník*, -u, m. = jitrocel (lid.); c., -a, m. = zřízenec, úředník vybírající clo; *celniště*, stř. = místo, kde se vyclívá;

***celný**, -ného, m. = celník;

***celo**, stř. = celina, o sněhu (Baar, nářeč.); = vesmír (obroz.)

celo-, kmen k celý ve slož.:

***bylostný** [-ně], příd. k celá bylost;

-celý [-cele] = úplně celý, úplný;

-*denní* = trvající celý den, (na) celý den (výlet, zaměstnání); příslov. -*denně* býti zaměstnán, ne čes. m. celý den;
 -*evropský*, k celá Evropa
celofan || -*fán*, -u, m., průhledná látka balící; -*fanový* || -*fá*- obal
celo-hedvábný = celý z hedvábí, jen z hedvábí;
 *-*hodinný* = trvající celou hodinu;
 -*kovový* = jen z kovu;
 -*krajný* list = s rovnými kraji;
 *-*lán*, -u, m. = celý lán; -*láník*, -a, m. = majitel celého lán; -*lánový*;
 *-*letní* || -*letý* = trvající celé léto;
 -*listý* = s celými, s nezoubkovanými listy;
 -*lněný* = jen ze lnu;
 -*měsíční* = trvající celý měsíc;
 -*národní* [-*ně*] = týkající se celého národa;
 -*noční* = trvající celou noc;
 -*plátěný* = jen z plátna;
 -*přízný* || -*přezný* = celý z příze;
 -*ročně* || čast. celý rok (býti zaměstnán), na celý rok (předplatné);
 -*roční* = trvající celý rok; c. zaměstnání = celý rok, po c. rok; c. výdělek = za celý rok, roční;
 -*řádkový*, k celý řádek;
 -*slovanský*, k celé Slovanstvo;
 *-*společenský* = týkající se celé společnosti
celost, -i, ž., 1. = celistvost, úplnost, neporušenost: darovat knihovnu v celosti = celou; zachováti čes. jazyk v celosti = celý, neporušený; 2. = celek, několik částí tvořících zvláštní útvar, jednotu, struktura (odbor.)
celostátní [-*ně*] = týkající se celého státu, vztahující se na celý stát: c. svátek, slavnost...
celostní, příd. k celost: c. psychologie... = vycházející z celosti, hledící k ní
celo-stránkový = zabírající celou stránku (inzerát...) || *-*stranný*
 ***celot**, -u, m. = celování;
 ***celota**, ž. = celek, vesmír (Pal.)

celo-taktový = zabírající celý takt;
 -*tónový* = obsahující celé tóny;
 -*týdenní* = trvající celý týden;
 -*váreční* dům = s plným podílem várečným
celovati = líbat (kniž.); slož. dokon. *po-* = políbit; *za-* se, o ráně, v. celiti;
 -*celovati*, v. celiti;
celovávat, opak. k celovati
celo-večerní kus... = trvající celý večer;
 -*vlněný* = jen z vlny;
 -*vozový*: -*vá* zásilka = vyplňující celý vůz, vagon (železnič.);
 *-*zemský* = vztahující se na celou zem (Palac.);
 -*životní dílo* = dílo celého života, životní; -*životní podpora* = doživotní
Celsius «-zljus», -sia, m., švéd. fysik; přenes. = jeho teploměr: 10 stupňů Celsia
 ***celt**, -u, m., z něm. = stan;
celta, celt, ž. = stanová plachta, látka
celtle || *certle*, ž. = pokroutka, bonbon; zdrob. *celtlička*, -ček, ž. (lid.)
celuloid, -u, m., celulosový výrobek; -*dový*, příd. k tomu
celulosa «-lóza», ž., z franc. cellulose = buničina; *celuloska*, -sek «-zek», ž. = továrna na celulosu; *celulosový*, příd. k celulosa
celý [cele] = úplný ve všech částech n. časově, nerozdělený, celistvý, neporušený: vrátit něco celé; na celém světě (= všudy na světě);
 zkaziti si celé šaty; nespati celou noc, pracovati celý den, rok; za celý život se mi to nestalo; milovati koho z celého srdce, z celé duše = upřímně, horoucně; — přenes. je celý otec = úplně podoben otci; byl to celý muž = muž po všech stránkách dokonale; — je celý šťastný, nešťastný... = velmi, nadmíru (není nespráv.); jsem celý bez sebe

(není nespráv.); lid. jsem z toho celý pryč, v. pryč;

= úplný, hotový, učiněný: byl by z toho celý román, je z toho celé pobouření; to je tvá celá výhra? atp. (výraz podivu nad malostí, nepatrností), X se mi líbí víc než celý Y (zdůraznění); celá řada = úplná; n e s p r. celá řada m. řada, mnoho;

cele = zcela, úplně (kníž.): c. oddaný, c. se komu, čemu věnovati; docela, zcela, v. tam; v. celost

cembalo «čem-», stř., ital., původně = cimbál, pak zkratkou m. clavicembalo = klavír

cement, -u, m., z lat., stavební hmota vynikající tvrdostí; přenes. lid. je to na c. = pevné, jisté, sr. beton;

-tárna, -ren, ž. = dílna na cement; -tář, -e, m. = výrobce cementu, cementového zboží, dělník pracující s cementem; -tářský [-tářství], příd. k tomu;

cementovati = utvrzovati cementem, tvořiti slitinu na povrchu kovových předmětů; slož. dokon. *vy-* = vyzditi cementem;

cementovna, -ven, ž. = cementovací pec; -tový = z cementu

cemr, -u, m., z něm. Ziemer = hřbet zaječí, srnčí atp. (lid. a hovor.)

cena, ž., 1. = hodnota věci měřená směnným předmětem n. penězi: jaká je cena toho zboží? = co se za ně platí?; veliká, vysoká, nízká, průměrná, přiměřená cena; ceny stoupají, klesají, drží se; zvýšiti, snížiti ceny; zboží klesá na ceně, v ceně; peníze mají velkou cenu = mnoho se za ně koupí, dostane; — prodávati zboží pod cenou = laciněji, než je jeho běžná cena; — přenes. musím to mít za každou cenu = ať to stojí, co stojí, stůj co stůj (není nespráv., sr. za tu cenu je to drahé, laciné; je to jen spíše lidové než spisovné); za žádnou

cenu to neudělám = zanic na světě, za živý svět ne; udělal to za cenu svého zdraví = zaplatil to svým zdravím (rovněž není nespráv.); — obilí je v ceně = platí se za ně mnoho;

2. = peněžitá n. jiná odměna: cena za vědeckou práci, za román..., ceny při závodech;

3. = důležitost, význam (díla...)

***cendelín**, -u, m. = sendal

ceník, -u, m. = seznam cen zboží;

ceníkový: -vá smlouva;

cenina || *cennina*, ž. = cenná zásilka, doporučený dopis (v poštovníctví);

cenitel, -e, m. = kdo stanoví, odhaduje cenu

ceniti, 1. = určovati cenu, peněžní hodnotu: cení své zboží vysoko, cení si to draho; 2. = přikládati význam, hodnotit, vážit si: ceniti koho (4. p.), co podle práce; c. si koho (2. p.), čeho velmi...; 3. ceniti zuby (o psovi a pod.) = ukazovati zuby, chystati se ke kousnutí, šklebiti se; c. se = ceniti zuby, smáti se (lid.); = šklebiti se (kníž.);

slož. dokon. *do-* co, koho = úplně, náležitě o-;

nedo- koho, co = neúplně zhodnotiti, přisouditi menší význam, než má ve skutečnosti;

o- statek, koho, či význam = určit, stanoviti cenu, hodnotu, význam;

pod- koho, co = přisouditi komu, čemu neprávem malý, nepatrný význam; *pře-* koho co = přisouditi větší význam, než má; *vy-* zuby; *vy-* co = odhadnouti co do ceny;

-*ceňovati*, slož. nedok. *do-*, *nedo-*, *o-*, *pod-*, *pře-*, *vy-*;

cenívati, opakov.

***cenivý** = cenící se, smějící

cenně, *cennější*, v. cenný;

cennina, v. cenina;

cennost, v. cenný

cenný [-nně; -nnost] = co má cenu ve smyslu peněžním, přenes. = důležitý, významný: cenné

papíry, cenná práce, kniha, pomoc, cenný pokyn atp.; cenně zdokonaliti = důležitě, významně (kniž.); cennost = hodnota; = cenná hodnotná věc
cenotaf || obyč. *kenotaf*, -u, m., z řeč. = symbolický hrob, pomník na paměť padlých
cenotvorný = tvořící, určující ceny, podle čeho se tvoří ceny
-ceňovatí, v. ceniti
cenový [-vě], příd. k cena, na př. index, ukazatel, -vé soudy, -vá hladina, politika; cenová dohoda = o cenách; cenově = co se týče ceny, cenou (říd. kniž.)
censor [-rka] «-zor», -a, m., z lat., v starém Římě = úředník dohlížející na státní důchody, stavby atpod.; později = vykonavatel censury, dohlizitel, posuzovatel; *censorský* [-stvi], příd. k tomu
censura «-zú-», ž. = úřední zkoumání a posuzování knih, divadelních kusů, filmů, zábavních programů atp. po stránce obsahové se zřením k zájmům státním a společenským, mravním; = zpráva rodičům o špatném prospěchu, chování žáka; = církevní trest; *censurní* [-ně] «-zur-» opatření, praxe, list...; *-ně chrániti = censurou;
censurovati «-zu-» co = prováděti nad tím censuru
census «-zus», -su, m., lat. = odhad, výše majetku, daní
cent, -u, m., z lat., 1. metrický cent = 100 kg; = 100 liber (zastar.); těžký jako cent = velmi těžký; 2. = drobný americký a holand. peníz
centaur, v. kentaur
centaurea, ž., z lat. = chrpa
centavo «sen-», stř., drobný peníz v Portugalsku a v Již. Americe
centesimálka «-zi-», ž. = váha se stonásobným (centesimálním) zmenšením závaží; *-mální* zmenšení
centifolie «-ty-», ž., z lat. = růže stolistá, stolistka

centigram «centy-», -u, m., z lat. = setina gramu, značka cg
centík, -u, m., zdrob. k cent
centilitr «centy-», -u, m., z lat. = setina litru, značka cl
centim «santym», -mu, franc. = setina franku
centimetr, -u, m., z lat. = setina metru, značka cm; *-metrový*, příd. k tomu
**centimovati* = popravit, zabít každého stého
**centnéř* || *-nýř*, -e, m., z lat. centenarius = sto liber (zastar., Jir., Č.-Chod)
centový = vážící cent, přenes. = velmi těžký
centr, -ru, m., z centrum = střed (ve sportu)
centrála, ž., z lat. centralis = ústředna, hlavní závod;
centralisace «-za-», ž. = centralisování; *-sační* = soustředovací, na př. snahy;
centralismus «-liz-», -mu, m. = soustředění, snaha po soustředění, soustava jediné ústřední správy;
centralisovati «-zo-» = soustřeďovati, -diti; slož. dokon. z-;
centralista, m. = stoupenec centralismu; *-listický* [-cky] = v duchu centralismu;
centrální, -lek, ž. = centrální úřad, závod, centrála (hovor.); = ústřední hřbitov (v Brně); *centrální* || řidč. *-ný* [-ně; -nost] = ústřední, hlavní (hřbitov, úřad, ředitel)
centrický [-cky] = jsoucí ve středu, středový
centrifuga, ž., z lat. = odstředivka; *-fugální* [-ně; -nost] = odstředivý
centripetální [-ně; -nost] = do-
 středivý
**centristický* «-styc-» = hledící stále k centru
**centromanie* «-nyje», ž. = přílišná snaha o centralisaci; *-man-
 ský*, příd. k tomu
centrovací, příd. = na centrování;
centrovati = stanovit střed; ve

sportu = hráti z křídla do středu
centrum, -ra, stř., z lat. = střed, středisko, těžiště, jádro
cep, -u, m. = nástroj na mlácení obilí; v starší době = bicí zbraň; vzítí koho do cepu = cepovatí jej (Holeč.);
cepař, -e, m. = výrobce cepů; = bojovník s cepem;
cepek, -pku, m., zdrob. k cep
cepelín, v. zeppelin
cepeněti, -nějí = hynouti, zcípati (říd.); obyč. slož. dokon. z- = zdechnouti, zcípnouti; v. zcepeněly
***cepík**, -u, m. = cepový biják
cepník, -a, m. = bojovník s cepem (Jir.)
***cepovatel**, -e, m. = kdo cepuje; *cepovati*, vlast. = „mlátiti cepem“, přenes. c. koho = tvrdě cvičit, vychovávat; c. komu co (do hlavy), do koho = „vtloukat“ (zhrub.); slož. dokon. *na-se* koho (2. p.), čeho (mnoho); *v-* co do žáků; *vy-* koho = vychovat, vycvičit: *vy-* děti podle svého (Majer.)
cepovitý, příd. = jako cep; c. zvuk = jaký vydávají cepy;
cepovka, -vek, ž. = držadlo, biják cepu;
cepovník, -a, m. = cepník (Heyd.);
cepový, o slámě = mlácený cepy
cer, -u, m., chemický prvek
***cerast**, -a, m., zmije
***ceráty**, -tů, m. pomn. = círáty
Cerber(us), -ra, m., v řím. bájesloví = tříhlavý pes hlídající vchod do podsvětí; *cerber* [-rka], -a, m. = hlídač vůbec, domovník, ochránce, strážce (žert. hovor.); **cerberovati* = hlídat, střežit; *cerberský* = hlídačský, ochranný (t.)
***cerbulát** || *cergulát*, *cervelát*, *cer-vulát*, -u, m., druh uzeniny (lid.); *-tový*, příd. k tomu
cercle || zčešť. *cerkl* «serkl», -u, m., franc. = uzavřená společnost, kroužek, rozhovor v uzavřeném kroužku

cerealie || -álie, -í, ž. pomn. = slavnost k počtě starořím. bohyně Cerery; přenes. = obilniny
cerebrála, ž. = cerebrální souhláska; *cerebrální* [-ně; -nost], z lat. = mozkový, na př. nerv; v mluv. (ve fonetice) cerebrální n. kakuminální souhlásky = takové, při jejichž článkování se špička jazyka zvedá k prostředku celého patra, k jeho nejvyššímu bodu
ceremoniál || řídč. *-niel* «-nyjál, -nyjel», -u, m., z lat. = soubor předepsaných, obvyklých obřadů, společen. zvyklostí, zvyků;
ceremoniální [-ně; -nost] || řídč. *-elní* = obřadný, slavnostní;
ceremoniář [-řka] || **-nář*, -e, m. = kdo pečuje o správné ceremonie, obřady, obřadník;
ceremonie «-nyje», ž., obyčej. pomn. *-nie*, *-ní*, z lat., původ. = posvátné uctívání bohů, nábožná úcta, pak = slavnostní obřad, obřady vůbec, zpravidla oficiální, církevní, státní; přenes. = obřadnost, okázalost, škrobenost i v soukromém životě (hovor.);
ceremoniel, *-elní*, v. výše;
**ceremoniosní* «-nyjóz-» = obřadný;
**ceremoniti se s kým* «-niti» = dělati ceremonie, okolky, cavyky (hovor.)
***cerepetička**, -ček, ž. = tretka, títerná ozdoba
Ceres «Cérés» || *Cerera* «Cére-», -rery, ž., římská bohyně polní úrody;
ceres «cé-», -su «-su», m., umělý tuk
ceresin «-zín», -u, m. = bílý skelný vosk
cereviska, -sek, ž., z lat. = čapka němec. akademiků
cergulát, v. cerbulát
cerkl, v. cercle
cerový, příd. k cer: -vé železo
certifikát «-ty-», -u, m., z lat. = potvrzení, průkaz, osvědčení;
-katista, m. = majitel certifikátu, poddůstojník s nárokem na přijetí do civilní služby

certle, v. celtle

cervelát, v. cerbulát

ces, stř. neskl. = c snižené o půl tónu

césar atd., v. caesar

cese «-se» || *cesse*, ž., z lat. *cessio* = postoupení;

cesionář, -e, m. = komu se něco postupuje, postoupí

cesmín, -u, m. || *cesmina*, ž., rostl., keř; -*nový*, příd. k tomu

cesse, v. cese

cesta, cest, ž., 1. = místo, kudy se chodí n. jezdí, vyšlapané, vyježděné n. zvlášť upravené: dobrá... c.; cesta jde, vede tam a tam; kam vás vede cesta? = kam jdete, míříte?; ukázat někomu cestu; sejít s pravé cesty, zbloudit (s cesty); uhnouti s cesty; jít cestou necestou n. cesta necesta = po cestách i mimo cesty, jak si namíříme; všichni chodí po této cestě n. touto cestou; všecho, co nám přijde do cesty = co se ukáže na cestě, co se vyskytne, co je; zastoupiti komu cestu; je to na cestě = uprostřed cesty || = blízko cesty, u samé cesty, ne stranou, cesta tudy vede; je to s cesty = daleko od cesty, stranou;

= místo, kudy teče voda, kudy se plavíme...: řeka si prodírá cestu; vodní cesta, c. po vodě... 2. = chůze, jízda někam: cesta do města, do úřadu, do Prahy, do hor, na jih; poslat pozdrav z cesty; stalo se mu to na cestě do školy (význam místní, kde?), za cesty do školy, cestou do školy (význam časový, kdy?); soukromá, obchodní, vědecká cesta; — pomn. cesty = cestování, řada cest tvořících celek: jít, vydati se na cesty do hor, po Slovensku, psát, vrátit se z cest, vyprávět, přednášet o svých cestách, onemocněl na cestách;

křížová cesta = chození od jednoho obrázku s různými výjevy umučení Páně k druhému, od jedné kapličky k druhé s tako-

vými obrázky, takové obrázky, kapličky samy; přenes. = nepřijemná cesta, -né chození, trýzeň, muka;

= dráha, oběh: země koná cestu kolem slunce ap.;

3. přenes. je to na dobré, na špatné cestě = dobře, špatně se to vyvíjí atpod.; najít si cestu k někomu = dostat se k někomu; být na správné, nesprávné cestě (při podnikání, vědecké práci atpod.), volit střední, správnou, nesprávnou cestu = postup, způsob (jednání atp.); ukázat někomu správnou cestu (= jak si má správně počínat); razit si cestu = klesat, upravovat, přenes. = odstraňovat překážky podnikání, badání..., pracovat se, probíjet; mluvit s cesty = ne zcela normálně, zmateně;

= způsob, prostředek: oznámiti co písemnou, úřední cestou, dorozumět se smírnou cestou, postupovat zákonnou cestou, dosíci čeho krátkou cestou, zkoušet něco všemi cestami atpod.; v podstatě nejsou tyto vazby nesprávné, ale příliš šablono-vité, často se lze vyjádřit stručněji a výrazněji: oznámiti písemně, úředně (úřední cesta = skutečná cesta, pochůzka, jízda ve věcech úředních); dorozumět se smírně; postupovat zákonně, podle zákona; dosáhnouti krátkým řízením, rázně; zkoušet všemi prostředky atp.;

suchá, mokrá cesta (chemic.)

cesták || *cesťák*, -a, m. = cestář, obchodní cestující (lid. a hovor.)

cestář || lid. *cestař* (Vrchl., Majer.), -e, m. = kdo opravuje cesty; *cestařit* = být cestářem; *cestářský* [-ství], příd. k cestář

**cestí*, stř. = cesta (Heyd.)

cestička, -ček, ž., zdob. k cesta, v týchž význ. jako cesta; cestičkami, po cestičkách, přenes. = oklikou (lid.); c. ve vlasech = pěšinka (t.)

*cestiti = cestovati

*cestka, ž., zdrob. k cesta

cestmistr, -a, m. = dozorce nad cestami, nad silnicemi

cestné, -ného, stř. = poplatek za užívání cest, silničné; = cestovní výdaje, cestovné (říd.)

cestní, příd. k cesta: c. zábrana, závora = přes cestu || zříd. *cestný*

cestoměr, -u, m. = přístroj na měření vykonané cesty

cestopis, -u, m. = popis cesty jako slovesný útvar; zdrob. *-pisek*, -sku, m.; *-pisec*, -sce, m. = původce cestopisu; *-pisný* obrázek, -né dílo, -ná literatura

*cestovací zběsilost = vášeň cestovati

cestovatel [-lka], -e, m. = kdo koná cesty, obvykle výzkumné; *-lský* [-lství]: *-lská* vášeň, *-lské* zkušenosti atp.

cestovati = konati cestu, cesty, býti na cestě, na cestách: c. po Čechách, světem; c. s kým = v či společnosti; c. s čím (nik. čím), s obrazy, s látkami... = prodávati co jako obchodní cestující; slož. dokon. *od-* = odjeti na cesty; *na-* se (mnoho); *pro-* zem = na cestách projíti || *z-* celý svět; býti *zcestovalý*; *cestovávat*, opak.

cestovné, -ho, stř. = náhrada útrat na cestě

cestovní, na př. paušál, útraty, stipendium; **-vník* [-vníce], -a, m. = cestující člověk, pasažér

cestující = konající cestu, cesty; zpodstat. *c.*, -ího, m.; obchodní *c.*, často prostě *c.* = kdo cestuje a nabízí něco ke koupi, obchodní zástupce; *c.* s obrazy..., nik. obrazy; sr. *cesták*

cesura, v. caesura

ceta, ž., z germán., původ. = drobný peníz, přenes. = ozdobný plíšek, ozdobná tretka, bezcenná drobnost; častěji zdrob. *cetka*, -tek, ž.

ceteris paribus «-rýs», lat. = za ostatních stejných okolností, podmínek, při rovnosti

cetka, v. ceta; *cetkovitý* = podobný cetce; *cetkový* = z cetek; -vé stříbro = na výrobu cetek

cetlík, -u, m. = kruhadlo na řepu (lid.); *cetlovati* = krouhati řepu

céva, ž., souborný název žil, tepen a miznic; zdrob. *cévka*, -vek, ž.; = rourka k odnímání moče..., katétr; *cévkovati* = užívati cévky, odnímati (moč) cévkou; *cévkovitý* = podobný cévce; *cévnatý* = obsahující cévy; *-tka*, -tek, ž., část oka; *cévní* svazek...

cez, -u, m. = cedítka; *cezák*, -u, m. = cedítka, hrnec na cezení

-cezovati, v. cediti

cf., v. confer

cg, v. centigram

ci, citoslovce vystihující slabý zvuk podobný souhlásce *c*, slabice *ci*
cibeba || *cibéba*, ž. = velká hrozinka

cíbel, -e || -u, m. = močová roura (zastar.)

cibetka, -tek, ž., šelma (zvíře)

ciborium «-bó-», -ia, stř., lat. = nádoba na hostie

cibulář [-řka], -e, m. = prodavač cibulí; *-řský* [-řství], příd. k tomu;

cibule, ž., z něm. a to z lat. *caepa*, zelinářská rostlina a podzemní stonek, hlíza u některých rostlin; přenes. (lid. a hovor.) = hodinky, hlava atp.;

cibulička, -ček, *-linka*, -línek,

cibulka, -lek, ž., zdrob. k tomu;

cibulkatý || *-lnatý* = mající cibulky;

cibulkový = cibulový;

cibulovitý = podobný cibuli;

cibulový = s cibulí...: *-vá* omáčka; = cibulový (říd.); = zbarvený jako cibule

cic, -u, m., 1. = tenký katun, 2. = cec

cicati = cucati; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *cicávati*, opak.

cicero, -ra, stř., druh tiskacího písma;

cicerone [-nka] «čičeró-», -na,

- m., ital. = průvodce cestujících; zčeštěno: dělali komu cicerona; *ciceronský* [-ství], 1. «čičer-», k cicerone: -ské služby...; 2. «ci-ce-», k Cicero = v duchu Ciceronově;
cicerový, příd. k ciceru: -vé pís-mo
- cicisbea** «čičiz-», ž., ital. = zálet-nice; -*beismus* «-bejizmus», -mu, m. = flirt s vdanými ženami; -*beo*, -*bea*, m. = „přítel“ vdané ženy, domácí přítel, záletník
- cicový**, příd. k *cic* = katunový
- cicvár** || *citvar*, -u, m., ze střlat. ci-tuarium, druh pelyňku; *cicváro-vý* || *cicvářkový*: -vé semínko
- cídicí** = na cídní;
- cídič* [-čka], -e, m. = kdo cídí;
- cídidlo*, -del, stř. = prostředek na cídní;
- cídirna*, -ren, ž. = cídicí podnik
- cídití**, rozk. *cíď*, *cídn(i)* = čistit, leštit; slož. dokon. *do-* = dokon-čiti cídní; *na-* se (mnoho); *vy-* = vyčistit, vyleštit; *cídnívatí*, o-pakov.
- cídívo**, stř. = látka na cídní
- cidr** «sidr», -u, m., franc. = jableč-né víno
- ciferní** || *-*ný* [-ně] = číselný;
- ciferníček*, m., zdrob. k *ciferník*, -u, m. = číselník u hodin;
- ciferníkový*, příd. k *ciferník*; = jako na ciferníku
- cifra**, *cifer*, ž., z arab., 1. = čísli-ce; 2. = ozdoba na lidovém kroji, na budově, v řeči, v písni i v tanci (lid.);
- cifrovati* = číslovat; = zdobiti ciframi 2. (lid.);
- **cifrový* [-vě] = ciferní;
- cifřička*, -ček, ž., zdrob. k *cifra*
- ***ciftla** || -*tla*, ž. = cigareta
- cigán**, -ně, -*niti*, -*nský*, v. **cikán**
- cigára** (*cikára*), ž. || -*ro*, stř., z franc. a ze špaň. = doutník (lid. a hovor.)
- cigareta**, ž. || *-*to*, stř., z franc. = smotek tabáku zavinutý do jemného papíru; *cigaretárna*, -ren, ž. = továrna na cigarety;
- tář* [-*tářka*], -e, m. = kuřák cigaret; -*tářský*, příd. k tomu;
- cigaretka*, -tek, ž., lid. zkráceno v *retka*, zdrob. k cigareta; *ciga-retní* || častěji -*tový* tabák, papír, kouř
- cigárka**, ž. || -*rko*, stř., zdrob. k cigára || -*ro*;
- cigárový*, příd. k cigára || -*ro*
- cihelka**, ž., zdrob. k cihla
- cihelna**, -len, ž. = výrobná cihel;
- cihelňák*, -a, m. = zaměstnanec v cihelně; přenes. lid. = pobuda (přespávající v cihelnách)
- cihelní**, příd. k cihla;
- cihelnička*, ž., zdrob. k cihelna;
- cihelný* = cihelní
- cihla**, -hel, ž., z něm. a to z lat. te-gula = stavivo z vypálené hlíny; symb. tíhy; = něco podobného cihle; = krycí taška (Jir.);
- cihlář* [-řka], -e, m. = výrobce cihel, dělník v cihelně; *cihlařiti* = býti cihlářem (lid.); *cihlářský* [-řství], příd. k cihlář;
- cihlička*, -ček, ž., zdrob. k cihla; též = žehlička (lid.); přezdívká krejčím;
- cihlovitý* [-tě; -tost] = podob-ný cihle;
- cihlový* [-vě; -vost] = z cihel: -vá zeď; = pokrytý taškami (Jir.); = na cihly (vůz); = v podobě cihly (syr); = jako cihla, co do barvy: -vá barva, -vá látka...
- cícha**, ž. = povlak na peřiny; symb. najedenosti, nafoukanosti (lid.); šítí na koho cíchu = kla-mati (lid.); v. **cíška**
- cichorie**, *cichorka*, obyčej. cikorie, cikorka, v. tam
- cíchový**, příd. k cícha
- cikáda**, ž., hmyz, čes. křís
- cikán** [-nka] || *cigán*, -a, m., pří-slušník potulného národa; symb. lživosti, zlodějskosti, toulavosti: lháti, krásti, toulati se jako c.; přenes. = taškář, lhář, podvod-ník, tulák (lid. a hovor.);
- cikánátka*, -tek, stř., zdrob. k cikáně;
- **cikánče*, -čete, stř. = cikáně;

cikáněti, příd. k *cikánka*: c. oči...;
cikánek, [-nečka], -nka, m.,
 zdrob. k *cikán*;
cikáně, -něte, stř. = cikánské
 dítě; zhrub. = nezbedné dítě;
cikániti = klamati, podváděti (lid.
 a hovor.); c. se, cikánění = tou-
 lati se, potloukati se mimo do-
 mov (t.); slož. dokon. *na-* se
 (mnoho); *o-* = oklamati; *vy-* =
 vymámiti, vylouditi; *cikánivati*,
 opakov.;
cikánovati, obyč. c. se = potlou-
 kati se... mimo domov;
cikánský [-sky; -ství] život,
 vůz...; přenes. -ská pleť = snědá;
 -ský život = tulácký, potulný,
 mimo domov; -ský mráz (Jir.)
 = tuhý; -ské jednání = podvod-
 né;
cikánstvo, stř. hromad. = cikáni;
 = podvod, klam, cikánění (lid. a
 hovor.);
cikánština, ž. = cikánský jazyk
cikára, -ro, -rka, -rko, v. cigára
cikati = vydávati zvuky c, ci, cvr-
 likati; = cekati, mukati, zprav.
 jen zápor. *ne-*; slož. dokon. *na-*
 se (mnoho); *cikávati*, opakov.
cikcak, příslov., z něm. zickzack =
 sem tam, klikatě, křivolace
ciknouti, -kl, -knuv, -knutí, dok.
 k *cikati* = zacikati; ani *ne-* =
 neceknout, nehlesnout
cikorie «-kó-», *cikorka*, -rek || zříd.
cicho-, ž., z lat. cichoreum = če-
 kanka, kávová náhražka, kávová
 přísada; *cikorkárna*, -ren, ž. =
 továrna na cikorku; *cikorkový*,
 příd. k *cikorka*
cíl, -e, m., z něm. Ziel = místo,
 bod, ke kterému směřujeme, kte-
 rého chceme dosáhnouti: ustano-
 vití, vytknouti, vyměřiti cíl; bě-
 žet, chvátat, dojít k cíli; cílem
 jeho cesty je Moskva; jsme u
 cíle své cesty; = terč, předmět,
 na nějž, do něhož se míří: za-
 sáhnouti c., uhoditi, trefiti do
 cíle, chybiti se cíle, stříletí da-
 leko od cíle, za cíl; = terč; pře-
 nes. = to, čeho chceme konečně
 dosíci prací, jednáním, myšle-

ním, úmysl, účel, záměr: jeho
 cílem je profesura, umění; cíl
 našeho života, konání; vysoký,
 těžký, snadný cíl; životní cíl;
 (ne)dospěti k cíli; dosíci svého
 cíle; k tomu cíli = za tím účelem
Cíla, zdrob. *Cílka*, -lek, ž., domác.
 tvar k *Cecilie*
**cíleček*, m., zdrob. k cíl
cílevědomý [-mě; -most], podle
 něm. zielbewußt = promyšlený,
 účelný, záměrný
cilink || *cililink*..., citoslovce vysti-
 hující zvuk zvonku = cink; *cilin-*
kati = cinkati
cílití, rozk. cíl = 1. mířiti při stři-
 lení; = jíti, mířiti, směřovati k
 cíli, míti cíl; slož. dokon. *do-*
 čeho = dosáhnouti; *na-* se mno-
 ho); *za-* = zamířiti; slovo je za-
 cíleno = zaměřeno, chce vyjádři-
 ti, má cíl vyjádřiti; *za-* se = za-
 mířiti se, najíti cíl;
-cilovati, slož. dokon. *do-* čeho
 = dosahovati; *za-* slovo nač, za-
 se; *cílivati*, opakov.
Cílka, v. Cíla
-cilovati, v. cílití
cílovník, -u, m. = hledí (mysliv.)
cílový, příd. k cíl: -vá páska =
 označující cíl (ve smyslu hmot-
 ném); v mluvn. -vý význam, da-
 tiv = vyjadřující cíl
cimbál || někdy *cym-*, -u, m., z lat.,
 bicí nástroj strunný; = bicí za-
 řízení (hovor.); zdrob. -lek, -lku,
 m.; *cimbalista* [-stka], m. ||
**cimbálník*, -a, m. = hráč na
 cimbál; *cimbálový*, příd. k cim-
 bál
cimbilim, citoslov. = cink, cilink
cimbolec, -lce, m., z něm. = krat-
 ší výsada na jeleních parozích
 (mysliv.), lidově = rampouch,
 střechýl
cimbuří, stř., z něm. = zubovité
 zakončení hradní věže, hradeb,
 stavby, čes. též stínky
cimelie «-mé-», ž., z řeč. = vzác-
 nost, hlavně knihovní
ciment, -u, m., podle franc. n.
 ital. = cement (lid.); = plecho-

vá nádoba (t.); -*tovat* = cejchovat (zastar.)

**cimer*, -u, m. = erb

cimfrlich || -*prlich*, z něm., neskl. lid. příd. jm. = nedůtklivý, malicherný; -*lina* || -*lina*, ž. = žena, která je cimfrlich (lid.)

cimpr campr || *cimprcampr* = na padrť, nadobro, úplně (lid.)

cimprlich, -*lina*, v. *cimfrlich*

cín, citoslov. = cink

cín, -u, m., kov; *cínárna*, -ren, ž. = továrna na cín; *cínař*, -e, m. = dělník pracující s cínem, výrobce cínového zboží, obchodník s ním; *cínařství*, stř. = výroba cínového zboží, jeho prodej

**cindrle*, -ete, stř. = tretka, cetka

cinelli «či-» || zčešt. *činely*, v. tam

**cíněný* = cínový (zast.)

cingátko, -tek, stř. = cinkátko (lid.)

cingiling(y), citoslov. = ciling

cingotati = cinkati (lid.)

cingrlátko, -tek, stř. = cinkátko; to je nevěsta, žádné kudrlinky, pitominky, cingrlátka (Majer.)

cingulum, -la, stř. lat. = mnišský a kněžský pás, šňůra na opásání

I *cink*, citoslov. vyjadřující ostrý zvuk zvonku, peněz apod.

II *cink*, -u, m. = cinkání; hudební nástroj; oční zákal (lid.), nejdolejší dlouhá výsada na parozích (mysliv.), peníze (v hant.)

cinkadlo, -del || obyč. zdrob. *cinkátko*, -tek, stř. = předmět na cinkání

cinkati = vydávat ostrý, vysoký zvuk, břinkati: zvonek cinká, peníze cinkají; lebkou mně to lehce cinká (Ner.) = zvoní, ozývá se; c. pravdu = otevřeně říkati (lid.); c. koho = poličkovati (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *na-* komu = zpoličkovati jej; prostě dokon. *vy-* komu = vyčiniti, vyláti; *za-*, prostě dok.

cinkátko, v. *cinkadlo*;

cinkávat opakov. k *cinkati*;

cinkavý [-*vě*; -*vost*] = cinkající, zvonivý (hlas...); -*vé* povinnosti = peněžní (Vlček)

cinknouti, cinkl, -knuv, -knutí, dokon. k *cinkati* = zacinkati; c. koho = dáti poliček (lid.); slož. prostě dokon. *za-*;

cinkot, -u, m. = cinkání; *cinkotavý* = cinkavý

cinky, *cinky-linky* (Herit.), *cinky-linky*, citosl. = ciling, cink

cinobr, -u, m., z něm. = rumělka; *cinobrový* [-*vě*; -*vost*], příd. k tomu

cínolijec, -jce, m. = kdo lije předměty z cínu

cínovati = potahovati cínem; slož. dokon. *po-*

cínovec, -vce, m. = cínová ruda; *cínový* [-*vě*], příd. k cín

cinquecento «činkvečen-», -ta, stř. = období uměleckého rozkvětu v Itálii 1500—1600; -*tista* «-tys-», m. = umělec z tohoto období

cintáček, -čku, m., zdrob. k *cinták*, -u, m. = slintáček, bryndáček; *cintati* = slintati; = tlachati

**cinter* || -*tor* || -*torin*, -u, m., slov., z lat. coemeterium = hřbitov (Jir.)

**cintovati se* = trásti se (Č.-Chod, Baar); slož. dok. *roz-* (Baar) = roztrásti

cíp, v. zip

cíp, -u, m., z něm. Zipfel = špičatý konec n. roh šátku, ubrusu, zástěry atp.; = kousek pole... podobný cípu;

cípatka, -tek, ž. = kladkostroj na rozprostírání plachet;

cípatý [-*tě*; -*tost*] = s cípy;

cípeček, -čku, m., *cípek*, -pku, m., zdrob. k *cíp*;

cípkování, stř. = cípkovitý okraj, třepení, zoubky;

cípkovitý = s cípkami, roztřepený, zoubkovaný

círák, -u, m., z němec. Zierat = ozdoba (lid.); pomn. -*ty* = cavity, okolky (lid. a hovor.);

**círátný* [-*ně*; -*nost*] = s círáty, s kudrlinkami...

circa «cirka» || zčešt. *cirka*, zkratka *ca*, lat. = kolem, asi, přibližně: circa 500 K

circulus «-ku-», lat. = kruh: *c. vitiosus* «vicijózus» = bludný kruh, kruh bludů, omylů, omyl na omyl

circumflex(us) «cirkum-», -xu, m., lat. = průtažný řec. přízvuk, označovaný ~; v slovan. a srovnávací mluvň. = t. zv. tažená intonace

***círek**, -rku, m. = courek (Majer.)

cirka, v. circa

církev, -kve, ž., z řech., původ. = společenství křesťanů, pak vůbec organizovaná náboženská společnost; přenes. (s hanl. odstínem) = společnost, skupina lpící na nějakých zásadách; = pravoslavný kostel (za rus. cerkov); *církevněslovanský* [-sky], příd. k církevní slovanština; *církevní* [-ně], na př. hudba; církevní slovanština, v. slovanština; *církevnícký* [-cky; -ctví] = v duchu, ve smyslu církve (často s hanl. odstínem): c. smýšlení; -ctví = církevní ráz, lpění na církevních předpisech...

církevník, -a, m. = člen církve;

**církevnost*, -sti, ž. = církevní ráz

círk, -u || -e, m., z němč. a tam z lat. circulus = kolo, kruh, zpravidla jen jako řemeslnický název = kružidlo

***církový**, příd. k cirkus (kniž.)

cirkulace, ž., z lat. = oběh, na př. krve; -lační proces;

cirkulárka, -rek, ž. = kotoučová, kruhová pila;

cirkulární = obíhající, kruhový (pila); c. nota neboli *cirkulář*, -e, m. = oběžník;

cirkulovati = obíhat, kroužit: krev cirkuluje v těle; něco cirkuluje ve společnosti, ve sboru atp. = jde od jednoho k druhému

církulus, v. circulus

církumpolární oblast = kolem zem. pólů

cirkus, -kusu «-su» || -ku, m., z lat. pův. = kruh, závodní dráha, pak = divadlo s cvičenou zvíř. s akrobaty apod.; přenes.

= zmatek, nedůstojné jednání, shon (lid. a hovor.); *cirkusák* [-sačka], -a, m. = cirkusový artista, zaměstnanec (t.);

církusový [-vě; -vost], příd. k cirkus

církvička, -ček, ž. || *-vinčka, ž., zdrob. k církev

***církvovatý**, 2. stup. -tější: nej-církvovatější církev = nade všechny církve (Havlíč.)

***círnk**, citoslov. = břink

círok «či-» || zprav. či-, -u, m., travina

círhosa «círóza», ž., z řech. = svraštění, na př. jater (lékař.)

cis, tón c zvýšený o půl tónu

cisalpský = předalpský

císař, -e, m., z Caesar = samovládný panovník; zdrob. *císařík*, -a, m. (hanl.); c., -u, m., rostl., koření z ní;

císařka, -řek, ž., švestka, hruška, houba;

**císařová*, ž. = císařovna;

císařovati = býti císařem, panovati jako císař;

císařovna, -ven, ž. = císařova choť; = císařova dcera (staročes., Palac.); = samovládná panovnice;

císařskokrálovský || *císařský královský*, zkratka c. k., na př. úřad, úředník, státní titul v starém Rakousku;

císařský [-sky; -ství], příd. k císař: c. titul, palác, -ská Milost...; -ská silnice = říšská (v starších dobách); -ský kabát, v. kabát; -ský řez = operativní porod; přenes. = rozhodný zákrok (hovor.);

-ství = císařský titul, -ská hodnost; = císařova říše

ciselace «-ze-», ž. = ciselování; -lační práce...

ciselér, -a, m., z franc. = umělec pracující ozdoby do kovu; přenes. c. slova, jazyka = brusíř, třibitel; -rský [-rsky; -rství]; *ciselovaný*, k ciselovati, na př. jazyk, -né kutí, -ná mluva;

ciselovati = ozdobně zpracová-

vati kovy, vytepávají v nich ozdoby; přenes. c. jazyk (řeč.) = pěstiti, tříbiti, pilovati, brousiti, hleděti si jeho správnosti, jemnosti;
 slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-*, přenes. = vybrousiti, vytříbiti; *ciselovávatí*, opakov.
cisiojanus, *cisioján* «-zijo-», -u, m., z lat. = středověký veršovaný kalendář
Cislajtanie «-tányje», ž. = Předlitavsko; v bývalém Rakousko-Uhersku = země ležící před řekou Litavou, Rakousko v užším smyslu slova; *cislajťánský*, příd. k tomu
cista, -st, ž., lat. = nádoba, schránka
cisterciácký, *cistercký* řád;
cisterciák [-ačka], -a, m. = mnich řádu cisterciáckého (z lat. mist. jm. Cistercium, franc. Citeaux)
cisterna, -ren, ž., z lat. = vyhloubená nádrž na vodu v bezvodých krajinách; = velký vůz na naftu, petrolej...; -*nový* vůz
cíška, -šek, ž., zdrob. k cícha
cit, -u, m., 1. = smyslové cítění, vnímání, co cítíme: nemít v prstech cit; 2. = prožívání vztahu k osobám, věcem a jevům: nemít pro nikoho c., c. pro krásu, pro dobro, mravní cit
citace, ž., z lat. = obsílka k soudu, půhon (zastar.), dnes = doslovné uvedení výroku, psaného textu, názvu knihy
citadela, ž., z ital. cittadella = pevnostní městská tvrz; zdrob. -*lka*, -lek, ž.
citara || čast. *citera* || někdy *cy-*, ž., z lat. cithara, strunový nástroj drnkací
citát, -u, m., z lat. = doslovně uvedený výrok, text: citát z Vrchlického, z Husa, z bible...;
citátor [-rka], -a, m. = kdo uvádí citát, cituje
citeček, m., zdrob. k cit
citelný [-ně; -nost], 1. = citlivý (zastar.); 2. = co cítíme, bolestný: citelný trest, -né napomenutí, -ný nedostatek, -ná rána (=

pohroma, neštěstí), ztráta atp.; -ně potrestati...;
 -nost = citlivost (zastar., Palac., Holeč.); = bolestnost
citera, v. citara; *citerista* [-stka], m. = hráč na citeru || lid. *citerák*, -a, m.; *citerový*, příd. k citera
citírovati, v. citýrovati
cítiti, rozk. ciť, citě(i) = posti-
 hovati citem, vnímati smysly: je tu cítit vůni, zápach, cibuli atp.; cítím se zdrav...; c. se matkou = cítit mateřství; c. se dítětem...; cítit bolest, radost, mdlobu, hlad, žízeň; nemoci koho, co ani c. = vystáti, nenávidět, snášet (lid. a hovor.); c. s někým = míti proň porozumění, chápat jeho bolest, zármutek, nesnáze atp.; cítiti česky, vlastenecky... = smýšlet česky..., míti porozumění pro české věci...; c. se jako v nebi = velice šťasten; c. se = býti si vědom své síly, moci, vědomostí, býti sebevědomý (lid. a hovor.); kdo se cítí, ať se vtípí (přísl.) = kdo se cítí dotčen, na koho se to vztahuje; necítiti se = neovládati se (lid. a hovor.); též = necítit nutkání k močení a k stolici;
 slož. dokon. **do-* = úplně po-
 (čap.); prostě dok. *po-* || nové kniž. *za-* (šimáč. a j.); *pro-* co = citem, citově postihnouti; *pro-citěný* [-ně; -nost], na př. -ná řeč = proniknutá citem, citovostí; *v-* se do čeho = citem co poznati; *u-* = po-; *vy-* co z čeho = citem poznati;
 -*ciťovati*, slož. nedok. **o-*, *po-*, *pro-*, *vy-*;
cítivati, opakov.
 **cítivý* [-vě; -vost] = vnímavý, citlivý (kniž.)
citlivěti, -vějí = stávat se citlivý; *pře-* = státi se příliš citlivý; *roz-* se = upadnouti do citlivosti; *z-*, prostě dokon.
citlivka, -vek, ž., rostl. zvaná mimosa; přenes. = člověk příliš citlivý, netykavka; *citlivkový*

[-vě; -vost], přenes. = jako citlivka, příliš citlivý, přecitlivělý: -vá sebeúcta (šal.) || -*ukovitý* [-tě; -tost]: -tě sláb (So.)

citlivůstka, -stek, ž. = přílišná citlivost, citovost, přecitlivělost, její projev; c., m. || ž., čast.

citlivůstkář [-řka], -e, m. = přecitlivělý člověk; -*řský* [-řsky; -řství], příd. k tomu

citlivý [-vě; -vost] = mající cit ve významu smyslovém (= reagující na podráždění): c. prst...; -vé váhy = jemné; -vá deska fotografická = dobře reagující na světlo; = citelný, mráz (Jir.) ap. (říd.); o člověku = jemně cítící, jehož se všechno dotkne...

***citný**, příd. k cit = citlivý (říd. kniž.)

cito, lat. = rychle

***citomalba**, -leb, ž. = (vy)lícení citů

citometr, -u, m. = přístroj na měření rychlosti

citovost || zastar. -*slovo*, stř. = interjekce, neskl. slovo vyjadřující 1. duševní hnutí, cit, pocit (ach, aj, br, ej, fuj), 2. pobídnutí n. upozornění (na, hle, vida apod.); 3. rozmanité zvuky (bác, cink, hú, prásk aj.); *citovost* *slovný* [-ně] || *-slovný* [-ně] význam...;

citoslůvko, -vek, stř., zdrob k citoslovo (Č.-Chod)

***citovatelný** = co lze citovati: c. obsah (Rutte)

citovati, z lat. citare = doslovně opakovat, uvést, uvádět něčí výrok, myšlenku atp.; c. duchy = vyvolávat; c. koho kam = předvolat, poslat (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, mnoho); *citovávatí*, opak.

-cíťovati, v. cítiti

citový [-vě; -vost], příd. k cit: c. člověk = mající cit, zprav. jemný, mnoho citu, u kterého převládá citová stránka nad rozumovou, člověk citově založený; někdy = citlivý; = týkající se citu, za-

sahující cit: -vé utrpení (Novák); = vycházející z citu, mající v něm původ: -vé pohnutky, -vá nálada, -vé vzrušení; = naplněný citem, procítěný: -vá řeč; = vystihující cit(y): -vé slovo, -vý význam slova; -vost = vlastnost někomu, něčeho citového, citová stránka, -vý význam..., -vá nálada, -vé vzrušení: přílišná -vost něčí, -vost slova, přízvuku, věty

citřín «-rýn», -u, m. = žlutá odruda křemene

***citřínáda**, ž. = citronáda (Ner.)

citron «-ón», -u, m., z řec. kitron = plod citroníku;

citronáda, ž. = citronová šťáva, limonáda; -*nář*, -e, m. = pěstitel citronů, výrobce, prodáváč citronády; -*nát*, -u, m. = v cukru zavařená citronová kůra;

citroník, -u, m. = citronový strom; -*kový*, příd. k tomu;

citronka, -nek, ž. = citronáda (lid.); = automobil nazývaný podle Francouze jménem Citroën (lid. a hovor.);

***citronovati** čaj = dávat, dáti do něho citron;

citronovitý = podobný citronu;

citronovka, -vek, ž. = citronka, citronáda;

citronový [-vě; -vost]: c. strom, -vá kůra, šťáva; = mající barvu citronu, žlutý

***citrus**, -su «-su», m. = citroník (básnic.)

***citřín**, -u, m. = citroník;

citřínový = z citřínu; = citronově žlutý (So.)

cituplný [-ně; -nost] = plný citu, citový, citlivý (kniž.)

***cituprázdný** = nemající cit, necitelný

citvar, v. cicvár; -*rový*, příd. k tomu

citý «sity», ž. neskl., angl. = město; *C.* = stará část Londýna, sídlo boháčů, boháči, finančníci

citýrovatí (*cití-*), podle něm. = citovat, obeslat, předvolat, zavolat (lid.); c. duchy = vyvolá-

vat (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho)

cívčička, *cívečka*, ž., zдроб. k *cívka*
cívečnice, ž. = stojan na *cívky*
cívěti, -vějí = nečinně, marně,
 zbůhdarma sedět, postávat, okou-
 nět, lelkovat (s odstínem nevo-
 le, nespokojenosti): stále tu ci-
 víme a nic nevidíme; nač toto ci-
 vění? (Ner.); v novější litera-
 tuře někdy bez tohoto citového
 odstínu = upřeně hledět: *civěla*
očima do tmy (Hlad.); *civělo*
mezi nimi zlobné nepřátelství
 (Majer.) = vanulo, čišelo; o to-
 várnách = trčet; slož. dokon.
na- se (dlouho); *roz-* se, o očích
 = upřít se (Č.-Chod); *za-* na
 koho = upřeně se zadívat (říd.);
cívívati, opak.

civil, -u, m., z lat., 1. = civilní ži-
 vot, 2. = civilní oblek (líd. a
 hovor.);

civil, -a, m. = civilista (t.);

civilisace «-za-», ž. = občan.
 vzdělanost, vyšší stupeň hmot-
 ného blahobytu a společenské
 organisace; -*sační*, na př. vý-
 voj, poesie; -*sátor*, -a, m. =
 kdo civilisuje; -*sátorský* [-*sky*;
 -*ství*], příd. k tomu;

civilismus «-zmus», -mu, m. =
 civilní duch, směr;

civilisovaný [-*ně*; -*nost*]: -sova-
 ná země... = mající civilisaci;
 podob. o člověku; přenes. =
 slušně, vhodně oblečený (hovor.);

civilisovati «-zo-» co = vnášeti,
 vštěpovati civilisaci; c. se, pře-
 nes. = slušně, vhodně se oblé-
 kat, obléci (hovor.);

slož. dokon. *z-*;

civilista [-*stka*], m. = civilní člo-
 věk, občan, nevoják; -*listický*
 «-styc-» [-*cky*] = občanský, ne-
 vojenský; -*listika* «-sty-», ž. =
 nauka o občanském právu; *-*lita*,
 ž. = občanství;

civilní [-*ně*; -*nost*] = nevojen-
 ský, občanský (osoba, šaty), ne-
 církevní (sňatek), neuniformova-
 ný (policista); c. právo, pře =
 občanské, -ská (proti trestní);

c. lista = peníze, které dostává
 panovník, hlava státu na osobní
 výdaje; přenes. (hovor.) c. =
 prostý, ne okázalý...

cívívati, v. *cívěti*

cívka, -vek, ž. = rourka na naví-
 jení nití;

cívkárna, -ren, ž. = výrobná cí-
 vek; *cívkář* [-*řka*], -e, m. = děl-
 ník navíjející niti a výrobce cí-
 vek; *cívkovitý* = podobný cívce;
cívkový: -vé vinutí (elektrotechn.)

ciz, -u, m. = pивní cedidlo

cizácký [-*cky*; -*ctví*], příd. k ci-
 zák = cizí (hanl.); *cizáctvo*, stř.
 hromad. = cizáci; *cizáček*, m.,
 zдроб. k *cizák* [*cizačka*], -a, m.
 = cizinec (hanl.)

cizí [-*ze*; -*zost*] = ne náš, ne vlast-
 ní, náležející někomu jinému
 (majetek, kniha...); = ne náš,
 ne vlastní, rodný (národ, jazyk);
 = ne domácí, ne příbuzný (člo-
 věk, rodina...); = ne domácí, ne
 zdejší, z jiné vsi; = z jiné země,
 cizozemský; = z jiného národa,
 jinonárodní, z jiného státu (pří-
 slušník...); = vzdálený, odlehlý:
 obor činnosti... mi cizí; = ke
 komu nemáme vřelejší poměr,
 lhostejný: člověk mi cizí; jsou
 si cizí; cizí čímu srdci; = ne-
 známý, nezvyklý (řeč, slovo, jmé-
 no); = neobeznámený, nemohou-
 cí se vyznat, zvyknouti si, opuš-
 těný: býti kde cizí; = vzdálený,
 velmi rozdílný, odlišný: věci,
 pojmy si cizí;

cize se dívat, mluvit, vypadat,
 chovati se...;

cizost = cizí ráz, nezvyklost,
 neznámost...;

2. stup. *cizejší* [-*ji*]

cizina, ž. = cizí kraj, země;

cizinec [-*nka*], -nce, m. = pří-
 slušník cizí země, cizího národa,
 státu; = člověk někomu cizí,
 vzdálený... (říd. hovor.); -*necký*
ruh = r. cizinců; -*necká legie*
 = z cizinců; -*necký svaz* = sta-
 rající se o cizinecký ruh;

**cizinný* = cizí, z ciziny;

**cizinský* [-*sky*; -*ství*] = cizí

jinonárodní...;
 **cizinstvo*, stř. hromad. = cizinci
 **cizinstění*, stř. = napodobení ciziny
ciziti se = odcizovati se (říd.); slož. dokon. *od-* *co* = vzítí, ukrásti; *od-* se příteli, rodině, národu = státi se mu... cizí, lhostejný k němu; *z-* *co* = převéstí do cizího majetku (právní.);
-cizovatí, slož. nedok. *od-*, *z-*
cizo-, kmen k cizí ve slož.:
-jazyčný [-ně; -nost] = psaný, mluvící cizím jazykem;
**-jmenný* = mající cizí jméno;
-krajný || **-ní* [-ně; -nost] = pocházející z cizích krajů, vyskytující se v cizích krajích;
**-ložec* [-ložka], -žce, m. = cizoložník;
-ložiti, z cizí lože = páchatí cizoložství; slož. dokon. *z-*;
-ložně, -něte, stř. = dítě z cizoložného styku;
-ložnický, příd. k cizoložník;
**-ložnictví*, **-ložnictvo* = cizoložství;
-ložník [-nice], -a, m. = kdo se dopustí cizoložství; *-ložný* [-ně; -nost] = dopouštějící se cizoložství (člověk), záležející v cizoložství (styk); -nost = cizoložství;
-ložství || **-ložstvo*, stř. = mimomanželský pohlavní styk ženaté, vdané osoby;
-mil, -a || *-milec*, -lce, m. = milovník všeho cizího; *-milný* = milující všechno cizí; *-milství*, stř. = záliba ve všem cizím;
**-mluv*, -u, m. = cizí, nečeský výraz, cizí rčení; **-mluvný* = cizojazyčný;
-národní, = cizí, jinonárodní;
**-panský* = z jiného panství;
-pas, -a || zdrob. *-pásek*, -ska, m. = kdo se pase na cizím, příživník (říd.); *-pasiti* = žiti jako cizopasník;
**-pásmý* = z jiného pásma, dílu světa, cizokrajný;
-pasnický [-cky; -ctví] = příživ-

nický; *-pasnictvo*, stř. hromad. = cizopasníci;
**-pasničiti* = cizopasiti (Staš.);
-pasník [-nice], ž. = parazit, organismus žijící z druhého (odbor.); přenes. = „kdo se přiživuje“, příživník;
-pasný [-ně; -nost] = cizopasící, žijící cizopasnický;
**-pásmý* || *-pásý* = z cizího pásu, dílu světa;
-plemenný = z cizího plemene;
**-rodák* [-rodačka], -a, m. = rodák z cizího města, kraje...;
-rodý [-dě; -dost] = jsoucí cizího rodu, národa, odlišného rázu (prvek, součást, obyvatelstvo...);
**-rouchý* = s cizím rouchem
cizost, v. cizí
*cizo-*stranec*, -nce, m. = cizinec;
-stranný = cizokrajný;
-škálný = skládající se z různých škál
cizota || **cizotina*, ž. = cizost (slova, prostředí...); = cizí prostředí; = opuštěnost: cítiti cizotu; **cizotný* = cizí, lhostejný
cizo-tvárný [-ně; -nost] || *-tvarý* = cizího, neobvyklého tvaru, cizích, neobvyklých tvarů
-cizovatí, v. ciziti
*cizo-*věrec*, -rce, m. = jinověrec;
**-vláda*, ž. = vláda cizinců, cizích živlů, cizí kultury; *-vládný*;
**-zemčik*, -a, m. = cizozemec;
-zemec [-mka], -mce, m. = přichozí z cizí země, příslušník cizí země, cizinec; *-zemsko*, stř. = cizí země, cizina; *-zemský* = pocházející z cizích zemí, obvyklý v nich, cizí; **-zemstvo*, stř. hromad. = cizinci; **-zemštiná*, ž. = cizí ráz, mravy, řeč
cizrna, ž., *cizrník*, -u, m., rostliny
cizura, «-zú-», ž., z lat. = odstřížek kovů při ražbě mincí
 c. k. = císařskokrálovský, v. císař
**ckáti* = cekati, šveholiti
 cl, v. centilitr
 clairvoyance «klérvoajans», -ce, ž., franc. = jasnovidnost; *-voyant* = jasnovidný

clan «klen», -u, m. || zčešť. *klán* = skotský a irský kmen, rod, v sociologii = kmen, rod vůbec
cláněti, opět. k cloniti (říd. kniž.); obyč. slož. nedok. *za-* = překážeti komu ve vidění, stíniti mu; *za-* si oči rukou ap. = zakrývati

claque, *claqueur*, v. klak

clavecin «klavsén», -u, m. || zčešť. *klavesin*, -u, m. || -*na*, ž., franc. = první typ klavíru

clavicembalo «klavičembalo», stř., ital. = první typ klavíru, klavír

clearing «klí-», -u, m., angl. = účtovací řízení v mezinárodním obchodu; -*gový*, příd. k tomu

clerk «klárk», -a, m., angl. = obchodní pomocník, písař

cliftonka «klif-», -nek, ž. = detektivní povídka, příběh detektiva Cliftona

cliché || zčešť. *klišé*, stř. neskl. || (hovor.) -šete = tiskařský štoček; přenes. = otřelý umělecký prostředek bez osobitého pojetí; v mluvníc. = mnohoznačný, nevýstižný, otřelý výrazový prostředek (slovo, vazba) m. jiných přesnějších; zdrob. *klišátko*, -tek, stř.

climacterium «klimakté-» || zčešť. *klimakte-*, -ria, stř., lat. = doba ženského pohlavního odkvětu, přechodu

clítí, *clen(i)* = určovati n. platiti clo; c. komu barvu = přisvědčovati mu (šmil.); slož. dokon. *pro-*, *vy-* zboží = podrobiti celní prohlídce, stanovit, zaplatiti clo; -*clívati*, slož. nedok. *pro-*, *vy-*

clo, cel, stř., z něm. = státní dávka ze zboží převáženého přes hranice; vybíratí clo, přenes. = vymáhati výhody (Ner.); bez *cla* = volně (Rais)

clona, ž. = co cloní, zaclání, brání rozhledu, z(a)temňuje (přílišné, ostré světlo), zastírá, záclona (básnic. a odbor).;

cloniti = zastiňovati, zakrývati (kniž.): c. si zrak; přenes. = chrániti (t.); slož. dokon. *za-*; -*cloňovati*, slož. nedok. *při-* si oči = zacláněti (So.); *za-*; *clonívati*, opak.;

clonka, ž., zdrob. k clona

closet, v. klozet

clou «klú», stř. neskl., franc. = vrchol, hlavní přitažlivost, „šlágr“

cloumanice, ž. = cloumání;

cloumati, -mám || -mu, -mej, -maje = lomcovat, škusbat, trást, strkat: c. kým, čím || zříd. c. co = tahat, táhnout škusbavě; c. sebou || se; c. se, též = klátiti se, klátivě jít; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *u-* = unaviti cloumáním; *za-*, prostě dokon.; *cloumávati*, opak.;

cloumavý [-vě; -vost] = cloumající, škusbavý, trhavý;

cloumnouti, -ml, -mnuv, -mnutí, dok. k cloumati

clown «klaun» || zčešť. *klaun*, -a, m., angl. = šašek; *clownerie*, ž. = clownovství, šaškovství; **clownovati* = chovati se jako clown; *clownský* || *clounovský* [-sky; -ství], zčešť. *klaun-* = šaškovský

cm, zkratka = centimetr, *cm*² = čtverečný centimetr, *cm*³ = krychlový centimetr

cmíratí = bryndat, *cmrndat*; = špláchatí; c. (se) = slabě téci; c. se = špláchatí se, ploužiti se

***cmírový** = z podmáslí, o polévce (Němc.), podle sloven. *cmr*, *cmar* = podmáslí

cmrndati = bryndat (lid.); c. se = špláchatí se, brouzdati se; slož. dokon. *na-* = nabryndat; *vy-* = vybryndat; *cmrndávati*, opak.

***cmuditi** = kuchtit

***cnostisloví**, stř. = nauka o ctnosti (Drt.)

I co, čeho, čemu, čem, čím (nač, načež, oč, pročez, zač, začez, zastar. več, v. tam);

1. zájm. tázací: co je to?, co to neseš?, čemu se směješ? atp.;

větně: a přec tě dneska bili, co? (šrám., běž.) = není-liž pravda?; co dělat? = co mám (máme) dělat?; co teď?, výpustkou m. co teď dělat?;

co je to za člověka?, co je to za lidi? (ch y b n ě co jsou...) = jaký je to člověk...;

2. význ. tázací přechází ve zvolací n. jen citově oznamovací: e (eh) co, ale co! = to nevádí, to nic není, nic si z toho nedělej...; co dělat (t. zv. řečnic. otáz.) = nedá se nic dělat; co naplat = nic to není platné; co na tom = to nevádí...;

3. zvolací co = kolik, jak mnoho: co práce, námahy to stálo!; co jsem se mu nadomlouval!, co jsem se nastaral! atpod.;

4. zájmeno vztažné k střed. zájmenům a k zpodstatnělým příd. jménům: dělám (to), co mohu; učiním všechno, co chceš; první, co si babička na starost vzala, bylo pečení chleba (Němc.); co se vleče, (to) neuteče; co není, může být; čemu se člověk naučí v mládí, v stáří jako když najde; co jsme si, to jsme si, odpusťme si, v. býti 18.; co Čech, to sokol = kdo je Č., je sokol, každý Č. je sokol, kolik Čechů, tolik sokolů;

5. zájmeno neurčité: máš-li co, dej to sem (= něco); je tam co?, našels co?; pobrali, kde co našli; výpustkou: pobrali kdeco = všechno;

v. čemu a čím

II co ustrnulé, příslovečné;

1. tázací příslovce = proč: co pláčeš?; co by ses bál!; co by ses styděla?;

2. vztaž. zájm. neshodné m. který, která... (lid. a hovor.): to je ten člověk, co byl včera u nás; lampa ještě hořela, co nad klekadlem visela (Erb.); = kolik: co je dní do týdne ap.;

3. co vztažné k přísloveč. výrazům: tři roky minuly, co nebožtík leží (Erb.) = ...minuly od té

doby, od které...; trvalo to skoro celý týden, co Jan Gryga řádl (Mah.); mezitím, co se na sebe dívala (Svob.); místo co by pracoval, zahálí; co ho znám, bydlí tam a tam = po celou tu dobu, co ho znám...;

nepůjdu tam (tak dlouho), co živ budu = dokud; jen co se trochu uvolním = jen jakmile; co já vím, je to jinak ap. = pokud; co možná nejvíc, co můžes... = pokud;

co nejlepší, nejlépe..., při 3. stupni s význ. zesilovacím: u-
dělati něco co nejlépe = pokud, jak můžeme nejlépe; přijíti co nejdříve apod.;

4. den co den, rok co rok atp. = každý den, rok; je co den mrzutější (Rais), neobvyklou výpustkou m. den co den; co chvíli (lid. -le) = každou chvíli;

5. co nevidět přijít = hned, za chvíli;

co proto dostat, dát komu = za vyučenou;

6. srovnávací příslovce = jako (zastar., lid.): co paní mě budou ctíti (Erb.) atp.; nesprá v. coby: přišel coby vítěz;

7. co do = co se týče (kniž.): co do velikosti...;

v. čemu, čím

coby, v. II co 6.

cocktail «koktél», -u, m., angl., smíšený lihový nápoj

coček, -čku, m., posměšně o užívání slova co ve významu srovnávacím, v. II co 6.

*cočkovaný = zoubkovaný; v. cok
coda «kó-», ž., ital. = dodatek, poslední část (hudební)

*codenní [-nně] = každodenní (Ner.)

codex «kodeks», -xu, m., jen v lat. názvech, na př. Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, jinak zčešť. kodex, v. tam
co do, v. II co 7.

coelibát, v. celibát

cochce, v. chtíti 7.

cognac, v. koňak

cochonnerie «košonry», franc. = dvojsmyslnost, necudnost, oplzlost
coitus «koj-» || zčešť. *koj-*, -tu, m., lat. = soulož; *coitovati* || *koj-* = souložit
***cok**, -u, m. = zoubek u šatu, zoubkovitá krajka (lid. zastar.)
***cokařský příklad** = kde je co ve význ. jako; ***cokati** = užívati zájm. co ve význ. jako; v. coček
cokl, -u, m. = sokl
***cokna**, -ken, zdrob. *coknička*, -ček, *cokýnka*, -nek, ž. = cok
cokoli, -liv, -livěk, *cožkoli...*, zájm. neurč. = nezáleží na tom, co, jakákoli věc: ať děláš cokoli, jemu se nezavděčíš; vezmi si cokoli
***cokrát(e)** = kolikrát, mnohokrát, často (zastar.)
cokýnka, v. cokna
collegium, v. kolegium
collie «kholi», m. neskl. = skotský ovčácký pes
collier «koljé», stř. neskl. || -ru, m. || lid. *golijé*, franc. = náhrdelník
collo «ko-», stř., ital. = balík, nákladní kus
colloquium, v. kolokvium
colombina, v. kolombina
combucha || *kombuča*, -či, ž., čajová houba
***coměsíční** [-ně] = jsoucí... každý měsíc (Jung.)
commasace, v. komasace
commis «komi» || zčešť. *kommis*, obyčej. *komi* (*-mí), m. neskl. || -iho..., z franc. = obchodní příručí; c. *voyageur* || *commisvoyageur* «voajažé», -ra, m. = obchodní cestující
communiqué «komynkyé», || zčešť. *komuniké* «-muny-», stř. neskl., franc. = úřední zpráva, oznámení
compagnon, obyč. zčešť. kompañon, v. tam
compoundní «kompaund-» || zčešť. *kompoundní*, z angl. = sdružený, složený (odbor.)
comptoir, v. kontoár
con «kon», ital. = s (hudeb.)

conditio sine qua non «kondýcijo ...kvá» = podmínka, „bez které ne“ (= není něco možné), nezbytná podmínka
condottiere «kondotiére», -ra, m., ital. = náčelník, žoldněř
co nevidět, v. co 8.
confer «kon-», lat. = srovnej; zkratka cf.
conférencier [-rka] «konferansié» || zčešť. *konfe-*, -ra, m., franc. = zábavný mluvčí v kabaretě
confiteor «kon-», lat. = vyznávám se; zpodst. *confiteor* || zčešť. *kon-*, -ru, stř. = zpověď, část mše; = vyznání, konfese
conquistador «konkis-dór», -a, m., špaň. = (španěl.) dobyvatel (Ameriky); -rský [-rství], příd. k tomu
consilium abeundi «konzílijum -dý», lat. = rada a pokyn žákovi, aby opustil ústav
consortium || zčešť. *konsorcium*, -tia || -cia, stř. = družstvo, sdružení
contabernalis «kon-ná-», m., lat. = spolubydlící (Jir.)
conto «ko-», stř., ital. = účet; v. a conto; conto corrente «koren-» = běžný účet, kontokorent; v. konto
contra «kon-», lat. = proti; v. kontra
contreadmirál «kontr-ad-», -a, m., z franc. = námořní generál
contumacia «kontumácija», lat.: odsoudit *in contumaciam* = v nepřítomnosti
convoy, v. konvoj
cop, -u, m., z něm. Zopf = spletené dlouhé vlasy ženské, dříve též mužské; odtud c. symb. zpátečnictví, zaostalosti, zkostnatělosti, přežitku, na př. byrokratický c.; = stavitelský sloh v době vlády copu, rokoko
***copácký** [-cky], příd. k copák = copařský, zaostalý, zpátečnický; *-ctvo, stř. = copařství, zpátečnictví
copáč, -e, m. = copař (hanl.)
copan, -u, m. = velký cop (lid. a hovor., Vanč.); zdrob. *copánek*,

- nku, m. = maličký cop; další zdrob. *copáneček*, -čku, m.
- copak**, čehopak..., z co pak, 1. zájmeno tážací: copak chceš?, copak se to děje?; má citový odstín, vyjadřuje překvapení, zvědavost, rozhořčení; 2. copak || *cožpak* s význ. zvolacím: copak, cožpak to! = to není to nejhorší, to je nejmenší potíže atp.; 3. *copak* || *cožpak*, částice tážací a zvolací, vyjadřující podiv, rozhořčení...: copak to nevíš?; cožpak jsi to neslyšel?; copak ten hoch poslechne! (= je to s ním trápení, on neposlechne); copak ten! = ten se má dobře, ten to umí apod.
- copák**, -a, m. = copář (hanl.)
- copář** [-řka], -e, m. = kdo nosí cop; přenes. = zpátečník, zaostalec; -řský [-řsky; -řství] = zpátečnický, zaostalý
- copatý** [-tě; -tost] = nosící cop; přenes. = zpátečnický, zaostalý; = copový (říd.)
- copek**, **copík*, -u, m., zdrob. k cop; v. coupek, cúpek
- copouch**, v. capouch
- ***copovina**, ž. = nevkus
- copovitý** = podobný copu; *copový*, příd. k cop; c. sloh... = rokokový
- copyright** «kopyrajt», neskl. stř., angl., značka vyhrazující právo k tisku, autorské, nakladatelské právo; -tovati = chrániti před nedovoleným otiskováním
- cornette**, v. kornet
- ***coroční** [-ně] = každoroční
- corona** «koró-» || zčešt. *korona*, ž., lat. = věnec, záře kolem slunce při zatmění, svatozář, kruh...
- corps** «kór», m., franc. = sbor, kór
- corpus** «korporus», lat. = tělo; c. *delicti* «-liktý» = doličný nástroj, předmět; c. *iuris* = sbírka práva
- corso** || zčešt. *corso*, *korzo*, v. tam
- cosí** || kniž. *cos*, čehosi..., zájm. neurč. = něco, ale nevím, neví se co; v. kdesi a cosí
- cotillon** «kotyjon», -u, m., franc., tanec; v. kotillon
- Cotkytle**, ž. jedn., ves na M.
- cottage** «kotydž || podle franc. kotáž», -ge || zčešt. *kotáž*, -e, ž., angl. = dřevěná chata, rodinný dům
- ***cotýdenní** = jsoucí... každý týden
- coufati**, *coufnouti*, v. couvati
- coufný pes** = poslušný (mysliv.)
- couch** «kauč», -e, m., angl., pohovka, gauč
- ***couk**, -u, m., z něm. Erzzug = žíla rudy; *coukový*, příd. k tomu
- coul**, -e || zprav. -u, m., z něm. Zoll = palec, zaniklá stará míra
- couleur** «kulér» || zřešt. *kulér*, -u, m., franc. = barva (říd.), barevná čepička němec. studentů; = zabarvení, směr (říd.); *kulérový* student = člen spolku
- coulník**, -u, m. = coulové měřítko
- couloir** || zčešt. *kuloár*, -u, m., franc. = spojovací chodba, srázná strž (v horolezectví); pomn. -ry, -rů, nejčastěji sněmovní k. = sněmovní chodba a vůbec místnosti mimo zasedací síň; -rní || -rový (jednání...)
- coulový**, příd. k coul
- coup**, «kú», coupu «ku-», m., franc. = rána, pohyb, násilné rozuzlení
- coupé**, stř., v. kupé
- coupek**, m., zdrob. k cop
- ***cour**, -u, m., 1. = courání; 2. = cár;
- coura*, ž. = potulná, špinavá žena (hanl.);
- **couračka*, -ček, ž., 1. = brynda, zelná polévka (nářeč.); 2. = courání;
- courák*, -u, m. = dlouhý kabát (lid. a hovor.); = pomalý vlak, vlečňák (pražs.); c., -a, m. = louda, povaleč;
- coural* [-lka], -a, zdrob. *courálek*, -lka, m. = kdo se courá
- courant** «kurán» || zčešt. *kurantní*, z franc. = běžný, obyčejný, prodejní
- courati**, -rám, -rej = vléci, vláčeti, na př. sukni po zemi; = bryn-

dat, cmrndat; c. se = toulati se, přecházeti sem a tam; slož. dokon. *na-* = nabryndat; *na-* se (mnoho); *roz-* vodu; *u-* šaty = utahat, ubrouzdat; *vy-* teplo = stálým chozením vypustit; *za-* se = u- se; *courávatí*, opak. (vesměs lid. a hovor.); *couravý* [-vě; -vost] = courající se, plouhavý, loudavý

coureček, -čku, m., zdrob. k *courek*, -rku, m., 1. = slabý proud; *courkem*, *courečkem* téci (lid.); 2. = cár, cárek (Paměti babičky Kavalírové)

court «kórt || obyč. kurt» || zčešť. *kurt*, -u, m., angl. = sportovní hřiště

courtisána, v. *kurtisána*

courtoisie, v. *kurtoasie*

cousin «kuzén», -a, m., franc. = bratranec; *cousina* «-zí-», ž. = sestřenice

couvati, -vám n. -vu || *coufati* = jíti zpět, ustupovat; přenes. = ustupovat (od mínění, úmyslu...), dělat ústupky; c. s vozem = jeti s vozem zpět, tlačit jej zpět; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *couvávatí* || *couvá-*, opakov.; *couvavý* [-vě; -vost] || *coufa-* = couvající; -vá, ž., tanec

couvert, v. *kuvert*

covercoat, v. *koverkot*

couvnutí || *coufnouti*, -vl || -fl, -vnuv || -fnuv, -vnutí || -fnutí, dokon. k *couvati* || *coufati*; slož. dokon. *u-* = ustoupit, uhnout

cowboy «kauboj || zčešť. kovboj», -ye, m., angl. = pasák, hlídač stáda; *cowboyka*, zčešť. «kovbojka», -yek, ž. = povídka, film z cowboyského života; *cowboyský*, příd. ke *cowboy*

což, z *co-ž*, 1. zájmeno tázací (jen archaistic.): což to asi může býti? (Erb.) = co; živé je ve význ. zvolacím: což || *co*, *cožpak* o to! = o to by nebylo, to je nejmenší starost atp.; což, cožpak ten...! = ten se vyzná, umí to atp.;

= kolik, jak mnoho: což paní-cův... (Jir., zastar.);

krásné tělo, což? = není-liž pravda (Mah.);

což na tom, o to, naplat... = co; což div(u) = jaký div (říd. kniž.);

2. zájm. vztaž. k přísloveč. určení n. k střed. zájmenu, ale zpravidla jen v 2., 3., 6. a 7. p. || čeho...: odpovídal dětem německy, čemuž ony již rozuměly (Němc.); není tam nic, z čehož bys mohl něco získati; mluvil o něm málo a s jistou podrážděností, což je pochopitelné (šrám.); v 1. a ve 4. p. zpravidla *co*: dám ti všechno, *co* chceš..., v. *co*;

vlivem lat. se klade *což* m. který: vykonal dalekou cestu, což neprospělo jeho zdraví, m. která (totiž cesta) neprospěla [chceme-li naznačiti, že se vedlejší věta vztahuje na obsah věty hlavní, klademe *a to*: vykonal dalekou cestu *a to* neprospělo...]; uuklouzl, při čemž si zlomil nohu, *n e č e s*. m. a zlomil si; byl přijat p. presidentem, při čemž rozmluva trvala hodinu, *n e s p r.*, m. a ten s ním rozmlouval...;

3. citová táz. částice: což je to tak těžké? = copak; což není na světě spravedlnost?; což tu není nikoho kolem? (Ner.); což mě moje smysly šálí? (Erb.); — což bych se bála? (t.), obyč. proč, *co*; ó ty vrbo, vrbo bílá, což jsi ty mne zarmoutila (Erb.), obyč. jak;

4. *jen což* = o všechno pryč, o sto šest; což tož = jakž takž (zastar.)

cože = 1. tázací *co* s náladovým, citovým odstínem, vyjadřujícím překvapení, podiv, zvědavost atp.: cože?, cože to je?; — 2. ve vedlejších větách i bez tohoto odstínu: ptal se, cože to hrají = *co* to hrají; — 3. příslovečně = copak, pročpak: cože jsi nepřišel?

cožkoli, -liv, -livěk, v. cokoli

cožpak, v. copak, což

cpací = na cpaní

cpanice, ž. = tlačnice (lid. a hovor.), žranice (vulg.)

*cpanyko, stř. = ručně cpaná cigareta (váleč. žert.)

cpáti (nacpatí...), cpu, cpeš..., cpi, cpěme, cpa, cpouc, cpav, cpal, cpán, cpaní (nacpání atd.) = tlačit, vtiskovat, vmačkávat, strkat: c. koho, co do čeho; c. dýmku... = naplňovat ji tabákem...; c. komu co = vnucovat (lid. a hovor.); c. do sebe jídlo = hltavě a mnoho jísti; c. se = mnoho jísti (zhrub.); c. se kam = protlačovati se, přenes. = vtírat se, jíti tam, kam nejsem zván, kde nejsem rád viděn; slož. dokon. do- = dokončiti cpaní; na- slamník, dýmku, kapsy něčím; na-se = příliš mnoho se najísti; nacpaný jídlem, vědomostmi; pře-slamník (Ner.) = znovu nacpati; pře-se = přejísti se; roze-se = zvyknouti si na přejídání; rozecpaný; u-, za- otvor, ústa; zakomu ústa, přenes. = umlčeti ho (lid.); ve- co do kapes; ve-se kam; vy- co čím, ptáka, zvíře; vycpaný panák, pták, zvíře; cpávati, opakov.; slož. nedok. na-, pře-, u-, za-, vy-

cpátko, -tek, stř. = nástroj na cpaní

cpávati, v. cpáti;

cpavý [-vě; -vost] = cpoucí se, vtíravý (lid. a hovor.)

cr, citoslov. vystihující zvuk při tečení, při škrabání, ptačí hlas

crawl «król», -u, m., angl., plavecký způsob; crawlovati = plavati crawllem

crayon «krejon || krajon», -u, m., franc. = tužka s obalem

crček, -čku, m. = crčení, tenký proud vydávající crkavý zvuk; téci crčkem

crčeti, -čí, z citosl. cr = téci se zvukem cr: voda mu crčí s klobouku, krev z nosu; slož. dok. na-se (mnoho); roz-se = dáti se do

silného crčení; vy- = crčivě vytéci; za-, prostě dok.; crčívati, opak.

crčivý [-vě; -vost] = crčící

credo «kré» || zčešť. kredo, stř., lat. = věřím, část mše; = vyznání víry (ve smyslu křesťanském), modlitba; přenes. = vyznání, vyložení názorů, zásady, názory: životní, filosofické, politické k.; v. Pilát

crème, v. I krém

cremonky «kre-», -nek, ž., neboli cremonské housle || kre-, podle ital. města Cremona

crep «krep», -u, m. (č.-Chod), obyčej. krep, v. tam

crêpe de chine, v. krepdešín

crescendo «krešendo», ital. = stále silněji (hudeb.)

Crha, m., příjm., domác. tvar k Cyril

cricket || zčešť. kriket, -u, m., angl., hra míčem

crk, 1. citoslovce vystihující kapání vody a podobné ptačí zvuky, = cr;

2. crk, -u, m. = crčení, crkání; v. crček;

*crkálek, -lku, m. = ošuntělý kabát;

crkati = vydávati zvuk crk, cr, kapkami, po trošce téci; o zvuku kobylek, cvrčků...; o zvuku jader v jablku = chrastiti; slož. dokon. na-se (mnoho); za-, prostě dokon.; crkávati, opakov.; slož. nedok. u- (Dr.);

crkavý [-vě; -vost] = crkající, crčivý, chrastivý: c. zvuk; c. let včely (šal.); -vé jablko;

crknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k crkati; slož. dokon. u- čeho = nalíti toho několik kapek; crkot, -u, m. = crkání (vody, ptáků); slzy tekou, krev teče crkotem = crčkem;

crkotati = crčeti, crkati; crkotavý [-vě] = crkotající;

*crkůček, -čku, m. = crček, crkot; pot teče -čkem (Staš.)

*crlinkavý = cinkavý

***crnčeti**, -čí = cinkat, řinčet: sklo crnčí; c. penězi (Jir.); ***crnčivý** [-vě; -vost] = cinkavý, řinčivý
crnk (*crňk*), citoslov. = crk, cink; **crnkati** = vydávati zvuk crnk, cink, o penězích...; slož. dokon. **na-** se (mnoho); **za-**, prostě dokon.; **crnkávati**, opakov.; **crnkavý** [-vě; -vost] = crnkající; **crnknouti**, -kl, -knuv, -knutí, dok. k crkati; slož. prostě dok. **za-**; **crnkot**, -u, m. = crnkání
croquet || zčešť. *kroket*, -u, m., angl. (ve franc. výslovnosti -ké) = hra dřevěnými koulemi
croquette || zčešť. *kroketa*, ž., franc. = smažená příloha k masu atp.
croupier «krupjé», -ra, m., franc. = bankéřův zástupce ve hře
ctěný, -ná..., od ctíti = uctíváný; slovo titulové = vážený: Ctěný pán... (na adrese), Ctěný pane! (v dopise); uctivě v řeči: co dělá Vaše ctěná rodina atp.; zaniká
ctibažný [-ně; -nost] = bažící po cti, ctižádostivý
***ctidbalý** = dbalý cti
ctilhodný [-ně; -nost] = hodný cti, úctyhodný, důstojný: c. kmet, -né stáří (kniž.); titul duchovních, jeptišek; titul v dopisech, na adresách (zastar.)
ctitel [-lka; *lkyně], -e, m. = kdo ctí, váží si (někoho, něčeho), zbožňovatel: ctitel hudby, umění, Březinův, žen atp.; ***ctitelský** tábor = tábor ctitelů
ctíti, cti, ctěte, ctě, ctíc, ctiv, ctíl, ctěn(i) = vzdávati čest, mít v úctě, ve vážnosti, vážit si: cti otce svého i matku svou (nábož.); Řekové ctíli své bohy; velkou cti ctíti koho = velmi ctíti (básnic.); to ho ctí = je mu ke cti; c. koho = hostit, častovat (říd.); = titulovat (lid. a hovor.); c. barvu v kartách = dávat karty téže barvy; v. ctěný; slož. dokon. **po-** koho návštěvou = prokázat mu čest návštěvou; **u-**, prostě dokon.; přenes. **u-** koho

= pohostit, vyčastovat; **neu-** koho čím = předložit mu, co nemá příliš rád (lid. a hovor.); **zne-**, **zneu-**, v. tam; **ctívati**, opak.; obyč. slož. nedok. **po-**, **u-**
ctižádost, -i, ž. = žádost, žádání, chtivost cti, bažení po cti, snaha vyrovnati se druhým, vyniknouti nad jiné n. prostě snaha vykonati něco dobrého, obtížného, záslužného;
ctižádostivec, -vce, m. = ctižádostivý člověk;
ctižádostivý [-vě; -vost] || ***-stný** = žádostivý cti, bažící po ní; -vost = vlastnost ctižádostivého člověka, ctižádost;
***ctižádůstka**, -stek, ž., zdrob. ke ctižádost
ctně, v. ctný
ctnost, -i, ž., původ. = vlastnost ctného člověka, počestnost, poctivost, pak i jiná dobrá vlastnost, přednost v širším významu mravním, láska, poslušnost, pokora atp.;
***ctnostněti**, -nějí = stávati se ctnostný; slož. dokon. **z-** = stát se ctnostný;
ctnostnický [-cky; -ctví], příd. k ctnostník = ctnostný (hanl.);
ctnostník, -a, m. = ctnostný člověk (s hanl. odstínem);
ctnostný [-ně; -nost] = mající ctnosti, ctnostmi obdařený, často = mravný v užším smyslu (cudný atp.); o psovi c. = způsobný a spolehlivý (lid.)
***ctnota**, ž. = ctnost, nevinnost
ctný [*ctně*], z čest, cti = kdo má čest, kdo jedná čestně, člověk počestný, poctivý, ctnostný, úctyhodný (zastar.); ctně = počestně, se cti
***cubus** || zčešť. *kubus*, -busu «-su» || -bu, m., z lat. = krychle, kostka
cucácký, příd. k cucák;
cucáček, -čka || -čku, m. zdrob. k cucák, -a || -u;
cucák, -a, m. = kdo cucá, kojeneček, nedospělý člověk (hanl.); **cucák**, -u, m. = co se cucá, dět-

ský cumel, mléčný zub; *cucal*, -a, zdrob. *cucálek*, -lka, m. = cucák, -a

cucati = ssáti, cumlati, dumlati (lid.); slož. dokon. *do-*, *na-* se (mnoho), *o-*, *roz-*, *u-*, *vy-*; *cucávati*, opakov.; slož. nedokon. *do-*, *o-*...; v. *cucnouti*;

cucavče || -*cáv-*, -ete, stř. = cucavé mládě;

cucavý [-vě; -vost] = cucající

cucek, -cka, m. = cucák, -a;

cucek, -cku, m. = co zůstane při tření koudele, konopí, něco schumlaného, zamotaného, chumáč, cár; na *cucky* = na cáry, na padrtě;

cucíček, -čku, m., zdrob. k *cucek*;

cucíčkový = z *cucíčků*

***cucka**, -cek, ž. = dýmka (v. *cucnouti* si)

cuckati, k *cucek* = zaplétat, zamotávat, chumlat: bavlna... se *cucká*; slož. dokon. *za-* co;

cuckávati, opakov.; slož. nedokon. *za-* (se)

***cuckota**, ž. = „motanice“, bída, živoření (Ra.); *cuckotiti* || ***cuckovati** řemeslo = živořivě provozovat; -vati se = živořit, protloukati se

cuckovina, ž. = látka z *cucků*, z odpadků konopných, vlněných...;

cuckovitý [-tě; -tost] = jako *cucek*, roztrhaný na *cucky*; přenes. = neuspořádaný...;

cuckový = jsoucí z *cucků*

cucnouti, -cl, -cnuv, -cnutí, dokon. k *cucati* = zacucat, zadumlat; = napítí se trochu, líznouti (si): dáti komu c., c. si; = zabafati si, zakouřit

***cud**, -u, m. = cudnost, stud (zastar., Vrchl.); nemá *cudu* ani *studu* (přísl.);

***cúda**, ž. = zemský n. krajský soud v st. době; *cúdař* || *cu-* (Vrchl.), -e, m. = sudí (stč.);

cudný [-ně; -nost], k *cud* = stydlivý (řid.); obyč. = mravný v užším smyslu, mravně čistý

***cudry**, -der, ž. pomn. = chlupy, vlasy (Jir.)

***cugrovo**, stř. = cukroví (Pittner, nář.)

cuchanice || -*nina*, ž. = něco zcuchaného, zdrchaného, chumáč; zdrob. -*ninka*, -nek, ž.; -*nka*, -nek, ž. = zcuchaná, zdrchaná sláma

cuchati = chumlat, drchat, uváděti do nepořádku, mačkat, žmolit, kazit: c. slámu, účes, šaty; přenes. c. koho = přísně posuzovat, činit mu výtky, pomlouvat (lid. a hovor.); slož. dokon. *po-* vlasy, přenes. koho; *roz-* vlasy; *z-*, prostě dokon.; přenes. *z-* spis, koho;

cuchávati, opakov.

cuchna, -chen || *cuchta*, -chet, ž. = rozcuchaná, nepořádná žena, cundra (zhrub.); zdrob. *cuchtička*, -ček, ž.

cuk, 1. citoslov. vystihující cukání, cuknutí; 2. *cuk*, -u, m. = cuknutí; v. let; = četa (z něm., zastar. vojen.)

cukati, z něm. = prudce a krátce trhat, škubat (lid. a hovor.): c. čím; c. se, sebou; c. se na koho = utrhovati se; *cuká* mi v ráně, v noze; míti v nohách *cukání*; přenes. míti *cukání* někam jíti = nutkání, chuť (lid.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon.;

cukávati, opakov.;

cukavý [-vě; -vost] = škubavý, trhavý (pohyb...); -vé oči = škubající... sebou (Sum.)

cukerin «-rýn», -u, m. = sacharin, umělé sladidlo z dehtu; -*nový*, příd. k tomu

cukernatěti, -tějí = stávati se *cukernatý*; slož. dokon. *z-*; *zcukernatělý*;

cukernatý [-tě; -tost] = obsahující cukr

cukerní, příd. k *cukr*, na př. *kampaň*, průmysl;

***cukerník**, -u, m. = cukřenka;

cukerný prach...

cuknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k *cukati*; slož. dokon. *s-* (lépe než *z-*) se = spráhnouti

se, spolčiti (lid.); mítí co scuknu-
to = dobře zařízeno, připra-
veno...; *u-* = utrhnouti, uškub-
nouti (ruku, rukou);
cukr, -u, m., z něm., sladidlo;
symb. sladkosti, bělosti, čisto-
ty, úpravnosti: (sladký) jako
c.; děti jsou jako z cukru; c.
na jazyku (Vrchl.) = sladká
slova; c. = cukrovka (lid.)
cukrabant, u, m., čes. tanec (Ner.)
***cukráňka**, -nek, ž. = cukřenka
(Vrchl., Herit.)
cukrárenský, příd. k cukrárna;
cukrárna, -ren, ž. = místnost,
kde se dělá i prodává cukroví
cukrář [-řka], -e, m. = výrobce
i prodáváč cukroví; = nemocný
cukrovkou (žert.); ***cukrařiti** =
provozovati cukrářství; **cukrářský**
[-ský] (obchod, dílna...); -ství,
stř. = výroba, prodejna cukroví
cukrátko, -tek, stř. = drobné cuk-
roví, které se obyčej. ssaje, bon-
bon; -tkový, o básni = nasládlý,
„limonádový“ (šal.)
cukrkandl, -u, m. = kandis, kan-
disový cukr; -dlový = z cukr-
kandlu; přenes. = „limonádo-
vý“; -vé vyžle, o mladé dívce
(Majer.)
cukrlátko, -tek, stř., zdrob. k
cukrle, -ete, stř., z něm. = cuk-
rátko (lid. a hovor.)
cukrmistr, -a, m., cukrovarský
úředník
cukroměr, -u, m. = přístroj na
měření cukru
cukrot, -u, m. = ptačí cukrování
(kniž.)
cukrotvorný = tvořící cukr
cukrouš, -e, zdrob. *cukroušek*, -ška,
m. = drahoušek, miláček, figur-
ka z cukru (mazlivé); -škovati
= oslovovati cukroušku, mazlivé
cukrovaný [-ně] = pocukrovaný;
-ně mluvití = sladce (kníž.);
cukrovar, -u, m. = továrna na
cukr; -rní || -rský [-rský; -rství]
(úředník...); -rnický [-cký; -ctví],
příd. k -rník, -a, m. = výrobce
cukru, majitel cukrovaru

cukrovaťeti -těji = měnití se v
cukr; slož. dok. *z-*
cukrovati = posypávati cukrem;
přenes. c. = sladce mluvití,
něžně si počínati, mazlití se, o
milencích...; c. o hrdliče = vo-
lati cukru;
slož. dokon. *na-* = po-; *na-* se
(mnoho), o hrdliče; *o-*, *po-* =
posypati cukrem; *cukrovávati*,
opakov.
cukroví, stř. hromad. = cukrové
pečivo, pamlsky;
cukrovina, ž. = cukrová hmota;
pomn. -viny = cukrovinky (za-
star.); -vinka, -nek, ž. = cuk-
rátko;
cukrovitý [-tě; -tost] = jako cukr
cukrovka, -vek, ž. = 1. cukrová
řepa, 2. cukrová úplavice, ne-
moc; -kář, -e, m. = pěstitel cuk-
rovky; = kdo trpí cukrovkou
(žert.); -kový, příd. k cukrovka
cukrovník, -u, m. = cukrová
třtina
cukrový [-vě] = z cukru, s cuk-
rem...: -vé pečivo, -vá řepa,
úplavice; -vá bába = prodáva-
jící cukroví (lid.); = jako z
cukru, sladký, běloučký (zou-
bek, ústa...); -vá panenka, pře-
nes. = útlé, slaboučké dítě;
mluviti, tvářiti se -vě = sladce,
nasládle
cukru, *cukrá*, citoslov. vystihující
hrdličí zvuky; odtud *cukruška*,
-šek, ž. = hrdlička (lid.)
cukřenka, -nek, ž. = nádobka na
cukr; = poukázka na cukr
cukříček, -čku, m., zdrob. k cukr;
v. cukýrek
cukýrek, -rku, m., zdrob. k cukr;
hlav. v dět. řeči
***culena**, ž. = tlachalka
culíček -čku, m. zdrob. k culík
***culifinda** || *curifinda*, -nd, ž. =
brynda, špatná káva
***culifinka**, -nek, ž. = cimfrlína,
koketa
culík, -u, m. = rulík, pletenec
vlasů, cop (lid. a hovor.)
***culiti** = tlachat; = „cucat“, popí-
jet; c. se = usmívati se; = dě-

lati culík, výstupek podobný culíku (ojediň.);
 slož. dokon. *na-* se = napítí se nemírně
culpa «kul-», lat. = vina; mea c. = má vina, já jsem vinen
cum grano salis «kum gránó», lat. = „se zrnkem soli“, s jistým omezením
cumel, -mlu, m. = žvanec na dumlání; kluk jako c. = hezký (lid.); = dýmka, doutník (t.); = cíp košile čouhající vzadu z kalhot; zdrob. *cumílek*, -lku, m.
cumlati = ssáti, dumlat, cucat (lid. a hovor.); slož. dokon. *do-*; *na-* se (mnoho); *o-*, *roz-*, *vy-*, *za-* si; *cumlávatí*, opakov.
cumlíček, -lík, -u, m., zdrob. k cumel
cumploch, -a, m., z něm. Zumpfloch = rozcuchaná, nepořádná, špinavá žena (zhrub.)
cunctator || zčešt. *kunktátor*, -a, m., lat. = váhavec, louta; -*rský* [-*rsťv*], příd. k tomu
cundra, -der, ž. = cuchna, cumploch; = cár
cup, *cupi*, *cupy*, *cupity*..., citoslov. vystihující zvuk při šlápnutí, při běhu atp.
cupanina, ž. = třepenina
cupati, -pám || -pu, -peš, -pej, -paje, -pajíc = dělati cup, dupat, capat; slož. dokon. *do-* = docapat, dojít; *na-* se (mnoho); *při-* = přicapat, přijít; *roz-* = rozdupat; *u-* = udupati; *za-* = zadupnout; *za-* co = zadupat, vtisknouti do země...; *cupávati*, opak.; slož. dokon. *roz-*, *za-*...; *cupavý* [-*vě*; -*vost*] = cupající, dupavý
cupek, -pku, m. = cupání; jíti cupkem (lid.); slezský tanec
cúpek, -pku, m., zdrob. k cop
cupi, v. cup; **cupit*, -u, m. = cupitání; *cupitati*, zdrob. cupati = capkati; slož. dokon. *do-*; *na-* se (mnoho); *při-*; *cupitávati*, opakov.;
cupitavý [-*vě*; -*vost*] = cupitavý, capkavý

cupity, v. cup
cupkati = capkati, cupitati;
cupkavý [-*vě*; -*vost*] = cupitavý, capkavý
cupky, příslov. = cupkem, cupitavě
cupnouti, -pl, -pnul, -pnut(i), dokon. k cupati = zadupati; c. si = dupnouti si, vzepřítí se, rázně se postaviti na odpor (lid. a hovor.)
cupot, -u, m. = cupání; -*tati* = cupat, cupitat; -*tavý* [-*vě*; -*vost*] = cupitavý, capkavý
cupování, stř., 1. = třepení..., v. cupovati; 2. = cupanina;
cupovati, z němč. = třepit, trhat, načechrávat něco schumlaného, na př. vatu, žíně;
 slož. dokon. *roz-* = roztřepit...; přenes. *roz-* tvrzení... = potřít je (hovor.)
cupy, v. cup
***cúra**, ž. = coura
curaçao «kyrasó», stř. neskl., likér (podle holand. ostrova C.)
curare || zčešt. *kurare* «-rá-», stř. neskl. = prudký jed na šípech
***cúreček**, -čku, m., zdrob. k *cúrek*, -rku, m. = courek 1.
curifinda, v. culifinda
curriculum vitae «kurikulum víté», lat. = vypsání života, životopis
curúček || **curýček*, -čku, m. = courek 1.
Curych, -u, m., švýcar. město; *curyšský*, příd. k tomu
cutaway «ketevej || zčešt. kutavaj», -ye, m., angl. = žaket
***cvachati** || *cvachtati* = čvachtati;
 **cvachna*, -chen, ž. = klepna;
cvachtati, v. cvachati
cvak || *cvaky cvak*, citoslov. vyjadřující krátký, klapavý, zvonivý zvuk, o hodinách, o klíce, o zubech atp.; Cvak! Na rameni ucítil lehké udeření = udělalo to cvak (čech);
cvak, -u, m. = cvaknutí
***cvák**, -u, m. = dvacet krejcarů (hantýr.)
cvakati = dělati cvak, klapat, cinkat, o hodinách, o podkově...;

o zubech = drkotat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do silného cvakání; *za-*, prostě dokon.; *cvakávati*, opakov.; *cvakavý* [-vě; -vost] = cvakající, klepavý, zvonivý; *cvaknouti*, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. k cvakati; slož. dokon. *za-cvakot*, -u, m. = cvakání

cvaky, v. **cvak**

cval || **cvál* (zastar., Mácha, Jir.), -u, m. = běh, mírný trysk koní, lidský běh, rychlé plynutí času; běžeti, jeti, hnáti koně cvalet

cvalati, -lám = cvalet běžeti, jeti, jíti; slož. dokon. *do-* kam; *na-* se (mnoho); *vy-* = vychovati..., obyč. nevycválaný, v. tam; *cválávati*, opakov.

cvalíček, -čka, m., zdrob. k *cvalík*, -a, m. = tlusté, zavalité dítě (lid.); -*líkovitý* = jako cvalík

cvalníček, -čku, m., rostlina (lid.)

cveček, *cvek*, v. **cvok**

cveklovice, ž. = cvika, -kla

***cvekovati** = cpáti; slož. dokon. *na-* se = napat se (vulg.)

***cvibach** || -*bak* || -*boč*, -u, m., z něm. Zwieback = suchar (lid. a hovor.); -*kový*, příd. k tomu

***cvicelka**, ž. = burák (řepa)

***cvičba**, ž. = cvičení;

cvičebna, -ben, ž. = cvičební místnost;

cvičební || -*ný*, příd. k *cvičba* = za účelem cvičení, k cvičení (výkon..., místnost); c. kniha neboli *cvičebnice*, ž.

cvičená, ž. = cvičení, ve spoj. na cvičenou (jíti), na -né (býti);

cvičenec [-*nka*], -nce, m. = kdo je cvičen, kdo (se) cvičí, zvl. v tělocviku;

cvičení, str. k cvičiti, 1. ve významu dějovém; 2. = cvičný článek (v cvičebnici), cvičná úloha n. soubor tělesných výkonů, na př. sokolské, hasičské c. atp.;

cvičenka, v. *cvičenec*;

cvičený [-*nost*] = vycvičený, zdokonalený, zkušený; -*nost* = zdokonalení v něčem, vzdělanost (zastar.)

cvičiště, str. = místo, obyčej. v přírodě, kde se cvičí

cvičitel [-*lka*], -e, m. = kdo cvičí; -*lský* kurs, -*lská* škola

cvičiti: c. koho, se v čem = učít jej, se tomu, zdokonalovati částým prováděním, opakováním; c. co = učiti se tomu; podmětové c. = prováděti cviky, tělocvik; cvičení, v. tam;

slož. dokon. *do-* = dokončiti cvičení; *na-* co (s kým) = cvičením vštípit (komu), osvojiti si; *na-* se (mnoho); *po-* = do-; *po-* si (trochu, dovůle); *pro-* látku ve škole; *před-* = napřed zacvičit, na vzor; *vy-* koho, se = naučiti (se), zdokonalit (se); *za-* si (trochu, dovůle); *za-* koho do čeho = zaučit;

-*cvičovati*, slož. nedokon. *do-*, *na-*, *pro-*, *před-*, *za-*;

cvičivati, opakov.

cvičivo, str. = cvičební látka

cvička, -ček, ž., obyč. mn. -*čky* = tělocvičné střevíce

***cvičnost**, -i, ž. = vycvičenost, výcvik (Pal.);

cvičný řád = týkající se cvičení; c. učitel = na cvičné škole; -*ná* škola = obecná škola při učitel. ústavech; c. let... = cvičební, za účelem cvičení

-*cvičovati*, v. *cvičiti*

cvik, -u, m. = cvičení, opakování, časté provádění, sběhlost: osvojiti si něco cvikem; vyjít z cviku; je k tomu potřeba cviku, mít v něčem dobrý cvik; vzít koho do cviku = cvičit jej (lid. a hovor.); = společenské vychování (zastar.);

cvik, -a, m., hra v karty

cvika, *cvikla*, ž., červená řepa

cvikací, příd. = na cvikání, štípací; *cvikadlo*, -del, str. = cvikací kleště;

cvikaný, k cvikati 2. = zkušený, „honěný“ (Tyl, lid.);

cvikati, z něm. zwicken, 1. = štípat; 2. = cvičit (zastar.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* =

vyštípati; = vycvičit (Galaš, Tyl, Šrám., Herrm., lid.);
cvikávati, opakov.
cvikér || *-kýř*, -e, m., z něm. Zwitter = obojňák, hermafrodit
***cvikl**, -u, m., z něm. Zwickel = klin, klínovitá vsázka do látky atp. (lid.)
cvikla, v. *cvika*
cviklíček, -čku, *cviklík*, -u, m., zdrob. k *cvikl*;
cviklovati = dávat *cvikly*
cvikovati, z něm. Zwick, 1. = drobným kamením nebo kousky cihel vyplňovat mezery ve zdivu, klínovat (v zednictví); 2. = cvičit (zastar., lid.); slož. dokon. *vy-* k *cvikati* 1. i 2.; vycvikovaný = vycvičený (Hlad., lid.)
cvikr, -u, m., z něm. = skřípec (na oči); **cvikratý* = nosící *cvikr*; *cvikřík*, -u, m., zdrob. k *cvikr*
cvikýř, v. *cvikér*
cvilich || *cvilink*, -u, m. = pytlovina, pevné, hrubé plátno; *cvilichový* || *cvilinkový*: režné -kové záclony
***cvilikati** = *cvrlikati*
cvilink, -kový, v. *cvilich*
cvindy, -nd, ž. = *cvičky* (student.)
***cvinkati** = *cinkati*; **cvinknouti*, -kl, -knuv, -knutí = *cinknouti*;
**cvinkot*, -u, m. = *cinkání*
***cvirikati** = *čirikati*
cvoček, -čku, m., zdrob. k II *cvok*;
cvočkárna, -ren, ž. = výrobná *cvočků*;
cvočkář [-řka], -e, m. = výrobce, prodáváč *cvočků*, dělník dělající *cvočky*; -čkář, -čkař ve vojen. slangu = pěšák (má *cvočky* v podrážkách);
-čkářina, ž. = *cvočkářství*;
-čkářský [-čkářství], příd. k *cvočkář*
I cvok, *cvoky*, citoslov. = *cvak*, klap
II cvok || (lid.) *cvek*, -u, m., z něm. Zwick = hřebík s oblou hlavičkou a s krátkou nožičkou; přenes. *cvoky* = peníze (lid. z hantýr.); *cvok* v hantýr. = blá-

zen, bláhovec; *cvek* = *cervulát* (mor.)
cvokař, -e, m. = *cvočkář*; ve vojen. slangu = *svobodník* (má jeden *cvok*, *knoflík*, *frčku*);
-řina, ž. = *cvočkářství*; *-řský* [-řství], příd. k *cvokař*
cvokati = dělati *cvoky* (lid.); = *cukat*, *škubat* (Č.-Chod);
cvoknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon.; slož. dokon. *na-* se = mnoho se najíst (lid.); *nacvoknutý* = *najedený*; n. *sál* = *nabíty* (t.)
cvrčala, ž., pták
cvrččí (zvuk...), příd. k *cvrček*
cvrček, -čka, m., hmyz; přenes. (lid. a hovor.) = *malý člověk*; jako by *cvrčky* jedl, louskal = *hubený* (t.); c., čes. *tanec*
cvrčeti, -čí = vydávat chřestivý zvuk, *cvrkat*: hmyz *cvrčí* (Vrchl.); *cvrček* *cvrčí* (nazván podle *cvrčení*); o ptácích; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon.;
cvrčívati, opak.
cvrčíček, -čka, m., zdrob. k *cvrček*
cvrčívati, v. *cvrčeti*;
cvrčivý [-vě; -vost] = *cvrčící*
I cvrk, *cvrky*, citosl. vyjadřující *cvrčení*
II cvrk, -a, m. = *cvrček* (říd.); přenes. = *malý člověk*, dítě (lid. a hovor.)
cvrkati = *cvrčeti*, o *cvrčku*; o ptácích = *cvrlikati*; o vodě = *crčeti*; c. *boby*, *fazole* = *postrkovat* *prstem*; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon.; *cvrkávati*, opakov.;
cvrknouti, -kl, -knuv, -knutí, 1. dokon. = *zacvrkati*; c. *prstem* *bob...* = *postrčit*; c. *trochu vody...* = *nalít*;
 2. c. || c. se nedokon. = *scvrkati* se (říd.), v. tam
cvrkot, -u, m. = *cvrkání*, *cvrčení*;
cvrkotati = *cvrlikati*
cvrky, v. **I cvrk**
cvrlikati = *štěbetat*, *šveholit*; už to *cvrlikají* *vrabci* na *střeše* = je to obecně známo; slož. dokon.

na- se (mnoho); *za-*, prostě dokon.; *cvrlikávní*, opakov.; *cvrlikavý* [-vě; -vost] = cvrlikající, štěbetavý, šveholivý; *cvrliknouti*, -kl, -knuv, -knutí = zacvrlikati; *cvrlikot*, -u, m. = cvrlikání; **cvrlikovati* = cvrnkati
 **cvrlinkovati* = cvrlikati, posměš. o zpěvu
 **cvrliti* = cvrčeti (Ner.)
cvrnčeti, -čí = crnčeti, řinčeti, cinkati; *cvrnčivati*, opakov.; *cvrnčivý* [-vě; -vost] = crnčivý
 **cvrnivý* = drnkavý
cvrnk, citosl. = crnk, cink; *cvrnkatí* = crnkati; *cvrnkavý* = crnkavý; *cvrnknouti* = crnk-nouti; *cvrnkot*, -u, m. = crnkot
cyankali, stř. neskl., prudký jed
cydonie «-dónyje», ž., keř
cykas, -su «-su», m., rostl.
cykl, v. cyklus
 **cyklama*, zdrob. -mka, -mek, ž. || *-mina, ž. || *cyklamen* «-klá-», stř. neskl. || -nu, m., z lat. = brambořík; -mový = bramboříkový
cyklický [-lický; -ličnost] = mající podobu cyklu, tvořící cyklus: -cké přednášky, dílo; -cký básník; -cká krise = dostavující se s jistou pravidelností; -cké sloučeniny (chemic.)
cyklista [-stka], m., z franc. = jezdec na kole, bicyklista; *cyklistický* «-sty-»: -cké závody; *cyklistika*, ž. = jízda na kole jako sport
cyklometr, -u, m., z řeč. = křivkoměr
cyklon, -u, m., z řeč. = větrná smršť; *cyklona*, ž. = nízký vzduchový tlak a jeho oblast; *cyklonální*, příd. k cyklona; *cyklonický*, příd. k cyklon
Cyklop(s), podle lat. || obyč. *Kyklop(s)*, -pa, m., jednooký obr v řeč. bájesloví; *cyklopský* || *kyklopský* || *-pický = obrovitý, ohromný, mohutný, nesnadný: k. úkol; -ská síla (Vrchl.); -pické kladivo (Ner.)

cyklorama «-rá-», -matu, stř. (Ner.) || -my, ž. = obrázky v kruhu
cyklostyl, -u, m. = přístroj na rozmnožování písemností; -*stylovati* = rozmnožovati cyklostylem; slož. prostě dokon. *na-*; -*stylový*, příd. k cyklostyl
 **cyklový*, příd. k cyklus = cyklický
cyklus || **cykl*, -klu, m., z lat. a tam z řeč. *kyklos* = kruh, řada tvořící vyšší celek, ucelenou jednotku: c. přednášek (o témž předmětu); smetanovský, dvořákovský c. = provedení řady děl Smetanových, Dvořákových
cylindr, -u, m., z lat. = válec u stroje, u lampy; = vysoký klobouk válcovitý; -*drovitý* [-tě; -tost] = válcovitý; -*drovky*, -vek, ž. = hodinky s cylindrovým strojem; -*drový* = válcový; *cylindříček*, -čku, *cylindřík*, -u, m., zdrob. k cylindr
cymbál, v. cimbál
cynický [-nický; -nickost, -ničnost] «-nyc-, -nyč-» = jsoucí v duchu cynismu; přenes. = mravně otrlý, necitelný... (člověk, vtip, řeč...);
cynik «-nyk», -a, m., z lat. *cynicus* a z řeč. *kynikos* = přivrženec cynismu; přenes. = člověk pohrdající jemnějšími mravy, posmívající se citům, otrlý atp.; *cynismus*, -mu, m. = starořec. filosofie hlásající prostý život, opovrhující životem; přenes. = mravní otrlost, necitelnost...
cyperský, příd. k Cypr
cyperus, -ru, m., rostl.
cypřiš, -e, m., jehličnatý strom středomořský; zdrob. *cypřišek*, -šku, m.; -ší, stř. hromad. = cypřiše; *cypřišovitý* = podobný cypřiši; -šový, příd. k cypřiš
Cyril, -a, m., z řeč. *Kyryllos* (zlatinisováno v Cy-), křest. jméno; *cyrilice* || *-lika || někdy *kyri-*, ž. = cyrilské písmo (podle sv.

Cyrila, omylem, neboť ten vynalezl hlaholici, hlaholské písmo);
**cyrilometodějec*, -jce, h. = hlasatel, stoupenec cyrilometodějství;
cyrilometodějský [-ství] = vztahující se k sv. Cyrilovi a Metodějovi; -ská doba, otázka; -ské památky = slovesná díla z doby sv. C. a M., nejstarší památky psané církevní slovanštinou; -ství

= cyrilometodějské hnutí, -ská myšlenka;
cyrilský [-ský], příd. k (sv.) Cyril: -ské písmo, v. cyrilice
cysta, ž., z řeč. = chorobná dutina v těle, často vyplněná tekutinou
cytara, v. citara
cytis «-tys», -su, «-su», m., z lat. = čilimník

Č

č «čé», hláska, písmeno; příklonné zájmeno (nač...), v. co
 č, čč..., citosl. = čiči
 čá, citosl., kterým se pobízejí tahouni
**čaba* n. *čabka*, ž. = visací zámek (hant.)
čabraček, -čku, m., zdrob. k *čabrak*, -u, m., v lid. písních místo *čabranka*, ž., z franc. chabrique = pokrývka, zvl. na koně (zastar.)
**čabrati se* = loudati se, máchat se ve vodě (lid.)
**čábřiti* = buditi, proháněti (nář.); slož. dok. *pro-* (Neff)
čacký [-cky; -ckost] = statečný, statný... (kníž., zast.)
čad, -u, m. = čmoud (zastar., Koll., Ner.)
čada, *čáda*, m., příjm., ze staroč. čada = dítě
čadidlo, -del, stř. = co čadí, špatná lampa;
**čadilka*, -lek, ž. = čadidlo;
čadírna, -ren, ž. = učazená místnost (lid.)
čaditi, čazen(i) = vydávati čad, čmoud, čmouditi; = kouřiti z dýmky... (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* = kolem, na povrchu *za-*; *u-* || *za-*, prostě dokon.; -*čazovati*, slož. nedokon. *o-*, *za-*; *čadivati*, opak.; *čadivý* [-vě; -vost] = čadící (plamen, lampa)
čadlati = čmárat, nezřetelně psáti, škrábat (lid.); slož. dokon. *do-* = dokončiti čadláni; *na-* co

= naškrábat; *na-* se (mnoho);
čadlávati, opak.
**čadný* = čadivý
**čadřoch*, -a, m. = očadlý člověk, s tmavou pletí
čagan, v. čakan
čahoun, -a, m. = dlouhán (lid. a hovor.); -*nský* [-nsky; -nství]: -nská postava
**čáchat se* = brouzdat se, máchat, čvachtat;
**čáchnouti*, -chl, -chnuv, -chnutí = uhodit, praštit
čachr || zříd. *šachr*, -u, m., zvl. pomn. -ry, -rů, z něm. Schacher = pokoutní obchod, umlouvání se za něčími zády, nekalé, nepoctivé jednání;
čachrář [-řka], -e, m. = kdo s něčím čachruje; -*řský* [-řsky; -řství], příd. k tomu;
čachrovati || řidč. *čachrařiti* (*šách-*) s něčím = těžiti z něčeho nepoctivě, využívat k nekalým, ziskovým úmyslům; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* co = zašantročiti; *čachrovávati* || *čachřívati* (*ša-*), opak.
čaj, -e, m., sušené listy čajovníku, odvar z nich na pití a také sušené listy n. byliny jiné a odvar z nich;
čajárna, -ren, ž. || *čajírna* || *čajčírna* || *čajna*, -jen (lid.) || *čajovná*, -ven, ž. = prodejna čaje (nápoje);
čajař [-řka], -e, m. = prodavač čaje; = kdo rád pije čaj (lid. a hovor.);

**čajek*, -jku (podle ruš.) || *čajček*, -čku, m. || **čajka*, -jek, ž., zdrob. k čaj.
čajka, -jek, ž., 1. v. čaj; 2. = člun (slov., Jir.)
čajna, v. čajárna;
 **čajní* = čajový;
čajníček, -čku, m., zdrob. k *čajník*, -u, m. = konévka na čaj;
 **čajný* = čajový
čajovati = pít čaj, baviti se při čaji; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* (trochu, mnoho); *čajovávati*, opakov.;
čajovina, ž. = lihová trest s čajem, čajová náhražka;
čajovka, -vek, ž., růže; = uzení na čaj; = čajník (ojediň.);
čajovna, v. čajárna;
čajovník, -u, m., 1. rostl.; 2. = čajník (říd.); -*kový*, příd. k tomu;
čajový [-vě], příd. k čaj: č. keř, list; -vé máslo = k čaji; -vý stolek = na pití čaje; -vá růže = žlutá jako čaj; -vá pleť (R. Svob.); -vě žlutý
čak, citosl. vystihující některé ptáččí hlasy, hlavně kvíchal
čáka, ž., 1. (souvisí s čekati) = očekávání, naděje (kníž.); 2. čáka || *čáko*, str., z maď. csákó = vojenská slavnostní čapka
čakan (lid. *čagan*) || *čekan*, -u, m. || *čekana*, ž. = hůl se sekyrkou, s kladívkem; = hůl vůbec (lid.); = flétna ve tvaru hole, hornic. nástroj; = šibenice (zastar.)
čakánek, -nku, m., druh chrpy
čakanovatel, -e, m. = kdo čakanuje;
čakanovati = značkovat předměty z drahých kovů
čakanovitý [-tě; -tost] = podobný čakanu
 I *čakati* = vydávati zvuk čak
 II *čakati*, v. čekati
čakavec, -vce, m. = příslušník čakavštiny; *čakavština*, ž. = srbocharvátské nářečí, kde je ča = co; *čakavský* [-ský], příd. k tomu
čakma, -kem, ž., opice
čáko, v. čáka 2.
 **čale*, citoslov. = hat (nářeč.)
čalma, -lem, ž. = turban

čaloun, -u, m., ze starofranc. *chalon*, pův. = látka vyráběná v Châlons sur Marne, stč. = velký kus látky, koberec, nyní obyčej. = tkanina n. papír na krytí stěn, tapeta;
čalounický [-nický; -nictví], příd. k *čalouník* [-nice], -a, m. = řemeslník dělající čalouny, čalounující; -nice, též včela;
čalouniti || *čalounovati* = pokrývati čalouny; slož. dokon. *vy-*;
čalounový = s čalouny, pokrytý jimi
čamara (-má-, Ner.), ž., z pol. a tam z franc. = černý kabát se šňůrami, starší čes. vlastenecký kroj; **-rista*, m. = kdo nosí čamaru;
čamarka, -rek, ž., zdrob. k *čamara*; *čamarkový* || -*rový* = (jako) na čamaře; -*rovitý* = podobný čamaře
čamburina, ž. = čamrda, vlk (hračka); -*nář*, -e, m. = kdo hraje s čamburinou
čamek, -mka, m., opice
čampule, ž. = špalíček na hraní; přenes. o drdolu (Rais); -*lík*, -u, m. = hra s čampulí; -*linka*, -nek, ž., zdrob. k čampule = chumáček (Č.-Chod)
čamrda, ž. = knoflík (lid.); dětská hračka; symb. čilosti, hbitosti: běhat jako čamrda (lid.); *čamrdář*, -e, m. = knoflíkář; *čamrdák*, -a, m. = brynda (nářeč.);
čamrdka, -dek, ž., zdrob. k čamrda
 **čamtati* se = těžce chodit, hrabati se (lid.)
 **čána*, ž. = dospělá dívka (zhrub., nářeč.)
čananý || *činaný* || *činčaný* [-ně; -nost], v dětské mluvě = pěkný, hezký
čančořík, -a, m. = rehek domácí (lid.)
čankr || *šankr*, -u, m., z franc. chancre, pohlavní vřed
 I **čap*, -u, m. = čep (nářeč.); čapem = houfně (Vr.)
 II *čap* || *čáp* || *čapušky*, citoslov.

vystihující čapnutí, sednutí na bobek, těžký krok (= cáp)
čáp [-pice], -a, m., pták; přenes. = dlouhý člověk (lid.); symb. plození, narození dítěte: čáp jim přinesl dítě = narodilo se jim dítě; podob. čáp jim rozbil okno, zaklepal u nich na okno; čáp u nich nezaklepal..., o bezdětnosti
***čapa**, ž. || ***čapák**, -u, m. = noha (lid., zhrub.)
***čapadlo**, -del, stř. = čerpadlo
čapák, v. čapa
čapáry, -rů, m. pomn., karetní hra
čapati, 1. č. (si) = sedati (si) na bobek (lid.); 2. č. = chytat, lapat (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho), k čapati 1.; *na-* koho = nachytat, chytout; *čapávati*, opak.; v. čapnouti
***čapatý** = vysokonohý, nohatý; = malý, zavalitý; = nízký, rozplácý (č.-Chod)
***čapečka**, -ček, ž., zdrob. k čapka
čápek, -pku, m., zdrob. k I čap;
čápek, -pka, m., zdrob. k čáp
čápě, -pěte, stř. = čápí mládě
čápěti, -pějí = seděti na bobku, dřepěti; č. nazad, o hlavě = sedět na krku nepřírozně vzadu (č.-Chod)
čápí || *čápí* hnízdo, zobák...; čapí nůsek, rostl.; přenes. (lid.) = dlouhý (krok, nohy)
čápice, v. čáp
čápina, ž. = kakost smrdutý, čapí nůsek (lid.)
čápisko, stř. = velký čáp || čáp (zhrub.)
***čapiti**, 1. = čápěti; 2. = čapnouti; slož. dok. *roz-*: rozčapen na všech čtyřech = roztažen (Dr.)
čapka, *čepka*, -pek, ž. z franc. chap = příkrývka na hlavu bez střechy
***čapkatý** = pleskatý, o nose (lid.)
čapkovitý = podobný čapce
čapkovský = v duchu spisovatele K. Čapka nebo Čapka-Choda
čapkový, příd. k čapka
čapnouti, -pl, -pnuv, -pnutí, dokon. k čapati (v obou významech);

slož. dokon. *při-* = sednouti si na bobek
***čapotati**, = šplouchati
čapušky, v. II čap
čár, -u, m., zprav. pomn. *čáry*, čárů = kouzelnictví, kouzelnické, neobyčejné, nadpřirozené kousky; provozovat, provádět čáry; chytrost nejsou žádné čáry;
čár || *čar*, -u, m. = kouzlo, půvab (básnic.): č. lásky...
čára, ž., čarou, mn. čáry, čar, čarám, čarách, čarami || časť. čá = souvislá řada bodů (napsaných, nakreslených, vytištěných); = rýha, řada vyrytých bodů; často = myšlená řada bodů; čára přes rozpočet... = zmaření, zvrtnutí; podob. udělat přes něco čáru; bitevní čára = bojiště; = mez, hranice; žít nad čáru = nad své poměry (lid.); hlásková změna se provedla přes čáru = nad normální rozsah, mimo normální podmínky (Geb.); potravní čára = hranice pro vybírání potravní daně; článek pod čarou, v novinách = fejeton; čáry máry = čury mury;
čáratí = dělati čáry, čmárat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* všecko; *čarávati*, opakov.
čárčička, -ček, ž., zdrob. k čára;
***čárčičkovati** = kreslit, malovati čárčičkami
čarda, -rd, ž., maď. = krčma (Jir.)
čardak, -u, m., maď. = srub, dřevěná strážnice... (Jir.)
čardáš, -e, m., z maď., maďar. tanec
čárečka, -ček, ž., zdrob. k čárka
čárka, -rek, ž., zdrob. k čára; v pravopise = znaménko délky samohlásek, oddechu v řeči; v počtech desetinná a j. čárka; ležatá č., zvaná pomlčka; spojovací čárka, na př. česko-ruský... slovník; stará míra délková
čárkovací = na čárkování (stroj); *-vač*, -e, m. = kdo čárkuje i čárkovací stroj; *-vačka*, -ček, ž. = žena, který čárkuje, čárkovací stroj;

čárkovadlo, -del, stř. = čárkovací přístroj
čárkovany = označený, vyplněný... čárkami;
čárkovati = dělati čárky na výkrese, na mapě atp., ve smyslu mluvnic.; *čárkování*, stř. = dělání čárek; = řada čárek, ozdoba z nich;
 slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* vyplniti čárkami; *čárkovávati*, opakov.
čárkovitý [-tě; -tost] = podobný čárce;
čárkový, příd. = jako čárka; č. systém = s. čárek
čárně || *čar-*, v. čárný
čárnička, -ček, ž., rostl.
**čárnouti*, dokon. k čárati = udělati čárku
čárný || *čar-* [-ně; -nost] = čarovný (básnic.)
čaro-, kmen k čár, čáry ve slož.:
-děj [-jka], -e || **-dějec*, -jce || *-dějnický* [cky; -ctví] = kouzelnický; -cké umění neboli čaroděinictví = kouzelnictví;
-dějník [-nice], -a, m. = kdo dělá čáry (stč. dletl = dělati), kouzelník; -nice, přenes. = ošklivá a zlá stará žena, babizna;
-dějný [-ně; -nost] = působící čáry, kouzelný, divotvorný || **-dějský* [-sky; -ství]; **-dějstvo*, stř. = kouzelnické kousky;
**-háj*, -e, m. = čarovný háj (říd. básnic.);
**-jas*, -u, m. = čarovný jas (t.);
**-jemný* = čarovně jemný (t.);
**-kolo*, stř. = čarokruh;
**-krása*, ž. = čarovná krása;
-krásný [-ně] = čarovně krásný (kniž., básnic.);
**-kruh*, -u, m. = čarovný kruh;
**-květ*, -u, m. = čarovný květ;
**-kvítek*, -tku, m. (Dr.);
**-lék*, -u, m. = čarovný lék;
**-lesk*, -u, m. = čarovný lesk;
**-lesklý* [-le] = čarovně lesklý;
**-let*, -u, m. = čarovný let;
**-luzný* = čarovně luzný;
**-milý* [-le] = čarovně milý;
**-mluva*, ž. = čarovná mluva;

**-moc*, ž. = čarovná moc;
-mocný = mající čarovnou moc (básnic.);
**-něžný* = čarovně něžný;
**-pěvec*, -ce, m. = čarovný pěvec;
**-plný* = plný čarů, kouzla;
**-sad*, -u, m. = čarovný sad;
-skvělý = čarovně skvělý || část. *-skvoucí* (básnic.);
**-sladký* = čarovně sladký;
**-snivý* = čarovně snivý;
**-spasný* = čarovný;
**-strom*, -u, m. = čarovný strom;
-střelec, -lce, m. = kouzelný střelec;
**-světlo*, stř. = čarovné světlo;
**-svit*, -u, m. = čarovný svit;
**-tajný* = tajemný;
**-tklivý* = čarovně tklivý;
**-třpyt*, -u, m. = čarovný třpyt;
**-tvorný* = divotvorný;
**-vábný* [-ně; -nost] = čarovně vábný
čarovati = provozovati čáry, kouzla; přenes. o dovedném počínání, jednání: musí čarovat, že to provedl apod.; slož. dokon. *od-* = zbavit kouzla, začarování: *od-* zkamenělou říši (Ner.); *o-* = okouzlit; *při-* = čáry, kouzly přivolat, způsobit; *roz-* = zbavit čár, kouzla, nepříjemně překvapit, zklamat; *u-* komu = okouzlit, úplně zaujmout, podmanit; *vy-* = vykouzlit; *za-* = čáry uškodit, proměnit; *za-* do stromu, ve zvíře;
čarovávati, opakov.; slož. nedokon. *od-* atd.
čarovati = dělati čáry, čmárat; = rychle jít (lid.); o liščí chůzi (mysliv.)
čaro-věník, -u, m. = chumáčovitá znetvořenina na keřích a na stromech;
**-vid*, -u, m. = čarovné vidění, kouzlo;
**-vládný* = vládoucí čáry, čarodějný;
**-vnada*, ž. = čarovná vnada;
**-vnadný* = čarovně vnadný

*čarovník, -a, m. = čaroděj; č., -u, m., rostl.
 čarovný [-ně; -nost] = čaroděj-
 ný, kouzelný (proutek...); *č.
 kruh = začarovaný; = okouzlu-
 jící, kouzelně krásný
 čarovonný [-nně; -nnost] = ča-
 rovně vonící
 čárový, příd. k čára = pásmový
 (odb.): č. zřizeneč = u potravní
 čáry (Herrm.)
 čaro-*zář, -e, ž. = čarovná záře;
 *-zjev, -u, m. = čarovný zjev;
 *-zpěv, -u, m. = čarovný zpěv;
 *-zrak, -u, m. = čarovný zrak;
 *-zvěst, -i, ž. = čarovná zvěst;
 *-zvukný = čarovně zvukový;
 *-zvuk, -u, m. = čarovný zvuk;
 *-zvukový = čarozvukový
 čaršija, -je, ž., jihoslov. z tur. =
 trh, bazar
 *čaruplný [-ně] = plný čarů,
 kouzla (Vrchl.)
 čáry, pomn., v. čár
 čas, -u, m. (souvisí s če-kati, čaka,
 čáka) = doba: denní, noční, letní
 č.; po čas prázdnin = v době
 prázdnin, celé prázdniny; v ten
 čas; za krátký čas, v krátkém čase
 = zakrátko, brzo; za dlouhý čas,
 po dlouhém čase; za ten čas se
 mnoho změnilo; půjčit něco ně-
 komu na věčné časy = nečekat
 vrácení, splacení; za těch časů,
 za časů n. za času krále Vác-
 lava; včera těmi časy už byl
 doma = tou dobou, v té době;
 na ten čas = na tento č., na
 nynější dobu; toho času = v té
 době, o které se mluví; X. Y.,
 toho času předseda = tohoto
 času, nyní, zkratka t. č.; —
 býti čas doma, čas v cizině =
 nějaký čas, nějakou dobu; za
 čas, časem se to změnilo = za
 nějaký č.; půjčit něco jen na
 čas = na nějaký č., ne na dlou-
 ho; po čase nastane obrát =
 po nějakém č., za dobu; před
 časem = před nějakým časem;
 před časy = před dávnými č., za
 starodávna; —
 = volná doba, vhodná (k práci

atp.): trávit, mařit, mrhati čas;
 je na čase to skončit = je třeba,
 je nejvyšší čas...; —
 svého času bylo to slovo běžné
 = v jisté době, sobě vlastní;
 svým časem to uznáte; —
 = doba objektivní, stanovená
 někým jiným než mluvčím: je
 čas jít do školy, na nádraží;
 je právě čas, máš právě čas, abys
 tam doběhl; je pravý čas, nej-
 vyšší č. [proti tomu *kdy* = sub-
 jektivní čas, subjektivní možnost
 časová; sr. *kdy*]; —
 = život, živobytí: mít dobrý,
 zlaté časy, užítí dobrých časů; —
 = počasí, povětrnost: pěkný,
 špatný čas; blýská se na ča-
 sy; — v. časem, občas, včas;
 čas od času je to horší = čím
 dále, tím...; —
 čas v mluvnici: přítomný, bu-
 doucí, minulý č. = doba i slo-
 vesný tvar ji vyjadřující; vedu
 = přít. č., povedu = bud., vedl
 jsem = min.
 čásek, -sku, m., zdob. k čas
 časem, příslov. = chvílemi; = za
 čas, za dobu
 *časice, ž. = blýskání na časy
 *časínko, příslov. = velmi časně
 časista, m. = stoupenec směru hlá-
 saného časopisem čas; *časistický*
 «-styc-» = v duchu času
 časiti se, o dělání se pěkného po-
 časí, vyjasňovati se; zprav. slož.
 dokon. *vy-*, neosob. vyčasí se...
 = udělá se pěkné počasí, vy-
 jasní se, vybere se to
 Čáslav, -vě || -vi, ž., město v Č.;
 Čáslavan [-nka], -a, m. = oby-
 vatel Čáslavi, rodák z ní; Čáslav-
 ka, -vek, ž., hruška; Čáslavsko,
 str. ves; = kraj kolem Čáslavi;
 Čáslavský, příd. k Čáslav
 časně, v. časný; *časněčko*, příslov.
 = velmi často
 *časník, -u, m. = kalendář (zastar.)
 časníčko, příslov. = velmi časně
 (Němc.)
 časný [-ně; -nost], 1. = co je na
 čas, trvající jen nějaký čas,
 dočasný, pozemský, pomíjející:

časné věci, časné dobro (biblic.); -ný život; 2. = raný (jitra); = předčasný; býti č. = raný, brzo vstávat; časné zrána = brzo; č. vstávat; časnost = časný, pozemský život; 2. stup. *časnější* [-ji]
časoměr, -u, m. = přístroj na měření času;
časoměrný [-ně; -nost]: -né básnictví = řídící se časomírou;
časoměříč, -e, m., 1. neživ. = měřicí hodiny; 2. živ. = osoba měřící čas výkonu;
časomíra, ž., vlast. = měření, určování času (říd.); = prosodický princip záležející ve sřídání dlouhých a krátkých slabik
**časomorný* = mařící čas
**časopejsek*, m., zdrob. k časopis (hanl.)
časopis, -u, m. = tisk (někdy sbírka článků psaných, hektografovaných) vycházející v pravidelných lhůtách týdenních, měsíčních atp.; = noviny (zastar.); *časopisec*, -sce, m. = novinář (zastar.); -*secký* [-cky; -ctví] || **-sný* [-sně] || **-sový*, příd. = co je v časopise, z časopisu...: -secká zpráva...; -sectví, str. = psaní, vydávání... časopisů; -*sectvo*, str. hromad. = časopisy
časoslov, -u, m. = bohoslužebná kniha církevněslovenská, u východ. křesťanů;
**časoslovo*, str. = sloveso (zastar.); **-slovný* = slovesný
časovací vzor = podle kterého se časují slovesa; č. přípona...;
časovati, v mluvň. = ohýbatí sloveso, tvořit jeho různé tvary
časovka, -vek, ž. = lístek platný na určitý čas
časovost, v. časový
časový [-vě; -vost], příd. k čas: 1. časové odstavce = oddíly času (Ner.); časové mezery, přestávky, úseky = mezery... času; -vá představa = v čase, o čase; 2. časový postup (v úřadě) = jen podle času (nezávislý na kvali-

fikaci); 3. v mluvň. časová věta, -vé příslov. = vyjadřující čas; -vá spojka = v časových větách; -vý význam; 4. č. = v tomto čase, nyní n. v jisté době důležitý, zajímavý, přetřásaný, běžný: -vá otázka; bylo to před nějakou dobou časové;
časově = po časové stránce, se zřením k času: č. nemožný...; psáti... č. = o časových věcech (v. časový 4.), zajímavě v jisté době;
časovost, k časový 4.: č. článku, otázky... || č. = časová zpráva...
část, -i, ž. = díl (proti celku): č. domu, části lidského těla, věty; z větší části, z největší části; vyplácet něco po částech; = částka, obnos (zastar.); = stránka (t.); v. zčásti
částěčka, -ček, ž., zdrob. k částka;
částecný [-ně], příd. k částka = neúplný, necelý, týkající se jen části něčeho: č. rozbor, výklad otázky; -čně mítí pravdu... = zčásti, jen v něčem
částice, ž., zdrob. k část = částěčka; v mluvň. = nesklonné slovo mluvnic. významu, na př. -ť v to-ť, -ž v dej-ž; zdrob. *částička*, -ček, ž.
**častiti* = častovati
částka, -stek, ž., zdrob. k část, nejčastěji ve smyslu peněžním = obnos, suma; *částkový*: -vé tóny = alikvotní
často, v. častý
častokrát (zbyteč. -te), příslov. = často
častost, v. častý
**častotlivý* = opětovací, opakovací (mluvň. zastar.)
častovatel [-lka], -e, m. = kdo častuje
častovati koho = ctít, uctívat, hostit; č. vinem...; ironic. č. koho urážkami... = „obšťastňovat“; čím ji osud častoval = co jí přinesl, připravil (Majer.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* || *vy-* = uctít, pohostit; také ironic.; *častovávat*, opakov.

častuška, -šek, ž. = příležitostný
rus. lidový popěvek

častý [-to; -tost] = v krátké době několikrát přicházející, vyskytující se v mnohých případech, u mnohých lidí, věcí, opakující se, opěťovaný, hojný: č. host, -tá návštěva, -té deště; často koho navštěvovat, vídat...; často se mýlit... = v mnohých případech;

*častost = časté vyskytování...;

2. stup. *častější* [-ji]

časy, čas, ž. pomn., ves

čauš, -e, m. = turecký rotmistr
-čazovati, v. čaditi

*čber, čberu, m. = džber (staroč., Jir.)

čebrou..., v. čber

čéče, vulg. zkratka z člověče

čečel, -u, m. = česka;

*čečelka, -lek, ž. = čocka

čečetka, -tek, ž., pták; symb. svě-
žesti, hbitosti: běhatl jako č.
(lid.); = děvče (t.)

čečule, ž., střizlík (lid.); zdrob.
-lka, -lek, ž.; též = koneček
prstů, čepička (Holeč.)

čedlč, -e, m., hornina; -čovitý =
podobný čediči; -čový, příd. k
čedič

čedok, -u, m., zkratkové slovo z
Česká dopravní kancelář

čehona, m., přezdívká Čechů ra-
kušácky smýšlejících (vzniklá z
počátku 3. slohy rakouské hym-
ny: Čeho nabyt občan pilný;
čtlo se: Čehona byl...); *čehonský*
[-nský; -nství] = rakušácký

čehy (čehý) || čihy, čihý || tihy, těhy
(těhý) || *hý, citoslovce, kterým
se pobízí tažný dobytek k chůzi
nalevo; v. hat

Čech [česka; *čechyně], -a, m.,
národ. a kmenové jméno = pří-
slušník českého národa, jazyka,
obyvatel české země, českých
zemí;

čech, -a, m. = šumař (mor.);

čecháčství, stř. = češství (po-
směš.); *čechák*, -a || obyčej. *če-
cháček*, -čka, m. = Čech (po-
směš.); příjm.; v. češe, čížek

čechel, -chle, m. = staroč. šat, ko-
šile, sukně, prostěradlo, plachet-
ka (zastar.);

čechelné, -ného, stř. = poplatek,
výkupné ženy při provdání na
jiné panství (v starší době)

Čechie «-chyje», ž. = Čechy (lite-
rár.), název sportovních klubů

čechisace, «-za-», ž. = čechisování

čechismus «-zmus», -mu, m. =
čes. slovo, čes. rčení v cizím ja-
zyce, slovo přejaté z češtiny, od-
chylka v cizím jazyce vlivem
češtiny

čechisovati «-zo-» = počesťovat;
slož. dokon. z-

čechlík, -u, m., zdrob. k čechel

*čechlo, -chel, stř. = plátěný obal,
-né pouzdro

čechman(t) || črchman(t) || *čer-
chan, -a, m., eufemist. = čert,
ďábel;

i -man(t)a!, zaklení; starého čech-
man(t)a = starého čerta, ne,
kdepak, mýlíš se, mýlíte se;
čerchmany = čertovské kousky,
potřeby (Tilsch.);

čerchman(t)ský [-ský; -ství],
eufemist. = čertovský, ďáb-
elský

čechoamerický, příd. k *čechoameri-
čan* [-nka], -a, m., lépe ame-
rický Čech

čechofil [-lka], -a, m. = přítel če-
chů, člověk jim nakloněný;
-lský [-lský; -lství] = přátelský
k Čechům, nakloněný jim

*Čechoněmec, -mce, m. = Němec
z Čech

*Čechosláva, ž. = Československo
(zastar.)

čechoslovák [-vačka], -a, m. =
příslušník československého ná-
roda, jazyka, státu v starším po-
jetí

čechoslovan, -a, m. = Čech, čecho-
slovák (zastar.)

čechoslovenikum, -ka, stř. = česko-
slovenská kniha, písemnost...

čechožrout, -a, m. = zarytý (nepří-
tel Čechů (hanl.); *čechožroutský*
[-tský; -tství], příd. k tomu

čechrací, příd. = na čechrání (stroj);

čechrač [-čka], -e, m. = dělník čechrající (vlnu...); -čský [-čství], příd. k tomu;

čechradlo, stř. = čechrací stroj
čechrati (vlasy, šaty) = natřásat, kypřit (aby nebyly splihlé, aby neležely); = vlnit; č. len, vlnu = česat; slož. dokon. na- = natřásti...; načechraná mluva = nepřirozeně ozdobná, ale prázdná, málo obsažná; roz- = roztrásti, rozdělati, rozcuchati; čechrávati, opakov.;

čechratka, -tek, ž., houba;

čechravý = čechrající

čechřice, ž., č. vonná, rostl.

Čechy, Čech, ž. pomn. = česká země; ves na Mor. a na Slov.

čechyně, 1. v. Čech; 2. mor. ves
Čejč, -e, ž., městys na M.

čejčí, příd. k čejka

čejčík, -u, m. = sklenička (Jír.)

čejka, -jek, ž., 1. pták; 2. = čajka

čejndž, v. change

ček, v. šek

čeka, v. čezvyčajka

čekací lhůta = po kterou se čeká

čekan || -na, v. čakan

čekaná, -né, ž. = čekání, obyč. na zvěř; jít na čekanou, být na čekané;

čekané, stř. = dočasný plat místo pravidelného, při dočasném pensionování, na dovolené před pensionováním, čekatelné

*čekanec, -nce, m. = čekatel (zastar., Holeč.)

čekaníště, stř. = místo, kde lovec čeká na zvěř

čekanka, -nek, ž., rostl.; přenes. = dívka čekající na vdávání, nevěsta (žert.); čekankový [-vě; -vost]: č. květ; = jako čekan-ka: -vé oči; -vá slova (Hal.); -vě modrý

čekárenský, příd. k čekárna: č. vzduch, -ské zařízení;

čekárna, -ren, ž. = místnost, kde se čeká na dráze, u lékaře atp.

čekatel [-lka], -e, m. = kdo čeká na místo, uchazeč, kandidát; -telné, stř. = čekatelův plat; = čekané;

-telský [-ství], příd. k čekatel
čekati (stč. ča-, ojed. u Svět.), 1. = míti naději na něco, na něčí příchod, nadíti se koho, čeho: č. odměnu, pěkné počasí, hosty, návštěvu; čekal jsem, že si o tom promluvíme; žena se čeká = je v naději;

2. = zůstat, neodejít, až někdo, něco přijde, nastane, mine: č. na koho doma, před domem..., č. na poštu, na peníze; č., až přejde průvod, nastane lepší počasí...; č. na koho s obědem... = odkládati oběd až do jeho příchodu; č. s placením... = odkládat je, odsunovat, poshováti s ním;

3. čeká mě práce, důležitý úkol ... = dolehne na mne, nastane mi, mám před sebou práci, úkol; v dokon. slož. 1. dočkat čeho: dočkej času jako husa klasu (přísl.); do- večera... || část. do- se čeho, koho (2. p.) = čekat, počkat, zastihnout, až přijde, nastane || nemoci se koho, čeho dočkat = netrpělivě očekávat, čekat, až přijde...; do- se dlouhého věku = dožít se; po-, prostě dokon.: po- na koho, nač; po-, až X přijde...; po- komu = po- s vrácením, s placením; se- (Vr.) || obyč. pose- = chvíli, čásek počkat; pose- s placením...; pře- zlé časy... = přetrvat, přežít; vy- = po-: vy-, jak to dopadne; vy- s čím;

2. -čekati: do- se (Jír., šrák., říd.); běž. na- se na koho, nač (dlouho);

čekávati, opakov.; slož. nedokon. na- se (dlouho); o- = čekati || -čkávat, slož. nedokon. pose-, pře-, vy-

*čekavné, stř. = čekatelné;

*čekavý = čekající, plný očekávání

čekista, m. = člen čeky

čekuláda, v. čokoláda

čekyně, ž., mor. ves

čeládka, -dek, ž., vlast. zdrob. k čeleď = čeleď 1.; přenes. (důvěr.) o dětech; = sebranka, sběr, cháska

čelba, ž. = předeek důlní chodby, čelní dílo (horn.)

čeleď, -di || řídč. -dě, ž., 1. = domácí služebnictvo, čeládka; 2. = vyšší jednotka v přírod. vědách; *čeledín* [*-nka], m. = hospodářský služebník; *-*dínovati* = sloužit jako čeledín; -*dínský* [-stvi] = čelední; -*dínstvo*, stř. hromad. = čeleď;

čelední [-ně], příd. k čeleď: č. knížka; č. schody = pro čeleď (Herrm.); -ně = jako čeleď (Holeč.);

**čelednícký*, příd. k čeledník: -cká otázka (Masar.) = týkající se čeledi; *čeledníček*, -čku, m., zdrob. k *čeledník*, -u, m. = obytná místnost pro čeleď; *-*dníkový* = u čeledníku

čelen, -u, m. = šikmo položený stožár na přídi;

čelenka, -nek, ž. = ozdobný pásek na čele lidí, koní;

čelenový, příd. k čelen

čelesno, stř. = otvor, ústí pece (Jir., odbor.), úlu (zastar.)

čelí, stř. = čelo, čelní část (vojens.);

čelíčko, stř., zdrob. k čelo

čelindž, v. challenge

čelist, -i, ž. = kost, v níž jsou zasaženy zuby, sanice; č. brzdy, soustruhu, svěráku, č. šroubová; *čelistní* kost; *čelistový*: -vá brzda

čeliti = odporovat, vzdorovat, stavěti se na odpor, zabraňovat, zamezovat: č. nebezpečí, zkáze, nepříteli; = směřovat k čemu, usilovat o, obracet se kam: snahy čelí k prospěchu obce; k čemu to čelí; = býti obrácen průčelím: č. čemu (říd.); *čelivati*, opak.

čeljuskinec, -nce, m. = trosečník

rus. ledoborce nazvaného čeljuskin

čelně, příslov., 1. v. čelný; 2. = čelem (v povelech);

čelní, příd. k čelo: č. kost; č. zrcadlo = v čele pokoje; č. vrata = v čele budovy (Olbr.); = čelný (zastar.);

čelnice, ž. = čelní stěna vozu; *čelník*, -u, m. = čelní kolo, čelní nosič, příční trámec s nárazníky u železnič. vozu;

čelný [*-ně], příd. k čelo = přední, význačný, důležitý (občan, místo, postavení); = čelní (ojeďi.); čelně = význačně (t.); 2. stup. *čelnější*

čelo, stř., 1. = přední část hlavy; rozbiti si čelo o, přenes. = marně se o něco pokoušet, plýtvat silami; podob. čelem zdi neprorazíš (přisl.); mít hrdé čelo, nésti hrdé čelo = být hrdý; zvedati čelo, o reakci... = nabývat odvahy, siliti; postavit se čelem proti čemu = přímo, nebojácně; 2. = přední část, předeek něčeho (postele, stolu); č. stavení = průčelí; čelo u vozu = přední prkno; 3. = čelné, vedoucí postavení, místo: státi v čele státu, vojska, úřadu; postavit se v čelo vojska, hnutí; 4. v. cello; v. čilko;

**čelový*, příd. k čelo: -vá hesla = čelná (Masar.)

čembalo, v. cembalo

**čemejrati se* = hemžiti se

čemek, -mku, m. = střemcha (lid.)

**čemeliti se* = hemžiti se: lid se čemelí na trzích (Ner.); slož. dokon. *roz-* se: kdyby se Kolár (herec) sám se sebou sešel a rozčemelil se (t.)

čemer, -u, m., lid. název vyrážky a různých bolestí

čemerka, -rek, ž. = čemeřice, kýchavý prášek z ní

čemeřice, ž., rostl.

**čemesný* [-ně; -nost] = hbitý, mrštný (nář., Staš.)

čemkový, příd. k čemek

*čemu(ž), příslov. = proč (RK., Čel.)
 čendeln, -u, m., lid. jméno lašto-
 vičníku
 čendž, v. change
 čeněk, -ňka, m., křest. jm. i pří-
 jmení, z Vincenc
 čenich, -u, m. = nos psů a srst-
 naté zvěře; zhrub. = nos, čich;
 čenichálek, -lka, m. = čmuchálek
 čenichati = čítí čenichem, větriti;
 přenes. (zhrub.) = čmuchati, sli-
 diti, vyzvídati; slož. dokon. na-
 se (mnoho); vy- co;
 čenichavý [-vě; -vost] = čeni-
 chající, slídívý
 čenina, ž., -nář, -e, m. = čeština,
 -nář (student.)
 čep, -u, m., 1. = zátka sudu, vět-
 šinou dřevěná; pivo od čepu =
 čerstvé, na čepu = čepované; 2.
 = část hřídele uložená v ložis-
 ku; č. = výstupek v dřevě ná-
 bytku... zapadající do otvoru ji-
 ného dřeva; v. čípek
 čepáček, -čku, m., zdrob. k čepák,
 -u, m. = baňka, bandaska, kra-
 jáč na mléko (lid.)
 čepcol, -lu, m., tuleňovitý ploutvo-
 nožec
 čepcovitý, -cový = podobný čepci
 čepčář [-řka], -e, m. = výrobce
 čepců, čepce; -řský [-řství], příd.
 k tomu
 čepce, -pce, m., 1. = žen. n. dět.
 měkká pokrývka hlavy; symbol
 vdané ženy: přijít, dostati se
 pod č. = vdáti se; 2. = druhý
 oddíl žaludku přežvýkavců; 3. č.
 kladiva = hlavice; zdrob. čepe-
 ček, -čku, m.;
 čepečník [-nice], -a, m. = čep-
 čář, čepičář
 čepějřiti se, v. čepýřiti se
 čepel, -e, m. || ž. = vlastní část
 zbraně, nože, břitvy... s ostrím;
 č. listu = plochá část listu;
 čepelatka, -tek, ž., chaluha;
 čepelka, -lek = nožík na holení
 čepení, stř. = strojení do čepce,
 příslušný obřad, úprava hlavy
 *čepeníčko, -ček, stř. = preclík
 čepice, ž. = pokrývka na hlavu

bez střechy, čapka; zdrob. čepič-
 ka, -ček, ž.; podle podoby če-
 pice, čepička = co něco kryje,
 je nahoře na něčem: o svrchním
 peří (ptačí červená... čepička),
 o chumáčích, trsích mechu; č.
 kořenová = zevní ochranná vrst-
 va špičky kořenu; = zabroušený
 poklop do hrdla lahvi; likér s
 čepičkou = s tlučným cukrem
 na citronovém řízku atp.;
 čepicovitý || čepičkovitý = po-
 dobný čepici, čepičce;
 čepičář [-řka] || -čkář [-čkářka],
 -e, m. = výrobce čepce, čepiček;
 -čářský || -čkářský [-čářství ||
 -čkářství], příd. k tomu
 čepirohy, -roh, pomn., ves v č.
 *čepířnatý = čepýřnatý (Rais)
 čepiti = strojiti nevěstu o svatbě
 do čepce; v. čepení; slož. dokon.
 za-; čepívati, opakov.
 čepka, v. čapka
 čepnice || čepovice, ž. = ložisko
 čepu
 čepobití, stř. = vojen. večerka
 čepovati, 1. = spojovati čepem; 2.
 = točit, nalévat nápoj, zvl. pi-
 vo; slož. dokon. do- pivo = do-
 točit; na- pivo = začít čepova-
 ti; na- trochu piva = natočit,
 nalít; od- láhev = odzátkovat;
 od- trochu... piva = odtočit;
 vy- pivo = vytočit; za- dvéře
 = dáti do čepů (šm.); čepová-
 vati, opakov.
 čepovec, -vce, m. = druhý krční
 obratel;
 čepovice, v. čepnice;
 čepový, příd. k čep: -vé ložisko
 *čepýř, -u, m.: č. prstu = čepič-
 ka (Holeč.) || čepýř, -e, m. =
 roztřepený čepce nebozazu
 čepýřiti (lid., hovor., někdy i spi-
 sov. čepěj-) = ježit, čechrat,
 natřásat, roztahovat peří, srst
 atp.; vousy... se čepýři; přenes.
 č. se = durditi se, zlobiti se;
 slož. dokon. na- = načechrat;
 roz- = rozježit, rozčechrat, roz-
 táhnout; roz- se, přenes. = roz-
 durditi se; z- = zježit; z- se;
 zčepějřené pramínky vlasů

(Preiss.); přenes. z- se = rozdurditi se (Jir.);
čepýřitý [-tě; -tost] = čepýřící se, rozježený;
čepýřivati, opak. k čepýřiti;
čepýřivý [-vě; -vost] = čepýřitý;
čepýřnatý [-tě; -tost] = čepýřitý
čerchan, v. čechman
**čerchaný*: -ná čára = vlnovitá;
**čerchati* = čerkati
čerchman, -nský, v. čechman
čerchmant, v. čechman; -titi = počinati si jako čerchmant, vyvádět (šrám, lid.); -tský, v. čechman
**čerchovaný* [-ně] = skládající se střídavě z teček a čárek;
**čerchovati* = dělati střídavě tečky a čárky
čerkas, v. čerkes
**čerkati* = dělati čáry, čmárat (zastar., Jir.); slož. dokon. z- = počmárat (Jir.)
čerkes (zastar. -kas) [-ska], -a, m. = příslušník jednoho kavkazského kmene; *čerkeský*, příd. k tomu
čermáček, -čka, m., zdrob. k čermák; **čermačí* || *čermáčí*, příd. k čermák;
čermák, -a, m., pták; eufemistic. m. čert, čerchmant; i čermáka! = i čerta
čerň, -ně || řídč. -ni, ž. = černá barva; = černý oblek (čech)
černá, -né, ž. = černá káva, divoká vepřová zvěř; = smrt
Černá Hora, ž., země, městys na M. a vsi v Č.;
černá hora, vrch
černati = stávat se černý, o bramborech...; č. se = býti, jevit se černý: lesy se černají ap.; slož. dokon. z- = stát se černý; *černávat*, opakov.
černava, ž. = černá země, polabská bažinná louka; = černý mrak (Koll., Jir.); = černo (Těsnohl.)
černávat, v. černati
černavět, -vějí = stávat se, jevit se černavý;
**černavo*, stř. = černavost (So.);

**černavý* [-vě; -vost] = načernalý
černé, -ného, stř. = černý bod v terči: trefiti do černého, přenes. = říci nepřijemnou pravdu (Mach.); říkat černé černému a bílé bílému = označovat pravým názvem, nevyhýbat se nazvat něco výstižně, podle pravdy; dělati z černého bílé a z bílého černé = převracet, překrucovat; černé na bílém; v. bílý
černě, v. černý
**černěti se*, -nějí = černati se
černice, ž. = černá země, borůvka, ostružina, třešně (lid.); v. černík; *černice*, -ic, pomn., ves v Č.
černicí, příd. = na černění
černič, -e, m. = kdo černí;
černič, -e, ž., česká i mor. ves;
černiči, stř. hromad. = černice, ostružiní;
černička, -ček, ž., zdrob. k černice
černidlo, -del, stř. = čím se černí; = inkoust (zastar.)
**černík* [-nice], -a, m. = „černý člověk“ (v. příjm. *černík*), cikán (Holeč.)
černina, ž. = černá skvrna, mouka (lid.); rostl. (t.)
černiti = barvit na černo; přenes. = pomlouvat, špinit, osočovat, zprav. očerňovat; slož. dokon. na- boty...; o- koho = pomluvit...; za- co = zakrýti černí; za- koho, se = umazati černí; -*čerňovati*, slož. nedokon. o- koho = pomlouvat...; při- si představy = udělati si je černější, než jsou (Řez.); *černívati*, opakov.
černiv, -ě, n. -i, ž., ves v Č.
černívati, v. černiti
černivka, -vek, ž., nemoc housenky bource morušového
černo, jmenný tvar střed. od černý, 1. stř. podst. = čerň, něco černého: č. vlaků (Rais); obyč. v přísloveč. výrazech: obarviti něco na č.; ryba, zajíc na č.; obloha ztemněla do černa; na č. = tajně, bez lístku, bez povolení;

2. příslov.: je černo; bylo jich tam (až) černo = velice mnoho
černo-, kmen k černý ve slož.:

-barevný || -barvý = černě zbarvený;

-bílý [-bíle] = černý a bílý, na př. prapor;

*-boký = s černými boky;

-bradý = mající černou bradu, černý vous na bradě;

*-brunátný = brunátný do černa;

-brvka, -vek, ž. = dívka, žena s černými brvami; -brvý = s černými brvami (Bezr., R. Svob.);

*-brýlý = s černými brýlemi;

*-bůh, -boha, m. = „černý“, zlý bůh;

-býl, -e || obyč. -u, m. || -býl, stř. (Erb.), rostl.; -býlový kořen...

Černoc, -ci n. -ce, ž., vsi v Č.

černo-černý = úplně černý (říd.);

-červenozlatý prapor = černý, červený a zlatý;

-červenožlutý = černý, červený a žlutý;

*-červený = červený do černa;

*-divý = černý a divý;

*-dol, -u, m. = černé, lesnaté údolí;

*-dravec, -vce, m. = krutý dravec, nepřítel;

*-fialový = fialový do černa;

-hlávčí, příd. k černoohlávek;

-hlávek, -vku, m., rostlina; -hlávek [*-hlávka], -vka, m. = kdo má černé vlasy; pták; -hlavý = černovlasý;

*-hled || -hlíd, -a, m. = kdo černě hledí, škarohlíd; *-hládký [-sky; -ství] = škarohlídký;

-hnědý = hnědý do černa

Černohorec, -rce, m. = obyvatel jihoslov. Černé Hory; černo-horský, příd. k Černá Hora i k Černá hora

černo-hřbetý = s černým hřbetem;

-hřívý = s černou hřívou;

-hubý pes = s černou hubou

černoch [černoška], -a, m. = člověk černého plemene; = velmi

snědý, opálený člověk (lid. a hovor.)

černo-chudý = černý a chudý, o tváři (Koll.);

-kabátník, -a, m. = kněz (hanl.);

*-kadeřavý = s černými kadeřemi (Má.);

*-kněz, -e, m. || *-kněžík [-kněžka], -a, m. = černokněžník;

-kněžnický [-cky; -ctví], příd. k černokněžník;

*-kněžíček, -čka, m., zdrob. k -kněžík, -a, m. = čaroděj obírající se s černým uměním, kouzelník; = kněz (Baar);

*-kněžný = čarodějný, čarodějnický, kouzelnický;

*-knižnický [-cky; -ctví], -knižník, *-knižný = -kněžnický, -kněžník, -kněžný;

*-kořen, -u, m. = černý kořen, rostl.;

*-košilatý = s černou košilí (Čap.);

-kožec, -žce, m. = černocho;

-křídly = s černými křídly; -dlá noc, smrt (básnic.);

-květ, -u, m., rostl.;

*-lesklý = leskle černý;

*-lesý = s černými lesy;

*-líci = s černými líci, tvářemi;

-lomný, o železe = které má černý lom;

-modravý = zamodralý do černa; -modrý = modrý do černa

Černomoří, stř. = krajiny při Černém moři; černomořský, příd. k Černé moře

černo-*mživý = omžený do černa;

-nohý = mající černé nohy;

-očka, -oček, ž. = černoooká žena (Herb.); -oký = s černýma očima;

*-perý = s černým peřím;

-plátník, -a, m., motýl;

-prsý = s černými prsy;

*-pustý = černý a pustý, o noci (básnic.);

-rohý = s černými rohy;

-rouchý = s černým rouchem;

*-rouný = s černým rounem;

-rudý = rudý do černa;

-ruký = mající černé ruce;

-*řasý* = s černými řasami;
 -*sivý* = sivý do černa: -siví ho-
 lubi sv. Marka (Ner.);
 *-*skvělý* || -*skvoucí* = černo-
 lesklý;
 -*snědý* = snědý do černa;
 -*sotělec*, -nce, m. = člen černé
 sotně, protirevoluční skupiny na
 Rusi, zpátečník, reakcionář; -*so-
 těnský* [-*sky*; -*ství*] || *-*sotněn-
 ský*, příd. k tomu;
 -*srstnatý* || obyč. -*srstý* = s čer-
 nou srstí
černost, v. černý
černo-strakatý = strakatý do čer-
 na;
 -*stříbrý* = černý se stříbrným
 nádechem (Hal.);
 **šatý* = s černým šatem; pře-
 nes. -šatí dnové (Koll.), -šatá
 noc (Vrchl.);
 -*šedivý*, -*šedý* = šedivý, šedý do
 černa
černošek, -ška, m., zdrob. k černoch
 ***černošerý** = šerý do černa
 ***černoší**, příd. = černošský;
černoška, v. černoch;
černošský [-*šsky*; -*šství*], příd.
 k černoch
černota, ž. = černé zbarvení, čer-
 nost: č. komína (Jir.); = úplná
 tma (básnic.)
černo-temný, -*tmavý* = temný, tma-
 vý do černa
černoučký = úplně černý
černo-uhelný = kamenouhelný
 (říd.);
 -*uchý* = s černýma ušima;
 *-*umělec*, -lce, m. = černokněž-
 ník (Čech)
černounký = pěkně, úplně černý
černouš [-*ška*], -e, m. = černý,
 tmavý člověk; zdrob. *černoušek*,
 -ška, m.; též = umazané dítě
 -**černovati**, v. černiti
 ***černověrec**, -rce, m. = nevěrec,
 pohan
Černovice, -vic, pomn., město v Č.,
 vsí v Č. a na M., část Brna, kde
 je blázinec, odtud: patřiti do čer-
 novic, utéci z Č. = patřiti do blá-
 zince, utéci z b., být blázen, po-
 šetilec

černo-vlášek [-*ška*], -ška, m. =
 černovlasý člověk; -*vlasý* = ma-
 jící černé vlasy;
 *-*vous*, -a || *-*vousáč*, -e, m. =
 -*vousý* člověk = s černými vousy;
 -*zelenavý*, -*zelený* = zelenavý,
 zelený do černa;
 *-*zem*, -ě, ž. = černá, úrodná
 půda; -*zemí*, stř. = kraj, kde je
 černá půda; -*zemní*, -*zemný*,
 -*zemský* kraj...; přenes. -zemní
 síla = zemitá (Sez.);
 -*zlatý* = černý a zlatý;
 *-*zraký* = černooký;
 -*žlutavý* = žlutavý do černa;
 -*žlutý* [-*tě*; -*tost*] = černý a
 žlutý; přenes. = rakušácký (po-
 dle černožlutého stát. praporu v
 starém Rakousku)
Černuc, -e, ž., ves v Č.
černucha, ž. = černá kráva, ovce,
 žena (lid.); rostl.
černý [-*ně*; *-*nost*], 1. o barvě, o-
 pak k bílý = úplně temný, tma-
 vý: č. inkoust, -ná barva, káva,
 noc, -né boty, šaty, vlasy, vou-
 sy; -né jahody = borůvky; -né
 démanty = uhlí (básnic.); č. člo-
 věk = s černými vlasy (vousy)
 || = snědý, opálený; černá koší-
 le, část fašistické uniformy, pře-
 nes. = fašista; černé uhlí = ka-
 menné; černá deska, -né prkno
 na vyhlášky; v. hodinka;
 2. přenes. o špatných vlastnos-
 tech: černá duše = zkažená, zlo-
 činná; č. člověk = padouch; č.
 den = nešťastný, neblahý; čer-
 ná kronika v novinách = zprá-
 vy o neštěstí, o nehodách, o ú-
 razech; černá kniha = do které
 se v starých dobách zapisovali
 provinilci; = soupis poklesků v
 staré škole; č. kabinet, za poli-
 tic. reakce = tajné oddělení, kde
 se otvíraly dopisy; č. seznam,
 -ná listina = soupis špatných
 zákazníků;
 zapsati... co černým písmem =
 jako neštěstí, pohromu, zkázu;
 = chmurný: černé myšlenky;
 líčiti co černými barvami;

= hanebný, mrzký: č. nevděk, černá zrada;

černá kuchyně = bez komína: = kouzelnictví, čarodějnictví, jinak černé umění, -ná magie;

černá ruka = katolic. církev jako politic. moc; černý šat..., hanl. symb. katolictví, klerikalismus; býti černý = klerikální;

Černá neděle = 5. postní; černá mše = zádušní;

černý kašel = dusivý;

= nepovolený, tajný, bez jízdenky: č. lihoval, pasažér; — příslov. černě oblečený, nabarvený; líčiti co č. = chmurně, nepříznivě; v. černo;

v. černá, černé, černo;

2. stup. *černější* [-ji]

černý, -ného, m. = čert, ďábel; *černýš*, -e, m., rostl.; = černocho, černá kočka (lid.)

*čerp, -u, m. = věderko na čerpání vody (zastar., Jir.);

čerpací, příd. = na čerpání;

čerpač [-čka], -e, m. = kdo čerpá;

čerpadlo, -del, stř. = přístroj na čerpání, pumpa; -*dlový*, příd. k tomu;

čerpák, -u, m. = naběračka;

čerpárna, -ren, ž. = místnost, kde se čerpá;

čerpař, -e, m. = hlídač u čerpádky

čerpatí vodu... (ze studně...) = vážit, vytahovat, nabírat; č. vzduch do plic; přenes. č. poučení, moudrost z knih, z lidu atp. = brát si, vážit, získávat, nabývat; slož. dokon. *od-* vodu (úplně), vody (částečně); *na-* vodu, nové síly || (s význ. částečnosti, mnohosti) vody, nových sil; *na-* se (mnoho); *pře-* vodu, = znova *na-*; *vy-* vodu = úplně vyvážit, vybrat; přenes. *vy-* všecku látku, všecky otázky = probrat; práce mě vyčerpala = vysílila, unavila; *čerpávatí*, opak. slov.; slož. nedokon. *od-*, *pře-*, *vy-*; přenes. *vy-* otázky; práce vyčerpává = vysíljuje

*čerstva = zčerstva, rychle (Rais) *čerstvoučký*, -*vounký* = úplně čerstvý

čerstvý [-vě; -vo; -vost; *-vota], 1. = rychlý, bystrý: býti čerstvý: jíti čerstvým krokem, *zčerstva*; 2. = svěží: č. vzduch; 3. = nový, nedávný, nedávno připravený, vzniklý, napadlý...: č. chléb, sníh, -vé máslo, pivo, -vá voda; 4. = neopotřebovaný, čistý, neunavený, živý: čerstvé prádlo, -vý kůň, za čerstvé paměti; čerstvě jíti, pečený chléb...: je čerstvo = svěží vzduch;

2. stup. *čerstvější* [-ji]

čert [čertice], -a, m. = zlý duch, ďábel; koukat jako čert = zle, posupně; hlídat něco jako čert = velmi ostražitě; báti se práce jako čert kříže = velice, strašně; nemaluj čerta na stěnu = nestraš, nepřivolávej, nepředpokládej zlé věci, neštěstí; čert nám to napískal (o nerozmyšleném, nepromyšleném skutku), podob. to spískal čert, čert nám to byl dlužen; kam ho sem čerti nesou (nosí) = proč sem jde (chodí), co zde chce, pohledává?; (všichni) čerti s ním šijí = je neposeda, nezbedník; co je s šepetem, to je s čertem = to za nic nestojí, je podezřelé atp.; čerti se žení, v. ženiti se;

čert ví, čerti vědí, co v tom vězí = nikdo to neví, co..., co asi v tom vězí?; čert mu věř = nelze mu věřiti; neřici ani čerte ani ďáble = nic;

vzal to čert! = ať to vezme č., na tom nezáleží; čert to vem, zadovádl bych si (K. Čap.); tu máš, čerte, kropáč, o nemilém překvapení;

stojí za starého čerta = je to špatné, nepodařené; jdi s tím k čertu, k šípku = nechej toho, nemluv o tom atp.; posílat koho ke všem čertům = do horoucích pekel, proklínat, zlořečit; čert nikdy nespí = vždy se může přihodit něco neočekávaného, zlé-

ho; je to čert jako ďábel = obojí stejně zlé, špatné; vyháněti čerta ďáblem = dělati dvě stejně špatné věci (vesměs lid. a hovor.);

(i) čerta, k čertu, u čerta, kýho čerta, na to bych byl zapomněl! atp., rozhorlené, rozhořčené zvolání = (i) hrome, čerchmanta...; = nic, pranic: čerta o to dbá; starého čerta to prospěje (šal.); Máš něco? I čerta, č. starého; Poznal byste mne? Čerta byste poznal = vůbec ne; je to po čertech drahé = velmi, nestydaté (rovněž lid. a hovor.); v. čechman, čmert, ďábel

čertadlo, -del, stř. = nůž u pluhu odřezávající půdu

čertí, příd. k čert = čertův, čertovský;

čertice, v. čert

čertíček, -čka, m., zdrob k *čertík*, -a, m., zdrob. k čert; přenes. čert, čertice, čertík, čertíček = zlý člověk, zlá žena, zlé, neposedné, nezbedné dítě

***čertisko**, stř. = čert (zhrub.)

čertiti = vyvádět jako čert; č. se = zuřit, zlobit se, rozčilovat; slož. dokon. *roz-* se = rozzlobit se, rozzuřit; *čertívati se*, opakov.

čertkus, -su «-su», m. = „čertův kus“, rostl.

čertoušek, -ška, m. = čertík, o rozpustilém dítěti

čertovina, ž., 1. = čertovská povaha, nezbednictví atp.: ta č. v něm stále vězí; 2. = čertovský kousek, nezbednictví, darebáctví: provést někomu čertovinu: v tom je nějaká čertovina; zdrob. *čertovinka*, -nek, ž.: takou jako já co živ nezažil čertovinku (Čelak.); kouti -nku (šrám.)

čertovský [-sky; -ství] = čertův, čertem způsobený: -ské dílo...; = nezbedný, zpropadený...: -ský kluk, -ská holka; -ství = čertovina;

***čertovstvo**, stř. hromad. = čerti; = čertovina;

***čertový** = čertovský

čertův, -ova..., příd. k čert; přenes. = čertovský, ďábelský, povedený, poťouchlý, nezbedný: č. chlap, kluk, -ovo děvče; -ovo kopýtko = čertovský člověk; = úskok, klam, šalba; čertovo lejno, droga; = zpropadený, zatrolený: -ova věc; -ovy začátky (Ner.); *čertův* ostrov; *čertovy* skály (na Vltavě); č. proudy = vltavské peřeje; Čertovo jezero (na šumavě)

čertyně, ž., ves v Č.

červ, -a, m., živočich; sládnouti červům = být na umření (lid.); podob. čekají naň červi; červy = hlisty (lid.); zvedl se mu červ, o řihání (lid.); přenes. č. = slabý, ubohý, bezmocný člověk; vzít komu červa = učinit jej neškodným (lid.); červ svědomí = hryzení, výčitky svědomí; nasadit komu červa (do hlavy, do mozku) = znepokojit, postrašit (lid. a hovor.); červy v hlavě = vrtochy

červa, ž. = červená kráva (Jir.)

***červan**, -a, m. = červánek, ruměnec; obyč. zdrob.

červánek, -nku, m. || zprav. pomn. -nky = červená, rudá záplava na obloze; přenes. = ruměnec; = začátky, náznaky nějakého hnutí: -nky národního probuzení (Herb.); Třebízský, V červáncích kalicha, Arbes, Červánky svobody;

červánkový [-vě] západ... = s červánky; -vě rudý

červavěti, -vějí = stávat se červavý; slož. dokon. *z-*;

červavý [-vě; -vost] = červivý

červcový, příd. k *červec*, -vce, m., hmyz

červen, -vna, m. = 6. měsíc

červeně, -ně || zříd. -ni, ž. = červená barva, červenost

červená, -né, ž., 1. = vysoká (mysliv.); 2. = krev (lid.);

červenáč, -e, m. = červené jablko;

červeňák, -u, m., chmel, červené jablko

červenati = stávat se červený, nabývat červené barvy: tvář, jablka červenají; č. *se* = červenat; = býti, jeviti se červený; = rdíti se: č. *se* studem, hněvem, rozpaky, horkem; slož. dokon. *z-* = stát se červený; *za-* *se* = zčervenat, zardíti se; *červenávat* (*se*), opakov.;

červenavý [-vě; -vost] = slabě červený, načervenalý

červenec, -nce, m. = 7. měsíc; = červená země; = měděný peníz (lid.); *červencový*, příd. = v červenci, jako v č.

***červeněti**, -nějí = červenati se

červenice, ž. = červená země; hruška, vrba; pomn. -*nice* = červené kalhoty (lid.)

červeniti = činiti červeným, barvit na červeno; slož. dokon. *na-* = červeně natřít; *za-* = zakrýt natřením na červeno; *za-* *se* = umazati se červenou barvou; -*červeňovati*, slož. nedokon. *z-* = červeniti (čelak.)

červenka, -nek, ž. = červená nemoc bravu, úplavice; pták; hruška, kráva, pšenice

červeno, stř. = červeň; obyč. v přísloveč. výrazech: obarviti na červeno; chléb do červena vypečený, obličej do červena lesklý, oči do červena uplakané (Ner.)

červeno-, kmen k červený ve slož.:

-*bělomodrý* [-dře] || -*bílomodrý* = červený, bílý a modrý;

-*bílozelený* = červený, bílý a zelený;

-*bílý* [-bíle] = červený a bílý, na př. prapor;

-*bradý* = s červenou bradou, s červenými vousy na bradě;

-*černý* = červený a černý;

-*fialový* = červený a fialový;

-*hlávek*, -vka, m. = člověk s červenou hlavou neboli -*hlavý*;

-*hnědý* = hnědý do červena;

-*kabátník*, -a, m. = kdo má červený kabát;

*-*kazujatý* strážník = s červenou kazajkou (Ner.);

-*kmenný* = s červeným kmenem;

-*korý* = s červenou kůrou;

-*líci* = s červenými líci, tvářemi;

-*líci* Dagmar (Svob.);

-*listý* = s červenými listy;

-*modrobílý* = červený, modrý a bílý;

-*modrofialový* = červený, modrý a fialový;

-*modrý* = červený a modrý;

-*nosý* = s červeným nosem;

-*peřice*, ž. = perlín (ryba);

-*pláštník*, -a, m. = kdo nosí červený plášť;

-*plodý* = s červenými plody;

-*prstý* = s červenými prsty;

-*ruký* = s červenými rukama

červenost, v. červený

červeňoučký, -*ňounký*, zesíl. červený = krásně, pěkně červený

červeno-vlasý = s červenými vlasy;

-*zlatý* = červený a zlatý;

-*žhavý* = žhavý do červena (hutn.);

-*žlutý* = červený a žlutý

červenucha, zdrob. -*nuška*, -šek, ž. = červená kráva (lid.); ryba (perlín)

červený [-ně; -nost], o barvě: č. květ, -ná barva, -né víno, jablko, tváře, oči (od pláče, od větru, zánícené); červený studem, rozpaky, horkem; č. kohout, symb. požáru: poslati komu červeného kohouta, posaditi komu červeného kohouta na střeche = zapáliti jeho stavení (lid.); červené svátky = velikonoce (lid.; podle červených vajíček); červený inkoust, -ná tužka, symb. chyb, opravování, censury; červená nit, symb. souvislosti; červená nemoc = červenka (lid.); červený král = čmýra (vulg.); červená barva, -ný šátek, -né sukno, symb. dráždivosti, dráždivost (podle toho, že červená barva dráždí krocany); červenost, symb. socialismu, komunismu, radikalismu: červený tisk..., býti červený ap.;

Č. kříž, mezinárodní spolek; čer-

vená sedma, kabaretní sdružení;
 Červená Rus;
 2. stup. *červenější* [-ji], nik. červenší
červíček, -čka, m., zdrob. k *červík*, -a, m., zdrob. k *červ*; *červíčkovitý* || *červíkovitý* = podobný červíčku, červíku
 **červina*, ž. = červenka (kráva); *červinka*, -nek, ž. = červená nemoc, hlína, hruška, pšenice, -né jablko (kravka); = červánky (lid., Rais)
červiti, o slukách = hledati červy (mysliv.)
červivěti, -vějí = stávat se červivý; slož. dokon. *z-*;
červivý [-vě; -vost] = prokousaný, prožraný červy; -vost, přenes. = rozháranost, omrzlost (Svob.)
červnový, příd. = v červnu (den, večer); -vé počasí, též ve významu podobnosti = jako v červnu
červoněc, -něce n. -nce, m., sovětský papírový peníz = 10 rublů (podle toho, že je červený)
červotoč, -e, m., brouk;
 -*točina*, ž. = moučka, kterou vyvrtá červotoč; = něco prožraného červotočem; zdrob. -*točina*, -nek, ž.; -*točivý*, příd. = s červotočem; -čivé dřevo; -*točový* otvor
červovitý [-tě; -tost] = podobný červu
čeřen, -u, m. = síť na chytání ryb; = pekelec; = hřbet, hřeben hory ...; zdrob. -*nec*, -nce, m.
čeřící = na čeření; č. přístroj neboli *čeřič*, -e, m.; *čeřidlo*, -del, stř. = přístroj na čeření, kadeření; = čiřidlo;
čeřina, ž. = vlnovitá rýha
čeřinec, -nku, zdrob. k *čeřen*
čeřiti, 1. = uváděti do pohybu, rozechvívat, vířit, vlnit: č. vodu, obilí, přenes. duši; č. se = vlniti se, o vodě...; 2. = čiřiti; slož. dok. *roz-* || *z-* = rozvlnit, rozechvíti: rozčeřené moře (Ner.); ti-cho zčeřené zvukem vody (Majer.); -*čeřovati*, nedok. *roz-*, *z-*; *čeřivati*, opakov.;

čeřitý = kadeřavý, vlnivý;
čeřivý [-vě; -vost] = čeřící se, vlnivý
česací = na česání, č. stroj;
česáč || -*sač* (č.-Chod aj.), -e, m. = kdo češe; *česačka*, -ček, ž. = žena, která češe, česací stroj;
česavec, -nce, m. = zbylý pramen při česání vlny, česaný pramen;
česanina || *česanka*, ž. = co se vyčeše, výčesky;
česaný, o vlně, o přízi = který projde česacím strojem;
česárna, -ren, ž. = místnost, dílna, kde se češe len, vlna apod.;
 **česatel* [-lka], -e, m. = česáč
česati, češi, -šeš, češ, češe, -šíc || česám, -sáš, česej, česaje, -jíc: č. vlasy, šatý... = urovnávat, hladit, čistit (hřebenem, kartáčem, rukou); č. ovoce = trhat; přenes. č. koho = bít, tlouci, „trhat“, zle posuzovat... (lid. a hovor.);
 slož. dokon. *do-* = dokončiti česání; *na-* koho, sí vlasy, ovoce; *na-* se (mnoho); *na-* komu = nabít mu; *pro-* vlasy; *pře-* = znova u-; *při-* = trochu na-; *při-* co k čemu; *roz-* = česáním rozdělit; *s-* vlasy do čela; *vy-* prach z čeho, vypadané vlasy; přenes. *vy-* = vyplisnit; *za-* = česáním zakrýt;
česávatí, opakov.; slož. nedokon. *do-*, *pře-*...;
 v. čísati
česina, ž. = výčesek
české, -ého, stř., zpodstat. stř. tvar od český: všecko č. chválit, hanit... = co je českého původu, co má český ráz...; přeložit něco z českého, nespr. podle něm. m. z českého jazyka
Česko, stř. = Čechy nebo Čechy, Morava a Slezsko, protějšek k Slovensko (říd., obrozen., Koll., Erb., Chaloupec., Gottw.)
českoamerický = český v Americe
českobratrský [-sky; -ství], příd. k Čeští bratři: -bratrský kancionál, -ské písně...; -ská církev

evangelická = spojená evang. církev reformovaná a luterská;
 Českobratrská jednota
 česko-bulharský slovník = český s příslušnými bulharskými slovy
 českočínský: -ská zeď = čínská zeď (v. čínský) mezi Čechy a ostatním světem, čes. kulturní uzavřenost (Machar)
 českolatinský autor = čech píšící latinsky (říd.);
 česko-latinský slovník = český s příslušnými slovy latin.
 česko-lužický slovník = český s příslušnými slovy lužickými
 českomoravský: č. básník = český, rodilý z Moravy (ojedín.); -ské nářečí = v jihových, Čechách při mor. hranicích;
 česko-moravský = mezi Čechami a Moravou: -ské hranice;
 Č-á vysočina
 českonacionální || -národní = nacionální, národní v čes. duchu
 česko-německý poměr = mezi Čechy a Němci; česko-německý slovník = český s příslušnými slovy němec. || českoněmecký básník = německý z Čech
 česko-polský slovník = český s pol. slovy; č. poměr = mezi Čechy a Poláky
 českorakouský = český v býv. Rakousku
 česko-rumunský slovník = český s příslušnými slovy rumuns.
 česko-ruský slovník || českoruský = český v Rusku, z Ruska, na př. spisovatel
 českosaské švýcarsko, stř., jinak Děčínské stěny
 *českoslávský = slovanský, a to český (zastar.)
 českoslovácký, 1. nevhod. m. československý; 2. = moravkoslovenský, slovácký (říd.)
 českoslovanský [-sky; -ství] = slovanský, a to český, československý (zastar.); českoslovanstvo, stř. = Čechové, Čechoslováci
 československo, stř. = československý stát

československý [-sky; -ství] = vztahující se na Čechy, Moravany, Slezany, Slováky, zahrnující je ap., na př. stát, výrobek, příslušník; československá republika;
 česko-slovenský slovník = český s příslušnými slovy sloven.; č.-sl. poměr = mezi Čechy a Slováky; českoslovenština, ž. = československý jazyk v starším pojetí
 česko-slovinský slovník = český se slovy slovinskými
 českosocialistický «-styc», příd. k čes. socialista
 česko-srbský slovník = český s příslušnými slovy srbskými
 českost, v. český
 českožidovský [-sky, -ství], příd. k český žid
 český [-sky; -skost], příd. k Čech, Čechy (z češský), s významem národním nebo kmenovým: č. jazyk, národ, -ká literatura, píseň, nářečí, -ká země...;
 česky = českým jazykem, v českém jazyce, smyslu, duchu;
 po česku = česky; přenes. = srozumitelně, rázně (lid. a hovor.);
 českost = český ráz;
 v. češství
 česle, ž., obyčej. pomn. -le, -lí || česlice, ž. = hustá bidla n. mříž atp. před mlýnským kolem n. před vodní turbinou (na zachycování smetí apod.); plavební č. = slup; česlicový jez
 česlo || česno, stř. = otvor v úlu, kudy vyletují včely
 česnáček, -čku, m., rostlina
 česnečka, -ček, ž. = česneková polévka
 česnek, -u, m., rostlina;
 česnekář, -e, m. = pěstitel česneku, obchodník s ním, kdo má rád česnek;
 česnekovati = natírat... česnekem; slož. dokon. na-; česnekování, opakov.;
 česnekovice, ž. = česneková polévka;
 česnekovitý = podobný česneku;

česnekovník, -u, m., rostlina;

česnekový list...; -vá polévka

česno, v. *česlo*

**česný* = co se dá dobře česati

čest, *cti*, ž., 1. = mravní (v širokém smyslu) čistota, poctivost, smysl pro ni: mít čest v těle, v sobě; je to pod mou čest n. cti (důstojnost, -stí) = nesrovnává se to s mou cti, pokládám to za nedůstojné; mít smysl pro čest; dovolávati se své cti, dokládati se svou cti; slíbit něco na svou čest;

2. = uznání vnitřní čistoty jinými, dobré jméno, dobrá pověst: přijíti ke cti; dotknouti se něčí cti, na cti se někoho dotknout; na cti někoho urazit, na cti někomu ublížit, ubližovat, utrhat; chudoba cti netratí (přísl.); hájit, chrániti svou čest, č. národa, státu, university atp.; na mou čest, je to tak; dívčí čest = poctivost, nevinnost;

3. = úcta, pocta: komu čest, tomu čest = komu náleží č., tomu budiž vzdána; čest někomu dáti, vzdát, vzdávat, prokazovat, -kázat; dát něco někomu cti a darem; pokládati si něco za čest; pokládám si za č. představit vám...; všechna čest! = náleží tomu všechna č., budiž vzdána plná úcta; prokázat někomu poslední č. = doprovodit k hrobu; je mi cti... = pokládám si za čest;

s kým mám tu čest [mluviti]..., zdvořilá otázka

čestný [-ně; -nost], příd. k *čest*, 1. = mající čest, srovnávající se se cti: č. člověk, -né jednání, zachovati se čestně, obhájit něco čestně; čestný dluh;

2. čestné slovo = s. čestného člověka, slovo podepřené, zaručené cti: dávat někomu na něco č. s.; čestné slovo! = dávám č. s.; půjčit něco někomu na č. s.; držet, porušiti č. s.;

3. = jako projev cti, úcty, uznání, vyznamenání: čestný dokto-

rát; čestný úřad, -ná funkce = neplacený, -ná;

čestně = s úctou, s poctou, s poctami (říd.)

**čestovati* = vzdávati čest, uctívati (zastar.)

čestr, v. *chester*

česvina, ž., dub

**češátko*, -tek, stř., zdrob. k

**češe*, -ete, stř. = české dítě, Čecháček (žert., mile n. hanl.)

**češíř*, -e, m. = výrobce čiší, pohárů (zastar., Jir.)

češka, v. *čech*

česká || **češka*, -šek, ž. = kost chránící vpředu kolenní kloub, čel

**češpivo*, m. = piják (zastar.)

češství, stř. = čes. původ, souhrn čes. znaků, rysů, čes. povaha, čes. vlastenectví: je na něm viděti č.; zapřít č., hlásiti se k č.

**češstvo*, stř. hromad. = Čechové (Havlič.)

**češtětí*, -štětí = stávat se český, nabývat čes. rázu; slož. dokon. o- (Vlč.)

čeština, ž. = česká řeč; -*nář* [-*nářka*], -e, m. = kdo učí češtině n. se obírá se studiem češtiny

češtití = mluvit česky (hlav. okázale); č. koho, co = počesťovat (říd.); slož. dokon. po- koho, co = učiniti českým, vtisknouti čes. ráz; po- se = stát se český, vzít na sebe čes. ráz; z- cizí slovo = přizpůsobiti češtině; z- knihu = přeložiti do češtiny (říd.); -*češťovati*, slož. nedokon. po-, z-; *češťovati*, opak.

češule, ž. = miskovitý obal plodů, na př. u žaludu; zdrob. -*lka*, -lek, ž.; též = chocholka

četa, ž. = malý oddíl, hlouček, vojenská... jednotka; *četař* [-*řka*], -e, m. = velitel čety

četba, ž. = čtení s významem dějovým: četba básní, románů, Březiny atp.; s významem konkrétním = to, co se čte, články, knihy atp., čtivo

*četina, ž. (souvisí se štětina) = chvojí, jehličí (lid.); u Bezr. *četyna*; zdob. *četinka*, ž.

*četivo, stř. = čtivo

četka, ž., vzniklo čtením zkratky ČTK. = česká tisková kancelář

*četlný = co se dobře čte

četně, v. četný; *četněkrát(e) = mnohokrát

*četnice, ž. = četníková žena (lid., Baar); *četnický* [-ctví], příd. k četník; *četnictvo*, stř. hromad. = četníci, četnický sbor; *četník*, -a, m. = člen státního strážného sboru vojensky organizovaného: přenes. být jako četník = slídivý, přísný (lid.), chytrý jako četník (t.)

četný [-ně; -nost] = mnohý, hojný: -ná návštěva, -né chyby atp. (z RK.); ústav je četně navštěvován = má mnoho žáků; lázně jsou četně navštěvovány = mají mnoho hostů

*četový, příd. k četa: č. strážmistr (Jir.)

četyna, v. četina

čevapčína, -e, ž., jihoslovan. národní jídlo, opékané masové šišky; též *-pčik*, -u, m.

čhý, v. čehy

či || zříd. *čili*, 1. větná a členská vylučovací spojka v druhé části tázacího souvětí: mám tam jít, či nemám?; je to pravda, či není n. či ne, zastar. čí(li) nic; být či nebýt?; půjdeš tam dnes či zítra?;

2. citová částice v otázce samostatné; vyjadřuje rozpaky, nejistotu: Myslím, že je to jinak. Či bych se mýlil? = že bych se mýlil? (rozpaky, nejistota). — Slibil, že přijde dnes. Či až zítra? = že by přišel až zítra?;

3. řidčeji a méně s p r á v. m. (a)nebo, neboli ve větách a spojeních netázacích: zastihneš mne doma či na procházce; nauka o krásnu čili estetika

čí, 2. p. čího atd. jako pěší, zájm. přivlastňovací ke kdo, tázací a vztažné: či je to chlapec, holka,

dítě? (mor. čích); za či zahradou je to pole?; do čích rukou to přijde?; čích zájmů se to týče?; či chléb jíš, toho píseň zpívej; nevíte, čího ducha jste (bibl.); náladové *číze*: číze je to děvče? (překvapení)

čibr || *čubr*, -u, m., z lat. *cyperus*, rostlina (saturej)

čibuček, -čku, m. zdob. k

čibuk, -u, m., z tureč. = dýmka s krátkým vodorovným troubelem, lulka; *čibukový*, příd. k čibuk

čibuz, -e, ž., ves v Č.

čic, citoslov., kterým se odhánívá kočka

I čiča, -či, m., srb. = strýček

II čiča, -či, ž., domác. tvar ke kočce; nadávkou o ženě

*čičery, ž. pomn. = okolky, círáty (lid.)

čiči || *čičí*, citoslovce, kterým se volá na kočku; v dětské mluvě = kočka; z toho *čičík*, -a, m., *čičinka*, -nek, ž.

*čičira, obyč. pomn. -ry = čičery, titěrnosti

čičlzebea..., v. *cicisbea*

čička, ž., zdob. k II čiča

*čičmatí se = muchlati se (lid., Jir.)

čičorka, -rek, || zdob. *-rečka*, -ček, ž., rostlina

čidlo, -del, stř. = smyslové ústrojí

číhač || *či-*, -e, m. = kdo číhá; *číhačka*, ž. = číhání, okukování (lid.); = krátká dýmka (Baar);

číhadlo, -del, stř. = past, síť na ptáky a místo, kde se číhá;

číhal, -a || zdob. *číhálek*, -lka, m. = kdo číhá;

číhaná, -né, ž. = číhání na zvěř: býti na číhané, jíti na číhanou; býti na -né, též = ostražitě dávat pozor na někoho, na něco, sledovati (lid.);

číhař, -e, m. = lovec ptáků;

číhařiti, = obíratí se s čízbou;

číhařský [-ství]: -řská bouda. (Jir.)

čihatí = ostražitě, bděle, v úkrytu čekat: č. na koho, nač (na při-

hodnou chvíli, dobu, na vhodný okamžik), na zvěř; číhá naň nešťěstí = čeká naň, hrozí mu; = čouhat (říd.); slož. dokon. *na-se* (dlouho); *po-* si na koho = počkat; *vy-* koho, co = vyslídit;

čihávati, opakov.;

v. čihnouti

čihátko, -tek, stř., v loutkářství = kruh, v kterém Kašpárek cituje duchy

čihavý [-vě; -vost] = pátravý, slídivý

***čihnouti**, -hl, -hnuv, -hnutí, dokon. k číhati = nahlédnouti; slož. dok. *vy-* = vyčíhat;

-*čihovati*, slož. nedokon. *vy-*: dva lišáci vyčíhují příhodnou chvíli = číhající na... (Majer.)

čichošť, -tě, ž., ves v č.

čihy, v. čehy

čich, -u, m. = smysl, kterým vnímáme vůni a zápach; jemný čich, přenes. o bystrém a správném rozpoznání, postřehu, tušení něčeho (lid. a hovor.); jíti, poznati něco po čichu = podle vůně n. zápachu, i přenes.

čichati = čichem vnímat, cítit; č. ke květině atp. = vtahovati do sebe vůni květiny, vonět k ní; přenes. č. v něčem úskok atpod. = tušit, cítit (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se něčeho; *o-* co = ovonět; přenes. = obhlédnout, okouknouti, vyzvěděti (zhrub.); *vy-* co, přenes. = vyčíhat, -slídit, -pátrat (lid. a hovor.); prostě dokon. *za-* = čichem postihnout, ucítit (nové a říd.); *čichávati*, opakov.; slož. nedokon. *o-* = obhlížet, vyzvídat (zhrub.); *vy-* = vyprchávati; v. čichnouti

čichavec, -vce, m., ryba

čichnouti, čichl, čichnuv, čichnutí, dokon. k čichati: č. si = přivonět si; *na-* něčím = býti tím cítit; přenes. *na-* novými směry... = být proniknut, nasáklý; *při-* si k čemu; *s-* se = spojití se (lid.); *vy-* = vyprchat; pře-

nes. vyčichlé umění = zastaralé, přežilé (hovor.)

čichový, příd. k čich: č. pocit, smysl

***čik** || *džig*, -a, m. = kousek cigarety, doutníku, oharek (vulg.)

čikolá(v) = přivlastňov. zájm. neurčité s odstínem libovольnosti = nezáleží na tom či

***čikoš** || -oš, -e, m., maď. = pastýř koní; = hrubec; druh čapky

čile, v. Chile; **čile**, v. čilý

čilil, v. či

čilimník, -u, m., keř; -*kový*, příd. k tomu

***čiliti se** = rozčilovati se (vulg.); slož. *rozčiliti* koho, se (lid. -čít-) = rozzlobit, rozrušit, rozhorlit se, vzplanout; *rozčilený* [-ně; -nost] = rozzlobený...; *rozčilovati*, nedokon.

čilko, stř., zдроб. k čelo

***čillo**, 1. stř. = čilost, čilý život; 2. příslov. = čile; *čilost*, v. čilý;

***čiloun**, -a, m. = čilý člověk, podvodník

čilský, v. Chile

čilý [-le; -lost] = kdo čil, čije, čiperný, hbitý, živý atp.: č. člověk, duch, ruch, odbyt (zboží), -lá poptávka, čile pracovati

čím, přísloveč. 7. p. od co = oč, v *čím* — *tím*: čím více, tím lépe; čím více chodíš, tím je to horší atpod. Je-li při čím — tím jedno sloveso, tím se vynechává: prší čím dál, tím více || prší čím dál více; pracuje čím dál, tím hůř(e) || p. čím dál hůř (čím dál má tu význam pořád = prší pořád víc...); podob.: ty úlohy jsou čím dál, tím horší || čím dál horší; přicházeli do krajin čím dál pustějších

čím || *čím* || *čimčara(ra)*, citslovce vystihující ptačí, hlavně vrabčí křik;

čim, -ě n. -i, ž., ves v č.

číman || řídč. *číman*, *čimón*, -a, m. = čiperný člověk, chlapík, (lid. a hovor., z hantýrky); zдроб. *čimánek*, -nka, m.

Čimboraso «-so», stř., hora; symb. velikosti, ohromnosti (lid.): překvapení veliké jako č. (šmil.)

čimčara(ra), v. čim; *čimčarati* || čast. -rovati = vydávati zvuky čimčara, cvrlikat

čimišník, -u, m., rostlina

čím — *tím*, v. čim

čimyšl, -e, ž., ves v č.

čin, -u, m., 1. = skutek: vykonati, provést č.; hrdinský, záslužný, šlechtitný č.; 2. čin = hodnost, z ruš.

***čina** || *činěnice*, ž. = nepohoda, nečas (nářeč.)

čina, ž., stát; *čínan* [-nka], -a, m. obyvatel Číny

činaný, *činčaný*, v. čananý

činči, dět. citoslov. vyjadřující libost, krásu

činčila, ž., hlodavec, kožíšina z něho; -lový, příd. k tomu

činek, -nku, m., z něm. Schiene = tyč u stavu, na které se upevňují nitěny

činelista, m. = kdo bije na činely; *činely*, -lů, m. pomn. || zříd. -l, ž. pomn., z ital., hudeb. bicí nástroj. talíře

činěnice, v. čina

činidlo, -del, stř. = látka silně reagující; = čistící prostředek

činitel [-lka], -e, m. = kdo něco činí, vykonává, kdo n. co má význam, vliv při něčem (faktor): veřejný činitel; hlavní činitel ve spolku; krisi způsobili různí činitelé (= okolnosti, příčiny); v aritmetice č. = společné jméno násobence i násobitele; -telský: jména -telská (učitel, rádce...) = označující činitele

činiti = konat, dělat, působit, jednat: č. dobrý... dojem, č. si nároky..., častěji dělat; č. pokání; co mám činit?; č. díky (zastar.); č. komu za pravé = býti spravedlivý, neubližovat (šmil., zastar.); činím tě pozorna = upozorňuji tě (zastar.); svědomí mu činí výčitky; činiti si výčitky;

činiti výjimku, obyčej. býti výjimkou;

mám, nemám s tím, s ním co činit || dělat = netýče se mne to, nestýkám se s ním; to nemá s tím co činit || dělat = to s tím nesouvisí;

činí to tolik a tolik = dělá, je to dohromady;

činiti v koželuž. = vydělávat; č. = řídit, vyvádět; č. komu = plísňiti jej (říd.);

v běžném významu pracovati zpravidla činiti nebývá: konati, dělati práci, pracovat úlohu atp., nik. činit;

č. se, = tužiti se, pilně pracovat, namáhati se, přičiňovati se; činí se mi = zdá se mi (Holeč.); slož. dokon. *do- se čeho = dopustiti se; od- křivdu... = napraviti; při- poznámku... = připojit, přidat (kníž.); při- se, dokon. k činiti se = pilně vykonati práci...; při- se oč, aby... = vynasnažiti se; u- = vykonat, udělat...: u- chybu, návrh...; cos to učinil?; učinil jsem dobře, že...; učinilo to dobrý dojem; vy- komu = vyplísňiti jej; vy- kůži = vydělat; -čiňovati, slož. nedokon. od-, při- se, vy-; čintvati, opakov.

činka, -nek, ž., z něm. Schiene n. spíše z franc. = spojené dvě koule jako tělocvič. nářadí

***činkovati** = „činit“, vyvádět, řídit

činkvečento, v. cinquecento

***činnlivý** = příčinnlivý (šm.)

činně, v. činný

činnost, -i, ž., k činný = práce, učení, hra, působení, soubor různého jednání: bohatá, rozsáhlá, úřední č.; č. rozvíjet, vyvíjet; č. spolku; uvést stroj v č.;

činnostné, stř. = přídavek k platu v činné službě, obyč. činnové; **činnostní**, příd. k činnost, na př. č. požitky; č. páka (odbor.)

činný [-nně] = vykonávající činnost, pracující, čilý, dělný, účastnící se, projevující činnost: č. člověk, člen spolku, činná škola;

- vědecky, literárně činný; činná služba == sloužení, vykonávání služby, úřadu; č. stav vojska = počet sloužícího vojska; v mluv. č. rod proti trpnému; účastniti se činně čeho
- *činoherec**, -rce, m. = činoherní herec;
činoherní, příd. k činohra: č. představení, soubor; **-ník*, -a, m. = činoherní herec, kdo se obírá s činohrou;
činohra, -her, ž. = divadelní hra mlouená (proti opeře...)
- *činoplň** život = plný činů, plodný, čínorodý (K. Kálal)
- čínorodý** [-dě; -dost] = „rodící“, tvořící činy, tvořivý, účinný, plodný: č. život, -dé nadšení
- *činosilný** = silný k činům, v činech (šm.)
- činovaný** || -vatý = tkaný ze tří nití (odb.);
čínovať, -ti || -tina, ž., tkanina, cvilink
- čínovati**, v. číniti
- činovatina**, v. čínovať; -tní, příd. = z čínovati;
činovatý, v. činovaný
- činovné**, -ho, stř. = přídavek k platu úředníka v činné službě; *činovní* přídavek = činovné;
činovnický = úřednický (rus.), u nás = spolkový; -ctví, stř. = rus. úřednictvo, úřady; -ctvo, stř. hromad. = činovníci;
činovník, -a, m., z ruš. = úředník, u nás = funkcionář spolku
- čínský** [-sky], příd. k čína; -ská zeď = ochranná zeď v sev. Číně; symb. přehrad, propastí, velkých rozdílů, společen., kulturní uzavřenosti, osamocení, zpátečnickství: -ská zeď mezi lidem a šlechtici; -ská zeď našeho kulturního života; -ské zvyky = zpátečnické (Holeč.); čínský jazyk neboli *čínština*, ž.
- *činuchtivý** = chtivý činů;
- *činuplný** = činoplň
- *činžácký**, příd. k činžák = jako činžák, jako v činžáku;
činžáček, -čku, m., zdob. k
- činžák*, -u, m. = činžovní dům (lid. a hovor.);
- *činžákový** život = v činžácích činže, ž., z něm. Zins = nájemné z bytu;
činžovné, stř. = dávka z činže, přídavek k platu jako příspěvek na činži; *činžovní* dům, daň
- čipek**, -pku, m., zdob. k čep = jazýčkovité zakončení měkkého patra; č. děložní, část dělohy; č. objímavý, rostlina; přenes. č. = něco podobného čípku: č. do nosu, na ucpání, na zastavení krve; č. = zátka (nářeč.)
- čipera**, m. = čiperný člověk; zdob. -rka, -rek, m. || ž.; *čiperný* [-ně; -nost] = hbitý, čilý, svěží, čerstvý, na př. hoch; č. vzduch (lid. a hovor.); bylo -ně, -no (Jir.)
- *čipka**, -pek, ž. = krajka (slov.)
- čipkatý** || *čipkovitý* = podobný čípku;
čipkový: -vé r = vznikající chvěním čípku, nikoli špičky jazyka
- čiplenka**, -nek, ž. = srnka před prvním oplozením (mysliv.)
- čirik** || *čírík*, citoslov. vystihující ptačí šveholení, švitoření;
čirikati || -řikati, -řikati = vydávati zvuk čirik, šveholiti, štěbetati; -kavý hlas, zpěv; -kavka, -vek, ž. = koroptev (žert.)
- čírka**, -rek, ž., vodní pták
- *čiro**, stř. = čirost, čirý prostor;
**čiročerný* = úplně černý;
čiročirý, zesl. čirý = úplně čirý
- čirok**, -u, m., travina
- čirost**, v. čirý
- *čirozlatý** = jen ze zlata
- čirtě**, -těte, stř. = „čertovo dítě“, nezbeda, neposeda
- čirůvka**, -vek, ž., houba
- čirý** [-ře; -rost] || **čír* (Má., Čech) = čistý, průhledný, pouhý, úplný, naprostý: čirá voda, tma, noc, náhoda, (ne)pravda, závist, -ré bláznovství
- čiry čáry** || *čiryčáry*, ž. pomn. = škrábanice, čmáranice
- čiridlo**, -del, stř. = látka na čiření

čirík, *čiríkati*, *-řikati*, v. čirík;

čiríkot, -u, m. = čiríkání

**čirínčeti* = čiríkoti

čirítí = dělati čirým, čistit (odb.)

**čirítí* zuby = štířítí, cenítí (nář.);

č. se = zubiti se (t.);

**čirřot*, -u, m. = čiríkání (Rals)

čís, zájm. = čísi (básn.)

čís, -u || *číz*, -e, m. = morek (zastar., Jir.); v. číšek

čísati = česati (říd.), zprav. slož. nedokon. *pro-* = pročesávati (So.); *roz-*, *vy-*

číselka, -lek, ž. = číselná hádanka;

čísélko, zdrob. k číslo (Ner.)

číselník, -u, m. = deska hodin, hodinek s číslicemi, ciferník

číselný [-ně], k číslo = vyjádřený číslem, co do počtu, počtem: č. poměr...; = vyjadřující číslo: č. výraz, -né slovo; -ně co vyjádřiti = v číslech; -ně značný... = počtem

čísí, přivlastňovací zájm. neurč. = nevím, neví se či

číslíce, ž. = označení čísla v písmě (v tisku), cifra; *-cový*: -vé písmo; zdrob. *číslíčka*, -ček, ž.

číslíčko, stř., zdrob. k číslo (Staš., Olbr.)

číslo, -sel, stř., 1. = počet, množství: bylo jich tam bez čísla = bez počtu, mnoho (zastar.); 2. = měna: groš rázu (ražení) a čísla českého (zastar.); 3. = početní množství: č. celé, desetinné, nekonečné pomyslné atp.; domovní, popisné č. atp.; volební č. = určený nejmenší počet hlasů ke zvolení; č. (měsíce) = datum: = část slavnosti atp.: hudební, zpěvní č.; = jednotlivý spis, výtisk novin, časopisu

číslovací = na číslování, na př. stroj; č. stroj, razítko neboli *číslovač*, -e, m. || *číslovačka*, -ček, ž. || *číslovadlo*, -del, stř.

číslovati = opatřovati číslem; slož. dokon. *o-*; *pře-* = znova *o-*; *číslovávati*, opak.; slož. nedok. *o-*, *pře-*; *vy-* = vyjadřovati číslem

číslovka, -vek, ž. = slovo číselného významu (pět, deset, sto...);

číslovkový: -vé výrazy

čísnouti, -sl, -snuv, -snut(i), dokon. k česati = hrábnout, přejet hřebem...; = uhodit, praštit (lid.); = ošidit (t.); slož. dokon. *pro-*, *při-* si vlasy, se, *roz-*...; *roz-* strom = rozštípnout (Vr.)

***čístavina**, ž. = místo ve vodě, kde není rostlinstvo

čístcový, příd. k čístec = cínový (zastar.);

čístec, -tce, m. = cín (zastar.), stř. = očístec; = žumpa; rostl.

čístě, *čístějši*, v. čistý

čísti, čtu, čteš..., čti, čtěme, čtěte, čta, čtouc..., čet, četši, přič. četl, nik. čtl, čtla, čtlo, mn. čtli, čtly, čtla || četla atd., čten(i), chyb. čtên(i);

1. = vnímat a chápat psaný jazykový projev: č. knihy, č. si v knize, v novinách (zastar. na knize); č. mši, obyčej. sloužit; č. komu levity, latinu (šimáč.) ... = plísňit jej, dělat mu výčitky (lid. a hovor.); č. = přednášet na universitě; v. čtení; přenes. = pozorovat, usuzovat, hádat, předvídat: č. někomu něco na tváři, na očích, č. ve hvězdách; č. komu myšlenky, v čích myšlenkách;

2. = počítat (zastar.): vlk i čtené (= počítané ovce) běře (přísl.); zprav. jen ve slož.; slož. dokon. a) ve význ. 1.: *do-* knihu, mši (do konce); *do-* se něčeho = při četbě se dovědět; *do-* se, že...; *na-* se (mnoho); *po-* si (trochu, dovůle...); *pro-* co = celé pře-; *pře-* knihu..., prostě dokon.; *při-* komu dílo, co za zásluhu = přisoudit, přifknout; *roze-* co = začít číst, ale nedočíst; *vy-* co z knih = dovědět se, osvojit si z knih (ne ze zkušenosti); je to vyčteno z knih; *vy-* co z čeho = usoudit, vyrozumět; *vy-* co komu = vytknout, nepřát; *za-* se do knihy = horlivě se oddati

čtení, porozumět knize až po delším čtení;
 b) ve význ. počítati: *od-* || čast. *ode-* co od čeho = odpočítat; *při-* co k čemu = připočítat; *se-* co = spočítat; **dopo-* co = dopočítat; **dopo-* se = dopočítati se; *napo-* = napočítat; *odpo-* = odpočítat; *propo-* = propočítat; *přepo-* = přepočítat; *připo-* = připočítat; *rozpo-* = rozpočítat; *spo-* = spočítat; *vypo-* = vypočítat; *zapo-* = započítat;
čítati, opětov., v. tam
 čisticí = na čištění, na př. prášek;
čistič, -e, = kdo čistí, přístroj na čištění; *-čka*, -ček, ž. = žena něco čistící, stroj na čištění;
čistidlo, -del, stř. = prostředek, přístroj na čištění
čistík, -u, m., rostl.
 *čistilčik, -a, m., z rus. -lščik = čistilč
 *čistina, ž. = „čisté místo“, mýtina
 čistírenský, příd. k *čistírna*, -ren, ž. = místnost, závod, kde se čistí
 *čistitel, -e, m. = čistilč (Ner.)
 čistiti, čistěn(i) = dělati čistým, zbavovat nečistoty, prachu, skvrn, špíny, příměsků ap.: č. šaty, obuv z prachu..., ránu; hvězdy se čistí = padají (lid.); obloha se čistí = vyjasňuje se; č. koho, přenes. = omlouvat, ospravedlňovat; slož. dokon. *do-* co = dokončiti čištění; *na-* se čeho (mnoho); *o-* co, koho, se z prachu...; *o-* se z podezření = ospravedlnit; *pro-* co = uvnitř, skrz naskrz *o-*; voda se pročistila; *pře-* = znova *o-*; *vy-* co z prachu...; *za-* něco ušitého = obšít, aby se to netřepilo; *zne-* = učinit nečistým, zašpinit...; *-čiškovati*, slož. nedokon. *do-*, *o-*, *pře-*, *vy-*, *za-*, *zne-*; **z-* (Elp.); *čistívati*, opakov.; slož. nedokon. *na-* se čeho (mnoho)
 čistítka, -tek, stř., zdrob. k čistidlo = nástroj, předmět na čištění

čistívati, v. čistiti;

čistivý = schopný čistiti

*čistka, -stek, ž., rus. = čištění, zkoumání polit. spolehlivosti úředníků, straníků; = čištění na vojně; = očistná činnost (říd.)

čisto, jmenný tvar od čistý, 1. stř. = čistota, jas (říd.); zprav. jen v příslovečných obratech: *dočista* = úplně, docela; *na čisto* něco opsati || *načisto* nic neuměti... = docela nic, pranic (lid. a hovor.); *z čista jasna* = náhle, neočekávaně; z č. j. uhodilo, odejít, vrátit se...;

2. příslov. = čistě (ojediň.)

čistočistě, -stý = úplně čistě, úplně čistý

čistokrevný || **-ní* [-ně; -nost] = mající čistou krev, na př. kůň, pes; přenes. č. Hanák... = pravý, plnokrevný

*čistonitý [-tě] (stč.): -té nic = úplně, naprosté nic, pranic (Čech); -tě holý = úplně, naprosto, docela (Sez.)

čistopis, -u, m. = opis na čisto, čistý opis

*čistoskvoucí = čistě skvoucí

*čistosrdečný [-ně; -nost] = dobro-srdečný

čistost, -i, ž. = čistota (ojediň.); č. peněz = poměr stříbra a mědi (odbor.)

čistota, ž. = to, že je někdo čistý, něco čisté, čistý stav: č. rukou, zubů, těla...; udržovati co v čistotě; č. jazyka = ryzost;

čistotný [-ně; -nost] = zachovávající, milující čistotu, jí dbalý (člověk); = mravně čistý (říd.); o věcech = čistý, udržovaný v čistotě...: -ná jizbička (Ner.) atp. (říd.); = úplný, naprostý (říd.); *čistotymilovný*, nečes. m. čistotný

čistoučký (-stouč-), -loucký = zcela čistý

*čistovanitě = čistonitě (stč., Wint.)

čistší, v. čistý

čistý [-tě; -t, -ta...] = jsoucí beze špíny, bez prachu, bez kalu, bez poskvrny, hmotně i přenes.: č.

stůl, čisté ruce, prádlo; čistý papír = nepopsaný; č. vzduch = jasný; čistá voda = nezkalená; č. krev, rasa = nesmíšená; čisté zlato... = bez přimíšeniny jiného kovu; č. pravda = pouhá, úplná; č. láska = dokonalá, nesobecká; čistý příjem (proti hrubý), důchod, zisk; čistá práce = dokonalá, jemně provedená; ironic. čistý otec... = „pěkný“, špatný; č. ptáček = povedený; čisté svědomí = nezatížené ničím; čistý štít = čisté svědomí, neposkvrněné jméno, -ná pověst; čistá panna = poctivá, nevinná; mítí čisté ruce, přenes. = býti poctivý; býti čistý = bez peněz (lid. a hovor.), nic neumět (student.); čistý statek... = bez dluhů; č. tón = bez pazvuků; čistý čeho, od čeho: č. kouře (Ner.)... (říd.); jmenné tvary čist... jen zříd. kniž.; v. čisto; umýti se čistě; č. oblečený, č. zpívati; celá dědina byla čistě svoje (Ner.) = úplně svá, osobitá; č. české slovo = ryze; 2. stup. *čistější* || *čistší* [*čistěji*] *číše* || básnic. *číš*, -še, ž. = koflík, pohár na pití; č. utrpení atp. *číšek*, -šku, m. = morek atp. (zastar.); ze stč. čies = tuk, morek *čičeti*, čičí, z něm. zischen = fučet, foukat: okny, dveřmi sem čičí; ze slují čišelo chladem || obyč. číšel chlad; sníh čičí = je jej cítiti, voní (Jir.); pára čičí = syčí (šim.); přenes. čičí z něho nenávisť, nepřátelství, čičí to zpátečnictvím ... = vane, je z něho, z toho cítiti; *čičivati*, opakov.; *čičivý* [-vě; -vost] = čičící, studený, mrazivý *čička*, -šek, ž., zdrob. k číše; přenes. = lůžko (miska) obalující květy; *čičkovitý* = podobný číše *čičnický* [-cky; -ctví], příd. k *čičník* [-nice], -a, m. = sklepník,

kdo obsluhuje v hostincích... hosty
-*čišovatí*, v. čistiti
čita, ž., z angl. cheetah = gepard asijský; *čita*, ž., město
čítací, příd. = počítací (přístroj); č. kniha = na čtení, čítanka (zastar.); č. známka = záložka do knihy (Čech); č. zkouška v divadle = čtená (Ner.); v. čtecí
čítač, -e, m. = kdo počítá; = čítací přístroj neboli **čítadlo*, -del, stř.
**čítalnice*, ž. = čítárna (Ner., podle jihoslovan.)
čítanka, -nek, ž. = kniha na čtení, školní pomůcka podávající vybrané stati z různých spisovatelů na čtení, výbor ukázek z jediného spisovatele; -*kář*, -e, m. = sestavovatel čítanek (hovor.); -*kový* [-vě] = pro čítanky, v čítankách; = jako v čítankách, nepřiliš cenný, prostoduchý, šablonovitý (báseň, moudrost...) || -*kovitý* [-tě]
čítárenský, příd. k čítárna: č. řád ..., -*renství*, stř. = čítárenské zřízení;
čítárna, -ren, ž. = místnost na čtení časopisů a knih
čítatel, -e, m. = číslo ve zlomku (nad čarou) vyjadřující počet lomených jednotek; stč. = čtenář; s tímto významem v mluvě rus. legion. (z ruš.);
**-telný* = čitelný
čítati, opětov. k čísti, a) ve význ. 1: čítati básně...; slož. nedokon. *do-* knihu... = dokončovatí její čtení; *do-* se v novinách... = čtením, při čtení se dovídat; *na-* se (mnoho); *před-* co komu = čísti pro něho, že jen poslouchá; *při-* co komu, čemu = prisuzovat; *vy-* co z čeho = vyrozumívat, usuzovat, dohadovatí se; *vy-* co komu = nepřát, vytýkat; — b) k čísti 2. = počítati; = domnívatí se, souditi (lid.); čítati na koho, nač, s kým, s čím = počítat, v. dále;

slož. dokon. *do-* se || čast. *dopo-* se čeho = dojít k správnému počtu, výsledku; *na-* se || čast. *napo-* se (mnoho), *odpo-* co od čeho; *pře-* || čast. *přepo-* co = znovu spočítat; *připo-* co k čemu; *roz-* || čast. *rozpo-* co = rozvrhnout číselně; *s-* || čast. *spo-* = sečíst; *vypo-* = vypočíst; *zapo-* co do čeho; *nedokon.* *od-* || *ode-* co od čeho; *po-* = obírat se s čísly, vyjadřovati čísla, číselně; přenes. *po-* koho k nejlepším znalům = řadit..., považovat, pokládati za jednoho z nejlepších znalců; *po-*, *že...* = soudit, mínit; *po-* s kým = společně s kým; přenes. *po-* s čí pomocí, s kým, s horšími poměry = spoléhat na čí pomoc, na koho, pamatovat na koho, na horší poměry (nepříliš vhodné pro různost významů); *s-* || *se-* co (dohromady); —

c) čítá 20 let..., s p r á v. je mu; město čítá tolik a tolik obyvatelů, s p r á v. má;

čítávatí, opakov.; slož. nedokon.

a) *na-* se (mnoho); *před-* komu; *při-* co komu; *vy-* co komu;

b) *dopo-*, *napo-* se (mnoho), *odpo-*, *přepo-*, *připo-*...

čitelný [-ně; -nost], původ. = číjící, cítící, co lze čítí, cítit, pozorovat, znatelný: č. symptom (Masar.), dnes obych. = co se dá číst, přečíst: čitelné písmo, -ný rukopis

čítí, číji, číješ, číj, číje, -jíc, čil, čít(i) = vnímati smysly; čast. = čichat, cítit (říd. zastar.): čítí fial vůni (Bezr.); nemohu ho ani čít = cítit, vystát (hovor.) || lid. *čout*; čítí v čem úskok... = tušit (hovor.); slož. dokon. **po-* = pocítit (Herrm.); *u-* = postřehnouti smysly, ucítit

čiv, -u, m. || *čiva, ž. = nerv;

čivní = nervový;

*čivnost, -i, ž. = chápavost čivy (št.-Mar.)

*čivný = číjící;

čivost, -i, ž. = schopnost čítí, mít počítky (odbor.);

*čivový [-vě]; = čivní;

čivstvo, stř. hromad. = nervová soustava, nervy;

čivý = schopný míti počítky (odbor.)

I číž, v. čís

II číž, -e, m. = čížek (kniž.)

čížba, ž. = chytání ptactva do ok, do sítí apod.; *čížbář* || -bař, -e, m. = kdo provozuje čížbu, ptáčník; -řský [-řství]; *čižebné*, stř. = poplatek za čížbu; **čižebník*, -a, m. = čížbář

čížček, -čka, m., zdrob. k

čížek, -žka, m., pták;

čížek, -žka, m. = Čech (hanl.);

čížiček, -čka, m., *čížík*, -a, m., zdrob. k čížek;

**čížiti* = provozovati čížbu;

čížkovitý = podobný čížkovi;

čížkový, příd. k čížek

čížma, -žem, ž. = vysoká bota (slov. z maď.); *čížmář*, -e, m. = výrobce čížem; -řský || podle slov. -řský (Němc.), příd. k tomu;

čížmička, -ček, ž., zdrob. k čížma

*čížmo, příslov. = chladno (Svět.)

*čkáti = čekati; -čkati, -čkávatí, v. čekati

čkyně, ž., ves v Č.

článeček, -čku, m., zdrob. k článek

článek, -nku, m., 1. = člen, část, oddíl, odstavec něčeho složeného (prstů, řetězu, víry, zákona); 2. = menší pojednání, stať v časopise, ve sborníku, v učebnici, v novinách; 3. zdroj elektrického proudu: galvanický č.;

článekář, -e, m. = kdo píše články;

článekování, stř., 1. dějově = členění..., tvoření hlásek mluvidly;

2. = články řetězu (říd.);

článekovaný [-ně; -nost] = (roz) členěný, tvořený mluvidly; -nost = členitost;

článekovati = dělit na články. členit (říd.); v mluvn. = tvořit hlásky mluvidly, artikulovat; hlásky se článkují; slož. dokon. *roz-* = rozčlenit;

článkoví, stř. hromad. = články (galvanické) baterie; *-kovitý* [-tě; -tost] || *-kový* [-vě] = skládající se z článků, členitý; **-kově* = co se týče článků; *-kovník*, -u, m., druh hoblíku

I **člen** [-nka; **-nkyně*], -a, m. = jedinec spolku, ústavu, společnosti atp. (zastar. úd): člen Sokola, Akademie, politic. strany, komise, divadla, rodiny...; členka Sokola, strany, spolku...; || žena je člen, členem rodiny

II **člen**, -u, m. = článek: č. řady; člen věty, větný = část věty; mluvnický č. (určitý a neurčitý), na př. der, ein v něm.

členěný [-ně; -nost] = rozčleněný, členitý; slyšeti co -ně = zřetelně (Čap.)

**členidlo*, -del, stř. = dělidlo

členitě, v. členitý

členiti = dělit na členy, na části, na odstavce..., rozdělovat, roztržovat; slož. dokon. *při-* co k čemu = připojit; prostě dokon. *roz-* co = rozdělit; *u-* = utřídit; *v-* = pojmut mezi členy, zařadit; *za-*, totéž: *za-* literaturu do západního světa (šalda); *-čleňovati*, slož. nedokon. *při-*, *roz-*, *u-*, *v-*, *za-*; *členívati*, opak.

členitý [-tě; -tost] = rozdělený na členy, na části

členívati, v. členiti

členka, *-kyně*, v. I člen

-čleňovati, v. členiti

členovec, -vce, m. = jedinec ze živočišných kmenů

členský [-sky; -ství], příd. k I, II člen: č. příspěvek = který platí člen; *-ská* prémie = pro členy...; *-ská* spojka = spojující větné členy; *-ství* ve spolku... = příslušnost ke spolku, to, že jsme členem

členstvo, stř. hromad. = členové (spolku...)

**člověckostředný názor* = pokládající člověka za střed světa (Drt.)

**člověcký* [-cky; -ckost; -ctví] = lidský (zastar.): *-cká* podstata,

mdloba (Sez.) ap.; *-ckost* || *-ctví* = človenství, lidské vlastnosti (hlav. dobré), človenstvo

**člověctvo*, stř. hromad. = človenství (Čech)

**člověčenský* [-sky; -ství] = lidský; = nevolnický (říd. zastar.); *-ství* = lidství, lidská přirozenost; = poddanství, nevolnictví; *člověčenstvo*, stř. hromad. = lidstvo (zastar.)

člověčí, příd. k člověk: syn č. (zastar.) = syn člověka; č. intelligence = lidská (Klič.) ap. (kniž.); **člověčice*, ž. = žena;

člověčina, ž. = lidský pach: čichám, čichám člověčinu (v pohádkách); přenes. čichati člověčinu = tušit něco špatného (Herb.); = lidské maso; = lidská přirozenost, lidské slabosti (kniž.);

**člověčisko*, stř. = velký člověk; = člověk (zhrub.)

člověk, -a, m., mn. *lidé*, v. tam = lidská bytost proti živočichu a v náboženství proti bohu; starý, tělesný č. = neobracený, nezměněný č. n. starý život; nový č. = obrácený, změněný č. n. nový život; často se zdůrazněním lidských vlastností, buď slabosti: č. je č. = slabý tvor, podrobený chybám, nebo dobrých stránek: zvítězil, ozval se v něm... č. = dobré srdce..., soucit;

= muž. osoba: byl tu jeden, jakýsi člověk;

= manžel (lid.): to je náš člověk = našinec;

= poddaný (zastar.); dobrý č. = šlechtic (t.);

= každý, kdokoli (něm. man, všeobec. podmět, *n e n í n e s p r.*): tu snadno člověk zabloudí (Kloster.); člověk by ani nevěřil, co sněhu takový barák unese (Ra.); člověk by si nepomyslel, jak je to těžké = nikdo; také o mluvící osobě; člověk neví, co má dělat, co si má o tom myslet; z toho by se člověk zbláznil; člověk se tak

po těch poschodích utento = u-
naví (Ner.);

5. p. člověče (vulg. *čéče*) v otáz-
ce, ve zvolání buď poněkud o-
povržlivě: č., co si to myslíte?
ap., nebo důvěrně, citově, cito-
slovečně: č., to bylo pěkné! ap.

*člověkopis, -u, m. || *člověkosloví,
str. || *člověkověda*, ž. = anthro-
pologie (zastar.);

*člověkovláda, ž. = vláda člově-
ka, lidí

človíček, -čka, m. = malý člověk;
žert. o dítěti; nebylo tam ani člo-
víčka = ani živé duše; opovržl.:
co si ten č. myslí; co si to, člo-
víčku, myslíte; důvěr.: človíčku,
to je krása

*človisko, str. = člověčisko (ojediň.)

*človřda, m. = člověk (vulg.)

člun, -u, m. = malé plavidlo;
člunař, -e || obyč. *člunkář*, -e,
m. = kdo se plaví v člunku;
čluneček, -čku, m., zdrob. k
člunek, -nku, m., zdrob. k člun;
podle podoby člunek u šicího
stroje, tkalcovského stavu, část
květu u motýlokvětých rostlin;
člunkovitý [-tě; -tost] = po-
dobný člunku

člup || zdrob. -pec, -pce || -pek,
-pku, m. = kopec, kopeček, la-
vice u zdi, zídka u peci, pecin-
ka (lid.)

*čmáha, ž. = šmouha (lid.); *čmá-
hovitý = šmouhovitý

*čmachtanice, ž. = čvachtanice

čmár, -u, m. || *čmára*, ž. = čára,
škrt, šmouha; *čmárač, -e ||
čmáral, -a, m. = kdo čmárá,
pisálek; *čmáranec*, -nce, m. =
čára, škrt, rýha; *čmáranice*, ž.
= čmárání, něco načmáraného;
čmáranina, ž. = něco načmára-
ného;

čmárati = dělati čáry, kliky-
háky: č. v knize, po zdi; č. =
nedbale, špatně psát, kreslit;
slož. dokon. *na-* úlohu, výkres,
co nač; *po-* celou tabuli...;

čmáravati, opakov.;

*čmáravý = čmárající;

čmárnouti, -rl, -rnuv, -rnut(i),

dokon. k čmárati; slož. dokon.
na-;

*čmaryka, ž. = čmáranina; *-kář,
-e, m. = škrabálek, pisálek;
*-kovati = čmárati; -ky, -kū,
m. pomn. = čmáry, klikyháky

čmel, -a || -e, m., hmyz; *čmeláček*,
-čka, m., zdrob. k čmelák; *čme-
láči* || *čmeli* med;

čmelák, -e, m. hmyz;

čmelík, -a, m., hmyz; děti jako
čmelíků (Ner.);

*čmeliti se = hemžiti se (jako
čmelové, čmelíkové)

*čmert, -a, m. = čert (lid.)

*čmolouhati, -louchati (se) = tou-
lati se (Jir.)

čmoud || *čmud, -u, m. = dusivý
dým, kouř, čoud, zápach; č. z
lampy; uzené maso je cítiti
čmoudem;

*čmoudil, -a, m. = čmudil;

čmouditi, čmuď, čmouděn(i) =
vydávati čmoud, čadit, čoudit;
= kouřiti dýmku... (zhrub.);
slož. dokon. *na-*; *na-* se (mno-
ho); *za-* = začadit, zakouřit;
čmoudívati, opakov.;

čmoudivý [-vě; -vost] = čmou-
dicí, čadivý || *čmoudný; *čmou-
dový* zápach = po čmoudu

čmonha || *šmouha*, ž. = špinavá
čára, -vý pruh (na obličej, na
papíře atpod.) || *čmouhanec* ||
šmou-, -nce, m.; *čmouhatý*, -ho-
vitý || *šmou-*, příd. = se čmou-
hami

*čmour, -u, m. = saze

čmud, v. čmoud; *čmudánek,
-nka, m. = ohníček; *čmudil*, -a,
zdrob. -dílek, -lka, m. = kdo
čmudí; -dírna, -ren, ž. = za-
čouzená místnost, budova n.
místnost, budova, z které se ča-
dí, kouří;

čmuditi, -děn(i) = čmoudit;
slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*
= začadit, zakouřit;

čmudívati, opakov.

čmuch, -u, m. = čich (zhrub.);

čmuchačka, -ček || -chaná, ž. =
hra na schovávanou (čmuchá se
při ní, hledá);

čmuchal, -a, zdrob. *-chálek*, -lka, m. = kdo čmuchá, slídlil; *-chalský* [-stvi] = slídlilský; *čmuchati* = čenichat (o psu, o zvěři); šmejdit, slídlit (zhrub.); slož. dokon. *do-* se čeho = dopídliti se, vyslídlit; *na-* se (mnoho); *o-* = očenichat; = obhlédnout, prozkoumat (zhrub.); *vy-*, přenes. = vyslídlit; *čmuchávat*, opakov.; *čmuchavý* [-vě; -vost] = čenichající; = slídlivý (zhrub.)

čmýra, ž. = menstruace, perioda, měsíčky

čmýrati = šlmrati (lid.); č. se = hrabati se (Koll.); = šmejdit; = hemžiti se

***čmýř**, -e, ž. || obyč. *čmýří*, stř. = chmýří, chloupky (lid.); zdrob. *čmýříčko*, stř.

čnělka, -lek, ž. = část pestíku zakončená bliznou; v loďnictví = nástavec stožáru u plachetnic

čněti || *čnít*, čnějí || ční = strmět, trčet, zvedat se: hora ční nad město, nad městem; *čnívati*, opakov.; slož. nedokon. *pře-* = přesahovati; *vy-* = trčeti ven z čeho

***čoban**, -a, m. = pastýř

čočar, -u, m., druh víkve

čočička, -ček, ž., zdrob. k čočka

čočka, -ček, ž., luštěnina; v optice = průhledné sklo broušené na způsob čočky; část oka; = málo, nic: dostaneš, víš čočku (lid.); *čočkovina*, ž. = čočková sláma; *čočkoviště*, stř. = čočkové pole; *čočkovitý* = mající podobu čočky; *čočkový*: -vá polévka; *čočovice*, ž. = čočka (zastar.)

čokl || *čukl*, -a, m., pes (z hantýrky a tam z cikánštiny); zdrob. *čoklík*, -a, *čoklíček*, -čka, m. || ***čokrl**, -a, m. (podle něm.)

čokoláda || lid., v dět. řeči *čeku-*, ž., z franc., kakaový přípravek n. nápoj z něho; zdrob. *-dka*, -dek || čast. *-díčka*, -ček, ž.; *-dka* = čokoládovna (lid.); *-dovna*, -ven, ž. = dílna, továrna na čokoládu;

-dový [-vě]: *-dový dort*; = mající barvu jako čokoláda

čokrl, v. čokl

***čoleba**, m. = pokrytec (č.-Chod)

čolek, -lka, m., obojživelník

čór, -a, m. = zloděj (hantýr.)

čorba, ž., turec., též srbské národní jídlo

čoud, -u, m. = čmoud, dým;

***čouđa**, m. = začouzený, usmolný, ušpiněný člověk;

č., ž. = černě strakatá, tmavá kráva

čoudilka, -lek, ž. = čoudící lampa (lid.);

čouditi, čuď, čouzen(i) = vydávati čoud, dým, čaditi, čmouditi; = kouřiti z dýmky... (zhrub.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *u-* = pošpiniti čoudem, ukoptiti || *za-*; *vy-* koho odkud = vypuditi čmoudem; *-čuzovati*, slož. nedokon. *u-*, *za-*; *čoudivati*, opakov. *čoudivý* [-vě; -vost] = čoudící, čadivý

***čouhán**, -a, m. = dlouhán (Med.)

čouhati, lid. podoba m. číhati, jen přenes. = přesahovat, koukat, vyčnívat: čouhá ti něco z kapsy; z rukávů čouhají kostnaté ruce (Ner.) atp.; čouhá mu sláma z bot (lid.), přenes. = je hrubec, nevzdělanec; slož. dokon. *na-* se (mnoho);

čouhnouti, -hl, -hnuv, -hnuti, dokon. = nahlédnout (říd.); *vy-*; *vyčouhlý* = vytáhlý (Ner.);

-čuhovati, slož. nedokon. *pře-* = přečnívati, přesahovati; *vy-* = čouhati;

čouhávati, opak.; *čouhavý* = čouhající; = pátravý: č. výraz (Ner.)

***čoušek**, -šku, m. = zápach

čouti, v. čítí

čpavek, -vku, m., čpící sloučenina dusíku s vodíkem, amoniak; symb. zápachu: židovské město (v Praze) převzalo úkol být čpavkem i fialkou (Ner.);

čpavkárna, -ren, ž. = továrna na čpavek;

čpavkový: -vá voda;

čpavý [-vě; -vost] = čpící, štiplavý
čpěti || *čpíti*, čpí, rozk. čpi, čpěte, přech. čpě, čpic, čpěl, čpění, původ. = štipat, pak hnísti, trápit (Puchm.), obyčej. = štiplavě, dráždivě páchnout, pálit: cibule, česnek, křen, čpavek čpí; čpí to do očí; čpí to podvodem, čpí z toho nezkušenost atp. = zavání, je z toho cítit; slož. dokon. *na-* kouřem... = nasáknout; *za-*, o štiplavém zápachu (Dur.) = rozšířiti se; kořalka z něho začpěla (R. Svob.); *čpívati*, opakov.
črezvyčajka, ž., zkratka *čeka* = črezvyčajnaja komissija (mimořádná komise), býv. komise v Sovětském svazu k potírání proti-revoluce
črt, -u, m. || obyč. *črta*, ž., z rus. čerta = čára, škrt; = malířský, kreslířský náčrtek, skizza; = nástin, drobná próza; — *črtanice*, ž. = črtání; *črtati* = zhruba kreslit, malovat, skizzovat, slovesně zachycovat; slož. dokon. *na-* obrázek; *črtnouti*, črtl, črtnuv, črtnut(i) = škrtnout; zprav. slož. dokon. *na-* = načrtat; *črtavý* [-vě; -vost] = črtající; -vosti = načrtané drobnosti (LidNov.)
**čtecí metoda* = m. čtení
**čtena*, m. = písmeno (zastar., Heyd.)
čtenář [-řka], -e, m. = kdo (rád) čte; *čtenářský* [-ský; -ství], příd. k tomu: č. spolek, -ská vášeň; -ství = záliba ve čtení; *-řstvo*, stř. hromad. = čtenáři
čtení, stř., podst. jm. k čísti, 1. dějově: č. knihy, myšlenek...; č. = universitní přednáška; slovo, místo v rukopise má různá čtení = obměny, varianty; odtud různočtení; 2. = to, co se čte, kniha atp., čtivo, četba; zdrob. *čteníčko*, -ček, stř.
**čtenka*, ž., zdrob. k čtena

***čtí** = lačný (staroč.): na čtí trobu = na čtí útrobu, na lačný žaludek (Jir.);
**čtitroba*, ž., z čtí útroba = lačný žaludek (staroč., Čech)
čtivo, stř. = četba, čtení 2. (hovor.);
**čtivý* = co se rádo čte (novinář.)
ČTK., viz četka
čtrnáct || zastar. -cte, n i k o l i -st, -cti, základ. číslovka (14);
čtrnácterák, -a, m. = jelen se 14 výsadami na parozích;
čtrnácterý, druhová číslov. k 14 (o tvarech v. čtverý)
čtrnácti- ve slož.:
-členný = skládající se ze 14 členů; *-denní* = trvající čtrnáct dní; *-deník*, -u, m. = časopis vycházející každých čtrnáct dní; *-dílný* = mající 14 dílů; *-letý* = trvající, starý čtrnáct let; *-měsíční* = trvající, starý čtrnáct měsíců
čtrnáctina, ž. = čtrnáctý díl;
čtrnáctka, -tek, ž. = číslice 14 n. 14 osob n. něco označeného číslicí 14 (místnost atp.);
čtrnáctkrát, zbytečně -te, násob. příslov. ke čtrnáct;
**čtrnáctník*, -a, m. = čtrnácterák
čtrnáctý, řad. číslov. ke 14
čtver-, kmen od čtverý, ve složeninách || *čtvero-*, *čtyr-*, *čtyř-*; v. čtverboký...
čtverácký [-cky; -ctví], příd. k čtverák, -a = šelmovský, šibalský; -ctví = čtveračina, šibalství; **-ctvo*, stř. = čtverácký kousek
čtveráček, -čka, m. || -čku, m., zdrob. k čtverák, -a || -u
**čtveračilka*, -lek, ž. = čtveračka
čtveračina, ž. = čtveráctví; zdrob. *-nka*, -nek, ž.
čtveračiti = dělati čtveráctví, laškovat, žertovat, dovádět; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, mnoho); *čtveračívati*, opakov.;
čtveračivý [-vě; -vost] = čtveračící, šibalský, šelmovský

čtveračka, v. čtverák, -a

*čtveračný = čtveračlivý

čtverák, -u, m. = peníz platící 4 krejcare, stará rakous. mince;

čtverák [-račka], -a, m. = kdo čtveračí, šibal, dobrá kopa

*čtveraký = čtverý; = čtvernásobný (Vrchl.)

čtverbočný, -boký || obyč. čtyřboký, čtyř- = mající 4 boky

čtvercovaný [-ně] = kostkovaný; čtvercovati = dělati čtverec, kostky

čtvercovitý [-tě] = mající podobu čtverce, čtvercový

čtvercovka, -vek, ž. = hádanka se čtvercovým složením hlásek

čtvercový [-vě] = mající podobu čtverce

čtverčátko, -tek, stř., zdrob. ke čtverče, -čete, stř. = jedno dítě ze čtyř spolu narozených

čtverčík, -u, m. = typografický výplněk v sazbě; -kovati = vyplňovati sazbu čtverčíky

*čtverdílný = čtyřdílný

čtverec, -rce, m. = obrazec mající všechny 4 strany stejné a kolmo na sebe stojící, kvadrát; = čtvercové těleso, kostka, čtvercový útvar (č. lidí, vojska); = druhá mocnina;

čtvereček, -čku, m., zdrob. k tomu;

čtverečkováný || -vý = kostkovaný; čtverečkovati = dělati čtverečky, kostky, mřížkovat

čtvereční || -ný, příd. k čtverec: č. metr... = čtverec, jehož strana je jeden m, jiná plocha rovnající se takovému čtverci

čtver-hlas || čtvero- || obyč. čtyř-hlas || čtyř-, -u, m. = zpěv čtyř hlasů; -hlas(n)ý || čtyřhlasný [-ně], -hlasový = pro čtyři hlasy, zpívaný čtyřmi hlasy;

-hran || čtyřhran, čtyř-, -u, m. = čtyřúhelník, čtverec (neodbor.); = kostka: trachytové -hrany (Ner.); -hranný [-nně; -nnost] || *-hranatý = mající čtyři hrany

čtverka || čtyřka, zříd. -řka, -rek, -řek, ž. = číslice 4, čtyři osoby pospolu, pokoj... označený číslicí 4; = čtvrtý stupeň školní známky

čtverlist, -u, obyč. zdrob. -lístek, -tku, m. || čtyřlist, čtyř-, -lístek || *čtvero- = čtveřice listků tvořících celek; = čtveřice lidí; čtverlistý, -lístkový || čtyřlistý, čtyř-, -lístkový || čtvero- = mající čtyři listy, listky pohromadě

čtvermo, 1. příslov. = čtyřikrát: č. něco opsati; = po čtyřech, po rukou i nohou;

2. stř. = čtveřice (ojediň.)

čtver-mocný || čtyř-, čtyř- || čtvero-: -né tyčinky = čtyři, z. nich dvě delší, dvě kratší; *-monohý dupot = d. čtyř noh; *-monožec, -žce, m. = živočích se čtyřmi nohami

čtvernásob || čtvero- || čtyř-, čtyř-, příslov. = čtveronásobně, čtyřikrát (zastar.); čtvernásobný || čtvero- || čtyř-, čtyř- [-ně; -nost] = „čtyřikrát na sobě“, čtyřikrát složený, hojnější, větší, silnější: č. užitek, -ná přesila

*čtvernice, ž. = čtveřice (nářeč.)

čtver-nohý || čtyř-, čtyř-, čtvero- = se čtyřmi nohami; -hé zvíře neboli čtvernožec, -žce, m.; čtvernožka, -žek, ž. = čtvernožec (ojediň.); = čtvernohá podnožka || čtyřnožka, čtyř-, čtvernožky || čtyř-, čtyř-, příslov. = po čtyřech

čtvero, stř. = čtveřice: čtvero ročních počasí; čtvero způsobů; čtvero dětí (zastar.)

čtvero-, kmen k čtverý ve slož. || často čtver-, čtyř-, čtyř-:

-barevný || čtyř-, čtyř- = zbarvený čtyřmi barvami;

-hlas, -hlas(n)ý, v. čtverhlas;

*-hlavý = se čtyřmi hlavami;

*-hranný = čtverhranný;

-hrbolk, stř., část mozku;

*-hvězdí, stř. = skupina čtyř hvězd;

-list, -lístek, -listý, v. čtverlist;

-mocný, v. čtvermocný;
 -násob, -násobný, v. čtvernásob;
 -nohý, -nožec, v. čtvernohý;
 -ok, -a, m., sladkovodní ryba;
 -spřež || čtver-, čtyr-, čtyř-, -že, ž. || -spřežení n. -spřeží, střed. = spřežení čtyř tahounů; -spřežení vůz (Jesen.) || *-ný;
 -verší, stř. (Vrchl.) || obyčej. čtyr-, čtyř- = spojení čtyř veršů ve strofu;
 -zpěv, -u, m. = zpěv čtyř osob, skladba pro čtyři hlasy;
 -zvuk, -u, m. = akord ze čtyř tónů, v hudbě septimový akord čtver-rohý || obyč. čtyř- = mající čtyři rohy;
 -spřež, -žení, -ží, -žní, v. čtverospřež
 čtverý, číslovka druhová ke 4 = jsoucí čtyř různých druhů: č. druh, papír, -ré sukno atp.; tvary jmenné: jedn. č. čtvera || -rá, -ru || -rou, -ro || -ré, mn. -ři || -ří, -ry || -ré, -ra || -rá; — klade se u jmen pomnož. i ve významu základním, v 1. a 4. p. zprav. v tvaru jmenném: čtvery dveře, hodiny, noviny, kalhoty, šaty, n i k o l i čtyři; — zpodstat. střed. čtvero, v. tam
 čtverylka, -lek, ž., tanec; -lkový, příd. k tomu
 *čtveř, -i (Vrchl.) || zprav. čtveřice, ž. = čtyři předměty n. osoby pospolu, čtyři geometrické útvary téhož řádu; mlátiti ve čtveřici
 čtvrt, -i, ž. = čtvrtý díl, čtvrtina něčeho: č. roku, života; první, poslední čtvrt měsíce; č. hodiny, je čtvrt na dvě, tři čtvrti na jednu; byl jsem tam do tří čtvrti na jednu; č. města = část: vilová, úřednická č.; č. obilí... = čtvrtina míry; č. ve význ. plošném = čtvrtina míry; č. = nádoba, do které se vejde čtvrt míry; = čtvrtlán, část. čtvrťka; bratr, kamarád z mokré čtvrti = spolupiják
 čtvrták, -u, m. = čtvrt litru (lid.); = čtvrtně (t.);

č., -a, m. = voják čtvrtého pluku (zaniká)
 čtvrtarch, -u, m. = čtvrťka archu; -chový, příd. k tomu
 čtvrtce, ž., vlast. zdrob. k čtvrt = čtvrt míry duté n. plošné (zastar., lid.)
 čtvrtcicero, stř. = čtvrtina cicera, vložka v tiskařské sazbě; -roué písmo
 čtvrtcový, příd. k čtvrtce
 čtvrtěčka, -ček, ž., zdrob. k čtvrťka
 čtvrtěční, příd. ke čtvrtce: č. schůze... = konaná ve čtvrtce
 čtvrtěk, -tka, m. = čtvrtý den v týdnu; Zelený č. = č. před velikonoční nedělí; Tučný č. = č. před masopustní nedělí
 čtvrt-hektolitr, -u, m., obyčej. čtvrt hektolitru; -hektolitrový (běž.), příd. k tomu;
 -hodina, ž. = čtvrtá část hodiny; zdrob. -nka, -nek, ž.; -hodinný || časť. -hodinový: -vá přestávka
 *čtvrtice, ž.: do -ce = čtyřikrát; čtvrtička, -ček, ž., zdrob. k čtvrťka
 čtvrtina, ž. = čtvrtý díl, čtvrt, nejčast. ve smyslu číselném: č. z 8, 16 atd., č. členů, peněz, majetku...; č. plic, kruhu (n i k o l i č. hodiny, měsíce, města...); čtvrtinka, -nek, ž., vlast. zdrob., ale zprav. bez zdrob. význ.: -nka kávy, masa...; čtvrtinový, příd. k čtvrtina: -vá nota
 čtvrtiti, čtvrcen(i) = dělit, řezat, sekat na čtyři díly; č. bočník chleba, poražený kus dobytka; č. člověka při mučení = odtrhávat všechny čtyři údy; č. vlas = dělat něco malicherného (lid. a hovor.); slož. prostě dokon. roz-; -čtvrcovati, slož. nedok. roz-; čtvrtivati, opakov.
 čtvrťka, -tek, ž., vlast. zdrob. k čtvrt = čtvrt, čtvrtina, jen v jistých případech: č. chleba..., krávy, telete...; krájeti jablka na čtvrťky; č. papíru = čtvrt archu; č. kořalky, vína... = čtvrt

litru || č. piva, kořalky = čtvrt hektolitru, čtvrtně; č. v divadle = každá čtvrtá hra, předplacení na ni; č. = čtvrtlán;
čtvrťkař, -e, m. = majitel čtvrtky, čtvrtláník; = závodník v běhu na 400 m;
čtvrťkový, příd. 1. k čtvrtka, o notě; 2. k čtvrtkám (říd.)
čtvrt-kruh, -u, m. = čtvrtina kruhu;
 -lán, -u, m. = čtvrtina lánu; zdrob. **-lánek*, -nku, m.; *-láník*, -a, m. = majitel čtvrtlánu; *-lánový* statek;
 -letí, stř. = čtvrtina roku (léta); *-letní* [-ně] || **-letý* = starý, trvající čtvrt roku, placený za čtvrt roku, vycházející za čtvrt roku (dítě, dovolená, nájemné, časopis); platiti nájemné, vycházeti *-letně* = za čtvrt roku; *-letník*, -u, m. = časopis vycházející čtvrtletně; **-léto*, stř. = čtvrt roku;
 -liberka, -rek, ž., zdrob. k *-libra*; *-liberní*, příd. k *-libra*, -ber, ž. = čtvrt libry;
 -litr, -u, m. = čtvrt litru; *-litrovka*, ž. = *-litrová* nádoba; *-litrový*, příd. k *-litr*;
 -loket, -kte, m. = čtvrt lokte; *-loketní*, příd. k tomu;
**-měsíc*, -e, m. = čtvrt měsíce; *-měsíční* = za čtvrt měsíce, trvající, starý čtvrt měsíce, na př. nájemné, dítě, dovolená (běž.); *-minuta*, ž. = čtvrtina minuty
čtvrtňátko, -tek, stř., zdrob. k *čtvrtně*, -něte, stř. = čtvrtina hektolitru, čtvrtka, čtvrtnice
čtvrtní, příd. k čtvrt, část města: č. lékař... (zastar.); č. událost = ve čtvrti (Neum.); č. nota = čtvrtěová; zpodst. *čtvrtní*, -ního, m. = správce měst. čtvrti (zastar.);
čtvrtnice, ž. = čtvrtně, čtvrtka (lid.); dělo (zastar.);
čtvrtnický, příd. k čtvrtník;
čtvrtník, -a, m. = čtvrtláník; = čtvrtní (zastar.);

č., -u, m. = čtvrt litru (lid.), kruhu (říd.)
čtvrtobrat, -u, m. = obrat o 45°
**čtvrtdenní* = nastávající každý čtvrtý den (Č.-Chod)
čtvrtohorní, příd. ke *čtvrtohory*, ž. pomn., geologic. období, kvaternér
čtvrťový, příd. k čtvrt: -vá nota
čtvrt-petit «-tyt», -u, m. = čtvrtina petitu, vložka do tiskařské sazby; *-petitový*, příd. k tomu;
-rok, -u, m. = čtvrtina roku; *-roční* [-ně] = čtvrtletní; **-ročník*, -u, m. = čtvrtletník;
-století, stř. = čtvrt století;
-stoletý = starý, trvající čtvrtstoletí;
-tolar, -u, m. = čtvrt tolaru;
-tón, -u, m. = čtvrtina tónu;
-tónový klavír, -vá hudba;
**-tucet*, -ctu, m. = čtvrtina tuctu (Č.-Chod);
**-vteřina*, ž. = čtvrt vteřiny (t.); *-vteřinový*, příd. k tomu (běž.)
čtvrtý, řad. číslov. ke 4; jmenné tvary *čtvrta*, -tu, -tem: za půl čtvrtá roku, v půl čtvrtu roku, před půl čtvrtým roku
čtvrt-zlaták || *-zlatník*, -u, m. = čtvrt zlatníku, stará stříbrná mince;
-žejdlík, -u, m. = čtvrtina žejdlíku; *žejdlíkový*, příd. k tomu
čtyr- || *čtyř-*, kmen od čtyři ve slož. || někdy *čtver-*, *čtvero-*, v. tam
čtyráček, -čku, m., zdrob. ke *čtyrák*, -u, m. = čtverák, -u; *čtyrákový* = za čtyrák
čtyr- || *čtyř-aktovka*, -vek, ž. = divadelní kus o čtyřech aktech; *-aktový* kus;
-barevný || *-barvý*, v. čtverobarevný;
-boký, v. čtverbočný;
-cicero, stř. = čtvrtcicero;
-cípý = se čtyřmi cípy
čtyřčátko, -tek, stř., zdrob. ke *čtyřče*, -ete, střed. = jedno dítě ze čtyř spolu narozených

čtyr- || *čtyř-číslo*, -sel, stř. = čtyři čísla (časopisu...) v jednom svazku;
-členný = skládající se ze čtyř členů (rodina...);
-čtvrteční || *-čtvrtní* takt = mající čtyři čtvrtky;
-denní = trvající čtyři dni (kurs, cesta);
-dílný = o čtyřech dílech;
-dobý = trvající čtyři doby, zařízený na čtyři doby
čtyrdohoda || *čtyř-*, ž. = spolek čtyř států (Francie, Anglie, Ruska, Itálie) za 1. světové války;
čtyrdohodový || *čtyř-*: -vé vojsko
čtyr- || *čtyř-domek*, -mku, m. = čtyři domky tvořící celek;
-dukát, -u, m. = peníz platící čtyři dukáty;
**-fackový* klobouk = na čtyři facky;
-hlas, *-hlasný*, *-hlasový*, v. čtverhlas;
-hlavňovka, -vek, ž. = -hlavňová ručnice; *-hlavňový* || *čtyř-* = se čtyřmi hlavními;
-hlavý = se čtyřmi hlavami (drak...); = *čtyřčlenný* (rodina...);
-hodinný || *-hodinový* = trvající čtyři hodiny;
-honný osevní postup = se 4 hony;
-hra, -her, ž. = hra dvou dvojic;
-hran, *-hranatý*, *-hranný*, v. čtverhran;
-hrotý = se čtyřmi hroty;
-chlopňový = se čtyřmi chlopněmi;
-jazýčný [-ně; -nost] nápis, slovník = ve čtyřech jazycích
čtyr- || *čtyř-klaný* = rozeklaný na čtyři části, laloky, hroty, cípy;
-kolejný = se čtyřmi kolejemi;
**-kolesný* = se čtyřmi koly;
**-kolá*, stř. hromad. = čtyři kola, čtyřkolé vozidlo (Vanč.);
-kolka, -lek, ž. = *-kolý* vůz = se čtyřmi koly || **-kolový*;
-komorový = se čtyřmi komorami;
-kopytník, -a, m. = zvíře se čtyřmi kopyty;
**-kopytý* = se čtyřmi kopyty;

-krejcar, -u, m. = čtverák, čtyrák || **-krejcarák*, -u, m.; *-krejcarový* = za čtyři krejoary;
-krejcarový majetek = záležející ve čtyřech krejcarech (Ner.);
-laločný = skládající se ze čtyř laloků;
-lampovka, -vek, ž. = -lampový přístroj radiový;
-lampový = o čtyřech lampách;
-lešák, -a, m. = čtyřletý kůň;
-letí, stř. = doba čtyř let; *-letní* || *-letý* = trvající, starý čtyři léta;
-liberní = vážící čtyři libry;
-list, *-lístek*, *-lístkový*, *-listý*, v. čtverlist;
-loketní = měřící čtyři lokte;
-lupenný = čtyřlístý; *-lupínek* = čtyřlíst;
-mázový = měřící čtyři mázy

čtyrmecíma || *čtyř-* = dvacet čtyři (staroč.; říd. kniž.);
-čtímadenní = čtyřiadvacetidenní (t.); *-čtímaletí*, stř. = doba čtyřiadvaceti let (t.); *-čtímaletý* = čtyřiadvacetiletý (t.);

čtyr- || *čtyř-měsíční* || **-ný* = starý, trvající čtyři měsíce (dítě, dovolená);
-milionový obnos = záležející ve čtyřech millonech; -vé město = se čtyřmi millony obyvatelů;
-místný || **-místový* = se čtyřmi místy (auto); -místné číslo = tisícové

***čtyrmo**, příslov. = čtvermo

čtyr- || *čtyř-mocný*, v. čtvermocný;
-motorový = se čtyřmi motory;
-nápravový = se čtyřmi nápravami;
-násob, v. čtvernásob; *-násobek*, -bku, m. = čtyřnásobný počet;
-násobný, v. čtvernásob;
-nedělní = starý, trvající čtyři neděle;
-nohý, *-nožec*, *-nožka*, *-nožky*, v. čtvernohý;
-okenný = se čtyřmi okny;
-oký = se čtyřma očima, se čtyřmi oky;
-osý = se čtyřmi osami;

*-paterák || -patrák, -u, m. (lid.) = -patrový dům = se čtyřmi patry;
 -pokojový byt = o čtyřech pokojích;
 -pramenný = se čtyřmi prameny;
 -procentní = vynášející... čtyři procenta;
 -prstý = se čtyřmi prsty
 čtyř-ramenný (zříd. čtyř-) = se čtyřmi rameny (věšák, svícen);
 -roční = starý, trvající čtyři roky;
 -rohý, v. čtverrohý;
 -ruční = hraný čtyřma rukama, pro čtyři ruce (hra, skladba);
 -ruký = mající čtyři ruce;
 -řádkový = skládající se ze čtyř řádek; -řadý || -řadový = tvořící čtyři řady, ve čtyřech řadách;
 -řemínkový = mající čtyři řemínky
 čtyř- || čtyř-sedadlový = se čtyřmi sedadly;
 -sešit, -u, m. = svazek čtyř sešitů;
 -slabičný [-ně; -nost] = skládající se ze čtyř slabik;
 -sloupový = mající čtyři sloupce
 čtyřspolek || čtyř-, -lku, m. = spolek čtyř států (Rakouska, Německa, Bulharska a Turecka) za 1. světové války; čtyřspolkový || čtyř-, příd. k tomu
 čtyř- || čtyř-spřež, -spřežení, -spřeží, -spřežení, v. čtverospřež;
 -staletý || -stoletý = starý, trvající čtyři sta let;
 -stěn, -u, m. = těleso se čtyřmi stěnami;
 -stoletý, v. výše -staletý;
 -stopý = skládající se ze čtyř stop;
 -stoukový || *-stouový, -stový = mající platu, vynášející čtyři sta;
 -stran, -u, m. = obrazec o čtyřech stranách, čtyřúhelník;
 -stránkový, -stranný = mající čtyři stránky, strany;
 -stup, -u, m. = čtyři osoby vedle sebe;
 -stý, řad. číslov. ke 400;
 -svazkový = o čtyřech svazcích;

-tabulkový || -tabulový = mající čtyři tabulky, tabule, o okně (Rais, R. Svob.);
 -tisíciletý = trvající, starý čtyři tisíce let;
 -třídka, -dek, ž. neboli -třídní škola = o čtyřech třídách;
 -úhelník, -u || -a, m. = obrazec o čtyřech úhlech;
 -válcový motor neboli -válec, -lce, m. = se čtyřmi válci;
 -verší, v. čtveroverší; -veršový = o čtyřech verších;
 -veslice, ž. neboli -veslová loď = se čtyřmi vesly; -vteřinový = trvající čtyři vteřiny;
 -zlatový = za čtyři zlaté;
 -zpěv, v. čtverozpěv;
 -zvuk, v. čtverozvuk
 čtyř- ve slož. -aktovka, -barevný ..., v. čtyřaktovka...
 čtyři (nikdy čtyry), čtyř, čtyřem, čtyři, čtyřech, čtyřmi (ne čtyr, -rem, -rech, čtyřmi; ale říci co komu mezi čtyřma očima, rčení lid. a hovor.), číslovka (4):
 čtyři holé stěny = prázdná místnost; hrát (v karty) ve čtyři, ve čtyřech;
 už jsou čtyři = č. hodiny; lézt po čtyřech = po rukou i po nohou; pracovat, jísti za čtyři = velmi pilně, mnoho (lid. a hovor.); hospodařit... od pěti k čtyřem, od čtyř ke třem = špatně (lid. a hovor.); od čtyř k pěti = dobře (t.); pakt čtyř = pakt, úmluva, spolek čtyř států
 čtyřia-čtyřicet, -ceti || -cíti = 44;
 -čtyřicítka, -tek, ž. = číslice 44 a co jí označeno (pokoj...); = 44 let; -čtyřicátník [-nice], -a, m. = komu je 44 let; -čtyřicátý, řad. číslov. k 44;
 -devadesát, -tka, -tník, -tý = 94 atd.;
 -dvacátý, řad. číslov. k 24;
 -dvacet, -ceti || -íti = 24; -dvacítká, -tek, ž. = číslice 24 a co jí označeno (pokoj...); = 24 let;
 -osmdesát, -tka, -tník, -tý;
 -padesát, -i = 54; -tka, -tník [-tnice], -tý;

-sedmdesát, -tka, -tník, -tý = 74 atd.;
 -šedesát, -tka, -tník, -tý = 64 atd.
 *čtyřicátka, -tek, ž. = čtyřicítka;
 čtyřicátník [-nice], -a, m. = komu je 40 let i více, ale ne ještě 50;
 čtyřicátý, řad. číslov. k 40; -tá léta, na př. 19. století = léta od 1840—1849, t. j. ve čtvrté desítce;
 čtyřicet, -ceti || -cítí, základ. čisl. (40); -cetkrát, zbytečně -te, násob. příslov. k tomu;
 čtyřicet- || čtyřiceti-denní = trvající 40 dní; -hodinový = trvající 40 hodin, -letí, stř. = období 40 let; -letý = trvající, starý 40 let; atp.;
 čtyřicítka, -tek, ž. = číslice 40, co jí označeno (pokoj...); = čtyřicet let
 čtyřikrát, zbyteč. -te, násob. číslov. ke 4
 čtyřka, v. čtverka
 čtyř-klaný, -kolejný..., v. čtyř-
 čuba, ž., 1. = psice, fena; přenes. = poběhlce, běhna (zhrub.); 2. = brzda; 3. = šuba (říd.);
 *čubajera, ž. = čuba, běhna;
 čubčí, příd. k čubka; č. syn, nadávka;
 *čubčina, ž. = hanebnost; -nec, -nce, m. = nevěstinec;
 čubčiti se = povalovati se, váleť se, pelešit;
 čubička, ž. čubka, ž., zdrob. k čuba; čubička, čubka = deník Národní politika (hanl.)
 *čubnouti, -bl, -bnuv, -bnut(i) = švihnout (nářeč.)
 čubr, v. čibr
 čubrněti, -ní = dívat se překvapeně, nechápavě, být překvapen (lid. a hovor.); slož. dokon. na-se (mnoho);
 čubrnívati, opakov.
 *čuc, citoslov. = kdepak, i toto!
 *čučák, -a, m. = kdo čučí; č., -u, m. = vězení (hantýr.)
 *čuček, -čku, m. = hlava (nářeč., Křič.)
 čučeti, čučí = čubrnět, koukat, civět (zhrub.); slož. dok. na-se (mnoho); čučívati, opak.

*čučorietka, -tek, ž. = borůvka (slov., Heyd.)
 *čud, -u, m. = čoud (Ner.);
 čuditi = čadit, čmouditi (lid.);
 čudívati, opakov.;
 *čudno, příslov. = plno čoudu, dusno
 *čuha, ž. = čihadlo (Heyd.)
 čuhajda, ž. = hubatá, nepočetná, špinavá ženština (lid.)
 čuhácký, příd. k čuhák; -cké nářečí neboli čuhačtina, ž.;
 *čuhák, -a, m., přezdívk. Hanákům, kteří mají ú za ó (z ou)
 *čuch, -u, m. = čich (lid. a nižší hovor.)
 *čuča || čú-, ž. = obuv z hader (nářeč.)
 *čučař, -e, m. = kdo čuchá, čichá, slídl (nářeč.);
 čuchati = čichat (lid. a nižší hovor.);
 čuchnouti, -chl, -chnuv, -chnutí, dokon.; slož. dokon. při- si = přivonět; s- se = setkati se, dostati se dohromady, spojití se
 Čuchonec, -nce, m. = Fin (zastar.);
 č. = nos (žert.); čuchonsko, stř. = Finsko (zastar.)
 čuchy, citoslov. vystihující čichání
 čujík || -lík, -a, m. = sýček (lid.)
 *čujný = citlivý (Holeč.)
 čukl, v. čokl
 čulík, -u, m. = pletená čepice pod klobouk (lid.); č., -a = čujík
 *čum, -u, m. = čumění;
 *čuma, ž., 1. = čumění; 2. = čumák; 3. = mor (Havlič., z ruš.);
 čumáček, -čku, m., zdrob. k čumák, -u, m. = zvířecí čenich, rypák; přenes. (zhrub.) o lid. nosu: dostat po čumáku = být rázně odbyt, dostati co proto
 *čumejdovati = čumět
 čumená, ž. = čuměná (Jir., Č.-Chod);
 čumenda, ž. = čuměná (vulg.)
 *čuměč, -e, m. = čumil;
 *čuměná, ž. = čumění, okounění: (při svatbě) děti stály čuměnou pro koláč (Majer.); chodit na čuměnou (t.);
 *čuměti, -mějí, nečum = okou-

nět, zevlovat, při slavnosti, svatbě atp.; někdy = zbytečně být, stát, čekat, civět (vulg.); slož. dokon. *na-* se (dlouho); slož. nedokon. *očumovati* co, koho = okukovat; *čumívati*, opakov.

*čumič, -e, m. = čumil

čumička, -ček, ž., zdrob. k čuma ve význ. 2.

*čumík, -u, m. = čuměná;

*čumil [-lka], -a, zdrob. *čumílek*, -lka, m. = kdo čumí (zhrub.)

*čumpr, -u, m. = jump

*čuňa, ž. = čenich, huba, ústa (nářeč.)

čuňátko, stř., zdrob. k čuně

čunčátko, -tek, stř., zdrob. k

čunče, -čete, stř. = podsvinče, sele, prasátko; zhrub. o opilém, nečistém člověku; v kulečnickové hře č. n. prase = vrh koulí s nahodile dobrým výsledkem (hovor.)

čundati = pleskati, plácati rukama (dět.); slož. dokon. *za-*; *čundávati*, opakov.

čundr, -u, m. || *čundračka*, -ček, ž. = klouzačka na ledě, lyžování na špatném místě, nedovolená výjížďka v cizím autě, toulka, výlet (lid. a hovor.); *čundratí se*, z něm. *schindern*, nářeč. *tschundern* = klouzati se..., toulati se (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* co = ledabyly vykonat, odbýt; *čundrávati*, opakov.

čuně, -něte, stř. || *čuník*, -a, m. = čunče

*čupatí = škubati

čupr, lid. a hovor. neskl. příd. jm. = pěkný: č. holka, děvče atp.

*čuprena, *čupryna || obyč. *čupřina*, ž. = kštice, přední kadeře nad čelem, chochol na vrcholu hlavy, vlasy; *čupřinatý* [-tě; -tost] = s čupřinou, chundelatý, kadeřavý; *čupřinka*, -nek, ž., zdrob. k čupřina

čurák, -a, m. = muž. úd (vulg.); *čuranina*, zdrob. -nka, -nek, ž. = moč (dět.); = brynda (vulg.); *čuránky*, -nek, ž. = moč (dět.);

čurati (čú-) = močiti, lulati (dět.); slož. dokon. *po-* se, *vy-* se; *čurávati*, opakov.

*čurda, ž. = pes

*čúrek, -rku, m. = courek (čap.)

|| *čúrek* (Řez.)

čurinkati = čurat

*čurka, ž. = čuně, prase (nářeč.); příslovečné *čurkou* = courkem

čury mury, z něm. *Schuri muri* = čáry máry (při čarování)

*čuřidlo, -del, stř. || *čuřík, -u, m. (sr. příjm. č.) = smíšek (nářeč.);

*čuřiti se = smáti se (Herb.)

*čušať, -ím, slov. = mlčet; čuš = mlč! || zčešť. *čušeti (Němc., Heyd.)

čut, -u, m., 1. ve spoj. ani čutu = ani slechu (řid. hovor.); 2. z angl. *to shoot* = kop (sportov.); *čutaná* || šu-, -né, ž. = kopaná; *čutati* || šu- = kopati

čutera || čutura || *čutura (Jir.), ž., z maď. = pleskatá láhev polní, cestovní; zdrob. -rka, -rek, ž. -čuzovati, v. čoud

čvachanice || obyč. *čvachtanice*, -nina, ž. = čvachtání, řídké bláto, rozmoklý sníh;

čvachati || obyč. *čvachtati* = šplouchat, mlaskat: čvachtá mi v botách, voda -tá v botách; č. s blátem, v blátě, v rozmoklém sněhu = brodit se, brouzdat; slož. prostě dokon. *za-*;

čvachtávati, opakov.;

čvachtavý = čvachtající, mlas-kavý;

čvachtot, -u, m. = čvachtání

čvančara, m., příjmení; z č. = tlachal, nešika (lid.)

čvaňh, -u, m., obyč. pomn. -hy = tlach, tlachy (vulg.);

čvaňha || *čvaňhal* -a, m. = tlachal, žvanil; *čvaňhák*, -a, m. = (horší) doutník (lid.); *čvaňhanina*, ž. = čvaňhy; *čvaňhati* = žvanit, plácet; *čvaňhavý* = tlachavý, žvanivý

*čvikot, -u, m. = šveholení, čirkání; *čvikota, ž. = kvíčala

*čvifikati || -ři- || -řinkati, *čviriti* = čříkat, cvrlikat

D

d «dé», hláska, písmeno, tón;
korektorská značka, z lat. de-
leatur = budiž škrtnuto

D = 500 (řím. číslice)

ď «dě», hláska, písmeno

ďábel [ďáblíce], -bla, m., z lat. a
tam z řeč. = zlá bytost, zlý
duch, čert; často v týchž význ.
a spojeních jako čert, v. tam:
ďábel nikdy nespí; posílat koho
ke všem ďáblům; ďábel do toho,
aby to ďábel vzal...; neřící ani
čerte ani ďáble; je to čert jako
ďábel; vyháněti čerta ďáblem;
být na krejcar jako ďábel (čert)
na duši, o lakomém člověku;
symb. špatnosti, pokušení, vášní
...: bojovati s ďáblem, přemáhati
ďábla ap.;

ďábla ví, v. čert (čerta); Ďáble!
Nemluvil řeč planou = k čertu
(čech);

ďábel, ďáblíce = zlý člověk,
čert; ďábel medvědovitý, ssavec;
zdrob. ďáblík, diblík, v. tam;
ďábelník [-nice], -a, m. = ďá-
blem posedlý, zlý člověk (říd.);
*ďábelný = ďábelský;

ďábelský [-sky; -skost; -ství],
příd. k ďábel: ď. čin = hrozný,
zlý; -ské štěstí = přílišné, nepři-
rozené; Ďábelský ostrov;

-ství = ďábelská moc, činnost,
posedlost ďáblem, tajemná, nad-
přirozená, zlá moc, zlý čin, zlá
činnost;

ďáblátko, -tek, stř., zdrob. k

*ďáble, -lete, stř. = ďáblí mládě;
děti křičely jako ďáblata (Ra.);

ďáblí = ďábelský;

ďáblíce, v. ďábel; Ďáblíce, -ic,
pomn., ves v Č.;

ďáblík, -a, m., obyč. diblík, v.
tam; ďáblík, -u, m., rostl.;

*ďáblu služebný = sloužící, za-
prodáný ďáblu;

*ďáblovaťi = zaklínati se ďá-
blem, volat ďábla;

*ďábloviná, ž. = ďábelství;

ďáblovitý [-tě; -tost] = podob-
ný ďáblu, jako ďábel;

*ďáblovský [-sky] || *ďáblový =
ďábelský;

ďáblův, -lova..., příd. přivlast. k
ďábel; = ďábelský, zlý...: ď.
člověk atp.

*ďacan, -a, m. = sprostý člověk,
podezřelý darmošlap (zhруб.);
-nský [-nství], příd. k tomu

da capo «da kápo», ital., zkratka
D. C. = od počátku, t. j. opa-
kovat (hudeb.)

Dácie, ž., země, k tomu dácký,
příd.

dača, dá-, -či, ž., 1. jihoslov. =
pohřební hostina; 2. rus. = let-
ní dům, vila

*ďáče, -ete, stř. || obyč. ďáček,
-čka, m., zdrob. k ďák

Dačice, -ic, pomn., město na M.
dácný, příd. k dača: d. host =
jsoucí na dači

Dada, ž., domácí podoba jmen
Dagmar, Daniela, Drahomíra

dada, m. neskl., z franc., v dět.
řeči = kůň, přenes. = úpadkový
umělecký a liter. směr, uznávající
tvůrčí primitivismus; dadaismus
«-zmus», -mu, m. = směr dada;
dadaista [-stka] m. = stoupenec
dadaismu; dadaistický [-cky]
«-styc-» = v duchu dadaismu,
týkající se ho

dadati, v dět. řeči = spát

Dagmar, ž. neskl. || -ry, -ře...,
křest. jm.; zdrob. -rka, -rek, ž.

daguer(r)otyp «-gvero-», -u, m.,
nejstarší druh fotografie (podle
vynálezce jménem Daguerre);
-typie, ž., nejstarší způsob foto-
grafování; = daguerotyp; -typo-
vati = fotografovati daguero-
typií

ďach || ďách || ďachant, ďá-, -a,
(nářeč., Bezr.)

ďach || ďách || ďachant, ďá-, -a,
m., domác. tvar k ďábel

daimonion «-nyjon», -ia, stř. =
vnitřní božský hlas (u Sokrata)

Dák, -a, m. = obyvatel Dácie
ďák, -a, m., z řec. diakonos = pravoslavný jáhen

da kápo, v. *da capo*

ďakl || (lid.) *ďaxl* n. *taxl*, -a, m., z něm. = jezevčík; zdrob. *ďaklík* || *ďaxlík*, *ta-*, -a, *ďaklíček*, || *ďaxlíček*, *ta-*, -čka, m.

Dakorumun, -a, m. = Rumun z území bývalé Dácie; *dakorumunský* [-ský]; -*nština*, ž. = dakorumunský jazyk

daktyl, -u, m., z řec. (vlast. = prst) = stopa složená z jedné slabiky dlouhé a ze dvou krátkých n. z jedné přízvukné a ze dvou nepřízvukných; *-*lický* verš

***daktylka**, -lek, z. || **daktylo*, ž. neskl. = písáčka na stroji (zkrácením z franc. dactylographe = psací stroj, písáčka na stroji)

daktylo-, kmen řec. slova daktylos ve slož.:

-*gram*, -u, m. = otisk prstů;

-*logie*, ž. = řeč hluchoněmých pohyby prstů;

-*skopický* [-cky], příd. k -*skopie*, ž. = zjišťování totožnosti podle otisků prstů;

-*trochej*, -e, m. = daktyl s trochejem; -*chejský* verš

***daktylový** || -*lský* verš, v. daktyl
dál, v. I, II **dále**

dalajlama, m. = duchovní i světská hlava Tibetu

dalamánek, -nku, m., z franc. pain d'Allemand = podlouhlý bochníček chleba

dálava, ž. = veliká dálka (básn. a lid.)

I **dále** || *dál*, -e, ž. = dálka (kniž., básnic.); část. po předl.: v *dáli* = v *dálce*; z *dáli* = z *dálky* (kniž.); zprav. jen v přísloveč. spojeních *opodál*, *zpovzdálí*..., v. tam

II **dále** || *dál* || (zastar.) *dáleji*, příslov. 2. stup. k zaniklému příd. jm. *ďálí*, *dáleji* (= *další*), ve smyslu místním i časovém: jíti, jet, stoupnouti si *dále* = od. z toho místa, kde jsme, ji-

nam; jíti *dál* a *dál*; *dále!*, výzva po zaklepání ke vstupu (do místnosti); jít o *dům dále*; čtete *dále* atp. = pokračujte ve čtení (není nespráv.); něco říci *dále*... = jiným; být ve vývoji *dále* než někdo jiný = být pokročilejší; tak to jde *dále*, o časové posloupnosti, o časovém vývoji; co víte *dále*? = ještě, kromě toho; předešlým (předně)..., *dále* = potom, pak; *nadále*, v. tam

dalece, příslov. k *daleký* = *daleko* (říd.); široce a d. = ze široka, obšírně (Staš.); d. převážná většina (Č.-Chod) = *daleko*, velmi; podob. d. převyšovati (Němc.); *tak dalece* = konec konců: nemíti z čeho t. d. nic; = do té míry: t. d. tomu rozumím; měli se t. d. informovat, aby...; *jak dalece* = do jaké míry: nevím, j. d. má pravdu

dáleji, v. II **dále**

***dálejšek**, -ška, m. = něco dalšího, další část, pokračování (kniž.)
dálejší = *další* (zast.)

dalek, -ka..., v. *daleký*

***dalekánský** [-sko] = velmi *daleký*
daleko, 1. příslovce k *daleký*: tak *daleko* nedojdu; viděti d.; je tam *daleko*; jsem od vás *daleko*; d. široko (nik. d., š.) nebylo živé duše, v. široký; *daleko* od města, od pravdy; *daleko* horší = mnohem h.; d. nejhorší... = ze všeho nejhorší (není nespráv., už stč.); jíti *daleko* v odsuzování, v závěrech... = za náležitou, správnou mez, hranici; *daleko* davu = vzdálen davu (Zey.; v platnosti předložk.); to je mne *daleko*, v. *daleký*;

2. podst. střed. = *dálka*: hleděti do -ka; býti v -ku; přícházeti z *daleka* || přísloveč. *zdaleka*; přenes.: *zdaleka* ne tak špatné, jak si myslíš = docela, dočista, naprosto

daleko-, kmen k *daleký* ve slož.: -*hled*, -u, m. = přístroj na dívání do *dálky*, podle řec. te-

leskop; *-hledka*, *-dek*, ž., ryba; *-hledný*, příd. = na dívání do dálky (říd.); = hledící, vidoucí daleko, do budoucnosti (kniž.); *-hledový*, příd. k dalekohled; **-hledý* = dalekozraký (č.-Chod); **-lesklý* = lesknoucí se daleko; *-nosný* = nesoucí daleko (dělo); *-sahající* || obyč. *-sáhlý* [-le; -lost]: *-sáhlý* běh = daleký, do dálky (Má.); obyčej. *-sáhlý* = rozsáhlý, značný, pronikavý (vliv, plán, následek); *-sáhlost* (politic.) dobrodružství (Gottw.); **-sažný* = dalekosáhlý

dalekost, v. daleký

daleko-stinný = vrhající daleko stín (básnic.); **-střelec*, *-lce*, m. = kdo střílí daleko, přívlastek řec. boha Apollona; *-střelný* = střílející daleko; **-široký* rozhled = r. daleko široko (č.-Chod); **-šumný* = šumící daleko; **-vidný* || **-zírný*, **-zorný* [-ně; -nost] = vidoucí daleko, do budoucnosti, prozíravý; *-zraký* [-kost] = vidoucí dobře do dálky, opak ke krátkozraký; **-zvukný* = daleko znící

daleký [-k, ka...; **-kost*] = odlehlý, vzdálený: daleké krajiny; daleká cesta má (Má.) = c. do daleka, dlouhá; daleký skok = do dálky, na dálku; d. pohled, -ké oči = pohled, oči upřené do dálky (básnic.); d. příbuzný = vzdálený; podob. -ká budoucnost (nik. -ká minulost m. dávná); přenes. (se jm. tvary): jsem toho dalek, abych se ho chtěl dotknout... = vzdálen, docela, naprosto jsem nechtěl atp. (knižní); podob. to je mne daleko = vzdáleno, není to můj úmysl, přičí se mi to; v. dalece, dálejší, daleko, další

***dálénina**, ž. = dálka, dálava (M. Zd. Polák)

***dales**, *-su*, «*-su*», m., z žid. žargonu = nedostatek peněz, peněžní tíseň; mítí d.; *dalesák*, *-a*, m. = kdo má dales

Dalibor, *-a*, m., osob. jm.; v. houstí; *Daliborka*, ž., věž na Hradčanech

Dalila, ž., biblic. jm., Filistinka, která svedla Samsona; symb. svůdkyně

***dálina**, ž. = dálka (Čelak., Slád.)

***dáliti se**, *dal* = vzdalovati se; dnes zpravidla ve slož. *oddáliti*, *oddalovati*, *vzdáliti*, *vzďalovati*, *zadáliti si*, v. tam

dálka, *-lek*, ž. = vzdálené místo, vzdálenost: přijeti z dálky; na takovou dálku nevidím; (časově) dálka let (Břez.); dálky = obzor

dálkoměr, *-u*, m. = přístroj na určování vzdálenosti; *-rný* dalekohled

dálkopis, *-u*, m. = přístroj přenášející písmo do dálky, dálnopis; *-sný* přístroj

dálkový, příd. k dálka = na dálku: -vá plavba, silnice

Dalmácie, ž., země

dalmatika «*-ty*», ž. = liturgické roucho jáhnů

Dalmatínek [-nka] «*-ty*», m. = obyvatel Dalmácie; *dalmatinka*, *-nek*, ž., druh včely, čapka; *dalmatinský* || čast. *dalmatský*, příd. k Dalmácie

dálnice, ž. = dálková silnice, autostráda

***dálno**, stř. = dálka

dálno-, kmen od dálný ve slož.: *-čet*, *-čtu*, m. = ukazatel tlaku plynu (odbor.); *-dálný*, zesíl. dálný; *-pis* || *-tisk*, *-u*, m. = dálkopis; **-vidný* = dalekovidný; *-východní*, příd. k Dálný východ; **-zírný* = dalekovidný; **-zraký* = dalekozraký

dálný (**dal-*) = daleký, vzdálený (básnic.); *Dálný* východ = východní Asie

Dalskabáty, *-bát*, pomn., ves v č.

další, 2. stup. k daleký, původ. = vzdálenější: blízké i další sousedství (Jir.); sr. dále a *Další* Lhota, ves v Č.; dnes obyčej. = vedle stojící, ležící, sousední, pokračující, následující, jiný atp.: další žák, voják (v řadě), cvičení, článek (ve škole); vypůjčím si další knihu; další důkaz, námitka; postoupit věc k dalšímu úřednímu jednání;

zpodstat. další je *german.*: vyjednávání bylo až na další zastaveno, m. zatím, do dalšího opatření; v dalším n. z dalšího uvidíme, m. v dalším výkladě, z dalšího výkladu; bez dalšího je patrné, m. je samo sebou patrné; bez dalšího si to vezmi, m. beze všeho, bez ptaní; další zařídíme, m. další n. potřebné opatření učiníme, všechno další zařídíme

daltonismus «-nyz-», -mu, m. = neschopnost rozlišovat barvy, barvoslepost; *-nista* [-tka], m. = kdo trpí daltonismem

dáma, ž., z franc. dame, 1. = paní, dospělejší slečna z „lepší“ společnosti; dělat velkou dámou, hrát si na damu; dáma s kameleml = nevěstka (hovor.); 2. hra: hrát damu; kuželka, jinak fanka

daman, -a, m., tlustoš, ssavec

damara || -roň, -rový, v. dammara

damascenka, ž. = damascenská šavle; *damascenský* = damašský

damaskovati = vykládat ocel... zlatými nebo stříbrnými drátky, nitkami

damastilka, -lek || -stinka, -nek, ž., švestka

***damašecký**, příd. k Damašek = damašský

Damašek, -šku, m., město v Syrii, ves v Č. i na M.; d., vzorkovaná tkanina; *damaškový*, příd. k damašek; *damašský*, příd. k Damašek

damazina, ž. = damastilka

dámička, -ček, ž., zdrob. k dá-

ma, často hanl. = světačka, lehká žena, nevěstka

Damle, ž., ves na M.

dammara || -roň, -ně, ž., někdy *dama-*, d. australská, též kauri, strom; -ra, též = pryskyřice z něho; -rová pryskyřice

Damnice, -ic, pomn., ves na M.

Damokles, -kla, m., pochlebník, který lichotil řec. tyranovi Dionysiovi: *-klův* meč = který Dionysios zavěsil Damoklovi nad hlavu, symbol nebezpečí

dámský [-sky], příd. k dáma: d. krejčí, -ská obuv... = pro dámy; chovati se -sky = jako dáma (říd.); klobouk vypadá -sky = jako dámský;

***dámstvo**, stř. hromad. = dámy (říd., čech., Č.-Chod)

Dán [-nka], -a, m., národní jméno **daň**, -ně, ž. = „co se dává“, berně, veřejný poplatek státu, zemi n. obci; národní d. = příspěvek na národ. účely; platit, uložit, vybírat, odvádět d.; uvalit na poplatníky novou daň; d. z příjmu, ze zábav, důchodová d.

Dana, ž., domác. tvar k Bohdana, Daniela; v. Danuše

Dáňa, -ni, m. || žen., domác. tvary k Bohdan, Daniel, Danislav || Bohdanka, Daniela, Danislava

danaida, ž. = přístroj na měření slabého protékajícího proudu;

Danaida, ž., pův. *Danaïs*, -nidy, ž. = Danaovna, dcera řec. krále Danaa, nymfa

danajský dar = nebezpečný, záhubný, záhubný (z Vergiliových slov „timeo Danaos et dona ferentes“ = bojím se Řeků, i když přinášejí dary)

dancing «-sing || hovor. -cing», -u, m., anglic. = taneční zábava, síň

***daňčák** || *dan-*, -a, m. = krkonošský horák (s příhanou, lid.)

daňčátko, -tek, stř., zdrob. k *danče*, -čete, stř. = dančí mládě;

dančí, příd. k daněk; *dančice*, v. daněk; *daňčina*, ž. = dančí maso

dandy «dendy, dan-», -dyho, řídč. -dya, m., z angl. = muž oblečený podle nejnovější módy, švihák, světák, hejsek; literární d.; zdrob. **dandýnek*, -nka, m.; -*dyovský* [-sky] = švihácký, světácký: -ská maska (Sez.); -*dysmus* (-dis-) «-dyz-», -mu, m. = šviháctví, světáctví, hejskovství

dané, -ného, stř. = danost (kníž.)

Daneš, -neše, m., příjm., od pův. domác. tvar k Daniel

daněk [*daňčice*, mysliv. *danělka*], -ňka, m., vysoká zvěř; = kupka sena (nářeč.)

danělka, v. daněk

dání, v. dáti

Dánička, ž., zdrob. k Dáňa

Daniel [-la] «-nijel», -e n. -a, muž. jméno; v. Dana, Dáňa

Dánka, v. Dán

dánka, řídč. *da-*, -něk, ž., zdrob. k daň, lid. = daň

daňkový, příd. k daněk || k dánka, daňka (lid., Herb.)

danost, -i, ž. = co je dáno, vrozeno, něco daného, skutečnost (odb., kníž.)

daňový, příd. k daň: d. předpis, -vá osnova

danseusa «-séza», ž., franc. = tanečnice

dansing, v. dancing

Dánsko, stř., země, stát; *dánský*, příd. k Dán; *dánština*, ž. = dánský jazyk

Dante, -ta, (-teho), m., ital. spis.

***dantes**, -su «-su», m.: starý d. = zlámaná grešle (Němc.); v. dantýsek, tantes

danteska, -sek, ž., z ital. = kresba k Dantovu dílu; *danteskní* [-ně] = dantovský (říd.): d. znělka (Ner.); vypadati -ně (t.); *dantista* «-tys-», m. = dantovský badatel, znalec

dantovec, -vce, m. = dantista, přivrženec Dantova směru;

dantovský = jsoucí v Dantově duchu, jako u Danta; *Dantův*, příd. přivlastňov. k Dante

dantýsek, -ska, m., zdrob. k dantes

Danuše, zdrob. -ška, domác. podob. k Dana

daný, příd. jm. z příč. slovesa dáti: dané slovo; list daný tehdy a tehdy = vyhotovený, vypravený, datovaný (zastar.); daná veličina = zvolená, známá (matem.); = nastalý, to, co je, bylo, nastane, tento: za daných okolností, v dané chvíli, v daném okamžiku;

v. dané a danost

dar, -u, m. = něco daného zadarmo, z dobré vůle: d. k narozeninám, svatební d., d. od někoho, někomu n. pro někoho; dostati, dáti co komu darem = jako dar; kočičí d., zas mi to vzal (přísl.), o daru, který dárci žádá zpět; v. danajský; = chléb, potraviny, plodiny, přírodní bohatství: boží dar; dary země...; = vrozená schopnost, vlohy, nadání: boží dar; dar jazyka, řeči, ducha; prorocký dar

daráček, -čka, m., zdrob. k **darák*, -a, m. = „dárce“, figurka v betlemě

dárce [*dárkyně*], -e, m. = kdo daruje, dává, dá dar, dary, něco darem; *dárcovství*, stř.: d. krve = to, že je někdo dárce, darování; **dárčí* = darovací

darda, dard, ž. = kopí (stč.); hra v karty; hráti dardu; *dardář*, -e, m. = kdo hraje dardu

Dardanely, -el, mn., neboli úžina *Dardanelská*

dardička, ž., zdrob. k darda; *dardista* «-dys-», m. = dardář

dareba, m. || zříd. ž. = darebný, špatný člověk, darebák, ničema, rozpustilec, nezbeda; i o ženě, o děvčeti: je to veliký... d. || zříd. ta... d. (obyč. ta darebačka, -bnice); d. darebácká, o muži, o chlapci s rozhořčením; d. s darebou = velký dareba;

darebácký [-cky; *-ckost; -ctví] = špatný, ničemný, nezbedný;

-ctví || *-ctvo, stř. = darebný, darebácký čin, nezbednost...;
darebáček, -čka, m., zdrob. k darebák;
darebačina, ž. = darebáctví, nezbednost;
darebačiti = tropiti darebačiny, darebáctví; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, mnoho); -čívati, opak.;
darebák [-bačka], -a, m. = dareba; i o ženě, o děvčeti || darebačka;
darebník [-nice], -a, m. = dareba;
darebný [-ně; -nost] = darebácký; = špatný, nepatrný, malý (lid.): -né zboží, -ný plat; = churavý, neduživý (t.); = marný, zbytečný, o práci (lid.); -bné naděje (Buzk.) = marné (lid.); zachovati se -ně = darebácky; je mi -ně = nevolno, jsem nesvůj (lid.);
 -nost = darebáctví...; = darebná, zbytečná řeč, věc, zbytečnost (lid.)
dáreček, -čku, m., zdrob. k *dárek*, -rku, m., zdrob. k dar
daremník [-nice], -a, m. = daremný člověk;
daremný [-ně; -nost] = nadarmo daný, bez užitku, marný, planý (lid. a hovor.): -né řeči, -ná naděje; = darebný, darebácký (lid.); = neduživý, churavý (t.)
dárkyně, v. dárice
*dar*mo, příslov. = darem (zastar.); = zadarmo: ani kuře d. nehrabe (přísl.); = nadarmo, marně, zbytečně, neúčelně: darmo páliť světlo; darmo všecko klopotění, d. kojíte se planou nadějí (Erb.); d. mluvit = škoda slov; = bez příčiny, pro nic za nic, nadarmo: darmo jsem ti neřikal, abys tam nechodil; v. nadarmo
*dar*mo- ve slož.:
 *-ber, -a, m. = zloděj;
 -dej, -e, m., zpodstat. darmo dej; zosob. *Darmodej*: D. umřel, Kup-sobě nastal (přísl.) = nic nedostaneš zadarmo;

*-hrdý = marně, bez příčiny hrdý;
 -chleb || -jed [*-jedka], -a, m. = darmožrout;
 *-pich, -a, m. = kdo nadarmo pichá (oštěpem), nadáv. (Čech);
 -šlap, -a, m. = kdo darmo šlape, chodí, povaleč, lenoch;
 *-tlach, -a, m. = kdo darmo mluví, tlachal; *-tlach, -u, m. = daremné povídání, žvast;
 -žrout, -a, m. = kdo jí darmo chléb, lenoch, povaleč (zhrub.)
 **darmý* = daremný, zbytečný (Vr.)
 **dárný* = štědrý (zastar.)
 **darodárný* = dávající dary, štědrý (Ner.)
darovací listina = kterou se daruje; d. poplatek = za dar
darovaný = co dostaneme darem: vážit si -né věci; -nému koni na zuby nehleď (přísl.) = přijmi dar, jaký je, neposuzuj jej
darovatel [-lka], -e, m. = dárice
darovati = dávat, dáti darem; d. komu dítě, d. dítěti život = porodit je, povít; d. komu co = odpustit, prominout (lid. a hovor.); d. komu život = prominouti trest smrti;
 slož. dokon. *ob-* koho čím = darovati mu to; *po-* komu co = darovati, dáti darem; *darovávat*, opakov.; slož. nedokon. *ob-*
Daruše, zdrob. *Daruška*, -šek, ž., domác. tvary k Drahomíra
darwinismus «-nyz-», -mu, m. = Darwinova vývojová teorie; *darwinista*, m. = stoupenec darwinismu; -nistický «-nystyc-» ||
 *-novský, *-nský = v duchu darwinismu
dařbůh, hornický pozdrav = zdař Bůh
 **dařitel*, -e, m. = dárice (zastar.)
dařiti = dávat darem (zastar.): d. koho čím (T. Novák., Staš.); d. se: jak se vám daří? = vede se; vše se mu daří = má ve všem zdar, úspěch, štěstí; cukrovka se tam daří = dobře roste; stromům se tam daří; práce se daří = se zdarem, úspěšně

postupuje; pokusy se daří; d. se po kom = být po kom, mít jeho vlastnosti (Čech);

slož. dokon. ob- koho čím = obdarovati; po- se = povést se, poštěstí se: pokus se podařil; podařilo se mi to nalézt ap.; v. podařený; vy- se = povést se, o slavnosti, o dětech...; vydařený = co se vydaří; z- se = po- se; zdař Bůh = dej Bůh zdar, úspěch, štěstí; v. zdařilý; slož. nedokon. obdařovati; dařivati koho čím = obdařovati (říd.); d. se (běž.)

ďas, -a, m. = zlý duch, ďábel, čert; v týchž význ., spojeních a rčeních jako čert, ďábel: jdi k ďasu; vzal to ďas; k ďasu, to je divné; u ďasa, u všech ďasů, kam jsem to dal?; zdrob. *ďásek*, -ska, m.;

**ďáselnice*, ž. = ďáselná žena (Rais);

ďáselný = ďábelský, čertovský: -ná ženská (Rais)

ďáseň, -sně, ž. || ž. pomn. *ďásně*, -sní = sliznice kolem zubů; *ďásňový*: -vé hlásky, při jejichž článkování se zvedá n. přitlačuje jazyk k ďásním

ďasík, -a, m., zdrob. k *ďas*

**ďasovský* [-sky] = ďáselný

ďasometr «-zy-», -u, m., z řeč. = přístroj k určování výtlaku v plynech

Dáša, -ši, zdrob. *Dášenka*, -nek, ž., domác. tvary k Dagmar, Daniela

data, stř. pomn., v. datum

datace, ž., lat. = datování

datel, -tla, m., pták, v zlodějské hantýrce = paklíč, y kartář. mluvě žertovně = kdo dává, rozdává karty; v. I datle a datlí

dáti (ve slož. -dati), dám..., dají, dej, daďa, daďouc (zastar.) || novější daje, -jíc, dav, davší, dal, dán, dání; = položit, uložit, postavit, posadit, zařadit, atp.: dáti vodu na stůl, knihu na své místo, nůž do stolu, šaty do skříně, do šatny; dej to sem

blíž; dej to pryč, ven, za dveře; dáti (si) klobouk na hlavu, s hlavy, dolů; dáti do vězení = vsaditi; d. na stůl (ubrus, talíře...) = prostřít; —

= dáti do ruky, odevzdat: dej mi tamtu knihu; dej mu to, až ho potkáš; —

= nabídnout (k jídlu, k pití): dali mi večeři, černou kávu atp.; — dáti komu nač ruku = podáním ruky potvrdit, slíbit; d. nač (své) slovo, čestné slovo = závazně slíbiti; —

dáti si dostaveníčko = umluvit si, podob. schůzku; —

dáti komu co na ruku, přenes. = poradit, naznačit něco (lid.); — dáti dobrý, špatný příklad = být příkladem; —

= darovat, poskytnout: dáti co komu k svátku, k vánocům atp.; d. na pivo, na knihu atp. (t. j. peníze); dáti darem něco někomu; dáti komu milost, nečes. omilostniti; dáti život dítěti = povít, porodit; d. komu co jíst, pít; dáti komu práci, almužnu, podporu, radu, pokyn, návod, znamení; d. komu příležitost k něčemu, na př. žákovi, aby si zlepšil známku; podob. d. komu možnost, aby se osvědčil; dáti komu oheň, ohně = připáliti;

kráva dá tolik a tolik mléka = poskytne; —

dáti komu pokoj = nechat jej na pokoji; —

dáti něco dohromady, na př. výlet, schůzku, zábavu = připravit, uspořádat (lid. a hovor.); — dá to mnoho práce, starostí... = stojí to mnoho práce...; —

tys tomu dal (jídlu, práci)! = málo dal, málo snědl, vykonal (lid. a hovor.); —

dáti na koho (nic, málo) = spo-lehnout na koho, důvěřovat komu; podob. d. na něčí slova; = prodat: dáti komu na úvěr, na knížku; —

sloveso opisové: dáti pozdravení

= pozdravit; d. dobrou noc atp.
= popřátí; d. komu polibek = políbit; d. potvrzení, rozhršení atp.; d. ránu = ranit, střílet; dalo to strašnou ránu = strašně zadunělo, zahučelo atp.; přenes.: nedati ani ránu = nehnouti s něčím, neuměti to atp. (lid. a hovor.); —

d. komu po hlavě, t. j. ránu, pohlavek; d. komu to proto = vyčiniti mu; to jsem si dal! = se špatnou se potázel, učinil nedobře atp. (lid. a hovor.); —
dátí komu, čemu přednost; d. pozor na koho, nač; —

d. někomu něco na vůli = d. možnost volného rozhodnutí, volby, výběru; dátí si na čas = nespíchat; —

d. komu zprávu, výpověď; dátí komu co věděti, na vědomí, na vědomost; —

d. výraz své radosti, nespokojenosti = vyjádřit, vyslovit; —
dátí peníze do oběhu; dátí co do lidu = postaratí se, aby se to rozhlásilo (lid. a hovor.); —
dátí komu lotrů... = vynadat (zastar., Jir.); —

dejme tomu = připustíme, předpokládejme, budiž; —

nedati koho (totiž trápit...) = zastati se ho, bránit; —

nedalo mi to (totiž pokoj) = nutkalo mě to, táhlo, „měl jsem trhání“; nedalo mi to, abych...; nedati = nepřipustití, nedovoliti; —

dátí na sebe dlouho čekati = dlouho nejíti; dátí na sobě záležeti || čast. dátí si... = dbáti na sebe, nezadatí si;

dátí koho prohlédnout, popravít... = rozkázati, aby byl prohlédnut..., zaříditi, aby...;

dátí si šití šaty, boty, vytrhnouti zub..., n. k. nechatí, v. tam; podob. dátí se oholit, ostříhat...; dátí si něco líbit = snéstí to, strpěti (lid. a hovor.); nedati se (totiž přemoci, oklamati...) = brániti se; —

dátí se do čeho (do práce, do jídla...) = pustiti se; dalo se do deště = začalo pršet; d. se do koho = pustiti se, začít mu láti, plísňiti jej...; d. se vlevo... = pustiti se, namířiti si; dátí se na pokání, na špatnou, na dobrou cestu; dátí se na vojnu, za vojáka; lid. dátí se na otce atp. = zděditi jeho vlastnosti; d. se do čích služeb = vstoupiti; d. se na jinou víru... = přestoupiti;

dátí (si), dátí se s význ. možností;

dá se, nedá se oklamat = lze (nelze), je (není) možno jej oklamati; dá si všechno namluvit; dá, nedá si říci (správ.) = je, není možné mu říci, poradit, (ne)poslechne (rady, domluvy); podob. dá si poradit; kradě, kde se dá (totiž krásti) = kde je možné, kde je příležitost; také o věcech: dá se to napravit; starý strom se nedá ohnout; po staru se nedá žít; zde se nedá nic dělat; to se nedá stručně říci, vypravovat; telegram se nedal doručit (správ.); bolest mu nedala spát; dátí se slyšet (jen lid.) = vzkázat, rozhlásit;

neče s. dátí klesnout hlavě, d. komu vstoupit, zmizeti svým obavám atp. ve významu faktitivním, hojně v překladech z román. písemnictví, m. svěsit hlavu, vpustit jej, rozptýlití své obavy; podob. dátí říci m. vzkázat; dátí se vidět, v. viděti; —
něco je dáno něčím, to je dáno denní zkušeností = to vyplývá, je známo z denní zkušenosti, to potvrzuje denní zkušenost; podklad obrazů je dán smyslovou zkušeností = obrazy zachycují smyslovou zkušenost, smyslové dojmy atp.; sr. daný; —

slož. dokon. do- co = ještě něco dátí, přidati; přenes. = připomenout, poznamenat; do- dopis... = odevzdat, doručit; do- zboží

= poslati...; do- s 2. p. (neobvykle se 4.), chuti k jídlu, k práci = dátí, propůjčit jako znak, vlastnost, zvětšit, zesílit; do- čemu, komu krásy, poetického rázu; do- si odvahy; to mu do- dalo = velmi uškodilo (při nemoci), úplně připravilo o roz- vahu, o náladu atp.;

na- || *vyna-* komu bláznů, do blázna = vyspílat; na- klášter, město důchody, statky, svobodami = dát, opatřit, poskytnout, propůjčit důchody atp.; v. na- dání, nadaný;

nadátí se, v. nadítí se;

ob- co čím, nečes. m. omotat, obložit, obklopit, pokrýt atp.; od- koho = prohlásiti za man- žely, spojití manželstvím; od- se komu, čemu = věnovati se; v. oddaný; *odpro-*, v. pro-;

po- komu co, ruku; po- pomoc- nou ruku = poskytnout pomoc; po- žádost, prosbu, přepis atp.; pěkně co po- = říci, vyříditi, vystoupiti (lid. a hovor.); látka se podá = přizpůsobí se (tělu), na-, roztáhne se atp.; to se ča- sem podá = upraví, zlepší atp.; pod- se = podrobiti se, dátí se pod moc; v. poddaný;

pro- = dátí za peníze; pře- nes. dobře prodati něco (ná- pod...) = uplatnit (hovor.); jsme prodáni = zrazeni; jsem tu jako prodán, -aný = nevy- znám se, cítím se cizí, nemohu jednati podle svého přesvěd- čení atp. (lid. a hovor.); — *od- pro-* kousek pole... = pro- od statku...; *popro-* všecko (hro- mad.); *rozpro-* co = po částech všechno pro-; *vypro-* všecko zboží... = úplně pro- (hromad.); divadlo, představení je vyprodá- no = vyprodaly se všechny líst- ky do něho, na ně; *zapro-* ko- ho, se komu = dátí koho, se úplně do čí moci, komu na po- spas; býti úplně zaprodán, jako zaprodaný;

pře- se = dátí více (omylem n. úmyslně); ten se nepředá = ne- dá víc, než musí, nedá příliš mnoho; pře- komu co, dopis, úřad atp., nečes. m. dátí, do- ručiti, poslati, odevzdati;

při- = dátí více: při- soli do jídla; při- desítikorunu;

roz- = dátí, darovati různým lidem...; *rozpro-*, v. pro-;

u- falešný peníz = dátí jej do oběhu jako pravý; přenes. (ho- vor. a lid.) *u-* vtip atp.; = ozná- miti trestně, policejně: *u-* koho u soudu, u policie, u úřadu; *u-* co = oznámit, ohlásit, říci, obyč. úředně, na př. jméno, zaměst- nání, příjmy, byt, adresu;

vy- peníze na něco, za ně- co = vynaložit, utratit, upotře- bit jich na koupení...; mnoho v. ap. (totiž peněz); v. se z pe- něz = utratit všechny peníze; přenes. v. se ze sil = vyčerpati své síly; v. knihu... = uveřejnit; podob. vydati rozkaz, prohlášení; v. komu zboží = odevzdat, umož- nit mu odvésti si... je; v. vy- svědčení = vyhotovit, odevzdat; v. svědectví = vypověděti; v. poslance = zprostiti jej imuni- ty; v. koho komu na milost a ne- milost = dátí v šanc, na pospas; v. zvuk, skřek = vypravití ze sebe; vydá to mnoho... = je to vydatné, obsažné; — v. se na cesty... = vypravití se;

vy- dceru = provdati; čast. vy- se za koho = provdati se;

vyv- dceru, v. vdátí;

vzdátí, v. tam;

zdátí se, v. tam;

za- komu svá práva = postoupit, ustoupit od nich; obyč. zápor ne-;

za- srdce komu = dátí, darovati srdce, zamilovati si jej: srdce ne- zadané = volné (Erb.); býti zadan = míti nevěstu, nápadní- ka, ženicha; při tanci = slíbiti tanec jinému; *za-* práci, stavbu komu = svěřit její provedení;

za- si o něco k úřadu, u úřadu = podati si žádost; za- si čím, v čem před kým = nezachovati se dosti vážně, důstojně a tím si uškoditi; *neza-* komu v čem = nezůstat (pozadu) za někým; v. dávati

dativ «-týv», -u, m., z lat. = 3. pád; *dativní* tvar, význam

I **datle*, stř. = datlí mládě (Erb.)

II *datle*, ž. = plod datlovníku

datlí, příd. k datel; *datlíček*, -čka, *datlík*, -a, m., zdrob. k datel

datlovka, -vek, ž., mořský mlž, druh jablek

datlovník, -a || -u, m., strom

datlový, příd. k II *datle*: d. list; palma -vá = datlovník

datovací formule v starých listinách = které se užívá při datování

datovati dopis atp. = označiti datem, vročiti; dopis je, není datován; d. starou listinu, starý spis = určití dobu napsání, často jen neúplně, přibližně; d. (oje-diň.) || obyč. d. se = od nějakého data se začínati, míti počátek, vznik: od té doby se datuje úpadek, rozkvět...; slož. dokon. *o-; *datovávati*, opak.

datový, příd. k datum: -vé razítko

datum «da-, jen lid. dá-», data, stř., z lat. = „dáno“, údaj doby (dne, měsíce, roku) na dopisech, na listinách apod., na př. v Praze n. Praha (dne) 28. listopadu (r.) 1934 (často číslicemi 28/XI n. 28/11 1934, zbytečně 28./11. n. XI.); = doba události..., vzniku, sepsání, (datem určená); d. narození...; listina je pozdějšího data, než se mysliło = z pozdější doby, vznikla později; = začátek něčeho, nového období, mezník (šal.); pomn. *data*, dat = jakékoli údaje, na př. životopisná d.; **datumový* = datový

Daubek, -bka, m., příjm., starším pravopisem m. Dou-; podob.

Daubrava, m., příjm., m. Dou-

daun, z angl. down = lehni, o psu (mysliv.); *daunovati*, v amer. češ. = sraziti, posunouti dolů

daur || *džaur* [*-rkyně], -a, m., mohamedánská přezdívka křesťanům; -*orský*, příd. k tomu

dav, -u, m., původ. = tlačénice, vřava, zmatek (Jir.), útisk (Koll.), pak = velký shluk, zastup lidí; v třídní společnosti = nižší třídy; zříd. o věcech = trs, roj... květin, myšlenek ap.

dávati, opak. k dáti: d. co na stůl, komu co darem, komu pozdravení...; d. divadelní kus, oběd... = pořádat; d. hodiny komu = udíleti, vyučovati jej; d. si, komu vinu = svalovat vinu, obviňovat;

slož. nedokon. *do-*, *na-*, *po-*, *pod-*, *pro-* (*odpro-*, *rozpro-*, *vypro-*, *zapro-*), *pře-* se, *při-*, *roz-*, *u-*, *vy-*, *za-* k dokon. *dodati*...

***dávavý** = rád, mnoho dávající, štědrý

dávenina, ž. = vydávený pokrm n. nápoj

dávicí prostředek = na dávení

davič, -e, m. = kdo dává, rdousí; rostl. (vratič)

David, -a, m., kř. jm. i příjm.; symb. harfenictví (kníž.); zobec. *david*, -a, m.: honit, chváliti -da = vrhnouti, zvracet (lid., žert.); zdrob. *Davídek*, -dka, m.; *davídek*, m. = zbytek tužky (lid.)

dávidlo, -del, stř. = dávicí prostředek

***davista**, m. = stoupenec kosmopolitic. a nacionalistic. literár. směru sloven., nazvaného podle listu Dav

dáviti, neudav se = dusit, rdousit, škrtit; d. se jídlem = dusiti se (tím, že pokrm ucpe hrtan); = vrhnout, zvracet; slož. dokon. *po-*: kočka podávala mnoho myší; *u-* koho, se = zardousit, zadusit; *vy-* = vyvrhnout, zvrátit; *za-* = zadusit, zakousnout; pes zadával zajíce; *dávivati*, opak.

dávivec, -vce, m., rostl.;

dávivý [-vě; -vost] = dávicí; = rdousivý

dávka, -vek, ž. = co se dává z povinnosti, z uložení obce apod., daň, poplatek; = množství léku, jídla, pití na jedno požití; přenes. mítí jistou dávku hrdoosti...; *dávkovati* = stanovití dávku léku; *dávkový předpis* = o dávkách

Davle, ž., městys v Č.

davně, v. davný

***dávně**, příslov. k davný = starodávně, starobyle

***dávní** = davný (zast., čelak.); *dávničko*, příslov. = velmi dávno (Němc.)

dávno, 1. příslovce k davný = před mnohým časem, dlouho: d. se to stalo; otázka je dávno rozřešena; dávno něco vědět; dávno jsem ho neviděl, dávno u nás nebyl = je tomu d., co jsem ho viděl, co u nás byl; sr. dlouhý (-ho); = zcela, docela, úplně, až příliš (lid. a hovor.); je to proň dávno dobré ap.;

2. stř. podst. = dávnost, davný čas (kníž.); obyč. v přísloveč. spoj. ode dávna || *od dávna = od dávných časů (říd.); před dávnem, v dávnu, za dávna = před dávnými časy, v dávných časech, za dávných časů

***dávnodavný** = velmi davný

dávno-, kmen příd. davný ve slož.:

-*dobý* = davný, dávno minulý;

*-*letý* = dlouholetý, davný;

-*minulý* čas, v mluvn. = minulý před jiným, předminulý; jinak = dávno minulý (říd.)

***dávnost**, -i, ž. = dávná doba

***dávnověk**, -u, m. = davný, starý věk, starověk; *dávnověký* [-ky; -kost] = davný, starověký, starodavný; šero -kosti (kníž.)

***davný** [-ně] = davový

davný = co bylo před mnohým časem, co se zachovalo ze starých dob, starobylý, minulý: dávná doba; před dávnými časy, za dáv-

ných časů; dávné věky, dávné přísloví; davný přítel = od dávných let, dlouholetý, starý; -né přátelství; 2. stup. *dávnější*

davový [-vě; -vost], příd. k dav = týkající se davu, davů, hromadný ...: d. jev, -vá psychologie; -vě = v davech, hromadně

daxl, *daxlíček*, *daxlík*, v. dakl

dazule, ž., brouk (zastar.)

dbalý [-le; -lost], od pův. přič. min. k dbáti = dbající, pozorný, bedlivý, bdělý, pilný: d. žák, čtenář; dbalý svých povinností || *oč

dbáti, dbám (zápor. *nedbati*) = pečovati, starati se o koho, oč, všímáti si čeho, hledět, dát nač: d. své cti, pořádku || na svou čest, na pořádek; ned. lidských řečí || na lidské řeči; ned. koho, na koho; nic ned. na zimu; na nic ned. = ničeho si nevšímat, k ničemu nehledět; dbáti svého zevnějšku, na svůj zevnějšek, o svůj z.; dbát o svůj majetek, o svá pole, o rodinu atp.; podmětově (nic) *nedbati* = nepřičiňovati se (vůbec), býti nedbalý: hospodář nedbá; = nevšímat si: napomínal ho, ale on nedbal; slož. dokon. **prone-* || obyč. *zane-* co = opominouti co udělat, vykonat, vynechat, nevykonat...: *zane-* školu, své povinnosti, povinnou péči || *zane-* co, koho = nevěnovat péči, nevšímnouti si: *zane-* nemoc, dítě; *dbávati*, opakov.; slož. nedokon. *zane-*;

**dbavý* = dbalý

dcera || **dcéra* (Ner., podle lid. *céra*, *círa*) || zastar. *dci*, 3. a 6. p. jedn. dceři, 4. p. dceru || zastar. *dceř*, ž. = dítě ženského pohlaví;

**dcerečka*, -ček, ž., zdrob. k *dcerka*, -rek, ž., zdrob. k dcera;

**dcerunka*, ž. || *dceruška*, -šek, domác. tvary k dcera;

dceřin, -a..., příd. jm. jednotlivě přivlast. || *dceřiný* (nik. -nný), obecně přivlast.: -ná buň-

- ka = vzniklá dělením z matečné (odb.)
- de-** «dé- || de-», lat. příslov. a předl. ve slož. s význ. od-, zbavení, opaku, pře- apod.:
- **-automatisace* «-tyza-», ž. = od-automatisování
- debakl**, -u, m., z franc. *débâcle* = úplná porážka, zkáza, nezdar, prohra
- debardeur** || zčešt. *-dér [-rka]*, -a, m., franc. = přístavní dělník
- debata**, ž., z franc. = rokování, rozprava, rozhovor;
- debater* [-rka], -a, m. = kdo rád debatuje, umí debatovati;
- rský* [-rsky; -rství]: *-rské* nadání... = k debatování; *-rství* = záliba v debatování;
- **debatička*, ž., zdrob. k debata; *debatní* večer... = v. debaty, k debatě || **debatový*;
- debatovati* = rokovat, rozprávět; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pro-* co důkladně = v debatě probrat; *za-* si (trochu, mnoho); *debatovávat*, opakov.; slož. nedokon. *na-* se, *pro-*
- debet**, -u, m., z lat. slovesa (= je dlužen, má dít) = dluh; *debetní* strana = dlužná
- debilita**, ž., z lat. = debilnost; *debilní* [-ně; -nost] = méně schopný, slabomyslný
- debit**, -u, m., z franc. = prodej v drobném, poštovní doprava
- debrecínka**, -nek, ž. = *debrecínská* uzenka, paprikovaná (podle maď. města Debrecína)
- ***debr**, -i || -e, ž. = rokle, údolí (zastar.); *D.*, -e, ž., ves v Č.; *Debřece*, -řec, pomn., ves v Č.
- debsati**, v. debsati
- debut** «-by», -tu, m., z franc. = první veřejné vystoupení (společenské, umělecké);
- debutant* [-tka], -a, m. = kdo po prvé vystoupí umělecky nebo ve společnosti;
- debutantský* = začátečnický;
- debutovati* = vystoupit veřejně; d. básněmi...;
- **debutový*, příd. k debut
- ***debužířka**, -rek, ž. = debužírování; *debužírovati*, z něm. a tam z franc. = hodovat, hýřit (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho)
- decembrista**, m., z franc. = stoupenec Ludvíka Napoleona, který podporoval státní převrat v prosinci 1851
- decemvir**, -a, m., lat. = člen decemvirátu; *-rát*, -u, m. = vláda desíti
- decennium** «-cényjum», -ia, stř., lat. = desíletí
- decentní** [-ně; -nost], z lat. = slušný, jemný
- decentralisace** «-zace», ž., z lat. = decentralisování; *-lišační* || *-lištický* [-cky] «-tyc-» = odstředivý (snahy, úsilí); *-lišovati* «-zo-» = odsoustředit, -řovat
- decepc**, ž., z lat. = zklamání (říd.)
- ***deci**, stř. neskl. = decilitr (slov.)
- decidivní** «-dýv-», z lat. = rozhodný
- decigram**, -u, m. = desetina gramu, zkratka dg; zdrob. **-grámek*, -mku, m.
- decilitr**, -u, m. = desetina litru; zkratka dl; *-litrový*, příd. k tomu
- decima**, ž., lat. = „desátá“, španělská rýmovaná strofa desíti-
veršová; desítistupňový interval, varhanní hlas (hudeb.)
- decimace**, ž. = decimování
- decimálka**, -lek, ž. = *decimální* váha, soustava = desetinná
- decimetr**, -u, m. = desetina metru (dm); *-metrový*, příd. k tomu
- decimovati**, z lat. *decimus* (= desátý) = popravít každého desátého; přenes. = silně ničit, hubit; slož. dokon. *z-* vojsko... = silně, značně zničit
- decimový**, příd. k decima
- decisivní** «-zív-» = decidivní
- decorum**, v. dekorum
- decrecendo** «dekresendo», příslov., ital. = postupně slaběji (v hudbě); zpodstat. *d.*, stř. = postupné oslabování, hudeb. skladba v tomto tempu

dečička, *dečka*, ž., zdrob. k I deka; psí dečky = gamaše (žert. hovor.)

dedek, -dka, m. = dudek

dedikace «-dy-», ž., z lat. = věnování (knihy atp.); *dedikační*, na př. přepis; *dedikovati* co komu = věnovat, připsat

dedukce, ž., z lat. = odvozování, vývod; *dedukční* || *deduktivní* «-týv-» [-ně], na př. postup, metoda; *dedukovati* co z čeho = odvozovat, vyvozovat; slož. prostě dokon. *vy-* = odvodit, vy-

de facto «dé faktó», lat. = vskutku, skutečně, ve skutečnosti, vlastně

defaitismus «-fetyz-», -mu, m., z franc. *défaitisme* = strach z porážky, neúspěchu, nedostatek sebevědomí, ustrašenost („nedá se nic dělat“), poraženectví;

defaitista, m. = přívrženec defaitismu, poraženec; *-tistický* [-cky] «-tystyc-» = v duchu defaitismu, poraženecký

defekt, -u, m., z lat. = vada, porucha, na př. d. mravní, tělesný, d. u stroje atp.; *defektní* = vadný, poškozený, neúplný, necelý, na př. starý rukopis, tisk, exemplář knihy; *-tivní* «-týv-» slovo neboli *-tivum* «-tý-», -va, stř. = slovo mající jen některé tvary

defenestrace, ž., z lat. = svržení s okna, v čes. dějinách = svržení místodržících s oken pražského hradu 1618, počátek čes. povstání

defensiva «-zí-», ž., z lat. = obrana, nejčastěji ve smyslu vojen.; *-sivní* [-ně] = obranný;

defensor, -a, m. = obránce (zastar.); *-rský*, příd. k tomu

deficient, -a, m., z lat. = kněz daný na odpočinek pro trvalou nezpůsobilost ve službě

deficit, -u, m., z lat. = (peněžní) schodek; *-tní* || *-tový*, o hospodaření = se schodkem

defilé, stř. neskl., z franc. (původ. = úzký průchod, průsmyk) = pochod vojska při přehlídce, híd.

defilírka, -rek, ž.; *defilovati* = pochodovat při přehlídce; přenes. o pochodu, o průvodu jiném, o řadě (na př. myšlenek, vzpomínek)

definice «-ny-», ž., z lat. = vymezení pojmu, slova, výměr

***definisoati** «-nyzo-», podle franc. = ukončovati (se)

***definitisovati** «-nytyzo-» = (u)činit, jmenovati definitivním

definitiva «-nytý-», ž. = trvalé ustanovení ve službě; mítí, dostati definitivu; = konečná podoba (říd.); *definitivní* || **-ný* [-ně; -nost] = trvale ustanovený; = konečný, na čem nelze nic měnit atp.; d. znění zákona, vydání, slovo, rozhodnutí; *definitivum*, -va, stř. = definitivní stav;

definitor, -a, m. = pomocník řádového provinciála n. generála

definovatelný = co lze definovati; *-novati* co = podati definici toho, vymežit

deflace, ž., z lat. = omezení, zmenšení oběživa větším zhodnocením peněz, opak inflace; *deflacionistický* «-nystyc-» = provádějící deflací; *deflační* opatření, politika

deflagrace, ž., z lat. = rychlé vzplnutí, přečištění, vznět (chem.); *-grační*, příd. k tomu

deflektor, -u, m., lat. = nástavek na komíně proti vnikání větru

deflorace, ž., z lat. = zbavení panenství; *deflorovati* = zbavit panenství, zprznit, zmrhat

deformace, ž., z lat. = znetvoření, na př. lebky; přenes. d. charakteru; = změna tvaru, přetvoření (technic.); = skreslení (šal.); v mluvn. a v estetice = záměrné porušování, přetváření jazykové normy pro estetický účinek; *deformační* prostředek || *deformativní* «-týv-»; *deformita*, ž. = znetvořenina; *deformovati* = znetvořit, skreslit, záměrně přetvořit; *-movaný* jazyk; *-movaná* skutečnost (šal.)

defraudace, ž., z lat. = zpronevěra (peněz), neodvedení vybraných daní, neúplné přiznání příjmů za účelem zdanění (daňová defraudace); *defraudant* [-tka], -a, m. = kdo se dopustí defraudace; *defraudovati* = zpronevěřit || slož. dok. z-

degenerace, ž., z lat. = rodový, vývojový úpadek, zřůdnost, zvrhnutí; *degenerační* postup, činitel ...; **-rant*, -a, m. = degenerovaný člověk; *-rativní* = úpadkový;

**degenerovanec*, -nce, m. = degenerovaný člověk;

degenerovaný [-ně; -nost] = zřůdný, zvrhlý, úchylný;

degenerovati = rodově, vývojově upadat, upadnout, zvrhat se, zvrhnouti se

degout «degú», stř. neskl., franc. = nechut, ošklivost, odpor (lékař.)

degradace, ž., z lat. = snížení hodnoty nebo zbavení, sesazení (z hodnoty, z úřadu), přenes. = podceňování něčeho; *-dovati* koho = snížit mu hodnotu, sesadit, podceňovat

degrese «-se», ž., z lat. = klésání, pokles

degrét, v. dekret

degu, v. degout

degumovati = zbavit přírodního kliču v hedvábí, odklížovati

de gustibus non est disputandum «dé -sty- nón dys-», lat. = o vkusu, o chuti se nelze přití, vkus (chuť) je různý (různá)

dehet, -htu, m. = olejovitá tekutina vzniklá suchou destilací dřeva n. uhlí;

dehtárna, -ren || *dehtovna*, -ven, ž. = palárna, továrna na dehet;

dehtář, -e, m. = dělník pálicí dehet, kolomazník;

dehtiti || čast. *dehtovati* = natírat, napouštět dehtem;

dehtojem, -u, m. = sběrač dehtu, jímka na dehet;

dehtový [-vě; -vost], příd. k dehet

dech, -u, m. = vdechovaný a vydechovaný vzduch, dýchání: dech se mu zatajil = nemohl dýchat, nemohl popadnouti dechu; nabrati dechu; hájiti co do posledního dechu = až padneme; přiběhnouti bez dechu = udýchán; ležeti bez dechu = bez dýchání, v mdlobách; vypít něco jedním dechem = jedním douškem, na jeden doušek, naráz; říci něco jedním d. = za jednoho výdechu z plic, velmi rychle, naráz; přenes. říkati jedním d. to i ono = tvrdit věci nestejně, odporující si; není po něm (ani) slechu ani dechu = zmizel beze stopy; přenes. d. květů; ovanul ho dech smrti = smrtelný vánek, zemřel; dechy dřímajícího moře (Ner.); pomn. *dechy*, -chů = dechové nástroje

dechnouti, dechl, dechnuv, dechnutí = učiniti dech, obyčej. dýchnouti: dechnouti na sklo (Jir.); květy dechly svoji duši (Vrchl.); dechnutá přize vzpomínky (šrámek);

slož. dok. *na-* = nadýchati; v. nadechnutý; **o-* co = ovanouti; *od-* si = oddychnouti si, odpočinout; — *v-* = vtáhnouti do sebe dech; v- vůně, zápach (do sebe); *vy-* = vypustiti dech; *vz-* = vzdychnout, dechnout, vydati dech: svalil se a už ani nevzdechl = byl mrtev; přenes. ani nevz- = nic neřící (na výtky), ani nehlesnout (hovor. a lid.); ani na to nevz- = ani nevzpomenout, docela zapomenout; ani po matce nevz- (Pujm.);

kratičké vzdechnutí = modlitbička || *povz-* si = vydechnouti bolem, steskem, postesknouti si; *z-*, pův. = vydechnouti (duši), zemřít, dnes jen zhrub. || obyč. = pojit, scipnout, o zvířatech; v. zdechlý; *za-* = dechnout, dýchnout (kniž.): *za-* v tváře (Břez.); v. zdechati;

-*dechovati*, slož. nedokon. *od-* = oddychovat; *povz-* (Jir.) = vzdychat, stýskati si; *v-*, *vy-*
dechoměr, -u, m., spirometr, přístroj na měření dechu

***dechot**, -u, m. = dýchání, dech
-dechovati, v. dechnouti

dechovka, -vek, ž. = dechová hudba (hovor.)

dechový [-vě], příd. k dech: -vé cvičení = c. v dechu, v dýchání; -vý hlas, odstín = jako dech (kniž.); -vý nástroj hudební = foukací

deifikace «deji-», ž., z lat. = zbožnění; -*kační*, příd. k tomu

deiktický «dejktyc-», z řeč. = ukazovací, názorný, o vyučovací metodě; v mluvn.: -cká zájmena, citoslovce = s významem ukazovacím a upozorňovacím; -cký význam

deismus «dejizmus», -mu, m., z lat. = víra v jednoho Boha; **deista** [-stka], m. = vyznavač deismu; **deistický** «-styc-» = v duchu deismu

de iure «dé jú-», lat. = podle práva, (s) právem

deixe «dejксе», ž., z řeč. = ukazování, upozorňování

***dek**, -u, m. = I deka (Jir.)

I **deka**, ž., z něm. = pokrývka (lid. a hovor.); v. mazati

II **deka**, stř. neskl. || lid. *deko*, stř., zkrácením z dekagram

dekabrista, v. děkabrista

dekáda, ž., z řeč. = desítka, deset let...; **dekadický** [-cky] «-dyc-» = desítkový, desetinný: -cká soustava

dekadence, ž., z lat. = úpadek, úpadková doba; -*denční* || obyč. -*dentní* [-ně] || -*dentský* [-sky; -ství] = úpadkový; -*dent* [-tka], -a, m. = stoupenec dekadence, člověk z doby dekadence; -*dentismus* «-tyz-», -mu, m. = dekadentní směr

dekagram, -u, m. = deset gramů; zkratka dkg

dekachord(on), -u, m., z řeč. = hudební nástroj o desíti strunách

dekalog, -u, m., z řeč. = Desatero (božích přikázání); = zákoník

dekalumen «-lú-», -nu, m., řeclat. = jednotka světelného toku

dekapitace, ž. = stětí hlavy; přenes. = odstranění z vedení

***dekapitalisace** «-za-», ž. = odkapitalisování

dekartovati = zapsat poštovní zásilky do seznamů odváděných úřadům

deklamace, ž., z lat. = přednes, reprodukce básně; přenes. = nabubřelé, prázdné mluvení, krasořečnění; -*mační* [-ně] || -*mativní* «-týv-»: -*mační* umění; -*mátor* [-rka], -a, m. = přednášeč; stč. = pomocný úředník při zemských deskách (Jir.); -*matorní* umění = -*mační*; -*mátorský* [-sky; -ství] = deklamační; přenes. = nabubřelý, krasořečnický

***deklamovačka**, ž. || obyč. *deklamovánka*, -nek, ž. || *-*můvka*, -vek, ž. = lehčí básnička na deklamování;

deklamovati = přednášet (báseň); = nepřirozeně výrazně, nabubřele, prázdně mluvit; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *od-* co = odpřenášeti; *za-* si (trochu, dovůle); **deklamovávat**, opakov.

deklarace, ž., z lat. = veřejné, slavnostní prohlášení, veřejný... projev; = označení obsahu a ceny zásilky;

-*rační* postup (poštov., celní); **deklarant** [-tka], -a, m. = kdo deklaruje (zboží); politic. = kdo podepsal čes. deklaraci z r. 1868; -*tský* [-tsky; -tství], příd. k tomu;

deklarativní «-týv-» = vysvětlovací;

deklarovati = prohlásit, opovědět, označit obsah a cenu zásilky

deklasovanec «-so-», -nce, m. = -*sovaný* člověk (šal.); -*sovat*, z franc. = společensky snížit, přeradit do nižší třídy, vyřadit ze slušné společnosti

deklinace, ž., z lat. = skloňování jmen; = odchýlení, vzdálenost hvězdy od nebeského rovníku; d. magnetické střelky = úchylka od magnetického poledníku; *-nační* vzor, tabulky; *-nátor*, -u, m. = přístroj na měření deklinace magnetické střelky

deko, v. II deka

dekokce, ž., z lat. = svaření;

dekokt, -u, m. = odvar

dekoletáž «-lt-» || obyč. *-ltáž*, -e, ž., z franc. décolletage = obnažení šíje, ňader, výstřihů u ženských šatů; *dekol(e)tovaný* [-ně; -nost] = mající dekoltáž; *dekol(e)tovat* se = provést dekoltáž

dekompozice «-zi-», ž., z lat. = rozložení, rozklad, rozbor; v mluvn. mylná neboli falešná d., kterou vznikají nová slova, na př. bořiti z ob-ořiti rozdělením na o-bořiti

***dekor** «-kór», -u, m., z franc. = *dekorace*, ž., z lat. = výzdoba, ozdoba, na př. sálu, jeviště; = slavnostní odevzdání řádu, vyznamenání; *-rační* [-ně; -nost]: *-rační* úprava, malíř = ú., m. dekorací; *-rační* předmět = ozdobný, okrasný; *-ratér*, -a, m. = okrašlovatel, ozdobník, malíř dekorací; *-ratérský* [-sky; -ství], příd. k tomu;

-rativismus «-tyviz-», -mu, m. = umělec. směr lbující si v ozdobnictví; *-rativista* [-tka], m. = stoupenec dekorativismu;

-rativní [-ně; -nost] «-týv-» || ***-rativný** = ozdobný, na ozdobu (malba), malebný; *-rativní* stránka divadel. kusu = týkající se dekorace;

dekorovaný [-ně; -nost] = okráslený, vyzdobený, vyznamenáný; *dekorovati* = ozdobit, vy-; d. koho = slavnostně mu odevzdati řád, vyznamenání; slož. dokon. vy- sál...

dekorum «-kó-», -ra, stř., z lat. = slušnost, vážnost, důstojnost,

ustálené společenské formy; zachovati d.

***dekovati**, z něm. decken = skrývat, chránit; slož. dokon. z-; z-se = vyhnouti se válečnému nebezpečí, práci (lid. a hovor.)

dekret (lid. *degrét*), -u, m., z lat. = ustanovovací list, nařízení;

dekretace, ž. = dekretování;

dekretál, -u, m., mn. *-ly* || *-lie*, *-lí*, ž. = papežský dekret; *-tální* [-ně] = ustanovený dekretem;

dekretář, -e, m. = necechový řemeslník (zastar.);

dekretní list = obsahující dekret;

dekretovati = nařizovat, naříditi dekretem; slož. dokon. *na-*, *od-* *co* = prostě naříditi (hovor.)

dekubit, -tu, m., z lat. = proležené místo na těle nemocného

dekupírka, -rek, ž., z něm. a tam z franc., čes. rejdovačka = krátká pila s jemnými zoubky

dekursivní [-ně; -nost] «-zív-», z lat. = po lhůtě, pozadu splatný, zpětný

del., zkratka z *delineavit* (lat.) = nakreslil

dél, v. II déle

delace, ž., z lat. = udání, odklad, dědičný nápad; *delátor*, -a, m. = udavač; *-rský* [-rsky; -rství] = udavačský

I **déle**, ž. = délka, jen v příslov. výrazech na *dél* || *nadél* (z na *déli*), (*v*)*zdéli* = na délku, v. tam, v příslov. a v předl. *podél*, v. tam

II **déle** || ***dél** (lid. *dýl*), příslov. 2. stupně k dlouho = delší dobu: déle než rok; nemoci se déle zdržeti

delegace, ž., z lat. = přenesení práva, zplnomocnění, zvolení zástupci, poselstvo;

delegačka, -ček, ž. = delegační list (hovor.); *delegační* list...;

delegát [-tka], -a, m. = zvolený n. zmocněný zástupce; *-tský* úspěch (ojediň.); *-tství*, stř. = delegátský úkol; *-tština*, ž. = delegátské zřízení (hanl.);

delegovaný soud = na který byla přenesena věc jemu nepřislušející;
delegovati = zmocnit k nějakému úkonu, zvoliti za zástupce
delektor, -ktor, v. direkce
delektovati se, z lat. = bavit se, kochati se (hovor.) || lid. *delektýrovati se*
délesloužící poddůstojník = sloužící déle, přesluhující (starší vojen.)
delfin, -a, m., mořský ssavec, plískavice; *D.*, souhvězdí; *delfíní* hlava || *delfínový* tuk
delfský, příd. k *Delfy* (*Delfi*), Delf, pomn., řec. město s věštírnou
Déli, ž. neskl., domác. tvar k Adéla
deliberační lhůta, z lat. = čas na rozmyšlenou k nastoupení dědictví; **deliberovati* = uvažovat (Ner.)
deliciózní (podle franc.) || -ciozní, -ciózní «-zní», z lat. = lahodný, půvabný, rozkošný;
delizioso «-čózo», příslov., ital. = lahodně, jemně (hudeb.)
delikates, -sa «-sa», m., z franc. *délicatesse*, v mluvě starších Pražanů = lahůdkář; *delikatesa* «-sa», ž. = pochoutka, lahůdka; -tesní obchod = lahůdkářství
delikátní [-ně; -nost], z franc. *délicat* = chutný, lahodný, jemný, na př. jídlo, slovo, způsob, člověk, práce; d. situace = choulostivá || -kátský (lid.)
delikt, -u, m., z lat. = trestní čin, poklesek
delikvent [-tka], -a, m., z lat. || (původ., ale říd.) *delinkvent* = provinilec
delimitace, ž., z lat. = rozhraničení, úprava hranic; -tační komise; *delimitovati* = vytyčiti hranice, rozhraničiti
delineavit, v. del.
Délinka, ž., zdrob. k Déli
delinkvent, v. delikvent
delirant, -a, m. = delirantní člověk;

delirantní [-ně; -nost] = třešticí, třeštivý, blouznivý || *delirický* [-cky]; v. *delirium*
delirium «-líryjum», -ia, stř., lat. = třeštění, blouznění; *delirium tremens* = blouznění opilců s třesavkou; přenes. d. lásky;
delirovati = býti v deliriu, třeštiti, blouzniti
***déliti** = činiti delším, prodlužovat, protahovat (Ner.); slož. dokon. *pro-* = prodloužit (Svět.) || *z-*
délka, -lek, ž. = rozměr ve směru osy: d. silnice, pokoje...; na délku je to správné = co se týče délky; položit co na délku, po délce = ve směru osy, podélně; = časový rozsah; délka života; d. samohlásek (proti krátkosti); zeměpisná d.;
délkoměr, -u, m. = přístroj na měření délky;
délkový: -vá míra = m. na délku, délky
***délný** = dlouhý, dlouho trvající; = podélný
Délos, -lu, m., ostrov
deložovati koho, z franc. *déloger* = vystěhovat
délský, příd. k Délos
delší, 2. stup. k dlouhý; širší než delší, v. široký
delta, 1. stř. neskl., řecký název písmene d; 2. ž. = rozvětvené ústí řek;
deltovitý = podobný písmenu delta; *deltový*, příd. k delta
demagog, -a, m., z řeč., původ. vůdce lidu, dnes zprav. = svůdce lidu, kdo se mu chce zalichotit, kdo jej pobuřuje, štváč;
-gický [-gický] = snažící se zalichotiti lidu, svádějící, pobuřující, štváčský;
-gie, ž. || **-gství*, stř. = lichocení lidu, svádění, pobuřování, štvání
démant, -u, m. = diamant (básnic., kniž.); zdrob. -tek, -tku, m.; -tový [-vě, -vost] || **-tný* [-tně; -tnost] = diamantový
demantý, v. dementi

démarche «-rš» || obyč. *de-*, *-e*,
ž., franc. = diplomatické zakro-
čení

demarkace, ž., z franc. = vytyčení
hranic, rozhraničení; *-kační* čá-
ra, linie = rozhraničovací

demaskovatel, *-e*, m. = kdo de-
maskuje;

demaskovati koho, co, z franc.,
původ. = snít masku, obyč. pře-
nes. = odhalit

demarš, v. *demarche*

démence, ž., z lat. *dementia* = du-
ševní slabost, otupělost, blbost

dementi «*demanty* || obyč. *-menty*»,
stř. neskl., franc. = popření, vy-
vrácení zprávy, nejčastěji úřední
n. novinářské

***dementní** = slabomyslný, blbý

dementovati co = vyvrátit, po-
přít

Demeter, *-try* || *-tra* (Vrchl.), ž.,
řecká bohyně zemské úrody

demijon || obyč. *demijon* || **demion*,
-u, m., z angl. = větší opletená
láhev na víno a na lihoviny (asi
desitilitrová); zdrob. *-ónek*, *-nku*,
m.

***demikát**, *-u*, m. = polévka z ov-
čího sýra (slov., Heyd.)

demilitarisace, ž. = demilitariso-
vání; *demilitarisační*, příd. k to-
mu; *demilitarisovati* «-zo-» úze-
mí = odvolati z něho vojsko, zba-
vit je vojenské moci

demimondaina «-dé-» || obyč. *de-*
mimondka, *-dek*, ž., z franc. =
žena z polosvěta; *demimonde*
«*mond*»; *-du*, m. = polosvět; *de-*
mimondní || **-dový* = obvyklý
v polosvětě

deminutivní || *di-* «*dy-týv-*», z lat.
= zdrobňující, zdrobnělý;

deminutivum || *di-*, *-va*, stř. =
zdrobnělé slovo, zdrobnělina

demion, v. *demijon*

demise «-se», ž., z lat. = odstou-
pení z úřadu, z veřejné funkce,
o ministrovi, o vládě...; nabí-
dnout, podati demisi; **demisiono-*
vati = podati demisi

демиург, *-a*, m., z řeč. = tvůrce
světa, tvůrce

demijon, v. *demijon*

demobilisace «-zace», ž., z lat. =
zrušení válečného stavu armády;
-lišační plán, rozkaz; *-lišovati*
«-zo-» = odzbrojit

demografický [*-čky*] = lidopisný;
demografie «-dé || *de-*», ž., z řeč.
= věda, popisující lid, lidpis,
statistika obyvatelstva

demokracie, ž., z řeč. = „vláda
lidu, lidovláda“, zásada společen-
ské a státní rovnosti a volnosti,
demokratické zřízení, *-cký* stát,
-cké smýšlení, jednání, demokra-
tismus: buržoasní, lidová... d.;
sociální d., politic. strana;

demokrat [*-tka*], *-ta*, m. = stou-
penec demokracie, člověk jedna-
jící v duchu demokracie; sociál-
ní d.;

-kratický [*-tický*; *-tičnost*]

«-tyc-, *-tyč-*» = souvisící s de-
mocracií, vyplývající z ní, jsou-
cí, jednající v duchu demokracie
(zřízení, vláda, člověk...);

demokratisace «-tyza-», ž. = de-
mokratisování; **demokratisátor*
«-tyzá-», *-a*, m. = kdo demokra-
tisuje;

demokratismus «-tyz-», *-mu*, m.
= soustava demokracie, demokra-
tické smýšlení, jednání;

demokratisovati «-tyzo-» = při-
způsobovat, *-bít* duchu demo-
kracie, zřizovat, zříditi, upravo-
vat, *-vit* v jejím duchu, (u)činit
přístupným širokým vrstvám, li-
dovým (školství...); d. se = bráti
na sebe demokratic. ráz, nabý-
vat ho, stávati se obecně přístup-
ným, lidově; slož. dokon. *z-*;

**demokratický* [*-sky*; *-ství*] =
demokratický

demokritovský = po způsobu De-
mokritově

***demoliční**, z franc. = bořivý, ni-
čivý, rozkladný

demolovati, z lat. = zbořit, zpus-
tošit, zničit (ve válce, při vzbou-
ření)

démon, *-a*, m., z lat. a tam z řeč.
= duch, zvl. zlý, zloduch

demonetisace «-tyza-», ž., z lat.: d. stříbra = vyloučení stříbra ze základu měny (v národ. hospod.)
démonický [-nický; -ničnost] «-nyc-, -nyč-» = mající tajemný, zhoubný vliv, ďábelský;
 ***démoničnice**, ž. = démonická žena; ***démonie** «-nyje» || **démonika**, ž. || **démonismus**, -mu, m. = démoničnost; **démonik** «-nyk», -a, m. = kdo zpracovává démonické látky (Nov.);
démonisovati «-nyzo-» = činiti démonem, démonickým, dávatí démonický ráz;
démonolatrie, ž. = uctívání démonů;
démonologický [-cky], příd. k **démonologie**, ž. = nauka o demonech;
démonovitý [-tě; -tost] || **démonský** [-sky; -ství] = démonický
demonstrace, ž., z lat. = „ukázání“, názorná ukázka; přednáška s demonstracemi; d. ve veřejném životě = okázalý veřejný projev, často s výtržnostmi; námořní d. = vyslání válečných lodí do cizích vod; -**strační** průvod, ráz, přístroj;
demonstrant [-tka], -a, m. = účastník demonstrace, výtržník;
demonstrativní || *-**ný** [-ně; -nost] «-týv-» = názorný; d. potlesk... = okázalý; d. zájmeno, význam = ukazovací (mluvn.); **demonstrativum** «-tý-», -va, stř., lat. = ukazovací zájmeno;
demonstrátor [-rka], -a, m. = pomocník profesora, který ukazuje a vysvětluje přírodniny, preparáty apod.;
demonstrovati = názorně ukázati (chod nového stroje), názorně vysvětlit; ve veřejném životě d. = pořádati demonstraci, účastniti se jí
démonství, v. démonský pod démonický
demontáž, -e, ž., z franc. = rozebrání stroje, rozmontování; **demontovati** = provést demontáž

demoralisace «-za-», ž., z lat. = úpadek mravnosti, znemravňelost, zpustlost, úpadek smyslu pro pořádek, pro poctivost, nedostatek pracovitosti atp.; -**lišač-ní** vliv... = znemravňující...; -**lišovatí** «-zo-» = míti demoralizační vliv, znemravňovat, -vnit...; slož. dokon. **z-**
demorfinisace «-nyzace», ž. = léčení morfinismu (odnětím morfia)
démos, -mu, m., řec. = lid, obec
Demosthenes, -na, m., nejslavnější řecký řečník; symb. řečníka; -**nův**, příd. jm. přivlast. k tomu
demotický «-tyc-», příd. k **démos**, z řeč. = lidový
den, dne, m. = doba, kdy svítí slunce, protějšek noci; = doba 24 hodin, den a noc (hvězdář.); den Páně = neděle; dobrý den! (pozdrav); dne 2. února 1934 || časť. jen 2. února; štědrý den; je jako ve dne (o světlé noci); přijít někam za dne = pokud svítí slunce; už je nedaleko do dne = do východu slunce; přijíti přede dnem = před východem slunce, velmi časně ráno; na den, přes den bylo pěkně = ve dne; pracuje ve dne v noci || kniž. dnem i nocí = stále, bez ustání; den po dni, za dnem ubíhá a já nejsem hotov s prací; den po dni, d. za dnem, d. ze dne je to horší; žítí ze dne na den = z ruky do úst, bez zabezpečení; den co den k nám chodí || (výpustkou) co den = každý den; podob. den ode dne, den ze dne || méně často ode dne ke dni; smutné „ode dne ke dni“ = odklady (Ner.); to je na bíle dni, v. nabíledni; za osm dní ve významu za týden je **n e s p r .** ;
 to je jako den a noc = úplně rozdílné; psí den, v. psí;
 udělat komu dobrý den = zpříjemniti den, způsobit mu radost; (lid.) udělati si z koho dobrý

d. = vystřeliti si z něho; za našich dnů = v naší době;

Den, Dne || *Dna*, pseudonym

denacifikace, ž. = odnacistování

denacionalisace «-za-», ž. = odnárodnění; -sační snahy, úsilí

denár, -u, m., stříbrná mince, původně římská, též stará česká; pomn. *denáry* = peníze (žert.); = jedna z barev ve špádech; zdrob. *denárek*, -rku, m.; *denárský* (v kartách)

denasalisace «-zaliza-», ž., v mluvň. = ztráta nosovosti samohlásek, změna nosových (nasalisovaných) samohlásek v ústní; *denasalisovati se* «-zo-» = ztratit nosovost...

denatalita, ž., z lat. = úbytek porodů

denaturace, ž., z lat. = denaturování

denaturalisace «-za-», ž., z lat. = zbavení, ztráta občanství; -lišovati «-zo-» = zbavit občanského n. domovního práva

denaturát, -u, m. || *-rálka, -lek, ž. = denaturovaný líh; *denaturovati* = upravit (líh, cukr) tak, aby se nehodil k účelu podrobenému daní, učiniti nepoživatelným; d. přírodu = zbavit přirozeného vzhledu (Neum.)

dendrit, -u, m., z řeč. dendron = keříčkovitý útvar na horninách, kořenovitý výběžek nervových buněk

dendrograf, -u, m., z řeč. = přístroj samočinně zaznamenávající tloušťku kmene

dendrolog, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s dendrologií, pěstitel stromů; -logický [-cky], příd. k -logie, ž. = nauka o stromech, o dřevinách

***denežka**, -žek, ž. = penízek (Če-lak.), z rus.

denice (z -nn-), ž. = denní hvězda, jitřenka

deníček, -čku, m., zdrob. deník

denička, -ček, ž., 1. zdrob. k denice; 2. = denní zpráva (novinář.)

deník (z -nn-), -u, m., 1. = kniha, do které se zapisují denní události, výdaje atp.; 2. = časopis vycházející každý den; *deníkář*, -e, m. = žurnalista denního listu; -kářský [-sky; -ství], příd. k tomu;

**deníkovitý* = podobný deníku, jako v deníku;

deníkový záznam... = v deníku, jako v deníku

**deníti se* = rozednívat se

denivka, -vek, ž., rostl., hmyz; přenes. = časopis krátkého trvání (Č.-Chod; též *denivka*)

dénko || obyč. *dýnko*, -nek, stř., zdrob. ke dno = poklop nádoby, víko, vršek klobouku

denní [*denně*], 1. = co je, děje se... ve dne, ne v noci: d. světlo, doba, stráž, služba, doprava apod.; d. pořádek = program dne, na den; dáti něco na d. p. (v sedění, ve schůzi) = k projednávání; je to na denním pořádku, přenes. = každý den (lid. a hovor.); d. práce = p. ve dne (proti noční) || = vykonaná za den; d. mzda = za den; — 2. = každodenní (vlivem něm. alltäglich, ale ujalo se obec.): denní práce, úkol = kterou, který mám vykonat každý den; v tomto významu i příslovce denně: list vychází d. atp. || dosud častěji každý den (jako k. týden, měsíc, rok atp.)

***den(n)odenně**, příslov. = každý den (ne e s., doslovný překlad něm. tagtäglich)

***dennojasný** = jasný jako den

***dennopis**, -u, m. = deník (za-star.)

denodeně, v. dennodenně

denominace, ž., lat. = pojmenování náboženské společnosti (protestantské), nábož. společnost sama

denominativní «-týv-», z lat. = odvozený ze jména; d. slovo neboli *denominativum*, -va, stř.

***denščík** || *dě-*, -a, m., z ruš. = vojenský sluha
dentála, ž. = dentální souhláska;
dentální, z lat. = zubní
dentice «-ty-», ž. = prořezávání zubů;
dentin «-tyn», -u, m. = zubovina;
dentista [-stka] «-tys-», m., z franc. = kdo odborně ošetřuje zuby, lékař i nelékař (zubní technik)
denudace, ž., z lat. = obnažení (zubu, kosti, zem. povrchu)
denunciace, ž., z lat. = udání, nařčení z něčeho; *-ciační*, příd. k tomu; *-ciant* [-tka], -a, m. = udavač; *-ciantský* [-sky; -ství] = udavačský;
denuncovati = udat, nařknout
depalatalisace «-za-», ž. = změna měkké souhlásky v tvrdou (odpalatalisování, ztvrdnutí);
-lisovati se = ztratit měkkost, ztvrdnout
departement «-tmá-», stř. neskl. || -mentu «-mánu», m. || ***departman**, -u, m. (Nez.), franc. = správní obvod, okres, u nás = oddělení, odbor (úřadu); *-mentální* = obvodový, okresový
dependance || ***-dence** «depandáns || -danse, -dance», ž., franc. = pobočka hotelu
depersonalisace «-zace», ž., z lat. = odosobnění
depersonifikace, ž., z lat. = ztráta osobního významu slova a nabytí významu věci, na př. lenoch = líný člověk — l. u židle
depeše, ž., z franc. = rychlá zpráva, telegram; *-šák*, -a, m. = roznašeč telegramů (lid.); *-šní* kancelář
depilace, ž., lat. = zbavení vlasů, chloupků
deplacovati «-plaso-», z franc. = přemístit
depo, *depó*, v. *depôt*
deponens «-pó-», neskl., mn. *-nentia* «-cija», -tií, stř. = latinské sloveso trpné formy, ale činného významu

deponent [-tka], -a, m., z lat. = schovatel, ukladatel;
deponentní sloveso = deponens
deponovati, lat. = uložit, schovati
depopulace, ž., z lat. = odlidnění, vy-
deportace, ž., z lat. = deportování; *-tační* území = kam se deportuje;
deportovanec, -nce, m. = deportovaný člověk;
deportovati = vyvést, vystěhovati z trestu do jiného kraje
deposedovati «-se-», z lat. = sesadit, zbavit majetku
deposice «-zí-», ž., z lat. = sesazení, složení, uložení
deposit «-zit», -u, m. || *depositum*, -ta, stř., lat. = schovaná, uložená věc; *deposit*, též = schránka, úschovna; *deposítář*, -e, m. = uschovatel; = úschovna; *depositní* listiny, úřad; *-sitorium* «-zitóryjum», -ria, stř. = úschovna
depôt || *-pot* «depó», stř. neskl. || -tu, m., franc. = skladiště, sklad, uschovaná věc || lidově *depo*, -pa, stř.
***depotati** = dupati
depravace, ž., z lat. = zhoršení; *-vativní* «-týv-» (slovo...) = zhoršující, zhrubělý; *-vantní* = zhoubný;
depravovati = zhoršovat, kazit
deprekace, ž., z lat. = odprošení
deprese «-se», ž., z lat. = stísněnost, skleslost, sklíčenost; hospodářská d. = tíseň; barometrická d. = klesnutí barometrického tlaku; *depresivní* [-ně] «-sív-» = skličující, tísnivý
deprimovati, z lat. = sklíčit, sklíčovat, zbavit, -vovat odvahy, nálady; býti deprimován || deprimovaný člověk
deprivace, ž., z lat. = oloupení
depsati (***deb-**) = šlapati, dupati (zast.); slož. dokon. *za-* (Svět.); *depsnouti*, -sl, -snuv, -snut(i), dokon. (t.)
***dept**, -u, m. = deptání, dupot;
deptati, -tám || zastar. *depci*, *dep-*

tej, přech. -taje = šlapat, dupat (kniž.); slož. dokon. *roz-* = rozšlapat; *u-* = udupat; *z-* právo = pošlapat, pohanět; osud ho zdeptal = zkrušil;
deptávi, opak.; slož. nedok. *roz-*, *z-*;
**deptavý* krok = dupavý;
**deptnouti*, -ptl, -ptnuv, -ptnut, dok. k deptati
depurace, ž., z lat. = očištění, výmaz, zbavení statku knihovních závad; *-rační* akt
depurgace, ž., z lat. = počištění (lékař.)
depurovati = provést depuraci
deputace, ž., z lat. = poselství, několik zástupců, mluvčích; přijmouti deputaci; vyslati deputaci ke komu; *-tant* [-tka], -a, m. = člen deputace
deputát, -u, m., z lat. = důchod v naturáliích, „příměnek“; *-tát-ní*, příd. k tomu; *-tátnický*, příd. k *-tátník* [-nice], -a, m. = kdo dostává deputát
**deputovaný*, -ného, m. = deputant, poslanec; **deputovati*, souvisí s deputace = vyslat, vysílat jako zástupce, mluvčího
**deranžovaný* [-ně; -nost] = rozháraný, zmatený; **deranžovati*, z franc. = uvést do nepořádku, do zmatku
derby, stř. neskl. = anglické jar-ní dostihy v Epsomu
derelike, ž., z lat. = puštění věcí z držby
**derenda*, ž. = policejní direkce, ředitelství (Ner., z hantýr.)
**dereš*, -e, m., slov. z maď. = la-vice, na kterou léhali provinilci odsouzení k bití (Jir.); = šat-lava (mor.)
derivace, ž., z lat. = odvození, odvozování; = odvozená funkce; = odvedení zánětu na povrch; = odchýlení; *-vační* úkon;
derivát, -u, m. = odvozenina, odvozené slovo, odvozená látka, odvozené ústrojí; *derivativní* «-týv-» = odvozovací; *derivovati* = odvodit, odvozovat

dermatolog, -a, m., z řeč. = kož-ní lékař; *-gický*, příd. k *-gie*, ž. = nauka o kožních nemocech
dermatoplastika «-sty-», ž. = plas-tická operace kůže, nahrazující chorou n. zničenou část kůže koží zdravou
derogace, ž., z lat. = zrušení zá-kona novým; *-gační* || *-gatorní* moc; *derogovati* zákon = zru-šit novým
derouta || **deroute* (šal.) || *de-ruta*, ž., z franc. dérouté = náhlý pokles kursů, poplach z něho; = rozklad vojska po po-rážce
derviš, -e, m., z perš. = žebrák, potulný islamský asketa; přenes. někdy = potrhlec (hovor.); *-šský* [-šství], příd. k tomu
des, stř. neskl. = o půl tónu sní-žené d; des dur, des moll, tó-niny
des- v přejatých slož. typu des-organisace, z franc. dés (z lat. de ex), znamenající zápor, opak, nedostatek toho, co se vyslovuje druhou částí slož.; někdy des = lat. de
desant, -u, m., z franc. descente = vysazení vojska, výsadek; *desantní* vojsko = výsadekové
desátek, -tku, m., 1. = desítka, dekáda (zastar.); = deset Otče-nášů (Ra.); 2. (v starší době) = desátý díl z úrody...; 3. = svačina o desáté hodině
desaterák, -a, m. = jelen s desíti výsadami na parozích, včelník s desíti úly
desatero, stř. = deset lidí, před-měť, věci stejného druhu: d. dětí, knih... (zastar.); d. bo-žích přikázání; zdravotní... d. = deset rad, pokynů
desateronásob, příslov. = desa-teronásobně (kniž.); *-násobek*, -bku, m. = desetkrát větší číslo, množství; *-násobný* [-ně; -nost] = „desetkrát na sobě“, deset-krát složený, větší, hojnější: -né příjmy ap.; vynahraditi co ko-mu -ně = desetkrát

*desaterozvuký = vydávající desatero zvuků (Ho.)

desaterý (o tvarech v. pod čtverý), druhová číslovka k 10 = desíti různých druhů; v. desatero

*desátiti = desátkovati

desátkovati = vybíratí desátek, svačiti o desáté

desátnický, příd. k *desátník*, -a, m. = „představený desíti mužů“, poddůstojnická hodnost, kaprál; = desaterák; d., -u, m. = desetník (zastar.)

desátý, řadová číslovka k 10: d. den, díl atp.; desátá = d. hodina; říkati to po desáté; za první, za druhé..., za desáté, ní k. po d.

desaven «-zavé», stř. neskl., franc. = odvolání, popření;

desavouovati «-zavuo-», -vouuji || zkráceně -vuji, odtud pak i *desavovati*, z franc. *désavouer* = popřít (zprávu, výrok); d. koho = popřít to, co řekl, prohlásil

descartovec «dekárt-», -vce, m. = stoupenec Descartovy filosofie; -rtovský [-sky] = v Descartově duchu

descendence, ž., z lat. = posloupnost; -denčí nauka = vývojová; -dent, -a, m. = potomek

desekvestrace «-se-», ž. = zrušení sekvestrace; -rační nárok

desentér, v. desertér

deserce «-zer-», ž., z lat. = zběhnutí

desert «-sér || obyč. -sert, -zert», -rtu, m., franc. = zákusek

desertér, «-zer-» (lid. *desentér* «-zen-»), -a, m., z franc. = zběh; -rský [-rsky; -rství], příd. k tomu

desertní, příd. k desert: d. víno

desertovati «-zer-» = zběhnout

*desertový = desertní

deset, deseti || -síti, základ. číslovka (10); je... d. = deset hodin; hospodařit od desíti k pěti = špatně

deseti- || *desíti-* v hojných slož. podstatných i přídavných, jako *desetiboj* || *desítiboj...*; pro zjednodušení uvedený pod *desíti-*

desetina || -sítina, ž. = desátý díl; zdrob. -nka, -nek, ž.; *deseťinný* zlomek = obsahující desetiny: -nná tečka (2'5 ap.); -nná soustava = mající za základ číslo 10

desetkrát, zbyteč. -te, násob. příslov. k 10; přenes. = mnohem: d. lepší, horší... (lid.)

desetník, -čku, m., zdrob. k *desetník*, -u, m. = peníz platící 10 nejmenších jednotek měny; nyní = desíthaleř; *desetníkový* = za desetník

*desettisíce, m. pomn. = desettisíce, v. desíti-;

desettisíckrát, násob. příslov. k deset tisíc

deshabillé «dezabijé», stř. neskl., franc. = nedbalky

*desiderát «-zí-», -u, m. || -ratum «-rá-», -ta, stř. || nejčast. stř. pomn. -rata, -rát, z lat. = žádaná věc, -né věci, požadavek, -vky; -rativní sloveso, význam = snahové, -vý; -rativum «-tý-», -va, stř. = sloveso vyjadřující snahu, snahové

desiderium «dezidéryjum», -ria, stř. = přání, tužba; *pium* «pijum» d. = zbožné, často nesplnitelné přání

designace «-zi- || -si-», ž., z lat. = designování;

designovati = předurčit; -gnovaný nástupce...

desiluse «-zi-ze», ž., z franc. = vystřízlivění (z iluse), zklamání || -sionismus «-zijonyz-», -mu, m.; -sionista «-nys-», m. = kdo se zbaví ilusí

desin, v. dessin

*desina, ž. = desítka

desinfekce «-zin-», ž., z franc. = ničení nakažlivých zárodků; -kční prostředek;

desinfikovati = provádět, provést infekci;

desinfektor, -u, m. = desinfekční přístroj; -ktor, -a, m. = kdo desinfikuje

desintegrace «-zin-», ž. = rozpad, na př. tkáně: -grační pochod

desinteresován «-zin-», z franc.:

býti d. = nemít zájem

desítečka, ž., zdrob. k desítka

desíti-boj, -e, m. = lehkooatletic.

závod o desíti oddílech;

-deník, -u, m. = časopis vycházející každých deset dní (říd.);

-denní = trvající deset dní;

-dílný = o desíti dílech;

-haléř, **-halíř**, -e, m. = peníz platící deset halířů;

-hodinný || **-hodinový** = trvající deset hodin;

-koruna, ž. = peníz platící deset korun; zdrob. **-korunka**, -nek, ž.; **-korunový** = za deset korun; -vá bankovka = mající hodnotu 10 korun;

-letí, stř. = doba desíti let; **-letý** = starý, trvající deset let;

-litrový = obsahující deset litrů;

-měsíční = starý, trvající deset měsíců

desítina, v. desetina

desíti-násob, **násobný** [-ně; -nost]

= desateronásobně, -ný;

-nohý = mající deset noh;

-ramenný = s desíti rameny;

-slabičný = o desíti slabikách;

-tisíc, -e, m., obyč. mn. **-tisíce**,

-ců = desítky tisíců; **-tisící**,

řad. čísl. k 10.000; **-tisícový** obnos; -vá věc = za 10.000;

-zlatový peníz, obnos...

desítka, -tek, ž. = číslice deset,

skupina desíti lidí..., co číslicí

10 označeno (pokoj...), co platí

10 jednotek (peníz, karta);

desítkář, -e, m. = funkcionář pečující o 10 členů || **desítkový**

důvěrník

desjatina, ž., ruská polní míra

deska, -sk || -sek, ž. = 1. prkno

(větš. nářeč.); 2. = něco plochého: gramofonová d. ap.; d.

u knihy = přední a zadní část vazby; zemské d. = knihy, do

kterých se zapisovaly změny nemovitého majetku;

deskovitý = podobný desce;

deskovník, -u, m. = hřebík do desek, prkeňák;

deskový statek = zapsaný v

zemských knihách; -vá hudba

= na gramofonových deskách

deskripce, ž., z lat. = popis; **-pční**

[-pční] = popisný (říd.);

deskriptiva «-tý-», ž. = zobrazování geometrických útvarů v

rovině; **-ptivář** [-řka], -e, m. =

profesor, posluchač deskriptivy (hovor.); ***-ptivita**, ž. = deskriptivnost, popisný ráz; **deskriptiv-**

ní lyrika, psychologie = popisná; d. geometrie = deskriptiva

Desná, -né, ž., městys a ves v Č.;

Bílá, Černá D., přítoky Jizery

(desný, původ. = pravý)

desodorisace «dez-odoriza-», ž. =

ničení zápachu; **desodorisovatí** = odstraniti zápach

desolátní [-ně; -nost] «dezo-», z

lat. = neutěšený, rozháraný, zoufalý, na př. stav, poměry

desorganisace «-zor-nyza-», ž. =

porušení organisace, pořádku, zmatek, rozklad; **-nisovaný** [-ně;

nost] = jsoucí v nepořádku, v rozkladu; **-nisovati** = uvést do

nepořádku, do zmatku, rozložit

desorientace, «-zo-», ž. = nedo-

statek, ztráta orientace, bezradnost; **desorientovati** = zmásti,

uvést na scestí; býti desorientován = ztratiti směr, cestu (v

horách, ve tmě...), nevědět, jaká je situace, býti bezradný; **-vaný**

[-nost]: **-vaný** turista, politik...

despekt || hovor. **dešpekt** (Ner.),

-u, m., z lat. = opovržení, pohrdání; **despektní** = pohrdavý,

opovrhlivý (říd.); **-ktovati** = pohrdat, opovrhovat (t.)

desperace || lid. a hovor. **dešpe-**

ž., z lat. = zoufalství; **desperád**,

-a, m., ze španěl. **desperado** = zoufalec; ***-rádský** = zoufalecký;

desperátní = zoufalý (člověk), beznadějný (stav)

despocie || **-tie**, ž. = despotismus;

despot || obyč. **-ta** [***-tka**], m., z řeč. = neobmezený vládce, tyran;

přenes. = člověk velmi přísný, tvrdý, krutý; ***despotčina**, ž. = despocie (Sez.);

despotický [-cky; -čnost] «-tyc-, -tyč-» = samovládný, krutý, tyranský; *-tismus* «-tyz-», -mu, m. = despotická vláda, tyranie;
**despotský* = despotický
dessin || *desin* «desén», -u, m., franc. = vzorek, kresba na tkaninách
destička || *děštička*, -ček, ž., zdrob. k deska;
destičkovitý || *deštič-* = podobný destičce, deštičce
destilace «-sty-», ž., z lat. = překapování; suchá d. = pálení v uzavřených nádobách; *-lační* přístroj; *-lát*, -u, m. = látka získaná destilací: **-lirka*, -rek, ž. = destilovaná voda; *-lovati* = prováděti destilaci; slož. dokon. *vy-* = získati destilaci
destinace «-sty-», ž., lat. = určení (říd.); *-nační* stanice = s. určení, kam se co posílá; *-natář*, -e, m. = ustanovený příjemce; *destinovati* = ustanovit, určit
destrukce, ž., z lat. = rozklad, rozvrat, zmar, ničení; *-kční* = destruktivní; *-ktivismus* «-ktyviz-», -mu, m. = destruktivní směr, snahy; *-ktivní* «-týv-» [-ně; -nost] = ničivý, zhoubný, rozkladný
dešarže, ž., z franc. = hromadný výstřel, salva
dešifrovací, příd. = na dešifrování: d. klíč = souhrn rozluštěných značek šifrovaného písma; *dešifrovati*, z franc. = rozluštit
dešpekt, v. despekt
dešperace, v. desperace
dešť || *děšť*, deště..., m. = voda pršící z oblak: jarní, májový... d.; jíti kam za deště, v dešti; je, sbírá se, chystá na d.; z toho mraku nebude d., přenes. = z toho nebude nic (o zbytečné obavě n. o marné naději); z deště pod okap (o dvou stejně nepříjemných možnostech); po dešti nastane pohoda, přenes. = bude zase dobře
deštění, -ný, v. I deštiti

deštice, ž., zdrob. k deska || část. destička, deštička
deštiček, -čku, m., zdrob. k deštík, déšť
deštička, -ček, ž., v. destička; *deštičkovitý*, v. tamtéž
deštík, -u, m., zdrob. k déšť
deština, ž. = úzká deska, -ké prkno; *-nový*: -vá podlaha
I deštiti, -štěn(i) = obkládati deskami; *deštěný* = obložený deskami, z desek
II *deštiti = pršeti (říd. kniž.)
deštivý [-vo; -vě; -vost] = kdy je déšť, jsou deště: d. den, -vé počasí; je deštivo || -vě vypadati; -vo, stř. = deštivé počasí (říd.); přenes. -vě a zimomřivě vypadat, o slávě (šal.)
dešťka || *deštka*, ž., zdrob. k deska (nář.)
***deštní** = dešťový
deštníček, -čku, m., zdrob. k *deštník*, -u, m. = hůl s ochrannou stříškou proti dešti; = revolver (hantýr.); roztáhnouti deštník = střílet (t.); *deštníkárna*, -ren, ž. = dílna na deštníky; *-kář*, -e, m. = výrobce deštníků; *-kářský* [-řství], příd. k tomu; *deštníkovitý* = podobný deštníku; *-kový*: -vá hůl = deštník upravený jako hůl, deštník v holi
***deštný** = dešťový
deštoměr, -u, m. = přístroj na měření výšky spadlé vody, ombrometr; *-rný*: -rná stanice; *deštonosný* oblak, vítr = přinášející déšť (kniž.);
deštopis, -u, m. = popis dešťů; *-pisný*, příd. k tomu;
***dešťovitý** [-tě] = jsoucí jako déšť;
dešťovka, -vek, ž. = dešťová voda; = žízala;
dešťový [*-vě], příd. k déšť: -vá kapka = k. deště; -vá voda = napršená
detachment «detašmá», stř. neskl., franc. = vojenský oddíl se zvláštním posláním

detail «-tajl», -u, m., franc. = podrobnost, jednotlivost; prodávat en détail «an» = v drobném; odtud detail = drobný prodej (hovor.);

detailek, -lku, -líček, -čku, m., zdrob. k tomu (říd.);

detailista, m. = drobný, malý obchodník;

detailní [-ně; -nost] = podrobný, na př. plán, zpracování; -nost, též = smysl pro detail(y);

detailovati = (roz)členit, podrobně popisovat; = prodávat v drobném; poslední oddíl poněkud detailuje = zabíhá do podrobnosti (Ner.);

**detailový* = detailní, hledící k podrobnostem

detašmá, v. detachment;

detašovati, k detachment = pověřit zvláštním posláním; detašovaný oddíl = poslaný od svého celku na jiné místo

detekce, ž., z lat. = detektivní činnost: vášeň d. (Čap.); = zachycování elektromagnetic. vln; *detektiv* [-vka] «-týv», -a, m. = civilní strážník, tajný policista; *detektivka*, též = detektivní povídka, film; *detektivní* [-ně]: d. ústav = provádějící tajné zkoumání, pátrání; d. povídka = ze života detektivů; -ně zajímavý; **detektivský* [-sky; -ství] = detektivní, slídlíský

detektor, -u, m., lat. = usměrňovač frekvence (při radiu); -ktorový přijímač

deteriorace || *-riorisace «-za-», ž., lat. = zhoršení, poškozování

determinace || *-minisace «-za-», ž., lat. = vymezení, určení; -mináč-ní teorie; -minismus «-nyz-», -mu, m. = názor, že je lidský život a všechno dění určeno Bohem, přírodou n. okolím, okolnostmi; -minista [-stka] «-nys-», m. = stoupenec determinismu; -ministický [-cky] = v duchu determinismu;

determinovati = určit, vymezit

detonace, ž., z lat. = zvuk při výbuchu, výbuch; *detonační*, příd. k tomu; *detonátor*, -u, m. = rozbuška, kapsle; *detonovati* = vybuchovat

detrakce, ž., z lat. = odnětí, vzetí **detronisace** «-nyza-», ž., z lat. = svržení, sesazení s trůnu; -sační zákon; -sovati = provést detronisaci

detto (*ditto*), ital. = taktéž, totéž, rovněž (hovor.): četník v temném fraku a ditto spodcích (Ner.)

Detva || podle sloven. spisov. výslov. *Dě-*, ž., národopisně svérázná ves a kraj na Slov.; *Detvan*, *Dě-*, -a, || *Detvanec*, *Dě-* [-nka], -nce, m. = obyvatel Detvy; *detvanský*, *dě-*, příd. k tomu

deuterokanonický «-nyc-» = uznávaný církví později za kanonický **Deuteronomium** «-nó-», -ia, stř., lat. z řec. -ion, část Starého zákona, 5. kniha Mojžíšova

devadesát (n i k. -te), -i, základní číslovka (90); -saterý (o tva-rech v. čtvrtý), druhová čísl.; -sátiletý = starý 90 let; -sátiny, -in, ž. pomn. = devadesáté narozeniny; -sátka, -tek, ž. = číslice 90, věk devadesáti let, co je označeno číslicí 90 (pokoj v nemocnici, v hotelu...); -sátkrát (z b y t e č. -te), násob. příslov.; -sát-ník [-nice], -a, m. = devadesátiletý člověk; -sátý, řadová číslovka: -tá léta minulého století = doba od 1890 do 1899 (sr. čtyřicátý)

devalorisace «-za-», ž., z lat. = znehodnocení (měny); -sační; -sovati «-zo-» = provést devalorisaci

devalvace, ž., z lat. = snížení obsahu kovu v peněžní jednotce a tím její hodnoty; -vační, příd. k tomu; *devalvovati* = provést, provádět devalvací

devastace, ž., z lat. = zpustošení; -stovati = zpustošit

devatenáct, n i k. -st || zastar. -cte, -ti, základ. číslovka (19); -cterý

(o tvarech v. čtverý), druhová číslovka; *-ctiletý* = starý 19 let; *-ctina*, ž. = devatenáctý díl; *-ctistý*, řad. čisl. k devatenáct set; *-ctka*, *-ctek*, ž. = číslice 19, co jí označeno, skupina 19 lidí...; *-ctkrát*, zbyteč. *-te*, násob. příslov.; *-ctý*, řad. čisl. k devatenáct

devaterník, -u, m., rostlina

devatero, stř. = devět lidí, věci stejného druhu: d. děti... (zastar.); d. řemesel, desátá bída (přísl.)

devateronásob, příslov. = devateronásobně (zastar.); *-násobný* [*-ně*] = „devětkrát na sobě“, d. složený, větší, hojnější

devaterý (o tvarech v. čtverý),

druhá číslovka k devět

devátý, řadová číslovka k devět; páté přes deváté, v. pátý

***dever**, -a, m. = děver

deverbativní sloveso = odvozené od slovesa; *deverbativum* «-tý-», -va, stř. = slovo odvozené od slovesa

devět, -vítí, základ. číslovka (9); d. = devět hodin

devěťadevadesát, -ti, zákl. čisl. (99); *-sátkrát*, zbyteč. *-te*, násob. přísl.

devětkrát, zbyteč. *-te*, násob. příslov. k devět

***devětmecíma** = dvacet devět (zastar.)

devětsetkrát, zbyteč. *-te*, násob. příslov. k 900

devětsil, -u, m., rostlina; *devětsilácký kruh* = kruh Devětsilu (šal., hanl.) || *-silský*; *devětsilec*, -lce, m. = člen skupiny čes. umělců a spisov., kteří vydávali sborník Devětsil (šal.); *devětsilový*, příd. k devětsil

deviace, ž., z lat. = odklon magnetické jehly, úchylka od směru lodi; *-ační*, příd. k tomu

devinkulace, ž., z lat. = zrušení vinkulace; *-lační* doložka; *-lovati* = provést devinkulaci

devisa «-za» || **-še* «-ze», ž., z franc. = heslo, zahraniční směn-

ka, pohledávka na cizinu splatná v cizí měně; *devisní* || *devisový*: *-vá* ústředna, *-vé* opatření **devíti-**, kmen k devět v hojných složeninách:

-barevný || *-barvý* = mající devět barev; *-členný* = skládající se z devíti členů; *-denní* = starý, trvající devět dní; *-dílný*, *-hlasý*; *-hodinný* || *hodinový*; *-letí*, stř. = doba devíti let; *-letý* = mající 9 let; *-listý*; *-loketní*; *-měsíční*

devítina, ž. = devátý díl

devíti-nedělí, stř. = doba devíti neděl; *-nedělní* = starý, trvající devět neděl; *-pouzdrý* = s 9 pouzdry; *-strunný* = s 9 strunami; *-stý*, řad. čisl. k 900

devítka, -tek, ž., číslice devět a co jí označeno (devátý pokoj atp.), čeho je devět

devítník, -u, m. = devátá neděle před velikonoce, septuagesima

devoce, ž., z lat. = pokorná, zbožná úcta;

devocionálie, -lí, ž. pomn. = náboženské předměty, jako růženec a škapulíře, svátostky

devoluce, ž., z lat. = přesun kompetence, přechod práva; *-luční* právo;

devolvovati, o právu = přislušet

devon, -u, m. || *devonský* útvar geologic. (podle anglic. hrabství Devonu)

devotní [*-ně*; *-nost*] «-vót-», z lat. = zcela oddaný, příliš pokorný, ponížený (člověk, výraz, prosba)

dexiotropní, z řeč. = pravotočivý

dezabijé, v. deshabilé

dezavé, v. desaveu

***dežurný** || *dě-*, *-ného*, m., z ruš. = voják mající denní službu

***děckárna**, -ren, ž. = mateřská škola (zhrub.)

děcko (z dět-sko), stř. = dítě, zpravidla již větší (lid.)

Děčansko, stř. = kraj starého kmene Děčanů

děd, -a, m., 1. = otcův n. matčin otec n. ještě další předek; =

domácí bůžek (zastar.); 2. = stařec;
děda, dědáček, -čka, m., domác. tvary k tomu;
děde || *dědi* || *dědy*, m. neskl. = děd (dět.);
dědeček, -čka, m., zdrob. k děd, dědek; *dědečkovský* [-sky], příd. k tomu: d. poměr, dárek;
dědek, -dka, m., vlast. zdrob. k děd = děd (nehanl., důvěr.); = domácí bůžek (zastar.); = děd, stařec (hanl.); = představený (zhrub.); *dědek*, -dku, m. = líhy, řezací stolice, louskáček;
dědi, v. výše
dědic, [-*dička*], -e, m. = kdo dědí, má dědický nárok: ustanovit koho dědicem; = patron: ty (sv. Václave) jsi dědic české země (zastar.);
dědický, příd. k tomu: d. nárok, podíl... = nárok na dědictví, podíl z dědictví;
dědictví, stř. = zděděný majetek; právníc. = obecně stanovený podíl (proti odkazu); nastoupiti d.; uvázati se v d.; připadlo mu dědictví; = co přechází s pokolení na pokolení, na př. čes. jazyk je dědictví po našich otcích, předcích
***dědiček**, m., zdrob. k dědik, děd
dědičný [-*ně*; -*nost*] = dědic i děděný: d. pán, d. statek, -ná nemoc; = dědický, o smlouvě (říd.); nemoc získaná -ně = zděděním; -nost = vlastnost, že se něco dědí
***dědik**, m., zdrob. k děd
dědina, ž., původ. = dědictví, dědičný statek (Jir.), nyní = ves, hlavně proti městu: žít na dědině; (lid.) na dědině = na návsi;
***dědinečka**, ž., zdrob. k *dědinka*, -nek, ž. zdrob. k dědina;
dědiník, -a, m. = majitel dědiny; dědičného statku (zastar.); *dědinný* = dědičný (t.);
***dědinový** = na dědinách obvyklý, vesnický || ***dědinský**
dědisko, m. = děd (zhrub.) || = velký stařec

děditelný [-*nost*] = co lze dědit (právn.)
děditl, děděn = získávat, získati dědictvím: děditi po otci statek; jazyk (báje, pohádky...) se dědí = přechází s pokolení na pokolení; děditl = jít k duhu (lid.); slož. dokon. *po-* co po kom = z-; *po-* se = zděditi dědovu povahu; *vy-* koho = zbaviti dědictví, vyloučiti z dědictví; prostě dokon. *z-* co = získati dědictvím; zděděný statek, zděděná práva, -né zvyky; *dědivatí*, opakov.;
dědivý [-*vě*; -*vost*] = schopný děditi
***dědkovitý** = starý (zhrub.); *dědkovský* [-*sky*; -*ství*] = dědovský (důvěr. n. zhrub.)
***dědoun**, -a, m. = děd, stařec (zhrub.); *dědounek*, -nka, zdrob. k tomu (nehanl.);
dědour, -a || *dědous*, -a, m. = děd, stařec (zhrub.);
dědouš, -e, m. = děd, stařec (důvěr., láskyplně); *dědoušek*, -ška, m., zdrob. k tomu;
dědouškovský [-*sky*; -*ství*] = dědovský (důvěr.)
***dědovina**, ž. = dědina, dědičný statek
dědovský [-*sky*; -*ství*] = co patřilo dědům, zděděný po dědech: d. statek; -ská kniha (R. Svob.); d. poměr ke komu = poměr děda; d. hlas = hlas děda, dědů, stařecký
***dědský** [-*sky*; -*ství*] = dědovský, stařecký
dědulínek, *děduška*, m. = děd (důvěr.)
děhel, -hlu n. -helu, m., rostl. angelica
děj, -e, m. = co se děje, dalo, udá, událost, příběh; v mluvnic. přítomný, minulý, budoucí děj; děje čes. národa = dějiny (zastar.); duševní, chemický děj = proces, postup, dění
dějepis, -u, m. = popis, vypravování dějů, dějin, vývoje národa, některého oboru kulturního, hudebního

by, slovesné tvorby (= literární dějepis, slovesnost) atp., kniha o dějinách, vyučovací předmět; *-pisec*, *-sce*, m. = kdo se obírá s dějepisem; *-pisecký* [-cký; -ctví]; *-ctví* = dějepisná věda; *-pisný* [-ně] spis, *-ná otázka* = týkající se dějepisu, dějin

dějprava, ž. = dějepis (říd.); zprav. jen biblická dějprava = vypravování biblických příběhů; **-pravec*, *-vce*, m. = dějepisec; **-pravný* = dějepisný

***dějetvorný** [-ně; -nost] = tvořící děj; d. myslitel = tvořící dějiny (Čap.)

***dějevěda**, ž., *-vědný* = dějepis, *-pisný*

***dějevládný** = ovládající dějiny, vládnoucí v nich (Pal.)

***dějezkumný** = dějepisný

dějezpýt, -u, m., *-tec*, *-tný* = dějepis, *-pisec*, *-pisný* (říd.)

dějinný [-ně], příd. k dějiny: d. život, vývoj = v dějinné době; *-nná doba* = známá z písemných zpráv; *-nná pravda* = potvrzená dějinami; *-nná událost* = v dějinách velmi důležitá, rozhodující, epochální; podob. *-nná chvíle*; *-nná skutečnost*

***dějinstvo**, stř. = dějiny

dějiny, -jin, ž. pomn. = souhrn dějů, vývoje, dějepis, historie: Palackého D. národu českého, d. hudby, lékařství apod.

dějiště, stř. = místo děje, dějů

***dějný** = účinný: dějná láska

dějový [-vě; -vost], příd. k děj: d. význam (proti stavovému) = význam děje; d. plán; *-vá stránka*; *-vě* = po dějové stránce; = dějovým způsobem

dějství, stř. = divadelní jednání, akt; **dějstvo*, stř. = děj

***dějstvovati**, z ruš. = jednat, vystupovat: osoby dějstvující v románě (Sez.); d. || d. se: kniha dějstvuje na venkově = její děj je vzat z venkovského života, jevištěm jejího děje je venkov; román dějstvuje = odehrává se (říd. kniž.)

děkabrista || *de-*, m. = účastník prosincového petrohradského povstání 1825 (podle dekabrist = prosinec)

děkan, -a, m., z lat. decanus, dnes titul katol. faráře; kapitulní děkan = kanovník s tímto titulem; děkan fakulty na universitě = její vedoucí představitel; *-nát*, -u, m. || *-nství*, stř. = děkanský úřad, *-ská úřadovna*; *-nátí* || *-nský* úřad; *děkanka*, -nek, ž. = děkanská fara (lid.); = choť děkana (v anglikán. církvi); hruška (lid.); *děkanovati* = býti děkanem; *děkanský*, *-nství*, v. výše

děkovací, na př. adresa, list = vyslovující díky

děkovati = vyslovovati díky; d. komu z čeho (zastar.) || obyč. komu zač; děkovat na pozdrav = odpovídat; pěkně děkuji, to bude práce..., důvěrný povzdech; děkovat komu zač, že... = býti vděčen; d. šťastné náhodě, že...; děkovati se (komu) = děkovat, s díky odmítat; d. se obecnstvu (v divadle...) = mlčky děkovat, ukláněti se;

ne čes. děkovati komu co: děkujeme mu obohacení básnické mluvy, m. děkujeme za...; často nejde o význam děkování, nýbrž o význam zásluhy, tedy správ.: zasloužil se o obohacení..., jeho zásluhou byla básnic. mluva obohacena; podob. to máme (co) děkovati tobě, m. to jsi způsobil, zavinil ty; také o věcech je tato vazba nespr.: první novočes. mluva básnická děkuje svůj vznik Puchmajerovi, m. první novočes. mluvu básnic. vytvořil P., k novočes. mluvě básnic. dal první základ P. atp.;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* komu zač = vysloviti díky; *po-* se komu, obecnstvu; *po-* se (z úřadu...) = vzdáti se; *děkovávati*, opakov.

***děkovník**, -a, m. = kdo děkuje; *děkovný* [-ně] = obsahující, vy-

jadřující dík: d. dopis, -ná řeč, píseň, -né kázání; *-ně = s díky
děl, v. I dítě

*děláč, -e (Baar) || *dělák, -a, m. (Č.-Chod) = dělník (nář.)

*dělanyko «-ny-» || -nyko, stř. = dělaná cigareta (žert. váleč.)

dělaný [-ně; -nost], příd. jm. z příč. od dělati = umělý: -ná růže; = strojený, neupřimný (hovor.)

dělanyko, v. dělanyko

*dělásek, -ska, m. = dělník (Majer.)

*dělátel, -e, m. = kdo dělá

dělati = činit, konat, působit, zhotovovat, šít..., vyrábět...: d. boty, sukno, buchtý, oběd, hluk, dluhy, dělá nám to potíže, starosti, radost;

lid.: dělá okna = utírá, umývá, čistí; podob. dělá pokoj, postel atd.;

d. komu těžké srdce = zarmovovat jej;

d. dobré obchody... = mít;

d. dobrotu, ostudu... = chovati se dobře... (lid. a hov.); dělati ze sebe šaška... = chovati se jako...;

nedělá to dobrotu = není to dobré, vhodné, nevyhovuje (t.);

dělati s kým, jako kdyby... = chovati se k němu; dělá, jako-by nic... = chová se, tváří se;

d. drahotu, -ty, v. drahota;

dělati člověka = žít jako člověk; šaty dělají člověka = přispívají k náležité tvářnosti;

d. si smích, blázný... z koho = tropit;

dělati si naděje = mít, budít;

d. zkoušky = skládat; d. dobrý dojem = budít; d. si svědomí z čeho = vyčítati si;

dělat na dráze, v továrně, na poli atp. = pracovat; d. úlohu, knihu; d. jen ústy, hubou = zahálet a jen o práci mluvit (lid.); co děláš? = pracuješ n. jak žiješ;

co dělat, co mám dělat? = co činit, počít? atp.; co dělat, mu-

sím tam jít = (není) nic platno; = vyvádět: dělati (divy): ten dělal!; d. jako šílený...;

nic si z toho nedělat = nedbatí toho, netrápiti se tím;

to nic nedělá = neznamená, nevadí; to dělá mnoho = znamená, má význam; kolik to dělá? = kolik je to dohromady;

dělá mu to dobře = prospívá, svědčí (po stránce zdravotní); přenes. = lichotí (lid. a hovor.); dělati se = tvářiti se, přetvářovati se, stavěti se: d. se skromným, svatým, neviňátkem; = stávat se, vznikat: dělá se vítr, zima, pěkně; dělá se na dešť = chystá se (hovor.); dělá se prach = víří se; udělalo se mu špatně, nevolno, nanič = stihla jej nevolnost;

(ne)mám s ním, s tím co dělat, s kým mám co dělat (činit)? v. mítí 11.;

slož. dokon. do- co = dokončit; = práci, námahou k smrti unavit: to ho dodělalo; už dodělává = umírá (lid.); do- se čeho = práci dosáhnout;

na- čeho = mnoho udělat; na- málo slov = býti nemluva (lid.);

na- se = mnoho se napracovat;

na- do postele = pokálet postel (lid.); nadělané buchtý = z tu- hého těsta; je nadělaná = tlustá, prsatá (vulg.);

od- si dluh = práci splatit; = zvednout, dát pryč; = odpravit, zabít (vulg.);

pa- = napodobit a vydávati za pravé;

po- všechno = u- (s význ. hromadným); nic nepodělat = nic nespravit; po- se = pokálet se;

podělaný, též = ustrašený (vulg.);

pro- těsto = promísit, vypracovat; pro- na čem = ztratit, o-

pak k vydělat; pro- mnoho, válku atp., nečes. m. zažít, pro-

žít, zkusit, prožít válku; pře- = znovu, lépe udělat; pře- ko-

ho = změnit jeho povahu; = u-

dělat, uvařit... přes náležitou

míru: pře- maso...; pře- se = přepracovati se (lid.);
při- co k čemu = připojit; přičeho kousek... = ještě udělat;
roz- = začít a nedodělat; rozdělaná práce; = složenou věc rozložit (hodiny, postel); roz-oheň = zanítit; *s-* = sundati (mor.); **s-* smlouvu, spolek atp. = sepsati, udělat, uzavřít atp.;
u-, prostě dokon.: *u-* práci, kávu, oběd; udělalo se pěkně atp.;
 všecko ti udělám = ve všem ti vyhovím; nic mu neudělal = neublížil; *u-* koho čím = ustanoviti, zvoliti, vybrati zač: udělali Jiříka králem (Erb.); *u-* komu = učit; *u-* se pro sebe = osamostatnit se (lid.);
vy- = děláním, prací získat; = vyndat, vytáhnout (nářeč.); *vy-* kůži = zpracovat;
 **z-* (Jir., Svět.) || *vz-* pole... = zpracovat; *vz-* koho, se = kulturně, duchovně povznést; *z-* koho, se = „zříditi“ (lid.);
za- otvor... = zakrýt, zahradit, zandat; *za-* těsto, maso, *za-* na buchtu = připravit k vaření, k pečení, zaprášit moukou, jíškou (maso);
dělávati opak.; slož. nedokon. *na-* se (mnoho), *od-*... k dokon. nadělati se...; zesil. *dělávávati*
dělba, ž. = (roz)dělení; d. práce, úkolů
 ***dělec**, -lce, m., z ruš. = dělník, pracovník
 ***dělená**, -né, ž.: *na -nou* = na rozdělení
dělenec, -nce, m. = číslo, které se dělí
dělení, stř., k dělit
dělcí = na dělení (přístroj, znamenko)
dělič, -e, m. = kdo n. co dělí (zastar.); d. napětí (elektrotech.);
dělička, -ček, ž. = stroj na dělení těsta
děličko, stř., zdrob. k dělo
dělídlo, -del, stř. = čím, podle čeho se dělí, co dělí
 ***dělítba**, -teb, ž. = dělení (Holeč.)

dělitel, -e, m. = číslo, kterým se dělí; *-lný* [*-lnost*] = co lze dělit
dělit = dělati díly, části, členit na díly, na části, třídit: d. kořist, statek, dědictví, jídlo; d. jména na podstatná a přídavná...;
 *d. koho = podělovat; d. co mezi X a mezi Y; d. co s kým || obyč. d. se s kým oč = dávati část jinému, jiným, část si nechat; řeka se dělí ve dvě ramena = rozdvouje se;
 = oddělovat, odlučovat, být mezi čím, kým, ohraničovat: Dyje dělí Moravu od Rakous; dělí nás jen řeka...; = odlišovat: dělí nás názor na to;
 dělit jedno číslo druhým = určovat, kolikrát je dělitel obsažen v dělenci;
 slož. dokon. *na-* co = dát, darovat; naděl Pán Bůh, dík za výslužku n. přání při dělení chleba, buchty = naspoř P. B. (lid.); to je pěkné nadělení (o nemilé a nenadálé události);
na- se (mnoho);
od- = dát příslušnou část: *od-* dětem večeři; *od-* koho, co *od* koho, *od* čeho = odloučit; *od-* se *od* koho = odloučiti se, opustit jej, jít jinam;
po- děti dárky;
pře- = rozdělit (kniž.); = znova rozdělit (Gottw.);
při- komu co = ustanovit, přiručnout;
roz- co = rozčlenit, rozložit na díly, na části; *roz-* knihy mezi děti, dětem; *roz-* se oč; srdce by rozdělil = je příliš štědrý, všecko by rozdal, učinil;
s- komu co, n. k. s kým co, ani *s-* se s kým oč = oznámit; v. sdělení, sdělený;
u- co = poskytnouti, dáti;
-dělovati, slož. nedokon. *na-*, *od-*, *po-*, *při-*, *roz-*, *s-*, *u-* || *-díleti*, slož. nedokon. *s-* s kým co (mínění, těžký osud...) = společně mít, trpět, snášet; *u-* = udělovat; *dělívati*, *dělívávati*, *-dělovávati* (*na...*), opakov.

dělítko, -tek, stř., zdrob. k dělidlo = rozdělovací znaménko (-)
dělivý [-vost] = co lze dělit, dělitelný; d. genitiv = partitivní, označující část něčeho (Ertl)
***dělňásek**-, -ska, m. = dělník; d., -sku || -ska, m. = dělnický jízdní lístek (lid.)
dělnice, v. dělník
dělnický [-cky, -ckost, -ctví], příd. k dělník: d. vlak, -cká třída...; -ckost = dělnický ráz; -ctví, stř. = dělnický stav, ráz, -cké zaměstnání;
dělnictvo, stř. hromad. = dělníci
***dělničec**, m., zdrob. k dělník
***dělnič** = dělnický;
dělničiti = konati dělnickou práci, pracovat jako dělník;
**dělnička*, ž. = včela dělnice
dělník [-nice], -a, m., z dělný = kdo dělá, pracuje za mzdu; = vůbec pracovník; přenes. d. na vinici Páně = duchovní; včela dělnice;
**dělňikařiti* = zdůrazňovat dělnictví
dělný [-ně; -nost] = pracující, dělnický: d. lid, člověk; -ná dlaň (Čech); -né ruce (Bezr.); = pracovitý, pracovní, výkonný, schopný úspěšně pracovat; -nost = pracovitost, výkonnost
dělo, stř. (od původu totéž slovo jako dílo) = velká střelná zbraň
***dělobitna**, -ten, ž. = baterie (zastar.)
děloha, ž., část rodidel, lid. matka; v botan. = první list;
dělohový || *děložný*, příd. k tomu
***děloližce**, -ce, m. = slevač děl;
**dělopalba*, -leb, ž. = střelení z děl(a);
dělostřelba, ž. = střelení z děl(a); -*střelec*, -lce, m. = kdo střelil z děla, dělostřelecký voják, lid. kanonýr; -*střelecký* boj, voják, pluk...; -*střelectví*, stř. = dělostřelecký obor, dovednost střeliti z děl; -*střelectvo*, stř. hromad. = dělostřelecké vojsko
-dělovat, v. dělit

dělovina, ž., kov. na lití děl n. kov získaný rozlitím děl;
dělovka, -vek, ž. = továrna na děla (lid.); = prudká rána v kopané (sport.);
dělovod, -a, m., dělostřelecký poddůstojník;
dělový, příd. k dělo: d. náboj ... = do děla; -vá rána = z děla, jako z děla
děložní, v. děloha
děni, v. I, II díti
děněčík, v. denščík
děrák, -u, m. = otvor, kterým se sype do kruhových cihelných pecí topivo (odbor.)
***děravec**, -vce, m. = něco děravého; = třežalka (lid.);
děravěti, -vějí = stávat se děravý; o d. h. m. děraviti; slož. dokon. *pro-*, *z-*
***děravina**, ž. = děravé místo (Staš.)
děraviti co = dělati v čem díry, otvory; slož. dok. *pro-*, *z-*;
děravý || nářeč. *díra* [-vě; -vost] = mající díru, díry. otvor(y); -vá pamět = nespolehlivá
děrkavec, -vce, m. || -vka, -vek, ž., rostliny
děrnatka, -tek, ž., druh pily; měkkýš
***děrolez**, -a, m., nadávka podlézacům;
děroměr, -u, m. = přístroj na měření děl
děrovač, -e, m. = dělník i nástroj, který dělá díry;
děrovačka, -ček, ž. = přístroj na dělání děl; -čky, -ček, pomn. = děrovací kleště; *děrovati* = prorážeti otvory (odb.);
**děrovatý* || -vitý = děravý;
děrovka, -vek, ž. = děrovaná deska (odb.)
děs, -u, m. = zděšení, úžas, hrůza, častěji teprve u novočes. spisovatelů: anděl děsu (Ner.) apod.
***děsitelný** = co může n. má děsiti
děsiti, děšen(i) = působiti děs, pouštět hrůzu, strašiti; d. koho čím; d. se koho, čeho n. nad čím = hroziti se, obávat, stra-

chovat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* koho, se; přiběhl na smrt poděšen: *poděšený* [-ně; -nost] = ustrašený; **pře-* = *po-*, *z-*; **roz-* koho, se = vy- (Čelak., Majer.); *u-* koho (kniž.) = *po-*; *u-* se (Sova); *u-* se nad čím (Č.-Chod); býti uděšen; *u-děšený* [-ně; -nost]; *vy-* = vystrašiti; *vy-* se; býti vyděšen; *vyděšený* [-ně; -nost]; *z-* se koho, čeho = leknouti se; býti zděšen = polekán, zdrcen; *zděšený* [-ně; -nost]; -ně prchat...; slož. nedok. **poděšovati* = děsiti;

děsivati, opakov.

děsivý [-vě; -vost] = děsící, děsný, strašný

děsně, v. děsný;

**děsno*, stř. = děs, hrůza;

děsnost, v. děsný;

**děsnota*, ž. = děsnost

***děsnozvučý** = děsně, strašlivě znící

děsný [-ně; -nost] = působící děs, děsivý, hrozný, strašný (slovo oblíbené teprve od doby obrozenské): d. den (Čelak.), v děsném tichu (Ner.); d. člověk; dnes často v hovor. mluvě otřele, bez odstínu děsivosti, ve významu mnohosti, velikosti (jako strašný): d. žár, děsné horko, děsná otrava (o nudné přednášce, zdlouhavé divadelní hře atp.); děsný vzduch = prašpatný, úplně zkažený; děsně krásný večer; d. dlouho, mnoho; děsně rád choditi do divadla, d. rád něco jíst atp.

***děsuplný** [-ně; -nost] = plný děsu, děsivý, strašný... (říd. kniž.): -né večery (Ner.) ap.

***děsuplodný** = plodící, působící děs, děsivý...

děfátka, -tek, stř., zdrob. k dítě **dětel**, -u, m., rostl. (lid.); *dětelník*, -u, m., rostl.

***dětenčí** (Ner.) || ***dětenský** (Herrm., Těsnohl.) = dětský

děti, v. dítě; pomn. *dětičky*, -ček, ž., zdrob. k tomu

dětina, m. || ž. = člověk myslící, chovající se jako dítě, dětinský, zpozdilý; velký d. || řidč. -ká d.; ***dětiněti**, -nějí = stávat se dětinský, dětinou, dětinštět; slož. dokon. *z-* (Č.-Chod); *zdětinělý*; *dětinka*, -nek, m. || ž., zdrob. k dítěti; *dětinný* [-nně; -nnost] (původ. -tiný, tvořeno příponou -iný z dět-, sr. Dětinice, čes. ves; chápe se za odvoz. z dětina, odtud psaní dětinný) = dětský, dětinský (kniž.)

dětinský [-sky; -skost; -ství], původ. = dětský, dnes zprav. ve významu podobnosti: mítí dětinskou radost = radovat se jako dítě; být dětinský = chovat se jako dítě; -skost = dětinský ráz, -ské chování... (Ner.);

dětinství, 1. = dětství (zastar.);

2. = dětinskost;

***dětinstvo**, stř. = dětinství 1. (Ner.)

dětínštětí, -štějí = stávat se dětinský; slož. prostě dokon. **po-* || (běž.) *z-*

***dětíště**, stř. = dítko, dítě (nářeč.)

***dětný**: dětné děti = děti dětí (Němc.)

dětský [-sky; -skost; -ství], přid. k dítě, děti: dětská hra, zábava = hra dětí; d. hračka = h. děti, pro děti; d. nemoc = kterou mívají děti; přenes., obyč. mn. dětské nemoci = začáteční potíže, nesnáze, chyby; dětský věk = kdy je člověk dítětem, dětství; dětská řeč = ř. dětí n. lidí dospělých ve styku s dětmi, často přizpůsobovaná skutečné dětské řeči; dětská zahrádka = mateřská školka, opatrovna, „školka“; -skost = dětský ráz; -ství = dětský věk || ***dětstvo**, stř.

Dětva, v. Detva

děva, ž. = panna, dívka (kniž., básnic.)

děvčátko, -tek, stř., zdrob. k *děvče*, -čete, stř., k děvka = mladá dívka; o mužích: mezi námi děvčaty (v důvěrném hovor)

***děvčenci** || -nce, m. pomn. = děvčata (nářeč.);

***děvčenský** [-sky] = dívčí (nářeč.)

děvčice = dívka (lid.); zdrob. **děvčička**, -ček, ž. (Herb.);

***děvčina**, zdrob. -nka, -nek, ž. = dívčina;

***děvčisko**, stř. = větší děvče, holka (lid., Neum.); někdy hanl.;

***děvčiti** = sloužiti za děvčetu;

děvčiti se = běhati za děvčaty (lid.)

děvečka, -ček, ž., pův. = mladá dívka, dívčina, holčička (biblic.);

děvečko zlatá... = dívenko... (mazlivě, něžně); přenes. = služebná (v dnešní spis. češ. ani v

pražské mluvě zprav. v tomo významu není, ale jako běžné je má Neruda a Herrmann);

děvečkář, -e, m. = kdo se honí za děvčkami, služkami (zastar.);

***čkovský**: -ská práce (šlejh.)

děvenka, ž., domác. (mazlivý, něžný) tvar k děva = dívka, holčička;

***děvenský** [-sky] = dívčí

***děver**, -a, m. = švagr, družba (Hol., z jihoslov.; i staroč.)

děví, příd. k děva = dívčí;

děvice, ž. = dívka (řid. kníž.);

děvín, -a, m. = dívčí kolonie (žert.); = nevěstinec (Č.-Chod);

***děvinka**, -nek, ž., domác. tvar k děva

děvka, -vek, ž., pův. = dívka (biblic.; místy v nář.); nyní jen zhrub. o nepořádné dívce, nevěstce;

děvkář || -kař, -e, m. = holkař;

děvkařiti = choditi za děvčkami; = chovati se jako děvka (Vanč.);

-řský [-řsky; -řství] = holkařský

***děvojenství** || -jství, -jstvo, stř. = panenství (zastar.);

***děvojka** || -jna, -jek, -jen, ž. = panna;

***děvojný** [-ně] = panenský

děvucha, ž. = dívka (nářeč., kníž., Bezr., Martín.); zdrob. **děvuška**, -šek, ž.

děžurný, v. dežurný

dg, v. decigram

dchnouti, dchl (pův. dechl), dchnuv, dchnut(i) = dechnouti (Čech, ojediň.); zprav. slož. dokon.

na- (nadchl..., nadšen, -šení) = naplniti se dechem, načichnout (řid.);

hrnec nadchne octem, šat dýmem...; zprav. přenes.

na- koho, se kým, čím, pro koho, pro něco = silně (se) zaujmout, upoutat pozornost, zájem na koho, nač, zapáliti (se),

roznítit, za- (se); v. nadšení, nadšený, nadchnutý;

pro- = dechem proniknout, naplnit; přenes. pro- svou řeč láskou k vlasti; slova prodchnutá

láskou = prolutá, provanutá;

za- = zadusit (lid.)

diabas «dyja-», -su «-su», m.; z řeč. = zelenokam, vyvřelá hornina; -sový, příd. k tomu

diabetes «dyjabétés», ž. neskl., řec. = úplavice cukrová, cukrovka;

diabetický: -cká strava... = pro diabetiky; **diabetik** [-tička] «-betyk, -tyč-», -a, m. = chorý

cukrovkou

diabolický [-cky] «dyja-», z řeč. = ďábelský (řid. kníž.) -lismus -zmus», -mu, m. = uctívání

ďábla, satana

diabolo «dyja-», stř., dětská hračka

diadém «dyja-», -u, m., z řeč. = čelenka

diaerese «dyjeréze» || ***diai-** || **dié-** z řeč. = přerývka verše na rozhraní dvou stop

diafanní «dyja-», z řeč. = průsvitný

diafragma «dyja-», -matu, stř., z řeč. = přepážka, clona; d. mříže (Č.-Chod)

diagnosa «dyjagnóza», ž., z řeč. = rozpoznání nemoci, příčiny něčeho; -sovati «-zo-» = provésti diagnosu;

diagnostický význam...; **diagnostik** «-styk», -a, m. = kdo provádí diagnosu; -stika, ž. = nauka o diagnose

diagonál «dyja-», -u, m., z řeč. = příčné pruhování, látka příčně pruhovaná;

- nála, ž. = úhlopříčka; -nální = úhlopříčný
- diagram** «dyja-», -u, m., z řeč. = schematický nákres; -matický, příd. k tomu
- diachronický** [-nicky] «dyja-nyc-», příd. k *diachronie* «dyja-nyje», ž., z řeč. = časový princip, sledování časového vývoje; v mluvň. d. = historická metoda (proti synchronii)
- diairese**, v. diaerese
- diakolový** «dyjá-», příd. k *diakolum* «dyjá-», -la, stř. = olověné mýdlo, náplast
- diakon** «dyja-», u našich evangelíků «-kón», -a, m., z řeč. = jáhen; -nát, -u, m. = jáhenství; -nie «-nyje», ž. = sloužení chudým, nemocným, spolek, ústav k tomuto účelu; *diakonka*, -nek, ž., žen. protějšek k diakon || *-nisa «-nysa» || zdrob. -niska, sek, ž.; -nství, stř. = jáhenství
- diakritický** «dyja-tyc-», z řeč. = rozlišovací, rozeznávací; -ká znaménka = čárky, tečky apod.; -ký pravopis = užívající znamének (š, ž, á)
- dialekt** «dyja-», -u, m., z řeč. = nářečí
- dialektický** [-cky], 1. k dialekt = nářeční; 2. k dialektik, -tika: dialektický materialismus = uznávající v přírodě a v lid. společnosti stálý vývoj; -cké myšlení
- dialektik** «dyja-ktyk», -a, m., z řeč., 1. = obratný, výmluvný řečník, často s příhanou; 2. = stoupenec dialektiky 2., její vykladač, uživatel; -ktika, ž., 1. = obratnost v řeči, výmluvnost; 2. = učení o stálém pohybu, vývoji přírody, lidské společnosti a myšlení || = toto dění samo: d. přírody...
- dialektolog**, -a, m., z řeč. = sběratel n. znalec nářečí; -logický spis; -logie, ž. = nauka o nářečích, popis nářečí
- dialog** «dyja-», -u, m., z řeč. = rozmluva, rozhovor; -gický [-gic-ky; -gičnost] = rozhovorový; -gická podoba || *-gový; -giso-vatí «-zo-» co = dávat, dáti čemu podobu dialogu
- diamant** «dyja-» || kniž. *dě-*, -u, m., z řeč., drahokam; přenes. = skvost, něco zářícího...; = „zlatý“ člověk, „poklad“; černý d. = uhlí (básnic.); zdrob. -tek, -tku, m.; -tový [-vě; -vost]: -tový prsten... = s diamantem, -ty; = podobný diamantu, zářící jako diamant; o člověku = „zlatý“...; -vá svatba = oslava jejího šedesátého výročí
- diamat** «dyja-», -u, m., z ruš., zkratka z dialektický materialismus (hovor.)
- diametr** «dyja-», -u, m., z řeč. = průměr; *diametrální* || *-ný [-ně; -nost] = co jde prostředkem, průměrem; přenes. d. rozdíl = velký, podstatný, naprostý; -ně se lišit = úplně, naprosto
- Diana** «Dyja-», ž., starořímská bohyně lovu a luny; žen. příjm.; symb. ženy; psi jm.; *Dianin*, -na...; D. srp = luna (básnic.)
- dianoetický** [-cky] «dyjano-etick-», příd. k *dianoetika* «-etyka», ž., z řeč. = učení o myšlení
- diapositiv** «dyjapozitív», -u, m., z lat., = fotografie na průhledném podkladě (na skle, na filmu), kterou lze promítat
- diaré** «dyja-», stř. neskl., z franc. = průjem, běhavka (lid. a hovor.)
- diarium** «dyjárijum», -ia, stř. || zčešř. *diář*, -e, m., z lat. = deník
- diaskop** «dyja-», -u, m., z řeč. = přístroj na promítání diapositivů; -pický, příd. k tomu
- diaspora** «dyja-», ž., z řeč. = rozptýlení, odloučení od domova, od celku, členové národa n. církve žijící rozptýleně mezi jiným národem n. mezi jinou církví; -rní, příd. k tomu
- diastola** «dyja-», ž., z řeč., v časoměrném básnictví = prodloužení krátké slabiky důrazem;

roztažení srdečního svalu (lékař.); *-lický* šelest
diatermický || *-ther-* [*-cky*] «*dyja-*», příd. k *diatermie* || *-ther-*, ž., z řeč. = léčení teplem
diatonická «*dyja-nyc-*» stupnice = z celých tónů a z půltónů
diatriba «*dyja-*», ž., z řeč. = útočná kritika, invektiva
diblice, v. diblík; *diblický* [*-cky; -ctví*] = „*ďábelský*“, rozpustilý, neposedný...;
dibliček, -čka, m., zdrob. k diblík; **dibličí* = diblický;
dibličina, ž. = čertovina;
dibličiti = chovati se jako diblík; = ponocovat (říd.); *dibličivati*, opak.;
diblík [*-lice*], -a, m. (m. dí-), zdrob. k ďábel = ďáblík, čertík, neposedné, rozpustilé, živé dítě; *diblíkovitý* = podobný diblíku
didaktický [*-cky; -čnost*] «*dyktyc-, -ktyč-*» = vyučovatelský: -cký spis...; -ké básnictví = poučné;
didaktik, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s didaktikou; *-ktika*, ž. = vyučovatelsví, poučování;
-ktismus «*-ktyz-*», -mu, m. = didaktičnost, poučnost, poučná snaha;
didaxe, ž. = didaktická praxe, vyučování, poučování
***didínko**, stř. = mimínko (Rais)
diecesální «*dyjecezál-*», příd. k diecése; *-cesán* [*-nka*], m. = příslušník diecése;
diecése, ž., z řeč. = církevní oblast spravovaná biskupem, biskupství; *-césní* = diecesální
dièrese, v. diaerese
dieselovka «*dýzlov-*», -vek, ž. (hovor.) = *Dieselův* «*Dýzlův*» motor
dieta «*dyje-*», ž., 1. z řeč. = životospráva, způsob výživy, újma v jídle ze zdravotních důvodů; — 2. d., zprav. ž. pomn. *diety*, -et, z lat. = denní náhrada za konání služby mimo působišťe, poslanecký plat;

dietář, -e, m. = kdo shání diety (hanl.); *dietářka*, ž. = žena pečující o dietní jídla v nemocnicích, zotavovnách...
dietetický [*-cky*] «*dyjetetyc-*», příd. k *dietetika* «*dyje-ty-*», ž., z řeč. = nauka o životosprávě, o správné výživě
dietní [*-ně*], příd. k *dieta* 1.: d. chyba = chyba v dietě, v životosprávě; žiti, jísti -ně; k *dieta* 2.: dietní třídy = rozdělení úřednictva podle platu a hodnosti v bývalém Rakousku
difamace «*dy-*», ž., z lat. = rozhlášení, pomlouvání, utržení na cti; *-movati* = pomlouvat, tupit; býti difamován = míti špatnou pověst, -né jméno
diference «*dy-*», z pův. *-ff-*, ž., z lat. = rozdíl, různost, neshoda, rozmlíška; *-renční* obchod = vyrovnávací; *-renční* psychologie = zkoumající duševní rozdíly; *-renční* slovník = rozdílový, obsahující jen zvláštnosti, na př. *-renční* slovník slovensko-čes. = uvádějící jen sloven. slova odchylná od češtiny podobou n. významem;
diferenciace, ž. = rozrůznění, rozlišení; *-ciační* teorie;
diferenciální slovník = diferenční;
diferencovaný [*-ně; -nost*] = rozrůzněný;
diferencovati = rozlišovat, rozlišit; slova se diferencují (významem) = slova, která jsou od původu totožná a měla původně též význam, nabývají významů různých, na př. město a místo, sedlo a sídlo
diferovati «*dy-*», z lat. = lišiti se, rozcházeti se
difícilní [*-ně; -nost*] «*dy-*», z lat. = netrpělivý, nesnášlivý, vybíravý
difrakce «*dy-*», ž., z lat. = lámání, lom (světla)
difterický «*dy-*», příd. k *difterie*, ž., z řeč. = mázdřivka, záškrt

diftong, -u, m., z řeč. = dvojhláska; *-gický* [*-gický*; *-gičnost*] = dvojhlasčový; *-gisace* «-za-», ž. = diftongisování; *-gisovati* «-zo-» = měniti v diftong

diffuse «dyfúze», ž., z lat. = prolínání, prostupování; *-sní* děj

digamie «dy-», ž. = druhé manželství

digamma «dy-», stř. neskl. = dvojité gamma, řecké písmeno označující v, vlastně neslabičné u

digesce «dy-», ž., z lat. = trávení, zažívání; *digestiva* «-stý-», -iv, stř. pomn. = léky podporující trávení; *-stivní* prostředek

digestoř «dy-» -e, m., z franc. = stůl, skříň odvádějící plyny, škodliviny

digitalis «dy-tá-», lat. = náprstník; *digitalín* «-lín», -u, m. = jed z náprstníku, lék

dignita «dygny-», ž., z lat. = hodnota, důstojnost; *-tář*, -e, m. = hodnostář

digrese «dy-se», ž., z lat. = odchylka, odbočení (od hlavní věci)

dichotomický «dy-», příd. k dichotomie = rozdělený na dvě části, dvojjmenný, dvojdílný; *dichotomie*, ž., z řeč. = rozpůlení, dělení na dvě části, dvojdílnost

dichroismus «dychrojizmus», -mu, m., z řeč. = dvojbarevnost; *-itický* = dvojbarevný

I dík, -u, m. || zastar. *díka*, ž., zprav. pomn. m. *díky*, -ků = (po)děkování, projev vděčnosti: vyslovit, vyjádřit, projevit, vzdát (vyslovovat...) dík, díky komu zač (zastar. z čeho); býti komu zavázán díkem, díky; díky vám! = buďtež vám d., děkuji (-jeme) vám; dík n. -ky Bohu, už je zdráv

II dík, *díky*, předl. s 3. p., german. (nejde o děkování, nýbrž o zásluhu, pomoc, příčinu, zřetel): dík tobě = tvou zásluhou; dík jeho poctivosti, statečnosti, náhodě se zachrániti ap. m. správ.: jeho poctivostí, stateč-

ností, pro jeho statečnost, náhodou; dík tomu m. proto, tak, takovým způsobem; sr. děkovati

dikasterium «dykastéryjum», -ia, stř., z řeč. = soud, soudní síň; *-riální* = soudní

dikce «dy-», ž., z lat. = řeč, mluva jednotlivce, soubor jeho zvláštností, osobitých prostředků výrazových, sloh;

dikcionář «dy-», -e, m., z lat. = slovník (zastar.);

dikční [-ně] «dy-», příd. k dikce

dikobraz «di-, n. k. dy-», -a, m., z ruš., hlodavec

dikolon «dykólon», -la, stř., řec. = dvojverší

diktafon «dy-», -u, m., z řec. = přístroj na zachycování a reprodukci mluvy

***diktando** «dy-», stř., z lat. = diktovaný úkol, diktát (zastar.)

diktát «dy-», -u, m., z lat. 1. = předříkávání, předčítání něčeho, co má někdo napsati, nejčastěji žáci, aby se cvičili v pravopise; pravopisný diktát; 2. = rozkaz; *diktátor* [-rka], -a, m. = kdo diktuje (zastar.); = neobmezený vládce; *-rský* [-rský; *-rství*] = neobmezeně vládnoucí, panovačský, pánovitý, rozkazovačský;

diktatura «-tú-», ž. = neomezená moc, vláda jednotlivce n. jedné politické strany, společenské třídy: d. proletariátu;

diktovací stroj = na diktování;

diktovati, 1. = předříkávat něco někomu „do péra“, t. j. aby to napsal; 2. = nařizovat, ukládat, poroučet, rozkazovat; slož. dokon. *na-* úlohu, příklady; *na-* pokutu = uložit; *na-* se (mnoho); **za-*: pan doktor mně zadiktuje = bude trochu diktovat (Ner.); *diktováti*, opakov.;

**diktum*, -ta, stř. = povídání, povídačky

díkůčinění || *díku-*, stř. = vzdávání, vzdání díků, děkování, děkovný projev (kniž.);

**díkůplný* = vděčný;

díkůvzdání || *díku-*, stř., = díkůčinění

díl, -u, m., 1. = část: rozdělit něco na čtyři díly, na rovné díly; z toho, co se vykládá, není ani desátý díl pravda; díl knihy, román o dvou dílech; 2. = dědický a jiný podíl: dostal svůj díl, přenes. = co proto, byl pokárán atp.; mysliti si svůj díl = své (mínění);

větším dílem = z větší části, většinou: jsou to v. d. věci známé; přenes. = asi, bezpochyby, nejspíše: větším dílem přijdu zítra (lid. a hovor.);

na větším díle = většinou (zastar.);

pro svůj díl s tím souhlasím, nesprávn. m. co se týče mne, co je na mně

dílce «dy-», ž., z lat. = odklad
dílacerace «dy-», ž., z lat. = roz-sápání

dílatce «dy-», ž., z lat. = rozšíření (d. srdce), zvětšení objemu; *-tační*, příd. k tomu

***dílcový** = složený z dílců

dílejší, příd. k dílec = vztahující se jen na díl, část něčeho: d. úkol; d. zkouška = díl, část celé zkoušky, zkouška z části celého předmětu

dílec, -lce, m., vlast. zdrob. k díl = díl, část (zastar.): d. přírody (Čech); = díl polí..., záhon: pokositi svůj dílec (Olbr.)

díleček, -čku, m., zdrob. k dílec, dílek

dílečko, stř., zdrob. k dílo

dílek, -lku, m., zdrob. k díl

dílem, příslov. od díl: *dílem* — *dílem* = zčásti, jednak: d. je to správné, d. nikoli

dilemma «dy-», -matu, stř., řec. = volba mezi dvěma věcmi tak, že zvolí-li se jedna, zamítá se, vylučuje druhá, obtížná volba; *-mmatický* [-cky] «-tyc-»: -cká volba, -cké postavení

dílenský, příd. k dílna: -ská rada
diletant [-tka] «dy-», -a, m., ital. = milovník, ochotník, kdo se s

něčím obírá jen ze záliby, ne odborně, neodborník; d. v čem; **-tický* [-ticky] «tyc-» || **-tní* [-tně] || zprav. *-tský* [-tsky; -tství] = neodborný, neumělý; *-tismus* «tyz-», -mu, m. = diletantství;

**diletisovati* || *diletovati* = býti diletantem, diletantsky pěstovat, ochotničit

-díleti, v. děliti

diligence «dy-», ž., z lat. = poštovní vůz na osobní dopravu v starší době, dostavník

dílko, stř., zdrob. k dílo

dílna, -len, ž. = místnost, kde se dělá, pracuje, zvl. řemeslnicky, továrnicky; přenes. d. lidskosti (Komenský, o škole); básnická... d. = básnické zpracování; zdrob. *dílnička*, -ček, ž.

dílo, 2. mn. děl, stř., 1. = práce, činnost: míti se k dílu; být jak k dílu, tak k jídlu (přísl.) = v obojím stejně horlivý; d. kvapné není platné (přísl.); dokud síla, hleďme díla (přísl.); zpropadené dílo (nářeč. dělo) = práce, věc (lid.); 2. = výsledek činnosti, vykonaná práce, výtvor, výrobek: dílo chválí mistra; mistrné, mistrovské, životní d.; napsati dílo = knihu (knihy); hudební dílo atp.; to je tvé dílo = to jsi ty způsobil; přenes. dělati své dílo = vyvádět, křičet (lid.); 3. = způsob řemeslnické práce: mřežování pleteným dílem, obruba dílem taženým (zastar.);

dílovedoucí, -ho, m. = kdo vede dílnu, mistr

díluvládní «dy-», příd. k

díluvium «dylú-», -ia, stř., z lat. = „zátopa, potopa“, starší naplaveniny, nánosy

dimense «dy-ze», ž., z lat. = rozměr, rozsah; *dimensovati* co = rozměřovat, dát, dávat správné rozměry; *dimensovaný* [-nost] = rozměřený, mající rozměry; slož. dokon. *pře-* = upřilíšit rozměry; *předimensovaný* podnik

diminuce «dy-», ž., z lat. = zmenšení, zkrácení

diminuendo «dy-», příslov., ital. = s ubývajícím silou, postupně slaběji (hudeb.)

***diminutiv** «dy-tý-», -vku, m. = zdrobnělina;

-tivní, -tivum, v. deminutivní

dimorfie «dy-», ž., z řeč. = dvojtvarost, dvojtvárnost || *dimorfismus*, -mu, m.; *dimorfní* = dvojtvarý

dinar «dy-», -u, m., peněžní jednotka v Jugoslavi; *dinarský* || *dínár*-typ, rasa; podle *Dinarské* (-nár-) Alpy, hory, pohoří na Balkáně

diner «dyné», stř. neskl., franc. = oběd, večerní hostina

dinosaur «dynos-», -ra, m., vymřelý ještěr; *-sauf* vejce

diogenovský [-sky] «dyjo-» = v duchu řeč. filosofa Diogena (1. p. -nes)

dionysie «dyjonýzije», -sí, ž. pomnož. = slavnosti k počtě řeč. boha Dionysa; *dionysijský* [-sky; -ství] = podobný Dionysovi, smyslný, vášnivý (říd.); *dionyský* [-sky; -ství]: d. kult; = smyslný, vášnivý

dioptrie «dyjo-», ž., z řeč. = jednotka lomivosti čočky; brejle s dvěma dioptriemi, stručně dvě dioptrie

diorama «dyjorá-», -matu, stř. || -my, ž., z řeč. = velký obraz doplněný plastickým popředím; = panorama; *-istický* «-tyc-», příd. k tomu

***diorozený** «dyjo-» = narozený z Dia

diplom «dy-», -u, m., z řeč. diploma (= list dvakrát složený) = důležitá listina, -té osvědčení: doktorský d. (o složení doktorátu) ap.;

diplomacie «dy-», ž. = část vědy o mezinárodním právu, soubor norem a obyčejů v mezinárodním styku; = diplomaté; = diplomatické, obratné, vychytralé jednání;

diplomat [-tka], -a, m. = osoba zastupující stát v mezinárodním styku; přenes. = člověk chytře, obratně jednající;

diplomatář, -e, m. = souhrn historických listin;

***diplomátek**, -tka, m., zdrob. k diplomatu;

diplomatický [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», příd. k diplomatu a k diplomatice: d. sbor = sbor diplomatů; -cké vyjednávání = skrze diplomaty, mezi d.; přenes. = obratné, obezřelé...; -cké vydání staré památky = úplně věrné; jednat, vydat památku -ticky;

diplomatik [-tčka], -a, m. = kdo se obírá s diplomatikou 2.; *-tka*, ž., 1. = diplomatické, obratné... jednání, diplomacie; 2. = zkoumání historické ceny listin; *diplomatizovat* «-tyzo-» = vyjednávat diplomaticky; = počínati si diplomaticky, obezřele, obratně, vychytrale;

diplomovaný = mající diplom (inženýr, zvěrolékař...);

diplomovat koho = dát mu diplom (říd.); d. = vykonávati diplomované povolání (ojediň.);

diplomový, příd. k diplomu

dipodie «dy-dyje», ž., řeč. = spojení dvou stop

dipsomanie «dy-nyje», ž., z řeč. = sklon k občasnému („kvar-tálnímu“) pijáctví

diptych, -u, m. || *diptychon* «dy-», -cha, stř., z řeč. = dvojitý tabulky, dvojdílný obraz, oltář, dvojdílná strofa, -né dílo slovesné

díra, děrou || dírou, mn. č. 1., 4. díry, 2. p. děr atd., ž. = otvor vzniklý protržením, roztržením (v šatech, v botách, v klobouku atp.), vrtáním, rytím, hrabáním, prostřížením atp., jáma, vyhloubenina, mezera (d. v plotě); d. = porus analis, řitní otvor (vulg.); přenes. = malá, špatná místnost, malé, zastrčené místo, vesnice, město, vězení (lid. a ho-

vor.); kolik děr, tolik věr (přísl.) = každý má svou víru; udělati díru do světa = vykonati něco velkého, často ironicky (hovor.); díra do rozpočtu = nepředvídané vydání (t.)

-díratí, v. dřítí

dírečka, ž., zdrob. k dírka, díra
direkce «dy-», ž., z lat. = směr; = ředitelství: policejní d. (lid.); *direkt*, -u, m. = základní úder v rohování; *direkt*, přísl. = direktně, přímo (lid.); *direktář*, -e, m. = řád církevních (katol.) hodinek a mší; *direktiva* «-tý-», ž. = návod, pokyn, směrnice; *direktní* [-ně] = přímý; *direktor* [-rka] || lid. *delektor*, *delektor*, -a, m. = ředitel (dnes jen lid. a hovor.); čeští direktori = správcové čes. zemí na začátku 17. stol.; **direktorát* || *-riát*, -u, m. = ředitelství, direktorium; *direktorium*, -ria, stř. = ředitelství (říd.), sbor direktorů; *direktorský* [-sky; -ství], příd. k direktor

dirigent [-tka] «dy-», -a, m., z lat. = kdo řídí (orkestr, pěvecký sbor, bankovní oddělení, filiálku), pořadatel; *-tský* [-tství]; *dirigovati* = řídit (hudební n. zpěvní skladbu, směr dopravy...)

dirimovati «dy-», z lat. = rozhodovat, rozhodnout; předseda dirimuje (při rovnosti hlasů)

dírka, ž., zdrob. k díra; *dírkoměr*, -u, m. = přístroj na měření dírek

dírkovací, na př. kleště = na dírkování;

dírkovač, -e, m. = dírkující dělník i dírkovací přístroj; *-čka*, -ček, ž. = přístroj na dírkování; *-čky*, -ček, ž. pomnož. = dírkovací kleště;

dírkovati = dělati dírky, perforovat; *dírkovaný* papír, -né punčochy; *dírkovatý* || *-vitý* = s dírkami

dirndl «dyr-», -u, m. = němec. žen. kroj

dis «dys», tón d zvýšený o půl tónu

disažio «dyza-», stř., ital. = rozdíl vzniklý poklesem, zlevněním peněz, devis, cenných papírů pod jmenovitou hodnotu

disciplina «dys-plí-», ž., lat., 1. = kázeň (vojenská, školní...); chodci nemají žádnou disciplínu = neumějí správně chodit (nové, ujímá se); 2. = nauka, vědní obor; *disciplinárka*, -rek, ž. = disciplinární vyšetřování;

disciplinární [-ně] = kázeňský, na př. řád, vyšetřování, trest; *disciplinovaný* [-ně; -nost] = ukázněný;

disciplinovati = potrestati za porušení kázně, podle kázeňského řádu; = ukázněvat, ukáznit

disertace «dyser-», ž., z lat. diss. = vědecká rozprava k dosažení doktorátu; *-tační* práce, spis

***disgruentní** «dys-», z lat. = nestýčný, neshodný

***disgusto** «dys-», stř. = nechut, rozmrzení (Durd., Ner.);

disgustovati koho čím, z lat. = znechutit komu co, rozmrzet koho čím; býti disgustován = znechucen, rozmrzen; *-vaný* člověk

disharmonický [-cky] «dys-nyc-», příd. k disharmonie = nesouzvukný, nesouhlasný, neshodný; *disharmonie*, ž., z lat. = opak souzvuku, souladu, nelibozvuk, nesoulad, neshoda;

-novati = být v nesouladu, v neshodě

disident «dysi-», -a, m., z lat. = člověk jiné víry než nejčastější, různověrec; v politice = straník který se rozejde se stranou, odštěpenec, rozkolník; **-tní* || *-tský* [-tsky; -tství] = odštěpenecký, rozkolnický

dislecta «dysjekta» *membra*, částěji *membra* d., lat. = rozházené údy, nesouvislé části, drobtý

disimilace «dysi-», ž. = opak asimilace, rozlišení dvou stejných hlásek v témž slově (lejstra z rejstra); = rozklad; -lační pochod, jev; *disimilovati*: hlásky se disimilují

***disimulace** «dysi-», ž., z lat., opak k simulace = zatajování; -lovati = zatajovat

disjunkce «dys-», ž., z lat. = rozpojení, rozlučka; *disjunktivní* [-ně; -nost] «-týv-» = rozlučovací, vylučovací (otázka), vylučující se

disk «dysk», -u, m., z řeč. = plochý kotouč k házení; přenes. sluneční d. (liter.)

diskant || *diš-* «dys- || dyš-», -u, m., z lat. = soprán, nejvyšší hlas; -tista [-tistka] «-tys-», m. = kdo má diskant; -tový klíč || *-tní

diskont «dys-», -u, m., ital. = srážka s ceny, srážka úroků při předčasném placení, úrok z krátkodobých půjček

diskontinuita «dyskonty-», ž., z lat. = nesouvislost, nespojitost; -tní = nesouvislý, nespojitý

diskontní, příd. k diskont; -tovati směnku = vyplatit před lhůtou splatnou se srážkou úroků; -tový = -tní

diskový, příd. k disk = kotoučovitý

***diskrece** «dys-», ž. = diskretnost

***diskredit** «dys-dyt», -u, m. = ztráta důvěry; *diskreditovati* koho, co = zbavit, zbavovati důvěry, připravit, -vovat o ni; býti diskreditován = pozbyti důvěry, nemíti důvěru (jiných lidí); slož. dokon. z-ko-ho, co

diskrepance «dys-», ž. = neshoda, nesrovnalost, nepoměr; *diskrepantní* = odchylný, neshodný

diskretní [-ně; -nost] «dys-», z lat. = šetrný, mající ohled, mlčelivý (člověk); d. věc = choullostivá; d. přepych... = nenápadný, nevťiravý

diskriminace «dys-», ž., z lat. = rozlišování, nepřiznání stejných práv; -nační tarif = výjimečný, ustanovující odlišné dopravné

diskurs «dys-» || lid. -škurs, -su «-zu», m., z lat. = rozmluva, rozhovor; -rsivní [-ně] «-rzív-» úvaha = záležející v rozpravě, ve výkladu, v odvozování; -rsivní myšlení = v pojmech, pojmové

diskuse «dyskuse, nik. -ze» z -sse, ž., z lat. = rokování, rozhovor, přetřásání, debata; *diskusní* večer;

**diskutábl* = o čem lze uvažovati (nižší hovor.);

diskutátor [-rka], -a, m. = kdo rád diskutuje, umí diskutovati (Klič.);

diskutér [-rka], -a, m. = účastník diskuse;

**diskutovatelný* = o čem lze diskutovati;

diskutovati o něčem || někdy něco (podle přetřásat, probírat něco) = rokovat, uvažovat o něčem, probírat, přetřásat něco; slož. dokon. na- se (mnoho);

pro- co = důkladně probrat, přetřást v diskusi; *diskutovávatí*, opak.

diskvalifikace «dys-», z lat. = ztráta schopnosti, způsobilosti, vlastní projev neschopnosti, nezpůsobilosti, zbavení způsobilosti, hodnoty, prohlášení za neschopného, nezpůsobilého, vyloučení (ze soutěže, ze závodu atp.); *diskvalifikovati* koho || se = prohlásiti za neschopného, nezpůsobilého, ukázat jako neschopného... || projevit svou neschopnost..., ukázati se neschopným...

dislokace «dys-», ž., z lat. = rozložení, rozmístění, umístění; -kační plán, komise; -kovati = rozmístiti, umístiti

dismembrace «dys-», ž., z lat. = oddělení údu, odloučení části farního okrsku nebo jmění benefícia; -rátor, -u, m. = drtič uhlí, písku apod.

disociace «dyso-», ž., z lat. = rozdělení, rozštěpení, od-, rozklad; -ciační tlak; -ciovati = rozdělovat, oddělovat...: dissociuje věci ci posud sdružované (šal.)

disoluce «dyso-», ž., z lat. = rozklad

disonance «dyso-», ž., z lat. diss- = nesouzvuk, nelibozvuk; *disonanční* || -nantní = nesouzvukný, nelibozvukný; *disonovati* = nebýt v souzvuku, znít nelibozvukně

disparátní [-ně; -nost] «dys-», z lat. = nestejnorodý, různorodý

disparita «dys-», ž., z lat. = nerovnost

dispens (lid. *diš-*) «dys-» || -se «-ze», ž., z lat. = prominutí něčeho, osvobození od čeho, na př. od předepsaného věku; -sace «-za-», ž. = udělení dispense; -sační právo, list... = dispensní || -sovací;

-sář, -e, m. = bezplatná lékařská poradna; -sní právo = p. udělit, udělovati dispens; -sovati koho = dáti dispens

disperse «dys-ze», ž., z lat. = rozptýlení, rozklad (světla)

disponent «dys-«, -a, m., z lat. = obchodní zmocněnec bez prokury; *disponibilita* «dyspony-», ž. = použitelnost, příkaznost; dáti do *disponibility*;

disponibilní = čím lze volně disponovat;

disponovati čím || s čím = volně podle libosti něčeho užívat, s něčím nakládat; d. koho k čemu = naladit, získat (říd.); býti *disponován* = mít chuť, náladu; o zpěváku = býti při hlase; obyč. zápor. nebýti d. = nemíti chuť...

disposice «dyspozi-», ž., lat. = disponování; d. (s) penězi...; dáti co komu k -ci = k volnému použití; dát, učinit, navrhnout atp. -ce = opatření; d. románu, vědecké práce... = osnova; d. k hudbě = nadání, sklon; -sičn[í] [-sičně] = k volnému použití,

na př. fond; -siční právo = p. disponovat; -sičně dobrý... = co se týče dispozice, rozvrhu...

disproporce «dys-», ž., z lat. = nedostatek úměrnosti, neúměrnost, nepoměr; *-porcovati co = dáti tomu nesprávné proporce

***disput** (lid. *diš-*), -u, m. || *-ta, ž. || obyč. *disputace* «dys-», ž., z lat. = učený, odborný rozhovor.; -tační; **disputant* [-tka] || *-tovník, -a, m. = účastník disputace;

disputovati o čem = vésti disputaci; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *od-* co = disputací, řeči odstranit; *za-* si (trochu, dovůle); *disputovávat*, opakov.

distance «dys-», ž., z lat. = vzdálenost; lid. na *dištanc*, (*dy*) = na dálku; *distanční* = na dálku, na vzdálenost... (závod, obchod...); *distancovati* koho = vyloučiti z činnosti

distichon «dysty-», -cha, stř., z řeč. = dvojverší; elegické d. = spojení verše hexametrického s pentametrickým

distinguovaný || -gvaný [-ně; -nost] «dystyn-», z franc. = ušlechtilý, jemný (člověk); -né chování = jemné, vybrané

distínke «dystyn-», ž., z lat. = rozlišování (slov, pojmů), rozdíl; = *distinguovanost*; = odznak (vojenské...) hodnosti, hodnost; -kční vlajka = jako odznak, na rozlišení

distonace «dys-», ž., z lat. = distonování; *distonický* [-cky] «-nyc-» = tónově nečistý; *distonovati* = nečistě intonovati, zpívat

distribuce «dy-», ž., z lat. = rozdělení, rozdělování, rozvržení, na př. důchodů, peněz, úkolů; *distribuční* postup, řád; *distributivní* [-ně; -nost] «-týv-»: d. význam = podílný, hromadný (na př. vyházeti, pozvyhazovati proti vyhoditi)

distrikt «dys-», -u, m., z lat. = okres, obvod; -ktní = okrskový

*diškerece || obyč. *diškrece* «dyš-», ž., z lat. = spropitné (lid. a hovor.)

diškurs, v. diskurs; *diškurovati* || *diškurýrovati* = rozmlouvat, rozprávět (lid.)

dišpens, v. dispens

*dišputát, -u, m. = disputace, diškurs (lid.); proti gustu žádný d. (pořek.)

dištanc, v. distance

dítě, dítěte, stř., mn. ž. *děti* = lidské mládě; velké dítě = dospělý člověk dětinský n. příliš dobromyslný; nařízení je mrtvě narozené dítě = bez účinku, nebude prováděno; naše děti = synové a dcery, přenes. = příští potomci; dítě své doby = syn, odchovanec;

**dítěcí* = dětský

dithyramb «dy-», -u, m. || *-ba, ž. (Ner.), z řeč., pův. = slavnostní, bujný sborový zpěv k počtě boha Dionysa; = slavnostní báseň n. hudeb. skladba, chvalozpěv; -*bický* [-*bicky*; -*bičnost*] = nadšeně velebící

I *díti*, *dím*, *díš...*, *dějí*, *děv*, *děl*, *dění* = pravit, mluvit, říci, říkat (říd. kniž.): tak děl anděl (Jungmann); nejčast. ba co *dím* = ne, naopak, ba dokonce; je to sotva možné, ať *nedím* nemožné = ba spíše, dokonce nemožné; nápady chlapecké, ať *nedím* uličnické (Jir.) = ba; v. přezdíti

II *díti* = činit, dělat, dávat... (ve slož.); *díti se* || děje se, dějí se, dělo se... || *dálo se* = stávají se, přiházeti se: děje se mu křivda, dějí se divné věci, zázraky; co se to s ním děje?; *děj se* co *děj* = ať se děje cokoli, za každých okolností; uvidíme, co se bude *díti* = co se stane; doprava uhlí... se děje (říd. neobrat.) = uhlí se dopravuje; kam se to děje? = ztrácí, mizí; kam se to dělo? = podělo, zmizelo...;

slož. dokon. *nadíti*, o-, po-, při-, nedok. *nadivati...*, v. tam

dítka, stř., mn. *dítka*, ž., zdrob. k dítě;

**dítkobijce*, m. = vrah dítek

ditrochej «dy-», -e, m., z řeč. = dvojtrochej

ditto, v. detto

diurnista [-*stka*] «dyjurnys-», m., z lat. = písař za denní plat (zastarává); *diurnistství*, stř. = písaření (Ner.); *diurnum*, -rna, stř. = denní plat

I *div*, -u, m., 1. = co budí podiv: to je *div*, že přišel = je divné; *ký div*, že... = jaký *div*, není divné (kniž.); není, nebyl (žádný) *div* || není, nebylo *divu* = není, nebylo divné; d. = údiv (ojediň.); *div divoucí* = (je, byl) veliký *div*, velice podivná věc: krvácel a d. d., že neuhořel (Jir.); d. d., při všech těchto názorech modlíval se (Staš.) || *divé divoucí* (Jir.); příslovecné *div*: když to vyprávěl, *div* || *div že* || *divže* neplakal = tak tak (taktak), že neplakal, skoro plakal; Pepička také *div že* neplakala (Herrm.); zakopával několikrát, *div že* nepadl (Rais); *na div* mocný = kupodivu (Č.-Chod, Jir.); to je *na divy* (Majer.) = kupodivu, velice divné; 2. = zázrak (v Písmě); *dělati divy* = „zázraky“, velice dobře hospodařit, mnoho, rychle, úspěšně pracovat (lid. a hovor.) || = vyvádět

II **div*, -a, m. = bájeslovný pták (Erb.)

diva «dy-», ž., z lat., původně = bohyně, přenes. = znamenitá, oblíbená umělkyně: divadelní, filmová atp. *diva*

divácký [-*cky*; -*ctví*], příd. 1. k divák, 2. k Diváky (na Mor.):

-*ctví*, též = divoštví (Ra.);

diváctvo, stř. hromad. = diváci;

divačka, v. divák

divadélko, stř., zdrob. k divadlo

divadelní [-*ně*; -*nost*], příd. k divadlo 2., 3.: d. společnost, lékař, kus, vlak; přenes. = vypočítaný na podiv, příliš okázalý, stroje-

ný; -nost = divadelní ráz; obyč. přenes. = okázalost, strojenost...;
-nický [-*nicky*; -*nictví*] = vzta-
 hující se k divadlu, týkající se ho;
**-ničiti* = býti divadelníkem;
-ník [-*nice*], -a, m. = kdo rád,
 horlivě chodí do divadla, kdo
 má zájem o divadlo, znalec di-
 vadla
**divadlamilovný* [-*ně*; -*nost*] =
 milující divadlo
divadlo, -del, stř., 1. = podívaná
 jako na divadle 2., dobře na-
 strojená, sehraná věc; to bylo
 divadlo!; 2. = hra, představení
 na podívání; v. bramborový;
 3. = budova, kde se hraje diva-
 delní hry
divagace <dy-», ž., z lat. = uchý-
 lení, odbočení
divák [**-vačka*], -a, m., 1. = kdo
 se dívá, pozorovatel; 2. = divý,
 divoký vepř, divočák (nářeč.);
 = divous, divoch (lid.)
divan <dy-», -u, m., z tur. = nízká
 pohovka; = turecká státní
 rada; = sbírka východních pís-
 ní; zdrob. *divánek*, -nku, m.;
divanový potah...
-dívatí (na-, o-), v. II dítí
dívatí se = hledět, pozorovat: d.
 se na koho, nač; d. se do oken,
 z okna; d. se, jak pracují; je
 se nač d. = stojí to za podíva-
 nou; nemohu se na to d. = ne-
 mohu to snést; tak se dívej ||
 podívej = považ si; d. se na
 svět, přenes. = mít úsudek o
 světě, o životě; dívání, n. k. d.
 se: už mne to d. unavuje;
 slož. dokon. na- se (mnoho) ||
vyna- se = na- se dovůle a s
 libostí; nemoci se nač vyna-;
 prostě dokon. po- se; po- se,
 kdo to je; po- se hněvivě; po-
 se do kanceláře, na pole = za-
 jít na chvíli, dohlédnout; do
 Moskvy bych se rád podíval =
 rád zajel a poznal ji; na to || to
 bych se podíval, aby neposlechl
 = to by bylo pěkné, aby..., mu-
 sí poslechnout (lid. a hovor.);
roz- se = dáti se do dívání; *roz-*

dívaný: -né oči (šrám.); za- se
 = dlouho a pátravě se podívat,
 zahleděti se; za- se do dívky =
 zamilovati se do ní;
dívávatí se, opakov.; slož. nedok.
 na- se (mnoho)
**dívče*, -čete, stř. || ž. (Č.-Chod) =
 děvče (nářeč.);
**dívčenský* = dívčí: -ská svo-
 boda (nář., Herb.)
dívčí, obecně, druhově přivlast.
 příd. jm. k dívka: d. věk (= v.
 dívek), d. tvář, d. válka, d.
 touhy; s významem podobnosti:
 dívčí tvář (= jako dívky), d.
 chování;
dívčí, stř. = dívčí rysy, způsoby,
 chování: nic dívčího, cosi dívčího;
**dívčí*, stř. || ž. = děvče (nářeč.)
dívčice, -čička, -čina, zdrob. -činka,
 ž., zdrob. k dívka; často bez
 zdrob. význ.; **dívčinský* = dívčí;
dívčisko, stř. = děvčisko
dívečka, -ček, ž., zdrob. k dívka
divenice, ž., rostlina
divenka, ž., zdrob. k dívka
divergence <dy-», ž., z lat. = roz-
 bíhání, odklon; = neshoda;
divergentní [-*ně*] = rozbíhavý,
 jdoucí, běžící různým směrem,
 neshodný: d. čáry, mínění; d.
 změna v jazyce = změna na růz-
 ných částech jazykového území;
divergovati = rozbíhati se, roz-
 cházet se (v mínění)
diversa <dyverza», stř. pomn., lat.
 = různé věci podrobně nevyjme-
 nované (zboží, pohledávky atp.)
diversant <dy-zant», -a, m. = kdo
 provádí diversi, rozvratník (po-
 lit.); -*santský* [-*stvtí*], příd. k to-
 mu;
diverse <dy-ze», ž., z lat. = po-
 stup, obrat jinam, čin, postup,
 mající odvrátit něčí pozornost od
 vlastního počínání;
**diversní* = různý
divertimento <dy-ty-», -ta, stř.,
 ital. || *divertissement* <dyvertys-
 má», stř. neskl., franc. = zába-
 va, taneční vložka, cyklická ko-
 morní skladba lehčího rázu,
 směs (hudeb.)

divě, v. divý;

**divěti*, -vějí = stávat se divý, divočeti

dividenda «dy-», ž., z lat. = podíl ze zisku; -*dový* = podílový

**dividovati* «dy-», z lat. = počtářsky dělit (zastar.)

divinace «dy-», ž., z lat. = věšec-ký dar, schopnost uhádnout pravdu, správné tušení, božské vnuknutí; -*naněná* síla, dar

divis «dy-», -su «-zu», m., z lat. *divisus* (= rozdělený) = rozdělovací znaménko (typogr.)

divise «dy-ze», ž., z lat. = dělení (zastar.); = samostatná operační jednotka vojen., větší jednotka nevojenská, na př. sportovní; *divisionář*, -e, m. = velitel *divise*;

divisní soud, velitelství

**diviš*, -e, m. = divour, divoch (nářeč.)

diviti: to mě (ne)diví = tomu se (ne)divím, je, není mi to divné (říd., podle ně m.); zprav. *d. se*, divení (n i k. d. se) = mít pocit podivu a vyjadřovat jej; *d. se* čemu, i nad čím (řídke), *ch y b.* přes co; není se čemu *d.* = není příčina k divení, není to divné; to bylo divení! = velmi se podívoval (-ali atp.), všichni se divili; jaké pak divení! = to není nic divného, co se divíš, -víte?;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* se, prostě dokon.; *podivení*, stř. = podiv; je s podivením || s podivem, že... = je divné; *u-* koho = naplnit údivem, uvést v údiv; *u-* se = být překonán divením, velmi se podívat: vypravoval povídky, že se až udivili (Ner.); moci se *u-* = nemoci se *vyna-* (Vr.); *u-* se = *po-* se (t.); v. *udiven*;

nemoci se *vyna-* = nemoci se dosti *na-*; **z-* = *u-*; *zdivený* cizinec (Čelak.); -né oči (šrám.); -*divovati*, slož. nedokon. *ob-* se komu, čemu, n i k. *ob-* koho, co = nadšeně, uctivě, někdy nekri-

tický se divit; býti kým obdivován; *po-* se = diviti se; *u-* koho;

divívati se, opakov.

divizna «di-», ž., rostl.; *diviznáček*, -čka, m., brouk

divka, -vek, ž. = větší děvče; na Mor. též = služka

divně, v. *divný*; *divnědivný* = velmi *divný* (lid. a hovor.)

**divničiti* = býti *divný*, *divně* si počínati (Staš.)

divno, v. *divný*; *divnodivný* = *divnědivný*

**divnotvarý* = mající *divné* tvary

divný [-*no*; -*ně*; -*nost*] = vzbuzující podiv, *podivný*, překvapující, neobyčejný, zvláštní: d. obraz, dějí se *divné* věci; *divná* chuť jídla; d. člověk = zvláštní, *podivínský*; *divné* způsoby... = *podivné*, *nenáležitě*; *divné* jednání = *podivné*, *nenáležitě*, *po-dezřelé*, *nekalé*;

je mi *divno* || *divné*;

vypadat, působiti *divně*; je mi *divně* = zvláště, nedobře

**divo*, přísl. = *divě*, *divně*

divo-, kmen k *divý* ve slož., v. dále || *divu-*

**divobujný* = *divoce* *bujný*

divoce, v. *divoký*

**divoč*, -e, ž. = *divoká* zvěř;

divočák, -a, m. = *divoký* vepř, -ká *svině*

divočeti, -čejí = stávat se *divoký*, *plašiti se*; = *pustnout* (zevnějškem, mravně), stávat se *nevázaný*; slož. dokon. *roz-* se;

rozdivočelý = kdo, co se *rozdivočí*; *z-*, prostě dokon.; v. *zdivočelý*;

divočivati, opakov.

divočina, ž. = *divoká* zvěř, -ký kraj; = *divokost*: d. *nešlechtěného* sadu (Majer.), *obličejů* (šrám.); = *pach* *divoké* zvěře; = *černá* zvěřina; = *divošství*, *nevázanost*

divočiti = činiti *divokým*; = *divočeti*, *divoce*, *nevázaně* si počínat; d. se = *divočet*; slož. *do-*

kon. roz-; z-; *zdivočilý* (Čech)
 || čast. *zdivočený*;
-divočovati, slož. nedokon. roz-
 koho (Šimáč.); z- koho;
divočivati, opakov.
***divo-děsný** = divný a děsný;
***-divoucí** = velmi divný;
***-hrůzný** = divný a hrůzný
divoch [-voška], -a, m., 1. = di-
 voký, necivilisovaný, nekulturní
 člověk; 2. = člověk divoký,
 prudký, náhlý, nerozvážený..., di-
 vour, divous
***divokant**, -a, m. = divoch, divous
 (Č.-Chod)
divoko, v. divoký
***divo-krása**, ž. = divná, podivu-
 hodná krása; ***-krásný** [-ně] =
 podivuhodně krásný: -né melo-
 die (Ner.);
***-krutý** = divý a krutý
divoký [-ko; -ce; -kost], 1. = o-
 pak ke vzdělaný, k usedlý =
 nevzdělaný, volně žijící: d. ná-
 rod; přenes. = bujný, neváza-
 ný, nezbedný, nezkrotný, vášni-
 vý, bezuzdný, prudký; d. život
 = bujný, nespořádaný, nezříze-
 ný, výstřední, hýřivý; -ké po-
 měry = rozhárané p., nepořá-
 dek; -ké manželství = volné; d.
 poslanec = p. mimo strany; —
 2. opak k domácí, krotký = ži-
 jící volně v přírodě: d. holub,
 kůň atp., -ká zvěř; — 3. = ne-
 pěstovaný, neštěpovaný: -ká pří-
 roda, -ké víno, třešně atp.; — 4.
 = nevhodně zbarvený, křiklavý:
 d. vzorek;
 divoko = divoce; maso na d. =
 upravené jako zvěřina; žiti s
 kým na d. = v divokém man-
 želství; z dívoka = divoce || ***di-**
voko, stř. = divokost, divočina;
 růsti divoce; d. prchati, žiti...
divomocný [-ně] = mající divou,
 zázračnou moc (kniž.)
***divoň**, -ně, m. = divous, podi-
 vín; ***-ňský** [-ňsky; -ňství], příd.
 k tomu
***divo-plodný** = divomocný (Erb.);
***-pustý** = divý a pustý;

***-romantický** «-tyc-» = divoce
 romantický;
***-různý** = divně různý;
***-skvoucí** = divně skvoucí;
***-smělý** = divoce smělý (Tré.);
***-strašný** = hrůzostrašný
divošek, -ška, m., zdrob. k divoch;
divoška, ž., v. divoch;
divošský [-šsky; -šství], příd. k
 divoch
***divo-tajný** = tající divy;
***-toký** = divoce tekoucí;
-tvárný = mající divné, podivu-
 hodné tvary: -né postavy (Čech);
***-tvorecký** [-ctví], příd. k divo-
 tvorce; *-tvorce* || *-tvůrce* [-tvár-
 kyně, ***-tvorka**, ***-tvorkyně**], m.
 = kdo tvoří, koná divy, dělá
 zázraky;
-tvorný [-ně; -nost] = tvořící
 divy, zázračný || ***-tvůrčí** pověst
divoucí = udivený, užaslý (oje-
 diň.); div d., v. I div
divour || čast. *divous*, -a, m. = di-
 vý, divoký člověk, divoch 2.;
divousiti = počínati si jako di-
 vous, řádit, vyvádět;
divouský (z původ. -sský) [-sky;
 -ství] = divoký, divošský ||
***-sovitý**
***divouš**, -e, m. = divous; -šský
 [-šsky; -šství], příd. k tomu
***divovábný** = divně, podivuhodně
 vábný
-divovati, v. diviti
divoženska, -nek, ž. = divá (lesní)
 žena
divu-, 2. p. k div ve slož. || *divo-*:
***-hodný** = podivuhodný;
***-jemný** = podivuhodně jemný;
-krásný [-ně] = podivuhodně
 krásný (kníž.);
***-lepý** = podivuhodně lepý
divulgace «dy-», ž., z lat. = roz-
 hlášení mezi lid, uvedení v obec-
 nou známost
***divu-luzný** = podivuhodně luzný
 (šm.); ***-milý** (t.);
***-něžný**, **-pestrý** = podivuhodně
 něžný, pestrý;
***-ples**, -u, m. = divoký ples;
***-plný** [-ně] = plný divů, pře-
 divný;

*-*plodný* || *-*divûplodný* = divo-
tvorný;
*-*skvostný*, -*skvoucí*, -*sladký* =
podivuhodně skvostný, skvoucí,
sladký
divý [-vě; -vost] = divoký: divá
zvěř; divý muž, -vá žena = ži-
jící v přírodě, stranou od lidí;
divá vášeň, divé spousty skal
(Vrchl.); je na to, na všechno ce-
lý divý = velmi dychtivý (lid.)
díže, *díž*, -že, ž. = dřevěná nádo-
ba na zadělávání chleba; symb.
tloušťky (zhrub.); zdrob. *dížka*,
-žek, ž.; též = dojačka, nádob-
ka na dojení mléka
djaur, m. = đaur, džaur
ďjó, potakující slove (Ner.)
dkg, zkratka = dekagram
dl, zkratka = decilitr
dlab, -u, m. = vydlabaný otvor
pro čep;
dlabací stroj = na dlabání;
dlabač, -e, m. = kdo dlabe; -čka,
-ček, ž. = dlabací stroj; *dlaba-
dlo*, -del, stř. || -bák, -u, m. =
široké dláto dlabací
dlabati, dlabu, -beš..., dlabou ||
-bám..., -bají, dlab || dlabej, dla-
baje, -jíc = dlátem... rýt, hlou-
bit; = jíst (vulg.);
slož. dokon. *na-* co = trochu vy-;
na- se (mnoho); *vy-* = vyhlou-
bit; *za-* co = dlabáním zapusti-
ti do čeho; *dlabávati*, opakov.;
slož. nedokon. *vy-*, *za-*; v. dláb-
nouti
dlabatka, -tek, ž. = dlabací sekera
dlábek, m., zdrob. k dlab
***dlábiti** = tisknout, škrtit (nářeč.);
slož. dokon. *za-*
dlábnouti, -bl, -bnuv, -bnut(i),
dokon. k dlabati: slož. dokon.
na-; *na-* se = najísti se mnoho
(zhrub.); *vy-*, *za-*
dláha, dlahou, 2. mn. dlah, ž. =
deštička k obložení a k upevnění
zlomeného údu; = trámec (po-
dlahy, mostu); v. dlážka;
dlahovati = pokládati dlahami
***dlachniti** = tisknout, tlačit, mač-
kat (nářeč.)
dlakoš, -e, m., ssavec

dlaň, -ně, ž. = vnitřní část ruky
od zápěstí po konce prstů; je to
jako na dlani = je to dobře ví-
dět, patrné; svědčí ho dlaň =
má naději na peníze n. chtěl by
se bít (lid.); vzítí si s dlaně
chlup, o marném vymáhání pe-
něz na chudákovi (t.); peníze na
dlaň = na ruku, hotové; = ru-
ka: pádná d.; o něčem malém:
chodníček jako d.; zdrob. *dla-
nička*, -ček, *dlaňka*, -něk, ž.;
dlanitý [-tě] = mající podobu
dlaně: -té listy; -tá koruna u
parohů (myslivec.); *dlaňový*, na
př. hmat (tělocvič.), -vá plocha
prstů (lékař.) || *dlanní*
***dlapěti** = dřepět (nářeč., Herb.)
dlask, -a, m., pták
dlaskati = mlaskat
***dlaška** || *dleška* || *dláška*, ž. =
hrachový lusk (nářeč.); hubený
jako d.
dláto, stř. = nástroj na dlabání;
zdrob. *dlátko*, -tek, stř.; *dláto-
vitý* = mající podobu dláta
dlažba, -žeb, ž. = dláždění; vyho-
dit koho na dlažbu = propustit
z práce (lid. a hovor.); octnouti
se na dlažbě = bez práce, bez
místa (t.); zdrob. *dlažbička*,
-ček, ž.
dlažbošlap, -a, m. = darmošlap,
povalovač
dláždění, stř. = dlažba, vykládání
ulic, cest a náměstí kamennými
n. dřevěnými kostkami, asfaltem
apod. a také to, čím jsou ulice
atp. vyloženy, po čem se chodí,
kryt cest; husy jim vyšlapaly d.,
posměšně o městě bez dláždění;
dlážděný = vydlážděný
dlaždice, ž. = kostka, cihla na
dláždění;
dláždící, příd. = na dláždění, dla-
žební
dlaždicovitý = podobný dlaždicí;
-*dicový* = z dlaždic, pokrytý
dlaždicemi
dlaždič, -e, m. = kdo dláždí;
[-čství];
dlaždička, zdrob. k dlaždici;
**dlaždičný* = dlaždicový;

dláždičský [-čství], příd. k dlaždic
dlážditi = dělati dláždění, dlažbu; dláždění, v. tam; slož. dokon. *vy-* = pokrýti dlažbou; *za-* co = zakrýti, zandati dlažbou; *-dlážďovati*, slož. nedok. *vy-*, *za-*; *dlážďivati*, opakov.
***dlážďka**, ž. = dláždění, podlaha (nářeč.)
-dlážďovati, v. dlážditi
dlažebné, -ho, str. = poplatek za užívání dlažby, za jízdu po dlažbě; *dlažební* kámen = na dláždění
***dlažice**, ž., zdrob. k dláha = dlaždice; další zdrob. *dlažička*, -ček, ž.;
***dlažina**, ž. = parketa
dlážiti || *dla-* = pokrývati dlahami, klást podlahu, obkládat deskami
dlážka, -žek, ž., zdrob. k dláha; též = dlaždice; = dlažba, podlaha; = poloparketa; *dlážkovati* = pokrývati dlážkami; *dlážkový* = z dlážek, z dlaždic
dle, předložka s 2. p. (kniž.), obyč. podle: dle zákona = ve smyslu zákona, jak to přikazuje zákon; dle mého mínění; neobvykle kniž. dle = podle ve význ. míst.: dle řeky; hlava dle hlavy, m. h. vedle hlavy
dleška, v. dlaška
dlévati, v. dlíti
dli, *dlidli*, citoslov., kterým se volá na kachny
dlíti, dlejší, dli (nedli, prodli), dleje, -jíc, dlev, dlel, dlení = býti, pobývat, meškat, zdržovati se (kniž.): d. na cestách, někde, u někoho duchem, v duchu, v myšlenkách; = otálet (kniž.); slož. dokon. *pro*(dlíti n. -dletí) = pobýt; *pro-* krokem = zastaviti se (Vrchl.); *pro-* ještě = zůstat (Břez.); v. prodlení; **sa-* se = pozdržeti se, omeškat (R. Svob.);
dlévati || *dlivati*, opakov.; slož. nedokon. *pro-* = dlíti
***dlobati** = dloubat

dloubal, -a, m. = kdo dloubá, hloubá, rýpal;
dloubanec, -nce, m. = dloubnutí, rýpanec; = kousavá poznámka (hovor.); *-banice*, ž. = dloubání (lid.);
dloubati, dloubám, -báš..., -bají || -bu, -beš... dloubou, dloubej, dloubaje, -jíc = rýpat, píchat, štárat: dloube mi v hlavě; d. se v zubech; přenes. = rýpat, rýt, dráždit, nepříjemně se dotýkati slovy; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-*; *roz-*; *za-*;
dloubávati, opakov.; slož. nedokon. *roz-*; *vy-*;
dloubavý = dloubající: -vá bolest; = kousavý: -vá poznámka; = pátravý: -vé oči (Č.-Chod);
dloubnouti, -bl, -bnuv, -bnut(i), dokon. k dloubati = rýpnout...; slož. dok. *roz-*; *vy-*
dlouhán, -a, m. = dlouhý, vysoký člověk (lid. a hovor.)
dlouhanácký (říd.) || *-hananánský* || *-hanánský* || *-hatánský* || **-hatý* (Rais, Holeč.) || **-hytánský* = velice dlouhý (lid. a hovor.)
***dlouhavý** = protáhlý
dlouho, příslov. k dlouhý, 1. časově = dlouhý čas, dlouhou dobu: dlouho seděli, vyprávěli; dlouho jsi u nás nebyl; jak dlouho to trvalo?; nevím, jak d. tam budu; tak dlouho jsi u nás nebyl (s důrazem na dlouho) = je tomu dlouhý čas, co jsi u nás byl, dávno..., před dlouhou dobou naposled; dlouho u nás nebyl (s důrazem na nebyl) = byl jen krátko; = pozdě (nářeč.); v. dlouze; v příslovečných spojení: *na dlouho* || *nadlouho* něco položit (místně = na délku), odjet (časově = na dlouhou dobu); *nedlouho* tu byl = ne dlouhou dobu, krátkou; *nanedlouho* = na krátkou dobu (Ner.); *zanedlouho* v. za(ne)dlouho, zdlouha;
2. stup. déle, v. tam
dlouho-, kmen k dlouhý ve slož.: *-bradý* = s dlouhou bradou; *-brázdý*; *-brvý*; *-čpý*; *-čelistný*;

-*dechý* = s dlouhým dechem; přenes. = rozvláčný (říd.);
 *-*dlouhý* = velmi dlouhý;
 -*dobý* = na dlouhou dobu (úvěr); = dlouho trvající (říd.);
 -*hlavý* = s dlouhou, podlouhlou hlavou;
 -*hrdlý* = s dlouhým hrdlem;
 -*hubý* pes, kůň; -*chvostý* pes;
 *-*chvilný* = působící dlouhou chvíli (Ner.);
 -*kabátník*, -a, m. = voják s dlouhým kabátem;
 -*krký*: -*krká* bandaska (Ner.);
 -*křídly* pták, hmyz;
 -*lebý* [-*leboš*] = s dlouhou, podlouhlou lebkou;
 -*letý* = trvající mnoho let;
 -*nohý*; -*nos*, -a, || -*nosec*; -*sce*, m., brouk; -*nosý*;
 -*prstý*; -*prsták*, -a, m. = kapsní zloděj, kapsář;
 -*ramenný* svícen;
 -*retka*, -tek, ž., druh vosy;
 -*rohý* skot; -*ruký*; -*řasý*;
 -*slabičný* = s dlouhými slabičkami;
 -*soska*, -sek, ž., druh much s dlouhým sosákem;
 *-*spáč*, -e, m. = kdo dlouho spí, ospalec;
 -*srstnatý*, -*srstý* pes;
 -*stopka*, -pek, ž., druh zimních jablek;
 -*šijka*, -jek, ž., druh hmyzu;
 *-*šosý* kabát = s dlouhými šosy (šm.);
 *-*táhlý* = velice táhlý, protáhlý;
 *-*trvající*, nečes. spřežka = trvající dlouho, dlouhý, vleklý (o nemoci) || *-*trvalý*;
 -*uchý* lovecký pes; -*ušák*, -a, m. = pes... s dlouhými ušima;
 -*věký* = mající dlouhý věk, trvalý;
 -*vlákný*; -*vlasý*; -*vl(n)ný*; -*vousý*; -*zobý*;
 *-*živec*, -vce, m. = kdo dlouho žije (šal.); -*živectví*, stř. = dlouhý život (t.)
dlouhý [*dlouho*; *dlouze*], 1. o délce prostorové = mající rozměry od jednoho konce k druhému:

jak je to dlouhé?; hůl dlouhá 2 m; dosti dlouhý = mající dostatečné rozměry...; o značné délce: d. stůl, -hé vlasy; mítí dlouhé prsty = krást (lid. a hovor.); dělat, odkládat všechno na dlouhé lokte = býti zdlouhavý, váhavý; d. člověk = vysoký; d. obličej (údivem, z překvapení); odejítí s dlouhým nosem = s nepořízenou (lid.); —
 2. o délce časové: d. čas, den, divadelní kus, -há doba, noc, léta; za dlouhý čas jednou; mítí dlouhou chvíli = nemít práci, nuditi se;
 dlouho, v. tam; dlouze, 1. prostorově: d. splývat... = ve značné délce, do značné délky; 2. časť. časově = dlouhou dobu: d. dýchat; vyslovovat hlásky d.; d. co vyprávět = zdlouha, ze široka, rozvláčně; nebýti na d. = netrhati dlouho (Jir.);
 2. stup. *delší*; v. déle a širší
dlouhytánský, v. dlouhanácký
dlouze, v. dlouhý
dlouž, -e, ž. = délka, dlouhé pole, tesařská šňůra (lid.)
dloužek, m., zdrob. k dluh
dloužiti, dluž = činiti dlouhým: d. kroky... (říd.); časť. *d. se*: dní se dlouží; stín se dlouží (Vr.); samohlásky se dlouží; slož. dokon. *pro-* lhůtu, život; prodloužená taneční hodina, stručně *prodloužená*, -né, ž.; *z-*: samohlásky se zdloužila; zdloužení samohlásky;
 slož. nedokon. *prodlužovati*; *dloužívati*, opakov.
 ***dlubati**, -*bnouti* = dloubati, dloubnouti
dluh, -u, m., 1. = vypůjčené peníze; mítí dluh u někoho = být mu dlužen; dělati dluhy = vypůjčovati si peníze; d. platit, splácet, zapravit, zapravovat; splátka na dluh; nevycházeti z dluhů, zabřednouti do dluhů; tonout, vězet, v dluzech; žít, brát, dávati zboží na d.; mám za ním dluh = je mi dlužen; —

2. = povinnost, závazek: máš u mne dluh = mám, slíbil jsem ti něco udělat, přinést atp. || = máš u mne vroubek, něco mě na tebe mrzí

dluhopis, -u, m. = dlužní úpis, dílčí úpis

dluhovati komu co = býti dlužen (říd.); dluhující obnos, s p r á v. dlužný

***dluž**, -e, ž. = prkénko

***dlužba**, -žeb, ž. = dlužení, dluh

dlužen, v. dlužný

dlužicha, ž., zahradní květina (Čap.)

dlužiti co = býti dlužen, mít dluh: dluží mi 10 K (nové, ale ujalo se); = mít povinnost, závazek něco zaplatit, učinit: d. daně; dlužíš mi odpověď; neobvyklé je d. bez osobního předmětu; dlužíme kritiku něčeho = jsme dlužní;

d. se = dělati dluhy; *d. se u* koho, *od* koho; *d. si* co || řídč. *d. se* co = vypůjčovati si; slož. dokon. *od-* koho = zbavit jej dluhů; *pro-* se = udělat velký dluh; být prodlužen = mít mnoho dluhů; prodlužený obchodník; *pro-* statek = vypůjčiti si naň mnoho, zadlužit jej; *pře-* majetek = příliš zatížit dluhy; *roz-* všechny peníze = rozpůjčit (lid.); *vy-* si peníze nač = vypůjčiti si; *za-* co = zatížit dluhy; *za-* se = udělat mnoho dluhů;

-dlužovati, slož. nedokon. *od-*, *pře-*, *vy-*, *za-*; **dluživati**, opakov.

dlužní, příd. k dluh: d. úpis; **dlužnický** [-ctví], příd. k **dlužník** [-nice], -a, m. = kdo má dluh, kdo je dlužen; jsem tvůj dlužník = dlužím ti něco

dlužno, příslov. = (je) třeba, nutno: (je) dlužno říci, uznati, že... (přejato v době obrozen. z ruš., kniž.)

dlužný [dlužen, -na...], 1. = mající dluh, povinnost: je dlužen 300 K, daně, odpověď na dopisy; děti jsou dlužny rodičům úctou (kniž.); čert mi to byl

dlužen = čert mi to napískal (lid. a hovor.); — 2. dlužný = vypůjčený: d. obnos; = co jsme povinni zaplatit: -né daně

-dlužovati, v. dloužiti a dlužiti

dm, zkratka = decimetr; **dm²** = plošný, čtverečný decimetr; **dm³** = kubický (krychlový) decimetr

dmouti, dmu, v. douti

dmuchavka, -vek, ž. = zařízení na dmýchání, na zvětšování plamenů v háněním vzduchu; = lampa na dobývání pokladen

dmuloret, -u, m., ozdobná květina

***dmých**, -u, m. = (za)vanutí

dmýchací || **dmý-** = na dmýchání; **dmýchač**, -e, m. = kdo dmýchá (hovor.); **-chačka**, -ček, ž. || **-chadlo**, -del, stř. = čím se dmýchá

dmýchati || **dmý-** = foukat (do ohně atp.), nahánět vzduch; krev dmýchaná nejvyšší vtlí = rozproudovaná (Břez.); ústřední topení začalo dmýchati = vydávati teplo, sálat (Č.-Chod); výpusť dmýchala = vyrážela vzduch... (t.); slož. dokon. **roz-** oheň = foukáním roznítit; **roz-** vzpouru... = roznítit, rozvířit...;

-dmýchovati, slož. nedok. **roz-** oheň, válku, svár; **v-** co kam (Vanč.);

dmýchávatí || **dmý-**, opakov.; slož. nedokon. **roz-**;

dmýchnouti || **dmý-**, -chl, -chnuv, -chnut(i), dokon.; slož. **v(dmýchnouti)** čemu slavnostnost = dodat slavnostnosti (Vanč.)

dna, ž., nemoc kloubů, pakostnice, podagra;

dnavec, -vce, m. = dnavý člověk (Č.-Chod); ***dnavý** = stížený dnou

dnes || **dneska** (lid. a hovor., Ra., Majer., Vrchl....) || (nářeč.) **dnesky**, příslovce = tento den; zpodstat.: lepší jedno dnes než dvoje zítra (přísl.); = nyní, v nynější, přítomné době; **podnes**, **dodnes** = po dnešní den, do dnešního dne, do dneška; **nadnes**, obyčej. na dnešek

dnešek, -ška, m. = dnešní den; na dnešek (lépe než pro dnešek) to stačí = na dnešní den; do dneška nemám odpověď; ode dneška za týden; na dnešek jsem špatně spal = v noci před dnešním dnem; = nynější doba, přítomnost; za dneška, obychej. dnes, v dnešní době, za našich časů

dnešní = co je, koná se, vyjde... dnes: d. den, schůze, noviny...; d. doba, věk, svět = nynější; nebýti dnešní = nezkušený (lid. a hovor.)

dněperský, příd. k

Dněpr, -u, m., rus. řeka;

Dněprostroj, -e, m., z ruš. = vodní dílo na Dněpru

dníti se, neosob. dní se, dnělo se || obyč. dnilo se = nastávat (o dni), rozbřeskovati se, svítat; básnic. den se dní; slož. dokon. *roze-* se = rozbřesk-nouti se; *rozednění*, stř. = rozbřesk, svítání (Suš.); *rozedněný*: -né hory (Břez.) = za rozbřesku, za svítání; slož. nedok. *rozední-vati se*

dno, 2. p. mn. den, stř. = spodek nádoby, hlubiny..., vody; řeky byly do dna zamrzlé (Svět.) || na dno; vypít něco, vyprázdniti sklenici do dna || na dno; přenes. vypít, vyprázdnit kalich utrpení (hořkosti) až do dna = vytrpět až do konce, velmi mnoho vytrpět; rád se dívat, hledět na d. = rád se napít (lid.); octnouti se na dně, být na dně = na mizině, u konce se svými silami, dohospodařit (lid.); přenes. vidět komu až na dno duše = dobře jej chápat (Ner.);

**dnovládce*, m. = vládce dne;

**dnový* = denní

do, předlož. s 2. p., znamená:

1. směr slovesného děje; jíti, jíti do ciziny, do města, do lesa, do kopce, do vrchu;

2. nitro, do kterého děj slovesný vniká, vstupuje: vstoupiti do pokoje, hodit něco do jámy, do

vody; upadnouti do vody; dát něco do stolu, položit mrtvolu do rakve, do hrobu atp.; obléci se do šatů;

3. krajní mez místní, prostorovou: řeky byly do dna zamrzlé (Svět.) = až ke dnu; rozbořit město do základu; vody až do pasu || až po pás = k pasu; holínky do půl lýtek (Ra.); svléci se do půl těla;

4. začáteční časovou mez vylučovací: přijíti do oběda = než bude oběd; býti kde do rána, do soboty, do večere = do začátku rána..., ale celé ráno už ne; budu u vás do neděle, do vánoc, do Nového roku, sním potrvá do jara; prázdný do středy = do začátku středy, ale ve středu již ne, středu vyjímajíc, tedy včetně do úterka; do smrti (do své s., do nejdelší s.) tam nepůjdu; pracovati do západu slunce = do té doby, až nastane západ, po západu již ne; být v divadle do konce = až nastane konec;

jinou mez vylučovací: přítel až do peněz = mimo peníze, co se týče peněz už ne;

5. koncovou mez včetně: opakovat něco do slova = slova v to počítajíc, doslovně; bojovat až do těch hrdel a statků, do posledního dechu; najísti se do sytosti, do vůle; poranit se do krve; opít se do němoty; obrát, obehrát koho do košile, do (posledního) haléře; vydati se do haléře (do krejcaru); zmoknouti do niti, do kůže; přišli všichni do jednoho; do písmene správný; do třetice všeho dobrého; chybný do nemožnosti; počítati do sta;

6. přibližný počet: bylo jich do dvou tisíc = nejvýše 2000 (vlastně mez co do množství);

7. účel: lístek do divadla, šaty do práce, plášť do deště, kůň do tahu, boty do bláta; — udělal něco do zásoby; dát co do prodeje;

8. výsledek: je mi do pláče =

tak, že bych plakal; je mi do smíchu; —

9. vztah, zřetel: do počtu || na počet je nás dost = co se týče počtu, se zřením k počtu: celá matka do podoby a do povahy = podobou a povahou (Svět.) || co do podoby..., v. co 10; co je ti do toho = nic ti po tom není; co je do toho = to nestojí za nic; — 10. podobu, způsob, jakost, odstín: černý do hněda; červený do ruda, modrý do fialova; vyspatí se do růžova; lavička do podkovy (Ner.); mluvíti do větru = naplano; říci komu co do očí = přímo; —

není mi do žertu, do smíchu, do tance = není mi tak, nedaří se mi tak, nemám takovou náladu, abych žertoval...; je mi do pláče, do zpěvu, do smíchu (s odstínem n á s l e d k u = tak, že bych plakal)

do-, sloves. předpona, znamená 1. dokončení děje: dočísti knihu = přečísti do konce; dopsat úlohu, dohospodařit; — 2. plnou míru děje: nemoci se dojíst (= úplně, dosyta najíst), dosytit, dosolit...; — 3. změnu nedokonaného děje v dokonaný (význam prostě dokonavý): dovědět se, dokázati...

doajen, v. **doyen**

doba, ž. = čas, období: d. letní, zimní, kamenná, železná, historická; naše d. = dnešní, přítomná; v té době, v těch dobách; od té doby, od těch dob; tou dobou; za tu dobu se nic nestalo; na svou dobu je to dílo vynikající; za své doby to bylo běžné, n e s p r. m. v své době, svého času; za našich dob, časů, v naší době; dohánět, mařit, utráceti dobu, n e s p r á v. m. čas; d. v hudeb. taktu, v časoměrném básnictví = časová jednotka: vydržet notu (na) dvě doby atp.; v logice = forma (A. Mar.)

ďobati, -bám..., -bají || -bu..., -bou, **ďobej**, **ďobaje** = klovat, zobat; slož. dokon. *po-* || řidč. *z-*: tváře byly zďobány = měly dolíčky (Ner.); **ďobávati**, opak.; v. **ďobnouti**

Dobek, -bka, m., příjm., z **Dobíáš doberman**, v. **dobrman**

Dobeš, -beše || -bše, m., domác. tvar k **Dobíáš**; příjm.

doběh, -u, m. = dobíhání, doběhnutí, poslední část běhu; v strojn. = doba mezi vypětím stroje a jeho zastavením

doběhati, -hnouti, v. **běhati**, -hnouti **do běla** = do bělosti

doběrek, -rku, m. = částka, která se dobírá (poštov.); okrasy na **doběrku** = zbývající, poslední (Čelak.); na **doběrku** století = na zbytku (Vrchl.)

Dobíáš, -e, m., příjm. z **Tobíáš** **dobíhací** metoda = kterou se měří zpoždění pohybu stroje

dobíhati, v. -bíhati

dobíjeti, v. **bíjeti**

dobíratí, **dobírávati**, v. -bíratí; **dobíravý** [-vě; -vost] = dobírající si, dráždící, škádlivý

dobírka, -rek, ž. = dobírání, placení zásilky až při dodání: poslati zboží na **dobírku**, **dobírkou**; = dobírání si, škádlení (Č.-Chod); -kový: -vá zásilka

do blea = do bledosti, že jsme bledí

***doblesk**, -u, m. = poslední záblesk, zbytek; **dobleskovati**, v. **blesknouti**

ďobnouti, -bl, -bnuv, -bnut(i), dokon. k **ďobati**

doboha, v. **bůh**

dobový [-vě; -vost] = jsoucí, trvající v jisté době, časový, příznačný pro jistou dobu: d. dokument; -vá hesla (Majer.); -vě příznačný (šal.)

dobrá, -ré, ž. = dobrá známka; = dobrá myšlenka (Vanč.); Já to udělám tak. Dobrá = dobře, souhlasím; potázati se s dobrou = dobře učinit, pochodit

dobrácký [-cky; -ctví], příd. k dobrák, -a = dobromyslný, dobro-srdečný, shovívavý;
dobráček, -čka, m., zdrob. k dobrák; **dobračisko**, stř. = velký dobrák (lid. a hovor.); **dobračka**, v. dobrák

dobrák [-račka], -a, m. = dobrý člověk; velký d., někdy = slaboch, i o ženách: je velký dobrák || velká dobračka;

dobrák, -u, m. = starý krejcar (Ner.);

dobrákový = za dobrák

dobré, -ého, stř. = dobrá věc, prospěch, dobro; obecné dobré atp. (zastar.), zpravidla dobro; vykonat, zakusit mnoho dobrého i zlého = mnoho dobrých i zlých věcí, příhod; obrátilo se to k dobrému; srovnat něco po dobrém = smírně, vzájemnou dohodou; v dobrém n. po d. = v dobrotě, mírným způsobem, smírně; rozejít se v dobrém; to už není po dobrém = není to na dobré cestě atp.; býti s někým za dobré n. zadobře = v dobrém poměru; odplatit někomu dobrým za zlé

dobrman || řidč. *dober-*, -a, m., druh psa

dobro, stř. = dobrá, prospěšná věc, blaho, prospěch: učinit něco pro dobro vlasti, státu, lidstva; svrchované, nejvyšší d.; připsati peníze někomu k dobru = v jeho prospěch; připsat n. přičíst něco někomu k dobru = pokládati za přednost, za výhodu

***dobrobyt**, -u, m. = blahobyť; = eubiotika

***dobročín**, -u, m. = dobrodiní;

***dobročiniti** = činit dobro;

dobročinný [-nně; -nnost] = dobře činící, prokazující dobrodiní, směřující k němu: d. člověk, koncert, komitét; -nnost, -i, ž. = prokazování dobrodiní

***dobroděj** [-jka], -e, m., asi z pol. = dobrodinec; ***-dějství**, stř. = prokazování dobrodiní, dobročinnost; ***-dějný** [-ně; -nost] =

blahodárný: v podobě dobrodějně (Herb.)

dobrodinec [**nka* (Holeč.); **-nky-ně* (Macháč.)], -nce, m. = kdo koná dobro, prokazuje dobré skutky, podporovatel; ironic.: to je d. = rýpal atp. (lid. a hovor.); zdrob. **-neček**, -čka, m., obyčej. hanlivě, pohrdavě

dobrodiní, stř. = prokazování dobrých skutků, dobrý skutek sám, podpora: prokázat, prokazovat d.; smrt byla proň dobrodiním = ulehčením, vysvobozením (z trápení)

dobrodinka, *-nkyně*, v. dobrodinec

***dobrodítel**, -e, m. = dobrodinec; **-telka**, -lek (běžné) || **-telkyně** (Němc.), žen. protějšek k tomu;

***-telství**, stř. = dobročinnost

dobrodruh [-družka; **-druhyňě*], -a, m., původ. = dobrý, t. j. statečný druh, dobrý přítel, nyní = člověk milující a vyhledávající zvláštní, vzrušující příhody; často = tulák, podvodník; ***-družiti** = dobrodružně žít (Jir.); **-družný** [-ně; -nost] || ***-družský**, na př. život, román; **-družství** || ***-družstvo**, stř. = divná, zvláštní, neobyčejná příhoda; hledat, vyhledávati d.; honiti se za dobrodružstvími; milostné dobrodružství

***dobroduchý** [-duše; -duchost] || obyčej. **dobrodušný** [-ně; -nost] = mající dobrou duši, srdce, srdečný, dobromyslný

***dobrohlasný**, o pověsti = dobrý (šm.)

***dobrohloupý** [-pě] = hloupý ve své dobrotě

Dobromil, -a, m., kř. jm.; **-la**, ž., z lat. Agata

***dobromluva**, ž. = správná mluva

***dobromyslník**, -a, m. = dobromyslný člověk;

dobromyslný [-ně; -nost] = mající dobrou mysl, bezelstný, dobrácký, dobrosrdečný; -ně co snášet = s dobrou myslí; říci něco -ně = v dobrém úmyslu

*Dobropán, -a, m. = Merkur (planeta)

*dobropis, -u, m. = připsání, účtování v něčí prospěch, někomu k dobru; = pravopis (zastar.) || -písemnost, -i, ž. (t.; Ra.)

*dobropočestný = počestný

*dobropřejný = přející dobro

dobrořečiti, překlad lat. benedicere = blahoslovit, velebit, děkovat (biblic., kníž.): duše má dobrořečí pánu (Erb.)

Dobroslav [-va], -a, m., křest. jm.

dobrosrdečný [-ně; -nost] = mající dobré srdce, dobrotivý, dobřáký, laskavý, vlídný

dobrost, v. dobrý

dobrota, ž., vlastnost někoho, něčeho dobrého, dobré vlastnosti, dobrá jakost: rozdělovati co podle dobroty (Jir., říd.); = dobrotivost, laskavost, vlídnost: jeho d. nezná mezí; ve své, při své dobrotě; rozejíti se v dobrotě = dobrém, jako dobří přátelé; srovnat něco po dobrotě n. v d. = po dobrém, vzájemnou dohodou, -ným dorozuměním; ty má dobroto!, výraz údivu; (ne)dělati dobrotu = (ne)chovati se dobře, řádně (lid. a hovor.); nedělá to dobrotu = nepůsobí to příznivě, dělá to zlou krev (t.); kamna nedělají dobrotu atp.; učiněná d. = dobrotisko;

= dobrá, chutná věc, mlsek, lahůdka (lid. a hovor.)

dobrotisko, stř. = člověk až příliš dobrý, dobromyslný, velký dobřák; učiněné d.; často ironic.: ty jsi d. = dobrodineček, dobrodinec

dobrotivý [-vě; -vost] = plný dobroty, laskavost, účinný; d. bože!, zvolání v zármutku, v zoufalství

*dobroučkový, -rounký = velmi dobrý

*dobrověda, ž. = mravouka, etika

*dobrověst || -zvěst, -ti, ž. = evangelium

*dobrověštec, -štce, m. = věštec, hlasatel dobra

Dobrovíz, -e, ž., ves v Č.

dobrovolce, -volce, m., z ruš. = dobrovolník; -lecký, příd. k tomu

*dobrovolenství, stř. = dobrá vůle dobrovolnický [-ctví], příd. k

dobrovolník [-nice], -a, m. = kdo z dobré vůle něco koná, k něčemu se zaváže; jednoroční d. (za Rakousko-Uherska) = kdo sloužil na vojně jen rok a mohl se státí důstojníkem

dobrovolný [-ně; -nost] = konaný, daný z dobré vůle, nikoli nucený: d. skutek, příspěvek, -ná služba, práce; = konající něco z dobré vůle: sbor dobrovolných hasičů

dobrozdaní, stř. = dobré zdání, posudek (podle něm., ale ujalo se obec.); podat, předložití své d.

dobrozvěst, v. dobrověst

Dobrunka, -nek, ž., domác. tvar k Dobromila

dobrý [dobře; *dobrost; -rota, v. tam], 1. = urozený: d. člověk = šlechtic, zeman (stč., Jir.); 2. = mající náležité vlastnosti mravní, řádný, čestný, dobrotivý, spravedlivý, přívětivý, i jiné vlastnosti, schopný, dovedný, hodící se, vyhovující: d. člověk, manžel; d. skutek; d. chodec, umělec, dělník, sluch, zrak; -rá práce...;

dobré slovo = přívětivé, laskavé; být na koho, ke komu dobrý = laskavý, přívětivý, shovívavý; dobrá hlava = nadaná, bystrá; při dobrém rozumu = při zdравém; dobré peníze = pravé; být komu dobrý = užitečný, prospěšný; je dobrý bratru za tisíce = možno mu půjčit, svěřití tisíce (lid.);

ten dům je dobrý za sto tisíc = má skutečně hodnotu sto tisíc (lid. a hovor.); dobré jméno, dobrá pověst; jméno má dobrý zvuk; míti dobrou pamět; je to v dobré paměti = v čerstvé; dobrý prospěch, -ré mravy; žák je v počtech... dobrý; dobrá známka;

= lahodný, příjemný, příznivý, radostný, veselý: dobrá chuť; dobré víno, časy; dobrá zpráva, dobrá novina; býti dobré mysli, v dobré náladě, míře; dělati si dobrý den, v. den; dobrý den, -ré jitro, -rou noc!, pozdravy; políbit koho na dobrou noc = před spaním; —

3. trvalo to dobrou hodinu = ne slabou h., více než h. || dobře hodinu; přišel za dobrou chvíli || za hodnou; byl u nás dobré půl hodiny || dobře p. h.; je mu dobrých 40 let = plných 40 let, spíše víc; zaplatil za to dobrých 100 korun;

říci, udělat, napsat atp. co dobře; má se, daří se mu d.; je, není mi dobře; vyspat se d.; dělá mu to dobře = prospívá, má to rád; Půjdu do divadla. Dobře = dobrá, je dobře, budiž, souhlasím; král *Dobře* = Vladislav II., který na všecko odpovídal dobře, dobře; v. dobrá, dobré, dobro;

2. stup. lepší, v. tam

dobře, v. dobrý

Dobříč, -e, ž., vsi v Č.

***dobříčký** = velmi dobrý

Dobříš, -e, ž., město v Č.

dobřítí = chlácholit, upokojuvat = udobřovat (Němc.); d. se (R. Svob.); slož. dokon. *u-* koho, se = uchlácholit, upokojit, usmířit (běžné); slož. nedokon. *udobřovati*

Dobřív, -vě n. -ví, ž., ves v Č.

dobudu, v. dobýti

dobůsti, v. bůsti

dobyťák, -u, m. = dobytčí vůz železniční (lid.); u starých Pražanů *D. m.* Dobytčí trh = Karlovo náměstí

dobyťátko, stř., zdrob. k *dobyťce*, -ete, stř. = jeden kus dobytka; *dobyťčí*, na př. chlivek, trh, pojišťovna; d. lékař = zvěrolékař (zastar.); *dobyťčina*, ž. = dobytčí zápach

dobyteček, -čku, m., zdrob. k *dobytek*, -tka, m., původ. = to,

čeho je dobyto, co se získalo, majetek, pak = domácí chovná zvířata; hovězí, krmný, tažný, drobný d.; hrubá nadávka člověku chovajícímu se velmi nedůstojně (pak i mn. č.)

***dobytný** = čeho lze dobýti

dobýti, dobudu..., v. býti, 1. d. co = vykopat, vytěžit, vykutat atp.: d. pařezy v lese, uhlí, rudu v dole; d. meč (z pochvy) = tasit (zastar.);

2. d. čeho = zmocniti se vojensky: d. města, hradu; města bylo dobyto, nik. město bylo d.; d. skvělého vítězství; přenes. d. světa = udělat něco velkého atp.;

= domoci se, získati si: do- vav- řínů spisovatelských (Čech); do- čího srdce || čí srdce;

do- se kam, do čeho = násilím se někam dostat, vloupat;

slož. dokon. *vy-* pařez... (častější než dobýti);

dobývati, nedokon.: d. pařezy, uhlí...; d. se do banky; slož. nedokon. *na-* se (mnoho, dlouho, často); *vy-* pařezy...;

zesíl. *dobývávati*

dobytkář, -e, m. = chovatel dobytka, obchodník s ním; -řský [-ství], příd. k tomu

dobytný = dobytelný

dobývací, příd. = na dobývání: d. dělo, právo

dobyvač, -e, m. = kdo dobývá, dobyvatel || *dobývač*: -či bramborů (Ra.); -čný [-čně; -čnost] = rád dobývajícím, chtivým dobývání, získání, výbojný

dobyvatel [-lka, *-lkyně], -e, m. = kdo něčeho dobývá, dobude, podmanitel, vítěz; -telný = čeho lze dobýt; -telský [-sky; -ství], příd. k dobyvatel; *dobývati*, v. dobýti; -vavý [-vavě; -vavost] = dobyvačný

***dobyvek**, -vku, m. = výtěžek, zisk, vymoženost

docela, příslov. = cele, zcela, úplně, zhola: d. jedno, d. stejné,

pěkné, d. nic; d. by chtěl... = dokonce, ba

***docelitel**, -e, m. = kdo docelí, dovršitel; -*liti*, -*lovati*, v. celiti

docenovat, v. ceniti

docent [-*tka*], -a, m., z lat. = učitel, hlav. vysokoškolský; dříve: soukromý d. = habilitovaný vysokoškolský učitel s právem a s povinností přednášet, ale ještě ne profesor || honorovaný d. (na technice) = přednášející stanovený menší obor; zdrob. (hanl.) *docentíček*, -čka, m.;

docentský [-*sky*; *-*ství*]: d. plat, -ská činnost, léta; -*tura* «-tú-», ž. = docentská hodnost, činnost; -*tstvo*, stř. hromad. = docenti

docilovati, v. cíliti

docírovati = býti docentem (hovor.)

dock, v. dok

dočasný [-*ně*; -*nost*] = jsoucí, trvající jen do času, nějaký čas, ne trvalý: d. stav, odpočinek, -né zaměstnání, užívání majetku

do černa = do černosti

do červena = do červenosti

dočesná, -né, ž. || -*né*, -ného, stř. = slavnost po skončení česání chmele

dočista, příslov. = úplně, zcela, zhola: d. nic; d. dobrý, správný; d. zapomenouti nač

dočišťovati, v. čistiti

dočkat, v. čekat

dodací, příd. = k dodání, na d. atp. (lístek, stanice, smlouva, místo, lhůta)

***dodaná**, ž.; na -nou = na dodání, na vrácení (peněz)

***dodateček**, m., zdrob. k dodatek

dodatečný [-*ně*] = učiněný dodatkem, až po něčem, pozdější: d. přípis, příkaz, rozpočet

dodatek, -tku, m., z pol. = co se dodá, přidá; d. ke spisu, ke smlouvě, k řeči atp.; dodatkem připomenout = dodatečně, na konec

***dodatel** [-*lka*], -e, m. = kdo něco dodá; -*lna*, -len, ž. = místnost, kam se dodávají, kde se třídí akta

dodatkový = dodatečný

***dodatný** = dodatečný

dodávací lhůta = l. dodání;

***dodavač** || zprav. *dodavatel* [-*lka*], -e, m. = kdo dodává; -*telský*, na př. -ská firma; *dodávati*, v. dávat

***dodavek**, -vku, m. = dodatek

dodávka, -vek, ž. = dodávání (zboží), co se má dodat; -*kový*: -vá cena, -vé řízení, vozy

dodekadický «dó-dyc-», z řeč. = dvanáctkový: -cká soustava

dodekaedr «dó-ka-édr», -u, m., z řeč. = dvanáctistěn

doderky || -*dě-*, -rek, pomn. ž. || *doderná*, -né, ž. || -*né*, -ného, stř. = dokončení draní peří a pohoštění při něm

dodělávati, v. dělati;

dodělavka, -vek, ž. = dodělávání práce, poslední práce před dokončením díla

dodělná, -né, ž. = pitka zedníků po dokonání díla; -*lné*, -ného, stř. = plat za dodělání

doděrky, v. doderky

dodírati, v. dříti;

dodírka, -rek, ž. = doderky

dodnes, v. dnes; ***dodnešní** = trvající dodnes, dosavadní

dodraná, ž. = doderky

dodržovati, v. držeti

do fialova = do fialovosti

doga, ž., z angl., druh psa

dogaressa «-sa», ž., ital. = choť dožete

dogcart «dokárt», -u, m. = anglický dvoukolový vůz se dvěma sedadly

dogma, -matu, stř., z řeč. = poučka o náboženské víře, článek víry; přenes. mínění, domněnka, tvrzení pokládané za zcela jisté; *dogmatický* [-*tický*; -*tičnost*] «-tyc-, -tyč-» = týkající se dogmat, dogmatiky; přenes. -tický výklad... = podávaný tak, jako by bylo všechno nepochybné;

dogmatik «-tyk», -a, m. = znalec církevních dogmat; přenes. = kdo něco hlásá, tvrdí, jako by to

bylo zcela nepochybné, doktrinář; *-tika*, ž. = soustava dogmat, nauka o nich; *-tikář*, -e, m. = dogmatik (posměšně, hanlivě); *-tikářský* individualismus (šal.); *dogmatismus* «-tyz-», -mu, m. = dogmatický směr, lpění na dogmatech; *-tista*, m. = stoupenec dogmatismu; = dogmatik (říd.); *-tisovati* «-tyzo-» = hlásati dogmata, lpět na nich

dohad, -u, m. || **dohádka*, -dek, ž. (Koll., šafař.) = dohadování se čeho, domněnka, domysl; souditi z dohadu; podle jeho dohadu je to správné

**dohádnouti*, -hádl, -dnuv, -dnutí = domyslet; d. se čeho = domyslet se

**dohadný* = čeho se dohadujeme (Mas.)

**dohadovačka*, -ček, ž. = dohadování; *dohadovati* se čeho = domýšlet se; d. se s kým = domlouvati se, dorozumívati

**dohadový* [-vost] = snadně se dohadující (Majer.)

**dohán* || *-han*, -u n. *doháň*, -ně, m., ze slov., tam z maď. a tam z tur. = tabák

doháněti, v. háněti; **doháňka*, -něk, ž. = dohánění, přihánění (dobytky); = dohánění (práce)

dohasínati, v. hasnouti

dohazovač [-čka] || **vatel* [-lka], -e, m. = kdo dohazuje; *-vačský* [-sky; -ství], příd. k tomu; *dohazovati*, v. házeti;

**-zovna*, -ven, ž. = ústav na dohazování; *-zovné*, -vného, stř. = odměna za dohazování

dohlašovati, v. hlásiti

dohled, -u, m. = 1. dohlédnouti zrakem: je to na d. = lze to dohlédnout, ještě vidět; je to již mimo d., ztratit něco z dohledu; 2. = dozor; být bez dohledu; pracovat pod něčím dohledem

dohlédací = na dohlédání, dozorčí: d. úřad;

dohlédati, v. hlédati

dohledávka, -vek, ž. = sbírání zvěře po honu

**dohledno*, stř. = místo, kam lze dohlédnouti; = dohledná doba: v -nu

dohledný [-nost] = co lze dohlédnouti (říd.); o čase: v dohledné době = v blízkém čase, brzy

dohlídka, -dek, ž. = dohled, dozor

dohlížecí = dohlédací, dozorčí: d. orgán; *dohlížeti*, v. -hlížeti;

dohlížitel [-lka], -e, m. = kdo dohlíží, dozorce, -rkyně; *-telský* [-ství], příd. k tomu

dohmat, -u, m. = dohmátnutí (tělocvič.), dosah

dohněda, v. hnědý

dohoda, ž. = dohodnutí, shoda, úmluva, spolek: učinit něco v dohodě s někým, podle vzájemné dohody; uzavřít dohodu; *D.* = spolek anglo-francouzsko-ruský za 1. svět. vál.; *Malá d.* = spolek československo-jihoslovensko-rumunský po 1. svět. válce

dohodce, -ce, m. = zprostředkovatel, dohazovač; obchodní d. = sensál; bursovní d.;

dohodčí = zprostředkující, zprostředkovací

dohodné, -ného, stř. = dohodcova odměna

dohodnouti se, -hodl, -dnuv, -dnut, -dnutí (n i k. -dnutí se) = domluvit se, smluvit, shodnout, sjednotit; d. se s někým o něčem; d. se na tom, že...; *dohodovati se*, nedokon.

dohodový, příd. k Dohoda

dohola, v. holý;

doholovati, v. holiti

dohořovati, v. hořeti

dohovor, -u, m. = dohovoření, úmluva, domluva

dohovořovati se, v. hovořiti

**dohoz*, -u, m. || **dohozená*, ž. = dohození: blízký na dohoz || -zenou

dohra, ž. = zakončení divadelní, hudební skladby; přenes. = dozvuk, následek nějaké události: ta věc měla nepřijemnou dohru

***dohraná**, -né || ***dohrávka**, -vek, ž. = poslední část hry, konec
dohromady, příslov. = v hromadu, v jednotu; kladé se všudy tam, kde spojení není, nebo obyčejně nebývá a kde je proto potřebí vytknouti je: svázat knihu || s. dvě knihy dohromady; svázati slámu do otýpek || s. několik otýpek slámy dohromady; spočítám to (jednu položku) || s. to všechno (různé položky) d.; dáti prádlo i šatstvo dohromady; dohromady je to 100 K = úhrnem, celkem; dohromady jsme se toho mnoho nedověděli, d. neví nic = celkem, „když se to vezme“ (lid. a hovor.)

dohrožovati se, v. hroziti
dohřívati, **dohřívati**, v. hřáti
dohřmívati, v. hřměti
doch, -u, m., z něm. = došek (říd.)
docházeti, v. -cházeti;

docházka, -zek, ž. = docházení: školní, jednoduchá, dvojitá d.;
docházkový, příd. k tomu

dochlázati, v. chladnouti
dochlazovák, -u, m. = zařízení při strojním chlazení

dochmios || -ius, -ia, m., řec., jistý rytmický celek v antické metrice
dochovina, ž., **dochový** = doškovina, doškový

***dochůzka**, ž. = pochůzka

***dochvěv**, -u, m. = dochvívání, poslední záchvěv

dochvilný [-ně; -nost] = do chvíle, na čas přesný, zachovávající přesně čas, lhůtu

doj || **důj**, **doje**, m. || **důje**, ž. = dojení: mléko z jednoho doje; kráva je v doji = dojí (odbor.)

dojáček, m., zdrob. k doják;
dojačka, -ček, ž. = nádoba na dojení; = žena, která dojí; = stolička při dojení (Svět.); = dojka (Preiss.);
doják, -u, m. = nádoba na dojení, dojačka

dojat, v. jmouti; **dojatý** [-tě; -tost] = (citově) pohnutý

dojče, -čete, stř. = mladé tele

***dojednaná**, ž. = dojednání, ve výraze na dojednanou (Rais)

dojem, -jmu, m. (utvořil Ant. Marek) = výsledek vnímání, pozorování, uvažování o něčem, účinek na smysly: dojmy zrakové, sluchové; příjemný, špatný, trapný d.; dojmy z cest, z přednášky; působí to silným, hlubokým dojmem; činí, dělá, učinilo, udělalo to na mne dobrý, špatný dojem; mám dojem, že je to správné = zdá se mi jen, ale nevím to zcela jistě;

***dojemlivý** [-vě; -vost] = přístupný dojmům;

dojemný [-ně; -nost] = dojmavý, pohnutlivý, tklivý, teskný, smutný

dojení, stř., v. dojiti; = co se na-dojí; zdrob. -**níčko**, stř. (Vr.)

dojetí, stř., 1. k jeti; 2. k dojmouti = citové pohnutí; dojetím nemoci mluvit

dojící = na dojení (přístroj);

dojič [-čka], -e, m. = kdo dojí;
-čský [-čství], příd. k tomu

dojídati, v. jídati

dojímati, v. jímati;

dojímavý [-vě; -vost] = co do-jímá, dojemný

dojista, příslov. = jistě, zajisté, dozajista (říd.)

dojiti, 1. podmětově = mít, dávat mléko (o zvířatech); 2. předmět. d. krávu... = odnímat od ní mléko; d. lid = vyssávat, odírat (vulg.); d. psa, kozla = zbytečně, marně něco dělat (t.); slož. dokon. **do-** krávu = dokončiti dojení; **na-** mnoho mléka; **na-** se (mnoho); **po-**, prostě dokon.; **u-** mléka = trochu odebrati dojením; **vy-** = úplně po-; **-dojovati**, slož. nedokon. **u-**, **vy-**; **dojívati**, opakov.

dojivo, stř. = nadojené mléko;

dojivý [-vost] = dávající hojnost mléka

dojížděti, v. -jížděti; **dojížděka**, ž. = častější jetí, dojíždění

dojka, -jek, ž. = dojnice

dojmouti, v. jmouti

dojmový [-vě; -vost], příd. k dojem: d. ráz kritiky (Nov.) = podle dojmu, dojmů; -vost románů = dojmová náplň (t.)

dojna || *dojná*, ž. || obyč. *dojnice*, ž. = kráva, která dojí; *dojník*, -u, m. = stáj pro dojnice;

dojný = dojící, na dojení: dojná kráva, dížka, služka; v. kráva
-dojovati, v. dojiti

dok, -u, m. || *doka*, ž., z angl. dock = umělá vodní nádrž; = přístavní zařízení na opravy n. na čištění lodí

dokaď, v. dokud

dokárt, v. dogcart

dokařský, příd. k dok: d. dělník

dokavaď, -váde, -vadě, v. dokud

***dokázaná**, ž., ve spoj. na -nou = na důkaz

***dokázaně** nesprávný... = jak lze dokázati, zcela jistě

dokazatelný [-ně; -nost] = co lze dokázati: -ná škoda; omyly jsou snadno dokazatelné = lze je snadno dokázat; -ně nesprávný = jak lze dokázat (říd. kniž.)

dokázati, v. kázati

***dokazovací**, na př. metoda;

**zovačnost*, -i, ž. = snaha dokazovat (Mas.);

**zovatel* [-lka], -e, m. = kdo dokazuje; *-zovati*, v. kázati

doklad, -u, m. = čím se dokládáme, něco dosvědčujeme, svědectví, důkaz: na d. čeho = na důkaz, jako svědectví; osobní doklady = průkazy, „papíry“; písemné doklady něčeho = listiny, dopisy atp.; v mluvníc. doklad čeho, nač, zastar. čemu, n. k. proč = citát ze staršího n. z nového písemnictví, z živé mluvy; = dodatek, poznámka (Staš.)

dokládací věta = nepřímá řeč (zastar.); *dokládati*, v. klásti

***dokladnost**, -i, ž. = dokladovost

dokladový [-vost], příd. k doklad: d. materiál = opírající se o doklady; -vost u Čapka-Choda =

opatření doklady, průkaznost (Sez.)

dokojovati, v. kojiti

dokola, přísl. = do kola, do kolečka, do kruhu, kolem: sednouti si d.; pějme píseň d. = jeden za druhým, všichni; *kolem d.* je les = na všech stranách; přenes.: když se to vezme kolem d. = všechno dohromady (lid. a hovor.); *dokolečka*, hlav. ve spojení dokolečka dokola (pís.)

***dokona**, příslov. = docela, úplně, dokonale (Č.-Chod)

***dokonaliti** = zdokonalovati; obyč. slož. z-, v. tam

dokonalost, v. dokonalý; **-lostní* ideál = i. dokonalosti (šal., hanl.); **-lostník*, -a, m. = dokonalý člověk, sama dokonalost (t.); **-lostnost* = dokonalost (t.)

dokonalý [-le; -lost] = úplně bez vady, bez chyby, bez poskvrny (muž. dílo, -lá láska...); = úplný, naprostý: -lá shoda, -lé vítězství...; -le co umět...

dokonaný [**-ně; *-nost*], v. konati; -ně = dokonale, úplně; -nost = dokonalost

***dokonatel**, -e, m. = kdo dokoná, dovršitel

dokonávati, y. konati; **-návově* = jako když dokonáváme

dokonavý [-vě; -vost] = vyjadřující dokonání děje (sloveso, význam, tvar)

dokonce, příslov. = ba: přišli všichni, dokonce i XY; to dokonce nechci = to teprve, vůbec, naprosto

dokoncovati, v. koncovati

dokončovati, v. končiti

dokořán, příslov. || starší *dokořen*, do kořen (Jir.), původ. = do kořen, do kořenů, přenes. = úplně, zcela; d. otevřítí dvěře, vrata

dokos, -u, m. = poslední kosení, konec kosení

dokový, příd. k dok

dokračovati, v. kráčet

dokračovati, v. krájet

dokreslovati, v. kresliti

dokrmovati, v. krmiti

dokročovati, v. kročiti

dokrojek, -jku, m. = poslední kus bochníku

dokrok, -u, m. = dokročení (tělocvič.)

doktor [-rka], -a, m., z lat., vysokoškolský (akademický) titul, zkratka dr.; d. filosofie, lékařství, práv atp., zastar. d. v lékařství, v právech; -rka = žena mající doktorský titul; lid. = žena doktora; paní, slečna, -rka, n i k. paní, slečna doktor;

doktorand, -a, m. = kandidát doktorátu;

doktorát, -u, m. = doktorská hodnost, doktorské zkoušky;

paní **doktorová** = choť doktora;

doktorovati = býti doktorem, provozovati doktorskou, lékařskou praxi (hovor.);

doktorský [-sky; -ství], na př. diplom;

doktořina, ž. = doktorská, lékařská praxe (hovor.); -řiti = doktorovat

doktrina «-rý-», ž., z lat. = vědní obor n. jednotlivá nauková poučka, učení; **doktrinář** [-řka]

«-ry-», -e, m. = kdo lpí příliš na doktríně: -řský [-řsky; -řství], na př. -řská neústupnost, úzkostlivost

***doktůrče**, stř. zdob. k doktor; **doktůrek**, -rka, m., zdob. k doktor

dokud || řidč. **dokudž**, **dokad(ž)**, **dokavad(ž)** || ***dokaváde**, příslov. vztažné, zříd. místně: podívám se, dokud to sahá = až kam; zprav. časově = do které doby, jak dlouho, pokud: dokud budu živ, nedovolím to; pracuj, d. můžeš, d. je čas; neříkej hop, dokud nepřeskočíš (přísl.); buď tam, dokud nepřijdu;

***dokud(ž)kolí** = dokud

do kulata = do kulatosti

dokument, -u, m., z lat. = listinný, písemný doklad, listina, svědectví, přesvědčivý důkaz: mít na něco dokumenty; osobní d.

= listiny, doklady; d. doby, dobový d. = v čem se obráží (jistá) doba, z čeho poznáváme (jistou) dobu; Lidské dokumenty od Aug. Šebestové = charakteristické obrazy z lidského života;

dokumentace, ž. = dokumentování, shromažďování a třídění zpráv, časopisů, knih o někom, o něčem k rychlému poučení, ke studiu; -tační, příd. k tomu: -ní materiál, středisko;

***dokumentarista**, m. = kdo tvoří dokumentárně (šal.); -tární [-ně; -nost] = doložený listinami, důkladně zdůvodněný, důkladný: -tární svědectví, práce, cena, význam čeho;

dokumentovaný [-ně; -nost] = opřený o dokumenty;

dokumentovati = doložit, potvrdit, často listinami

dokup, -u, m. = dokoupení: d. služební doby do pense

dokusovati, v. kousati

dokvašovati, v. kvasiti

dokvétati, -kvítati, v. -kvétati

dokvět, -u, m. = dokvetení, úplné vykvetení; na podzim růže často nedospějí k dokvětu; přenes. d. literatury (J. Hanuš)

dol, -u, m. = dolina, údolí (kniž.); = důl (ojediň.); pomn. **doly**: přes hory a doly; slibovat hory doly = všecko možné

dolák [**dolačka**], -a, m. = obyvatel doliny; **Dolák** = obyvatel kraje u Napajedel na M.

dolan, -a, m. = dolák (Němc.);

dolanka, -nek, ž., druh švestky

dolar (z -ll-), -u, m., americká měnová jednotka; zdob. **dolárek**, -rku, -reček, -čku, m.; **dolarový**: -vá měna, nevěsta

dolce «-če», it. = sladce, líbezně (hudeb.); **dolce far niente** «něnte, podle pravopisu nyjente» = sladké je nic nedělati, sladká zahálka; **dolcissimo** «-čisi-» = co nejlíbezněji

dole, příslov. = „v dole“, na nižším místě, na místě pod námi, pod něčím, vespoď, pod horou

atp.; dole v knihovně = na spo-
du; d. na první stránce knihy;
srovnej dole = srovnej, viz na
konci odstavce, kapitoly atp.;
dole pod námi bydlí XY; bydlí-
me d. = v přízemí; byl jsem d.
= na jihu (v Itálii atp.); c h y b-
n ě: dole je obzor uzavřen, m.
tam vzadu, tam v dál (podle
franc. là-bas);
2. stup. *doleji*; sr. dolejší, dolení,
dolní
**dolec*, -lce, m., zdrob. k dol =
dolina, dolík (Jir.);
doleček, m., zdrob. k dolek || =
doliček (říd.)
dolěčovati, -le-, v. léčiti
doléhavý [-vě; -vost] = doléhají-
cí, naléhavý, neodbytný, důraz-
ný (říd.)
doleji, v. dole
dolejšek, -ška, m. = dolejší, spod-
ní díl, část, spodek, opak ho-
řejška; jíti dolejškem = dolní
cestou atp.
dolejší, příd. jm. k dole, opak k
hořejší = dolní, spodní: dolejší
konec, d. část vesnice atp.; ně-
kdy se cítí za 2. stupeň, za příd.
jm. k doleji = dolnější, spod-
nější: půjdu tou dolejší cestou;
odtud 3. stup. *nejdolejší*
dolek, -lku, m. = vdolek
dolem, přísl., od pův. 7. p. od důl
= dolní, spodní krajinou, ces-
tou, dolejškem: jíti, jeti d.; ně-
kdy d. = dole: papír je d. za-
mazán; *horem dolem* honit ne-
přítele... = přes hory a doly
dolendo, ital. = žalně, bolně, smut-
ně (hudeb.)
dolení, příd. jm. k příslovci dole
= dolní, dolejší
dolepovati, v. lepit
**dolepsaný*, ne čes. spřežka m.
dole podepsaný, podepsaný
dolet, -u, m. = doletění (kniž.,
odb.); *Dolet*, -a, m., psí jméno;
dolétnouti, *doletovati*, v. létnouti
a letovati
doleva, příslov. = na levou stra-
nu, vlevo; i přenes.: vývoj jde d.

dolévati, v. lévati;
dolévka (-lí-), ž. = dolévání (od-
bor.)
doleza || *doliza*, m. = kdo dolézá,
dotěra (lid. a hovor.);
dolézati, v. lézati;
dolézavec || -lí-, -vce, m. = dolé-
zavý člověk;
dolézavý || -lí- [-vě; -vost] =
dolézající, dotěrný, vtíravý, ne-
odbytný
doleželý, o ovoci = úplně uleželý
Dolfa, m. || ž., domác. tvar k Adolf
|| Adolfina; *Dolfi*, ž. neskl. ||
Dolfina, zdrob. -nka, -nek, ž.,
domác. tvary k Adolfina;
Dolfík, -a, zdrob. *Dolfíček*, -čka,
m., domác. tvary k Adolf
doliček, m., zdrob. k dolík
**dolíčená*, ž. = dolíčení, dotvrzení,
jen ve spoj. na dolíčenou
**dolíčitelný* = dokazatelný (č.-
Chod); *dolíčiti*, v. líčiti
dolíčkováný || zprav. -vatý, -vitý
= mající mnoho dolíčků: d. obli-
čej; -vatěti, -tějí = dostávají
dolíčky
dolíčný = doličující, dokazující:
dolíčné věci (právník.);
dolíčovati, v. I líčiti
dolichocovati se, v. lichotiti
dolichokefal(os), -la, m., z řeč. =
člověk s dlouhou, podlouhlou
lebku, dlouholeby; *dolichoke-
falie*, -ie, ž. = dlouholebost;
-kefální = dlouholebý, na př.
člověk, plémě
dolík, -u, m., zdrob. k důl, dol =
důlek, dolinka; d. na tváři (po
neštovicích, po ráně), na bradě;
dolíkovatý = mající dolíky
dolina, ž. = dole, nízko ležící kraj,
horské údolí;
**dolíňák*, -a, m. = dolák || -*nář,
-e, m.; v hantýr. = kapsář
dolinečka, ž., zdrob. k *dolinka*, ž.,
zdrob. k dolina
**dolisoovati se* = lísat se, vtírat
dolívatí, v. lévati;
dolívka, v. dolévka
doliza, v. doleza; *dolízati*, v. lézati
a II lízati; *dolízavý*, v. doleza;
dolizovati, v. II lízati

dolman || někdy *dolo-*, -u, m., z tur. = vojenský (maďarský) kabátec se šňůrami; zdrob. *dol(o)mánek*, -nku, m.

II dolman || -*men*, -u, m. = starý keltský kámen obětní, náhrobní

dolňák || *dolňan*, -a, m. = obyvatel doliny, dolního konce osady

dolní = dolejší, dolení, spodní, opak k horní; 2. stup. *dolnější*

dolno- v hojných přídavných složeninách ke spojení podst. jmen s dolní, Dolní:

-*bečevský*, k Dolní Bečva; -*lužický*, k Dolní Lužice; -*moravský*; *D-ský* úval; -*německý*; -*rakouský*; -*rýnský*; -*saský*; -*slezský*; -*zemský*, k Dolní země (Koll.) atp.

doloman, -*mánek*, v. I **dolman**

dolomit, -u, m., hornina; *Dolomity*, -tů, m. pomn., horstvo

doloroso «-ózo», ital. = bolestně, žalně

dolov, -u, m. = skončení lovu, honby (odbor.)

dolovací právo = p. **dolovat**;

**dolovatel*, -e, m. = kdo doluje;

dolovati = dělati důl, pracovat

v dole, těžit nerosty, rudy, kutati; doluje se tam na zlato, na stříbro atp. || d. se tam zlato...;

v mysliv. **dolovat** = hrabat parohy do země, hledati se skloněnou hlavou (o zvěři)

dolovina, ž. = dříví k zabezpečení důlních chodeb;

**doloviště*, stř. = místo, kde se doluje;

dolovní, **dolový* = důlní, dolovací

***doložená**, ž.: na -nou = na dotvrzení, na důkaz;

**doložení*, stř., v. ložiti; = do-datek, poznámka;

doložený [-nost] = dosvědčený, opřený o doklady; *-nost = to, že je něco doloženo;

doložitelný = co lze doložiti;

doložka, -žek, ž. = příspěk, do-datek, klausule;

**doložovati* = dodávat (Staš.)

dolský, příd. k důl = dolní (říd.);

dolské nářečí = nář. Doláktů

dolů, příslov. na otázku kam (||

dole na otázku kde) = pod něco,

směrem pod něco, do nižiny, do

spodu, na spodek, opak k na-

horu: jít, hleděti dolů; voda

teče d.; hodit něco d.; napsat

něco dolů (na papír atp.); *n e n í*

n e s p r á v. tam, kde je směr

dolů naznačen slovesem (před-

ponou s-) n. předložkovým pá-

dem: spadnutí dolů; sběhnou-

ti, sestoupiti d.; spadnouti dolů

hlavou; sestupovati dolů do

údolí;

dát kabát, klobouk, boty dolů

= svléci, smeknout, zout; klo-

bouk dolů! = smekni, -něte!;

všem hlavy dolů! = buďtež všem

šaty; přenes.: jde to s ním do-

lů = s kopce, schází, špatně hos-

podará atp. (lid. a hovor.); mě-

síc jde dolů = ubývá ho (lid.);

ceny, kursy jdou dolů = klesají

(*n e n í n e s p r á v.*)

dóm, -u, m., z lat. = hlavní chrám

v biskupském sídle, katedrála;

podle podoby dóm v krápníko-

vých jeskyních

doma, příslovce = v svém bytě,

domě, u rodiny, v místě pobytu,

ve své vlasti, ve svém státě, ni-

koli v úřadě, v kavárně atp., ne

ve škole...; zůstati d. = nejít

ven, do společnosti...; o prázdní-

nách býti doma = nejeti do ci-

ziny; neostýchejte se, jako do-

ma = počínejte si jako d. (Ner.,

lid. a hovor.); je tam jako do-

ma; už jsem d., přenes. = už

je mi to jasné, chápu to (lid.

a hovor.); účta byla tenkrát na

světě doma = byla obvyklá (Vr.);

— šaty *na doma*, nik. pro d.

= domácí

***domabylství**, stř. = peciválství

domáci, příd. jm. k doma: d. úloha

= pracovaná doma, nikoli ve

škole; d. chléb = doma pečený,

nikoli u pekaře; podob. d. strava

(opak hostinské); d. učitel =

který chodí učit do domu, do

bytu; podob. d. lékař; d. ošetření, -třování, proti v nemocnici; je d. člověk = domácí, zdržuje se doma, u rodiny, nechodí do kavárny, do hostince; d. pán, d. paní n. pán, paní d. || zpodstatnělé *domáci* (náš d., naše d.) = majitel, -lka domu; d. nemoc = stesk po domově, tesknice; d. nauky = n. o domácnosti (o vaření, šití...); = co je v našem kraji, v naší zemi, v našem státě v protívě k cizí: d. rostliny, vojsko, průmysl atp.

*domáček, -nka, m. = domácí pán

domáček [-cky; -ckost] = na doma, doma, v domácnosti obvyklý, dělaný, šitý...: d. šat; d. průmysl = provozovaný doma, v domácnosti; d. člověk = domácí; d. dělník = pracující mimo závod, doma; -cké chování = jako doma; -cká jména = mazlivá jména, vznikající v důvěrném styku, jako Fráňa, Tonda, Kuba, Mařka z František, Antonín, Jakub, Marie; -cky || *po domáčku* oblečený; u nás je všecko jen po d. = skromné

domácně, příslov. k domácí = domácí, po domáčku, pro domácnost: d. co vyrábět; d. vychovávat dívky; 2. stup. *domácněji*

domácněti, -nějí = stávat se domácí, domácí, cítit se jako doma, ujmout se (říd.); slož. dok. u- || časť. z- = stát se domácí..., přizpůsobit se domácím poměrům, zvyknout jim, ujmouti se, rozšířit se obecně (o slově...); v. udomácnělý, zdomácnělý

*domáček, -čka, m. = člověk, který je nejraději doma

*domácně, příslov. = domácně: je mi d.

domácnost, -i, ž. = úhrn domácího zařízení, rodinné soukromí, rodinný život, domácí práce: česká, starořímská d.; v domácnosti i veřejně; vésti d.; založit si d. = oženit se; — přenes. d.

= veřejný, státní život; *-nostní = domácí;

*domácnostka, ž., zdrob. k domácnost;

*domácný = domácí, domácí

*domáhač, -e, m. = kdo se něčeho domáhá, šplhoun;

domáhati se, v. moci

domáina, v. doména

*domák, -u, m. = paklíč (hant.)

*domalíp, -a, m. = „komu je doma lépe než jinde“, domácíček; D., příjm.

*domarád, -a, m. = kdo je rád, nejraději doma, kdo sedí d.; *Domarád*, příjm.

domař, -e, m. = majitel domu (říd.)

domased, -a, m. = domarád

domdlívati, v. I mdliti

doměček, -čku, m., zdrob. k *doměk*, -mku, m., zdrob. k dům

domel, -u, m. = domletí, obilí na domletí

doména, ž., z franc. domaine = panství, statek, přenes. = obor, v kterém se dobře vyznáme, v kterém hlavně pracujeme, obor působnosti

domestik «-styk», -a, m., z lat. -cus = domácí sluha (hovor.); = domovník (Č.-Chod);

d., -u, hrubá tkanina;

-stikace, ž. = domestikování;

-stikovaný = ochočený, krotký;

-stikovati = zdomácnit, ochočit,

-čovat, zdomácnět

domědlovati, v. mědlíce

doměr, -u || *doměrek*, -rku, m. = čím se něco doměří, doplní

*doměrný = co je do míry, co lze změřiti

*domětek, -tku, m. = dodatek

Domica «-ca», -ce, ž., krápníková jeskyně na Slovensku

domicil, -u, m., z lat. -cilium, stř. = bydliště; -ciliace, ž., z lat. = umístění, zdomácnění (Vanč.);

-cilovati směnku = umístit, učiniti splatnou na jiném místě než v bydlišti směnečníka

*domík, -u, m., zdrob. k dům

domilati, v. mlíti

dominanta, ž., z lat. = vládnoucí, převládající, nejčastější, dominující složka, prvek něčeho; *-nantní* = dominující, převládající, na př. znak

dominikál «-ny-», -u, m., z lat. = panská půda; *-kalista*, m. = dominikální sedlák; *-kální* statek

dominikán [-nka] «-ny-», -a, m. = člen církevního řádu sv. Dominika; *-nský* řád, kostel

dominikát «-ny-», -u, m., z lat. = panský dvůr

dominium «-minyjum», -nia, stř., lat. = panství, anglická zámořská osada samosprávná

domino, stř., z lat., 1. hra; 2. maskarní oblek; = kdo má domino 2.

dominovat, z lat. = panovat, přenes. = převládat, vynikat; d. nad někým, v něčem; *dominující* = vynikající, převládající, vůdčí

dominový, příd. k domino; 1: -vá kostka

domírat, v. mřít

***domka**, -mek, ž. = (paní) domácí

domkář [-řka], -e, m. = vesnický majitel domku, obyčejně s kouskem pole, chalupník || *-kař* = městský člověk mající vlastní domek; *domkařiti* = býti domkářem i -kařem, míti domek

domlacet, -covati, v. mlátiti

domlatek, -tku, m., obyč. pomn. *-tky*, *-tků* = poslední mlácení s pohoštěním mlaců

domlouvati, v. mluvit;

domlouvavý [-vě; -vost] = domlouvající (se), domluvný, na př. hlas; šeptati -vě (Vr.)

domluva, ž., 1. = domlouvání, napomenutí, napomínání, přemlouvání: upustit od čeho na čí domluvu; nedat nic na čí d. = nedbat jí; 2. = ústní dojednání, dojednávání, smlouvání, dohoda; 3. = závěr (ojediň.)

***domluvená**, ž.: na -nou = na domluvu

domluvný [-ně; -nost] = domlouvavý; = s kým se snadno domluvíme, smluvný (říd.)

domnělý [-le; -lost] = jsoucí jen v něčím domnění, nikoli ve skutečnosti, čeho se jen domýšlíme: d. prospěch, -lá smrt, křivda, -lé přátelství

domnění || zastar. *důmnění*, stř. = mínění, domněnka: jsem toho domnění, nik. jsem d., že... (bez zájmena); domnění = podezření (zastar.);

domněnka, -nek, ž. = čeho se jen domýšlíme, mínění, předpoklad, hypotéza: to jsou pouhé domněnky; vysloviti domněnku; podepřít, vyvrátit něčí domněnku; přidati se k něčí domněnce; podle jeho domněnky je to správné;

***domněnlivý** = domýšlivý (šm.)

domníti || *-mněti se*, v. mníti = pojmuti domněnku, pomyslit nač (říd. kniž.); zprav. nedok.

domnívati se = mínit, míti domnění, domněnku, myslit: d. se, že je to správné...; d. se co = mínit, myslit (říd. kniž.); zastar. d. se čeho do někoho n. na někoho; domnívati se býti slavný, nečes. m. d. se, že jsme slavní; podob. domnívati se slyšet to m. d. se, že to slyšíme;

***domnívavý** [-vě; -vost] = domýšlivý

domobrana, ž. = část branné moci jen na hájení státu; *-nec*, *-nce*, m. = příslušník domobrany; *-necký*, na př. zákon

domoci (se), v. moci

do modra = do modrosti

Domoraz, -e, ž., ves v Č. a na M.

domorodec [-dka], -dce, m. = domorodý člověk;

***domorodný** = domorodý;

domorodý [-dost] = domarozený, domácí, na př. -dé obyvatelstvo

***domorostlý** = rostlý, vzniklý doma, domácí

***domosed**, -a, m. = domased

domov, -a, m. = místo, kde jsme se narodili a kde žijeme (dům, ves, městys, město), rodinný krb, život, země, stát, vlast:

mým domovem je malá víska, město..., Morava atp.;
 být někde domovem, mít někde domov; dostati psaní z domova, býti bez domova; z domova n e s p r. m. od původu, podle něm. von Hause aus (šmil.);
 *domovati kde = míti domov, býti usazen;
 domovina, ž. (slovo nové, asi z jihoslovan.), 1. = domov ve smyslu širším, rodný kraj, otčina, vlast; 2. = místo, které má nahraditi domov, útulek pro vojáky, pro dívky atp.; 3. = sdružení domkářů a drobných rolníků po 1. světové válce; 4. = domácí tabák; zdrob. *-vinka, -nek, ž.;
 *domovinný [-nně; -nnost] = domácí, domácký, opak k světový (šal.);
 *domoviště, stř. = domov
 domovní, příd. k domov, vlast. k dům: d. klíč, řád, dvěře...; *d., -ního, m. = domovník;
 domovnice, v. domovník; -nický [-nictví], příd. k domovník;
 domovníček, -čka, m., 1. zdrob. k domovník; 2. = domácníček; -ničiti = býti domovníkem (lid. a hovor.);
 domovník [-nice], -a, m. = opatrovník domu, kdo jej čistí...;
 domovský, příd. k domov: d. list, -ské právo;
 *domový = domovní
 dómový || dómský, příd. k dóm: -vá, -ská věž
 domozolovati se, v. mozol
 dómský, v. dómový
 domů, příslov. = do svého domova, obydlí, do své vlasti atp.; *z domů = z domova (Ra.); dostat obilí... domů = pod střechu...; dostati peníze... domů = získat prohrané... peníze
 *domudnice, ž., potupná nadávka ženám (stč., čech)
 domykati, v. I mykati;
 domykavý = domykající se, dovírající se
 domysl, -u, m. = domýšlení, domnění, dohad: soudit jen z do-

myslu; poznání z domyslu;
 *domyslitelný = co si lze domyslit, čeho se lze domýšleti;
 domyslný [-ně] = co je jen z domyslu: že jsou ty příčiny hmotné, je nejen domyslno, nýbrž známo (Ner.); = domýšlivý (nářeč., Svět.)
 domýšleti, v. mysliti
 domýšlivec, -vce, m. = domýšlivý člověk;
 domýšlivý [-vě; -vost] = mnoho o sobě myslící, přeceňující se, příliš sebevědomý
 domýšlovati, v. mysliti
 Don, -u, m., rus. řeka
 don [-doňa], -a, m., španěl. šlechtický a čestný titul (z lat. dominus)
 doň, v. on
 dona, v. donna; doňa, v. don
 donace, ž., z lat. -tio = darování majetku, peněz (klášteru, kostelu...), nadání, nadace
 donaha, v. nahý
 donašeč || řidč. -ná- [-čka], -e, m. = kdo donáší (jídlo...), udavač; = zpravodaj (Ner.);
 donašečský [-čsky; -čství], příd. k tomu
 donáseti, -šívati, v. -náseti
 donáška, -šek, ž. = donášení, dodávání na místo; prodávati uhlí s donáškou; přenes. = udání, udavačství (řidké)
 donator || -nátor, -a, m., z lat. = dárce
 Donec, -nce, m., přítok Donu; = donský kozák (řid. kníž.)
 doněcovati, v. nítiti
 donchuan..., v. don Juan
 donikati, v. niknouti; *donikavý = pronikavý
 donjon || podle výslovn. donžon, -u, m., z franc. = hradní věž
 don (Don) Juan «Chuan» || někdy jen Juan, -a, m., hrdina stejnojmenné Byronovy básně; v lid. a loutkových hrách don šajn, don žan, žán; symb. záletníka, světáka; z toho zobec. donjuan || podle výslovn. donchuan, -a, m. = záletník, světák; -nismus

- «-nyz-», -mu, m. = donjuanství (říd.); -*novský* || čast. -*nský* [-*nsky*; -*nství*] = světácký, záletnický || zříd. *juanský*, *juanovský* [-*sky*; -*ství*]
- donkichoterie**, -*tiáda*, -*tovský*, -*tský*, v. don Quijot
- donna**, ž., ital. (z lat. domina) = žena, paní, dáma; zčešt. *dona*, na př. divadelní d. = vynikající herečka, zpěvačka
- donos**, -u, m. = zpráva (říd.); = chod při hostině (ojediň.); **donosné*, -ného, str. = odměna za donesení; *donosnost* pušky... = vzdálenost, kam donáší
- don (Don) Quijote** «Kichot», *don* -ta, m., hrdina stejnojmenného Cervantesova románu; symb. dobrodružného rytíře, člověka, rytíře „smutné postavy“, blouznílka, směšného dobráka; *donquijoterie* || podle výslovn. *donkicho-*, ž. = nerozvázná dobrodružnost; *donquijotiáda* || -*kicho*-«-tyjá-», ž. = nerozvázné dobrodružství, honění za dobrodružstvím; *donquijotský* || -*kicho*- (Majer.) n. *donquijotovský* [-*sky*; -*ství*] = po vzoru dona Quijota, směšně dobrácký...
- doněcovati**, v. nítiti
- donský**, příd. k Don
- donucovací** = co je na donucování, čím se donucuje: d. moc, prostředek, pracovní; -*vati*, v. nutiti
- donzon**, v. donjon
- doobíratí**, v. -bíratí
- ***doopravdový** = opravdový; *doopravdy*, příslov. = opravdu, podle pravdy, vskutku, vážně: mysliti co, udělati d.; kolik to váží d. atp.; ojediněle *do pravdy* (šmil.)
- dopad**, -u, m. = dopadnutí, na př. d. vody na kola; rovina, úhel dopadu
- dopadávati**, v. padati;
- **dopadavý* [-*vě*] = dopadající
- dopaden**, *dopadený*, v. padnouti
- dopadiště**, str. = místo dopadu; = místo, kam zapadá ptactvo
- dopal**, -u, m. = charek (Svět.); **dopalek*, -lku, m. = nedopalek (Jir.)
- dopálený** [-*ně*; -*ncst*], k dopáliti = úplně spálený; přenes. = rozhněvaný (lid. a hovor.)
- ***dopálka**, -lek, m. = kdo dopaluje (nář., Ra.)
- dopalovati**, v. pálití
- dopékati**, v. péci
- dopětí**, str., v. pnouti
- dopěv**, -u || **-vek*, -vku, m. = konec, závěr zpěvu, básně, hudeb. díla; *dopěvovati*, v. pěti
- ***dopíán**, -a, m. = pijan (Jir.)
- dopický**, z ital. *dopezza*: dopické účetnictví = podvojně
- dopichovati**, v. píchati
- ***dopiján**, -a, m. = pijan
- dopíjeti**, v. píjeti
- dopíkati**, v. pékati
- ***dopilkuba**, m. = hloupý opilec (Jir., Buzk.)
- dopínati**, v. pnouti
- dopíratí**, v. práti
- dopis**, -u, m. = psaní (vzniklo v době obroz.): d. rodičům, bratrovi, sestře...; d. od rodičů atp.; můj, tvůj... d. = mnou... napsaný n. mně adresovaný, mně patřící; zdrob. **dopisek*, m.; **dopiska*, -sek, ž. = dopisnice
- ***dopísmenný** = úplný do písmene (Novot.)
- dopisní**, příd. k *dopis*: d. papír = na dopisy; d. lístek neboli *dopisnice*, ž.
- dopisovatel** [-*lka*], -e, m. = kdo dopisuje komu, kam, zpravodaj; -*telský* [-*telství*], příd. k tomu; *dopisovati*, v. psáti
- dopisový** materiál = obsahující dopisy; d. sloh = sloh dopisů
- ***dopita**, m. = pijan; *D.*, příjm.
- ***dopítek**, -tku, m. = dopíjení, dopítí
- doplácetí**, v. platiti
- doplatek**, -tku, m. = co se doplácí do nějaké částky

doplatné, -ho, stř. = poštovné, které se doplácí;

doplatní || *-tný* = mající ráz doplatku, doplácený

doplétati, v. plétati

***doplna**, příslov. = plně, úplně

doplněk, -ňku, m. = co doplňuje, čím se něco d.; d. úhlu; d. věty (mluvnic.)

***doplněná**, ž.: na -nou = na doplnění

***doplnitel**, -e, m. = kdo doplní, doplňuje

doplňkový, příd. k doplněk (výraz...)

doplňovací = na doplňování, z čeho se doplňuje: d. okres, velitelství (vojen.); d. zkouška = kterou se doplňuje jiná

doplňovatel [-lka], -e, m. = kdo doplňuje; *-vati*, v. plnit

doplouvat, v. plavati

doplývati, v. plývati

dopočítati, v. čítati

dopodrobna, příslov. = do podrobností, podrobně, zevrubně; **-bný* = podrobný

dopola (**do pola*), příslov. = do polovice, napolo, neúplně; d. ostříhaný; ovoce d. ořesané

dopoledne, 1. příslov. = v době mezi ránem a polednem; 2. stř. || nářeč. *-dní* = doba od rána do poledne; *-dní procházka...*;

**dníčko*, stř., zdrob. k dopoledne

dopolou (zast.) || **dopolovic* || *dopolu* (zast.) || *dopoly* (nář.), příslov. = dopola; vyprovodit koho dopolou cesty

***dopomahač** || *-hateľ*, -e, m. = kdo dopomáhá, dopomůže; *-máhati*, v. pomoci

dopomoc, -i, ž. = dopomáhání, pomocný pohyb;

dopomoci, v. pomoci

doporučeti, v. ručiti

doporučenec [-nka], -nce, m. = kdo je někomu doporučen

doporučení (n i k. *odporučen*), stř. = poručení do přízně, do ochrany, přímluva, příznivý popis vlastností, schopností; jít k někomu s něčím doporučením;

dostat pěkné d.; přijmouti koho na něčí d.

doporučenka, 1. v. doporučenec; 2. = doporučovací dopis, přímluvný

doporučený [-ně]: d. zaměstnanec... = kterého někdo doporučí; d. dopis = „doporučený do zvláštní pozornosti pošty“, poslaný se zvláštním příplatkem pro jistotu dodání, rekomandovaný; poslati co -ně = rekomando

doporučitelný (n i k. *odporučitel-ný*) = co lze, třeba doporučiti; tento prostředek je d., lépe; lze jej doporučit, doporučuje se, doporučuji jej;

doporučiti, v. ručiti;

doporučivo, stř. = doporučené poštovní zásilky;

**doporučivý* [-vě] || *-ruční*, *-ručný* = doporučející, přímluvný

doporučovati, v. ručiti

doposavad (**-vade*, **-váde*) || *doposud*, příslov. = dosud, dosavad: **doposavadní* = dosavadní

***doposled** || *-da* || *-du* || obyč. *doposledka*, v. posledek

doposlouchati, v. slouchati

doposud, v. posavad

***dopotud**, příslov. = dotud, do té doby

dopouštěti, v. pouštěti

***dopověď**, -di, ž. = doslov

dopovídati, v. pověděti

doprava, příslov. = napravo

doprava, ž. (slovo nové) = dopravování; d. zboží, osob, osobní; doprava se děje po železnici, lépe zboží se dopravuje, vozí, posílá po ž.;

dopravák, -a, m. = zaměstnanec při dopravě (hovor.);

dopravce, m. = kdo dopravuje osoby n. zboží;

dopraviště, stř. = místo, kam se dopravuje;

dopravitelný = co lze dopraviti

dopraviti zboží, osoby = dovézt, dodati; d. vozem, autem, drahou n. po dráze, po lodi atp.; nedokon. *dopravovati*

dopravna, -ven, ž. = dopravní místnost, podnik;
dopravné, -ho, stř. = poplatek za dopravu;
dopravní = co souvisí s dopravou, co je k dopravě: d. řád, podnik, daň, podmínky, prostředek;
dopravnický [-ctví], příd. k **dopravník**, -a, m. = dopravce, dopravní zřízenec, strážník (říd.)
***dopravovatel**, -e, m. = dopravce; -vovati, v. dopravit
***doprosivý** = doprošující se (Hor.)
***dopřesta** = napřesto
doprostřed, 1. příslov. = do prostředka, do středu; 2. předložka s 2. p.: stoupnouti si d. dveří, náměstí
doprošovatí, v. prositi
doprovázecí, příd. = k doprovázení: d. služba; -vazeč || obyč. -vázeč [-čka], -e, m. = kdo doprovází; -vazeti, v. voditi
doprovod, -u, m. = osoba, osoby někoho doprovázející, průvod, suita: čestný d.; jíti s doprovodem; v jeho doprovodu byli ti a ti; = doprovázení na klavíru, na houslích...; slovní d. ke kresbám...;
doprovoditi, v. voditi;
***doprovodní** || -dný = doprovázející, průvodní
dopřádati, v. přádati
dopředu, příslov. = na přední místo, do první řady, napřed; přenes. nejde to d. = nepokračuje to, nehýbe se to; viděti d. = do budoucnosti
doptavárna, -ren, ž. = kancelář, ústav, vyřizující doptávky;
doptávati se, v. ptáti;
***doptávka**, -vek, ž. = poptávání, dotaz
***dopůldne**, 1. příslov., 2. stř. = dopoledne
***dopust**, -u, m. = dopuštění;
***dopustný** [-ně; -nost] = přípustný
dopuštění, stř.: z božího dopuštění = z boží vůle; žertov. = náhodou; boží dopuštění = vi-

chřice, bouře, pohroma, zmatek;
 přenes. = pusté výjevy, hádka, rvačka, nemravnost
Dor «Dór», -a, m. = příslušník jednoho starořeckého kmene
Dora, ž., domác. tvar k Dorota
***doramek**, -mku, m. = ženská košile bez rukávů, jen do ramen (lid.)
doranče, v. durancie
doraz, -u, m. = úder, útok (říd.); = překážka, brzda (strojnic.)
doráž, -e, ž., z franc. *dorage* = potažení plsti jemnou srstí (kloboučn.)
***doražeč**, -e, m. = kdo doráží, útočník;
***doražená**, ž.: na -nou = na dorážení, na ukončení;
dorážeti, v. rážeti
doráživý || -žlivý [-vě; -vost] = dorážející, vtíravý, útočný
***dorážka**, -žek, ž. = dorážení: důvod na -žku (Jir.); kuželková hra; = dorážení (slovy), útok, útočení
dorážlivý, v. doráživý
Dorča, *Dorenka*, ž., domác. tvary k Dora
dorický = dorský
Dorka, ž., zdrob. k Dora; *dorka*, -rek, ž. = jelito (lid.)
Dorla, ž., domác. tvar k Dora
dormitář || -toř, -e, m., z lat. = ložnice v klášteře...
Dorna, zdrob. *Dornička*, -ček, ž., domác. tvar k Dora
dorost, -u, m. = dorůstající mládež, pracovníci atp.: školní, sokolský, vědecký d.; d. v úřadech, ve veřejném životě atp.; *dorostenec* [-nka], -nce, m. = jednotlivec dorostu; sokolský d.; -necký, příd. k tomu
dorostlý [-le; -lost] = kdo, co doroste, vyrostlý, vyspělý
dorostový, příd. k dorost
Dorota, ž., žen. jm.; zobecnělé *dorota*, ž., přezdívká, někdy = nevěstka (lid. a hovor.); = jelito (lid.);
dorotí, příd. k Dorota, *dorota*; d. kvítí = chudobky (nář.);

- dorotiti* = dělati dorotu (zhrub.); *Dorotka*, -tek, ž. *dorotka*, *dorotička*, -ček, ž., zdrob. k Dorota, dorota
- dorozprávěti**, v. praviti
- *dorozuměná**, ž.: na -nou = na dorozumění, na vysvětlení, na srozuměnou;
- *dorozuměný** [-ně]: d. pohled = svědčící o dorozumění (šrám.); -ně = na znamení dorozumění (t.)
- dorozumívací** = na dorozumívání, sdělovací, sdělný: d. prostředek; *dorozumívati se*, v. rozuměti;
- *dorozumívavý** [-vě]: d. pohled = za účelem dorozumění
- dorsální** [-ně] «-rz-», z lat. = hřbetní: d. hlásky = při jejichž tvoření se zvedá n. přitiskuje k patru hřbet jazyka (i, ě, ch)
- dorský**, příd. k Dor
- dorsum** «-rz-», -rsa, stř., lat. = záda, hřbet
- dort**, -u, m. || na Mor. *dorta*, ž., z lat. *torta* = cukrářské pečivo, obyčejně kulaté; zdrob. *dortík*, -u, *dortíček*, -čku, m.; *dortový*: -vá mouka, -vé těsto
- doručenka**, -nek, ž. = doručovací lístek
- doručiště**, stř. = místo doručení
- doručitel** [-lka], -e, m. = kdo něco doručí, odevzdá; d. tohoto listu; *doručitelný* [-ně; -nost] = co lze doručiti; *doručiti*, v. ručiti
- doručné**, -ného, stř. = poplatek za doručení
- doručovací** = co je na doručování, co se týče d.: d. služba, list, kniha, obvod
- doručovatel** [-lka], -e, m. = kdo doručuje, doručí;
- doručovati*, v. ručiti
- do ruda** = do rudosti
- dorůstati**, v. růsti
- *dorůstek**, -tku, m. = dorost
- Doruše**, zdrob. -ška, -šek, ž., domác. tvar k Dorota
- do růžova** = do růžovosti
- *dorysný** = úplně shodný (Č.-Chod)
- dorývati**, v. rýti
- dořešovati**, v. řešiti
- dosa** || podle výslov. *dóza* || řidč. *dose*, *dóze*, ž., z něm. Dose = pouzdro, schránka, krabice, (nižší) váza
- dosah**, -u, m. = místo, okruh, až kam lze dosáhnout rukou, kam něco, něčí působnost sahá: je to na d. ruky; d. moci, působnosti; věc velkého dosahu = významu
- dosahati**, -sáhati, v. sahati, -sahovati, v. sáhnouti
- dosavad** || *dosud*, příslov. = doposavad, do nynějška, do dneška, po tento čas; *dosavadní* působení...
- dosázeti**, -sazovati, v. sázeti
- dosažitelný** [ně; -nost] = čeho lze dosáhnouti, dostupný
- dosažný** [-ně; -nost] = dosažitelný; -né nářadí tělocvičné = na které lze ze stoje dosáhnout; = důsažný (ojediň.)
- dosbírati**, v. -bírati
- dose** «dóze», ž., 1. z řec. *dosis* = dávka, zvláště léku; 2. v. dosa
- dosek**, -u, m. = doseknutí (v šermu)
- doselné**, -ho, stř. = poplatek za dosílku
- doshodnouti se**, v. shodnouti se
- dosíci**, v. sáhnouti a síci
- dosický** || *dosový* «-zic-, -zo-» zámek = patentní zámek Chubbův
- dosička** «dózič-», ž., zdrob. k dosa, dose
- dosílati**, v. sílati; *dosílka*, -lek, ž. = posílání zásilky na další adresu, za někým
- dosimetr** «-zi-», -u, m. = dávkoměr
- dosívati**, v. síti;
- dosívka*, -vek, ž. = dosívání, konec setí
- doskakovati**, v. skákati
- doskočiště**, stř. = místo doskoku;
- *doskočka**, -ček, m. = skákavé, živé dítě;
- doskočný*, příd. k doskok, doskočiti: d. posel = na „doskočení“, na drobné posílky (Třeb.); -né nářadí = na které se doskakuje, vyskakuje

doskok, -u, m. = doskočení, konec skoku (tělocvič.); je to na d. = blízko

doslati, v. sláti

***dosledovatel**, -e, m. = kdo dále něco sleduje, pokračuje v tom (Masar.)

doslech, -u, m. = doslechnutí: věděti co jen z doslechu = jen to slyšet vyprávěti, ale nevidět; ztratiti se z d. = tak, že není o nás slyšet, nejsou o nás zprávy

doslechatí, -sléchatí, -slechnouti (se), v. slechnouti

***dosloužená**, ž.: na -nou = na dosloužení

doslov, -u, m. = epilog, závěrečný projev, (slovní) dodatek, připomenutí na konci knihy atp.

doslova, příslovce z do slova = slovo za slovem, s. od slova, věrně: opakovati něco d.; co to znamená d.? = opravdu, skutečně: státi se d. paní v domě (Baar); co to stojí d.? (lid.);

doslovný || **-ní* [-ně; -nost] = zachovávající... všechno doslova, věrný, přesný: d. překlad, opis...

dosluhovati, v. sloužiti

doslýchatí (se), v. slýchatí

***doslyšný** [-no] = co je na doslech; býti v -nu = na doslech

dosmažovati, v. smažiti

dosmívati se, v. smáti se

***dosmrtný** = trvající do smrti

dosolovati, v. soliti

dosoušeti, v. sušiti; *dosoušečka*, -ček. ž. = stroj na dosoušení

***dosouvnoti**, -vl, -vnut(i) = přisunouti

dosovati «dózo-» = měřiti, vážiti, stanovovati dávky

dosový, v. dosický

dospívati, v. spáti

***dospěch**, -u, m. = spěch

***dospělec**, -lce, m. = dospělý člověk, tvor;

dospělý [-le; -lost] = kdo, co dospěje, dorostlý, vyspělý: d. hoch, -lá dívka; -lá pohledávka, směnka = splatná; -lost, -i, ž. (věku, pohledávky)

dospíšiti, v. spíšiti

dospívati, v. spěti

dospod(u) || **-da*, příslov. = ve spod, na spodek, pod něco

dosrkovati, v. srk

dost, v. dosti

dostačitelý [-ně; -nost] = co dostačí, obyčej. dostatečný, dostačující

dostačovati, v. stačiti

dosták, -a, m. = dostatečná známka (v žákovské hantýrce)

dostatečná, -né, ž. = dostatečná známka prospěchová;

dostatečný [-ně; -nost] = kdo n. co dostačí, dostačující, vyhovující: d. prospěch, -čná strava, -né prostředky

dostání, stř. (v. dostati): je, není to *k dostání*, german. m. (ne)dostane se to, (ne)lze to dostat; podob. tam je všecko k d. m. tam se všecko dostane, tam všecko dostaneš atp.

dostatek, -tku, m. = dostačující množství, míra atp.: už je toho d. || dosti; míti všeho (ve všem) dostatek = hojnost;

s dostatek čeho || *sdostatek* = dostatek, dosti

dostati, -stanu, -stal, -stav, -stání, 1. = získat něco, nabýti čeho bez práce, bez úsilí (dědictvím, darem, náhodou);

= býti čím pojat, postižen: d. hlad, žízeň, chuť na něco, strach, vztek, bolení hlavy, břicha, zubů, horečku, tyfus atp.;

2. = nabýti čeho zaslouženě (ne-): d. pochvalu, vyznamenání, plat, honorář, pensí, trest, doživotní žalář, výprask; d. co proto (v. co 8.); d. přes ústa, t. j. ránu, přenes. = býti zakřiknut, odbyt (lid. a hovor.); d. přes hřbet, po hřbetě, na hřbet (t.); d. na chrám Páně sv. Bouchala, v. bouch; d. co u kupce... = koupit, opatřiti si;

dostati vázaného, pouti, Nového roku (= dar k Novému roku); = dosíci čeho úsilím, prací. žádostí, pomocí, přičiníti se, aby...; d. místo || obdržet (často s vý-

znamovým rozdílem, v. držeti);
 d. syna k poště, do ministerstva..., d. se k poště, do žaláře...;
 3. = dopravit, vstřícit, vsunout...:
 d. obilí, seno do stodoly, pod střechu; d. klíč do dírky, věci do kufru; d. co ven = vyndat;
 4. = chytit, lapit, dopadnout, zmocnit se: d. zloděje, vraha; d. koho do rukou, do své moci; přenes. d. koho = ošiditi, podvést (lid. a hovor.);
 5. d. kam = dosáhnout (většinou jen nářeč.);
 6. d. se = dojit, dojet, octnouti se, přijít, odejít: pojď rychleji, ať se tam dostaneme; nevím, jak jsem se tam dostal; jak se dostaneme do X?; nemohl jsem se k vám dostat = neměl jsem kdy k vám zajít || nemohl jsem přijít, protože jste byli pryč, neslyšeli zvonit; tak brzo se od nich nedostaneš = nebudeš moci odejít; d. se do řečí, do hanby...; d. se vysoko... = vyjít, vylézt; přenes. = domoci se vysokého společen. postavení; d. se daleko (ve výkladu) = příliš odbočit; d. se kam = násilím vniknout, dobýt se; přenes. dostati se komu na kobytku = vyžrát na něho (lid. a hovor.); ten se dostal! = špatně pochodil; d. se do sporu, do nesnázi, do nouze...;
 dostala se mi do rukou kniha = přišla do mých rukou (aniž jsem se po ní pídil);
 = dospět, moci přikročit: d. se k slovu, k práci, k tomu, abych ti napsal...;
 7. d. se za koho = provdati se; d. se (za sebe) = oženiti se, vzít se; —
 8. neosobně (ve spojení se slovy hromadnými a abstraktními n. s neurč. způs.): dostalo se mu pochvaly, uznání, pomoci; ne každému se dřevu dostane býti fládrem (přísl.); dostalo se mi veliké cti, že... || to se dostane (koupit) tam a tam; *dostávati* nedokon.: d. podporu,

plat, pensí, dary...; d. se kam = dobývati se; d. se kupředu, do nesnázi...;
 zápor, *ne(dostávati se)*, v. tam *dostáti*, -stojím, v. I státi = státi až do konce, vytrvati; d. komu = neutéci před ním (arch.); = stačit mu duševně... (t.); d. v slově, v slibu || slovu, slibu, povinností... = dodržet, splnit slovo, slib;
 nedok. *dostávati* v slovu, slovu...
dostávati, v. dostati a *dostáti*
dostavba, ž. = dokončení stavby
dostaveníčko, -ček, str. = důvěrná schůzka, místo schůzek: dáti si někde d.; mít d. s někým; naše d. je kavárna
dostaviti se kam = přijíti z povinnosti, na obsílku atp.: d. se k soudu jako svědek n. jako obžalovaný, na schůzi; *nevhod.* o prostém příchodu, zjevu: d. se k obědu, na ples, na zábavu, na koncert... m. přijít; k večeru se dostavil liják, m. přihnul se, přišel;
 2. = nastat, o něčem, co lze očekávat, co plyne z něčeho předcházejícího: po cestě se dostavila únava, dostavily se následky přetrválé choroby, odsouzení ap.;
 nedokon. *dostavovati se*
dostavnický, příd. k *dostavník*: -cká sláva (Čech);
dostavník, -u, m. = povoz na osobní dopravu (zaniká); jeti *dostavníkem*; -níkový: -vá jízda
dostavovati (se), v. *dostaviti se a stavovati*
dosti || častěji *dost*, příslovce = tolik, kolik je potřebí, s dostatek (v. *dostatek*), v. *dostatečné* míře: najísti se, napít, napracovati d.; je toho d.; d. veliký, bohatý...; mít všeho d.; přenes. mám toho dost = jsem toho syt, nebaví mě to, je mi to odporné; už d. = stačí to n. přestaň(te); mít na čem d. = býti s čím spokojen (kniž.); obyčej. zápor.: nemá na tom dost = není s tím spokojen, nestačí mu to;

(je) dost na tom, že... = je dosti toho, už to je dost;
ani dost málo, v. málo;
dost a dost mítí všeho... = zcela dost, velikou hojnost;
**co dost* = jen což, mnoho: naposmívati se komu co dost;
dosti (u)činiti povinností..., v. dostičiniti
dostičiniti čemu (povinností...) = činiti dosti, zadost čemu, vyhovovat, dostáti, splnit co (říd. kniž.); d. za hříchy... = odčinovat je (nábožen.); dokon. *dosti-učiniti*
dostih, -u, m. = „dostižení, dohonení“, závod, obyč. pomn. *dostihy*, -hů, pomn. = jezdecké závody; jedn. *dostih*, o části dostihů (neobvyklé)
dostihovati, v. stihnouti
dostihový, příd. k *dostih*, *dostihy*: d. kůň; *dostihy*, v. *dostih*
dostiučinění, stří., k *dostiučiniti*: d. povinností = splnění jich (říd. kniž.); d. za hříchy (nábožen.); d. komu zač = omluva, satisfakce; dáti komu d. = omluviti se mu;
dostiučiniti, v. *dostičiniti*
dostižitelný || *dostižný* = čeho lze dostihnouti
dostrojovati, v. strojit
dostropní [-ně] = sahající do stropu (horn.); pracovati -ně (t.)
dostředivý [-vě; -vost] = směřující do středu, centripetální: d. pohyb, -vá síla;
dostředný = směřující do středu, centrický: d. tlak
**dostřeh*, -u, m. = místo, až kam lze dostřehnouti, dohlédnouti, dohled; zmizeti z *dostřehu*;
dostřehnouti, v. *střehnouti*
dostřel, -u, m. = vzdálenost, kam lze dostřelit: býti na *dostřel*; dostat se z *dostřelu*;
dostřelitelný, -lný = jsoucí v *dostřelu*;
dostřelovati, v. *střeliti*
dostříkovati, v. *stříknouti*
**dostučinění*, stří. = *dostiučinění*
dostup, -u, m. = dostoupení, mož-

nost dostoupení: d. samého ideálu života (Ner.); d. k moři = přístup (ojediň.); nalíčiti železa na d. = tak, aby zvěř mohla do nich vstoupit
dostupati, v. *stupati*
dostupný [-ně; -nost] = kam lze dostoupit: nesnadno d. vrchol; přenes. = čeho lze dosíci, co lze splnit (cíl, úkol...), přístupný; -ná cena = mírná, nevysoká
dostupovati, v. *stoupiti*
dostýlati, v. *stláti*
dosud, v. *dosavad*
dosušovati, v. *sušiti*
**dosvědčená*, ž.: na -nou = na dosvědčení;
dosvědčovati, v. *svědčiti*
**dosvit*, u, m. = konec svítání (čelak.);
**dosvitky*, -ků, m. pomn. = noční dostaveníčko s milou (Hol.)
dosycovati, v. *sytit*
dosychati, v. *schnouti*
dosýpati, -pám, nedok. k *dosypati* (v. *sypati*); do- se, o čase = docházet, končiti se (Jir.)
dosypek, -pku, m. = obilí, kterým se *dosypává* míra
dosyta, příslov. = do sytosti: najísti se d.; chleba je d.; přenes. = do vůle (se naběhati...)
do šeda = do šedosti
došek, -šku, m., vlast. drob. k *doch* = otýpka, snopek slámy na krytí střech; *došíček*; -čku, m., zdrob. k tomu
došívati, v. *šiti*
došivek, -vku, obyč. pomn. -vky, -ků, m. = *došívání*, poslední šití
doškář, -e, m. = vazač *došků*, pokrývač střechy *došky*;
**doškovati* = *pokrývati došky*;
doškovina, ž. = sláma z *došků*, na *došky*; -vitý = podobný *došce*;
-vý = *krytý došky*: -vá *střecha*
doškrabek, -bku, m. = těsto vyškrabané z díže; = poslední díte, obyč. výškrabek (lid.)
doškrcovati, v. *škrtnouti*
doškrť, -u, m. = poslední část podpisu
došlapovati, v. *šlapati*

***došlina**, ž. = co došlo, dojde;
došlý = kdo, co dojde: sirotek
 d. let; došlé zprávy
dotace, ž, z lat. = peněžní příděl,
 podpora ústavům...
dotáčeti, v. točiti
dotací, příd. k dotace
dotad, příslov. = dotud
dotah, -u, m. = dotažení, poslední
 část podpisu ap.;
dotahovací = čím se dotahuje: d.
 přístroj, pohyb, čára;
dotahovač, -e, m. = přístroj na
 dotahování || *-vadlo*, -del, stř.;
dotahovati, v. táhnouti
dotální, z lat. = věnný, k věnu
 náležející
dotancovaná, -né, ž. = poslední
 taneční hodina, poslední taneční
 zábava v masopustě
dotavad, příslov. = dotud; *dotav-*
adní = co bylo, trvalo do té
 doby
dotaz, -u, m. = dotázání, doptání,
 otázka; mít, učinit, podati d. ve
 sněmovně = interpelaci;
**dotázka*, -zek, ž. = dotaz, otáz-
 ka (Erb.);
dotazné, -ho, stř. = poplatek za
 dotaz;
dotazník, -u, m. = tiskopis, oběž-
 ník s otázkami; rozeslat, vyříditi,
 vyplniti d.; *-kový*, na př. *-ková*
 akce, *-kové* sbírání materiálu =
 akce, sbírání dotazníky;
**dotazný* = obsahující dotaz, tá-
 zavý
***dotazovací**, na př. list = dotaz-
 ný; *-vač*, -e || *-vatel* [*-vatelka*],
 -e, m. = kdo se dotazuje;
-vati se, v. tázati se;
dotazovna, -ven, ž. = kancelář
 na dotazy
dotčený [*-ně*; *-nost*], příd. jm. z
 příč. od dotknouti se = (výše,
 svrchu, předtím) uvedený, připom-
 enutý, řečený (v úřed. slohu);
 zbyteč. m. ten, který: při auto-
 mobilové nehodě byl zraněn jeden
 úředník...; d. úředník za převozu
 do nemocnice zemřel; dotčený
 na cti = uražený; k tomu *-ně*,
-nost = uraženě, *-nost* (říd.)

dotečník, -u, m. = místo doteku
 do tečka, v. teč
***dotehdejší** = dotavadní
dotek, -u, m. = dotknutí, dotyk
dotěra, m. || ž. = dotěrný, neod-
 bytný člověk || **dotěravec*, -vce,
 m.; *dotěravý* [*-vě*; *-vost*] = do-
 těrný;
**dotěrce* || **dotěrník*, -a, m. =
 dotěra;
dotěrný [*-ně*; *-nost*] = vtírající
 se, neodbytný, drzý
dotírač, -e, m. = dotěra;
dotírat, v. tříti;
dotíravec, -vce, m. = dotěravec;
dotíravý [*-vě*; *-vost*] = dotěrný
dotisk, -u, m. = dotiskování, dal-
 ší tisk, tištění (knihy atp.);
dotiskovati, v. tisknouti
dotknouti se, v. tknouti se
***dotknutelný** = čeho se lze do-
 tknouti; zprav. zápor. ne-, v. tam
dotláčeti, v. tlačiti
***dotluk**, -u, m. = poslední tlukot
 do tmava = do tmavosti, do tma-
 vého odstínu
dotovati co = dávat, dáti čemu
 dotaci; bohatě *dotovaný* = s bo-
 hatou dotací
dotrubovati, v. troubiti
dotryskovati, v. tryskati
dotud, příslov. = do té doby, tak
 dlouho (říd.); d. tebe čekám
 (Bezr.); ve význ. měrovém = do
 té míry, tolik; d. až potud (lid.
 a hovor.) = všechno má své me-
 ze, nelze to přepínat
dotvářecí proces (šal.) = dotváře-
 jící; *-řeti*, v. tvořiti
***dotvořitel** [*-lka*], -e, m. = kdo
 dotvoří, dovršitel;
dotvořovati, v. tvořiti
***dotvrzení**, ž.: na *-nou* = na do-
 tvrzení; *dotvrzovati*, v. tvrditi
dotýčný = styčný: d. bod, *-ná*
 plocha; přenes. (hlav. v úřed.
 slohu) m. onen, připomenutý,
 řečený, dotčený || **dotýčný* (Ner.)
dotyk, -u, m. = dotek, styk
dotýkaný = svěcený (lid.): d. rů-
 ženec...; *dotýkati se*, v. týkati;
**dotýkavý* [*-vě*] = dotýkající se
 (cti), urážlivý; d. chlad = citelný

dotykový, příd. k dotyk

**douanista* «duanys-», m., z franc. = celník (Ner.)

ďoubal [-lka], -a, m., zdrob. *ďoubálek*, -lka, m. = kdo rád *ďoubá* (lid.); *ďoubati* = *dloubat*, škádlit, zlobit (t.); *ď.* se v zubech = *dloubat* se, štárat (t.)

doubčí, stř. = *doubí*;

**doubec*, -bce, m. = *doubek*;

doubeček, -čku, m., zdrob. k

doubek, -bku, m., zdrob. k *dub*;

doubí, stř. hromad. = *duby*, (mladý) *dubový les*

double «dubl», franc., 1. příd. = dvojitý, dvojnásobný; 2. příslov. = dvojitě, dvojmo... || *double*: látka *double*, *double* = dvojitá; podob. kov d.; *double*, -lu, m. || *double*, stř. neskl. = látka, kov *double*, -lé; = hra dvou dvojic, dvojhra; d. v kulečnickové hře = *dubl*;

doublette, v. *dubleta*;

doublovati «du-» = zdvojovat, na př. přizí při tkaní; v. *dubl*

doubrava, ž. = *dubina*, *dubový les*; *Doubrava*, ž. jm., z *Dobrava* (od dobrý);

doubravák, -a, m. = „muž z *doubravy*“, lesní muž, strašidlo (lid.);

**doubraví*, stř. = *doubrava*;

**doubravička*, ž., zdrob. k *Doubrava*;

**doubravina*, ž. || -visko, stř. = *doubrava*;

**doubravka*, ž., zdrob. k *doubrava*; *D.*, zdrob. k *Doubrava*;

doubravní, k *doubrava* = vyskytující se, rostoucí v *doubravě*; *doubravník*, -u, m., hřib; *D.*, -a, m., městys na Mor.

douceur «dusér», -u, m., franc. = spropitné || obyč. zčešl. *dusér*, *duzér*, *tuzér*

**ďouče*, stř. || *ďouka*, ž., východočes. nářeč. podoba m. děvče, dívka (T. Novák.)

doučovati, v. učit

Doudlebi, -bů, m. pomn., starý kmen čes.; *Doudleby*, -leb,

pomn., jihočes. ves; *doudlebský kraj*; -ské nářečí n. *doudlebsťina*, ž.

**douf-lý* [-vě; -vost] = *doufající*, *důvěřivý*

doufám, 1. os. od *doufati*, někdy v platnosti přísloveč.: byl jsi *doufám* spokojen (neodděluje se čárkami) = podle mého *doufání*, přesvědčení

**doufanlivý* [-vě; -vost] = *doufající*

doufati, -fám co, čeho || čast. v koho, věč (nač) = mít, skládat naději, nadíti se; ned. o kom = pochybovat o jeho uzdravení (lid.); bez předmětu: *doufám*, že bude zítra pěkně, že přijdeš, že se to zlepší atp.;

slož. dok. *za-* (nové kniž., Vr., R. Svob.); *doufávati*, opakov.; **doufavý* = plný *doufání* (Ner.)

ďouka, v. *ďouče*

douklízeti, v, kliditi

doule, ž. = prázdná medová plástev (lid.)

doumírati, v. mřít

**doupa*, ž. = *doupě*; *doupátko*, -tek, stř., zdrob. k *doupě*, -pěte, stř. = díra, pelech, zvířecí brloh; v lékař. = *caverna*

doupnáč, *doupnák*, *doupnák*, -a, m., holub

doupnatý, **doupnavý*, **doupnivý* = dutý, vyhnílý, vykotlaný

**ďoura*, ž. = díra (lid.)

doušek, -šku, m., od původu zdrob. k *duch* = jedno napití, hlt, lok: d. vína...; vypít něco jedním *douškem*, na jeden *doušek*; pít plným *douškem* n. pomnožně plnými *doušky*; zdrob. *doušíček*, -čku, m.

douška, -šek, ž., vlast. zdrob. k *duše*; 1. rostl.; materi d. = „materi duše“ (Erb.) || *mateřidouška*, v. tam; 2. = dodatek k dopisu, postskriptum; 3. = *doušek* (nářeč.); = *troška* (t.);

**douškovati* = polykat a vypouštět při kouření kouř (č.-Chod);

pomn. *doušky*, -šek = dozvuky (svatby...)

douti, duji, duješ, duj, duje, -jíc, duv, dul, dut(i) || starší tvary *dmu*, *dmeš...*, *dmi*, *dměte*, příč. *dma*, *dmouc*, nový neurč. způs. *dmouti*, *dmuv*, *dmuť(i)*, *dmul*, takže se sloveso zdvojnásobilo a většinou rozlišilo i významem: *douti*, *duji*, *dul*, *dut* = vát, foukat: vítr *duje*, *dul*, začal *dout*; *zadu*j, *větrfíčku*! || *dmouti se*, *dmu*, *dmul* = zvedati se: *hrud* se *dme*, *prsa se dmula* (radostí, pýchou); *zříd. kniž. i jinak*: vítr *dmul* plachty (Zey.) = vzdouval, nafukoval; *dmul*, *rtíky* (Ra.); *prapor duje* = vlá (Třebíz.); *douti* *prsa* (šrám.); slož. dokon. *na-*: vítr *nadmul* plachty (Ner.); *nadmutý* měch; *kráva se nadula*, je *nadutá*; v. *nadulý*, *nadutý*, -tec; *o-* = *nadouti*, *otéci*; v. *odulý*; *roz(e)-*: vlna se *rozedmula*, *rozedmuté* vlny (Ner.); *vy-*: *vydula* rty (Č.-Chod); *plachty se vydmuly*; v. *vydutý*; *vz(douti)*, *vze(dmu)*: *voda se vzdula*; *písek vzedmutý* v nízké vlny (Ner.); *za-*: vítr *zadul* do plachet; -*dýmáti*, slož. nedok. *na-*: *nadýmá* mě to, *míti nadýmání*; vlna *za vlnou se nadýmala* (Majer.); *na-* se = *nafukovati se*, *dvšnit*; dokon. *roz-* *oheň* = *rozfoukati*; nedok. *vz-*: vítr se *vzdýmá* = *zvedá* (Krásnoh.); *prsa se vzdýmala* (Bezr.); jiné je *dýmáti*, v. tam; -*douvati*, slož. nedokon. *na-*: vítr *nadouval* stany (Majer.); lid. *nadouvá* mě to = *nadýmá*; *roz-* (Majer.); *vz-* = *na* || *z-*

doutnák, -u, m. = zápalná šňůra; -*kový*, příd. k tomu

doutnati, -nám = tlíti, pozvolna hořeti, ne plamenem: *uhlí, jiskra doutná*; = *mdle svítit* (kniž.); přenes. o pozvolném vzniku, o začátcích duševního hnutí: *hněv, zrada, jiskra lásky*

doutná v srdci; už tehdy to v něm *doutnalo*; *doutnala* v ní *urážka* (liter.); slož. dokon. *do-*, *za-*; *doutnávati*, opakov.; slož. nedokon. *do-*

doutnavka, -vek, ž. = ztrouchnivělé dřevo;
doutnavý [-vě] = *doutnající*

***doutnický** = *doutníkový* (Ner.);
doutníček, -čku, m., zdrob. k
doutník, -u, m. = *cigaro*, *tabákový smotek*;
doutníkář, -e, m. = *kuřák doutníků*; *doutníkový kouř...*

***doutnivo**, stř. = *kuřivo*

douživati, v. žíti

doužka, -žek, ž., zdrob. k *duha* (bednář.); *doužkovati* co = *dávati* tomu *duhové zabarvení*; = *hrát duhovými barvami*, *skvíti se* (říd. kniž.)

dovadati, v. *vadnouti*

dováděti, -dějí, 1. nedok. k *dověsti*, v. *vésti*; 2. = *vésti si bujně, rozpustile, čtveračít, vyvádět, nejčastěji o dětech*; slož. dokon. v 2. význ. *na-* se (mnoho); *roz-* se = *dáti se do bujného dovádění*; *roz-dováděný*; *za-* si (trochu, do vůle); *dovádívati*, opakov.

***dovádilka**, -lek, ž. = *dovádivé děvče*

dovádívati, v. *dováděti*;
dovádívý [-vě; -vost] = *náchylný k dovádění, čtveračivý, bujný*

***dovádká**, -dek, ž. = *dovádění*

***dovah**, -u, m. || -*ha*, ž. = *váha, závažnost* (Palac.)

dovářeti, v. *vařiti*;
dovářka, -řek, ž. = *dováření*;
dovařovati, v. *vařiti*

dovazná, -né, ž. || -*né*, -ho, stř. = *slavnost po dovážání obilí*

dovážecí předpisy = o *dovážení*

dovážek, -žku, m. = *přídavek na dovážení*

dovážeti, v. *vézt*;
dovážka, -žek, ž. = *dovážení, co se dováží*

dovažovati, v. *vážiti*

***dovčera**, *dovčira*, příslov. = *do včerejška* (lid.)

dovedný [-ně; -nost] (slovo nové) = který něco dovede, hbitý, obratný, zblhlý: d. řemeslník, překladatel atp.; -ná práce = dovedně provedená; -nost, -i, ž. = vlastnost dovedného člověka, zautomisovaná vědomá činnost: -nost v psaní, čtení...

***dovedoucí**, příd. jm. z přechod. slovesa dovésti: jiných dovedoucí vytyšit krásu, s p r á v. schopný, který dovede

dověsti, dovedu, v. vésti

***dověcný** = co náleží do věci, k věci, meritorní (umělé, říd.)

***dověčný** = trvajících do věků, na věky: odvěčné a dověčné pravidlo (Ner.)

***dověd**, -u, m.: z dovědu = z dovědní, ze zprávy (Holeč.)

dověděti se, v. věděti

***dověrný** = důvěrný

dověřiti, -řovati, v. důvěřiti, důvěřovati

dovětek, -tku, m. = dodatek, na př. k článku, ke knize (kniž.); = kodice;

***dověti**, stř. = závěti, druhá část souvětí (Durd.)

dovídati se, v. věděti

dovíjeti, v. víti

dovíratí, v. -vřiti

***dovírka**, -rek, ž. = dírka (nářeč.)

dovívati, v. váti

dovnitř, 1. příslov. = do nitra, do vnitřku (do pokoje, bytu atp.); d. prohnuté nohy = do x (Ra.); 2. předložka s 2. p.: d. světlice ap.

***dovoditelný** = ukazatelný (A. Marek); **dovoditi**, v. voditi

dovolací stížnost = kterou se dovoláváme; d. úřad = kterého se dovoláváme

dovolatel [-lka], -e, m. = kdo se dovolává (práva), stěžovatel || **dovolavatel** [-lka];

dovolávati se, v. volati

dovolená, -né, ž. = dovolení (ojeďiň.); = dočasné osvobození od práce, od zaměstnání na zotavenou, dočasné prázdno: mít,

dostati dovolenou, jít na -nou; být na dovolené; trávit dovolenou v horách; vrátit se z dovolené; zdravotní d. = z příčin zdravotních

dovolenec, -nce, m. = kdo má dovolenou, hlav. voják; -necký vlak = s dovolenci (Neum.)

dovoleně, v. dovolený;

dovolení, stř., k dovoliti: mít, dostati d. (k něčemu, někam jít, něco udělati atp.); odejít bez dovolení; s dovolením = dovol, dovolte!; vzít si to s čím dovolením;

dovolenka, -nek, ž. = list s dovolením

dovolený [-ně; -nost] = co je dovoleno, přístupný: -ná rychlost, -né namáhání (technic.); -ně se poznati (Vr.)

dovoliti = dát vůli, svolení, dopustit, připustit; d. (komu) co (ch y b. čemu); d. komu, aby...; dovolte || račte dovolit, já se na to podívám, vezmu si to atp. (zdvořilé požádání o něco); dovol(te), abych ti (vám) představil pana XY, abych vám poděkoval...; dovol(te)!, zdvořilý projev nevdle, rozhořčení; poměry to nedovolí = nepřipustí, vzhledem k poměrům to není možné; d. si: dovoluji si vám představit pana XY... (zdvořile); moci si co d. = dopřáti si; d. si mnoho; d. si co učinit = opovážiti se, osmělit;

d. se = požádat o dovolení, vzít si dovolení; d. se domů, na neděli...; d. se, abychom mohli jít...;

nedokon. **dovolovati**; slož. nedokon. na- se (mnoho)

***dovolný** = dovolený (šal.)

dovolovací = povolovací, na př. list; **dovolovati**, v. dovoliti

dovoz, -u, m. = dovážení, doprava, dovážení odjinud, import; **dovozce**, -ce, m. = kdo dováží, importér;

dovozné, -ného, stř. = poplatek za odvoz; **dovozní list**, clo || -ný;

dovoznický [-ctví], příd. k
dovozník, -a, m. = dovozce;
dovozovati, v. voditi
dovrh, -u, m. = dálka vrhu
dovrchu, příslov. = směrem nahoru, vzhůru, proti dolů; cesta jde d. = stoupá
**dovršená*, -né, ž.: na dovršenou = na dovršení
dovršitel [-lka], -e, m. = kdo dovrší || *dovršovatel* [-lka], -e, m. = kdo dovrší, dovršuje;
dovršiti, -šovati, v. vršiti; **dovršivý* = dovršující
dovřítí, v. vřítí a -vřítí
**dovtip*, -u, m. = dovtípení;
**dovtipená*, -né, ž.: na -nou = na dovtípení;
dovtipiti se || *vtipiti se*, rozk. -vtip = vtipem, důvtipem postihnout, bystře pochopit, domyslit se; d. se čeho; d. se, že...;
**dovtipný* [-ně; -nost] = schopný se dovtípit (So.);
dovtipovati se, nedok. k dovtípiti se
dovůle, v. vůle
down, v. daun
doxograf, -a, m., řec. = antický spisovatel podávající názory filozofů
doxologie, ž., řec. = chvalozpěv
doyen «doajen», -a, m., franc. = nejstarší člen sboru profesorského, diplomatického apod.
dóza, v. dosa
dozadu, příslov. = za někoho, za něco, na zadní místo, nazad; setnina šla d. = za bitevní čaru (Olbr.)
dozajista (nik. -jistě, -jistě), příslov. = jistě: přijdu, udělám to d. (říd.); čast. = zajisté
dozapínati, v. pnouti
dozdívka, -vek, ž. = dokončení zdění
dóze, v. dosa
do zelena = do zelenosti
dózička, ž., zdrob. k dóza, dose
dozírací = na dozírání, dozorčí, na př. úřad; *dozírati*, v. zírati;
**dozíravý* [-vě; -vost] = dozírající, dozorčí

**dozírný* = dohledný; -né důvody = patrné (Č.-Chod); obyč. zápor. ne-, v. tam
**doznaně*, příslov. = podle doznání
doznati co, -znání = přiznati; d. se k čemu = přiznati se (říd.); nedok. *doznávati* co, d. se k čemu; nečes. doznati, -znávati čeho (podle pol.): kniha doznala velkého rozšíření, m. velice se rozšířila; doznati zklamání, nevděku, m. dožiti se, dočkat; d., -znávat mnoho utrpení, ústrků, m. zažít, zakusit, zakoušet; město doznalo velikých změn, m. velmi se změnilo, nastaly v něm velké změny; jazyk doznal velkého obohacení, m. byl velmi obohacen
**doznělý* = co dozní: -lé hlasy; *doznívati*, v. zníti
dozor, -u, m. = dohled, dozírání, dohlížení na někoho, na něco, kontrola, inspekce: přísný, slabý d.; míti d. nad někým, nad něčím; vykonávati d.; být pod něčím dozorem; pracovati za něčího dozoru: děti jsou bez dozoru, nechat děti bez d.; pustit někoho z dozoru;
dozorce [rkyně], m. = vykonavatel dozoru, kdo dozírá, dohlíží; školní d...;
**dozorcovati* = býti dozorcem;
dozorčí = dohlížejší, dozírající, dohlížitelský: d. úřad, služba...;
d., -čího, m. = dozorce;
**dozorna*, -ren, ž. = dozorčí místnost, kancelář, úřad;
**dozorný* = dozorčí: **dozorský* [-ství] = dozorčí; -ství = dohlížení, dozor
**dozpátku*, příslov. = nazpět (Holeč.)
dozpěv, -u, m. = poslední část básně, hudební skladby
dozrálý [-lost] = co dozrá, zralý: dozralé ovoce; přenes. = vyspělý, vyvinutý, dokonalý...: -lé umění; -lé sny (Ho.); mužná -lost (Bass)
dozrávati, v. zráti
dozváněti, v. zvoniti

*dozvěd, -u, m. = poznání (Ner.);
dozvěděti se, dozvídati se, v. vě-
děti

dozvuk, -u, m. = doznívající zvuk;
přenes., obyč. pomn. -ky = po-
kračování v menším rozsahu, ná-
sledek, poslední slabý projev,
doznívání: dozvuky posvícení,
masopustu, přestálé nemoci, hnu-
tí

dožábrati se, v. žábrati se

dožadovati (se), v. žádati

dožatá, -té, ž. = dožínky, obžínky
(lid.)

dože (někdy dó-), -že, m. (zastar.,
na př. 2. p. mn. dóžů u Ner. ||
obyčej. -žete, m., z ital. doge =
nejvyšší úředník bývalé republi-
ky benátské a janovské

dožebrávat se, v. žebrati

dožecí palác = p. dožat; dožectví,
v. dožetství

*dožeh, -u, m. = dožehnutí, po-
slední žeh; dožehati, v. žehati

*dožer, -u, m. = dopal, vztek;
*dožera, ž., mor. a slov. = ne-
příjemnost, mrzutost, zlost; d.,
m. = kdo dožírá, dopaluje, pro-
tiva (lid.)

dožetství (-ctví), stř. = dožecí hod-
nost, úřad

*dožilý [-le; -lost] = co dožije,
přestane žít, vymřelý

dožínati, v. II žíti;

dožínkový, příd. k dožínky: -vá
slavnost;

dožínky, -nek, ž. pomn. = ko-
nec žatvy a jeho oslavování, ob-
žínky

dožírati, v. žráti

dožítí, v. I žíti; renta na d. = do
konce života, doživotní

doživati, v. I žíti

doživotí, stř. = doba do konce ži-
vota: odsouditi do žaláře na do-
životí;

doživotní || -ný [-ně] = trvající
do konce života: d. smlouva, dů-
chod, žalář; -ně odsouditi do ža-
láře = na doživotí

do žluta = do žlutosti

dóžový = dožecí (Ner.)

*dožraný [-ně; -nost] = rozhně-
vaný, rozzlobený (zhrub.); -žrati,
v. žráti

dr., Dr. zkratka = doktor [-rka];
dr. Novák, dr. Nováka... || řidč.
dra N., dru N. atd.

drab, -u, m. || drabina || drabka,
-bek, ž. = žebřina u vozu

dráb, -a, m., z něm. = pěší voják
(staroč.); = strážník (Ner.); =
lesní loupežník (Němc.); = do-
zorce při pracích na panství, pan-
ský služebník

drabant || tra-, -a, m., z něm. =
člen ochranného průvodu, stráž-
ního sboru, pěší voják, strážce
(v starší době); = družice, sa-
telit; = dítě (lid. žertov.)

drabař, -e, m. = dvouhrbý vel-
bloud

drabčík, -a, m., brouk

drabec || drá-, -bce, m. || drabice,
drá-, ž. = oje u plužních kole-
ček (lid.)

drabina, ž., v. drab; drabiňák, -a,
m. = žebříňák

drabka, v. drab

drábka, -bek, ž. = drábova žena
(lid.)

drábky, v. dráčky

drábová, -vé, ž. = drábova žena ||
drábovka, -vek, ž. (lid.);

drábovna, -ven, ž. = drábovo
obydlí;

drábovský, příd. k dráb: -ská
hůl...

dracéna, ž., z lat. = dračinec
(rostl.)

dracoun || někdy tra- «-coun, nikoli
-koun», -u, m. = stříbrná n.
zlatá nitka, pozlátka; -nový: -vá
ozdoba, -vé vyšívání

dráč, -e, m. = kdo dere, vyděrač,
lupič, násilník (zastar., Jir.); =
rváč; = dítě, které rychle dere,
roztrhává šaty (lid. a hovor.)

drače -čete, stř. = dračí mládě;
přenes. = nezbeda, neposeda;

dráček, -čka, m., zdrob. k drak;

dračí, příd. k drak;

dračice, ž., v. drak;

dračinec, -nce, m., rostlina;

dračisko, stř. = velký drak

dračka, -ček, ž. = 1. žena, která dere peří; 2. = louč; 3. = drání, hlavně peří (lid.); dračka oč = tahanice, rvačka, pranice; zboží jde na dračku = jde velmi rychle na odbyt
dračský [-ství], příd. k dráč = lupičský, vydřidušský
dragant || původ. a odbor. tra-, -u, m., z lat. = klovatina z kozinců; býti jako z dragantu (lid.) = jako z cukru, jemný; někdy = choulostivý, nedůtklivý; -tový: -vá pryskyřice, -vé cukroví; přenes. = jemný, nedůtklivý
dragée «dražé», stř. neskl., franc., druh cukrovinek
dragoman, -a, m., armen. = tlumočník, konsulární pomocný úředník v orientě
dragon, v. dragoun;
dragonáda, ž. = kárná výprava, ubytování dragounů, vojska, násilnictví
dragoun (zastar. -gon), -a, m., druh jezdeckého vojína; d., -u, m. = širší pásek, proužek vzadu na kabátě; zdrob. *dragounek*, -nka || -nku, m.; -nský pluk
Draha, ž., domác. tvar k Drahomíra
draha, stř. pomn., v. dráha
dráha, drahou || drá-, mn. dráhy, drah, 3. p. atd. dra-, ž. = zvlášť upravená cesta: jízdní, pěší, závodní, lanová... dráha; = železnice: jíti po dráze (= po trati); jezdit, poslat zboží drahou (drá-), po dráze; sloužit u dráhy, dostat se k dráze atp.; jít na dráhu = na nádraží;
 = místo pohybu, pohyb sám: vodní, vzdušná d.; d. hvězd, měsíce, země;
 = cesta (přenes.), způsob života, práce..., povolání, činnost: životní, umělecká, vědecká d.; hledat nové dráhy...;
 = nárazná plocha u kladiva a kovářiny;
 ž. pomn. dráhy || pomn. stř. draha = široká neupravená polní cesta, průhon, pastvina (lid.)

drahně, v. drahný

drahný [-ně], příd. k dráha (stč. = zástup, čeho je plná cesta, velikost, moc) = velký, pěkný, dobrý (zastar.): drahná summa (Palac.); d. kus (Jir.); = (časově) značný, dlouhý: trvalo to drahný čas, drahnou dobu, drahná léta; před drahnými lety = před dávnými; trvalo to drahně let = mnoho; uplynulo drahně chvíl atp.

I **draho**, stř. = drahota: velké d., za draha (lid.)

II **draho** || *draze*, příslov. k drahy = příliš mnoho peněz, za drahé peníze, za příliš vysokou cenu: prodávati, kupovati draho || řidč. draze; je draho (nik. draze); to přijde draho = je to drahé (lid. a hovor.); to ti přijde draho = to si odpykáš (t.); — přenes. draze milovaný (nik. draho) = velmi; draze vykoupená svoboda; draze (na př. životem) co zaplatiti;
 2. stup. *dráž(e)*

drahocenný [-nně; -nnost] = mající drahou, velkou cenu; -nnost, -i, ž. = drahocenná věc

drahokam, -u, m. || **drahokamen*, -e, m. = drahý kámen; **drahokamový* [-vě] lesk || **drahokamenný* = z drahokamů

***drahokov**, -u, m. = drahý kov (Č.-Chod)

drahomír [-ra], -a, m. = kdo „měří“, prodává draho (žert.);

Drahomír, -a, m. || *Drahomíra*, ž., křest. jm.; *Drahomíř*, -e, ž. = Drahomíra, hlav. o české kněžně, matce sv. Václava

drahorád, -a, m. = drahomíř (žert.)

drahost, v. drahý

drahota, ž., podst. jm. k drahý = velká cena jednotlivých věcí, část. všech životních potřeb, drahé živobyty; přenes. dělati (s čím) drahotu n. -ty = zdráhati se (to říci, udělat atp.), dělat milosti (lid. a hovor.);

drahotní poměry; d. přídavek = na drahotu

*drahoučkový, *drahoučkový = velmi drahý

drahouš, -e, m. = drahá, milá bytost; zdrob. -šek, -ška, m.

drahový, příd. k dráha: d. řád, -vá trať, závora

Drahuše, ž., původ. ž. jméno z drahá, dnes domác. podoba k Drahomíra; zdrob. Drahuška, -šek, ž.

drahý [*-host] = cenný, vzácný: d. kámen, -há perla, -hé dary; d. čas; = stojící mnoho peněz (proti laciný): d. oblek, -há kniha...; přenes. = milý, milovaný: d. syn, přítel, -hé dítě, drazí rodiče; ta věc je mi drahá (jako památka atp.); = draho prodávající: ten kupec je d.; d. rok = rok drahoty; za drahé peníze = za velké, za mnoho peněz; vypadat jako sedm drahých let, v. léto;

drahost = cennost, drahota (říd.);

2. stup. dražší; v. draho, drahota
drachma, -chem, ž., starořec. váha a peníz, nynější řec. peněžní jednotka

*drachna || dřa-, -chen, ž. = tlachalka, klepna (zhrub.)

draisina, v. drezina

drajlink || drej- || dri-, -u, m., míra na víno (zastar., Jir.)

drak [dračice], -a, m., plaz, ještěr, bájeslovný tvor; druh letadla; souhvězdí; (létací) d. = hračka mající podobu draka: pouštětí draka, draci se pouštějí (jako život.); přenes. drak, dračice = zlá osoba, hlavně žena, rozpustilé dítě; být, bojovat... jako drak = být bdělý, přísný, zuřivě bojovat (lid. a hovor.); = ďábel: u všech draků ap.; = něco podobného draku: železný d. = vlak (Mach.); brněnský drak = motorový rychlík; drak pýchy (F. X. Svob.); = opilost, opice: mít, koupit si draka (lid. a hovor.)

drakobijce || (Zey.) -bijec, -jce, m. = kdo zabije draka

drakonický [-nický; -ničnost] «-nyc-, -nyč-» || řidč. drakonský [-sky] = tvrdý, neúprosný, přísný, krutý: d. trest, -cké opatření (podle athenského zákonodárce Drakona)

drakovitý [-tě; -tost] = podobný draku; drakový trůn = drakovitý (Zey.); -vé letadlo... (odb.)

*dralka, -lek, ž. = magnetická střelka (zastar.);

dralo, stř. = magnetismus (Presl)

I drama, stř. neskl. || dramka, -mek, ž., laciné cigarety za Rakouska

II drama, -matu, stř. || (zastar. a lid.) drama, lid. «drá-», ž., z řeč. = divadelní hra; = smutná hra, truchlohra, tragedie (lid.); přenes. = rozbroje, nesvár, neštěstí: rodinné d. (rodinná tragedie);

dramatickoepický «-tyc-» = epický a (zároveň) dramatický;

dramatickolyrický = lyrický a dramatický;

dramatický [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», příd. k II drama: d. spisovatel, -cké dílo...; d. umělec = herec; -cká škola = herecká = jako v dramatu, napínavý, vzrušující...: d. výjev, zápas; -tický co líčit; -tičnost děje...;

dramatik «-tyk», -a, m. = autor dramatu;

dramatika «-ty-», ž. = dramatický ráz, dramatičnost; = dramatická literatura;

dramatisace «-tyza-», ž. = dramatisování;

dramatismus «-tyz-», -mu, m. = dramatičnost;

dramatisovati «-tyzo-» co = dávatí tomu dramatický ráz, -ckou podobu, úpravu; slož. dokon. z-;

*dramatista, m. = dramatik;

dramaturg, -a, m. = znalec dramatického umění jako divadelní poradce; -gický [-gický], příd. k dramaturgie; -cká činnost, otázka; -gie, ž. = činnost dra-

maturgova, nauka o dramatickém umění, o provozování drammat

dramka, v. I drama

***dramolet**, -u, m. = jednoaktovka

***dramapisec**, -sce, m. = dramatický spisovatel (šm.)

***draň**, -ně, ž. = tříska, loučka, tenké prkno, štípaná lať atp. (lid.)

dranc, -ce, m. (z původ. -nec = dráč) = drancování (Jir.); = něco rozedraného, jen ve spojení na dranc || *nadranc*: šaty nadranc ap. = úplně, na cáry roztrhané; zboží jde nadranc = na dračku, rychle na odbyt (lid.); **drancíř*, -e, m. = drancovník; *drancovatel*, -e, || *-covník*, -a, m. = kdo drancuje, plenitel; *drancovati* = pustě, dravě plnit, vykořisťovat; d. lesy = nemilosrdně kácet; slož. dokon. *vy-*; *drancovávat*, opakov.

***drančiti** si to kam = drandati

***drandati**, o křiku křepelek (Dr.); d. si to kam = pospíchat (Čap.)

dranice, ž. = draní, dračka, tahalice, rvačka (lid.)

***drant**, -a, m. = trhan, otrhanec (o dětech deroucích šaty); = vydrážděný, neurvalec (lid.)

dranzírovati, z franc. trancher podle něm. = odborné krájet, rozřezávat maso (husu, srnce atp.)

I **drap** || *trap*, neskl. příd. jm., z franc. = pískově, rezně zbarvený: látka je, šaty jsou d.; je to do d.; v. drapový; *drap*, -u, m. = drapová látka

II **drap**, citoslov. vystihující rychlé chytnutí = chňap

dráp, -u, m. = rohovitě zakončení ptačích a zvířecích prstů; přenes. = nehet (zhrub.); dostat se do čích drápů = do rukou, do moci (t.); = zachycovací zařízení, přístroj

drapač, -e, m. = soukenická štětka (lid.); *drapačka* || *drá-*, ž. = draní peří, hřebílko na koně, nímavá práce (lid.)

drapák, -u, m. = bagr, podrývací radlička, hrubý brus; lid. o kyselém vínu n. o špatném tabáku (protože drápe, dráždí v krku)

drápal, -a || *-la* [*-lka*], m. = kdo drápe, škrábe, neúhledně píše (lid. a hovor.)

drápanec, -nce, m. = drápnutí, rýha, jizva po drápnutí

drápanice || *-nina*, ž. = drápání, neúhledné písmo (lid.)

drápati, drápu, -peš... || řidč. *-pám...*, drápej || zřídka *drap* = škrábat, rýti drápy, nehty, prsty: kočka drápe na dvéře ap.; = neúhledně psát, mazat (lid.); d. se = lézt a přidržovati se drápy: kočka se drápe na strom; = „hrabati se“ (zhrub.); = sekati drápy;

slož. dokon. *na-* úlohu; *po-*: kočka jej podrápala; *po-* tvář; *po-* se v jídle = ponimrat (lid.); *roz-* = rozškrabat, rozdrásat; *vy-* se na skálu; *vy-* se (v životě) o něco výše = vyšplhati se, dostat (hovor., Čap.)

***drápatý** = mající dlouhé drápy; d. pohyb = jako když se drápe (šráp.)

drápavý = drápající, ostnatý

drápec, -pce, m., zdrob. k dráp; *drápeček*, -čku, m., další zdrob.; *drápek*, m., zdrob. k dráp

draperie, ž., z franc. = látkový závěs, řasa; = řasnatá ozdoba tiskařská; = řasnaté roucho malířských a sochařských postav; *-riový*, příd. k tomu;

draperování, stř., k draperovati; též = draperie (malíř., sochař.);

draperovati = upravovat roucho malíř. a sochař. postav;

drapírovati = drapovat (lid.)

drápkatý = mající drápy

drápkovitý = podobný drápkům, zakončený drápy

drápky (*drábky*), m., 1. mn. k drápek; 2. pomn. = dětská hra kaménky, škrábaná, škra-

***draplavý** = co drápe, drsný

drapnouti, -pl, -pnuv, -pnut(i) = chytiti, chňapnouti (lid.)

drápnouti, -pl, -pnuv, -pnut(i), dokon. k drápati; slož. dokon. *na-* úlohu; *roz-*, *vy-*; *-drapovati*, slož. nedokon. *roz-* něco, *vy-* něco z něčeho atp.

drapovaný = zřasený; *drapovati* = skládati do řas, řasovati

-drapovati, v. drápnouti

drápotivý [-tě; -tost] = podobný drápu

drapový || *tra-*, zčešť. příd. drap

drásati, -sám = škrábat, drápat, rýt, rozdírat: d. kůži...; přenes. = působit bolest, trýzeň, muka: drásá to srdce...; slož. dokon. *po-* si kůži, ránu; *roz-* si nehty tvář; *z-*: bolem zdrásané, *roz-* srdce; *drásáti*, opak;

drásavý [-vě; -vost] = drásající: -vá bolest

draselný, příd. k draslo

draslavec, -vce, m., rostl.;

**draslavěti*, -vějí = stávat se draslavý;

**draslavý* [-vě; -vost] = drsný; -vé chloupky na rostlině (odb.); d. hlas = chraplavý

draslík, -u, m., prvek

draslo, stř. = salajka, potaš (Presl.); *draslový*, příd. k tomu

**drasni* = ježiti

***drásnouti**, -sl, -snuv, -snut(i), dokon. k drásati

***drasta**, ž. = nádobí (Holeč.); = oděv, roucho, háv (Hanka)

***drásta**, ž. = tříška, mrva (staroč., Suš.)

drasticí = na drastění

drastický [-tický; **-tickost* || *-tičnost*] «-tyc-, -tyč-», z řeč. = silně, prudce účinný, působivý, silný, obhroublý, krutý: d. lék, výjev, -ké slovo, opatření

drastič [-čka], -e, m. = kdo drastí; -čka, též = přístroj na drastění

***drastika** «-sty-», ž. = drastičnost
drastidlo, -del, stř. = drastička (přístroj);

drastiti = dělati drsným (čelak.); = uhlazovat (odb.); látka se drastí = třepí (lid.)

drastítko, stř., zdrob. k drastidlo
***drastka**, ž., zdrob. k drasta

drát, -u, m., z něm. = kovové vlákno; d. na pletení = tyčinka; po drátě, po drátech = telegraficky (lid.); mrkat na d. = udiveně se dívat (vulg.);

drátař, -e, m. = kdo drátuje hrnce;

drátařina, ž. = drátařství; *drátařský* [-ský; -ství], příd. k drátař;

drátek, -tku, m., zdrob. k drát; jde to jako na drátkách, po drátkách = přesně, rychle (lid.; asi z loutkářství);

drátenický [-cký; -ctví], příd. k dráteník: d. oděv, -cké řemeslo...;

dráteníček, -čka, m., zdrob. k dráteník; *dráteničiti* = provozovati drátenictví;

dráteník [-nice], -a, m. = drátař; symb. chudáka, nepořádného člověka (lid.)

dratev, -tve, ž. = ševcovská nit; zdrob. *dratévka*, -vek, ž.

drátěnka, -nek, ž. = drátěná podložka do postele;

drátěný = z drátu

dráti (ve slož. -drati), deru, dereš... (starší déřeš...), derou, der (starší deř), derte, dera, derouc, drav, dravši, dral, drán, draní, ve slož. -drání = trhat, škubat: d. peří; d. šaty = trhat, ničit; = obehrávat v kartách, odírat (zhруб.); = olupovat (zastar.); d. se = tlačiti se, tisknout, cpát, hrnout někam, odněkud, namáhavě se dostávat: d. se houštím, skrze houštinu, do místnosti; kam se dereš? = hrneš, hrabeš, drápeš (lid.); vzdech se mu dral z prsou, z ňader; slzy se derou do očí; dráti se na čí místo = tlačiti se; d. se o někoho, o něco = rváti se; slož. dokon. *do-* = dokončiti drání, úplně sedrat: *do-* peří, šaty; *na-* se (mnoho); *na-* mnoho, málo peří; *na-* se = opítí se (zhруб.); *nadraný* = opilý (t.);

o- = kolem dokola otrhat, oškubat; *odraný* = otrhaný; *po-všecko peří*; *pro-* kalhoty = odříti tak, že je v nich díra; *pro-* se houštinou, zástupem k někomu; *roze-* (rozederu || rozderu) = roztrhat: *roze-* šaty; *rozedraná tvář* = rozedřená; *pracovat až do rozedrání* = do roztrhání, do vyčerpání (lid.); *se-* co s čeho = servat, seškubat; *vy-* komu co z ruky = vyrvat, vytrhnout; *vzdech se vydral z prsou*; *ze-* = roztrhat, rozedřít: *bok stromů krou do dřenež zdrán* = zdrán (Hal.); *ze-* peří = všechno odrat; *-díratí* (jako ke dřítí), slož. nedokon. *do-*, *o-* atp.; *drávati*, opakov.

drátivo, stř. = drátěné pletivo
drátkování, stř. = drátěná ozdoba
drátkovitý = podobný drátku;
drátkový, příd. k drátek
drátnice, ž. = zařízení na děláni drátu, drátová míra
drátovati = drátem stahovat, potahovat: d. hrnce; přenes. d. koho = vyslýchat (lid.); d. cestu = „šněrovat“ (t.); slož. dokon. *na-*; *nadrátovaný* = opilý (lid.); *z-*: zdrátovaná bandaska (Ner.); *za-* hrnec
drátovec, -vce, m., lid. = larva kovaříka (vyhlíží jako kousek žlutého drátu)
drátoví, stř. hromad. = dráty, drátěný povlak, -né pletivo;
drátovitý = podobný drátu;
drátovky, -vek, ž. pomn. = kleště na drát;
drátovna, -ven, ž. = výrobní drátu;
drátový = drátěný (říd.); -vé sklo = s drátěným pletivem
dratvička, ž., zdrob. k dratev;
mistr D. = švec (žert.)
drávati, v. dráti
***dravcovitý** = podobný dravci, dravý, krutý
dravčí, příd. k dravec: d. spár...; d. boj o život (Vr.) = krutý; d. povaha = násilnická, chamtivá;

dravčice, v. dravec; *dravčík*, -a, m., zdrob. k dravec
dravec [*dravčice*], -vce, m. = dravé zvíře, dravý pták; o člověku = násilník, ukrutník, velký sobec; **dravecký* [-cky; -ctví] = dravčí, násilnický; *dravectvo*, stř. hromad. = dravci;
draveček, -čka, m., zdrob. k dravec
dravý [-vě; -vost] = „deroucí, trhající, rvoucí“; o živočíchách = požírající jiné živočichy: d. pták, -vá zvěř, ryba; o proudu (řece...) = ničivý, zhoubný; d. pud, -vá vášeň = ničivý..., nezkrotný; d. člověk = násilný, ukrutný, velmi sobecký
draze, v. draho
dražba, -žeb, ž. = dražení, veřejný prodej, při kterém se na vyvolanou cenu přidává (přihazuje), licitace: veřejná, dobrovolná, nucená (exekuční) d.; koupit, prodat něco v dražbě; dát něco do dražby; přijít do dražby
draždanský, příd. k *Dražďany*, -dan, pomn., město v Německu; více je ženichů z Draždán než z Berouna (pořek.) = ..., kteří si namlouvají, než kteří se ožení
draždící = na dráždění, dráždivý: d. pokrm, látky;
draždíč, *drá-*, -e, m. = kdo dráždí;
draždídko, -del, stř. = dráždicí prostředek, co dráždí;
draždil [-lka], -a, m. = kdo dráždí; -lka, též = ženská zástěrka, košile (žert.) || *dražditel* [-lka], -e, m.;
dražditelný = dráždivý
dráždití = popouzet, škádlit, znepokojovat: d. psa; d. koho řečí, skutky; dráždí mně to ke kašli = nutká; d. chuť = vzbouzet, zvyšovat; d. kůži... = působiti silnou reakci;
slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-*, prostě dokon.; *pře-* = příliš podráždit; býti předrážděn; učiniti co z předráždění; *roz-* = silně podráždit; *vy-* koho k če-

mu = popudit, dohnat; *za-* (řid.): toto místo mne v první chvíli zvlášť zadrželo (šimáč.); *-dražďovati*, slož. nedokon. *roz-*, *vy-*; *drážďivati*, opakov.

dráždivý [-vě; -vost], 1. = dráždicí, dráždicí, na př. d. prostředek, kouř, -vá slova; 2. = kdo snadno podléhá dráždění, vznětlivý, popudlivý; = schopný reagovat na vnější popudy (o kůži...)

dráž(e), v. draho

dražé, v. dragée

dražebna, -ben, ž. = dražební místnost;

dražební, na př. řád, síň; *-žebník*, -a, m. = účastník dražby

***dražiště**, str. = dražní místo

dražitel [-lka], -e, m. = kdo draží

dražička, ž., zdrob. k dráha, o malé železnici (Ner.)

dražiti = činiti drahým (jen ve slož.) || = prodávat v dražbě, přihazovat při dražbě, licitovat: draží se různé předměty; slož. dokon. *po-* = stát se dražší, stoupnout v ceně; *pro-*: dovozem se zboží prodraží = zdraží; *pře-* co = stanovit přemrštěnou cenu; *při-* = po-; *vy-* = v dražbě prodat, koupit; *z-* co = zvýšiti cenu toho;

-dražovati, slož. nedokon. *pře-* zboží; *vy-*, *z-* co; *draživati*, opakov.

drážka, -žek, ž., zdrob. k dráha = žlábek, rýha, „falc“;

drážkář, -e, m. kdo dělá drážky;

drážkovati = dělati drážky;

drážkovka, -vek, ž. = drážková cihla;

drážkový = mající drážky

***drážlivý** = dráždivý; = rozdráždění (RK.)

dražní = co náleží (k) dráze, železniční: d. domek, rozpočet

-dražovati, v. dražiti

dražší, v. drahý

drb, -u, m. = drbnutí, krátká rána, dotknutí (řidké); = klep (lid.)

***drbaný** [-ně; -nost], k drbati = mazaný, chytrý (lid.)

drbati, -bu, -beš || -bám..., -bej, -baje, -bajíc = lehce se dotýkat: d. koho; přenes. = pomlouvat; d. prádlo = prát (t.); d. se v hlavě, ve vlasech, za ušima, na zádech; d. se v jídle = nimrati se (lid.); d. se = drhnouti se, umývat (t.); d. se (z rozpaků, z rozhořčení atp.; lid.); dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *po-* se na zádech, v jídle; *roz-* šaty = roztrhat (lid.); *vy-* dobře prádlo (lid.); *z-* koho = pomluvit; *za-* se ve vlasech; —

drbávati, opakov.; slož. nedokon. *po-* se na zádech;

***drbavý** = drbající

***drbka**, ž. = „opička“

drbna, -ben, ž. = klepna (lid. a hovor.)

drbnouti, drbl, drbnuv, drbnut(i) dokon. k drbati: d. koho (4. p.) = lehce se dotknout; d. se jídla = maličko sníst;

drbnutý = napilý (lid.);

***drbný** = drbavý

I drc, -u, m. = závěr na zadrhnutí, sdrhovací, sdrhovadlo, zip (lid. a hovor.)

II drc, citoslovce vystihující krátký úder, strčení, náraz, roztržení;

drčálek, -lku, m. = drncálek;

drcati, drcám = strkat: d. koho, do koho; = drncat, drkotat;

drčavati, opakov.;

drčavý = drncavý, drkotavý

drcek, -cku, m. = drdol (lid. a hovor.); na Chodsku d. = spínací knoflík, jehlice s „drčátkem“ t. j. se sklíčkem (Vr.)

drčen(i), v. drtiti;

drčená, ž. || *drčenka*, -nek, ž. = drčená, kapaná polívka (lid.);

drnouti, drcl, dokon. k drcati = zavaditi o někoho, strčit do někoho;

-drcovati, v. drtiti

drčeti = drnčet (řid.); = klábošit (šmil.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

drčivati, opakov.;

drčivý [-vě; -vost] = drnčivý

***drčka**, -ček, ž. = rýpanec

***drčna**, -čen, ž. = klepna (lid.)
 ***drdát**, -e, m. = drdol (Hol.)
 ***drdati**, -dám = drndat, pohupovat, klátivě jít, kodrcati se, pomlouvat (lid.); = třaslavě zpívat
drdol, -u, m. = uzel vlasů, svinutý vrkoč; = chocholka (lid.); zdrob. *drdolek* || obyč. *drdůlek*, -lku, m.
 ***drdůl**, -u, m. = drdol; *drdůlek*, v. drdol
 ***drdy**, -dů, m. pomn.: mítí d. = „trhání, škubání“; d. o koho = obavy (lid.)
dreadnought «drednót n. -tnót», -u, m., angl. = „hrozný“, obrněná loď bitevní; zčeštěno v *dretnout*, -u, m.
drejlink, v. drajlink
 ***dremlovati** = drmolit
drén, -u, m., z franc. = trativod; *drenáž*, -e, ž. = jímání spodní vody do drénů, odvodňování; *drenážní* trubky, cihly || *drenážový*; *drenážník*, -a, m. = dělník provádějící drenáž; *drenážovatí* (lid.) || *drenovati* = prováděti drenáž, odvodňovatí
 ***dreptiti** = cupati, cupitati
dres, -su «-su», m., z angl. = sportovní šat
dresér «-sér», -a, m. = cvičitel zvířat
dresina (-zina), ž., z franc. *draisienne* = želez. služební vozík
dresírovati «-sí- || obyč. -zí-» || řídč. *dresovati*, z něm. a tam z franc. *dresser* = cvičiti zvířata; zhruběle i o člověku; dokon. slož. *na-* se koho (mnoho); *vy-* **dresový**, příd. k **dres**
dresura «-sú- || obyč. -zú-», ž. = dresírování
dretnout, v. **dreadnought**
drežina, v. **dresina**
 ***drh**, -u, m. = třesení, záchvěv;
 ***drhati** = trásti se, chvět; = zadrhovat; slož. dok. **o-* = odrhnout, otrhat; *drhávati*, opakov.; *drhavý* [-vě; -vost] = třaslavý, trhavý
drhlen, -u, m. = hřeben na odrhování lněných paliček

drhlíce, ž. = *drhlík*, -u, m. = přístroj na drhnutí, leštění; = řetěz u vozu na drhnutí, zarážka
drhlina, ž. = odpadek při drhnutí lnu
drhlíř [-řka], -e, m. = kdo drhne len
drhliti = drhnouti, na př. len
drhlo, -hel, stř. = přístroj na oškrabování a uhlazování dřevěného výrobku
drhnouti, *drhl*, *drhnuv*, -nut, *drhnut(i)* = dřit, silně třít, otírat: d. len; d. strunu = třít; d. podlahu (kartáčem atp.) = čistit, vymývat; d. se = důkladně se umývat; d. píseň = omílat, odrhovat; d. koho = pomlouvat; mráz, zima drhne = roztrásá; slož. dokon. *do-* = dokončiti drhnutí; *na-* se (mnoho); *o-* klas = sedřiti s něho zrno; *o-* co = dřením, třením vyčistit, omýt; *s-* co s čeho; *s-* látku = nabrat; *vy-* podlahu; *z-* = tajně utéci, upláchnout (lid.); *za-* uzel, smyčku = zatáhnout; hrdlo měl maličko zadrhnuto = sevřeno (Olbr.); zadrhnutý hlas (t.); věc se zadrhla = zamotala, stala se složitou;
-drhovati, slož. nedokon. *o-* píseň... = stále zpívat, hrát, omílat, špatně hrát, zpívat; *o-* starý klavír = bříkat naň (Č.-Chod); *s-* co s čeho, sukni; *za-* uzel, kličku; přenes. zadrhuje se to; *za-* do němčiny... = plést s němčinou jiný jazyk. zatrhovat;
-drhávati, slož. nedokon. *o-* atp. (řídč.); *za-* do němčiny (Vr.); v. **drhati**
drchanice, ž. = muchlání, drchanina (lid.); = tlachání;
drchanina, ž. = něco zdrchaného, zmuchlaného, hlavně sláma; -nka, ž. = zmuchlaná sláma; = roz-cuchané vlasy (Č.-Chod)
drchati, -chám = cuchat, muchlat, na př. slámu, šaty; d. koho = bít, pomlouvat, zle posuzovat; slož. dokon. *po-* = pomuchlat; na vozíku podrchaném = rozláma-

ném, chatrném (Ner.); *roz-*, *z-* slámu, šaty

***drchmati** = drchat; = klímat (nářeč.); slož. dokon. *roz-*; *rozdrchmaná* csta = rozbitá (šrák.); *zakoleny* (Nez.)

drchna, -chen, ž. = klepna; = chatrná peřina (lid.); *zdrob. drchnička*, -ček, ž. = chatrná peřinka; rostl.

***drchota**, m. = tlachal;
drchotina, ž. = drchanka, bídné stavení (lid.)

***drchta**, ž., 1. = drchanka; 2. = žvanilka

dribling, -u, m., z angl. = kličkování (sport.); *driblovati* = kličkovati (t.)

dril, v. drill

drilink, v. drajlink

drill || *dril* -u, m., z něm. = cepování, mechanický výcvik vojenský, přenes. i jiný; *dril(l)ovati* = prováděti drill

drink, -u, m., americ. alkoholický nápoj

drkáč, -e, m. = zvonek na koni, rolnička (lid., Jir.); = drkotavý vůz || *drkačka*, -ček, ž. (lid.)

drhadlo, -del, stř. = kývavý vodorovný žlab pro dopravu zrní apod., příční plátek u násady nože

***drkatí**, drkám do koho = strkat; d. čím = chrastit; o vozu = drkotat;
**drkavý* [-vě] = trhavý; drkotavý;
drknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k drkati

***drkocati** (se) = drkotat

drkot, -u, m. = drkotání;
drkotati, -tám || (zastar., lid.) -ci, -ceš... = třásti se, klepat; zuby drkotají zimou; d. se zimou; d. zuby = jektat; vůz... drkotá = kodrcá, třaslavě se pohybuje, vyskakuje (po nerovné cestě); struny... drkotají = (otřásají se a) drnčí (říd.); slož. dokon. *do-* se kam; *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do silného drkotání; o zubech = rozjektati se; *vy-* =

drkotavě vyslovit, říci (Vr.); *za-*, prostě dokon.;
drkotávati, opakov.;
drkotavý [-vě; -vost] = drkotající, třaslavý, jektavý, kodrcavý, drncavý: d. vůz, zvuk...; -vé vy-pouštění slabik (Vr.)

drkotina, ž. = něco, co se drkotá, třese, rosol (lid., Herb.); = bídné pole;

***drkotiti**, -cení = drnčeti;
**drkotný* = drkotavý

drmolá, m. = kdo drmolí, brepta (lid.);
**drmolina*, ž. = drmolení, drť;
drmoliti = rychle a nesrozumitelně mluvit (hovor. a lid.); = muchlat, žmolit, žmoulat; slož. dokon. *na-*: ten toho nadrmolil!;
od- modlitbu; *s-* všecko dohromady; *za-*, prostě dokon.;
drmolivý [-vě; -vost] = drmolící

drn, -u, m. = kus trávníku vyrytý i se zemí; býti pod drnem = být pochován; d., -a, m. = hlupák, nadávka;
drnák, -u, m. = dub zimní;
drnavec, -vce, m., rostlina

drncálek, -lku, m. = malý mlýn, drcálek, krcálek, malý drncavý vůz (lid.); *drncálník*, -a, m. = majitel drncálku (mlýna)

drncati, -cám = drnčet (říd.); = drkocat, kodrcat: vůz drncá; drncalo to strašně; slož. dokon. *na-* se (mnoho);
drncávati, opakov.;
drncavý [-vě; -vost] = drkotavý
drncnouti, -cl, -cnuv, -cnutí, dokon. k drncati = vyskočit (na nerovné cestě), o voze

drnčák, -u, m. = drncálek (lid.)

drnčeti, drnčí || **drnčiti* (Ner.) = hrčivě zvučet: vůz drnčí; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;
drnčívati, opakov.;
drnčivý [-vě; -vost] = drnčící

***drnda**, ž. = klepna, běhna (lid.); d., m. = žvanil (lid.);
drndati (se) = hopkat, toulati se (lid.);
drndavý = hopkavý: -vá chůze

drneček, -čka, m., zdrob. k *drnek*, m., zdrob. k *drn*

***drněti** = *drnčet*

***drní**, stř. hromad. = *drny*

drnk, citoslov. vystihující drnkání, zadrnčení;

drnkací nástroj = na drnkání;

drnkáč, -e, m. = hrubý, špatný zvonek, špatný mlýn (lid.);

drnkačka, -ček, ž. = brnkačka, brumle;

drnkati, -kám = buditi tón drhnutím struny prsty n. plektrem, brnkat; d. nač; = *drnčet*;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

drnkávati, opakov.;

drnkavý [-vě; -vost] = drnkající, brnkavý;

drnknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k *drnkati*; slož. dokon. *za-*;

drnkot, -u, m. = drnkání;

drnkotati = drnkat

***drnohryz** [-zka], -a, m. = lakomec, chamtivec; nadávka

***drnomistr**, -a, m., podle něm. Rasenmeister = pohodný, ras

drnovačka, -ček, ž. = lopata na drny;

drnovati = zpevňovat náspy a vykopy drny

drnoví, stř. hromad. = drny;

drnovitý = porostlý drny (Baar);

drnovka, -vek, ž. = drnová země, prst; = drnové sedátko (řid.);

drnový, příd. k *drn*

drob, -u, obyčej. m. pomn. *droby*, -bů = požitelné části vyvrhnutých zvířecích vnitřností, plíce, srdce, ledviny a játra

droba, ž., hornina

drobánek || *drobínek*, -nku, m. = malý drobek (lid. a hovor.): je toho jen d., malý d.; obyč. přísloveč.: ubrat, přidati d. = trochu, trošičku, maličko; jen přísloveč. *drobáňko* (m. -bánek podle málo, mnoho atp.): d. času (Ner.);

**drobátek*, -tku, m. = drobánek; obyč. přísloveč. *drobátko*: je mu d. lépe; počkej ještě d. (Erb.) || *drobátko*, -tka, stř. = dělátko

drobeček, -čku, m. || *-čka, ž., zdrob. k *drobek*; *drobeček*, -čka, m. = malé dítě;

drobečkový = co je z drobečků, z drůbků: -vá polévka; -vá poltka = spokojující se s drobečky, s drobnými úspěchy

drobek, -bku, m. = malý kousek, drobet: d. chleba, masa; z drobků lásky skládám věčnost (Hal.)

drobení, stř. k *drobiti*; d. chleba; d. na malé skupiny (k d. se); d. do polévky, v polévce = drobné kousky těsta; d. = drobné pečivo (lid.);

drobenka, -nek, ž. = polívka s drobením; = drobné kousky těsta, pečiva

drobet, -bte || -btu, m. || **drobta*, ž. = malý kousek, drobek (zastar. knižní); přísloveč.: měj drobet strpení = trochu

drobidlo, del, stř. = nářadí na drobení něčeho, na kypření půdy

drobilka, -lek, ž. = stroj na drobení, drcení kamene

drobínek, v. drobánek

drobítek, -tku, m. zdrob. k *drobet*: d. trávy (Mah.); přísloveč. = trošičku

***drobitel**, -e, m. = kdo drobí, tříští

drobiti = lámat, členit na kousky, drolit: d. chléb do kávy; skála se drobí = rozpadává, drolí; d. se = rozdělovati se, tříštit na malé skupiny (opak sdružovati se); drobí ho zima = třese, lomcuje jím; d. (kroky, 4. p.) = jíti drobnými kroky; slož. dokon. *na-* si chléb (chleba) do mléka; *na-* komu = zasolit, způsobit nepříjemnosti, osočit ho (lid.); *od-* = odštipnout, oddělit; *po-* kuřatům chléb, chleba = roz- (jiné je *pod-robiti*, v. *robiti*); *roz-* = rozdrolit; národ je rozdroben = roztříštěn; *vy-* se = vydro-liti se;

-*drobovati*, slož. nedokon. *roz-* pozornost (Ner.); *vy-* se;

drobívati, opakov.

drobivý [-vost] = co se snadno drobí, na př. chléb, hlína
***drobka**, -bek, ž. = drobek;
drobkovitý [-tě; -tost] = jako drobky, roztrfštěný
drobné, -ného, stř.: prodávati v drobném = na drobno;
drobné, -ných, ž. pomn. = drobné peníze
drobněti, -nějí = stávati se drobný, zmenšovati se, zdáti se menší: stromy drobněly (č.-Chod); slož. dok. z- (Jungm.); v. zdrobnělý
drobnice, ž. = otep drobné slámy; = osypky, neštovice (lid.); = drobná třešeň (t.);
 zdrob. -nička, -ček, ž.
drobníčký = velmi drobný
drobnina, ž. = drobná rudnina, drobná rudnatá hmota;
drobninký = velmi drobný
drobniti = činiti drobným, zdrobňovat (říd.); slož. dokon. z-; z-slovo = dát mu zdrobnělou podobu; slož. nedokon. *zdrobňovati* slovo; slovo zdrobňuje = vyžaduje menší míru vlastnosti, rozsahu... než slovo základní
***drobnítko**, stř. = nonius (řídke)
drobno-, kmen k drobný ve slož.:
 -dlažba, -žeb, ž. = makadamová dlažba;
 -hled, -u, m. = světelný zvětšovací přístroj, mikroskop; -hledný [-ně; -nost] || **-hledový* = mikroskopický, co je viděti jen pod drobnohledem; = příliš zvrubný, mikrologický, na př. -ná vědecká práce; -nost = přílišný zřetel k (po)drobnostem, mikrologie (J. B. Čap.);
**-klasý* = s drobnými klasy;
 -kresba, -seb, ž. = miniatura;
-kresebný = miniaturní;
**-kroký* = mající drobný krok;
 -květ, -u, m., rostlina; -květý;
 -lící = s drobnými líci, tvářemi;
 -listý = mající drobné listy;
 -malba, -leb, ž. = miniatura;
 -malebný [-ně; -nost]; -malíř, -e, m. = miniaturista;

-měr, -u, m. = přístroj na měření malých rozměrů;
 -oký = s drobnými očima;
 -pis, -u, m. = velmi drobné psaní, něco velmi drobně napsaného

drobnost, -i, ž. = drobné rozměry, malost (říd.); = drobný předmět, malíčkost; vědecká, literární d. = kratičké pojednání, drobná báseň

drobnoučký [-čce], *-ňounký* [-nce] = velmi drobný

drobnozrn(n)ý = skládající se z drobných zrn, mající drobná zrna

drobnůstka, ž., zdrob. k drobnost

drobný [-ně; -nost, v. tam] = skládající se z maličkých částí (o věcech hromadných, opak hrubý), malý vůbec: d. písek, cukr, drobná sůl, -né kamení, uhlí; -né zrno; -ná postava, báseň; -né písmo; drobný prodej = p. v drobném, proti ve velkém; -ná šlechta = zemani proti pánům; -ný lid = nezámožný, chudý; podob. drobní rolníci, řemeslníci atp.; drobné spisy = souhrn drobných prací; drobné starosti = menší, všední; drobná vydání = menší; drobné peníze = malé, menší hodnoty, proti velkým; prodávati na drobno = v malém; nakrájeti co na drobno = na drobné, malé kousky; -ně co nakrájeti = na drobno

***drobošt**, -i, ž. = drobné věci

droboť, -ti || *drobota* || obyč. *drobotina*, ž. = drobná věc, drobný předmět, drobná práce slovesná; = (hromad.) drobné ptactvo, drobná zvířata, drobné, malé děti; = drobné peníze (říd.); zdrob. *drobotinka*, -nek, ž.; = pamlsek (říd.); = drobná dívka (t.) ||

**drobotka*, -tek, ž.;

**drobotisko*, stř. = drť (lid.);

**drobotný* = drobný

droboučký, *droboulinkatý* || *-linký* = velmi drobný

***drobouňátko**, -tek, stř. = drobeček (dítě);

- drobouninký, drobounký* [-nce; -nkost] = velmi drobný
- drobovati**, v. drobiti
- drobový**, 1. = z drobů: -vá polévka; 2. k droba: -vé vrstvy (Olbr.)
- drobta**, ž., v. drobet;
- drobtek*, -tku, m., zdrob. k drobet;
- *drobtový* = drobečkový, velice úzký, o umění (šal.)
- *drobulenka**, -nek, ž. = drobný tvor;
- *-lenký* || **-linký* = velmi drobný
- droby**, -bů, m. pomn., v. drob
- droga**, ž. = surové léčivo
- drogerie**, ž., z franc. = obchod s drogami; *drogista*, m. = obchodník s drogami; *drogistický* «-styc-», příd. k tomu
- *drochet**, -chte, m. = drobet (zast.); zdrob. *drochýtek*, -tku, m.
- *drol**, -u, m. || **drolenina* || *drolina*, zdrob. -nka, -nek, ž. = co se udrolí;
- drolitelný* = co lze drolit, co se (samo) může drolit
- droliti** || řídč. *tro-* (Č.-Chod) = drobit, rozmačkávat na kousky: d. něco v prstech; d. se = drobiti se, po kouscích se trhat: pečivo, skála se drolí; břeh se drolil při každém kroku (Majer.); zrno se drolí = vydroluje se (t.); drolí ho zima = drobí; d. = drmolit; slož. dok. *o-*, *od-*; *roz-* = rozdrobit; *vy-* se, o omítce = po kouscích vypadnout; o zrní = vymnouti se, vypadnout; *-drolovati*, slož. nedok. *o-*, *od-*, *roz-*, *vy-*; *drolivati*, opakov.;
- drolivý* || *tro-* [-vě; -vost] = snadno se drolící, na př. kámen
- dromedár** (**-dar*, Vrchl.), -a, || *-dář*, -e, m. = velbloud jednohrbý; *-dář* krk...; *-dářský*, příd. k tomu
- dronda**, ž. (z něm. Dronte?) = stará žena (lid.); dýchavičné drondy (kniž.) = staré rachoty (o starých autech)
- drop**, -a, m., angl., pták; *dropí*, příd. k tomu
- *drotár**, -a, m., slov. = dráteník; u Ho. *drotar*; zdrob. *drotárek*, -rka, m.; *drotárský*, příd. k tomu; *drotářina*, ž. = drátenictví
- *drouh**, -u, m. = bidlo
- drouk**, -u, m. = tyč
- droužek**, m., zdrob. k drouh
- *droužka**, -žek, ž. = družička (nářeč., Baar, mor.)
- *drozan**, -a, || *drozen*, -zna, m. (Ra., Staš.) = drozd (nářeč.)
- drozd** [**-dice*], -a, m. || nář. *drozda*, ž., pták;
- droždátko*, -tek, stř., zdrob. ke *drozdě*, -děte, stř. = drozdí mláďe;
- drožděček*, -čka, m., zdrob. k *drozdík*, -a, m., zdrob. k drozd
- drozen**, v. drozan;
- drozmi*, příd. k drozen = drozd
- droždárna**, -ren, ž. = dílna, továrna na droždí; *droždář* [*-řka*], -e, m. = výrobce kvasnic, kvasničář; *-dářský* [*-ství*], příd. k tomu;
- droždí*, stř. = kvasnice
- drožka**, -žek, ž., z ruš. = nájemný vůz osobní, původ. s koňským potahem, nyní také = automobilová drožka, taxík; *drožkář*, -e, m. = majitel n. vozka drožky; *-řský* kůň; *-řství*, stř. = drožkářská živnost
- dr** (*drrr...*), citoslov. vystihující drnění, drnčivý hlas, zpěv
- drsek**, -ska, m., ryba
- *drslavý** = drsný (Č.-Chod)
- *drsnák**, -a, m. = drsný člověk (Ra.)
- *drsnatěti**, -tějí = stávat se drsnatý, drsný: ruce prací -tějí; slož. dokon. *z-*; *zdrsnatělý*
- *drsnatý** [*-tě*; *-tost*] = drsný; 2. stup. *drsnatější* (Ner.)
- drsněti**, -nějí = stávat se drsný: ruce drsnějí; výraz, řeč drsní = hrubne; slož. dokon. *z-*
- drsniti** = činiti drsným (odbor.); slož. nedokon. *zdrsnovati*
- drсно**, v. drsný
- drсно-**, kmen k drsný ve slož.: **-hlasý* = mající drsný hlas; *-hlavý* (odbor.);

*-hranný = s drsnými hranami;
 -jazyčný (odbor.);
 -korý = s drsnou kůrou (šmil.);
 -listý, -srstý (odbor.)
 *drsnota, ž. = drsnost
 drsnozvučný = znějící drsně
 drsný [-no; -ně; -nost] = nerovný na povrchu, krabatý: d. povrch, kámen, papír; -ná kůže, pleť; přenes. -ný hlas = hrubý; podob. -ná řeč, -né mravy; je drsný = je drsné počasí, podnebí || drsný, stř. = drsnost, drsné podnebí, počasí
 drška, ž., v. dršťka
 drštičky, -ček, ž. pomn., zdrob. k dršťky, dršťka
 dršťka «často -tka» || lid. drška, 2. mn. -štěk, ž. = tlama, huba; to je dršťka! = huba, člověk s dobrou hubou (zhруб.); dát, dostat přes dršťku (t.); d. krávy atp. = bachor, břicho; ž. pomn. dršťky = předžaludky skotu jako požívatina;
 dršťkáč, m. = dršťkář 2;
 dršťkář, -e, m., 1. = prodáváč drštěk; 2. přenes. || (zhруб.) = tloušťík, „pán“, blahobytník; dršťkatý = mající velkou dršťku, břicho, o krávi; přenes. (zhруб.) = hubatý, břichatý;
 *dršťkovka, -vek, ž. = dršťková polévka;
 dršťkový: -vá polévka; přenes. = vyhubování (lid.)
 *drť, -u, m.: na drť suchý = na padrť; na drť se opít = na mol; drtem obracet = na ruby, vzhůru nohama
 drť, -ti, ž. = něco velmi na drobno, na prach rozdrceného (souvise s dřítí): dřevěná, papírová, obilní, kamenná d.
 *drteček, -čku, m., zdrob. k drtek, -tku, m. = něco rozdrceného, drobek; světlé drtky = hvězdy (Ner.)
 drtem, v. drt
 drticí = na drcení;
 drtič, -e, m. = kdo drtí, ničí, hubí (Čap.); = přístroj na drcení:

d. kamene, na kámen || drtička, -ček, ž. || drtidlo, -del, stř.
 drtina, ž., obyč. pomn. -ny = odpadky při drcení, zvláště při řezání dříví pilou, piliny (většinou jen nářeč.); drtina, m. = malý, drobný člověk; D., příjm.;
 *drtinák, -u, m. = plivátko s drtinami;
 drtínek, -nku, m. = nepatrná částička, drobínek, špetka: ani d. soli... || přísloveč. = trošičku, kapánek (lid.);
 drtinka, -nek, ž., zdrob. k drtina;
 *drtinový chléb = z drtin
 drtírna, -ren, ž. = dílna na drcení
 *drtitel, -e, m. = kdo drtí
 drtiti, drcen(i) = rozbíjet, roztloukat na prach, na drť; přenes. = ničit (nepřátele); = skličovat; slož. dokon. roz-; přenes. rozodpůrce = úplně potřít, zdepat; z-, přenes. = zkrušit; býti zdrcen; rodiče zdrcení smrtí dítěte; z- odpůrce;
 -drcovati, slož. nedokon. roz-; rozdrcující moc veřejného mínění (Ner.); z-; zdrcující dojem, kritika, zpráva = drtivý, -vá; drtivati, opak.
 drtivý [-vě; -vost] = drticí, na př. síla; přenes. = zdrcující, ohromující, skličující, ničivý; drtivý důkaz
 *drťka, -tek, ž. = drtek;
 *drťký = drticí se, sypký;
 *drťný = drtivý
 drůbek, -bku, m., zdrob. k drob = drobek (říd.); obyč. pomn. drůbky, -ků = drobečky, kalďoun, t. j. vnitřností a osekané části z drůbeže, hlavně z husy a z kachny
 drůbež, -e, ž., původ. = drobotina, nejčastěji = pernatá zvěř domácí; drůbežárna, -ren, ž. = zařízení na chov drůbeže ve velkém; drůbeží polévka || *drůbežní trh; drůbežnický [-ctví], příd. k drůbežník [-nice], -a, m. = chovatel drůbeže, obchodník s ní; drůbežník, -u, m. = kurník, posada na drůbež

drůbkový, příd. k drůbky: -vá polévka = drobečková; *drůbky*, v. drůbek

I druh [*družka*, v. tam], -a, m., zpodstatnělý jmenný tvar číslovky druhý = přítel, společník (kniž.); našel druh druha (přísl.) = jaký šel, takového potkal; — nikdež vůkol neviděti druha = jiného člověka (Erb.); ve význ. vzájemnosti, vespolečnosti: druh druha má pomáhati; druh druhu nevěří; druh o druhu nevěděl, dívali se d. druhu do očí; kaší druh druha ukydli (Jir.); druh druha se ptal (Slád.); silně archaistick., častěji m. toho: pomáhejme jeden druhému, pomáhejme si, jeden druhému nevěří atp.; nespr. dívati se s druha na druha m. s jednoho na druhého (první člen tohoto výrazu je vždy v 1. p.);

II druh, -u, m. = řada jedinců majících jisté společné vlastnosti, základní jednotka biologic. třídění, oddělení, skupina, odrůda: d. rostlin, zvířat, sukna, papíru...; = způsob: d. vlády...; kniha... svého druhu; ovoce všeho druhu, lépe všech druhů, všeliké

druha, *půl d.*, v. druhý

druhák, -a, m. = druhý čeledín (lid.); = druhý roj (včelař.); = druhé víno

druhdy, příslov. k druhý (které znamenalo i některý) = někdy, časem, občas, tu a tam (zastar.); = dříve, jindy, v minulé době, v minulosti (kniž.): hrady vévodily druhdy krajíně; už to není, jak druhdy bývalo

druho-, kmen k druhý ve slož.:

*-domský = náležející druhému domu (Ra.);

-horní, příd. ke

-hory, -hor, ž. pomn., geologic. období po prahorách;

*-jazyčný = psaný, mluvený... druhým jazykem;

-pis, -u, m. = jeden ze dvou n. z několika úplně stejných znění,

textů (listiny, spisu), druhý originál;

-rozenec [*-nkyně], -nce, m. = druhorozený syn [-ná dcera];

-rozenství, stř. = dědická posloupnost druhorozených dětí, sekundogenitura;

-rozený = narozený jako druhý;

-řadý [-řadost] || *-řadný = méně důležitý, podřadný, druhotný, podřadnější, horší

druhotiny, -tin, ž. pomn. = padesáté výročí kněžského svěcení

***druhotisk**, -u, m. = druhý tisk, otisk

druhotný || řidč. -ní [-ně; -nost] = co je až v druhé řadě, vedlejší, sekundární, odvozený, proti prvotní (primární): d. význam slova

***druho-třídní** = druhořadý;

-tvar, -u, m. = vedlejší tvar vzniklý vedle vlastního, základního tvaru, dubleta

druhovací přístroj = na druhování; *druhování*, stř. = míšení druhů, na př. želez různého chemického složení;

druhovati = rozdělovat na druhy, podle druhů třídit, „sortírovat“ (odbor.)

druhový = označující, vyjadřující druh: d. znak; -vá číslovka

druhý, 1. řad. číslov. k základní číslov. dva, dvě: druhá = druhá hodina; sama druhá, samodruhá = těhotná; druhý den = následující, příští; d. břeh = protější; 2, = jeden ze dvou n. z několika. jiný: jeden dělá to, druhý ono; jedni se radují, druhí pláčí; jeden je za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet (přísl.) = oba jsou stejní; žáci chodí jeden za druhým, jeden po druhém; jedna bída druhou stíhá; křičel jeden přes druhého; jeden druhému nevěří; přišli jen tři, druhí zůstali doma = jiní, ostatní; 3. = nově získaný atp.: zvyk je druhé přirození n. druhá přirozenost; to je můj druhý domov; 4. při výčtu: za první, za druhé, za druhé

... = předně, nejprve, pak, nik. po prvé, po druhé; v. *po druhé, podruhé*;
jmenný tvar *druha, v půl d.*, n e-
s p i s. m. půldruhého
*druhykrát, příslov. = po druhé
(Ner.)
druid [*-dka], -a, m., keltský kněz;
-dský, příd. k tomu
*drumle, ž. = brumle
druza «drú-» (nik. *drû-*), ž. =
skupina, shluk krystalů, přenes.
i něčeho jiného; *druzovitý* =
podobající se druze; *druzový*,
příd. k druza
druž, -e, ž., 1. = družka, choť
(bibl., Heyd.); 2. = družina,
skupina, hlouček (básnic.): pá-
nů druž (Bezr.)
I *družba, ž., z ruš. = přátelství,
družnost (Čech)
II družba, m. = ženichův druh,
svatební mládenec; = tlampač,
dohazovač sňatků
družbiti || *družbovati* = býti druž-
bou; družbiti, též = dohazovati
svatby (Staš.); d. koho s kým
= namlouvati koho komu (Svět.)
družbovský [-sky; -ství], příd. k
II družba
družebný [-ně; -nost], k I družba
= družný, přátelský (říd.); -ná
neděle = 4. v postě; -ně = druž-
ně, -nost = družnost (říd.)
*druženka, -nek, ž. = družička
(Hanka)
družice, ž., vlast. zdrob. k druž =
družka, družička (říd.); d. pla-
nety = oběžnice planety;
zdrob. *družička* (nik. *drû-*),
-ček, ž. = nevěstina družka při
svatbě; = děvče, obyč. bíle odě-
né, v pohřebním... průvodu;
*družiččí (Dr.) || *družičkový*,
příd. k družička
družina, ž. = druhové, průvod:
president s družinou; lovecká d.;
= skupina; = čeleď (Němc.);
česká d. = první útvar rus.
legií;
družiník, -a, m. = člen družiny,
průvodu; *družinista, m. = člen
č. družiny;

družinka, ž., zdrob. k družina
družiti = připojovat, spojovat
(říd.); *d. s kým, ke komu ||
čast. d. se s kým (ojediň. ke
komu) = přáteliti se: s nikým
se nedruží (Olbr.); přenes. k to-
mu se druží ještě něco jiného =
přistupuje; slož. dokon. *při-* se
k někomu = připojiti se, přidat;
s-: to mě s ním sdružilo =
spřátelilo; s- se = utvořit vol-
nější organizaci než spolek; s-
se, o představách = seskupiti se
v řadu;
-sdružovati, slož. nedokon. *při-*
se jeden ke druhému (říd.); s-
se (běžné);
druživati, opakov.
*druživý [-vě; -vost] = mající zá-
libu ve sdružování, náchylný ke
sdružování
družka, -žek, ž. protějšek k druh
= přítelkyně; d. života, životní
d. = manželka, žena neoddaná
žijící ve společné domácnosti s
mužem; = družička (nář.)
družný [-ně; -nost] = družící se
k jinému, pospolitý, společenský,
přátelský: d. hovor, -ná zábava
-družovati, v. družiti
družstevní, příd. k družstvo: d.
jmění... = j. družstva; d. hospo-
dářství = h. v družstvu; -nický
[-nický; -nictví], příd. k druž-
stevník: -nické zájmy...; -nictví,
stř. = družstevní zařízení, hnutí;
-ník [-nice], -a, m. = člen druž-
stva, stoupenec družstevnictví
*družstevný [-ně; -nost] = druž-
ný, pospolitý
*družství, stř. = přátelství, kama-
rádství
družstvo, -stev, stř. = družina (za-
star.); = sdružení osob k něja-
kému společnému podnikání, úko-
lu, skupina: d. nákupní, byto-
vé, zemědělské, dělnické, tělocvič-
né atp.; = družnost (Němc.)
drva, v. drvo;
*drvárna, -ren, ž. = dřevník
drvař, -e, m. = kdo dělá drva,
drvoštěp; -řiti = býti drvařem;
-řský [-řství], příd. k drvař

***drviti** = rozbíjet; = civět
drvo, stř., častěji pomn. *drva*, 2. p. původ. dřev || *drv* = poleno, -na; = strom (nářeč.)
drvodělka, -lek, ž., včela
***drvodělnictví**, stř. = výroba dřevěného zboží (Holeč.); -*dělný*: -né nadání (t.)
***drvolom**, -u, m. = polom
***drvoplavec**, -vce, m. = kdo plaví dříví
drvopleň, -ně, m., motýl
***drvorubec**, -bce, m. = dřevorubec
drvoštěp [-*pka*], -a, m. = kdo štípe dříví; *drvař*; -*štěpka*, též = drvoštěpská pila; -*štěpský* [-*sky*; -*ství*], příd. k tomu
dryjácnický [-*cky*; -*ctví*] = křiklounský...;
dryáčník [-*nice*] «dryjáč-», -a, m. = mastičkář; přenes. = křikloun, tlachal, tluchuba, šarlatán
dryada «dryja-», ž., z řeč. = lesní víla; zdrob. -*dka*, -dek, ž.
dryák «dryják», -u, m., z řeč. (němec. prostřednictvím) = zázračný lék; = odvar, břecha
***drybek**, -bka, m. = drobínek (lid., Ra.)
***dryčný** = hezký, švarný (nářeč., sr. slov. driečny)
držáček, -čka, m., zdrob. k *držák*, -a, m. = drzý člověk
drze, v. drzý;
***drzec**, -zce, m. = drzák;
***drzký** [-*kost*] = drzý;
drzost, v. drzý;
***drzota**, ž. = drzost
drzoun, -a, m., zdrob. -*nek*, -nka, m. = drzák; -*nství*, stř. = drzost
drzý (n i k, -*zi*) [-*ze*; -*zost*] = pův. smělý, statečný, odvážný, pak = smělý ve významu hanlivém, opovážlivý, nestoudný, dotěrný: d. člověk, -zá řeč, -zé chování
držadlo, -del, stř. = část nářadí, za kterou se něco drží, rukojeť, topůrko
držák, -u, m. = řetěz u chomoutu na držení oje, vozu potahem; = držadlo; míti dobrý d. n. dobrého držáka = dobře, dlouho držet moč (lid. a hovor.)

***držaliště**, stř. = držadlo (Havl.)
držátko, -tek, stř., zdrob. k držadlo, obyč. v užším smyslu = držadlo psacího pera, násadka
država, ž. (z ruš. n. z jihoslov.) = území, které drží nějaký stát, panství, říše; přenes. = hlavní obor, doména, mocenské postavení
držba, -žeb, ž. = držení, v. držeti 4.; *držebnost*, -i, ž. = majetek, vlastnictví (odbor.); -*nostní* právo; *držebný* || -*ní*, příd. k držba
***držemný** = držící, pevný (zast., Pal.)
držeti, -ží, příč. trp. -žen, zastar. -žán, podst. jm. držení,
 1. = třímat, mít v ruce, v rukou, v náručí, nepouštět, mít uchopeno: d. knihu, dítě... v ruce, na ruku...; d. někoho za ruku, psa za uši, krávu za rohy; d. zloděje... = nepouštět; d. na něčem ruku = mít; přenes. d. nad někým n. nad něčím (ochrannou) ruku = chránit někoho, něco; d. někoho krátce n. zkrátka = nedávat mu mnoho volnosti, být naň přísný (lid. a hovor.); d. někoho ve vazbě; d. jazyk za zuby = neprozrazovat, mlčet; d. hubu = mlčet (vulg.);
 2. = podpírat (aby to nespadlo): sloup to drží; přenes. d. koho = podporovat, starati se oň, bdít nad ním;
 3. d. se břehu, zábradlí, někoho za ruku = držeti co, koho a tím se podpírat, abychom nespadli, opírat se oč, o koho; sotva se d. na nohou; přenes. d. se někoho = dát na někoho, udržovati si jeho přízeň; d. se místa = vážit si ho, hleděti si je zachovat;
 d. se někoho, přísloví, zásady = řídit se jím (jí), jednat podle něho (ní); d. se svého povolání = zůstávat při něm; ševče, drž se kopyta;
 d. se dobře, špatně = hospodařit, chovati se, počínati si; d. se, často bez určení ve smyslu

dobrém = dobře hospodařiti, chovati se...; jen se drž! = dobře se chovej..., nedej se; d. se nad vodou (při plavání), přenes. = živořit (po stránce zdravotní n. hospodářské); d. se zpátky, g e r m a n. m. zdržovati se, chovati se zdržlivě, chladně;

4. d. něco = mít v držení, vládnout, disponovat něčím (třeba je to cizí);

5. d. = chovat, pěstovat atp.: d. krávy, koně, husy...; d. dům, zahradu, pole v dobrém stavu; držeti správně tělo, správné držení těla;

6. = obsahovat: nádoba drží 10 l (říd.);

7. d. s kým = být na čí straně, souhlasit s kým, podporovat koho, chodit s kým, míti s kým poměr; d. dohromady = neopouštět se, společně co konat...;

8. = konat, pořádat, mít, slavit: d. soud, (po)radu, sněm (zastar.); d. úřad = zastávat (t.); d. posvácení (n e n í nespr.); d. řeč, přednášku, rovněž n e n í nespr., jen lid. = spisov. mít, konat; 9. = plnit, zachovávat: d. slovo, slib, smlouvu, púst (n e n í nespráv.); d. krok (při pochodu) i přenes., v. krok; —

10. d. na sebe = dobře si počítat, slušně se oblékat atp.; d. na koho = dát na něj, důvěřovat mu;

11. = pokládat, považovat: d. koho za blázna... (lid.); —

12. = být pevný, mít pevnost: hřebík, barva drží;

13. d. se = uchovávat se, trvat, žít: slovo, zvyk se drží;

d. se doma = pobývat; ovocné stromy se tam nedrží = nedaří se jim, nerostou; —

slož. dokon. do- = vydržet, zůstat do konce (říd.); do- lhůtu, slovo, slib, předpis = splnit, zachovat;

na- se koho, čeho (mnoho); nadržená voda = nashromáždě-

ná, déle zachycovaná; nadrženy hněv = potlačovaný; je nadrženy = odpočinutý, svěží, čilý (lid. a hovor.);

ob- co = dosíci něčeho, oč žádáme, usilujeme, na př. místo, podporu; c h y b. m. dostati, v. tam (pod 1.);

po- co = chvilku držet;

pře- kohu, co = přes čas za- držet; pře- [vyučování...] = přes čas prodloužit; —

při- kohu k práci; při- se špatných přátel;

u- = moci zdržet: udržím to v ruce; u- kázeň ve škole, u- si přátelství s někým; u- se na nohou, na strmé skále, v sedle; to slovo, vláda se neudrží; nemohl se udržeti smíchy; nemoci se u- = zdržet, přemoci, ovládnout; —

vy- = snést, strpět, na př. ránu; c h y b. to není k vydržení m. to nelze, není možné vydržet, snést; = zůstat, setrvat: nikde dlouho nevydrží; = držením nabýt: vy- právo, vydržené právo; —

z- = zdržet, zaměstnat přes stanovený, zamýšlený čas, déle: z- kohu do večera; zdrželo mě to; z. se čím = obmeškat se, býti tím zdržen; z- se s prací = neukončit, nedodat včas; z- se = pobýt, zůstat; z- se čeho, od čeho = zřici se čeho, odepřít si co; z- se = udržeti se, přemoci, ovládnout: nemohl se zdržet a napomenul ho ||, aby ho nenapomenul;

po-z- (se) = trochu (se) zdržet; —

za- = zachytit: za- (padající) vůz, (běžící) koně atp.; = potlačit, zdržet, na př. hněv, pláč, moč; = neprávem, nespravedlivě nedat: za- mzdu, plat; —

-držovatí, slož. nedokon. do- lhůtu, slovo...; na- komu = stranit, napomáhat, přátelství víc než jinému;

*ob- = dostávat (Ner.); pře- žáky ve škole; při- někoho k práci, při- se někoho, něčeho; u- kázeň, pořádek, přátelství, dobré styky:

u- se při životě; vy- koho = živit, chovat; z- koho; zdržuje mě to; z- se někde = pobývat; z- se (od) pití; na-z- se koho = mnoho zdržovat; za- hněv, pláč, mzdu; *držívati*, opakov.; zesíl. *držívá-vati*

držgrešle, m. = kdo drží, nepouští grešli, peníze, skoupý člověk, lakomec (lid. a hovor.); *-šlický* [-*ctví*] = lakotný; *-šlicka*, m., zdrob k *držgrešle*

držitel [-*lka*], -e, m. = kdo něco drží, disponuje tím, třeba to není jeho (právník.); *-telský*

držívati, *držívávati*, v. držeti

***držmíšek**, -ška, m. = *držgrešle* (lid.)

-držovat, v. držeti

***dřachati** || *-chati* = tlachat;

**dřachna*, -chen, ž., v. drachna

dřemlík, -a, m., dravec (pták)

dřeň, -ně || -ní, ž. = výplň rostlinného stonku, „duše“ stvolu u péra; = měkký vnitřek zubu

dřenice, ž. = 1. dření, dřina, lopota (lid.); 2. = odřený, t. j. osekáný, ořezaný trámec, drance (nářeč.)

dřeňový, příd. k *dřeň*: -vá tkáň

dřep, -u, m. = poloha těla, při které klesneme v kolenou a držíme se na špičkách, „bobek“; udělati d., spustiti se do dřepu

dřepík, -a, m., brouk

***dřepěti** = dřepěti, seděti v dřepu (Ner.); = křepěti (mor.)

***dřepějka**, -jek, ž. = stále, ráda dřepějící žena

dřepěti, -pí = „sedět v dřepu“, nečinně ležet, sedět, pobývat (lid. a hovor.); fellahové na stráži dřepící (Ner.); = civět (říd.); *dřepívati*, opakov.

***dřepič**, -e, m. = kdo dřepí

dřepívati, v. dřepěti

dřepmo, příslov. = v dřepu

dřepnouti, -pl, -pnuv, -pnutí = sednouti si do dřepu, na bobek; = sednouti si (zhrub.); = dopadnout, o ráně (říd.)

***dřevácký** = dřevařský; = tupý, obmezený

dřeváček, -čku, m., zdrob. k *dřevák*;

dřeváčník, -a, m. = *dřevákář*;

dřevák, -u, m. = dřevěný střevíc;

dřevákář, -e, m. = výrobce dřeváků;

dřevákový průmysl

dřevárna, -ren, ž. = kůlna na dříví, dřevník, dřvárna

dřevař [-*řka*], -e, m. = kdo dělá dříví, drvoštěp, prodavač dříví, obchodník s ním;

dřevařina, ž. = dřevařství (lid.);

-řiti = býti dřevařem;

-řský průmysl, dělník; *-řství*, stř. = dřevařské zaměstnání, -ská živnost

dřevce, stř., zdrob. k *dřevo* = dřívko; = násadka kopí i kopí samo (zastar., Jir.); boží d. || obyč. b. *dřevec*, -vce, m., rostl.

dřevěněti, -nějí = stávat se dřevěný, neohebný, trnout, o ruce...; slož. dokon. z-; *zdřevěnělý* [-*le*; -*lost*]: z. jazyk...;

dřevěnivati, opakov.

dřevěnice, ž. = dřevěné stavení;

dřevěnka, -nek, ž. = dřevěný výrobek, dýmka, střevíc, dřevák; pomn. *-nky* = dřevěné hodiny; = dřeváky (lid.);

-nkář, -e, m. = výrobce dřevěnek, dřeváků; *-nkářský* [-*ství*], příd. k tomu;

-nkovitý = podobný dřevěnce, dřeváku

dřevěný = co je ze dřeva n. v dřevě a co se z něho získává: d. most, -ná truhla, chalupa atp., -ný líc, olej, červ; přenes. (lid. a hovor.) chodit jako dřevěný = úplně zpřima; být jako d. (jako ze dřeva) = málo pružný, ohebný

dřevič, -e, m. = důlní tesař (hornic.)

dřevíčko, stř., zdrob. k *dřevo*

dřevina, ž. = rostlina s dřevnatým kmenem (stromy a keře)

dřeviti = dřevem podpírat, obkládat, zajišťovat (odbor.); slož. dok. vy- = vyložiti dřevem, za- = podepřiti dřevem (čap.)

dřevitý cement = smíchaný s dřevnými pilinami; -tá vlna = jemné dřevěné hobliny

dřevnatěti, -tějí = stávají se dřevnatý (tvrdý jako dřevo); dokon. slož. z-;

dřevnativati, opakov.

***dřevnatina**, ž. = dřevotina;

dřevnatka, -tek, ž., druh hrušky;

dřevnatý [-tě; -tost] = tvrdý jako dřevo, prostoupený dřevnými buňkami, zdřevnatělý

dřevní || *dřevný*, příd., 1. k dřívě (stč. dřéve) = dřívější, starý (kníž.): bohové dřevních dob (Ner.); 2. k dřevo = co je v dřevě a co se z něho získává: d. líh, ocet; -ní obchod = s dřevem; -ná buňka, tkáň; *dřevnější*, 2. stup. k dřevní 1. = dřívější, starší

***dřevnice**, ž. = dřevník;

dřevníček, -čku, m., zdrob. k

dřevník, -u, m. = kůlna na dříví, dřevárna, drvárna; letos se nám zima podívala do dřevníka = byla tuhá zima a spálili jsme mnoho dříví (lid.)

dřevný, v. dřevní

dřevo, str. = vnitřní hmota stromu pod korou; = strom (za-star., lid.); = deska, prkno: penize na dřevo = hotové (lid.); = dřevěný hudeb. nástroj (t.); přenes. (zhrub.): hotové, učiněné d. = tupec; býti jako ze dřeva = dřevěný, v. tam; spáti jako dřevo = tvrdě; ne z každého dřeva sv. Václav (přísl.) = každému se nepodaří dostati se do popředí, vyniknout; být z jiného dřeva ap. = mít jinou povahu, jiné založení (lid.); — sladké d. = kořen lékořice; boží dřevo || dřevce, rostl.

dřevo-, kmen k dřevo ve slož.:

-*dělník*, -a, m. = dělník obrábějící dřevo;

-*kaz*, -a, m., cizopasná houba;

-*morka*, -rek, ž. = dřevokaz, houba dřevní;

-*průmysl*, -u, m. = průmysl na zpracování dřeva, dřevěný;

-*rub*, -a || *-*rubat*, -e || -*rubec*, -bce, m. = drvoštěp; -*rubecský*: -cká kolonie, mzda || *-*rubský*; -*ryjec*, -jce, m. = xylograf, kdo ryje, dělá vypouklé rytiny do dřevěných desk; -*ryt*, -u, m. = obraz otištěný s dřevěné plochy; -*rytec*, -tce, m. = dřevoryjec; -*rytecký* [-ctví], příd. k tomu; -*rytina* || *-*rytba*, -teb, ž. = dřevoryt; -*rytinka*, ž., zdrob. k dřevorytina; -*rytový*: -vá technika;

*-*řez*, -u, m. || -*řezba*, -zeb, ž. = řezba, plastická práce ze dřeva, dřevoryt; -*řezbář*, -e, m.; -*řezný* obrázek = dřevoryt (Han.);

*-*štěp*, -a, m. = drvoštěp; -*štěpský*, příd. k tomu

dřevotina, ž. = zdřevnatělé blány buněčné; = drť z dříví; = lepenka z dřevoviny, lignin

dřevo-tisk, -u, m. = tisk na dřevě, dřevoryt;

-*toč*, -e, m., brouk; -*točina*, ž. = dřevěný prášek po dřevotoči

dřevovitý = dřevitý, dřevnatý

dřez, -u, m. = okrouhlá dřevěná nádoba, hlavně na mytí nádobí; zdrob. *dřízek*, -zku, m.

dřezovec, -vce, m., strom

dříč [-čka], -e, m. = kdo (mnoho) dře, těžko n. příliš pilně pracuje; *dříčský* [-ství], příd. k tomu

dřík, -u, m. = kmen stromu; = trup, tělo bez hlavy a bez končetin; d. sloupu = část bez patky a bez hlavice

***dřílka**, -lek, ž. = dřívíčka

***dřímalec**, -lce, m. = kdo dřímá

dřímati, -mu, -meš... || -mám..., dřímej, -maje, -jíc = začínati spáti, jen napolo spát, klímat; d. nad knižkou, při práci; někdy i (božský) Homér dříme (zdřímne) = i vynikající básník, umělec, člověk dopustí se chyby; dřímati sladký sen = dřímati sladce (básnic.); d. věčný sen = odpočívati na věky, býti pohřben; dříme v něm velká síla = je skryta, utajena; zde dřímá

smrt = čeká (Ner.); píseň v slu-
chu mi dříme (liter.);
slož. dokon. *na-* se (mnoho);
pro- se = trochu se prospat ||
vy- se; **za-*: sladké zadřímání;
(Tablic.);
slož. nedokon. *podřimovat* =
dřímat;
dřímávat, opakov.; v. dřímnouti
dřímavý [-vě; -vost] = dřímající
(říd.): bdící probuzuje dřímavé
(Koll.); -vé jiskerky (Ner.)
***dřímka**, -mek, ž. = dřímání
dřímnouti = zdřímnouti si (říd.);
slož. dokon. **po-* || běžné *z-* (si)
***dřímobdělý** = bdící za dřímání
(Č.-Chod)
***dřímot**, -i, ž. = dřímota, dří-
mání (Zahrad.)
***dřímot**, -u, m. || *dřímota*, ž., často
pomn. *dřímoty* = dřímání: při-
šla na mne, přepadla mne dří-
mota, přišly, přepadly mě dří-
moty; probrati se z dřímot;
zdrob. -*tička*, -*tinka*, -*těnka*,
-*tka*, ž. (říd.);
dřímotný [-ně; -nost] = dříma-
jící, duševně dřímající, nevšíma-
vý, lhostejný, působící dřímotu,
uspávající, jako v dřímotách:
-ná bytost (šal.), mola (Ho.),
vzestup -ně starovznešený (Č.-
Chod), -ně v ní rostlo tajemství
= ponenáhlu, neuvědoměle (Sez.)
dřín, -u, m., keř
dřina, ž. = dření, těžká, lopotná
práce (lid.); míti s čím dřinu
dřínek, m., zdrob. k dřín
dřínka, -nek, ž. = plod dřínu;
dřínkovka, -vek (říd.) ||
dřínovice || -*novka*, -vek, ž. =
dřínová hůl; *dřínový* = z dřínu
***dříp**, -u, m. || *dřípa*, ž. = cíp,
cár (zastar.)
***dřípati** = tlachat
dřípatka, -tek, ž., rostl.;
dřípatý = hluboce a ostře roze-
klaný, cípatý: d. list (odbor.)
***dříst**, -u, m. = tlach
dřišťál, -u, m., keř; -*lka*, -lek, ž.
= plod dřišťálu; -*lovitý* = po-
dobný dřišťálu; -*lový*, příd. k
dřišťál

dřít, dru || dřu, dřeš..., drou || dřou,
dra, drouc, dřev, dřel, dřen(i)
= loupát, stahovat: d. kůru se
stromu; d. někomu kůži, řemeny
(kůže) ze zad, d. s koho kůži, při
mučení; d. koho = odírat, vy-
kořisťovat, nestoudně šidit (lid.
a hovor.);
= třít: d. bídu; = tlačit, o
obuvi;
= otírat, drát: d. kabát, kal-
hoty; přenes. = velmi pilně, ale
mechanicky se učit: d. dějepis,
počty atd. (student.);
d. (se) = velmi se namáhat,
lopotně pracovat (lid. a hovor.);
dře jako kůň;
slož. dokon. *do-* se = velmi se
odřít (většinou jen nářeč.); —
na- na lidech mnoho peněz =
získat dřením; *na-* se (mnoho);
na- úlohu, dějepis atp.; — *o-* =
sloupnout, stáhnout, dřením po-
ranit: odřít kůru, *o-* si ruku;
= ošidit, „natáhnout“; = po-
dělat: všecko *o-* sám; — *pře-*
se = příliš mnoho a těžko pra-
covat; — *roz(e)-* = dřením roz-
trhnout (šaty); *roze-* si dlaň;
= otevřít (zastar.); *se-* = sloup-
nout, stáhnout kůru se stromu,
kůži; — *u-* se = těžkou prací
se unavit, zničit, zedřít se; —
vy- = vytrhnout (někomu hůl
z ruky, dítě z náručí); = ne-
pochtivě získat: *vy-* majetek na
chudácích; — *za-* si = dřením
zabodnouti: *za-* si třísku za ne-
het, do prstu; — *ze-* koho, se
= prací unavit, zničit;
-*dírat* (jako k dráti), slož. ne-
dokon. **na-* (se) = nadýmati (se),
vypínat, roztahovat; *o-*: šaty se
odírají; *o-* hosty; *roz-* ránu; *s-*
co čeho; **u-* se prací, nedok. k
udřít se (Ner.); *vy-* na kom =
hrozbami vymáhat; *za-* se
dřive || *dřív* (nářeč. *dřívej[c]*), pří-
slov., 1. = v dřívější době, před
stanoveným, zamýšleným časem:
čím dřive to bude, tím lépe; při-
jdu dřív než v poledne = před
polednem; často s následující vě-

tou: přišel dříve, než si myslíš; smrt přijde dříve, než se naděješ; vynechává se nebo se klade někdy do druhé věty k spojce než- (li): smrt přijde, (dříve) než se naděješ; neškub ptáka, (dříve) než ho lapíš; přijde pomoc s nebe, dřív než zvíme (Čelak.); odtud bývá spojení dříve než na začátku souvětí: dřív než se vrátil...; o d c h y l. bez než: neodpovídá svíce spálená za vás, dřív se rozednilo (Ho.);

2. = v minulé době, jindy: dříve se u nás nosily kroje; dříve to bylo jinak;

3. = spíše (lid.): bude to d. něco jiného;

4. dříve času = předčasně (zastar.); d. konce = před koncem apod.;

zpodstatnělé dříve: známá *od dříve* (Ner.), *proti d.* je to lepší, obyč. *od dřívějška*, *proti dřívějšku*;

3. stup. *nejdřív(e)* = nejprve, předně, především: *nejdříve* se najím..., pak (potom); přijítl ze všech *nejdříve* = první ze všech; n. chtěl... = s počátku, nejprve

dřívějšek, -ška, m. = dřívější doba; *dřívější*, příd. jm. k dříve = minulý, bývalý, někdejší, za dřívějších dob

dříví, stř. hromad. k dřevo = hromada dřev, dřeva; zdrob. **dřívíčko*, -ček, stř.;

dřívko, -vek, stř., zdrob. k dřevo

***dřívý** = pilně, lopotně pracující (Scheinpflug.)

dřízek, v. dřež;

**dřízka*, -zek, ž. = tříška (stč. a nářeč.)

dštítí, dští, rozk. dští, dštěte (odvozeno z déšť) = pršet (kniž., nářeč.); = padat jako déšť, hustě (t.): dštící paprsky (Zey.); = sesílat: d. oheň a síru na koho (podle Bible), přenes. = prudce jej napadat, útočit naň

dtto = detto

du, *dú*, *dudu*, citoslov. vystihující dudčí hlas, táhlý zvuk temný

duál, -u, m., z lat. = dvojné číslo (na př. dva, dvě, oči, ruce); *dualismus* «-liz-», -mu, m. = dvojí-tost, dvojnost; d. ve filosofii = nauka předpokládající dva protivné principy; státní d. = spojení dvou samostatných státních celků; správní d. = rozdělení veřejné správy mezi stát a samosprávu; -*lista* [-tka], m. = stoupenec dualismu; -*listický* [-cky] «-styc-» || **-listní* = v duchu dualismu: -*listický* stát, -ká nauka; *dualita*, ž. = dvojnost, dualismus; *duální* || *duďlový*, příd. k duál: d. tvar, význam

duanysta, v. douanista

dub, -u, m., strom; symbol síly, velikosti, zdraví: když dub padne, ledakdos třísky sbírá (přísl.); zdravý jako dub || buk; = velký, neohrabaný, tupý člověk, kdo si nedá říci, kdo se nedá oblomit: být, mlčet jako dub; *dubák*, -a, m., hřib

ďubati = ďobati; slož. dokon. *po-; počubaný* = dolíčkovaný (č.-Chod);

***ďubatý** = dolíčkovaný od neštovic

dubec, m., zdrob. k dub (zast.)

duben, -bna, m. = 4. měsíc v roce

dubený, v. dubiti

duběnka, -nek, ž. = dubová hálka; *duběnkový* inkoust

dubí, 1. stř. hromad. k dub = doubí; 2. příd. k dub = dubový (zast.)

***ďubička**, -ček, ž. = malá ďubka;

***ďubičkový** = dolíčkovaný

dubina, zdrob. -*nka*, -nek, ž. = dubový les, doubrava

***ďubinka**, -nek, ž. = ďubička, ďubka

dublosa «-óza», stř. mn., z lat. = pochybné věci, pohledávky; *dubiosní* || -*ósní* «-zní» = pochybný, na př. podnik

dubisko, stř. = velký dub: raději k velikému přichyl tomu tam se dubisku (Koll.);

dubiskový, příd. k tomu: -vé mláží (Preiss.)

dubiti = tříslit; *dubená* kůže

***dubka**, -bek, ž. = drobný důlek na tváři; ***dubkatý** = dolíčkovatý

***dubkem**: vlasy stojí d. = vzhůru, zježily se

dubkovaný, -vitý = dubkatý

dubl, zčešt. franc. double, neskl. příd. = dvojitý || lid. podle něm. *dupl* a *tupl*: je to d., t.;

dubl, -u, m. = double; v kulečnickové hře = více než poloviční prohra;

double n. *duple*, neskl. stř., v kulečnickové hře = strk, při kterém vržená koule po srážce s první koulí narazí jednou na mantinel; **dublé**, v. double

dubleta, ž., z franc. doublette = druhotvar, dvojtvar, jeden ze dvou stejných kusů, exemplářů, duplikát; dublety v jazyce = hláskové, často i významové || dvojice téhož slova, na př. bába || baba, kostka || kůstka; zdrob. -tka, -tek, ž.

dublon, -u, m., (stará) španělská zlatá mince

dublovati, z franc. double = zdvojovat, zdvojit (odbor.) || lid. podle něm. *duplovati*, *tu-*

dublový = z látky, z kovu double, doublé

dubňák, -a, m. = člověk narozený v dubnu; = kožich (lid.)

dubnouti, -bl, -bnut(i), dokon. k dubati

dubnový = co je v dubnu, jako v d.: d. sníh, den; dubnové počasí = počasí v dubnu || = nestálé, měnivé

***dubohlavý** = s „dubovou“, tupou hlavou

***dubovec**, -vce, m. = dubová hůl **dubově**, v. dubový

***duboví**, stř. = doubí;

dubovina, ž. = doubí, dubové dřevo

dubovka, -vek, ž., 1. = dubová hůl; 2. houba || **dubovník**, -u, m.

***dubsko**, stř. = dubisko

dubový [-vě] = z dubového dřeva, na dubě, jako dub: d. stůl, -vá vrata, -vé listí; -vý věnec = z dubového listí; -vý spánek =

tvrdý (Jir.); na hrubou otázku odpověď -vá = drsná (přísl.); být (jako) dubový = tupý, tvrdý, zatvrzelý, necitelný; -vá hlava = tupá, zabeďněná; -vě mlčet (Jir.) = jako dub

duc, citoslov. v dětské mluvě = drc: beran(y), beran(y) duc;

ducati = narážeti čelem (děts.); chrousti ducající na stěny = narážející (Čech);

***ducatý** = buclatý, boubelatý, kulatý: -té líce (Jir.);

ducnouti, -cl, -cnuv, -cnutí, dokon. k ducati

***dučeť**, -e, ž. = kanálek v píštěli... (lékař.)

dučeti = dřepět, krčiti se (Koll., ze slov.)

dudácká, ž. = dudácká píseň; **dudácký**, příd. k dudák;

dudáček, -čka, m., zdrob. k dudák;

***dudáči**, příd. k dudák;

dudák [-dačka], -a, m. = hráč na dudy; hra v karty; dudačka, též = dudácká píseň (Ner.);

dudák, -u || -a, m. = dudlák, dumlík

dudati, -dám = hrát na dudy; přenes.: dudek dudá (myšliv.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*;

dudávati, opakov.;

dudavý [-vě] = duďající, znící jako dudy; zpívati -vě (Ner.)

dudek, -dka, m., pták; spát jako dudek = dobře, tvrdě; páchnout jako d. (lid.)

***dudel**, -dlu, m. = uzel (Jir.)

dudičky, ž. pomn., zdrob. k dudy

***dudlácký** = dudlavý (Ner.)

dudlati, -lu, -leš... || -lám..., -lají, rozk. -li || -lej = duďat (říd.); = bručet: d. melodii (Č.-Chod); nedudli již tolik (Koll.); = cucat, dumlat; = vrkat, o holubech (Mrš.);

dudlavý = dudlající, bručavý

dudlík, -u, m. = dumlík

***dudrati** = bručet

dudu, v. du

dudy, dud, ž. pomn., hudební nástroj, gajdy, kejdy (z tureč. při-

způsobením k domácím slovům s du-); v. nebe

duel, -u, m., z franc. = souboj;
duelant, -a, m. = účastník souboje; *duelovati se* = bít se v souboji

dueňa || *duenna* (Krásnoh.), ž., špaň. = matrona

duet, -u, m. || *dueto*, stř., z ital. *duetto* = duo, dvojzpěv, skladba pro dva hlasy n. pro dva nástroje; *duetista* [-stka] «-tys-», m. = hráč, zpěvák dueta; *dueto-vý*, příd. k *dueto*

duh, jen ve rčení: jde něco někomu k duhu = svědčí mu, prospívá; přišlo mu to k duhu

duha, ž. = světelný oblouk na obloze po dešti; přenes. (lid. a hovor.) pít jako d. = mnoho (duha prý pije vodu); = dužina;
duhák, -a, m. = pstruh duhový

duho-, kmen k duha ve slož. vesměs kniž. (básnic.):
 -barvý = s duhovými barvami;
 -jas, -u, m. = jas duhy; -kříd-
 lý: -lá víla (Čech); -lesklý (t.);
 -skvoucí; -tkaný (Vrchl.); -třpyt-
 ný; -tvorný

***duhovák**, -a, || ***duhovec**, -vce, m. = duhově zbarvený pták

duhovatěti, -tějí = stávat se duhovatý;
duhovati = hrát duhovými barvami;
***duhovatý** = duhově zbarvený

duhovec, v. duhovák

duhovina, ž. = dříví na duhy; = dužiny;
duhovitý = jsoucí jako duha;
duhovka, -vek, ž., část oka

duhový [-vě; -vost], příd. k duha; d. oblouk, -vé barvy; duhový pták = duhově zbarvený (Nez.)

duch, -a, m., 1. = dech (zastar., lid.); = plyn ze zadnice (lid.); 2. Duch svatý = 3. osoba božská v křesťan. nauce; dar Ducha svatého = nadání; svatý Duch = svatodušní svátky; na svatý Duch || na svatého Ducha; o svatém Duchu (Duše); 3. = duše; vypustit ducha = duši

(zastar.); býti jako bez ducha; 4. = mysl, smýšlení, nálada, duševní schopnosti: souhlasit s někým, s něčím v duchu = v mysli, v myšlenkách, mlčky (neprojeviti to); býti někde, u někoho duchem n. v duchu; (ne)přítomen duchem; muž velkého, prozíravého ducha; výpustkou: byl to velký duch atp.; duch lásky, pomsty, slovanský d.; klesnout na duchu; člověk bez ducha = bez hlubšího zájmu; vnést někam nový duch || časť. nového ducha;
 = celkový ráz, -vá povaha, vnitřní složení, podstata, smysl: duch národa, jazyka, času, doby, zákonů; tvořiti slova v duchu jazyka; soudit podle ducha zákonů; míti obchodního... ducha; práce bez ducha = bez hlubšího smyslu;

5. = duchová, beztělesná bytost v nábožen. pojetí: d. zlý, nečistý, věští; chodit jako duch = tiše, o člověku nemocném n. duchem nepřítomném; vyvolávat duchy (ve spiritismu); přenes. = mluvit o něčem strašném předčasně, bez příčiny, býti příčinou neštěstí; přenes. služebný duch = sluha (hovor., neboť chodí jako duch); 6. = tekuté léčivo: kafrový, jelení d. (lid.)

***ducha**, ž.: na mou duchu ap. = duši (lid.)

ducha-, 2., 4. p. od duch ve slož.:
 -morna, -ren, ž. = co moří ducha, mučírna; -morný = mořící ducha, únavný, zhoubný: -ná četba, práce;
 -plnický [-cky; -ctví], příd. k duchaplník = duchaplný (hanl.), okázale duchaplný, nutící se do duchaplnosti: -plnické narážky (Sez.);
 *-plničiti = počínati si ducha-plnický;
 -plník, -a, m. = duchaplný člověk (hanl.), kdo chce býti ducha-plný, okázale duchaplný;
 -plný [-plně; -plnost] = plný ducha, nadání, bystrosti, oduševně-

lý: -plný člověk, hovor, -ná poznámka...;
 -prázdný [-ně; -nost] = jsoucí bez ducha, bez hlubšího smyslu, neoduševnělý, jalový: -prázdný člověk, -ná zábava, -né řeči; -přítomný [-ně; -nost] = přítomný duchem, pohotový, parátní
duchař [-řka], -e, m. = kdo věří v duchy, duchověrec, spiritista;
 *-řina, ž. = duchařství (Med.);
duchařiti = pěstovat duchařství;
 -řský [-řsky; -řství]: -řské schůzky
***duchmati** = tutlat
duchna, -chen, ž., 1. = svrchní, velká peřina, svrchnice (místy, hlavně v Č., dnes neznámo); 2. na mou duchnu = duši (lid.); zdrob. *duchnička*, -ček, ž.
duchoborci, -ců, m. pomn., náboženská společnost na Rusi
důchod, -u, m., původ. = „co dochodí, dochází“, plat, příjem, úhrn peněžních příjmů za nějakou dobu; v starší době d. = úřad důchodu, důchodenský;
důchodce, m. = kdo požívá důchodu;
důchodek, -dku, m., zdrob. k důchod (říd.); = nepřímá daň (za star.);
důchodenský = důchodový (za star.);
důchodkový, příd. k důchodek;
důchodní = co souvisí s důchodem: d. úřad; zpodstat. *d.*, -ního, m. = správce důchodu, výběrčí daní; paní d. (lid. -dňová) || *-dnice (Jir.);
důchodník, -a, m. = kdo dostává důchod, rentu; = důchodní;
důchodový, příd. k důchod: -vá daň = z důchodu, -dů
***duchomorný** = duchamorný
***duchopis**, -u, m. = duchové vědy
***duchoslužba**, -žeb, ž. = duchařství
duchovenský, příd. k podst. duchovní: d. majetek...; *-venství, stř. = duchovní život; = duchovní hodnost; = duchovenstvo; -venstvo, stř. hromad. = duchovní, kněží

duchověda, ž. = věda o duchu, duchovní věda proti přírodovědě, přírodní vědě; -vědný obor
duchověrec, -rce, m. = duchař, spiritista; -recký [-rectví] || *-rský [-rství], příd. k tomu
duchověti, -vějí = stávat se duchový; slož. dokon. z-
***duchovídec**, -dce, m. = spiritista;
 *-vidský [-sky; -ství], příd. k tomu
***duchovitý** [-tě; -tost] = duchový, jako duch
duchovní || *-ný [-ně; -nost], 1. = vztahující se k duchu, duševní, proti tělesný: d. vědy, proti přírodním; d. otec, učitel, rádce, vůdce, vzdělání; 2. = církevní, náboženský, proti světský: d. píseň, d. soud, správa, statky;
 -ně = po stránce duchovní, v duchovním oboru; -nost = duchový ráz, duchovost;
duchovní, -ního || *-ník, -a, m. = kněz
duchový [-vě; -vost], příd. k duch, opak k tělesný, duševní: -vé krásno (Dur.); -vá práce = duševní (Masar.); -vé zapraskání = jako od ducha 5. (šal.)
důj, *důje*, v. doj
duji, v. douti, dmu;
 *dujny = dující, vějící
dukát, -u, m., z ital., zlatá mince, podle doby a národů různé hodnoty; symb. cennosti: ani za d. = za nic; zdrob. **dukátec*, -tce || obyč. -tek, -tku, m.;
dukátkový [-vě; -vost]: -vé hlasy = znějící jako dukátek, čisté (Ner.);
dukátový [-vě; -vost]: -vé zlato = v dukátech, na dukáty; -vé buchtý, buchtíčky = malé jako dukát; -vá barva = žlutá, jakou mají dukáty; -vá ozdoba = z dukátového zlata; symb. cennosti
důkaz, -u, m. = dokázání, dokazování, potvrzení, potvrzování: d. pravdy, přímý, nepřímý d.;
důkazný [-nost] || -ní = dokazující, průkazný...: -ná síla; -ní

povinnost, pravidlo (právní.);
důkazový postup
dnkla, -kel, ž., z němec. Duckel
 = malá nevystrojená šachtice
 (horn.); *Dukla*, průsmyk
***důklad**, -u, m. = důkladnost n.
 dosah (zastar., Palac.);
důkladný [-ně; -nost] = řádný,
 dokonalý, zevrubný, podrobný,
 apod., solidní: d. znalec, spis,
 -ná práce; -né vědomosti; d. stůl
 ... = pořádný, bytelný
duktus, -ktu, m., z lat. = tah
 (písmo); = ráz, povaha
důl, dolu, m., 1. = to, co je dole
 (proti hoře), dolina, údolí; po-
 mn. *doly*: jítí přes hory a doly;
 slibovat hory doly, v. dol; 2. =
 hluboká jáma, šachta: d. na ři-
 pu, na brambory atp.; uhelné do-
 ly n. doly na uhlí
dulcin «cín», -u, m., z lat., umělé
 sladidlo
dulcit, -u, m., druh alkoholu
důlčik, -u, m. = nástroj k vyrá-
 žení jemných důlků;
**důlčiti se* = tvořiti důlky
***důle**, ž. = dolejšek, jen ve spoj.
 v důli, s důli, k důli (říd. kniž.)
***důlec**, -lce, *důleček*, -čku, *důlek*,
 -lku, m., zdrob. k důl: důlek na
 bradě; oční důlky; neštovicové
 důlky (Ner.)
důležitost, v. důležitý;
**důležitostný* [-ně; -nost] = děla-
 jící se okázale důležitým
důležitý [-tě; -tost] = na kom,
 na čem mnoho záleží, závažný,
 významný, důsažný, potřebný,
 podstatný: d. činitel, spis, -tá
 věc, okolnost; důležitý význam,
 n e v h o d. m. velký, značný; ta-
 kové rány nejsou důležité, m. na
 takových ranách nesejde; -tost =
 významnost...; = důležitá věc, zá-
 ležitost (zastar.);
 jmenný tvar jen střed.: je -žito
 || -žité
***důlíčkovatý** = dolíčkovatý
důlkatec, -tce, m., lišejník;
důlkatý = důlkovaný
důlkovaný || -vatý || -vitý = ma-
 jící důlky, plný důlků: důlko-

vaný obličej po neštovicích (Ma-
 jer.);

důlkovati = dělati důlky, sítí do
 důlků; slož. dok. *roz-* = rozrýt
 (Dr.)

důlní, příd. k důl: d. lampa, plyn,
 požár, dozorce, neštěstí; d., -ního,
 m. = důlní úředník

dum, střela *dum dum* || **dum dum-*
ka, ž. = střela výbušná, trhavá
 (podle indického města Dumdum
 s továrnou na střelivo)

dům, domu, m., 1. stavení, budo-
 va; d. (vy)stavět; dům smutku
 n. zármutku = d., kde někdo
 zemřel; d. Páně, Boží = chrám;
 obecní d., často = radnice; ob-
 chodní d.; d. hedvábím, n e č e s.
 m. d. s hedvábím (jako obchod
 s něčím, nikoli něčím); dům služ-
 by = obchodní; vykřičený dům
 = nevěstinec; přes dům prodá-
 vat... || čast. přes ulici, v. ulice;
 přenes. dům = obyvatelé domu:
 celý dům byl vzhůru...;

2. = domov, rodina, domácnost,
 hospodářství, rod, řád, správa:
 otcovský dům; odejít z domu;
 vyhnat koho z domu; rád bych
 ten stroj měl z domu = zbavil
 se ho, prodal jej (hovor.); vést
 veliký d.; řídit, spravovati d.;
 nechat celý d. bez dozoru; býti
 z dobrého domu; d. Izraelský
 = Izrael, židé (bibl.); z domu
 Davidova (t.) = z rodu; d. Ra-
 kouský = Habsburkové, habs-
 burský rod;

chodit z domu do domu || dům
 od domu || od domu k domu
 = z jednoho domu do druhého...
 (n e n í n e s p r á v.)

duma, ž., 1. = ukrajinská výprav-
 ná báseň (i zdrob. *dumka*, -mek,
 ž.); = bývalý ruský sněm; 2. v
 novočes. literatuře (z ruš.) =
 dumání, zamyšlení, zasnění, hlou-
 bání, přemýšlení, úvaha (kniž.,
 většinou jen básnic.); halit skrá-
 ně ve prorockou dumu (Vrchl.);
dumati, -mám, z ruš. = hlou-
 bat, přemýšlet, zamýšlet se,
 uvažovat, snít (kniž., básnic.):

d. o něčem; dumal jsem nad tou spoustou (Vrchl.);
 slož. dokon. *roz-* se = dáti se do hlubokého *dumání* (Krásn.); *za-* se; *zas* v okně *zadumán?* (Čech); *zadumaný* [-ně; -nost] = zablouhaný;
dumávati, opakov.;
 **dumavec*, -vce, m. = dumavý člověk; *dumavý* [-vě; -vost] = dumající, zamyšlený, hloubavý, zasněný; co hoch byl jsem d. (Ner.); d. zrak (Čech)
dum dum, d. *dumka*, v. *dum*
 **dúminka*, -nek, ž. = domněnka, podezření (zastar.)
dumka, v. *duma* a *dum*
dumlati, -lám... || 3. jedn. -le, rozk. -lej, přech. -laje = cucat, žvýkat; d. co; slož. dokon. *na-* se (mnoho), *o-* co; *vy-*; *za-* si; *dumlávati*, opakov.
dumlíček, -čku, m., zdrob. k *dumlík* 2.;
dumlík, -u, m., 1. = bílá řepa, tuřín (lid.); 2. = cumel;
dumlíkový, příd. k d. 1.
dumně, v. *dumný*
důmnění, stř. || *důmněnka*, -nek, ž. = domnění, domněnka, podezření (zastar.)
 **důměnlivý* [-vě; -vost] = podezřívavý
 **dumno*, 1. stř. = dumná nálada, zádumčivost; 2., v. *dumný*
dumný [-no; -ně; -nost], příd. k *duma* = dumavý, teskný, snivý (básnic.); d. strom (Ner.); -ná píseň (Vrchl.), -né oko (t.), -né čelo (Čech); d. mrak (T. Novák.); bylo tak ticho, tam *dumno* (Ner.)
dumping «dampin || často *dumping*», -gu, m., angl. = úmyslné značné snížení cen v zahraničním obchodě; -gový, na př. obchod, podnik
důmysl, -u, m., stč. = dohad (zastar.); = schopnost domyslíti se čeho, vyšší bystrost, důvtip, vynalézavost: lidský d.; osvědčiti d.; *důmyslný* [-ně; -nost] = mající důmysl, s důmyslem udělaný: d. vynálezce, výklad, stroj atp.

duna || *dy-*, ž. = písečný násyp pobřežní a v pouštích
Dunaj, -e, m. (n. k. ž.), řeka;
dunajský, příd. k tomu
duňeti, -ní = temně znít, hučet: hrom *duňel* v dáli (Vrchl.); slož. dokon. *roz-* se = dáti se do silného *dunění*;
za-, prostě dokon.,
duňívati, opakov.; slož. nedok.
do-, o hlase (Řez.);
duňidlo, -del, stř. = lodní písťala;
duňivý [-vě; -vost] = duňící, hučící: d. krok, zvuk, -vá rána
duňový, příd. k *duna*
duo, dua, stř., z ital. = dueto
dup, 1. citoslov. vystihující *dupání*; 2. **d.*, -u, m. = *dupání*, *dupnutí*;
 **dupačka*, -ček, ž. = *dupárna*;
dupák, -a, m., tanec; = tanečník (zhrub.); = četník (v hantýrce);
 **dupanda*, ž. = *dupání*, *tancování*, *dupárna*;
dupanina, ž. = *udupaná země* (jako podlaha);
dupárna, -ren, ž. = *tančírna* (zhrub.);
dupati, -pu, -peš... || -pám..., rozk. -pej, přech. -paje = *tlouci* nohou o zem a *vzbuzovati* temné zvuky; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* něco = *pošlapat*; *roz-* něco = *roztlouci* atp. *dupáním*; *u-* oheň = *dupáním* *zahasit*; *u-* trávu = *dupáním* *zničit*; *u-* člověka = *ušlapat*, *dupáním* *usmrtit*; *vy-* něco ze země = *vyhrabat*; přenes. = *snadno udělat*; hlav. zápor. *nelze...* něco *vy-* ze země; *za-* = *dupnout*; *za-* peníz = *zašlapat*, *zatlačit* do země;
dupavá, ž. = *dupák* (tanec);
dupávati, opakov. k *dupati*; slož. nedokon. *po-* (si) při zpěvu, při tanci;
dupavý [-vě] = (rád) *dupající*; -vá žena (Ner.)
 **dupčiti* = *dupati*, *křepčiti*
 **dupín*, -a, m. = *delfin* (Ner.)
 **dupkati*, = *podupávati*

dupl, v. dubl;

***duplák**, -u, m. = tuplák;

duple, v. dubl

duplicita, ž., z lat. = dvojitost

duplika, ž., lat. = odpověď na repliku;

duplikát, -u, m., lat. = druhý exemplář listiny, knihy apod., druhé vyhotovení po ztrátě originálu, na př. d. vysvědčení;

duplikovati = odpovědět, -vídat na repliku

duplovati, v. dublovati

***dúpně**, ž. n. -něte, stř. = doupě, díra, jeskyně (zastar., Jir.)

dupnouti, -pl, -pnuv, -pnut(i), dokon. k dupati: d. si = zadupat; přenes. d. si (na někoho) = ostře (na koho) dokročit, vzeptíti se

dupot, -u, m. = dupání; **dupotati**, -tám = dupat;

dupotavý = dupavý

dupy, citoslov. = dup, v. cup 1.

dur, stř. neskl., druh hudeb. stupnice

důra, ž. = hloupá ženština, běhna (zhrub.); zobecněním z Důra = Dora, Dorota

duráček, -čka, m., zdrob. k **durák**, -a, m. = hlupák (podle ruš.); hra v karty, někde = černý Petr

durance || **durancie** (do-), **duranka**, -nek, ž. || ***duranče** (do-), -čete, stř., švestka, slíva

durativní «-týv-», z lat. = trvací: d. význam; d. sloveso neboli **durativum**, -va, stř.

důraz, -u, m., 1. = doraz, poslední rána: mám-li umřít, sem ten důraz dejte = dorazte mě, zabijte (Koll.); 2. zprav. = (zvláštní) důležitost, význam, váha, vytčení čeho, pádnost: klást, položit na něco d. = pokládat za důležité, vytýkat jako důležité; říci, povědět něco s důrazem; v mluvnici d. = citová důležitost ve větě a její vyjádření, nejčastěji zesílením hlasu: slovo má d., je na něm d.; v metrice d. = metrický přízvuk, iktus;

důrazniti, zprav. slož. dok. z- něco = položit na to důraz, vytknouti to; slož. nedokon. **zdůrazňovati**;

důrazný [-ně; -nost] = mající důraz, s důrazem vyslovený: -né napomenutí, slovo; -né = s důrazem, pádně;

důrazový přízvuk, -vé slovo, -vá výslovnost = jsoucí s důrazem, při důrazu (mluvnic.)

durdlil [-lka], -a, m. = kdo se často, snadno durdí; zdrob. **durdílek**, -lka, m.

durdití se, durdění = mírně se hněvat, zlobit, čepýřit: d. se na koho; d. se jako krocan (lid. a hovor.); slož. dokon. **roz-**: rozdurdilo ho to; roz- se na koho; **rozdurděný** [-ně; -nost]; **durdivati se**, opakov.;

durdivý [-vě; -vost] = durdící se, zlobivý, hněvivý; -vě se ozvat (Vr.)

durch, -a, m., z něm. = hra, při které hráč udělá všechny zdvihy

durman, -u, m., rostlina; **-nový** || ***-ní**, příd. k tomu

***durň** = hloupý (Jungm. z pražské mluvy)

durový, příd. k **dur**

duřeti, -řeji || -ří = nadouvat se, opuchávat, nabíhat: dětem duřely životy (Olbr.); slož. dokon. **na-** || častěji **z-**: rána zduří; zduření žlázy; zpřídavně **naduřelý**, **zduřelý**

dus, -u, m., 1. = dusot (zastar.); 2. = dusnost (Ner.); 3. = nepříjemnost (Staš.)

dusadlo, -del, stř. = přístroj na dusání, na pěchování

***dūsah**, -u, m. = dosah (Masar.)

dusanice, ž. = dusaná podlaha;

dusaný, v. dusati

dusati, -sám, 1. = dupat, způsobovat hluk, klapat: dusaje nohou (Čap.); dusání koňských kopyt, podkov; 2. = udupávat, pěchovat; zpřídav. **dusaný** = udusaný: d. asfalt, -ná podlaha, -né zdivo; slož. dokon. **u-** = ušlapat, upěchovat: udusaná podla-

ha; podlaha z udusané hlíny (Olbr.); *za-* = zadupat;
dušavati, opakov.;
dušavý [-vě; -vost] = dusající, dupavý
důsažný (**do-*) [-ně; -nost] = mající (velký) dosah, důležitý, významný (knižní): d. čin, -né rozhodnutí
dušér, v. *douceur*
dušící = na dušení;
dušič, -e, m. = přístroj, náčiní na dušení; = dušičko
dušík, -u, m., prvek; *dušíkový*, příd. k tomu
dušiti, dušen(i) = brániti dechu, dýchání (a tím usmrctovat): d. přepadeného; duší mě kouř, dým, zápach; d. se = nemíti dechu, nemoci dýchat; d. maso, zeleninu, rýži = připravovat na tuku (ve vlastní šťávě); přenes. d. v sobě zármutek, hněv, vášně = potlačovat, tlumit, přemáhat; d. tón, odstín barvy = tlumit; d. oheň = hasit; *dušený* [-ně; -nost]: -né maso = udušené; d. výkřik... = tlumený;
slož. dokon. *do-* maso...; *na-* se (mnoho); *při-* = trochu ztlumit: vzdálenost barvu přidusila (Ner.); *přidušený* [-ně; -nost] = přitlumený, ztlumený: p. hlas, pláč, odstín barvy; *u-* = dušením usmrtit || *u-* maso, zeleninu; *u-* oheň; *-u* hněv, vášně = potlačit; *z-*: zdušený hlas (Rub.); *za-* = dušením usmrtit; *za-* se;
-dušovati, slož. nedok. *u-*, *při-*, *za-* (řídce); *dusívati*, opakov.
dušítka, -tek, stř. = zařízení tlumící, zeslabující hudební tón
dusívati, v. *dušiti*;
dušivý [-vě; -vost] = dusící: d. kašel, -vé plyny
***důsledek**, -u, m. || obyč. *důsledek*, -dku, m. (slovo nové, které není ještě u Jungm.), čes. náhrada za lat. konsekvence = co z něčeho vyplývá: odvodit, vyvoditi z něčeho d., obyč. pomn. důsledky; *ch y b n ě* důsledek, -dky

nemoci, útrap, úrazu atp. m. následek, -dky; nápoj měl důsledkem, že..., m. způsobil, měl ten následek, měl za následek;
v důsledku n. -*dcích* || *vdů-* předložka s 2. p., podle něm. *infolgedessen*: v d. smlouvy učiniti to a to = (častěji) podle smlouvy; *nesprá v.*: zemřít v důsledku útrap, úrazu atp. m. útrapami, po úrazu, následkem úrazu; v d. nepříznivého počasí m. pro nepříznivé p.; v d. toho, v důsledcích toho se odvolat m. proto (jde tu buď o následek n. o příčinu)
důsledný [-ně; -nost] = konsekventní, věrný svým zásadám, sobě, jednající vždy podle zásad: býti d.; d. postup; jednat, postupovat vždy, ve všem -ně; užívati -ně nějakého slova, lépe stále, jen; *ch y b. m.* proto, tedy (vlivem něm. *folglich*): byla mu vyslovena nedůvěra, -ně měl odstoupit
dušno, 1. stř. = dusné počasí, dusný vzduch; 2. v. dusný;
**dušnota*, ž. = dusno;
dušný [-no; -ně; -nost] (slovo nové) = dusící, dusivý: d. vzduch, pokoj, -ná atmosféra, -né vedro; je dusno; dusně teplý...
dušot, -u, m. = dusání, klapání;
**dušotati* = dusat, dupat, klapat
***dušpivo**, -a, m. = kdo rád pije pivo (zastar., č.-Chod)
***důstatek**, -tku, m. = dostatek
důstojenství || **stvo*, stř. = důstojnost, vyšší hodnost, úřad (zastar.)
***důstojněti**, -nějí = stávat se důstojný; slož. dokon. *z-*
důstojnický, příd. k důstojník: d. čekatel, -cká škola...; *-nictví*, stř. = důstojnická hodnost; *-nictvo*, stř. hromad. = důstojníci, -nický sbor; *důstojníček*, -čka, m., zdrob. k
důstojník, -a, m. = vyšší vojenská osoba, „oficír“

důstojnost, -i, ž., 1. = důstojné chování, vážnost: chovati se s důstojností = důstojně; důstojnost stavu, stavovská d.; d. chvíle, doby; zachovat, porušit d.; 2. = důstojenství; D., titul katolic. duchovních

důstojný [-ně; -nost, v. tam] = původ. hoden, zasloužený, velebný (biblic.); odtud d. jako titul duchovních = velebný; = vhodný, vybraně slušný, vážný, shodující se s velikým významem, s vážností někoho, něčeho: d. projev, -ná řeč, oslava, -né chování, jednání; -ně se chovat, oslavovat někoho, žít

***dusvino**, m. = kdo rád pije víno
duš, -e, ž. = sprcha, obyčej. *tuš*, v. tam

***dušavý** = dušený, tlumený

duše, ž., 1. = podle idealistického pojetí nehmotná podstata lidské bytosti, nositelka a příčina duševního života; — podle pojetí materialistic. = duševno samo, jedna vlastnost a výtvar mozku: je v něm malá duše (dušička) = má velký strach; být jedno srdce a jedna d. = dobře si rozumět; viset na kom celou duší = celou svou bytostí, celým srdcem; milovat koho jako svou duši = jako sám sebe; přátel z té duše = opravdově, upřímně; na mou duši!, silné ujištění = opravdu; (za)styděti se do duše = velmi, opravdově; v duši si něco myslet atp. = v duchu;

= mysl, nitro: řeč je výrazem toho, co se děje v naší duši;

voják... tělem i duší, v. tělo;

2. symb. života: vypustiti duši (ducha) = zemřít; duši za někoho položit, dát; tělo bez duše = mrtvé;

3. = tvor duší obdařený, člověk: nebylo tam živé duše = ani človíčka; je to dobrá, poctivá d.; bídná d. = bídný člověk, bídač; hříšná d. = hříšník, člověk chybující; = dareba, šibal; je na peníze jako čert na hříšnou duši

(lid.); má drahá duše!, o člověku drahém, draze milovaném; i bez drahá: duše má!;

= člověk poddaný, nevolník (nové z ruš.): patřilo mu 100 duší;

4. = hlavní činitel: býti duší spolku; duše záložny (Herb.);

5. = dřev v rostlinách: bezová d.; duše míče, pneumatiky = gumový vnitřní obal na vzduch;

6. = podstavec u smyčcových nástrojů, sloupek mezi jejich svrchní a spodní deskou

duše-, kmen k duše ve slož.:

***cvična**, -čen, ž. = místo, kde se cvičí duše, klášter, kostel (Klič.);

***grejka** || zčešt. *-hrej-*, *-hřej-*, -jek, ž., rus. = teplý kabátec bez rukávů;

***hubný** = hubící duši;

***jemný** = dojemný;

***kupectví**, stř. = kupování duší;

***malba**, -leb, ž. = líčení duševního života (Nov.); **-malebný**, příd. k tomu;

***morný** = duchamorný

dušenka, ž., zdob. k duše; má dušenko!; v. duše 2.

dušený, v. dusit

***duše-rvoucí** = rozrývací duši;

***sloví**, stř. = nauka o duši, psychologie (Nov.); **-slovní** = psychologický || ***věda**, **-vědný**;

***vládný** = vládnoucí duši (Ant. Marek)

duševní || ***-ný** [-ně; -nost] = týkající se duše atp., opak k tělesný: d. vlastnosti, choroby, práce, majetek; -ně čilý, chorý; pracovati -ně; -nost = duševní ráz, duševno

duševno, stř. = duševní, duchovní oblast, city, přání, představy a myšlení člověka, vlastnost lidského mozku, projevující se v obrazení se hmotného (vnějšího) světa v něm

duše-zkumec, -mce, m., **-zkumný** = psycholog, -gický (říd.);

***znalec**, -lce, m. = znalec duše, duší; ***znalecký** [-cky; -ctví], příd. k tomu;

- *-zpyt, -u, m., *-zpytec, -tce, m., *-zpytný = psychologie, -log, -logický
- *dušice, ž., zdrob. k duše (zast.), zprav. *dušička*, -ček, ž.; malá dušička, v. duše 1., zalévati dušičku = píti (lid.); ž. pomn. *dušičky*, -ček = duše zemřelých, zemřelí; D. = svátek dušiček; *dušičkový* [-vě]: d. den = Dušičky; = jako o Dušičkách, pošmourný...
- dušinka, ž., zdrob. k duše; má dušinko ap.
- *duširvoucí = dušervoucí
- *dušiti se = dušovati se
- duška, -šek, ž., 1. zdrob. k duše (říd.); 2. vodka bystré dušky (Bezr.) = ostrého doušku, ostré chuti
- dušlák, -u, m. = záducha (lid.); = pekáč na dušení
- dušník, -a, m. = církevní poddaný; d., -u, m., hoblík
- *dušno, 1. stř. = dusno, dusné počasí; 2. příslovec. v. dušný
- dušný [-no; -ně; -nost] = těžce dýchající, dýchavičný, astmatický; = tlumený (ojediň.); d. pokoj = dusný, je dušno = dusno (nářeč.)
- *dušovati = sprchovati; obyčej. tušovati
- dušovati se = zaklínat se, ujišťovati slovy na mou duši; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-* se || = dušovati se (Čech); *dušovávati se*, opak.
- *dut, citoslov. = muk
- *duť, -ti, ž. = dutina
- duťati, -tám, zprav. zápor. *ne-* = neozývatl se, nic neříkat
- duť, stř., v. douti
- dutina, ž. = duté místo, vyhloubenina, otvor: břišní, prsní, ústní, nosní d.; zdrob. *dutinka*, -nek, ž.; cigaretová dutinka = trubicový obal, do kterého se cpe tabák
- důtka, -tek, ž. = dotknutí slovy, přísné napomenutí, pokárání; *důtky*, obyč. *duťky*, -tek, pomn.

= bičík, karabáč s několika řemínky

důtklivý [-vě; -vost] = co se může dotknouti, přísný, káravý (význam činný); -vá řeč, -vé napomenutí; -vě připomenout, napomenout, vyzývat; = nesnášející dotknutí, příliš citlivý k napomenutí, choulostivý na ně (význam trpný) || obyčej. *ne-*, v. tam

důtky, *duťky*, v. důtka

duťnouti, -tl, -tnutí, dokon. k duťati: netroufatl si d. (Mach.); obyč. *ne-*

dutohlávka, -vek, ž., rod lišejníků

dutorohý = s dutými rohy; -hé

zvíře neboli *dutorožec*, -žce, m.

duťý [-tě; -tost], zpřídavnělé příc.

min. trp. slovesa douti, původ. = nafouklý, vzdutý, pak = uvnitř prázdný: d. strom, duté nádoby, míry, sklo, perly atpod.; přenes.: -tá řeč = prázdná, planá, jalová; -tý kašel = jako by vycházel z něčeho dutého, dunivý, hluboký; podob. duťý hlas, zvuk; d. pád = s dutým zvukem

důvěra, ž. = důvěřování někomu, něčemu, víra v někoho, v něco: mítl důvěru k někomu || v někoho, věč, ve vlastní síly ap.; obrátiti se na někoho s (plnou) důvěrou; učinit něco v důvěře k někomu; učiniti co n. obrátiti se na koho v důvěře, že... = důvěřuje, doufaje, naděje se, že...; = důvěrnost (říd.)

*důvěrněti, -nějí = stávatl se důvěrný; d. s kým (So.); slož. dokon. *z-*

důvěrnice, v. důvěrník;

důvěrnický [-ctví], příd. k

důvěrník [-nice], -a, m. = osoba, které důvěřujeme, svěřujeme důvěrné věci, úkoly

důvěrný [-ně; -nost], 1. = komu důvěřujeme, při čem je vzájemná důvěra: d. přítel, -né přátelství, styky; = přítulný, důvěřivý (říd.); 2. = co se nemá prozrazovat, tajný, diskretní, intimní: d. hovor, -ná zpráva, schůze,

-né jednání, styky; 3. = spolehlivý, hodný důvěry (zastar.);
-ně co říci komu = s důvěrou, že to nebude prozrazeno, jako tajnost; chovati se k němu -ně = jako k důvěrnému příteli;
-nost = hodnověrnost (zastar.); = důvěrný ráz něčeho, tajnost: -nost zprávy, jednání; někdy = důvěřivost

důvěry hodný || *důvěryhodný* [-ně; -nost] = hodný důvěry, zasluhující důvěry, spolehlivý

***důvěryplný** [-ně; -nost] = plný důvěry, důvěřivý

důvěřiti || *do-* (se) = důvěřovat (zastar., Vr.); slož. nedok. ***za-**

***důvěřivec**, -vce, m. = důvěřivý člověk; *důvěřivý* [-vě; -vost] || ***-řlivý** = mající důvěru, důvěřující

důvěřovati (**d. se*) || *do-* (se) = mít důvěru, věřit, spoléhat na dobré vlastnosti, na schopnosti: d. komu, si, v koho; (ne)důvěřovati si = (ne)mít důvěru v sebe, v své síly, schopnosti

duvka, -vek, ž. = přístroj k rozprašování vody

důvod, -u, m. = myšlenka, která nás k něčemu vede (v. příčina), to, čím lze něco dovésti, t. j. dokázat, vyvrátit. argument: přesvědčivý, pochybný, lichý d.; mít k tomu n. pro to důvody; vyvrátiti důvody; tvrdit něco bez důvodu, -dů; = důkaz (říd.); n e s p r. ve významu příčinném, někdy i jiném: z toho důvodu odešel, m. proto; z důvodů láce, zřetelnosti, m. pro láci, pro zřetelnost; odložit soudní výkon z důvodu paragrafu toho a toho, m. podle paragrafu, vzhledem, se zřením k paragrafu;
zdrob. *důvodeček*, -čku, *důvodek*, -dku, -díček, m,

***důvoditi** = uváděti důvody, dokazovat

***důvodniti** = důvodit; obyč. slož. dokon. o- || kniž. z- = podepřítí důvodem, důvody: o- žádost...;

odůvodněný || z- požadavek; *-důvodňovati*, slož. nedokon. o- || z-

důvodný [-ně; -nost] = k čemu jsou důvody, co lze dokázat, odůvodnit, odůvodněný, oprávněný; -né tvrzení, podezření, obavy, naděje; -ně podezřelý

důvodový = podávající, obsahující důvody; -vá zpráva, na př. k návrhu zákona

důvtip, -u, m. = dovtípení, přirozená bystrost mysli, důmysl: lidský d.; probírat něco s velkým důvtipem;

***důvtipečný** = důvtipný (hanl.);

důvtipný [-ně; -nost] = mající důvtip, bystrý, důmyslný: d. člověk, čin, způsob...

dužér, v. *douceur*

***duží** = ohebný, měkký (a pevný);

dužina, ž. = deska dřevěných nádob (bednář.); = dužnina; zdrob. *dužinka*, -nek, ž.

***dužiti se**, 1. = krmiti se, vykrmovat, tučnět; 2. = hrátí duhovými barvami

dužnatěti, -tějí = stávat se dužnatý; slož. dok. z-; v. zdužnatělý; *dužnatý* [-tě; -tost] = masitý, šťavnatý, o ovoci; d. stonk

dužněný = tučný, tlustý, vykrmený (č.-Chod)

dužnina, ž. = měkká a šťavnatá část rostlinného těla

***dužný** [-ně], příd. 1. k duh (jiti k duhu) = tučný, masitý, šťavnatý, dužnatý; 2. k duha = duhový (čelak.)

dva, m., *dvě*, ž. a stř., 2. a 6. p. dvou (n i k. dvouch), 3. a 7. p. dvěma (n i k. 3. dvoum, 7. dvěmi, dvouma), základ. číslovka (2): dvě hodiny || dvě; pracovati za dva = dvojnásobně;

dva tři dni... (n i k. dva, tři) = dva, nejvýše tři dni, několik málo dní;

dva a dva, dvě a dvě = po dvou; oba dva, v. oba;

u jmen abstraktních a pomnožných klademe číslovku druhou: dvojí činnost, n i k. dvě

činnosti; dvojí, dvoje dveře, hodiny, šaty, nikoli dvě
dvačtyřicátý, lid. a hovor. «dvá-
 šty-», řad. číslov. k základ. *dva-
 ačtyřicet* (42); *-cetkrát*, násob.
 příslovce; *-cítka*, *-tek*, ž. = čís-
 lice 42, co jí označeno (pokoj...),
 skupina 42 lidí...
dvaadevadesát, lid. a hovor. «dvá-
 de-» (92); *-sátý*
dvaadvacátý, *-cet*, *-cetésát*, *-cítka*,
 lid. a hovor. «dvádva-» (22)
dvaosmdesát, *-sátka*, *-sátkrát*,
-sátý, lid. a hovor. «dváosum-»
 (82)
dvaapadesát..., lid. a hovor. «dvá-
 pa-» (52)
dvašedesát..., lid. a hovor. «dvá-
 še-» (62)
dvaatřicátý, *-cet*, *-cetkrát*, *-cítka*,
 lid. a hovor. «dvátři-» (32)
dvacaterák, *-a*, m. = jelen s dva-
 císti výsadami na parozích
dvacateronásobný = dvacetkrát na
 sobě, dvacetkrát složený, větší;
 příslov. *-násobně* || kniž. *-násob*;
dvacaterý (o tvarech v. čtverý),
 druhová číslovka k dvacet
dvacátník [*-nice*], *-a*, m. = dva-
 cetiletý muž, *-tá* žena
dvacátý, řadová číslovka k dvacet
 (20); *-tá* léta (na př. 19. století)
 = léta 20–29 (1820–1829 ap.)
dvacet, *-ceti* || *-císti*, základní čí-
 slovka = 20
dvaceti- || *-císti-*, v hojných slož.
 podstatných i přídavných:
-členný = mající dvacet členů:
-nná společnost;
-denní = trvající dvacet dní;
-frank, *-u*, m. = peníz platící
 dvacet franků;
-haléř || *-halíř*, *-e*, m.;
-koruna, ž.;
-letí, stř. = doba dvaceti let;
-letý = starý, trvající dvacet
 let; sjezd *-letých* abiturientů,
 nevhod. m. abiturientů, kteří
 maturovali před dvaceti lety
dvacetina || *-cístina*, ž. = dvacátý
 díl ($\frac{1}{20}$)
dvaceti-násob = dvacetinásobně
 (kniž.); *-násobek*, *-bku*, m. =

dvacetkrát větší číslo, množství:
-násobný [*-ně*; *-nost*] = dvacet-
 krát „na sobě“, větší, hojnější;
-nástrojový orchestr = skládající
 se z dvaceti nástrojů (Ner.)
dvacetkrát (nik. *-te*), násob. při-
 slov. k dvacet
dvacetník, *-u*, m. = peníz platící
 20 drobných jednotek měny
***dvacílaš**, *-e*, m. = dvacetník; =
 dvacítko (v kartách); zdrob. *-šek*,
-šku, m.
dvacíti- ve slož. (*-členný...*), v.
 dvaceti-
dvacítna, v. dvacetina
dvacítko, *-tek*, ž. = číslice 20, co
 jí označeno (pokoj...), dvacet
 mužů...
dvakrát (nik. *-te*), násob. při-
 slov. k dva; ***dvakrátý** = dva-
 krát učiněný, nastalý...
***dvamecístina**, *-tmý* = dvaadvacet,
 dvaadvacátý (zastar.)
dvanáct, zastar. *-cte* (nářeč. *-st*),
-cti, základ. číslov. = 12; dvanáct
 (t. j. hodin);
-cterák, *-a*, m. = jelen s dva-
 nácti výsadami na parozích;
-cterka, ž., formát knihy;
-cterník, || *-ctník*, *-u*, m. = první
 oddíl tenkého střeva;
-cteronásob = dvanácteronásobně
 (kniž.); *-cteronásobný* [*-ně*;
-nost] = dvanáctkrát „na sobě“,
 složený, hojnější, větší;
-cterý, druhová číslov. k dva-
 náct; o tvarech a užívání, sr.
 čtverý
dvanácti- ve slož.:
-denní = trvající, starý dvanáct
 dní;
-hlavý = s dvanácti hlavami;
-letí, stř. = doba dvanácti let;
-letý = starý 12 let
dvanáctina, ž. = dvanáctý díl
 ($\frac{1}{12}$)
dvanácti-násob = dvanáctinásobně
 (kniž.); *-násobný* [*-ně*; *-nost*] =
 dvanáctkrát „na sobě“, složený,
 větší, hojnější
dvanáctinka, ž., zdrob. k dvanác-
 tina;

dvanáctinný, příd. k dvanáctina: -nná soustava
dvanácti-stěn, -u, m. = těleso s dvanácti stěnami;
-stupňový mráz...;
-úhelník, -u, m. = obrazec s dvanácti úhly;
-válcový motor...; *-válec*, -lce, m. = auto s dvanáctiválcovým motorem
dvanáctka, -tek, ž. = číslice 12, co jí označeno, 12 osob...
dvanáctkrát (nik. -te), násob. příslov. k 12
dvanáctník, -u, m. = dvanácterník, -cterák
dvanáctý (nářeč. -stý), řad. číslov. k dvanáct; dvanáctá (t. j. hodina); symb. nejvyššího času, poslední chvíle: přijít... v dvanáctou hodinu...
dvě, -ho, stř. (stažením z dvoje) = dvě osoby, věci atp., dvojice (zastar., kniž.): dvě poutníků (Erb.); to dvě || častěji to dvojí; *na dvě, ve dvě* || častěji *na, ve dví* || *nadvě*... = na dvě části, polovice, na půlky, dvojnásobně, dvojité: prkno je ve dví; síň dělití na dví (Ner.); harmonie života rozštípena vedví (Vr.); dát něco ve dví (= dvojnásobně, dvojité)
***dvénásob**, -bně, příslov. = dvojnásobně
dverce, *dvérce*, *dvěrečka*, stř. pomn., zdrob. k dveře (nářeč.)
dveře || *dvěře*, ž. pomn. = otvor k vycházení a vcházení i to, čím se místnost zavírá a otvírá: domovní, hlavní... d.; d. do kuchyně, do sklepa, na půdu; vidět koho rád za dveřmi = když odchází (lid. a hovor.); raditi se za zavřenými dveřmi = tajně; lidé si tam podávají d. = chodí jich tam velmi mnoho; pod. dvěře se tam netrhnou; vyraziti s někým dveře = vyhodit, hrubě odbýt; vánoce jsou za dveřmi (Vanč.) || obyč. přede dveřmi = brzo nastanou; v. dverce, dvěrečka, dvírce, dvírečka, dvírka

***dveřej**, -je || ***dveřeň**, -ně, ž. = křídlo dveří; pomn. ***dveřeje**, -jí = zárubeň, futro, veřeje
dveřní = co je ode dveří, co náleží ke dveřím: d. závora; d. otvor (Č.-Chod);
***dveřník** [-nice], -a, m. = vrátný (zastar., Č.-Chod); = středověký vysoký hodnostář
***dveřový** = dveřní
dvě, v. dva
***dvěmecítma** || *dvé-* = dvaadvacet (zastar.)
dvěstěkrát (nik. -te), násob. příslov. k 200
dvěstěletý || *dvousetletý* || *dvoustoletý* (**dvousta-*) = trvajících 200 let, po dvou stech letech (památka...)
dvěstěprocentní zisk... = zisk 200%
dví, na dví, ve dví, v. dvě
***dvíče**, -čete, stř. = dvojče (lid.)
***dvih**, -u, m. = zdvih, zdvižení, pohyb, klesnutí
***dvírce**, stř. pomn. = dverce
dvírečka || ***dvířečka**, -ček, stř. pomn., zdrob. k dvírka, dvířka
dvírka || čast. *dvířka*, -rek || -řek, stř. pomn., zdrob. k dveře, dvěře; zadní dvířka = zadní vrátka, v. vrata
dvoj-, ve slož., často || *dvou-*, v. dále (pro zjednodušení uvádí se zprav. jen podoba první)
dvojace, v. dvojaký
dvojáček, m., zdrob. k dvoják
dvojačka, -ček, ž., rostlina; = dvojice (říd.)
dvoják, -u, m. = dvojitý žebřík, úl, puška se dvěma hlavními, pluh se dvěma radlicemi, vidlicovitý strom ap.
dvojaký (nik. dvojjaký) [-ce; -ko; -kost] = dvojí, dvojnásobný (výklad...); = zaměřený na dvě strany, obojetný, neupřímný: -ká politika; -ký květ = pohlavně rozdělený; jednati -ce (Vr.); vykládati co -ko (Geb.)
***dvojan**, -a, m. = dvojče
dvoj-arch, -u, m. || *dvojarší*, stř. = dva archy pospolu; *-archový* = obsahující dva archy

dvojitý [-tě; *-to; -tost] = dvoj-
jitý (říd.); = dvojaký, vyhýba-
vý, neupřímný (t.)

dvoj-barevný || **-barvý** = mající
dvě barvy; ***-barví**, stř. = dvo-
jí barva, dvojbarevnost (Majer.);
-běh, -u, m. = běh tam a zpět
(sport.);

-bod, -u, m. = dvojí bodnutí
v šermu;

***-boj**, -e, m. = souboj;

-břitký || ***-břitnatý** || ***-břitý** =
s dvojm břitem, ostřím;

***-bytí**, stř. = žití ve dvou;

***-bylost**, -i, ž. = dvojí bylost;

***-bylostný**, příd. k tomu;

-ciferný; **-cípý**;

-ctihodný, titul evangelických du-
chovních

dvoječko, -tek, stř., zdrob. k
dvojče (lid. **dvíče**), -čete, stř. =
jedno ze dvou dětí spolu naroze-
ných; přenes. krystalové, ovoc-
né d.

dvoj-číslo, -sel, stř. = dvojitě číslo;
-členný = skládající se ze dvou
členů (výraz, rodina);

-děložný = s dvěma dělohami
(botanic.);

-deska, ž. (v optice);

-dílný [-dílnost] spis, -ná skříň,
-né vydání;

-dobý motor, takt;

-domek, -mku, m. = dva domky
se společnou zdí;

-domý = dvojaký na různých
jedincích (botanic.);

-dutý = na obou stranách dutý;

-dyšný = dýchající plicemi i
žábami

dvoje, v. dvě, dvojí

dvojenec, -nce, m., 1. = jeden z
dvojice (tělocvič.); 2. = dvojník
(říd.); **-nectví**, stř. = dvojnictví
(t.)

dvoj-fázový proud;

-háček, -čku, m. = dvojitá
udice;

***-hlas**, -u, m. = dueto;

-hláska, -sek, ž. = dvě samo-
hlásky tvořící jednu slabiku;

-hlasný [-ně] || **-hlasý** zpěv;

-hlavý orel;

-hmat, -u, m. = hmat obou ru-
kou, současné vzbuzení dvou
tónů;

-honný osevní postup, střídají-li
se dvě plodiny na témž poli;

-hra, -her, ž. = hra dvojice; =
dvě hry jako celek;

-hrazdí, stř. = dvě hrazdové
tyče nad sebou;

-hrbý velbloud;

-hvězdí, stř. || **-hvězda**, ž. = sku-
pina dvou blízkých hvězd

dvojí, -ho, druhová číslovka ke
dva, dvě (2): d. papír, barva,
sukno, víno atp.; = dvě (u
jmen pomnož. a pomysl.): dvoje
dvěře, noviny, šaty...;

d. sukno, přenes. = vojen. stej-
nokroj (lid.); d. loket = dvě
různá měřítka;

zpodstat. stř. dvojí: vybrati si
jedno z dvojího

dvojice, ž. = dva předměty n.
dvě osoby pospolu, pár: man-
želská d., d. atomů; mlátit ve
dvojici

dvojicí, příd. = na dvojení

dvojití, 1. = činití dvojm, dva-
krát, dvojnásobně; zprav. ve
slož.; 2. = dělit na dva díly, roz-
dělovat: cesty se dvojí (A. šrá-
mek); 3. = vykat (nářeč.); slož.
dokon. roz- dva lidi = způsobit
mezi nimi roztržku: spor je roz-
dvojl; roz- se = rozdělit se na
dvě: mínění se rozdvojilo; z-
úsilí... = zdvojnásobit;

-dvojovati, slož. nedokon. roz-:
rozpor rozdvojuje jeho básně
(Václav.); z- úsilí

dvojitý [-tě; -tost], 1. = co je
dvakrát na sobě, za sebou, ve-
dle sebe, dvojnásobný, podvoj-
ný: d. řetěz, -tá dopisnice; český
lev s dvojitým ocasem; -tá niť,
zeď, -tá vrata, podšívka, -té okno,
dvěře, účetnictví; 2. = obojetný,
nespolehlivý (zastar.)

dvoj-jazyčný [-ně; -nost], 1. o té-
že osobě = mluvící běžně dvě-
ma jazyky, bilinguis; 2. -ná ze-
mě... = kde různí lidé mluví
dvěma jazyky; -né úřadování =

ve dvou jazycích; úřadovati -ně; -nost úřadování;
 *-jedinný = skládající se ze dvou částí: -nné Rakousko (kniž.)
dvojka, -jek, ž. = číslice 2, co jí označeno (pokoj...); = druhý stupeň známky na vysvědčení; též = nedostatečná; = ručnice se dvěma hlavními; = mouka druhé jakosti; = dvojče (nářeč.)
dvoj-kladka, -dek, ž. = kladka s dvojmým zářezem;
 -klaný [-klanost], n. k. -klanný = rozštěpený ve dvě; -nost lyriky a teoretických výkladů (Václav.);
 -kmenný strom;
 -kolejka, -jek, ž. = dvoukolejná trať; -kolá, stř. = dvojice kol;
 -kolka, -lek, ž. = vůz se dvěma koly; **dvojkolý** vůz;
 -komorní || čast. -komorový = se dvěma komorami: -vá parlamentní soustava = s poslaneckou sněmovnou i se senátem;
 -křídlač, -e, m., rostl.; -křídly hmyz;
 -křížek, -žku, m. = dvojitý k. (hudeb.);
 -list, -u, -lístek, -stku, m. || -lístí, stř. = dvojice listů;
 -lom, -u, m.: d. světla v krystalu; -lomný: -né nerosty;
 -match «meč || obyčej. -mač», -e, m. = dvojice matchů
dvojmo (slovo nové), číselné příslov. = dvojnásobně, dvojitě; podati žádost d. = ve dvou exemplářích
dvoj-moc, -i, || -mocnina, ž. = druhá mocnina (matem.); -mocný: -né prvky (chem.), tyčinky (botan.)
 *dvojmý člověk = žijící dvojmo, jedním tělem, ale dvěma duchy
 *dvojmýslný = dvojsmyslný
dvojnásob, násob. příslov. = dvojnásobně (kniž.); -násobek, -bku, m. = dvojnásobné množství, -ně větší číslo;
 dvojnásobiti = zdvojevatí: hodina se -násobila = zdála se dva-

krát delší (Herrm.); zprav. slož. dokon. z- = zdvojití: z- své úsilí; nedok. **zdvojnásobovati**;
 dvojnásobný [-ně; -nost] = dvakrát na sobě, složený, větší, hojnější: d. zisk, objem, příjem...
dvojnický [-nictví], příd. k dvojník, -a, m. = člověk k nerozeznání podobný jinému, dvojí vtělení téže osoby
dvojnohý = s dvěma nohama
dvojný = dvojí, dvojnásobný, dvojitý, podvojný: -ná nejistota (Koll.); -né číslo (mluvnic.)
dvoj-obrat, -u, m. = dvojitý obrat; -ocasý = se dvěma ocasy; -okenní = se dvěma okny;
 *-ostří, stř. = ostří na obou stranách: -ostří oceli (Pfl.-Mor.); *-ostrý = na dvou stranách nabroušený, dvojsečný;
 -osý = se dvěma osami;
 -páka, ž. = dvojitá páka;
 -palubník, -u, m. = parník se dvěma palubami;
 -pilka, -lek, ž. = dvojitá pilka;
 -plochý || -plošný = se dvěma plochami; -plošník, -u, m. = aeroplán se dvěma nosnými plochami (křídly), biplán; -plošný, v. plochý;
 -pohlavní [-nost] = se dvěma pohlavími;
 -polární (-ný) || -pólový = mající dva póly;
 -polný: -polné hospodářství = dvojhonné (Olbr.);
 -poschoďový dům = o dvou poschodích; -pouzdrý; -proudý;
 -prstý = se dvěma prsty;
 -pytlík, -u, m. = pytlík, jehož jedna půlka se nosí na prsou, druhá na zádech (Olbr.);
 -ramenný = se dvěma rameny;
 -rozměrný [-ně; -nost] = mající dva rozměry;
 -rub, -u, m., v rohování = rub, úder oběma pažemi zároveň;
 -ručka, -ček, ž. neboli -ruční pila = pro dva;
 -řad, -u, m. = dvojitá řada (tělocvič., vojen.); -řad(ov)ý kabát; -sázka, -zek, ž. = dvojitá

sázka; *-sbor*, -u, m. = spojení dvou sborů v celek (hudeb.); *-sečný* [-ně; -nost] = nabroušený na obou stranách, o meči...; přenes. *-sečná zbraň* = nebezpečná i pro toho, kdo jí užívá; *-sedadlový*: *-vé* auto; *-sek*, -u, m. = dva seky za sebou (v šermu); *-sešit*, -u, m. = dvojitý sešit; *-slabičný* = mající dvě slabiky; *-směrný* = ve dvou směrech; *-smysl* (|| **dvou-*), -u, m. = dvojí smysl, význam, nejasnost, dvojnáznost; často = slovo, výraz, projev kluzkého smyslu; *-smyslný* [-ně; -nost] = dvojnáznový; často = kluzký; *-sňatek*, -tku, m. = dvojnásobné manželství, bigamie; *-spolek*, -lku, m. = spolek dvou; *-spřež*, -e, ž., *-spřeží*, *-spřežení*, stř. = spřežení dvou tahounů; *-spřežný* || *-ní* vůz; *-stěžník*, -u, m. = loď se dvěma stěžni; **-stoletý* = dvěstěletý; *-stopý* = zabírající dvě stopy (verš.); *-stranný* [-nně; -nnost] = mající dvě strany; = ujednaný mezi dvěma stranami; *-nná smlouva*, bilaterální; = obojaký; *-stup*, -u, m. = dvojice, řada dvojic (tělocvič., vojen.); *-svazkový* = ve dvou svazcích; **-světlo*, stř. || **-svit*, -u, m. = dvojí světlo; *-štítek*, -tku, m., rostl.; *-taktí*, stř. = dva takty jako jednotka; *-taktový*, *-taktní*, o notě, o motoru atp.; *-tečka* (nik. dvou-), -ček, ž. = dvojí tečka (:); *-tón*, -u, m.; *-tónový*; *-trylek*, -lku, m. = dvouhlasy trylek (hudeb.); *-tvar*, -u, m. (nik. dvou-), v mluvnic. = slovo vzniklé z jiného, druhotvar, dubleta; *-tvárný* || *-tvarý* = mající dva tvary; *-tvárný* = s dvěma tvářemi; *-tvárný Janus*;

-uchý hrnec neboli *-ucháč*, -e, || *-ušák*, -u, m.; *-válcový* stroj; *-vědomí*, stř. = rozštěpené, dvojí, dvojitě vědomí, dvojí já; **-verš*, -e, m. || *-verší*, stř. = dva verše jako celek; *-veslice* || *-veslovka*, -vek, ž. = loďka se dvěma vesly; *-veslový*; **-věžatý* = s dvěma věžemi; **-věží*, stř. = dvě věže vedle sebe (Čech); **-věží* || *-věžní*, příd. = dvojevěžatý; *-vid*, -u, m. || *-vidění*, stř. = dvojitě vidění (oční choroba); *-vrcholný* = mající dva vrcholy; *-vypouklý* || *-vypuklý* = na obou stranách vypouklý; *-zápas*, -u, m. = dva zápasy jako celek; *-značný* [-ně; -nost] = mající dvojí význam; *-zpěv*, -u, m. = zpěvní dueto; *-zub*, -u, m. n. *-zubec*, -bce, m. = nástroj se dvěma zuby; *-zubec*, rostl.; *-zubý* = se dvěma zuby, zobci, hroty; *-zvuk*, -u, m. = souzvuk dvou tónů; *-ženství*, stř. = manželství se dvěma ženami; *dvorana*, ž. = velká místnost, síň, hala; nádražní d., d. v budově školní, zábavní d. atp. *dvorec*, -rce, m., od pův. zdrob. k dvůr = malý dvůr, dvorek (říd.); = větší hospodářství, statek (sr. dvůr 2.); = hřiště, court: tenisový dvorec; = okrouhlé místo okolo rány n. okolo prsní bradavky; *dvorecký*: *-cká* tvrz (Jir.); *d.*, *-kého*, m. = dohlížitel na dvoře *dvoreček*, -čku, m., zdrob. k *dvorek*, -rka (-rku), m., zdrob. k dvůr; **dvorkový*, příd. k *dvorek* *dvornácký* [-cky; -ctví], příd. k *dvornák* [-ňáčka], -a, m. = dělník pracující na dvoře, při skládání a nakládání výrobků *dvorně*, v. *dvorný*

dvorní, příd. k dvůr (panovnický):
d. dáma, dodavatel, rada...

***dvornomluvný** = mluvící dvorně
(Jir.)

dvornost, -i, ž., v dvorný; *dvornůstka*, -stek, ž. = drobný projev dvornosti

dvorný [-ně; -nost], původ. = co souvisí s dvorem (panovnickým, šlechtickým), nyní = vybraně zdvořilý, uhlazený, zvláště k ženám: -ná slova, poklona, pozornost; mluvit, chovat se -ně; -nost = dvorné chování, projev dvornosti

dvorský = dvorní: d. lékař, -ké desky, právo, básnictví; = dvorecký (Jir.); d., -ského, m. = šafář (t.)

dvorstvo, stř. = dvorská družina, dvořanstvo (zastar.)

***dvořácký** [-cky; -ctví], příd. k *dvořák*, -a, m., v starších dobách = dvorský služebník, dvorský sedlák, šafář, dvořan; = svobodný sedlák; = zdvořilý člověk (Holeč.)

dvořan [*dvořanka*; **dvořka*], -a, m. = kdo žije u panovnického dvora; = člověk uhlazeného chování (Jir., Majer.); = dvorský nádeník (nářeč., Herb.);

***dvořanin**, -a, m. = dvořanin;

***dvořaninstvo**, stř. = dvořanstvo;

***dvořaniti** = býti dvořanem;

dvořanský [-sky; -ství] = patřící... dvořanům; -ství, stř. = hodnost dvořana; uhlazené chování; **dvořanstvo**, stř. hromad. = dvořané

dvoření, stř., v. dvořiti;

***dvořenín**, -nský, -stvo = dvořan, dvořanský, dvořanstvo (zast.)

***dvořil**, -a, zdrob. *dvořilek*, -lka, m. = kdo se dvoří

dvořiště, stř. = místo, na kterém stál dvůr; = nádvoří (Baar)

***dvořitel**, -e, m. = dvořil

dvořiti, původ. = sloužit u dvora; d. se (ojediň. d.) komu, zvláště ženě = dvorně se k ní chovat, ucházeti se o její přízeň; podst. jm. *dvoření*, stř.

(nik. d. se); *dvořivati se*, opakov.;

***dvořivý** = dvořící se

dvořka, v. dvořan

dvou- ve slož., nejčastl. || *dvoj-*, na př. -archový..., v. tam; někdy jen *dvou-*, v. dále:

-aktovka, -vek, ž. = hra o dvou aktech; -aktový = mající dva akty

***dvouček**, -čku, m. = peníz platící dva krejcary (Holeč.)

***dvou-českán**, -u, m. = peníz platící dva čes. groše;

-čtvrteční (*-ný) || -čtvrtní,

-čtvrťkový, -čtvrťový = trvající dvě čtvrti (hudeb.);

-denní = starý, trvající dva dni;

-groš, -e, || lid. -grošák, -u, m. = peníz platící dva groše; -grošový dluh (Ner.);

-haléř || -halíř, -e, m. = peníz platící dva haléře; -haléřový (-lí-), příd. k tomu;

-hodinný || -hodinový = trvající dvě hodiny;

-kolý, v. dvojkolý || -kolový (Jir.);

-krejcar, -u, m. = peníz platící dva krejcary; -krejcarový;

-letí, stř. = doba dvou let;

-letka, -tek, ž. = dvouletní hospodářský plán;

-letní || -letý = starý, trvající dvě léta;

-liberka, -rek, ž. = -liberní závaží; -litr, -u, m.; -litrový;

-měsíční dítě, pobyt; -měsíčník, -u, m. = časopis vycházející každé dva měsíce;

-metrový = měřící dva metry;

-milionový = mající dva miliony (obyvatelů): -vé město;

-milionový, řad. číslov. k dva miliony;

-místný = mající dvě místa (zlo-mek, letoun);

-motorový = se dvěma motory; -nedělní dovolená;

-patrový, -poschodový dům;

-proudni stříkačka = s dvěma proudy (Baar);

-ročák, -a, m. = dvouletý kůň

apod.; *-roční* = starý, trvající dva roky;
-setletý || **-staletý* || *-stoletý* = dvěstěletý;
-stý, řad. číslov. k 200;
-svazkový = mající dva svazky;
-šesták, -u, m. = dvacetník (v starší době); *-šestákový*;
-tisící, řad. číslov. k 2000; *-tisíciletý* = trvající 2 tisíce let;
-třetinový: -vá většina;
-týdeník, -u, m. = časopis vycházející každé dva týdny;
**-věžatý* = s dvěma věžemi;
**-vrší*, stř. = dva vrchy vedle sebe (Jir.);
-zlatník, -u, m. = starý rakouský stříbrník v hodnotě dvou zlatých

dvůr, dvora, m., 1. = nepřikryté ohrazené místo u domu, jiné než zahrada, nádvoří; 2. = větší hospodářská usedlost: selský, panský, poplužní d.; 3. = sídlo šlechtice, panovníka s družinou, s nejvyššími úřady: královský d.; býti kde dvorem = pobývat, zdržovat se, míti svůj dvůr; 4. = dvořané a jejich služebnictvo: král přijel se svým dvorem; vydržovat velký dvůr (sr. dům); ctnost a pokora nemá místo u dvora = mezi dvořany (přísl.); 5. název některých nejvyšších úřadů: účetní d.; soudní d. = sbor;
 dělat někomu dvůr = dvořit se mu, nečes. podle něm.

dyas, -su «-su», m., z řeč. = permský útvar (zastar.); *dya-sový* «-so-», příd. k tomu

***dycinky**, *dycky* = vždycky (lid.)

dýčka, -ček, ž., zdrob. k dýka

***dygyta** || *dykyta*, ž. = taft; *-tový*

dýha || *dy-*, ž. = tenké prkénko ze vzácnějšího dřeva k obkládání nábytku; *dýhárna* || *dy-*, -ren, ž. = továrna na dýhy;
dýhovati || *dy-* = obkládati dýhami;
dyhovka, -vek, ž. = dýhová pila;
dýhový || *dy-*, příd. k dýha

***dych**, -u, m. = dech; schází mu dychu (Ner.)

dýchací = na dýchání: d. ústrojí

dychadla || *dý-*, -del, stř. pomn. = dýchací ústrojí; *-dlo*, stř. = otvor v ledu

dýchánek || řídceji *dy-*, -nku, m. = důvěrná zábava, družné posedění; v mysliv. = místo, kde koroptve v hromadě přenocují; původ. = hadí kámen, na který podle staré pověry dýchali hadi a který staří Čechové nosili jako amulet; odtud d. hadů = peleš

dýchatelný = co lze dýchat: nebyl tam d. vzduch (Čap.); častěji zápor. ne-

dýchatí, dýši, dýšeš..., dýši || *dýchám*, -cháš..., *dýchej*, *dýše*, -šíc || *-chaje*, -jíc, *dýchání* = nabíratí vzduch do plic (vdechovat) a z nich jej vypouštět (vydechovat): d. lehce, těžce, zdlouha, zhluboka; jen taktak dýchat = živořit; poslouchat, ani nedýchat; d. vůni, zápach, kouř = vtahovati do sebe při dýchání; d. = vypouštět, šířit teplo, pach, zápach, vůni...: kamna dýchají = sálají; dýchá z něho klid...; do tváře mu horce dýchala stáj (kníž.); slož. dokon. *do-*, přenes. = zemřít; dokon. *na-* se čerstvého vzduchu apod.; v. nadýchaný; nedok. **od-* = oddychovat (So.); dokon. *u-* se (při práci, stoupání...) = unaviti se dýcháním; být udýhán; v. udýchaný; *vy-* někde všechen vzduch = dýcháním spotřebovat; vydýchaný vzduch; *vy-* se; *za-* pokoj, postel = dýcháním zahřát; *za-* se = udýchat se;
-dychovati, slož. nedokon. *od-*;
**po-*: podychujem jen krkavě (Ner.) || **-pouz-*; *v-*, obyčej. vdechovati, v. dechnouti; *vy-* = nabírat vzduch z plic;
dýchávati, opakov.

dýchavičný [-ně; -nost] = mající záduchu, astmatický, lid. dušný; -né drondy, o chatrných autech

*dýchavý = dýchající; = dýcha-
vičný

dýchnouti, dýchl, dýchnuv, dých-
nut(i), dokon. k dýchati; přenes.
(loubí) v šum dýchne z nitra
(Hál.); nová vzpomínka dýchla
naň (Vr.); slož. dokon. *do-
(Č.-Chod); od- si ulehčeně (Vr.);
v- = vdechnout (Vanč.); vy- =
vytlačit vzduch z plic

dychtiti, dychtění = horlivě o něco
usilovat, po něčem toužit; d. po
slávě, po cti, po penězích;
slož. dokon. na- se (mnoho);
*roz- se: srdce je rozdychtěno
(Vr.); *vy-: vydychtěná Paříž
(Majer.) = vytoužená; dychtí-
vati, opakov.

dychtivý [-v; -vě; -vost] = dych-
tící, usilovně žádostivý: d. čeho,
někdy d. po něčem (podle slo-
vesa), nač, ní k. o něco

dýka, ž., z něm., krátká bodná
zbraň; dýkovitý = jako dýka

dykyta, -tový, v. dygyta

děl, v. II děle

dým, -u, m. = kouř, čoud; pře-
nes. = pára...; symb. pomíjli-
vosti: d. a báj (Hál.) apod.

dýma, m. = dýmač;

dýmací = co je na dýmání;

dýmač, -e, m., v bájích = bez-
hlavý ohnivý muž svádějící pout-
níky s cesty;

dymadlo, -del, stř. = dýmací
měch

-dýmati (na-...), v. douti

dýmati, -mám = dělat, pouštět
dým, kouř, kouřit: komíny, lodí
dýmají; kuřák dýmá; dýmati
doutník (Hlad.); slož. dokon. na-
= nadělati dýmu, kouře, na-
čmoudit; na- se (mnoho); prostě
dokon. za-: komíny zadýmaly;
za- pokoj = naplniti dýmem;
dýmávatí, opakov.

dýmavý = dýmající, čadivý: d.
plamen; -vé komíny (Jir.)

*dýmčice, ž., zdrob. k dýmka ||
zprav. -čička, -ček, ž.; -čisko,
-čiště, stř. = dýmka (zhrub.)

*dýmčiti = kouřiti z dýmky

dýmečka, ž., zdrob. k dýmka

dýměj || -je, ž., obyč. pomn. -je
= zánět tříselných žláz; -jový
mor

dymián, -u, m. = tymián

dýmiti (se) = dýmat; kraj se dý-
mil (Mrš.) = kouřilo se z něho

dýmka, -mek, ž. = náčiní ke kou-
ření tabáku; kouřiti z dýmky n.
dýmku; d. míru = d., kterou
Indiáni kouří na znamení pokoje
n. pohostinství; přenes. vykourí-
ti dýmku míru = pokojně se do-
hodnout, zanechat nepřátelství,
nevraživosti;

dýmkář, -e, m. = výrobce dý-
mek; -řský [-řství], příd. k to-
mu;

dýmkový tabák = do dýmky

*dýmnatý = plný dýmu

dymník, -u, m. = otvor, násta-
vec na odvádění dýmu (u krbu,
u pece...)

dymnívka, -vek, ž., rostl.

dýmnouti, -ml, -mnuv, -mnutí, do-
kon. k dýmati

dýmný || dy-, příd. k dým = jako
dým (kniž.): -ná mlha (Martin.);
-ný sen (Ner.) = který se roz-
plyne jako dým; -ná puma... =
působící dým (odbor.)

dýmojem, -u, m. = zařízení na jí-
mání dýmu

dýmotvorný = působící dým

*dýmovitý = jako dým;

dýmový, příd. k dým: d. sloup...
= sloup dýmu; -vá clona

dyn, -u, m. || dyna, ž., z franc.,
jednotka síly (fysik.)

dyna, v. duna a dyn

dynamický [-mický; -mičnost], z
řeč. = obsahující, projevující
sílu, pohyb, vývoj, všímající si
pohybu, vývoje, opak ke sta-
tický: d. názor; -ké krásno
(Durd.); -ká činnost = pohyb
svalů apod.; -ké zkoumání ja-
zykových jevů; posuzovat, vy-
kládat, zkoumat něco -mický =
vývojově, se stanoviska dynamic-
kého; -mičnost, -i, ž. = sklon
k pohybu, dějový ráz

*dynamik, -a, m.: d. slova = kdo
dovede užívat slova dynamicky,

dovede jím vyjádřit pohyb, děj, živě něco vystihnout;
d., -u, m., součást radiového přístroje;
dynamika, ž. = nauka a pohyb; = dynamický ráz, dynamičnost: *d.* hlasu, tónu = síla, odstupňování; *d.* slov, výrazů = schopnost vyjadřovati děj, činnost; *d.* jevu, života = to, že se vyvíjí, že je v něm ruch, pohyb, že v něm působí různé síly; *d.* dramatu
dynamismus «-zmus», -mu, m. = názor vysvětlující přírodní jevy působením vnitřních sil;
dynamisovati «-zo-» = uvádět v pohyb, v činnost; slož. dokon. *z-*: hra zdynamisovaných předstev (Pujm.)
dynamit, -u, m., výbušná látka; symb. revolučnosti; *-*lák*, -a || -*tář*, -e, m. = dělník v dynamitce; přenes. -*tář* = revolucionář, terorista; *dynamitka*, -tek, ž. = továrna na dynamit; -*tnický* = revolucionářský, bouřlivácký; -*tník*, -a, m. = dynamitář;
dynamitový: -vá puma, -vé dělo
dynamko, stř., zdrob. k *dynamo*, stř., z řeč. = stroj na výrobu elektřiny;
dynamoelektrický stroj...
***dynasta**, m., z řeč. = panovník; *dynastie* «-styje», ž. = panující, panovnický rod; *dynastický* [-*stický*] «-styc-», příd. k *dynastie*: = ve prospěch dynastie, příznivý, oddaný dynastii (hnutí, smýšlení...); -*stický* rod = panovnický
dýně, ž. = tykev, lid. též turek
dýnko, v. děnko
dynovačka, -ček, ž. = pomlázka; *dynovati* = choditi pomlázkou; přenes. = žebrat (říd.)
dyňový || *dýňový*, příd. k dýně
dysenterický, příd. k dysenterie, na př. -cká epidemie;
dysenterie «-zen-», ž., z řeč. = úplavice

dyspepsie, ž., z řeč. = žaludeční nechutenství; -*ptický* «-ptyc-» = vzbuzující dyspepsii, odporný
dyšk(e)rece, v. diškerece
***dyšný** [-*ně*] = dýchavičný; aspirovaný, o souhlásce
dyštanc, v. distance
***dyť**, příslov. = vždyť (lid.)
dytík, -a, m., pták
***dýza**, ž., z něm. = hubice
dýzlovka, *Dýzlův* (motor), v. dieselovka
***dyž**, spojka = když (lid.)
dyžený = dyhovaný;
dyžina, ž. = dyha;
dyžiti = dyhovat
dyžka, -žek, ž., zdrob. k dýha
dzierzoňák, -u, m. = Dzierzonův úl zásuvkový
dzin, citoslov. = cink; *dzinkati* = cinkat
džamie, ž., arab. = mohamedánská modlitebna
džaur, -*rkyně*, -*rský*, v. džaur
džbán, -u, m. = nádoba s uchem na tekutiny: *d.* na vodu, na pivo (pivní); tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne = všecko se časem opotřebuje; přenes. výstraha před nadužíváním něčí trpělivosti, od nebezpečí;
džbáneček, -čku, m., zdrob. ke *džbánek*, -nku, m., zdrob. ke džbán; *d.* piva = půllitr (mor.); *džbánkový*: -vá politika = u džbánu, u piva;
džbánovitý = jako džbán
džber, -u, m. = velká dřevěná nádoba; zdrob. -*rek*, -rku, m.
džeksny, -sen, ž. pomn., v obyčej. výslovnosti *šeksny* = jacksonské brusle
džem, v. jam
džemborý, v. jamboree
džempr, v. jumper
džentlmen, v. gentleman
džentrický [-*cky*; -*ctví*], příd. k *džentrik*, -a, m., slov. || v čes. výslovnosti také -*trik* = jedinec z gentry, šlechtic, velkostatkář, intelligent aristokratického smýšlení;

džentry, ž. neskl., z angl. *gentry* = nižší šlechta, zemanstvo
džerzej, -si, -zej, v. jersey
džet, v. jet; *džez*, v. jazz
**džgáti* = cpát (mor.); slož. dok. *nadžgati*
džig, v. čík; *džignout*, -gl = bodnouti, píchnout (nářeč.)
džigolo, v. gigolo
džin, -a, m., indic. = duch; *džin*, -u, m., pražský (františkovský) název turecké muziky (Ner.); v. gin
**džingischán*, -a, m. = velký dobyvatel (Vrchl.); zobecnělé jméno

zakladatele mongol. říše Džingischána
džirandola, v. girandola
džiu-džitsu || *jiu-jitsu*, str. neskl. = japonské umění sebeobran
džokej, *džoky*, v. jockey
džonka || *džunka*, -nek, ž. = čínská, japonská plachetnice
džúlep, v. julep
džumpr, v. jumper
džungle, ž. = prales v Indii; přenes. = hustý porost, něco neprozkoumaného, divočina (hovor.)
džunka, v. džonka

E

e, *é*, 1. samohláska, písmeno, tón; 2. citoslov. podivu, podezření, nevole, nezájmu: *e*, to je divné, to se mi nelíbí; Chceš něco? *E*, nic (Hlad.); *é*, špatná věc (Olbr.); nejčastěji s významem odporu: *e*, to nechci; v dětské mluvě: *e* || to je *e* = nepěkné, ošklivé; z toho příd. jm. *eaný* = bakaný, bekaný
eben, -u, m., cizozemský strom s tvrdým dřevem, jeho dřevo; *ebenovati* = vykládat ebenem n. barvit na ebenovo; *ebenový* [-vě]: -vé dřevo; přenes. *e*. vlas = černý
ebonit «-nyt», -u, m. = tvrdý vulkanizovaný kaučuk; *ebonitový*, příd. k tomu
eburin «-rin», -u, m. = tvrdá hmota na výrobu ozdobného zboží
ecce homo «ekce hó-», lat. = ejhle člověk, výrok Pilátův k židům o zmučeném Kristu; v církv. umění = obraz zbičovaného Krista s trnovou korunou
Eda, -dy, zdrob. *Edáček*, m., domácí. tvary k Eduard
edamský || *eid-* a *eyd-* «ejd- || často ajd-» sýr, holandský
Edánek, -nka, m., domácí. tvar k *Eda*
edlický, příd. k *Edda* (= sbírka sever. bájí) = jako v *Eddě*
Eden, -u, m., z hebrej., biblický kraj s rájem;

eden, -u, m. = ráj, rajský život; *edenský* = rajský: -ská zář (Vrchl.)
edice «-dy-», ž., z lat. = vydání (knihy), vydavatelstvo, knižní sbírka; *ediční* = vydavatelský
edikt «-dykt», -u, m., z lat. = veřejná vyhláška úřední; *ediktální* řízení
editor «-dy-» [-rka], -a, m., z lat. = vydavatel[-lka]
Edmund, -a, m., osob. jm. || podle románštiny *Edmond*
**edukace*, ž., z lat. = výchova; *edukační* = výchovný
ef, v. f 1.
efata, v. efeta
eféb, -a, m., v st. Řecku = dospělý jinoch; *efébi* || **-bni*, -bský [-bství] = jinošský
ef-ef, *efef*, z něm. = dokonale (něco znát); to je ef-ef = dokonale (hovor.)
efekt, -u, m., z lat. effectus = výsledek: práce, řečí mnoho, *e*. malý, žádný; = účinnost, působivost, úspěch, zejména vnější, okázalost: dělat něco s efektem, pro efekt; mělo to velký *e*; světelný *e*. = umělé působivé osvětlení; v umění *e*, obyčej. pomn. -ty, -tů = vnější prostředky bez vnitřní hodnoty, vnějšně působivé; efekty = cenné papíry; **efektík* «-tík», -u, m., zdrob. k efekt;

efektivní || *-ný [-ně] «-týv-» = skutečný, skutečně vykonaný: e. služba;
efektní [-ně; -nost] = (vnějšně) účinný, působivý: e. přednes, zařízení, šaty;
***efektnický** = vypočítaný na efekt;
efektivní obchod = s efekty;
***efektuál**, -a, m. = kdo uskutečňuje;
***efektuovati** = uskutečnit, provést;
***efektuplný** = efektní
efemera, ž., z řeč. = co trvá, žije jeden den, pomíjející tvor, jev, jepice, jednodenní horečka; = rostlina někam přechodně zavlečená (přírodov.);
efemerida, ž. = jepice; = efemerita;
efemerita, ž. = efemernost, efemerní, pomíjející věc, co má chvilkovou cenu;
efemérka, -rek, ž., zdrob. k efemera: trhanův cit je e. (Ner.);
efemerní [-ně; -nost] = pomíjející, trvající jen velmi krátce, chvilkový, dočasný
efendi «-dy», -ho, m., tur. = pán (kněz, úředník...)
efervescence, ž., z lat. = šumivost
efeta || **efata**, biblic. = otevři se;
efeta, stř. neskl. = výmluvnost, projev (hovor.); e., ž. = vyřídilka (lid.)
Efialtes, -ta, m., Řek, který zradil Peršanům Spartany v Thermopylách; symb. zrádce (pak též e.)
eflorescence, ž., z lat. = výkvět nerostů, jemný povlak na nich z vodních roztoků; kožní e. = vyrážka
***efluvium** «-flúvijum», -via, stř., lat. = výpar, prchavá látka
efod, -u, m. = kněžský nárameník (bibl.)
efor, -a, m., z řeč. = státní dozorce ve Spartě; = starší student v sloven. alumnátě
egal «-gál», z franc.: jemu je to všecko e. = všecko jedno (hovor.) || zčešt. **egální** (Ner.);

egalizace «-za-», ž. = vyrovnání, -návání; = vojenské výložky a jiné odznaky; -sační, příd. k tomu; *-satér [-rka], -a, m. = vyrovnávatel (šal.);
-sovati = srovnat, vyrovnat, učinit stejným;
egalita, ž. = rovnost; -tář, -e, m. = hlasatel rovnosti (hanl.);
-tářský [-tářství], příd. k tomu Egejské moře; **egejský**: -ská kultura
egida (z lat. ae- a to z řec. ai-), ž. = štít, záštita, ochrana: být, dělat něco pod něčí egidou
egocentrický [-cky], z lat. = mající sebe za střed jednání, myšlení; = sobecký; -centrik, -a, m. = egocentrický člověk;
-centrismus «-zmus», -mu, m. = egocentrické myšlení, jednání
egoismus «egojismus», -mu, m., z lat. = sobectví, přílišná sebeláska; **egoista** [-stka], m. = sobec;
-stický [-sticky] «-styc-» || *-stná [-stně] = sobecký
egotismus «-tyz-», -mu, m. = stavění sebe do popředí, úsilí vysvětlit autora z jeho díla...; **egotista**, m. = stoupenec egotismu;
-tistický «-tystyc-» || *-tistní «-tyst-» = v duchu egotismu
Egypt, -a, m., země, stát; **Egyptan** [-nka], -a, m. = obyvatel Egypta;
egyptka, -tek, ž. = egyptská cigareta, s egyptským tabákem;
egyptolog, -a, m. = badatel o starém Egyptě; -gie, ž. = věda o starém E.;
egyptský, příd. k Egypt: -ská tma = úplná, neproniknutelná; -ské hrnce, symb. hojnosti, bláhobytu (podle bible); -ské cihly = sušené, nepálené, promíchané s pazdeřím
egz-, vyslovované v cizích slovech (exaktní...), hledej pod **ex-**
eh, **ech**, citoslov. nelibosti, nezájmu: eh, vezu révu z Burgund sem a takovouhle peluň mně z ní svede ta velebená česká zem (Ner.); Zabijme ji! Eh, k čemu?

(Olbr.); = och: ech, nelze vybírat (Majer.)
 ehe, *ehé*, citoslov. upozorňovací, údivu, posměchu
 ehm, citoslov. vyjadřující kašel, rozpaky
 ech, v. eh
 Echo, ž., nymfa v řec. bájesloví; z toho zobecněním *echo*, -cha, stř. = ozvěna, ohlas
 echolal, -a, m., z řec. = kdo je stižen echolalií; přenes. = kdo jen „papouškuje“ něco po druhých (šal.); -*lalie*, ž. = choroba řeči, při které nemocný mluví jen to, co se mu předřikává; přenes. = „papouškování“ (t.); -*lalský* (t.)
 echový, příd. k echo
 *echt, neskl. příd. jm., z něm. = pravý (lid.) || zčešt. *echtovní* (t.)
 eidamský, v. edamský
 eidografický [-*cky*] «ej-», příd. k *eidografie*, ž., z řec. = probírání slovesných děl podle druhů
 eiffelka «aj-», -lek || *eiffelovka*, -vek, ž. = Eiffelova pařížská věž
 ej, citoslov. podivu, povzbuzení, radosti, bolesti...
 *eja, *ejajá*, citoslov. podivu, radosti
 ejakulace, ž., z lat. = vystříknutí (chámu)
 ejektor, -u, m., z lat. = přístroj na vyčerpávání vody...
 ejha, citoslov. = ouha
 ejhle, citoslov. upozorňovací: e. člověk = podívej(te) se, člověk; citoslov. podivu; **ejhleme se* = podívejme se (Č.-Chod)
 ejchuch(u), citoslov. veselosti
 *ejnu, citoslov. = inu (nářeč.)
 eklampsie, ž., z řec. = božec, křečce, psotník
 eklatantní [-*ně*], z franc. = nápadný, skvělý, křiklavý, zřejmý: e. příklad, křivda...
 elekce, ž., z lat. = výběr
 eklekti(cí)smus «-*ky*(ci)zmus», -mu, m., z řec. = vybírání z různých nauk, slohů a názorů, slučování různých myšlenek, názorů, směrů;
 eklektický [-*cky*; -*čnost*] «-*tyc*-, -*tyč*-» = v duchu eklektismu:

-tický filosof, ráz filosofie, hudby...;
eklektik, «-*tyk*», -a, m. = stoupenec eklektismu;
 -*tisovati* «-*tyzo*-» = počínati si eklekticky
 eklipsa || -*se* «-*sa*, -*se*», ž., z řec. = zatmění; *ekliptický*, příd. k *ekliptika* «-*ty*», ž. = sluneční dráha
 ekloga, ž., z řec. = pastýřská báseň, píseň, idyla; -*gický*: -ké básnictví
 ekonom, -a, m., z řec. = hospodář; -*mát*, -u, m. = hospodářský úřad; *ekonomický* [-*mický*; -*mičnost*] = hospodářský n. -dárný, úsporný;
 -*mie*, ž. = hospodářství, nauka o něm, hospodárnost, úspornost; politická -*mie* = nauka o záko-
 nech výroby hmotných potřeb;
 -*mik*, -a, m. = hospodářský odborník; -*mika*, ž. = nauka o hospodářství; podle ruš. = hospodářské zřízení;
 -*misace* «-*za*», ž. = zhospořádění n. zhospořádění
 ekrasit «-*zit*», -u, m., třaskavina;
 -*tka*, -tek, ž. = továrna na ekra-
 sit; = tvrdá cigareta (váleč.);
 -*tový*: -vá střela
 eks-, vyslovované v cizích slovech (export...), hledej pod ex-
 ekumenický «-*nyc*», z lat. oek- a to z řec. oik- = obecný: e. sněm (církevní)
 ekvátor, -u, m., z lat. = rovník
 ekvatoreál, -u, m., z lat. equa- = otáčivý dalekohled
 *ekvestrický, z lat. = jezdecký
 *ekvilibrista [-*stka*], m., z lat. equi- = „kdo dovede udržet rovnováhu“, kdo provádí krkolomné cviky, provazolezec, -chodec;
 -*stický* «-*styc*», příd. k -*stika* «-*sty*», ž. = provazolezectví...
 ekvinokce, ž., z lat. equi- = rovnodennost; -*kční*, příd. k tomu
 ekvipáž, -e, ž., z franc. *équipe* || podle franc. výslovnosti *ekypáž*, -e = kočárové koňské spřežení; lodní e. = lodní posádka;

ekvipovati || (hovor.) podle něm.
-*pírovati* = vybavit, vypravit
ekvita, ž., z lat. = slušnost, spravedlivost

ekvitace, ž., z lat. = učení jízdy na koni, jízdárna; = cvik (hovor.); -*tační* škola

ekvivalence, ž., z lat. *aequi-* = stejnost, rovnocennost;

-*lent*, -u, m. = co se vyrovná něčemu jinému, co má stejnou cenu, hodnotu, rovnocenná náhrada, náhradní poplatek, dávka; -*lentní* = mající stejný význam, účinek, rovný, rovnocenný, na př. slovo

ekypáž, v. ekvipáž

ekzém, -u, m., z řeč. = lišej

el, stř. neskl., název písmena a hlásky l

Ela, ž., domác. tvar k Elena, Eleonora, Eliška, Gabriela..

***ela** || *éla*, ž. = elektrika (praž.), zdrob. *elinka* || *é-*, ž.

elaborát, -u, m., z lat. = vypracovaný spis, úkol..

elace, ž., z lat. = naprosté, nesrovnávací stupňování příd. jmen a příslovčí

elán, -u, m., z franc. = vzlet, rozmach, zanícení, nadšení

elasticita «-sty-», ž., z lat. = pružnost;

-*stický* [-*sticky*; -*stičnost*] «-styc-, -styč-» = pružný, svižný, přizpůsobivý; -*stik* «-styk», -u, m. = pružná tkanina || -*stika*, ž.; přenes. = elastičnost (hovor.)

elativ «-týv», -u, m. z lat. = podoba příd. jmen, kterou se elace vyjadřuje, na př. prapodivný, převelice, jistojistý, velikánský; -*tivní*, na př. tvar, význam

eldorado, stř., ze špaň. = zaslíbená země, vysněný ráj; původ. naleziště zlata v Již. Americe (El Dorado)

elefant, -a, m., z řeč. = slon, jen žert. n. jako nadávka; -*tiasis* «-tyazis» || -*tiase*, ž. = chorobné zbytnění některé části těla

elegán || *-*gant* (Ner.), -a, m., z franc. = elegantní muž, švihák; *elegance*, ž., z lat. = uhlazenost, ladnost, vkusnost; *elegánek*, m., zdrob. k elegán; -*gantní* [-*ně*] = uhlazený, vkusně, vybraně oblečený, vkusný, půvabný; na př. člověk, šaty, způsoby; -*gantnost*, -i, ž. = elegance (Ner.)

elegický [-*cky*; -*čnost*], příd. k elegie = smutný, zasmušilý, nářikavý, tklivý: -ká řeč, nálada; -cký básník = skládající elegie || **elegik*, -a, m.; *elegie* «-lé-», ž., z řeč. = žalozpěv; -*gismus* «-gyz-», -mu, m. = elegický ráz

elekce, ž., z lat. = výběr;

**elekt*, -a, m., z lat. = vyvolenec; *elektivní* «-ktýv-», příd. k elekce = výběrový: e. soustava ve vyučování;

elektor, -a, m., z lat. = volič, volitel (amer. presidenta)

elektrárenský, příd. k

elektrárna, -ren, ž. = závod, podnik, vyrábějící elektřinu

elektrický [-*tricky*; -*tričnost*], příd. k elektřina, elektrika: e. proud, zvonek, -ká jiskra, lampa, pec, dráha, -cké podniky; přenes. = velice rychlý: zpráva se rozšířila s elektrickou rychlostí (hovor.); **električný* = elektrický (Ner.); *elektrifikace*, -*fikovati* = elektrisace, -sovat;

elektrika, ž. = přístroj na vzbuzení elektřiny, elektrická pouliční dráha, elektrické světlo; -*trikárenský* dělník = dělník elektric. podniků (Majer.);

-*trikář*, -e, m. = zřízenec elektrické dráhy, elektric. podniků; *elektrisace* «-za-», ž. = elektrisování;

elektrisovali «-zo-» co = zavést, zaváděti do toho elektřinu na svícení n. na pohon; e. koho, co = působit na něj, na to, léčit elektřinou; přenes. o zprávě... = strhovat, strhnout, uchvacovat, uchvátit; slož. dokon. z-

elektroměr, -u, m. = přístroj na měření elektrického proudu

elektron, -u, m., 1. řecký název jantaru; 2. = nejmenší elektrická částice; 3. = slitina zlata a stříbra

elektrotechnický [-cky], příd. elektrotechnik, -nika;

elektrotechnik «-nyk», -a, m. = kdo se obírá s elektrotechnikou; = student elektrotechniky; -ka, ž. = nauka o technickém užití elektriny

elektrovati, obyčej. elektrisovati

***elektrifik**, -a, m. = elektrotechnik (brněn. hovor.)

elektřina, ž., z řeč. = elektrická síla, energie

element, -u, m., z lat. -tum, stř. = přírodní živěl; = prvek, součástka, základní poznaček; mn. -ty || -ta, -t, stř.;

**elementál*, -a, m. = vládce elementu, přírodního živlu;

elementárka, -rek, ž. = obecná škola (zastar.), nejnižší třída obecné školy;

elementární || **-ný* [-ně; -nost] = živelný (síla); = základní (poznatek, vědomosti); e. škola = obecná (zastar.); e. vyučování = vyučování základním předmětům; -ně = živelně; -ně co vykládat = od základů

Elena, zdrob. *Elenka*, -nek, ž., kř. jm. = Helena

***élent**, -u, m., z němč. = bída, trápení (lid.)

elév, -a, m., z franc. = žák, chovanec, neplacený začátečník (v továrně...)

elevace, ž., z lat. = zdvižení, zvednutí; -vační; -vátor, -u, m. = zdvihadlo, zdviž

elf [**elfa*], -a, m. = duch, skřítek v germán. bájesloví; *elft*, příd. k tomu

Eliášův, příd. k Eliáš: -šovo světlo n. -šův oheň = světélkování na stěžních a věžích za bouře

elidovati, z lat. = vypouštět, vypustit (samohlásku); v. elise

eliminace, ž., z lat. = vyloučení, vylučování; -novati = vyloučit, vylučovat

elinka || *é-*, v. ela;

Elinka, ž., zdrob. k Ela

elipsa, ž., z řeč. elleipsis, 1. druh křivky; 2. = výpustka, vynechání něčeho v řeči, co si lze snadno domyslit; na př.: já rád maso (jím); musím domů (jít); *elipsový* || *-vitý* = mající tvar elipsy, vejčitý;

eliptický [-cky] «-ptyc-», 1. = elipsovitý, vejčitý; 2. = výpustkový, na př. výraz; -ptičný «-ptyč-» = eliptický 1.

Elis, v. Alice

elise «-ze», ž., z lat. = výpustka, vypuštění samohlásky, na př. ano z a-ono

Eliška, -šek, ž., z něm. Elisabeth, kř. jm.; příd. -ščin, -ščina...

elita, ž., z franc. = vybraná společnost třídní, smetánka společnosti; = nejlepší představitelé, výkvět; *elitní* = vybraný

elixír, -u, m., z arab. = léčivý (tajemný) prostředek, nápoj; e. života = prostředek udržující dlouhý život a svěžest; e. lásky

elogium, -gia, stř., lat. = oslavný nápis na sochách, náhrobcích apod., nekrolog

elokvence, ž., z lat. = výmluvnost

elongace, ž., z lat. = prodloužení, vzdálení, vzdálenost, vytažení

elože, ž., z franc. éloge = chvalořeč, pochlebenství; dělat někomu elože (hovor.)

Elsasan, -sko, -sy, v. Alsasko

eluvialní, příd. k *eluvium*, -ia, stř., lat. = zvětralé horniny (geolog.)

elysejský «-zej-», příd. k *elysium*: e. háj...; -ská pole = elysium; *Elysejský* palác, Elysejská pole v Paříži;

elysium «-zijum», -ia, stř., lat., z řeč. -ion = ráj (starých Řeků), místo blaženosti

em, stř. neskl., název písmena a hlásky m

Ema, ž., domác. tvar k Emilie

email || zčešť. *emajl*, -u, m., z franc. = smalt;
-lárna, -ren || -lovna, -ven, ž. = dílna na smalt, smaltovna;
-lář, -e, m. = dělník pracující s emailem; -lér, -a, m. = umělec v emailu; -lovati = smaltovati; *emailový* [-vě] = smaltový

Eman, -a, m., domác. podoba k Emanuel

emanace, ž., z lat. = vyzařování, výron, sálání nejjemnějších částec; -nační, na př. teorie; -natismus «-tyz-», -mu, m. = nábožensko-filosofická nauka, že vše vyplynulo z Boha; -natorium «-tó-», -ria, stř. = místnost na léčení radiovou emací

emancipace, ž., z lat. = osamostatnění, vymanění, vyproštění; e. žen. = vymanění ze staršího poměru k mužům, k rodině, k veřejnosti a z názorů na tento poměr za kapitalismu; -pační, na př. hnutí;

**emancipantka*, -tek || -pátka || -pistka, ž. = emancipovaná žena, stoupenkyně emancipace;

**emancipátor*, -a, m. = kdo emancipuje;

emancipovaný [-ně; -nost] = kdo se emancipuje; hlav. -ná žena = s emancipačními názory; *emancipovati* = vymanit, vyprostit; e. se od materie (Ner.), od škodlivých vlivů atp.

Emánek, -nka, m., zdrob. k Emanuel
Emanuel [-la], -a || řidč. -e, m., kř. jm.

Emauzy, Emauz, m. pomn. = benediktinský klášter v Praze, ves na Mor.; *emauzský* klášter

emballage, v. ambaláž

embargo, stř., špaň. = zákaz, že loď nesmí opustit přístav; e. na něco = zákaz dopravovati to po lodi

emblém «am- || em», -u, m., z franc. = znamení, odznak, symbol

embolie, ž. = vmetnutí, ucpání cévy vmetkem;

embolus, -la, m., z řeč. = vmetek, kousek sražené krve zanesené do cév

embryo «-bryjo», stř., z řeč. = zárodek; e. malíře... = nastávající malíř (žertov.); *embryonální* = zárodkový, zárodečný, nevyvinutý; v embryonálním stavu = teprve v počátcích

emendace, ž., z lat. = oprava porušeného textu; -dační práce...; *emendovati* = opravit, opravovat; emendovaný text

ementál, -u, m. || -lský sýr, švýcarský (z údolí řeky Emmenu)

emergence, ž., z lat. = vynoření

emeritní, z lat. = vysloužilý, na odpočinku, na př. e. profesor; v lat. podobě -ritus

emfase «-ze», ž., z řeč. = vzrušení, důraz; *emfatický* [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = vzrušený, co nastává při vzrušení: -ká mluva, -ké změny v jazyce

emfysém «-zém», -u, m., z řeč. = rozedma plic

emigrace, ž., z lat. = vystěhování do ciziny, vystěhovalectví n. vystěhovalci, -valectvo; -grační, příd. k tomu;

-grant [-tka], -a, m. = vystěhovalec; -grantský [-tství] = vystěhovalecký, na př. -ská literatura, propaganda;

emigrovati = (vy)stěhovati se

Emil, -a, m., kř. jm.; zdrob. -lek, -lka, m.; *Emila* «-mí-», zdrob. -lka, -lek, ž., domác. tvar k *Emílie* «-mí-», ž.

eminenc, -e || zastar. -cí (Ner.), ž., z lat. -ns = výborná známka (v starších dobách); *Eminence* (-cí), titul kardinálů;

**eminencní* = kardinálský (Ner.); *eminentista* «-tys-», m. = žák s výbornými známkami, s vyznamenáním;

eminentní [-ně] = vynikající, znamenitý (umělec, vlohy...); e. význam = obzvláštní, důležitý;

**eminovati* = vynikat

emir, -a, m., arab. = kníže, velitel, náčelník; *-rát*, -u, m. = emirský úřad; *-rský*, příd. k emir

emisar «-sar», -a || *-sař* «-sař», -e, m., z lat. = kdo je poslán za nějakým účelem, často tajně, náhončí, zvěd; *-rský* || *-řský* [-rství || *-řství*]; *emisařovati* = být emisarem

emise «-se», ž., z lat. emissio = vydání, uvedení cenných papírů do oběhu; *emisní* kurs, obchody; *emitovati* = dáti do oběhu

emoce, ž., z lat. = duševní pohnutí, dojetí, vzrušení, složitější cit, citový vzruch; *emocionalismus* «-liz-», -mu, m. = zdůrazňování emoce, citovosti; *-nální* [-nálně; *-nálnost*] = citový, dojemový, vyjadřující emoci (slovo...) || *emoční* [-nost]

emolumenta, -nt, stř. pomn. || *-ty*, -tů, m. pomn., z lat. = požitky, příjmy

emotivita «-ty-», ž., z franc. = emocionálnost, citovost, dojmovost; *-tivní* [-tivnost] «-týv-» = emocionální, dojemový, přístupný dojmům

empire «ampír», -ru, m., franc. (z lat. imperium) = „vláda, moc, císařství“, umělecký sloh doby Napoleonovy

empiricismus «-ciz-», -mu, m. = empirismus (říd.); *empirický* [-rický; *-ričnost*] = založený na empirii, opírající se o ni; *empirie* «empíryje», ž., z řeč. = zkušenost; *empirik* «-pi-», -a, m. = kdo se opírá o empirii, zakládá poznání na zkušenosti, na faktech

empiriokriticismus «-rijo-tyciz-», -smu, m. = filosofické učení hlásící se k materialismu, ale vnášející do něho idealismus; *-kritik* «-tyk», -a, m. = stoupenec empiriokriticismu

empirismus «-ryz-», -mu, m. = učení odvozující všecko poznání ze zkušenosti

empirový [-vě] = z doby empiru, jako empirový

empora, ž., z řeč. = zvýšený ochoz v chrámě, galerie, kruchta

emporium, -ia, stř., z řeč. = obchodní středisko, tržiště

empyrejský, příd. k *empyreum*, -rea, stř., lat. z řeč. = nebe jako sídlo bohů, místo blaženosti

emu, m. neskl., pštros

emulace, ž., z lat. = řevnivost; *-lační* = řevnivý

en, stř. neskl., název písmena a hlásky n

eň, stř. neskl., název písmena a hlásky ň

encián, -u, m., z lat. = hořec

encyklický, příd. k *encyklika*, z řeč. = okružní list papežův biskupům

encyklopedický [-cky; *-čnost*] «-dyc-, -dyč-», příd. k encyklopedie, na př. slovník, -ké vědomosti; *encyklopedie* «-dyje», ž., z řeč. = přehledné zpracování jednotlivých n. všech vědních oborů, naučný slovník; *-dista* «-dys-», m. = autor encyklopedie, spolupracovník při ní; franc. *-disté* = spisovatelé 18. st., spolupracovníci při Diderotově Encyklopedii; **-distický* «dystyc-» = encyklopedický

endemický [-cky], příd. k endemie = vyskytující se v omezené oblasti; *endemie*, ž., z řeč. = okrsková nemoc, vyskytující se jen v jistém kraji

endoskop, -u, m., z řeč. = přístroj se zrcátkem na vyšetřování tělesných dutin a chodeb; *-skopický*, příd. k *-skopie*, ž. = vyšetřování endoskopem

Eneáš, -e, m., osob. jm. z Aeneas

Éneida, *Éneis*, v. Aeneis

energetický «-tyc-» = v duchu energetiky; = činorodý; *-getik* «-tyk», -a, m. = stoupenec energetického názoru; *-getika* «-ty-», ž. = nauka o energii, názor pokládající energii za základ světa;

-getismus, «-tyz-», -mu, m. = směr vysvětlující všechno bytí z energie
energický [-gický; -gičnost] = účinný, rázný, rozhodný (muž, čin, zakročení...);
energie (nik. -žie), ž., z řeč. = síla, odhodlanost, rozhodnost, ráznost: tepelná, zářivá atd. e.; mít, ukázat, projevit energii; zakročiti se vší energií; vybiti svou energii čím, v čem;
energismus «-gyz-», -mu, m. = etický směr zdůrazňující činnost
enervace, ž., z lat. = nervová vyčerpanost, vysílenost, vynětí nervu; *enervovaný* [-ně; -nost] = nervově vysílený, vyčerpaný; *enervovati* = nervově vysílit, vyčerpat, vysilovat...
engagement, v. angažmá
Engliš, -e, m., příjm., původ. = Angličan (podle něm. a angl.)
***englišflastr**, -u, m., z něm. = anglická náplast (lid.)
enigmatický «eny-tyc-», z řeč. = hádankovitý, záhadný
enjambement «anžambmá», -ntu «-nu», m., z franc., v metrice = přesahování významového celku z jednoho verše do druhého
***enka**, enek, ž., obyč. pomn. *enky* = odběrný lístek za války, podle zakončení na -enka, chlebenka... (hovor.)
enkaustický «-styc-», z řeč., příd. k *enkaustika* «-sty-», ž. = malířská technika užívající vosku
enkláva, ž., z franc. = území v cizím prostředí
enklitický [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = příklonný (mluvn.); *enklitika* «-ty-», ž. || -kon, -ka, stř. = příklonka, slovo přiklánějící se k předcházejícímu slovu s hlavním přízvukem a tvořící s ním přízvukovou jednotku
enkomiast, -a, m., z řeč. = chvalořečník; *enkomiion* || podle lat. *encomium* «-kó-», -mia, stř. = chvalořeč, chvalozpěv
enky, v. enka
***eno**, citoslov. = inu (nářeč.)

***enom**, *enem* = jenom (nářeč.)
***en óno**, stř. = nic (vulg.)
enormní [-ně], z lat. = nesmírný, ohromný (ztráta, zisk)
ensemble «ansámbl», -blu, m., z franc. = soubor, sbor (divadelní, umělecký); příd. -*blový*
enšpígl, -pígl, -a, m., z něm. *Eulenspiegel* = šprýmař, šibal, šašek (lid.); zdrob. -*glík*, -a, m.; -*gloucký* [-sky; -ství], příd. k tomu
entelechie, ž., řeč. = činná podstata věcí, životní tvůrčí princip
entente «ántánt», franc. = dohoda; zčeštěno v *ententa*, *antánta*, ž.
enthusiasmus «-zijaz-», -mu, m., z řeč. = nadšení, zanícení; -*siast*, -a || čast. -*siasta* [-stka], m. = nadšenec, zanícenec; -*siastický* [-cky] «-styc-» = nadšený, zanícený
entita «-ty-», ž., z lat. = podstata věcí, jsoucnost
entomologický, příd. k entomologie; *entomolog*, -a, m., z řeč. = znalec entomologie; -*gie*, ž. = nauka o hmyzu
entrefilet «antrfilé», stř. neskl., franc. = vložka v novinách, drobný obrázek, článček před denními zprávami
***enu**, citoslov. = inu (nářeč.)
enumerace, ž., z lat. = výčet; -*rační*, příd. k tomu
enunclace, ž., z lat. = prohlášení, výrok; -*ační* || -*ativní* «-týv-», příd. k tomu
eo ipso «eó ipsó», lat. = „tím samým“, právě proto
eolína, v. aeolína
eolský = Aeolův, o harfě; přenes. = líbezný
eón, *eóna*, v. aeon
eosin «-zín», -u, m. = červené fluoreskující barvivo
epanafora, ž., z řeč. = opakování téhož slova na začátku a na konci verše
epanalepse «-se», ž., z řeč. = opakování téhož slova n. týchž slov po sobě (černé oči, černé)
epanastrofa, ž., z řeč. = palilogie

eparch, -a || -cha, m. = biskup východní církve; -chie, ž. = eparchův obvod

epauleta || zčešt. *epoleta*, ž., z franc. = odznak na ramenou, zvláště důstojnický, náramenice; strhnout epolety = zbaviti důstojnické hodnosti

epenthese «-ze», ž., z řeč. = vsouvání hlásek (sedum m. -dm...); -thetický «-tyc-» = vsutý, vsuvný: -ké hlásky

epickolyrický = epický a lyrický

epický [-cky; -čnost], z řeč. = výpravny, o slovesném díle; v. epik

epidemický [-cky; -čnost], příd. k *epidemie*, ž., z řeč. = hromadná nakažlivá nemoc

epidiaskop «-dyjas-», -u, m., z řeč. = přístroj na promítání diapositivů i obrázků

epifora, ž., z řeč. = opakování téhož slova n. týchž slov na konci vět a veršů

epigon [-nka], -a, m., z řeč. = něčí následovník, stoupenec, napodobitel, opakuující a rozvádějící jen jeho myšlenky a dílo; *-nismus «-nyz-», -mu, m. = epigonství; *-nní || -nský [-nsky; -nství], příd. k epigon

epigraf, -u, m., z řeč. = „nápis“, -fický, příd. k epigrafika: -ká strana mincí = s nápisem; -fika, ž. = nauka o nápisích

epigram, -u, m., z řeč. = „nápis“, drobná básnická skladba v úsečné formě a s vtipným zahrocením; -matický [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», příd. k -matik «-tyk», -a || *-tista «-tys-», m. = skladatel epigramů

epik, -a, m., z řeč. = výpravny básník; -ka, ž. = výpravné básnictví; v. epický

epikoionon «-koj-», -na, stř., z řeč. = jméno vespolečné, nerozlišující pohlaví tvarem ani při mluvníc. shodě; na př. sirotek, blázen

Epikur || -ros «-kú-», -ra, m., starořecký filosof; zobec. *e.* = rozkošník, požitkář; *epikureismus* «-rejiz-», -mu, m. = Epikurovo

učení; *epikurej*, -e || *epikurejec* «-ku-», -jce, m. = stoupenec Epikurova učení; = rozkošník, požitkář; *epikurský* || -rejský [-rejství]: -ké učení; = požitkářský, rozkošnický

epileptický «-tyc-» záchvat = z. padoucnice;

epileptik [-tička] «-ptyk, -ptyč-» -a, m. = kdo je stížen epilepsií;

epilepsie, ž., z řeč. = padoucnice

epilog, -u, m., z řeč. = doslov; -gický = v podobě epilogu

epileksie, ž., z řeč. = ochrnutí jedné strany těla

episkop, -u, m., z řeč. = přístroj na promítání obrázků

episkopalita, ž. hromad., z řeč. = biskupové; -pální = biskupský;

-pát, -u, m. = biskupská hodnost n. sbor biskupů

episkopický, příd. k episkop

episoda «-zo-», ž., z řeč. = vedlejší příběh (vedle hlavního), vložka, drobná příhoda;

episodička, ž., zdrob. k episoda;

episodista [-stka] «-dys-», m. = herec episod;

episodka, ž., zdrob. k episoda;

episodní || *episodický* [-icky; -čnost] «-dyc-, -dyč-» = mající povahu episody, vedlejší, podružný (děj, úloha...)

epistolář, -e, m., z lat. = soubor dopisů

epištola, ž., z řeč. epistolé = apoštolský list; = část mše, při které se čtou epištoly; -lář, -e, m. = kniha s epištolami; -lka, ž., zdrob. k epištola; -lní strana oltáře = na které se čtou epištoly, levá

epitaf, -u, m., řec. = náhrobní nápis, kámen, deska || -fium, -ia, stř.

epithel, -u, m., řec. = buněčná pokrývka povrchu a dutin těla, poblánice

epithetický «-tyc-», příd. k

epitheton, -ta, stř., řec. = přívlastek jako slohová ozdoba, přímětek: *e. constans* «kón-» = p. stálý; *e. ornans* = p. ozdobný

epitomé, ž. neskl., řec. = výtah, rukověť (Balbínova *Epitome rerum bohemicarum*)

epizeuxis «-dzeuksis», -xe, ž., z řec. = opakování slov v téže větě (jako slohový prostředek)

epóda, ž., z řec., druh antic. básně; = dozpěv, refrén

epocha, ž., z řec. = doba, od které se počítá, mezník, významné období ve vývoji lidstva, kultury: událost způsobila, tvoří novou epochu; -*chální* [-ně] = velmi významný, důležitý, tvořící epochu

epoleta, v. epauleta

epopeja || obyč. -*j(e)*, -je, ž., z řec. = velká výpravná báseň, epos; přenes. = velkolepé dílo, -pý čin

epos, -su «-su» || zříd. epu, pův. stř., nyní většinou m., v mn. č. jen -*sy*, -sů, m. = epopeje

epu(v)eta, zdrob. -*tka*, -tek, ž., z franc. éprouvette = zkumavka

er, stř. neskl., jméno písmena a hlásky r

éra, ž., z lat. ae- = doba, časový mezník, od kterého se počítá, letopočet, období, stadium

erár, -u, m., z lat. aer- = státní pokladna, stát; = státní správa něčeho, na př. poštovní, železniční, vojenský e.; *erární* = státní

eratický «-tyc-», z lat. = bludný: -ké balvany, kameny, v. balvan

erb, -u, m., z něm. = znak, štít, znamení urozenosti, šlechtictví; zdrob. *erbík*, -u, m.; *erbovní* znak, pověst; *erbovník*, -a, m. = šlechtic oprávněný užívat erbu (zastar.); *erbovatí*, 1. = dostat erb, být povýšen na šlechtice (zastar.); 2. = dědit (lid.); *erbový* = erbovní

Ereb || -*bos*, -bu, m., z řec. = bůh podsvětí, podsvětí samo

erekce, ž., z lat. = vzpřímení, ztopoření; *erekční* knihy = libri erectionum = obsahující zápisy o církevních nadacích

eremita [-*tka*], m., z řec. = poustevník

eremitáž, -e, ž., z franc. = poustevna, osamělá budova

eremitka, v. eremita; -*tský* [-*tství*] = poustevnický

erg, -u, m., z řec. = jednotka energie

ergo, latin. příslov. = proto (hovor.)

ergotin «-týn», -u, m., franc., lék z námele; -*tismus* «-tyz-», -mu, m. = otrava námelem

erika, ž., vřes

Erin, -u, m. = Irsko; *erinský*

Erinye «-nyje», obyč. mn. -*ye*, -*yí*, ž. = řecké bohyně pomsty

erodovati, z lat. = vymlít, vymílat, vyhloubit (vodou)

eroico «-jiko», ital. = heroicky, hrdinsky, hrdinně (hudeb.)

Eros «-rós», -rota, m., řecký bůh lásky, Mílek

erose «-ze», ž., z lat. = vymletí, vymílání, výmolné působení vody; -*sní* «-zní» || řidč. -*zivní* «-zívni» činnost

erotický [-*tický*; -*tičnost*] «-tyc-, -tyč-», z řec. = vztahující se k lásce, milostný: e. motiv, -ké básnictví, opojení atp.;

erotik «-tyk», -a, m. = člověk eroticky založený, autor erotických básní; -*tika*, ž. = erotičnost, milostné styky, láska; -*tikum*, -ka, stř. = milostná věc, příhoda...;

erotisace «-tyza-», ž. = erotisování; **erotismus** «-tyz-», -mu, m. = erotičnost; **erotisovati** «-zo-» co, koho = dávat tomu milostný ráz, eroticky vzněcovat;

erotoman [-*nka*], -a, m. = člověk trpící erotomanií; -*nie* «-nyje», ž. = chorobná pohlavní dráždivost, silně vyvinutý pohlavní pud, utkvělá představa erotická; -*nský* = souvisící s erotomanií

errata «-rá-», pomn. stř., lat. = chyby, omyly (tiskové)

erratický, v. eratický

erteplačka, ž. = erteplovka (lid.); -*plář*, -e, m. = prodáváč brambor (Ner.);

erteple, ž., z něm. mn. Erdäpfel = brambor (lid.);
erteplówka, -vek, ž. = bramborová polévka (lid.); -*plový* = bramborový (lid.)
erudice «-dy-», ž., z lat. = vzdělání, znalost, zběhlost v něčem
eruovati, z lat. = vypátrat, vyšetřit, zjistit
erupce, ž., z lat. = výbuch; -*ptivní* [-ně; -nost] «-ptýv-» = vyvřelý, o horninách; = prudký, výbušný
eř, stř. neskl., jméno písmene a hlásky ř
es, stř. neskl., název hlásky a písmene s, tón
esej, v. essay
esence «-sen-», ž., z lat. essentia, původ. = bytí, podstata; přenes. = výtažek, třešť;
esenciální = podstatný, náležející k podstatě || **esencionalní*, **esenční*
eser, -a, m. = člen rus. strany sociál. revolucionářů (podle zkratky s. r.); *eserovský* || *eserský*
eschatologický, příd. k eschatologie; -*log*, -a, m. = znatel eschatologie a badatel v ní; -*logie* «es-cha-», ž., z řeč. = křesťanská nauka o posledních věcech člověka
esesácký, příd. k *esesák*, -a, m. = člen hitlerovských skupin zvaných Sturmstaffel (zkratka SS)
eskádra, ž., z ital. = oddíl válečného loďstva n. letounů;
eskadrila, ž. = malá eskádra;
eskadrona, «-ró-», ž. = jezdecká setnina, škadrona; -*ronní*, příd. k tomu
eskamotáž, -e, ž., z franc. = kouzelnictví, kejklřství; -*motér*, -a || *-*motíř*, -e, m. (Ner.) = kouzelník, kejklíř; -*motérský* [-sky; -ství] = kouzelnický, kejklřský
eskapáda, ž., z franc. = únik, útěk; v jezdeckví = skok stranou; přenes. = neuvážený čin
eskompt || *eskont*, -u, m., z franc. escompte = diskont; *eskomptní* || *eskontní*; *eskomptovati* || *es-*

kontovati = kupovat, koupit cenné papíry dříve, než jsou splatné
eskorta, ž., z franc. = ozbrojený průvod, vedoucí n. vezoucí provinilce, zločince; -*tovat* = vést n. vézt eskortou
eskymácký, příd. k *Eskymák*, -a, m., obyvatel krajin u sev. pólu;
eskymo, stř., cukroví, tkanina
eso «-so», stř., z lat. as = jednička v kartách jako nejvyšší karta; = jednička v kostkách; přenes. = vynikající osobnost, „špička“, nejpádnější důkaz, nejpůsobivější věc, „trumf“ (hovor.); = co má podobu s
esoterický «-zo-», z řeč. = „vnitřní“, tajný, známý jen zasvěcencům; -*terismus* «-ryz-», -mu, m. = tajnost...
esovitý [-tě; -tost] = mající podobu s;
esový, 1. = esovitý; 2. příd. k *es*: -vá nota; přičestí -vé (mluvnic.)
esperantista [-stka] «-tys-», m. = stoupenec esperanta; -*rantistický* «-tystyc-» || -*rantský* kroužek...; -*rantismus* «-tyz-», -mu, m. = snaha rozšířit esperanto; *-*rantština*, ž. = esperanto;
esperanto, stř., jedna umělá řeč
esplanáda, ž., z franc. = volné prostranství
esprit «espri», m. neskl. || -tu, m., z franc. = duch, důvtip; -*tový* || *-*tní* = plný espritu
essay «esej», -ye, m., z angl. (franc. essai «esé»), původ. = pokus, přenes. = písemná rozprava, úvaha, zvláštní literární útvar;
essayista [-tka], m. = autor essayů; -*stický* [-stický] «-tyc-» = v podobě essaye; -*stika* «-sty-», ž. = essayistická tvorba; *essayový* = essayistický
est, lat. = je; *est*, *est*, *est*, o dobrém víně
**Est*, -a, m. = Estonec
estakáda, ž., z franc. = pilotová hradba

estét [-tka], -a, m., z řec. aisth-polatinštelého ae- = kdo miluje krásu, hodnotí život (literaturu) pod zorným úhlem krásy, umělecké záliby, citového vzrušení (často hanl.); *estetický* [-tický; -tičnost] = vztahující se k estetice (spis, studie, názory, výchova); přenes. = umělecký, krásný;

estetik «-tyk», -a, m. = pěstitel, znalec estetiky; = člověk mající smysl pro krásno; *estetika* «-ty-», ž. = věda o kráse a o umění, krasověda;

-tismus «-tyz-», -mu, m. = estetický směr; *-tisovati* «-tyzo-» = uvažovat o něčem po stránce estetické; *-tisovat život...* = líčit jej esteticky

Estonec [-nka], -nce, m. = příslušník jednoho pobaltského národa ugrofinského; *-nsko*, stř., země, stát; *estonský* jazyk neboli *estonština*, ž.

estráda, ž., z franc. = výstupek, zvýšená podlaha, podium, tribuna; podle ruš. = mimodivadelní jeviště pro zábavné umění; *estrádní*, příd. k tomu: e. představení...

eš, stř. neskl., jméno písmene a hlásky š

ešelon || *eša-*, -u, m., z franc. *échelon* = vojenský vlak; zdrob. *-nek*, -nka, m.

ešofovati se || podle něm. podoby *ešofirovati se*, z franc. *s'échauffer* = vzrušovati se, rozčilovat (jen hovor. a poněkud nechutné)

établissement «etablismá», stř. nesklon. || -tu, m., franc. = podnik, závod;

etablovati = zařizovat, zařídit, zavádět, zavést (podnik, obchod...); e. koho = zařídit mu podnik...; e. se = zřídit si podnik..., usaditi se

etalon, -u, m., franc. = základní měřítko (odbor.)

etamin «-mín», -u, m., z franc., druh látky; *-nový*, příd. k tomu

etapa, ž., z franc., 1. = stupeň vývoje, období, stadium: dosíci první, poslední etapy; dělat něco po etapách = postupně; 2. = zápolí, oblast za bojištěm, za frontou; *-pní služba*; *-pový* = v etapách

état || obyč. *etat* «eta», m. neskl. || -tu, m. || zčešt. *etát*, -u, m., franc. = stav, stát, rozpočet; *etatisace* «-tyza-», ž. = tvoření státu, státního zřízení; *etatismus* «-tyz-», -mu, m. = názor pokládající stát za pramen sil řídících celý život; *etatní* || *etát-ní* [-ně] = rozpočtový

etáž, -e, ž., z franc. *étage* = poschodí, patro

etažér, -u, m. || *-ra*, ž., z franc. *étagère* = stojan s přihrádkami, police; zdrob. *-žérka*, -rek, ž. || řidčeji *-žérek*, -rku, m.

etážový, příd. k *etáž*

etc., zkratka lat. slov. *et cetera* = a ostatní, atd.

été, stř. neskl., 2. část čtverylky

éter || *ether* (*éter*), -u, m., z lat. *aeth-* a to z řec. *aith-*, 1. = látka vyplňující vesmír; 2. = snadno prchavá kapalina;

éterický [-rický; -ričnost]: é. olej; přenes. = vzdušný, útlý, jemný, něžný, nehmotný, nadzemský: *-ká bytost*, *-ký zjev* (kniž., básnic.);

-rismus «-ryz-», -mu, m. = otrava éterem; *-risovati* «-zo-» = omámit éterem (při narkose)

eternit (čti -nyt), -u, m. z lat., krytina, umělá břidlice; *-tový*: *-vá břidlice*

éterno, stř. = vesmír (Břez.);

éterný [-ně; -nost], příd. k *éter* = vesmírný, nadzemský, nehmotný, éterický (básnic.): *hvězdy v tůň se noří ethernou* (Vrchl.); *-ný dech*, *-né ruce atp.* (Břez.); *éteromanie* «-nyje», ž. = zlozvyk pítí éter;

éterový, na př. zápach

ether..., v. *éter*

ethický, *ethik*, *ethika*, *ethisovati*, v. *etický*, *etisovati*

- Ethiop**, -a, m. = obyvatel Ethio-
pie; -pie, ž. = Habeš a přilehlé
části Egypta (zastar.); *ethiop-
ský*; -pština, ž. = etiopský
jazyk
- ethnický**, v. etnický
- ethnograf...**, v. etnograf; *ethno-
log...*, v. etnolog
- ethokracie**, v. etokracie; *ethologie*,
v. etologie; *ethos*, v. etos
- etický** [-tický; -tičnost] «-tyc-
-tyč-» || *ethický*, z řeč. = týka-
jící se etiky; = mravní (hnutí,
výchova...);
etik «-tyk», -a, m. || *ethik* =
kdo se obírá s etikou; *etika* ||
ethi-, ž. = nauka o mravnosti,
mravověda
- etiketa** «-ty-», ž., z franc. = ozna-
čení, značka, nálepka; = spole-
čenské zvyklosti, -ská zdvořilost;
-tní [-tně] = vztahující se k
etiketě; -tovat = přilepovat ná-
lepky, jimi označovat; = vůbec
označovat
- etiolisace** «-tyjoliza-», ž., z franc.
= zbavení rostlinné zeleně
- etiologický** [-cky], příd. k *etiolo-
gie* «-ty-», ž., z řeč. = nauka
o příčinách nemoci
- etiolovaný list** = zbavený zeleně;
v. etiolisace
- etisovati** «-tyzo-» || *ethi-* = hledět
k morálce, k morální stránce; =
umravňovat
- etnický** || *ethnický* [-cky] «-nyc-»,
z řeč. = národní
- etnograf** || *ethno-*, -a, m., z řeč.
= národopisec; -fický [-fický] =
národopisný; -fie, ž. = národo-
pis
- etnolog** || *ethno-*, -a, m., z řeč. =
kdo se obírá s etnologií; -gický
[-cky], příd. k -gie, ž. = nauka
o lidských plemenech, rasách
- etokracie** || *etho-*, ž., z řeč. = vlá-
da mravnosti; -kratický «-tyc-»
princip; -cké hnutí
- etologie** || *etho-* «é-», ž., z řeč. 1.
= věda o mravech, 2. = poučení
o životě zvířat, biologie (ne-
správ.), bionomie
- etos** || *ethos* «é-», stř. neskl. || -su
«-su», stř. (m.) = mravní základ,
řád
- Etrusk**, -a, m. = obyvatel Etrurie;
etruský jazyk
- etuda** «-týda», ž., z franc. = cvič-
ná skladba hudební; přenes. =
studie (k románu...);
étudiant, franc. = student; -tský
kankán (Ner.)
- etue** || *etuj*, -e, ž. || *etui*, stř. neskl.,
z franc. *étui* = pouzdro, schránka
- etýda**, v. etuda
- etymolog**, -a, m., z řeč. = jazy-
kozpytec, slovníkář, zkoumající
původ slov, jejich příbuzenství
a původní význam;
-logický, příd. k -logie, ž. = na-
uka o původu slov, původ slova,
souvislost s jinými slovy; lidová
e. = spojování slova s jiným n.
s jinými, s kterými původně ne-
souvisí; na př. strava (souvisí
s tráviti) se chápalo za příbuzné
se zdraví, -vý, odtud lid. zdrava
(proto i název mylná e.); baka-
lářská e. = zcela nesprávná dile-
tantská e., na př., že kostel vznik-
lo z kostí popel;
-gisovati «-zo-» = vykládat ety-
mologii
- etymon**, -ma, stř., řec. = původní
základ slova
- ***eu**, citoslov. = ouha
- eubiotický** «eubijotyc-», příd. k
eubiotika, ž., z řeč. = nauka
o správném způsobu života
- eudaimonismus** «-dajmonyz-», -mu,
m., z řeč. = nauka o štěstí, o
blaženosti; -nistický [-cky]
«-nystyc-» = v duchu eudaimo-
nismu
- eufemie**, ž. || obyčej. *eufemismus*
= plynoměr; -rický, příd. k
tomu
- eufemie**, ž. || obyčej. *eufemismus*
«-miz-», -mu, m., z řeč. = zjem-
nění, nahrazení slova, výrazu
drsného n. budícího nepříjemné
představy výrazem jemnějším,
příjemnějším, pak i nahrazující
slovo, výraz sám; -mistický
[-cky] «-styc-» = zjemňující...

eufonický [-cky], příd. k *eufonie* «fónyje», ž., z řeč. = libé, příjemné znění, libozvuk; -nium «-nyjum», -nia, stř., hudební nástroj, hrací stroj

euforie, ž., z řeč. = subjektivní pocit zdraví u těžce nemocných

eugenický «-genyc-», příd. k *eugenika*; -nik «-nyk», -a, m. = kdo se obírá s eugenikou; -nika, ž., z řeč. = péče o zdravý základ i vývoj člověka, nauka o tom

eucharistický «-styc-» (kongres), příd. k -ristie, ž., řeč. = večeře Páně; svátost oltářní

euchologion, -ia, stř., řeč., zlatinované -gium, -gia, = liturgická kniha pravoslav. církve

Eulenspiegel, v. Enšpígl

eulogie, ž., řeč. = dobrořečení, žehnaný chléb, dar (olej v lampách ap.)

Eumenidy «-ny-», -id, ž. pomn. = usmířené Erinye; zčeštěno v -nidky, -dek (Vrchl.)

eunuch, -a, m., z řeč. = klešténec; *eunušský* [-nušství]; přenes. = nemužný, slabošský

***eupatrid** || -da, m., z řeč. = rodový šlechtic; -dský, příd. k tomu

Eurasie «-rázije», ž., společný název pro vých. Evropu a Asii; *eurasijský*: -ká pásma = táhnoucí se z Asie do Evropy; -ký jazykový svaz; -jství, stř. = eurasijská teorie, -ský ráz

***Euroamerika**, ž. = Evropa a Amerika

eurytmický, příd. k *eurytmie*, z řeč. = soulad v pohybu, v řeči, vyrovnanost, pravidelný spád; e. života = pohoda (Sez.); = pravidelný tep (lékař.)

euthanasie «-názije», ž., z řeč. = „lehká, krásná smrt“, lékařské usmrcení těžce a beznadějně nemocného člověka

Eva, ž., kř. jm.; symb. ženy; *Evin*, -na...: -ni synové, -ny děti = lidé

evakuace, ž., z lat. = vyklizení, opuštění, na př. města, kraje; = vyprázdnění; *evakuační* postup...; *evakuovati* = vyklidit, opustit, vyklizovat...

evandělický, -lík, -lium atp., v. evangelík, -gelium

evangeliář || -listář, -e, m. = sbírka evangelií, výňatků z nich

evangelický [-cky; -ctví], příd. 1. k evangelík: -cké vyznání = reformované, protestantské; 2. k evangelium: e. text; = jako v evangeliu, podle evangelia: e. život, -cká chudoba;

evangelictvo, stř. = evangelíci

evangelijní, příd. k evangelium

evangelík [-lička] (zřídka -ndě-, -nje-), -a, m. = člověk evangelického vyznání

evangelisace «-za-», ž. = úsilí o prohloubení nábožen. života podle evangelia; -lišační činnost

evangelista, m., 1. = autor evangelia, 2. = laický kazatel, zvláště v evangelické církvi; -stář, v. evangeliář

evangelium «-géljum» (zříd. -ndě-, -nje-), -lia, stř., z řeč. = kniha o životě Ježíše Krista; = část mše, při které se čte evangelium; = křesťanská víra: hlásat e.; symb. neomylnosti, pravdivosti; věřit čemu jako evangeliu (lid. a hovor.); mluvit jako e. = přesvědčivě, neomylně (t.); babička není e. = není neomylná (Němc.); to je jeho e. = pevně v to věří; e. víry v poslání Slovanstva (Krof.); = hlásání, učení, zásada, zásady: e. lásky, pokroku...

evangelní strana oltáře = kde se čte evangelium;

evangelský = evangelní, na př. text

evangelík, v. evangelík

evaporace, ž., z lat. = odpařování

evase, «-váze || -vaze», ž., z lat. = uniknutí, vyhnutí

eventualita, ž., z lat. = možnost, možný případ; býti připraven na všechny -uality;

eventuální (nik. *-elní*) [-ně; *-nost] = možný, co může nastat, na př. ztráta; zajdu tam -ně sám = třeba, možná; já, -ně ty = nebo

Evička, ž., zdrob. k Eva

evidence, ž., z lat., 1. = samozřejmost, jasnost, jistota úsudku... (filosof.); 2. = vedení v seznamu, v patrnosti; = patrnost, přehled: mít co v evidenci;

evidenčník, -a, m. = kdo má na starosti evidenci; *-ční* úřad...;

evidentní [-ně] = samozřejmý, zcela jasný, patrný;

evidovati co, koho = vést v patrnosti

Evka, ž., zdrob. k Eva

evokace, ž., z lat. = vyvolání, vybavení, vzbuzení představy: e. zašlých dob...;

evokační schopnost... || *evokativní* [-nost] «-týv-» = vybavovací;

evokátor [-rka], -a, m. = kdo, co evokuje;

evokovati = vybavovat, vybavit, na př. dojmy, staré doby

evoluce, ž., z lat. = vývoj; = pohyb vojska (zastar.); = cvik, přemet, dovedný kousek;

evolucionismus «-nyz-», -mu, m. = názor o stálém vývoji světa, lidstva; *-cionista* «-nys-», m. = stoupenec evolucionismu; *-cionistický* [-cky] «-nystyc-» = v duchu evolucionismu;

evoluční [-ně; -nost] = vývojový;

**evolutivní* «-týv-» = evoluční

Evropa, ž., díl stěta (od původu *Európe*, jméno dcery foinického krále Agenora, unesené Diem proměněným v býka); *Evropan* [-nka], -a, m. = obyvatel Evropy; *evropanský* [-sky; -ství] = vědomý evropského společenství; nejčast. -ství = evropské kulturní a politic. společenství, jeho vědomí, evropský rozhled, -ské stanovisko;

evropeisace «-pejiza-», ž. = evropeisování;

evropeismus «-zmus», -mu, m. = snahy o evropeisaci; = slovo

(vazba, rčení) běžné v hlavních evrop. jazycích;

evropeisovati «-zo-» = přizpůsobovati Evropě, poevropšťovati; slož. dokon. *z-*;

**Evropejec*, -jce, m. = Evropan; **evropejský* = evropský;

evropský [-sky; -skost; -ství], příd. k Evropa: -ské země...; e. význam = pro celou Evropu; učenec -ského významu, jména;

-skost (Mas.) || -ství || evropský ráz, -ské smýšlení, evropanství;

**evropštětí*, -štětí = stávat se evropský, nabývat evropského rozhledu, stavět se na -ské stanovisko;

**evropština*, ž. = evropství, evropanství (Havlič.);

evropštiti, obyč. slož. dokon. *po-*, *z-* koho, co = dáti evropský ráz;

slož. nedok. *poevropšťovati*

Evuška, ž., domác. tvar k Eva

Evžen [-nie], -a, m. = Eugen

ex «eks», lat. předložka; vypít něco *ex* = naráz (hovor.);

ex abrupto «-tó», lat. = bez přípravy, spatrá;

ex lex «léks», m. *ex lege* «lége» = mimo zákon; stav *ex l.* = nezákonný, bezzákonný;

ex libris «librís», stř. neskl. = „z knih“, značka majitele knihy na přidešti; pěkné *ex l.*, výstava *ex l.*;

ex offio «-fó» = *ex officio*, z úřední povinnosti, moci: obhájece *ex o.*;

ex post = „z potom“, dodatečně; výklad e. p. = dodatečný, až podle výsledku, podle pozdějšího stavu;

ex praesidio «prézidyjó || *pre-*» = z předsednictva, z předsednického místa;

ex professo «-só» = z povolání *ex-* ve slož. *exkrál..* = bývalý (vypuzený) král...

exagerace, ž., z lat. = hromadění slov, přepínání

exaktní || **-ný* [-ně; -nost] «egza-», z lat. = důkladný, zcela přesný, dokonalý, bezvadný

exaltace «egzal-», ž., z lat. = vytržení, přílišné horování, opojení, výstřednost;

exaltovanec, -nce, m. = exaltovaný člověk; **-tovaný** [-ně; -nost] = vzrušený, opojený, výstřední; **-tovati** = uvést, uvádět v exaltaci

examen «egzá-», -menu || -minu, stř., lat. = zkouška (zastar.); vzít koho na e. ap. = podrobit jej výsledku (hovor.);

examinand [-dka], -a, m. = zkoušenec;

examinátor [-rka], -a, m. = kdo zkouší, zkušební komisař; **-rský** [-rství], příd. k tomu;

examinovati = zkoušet

exanthem «egzantém», -u, m., z řeč. = osutina, vyrážka

exarch «egzarch», -a || -cha, m., z řeč. = metropolita; **-chát**, -u, m. = exarchova oblast

ex cathedra, v. cathedra

excellence «eks-», ž. || starší -ncí, z lat. -llen- = původ. vyvýšenost, výtečnost; **E.**, čestný titul vysokých úředníků; ***excelenpán** [-paní], -a, m. = Excellence (lid.);

excelentní [-ně] = vynikající, znamenitý, výtečný;

excelovati = vynikat, vyniknout

excentr «eks-», -u, m., z lat. = výstřední kotouč stroje, výstředník; **-tricitá**, ž. = výstřednost; **-trický** [-tricky; -tričnost] = vzdálený od středu, nemající stejný střed, nesoustředný; o člověku = výstřední;

***trik**, -a, m. = výstřední člověk || ***-tristka**, -stek, ž.

excepce «eks-», ž., z lat. = výjimka, žalobní námitka;

exceptivní «-týv-» = výjimečný, v mluvnic. = výminkový, vylučovací, na př. význam, výraz, souvětí

excerpovati «eks-», z lat. = vypisovat, vypsát, činit výpisy: e. spis, spisovatele; slož. dokon. **vy-**; **excerpovávat**, opakov.;

excerpt, -u, m., mn. č. též -pta, -pt, stř. = výpisek: dělali si excerpta z něčeho; **-ptor** [-rka], -a, m. = kdo dělá výpisky, vypisovač; **-ptorský** [-ství], na př. honorář, -ská práce

exces «eks-», -su «-su», m., z lat. = výstřelek, nemírnost

excísar [-řovna] «eks-», -e, m. = bývalý císař

excise «ekscíze», ž., z lat. = vytěti, vyseknutí; **-sní** = vylučovací: e. žaloba

excitovati «eks-», lat. = vydražďovat

exclusive «ekskluzí-», příslov., lat. = vyjmouc, kromě;

exclusivita || zčešt. **exklu-** «-zi-», ž. = exklusivnost || **-vismus** «-viz-», -mu, m.; **-vistický** «-vistyc-» = v duchu eksklusivismu;

exklusivní [-ně; -nost] «-ziv-» || zčešt. **exklu-** = příslušející jen někomu, zvláštní, výlučný, na př. právo, mínění; e. společnost = úplně uzavřená, nepřipouštějící mezi sebe nikoho jiného

execírák «egze-», -u, m. = vojenské cvičiště (lid. a hovor.);

execírka, -rek, ž. = vojenské cvičení (t.);

execírovati, z něm. **exerzieren** (a to z lat. **exercere**) = cvičit vojensky (lid.), ve význ. předmětovém (e. vojáky) i podmětovém (vojáci **execírují**); přenes. e. někoho = prohánět; slož. dokon. **na-** se (mnoho); **za-** si (trochu, do vůle)

exedra «egze-», ž., z řeč. = hoverná, přijímací pokoj

exegese «egzegéze», ž., z řeč. = odborný výklad bible, staré památky atp. po stránce věcné;

exeget, -a, m. = vykladač; **exegetický** [-cky] «-tyc-»: -ké umění, příspěvky; **exegetika** «-ty-», ž. = vědecké výkládání

exekuce «egze-» || zastar. **-cí**, ž., z lat. **exsecutio** = „vykonání“, výkon práva donucovací státní mocí; prodati dům v exekuci

(ne e s. cestou exekuce, v cestě e.); = výkon trestu, poprava; = trestní vojen. výprava;
exekuční [-ně], příd. k tomu; e. dražba;
exekut, -a, m. = kdo je postižen exekucí;
exekutiva «-tý-», ž. = výkonná moc, výkonný výbor;
-kutivní «-týv-» = výkonný, na př. moc;
exekutor, -a, m. = soudní vykonavatel; *-rský* [-rství], příd. k tomu
exekvent «egze-», -a, m. = kdo uvaluje exekuci;
exekvovati = provádět, provést exekuci
exem(p)ce «egzem-», ž., z lat. = vynětí, osvobození od nějaké povinnosti
exemplár «egzem-», -u, m., z lat. = exemplář (říd.); *-plární* [-ně] = výstražný, na výstrahu, příkladný (trest...); *-plárně* potrestat;
exemplář, -e, m. = kus (ve sbírce), výtisk, opis, oklepek; autorské -ře knih; přenes.: podařený e. = pěkné kvítko (hovor.)
exemplifikace «egzem-», ž., z lat. = uvedení, výčet příkladů; *-fikatívni* «-týv-» = vypočítávající, vyjmenovávající; *-fikovati* = osvětlit, -lovat příklady
exequatur «egzekvátur», stř. neskl., lat. = „ať vykonává!“, oznámení cizího státu, že nemá námitek proti konsulovi, který je proň ustanoven; dostati, udělit e.
exequie «egzekvije», -í, ž. pomn., z lat. exequiae = pohřeb, slavnostnější smuteční obřady, zádušní bohoslužba
exercicie «egzerci- || -ci-», -í, ž. pomn., z lat. = „cvičení“, v katolic. církvi = duchovní cvičení; *exercitátor*, -a, m. = kdo vede exercicie
exgenerál «eks-», -a, m. = bývalý generál

exhaustor «egz- || eks-», -u, m., z lat. = odssavač, ssací ventilátor
exhibice «egz- || eks-», ž., z lat. = „ukázání“, výstava, ukázka dokonalého výkonu (sportovního a j.); *-biční* = dokonalý (výkon); *-biční číslo* = exhibitní;
-bicionismus || *-bitio-* «-nyz-», -mu, m. = úchylné obnažování těla; = okázalé zdůrazňování, vystavování (citu...); *-bicionista* «-nys-», m. = kdo prování exhibitionismus, jeho přívrženec
exhibít «eks- || egz-», -u, m., z lat. = podací číslo, kus, podatelna
exhibitionismus, v. exhibice
exhibitní, příd. k **exhibít** = podací, jednací (číslo, protokol); *exhibítovati* = zapsati do podacího protokolu, dáti spisu jednací číslo || čast. *exhibovati*; též = okázale vystavovat
exhorta «egzor-», ž., z lat. = „pobídka“, kázání;
-tace, ž. = povzbuzení, pobídka; *-tativní* «-týv-» = vybízecí (význam slovesa), kazatelský;
-tátor, -a, m. = kazatel || **-tista* «-tys-», m.; *-tní síň* = na exhorty
exhumace «egz- || eks-», ž., z lat. = vykopání mrtvoly z hrobu; *exhumovati* = provést exhumaci
exil «egzil», -u, m., z lat. *exilium* «egzí-», -ia, stř. = vyhnanství; *exilovati* = jíti do vyhnanství, sr. *exulant*
eximovati «egzi-», z lat. = vyjmout, vyjímat; v. **exem(p)ce**
existence «egzi-, ní k. eksí-», ž., z lat. = jsoucnost, bytí, trvání, na př. hmoty; = živobyť: dobrá, skvělá, špatná e.; (u)hájit, zkaziti si existenci atp.; ztracená e. = ztracený člověk; zkažená e. = člověk, který si zkazí existenci; *-nciální* soud, věta; *-ncionalismus* «-liz-», -smu, m. = reakční filosofie hlásající, že všechno lidské konání vyplývá z práva na existenci;

- existenční* [-čně], na př. boj, podmínky; -čně si polepšit... = co se týče existence
- existovati* «egzi-, nik. eksi-», z lat., 1. = býti, trvat jako bytost; 2. = mít existenci ve smyslu živobyčí, žítí, býti živ, živiti sebe a rodinu (jen hovor.); 3. toto slovo v češtině neexistuje || čast. není známo, nevyskytuje se; osoba s takovým jménem neexistuje, obyč. není; existují jisté meze, obyčej. jsou; za existujících poměrů, obyč. za takových, za těchto, za nynějších
- exitus* «egzi-», -tu, m., lat. = konec, smrt
- exjesuita* «eks-», m. = bývalý jesuita
- exklamace* «eks-», ž., z lat. = vzrušené zvolání, výkřik
- exklusivní*, -vismus, -vita..., v. exclusive
- exkomunikace* «eks-ny-», ž., z lat. = vyobcování, vyloučení (z církve), klatba; -kační, na př. listina; -kovati = vyobcovat
- exkrál* [-lovna] «eks-», -e, m. = bývalý král [královna]
- exkrement* «eks-», -u, m., obyčej. pomn. -ty, -tů n. -ta, -t, stf., z lat. = výměty, výkaly
- exkulpace* «eks-», ž., z lat. = ospravedlnění; -pační; -povati = ospravedlnit, zbavit obvinění
- exkurs* «eks-», -su «-zu», m., z lat. excursus = „vyběhnutí“, vybočení, odbočení od hlavního předmětu v řeči, ve spise; *exkurse* «eks-ze», ž., z lat. excursio, 1. = hromadná vycházka, obyčejně poučná, studijní: podniknout, pořádat -si do musea, do knihovny, do přírody atp.; 2. ve fonetice = konec článkování, artikulace, popuštění; -rsní, na př. fond
- **exkvisita* «eks-zi-», ž., z lat. = něco vybraného, vybraný kus divadelní...;
- exvisitní* [-ně] = vybraný (ve smyslu přenes.): e. jídlo atp.
- exlegální* «eks-», z lat. = mimo zákon; *ex lex*, v. ex
- ex libris*, v. ex; **exlibrisový* «-so-», na př. -vá kresba
- exministr* «eks-», -a, m. = bývalý ministr
- exmistr*, -a, m. = bývalý mistr (ve sportu)
- exodus* «egzo-», -du, m., lat. (z řeč.) = odchod; *E.* = II. kniha Mojžíšova
- ex offo*, v. ex
- exorbitantní* «egzor-», z lat. = přílišný, nemírný
- exorcismus* «egzorci-», -mu, m., z řeč. = vymítání, zažehnavání zlého ducha, ďábla; -cista, m. = kdo vymítá ďábla; v katol. církvi = ten, kdo má nižší kněžské svěcení; -ciovati «-zo-» vymítati ďábla
- exordium* «egzordijum», -ia, stf., lat. = začátek, úvod (řeči)
- exot* «egzot», -u, m., obyč. pomn. -ty, -tů = cenné papíry neznamenané na burse; = exotická věc
- exoterický* «egzo-», z řeč. = vnější, veřejný, populární
- exotický* [-tický; -tičnost] «egzyt-», -tyč-, z řeč. = cizokrajný, na př. -cká rostlina, -cké zvíře; přenes. = nehodící se k nám (do našich poměrů atp.), nám vzdálený, velmi neobvyklý, na př. e. zevnějšek, obor vědní, výraz, -cká slova, románová látka atp.;
- exotik* «-tyk», -a, m. = kdo má zálibu v exotických věcech; -tíka, ž. = záliba v exotických věcech; = exotičnost; -tikum, -ka, stf. = exotická věc;
- exotismus* «-tyz-», -mu, m. = záliba v cizokrajnosti, v neobvyklých věcech, prostředcích atp., v umění = používání cizích motivů a jiných prvků; -tisovati «-tyzo-» = libovati si v exotických věcech, látkách, motivech
- exp.*, zkratka = *expediatur* «-dy-atur», lat. = budiž expedováno

expanse «ekspanze», ž., z lat. = rozpětí, rozsah, rozpínání, roztahování, rozpínavost;
expansionista «-zijonys-», m. = stoupenec expanse;
expansita || **-sivita** «-zi-», ž. = expansivnost; **-sivní** [-ně; -nost] «-zí-» = rozpínavý

expatriace «eks-», ž., z lat. = vypovězení, vystěhování se z vlasti; **-triovati** = vypovědět, vystěhovati se z vlasti

expedice || zastar. **-cí** «eks-dy-», ž., z lat., 1. = výprava, tažení: vojenská, vědecká, trestní e.; 2. = expedování, odeslání objednávky, úředního spisu, novin; přenes. = příslušná místnost, výpravna; česká e. = knihkupectví a nakladatelství V. M. Kramerie; **-diční** výlohy...;
expedient [-tka] || **-ditor** [-rka], -a, m. = výpravčí;
expedit, -u, m. = výpravna úředních spisů (protějšek k exhibitu); **-tivní** [-ně; -nost] = hbitý; **-tní**, příd. k expedit;
expedovati = vypravit, vyříditi, odeslat; slož. dokon. **vy-**, na př. spis; přenes. **vy-** někoho = zbaviti se ho (hovor.)

expektorace «eks-», ž., z lat. = odkáslání, -kašlávání, vykašlání, -šlávání (lékař.); přenes. (posměšně) = řečnický výlev

expense «eks-ze», obyč. pomn. -se, -sí, ž. pomn., z lat. = skutečné náklady, vydání; **-sní**, příd. k tomu

experiment «eks-», -u, m., z lat. = pokus; **-mentace**, ž. = experimentování; **-mentační** záliba...; **-mentální** [-ně] = pokusný; **-mentátor**, -a, m. = kdo provádí pokusy; **-mentovati** = dělat pokusy

expert «eks-», -a, m., z lat. = odborný znalec; **-rtisa** «-týza», ž., z franc. = vyšetřování znalci, dobré zdání znalců, znalecký posudek; **-rtní**, na př. posudek = znalecký

expirace, v. **ekspirace**

explanace «eks-», ž., z lat. = vysvětlení, výklad

expletivní [-ně] «eks-týv-», z lat.: e. slovo, výraz = jen vyplňující, nikoli podstatný

explicit «eks-», -tu, m., z lat. (liber) **explicitus est** = „kniha je rozvinuta, skončena“, konec knihy;

explicite «eks-», příslov., z lat. = výslovně, přímo, zřejmě

explikace «eks-», ž., z lat. = výklad; **-kativní** «-týv-» = vysvětlovací: e. spojení, souvětí (Ertl); **-kovati** = vyložit, vykládat

exploatace «eks-», ž., z franc. **-ploi-** = využití, zužitkování, využitkování, vykořisťování, těžení, dobývání; příd. **-tační**;

-tátor, -a, m. = kdo exploatuje;

-tovati = využívat, -žít, těžit, vykořisťovat...; slož. dokon. **vy-**

explodovati, z lat. = vybuchnout, vybuchovat; v. **explose**

exploitace..., v. **exploatace**

explose «eks-ze», ž. = výbuch: e. plynů v dole; ve fonetice = uvolnění vzduchového proudu nahromaděného zadržením někde v mluvidlech;

-siva «-zí-», ž. = explosivní, ražená souhláska;

-sivní «-ziv-» = 1. výbušný (látky); 2. = ražený, okamžitý (hlásky)

exponát, -u, m., z lat. = vystavený předmět

exponent [-tka] «eks-», -a, m., z lat. = kdo je exponován, kdo se exponuje, kdo je v něčích službách, zmocněnec, důvěrník; e. v počtech = mocnitel; jinak = udavatel;

exponovaný: e. činovník; -né místo = odpovědné, nebezpečné;

exponovati koho = postavit na odpovědné (nebezpečné) místo;

e. citlivou blánu = vystavit ji účinkům světla; e. děj... = líčit jeho začátek; e. se = horlivě pracovat v něčí prospěch, na př. e.

se pro politickou stranu, pro myšlenku; e. se v nějaké věci =

činně, horlivě se účastnit, zasazovat se, zasaditi se o její provedení;
slož. dokon. *pod-, pře-, vy-* citlivou blánu

export «eks-», -u, m., z lat. = vývoz (domácích výrobků do ciziny); -*tér*, -a, m. = vývozce; -*tní*, na př. podnik = vývozní; -*tní zboží* = které se vyváží; -*tovat* = vyvážet, vyvézt

exposé «ekspozé», stř. neskl., z franc. = oficiální, úřední výklad, zpráva, prohlášení

exposice «eks-zi-», ž., z lat. = výklad: e. řeči = začátek se stručným vytčením předmětu; podob. e. dramatu; e. zboží, knih atp. = vyložení na výstavě; přenes. = výstavní stánek, oddělení; ve fotografii = exponování; -*siční*, na př. tabulky (pro fotografa), doba

expositura «ekspozitú-», ž., z lat. = pobočka (školy, banky), poboční závod, úřad

ex post, v. ex

ex praesidio, v. ex

expres «eks-», -su «-su», m., z angl. = zvláštní, spěšný vlak, spěšný dopis, druh ručnice; jet expresem; dostat expres;
e., neskl. příd. jm. a příslov.: e. svatba = narychlo (Herrm.); poslat něco expres = jako e., expresně, jako spěšninu;
e., -a, m. = veřejný posluha (v pražské mluvě)

expresse «eks-se», ž., z lat. (-ss-) = projev citu, citovost, nálada; = způsob vyjadřování (říd.); *expresionismus* «eks-sijonyz-», -mu, m., z franc. = úpadkový umělec, směr usilující o vyjádření vnitřního života, opak impresionismu; -*nista* [-tka], m. = stoupenec expresionismu; -*nistický* [-cky; -čnost] «-nystyc-» = v duchu expresionismu; *expresivní* [-ně; -nost] «-sív-» = vyjadřující cit, citový, náladový, na př. slovo, výraz; = vyjadřovací

expresní [-ně] = spěšný, schvální:
e. dopis, posel, vlak

***expresový** «-so-» automat = k rychlému občerstvení (Majer.)

expropriace «eks-», ž., z lat. = vyvlastnění; -*priační* = vztahující se k expropriaci; -*priátor*, -a, m. = kdo vyvlastňuje; -*priovati* = vyvlastnit, -stňovat

exsikátor «eksi-», -u, m., z lat. = vysoušeč

expektance «eks-», ž., z lat. = čekatelství; -*tant* [-tka], -a, m. = čekatel

expirace || *expi-* «eks-», ž., z lat. = vydechnutí, výdech; -*rační* = výdechový, na př. proud vzduchový; e. přízvuk || obyčej. -*ratorní* = záležející v zesílení hlasu

extirpace «eksstyr-», ž., z lat. = vyplenění, vykořenění, vyhubení, vynětí, na př. chorého ústrojí i s okolím (lékař.); -*pátor*, -u, m. = hospodářský nástroj na plení, plečka; -*povati* = (vy)plet, radličkovat

exsudát «eksu- || egzu-», -u, m., z lat. = nahromadění tekutiny v dutinách lidského těla, výpotek

***exšéf**, -a, m. = bývalý šéf

extabulace «eks-», ž., z lat. = vymaz, vymazání z knih (pozemkových)

extase «ekstaze || -táze», ž., z řeč. = vytržení mysli, duševní extace;

extatický [-tický; -tičnost] «-tatic-», -tatic-: -cká sláva (Břez.); *extatik* «-tyk», -a, m. = extatický člověk; -*tika*, ž. = extatický stav

extempore «eks-», stř. neskl. = příležitostný výrok, poznámka, odbočka od vlastní věci, zpravidla vtipná a tendenční; e. u herců = jejich vlastní přídavek; v hudbě e. = hra bez přípravy; *extemporovati* = dělati extempore;

extemporeový, příd. k extempore

extense «ekstenze», ž., z lat. = rozšíření, rozprostranění; vysokoškolské e. = lidové přednášky vysokoškol. učitelů; v lékař. e. = napínání zlomených a znetvořených údů;

extensita «-zi-», ž. = rozsah, rozpětí;

extensivní [-ně; -nost] «-zív-» = rozpínavý, směřující k rozšíření, k rozsáhlosti, jdoucí do šíře: e. hospodaření; po stránce extensivní je to práce dobrá; extensivní výklad = příliš široký; pracovat více -ně než intensivně = více do šířky než do hloubky;

extensní přednášky = extense

exterieur || -iér «eks-», -u, m., z franc. = zevnějšíšek; -riérový;

*-riosace «-ryjoza-», ž. = exteriorisování; *-riorisovati = (z)působit, aby se něco jevílo, projevovalo; -riorisovati se = projevovati se

exterioriál «ekstertyoryjál», -a, m., z lat. = exterioriální osoba; -lita, ž. = nepodléhání domácímu zákonodárství: -lita cizích vyslanectev; právo -lity; -lní [-lnost] = nepodléhající domácímu zákonodárství, mající právo exterioriality

externí [-ně] «eks-», z lat. = zevní, vnější, na př. léčení; přenes. = jsoucí ve volném poměru k podniku, k ústavu, na př. e. novinář, lékař; e. žák = studující doma, soukromě; -rnista [-rnistka] «-nys-», m. = externí spolupracovník, žák; -rnita, ž. = vnější svět; -rnovati = být externistou; -rnovat koho odkud = vypovědět (Ner.)

extinktrér «ekstyn-», -u, m., z franc. = hasící přístroj

extra «ekstra», lat., 1. příslov. n. neskl. příd. jm. = „vně, mimo“: jet, jít e. = zvlášť, odděleně od druhých; něco e. = něco zvláštního, něco jen pro sebe; e. kupé = zvláštní, oddělené (lid. a hovor.)

extrahovati «eks-», z lat., 1. = vytahovat, činit výtah, výpis; 2. = vyrábět extrakt, loužit, vyluhovat, na př. tuky (chem.)

extrakce, ž., z lat. = získávání látek loužením, vytažením (zubu, čočky z oka); -kční přístroj;

extrakt, -u, m. = 1. výpis; 2. = výtazek, trest; -ktivní «-ktiv-» látky; -ktor, -u, m. = extrakční přístroj

extraordinarius «eks-dyná-», -ria || zčešl. -nář, -e, m., lat. = mimořádný profesor (na vysokých školách); -nární [-nárně] = mimořádný, zvláštní (říd. hovor.); -nární profesor (starší běžné)

extra statum, v. extra

extráto, stř. = výhra na jedno číslo v loterii

***extratřída** «eks-», ž. = mužstvo vynikající nad průměr (sport.)

extratura «eks-tú-», ž. = „zvláštní tura“, zvláštnost, něco zvláštního, mimořádného (lid. a hovor.)

extráty «eks-», -tů, m. pomn. = něco extra, zvláštního, zvláštní ohledy... (lid. a hovor.)

extravagance «eks-», ž., z lat. = zvláštnost, podivný nápad, extratura; -vagrant, -u, m. = papežské nařízení mimo sbírky jich; -gantní = zvláštní, výstřední (jen hovor.)

extravuřt || -buřt, -u, m., druh salámu; = extravagance (zhrub.)

extrém «eks-», -u, m., z lat. = krajnost, přemrštěnost, výstřednost, výstřelek; upadat z extrému do e.; hnát něco do e.; **extrémismus** «-miz-», -mu, m. = extrémnost; -mista [-mistka], m. = extrémní člověk; -mistický «-styc-» = v duchu extrémismu; -mista, ž., z franc. = extrémnost; **extrémní** [-ně; -nost] = krajní, přemrštěný, výstřední

extrovní [-ně], příd. z extra = zvláštní: něco -ního; -ní šaty = lepší, sváteční, „na extra“ (t.)

2. předložka: e. statum (lat.) = nad (stanovený) stav, nadpočetný, na př. místo e. s.

exul, -a, || obyčej. *exulant* [-tka] «egzu-», -a, m., z lat. = vyhnanec; *-lantský* [-ství]: -ské písně, -ská literatura; *exulovati* = žít ve vyhnanství (říd.)

eydamský, v. edamský
ezopický || čast. *ezopský*, příd. k Ezop (Esop, starořec. bajkář): -ské bajky

F

f, 1. «ef» písmeno, hláska, tón;
 2. citoslov. *f*, *ff*, *fff*, vyjadřující pocit vedra; *F* = stupně tepla podle Fahrenheita

fába, ž. = hlad (v hantýr.); v. Fabián

Fabián «-biján», -a, m., křest. jm., příjmení;
fabían, -a, m. (lid.) = hlad (podle E. Basse snad proto, že na sv. Fabiána, 20. ledna, bývá velká zima); z toho dále fába?; *fabíánský*: -ká zima (v. výše); *F-ská* společnost = angl. socialistická společnost utopistická; *fabíánec*, -nce || *fabiovec* || *-binista* «-nys-», m. = stoupenec fabianismu; *fabianismus* «-nyz-», -mu, m. = směr Fabián. společnosti

fábor, -u, m., z lat. = stuha, pentle; zdrob. *fáborek*, -rku, *-reček*, -čku, m.; **fáborovati* = zdobit fábory

fabrický [-cky] = továrenský, tovární (lid. a hovor.); někdy s příhanou = chatrný: -ké zboží

***fabriče**, -čete, str. = fabrické dítě;

fabrička, -ček, ž., 1. = tovární dílnice (lid. n. s příhanou); 2. zdrob. k fabrika;

fabriční || řidč. *-čný* = tovární, továrenský; architektura (paláce) má cosi fabričního (Ner.)

fabrika, ž., z lat. = továrna (lid. n. hanl.); *-kace*, ž. = tovární výroba; *-kant* [-tka], -a, m. = továrník (na Valašsku = dělník); paní *-kantová*; *-kantský*: -ká pýcha;

fabrikát, -u, m. = tovární výrobek, tovar; **-kátor*, -a, m. = výrobce (hanl.);

fabrikovati = vyrábět po továrenskou; žert. n. hanl. = vůbec něco dělat, „smolit“; slož. dokon. *z-*

fabulace, ž., z lat. = tvoření, vymýšlení příběhů, děje; *-lační* schopnost; *-látor*, -a, m. = tvůrce fabule, děje; *-látorský*: -ská schopnost;

fabule, ž., z lat., 1. = bajka, smyšlený příběh; 2. = děj, příběh slovesného díla;

fabulista [-listka], m. = bajkář, původce slovesné fabule; *-listický* [-cky] «-styc-» = vypravěčský; *-listika*, ž. = vypravovatelské umění; **-losní* «-lóz-» = pohádkový;

fabulovati = bájit, tvořit fabule, slovesné děje

Fác, -e, zdrob. *-cek*, *-cka*, m., příjm., z Bonifác

façada, v. fasáda

facalík || *-lít* || **fačalík* || *-lít*, -u, m., z ital. fazzoletto = šátek, kapesník (zastar.); zdrob. *facalíček*, -čku, *facalítek*, -tku, m.

facet(t)a, *-t(t)ovaný*, *-t(t)ovati*, *-t(t)ový*, v. faseta

facička, ž., zdrob. k facka

***facilet**, -u, m. = facalík

facír, -a, m., z něm. (a tam z lat. vaccare) = člověk bez stálého zaměstnání (lid. a hovor.); *-rovati* = nic nedělat, jen se toulat (lid. a hovor.);

facírský [-ství], příd. k facír

facit, -u, m., původ. lat. 3. os. jedn. č. facit (od facere), t. j. dělá, činí (to dohromady tolik a tolik), zpodstatněním = výsledek, součet, suma (hovor.): f. toho byl, že...; hledejme f. (šmil.); trpký facit snažení (Majer.)

facka, -cek, ž., z ital. *fazza* (a to z lat. *facies*), 1. = strana, jen v lid. rčení: klobouk na tři facky; brada na tři f. (Čelak.); 2. = poliček (lid.); to je na facky = to povede k fackám (zhrub.); koupit něco za facku m. za fatku (lid.);

fackovat panák = na fackování, do kterého se tluče rukama; **fackovati** koho = dávat mu facky, poličkovat; f. co = odbývat, špatně dělat (t.); f. život = živořit (t.); slož. dokon. *na-* někomu, *s-* někoho; **fackový**: -vá aféra (Ner.)

facsimile, v. faksimile

fáč, -e, m., z něm. (a tam z lat.) = obvaz, obinadlo (lid. a hov.)

fačáda, ž., z ital. = fasáda || *fačára*, *fačárna*, -ren, ž. (jen lid.)

fačalík, -lit, v. facalík

fačára, -rna, v. fačáda

fáček, m., zdrob. k fáč;

fačovati = obvazovat; slož. dok. *s-*, *za-* (lid. a hovor.)

fadesa «-sa», ž., z něm. = nuda, nudnost

***fadián** (*fadyján* Č.-Chod), -a, m. = fádňi člověk

fading «fejďink», -u, m., angl. = chabnutí, slábnutí (elektrotech.)

fádňi [-ně; -nost] z franc. *fade* = nudný, nevýrazný, mdlý, jednotvárný: f. povídka, žena, krajina, barva, strava

fadyján, v. fadián

Faeak, v. Faiak

faeton || *faje-*, -u, m., z řeč. = lehký kočár (zastar.); pták

fajrnoch || *famfr-*, *fanfr-*, *fejfr-*, -u, m., z něm. = rytířský kabátec, falešné vlasy ženské, chochol na přilbě, ozdoba na šatech, v erbu (zastar.), šaty, „hadry“ (lid. hanl.)

fagan, v. fakan

fagot, -u, m., z ital., dřevěný hudební nástroj dechový; při kleení: krucl f.; -*tista* «-tys-», m. = hráč na fagot; -*tový*, na př. part

fagule, v. fakule

***fach** || *foch*, -u, m. z něm., 1. = oddělení, přihrádka, zásuvka; 2. = odborné povolání, zaměstnání, řemeslo; být od fachu, fo- = odborník (obojí lid.); 3. = záminka, zástěrka, žert (zastar.); = vlečka (t.);

fachman || *foch-*, -a, = odborník (lid.)

faiacký (*faja-*), příd. k

Faiak (*Fajak*) || řidčeji *Faeak*, *Feak*, -a, m. = člen bezstarostného národa v Homérově Odyssei; přenes. = požívačnick, bezstarostník; zobec. *fajak*, *fajalc*; *fajakismus* «-kyz-», -mu, m. = bezstarostnost, požívačnost

fair «fér», neskl. příd. jm., z angl. = slušný, čestný, správný: to není fair; to je (není) f. hra, angl. *f. play* «plej» (jen hovor.)

faja, ž., domác. tvar k fajfka; = noha (zhrub.)

fajacký, *Fajak*, *fajak*, *faják*, *fajakismus*, v. Falak

fajans, -se «-se», ž., z franc. = keramické zboží; -*sový* «-so-»

fajčice, -čička, ž., zdrob. k fajfka

fajčiti || *fajfčiti* = kouřiti z dýmky (lid. a hovor.)

faječka, ž., zdrob. k fajfka

fajeton, v. faeton

***fajfárna**, -ren, ž. = dýmka;

fajfčička, ž. || *-*čičtě*, stř. (Staš.), zdrob. k fajfka;

fajfčiti, v. fajčiti;

fajfečka, ž., zdrob. k fajfka

fajfka, ž., z něm. Pfeife = dýmka (lid. a hovor.); nestojí to ani za fajfku tabáku = je to bezcenné (t.); fajfka = noha (zhrub.);

fajfkář, -e, m. = dýmkář; -*kář*

|| -*kař*, -e, m. = kuřák dýmky;

fajfkový tabák = dýmkový (vesměs lid. a hovor.)

fajfoklok = fajvoklok

***fajfr**, -a, m. = (vojenský) pištec (zast., Jir.); sr. příjm. *Fajfr*

***fajks**, -a, m. = II fest (Svět.)

***fajn** (místy lid. *faň*), neskl. příd. jm. a příslov. z něm. *fein* = jemný, pěkný, dobrý, jemně...; to je f.; f. děvče, jídlo apod.

(lid. a hovor.); zčeštěno ve *fajnový* [-vě; -vost] || *faňácký* [-cky]

***fajrovati**, z něm. Feuer = dobře hořet n. hodně topit (lid.); slož. *za-*

***fajrum**, stř. neskl. || *fajrunt*, -u, m., z něm. Feierabend = prázdnost, odpočinek po práci

fajvoklok, v. five

***faka**, ž., z maď. = herka

***fakan** || *fagan*, -a, m. = dítě, obyčej. nezvedené (zhrub.); též **fakanče* || *fagan-*, -čete, časť. *fakaně*, *fakáně* || -*gáně*, -něte, stř.

fakce, ž., z lat. factio = politická (vášnivá, krajní) strana; *fakciosní* [-ně] «-óz-» = stranický; f. básník (Sez.)

fakir, -a, m., z arab. = derviš, orientální asketa, kouzelník; -*rský* [-rství], příd. k tomu

faksimile «-si-», jedn. stř. neskl., mn. -*lia*, -lií, z lat. fac- = snímek, věrné napodobení rukopisu, odlitek

fakt, -tu, mn. -ty, -tů, m. || původnější *faktum*, -ta, mn. -ta, -t, stř., z lat. factum = skutek, skutečnost, skutečná událost = co je ověřeno, zjištěno; *faktický* [-ticky; *-tičnost] «-tyc-, -tyč-» = skutečný, opravdový: f. stav (proti předpokládanému apod.); -*ticky* = skutečně, opravdu; -*tičnost* = skutečnost; **faktiček*, -čku, m., zdrob. k **faktík*, -u, zdrob. k fakt; *faktitivní* «-tytý-» = účinný, znamenající působiti to, co znamená sloveso stavové, na př. topit někoho || *tonout* (z top-), mořit || *mřít*; -*tivum* «-tý-», -va, stř. = faktitivní sloveso

faktor, -a, m., z lat. 1. = činitel (o věcech též *f.*, -u, m., neživ.); 2. = dozorce, správce (v tiskárně), prostředkovatel mezi zaměstnavatelem a domácími dělníky; *faktorie*, ž. = závod evropských podnikatelů v zámoří, zámořská osada obchodní;

faktorovati || *faktořiti* = býti faktorem 2.;

faktorský [-ství], příd. k faktor

faktotum «-tó-», -ta, stř. || neskl., z lat. fac totum (= učíň všechno) = pravá ruka něčí, důležitý pomocník, činitel;

**faktový* [-vost], příd. k fakt: f. materiál; -vost = faktový ráz

faktum, v. fakt;

faktura «-tú-», ž., z lat., 1. = účet; 2. = způsob provedení, ráz: dílo má zastaralou fakturu; sošky jisté faktury (Č.-Chod); -*turista* «-tu-», m. = písař účtů; -*turní* (položka), příd. k faktura; -*turovati* «-tu-» = účtovat

fakule || lid. *faule*, ž., z lat. *facula* = pochodň; **fakulant* || *-*lista*, m. = nosič pochodní

fakulta, ž., z lat. = „možnost, příležitost (ke vzdělání)“, část university;

fakultativní [-ně; -nost] «-týv-» = nepravidelný (změna), podle potřeby (zastávka); f. předmět = který si žák může volně volit, nezávazný, nepovinný; -*tní* (spolek, schůze), příd. k fakulta

falanx, -ngy || -*nga*, ž., z řeč. = bitevní šik, sražená řada, pevné sdružení

***falář**, -e, m. = farář (lid.)

***fajbl**, -u, m. (Čech) || *falble*, ž. (Ner.), z něm. = náběrek šatů, řasa; *falblovati* = nabírat

falc, -e (lid. -u), m., z něm. = drážka (lid.)

falckrabě [-bénka], -běte || zastar. -*bí*, -bího, m., hodnost v staré německé říši; -*běcí* || -*bský*; -*bství*, stř. = falckraběcí území

falcký, příd. k *Falc*, -e, ž. || *Falcko*, stř., kraj v Německu

falcovati = dělat falce, drážky, drážkovat, skládat; *falcový* = co má falc(e), na př. -vá křídlice (lid.)

fald, -u, m., z něm. = záhyb, náběh, řasa, vráska (lid.); *faldy* na sukni, na obličejí; přenes.: provětrat faldy = zatancovati si;

faldovačky, -ček, ž. pomn. = shrnovačky, krčenky (vysoké boty; *faldovati* = skládat; slož. dokon. *s-*; *faldovatý*, -vitý = skládaný, vrásčitý
faleš, -lše, ž., z něm. (a tam z lat.) = nepravda, lež, lest, klam, podvod, neupřímnost, nepoctivost; f. v kulečnickové hře, ve footballu = strk, úder koule, hození míče na stranu;
falešník [-nice], -a, m. = falešný člověk;
falešný [-ně; -nost]: f. člověk, přítel = neupřímný; f. peníz = neberný, padělaný; f. skvost = nepravý, napodobený; f. svědek, prorok = křivý, lživý; f. tón = nesprávný, nečistý; f. hráč, -ná hra = nepoctivý, -vá; -né podezření = liché
**falírovati*, z něm. = scházet, chátrat, být vadný
falkon, -u, m., druh starých děl; zdrob. -nek || -net, -u, m.
fallický, příd. k *fallos*: -ké písně = bujně
falliment, -u, m., z ital. -mento || podle franc. *fallissement* «-smá», stř. neskl. = úpadek, bankrot
fallos, -llu, m., řec. = symbol plodné síly v podobě tyče; v. *fallický*
falot, -tní, v. *falut*
**falous*, -u, zdrob. -sek, -sku, m. = pekelec, záhrobec, místo mezi kamny a stěnou, podnožka (nářeč.)
falsátor «-zá-», -a, m., z lat. = padělatel; -rský [-rství];
**falsatura* «-zatú-», ž. = falšování, falsifikace, úmyslné porušení
falset, -u, m. || -tto, stř., z ital. = mužský hlas ženského zbarvení, fistule
falsifikace «-zi-», ž., z lat. = falsifikování, falsifikát;
falsifikát, -u, m. = padělek, falsum; -kátor, -a, m. = padělatel; -kátorský [-ství];
falsifikovati = napodobit, padělati (peníze, rukopis)

falsum «-zum», -sa, stř., z lat. = padělek, falsifikát
**falšír*, -e, m. (zastar.) || *falšovatel*, -e, m. = padělatel
falšovati = napodobit, padělat: f. podpis, vysvědčení, peníze; f. potraviny, víno = dávat do nich něco méně cenného a tím kazit, uměle dělat, vyrábět; nefalšované víno = přírodní; falšovaná koule na kulečnicku = která dostane faleš; slož. dok. *z-* vysvědčení, víno atp.; nezfalšovaná pravda = čistá
**falšovna*, -ven, ž. = falšovnická dílna; *falšovnický* [-ctví], příd. k
**falšovník*, -a, m. = falšovatel
**falut* || -lot, -a || *faluta*, m., z franc. *falot* = čtverák, chytrák, taškář, „mazaný“ člověk, *filuta* (lid. a hovor.); **falotní* = taškářský
fáma, ž., z lat. = pověst
famfár, -a, m. || *famfárum*, -ra, m. || *fanfár*, -rum || *famfera*, m. (Jir.) || **famfrda*, m. = větroplach, třeštídlo, ztřeštěnec, zbrklý člověk
**famfrně*, -něte, stř. = zbytečnost, tretka
famfrněti || *fan-*, -nějí = třeštit, bláznit (lid. a hovor.); slož. dokon. *z-*; v. *zfamfrnělý*; *zfamfrnělý* (*zfan-*) = ztřeštěný, poblázněný, zblázněný;
famfrnití || *fan-* = bláznit (koho), plašit; f. se = *famfrnět*; slož. dokon. *z-* koho, se; v. *zfamfrněný*
famfrnoch, v. *fafrnoch*
familiant [-tka], -a, m. || **-tník*, -a, m. = majitel familie 2.; -tský, příd. k tomu
**famiálár*, -a, m., z lat. = familiární přítel; -liarita, ž. = familiárnost; *liární* || **-ný* [-ně; -nost], n i k. -liérní = důvěrný, nenucený, domácí (přítel, rozmluva, zábava, chování)
famille «-mí-», ž., z lat. 1. = rodina (hovor., často hanl.); 2. = malé hospodářství, pův. v dědic-kém nájmu

famós, neskl. příd. jm. a příslov., z lat. (nižší hovor.) || zčešř. *fa-mosní* || *-mósni* [-ně] «-móz-» = pověstný, vyhlášený, báječný (hovor.)

famulus «fá-», -la, m., lat. = pomocník, sluha (hovor.)

faň, v. fajn

Fana || častěji *Fá-*, ž. || m., domácké tvary k Františka || k František

***fána**, ž., z něm. *Fahne* = prapor **faňácký** [-cky], v. fajn

fanál, -u, m., z franc. = pochodeň, svítilna, poplašné znamení

fanatický [-cky; -čnost], příd. k fanatik = vášnivě zaujatý; **fanatik** [-tička] «-tyk, -tyč-», -a, m., z lat. = člověk vášnivě pro něco zaujatý, vášnivý horlivec, slepý přivrženec;

-tismus «-tyz-», -mu, m. = vášnivě zaujetí, horlení;

-tisovati «-tyzo-» = podněcovat k fanatismu; *-tisující* zástava (Ner.); slož. dokon. *z-*

Fanča, -či, ž. || neskl. *Fanči*, domácké tvary k Františka;

Fančička, *f.*, ž., zdrob. k Fanka, fanka

Fanda, ž. || m., domácké tvary k Františka || František;

fanda, m. || ž. = fanoušek;

Fandička, -ček, ž., zdrob. k Fanda;

fanditi = přepjatě horlit, stranit (hovor.)

I **fanfár**, m., v. famfár

II ***fanfár**, -u, m. || obyč.

fanfára, ž., často mn. *-ry*, -r, z ital. = krátká vzletná a hlučná skladba pro trubky, slavnostní troubení; přenes. = hlučná oslava, okázalá ozdoba; **-rní* hluk = hluk fanfár

fanfaron || *-rón*, -a, m., z franc. n. z ital. = chvastoun, mluvka, větroplach; **-náda*, ž. = fanfaronství || **-nismus* «-nyz-», -mu, m.; *-nský* [-nsky; -ství] = chvastounský...

fanfárovitý, -vý, příd. k fanfár = jako fanfáry, hlučný, okázalý

fanfárum, v. famfár

fanfrněti, *-niti*, v. famfrněti, *-niti*
fanfrnoch, v. fafrnoch

***fangle** || *fángle*, ž., z něm. = prapor; přenes. = dlouhý list nelomené korektury (hovor.); = nevěstka (hantýr.); zdrob. *-líčka*, -ček, ž.; *-líčkář*, -e, m. = kdo si libuje v praporech, jen ve vnějších okázalých projevech, vnější, planý vlastenec atp. (hovor., hanl.); *-líčkářský* [-sky; -ství]; *-líčkovati* || *-lovati* = projevovat vlastenectví... *fangličkami* (hanl.); *-líčkový*: -vé šílení (Vr.)

fango, str., ital. = sopečné bahno

Fanka || *Fán-*, ž., domácké tvar k Františka; *fanka*, kuželka, jinak dáma

faňora, v. faňura

Fanouš, -e, m., domácký tvar k František; zdrob. *-šek*, *-ška*, m.; *fanoušek* [**fanda*], *-ška*, m. = horlivý nadšenec, zanícenec pro sport, pro radio ap. (hovor.); snad z fanatik vlivem osob. jména Fanouš, spíše z angl. fan (= oddaný), příkloněním k Fanoušek; *-škovati* = počínati si jako fanoušek; *fanouškovský* [-ství], příd. k fanoušek

fant, -u, m., z něm. *Pfand* = zástava (zastar.): hra na fanty

fant, -a || *fanta*, m. = bláznivý člověk, ztřeštěnec (zastar.); dochováno v příjm. *Fanta*, m.

***fantalsijní** «-tézij», *-sismus*, *-sista*, *-sistní*, z franc. = fantalsijní, *-sismus*, *-sista*, *fantasta*, *-sistní*

fantář [-tářka], -e, m. = kdo půjčuje na fanty; *-tářský* [-tářství], příd. k tomu

fantas, -su «-zu», m., z řeč. = horečné blouznění (lid.);

fantasie «-zije», ž., z řeč. = obrazivost, představivost, myšlení v obrazech; = co existuje jen v představě, v mysli, smyšlenka, výmysl, prelud; hudební f. = hudební dílo neodržíci se ustálených forem;

**fantasijní* [-ně] «-zij-», příd. k fantasie = vysněný, fantastický; *fantasírovati* «-zí-» = blouznit, snít, třeštit (lid.);
 **fantasismus* «-ziz-», -mu, m. = blouznění, snění; **-sistní* = fantastický;
 **fantaskní* [-ně; -nost], z franc. = fantastický
fantasma «-zma», -matu, stř., z řeč. = výplod fantasie, klamná živá představa, přelud, vidina, fantom;
fantasmagorický [-cky; -čnost] = přeludný; -*gorie*, ž. = „předvádění fantasmat“, fantasma
 **fantasovati* = fantasírovati (kniž., na př. Vrchl.)
fantast, -a || obyč. -*sta*, m. = snílek, blouznivec;
 -*stický* [-*sticky*; -*stičnost*] «-styc-, -stych-» = plný fantasie, blouznivý, co je pouze ve fantasii, přeludný, nemožný, ohromný, pohádkový (člověk, sen, plán, povídka, suma...); -*stično*, stř. = fantastičnost;
 -*stika*, ž. = blouznění, fantastický ráz, -cké příběhy;
 **-stní* = fantastický
fantík, -u, m., zdrob. k fant
fantiti, -tění (lid.): f. koho = bláznit; f. se = blázniti se, být bláznivě zamilován; f. se po kom, za kým; slož. dokon. *z-*; *fantívatí*, opak;
fantivý [-vě; -vost] = bláznivý
fantom «-tóm», -u, m., z řeč. = přelud, vidina, přízrak, mátoha; v lékař. = napodobenina lidského těla, cvičná loutka; -*matický* [-cky] «-tyc-» || **-mální* = přízrakový, přeludný, mátožný
fantovati = zabavovat, fendovat (lid.); slož. dokon. *z-* || *za-*
 **faňura* || -*ňora*, ž. = facka (vulg.)
Fanuše || čast. zdrob. *Fanuška*, -šek, ž., domác. tvary k Františka
Fany, ž. neskl., nečes. domácí tvar k Františka; zdrob. *Fanyňka*, -nek, ž.

fa presto, it. = dělej rychle
fara, ž., z něm. = obytný dům duchovního, farní úřad, obvod
fárací = na farání
farandola, ž., z franc., provençal-ský tanec
farao, -ona (zříd. *faraa*) || *faraon*, -a, m., jméno egyptských králů; hra v karty; příd. *faraonský*
farář, -e, m. = správce farnosti; zdrob. **farářík*, -a, m.; -*řka*, -řek, ž. = žena faráře (lid.); *farářovati* = být farářem;
farářský [-sky; -ství], příd. k farář
fáratí || *fárovati*, z něm. = pracovat v uhelných dolech, sjíždět do dolu (hornic.); slož. dokon. *s-* = sjetí do dolu; -*vy-* z dolu = vyjet
 **farce* «fars», -se «-se», ž. || zčešt. *fars*, z franc. farce = fraška
farečka, ž., zdrob. k fara
farizej [-jka], -e || **-zejec*, -jce, m. || podle lat. *farizeus*, -zea, m. = člen staré náboženské strany židov.; přenes. = pokrytec, licoměrník; -*zejský* [-sky; -ství]: -ská sekta; přenes. = pokrytecký, neupřímný, licoměrný
farka, ž., zdrob. k fara
farma, ž., z angl. = statek, zemědělský podnik v Americe; drůbeží f. = velká drůbežárna; liščí f. = umělý chov lišek a příslušné zařízení
farmaceut [-tka], -a, m., z řeč. = studující n. absolvent lékárnictví; -*tický* «-tyc-» || -*tský*: -tické, -tské studium;
farmacie, ž. = nauka o lékárnictví, lékárnické studium, lékárna
farmakognosie «-gnózijs», ž., z řeč. = poznávání léčiv;
farmakolog, -a, m. = pěstitel farmakologie; -*logický*, příd. k farmakologie, ž. = nauka o vlastnostech a účincích léků, farmacie;
farmakotherapie, ž. = léčení léky

farmář [-řka], -e, m. = majitel farmy; *farmařiti* = hospodařit na farmě; *-řský* [-řství, příd. k farmář

farní, příd. k fara: f. úřad, obec; *farnice*, v. farník

far niente «nyjen-», str. neskl., ital. = odpočinek, klid; **farnientství*, str. = odpočívání, lenošení

farník [-nice], -a, m. = člen farní obce, farnosti;

farnost, -i, ž. = farní obvod

fárovati, v. fárati

fars, v. farce

farský, příd. k fara: -ská zahrada...

fáry, v. láry

fasáda, ž., z franc. = čelní stěna budovy, ozdoba nahoře na ní; přenes. = vnější ozdoba vůbec, zevnějšek, povrch (lid. a hovor.); *-sádní* = čelný; *-sádník*, -a, m. = zedník dělající fasády; v. fačáda

fascikl || **-kul*, -u, m., z lat. *fasciculus* = svazek spisů, listin; *-kulovati* = dávat do fasciklů

fascinace, ž., z lat. = stav úplného smyslového a citového zaujetí, okouzlení, hypnosa; *-novati* = úplně zaujmout, strhnout, okouzliti, oslnit; *-nující* = strhující

fase «-se», ž., z lat. = přiznání příjmů, důchodů || *fase* «fáze», zprav. *fáze*, v. tam

faseta «-se-», ž., z franc. *facette*, odtud starší psaní *-cetta* = broušená plocha okraje zrcadla, drahokamu: do jisker, hran a faset (Břez.); *-tový* = přibroušený || *-tovaný*: *-tované náušnice* (Čech); *-tové* || čast. *-tované oči* (hmyzu) = složené; *-tovati* = přibrušovat

fasol(e) || zprav. *-zol(e)*, v. tam

fasona «-só- || obyč. *-zó-*», ž., z franc. *façon* = tvar, podoba, nejčastěji o oděvu, o obuvi, o účesu; boty mají pěknou fasonu, drží f. (= původní tvar); kabát má pěknou fasonu = střih; platiti za fasonu tolik a tolik

= za střih a za úpravu, za ušití (šatů); v užším smyslu f. = límec a klopy; nemá to žádnou fasonu = není to k ničemu (hovor.); žít podle své -ny = podle svého způsobu (t.);

zdrob. *-nka*, *-nek*, ž.;

-novati = upravovat, -vit, dát konečný tvar;

-nový = upravený, tvarový: *-vé železo*

fasovati «-so-», z něm., 1. = odbírat, dostávat, brát přiděl (vojen., nižší odbor.): f. chleba, víno, peníze, zásoby ze skladiště apod.; f. tabák z hlavního skladu; 2. = lemovat, obrubovat (krejč.); slož. dokon. *vy-* chléb...; přenes. *vy-* co = dostat za trest (lid.); *za-* = (za)obroubit; = dobře vložit do něčeho (řemesl.): *za-* okna, dveře, kámen; *fasovávatí*, opakov.

fasovka, -vek, ž. = lemovka (lid.)

fasuněk, místy *-ňk*, *-ňku*, m., z něm. = žebřiny na vůz a pak vůz s nimi (lid., nář.); *-ňk*, též = fasování (vojen.); *fasuník*, -a, m. || *fasuňkový vůz* = fasuněk

***fašé**, neskl. příd. jm., z franc. = rozzlobený, rozhněvaný

***faš(l)ang** || *-nk* || *-něk*, *-nek*, -u, m., někde pomn. *-ngy*, z něm. = masopust, zvláště jeho dva poslední dny, ostatky (mor.-slov. i slov.)

***fašina**, ž., z něm. = hať, proutí; *-nový* = z proutí

fašírka, -rek, ž. = sekaná pečeně;

**faširovaný*, z něm. = sekaný, o pečení

***fašisace** «-za-», ž. = fašisování; *-sační*, příd. k tomu;

fašismus «-šiz-», -mu, m., z ital. = reakční politic. hnutí v Itálii a jeho napodobeniny v cizině;

fašisovati «-zo-» koho, co = dávat komu, čemu fašistický ráz; f. se = nabývat fašistického rázu, přijímat fašistického ducha; slož. dokon. *z-*;

fašista [-stka], m. = stoupenec fašismu; *-stický* [-sticky] «-styc-» = v duchu fašismu;
fašistofilský [-sky; -ství] = nakloněný, příznivý fašismu (Gottw.)
fatalismus «-liz-», -mu, m., z lat. = víra v moc osudu, v jeho neodvratný vliv na lidský život, odevzdanost osudu;
-lista [-listka], m. = stoupenec fatalismu, kdo věří v moc osudu; *-listický* [-cky] «-styc-» || **-listní* = v duchu fatalismu, plynoucí z fatalismu: *-listická* odevzdanost osudu; *-listní* melancholie (Vrchl.);
-lita, ž. = fatálnost, fatální věc, událost;
fatální [-ně; -nost] = osudový, osudný, neblahý, nešťastný: f. krok, rozhodnutí, nehoda
Fata Morgana «Fáta -gá-», ž., it., podle pověsti kouzelná víla, která uměla vzbuzovat vzdušné přeludy; zobecněním *fata morgana* = vzdušný přelud; *fatamorgannický* «-nyc-»: -cké obrazy
**fatiti se ke komu* = lisati se
fatka, -tek, ž. (z franc. *fat* n. přímo z lat. *fatuus* = směšný) = směšná cena: koupiti co za fatku || za *facku* (přikloněním k *facka*); = nicotnost; vést obchod jen tak na fatky = na plano, pro jméno (šmil.); *fatkář*, -e, m. = příživník, břichopas (zastar.)
fatovati, z lat. = přiznávat (příjem, důchod); v. *fase*
fátrmord, -u, m., z něm. = růžek vysokého límce u košile (zastar. hovor.)
fatum «fá-», -ta, stř., lat. = osud; *F.* = zosobněné fatum
faul, v. *foul*
Faun, -a, m., římský bůh plodnosti a hospodářství; zobecněním *faun* [**faunka*] = smyslný člověk
fauna, ž., z řeč. = zvířena
fauní, příd. k *faun* = podobný Faunu, smyslný, potměšilý || **faunický* «-nyc-»; **faunisko*, stř. = Faun (šal.)

faunistický «-nystyc-», příd. k *faunistika* «-nysty-», ž. = nauka o fauně
faunka, v. **Faun**
faunovský || *faunský* [-sky; -ství] = fauní
faustiáda «-styjá-», ž. = faustovská příhoda, skladba;
faustovský [-sky; -ství] = podobný Goethovu Faustovi, v jeho duchu...
fauteuil, v. *fotel*
faux pas «fó pa», neskl. stř., franc. = špatný, chybný krok, chyba, klopýtnutí
**favor*, -u, m. = fábor, stuha (Jir.)
favorisace «-za-», ž. = favorisování;
favorisovati koho «-zo-», z franc. = velmi mu přát, dávat přednost, nadřžovat;
favorit [-tka], -a, m. = oblíbenec, milostnice; = kůň, kterému se při závodech předpovídá vítězství; *-ritismus* «-tyz-», mu, m. || *-ritství*, stř. = nadřžování, zvláštní přízeň
fáze (starším pravopisem *fase*), ž., z řeč. = vývojové období, stav, stadium; f. ve vývoji národa, jazyka atp.; nebezpečná, kritická f. (v nemoci); pevná, kapalná, plynná f. (v chemii); měsíční, sluneční f.
fazol, -u, m. (odb.) || *fazole* n. *fazule* (fi-), ž., rostl., její plod; zdrob. *-lka*, -lek, ž.; *-lovitý* = podobný fazoli; *-lový*: -vá omáčka
Feak, v. **Faiak**
február, -u, m., z lat. *-arius* = únor (zastar. a slov.); *-rový*
fecit «fé-», lat. = udělal (napsal, namaloval)
federace, ž., z lat. = spolek, svaz, volné sdružení; *-rační*; *-ralisace* «-za-», ž. = federalisování; *-ralismus* «-liz-», m. = úsilí o spolkovou státní soustavu, spolková soustava; *-ralisovati* «-zo-» = proměnit, -ňovat ve federální (stát) || **-rovati*; *-ralista*, m. =

- přivrženec federalismu; *-ralistický* [-cky] «-styc-» = v duchu federalismu;
federální = spolkový;
-rativní [-ně] «-týv-» = federalistický, federální
- ***fedrpuš**, obyč. *fedrpuš*, -e, m., z něm. = chochol (lid.)
- ***fedrfechtýř**, -e, m., z něm. = šermíř (zastar.); = bojovník, polemik (hanl.); *-řský* [-řství]
- ***fedrovatel**, -e, m. = kdo fedruje;
**fedrovati* koho, co, z něm. = podporovat koho, co, pomáhat komu, čemu; *fedrovní* list = přímluvný (hovor. zastar.); *fedrovník*, -a, m. = fedrovatel (t.);
**fedruňček*, m. (Vr.), zdrob. k
**fedruňk*, -u, m. = fedrování podpora, milodar
- fedrpuš**, v. **fedrpuš**
- ***fedrvajs**, -su «-zu-», m., z něm. = klouzkový prášek (lid.)
- férický** (fé-) [-cky], příd. k *féerie* (fé-) = pohádkový, kouzelný...;
féerie (někdy *férie*), ž., franc. = bohatě, pohádkově, fantasticky výpravná hra divadelní;
-rik, -a, m. = autor féeríí, kdo tvoří v jejich duchu
- fečnoch**, v. **fačnoch**
- ***fechr**, -u, m., z něm. = vějíř;
**fechrovati* = ovívat vějířem
- fecht**, -u, m., z něm. = žebrota (lid.): jít na f. n. fechem; = zápas (zastar.); *fechtovati* = zápasit (zastar.), prosit, shánět, žebrot; slož. dokon. *vy-* něco na někom = vybojovat, vymoci, vyprositi, vylákat, vyžebrot (lid. a hovor.)
- feja**, -ji, ž., z franc. = víla (bás.)
- fejeton** || *fejton*..., v. *feuilleton*
- fekálie**, -íí, ž. pomn., z lat. *faec* = výkaly; *-kální* hnojiva
- ***feks**, -a, m. = II fest (nář.)
- ***fél**, -a || *féla* || *felák*, -a, m. = feldvébl (hanl.);
felácký, příd. k tomu
- felčar**, -a, m., z něm. *Feldscher* = polní (vojen.) lazebník, ranhojič; = lékař (žert., hanl.); *-rský* [-rství], příd. k tomu
- feldkurát**, -a, m., z něm. = polní vojen. kněz (hovor.)
- feldmaršál**, -a || *-lek*, -lka, m., z něm. = polní maršálek (hovor.)
- feldvébl** (lid. *felbébl*), -a, m., z něm. *Feldwebel* = šikovatel, poddůstojník (vojen., zaniká); přenes. (hovor. hanl.) = drsně řízný člověk: politický feldvébl apod.; *feldvéblůvský*, na př. plat; přenes. -ké jednání = drsně, hrubě řízné
- Felicia** || *-cie*, *-cie* || *-cita(s)*, -ty, ž., z lat., žen. jm.
- Feliček**, -čka, m., domác. tvar k *Felix* «Féliks», -e || -a, m., z lat. (= šťastný), křest. jm. i příjm.
- felonie** «-nyje», ž., lat. = porušení věrnosti, zrada, padoušství (zast.)
- féma** (fe-), ž., z něm. *Fehme* = středověký tajný lidový soud ve Vestfálsku, poskytující za doby pěstního práva ochranu utiskovaným proti mocným utlačovatelům; v. *fémový*
- feminální** || **femininní* «-nyní», z lat. = ženský, ženského rodu, rázu
- femininum** «-ný-», -na, stř., z lat. = ženský rod mluvnický, jméno žen. rodu
- feminismus** «-nyz-», -mu, m. = hájení rovnoprávnosti žen s muži za kapitalismu;
 = ženský ráz, umělecká záliba pro ženské postavy; *-nista* [-nistka], m. = stoupenec feminismu;
-nistický «-styc-» = v duchu feminismu
- fémový**, příd. k *féma*: -vá vražda = vražda vykonaná na rozkaz fémy; nyní = zavraždění nepohodlného člověka
- fena**, ž., z román. = čubka, psi-ce; přenes. = zlá žena (vulg.)
- ***fendák** || **fendovák*, -a, m. = kdo fenduje; **fendovati*, z něm. = zabavovat; slož. dokon. *z-*
- fendrich**, *-rych*, -a, m. = fenrich (zast. a lid.)
- fenek**, -nka, m., šelma
- fení**, příd. k *fena*: f. mládě

fenlan «-ny-», -a, m. = irský revolucionář; **-nismus** «-nyz-», -mu, m. = hnutí fenianů

Fenicie «Fény-», ž., krajina v staré Syrii; **fenický**, na př. jazyk; **Feničan** [-nka], -a, m. = obyvatel Fenicie || *Foinikie*, -ničan, *foinický*

fenik «-nyk», -u, m., něm. = nejmenší mince v Německu

fenikl, v. fenykl

fénix, -a || -e, m., z řeč. (foin-) = báječný pták ohnivák

fenka, ž., zdrob. k fena

fenol, -u, m. = karbolová kyseлина

fenomen «-mén», -u, m., z řec. fai-, zlatinisov. fae- = jev; přenes. = neobyčejný, vynikající člověk;

-menalismus «-liz-», -mu, m. = filosofický názor o poznatelnosti jen jevů; **-menalista**, m. = stoupenec fenomenalismu;

-menální [-ně] «-me-» = znamenitý, vynikající, podivuhodný (člověk, práce, paměť);

-menolog, -a, m. = kdo se obírá s fenomenologií, její stoupenec;

-menologický [-cky], příd. k

-menologie, ž. = filosofický a vědecký směr, přestávající na konstatování a na popise jevů (a nesnažící se o jejich výklad)

fenrich || **-rych**, -a, m., z něm. Fähnrich = praporčík, nižší důstojnická hodnost v bývalém Rakousku

fenykl, -u, m., rostl.; **-lovka**, -vek, ž. = fenyklová kořalka; **-lový**, příd. k fenykl

fér, v. fair

ferbl, -a, m., z něm., hazardní hra v karty, barvička: hráti ferbla; zdrob. **ferblíček**, -čka, m.; **ferblista**, m. = hráč ferbla

Ferda, m., domác. tvar k *Ferdinand* «-rdy-», -a, m.; zdrob. *Ferdáček*, -čka, *Ferdíček*, -čka, *Ferdík*, -a, *Ferdouš*, -šek, -ška, m.

Ferenc, -e, m., maď. = František

feriální, příd. k ferie (fé-) = volný, prázdninový: f. den, osada

férický, *férie*, v. féerie

ferie || *férie*, -í, ž. pomn., z lat. = prázdniny

ferina, m., z lat. = čtvrťák, dobrá kopa (lid. a hovor.)

feriový, příd. k ferie (fé-)

ferman, -u, m., z perš. = příkaz, úřední výnos

fermata «-má-», ž., ital. = přestávka: f. v písni beze slov a melodie, o polibku (č.-Chod); hudeb. znaménko prodloužení tónu n. pomlky

ferment, -u, m., z lat. = enzym, ústrojná látka zavádějící chemic. pochody (trávení, kvašení atp.); **-tace**, ž. = kvašení; **-tovat** = působit kvašení

fermež, -e, ž., z něm. (a tam z franc.) = vysýchavý olej, pokost; **-žiti**, obyčej. **-žovati** = natírat fermeží; **fermežový** nátěr

fernajs || *fir*-, -su «-zu», m. = fermež (lid.)

fernambuk || *fernambukové dřevo* = červené barvířské dřevo; podle brasíl. města Fernambuk, Pernambuk

feroce «-róče», ital. = divoce, bouřlivě (hudeb.)

Ferro, stř., Kanárský ostrov, podle kterého se počítají poledníky; **ferrový** || obyčej. *ferrský* poledník

fertilita «-ty-», ž., z lat. = úrodnost; **-lní** = úrodný

ferule, ž., z lat. = hůl, berla jako odznak moci, na př. rychtářské

ferventní, lat. = horlivý, vroucí

I **fes**, tón f snížený o půl tónu

II **fes**, v. fez

I ***fest**, neskl. příd. jm. a příslov., z něm. = pevný, pevně (lid.); zčeštěno ve *festovní*

II ***fest**, -a, m., z něm., 1. = člověk, který je „fest“ (v I fest), nezranitelný, nezmar, 2. = přirozeně vzniklá mumie (čes. nář., Svět., Třeb.); v. fajks, fex, fext

festival «-sty-», -u, m., z franc. = hudební slavnost; **-lový**

feston, -u, m., z franc. = květinový ověs, závěs; *-nový*

festovní, v. I fest

festum, lat. = slavnost; přijít *post f.* = po slavnosti, přenes. pozdě, s křížkem po funuse

***festunk** || *-ňk*, -u, m., z něm. = pevnost (lid.)

feš, neskl. příd. jm. a příslov. z něm. = hezký, pěkný, hezky... (lid. a hovor.);

fešácký [-cky; -ckost; -ctví], příd. k fešák, na př. f. oblek; f. kriminál = velmi mírný, volný (hovor.);

fešáček [-šačka], -čka, m., zdrob. k *fešák*, -a, m. = hezký, fešný hoch, milenec, hodný člověk;

fešanda, ž. = fešačka (vulg.);

fešný [-ně; -nost], zčeštěné feš

fetiš «-tyš», -e, m., z franc. = nábožensky uctíváný předmět; přenes. = nedotknutelná, zbožňovaná osoba, věc; *fetišismus* «-tyšiz-», -mu, m. = uctívání fetiše; *-šista*, m. = kdo uctívá fetiš; *-šistický* «-styc-» || *-štský* = v duchu fetišismu; *-šství*, stř. = fetišismus

fétus, v. foetus

fetva, ž., arab. = rozhodnutí, výklad, náboženská válka

feudál, -a, m., z lat. (feudum = léno) = kdo má léno, leník, man, šlechtic, majitel půdy obdělávané nevolníky; *-dalismus* «-liz-», -mu, m. = feudální, nevolnický řád; *-dalista*, m. = stoupenec feudalismu; *-dalistický* «-styc-» = v duchu feudalismu. feudální; *-dalita*, ž. = feudální zřízení; *-dální* [-ně; -nost] = lenní, na př. řád

feuilleton, -u, m. || v čes. běžné výslovnosti a v pravopise *fejeton* (řidč. *fejton*), z franc. = stať v novinách pod čarou, besídka; *-tonismus* «-nyz-», -mu, m. = fejetonní ráz; *-tonisovati* «-nyzo-» || *-tonovati* co = zpracovávat, probírat feje-

tonisticky, psát fejetony; slož. dokon. z- otázkou;

-tonista [-stka] «-ny-», m. = kdo píše fejetony, besídkář;

-tonistický [-cky] «-nystyc-» || *-tonní* || *-tonový*, na př. sloh, způsob (zpracování)

fexír, -u, m., z něm. = pojistka u zámku (lid.)

***fext**, -a, m. = II fest

fez (*fes*), -u, m. = kulatá čepice turec. bez stínítka, zvaná podle marockého města Fezu, kde se původně vyráběla; *fezárna*, -ren, ž. = továrna na fezy

fěrtoch || *-tuch*, -u, m., z něm. = zástěra (lid.); zdrob. *-tošek* || *-tušek*, *-toušek*, -šku, m.

ff, **fff**, v. f

fi (*fi*), citosl., 1. vystihující ostrý zvuk, fičení; 2. citosl. odporu = fuj; sr. II fit

fiakr «fijakr», -u (4. p. = 1. n. -ra), m., z franc. = nájemný kočár o dvou koních; *fiakr*, -a. || *-rista*, m. = vozka, majitel fiakru; *-ristický* «-styc-» || **-ristský* (Ner.)

fiala «fijá-» || *fiala*, ž., z řeč. = hrotité, věžičkovité zakončení gotických sloupů apod.

fiala «fija-», ž., z lat. viola, květina; noční f. = noční piják (Mah.);

**fialečka*, *-lenka*, *-linka*, ž. zdrob. k *fialka*, -lek, ž. zdrob. k fiala; *fialkový* [-vě]: -vá vůně; = modrý jako fialka: -vé oči; *fialověti*, -vějí = nabývat fialové barvy; slož. dokon. z-

fialovo-, kmen k fialový ve slož.: *-červený*, *-rudý*, *-šedý*... = fialově červený, červený do fialova...

fialový [-vě; -vost] = fialkový

fiasko «fijas-», stř., z ital. = úplný nezdar, neúspěch (hanl.)

fiatka «fijat-», -tek, ž. = auto z ital. továrny Fiat

fibrin «-rýn», -u, m., z lat. = krevní vláknina

fibule, ž., z lat. = spona

ficek, -cka || *fici, fici*, -ho, m., z lat. vice = zástupce, pomocník (lid.); *ficka*, -cek, ž. = děvče vykonávající různé drobné práce, pomocnice

fiček, m., zdrob. k fik

fičeti, fičí = ostře foukat, vanout rychle, prudce letět, jet...; vítr, střela, auto fičí; jeli jsme, jen to fičelo; fičí to u okna = fučí, táhne; slož. dokon. *do-* pozdě k městu = dorazit (Ner.); prostě dokon. *za-*; *fičívati*, opakov.; *fičivý* [-vě; -vost] = fičíci

fideikomis «-dej(i)-», -su, «-su», m., z lat. = svěřenství, svěřenský statek; -*sní* = svěřenský; -*sník*, -a, m. = majitel fideikomisu

fideismus «-dejiz-», -mu, m., z lat. = idealistické učení nahrazující poznání vírou

fidél, neskl. příd. jm. a příslov. (nižší hovor.) || obyč. *fidelní* [-ně, -nost], z lat. = důvěrný, veselý, bujný: býti s někým f.; f. zábava, nálada; chovati se ke komu -ně

fidibus «-dy-», -su «-su», m. = kousek papíru na zapálení dýmky; -*sový*; snad vzniklo mezi něm. studenty z lat. *fidellibus*, totiž *fratribus* = pro věrné bratry, přátele

***fidicen** «-dy-», -a, m., z lat. = hráč na strunový nástroj (Jir.)

fidlati = fidlovat, pižlat; slož. dokon. *do-*, *u-* ap.; *fidlávati*, opak.

fidlátka, -tek, stř. = fidlovačka; = vůbec nástroj, věc (žert. lid. a hovor.); vzíti si svá fidlátka a odejít

fidli, *fidli fidli*, citoslov. vystihující fidlování

fidlovačka, -ček, ž. = hůl, dřevo na fidlování, na čištění ručnice, obuvnické dřevo na hlazení kůže, fidlátka (zastar.); = fidlování na housle; *Fidlovačka* = jarní slavnost pražská, původ. pražských ševců

fidlovati, z něm. = smýkati sem tam, hladit; přenes. f. někoho = bít holí, „hladit, mastit“ (lid.); f. na housle || f. housle (Rais) = špatně hrát, jen tak tahati smyčcem po strunách (lid. a hovor.)

***fifa**, ž. || ***fifidlo**, stř. = fiflena
fifikus || *pfi-*, -sa «-sa», m., z něm. *pfi*fig = chytrák

***fiflákto**, stř. = nafintěný člověk
fiflena, ž. = fintivá žena, parádnice (lid. a hovor.); zdrob. -*nka*, -nek, ž.; ***-novitý** [-tě] = podobný fifleně; -*nství*, stř. = fintivost (Koll., Heyd.)

***fifliti** || *fiflovati* = zdobit, parádit

figárko, -rek, stř. = bolero 2.

***figl**, -u, m. || obyč. pomn. -le, -lů = úskok, šibalství; -*lář*, -e, m. = kdo strojí figle (nářeč.)

figura, ž., lat. = postava: mít pěknou figuru; figuru na to máš = podle postavy se k tomu hodíš (lid. a hovor.); jak f. ukazuje = jak je vidět (žert. lid. a hovor.);

= loutka, socha; přenes. nastrčená f. = -ný člověk, prostředník; = podobenství (bibl.); = slohová ozdoba; = logický vzorec soudu, na př. barbara; = seskupení při tanci...

figurace, ž. = sestavení, ozdobování; -*rační*, příd. k tomu;

-*ralista*, m. = figurální malíř;

-*ralistika* «-sty-», ž. = spodobování, líčení postav;

-*rálka*, -lek, ž. = zpívaná mše s průvodem hudebních nástrojů;

figurální ozdoba = z figur; f. malířství = malování figur, postav; f. hudba = nástrojová;

figurant [-tka], -a, m. = kdo jen figuruje, statista, nastrčená osoba, pomocník geometra; ***-tní** [-tně] = figurující

figurčička, ž., zdrob. k figurka;

figurina «-rý-», ž. = lidská loutka, krojový model;

figurka, ž., zdrob. k figura: šachová f.; přenes. -rka = postava,

osoba, člověk, na př. směšná, humoristická, pražská -rka; *-kář*, -e, m. = spodobitel figurek, lidských postav; *-kářský* [*-kářsky*; *-kářství*] = spodobující figurky; *-kářsky* nedůsažná podobizna = co se týče spodobení (Sez.), *-kářství* = spodobování...; *-kový* = s figurkami (Ner.); **figurní* [*-ně*] = obrazný

figurovati = dávat něčemu tvar (odbor.); = představovat (zastar.); = vystupovat bez vnitřní nutnosti (na př. v románě), být nastrčenou figurou

figurový, příd. k figura; -vé ozdoby = z figur (Ner.); -vé malířství = figurální (t.); -vý tanec = s figurami

fichu «fíši» || zčešt. *fiši*, -ší (**fiši*), stř. neskl., franc. = krajková n. tylová ozdoba vpředu na ženských šatech, na halence

***fijon**, -jón || *fion*, -ón, -a, m. = hejsek, parádník (lid.); *-nský* [*-nsky*; *-nství*], příd. k tomu

fik, citoslov. = šmlk

fík, -u, m., z lat., strom i jeho plod

fikaný [*-ně*; *-nost*] = mazaný, vychytralý (lid.)

fikati, -kám, z něm. = šlehat prutem apod., řezat ostrým nožem apod. (lid.); slož. dokon. *na-* někomu = našlehat; *na-* něčeho = nařezat, rychle nadělat; *o-* větve = ořezat; *roz-* = rozřezat; *vy-* někoho = zmrskat

fikce, ž., z lat. = výmysl, smyšlenka, zdání, klam; *fikcionalismus* «-cijonaliz-», -mu, m. = názor, že jsou představy o světě fikce; *-nalista*, m. = stoupenec fikcionalismu; *-nální* = fiktivní; *fikční*, příd. k fikce

fiknouti, fikl, -knuv, -knut(i), dokon. k fikati; slož. *pře-*, *roz-*, *u-* = říznout, -krojit, -tít; *na-*, *vy-* dítě = nastrojít; *na-*, *vy-* se = nastrojiti se

fíkoví, stř. hromad. = fíkový les; *fíkovna*, -ven, ž. = místo na pěstění fíků; *fíkovník*, -u, m. = fíkový strom; *fíkový*, příd. k fík (list, plod...)

fiks, -sovati atp., v. fix...

fiktivní [*-ně*; *-nost*] «-týv-» = plynoucí z fikce, smyšlený, zdánlivý

***fikula**, zdrob. *-lka*, m. = „fikaný“ člověk, chytrák (nářeč.)

Fila, m., příjm., z Filip

filantrop [*-pka*], -a, m., z řeč. = lidumil; *-pický* = lidumilný; *-pie*, ž. = lidumilství; *-pismus* «-piz-», -mu, m. = lidumilství; = výchova ke štěstí; *-pista*, m. = lidumil

filatelle, ž., z řeč. = sbírání poštovních známek; *-telista* [*-stka*], m. = sběratel pošt. známek; *-te-lický* «-styc-», na př. spolek, -ká záliba

filátko, -tek, stř. zdrob. k filet

file, -e, m., z něm. = plst (lid.)

fileka, -cek, ž. = muňka, muška (lid.)

filecový = plstěný (lid.)

filec, -lce, m., z něm. = ranec, tlumok, „ruksak“ (lid.); zdrob. *fileček*, -čku, m.

filek, -lka, m. = svršek, kluk v kartách; m. pomn. *filky*, karet-ní hra

filet «-é», stř. neskl., franc. = řez masa, nejčast. telecího, z kýty

filharmonický «-nyc-», na př. koncert, příd. k

filharmonie «-nyje», ž., z řeč. = „milovnictví hudby a zpěvu“, sdružení hudebníků a přátel hudby;

-ník «-nyk», -a, m. = člen filharmonie

filhellen «-lén», -a, m., z franc. = přítel Řeků; *-nský* [*-nství*]

filiace «-lija-», ž., z lat. = třídění slov, uměleckých námětů, motivů, látek, rukopisů, versí, stopování jejich vzájemného poměru; *-ační*, na př. práce, schéma

filiálka «-ljal-», -lek, ž., z lat. = pobočka, poboční závod, ústav, třída; f. banky, obchodu, továrny, školy atp.; *-álkář, -e || -alista, m. = majitel, vedoucí filiálky; -ální = vedlejší, poboční
filigrán, -u, m., z it. = drátek, nitka z drahého kovu, práce z nich; zdrob. -nek, -nku, m.; *filigránní* || -gránový, příd. = z filigránu; přenes. = titěrný; -vé sklo = složené z různobarevných skleněných tyčinek, lid. pletené sklo; -gránský = drobnoučný, jemný, titěrný

Filip, -a, m., křest. jm. i příjm.; *filip* = rozum, vtip: mítí filipa = býti bystrý, vtipný, pohotový (lid. a hovor.);

zdrob. *Filipek*, -pka, m.

filipika, ž. = bojovná řeč, polemika (podle Demosthenových řečí proti Filipovi makedonskému)

Filipina «-pí-», *Filipka* «-li-», -pek, žen. protějšek k Filip

filipojakubský svátek... = sv. Filipa a Jakuba

Fil(l)ipy, -p, pomn., makedonské město, kde byli poraženi Cassius a Brutus; podle toho: sejďeme se, shledáme u Fil(l)ip = přijde čas odplaty

***filisterium** «-stéryjum», -ria, stř. = šosáctví; *-sterský = filistrovský

filistr, -a, m., z něm. = úzkoprsý člověk, šosák; *-strosita «-strózi-» = šosáctví; *-strosní «-stróz-» || -strovský [-sky; -ství] = šosácký

filištín, -a, m. = chytrák, filuta, pokrytec (lid. a hovor.); podle biblic. Filistinských, -štínských; -nský [-nsky; -nství] = chytřácký...

filkař, -e, m. = kdo hraje filky; *filky*, v. filek

film, -u, m., z angl. = celulosový pás na fotografování a kinematografování, řada obrázků promítaných v kinu, zfilmovaný kus; -mař, -e, m. = výrobce

filmů; -mařský [-ství], příd. k tomu;

filmovací společnost... = která filmuje;

***filmovatelný** = co lze filmovat; **filmovati** = natáčet film, zachycovati do filmu; slož. dokon. z-příběh, román... = zpracovat pro film;

filmový [-vě], příd. k film: f. herec, -vá hudba

filo-, kmen řec. filos (= milý) ve slož.:

-log [-ložka], -a, m. = kdo se obírá s filologií, někdy = jazykozpytec; -logický [-gický; *-gičnost]: -cká práce, -cké nadání...; -gičnost = filologický ráz (šal.);

-logie, ž. = věda o duchovním životě národa projevujícím se v jazyce, v literatuře a v ústní slovesnosti; někdy = jazykozpyt; -logisovati «-zo-» = zabíhati do filologie, baviti se filologicky;

-mela, ž., řec. = slavík (básnic.)

Filomena || -ména, žen. jm.

filo-semita, m. = kdo je nakloněn Semitům; -semitský [-sky; -ství], příd. k tomu;

-sof [-sofka] «-zof», -a, m. = mudřec, myslitel, studující filosofické fakulty; = žák filosofie 2.; -sofastr, -a, m. = školometický filosof; -sofický [-cky]: -sofický spis, -ká fakulta, -ké studium, vzdělání;

-sofie, ž., 1. = učení podávající ucelený světový názor; -sofie dějin = smysl a cíl dějin a učení o tom; = studium na filosofické fakultě, souhrn předmětů na ní, některé její předměty: studovat filosofii; 2. = sedmá a osmá třída starších gymnasií; -sofovati o něčem = přemýšlet, hloubat;

-sofský = filosofický; k filosofie 2.; sr. Filosofská historie od Jirásky;

-srbský = nakloněný Srbům;

*-súfek, -fka, m. zdrob. k filosof
filous, -sa, «-sa», m., lid. m. pilous

filtr, -u, m., z ital. = cedidlo, cedák; ve fotograf. = barevná clonka na čočku;
filtrace, ž. = filtrování; -*rační* papír...; -*rát*, -u, m. = cezenina, tekutina prošlá filtrem;
filtrovati = cedit; slož. dokon. *pře-*, *z-*

filuta, m., z franc. = chytrák, šibal, podšitá liška; **filuta*, ž. = šibalství...; *filutář*, -e, m. = filuta; -*tářský* [-*sky*; -*ství*] = chytřácký, šibalský

Fin, -a, m., národní jm.

Fina, ž. || *Finy*, neskl., domác. tvaru k Josefina

finale || *finále*, stř. neskl., lat. = konec hudební skladby, konečné rozhodující utkání ve sportu, zakončení slavnosti atp., doslov; -*lista*, m. = účastník finálového zápasu

finalita, ž., z lat. = účelnost jevů a dění;

finální [-*ně*; -*nost*] = účelný; = účelový (význam, věta); f. výroba = konečná, kterou vzniká hotový výrobek

finálový, příd. k finale: f. zápas

financ, -e, m., z něm. = zřízenec, úředník důchodkové kontroly, potravního úřadu, finanční úředník, zřízenec (lid. a hovor.);

finance, -cí, ž. pomn. = peněžní hospodářství: ministr financí...; = peníze (lid. a hovor.);

financiér «-sje» || obyč. «-sjeř», -ra, m., franc. = kdo něco financuje;

finanční = co souvisí s financemi: f. ministr, úřady, politika, věda, nesnáze;

-*nický* [-*nictví*], příd. k

finančník, -a, m. = kdo se obírá s peněžními obchody, otázkami;

financovati = opatrovati n. povolovati peněžní prostředky; f. koho, co

***fiňáry**, -rů, m. pomn. = peníze (lid.); = důvtip, chytrost, vtipy (t.)

finda, ž., z něm. = troník, krejcar, halíř (lid.)

***findáry**, -rů, m. pomn. = peníze (lid.)

finesa «-sa», ž., z franc. = jemnost, důvtip, chytráctví; nejčast. = jemný významový odstín

fingerovati, z lat. = předstírat; -*vaný* [-*ně*] = předstíraný

finis «finys», lat. = konec

finish «-nyš», -e, m., angl. = konec, závěr hry, zápasu (sportov.); -*shovati* = končiti zápas; -*shový*

finitní «-ny-», z lat. = určitý: f. tvary slovesné (mluvnic.)

Finsko, stř., stát, země; *finský* [-*sky*], příd. k Fin; *finština*, ž. = finský jazyk

finta, ž., z ital. = přetvářka, úskok, lest: jít na něco s fintou; řečnické finty = působivé slovní obraty, chytačky; -*tář*, -e, m. = šibal (hovor.)

fintidlo, stř. = fintil (lid.)

fintil [-*lka*], -a, zdrob. -*tílek* = kdo se rád fintí; *fintiti*, -tění(f) = nepřirozeně oblékat, šňořit, strojit, parádit; f. se; slož. dok. *na-* dítě, *na-* se; *vy-* (se); *fintivati*, opakov.;

fintivý [-*vě*; -*vost*] = strojivý, parádívý (vesměs lid. a hovor.)

finyš, v. finish

fiola || *fióla*, ž., z řeč. n. z ital. = zatavená skleněná nádoba s léky n. s drogami

fión, -*nský*, v. fion

fiorita «fijo-» || -*tura* «-tú-», ž., z franc. n. z ital. = ozdoba, okrasa

***fír**, -a || *fíra*, m., z něm. = četař firemní, příd. k firma

***firhaňk**, -u, m., z něm. = záclo-na (lid.)

***firlefanc** || *firlepanc*, -e, m. = něco titěrného, koketa; *-*fantka*, -tek, ž. = koketa

firma, -rem, ž., z lat. = úřední obchodní název podniku, vývěsní štít; = podnik sám

firmament, -u, m., z lat. -tum (stř.) = obloha, nebe (kniž.)

firmant, -a, m. = kdo podpisuje za firmu;

***firmovaně**, příslov.: provozují žebrácké řemeslo takřka firmovaně = jako podnik (Ner.);

firmovati = podpisovati za firmu

firn, -u, m. = srež, starý, hrubozrnný sníh

firnajs, v. fernajs

firnový, příd. k firn: f. led

***fiřpon**, -u, m., z něm. Fürspann = příprež (lid.)

fis = tón f zvýšený o půl tónu

fiskál, -a, m., z lat. = někdejší zástupce fisku; = advokát || **fiškál** (na Slov.);

fiskalista, m. = kdo přihlíží k zájmům fisku;

fiskální, příd. k fiskus = hledící k fisku, jeho se týkající; f. zájem, politika;

fiskus, -ku, m., z lat. původ. = pletený koš, koš na peníze, přenes. = státní pokladna

fiskultura, v. fyzkultura

fisole, v. fazol

fistule, ž., z lat., 1. = pištěl (lékař.); 2. = falset, v. tam; zdob. -lka, ž. = falset; -lkový || -lový [-vě] hlas; -lovati || -lkovati = zpívat, mluvit fistulí

Fiša, -ši, **Fišara**, -šera, m., přijmení odvozená z Fischer, Fišer

fiši || **fiši**, v. fichu

fiškál, v. fiskál

***fiškulnt**, -a, m. = fiškus, čtverák

fiškus, -sa «-sa», m., z fiskus = chytrák (lid. a hovor.), student praktikující na klinice (hovor.)

***fišmajstr**, -a, m., z něm. = porýbný

fišpan, -u, m., z něm. Fischbein = kostice (lid.); ***fišpan**, -a, m. = velký pán (nář., Baar);

fišpanka, -nek, ž. = věznice (lid. staropraž.); = rákoska;

fišpanový, příd. k fišpan

***fištrón**, -u, m., z něm. = rybítuk; přenes. = rozum, důvtip (zhrub. lid.)

I **fit**, neskl. příd. jm., z angl. = schopný, jsoucí ve formě (sportov.)

II **fit** || **fit**, **fiit**, citoslovce vyjadřující hvízdnutí, rychlý pohyb: můžeš sednouti do aeroplánu a fiit — už tě nese přes hory a doly (Vr.)

fiť, citoslov. vystihující hvízdnutí

fiú, citoslov. = fiť

five o' clock (tea) «fajv o klok (tý)», angl. = čaj o páté (hodině), odpolední

fix «fiks», 1.: 1000 K f. = pevného platu (lid.); v. fixum;

2. neskl. příd.: býti f. = hotov, oblečen, připraven (zastar. lid.); 3. z krucifix, zaklení

fixace, z lat. || **fixáž**, -že, z franc., ž. = ustálení, upevnění (na př. stroje, preparátu), zachycení; **fixační** sůl...; f. prostředek neboli **fixativ** «-týv», -u, m.

***fixirovati** (podle něm.) = fixovat

fixl, -u, m. = fixlování; **fixlař**, -e, m. = kdo fixluje;

fixlovati = falešně hrát v karty, přenes. = nesprávně něco dělat, vykládat, nepoctivě si počínat (lid. a hovor.)

fixní, z lat. fixus n. z franc. fixe = pevný, stálý (plat, cena...); f. myšlenka = utkvělá

fixovati, z lat. = ustalovat, ustálit, upevňovat, upevnit; f. spis. jazyk = zaznamenat, zpracovat mluvnicky, slovníkářsky; f. koho = upřeně jej pozorovat (hovor.)

fixum, -xa, stř., z lat. = pevný, stálý plat

fizilovati, v. fusilovati

***fizl**, -a, m. = detektiv (hantýr.)

fizole, -zule, v. fazol

fiží, stř., v. fichu

fjord, -u, m., nor. = chobotovitý úzký záliv; -dovitý = mající podobu fjordu

fl., zkratka, v. florenus

***fláděra**, ž. = flanděra

fládr, -u, m., z něm. = léta ve dřevě, žilky v kameni, v mase..., jádro (lid. a hovor.);

fládrista, m. = natěrač, který fládruje dřevo (odbor.);

fládrovati dřevo = napodobovat na něm fládry, léta;
fládrový || *-vitý* = obsahující fládry: -vé, -vité dřevo, maso
 *flag, -u, m. || *flaga*, ž., z něm. = vlajka (Ner.)
flagelant [-tka], -a, m., z lat. (-ll-) = středověký náboženský fanatik, který se veřejně mrskal, bičoval; *-lantský* [-lantství]
flageolet «-žolet», -u, m., z franc. = malá flétna, flétnový hlas ve varhanách; f. na houslích = tón ve vysokých polohách vzbuzený lehkým dotekem prstu; *-letista* «-tys-», m. = hráč na flageolet; *-letový* tón
 *flagrancie, ž. = dopadení při činu („in flagranti“)
flagrantní, z lat. = „palčivý“, křiklavý, bijící do očí: f. porušení práva
 *fláchetina, ž., z něm. = flákota (zastar.)
 I *flák, citoslov. vystihující fláknutí, úder = bác, bum...
 II *flák, -u, m., z něm. = velký kus (chleba, masa); = fláknutí, pádná rána, na př. na ruku || *fláka*, ž. (Němc.);
flákač, -e, m. = povaleč (zhrub.);
flákačka, ž. = flákání, plácačka na mouchy; *-čský* [-čství], příd. k flákač;
flákanec, -nce, m. = flák, rána;
flákaný = prohnáný, mazaný (zhrub.);
flákati = tlouci, bít, f. se = nečinně se potulovat, lenošit (vulg.); f. nač = nestát o to, „kašlat na to“ (t.); f. někomu na hlavu = kálet; slož. dokon. *na-* někomu, *vy-* někomu n. někohu = nabít, natlouci; *na-* (se) na něco = „vykašlat se“ na něco; *roz-* = rozbít atp.; *flákdavati*, opakov.;
fláknouti, -kl, -knuv, -knut(i) = uhodit; slož. *na-* se = hodně se najít (zhrub.); *roz-* = rázně roztít, rozbít; *u-* = useknout (kus masa) atp.

flakon «-kón», -u, m., z franc. = lahvička (na voňavku); zdrob. *-nek*, -nku, m.
flákota, ž. = flák, flákanec; = špatné maso (lid.) || *-tina*, ž.
 *flaksa || *-sna*, ž., z něm. = šlach, tuhé maso; přenes.: nemít flaksu (-snu) = žádnou cenu (vulg.); mít flaksu = chybu, „ránu“ (t.)
Flám (starší *Vlám*), -a, m. = rodák z Flámska;
flám, -u, m. = hýření (lid. a hovor.);
fláma, m. = hýřil, zpustlík (hovor. a lid.); obojí z Flám;
 *flamandský, podle franc. = flámský;
flamendr [-řice], -a, m. = fláma; *flamendrovský* [-ský; -ství] = hýřilský, hýřivý;
flamendrovati = flámovati (říd.);
flámovati = hýřit; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pro-* celou noc = prohýřit; *pro-* peníze; *vy-* se; *za-* si;
 *flámovisko, -a, m. = místo flámů;
Flámsko, stř. = Flandry; *flámský*, příd. k Flám; *flámština*, ž. = flámský jazyk
 *flanc, -u, m., z něm. = neodůvodněné vychloubání, planá okázalost; *flancista* || *flancmajór*, -a, m. = kdo dělá všechno jen pro okázalost; *-jórský* [-rský; -ství], příd. k flancmajór
flanda, ž. = volná kazajka (lid.); = kutna, kněžský šat (hanl.);
flandák, -a, m. = kdo nosí flandu, kněz (t.);
flandati (se) = pleskati, plouhati se, plandat (lid.); kolem těla flandá se sukně (Ner.)
flander, -u, m. = flanderské sukno (zastar., Jir.);
flanderka, -rek, ž. = kazajka z flanderu (zastar.)
Flandersko, stř. = Flámsko, Flandry; *flanderský* = flámský
 *flandéra, ž. = láhev (zhrub.)
flandička, ž., zdrob. k flanda

*flandra, -der, ž. = flundra, ná-
dávka
Flandry, -der, m. pomn. = Flan-
dersko
flanel, -u, m., z angl. = lehká,
obyčej. vlněná tkanina; -lka,
-lek, ž. = kabátek n. sukně
z flanelu (lid.);
flanelový, příd. k flanel
*flanér, -a, m., z franc. = flákač,
dlažbošlap (hovor.)
*flank, -u, m. || *flanka, ž., z něm.
(a tam z franc. flanc) = bok
(vojen.); -kovati nepříteli = o-
hrožovati s boku; -kový = boční
flanýlek, m., zdrob. k flanel
*flastr, -u, m., z něm. = náplast
(lid. a hovor.); = dlažba (lid.);
flastrovati = dláždit; = dávat
náplast; slož. dokon. vy- ulici;
flastříček, m., zdrob. k flastřík,
m., zdrob. k flastr
flašo || flaška, -šek, ž., z něm. =
láhev (lid. a hovor.); rád si na-
hnout, přihnouti z flašky = rád
se napít; flašky v kartách = káry
flašinet, -u, m. = kolovrátek (lid.);
-netář [-ška], -e, m. = kolovrát-
kář; někdy -nell, -netlář (Něm-
cová); -netový den = kdy chodí
flašinetáři (Čap.)
flaška, v. flaše;
flaškový = lahvový (lid.)
flaštička, ž., zdrob. k flaška
*flauner, -a, m. = povaleč (čech)
flausy, v. flauzy
flauta, ž., z ital. = flétna; zdrob.
flautička, -ček, ž.;
flautista [-stka] «-tys-», m. =
flétnista;
*flautovati = hrát na flautu,
zpívat flautovým hlasem; f. so-
pránek (Ner.);
flautový zvuk, tón
*flauza, ž. (Rais) || obyč. flauzy,
-zû, m. pomn., z něm. = flanc,
drahota, planá výmluva (lid. a
hovor.); -zista, m. = kdo dělá
flauzy
flažolet, v. flageolet
*flečiti = fleknout, uhodit (lid.,
Jir.)

flegma, -tu, stř., z řeč. = lhostej-
nost, klid; flegma, m. = flegma-
tik (lid.);
flegmatický [-tický; -tičnost]
«-tyc-, -tyč-», příd. k flegmatik;
flegmatik «-tyk», -a, m. = člo-
věk pomalý, klidný, chladnokrev-
ný, kterého nic „nerozháží“,
„klidáš“, člověk lhostejný, až ne-
tečný;
*tísovati «-tyzo-» = dělat koho,
co flegmatickým
flegmona «-mó-», ž., z řeč. = zá-
nět podkožní tkáně (lékař.)
flek, -u, m., z něm. = záplata,
příštípek, skvrna (lid. a hovor.);
= místo; od fleku n. na fleku
(lid.) = na místě, ihned: ře-
ditelstvo může kus provozovati
od fleku (Ner.); = špatná znám-
ka, nedostatečná; f. v kartách
= kontra; přenes. dát někomu
flek(a) = usadit jej (lid. a ho-
vor.);
flek, -a, m. = důstojnický sluha,
obyčej. pucflek (starší hovor.);
flekař, -e, m., 1. = student, kte-
rý dostává „fleky“; 2. = kapes-
ní zloděj (hantýr.);
flekati = bít (lid. a hovor., řid.);
flekátý = mající skvrny, skvrnitý
fleknoti, -kl, -knuv, fleknut(i)
= udeřit, uhodit, plesknout;
flekovati = dávat, dát flek v
kartách
flekovatý || -vitý = flekatý
flekovský, příd. k „U Fleků“ (praž-
ský pivovar, hostinec): -ské pi-
vo; *vština, ž. = hospodské
vlastenectví
flekse, v. flexe
*flektivní «-tyl-», z lat. = ohebný
flektivní «-týv-», z lat. = flexivní
flektovati, z lat. = ohýbat (slo-
vo), skloňovat n. časovat
fleret, v. fleuret
fléta || flétna, -ten, ž., z něm.,
hudební nástroj; -tnář, -e, m.
= výrobce fléten; -tnista «-nys-»
|| -tista «-tys-» [-stka], m. =
hráč na flétu; -tový || -tnový
[-vě] hlas...;

**flétnovati* = mluvit flétnově, tence (Č.-Chod)
fleuret «fletet», -u, m., z franc., bodná zbraň, rapír, končíř
flexe «flekse», ž., z lat. = ohýbání slov, skloňování jmen a časování sloves;
flexivní «-ksiv-» slovo = ohebné, které se skloňuje n. časuje; f. přípona = ohýbací, skloňovací n. časovací (proti kmenové)
flibustýr, -a, m., ze špaň. = pirát, námořní loupežník; -*rský* [-*rství* || *-*řství*] = pirátský
flíček, -čku, m., zdrob. k flek = místočko, malá záplata, flek v kartách, malý kousek něčeho; pomn. *flíčky*, -čků = čtverečky těsta v polévce; uzené, šunkové f. = flíčky z těsta s kousky uzeného masa n. šunky („šinkn-flekle, šun-“);
flíčkový: -vá polévka = s flíčky
***flígl**, -u, m., z něm. = křídlo;
flíglovati = střelit do křídla (mysliv.);
**flíglówka*, -vek, ž. = křídlovka
***flikovačka**, -ček, ž. = flikování, něco flikovaného;
**flikovati*, z něm. = záplatovat, látat, přístipkovat; přenes. f. živobyčí = nuzné žít, obchodovat atp.; slož. dokon. *za-* šaty atp. (lid. a hovor.)
I flink, citoslovce vyjadřující ránu, úder = bác, bum (lid.); býti f. sem, f. tam = mrskati sebou, být mrštný
II flink, -a, m. = floutek, darmošlap (zhrub.)
flinkati = bít, pleskat, házet (lid.); f. se = nic nedělat, flákati se; slož. dokon. *na-* komu = nabít; *od-* něco = nepořádně udělat, odbýt, „očundrat“; *flinknouti*, -kl, -knuv, -knut(i), dokon.: f. něčím = mrštit; f. sebou = upadnout; f. někoho = uhodit, plesknout; slož. *od-* něco = odbýt
flint, -u, m., z angl. = pazourek (nerost)
flinta, ž., z něm. = lovecká ručnice (lid.); symb. lovu, honby;

chytiti se flinty ap.; kam s tou flintou? = co zamýšlíš, -líte?, kdepak, co vás napadá (lid. a hovor.); pomalu s tou flintou! = ne tak rychle, rázně, neukvapuj(te) se; (za)-hodit flintu do žita, v. hoditi; zdrob. *flintička*, -ček, ž.
flintový, příd. k flint; -vé sklo = olovnaté sklo optické
flirt, -u, m., z angl. = lehké dvoření, přelétavé milkování; *flirtovati* s někým = pěstovat flirt; *flirtovní* = flirtující; *flirtový*, příd. k flirt
flitr, -u, m., z něm. = cetka (lid.)
flobertka, -tek, ž., malá ručnice
floček, m., zdrob. k flok
***floita** || -*tna*, ž. = fléta, -tna
flok, -u, m., z něm. a tam z lat. *flocus*, 1. = chomáček, vločka: floky z vlny; 2. = dřevěný kolíček: floky do bot; přenes. flok, floky = peníz, krejcar..., peníze (z hantýr.);
flokovati = zarážet floky;
flokový: -vé hedvábí = odpadkové; -vá nevěsta = bohatá (vulg.)
***flonk**, -a, m. = lehkomyšlník, povaleč (Č.-Chod)
flór, -u, m., z lat. = květ (básn.); býti ve flóru = v oblibě (hovor.); = lehká, tenká, obyčej. průsvitná tkanina; smuteční f.; v hantýrce = revolver
Flora, ž., římská bohyně květů;
Flora || *Fló-*, žen. jm.;
flóra = květena, soubor květin
flórek, m., zdrob. k flór; f. punčoch = průsvitnost (Č.-Chod)
Florence, ž., město v Itálii; *Florenčan* || -*nčan* [-*nka*], -a, m. = florentský občan; *florentin* «-týn», -u, m. = jemná sláma na klobouky, -tinský klobouk; *florentinský* «-týn-» || obyčej. -*ntský* občan..., ale -tinský klobouk (slaměný)
floreneus «-ré-» (lat.) = ve Florencii ražený peníz, z toho franc. *florin*, něm. *Floren* = zlatý, zlatka; zkratka *fl.*

Florián «-ryján», -a, m., křest. jm. i příjmení (lid. často *Frolán*); zdrob. -nek, -nka, m.

florilegium «-légyjum», -gia, stř., z lat. = „sbírka květů“, klasobraní, výbor se slovesného díla

Flórinka || -rynka (Ner.), -nek, ž., domác. tvar k Flóra

flórista, m. = sběratel flóry, květeny; -stický «-styc-», příd. k flóristika: -ká práce; -stika «-sty-», ž. = sbírání květů a jich studium

Floriš, -e, m., domác. tvar k Florián
flórový [-vě], příd. k flór

Flóryuka, v. Flórinka

floskule, ž., z lat. = „kvítek“, květnaté, ozdobné, prázdné rčení

***flot**, neskl., příd. jm. a příslov., z franc. = rychlý, rychle; = veselý, lehkomyšlný: být f., žít f. (hovor.)

***flota**, ž., z něm. n. z ital. = loďstvo

flotace, ž. = plavení hornin; -tač-ní přísady

flotila «-ty-», ž., z franc. = menší loďstvo, skupina letadel

***flotyna**, ž. = zlatka (Herrm.)

flousek, -ska, m. (Ner.) || zprav. *floutek*, -tka, m. = hejsek, „panák“; = groš (Holeč.); *floutkovský* [-sky; -ství], příd. k tomu

***floutna**, -ten, ž. = flétna

flox, -xu, m., lat., květina, čes. plamenka; *floxista*, m. = pěstitel, milovník floxů (Čap.)

fluid, -u, m. || *fluidum*, -da, stř., z lat. = tekuté mazání; přenes. (častěji -dum než -d) = předpokládaná neviditelná látka, která vyzařuje z někoho, z něčeho, něco přenáší: každé písmo má své fluidum (Čap.); obrazotvorný fluid (Pujm.); fluidum osobnosti, přitažlivosti apod.; *fluidový*, příd. k tomu

fluktovati, v. fluktuace

fluktuace, ž., z lat. = vlnění, kolísání, pohyb; *fluktuovati*, -tuuji, stažením -tuji, k tomu i *flukto-vati* = vlnit se, měnit: -tující

obyvatelstvo = pohyblivé, s nestálým bydlištěm; -tující živly, ceny atp.

flundra, -der, ž., mořská ryba; = nepořádná žena, běhna (zhrub.); = cár, hadr (lid.)

fluorescence, ž. = záření, světélkování; -reskovatí = světélkovat

fluorit, -u, m. = kazivec (nerost)

***flus**, -su «-su», m., z něm. = hlen (lid.); = draslo (zast.); f., -a, m., karetní hra; *flusovati* = vyhazovat hlen; slož. dokon. za-; celý zaflusovaný = zahleněný

flyš, -e, m., hornina; *flyšový*: -vé vrstvy

***fňuk**, -u, m. = fňukání;

**fňukačka*, -ček, ž. = fňukání; = fňukavá báseň (zhrub.);

fňukal [-lka], -a, m. = kdo stále fňuká; zdrob. *fňukálek*, -lka, m.;

fňukalský [-ství], příd. k fňukal;

fňukatí, -kám = vzdychat, kňourat, naříkat, plakat (zhrub.);

slož. dokon. na- se (mnoho);

roz- se = rozplakati se atd.;

vy- (si) = vzdycháním atd. dosíci, vymoci; *fňukávati*, opakov.;

slož. nedokon. po- = poplakávat...;

fňukavý [-vě; -vost] = často fňukající, naříkavý;

fňukna, ž. = fňukalka;

fňuknouti, -kl, -knuv, -knutí,

dokon. ke fňukati;

fňukot, -u, m. = fňukání (Č.-Chod)

foajé, v. foyer

foetus «fé-», -tu, m., lat. = nedonošený zárodek mláďáte

***fofr**, -u, m., z něm. = mlýnek na obilí, vějíř (zastar. lid.); přenes. = shon, zmatek; udělat někomu f. = prudce něco vyčítat, „zatopit“ mu (lid.);

fofrovati = víti obilí (zastar.); f. koho, se = ovívat vějířem (lid.); slož. dokon. na- = přikrášlit;

roz-, obyčej. přenes. = roz- něco = uvést do pohybu, pohnout něčím (aby se o tom jednalo, něco v tom učinilo);

roz- peníze = rozházet, zbůhdarma utratit
fogoš, -e, m., ryba
I foch, v. fach
II foch, -u, m., z lat. *fucus* = záminka (zast. obrozen.); na fochy = naoko (Staš.)
fochr, m., *fochrovati* = fofr. -rovati
foinický, *Foiničan*, *Foinikie*, v. Fenicie
fojt, -a, m., z něm. = rychtář; *fojtský*, příd. k tomu; *fojtství* || někdy *fojtovství*, stř. = fojtský úřad n. statek
fokála, ž., z lat. = ohnisková křivka; *fokální* = ohniskový
fokoš, -e, m., maď. = hůl se sekyrkou, valaška
foliant «-lijant», -u, m., z lat. = kniha foliového formátu; *-tový*
folie «fólije», ž. = lístek, zvláště kovový; = protějšek, pozadí
folio «fólijo», stř. ital. || *folium*, -lia, stř., lat. = foliový formát, list tohoto formátu; *foliový* formát = velký, půlarchový; f. rukopis = foliového formátu
folklor «-lór», -u, m., z angl. = lidověda, národopis; *-rista* [-ristka], m. = kdo se obírá s folklorem, národopisec; *-ristický* [-cky] = lidovědný; *-ristika* «-sty-», ž. = folklor
***folvark**, -u, m., z něm. = panský dvorec (nář., Bezr.)
fond, -u, m., z lat. *fundus*, 1. = základ, -dní jmění, peníze, většinou k nějakému obecnějšímu n. hromadnému účelu: studijní, rezervní f.; pensijní f.; veřejné fondy; 2. přenes. (duševní) f. = nadání, vědomosti, zdatnost, schopnost; 3. = sedadlo vzadu ve voze (zastar.); = pozadí (ojediň.)
fondán || *-dant* «-dán», -u, m. || *fondán(t)ka*, ž., z franc., měkký bonbon
foném, -u, m. || *fonéma*, -matu, stř., z řeč. = hláska s funkčním významem; *fonematický* «-tyc-», na př. -cké seskupování hlásek

fonetický, příd. k fonetika;
fonetik «-tyk», -a, z řeč. = kdo se obírá s fonetikou;
fonetika «-ty-», ž., z řeč. = mluvnická nauka o zvucích lidské řeči, o hláskách jako útvarech sluchových a článkovaných; = výslovnost (ojediň.)
foniatr «-nyjatr», -a, m., z řeč. = lékař léčící vady hlasu; *-trický*, příd. k foniatrie;
foniatrie «-nyja-», ž. = léčení vad řeči
fonograf, -u, m., z řeč. = přístroj zaznamenávající zvuky, řeč; *-grafický* [-cky] = zachycený fonografem: -cký záznam; **-grafo-vati* = zachycovat, zachytit fonografem
fonogram, -u, m., z řeč. = zápis fonografem, fonografický; = zapsaná telefonická depeše
fonolog, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s fonologií; *-gický* spis, výklad...; *-gie*, ž. = hláskosloví (zastar.); = nauka o významu zvuků v řeči
fonometr, -u, m., z řeč. = přístroj na měření síly hlasu
***fontán**, -u, m. || zprav. *fontána*, ž., z lat. = vodotrysk; přenes. -ny hnisu při operacích (Majer.); zdob. *fontánka*, -nek, ž.
fontes «-tés», mn., lat. = prameny; jíti ad fontes = k pramenům (otázky...)
football «futból || často fotbal» || zčešť. *fotbal*, -u, m., angl. = kopaná; *-lista*, m. = hráč kopané; *-lový* zápas
fó pa, v. faux pas
***fór**, -u, obyčej. pomn. *fóry*, -rů, z něm. vor = plané mluvení, vychloubání (vulg.); *dělat f.* = d. drahotu, vypínati se
***forajtr**, -a, m., z něm. Vorreiter = kdo jede vpředu, kdo řídí příprež, přední jezdec
***forberk**, -u, m., z něm. = dvorec (Jir.)

force «fors», ž. neskl., franc. = síla, moc: f. knihy (šalda); *forčírovati* «-sí-» || obyč. *forsírovati*, v. tam

fordka, -dek, ž. = automobil z Fordových závodů

***forejšic**, -e, m., z něm. Fourier-schütz = důstojnický sluha (zastar.)

***forejtar**, -a, m., z něm. = forajtr

fórek, -rku, m. = fóry

for(h)emetka, -tek, ž., z něm. = náprsenka (lid., zastarává)

***foremní** || *-ný* [-ně; -nost], příd. k forma = tvárný, úhledný; obyčej. neforemný, v. tam; -nost = celková podoba (Č.-Chod)

***forensický** «-zic-», z lat. = soudní (Čap.) || *forensní* «-zní»

forhont, -a, m., z něm. Vorhand = kdo má povinnost v kartách. kdo vynáší; f., -u, m. = povinnost, vynášení: být na forhontě

fórista, m. = člověk dělající fóry

forka || *fůrka*, -rek, ž., zdrob. k fůra

forma, -rem, ž., z lat. = zevní podoba, tvar, útvar: f. klobouku atpod.; dát něčemu formu; pěkné formy těla; f. řeči; básnické formy; forma věty, přívlastku; = skloňovací, časovací tvar; = způsob bytí i dění proti věci, látce (filosof.);

= způsob jednání, podání, zpracování, projevu: právnická, úřední f.; společenské formy = způsoby, zvyklosti; jen pro formu = aby se vyhovělo formě, zvyklostem; f. díků, lásky...;

mužstvo nebylo ve formě (sport.) = nehrálo dosti dobře, jak by bylo mohlo a mělo; nebýt ve formě = nebýti disponován, být nesvůj (hovor.);

= to, co dává něčemu formu, tvořidlo, nádoba: f. na cukroví, na cihly apod.

formace, ž., z lat. = tvoření; = útvar (vojenský, sokolský...); *-mačn*, příd. k tomu

formálie, -lí, ž. pomn., z lat. = formální věci, formality

formalin «-lín», -u, m., desinfekční prostředek; *-nový*, příd. k tomu

formalismus «-liz-», -mu, m. = lpění na formě, na formách (v úředním jednání), společenské obřadnictví; f. v literární vědě = směr přihlížející k umělecké formě slovesného díla;

formalista [-stka], m. = kdo lpí na formalitách, stoupenec literárního formalismu; *-listický* [-cky] «-styc-» || *-listní* = v duchu formalismu

formálita, ž., z lat. = formální, vnější ustálená podoba úředních n. společenských úkonů: zachovávat úřední formality; společenské formality, často s odstínem odporu = zbytečná obřadnost

formální || **-ný* [-ně; -nost], z lat., k forma = týkající se formy, vyhovující jí: f. stránka věci; f. postup = podle předepsaných, obvyklých forem; f. vzdělání = humanistické, klasické (na gymnasiu), proti převážně přírodopisnému (na reálce); -ně = co se týče formy, podle forem

forman, -a, m., z něm. = vozka, kočí, povozník (zastarává);

**formančiti* = formaniti;

formánek, -nku, m. = kačer, kačírek, kačerek, hřeb na konci oje (vzato z formanského života);

formaniti = provozovati formanství;

formanka, -nek, ž. = povoznictví; = formanská jízba v hostinci; = -nský vůz (říd.)

formans, stř. neskl. || -ntu, m., z lat. = kmenotvorná přípona

formanský [-sky; -ství], příd. k forman: f. život, -ská hospoda...

formát, -u, m., z lat. = rozměry, tvar, na př. knihy, papíru atp.: malý, veliký, foliový f. atd.; přenes. člověk velkého, evropského formátu = člověk velkého, evropského významu (poněkud otřelý); *-tový* vzorec...

formička, -ček, ž., zdrob. k **forma**
formírovati = formovat (hovor.)

formíř, -e, m. = kdo dělá formy;
-řský [-řství]

***formismus** «-miz-», -mu, m. =
formalismus (Durd.)

formotvorný = tvořící formy

formovací = jsoucí na formování;
formovatel, -e, m. = kdo for-
muje (Břez.);

formovati = dělat, tvořit formu,
vytvářet: f. rytinu, modlu, řeč,
slova; f. se = utvářeti se; slož.
dokon. *pře-* = přetvořit; prostě
dokon. *z-*

formovka, -vek, ž. = tvarová cihla
(odbor.)

formový [-vě], příd. k **forma**: -vá
struktura (Götz)

formulace, ž., z lat. = formulování

formulář, -e, m. = vzorec, sbírka
vzorů, listina s rubrikami, kte-
ré se jen vyplňují; -řový

formule || zdrob. -lka, -lek, ž., z
lat. = ustálený, úředně stano-
vený způsob vyjadřování, na př.
křestní, právní f.; = stručné,
náznakové vyjádření něčeho, vzor-
ec, na př. matematická, che-
mická f.; -lkový [-vě; -vost],
příd. k **formulka**

formulovati něco = dávat, dát ně-
čemu ustálenou formu, podobu
jazykovou, vyjadřovat: f. myš-
lenku, představu, otázku, pro-
blém; slož. dokon. *s-*

fornýr, -rovatí, obyčej. **furnýr**,
-rovatí, v. tam

***forot**, -u, m. || zprav. **forota**, ž.,
z něm. = zásoba (lid. a hovor.);
forotití, -tění(i) = dělati záso-
by; f. se = dělati si zásoby;
časť. slož. dokon. *za-* se = udě-
lati si zásoby, něco do zásoby

fórový [-vě; -vost], příd. k **fór** =
chatrný, špatný, nespolehlivý,
„lehký“: -vé zboží, -vá práce,
holka (hrubší lid. a hovor.)

***forpost**, -a, m., z něm. = přední
stráž

fors, v. **force**

forsírovati «-rsí-», z něm. (a tam
z franc.) || ***forsovati** «-rso-» =
usilovně podporovat, vymáhat,
urychlovat, přepínat (lid. a ho-
vor.)

forsytie «-zítyje», ž., ozdobný keř
***foršpon** || **foršpon**, -u, m., z něm.
= přípřež (lid.)

***foršus**, -su «-su», m., z něm. =
závdavek; zdrob. -šusek, -sku,
m. (lid.)

fort, -u, m., z lat. = pevnůstka

forte, ital. = silně (hudeb.);
zkratka = fortepiano (říd.)

fortel, -e, m., z něm. Vorteil =
lest, úskok, chytrost: užívat
forte proti někomu, jít na ně-
co s fortem; = dovednost,
zručnost: dělati co s -lem, bez
-le;

fortelný [-ně; -nost] = chytrý,
lživý, obratný; = důkladný, na
př. -ná práce (obojí lid.)

fortepiano, stř., ital. = piano, kla-
vír

fortifikace «-ty-», ž., z lat. =
opevnění, -ňování (vojen.); -kač-
ní práce

fortissimo, «-tysi-» = velmi silně
(hudeb.)

fortna, -ten, ž., z něm. = hradeb-
ní... branka (zastar.); zdrob.
fortnička, -ček, ž.;

***fortník**, -a, m. || **fortnýř** [-řka],
-e, m. = vrátný (zast.)

Fortuna «-tú-», ž., římská bohy-
ně štěstí, zosobněné štěstí, štěstí-
těna; f. = štěstí

forum «fó-», -ra, stř., lat. = sta-
rověké volné místo, tržiště, ná-
městí atp.; přenes. velké forum
= četné posluchačstvo; odborné
forum = odborníci; na foru,
před forem veřejnosti, na veřej-
ném foru = před veřejností, ve-
řejně, na soudě veřejnosti

forward «-vord || obyčej. -vard»,
-a, m., angl. = útočník (ve
sportu); f., -u, m. = útok

fóry, v. **fór**

forzando «-can-», ital. = důrazně
(hudeb.)

fořpon, v. foršpon

fořt, -a, m., z něm. = lesník (lid. a hovor.); zdrob. *fořtík*, -a, m.; *fořtovna*, -ven, ž. = myslivna; *fořtovský*, příd. k fořt

fosfor, -u, m., z řeč. = kostík (světélkující prvek);

fosforescence, ž. = světélkování;

-reskovati = světélkovati;

**fosforisovati* «-ryzo-» || *-rovati* = světélkovati;

fosforový, příd. k fosfor

fosgen, -u, m., bojový plyn

***fosil** «-sil», -a, m. = fosilní člověk;

fosilie «-sí-», ž., z lat. = zkamenělina; *-silní* [-ně] «-sil-» = zkamenělý, předpotopní; přenes. = předpotopní, zastaralý (hanl.)

fošinka, ž., zdrob. k

fošna, -šen, ž., z něm. = silné prkno (lid. a odbor.); *fošňák*,

-u, m. = silný hřeb (do fošen);

fošňář, -e, m. = kdo dělá fošny, pracuje s nimi; nadávka (Ner.);

fošnička, ž., zdrob. k fošna;

fošnový = z fošen

fotbal, -lista, -lový, v. football

fotel, -u, m., z franc. fauteuil = křeslo, lenoška; zdrob. *fotelek* ||

fotýlek, -lku, m.; *fotelový*: -vá souprava

***fotka** || *fořka*, -tek, -těk, ž. = fotografie (důvěr.)

foto, stř. neskl. || -ta, franc. zkrácenina z fotografie (lid. a hov.)

foto-, kmen řec. fós (= světlo) v četných slož.:

**-citlivý* = citlivý na světlo (čap.)

fotočka, -ček, ž. = fotografie (důvěr.)

foto-článek, -nku, m., n e č e s. m. fotoelektrický článek;

-genický «-nyc-» || *-genní* obličej... = který se dá dobře fotografovati;

-graf, -a || **-grafista*, m. = kdo fotografuje, výrobce fotografií;

-grafický, na př. snímek; *-grafie*, ž. = fotografický obrázek, podoběnka, podobizna, nauka o fotografování, fotografická živnost;

-grafovati = dělat fotografický snímek; slož. dok. *vy-*; **-gram*, -u, m. = fotografický snímek; *-chromie*, ž. = fotografie v přirozených barvách;

-metr, -u, m. = přístroj na měření svítivosti: *-metrie*, ž. = nauka o měření světla;

-montáž, -e, ž. = obraz sestavený z vystříhaných fotografií; přenes. básnická křiklavá *-montáž* = směs (hanl.);

-přístroj, -e, m., n e č e s. m. fotografický přístroj;

-reklama, ž., n e č e s. = reklama promítáním fotografií, fotografická;

-typie, ž. = světlotisk

***fotr**, -a, m., z něm. Vater = otec (hrubší lid.), přenes. = starý n. pohodlný, příliš usedlý člověk, tatík (žert., zhrub.);

fotrle, m., vlast. zdrob. k fotr;

fotrlínek, *fotýnek*, -nka, m. = fotr;

fotrovatěti, -tějí = stávat se fotrovský; slož. dokon. *z-*;

fotrovský [-sky; -ství] = otcovský, na př. -ské starosti; = pohodlný, usedlý, nehybný;

fotřík, -a, *fotřínek*, -nka, m., zdrob. k fotr

fotýlek, v. fotel; **fotýnek**, v. fotr

foukací = na foukání (nástroj...)

foukač, -e, m. = dělník foukající, vyfukující skleněné nádoby; *foukačka*, -ček, ž. = nástroj, hračka na foukání

foukanice, ž. = foukání; = fuja-vice (lid.)

foukati, -kám, z citoslovce fú, 1. = vyháněti z plic sešpulnými rty více vzduchu než při dýchání: f. do ohně, do horké polévky, na spálený prst; f. sklo; 2. = vanout: od okna to fouká; vítr, severák fouká; 3. f. obilí (lid.) = víti, fukarovat; 4. = bručet, broukat na něco; f. nač = nestát o to, odmítati to (lid.); f. si = nadýmati se, býti smělý, drzý, pyšný, mysliti si o sobě příliš mnoho (lid.);

nedati si f. do kaše = být neústupný, nepovolný;
slož. dokon. *do-* = dokončit foukání; *na-*: vítr nafoukal za okna sněhu = foukáním nahnal, navál; nafoukalo mi do očí, do uší; *na-* se (mnoho); *o-*; větrem ofoukaný; *od-* = foukáním odvádí, odstranit; *po-* dítěti bolavý prst; *pro-* = foukáním proniknout || = převít; *pře-* = znovu zfukarovat; = foukáním pokazit;

při- = foukáním přivítá; *roz-* = foukáním rozvát, rozehnat: rozohéň = foukáním vznítit; *s-* = svátí: vítr sfoukal všecek sněh; — *vy-* = foukáním odstranit, odvádí: *vy-* prach ze sklenice; — *za-*: 1. prostě dokon.: *za-* do uhlí; 2. = foukáním zaplnit: vítr zafoukal cestu sněhem;

foukávati, opakov.; slož. nedokon. *od-*, *s-* apod.;

foukavý pokus = pokus o sfouknutí (Č.-Chod)

fouknouti, -kl, -knuv, -knut(i).
prostě dokon. k foukati: f. do ohně, na prst atp.; = utéci, uprchnout (lid.); slož. dokon. *do-* kam; *na-*, na př. měchýř, tváře; přenes. *na-* se = urazit se, státi se smělý, pyšný (zhrub.); *o-*: ofoukl mě vítr; *od-* kouř atp.; *pro-*: vítr profoukne lehký kabát; *pře-*, přenes. = přeskočit (lid., Ner.);

s- sazi s obličej; *s-* lampu = fouknutím zhasit; přenes. *s-* něco = hravě, snadno udělat (lid.): to sfouknu za den; to se nedá sfouknout; *u-*, přenes. = utéci. upláchnout (lid.); *vy-* kotouč dechu (Ner.); *vy-* láhev atp. (odbor.); přenes. *vy-* tobolku (z kapsy) = ukrást (lid. z hantýr.); *za-*; vítr zafoukne; *za-* svíčku = sfouknout; —

-fukovati, slož. nedokon. *na-* (se), *o-* zemčata (Ner.); *po-*: vítr pofukuje; *vy-*: dnes tam vyfukuje = fouká, fučí; *vy-* sklo

foul «*faul*», -u, m., angl., ve sportu = chyba, obyčej. úmyslná, nedovolená

foulard «*fulár*» || -*lár*, -u, m., franc., měkké hedvábí; -*r(d)ový*

fouňa, -ni, m. = „kdo funí“, nadutec (zhrub.);

**founěti*, -ní = funěti;

fouňovský [-*sky*; -*ství*], příd. k fouňa

fourgon «*fur-*» || zčešt. *furgon*, -u, m., franc. = krytý vůz vojenský, pohřební

fournýr, v. furnýr

fous, -u, m. = vous, knír (lid. a hovor.); přenes.: to mu nejde pod fousy = není mu to vhod; na fous klapnout = úplně, do nejmenších podrobností (Vr.);

fousáč, -e, m. = vousatý muž;

fousatý = vousatý;

fousek, -ska, m. = knírek; ohař; koniklec (lid.);

fousiska, -sek, stř. pomn. = vousa (zhrub.);

fouska, -sek, ž. = osinatá, „chlupatá“ pšenice

foxl, -a, m. (lid. a hovor.) || *foxteriér* «*foks-*», -a, m., franc., anglický jamník (pes)

foxtrot, -u, m., moderní tanec, původně americký; -*tový* krok

foyer «*foajé*», stř. neskl. || -ru, m., z franc. = větší místnost v divadle, v koncertním sále apod. na procházku obecenstva

fr, *frr*, *frrr*, citoslovce vystihující zvuk při letu

fr, zkratka = frank, franko;

Fr. (F.), n. k. Frt., zkratka z František

***fracek** || *fro-*, -cka, m., z něm. = odrostlejší chlapec n. děvče (zhrub.)

fráče, -čete, stř. || *fráček*, -čku, m. zdob. k frak;

**fračí* = nosící frak (Havlič.);

**fračice*, ž. = frak;

fračisko, stř., zhrub. = frak (Ner.);

**fračkář*, -e, m. = kdo nosí fráček

fragilita, ž., -*gilní*, z lat. = křehkost, křehký
fragment, -u, m., z lat. -tum (stř.) = zlomek (básně, biblického překladu, dramatu atp.); -*tární* [-ně; -nost] = zlomkový, kusý, na př. dílo; báseň se dochovala -ně
***fraj**, z něm. frei, neskl. příd. jm. a přísl. = volný, volně, volno, prázdno (lid.)
***frajér**, -a, m., z něm. = milenec, -*jerka*, -*jerečka*, ž. = milenka, v lid. písních východ. s významem vážným, jinak s odstínem posměšným, hanlivým; přenes. frajer = člověk honící se za milostnými dobrodružstvími, záletník, člověk vesele žijící, vyhýbající se vážné práci, parádník; *frajerský* [-sky; -ství]; -*jeřina*, ž. = frajerské vystupování; = nevojenské chování vojáků, vlašné vykonávání služby (důvěr.); -*jeřiti* = dělat frajeřinu; -*jeřinka*, ž., zdrob. k frajeřina
***frajfus**, -su «-su», m. = „volná noha“: vyšetřován na frajfusu = n svobodě (Ner. z hant.)
***frajle**, ž., z něm. Fräulein = slečna (lid. a hovor., většinou nevážné); zdrob. *frajlička*, -ček, *frajlinka*, -nek, ž.
***frajmaur**, -a, m. = svobodný zednář (zastar.); -*rský* [-rství] = zednářský
***frajnařka**, -řek, ž., místo fragnářka = hokynářka (zast.)
***frajtr**, -a, m., z něm. Gefreiter = vojenský svobodník; *frajterský* || ohyč. *frajtrovský*
frak, -u, m., z angl. = šosatý pánský kabát večerní; v hantýrce = doživotní žalář; dostat na f. = výprask (lid. a hovor.); *frakař*, -e, m. = kdo nosí frak; též = odsouzenec na doživotí (hantýr.);
***frakatý** = mající frak
frakce, ž., z lat. = zlomek, část, skupina, křídlo nějaké větší organizace, na př. politické strany; *frakční* postup, požadavky

frakový, příd. k frak (oblek...)
fraktura «-tú-», ž., z lat., 1. = zlomenina (lékař.); 2. = lomené, hranaté písmo, jehož jeden druh je švabach, jednotlivé lomené tahy; *frakturní* || čast. *frakturový* «-tu-» nápis...
Fráňa, -ni, m. || ž., domác. tvary k František || Františka
Franc, -e, m., z něm. = František, křest. jm. (lid.) i příjm.; pan Franc = vrchnostenský úředník v dobách roboty
francefús, -u, m., stará karetní hra
Francek, -cka, m., zdrob. k Franc; *Franci*, m., domác. tvar k Franc
Francie, ž., země
Francka, -cek, ž., domác. tvar k Františka
francký, k Frank = franský (říd.)
***francle**, -lí, ž. pomn., z něm. = třásně, roztržený okraj (lid.); zdrob. -*ličky*, -ček, ž.
francemason «fran-son», -a, m., franc. = svobodný zednář; -*sonský* [-sonsky; -sonství]
franco, v. franko
Francouz [-zka], -e, m., národ. jm.; *Francouze*, -z, pomn. = Francie (zastar.); *francouz*, -e, m. = francouzský klíč (lid.); = příjice (t.);
***Francouzsko**, stř. = Francie; *francouzský* [-sky], k Francle, Francouz; *francouzština*, ž. = francouzský jazyk
francovka, -vek, ž., destilát z vína, mazání
francovský «-cov-», příd. k (pan) Franc (v. Franc): -ské způsoby...
francovština «-kov-», ž. = jednání v duchu španěl. diktátora Franca (Gottw.)
***Francák**, -a, m. = Francouz || -*čan*, -a, m. (zastar.) || ***Francík**, -a, m. (hanl.)
frančina, -čtina, ž., od Frank = francouzština
Franěk, -ňka, m., dom. obměna k Fráňa
Frank [-kyně], -a, m., 1. = příslušník starého germán. národa

- v Galli; v starší době = Francouz; 2. příjmení, někdy i křest. jm., z František
- frank**, -u, m., franc. a švýcar. peněžní jednotka
- frankatura** «-tú-», ž. = frankování;
- franko**, z ital. franco = vyplaceně. se zaplacením poštovního (dopravného): poslat něco f.; f. dovoz = fraňko i s dovozem
- frankofil**, -a, m. = přítel Francouzů a všeho francouzského; -filský [-filství], příd. k tomu
- frankofob**, -a, m. = nepřítel Francouzů a všeho francouzského; -bie, ž. = odpor, zaujatost proti Francouzům
- frankoman**, -a, m. (-man z něm.) = frankofil; -nie «-nyje», ž. = frankofilství
- frankotyp**, -u, m. = stroj na razítkování dopisů (místo lepení známek)
- frankovací** = na frankování: -vací razítko, známky;
- frankovati** = známkovat, nalepit na dopis, na zásilku známku, -ky; (ne)frankovaný dopis; slož. dokon. o-
- frankovka**, -vek, ž., druh révy, vína
- *frankovní** = netrestaný (hant.)
- frankovština**, v. francovština
- frankový**, příd. k frank
- Franky**, -nk, m. pomn., kraj v Německu; = Francie (zastar.)
- Frankyně**, v. Frank
- Fransko**, stř., z Franksko = země germán. Franků;
- franský** [-sky], k Frank, 1. vztahuje se na germán. Franky; 2. = francouzský (zastar.)
- franština**, ž. = jazyk starých Franků; = francouzština (zastar.);
- *franštiti** = mluvit francouzsky
- *frant**, -a, m. = švihák, hejsek
- Franta**, m., 1. domác. tvar k František, 2. příjm.; v platnosti 1. někdy hanl.: z nouze Franta dobrý = i ten, o koho jindy nestojíme; býti z čeho F. (*franta*) = „janek“; zdrob. *Frantík*, -a, m.; *frantík*, -a, m. = jablíčko na vojen. čepici s písmeny FJ = císař František Josef
- Frantina**, ž., domác. tvar k Františka
- František** [-ška], -ška, m., z lat. Franciscus, křest. jm.;
- františek**, -šku, m. = svíčka zapalovaná pro vůni, domácí kadidlo;
- františkán** [-nka], -a, m. = mnich řádu založeného sv. Františkem z Assisi; -nský [-nství];
- františkovský** jazyk = mluva staropraž. čtvrti Na Františku (Ner.)
- *frantovský**, příd. k frant
- frapantní** [-ně; -nost], z franc. = překvapující, nápadný, bijící do očí; f. případ, změna;
- frapírovati** (lid.) || **frapovati** = překvapovat, uvádět v podiv, zarážet, překvapit...
- frase**, -seolog..., v. fráze
- *frasiomanie** (*frazio*-), ž. || -manství, stř. = záliba ve frázích
- frastický** [-cky] «-styc-», z řeč. = vyjadřovací, jazykově výrazový: -cké bohatství...; -cké sloveso = pomocné; *frastika* «-sty-», ž. = vyjadřování, soubor výrazových prostředků
- fraška**, -šek, ž., z ital. = hrubší veselohra; přenes. = neopravdové jednání, „komedie“;
- fraškář**, -e, m. = autor frašek, šprýmař; *fraškářský* [-sky; -ství];
- fraškovati** = žertovat; *fraškovitý* [-tě; -tost] = jako ve frašce, šprýmovný, nevážný: -té způsoby; *fraškový*: -vé divadlo = kde se hrají frašky;
- *frašný** [-ně] = fraškovitý;
- fraštička**, ž., zdrob. k fraška
- fráter** «-ter», -tera || -tra, m., z lat. = bratr, přenes. = mnich laik
- *fraternisovati** «-nyzo-», z franc. = přáteliti se, bratřiti se
- frátorský** [-ství], příd. k fráter
- fráterik**, -a, m., zdrob. k fráter
- fratrie** «frá-», ž., řec. = bratrství, svaz několika rodin

***fraucimerka**, -rek, ž. = pokojská, panská;
fraucimor, -u, m., z něm. Frauenzimmer = ženský pokoj (říd.); přenes. = ženy, ženský průvod, ženská družina, ženské služebnictvo (t.); = žena (žert. n. hanl.); *-mora, zdrob. -morka, -rek, ž. = žena

fráze (starším pravopisem *frase*), ž., z řeč. = úsloví, slovní obrat, rčení (mluvnic.); jinak zpravidla = povrchní, otřelý, obsahově prázdný, nabubřelý slovní obrat: to jsou samé f., nikoli věcný výklad;

frazeolog, -a, m. = kdo se obírá s frazeologií; -logický [-cky]: -logický slovník; -logie, ž. = nauka o úslovích, sbírka, soubor rčení;

frazér, -a, m. = frázista; *frazérský* [-sky; -ství] = frázovitý; *fraziomanie* || -manství, v. frasiomanie;

frázista, m. = kdo si libuje ve frázích, mluvka (hovor., hanl.); *frázovati* = mluvit fráze (říd.); = členit větší hud. celky;

frázovitý [-tě; -tost] = plný frází, otřelý, nabubřelý, obsahově prázdný: -tá řeč

***fre**, -u, m., 1. = zábava, švanda, „junda“ (vulg.);

2. z něm. Versatzamt = zastavárna (vulg.);

**frcinka*, -nek, ž., zdrob. k *frcna*;

**frclena*, ž. = žena, která by se jen bavila (zhруб.);

**frcna*, -cen, ž. = žena, slečna (zhруб.)

***frče**, ž. = knoflík (nář.)

frček, -čka, m., hlodavec

frčeti, -čí, z citoslovce fr = vydávat, způsobovati zvuk fr; přenes. = rychle se pohybovat, jet, letět: pták, kolo, auto frčí; slož. dokon. na- se (mnoho); *od-*, *při-*, *za-*; *frčívati*, opakov.;

frčivý [-vě] = frčící

frčka, -ček, ž. = knoflík, čamrda (lid.); přenes. = hvězdička jako distinkce (lid.)

Freda, m., domác. tvar k Alfred
frederiksdor, -u, m. = dánský dukát

fregata, ž., z ital. = válečná plachetnice; -tka, -tek, ž., pták; -tní kapitán

frej, -e, m., z něm. = milování, zálety (zastar., hovor.); *frejř* [-řka], -e, m. = milenec, záletník; *frejřský* [-sky; -ství] = záletný; **frejiti* = frejovati

***frejmarčiti** = provozovat frejmark, kupčit (zastar.);

**frejmark*, -a, m., z něm. = směnný obchod, kupčení (zastar.)

***frejný** [-ně; -nost] = frejiřský, záletný;

frejovati = vyhledávati frej, choditi na zálety;

frejovník [-nice], -a, m. = frejovný člověk;

frejovný = milovný, záletný

frekvence, ž., z lat., 1. = chod, ruch v úřadech, ve školách, v závodech, docházení do nich (jednoduchá, dvojitá f.); provoz, ruch na ulici, ve městě...; dopravní f.; f. v lázních = návštěva hostů atp.; 2. = kmitočet (elektrotech.); -nění

frekvenční vysvědčení = o docházení do školy atd.;

frekventant [-tka], -a, m., z lat. = návštěvník školy (odborné), kursu, přednášek;

frekventativní sloveso, význam, přípona. příd. k

frekventativum «-tý-», -va, stř. = sloveso opakovací, tvořené příponou -vati (dělávat...);

frekventovaný = kde je veliká frekvence, živý, rušný;

frekventovati = navštěvovat kurs, přednášky

frenč, v. french

frenesie «-zije», ž., z řeč. = třesnutí, bouřlivé nadšení

frenetický [-cky] «-tyc-», z řeč. = prudký, nadšený, ohlušující, bouřlivý: f. potlesk

french «-ně» -e, m., z angl. = kabát až nahoru zapjatý, vojenský

frenologický [-cky], příd. k *frenologie*, ž., z řeč. = „lebo-sloví“, nevědecká nauka o pozná-vání duševních vlastností z tvaru lebky

freska, -sek || -sk, ž., obyčej. pomn. -sky || někdy *fresko*, stř., pomn. -ska, z it. fresco = malba na čerstvé maltě; -kovitý = podobný fresce; -kový obraz, -vá barva

fretka, -tek, ž., kunovitá šelma

***fretovati se**, z něm. = uskrovnováti se, nuzovat (lid.)

freudismus «-dyz-», -mu, m. = reakční psychologie založená Freudem; *freudovec*, -vce, m. = stoupenec freudismu; -dovský [-sky] = v duchu freudismu

fréza, ž., z něm. = nástroj na opracování kovů n. dřeva, stružník; = škrabačka mělce zkypřující půdu; *frézař* [-řka], -e, m. = dělník pracující frézou; *frézka*, -zek, ž., zdrob. k fréza;

frézovací = na frézování: f. stroj; -zovati = obrábět, zkypřovat půdu frézou;

frézer, -u, m. = motorový pluh frézovací

***frfla** || -láka, -a, m. = kdo frflá, nimra;

***frflati**, -lám || -lu = bručet (lid.); f. na něco = bručet, odmítat, „flákat“; f. se v čem = babrati se; slož. dokon. po- se v jídle = pronimrati se; roz-jídlo = roznimrat (lid.)

Fric, -e, m., z něm. Fritz, domác. tvar k Friedrich; = nacista (so-vět. hanl.)

fricando «-kan-» || -kando, stř., ital. = špikovaná telecí pečeně stočená a plněná

fricassée «-kasé», stř. neskl., franc., 1. = žertovná hudební skladba; 2. = maso s nakyslou omáčkou n. telecí maso pečené narychlo

Fricek, m., zdrob. k Fric

Frida || *Frida*, m., příjm. || ž., od pův. domác. tvary k Friedrich [-řiška]

Friedrich [-řiška], -a, m., jm. křest. i příjm., z něm.;

zdrob. *Fridrišek* [-ška], -ška, m.

Fries, v. Frís

frigidaire || zčešt. *frigidér*, *fřiži-«židér»*, -u, m., z franc. = led-nička

frigidita «-gydy-», ž., z lat. = po-hlavní chladnost; -dní = pohlavně chladný

frikando, v. fricando

frikasé, v. fricassée

frikativa «-tý-», ž., z lat. = tře-ná souhláska; -tivní «-týv-» = třený

frikce, ž., z lat. = tření; *frikční* = třecí

fris, v. frýz

frisér || *frizér* [-řka], -a, m., z něm. a tam z franc. = holič, kadeřník (lid. a hovor.); -rský [-rství], příd. k tomu;

frisírovati || -zí- = (uměle) če-sat: slož. dokon. na- || u-;

nafrisírovaná bilance = příkráš-lená, zlepšená (hovor.)

Frisko, stř., holandská provincie;

friský, příd. k Frís

frisura || *frizura* «-zú-», ž. = účes (hovor.)

frišlátko, -tek, stř., zdrob. k

***frišle**, -lete, stř., z něm. = sele (lid.)

fríština, ž. = fríský jazyk

fritka, v. frýdka

frivolita, ž., z franc. = frivolnost;

frivolní [-ně; -nost] = lehký (v mravním smysle), rozpustilý, kluzký, nestoudný: f. člověk, vtip, řeč; f. člověk neboli *frivol-ník* [-nice], -a, m.

frizér, -zéřský, -zírovati, -zura atd., v. frisér, frisura

frižidér, v. frigidaire

frk, citoslov. = fr;

frkačka, -ček, ž. = frkavá trub-ka dětská;

frkati, -kám = odfukovat; = prskat; = smrkat (hlavně o dětech); = frkavě troubit;

slož. dokon. na- se (mnoho); na- nač = „naflákat“, nestátí o to (vulg.); roz-, vy- se; za-;

frkávati, opakov.; slož. nedokon.
od-, po-;
frkavý, na př. kůň;
frknouti, frkl, -knuv, frknut(i),
dokon.: kůň frkl; slož. dokon.
od-: odfrkl hněvivě nosem (Vr.);
vy- se; za-; -*frkovati*, slož. ne-
dok. od-, po-;
frkot, -u, m. = frkání;
sr. frnk
*frmol, -u, m. = švanda, legrace,
junda (vulg.)
*frňák, -u, m. = nos (vulg.)
frněti, -čí = frčeti;
frněvívý [-vě] = frčivý
*frnda, ž. = děvče (vulg.); *frnditi*
= fintit; slož. dokon. na- (se)
frněti, -ní = vydávat nosem zvuk
fr, prskat: prase frní
frnk, citoslov. = fr, frk: ptáček
frnk a už byl pryč;
frnkati, -kám = utíkat, letět...:
pták frnká (Ner.); f. kuličkami
při hře = cvrnkati;
frknouti, frkl, -knuv, -knut(i)
= ulítnout; přenes. = (tajně)
utéci (jen hovor.); slož. dok. u-
frňous, -u, m. = ocásek, prováz-
kovitý výrůstek na něčem (na
řepě atp.), kořenové vlášení, cár
s něčeho visící (lid.); pomn. -sy,
-sů = vousy na horním rtu (po-
směšně);
f., -a, m. = malé dítě, „špunt“
(lid. a hovor.);
zdrob. *frňousek*, -sku || -ska, m.
frocek, v. fracek
Frolán, v. Florián
Frolka, m., příjm., od pův. do-
mác. tvar k Frolán
fronda, ž., z franc. = hnutí fran-
couz. stavů proti Mazarinovi;
přenes. = odboj vůbec, hnutí v
nějaké politické straně proti je-
jímu vedení;
frondér, -a, m. = odbojník;
-rský [-rství] = odbojný;
frondovati koho, co = stíhat
odbojem
front, -u, m. (podle ruš.) || zprav.
fronta, ž., z lat., 1. = průčelí
budovy; 2. = přední část armá-

dy, bitevní čára, bojiště; pře-
nes. = zástupy lidí čekajících u
pokladny, před obchodem apod.
(vzniklo v době váleč.); = sku-
pina, křídlo ve veřejném životě,
umělec., hlavně v politic.: levá,
pravá, demokratická fronta; Ná-
rodní fronta = souručenství po-
litic. stran po 2. svět. válce;
v. národněfrontovský;
frontální [-ně] = čelní: f. útok,
strana
frontispice «-tyspis», neskl. m. ||
-cu «-su», m., z franc. = pro-
těžšek titulního listu, obrázek
na něm (v bibliofilských vydá-
ních)
*frontovati se = řadit se do fronty;
frontovik (podle ruš.) || -vník,
-a, m. = frontový voják;
frontovní || -tový, příd. k fronta
frotovací ručník = na frotování;
frotovati || podle něm. -týrovatí
= utírat, třítí frotýrem; slož.
dokon. vy-;
frotté, stř. neskl., z franc. =
uzlíčkovitá tkanina; *frotteur*
«-tér», -a, m. = kdo frotuje (v
lázních);
frotýr, -u, m. = třecí osuška po
koupeli (hovor.); -rovati, v. výše
frou-frou, *froufrou* «frufru», stř.
neskl., z franc. = načechnost,
ozdobnost... šatstva, klenotů... v
době rokoka; ovocné bonbony ||
neskl. příd. jm. = mající roko-
kový ráz;
froufrouství, stř. = móda frou-
frou
*fršlák, -u, m., z něm. = malá pi-
sárna ve skladišti, sbitá z prken
(starší hovor., Herrm.)
frugální [-ně], z lat. = střídavý,
ale vydatný, o jídle
fruktifikace «-kty-», ž., z lat. =
zužitkování;
fruktifikovati = zužítkovat, -vá-
vat; slož. dokon. z-
frýdecký, příd. k *Frýdek*, -dku,
m., z něm., město ve Slez.
*frýdka, -dek || *fritka*, -tek, ž. =
vesta (nářeč.)

Fryg «Frýg», -a, m. = příslušník starověkého maloasijského národa;
frýgický, příd. k Fryg. jen ve spojení -cká čapka, symbol revoluce a republiky, a -cká tónina; jinak fryžský;

Frygie, ž., země Frygů

Fryna, ž., staročec. krásná hetéra, kráska vůbec

frýz (*fris*, *frys*), -u, m., z něm. = vlys; = frýzek; *frýzek*, -zku, m. = podlahové prkénko; *frýzkový*: -vá podlaha

fryžský, příd. k Fryg: f. jazyk

fu, *fú*, citoslov. vyjadřující fučivý zvuk, foukání

fuč, citoslov. vystihující zmizení: být f. = pryč (lid. a hovor.)

fučeti, -čí = foukat, fičet: vítr fučí, fučí to od okna; auto fučí = uhání; slož. dokon. *na-*: nafučelo mu do uší; *za-*: dveřmi zafučelo; auto zafučelo; *fučlvati*, opakov.;

**fučidlo*, -del, stř. = co fučí; = fučík;

**fučík*, -a, m. = ztřeštěnec (Jir.); = sopouch (lid.);

**fučivý* [-vě] = fučíci, podobný fučení: f. vítr, zvuk

fuga «fú-», ž., ital. (lat.), hudební útvar; *fugální* = mající podobu fugy

***fugl**, -a, m., z něm. Vogel = ptáček, mazaný člověk, podvodník (vulg.)

fugovitý = fugální

fuchsie || obyčej. *fuksie*, ž., květina; *fuchsiový* || *fuksiový*

***fuchtle**, ž. = drbna, děvka (vulg.)

fuj, citoslovce vyjadřující odpor, ošklivost, opovržení, leknutí: f., nestydíte se?; f., to to páchne!; f. (na psa) = je to ošklivé, nežer to, nečenichej k tomu; f., to jsem se lekl || *fuj tajbl* n. *f. tajfl* n. *f. taixl*

***fuják**, -u, m. = fujavice

fujara, ž., z rumun. = pastýřská píšťala; -*rka*, -rek, ž., zdrob. k tomu; -*rník*, -a, m. = kdo hraje na fujaru; -*rovati* = hrát na fujaru; -*rový*, příd. k fujara

fujavice, ž. = metelice, chumele-nice

fuk, citoslovce znamenající hlavně hbitý pohyb podobný fouknutí: fuk do postele = skoč n. skočil, foukni, foukl; moucha fuk do povětří (Erb.); udělalo to f.; to je mi f. = jedno (vulg.); *fuk*, -u, m. = foukání, fouknutí, fukot; přenes. = hněv (zastar.): milostný f. (Koll.); = nafukování, vychloubání... (lid.); = otvor, mezera, kudy fouká (lid.); = peníz (lid.): nemít ani fuka; mít fuky

***fuka**, ž., z něm. = mezera (lid.)

***fukaly**, -lů, m. = fuky, peníze

fukar, -u, m. = mlýnek na čištění obilí; -*rovati* = čistit obilí

fukér || *fukýř*, -e, m. = zimní ledový vítr (lid. a hovor.)

***fukotati** = foukat

fuks (*fox*), -sa «-sa», m. || *fuksa*, ž. = kůň zbarvený jako liška (lid.); *fuksíček*, -čka, m. || *fuksička*, -ček, ž., zdrob. k tomu

fuksie, v. fuchsie

fuksík, m., zdrob. k fuks

fuksiový, v. fuchsie

fukýř, v. fukéř

fulár, v. foulard

fulgurace, ž., z lat., 1. = sršení jisker z elektrod; 2. = poranění bleskem

fulminantní, z lat. = skvělý: f. řeč; *fulminovati* = vynikat (říd.)

fund, v. fundus

fundace || zastar. -*čí*, ž., z lat. = nadání, nadace, fond; *fundáční* = týkající se fundace

fundament, -u, m., z lat. = základ (hovor.); -*mentální* = základní: f. dílo; f. theologie n. -*mentálka*, ž.; pomn. -*mentálky*, -lek = fundamentální články z r. 1871

fundatista «-tys-», m., z lat. = poživatel fundace; = chrámový zpěvák

fundátor, -a, m. = dárce nadace, zakladatel

fundovati = opatřit fundací; přenes. dobře f. vědecké dílo, mínění = dobře založit, zpracovat, podepřít, dokázat; důkaz, dílo je dobře fundován(o)

fundus instructus «-ktus», lat. || zříd. *fund*, -u, m. = příslušenství, co patří k pozemku, ke statku, zařízení (na př. divadla)

***funerbráký**, příd. k **funerbrák*, -a, m., z lat. *funerbris* = zřízenec pohřebního ústavu (lid.)

funerbrál, -u, m. = sbírka pohřebních písní

***funerál**, -u, m., z lat. = pohřební vůz (Herrm.); -lní = pohřební

funěti, -ní, z citoslovce *fu* = vydávati zvuk *fu* dýcháním skrze nos, prudkým, silným, těžkým dýcháním (v horku, při koupání atp.); přenes. lokálka si to funí od staničky ke staničce (Čap.); f. na koho = dívati se opovrhlivě; slož. dok. *na-* se (mnoho); *nafuněný* = rozzlobený (zhrub.); *za-*, prostě dokon.; *funěvati*, opakov.;

funivý [-vě] = funicí

***fungačka**, ž. = lučiště, prak (sloven., Jir.)

fungl, v. **funkl**

fungovati, z lat. = zastávat nějakou funkci, úřad, poslání; = mít funkci, platnost: tvar muže funguje také jako 4. pád; zámek, zdviž atp. funguje dobře = jde, jezdí, je v dobrém chodu...; nefungovati = být poláman atp.

funkce, ž., z lat., 1. = konání, činnost, úkon, na př. f. tělesných orgánů; = činnost na nějakém místě, v ústavě, v úřadě ap., pak úřad sám, místo, úkol(y) s ním souvisící: vykonávat, zastávat nějakou f.; funkce předsedy, pokladníka spolku atd.; 2. = platnost, význam: f. slova, tvaru ve větě, různé funkce spisovného jazyka; v matem. = vzájemná závislost veličin;

funkcionalismus «-liz-», -mu, m. = směr hledící k funkci; *-nalistický* «-styc-» = v duchu funk-

cionalismu; *-nalita*, ž. = funkční význam, platnost; *-nální* = funkční;

funkcionář [-řka], -e, m. = kdo vykonává nějakou funkci, hodnostář, činovník: veřejný, spolkový f.; *-řský*, příd. k tomu;

funkční [-ně; -nost] = souvisící s funkcí, mající funkci, úkonný: f. význam, zatížení; f. přídavek = za skutečné vykonávání úřadu; f. jazykozpyt = zkoumající jazykové prostředky se zřetelem k jejich funkci; -nost = funkční schopnost, působení, význam: -nost třídy (šal.)

***funkl** (*fungl*), příslov., z něm.: f. nový = úplně nový (lid.)

***funousek**, m., zdrob. k *funus*

funt, -u, m., z něm. = libra; *fun-*
tový: -vé závaží

funus «fú- || fu-», -su «-su», m., z lat. = pohřeb (jen lid. a hovor.); přenes.: přijít s křížkem po funuse = pozdě; zdrob. *funousek*, -sku, m.; **funusník*, -a, m. = účastník pohřbu (Pittner.)

fúra, 7. p. *fúrou* || *forou*, 2. p. mn. *fúr* || *for*, ž., z něm. = jedna jízda s naloženým vozem, náklad na vůz a vůz s nákladem, obyčej. s vysokým a těžkým, vůz na těžké náklady; přenes. (jen lid. a hovor.) = mnoho, hromada: f. knih, lidí

***furáž**, -e, ž., z ruš. (a tam z fr.) = píce

furažka || podle výslovnosti *-rážka*, -žek, ž. = ruská čepice krojová, úřední a vojenská

furberk, *furbezna*, v. *furverk*, *furvezna*

fúrečka, -ček, ž., zdrob. k *fúrka*

furgon, v. *fourgon*

***furiácký** [-cky], *furiák*, -a, m. = furlantský, furiant

furiant [-tka], -a, m., z lat. = člověk nemírně pyšný, nadutý, domýšlivý, zpupník, divous; *taneč*; *-tový*: -vé tempo (taneční); *-tský* [-tsky; -tství] = divouský...

furie «fúryje», ž., zobecněním z lat. *F.* (= bohyně pomsty) = vzteklost, běsnění, bezmezná pýcha, vzteklá, zlá žena

***furiosní** «-ryjóz-», z lat. = zuřivý, divoký;

furioso «-ózo», ital. = divoce, zuřivě, bouřlivě (hudeb.)

fůrka, v. *forka*

furnýr (zříd. *for-*), -u, m., z franc. *four-* = dyha; *-rovati* = dyhovati

furor, -u, m., lat. = zuřivost;

furore «-ró-», stř. neskl., z ital. = veliký dojem, rozruch (hovor.): nápěvy učinily u nás f. (Ner.)

***furt**, příslov., z něm. *fort* = pořád, stále, bez přestání (lid.); zesil. *furtumfurt* (lid., Č.-Chod)

furunk(u), -u, m., z lat. = nežit

***furverk** || *furberk*, -u, m., z něm. = ježdění s náklady, nákladní vůz (lid.)

***furvezna** || *furbezna* || *-ézna*, ž., z něm. *Fuhrwesen* = vozatajstvo (lid.); *-zňák*, -a, m. = voza-tajský voják

furýr, -a, m., z franc. *fourrier* = poddůstojník zásobovací, ubytovací služby (zastar.);

-rský [-*rství*], příd. k tomu

fuse «fúze», ž., z lat. = splynutí, sloučení: f. akciových společností, bank, polit. stran

***fusilovati** «fizi-», z franc. = zastřelit (Č.-Chod)

fusionovati || *fusovati* «-zijo-, -zo-» = udělat fusi, spojit (se), sloučit

fušar, -e, m. || obyčej. *fušer* [-*rka*] || **fušerák*, -a, m., z něm. = kdo něco dělá špatně n. neoprávněně, břídil, hudlař; *fušerácký* || *-rský* [-*rský*; *-rství*] = hudlařský, špatný

***fuška**, -šek, ž. = melouch; = práce (asi z hantýr.)

fušovati = hudlařit (lid. a hovor.); slož. dokon. *z-* = špatně udělat, zkazit

futból, v. *football*

***futeř**, -e, ž. = fukěř

futrál, -u, m., z něm. = pouzdro (lid. a hovor.); přenes. = dlouhán (vulg.)

futráž, -že, ž., z franc. = píce, krmivo (vojen.); = jídlo (žertov.)

futro, -ter, stř., z něm., 1. = to, co roubí, rámuje otvor, který se zavírá, zárubeň, pažení; 2. = podšívka; 3. = krmivo;

futrovati kabát = podší(va)t; f. dobytek = krmit; slož. dok. *na-* dobytek; *vy-* kabát = podšít (lid. a hovor.)

futurální [-*ně*], z lat. = budoucí (mluvnic.): f. tvar, význam

futurismus «-zmus», -mu, m., úpadkový umělecký a literární směr; *-rista*, m. = stoupenec futurismu; *-ristický* [-*cky*] «-styc-» = v duchu futurismu

futurum «-tú-», -ra, stř., z lat. = budoucí čas a tvar jej vyjadřující (mluvnic.); přenes. = (daleká) budoucnost (učené hovor.); mluvit ve *futuru* = o tom, co uděláme, hodláme dělat (t.);

f. *exactum* «egzaktum» = budoucí děj předcházející jiný budoucí (mluvnic.), tvar jej vyjadřující;

futurový, na př. tvar, význam

***futýrovati** (se), z něm. = zajímati (se)

fuš, *fuša*, v. *fuks*

***fuzl** «fúzl», -u, m., z něm. = přiboudlina, přičmoudnutí, hlavně slivovice

fyse «-ze» || *fysis* «-zis», -se «-ze», ž., řec. = příroda, tělesný stav, vzhled

fysický [-*sický*; *-sičnost*] «-zic-, -zič-», z řec. = tělesný: f. stav, -ká zdatnost, práce, -ké síly; -cký zeměpis (zastar. fyzikální) = který se obírá s přírodou

fysik «-zik», -a, m., 1. = kdo se obírá s fyzikou; 2. = správce zdravotního úřadu || (zastar.) *fy-sikus*, -sa «-sa» || -ka, m.;

fysika, ž., z řec. = nauka o přírodních silách, čes. (zastar.) sílozpyt; = oktáva starších gymnasií (Ner.);

fysikální [-ně] = souvisící s fyzikou: f. práce, ústav, chemie atp.;
fysikát, -u, m. = zdravotní úřad;
-kátní zkouška, stručně *fysikát*;
-kátor, -a, m. = správce fyzikátu, fyzik 2. (zastar., čech); přezdívkou lékařům; *-kus*, v. výše
fysio- «-zijo-», z řeč. (*fysis* = příroda), ve slož.;
-gnomický, příd. k *-gnomie*, ž. = výraz tváře, tvářnost, vzhled;
-gnomika, ž. = nauka o poznání duševních vlastností z výrazu tváře;
-krat, -a, m. = stoupenec fysiokratismu; *-kratismus* «-tyz-», -mu, m. = národohospodářský názor pokládající půdu za jediný pramen blahobytu;
-log, -u, m. = středověká kniha o zvířatech, o rostlinách a o kamenech; *-log*, -a, m. = kdo se obírá s fyziologií; *-logický*

[-cky], na př. jev, ústav, -ká práce; *-logie*, ž. = nauka o normálních životních projevech a úkonech;

**-nomický*, *-nomie* = fyziognomický, -mie

fysis, v. *fyse*

fyskultura, ž., z ruš. = fysická kultura, uvědomělá péče o tělo, těles. zdraví; *-turnický* [-cky; -ctví], příd. k *-kulturák*, -a, m. = pěstitel fyskultury

fyto-, z řeč. (*fyton* = rostlina), v slož.:

-geografie, ž. = rostlinná geografie;

-paleontologie, ž. = nauka o předvěkých rostlinách;

-pathologie, ž. = nauka o chorobách rostlin;

-technika, ž. = nauka o pěstování a využití rostlin;

-therapie, ž. = léčení rostlinami;

-tomie, ž. = pěstování rostlin

G

g «gé», 1. písmeno, hláska, tón; 2. = zkratka = gram;

G., zkratka = Garrigue, Gustav atpod.

Gába, m. || ž., domác. tvar ke *Gabriel* || *Gabriela*; *G.*, m., příjm.; *Gábi*, ž. neskl., domác. tvar ke *Gába*; zdrob. *Gábinka*, -nek, ž.

**gábl*, -u, m., z něm. = přesnídávka: zdrob. *gáblíček*, -čku, m.; *gáblovati* = jíst o desáté; slož. dokon. *na-* se, *po-*

Gabriel, -a || (zastar.) -e, m., jméno křest. i příjm.; *-la*, ž., žen. jm. křest.; zdrob. *Gabrielka*, ž.; *gabrielka*, ž. = čtverylka (zastar.)

Gael «Gél», -a, m. = příslušník jednoho keltského kmene; *gaelský*; g. jazyk neboli *gaelština*, ž. (ve Skotsku a v Irsku)

gagat || *-gát*, -u, m. = černá, lesklá odruda hnědého uhlí, černý jantar

gágati || *gágotati* = kejhat, o husách (nářeč.)

gajdlčky, -ček, ž., zdrob. ke *gajdy*, *gajd*, ž. pomn., z tur. (asi maďar. prostřednictvím) = dudy (nářeč.);

gajdoš, -e, m. = dudák: bláznivý g. (Bezr.);

gajdovati = hrát na gajdy, dudat

Gal, v. *Gall*

gala, stř. neskl. || řidč. neskl. příd., ze špaň. = slavnostní roucho; být v gala, obléci se do g. || být gala (hovor. a lid.)

galaktický «-ktyc-», z řeč. = týkající se mléčné dráhy;

galaktometr || *-ktoskop*, -u, m., z řeč. = mlékoměr;

galaktolit || *galalit*, -u, m. = rohovitá látka vyráběná z kaseinu, mléčný kámen;

galaktosa «-tóza», z řeč. = mléčný cukr

**galán*, -a, m., ze španěl. = milenec, dvorný člověk (lid. a hovor.); ve vých. nářečích k tomu žen. protějšek *-nka*, -nek, *-nečka*,

furie «fúryje», ž., zobecněním z lat. *F.* (= bohyně pomsty) = vzteklost, běsnění, bezmezná pýcha, vzteklá, zlá žena

***furiosní** «-ryjóz-», z lat. = zuřivý, divoký;

furioso «-ózo», ital. = divoce, zuřivě, bouřlivě (hudeb.)

fůrka, v. *forka*

furnýr (zříd. *for-*), -u, m., z franc. *four-* = dyha; *-rovati* = dyhovati

furor, -u, m., lat. = zuřivost;

furore «-ró-», stř. neskl., z ital. = veliký dojem, rozruch (hovor.): nápěvy učinily u nás f. (Ner.)

***furt**, příslov., z něm. *fort* = pořád, stále, bez přestání (lid.); zesil. *furtumfurt* (lid., Č.-Chod)

furunk(u), -u, m., z lat. = nežit

***furverk** || *furberk*, -u, m., z něm. = ježdění s náklady, nákladní vůz (lid.)

***furvezna** || *furbezna* || *-ézna*, ž., z něm. *Fuhrwesen* = vozatajstvo (lid.); *-zňák*, -a, m. = voza-tajský voják

furýr, -a, m., z franc. *fourrier* = poddůstojník zásobovací, ubytovací služby (zastar.);

-rský [-*rství*], příd. k tomu

fuse «fúze», ž., z lat. = splynutí, sloučení: f. akciových společností, bank, polit. stran

***fusilovati** «fizi-», z franc. = zastřelit (Č.-Chod)

fusionovati || *fusovati* «-zijo-, -zo-» = udělat fusi, spojit (se), sloučit

fušar, -e, m. || obyčej. *fušer* [-*rka*] || **fušerák*, -a, m., z něm. = kdo něco dělá špatně n. neoprávněně, břídil, hudlař; *fušerácký* || *-rský* [-*rský*; *-rství*] = hudlařský, špatný

***fuška**, -šek, ž. = melouch; = práce (asi z hantýr.)

fušovati = hudlařit (lid. a hovor.); slož. dokon. *z-* = špatně udělat, zkazit

futból, v. *football*

***futeř**, -e, ž. = fukěř

futrál, -u, m., z něm. = pouzdro (lid. a hovor.); přenes. = dlouhán (vulg.)

futráž, -že, ž., z franc. = píce, krmivo (vojen.); = jídlo (žertov.)

futro, -ter, stř., z něm., 1. = to, co roubí, rámuje otvor, který se zavírá, zárubeň, pažení; 2. = podšívka; 3. = krmivo;

futrovati kabát = podší(va)t; f. dobytek = krmit; slož. dok. *na-* dobytek; *vy-* kabát = podšít (lid. a hovor.)

futurální [-*ně*], z lat. = budoucí (mluvnic.): f. tvar, význam

futurismus «-zmus», -mu, m., úpadkový umělecký a literární směr; *-rista*, m. = stoupenec futurismu; *-ristický* [-*cky*] «-styc-» = v duchu futurismu

futurum «-tú-», -ra, stř., z lat. = budoucí čas a tvar jej vyjadřující (mluvnic.); přenes. = (daleká) budoucnost (učené hovor.); mluvit ve *futuru* = o tom, co uděláme, hodláme dělat (t.);

f. *exactum* «egzaktum» = budoucí děj předcházející jiný budoucí (mluvnic.), tvar jej vyjadřující;

futurový, na př. tvar, význam

***futýrovati** (se), z něm. = zajímati (se)

fuš, *fuša*, v. *fuks*

***fuzl** «fúzl», -u, m., z něm. = přiboudlina, přičmoudnutí, hlavně slivovice

fyse «-ze» || *fysis* «-zis», -se «-ze», ž., řec. = příroda, tělesný stav, vzhled

fysický [-*sický*; *-sičnost*] «-zic-, -zič-», z řec. = tělesný: f. stav, -ká zdatnost, práce, -ké síly; -cký zeměpis (zastar. fyzikální) = který se obírá s přírodou

fysik «-zik», -a, m., 1. = kdo se obírá s fyzikou; 2. = správce zdravotního úřadu || (zastar.) *fy-sikus*, -sa «-sa» || -ka, m.;

fysika, ž., z řec. = nauka o přírodních silách, čes. (zastar.) sílozpyt; = oktáva starších gymnasií (Ner.);

fysikální [-ně] = souvisící s fyzikou: f. práce, ústav, chemie atp.;
fysikát, -u, m. = zdravotní úřad;
-kátní zkouška, stručně *fysikát*;
-kátor, -a, m. = správce fyzikátu, fyzik 2. (zastar., čech); přezdívkou lékařům; *-kus*, v. výše
fysio- «-zijo-», z řeč. (*fysis* = příroda), ve slož.;
-gnomický, příd. k *-gnomie*, ž. = výraz tváře, tvářnost, vzhled;
-gnomika, ž. = nauka o poznání duševních vlastností z výrazu tváře;
-krat, -a, m. = stoupenec fysiokratismu; *-kratismus* «-tyz-», -mu, m. = národohospodářský názor pokládající půdu za jediný pramen blahobytu;
-log, -u, m. = středověká kniha o zvířatech, o rostlinách a o kamenech; *-log*, -a, m. = kdo se obírá s fyziologií; *-logický*

[-cky], na př. jev, ústav, -ká práce; *-logie*, ž. = nauka o normálních životních projevech a úkonech;

**-nomický*, *-nomie* = fyziognomický, -mie

fysis, v. fyse

fyskultura, ž., z ruš. = fysická kultura, uvědomělá péče o tělo, těles. zdraví; *-turnický* [-cky; -ctví], příd. k *-kulturník*, -a, m. = pěstitel fyskultury

fyto-, z řeč. (*fyton* = rostlina), v slož.:

-geografie, ž. = rostlinná geografie;

-paleontologie, ž. = nauka o předvěkých rostlinách;

-pathologie, ž. = nauka o chorobách rostlin;

-technika, ž. = nauka o pěstování a využití rostlin;

-therapie, ž. = léčení rostlinami;
-tomie, ž. = pítva rostlin

G

g «gé», 1. písmeno, hláska, tón; 2. = zkratka = gram;

G., zkratka = Garrigue, Gustav atpod.

Gába, m. || ž., domác. tvar ke Gabriel || Gabriela; *G.*, m., příjm.; *Gábi*, ž. neskl., domác. tvar ke Gába; zdrob. *Gábinka*, -nek, ž.

***gábl**, -u, m., z něm. = přesnídávka: zdrob. *gáblíček*, -čku, m.; *gáblovati* = jíst o desáté; slož. dokon. *na-* se, *po-*

Gabriel, -a || (zastar.) -e, m., jméno křest. i příjm.; *-la*, ž., žen. jm. křest.; zdrob. *Gabrielka*, ž.; *gabrielka*, ž. = čtverylka (zastar.)

Gael «Gél», -a, m. = příslušník jednoho keltského kmene; *gaelský*; g. jazyk neboli *gaelština*, ž. (ve Skotsku a v Irsku)

gagat || *-gát*, -u, m. = černá, lesklá odruda hnědého uhlí, černý jantar

gágati || *gágotati* = kejhat, o husách (nářeč.)

gajdlčky, -ček, ž., zdrob. ke *gajdy*, *gajd*, ž. pomn., z tur. (asi maďar. prostřednictvím) = dudy (nářeč.);

gajdoš, -e, m. = dudák: bláznivý g. (Bezr.);

gajdovati = hrát na gajdy, dudat

Gal, v. Gall

gala, stř. neskl. || řidč. neskl. příd., ze špaň. = slavnostní roucho; být v gala, obléci se do g. || být gala (hovor. a lid.)

galaktický «-ktyc-», z řeč. = týkající se mléčné dráhy;

galaktometr || *-ktoskop*, -u, m., z řeč. = mlékoměr;

galaktolit || *galalit*, -u, m. = rohovitá látka vyráběná z kaseinu, mléčný kámen;

galaktosa «-tóza», z řeč. = mléčný cukr

***galán**, -a, m., ze španěl. = milenec, dvorný člověk (lid. a hovor.); ve vých. nářečích k tomu žen. protějšek *-nka*, -nek, *-nečka*,

-ček; zдроб. *galánek*, -nka, m.; *galánský* [-sky; -ství] = dvorný, zamilovaný

**galanterička*, -ček, ž. = galanterní ozdůbka, medajlonek (nář.) || *kalan-*

galanterie, ž., z franc., 1. = rytířskost, dvornost, galantnost (říd.); 2. = ozdobnictví, -nický závod, -nické zboží;

-*terní* zboží = drobné módní a přepychové zboží, ozdobnické;

-*terník*, -a, m. = obchodník s galanterním zbožím

galanthom(e) «-tom» || -*tom*, -a, m., z franc. = galantní člověk; *g.*, -a || -u, m. = kniha o galantním chování

galantní [-ně; -nost], z franc. = uhlazený, dvorný, pozorný, zejména k ženám: *g.* muž, chování, výraz

galantom, v. *galanthom(e)*

**galaty*, zдроб. -*tky*, -tek, ž. pomn. = kalhoty (nář.)

galej, -je || obyč. *galeje*, ž., z ital. *galea* = velká veslová a plachetní loď: symb. těžké práce, otroctví; *galejní* otrok = veslující na galejích; *galejnický*, příd. ke *galejník*, -a, m. = trestanec odsouzený k veslování na galejích

galera, ž., z ital. *gallera* = galeje

galerie «-le- || lid. -lé-», ž., z lat. = vyvýšený ohrazený ochoz nad sálem, v divadle = vyvýšené hlediště, obyčej. nad balkonem; = obrazárna; přenes. = podzemní chodba, nádherná síň v jeskyních; = řada postav (sr. Arbes, Z galerie čes. herectva); *galerijní* || -*rijový*: -ní || -vé obecnostvo = na galerii (v divadle); **galerista*, m. = divadelní návštěvník na galerii; *galerka*, -rek, ž. = divadelní galerie (lid. a hovor.); = ozdobná polička, ohrada...

I *galgán* || -*gant*, -u, m., zázvorovitý orientální strom a jeho oddelek

II **galgán*, -a, m., z něm. Galgen, 1. = nemotora, darebák, šibeničník (nářeč.); 2. = zkažená švestka, bouchoř

galgánový, příd. k I *galgán*

galgánský, příd. k II *galgán* = darebácký (nář.)

galgant, v. I *galgán*; *galgantový* kořen = oddenek *galgantu*, *galgánu*

galicismus || -*licis-* || starší *ga(l)-lismus* «-zmus», -mu, m. = zvláštnost franc. jazyka napodobená v jiném jazyce, chyba proti domácímu jazyku vlivem francouzštiny

**galický* = galský

Galie, v. *Gallie*

galikán || *galli-*, -a, m. = stoupenec galikanismu; *galikanismus* || *galli-* «-nyz-», -mu, m., franc. = snaha o poměrnou samostatnost církve ve Francii proti papeží; -*kánský* [-sky; -ství]: -ké hnutí; -ká církev = francouzská

Galilea, -ey || -eje, ž., palestinský kraj; *galilejský*; *Galilejský* || *Galilejec*, -jce, m. = Ježíš

galimatyáš || řidč. *kalí-*, -e, m., z lat. = žvást, nesmyslná řeč, slátanina, zmatek (hovor.)

Gall || *Gal*, -a, m. = obyvatel *Gal(l)ie*; *gallicismus*, v. *galicismus*; *Gallie* || *Galie*, ž., u Římanů = dnešní Francie s Belgií

gallikán, -*kanismus*, -*kánský*, v. *galikán*

gallium, -ia, stř., chem. prvek

galloman, -a, m. = přítel Francouzů; -*nie* «-nyje», ž. = záliba ve všem francouzském

gallop, v. *galop*

gallský || *galský*, příd. ke *Gall*, *Gal*

**galon*, -u, m., z franc. = stuha, lemovka; *-*novaný* = prýmovaný

galop (nik. -*llop*), -u, m., z franc. = cval: sr. *kalup*; 2. taneček, kvapík (zastar.); -*páda*, ž. = jízda cvalet; = kvapík (č.-Chod); *-*pin*, -a, m. = rychlý posel; -*povati* = jeti cvalet

galoše || *ka-*, ž., zpravidla pomn. -še, -ší, z franc. = gumová přezůvka, přezůvky

galský, v. galský

galvanický «-nyc-» článek, proud (podle objevitele elektřiny, ital. lékaře jménem Galvani); -*nismus* «-nyz-», -mu, m. = galvanická elektřina; přenes. -*nismus* bolu (Břez.); = galvanické působení, galvanisování; -*nisovati* «-nyzo-» = působit, galvanicky, elektrisovat; přenes. = oživovat, křisit

galvano-, ve slož., na př.:

-*grafie*, ž. = reprodukční tisk z hloubky;

-*metr* n. -*měr*, -u, m. = elektrický přístroj měřicí;

-*plastický* [-*cky*], příd. ke -*plastika* «-sty-», ž. = elektrické získávání kovových otisků;

-*stegie*, ž. = galvanic. pokovování;

-*therapie*, ž. = léčení galvanickým proudem;

-*tisk*, -u, m. || -*typie*, ž. = galvanická výroba kovových desek k tisku

galvanovati = galvanisovat

gama, pův. *gamma*, stř., neskl., řec. název písmena a hlásky *g*

gamaše || *ka-*, ž., obyčej. pomn. -še, -ší, z franc. = chránítka proti chladu a blátu, dávající se na boty n. kolem lýtek; *-*šník*, -a, m. = výrobce gamaší; = pěší voják (Jir.)

gamba, ž., 1. z ital. = druh violy, varhanový hlas (hudeb.); 2. ve východ. nářečích z pol. = ret, ústa, huba

gambit, -u, m., z ital., v šachu = obětování figurky na začátku hry

Gambrinus «-rý-», -na, m. = král, který podle flámské pověsti první vařil pivo, patron sládků a pijáků; zobecnělé *g.*, druh piva

game «gejm || obyč. *gem*», -mu, m., angl. = jedna hra v tenisu

gamet, -u, m. || -*ta*, ž., řec. = pohlavní buňka

***gamin** «-mén || obyčej. -*mín*», -a, m., z franc. = uličník; *gaminerie*, ž. = uličnictví; -*nský* [-*nsky*; -*nství*] = uličnický; -*nství* = uličnictví

gamma, v. gama

***ganef**, -a, m. = zloděj, darebák (židov. hantýr.)

ganglie, ž. || *ganglion*, -lia, stř., z řec. || řidčeji zlatinisované -*lium*, stř. = shluk nervových buněk, (za)uzlina; -*liový*: -vé buňky

gangréna, ž., z řec. (-*grai*-, zlatinisované -*grae*-) = sněť (lék.)

gangster «gengstr || často gangster», -tera, m., angloamer. = podlouduník, bandita; -*sterský* [-*sky*; -*ství*], na př. kousek

Ganymed(es) «-mé-», -da, m., číšník bohů na Olympu; zobec. *ganymed* = číšník (hovor.)

garamond || častěji *garmond*, -u, m., druh tiskařského písma

garance, ž., z franc. = záruka; -*nční* = záruční (fond, pakt, smlouva);

garant, -a, m. = ručitel (říd-ké); *garantovati* = ručit, poskytnout, poskytovat záruku; *g.* komu co; *g.* za koho, zač = ručit, státí za koho, zač

garáž, -e, ž., z franc. garage = místo na uschování automobilů a motocyklů; *garážní*, -ho, m. || *garážmistr*, -a, m. = správce garáže; *garážní* || -*žový*, příd. ke garáž;

garážovati = mít auto v garáži

garçon «-son», -a, m., franc. = chlapec, sklepník, u nás zpravidla = starý mládenec; -*niéra* «-ňjé- || -*nyjé*», ž. = garçonský byt; -*nka*, -nek, ž. = dívka žijící jako hoch, s chlapeckými způsoby; -*nský* [-*nsky*; -*nství*] = staromládenecký; -*nský* výraz (So.) = chlapský, „šťavnatý“

garda, ž., z franc. = tělesná stráž panovníka...; přenes. (hovor.) = družina, oddaní stoupenci, dobrovolnický sbor ochranný, národní apod.

garde, stř. neskl., z franc. = ohrožení dámy v šachu (vlast. upozornění na ně): dát, dostat g.; *garde* «gard», -du, m. = střeh (v šermu);

garde, ž. neskl. = opatrovnice, dozorkyně, společnice, průvodkyně dívky || *gardedáma*, ž.; -*dámský*, příd. k tomu

garden party «gárdn», ž. neskl., angl. = zahradní slavnost

gardepán, -a, m. = průvodce dívky (žert.)

garderoba || (zastar., Hlad.) -*ba*, -ben, ž., franc. = šatna: = zásoba šatstva: doplnit garderobu, mít garderobu v nepořádku atp.; -*biér* «-bjér» [-*biérka*], -a, m. = šatnář; *-*bní* lístek (Čech)

gardička, -ček, ž., zdrob. ke *garda*
gardina «-dý-», ž., z ital. = opona, záclona

gardista «-dys-», m. = člen gardy; -*stický* «-styc-» || -*stský* kroj

gardový, příd. ke *garda*: g. důstojník...

garibaldián [-*nka*] «-dyján» || *-*díne* «-dy-», -nce (Ner.) || *-*dísta* «-dys-» || -*dovec*, -vce, m. = dobrovolník ve vojsku ital. bojovníka za svobodu Garibaldiho, jeho stoupenec; -*diánský* || -*dovský*, příd. k tomu

garmond, v. *garamond*; -*dový*, příd. k tomu

garnát, -a, m., mořský rak; -*tový*
garnír || *garnýr*, -u, m., z něm. = karnýr, kanýr;

garnírovati || čast. *garnýrovati* = obložit, obkládat jídlo: -rované maso...

garnisona «-nyzo-», ž., franc. = posádka; -*sonní* = posádkový

garnitura «-nytú-», ž., z franc. = skupina věcí, které tvoří celek, souprava: nábytková, kožištinová, vlaková g.: g. stolního náčiní, ložního prádla a pod.; v stroj. = výstroj k obsluze strojů i skupina strojů

garnýr, -*rovati*, v. *garnír*

garota, ž., špaň. = smrt rdoušením; -*táž* || (Ner.) -*táže*, ž., franc. = rdoušení, škrcení, jeho místo

garson, v. *garçon*

gaskonáda || *-*ňáda*, ž., z franc. = chlubitost, chvastounství;

Gaskoněc, -ňce, m. = obyvatel Gaskoňska; *Gaskoňsko*, stř., jiho franc. kraj; *gaskoňský* vtip, -ská chvástavost

gastrický, z řeč. = žaludeční

gastrolatrie, ž., z řeč. = sloužení žaludku, labužnictví, břichopasectví

gastronom, -a, m., z řeč. = labužník; -*mický* [-*micky*] = labužnický

gatě || *katě*, -tí, ž. pomn., místy lid. *gařata* || *kařata*, stř. pomn. = kalhoty (lid. a hovor.); zdrob. *gařky* || *kařky*, -těk, *gatečky*, *gatičky* || *ka-*, -ček, ž. pomn.

gauč, v. *couch*; **gaučo**, v. *gaucho*

***gaude**, stř. neskl. = gaudium; zkrácením z lat. *gaudeamus* «-á-mus» = radujme se

gaudium «-dyjum», -ia, stř., lat. = radost, veselí, vyražení, zábava (hovor.)

gaucho «-čo», -che, m. = jihoamer. pasák dobytka

gauner «-ner», -a, m. = podvodník, darebák (zhrub., ze židov. žargonu); -*rský* [-*rsky*; -*rství*]

gavot(t)a, ž., franc. = starofranc. tanec, hudba k němu

gáz, -u, m., z něm. = plyn (lid.); *gáz* || někdy *gáza*, ž. = lehká, řídká, průsvitná tkanina

***gazda**, m., ve východ. nářečích = hospodář, drobný rolník (na př. u Bezr.); *gazděna* || -*dina*, ž. = hospodyně; zdrob. *gazdinka*, -nek, ž.; *gazdovati* = hospodařit; *gazdovství*, stř. = hospodaření, -*dovstvo*, stř. = hospodářství

gazel || původ. *gha-*, -u, m. || někdy -*la*, ž., orientální básnický útvar;

gazela, ž., ssavec; *gazelí* oči....;

***gazelocký** = s gazelíma očima

***gazet(t)a**, ž., z franc. a z ruš. = noviny
gázový, příd. ke gáz
gáže, ž., z franc. gage = služné, proti mzdě, výdělku; *gážista* [-stka], m. = kdo dostává gáží; -stický «-styc-» = týkající se... gážistů; **gážovní* arch (Ner.); **gážový*: -vé hnutí
***gebírovatí**, z něm.: to ti (ne)gebíruje = na to (ne)máš právo (z vojen. slangu); *gebíry*, -rů, m. pomn. = plat
gehenna, ž., židov. jméno pekla
gejm, v. game
gejsír (z *gey-*) «-zír», -u, m., island. = trýskající horký pramen
gejša, -ši, ž. = japonská tanečnice a nevěstka
Gél, v. Gael
gelatina, v. želatina
gelé || *želé*, stř. neskl., franc. = ovocná huspenina
gem, v. game
geminace, ž., z lat. = zdvojení; *gemináta*, ž. = zdvojená souhláska; *geminovatí* = zdvojovat, zdvojit
gemma, ž., z lat. = kámen s rytinou řezanou do hloubky
gen, -u, m., z řeč. = vloha
genantní, zčešt. *že-*, v. tam
gencián, -u, m. || -na, ž., z lat. = encián
genealog, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s genealogií, rodopisec; -gický [-gický] = rodopisný; -gie, ž. = zkoumání rodů, rodopis
generace, ž., z lat. = pokolení; -rační [-ně] = co se týče generace, co s ní souvisí (problém, otázka, román)
generál «ge- || hovor. a lid. je-», -a, m., z lat. = důstojník s nejvyšší hodností; řádový g. v katol. církvi = nejvyšší představený řádu;
***generalát**, -u, m. = generálská hodnost;
***generálbas**, -u, m. = generální bas;

generálie, -lí, ž. pomn., z lat. stř. pomn. -ralia = všeobecné otázky (po jméně, po rodišti, po zaměstnání apod.) při výslechu, osobní údaje;
generalisace «-za-» = generalisování; -lišační postup...; -lišovatí «-zo-» = zevšeobecnovat, zpovšechňovat;
generalissimus «-si-», -ma, m. = nejvyšší vojenský velitel;
generalita, ž. = generálové, -rálstvo;
generálka, -lek, ž., 1. = generálova choť, paní -lová (lid.); 2. = generální mapa, zkouška, oprava auta (hovor.); -lky, -lek, ž. pomn. = vysoké boty (lid.);
generálmajor, -a, m. = 1. stupeň generálské hodnosti za Rakouska; *generální* || lid. a hovor. -je[-ně] = (vše)obecný: g. sněm, konvent, stávka, amnestie; g. zkouška = poslední veřejná (s celým souborem); g. mapa = v měřítku 1 : 200.000; g. pardon = hromadná milost (větším vojen. celkům); = prominutí všech poklesků, trestů (hovor.); g. ředitel... = ústřední;
generálský odznak...; -lství, stř. = generálská hodnost; -lstvo, stř. = generalita
generátor, -u, m., z lat. = stroj na výrobu elektřiny, plynu ap.; -rový: -vé soustrojí
generelní [-ně] = všeobecný, povšechný
generický, z lat. = rodový: g. znak, -cká jednota
generosita «ge-zita || obyč. podle franc. *že-zita*», ž., z lat. = šlechtnost, velkodušnost, velkomyslnost;
generósní [-ně; -nost] = ušlechtilý, velkodušný, velkomyslný
genese «ge-ze», ž., z řeč. = vznik, původ; *Genesis*, ž. neskl., název 1. knihy Mojžíšovy
genetický [-tický] «-tyc-» = týkající se genetiky i genese: -cká práce; -cký vztah = vývojový;

genetika «ge-ty-», ž. = nauka o vzniku, o dědičnosti a proměnlivosti organismů
genetiv, v. *genitiv*
gangstr, v. *gangster*
genialita «geny-», ž., z lat. = geniálnost; *geniální* [-ně; -nost] = bohem, mimořádně nadaný, tvůrčí;
geniálnícký [-nicky; -nictví], příd. ke geniálník; -*ničití* = usilovat o zdání geniálnosti;
**geniálník*, -a, m. = genius, kdo usiluje o to, aby se zdál geniální (hanl.)
**genie* «žený», m. neskl., franc. = genius;
genij, v. *genius*
genital «-nytál», -u, m. || *genitalie*, -lí, ž. pomn., lat. = stydký úd, rozplodovací ústrojí, plodidla u muže, rodidla u ženy
genitiv «nytyv» || řídčeji -*netiv*, -u, m., lat. název 2. pádu; -*tivní*, na př. tvar, význam, vazba; **genitivusovati* «-so-» = užívat genitivu (Koll.)
genius «gényjus», -ia, m. || zčešt. kniž. *genij*, -e, (So....), z lat. = člověk bohem nadaný, duch tvůrčí, původní, veleduch; = tvůrčí síla ap.; g. národa... = ochranný duch
genocidium «genocýdyjum», -dia, stř., z lat. = čin, jednání směřující k vyhubení národa, rasy, náboženské skupiny
genre || zčešt. *žánr*, -ru, m., franc., ve výtvarném umění = obrázek ze života; v hudbě = menší dílko půvabné formy; v literatuře = rod, druh slovesného díla; *genrista* || *žánrista*, m. = umělec tvořící žánry; *genrovitý* || *žánrovitý* [-tě; -tost] = podobající se žánru; *genrový* || *žánrový* [-vě] (obraz...)
**gentlas* «džen- || gen-», -sa «-sa», m. = gentleman (vulg.)
gentleman «džentlmen», -a, m., angl. = člověk jemných mravů, uhlazený, ušlechtilý, velkodušný; -*nský* [-nsky; -nství]

gentrik, *gentry*, v. *džentry*
geo-, ze zlatinisovaného *gao-* a to z řec. *gaia* = země, ve slož.:
-botanika «-ny-», ž. = odvětví botaniky zkoumající vztak mezi rostlinstvem a zemí, půdou;
-centrický názor = názor, že je země středem světa;
-desie «-zije», ž. = zeměměřičství; -*det*, -a, m. = zeměměřič;
-detický «-tyc-» = zeměměřický;
-graf, -a, m. = zeměpisec; -*grafický* [-cky] = zeměpisný; -*grafie*, ž. = zeměpis;
-log, -a, m. = přestitel, znalec geologie; -*logický* [-cky], příd. ke -*logie*, ž. = věda o zemi, o její stavbě a o jejím vývoji;
-mant, -a, m. = kdo věští z čár... na zemi; -*mantie* «-tyje», ž. = věštění z čár... na zemi;
-metr, -a, m. = zeměměřič;
-metrický [-cky], příd. ke -*metrie*, ž. = nauka o prostorových útva-rech;
-morfologie, ž. = nauka o tvarech zemského povrchu;
-plastik «-styk», -a, m. = kdo se obírá s geoplastikou; -*plastika*, ž. = plastické znázorňování zemského povrchu;
-politika «-ty-», ž. = nauka vysvětlující vlastnosti státu z povahy jeho území, politický zeměpis
georget(te) || zčešt. *žoržet*, -tu, m., z franc., tkanina; -*tový*
georgina «-gý-», ž. = jiřina (květina)
geotektonika «-ny-», ž., řec. = stavba zemské kůry
gepard, -a, m., šelma
gerania || -*nie*, ž., neodbor. = pelargonie (kakostovitá rostl.); *geraniový*, příd. ke *geranium* «-ny-jum», -ia, stř., z lat. = kakost
gerila, v. *guerilla*
gerl(s), v. *girl*
Germán [-nka], -a, m. = příslušník jazykové a národní větve gotské, norské (severské), anglosaské, dolnofrancké, dolnoněmecké a hornoněmecké; = Němec (hanl.);

Germanie «-mányje», ž. = vlast všech Germánů; v užším smyslu = Německo;
germanisace «-nyza-», ž. = germanisování; -sační snahy...; -sátor «-zá-», -a, m. = kdo germanisuje; -sátorský [-sky; -ství];
germanismus «-nyz-», -mu, m. = jazyková chyba vzniklá vlivem němčiny; = germánství (říd.);
germanisovati «-nyzo-» = poněmčovat, -čit; slož. dokon. s-;
germanista [-stka] «-nys-», m. = odborník v germanistice, universitní posluchač germanistiky;
-stický «-styc-», příd. ke germanistika, na př. -cké studium;
-stika «-sty-», ž. = germánská filologie, věda o germánských národech, jazycích a literaturách;
germanofil, -a, m. = milovník německví; -nofilie, ž. = germanofilství; -nofilský [-sky; -ství] = nakloněný Němcům; -nofob, -a, m. = nepřítel německví; -nomanie «-nyje», ž. = nemírná záliba v německví;
germánský [-lsky; -ství], příd. ke Germán: g. kmen, -ké jazyky; *Germánstvo*, stř. = Germáni; *germánština*, ž. = germánské jazyky
Gero, m., markrabě vých. marky, hubitel Polabských Slovanů; markýz Gero = rakouský arcikníže Bedřich (Bezr.)
gerundium «-dyjum», ia, stř. = lat. aj. podst. jméno slovesné, doplňující nesklonný infinitiv; -divní «-dýv-», na př. tvar, význam, příd. ke -divum «-dý-», -va, stř. = lat. přídav. jméno slovesné znamenající nutnost
Geruše, ž. jm. z něm. Gertruda
ges, stř. neskl. = o půl tónu snížené g
***gest**, -u, m. = gesto (Č.-Chod)
gestapácký [-cky], příd. ke *gestapák*, -a, m. = člen gestapa;
gestapo, stř., z něm. geheime Staatspolizei = tajná policie hitlerovská

gestikulace «-sty-», ž., z lat. = pohyby rukama, tělem, posunky, gestikulování; -lační;
gestikulovati = dělat posunky, posunkovat
gesto, stř., lat. = posunek, pohyb rukama, tělem, při řeči; přenes. = postoj, okázalý projev; někdy = projev, za kterým nenásleduje čin;
gestový = posunkový
Getsemane || -ny, stř. neskl. = zahrada na hoře Olivetské u Jerusalema (bibl.); *getsemanská zahrada*
geus «géz», -sa «-za», m., z franc. gueux = člen holandského odbojného spolku proti španělům; = žebrák, chudák, pobuda (kniž., Nov.); příd. *geusovský* [-ství]
geysír, v. gejsír
géz, v. geus
ghazel, v. gazel
ghetto «ge-», stř., z ital. = židovská čtvrť; *ghettovský* || -ttový, příd. k tomu
giaur «ďaur, džaur», v. ďaur
gig, -u, m., z angl. = jednospréžní kočárek vzadu se sedadlem pro kočího; sportovní člun
giga «dži-», ž., starý tanec a smyčcový nástroj
gigant, -a, m. = bájeslovný řec. obr; přenes. = veleduch; = něco obrovského; *gigantický* [-cky] «-tyc-» || -tský [-tsky; -tství] = obrovský, nadlidský; -cké úsilí, rozměry; -tismus «-tyz-», -mu, m. = vzpoura proti bohům; v lékař. = obrovský vzrůst; *gigantofon*, -u, m. = ohromný hudební nástroj (Čap.); **gigantomachie*, ž. = boj gigantů (J. Čap.)
gigolo «dži- || ži-», m. = placený tanečník; příd. -lský [-lství]
gigrlácký = švihácký, hejskovský;
***lažiti** = počínati si jako gigrle;
gigrlátko, -tek, stř., zdrob. ke *gigrle*, -lete, stř., z něm. = švihák, hejsek (hovor.)

*gicht, -u, m., z něm. = dna, hostec; -tický «-tyc-» || *-tovitý = dnavý (lid. a hovor.)
 gilda, ž., z něm. = středověké ochranné společenstvo obchodní n. politické
 giletka, v. žiletka
 giloš(e), ž., v. průplet; *gilošovati*, z franc. guill- = kroužkovat, zdobit proplétáním
 gilovina «gy-ty-», ž., franc. guill-, odtud i starší psaní *guill-* = stínací přístroj; = sekáč na linky (knihtiskař.); -novati = stínat, stít gilotinou: na brutální břitvě gilotinují se národy (Nevzal); -nový, příd. ke gilovina
 gin «džin», -u, m., angl., likér; *ginový*, příd. k tomu
 glioso «džokózo», ital. = vesele, žertovně (hudeb.)
 *gips || *gyps (kips)*, -su «-su», m., z něm. = sádra; -sovka, -vek, ž. = gipsová dýmka; -sový = sádrový
 girandola «dži-», ž., z ital. = několikaramenný svícen; -lový: -vé světlo
 girant || *žirant*, -a, m. = převodce, v. giro
 girl «gerl», ž. neskl., mn. girls «gerls», angl. = sborová tanečnice
 girlanda, ž., z franc. guirlande, odtud i starší psaní *guir-* a výslovnost *gvir-*, snad i z ital. *ghirlanda* «gir-» = květinový závěs, věncoví; -dový: -vá výzdoba, -vé osvětlení
 girls, v. girl
 giro || *žiro*, stř., ital. = převod směnky n. cenných papírů; *girovati* || *ži-* = převádět, převést; *girový* || *ži-* účet = běžný
 Gírsa «-sa», m., příjm. z Jiří; G- starším pravopisem m. J-, podle pravopisu i ve výslovnosti Gí-
 gis, stř. neskl. = o půl tónu zvýšené g
 gitana «chitá-», ž. = španělská cikánka
 giubilo «džubilózo», ital. = jásavě (hudeb.)

glacé «-sé || hovor. -zé», franc., 1. neskl. příd. jm. = lesklý, hladký: g. rukavičky...: zčeštěno v *glaceovaný* (Ner.); 2. stř. neskl. = lesklá tkanina
 glaciál, -u, m., z lat. = ledová doba; -ciální = ledový, ledovcový: -ciální doba
 glaciírka «-sír-» || *glasírka*, -rek, ž. = hlazená kůže; -rky, -rek, ž. pomn. = rukavičky z hlazené kůže
 glaciis «-si», stř. neskl., franc. = ohrada, násep, koliště
 gladiátor «dyjá-», -a, m., lat. = římský zápasník; [-rský; -rství]
 glagoláš, -e, m. = glagolita; *glagolice*, -lský, v. hlaholice; *glagolita* || *hlaholita*, m. = katolic. kněz sloužící mši podle hlaholských knih
 *glajcha || *glejcha*, ž., z něm. = rovnost na stavbě, vyhnání zdí do rovnosti, pod střechu (odbor. hovor. a lid.)
 glaičšaltovaný tisk..., ke *glajchšaltovati*, z něm. *gleichschalten* = usměrnit, přizpůsobit hitlerovskému duchu
 *glanc, -u, m., z něm. = lesk; ztratit g., přenes. = poklesnout ve vážnosti (zhrub.); *glancovati* || *glančiti* = leštit; slož. dokon. *na-*, *vy-* (lid. a hovor.)
 glasé, v. glacé; glasi, v. glasis
 glasírka, v. glaciírka
 glasovati || *glazovati* || (lid.) *glazírovati* = polévat (cukroví, kameninu), opatřovat glasurou, polevou
 glasura || *glazura* «-zú-», ž., z něm. = sklovitý povlak; -rovati něco = dát, dávat na něco glasuru
 glazírovati, *glazovati*, v. glasovati
 glazura, v. glasura
 glejcha, v. glajcha
 glejt || **klejt*, -u, m., z něm. *Geleite* = bezpečný průvod, list zaručující bezpečnost, osobní svou bodu obviněného do rozsudku; *glejtovati* = dá(va)t glejt (za- star., Jir.)

glen, -u, m., angl. = úžlabí, úzké údolí, rokle (čap.)

***glíd**, -u, m., z něm. = úd; v starší lid. vojen. mluvě = šik

glissando, ital. = klouzavě, hladce, letmo (hudeb.)

globalista [-stka], m. = přívrženec globální metody;

globální, ke globus = povšechný; g. metoda elementárního čtení = vycházející od zrakových obrazů celých slov;

globati = učit se čtení globální metodou (posměš.)

globetrotter «gloubtrotr», -ttra, m., z angl. = cestovatel po celé zeměkouli; přenes. = světoběžník; -tterský = světoběžnický

globus, -bu || obyč. -busu, m., lat. = zeměkoule, model zeměkoule

gloria «gló-», ž. neskl., lat. = sláva; *Gloria*, druhá část mše; zčešt. *glorie*, ž. = sláva, gloriola (básnic.)

gloriet, -u, m., z franc. -riette = otevřená besídka se stříškou; zdrob. -tek, -tku, m.

glorifikace, ž., z lat. = glorifikování; -rifikovati = oslavit, oslavovat, zbožňovat, zbožnit

gloriola, ž., z lat. = svatozář (kolem hlavy Kristovy a hlav světců); přenes. = slavozář

***gloriosní** «-ryjóz-», z lat. = slavnostní

glossa «-sa» || *glosa* «-sa», ž., z řeč. = přípisek nad řádkem, mezi řádky n. na okraji starého textu; = poznámka, vysvětlivka, na př. glosy k návrhu, k zákonu, politické glosy;

glossář || -sář, -e, m. = sbírka glos; -ssátor || -sátor, -a, = autor glos, poznámek

glosovaný || -sovaný = obsahující glosy;

glossovati || -sovati = činit glosy, poznámky, vykládat, vysvětlovat

glot, -u, m. = klot (lid.)

glukosa «-kóza», ž., z řeč. = hroznový cukr

glycerin «-rín», -u, m., z řeč. = trojsytný alkohol; -nový: -vá voda, -vé mýdlo; -vé slzy (u hereček) = umělé slzy, lesknoucí se kapky glycerinu

glyptotéka, ž., z řeč. = sbírka výtvarných děl, soch

***gmina**, ž., z něm. = obec, vesnice (nářeč., Bezr.)

gnom || *gnóm*, -a, m. (slovo umělé, tvořené z řeč. základu) = trpaslík (kniž.)

gnoma «gnó-», ž., z řeč. = průpověď, přísloví, sentence; *gnomický* [-mický; -mičnost] = příslovnický, průpovědní: g. význam, -cké básnictví; *gnomik*, -a, m. = autor gnom, kdo si libuje v gnomách; -mika, ž. = gnomičnost

gnomon || *gnó-*, -u, m., z řeč. = sluneční hodiny

gnomský, příd. ke gnom = trpasličí

gnose «gnóze», ž., z řeč. = poznání;

gnosticismus «-ciz-», -mu, m. = filosofické pojetí křesťanství, doplňující víru poznáním; *gnostický* [-cky] «-styc-», na př. -cká nauka; *gnostik* «-styk», -a, m. = stoupenec gnose

goal «gól», -u, m., angl. = vhození míče do branky, branka (sport.); *goalman*, -a, m. = brankař

gobelin «goblén || gobelín», -u, m. = nástěnný koberec umělecky provedený (podle vynálezce J. Gobelina); -nový, příd. k tomu

Godiva «-dy- || Godajve», angl., ž., hrdinka anglické pověsti

Goethe «Göte», -tha, zříd. -theho, n i k. -thea, m.; *goethovský* = v Goethově duchu; *Goethův*

goi (*goj*), mn. *goim* (*gojim*), žid. = cizlnec, jinověrec

gól, v. goal

golem, -a, m. = umělá lidská bytost z hlíny (v židov. mystice)

golf, -u, m., angl., míčová hra; = mořský záliv; *golfský*, -fek, ž. pomn. = krátké sportovní kalhoty; *golfový*: -vé hřiště; *Golfský proud*

Golgota || *Golgota*, ž., hebr. = vrch u biblického Jerusalema, kde byl ukřižován Kristus; přenes. = místo velikého utrpení (kníž.); *golgatský* || *golgotský*: -ské utrpení

Goliáš, -e, m., biblický obr; zobecněním *g.* = obr, hromotluk; k tomu *goliáška*, -šek, ž.; *goliášovský* || -šský = obrovitý, hromotlucký

golijé, v. *collier*

***golomastika** || -*styka*, ž. = gumové provázky: pružný jako *g.* (Herrm.) || častěji *ko-* (lid.)

***gomba**, ž., zdrob. -*bička*, -ček, ž. || *gombík*, -u, zdrob. *gombíček*, -čku, m. = kovový knoflík (ve vých. nář., z maď.)

Gomora, ž., bibl. město; přenes. Sodoma a G. = místa zpustlosti, zvrácených mravních poměrů, zpustlost...

gondola, ž., ital. = úzký člun pro benátské laguny; -*liér*, -a, m. = veslař na gondole; -*liéra*, ž. = barkarola; *gondolka*, ž., zdrob. ke gondola; *-*lník*, -a, m. = gondoliér

gong, -u, m. || **gonga*, ž. (Zey.), z čín. = bicí hudební nástroj

gongorismus «-ryz-», -mu, m. = umělkovaný, prázdný, nabubřelý sloh (podle špaň. básníka Góngory); -*rista*, m. = stoupenec gongorismu; -*ristický* «-styc-» = v duchu gongorismu

gongový, příd. ke *gong*

goniometr «-nyjo-», -u, m., z řeč. = hranoměr; -*rický*, příd. ke -*rie*, ž. = nauka o goniometrických funkcích

gonokok(kus), -ka, m., z řeč. = kapavkový mikrob; -*kokový*

gonorrhoea «-réa», ž., z řeč. = kapavka

***goral** [-*lka*], -a, m. = horal (s *g-* podle pol.): chudobný *g.* (Bezr.); -*lský*: goralská země (t.); -ské osady = pol. osady na Slovensku (V. Vážný)

gordický uzel || -*dijský* «-dy-» || *-*dský*, nazvaný podle města Gordia v Malé Asii, kde jej roztal Alexander Veliký; přenes. roztít, rozseknout *g.* uzel = rázně, třeba násilně, rozřešit nějakou zápletku, odstranit překážku

Gorgo, Gorgony, ž. = jedna ze tří obludovitých dcer Forkyových, obyč. se rozumí Medusa, která měla moc proměnit v kámen každého, kdo na ni pohlédl; zobecněním *g.* = ohava, obluda (Hal.); *gorgonský* = ohavný, příšerný

gorgonzola, ž., sýr (podle ital. města Gorgonzoly) || **gorgonzolský* sýr

gorila, ž., opice; přenes. (hanlivě) = ošklivá žena; *gorilí* hlava...

gorkovský (neústroj. -*kijovský*, -*kiovský*), příd. od (Maxim) Gorkij = jsoucí v duchu Gorkého

gosudar, -a, m., rus. = car

Got «Gót», -a, m. = příslušník jednoho germán. kmene

gothajský || *gotajský*, příd. ke Gotha (něm. město): *g.* program něm. dělnictva z r. 1875; *g.* almanach = ročenka se soupisem šlechty

gotický [-*cky*] «-tyc-», ke gotika = v duchu gotiky, co bylo v době gotiky...: *g.* sloh, -cká literatura, -cké umění...

gotik «-tyk», -a, m. = umělec tvořící v duchu gotiky;

gotika «-ty-», ž. = středověké umění, zvláště stavitelské

Gotinky «-tyn-», -in(e)k, ž. pomn., zčeštěné něm. Göttingen; *gotinský*, příd. k tomu

gotský «gó-» [-*sky*], příd. ke Got; *gotština*, ž. = gotský jazyk

***gotýsek**, -sku, m., z něm. = „boží požehnání“ (hra v karty)

gouache (*guache*) «gvaš», -e, m., franc. || zčešt. **kvaš*, -e, m. (ital. *guazzo*), vodová barva; *gouachový* (*guachový*) || *guašový*, *kvašový*: -vá barva

gourmand [-nka] «gurmán» || podle výslovnosti *gurmán* [-nka], -a, m., franc. = labužník; -*manderie*, ž. = labužnictví; -*mandský* || -*mánský* [-sky; -ství] = labužnický

grace, v. krace

graciál, -u, m., z lat. = dar z milosti, hlav. vojen. vysloužilcům; = medaile nesoucí požitky (Č.-Chod)

Gracie «Grá-», ž., lat. = starořím. bohyně půvabu, „milostenka“; zobecněním *gracie* = krásná žena; = půvab, vděk, vnada; *gracilita*, ž., z lat. = gracilnost, půvab, vnada; *gracilní* [-ně; -nost] = útlý, křehký, jemný; *graciosní* [-ně; -nost] «-cijóz», z lat. || -*ciezni* «-cijéz-», z franc. = půvabný

grad «grád», -u, m., z něm. n. z lat. = stupeň tepla, alkoholu v nápojích (lid. a hovor.); někdy = gradus

gradace, ž., z lat. = stupňování, zesilování (významu, výrazu, myšlenky); v mluvn. g. příd. jm. = stupňování typu velmi starý; -*dační* význam, výraz

gradient «-dyjent», -u, m., z lat. = rozdíl dvou veličin, na př. teploty

grádl, -u, m., z něm., hustá lněná n. bavlněná látka (lid. a hovor.); *grádlový* = z grádlu

***gradovati** = stupňovat

graduace, ž., z lat. = graduování 2.

graduál, -u, m., z lat. = chorální kniha; g. || *graduale* «-ále», stř. neskl., část mše

***graduovanec**, -nce, m. = graduovaný člověk; -*vaný* člověk, přístroj;

graduovati, 1. g. koho = udělit mu akademický gradus, -ckou hodnost; 2. g. přístroj = opatřit jej stupnicí

gradus, -du, m., lat. = akademický stupeň, -cká hodnost (doktorát, docentura, děkanát, rektorát)

graecismus «gréciz-», -mu, m. = řecký prvek jazykový v cizím jazyce, chyba vlivem řečtiny; *graecista*, m. = odborník v řec. filologii

graf, -u, m., z řeč. = diagramatická čára, diagram (odbor.)

grafém, -u, m. || -*féma*, -matu, stř. = představa písmena označujícího hlásku (mluvn.)

grafický [-cky], příd. ke grafik a grafika: g. průmysl = reprodukční; pod. -cké umění; též = kresebné; -cká úprava spisu...; -cké vystižení řeči, hlásek = písemné, v písmě; -cké znázornění = čarami, obrazci;

grafik, -a, m., z řeč. = kdo „píše“, kreslí, pracuje tužkou, perem, jehlou apod.; *grafika*, ž. = druh malířské techniky („černé umění“); v mluvn. = způsob psaní (hlásek), písmo, pravopis

grafit, -u, m., tuha; příd. -*tový*

grafolog, -a, m., z řeč. = kdo zkoumá povahu podle písma; -*logický* [-cky], na př. rozbor písma;

-*logie*, ž. = nauka o poznávání povahy z rukopisu

grafoman, -a, m., z řeč. = kdo je stížen grafomanií; -*nie* «-nyje», ž. = chorobná psavost || *-*nství*, stř.

Grahamův chléb, z angl. osob. jm. Graham

gracht, -u, m., holand. = drobný kanálek v ulicích holandských měst; -*chtovatý* = mající hojnost grachtů; 3. stupeň *nejgrachtovatější* (Čap.)

grál, -u, m., ze starofranc. graal = mísa, z které podle legendy jedl Kristus při poslední večeři a na kterou Josef z Arimatie zachytil krev z proboděného boku ukřižovaného Krista; symb. něčeho posvátného, spásného; *grálový* rytíř || *grálský*

gram, -u, m., jednotka váhy

gramatický [-cky] «-týc-», z řeč.
= mluvnický;

gramatik «-tyk», -a, m. = spisovatel, znalec gramatiky, badatel v ní; **-tika**, ž. = část nauky o jazyce, mluvnice, mluvnická kniha; = 3. třída starších gymnasií; = chlebová polévka (lid.); **-tikalisace**, ž. = -tikalisování; **-tikalisovati** «-zo»: jazyk se gramatikalizuje = nabývá pevnější mluvnické povahy;

-tikální = gramatický (řídke); **-tikář**, -e, m. = gramatik (dnes řídke a většinou s příhanou);

***-tikařiti** = pěstovati mluvnici (hanl.); **-tikářský** [-sky; -ství];

***gramatisovati** «-tyzo-» = postupovati gramaticky

gramofon «-fón || -fon», -u, m., z řeč. = přístroj na reprodukci hudby, zpěvu, řeči; **-nový**: -vé vysílání, desky, -vá hudba

gramotný «grá-» || **grá-** [-ně; -nost], z ruš. (a tam z řeč.) = umějíci číst a psát; **negramotný** chlap (Olbr.); **býti negramotný** = analfabet; přenes. **ne-** = vědecky nezralý (hovor.)

gramový, příd. ke gram

I grán, -u, m., z lat. granum (= zrno), starší jednotka váhy drahých kamenů a léků

II *grán, -a, m. = podomní obchodník (zast. lid.)

granadýr || **grenadýr** || **granatýr**, -a, m., z něm. (a tam z franc.) = granátník (lid.); symb. statnosti; **-rský**, příd. k tomu

granát, -u, m., 1. (polo)drahokam; 2. druh vojen. střely; 3. = granátový strom, -vé jablko (říd.); ***granátčík**, -a, m., z ruš. = vrhač granátů 2.;

granátek, -tku, m., zdrob. ke granát;

granátnický [-cky], příd. ke **granátník**, -a, m. = voják metající granáty; = člen ochranné gardy; = člen dobrovolného městského ochranného sboru; ***granátný** = granátový, o barvě; **granátovník**, -u, m., strom;

granátový [-vě]: g. šperk = z granátu 1.; -vé jablko = plod granátovníku; -vá barva = červená jako granát; -vé rty (Herit.); -vá střelba = střelba granáty 2

granatýr, **-rský**, v. granadýr

grand, -a, m., z lat. grandis = španělský šlechtic; přenes. = vysoce postavený člověk, velmož

grandezza «-ca», ž., ital. || **-dessa** «-desa», franc. = vznešenost, důstojnost

grandhotel, -u, m., z franc. = velký hotel

grandiosita «-dyjózi-», ž. = grandiosnost;

grandiosní «-dyjóz-» [-ně; -nost], z ital. = velkolepý, mohutný;

grandioso «-dyjózo», ital. = velkolepě, vznešeně (hudeb.)

grandovský, příd. ke grand

grandseigneur «granseñér», -a, m., z franc. = „velký pán“, důstojně si počínající člověk, velmož (často s odstínem mírného opovržení); **-rský** [-rsky; -rství]

grandský = grandovský

granit «-nyt», -u, m., z ital. = žula; **-tový** [-vě] = žulový; přenes. **-tová srdce** (Vrchl.) = tvrdá, zatvrzelá; **-vě temný** (R. Svob.) || ***-tný**

granseñér, v. grandseigneur

granulace, ž., z lat. = granulování kamene, kovu; = zrnění na hojící se ráně, lid. živé maso; **-lační**; **granulovaný** = zdrsňený, mající podobu zrneč;

granulovati něco = zrnit, zdrsňovat povrch, dávat podobu zrneč

***grapa**, ž. = strž, propast (nářeč., Bezr.)

gratias «gráciás», lat. = díky!

gratifikace «-ty-», ž., z lat. = náhrada, odškodné, mimořádný příspěvek, dar z milosti

gratis «grátys», z lat. = zdarma

gratulace || zastar. **-cí**, ž., z lat. = blahopřání; **-lační** = blahopřejný (dopis, přepis);

-lant [-lantka], -a, m. = kdo

blahopřeje; = kniha se vzorci gratulací;
gratulovati někomu k něčemu = blahopřát; slož. dokon. *na-se* (mnoho); prostě dokon. *po-gravamina* «-vá-», stř. mn., lat. = stížnosti

grave, gravemente, ital. = vážně, důstojně (hudeb.)

**gravírovati*, z něm. = rýt; přenes. g. (do koho) = rýpat, znepokojoval (lid. a hovor.)

gravitace, ž., z lat. = zemská tíže, přitažlivost; *-tační* zákon:

gravitovati = tíhnout, míti sklon

gravura «-vú-», ž., z franc. = rytecká práce, rytina; = rysy v obličejí (Ner.)

grazioso «-cijózo», ital. = ladně, spanile, půvabně (hudeb.)

**grázl*, -a, m. = dareba, uličník, rošťák (mor.); ze jména Jana Jiřího Grasela, loupežného vraha, postrachu jižní Moravy na poč. 19. st.; *grázlovský* [-sky; -ství]

graždanka, ž., rus. písmo

Greenwich «Grinyč», -e, m., londýnské předměstí, kde je hvězdárna; *greenwichský* poledník

gregoriánský zpěv, kalendář = řehořský

grejcar, v. krejcar

gremiální, příd. ke *gremium*; *gremium* «gré-», -ia, stř., z lat. = společenstvo, sbor: obchodní g., g. knihkupců apod.

grenadina «-dýna», ž., z franc., 1. tkanina (odbor.); 2. = ovocná šťáva

grenadýr, -rský, v. granadýr

**grencjégr*, -gra, m., z něm. = pohraniční (finanční) strážník (lid., Jir.)

grešle, ž., z něm. = čtvrtina starého groše: almužny jsem grešlila (Ner.); dal by si pro grešlil koleno vrtat (lid. a hovor.); nestojí to za starou, za zlámanou grešli = za nic (t.); za krále Holce, když byla za grešli ovce (pořekadlo);

zdrob. *-lička*, -ček, ž.

**grif* || *gryf*, -u, m., z něm. = hmat, hmátnutí, uchopení; = držadlo; = knif; g. || *grífa* (*grý-*), ž. = ozubec na podkove..., horní, dolní žerď u žebřinového vozu; zdrob. *grifec*, -fce, m. (Olbr.)

griffon, -a, m., franc. = ostrosrstý ohař

grimasa «-sa», ž., z franc. = pohyb obličeje, hlavně zkřivení, vyjadřující bezděčně n. úmyslně nějaký pocit (překvapení, nevoli, posměch...); **grimasovati* «-so-» = dělat grimasy

Grinyč, v. Greenwich

griotka, -tek, ž., z franc. (*griotte* = černá višně) = višňovka (líkér)

grisaille «-zaj», ž., franc. = šedá malba napodobující sochařství; *-llový*, příd. k tomu

griset || *kriset* «-zet», -u, m., z franc., tkanina

griseta «-ze-» ž., z franc. = koketa, milenka

I *grisetka*, -tek, ž. = griseta

II *grisetka* || *krisetka*, ž. = grisetová, krisetová sukně (lid.)

grisetní, příd. ke I *griseta*

grisetový || *kri-*, příd. ke *griset*, *kriset*

grisly, v. grizly

grizai, v. grisaille

grizly (-zzly, -sly), -lyho, m., medvěd

**grňa*, -ni, ž. = želízko u nože, nůž bez střenky, nemotora, ohyzda (ve východ. nářečích); *grňavý* = znetvořený, chromý

gró, v. gros

grobán, -nský [-nsky; -ství], v. krobián

**gróf*, -a, m., z něm., ve východ. nářečích = hrabě (Bezr.); *gró-finka*, -nek, *grófska*, -fek, ž. = hraběnka; *grófský* [-sky] = hraběcí, panský; obživilo by se z toho grófsky pět šest dětí (Martín.)

grog, -u, m., angl. = nápoj smíchaný z horké vody a z nějakého alkoholu (koňaku, rumu atpod.)

grogrén, -u, m., látka, druh dykyty; *-nový* = z grogrénu

Gronsko, stř., ostrov u Ameriky; *gronský*

groom «grúm», -a, m., angl. = sluha, podkoní; *-movka*, -vek, ž. = groomovská čepice; *-movský*, příd. ke groom

gros «gró», stř. neskl., franc. = většina, největší část, jádro: g. armády, obecnost; = veletučet

*grosbyrgr, -a, m., z něm. = bohatý měšťan (Bezr.)

grosista «grosi-», m. = kdo prodává en gros, ve velkém, velkoobchodník

groš, -e, m., z lat. grossus, stará stříbrná mince; dnes. = malý peníz, krejcar, halíř: nemít ani groše; nemít ani za groš rozumu; lakomý na g.; pro g. by si dal koleno vrtat; pro groš by s kozou v louži tancoval (šmil.); namluvíš toho za g. do putny (t.), o mluvčím; smrdět grošem = nemít peníze atp. (lid. a hovor.); vdovin g., v. vdova; v. kudla; činžovní groš = dávka z nájemného (zastarává); jidášský g. = mrzká odměna; *grošáček*, -čka, m. zdrob. ke *grošák*, -a, m. = grošovitý kůň; *grošák*, -u, m. = groš; = skvrna na srsti podobná groši (lid.); = kudla, původ. za groš (t.); *grošatý* = se skvrnami jako groš, o koni;

grošíček, -čku, m., zdrob. ke *grošík*, -u, m., zdrob. ke groš;

**grošovák*, -a, m. = grošák;

grošovaný || *-vitý* = grošatý;

grošový = za groš

groteska, -sek, ž., z ital. = drobný dekorativní motiv; = slovesné dílo s groteskním dějem; = groteskní věc, událost; *groteskní* [-ně; -nost] = neobvyklý, podivný, roztodivný, pitvorný, směšný: g. nápad, situace, komika; g. vidiny (Břez.); *-skno*, stř. = grotesknost (Sez.)

*grúl, -u, m. = spodní, druhé víno, ze slupek (mor.)

grúm, v. groom

*grumle, ž. = brumle (nář.)

*gruň || *grůň*, -ně, m., ve východ. nářečích = lesnatá nebo travnatá stráň

grundle, ž. = mřenka (lid.)

grunt, -u, m., z něm. = základ (jen lid. a hovor.): polévka je g. jídla; z gruntu srdce přát = z hloubi (Vr.); říci něco z gruntu = od základu, důkladně; z gruntu dobrý člověk; = důvod, příčina; = selský statek; zdrob. *grunték*, -tku, *gruntík*, -u, *grunteček*, *gruntíček*, -čku, m.;

gruntovati = dělat grunt, základ, podklad pro malbu (odbor. hovor.); = „z gruntu“, důkladně uklízet (hovor. a lid.); *gruntovní* [-ně] = pozemkový: g. kniha, daň; důkladný (lid.); -ně = od základu, důkladně (t.); *gruntovní*, -ního, m. = úředník pozemkových knih, knihovník; *gruntovnice*, ž. = gruntovní kniha; *-vník*, -a, m. = majitel gruntu

*grupa, ž., z něm. = skupina, oddíl (hovor.)

Gruzie, ž. || *-zínsko*, stř., sovětská republika v Závokazí; *Gruzin* [-nka, -a || *Gruzinec*, -nce, m. = obyvatel Gruzie; *gruzínský* *gründer*, -a, m., z něm. = zakladatel (hanl.), kdo zakládá horečně, bezplánovitě, zbytečně; *-rský* [-rství], příd. k tomu

I gryf, v. grif

II gryf, -a, m., z řeč., bájeslovný pták, čes. noh

guache, *-chový*, v. gouache

guajak «gva- || kva-», -u, m., strom s pevným dřevem

guano «gu-a-», stř. = trus mořských ptáků, hnojivo; *guanový* *guardia* «gvardyja» || *-die*, ž., z lat. = ochranný průvod; obyč. *salva g.*; v. *salagvarda*

guardián «gvardyján», -a, m. z lat., obyč. *kvardián*, v. tam

guarnerky || *kvarnerky*, v. tam

guašový, v. gouache

*guba, ž. = houně, huňatý kabát ... (slov., z maď.)

*guberna, ž. || -no, stř. = gubernium (Jir.);

gubernátor, -a, m. = správce gubernia, gubernie, země; -rský [-rství], příd. k tomu;

guberniální «-nyjál-», ke gubernium: g. úřad, dekret...;

gubernie «-nyje», ž. = větší správní obvod; -rský: -rské město;

gubernium «-nyjum», -ia, stř., lat. = zemská vláda, místodržitelství v starém Rakousku do roku 1849; = gubernský úřad (Havlíč.)

gubka, ž., zdrob. ke guba

*guča, -či, zdrob. gučka, -ček, ž. = houf, skupina (nářeč.)

guelf «gvelf», -a, m. = stoupenec papežské strany v středověké Itálii

guerilla «gerila», ž., španěl. = drobná válka; guerillový: -vá válka = drobná

guillotina, v. gilotina

Guinea «Gy- || Gvi-», ž., území v Africe;

guinea «gyny», ž. neskl. = angl. zlatá mince

gvirlanda, v. girlanda

*guiterna «gi-», ž., franc. = kytara (Jir.)

guláš || ku-, e-, m., z maďar. = dušené paprikované maso; zdrob. -šek, -šku, m.; -šový

guma, ž., z lat., 1. = upravovaný kaučuk, pryž a různé pryžové výrobky (g. na vymazování, na podvazky atp.); 2. = klovatina, lepidlo, na př. arabská g.; symbol pružnosti: býti jako z gumy; gumák, -u || *gumáč, -e, m. = gumový plášť (lid. a hovor.); zdrob. gumáček, -čku, m.

gumárna, -ren, ž. = továrna na gumu, na gumové zboží

gumička, ž., zdrob. ke guma

gumiguta, ž., rostlinná žlutá pryskyřice

gumovati = napouštět gumou, odstraňovat gumou čáry, písmo, šmouhy, vymazovat, „radírovat“; slož. dokon. vy- = vymazat

gumovitý = jako guma;

gumovka, -vna, ž. = gumárna;

gumový [-vě] = z gumy: g. výrobek; = jako z gumy, pružný, ohebný; -vě pružný = jako guma

gurmán..., v. gourmand

*gurt, -u, m. || -ta, ž., z něm. = popruh, pás (lid.)

guslar, -a || *-lař, -e, m. = jihoslovan. zpěvák, doprovázející se na guslích; -rský [-ství];

gusle, -lí, ž. pomn. = jihosl. strunový hudební nástroj

Gusta, m. || ž., domácí tvar ke Gustav, August, -sta; zdrob. Gustíček, -čka, m. || Gustička, -ček, ž.

gustíčko || gustičko, stř., zdrob. ke gusto

gustiosní [-ně; -nost] «-styjóz-», z ital. = chutný, vkusný (hovor.)

*gustírovati || -stý- = ochutnávat, zálibně prohlížet, líbovat si; g. kartu = pomalu, s napětím odkrývat

gusto, stř., z ital. němec. prostředím = chuť, vkus, záliba (lid. a hovor.)

gutaperča, -či, ž., z ital. n. z angl. = ohebná hmota ze šťávy některých tropických stromů; -čový

gu(t)turála, ž., z lat. = guturální, hrtanová souhláska; -rální = hrtanový, hrdečný

gubernant, -a, m., častěji -tka, -tek || *-ta, ž., z franc. (gouver-) = vychovatel(ka)

gubernér, -a, m., z franc. = místokrál, místodržitel, prezident cedulaové banky, správce;

-rský [-rství], příd. k tomu

gvardijska, -dyje, v. guardia

gvajak, v. guajak

gvaš, gvašový, v. gouache

gvelf, v. gulf

Gvinea, v. Guinea

gvirlanda, v. girlanda

gymnasiální «-zijál-» || **-sijní** «-zij-», příd. ke gymnasium: g. budova, studium, profesor; ***-siasť** «-zijast», -a, m. = gymnasta; **gymnasta** [-stka] «-zis-», m. = žák gymnasia; **gymnasium** «-mnázijum», -la, stř., z řeč., dříve = osmitřídň škola s klasickými jazyky
gymnast, -a || **-sta**, m., z řeč. = cvičenec v tělocviku, borec; **-stický** [-stický]: -ké závody = v gymnastice; **-stik** «-styk, -a, m. = akrobat (řid.); **-stika** «-sty-», ž. = tělesná cvičení, tělocvik
gymnosof, -a || ***-fista**, m. = indický asketický filosof

***gympl**, -u, m., v student. mluvě = gymnasium
gynaekolog || **gyne-**, -a, m., z řeč. (-nai-, zlatinisované -nae-) = ženský lékař, porodník; **-gický** [-gický], příd. ke **-gie**, ž. = porodnictví, ženské lékařství
gynandr, -a, m., z řeč. = mužatka
Gynea, v. Guinea
gynecolog..., v. gynaekolog
gyny, v. guinea
gyps..., v. gips
gyroskop, -u, m. = setrvačnick, brčadlo; **-pické** letadlo = gyroskop
***gyzd**, -u, m. = neřád, nečistota (nářeč.); **g.**, -a, m. = ohyzda, ošklivec (Martin.)

H

h «há», 1. hláska, písmeno, tón; 2. zkratka = halěr; čteno **há** a psáno tak: za padesát há (Č.-Chod, ojediň.);
H., zkratka = Hana, Havel, Hyněk atp.

ha, citoslovce vyjadřující různé pocity, na př. podiv, překvapení; = hle: **ha**, co vidí (Erb); **ha ha** || **haha...**, vyjadřuje smích, posměch = chacha: to byste viděl, jak bych promluvil já, ha ha ha (So.);
ha, zkratka = hektar;
há, v. h

haagský, příd. k Haag, s p r á v. **haažský**

háb, -u, m., obyčej. pomn. **-by**, **-bů**, asi zkrácením z hábit = kusy oděvů, staré šaty, hadry, posměšné o šatech vůbec (lid. a hovor).

habaděj, přísl. a neskl. podst. jm. = velmi mnoho, hojnost, dostatek; je, má toho habaděj; peněz, vlaků h. (Vr.); má toho na habaděje (Jungm. z praž. mluvy)

Habakuk, -a, m., starozákonní prorok; hledět jako H. = zámračeně (lid. a hovor.)

habán, -a, m. = člen mor. novokřtenců; přenes. (lid.) = vysoký, silný, neohrabaný člověk, velký džbán, strom, pes; = chořoš, houba (lid.); **habánský** [-stvě], příd. k tomu: -ská keramika

***habatí** = přivlastňovati si, uchvacovat; slož. dokon. **z-** (nářeč.)

***habatýr**, příslov. = habaděj

hábek, -bku, m., zdrob. k háb; pomn. **hábký**, -bků, m.

Habeš, -e, ž., země a stát v Africe; **-šan** [-šanka], m. = obyvatel Habeše; **habešský**

***hábi**, stř. hromad. k háb = háby (nář.)

habilitace, ž., z lat. = dosažení docentury, práva přednášet na vysoké škole; **-tační** práce, řízení; **-tovatí** koho = připustit k docenture; **-tovatí** se = nabýti docentury

hábit, -u, m., z lat. habitus = řeholní šat, přenes. = podobný šat n. šat vůbec (lid. a hovor.)

habítace, ž., z lat. = obydlí, bydlení; **-tační** = týkající se bydlení obyvatelstva

habituální [-ně], lépe než *-tuelní*, z lat., příd. k *habitus* = obvyklý, trvalý, stálý: h. stav, vlastnost, zácpa, nemoci

habitus, -tu, m., lat. = vzezření, zevnějšek, postava, tvářnost, tělesný vzhled, tělesná konstituce, trvalý návyk, pravidelný způsob chování, stav, nálada

hábký, v. hábek

habr, -u, m., strom;

habroví, stř. || *habrovina*, ž. ||

habří, stř. || *habřina*, ž. = habrové stromy, -vý les, porost;

habrovka, -vek, ž. = habrová hůl; *habrový list*, -vé dřevo

***habsburácký** = habsburský (hanlivé); ***Habsburák**, -a, m. || ***Habsburakon**, -a, m. = Habsburk (t.); **Habsburk**, -a, m. = příslušník panovnického rodu (podle hradu Habsburk) || ***Habsburkovec**, -vce, m.; **habsburský** rod

háby, v. háb

***hace**, -cí, ž. pomn. = podvlečky, kalhoty (zastar., Jir.)

hacienda, ž., špaň. = statek

hačati, -čám = sedět (dět.)

háček, -čku, m., zdrob. k hák: h. k zapínání, zavěšení apod.; h. nad písmenem (š atd.); přenes.: věc má h. = nějakou zá vadu (lid. a hovor.)

***hačít**, -e, m. = vozka, povozník; *-řský* [-řství], příd. k tomu

***hačiti** = hákovati (orati)

***háčko**, stř. = tón h (hovor.)

háčkovací = na háčkování;

háčkováný = zhotovený háčkováním;

háčkovati = pléstí tkaninu provlékáním nití háčkem; = označovat háčky prohlédnuté číslice atp.; kůň háčkuje = kroučí se a netáhne dobře; obilí háčkuje = kličí (lid.); ječmen h. = ohýbá klasy zralostí (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *u-*

háčkovitý [-tě] = ohnutý jako háček

hačnouti (si), hačl, hačnuv, hačnutí, dokon. k hačati = sednouti si (dět.)

had, -a, m., plaz; studený jako h.; symbol opatrnosti, skrytého nepřátelství, falše, člověk s těmito vlastnostmi; hade oči, jen si syč (Nez.); hady na někoho nasazovat = štvát proti někomu (Jir.); chovat hada na prsou, za řadry; opatrný jako had; = dlouhá řada (jako had): nekonečný had děl (Jir.); = něco točeného, kovová ohebná roura ap.; v. mořský

***haď**, -dě, ž. = hadl, děla (Heyd.)

hádací = co je na hádání: h. karty

hadač [-čka], -e, m. = kdo hádá;

hádučka, -ček, ž. = hádanice, hádanka (lid. a hovor.);

hadačský [-ství], příd. k hadač: -ké umění

hádal [-lka], -a, m. = kdo se rád hádá (lid. a hovor.)

***hádaná**, ž., ve spoj. na -nou = na hádání

hádaní, stř., 1. k hádati; 2. k hádati se; = učené hádání, -ná debata (zastar.)

hádanice, ž. = hádání, hádka (lid. a hovor.)

hádanka, -nek, ž. = co se dává k hádání, co se má uhodnout; *-kář* [-kářka], -e, m. = kdo dává n. řeší hádanky; *-kářský* [-řství]; *-kovitý* = jako hádanka, záhadný; *-kový*: -vá soutěž; -vý člověk = záhadný (řid.)

***hadatel** [-lka], -a, m. = kdo hádá

hádati, -dám = souditi z dohadu, domýšleti se, tušit: hádá mu dvacet let; hádám, že má pravdu; hádati na XY, že to prozradil = mít podezření; každý cikán hádá podle sebe; žák jen hádá, neví to přesně; hádati z hvězd, z planet, z ruky = vyčítat, určovat z nich osud, předpovídat; h. se s kým oč = přiti se, hašteřit (lid. a hovor.); v. hádání;

slož. dokon. *do-* se čeho = domyslit se atp.; *do-* co = domyslit; *na-* se (mnoho); *po-* se = dostat se do hádky; *pro-* = hádat méně (při stanovení ceny, let, počtu); *roz-* se = dát se do prudké hádky; v. uhádnouti; *háďavati (se)*, opakov.

háďátko, -tek, stř., zдроб. k háďě

***háďavec**, -vce, m. = háďavý člověk (Vanč.);

háďavý [-vě; -vost] = rád se háďající, hašteřivý; s háďavým smíchem mu tiskl ruku (Mart.)

hadec, -dce, m., nerost, serpentín

hádek, -dka, m., zдроб. k had

hadérek || *hadýrek*, -rku, m., *hadérka* || *hadýrka*, -rek, ž., zдроб. k hadr, hadra

haderna, -ren, ž. = hadrárna

Hades «Há-», -da, m., řec. = bůh podsvětí; *H.*, -du, m. = podsvětí

háďě, -ďěte, stř. = hadí mládě; přenes. (lid. a hovor.) = lstivý, neupřímný člověk, štíhlé, svižné děvče

hadí, příd. k had: h. král, jed, kůže, zuby; h. plemeno, přenes. = falešní lidé; = štíhlý, svižný jako had; = lstivý, neupřímný...: hadí oči cyniků (Nez.); po hadím = hadím způsobem (Čap.); v názvech četných rostlin, hlavně lid.: h. jazyk, kořen; h. mlíčí = prýšec chvojka; h. mord

hadice, ž., 1. = hadí samice; přenes. = zlá žena: dcera hadice (Erb.); 2. = pružná dlouhá trubice, kterou se vypouští a čerpá tekutina; *hadicovitý* || -cový = mající podobu hadice

hadimrška, m. = mrška, chytrák (žert.); zobecněním Hadimršky ze hry Vl. Buriana „To neznáte Hadimršku“ (slovo nové či málo známé lid.?).

h., ž., auto

hadina, ž. = hadí kůže; = had, hadi (Čelak.); dlouhá rybničná tráva (lid.);

hadinec, -nce, m., rostlina;

hadisko, stř. = velký had; = had (hanl.);

***haditi se** = vinouti se jako had, vyhřívati se na slunci;

***haditý** = hadovitý

hádká, -dek, ž. = hádání, slovní pře, různice, spor; hádká o něco, s někým; náboženské, učené hádky; mít s někým hádku; dát se, pustiti se, dostat se do hádky; vznikla mezi nimi h.; = hádanka (lid.)

hádkovitý, příd. = jako hádek, had

hado-, kmen k had, ve slož.:

***-hlavý** = s hadí hlavou;

***-hnízdý** = kde hnízdí hadi (Koll.); ***-chvějný** = chvějící se jako had (Čelak.); **-oký** (odb.)

***hadoušek**, -ška, m., zдроб. k had

hadovec, -vce, m. = hadí kořen, rdesno (lid.);

hadově, v. hadový;

hadoviště, stř. = hadí hnízdo;

hadovitý [-tě; -tost] = podobný hadu, stočený, svíjející se, vinoucí jako had: h. netvor; -tá rourka (Čech); -tá cesta;

***hadovlasý** = s hady místo vlasů (Koll., Vrchl.);

hadový [-vě], příd. k had: -vá kůže, -vé koření (lid.); = hadovitý

hadr, -u, m. || nářeč. *hadra*, *hamdra*, -der, ž., z něm. = cár, útržek, utěrka: h. na prach; -ry na papír; roztrhat něco na hadry; h. onuci tresce = jeden je za 18, druhý bez dvou za 20, oba jsou stejní (přísl.); = špatná látka; = nestatečný člověk (hanl.); pomn. *hadry*, -rů = rozedrané šaty, pohrdlivě = šaty vůbec;

***hadrák**, -a, m. = hadrář; *h.*, -u. m. = míč z hadrů;

hadrárna, -ren, ž. = obchod s hadry, komora na hadry;

hadrář [-řka], -e, m. || **-drník** [-nice], -a, m. = kdo obchoduje s hadry; přenes. = dítě, které rychle trhá šaty, otrhanec, trhan;

hadrářský [-řství], *hadrnický* [-ctví], příd. k tomu;

**hadrlák*, -a, m. = hadrář;
hadrlump, -a, m. = velký darebák (zhrub.)
hadromel, -u, m. = stroj na mlení hadrů, holendr
 **hadroplétník*, -a, m. = „kdo plete hadry“, tkadlec (hanl., Jir.)
 **hadrous*, -sa «-sa», m. = hadrář
hadrovati = zašívati rozedrané šaty (lid.); *h. se* = hádati se (zastar.)
hadrovina, ž. = hadrová, špatná látka, něco bezcenného;
hadrovitý [-tě; -tost] = podobný hadru, špatný jako hadr: -tá obuv (Ner.);
hadrový = co je z hadrů: -vá panenka; přiškvařený hadrový zá-pach (Čap.); přenes. -vá panna = strojivá žena (lid.);
hadry, m. pomn., v. hadr
 **hadrykovati se* = handrkovati se
hadříček, m., zdrob. k *hadřík*, -u, m., zdrob. k hadr
hadřitý = hadrový, špatný
hadýrek, *hadýrka*, v. hadérek
hadži, -ho, m., arab. = mohamedánský poutník, který vykoná pouť do Mekky
haematit || *he-* «-tyt», -u, m., řec. = krevel
haematologický || *he-*, příd. k *haematologie* || *he-*, řec. = nauka o krvi
haeres, -retik, v. herese
haf, citoslovce napodobující psí štěkání; = pes (dět.);
haf, -u, m. = hafání, hafnutí;
hafáč, -e, m., zdrob. -ček, -čka || *hafák*, -a || *hafal*, -a, zdrob. *hafálek*, -lka || *hafan*, -a, zdrob. *hafánek*, -nka, m. = pes, psíček (domác.);
hafaní, příd. k *hafan*, h. hlas...;
 **hafati* = štěkat (domác.); přenes. h. na někoho = hubovat, vybařovat, vyjíždět; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*;
hafávati, opakov.
 **hafera*, ž. = borůvka (nářeč.);
 -ferník, -u, m. = borůvčí
hafnium «-nyjum», -ia, stř., prvek
hafnouti, -fl, -nutí, dokon. k *hafati*

hagiograf, -a, m., z řeč. = autor života svatých; -fický, příd. k -fie, ž. = literatura o životě svatých
haha, *hahaha*, v. ha
hahej || *hahoj*, upozornovací citoslov.
Hach, -a || *Hacha* || *Há-*, příjm., z Havel
hachée «ašé» || *hašé*, stř. neskl. || *haše*, ž. = sekané maso
hachle, ž., z něm. = drhlen, vochle; *hachlovati* = česat na drhlu (lid.)
háčovský [-sky] = v Háchově duchu (za protektorátu); *háčovština*, ž. = háčovská politika, ponižující slabošství, zrazující národ a stát ve prospěch buržoasie
haj || *hajha(j)*, *hajhá(j)*, citoslovce, kterým se pobízejí husy
háj, -e, m., původ. asi = zpěv, zařikávání zpěvem, zabraňování, posvátné místo tohoto úkonu (v dobách pohan.); pak = les, zvláště listnatý: dubový, bukový, březový háj (většinou básnic.); jdi do háje, odmítnutí = ale jdi, jdi pryč... (zhrub.)
 **hajánkovati* = hajati
Hajany, -jan, pomn., ves v Č. i na M.; jíti do Hajan = jíti spat (žertov.)
hajati, -jám = ležet, spát (dět.); slož. dokon. *na-* se (dosti); *vy-* se; *hajávati*, opakov.
 **hajcati* = hladit, hýčkat
 **hájce*, m. = obhájce (Palac., Krásnoh.)
 **hajenouti*, dokon. k *hajcati*
 **hajcovati*, 1. = hajcati; 2. z něm. = topit (lid.)
hajda, citoslov. = hajdy
hajdalácký [-ctví], příd. k *hajdalák*, -a, m. = lajdák, nedbalec, uličník (lid.)
hajdamácký [-ctví], příd. k *hajdamák*, -a, m. = ukrajinský povstalec proti Polákům v starší době, lupič
 **hajdati* (od hajdy) = jít, brouzdati se (R. Svob.)
 **hajde*, citoslov. = hajdy

hajducký [-ctví], -dučí, příd. k hajduk: -dučina, ž. = hajductví; -dučiti = vésti si hajducky, tančit

hajdych, -a, m. = hajduk

hajduk || **hejduk*, -a, m., z tureč. = jihoslovan. povstalec proti Turkům v starších dobách, uherský žoldnéř pohraniční; v starých Uhrách = úřední sluha, policista

hajdulák, -a, m. = hajdalák

hajdy, citoslovce vybízečí: hajdy s námi! = pojď s námi; h. spát!; někdy s minulým významem oznamovacím: sebral se a h. do světa = šel

háječek, m., zdrob. k hájek

háječka, v. hájlčka

hájek, -jku, m., zdrob. k háj;

hajek, -jka || *hajka*, m. = pastýř koní a hříbat (zastar., Jir.); původ. = kdo hájí koně (z toho i vlast. jm. Hájek?)

hájemství || **-jenství*, stř., 1. = hájené, ohrazené místo, država (Holeč.); 2. = služební okrsek hajného, revír

hájeniště, stř. = mladé lesní porosty chráněné hájlčkami

hájenka, -nek, ž. = obydlí hajného, hájovna

hájenský, příd. k hajný: h. signál (V. Mrš.) = s. hajných, strážců; -ská škola

hájenství, v. hájemství

hajha(j), *hajhá(j)*, v. haj

hájici, n. i k. -ječí = co je na hájení: h. bidlo

***hajič**, -e, m. = kdo hájí

hájiček, m., zdrob. k háj

hájlčka, -ček, ž., lépe než -ječka = znamení (tyč s věchtem slámy apod.), že na to místo není dovolen vstup, že se má šetřit stromků apod. na něm, hastroš na odstrašování ptactva

hájkati = hajínkat

hájik, m., zdrob. k háj

***hájina**, ž. = háj

hajínkat = hajat (dět.)

***hajitel** [-lka], -e, m. = kdo hájí, obhájce: h. práva (Čech)

hájtí, původ. = zpěvem, zaříkáním ochraňovat, odtud 1. = nedovolovat přístup někam, hradit, opatřit znamením, aby se něčeho (lesa, louky apod.) šetřilo; = konati službu jako hajný; 2. = šetřit, zachovávat: nechte cizích, hajte vlastních zvyků (Koll. zastar.); 3. = bránit, chránit (slovy, činy), zastar. s 2 p. obyčej. se 4.: h. město, zemi, vlast, své mínění, pravdu, právo; h. obžalovaného před soudem; h. se proti výtkám, pomlouvám; slož. dokon. ob- koho, co = obránit, ochránit; u- koho, co; za- = zahradiť, opatřit hájlčkou (les, cestu, louku); za- soud, sněm, schůzi, jednání, řeč = započít (proslovem, přivítáním atp.); -*hajovati*, slož. nedokon. ob- obžalovaného, ob- se; *u-; za- schůzi atp.;

hájivati, opakov.

***hájitý** = jako háj, křovitý (Jungm.)

hájivati, v. hájtí

hajka, m., v. hájek

***hajklích**, z něm. = háklivý (lid.)

hajklovati || *hajtlo-*, z něm. = stahovat blány s masa; slož. dok. s-, na př. zajíce (lid.)

hájkování, stř.: Dobner učinil konec hájkování v dělnách našich (Palac.) = psaní děln způsoby V. Hájka z Libočan; *hájkovina*, ž. = výmysl V. Hájka

hájkový, příd. k hájek

hajná, ž. = žena hajného

***hajnatý** = kde je mnoho hájů

hajní, příd. k háj = rostoucí v hájích: sasanka h.;

hajnice, ž. = hájovna;

hajnictví, stř. = hajnovství;

hajniště, stř. = hájené místo

hajnouti si, -nul, dokon. k hajati

***hajnovina**, ž. = hajnovství;

hajnovna, -ven, ž. = hájovna, hájenka;

hajnovský [-ství], příd. k hajný: -ské místo (říd.); -ství = povolání hajného

hajný, -ného, m. = kdo dohlíží v hájemství, lesní hlídač

hájoví, stř. hromad. = háje;

hájovna, -ven, ž. = obydlí hajného, hajnovna, hajnice;

hájový, příd. k háj

hajtlovati, v. hajklovati

hajtra, ž. = špatný, starý kůň (lid. a hovor.)

*hajzi, -u, m., z něm. = záchod, protivné místo (zhrub.); h., -a, m. = „smrad“ (t.); zdrob. hajzlík, -u || -a, m.

hák, -u, m., z něm. = drát... na konci zahnutý na držení, na pověšení, na chytání apod., předmět jemu podobný; = primitivní pluh (u Jir. *hak*), korýtková taška: strhnouti si hák, mít polámaný h. = polámati se v kříži (lid.); = velká ručnice ve středověku; = zahnutá čára. čmáranice, obyčej. pomn. háky. ve spojení *kliky h. (klikyháky)*, v. tam; — přenes. brátí co hákem = rychle pracovat apod. (lid.); = krejcar, groš, grešle (vulg.)

hákati, -kám = dělat kliky háky, neúhledně psát, čmárat (lid.); slož. dokon. *na-* úlohu apod.

hakatismus «-tyz-», -mu, m. = snahy hakatistů;

hakatista «-tys-», m. = germanisátor bývalého Pruského Polska (podle zakladatelů hnutí Hansemanna, Kennemanna a v. Tiedemanna, HKT); -tistický «-tys-tyc-» = v duchu hakatismu

*hákatý = jako hák

hakenkraje «-kn-», -e, m., z něm.

Hakenkreuz = hákový, skobový kříž, odznak hitlerovského hnutí; -krajcler, -a, m. = stoupenec tohoto hnutí; -krajclerský [-sky; -ství]: -ské hnutí

*haklice, ž. = háček na háčkování; = haklík

haklíček, m., zdrob. k haklík

haklička, ž., zdrob. k haklice

haklík, -u, m., z něm. = háček na zapínání (lid.)

*háklivý, z něm. heikel = choulostivý, nedůtklivý (lid.)

haklovati || *he-*, z něm. = háčkovat

*hak mak, *hakmak*, příslov. = le-dabyle

hakmatilka, v. hať mať

-háknouti, v. hákovati

hákovač (*ha-*), -e, m. = oráč hákem; h. abecedy = „mazal“ (Vanč.)

hákovánina, ž. = špatná půda, která se dá jen hákovat

hákovati = dělat klikyháky; = orat hákem (též *ha-*); = spojovat ozuby; slož. dokon. *od-*, *vy-* = zbavit háků, rozdělat; *za-*co = spojit hákem; = zavřít, uvěznit (hantýr.) || -háknouti, -kl, -knuv, -knutí, slož. dokon. *od-*, *vy-*, *za-*

hákovistě || *ha-*, stř. = hřidel háku (oradla)

hákovitý [-tě; -tost] = podobný háku

hákovnice, ž. = háková ručnice, arkebuz; zdrob. -nička, -ček, ž.

hákový, příd. k hák: h. hřebík = s hákem; h. kříž = jehož ramena jsou na koncích zahnutá

hala (*halla*), ž., z něm. Halle = dvorana, obytná předsíň

Hála, m., příjm., z Havel

halabala, příslovce = naspěch, le-dabyle, nepořádně (lid. a hovor.)

halabarda, -bardník, v. halapartna

*halafurna, ž. = šibenice (hantýr.)

*halah, -u, m. = halas

halal, stř. neskl. = lovecké troubení při skončení lovu

halama, m. = vytáhlý hoch, neotesanec, mamlas, holomek (zhrub.); -movský [-sky; -ství] = holomský, hrubě nezpůsobný

halant, -a, m. = harant (Rais)

halapartna || **-parta*, -barda, *he-lebarda*, ž., z něm. Hellebarde = sekera s hrotem a s hákem; -partník || **-bardník*, -a, m. = vojin ozbrojený halapartnou

halas, -u, m., ze slov. (a tam z pol.) nebo přímo z pol. = huk, hřmot, povyk (kniž., ale hojně); *halasiti* = dělat halas, hřmotit...; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

halasivati, opakov.;

halasivý [-vě] || *halasný* [-ně]

= hlučný, hřmotný, rámusivý

Halaš, -e || -ša, -ši, m., příjm., z Havel

halda, ž., z něm. = hromada, kuppa (lid. a hovor.); v hornic. = odval, místo, kam se ukládá kamení z dolů

haldamáš, v. *aldamáš*; -šovati = pít *haldamáš* (nář.)

haldiště, str. = místo, kde jsou haldy (hornic.)

Hálek, -lka, m., příjm., z Hála

halekati, -kám || *halé-* || *hele-* = zpěvavě volat, pokřikovat do dálky citoslovce *ha*, *hele* atpod. (Jir., Rais);

halekavý || *hele-* = podobný halekání

haleluja(h), v. *aleluja*

halena (*halí-*), ž. = hrubý volný kabát, kazajka; zdrob. -nka, -nek, ž. = volná bluzka

halér || obyčej. -lř, -e, m., z něm., zkratka h = peníz platící setinu rakouské koruny (K); nestojí to ani za h. = (skoro) za nic; musí to na halíř klapat (Vr.) = na krejcar se shodovat, úplně; petrský h. = dobrovolný příspěvek katolíků papeži; zdrob. -řek, -řku, m.;

haléřový || *halí-* spolek, -vá známka

half «háf» || obyč. *half* || *halv*, -a, m. || *halfback* «háfbek || *halfbek*», zčešt. *halfbek*, -a, m., z angl. = záložník ve fotbalovém mužstvu

Halič, -e, ž., země; *haličský*

halifaxy, -xek, ž. pomn., druh bruslí (podle angl. města Halifax)

Halík, -a, m., příjm., z Havel

halina, v. *halena*

halíř, -řek, -řový, v. *haléř*

haliti = krýt, zakrývat, pokrývat, zabalovat (kníž.): krásu dříve šat mu *halil* (Vrchl.); *halit* skráně (t.); musila *haliti* svá ramena (So.); *halila* se v mlčení (t.); vrcholy hor se *halí* v mraky;

slož. dokon. (běžné) *od-* obraz, sochu, pamětní desku = slavnostně odkrýt, odestřít; *odspiknutí*, *rejdy* = odkrýt; *odněkoho* = ukázat na jeho rejdy atp.;

pood- = trochu, maličko odhalit; *roz-* = rozepnout, rozhrnout, na př. šat; *roz-* se;

v- (básn.): Malá Strana je *vhalena* ve vůni bezu (Ner.);

prostě dokon. *za-* (běžné): *zavtvář*, hlavu šatem, pláštěm, *zase* do pláště; krajina je *zahalena* mlhami;

-halovati, slož. nedokon. *od-* pamětní desku; *za-*; *za-* se do šatů;

halívati, opakov.

hálka, -lek, ž. = chorobný nádor na rostlinách, na př. na šípku; h. na dubě = duběnka; nářeč. = kulička na hraní; = báně na věži (Koll.), stříška (nářeč.)

hall «hól», -u, m., angl. = hala; *halla*, v. hala

Halleyova «lejo-» kometa (podle anglic. hvězdáře Halleye)

hallstattský || zčešt. *halštatský*: -ská doba = první období železné doby ve střední Evropě (podle městečka v Solné Komore)

hallucinace, v. *halu-*

halma, ž., hra

haló, upozorňovací citoslovce, kterým se volá na dálku = počkej(te) atpod., n. do telefonu; někdy výraz radosti

halogen «-gén», -u, m., halový prvek

***halohon** (Erb.) || zprav. *halou*, citoslov. = haló

halouzka, ž., zdrob. k *haluz*

-halovaři, v. *haliti*

halový = solitvorný

halštatský, v. *hallstattský*

halt, 1. citoslov., z něm. = po-
čkej(te), pozor...! (lid.); 2. **halt**
|| **holt**, příslov. = inu (lid.)

haltýř, -e, m., z něm. = jímka,
sádka (na ryby)

halucinace, ž., z lat. (-llu-) =
smyslový klam, přelud, vidina;
-**nační** || *-**nativní** «-týv-» || *-**na-**
torní představy; -**nant**, -a ||
*-**nář**, -e, m. = člověk mající
halucinace;

***halucinovaný** = oblouzený;

halucinovati = klamat, oblouzo-
vat, opíjet, oklamat...: h. se vidi-
nami (Sez.); = mít halucinace

Haluš, -e, m., příjm., z Havel

halušky (nik. -žky), -šek, ž.
pomn. = šunkové flíčky n. noč-
ky, místy pečené bramborové
placky s moukou, „sýkory“ ap.

haluz, -e, ž. = větev (kníž.);

haluzčí (Kul., Mrš.) || (Baar)

haluzí, stř. hromad. = větvoří,
chrastí;

haluzina, v. haluzna;

***haluzka**, ž., zdrob. k haluz
(Čech, Vrchl.)

haluzna, -zen || (Jir.) **haluzina**, ž.
= velká a nepřívětivá světnice,
místnost n. špatné stavení (lid.);
nesouvisí asi s haluz, nýbrž
vzniklo spíše ze staršího něm.
halhus, skladiště soli

***haluznatý** || *-**zný** = větevnatý

halva, ž., z arab. = nádor, hrbol,
suk; cukroví na způsob turecké-
ho medu; = žilka ve dřevě, fládr
(zastar.)

***halže**, ž., z něm. = náhrdelník
(zastar., Jir.)

I **ham**, citoslov. v dět. řeči = chci
jíst, dejte mi jíst || = chňap

II **ham**, -u, m. = měřítko na vypo-
čítávání obsahu kapalin v su-
dech a v nádržích

hamak (-mák), -u, m., z indián. =
konejška, houpací visutá síť

***hamáry**, -rů, m. pomn. = různí-
ce, neshoda (lid.)

hamati = jíst, papat (dět.); slož.
dokon. -**na**- se; prostě dok. z-

***hamatný** = těžký

hambalek || -bá-, -lku, m., z něm.
Hängebalken = trámek spojující
dvě krokve na vazbě střechy,
svázka

hamburský, příd. k Hamburk

hamerleska, -sek, ž., jeden druh
brokovnice

hamerský, příd. k hamr i Hamry
hamižník [-nice], -a, m. = ha-
mižný člověk;

hamižný [-ně; -nost] (o d c h.
-ždný), z něm. hämisch = zlsku-
chtivý, zištný, chamtivý, haneb-
ný, nešlechtný; h. skutek, -né
jednání = vyplývající z hamíž-
nosti

Hamlet, -a, m., hrdina stejno-
jmenné Shakespearovy tragedie;
symb. hloubavého a váhavého
člověka; **hamletovský** [-sky;
-ství] = v Hamletově duchu

***hamoníč**, -e || -níl, -a, m. = kdo
hamoní;

hamoniti = lakotit, mamonit; =
povídat, plácát (Němc.); h. se
= přiti se, „tahati se“;

hamonivý [-vě; -vost] = lakot-
ný: -vá duše (Rais)

hamparátí || -dí, stř., častěji ha-
rampádí, v. tam (lid.)

hampejs, -su «-zu» || -jz, -jzu, m.,
z něm. = peleš, brloh, nevěsti-
nec; = kulečník (Jir.); = ku-
želník (Rais);

hampejznický, příd. k **hampejz-**
ník [-nice], -a, m. = kdo chodí
do hampejzu; -nice = nevěstka;

***hampejzovati** = počínati si ja-
ko v hampejzu, láteřit, křičet...

hamr, -u, m., z něm. = kladivo
(zastar. lid.); = huť, obyčej.
pomn. **hamry**

hamrle || **hamrně**, ž., višně, amr-
hele, amarela (lid.)

hamry, v. hamr; **H.**, -mer, vsi v
Č. a na M.

hana, ž., z něm. = vytčení ne-
dostatečnosti, vadnosti buď ne-
právem n. s potupným úmys-
lem, tupení: nevěřme radě ni
chvále ni haně (Čech); kydat
hanu na koho; nevím mu žádné
hany; bez hany a vady; z hany

má kabát a z ostudy kožich (pořekadlo)

Hana, ž., domác. tvar k Johana, Jana, Anna

Haná, ž., morav. řeka a krajina; *hanácký* [-cky], příd. k Hanák: h. kroj. -cká povaha; -cké nářečí neboli *hanáčtina*, ž. || **hanačtina* (Č.-Chod);

**hanačiti* = mluvit hanácky (Č.-Chod);

Hanačisko, stř. = rázovitý, pravý Hanák (lid. a hovor.);

Hanák [-načka], -a, m. = obyvatel Hané, rodák z ní

hanba, ž., 1. = potupa, nečest, ostuda: to je tvá, jejich h. || h. pro tebe, pro ně; dělat hanbu, mít, utržiti (si) z toho h.; do hanby někoho přivést; to je na hanbu; k své hanbě || na svou hanbu musím říci, že...; s hanbou odejít; hanba mu! = buď mu hanba;

přísl. h.: to by bylo h.; je mi h., velmi h. = stydno; h. povídat; podob. až hanba = až je hanba, až stydno: vyhlíží, vypadá to u nich až h.; prší až h. = strašně;

zesílené h. *hanboucí* (Vr.), h. světlá (lid.);

2. = pocit hanby, studu: zardít se hanbou; propadnouti se hanbou;

3. = stydké údy, ohanbí (zastar.)

hanbák, -a || obyč. *hanbář* [-řka], -e, m. = kdo dělá hanbu, nestyda, hanebník (lid.)

***hanbí místo** = m. hanby ve škole (Hál.)

***hanbílec**, -nce, m. = nevěstinec

hanbítí, hanbí, -bíte = zahanbovat (ojediň.); zprav. h. se za někoho, za něco = pocítovat hanbu, stydět se; slož. dokon. *za-* někoho = zahrnout hanbou, uvalit naň hanbu, způsobit mu hanbu; **z-* = zhanobit;

hanbivati se, opak.;

**hanbivý* [-vě; -vost] = zahanboující

hanboucí, v. hanba

***hanbous**, -sa «-sa», m. = nestyda, hanebník

***hánce**, m. = hanobitel (zastar.)

Hanča, -či, ž., domác. tvar k Hana, Hanka

***hanče**, -ete, stř. = ochranná návléčka na rukáv; v. hančle

Hančička, ž., zdrob. k Hanča

***hančivý** = hanlivý

***hančle**, -lete, stř. || *hančlík*, -u, m., z něm. = nátepička (nářeč.)

handicap «hendykep», -u, m., angl. = vyrovnání ve sportu, výhoda slabším a tím nevýhoda, přítěž pro silnější;

-*capovati* = vyrovnat rozdíl; býti -*capován* = mít nevýhodu

handl, -u || -e, m., něm. = obchod (lid.); přenes. = čachrování: politický h. (zhrub., hanl.); (lid.) dáti dítě na h. (na veks) = dát výměnou do němec. kraje, aby se naučilo německy; zdrob. *handlíček*, -čku, m.

handlíř [-řka], -e, m. = obchodník: koňský h. = obchodník s koňmi (lid.) atp.; -*řský* [-řství]

***handliti** || obyč. *handlovati* = obchodovat (s čím, v čem); = čachrovat, hlavně politicky (hanl.); slož. dokon. *vy-* = vyměnit (lid.); *u-* = usmlouvat (t.)

***handlovní člověk** (Němc.) = potulný obchodník

handra, v. hadr

handrkovati se, z něm. = dohadovati se s někým, vyjednávat, „tahati se“ (lid. a hovor.)

handrlák, -a, m. = hadrlák

handrle, -lete, stř. || m., v starší pražské mluvě = židovský podomní obchodník

handžár, -u, m., tur. = dlouhá bodná i sečná zbraň

hanebnice, ž., v. hanebník;

**hanebnictví*, stř. = hanebnost

hanebník [-nice], -a, m. = hanebný člověk

hanebný [-ně; -nost] = hodný hanby, činící hanbu, mrzký, potupný, ohavný, hrozný: h. čin,

člověk, život, -ná řeč, práce, -né řemeslo; -nost = ohavnost, špatnost, mrzkost, hanebný skutek; mn. č. -nosti, = hanebné skutky

*haněl, -a, m. = kdo často, rád haní

haněti, -nějí || haniti, -ní, z hana = kydat hanu, tupit; h. koho, co;

slož. dokon. na- se koho, čeho (mnoho); po- koho, co = potupit || z-; hanívati, opakov.

háněti, -nějí = honit: kráva se hání (lid.) = běhá se; zprav. nedok. slož. (k dokon. -honiti a -hnáti): do- koho; do- učení; dokoho k zoufalství atp.; vzdělání našich dívek buď nedohání nebo přehání = je neúplné (Ner.); = dobírat si: to činí z úsměšků a mne dohánějí (t.);

na- zvěř, hrůzu, strach; na- vo- du na něčí mlýn n. někomu vo- du = hnát; nahání mu = je mu zle, je v úzkých (lid. a hovor.); nad- zvěř...; nad- komu stoupenice, voliče = získávat (zhrub.); o- se rukama, holí; o- se učeno- stí, známostí s někým = honositi se, vychloubat; mít se co o- = musil se velmi přičiňovat, jen stěží se uživit, něco včas udělat apod.;

od- mouchy...; vítr odhání mra- ky, kouř;

po- koně, někoho k soudu;

popo- dobytek, někoho k práci;

pro-: učitel prohání žáky;

pře- něco, přenes. = přepínat, upřílišovat;

při- dobytek atp.;

roz- demonstranty, mraky...; mast rozhání oteklinu; roz- se na ně- koho, na něco; roz- se = při- chůzi házet rukama;

s- dobytek s hor, na jedno mís- to; s- přítele, peníze, práci = usilovně hledat, opatřovat, zís- kávat s- se po kom, po čem = hledat, hledět najít, opatřit si;

u- všelijak živobyť = protlou- kat (lid. a hovor.); podmětové u- = rychle jít, běžet, jet;

v- dobytek do chléva, někoho do dluhů, do úzkých;

vy- někoho, zeď, komín; rost- liny vyhánějí do květu;

za- husy, dlouhou chvíli, obavy; -hánívati, opakov., slož. nedo- kon. do-...

hangar, -u, m., franc. = přístřeší na letadla

Hanička, Haninka, ž., zdrob. po- doby k Hana

*hanitel, -e, m. = kdo haní, ha- nobitel

haniti, hanívati, v. haněti

-hánívati, v. háněti

Hanka, ž., zdrob. k Hana; H., m., příjm.

*hanlivec, -vce, m. = hanobitel; hanlivý [-vě; -vost] = obsahující hanu, utrhačný, potupný: h. vý- znam, -vá slova, řeč; -vý spis = hanopis

*hanný = hanlivý

*hanoba, ž. = hanobení;

*hanobce, m. = hanobitel

hanobitel [-lka], -e, m. = kdo hanobí, tupí

hanobiti koho, co = hanlivě mlu- vit, hanět, tupit; slož. dokon. z- něčí památku; z- dívku = zprznit; hanobívati, opakov.;

*hanobivý = hanlivý

hanopis, -u, m. = spis někoho hanobící, hanlivý spis, pamflet; -sec, -sce, m. = původce hano- pisu, pamfletista

hansa «-za», ž. = středověký spo- lek němec. obchodních měst; -sovní města

hansvurst || -vuřt, -a, m. = pi- tvorně komická figurka v star- ších němec. divadelních hrách; -rstiáda || -řtiáda «-tyjá-», ž. = divadelní hra s hansvurstem, pitvorná komická scéna, pustá fraška; -rstovský || -řtovský = v duchu hansvursta

*hanšlík, -u, m. = rukavička bez prstů (nář., šm.); v. hančle

hantýrka, -rek, ž. = mluva zločinců a vůbec společenské spodiny, tajná mluva zlodějská...; = důvěrná mluva odborná, společenská, novinářská, obchodní, studentská...; -*rkový* = v hantýrce, jako v hantýrce

hantýrovatí, z něm. = zacházet: (ne)umí s tím h. (lid.); přenes. h. s něčím (s nějakou myšlenkou apod.) = kramářsky to vnucovat, vykládat (hovor.)

hanuman, -a, m., opice; *H.*, hrdina a název Čechovy básně

Hanus, -se || -sa «-se || -sa», m., z něm. Hans, příjm.

Hanuš, -e, m., z něm. Hans, křest. jm. (cítí se za domác. tvar k Jan) a příjm.

hapati, -pám, v dětské řeči = upadnout

***hápati** = brodit se, klátit se; *háparý* [-vě; -vost] = houpavý, houpající se (při chůzi): -vé a tápavé vyžle (Č.-Chod); -vá skříň = kejklavá (Herit.)

hapax legomenon, mn. h. legomena, řec. = slovo jednou pronesené, ojedinělé

***hapky**: kvapky mívají hapky = kdo spěchá, upadne (šmil.)

haplogie, ž., z řeč. = zjednodušování, vynechávání stejných n. podobných hlásek n. slabik, na př. koště m. původního chvoštíště, promovati m. -vovati

***hápnouti**, -pl, -pnuy, -pnutí, dokon. k hápati = kecnout, ztěžka si sednout

happy-end, «hepl-end», -u, m., z angl. = šťastný konec; -*dový* = se šťastným koncem

haprovatí, z něm. = váznout, „neklapat“ (lid. a hovor.)

***hapták**, -u, m., z něm. habt Acht = pozor: udělat h., stát v haptáku (v starší vojen. hantýr.)

haptický «-tyc-», z řeč. = hmatový

haraburdí, stř. = starý nábytek, staré věci, „krámy“;

***haraburdna**, -den || -*dovna*, -ven, ž. = místnost s haraburdím

harač, -e, m. || ž., tur. = křesťanská daň Turkům z hlavy;

-*čník*, -a, m. = výběrčí harače

harakiri «-ký-», stř. neskl. = japonská sebevražda rozpááním břicha; přenes. = „sebevražda“, na př. politické, vědecké h., učiní-li se někdo nemožným, „zabije-li se“; spáchat h., provést na sobě h. = znemožnit se, „zabít se“; -*rista*, m. = kdo spáše harakiri

harambaša, -ši, m., turec. = náčelník hajduků

harampádí || -*pátí*, *hamparádí* || -*rátí*, stř. = haraburdí (lid. a hovor.)

haranga, ž., z franc. = řeč před shromážděním, prudká;

harangista, m. = původce harangy, popuzovač;

harangovati = oslovit před shromážděním, veřejně, útočit na někoho, bouřit, burcovat

harant, -a, m. || -*tě*, -*těte*, stř. = dítě (zhrub.)

***harapanna**, ž. = nevěstka (staročes., Jir.)

harapník, -a, m. = myslivecký bič na krátkém bičlšti ke štvanicí

haras, -su «-su», m., hrubá vlněná tkanina (podle franc. města Arras); -*ska*, -*sek*, ž. = harasová sukně n. stuha; -*sový*: -vá příze, stuha

***harašina**, ž. = haraburdí

harašiti = šustět, chrastit, šramotit: myš haraší; dešť h. (Jir.); španělka harašila o dláždění (Ner.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*; *harašivati*, opakov.; *harašivý* [-vě; -vost] = harašící; h. smích (Herit.) = hlučný

háratí, -rám = hořet, planout, žhnout (básnic.): plamen hárá (Vrchl.); oči hárají (Č.-Chod); přenes. = vířit, kypět, kolotat: myšlenky hárají v jeho hlavě (Hlad.); síla myšlenek vře a hárá v hlavě (Vrchl.); vášeň v něm hárá;

slož. dokon. *roz-*, v. rozháraný; *za-*: něco zaháralo v očích (So.);

hárdavati, opakov.;

háravý [-vě; -vost] = hárající, planoucí..., žhavý, žhoucí: -vé odříkání po boku milovaného (Č.-Chod)

Harc, -e, m., pohoří v Německu

harc, -e, m., z maď. a tam z něm. = vojen. srážka, utkání (staročes.); = rána; nechat co na harci = „na ráně“ (lid.); v harc nechat = napospas

harcíř, -e, m. = harcovník

harcý, příd. k **Harc**

harcovati = provádět harc, dělat nájezdy; = útočiti slovně (zastar.); = cválat (t.); *h.* se s místa na místo = stěhovati se s místa na místo, pobývat na různých místech (hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho, dosti); *při-* = přicválat; *harcovávat*, opakov.

harcoviště, stř. = zápasíště (zastar.);

harcovní šarvátka (Jir.); *h.* dělo neboli -nice, ž. (zastar.);

harcovnícký, příd. k harcovník;

harcovník, -a, m. = kdo harcuje; přenes. = bojovník za myšlenku... (zastar.)

hardtmut(h)ka, -tek, ž. = Hardtmuthova tužka (hovor.)

harém, -u, m., z arab. = moslimská ženská komnata, harémové ženy; **harémní* || obyč. -mový

harenda, v. arenda

harfa, -rf, ž., z něm., drnkací hudební nástroj; symb. básnictví; přenes. *h.* = věc harfě podobná, valcha na praní, tesařská pila apod. (lid.); kam s tou harfou? = co vás napadá (vulg.);

**harfář*, -e, m. || *harfeník* [-nice], -a || *harfenista* [-stka] «-nys-» = kdo hraje na harfu; *harfenický* [-ctví], příd. k harfeník || **harfenistický* «-nystyc-»; *harfička*, -ček || **harfka*, -fek (Má.), ž., zdob. k harfa;

**harfněř*, -e, m. = harfeník;

harfovitý = mající podobu harfy: -té nástroje;

harfový tón, bas, -vá struna

harka || *há-*, -rek, ž. = pluh s několika menšími radlicemi na zkypřování půdy (lid.); -kovati = kypřit půdu harkou

harlekýn || **ar-*, -a, m., z ital. n. z franc. *ar-* = šašek; píďalka angreštová (motýl); -kynáda, ž. = výstup s harlekýnem, šaškovina; -kýnský [-sky; -ství] = šaškovský

harmonický [-nický; -ničnost] «-nyc-; -nyč-», příd. k harmonie = souzvučný; *h.* tón; přenes. = souladný, smírný, vyrovnaný, klidný: *h.* člověk; *h.* klid (So.); *h.* pohyb = ladný

harmonie «-nyje», ž., z řeč. = souzvuk; = nauka o souzvučích; přenes. = soulad, souhlas, porozumění, vyrovnanost, ladnost: *h.* duší, v názorech, *h.* života, pohybů...;

harmonik, -a, m. = kdo má zvláštní smysl pro harmonii;

harmonika, ž., hudební nástroj: foukací, tahací *h.*; -kář, -e = hráč na harmoniku;

harmoniový, příd. k harmonium

harmonisace «-nyza-», ž. = harmonisování; -nísační;

harmonisátor [-rka], -a, m. = kdo harmonisuje, opatřuje melodií, uvádí v soulad;

**harmonismus* «-nyz-», -mu, m. = soulad;

harmonisovati «-nyzo-» = opatřit, -třovat melodií doprovodem; = uvádět, uvést v soulad; slož. dok. *z-*

harmonium «-nyjum», -nia, stř., hudeb. nástroj;

harmonovati = souhlasit, shodovati se s někým, s něčím, býti, žít v souladu

**harobiti* = šetřit (nář.)

harpuna, ž. = železný oštěp, -ná vidlice k lovu ryb; -nář, -e, m. = rybář lovící harpunou; -novati rybu = zabodnouti do ní harpunu, lovit, ulovit harpunou

Harpye || -pyje, ž. = dravá nestvůrná bytost řeckého bájesloví

hartusil, -a, m. = kdo hartusí;
hartusití, -sení = naléhat na ně-
 koho, hlučně a zlobně se něče-
 ho dožadovati, zlobiti se, že se
 něco nedaří, že se nestalo atp.;
 h. na někoho, h., aby... || že...;
 = rámusit, rachotit, šustět; h.
 se s kým = hašteřiti se; slož.
 dokon. *na-* se (mnoho); *při-* =
 přihrčeti, o vozidlu;
 prostě dokon. *za-*: kočí zahartu-
 sil (Vr.) = zašustěti: šat zahar-
 tusil (Nez.); *hartusívatí*, opakov.;
hartusivý [-vě; -vost] = hartu-
 sící; h. podzlm (kniž.) = hartu-
 sivě se hlásící; -vě volati (Jir.)
haruspex, -spika, m. = starořím-
 ský vykladač, hadač budoucnosti
***harušiti** = harašiti
hasačert, -a, m. = pružina otrá-
 sající moučným pytlek ve mlý-
 ně, aby se oddělila mouka od
 otrub, mlýnský pytlík; = čert
 (zastar.); = harant
hasák, -u, m. = páčidlo k vyzdvi-
 hování břemene, kozlík, hasičský
 hák, kasařské náčlní, kleště na
 zatahování rour
hasard, v. hazard
hasící = co je na hašení, co se
 týče h.: h. náradí, granát, řád
hasič, -e, m. = kdo hasí oheň;
 přenes. = kdo opatrně tlumí,
 urovnává vzniklé rozpory (ho-
 vor.); = voják počínající si ne-
 vojensky (vojen. hantýr.); -čský
 [-čsky; -čství]; -čstvo, stř. hro-
 mad. = hasiči
hasidlo, -del, stř. = prostředek n.
 přístroj k hašení
-hasínati, v. hasnouti
hasiti, hašen(i), 1. h. oheň, požár
 = dusit, tlumit; přenes. h.
 spor... = urovnávat, chlácholit
 (lid. a hovor.); 2. h. vápno =
 přeměňovat je v hydrát polévá-
 ním vodou; 3. přenes. = ukojo-
 vat: h. žízeň; odtud h. = pít;
 4. přenes. = uhánět (lid.): ve-
 lociped si to tiše hasí (Čap.);
 slož. dokon. *na-* se ohně (mno-
 ho, dlouho); prostě dokon. *u-*,
z-, *za-*: u- oheň, žízeň; z- oheň,

hořící svíci, jiskru, světlo, za-
 lampu;
-háseti, slož. nedokon. *u-*, *z-*,
za- lampy (předmětově) || (pod-
 mětově) *z-* = zhasínat (lid. a
 hovor.); hromadně dokon. *zpo-*
světla (Majer.) || ***-hašovati**,
 slož. nedok. *u-*, *za-*;
hasívatí, opakov.
hasítko, -tek, stř., zdrob. k hasidlo
hasivka, -vek, ž., květina
hasivo, stř. = látka na hašení
hasnouti, -sl, -nuv, -nut(i) = pře-
 stávat hořet, svítit, obyč. zha-
 sínat: lampy hasnou: oči has-
 nou; hasnoucí oko (umírajícího);
 h. oko dne = zapadající slunce
 (básnic.); přenes. = slábnout,
 zanikat: láska, víra, nadšení
 hasne;
 slož. dokon. *po-* = trochu zhas-
 nout: láska, víra pohasla; dobrá
 nálada pohasla (kniž.); *u-*: oheň
 uhasí, víra uhasla; *vy-*, o ohni
 = přestat hořet; o zraku = ztra-
 tit lesk, svít; v. vyhaslý; *z-* (l é
 p e než s-), o světle, o naději...
 (podmětově); *z-* světlo (předmě-
 tově) = zhasit (lid.);
-hasínati, slož. nedokon. *do-*:
 den dohasíná (Mrš.); *u-*, o pla-
 mení; o lásce (So.); *z-*, o světle;
 (lid. a hovor.) *z-* světlo = zhaset
 (lid.)
***hasot**, -u, m. = štěkání, hluk
hastrman, -a, m., z něm. Wasser-
 mann = vodník (lid.); zdrob.
-mánek, -nka, m.;
hastrmanče || *-maně*, -ete, stř. =
 hastrmanovo dítě;
hastrmančice || *-manka*, ž. =
 hastrmanova žena;
hastrmanský, příd. k hastrman
hastroš, -e, m. = strašák na od-
 hánění ptactva; přenes. = člověk
 nevkusně, nemožně oblečený: vy-
 padá jako h., učiněný h.;
***hastroší**, příd. k hastroš;
***hastrošina**, ž. = stavení jako
 hastroš, barabizna;
***hastrošovitý** = jako hastroš
Haša || *Há-*, -ši, m., příjm., z Ha-
 vel

hašé, haše, v. hachée

Hašek, -ška, m., příjm., z Havel
-háseti, v. hasiti

hašíš, -e, m., z arab. = opojná
látko z indického konopí; = o-
pojení; hašíšový: -vé opojení,
-vá síň (Nez.) = kde se kouří
hašíš

haškovina, ž. = jednání v duchu
humoristického spisov. Jar. Haška

hašlerka, -rek, ž., bonbon proti
kašli (podle písničkáře K. Haš-
lera); = Hašlerova píseň

-hašovati, v. hasiti

hašple, ž., z něm. = rumpál (lid.);
hašplář, -e, m. = dělník u rum-
pálu

Haštal, -a, m., jm. světce, z lat.
Gastulus

hašteřeníce || *-řice, *-řina, ž. =
hašteření (lid. a hovor.);

hašteřil (-lka), -a, m. = hašte-
řivý člověk;

hašteřiti se = svářiti se pro
drobnosti, pro malichernosti, zlo-
biti se, vadit, škorpit: h. se s ně-
kým o něco, pro něco;

slož. prostě dokon. po- se; *za-
= zahubovat; hašteřivati se, o-
pakov.;

hašteřivec, -vce, m. = hašteřil;

hašteřivý [-vě; -vost] = hašte-
řící se, škorpivý: h. člověk; h.
hlas (So.)

hat || hatou || hot, 1. citoslovce,
kterým se pobízí tažný dobytek
k chůzi napravo; 2. příslovce =
vpravo, napravo: vůz jak šipka
klouže hý (= nalevo) a hat
(Havlíč.); jeden (jde) hat a dru-
hý čehy, přenes. o nesvorné
dvojici

hať, -ti || -tě, ž. (souvisí s hatiti)
= proutí, klestí, které se dává
na přechod přes močál, přes ba-
žinu, hráz, plot atp.; h. tepen
= pletivo (Č.-Chod)

Háta, ž. jm., z Agatha

*hařala, m. = kdo všecko zhatí
(lid., Jungm.);

hařalácký [-cký], příd. k hařala,
o jazyce = tvrdý, selský (Rais);

hařalák, -a, m. = kdo mluví ha-
řalácky (t.)

hatiti, příč. trp. *hacen(i) || ha-
těn(i) = „hatí pokrývat, pře-
hrazovat“, kazit, mařit: h. ně-
komu plány; h. se = nedařiti
se, hroutit, kazit: všechno se
mi hatí; = hašteřiti se (lid.);
slož. dokon. z- = pokazit; plá-
ny se zhatily; za- = zahradit
hatěmi; hativati, opak.

hatla, příslov., ve spojení h. matla,
h. patla = všecko dohromady,
míchance, směsice, páté přes de-
váté;

hatlák, -a, m. = skrbík; sr.
příjm. H.;

hatlanina, ž. = míchance, pat-
lanina, žvast (lid.);

hatlati, -lám || -lu, 1. = matlat,
patlat: pole se hatle (nářeč.); 2.
= žvanit (lid., Jungm.); 3. = la-
komě shánět (zastar.)

*hať mať, příslov. = zmateně
(lid.); hať mať, jen to nezmať
(přísl.); = všecko, šmahem;

haťmatilka || zprav. hat- || (lid.)

hak-, ž. = jazyková matenina,
míchance, zmatená, nesrozumí-
telná řeč; h. dvou jazyků

hatou, v. hat

hařový, příd. k hař: h. most, -vá
cesta

haubice || *houbice, ž., dělo

*haur, -a, m., z něm. = havíř

*hausír [-rka] || hauzír || housír
(-zír) || hausírník (-zír-) [-ní-
ce], -a, m., z něm. = podomní
obchodník (lid.); -rní obcho-
dník; -rnický || -rský, příd. k hau-
sírník;

hausírovati (-zí-) = podomně,
potulně obchodovat (lid.); =
toulati se světem (t.); h. s čím
= šířit, roznášet (zhrub.,
hanl.); slož. dokon. na- se
(mnoho)

*hausmajstr || -mistr, -a, m., z
něm. = domovník (lid., zastar.);
-majstrová || -mistrová, ž. =
domovnice

***hausnumero**, stř., z něm. = číslo domu, domovní; přenes. říci, napsat atd. h. = říci... úmyslně n. z rozpaků libovolné číslo (letopočet apod.) m. přesného (zhrub. hovor.)

hausse «ós», neskl. || **haussa** «ósa», ž., franc. = vzestup kursů; spekulovat à la h. = na stoupání kursů, cen; **haussier** «osjé || obyč. osiér», -a || **haussista**, m. = spekulant na haussu

hauzír [-rka], -rník [-rnice], -rní || -rský **hauzírovati**, v. hausír

háv, -u, m. = oděný, šat, roucho (básník.)

havana, stř. || (lid.) ž., odtud zdrob. ***-nka**, -nek, ž. = **havan-ský** doutník (podle města Havany na ostrově Kubě)

havarie «-váryje», ž., z ital. = poškození lodí n. nákladu na moři, letadla, auta; **havarovati** «-va-» = utrpět havarii

Havel, -vla, m., z lat. Gallus, jm. křest. i příjm.; **Havelka**, m., příjm., z Havel

haveloček, -čku, m., zdrob. k **havelok**, -u, m., plášť (podle brit. generála Havelocka)

havelský, příd. k Havel; -ské posvácení = na sv. Havla

havěď || čast. -ěť, -i, ž. (souvisí s ohav-ný) = drůbež; = drobné děti, drobotina, různá drobná zvířata, drobné předměty, často s odstínem nelibosti = chamraď; **planetoidek havěť** (Ner.); **žabí havěď** (Erb.)

havírna, -ren, ž. = cechovna

havíř, -e, m., z něm. = horník; -řský [-řství], příd. k tomu; -řstvo, stř. hromad. = havíři

Havlák, -lasa, -lena, m., příjm., z Havel

havlenka || **havlinka**, -nek, ž. = závěs na veslo u člunu, veslová vidlice

Havlů, m. neskl., příjm. z Havel
havnatka, -tek, ž., lišejník

havran, -a, m., pták; symb. černě: vlasy černé jako h.; = železný dvacetihaléř (váleč.); bílý h. (čech), obyč. bílá vrána, v. vrána;

***havraň**, -ně, ž. hromad. = havrani (Heyd.);

havránek, -nka, m., zdrob. k havran;

havráně (-raně), -něte, stř. = havraní mládě;

havraní péro...; přenes. = černý (jako havran): h. vlasy;

***havránka**, -nek, ž. = svačina (sloven., Němc.); **H.** v Troji, sídlo Sv. Čecha;

***havranitý** || ***havranňý** || **havránový** = černý jako havran

havýš, -e, m., ryba

hazard, -u, m., z franc. -sard = „osud, štěstí, náhoda“, hra v karty, při které rozhoduje náhoda, odvážný, nepředložený čin, -né jednání;

***hazardář**, -e || obyč. -dér, -a, m. = kdo si hazardně počíná, vede; -derie, ž. = hazardérství; -dérský [-dérství], příd. k hazardér;

***hazarditi** = hazardovat;

hazardní [-ně; -nost] = závislý na náhodě: h. hra v karty; = hrající hazardně: h. hráč; = odvážný, nebezpečný, riskantní: h. kousek; h. výbuchy nespokojenosti (So.) = divoké; -dník [-dnice], -a, m. = hazardér, hazardní hráč;

hazardovati = počínati si hazardně, neuváženě, lehkomyšlně; h. s životem = dávat jej v sázku; slož. dokon. **na-** se; prostě dokon. **za-** si

***hazart** || **hažart**, -a, m. = dítě, harant (nářeč. zhrub.)

házečí = co je na házení: h. zbraň, disk;

házeč [-čka], -e, m. = kdo hází; -čka, též = stojaté síto; = prak (zastar.);

házená, -né, ž. = házení, hra s míčem

házetl, -zejí, nedok. k hoditi, většinou v týchž významech jako hoditi: h. psaní do schránky, h. kamenem po někom; h. hrách na stěnu, o marné práci, snaze (lid. a hovor.); není h. se ve smyslu býti vhod atp.; h. kamenem... (nástroj, prostředek) || házelo to se mnou s jedné strany na druhou = házelo to mne (předmět stavový); slož. dokon. *na-* něco na hromadu, šaty na zem; *od-* papíry; *po-* někoho blátem; *pro-* cestu; *pře-* papíry, obilí; *při* něco k něčemu; *při-* se = stávati se, díti se; *roz-* letáky, peníze; to mě nerozhází = to se mne nijak netkne, nepřivede z míry, nemrzí mě to (vulg.); *s-* něco s vozu; *v-* něco do jámy; *vy-* něco ze stolu; *vy-* příkop = vyrýt, vyhloubit; *z-pře-*: zpřeházené věci (So.); *za-* jámu; *-hazovati*, opětov. nedok., jen ve slož. k dokon. -hoditi: *do-* = zprostředkovávat; *na-* omítku; *nad-* otázku; *o-* dům; *od-* nepotřebné věci; *po-* něco; *pro-* cestu; *pře-* obilí; *pře-* se na lůžku; *před-* někomu něco = vytýkat, vyčítat; *při* něco k čemu, při dražbě; *roz-* hlínu, peníze; *roz-* rukama = mávati, šermovati; *s-* někoho s něčeho; *v-* něco do něčeho; *vy-* něco z okna, kartu; *za-* jámu; *za-* se s kým; *házívati*, opakov. k házetl

hazor (-zór), v. azor

-hazovati v. házetl

hazuka, ž., z něm. = dlouhý šat s rukávy, kutna

hazart, v. hazard

hbitý [-tě; -tost] (souvisí s hnu, hýbati) = ohebný, křepký, rychlý, obratný, čilý;

2. stupeň *hbitější* [-těji]

he (hé), citoslov. upozorňovací, vybízející; = hehe

héba, v. Hebe

hebce, *hebčejší*, *hebčí*, v. hebký

Hebe «Hébé» || *Hébé* || zčešť.

Héba, ž., číšnice řec. bohů; přenes. (též *hébé*, *héba*) = číšnice

***hebeda**, m., sloven. = hlupák, nemehlo (Jir.)

hebkó-, kmen. příd. hebký ve slož.:

**kadeřavý* = s hebkými kadeřemi; **-líci* = s hebkými líci, tvářemi

hebký [*hebce*; *hebkost*], původ. = ohebný, hbitý, dnes = měkký, jemný: h. mech, vlas, -ká vlna, látka, pavučina, ručka...;

2. stup. *hebčí* || *hebčejší* [-čeji]

heble, ž. || -lete, stř. = drobná věc, groš, vindra, halíř (lid.)

heboučkový, *hebounkový* = velmi hebký

Hebrej [-jka], -e, m., mn. též -reové || *Hebrejec*, -jce, m. = Israelita, žid; *hebrejský* [-sky]: h. jazyk, národ; *-rejština*, ž. = hebrejský jazyk

***hec**, -u, m., z něm. = vyražení (vulg.); *hecovati* koho = štvát (t.)

heč, mn. *hečte*, z hledž (-diž), citoslov. vyjadřující radost, vychloubání (většinou jen v dětské řeči): heč, já půjdu na pout (Jir.)

hečačka, -ček, ž. = valašský žňový popěvek

***hečepeč(e)**, -če, ž. = míchanice, šípková povídla (nářeč.)

***hečmati** = cpát (nářeč.)

hečte, v. heč

Heda, ž., domác. tvar k Hedvika

***heda**, citosl. = hele

hedbáv || *hedváb*, -u, m. (básnic.), obyčej. *hedbáví* || (původ.) *hedvábí* || (lid.) *herbábí*, stř., z got. = jemný nitkovitý výměsek (vlákna) housenky bource morušového, živočišné předitivo, také umělé tkanivo, -lá látka; přenes. h. = povrch, hladina jakoby hedvábná: po třpytivém hedvábí jezera (Čap.);

zdrob. *hedbávíčko* || *-vábíčko*, stř.;

hedbávnice, ž., včela;

hedbávnictví || *hedváb-*, stř. = pěstování, výroba hedvábí;
hedbávník, -a, m., motýl, bourec morušový; = pěstitel bource morušového; *h.*, -u, m. = hedvábný šat, šátek (zastar., Jir.);
hedbávný || *hedvábný* [-ně] = z hedvábí; h. šátek, atlas, oděv, -ná stuha; h. lesk = lesk hedbáví, jako u hedbáví; přenes. = jemný: -ný vlas, -ná plet

Hedička, ž., zdrob. k Heda

hedonik «-nyk», -a, m., z řeč. = hlasatel, stoupenec hedonismu; -*nismus* «-nys-», -mu, m. = filosofický směr, podle kterého je rozkoš pohnutkou a cílem jednání; -*nista* «-nys-», m. = hedonik; -*nistický* «-nystyc-» = v duchu hedonismu

Hedva, ž., domác. tvar k Hedvika

hedváb, -bí..., v. hedbáv

Hedvička, ž., zdrob. k *Hedvika*, žen. jm.

hedžra (*hi-*), ž., arab. = útěk Mohamedův z Mekky do Mediny r. 622; = mohamedánská éra počínající se tím rokem; přenes. (žertovně) = událost velmi důležitá: rodinná hedžra (Vr.)

hééé, *hééé...*, citoslov. = hehe

***hef** (*hev*), příslov. = sem (laš.)

***heft**, -u, m., něm. = držadlo, spona, steh; vzít něco *heftem* = důkladně (lid.);

heftovati = spínat, stehovat (lid.); h. koho = škádlit, dráždit (lid.); slož. dokon. *na-*, *s-*; -*heftnouti*, -tl, -tnuv, slož. dokon. *na-*, *při-*, *s-*

Hegel, -gla || -gela, m., něm. příjm.; přid. jm. přivlast. *Heglův* || -*gelův*;

hegelian [-nka], -a, m. || *hegelovec*, *heglavec*, -vce, m. = stoupenec Heg(e)lovy filosofie; *hegelianismus* «-nyzmus», -mu, m. = Heglova filosofie; -*liánský* [-ství] || -*lovský* [-ství] = v Heg(e)lově duchu

hegemon, -a, m. = kdo usiluje o hegemonii; -*nický* «-nyc-» = v duchu hegemonie; -*nie* «-nyje», ž., z řeč. = nadvláda

hehe (*he he*), *hehehe* (*he he he*), citoslov. podivu, smíchu, výsměchu: pánové si to (ženy) vyměňují, he he he (So.); vy jste pěkný, hehehe

***hehle**, -lete, stř. = dítě

heidelberský, n i k. -berkský, přid. k Heidelberg, -a, m.

heilót «hejlót» || -*ta*, m. || čast. *he-lót*, -a «hélót» || -*ta*, m. = spartský nevolník; přenes. = nevolník, nesvobodný člověk; *helotismus* «-tyz-», -mu, m. = helotství; -*tský* [-tsky; -tství] = otrocký

Heine «Haj-», -na || někdy -neho, n i k. -nea, m., něm. příjm.; přid. jm. přivlast. *Heinův*; *heimovský* [-sky] = v Heinově duchu

hej, zvolací, upozorňovací citoslovce: Hej Slované...; hej || h., počkej(te)!; tomu je h. = dobře, ten může volat hej, výskat (lid. a hovor.); bude zas hej (Jir.); o to je hej = o to je postaráno (lid., Jungm.)

***hejble**, -lů, m. pomn. = kejkle

***hejcati** = hladit, laskat

***hejčadlo** || -*čadlo* || -*šadlo*, stř. = plátěné n. jiné kolebadlo, houpačka (nářeč., Jir.) || *hejčák*, -u, m. (Baar)

hejduk, v. hajduk

***hejdy**, citosl. = hajdy

hejhal [-lice] || *hejkal*, -a, m. || *hýkal* || *hejkadlo* || *hy-*, stř. = lesní muž, strašidlo (lid.)

hejhola, m. = člověk, na kterého si můžeme zavolat hej hola, le-dakdo (lid., Vanč.)

hejhula, m., asi z hejhola = hej-hola; = hřmotný, obhroublý člověk (hanl., lid.)

hejkal, -*kadlo*, v. hejhal

***hejkati** = kejhat; ***hejknouti**, -kl, -knuv, dokon.; ***hejkot**, -u, m. = hejkání; v. hýkati

hejl [-lice] || *hýl*, -a, m., pták; přenes. = lehkověrný člověk; hejl na nose = nos červený zimou

(lid. a hovor.); jít jako h. na lep = dáti se snadno získat atpod.; chytat hejly = lelkovati (t.); pověsit komu hejla (hejly) na nos = klamat jej, tropiti si z něho šašky; zdrob. *hejlík*, -a, *hejlíček*, -čka, m.

hejno, str. = stádo, obyč. ptáků; = množství, zástup...: hejna lidíček (Čap.)

***hejpočkej**: holka h. = lehká (zhrub.); nejsem žádný h. = hej-hola (t.)

hej rup || *hej žup*, povzbuzovací citoslovce při zdvíhání

hejsa, *hejsasa*, citoslovce radosti: zavzněla hudba a za ní hejsa, kvítím obsypána jede svatba (Erb.); synáček hejsa-hopsa = lehkomyšlný (hovor.); ***hejsati** = volat hejsa, výskat, být bujný

hejsek, -ska, m. = „kdo hejsá, výská“, hýří, mladý lehkomyšlný a vyšňořený muž; ***hejskovati** = žít jako hejsek; *hejskovitý* || -vský [-vsky; -vství]: -vitě, -vské chování...

hejslovan, -a, m. = okázalý, ale povrchní vlastenec (hanl.); -vaniti = okázale vlastenčit; -van-ský [-vanství], příd. k hejslovan

hejšedlo, v. hejšadlo

***hejta** || *hyjta*, ž. = táčky, bese-da, návštěva (chod.); ***hejták** || *hyj-*, -a, m. = besedník

hejtman, -a, m., z něm. Hauptmann = vojen. náčelník (zastar.); v bývalém Rakousku = setník u vojska; okresní h. = o. náčelník; zem. h. (za Rakouska), na Mor. a ve Slez. = náčelník zem. samosprávy; hradní h. = správce hradu; zdrob. *hejtmánek*, -nka, m.; *hejtmaniti* || -novati = být hejtmánem (zastar.); *hejtmanský* úřad, -ká hodnost; -manství, str. = úřad, hodnost hejtmána; okresní -ství = o. úřad, hejtmanská úřadovna, bu-

dova (za Rakouska); horní n. báňské -ství = horní úřad

***hejtovati** = chodit na besedu (chod.)

***hejže**, citosl. = hele

I hek, citoslov. vystihující hekání

II hek, -u, m. = hekání; = párek ptáků

hekal [-lka], -a, m. = kdo často, stále heká; zdrob. *hekálek*, -lka, m.

hekati, -kám = vyslovovat he, bédovat, naříkat, sténat, přerývavě dýchat (lid. a hovor.): h. bolesti, únavou; slož. dokon. do- = zemřít (vulg.); na- se (mnoho); *hekávati*, opakov.

hekatomba, ž., z řeč. = velká oběť (původ. stovky zvířat); přenes. = obětování, poslání na smrt; = velké množství (mrtvol, padlých)

hekávati, v. hekati; *hekavý* [-vě] = hekající

heklovati, v. haklovati

heknouti, hekl, heknuv, -nut(i), dokon. k hekati; slož. dokon. vy-bolesti; za-

hekot, -u, m. = hekání

hektar, -u, m. = 100 arů

hektický «-tyc-», z řeč. = soucho-tinářský: -cká červeň...; -cké tváře tanečnic (Č.-Chod)

hektograf, -u, m., z řeč. = stroj na rozmnožování písemností; -fický [-ficky] záznam; -fovati = rozmnožovat hektograficky; slož. dokon. na-

hektogram, -u, m., řec., 1. = 100 g; 2. = hektografický otisk

hektolitr, -u, m. = 100 l; -trový

Hektor, -a, m., trojský hrdina; psí jméno; h., -u, m. = hektolitr (lid.)

Hela, ž., domác. tvar k Helena

Helada, zčeštěním z *Hellas*, -ady, ž. = staré Řecko

***Helča**, -či, ž., domác. tvar k Helena

hele, citoslov. = hle; k tomu někdy 1. os. mn. č. *heleme (se)*, 2. *helete (se)*

helebarda, -dník, v. halapartna

*heleč || *helečky* (1. mn. -čme, 2. -čte) || *heleď* (1. mn. *heleďme*, *helejme*, 2. *heleďte*, *helejte*), citoslov. = hle

helekati, v. *halekati*

heleme, v. *hele*

Helén || -*llen*, -a, m. = obyvatel Helady, Řek; *helenismus*, obych. *helle-* v. tam; *helenský* n. -*lénský* || -*llenský* [-sky; -ství], příd. k Helén

Helespont || *Hell-*, -u, m., řec. název Dardanel

helete, v. *hele*

***heliant**, -u, m., z řec. = slunečnice

Hélce, zdrob. *Hélička*, ž., bájeslovná bytost v názvu děts. hry: *zahrajem si na Hélice* (Ner.)

helikon (lid. -*ligon*, -*ligón*), -u, m., z řec., nátrubkový hudební nástroj

helikoptera, ž. = vrtulník, letadlo udržující se ve vzduchu pohybem vrtulí

helio-, kmen řec. *helios* (= slunce) ve slož.:

-*centrický* názor, podle kterého je slunce středem vesmíru;

-*fobie*, ž. = strach před slunečním světlem;

-*graf*, -u, m. = přístroj signalizující slunečními paprsky; -*grafie*, ž., starší název fotografie;

-*gravura* «-vů-», ž., druh reprodukce, světlotisk;

-*skop*, -u, m. = sluneční dalekohled;

-*stat*, -u, m. = přístroj na zachycování slunečních paprsků v témž směru;

-*therapie*, ž. = léčení sluncem;

-*trop*, -u, m., odruda *chalcidionu*; voňavka; -*tropický* = otáčející se k slunci, o rostlinách

heliový, příd. k *helium* «hé-», -ia, stř., chemický prvek

Helka, ž., zdrob. k *Hela*

Hellas, v. *Helada*

hellenismus «-nyz-», -mu, m. = starořec. kultura, vzdělanost, zá-

liba v ní; -*nista* [-*nistka*] «-nys-», m. = znalec, milovník hellenismu; -*nistický* «-nystyc-» = v duchu hellenismu; -*niso-* *vati* «-nyzo-» = pořečťovat

hellenský [-sky; -ství], v. *Helén*

Hellespont, v. *Helespont*

helm, -u, m. (zastar.) || obych. *helma*, *helmice*, ž., z něm. = přilba, přilbovitě zakončení věže

***helmbrechtník** [-nice], -a, m. = helmbrechtný člověk; *helmbrechtný* || -*chtský* [-*chtství*] = záletnický; -ná panna = nevěstka (zastar.)

helmice, v. *helm*;

helmovitý [-tě; -tost] = podobný helmě;

helmovka, -vek, ž., houba;

helmový, příd. k *helma*

helot(a), -*tský* [-*tství*], -*tismus*, v. *heilot*

Helsinki, -ink, pomn., hlavní město finské; příd. jm. *helsinský*

Heluše, zdrob. -*ška*, -*šek*, ž., domác. tvar k *Helena*

Helvecie «-vé-», ž., z lat. -*tia* = švýcarsko (zastar.)

helvet [-tka], -a, m. || -*veta* || řidč. (lid.) -*vita*, -*vét*, -*vít*, -*vít* = reformovaný evangelík; *Helveta* = švýcar (zastar.); *helvet-ský* || -*vétský*, -*vítský*, -*vitský* = evangelický reformovaný

hematit, *hematologický*, -*logie*, v. *haematit*...

hemeroidy, v. *hemoroidy*

hemisféra, ž., z řec. = polokoule; -*rický*, příd. k tomu

hemoroidy (lid. *heme-*) «-roji-», -id, ž. pomn., z řec. = městky, zlatá žíla, choroba konečníku

***hemzadlo**, -del, stř. = živé dítě (Svět.);

**hemzati* (se) = plahočiti se, hemžiti se (nářeč., Staš., Svět.);

**hemzavec*, -vce, m. = hemzavý tvor; **hemzavý* = hemžící se, plahočivý;

hemzot, -u, m. = hemžení (Krásnoh.)

hemžiti se, hemžení = hromadně se pohybovat na menším místě sem tam: hemží se tam spousta mravenců atpod.; hemžilo se tam lidí jako mravenců; rybník se hemží rybami = v rybníku se hemží mnoho ryb; podob. ulice se hemží chodci; podívaná na hemžení kolem ohňů (Olbr.); slož. dokon. *na-* se (Preiss.); *s-*: tam, kde se shemží nepřátelé (Ner.; říd.);

hemžívati se, opakov.;

hemživec, -vce, m. = hemživý tvor (Ner.);

hemživý [-vě] = hemžící se

***hen**, příslov. = tam (nářeč.)

hendiadys «-dyja-», stř. neskl. z řeč., básnická figura = vyjádření významu dvěma souřadnými jmény (zbraň a muž m. ozbrojený muž)

Hendrich || -rych, -a, m., příjm. z něm. Heinrich

hendykep, v. handicap

henleinovec «-laj-», -vce, m. = stoupenec hitlerovského politika Henleina; -novský [-novsky; -novství] = v Henleinově duchu

henna || *hinna*, ž., tropický keř, barvivo z něho, čes. alkána

hepče, **hepčí**, v. pče

hepiend, v. happy-end

Herakles, -kla, m., starořecký národní hrdina; -klovy práce; -klovy sloupy, řec. název úžiny Gibraltarské

heraldický [-cky] «-dyc-», přid. k heraldika;

heraldik «-dyk», -a, m. = kdo se obírá s heraldikou;

-dika, ž., z lat. = nauka o šlechtických znacích, erbech

***heralt**, -a, m. = herold

herbartovec, -vce, m. = stoupenec něm. filosofa Herbarta; *herbartovský* = v duchu Herbartově

herbář, -e, m., z lat. -barium = sbírka sušených rostlin; v starší době též = rostlinopis

herberk, -u, m., z něm. = noclehárna pro řemeslnické tovaryše chodící „vandrem“; = noclehár-

na, nevlídný hotel atp. (lid. a hovor.)

herc, -e, m., nejčastěji pomn. *herce*, -ců, z něm. = srdce (v kartách)

Hercegovce, -vce, m. = obyvatel Hercegoviny, rodák z ní;

Hercegovina, ž., země v Jugoslavii; *hercegovský*, na př. tabák, -ká ovce || méně obvyklé -govinský

hercočka, -ček, ž., z něm. = věvodkyně (starší lid., Jir.)

Hercynský les, starý název krajiny na pravém břehu Rýna a též českých zemí

***herda**, ž. = rána do zad (lid.)

herdek, z maď., citoslov. klení;

***herdekbaba**, ž. = „zatracená“ baba, zlá žena, „čarodějnice“ (lid.)

Herder «-dr», -dra || -dera, m., něm. příjm.; přid. jm. -drův || -derův; *herdrovský* || -derovský = v duchu Herd(e)rově

herdovati koho = dávat mu herdy; h. se

herec [*herečka*; ***herkyně**], -rce, m. = kdo hraje na divadle (souvise s hra); přenes. = člověk, který si nemístně počíná jako h. na divadle (hanl.), který se přetváří...;

herecký [-cky; -ctví]: h. život, -ká společnost, -ké umění; -ctvo, stř. hromad. = herci

heredita «-dy-», ž., z lat. = dědičnost

herese «-ze» || ***-sie**, ž., z řeč. = kacířství, odchýlné učení od církevního, bludařství;

heresiarch «-zijarch»; -a, m. = vůdce heretiků, arcikacíř; *heretický* [-cky] «-tyc-» = kacířský; *heretik* «-tyk», -a, m. = kacíř, bludař

***herež**, citosl. = hle, nuže (zast.)

***hergot**, z něm. Herr Gott, citoslovce klení, nevole = hrome, u všech všudy apod. (vulg.)

herin(e)k, -nkový, v. herynk

herka, -rek, ž. = bídný starý kůň (lid. a hovor.)

Herkules, -la || *-lesa «-sa», m., latin. jméno Herakla; přenes. = silák: Goliáš spral i Herkulesy (Ner.); zobecněním *h.*;

*herkulesí || herkulský || herkulovský = silácký, na př. výkon herkyně, v. herec

Herma, ž., domác. tvar k Hermína
herma || hermovka, -vek, ž. = sloup s hlavou boha Herma n. jiného boha

hermafrodit «-dyt», -a, m., z řeč. = obojpohlavní tvor, cvikýř; -ditismus «-dytyz-», -mü, m. = obojpohlavnost, cvikýřství; -ditický «-dytyc-» || -ditní || *-dito-vý = obojpohlavní

Hermandada, ž., svatá H. = španělská společnost středověká proti zlodějům a zločincům; přenes. svatá H. = policie (žertov.)

hermelín, -u, m. = zimní kožišina z hranostaje; -nový

hermeneut, -a, m., z řeč. = kdo pěstuje hermeneutiku; hermeneutický, příd. k hermeneutika «-ty-», ž. = vykládání, poučení o pravidlech a prostředcích výkladu bible, starých památek historických, děl slovesných

Hermes, -ma, m., řecký bůh pastýřů a obchodu

hermetický [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», příd. jm. k Hermes, přenes. = obecně nepřístupný, tajný, přístupný jen zasvěcencům: -cké knihy egyptských kněží (Ner.); -ký závěr = úplný, dokonalý, neprodyšný; -cký sňatek slova a duše (šal.) = dokonalý (aby slovo přesně vyjadřovalo duševní stav)

hermovka, v. herma

herna, -ren, ž. = místnost n. dům, kde se hraje v karty apod.; herné, -ho, stř. = dávka z her; herní = co souvisí s hrou n. s hernou: h. plán, rozvrh, místnosti; h. nářadí = n. na hraní

hernhut, v. herrnhut

hernia || -nie «-nyja, -nyje», ž., lat. = kýla, průtrž

Herodes, -desa «-sa» || -da, m., jméno několika vládců v Palestině; symbol ukrutníka;

Herodesův || -dův, *herodeský || -desovský = ukrutnický

herodián «-dyján», -a, m. = člen jedné židovské sekty; -nský

Herodotos || obyčej. -dot, -a, m., řeč. dějepisec v 5. stol. před Kr.; příd. jm. -tův

heroický [-icky; -ičnost] «-rojič-, -rojič-», z řeč. = herojský;

heroida «-roji-», ž., z řeč. = poslání heroiny heroovi, antický básnický list;

heroína «-roji-», ž., z řeč. = hrdinka, herečka hrající hrdinky;

heroisace «-rojiza-», ž. = heroisování;

heroismus «-rojizmus», -mu, m. = bohatýrství, hrdinství, rekovství

heroisovati «-rojizo-» = líčit jako heroa, hrdinu

*heroj, -e, m. = heros; herojský [-sky] = bohatýrský, hrdinný, hrdinský, rekovný: h. epos, -ské básnictví, -ská doba

herold || -lt [-ldka, -ltka], -a, m., z lat. heraldus = hlasatel (zastar.); -ldský, -ltský

heros «hérós || héro», -roa, m. (podle sluha), řeč. = polobůh (u Řeků), bohatýr, hrdina, rek

Herostrat(os), -ta, m., Řek, který zapálil Artemidin chrám v Efezu, symb. muže, který se chce proslavit špatným činem; herostrat(ov)ský čin = podobný Herostratovu

*herrnhut, -a, m. = příslušník Herrnhutu, Ochranova; herrnhutský, příd. k Herrnhut

Hertinský les (Němc.), podle něm. Hertin, čes. Rtyňský

*herynk (-nek) || herink (-nek), -a, m., z něm. = sleď, slaneček (lid.); -kový

heřmáněk, -nku, m., léčivá bylina; -nkový odvar; -nková vůně; -vá chuť = chuť po heřmánku

hes, stř. neskl. = o půl tónu snižené h

***heslařiti** = oháněti se hesly (hanl.)

heslo, -sel, stř., 1. = smluvené znamení, poznávací slovo; 2. = stručné vystižení myšlenky, požadavků, životního cíle, zásada: životní h., politická hesla atp.; 3. = slovo, pod kterým jsou zařazeny listky knihovního katalogu n. výklady ve slovníku; 4. = povel, výzva;

***heslovati** = heslařit;

heslovitý [-tě; -tost] || ***heslový** [-vě; -vost] = vyjádřený heslem, hesly, mající podobu hesel: -té poznámky, výpisky; -té užívání slov pravý a levý

hetairie «-taj-» || **hetae** «-té-», ž. = řec. politické sdružení

hetéra, ž., z řeč. (hetai-) = „družka“, milostnice, lepší nevěstka

hetero-, kmen řec. heteros (= jeden ze dvou, druhý, jiný), ve slož.:

-doxie, ž. || **doxismus** «-ksiz-», -mu, m. = jinověrectví, bludařství; **-doxmí** = jinověrný, bludařský;

-genese «-ze», ž. || **-gonie** «-nyje», ž. = různorodost (přírodov.); **-genní** [-genně; -gennost] = různorodý, nestejný;

-klise «-ze», ž. = různosklonnost; **-klitický** «-tyc-» = různosklonný, tvořící tvary z různých kmenů;

-nomie, ž. = řízení cizími zákony, opak autonomie, jednání podle cizích podnětů;

-nymie, ž. = různojmennost, označování rodových dvojic jmény různých kořenů, na př. otec (m.) — matka (ž.), bratr — sestra;

-sexuální [-ně; -nost] = pohlavně přichýlný k druhému pohlaví;

-syllabický = různoslabičný

hetérský, příd. k hetéra

Hetit «-tyt» || **Chetit**, -a, m. = příslušník zaniklého indoevrop. národa v M. Asii; **hetitský** || **che-**; h. jazyk neboli **hetitština** || **che-**, ž.

hetman, -a, m., pol. a malorus. = hejtman; ***hetmančina**, ž. = hetmanština, hetmanská oblast; ***-nčiti** || **-niti** || **-novati** = býti hetmanem; **hetmanský** [-ství], příd. k hetman

houréka, řec. = našel jsem, o náhlém objevu po dlouhém pátrání

heuristický [-cky] «-styc-», příd. k heuristika;

heuristik «-styk», -a, m., z řeč. = kdo pěstuje heuristiku, počíná si heuristicky; **-stika**, ž. = návod, jak dělat výzkumy, objevy, opatřovati si látku, filosofická metoda zvědání

hev, v. hef

hever, -u, m., z něm. Heber = ruční zdvihadlo, zdvihák; **heverem** co dostati apod. = s velkou námahou (hovor. a lid.)

hexaedr «heksaédr», -u, m., z řeč. = šestistěn, krychle

hexachord, -u, m., z řeč. = šestistrun, stupnice šesti tónů

hexametr, -u, m., řec. = šestistopý verš, šestiměr; **-trický** [-cky]

***hezre**, příslov. = hezky

***hezičský** = hezoučský

hezký [-zky] = pěkný na pohled, na poslech atp., i ve smyslu mravním: h. hoch, -ká dívka...; je to hezké od vás, že jste přišel; = dobrý, hodný: h. kus cesty; je tomu hezkých pár let (lid.); hezky se to poslouchá; je h. = hezké počasí; h. daleko; je h. zima; míti se h. = dobře; zesíl. **hezoučský** [-čky];

2. stup. **hezčí**, lid. **hezčejší** [**hezčeji**]

hezoun, -a, m. = hezký muž (s vulgární příchutí); zdrob. **-nek**, -nka, m.

hezounký [-nky, -nko, -nce] = velmi hezký

*hezulka, -lek, ž. = hezké děvče (Holeč.)

hi || *hihi* (*hi hi*)..., citoslov. vyjadřující smích, posměch;

hi... || *hy, hý*, citoslov., 1. napodobující koňské ržání; 2. vybičející tahouny k chůzi, k tahu; 3. = čehy

hia, citoslov. = hyje

hiát «hyját», -u, m., z lat., v mluv. = průzev, přímé sousedství dvou samohlásek, na př. ne-užil, na-oko, modro-oký; v lékař. = otvor, štěrbina; v geolog. = mezera ve vrstvách; *hiátový*: -vé (sou)hlásky = které vznikají mezi dvěma samohláskami (mluvnic.)

hibern, -a || *hibernák, -ňát, -a, m.* || *hybern...* = irský, hibernský františkán (zastar.); *hibernácký* (*hy-*) || *hibernský* (*hy-*); sr. *Hyberská ul.* v Praze

*hie || *hyc*, -u, m., z něm. = teplo, vedro

hidalgo, -ga, m. = španěl. šlechtic

hierarch «hyje-», -a || *-cha*, m., z řeč. = vysoký hodnostář církevní;

hierarchický [-cky], příd. k hierarchie: -ká soustava; -cký celibát = kněžský (Havlíč.);

hierarchie, ž. = „svatá vláda“, soustava devíti kůrů andělských, pořad, stupnice mocí, hodností v církvi, vláda kněží, kněžstvo (vysoká h.), soustava hodností jiných, na př. úřednických;

-chismus «-chyz-», -mu, m. = hierarchická soustava, -cké zřízení; *-chisovati* «-chyzo-» = utřídit, utříďovat hierarchicky, stupňovat podle důležitosti

hieratický «hyje-tyc-», z řeč. = posvátný: h. sloh v řeč. umění = archaisující, napodobující starší sloh (hlavně v oboru náboženském); -cké písmo v starém Egyptě, vzniklé vedle hieroglyfů, písmo běžné

hierofant «hyjero-», -a, m. = velekněz (eleusinských mystérií); *-tický* «-tyc-» = mystický

hieroglyf «hyje-», -u, m., pomn.-fy, z řeč. = obrazové egyptské písmo; přenes. = nečitelné písmo (žertov. hovor.); *-fický* nápis...

hierokracie «hyjero-», ž., z řeč. = vláda kněží

*híh, citoslov. vyjadřující podiv

hihl, v. hi

*hihlati se = hihňati se; **hihlavý* = hihňavý; **hihlot*, -u, m. = hihlání

hihňal [-lka], -a, m. = kdo se často hihňá;

hihňati se = tlumeně se smát (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-se* (mnoho); prostě dokon. *za-se*;

hihňavý = hihňající se;

hihnouti se, hihl se, dokon. k hihňati se (Č.-Chod)

*hihot, -u, m. = hihotání; **hihotati se* = chechtati se

hij(a) || *hije, hijo*, citoslov. = hyj
hikora, ž., strom se vzácným dřevem; *-rový*, příd. k tomu

Hilda, ž., z něm., žen. jméno

hilsneriáda «-zneryjá-», ž. = proces s Hilsnerem

Himalaja, -je, ž. || *-laje, -jí*, ž. pomn., asijské pohoří (původ. = domov sněhu)

*himl, z něm., citoslovce klení (lid.) || **himlhergot, *himllaudon*

hin (*hyn*), příslov., 1. «hýn», z něm. = pryč, zničen... (lid.); 2. hin || *hindle, hinle*, slovo domácí = tam (nářeč.)

hind, -a, m. = vyznavač hinduismu

hindle, v. hin

hinduismus «-dujiz-», -mu, m. = indické náboženství; *-istický* «-styc-», příd. k tomu

hinle, v. hin; hinna, v. henna

*hintury, příslov. = tam(hle)tudy (chod., Jir.)

hip, *hip hip, hiphip*, závodnické citoslovce povzbuzovací

hipodrom, -u, m., z řeč. = jízďárna

Hispanie «-nyje», ž., starověký a středověký název španělska; *hispanský* = španělský

histmat, -u, m., podle ruš., zkratka z historický materialismus

histolog, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s histologií; *-gický* ústav -cká práce; *-gie*, ž. = nauka o živočišných tkáních, tkáněsloví

historický [-rický; -ričnost], příd. k historie = dějepisný: h. časopis, -cká práce, věda...; = dějinný, mající velký význam pro dějiny: -cká událost; = co bylo, stalo se, kdo žil v minulosti: h. kroj, -cká událost, osoba...; = pocházející z minulosti: -cká památka...; = týkající se minulosti, čerpající z ní: h. román...; = ověřený dějinami: -cká pravda; -cké právo = právo odůvodněné dějinami; -cká mluvnice = podávající vývoj jazyka; *historička*, v. dále historik

historie, ž., z lat. = dějiny, dějepis; = příběh, událost, věc: to je stará h., těžká h.; = co patří do historie, minulost: co bylo aktualitou, stalo se historií (Dyk);

historik [-rička], -a, m. = dějepisec;

***historika**, ž. = historická metodologie (Mas.);

historiograf, -a, m. = historik, obyčej. omezeného oboru, na př. stavovský; *-fický*, příd. k *-fie*, ž. = dějepisectví;

historiosofie, ž. = filosofie historie;

historisace «-za-», ž. = historisování;

historismus «-zmus», -mu, m. = zdůrazňování dějin, minulosti, vývoje, smysl pro to, lpění na všem starém; *-risovati* «-zo-» = zdůrazňovat historii, zabíhat do ní; *-risující* sloh, řeč = užívající s oblibou starších prostředků, napodobující je

historka, -rek, ž. = drobná událost, drobný, zajímavý příběh

histrio(n) [-nka], -na, m., lat. = herec, kejklíř (hanl.); *-nský* [-nství], příd. k tomu

hitlerčik, -a, m. = hitlerovec (hanl.);

hitleriáda «-ryjá-», ž. = hitlerovština;

hitlerismus «-zmus», -mu, m. = politický a sociální směr Hitlerův a v jeho duchu;

hitlerofilský = nakloněný Hitlerovi (Gottw.);

hitlerovec, -vce, m. = Hitlerův stoupenec;

hitlerovský [-ský; -ství] = v Hitlerově duchu; *-rovština* || *-řina*, ž. = hitlerovství

hlad, -u, m.; 1. = pocit nedostatku potravy a potřeby jídla: pociťovat, mít, trpět, zahnat, ukojit h.; být o hladu = hladovět; umřít hladem n. -dy; z hladu krást; 2. přenes. = žádostivost, chtivost něčeho, touha po něčem: h. po knize, po penězích, po půdě; děvče s hladem v očích (Čep);

3. = obecná nouze, bída, nedostatek;

hlad, -a, m. = hladový člověk (lid. a hovor.), č. příliš po něčem dychtící, nenasyta, chamtivec (zhrub.)

***hlad** || **hlad**, -di, ž. = hladký povrch, hladká plocha, hladina (kniž.)

hladce, v. hladký

hladicí = co je na hlazení;

hladič, -e, m. = kdo hladí, hladící přístroj; *-čka*, -ček, ž. = hladítko, drastítko;

hladičkový = zcela hladký

hladidlo, -del, stř. = hladicí přístroj; = leštítka na prádlo v starších dobách (Jir.)

hladík, -u, m., druh hoblíku n. pilníku

hladina, ž., 1. = hladké místo, povrch kapaliny: vodní, mořská h.; udržovat se na -ně, nad -nou; = náledí, ledovatina (lid.) 2. = průměrná výše, úroveň: h. kursů, životních potřeb, cen; zdob. *-nka*, *-nek*, ž.

hladinký = velmi hladký

hladinný || *hladinový*, příd. k hladina

hladírna, -ren, ž. = místnost, závod, dílna, kde se hladí sukno, papír atp.

hladiti, hlazen(í), 1. = činit hladkým, rovným, odstraňovatí drsnost: h. dřevo, papír; 2. = dotýkatí se zlehka rukou: h. někomu tvář, vlasy; h. někoho po hlavě, po tvářích; přenes. hladit koho = chválit, nakloňovatí si; h. koho očima = zálibně, láskyplně naň hledět; pohled jeho očí zálibně hladil lesklou karoserii (kniž.); ironic. = bít, „mazat“: hladil provinilce (Jir.); 3. = brousit, pilovat, tříbit: h. řeč, jazyk, věty;

slož. dokon. *po-* koho po tváři...; *s-* se světa = odstranit (kníž.); *s-* s tváře země (Olbr.); *u-* = učinit hladkým (papír, látku...), vybrousit, vypilovat, vytříbit (sloh, řeč...), urovnat, srovnat (spor...);

vy-, 1. = hlazením vyrovnat; 2. = vykořenit, vyhubit, odstranit: *vy-* město, nepřitele, zlořády; *za-*, 1. = hlazením zarovnat; 2. = docela odstranit: *za-* po sobě stopy, nepříznivý dojem; *-hlazovati*, slož. nedokon. **s-*, *u-*, *vy-*, *za-*;

hladivati, opakov.

hladítko, -tek, stř., zdrob. k hladidlo

hladivati, v. hladiti

hladivý [-vě] = hladicí: h. pohled, -vá řeč

hladko, 1. příslov., v. hladký; 2. stř. = hladkost (ojediň.)

hladko-, kmen k hladký ve slož.: *-kmenný* = s hladkým kmenem; *-korý* = s hladkou kůrou; *-lící* = s hladkými líci (kníž.); *-listý* = s hladkými listy; *-srstý* = s hladkou srstí

hladkost, v. hladký

hladký [-dce; -dka; -dkost] = ne drsný, uhlazený, rovný: h. účes, papír, stůl, -ká látka, kůže, -ké čelo...; -ká tvář, též = oholená; -ké šaty = bez ozdob; přenes. = hladce plynoucí, vytříbený: h. jazyk, verš, -ká řeč, -ké mravy; hladký kněz (So.) = uhlazený, ale úskočný, nebezpečný; -ké jednání = bez nesnází, bez rozporů;

je hladko = kluzko; hladce učesán; šlo to h.; vyhrátí h.; kule projela plicemi hladce (Majer.) = neroztřepila okraje rány;

2. stup. *hladší* [*hladčeji*]

I hládnouti, -dl, -dnuv, -dnutí = dostávat hlad, hladovět (ojediň.); obyč. slož. dokon. *vy-* = vyhladovět (lid.)

II hládnouti, -dl, -dnuv, -dnut(í), dokon. k hladiti (ojediň.) || obyč. slož. *po-* = pohlazit (lid. a hovor.)

hladný [-ně; -nost] = mající hlad, hladový; h. žaludek = prázdný; -ná léta = l. všeobecného hladu; -ná smrt = s. hladem; -ně se dívat na pokrm; -ně ničit = hladem (Ner.)

Hladolet, -a, m. = planeta Saturn (říd.); *h.* = hladovec (žert.)

hladomor, -u, m. = mor z hladu, hladová smrt; = hladomorna; *h.*, -a, m. = hladolet;

-morna, -ren, ž. = vězení, kde bývali lidé mořeni hladem; přenes. = velmi nevlídná místnost

hladomřivec, -vce, m. = hladomřivý člověk; *-mřivý* = umírající hladem

hladoúčký, *hladoúnký* = úplně hladký

hladovec, -vce, m. = hladový člověk (s hanl. odstínem); přenes. = chamtivec; zdrob. *-veček*, -čka, m.

hladověti, -vějí = mít, trpět hlad; přenes. = mítí touhu, toužit, dychtit; slož. dokon. *na-* se (mnoho): prostě dokon. *vy-*; v. vyhladovělý.

***hladovitý** = velice hladový (zastar.);

hladovka, -vek, ž. 1. = dobrovolné hladovění, odmítání jídla; 2. měkkýš, plž;

hladový [-v; -vě; -vost] = mající hlad; býti hladov || -vý člověk; -vé nepokoje = nepokoje z hladu; podob. -vá smrt (není germanis.); *Hladová zeď* v Praze

hladyš, -e, m., rostlina

hlahol, -u, m. = řeč, jazyk (zastar., Jir., Čech); = zvuk: h. zvonů (Vrchl.); = hlasy, mluvení (kniž.); *H.*, -u, m., oblíbené jméno zpěvákých spolků

hlaholáš, -e, m. = glagoláš, hlaholita

hlaholice || **glago-*, ž. = nejstarší písmo slovanské;

hlaholita, v. glagolita

hlaholiti = hlasitě, hlučně mluvit, znít, zvučet, zpívat, hlučně se ozývat, o smích... (kniž.); slož. dokon. *roz-* se vysokým barytonem (So.); zvony se rozhlaholily; *za-*;

hlaholívati, opakov.;

hlaholivý [-vě; -vost] = hlaholící, hlasitý, zvučný: h. hlas (So.); h. pán (Hlad.) = hlučně mluvící, hovorný ||

hlaholný [-ně; -nost] (kniž.)

hlaholský [-sky] = psaný hlaholící; -ské písmo neboli *hlaholština*, ž. = hlaholice

hlas, -u, m., 1. = zvuk lidský n. zvířecí; Pán Bůh psí(ho) hlas(u) neslyší = nestará se o zlovolné, klevetné řeči; v mluvnici někdy hlas = zvuk, hláska, při které se chvějí hlasivky, znělá hláska; 2. = celkový ráz mluvení, zpívání, závislý na povaze mluvícího, výška, síla, zvučnost jednotlivých zvuků i jejich souboru: vysoký, hluboký, zvučný, jasný, silný, slabý, jemný, drsný, sípavý hlas; mužský, ženský, střední, sólový h.; poznat někoho po hlase; = zpěvní part

pro jistý hlas: mužský atd. hlas; sólový h., vedlejší hlasy;

v. hlasem;

3. = pověst, mínění, úsudek: je, jde o něm h., že...; jde o něm jeden, jediný h. = je o něm obecné mínění; h. lidu, h. Boží, h. svědomí; pozvednouti svůj hlas (zastar. svého hlasu) = upozornit na něco; dbáti něčího hlasu = mínění; ozývají se hlasy proti tomu...;

4. h. při volbě = vyznačení kandidáta: dát někomu svůj hlas; býti zvolen všemi hlasy, většinou hlasů; rovnost, sčítání hlasů;

***hlasáč** [-čka], -e, m. = hlasatel;

**hlasadlo*, -del, stř. = amplion

hlasatel [-lka], -e, m. = kdo hlásá, zvěstuje, herold, kazatel: h. myšlenky, slova Božího; = mluvčí rozhlasu; *-telský* [-telství]

hlásati, -sám = hlasitě volat, veřejně rozhlašovat, zvěstovat, kazat, propagovat: h. pravdu, slovo Boží, myšlenku, učení; *hlásávatí*, opakov.

hláseček, m., zdrob. k hlásek;

hlásečka ž., zdrob. k hláska

hlásek, -sku, m., zdrob. k hlas = slabý, jemný hlas; nebylo slyšet ani hlásku = bylo úplné ticho; h. jako konipásek = velmi slabý (lid.)

***hlasem**, příslov. = hlasitě

hlasista, m. = člen mladé předválečné generace slovenské, soustředěné kolem listu *Hlas*; *-stický* «-styc-» = v duchu časopisu *Hlas*, seskupený kolem něho

hlásati, hlas, hlášen(í) = oznamovat, ohlašovat (i písemně), hlavně úředně: policie, meteorologická stanice, rozhlas hlásí, že...; h. změnu bytu...;

h. se = upozorňovat na sebe, ohlašovat svou přítomnost, dožadovat se něčeho (práva, hovorů...), projevovat se, ozývat atp.: žák se hlásí ve škole; h. se o slovo ve schůzi; dlužníci,

věřitelé se hlásí; nikdo se nehlásí (na telefonické volání) = neozývá se; h. se o své právo, o dědictví, o práci, o odměnu; její ozdravělé stáří se hlásilo intersem o všecko (So.): h. se na policii apod., u někoho = h. pobyt, příchod...;

h. se = znáti se: dítě se hlásí k matce, k rodičům; k uschovaným věcem se nikdo nehlásil; h. se k politické straně, k nějakému hnutí;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* co = oznámit: *o-* ztrátu, změnu adresy policii (3. p.), na úřadě; *o-* vystoupení ze spolku; *o-* koho = oznámit jeho příchod; *o-* se u policie atp.;

od- co = oznámit; *od-* co, pobyt v lázních, radio, služebnou = odvolat předešlé hlášení, hlášením zrušiti; *od-* se na policii; *při-* osoby bydlící v bytě, důchod ke zdanění, zlato k soupisu; *při-* se na vojnu, k někomu, k politické straně;

pro- co = oznámit ve schůzi, veřejně; *pro-*, že zpráva není pravdivá; *pro-* někoho za nevinného, za svatého, za marnotratníka; *pro-* sňatek za neplatný; ženich se prohlásil (lid. a hovor.) = požádal za ruku;

roz- co = říci, rozšířit kolem sebe: *roz-*, že...; rozhlásilo se to; *roz-* něčí tajemství, pověst; *vy-* = oznámit veřejnosti: *vy-* nový zákon, konkurs, smlouvu, boj; *vy-* někoho za mrtvého, za nevinného, za krále; *vyhlášený* = oznámený (prodej...); přenes. = obecně, chvalně známý, proslulý (lékař.);

-hlašovati, slož. nedokon. **do-* se = hlásiti se; *o-*, *při-*, *pro-*, *roz-*, *vy-*; **hláseti* || *-hla-*, slož. nedokon. *o-*, *roz-*;

hlásivati, opakov.

hlasitý [-*tě*; -*tost*] = co není šepetem, co je nahlas, co je dobře slyšeti: h. hovor, smích, -*tá* řeč,

-*té* čtení; -*tost* slovíček (Hal.); 2. stupeň *-sítější* [-*těji*]

hlasivka, obyčej. pomn. *-vky*, *-vek*, ž. = pružné vazy v hrtanu, jinak zvané hlasové;

-kový: *-ková* souhláska = tvořená hlasivkami; *-ková* spodoba = změna znělých souhlásek v neznělé a opačně (mluvnic.); *-kové* vazy (lékař.)

hláska, *-sek*, ž., 1. = hlídka, ponůčka (zastar.); 2. = místo hlídky, hlásná věž, stanoviště (zastar. a želez.); 3. = článkovaný zvuk;

hláskosloví, str. = nauka o hláskách, o jejich změnách; *-slovný* [-*ně*]: *-né* změny;

hláskovací metoda čtení = vycházející od hlásek;

hláskovati = vyslovovati, čísti hlásky;

hláskový: *-vá* změna

hlásná, ž. = žena hlásného n. žena konající hlásnou službu; = hlasatelka (říd. kniž.)

hlasně, v. hlasný

hlásnice, ž. = hlásná trouba; = hlásná věž..., hláska

hlásník, *-a*, m. = hlasný, kdo přináší a roznáší zprávy

hlasno, v. hlasný

***hlasnozvučný** = zvučný (čech)

hlasný [-*ně*; **-no*], kniž. příd. = zvučný, hlasitý: h. ruch (Mrš.); *-ně* zpívati (Vrchl.); kůň *-ně* oddechoval (Jir.); srdce *-no* bušf (Šimáč.).

hlásný, příd. jm. k hlásit: *-ná*. trouba = na hlášení nebezpečí n. neštěstí do dálky; *-ná* služba = záležející v hlášení, oznamování; *h.*, *-ného*, m. = hlídač, který hlásí, rozhlašuje nebezpečí, neštěstí n. hodiny, ponocný

hlasovací právo, lístek = na hlasování, na volbu; h. komise = dohlížející na hlasování

hlasovati = odevzdávat hlas při volbě; volit: h. ústně, aklamací, tajně; h. pro někoho, pro stranu; slož. dokon. *od-* něco = hlasováním přijmout, schválit;

pře- někoho = při hlasování dáti více hlasů někomu jinému; oposice byla přehlasována = dostala menšinu hlasů;

hlasovávat, opakov.

hlasový, příd. = související s hlasem: -vé vazby v mluvidlech n. hlasivky; -vá štěrbina (mezi hlasivkami); -vé bohatství, rozpětí; h. přírůstek = p. hlasů při volbách

hlášení, *-hlašovat*, v. hlásiti

hlať, -i, ž. = krystal (obroz., dnes jen básnic.): démantová h. (Ner.); stříbrná h. slunce (Mrš.) = hladká plocha;

hlatipisec, -sce, m. = krystalograf (obroz.); srov. Vocolovu povídku *H.*;

hlatiti se = krystalisovati se (říd. kniž.)

hlava, ž., 1. část těla; psí h., v. psí; už ho h. nebolí = je mrtev; h. se mi točí; h. mi jde z toho kolem; nevím, kde mi hlava stojí (práci); míti hlavu jako škopek = těžkou (vulg.); kývnout, kývat hlavou (na znamení souhlasu); kroutit, vrtět, potřásat nad něčím hlavou (na znamení nesouhlasu); nechat na hlavě (t. j. klobouk) = nesmekati; přenes. = nechat si své poklony (hovor.); věšet hlavu = býti smutten; na hlavu se stavěti = vzdorovat; hlavou zeď neprorazíš (přísl.), o marném, zbytečném odporu; shodit někoho po hlavě; o hlavu větší, přenes. = značně; nový od hlavy až do paty, k patě = celý nový; bouřka je nad hlavou = zcela blízko; mít práce nad hlavu = velmi mnoho; v hlavách = u hlavy, část postele, kam pokládáme hlavu atp.; bít někoho hlava nehlava = všude, i po hlavě;

2. = sídlo života, život sám: dáti, vsadit na (za) to hlavu; jde mu o hlavu; porazit nepřítele na hlavu = úplně;

3. = sídlo rozumu, vtipu, přemýšlení, uvažování, rozum, roz-

umnost, paměť, mysl, rozvaha, rozumný člověk...: nemít nic v hlavě; míti dobrou, bystrou, čipernou hlavu; je to chytrá, bystrá, učená h. = chytrý, znamenitý člověk; pracovat hlavou = rozumem (proti rukama); poraditi se se svou hlavou = se svým rozumem, rozmyslí si to, rozhodnouti to sám; co není v hlavě, bývá v nohách = nač zapomeneš, pro to musíš dojít; mít roupy v hlavě = býti rozpustilý, nevědět, co chceme (lid. a hovor.); dát hlavy dohromady = raditi se (t.); není to z jeho hlavy = není to z jeho rozumu, to si on nevymyslí; lámati si hlavu = usilovně přemýšlet (lid. a hovor.); vzíti si co do hlavy = usmyslí si co, nedati si vymluvit (t.); to mi nechce jít do hlavy = nechápu to (lid. a hovor.); to mi nejde z hlavy = stále na to musím myslet (t.); stouplo mu to do hlavy = opojilo ho to, pomátlo, zpyšněl tím (t.); ztratit hlavu = rozvahu; míti tvrdou hlavu = býti svéhlavý n. špatně se učit; česká hlava, „palice“ = tvrdá, neústupná; nemá to ani hlavy ani paty = je to neuspořádané, plané, nemá to žádného smyslu; postaviti si hlavu = nechtít ustoupit; přerůst rodičům přes hlavu = nechtít jich poslouchati; poplésti děvčeti hlavu = způsobit, že se do nás bez rozmyslu zamiluje (lid.); napravit někomu hlavu = vrátit mu rozvahu, přimět jej k správnému jednání atp. (t.);

4. hlava jako nejdůležitější část lidského těla, celý člověk: plat, daň z hlavy; vypsati cenu na něčí hlavu; kolik hlav, tolik smyslů (přísl.);

5. = hlavní osoba, vůdce, přednost, náčelník atp.: h. rodiny, státu, hnutí, splknutí...;

6. = samostatný odstavec, kapitola: kniha o devíti hlavách;

7. = věc hlavě podobná, přední část: h. u kapusty = hlávka; h. (u) sekry, hřebíku, kola, kladiva, nebozezu; v. kobyli, koči; h. mince = strana s obrazem něčí hlavy; zdrob. *hlavěnka*, *hlavice*, -vička, *hlávka*, *hlavulenka*, v. tam **hlaváč**, -e, m. = kdo má velkou hlavu, *hlavatý* člověk; přenes. = neústupný člověk, *paličák* (zhrub.); v. *hantýrce* = soudce; rostlina a ryba; zdrob. *hlaváček*, -čka, m.; h., -čku, m., rostl. (jiná než *hlaváč*)

***hlavátečný**, příd. k *hlavátko* = *hlavaticový*

hlavatice, ž. = zelná n. řepná sazenice; -*ticový*

hlavatka, -tek, ž. = tesařská sekera (pantok, mor. *hlavačka*); ryba; = *hlavatice* (lid.)

***hlavátko**, -tek, stř. = *hlavatice* (nářeč.); -*tkový*, příd. k tomu; v. *hlavátečný*

hlavatý [-*tě*; -*tost*] = mající velkou hlavu; přenes. = *svéhlavý*, *umíněný* (zhrub.)

***hlavec**, -vce, m. = *zhlavec*

hlaveň, -vně, ž., 1. = roura u palné zbraně, do které se vkládá náboj: h. *ručnice*, *děla*; 2. = hořící n. opálené poleno (zastar. kníž.)

***hlavenství**, stř. = *prvenství*

hlavěnka, ž., zdrob. k *hlava* (lid.); h. *dávivá*, *léčivá* rostlina

***hlaví**, stř. = *hlavice*

hlavice, ž., vlast. zdrob. k *hlava* (dnes lid. v písních); přenes. = *tlustší* konec, vrch nějaké věci: h. *kostí*; h. *sloupu* = jeho vrchní zakončení; v hudbě = *koncová* část krku *smyčcových* a *loutnových* nástrojů

hlavička, -ček, ž., zdrob. k *hlava* (vlast. k *hlavice*); přenes. = *důmyslná* n. *tvrdá* hlava: to je h., ten má *hlavičku*!; = *předmět* podobný *hlavičce*: h. *špendlíku*, *sirky*, h. *lnu*, *okrouhlá*

část not atp.; = *záhlaví*, *titulek* (v tisku); *uhodit hřebík(u)* na *hlavičku* = *vystihnout jádro něčeho. podstatu* (hovor.); *hlavičkář*, -e, m. = *dělník*, který dělá *hlavičky* (u *špendlíků*) n. *pracuje s hlavičnickem*; *hlavičkovitý* = *podobný hlavičce*; *hlavičkový*, příd. k *hlavička*: -*ví* *andělé* = *vyobrazení jen s hlavičkami* (Rais); -*vé* *vydání novin* = *vydání v jiném místě a s jiným titulem*, ale se *stejným obsahem*

hlavičník, -u, m. = *nástroj na děláni hlaviček nýtů*

hlavina, ž. = *průčelí domu*, *štít*, *lomenice* (lid.); = *hlavička*, *palička* (t.)

hlavinka, -nek, ž., vlast. zdrob. k *hlavina* = *palička* (lnu...); zdrob. k *hlava* = *hlavička*

hlaviště, stř. = *hlava*, *kolba*

***hlavizna**, -zen, ž. = *hlava* (zhrub.)

hlávka, -vek, ž., zdrob. k *hlava*, obyčej. přenes. = *co má podobu hlavy*: *zelná... h.*; *hlávkový*, příd. k tomu: h. *salát*, -*vé* *zelí*

hlavně, v. *hlaveň* a *hlavní*

hlavní [-*ně*] = *přední*, *nejdůležitější*, *rozhodující*, *ne vedlejší*, *ne postranní*, *ne pobočný*: h. *město*, *chrám*, *ulice*, *vchod*; h. *pojem*, *osoba*, *příčina*; *sedm hlavních hříchů*; *mít hlavní slovo*; to je h. *věc*; h. *stan* = *vrchní velitelství*; h. *závod*; h. *přizvuk*, *věta* (mluvnic.); *hlavně* = *zejména*, *především*, *zvláště*: *radit se... h. o čem*

hlavnice, ž. = *horská nemoc*, *tyf* (lid., Němc., Jir.); = *zhlavec* (Heyd.); *hlavnička*, -ček, ž. = *hlavnice*, *nemoc*

hlavník, -u, m. = *hlavní trativod*; *hoblík* (porubník); = *hřeben* v *úcesu* (Jungm. z Dobrovského)

hlavňový, příd. k *hlaveň*

hlavo-, kmen k *hlava* ve slož.: **-bol*, -u, m. = *bolení hlavy* (*žertovné*);

*-kryt, -u, m. || -krytba, ž. ||
-pokryt, -u, m. = pokrývka na
hlavu (žertov.);

-lam, -u, m. = s čím si třeba
lámat hlavu, co je na lámání
hlavy, nejasná hádanka, otázka
atp. (žertov.);

*-lomný = krkolomný (Koll.); =
namáhavý;

-pokryt, v. hlavokryt

hlavový, příd. k hlava: -vá práce
= práce hlavou, duševní (Ma-
sar.); h. tón = fistule

*hlavulenka, -nek, ž. = hlavička

hlazenice || -zenka, -nek, ž. = hla-
zená kůže;

hlazený (papír...) = uhlažený,
hladký

-hlcovati, v. hltiti

hle || (nářeč.) *hleč*, citoslovce z
hled = podívej(te) se, podívej-
me se, hleďme, hleďte, někdy s
významem překvapení, spokoje-
nosti, vida: hle, budeme mít
překrásnou cestu (So.); a hle,
kdepak již našla petrklíč?
(Němc.); hle, jak pan učitel nás
pěkně bavil (Čech)

hled, -u, m. = pohled, zrak (bá-
snic.): můj mrtvý h. nic více
neuhlídá (Má.); hledy jeho tkvě-
ly na rtech hercových (Šmil.);
mládenci hledů zbrklých (Ner.);
h. nač (Hál.); pomn. *hledy* =
oči zvíře (mysliv.)

hledací = co je na hledání, čím
se hledá ap.: h. pomůcka, h.
šachta, metoda

hledáč, -e, m. = kdo hledá: h.
pokladů; h. Boha (Konr.); ty,
astronome, hledáči na temných
pásmech mapy v duši (Nez.); =
lovecký pes;

hledáček, -čku, m. = malý da-
lekohled u velkého, zařízení u
fotografického přístroje; -čkový

hledaná, -né, ž. = hledání, hra;
jít na -nou = jít hledati (oje-
diň.)

hledanice, ž. = těžké, dlouhé hle-
dání (lid.)

hledaný [-ně; -nost], zpřídav. příc.
min. trp. od hledati, 1. = vy-
hledávaný, oblíbený, vzácný: h.
lékař, lék, -né zboží; 2. = nepři-
rozený, strojený, umělkovaný
(výraz, slovo, sloh);
2. stup. *hledanější*: nejhledaněj-
ší ministrování (Jir.)

***hledatel** [-lka], -e, m. = hledač

hledati, od původu opětov. k hle-
děti = bedlivě hledět, pátrat,
snažiti se nalézt, získávat, opa-
třovat ap.: h. rudy v zemi, po-
klad, houby, květiny v lese, slo-
vo v knize; h. práci, zaměstná-
ní, nějaké místo; h. záminku ke
sporu; h. potěšení, h. si štěstí;
h. včerejší den, o marném hle-
dání (lid. a hovor.); kdo v té
peci sedá, jiného tam hledá
(přísl.), o podezřívání; nikdo by
to v něm nehledal = netušil u
něho, nenadál se;

slož. dokon. *do-* se čeho = nají-
ti až po dlouhém hledání; *na-* se
čeho, s čím = dlouho hledat;
o- = se všech stran prohléd-
nout, zevrubně prozkoumat: *o-*
základy stavby, ránu, mrtvolu,
puls; chalupníci ohledali před
spaním zámky (Čep); *o-* nejas-
né místo v starém textě apod.;
po-: takového člověka aby po-
hledal = nenajdeš, je to vzácný
člověk;

pro- = zevrubně prohlédnout,
prozkoumat: *pro-* kapsy, zásuv-
ky u stolu, celý byt, les apod.;
**roz-* se (Šmil.) = hledáním se
roztrhat;

s-, 1. = hledáním dáti, sehnati...
dohromady, shromáždit: *s-* své
věci; 2. = hledáním zjistit, po-
znat: *s-* něčí (ne)vinu, nedba-
lost; *s-* v kom dobrého pracov-
níka, koho vinným; *s-*, že má
někdo pravdu; shledalo se, že...;
3. *s-* se = uviděti se, setkati:
s- se po dvaceti letech; *s-* se s
matkou, s přáteli; *nes-* se už s
něčím = nenajíti to nikdy;
s- se s něčím (s přílišným kou-

řením, pitím...) = pocítit následky něčeho; *shledání*, stř.: připítí si na šťastné shledání; *vy-* = hledáním naléztí, vyhlednout: *vy-* někoho v jeho bytě, v úřadě; *vy-* (si) nějaké místo, nějaká slova v knize, dobrého přítele, společníka;

hledávati, opakov.; slož. nedok. *o-* ránu, mrtvolu atp.; *po-*: nemáš tu co pohledávati = co dělati, nepatříš sem; *pro-* kapsy..., *s-* věci na cestu; *vy-* zábavu, vy-si přátele...; = požadovati, *vy-* (zastar.): vyhledává to potřeba země; *vy-* = zjišťovati skutečnosti (v soudnictví)

hlédati || *hlídati*, vlast. opět. k hleděti (ojediň.); zprav. slož. nedokon. *do-* na někoho, na něco = dohlížet; *na* (hlédati) do knih; *o-* se (na koho) = ohlížeti se; *pro-*, přenes. = poznávati své chyby atp.; *u* (hlídati), jak to dopadne... = uvidět; *vy-* z okna = vyhlížet; **z* (hlídat) na někoho (mor.) = mračiti se naň; opak. nedokon. *vyhledávati*, *-hlídávati*; v. I hlídati

hledátko, -tek, stř. = hledací zařízení u optického přístroje

hledávati, v. hledati

***hledavý** [-vě; -vost] = hledající, pátravý, zkoumavý

hledě, v. hledíc

hleděný, přič. k hleděti (říd. kniž.) = šlechtěný, pěstěný: vlasů ne zrovna přepečlivě hleděných (Jir.); paní byla zanedbaná, nehleděná

hleděti, 3. mn. -dí, 1. = dívati se, patřiti: h. na někoho, někomu do očí, nahoru, na zem, na všechny strany, do slunce, do světla, do tmy; h. před sebe do prázdna; h. za někým (když odchází); h. na někoho z vysoka, přes rameno, spatra, skrze prsty = přezírat jej, necenit, nevážit si ho; darovanému koni na zuby nehleď (přísl.) = dar nekritisuj; h. na něco přísně... = posuzovati to;

2. = snažiti se, a) s neurč. způs.: h. se komu zalíbit, někam se dostat...; b) s aby: hleď, aby ses nespálil, abys to napravil...;

3. = dbáti, starati se, míti na mysli, na zřeteli: h. si čeho, svého povolání, díla, své práce || řídč. h. čeho;

h. k čemu, nač = míti zřetel;

h. na sebe = dbáti, držeti; podob. (ne)h. na peníze, na slávu, na formality atp.;

4. rozkaz. způs. *hleď*, -me, -te = podívej se..., s odstínem podivu, překvapení: hleďme, on to dovede; hleďme na něj, jak to umí; hleďte, ono je to docela jednoduché atp.; = uvaž, rozmysli si, uznej: hleď, to není jinak možné atpod.; v. hle;

5. podmětové hleděti o věcech: nic dobrého mu nehledí (nekouká) z očí = není vidět; úzkost hleděla mu z tváře (Rais) = bylo vidět na jeho tvářích úzkost; okno hledící k parku (Sova) = směřující, obrácené; podob. průčelí domu hledí k severu; — přenes.: sem hledí to a to = sem patří, náleží, je to důležité (knižní);

slož. dokon. *do-* někam, obyčej. dohlédnout; *na-* se = nadívatí se; prostě dokon. *po-* na někoho, na něco; *u-* se = uvarovati se, vystříhat (chyb...); *vy-*: *vy-* si oči = usilovným hleděním vyboulit; *za-* se do dálky, na někoho; přenes. *za-* se do dívky = zamilovati se;

hledívati, opakov.: h. z okna, na hory; přádla hledívej = hleď si přádla, pilně přeď (Erb.)

hledí, stř., 1. = otvor pro oči v přilbě; 2. = zařízení na pušce n. na dělu k míření; přenes. s otevřeným hledím = přímo, upřímně, ne po straně

hledíc, někdy *hledě*, ustrnulý přechodník povahy příslovečné = přihlížejíc, se zřením; klade se, není-li podmět věty slovesné to-

tožný s podmětem děje vyjádřeného tvarem hledíc (hledě): h. ke všem stránkám je to práce dobrá; nehledíc k tomu lze s ním souhlasit

hledík, -u, m., květina

hledisko, 2. mn. -sk || -sek, stř. = stanovisko: posuzovati věc s osobního hlediska, s vědeckého atp.

hledišťe, stř., 1. = místo pro diváky (v divadle...); 2. = hledisko, stanovisko (říd.);

hledištní, příd. k tomu

hledítko, -tek, stř. = zařízení na pozorování u dalekohledu...

***hleditruňk**, -a, m. = kdo si hledí trůnku, piják (Jir.)

hledivati, v. hleděti

hlédnouti || *hled-* || *hlíd-*, hlédl, -dnuv, -dnuť(i) = pohlédnouti (říd. básnic.): kam jen oko hlédne (Puchm.); hlednu blíž (Vrchl.) atp.; zprav. slož. dok.

do-hlédnouti || *-hlídnouti* = dosáhnouti zrakem: pokud s návrší bylo možno do- (Rais); přenes. = vykonati dozor, prohlídku, dokon. k dohlížení: do-na někoho, na něco; na- do pokoje, do spisů, do protokolu... = podívat se; přenes. = uznati: na-, že jsme se zmýlili..., *german.*, ale dosti častý; o- se kolem sebe, po někom, za někým, na všechny strany; o- se někde = seznámiti se, poznati krajinu, lidi, poměry;

ob- si něco = se všech stran prohlédnout, „okouknout“ (lid. a hovor.); *od-* od čeho, *german.* m. nehledět na to, nepřihlížet k tomu;

po-, prostě dokon.;

poo- se po někom, po něčem = jen maličko, při příležitosti se podívat, vyhledat...;

pro-, 1. = otevřít oči, nabýti zraku, státi se zřetelný, jasný, přestati býti zaslepený: slepý prohlédl; broušený granát, vyčištěný obraz prohlédne; 2. *pro-* si koho, co = dobře se podívat,

prozkoumat; *pro-* koho = dobře poznat, jaký je;

pře-, 1. = pohledem obsáhnout: pře- s Řípem celé střední Čechy; 2. = prozkoumati znova, po někom (práci, účty...);

3. = pohledem minouti, nezpozorovat (neúmyslně): výhybkář přehlédl dané znamení, učitel chyby v úloze; přenes. pře- co = nepřihlédnouti k čemu; pře-se = přehlédnutím chybit; někdy pře- co = úmyslně nezpozorovat, dělat, tvářiti se, jako bychom to neviděli (Jir.);

při- ke všem okolnostem... = uvážiti je, nepustiti se zřetele;

roz- se po krajině, po životě, po literatuře; *po-roz-* se = trochu se roz-;

s-, 1. = spatřiti při hledění shora dolů: s hory s- celé údolí, celý kraj; 2. = zahlédnout, uvidět: s- známého || *z-*; s- se v kom = najít v něm zalíbení; *u-* = spatřiti (říd.);

vy- z okna; = vybrati si, zvolit: vy- si knihu, oblek, přítele, nevěstu atp.;

vz- = pohledět vzhůru: vz- k nebi;

z- (z pův. *vz-*), v. *s-*; *z-* se čeho = chtíti to míti, získat (lid. a hovor.); *z-* se na kom, o těhotné ženě = pohledem naň přivoditi, že má dítě jeho podobu (t.); *za-* = na okamžik spatřiti;

nedokon. dohlížet..., v. -hlížeti

hlehle || *hlehleď* (Erb.), citoslov. = hle, hele (říd.)

***hlej**, *hlejme*, *hlejte*, citoslov. = hle, hleď, hleďme, hleďte (nářeč.)

***hlele**, *hlelele*, citoslov. = hle, hele (říd.)

hlemýžď, -ďe, m., plž, lid. šnek; symbol zdlouhavosti: lézti, plížiti se jako h.; podle podoby = kostěná část vnitřního ucha; zdrob. -*žděk*, -*ďka*, m.;

hlemýžďí, příd. k hlemýžď: h. skořápka...; přenes. = pomalý, zdlouhavý: h. krok, tempo;

**hlemýžďiti (se)* = pomalu, málo se pohybovat, vycházet ven;
 **hlemýžďně*, příslov. = hlemýžďově;
hlemýžďovitý = mající podobu hlemýžďe;
hlemýžďový [-vě], příd. ke hlemýžď
hlen, -u, m. = sliz, slizovitý výměšek lidský. zvířecí i rostlinný;
hlenotok, -u, m. = chorobné odměšování hlenů;
hlenovitý = podobný hlenů;
hlenový, příd. k hlen: -vé buňky
hles, -u, m. = hlesnutí (kniž.)
 **hlesati*, nedokon. k hlesnouti; zápor. *ne-* = neozývati se, nemukat: ani nehlesal;
hlesnouti, hlesl, -snuv, -snutí = vydati slabý hlas, promluvit, ozvati se slabě: Ano, hlesl (Majer.); nejčastěji zápor. *ne-*: padl, ani nehlesl; = neozvati se na výtky, domluvy, neceknouti: už ani nehlesl
hlezenní, příd. k hlezno: h. kost
hlezno, -zen, stř. = kotník (zastar.)
hlídací = na hlídání: h. pes, bouda, společnost
hlídač [-čka], -e, m. = kdo hlídá: polní, lesní, tovární, noční h.; -čský [-čství]: -čská bouda
 **hlídaná*, -né, ž.: na -nou = na hlídání
 I *hlídati*, vlast. opětov. k hleděti = dozírat, opatrovat: h. dům, děti...;
 slož. dokon. *do-* se koho, děti... = u- ho, děti; o- děti (Jesen.); *u-* = hlídáním ochránit, na př. ovoce, děti;
hlídávaní, opakov.
 II *hlídati* || *hlédati*, v. hlédati
 **hlídavý* = hlídající, slídivý
hlídka, -dek, ž. 1. = hlídání (činnost): mít hlídku, stát na hlídce, poslat někoho na hlídku; 2. = hlídači, stráž; 3. h. v novinách, v časopise = zvláštní rubrika, obzor, přehled, věstník: sokolská, vojenská, školská

... h.; 4. = místo hlídání, strážná věž n. budka, část okna;
hlídkovati = konati hlídku, být na hlídce;
hlídkový, příd. ke hlídka: h. člun
hlídnouti, v. hlédnouti
hlína, hlinou || *hlí-*, ž., hornina, kopná a tvárná zemina; býti v hlíně, hryzat hlinu = být v hrobě (lid.);
hlináček, -čku, m., zdrob. ke *hlinák*, -u, m. = hliniště; = hliněný hrnek, vůz na hlinu;
hlinář, -e, m. = dělník kopající... hlinu;
 **hlinavka*, -vek, ž. = hliniště;
hliněnka, -nek, ž. = dýmka z pálené hlíny;
hliněný = z hlíny; přenes. = vrátký: lež má -né nohy; býti, stát na -ných nohou, nohách;
hliník, -u, m., 1. = hliniště; 2. kov; -kový = z hliníku 2.;
hlinina, ž. = hliněná podlaha (nář.); = hliněné nádobí;
hlinisko || *hliniště*, *hlinoviště*, stř. = místo, kde je hlína, odkud se bere hlína;
hlinitý = obsahující hlinu; -tá vlně = po hlíně;
hlinka, -nek, ž., hornina, kaolin;
hlinkovec, -vce, m. = stoupenec politiky Andreje Hlinky před 2. světovou válkou;
 **hlinný* = hlinitý;
hlinomaz, -a, m. = hrnčíř, sochař (posměš.);
hlinovatka, -tek, ž. = hlinitá půda;
hlinoviště, v. výše hlinisko;
hlinovitý || *hlí-* [-tě; -tost] = hlinitý, páchnoucí hlinou;
hlinovka || *hlí-*, -vek, ž. = hliniště, hlinovatka;
 **hlinovník*, -u, m. = hliniště;
hlinový || *hlí-* = hliněný, hlinitý
hlíst, -a, m., červ (odb.); *hlístá*, ž. = žízala, škrkavka; zdrob. *hlístek*, -tka, m., červ;
hlístník, -u, m., rostl.
hlíva, ž., houba

hlíza, hlízou || obyč. hlí-, mn. hlízy, hlíz atd., ž., 1. v lékař. = ložisko hnisu, absces; 2. v botan. = 'podzemní stonek, zásobárna rostlinných látek;

hlízenka, -nek, ž., houba;

hlízička, -ček, *hlízka*, -zek, ž., zdrob. k hlíza;

hlíznatý = s hlízou, s hlízami;

= nemocný hlízou;

hlízovitý = podobný hlíze;

hlízový, příd. k hlíza: h. mor

-hlížeti, slož. nedokon. ke slož. dokon. -hlédnouti, v. tam:

do- na někoho, na něco = dozírat, míti dozor;

na- do knih, do spisů atp.; přenes. = uznávat, v. nahlédnouti;

o- se na někoho, na všechny strany; přenes. *o-* se na koho = mít ohled, zřetel, dbáti; *ob-* něco = se všech stran to prohlížet (lid. a hovor.);

pro- účty, *pro-* si koho...;

pře- účty atp. = znova prohlížet;

pře- krajinu = pohledem objímat;

pře- vojsko = prohlížet;

pře- chyby = úmyslně n. neúmyslně nevidět, nepozorovat;

pře- koho, co = nemít zření ke komu, k čemu, nevážit si koho, čeho, podceňovat, přezírat koho, co;

při- k slavnosti atp. || někdy přičemu; *při-* hře; přenes. *při-* ke všem okolnostem = mít zření;

roz- se po krajině...;

s- (s hory) na krajinu; *s-* se v kom, v čem = zálibně se dívat: shlížela se v studánce (Němc.); přenes. *s-* se v kom = nalézat v něm zalíbení;

vy- z okna; *vy-* někoho = toužebně očekávat; *vy-* špatně, dobře... (není chybné) = vypadat;

vz- na něco, na někoho;

-hlíživati, opakov., slož. nedokon. *do-*...

hlod, -u, m. = hlodání, hryzení (jen básnic.): h. svědomí; červa h. (Vrchl.)

hlodací, příd. = na hlodání: h. zub

hlodák, -u, m. = hlodací zub hlodavců

hlodati, -dám = hrýzti, okusovat, zprav. o zvířatech: pes hlodá kosti, zajíc kůru, myš hlodá na sýru; přenes. svědomí hlodá v duši; v hloubi lidských srdcí hlodá naděje (Nez.); zub času hlodá na čem = čas to mění, časem se to mění; na sebevědomí hlodá choroba (So.) = choroba je oslabuje; pochybnosti hlodají = trápí, mučí;

slož. dokon. *na-* co = trochu o-

hlodati: nahlodaný sýr; její okouzlení nahlodal červ (So.); *na-*

se (mnoho, dlouho); *o-* = ohryzati, okousati; *pro-* = prohryzat,

prokousat; němčinou neprohlo-

daná česká krajina (Čech); *roz-* kůru na stromech; *vy-* co; voda

vyhlodala břehy = vymlela; déšť vyhlodal v skalách obrazy pohan-

ských chrámů;

hlodávati, opakov.; slož. nedok.

na-, *o-*, *vy-*;

v. hlodnouti

hlodavec, -vce, m. = hlodavý

ssavec

hlodavý [-vě; -vost] = hlodající:

-ví ssavci; -vý zub času; h. oheň (Jungm.) = šířavý; -vá žárlivost; -vé pochyby (Vr.)

***hlodnouti**, hlodl, -dnuv, -dnuť(i), dokon. k hlodati = kousnout, hryznout, rýpnout (Holeč.); slož. dokon. *u-*: jednou až závist mne uhlodla (Jir.)

hloh, -u, m., keř, strom;

hlohovi, stř. hromad. = hlohový porost;

hlohovina, ž. = hlohové dřevo;

hlohový plot, -vé dřevo;

hlohyně, ž. = plod hlohu

***hlomouz**, -u, m. = mozol (nářeč., Rais)

hlomoz || *lomoz*, -u, m. = hluk, povyk;

hlomoziti || *lo-*, -zení = působit

hlomoz; h. hlaholným hlasem

(Martín.); h. se s kým, s čím

= namáhati se, zápasit; slož.

dokon. *na-* se (mnoho); prostě

dokon. *za-*: bouře si zahlomozila (Ner.); vítr zahlomozil (Jir.); *hlomozivý* [-vě; -vost] = hlo-mozný;
hlomozný || *lo-* [-ně; -nost] = hlučný: h. člověk, -ná řeč; -ná práce mlýnského složení (Jir.); -né bouchání

hlošina, ž., ozdobný strom, jinak čes. oliva

I hloub || *hlouběji*, příslovce 2. stup. k hluboko: je tam čím dál, tím hloub; zapadá hloub a h. do vášně (Čap.); stiskl klobouk hlouběji do čela (Vr.)

II hloub, -i, ž. = hlubina, hlubokost, hloubka (jen básnic.): šíř i h. mlžného moře (Rais); nejčast. ve spojení z hloubi a v hloubi (-bí): nenávidět koho z hloubi duše; z hloubi svého přesvědčení (Vrchl.); v hloubi duše; v hloubi lesa (Vanč.); v. vzhloubi

III hloub, -u, m. = košťál, noha houby

hloubal, -a, m. = kdo rád hloubá; zdrob. *hloubálek*, -lka, m.; *hloubalský* [-sky; -ství], příd. ke hloubal

***hloubařiti** = hloubati

hloubati, -bám, původ. opětov. k hloubiti = kopat, rýti do hloubky (Jir., ojedl.); h. zrak = ponořovat (Zey.); propast se hloubala = zela (t.);

obyčej. h. = hluboce přemýšlet, zvlášť o věcech duchovních; slož. dokon. *na-* se = mnoho se napřemýšlet; *pro-* celé noci = hloubáním ztrávit; *v-* se več = zahloubati se (šim.); *za-* se = ponořiti se do hloubání;

hloubávati, opakov.

***hloubátko**, -tek, stř. = šťárátko
hloubávati, v. hloubati

***hloubavec**, -vce, m. = hloubavý člověk;

hloubavý [-vě; -vost] = rád hloubající, mající sklon k hloubání

hloubek, m., zdrob. k III hloub

hlouběji, v. I hloub

hloubící = jsoucí na hloubení

hloubiti, hlub = kopat, rýti do hloubky, činit hlubokým, hlubším: h. studni, šachtu; h. se = prohlubovati se; = propadati se: v pustý hrob se vesmír hloubí (Čech);

slož. dokon. *pro-* = učinit hlubším; přenes. *pro-* vědomosti, myšlenku = zdokonalit, propracovat; *vy-* jámu, studni;

-hlubovati, slož. nedokon. *pro-*, *vy-*; *hloubívati*, opakov.

hloubka, -bek, ž. = hlubokost: h. studně, dolu, propasti; přenes. h. citu. myšlenky..., v. hluboký; = délka se stanoviska vzdálenějšího pozorovatele: h. jeviště: tisk z hloubky (odbor.);

hloubkoměr, -u, m. = přístroj na měření hloubky;

hloubkový rozdíl...

***hloubnouti**, -bl, -bnuv, -bnutí = stávat se hluboký

***hloubný** || ***hloubý** = hluboký (básnic.)

hlouček, -čku, m., původ. zdrob. k hluk, přenes. = malý shluk, zástup, malá skupina lidí

***hloučiti (se)** = shlukovati (se); slož. dokon. **s-* se = shluknouti se

***hloučkový** = jsoucí v hloučcích

***hloupátko**, -tek, stř. = hlupáček

***hloupatý** [-tě; -tost] = velmi hloupý

hloupě, v. hloupý

***hloupíček**, -čka, m. = hlupáček

hloupičský, *hloupinký* = zcela hloupý

***hloupiti** = ohlupovat; slož. dokon. **o-* = oklamat, zaslepit: oči ohloupené láskou (šrám.); *pro-* = „státi se hloupý“, provést něco hloupého;

slož. nedokon. *ohlupovati* = činiti hloupým

hloupnouti, -pl, -pnuv, -pnutí = stávat se hloupý; slož. dokon. *z-*

hloupost, -i, ž., 1. = nevtipnost, nemoudrost, nerozumnost; udělati co z hlouposti; 2. = hloupá řeč, hloupý kousek; i mn. -sti: mluvit... -sti

hloupoučký, hloupounký = úplně hloupý

***hloupovatý** = hloupatý, přihlouplý

***hloupůstka, -stek, ž., zdrob. k hloupost** ve význ. 2. (Herrm., šrám., č.-Chod)

hloupý [-pě; -post, v. tam] = ne bystrý, ne chytrý, nechápavý, pošetilý (zhrub.); h. jako tele, bota, pařez, h. až bučí, bečí (vulg.); býti z čeho hloupý = nechápati to, nemoci to pochopit; = co pochází od hloupého člověka, co prozrazuje hloupost, nejapný, nesmyslný: h. žert, vtip, -pá řeč, tvář: = nepříjemný, mrzutý, jednotvárný, nudný (lid. a hovor.); = nepatrný: -pé škrábnutí působí velkou bolest ap. (lid. a hovor.);

2. stup. **hloupější [-pěji]**

hložec, hložek, m., zdrob. ke hloh;

hloží, stř. = hlohoví;

hložina, ž. = hlohoví, hlohovina;

hložinka, ž. = hlohyně

hlt, -u, m. = jedno polknutí nápoje, doušek, i část nápoje, která se polkne: hlt vody, vína ...; udělat h.; vypít co jedním hitem; je mu o ten h. = je lakomý, závistivý (lid. a hovor.)

hltan, -u, m. = oddíl zažívacího ústrojí mezi jícnem a ústy; -nový: -vé nemoci

hltati, -tám = dychtivě polykat jídlo n. nápoj, jíst ve velkých kusech, pít dlouhými doušky; přenes. = dychtivě číst: h. knihu, román; = dychtivě poslouchat: h. slova atp.; = dychtivě pozorovat: dav zrakem je hltá (Krásnoh.); slož. dokon. **na-** se kouře, zápachu = mnoho ho vdechnout; prostě dokon. **z-**; **hltávatí, opakov.**

hltavec, -vce, m. = hltavý člověk, nenasyta;

hltavý [-vě; -vost] = hltající; přenes. = nenasytný

hltiti, hlcen(i) = pohlcovat (říd. kniž.): plod svůj hltí čas (S. Kapper); h. se = dusiti se;

zprav. slož. dokon. **po-** = dychtivě polknout; přenes. pohltí to mnoho času, peněz = zabere, bude stát; tma je pohltila (Mrš.) = obklopila, zmizeli v ní; ***za-**(se) = zadusiti (se);

-hlcovati, slož. nedokon. po-, za-; *hltivý = hltavý

hltnouti, -tl, -tnuv, -tnut(i) = učiniti hlt; slož. dokon. **z-** || **s-**

***hltný** = hltavý

hltouň, -ně || častěji **hltoun, -a, m.** = kdo hltavě a mnoho jí, pije, nenasyta; **hltounský [-ství]**, příd. k tomu

***hlubáň, -ně, ž.** = hlubina; zdrob.

***hlubánka, -nek, ž.** = studánka

***hlubeň, -bně, ž.** = hlubina, hloubka (Ner.)

hlubě, v. hlubý

hlubič, -e, m. = kdo hloubí;

hlubidlo, -del, stř. = nástroj na hloubení

hlubina, ž. = hluboké místo, hloubka; přenes. hlubiny ducha, duše, srdce = dno, skrytá místa, taje;

zdrob. **hlubinka, -nek, ž.;**

hlubinný: -nné dobývání, vrtání, dílo (horn.) = pod zemí; přenes. slovo hlubinné = hluboké, hlubokého smyslu; v hlubinnou dál = do hluboké dálky; -nné oči (šrám.) = hluboké

hlubítko, stř., zdrob. k hlubidlo

***hlubný [-ně]** = hluboký (básn.): -né moře (Ner.), -né tajemství (Vrchl.); oko se hlubně tmělo (Ner.)

hluboce, v. hluboký

***hlubočina, ž.** = hloubka, hlubina

***hlubokánský** = velmi hluboký

hluboko, v. hluboký

hluboko-, kmen k hluboký ve slož.:

***-citný** = mající hluboký cit;

-mořský = v mořských hlubinách;

***-myslník, -a, m.** = hlubokomyslný člověk; **-myslný [-ně; -nost]** = mající hlubokého ducha; důmyslný, pronikavý;

-proudňý: -ná voda;

***-sáhlý** = pronikavý

hluboký [-boko; -boce] = mající rozměr dolů: h. důl, -ká kapsa, voda, studně, propast; -ké moře, údolí; = dlouhý, rozsáhlý v prostoru se stanoviska vzdáleného pozorovatele, kterému se zdá, že se sklání, jde do hloubky: h. les, -ké jeviště;

-ká poklona = s tělem velmi skloněným;

přenes. = tvrdý (spánek), nízký (tón), mocný, veliký (dojem), pronikavý, důmyslný (pravda), neproniknutelný, tmavý, úplný (tma, noc, tajemství), úplný, naprostý (ticho, mlčení), opravdový, procítěný (úcta, láska), neomezený, naprostý (o důvěře, Rais), dávný (minulost), z nitra tryskající, odrážející se v celém duševním životě (cit) atp.;

hluboko kopat, ponořit se do vody, poklonit se, zamyslet; klesnout h. (i přenes.); akcie, papíry atp. klesly hluboko; h. v lese, jít h. do minulosti; bdít h. do noci;

hluboce, obyčej. jen přenes.: zamyslet se h.; h. v pořádku = úplně (Čap.); vážit si někoho h.; h. někoho urazit; dotklo se ho to h.; h. dojat;

2. stup. *hlubší*; příslov. *hloub* || *hlouběji*, v. tam

***hlubomodrý** = sytě modrý (Pfl.-Mor.)

hlubomořský = hlubokomořský

***hlubosklon**, -u, m. = hluboká poklona (žert., číšnic., obchodnický)

hlubost, v. hlubý

hlubotisk, -u, m. = tisk z hloubky -*hlubovati*, v. hloubiti

***hlubý** [-bě; -bost] = hluboký (básnic.): h. oddech, -bé ticho (Vrchl.)

hlučeti, -čí = vydávat, působit hluk, hučet;

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

pře- = předstihnout v hlučení;

roz- se = dáti se do silného hlučení; prostě dokon. *za-*; *hlučivati*, opakov.

***hlučiti** = hlučeti (ojediň.); slož. dokon. **pře-* (šimáč., Č.-Chod) = přehlušiti (v. hlušiti)

hlučivati, v. hlučeti;

hlučivý [-vě; -vost] = hlučící,

hlučný: h. shon lidu (Čech)

hlučný [-no; -ně; -nost] = co je s hlukem, co působí hluk, hřmotný, ryčný, velice hlasitý: h. smích, potlesk, hovor, jásot, výstup, polibek; -ná pochvala, zábava, hudba, společnost; je tam hlučno || hlučně mluvit, baviti se, smát, loučiti...

***hluchan** || -*chant*, -a || -*chán*, -ně, m. = hluchý, nedoslýchavý člověk (hanl.)

hluchavka, -vek, ž., rostl., hluchá kopřiva

hluchnouti, -chl, -chnuv, -chnutí = stávat se hluchý (říd. kniž.); přenes. = umíkat (t.); obyčej. slož. dokon. *o-* = státi se hluchý; *ohluchlý* = ztrativší sluch

hlucho, v. hluchý

hluchoněmý [-most] = hluchý a němý; zpodstat. -*němý*, -ého, m. || -*němá*, -mé, ž. = hluchoněmý muž || -*němá* žena

hluchost, -*chota*, v. hluchý

***hluchošumný** = hluše šumějící

hluchý [*hlucho*; *hluše*; *hluchost* || *hluchota*], 1. = neslyšící; h. jako pařez, špalek, poleno (zhrub.); mít h. týden = týden hluchoty, o člověku, který není hluchý, ale častěji něco přeslechne n. nechce slyšet; 2. = kdo nechce slyšet, předstírá, že neslyší, lhostejný, tvrdý, nemilosrdný: h. k bidě bližního, k prosbám chudého; 3. = co není slyšet, nehluchý, tichý, klidný, prázdný: h. les, úder, -chá noc, poušť; h. hlas, výkřik, -ché volání = na který, na které se nikdo neozývá, hlas... bez ozvěny, marný; hluchá tíha = tíha s resignací (Vr.); 4. = jalový, prázdný: h. květ, klas, ořech, rým; -ché zrna; -chá sláma; přenes. mlátit hluchou slámu = mít

jalové, otřepané řeči, omílali staré věci (hovor.); -chá řeč... = prázdná, jalová, planá;
 5. -chá kopřiva = nepálící;
 hluše vyznět, o výzvě... = naplano, naprázdno, nemít ohlas;
 h. zaznít = tiše, tlumeně, přidušeně;
 2. stup. *hlušší* [*hlušeji*]
hluk, -u, m. = hromadný zvuk, řada zvuků splývající v jeden, směsice zvuků, lomož, hřmot, „rámus“; dělat, činit, působit, tropit h.; přenes. způsobit, nadělat mnoho hluku, o věci = způsobit rozruch, býti živě přetřásán (hovor.);
 h. = velký hlouček (říd., Třebíz.);
 pomn. *hluky* = dřeváky (mor.)
hluknouti se, -kl, -knuv, -knuť = hromaditi se (ojediň.): jak ku svatbě hluknul se mužstva roj (Ner.); běžné slož. dokon. s- se = shromáždit se na jednom místě; *shluklý* = shluknuvší se; v. *shlukovati se*
hlukot, -u, m. = huk (říd.);
hluky, v. huk
hlupácký [-cky; -ctví] = příznačný pro hlupáka, plynoucí z hlouposti: h. kousek; -ká domýšlivost
hlupáček, -čka, m., zdrob. k hlupák;
 **hlupačina*, ž. = hlupáctví;
 h., m. = hlupák;
hlupačka, v. hlupák
hlupák [-pačka], -a || *hlupec*, -pce, m. = hloupý člověk
 **hlupkyně*, ž. = hlupačka
 **hlupoň*, -ně, m. = hlupák (šm.);
 **hlupota*, ž. = hloupost, hloupá řeč... (nářeč., Neum., Sum.);
 **hlupský* = hlupácký, hloupý;
hlupství || -stvo, str. = hloupost
hluš, -e (-i), ž. = hluché, hluboké ticho (básn.): h. vesnice (Čech)
hluše, v. hluchý;
hlušec, -šce, m. = hluchý člověk (říd. kniž.); tetřev hlušec, pták;
hlušina, ž. = hluš (básnic.); = jalová půda

hlušiti = tlumit, hlučet, buráct, ohlušovat (říd. kniž.); zprav. slož. dokon. o- koho = na chvíli zbaviti sluchu; o- nervy = uklidnit; pře- koho, co = hlasem... překonat, že jej, to není slyšet; za- květiny, obilí plevellem = zadusit (lid.); -*hlušovati*, slož. nedokon. o-, pře-, za-;
 **hlušivý* = hlučný, ohlušující
 ***hluza**, ž. = luza (zastar.)
hm, citoslovce vyjadřující podivení, překvapení...: hm, to se podívejme (Vr.); že píše takové novely? Hm, hm (Rubeš)
hmat, -u, m., 1. jeden ze smyslů, jehož ústrojem je ruka, schopnost hmatat, spojovat počítky kožní a pohybové; 2. = hmatnutí, sáhnutí, uchopení rukou: chopiti se něčeho jedním hmatem...
 ***hmatáček**, -e, m. || ***hmaták**, -a, m. = zloděj (v hantýr.)
hmatatelný [-ně; -nost] = co lze nahmatati; přenes. = zcela zřejmý, přesvědčivý, obyč. makavý (důkaz)
hmatati, -tám = dotýkati se prsty a cítiti dotyk: h. něco, nač || zříd. po čem; slož. dokon. na- něco = hmatáním nalézt; o- co = ohledat hmatem; vy- = hmatáním nalézt; *hmatávati*, opakov.; slož. nedokon. o-, vy-
hmatavý [-vě; -vost] = zcela zřejmý, přesvědčivý, makavý: h. důkaz
 ***hmatka**, ž.: jako na -tku = na dračku
 ***hmatmo**, příslov. = hmatem
hmatník, -u, m. = část krku strunového nástroje, kde se drží ruka
hmátnouti, -tl, -tnuv, -tnuť (i), dokon. ke hmatati: h. do kláves (Rais); slož. dokon. na-, vy- něco = hmátnutím nalézt: nahmátla veřej (Vr.); přenes. vyco = přijít nač (šal.)
hmatný = co lze nahmatat, hmatatelný (říd. kniž.)
hmatový, příd. ke hmat: h. dojem...

hmitati (se) = kmitati se (zastar. a místy lid.); h. hlavou... = krátce se pohybovat v napjaté poloze (tělocvič.)

***hmkatí** = říkat hm; slož. dokon. *za-*

***hmot**, -u, m. || zprav.

hmota, ž., 1. ve smyslu filosof. = objektivní, vnější skutečnost, existující mimo naše vědomí a nezávisle na něm; 2. = všecko, co lze vážit a z čeho něco vzniklo, vyrábí se, materie, látka;

hmotař [-řka], -e, m. = kdo má převážně hmotné zájmy, materialista;

hmotařiti = mít převážně hmotné zájmy;

hmotařský [-sky; -ství], příd. ke *hmotař*

hmotina, ž. || pomn. -tiny, -tin = materiál (slovo raně obrozen-ské, dnes se obnovuje);

***hmotiti se** = lopotiti se;

***hmotitý** = objemný, co je z velkého kusu, těžký, masivní (Č.-Chod)

***hmotnatý** = obírající se s hmotou, ne duchový (kniž.)

hmotněti, -nějí = stávat se hmotný; nábytek začal h. (Vr.) = stával se zřetelný;

hmotniti = činit hmotným; slož. dokon. *od-* = zbavit hmoty; prostě dokon. *z-*; *z-* válečný život v zázemí (Götz)

***hmotnota**, ž. = hmotnost;

hmotný [-ně; -nost] = co je z hmoty, co se týče hmoty, protiva k duchovní: h. svět, -né statky; -né prostředky = peníze; -né výhody = peněžní apod.; -né požitky = jídlo... (čech); -né právo = materiální (proti formálnímu); -ně nezávislý;

***hmotový** = hmotný

hmour, -u, m. = mour (zastar.)

hmoždík, -u, m. || *hmoždinka*, -nek, ž. = vložka do trámů

hmoždíř, v. moždíř

hmožditi (*mož-) = drtit, nadrobno mačkat (odbor.); = trápit (Ner.); h. se (s něčím) = pach-

titi se, lopotit; slož. dok. *na-* se s něčím (mnoho); *po-* si ruku, nohu = poraniti tupým předmětem; ***u-** = utrápit; *z-* = po- (lékař.);

hmoždívatí, opakov.;

***hmoždivý** = lopotný

hmyz, -u, m., členovci, jejich jedinec; zdrob. ***hmyzek**, -zku, ***hmyzeček**, -čku, m.;

hmyzí oči, larva, vajíčko...; přenes. h. válka = válka mezi lidmi o malichernosti (šal.)

***hmyziti se** = hemžiti se;

v. odhmyziti a zahmyziti

***hmyzný** [-ně] = hemžící se, hemživý

hmyzolapka, -pek, ž., masožravá rostl.

hmyzomilný, o rostlinách = zařízený na oploďňování hmyzem

hmyzový, příd. ke *hmyz*: h. prášek = proti hmyzu; -vá zkáza = způsobená hmyzem

hmyzžravec, -vce, m. = hmyzožravý živočich; **-žravý** = živící se hmyzem

***hňácatí** = cpát, o nemírném jídle (vulg.)

hnací = co žene, co je na hnání (síla, kolo, řemen, hřídel, stroj)

hňácnouti, dok. ke *hňácatí*

hnanec, -nce, m. = kdo je poslán postrkem; *hnanecký* [-ctví]: -ká stanice = pro hnance

***hňáp**, -a, m. = nemotora, nemehlo (zhrub.);

***hňapa**, ž. = nemotorná, těžká noha (t.); = nemotora, o ženě;

hňápati, -pám || -pu = nemotorně jíti, choditi (zhrub.);

hňápnouti, dokon. k tomu

***hňaps**, citoslov. = chňap

hnát, -u, m. = silná dlouhá kost zvířecí, umrlčí;

přenes. (zhrub.) = ruka, noha;

hnátek, -tku, m., zdrob. k tomu

hnáti (slož. *-hnati*), ženu, žeň, žena, -nouc, hnav, -vši, hnál,

hnán, hnání (slož. rozeznání...),

1. = nutit k rychlému pohybu, do běhu: h. koně; vojsko žene nepřítele...; = uváděti do pohy-

bu, poháněti (bez odstínu rychlosti): voda žene mlýn, vítr loď ...; h. dobytek, husy na pastvu; h. vodu na mlýn = svádět ji, aby na něj, k němu tekla; přenes. h. vodu na něčí mlýn n. někomu vodu = pomáhat mu, podporovat ho apod.;

h. koho před soud, na soud (s odstínem rozhořčení) = posílat, způsobit, že musí jít před soud; h. koho k odpovědnosti = volat (rozhořčeně); h. koho do učení, do práce = rozhořčeně posílat, nutit, mít k učení, k práci; h. někoho = rázně, rozhořčeně odmítnout;

h. stavbu... = rychle provádět; 2. podmětové *h.* = rychle se pohybovat, téci...: voda prudce žene; h. útokem na nepřítele = útočit; poženou šturmem (Jir.); stromy, keře ženou = pučí, raší; ten hnál! = utíkal (lid.);

3. podmětové *h. se* = rychle se pohybovat, téci, přicházet, blížit se, spěchat: voda, bouře se žene; lidé se hnali na místo neštěstí (hovor. a lid.); h. se do divadla, do školy, do práce;

h. se do práce... = horlivě se jí chápát; h. se po něčem: já jsem se po tom jídle tuze nehna (Jir.);

slož. dokon. *do-* koho, co = dostihnout (rychlou chůzí, jízdou); *do-* koho k sebevraždě... = působit naň tak, že spáše sebevraždu; *do-* zameškané učení, látku = dodatečně si osvojit, dohonit;

na- = mnoho sehnat: *na-* zvěř kam = mnoho jí vehnat; *na-* hnalo se tam lidí = mnoho lidí se sešlo; přenes. *na-* komu strach || strachu (mnoho) = postrašit jej; mítí nahnáno = mítí strach (lid. a hovor.);

nade- (nadženu || *nade-*) komu zvěř... = zahnat k němu;

o- se rukou proti mouchám, *o-* se po někom;

obe- (obženu || *obe-*): *obe-* město zdí = obklíčit zdí, vystavět zeď kolem něho; kus vody se obehnal hrází (Čap.);

ode- (odženu || *odeženu*); *ode-* prosebníka = zapudit, zahnat; *po-* koně, krávu... = pobídnout k rychlejší chůzi, -šímu běhu; *po-* koho na soud, k soudu, před soud; *popo-* = trochu pohnat: *popo-* koně; přenes. = uspišit: *popo-* práci, vyřízení něčeho, jmenování;

pro- si kulku hlavou || hlavu kulkou = střelit se do hlavy; *pro-* koho = upachtit (chůzí, útekem, prací), dát mu co proto; *pro-* hrdlem (Jir.) = propít;

pře- dobytek přes potok, přes louku...; *pře-* koně = hnaním, rychlou jízdou zničit, ztrhat; přenes. *pře-* něco = přepnout, upřílišit; přehnané tvrzení; to je přehnáno (není nespr.); *pře-* se = minout, přejít: bouře... se přehnala;

při- dobytek na trh; *při-* se = rychle, kvapem přijít: žák se přihnal do školy; mrak, vlak se přihnal; bouře se přihnala;

roze- (rozženu || *roze-*), 1. = rozptýlit na všechny strany: vítr rozehnal mraky, déšť; pes rozehnal ovce; policie rozehnala demonstranty; mračna se rozehnala; 2. *roze-* se = rozpřáhnouti se, napřáhnout ruku, ruce, rozběhnouti se: *roze-* se na něco (na ránu), po někom, na někoho pěstí, holí;

se-, 1. = hnaním shromáždit na jedno místo: *se-* stádo do ohrady, zvěř na jedno místo; 2. = usilovně shromáždit, opatřit, najít: *se-* peníze, knihy, starozitnosti, něco k jídlu, práci, kupce na něco; *nese-* ani na útratu ani na režii, ani na večeri; peníze, vojsko, zásoby narychlo sehnané; 3. = pohnati shora dolů n. s povrchu něčeho:

se- stádo s hor, ptáky s ovoce, mouchy s koláče;

u-, 1. = hnaním zchvátit: u-koně; lovci uhnali lišku; 2. u- si = dostat, přivodit si: u- si souchotiny; u- si děcko (zhrub.); ve- (vženu): ve- koně do vody, ryby do sítě, obchodníka do dluhů, do konkursu, někoho do úzkých;

vy- dobytek na pastvu, husy z obilí, psa ze světnice, nepřítele ze země; vy- plod; vy- myšlenky z hlavy; = vystavět nahoru, do výše: vy- zeď, zdi do výšky; vy- komín nad střechu; (podměťově) větve, ratolesti již vyhnaly = vypučely...; obilí vyhnalo do stébla;

za- husy na pastvu, zajíce do lesa, nepřítele na útěk; přenes. = ukojit, rozptýlit...: zahlad, žízeň, stesk, spánek, dlouhou chvíli, stud, zármutek, obavy, pochybnosti;

v. háněti a honiti

hnátitý, hnátovitý = mající velké hnáty

hned || (většinou jen kniž.) *ihned*, příslovce, z původ. *inheď*, 1. (časově do budoucnosti) = za chvíli, za okamžik, okamžitě, co nejdříve, co nevidět, brzo: hned přijdu, h. tu budu, h. jsem tu; hned bude poledne, oběd; 2. = ne později, než se dále v řeči označuje n. než se rozumí ze souvislosti: až přijdu domů, h. mu napíši; udělají co h. teď || h.; hned ráno, po obědě atp.; koupiti si hned zpáteční lístek; vyhledám si to hned, jak přijdu domů ||, hned jak...; stalo se to h. včera = už včera; rozsudek byl hned vykonán; hned napřed povím (Jir.);

hned tak brzo (přijít, uvidět...) = tak příliš brzo, tak honem; výpustkou hned tak: h. tak se neleknu...;

kdyby se hned stalo, že... = i kdyby se stalo, kdyby se nákrásně stalo;

= ne jednou, ne jeden, jednu..., nýbrž dvakrát..., dokonce: píti kávu hned několikrát denně (Ner.); koupím si hned dva kusy něčeho...;

= už tam, kde se rozumí ze souvislosti, ne až jinde, později: koupiti si co hned v Brně... (ne až v Praze...); ztrestati koho hned na místě činu; hned u domu... = u samého domu, v jeho blízkosti; h. na začátku knihy = na samém začátku, ne dále; 3. hned — hned = brzo — brzo, jednou — po druhé, o rychlém střídání: hned pláče, hned se směje; hned v Brně, hned v Praze;

v. nehned

hnedka, hnědky (lid.) || **hnědle** (lid. a hovor.), zesl. *hnědlice, -líčky, hnědlinko, -linky* (t.) = hned; hnědle bych byl na to zapomněl = málem, skoro; je hnědle tak velký jako ty = skoro (vzniklo z časového významu brzo: bude h. tak velký jako ty) **hněď, -di, ž.** = hnědá barva, -dě barvivo

hnědáček, -čka, m., zdrob. k hnědák [-dka], -a, m. = hnědý kůň

hnědásek, -ska, m., motýl

hnědati se = ukazovati se, jeviti se hnědý

hnědavý = nahnědlý

***hnědec, m.** = hnědák

hnědel, -e, m. = hnědá ruda železná

hnědě, v. hnědý

hněděčervený || **hnědě červený** = červený dohněda

hněděrudý, -šedý, -zelený, -žlutý... || **hnědě rudý...** = hnědý do ruda...

***hnědička, ž., zdrob. ke hnědka**

hněditi, -dění = hnědě barviti

hnědka, ž., v. hnědák

hnědnouti, hnědl, hnědnout, -nutí = stávat se hnědý: šťáva (při dušení) hnědne; slož. prostě dokon. z-; za- = zbarviti se dohněda; v. zahnědlý

***hnědo**, stř. = hnědost, hnědá barva

hnědo-, kmen k hnědý ve slož.:

-černý = černý dohněda, s hnědým odstínem;

-červený; -korý = s hnědou kůrou; -líčí; -oký; -rudý; -šedý; -uhelný, příd. k hnědé uhlí: -ná pánev

hnědouš, -e, m., zdrob. -šek, -ška, m. = hnědák

hnědo-vlasý; -vraný; -zelený; -zlatý; -žlutý

hnědý [-dě; -dost] = zbarvený kaštanově, hřebíčkově...: h. kůň, -dé vlasy, uhlí...; -dá polévka = hovézí; v. košile; příslov. do hněda || dohněda zbarviti..., na hnědo || nahnědo || *vhnědo (Mach.)

hnět, -u, m. = hnětení, hryzení, tlak, útisk (knižní, hlavně básnic.): h. nerozřešené otázky (Č.-Chod); h. pochybnosti (Čech); h. svědomí (Vrchl.)

hnětací = na hnětení; h. stroj neboli hnětačka, -ček, ž. || hnětadlo, -del, stř.

hnětanka (-tán-) || hnětenka (-tén-, -týn-, -tin-), -nek, ž. = něco uhněteného, koláč, placka (Němcová), uhelná cihla, briketa...

***hnětivý** || hnětlivý = hnětoucí, rmoutivý (zastar., Č.-Chod)

hnětýnka, v. hnětanka

hněv, -u, m. = prudké hnutí mysli z veliké nelibosti, nespokojenosti, z urážky..., rozhorlení, popuzení proti někomu; h. mít, chovat na někoho (říd.); vylíti si na někoho n. na někom hněv (lid. a hovor.); plehčiti si hněvem; přemáhat, krotit, potlačovat hněv; pojal ho hněv; něčí h. na sebe, na svou hlavu uvalit; hněvem hořet, planout, vzkypět, rozpáliti se, za- proti někomu; naplniti se hněvem; popudit, popouzet někoho k hněvu; učinit něco z hněvu; kárat, trestat někoho, rozejíti se s kým v hněvu; bouře rozpoutala své hněvy = rozpoutala

se hněvivě, prudce (Vrchl.);

babí hněv, rostl. (lid.) = (odb.) jehlice trnitá

hněvat koho = vzbuzovat v něm hněv, popouzet k hněvu; h. se na koho = mít hněv; h. se s kým = žít v hněvu, v nepřátelství;

slož. dokon. do- koho = dohnat k hněvu, rozhněvat; na- = trochu pohněvat; být nahněván; po- koho = rozhněvat; po- se s kým; pohněvaný [-ně]; -ně vykládati (Drn.); roz- koho = popudit k hněvu; roz- se na koho;

hnědvati, opakov.

hněvivý [-vě; -vost] || (kníž.)

hněvný [-ně; -nost] = brzo, často se hněvající, popudlivý, plný hněvu, rozhněvaný

***hněvour**, -a, m. = hněvivý člověk

***hněvuplný** = hněvivý

hni, citoslovce z rozkaz. způsobu slovesa hnouti: už ani hni! = už se ani nehýbej(te); dostal tři otázky, ale ani h. = ani nehnul, ani nezabral; kůň ani h. (hovor. a lid.)

hnida, ž. = vši vajíčko; přenes. = malinká, nepatrná, malicherná věc; h. = bezvýznamný člověk (zhrub.); baron H. = Drbal z Nemanic (mor. a slov.); hnidáček, -čku, m., zdrob. ke hnidák, -u, m., 1. rostlina, 2. = hustý hřeben na vyčesávání hnid (lid.); hnidař, -e, m. = kdo vypichuje hnidy, malichernosti, puntíkář (zhrub.); -řský [-řství], příd. k tomu;

***hnidě**, -děte, stř. = dítě (zhrub.);

hnidka, -dek, ž., zdrob. ke hnida;

hnidopich, -a, m. = hnidař; = krejčí (posměš.); -pišský [-pišsky; -pišství], příd. k tomu;

hnidoš, -e, m. = všivec, rostl. (lid.)

hnilák, -u, m., rostlina

***hnilet**, -ti, ž. = kostižer (zastar. lékař.)

hnalice || zprav. *hnilička*, -ček, ž. = přezralá hruška; symb. lehkosti: přehodil ho přes plot jako hniličku (Němc.); = člověk měkkého srdce (lid. a hovor.);

člověk na hniličku = měkký, měkkého srdce (hovor.); vejce na hniličku || čast. na hniličko = ani ne úplně tvrdé ani ne úplně měkké;

hniličeti, -čejí = přezrávat (o hruškách a o mišpulích); slož. dok. *z-*; *zhniličelý*;

**hniličkovitý* || *-kový* = měkký jako hnilička, *zhniličelý*; přenes. = měkkého srdce, soucitný (hanl.)

***hnilina**, ž. = něco hniljícího, shnilého; = odumírání (zast. lékař.)

hniloba, ž. = stav, kdy je něco shnilé, kdy hnije, hníti, odumírání, úpadek, hlav. mravní, kulturní;

hnilobný || někdy *-ní*: h. stav = stav hniloby; h. zápach = zápach hniloby, po hnilobě; *-ná* houba = žijící z hniljících látek, saprofytická

***hnilost**, -i, ž. = hniloba (zastar.);

**hnilota* || *hnilotina*, ž. = hniljící, shnilá věc, hniloba

***hniložilec**, -lce, m. = kdo žije z hniloby, z toho, co je mrtvé;

**-žilný* = žijící z hniljících látek, hnilobný, saprofytický

***hnilý** = shnilý (zastar.)

***hnípati** (*hni-*) = ležet, spát, „chrnět“ (zhруб.); = loudati se, loudavě jeti... (Č.-Chod)

hnis, -u, m. = chorobný výměsek živočišný; symbol zkázy;

hnisati, -sám = tvořit, vyměšovat hnis: rána hnisá; slož. dokon. *z-*; *hnisávat*, opakov.;

hnisavý [-vost] = hnisající: -vý zánět, -vá rána;

hnisotok, -u, m. = vyměšování hnisu

hnísti, hnětu (původ. hnetu), hnětl, hněten(i) = mačkat, tlačit, míchat, prodělavat: h. těs-

to, hlínu; každý ví, kde ho stře-
víc hněte (přisl.) = tlačí, dře
(přenes.); = tísnit, trápit: hně-
te ho to; hněte ho svědomí;
hnětení svědomí = hryzení, vý-
čitky; = zpracovávat, měnit,
přetvářet: h. z hlíny figurku...;
h. lidskou povahu ap.;

slož. dokon. *do-* = dokončit
hnětení; *na-* se (mnoho); *pro-*
těsto, hlínu = prodělat, pro-
pracovat; *pře-* = znovu, jinak
uhnísti, přetvořit: pře- českou
duši, povahu; přehnětená forma
(Břez.); *u-* = hnětením utvo-
řit; přenes. = utrápiti, usou-
žiti; uhnětlá žena (Ner.); ne-
návistí, věkem uhnětený; uhně-
tený národ = porobený; *vy-* =
vytlačit; *z-* těsto = prodělat;
vrstvy byly zhněteny = stlače-
ny, zmačkány (Olbr.)

hníti, hniji = rozkládati se (o
ústrojných látkách): strom, ovo-
ce, kost, mrtvola hnije; h. v
hrobě; přenes. = málo se po-
hybovat, pracovat, lenošiti tě-
lesně i duševně, nemít vyšší zá-
jmy, mravně se kazit;
slož. dokon. *do-* = shníti do
konce;

na- = počít hníti; *nahnilý*; *o-*
= shníti na povrchu, kolem:
ohnily mu omrzlé prsty; ohnilé
maso;

po- = hromadně shníti: obilí,
ovoce pohnilo;

pro- = úplně shníti; v. prohníly;
prohníly [-le; -lost] = úplně
shnilý; přenes. = úplně zkažený,
porušený: -lé poměry...;

pře- = úplně shníti; přehníly
trám;

s-, prostě dokon.: ovoce, obilí,
dříví shnilo; přenes. *s-* leností;
v. shnilý;

vy- = shnit uvnitř; vyhníly
zub, brambor, -lé jablko, trá-
my;

za- = *s-*; zahnilý výdech sto-
jatých vod (So.);

-hnívati, slož. nedokon. *do-*, *na-*
atd.

***hnivý** = co snadno zahnívá
hnízdák, -u, m., druh vstavače
hnízdečko, stř., zdrob. ke hnízdo
hnízdil, -a, m. = hnízdivý pták
hnízdiště, stř. = místo hromad-
 ného hnízdění ptactva

hnízditi (zastar. *h. se*), -zdění =
 dělat, stavět hnízdo; ptactvo
 hnízdi na stromech, ve skalách;
h. se = vrtěti se (lid.); = vzní-
 kat, usazovat (Mach.); slož. do-
 kon. *u- se*, o ptácích; přenes.
 = usaditi se, o přistěhovalcích...
 (s nevolí); *za- se* = ujmouti se,
 o zvyku, zlořádu;
 slož. nedokon. *zahnizďovati se*;
hnízdívati, opakov.

hnízdivý = hnízdicí, stavějící si
 hnízdo

hnízdko, stř., zdrob. ke hnízdo

hnízdo, stř. = stavba ptáků hlav-
 ně k snášení vajíček, i někte-
 rých jiných živočichů k bydle-
 ní; ptačí, vosí h.; sáhnouti do vo-
 sího hnízda, přenes. = dotknou-
 ti se nepříjemné věci, popudit
 proti sobě, poštvat lidi (lid. a
 hovor.); vrabčí h., symb. nepo-
 řádku, neuspořádanosti; snášet
 na h., přenes. = chystati se k
 sňatku (lid.);

h. = lidské obydlí, domov, ro-
 dina, postel (lid. a hovor.); =
 zapadlé, malé místo, vesnice,
 městečko, „díra“ (hanl.); =
 tajné shromaždiště, -ný úkryt,
 středisko: *h.* penězokazů; hníz-
 do rebelů a schismaticů (So.);
h. housenek = shluk; *h.* kulo-
 metů = skupina kulometů na
 menším prostoru; v těloc. = vis
 na kruzích n. na hrazdě

hnízdovka, -vek, ž., houba

hnojáček, -čku, m., zdrob. ke hno-
 ják;

hnojáčka, -ček, ž. = hnojná jáma
 (lid.); -čky, -ček, ž. pomn. =
 hnojně vidle (t.)

hnoják, -u, m. = vůz na vození
 hnoje, hnojný

***hnojařiti** = obírat se s hnojem,
 sedlačit (hanl.)

hnoječek, m., zdrob. ke *hnojek*, m.,
 zdrob. ke hnůj

hnojící = na hnojení: *h.* látky

hnojíček, m., zdrob. ke -jík, m.,
 zdrob. ke hnůj

hnojisko || obyčej. *hnojště*, stř. =
 místo, kde se skládá hnůj; patřit
 na *h.* = být bezcenný (zhrub.);
 přenes. *h.* = nespořádané, ne-
 utěšené poměry (t.)

hnojíštník, -a, m., houba

hnojiti, souvisí s hníti, původ. =
 působit, aby něco hnilo, pak =
 dávat půdě hnojivo, mrvit ji,
 zlepšovat její jakost hnojivem;
 lid. *h. se* = hnisat: rána se
 hnojí;

slož. dokon. *do- se* pole (2. p.):
 nemoci se *do-* = nemoci dost
 pohnojit; *na- se* (mnoho); prostě
 dokon. *po-*: *po-* pole; *při-* = při-
 dat hnoje; *vy-* pole = dobře *po-*;
za- se = zhnisat, naplniti se
 hnisem;

-*hnojovati*, slož. nedokon. *při-*,
vy-; *hnojívati*, opakov.

hnojívka, -vek, ž. = továrna na
 hnojiva (lid.); = hnojůvka

hnojivo, stř. = látka na hnojení,
 hnůj i umělé přípravky;

hnojivý [-vost] = hnojící, schop-
 ný hnojit

hnojňáček, m., zdrob. ke *hnojňák*,
 -u, m. = hnoják

hnojní = hnojný;

hnojnice, ž. = hnojná voda, jáma,
 postranní prkno hnojného vozu;
hnojníček, m., zdrob. ke hnojník;
hnojníčka, ž., zdrob. ke hnojnice;
 též = hnojný vůz (šrák.)

hnojník, -u, m. = hnoják;

h., -a, m., brouk, houba

hnojnísko, -niště, stř. = hnojisko

hnojný, příd. k hnůj: *h.* vůz = na
 kterém se vozí hnůj; -ná dívka
 = která kydá hnůj (lid.); -né
 vidle = na kydání hnoje; -ná
 voda = hnojůvka

hnojůvka, -vek, ž. = hnojná voda,
 močůvka

hnouti, hnu, hni, hněte, hna, hnouc, hnuv, -vši, hnul, hnul, hnutí (v. tam) = učinit pohyb: h. tělem, hlavou, nohou, rukou, prstem; přenes.: neh. pro koho ani prstem (šmil. ani palcem) = vůbec nic pro něj neudělat; nemoci sebou ani hnout, pohnout || ani se (po)hnout; h. čím = maličko odstrčit, odsunout; ničím tu nebylo hnuto; h. čím || s čím = způsobit, aby se to projednávalo, řešilo..., začít to projednávat; h. otázkou, problémem; nemoci (s) čím, (s) otázkou, (s) příkladem... h., ani (s) čím neh. = nevědět si rady, neumět odpovědět, řešit... (hovor.);

= dojmout, způsobit: soucit hnul jeho srdcem (Vrchl.); býti hnul milosrdenstvím, soucitem, soustrastí (kniž.); to mě nehne = nedojme, nezaujme, je mi to jedno (hovor.);

hnouti se = vzdáliti se, odejít, odtáhnout, dáti se do pohybu: nemoci se ani h. z bytu, ze stavení, z domova, s místa; vojsko se hnulo z tábora, od města, od hranic; diváci se nehnuli s místa; průvod se hnul; ledy se hnuly; hnulo se v něm svědomí = ozvalo se; — v. hni;

slož. dokon. *na-* (nahnul..., nik. -hl) = trochu hnouti, nakloniti: *na-* hlavu, sud; *na-* se z okna, z vozu, přes zábradlí; *na-* frajeřinu = zarazit, překazit (vojen. hantýr.); v. nahnutý; *o-* = nakřiviti do oblouku: *o-* prst, prut, hřebík; býti celý ohnutý; *o-* někoho = ošidit n. přimět k půjčení, k darování (vulg.);

po- (pohnul..., nik. -hl), 1. = učinit pohyb, hnouti s místa: *po-* rukou, brvou...; *po-* kapsou (šim.) = vydat větší obnos, dát na něco nerad ap. || *po-* měšcem (lid. a hovor.); *po-* se; 2. *po-* kým, přenes. = způsobit naň, dojmout jej: matčiny prosby jim nepohnuly; *po-* koho k povolnosti

|| přimět jej; to mě pohnulo k tomu...;

pře- list, papír, něco přes něco = o-;

při- větev... = hnutím přiblížit; rád si *při-* = napít se (lid. a hovor.);

se- = skloniti dolů: *se-* hlavu, krk; *se-* se pro něco, pod těžkým břemenem; sehnutý stařec; *u-* = ustoupit, dát, odjet... na stranu, abychom nepřekáželi: *u-* komu, čemu, před kým; *u-* z cesty; *u-* s koňmi, s vozem, s automobilem; *u-* (v odpovědi) = vyhnouti se přímé odpovědi; *u-* se komu, abychom ho nepotkali; *vy-* komu = uhnout; *vy-* se komu = vyvarovati se setkání s ním; *vy-* se čemu = vyvarovati se; není vyhnutí = nelze se vyhnout (povinnosti, nebezpečí...); *za-* = částečně ohnout: *za-* list, pentli, *za-* si kalhoty; zahnutý nos (Jir.); *za-* = odbočit: *za-* s vozem do polí; *za-* za roh; opětov. *hýbatí*, v. tam

hnůj, hnoje, m. = stelivo smíšené s výkaly a s močí dobytka, chlévská mrva: koňský, kravský... h.; = hnis (lid.); symbol nepotřebnosti: to patří na h., do hnoje (zhrub.); mokrý jako h. = velmi, úplně (lid.)

hňup, -a, m., 1. = hlupák, troup (zhrub.); 2. = treska;

**hňupí* = hlupácký (Vanč.) || *hňupský* [-ství]

hnus, -u, m., souvisí s hnis = odpor, ošklivost: je h. se na to dívat, o tom mluvit; cítit h. k něčemu: s hnusem se odvrátit, něco musit vyslechnout...; je to hnus = hnusné, hnusná věc; *hnusiti* komu co = dělati hnusným, působit, vzbuzovati hnus; zprav. *h. se* = oškliviti se: jídlo, zábavy se mi hnusí; h. si = oškliviti si (Koll., Vrchl.); slož. dokon. *z-*: jídlo se mu zhnusilo; zhnusil si maso...; pohled na to mi to zhnusil;

hnusivati (se, si), opakov.;
hnusivý = vzbuzující hnus, odporný, ošklivý, pohrdavý
***hnusnota** || *hnusota*, ž. = hnus, hnusnost;
**hnusnouti*, -sl = stávat se hnusný;
hnusný [-ně; -no; -nost] = vzbuzující hnus, odporný, ošklivý, ohavný: h. člověk, obraz, čin, -né jednání...; -ně vypadat... || -no mluvit (Ner.) = je hnusno, hnus mluvit
hnutí, stř., podst. jm. ke hnouti,
 1. = tělesný pohyb: sledovat každé jeho h.; stávali tu bez hnutí (So.) = bez pohybu, nehybně; hleděli chvíli bez hnutí (Čech); není tu k hnutí (lid. a hovor.) = není možné se tu hnout;
 2. přenes. h. myslí, duše, duševní h. = pohnutí, vzruch; hnutí = myšlenkový směr, proud, úsilí o dosažení myšlenky: dělnické, abstinentské, stávkové h.; h. pro světový mír; zdrob. **hnutíčko*, -ček, stř.
ho, v. on
ho || *hó*, citosl. nevole, překvapení, úžasu, hrůzy: ho, nech modlení; ho, den je noc, a noc je den; ho, ten růženec jako had tebe otočí (vše z Erb.)
hobl, z něm. = hoblík, zpravidla jen ve spojení dát někomu hobla = tahat někoho po lavici, po stole apod. (hlavně studentské přivítání nového žáka, „pocta“ k svátku n. trest)
hoblíce, ž. = hoblovací stolice;
hoblíček, -čku, m., zdrob. k
hoblík, -u, m. = nástroj k urovnávání, hlazení dřevěných ploch;
hoblina, ž. = odpadek při hoblování
hoblovací = na hoblování: h. stroj, stolice;
hoblovačka, -ček, ž. = stroj na hoblování, hoblina;
hoblovák, -a, m., tanec;

hoblovati = obráběti dřevo hoblíkem; slož. dokon. o-, s- = hoblováním urovnat, srovnat; *vy-* = hoblováním vyhladit;
hoblovávatí, opakov.; slož. nedokon. o-, s-;
hoblovna, -ven, ž. = dílna, kde se hobluje
hoboista, m. = hoboista;
hoboí, -e, m. (ž.), dřevěný hudební dechový nástroj;
hoboista, m. = hráč na hoboí;
hoboiovitý = podobný hoboí;
hoboiový, na př. part
hockey «-ki», zčešt. v hokej, v. tam
hod, -u, m., 1. = hození, vrh: h. koulí, diskem, oštěpem; 2. = slavnostní den, svátek; Boží hod vánoční, velkonoční a svatodušní = hlavní svátek vánoční, neděle velkonoční a svatodušní; 3. pomn. *hody*, -dů = posvícení (nářeč.); = hostina; přenes. = jemný požitok
Hodač, -dáč, -e || *Hodák*, -a || *Hodaš*, -e, m., příjm. z Hodislav
hodečky, m. pomn., zdrob. k hody
hodegese «-géze», ž., řec. = metodický výklad; *-getický* «-tyc-», příd. k *-getika* «-ty-», ž. = nauka o metodice
Hodek, -dka, m., příjm. z Hodi-slav
hoden, -dna, -dno, v. hodný
hodina, ž., 1. = dvanáctá část dne, noci, když právě nastane: poslední, půlnocní h.; je pět hodin; kolik je hodin?; bylo, (od)-bilo pět hodin; odbila pátá hodina; často se vynechává: mezi jedenáctou a dvanáctou; je jedna; 2. = doba mezi dvěma hodinami ve smyslu 1.: trvalo to hodinu, jít, psát hodinu, dvě hodiny; h. učení, zeměpisu... (ve škole), odpočinku; úřední hodiny = doba úřadování: stanovit, dodržovat, zachovávat, překročit ú. h.; malá hodina, -nka = slabá, necelá; dobrá, velká h. = přes hodinu, více než h.; policejní h. = kdy se zavírají hostince...; dávat hodiny = soukromě vyučovat;

h., často = kratší doba, chvíle, okamžik; nevíte dne ani hodiny (biblic.); h. posledního soudu, smrti; čekají ho každou hodinu = čekají, že přijde n. zemře každou chvíli; osudná h.; příznivá, šťastná, ne- h.; ještě nepřišla má hodina = vhodná chvíle, doba (k něčemu); dvanáctá h. = svrchaný čas, poslední okamžik; bolestná, těžká h. = doba porodu; odejít na hodinu (ze služby, z práce) = ihned; dát, dostat výpověď na hodinu = okamžitou výpověď, nahned; do hodiny ať jsi pryč, ať jsi tady = co nejdříve; od hodiny = hned (lid.); v. dále hodiny

hodinář [-řka], -e, m. = výrobce n. oprávněnce hodin, -nek;
hodinařiti = být hodinářem;
hodinařský [-řství], příd. k hodinář

***hodinečka**, -ček, ž., zдроб. k *hodinka*, -nek, ž., zдроб. k hodina, 1. = menší doba než hodina, necelá h. (ve významu 2.): je to k nim (malá) h., (malou) -nku; na -nku si lehnu; 2. = doba přibližně tak dlouhá jako hodinka, chvíle, okamžik (sr. u hodina 2.): smrtelná, poslední h.; zvonit někomu hodinku (po smrti); pěkná n. zlatá h. = posvácené odpoledne n. dopoledne po posvácení (lid.); černá h. = večerní chvíle, doba družných hovorů před rozsvícením;
hodinkový = co je k hodinkám: h. řetízek, -vé sklo;
hodinky, -nek, ž. pomn. = malé hodiny (přístroj), obyč. kapesní; církevní h. = stanovené modlitby na jednotlivé hodiny dne; v. umrlčí

***hodinný** = trvající hodinu;
hodinový [-vě] = co patří k hodinám (jako k přístroji): h. stroj, -vé ručičky; = trvající hodinu (přednáška, přestávka...); = za hodiny, podle hodin, za hodinu, na hodinu (mzda, vý-

dělek, hotel); -vě přesný = jako hodiny (říd.)

hodiny, -din, ž. pomn. = přístroj ukazující hodiny 1.: sluneční, vodní, elektrické, věžní, nástěnné, stojací, přesýpací, kyvadlové, kontrolní h.; h. jdou (dobře, špatně). nejdou, bijí, tlukou, stojí, jdou napřed, předcházejí se, opoždějí se, zastavily se; natáhnouti, postrčiti, zříditi h.; pracovat jako hodiny (stroj) = přesně, mechanicky (lid. a hovor.)

hoditi, hozen(í), 1. = vrhnout, mrstit, pustit: h. něco na zem, na vůz, psaní do schránky, kámen do vody atp.; h. co komu na hlavu (projev rozhorlení ze špatné práce atp.; lid. a hovor.); h. flintu do žita = přestat o něco usilovat, vzdáti se naděje, (nestatečně) ustoupit (lid. a hovor.); h. do sebe jídlo = rychle se najíst (t.); h. otázku mezi lid (Olbr.) = způsobit, aby o ní uvažoval (hovor.); h. po někom kamenem, přenes. = odsoudit atp.; hodit na sebe plášť, šaty = rychle, chvatně obléci; h. si karty = zahrát si (lid. a hovor.); h. sebou na postel (lid. a hovor.); h. sebou = pospíšiti si (t.); h. po kom pohledem (t.); h. hubou = vyjetí si na někoho (Němc., lid.); rýma se mu hodila na plíce (šim.) = přešla na plíce, zachvátila je (lid.); v. koš, paluba;
h. kamenem (nástroj, předmět) || hodilo to se mnou do kouta = hodilo mě to (předmět stavový); 2. *h. se, a*) nedokon. = býti vhod, vhodný, příhodný, schopný, způsobilý, lid. pasovat: h. se k čemu; h. se za vojáka, za sluhu, do úřadu; ta kniha se nehodí za čítanku; to se pro nás nehodí; to se hodí na všechno, ke všemu; ti dva se k sobě hodí (o novomanželech, snoubencích, společnících); to se h. jako pěst na oko = naprosto se nehodí (lid. a hovor.);

(ne)hodí se to = nesluší; hodí se to na koho = vystihuje ho to; budoucí čas: to se nám bude dobře h.; nebude-li se vám to h., vraťte to || někdy *z-* se: to se mi zhodí;

b) dokon. = nahoditi se, naskytnouti, lid. trefiti se: hodila se mi, až se hodí vhodná příležitost, obyč. nahoditi se;

slož. dokon. *do-* kam = hodit k nějakému cíli; odejít (tak daleko), co by kamenem dohodil; *do-* komu co, službu, práci... = opatřit, zprostředkovat (lid. a hovor.); *do-* koho do služby;

na-, 1. = hodit na něco: namítku na zeď, řemen na kolo; *na-* na sebe šaty; 2. *na-* se = naskytnouti se, právě přijít, lid. natrefit se: nahodila se mu práce, dobrá příležitost; *na-* se k neštěstí;

nad-, 1. = hoditi do výše: nadmíř; 2. = naznačit něco, napovědět: nad- otázku; něco mi nadhodil, ale nerozuměl jsem tomu;

o-, 1. = hodit kolem něčeho: *o-* zeď (omítkou) = omítnout; 2. *o-* (se) = obléci (se) do šatů (vulg.);

od- = hodit pryč: *od-* slupku, pecku, zbraň, šaty; přenes. *od-* všechen stud, flintu do žita;

po- = trochu, málo hodit: *po-* hlavou (R. Svob.); *po-* šaty... = nedat je na své místo, neuklidit; *po-* dítě = odložit;

pro-, 1. = házením uvolnit, odstranit: *pro-* cestu, sníh; 2. = zaměnit: *pro-* si hodiny, úkoly (lid.); 3. = krátce promluvit, něco pronést: *pro-* žert, vtíp, poznámku;

pře-, 1. = hodit přes něco: přeněco přes plot, pře- si plášť přes ramena; 2. = promíchat, dát na jiné místo: pře- obilí, řádky...; *před-* maso dravé zvíři; předněco někomu = vytknout, vyčíst (vlivem něm., ale velmi se rozšířilo);

při-, 1. = hodit k něčemu: *při-* přívažek na váhu; *při-* (si) *při* dražbě, v kartách; 2. *při-* se = státi se, zběhnouti: přihodilo se neštěstí;

roz- = hodit na všechny strany: *roz-* hnůj, letáky mezi lid; *s-* = hoditi dolů: *s-* knihu se stolu, někoho se schodů; *s-* předsedu... = sesadit, svrhnout (lid. a hovor.);

u- = udeřit: *u-* pěstí na stůl, holí na dveře, někoho do hlavy; hrom uhodil do stromu; do ticha uhodil zvon (Jir.); *u-* se do hlavy, do prsou;

přenes. = udeřit, nastat: uhodilo sucho, -ly deště, -la neúroda; uhodila zlá léta (Jir.); *u-* na někoho = rázně se zeptat, dokročit atp.;

u- na někoho, na něco = přijít na někoho, na něco, k něčemu, nalézt (zastar.): hledali rakouské vojáky, ale neuhodili na ně (Jir.); uhodil jsem na mrtvolu (t.); *u-* komu = vhod učinit, vyhovět (zastar.);

bezpodměté *u-*: uhodilo = uhodil hrom; ví, kolik uhodilo = ví, jaká je situace, že je zle;

v- = hodit někam, do něčeho: *v-* udíci do vody, peníz do automatu, dopis do schránky;

vy- = hodit odněkud ven, do výše: *vy-* smetí z okna; kůň ho vyhodil ze sedla; přenes.: *vy-* někoho ze sedla = vypuditi z místa, odstranit; *vy-* si z kopýtko = zahýřiti si (hovor.); *vy-* koho z úřadu... = propustit (hanl.); = vyhozením zničit: *vy-* pevnost, most, budovu (do povětří); *vy-* peníze za něco = zbůhdarma utratit; *vy-* kartu = vynést;

z-, v. hoditi se; *z-* komu = vyhovět, učinit vhod (zastar.);

za- = odhodit (zvláště něco bezcenného): *za-* starý klobouk, šaty, kus papíru; to není k zahození = to není tak špatné (lid.); *za-* pěknou příležitost = nepoužít jí; *za-* flintu do žita,

v. hoditi; za- se s někým = za-
dati si stykem s ním;

hodivati se, opakov.;

v. házetí

hodláni, str. = úmysl (č.-Chod)

hodlati, -lám = chystati se, mít
v úmyslu, s neurč. způs.: hod-
lali jsme tam ztrávit celou noc
(Jir.); výpustkou: kam hodláte
letos na prázdniny (jet, jít)?;
slož. dokon. *od-* se = pojmout
úmysl, rozhodnouti se: nemohu
se *od-* říci mu to || abych mu to
řekl; *od-* se k něčemu; v. *od-*
hodláni

hodně, **hodno**, v. hodný

-hodnocovati, v. hodnotiti

hodnost, -i, ž., podst. jm. k hod-
ný, 1. původ. = vlastnost někoho
hodného, dobrota, laskavost,
dnes jen lid. (Němc.); 2. zprav.
= stupeň soustavy činnické,
úřednické a vojenské, titul a
funkce s ním spojená, ve vojen.
= šarže, důstojnost, důstojenství;
vysoká h.; universitní -ti...;
hodnostá [-stka] || obyč. -stář
[-řka], -e, m. = kdo má, zastá-
vá nějakou hodnost, obyč. vyšší,
vyšší úředník, funkcionář, dů-
stojník; **hodnostářiti* = být
hodnostářem (šal.); -stářský
[-sky; -ství], příd. k hodnostář;
hodnostní třída = stupeň úřed-
nických hodností v bývalém Ra-
kousku, platová stupnice

hodnota, ž. (k hodný), 1. ve výrobě
= množství práce vynaložené na
zhotovení výrobku; 2. = cena;
3. = význam, důležitost; 4. (kon-
krétně) = co má hodnotu, vý-
znam: -ty finanční, hospodářské,
kulturní, mravní, etické, nábo-
ženské; 5. = hodnost 1. (ojed.)

hodnotitel [-lka], -e, m. = kdo
hodnotí

hodnotiti, **hodnocen(i)** = určovat
hodnotu, oceňovat, posuzovat
něčí význam; slož. dokon. **o-*
= z-; *pře-* něco = změnit mí-
nění o významu něčeho, jinak
zhodnotiti; prostě dokon. *z-*, na
př. práci, spis; *zne-* co = zba-

vit hodnoty, ceny; **-hodnoco-**
vati, slož. nedokon. *pře-*, *zne-*;
hodnotivati, opakov.

hodnotní = týkající se hodnoty,
vystihující hodnotu (řid.);

hodnotný [-ně; -nost] = mající
hodnotu, cený: h. spis, úsudek,
-ná kniha, práce, -né dílo;

hodnotový, na př. ukazatel = u.
hodnoty

hodňoučký = zcela hodný

hodnověrný [-ně; -nost] = hod-
ný víry, věrohodný (starší než
věrohodný), spolehlivý: h. svě-
dek, -ná zpráva, -né svědectví

***hodnústka**, ž., zdob. k hodnost

hodný [*hoden*, -dna...; *hodně*; *hod-*
nost, v. tam],

1. být *hoden* čeho (|| člověk čeho
hodný) = zasluhovat: být
hoden smrti, trestu, úcty, víry,
podpory; je to *hodno* pozoru
(kniž.) = pozoruhodné; neuznat
(nepokládat) jej za *hodna* po-
zdravu || aby jej pozdravil; ne-
uznati za *hodno* || za *hodné* při-
vítat jej || aby jej přivítal;

2. *hodný* = dobrý, s dobrými
vlastnostmi, řádný, poslušný,
vlídný, shovívavý, laskavý: h.
muž, -ná žena, -né dítě; *hodný*
na koho, ke komu: učitel je h.
na děti; buď tak h. a udělej to;
3. = veliký, značný...: h. kus
chleba, cesty, h. mráz; za *hod-*
nou chvíli = za dlouhou;

hodně, nejčastěji = velmi, mno-
ho, silně, značně (lid. a hovor.):
h. ovoce, lidí; h. hluchý, h. prá-
ce, peněz; h. více (Jir.) = mno-
hem více, o *hodně* více; = za-
slouženě, důstojně (zastar.); drží
se ve rčení přijímat *hodně*, ne-
hodně svátost oltářní;

2. stup. *hodnější* [-nější]: případ
ještě *hodnější* (toho), aby byl
vypravován (Olbr.); hoch je
hodnější než děvče...

***hodožový** = božihodový

hodokvas, -u, m. = hodování, hos-
tina (zastar.); duchovní h. =
duchovní hody, požitky;

-kvasiti = hodovat

hodonka, -nek, -ňka, -něk || *hoduňka*, -něk, ž. = (hodonská, hodonínská) zimnice (lid.); *hodonský* = hodonínský, k Hodonín (lid.)

***hodovánky**, -nek, ž. pomn. = hodování;

**hodovatel* [-lka], -e, m. = kdo hoduje

hodovati = strojit hody, hostinu, účastniti se hostiny, být na hostině; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *po-*; *hodovávati*, opakov.

hodovna, -ven, ž. = hodovní síň (řidké);

hodovní || *-ný = na hodování: -ní síň; -ní světnice (Majer.);

-vník [-vnice], -a, m. = účastník hodů, hostiny

hodový = o hodech, posvícenský
Hodslavice, -vic, pomn., ves na M.
hoduňka, v. hodonka

hody, v. hod

hodža, -dži, m. = mohamedánský kněz; *H.*, příjm.

***hofdáma** «hóf-», ž., z něm. = dvorní dáma (Svět.)

***hofer** [-rka; -rkyně], -a, m., z něm. = podruh [-hyně] (ve východních nářečích); -rský [-rství]

hofmanské kapky, ž. pomn., osvěžující léčivo

hofmistr [-ryně], -a, m., z něm. = správce šlechtického, panovnického domu, dvorský úředník, vychovatel;

-strovský úřad neboli -strovství, stř. || *-sterství;

-strovati = být hofmistrem

hofrát «hóf-», -a, m., z něm. = dvorní rada, vysoký úředník (hanl.); -tský; -tství, stř. = dvorní radovství, úřednická povýšenost (t.)

ho ha ho || *hohaho*, citosl., mysliv. zvolání

Hohenzoller «Hohnco-» || -llern, -a, m. = člen panovnického rodu, zvaného *hohenzollerský*

hoho (*hohó*) || *hohoj* || *hohoho*, citosl. nevole, radosti, překvapení = oho

hohol, -a, m., z ruš., druh kachny

hoch, -a, m., z holec = chlapec, dítě (i novorozeně) muž. pohlaví, proti děvčeti; = starší dítě muž. pohlaví, i odrostlejší = jinoch, mladý muž; důvěrně a něžně také o dospělých mužích: (milý) hochu, jak se máš?, to nejde atp.; ostrý hoch = veselý (lid. a hovor.);

hochovský = chlapecký (řidké)

hochštapler [-rka] «-pler», -a, m., z něm. = podvodník vyššího slohu; -rský [-rsky; -rství], přid. k tomu

I **hoj**, citosl. vyjadřující vzrušení, bujnost atp., vybízení: *hoj!* toť rozkošný je ples (Ner.); *hoj*, já mladá dívčina (Erben); *hoj*, mne půlnoc neleká (t.); *hoj*, má panenka, na mne hleď (t.); *hoj!*, jak se venku zmáhá hluk (t.); *hoj* = huj, v. tam

II **hoj**, -e, m. = hojnost (zastar.): všeho h. (Erb.)

***hoja** || *hojá* || *hojahej*, citoslovce povzbuzení, bujného rozmaru; **hojákat*, -kám || *hojakovati* = volat hoja, halekat, recitativně zpívat (o pasačkách)

***hojdák** || *hojták*, -u, m. = kolébka (nářeč.)

***hoje**: žiti h. — boje = vesele (Kosm.)

***hojebný** = léčivý

***hojemství**, stř. = lhůta na rozmyšlenou, odklad (zastar.); bez hojemství = bez přerušení, stále (Puchm.)

hojící = na hojení: h. mast, byliny;

**hojič* || *hojitel* [-lka], -e, m. = kdo hojí;

**hojitelný* = co hojí, léčivý, schopný vyhojení

hojiti = léčit, zvláště zevní rány; *h. se* = zacelovati se: rána se dobře hojí; *h. se* na někom, na něčem = nahrazovati si škodu jinde vzešlou; slož. dokon. *vy-* = vyléčit, zacelit: *vy-* koho, komu rány; *vy-* se ze zranění;

přenes. vy- se ze svého nadšení = ochladnout v něm po (trpkých) zkušenostech; *z- = vy-; za- = zacelit; čas zahojí všechny rány; za- se: rána se zahojí; *hojivati*, opakov.

hojivý [-vě; -vost] = hojící, léčivý: -vé byliny, -vá moc; přenes. -vé pohlazení (Čep) = uklidňující

hojně, v. **hojný**

***hojnití** = rozmnožovati, rozhojňovati; h. se = množiti, vzrůstat; zprav. jen slož. dokon. roz- = učinit hojným, rozmnožit; slož. nedokon. *rozhojňovati*

hojno, v. **hojný**

hojno-, kmen k **hojný** ve slož.: -*klasý* = mající hojné klasy; podob. -*květý*, -*mízný*, -*prsí*... (říd. kniž.)

hojnost, -i, ž. = více než dostatek, množství, nadbytek, bohatství: h. jídla, pití, obilí atd.; mít h. ve všem

***hojnotoký** = mající hojnost vody

hojný [-ně; *-no] = čeho je více než dosti, nadbytek, mnohý, bohatý: h. užitek, -ná strava, pastva, úroda, účast, -né dary, příklady, doklady; h. nač, čím; duben hojný vodou, říjen pivem (Čelak.);

hojně vším opatřen; hojně = mnoho, s dostatek: hojně pokrmů, nápojů, příkladů;

2. stup. *hojnější* [-něji]

hojsa, citosl. veselí, jásetu

hojták, v. **hojdák**

hokej, -e, m., z angl. hockey, sportovní hra; *hokejista* [-stka], m. = hráč hokeje; *hokejka*, ž. = hokejová hůl; *hokejový*, příd. k hokej

***hokrie**, -lete, stř., z něm. = stolička bez lenochu (Herrm., starší lid.)

hokus pokus || *hokuspokus*, -u, m., čarodějná formule; = pokus na zdarbůh

hokynář, -e, m., z něm. = drobný kupec; žen. protějšek *hokyně*, *hokynářka*, -řek, ž.;

zdrob. *hokynářík*, -a, -nářiček, -čka, m. (Ner.);

hokynařiti = býti hokynářem;

hokynářský [-sky; -ství], příd. k hokynář

hól, v. **hall**

I hola, citoslovce, 1. vybízecí = hej, počkej(te) || *hola hej*: hola hej, otevřte mi dveře (Erb.) || *hola hou*: vstávej, umrlče!, hola, hou! (t.); 2. upozorňovací = hle: h., tady to bude (Čech)

II hola (-l'a), y. I hole

holá, -lé, ž. = zadnice (lid.); odejít s holou = s prázdnou, s prázdnýma rukama (t.)

holand, -u, m. = holandský papír; *Holandan* [-nka], -a, m. = obyvatel Holandska; bludný H., hrdina pověstí;

holandanka, -nek, ž., druh slepice

holandofil [-lka], -a, m. = přítel, příznivec Holanďanů; -*filský*, příd. k tomu

holandr || obyčej. *holendr*, -a, m., z něm.: pít jako h. = mnoho pít; *h.*, -u, m. = stroj na mletí surovin na papír, hadromel

Holandsko, stř. = Nizozemí; *holandský* [-sky];

holandština, ž. = holandský jazyk

***holas**, -u, m. = halas (nářeč.); *H.*, -a, m., příjm.

holátko, stř., zdrob. k II hole

holba, ž., z něm. Halber, stará míra, vlastně půl, totiž pinty, asi 0,7 l, pak = holbová, půllitrová sklenice; zdrob. *holbice* || obyč. *holbička*, -ček, ž.

***holčátko**, -tek, stř. = děvčátko

***holčenský** || **holčí*, příd. k holka = dívčí;

**holčice*, ž. = holka (vlast. zdrob. k tomu);

holčička, -ček, ž., zdrob. k holka = děvčátko; = nevěstka;

holčičkář, -e, m. = holkař;

**holčičský* [-sky], příd. k holčice, *holčička*

holčina, zdrob. *-činka*, ž. = holka;

**holčizna*, ž. = větší, velká holka

hold, -u, m., něm. = okazalá pocta panovníkovi, vážené osobě: skládat, složit, vzdát h. někomu; hold mých vřelých díků = projev (Čech); archaistic. u Jirásky = výkupné, jeho vymáhání: mohl hold na novo před se jíti; kořistí nemalá z holdů

***holdegron**, -a, m., snad z Heldenkron = hromotluk, lamželezo (lid.), přezdívká Krakonoše

holdovací telegram, přípis, projev ... = vyslovující, obsahující hold; *holdovati* = vzdá(va)t hold, poctu; přenes. = oddávati se čemu: h. pití, karbanu; h. podobným náhledům (šmil.); = potulovati se, žebrat (nářeč.); = žádat, brát poplatek, výkupné (zastar., Jir.)

holdovní, příd. k hold; h. list. = opravňující k holdu, k vybírání výkupného (zastar., Jir.)

I **hole**, ž. (ve východ. nář. *-la*, sloven. *-l'a*) = holý n. jen travou, klečí porostlý vrchol hory; sr. Liptovské hole apod.; = mýtina (Baar)

II **hole**, -lete, stř. = neopeřené ptáče, mládě, malé dítě

III **hole**, příslov., v. holý

holec, -lce, m. = holý člověk, bez vousů, hoch, jinoch, psovod, mnich (zastar.); král H. = Ladislav Pohrobek: za krále Holce, když byla za grešli (groš) ovce (přisl.)

holeček, -čka, m., zdrob. k holec = dítě (Erb., Němc.), holohlavý člověk (Holeč.), chudák (Slád.); zprav. jen *holečku*, v důvěrném oslovení = brachu, příteli...: holečku, to se mýlíš; h., to je víc než jeden kámen (Němc.); to byste se, h., načekal (Rais); to, h., nejde (Vr.); holečku, někdy citoslovečně = „pane, panečku“: h., ten to umí...!

holečkovský = jako u spisovatele J. Holečka, v jeho duchu

holečku, v. holeček

holedbati se čím = pyšnit se, vychloubat: h. se svými úspěchy; h. se tím, že...; to je nějakého holedbání!; slož. dokon. *do-* *do* lhostejnosti (šrám.) = stálým holedbáním zlhostejnět; *na-* *se* mnoho; *holedbávati se*, opak.

holedbavý [-vě; -vost] = holedbající se, chlubitivý

holekati = helekati

holemý, v. Holomý

holeň, -ně, ž. = část nohy mezi chodidlem a kolenem, holenní kost; = horní část vysokých bot, holinka

holenek, -nka, m. = holeček; zprav. jen 5. p. *holenku* = holečku, a 1. p. mn. *holenkové*

holenice, ž., obyčej. pomn. = ochranný obal na holeň;

**holenka*, -nek, ž. = holinka (šm.)

holenkové, -nku, v. holenek

holenní, příd. k holeň: h. kost, svalstvo

***holfald**, -u, m., z něm. = dutý šev (Němc.)

***holice**, ž. = holé místo, pleš

holící = na holení (přístroj);

holič [-čka], -e, m. = kdo holí;

**holičina*, ž. = holičství

holička, -ček, ž., 1. v. holič; 2. = ovoce brzo po květu, nezralé (lid.); 3. pomn. *holičky* = zadnice (Baar); přenes. nechat koho na holičkách = opustit, nechat v bezradnosti, nepomoci; zůstat (seděti) na holičkách = být opuštěna milým, neprovdati se; být na h. = opuštěn, v nouzi, ve velkých nesnázích (lid. a hovor.)

holičký = zcela holý

holičský [-ství], příd. k holič

holina, ž. = holé, pusté místo, bez porostu; = jádro surové kůže

holinka || *holinka*, -nek, ž. = holeň vysokých bot, vysoká bota; = nezralé ovoce, holička (lid.); -nkový || *-nkovitý = s holeněmi, holinkami, o botech

holírna, -ren, ž. = holičská dílna

holiti = činit holým, odstraňovat břitvou, čepelkou strojku vousy, vlasy, chlupy: h. bradu ... = h. vousy na bradě; h. bez břitvy = okrádat (lid. a hov.); h. se s někým = mazlit se (Jirásek); slož. dokon. do- = oholiti do konce, přestat holiti; prostě dokon. o- někoho, se; přenes. = okrást (lid. a hov.); pro- = oholit jen část něčeho: pro- bradu; vy- = dobře oholit; za- = holením vyrovnat; -holovati, slož. nedokon. do-...; *holívati*, opak.

holka, -lek, ž. = dítě žen. pohlaví (opak hochy), mladá děvče i odrostlejší; důvěrně též o ženě dospělé; = služebná; (lehká, pouliční) h. = nevěstka; *holkař* || -kář, -e, m. = kdo běhá za holkami; *holkařiti* = běhati za holkami; *holkařský* || -kářský, příd. k holkař, -kář

Hollywood «Holyvud» -u, m., filmové město v Kalifornii

holmium, -ia, stř., chemický prvek

holo, příslov. k holý, v. tam

holo-, kmen k holý ve slož.:

-brádek, -dka, m. = bezvousý jinoch, nezkušený;

*-brádě, -děte, stř. = holobrádek; *brádkovský*, příd. k holobrádek; -bradý = kdo má holou bradu, bezvousý;

-břichý: -ché ryby;

-fousek, -ska, m. = holovousek (lid. a hovor.);

-hlavec, -vce, m. = holohlavý člověk (hanlivě); -hlavý [-hlavost] = mající holou hlavu;

-holý = úplně holý;

-krký = s holým krkem;

-křídly = s neopeřenými křídly

holomek, -mka, m., zpodstat. příd. jm. holomý (v. tam), v starší době = služebník, pomocník, sluha; katův holomek = pochop; nyní jen nadávka = pacholek, darebák

holo-mráz, -mrazu, m. || *-mraznice, ž. = holý, suchý mráz, bez sněhu; -mrazky, -ků, m. pomn. = zmrzlé bláto, hroudy (zastar. a lid.)

***holomský** [-stv] = darebácký: h. svět (Mah.)

***Holomý**, m., příjm. z původ. *holomý* = velký

holo-plíště, -těte, stř. = neopeřený pták (zastar.); přenes. = mladý nezkušený člověk;

*-pustý = holý a pustý;

-řitník, -ka, m., brouk;

-seč, -i || -e, ž. = holá seč;

*-smeť, -ti ž. = plevel (Hál.)

holost, v. holý

holota, ž., k holý = holost (říd.); h. úst = bezzubost (č.-Chod); = chudina (hanl.); nadávka = chát-ra, luza, darebové; = holý, dřevěný ukazovatel cesty (nářeč., Bezr.);

h., m. = holomek, psář, psův (zastar.)

holoubátko, -tek, stř., zdrob. k holoubě

holoubeček, m., zdrob. k -bek, m., zdrob. k holub; můj holoubku apod., něžné oslovení, hlavně mezi milenci;

holoubě, -ěte, stř. = holubí mládě;

holouběcí, příd. k tomu

***holoubkovati se** = oslovovati se holoubku, něžně se milovat, chovat navzájem;

holoubkový [-vě; -vost] = zbarvený jako holoubek, popelavý

holoučký = úplně, pěkně holý

***holousek**, -ska, m. = holoubek;

**holoušek*, -ška, m. = holeček, drahoušek, holoubek

***holovatina**, ž. = hloupost;

-vatý [-vatě] = hloupý

holovice, ž. = lihovarská hustá kvasící zápara, droždí

*holo-vlasý = prostovlasý;

*-vous, -a, m. || -vousek, -ska = bezvousý člověk; *-vousý = bezvousý;

*-zubý = bezzubý;

-žír, -u, m. = úplné ožrání listí housenkami

*holport, -u, m., z něm. = polovice (lid.): mít něco, pracovat, rozdělit se na h.

*holstra, ž., z něm. = pouzdro na zbraň (zastar., Jir.)

holt, v. halt

holub [-bice], -a, m., pták; h. vrká, bublá, houká; vrkat jako h. = zamilovaně mluvit (hov.); točiti se jako h. na báni, nadýmati se jako h. (lid. a hovor.); lítají mu pečení holubi do úst = má se velmi dobře, nemusí pracovat (t.); vybírat holuby = dloubati se v nose (vulg.)

holubárna, -ren, ž. = řada holubníků, chov holubů ve velkém; holubář, -e, m. = kdo chová, prodává holuby; holubařiti = obchodovati s holuby, chovati je; -řský [-řství], příd. k holubář

*holubčík, -a, m., z ruš. = holoubek (jako něžné oslovení);

holuběnka, ž. = holubička; tanec;

holubi, příd. k holub: h. vejce; h. pošta; sbor holubích hlasů (Rals); h. povaha = krotká;

holubice, ž. = holubí samice;

holubičí, příd. k holubice: v h. podobě; přenes. = krotký, tichý; h. národ, povaha;

holubička, -ček, ž., zdrob. k holubice = součást čepce podobná holubičce; něžně o ženě, děvčeti; holubinec, -nce, m. = holubník (říd.); = holubí trus;

houbinka, ž. = holubička; = ozdoba podobná holubici; houba;

*-holubka, -bek, ž. = holubice;

holubník, -u || -a, m. = budka na holuby; není tu žádný h. = zde musí být pořádek (hovor.); vyběhnout, vyletět jako z holubníka = nepořádně (t.);

holubníkovitý = podobný holubníku;

holubovitý = podobný holubu: -tí ptáci;

*holubový = holoubkový

*holůtka, -tek, ž., zdrob. k holota (Ner.)

holý [-lo; -le; -lost] = jsoucí bez vlasů, bez vousů, bez chlupů, bez porostu: h. krk, břeh, kopec; -lá brada, skála, hlava;

= jsoucí beze všeho, nahý, bez peněz (lid. a hovor.); = pouhý, čistý, čirý, úplný, bez něčeho jiného: holá pravda, skutečnost; vyváznouti s holým životem; brániti se holýma rukama (ne zbraní); mít jen holé ruce; líná huba, holé neštěstí (přísl.); holá bída (So.); holý nesmysl (Vanč.); holý výraz, proti rozvitému, -lá věta (mluvnic.);

v. holá, ž.;

holo: všude h. = pusto (Mrš., ojedl.); h. ostříhaný = dohola (ojedl.); dohola ostříhat = úplně; naholo ostříhat (lid.); vymýtit les n.; zhola = naprosto, docela, úplně: z. nic, z. nemožný; jen tak z. = jen tak snadno (lid., Svět.);

vypadati hole, o vrcholu hory...; 2. stup. holejší (řídke): nahota holejší (Čap.)

homagiální, z lat. = holdovací, poddanský

homar, -a, m., z lat. = humr (odbor.)

homeopath || -pat, -a, m., z řeč. = lékař léčící homeopathicky; -pathický || -patický: -cké léčení; -pathie || -patie «-tyje», ž. = léčení léky stejné povahy, jako je nemoc

Homér, -a, m., řeč. básník; někdy i tatík H. pospává (Tyl); v. dřímati;

*homérický = homérský; homérista, m. = homérský znalec, badatel; homero-shakespearovský (Ner.);

- homérovský* = co připomíná Homéra;
- homérský* [-sky] = co se týče Homéra, co je u něho, co je v jeho duchu: -ská otázka...; h. smích = smích bohů na Olympu podle Homéra, přenes. = hlučný
- homespun**, -u, m., angl. žen. tkanina; -nový = z homespunu
- homilet**, -a, m., z řeč. = kazatel; *homiletický* «-tyc-», příd. k homiletika; *homiletik* «-tyk», -a, m. = kdo se obírá s homiletikou; -tika «-ty-», ž. = nauka o kazatelském umění
- homiliář**, -e, m., z lat. = sbírka homilií; *homilie* «-míllje», ž. = výklad biblického textu
- hominismus** «-nyz-», -mu, m., z lat. = filosofický směr hlásající závislost pravdy na člověku
- homo-**, kmen 1. řec. homos (= jeden, stejný), 2. lat. homo (= člověk), ve slož.:
-centrický názor, 1. = pokládající člověka za střed veškerého dění; 2. = soustředný;
-fonický «-nyc-» = jednohlasý;
-fonie «-nyje», ž. = jednohlasost, opak polyfonie;
-genní [-nně; -nnost] = stejnorodý
- ***homok**, -u, m. = drobný vířivý písek (Heyd., sloven.); -kový, příd. k tomu (Němc.)
- ***homol**, -u, m. || zprav.
homole, ž. = něco kuželovitého: h. cukru...;
 **homolice*, ž. = homolka; plž; zdrob. -lička, -ček, ž.;
homolka, -lek, ž., zdrob. k homole; h. tvarohu n. sýra = tvaroh n. sýr uhnětený v koláčky n. v šišťičky; přenes. = měkký člověk (lid.);
 **homolitý* || -lovitý || -lový a *homolkovitý* || -kový = mající tvar homole, homolky
- ***homoniti**, z ruš. = zvučet, znít (Havl.)

- homo-nym**, -u, m. || -nymum, -ma, stř. = slovo soujmenné, stejného znění s jiným, ale různého významu, slovo s několika významy, mnohovýznamové; -nymie || -nymita, ž. = soujmennost, mnohovýznamnost; -nymní = soujmenný, mnohovýznamný;
 -*sexualita*, ž. = pohlavní náklonnost k těmž pohlaví; -*sexuální* [-ně; -nost]: -sexuální člověk, sklony
- homonkulovský**, příd. k *homunkulus*, -la, m., z lat. = „človíček“, umělý člověk, golem
- hon**, -u, m., 1. = honění, shon, chvat, sháňka; = lovení zvěře honěním, pak také střelením: h. na zvěř, na zajíce...; jít na h., být na honě: pořádat h.; 2. stará délková míra; zachováno ve řeči: je to ještě na hony daleko = velmi daleko; být na hony vzdálen od pravdy atp.; 3. = dílec, trať, pozemek (zastar.); část osevního postupu; sr. honem
- honácký** [-ctví], příd. k *honák*, -a, m. = honec dobytka, obchodník s ním (lid.)
- honba**, ž. = hon, lov: h. na jeleň...; h. za štěstím, za penězi atp. = sháňka, shon, usilovná snaha domoci se štěstí; zdrob. *honbička*, -ček, ž.;
honbiště, stř. = místo, kde se honí zvěř, loviště
- honcovati se**, z něm. = pojímati se, pářit (o psech, o zajících, o králících)
- hončí**, příd. jm., 1. = honicí, závodní; hončí chrt, kůň (zastar.); 2. = co je honců: h. korouhev (Jir.)
- Honda**, m. = Honza, Jan (nářeč.); *Honďák*, -a, m., přezdívká domazlickým rodákům (každý druhý byl Jan)
- honebné**, -ho, stř. = dávka z honby; *honební* = souvisící s honbou: h. právo, lístek, pozemek

honec, -nce, m. = nahaněč při honbě, honák; = kdo se honí za něčím, za někým: h. sukní (Mah.); v starší době = lehký jezdec pronásledující nepřítele (Jir.); *honecký*, příd. k tomu

honeček, m., z drob. k hon

honejsek, -ska, m. = kdo rád mluví do větru, honimír (lid.)

honem, příslovce, od původu 7. p. k hon = rychle, v rychlosti, ve chvatu (lid. a hovor.); tak h. to nebude... = tak hned (t.); *na honem*, *nahonem* = narychlo (t.)

honér, -u, m., z franc.: dělati komu -ry = vzdávat poctu, dvořit se (hovor.); v tarokové hře honéry = čtyři pětky

***honět**, neskl. příd. jm. || zprav. *honetní* [-ně; -nost], z franc. = čestný, počestný, slušný, jemný: h. ženy, jednání (Ner.); h. výraz, řeč

honěná, -né, ž. = honění jako hra; hráti si na -nou;

honěnice, ž. = honění, shánka shon;

**honěnka*, ž. = honěná

honěný [-nost], zpřídav. příd. od slovesa honiti: h. v čem = zběhlý (lid. a hovor.): nejsem v češtině dost honěný (Jir.); někdy s odstínem příhany: být h. = vyznati se, být prohnáný

***hongouška**, -šek, ž. = konejška (nář.)

***honice**, ž. = hon, lov;

honicí = co je na honění, vycvičený k honu, lovecký: h. pes;

honič, -e, m. = kdo honí, honec, lovec, honicí pes;

honička, -ček, ž. = honění, hra na honičku; = policejní ščára, razzia

honimír, -a, m. = honejsek (lid.);

**honiště*, stř. = honbiště;

honitba, -teb, ž. = honění, hon, lov; = okrsek, v kterém se honí zvěř, honbiště;

**honitel*, -e, m. = kdo honí, honič

honiti, opětov. ke hnáti: h. dobytek na pastvu; h. někoho do práce = stále pobízet, nutit k práci (lid. a hovor.); = hnát koho, pronásledovat, stíhat, aby chom jej dopadli, zahnali, lovit: h. nepřítele, lupiče, zvěř; h. vítr = pokoušeti se o marnou věc (lid. a hovor.); h. parádu = parádit se (lid. a hovor.); h. (dělat) vodu = dělat frajera, naparovati se (t.); h. slečinku = dělat (t.); h. Davida = vrhnout, zvracet (lid. a hovor.); podmětové h. = lovit zvěř, konat hon; h. se = vzájemně se stíhat, chytat: chlápci se honí po zahradě; mračna v dáli se honí (Krásnoh.); h. se za čím, za motýly, za zábavou, -vami = usilovat o, pachtiti se, shánět; h. se po cizotě; h. se s kým = vzájemně se stíhat, chytati || = honit jej (s odstínem nechuti, nevole); jen se tak honit = mluvit do větru, na plano (zhrub.); kráva se honí = hání se, běhá; podst. jm. *honění*: už je toho honění dost;

slož. dokon. *do-* koho = honěním, rychlou chůzí dostihnout; *do-* zameškané učivo = dohnat, dodatečně si osvojit; *na-* se (dlouho, mnoho);

po- koho (trochu n. mnoho) || nedokon. *po-* = poháněti dobytek při orání... (nářeč., Rais, Jir.);

před- někoho = rychlou chůzí předejít;

u- = honěním unavit, uštvať: *u-* lišku; děti se uhonily, jsou uhoněny; *honívatí*, opakov.; v. háněti

***honivý** = honicí, lovecký: -vá láje (Jir.)

***honor**, -u, m., lat. = čest, vážnost: rytířský h. (Jir.); dbal i na honor (Martín.); v. salvo honore

honorace, ž., z lat. = přední, vážení občané, hlavně městští, příslušníci vyšších společenských

tříd, hodnostáři v třídní společnosti;
honorační stůl = za kterým se dává honore; h. kroužek (Čech)
honorár, v. honorář
honorární, z lat. = čestný, neplacený: h. profesor na universitě, h. doktor, konsul; = honorářový (ojediň.)
honorář, -e, m. || starší -rár, -u, m., z lat. = odměna za úkony a za práci předpokládající vyšší vzdělání nebo schopnosti: autor-ský, spisovatelský, lékařský, he-recký h. ap.;
 zdrob. *honorářiček*, -čku, m.;
honorářový: -vé poměry
honorát [-tka], -a, m., z lat. = kdo dostane poctu, člen hono-
 race
honorovati, z lat. = dát, vyplatit honorář; h. koho, něco (práci, knihu...); h. směnku, šek = vyplatit; nevyžádané články se ne-honorují = neplatí se za ně h.; jak se to honoruje? = jaký se za to platí honorář
 ***honos**, -su «-su», m., z lat. = ho-nosnost, okázalost;
honositi se čím, -sení || -šení, z lat. = chlubit se, vychloubat, pyšnit; = vynikati čím;
honostivati se, opakov.;
honosivý [-vě; -vost] = chlubitivý; řidč. = okázalý; pyšný a ho-nosivý šat (So.);
honosný [-ně; -nost] = okázalý, řidč. = chlubitivý: h. šat, člověk; honosně pochvaloval (Mártín.)
 ***hont**, -u, m. = větší lať (nář.);
hontek, -tku, m., zdrob. k tomu;
hontový = z hontů
honvéd, -a, m. = voják maďar. zeměbrany; *honvédký*, příd. k tomu;
 -stvo, stř. hromad. = honvédi
Honza, z něm. Hans, domác. tvar k Jan, příjm.; symb. dobráckého hlupáčka;
 zdrob. *Honzík*, -a, -zíček, -čka, m.;

honzík, -a, m. = turnýra, podklad (polštářek) vzadu nahoře pod sukni, aby se na ni mohly připevnit ozdoby (móda v le-tech 80.);
honzovský [-ství] = hlupácký
hop, citosl., 1. vybízející ke skoku = (pře)skoč. hup; 2. vystihující skok = skočil...: milý zabitý hop s lůžka (Herb.); před cha-lupou s koně hop (Erb.); udě-lati h. = udělati skok
hóp || a *hóp*, výstražné citoslovce = uskoč(te), vyhni, vyhněte, pozor!
hopcati, *hopcovati* = hopsati, hop-
 sovati (řid.)
hopem, příslov. = rychle, rázně (lid.); brát koho h. = šdit, obí-rat (t.)
hopity, citoslov. = hop (obyčej. dět.)
hopkati || *hopkovati* = jít, skákat hopkem, pohupovat; slož. dokon. do- někam; na- se (mnoho); od(hopkovala) na své místo (Rais); při-; za- si; *hopkávati*, opakov.;
hopkavý = hopkající;
hopkem || *hopky*, příslov. = po-skokem; šlo to hopkem (Ner.);
 **hopkot*, -u, m. = hopkání
hopla, citosl. = hop
hopnouti, -pl, -pnuv, -pnutí = udě-lat hop, (po)skočit; h. bank (v kartách) = zahrát o celý bank;
 **hopovati* bank = hrát o celý bank
hops, *hopsa*, *hopsasa*, citosl. = hop: koníček skáče h., když já mu dám ovsa (píseň); synáček hejsa-hopsa, sr. hejsa;
hopsati = hopkat, pohupovat; slož. dokon. do- někam; na- se; za- si; *hopsávati*, opakov.;
hopsavý [-vě; -vost]: h. krok, -vá chůze;
hopsovati = hopsati
I hora, ž. = vyvýšenina zemského povrchu, vyšší kopec, vrch; vi-ničná h. = vinice (zastar.); ho-ra se zdvíhá, vypíná, ční, strmí;

chlap jako h. = veliký, vysoký (lid. a hovor.); slunce zapadá, zašlo za horu, za hory (básnic.); hora = les na stráni, les (nářeč.);

Bílá, Lysá h., hory tak nazvané; Andělská, Černá, Červená, Kosova... H., jména míst.;

pomn. *hory*, 1. = horstvo, pohoří: jít na hory, do hor; pásmo hor; jít přes hory a doly (zříd. hory doly), přenes. = daleko; křičet jako na horách = jako by byl sám (lid. a hovor.); přenes. slibovat hory doly = všecko možné (t.); — lid. místy *hora*: vítám vás na hora (Rais);

2. = důl, doly: stříbrné, zlaté -ry; odtud i jm. míst. Kutná Hora (stč. pomn. -né -ry), Mariánské Hory

II *hora* «hó-» || *hóra*, ž., lat. = hodina, hodinka zpěvu n. modlení, obyč. pomn. hory || *hóry*

Horác, -e, m., zčeštěné lat. *Horatius*

Horácko, stř. = kraj, kde bydlí Horáci; *horácký* [-cky; -ctví], příd. k *horák*

horácovský = v duchu Horácově

horáček, -čka, m., zdrob. k *horák*; *hóračka*, v. *horák*;

horáčtina, ž. = horácká mluva

horák [*hóračka*; **horákyně*], -a, m. = obyvatel(ka) hor, kdo pochází z hor; přenes. *hóračka* = kráva z hor (čep, lid.);

H., 1. příjm.; 2. = obyvatel českomorav. vysočiny v čechách a na Moravě

horal [-lka], -a, m. = obyvatel(ka) hor; *horalský* [-sky; -ství], příd. k tomu: h. kraj; sr. *goral*

**horan* [-nda], -a, m. = *horal*; **-nský* = *horalský*

**horár*, -a, m., slov. = hajný (sr. hora = les); *horárna*, -ren, ž. = hájovna

**horazditi* = hubovat (nářeč.)

**horázný* = vysoký, velký, statný (nářeč., Holeč.); spis. jen zápor. ne-, v. tam

horce, *horčeji*, -čejší, -čí, v. *horký*

horčice, *horčicový*, *horčičný*, v. *hořčice*

horda, ž., z mongol. *orda* = knížecí stan, tábor; = panství: Zlatá h. = mongolská říše na Volze v 13. stol.; přenes. h. = tatarští kočovníci: zlí hosté Tataré, Orda divoká (Čelak.); = tlupa, cháska, sebranka: h. lupičů apod.

**hore*, příslovce ve vých. nářečích = nahoře, nahoru: hore tam pod Ostravskou plání (Bezr.); Hore Váhom, cestopis od A. Mrštíka

horečka, -ček, ž., 1. zdrob. k I *hora*; 2. souvisí s *horký* = „horká nemoc“, chorobně zvýšení tělesné teploty: vysoká h.; h. stoupá, klesá; mít, dostat horečku; blouznit v horečce atp.; přenes.: pracovní h. = zápal, horlivost; cestovní h. = rozrušení, neklid, nervosita z cesty, před cestou; h. pospěchu (Majer.) = horečný spěch; h. smyslné touhy (So.); *horečkový* [-vě], příd. k *horečka* 2. = horečnatý

horečnatý [-tě; -tost]: h. stav. = stav s horečkami (v. *horečka* 2.)

horečně, v. *horečný*;

**horečněti*, -nějí = stávat se horečný

horečný [-ně; -nost] = horečnatý, zpravidla přenes. ve významu podobnosti: h. chvat = chvat jako v horečce, překotný, nervosní, s napětím všech sil; pod. h. stav; h. protest (Čap.); -né napětí; -né pracovat = velmi horlivě, překotně...; malby -né vržené na plátno (Čap.)

horem, příslovce od *hora* (podle dolem, vrchem, spodem) = horní, vrchní cestou, částí (krajiny), opak k dolem; jdi h., já půjdu dolem; h. dolem, v. dolem; *horempádem* || někdy -*pátem* = velmi spěšně, naspěch, překotně; **horempádný* = rychlý, překotný

***horendní**, z lat. horrendus, správ., ale neobvyklé || obyčej.

horentní [-ně] = hrozný, strašný, úžasný: h. smělost...; h. ceny = velmi vysoké; h. peníze = hrozně, strašně mnoho peněz

horizont, -u, m., z řeč. = obzor; **-tální** [-tálně] || ***-tálný** = vzdorovný: h. směr, poloha

horka, -rek, ž., zdrob. k I hora

I **horko**, stř., zpodstat. jmenný tvar od horký; 1. = horké počasí, vedro;

2. = horký stav; zprav. jen ve spojení za **horka**: železo se má kouti za h.

II **horko**, příslov., v. horký

***horkokrevník**, -a, m. = horkokrevný člověk;

horkokrevný [-ně; -nost] = mající horkou krev, prchlivý, vznětlivý, prudký

horkost, v. horký

horký [**horko** || **horce**; **horkost**] = velice teplý, palčivý, vřelý, žhavý, rozpálený: h. čaj, -ká voda, káva, lázeň, plotna; -ké železo, jídlo; -ká nemoc = horečka, hlavnička (lid.); -ká kaše, v. kaše; horký den, přenes. = kdy je mnoho práce, den těžkostí, nebezpečný; podob. horká chvíle (Vr.); -ká hlava = rozpálená, též při rozhorlení, zanícení; mít horkou krev = být prchlivý (lid. a hovor.); mladí lidé jsou tuze horcí (Vr.) = prudcí, náhlí, hr; nebýti studený ani h. = být vlažný, indiferentní (hovor.);

horké myšlenky (Vr.) = „divoké“; horká půda = nejistá, nebezpečná: cítit horkou půdu pod nohama; železo se musí kout horké = dokud je horké, přenes. = příležitosti se musí využít;

je velmi horko ap.; bylo mu z toho h. = bylo mu to velmi nepříjemné (lid. a hovor.) || **horce**: slova zněla h. (Procház.); do tváře mu h. dýchala stáj (kniž.); **horkost**, -i, ž. = horký stav, vedro, žár; = horečka (lid.); 2. stup. **horčejší** [-čeji] || **horčí**

horíič, -e, m. (zastar.) || častěji **horlíteľ** [-lka], -e, m. = kdo horlí; **-telský** [-telsky; -telství]

horliti = být rozhorlen, hořet hněvem, rozhorlením, rozhořčovat se, žehrat, brojit: h. proti komu, proti národní lhostejnosti;

h. pro koho, proč || ***oč** = hořet, horovat, horlivě stát, zasazovat se, usilovat; slož. dokon. **na-** se (mnoho); **roz-** se = zahořet hněvem, rozohniti se, rozhořčiti se; být velmi rozhorlen || **rozhorlený** [-ně; -nost] = rozhněvaný, rozohněný, rozhořčený; **rozhorlení**, stř. = rozohnění, rozhořčení;

slož. nedokon. **rozhorlovati** se; **horlívati**, opakov.

horlivec, -vce, m. = horlivý člověk **horlivěti**, -vějí = stávat se horlivý; slož. dokon. **z-**: zhorlivěla ve službě (Vr.)

***horlivství**, stř. = nemírná horlivost

horlivý [-vě; -vost], původ. = horký, žhavý, palčivý, pak = velmi pilný, zanícený, nadšený: h. čtenář, sokol, pracovník, něčí zastánce; -vé konání služby, -vá práce, činnost atp.; h. ve vykonávání povinností

hormistr, -a, m. = správce hor, dolů

hormon, -u, m., z řeč. = výměsek žláz s vnitřní sekrecí

horna, ž., z něm., hudební nástroj, roh (lid.)

Hornácko, stř. = kraj Hornácků; **hornácký** kraj, kraj, -cké nářečí

hornák [**hornáčka**], -a, m. = obyvatel horního kraje n. horního konce vsi;

H. = obyvatel jistých horských krajů. na př. kraje na pomezí mor.-slov. (kolem Velké atd.); = Slovák na „horní zemi“, na nynějším Slovensku, proti Slovákům na „dolní zemi“ (Koll.)

hornatina, ž. = hornatý kraj, pahorkatina;

Hornátky, -tek, pomn., ves v Č.

hornatý [-tě; -tost] = kde je hojně hor: h. kraj, -tá krajina

horní, 1. = co je nahoře, hoření, výše položený, vrchní, opak k dolní: h. konec dědiny, h. tok řeky; h. zásuvka; h. vítr = přicházející od hor, s vyšších krajů; mlýn na horní vodu = na vodu tekoucí na mlýnské kolo shora; h. sněmovna = senát; hojně v zeměpis. a míst. jménech: H. Lužice, H. Blatná ...;

2. = báňský, důlní: h. úřad, právo, město, bratrstvo

hornický [-cky, -ctví], příd. k horník: h. šat, -cká rada; hornictví, stř. = hornická práce, -cké povolání, -cké podnikání; *hornictvo*, stř. hromad. = horníci

hornička, -ček, ž., zdrob. k horna

horník, -a, m. = dělník pracující v horách, t. j. v dolech, havíř

hornina, ž. = neústrojná látka, z které se ve větším množství skládá zemský povrch; *horninový* || *horninový*

hornista «-nys-», m. = trubač na rohu, na roh

horniště, stř. = naleziště hornin (horn.)

horno-, v hojných přídavných složeninách k podstat. jménům s horní, Horní, na př.:

-*bečevský*, k Horní Bečva: -ké nářečí

***hornodle** «-nó-», ž., z něm. = vlásnička (lid.)

horno-italský, k horní Italii;

-*lužický*; -*německý*; -*rakouský*; -*rýnský*; -*saský*; -*slezský*

horolezec [-zkyně], -zce, m. = kdo vystupuje na vyšší hory;

-*lezecký* [-ctví]: -cký výkon, -cká tura

horologium «-ló-», -ia, stř., lat. = sbírka církevních hodin, orloj

horopis, -u, m. = popis hor; -*pisný* [-pisně], příd. k tomu

horor, v. horror

horoskop, -u, m., z řeč. = přístroj na měření času; v astrologii = postavení hvězd a předpověď osudu z něho

horotvorný = tvořící hory (geolog.)

horoucí, vlast. = hořící, rozžhavený (říd.): h. kov (čech); h. peklo = velké peklo, nepříjemnosti; jít, poslat koho do horoucího pekla, do -cích pekel = jít ke všem čertům, proklínat koho, láteřit na koho (lid. a hovor.); h. nemoc = horečka (nářeč.);

= vroucí, vřelý, nadšený, plannoucí: h. cit, láska apod.

horoucněti, -nějí = stávat se

• **horoucný**: oči -nějí (Majer.); slož. dokon. z-

horoucný [-ně; -nost] = horoucí: -né srdce (Han.); pravit -ně (Rais); -ně se modlit (Jir.); -nost odpoledne (Neum.); 2. stup. -*cnějši* [-cněji]

horovatel [-lka], -e, m. = kdo horuje

horovati = horlit, býti zanícen, nadšen, horoucně, nadšeně, zaníceně mluvit; h. pro vlast; h. o štěstí, o lásce atp.; horuje naděje jeho = je na hoře, blíзка splnění (Čelak.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon.; *horovávat*, opakov.; slož. nedokon. *na-* se (mnoho)

horovský = v duchu básníka J. Hory

***horovný** [-ně; -nost] = horující, nadšený: h. zbožňovatel (Č.-Chod)

horror, lat. = strach; h. *vacui* «-kují» = strach z prázdnoty

horse-power «hórs-paur», angl. = koňská síla, praktická jednotka výkonnosti; zkratka HP

horský [-sky], 1. = co je (čeho se užívá) na horách, v horách, co je z hor, co připomíná hory atp.: h. vzduch, ráz krajiny, prapor (vojska); -ká chata, krajina, ovoce, příroda, růže, dráha; h. hřeben = hřeben hor; -ká tura = tura do hor; prostá -ká služka (Svět.); -ké město, podnebí, pásma, boty; -ké nářečí, část hanáctiny; 2. = vztahující se k horám ve význ. doly, horní (zastar.);

2. stupeň **horštější*: bída, ten úsměch nejhorštější (Fisch.)

horstvo, stř. hromad. = hory, pohorí

horší, 2. stup. ke zlý; je to čím dál, tím horší || čím dál horší; h. než ty || zastar. h. tebe; obilí je h. než loni || proti loňsku (nečes. ve srovnání s loňskem);

zpodstat. *horší*, stř. = horší stav atp.: to h. teprve přijde; už je z toho nejhoršího ven; příslov. *hůř(e)*

horšiti = pohoršovat (říd.); h. se, 1. = stávat se horší, zhoršovat se: rána, bolavá noha, nemoc, časy se horší; 2. h. se na koho, nad něčím pro něco = být popuzen, rozezlen, hněvati se;

slož. dokon. *po-* koho = svést k hříchu (biblic.); obyčej. *po-* koho čím = nemile se dotknout, rozhořčit, urazit; *po-* se nad něčím, pro něco; být pohoršen čím, nad čím, pro něco; *po-* se (v učení atp.) = státi se horší, polevit;

**roz-*; celá Malá Strana byla rozhoršena (Ner.) = rozhořčena; *z-*, prostě dokon. = učinit horším: *z-* si (ve škole) známku, nemoc; *z-* se = státi se horší, o žáku, o počasí, o nemoci; *z-* se nad kým = *po-* se (bibl.);

-horšovati, slož. nedokon. *po-*: pohoršuje mě to; *po-* se nad kým pro něco, nad čím; žák se

pohoršuje v učení...; *z-* si nemoc, svůj zdravotní stav, postavení; počasí, nemoc... se zhoršuje; *horšivati* se, opakov.

horštější, v. horský

hortensie «-zije», ž., z lat., květina; *H.*, křest. jm.; *hortensiový*, příd. k hortensie

hortologie, ž., řec.-lat. = nauka o zahradnictví

Horvat || -vát, *horvatský* || *horvát-* [-sky], **Horvatsko** || *Horvát-*, stř., *horvatština* || *horvát-*, ž., nečes. m. Charvát, charvátský..., v. tam

hóry, v. II hora

Hóry, Hór, ž. mn., řec. bohyně ročních počasí

hořáček, -čku, m., zdrob. k *hořák*, -u, m. = část osvětlovacího tělesa upravená k tvoření plamene: petrolejový, plynový... h.;

hořákový kohoutek

***hořavina**, ž. = hořlavina (šm.)

hořavka, -vek, ž., ryba

***hořavý** = hořlavý

hořce, příslov., v. hořký

***hořcesladký** = hořkosladký

hořcový [-vě; -vost], příd. k hořec **hořčejší**, v. hořký

hořčice (starší *hor-*), ž., 1. rostlina; 2. poživatina;

hořčicový (*hor-*) || *hořčičný* (*hor-*): -né zrno; -ný obklad; -ná náplast

hořčík, -u, m. = magnesium, chem. prvek; rostlina; *hořčíkový*

hořčina, ž. = hořkost, něco hořkého

hořčiti = dělat hořkým, ztrpčovat; h. si život (ojediň.); h. se = rozhořčovat se (t.); zprav. slož. dokon. *roz-*, *z-*, v. tam

I **hoře**, příslov. ve spojení h. uvedený, psaný apod., nečes. m. nahoře, výše uvedený...

II **hoře**, stř. = duševní hořkost, bolest, zármutek, žal (kníž., básnic.): mít h., hořem se trápit, sužovat, býti sklíčen; hořem, z velkého hoře umřít; hoře! = běda!

hořec, -řce, m., rostl.; zdrob. *hořeček*, -čku, m.

hořeji, příslov., v. hořejší

***hořečka**, -čnatý, -čný = horečka, -čnatý, -čný (ojediň.)

***hořejní**, příd. = hoření

hořejšek, -ška, m. = hořejší díl, část, poloha, místo: h. domu; vzít knihu z hořejška; čím dál k hořejšku, tím je to strmější

hořejší [**hořeji*] = co je nahoře, horní, vrchní, hoření, často s platností 2. stupně = vyšší, vrchnější: h. zásuvka, poschodí atp.; hořeji (Hlaváč., Sez.)

***hořekati** = hořekovat; **hořekavý* [-vě; -vost] = naříkavý, bědující

hořekovati = volat hoře, naříkat, bědovat; h. nad kým, nad čím; slož. dokon. *na-se* (mnoho); *hořekovávatí*, opakov.

I **hoření**, str., v. hořeti

II **hoření** = jsoucí nahoře, horní, vrchní, hořejší (nikoli v platnosti 2. stupně): h. část vesnice, zuby atp. (řidší než horní)

***hořenostný** = přinášející, působící hoře;

**hořeplný* = plný hoře, strastiplný;

**hořeplodný* = plodící, působící hoře

hořepník, -u, m., rostlina (druh hořce)

hořeti, -ří = planout ohněm, spalovati se (okysličovati se až do spálení): dříví, lampa, dům hoří; neosob. hoří, hořelo (tam) = je, byl (tam) požár; nehoří || nehoří to = není tak zle, naspěch, nespěchá to tolik, není to tak spěšné, nutné (lid. a hovor.); koudel hoří (lid.) = je velké, blízké nebezpečí, je velmi zle; utíkat, jako by mu nad hlavou hořelo, hlava hořela = co nejrychleji (t.);

rána hoří = velmi pálí;

šaty na tom chlapci hoří (lid. a hovor.) = velmi brzo šaty roztrhá;

= býti červený jako oheň: tváře mu hoří; hořela jak planý mák (Vr.);

= planout, býti rozpálen, lesknouti se, zářit, býti červený: hlava mi hoří: večerní červánky hořely (Jir.); oči mu hoří; opál lunou hoří (Vrchl.); západ hoří zlatem (t.);

= planout, být vzrušen, naplněn, zanícen: h. nedočkavostí, zvědavostí, netrpělivostí, hněvem, studem, láskou, touhou; hořel pro divadlo (Jir.);

slož. dokon. *do-* = shořeti do konce, doplanout: oheň dohořel, svíčka -la; přenes.: dávno dohořelo milování (Ner.); *na-* se: tam se něco nahořelo = často hořelo;

o- = shořeti se všech stran: dříví ohořelo; hasičům ohořely vlasy; *o-* sluncem, od slunce = osmahnout, opáliti se; *ohořelý*: -lá polena;

po- = býti stížen jen částečně požárem, nevyhořet úplně: nevyhořel, ale přece pohořel (Jir.); přenes. (lid. a hovor.) = nepochodit: *po-* s návrhem...; *po-hořelý* = kdo vyhoří, komu shoří dům, kdo utrpí škodu požárem; *pro-* = shořeti skrz naskrz: stropy prohořely;

roz- se = začítí dobře hořet: oheň se rozhořel; přenes. *roz-* se nenávidí; *rozhořelý* = rozpálený, žhavý: rozhořelá hlava (Majer.) || *-řený*: rozhořeně chvíle (Václav.);

s- = býti úplně zničen, stráven ohněm: celý dům, papír shořel...; *s-* horkem; *s-* hanbou, studem;

u- = hořením odpadnout, býti zničen: uhořely mu dva prsty; v domě uhořelo pět lidí;

vy-, 1. = úplně shořet: dům, soused vyhořel, celá vesnice -la; 2. = vyprahnout: trávník horkem vyhořel; vyhořelé louky; je tu jako po vyhoření = pusto, prázdno;

vz- = vzplanout: ať vzhoří mé sepnuté ruce (Hlaváč.); kraj vzhořel novými vzruchy (So.); všecko v něm vzhořelo (Vr.) = vzplanulo, -kypělo, -bouřilo se (vesměs kniž.);

za- = vzplanout, přenes.: zaláskou, hněvem, nenávistí; políbení zahořelo mu na rtech (Svět.); -*hořovati*, slož. nedokon.: *do-*, *o-*, *roz-* se; *vy-*: dobře to vyhořeje;

hořivati, opakov.: tam často hořívá; slož. nedokon. *do-*: oheň dohořívá; *o-*, *pro-*; *roz-* se: světélko se rozhořívá (Jir.); rozhořívají se mu oči (Olbr.)

hořický, příd. k *Hořice*, pomn., čes. město: h. pískovec, -cké hračky, trubičky

***hořička**, ž., zdrob. I hora

***hořikvět**, -u, m., rostl., hlaváček letní (lid.)

Hořiněves, -vsi, ž., ves v Č.; *hořiněveský*, příd. k tomu

***hořivo**, stř. = co hoří, může hořeti

hořká, ž. = hořká kořalka

hořkavý [vě] = trochu hořký, nahořklý

***hořké**, stř. = pivo (zast.)

hořknouti, hořkl, -řknuv, -řknutí = stávat se hořký: nápoj, křen hořkne; jídlo mi hořkne v ústech; přenes. = nechutná mi, nemám z něho pravý požitek, protože mám duševní hořkost, trpkost; = stávat se zahořklý, zatrpklý; h., o poměru k ženě (So.); slož. dokon. *na-* = trochu zhořknouti; v. *nahořklý*; *z-* = státi se hořký; přenes. zhořklé mládí (šal.); *za-* = na, o křenu...; o člověku = státi se zatrpklý, roztrpčený; *zahořklý* křen, člověk

I **hořko**, příslov., v. hořký

II **hořko**, stř. = hořkost, hořká chuť, zatrpklost, roztrpčenost

hořko-, kmen k hořký ve slož.:

-*kyselý* = hořký a kyselý;

-*mandlový*, příd. k hořké mandle;

-*sladký* [-dce] = hořký a sladký;

-*slaný* = hořký a slaný

hořkost, v. hořký;

**hořkota*, ž. = hořkost

***hořkotrpký** [-pce] = hořký a trpký

hořký [*hořko*; *hořce*; *hořkost*], od původu totožné s horký = co pálí, co má palčivou, trpkou, pelyňkovou chuť; h. pelyněk, lék; -ká sůl, pilulka, -ké pivo, vody, byliny, mandle; přenes. = těžký, smutný, neradostný, trpký: h. osud, úděl, život, chléb; -ká chvíle, poroba; -ká pilulka = velmi nepříjemná věc ap.; -ké pokání (R. Svob); -ké slzy = slzy roněné z duševní hořkosti; hořká radost (Vr.) = radost zkalená nějakou trpkostí; hořký, o člověku (Herb.) = zatrpklý a zahořklý;

přísl. hořko: mít h. v ústech; je mi h. || chutnat hořce; přenes.: plakat hořce; h. vyčítati svému otci (T. Novák.);

hořkost, -i, ž. = hořká chuť: h. piva...; přenes. = trpkost, zatrpklost, neradostnost, tíha: míti v sobě h.; h. osudu, života, smrti; h. chvíl (Hal.);

2. stup. *hořčejší* [-čeji]

hořlavina, ž. = hořlavá látka;

**hořlavka*, -vek, ž. = kořalka;

hořlavý [-vě; -vost] = co snadno hoří

hosanna || -*nah*, stř. neskl., hebrej. (bíbl.), prosebný výkřik = zachovávej již, přenes. = sláva!: h. synu Davidovu!; volat h. = provolávat slávu

hospic, -e, m., z lat. hospitium, = mnišská, církevní noclehárna, útulek pro poutníky

hospitace, ž., z lat. = přítomnost při vyučování, abychom nabyli zkušeností; chodit na hospitaci; = návštěva hosta klubu, spolku; = inspekce: h. ředitele u profesora, h. staršího učitele u mladšího

hospitál, -u, m., z lat. = církevní nemocnice, chorobinec, útulek;

hospitalita, 1. ž. = pohostinství;

2. m. = dobročinný mnich

hospitant [-tka], -a, m. = kdo hospituje ve význ. 1., = kdo není řádným žákem, řádným ani mimořádným posluchačem, host v klubu, ve spolku, na schůzi

hospitovati = vykonávat hospitaci: 1. mladý profesor hospituje u staršího; h. při universitních přednáškách, cvičeních = chodit do nich, ale nebýt ani řádným ani mimořádným posluchačem; h. ve schůzi, při schůzi... = být přítomen jako nečlen; 2. = konat inspekci; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *hospitovávati*, opakov.

hospoda, ž. = hostinec (lid. a hovor.); být někde -dou (Němc.) = být na nocleh a býti hostěn (zastar.)

hospodárnice, ž. = hospodářský průsek v lese: široká cesta, která sloužila zároveň za hospodárnici (Vr.)

hospodárný [-ně; -nost] = dobře hospodařící, opatrný, šetrný, úsporný; h. smysl (So.) = smysl pro hospodárnost

hospodář, -e, m. = hlava rodiny, čeledi, celé domácnosti; = kdo hospodaří, řídí usedlost, statek; = kdo má na starosti hospodářské věci, správce: městský, obecní, spolkový h.; národní hospodář = národohospodář, odborník v národním hospodářství; h. = kdo rád chodí do hospody (žert.); *H.*, název časopisů; 4. p. číst, odbírat -ře (jako život.); v. hospodyně;

hospodáříček, -čka, m., 1. = malý, drobný hospodář; 2. skřítek, plivník;

hospodářík, -a, m., zdrob. k hospodář, přenes. = hospodáříček 2.

hospodařiti, 1. = spravovat hospodářství, usedlost; h. na svém, na cizím, dobře, špatně; 2. =

vést, spravovat i jiné věci, domácnost; h. od desíti k pěti = špatně; dobře, špatně h. se svěřenými penězi; 3. = rád chodit do hospody, vysedávat v ní (žert.);

slož. dokon. *do-* = přestat hospodařit; *na-* se (mnoho); *na-* (si) = získat hospodařením || *za-* (si);

-hospodařovati, slož. nedokon. *o-* || *ob-* pole..., *nečes* = obdělávat, vzdělávat; podob. útulna je -řována = má hospodářství, dostane se v ní jídlo, pití, je zařízena hostinsky;

hospodařivati, opakov.

hospodářský [-sky], 1. = vztahující se k hospodářství: h. časopis, -ká škola, správa, výstava, družstva, -ké stavení, nářadí, stroje, poměry atd.; 2. = šetrný, hospodárný, mající smysl pro hospodářství: šikovný, moudrý a hospodářský člověk (Rais); -sky = po stránce hospodářské

hospodářství, stř., 1 = zemědělská usedlost, statek; 2. = hospodaření na usedlosti; luční, lesní, vodní h.; = správa, vedení také jiných věcí; soukromé, veřejné, státní, národní, finanční h.; = jednání, počínání: likvidátor tohoto hospodářství, t. j. popuzování lidu krutostí (So.); zdrob. *hospodářstvíčko*, stř., ve význ. 1.

***hospodín**, -a, m. = pán (zastar., Jir., dílem z ruš.); *H.*, o Bohu

***hospodní** || -dný = hospodský, hostinský: -ní sláva (Rais)

***hospodomil**, -a, m. = milovník hospod;

***hospodovati** = být hospodským; = vysedávat v hospodě

hospodská, ž. = hostinská (lid. a hovor.);

hospodský [-sky], příd. k hospoda: h. život, vtip, klep, -dská strava, zábava;

hospodský, -kého, m. = hostinský (lid. a hovor.)

hospodyně, ž., 1. = hospodářova žena; 2. = správkyň domácnosti: jeho žena je dobrá h.; nebyla žádná h. (Svět.); být u koho -ní, za -ní;
zdrob. *-dyňka*, -něk, ž.;
-dyňský = pro hospodyně: -ká škola; *-dyňství*, stř. = řízení domácnosti

hospůdka, ž., zdrob. k hospoda
host, -a, m., 1. = jakýkoli příchozí, návštěvník hostinců, hotelů lázní apod.: denní, lázeňský host, h. na výstavě...; = něco, co se dostavuje pravidelně, často: tuhá zima, bída je tu častým hostem atp.;

2. = milý, vítaný příchozí, návštěvník jednotlivce, rodiny, spolku, školy, státu...: zvát, mít hosty; pokládat koho za hosta; být někde hostem, jako host; milý, vítaný h.; h. u divadla = herec hrající na pozvání jinde, hostující;

**host*, -i ž., o ženě přicházející jako host (zastar.)

hostec, -tce, m., nemoc, revmatismus

***hostěnice**, ž. = hostinec, hostinská místnost (Č.-Chod)

hostie «-tyje», ž., z lat. = mešní chléb, oplatka

***hostimil**, -a, m. = kdo „miluje“ hosty, kdo je pohostiný; zprav. jen jako název hostinských spolků a časopisů

hostina, ž. = slavnostní jídlo za přítomnosti hostů, někdy i bez nich: dávat, pořádat, strojit hostinu, zvát na hostinu; být na hostině, účastnit se hostiny; hostina na něčí oslavu, počest

***hostinčítí** = provozovat hostinskou živnost

hostinec, -nce, m. = živnostenský hostiný dům, hospoda; h. u modré hvězdy apod., nik. k modré hvězdě; zdrob. **hostineček*, -čku, m.

***hostinka**, ž., zdrob. k hostina
hostinný, v. hostiný

hostinská, ž. = majitelka, nájemkyně hostince

hostinský [-sky; -ství] = co je pro hosty, co souvisí s hostincem: h. pokoj, -ká živnost, strava; = pohostiný, pohostinský (říd.);

-sky = hostinským způsobem; = pohostinsky, pohostině (říd.);
hostinství, stř. = hostinská živnost, -ské povolání; = pohostinství (říd.);

hostinský, -kého, m. = majitel, nájemce hostince, hospodský

hostiný [-nost], n i k. -inný (není tvořeno z hostina, nýbrž přímo z host příponou -in-) = pohostinský, útulný: h. dům...; nejčastěji záporné *ne-* = pustý, neútulný: nehostiný pokoj, -ná místnost, -né kraje;

-nost = pohostinství (Jir.)

hostitel [-lka], -e, m., ž. = kdo hostí; *-telský*: -ká povinnost

hostiti, hoštěn(i) || někdy -stěn(i):
h. koho = pokládati za hosta, častovat jej, poskytovat mu pohostinství; přenes. = mít, chovat (kniž.): h. k někomu lásku; muky pekla hostil v srdci svém (Vrchl.);

slož. dokon. *na-* se někoho = dlouho a mnoho hostit; *po-* = uctít jako hosta, vyčastovat: po-někoho dobrým obědem ap.; *roz-* se, přenes. = nastat: po válce se rozhostil mír a klid; rozhostilo se hrobové ticho; na všech tvářích rozhostil se klidný úsměv (Rais) = ukázal se; *u-* = ubytovat jako hosta (řídke); přenes.: radost se uhostila na všech tvářích (zastar.); **v-* se = nastěhovat se, usídliti se (šafař.); *vy-* = vypudit, vypo-vědět; přenes.: *vy-* nějakou myšlenku, starost z mysli, z hlavy; srov. výhost; *z-* se čeho = zbaviti se, zprostit: *z-* se nepříjemného dojmu, smutku; *z-* se svého úkolu = dobře jej vykonat; *za-* se, o nemoci = usaditi se, rozmoci se;

-*hošťovati*, slož. nedok. po-
(Vrchl.); *roz-*: klid se rozhoš-
tuje; *vy-* chmury z hlavy;
hostivati, opakov.

**hostný* = *hostiný* (Jir.)

hostovati = být hostem (říd.);
= vystupovat pohostinsku (o
hercích); slož. dokon. *za-* si;
hostovávati, opakov.

Hostýn, -a, m., hora na M.; lid.
též zdob. -*nek*, -nku, m.

hosudar [-*rka*], -a, m. = gosudar;
-*orský* [*rství*] = carský

hošátko, stř., zdob. k *hoše*, stř.
= hošík (lid.); *hošek*, -ška, m.
= hošík (lid.); *hošenčí*, *hošen-*
ský, příd. k hoch = chlapecký
(nář.)

**hošice*, ž. = namlouvavá dívka
(nářeč.);

hošíček, m., zdob. k *hošík*, -a,
m., zdob. k hoch; *hošíkovský*,
příd. k hošík (říd.); *hošímek*, m.,
zdob. k hoch (říd.); *hošísko*,
stř. = větší hoch (lid.) || *hošiště*,
stř. (Rais);

**hoškoucký* [-*sky*], příd. k *hošek*,
hošík;

**hošovský*, *hošský*, též

-*hošťovati* v. hostiti

hot, v. *hat*

**hotař*, v. *hutař*

hotel, -u, m., z franc. = hostinec
s pokoji pro hosty;

hoteliér [-*rka*], -a, m. = maji-
tel n. nájemce hotelu; -*orský*
[-*rství*], příd. k tomu;

**hotelík*, -a, m. = hotýlek;

**hotelní* || -*ný* = hotelový;

hotelový zloděj, -vé zařízení

Hotentot «-tntot», -a, m. = pří-
slušník jednoho afrického kme-
ne; přenes. *H.*, zobecněním *h.*
= člověk nechápavý n. kterému
není dobře rozumět (zhrub.);
hotentotský [-*sky*], přenes. =
nesrozumitelný, nejasný; *h.* ja-
zyk neboli *hotentotština*, ž.;
přenes. = nejasná řeč

hotov, v. *hotový*;

hotovák, -a, m. = najatý pomoc-
ník při plavení dříví

**hotovati*, *hotují* = připravovat,
chystat (Ner., Němc.)

hotové, -vého, stř.: žítí z -vého
= z hotových peněz; přijít k
hotovému (t. j. dlu, jídlu...);
hotové, -vých, ž. pomn. = ho-
tové peníze; dávatí zboží jen za
h. = ne na dluh, na splátky; vy-
platit hotovými

hotově, v. *hotový*

**hotovitel* [-*lka*], -e, m. = kdo
hotoví, výrobce: *h. pian* (Rais)

hotoviti = dělat hotovým, vyrá-
bět, zhotovovat (říd.);

h. se = chystati se (říd. kniž.):
kdo chce pokoji, *hotov se k bo-*
ji (přísl.); lampa se *hotovila*
bliknout (ojediň.); slož. dokon.
do- něco = dodělat; *při-* = při-
pravit; *vy-* něco = dáti tomu ho-
tovou, náležitou podobu, úplně
vypracovat, sepsat...; *vy-* dopis,
spis, podání, poslední vůli (v
mluvě úřed., kancelář.); *z-*, pro-
stě dokon. = učinit hotovým,
vyrobit, udělat, ušít (šaty, boty)
atp.;

hotovívati, opakov.

hotovost, -i, ž. = stav, kdy je
něco hotovo, skončeno; = úpl-
nost, ucelenost; = ochota, od-
hodlání; = připravenost k vý-
konu (u vojska, u hasičstva...),
pohotovost; = oddíl připravený
zasáhnout; = hotové peníze; po-
kladní *h.* = skutečné peníze v
pokladně; mít něco na hoto-
vosti, v -sti; -*vostní* oddíl...

**hotovoučký* = úplně hotový (Ner.)

hotovovati, = hotovit, chystat
(velmi říd.); časť. slož. nedokon.
do-, *vy-*, *z-*

hotový [-*tov*; -*tově*; -*tovost*, v.
tam],

1. = dokončený, dostavěný, do-
psaný..., vyrobený: spis je ho-
tov, práce je -va, šaty, boty,
budovy jsou -vy; hotový spis,
-vá práce...;

2. být hotov s čím, s prací, se
spisem, s jídlem, se studiiemi
atp. = míti to hotovo, dokon-
čeno; být s kým hned, brzo

hotov = mít s ním všechno vyjednáno, domluveno atp., často = rázně jej odbýt (hovor.);
být s kým h. = přerušit s ním styky (hovor.);

3. = připraven, přichystán: hotov na cestu, k dílu, k boji; -vé peníze = volné, uložené v bance..., doma, kterých se může volně užívat, ne vložené do podniku, ne půjčené;

4. = ochotný, nakloněný, odhodlaný: hotov k činu, k službě; k službám h. (na konci obchodního dopisu); h. s neurč. způs.: jsem h. mu pomoci, poradit...;

5. = úplný, učiněný: hotový žebrák, mrzák; -vá žebrota, -vé peklo; hotový umělec = vyzrálý, vyspělý; h. člověk = dobře připravený do života...;

hotově = úplně, přímo (říd.); = pohotově, obratně (t.); h. tolik a tolik (peněz) = na hotovost; vyplatit h. = v hotovosti, hotovými penězi; — v. hotové

hotýlek, -lku, m., zdrob. k hotel
hou, zvolací, upozorňovací citoslovce; *hola hou*, v. I hola;
houpy hou, v. houp

houba, mn. 2. hub, 3. atd. hou-, ž., 1. nejnižší rostlina (u vyšších hub rozumí se v praxi jen plodnice): jedlé, nejedlé, jedovaté houby; sbírat houby, chodit na houby; 2. živočich a jeho kostra jako užitkový předmět, zvaný mycí houba; houba v bytě = h. zvaná dřevní, dřevomorka; 3. choroba, hlíza, polyp;

symb. (lid. a hovor.): je toho jako hub po dešti, roste to jako houby po dešti = je toho velice mnoho roste to hojně; tenkrát jsi ještě chodil po houbách, byl jsi na h., pásl houby = nebyl jsi ještě na světě;

houby víš = nic nevíš; i houby! = co na tom!, to nic nevadí; dostat houby s octem = nic

houbař (lid. a hovor. *hubař*) [-řka], -e, m. = kdo sbírá houby, znalec hub;

houbařit = sbírat houby; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *houbařitvati*, opakov.;

houbařský [-ský; -ství], příd. k houbař

***houbec**, příslov. = houby, nic (lid. a hovor.)

houbice, v. haubice

houbička, ž., zdrob. k houba; ***-čkový** = houbový; **-čky**, příslov. = houbec

houbovatěti, -tějí = stávat se houbovitý; slož. dokon. *z-*;

-vatý || obyč. **-vitý** [-tě; -tost] = podobný houbě, měkký, dirkovaný jako houba

houbovice || **-vka**, **-vek**, ž. = houbová polévka (lid.)

houbovitý, v. houbovatěti;

houbovka, v. houbovice;

houbový, příd. k houba: **-vá** polévka, omáčka; přenes. **-vá** polévka = kázáníčko

houby, v. houba

houdek, -dka, m. = hudec (za-star.)

houf, -u, m., z něm. množství, hromada, zástup, hejno, mnoho: h. lidí, ptactva...; h. knih, práce (lid. a hovor.); do houfu!, výzva k semknutí, i přenes., ke svornosti, k společné práci (hovor.);

zdrob. *houfec*, -fce || *houfek*, -sku, *houfeček*, -čku, m.: křesťanů tak skrovný houfec jen (Ner.); houfec kyrysníků (Jir.); h. čtenářů (Téver); houfce koní (Jir.); v našem malém houfku (t.);

houfem = houfně

houfní, v. houfný;

houfnice, ž., původ. = dřevěný prak na metání kamení, potom = krátké dělo s širokým jícnem, haubice

houfný [-ně] || ***-ní** = hromadný, valný: **-ná** zábava (Ner.); **-ní** společnost (t.); častěji příslov. **-ně** = v houfu, hromadně: **-ně** se scházet...;

houfovati se = shromažďovati se, tvořit houfy (lid.): chlapeč se houfují (Mrš.)

houkačka, -ček, ž. = zařízení na houkání, siréna: tovární, automobilová h.

houkal, -a, m., zdrob. *houkálek*, -lka, m. = hejhal, hejkal

houkatí, -kám = říkat, volat hou, vydávat podobné zvuky: dělo houká; tatík jen bolestně houkal (Rais); automobily houkají; o hlase některých ptáků: holubi houkali (R. Svob.); sova houká;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do silného houkání; prostě dokon. *za-*; *houkávati*, opakov.;

houkavý [-vě] = houkající, podobný houkání: h. holub; akord houkavých tónů (Rais); -vě zahvízdl vlak (šimáč.);

houknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. k houkatí: rána houkla; v rohy houkla lovců chasa (Vrch.); h. (si) na koho = obořit se naň, rázně poručit, zakázat, zeptati se atp.; slož. prostě dokon. *za-*

***houlati se** || *-letí se* || *-lítí se* = jasnit se (o nebi) || válet se, o mracích (lid.); slož. dokon. *vy-* se = vyjasnit se; v. huliti

houně, ž., z lat. = hrubá, chlupatá soukenná látka, příkrývka;

houněný || *houňový* = z houně;

houňovina, ž. = látka na houně; -vitý = jako houně

houp, citoslovce vyjadřující 1. houpání: tu (při šlapání měchů) šlo to houp a h. (Rais); 2. skok = hup;

houpinky (dět.);

houpý, při kolébání; h. h., kočky snědly kroupy (říkanka);

houpý houp: počal se houpat: houp, houp, houpý, houp (Karaf.)

houpací = na houpání: h. kůň, lenoška

houpačka, -ček, ž., 1. = houpací židle n. jiné zařízení na houpání; 2. = houpání; přenes. = často se měnící stav, nejistota

(hovor.): politická h.; kursovní h. (na burse);

-*čkář*, -e, m. = majitel houpaček jako zábavního podniku;

-*čkový*, příd. k houpačka; = houpavý, kývavý

houpadlo, -del, stř. = houpačka;

houpák, -u, m., druh pluhy; = houpací splávek; tanec (praž. vulg.);

houpanda, ž. = houpačka (dět.);

houpanice, ž. = houpání (lid. a hovor.)

houpati, -pám... || -pu..., houpej, houpaje: h. koho = pohybovat, kývat, klátiti sem tam kým: h. dítě na kolíbce, na kládě, v náručí apod.; h. zvonem, kadidelnicí, nohama, rukama;

h. se na židli atp.; loď se houpá na vlnách = kymácí; nad jezerem mlhy se houpají (Mácha); meč se mi houpá po boku; h. se = houpavě, klátivě chodit; přenes. h. koho = klamat, lichořit, tropiti si žerty (lid. a hovor.); h. se = býti zařazen do pochodové setniny (váleč.); = být oběšen; = být ve špatném hospodářském stavu (lid. a hovor.);

podměťové h. = skákat, často s hlukem;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* (trochu); *po-* koho = polichotit mu atp.; *roz-* koho, co = přivést do houpání; *roz-* se (k něčemu) = po dlouhém váhání, kolísání něco učinit, odhodlati se k čemu (lid.); prostě dokon. *za-* zvonem atd.; přenes.: banka se zahoupala = zakymácela, hrozil jí úpadek;

houpávati, opakov.; slož. nedok. *roz-* zvon; v. houpnouti

houpavý [-vě] = houpající se, kymácející, podobný houpání; h. krok, -vá chůze; -vé podnožky lavic (Rais); -vá nádra (šmil.); houpavý poskok (Majer.); trochu -vě chodící (Jir.)

houpinky, v. houp.

houpnouti, houpl, -pnuv, -pnutí
= mrštně skočit, hupnout; h.
do rybníka, na vůz apod.; h. ko-
ho = zahoupati kým (říd.); h. se
= hupnout (t.); slož. *do-* =
doskočit; *pře-* = přeskočit; *vy-*
se do sedla, na koně = vy-
švihnouti se; nešťastný krupař
nahore se vyhoup oběšený (Ner.);
však já ho přece vyhoupnu =
vypíchnu (šmil.); *z-* koho, se na
houpací židli apod. = zahoupat;
z- rozsudek = zrušit (v hovor.
soudní mluvě); *z-* někomu něco
= zkazit (lid. a hovor.);
-hupovati, slož. nedokon. *po-* =
poskakovat; *po-* se = houpati
se (Olbr.); *vy-* = vyskakovat;
barka se vyhupovala (Ner.)

houpy, v. houp

***hourácti**, -cejí = zmítat, kymá-
cet (Čech, Č.-Chod);

***hourácivý** = kymácivý, houpavý

***hourati**, -rám = kolébat, houpat
(lid.): h. dítě na rukou; žito
se větrem hourá = vlní se; duše
se hourá = zmítá se (Holeč.);
sál se hourá = otrásá se (Olbr.);
***houravý** = kolébavý, houpavý,
šouravý (krok, chůze)

hourdiska «hurdys-» || *hur-*, ž.
dutá cihla (nazvaná podle franc.
inženýra)

housátko, -tek, stř., zdrob. k *house*,
-sete, stř. = husí mládě

housenák || *-ňák*, -u, m. = hou-
seník

housenčí, příd. k housenka;

housenice, ž. = larva vosy bylin-
né; lid. = housenka; choroba
dobytčí tlamy; žába;

houseník, -u, m. = skřípec na sbí-
rání housenek, housenák

housenka, -nek, ž. = larva mo-
týla; = něco podobného hou-
sence, šroubovitý přenašeč ve
stroji...;

housenkovitý = mající podobu
housenky;

housenkový traktor

houser, -a, m. = husí samec, hu-
sák; přenes. (lid.) = ústřel, bo-
lesti v zádech;

houseří, příd. k tomu;

houšrek, -rka, m., zdrob. k tomu

houska, -sek, ž., původ. zdrob. k
husa, přenes. (podle podoby) =
podlouhlé pšeničné pečivo; mís-
ty (vánoční) h. = vánočka; h.
másla = podlouhlá hrudka más-
la (lid.);

houskář, -e, m. = kdo peče,
prodává housky (hovor.);

houskový = s houskou (knedlík)

houslař [-řka], -e, m., 1. = hráč
na housle, houslista (zastar.);
2. = výrobce houslí n. kdo je
spravuje, prodává;

houslařiti = provozovat hous-
lařství; = hrát na housle (zast.);

houslařský [-ství], příd. k houslař

housle, -lí, ž. pomn., smyčcový
hudební nástroj; hrát na h. ||
hrát první, druhé h. = hrát
první, druhý houslový part;
přenes. h. = kláda na tažení
stavidla (mlynář.); mučidlo;

***housličkovitý** = mající podobu
housliček;

housličky, -ček, ž. || ***huselky**,
-lek, zdrob. k housle;

houslíř, -e, m. = houslař;

houslista [-stka], m. = hráč na
housle;

***housliti**, houslovati = hrát na
housle;

houslový tón, klíč, part; -vá hra,
literatura

housti, hudu, huď, hudl, hude(ní)
= hrát na hudební nástroj
(kniž.); nouze naučila Dalibo-
ra housti (přísl.); housti vesní-
čanům do noty = notovat, ří-
kat, co jim lahodí (šmil.); kaž-
dý svou píseň hude, o nesvor-
nosti (t.); darmo ve mlýně
housti (t.); slož. dokon. *za-*;

v. hudati

houstička || *houštička*, ž., zdrob.
k houska

houstnouti, houstl, -stnuv, -stnutí
= stávat se hustý: omáčka...
houstne; tma houstne; šero hou-
stlo (Jír.); stín houstl (Vr.);
slož. dokon. *při-* = trochu *z-*;
prostě dokon. *z-*: mlha zhoustla;

za-, o omáčce...; vzduch zahoustne (Břez.)

I houšť, příslovce, v. hustý

II houšť, -tě, ž. (kniž.) || *houští*, stř. = houština: divá houšť (Koll.); vrbová houšť (Jir.); černá, šumivá houšť (Rais); houšť úpon = hustá spleť (Čech)

houštička, v. houstička

*houštičko, stř., zdrob. k houští

houština, ž. = hustý porost, místo s hustým porostem;

houštinatý = plný houští;

houštinka, ž., zdrob. k houština

houšťka, ž. = hustota

*houštnatý = houštinatý

houž(e), -že || obyč. *houžev*, -žve, ž. = zkroucený kořen, slabší kmen, větev na vázání, na př. vorů; = provaz: konopná h.; symbol tvrdosti, tuhosti: maso jako h. apod.; v. houžvice

houževnatec, -tce, m., houba;

**houževnatěti*, -tějí = stávat se houževnatý;

houževnatý [-tě; -tost] || *-vný = jsoucí jako houžev; = tuhý: -té maso; přenes. = velmi vytrvalý, nelekající se překážek a přemáhající je, tuhý, úporný: h. člověk, odpor, -tá práce, obrana; pracovat, bránit se -tě

houžvice, ž., zdrob. k houžev; další zdrob. *houžvička*, ž.; h., m. = lakomec, skrblík (lid.)

houžvovitý || *-žvitý, *-žvový = jako houžev, houževnatý

*hovádě, -ěte, stř. = hovádko, dobytče (Staš.)

*hovadí = dobytčí;

hovadina, ž., pův. = hovězina; přenes. = velká hloupost, pitomost, -ký nesmysl (zhруб.)

hovádko, -dek, stř. zdrob. k hovado; žít jako (boží) hovádko = jako nemá tvář, ne duševně, niterně (lid. a hovor.); dívati se jako boží h. = tupě, hloupě, nechápavě (Vr.)

*hovadný [-ně; -nost] = hovadský, zvířecký

hovado, stř. = větší zvíře, zvl. vůl, kráva; přenes. = člověk počínající si jako h., hrubý, nelidský, velký nemrava, surovec, zhovadilec (zhруб.): = hlupák (t.); *hovadský* [-ský] = dobytčí (zastar.); přenes. (ve významu podobnosti) = zvířecky nízký, zhovadilý, surový: h. život, -ské rozkoše, -ský skutek; -ská práce = těžká, jako pro hovado (zhруб.); h. předmět = těžký, neforemný (t.);

hovadství, stř. = hovadský, surový čin, zhovadilost, hovadina

hověti, -vějí || -ví, hověj || obyč. hov, hověje || hově

= povolovat, přát, dělati to, co prospívá, co je milé, co lahodí, mít porozumění: hověti svým zálibám, svému tělu, zdraví, spánku; h. lidské slabosti; = vyhovovat: h. všem podmínkám atp. (knižní); h. čemu = rozumět (nářeč.);

h. si = dělati si pohodlí, pohodlně žít, odpočívat;

slož. dokon. po- tělu; po- si po práci, na trávě, v posteli;

s- = míti strpení, počkat: s- dlužníku || častěji pos-;

pře- = strpět, prominout (říd-): předseda přehověl a přimhouřil oko (Jir.); (profesor) ve třídě leccos přehlédli, přehověl (t.);

*u- si v čem = vy- (šm.);

vy- = učiniti zadost: vy- formě, požadavkům, zvyklostem; vy- komu v čem = učinit k jeho spokojenosti, podle jeho přání, prosby; vy- prosbě, žádosti, přání = neoslyšet ji, splnit; slož. nedokon. *vyhovovati* všem požadavkům; práce nevyhovuje (t. j. předpisům, požadavkům) = je vadná, špatná;

hovívati, opakov.; tenkrát jsem si hovíval; slož. nedokon. s- = míti shovění, býti shovívavý (zastar., Vlček)

hovězí = co je z hovada, co s ním souvisí: h. maso, pečeně, krev, jazyk, lůj, polévka;

hovězí, -ího, stř., 1. = hovězí maso; 2. = hovězí dobytek (lid.); dva kousky hovězího;
hovězíce, ž. = hovězí kůže;
hovězina, ž. = hovězí maso, kůže; = hovězí dobytek (říd.); zdrob. -nka, ž.
hovínko, stř., zdrob. k hovno
hovívati, v. hověti
hovníval || -vál || -vár, -a, m., brouk (lid.), odbor. = chrobák; nadávka
hovno, -ven, stř., 1. = lejno, trus (vulg.); 2. lid. drsný zápor = nic
hovor, -u, m. = hlasitá rozmluva, řeč: vést, spřádat, za- h.; pustiti se do hovoru; vytrhnout někoho (se) z hovoru; ustát v hovoru; h. ustal, h. vážne; není mi dnes do hovoru; přenes.: děsný h. živlů (Vrchl.);
**hovora*, m. = hovorka;
**hovorek*, -rku, m., zdrob. k hovor;
hovorka, m. = hovorný člověk, mluvka;
hovorna, -ren, ž. = místnost, kde možno hovořit, na př. v hotelu, ve škole, telefonní budka; = rubrika v časopise n. v novinách, kde se odpovídá na dotazy;
hovorné, -ho, stř. = poplatek za telefonický hovor;
**hovorník*, -a, m. = kdo hovoří;
hovorný [-ně; -nost] = kdo rád a mnoho hovoří, povídavý;
2. stup. *hovornější*;
hovorový [-vě; -vost]: -vé počítaadlo = na počítání telefonního hovoru; -vá řeč, mluva, -vý jazyk = spisovný jazyk zabarvený lidovou mluvou, nářečím, častý v důvěrném styku
**hovořil*, -a, m. = povídálek
hovořiti = mluvit, rozprávět, povídat: h. s někým o něčem; hovoří se o tom; bylo o tom hovořeno, lépe hovořilo se; přenes.: krajina hovořila jarními větry (So.);
slož. dokon. *do-* = dokončit hovor; *do-* se s někým = dohod-

nouti se, domluvit; *na-* se (mnoho); *od-* = odpovědět, odmluvit (řidké); *po-* si (trochu, příjemně); *roz-* se = rozpovídati se; *s-* se = dohodnouti se, smluvit (řidké); **v-* se do srdce = hovorem si získat přízeň, lásku; *vy-* se = vymluvíti se, *za-* = dáti se do hovoru, promluvit (řid., Vr.);
-hovořovati, slož. nedokon. *do-* se = domlouvati se (Čap.);
roz- se (Nov.);
hovořivati, opakov.;
**hovořivý* [-vě; -vost] = hovorný
-hovořovati, v. hovořiti
-hovovati, v. hověti
HP, v. horse-power
hr (*hrr...*), vybízeč citoslovce: hr na ně! = pojďme, dejme se, pustme se do nich; s význ. oznamov. a minulým: popadli, co mohli, a hr na ně = obořili se na ně apod.; — klade se vedle určitého slovesa téhož n. podobného významu: chytil lejstra a hr! hnál se na půdu (Rais); — je do práce hr (lid. a hovor.) = je horlivý, žene se do ní; být hr n. hr hr (t.) = ukvapený, nakvašený (Baar); — tak to hr nepůjde (Vr.) = rychle, nakvap
hra, her, ž. = hraní, činnost, zaměstnání pro zábavu a osvěžení: h. (s) míčem (v. hráti), na schovávanou, na slepou bábu; h. v karty, v kostky, v kuželky, v šachy; karetní hra; sportovní, olympské hry;
= divadelní kus, herecký výkon;
= vyluzování tónů z hudebního nástroje, hraní naň: h. na housle, piano;
přenes. hra = přetvářka; hra vln, barev, stínů = lehké pohyby, vlnění, měnění ap.; hra se slovy, slovní hra neboli hříčka, v. níže; hra očima (Rais) = do-rozumívání očima; hra osudu, náhody = nevyzpytatelný, měnlivý zásah; život je ve hře, dáti život ve hru, nečes. m. jde, běží o život, dáti život v sázku

***hrab**, -u, m. = habr (nářeč.)

hráb, citoslov. vystihující hrábnutí, prudké sáhnutí

hrabací = co je na hrabání: h. nářadí;

hrabač [-čka], -e, m. = kdo hrabe; -čka, též = hrabání (sena ...), nástroj na hrabání;

hrabal [-lka], -a, m. = kdo „hrabe“, hromadí zisk, majetek (lid. a hovor.); -lka, též druh vosy; **hrabanka**, ž. || pomn. -nky -nek = shrabaná sláma, -né jehličí, stelivo, mour

hrabati, -bu, -beš... || -bám..., hrab, hrabte || hrabej, přech. hrabaje = shrnovat, rozhrnovat nohou, rukou, drápy, nějakým nástrojem, nářadím, škrabat, mělce rýt...: h. obilí, seno hráběmi; slepice hrabe na smetišti; kůň hrabe; ani kuře darmo nehrabe (přísl.); hrabati se ve vlasech; hrabat peníze, výpustkou h. = shánět, shromažďovat peníze, majetek, často snadno, bez zásluhy, neprávem (lid. a hovor.); h. se = ztěžka jít (lid. a hovor.); kam se hrabeš? = to je pro tebe nedostupné, to je nad tvé síly; h. se v knihách = prohlížet je, číst..., „ležet v nich“; slož. dokon. *do-* co (do konce); *do-* se kam = s obtížemi se dostat, dojít; *na-* listí, sena ...; *na-* se (mnoho); *na-* si velké jmění; *o-* mandel, stoh hráběmi; *od-* něco; *po-* všecko; *pro-* oheň, kamna, knihovnu, všechny zásuvky;

pře- co = znovu shrabat, *o-*; *při-* co k čemu; *roz-* = hrabáním rozházet: slepice rozhrabala záhon; *s-* co = hrabáním shromáždit na jedno místo; *u-*, 1. = hrabáním ubrat; 2. = hrabáním urovnati; *vy-*: slepice vyhrabala zrní; *za-* = hrabáním zakrýt: *za-* peníze do země; = pochovat: je tomu šest neděl, co jsme ho zahrabali (Rais); *za-* se do peřin; přenes. *za-* = zničit,

odnít: to zahrabalo chuť k práci (So.); tím podnikem se nadobro zahrabal; to jej zahrabalo (peněženě, zdravotně); *za-* se na vesnici = zapadnout, ztratit styk se světem;

-hrabovati, slož. nedokon. *na-* (obilí, seno na hromádky); *od-*; *po-* na poli, na louce = shrabovat; *pře-* louku; *pře-* se v knihovně, v knize; *roz-* záhony; *s-* seno, peníze atp.;

hrabávati, opakov.; slož. *do-*, *o-* atp.; *za-*: zahrabávám se oblázky (Nezval); přenes.: nerada bych se tu zahrabávala (Sova)

I **hrabátko**, -tek, stř. = hraběcí dítě; často posměšně o hraběti

II **hrabátko**, -tek, stř. = záhon; z rabátko, v. tam

hrabavý = rád, často hrabající: h. kůň; vosa -vá neboli hrabal-ka; h. člověk = hrabivý (říd.); -vá chůze

hrabě [*hraběnka*], -běte, m. (mn. -bata, stř.), z něm., šlechtický titul, jeho nositel

hrábě (nářeč. *hra-*), hrabí, hrábím, hrábích, hráběmi, ž. pomn. = nářadí na hrabání

hraběcí, příd. jm. obecně přivlast. k hrabě: h. sídlo, stav... (jednotlivě se přivlastňuje 2. p.: syn, majetek hraběte atp.); přenes. ve významu podobnosti: hraběcí a knížecí myšlenky (Vr.)

hraběnka, ž., v. hrabě

hrabice, ž. = dřevěné kolíky zasazené do rukojeti kosy k zachycování obilí... při sečení, kosa s hrabicí; = prstovitý věšák; **hrabicový**, příd. k tomu: -vá kosa = s hrabicí; -vý kolík = u hrabice

hrabička, ž., zdrob. ke hrabice; **hrabičky**, ž. pomn., zdrob. ke hrábě;

hrabičný = hrabicový

***hrabina**, zdrob. -nka, -nek, ž. = hraběnka (zastar.)

***hrabiti** = hrabat (nářeč.)

hrabivec, -vce, m. = hrabivý člověk; *hrabivý* [-vě; -vost] = hrabající, vášnivě shromažďující peníze, majetek, chamtivý

hrable, -lí, ž. pomn. = nářadí, kterým se plovoucí dřevo svádí do náležitého směru n. zachycuje

***hráblo**, stř. = hřeblo

hrábnouti, hrábl, -bnuv, -bnut(i), dokon. ke hrabati = zarýt..., zajeť, prudce sáhnout: h. si do vlasů; kam hrábnu, všude prach; h. hluboko do kapsy = sáhnout, mnoho dát, vydat;

slož. *do-*, *na-*...; *roz-* oheň; *s-* seno, peníze, všechnen zisk; *vy-* něco ze země

hraboš, -e, m., hlodavec; přenes. = hrabivec (Sez.)

hraboun, -u, m. = hornické hrábě na větší kusy uhlí; **h.*, -a, m. = hrabivec

-**hrabovati**, v. hrabati

***hrabský** = hraběcí; *hrabství*, stř. = hraběcí titul, panství

hrací = co je na hraní: h. karty, stroj, automat, hodiny

hráč [**hračka*], -e, m. = kdo hraje; h. na housle, v karty atp.; dobrý, špatný..., falešný h.

hračička, -ček, ž., zdrob. k hračka

hračka, -ček, ž., 1. = předmět na hraní: dětské, lidové -čky; 2. = hraní, co je jen jako hraní, snadná práce, věc, titěrnost, malichernost: to je pro mne h., to není žádná h. = je to, není to lehké, snadné; hračkou něco napravit apod. = velmi snadno; s tím nejsou (žádné) hračky = to nelze brát na lehkou váhu, nelze si s tím zahrávat, při tom je třeba být opatrný;

S. h., m. = kdo si rád hraje, hravý člověk

hračka, v. hráč

hračkárna, -ren, ž. = výrobná hraček;

hračkář, -e, m. = výrobce hraček n. kdo si rád hraje;

**hračkařit* = hrát si, pohrávat si s něčím;

hračkářský obchod; -*ství*, stř. = výroba hraček, obchod s hračkami; přenes. = nevážené jednání, malicherné počínání;

**hračkovati* = hračkařit;

hračkovitý [-tě; -tost] = podobný hračce: h. vláček (Majer.); vesnice jsou zachumlány -tě (Čap.) || **hračkový*

hráček [-sky; -ství], příd. ke hráč: -ká vášeň, náruživost; to není -ké = to dobrý hráč nedělá

hrad, -u, m. = hrazené, opevněné místo, tvrz; symbol ochrany, bezpečí (biblic.); pomn. *hrady*, -dů = bouřková mračna;

větrné hrady, v. větrný;

Hrad = pražský hrad, presidentské sídlo

***hráď**, -dě, ž., 1. = ohrada; 2. = kroupy, krupobiti

hradba, -deb, ž., často pomn. -*dbý* = zeď, opevnění kolem sídla, hradu: vystavět hradby, hradbami obehnat; přenes. = něco podobného hradbě, ohrada, přehrada, kupá, halda

***hradčan**, -a, m. = obyvatel hradu (zastar.); zachováno v míst. jm. *Hradčany*, -čan (lid. -čana)

hradební, příd. ke hradba: h. zeď, příkop;

**hradebnický* = opevňovací (zastar., Jir.); -*ctví*, stř. = opevňování (t.)

hradec, -dce, m., zdrob. k hrad; v. *Hradec*, -dce, m., v míst. jm. H. Králové...;

hradecký, 1. k hradec, hrádek (zastar.); 2. k Hradec;

Hradecko, stř. = hradecký kraj;

Hradečan [-nka], -a, m. || lid. a hovor. *Hradečák*, -a, m. = obyvatel Hradce, rodák z něho;

hrádeček, -čku, m., zdrob. k hrádek, -dku, m., zdrob. k hrad

hradelna, -len, ž. = místnost, věž s hradlem

hradici = co je na hrazení;

hradidlo, -del, stř. = hradicí zařízení; -*dlový* jez

hradisko || *hradiště*, stř. = hrazené místo, místo, kde stojí, stával hrad; dochováno v míst. jm. *Hradisko*, -ště;

hradišťan, -a, m. = obyvatel hradiště; H. [-nka] = obyvatel Hradiska, Hradiště, rodák z něho;

hradištní, příd. k hradiště: h. doba, kultura;

hradištský || -štský, příd. k Hradisko, Hradiště

hraditi, hrazen(í), n i k. -žen(í) = opatřovat hradbou, opevňovat: h. město; -zená města; = opatřovat plotem n. jinou ohradou (říd.), obyč. ohrazovat: lesy hradí kraj (Pujm.); nehrad se plotem, ale hrad se přáteli (přísl.);

h. = navršovat jako hradbu, kupiti (říd.); = zastavovat, opatřovat hrázemi, regulovat: h. cestu čím; h. vodu; hrazení horských bystřin; = nahrazovat, platit: h. komu útraty, výlohy, cestu (n i k. cestovné);

slož. dokon. *na-* komu co = zaplatit n. dát jinou náhradu za to; *na-* staré kolečko novým apod. = vyměnit staré za nové; *na-* zameškané hodiny ve škole, v úřadě = dodatečně odpracovat, dohonit; *vyna-* komu co = dát mu za to náhradu; *o-* město zdí a násypy, zahradu plotem, cestu kamením = kolem dokola zahrady; ohrazená pevnost pana hostinského (Rais) = oddělený výčep; *o-* se = ohlásit, vznést odpor, protestovat: *o-* se listem, veřejným prohlášením proti pomluvám, proti postupu v jednání;

pře- = zahrady napříč: přepokoj stěnou; sr. přehrada;

u- = nahradit, zaplatit: *u-* vydání, dluh; sr. úhrada;

vy- = vymezit: *vy-* pozemek mezníky; *vy-* si = vymínil si, rezervovat; *vy-* si lhůtu k odvolání, právo na něco; *vyna-*, v. výše; *za-* = ohradit, ucpat, za-

vřít, zatarasit, zamezit: *za-* louku, jámu, okno, vchod, cestu, vodu, ústa rukou; *za-* přístup k něčemu;

-hrazovati (n i k. -žovati), slož. nedokon. *na-* útratu, škodu...; *o-* zahradu; *o-* se proti něčemu; *pře-* co; *vy-* si právo; *za-* vchod...;

hradivati, opakov.

hradítko, -tek, stř., zdob. ke hradidlo

hradivati, v. hraditi

hrádky, v. hrátky

hradlař, -e, m. = železničář zaměstnaný u hradla;

hradlo, -del, stř. = zařízení na zahrazení, železniční zahrazovací zařízení;

hradlový: -vé zařízení

hradní, příd. k hrad: h. věž, zeď, příkop...; h. politika... (za 1. republiky), k Hrad;

h., -ního, m. = správce hradu || **hradník*, -a, m.;

**hradnictví*, stř. = správcovství hradu

**hradný* = hradní; = hrazený;

**h.*, -ného, m. = hradní

**hradovitý* = podobný hradu;

**hradový* = hradní; -vé mraky = hrady

**hradská*, -ké, ž. = silnice, původ. vedoucí na hrad (sloven.);

hradský = hradní (zastar.): -ká věž (Č.-Chod, Sova); **h.*, -kého, m. = hradní (Jir.)

hrady, v. hrad

hrách, hrachu, m., rostlina, její plod; míti se jako h. u cesty = zle (lid.); házet h. na stěnu, o marné řeči, práci; h. a kroupy, čes. tanec;

hrachor, -u, m., rostl.;

hrachovec, -vce, m. = dírkovaný hrnec, cedák (lid.); nerost;

hrachovice || -vka, -vek, ž. = hrachová polévka; -vka, mlž;

hrachovina, ž. = hrachová sláma; symb. sešlosti, chatrnosti (o stavení, o člověku); zdob. -nka, -nek, ž.;

**hrachovinkovitý* = jako hrachovinka, chatrný;
hrachovinový, příd. k hrachovina;
hrachovišsko || -viště, stř. = hrachové pole, strniště po hrachu;
hrachovitý = podobný hrachu
hrachovka, v. hrachovice;
hrachový, příd. ke hrách: -vá polévka, kaše; -vé slzy = velké jako hrách
hrachůvkový, příd. ke *hrachůvky*, -vek, ž. pomn., starodávne vyšívání
hrálovitý, příd. k stč. hrále (= oštěp, kopí), o listě = špičatý a s dvěma rovnovážnými spodními laloky (odbor.)
***hran**, -u, m. = hrana, roh, kout
hráň || *hraň*, -ně, ž. = hranice, ráz dříví, polen (lid. a odb.); = hrana (řid.); = krystal (básnic.)
hrana, ž., 1. = ostrý kraj nějaké věci, průsečnice dvou ploch;
 2. h., obych. pomn. *hrany* || (lid.; Erb.) *hrana*, stř. pomn. = vyzvánění mrtvému;
hranáč, -e, m. = něco hranatého; stará čes. mince; = hranatý, ramenatý člověk
***hranatec**, -tce, m. = hranatý člověk, hranáč;
hranatěti, -tějí = stávat se hranatý; slož. dokon. *z-*: hoch zhranatěl;
***hranatiti se** = být hranatý (Vanč.);
hranatý [-tě; -tost] = mající hrany: h. stůl, -té závorky ([]) proti kulatým; -té písmo hlaholské, -tá hlaholice; přenes. = ramenatý; h. výrostek apod.; = trpký: -té živobytí (Ner.); = kostrbatý, neohrabaný (sloh, člověk), společensky neobroušený
branec, -nce, m. = kámen s hranami způsobenými větrem
***hranečník**, -u, m. = hraničník
hraní, v. hráti

hranice, ž., vlast. = něco, co má hrany, 1. = hromada, zprav. dříví; zapálit, pod- hranici; Hus zemřel na -ci; 2. = podstavec: h. ve mlýně, zvonová h.; 3. = nejvyšší n. nejnižší bod, mez, ke které něco sahá: h. teploty, lomu, věková h.; 4. = konec nějakého území, konečně body, čára vyznačující konec; tu zpravidla pomn. *hranice*, -nic: okresní, zemské, státní -ce; země se od sebe dělí -cemi; celní dozor na -cích; vytknout, vymezit, vyměřit -ce; jazykové -ce; *H.*, -nic, pomn., ves v Č., město na Mor.
***hraničák**, -u, m. = hraničník;
**h.*, -a, m. = hraničář;
hraničář, -e, m. = obyvatel pohraničí; -řský [-řský; -řství]

hraničiti s něčím, nik. na něco (podle něm.) = stýkati se hranicemi, míti společné hranice; přenes.: jednání hraničí se zločinností (nik. na z.) = jednání je téměř zločinné; to hraničí s nemožností = je skoro nemožné; slož. dokon. *o-* = určit, vymezit hranice kolem dokola; přenes. ohraničený zánět = jen na jistém místě, proti celkovému, rozlezlému (lékař.); *roz-* = vytýčiti hranice mezi dvěma útvary; *za-* = zahradit, na př. pole; -*hraničovatí*, slož. nedokon. *o-*, *roz-*;

hraničívati, opakov.

hranička, -ček, ž., zdrob. ke hranice: h. dříví v kamnech

hraniční (-čný) = označující hranice, (po)mezní, co je na hranicích: h. kámen, čára; -né hory (Jir.); h. užitek = největší možný;

-*čník*, -u, m. = hraniční kámen

-*hraničovatí*, v. hraničiti

***hranina**, ž. = hranice

hraniti = na hranato osekávat, otesávat, řezat (dřevo, kámen); *hraniti* || *hrá-* (se) = krystalizovat

sovati (zastar.); h. se, přenes. = krystalisovat, tvořiti se, vznikat, seskupovati se (kniž.); = vybíhat v hrany (říd. kniž.); slož. dokon. *vy*(hraniti || řídč. -hrániti) se = vykristalisovati, vyzrát, ustáliti se, nabýti konečné podoby, o člověku, o situaci, o povaze; v. vyhraněný; slož. nedok. *vyhraňovati se* || **vyhráněti se*

***hranitý** = hranatý (č.-Chod)

***hranivý** = krystalisační (Pujm.)

hranka, ž., zdrob. ke hrana

hranol, -u, m., měřické těleso, prisma; zdrob. *hranolek*, -lku, m.;

hranolovitý = co má podobu hranolu; *hranolový*: -vé vedení (elektrotech.); -vá věž = podobná hranolu

hranoměr, -u, m. = přístroj na měření hran, goniometr

***hranost**, -i, m., od hraný = strojenost

hranostaj, -e, m., hermelín, kunovitá šelma; -*jina* || -*jovina*, ž. = kožišina z hranostaje; -*jník*, -a, m., motýl;

-*jový* kožich, -vá kožišina

hranůlek, m., zdrob. ke hranol;

hranůlkový: -vé sklo = sklo na jedné straně hranolovité rýhované

hrany, v. hrana

hrášek, -šku, m., zdrob. ke hrách;

hráškovitý [-*tě*; -*tost*] = podobný hrášku; *hráškový* [-*vě*; -*vost*]: h. papír = s hrášky, s hrbolky jako hrášek atp.

***hratelný** = co se dá hrát

hráti, (podle dělati) hrám, hráš

... || (podle láti) hraji, -ješ..., hrej, hrejte || hraj, hraje, -jíc(e), *hrav || hráv, *hral || hrál, hrán, hraní (vyhrání...);

= provádět, provozovat hru, bavit se hrou; h. s kým v karty, v kostky, šachy, || častěji karty, kostky, šachy, domino; h. kopanou, házenou, sudou lichou, taroky, mariáš, kulečnick;

hráti o velké peníze; v. zeď; h. (si) na schovávanou; přenes. = neřící své mínění, stanovisko, nejednat přímo, upřímně;

h. na hudební nástroj, na housle, na klavír..., n. k. housle... ||

h. první, druhé housle = part prvních, druhých houslí, prim, sekund; h. na varhany, na klavír, na dudy...; h. z listu = bez přípravy; hráti ženský prim v domácnosti (Vr.) = mít vrch, poroučet;

h. komu = dělat mu kázáníčko (lid. a hovor.);

hráti *čím*, na kulečnicku třemi koulemi, koulí s tečkou..., míčem, h. si kaménky..., jde-li o prostředek, nástroj ustálené hry, hry s jistými pravidly || h. si s *čím*, nejde-li o hru v tomto smyslu, nýbrž jen o pohrávání, volné bavení: h. si s míčem, s kaménky: dítě si hraje s pannou... (táž vazba jako osobní: h. s někým v karty, h. si s dítětem, se psem..., kde jde o význam společnosti);

přenes. h. si s něčím, s prací, s úlohou = pracovat hravě, lehce nebo naoko nebo jen pro zábavu || = neúnavně, trpělivě se s tím obírat, piplat;

h. si s kým = nemyslet to s ním vážně;

h. na divadle = provozovati divadelní kus, předvádět jednotlivé osoby: dnes hraji Hamleta, zítra se bude hrát Janošík; herec hraje Janošíka;

herec hraje úlohu, velkou úlohu, roli; odtud přenes.: XY, ta věc hraje velkou úlohu, roli = má velkou váhu, velký význam; náklad při tom nehraje žádnou roli = nerozhoduje, na nákladu nezáleží; hraje tu roli ješitnost = působí atp.;

hrát komedii, o neherci = počínati si nedůstojně, neupřímně; podmětové hráti = počínati si jako na divadle, okázale, neupřímně;

h. si na pána = dělat pána, vystupovat, jako by byl pán; hrát na uraženého (Vr.) = stavěti se uraženým;

= slabě nebo živě (se) pohybovat, vlnit, zračiti se (básnic.): větrík hrá kadeří (Má.); lehounce si vlnky hrají (t.); prsty, nohy mu hrají = stále se pohybují. jsou nepokojné; jak vlny osením po tobě hrají mé vzpomínky, rodný kraji (Čech) = zaletují k tobě, upínají se;

vlas hraje do zlata (Vrchl.) = má barevný odstín; obraz hraje všemi barvami = je pestrý, jsou na něm všechny barvy, jedna barva přechází po druhé; (o člověku) hrát všemi barvami = být neupřímný (hovor.);

to hraje všech pět kousků = je to znamenité (lid. a hovor.); jak to hraje? = jak to jde? (t.); nějak to nehraje mezi nimi = není soulad, neharmonuje (t.); všecko to v něm hraje = je pln síly, chuti k práci, veselosti, živosti, rozohněn, neklidný; tatík, na němž všechny kosti hrály (Rais), o hubeném člověku = na němž bylo viděti kosti; oči mu jen hrají = jsou živé; slož. dokon. *do-* co (do konce); hudebníci dohráli; dohrál jsem a dodudal (Quis); *do-* v životě svou úlohu;

na- se (mnoho); *na-* píseň = zapsat ji (na gramofonovou desku) k reprodukci; *na-* gramofonovou desku = zapsat na ni něco a tak ji připravit k reprodukci; -ná píseň, deska; býti nahaný = hotov, v koncích (lid.);

o-: já bych tě ohrál = dej mi pokoj, „vlez mi na záda“ (lid.); *obe-* koho (o všechny peníze); obehnané piano = na kterém se již déle hraje;

ode- několik kousků; odehrála se tu epizoda (Hlad.), rodinná tragédie atp. (kde jde o delší výjev, hlavně dramatický);

po- si (trochu);

pro- = mít neúspěch ve hře, hrou ztratit: už jsem dvakrát prohrál; *pro-* 20 K, celý statek; přenes. *pro-* při, bitvu, život = ztratit, mít neúspěch; výpustkou: nepřítel prohrál...; prohraný život, -ná pře, bitva;

pře- co = znovu, všechno zahrát;

při- míč (k někomu || někomu) = hrou podat (sportov.);

roze-: vítr rozehrál vlny = rozproudil; orchestr se rozehrál, hráči se rozehráli teprve ke konci hry = dobře se vpravil(i) do hry;

se- dvě hry; hudebníci, hráči nejsou ještě dosti sehaní = jejich souhra není dobrá;

ve- se v přízeň obecenstva = získati si přízeň hrou;

vy- = mít úspěch ve hře, hrou získat; přenes.: *vy-* při, bitvu; vyhraný proces, -ná bitva; má vyhráno, už je vyhráno = už je dobře, má po zkoušce, přestál těžkou nemoc atp.;

za-, prostě dokon.: *za-* na housle, na piano, k tanci; dáti si zasólo; *za-* si v karty; přenes.: úsměv mu zahrál na rtech, kolem rtů; v očích jí zahrály slzy; plamínek jí zahrál v očích (So.); osud s ním divně zahrál;

z-o- (lid.): jiný by ji zohral (Mrš.); sr. *o-*;

hrávati, opakov.;

slož. nedokon. *do-*, *na-*, *obe-*; *po-* si s míčem..., přenes. *po-* si s kým = hráti si; úsměv jí pohrával na rtech, na tvářích; *pro-* v kartách..., při, bitvu; *pře-* si něco na houslích; *vy-* v kartách, v bitvě; výpustkou: naši vyhrávají...; *za-* si s ohněm = dělati, podnikat něco velmi nebezpečného; osud mu zahrává do rukou (Vr.) = přeje mu, je mu příznivý

hrátky, -tek, ž. pomn. = hra, táčky (lid.) || *hrádky* (Puchmajer;

podle Jungmanna tiskovou chybou m. -tky)

***hratva**, -tev, ž. = beseda, táčky (nář.)

hrávatí, v. hrátí

hravý [-vě; -vost] = rád si hrát: -vé dítě, kotě; h. svit luny (Vrchl.); hravým způsobem = lehce, snadno;

hravě = lehce, snadno: h. se učit, něco udělat;

hravost, -i, ž. = záliba ve hře; přenes. = lehkost, snadnost

hráz, v. hráze

hrazda, ž., tělocvičné nářadí; cvičit na hrazdě

hrázděný, o stavbě = s dřevěnou kotrrou vyplněnou stavivem

hrazdití = hradit, ohrazovat; slož. dokon. *za-* = zahradit

hráze || **hráz**, -ze, ž. (souvisí s hrad, hradba), 1. = to, čím se hradí, ohrada, přehrada, násep proti vodě, u rybníka... : h. nasypat, dělat, stavět; je tam daleko jako s hráze do rybníka = velice blízko (lid.); podle Jungm. lid. h. = sochor, hůl; přenes. h. = přítrž: položit hráze reakci; bez hrází = bez omezení, bez hranic (Vrchl.); 2. = krajina mezi řití a pohlavním ústrojím, část. hrázka (lékař.);

hrázečka, -ček, ž., zdrob. ke hráze, hrázka

hrazen(i), stř., v. hraditi

hrázka, ž., zdrob. ke hráze; = hráze 2.; = sochor, hůl, tyč (nářeč.)

-hrazovati, v. hraditi

hrb, -u, m. = vysedlina, vyvýšenina, výstupek, hrbol; h. na cestě, na stromě..., na zádech, na hřbetě; dát, dostat (ránu...) do hrba, na hrb = do zad, na záda, do hřbetu, na hřbet (lid. a hovor.); = menší kopec, vrch (t.)

hrbáč, -e, m. = hrbatý člověk (zhrub.); brouk; zdrob.

hrbáček, -čka, m.

***hrbatec**, -tce, m. = hrbatý člověk;

hrbatěti, -tějí = stávat se hrbatý; slož. dokon. *z-*: *zhrbatělý*;

***hrbatina**, ž. = nízká pahorkatina;

hrbatiti, hrbacen(i) = činit hrbatým, hrbit, křivit: h. záda, se; slož. dokon. *s-*; shrbacené tělo (Mrš.);

hrbatý [-tě; -tost] = mající hrb, hrby, nerovný, hrbolatý: h. člověk; -tá cesta; -tá pohovka

hrbec, -bce, m. = kopeček: travnatý h. (Winter; zastar.); další zdrob. *hrbeček*, -čku, m.; *hrbek*, -bku, m., zdrob. k hrb

***hrbil** [-lka], -a, m. = kdo se hrbí

hrbiti = tvořit hrb ohnutím, ohýbat, křivit: h. záda; začalo ji hrbiti stáří (So.); h. se = dostávat hrb, ohýbat se, křivit; h. se před někým (strachem, přílišnou úctou...); h. se, o kraji = krabatiti se (Vanč.); slož. dokon. *na-* záda = utvořit hrb vypětím zad uprostřed; raněný býk se nahrbí (Čap.); krajina starostí nízko nahrbená (Čep) = mírně vyvýšená; *při-* = trochu nahrbit: přihrbený stařec; *s-*, prostě dokon.; shrbený prací (So.); *vy-* hřbet, o psu (Šlej.);

hrbívatí, opakov.

hrbol, -u, m. = menší hrb, vyvýšenina: h. na čele, na cestě...;

hrbolatina, ž. = něco hrbolatého;

hrbolatý [-tě; -tost] = co má hrboly, nerovný, drsný: hrbolatá cesta, dlažba;

hrbolcovitý = mající hrbolece, hrbolatý: -té stěny (Ra.);

hrbolec, -lce || **-lek**, -lku, m., zdrob. k hrbol;

***hrbolina**, ž. = hrbolatina;

***hrboliti se** = býti, jeviti se hrbolatý;

***hrbolitý** = hrbolatý;

hrbolkovatý || **-kovitý** = mající hrbolky, hrbolatý;

***hrbolovatý** = hrbolatý

hrboul, -u, m. = hrbol (říd.); zdrob. **-lek**, -lku, m.

***hrboun**, -a, m. = hrbáč; zdrob. **-nek**, -nka, m.

***hrbovatý** = hrbatý

hrc, citoslovce vystihující rychlý a hlučný pohyb: najednou hrc a už to bylo dole; udělat h. = spadnout;

hrcati, -cám, nedokon. k

hrcnouti, hrcl, -cnuv, -cnuť = rychle a hlučně spadnout, zhroustiti se (lid.)

***hrčák**, -u, m. = vůz, který hrčí;

**hrčavý* = hrčivý

hrče (ve vých. nář. *hrča*), -če, ž., = zduřenina, nádor, boule, chumáč (nářeč.)

hrčeti, -čí = vydávat hrkot, přerývaný hřmot: voda, kola, vůz, hodiny hrčí;

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

při-, o voze... = hrčivě přijet;

prostě dokon. *za-*: kola zahrčela; zahrčel hrdlem (Ner.);

hrčivati, opakov.;

hrčivý [-vě; -vost] = hrčící, působící hrčení: -vé potůčky (Ner.); hrčivý tikot hodin (Martinek); -vé r (So.); hodiny bijí -vě

hrčka, -ček, ž., zdrob. k hrče

hrčkem || *hrčky*, příslov. = crčkem, crkotem

hrd, v. hrdý

***hrdati** = pohrdati

***hrdělce**, stř., zdrob. k hrdlo;

**hrdělenko*, stř., zdrob. k *hrdělko*, stř., zdrob. k hrdlo

hrdelní || -ný = co je v hrdle, na hrdle: -ní žíla, hlas, -ní || -ná hláska; přenes. = týkající se života: -ní soud, pře, právo;

hrdelnice, ž. = hrdelní žíla, hláska

hrdě, v. hrdý

hrdina [-nka], m. = velmi statečný, udatný muž, rek, bohatýr, heroj; dělat hrdinu = stavěti se statečný; = hlavní postava děje básně, románu, povídky, dramatu...;

hrdinný [-nně; -nnost] = rekovný, statečný, udatný, herojský: h. život, zápas, odpor, čin || *hrdinský* [-sky; -skost]; h. epos, -ká píseň, báje = o hrdiněch;

hrdinství, stř., 1. = hrdinnost, -nskost, 2. = hrdinský čin

***hrdla**, **hrdlice*, ž. = hrdlička

hrdličátko, -tek, stř., zdrob. k hrdlice

hrdliččí || -ličí, obec. přivlastňov. k hrdlička: h. vejce, hlas; -liččín, jednotlivě přivlast.: -liččín zval ku lásce hlas (Mácha)

hrdliče || -liče, -čete, stř. = hrdličí mládě (lid.)

hrdličí, v. hrdliččí

hrdlička, -ček, ž., pták: milovati se jako dvě -čky = něžně;

**hrdličkovati* se = milovati se něžně, jako hrdličky

***hrdlil**, -a, m. = kdo se hrdlí, dřič

hrdliti koho = držet, chytati za hrdlo, rdousit (Vanč.); přenes. = hartusit na koho; obyčej. *h. se s čím* = těžce pracovat, dělat, trápit se; *h. se s kým o něco* = zhurta, pracně se něčeho domáhat, potýkati se; slož. dokon. *na-* se = nadřít se; *za-* koho = zardousit (Vanč.; zastar.)

hrdlo, -del, stř. = přední část krku, hrtan a hltan; mítí zlato v hrdle (lid. a hovor.) = znamenitě zpívat a tím si mnoho vydělávati; (zpěvačka) má v hrdle celou klaviaturu (Ra.); má vše, co hrdlo ráčí = hojnost jídla i pití; prohnati statek skrze hrdlo, hrdlem = propít (lid.); smáti se, křičeti z plna hrdla (v. plný); hrdlo se jí zúžilo (Vr.) = nemohla dobře mluvit (strachem, lekem); měl plné hrdlo pláče (Ra.);

= celý krk: štíhlé h.; zlatý řetěz na hrdlo, na -le; podřezati někomu h. || krk; nasadit někomu nůž na h. || na krk, přenes. = donutit k rozhodnutí, násilně přinutit k něčemu;

= život: (po)trestat na hrdle; jde mi o h. || o krk; propadnout hrdlo (zastar.) || hrdlem; věrnost až do těch hrdel a statků = až k smrti a do všeho majetku;

= co se podobá hrdlu: děložní h., h. u láhve; výfukové, ssací h. ap.;

v hrdlo se stydět, hanbit... (za-star.) = velmi, do duše; v hrdlo lhát = hrubě, nestydatě lhát (Olbr.); v hrdlo lež = nestydatá lež (Jir.); v. hrdlouhati

hrdlořez, -a, m. = kdo řeže hrdla, zabiják, vrah; -zství, stř. = zabijáctví (Hol.)

***hrdlouhati** || *vrdlouhati*, -hám, -hej || -žu, -ži, z „v hrdlo lhátí“ (v. hrdlo) = drze, nestydatě lhát (nářeč., Svět., Jir.); = vypravovat něco zajímavého, třeba smyšleného: ještě něco hrdlouhejte (Jir.)

hrdlovati koho = hartusit naň, utlačovat (Klost.); h. se s čím, s kým = hrdlit se

***hrdoba**, ž. = hrdost (Koll.);

***hrdobce**, m. = hrdý člověk (Ner.);

***hrdobný** = hrdý (Čech)

hrdo-, kmen příd. hrdý ve slož.:

***-bujný** = hrdý a bujný;

***-lepý** = hrdě lepý, krásný;

***-luzný** = hrdě luzný;

***-myslný** = hrdě smýšlejší;

***-panský** = hrdý jako pán, velkopanský: -ská přemrštěnost (Pfl.-Mor.);

***-pych**, -u, m. || **-pýcha**, ž. = hrdá pýcha (Č.-Chod);

-pych, -a, m. = hrdý člověk (t.) || ***-pyšec**, -šce, m. || obyč.

-pýšek [-pýška || **-pyška**], -ška, m. = hrdopych, z původ. -pýštěk, -tka = člověk hrdého pysku, hrdé mluvy; **-pyšný** výraz v obličej; -pyšný tón;

***-smělý** = hrdě smělý

hrdost, v. hrdý

***hrdouš**, -e, m. = hrdý člověk (Vrchl.)

***hrdozvuký** = hrdě zvučící (šm.)

hrdý [hrd, -a...; *hrdě*; *hrdost*] = pyšný, pyšníci se, zakládající si, a to právem: otec je hrd || hrdý na svého syna;

být h. na svou práci; jsme hrdí na své předky; hrd svým rodem (Krásnoh.); být hrdý (bez bližšího určení) = právem sebevědomý; = mužný, kdo se nezaprodá, nesníží k špatnosti, k nedůstojnému činu, prosbě atp.: hrdý člověk, -dá mysl; -dě čelo lepší než poplužení dvůr (přísl.); = projevující hrdost, tryskající z hrdosti: hrdý úsměv, -dá slova, řeč, -dě gesto; odmítnouti co s hrdou pokorou; = důstojně, velebně se pnoucí, čnicí: hrdý hrad, -dá věž...;

= neprávem pyšný, povýšený;

2. stup. *hrdější* || *hrdší* [hrději]

hrink (*hrynk*), -u, m. = avarský tábor

hrk, 1. citoslov. vystihující rychlý, nenadálý pohyb: najednou hrk a už byl dole; hodiny udělaly hrk; hrk-bim!, zarachotilo s věže (Rais);

2. *hrk*, -u, m. = hrknutí;

hrkací = na hrkání;

hrkáč, -e, m. = nástroj na hrkání, zvonec u chomoutu, rolnička na krku pasoucího se dobytka; = malý mlýn, krcálek (lid.); zdrob. *hrkáček*, -čku, m.;

hrkačka, -ček, ž. = (velkonoční) řehtačka, klapačka; = starý, rozhrkaný vůz, auto (Mrš.);

hrkadlo, -del, stř. = hrkáč;

hrkálek, -lku, m. = rolnička,

malý mlýn, krcálek

hrkatí, -kám = působit hrčení, přerývaný zvuk, hřmot, hrkotavě téci, jet...: velkonoční hrkačky hrkají; sáně hrkaly o kořeny (Rais); h. čím, kasičkou (Jir.); vůz hrká = mírně vyskakuje (po kamenech, po nerovné cestě); hrkalo to s námi celou cestu;

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

prostě dokon. *za-*: *za-* peněží, klíči;

hrkávati, opakov.

hrkavý [-vě; -vost] = působící hrkání, hrkot, hrkající: -vé hodiny (Rais); křapavá a -vá řeč; hodiny bijí -vě

***hrkem**, příslov. = crčkem

***hrkna**, ž. = klepna

hrknouti, hrkl, -knuv, -knut(i), dokon. k hrkati: v hodinách hrklo, hodiny hrkly; hrklo v něm = lekl se, o nemilém překvapení, o poznání nebezpečí (lid. a hovor.); slzy mu hrkly do očí = náhle vytryskly; slož. dokon. s- se = náhle se shluknouti, hromadně napadnouti: shrkli se kolem něho, na něho; v- do světnice apod. = vřítiti se; slza vhrkla v oko (Ner.) || obyč. do očí; do toho vhrkne nějaká inspirace (Čap.); vy- = vytrysknout: vyhrkly mu slzy; vy- odpověď... = vyraziti ze sebe; vyhrklé „excusez“ (Ner.); vyhrkl ostře (Jir.) = vyjel, odsekl, „vybaf“; vyhrknout na někoho prudce, hrubě; za-, prostě dokon.: hodiny zahrkly (Ner.); slož. nedok. *vyhrkovati* ze sebe slova (Čap.)

***hrkočkem** || ***hrkolíkem** || ***hrkúčkem** = hrkem, crčkem

hrkot, -u, m. = hrkání, hrčení, hrčivý zvuk: h. vody; h. kočárů;

hrkotati, -tám = působit hrkot, hrkat, hrčet, o voze; o holubím hlase: sladké hrkotání (píseň); *hrkotavý* [-vě; -vost] = co je s hrkotem, hrkotající: h. zvuk, pohyb;

hrkotem téci = crčkem

hrkúčkem, v. hrkočkem

***hrkutati** = hrkati, vrkati

hrma, ž. = vyvýšenina na žen. ohanbí, mons Veneris

***hrmený**, -ného, m. = hrom (Heyduk, ze slov.)

***hrnclovati se** || obyčej. *hrncovati se*, původ. = házet na sebe hrnce, přenes. = vaditi se; dále = tlouci se, o nepříjemné, otrávené jízdě, trdlovati se, o tanci;

slož. dokon. *na- se*: to jsme se nahrncovali! (veskrze lid. a hovor.)

***hrncovitý**, -vý = jako hrnec

hrnčák || *hrnčál* || ***hrnčál**, -u, m. = veliký hrnec (lid.)

***hrnčený** = hliněný (nářeč.); -ná bába = prodávající hrnce (Baar)

hrnčeti = vydávat křapavý zvuk jako hrnec (lid.)

***hrnčina**, ž. = hrnčířské zboží

hrnčířna, -ren, ž. = hrnčířská dílna, výrobná;

hrnčíř [-řka], -e, m. = kdo dělá, prodává hrnce;

hrnčířský [-ství], příd. k tomu

hrnčisko, stř. = velký hrnec

hrnčivý [-vě; -vost] = hrnčící

hrnčál, v. hrnčák

hrnec, -nce, m., nádoba, původ.

hliněná, vypálená: h. na mléko, na květiny; noční h. = nočník; h. polévky..., h. s polévkou; vozit hrnce = chrápat (lid.); divati se komu do hrnce, do hrnců = vměšovati se do jeho věcí (t.); starý hrnec, symb. sešlosti; egyptské hrnce, symb. hojnosti; h., stč. sypká míra;

hrneček || *hrněček* (Jir. a j.), -čku, m., zdrob. k tomu;

hrnečkovitý = jako hrneček;

hrnečník, -u, m., rostlina;

hrnek, -nku, m., zdrob. k hrnec;

hrnouleček, m., zdrob. k *-lek*, m., zdrob. k hrnec (lid. a hov.)

hrnouti, -nu, -nul, -nut, -nutí = sunout (k sobě, od sebe) něco sypkého, lehkého: h. písek, hlinu, seno...; *h. se* = valiti se, spěšně a hromadně jít, téci, shromažďovati se: děti se hrou ze školy; slzy se hrou z očí; voda, písek se hrne; peníze se mu jen hrou; o jednotlivci = tlačiti se někam (lid. a hovor.): svůj k svému rád se hrne (přísloví); kde tě nezvou, nehrň se (t.); = spěchat (lid.);

slož. dokon. *na-* = shrnout na hromadu: *na-* obilí do pytle;

na- se = sběhnouti se: do svět-nice se nahrnulo zvědavců; na-hrnulo se mi mnoho práce = nashromáždilo, sešlo;

o-, 1. = nahrnouti dokola: o-strom zemí; 2. = vykasat, za-ložit: o- rukáv, límec, sukni, kalhoty; přenes. o- nos na ně-co, nad něčím = pohrdnout ně-čím, nevážit si čeho;

od- = shrnout, dát pryč, stra-nou, jinam: od- hlínu od stro-mu; od- si vlasy, závoj s čela; od- záclonu;

po-, o nedokon. budoucnosti: sem se pohrnou lidé; ženichové se za tebou pohrnou (Svět.);

po-od- = trochu odhrnout: po-odhrnuté rty (So.);

pře- = shrnout, od- na jiné místo: pře- obilí na mlatě, vla-sy na stranu;

při- = shrnout k něčemu: při-hlínu ke stromu; při- se = při-hnati se spěšně a hromadně: přihrnulo se tam mnoho lidí; děti se přihrnuly do kuchyně; přihrnuly se na nás zlé časy;

roz- = odhrnout na dvě stra-ny: roz- obilí, roz- (si) vlasy, košili, oponu, portiéru;

s- = nahrnout na jedno místo, dohromady: s- obilí lopatou, pe-níze rukou do klobouku; = od-hrnutí: vlasy shrnul si s čela (Rais); = stočit: s- plášť; pře-nes. = přehledně, stručně vy-jádřit: s- výsledky jednání, debaty, bádání atp.;

v- peníze do tobolky; dav se vhrnul na náměstí;

vy-, 1. = vyhrábnout: vy- po-pel z popelníka; 2. = vykasat: vy- si kalhoty, rukávy; = vy-táhnouti nahoru, úplně ohrou-ti: vy- oponu; vy- si límec; vy-si rukávy na někoho (líd.) = vy-kasati se, obořiti se; 3. vy- se = hromadně a spěšně vyjít, vytéci: děti se vyhrnuly ze ško-ly; voda se vyhrnula z rybníka; za- = zasypat: za- dolík, něco do země; přenes. za- někoho do-

tazy, prosbami, dary, díky, chvá-lou, výčitkami, posměchem; = vykasat, zastrčit: za- si šaty po kolena; za- si límec, rukávy, kravatu za vestu; = pojmuti do čeho: za- to všecko do jedné skupiny, kapitoly atp., pod je-den název, titul;

-hrnovati, slož. nedokon. o- si límec; o- nos na něco, nad ně-čím; od- obilí...; pře-, při-, roz-něco; s- něco na hromadu; s- výsledky; za- něco do země, ně-koho penězi, dotazy...; za- růz-né věci do jednoho pojmu, pod jeden pojem, název

hrob, -u, m. = jáma na pocho-vání mrtvého: do hrobu někoho dát, položit, vložit, zahrabat zakopat; mrtvého doprovodit k hrobu; řeč u hrobu, nad hro-bem;

tma, ticho jako v hrobě;

od kolébky až do hrobu = do smrti; být, stát jednou nohou v hrobě = býti blízek smrti, o těžce nemocném n. o člověku v nebezpečném posta-vení; podob. to je člověk nad hrobem; to je jeho hrob = smrt, záhuba (společenská, vědecká...); hrob hnutí atp. = konec, záhu-ba; kopat někomu hrob = při-pravovat mu záhubu, ničit jej; někoho připravit do hrobu = způsobit jeho smrt, záhubu; — divati se někomu do hrobu = přežít jej; vzít co s sebou do hrobu = neprozradit to nikdy, ani před smrtí; věrnost, láska až do hrobu = na celý život, až do smrti; — mlčet jako hrob = vůbec nic neprozradit;

obilný hrob, v. bílíti

hrobař [-řka], -e, m. = kdo kope hroby a pochovává mrtvé, hrob-ník; v mysliv. = pes, který za-hrabává chycenou zvěř; přenes. = zhoubce, ničitel: h. dobré myšlenky, českého jazyka, kapi-talistického řádu;

hrobařík, -a, m., brouk;

hrobařiti = býti hrobařem (Jir.);
hrobařský [-řství], příd. ke hrobař
hrobec, -bce, m., původ. zdrob. k hrob = důl, jáma;
hrobeček, m., zdrob. ke *hrobek*, -bku, m., zdrob. ke hrob; též = hromádka, kopeček hlíny
***hrobiště**, stř. = pohřebiště
hrobka, -bek, ž. = rodinný, obyč. zděný hrob, krypta
hrobkovač, -e, m. = polní nářadí na děláni hrobků, hrůbků
hrobkovati || *hrůbkovati* = dělat hrobky, hromádky, kopečky
hrobkový, příd. k hrobka: h. příklop = na hrobku; přenes. = jako v hrobce; 2. stup. *hrobkovější* (Neum.)
hrobní [-ně] = hrobový: h. kámen, obyč. náhrobní; h. hlas (říd.); -ně tmavý (Čech)
hrobnický [-ctví], příd. ke *hrobník* [-nice], -a, m. = hrobař
***hrobný** = hrobový
***hroboviště**, stř. = pohřebiště
***hrobovitý** = jako hrob
hrobový [-vě; -vost] = co je u hrobu: h. kámen, -vé dveře; přenes.: h. klid, -vé ticho = úplný, -né, jako v hrobě, někdy = ponurý, -ré, děsivé; v hrobových tlších (Bře.); hrobový hlas = jako z hrobu, dutý, ponurý
-hrocovati, v. hrotiti
I hroch, -a, m., ssavec
II *hroch, -u, m. = hřmot, rachot
***hrochati** = chrochtat; = rachotit;
**hrochavý* = chrochtavý, chraplavý;
**hrochnouti*, -chl, -chnuv, -chnutí, dokon. ke hrochati;
**hrochot*, -u, m. = hrochání
hrochový, příd. ke hroch = hroší
***hrochtati** = hrochat, chrochtat;
**-tavý* = chrochtavý
hrom, -u, m., 1. = zvuk doprovázející blesk a pak i blesk sám: h. hučí, rachotí...; h. bije, udeřil, uhodil; být omráčen hromem; býti do práce jako h. = jako divý (lid.);

2. výraz překvapení, často nemilé, hněvu: hrome, to je těžké; h. a blesky!; tisíc hromů, u všech hromů!; přišlo to z čista jasna jako h.; h. ti dej pac!; hrom do tebe (t. j. nechť uhoď!);

hrom, -a, m. = hromský člověk

***hromácký** = hřmotný

hromada, ž. = kupa předmětů, (lid. a hovor.) množství, mnoho, spousta: h. dříví, kamenní, uhlí, obilí, peněz, lidu; ustrnulý příslovečný 4. p. *hromadu* = mnoho, množství, spousta, spoustu (lid. a hovor.): mít hromadu peněz, známých; mít hromadu škol (Rais); bylo tam h. lidí, známých;

hromada neštěstí = kupa neštěstí, navršené neštěstí;

dát všechno na jednu hromadu, do jedné hromady || příslov. *do-hromady*, v. tam: je to na jedné hromadě || příslov. *nahromadě*: být n. = ležet na zemi, být v koncích (lid. a hovor.); jedna moc (= mocný člověk) leží na hromadě (So.); po hromadě: hoši lezli po hromadě kamení || *pohromadě* = (po)spolu: zůstaňte p.;

o hromadu více... = mnohem (lid.);

= shromáždění: valná hromada; *hromádečka*, -ček, ž., zdrob. ke hromádka

***hromadiště**, stř. = místo, kde je, byla hromada

hromaditel [-lka], -e, m. = kdo hromadí, shromažďovatel (říd.)

hromaditl, hromadě(ní) = dělat hromadu, dávat na ni, shromažďovat, hojně uvádět...: h. peníze, jmění, sbírky, příklady; hromadí se naň, na to stížnosti; slož. dokon. *na-* velké bohatství; *hromadivati*, opakov.

hromádka, ž., zdrob. ke hromada; h. neštěstí ap., v. hromada; žít s kým na hromádce = ve společné domácnosti (lid. a hovor.)

***hromadní**, příd. k hromada = hromadný; **-ník*, -a, m. = kdo žije s jinými v hromadě, v zá-druze (Pal.)

hromadný [-ně; -nost] = co je, co se děje v hromadě, ve větším množství, souborný: h. děj, projev, útěk, -ná doprava, zásilka, konfiskace, -né zatýkání; -ná jména = znamenající množství, ale gramaticky čís. jedn., na př. dříví, listí; podob. -ný význam, pojem; vystoupiti, stěžovat si -ně; -nost = soubornost; = hromadná, souborná věc, množství (kniž.);

***hromadový** = hromadný; -dové sbírky (Ner.)

hrome, v. hrom

hromice, -ička, -ičný, v. hrom-nice

***hromiti** = ohromovat; obyč. slož. dokon. o-, původ. = omráčit, zděsit hromem, pak = velmi nemile překvapit, zděsit: zpráva mě ohromila; býti čím ohromen; těžce se probírat z ohromení (Vr.) || **z-* (Vrchlic.); slož. nedokon. *ohromovati*; *ohromující* (zpráva...) = velmi překvapující, děsivý, hrozný;

***hromivý** = ohromující

***hromně**, v. hromný

hromnice (lid. *hromice*), ž., obyč. zdrob. *hromnička*, -ček, ž. = svěcená svíce, která se rozsvěcuje na ochranu proti hromu; pomn. *hromnice*, -nic, 3. p. -cím || -cům, 6. -cích, 7. -cemi || říd-čeji -ci, katol. svátek 2. února; *hromniční* || -ný = co je na hromnice (zima); -ní, -ná svíce = hromnička

***hromný** [-ně; -nost] = hromový: -né echo (Čech); = ohromný, strašný: h. kyj (Vrchl.); -ně = hromově; -nost = hromovost; = ohromnost (Dav.)

hromo-, kmen od hrom ve slož., většinou kniž.:

-*bijce*, m. = hromovládce, Diův přívlastek;

-*bití*, stř. (běžné) = údery hromu, hřímání; přenes. (lid. a hovor.) = láteření; **-bíti* = burá-cet, bouřit; **-bitný* || **-bitý* = burácivý, hřmotný, hromotlucký; **-blesk*, -u, m. = hrom a blesk; **-bujný* = bujný jako hrom, bu-rácivě;

**-hlasný* || **-hlasý* = hromový; -*klín*, -u, m. = hromový klín, blesk (Krásnoh., Vrchl.);

-*nosný* = přinášející hromy;

**-rázný* [-ně] = rázný, hřmotný jako hrom

-*svod*, -u, m. = tyč na svádění blesku do země, bleskosvod (běž-né); -svod něčího hněvu, špatné nálady = osoba, na které si ně-kdo vybíjí hněv, špatnou náladu; -*svodný* drát, -ná deska;

-*tlucký* [-cky; -ctví] = neohra-baný, silácký; -*tluk*, -a, m. = velký, neohrabaný člověk, silák (běžné)

***hřmotný** [-ně; -nost] = hřmotný

***hřmotřesk**, -u, m. = třeskot hromu

hromovati = říkat hrome, láteřit; = hřmít (říd.); = hřmotit (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* = zaláteřit; o-, viz hromiti

hromovitý = jako hrom; = ohrom-ný (říd.)

hromovládce [-dkyně], m. = vlád-ce hromů, Diův atribut; -*vládný* = vládnoucí hromy

***hromovnice**, ž. = Perunův hro-mový klín (Havl.)

***hromovník**, -a, m. = hromovládce

hromový [-vě], příd. ke hrom: -vá rána = rána hromu; přenes. = velmi rachotící, hřmotná, zdrcu-jící; -vý hlas = silný jako hrom; -vý potlesk = ohlušující; -vá síla = ohromná (Jir.); -vý klín = kamenná střela, zbraň; -vé koření = chřest (lid.)

***hromozvučný** || -*zvuký* = hřmo-tící jako hrom

hromský [-sky] = hromový: h. hlas (říd.); obyč. = do čeho aby uhořel blesk, zlořečený, za-trápený, zpropadený (kluk, prá-

ce...); -sky = zadržaně, zpro-
padeně
***hromžiti** = hromovat, láteřit;
 slož. dokon. *za-*
Hron, -a, m., příjm.; *H.*, -u, řeka;
***Hronec**, -nce, m. = Slovák z Po-
 hroní (Jir.);
Hronov, -a, m., město v Č.; *Hro-*
novan [-nka], -a, m. = hronov-
 ský obyvatel, rodák || lid. a ho-
 vor. -vák, -a, m. (šalda); *hro-*
novský, na př. rodák
hroší, příd. k I hroch: h. mládě,
 kůže; přenes. mít h. kůži = být
 málo citlivý (k narážkám, uráž-
 kám...), necitný, otrlý
hrot, -u, m. = ostrý konec před-
 mětu, špička: h. kopí, oštěpu,
 dýky, meče; = špička u listu;
 plicní hroty (lékař.); hrot pla-
 mene; přenes. hrot výtky =
 osten; ulomit hrot výčitky (-ce);
 záští s hrotem závisti (Olbr.);
 zdrob. ***hrotec**, -tce; další zdrob.
hroteček, -čku, m.;
hrotek, -tku, m., 1. = malý hrot;
 2. = dížka na dojení; 3. = koš
 na hašení ohně; 4. v tiskař. =
 vystouplá mezernice n. proložka;
hrotík, -u, m., zdrob. ke hrot
hrotiti, hrocen(i): h. co = dělati
 tomu hrot, obyč. zahrocovat; *h.*
se = vybíhat v hroty, zahroco-
 vati se, vyhrocovat (říd.); zpra-
 vidla slož. dokon. *vy-*, *za-*, v.
 tam; -*hrocovati*, v. vyhrotiti, za-
hrotitý = vybíhající v hrot: h.
 list; -té víčko dýmky (Olbr.);
 -té prsty (Č.-Chod)
***hrotnatěti**, -tějí = stávat se
 hrotnatý;
hrotnatý = mající mnoho hrotů:
 -tá germanogotická architektura
 (Koll.); -tá dlaha (Vanč.);
***hrotný** = hrotitý: -né šiky
 (Heyd.); hrotné tváře (Koll.);
hrotovitý = podobný hrotu;
hrotový: -vá oblast u plic (lé-
 kař.); -vé písmo = s hroty (pro
 slepce)
hroubí || *hrubání*, str. = nad-
 zemní část kmene v průměru nej-
 méně 7 cm (lesn.)

hrouda, hroudou (zříd. hru-), hrud,
 hroudám atd. || hru-, ž. || řídč.
 veskrze *hruda* (Ra.), 1. = kus
 hlíny, země; přenes. = půda:
 připoutat k hroudě, je připoután
 k h. (o nevolných rolnících);
 rodná h. = domov; — 2. = hru-
 bý kus něčeho, podobný hroudě:
 h. másla, zlata, fíků; sněhová
 h.; = neohrabaný člověk;
hroudička, -ček, ž., zdrob. ke
 hroudě;
hroudnatý || *hrud-*, *hroudovitý*
 || *hrudo-* = plný hrud, mající
 hroudy; -vitý, též = podobný
 hroudě;
***hroudny** || ***hrudny** = zemitý;
 -ný, též = hrudní (ojediň.);
hroudovati || čast. *hru-* koho =
 házet po něm hroudami (z hli-
 ny n. ze sněhu)
***hrouchat** = práskat, hlav. o bi-
 čí; *hrouchnouti*, -chl, -chnuv,
 -chnutí, dokon.
hroutit, hroucen(i) = bořit, kácet,
 vyvracet: vítr -tí stromy; obyč.
h. se: dům, zeď se -tí; přenes.
 učení, teorie se hroutit = uka-
 zuje se nesprávná, mylná; pod-
 nik se hroutit = upadá; ceny se
 hroutit = prudce klesají; slož.
 dokon. *z-* se, o mostě, podniku...;
 zhroutil se nervově = byl úplně
 nervově vyčerpán, nervy mu vy-
 pověděly; obžalovaný se po vý-
 slechu zhroutil; slož. nedokon.
***zhrucovati** (se);
hrouťivati, opakov.
hrouzek, -zka, m., ryba, jinak
 hřízek
hroužiti || zprav. *hroužiti* = dávat,
 ponořovat pod vodu, do vody,
 potápět (kniž.): hroužil tělo do
 teplé vody (Vr.); přenes.: rozum
 v omyl se hrouží (A. Marek);
 hroužila se pohledem do očí
 Růženčiných (Vr.); s radostí
 hroužím zrak v hvězdné moře
 (Vrchl.); prsty se hrouží do
 strun harfy (Čech); obyčej. slož.
 dokon.
po- se pod vodu; pohrouživ lžíci
 do hrnka (Ra.); přenes.: po- se

v tiché mlčení; po- se do čtení;
 v- do čeho = po- (kniž.): v- oči do dlaní (č.-Chod);
 slož. nedokon. *pohružovati* se do vody, pod vodu; po- se do modliteb (Kopeč.);
hroužívat || *hroužit*-, opakov.; sr. hřížiti
hrouženec, -nce, m. = hříženec (hovor.)
hroužiti, -žívat, v. hrouziti;
 **hrouživý* = hroužící se
 ***hrový**, příd. ke hra: -vá skladba
hrozba, -zeb, ž. || často pomn. -zby = hrožení, pohrůžka, vyhrůžka; nic nedat na něčí hrozby; (ne)báti se hrozeb; neustoupit, vzdorovat -bám atp.;
hrozebný [-ně; -nost] = obsahující, vyjadřující hrozbu, vyhrůžný (kniž.)
brozen, -znu, m., jedno květenství; h. vína n. vinný h. = h., trs vinných plodů, plodenství vína; kyselé hrozny, přenes. = co bychom rádi chtěli, ale co je nám nedostupné a o čem někdy říkáme, že o to nestojíme
 ***hrozenka**, -nek, ž., navrhovaný čes. název za koňak
hrozíčka, -ček, ž. = strašák (tanec)
hrozínek, m., zdrob. ke hrozen;
hrozinka, ž., obyč. pomn. -nky, -nek = sušené bobulky vinné révy; podle Pravidel *rozinka*, prý z něm. Rosine, ale snad odvozeno z hrozen; lid. často hro-, spis. se ujalo ro-; hrozinky sebrat, sníst sám, přenes. (lid. a hovor.) = všechno lepší si nechat atp.; (*h*)*rozinkový* koláč... = s (*h*)*rozinkami*
 ***hrozitán**, -a, m. = hrozitánský člověk (Mah.);
hrozitánský, někdy -zita(na)nánský [-sky], zesílené hrozný (lid. a hovor.): h. člověk, hlad, -ká zima
hroziti, hrozen(i) = vzbuzovat, nahánět hrůzu, strašit; 1. h. komu, čím, dítěti prstem, metlou, trestem, obžalovanému vězením,

smrtí, sousedům válkou; h. komu, že...; h. s neurč. způs.: hrozil ho zabít... (zastar.);
 2. podmětové h.: hrozí bouře = je hrůza, strach, nebezpečí, že už nastane, přiznane se...; podob. hrozí dešť, povodeň, nebezpečí, revoluce; hrozí mu trest, nouze, bída, hlad...;
 3. *h. se* čeho = mít hrůzu z čeho, báti se, strachovati se čeho: hroziti se smrti, trestu, bídy, velikých vydání...;
 slož. dokon. *na- se* (mnoho);
 o-, 1. o- se = ztratit hrůzu, přivyknouti jí, vzchopiti se, dodat si mysli (stč.), dnes jen o- se před koupáním = trochu se pošplíchat studenou vodou, osmělit se; podob. *ohrožený* = statečný (Erb.), dnes *ne-*, v. tam; 2. o- někoho, něco = státi se mu nebezpečný, způsobit mu nebezpečí, nesnáze: o- zdraví, klid, mír, podnik atp.; býti ohrožen něčím; ohrožené město, -ná čest...; jistě vlivem něm. bedrohen (sr. vazbu ohroziti koho, co — hroziti komu), ale velmi se rozšířilo a někdy se dobře hodí;
 o- koho = zastrašit (č.-Chod);
 po-, prostě dokon.: po- někomu trestem..., prstem;
 u- = zastrašit (zastar.);
 **vy-* = po-, dokon. k vyhrožovati (R. Svob.);
 z- se čeho, nad kým, čím = zděsiti se: z- se hříchu, dluhů, následků zlého činu; z- se nad kým, jak vypadá;
 -*hrožovati*, slož. nedokon. **do-* se = domáhati se hrozbami (Herb.); o- někoho, něco, sr. ohroziti; *vy-* někomu = hrozit; *vy-* komu pomstou, násilím;
hrozivati, opakov.
hrozivý [-vě; -vost] = hrozící, způsobující hrůzu: h. mrak, pokles cen, zájmu o něco; -vé napětí, chování; -vé ztráty; hory stály hrozivé (Ra.)

hroznatý = mající hroznovité květenství, na př. pámelník h.

hrozně, v. hrozný

hrozníček, -čku, m., zdrob. ke hrozen: hrozníčky či čorečky (R. Svob.); h., léčivá rostlina, merlík vonný;

-čkovitý = podobný hrozníčku

hrozno, v. hrozný

***hroznolepý** = lepý, krásný, ale hrozný;

***hroznolící** = s lícemi budícími hrůzu;

***hroznorodý** = rodící hrozny

hroznost, v. hrozný;

***hroznota**, ž. = hroznost

***hroznovec**, m., -vice, ž., navrhované čes. názvy za koňak

hroznovitý [-tě; -tost] = podobný hroznu;

hroznový = z hroznů: h. cukr, -vá šťáva

hrozný [-no; -ně; -nost] = vzbuzující, nahánějící hrůzu, strašný, zhoubný: h. oheň, čin, hluk, člověk, -ná nemoc, katastrofa, -né neštěstí, chování; hrozně zdravotnictví (Jir.) = prašpatné; = vzbuzující hrůzu velikostí, množstvím..., pak často bez odstínu hrůzy = velmi velký, ohromný, strašný (lid. a hovor.): h. hlad, -né horko, -ná radost, -ná hromada peněz...; (je) hrozno (na to) pomyslit; h. bylo poslouchat (Ra.); přísloveč. až hrozno: dělá (= vyvádí) až hrozno (Ra.) = až hrůza, hrozně; bolí mě hrozně hlava; h. se zmýlit, podívit, rozčillit; h. zpuchl (Jir.); h. mnoho, daleko...; h. velký, přísný, těžký; 2. stup. **hroznějši** [-něji]

hroznýš, -e, m., had

-hrozovati, v. hroziti

hrst, citoslov., v. hr

hrst, -i, ž. = prohnutá dlaň s ohnutými prsty k nabrání, i míra, množství něčeho, které se vejde do hrsti: je toho plná h.; mám toho plnou h.; vzít něco do hrsti...; h. mouky, peněz;

h. obilí = co se vejde do hrsti, malá hromádka; h. dojmů, zpráv... = trocha, něco; lepší hrst jistoty než pytel naděje (přísl.);

hrst (hrsti) na poli = ležící pokosené obilí;

smáti se do hrsti = zakrývat si při smíchu ústa dlaní, tlumeně, potají se smát;

mít, držet něco v hrsti, přenes. (lid.) = míti to jisté; mít koho v hrsti (t.) = moci s ním dělat, co chceme, musít nám ve všem vyhovět atp.;

již jsou ženské v jedné h. = v jednom chumlu (Ner.);

hrstečka, ž., zdrob. k hrstka;

hrstička, ž., ***hrstinka**, ž. (šlejh.), též

hrstka, -stek, ž., zdrob. k hrst;

hrstkář, -e || **hrstník**, -a, m. = krupař, hokynář, který prodával zboží na hrsti (zastar.)

hrstkovač [-čka], -e, m. = kdo hrstkuje;

hrstkovati || **hrstkovati** = dávat obilí do hrstí, do hromádek;

hrstkovka, -vek, ž. = stroj na děláni hrstí

hrš, citoslov. = hup (Ner.)

hrtan, -u, m., ústroj dýchací, hlasový; sr. chrťán;

hrtanový: -vé nemoci, -vá hláska

hrubá, -bé, ž. = hrubá, velká mše

hrubačka, ž. = hrubé uhlí

***hrubák**, -a, m. = hrubec;

***h.**, -u, m. = zvon, kterým se zvoní na hrubou

hrubání, v. hroubí

***hrubant**, -a, m. = hrubec

hrubec, -bce, m. = hrubý člověk

hrúbek, -bku, m., zdrob. ke hrob;

též = hromádka hlíny: h. nad květinou (Pujm.)

hrubeš, -e, m. = hrubý člověk, hrubec (lid., Jungm.); **H.** -(e)še, m., příjm.

hrubě, v. hrubý

hruběti, -bějí = stávat se hrubý; slož. dokon. **z-**: hlas zhruběl;

zhrubělý [-le; -lost]: z. výraz, význam = obhroublý

hrubí, stř., část čepele (odbor.)

hrubián || *-biján [-nka]*, -a, m. = velký hrubec (z hrubec podle grobián, kro-);

hrubiánský || *-bijánský [-sky; -ství]*: -ké chování; -ství, stř. = hrubiánské chování, jednání, -ský skutek, hrubství (veskrze lid. a hovor.)

hrubice, ž. || *hrubizna*, ž. || *hrubka*, -bek, ž. = hrubá chyba (student.)

hrůbkovati, v. hrobkovati

hrubnouti, hrubl, -bnul, -bnutí = stávají se hrubý, drsný, obhroublý: pleť hrubne, ruce hrubnou; člověk hrubne;

slož. dokon. *z-*: ruce zhrubnou...;

v takovém prostředí musí člověk zhrubnout; *zhrublý*: zhrublá pleť,

-lé ruce; zhrublý hlas

hrubo-, kmen k hrubý ve slož. většinou odborných:

-cez, -u, m., lépe hrubý cez;

**-hlasý* = s hrubým hlasem;

-lící = s hrubým lícem (koželuž.);

**-lněný* = hrubě lněný;

-mletý = hrubě, nahrubo mletý;

**-nosý* = s hrubým, velkým nosem;

-ostný; **-prstý*; **-retý*; **-ruký*;

-sekaný = hrubě, nahrubo sekaný; *-srstý*

hrubost, -i, ž. = vlastnost někoho, něčeho hrubého, obyčej. člověka = drsnost v řeči, v jednání, v chování, obhroublost; = hrubý čin, -bé jednání: trpěla jeho hrubostmi (R. Svob.)

***hrubota**, ž. = hrubost

***hruboučký** = nepřilíš hrubý

hrubovací = na hrubování (nůž);

hrubovati = orážeti (odb.)

hrubo-vlasý = s hrubým vlasem;

-vlněný = z hrubé vlny;

-zr(n)ný = mající hrubá zrna, skládající se z nich (běžné)

hrubství || **-vo*, stř. = hrubost, hrubé chování, jednání, hrubý skutek

hrubý [-bě; -bost, v. t.], 1. = velký, vysoký, tlustý, hojně stč.

a nář.: h. člověk (= statný, vysoký, rozložitý), -bé dřevo a pod.; sr. v míst. jm. Hrubá skála, tak nazvaná; H. Skála, ves v Č.; H. Vrbka...;

ve spis. jaz. zprav. jen v ustálených případech, na př. h. písek; -bá chyba (pravopisná, mluvnická); -bé porušení kázně, -bé provinění atp.: h. nos, rozmach (Čap.);

2. = drsný: -bá látka, malta, vlna, příze, -bé sukno, ruce; -bé práce na stavbě ap. = práce zhruba, přípravné, nikoli vlastní a odborné; podob. -bé práce kancelářské, knihovnické...; hrubé práce v domácnosti = úklid, nošení uhlí...;

přenes. = drsný, obhroublý, nezdořilý, surový, opak k jemný: h. člověk, žert, vtip, -bé slovo, chování, mravy, -bá řeč, slova;

3. = celkový, proti čistému: h. příjem; -bá váha = váha zboží s obalem, bruto;

hrubě, 1. = velmi, příliš, mnoho: h. nahluchlý (Jir.; lid.);

vysoké prahy ji h. namáhaly (t.); h. porušit kázeň, provinit se proti zákonu...;

nebylo mu h. do řeči; (knihovna) nebyla h. bohata (Jir.); mně se tam h. nechtělo (t.);

nápis se mu h. nelíbil (Čech); být nehrubě zdrav;

2. = drsně (mluvit, chovat se);

3. = skoro: ani se mi h. nechce; celý týden nestál h. za nic;

tento význam v lid. mluvě h. není (Zub.);

chvály se h. nedočkáš (Čech);

na hrubo || *nahrubo* mlít kávu;

***hruboučký** = slabě hrubý;

2. stup. *hrubší*, někdy *-bější*

[-běji]

hrud', -di, ž. = střední část těla členovců, přední část hrudníku, prsa (knižní)

hruda, v. hrouda

hrudí, stř. = maso z hrudi

hrudička, -ček, ž., zdob. ke hrudka

***hruditý** = se širokou hrudí

hrudka, -dek, ž. = malá hrouda na poli...; přenes. h. = kousek něčeho podobný hrudce: h. soli, másla, sýra; lid. h. = červená hlínka, m. rudka;

hrudkovitý [-tost] = mající hrudky, skládající se z nich: -tá půda, mouka, kaše, hlínka

hrudnatý = hroudnatý, v. hrouda

hrudní, příd. ke hrud: h. koš, kost, svaly, tepny;

hrudník, -u, m. = horní část trupu (u člověka)

***hrudný** = hroudný, v. hrouda

***hrudovačka**, -ček, ž. = hrudování

hrudovati = hroudovati, v. hrouda;

hrudovitý = hroudovitý, v. hrouda

hruš, ž. v. hruše

hrušák, -a, m. = kůň žlutavé barvy (Čelak.); **h.**, -u, m. = hruškový mošt, koláč (lid.)

***hruše** (**hruš**), -še, ž. = hruškový strom, hruška (kniž.);

hrušeň, -šně, ž., strom;

hruška, -šek, ž., strom i jeho plod; = co má podobu hrušky: h. u jilce meče, u sedla; = roubík do úst, žárovka;

hruškovice || -vina, ž. = hrušková šťáva, -vé víno;

hruškovitý = co má podobu hrušky;

hruškový = z hrušek: -vé dřevo, víno, -vá voda, šťáva;

hrušňový, příd. k hrušeň: nalité puký -vé (Čap.); -vé zakrslíky = zákrsly (Čech);

hrušový, stř. = hruškové stromy;

***hrušový**, příd. k hruše;

hrušnice || častěji -štička, -ček, ž., zdob. k hruška;

hruštičkovitý || -vý = co má podobu hruštičky

***hrůtek**, -tku, m., zhrob. ke hrot
hrůza, ž., 1. = velký strach, děs, úžas: h. ho pojala, pojímá, oběšla, objímá, obklíčila, přichází, padá naň, zmocňuje se ho; 2. = hrozná, strašná věc, událost: hrůzy války, válečné h.; noční hrůzy = obludy; 3. = velké množství, z kterého jde hrůza,

často i bez odstínu hrůzy: h. chyb, myší, peněz, lidí;

stupňované **hrůza hrůzoucí** (lid. a hovor.) = strašná hrůza;

až hrůza, příslovečné = hrozně, strašně (původ. = až jde z toho hrůza...): škola studená až h. (Ra.); chovali se pokorně až h. (Čech) atp.

***hrůzlivý** [-vě] = hrůzný

hrůzný [-ně; -nost] = působící hrůzu, strašný, hrozný (vždy s odstínem hrůzy, který u hrozný nebývá): h. výjev, -ná podívaná...; působí to hrůzně; hrobů je h. mnoho (Ner.); h. krásný (Čech, Kříž) = hrozně, až hrůza

hrůzo-, kmen k hrůza ve slož.:

***-děsný** = hrůzostrašný;

***-divý** = hrůzně divý;

***-hrozný**, zesíl. hrozný;

***-krásný** = krásný, ale hrůzný;

***-lepý** = hrůznokrásný;

***-nosný**: -né ticho (Hanka);

***-plodný** = plodící, budící hrůzu (Krásnoh.);

***-slavný** = hrůzně slavný;

-strašný, zesílené hrozný, strašný (běž.)

hrůzoucí, v. hrůza

***hrůzo-věst**, -i, ž. = hrozná zvěst (Tréval);

-vláda, ž. = teror, krutá vláda;

-vládce, -ce, m. = krutý vládce

hrůzoplý [-ně] = plný hrůzy, děsu, strašný

Hrvat, -a, m., **Hrvatsko**, stř., **hrvatský** [-sky], **hrvatština**, ž., správn. Charvát, Charvátsko, **charvátský** [-sky], **charvátština**

hrynk, v. hrink

hryz, -u, m. = hryznutí, uštknutí (říd.); = chrup (t.); = jídlo: (něco) k hryzu (Ner.); = větve n. kmeny podávané zvěři k ohryzáni (mysliv.)

hryzati || řídč. **hrý-**, **hryzám...** || **hryži**, **hryzej** || **hryž**, **hryzaje** || **hryže**, **hryzal...** = hlodati zuby, kousat, okousávat: pes hryže kosti...; hryzat kameny, kamínky (z velkého hladu); = štípat,

o hmyzu; svědomí ho hryže = trápí, znepokojuje; h. se = kousati se, přítí se (říd.); slož. dokon. *do-* = dokončit hrýzání; *na-* se (mnoho); *na-* se tašek (Nez.); *o-*, *pro-*, *pře-*, *vy-* = ohlodat, okousat...;
hryzavý = hryzající: h. stesk (Hal.)
hryzavka, -vek, ž. = hryzení 1.; *hryzavý* [-vě; -vost] = hryzající, hlodavý: -vá bolest; -vé přemítání (Majer.)
**hryzeň*, -zně || *hryzna*, ž., z něm. Riese = smyk, plaz na dříví
hryzení, stř. (ke hrýzti), 1. h. v životě, v břiše = hlodání, hlodává bolest, ujímání, svírání; 2. přenes. h. svědomí = znepokojování, výčitky
**hryzka*, -zek, ž. = hryzající tvor, myška
**hryzkůrka*, m. = hladovec (šmil.)
hryzna, v. hryzeň
hryznouti, hryzl, -znuv, -znut(i), dokon. ke hryzati, hrýzti = kousnout, štípnout; slož. *od-* = uhrýzt kousek; *o-* = okousnout; *pře-* = překousnout; *za-* se = zakousnouti se;
-hryzovati, slož. nedokon., *o-* co; *pře-* co; *za-* se do čeho;
hryzávati, opakov.; slož. nedokon. *o-*, *pře-*, *za-* se
**hryzot*, -u, m. = hryzení
-hryzovati, v. hryznouti
hrýzti, hryzu, -zeš, hryz, hryzte, hryzl, hryzen(i) = hryzati (zastar.): kolčava hryzla do drátů, hryzl si rty (So.); hryze ho v břiše = má hryzení; v. hryzení; přenes.: svědomí ho hryze (dosti časté); to ponětí mě hryzlo (Č.-Chod); h. se = trápiti se, užírat; v. hryzení; slož. dokon. *na-* = nakousnout; *za-* se do čeho
hřablo, v. hřeblo
hřad, častěji *hřád*, -u, m. || *hřada*, zdob. *hřádka*, -dek, ž. = bidlo, bidélko: slepičí hřád (Čap.); slepice sedí na hřadě;
hřadovati = sedat na hřád, na

hřadu, na větev, o ptácích; slož. dokon. *s-* = slétnouti s hřady; *vy-* = vzlétnout na strom ke hřadování; *za-* = vzlétnout na strom a tam se ukrýt (vše mysliv.);
hřadový strom = na kterém hřadují ptáci

hřáti (lid. *hřít*), hřeji, -ješ, hřeje, -jíc, hřáv, hřál (lid. hříl), hřát, hřání, slož. -hřání || čast. -hřátí = zvyšovati teplotu, činiti teplým, horkým: hřát vodu...; hřáti se u ohně; podmětové h. = vydávati teplo: víno, kožich -je; kamna hřeji; přenes. o vnitřním teple, o pocitu libosti, spokojenosti: vědomí vykonané práce hřeje = těší, blaží; hřála ho ta myšlenka (šim.); h. se na výsluní něčí přízně = mít něčí přízeň, těšiti se něčí přízni;
slož. dokon. *do-* vodu (do konce); přenes. (lid. a hovor.) dokoho = popudit, rozzlobit, rozhořčit;
na- = trochu ohřát: na- peřinu, košili...;
o-, prostě dokon.: *o-* vodu, *o-* běd; *o-* se u kamen; přenes.: ani se u nás neohřál = dlouho nepobyl; *o-* starou věc, sr. ohřívati;
pro- co = uvnitř ohřát; lítost nebyla prohřáta láskou (Ra.); *pře-*, 1. = příliš ohřát: přehřátá pára; 2. = rozpustit, učiniti tekutým: pře- máslo, přehřáté m.; *při-* = trochu ohřát; přenes. přihřáti si při něčem svou polívčičku = přiživiti se s někým při něčem, také něco získat;
roz(e)-, 1. = rozpálit, na př. železo do červena; roze- se; 2. snít se rozehřál na slunci = rozpustil se, roztál; 3. přenes.: rozehřát srdce pro vše dobré (Jir.); roze- se = vzrušiti se, rozproudit, nadchnout: roze- se pro někoho, pro něco; rozehřál se hněvem; hráci se rozehřáli až ke konci = živěji hráli;

u- se prací, sportem = příliš se rozehrát; přišel celý uhřátý;
vy- = dobře prohrát, vytopit;
za- = oteplít; *za-* se prací, chůzí, vínem;
hřávati, opakov.; v. hřívati
hřbelce, str. || *hřbelec*, *hřebelec*, -lce, m. = náčiní na česání zvířecí srsti;
hřbelcovati || *hřebel-* = česat hřbelcem
hřbet, -u, m., 1. = zvířecí záda, druh masa; o lid. zádech jen lid. a hovor.: ležet na hřbetě; dostat na h., po hřbetě; má tuhý h. = je nepoddajný; svrbí ho h. = je bujný, rozpustilý, jako by chtěl dostat bití; ukázat někomu h., obrátiti se, obracet k někomu hřbetem = projevit pohrdání, odvrátiti se, utéci;
hřbet, nadávka: selský h.;
2. = co se podobá lidskému n. zvířecímu hřbetu, hora, kopec; horský hřbet; = vrch něčeho: h. ruky, nosu, jazyka, vlny (na vodě), hory; hřbet lesnaté stráně (Vr.); h. knihy; = tlustší část něčeho: h. nože, meče;
hřbetina, ž. = hřbetinová stavba, střechovitě vytvořený povrch půdy, obyčej. louky;
hřbetní, *hřbetový* = co je na hřbetě, ze hřbetu...: h. kůže, kost, strana;
hřbetnice, -tovice, -tovina, -tovka, -vek, ž. = kůže ze hřbetu;
hřbetnice = čára jdoucí po rozvodí horského hřbetu;
hřbetový, v. výše
hřbílek, -lku, m. || *hřbílko*, -lek, str. = hřbelce;
hř(e)bílkovati = česat hřbílkem
hřbín, -u, m. = hromádka, hrstka, snopek lnu (lid., Holeč.)
hřbítek, -tku, m., zdrob. ke hřbet; = kousky kožišiny z hřbetu: kožích ze hřbítků
hřbitov, -a, m., z něm. Friedhof (přichýlením k (po)hřbítí) = místo, kde se pohřbívá, lid. krchov;

zdrob. **hřbitovek*, -vku, m. (Ner.);
hřbitovní [-ně]: h. zeď, sad; h. vůně = vůně jako na hřbitově; -ně = jako na hřbitově;
hřbitůveček, m., zdrob. ke *hřbitůvek*, -vku, m., zdrob. ke hřbitov
hřeb, -u, m. = kovová n. dřevěná tyčinka k zatloukání něčeho n. k zavěšení, hřebík (kníž., odb.); přenes.: zlatý hřeb večera = nejlepší číslo programu; h. urážky = ostří, hrot (Vrchl.); to byl poslední h. do rakve = to mu dodalo, zničilo jej, sklátilo
hřebčí, příd. k hřbec (chov, stanice); *hřebčík*, -a, m., zdrob. ke hřbec;
hřebčín, -a, m. = stanice pro chov plemenných hřebců a klisen;
hřebčinec, -nce, m. = hřebčí stanice, stáj
hřbec, -bce, m. = samec koně; zdrob. *hřebeček*, -čka, m.
hřebelec, *hřbelcovati*, v. hřbelce
hřebélko || *hřebílko*, str., zdrob. ke hřeblo
hřeben, -ene || -enu, m. = náčiní k česání: h. na vlasy, do vlasů, na len, na vlnu; = věc podobná hřebenu: kohoutí h.; = (nerovný) vrch něčeho: h. střechy, hory; horský hřeben; h. přílby; = kamenický nástroj na hrubé opracování kvádrů; = štětiny na hřbetě černé zvěře;
hřebenáč, -e, m. = šindel na hřebenu střechy; = mlýnské kolo na spodní vodu; = vůz na větší kameny;
hřebenář [-řka], -e, m. = výrobce hřebenů; -řský [-řství];
hřebenatka, -tek, ž. = něco s hřebenem, jako hřeben, pilka, mlž, jinovatka (Vr.);
hřebenatý = s hřebenem;
hřebenčík, -u, m. = tamaryšek;
hřebenitý || -novitý [-tě; -tost] = podobný hřebenu;
hřebenní || -nný = hřebenový;

hřebenový: -vá cesta, tura = po horském hřebenu;
hřebenule, -lka, -lek, ž., motýl, druh pilatek (lid.)

I hřebí, m. (u Holeč. stř.) = los (stč.); = losovací značka při závodech

II hřebí, příd. jm. = březí, (s)-hřebný: h. kobyla
 hřebice, ž. = klisna
 hřebíček, -čku, m., zdrob. k hřebík, 1. = malý hřebík; 2. rostlina a její plod, koření; 3. = karafiát (lid.)
 hřebička, -ček, ž., zdrob. ke hřebice
 hřebíčkovec, -vce, m. = hřebíčkový strom;
 -čkový, příd. k hřebíček 2.: -vý strom; -vá barva = hnědá (lid.)
 hřebík, -u, m. = hřeb, menší, slabší hřeb; přenes. = jednička na vysvědčení (zastar. student.); stát jako na hřebíkách (lid.) = neklidně; pověsit práci, řemeslo, umění... na h. (lid. a hovor.) = nechat ji, je, vzdát se jí, ho; udeřit (trefit) hřebík, -ku na hlavičku = najít správné řešení (t.); o celý h. = velmi horlivě (lid. a hovor.); jíst hřebíky, z velkého hladu (t.); hřebík do rakve, v. hřeb; vědět o každém hřebíku (t.) = podrobně o všem; kdyby hřebíky padaly (t.) = i za nejhoršího počasí;
 hřebíkárna, -ren, ž. = dílna, továrna na hřebíky;
 hřebíkář, -e, m. = kdo dělá hřebíky; -řský [-řství], příd. k tomu

hřebílko, stř., v. hřebélko;
 hřebílkovati, v. hřebílek

hřebínek, -nku, m., zdrob. ke hřeben; symbol zpupnosti: narostl mu h.; srazit někomu h. = zkrátit ho, pokorit; spadl mu h. = zkrátl

hřebiti se = rodit, vrhat mláďata, o klisně; slož. dokon. o- se;
 hřebívati se, opakov.

hřeblo (nář. *hřa-*), -bel, stř. (srv. stč. hřebu = hrabu, zahrabávám, pochovávám) = pohrabáč; *hřeblovati* = pracovat hřebem, hřebelcovati

hřebný = II hřebí

Hředle, -del (lid. Hřed, z původ. Hředl), pomn., ves v Č.

hřeji, -ješ..., v. hřáti;
hřejivý [-vě; -vost] = hřející, zprav. přenes. = těšivý, blaživý: -vé slovo, vzpomínky; -vá nálada;
 **hřejný* [-ně] = hřející, hřejivý: -ná láska (Jir.)

**hřejtati* = řehtati (nář., Holeč.)

**hřešitel* [-lka], -e, m. = hřešník

hřešiti = páchat hřích(y) ve smyslu nábožen.: h. myšlením, řečí, skutky;
 h. na kom = páchat hřích, proviňovati se; hřešit na něčí dobrotu, trpělivost, shovívavost = příliš spoléhat na něčí dobrotu..., zneužívat jí; = láti, klnout (lid.): oni by mi hřešili (Němc.); hřešení = klení (t.);
 slož. dok. *na-* se (mnoho);
po- co = upozorovat, že něco chybí;
pro- se = provinit se, proti bližním, proti dobrým mravům;
roz- koho = zbavit hřichu, -chů, odpustit hřích(y); rozhřešení: dostat r.; *vy-* = vyláti;
z- = spáchat hřích;
za- si (trochu); = zaláti;
-hřešovati, slož. nedokon. *po-* knihu...; pohřešuje se několik horníků (po neštěstí v dole); *pro-* se proti svým povinnostem ...; *roz-* někoho;
hřešivati, opakov.

**hřevný* = hřejivý

hřib, -u (hovor. 2., 4. p. též -ba), m., houba: jít, chodit na hřiby; sbírat hřiby; být zdrav, růst jako h.;
 6. p. mn. obyč. hřibkách || zříd. -bách: být na h., chodit po h.; kotlety na h.; tenkrát jsi byl ještě na h. = nebyls na světě;

hřibáček, m., zdrob. ke *hřibák*, -a, **hřiban*, -a, m. = hřib (nálad.)

hřibárna, -ren, ž. = stanice na chov hřibat

hřibátko, stř., zdrob. ke hřibě

hřibeček, -čku (-čka), m., zdrob. ke *hřibek*, -bku (-bka, sr. hřiba), m., zdrob. ke hřib, obyčej. bez významu zdobného, neboť hřib dosti často = větší, velký hřib; přenes. hřibek = dřevěná napodobenina hřibku na látání punčoch;

hřibek, -bka, m., lidovou etymologií, přichýlením k hřibě = hoch pasoucí hřibata (lid.)

hřibě, -běte, stř. = koňské mládě; přenes. = mladé, bujné dítě;

hřiběcí, příd. k hřibě: h. zuby; hřiběcí nemoc, vozhrivka, zpodstatněle *h.*, stř., lid. *chřipěcí*;

**hřibětinec*, -nce, m. = hřiběcí stáj

**hřibkovati* = pást hřibata (v. hřibek = pasák hřibat)

hřibkovitý [-tě; -tost] = podobný hřibku;

hřibkový = z hřibků, s hřibky: -vá polévka, omáčka

hřibovitý = podobný hřibu;

hřibový = z hřibů, s hřiby (polévka, omáčka)

hřička, -ček, ž., vlast. zdrob. ke hra; bez zdrob. význ. = hra, hraní (říd.): oddávati se hřičce (Nez.); = malý divadelní kus, hračka (říd.); obyč. jen v jistých spojeních: hřička náhody, osudu; slovní h. = užití slova ve zvláštním významu slova v jisté souvislosti; být hřičkou v čích rukou = úplně někomu podléhat

hřidel, -dele, m. = nosník s čepy na otáčení; h. pluhu = to, na čem je připevněna radlice a kleče, plužisko, plužiště; zdrob. **hřidelec*, -lce || *hřidélek*, *hřidelík*, -u, m.: větrníčkový hřidelík; *hřidelový* čep

**hřídlo*, -del, stř. = hřidel, topná dvířka, ucha u nádoby (lid.)

hřích, -u, m., 1. ve smyslu náboženském = přestoupení církevního, mravního zákona; hřichy páchat; dopustit se, -pouštět hřichů; upadnouti do hřichů; hřichem se poskvřnit; vyznat, -znávat hřichy; to mne mrzí jako staré -chy = velice (lid.);

2. ve smyslu nenábožen. = porušení, -šování něčeho, poklesek: páchat velký hřích na čes. jazyce; hřichy mládí = různé poklesky, nerozvážené, bujné kousky; = první nezdařené spisovatelské pokusy; dnes je hřích nejít do přírody = je škoda, chyba;

být... jen pro hřích = pro zlost, takže hřešíme, zlořečíme (lid., Němc.); v. pohřichu

**hříchuplný* = hříšný

**hřímatel*, -e, m. = kdo hřímá

hřímati, opět. ke hřměti: neosob. hřímá, hřímalo; přenes. děla hřímají; jeho (hudební) nástroj hřímal (Jir.); temné hřímání = střelba (t.); slož. dokon. *do-*; *za-*: zahřímalo; řečník zahřímal lidem do svědomí;

hřímdavati, opakov.

hřímový [-vě] = hřímající, hromový, hlučný: -vá rána, pochvala, -vé sláva

Hřimbaba, ž., bájeslovná bytost

hřímot, -u, m. = hřímání || *hřímot*, ž.: v máji hřimoty nedělají trampoty (přísl.)

hříšek, -šku, m., zdrob. ke hřích

hříšnice, v. hříšník;

hříšnický [-cky], příd. k hříšník: -ká zkroušenost; tvářiti se -cky;

hříšník [-nice], -a, m. = hříšný člověk ve smyslu náboženském i jinak (= chybný člověk...);

hříšný [-ně; -nost] = hřešící, dopouštějící se hřichu, -chů, obsahující hřích, vedoucí k hřichu: h. člověk, čin, -ná láska, vášeň, -né myšlenky; -ná duše = -ný člověk, hříšník; — přenes. hříšné peníze = příliš mnoho peněz (až je to hřích);

hříšně jednat; h. mnoho peněz, h. utrácet apod.
hřiště || často *hříště*, str. = místo na hraní, na hry
hřítí, v. hřátí
hřiva, **hřivou**, ž. = dlouhé vlasy na krku zvířat: koňská, lví h.; lid. a hovor. též o bujných vlasech lidských; přenes.: na skle mrazu hřiva (Hora) = jiní podobné hřívě
***hřiváč**, -e, m. = kůň s bujnou hřivou
hřívati = hřávati (Zey.); zprav. slož. nedokon. *do-* se = rozpalo- vati se hněvem, rozhořčovati se (Jir.); *o-* vodu, *o-* se u kamen; přenes. *o-* starý spor = vzpomínat, křísit; *o-* neživotnou legendu zaslíbení (So.); staré pletky se ohřívaly (t.); *o-* lidové tance, kroje; *pro-*; *přede-* pec (ve vápence) = zahřívati před pálením; *při-* si svou polívčičku; slunce přihrívá = silně hřeje, pálí (lid.); *roz(e)-*: víno rozhrívá; *vy-* se na slunci; *za-* se v posteli; *z-* vodu; *z-* se
hřívatý = s hustou, dlouhou hřivou
hřívečka, ž., zdob. ke hřiva
hřivna, -ven, ž., v staré době obchodní a mincovní váha: h. zlata, stříbra, h. česká, pražská atd.: dnes jen přenes. = vrozené schopnosti, nadání; využití své hřivny; těžiti ze své hřivny; svou hřivnu zakopat, -pávat = nevyužít, -žít jí
hřivnáč || čast. *řivnáč*, -e, m., holub;
hřivnatý (**hři-*) [-*tě*] = mající hřivu, dlouhou, hustou hřivu; -*tě* chundelatý (Č.-Chod) = na způsob hřivy;
hřivní sádlo (lid.) = z té části krku, kde je hřiva;
hřivovitý = podobný hřívě
hřízek, -zka, m., ryba
hříž, -e, ž. = zařízení, přístroj na hřížení, spouštění, jáma na opravu železničních vozidel (želez.)

hříženec, -nce, m. || -*nice*, ž. = odnož k rozmnožení rostliny
hřížidlo, -del, str. = zařízení na hřížení (v. hřížiti), hroužidlo, olůvko u rybářského vlasce
hřížiti = hroužit, -žit, ponořovat (kniž.): h. zrak v dálku; h. se v modlitbu (Vrchl.); h. se v sebe sama (Čech); h. se v něčí obraz (šmil.); h. se do melancholie (Č.-Chod); odbor. h. = množit rostliny hříženci;
slož. dokon. *po-* se v myšlenky, do myšlenek, v hovor, v zábavu ...; *pohřížený* v modlitbách (šmil.);
-hřížovati, slož. nedok. *po-*; *v-* zraky do čeho (šlejh.)
hřměti || *hřmíti*, hřmí, hřměl, hřmění: neosob. hřmí = ozývá se, zní hrom; dalo se do hřmění; přenes. o jiném rachotivém zvuku: hlas, trouby, děla hřmí; proud hřmí (Vrchl.);
slož. dokon. *do-hřměti* = přestat hřměti; *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*: neosob. zahřmělo; děla zahřměla; intrády zahřměly; *za-* na někoho = silně vzkřiknouti;
hřmívati, opakov.;
**hřmivý* = hřímající, hřímavý
hřmot, -u, m., původ. = hřmění, zvuk hromu, přenes. = velký, drsný hluk, lomož, rachot: h. zbraní, kol, děl; h. ve škole; dělat, působit, vzbuzovat h.; nadělalo se s tím mnoho hřmotu (hluku) = živě se to přetřásalo, vychvalovalo se to apod.;
**hřmotil*, -a, m. = kdo hřmotí, rámusí;
hřmotiti = dělat, působit hřmot; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon.: srdce mu zahřmotilo v prsou (Dur.);
hřmotivati, opakov.;
hřmotivý || **hřmotlivý* [-*vě*; -*vost*] || *hřmotný* [-*ně*; -*nost*] = hřmotící, hlučný: -vá hra (Vrchl.); hřmotný hlas, zpěv, -ná střelba, oslava; hřmotný člověk = hřmotně, hlučně mluvící; pře-

nes. = velký a rozložitý; podob. -ná postava; -né slovo = nabubřelé, prázdné; -ná hesla; hřmotně dupat, mluvit: h. kázat (Rais);

**hřmotnota*, ž. = hřmotnost

hš, citoslov. = vš

hu || *hú* || *huh* || *hu hu, huhu*, citoslovce vyjadřující 1. houkání; 2. nepříjemný pocit, zimu, nemilé překvapení, ošklivost: hu, to je zima; hu, to jsem se lekl; hu, to je škaredé (Mrš.); 3. citoslov. zstrašující

huba, ž., 1. = zvířecí tlama; 2. = ústa (zhrub.); nemíti co do huby (totiž co dát, strčit) = nemíti co jísti; jíst plnou hubou; utrhnouti si něco od huby = odepřít si; odejít se suchou hubou = ani se nenapít, nic nedostat; dát někomu přes hubu, dostat po hubě, pro hubu na hubu; je to, má to u huby = velmi blízko; — h. = ústa vzhledem k mluvení: h. jí jede = rychle mluví; mele, mlátí hubou; zavřít komu hubu (šimáček) = umlčet jej; mít hubu na dobrém místě = umět mluvit, nedat si; držet hubu = mlčet; líná huba holé neštěstí; mít hubu = hubovat; hodit hubou, v. hoditi; — h. = hubatý člověk, plácal, tlachal, kdo mnoho odmlouvá; — pomn. lidské huby = klevety, pomluvy: přivést, -vádět někoho do lidských hub; nic nedat na lidské huby; v. huběnka, hubice, hubička, hubinka

***hubáceti** = hubovati

hubáč [-*bačka*], -e, m. = kdo má velkou hubu, velká ústa, papuláč (lid.); = kdo mnoho mluví, kdo je prostořeký, odmlouvá (zhrub.); zdrob. *hubáček*, -čka, m.; přenes. = čes. groš Ferdinanda I. (podle toho, že měl odulé rty); *hubačiti* = hubovat; slož. dok. *za-* si (Pitt.); -*čivý* = hubatý

hubán, -u || *hubáň*, -ně, m. = choroš, hubka na zapalování (lid.)

hubař [-*řka*], -e, m., 1. = houbař (lid.); 2. = povídálek, tluč-huba n. kdo stále hubuje, odmlouvá;

hubařiti = houbařiti (lid.); = hubovati, hubačiti;

hubařský [-*ství*], příd. k *hubař*

***hubatice**, ž. = hubatá žena;

hubatka, -tek, ž. = konvice s hubičkou k nalévání;

hubatý [-*tě*; -*tost*] = mající velkou hubu; přenes. = tlachavý, klevetivý, vadivý, odmouvavý, prostořeký (zhrub.)

***huběňáček**, -čka, m. = hubeňourek;

**hubenec*, -nce, m. = hubený, bídný člověk, mrzák, ubožák (zastar., Jir.)

hubeněti, -nějí = stávat se hubený; slož. dokon. *s-*

hubeňoučký = velmi hubený

hubeňour || -*ňous*, -a, m. = hubený člověk (zhrub.); zdrob.

-*ňourek*, -rka || -*ňousek*, -ska, m.

hubený [-*ně*; -*nost*], 1. = tenký v těle, vyzáblý, opak k tlustý: h. člověk, krk, -né tělo, dobytče; 2. = bídný, špatný, nevýnosný, nevýdatný: h. zisk, výtěžek; preceptorství je h. stav (Rais); -né obilí, řemeslo, -ná strava, pastva, -né příjmy, výdělky; -ná plochost všedního života (šalda); -ná léta vědy (Weing.) = kdy je málo podporována a kdy má malé výsledky; sedm -ných let (biblic.);

2. stup. *hubenější* [-*něji*]

Hubert, -a, m., křest. jm., z lat. -tus; sv. H., ochránce myslivců:

hubertus, -su «-su», m. = lehký, ale teplý a nepromokavý svrchní kabát, původ. myslivecký;

zdrob. *hubertík*, -u, -*tíček*, -čku, m.;

hubertka, -tek, ž. = lovecká chata

***huběnka**, -nek, ž., zdrob. k *huba* = hubička, ústa

hubice, ž. = zářez u nádoby na odlévání, hubička, nástavec na hadici

*hubič, -e, m. = hubitel

hubička, -ček, ž., zdrob. k huba, 1. = malá ústa (není zhrubělé jako huba); = houbička (zříd.); cukroví; ovčí h., druh jablek; 2. = nátrubek; 3. = hubice; 4. = políbení, polibek, pusinka; *hubičkovatí* koho = dávat hubičky; h. se s kým; slož. dokon. o- (Ner.); *hubičkovávají*, opakov.; *hubičkový*, příd. k hubička ve význ. polibek; -vá ústa našich děvčat (Ner.)

hubilen, -lnu, m. = kokotice (lid.)

hubinka, -nek, ž., zdrob. k huba = malá ústa (není zhrub. jako huba); = polibek

hubitel [-lka], -e, m. = kdo hubí: českých knížek hubitelé líti (Havlíč.)

hubiti = přiváděti do záhuby, ničít, kazit: h. myši, dravou zvěř, mouchy; h. své zdraví, duši; slož. dokon. po- mnoho koho, čeho;

vy-, 1. = úplně vykořenit, zničit: Slavníkovci byli vyhubeni od Vršovců; vy- myši na polích, plevel...; 2. = učinit hubeným: žalář byl jeho tvář vyhubil (Ner.; říd.); z-, za- = zničit: zhubla mne láska (So.); za- se nepořádným životem;

hubívati, opakov.;

**hubivý* = co hubí, zhoubný

hubka, -bek, ž., zdrob. k houba, 1. = malá houba na mytí; 2. = zápalná houba z houby zvané choroš troudový: rozkřesati -ku, zapalovati -kou;

hubkový, příd. k hubka ve význ. choroš (Jir.)

hubní, příd. k huba;

**hubník*, -u, m. = pokrm z hub hubnouti, -bl, -bnuv, -bnutí = hubenět; slož. dokon. z-; *zhublý*

*hubotluk, -a, m. = kdo tluče hubou, tlučhuba

*hubousiti = hubovati

hubovati = mít „hubu“, plísnit, bruchet, vadit se, projevovat nespokojenost (lid. a hovor., ale není tak drsné jako huba m. ústa): h. koho, na koho, na poměry atp.; s bílými oleandry se hubovala (Ner.);

slož. dokon. na- se (mnoho); po- si (trochu, mnoho); roz- se (Tilsch.) = dáti se do velkého hubování; vy- koho, komu = vyplísnit; prostě dokon. za- (si): kantor zahuboval (Rais); *hubovávatí*, opak.;

**hubovavý* = často hubující, bručavý

hubový = houbový (lid.)

Hucul, -a, m. = příslušník jednoho ukrajinského kmene; *huculský*; -ké nářečí neboli *-lští-na*, ž.

hučák, -a || **hučal*, -a, m. = kdo hučí, bručoun (zhrub.);

**hučavka*, -vek, ž., dýmka, moucha (nář.);

hučavý [-vě; -vost] = hučící, bručavý (zhrub.)

hučeti, -čí = vydávat hukot, temně šumět: voda, hrom, vítr hučí; hučí mi, hučení v uších, v hlavě; — o lidech h. = mluvit hlubokým hlasem, nesrozumitelně bruchet, brumlat, hubovat; h. do koho = vytrvale, neodbytně mluvit do něho, přemlouvat ho k něčemu apod. (zhrub.);

slož. dokon. na- se (mnoho); nahučel mu jiné věci do hlavy (Čech); *při-* = s hukotem přijet, přiblížit se, o vlaku (Ner.); roz- se = dáti se do silného hučení; sirény se rozhučely; vítr se rozhučel (Jir.); prostě dokon. za-: hrom zahučel, sirény -ly; lesy zahučely; = nesrozumitelně, nezřetelně promluvit, zamumlat: něco mi zahučel do ucha; *hučívati*, opakov.

hučidlo, stř. = hučák, bručoun (zhrub.)

hučivati, v. hučeti;

hučivý [-vě] = hučící, bručivý...:
h. hlas, vítr, -vá voda; tesknost
se -vě šíří (Ner.); -vě si ule-
voval (Vr.)

hučka, -ček, ž., z něm. Hut =
chatrný, nemoderní klobouk (lid.
a hovor.)

***hučný** [-ně] = hučivý

***hudati**, opět. k housti

hudba, -deb, ž., 1. = hudební,
hraní na nějaký hudební ná-
stroj, sluchové vjemy z něho,
skládání hudebních děl: veselá,
smutná, světská, chrámová, po-
svátná, církevní h.; provozovat
hudbu, věnovati se hudbě; pře-
nes.: h. veršů (Durd.); h. vo-
dopádu (Vrchl.); h. budoucnosti
= co bude, uskuteční se až v bu-
doucnosti; — 2. = sbor hudeb-
níků; zdrob. **hudbička**, -ček, ž.

hudbymilovný [-nost] = milovný
hudby

hudebné, -ho, stř. = dávka z hud-
by

hudebněti, -nějí = stávat se hu-
dební, nabývat hudebního rázu
(Nov.);

slož. dokon., z-; **zhudebnělý**

hudební (starší -ný) [-ně; -nost],
příd. k hudba: h. nástroj, sklad-
ba, závod, ráz, nadání, sluch,
věda; h. drama = opera;

-ně = po stránce hudební; =
jako hudba, melodicky;

-nost = hudební smysl, nadání,
ráz

hudebnice, v. hudebník;

hudebnický [-cky; -ctví], příd.
k hudebník: -nické povolání ne-
boli -nictví; -nická kruchta (Jir.)
= pro hudebníky;

-nictvo, stř. hromad. = hudeb-
níci

hudebníček, -čka, m., zdrob. k hu-
debník;

***ničiti** = obírat se s hudbou,
provozovat ji (Č.-Chod)

hudebník [-nice], -a, m. = kdo se
obírá s hudbou, hraje na nějaký
nástroj;

hudebnina, ž., obyčej. pomnož.
-ny = psané n. tištěné hudební
skladby;

hudebníti, -bňovati, v. zhudebniti

***hudebno**, stř. = hudebnost;

hudebnost, v. hudební;

hudebný, v. hudební

hudec, -dce, m. = kdo hude, hu-
debník (zastar., kniž.); zdrob.
hudeček, -čka, m.

***hůdē**, -dēte, stř. = děvče, „žába“
(lid. jihoč.): h. neznámého ja-
zyka (Čap.); podle Jungm. lid.
též = mladé house

***hudlanina**, ž. = hudlání

hudlař [-řka], -e, m., z něm. Hud-
ler = kdo špatně hraje, něco ne-
odborně, špatně dělá, břídil;

hudlařina, ž. = hudlaření;

hudlařiti = špatně hrát, hud-
lařsky pracovat; slož. dokon. z-
něco = špatně provést, „zpac-
kat“;

hudlařský [-sky; -ství], příd. k
hudlař;

***hudlati** || **hudlovati** = špatně
hrát, hudlařit; = trápit (nářeč.,
Baar)

***hudrkati** || ***hudrkovati** = hudro-
vat

hudrman, -a, m., častěji ž. pro-
tějšek -nice, ž. = hubáč, hu-
bačka

hudrovati, o krocaních zvucích;
přenes. o rachotu stroje, auta,
o mluvení; = hubovat (hovor.);
slož. dokon. za-;

hudrovávati, opakov.

hudry, h. h., citoslovce vystihu-
jící krocaní zvuky; přenes. o
rachotu stroje n. o mluvení

hudu, v. housti

hugenot «üge-» || někdy «huge-»,
-a, m., z franc. huguenot = fran-
couzský kalvinista (reformova-
ný); -tský: -ké války

Hugo, -ga, -govi..., n i k. Hugona
..., m. křest. jm.

huh, v. hu

huhlati, -lám... || -leš, -le, huh-
lej, huhlaje, huhlal... = temně,
nezřetelně, bručivě mluvit, mu-

mlat; předmětově: h. svou žádost (kniž.);
 slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* něco;
huhlávati, opakov.;
huhlavý [-vě; -vost] = huhlající, bručivý, mumlavý; -vá modlitba = huhlaná čap.)
huhňa, -ni || *huhňal* [-lka], -a, m. = kdo huhňá;
huhňati, -ňám = mluvitl skrze nos, s nosovým pazvukem; slož. dokon. *za-*;
huhňávati, opakov.;
huhňavý [-vě; -vost] = huhňající: h. zpěv (Jir.); mluvit -vě
huhu, v. hu
huch, citoslovce = hu; citoslov. vybízející lovecké psy
huj, citoslovce, 1. kterým se vybízí dobytek, aby uhnul, couvl; 2. vyjadřující veselost (jako hoj) a vybízející k ní; dnes h., zítra pfuj (porekadlo) = dnes veselí, zítra nouze; nahoře h. a dole (vespod) fuj (o nepořádných lidech zevně naparáděných);
 též *hujá*, *hujaja*, *hujajá*, jásavý výkřik;
hujati || *hú-* = volat huj, být veselý, vesele žít (nářeč.): sedláci začali hujat (Herb.)
huk, -u, m. = hučení, dunivý zvuk, hukot (kníž.): h. koles (Čech); h. vody, hromu (Vrchl.);
hukač, -e, m. = kdo huká (Čelak.); = bukač, holub (lid.);
**hukačka*, -ček, ž. = houkačka (Mach.);
**hukal*, -a, m. = hukač, hejkal;
hukálek, -lka, m., zdrob. k tomu;
hukati, -kám = volat hu, houkati; slož. dokon. *za-*;
huknouti, hukl, -knuv, -knut(i), dokon.; přenes. h. na někoho = vybašnout, rázně dokročit (lid.);
**hukavý* = houkavý
hukot, -u, m. = hučení: h. vlnku, bouřky, bitvy, děl; voda se valí s hukotem;
hukotati = působit hukot;
**hukotný* = hučící

húl, 2. p. holi (zříd., Čech) || obyčej. hole, mn. č. hole, -lí, -lím, -lich, -lemi, ž. = podpěrná tyč pro chodce: tlustá, tenká ... h.; pastýřská h.; žebrácká h., přenes. = žebrota, úplná mizina; chodit o holí, o holích;
 = tenší a nedlouhá tyč na bití, na vyprašování, ke hře...; kdo chce psa bít, snadno si húl najde (přísl.) = důvod; dát komu húl do ruky = důvod k zakročení; lámat húl nad kým, čím = prohlašovat jej, to za straceného, za -né, „dělat kříž“ nad ním, nad tím;
 odznak hodnosti: maršálská, velitelská h.
**hulačiti* = hulákati; **-čivý* = hulákající
**hulákač*, -e || **hulákal*, -a, m. = kdo huláká;
hulákati, -kám = křičet hulá, vykřikovat, povykovat; h. jako v lesích, na pastvě; h. na někoho;
 slož. dokon. *roz-* se = dáti se do silného hulákání; prostě dokon. *za-*;
hulákávati, opakov.;
hulákavý [-vě; -vost] = hulákající
hulán (někdy *ulán*), -a, m., z turečtiny maďar. prostřednictvím, 1. = vojen. jezdec, původ. s kopím; 2. tanec; 3. = kořalka (Ner.);
huláňátko, -tek, stř., zdrob. k
**huláně*, -něte, stř. = hulánovo dítě (Erb.);
hulánka, -nek, ž. = hulánský kabátec;
hulánský pluk
hulati, -lám = hulákat, výskat: tančí hulajíc (Ner.); = hýřit;
 slož. dokon. *za-*, bouřně zahulá si (Bezr.); smích zahulal (Č.-Chod)
húlava, ž. = oblak rychle mjející, přehánka (mor.), přijato za čes. meteorologický termín;
**hulavý* = hulající, hulákající (Čech)

hůlčice, *hůlčička*, *hůlečka*, ž.,
zdrob. k hůl

hulevník, -u, m., rostlina

huliti = houřit, vypouštět při kouření mraky kouře, silně kouřit; hulí se z komína = silně se kouří (lid. a hovor.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si;

hulvati, opakov.

hůlka, -lek, ž., zdrob. k hůl; ruce jako hůlky (Ner.) = hubené, slaboučké;

hůlkař, -e, m. = výrobce hůlek;

hůlkovina, ž. = les s hůlkovými kmeny;

hůlkovitý = podobný hůlce;

hůlkový plot = z hůlek; -vé písmo = psané hůlkovitými čarami

hulvát, -a, m. = sprosták, hrubec (zhrub.);

hulvátský [-sky; -ství] = hrubý, sprostý;

Hulvátov, -a, m., umělý název místní = místo hulvátů; býti z -va = být hulvát

humaniora «-nyjóra», stř. pomnož., lat. = humanitní studia, vyšší třídy gymnasiální (zastar.);

-*niorní* třída

humanisace «-nyza-», ž. = humanisování

humanismus «-nyz-», -mu, m., z lat., 1. = záliba v klasických literaturách, v kultuře a snahy obnovit antickou kulturu; 2. = humanita (říd.)

humanisovati «-nyzo-» = činit humánním, lidským; h. mléko = upravovat pro děti

humanista [-stka] «-nys-», m. = stoupenec, pěstitel humanismu; = stoupenec humanity, lidumil (říd.); = žák humaniorních tříd; -*stický* [-cky] «-styc-» = v duchu humanismu || -*stní*

humanita «-ny-», ž., z lat. = člověctví, lidství, lidskost, lidumilnost;

-*niticismus* «-zmus» || -*nitismus* «-nytyz-», -mu, m. = etický směr usilující o blaho lidstva; -*nitární*

|| obyč. -*nitní* = v duchu humanitarismu, humanity (snahy, ústavy);

-*nitář* [-řka], -e, m. = pěstitel humanity (obyčej. s příhanou);

-*nitářský* [-sky; -ství]

humanní || *humánní* [-nně; -nnost], z lat. humanus = lidský, laskavý, dobročinný, lidumilný

humbug || *humbuk*, -u, m., z angl. = klam, podvod, balamucení, přílišné a neoprávněné vychvalování;

*-*gář*, -*kář*, -e, m. || -*gista*, -*kista* = kdo dělá humbug, -buk

humenec, -nce, m. = místo na čihadle, na které se vábí zvěř zásypem; = pleš (Němc.); -*neční* pták = volavý pták na humenci, jinak -*nečník*, -a, m.

humenice, ž. = humenec; = ohrada na mlatě; -*niční* trám

huménko, stř., zdrob. k humno;

**humenný* = jsoucí za humny (Holeč.)

humidní, z lat. = vlhký; h. podnebí

humifikace, ž., z lat. = rozklad odumřelé ústrojné hmoty, trouchnění

humín «-ín», -u, m. = černá prst vzniklá humifikací; -*nový*: -vé látky

humínko, stř., zdrob. k humno; též = „koník“, klepací kovádlíka

humno, humen, stř. = mlat, celá stodola; = klenutá místnost, kde se sládne ječmen;

pomn. *humna* = místo za stodolou, hlav. ve spoj. za *humna* (kam?), za *humny* (kde?); přenes.: my o vlku a vlk za *humny* (přísl.) = blízko, tu

humor, -u, m., z lat. (= vlhkost, vláha, šťáva) = dobrá, veselá nálada, náchylnost k veselosti a ke vtipům, dobrý rozmar: zdravý, bujný h.; šibeniční h., v. šibenice; suchý h., v. suchý; míti h. = být v dobré náladě; *Humory*, -rů, m. pomn., hovor. název Humoristických listů; *humoreska*, -sek, ž. = veselá,

rozmarná povídka, hudební skladba; **-reskní*, příd. k tomu;
 **-restička*, -ček, ž., zdrob. k humoreska
 ***humorist**, -a, m. (Ner.) || obyč. *-rista* [-*ristka*], m. = vypravěč humorných příběhů, vtipů, spisovatel humoresek; *-ristický* [-*cky*] «-styc-»: *-ristický* příběh, časopis, spisovatel...; *H-ké* listy, časopis; *-ristika* «-sty-», ž. = humoristická díla
 ***humorněti**, -nějí = stávat se humorný; slož. dokon. *z-* (Č.-Chod);
 **humorní* = humorný;
humorný [-*ně*; -*nost*] = mající, vzbuzující humor, žertovný: h. člověk, příběh, -ná nálada; -ná gesta (So.)
Humory, v. humor
 ***humoramilovný** = milovný humoru; **humoruplný*, -prázdný (Mach.)
humosní «-móz-» = obsahující humorus
humpolácký [-*cky*; -*ctví*], příd. k humpolák = neohrabaný, nemotorný, těžký, neforemný, nevkusný (lid. a hovor.): -ké boty, šaty atp.;
humpolák, -a, m., zobecnělé *H.*, vlast. = obyvatel Humpolce, přenes. = nešika, nemotora, člověk těžkopádný (t.)
humr, -a, m., mořský rak;
humrový || *humří* (maso, majonéza)
humus, -su «-su», m., lat. = úrodná prst, trouch;
humusovati = pokrývat (náspy a zářezy) humusem;
humusový || -*sovitý* = obsahující humus
Hun, -a, m. = příslušník mongolského kočovného národa
huňáč, -e, m. = huňatý pes, kůň ...; zdrob. *huňáček*, -čka, m.;
 **huňatina*, ž. = něco huňatého;
 **huňacka*, -ček, ž. = huňatá čepice, rouška, -tý šat;
 **huňák*, -a, m. = huňáč

***huňatice** || -*tka*, -tek, ž. = huňatá čepice;
 **huňatina*, ž. = huňatina, obhroublost;
 **huňatiti* = činit huňatým, ježít;
huňatka, v. huňatice
huňatý [-*tě*; -*tost*] = chlupatý jako houně: h. pes, kůň; h. kočí (Hlad.) = zabalený do huňaté přikrývky; -té obočí (Čap.); údolí -tých ovcí (t.); -tá prsa (Martin.); -té kožichy (Olbr.); příroda má tu sklon k neobyčejné huňatosti (Čap.)
 ***huncovati** = huntovat
 ***huncút** (*huncvut*, *hundsfut*...), -a, m., z něm. = čtverák, šelma, darebák (zhrub.); -*tský* [-*tství*]
 ***hundrt**, příslov., z něm. = „sto“, mnoho (lid.)
hundsfragle, ž., z něm. = slečna, stará panna s psíkem (zastar. lid. Ner.)
hundsfut, *hundsput*, v. huncút
Hungaria || -*rie* «-gá-», -le, ž., lat. = Uhry;
hungarismus «-zmus», -mu, m. = maďarské smýšlení, maďaroství za feudalismu a kapitalismu; = maďarské slovo, -ská vazba... v jiném jazyce, napodobenina maďarského slova...;
-ristický [-*cky*] «-styc-» = v duchu hungarismu: -cké smýšlení
 ***huňka**, -něk, ž., zdrob. k houně (nářeč.)
 ***huňovitý** = houňovitý
hunský, příd. k Hun
hunt, -u, m., z něm., 1. = vozík na odvážení rudy (horn.); 2. přivést na hunt, býti na huntě = na mizinu, -ně (lid.); zdrob. *huntík*, -u, m.;
huntovati = kazit, ničit (lid.); slož. dokon. *z-*
 ***huntýř**, -e, m. = necechovní řezník (zastar. lid.); = zhoubce (t.); -*ský*, příd. k tomu
hup, 1. citoslov. = hop: hup tam! = skoč, hupni; svlékl se a h. do postele = skočil;
 2. *hup*, -u, m. = houpání, skok: *hupem* = skokem:

hupkati || *hupkovati* = hopkati, -kovati
hupkem || *hupky*, příslov. = poskokem: hupky na nebe si vletí (Ner.)
hupnouti, *hupl*, -pnuv, -pnutí = skočit, hopnout;
 slož. nedokon. *vyhupovati* = vy-skakovat; v. též houpnouti
hups, citoslov. = hup;
hupsati, *hupsavý* = hopsat, hopsavý; *hupsnouti* = hupnout
hupy, citoslov. ve spoj. *hupy hup* = hup
hurá (někdy *hurrá*, *urá...*), citoslovce vyjadřující vzrušení n. vybízení, povzbuzení: h. na ně! = vzhůru na ně apod.; zpodstat. stř.: bouřlivé hurrá (Jir.)
hůra, ž. = hora (nářeč.), častěji = půda 4. (lid.)
hurávlastenec, -nce, m. = okázalý, hlučný vlastenec (hanl.); -necký [-nectví], příd. k tomu
hurbanista «-nys-», m. = stoupenec sloven. buditele Joz. Mil. Hurbana
hurdiska, v. hourdiska
***hurdy**, příslov. = prudce
hurikán (*hurri-*), -a, m. = tajfun, uragan, orkán, cyklon
***huris**, ž. neskl. || **hurisa* «-sa» || obyč.
huriska, -sek, ž. = krásná dívka v mohamedánském ráji, pak vůbec krásná dívka
hůrka, -rek, ž., zdrob. k hůra a k I hora; chudá h. = družebná neděle (Baar)
Huron, -a, m. = příslušník indiánského kmene v Kanadě;
huronský [-sky]: h. kmen, jazyk; přenes. h. = divoký, pustý; h. křik, řev, smích (lid. a hovor.); křičet -sky
hurrá, v. hurá
hurrikán, v. hurikán
hurt, -u, m., z něm. = spěch, prudkost; zprav. v přísloveč. výrazech: *hurtem* n. s *hurtem* = spěšně, nakvap, rázně; častěji *zhurta* (lid. a hovor.);

**hurtivý* [-vě; -vost] = spěchající, spěšný, prudký || **hurtovný* [-ně; -nost];
hurtovati na koho = spěchat, naléhat (lid. a hovor.)
hůř(e), příslovce, v. horší
***hus**, -i, ž. = husa (zastar., nářeč.)
Hus, -a, Jana Husa || **Husí**, m., příjm.
husa, ž., pták; myslí, že se mnou husy pásí = chová se příliš důvěrně, je dotěrný; dočkej (užij) času jako husa klasu (přísloví) = buď trpělivý; aby tě husa kopla (lid. a hovor.), projev nevole, mírné zaklení; — (hloupá) h., hanlivě, nevázně o ženě; = nedostatečná (zastar.)
husácký, příd. k husák; přenes. (hanl.) = husitský (zastar.);
husačka, -ček, ž. = husopaska;
husák, -a, m., 1. = houser; 2. = husopas
husar [-rka], -a, m., z maď. = uherský, maďarský jezdec; = nedostatečná, husa (zastar.); lidový tanec podobný čardáši; = husopas (lid.);
 zdrob. *husárek*, -rka, m. || *husařík*, -a, m. (Ner.);
husarský [-sky; -ství]: h. pluk ...; přenes. h. kousek = čin provedený z bujnosti, z lehkomyšlnosti, neuvážený (lid. a hovor.)
husař [-řka], -e, m. = obchodník [-nice] s husami, husopas;
husařík, v. husar;
husařiti = provozovat husařství;
husařský [-ství], příd. k husař: -řská živnost
***husečka**, ž., zdrob. k houska
huselky, v. housle
huseník, -u, m., rostl.
husí, příd. k husa: h. brk, maso, sádlo, drůbky, peří; přenes. h. kůže = pupínky, brdečka na kůži při mrazení apod.; h. nožičky = uvozovací znaménka (, “; žertov.); h. kvítko (lid.) = chudobka (Jir.); h. pochod, přenes. o chůzi jeden za druhým

husička, ž., zdrob. k husa; přenes. = hloupá žena (hanl.); = leknín (lid.);

***husičkář**, -e, m. = obchodník s husičkami, husami

husina, ž. = husí maso, sádlo (lid.); = zápach po husách;

husinec, -nce, m. = husí chlívěk, h. trus

husita [-tka], m. = stoupenec Husova učení;

husitismus «-tyz-», -mu, m. = husitské hnutí, husitství (říd.);

husitský [-sky; -ství]: h. kněz, -ké hnutí, války, písně; **husitská**, -ké, ž. = husitská píseň Kdož jste Boží bojovníci; = husitská čepice; -ství = husitské hnutí, smýšlení;

husitstvo, stř. hromad. = husité (Pal.)

huska, ž., zdrob. k husa (nářeč.)

huslař, -e, m. = houslista; zdrob. -řík, -a, m.; -řský, příd. k huslař

husle, -lí, zdrob. **husličky**, -ček, ž. pomn. = housle, -ličky (nářeč.); = primitivní strunový nástroj: husle barbarů (čech);

***husliti** = hráti, zpívat (Ra.)

***husmau**, -a, m. = houser (nářeč.)

husník, -u, m. = husí chlívěk...

husopas [-ska], -a, m. = pasák hus

husovský, příd. k Hus = týkající se Husa: -ská látka, literatura

huspenina, ž. = klišovatina z masa, z tuku..., rosol; = hustá ovocná šťáva; zdrob. -ninka, -nek, ž.;

huspenitý || -ninovitý || -ninový = jako huspenina, rosolovitý

hustě, **hustěji**, v. hustý

hustič, -e, m. = přístroj na huštění, kondenzátor

hustidlo, -del, stř. = látka, přísada do barev na zahuštění

hustilka, -lek, ž. = pumpička na vzduch

***hustina**, ž. = houština

hustiti, huštěn(í) = činit hustým; h. se = houstnout; obyč. slož. dokon. **na-** pneumatiky (cyklist.);

z- = učinit hustým; přenes. = shrnout, stručně, hutně vyjádřit: **z-** myšlenku, přednášku; v. zhuštěný;

za- omáčku; **za-** se = zhoustnouti: hejtmanovi v očích mrak se zahustil (Čelak.);

-**husťovatí**, slož. nedokon. **z-**, **za-**

hustnouti, v. houstnouti

husto, v. hustý

husto-, kmen k hustý ve slož.:

***-brvý** = mající husté brvy;

***-hustý** = velice hustý: -té kadeře (Jir.);

-**klasý** = s hustými klasy;

***-krevný** = s hustou krví;

-**listý** = s hustými listy;

-**měr**, -u, m. = přístroj na měření hustoty kapalin

Hustopeče, -peč, v Hustopečích, pomn., dříve -**peč**, -e, ž. jedn. míst. jm.

husto-rouný: -ná ovce;

***-řadý**: -dé zástupy (Jungm.);

-**srstý** = s hustou srstí

***hustost**, -i, ž. = hustota

***hustošerý** = tmavě šerý (Jir.)

hustota, ž. = vlastnost něčeho hustého; h. těles, hmot = poměr mezi tíhou a stejným objemem vody (fysikál.); h. obyvatelstva = poměrná lidnatost

hustý [-to; -tě] = skládající se z hojných součástí, které jsou velmi blízko sebe, hojně a těsně navrstveny, opak k řídký: h. les, strom, hřeben, kartáč; -té písmo, vlasy, řady; h. závoj, -té plátno, -tá látka; h. mrak, -tá tma; -tá krev, smetana, omáčka; -té pivo; = **častý** (časově hustý): -tá střelba, křivda (zastar.);

zpodst. **hustý**, -tého, m. = soudce (v hantýr.);

přísl. **husto** || obyčej. **hustě**: hustě psát, sázet stromky; h. prší, sněží; h. tečkovaná látka; město hustě obydlené;

2. stup. **hustší**, **hustější**; příslov. **houšť** n. **hustěji**: prší čím dál, tím hustěji, houšť; jen houšť!, t. j. ať prší apod.

huš || **hušky*, citoslovce, kterým se pobízí vepřový dobytek, aby uhnul, odešel; = hu apod.;

huškati = volat huš, zahánět, štvát

hút, citoslov. vystihující troubení ponocného na roh

huť || zříd. *hut*, -ti n. -tě, mn. -ti n. -tě, -tí, -tím, -tích, -těmi, ž., z něm. Hütte = závod, kde se taví rudy: železná h.; skelná, sklářská h. = sklárna; = dílna: kamenická, tesařská... h. (zastar.)

***hutař** || *ho-*, -e, m., z něm., = polní hlídač (lid.); -řský [-řství]

***hutati** || *hú-* = vyluzovati zvuky hut, troubit na roh; hú-, též = uvažovat (nářeč., Němc.)

***hútka**, -tek, ž. = myšlenka

hutně, v. hutný

hutněti, -nějí = stávat se hutný, o mluvě, o spisovateli (Sez.) atp.; slož. dokon. *z-*

hutní, příd. k huť: h. společnost, pec, dělník...;

hutnický [-cky; -ctví], příd. k hutník, huť: -cké povolání, výrobky...;

hutník [-nice], -a, m. = hutní dělník; = majitel hutí (říd.)

hutniti = činit hutným; zprav. slož. dokon. *z-* poesii (Hal.); slož. nedokon. *zhutňovati* zkušenosti (Majer.)

hutnost, v. hutný;

**hutnota*, ž. = hutnost

hutný [-ně; -nost], odvozeno od huť = hustý, vydatný: -ná masa, strava; = pevný (Čech); = hustý, zhuštěný, obsažný: h. spis, -ná práce vědecká, řeč; -ně jíst, co vyložit;

2. stup. *hutnější* [-nější]

hvězda, ž., nebeské těleso, stálice; jitřní h. = jitřenka; = znamení, symbol osudu, los, osud: šťastná, ne- h.; vedla ho dobrá h., má dobrou hvězdu;

= všechno, co se podobá hvězdě: h. na věži, na postrojích, h. jako vojenský odznak, ozdobná hvězda na vánočním stromku...; = bílá skvrna na čele ko-

ně, na prvním kloubu křídel tetřeva; = bílá srst vzadu na lýtkách jelení a srnčí zvěře; = zelená pírká v křídlech divokých kachen (mysliv.); = řemdih;

filmová, divadelní h. = vynikající herečka; h. života = drahá, milovaná osoba;

H., letohrádek u Prahy, ves v Č. hvězdárenský, příd. ke *hvězdárna*, -ren, ž. = budova, stanice ke zkoumání hvězd

hvězdář [-řka], -e, m. = kdo odborně zkoumá hvězdy, astronom. v starší době i astrolog; přenes. = nepraktický člověk (žertov.); **hvězdařiti* = obírat se s hvězdářstvím; -řský [-řsky; -řství], příd. ke hvězdář

hvězdecký, příd. k Hvězda

hvězdice, ž., vlast. zdrob. ke hvězda; obyč. = něco podobného hvězdě; rostlina (astra), houba, mořský živočich;

-covitý [-tě] || -cový [-vě] = podobný hvězdici, rozložený jako hvězdice

hvězdíčka, ž., zdrob. ke hvězdice, hvězda; přenes. = znaménko v písmě, vojenská distinkce atp.; -čkovitý = podobný hvězdíčce

***hvězditi**, -zděn(i) = ozdobovat hvězdami; h. se = třpytiti se jako hvězda; stříbro se hvězdí (Krásnoh.); v. shvězdění

***hvězdítý** [-to] = hvězdnatý: -tá noc; je -to (Baar) = svítí hvězdy

***hvězdka**, ž., zdrob. ke hvězda: **-kovitý* = hvězdícovitý

hvězdnatec, -tce, m., rostl.;

-natka, -tek, ž., plž;

hvězdnatý [-to] = plný hvězd, kdy svítí hvězdy: -té nebe, -tá noc; -té zástavy (americké) Unie (Čech) = prapory s hvězdami; = jako hvězda: h. kvítek; -té oko (Heyd.); je -to = svítí hvězdy (Svob.)

***hvězdniti se** = hvězditi se

hvězdno, 1. stř. = hvězdnaté nebe: širé h. (Čelak.); 2. příslov.: je h. = svítí hodně hvězd; je-li o jitřní h. (Erb.)

hvězdný [-ně; -nost], příd. k hvězda: h. svit, třpyt, -ná záře, obloha, mapa; -ný čar (Břez.): -ná noc = hvězdnatá; -ně zářiti (Zey.)

hvězdo-, kmen k hvězda ve slož.:

*-jasný = jasný jako hvězda (básnic.);

*-krytý = pokrytý hvězdami (t.);

-kupa, ž. = shluk stálic (odb.);

-noš, -e, m. = jeden z tří králů, který nese hvězdy (Němc.);

*-oký = s očima jako hvězdy (básnic.);

-pravec, -vecký, -vectví = astrolog...;

*-rouchý = s hvězdnatým rouchem (Čech);

-řasý plášť noci (Vrchl.);

*-skvoucí (Slád.);

*-sloví, stř. = nauka o jménech hvězd

hvězdoš, -e, m., rostl.

hvězdo-tkaný = mající vetkané hvězdy (básnic.);

*-třpytný = třpytící se jako hvězdy (t.)

*hvězdovatý = hvězdný (Koll., Vrchl.);

hvězdovitý [-tě; -tost] = podobný hvězdě;

hvězdovka, -vek, ž., rostl.

*hvězdovlasý = s vlasy lesklými jako hvězdy (Koll.)

hvězdový, příd. k hvězda: -vá záře (Jir.); = hvězdícovitý

hvězdo-zářný (básnic.);

*-znalství, stř. = znalost hvězd;

*-zpyt, -u, m. = zkoumání hvězd;

*-zraký = mající oči jako hvězdy

hvězdyš, -e, m., červ

hvízd, -u, m. = hvízdnutí, hvízdání;

hvízdák, -a, m., kachna;

hvízdal, -a, m. = kdo hvízdá;

zdrob. hvízdálek, -lka, m.

hvízdati, -dám = pískat: kos, vítr, hoch, vlak hvízdá; h. (si) písničku; h. na prsty; h. na někoho;

slož. dokon. na- se (mnoho); za-, prostě dokon.;

slož. nedok. pohvízlovati (Hlad.,

Tilsch.) || obyčej. po- si; hvízdá-
vati, opakov.; slož. nedokon. po-
si (t.);

hvízdavý [-vě] = hvízdající;

hvízdnouti, hvízdil, -dnuv, -dnu-
t(i), dokon. ke hvízdati; slož.
dokon. za-;

hvízdot || hví-, -u, m. = hvíz-
dání: ptačí hvízdot (Rais)

*hvíždák, -a, m. = hvízdák (lid.);

*hvíždě, -děte, stř. = hvízdák
(lid.);

*hvížděti, -dí = hvízdát, svištět
(nář.)

hvozd, -u, m., 1. = lesnaté hor-
stvo, hustý, velký les, prales,
les vůbec (zastar., jen kniž.):
pomezí hvozdy (dějepis.); Krá-
lovský h. (na Šumavě); hvozdy
za dědinou (Rais); 2. = místo,
kde se suší slad;

hvozda || -zdař, -e, m. = dělník,
který suší slad

hvozdíček, -čku, m., zdrob. k hvoz-
dík; též jiná rostl. než hvozdík;

hvozdík, -u, m., rostl., karafiát

hvozditi, hvožděn(i) = sušiti slad

hvozdnatý = lesnatý (básnic.);

hvozdní || -ný, příd. k hvozd 1.
(básnic.); k hvozd 2. (odbor.) ||

hvozdový

hy, hý, v. hi a čehy

hyacint, -u, m., z řeč., rostlina;
kámen; hyacintový [-vě]: -vá
vůně, kytice

*hyb, -u, m. = pohyb, hnutí
(Rais); h. vášně (Sez.); = hyb-
nost (Vrchl.)

hyb || hyba, citoslov., kterým se
vybízí dobytce ke zvednutí nohy

hyba, ž., ozdobný keř, strom

*hýba, ž. = rána: má to hýbu =
není to, jak by to mělo být
(vojen. hantýr.)

*hýbačí = co hýbe, hybný

*hybadlo, -del, stř. = nástroj k
hýbání, motor, přenes. = popud

hybaj, někdy 2. mn. *hybajte*, cito-
slovce (od původu rozk. zp. k hý-
bati), 1. = jdi, táhni (jděte,
táhněte); h. odtud!; 2. = půjdu
(půjdemo), musím jít, dám se:

teď h. do práce (Majer.); 3. = šel jsem, šel jsi...: jen se nasnídal, h. ven, do lesa atp.

*hybatel, -e, m. = kdo hýbe (Masar., Drt.)

hýbati, -bu, -beš || -bám..., hýbej, opětov. ke hnouti = několikrát hnout, učinit pohyb, uváděti do pohybu: h. čím (jen lid. s čím): h. rukama, nohama, stromem; přenes. h. světem = vzbuzovati živý zájem, rozruch: otázka hýbe světem; h. galeriemi (Havl.) = vzbuzovat potlesk diváků na galeriích;

h. sebou || část. h. se: ležeti tiše, ani se nehýbat; zub se hýbá, -be; vody, ledy se hýbají; h. se, hlav. rozk. hýbej se... = vstávej, vstaň, měj se k odchodu...; práce se nehýbá = nepokračuje; národ se hýbe = má se k životu;

hýbati co, jen výjimkou (RK., Koll.);

vazba s čím proniká ve významu odstrkovat, odsunovat, dávat na jiné místo: s tou skříní se nesmí hýbat; dále ve význ. přenes.: ani s tím nehýbej! = nemluv o tom, nedotýkej se toho, nepřipomínej to atp.; není radno s tou věcí hýbat;

slož. n e d o k o n. na- = nakláňet (dopředu): na- se z okna; o- = křivit: o- strom, šíji, hřbet; přenes. o- slova = skloňovat a časovat;

*po-: Lumír slovy i pěním pohýbal Vyšehrad i vše vlasti (RK.);

pro- = ohýbat uprostřed: stromy se prohýbají (pod) tíží ovoce; smál se, až se prohýbal; pře-: stromy se sněhem přehýbaly (So.);

při- si pilně (ze sklenice) = hodně pít;

s- = skláněti dolů: s- hlavu, šíji; s- se pod břemenem;

u- komu, čemu = ustupovat, jíti stranou, s cesty; přenes. = vytáčet se, vykrucovat;

vy- při jízdě, při chůzi = uhýbat; vy- se = straniti se: vyhýbat se společnosti, zábavě, výlohám, práci; vojsko se vyhýbá bitvě;

za- = obracet, měnit směr, směřovat: vůz k nám zahýbá; zahýbatí za roh, do lesa; —

slož. d o k o n. na- se s něčím (dlouho); na- někomu něco (vulgárně) = pokazit, udělat v neprospěch; roz- něco = uvést do pohybu; roz- se; přenes. = rozkývati se, dáti si říci, pustiti se do něčeho... (lid. a hovor.); za- něčím, někým, na př. zvonem, roztokem; přenes. za- něčím, s něčím, na př. (s) otázkou = rozproutit, uvést na přetřes apod.; —

dokon. hromad. zo- stromy; zpro-, zpře- dráty;

hýbávati, opakov.;

v. hýbnouti a ohybovati, pohybovati

*hýbavý = hýbající, pohybující se hybce, v. hybký

hybern, -ňák..., v. hibern

hybko, -kost, v. hybký

*hybký [-bce; -bko; -bkost] (souvisí s hýbati a s hebký) = ohebný, hbitý, čilý, křepký, rychlý: -ké proutí (Ner.)

*hyblivý = pohyblivý

hyblo || hýblo, stř. = motor; = člověk uvádějící do pohybu (Č.-Chod)

hybně, hybnost, v. hybný

hýbnouti || *hýb-, -bl, -bnuv, -bnut(i), dokon. k hýbati = (po)-hnouti: h. rukou..., s otázkou...; slož. dokon. *po-: pohybnul se na svém loži (Ner.); s- se pro něco apod.; shýbnuté mraky (Hlaváč.) = skloněné, nízké; -vy- se z okna (Č.-Chod)

hybný [-ně; -nost], 1. = hýbající, uvádějící do pohybu: h. stroj, nerv, -ná síla; -ná křídla (Krásnoh.); úvěr je hybná páka obchodu; 2. = pohybující se, pohyblivý, živý, agilní: h. člověk

hybrid, -a, m., z řeč. = míšenec, kříženec, zrůda, bastard;
-dace || *-disace* «-dyza-», ž. = míšení dvou nestejnorodých jedinců, spřahování prvků různých jazyků; *-disační* proces;
-dita «-dy-», ž. = hybridnost;
-dní [-dně; -dnost]: -dní jedinec, tvar; -dní slovo = smíšené z prvků různých jazyků, na př. vá-noce (vá- z něm. Wei-); korunovace, nadace (-ace z lat. -atio); synátor, vědátor (s lat. koncovkou -ator)

hyc, v. hic

hýčkat, -kám = konejšit, houpat (na rukou, v náručí): h. dítě; přenes. = rozmazlovat: h. jedináčka; zhýčkané dítě;
 slož. dokon. *na-* se koho (mnoho); *u-* = hýčkáním ukonejšit (říd.): ztichlá uhýčkáním času (Hal.); *vy-* = „vypiplat“, rozmazlit; *z-* = rozmazlit: z- dítě; zhýčkané dítě; též o zvířeti; *hýčkávat*, opakov.;
hýčkový = hýčkájící; = houpavý, kolébavý, o kroku... (říd.)

hydra, -der, ž., z řeč., původ. = vodní had, saň; přenes. h. války, korupce apod.; = nezmar (láčkovec)

hydrant, -u, m., z řeč. = zařízení k odbírání vody z vodovodu; *-tový*, příd. k tomu

hydraulický, z řeč. = vodní: h. lis

hydro-, kmen řec. hydór (= voda, kapalina) v odbor. slož.;
-biologie, ž. = nauka o životě vodních ustrojenců;
-centrála, ž. = elektrická vodní centrálka;
-dynamika, ž. = nauka o pohybu kapalin;
-elektrická lázeň = kterou vede elektrický proud;
-filní = vodomilný; -filní rostliny = zařízení na opylování ve vodě;
-fobie, ž. = štitivost před vodou;

-fon, -u, m. = přístroj k zjištění ponorek;

-genium «-génijum», -ia, vodík;
-grafický = vodopisný; -grafický papír = na kterém se píše čistou vodou; *-grafie*, -logie, ž. = nauka o vodstvu, vodopis;
-mel, -u, m., projímadlo; = medovina (Heyd.);

-plán, -u, m. = vodní letoun;

-skop, -a, m. = hledač vody;

-technika «-ny-», ž. = nauka o vodním stavitelství;

-therapie, ž. = léčení vodou, vodoléčba

hydří, příd. k hydra

hyena «hyje-», ž., z řeč., šelma; přenes. = dravý, bezcitný, surový člověk; hyeny bojiště (Jir.) = lidé olupující raněné a mrtvé na bojišti; *hyení*, příd. k tomu; *hyenismus* «-nyz-», -mu, m. = dravost, zneuctění, zneuctívání

hygiena «-gyjé-», ž., z řeč. = nauka o zdraví, zdravotní péče o zdraví, zdravotnictví;

hygienický [-nický; -ničnost] «-gyjenyc-, -gyjenyč-» = týkající se hygieny; = prospívající zdraví: h. život, -ké bydlení;

hygienik «-gyjenik», -a, m. = lékař obírající se s hygienou

hygro-, kmen řec. hygros (= vlhký) ve slož.:

-filní, o organismech = milující vlhko, kterým se dobře daří ve vlhku;

-metr, -skop, -u, m. = vlhkoměr; *-skopický* [-pický; -pičnost] = pohlující („natahující“) vláhu, vodu, čes. vláhojemný

***hýh**, citoslov. = hi;

**hýhati se* = chechtati se

hyj || *hyja* || *hyje* (-jé) || *hyjo...*, citoslov., kterým se pobízí dobytek k chůzi, k tahu

hyjta, *hyjták*, v. hejta

***hýk**, -u, m. = hýknutí (č.-Chod);

hýkal, v. hejkal;

hýkati, -kám = vydávati zvuk hý, nejčastěji o oslu; hýkání husí (kniž.); vítr hýká (Ner.); *hýkávat*, opakov.;

hýkavý [-vě; -vost] = hýkající;
hýknouti, hýkl, -knuv, -knutí,
 dokon. k hýkati;

hýkot, -u, m. = hýkání; přenes.
 h. zpěváků (Ner.)

hýl, v. hejl

**hýlna*, -zen, ž., z něm. Hülse =
 obal patrony, cigarety, dutinka
 (lid.)

Hymen, -a, m., řec. bůh svateb;
h., -u, m. = panenská blána;
hymenajos «-ná-», -je, m. = sva-
 tební píseň starořec.

**hymn*, -u, m. = hymnus;

hymna, -men, ž., z řec. hymnos,
 původ. = zpěv, chvalozpěv na po-
 čest bohů; dnes = duchovní n.
 světská skladba vznešeného ob-
 sahu, velebná oficiální píseň ná-
 rodní, vlastenecká n. státní;
 pěti hymny na někoho, na něco
 = velmi vychvalovat (hovor.);

hymnář, -e, m. = sbírka hymnů

hymnický [-nický; -ničnost] «-nyc-
 -nyč-» = jako hymnus, velebný:
 -cká báseň, skladba; líčení vý-
 chodu slunce s hymnickým za-
 končením (Jir.);

hymník «-nyk», -a, m. = skla-
 datel hymnů, hymnických básní;

-ka, ž. = hymnické básnictví;

hymnista «-nys-», m. = hymník
 || *hymnograf*, -a, m.;

hymnolog, -a, m. = pracovník v
 hymnologii; *hymnologický* = tý-
 kající se hymnologie;

hymnologie, ž. = nauka o hym-
 nech, o duchovních písních

hymnus, -nu, m., z řec. hymnos
 (-nus podle lat.) = duchovní pí-
 seň vznešeného obsahu, velebná;
 = hymna (zříd.)

hyn, v. hin

Hynek, -nka, m., z něm. Heinrich,
 domác. tvar k Ignác a Jindřich;
 příjm.

hynouti, hynu, hyň, hyna, hynuv,
 -nul, -nutí = scházet, tratiti se,
 zanikat: květina, strom hyne;
 staré zvyky hynou; hynout hla-
 dem, žízní, láskou, touhou; h.
 na zdraví;

slož. dokon. po- = za-: stromy

pohynuly; u- (řídke): strom u-
 hynul; vy- = docela zajít: obilí
 mrazy vyhynulo; rod Jiřího
 z Poděbrad vyhynul; jeho pa-
 mátko v národě (z paměti ná-
 roda) nikdy nevyhyne; z- = za-
 hynout: z- bídnou smrtí, me-
 čem, od meče; za-, prostě do-
 kon.: za- zimou, žízní, ohněm;
zahynulý

hyper-, z řec. = nad, přes, přes-
 příliš ve slož., tvořených často
 podle individuální potřeby:

-*acidita* «-dy-», ž. = nadbytek
 kyselosti (lékař.);

-*bola*, ž., z řec. = kuželosečka;
 v stilistice = přepínání, nad-
 sázka, zveličování; -*bolický* [-lic-
 ky; -ličnost], příd. k tomu: -ký

válec, -ké zrcadlo; -ký výraz;

*-*bolika*, ž. = hyperbolisace;

-*bolisace* «-za-», ž. = hyperboli-
 sování; -*bolismus* «-liz-», -mu,

m. = nadsazování, přepínání;
 -*bolisovati* «-zo-» = nadsazovat.

přepínat;

-*gramatický* «-tyc-» = přehnaně
 upřílišně gramatický;

-*idealisovati* «-zo-» = nepřiroze-
 ně idealisovat; -*ideální* = ne-

přirozeně ideální;

-*kritický* = přepjatě kritický;

-*kultura* «-tú-», ž. = přepjatě
 zjemnělá kultura;

-*moderní* = přehnaně moderní;

-*pokrokový* = přepjatě pokro-
 kový;

-*produkce*, ž., řec.-lat. = příliš-
 ná, nadbytečná produkce, nad-

produkce;

-*realismus* «-liz-», -mu, m. =
 krajní realismus (Mas.); -*rea-*

-*lista*, m. = jeho stoupenec (t.);

-*romantický* «-tyc-» = přemrště-
 ně romantický; -*romantik*

«-tyk-», -a, m. = krajní, pře-
 mrštěný romantik; -*romantis-*

-*mus* «-tyz-», -mu, m. = přílišný,
 přepjatý romantismus;

-*trofický*, příd. k hypertrofie:

-cký orgán; -*trofie*, ž., z řec. =
 zbytnění, nadprůměrný růst. vý-
 voj (lékař. a přírodověd.):

-trofovati = nadprůměrně růst, vyvíjeti se
hypnosa «-nóza», z řeč. (hypnos = sen) = umělý spánek, kdy jsou smysly a vůle pod vlivem jiného člověka, hypnotiséra;
hypnotický «-tyc-» = co souvisí s hypnosou, co je v hypnose: h. spánek, stav;
hypnotisér [-rka] «-tyzér», -a, m. = kdo hypnotisuje; -rský [-rství], příd. k tomu;
hypnotismus «-tyz-», -mu, m., 1. = nauka o hypnose; 2. = soubor hypnotických jevů;
-tisovati «-tyzo-» = přivádět, přivést do hypnosy; slož. dok. *hypochondr*, -a || *-rista, m., z řeč. = nemocný hypochondrií; *hypochondrický* [-rický; -ričnost], příd. k -dríe, ž. = tísnivá nálada, stísněnost vyplývající z domnělé nemoci
hypokoristický [-cky], příd. k hypokoristikon: h. tvar, význam, vyjádření se -cky;
hypokoristikon «-sty-», -ka, stř., z řeč. = důvěrný, lichotný, mazlivý tvar rodinných jmen: Mářa, Máňa z Marie, Vácha, Váša z Václav, Jenda z Jan
hypostase «-ze», ž., z řeč. = stékání krve do zadní části plic; = podstata;
hypostasovati «-zo-» = zvětšovat, zvěčnit (filosof.);
-statický «-tyc-» zánět plic = vzniklý hypostasí
hypotaktický [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», z řeč. = podřadný: -ké souvětí;
hypotaxe, ž. = podřadnost (mluvnic.)
hypoteční, příd. k hypotéka: h. banka = poskytující úvěr na hypotéky;
hypotéka, ž., z řeč. = nemovitost daná věřiteli v zástavu, pohledávka hypotečně zajištěná;
-tekární [-ně]: -ní úvěr; -ně zajištěný
hypothesa || -téza, řidčeji -tése, ž. = domněnka, předpoklad;

-thesovati «-zo-» = předpokládat;
-thetický [-thetický; -thetičnost] «-tyc-, -tyč-» = opírající se o hypothesu, vyslovený jen jako hypothesa, podmíněný; -cké souvětí = podmínkové, podmíněčné (mluvnic.)
hypotyposace «-za-», řec.-lat. = hypotyposování; *-posovati* «-zo-» = živě, názorně líčit, představovat
hypsofobie, ž., z řeč. = chorobná bázeň z výšky
hypsoometr, -u, m., řec. = výškoměr
**hýratí* = hýřit (Vrchl.); v. zhýralý
hýřil, -a, m. = hýřivec || *-lec, -lce, m.; *-lský [-lství] = hýřivý, zhýralý
hýřiti, asi z něm., stč. = hřešit, bloudit; sr. tlupy žoldnéřů ulicemi hýří = táhnou ulicemi a hýří (Čech); dnes = žít prostopášně; přenes.: obraz hýří barvami = je velmi pestrý; hýřit v nadávkách = velice často jich užívat;
slož. dokon. *na- se* (mnoho); *pro-* = v hýření strávit, hýřením utratit, zmařit: *pro-* noc, dědictví, jmění, život; *za-* si (trochu n. mnoho);
hýřivati, opakov.
hýřivec, -vce, m. = hýřivý člověk;
hýřivý [-vě; -vost] = hýřící, prostopášný
hýsek, -ska, m., původ. podoba dnešního hejsek, dnes jen v příjm. *Hýsek*
hysterický [-rický; -ričnost] = trpící hysterií, vznikající z hysterie: h. člověk, pláč;
hysterie, ž., z řeč. = chorobný duševní stav, neobvyčejná dráždivost, popudlivost a duševní nevyrovnanost, výstřednost;
hysterik [-ricka || -rka], -a, m. = člověk stížený hysterií
hysteromanie «-nyje», ž., z řeč. = pohlavní třeštění

hysteron proteron, řec. = „pozdější (je) prvnější“, obrácení logického, přirozeného pořadí dvou věcí, jevů, myšlenek, chyba v myšlení, v básnic. jazyce tak zvaná figura: a mrtvý oči otvírá a mrtvý oči protírá (Erb.)

hytlák, -u, m., z něm. = vůz na zavazadla, služební (železnič.)

***hyzda**, ž. = ohyzda (Holeč.)

hyzditi, **hyžděn(i)** = dělat ošklovým, škaredým, znetvořovat, kazit, hanět, tupit: h. knihu, něčí

dobré jméno, památku; rána hyzdí obličej; čtvrtím, které hyzdí bída (Nez.);

slož. dokon. **z-** šaty nevkusnými okrasami || **zo-** = zohavit: zosi tvář; vráskami zohyžděný obličej;

slož. nedokon. **zohyžďovati**;

hyzďovati, opakov.;

***hyzdivý** = hyzdící

hýždě || **hyždě**, ž., obyčej. pomn. -dě, -dí = zadnice; **hýžďový**, příd. k tomu

Ch

ch «chá», písmeno a hláska

cha || **cha cha**, **chacha**, **cháchá...**

|| **chach**, citoslovce vyjadřující smích, posměch: chachá, nějak zesmutněl (Olbr.); chach, smlouvy (Č.-Chod) atp.

chabavý = dosti chabý (nářeč.)

***chabdina**, ž. = chábí

***chabec**, -bce, m. = chabý člověk, slaboch;

chabě, v. chabý;

***chaběti**, -bějí = chabnouti

***chábí**, stř. = větvoří, keře, roští

***chabina**, ž. = proutek, metla (nářeč.)

chabliti = člnit chabým (řidké kniž.); slož. dokon. **o-** = oslabit; v. ochabovati

chabnouti || ***cháb-**, chabl, -bnuv, bnut(i) = stávat se chabý, slábnouti: chabnoucí síly (Čech); čivy chábnou (Krásnoh.); chabnutí sil (Sez.); čast. slož. dokon. **o-**; **o-** v čem, v učení, v horlivosti = povolit; ochablý, v. ochaba; ***vy-** = úplně **o-** (Č.-Chod); ***z-** = **o-** (t., šrám.); v. ochabovati

chabost, v. chabý;

***chabota**, ž. = chabost;

***chabotina**, ž. = něco chabého;

chaboučký = velmi chabý

chabrus, -su «-su», m. = (židovské) sdružení při dražbách;

-**sácký** [-sáctví], příd. k -sák,

-a, m. = člen chabrusu; -**sový**;

-sové volby

chabý [-bě; -bost] = mdlý, slabý: chabá vůle, obrana, práce; odpovídati chabě; ch. se bránit; dotkl se ch. podávané ruky (Martín.)

***chadima**, m. = hloupý, nemotorný člověk (nářeč.)

chadraba, m. = „plevel“, dareba (nářeč.)

chagrin «šagrén», -u, m., z franc. (a tam z tur.), druh usně; = papír, plátno n. hedvábná látka upravená jako chagrin; -**nový**, příd. k tomu

chach, **chacha**, **cháchá**, v. cha

***chachar**, -a, m. = pobuda, darebák (slez., Bezr., Martín.);

-**rče**, -čete, stř. = chacharské, tulácké dítě; -**rský**, příd. k chachar

chachlácký || **cho-** [-cky] = ukrajinský; **Chachlák** || **Cho-**, -a, **Chachol** || **Cho-**, -chla || -chola, m. || **Chachluška**, **Cho-**, -šek, ž., rus. přezdívkou Ukrajincům

chaise longue «šéz long», franc. || zčeštěné **šezlong**, -u, m. = pohovka

chajda, ž. = bídné stavení, barabizna, barák (lid. a hovor.); zdrob. ***chajdečka** || **chajdička**, -ček, ž.

chalát, -u, m., z ruš. (a tam z arab.) = župan, volný šat: krvavý ch. mi s ramenou vlál (Bezr.)

chalcedon, -u, m., odruda křemene
chalif, -fát, v. kalif
chalkopyrit, -u, m. = kyz měděný
challenge «čelindž || podle franc. šalanž», z angl. = vyzvání: ch. v tenisu = výměna místa hráčů; ch. letounů
chaloupecký = pocházející z chaloupky, bydlící v ní, výměnkářský (lid.)
chaloupečka, -ček, ž., zdrob. k *chaloupka*, -pek, ž., zdrob. k chalupa; -pkář, -e, m. = kdo bydlí v chaloupce, má chaloupku (lid.); -pkový, příd. k chaloupka; *chaloupský* = bydlící v chalupě, mající chalupu (lid.)
chaluha, ž., mořská řasa, pták; -hovitý: -té řasy
chalupa, ž. = venkovský domek, menší rolnická usedlost; hovor. o domě vůbec;
***chalupáček**, -čka, ***chalupák**, -a, m. = chalupník;
chalupnický, příd. k chalupník; -pniček, -čka, m., zdrob. k chalupník; -pničiti = žít jako chalupník (Svob.);
chalupník [-nice], -a, m. = majitel chalupy, drobný rolník;
chalupský = z chalupy, mající chalupu (lid.)
I chám, -a, m., přezdívká sedlákům; v RK. = chán
II chám, -u, m. = mužské (samčí) semeno, sperma
***chámati** = tápati
chambre «šámbr», -bru, m., franc. = světnice, pokoj; *ch. separée* «separé», stř. neskl. = oddělený pokoj, zvláštní místnost v zábavních podnicích
***chamčivý** = chamtivý (nářeč., Jir.)
chameleon, -a, m., ještěr; přenes. = člověk měnící lehce a často své přesvědčení (hanl.); -nský [-nství] || -novitý = mající vlastnosti chameleona
Champagne «šampaň», -ně, ž., franc. kraj; *champagneský* || -gnský, zčeštěno v šampaňský, v. tam

champion «šam-», -a, m., z franc. = zápasník, sportovní vítěz; = průkopník (hovor.);
-nát, -u, m. = sportovní prvenství, mistrovství
***chamr**, -a, m., z hebr., v židov. mluvě = osel, hlupák || *chamr*, neskl. příd. jm.: je to ch. = slabé
chamrad, -di, ž. || *chamradí*, stř. || *chamradina*, ž. = něco chatrného, bezcenného, chrastí, smetí, havěť, drobotina, sebranka
***chamrous**, -sa «-sa», m., přezdívká židům
chamsin || -sín, -u, m. = horký vítr egyptský
chámský [-sky; -ství], příd. k **I chám**
***chamtiti** = chamtivě si vésti;
chamtivec, -vce, m. = chamtivý člověk, hrabivec;
chamtivý [-vě; -vost] = hrabivý, nenasytý, lakotný
***chámy**, m. pomn. = provazový postroj (Holeč.)
chán, -a, m. = tatarský vládce, náčelník;
chanát, -u, m. = chánovo území
chance, v. šance
chancro || zčešt. *čankr*, *šankr*, -ru, m., franc. = příjichný vřed
***chandra**, ž., z ruš. = omrzlost, nuda
***cháně**, -něte, stř. = dítě (nář.)
change (podle franc.) «šanž» || (podle angl.) «čejndž, čendž», ž. = změna v postavení sportovních hráčů
changez-passez «šanžé-pasé», franc. = změňte se, zmizněte, kouzelnické zařikání
chanson «šan-», -u, m. || -na, ž., franc. = píseň, lehčí písnička, popěvek;
chansoneta || -tka, -tek, ž., zčešt. *šan-* = šantánová zpěvačka;
-net(t)a, též = chanson; **-netní** zpěvák, zábava;
chansonier [-rka], -a, m. = skladatel, zpěvák [-vačka] chansonů
***chánství**, stř. = chánát

chantan || zčeštěné *šantán*, -u, m., franc. = zábavní místnost, kde se zpívají lehké zpěvy a kuplety; *chantanový* || *šantánový* zpěvák, kuplet, -vá zpěvačka

chanukový svícen, odvozeno od chanukka = židovský svátek posvěcení chrámu, kdy se osvětlovaly domy a synagogy

chaos, -su «-su», m. (u Ner. střed.), řec. = prázdný světový prostor před stvořením; přenes. = nepořádek, zmatek; *chaosní* = nespořádaný, zmatený: ch. vír (Ner.) || *chaosovitý*, *chaosový* || obyčej. *chaotický* [-*ticky*; -*těnost*] «-tyc-, -tyč-» = neuspořádaný, zmatený: ch. výklad; -ké poměry atp.

chápací = na chápání: ch. hák (horn.); ch. schopnosti = schopnosti chápat (Holeč.);

**chapačka*, -ček, ž. = rvačka, dračka;

chapadlo, -del, stř. = přístroj na chápání; u zvířat = výrůstky kolem úst;

-*dlovitý* [-*tě*] = mající podobu chapadla; holandská města nerostla -tě (Čap.);

**chápatelný* = pochopitelný

chápati, -pám || -pu, -pej, -paje, opětov. k chopiti; ch. se koho, čeho, práce, příležitosti...; ch. koho, co = postihovat koho, co rozumem, rozumět komu, čemu, mít pro koho porozumění; *chápatí*, opak.

chápavec, -vce, m. = chápavý člověk (Č.-Chod);

chápavý [-*vě*; -*vost*] = chápající se něčeho, na chápání: ch. chobot; = lehce chápající, rozumějící, postihující smysl...: ch. člověk, -vé dítě

***chapnouti**, -pl, -pnuv, -pnutí: ch. co = chopiti se čeho, popadnouti co (nářeč.)

***chápot**, -u, m. = chápání, chápatost (Č.-Chod)

***charabank**, -u, m., z franc. *char à bancs* = vůz, dostavník s příčnými sedadly (Č.-Chod)

charakter || *ka*-, -u, m., z řeč. = soubor základních vlastností člověka, doby, zjevu, povaha, ráz; často ch. = dobrý, pevný, řádný, čistý ch., pevná... povaha; přenes. i člověk pevného... charakteru

charakterisace || *ka*- «-za-», ž. = charakterisování; -*sační* [-*sačně*] prostředek, ráz;

charakterisovati «-zo-» || *ka*- = popsat, popisovat charakter, vyznačit, vyznačovat, vystihnout, vystihovat podstatné znaky, rysy koho, čeho: ch. básníka, umělecké dílo, krajinu, dobu; to jej dobře charakterisuje

charakteristický || *ka*- [-*stický*; -*stičnost*] «-styc-, -styč-» || **stič-ný* = podstatný, význačný, příznačný, typický (ráz, rys, vlastnost); je -cké, je proň -cké, že...

charakteristik || *ka*- «-styk», -a, m. = kdo charakterisuje, dovede charakterisovati (Nov.);

-*stika*, ž. = charakterisování. povahopis, vystižení rázu (běž.);

-*stikon* «-sty-», -ka, stř. = charakteristický rys

charakterní || *ka*- [-*ně*; -*nost*] = vztahující se na charakter: ch. vlastnosti; ch. drama = d., jehož těžiště je v líčení charakterů; ch. herec = h. zvláště schopný představovat charakterové typy; ch. člověk = člověk pevného... charakteru; ch. jednání = které vyplývá z dobrého charakteru

charakterolog || *ka*-, -a, m. = kdo se obírá s charakterologií; -*gický* spis; -*gie*, ž. = nauka o charakteru, o lidské povaze

charakterotvorný || *ka*- = tvořící, vytvářející charakter

charakterový || *ka*- [-*vě*], příd. k charakter: ch. typ; -vá vada = vada v charakteru; -vě = co se týče charakteru, po stránce charakteru: -vě čistý, silný...

***charašo**, z ruš. (chorošo, přízvuk na -šo) = pěkné, dobré, dobře

chargé d'affaires «šaržé dafer», m. neskl., franc. = diplomatický zástupce, zmocněnec

charisma «-ryz-», -matu, stř., řec. = zvláštní dar Ducha svatého; -*matický* «-tyc-» = obdařený dary Ducha sv.

charitas «cha-» || častěji -*ta*, ž., z lat. caritas podle řec. Charis = křesťanská láska, -ké milosrdenství, účinná láska k bližnímu; -*tativní* [-ně; -nost] «-týv-» = dobročinný (spolek, činnost)

Charitka, -tek, ž., z řec. Charis = bohyně krásy a veselí, milostenka, Gracie

charlatán, v. šarlatán

charleston «čárlstn || zčešt. -ston», -u, m., moderní anglic. tanec amerického původu

charmantní || zčešt. *šarmantní* [-ně; -nost], franc. = okouzlující, půvabný, milý, roztomilý (člověk, zjev, jednání);

charme || zčešt. *šarm*, -mu, m., franc. = kouzlo, půvab;

**charmeur* «šarmér», -a, m., franc. = člověk se šarmem (Nov.)

charost, v. charý;

**charota*, ž. = charost

***charouzna**, -zen, ž. = chajda, barabizna

***charpa**, ž. = chrpa (lid., Němc.)

charta, ž., lat. = list, listina;

chartismus «čártyzmus», -mu, m. = angl. dělnické hnutí v 1. polovici 19. stol.; -*tista*, m. = stoupenec chartismu

chartreuska «šatréska», ž., likér (podle franc. kláštera Chartreuse)

Charvát [-tka], n. k. *Chorvát*, *Chrvát*, -a, m. = příslušník starého čes. kmene a jihoslovan.; *Charvátsko*, stř. = země Charvátů; *charvátský* kmen, jazyk, kraj; ch. jazyk neboli *charvátština*, ž.

charý [*chaře*; *charost*] = ponurý, chmurný, temný, mdlý, slabý (básník): -rá noc, -ré stíny, -rá křídla (Ner.); -rý dým, -rá je-seň, -rá stopa zašlé důstojnosti.

-ré čelo (Čech); -ré světlo (Č.-Chod); -ře osvětlený (t.) atp.

Charybdis «-dys» || -*bda*, ž., v antickém bájesloví = vítr proti úskalí Scylla

chaře, v. charý

chasa, ž. hromad. = hoši, mladý lid, děti, čeledě, služebnictvo; sladovnická, mlynářská ch.; pražská ch. = prapor praž. myslivců r. 1866; ptačí ch. (Heyd.); chasa = chasník (nářeč.)

zdrob. *cháaska*, ž., obyčej. s příhanou = sebranka, čeládka;

chasnický, příd. k chasník;

chasníček, -čka, m., zdrob. k chasník; **chasničiti* = být chasníkem, svobodným člověkem, čeledínem;

chasník, -a, m. = jedinec z chasy, odrostlejší hoch, mladý muž, tovaryš

chassepotka «šaspotka», -tek, ž. = franc. vojenská puška, nazvaná podle zbrojáře Chassepota

chassis «šasi», stř. neskl., franc. = spodek vozu, automobilu, podvozek

chata, ž., z ruš. = prostá stavba, obyčej. dřevěná: lovecká, trampská, turistická, horská, weekendová ch.;

chatař [-řka], -e, m. = správce [-vkyně], majitel [-lka] turist. chaty; -*tař*, též = kdo vykrádá turist., trampské chaty

château «šató», franc. = „zámek“, zámecké víno

chatka, ž., zdrob. k chata

chatná, ž. || *chatný*, -ného, m. = chatařka || chatař

chátra, ž. = sběr, sebranka, luza

chátrati, -rám = stávat se chatrným, scházet: člověk, dům chátrá; slož. dokon. *z-*; v. *zchátralec*;

**chátravý* = chátrající, chatrný (Čech)

chatrě, -e, ž. = chatrný n. malíčký domek, chajda; zdrob. *chatrčka*, -ček, ž.

***chatrněti**, -nějí = stávat se chatrný, chátrat

*chatrničkový || -ňoučkový = velmi chatrný

chatrný [-ně; -nost] = zchátralý, špatný, bídný, slabý, sešlý (šat, překlad, práce, zdraví); o člověku = slabý, churavý, nezuživý

chaudeau «šodó», stř. neskl., z franc., 1. = teplá omáčka, poleva z vína, ze žloutků a z cukru; 2. = horký nápoj (z vína)

chauffeur || zprav. zčešř. šofér, v. tam

chaussée «šosé», stř. || ž. neskl., franc. = silnice

chauvin(ismus), v. šoven

-cházení, -zejí, slož. nedokon. k dokon. -jít (v. tam):

do-: hodiny docházejí = blíží se ke konci svého chodu, brzo se zastaví; = přestávat, končit se, dovršovat se: čas, lhůta, rok, dochází, zásoby docházejí; do- do čeho, k čemu || zastar. čeho = přicházet: když jsme docházeli do města, k městu; docházel konce Hradčan (Majer.); do- kam = chodit, navštěvovat: do- do školy, k lékaři...; odevšud dochází mnoho darů; na úřady docházejí četné stížnosti; dochází k nepokojům, k bouřím... = strhují se nepokoje...; docházení k výsledku, k přesvědčení atp. = přicházet, nabývat; dochází na mne... = přichází řada na mne; dochází na má slova = má slova se vyplňují;

na- = nalézati: na- to slovo u Máchy; na- v práci chyby;

na- se, jde-li o výsledek hledání: nacházejí se tam nové nerosty, květiny; ve spise se nacházejí nové, zajímavé věci, poznatky...; nachází se tam mnoho hub, květin || čast. najde se tam... = je možné, lze tam najít, hledáme-li; — jde-li o pouhé vyskytování, lépe vyskytovat se, růsti atp.: květina, nerost se nachází tam a tam, lépe: květina roste, nerost se vyskytuje; podob.: ten

dům se už tam nenachází, správ. nestojí, není; škola se nachází na konci vesnice, správ. je; kostel se nachází na vršku, správ. stojí atp.; — vyná- se: jak se vynacházejí? = jak se máte, jak se vám daří? (lid.);

nad- komu = předstihovati koho kratší cestou, oklikou; nadchází večer = nastává, není nespr., sr. nadešel; nad- si koho = usilovati o jeho přízeň (lid. a hovor.); ob-, 1. = chodit okolo (a tím přehlížeti): ďábel obchází jako lev řvoucí (bibl.); ob- strážé; 2. = úmyslně se vyhýbat něčemu, nedbát něčeho: ob- zákon, ustanovení;

od- = jít pryč; od- z úřadu = přestávat být činný v něm; = unikat: odchází mu krev se stolicí; = přestávat: nemoc odchází;

po-, 1. = chodit na menším prostoru; 2. = mítí vznik, počátek, původ, povstávat, býtí rodem: z nachlazení pocházejí různé nemoci; to slovo pochází z ruštiny; Palacký pocházel z Moravy;

pro- = jít, chodit skrze něco: pro- branou; pro- město = jít městem a prohlížet je; pro- knihu; voda prochází rourou, světlo sklem; pro- se = volně někde chodit;

pře-, 1. = jít přes něco: přemost, potok, hranice; dráha přechází řeku; 2. = „odcházet“, přestávat, slábnout: nemoc přechází; přecházel mu (světlem, hlukem) zrak i sluch; už mě to přechází (nemoc, nadšení, hněv); 3. = chodit s jednoho místa na druhé, měnit místo, barvu, tón...: pře- neklidně po pokojí; skladba přechází do jiné tóniny; barva přechází do zelena;

před- koho, co = jít před kým, čím: pýcha předchází pád (přísl.); před- dobrým příkladem = býtí dobrým příkladem; před- si koho

= usilovat o jeho přízeň, dobrou vůli;

při-, 1. = jít k někomu, k něčemu, někam: někdo sem přichází; přicházím se k vám rozloučiti; přicházejí zprávy = docházejí; s čím, s jakou přicházíš? = co (jakou zprávu) neseš?; něco mi přichází na paměť, na mysl = napadá; přenes. = nastávat atp.: zima, nemoc, stáří přichází; = spěti: nepřichází to k žádnému konci; přicházeti k sobě = vzpomínáti se; 2. = zdáti se, připadat (lid. a hovor.): přichází mi povědomý; přichází mi (za) těžko toho nechat;

roz- se = jít na různé strany: hosté, davy, mračna se rozcházejí; přenes.: mínění o (v) té věci se rozcházejí = jsou různá, neshodují se; roz- se ve svých názorech; roz- se (při koupi) o 1000 K; rozchází ho to = upouští od toho atp. (lid. a hov.); **s-** = jíti s vrchu; turisté scházejí s hory; s- se = shromažďovati se: hosté se scházejí; scházejí se jako chudému na funus = pomalu (lid.); přenes. s- = tratiti se, špatně se dařit: už schází (věkem, stářím, na těle, na mysl); = nedostávati se, chyběti (není nespr., sr. schodek): co ti schází?, nic mu neschází; v knize scházejí listy; ještě scházejí dva členové výboru; nebožtík nám často schází = často pociťujeme jeho nepřítomnost;

u-, 1. = odcházet: emigranti ucházeli za hranice; čas uchází = plyne, utíká; voda, plyn uchází (ač by neměl); 2. u- se oč = domáhati se něčeho, žádati o něco, na př. o něčí přízeň, o místo, o stipendium; u- se o koho = žádat o jeho ruku; 3. = býti obstojný: uchází to (ujde to); ucházející = dosti pěkný, slušný (lid.);

v- kam = vstupovati;

vy- = vystupovat, jíti ven n.

nahoru: vy- z domu; dým vychází z komína; slunce vychází a zapadá; přenes.: časopis vychází dvakrát za měsíc = vydává se; vycházejí najevo nové podrobnosti = objevují se, nalézají se; nevy- z trestů = míti stále trest; klobouky vycházejí z módy; špatně mi to vychází (připočítání); dobře, špatně s kým vy- = snášeti se;

vz- = jít, vystupovat nahoru: slunce vzchází, obyčej. vy-; semeno, žito... vzchází = klíčí; **za-** = jíti za něco: viděl jsem ho, když zacházel za roh; slunce zachází (za horu, za hory) = zapadá; = jít křivě, oklikou: tudy si zacházíš; přenes.: zacházeti příliš daleko v úsudku atp.; za- do krajnosti, do nemožnosti; sr. zacházka; za- s někým, s něčím = nakládat, jednat, obíratí se...; za- s kým jako s máslem, s drahou masťou, s marcipánem = opatrně, velmi šetrně (lid. a hovor.); uměti za- s puškou, s knihami... = správně užívat; **-cházívati**, opak., slož. nedokon. do...

***chečati**, **chčiji** (-ju), nářeč. m. scáti

chci, v. chtíti

***chečpák**, **-pati**, **-pavý**, **-plotina**, **-pnouti**, lid. m. **zcípák**, **-pati**, **-pavý**, **-plotina**, **-pnouti**

che || **check**, **cheche...**, citoslov. smíchu, výsměchu

chebdí, stř., druh bezu

chebule, ž., jedovatá rostlina; v. **kebule**; **-lový**, přid. k tomu

chebz, -u, m., 1. = chebdí; 2. = bez (lid.)

check, v. šek

chediv «-dyv», -a, m., arab. = vládce, titul egyptského krále

chef, v. šéf;

chef d'oeuvre «šedévr», stř. ne-skl. || -ru, m., franc. = hlavní dílo, práce, spis

chech, v. che

*chechníti se = chechtati se;

**chechot*, -u, m. = chechtot;

chechotati se = chechtati se;

**checht*, -u, m. = chechtání (Čelak., Theer):

chechtal [-lka], -a, m. = kdo se často, rád chechtá; zdrob. *chechtálek*, -lka, m.

chechtati se, -tám se (zastar. -ci se) = smáti se utajeně n. nemírně, drsně: ch. se něčemu (vtipu...), někomu; vrah se chechce (Koll.); o hlase racků: rackové chechtali (Bezr.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

roz- někoho = přivést do chechtotu; *roz-* se = dát se do silného chechtotu: Boubín se hromově rozchechtal (Ner.); *u-* se = chechtáním se unavit; *za-* se, prostě dokon.;

chechtávati se, opakov.; slož. nedokon. *po-* se = chechtati se (So.);

chechtavý [-vě; -vost] = rád se chechtající: racek ch.; -vě vypravovat (Rais) = vypravovat pochechtáváje se při tom

**chechtna*, -ten, ž. = chechtalka

chechtnouti || *ch.* se, dokon. k chechtati (říd.); slož. dokon. *u-* se (šrám.); *za-* se (Drn.)

chechtot, -u, m. = chechtání;

**chechtouš*, -e, m. = chechtal

chek, v. šek

chemický [-cky] = souvisící s chemií: ch. spis, proces, průmysl, -cké sklo;

chemie, ž., z řeč., jedna z přírodních věd, čes. lučba;

chemigrafie, ž. = výroba štočků;

chemik [*chemička*], -a, m. = kdo se obírá s chemií, studující chemie;

chemikálie, -ií, ž. pomn. = lučebniny, látky vyráběné chemickým průmyslem

**chemisetka*, obyč. zčešt. šmizetka, v. tam

chereský: skleničku chereského, t. j. vína (Ner.): podle města

Xeres v Andalusii; che- podle španěl. výslovnosti (francouz. sherry)

cherub || *cherubín*, -a, m., z hebr. cherubim, druh andělů v Starém zákoně; zdrob. **cherubek*, -bka, m.;

cherubi hlas...; přenes. ch. = andělský || *cherubínský* meč (Čech) || *cherubský*

chester «čestr», -tru, m. = tvrdý válcovitý sýr (podle anglic. hrabství Chester)

Chetlt, *chetitský*, *chetitština*, v. Hetlt

**chevalereskní* [-ně; -nost] «šva-», z franc. = kavalírský, rytířský:

**chevalerie*, ž. = kavalírství...: *chevalier* «švalijé», -ra, m. = rytíř, kavalír

cheviot || zčešt. *ševiot*, -u, m., z franc., vlna a látka

chevreau, v. ševró

chi (*chy*) || *chichi* (*chychy*)..., citoslov. smíchu

Chian, -a, m. = obyvatel ostrova Chios v Egejském moři (Ner.)

chianti «kjanty || kyjanty», stří. neskl., červené víno ital. (podle kraje Chianti)

chiasmus «chyjaz-», -mu, m. = sestavení slov křížem (jako slohová ozdoba), připomínající řeč. písmeno X, zvané chý (= čes. ch): byl obraz boží rodičky, rodičky boží s dětátkem (Erb.); **chiastický* [-stický; -stičnost] «-styc-, -stýč-» = v podobě chiasmu, zkřížený

chie «šik», franc., 1. -u, m. = vkus, vkusnost, elegance;

2. neskl. příd. jm. = vkusný, slušející, apartní, elegantní: ta dáma je ch.; ch. klobouk atp. (hovor.)

chicagský «šiká-», příd. k Chicago

chiffon || obyčej. zčešt. *šifon*, -u, m., franc., lehká nevzorkovaná bavlněná látka;

šifonový: -vá košile...

chif(f)ra, v. šifra

chignon «šišon», -u, m. || **žiňon* (Č.-Chod), z franc. = ženský účes, uzel vlasů v týlu na podložce

chichi, v. *chi*

chichot (*chychot*, Č.-Chod), -u, m. = chichtání, chechtání, chechtot; *chichotati se* (*chy-*) || *chichtati se* (*chy-*, Jir.) = chechtati se; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-* se; *chichotavý* [-vě] (*chy-*, Č.-Chod) = chechtavý; *chichtot* (*chy-*), -u, m. = chichot

chikanovati, v. *šikanovati*

Chile «Či-», stř. neskl., jihoamerická republika

chiliasmus «-lijaz-», -mu, m., z řeč., středověká víra v tisícileté království Ježíšovo na zemi před posledním soudem;

chiliasta || *-*stik* «-styk», -a, m. = stoupenec chiliasmu; *chiliastický* «-styc-»: -cké blouznění

chilský || zčešt. *čilský*, příd. k Chile

chiméra, ž., z lat. *chimae-* a to z řec. -*maira*, antická bájeslovná obluda; dnes jméno ryby; v biologii = zrůdný tvar, jedinec; přenes. = přelud, mámení, mátoha, vidina: ráj ten je chimerou (Čech);

chimerický [-říčnost] || **chimérní* (-ný), **chiméři* = mátožný, neuskutečnitelný: ch. radikalismus (Dyk); stará -cká rasa (Nez.)

chinin «-nyn», -u, m., lék; -*nový* **chinograf**, -u, m., z řeč. = sněhoměr

chinoiserie «šinoaze-», ž., franc. = čínský ozdobný předmět

chinovník, -u, m., strom;

chinový: -vá kůra z něho

chiragra, ž., řec. = dna ruky, zápěstní dna

chirologie, ž., řec. = dorozumívání hluchoněmých pohyby rukou a prstů, posunková mluva

chiromant [-tka] || -*tik* «-tyk», -a, m. = hadač z ruky, z čár na ruce; -*tický* «-tyc-», příd. k -tik; -*tie* «-tyje» || -*tika* «-ty-», ž. = hádání budoucnosti z ruky

chirurg, -a, m., z řeč. = „lékař užívající rukou“, operatér; -*gický* [-*gicky*]: -gický zákrok, -cká klinika; -*gie*, ž. = lékařské operátérství

chiton, -u, m. = spodní roucho starofec.; = ženský cvičební úbor; -*nový* střih

chlad, -u, m. = mírné studeno, -ná zima: noční ch.; chovat něco v chladu; zkoumat látku za chladu (chem.); přenes. ch. v jednání, v chování, v řeči = upjatost, nesrdečnost...; čiší z něho ch., ledový ch.; = klid, rozvaha: zachovat ch.; učinit něco s úplným chladem

-**chládati**, v. chladnouti

chládeček, m., zdrob. k *chládek*, m., zdrob. k chlad; přenes. = místo, kde je chládek: sedět v chládku, sednouti si do chládku; přenes. = vězení: dostat se do chládku, sedět v ch.

chladicí = na chlazení: ch. stroj, komora, lázeň;

chladič, -e, m. = přístroj na chlazení;

chladičlo, -del, stř. = chladič;

chladičenský, příd. k *chladična*, -ren, ž. = místnost na chlazení

chladiti, chlazen(i) = činit něco chladným, studeným (a tím ochlazuje, osvěžuje): ch. nápoje; chlazená limonáda;

slož. dokon. *na-* pivo, víno = o-; *na-* se = nastydnouti; býti nachlazen;

o- = učinit chladným; spory ochladily jejich přátelství; ne-*osob.* ochladilo se = klesla teplota;

pře- = příliš ochladiti, na př. pivo, víno;

vy- = dokonale ochladiti: vychlazené pivo; *vy-* se venku;

z- se vodou, zmrzlinou;

za- = nachladiti: *za-* si žaludek studeným pivem; *za-* se = nase, nastydnouti;
-chlazovati, opětov.; slož. nedokon. *o-* nápoje; ochlazuje se; *pře-*, *vy-*, *z-*;
chladivati, opakov.
chladítko, -tek, stř., zdrob. k chladidlo
chladivati, v. chladiti;
chladivo, stř. = chladicí látka;
chladivý [-vě; -vost] = chladicí, ochlazující: ch. vánek, stín, -vá směs, mast; -vě prchá tmy sprcha (Ho.)
chladně, v. chladný;
chladník, -u, m. = chladič;
chladno, v. chladný
chladno-, kmen k chladný ve slož.:
**-duchý* = mající chladného ducha, chladný;
-krevník, -a, m. = chladnokrevný kůň;
-krevný [-ně; -nost] = s krví přizpůsobující se teplotě prostředí (opak teplokrevný); o člověku = neztrácející rozvahu, klid, rozvážný, klidný;
**-myslný* = chladnokrevný
chladnost, v. chladný;
**chladnota*, ž. = chladnost
chladnouti, chladl, chladnuv, chladnutí = ztráceti teplo, stávat se chladný, stydnout: polévka chladne, kamna -nou; přenes. = ztráceti lásku, vřelost, sílu, slábnouti: srdce chladne (Koll.); přátelství chladne; nadšení chladlo (Čech); vášně chladly (Olbr.); slož. dokon. *o-*; přenes. *o-* v horlivosti; přátelství... milenec ochladne;
pro- = prostydnout; prochládlé jizby (Tom.);
vy- = vystydnout; přenes. o lásce, o nadšení...; vychladlý: -lé jídlo; přenes. -lý žár lásky (Hál.);
z- = vy-; přenes. zchladlá horlivost; -lé slzy (Nez.);
-chládati, slož. nedok. **do-* = vy-; *o-*; *vy-*: vychládá hvězda za

svítání (Hal.); básnický lyrismus vychládá (Rutte)
chladný [-no; -ně; -nost] = mírně studený: ch. nápoj, den, -ná noc, -né počasí; přenes. = střízlivý: -ná mysl, rozvaha; = lhostejný, bez zájmu, upjatý, nesrdečný, nucený: ch. k někomu, k něčemu; ch. smích, -né uvítání, -ná řeč...; chladně koho přivítat, chovat se ke komu;
chladno, 1. příslov.: je velmi chladno; 2. stř.: je veliké chladno; až nastanou chladna;
2. stup. *chladnějši* [-něji]
**chladodárný* = poskytující chlad
**chladoležka*, m. = kdo leží v chládku, zahaleč
chladounký = velmi chladný
chlácholití = konejšit, uklidňovat: ch. někoho zdrceného, rozhněvaného...;
slož. dokon. *na-* se někoho (mnoho); **s-* = u- (Jir.); prostě dokon. *u-*; *chlácholivati*, opakov.; *chlácholivý* [-vě; -vost] || **chlácholný* = chlácholící, uklidňující: ch. hlas, -vá slova; říci něco -vě
**chlámati se*, -mám || -mu = chechtati se
chlamst || **chlemst*, citoslovce vystihující zvuk při hltavém pití n. žrádle; **chlemst*, -u, m. = chlemstnutí;
chlamstati || *chlemstati* || *chlemstati* = hltavě pít, požírat: pes chlamstá, chlemstá, chlemtá vodu, žrádlo; kotě chlemtalo hltavě mléko (Majer.);
slož. dokon. *s-* || *z-* co; přenes. = využít pro sebe (vulg.); *vy-* co, o psu;
chlamstavý || *chlemstavý* || *chlemstavý* [-vě; -vost] = hltavý: -vé pití; chlemtavé řeči = chvástvávé (kniž.);
dokon. *chlamstnouti* || *chlemst-* || *chlemtnouti*, -tl, -tnuv, -tnut(i);
slož. dokon. *s-* n. *z-*
chlamys || -myda, -mydy, ž. = muž. svrchní šat u starých Řeků

chlap, -a, m., stč. = nevolník, poddaný sedlák, nešlechtic, nyní = silný, statný muž (lid. a hovor.); ch. jako hora; přenes. (lid. a hovor.) ch. = statečný, mužný člověk || = dareba, ničema: hromský, miliónský ch., ch. darebná, chlape bídna!; nářeč. ch. = muž proti ženě, mužský, ženatý muž

chlapácký [-cky; -ctví], příd. k chlapák = (po)řádný, výborný, mužný, důkladný... (lid. a hovor.): ch. kousek, -ká práce; -cká doba (Čapek);

chlapák, -a, m. = chlapík 1.

***chlapcomilství**, stř. = pederastie

chlapčátko, -tek, stř., zdrob. k

***chlapče**, -čete, stř. = chlapec;

***chlapčí** = chlapecký;

***chlapčík**, -a, m. = chlapeček;

chlapčísko, stř. = velký chlapec (lid.);

***chlapčok**, -a, m. = chlapec (slov., Jir.)

chlapec, -pce, m. = dítě muž. pohlaví (proti děvče), hoch, hošík; někdy též = dorůstající mladík; ch. = milenec (hovor.);

chlapecký [-cky; -ckost; -ctví]: ch. hlas; -ké chování; -ká léta (Jir.); slova -cky nesmělá (Olbr.); -ctví, stř. = chlapecký věk; přenes. = chlapecké chování dospělého člověka || -ckost; **chlapeček**, -čka, m., zdrob. k chlapec

***chlapí** = chlapský;

chlapíček, -čka, m. = pořádný chlapík 1.;

chlapík, -a, m., 1. = muž, jaký má býti, řádný, odvážný, dovedný..., dobrý umělec, spisovatel, voják..., chlapák (lid. a hovor.); za pár dní bude nemocný zase chlapík = úplně zdrav (Vr. a tak obec.); 2. hanlivě, opovržlivě: víme, chlapíku, jaký máš zálusk (Vr.); 3. místy v nář. chlapík = chlapec;

***chlapina**, m. = chlap, chlapík; **chlapisko**, stř. = velký, rame-

natý chlap; = pořádný chlapík 1.; někdy nadávka

***chlápnouti**, -pl, -pnuv; -pnutí = slábnouti (nářeč., Mrš.)

***chlapovský** = chlapský

chlapský [-sky; -ství], původ. = nevolný, selský, nyní = vlastní mužům, jak se sluší na muže, mužný, statečný, řádný (lid. a hovor.): -ská práce, -ské jednání; -ská žena (Neum.) = jako chlap, počínající si chlapsky; mluvit, jednat, zachovati se -sky; -ství = mužnost, statečnost...;

***chlapstvo**, stř., 1. hromad. = chlapi; 2. = chlapství

chlast, -u, m. = nemírné pití (zhrub.): oddati se, propadnout chlastu; zblázniti se z chlastu;

***chlasták**, -a, m. = ochlasta ||

chlastal, -a, m.;

chlastanice, ž. = pitka (zhrub.);

chlastati, -tám (nářeč. 3. jedn. chlaště...) = hltavě, nemírně pít (zhrub.);

slož. dokon. **na-** se = napít se;

o- se = opít se; **pro-** co = pro-

pít; **pře-** se = přepít se; pře-

chlastal se nám karburátor (ho-

vor.) = našlo do něho příliš

mnoho benzínu; **vy-** = vypít;

***z-** se = o- se (Herit.);

chlastávaní, opakov.;

chlastoun, -a, m. = ochlasta;

-nský [-nství], příd. k tomu

chlazení, -ný, -chlazovati, v. chladiti

chléb (lid. *chleba*), chleba, m. = pečivo (často se rozumí bochník) z mouky zadělané vodou; zadělat na ch.; napéci chleba; ch. mísit, válet, sázeti do pece; žít o suchém chlebě, přenes. = v chudobě; žít o chlebě a o vodě = nuzně n. ve vězení; ne samým chlebem živ bude člověk (biblic.); biskupský ch., chlebiček, v. biskup;

= živobyti: vydělávati si chléb n. na chléb; přijíti s chleba (lid.), býti zbaven chleba = přijít o zaměstnání, o místo; či

- chléb jíš, toho píseň zpívej = kdo ti dává živobyť, s tím drž; vdovecký ch. = život, stav (Herrm.); svatojanský ch. = lusky stromu zvaného rohovník
- *chleběrna, -ren, ž. = ústa (zhrub.); chlebař, -e, m. = kdo jí rád chléb; přenes. = komu jde jen o chléb, o živobyť, kdo má jen hmotné zájmy; chlebařiti = mít jen hmotné zájmy, žít chlebařsky; -řský [-řství], příd. ke chlebař
- chlebenka, -nek, ž. = poukázka na chléb
- chlebiček, -čka, m. = chléb (mazlivě); = malý pecen chleba; obložený ch. = obložený krajíček; biskupský chlebiček, v. biskup; -bíček = živobyťčko, -čkář, -e, m. = chlebař; -čkářský [-ský; -ství], příd. k tomu
- *chlebík, -u, m. = chlebiček
- *chlebiti || *chlebovati s kým = jísti, stravovati se; ch. komu = pochlebovat (Holeč.)
- chlebnatý [-tost]: -té pivo = jako chléb, výživné; chlebné, -ho, stř. = peníze na chléb, místo chleba; *chlební, příd. k chléb = chlebový; ch. povolání (Nov.) = při kterém jde hlavně o chléb, o živobyť; chlebnice, ž. = komora na chléb; chlebníček, m., zdrob. k chlebník, -u, m. = plechová schránka, police, mošna, brašna na chléb; chlebný = na chléb, chlebový (koš, lopata, vůně...); ch. kraj = úrodný
- chlebodárce [-rkyně], m. = kdo dává chléb, živobyť, zaměstnavatel; -dárný = skýtající výživu; *dárský tón (Vrchl.) = tón chlebodárce, povýšený
- *chleboun, -a, m. = žebrák chlebovatí, v. chlebiti

- chlebovina, ž., obyč. pomn. -ny = obilniny; chlebovitý = podobný chlebu; chlebovka, -vek, ž. = chlebová pec, polévka; chlebovna, -ven, ž. = plechová schránka na chléb; chlebovník, -u, m., tropic. strom s bochníkovými plody
- chlebový [-vě; -vost] = co je z chleba n. na chléb: -vá polévka, -vé pivo; -vá mouka, lopata, pec; -vá akce pro hladovějící kraj; -vá vůně = z chleba, jako z chleba; -vě vonět
- *chlebožrout, -a, m. = jedlík chleba, kdo ujídá jiným chleba (vulg.)
- chlemst, 1. citosl. = chlamst; 2. chlemst, -u, m. = chlemstnutí; chlemstati, -stavý, -stnouti, v. chlamst
- chlemtanlna, ž. = špatné pití, nápoj (vulg.); chlemtati, -tavý, -tnouti, v. chlamst
- *chleptati, -tám = chlemtati
- chlév (lid. chlív), -a, m. = staj pro dobytek: kravský, koňský... ch.; symbol nepořádku, neslušnosti (zhrub.): je to tam u nich, mají to tam jako v(e) chlěvě; přijít jako do chléva = bez pozdravu; *chlévec, lid. chlív-, -vce, m., zdrob. k chlív; chlívni = náležející k chlěvu: čeládka ch. (Tom.); ch. kontrola || chlěvský hnůj; -ská děvčata (So.)
- *chlichtati se, chlichtot, -u, m. = chichtati se, chichtot
- chlípěti, -pí, 1. = řinouti se, crčeti: krev chlípí z ran, z nosu (zastar., kníž.); 2. = kloniti se, viseti dolů; 3. = smilnit (t.); slož. dok. *o- = klesnout, ochabnout
- chlípiti = věšet, kloniti dolů: ch. křídla (Erb.), pes chlípí uši; = chlípěti (říd.); ch. se = chlípěti 2.; slož. dokon. od- něco, od- se = uvolniti (se); sítnice se odchlí-

pila, odchlípená sítnice; *-roz-* co = oddáliti od sebe, rozevřít: rozchlípené rty (Sez.);
s- = svésiti: pes schlípl ocas; schlípená křídla; schlípený klobouk = s okrajem shrnutým dolů; *s-* se = ohnouti se dolů, o uších;
vy- = uvolniti se a vydouti se; *-chlípovati*, slož. nedokon. *od-*, *roz-*, *s-*, *vy-*
chlípně (*chlíp-*), v. chlípny;
chlípněti || **chlíp-*, -nějí = stá-
 vati se chlípny (zastar.);
chlípník || **chlíp-* [-nice], -a, m.
 = chlípny člověk, vilník;
chlípnost || **chlíp-*, v. chlípny
chlípnouti || **chlíp-*, -pl, -pnuv,
 -pnut(i), = chlípět, klesat (říd.);
 = stávat se chlípny (ojediň.);
 slož. dokon. **o-* = klesnout,
 ochabnout; *od-* se = odchlípiti
 se, uvolniti se (a pak viseti
 dolů); *roz-* = roztrhnout, roze-
 vřít; v. rozchlíplý;
s- = shltnouti (Koll.); *s-* uši
 (Vanč.) = svésiti; přenes. =
 zkrotnouti (lid. a hovor.); v.
 schlíplý
chlípny || **chlíp-* [-ně; -nost] =
 vilný; ch. člověk, -ná touha
***chlípot** || *chli-*, -u, m. = padání
 vody, narážení na něco a šum
 tím vznikající
-chlípovati, v. chlípiti
chlíst, citoslovce = chrst;
chlístáčka, ž. = průjem (vulg.);
chlístati (lid. *chlej-*, odch. *chlý-*),
 -tám, 1. (podmětově) = prudce
 a silně téci: déšť chlístá; 2.
 (předmětově) = lít, cákat (vodu
 na někoho, na něco, do ohně);
chlístavý déšť;
 dokon. *chlístnouti*, chlístl, -stnuv,
 -stnut(i) = chrstnout
***chlístěti** (*chli-*) = chlístati 1.
chlív, -vec, v. chlév;
chlíveček, -čku || -čka, m., zdrob.
 k chlívce;
chlívek (**chlé-*), -vku || -vka,
 m. zdrob. ke chlév (pro vepře,
 husy, kozy...); = místo na ně-
 co, rubrika v novinách... (žert.)

chlop [-pka], -a, m., z polš. =
 pol. rolník; ve východ. nářečích
 = muž, mužský (Bezr., Martín.)
***chlopati** || *-ptati* = chlemtati (za-
 star. a dial.)
chlopeň, -pně, ž., 1. = přepážka
 v dutých ústrojích živočišného
 těla: srdeční -pně; 2. = přehbí
 na zadní straně obálky, ta část,
 která se zalepuje; 3. = lalok u
 límce kabátu;
chlopenní || *chlopňový*: -penní
 vada; -pňový píst
chlopka, v. chlop
chlopnitý = mající chlopně: ch.
 plod
chlopňový, v. chlopeň
chlopský, příd. k chlop
chloptač, -e, m. = vypouštěcí ven-
 til;
chloptati, v. chlopati
chlor «chlór», -u, m., z řeč., che-
 mický prvek
chloroform, -u, m. = tekutina, je-
 jíž výpary uspávají, anesthetic-
 ký prostředek; *-formovati* = uspat
 chloroformem; *-formový*, příd. ke
 chloroform
chlorofyl, -u, m., z řeč. = listová
 zeleň; *-lový*, příd. k tomu
chlorosa «-róza», ž., z řeč. = bled-
 nička, nemoc lidí a rostlin; *chlo-
 rotický* [-cky] «-tyc-» = nemoc-
 ný bledničkou
chlorový, příd. ke chlor
chlouba, ž., 1. = chlubení: bez
 chlouby pomohl (So.); 2. = před-
 mět chlubení, čím se můžeme
 chlubit, pýcha: Smetana je ch.
 české hudby; knihy jsou má
 chlouba; děti jsou ch. rodičů
-chloubati se, v. chlubit se
chloupeček, m., zdrob. ke *chloupek*,
 m., zdrob. ke chlup;
chloupkatý || *-kovatý* = porostlý
 chloupky
***chloust**, citoslov. = chlíst;
**chloustati*, *-stnouti* = chlístat.
 -stnout
***chlubič** [-čka], -e, m. = kdo se
 rád chlubí; *-čský* [-čství], příd.
 k tomu;

chlubil [-lka], -a, m. = chlubič; zdrob. *chlubílek*, -lka, m. (Vanč.); *chlubilský* [-ství], příd. k tomu

chlubiti se, -bení = honositi se, vynášet, vychloubat: ch. se čím; ch. se, že...;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* se, prostě dokon.;

slož. nedokon. *vychloubat* se = chlubiti se || **chlubovati* se, slož. nedokon. *po-* se (Jir., Klost.); *při-* (Svět.); *chlubívati* se, opakov.

chlubivec, -vce, m. = chlubitý člověk; *chlubitý* [-vě; -vost] = rád se chlubit

chlubna, -ben, ž. = chlubitá žena (lid.)

chlubný [-ně; -nost] = chlubitý, vychloubačný: ch. tón řeči (So.); -ná řeč; přenes. mít -né klíče = být chlubitý; to jsou -né plíce = to je chlubivec, chlubil (lid. a hovor.)

-chlubovati se, v. chlubit se

chlum, -u, m. = menší vrch, kopec (kníž.);

zdrob. **chlumec*, -mce, m. || obyč. *chlumek*, -mku, *chlumček*, -čku, m.;

**chlumiti se* = tyčiti se, vypínat; *chlumní* = rostoucí na chlumech, o rostlinách;

**chlumský* = chlumní (RK.)

chlup, -u, m. = rohovitý výtvor pokožky, v podstatě totožný s vlasem: lidský, zvířecí ch.; symb. nepatrné věci: hádati se o kozí ch. = o maličkost (lid. a hovor.); hledati, nacházeti v něčem ch., chlupy = závalu, -dy (t.): našel v hospodářství hromadu chlupů (Vr.); o chlup lepší (lid.) = o vlas, o malinko; na chlup stejný = navlas, úplně

chlupáč, -e, zdrob. *-ček*, -čka, m. = chlupatý člověk, pes...; *-ček*, -čku, m., rostlina, srstka

chlupatec, -tce, m. = chlupatý tvor, chlupáč, člověk apod.: visí, visí visatec (= žalud), pod ním čouhá chlupatec (= svině)

chlupatěti, -tějí = stávat se chlupatý; slož. dokon. *o-*, *z-*

chlupatice, ž. = chlupatá čepice; *-tina*, ž. = něco chlupatého

chlupatiti, -cen(i) = dělat chlupatým; ch. se; slož. dokon. *roz-* = rozčechrat: rozchlupacený cylindr (Vr.); slož. nedokon. *rozchlupacovati*; *chlupativati*, opakov.

chlupatka, -tek, ž. = angrešt, srstka (lid.); „chlupatá“ polévka, vězeňská (hantýr.)

chlupatý [-tě; -tost] = mající chlupy, porostlý jimi: ch. pes, medvěd, list; -tá čepice, příkrývka, -té ruce, nohy; — přenes.: mít ch. jazyk = být mlsný (lid. a hovor.); -té knedlíky (z vařených brambor); -tý benzin (hovor.) = špatný; ch. led = s přimrzlou tříští (vorař.)

chlupovitý = podobný chlupu

chlust, citoslovce = chrst, žbluňk

chlyst, -a, m. = člen jedné rus. náboženské sekty, „Boží člověk“

chlýstat, v. chlíst

chm, citosl. = hm

***chmár**, -u, m. || *-ra*, ž. = mrak, mlha, chmura

chmat, citoslovce vystihující rychlý krátký pohyb = chňap, raf;

chmat, -u, m. = chmatnutí, chňapnutí, hmat; za pět prstů a ch. = zadarmo, ukradeno (lid.); *chmatač*, -áč, -e || *-ták*, -a, m. = zloděj (hantýr.);

chmatati, -tám = rychle brát, chytat, chňapat; = hmatat (lid.); slož. dokon. *na-*, *po-* a pod.;

dokon. *chmatnouti* || *chmá-*, -tl, -tnuv, -tnut(i); slož. dok. *na-*

chmel, -e || -u, m., rostlina; přenes. = pivo: jen když ch. a zlato mám (Quis)

chmelárna, -ren, ž. = místnost na ukládání chmele

chmelař, -e, m. = pěstitel chmelu, obchodník s chmelem; *chmelařiti* = býti chmelařem; *-řský* kraj, obchod; *-řství*, stř. = pěst-

tování chmelu n. obchod s chmelem

chmelíček, -lík, -u, m., zdrob. k chmel; = mladý výhonek kořene chmelu

chmeliti pivo = dávat do něho chmel; přenes. ch. = pít pivo (říd. hovor.); slož. dokon. *na-se* = slabě se opít pivem n. jiným nápojem; *nachmelený*; *o-*: ochmelená voda = pivo (Ner.); *ochmelený* = opilý (hovor.)

chmelnatý kraj = kde se rodí mnoho chmele;

chmelnice, ž. = chmelné pole; zdrob. -níčka, -ček, ž.;

chmelný, příd. k chmel: ch. kraj, -né pole, pivo, -ná tyčka

chmeloví, stř. = chmelové listy, -vá nař;

chmelovina, ž. = chmeloví; přenes. = pivo (hovor.);

chmelovka, -vek, ž. = chmelová tyčka;

chmelový [-vě; -vost] = chmelný: -vé lodyhy (Jir.); -vá tyčka; -vý nápoj = pivo (hovor.); = zbarvený jako chmel

***chmerek**, -rku, m. = chmýří (Svět.); rostl.; **-rkový*: -vé zátiší (t.) = chmýrnaté, mechovité tiché místo

chmírek, *chmírko*, v. chmýř;

**chmírko*, stř. = chmýříčko, v. chmýř

***chmour**, -u, m. = mour

chmoura, *chmouřiti*, v. chmura, chmuřiti

chmura (n i k. *chmû-*, *chmû-*, lid. někde *chmou-*), ž. = černý, deštivý mrak; přenes.: ch. ospalosti (Hlad.); k hrobu chmurám (Hál.); = starost, těžkost, smutek..., vrásky (na čele, na tvářích) jako výraz starostí...; zdrob. *chmurka*, -rek, ž.

***chmurněti**, -nějí = stávat se chmurný

chmurný [-ně; -no; -nost] = mračný, pošmourný: ch. den, oblak; přenes. = smutný, ponurý, zachmuřený: ch. stín; ch. sen (Vrchl.); Tacitus, ten ch.

dějepisec (Jir.); ch. obraz (Hlad.); -ná hlubina; -ná šed (Čech); -né oko, skály; je chmurno; chmurno, stř. = chmurná obloha, nálada

***chmurovitý** = zachmuřený

***chmuř**, -e, ž. = chmura (básnic.); **chmuřil*, -a, m. = kdo se chmurně dívá na svět, pesimista (Vrch.)

chmuřiti || **chmou-* = pokrývat chmurou: ch. čelo (básnic); *ch. se* = mračiti se, pokrývat se chmurami (kniž.): nebe se chmuří (Jir.); líce se chmuří (Herrm.); srpek čela se chmuří (Vrchl.); neosob. chmuří se = obloha se chmuří; slož. dokon. **o-* = naplnit chmurami (šm.); **po-* se = za- se (Čech); *za-* = pokrýt chmurami, zamračit: *za-* čelo; *za-* se = zamračiti se, o obloze; o člověku = zamračiti se, zesmutnět; v. zachmuřený; slož. nedokon. *zachmuřovati* (se); *chmuřivati* (se), opakov.; **chmuřivý* = chmurný, pošmourný

***chmýř**, -u, m. = chmýří: vzduch plný chmýru (Ner.); zdrob. *chmýrek* (*chmí-*), m. || *chmýrko* (*chmír-*), stř. (říd.); *chmýrnatý* (**chmýř-*) [-tě; -tost] = pokrytý, porostlý chmýřím: ch. plod; chmýrnaté modřiny (Ra.); chmýrnaté jemné větve (Sum.)

chmýř, -e, ž. (básnic.) || zprav. *chmýří*, stř. = jemné chloupky, peří, vlásy, zvláště na rostlinách a na rostlinných plodech, mladické vousy; chvějná chmýř (Ner.); chmýří pod nosem; jinošské ch. (Čech); *chmýříčko*, stř. || **chmýřko*, stř., zdrob. ke chmýří;

chmýřiti se = dostávat chmýří, obrůstat jím; vlas se chmýří (Svob.) = chvěje se jako chmýří; slož. dokon. *o-* se; ochmýřený lupen (Majer.); sotva ochmýření studenti (t.); *chmýřivý* = chmýrnatý;

chmýřovitý = chmýrnatý, podobný chmýří

chňap, citoslovce vystihující zvuk při rychlém zavření psí tlamy, často jen rychlý pohyb = chmat: pes ch. to = chňapl, chytl;

**chňapa*, ž. = ruka (vulg.);

**chňapadlo*, -del, stř. = čím se chňapá, chapadlo: ohromná chňapadla polypa (Čech);

chňapati, -pu... || častěji -pám..., -pej, -paje = rychle něco brát, chytat, chmatat apod., o zvířeti; o lidech je to hrubší slovo m. lapat, chytat: chňapat neznámá slova (kniž.);

chňapavý = chňapající, lapající; *chňapnouti*, chňapl, -pnuv, -pnut(i), dokon. ke chňapati

cho || *chocho*, citoslovce smíchu, výsměchu

chobot, -u, m. = prodloužená část hlavy slona a některého hmyzu; = úzká vodní zátoka; = výběžek pole..., hluboký zářez listu; býti v chobotu = v tísní, vehnati do ch. = do tísně (lid.); zdrob. *chobotek* || *chobůtek*, -tku, m.;

chobotnatý [-tě] = mající chobot(y), vybíhající do chobotu: ch. hmyz;

chobotnice, ž., mořský živočich;

chobotovitý [-tě] = podobný chobotu

choc «šok», v. shock

Chocení, -cně, ž., město v Č.; *choceňský*, příd. k tomu

chod, -u, m., 1. = chození, chůze: lehký, tichý, těžký, křepký ch.; 2. = pohyb: ch. stroje, hodin; stroj je v chodu; uvést stroj v chod, obyč. do chodu; ch. života, věcí = běh (kniž.); věc, záležitost, jednání je v chodu = v proudu

Chod [*Chodka*], -a, m. = jedinec čes. kmene, který byl strážcem hranic na Domažlicku v starších dobách

**chod'a*, -di, m., rus. = čin. podnikní obchodník

**chodáček*, -čku, m., zdrob. k *chodák*, -u

Chodák, -a, m. = Chod (lid.);

chodák, -a, m. = chodec (zastar., Jir.); *chodák* || *chodák*, -a, m. = vandrovník, žebrák; *chodák*, -u, m. = chodítko (Jungm.), obuv (Jir.)

chodba, -deb, ž. = místo, kudy se chodí, krytá spojovací prostranství: ch. v domě, podzemní; = důlní dílo, kterým se dobýváme k užitkovému nerostu, střída; *chodbař*, -e, m. = vězeň mající na starosti úklid na chodbách (Olbr.)

chodbice (hornic.), -bička, ž., zdrob. k chodba

**chodebný kámen* = k. v chodbě (Jir.)

chodec [*chodkyně*], -dce, m. = jdoucí člověk; dobrý... ch. = kdo jde, chodí dobře při delších cestách;

chodecký výkon = výkon chůzí, v chůzi, v chození; -ké závody; -ká hůl = pro chodce (Jir.)

chodě, ustrnulý příslov. přechod. slovesa choditi = v chůzi, při ch.: spáti chodě (lid. a hovor.) || *vchodě*

**choděcí* || **chodící* = co je na chození, v čem se chodí: šaty chodící a ložní (zastar., Jir.)

chodidlo, -del, stř. = spodek nohy, na který se našlapuje, odbor. ploska; = spodek punčochy; v. choditko

choditi, chozen(i), opět. k jíti; 1. jen o chůzi: ch. po dlažbě, po ulicích, po horách; ch. po provaze, po rukou a po hlavě; ch. na procházku, do práce; ch. o holi, bos...; dítě už chodí = umí choditi; o věcech: myšlenky, hvězdy... chodí (kniž., básnic.); 2. o chůzi, která je prostředkem jiné činnosti, která má za cíl jinou činnost: ch. do školy = býti pravidelně účasten vyučování, být povinen školou; ch. do kursů, do přednášek; ch. za školu = vyhýbat se vyučování, škole;

ch. do ruštiny, do tanečních hodin, k lékaři apod.; lékař chodí po nemocných = navštěvuje je za účelem léčení;

ch. na ryby, na houby, na trh; ch. komu na hrušky... = brátí, krásti mu je;

ch. za kým = navštěvovati jej; ch. za děvčetem = ucházeti se o ně atp.;

3. choditi v čem, jaký, jak = býti při chůzi oblečen, upraven...;

ch. v teplých šatech = býti teple oblečen; ch. v zlatohlavu, v šarlatě, ve zlatě; čistě a pěkně si chodila (Světla); ch. umouněný, roztrhaný, usmolený = mít umouněné šaty, býti umouněný atd.; přenes.: ch. v mužových botách (lid. o ženě) = poroučet v rodině; podob. ch. v kalhotách, opačně o muži ch. v sukních; —

4. ch. s někým na procházku...; přenes. ch. s kým = častěji se stýkat, přáteliti se, míti známost (s děvčetem...);

ch. s něčím = ch. po domech... a prodávat, obchodovati s něčím: ch. s obrazy, s pohlednicemi, s plátnem, s pískem...; listonoš chodí s poštou = roznáší ji;

5. neosobně chodí, chodilo... = jsou... poměry, časy, daří se atp.: už to nechodí, jak to chodívalo (Rais a tak obec.); —

zvrtné chodí se...: v těch botách se mi ch. dobře, špatně; dobře se nám to chodilo v horách; — chodí o něco, ne čes (z pol.) m. jde, běží;

slož. *do k o n.* *do-* školu = dokončiti školní docházku;

na- se (mnoho);

o- = chozením opotřebovati: oboty; ochozené podrážky;

po-, 1. = mnoho někde choditi, viděti, prohlédnouti: pochodili jsme mnoho kostelů (Němcová); 2. = míti úspěch: dobře, zle *po-*; *nepo-* s čím;

pro-, 1. = chozením otřít, pokazit...: *pro-* podrážky; 2. =

projít, procestovat: *pro-* celé Čechy;

pře- = chozením překonat: přechřipku;

roz- = chozením rozšířit: rozboty; *roz-* se, o člověku = překonat potíže při začátku chůze; *s-*, viz dále *z-*;

u-, 1. = chozením poškodit, zničit: *u-* špičky bot; nohy si moc *u-* = příliš mnoho musít choditi;

2. *u-* se = unaviti se chůzí; býti uchozen, celý uchozený;

vy- = chozením udělat, změnit, pokazit: *vy-* pěšinku; *vy-* obuv; zámek se vychodil = opotřeboval, pokazil; vychozený zámek;

z- || *s-* = chozením zkazit: *z-*, *s-* podrážky, podrážky; = *pro-*: *z-*, *s-* celé město...;

za-: je to zachozeno = v chodu;

slož. *ne d o k o n.* *po-* = pocházeti 2. (zastar. kniž., Vrchl., Šimáč.); v. pochodící;

v. chodívati

chodítka, -tek, stř., vlast. zdrob. k chodidlo = zařízení, aby se malé děti naučily chodit, vodítka, chodák

chodívati, -vám, opakov. k choditi = občas, ne zcela pravidelně chodit (samo chodit má odstín pravidelnosti): chodívám do divadla, do koncertů; chodívám v neděli na procházku; přenes. o minulosti: už to nechodí, jak to chodívalo (Ra.); slož. *na-* se, o minulosti: tudy, tam jsem se nachodíval! = mnoho, často chodil; *chodívávati*, zesílené chodívati = zřídka, nepravidelně chodit: on k nám chodívává; hlavně o dávné minulosti: když jsem já k vám chodíval (píseň)

chodívati, v. choditi

Chodka, v. Chod

chodkyně, v. chodec

*chodmo, příslov. = chůzí, při chůzi

chodníček, -čku, m., zdrob. k

chodník, -u, m. = pěšina, stezka; v městech = místo při domech vyhrazené chodcům;

chodníkový: -vé právo výčepní-kovo (Drn.)
chodovácký = chodský (lid.); *Chodovačka*, ž., -vák, -a, m. = Chod;
**chodovský* = chodský
Chodsko, stř. = chodský kraj;
chodský [-sky], příd. k Chod;
chodština, ž. = chodské nářečí
Chochlák, *Chochluška*, v. chachlácký
chocho, v. cho
Chochol, v. chachlácký
chochol, -u, m. = vztyčený chumáč peří n. vlasů: ch. na ptačí hlavě, na klobouku, na přilbě; přenes. klasů chocholy (Čech)
chocholáč, -e, m. = strážník, četník (v hantýr.; podle chocholu, který mívá na klobouku);
**-lák*, -a, m. = člověk s chocholem
**chocholatiti se* = jeviti se chocholatý, tvořit chocholky;
chocholatý = mající chochol: -tá kachna; *ch.*, -tého, m. = strážník, četník (v hantýr.)
**chochole*, ž. = chochol;
**chocholec*, -lek, m., zdrob. k chochol
chocholíček, m., zdrob. k chocholík;
**-lička*, ž., zdrob. k chocholka;
-ličnatý = s chocholíkem;
chocholík, -u, m., zdrob. k chochol, květenství;
chocholka, ž., zdrob. k chochole
chocholouš, -e, m., pták; v hantýr. = četník, strážník;
zdrob. *chocholoušek*, -ška, m.;
chocholouší zpěv
chocholoovitý [-tě; -tost] = podobný chocholu
**chochotati se*, z ruš. = chechtati se
chochůlek, m., zdrob. k chochol
cholera || lid. *kolera*, ž., z řeč., infekční nemoc
cholerický [-rický; -ričnost] = prudký, vznětlivý, popudlivý, prchlý, horkokrevný; cholerický člověk neboli
cholerik, -a, m.;
2. stup. *choleričtější* (Čech)

cholera «-rýna», ž. = střevní katar; **cholerista*, m. = nemocný cholerou;
cholerový, příd. k cholera: ch. bacil, -vá nákaza
choliamb(os), -bu, m., řec. = „kulhavý“ jamb, šestistopý jambický verš v 6. stopě s první slabikou dlouhou místo krátké
chomáč || častěji *chu-*, -e, m. = chumel, hromada něčeho spleteného, spojeného, zmotaného, větší počet jedinců pospolu stojících, kupa: ch. vlasů, vlny, předuva, housenek, trávy; chomáč hlav (Čech); chumáč lidí (t.); ch. dýmu (Č.-Chod); chumáče jíní (Ra.);
zdrob. *chomáček* || *chu-*, -čku, m.; listové chomáčky (Čech);
chomáčkovitý [-tě; -tost] || *chu-*, *chomáčkový* || *chu-* = co je v chumáči, co se podobá chumáči;
chomáčovitý || *chu-* [-tě; -tost], *chomáčový* || *chu-* = podobný chumáči
**chomol*, -u, m. = chumel
chomout, -u, m. = část koňského... postroje navlékaná na krk; přenes. = těžká práce, dřina, nepříjemná povinnost, jho (hovor.); manželský ch...;
zdrob. *chomoutek*, -tku, m.;
chomoutník, -a, m. = sedlář, který dělá chomouty;
chomoutový řetěz...
chopiti něco = sáhnout po tom, popadnout to, uchopit (kniž.): chopí Záboj mlat (RK.); chopil ji okolo pasu (šmil.); její ruku chopil (Čech);
ch. se koho, čeho = uchopit, popadnout koho, co (běž.): *ch. se útočníka...* = uchopit jej, zadržet; *ch. se práce, pluhu, meče* = dáti se do práce, do orání...; *ch. se pomocné ruky* (na záchranu); *ch. se slova* = ujmouti se, promluvit; *ch. se příležitosti*;
slož. *po-*, jen přenes. = postihnout rozumem, porozumět; v. pochopení;

u- = chytit, popadnout: *u-* někoho za ruku, koně za uzdu...; *u-* se slova...; *vz-* se = povstati; obyč. přenes. = vzpamatovati se, dodati si mysl, odvahy; národ se vzchopil z ponížení (Herit.); slož. nedokon. *pochopovati* = chápati (řídce kniž., Erb., So., Čech, Zey.); **vzchopovati se* k činům (šm.); *chopovati*, opakov.; v. chápati

chor || obyčej. *chór*, -u, m., z řeč. || podle lat. **chorus* (Ner.) = sbor pěvců, pěvecký sbor; = sborový zpěv; = kruchta; = část chrámu při oltáři pro kněze; = vojen. sbor; přenes.: v světa chóru zahučí píseň vzdoru (Ner.); chorus zvonů (t.) atp.

chorál, -u, m., z řeč. = sborový zpěv liturgický, velebná církevní, duchovní píseň; *choralista* [-stka] || *chorálník*, -a, m. = stálý člen chrámového, klášterního sboru pěveckého; *chorální* zpěv, kniha; *-ník*, -u, m. = chorální kniha

**choravěti*, -vějí = churavěti; slož. dokon. *roz-* (Ner.)

chorea, -ey || -eje, ž., řec., v lékař. = posunčina, tanec sv. Víta

**chorec*, -rce, m. = chorý člověk

**chórek*, m., zdrob. k chór

choreograf, -a, m. = navrhovatel a učitel tanců; *-grafický* [-cky], příd. k *-grafie*, ž. = nauka o tanci

chorický || *chó-*, příd. k chór = sborový

chorista [-stka] «*chó-*», m. = zpěvák [-vačka] ve sboru, hlavně divadelním

choroba, ž. = nemoc; **choroběti*, -bějí = býti chorobný (Zey.); *chorobinec*, -nce, m. = ústav pro staré lidi; **choroblivý* = chorobný; *chorobný* [-ně; -nost] = nemocný, souvisící s chorobou, vyplývající z ní: ch. člověk, stav, -ná touha, vášeň, ctižádostivost; -né sklony...

chorobo-, kmen k choroba ve slož.: *-nosný* = nosící, přinášející chorobu; *-pis*, -u, m. = popls choroby (lékař.); *-plodný* || *-tvorný* = plodící, působící chorobu

**choroduchý* = chorý na duchu (šmil.)

choromyslní, stř. = ústavy pro choromyslné, péče o ně; *-myslný* [-ně; -nost] = chorý na mysl, na duchu

chorost, v. chorý

choroš, -e, m., houba

**choroučký* = velmi chorý (šrák.)

chorovati = být chorý (Staš.)

chorovod, -u, m., rus. = dívčí sborový tanec, doprovázený zpěvem; **vodce*, m. = vůdce tance, předtanečník; přenes. *-vodce* poesie (Vrchl.) = vůdce, hlavní představitel

chórový, příd. k chór: ch. zpěvák, zpěv

chorus, v. chor

Chorvát..., v. Charvát

chorý [*choře*; **chorost*] = churavý, nemocný: ch. na plíce, cukrovkou...; ch. na duchu

**chořeti*, -řejí = churavět, stonat (říd. kniž., Slád., Nov.); slož. dokon. *o-* = ochuravět: sám svou krásou ochořel (Hal.); ochořelá hlava (Ner.); podob. *-lé* srdce; **chořiti* = chořeti (šal.)

I **choť**, -tě, m. = manžel, muž

II **choť**, -ti, ž. = manželka, žena

**chotár* || *kotár*, -u, m., hlavně slov., z maďar. = hranice mezi pozemky nebo obcemi, pozemky jedné obce, jednotlivce, katastr (Koll., Jír.)

Choteč, -tče, ž., ves v Č., z osob. jm. Chotek, -tka, m., dnes příjm.

**chotinka*, ž., zdrob. k II choť

**chouletl se*, -lejí, opětov. k chouletl = chouletl se, krčtl se, válet (říd. kniž.); *chouliti* = vinout, krčit, tulit, tisknout: ch. k sobě co (Rais); obyč. *ch. se* = vinouti se..., haliti se: člověk, had, pes se choulí zimou, úzkostí atp.; děti se k sobě choulí; oblaky se kolem

chouli (Heyd.); ch. se pod peřinou (Vr.); na úbočí stráně choulilo se hejno stavení (Rals); slož. dokon. s- se = skrčiti se: s- se pod peřinu, -nou;

choulivati, opakov.

choulivka, -vek, ž., rostlina, jerišská růže;

choulivý [-vě; -vost] = krčící se, tulící... (řidké): choulivé mlhoviny (Rals)

choulostivec, -vce, m. = choulostivý člověk;

**choulostiveček*, -čka, m., zdrob. k němu;

choulostivěti, -vějí = stávat se choulostivý; slož. dokon. z- = stát se choulostivý; z- tělo (Herrm., m. zchoulostiviti); v. zchoulostivělý;

choulostiviti = činit choulostivým; matka choulostiví dítě; slož. dokon. z-: matka, nemoc ho zchoulostivila;

choulostivý [-vě; -vost], souvisí s chouliti, původ. = kdo se choulí, pak = velmi citlivý, nedolný, neotuzilý, změkčilý, nedůtklivý: ch. na zimu, na zachlazení, na průvan..., na únavu, na jídlo, na pití; ch. na vtípy, na žerty, na nářky...; ch. na práci, přenes. = nerad mnoho pracující, vyhýbající se práci, „lechťivý“ na práci; přenes. -vá věc, otázka... = ožehavá

**choutečka*, ž., zdrob. k choutka

choutka, -tek, ž., vlast. zdrob. k chuť = potěšení, záliba, často odlišná, zvláštní, nepřirozená: osobní ch.; mít divné choutky; hověti choutkám

chov, -u, m. = chování, pěstění zvířectva

chovačka, -ček, ž. = chůva (lid.); = chůvka 2. (t.)

chovanec [-nka], -nce, m. = kdo je chován, vychováván v ústavě

chování, str., 1. k chovati = chov, opatrování, pěstění; 2. k chovati se, n. k. chování se = způsob jednání, života, způsoby: dobré,

uhlazené, ostýchavé, odměřené, špatné ch.

chovanka, v. chovanec

chovatel [-lka], -e, m. = kdo chová zvířectvo;

-*lský* [-lsky; -lství]: -lský spolek

chovati, -vám, 1. = ukládat, umisťovat, držet: ch. pivo ve sklepě, květiny za oknem, ovoce na půdě, peníze v pokladně, listiny v archivu;

2. = mít (u sebe, uloženo), podržovati s úctou..., opatrovat: ch. něco jako vzácnost, milou vzpomínku; několik fotografií chovám podnes (Jlr.);

chovati dítě (na rukou) = držet (a hýčkat); bude chovat (o ženě) = čeká dítě;

3. = obírat se s chovem, pěstovati: ch. dobytek, koně, včely...;

4. = míti: ch. něco v tajnosti, někoho v srdci; = míti co, být naplněn něčím: ch. k někomu lásku, náklonnost, nedůvěru, nenávisť; ch. někoho ve věčné, věčné paměti; tu pevnou chová důvěru (Erb.);

5. = obsahovati: nádoba chová 20 litrů (zastar.);

6. *ch. se* = počínati si, vésti: ch. se k někomu zdvořile, stydlivě, poníženě, hrubě; žák se chová vzorně, mravně; chová se k hnutí, k myšlence..., v nějaké věci zdržlivě, odmítavě... = jeho poměr je zdržlivý...;

o věcech = vyvíjeti se, působiti, mít vlastnosti...: něco se chová jako kyselina;

slož. dokon. do- = zachovati do jisté doby: do- otce k (do) smrti, ovoce do jara; do- se čeho = chovem získat; do- se = udržeti se, zachovati se, na př. o zvycích, o slovech, o plsních, o starých rukopisech;

na-, 1. = nashromáždit: co nachová Stýskal, (to) utratí Výskal (přísl.); 2. *na-* se dítěte... (mnoho);

od- = dokončit chování, vychování, vzdělání: *od-* děti; odbor-

ník si odchovával žáky; přenes.: sílu v někom od- (Krásnoh.);
po- dítě... = podržet v náručí, pohýčkat; *po-* koho = pohřbít; přenes. *po-* naději = ztratit ji, vzdáti se jí; podob. *po-* životní plány;
pře- dobytek přes zimu;
pře-vy-, v. *vy-*;
při- = chováním rozmnožit, na př. dobytek, jmění;
s- (schovej || lid. a hovor. schov) = dobře uložit, skrýt: s. obilí, šaty, peníze; s. si co na památku; s- se při hře, v nebezpečí...; s. se za někoho, přenes. = nejednat přímo, nýbrž skrze někoho, jednat jako-by na něčí popud, ne z vlastního popudu; měsíc se schoval za mraky; = dát na původní místo, zastrčit...: s- meč do pochvy;
u-, 1. = nashromáždit: u- si mnoho peněz; 2. = uchránit; Bůh uchovej || Bože, uchovej = nechť (mne... toho) uchová Bůh, chraň Bůh, Bože, kdepak, ani pomyšlení!, ne (silný zápor): Já (že bych měl zpívat)? Bůh uchovej! (Rais a tak obec.);
us- = ukrýt, uložit;
vy- děti, vy- si žáka, nástupce, telátko; *pře-vy-* (nové) = změnit dosavadní výchovu, vychovávat v novém duchu;
za-, 1. = nashromáždit, nahospodařit: brzy si několik zlatých zachoval (Němc.); nic neza-, všechno propít; za- si něco na stará léta;
2. = udržet, co máme, co bylo, ochránit: za- staré zvyky, -rá slova...; lidové písně... se zachovaly; za- si zdraví, veselou mysl, humor; za- se při zdraví, při životě;
3. = splnit: za- zákony, Boží přikázání, stanovy, mlčelivost, přísahu, pravidla hry, panenství;
4. za- se, dokon. k chovati se ve význ. počínati si...: za- se

dobře, (ne)spravedlivě, hanebně...; = vyhovět, zalíbiti se: všem se nelze za-; nikdo se mu nezachová;

chovávat, -vám, opakov.;

nedok. slož. *do-*: všechny staré zvyky se nedochovávají stejně; *od-* děti, žáky...; *po-* nebožtíka, mrtvolu; *pře-* = tajně chovat, na př. zloděje, vraha; s- peníze, knihu...; s- se za někoho; *us-* drahé památky ap.; *u-*; *vy-* koho = působit na jeho rozumový, citový a mravní rozvoj, dávat mu směr; *za-* zákony, kázeň, tajemství; staré zvyky se zachovávají

chovný = na chov: ch. dobytek

chození, v. choditi

chozrasčot, -u, m., z ruš. = vedení podniku podle vlastní výnosnosti

chr, *chrr...*, citoslovce vystihující chrčení, chrapot, chrápání

**chrabrota*, ž. = chrabrost;

chrabrý [-bře; -brost] = smělý, statečný, udatný, odvážný

chrabřiti = činit chrabřím, dodávat chrabrosti (Holeč.)

chrám, -u, 1. = schrána, -nka (bibl.); 2. = kostel;

dát komu, dostat na ch. Páně (sv. Bouchala) = dát, dostat výprask (lid.); asi podle toho, že církev nazývá tělo chrámem Páně;

zdrob. **chrámec*, -mce, m. (za-star.), *chrámek*, -mku, m. (říd-ké, Jir., Čech), *chrámeček*, -čku, m.

**chramost*, -u, m. = chrastění, šustot, šramot;

chramosta, m. = kdo dělá chramost, nemotora;

**chramostí*, stř. = co chramostí, chrastí, roští;

chramostiti, -stění = dělat chramost, šramotit; slož. dok. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

chramostýl (-stejl), -a, m. = hranostaj (lid.); přenes. = neobratný člověk, neposeda, člověk stále chramostí

chrámový, příd. k chrám: ch. sbor, -vé schody, dvěře, ticho
***chramstati** = chňapat, hltat;
chramstnouti, -sti, -stnuv, -stnut(i), dokon.; slož. dokon. s- = shltnout (lid.)
***chramtiti** = shánět, hrabat (peníze)
***chrana**, ž. = ochrana (básnic.)
***chránce**, m. = ochránce (básnic.)
chránělec [-něnka], -nce, m. = kdo je pod něčí ochranou, o koho se někdo stará;
chráněný = jsoucí pod ochranou: -ná zvěř, -ný přejezd přes trať
chránící = co je na ochranu, ochranný: ch. obal, drát;
chranič || obyč. *chrá-* [-čka], -e, m. = chránící zařízení, chránítko;
***chranidlo** || *chrá-*, -del, stř. = chránítko;
***chranitel** [-lka], -e, m. = ochránce (Č.-Chod)
chrániti, chraň = bránit, hájit, opatrovat: ch. město, lid proti nepříteli, před nepřítelem, od škod; lid jej chránil proti všemu zlému (Vrchl.); šat chrání tělo před zimou;
ch. koho čeho (říd. kniž.): chraň mne Bůh i té myšlenky (Palac.); chraň svou nohu krvavého pruhu (Čech); rač těžkých snů nás chránit (Slád.); ch. se čeho = stříci se, vystřihati, varovati: ch. se nastužení, nákazy, špatné společnosti; ch. se s neurč. způs. n. s větou s aby: ch. se přijíti s kým do styku || abychom nepřišli...;
chraň Bůh, B. chraň = B. uchovávej (v. chovati), co tě (vás) napadá, kdepak, ne (silný zápor): na Matýska to nesměl, Bůh chraň, nikdo říci (Svět.); Uděláš mi to? Chraň Bůh; Pánbůh chraň, tatík ani slyšet nechce (Rais);
chrániti co, obilí, seno = uschovávat, dávat do bezpečí, svázeti domů, do stodoly (většinou nářeč.);

slož. dokon. o- = obránit, obhájit; s- peníze = nashromáždit, ušetřit...;
u- = uchovat, zachránit: u- zemi od záhuby; u- se = uvarovati se...;
za- tonoucího... = vysvobodit, spasit; za- komu život; za- se útekem;
-chraňovati, slož. nedokon. o- koho před čím, o- se...; š- peníze, známky atp.; za- koho, co; slož. dokon. nas- co = nashromáždit;
-chráněti, slož. nedokon. s- (řidší než -chraňovati, Čech, Trýb); *chránivati*, opakov.
chránítka, -tek, stř. = ochranné zařízení, -nný předmět: ch. na tužku, na jehlici, ch. límců
***chránivý** || ***chranlivý** (Svět.) [-vě; -vost] = chránící (kniž.)
-chraňovati, v. chrániti
***chrápal**, -a, m. = kdo chrápe
chrápati, -pu, -peš... || -pám..., chrápej, chrápaje, = vydávati zvuk chr, chrčet při spaní; slož. dokon. na- se (mnoho); pro- celou noc; prostě dokon. za-;
chrápávati, opakov.;
chrápavý [-vě; -vost] = chrápající
***chraplati** = chraptěti;
chraplavý || ***chraplivý** [-vě; -vost] = chraptivý: ch. hlas; -vá prsa (Rais)
***chrápnouti**, -pl, -pnuv, -pnutí, dokon. ke chrápati = zachrápati (Č.-Chod., Vr.)
chrapot, -u, m., 1. = chraptění; 2. = chrápání, chropot: smrtelný ch.; ch. sov (Kadlec);
***chrapotný** = chraptivý
chrapoun, -a, m. = „kdo chrápe“, přenes. = nadutec, hrubec, hrubá přezdívká pyšným sedlákům n. zbohatlíkům;
***chrapounovina**, ž. = chrapounství;
chrapounský [-sky; -ství]: -ské způsoby

chraptěti || *-titi, -tí = mluvit chraptivým, zastřeným hlasem;

slož. dokon. o- = státi se chraptivý, dostat chrapot;

chraptívati, opakov.

chraptivý [-vě; -vost] = chraptící, chrapavý: ch. hlas, smích; -vě odkašlávati (Jir.)

I *chrast, -u, m., 1. = chrastění, chrastot, šustění: ch. kolejí (Ner.); 2. = chrastí (říd.)

II *chrast, -i, ž. = chrastí

I chrást, -u, m. = řepné n. zelné listí

II chrást, -i, ž. = chrastí

chrasta, *chrásta* (*krásta*), ž. = strup, prašivina, kožní nemoc zvaná impetigo

chrastavec, -vce, m., rostl.; -*vcový* [-vě] = (zbarvený) jako chrastavec;

chrastavka, -vek, ž. = ropucha, prašivina (lid.);

chrastavý = strupatý, prašivý

chrástek, m., zdrob. k **I chrást**

chrastěti, v. chrastiti

chrastí || **chrástí* (Ner.), stř., 1. = roští, suché větve, nízké křoví; 2. = **I chrást** (říd.); zdrob. *chrástičko*, -ček, stř.

chrastidlo, -del, stř. = čím se chrastí, dětská hračka;

**chrastil*, -a, m. = kdo chrastí kostmi, hubený člověk, vyzáblik

chrastina, ž. = chrastí 1. (Jir., Erb.)

chrastiti (zastar. -*stěti*), -tí = dělat chrastot, šelestit, šustět: suché listí chrastí; je hubený, div že v něm kosti nechraští;

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

**roz-* kytici makovic = uvést do chrastění (Dr.); **s-* kytici = udělat, opatřit nahonem, „sehnat“ (Vanč.); *za-* klíči, penězl...;

chrastívati, opakov.

chrastítko, stř., zdrob. ke chrastidlo;

chrastívati, v. chrastiti;

chrastivý [-vě] = chrastící

**chrastnouti*, -stl, -stnutí = zachrastit; slož. *za-* (Dr.)

chrastot, -u, m. = chrastění (Ner., Ra.)

**chrbát*, -btu, m., slov. = hřbet

chrčeti, -čí, 1. = vydávati zvuk chr, hrčeti: chrčí mu v hrdle; pes chrčí zuřivostí (Kopeč.); 2. = s chrkotem téci (zastar.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

roz- se: gramofon se rozchrčel (Kopeč.); prostě dokon. *za-*;

chrčívati, opakov.;

chrčivý [-vě; -vost] = chrčící

chrestomatie «-tyje», ž., z řeč. = výbor četby, vybrané části ze spisovatelů

chrchel, -chle || -chlu, m. = vykašlaný hlen

chrchlal, -a, m. = chrchloun (zhrub.)

chrchlati, -lám = chrčivě kašlat, kašlat a vyhazovat hlen, pokašlávat, odkašlávat;

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

od- = odkašlat (Čap.); *pro-* celou noc; přenes. jubileum se prochrchlalo (šal.) = odbylo jalovými řečmi; *vy-* hlen; prostě dokon. *za-*;

chrchlávati, opakov.; slož. nedokon. *po-* = pokašlávati;

chrchlavý [-vě; -vost] = chrchlající: ch. hlas (Rals)

**chrchloun*, -a, m. = kdo stále chrchlá, chrchlal (zhrub.);

chrchlovitý = jsoucí jako chrchel

**chrchnouti*, -chl, -chnuv, -chnutí = zachrchlat (Č.-Chod)

chrie, ž., z řeč. = slohová práce, podávající podle přesných pravidel objasnění nějakého slavného výroku

chrisma, -matu, stř., řec. = křížmo

christianisace «-styjanyza-», ž., z lat. = pokřestění; -*nismus*

«-nyz-», -mu, m. = křesťanství

christologie, ž., z řeč. = nauka o Kristu

chrk, citoslov. = chr; *ch.*, -u, m. = chrkání, chrknutí;

chrkati, -kám = chrčeti, chrčivě kašlat atp.; ch. krev = chrlič

(zastar.); slož. dokon. *za-* (So.); *chrkávati*, opakov.; slož. nedokon. *od-*, *vy-*;
chrkavý [-vě; -vost] = chrkající;
chrknouti, chrkl, -knuv, -knut(i), dokon. k chrkati: slož. dokon. *vy-*;
chrkot, -u, m. = chrkání
chrlení, v. chrlít
chrlič, -e, m. = kdo, co chrlí: ch. vody = konec okapové roury, výtok z kašny; zvukový ch. (čap.); ch. řečí (šlejh.)
chrlít = prudce a ve větším množství vyházovat atp.: sopka chrlí lávu, nemocný krev, děla náboje na tvrz; přenes. o rychlé práci, psaní atp. (hovor.): spisovatel chrlí články, knihy, tiskařský stroj chrlí stránky atp.; *chrlení*, stř.: ch. krve = prudký výtok krve ústy;
slož. dokon. *vy-*: lokomotiva vychrílila mračna kouře; přenes.: vychrlít na koho (komu do obličeje) spoustu nadávek; vlak vychrílil spoustu výletníků = vystoupila z něho spousta výletníků;
chrličati, opakov.;
**chrlivý* [-vě]: chrličí
**chrmtati*, -tám || 4. os. chrmce... = chrčivě kašlat (lid.)
chrněti, -ní = vydávat zvuk chr, chrápat; = spát (zhrub.); slož. dokon. *na-* se (mnoho, dlouho); *pro-* celý boží den; *chrnivati*, opakov.
chrobáček, -čka, m., zdrob. ke *chrobák*, -a, m., brouk, lid. zvaný hovnivál; = vůbec brouk (nářeč.);
**chrobalivý* = červivý (nářeč., Martín.)
**chrochot* || **chrocht*, -u, m. = chrochtání
chrochtati, -tám = vydávat hluboký chrčivý hlas, obyčej. jen v zvířatech: prase, svině chrochtá; řídčeji o jiném podobném zvuku: radio chrochtalo popěvek (kniž.); slož. dokon. *za-*;

chrochtavý [-vě; -vost] = chrochtající;
chrochtnouti, -chtl, -tnuv, -tnutí, dokon. ke chrochtati;
slož. dokon. *od-*, *za-*: pan Schlegl zachrochtl, pak si odchrochtl (Ner.)
chrom «chróm», -u, m., kov
chromajzl || **chromák* || -án, -a, m. = chromý člověk (zhrub.);
**chromati* = kulhati
chromatický [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», z řeč. = barevný, týkající se barvy: -ká vada čočky; = púltónový: -ká stupnice: -ké nástroje = mající 12 púltónů v oktávě;
chromatika «-ty-», ž. = nauka o barvách; v hudbě = sled několika púltónů; = chromatická harmonika
**chromec*, -mce, m. = chromý člověk (Jir., č.-Chod)
chromě, v. chromý
**chroměti*, -mějí = chromnouti
chromiti = činit chromým, ochromovat (ojediň.): ch. moc (Pal.); slož. dokon. *o-*: být ochromen mrtvicí na pravé straně; přenes. = velmi oslabit, podlomit: Hannibal ochromil válečnou moc Římanů; hospodářský život byl ochromen; *po-* nohy (Jir.); *z-* koně;
slož. nedokon. *ochromovati* něčí síly apod.
chromnouti, chroml, chromnuv, -mnutí = stávat se chromý; častěji slož. dokon. *o-*, *s-* || *z-*: člověk, kůň ochroml (na jednu, na obě nohy); zchromlý
chromofotografie, ž., řec. = barevná fotografie;
chromolitografie, ž. = barevný kamenotisk;
chromopsie, ž. = chorobné barevné vidění
chromost, v. chromý;
**chromota*, ž. = chromost
chromovati «chró-» = pohlédnout vrstvou chromu
chromový [-vě], příd. ke chrom: -vá ocel, -vě žlutý

chromý [-mě; -most] = ochromený, nevládnoucí čím, mající poruchu ve výkonu končetin: člověk ch. na ruku; ch. na nohu = kulhavý, kulhající; chromá ruka, noha; přenes. (hovor.) = slabý: ch. důvod; -mé břizky = křivé (kniž.)

chronický [-nický; -ničnost] «-nyc-, -nyč-», z řec. = trvající delší čas (o nemocích), vleklý, lékař. počasný

***chronista** «-nys-», m., řec. = kronikář

chrono-, kmen řec. chronos (= čas) ve slož.: -*graf*, -u, m. = přístroj zapisující přesně čas; -*graf*, -a, m. = letopisec; -*gram*, -u, m. = nápis, jehož některá písmena udávají leto-počet;

-*log*, -a, m. = kdo určuje leto-počty; -*logický* [-cky] = co je podle časové posloupnosti: -cký postup, pořádek, -cké vylíčení události; -*logie*, ž. = nauka o měření času, stanovení časového pořadu, doby vzniku; -logie změny *g* v *h*;

-*metr*, -u, m. = přesné, jemné hodiny;

-*stich* «-stych», -u, m. = báseň, verš udávající leto-počet

***chrop**, -u, obyč. pomn. *chropy*, -pů, m. = chropot, chrčení, rachot, rachoty (Syllaba, z Husovy Dcerky); v. chrápek

***chropěti**, -pi = chroptěti, chrčeti
Chropiň, -pň, -ně, ž. = Chropyň (zastar.)

chropot, -u, m. = chroptění; smrtelný chropot; těžký ch. skonu (čech);

***chropotati** = chroptět; ***-tavý** || ***-tný** = chroptící, chroptivý: -tný dech (Sum., č.-Chod)

***chropt**, m. = chropot;

***chroptati** = chroptět; **-tavý** [-tavě] = chroptící

chroptěti || ***-ptiti**, -ti = chrčeti před smrtí, při těžkém zranění; slož. dokon. *do-*: nemocný dochroptěl; *za-*, prostě dokon.;

chroptivati, opakov.;

chroptivý [-vě; -vost] = chroptící

Chropyň, -ně || úřed. *Chropyně*, ž., ves na Mor.; poslat někoho, kdo se neumí chovat, do Ch. na moresy (lid.)

chrostík, -a, m., hmyz

***chroští**, stř. = chrastí

chroumati = chrastět, chrupat, chroustat; = chromit, zprav. slož. dokon. *po-* si ruku, nohu = poranit, takže ji nemůžeme plně vládnout, pohmoždit, ochromit

***chrouněti**, -ní = chrápat, chrnět; slož. dokon. *vy-* se; vychrouněný (K. Nový)

chroupati, -pám || -pu = kousat něco okoralého, křehkého, takže to chrastí, chrupe, chroustat, křoupat: ch. cukroví, jablka; koně chroupají obrok (Jir.); někdy bez odstínu chrastění = s chutí kousat, jíst;

slož. dokon. *na-* se čeho (mnoho); prostě dokon. *s-* všecko;

chroupávati, opakov.;

chroupavý [-vě; -vost] = chroupající, křupavý;

chroupnouti, -pl, -pnuv, -pnutí, dokon. ke chroupati

I chroust, citoslov. vystihující chrupnutí, skřípnutí (č.-Chod)

II chroust, -a, m., brouk; přenes. = slabý, hubený člověk, člověk po nemoci (zhrub.)

chroustati, -tám = chroupat, chrupat, křoustat; slož. dokon. *s-*: kočka schroustala myš;

chroustavý = chroupavý

chroustek, -tka, m. zdrob. k **II chroust**

chroustí, příd. k chroust; ch. hlava...;

chroustík, -a, m. zdrob. k **II chroust**

chroustnouti, -stl, -stnuv, -stnutí, dokon. ke chroustati: též = zachrastět

chrouti se, chruji, chrul, chruti = zachumlávati se, zavrtávat, choulit (nář.): ch. se do peřin;

ch. se v peřinách = převalovati se; svině se chruje (lid.) = bouká; chrutí = doba páření zvěře (mysliv.);
 chroutl = chrčet (místy lid.);
 slož. dokon. *z-* = zválet (celou postel); *za-* se = zachumlati se, schouliti se (Ra.)
chrpa, ž., rostl.; symb. modré barvy: chrpy hezkých očí (Čech);
 zdrob. *chrpka*, -pek, *chrpečka*, -ček, ž.;
chrpovitý [-tě] = podobný chrpě: -tě rozstříklé skvrny (šim.); = modrý jako chrpa;
chrpový [-vě; -vost]: -vé oči = modré; -vě modrý
 I chrst, citoslov. vystihující chrstnutí
 II chrst, -u, m., 1. = chrstnutí; 2. = pít (Ner.)
 chrstati, -tám = lít něco prudce, naráz (předmětové), téci prudce (podmětové);
chrstnouti, -stl, -stnuv, -stnut(i), dokon.; slož. dokon. *v-*, *vy-* někomu něco do obličeje
 chrt [*chrtice*], -a, m., odruda loveckého psa; symbol rychlosti n. vyzáblosti: rychlý, hubený jako ch.; hnáti se do práce jako chrt (Ra.);
chrtí hbitost;
chrtík, -a, m., zdrob. k chrt;
chrtina, ž. = špatný chrt (myslivecky)
 chrtiti = nakládati s někým jak s chrtem, týrat (Jir., z Domažlicka)
 chrtník, -a, m. = chovatel, cvičitel chrtů
 *chrtoun, -a, m. = lakomec
 chruji, -ješ..., v. chrouti
 *chrnětl = chrnět
 I chrup, citoslov. vyjadřující zvuk při chroupání, jemu podobný
 II chrup, -u, m. = obě řady zubů v horní a dolní čelisti, souhrnný název všech zubů
 *chrupadlo, -del, stř. = silný chrup
 chrupati, -pám..., -pají || -pu..., -pou, -pej, -paje = vydávati zvuk chr, 1. o slabě chrápavém

spaní; 2. o zvuku při chůzi po něčem, při stoupnutí na něco, při kousání, lámání apod. něčeho křehkého: sníh chrupe (pod nohama); písek chrupe (když se rozšlápne); kůrčička pečeně chrupe (při rozkousávání); 3. = chroupat, chroustat, křoupat: ch. jablka, ořechy;
chrupávati, opakov.
 chrupavčtý = chrupavkovitý;
chrupavka, -vek, ž., 1. = tuhá a pružná podpůrná tkáň v živočišném těle, též chrustavka, lid. chrupka, křupka; 2. odruda třešně, chrupka, křupka;
-vkovitý = obsahující chrupavky: -té maso; -té ryby = mající chrupavky m. kosti;
chrupavý [-vě; -vost] = chrupající: ch. sníh, písek, -vá kůrčička na pečení, -vé třešně
 chrůpek, m., zdrob. ke chrop
 *chrupěti = chrupati
 chrupka, -pek, ž., 1. lid. = chrupavka 1., 2.; 2. druh révy
 *chrupký = křehký, chrupavý (z ruš.)
 chruplavka, -vek, ž. = chrupavka (lid.); -*plavý* = chrupavý
 chrupnouti, chrupl, -pnuv, -pnut(i), dokon. ke chrupati: kost chrupla (při zlomení); *ch. si = zdřímnouti si; slož. dokon. *s-* něco = slupnouti, rychle a s chutí snísti; *z-* si = zdřímnouti si, pospati
 chrupot, -u, m. = chrupání: ch. slámy (Vr.); = chrápání (Č.-Chod)
 *chrust, -u, m., 1. = (za)chraštění (Čelak.); 2. = chraští (Ra.);
 *chrustačka, -ček, ž. = chrupavka 1.;
 *chrustati || *chrustěti || *chrustiti = chrastit, praskat, skřípat; slož. dokon. *za-* (chrustěti);
chrustavec, -vce, m. = truskavec;
chrustavka, -vek, ž. = chrupavka 1.;
 *chrustnouti, -stl, -stnuv, -stnuti = zachrastit, zaprašťet
 chrutí, v. chrouti
 Chrvát, *chrvátský*..., v. Charvát

chrysanthema || *-téma* «-zanté-»,
ž., z řeč. = kopretina

chrysolit, -u, m., řeč., drahý kámen

chrysopras «-zo-», -su «-su», m.,
z řeč., odruda chalcedonu

chřadnouti, chřadl, -dnuv, -dnutí
= stávat se mdlý, slábnout,
hynout, tratiti se: ch. nemocí,
od nemocí, stářím, závistí, lás-
kou; rostliny -nou suchem;
slož. dokon. *do-* (do konce);
prostě dokon. *u-* (Ner.); *s-*, *l é-
p e z-*

chřapáč, -e, m., houba; ch. || obyč.
křapáč = velký vlašský ořech,
velká a starší houba, hlavně
hřib, rozkřápnutá nádoba, starý
rozvitý květ

***chřápati** || ***chřaplati** = křápat;
chřaplavý = křapavý

***chřast**, -u, m. = chřestot

***chřást** || ***křást**, -u, m. = chrást
chřástal || lid. *křástal*, -a, m., pták;
-lí hlas

***chřástí**, stř. = chrastí

***chřastiti**, -stivý = chřestiti, -stivý

***chřástnouti**, -stl, -stnuv, -stnutí
= praštit

***chřastot**, -u, m. = chřestot

chřastový, příd. ke chřást

chřest, -u, m., 1. užitková rost-
lina, asparagus; 2. = chřestění:
ch. rolníček (Čech);

***chřestačka**, -ček, ž. = chřestítko;

chřestárna, -ren, ž. = chřestové
pole;

***chřestati** = chřestit

***chřestidlo**, -del, stř. = chřestítko
chřestiti = chrastit, šramotit:

klíče, peníze chřestí; pes chřes-
til obojkem (Jir.); slož. dok. *za-*;
chřestívati, opakov.;

chřestítko, -tek, stř. = chras-
títko;

chřestivý [-vě; -vost] || ***chřest-
ný** = chřestící

chřestot, -u, m. = chřestění

chřestovec, -vce, m., nerost

chřestovna, -ven, ž. = chřestárna

chřestýš, -e, m., had

chřestový, příd. ke chřest

***chřipatý** = mající velké chřípě

***chřipavý** [-vě; -vost] = nosově (v.
chřípě) zabarvený: -vě se smátí
(Kub.)

chřipě, ž., zprav. pomn. *chřípě*,
-pí = zevní nosní otvory

chřipěcí, v. hřibě

chřipí, stř. = chřípě

chřipka, -pek, ž., nakažlivá ne-
moc; *chřipkový*: -vá nákaza

***chřoupati** = chrupat, chroustat;

chřoupavý = chrupavý;

chřoupnouti, -pl, -pnuv, -pnu-
t(i), dokon. ke chřoupati

chroust, citoslov. = I chroust;

chroustatí, -stnouti = chroustat,
-stnout

chřtán, -u, m. = zvířecí hrtan;
zhrub. m. hrdlo, krk;

zdrob. *chřtánek*, -nku, m.

chřup, citoslov. = I chrup;

chřupati, -pavý, -pnouti = chru-
pati, -pavý, -pnouti

chtěj nechtěj || řídčeji a méně
správ. *chtě nechtě*, *chtíc ne-
chtíc*, ustrnulý rozk. zp. od chtí-
ti = ať chce (chtěl...), chceme...
n. nechce..., rád nerad, volky
nevolky: chtěj nechtěj musil
(musili...) svolit, udělati to atp.;
pan otec musel chtěj nechtěj do
kola (Němc.)

chtěně, v. chtěný;

chtění, stř., v. chtíti

chtěný [-ně; -nost], zpřídav. přič.
min. trp. od chtíti = úmyslný,
nedosti přirozený, hledaný (kniž.)

chtíc nechtíc, v. chtěj nechtěj

chtíč, -e (4. p. nezřídka = 2. p.),
m., 1. = chtivost, snaha, úsilí
(zastar.); 2. = vášeň, pud: ch.
sběratelský (Čap.); tvůrčí ch.
(Čech); 3. = pohlavní pud,
choutka; často pomn. -če, -čů;

***chtíčný**, příd. k tomu (Čap.)

chtíti, chci, chceš..., 3. mn. chtí ||
chtějí, chtě || chtěje, chtěj, chtěv,
chtěl, chtěn(i);

1. (o lidech) = mít vůli, přát
si, žádat: ch. co, zápor. ne- též
se 4. p.: nechci to, knihu, peníze,
vodu...; nic nechci...;

chtíti (co) od koho || po někom;
co mi chceš? = o čem chceš se

mnou mluvit, jednat, oč mne chceš žádat, cò si přeješ ode mne; chtít koho za předsedu = přát si ho (mít) za předsedu; ch. koho = chtít si ho vzít za muže, za ženu;

= mít úmysl, zamýšlet, hodlat, mínit, mít touhu, přání, chystati se: ch. jeti do ciziny; ch. se kam podívat; tím nechci říci, že ... = nemíním; nechtěl jsem ho urazit atp.;

chci věřit, doufat = mám pevnou víru, naději (liter.);

děkuji, nechci (zdvořilé odmítnutí) || děkuji nechci (povzdech); nechci tomu ani věřit = je mi těžké, nemohu tomu věřit, zdá se mi, že to není pravda, skutečnost; ať si říká kdo chce co chce = ať si říká kdokoli cokoli; ať dělal, co chtěl, všechno je špatné = ať dělal, co dělal, všechno, co dělal;

chtít, aby nám někdo pomohl, poradil, aby toho nechal...; jak to chceš udělat, aby byli všichni spokojeni?; jak chcete, aby vás našli? = jak vás mají najít?; chtít s neurč. způs.: ch. jíst, pít, psát...; neurč. zp., hlavně jít, jet... (významu pohybového), často se vynechává: chci domů, do ciziny...; pan otec musel chtít nechtěj do kola (Němc.); kdo chce kam, pomozme mu tam (přísl.);

ch. čemu (zastar.) = co: Bůh tomu chce, chtěl; chtí tomu mnozí = domnívají se, tvrdí;

chtěj nechtěj || chtě nechtě n. chtíc nechtíc, v. chtěj nechtěj;

2. neosob. chce se, chtělo se mi = mám přání, chuť: chce se mi pít, spát; do něčeho se mi dnes nechce; nechce se mi do vody [jít...]; že se ti chce, že by se ti chtělo...! [to dělat, tam jít...]; nechce se mi tomu věřit = nechci tomu věřit; nechce se mi líbit = nelíbí se mi (lid. a hovor.); chce se mi lásky (Sez.); ovcí se

chce soli a sedlákoví svobody (přísl.);

3. chtít s neurč. způs. znamená někdy možnost, pravděpodobnost, obavu, že se něco stane (lid. a hovor.): zdá se mi, že se nám chceš rozstát; snad nechceš stonat?;

4. ch. s neurč. způs. m. rozk. způs.: nechtěj dbáti (Erb.) = nedbej (zastar.);

5. (o zvířatech): kůň chce oves, vodu..., pes chce žrát...; ryba chce pít, plavat, přenes. = po rybě (po požití rybiho masa) se chce pít;

6. (o věcech): všechno chtělo rozkvést (Dur.) = chystalo se rozkvést; ta květina nám nechce růst, kvést = jako kdyby nechtěla, neroste, nekvete (s odstínem mrzení, rozmrzelosti...); pařez (při dobývání) nechce povolit, hnout se; nechce to hořet; nechce pršet;

obilí chce vláhu = potřebuje;

7. Ve větách se vztaž. zájm. *co*, *kdo*... ztrácí *chce*, někdy *chtělo*, svůj vlastní význam a dodává jim odstínu libovольnosti:

ať si říká, kdo chce, co chce = ať si říká kdokoli cokoli (vztaž. věta ztrácí zároveň větnou platnost); ať je, kde chce, musím ho najít = ať je kdekoli; ať jde člověk, kam chce, všude je plno lidí = ať jde člověk kamkoli; ať jde, kudy chce, nezbloudí = ať jde kudykoli; ať je, odkud chce, na tom nezáleží = ať je odkudkoli (lze psát *kdochce*, *cochce*, *kamchce*, *kdechce*, *kudychce*, *odkudchce*);

chodil na procházky, ať přišlo, mrzlo, jak chtělo = ať přišlo, mrzlo jakkoli;

slož. dokon. **do-chtít* = zachtít až do konce; *vy-*, jen zřídka v příč. vychtěn: všechno je nějak vychtěno (Čap.) = způsobeno vůlí, všechno vzniklo podle vůle, v úmyslu, přání, nic není výsledkem náhody apod.;

za- = pocítiti žádost, obyčej. neosob. zachtělo se mi, 1. něčeho, na př. jídla, vína, svobody; 2. s neurč. způs.: zachtělo mi se mládci projít se (čelak.) atpod.;

v. odnechtít;

chtivati, opakov. (řídke): Boha spodobit jsem chtíval (Čech)

**chtivec* [*chtivka*], -vce, m. = chtivý člověk;

chtivý [-vě; -vost] = dychtivý, žádostivý, bažící: ch. moci, peněz, slávy, úřadu; ch. [peněz] = lakomý;

2. stup. *chtivější* [-věji]

chud, v. chudý

chůda, ž., obyč. pomn. *chůdy*, chůd = tyče s vyvýšenými výstupky pro nohy na chození; choditi na (po) chůdách; přenes. = býti povznesen (hovor.)

chudácký [-cky; -ctví] = ubohý, nuzný

chudáček, -čka, m., zdrob. k chudák; o ženě: to jí (matku) máte, chudáčka, daleko (Ra.)

chudák [**chudačka*], -a, m., 1. = člověk chudý, nemajetný, nuzný; 2. = člověk ubohý tělesně, duševně, utlačovaný, ubožák; také o osobách žen. a stř.: ona je (veliký) chudák; ch. Hejnovka (Jir.); to dítě je chudák; o ženě n. též o muži někdy s příd. jm. žen.: ona, chudák stará (Němc.);

o věcech (s odstínem lítosti): starou zvonici, chudáka, omalovali (Jir.)

chudás [-ska], -a, m. = chudák

chudátenko, stř., zesl. chudátko; *chudátko*, -tek, stř., zdrob. k chudé, -děte = chudé, ubohé dítě, zvířátko... n. i dospělý člověk, chudák, chudás (se silným odstínem politování);

**chudato*, stř. = chudáček, o dítěti (Preiss.)

**chůdce*, m. = chodec (Ner.)

chudera || -děra, m. || ž. = chudák, ubožák, ubožačka;

chuděrka || -děrka, -rek, ž., zesílené chudera, -děra

**chudě*, -děte, stř. = chudák, chudátko (Masar., Preiss.)

chuděra, -rka, v. chudera

chudiče, v. chudičky;

**chudička*, ž. = chuděrka, chudinka;

chudičký [-čce] = velmi chudý

chudina, ž., 1. = chudý, nemajetný lid; 2. rostlina;

chudince, v. chudinký;

**chudinec*, -nce, m. = chudák;

chudinečka, ž., zdrob. k chudinka (Vanč.)

chudinka, m. || zprav. ž. = chudák, chudáček; muž tvary řídke: nedokrevných chudinků (Vanč.); (lid.) = chudina (rosl.);

chudinký [-nce] = velmi chudý

chudinský [-ství] = související s chudinou, co je ve prospěch chudiny: ch. fond, -ská péče, -ské právo;

chudinství, stř. = veřejná péče o chudinu

chuditi, chuzen(i) = činit chudým, chudším, zbavovat (Baar); zprav. slož. dokon. o- koho; o- jazyk = zbaviti jej některých výrazových prostředků; o- se oč; slož. nedokon. *ochuzovati*

chůdka, ž., zdrob. k chůda

chudnonti, chudl, chudnuv, -nutí = stávat se chudý, nemajetný, ztrácet majetek, nářeč. také = hubnout, hubenět; slož. dok. *vy-*: nedejme jí (půdě) *vy-* (Ner.); *z-*; v. *zchudlý*

chudoba, ž., 1. = nedostatek jmění, nemajetnost: ch. cti netratí (přísl.); upadnouti do chudoby; umřít, žít v chudobě; slib chudoby; (úřední) vysvědčení chudoby; 2. = chudina, chudý lid; = chudý člověk (lid.); 3. = nedostatek jiných věcí, ubohost, prázdnota; ch. myšlenek; duševní ch.

**chudobarvý* = chudý v barvách

chudobička, ž., zdrob. k chudobka

chudobinec, -nce, m. = ústav pro chudinu;

chudobinka, -nek, ž., lid. m. chudina (rostl.);

**chudobinký* = velmi chudobný;

**chudobinský* = chudinský

chudobka, -bek, ž., lid. m. sedmíkrása, lid. husí kvítko

chudobný [-ně; -nost] = chudý, nemajetný, nuzný

***chudoduchý** = chudý duchem (šal.);

chudokrevný [-ně; -nost] = mající nedostatek krve, nedokrevný;

**chudopacholsko*, stř., ve spoj. *po-sku* = jako chudý pacholek (Němc.)

chudost, v. chudý

chudoučský, -dounký = velmi chudý

chudovitý [-tě; -tost] = podobný chudám

chudozubý = chudý na zuby; přenes. = málo pronikavý, málo hluboký (šal.)

chudý [*chud*, -da...; -dě; -dost],

1. = špatný, nedostatečný, nevydatný, planý, zcela prostý: ch. oděv, chudá obuv, půda; půda chudá na vodu, vodou; řepa chudá na cukr; kniha chudá obsahem; chudí duchem = prostí (bibl.); 2. = nemajetný, nuzný, chudobný: ch. člověk, lid...; ch. jako kostelní myš (lid. a hovor.) = úplně ch.; -dá pýcha (o chudých, ale hrdých lidech); chystati se jako chudý král do boje = váhavě, zdlouhavě (hovor.); 3. = hubený (nářeč.);

2. stup. *chudší* [*chuději*]

chůdy, v. chůda

***chuchel**, -chle || -chlu, m. = chumel, chumáč

***chuchlati**, -lám = chumlat; slož. dokon. *za-*: žena v šátku zachuchlaná (Jir.)

***chuchlenec**, -nce, m. = zakuklenec

chuchu, *chuchú...*, citosl. veselosti, smíchu

***chuchval**, -u, m. || obyč. *chuchvalec*, -lce, m. = chumel, chu-

máč, cucek, kotouč: chuchvalce v mouce, v těstě; ch. bavlny, krve; chuchvalce tabákového dýmu;

chuchvalcovitý || -cový = skládající se z chuchvalců: -tá sedlina;

chuchvaleček, m., zdrob. k *chuchvalek*, m., zdrob. k chuchval

***chujavice**, ž. = fujavice

***chuligán**, -a, m., rus. = toulavý žebrák, pobuda, dareba; -*nský* [-*nsky*; -*nství*] = darebácký

chumáč, -ček, v. chomáč;

**chumáči*, stř. hromad. = chumáče;

**chumáčiti se* = tvořit chumáč;

chumáčkovitý, -čkový, v. chomáč;

**chumáčník*, -a, m. = stravovatel (Ner. z hantýr.);

chumáčovitý, -čový, v. chomáč

chumel, -mle || -mlu, m. = chumáč, chuchvalec, hlouček: ch. listí (šimáč.); octla se v chumlu (Majer.); chumle zoufalců (Čech); chumle mlh (Rais) || **chumelec*, -lce, m.;

chumelenice || **chumelice*, ž., 1. = chumelení, husté sněžení: před ním metelice, za ním chumelice (Čelak.); mrazivá zimní ch. (Ner.); 2. = hlouček, chumáč: chumelenice řvoucích dětí (Čap.); = tlačenice, rvačka (Vr.)

chumeliti || obyčej. *ch. se*: sníh se chumelí = padá v chumlích, ve velkých vločkách, hustě || chumelí se, zříd. chumelí (Jir.); přenes.: dělati, jako by se nechumelilo (lid. a hovor.) = jako by se nebylo nic stalo, jako kdybychom o ničem nevěděli;

ch. se = zachumlávat se (Pujman.); = tvořit chumly, houfy (Olbr.);

slož. dokon. *na- se*: nachumelilo se mnoho sněhu; *za-*, 1. = zabalit, zachumlat: *za-* koho, se do pláště; 2. = pokrýtí sněhem: zachumelený kraj;

chumelivati se, opakov.;

chumelivý den

*chumelka, -lek, ž. = chumelenice (Jir., šrám.)

chumlanice, ž. = tlačence, směs;

chumlanina, ž. = něco schumlaného

chumlati, -lám = dělati z něčeho chumel, dávat do chumlu, splétati to, mačkat, zabalovat, muchlat apod.: ch. nití, šaty; ch. se do příkrývek;

slož. dokon. s-, na př. šaty, papír, kabát; přenes.: schumlané myšlenky (kniž.); za- = zabaliti: za- se do pláště, do peřin; baráčky jsou proti zimě zachumlány (Rais);

chumlávatí, opakov.; slož. nedokon. za- koho, se;

*chumlavý = schumlaný, vířivý

*chumlík, m., zdob. k chumel

*chumlití = chumlati; slož. dokon. za- (šimáč.)

chumlovitý = tvořící chumel

*chumtati = chumlati (Mrš.)

chundel, -e, m. = chumáč, cucek (nití, vlny), nejčastěji o chumáčích vlasů, chlupů, srsti;

chundeláč, -e, m. = chundelatý pes, člověk; zdob. -láček, -čka, m.;

chundelatěti, -tějí = stávat se chundelatý; slož. dokon. z-: zchundelatělý vlas (Ner.);

chundelatý [-tě; -tost] = mající chundele: ch. pes, hoch; -tá hlava (Majer.);

chundeliti se = tvořiti chundele;

chundelka, -lek, ž., tráva

chunta, v. junta

churav, v. churavý;

churavec, -vce, m. = churavý člověk

churavěti, -vějí = býti churav: ch. na duši i na těle;

slož. dokon. o- = onemocnět

churavý [churav...; -vě; -vost] = chorý, lehčeji nemocný, neduživý: ch. na plíce, na duchu; přenes.: -vá fantasie (Č.-Chod); pelech -vě ozářený = mdle (Scheinpfl.)

*churota, ž., k churý = churost, choroba, nemoc;

*churoučký, zesíl. churý;

*churý [chuře] = chorý (zast.);

*chuřeti, -řeji = churavět

chuť || řidč. chut, -ti, mn. -ti || -tě, -tím, -tích, -těmi, ž., 1. jeden z pěti smyslů, vnímání, pocity sladkosti, slanosti, kyselosti, hořkosti a jejich kombinací; 2. = chtivost něčeho (chuť souvisí s chtítí), žádostivost, touha po něčem, „zálsuk“ na něco, nálada k něčemu: chuť k jídlu (hovor. apetit), k učení, k práci..., na kouření, na jablka, na maso, na cukroví..., do práce; přešla mě ch.; dostati na něco ch.; s chutí do toho a půl díla bude hotovo; není mu to po chuti = je mu to nemilé, nepříjemné, „nevoní“ mu to; být při chuti = mít chuť; dělat komu chuti = laskominy; míti divné chuti, přenes. = choutky; míti sto chutí tam jet = velkou chuť; nechej, dej si zajít ch. (lid. a hovor.) = z toho nic nebude, to se ti nepodaří, toho nedosáhneš...;

3. = přichuť: sladká, kyselá, hořká, palčivá, svíravá, pikantní ch.; víno má ch. po sudu, po ztuchlině;

přijíti čemu na chuť = poznat chuť toho, že je to chutné; přenes. přijít knize, člověku na chuť = poznati dobré stránky, vlastnosti, oblíbiti si;

4. = chutnání (lid. apetit): dobrou ch., přátí dobrou ch.

chutě, příslov. = s chutí, rád, rychle (kniž.): ch. do toho!; ch. s hromady nabírá (Erb.); chutě jsem poslechl (Jir.); podob. Čech, Čelak.;

*nechutě = s nechutí (Jir.);

chutě nechutě, umělé m. chtěj nechťej

chutnací = na chutnání: ch. ústrojí;

chutnání, stř., podst. jm. ođ chutnati = chuť 4.: dobré ch. = přeji, přejeme dobré ch.;

zdrob. chutnáníčko, stř.

chutnatí, -nám = mít chuť (k jídlu, k pití): dobře mu chutná || chutná mu, nechutná mu; = vzbuzovat chuť, chuťové pocity: jak vám chutná to víno, jídlo?; učení... mu nechutná = nelíbí se mu, nechce se mu do něho, „nevoní“ mu;

ch. čím, po čem = mít příchutí;

ch. co = ochutnávat, vychutnávat, libovati si v tom, míti z toho požitek, kochati se tím;

slož. dokon. o- jídlo, nápoj = okusit, vyzkoušet chuť; přenes. o- olovo (Olbr.) = býti střelen, zastřelen; o- všech pravd (Nez.) = poznat je;

po- si na něčem = s chutí něco sníst, vypít, přenes. (hovor.) přečíst apod.: po- jsem si na obědě, na víně, na knize, na výstavě...;

vy- jídlo = vyzkoušet jeho chuť; přenes. vy- život, knihu, krásu... = polibovati si, užít příjemně, zálibně a s porozuměním se pokochat krásou ap.; za- = přijít k chuti: to víno, jídlo mu zachutnalo;

chutnávati, opakov.: dříve mi to chutnávalo, teď už ne;

slož. nedokon. o- jídlo, život...;

vy- jídlo...: přenes. vy- krásu (Majer.) = kochati se jí; podob. vy- knihu, obraz...; jepice vychutnávají dlouhé ticho (Nez.) = libují si v něm

***chutnavý** [-vě; -vost] = chutný

chutný [-ně; -nost] = mající dobrou chuť (pokrm, nápoj, jídlo, ovoce...); chutně připravit jídlo ap. = že je chutné;

2. stup. **chutnější** [-nější]

***chutor**, -u, m., rus. = dvorec; zdrob. -rek, -rku, m.

chuťový, příd. k chuť: -vá bradavka

chůva, ž. = žena, která chová, opatruje děti;

***chůvi** umění (Holeč.);

chůvička, -ček, ž., zdrob. k chůva;

chůvka, -vek, ž., 1. zdrob. k

chůva (nářeč.); 2. = šátek, v kterém se chová dítě, chovačka;

***chůvský**: -ká mzda (Sum.)

chůze, ž., 1. = chození: je to ch. po tom světě (Čelak.); 2. = způsob chození: poznat koho po chůzi; mít lehkou, těžkou chůzi; zdrob. ***chůzka**, -zek, ž.

-chuzovati, v. chuditi

-chvaceti, **-chvacovati**, v. chvátiti

chvála, chval, chválám..., ž., 1. = chválení ve význ. podmětovém i předmětovém: tvá chvála je mi milá = tvé chválení, tvá pochvala, to, že mne chválíš; jeho chvála mnoho neznamená; nevěřme radě ni chvále ni haně (Čech); být hoden chvály = toho, aby chom byli chválení;

chvála starých časů (Vr.) = chválení (od nás) starých časů: postavit chrám (kříž) ke cti a chvále Boží; vypravovat, zvěstovat, hlásat něčí chválu; vlastní ch. smrdí (přísl.); je (jde) o něm jedna ch., samá ch.; chválu mít, hledat, vyhledávat u někomu; po chvále dychtit, toužit; dáti, vzdávati někomu čest a chválu; chvála Bohu! = buď naše ch. B., chvalme Boha, díky Bohu; přísloveč. **chválabohu** = bohudík(y): být ch. zdráv;

2. = předmět chvály, co zasluhuje chvály: o roztomilí čechové, chválo má (V. Stach)

***chvalbohu**, příslov. = chválabohu (Ner.)

***chválce**, m. = kdo chválí, vychvalovatel

chválení, stř., 1. ke chváliti; to bylo nějakého chválení!; ch. Boha; 2. ke ch. se = vlastní chvála

***chvalič** [-čka], -e, m. = chválce

chvalitebný [-ně; -nost] = hodný chvály: ch. skutek, -né chování; -ná známka (mezi výbornou a dobrou) neboli **-tebná**, -né, ž.

chváliti, chval = vzdávat, hlásat chválu, projevovat spokojenost s někým, s něčím...: ch. žáka, pili, statečnost; nechval dne před večerem (přísl.); ch. koho

zač, žáka za pilnost, vojína za statečnost...: nik. pro něco || proč ho chváliš, když toho nezasluguje?; ch. na někom dobrotu, píli, na spise důkladnost; ch. u někoho něco; ch. někomu něco; = velebit (o Bohu, nábož.); ch. si někoho, něco (za dobrou práci, obsluhu, za dobré hospodaření, za dobré účinky atp.) = býti s někým, s něčím velice spokojen: toho kupce si lidé chválí; chváliti si ženu, léčení; slož. dokon. *na-* se koho, čeho (mnoho) || *vyna-* si koho, co: nemohu si to vyna-; *po-* koho, prostě dokon.; *pře-* koho, co = pochválit přes míru; *s-* = uznati za správné, odhlasovat, přijmout: *s-* návrh, zákon, rozpočet; *s-* někomu něco, na př. jednání, úmysl, postup...; *vy-* koho, co = velmi pochváliti; *vy-* do nebe, do sedmého nebe = příliš (lid. a hovor.); *-chvalovati*, slož. nedokon. **nad-* se = vychloubati se (Ner.); *po-* si někoho, něco = chváliti si; **pře-* někoho, něco; *při-* = chváliti s jiným(i), přidávati se k chvále jiného; dobrá, přichvaloval farář (Rais); *s-* někomu něco, zákony...; *vy-* někoho, něco; *chválivati*, opakov.

***chválivý** = pochvalný

chvalný [-ně] = pochvalný: -né fráse (Arb.); = chvalitebný: ch. zvyk; čast. příslov. chvalně: ch. známý = známý jako dobrý, znamenitý, o kom se mluví s chválou, pochvalně

chvalo-, kmen k chvála ve slož.: *-pění*, str. = pěni chvály, velebení (Čech); **-pěvec*, -vce, m. = pěvec chvály; *-řeč*, -i, ž. = oslavná, pochvalná řeč, velebení; *-řečiti* komu, čemu, nejčast. Bohu = vychvalovat, velebit; *-řečnický* [-cky; -ctví], přid. k

-řečník [-nice], -a, m. = kdo vychvaluje, velebí;

**-řečniti* = chvalořečiti; *-řečný* = vychvalující, velebící

-chvalovati, v. chváliti

chvalozpěv, -u, m. = zpěv k něčí chvále, oslavě; přenes. = chvalořeč;

-zpěvný = pějící chválu (básnic.)

chvályhodný [-ně; -nost] = hodný chvály, pochvaly

***chvályplný** = plný chvály, pochvaly

***chvast** || **chvást**, -u, m. = chvástání, tlach;

***chvastač** || **chvá-**, -e, **chvástal**, -a, m. = kdo se chvástá, nemírně vychloubavý člověk, chlubil; *-lství*, str. = nemírně vychloubání;

chvastati se || čast. **chvá-**, -tám čím = nemírně se vychloubat; **chvástávati se**, opak.;

chvástavec, -vce, m. = chvástavý člověk;

chvastavý || **chvá-** [-vě; -vost] = nemírně vychloubavý;

chvastoun, -a, m. = nemírně vychloubavý člověk, chlubil; *-nšký* [-nšky; -nství] = vychloubavý

chvat, -u, m., 1. = hmatnutí, chycení, uchopení (zastar., odbor.); pomn. **chvaty** = zubaté oblouky želez na lapání zvěře (mysliv.); 2. = spěch: horečný ch.; s chvatem odejít...; v chvatu něco zapomenouti; hlasy o vojně rostly chvatem (Jir.) = rychle;

na chvat něco udělati... || **nachvat** = chvatně, nakvap

***chvátal**, -a, m. = kdo stále chvátá

chvátati, -tám, opětov. k chvátiti = chytat, popadat (zastar.): ch. holuby (Hanka); zprav. = spěchat, mít naspěch: ch. do školy, do práce..., ch. s prací...; chvátá to = je to spěšné;

slož. dokon. *na-* se (mnoho, často); *od-* = chvatně odejít; *pře-* louku = chvatně přejít (Rais); *při-* = přispěchat: *při-* na pomoc; *vy-* = chvatně vyjít: **vychvátav** na ulici (Rais);

u- se = chvatem se unavit; přenes.: jeho myšlenky se uchvátaly (So.) = příliš rychle postupovaly a nebyly dosti jasné...; v. uchvátaný;

chvátávat, opakov.;

chvátavý [-vě; -vost] = chvatný, spěšný

*chvatitel, -e, m. = uchvatitel

chvátiti, *chvácen(i)* = chytit, chytat, popadnout, popadlat (básn.): duši soucit -tí (Krásnoh.); balvany chvátě i strom, zhoubně k nám valí se tok (Quis); beze snů kdy sen je (srdce) chvátí... (t.); touha vás chvátí (Šimáč.); zprav. slož. dokon.

ob- = chytit, obklíčit kolem dokola: *ob-* nepřítel;

roz- = rozebrat: věřitelé rozchvátili jeho majetek;

u- = popadnout: *u-* kořist, zbraň; dravec uchvátí holuba; = pojmut: uchvátila ho touha, stesk... || častěji *za-*;

přenes. *u-* koho čím = mocně se ho dotknout, mocně ho dojmout, nadchnout;

vy- = vytrhnout, vyrvat, vyprostit;

z- (lépe než *s-*), 1. = chvatem unavit: *z-* koně; s okem schváceným (Ner.); 2. = uchvátit (zastar.): co věk zchvátí, nerad vrátí (přísl.);

za- = náhle (za)stihnout, pojmut, popadnout: smrt ho zachvátíla v mladém věku; nemoc zachvátíla celý kraj; zachvátí ho stesk, touha po domově...; přenes. = uchvátit (říd., Ner.); *-chvacovati*, slož. nedok. *ob-*; *u-*, přenes. = dojímat...; *za-*: tesknota mne zachvacovala (Jir.); *z-* (lépe než *s-*): prsty mé schvacuje závrať (Hlaváč.);

**-chvaceti*, slož. nedokon. *u-*: dávala se *u-* divokým vírem (Šimáč.); uchvacel ji do náručí (t.); uchvacela ji touha (t.); *vy-* (Nov.);

chvátivati, opakov.

**chvátivý* [-vě; -vost] = chápací se něčeho, popadající něco; ch. shon (šlejh.) = chvatný

**chvatmo*, příslov. = chvatně

**chvátnouti* || *chvat-*, -tl, -tnuv, -tnutí = sáhnout, chmatnout; slož. dokon. *při-* = přispěchat; *za-* ke dveřím (Vr.) = chvatně se přiblížit

chvatný [-ně; -nost] = s chvatem, spěšný, kvapný: ch. krok, odjezd, shon; práce chvatná málo platná (přísl.);

2. stup. *chvatnějši* [-něji]

chvaty, pomn. m., v. *chvat*

**chvěj*, -e, m. = chvění, záchvěv; *chvějivý* [-vě; -vost] = chvějící se, kmitavý (kniž.): ch. polibek (Majer.)

chvějný [-ně; -nost] = chvějící se, třepetavý, kmitavý, chvějivý (kniž.): ch. let hvězdy (Čech); -ná ruka (t.); -né prsty (Kopeč.); libovětrů chvějných (Koll.); -ná váhavost (R. Svob.); -ná nejistota (Vr.); -né štěstí (Tilsch.) = nejisté

chvělý [-le; -lost] = chvějný (básn.): ch. hlas (Krásnoh.); ch. ret (Ner.); -lá píseň, -lé rty (Krásnoh.); lidských ňader chvělá bář (Hál.)

chvění, stř., v. *chvěti*

chvěti || *chvíti*, *chvěji*..., *chvějí* || (řidší) *chvím*, *chvíš*..., *chvějí*, *chvěj*, *chvěje*, *chvěv*, *chvěl*, *chvěn*, *chvění*,

1. ch. čím = jemně, slabě trásti (básn.) || ch. něco: píseň svou chvěla tiseň (Ner.);

2. ch. se, chvění = trásti se, kmitat: ruka, hlas, struna se chvěje, rty, hlasivky se chvějí; srdce se chvěje nadějí, hrázou; chvím se o tě bázní (Vrchl.); ch. se o koho [strachem] = strachovati se, báti;

básn. bez se: slastný proud mu nitrem chví (Čech) = prochází; slož. dokon. *do-* = dokončit chvění; **o-*: soustrast mu ochvěla srdce (Jir.) = ovanula;

pro- = chvějivě proběhnout, projít: prochvěla jím bázeň (Čech); lehký mrazík prochvěje se naším tělem (Ner.); sloup ohnivý se prochví éternem (Břez.); složitý pocit mu prochvěl nitrem (Sez.); *při-* se = tiše přijít (Čech); *roze-* (někdy *roz-*) = uvést do chvění: roze- ladičku; v ohlas rozechví ji (píseň) dol i sráz (Krásnoh.); roze- se = dáti se do chvění, o struně...; celá její bytost radostí se rozechvěla (šmil.); v. rozechvělý, -vění;
**vy-*, o dojmu = vymizet (Jir.); *za-* = zatrást: větřík zachvěje listím (Čelak.); přenes.: vzpomínky zachvěly srdcem (Jir.) = otráslly; za- se;
chvívatí, opakov.: (Bůh) mým vlastním tušením se chvíval (Čech); zprav. slož. nedokon. o- vůní = ovívat (Čech); ochvívá mě minulost (Zey.);
pro-: vzduchem prochvívá noční chladno; srdce se mu prochvívalo úctou (šmil.); prochvívaje se chladem (Jir.);
roze-: úder srdce rozechvívají zemi (Hlav.); srdce touhou se rozechvívá (V. Vlč.); přenes.: roze- koho čím = rozrušovati; za- se hrůzou (šmil.); slast a trýzeň zachvívají naší útrobou (Čech)
**chvěv*, -u, m. = chvění, záchvěv (básnic.)
**chvilánka*, -nek, *chvilčička*, -činka, -ček, -nek, ž., zdrob. ke chvíle
chvíle, chvíl, chvílím..., ž. = delší n. kratší časový úsek, doba: ch. odpočinku, zábavy...; trvat chvíli; na chvíli odejít; za chvíli, za malou ch. přijít; přijít v nevhodnou -li; ve chvíli jsem tu = za chvíli, za chvílku; po malé chvíli se vrátiti; čekat koho každou chvíli; co chvíli (lid. co chvíle) vybíhat ven... = často; přes tu chvíli (Rais) = často (lid. a hovor.); v tu chvíli || **tou* chvíli = v té chvíli || = v tuto chvíli = hned,

teď; od té chvíle = od té doby; od této chvíle = od nynějška; před chvílí tu ještě byl, odešel; dlouhá ch. = nedostatek zaměstnání, práce, zábavy, nuda; mít, krátiti si, zaháněti dlouhou -li; z dlouhé chvíle něco dělat; dobrá chvíle = dobrá nálada (lid.); slabá chvíle = chvíle slabosti; pro tu chvíli, nečes., m. v této chvíli, na ten čas; po chvíli || *pochvíli* = snad, (tak) brzo (lid.): po chvíli už jsou tu? (Třeb.); mítí pochvíli = čas (t.); v. pochvíli;
chvílemi čisti... = po chvílkách, vždy jen chvíli
**chvíletí*, -lejí = váhat, otálet (Holeč.)
chvilíčka, *chvililinka*, *chvilinka*, ž., zdrob. ke chvíle
chvilka, ž., zdrob. ke chvíle: za (malou) chvílku, ve chvílce se vrátit, přijít po -ce = brzo, co nevidět;
**chvilkovec*, -vce, m. = náladový člověk;
**chvilkovitý* || **chvílový* || obyč. *chvilkový* [-vě; -vost] = trvající chvílku, na chvílku: chvílový rozmar, nápad...
chvístačka, -ček, ž. = silný průjem (lid.)
**chvístati* = hvízdati
chvístati, *chvístnouti* = chlístati, chlístnouti (lid.)
**chvíť*, -u, m. = chvění;
chvíti, v. chvěti
chvívati, v. chvěti;
**chvívý* = chvějný
chvoj, -e, ž. (lid. místy m.) || *chvojí*, stř. || **chvojina*, ž. = čerstvé větve z jehličnatého stromu: vonná chvoj (Dur.); lid. místy chvoj... = sosna, borovice, borový, jehličnatý les; zdrob. *chvojka*, -jek, *chvojinka*, -nek, ž.; *chvojnátý* = z chvojí, hojný na chvojí;
chvojný = chvojový, chvojnátý; *chvojový* = z chvojí: ch. věnec (Čech); -vé girlandy; -vá výzdoba (Martín.)

chvor, -u, m. = rybářský koš
chvost, -u, m. = ocas, chumáč peří, chlupů, srsti; přenes. ch. jisker (kniž.);

zdrob. *chvostek*, -tku, *chvostček*, -čku, *chvostík*, -u, m.;

**chvostíkový* = podobný chvostíku

chvostismus «-tyz-», -mu, m., z ruš. (utvořil Lenin) = „stání ve chvostě, ve frontě, vzadu“, oportunistický politic. směr, nechávající volný průchod živelnosti hnutí; *chvostista*, m. = přívrženec chvostismu

***chvostiště**, stř., původ. podoba dnešního jména koště; přenes. (žertov.) = „ocas“, průvod (Vanč.)

chvostnatý = mající hustou srst: ch. ohon; -té ucho (Vanč.) = chlupaté

chvostoskok, -a, m., hmyz

***chvoště**, -těte, stř. = koště;

**chvoští*, stř. = chvojí

chvůj, -e, m. = chvojí (lid.)

chy, v. chi

chyba, ž., 1. = omyl, pochybení, poklesek, nesprávnost, nedostatek: tisková, písařská, početní, formální, věcná, jazyková ch.; ch. v počítání, ve skloňování...; ch. proti duchu čes. jazyka; stala se ch.; udělat, učinit -bu; dopustiti se -by; napravit, ochybu; do sazby se vloudila ch.; chybami se člověk učí; sliby (jsou) chyby (přísl.);

na každém hledat -by = nedostatky; nikdo není bez chyby; ch. lávky!, vlast. = nedostatek lávky, přenes. = stala se chyba, zmýlil ses..., o ne! atp.; 2. předlož. = kromě (zastar. a nářeč.): komu bych jich (rukou) podala, ch., Janku, tobě (píseň) = kromě tebe, když ne tobě; příslovce = leda (Bezr.)

chyběti, -bějí = scházet, nedostávat se, nebýt přítomen: nikdo dnes nechybí; pokladníkovi chybí 100 K; v knize chybějí dva listy;

chybí mi to a to = mám tu a tu nemoc, trápí mě ta a ta nemoc; *chybívati*, opakov.;

v. II chybovati

chyblčka, ž., zdrob. k chyba

chybiti, 1. = udělat chybu, zmýlit se (v jednání, v úvaze, v počítání...); chybil jsem, že jsem tam nešel apod.; ch. proti skloňování, proti duchu jazyka...; 2. = vzdáliti se: nechybíme daleko od pravdy (zastar.); *ch. se* koho, čeho = nezasáhnout, netrefit, minouti se: ch. se zajíce, cíle || (lid. a hovor.) ch. zajíce, srnce...;

**ch. se s pravdou* (šmil.);

slož. dokon. *po-*, 1. = učinit chybu, zmýlit se; *pochybený* = chybný;

2. obilí... *pochybilo* = nevydařilo se náležitě;

chybívati se, opakov.

chybívati, v. chyběti a chybiti

chybka, ž., zdrob. k chyba

chybný [-ně; *-nost] = mající chybu, chyby, v čem je chyba, nesprávný, mylný, vadný (krok, úsudek, úloha...);

ch. na řeč, na oko

I **chybovati**, nedok. k chybiti = dělat chybu, -by, mýlit se; slož. nedokon. *po-*, v. tam

II **chybovati** = chyběti (nář.)

chybuující = dělající chyby, nejsoucí bez chyb, chybný, vadný: jsme lidé ch.; útočil na ch. politiku (So.)

chycenec, -nce, m. = chycený člověk, zajatec

-chycovati, v. chytiti

chychot, -tati se, -tavý,

chychtot, -tati se, v. chychot...

chýlíti, chyl = klonit, naklánět, sklánět (kniž.), obyč. schylovati, na-...: ch. hlavu (čech); v dlaň chýle skráň (t.); chýliti ruku ke klíce (č.-Chod);

ch. se: hlava, den se chýlí; chýlí se k večeru; román se chýlí ke konci; události se chýlí k rozhodnutí... (běžné); měsíc šklebivě se z mraků chýlil (Vrchl.);

slož. dokon. *na-* = naklonit; *na-* hlavu; *na-* se dopředu, dozadu, z okna; den se nachýlil; střecha se nachýlila; *pona-* se = trochu se *na-* (Jir.); *od-* = odklonit: *od-* větev; *od-* se od běžných názorů, od předpisů; *po-* = trochu nachýlit (liter.): stojí s pochýlenou hlavou (Čech); v ramenou dopředu pochýlen (Ra.); *pře-*, v. tam; *při-* = blíže naklonit, *s-*; *s-* = sklonit: *s-* hlavu k prsům; šíje schýlena věkem; pták v letu křídlo schýlí (Nez.); *schýlený* [-ně; -nost]: uctívá -nost (Čech); *u-* se = odchýliti se, uhnout: *u-* se z cesty, od pravdy, od vytčeného směru; = utéci se: *u-* se k rodičům o pomoc, do hor, do sanatoria; *vy-* = vyklonit: *vy-* hlavu z okna, magnetickou střelku; *vy-* se z okna; *-chylovati*, slož. nedokon. *na-* hlavu, *od-* se...; *pře-*, v. přechýliti; *s-* se: schyluje se k večeru, k ránu, k bouři, k válce; věc se schyluje ke konci; *u-* se od běžných názorů apod.; *vy-* hlavu z okna; *chýlívati*, opakov.

**chýr*, -u, m., slov. = pověst, slech

chystati, -tám = strojit, připravovat: ch. oběd, spis, článek, dříví na stavbu, zásoby na zimu; ch. si prádlo, šaty, přednášky; ch. se = připravovati se, někdy jen = hodlat, zamýšlet: ch. se na cestu, na návštěvu, na prázdniny, na smrt n. k smrti, k vydání nějakého díla; ch. se jeti do ciziny, vydati spis...; — *chystá* se na dešť, k dešti;

slož. prostě dokon. *na-*, *při-*, *u-*, jen s nepatrnými odstíny významovými: co nachystal Stejskal, utratil Vejskal (přísl.); *na-* krávám jetele; *na-*, *při-*, *u-* si všechno na cesty, na letní byt; *na-*, *při-*, *u-* oběd, večeři; všechno je při-

chystáno, *uchystáno*; osud mu *uchystal* nemilé překvapení; *s-* si všechno na cestu, k práci (význam „dohromady“); *chystávati*, opakov.: když jsme se v mládí *chystávali* ze studií na prázdniny; slož. nedokon. *s-* si věci na cestu; *vy-* někomu = vystrojovat, dobře vařit (lid. a hovor.)

chyše, *chýše* || *chyže*, *chýže* (bá-
snic. *chýš*, *chýž*, -še, -že), ž. = chatrč, chaloupka: *chyše* (Olbr.), *chýže* pod horami (Němc.), *onu chýž* (Čech), před *chýž* (Hál.): zdrob. **chýšečka*, **chýžečka*, **chyšice*, *chyška*, *chýška*, -šek, *chýžka*, -žek, ž.

chytací = na chytání: ch. lano; *chytač*, -e, m. = kdo n. co chytá; *chytačka*, -ček, ž., 1. = chytání, honička (lid. a hovor.); 2. = otázka nastrojená tak, aby se tázaný chytil; řečnická ch. = finta

chytadlo, -del, stř. = zařízení na chytání, zachycování

chyták, -u, m. = chytadlo; = co „chytne“, zaujme, zvábí (hovor.)

chytaná, -né, ž., tanec, zvaný též kaplan; míčová hra;

chytanka, -nek, ž. = chytaná, hra

chytati, -tám, nedokon. k chytiti, chytnouti, 1. = popadat, lapat, lovit, hleděti: dostihnout: ch. ryby na udici, myši do pastí, ptáky na lep; děti se chytají; ch. se za hlavu; ch. lelky, v. lelek;

ch. někoho za slova = doslova chápat, co bylo řečeno volně, co nebylo dobře uváženo;

2. = přilínat, lnout: ta barva chytá dobře, špatně (na dřevo);

3. = zaněcovati se, zapalovati se: hubka, dříví, sláma, dům chytá;

4. ch. se čeho = chápati se: tonoucí i stěbla se chytá (přísl.); bláto se chytá na kola = lepí se na ně; chytá se ho hněv... = zmocňuje se; ch. se karet, pití...

= začínati se oddávat karbanu, pít;
 slož. dokon. *na-* čeho = mnoho chytit; přenes. *na-* se čeho (čas- to, dlouho); *na-* někoho na něco = zlákat někoho něčím, namlu- vit mu něco (lid. a hovor.);
po- || *s-* = hromadně chytit;
vy- = úplně schytat;
chytávati, opakov.; slož. dokon. *na-* se...

*chytavý: -vá otázka, v. chytač- ka; = chytlavý

chytiti, chycen(i) = popadnout, chytout, uchopit, polapit, při- stihnout; ch. zloděje, někoho za ruku, zajíce do oka, myš do pasti;

chytíl jej stesk... = pojal jej, zmocnil se ho;

je chycený na plíce (lid.) = má souchotiny;

ch. někoho za slovo = připome- nout mu, co řekl, co slíbil, žá- dati splnění toho;

Snad se nezamíloval do Maru- še? Toť by si chytila! (Čech) = to by si dala, špatně by pocho- dila; podob. to bys to chytil, to bys toho chytil! (lid. a hovor.); = vznítit, silně zaujmout: spisy chytily mladou mysl (Jir.); di- vadelní kus chytil (obecenstvo) atp.;

ch. se někoho za ruku...; ch. se někoho = přidati se k němu; ch. se pít = začít pít; ch. se obchodu = dáti se do obchodo- vání;

ch. (se) = vznítiti se, vzpla- nouti, zapáliti se: nechce to ch.; chytilo (se) stavení, jedno stavení chytilo od druhého; hně- vem tak hořela, že by byla od ní louč chytila (Svět.); kořalka se v něm chytila (lid.);

ch. se na něco = dáti se zlákat něčím (lid. a hovor.);

slož. dokon. *po-*: mnoho toho ne- pochytíš (lid. a hovor.) = ne- zaslechněš, neuvidíš..., mnoho nezískáš; pochytíl trochu té němčiny (Němc.);

pod- = chytit vespoď, dole, ze- spodu: *pod-* zeď (aby nespadla); *pod-* náladu, nadšení, ochotu... = zachytit ji, využít jí;

při- co; *při-* se špatné společ- nosti; barva se přichytila na kabát;

u- = popadnout (zastar.); *u-* se = „zakotvit“, déle zůstat, udr- žeti si, získati zaměstnání;

za- = chytit něco v pohybu: *za-* dveře, (padající) knihu atp.; býti zachycen řemenem stroje, lokomotivou; zachytit podobu několika čárami = vystihnout; = chytit něco tajného: policie zachytila moták, dopis, tele- gram; *za-* náladu, ochotu... = podchytit;

-*chycovati*, slož. nedokon. *pod-* zeď, náladu, nadšení, ochotu; *za-* radiové vlny...

*chytlavka, -vek, ž. = chytačka 2.
 chytlavý [-vě; -vost] = co snadno chytá: -vé dříví; -vá otázka = na chytání, chytačka; o člověku = lehko vznětlivý, který hned vzplane, zamiluje se: -vá žena (Vach.); = svádějící, svůdný: mnoho svůdců a chytlavých pří- kladů (Herb.)

chytnouti, chytl, -tnuv, -tnut(i) = chytit: ch. zloděje..., někoho za ruku...; divadelní kus chytl (obe- censtvo); ch. někoho na něco; ch. se někoho za ruku, lana...; ch. se práce, pít; chytila mne tesknota (Jir.); dříví nechce chytnout; leckterá mladice by chytila (Ra.) = rozohnila by se; hned chytne (lid. a hovor.) = vzplane (hněvem...);

slož. dokon. *po-*: tam toho po- chytneš!; *pod-* zeď, přenes. ná- ladu...; **s-* = *za-* (Koll.)

chytrá, ž., ve spoj. s chytrou na koho jít... = chytře

chytrácký [-cky; -ctví], příd. k chytrák = lstivě, obmyslně chyt- rý, vychytralý: ch. člověk; ch. pohled (So.); -ctví, stř. = chyt- rácké smýšlení, jednání;

**chytráctvo*, stř. = chytráctví (So.)
chytráček, -čka, m., zdrob. k chyt-
 rák;
chytračina, ž. = chytráctví;
chytračiti = počínati si, jednat
 chytrácky
chytrák [-račka], -a, m. = chytrý
 člověk, zprav. s odstínem lsti-
 vosti, obmyslnosti, sobeckosti
chytristika «-sty-», ž. = chytrác-
 tví (hovor.)
 **chytro*, příslov., 1. = chytře; 2.
 = rychle (nářeč.);
chytrost, v. chytrý;
 **chytrota*, ž. = chytrost
chytroučký = velmi chytrý;
chytrouš, -e, m. = chytrý člověk
 (důvěr.); zdrob. -šek, -ška, m.

**chytrástka*, -stek, ž., zdrob. k
 chytrost = chytré počínání...
 (Tilsch.)
chytrý [-tře; -trost], původ. =
 rychlý (dosud nářeč.), dnes
 zprav. přenes. = rychlý rozu-
 mově, přirozeně bystrý, důvtipný,
 někdy s odstínem obmyslnosti,
 lstivosti;
 2. stup. *chytřejší* [-řeji]
chytře, v. chytrý;
 **chytřec*, -trce, m. = chytrák
 (zastar., Pal.);
chytřeji, -jší, v. chytrý;
 **chytřeti*, -řeji = stávat se chyt-
 rý; slož. dokon. z-
 **chytřiti* = chytračiti
chýž, *chýže*, *chyže*, *chýžečka*,
chýžka, v. chyše

I

i, 1. spojka slučovací = a, také,
 též, a) členská: já i ty; otec i
 syn; v zimě i v létě; mečem i
 ohněm; žerty hravé i dravé
 (Ner.); — b) větná (řídka): ženy
 nařikaly i plakaly úzkostí (Jir.);
 častěji = a tak, proto: viděl jsem
 i uvěřil; rozhněval se i odešel
 (tu lze psáti před i čárku);
 2. příslovce vytýkavé, zesilující:
 koupiti zajíce i s kůží; choditi
 do úřadu i v neděli; i ty, Bru-
 te?; i já bych něco k tomu řekl;
 = dokonce: byli tam všichni, i
 XY, ba i XY; na tom našem
 dvoře všechno to krákoře, i ten
 kohout (píseň); i tehdy je nutno
 zachovat klid; zasmála se i (= i
 tehdy), když malý Pavlík vyloudil
 několik kviklavých tónů (Jir.);
 i když, v. když;
 i on proti tomu nic nemá,
 zprav. ani (po záporu);
 3. i, í, citoslovce smíchu, boles-
 ti: i, to bolí;
 vyjadřuje souhlas, nesouhlas, po-
 div, rozmrzení, radost... = ale,
 no, ó: i ano, líd. i jo; i jen si
 to nechej, i jen si tam jdi!; i
 pěkně vítám (Rubeš a tak obec.);

i ne, i toto!; i kdepak!; i čerta!;
 i kata, náš scholasticus! (Ra.);
 i namoutě (t.); i kozla, i hrome.
 i šlaka!; i to jsou k nám hosti!;
 i ty můj Spasiteli! (Němc.); i
 proboha!; Je ti něco? I jen lež,
 nic mi není (Ner.); i však ono
 je v tom přece jenom něco (t.);
 Co ti dali, řekli? I nic; Ať si
 taky skočíte! I já kale neumím
 (Ra.); Co pak že jste nás dnes
 opustil? I nejsem dnes kale při
 hlase (t.);
 4. i, í, hláska, písmeno
ia || *íá*, *íja*, *íjá*, citoslov. vystihují-
 cí oslí hlas
iamb, v. jamb
ib., zkratka lat. *ibidem* = tamtéž
ibis, -se || -sa «-se || -sa», m., pták
ibiš, -e, m. || častěji *ibišek*, -šku,
 z lat., léčivá rostl.; v. ajbiš;
ibišový || *-škový* (kořen, čaj)
ibsenista «-senys-», m. = znalec
 nor. dramatika Ibsena; *ibse-
 novský* = v Ibsenově duchu
Ida «í-», ž., žen. jm.
idea, -ey || -eje, ž., z řeč., vlast.
 = obraz, pohled, pak = myš-
 lenka, nápad: dobrá, znamenitá...
 i.; = vůdčí myšlenka; fixní idea

= utkvělá myšlenka, představa;
 = představa, pojem: idea dobra, krásna...; = věčná podstata předmětů, jevů (v idealistic. filosofii);
ideace, ž. = tvoření ideí a pojmů (filosof.); = ideové pojetí, na př. slovesného díla (Sez.)
ideál, -u, m., z lat. -ale = ztělesnění ideje, představa něčeho naprosto dokonalého, vzor dokonalosti, vznešený, nejvyšší, často nedostižný cíl, meta: životní i.; jeho ideálem je stát se lékařem, spisovatelem...; jeho, její ideál = milovaná, zbožňovaná osoba, často jen tajně (hovor.)
idealisace «-za-», ž. = idealisování; -sační schopnost, postup
idealismus «-zmus», -mu, m. = ideální chápání, duchovost proti hmotářství, zanícení pro ideály, pro myšlenky a nedbání hmotných zájmů; ve filosofii = nesprávný názor, že je prvotní idea, myšlení, nikoli bytí, protějšek materialismu
idealisovati «-zo-» = chápati skutečnost (život, lidi...) podle ideálu, nikoli tak, jak je, reálně, představovati si nebo líčiti skutečnost lepší, než je, jako velmi dokonalou..., zastírat, pomíjeti stinné stránky: B. Němcová idealisuje šlechtu, svou babičku...; slož. dokon. z-: Jirásek zidealisoval Heka
**idealist* || obyč. *idealista* [-stka], m. = stoupenec idealismu, kdo si vše představuje ideálně, snílek, nadšenec, blouznivec;
-stický [-stický; -stičnost] «-styc-, -stýč-» = v duchu idealismu || řidč. -stní
idealita, ž. = jsoucno pouze v představě (filosofic.); = ideálnost (Nov.)
ideální [-ně; -nost] || **ideální* = vyhovující ideálu, shodující se s představami dokonalosti, svrchovaně dokonalý, vzorný: i. vůdce, představený, manžel, dílo, život; = duchový, ušlechtilý, opak hmotného, hmotářského: i.

člověk, láska, poměr; = nesku-tečný, pomyslný: i. cena...
**idejní* = ideový
identický [-tický; *-tičnost] «-tyc-, -tyč-», z lat. = totožný, úplně shodný;
identifikace «-ty-», ž. = ztotožňování, ztotožnění, zjištění identity, totožnosti; -kační postup; -kační terč v letectví = kterým se dává znamení;
identifikovati = zjišťovat, zjistit identitu, totožnost;
identita «-ty-», ž. = totožnost, naprostá stejnost, rovnost, úplná shoda: zjistit něčí -tu = z., kdo to je, identifikovat; průkaz identity
ideo-, kmen k idea v odbor. slož.:
-graf, -a, m. = popisovatel ideových směrů; -graf || -gram, -u, m. = znázornění obsahu, významu idey, věci, nikoli jejího jména, slova, na př. v čínském n. klínovém písmě; -grafický: -cké písmo; -grafie, ž. = způsob znázorňování věcí ideogramy, -grafy;
-log, -a, m. = kdo se obírá s ideami, s ideovou stránkou nějakého hnutí, dění..., kdo dává ideový základ něčemu;
-logický [-logický; -logičnost], příd. k ideologie; na př. -logický spis, základ něčeho;
-logie, ž. = nauka o ideách, o ideové stránce něčeho, soubor myšlenek, světový názor: marxistická, německá... -logie;
-logismus «-zmus», -mu, m. = ideologický směr, -cká záliba
ideový [-vě; -vost] = týkající se idey, vůdčí myšlenky, představy, celkového pojetí: i. spor, -vé hnutí, rozpory, -vá stránka něčeho; i. člověk = mající ideu, idey, zaměřený k ideí, k ideím; ideově = po stránce ideové: i. silný, slabý, nevyhovující
idiocie, ž. = idiotie
idiograf «idyjo-», -u, m., řec. = vlastnoruční podpis, rukopis;
-grafický = vlastnoruční

idolatrie «idyjo-», ž., řec. = zbožňování sebe samého
idiom «idyjom», -u, m., z řec. = mluva, řeč jistého kraje, kmene, národa: učil jsem se idiomu svých předků (Jir.); častěji = jazyková zvláštnost vlastní nějakému nářečí, jazyku; **idiomatický** [-cky] «-tyc-» = zvláštní, osobitý po stránce jazykové
idiosynkrasie «-zije», ž. = nepřekonatelný, chorobný odpor k něčemu; **-synkratický** [-cky] «-tyc-», příd. k tomu
idiot «idyjot», -a || ***idiota** [-tka], m., z řec. = úplný hlupák, blb; ***idiotický** «-tyc-» = idiotský; **idiotie** «-tyje», ž. = idiotství
idiotikon «idyjoty-», -ka, stř., z řec. = slovník idiomu, nářečí, zvláštností (zastar.)
idiotismus «idyjotyz-», -mu, m., z řec. = jazyková svéráznost, svérázné slovo, rčení; v lékař. = idiotství;
idiotistický «idyjotystyc-» = idiomatický, jazykově zvláštní
idiotka, v. idiot
***idiotní** [-ně; -nost] «-dyjot-» = idiotský;
idiotský [-sky; -ství], příd. k idiot = zcela hloupý, blbý; ***idiotstvo**, stř. = idiotství; ***idiotština**, ž. = hloupost, blbost
idista «-dys-», m. = kdo mluví idem, jeho přívrženec;
ido «i-», -da, stř., umělý jazyk
idol || **idól**, -u, m., z lat. idolum a to z řec., ve smyslu nábožen. = druh fetiše, modla; jinak = osoba n. věc, která je předmětem nemírného zbožňování, ideál, modla; **idolatrie**, ž., z řec. = uctívání idolu, model, modloslužba, modlářství
idrijský, příd. k *Idria*, -ie, ž.
idyla (z -lla), ž., z řec. eidyllion (= obrázek), 1. = slovesné dílo s prostým příběhem, zpravidla ze života pastýřského n. vůbec venkovského, selanka; v hudbě = prostá půvabná skladba; 2. = prostý život sám, venkovský

(proti velkoměstskému), prostý, ale dojemný n. zajímavý příběh;
idylický [-licky; -ličnost] = co je v idyle n. jako v idyle: 1. příběh, život;
 2. stup. **idyličtější** [-štější];
idylično, stř. = idyličnost;
idylik, -a || **-lista**, m. = básník idyl, člověk žijící idylicky;
idylismus «-zmus», -mu, m. = idylický ráz, směr;
idylovati «-zo-» = líčit, chápat idylicky;
idylika, -lek, ž., zdrob. k idyla
Ignác, -e || **Ignát**, -a, m., křest. jm.; nahrazuje se jménem Hynek, ale to je jiné jméno
ignorance, ž., z lat. = nevědomost, neznalost (hanl.);
ignorant [-tka], -a, m. = nevědomec, neznalec; **-tský** [-tsky; -tství], příd. k tomu
ignorovati, z lat. = neznat, nechat, nevídat si, pomíjet: 1. někoho, něčí projev, pozdrav, urážky; být všemi ignorován
igumen, -a, m., z řec. = opat pravoslavného kláštera
iha, **ihá**, **ihahá**, citoslovce vystihující koňské ržání
ihned, v. hned
ich || **ichich...**, citosl. smíchu, výsměchu
ichor, -u, m., z řec., v antic. bájesloví = krev bohů
ichthyologie «-thyjo-», ž., řec. = nauka o rybách
ichthyosaurus «-thyjosau-», -ra, m., vymřelý mořský ještěr
ichucha, citoslovce vyjadřující radost, bujně veselí
Ikaros, -ra, m., syn Daidalův, který vzlétl na umělých křídlech a zahynul; symbol smělého průkopníka, odvážlivce; **ikarovský** = smělý, odvážný jako Ikaros
i když, v. když
***ikon** «-kón», -u, m. || zprav. **ikona** «-kó-», ž., v pravoslavném umění = obraz svatých, zejména P. Marie;
ikonický «-nyc-», příd. k tomu

ikono-, kmen k ikon(a) ve slož.:
-dul, -a, m. = ctitel obrazů;
-dulie, ž. = ctění obrazů; **-dulský** [-ství], příd. k tomu;
-graf, -a, m. = kdo pěstuje ikonografii; **-grafický** [-cky], příd. k ikonografii; **-grafie**, ž. = výklad o výtvarném zpodobování význačných osob, zpodobování samo;

-klasmus «-zmus», -mu, m. = obrazoborectví; **-klast**, -a, m. = obrazoborec;

-latrie, ž. = uctívání obrazů svatých;

-stas, -su «-zu», m. = stěna s obrazy svatých v pravoslavném chrámě

ikterický, z řeč. = žloutenkový

iktický «-tyc-», příd. k iktus;

iktus, -tu, m., lat. = rytmický důraz na slabice ve verši

ilex, -u, m., lat., rostl., cesmina

Ilias «Ilijas», -ady || zčeštěné *Iliada*, ž., řeč. epos připisovaný Homérovi

il(l)egalita, ž., z lat. = nelegálnost, nezákonnost;

il(l)egální [-ně; -nost] = nelegální, nezákonný, odporující zákonu, ale často zákonu potlačujícímu svobodu, práva, tedy = zaměřený pokrokově, revoluční, osvobozenecký; na př. i. činnost za něm. okupace

il(l)egitimita, ž., z lat. = il(l)egitimitnost; **-timní** [-ně; -nost] «-tym-» = nelegitimní, nezákonný, neoprávněný, neplatný; i. syn = nemanželský

***il(l)iberál**, -a, m., z franc. = kdo není liberál || **-ralista**, m. (Ner.); **-rální** = nesvobodomyslný

il(l)ikvidní, z lat. = nelikvidní, co nelze poukázat k výplatě, nepůsobit k výplatě, nepohotový

il(l)iterární = neznalý písma, nevzdělaný;

il(l)iterát, -a, m., z lat. = člověk neznalý písma, neučený

illogický = nelogický

***illojální** «-loajál-» = nelojální

iluminát..., v. **iluminát**

il(l)usijní «-zij-» = z illusionu: **il(l)usion** «-zijon», -u, m., franc., jemná látka

Il(l)yr, -a, m. = příslušník zaniklého indoevropského národa balkánského; = Jihoslovan (zastar.); **Il(l)yríe**, ž. = země Illyrů; **il(l)yrismus** «-ryz-», -mu, m. = sjednocovací snahy jihoslovan-ské v době obrozenské; **-ristický** «-styc-», příd. k tomu;

il(l)yrský kmen...; též = jihoslovanský (zastar.)

iluminace, ž., z lat. ill- = slavnostní osvětlení; = malba v starých rukopisech; = podnapilost (žert. hovor.); **-nační** žárovka; **iluminát**, -a, m., z lat. = osvětec 17. a 18. st., člen svobodomyslné společnosti na sklonku 19. st.;

iluminátor, -a, m. = malíř iluminací v starých rukopisech; **i**, -u, m. = osvětlovací zařízení; **-torský**, příd. k tomu;

iluminismus «-nyz-», -mu, m. = nábožen. nauka o božském osvětlení;

iluminovati, 1. = zdobit rukopis malovanými obrazy; 2. = slavnostně osvětlit: město bylo iluminováno; být iluminován = podnapilý (žert. hovor.)

iluse «-ze», ž., z lat. = nesprávný smyslový vjem, klamná myšlenka, představa, přelud, (sebe)-klam, mámení, vidina, „vzdušný zámek“; dělati si -se; žít v samých -sích

ilusijní, -sion, v. **il(l)usijní**

ilusionismus «-zijonyz-», -mu, m. = idealistic. filosofic. směr, pokládající všecko za klam (zdání); = oddávání se ilusím; **-nista** [-nistka] «-nys-», m. = stoupenec ilusionismu, kdo se oddává ilusím; **-nistický** [-cky] «-nystyc-» = v duchu ilusionismu

ilusionovati = předstírat ilusi: i. zoufalství (Nez.)

ilusivní || *-ný [-ně; -nost] «-zív-»
= co je pouze v ilusi, neskutečný;
= vzbuzující dojem skutečnosti:
i. obraz (Sez.); = podléhající
ilusím (člověk)

ilusorní [-ně; -nost] «-zor-» =
klamný, neskutečný, pochybný,
nemožný

ilustrace, ž., z lat. ill- = vyobra-
zení, obrázek; přenes. = znázor-
nění, názorný, přesvědčující do-
klad, příklad: i. nesprávného
hospodářství; dobrá i. rozhá-
raných poměrů; -strační [-ně]:
-strační umění, materiál: po
stránce -strační je kniha dobře
vypravena || *-strativní «-týv-»;
ilustrátor [-rka], -a, m. = malíř
ilustrací; -torský, příd. k tomu;
ilustrovati = kreslit ilustrace;
ilustrovaný časopis = obrázko-
vý; přenes. = znázornit, objas-
nit: i. něco příklady, doklady

Ilyr, -rie, **ilyrismus**, **ilyrský**, v.
Il(l)yr

imaginace, «-gi-», ž., z lat. =
obrazotvornost, obrazivost;
= představy: horečné i. (Sez.) =
představy v horečce, jako v h.:
-nační schopnost

imaginární [-ně; -nost], z lat. =
existující jen v imaginaci, po-
myslný, domnělý, neskutečný:
i. veličina, číslo (matem.); i.
zisk; i. ženich (So.)

imaginativní «-týv-» = imaginační

imaginismus «-gynyz-» || podle
franc. *imaži*-, -mu, m., malobur-
žoasní básnic. směr ruský;
imagismus «-gyz-», -mu, m.,
básnic. směr angloameric.

***imakulátní**, z lat. *immaculatus* =
neposkvrněný

imam, -a, m., arab. = mohame-
dánský kněz, vůdce

imanence, ž., z lat. *imm-* = vlast-
nost něčeho imanentního, tkvění
v samé věci, v samé podstatě;

***imanentistický** «-tystyc-» = v
duchu imanentní filosofie;

imanentní [-ně; -nost] = neod-
lučně tkvící v něčem, v něčí pod-
statě

imaterialismus || *imma-* «-zmus-»,
-mu, m., z lat., idealistic. filosof.
směr popírající jsoucnost hmoty;
imateriální || *imma-*, z lat. =
netělesný, nehmotný, duchový

imatrikulace, ž., z lat. *imm-* = zá-
pis do matriky, seznamu poslu-
chačů vysokých škol; -lační
slavnost; **imatrikulovati** = za-
psati do (univerzitní) matriky

imažinismus, v. *imaginismus*

imbecilita, ž., z lat. = duševní sla-
bost, slabomyslnost; **imbecilní**
= duševně slabý, slabomyslný

imediátní [-ně] «-dyját-», z lat.
imm- = bezprostřední, přímý

***imensní** «-zní», z lat. *imm-* = ne-
smírný, ohromný

imigrace, ž., z lat. *imm-* = přistě-
hovalci, přistěhovalectví; -grační
zákon; -grant [-tka], -a, m. =
přistěhovalec;

imigrovati = (při)stěhovati se

imitace, ž., z lat. = napodobení;

imitační = napodobivý: i. umě-
ní, nadání || -tativní «-týv-»;

imitátor [-rka], -a, m. = napo-
dobitel;

imitovaný [-ně; -nost] = napo-
dobený;

imitovati = napodobovat, -bit:
slož. prostě dokon. *za-* (č.-Chod)

imka, v. Y. M. C. A.

immaterialismus, -riální, v. *ima-*
terialismus

immediátní, v. *imediátní*

***immobilista**, m. = imobilní, ne-
hybný člověk (šal.)

immoralista, -lismus, -lita, -rál-
ní, v. *imoralista*

imobilie, -lií, ž. pomn., z lat. *imm-*
= nemovité věci, nemovitosti;

imobilisovati «-zo-» = učinit
imobilním;

***imobilista**, m. = imobilní člo-
věk;

imobilita, ž. = imobilnost;

imobilní [-nost] = nehybný, ne-
movitý; ve vojen. = nepřiprave-
ný k operacím; i. vklad = který
nelze vybrat, s kterým nelze
volně nakládat

imoralista (*immo-*), m. = stoupenec imoralismu; *-lismus* «-liz-», -mu, m. = popírání mravních hodnot a zásad;

-lita, ž. = imoralnost;

imorální (*immo-*) [-ně; -nost], z lat. = nemorální, přičící se mravním zásadám

imortela || zdob. -lka, -lek, ž., z lat. imm- = slaměnka (květina); = hvězda (čelak.); = dívka (Ner.)

impassibilita, ž., z lat. = necitelnost, bezcitnost, citový chlad, trpnost

imperativ «-týv», -u, m., z lat. = rozkazovací způsob jako významová kategorie, i její výrazový prostředek, slovesný tvar; = příkaz, požadavek; kategorický i. Kantův = bezpodmínečný mravní příkaz, mravní zákon;

-tivní [-tivně] «-týv-» = rozkazovací (tvar, význam); = závazný

imperátor [-rka], -a, m., lat. = nejvyšší vojenský velitel, císař římský; přenes. = vládce, velitel; *-rský* [-rsky; -rství] = císařský, velitelský, vznešený

imperektivní [-ně; -nost] «-týv-», z lat. = nedokonavý (děj, význam, vid); i. sloveso neboli *-tivum*, -va, stř.

imperektivní, z lat. = nehotový, neúplný, nedokonalý;

imperpektum, -ta, stř., lat. = jednoduchý slovesný tvar vyjadřující minulý děj

imperial, -u, m., z lat., 1. velký formát papíru n. písma; 2. druh sýra; 3. carská zlatá mince; 4. ve Francii = velký omnibus n. jeho střecha se sedadly (Majer.); = bradka pod spodním rtem (podle Napoleona III.)

imperialismus «-zmus», -mu, m., z lat. = císařská vláda; přenes. = snaha o nadvládu, rozpínavá územní politika, kapitalismus v období monopolů a finančního kapitálu;

-lista, m. = stoupenec imperialismu; *-listický* «-styc-» = v duchu imperialismu: -cké snahy; -cká epocha (Nez.) = e. imperialismu

imperlání, příd. 1. k imperium = velmocenský, světovládný; 2. k imperiál 1.: i. formát

***imperle** «-périj», ž. = imperium **imperiioso** «-ryjózo», ital. = velitelsky, hrdě (hudeb.)

imperium «-péryjum», -ria, stř., z lat. = císařství, velká říše; = nejvyšší vrchnostenská moc

impersonální [-ně; -nost], z lat. = neosobní

impertinence «-ty-», ž., z lat. = drzost, opovážlivost, neslušnost: dopustiti se i.; říci něco s -cí; *-nentní* [-ně; -nost] = drzý, neslušný, opovážlivý

impetuosní [-ně; -nost] «-ózní», z lat. = útočný, bouřlivý, dravý, vášnivý;

impetuoso «-ózo», ital. = bouřlivý, vášnivý, dravý (hudeb.)

impleta, ž., z lat. = nedostatek piety, neúcta: i. k rodičům, k něčí památce; *-tní* = neuctivý, nepietní

implicite, lat. příslov., původ. = spleteně, zamotaně, přenes. = nepřímě, samo sebou; to vyplývá i. z toho, co bylo řečeno (je to v tom obsaženo, třebaš nebylo výslovně vyjádřeno); jeden význam je i. obsažen v druhém **implikace**, ž., z lat. = zahrnutí; *-kovati* = obsahovat v sobě, zahrnovat: to slovo implikuje myšlenku

imponderabilia «-rábilija», -líí, stř. pomn. || *-lie*, -líí, ž. pomn., z lat. = věci nevažitelné, nepostižitelné vlivy nebo účinky;

-rabilita, ž. = nepostižitelnost;

-rabilní = nepostižitelný

imponovati, z lat. = vzbuzovat úctu: ten člověk mi imponuje; jeho vědomosti každému -nují; imponovati čím;

imponující účast, zjev, vědomosti

import, -u, m. || **-tace*, ž., z lat. = dovoz (surovin, výrobků z ciziny);
importér, -a, m., z franc. = dovozce; *-rský* [-rství], příd. k tomu;
importní = souvisící s dovozem, na př. povolení, smlouva; = dovážený, importovaný, na př. zboží;
importovati = dovážet; **importovaný** = dovážený, na př. -né zboží
imposantní [-ně; -nost] «-zan-», z franc. = imponující, velkolepý, působící mohutným dojmem: i. postava, průvod...
***impost**, -u, m., z lat. = veřejná dávka, poplatek;
***impostor**, -a, m. = podvodník, pokrytec; *-stura*, ž. = podvod
impotence, ž., z lat. = nemohoucnost, neschopnost;
**-tent*, -a, m. = impotentní člověk; *-tentní* [-ně; -nost] = nemohoucí, neschopný
impregnace, ž., z lat. *-prae* = impregnování; *-nační* látky;
impregnovati = napouštět něco ochrannými látkami a tím chránit (proti mokru, hnilobě a pod.)
impresario, v. *impresario*
imprese, *-sionismus...*, v. *imprese*
impresario || *-sario* «-sárijó», -ia, m., z ital. = průvodce umělců, pořadatel jejich koncertů, divadelní, koncertní podnikatel
imprese || *-se* «-se», ž., z lat., 1. = přímý smyslový n. citový dojem, přímé vnímání; 2. = knihtiskárna (v době obrozenské) || obyčej. *impressí*, ž.;
impressionismus || *-sionismus* «-sijonyz-», -mu, m. = umělecký úpadkový směr usilující o vystižení dojmů, dojmů z něčeho;
-nista [-nistka] «-nys-», m. = stoupenec impresionismu;
-nistický [-cky] «-styc-» = v duchu impresionismu (směr, malíř, básník, metoda, malířství);
**-nistní* = impresionistický;

impresivní [-ně; -nost] «-sív-» = dojemový, plynoucí z dojmů, přístupný dojmům;
impressor || řidčeji *-ssator* «-sá-», -a, m. = knihtiskař (obrozen.); *-rský* [-rství]
imprimatur «-má-», lat. = budiž vytištěno; chápe se za neskl. stř. jm. = autorovo svolení k tisku po opravě sazby: dáti i.; tiskárna si vyžádala i.; = dovolení tisku po stránce obsahové
imprimé «em-», stř. neskl., franc., hedvábná tkanina
imprimovati = dát imprimatur; = tisknouti knihy (zastar.)
improbabilita, ž., z lat. = nepravděpodobnost; *-bilní* [-bilně; -bilnost] = nepravděpodobný
impromptu «-tú», z lat. in promptu = pohotově, spatra, extempore; v hudbě (chápe se za neskl. jm. stř.) = skladba mající ráz improvisace
improvisace «-za-», ž., z lat. = tvoření (veršování, hra, řečnění atp.) bez přípravy, spatra;
-sační schopnost;
-sátor «-zá-», -a, m. = kdo improvisuje; *-sátorský* [-ství];
improvisovati «-zo-» = bez přípravy, spatra tvořit, vytvořit: i. báseň, řeč; i. oběd, zábavu = narychlo připravit, „sehnat“; **improvisovaný** [-ně; -nost]: i. oběd, -ná řeč, klavírní hra...
impuls, -su «-zu», m., z lat. = podnět, popud, pobídka; dát k něčemu i.;
**-sív* «-zív», -a, m. = impulsivní člověk;
-sivní [-ně; -nost] «-zív-» = jednající z impulsu, živě reagující na impulsy, vznětlivý, popudlivý, prudký (člověk, povaha); žít *-sivně* = jen podle vnějších popudů, nikoli rozumově, nikoli podle rozvahy, plánu; podala mu *-sivně* obě ruce (So.) = bez uvážení, mimoděk, instinktivně

***imputace**, ž., z lat. = imputování;
imputovati = přikládat, přičítat,
připisovat někomu něco neprávem,
nespravedlivě

imunisace «-nyza-», ž., lat. = imunisování;
-sačnĭ vzdornost proti chorobám;

imunisovati «-nyzo-» = (u)činit
imunním; být imunisován proti
nákaze

imunita «-ny-», ž., z lat., 1. = přirozená
n. získaná odolnost, vzdornost
nákaze (lékař.); 2. = zvláštní
právní a správní ochrana poslanců
a senátorů: poslanecká i.; právo
-ty; požívati -ty; řečnit, jednat
pod -tou; být chráněn -tou; -nitní
právo

imunní 1. = odolný proti nákaze,
2. = požívající zvláštní právní
ochrany, imunity: i. proti tyfu,
poslanec je i.

in absentia «-sencijá», lat. = v (za)
nepřítomnosti

in abstracto «-któ», lat. = abstraktně,
odtažitě

in articulo mortis «-kuló -tys», lat.
= ve chvíli, v okamžiku smrti

inaugurace, ž., z lat. = inaugurování;
-račnĭ || *-rálnĭ řeč = při
inauguraci, vstupní;

-rátor, -a, m. = kdo inauguruje;
inaugurovati = uvést, uváděti
slavnostně do úřadu; přenes. i.
něco = dát k tomu podnět, pod-
nítiti to, nastolit, zahájit

in bianco, v. bianco

incest, -u, m., lat. = krvesmilství;
incestní styky

incident, -u, m., z lat. = (méně
významný n. nahodilý, často ne-
příjemný) případ, příhoda, udá-
lost

incinerace, ž., z lat. = zpopelnění,
pohřeb žehem

incipit, lat. = počíná (se), pravidelný
počátek středověkých rukopisů;
chápe se za muž. podst. jm. =
počátek; i. rukopisu zní takto

incise «-cíze», ž., z lat. = naříznutí
(lékař.)

inclusive, v. inkusive

incognito, v. inkognito

in concreto «konkrétó», lat. = v
daném, v tomto případě, ve skuteč-
nosti

in continuo «kontýnuó», lat. = ne-
přetržitě, souvisle

in corpore, lat. = hromadně (pro-
ti jednotlivě): jednotlivě, někdy
in corpore (Jir.)

Ind [*Indka*], -a, m. = příslušník
indického kmene, národa

indefinitní «-nyt-», lat. = neurči-
tý (mluvn.); i. zájmeno neboli
-tivum «-tý-», -va, stř.

indemnita «-ny-», ž., z lat. = za-
bezpečení proti škodám a ztrátám,
zákonitá beztrestnost, datečné
schválení, náhrada za škody,
válečné odškodné požadované
vítězem; -nitní předpis...

independentní, z lat. = nezávislý

indeterminismus «-nyz-», -mu, m.,
z lat. = filosofic. nauka o svo-
bodném rozhodování člověka (že
jeho jednání není určováno vněj-
šími vlivy, není na nich závislé);
-nista, m. = stoupenec indeterminismu

index, -u, m., lat. = ukazatel,
rejstřík, seznam: i. slov (na
konci spisu); i. cen, cenový in-
dex = udávající pohyb cen; i.
librorum prohibitorum «-rórur-
-tórur» = seznam zakázaných
knih (v katol. církvi); kniha je
na -xu = je zakázána;

indexní || -xový (číslo)

Indián [-nka] «-dyján», -a, m. =
příslušník praobyvatelského ame-
ric. národa;

indián, -a, m. «-dyján» = kro-
can (lid.), druh holubů, druh
motocyklu, cukroví;

indiánče, -čete, stř. = indiánské
dítě;

indiánek, -nku, m., cukroví, druh
motocyklu; *Indiánek*, -nka, m.,
zdrob. k Indián;

Indiánka, v. Indián;

indiánka, -nek, ž. = indiánská
povídka;

- indiánský* [-sky]: i. kmen; -ské léto = babí léto (v překladech z angl.); -ská řeč neboli *indiánština*, ž.
- indicie* «-dýcije», -í, ž. pomn., z lat. = známky, příznaky, (usvědčující) okolnosti; důkaz z -cí, -ciemi
- indický* [-cky] «-dyc-», příd. k Ind, Indie, na př. kmen, jazyk; I. oceán; i. jazyk neboli *indičtina*, ž.;
Indie «-dyje», ž., země v Asii
- indifference* «-dy-», ž., z lat. -diff = indiferentismus (říd.);
indiferent [-tka], -a, m. = indiferentní člověk, hlavně politicky;
indiferentismus «-tyz-», -mu, m. = nevšímavost, lhostejnost, vlažnost, netečnost;
-rentní [-ně; -nost] = nedosti výrazný, ne jednoznačný (význam); = lhostejný, vlažný, nerozhodný, politicky neorganizovaný (člověk); = nám lhostejný, nezávažný (věc)
- indigenát* «-dy-», -u, m., z lat. = zemská, státní příslušnost (v starších dobách)
- indigesce* «-dy-», ž., z lat. = obtíže při trávení, porušené trávení
- indignace* «-dy-», ž., z lat. = rozhořčení (pro křivdu), (spravedlivé) rozhorlení; učinit něco v -ci, odejít s -cí;
indignovaný [-ně; -nost] = rozhořčený, rozhorlený, popuzený;
indignovati koho = popudit, popouzet (křivdou, třebas domnělou); odejít ze schůze indignován
- indigo* «-dy-», stř. || *indych*, -u, m., barvivo;
-govník, -u, m., keř;
-gový [-vě]: -vá modř; -vě modrý || *-chový*
- **indijský* «-dyj-» = indický
- indikace* «-dy-», ž., z lat., vlast. = oznámení, příkaz, pak = údaj; = okolností důležité pro léčení; *-kační*, příd. k tomu
- indikativ* «-dykatýv», -u, m., lat. = oznamovací způsob jako významová kategorie i slovesný tvar ji vyjadřující; *-tívní* význam, slovesný tvar
- indikátor* «-dy-», -u, m., lat. = ukazovatel; = přístroj automaticky zaznamenávající chod stroje atp.;
- indikce*, ž., lat. = označení, číslo označující pořadí nějakého roku v patnáctiletí podle křesť. letopočtu (dějepis.); *indikční*, příd. k tomu;
indikovati = „ukázat, naznačit“, doporučit, předepsat: i. lékařský zákrok
- indirektní* [-ně] «-dy-», z lat. = nepřímý, na př. důkaz
- indiskrece* «-dys-», ž., z franc. = indiskretnost;
indiskretní [-ně; -nost], opak k diskretní = nezachovávací tajemství, důvěrnost: i. člověk, přenes. i. jednání...
- indisponibilita* «-dyspony-», ž., lat., opak k disponibilita = nemožnost něčím disponovat, nepoužitelnost, nepohotovost; *-bilní* = nepoužitelný, nepohotový
- indisponovati* «-dys-» = způsobit, -bovat indisposici; obyčej. jen být *-ponován* || *-ponovaný* řečník, zpěvák;
- indisposice* «-zice», ž., z lat. = nevolnost, stav, kdy se necítíme úplně zdrávi, kdy nejsme „ve své kůži“: nezpívat, neřečnit pro -ci, zpívat... přes slabou -ci
- individuace* «-dy-», ž., z lat. = rozlišení něčeho obecného (pojmu...) v jednotlivosti;
-dualisace «-za-», ž. = individualisování; *-dualisační*, příd. k tomu;
-dualismus «-zmus», -mu, m. = 1. (v třídní společnosti) snaha uplatnit význam, samostatnost, práva jednotlivce (individu) proti celku; 2. (v socialistic. společnosti) úsilí jednotlivce uplatnit, rozvinout své schopnosti v práci pro celek;

-*dualisovati* «-zo-» = vytýkati znaky individua, odlišovat, třídit, rozeznávat, zařizovat podle individuí, jednotlivců, hleděti k jednotlivcům;
 -*dualista* [-stka], m. = stoupenec individualismu;
 -*dualistický* [-cky] «-styc-» || řídč. -*dualistní* = v duchu individualismu: -ké názory, -ká pedagogika, -ký řád hospodářský;
 -*dualita*, ž. = vyhraněná, svérázná osobnost;
 -*duální* (nik. -elní) [-ně; -nost] = přináležející, vlastní jen individuu (nikoli nějakému celku), co shledáváme u jednotlivce, u -vců, čeho užívá jen jednotlivec, osobitý (představa, názor, slovo, vazba, rčení...)
individuum «-dy-du-um», -dua, stř., z lat. = jednatel, jedinec; někdy s příhanou: jakési, divné i.; i. pochybné pověsti
Indka, v. Ind
Indočína, ž., poloostrov Zadní Indie n. jeho vých. část;
indočínský: -ké jazyky
Indoevropan, -a, m. = příslušník některého indoevrop. jazyka;
indoevropský [-sky]: -ské jazyky = evrop. a asijské jazyky blíže příbuzné; *indoevropština*, ž. = indoevropské jazyky
Indogermán, -a, m., něm. (nepřesný) název Indoevropana; *indogermánský* = indoevropský; i. jazyk neboli -*nština*, ž.
indoiránský (-*iránský*): -ské jazyky neboli árské, árijské = indické a iránské (i-); nepřesně m. indoevropský; -*nština*, ž. = indo-irán. jazyk, -ky
indolence, ž., z lat. = indolentnost; *indolentní* [-ně; -nost] = netečný, lhostejný, nedbalý
indolog, -a, m. = badatel v indologii; -*logický*, přid. k
 -*logie*, ž. = věda o jazyce a kultuře Indie
indorsát «-zát», -u, m., lat. = poznámka, obsah na zadní straně listiny, indosát, rubopis

indosament «-sa-», -u, m., z ital. -ssamento = písemné prohlášení na rubu (lat. in dorso, ital. in dosso) cenného papíru, že se práva z něho plynoucí postupují jinému, žiro, rubopis;
 -*sant*, -a, m. = kdo postupuje, žirant;
 -*sát*, -u, m. = rubopis;
 -*satář*, -e, m. = komu se práva postupují, žiratář;
 -*sovatí* = postupovat někomu, převádět na někoho jiného, žirovat
Indukce, ž., z lat. = vědecká metoda postupující od jednotlivosti k obecnosti, k obecnému zákonu; = úvod (říd.); = souvislost zjevů elektrických a magnetických;
indukční || *induktivní* [-ně; -nost] «-ktýv-»: -tivní úsudek, metoda, -ční přístroj;
indukovati, z lat. = (vz)budit: i. elektrický proud; = postupovat induktivně;
induktor, -u, m. = indukční přístroj
indult, -u, m., lat. = poshovění, výsada
in duplo «-ló», lat. = dvojmo, ve dvou exemplářích
Industrák, -u, m. = průmyslový brambor (hovor.)
industrialisace «-za-», ž. = industrialisování; -*lisační* vývoj;
 -*lismus* «-zmus», -mu, m. = průmyslnictví, národohospodářské úsilí podporující průmysl, industrialisaci;
 -*lisovati* «-zo-» = zprůmyslňovat, -nit: Slovensko se industrialisuje; slož. dokon. z-;
 -*listický* «-styc-» = v duchu industrialisace
industriální [-ně], z lat., 1. = průmyslový, výrobní; 2. -*striální* učitelka = u. ženských prací a domácích nauk, lid. a hovor. -*striálka*, -lek, ž.;
industrie, ž., z lat., pův. = činnost, příčinnost, pak = průmyslová výroba, průmysl;

*-*strijní* = industriální = průmyslový (Ner.)
indych, -*chový*, v. indigo
inedita «-dy-», stř. pomn., lat. = nevydané spisy
inercie, ž., lat. = lenost, nečinnost; *inerční* || *inertní* = setrvačný
inervace, ž., z lat. = spojení s nervem, opatření nervem; -*vační* změny;
inervovati = spojit s nervem, opatřit jím; sval je inervován = má nerv
infalibilita, ž., z lat. = neomylnost; -*bilní* = neomylný
infám, neskl. příd. a příslov., z lat. infamis = mající špatnou pověst, rozhlášený, rozkřičený, ošklivý (lid.);
infamace, ž. = zneuctění;
infamie «-fá-», ž. = (po)hanění, tupení, potupa, bezectnost;
infámni [-ně; -nost] = hanebný, bezectný || **infámský*
**infant* [*-ta (Dur.) || -*tka*], -a, m., titul prince [princezny] v starším Španělsku a Portugalsku
**infanterák*, -a, m. = infanterista (lid.);
infanterie, ž., z ital. = pěchota, pěší vojsko; -*rista*, m. = pěšák
infantilisismus «-tyliz-» -mu, m. = dětský ráz dospělého člověka; -*tilní* = dětský
infantka, v. infant
infekce, ž., z lat. = nákaza;
infekční = nakažlivý: i. nemoci; i. nemocnice = n. pro infekční nemoci
inferiorita, ž., z lat. = horší jakost, méněcennost;
-riorní = méněcenný
infernale «-ná-», ital. = ďábelsky, pekelně (hudeb.);
-nální [-ně], z lat. = pekelný, ďábelský; i. výlet (Čech) = do pekla;
inferno, stř., ital. = podsvětí, peklo; přenes.: průmyslové i. (Sez.)
infikovati, z lat. = nakazit

infiltrace, ž., z lat. = vniknutí, vnikání cizí látky do buněk, prosakování vody; -*trační* proces;
-trovati = vniknout, vnikat, prosáknout, prosakovat
infinitesimální «-nytezi-», z franc. = nekonečně malý: i. veličina; i. počet = integrální a diferenciální
infinitiv «-nytýv», -u, m., z lat. = neurčitý způsob jako významová kategorie i její slovesný výraz; -*tivní* tyar, význam
infinitní «-nyt-», z lat. = neurčitý: i. tvary slovesné neboli jmenné
**infirmář*, -e, m., z lat. = ošetřovatel nemocných
infix, -u, m., z lat. = kmenotvorná přípona uvnitř slova
inflace, ž., z lat. = peněžní záplava, značné rozmnožení oběživa, stoupání hospodářských čísel;
inflacionista «-nys-», m. = stoupenec inflace; *inflační* politika
in flagranti «-tý», lat. = při činu (koho přistihnout...)
influence, ž., z lat. || **influenza* «-ca», podle ital. (Mach.) = vliv, působení na, na koho; v lékař. = chřipka;
-enční elektrika, epidemie
informace, ž., z lat. = poučení, podání zprávy, zpráva;
-mační kancelář;
-mativní [-ně] «-týv-» = poučující, poučný;
-mátor [-rka], -a, m. = kdo podává informace; = domácí učitel;
-matorium «-tó-», -ria, stř., lat. = spis podávající informace, poučení; Komenského I. školy mateřské;
informovati koho = zpravit, poučit, dát zprávu, -vy; býti dobře, nesprávně -ván;
-vaný [-vaně; -vanost] = mající zprávy, zpravený, poučený, znalý

infračervený: -né paprsky = neviditelné paprsky za červenou částí vidma

infule, ž., z lat., původ. = vlněný vínek (-ná stuha) kněží a vestálků, v katol. církvi = vysoká biskupská čepice, mitra;

infulovati = propůjčit právo nosit infuli; -*lovaný* opat

infuse «-ze», ž., z lat. = vlití, nálev (lékař.)

ing, zkratka franc. *ingénieur*, obyč. inž., v. inženýr

ingeniosní [-nyjóz-], z lat. = nadaný, duchaplný, důvtipný, důmyslný;

ingenium «-genyjum», -ia, stř. = nadání, důvtip, důmysl

ingerence, ž., z lat. = zasahování, zásah, vliv; mít ingerenci nač

ingot, -u, m., z angl. = prut zlata nebo stříbra, jehlanovitý odlitek kovu

ingoust, v. inkoust

ingredience «-dyjence», ž., z lat. = součástka, přísada léku, prášku atpod.

ingrossace || -sace, ž., z lat. = zápis do pozemkových knih;

-*sátor*, -a, m. = zapisovatel do pozem. knih

inhalace, ž., z lat. = vdechování léčivých látek; -*lační* síň, přístroj;

-*latorium* «-tó-», -ria, stř., lat. = inhalační síň || zčešř. -*lovna*, -ven, ž.;

inhalovati = vdechovat

inherence, ž., z lat. *inhae-* = lpění; = poměr vlastností k jejich nositeli (filosof.);

-*rentní* = v něčem obsažený;

inherovati = být v něčem obsažen

inhibice, ž., z lat. = zákaz, zabráňování, brzdění;

-*biční* nařízení...;

inhibovati = zakázat, odvolat, zrušit, zabránit, zadržet, brzdit

inchoativní «-týv-», z lat. = počínavý; i. sloveso neboli

inchoativum, -va, stř.

iniciace «-ny-», ž., z lat., 1. = zasvěcení do náboženského úkonu, do života; 2. = počín, podnět

iniciála || -lka, -lek, ž., z lat. = (ozdobné) počáteční písmeno;

iniciální = počáteční, počínový

iniciativa «-nycijatý-», ž., z lat. = první krok, podnět, popud; dát k něčemu -vu; ujmouti se, chopiti -vy; učinit něco na něčí -vu, z něčí -vy;

-*tivní* [-ně; -nost] «-týv-» = dávající iniciativu, podnětný (návrh, výbor v parlamentě);

iniciátor [-rka], -a, m. = kdo dává iniciativu, kdo něco podniká, osovateľ

injekce, ž., z lat., 1. = vstříknutí (na př. léku pod kůží): dáti, dostati -ci; 2. = injekční látka; *injekční* jehla;

injikovati = vstříkovat

injunktiv «-týv», -u, m., lat. = slovesný tvar minulý bez přímnožku; -*ktivní* tvar

injurie «-jú-», ž., lat. = urážka, urážlivé chování, pohana

Ink, -a, m. = příslušník kmene v Peru;

inka, m. = pán, vládce (název peruánských panovníků do příchodu španělů)

inkamerace, ž., z lat. = přivtělení k církev. majetku, zabránění ve prospěch státu, postátnění, na př. silnic, zkušebních tax;

-*merovati* = přivtělit k církv., stát. majetku, postátnit

inkantace, ž., z lat. = zažehnávání, zařikávání

inkarnace, ž., z lat. = vtělení, přeměna boha v člověka, ztělesnění;

inkarnát, -u, m., z ital. = barva lidské pleti, sytá červeně; = jetel nachový (růžák); -*nátový* = sytě červený;

inkarnovati = vtělit, ztělesnit

inkasista «-si-», m., z ital. -ss- = kdo inkasuje (peníze), výběrčí, příjemce;

inkasní kancelář, obchod;

- inkaso** «-so», stř., ital. -sso = inkasování, vybírání, příjem peněz;
inkasovati «-so-» = vybírat, přijímat peníze
- inkaustika** «-sty-», ž. = malba ve vosku
- inklinace**, ž., z lat. = sklon, náklonnost, náchylnost k něčemu, záliba v něčem, odchylka magnetické jehly; **-nační** jehla;
inklinovati = míti sklon k něčemu, náchylnost, být náchylný, tíhnout, na př. k nemoci, k zaměstnání, k povolání
- inklusive** «-zí-», z lat. inclu- = i s, v to počítajíc, včetně: i. doplatek = i s doplatkem; i. do pátku = ještě v pátek;
inkluzivní [-ně; -nost] «-zív-» = uzavřený
- inkognito** «-gny-», z lat., 1. příslov. = pod nepravým jménem, na zapřenou: cestovat i.; 2. podst. jm. stř. = nepravé jméno, vystupování na zapřenou
- inkoherece**, ž., lat. = nesouvislost; **-rentní** = nesouvislý
- inkolát**, -u, m., z lat. = státní občanství
- inkomodace**, ž., z lat. = nepohodlí, obtěžování;
-modovati koho = obtěžovat, být mu na obtíž
- inkompatibilita** «-ty-», ž., z lat. = neslučitelnost jednoho povolání (jedné činnosti) s jiným (s jinou);
-bilitní zákon = o inkompatibilitě; **-bilitní** = neslučitelný
- inkompetence**, ž., z lat. = nekompetence, nepříslušnost, neoprávněnost, nepovolanost;
-tentní = nepříslušný, nepovolaný, neoprávněný
- inkonsekvence**, ž., z lat. = nekonsekvence, nedůslednost;
-kventní [-ně; -nost] = nedůsledný
- inkorektní**, z lat. = nekorektní, nesprávný
- inkorporace**, ž., z lat. = přivtělení, připojení, zápis, přijetí za člena; **-rační** poplatek;
inkorporovati = (při)vtělit, vtělovat, přičlenit, -ňovat
- inkoust** || lid. *ingoust*, -u, m., z lat. = barevná tekutina na psaní;
inkoustiti = poskvřňovat inkoustem; častěji slož. dok. *po-, za-* (hovor.);
-stovitý = připomínající inkoust, jako od inkoustu: -té skvrny;
-stový [-vě]: -vá skvrna, tužka;
-stové štíty hor (Čap.) = černé jako inkoust
- inkrement**, -u, m., z lat. = přírůstek
- inkret**, -u, m. = výměsek žláz s vnitřní sekrecí
- inkriminace**, ž., z lat. = obvinění, výtka;
-minovati = obvinít, -viňovat;
-novaný výrok, článek = pro který se podává žaloba
- inkrustace**, ž., z lat., 1. = ozdobné vložky do jiné hmoty; 2. = usazování něčeho na něčem, usazenina; **-stační** práce, děj;
-stovati = provádět inkrustaci 1., usazovati se
- inkubace**, ž., z lat. = doba od nákazy do projevení nemoci;
-bační doba = doba inkubace
- inkulpace**, ž., z lat. = obvinění;
-pát, -a, m. = obviněný, obžalovaný
- inkunabule** «-ná-», ž., z lat. = prvotisk
- inkvirovati** «-kví-», z lat. = vyhledávat, vyšetřovat
- inkvisice** «-zi-», ž., z lat. = vyšetřování, soud nad kacíři;
-siční řízení || **-sitní**;
-sit, -a, m. = nad kým se provádí inkvisice;
-sitor, -a, m. = soudce nad kacíři; příd. k tomu
***-sitorní** || **-sitorský** [-sky; -ství]
- in medias res** «-dyjás rés» (vpadnout, přejít), lat. = „doprostřed věcí“, k věci, k jádru věci

- in natura** «-rá», lat. = „v přírodě“; dostávat plat in n. = v naturálních
- in nuce**, lat. = „v ořechu“, v jádru, v podstatě, stručně
- inobligátní** = neobligátní, nepovinný
- Inocenc**, -e, m., kř. jm. z lat. *innocens* = nevinný
- Inomostí**, stř., umělé = Inšpruk
- inoportunní** = neoportunní
- in originali** «-ná-», lat. = v originále
- in partibus infidelium** «-tybus-dé-», lat. = v zemi nevěřících; biskup in p. inf. = titulární biskup
- in persona** «-sóná» = „v osobě“, osobně, sám, na př. přijít
- in puncto** «punktó», lat. = v (tom) bodu, stran, co se týče, na př. in p. toho
- insanita** «-sany-», ž., z lat. = nezdravost
- inscenace**, ž., z lat. = inscenování; *inscenovati*, 1. = upravit pro scénu, vypravit pro jeviště; 2. = uspořádat: i. tábor lidu (Majer.); 3. = úmyslně způsobit, nastrojít: inscenován výstup s matkou (So.)
- *insekt**, -u, m., z lat. = hmyz
- inserát** «-zer-», -u, m., z lat. = placené oznámení (dotaz, nabídka...) v novinách n. v nějaké publikaci; *inserce*, ž., 1. = inserování; 2. = úhrn inserátů v některém listě: list má slabou... -ci; *inserční* část novin, kancelář; *inserent* [-tka], -a, m. = kdo inseruje; *inserovati* = oznamovat, dotazovati se... inserátem; i. v novinách; i. byt, prodej...
- insert** «-zert», -u, m., 1. = inserát; 2. = vložka do textu listiny (odbor.); *insertní* [-ně], příd. k insert 1.
- insigne** «-signyje», -í, ž. pomn., z lat. = odznaky vyššího úřadu, moci, vyšší hodnosti, na př. akademické
- insinuace** «-si-», ž., z lat. = našeptávání někomu o někom něčeho špatného, nečestného, přikládání někomu něčeho takového, křivé podezírání, obviňování; *-nuovati* = našeptávat..., podezřívati (z něčeho nečestného)
- insistovati** «-sis-», z lat. = naléhat na koho, nač, trvat na čem
- inskribovati**, z lat. = zapisovat, zapsati do seznamu (na př. posluchačů na vysoké škole); *inskripce*, ž. = zápis
- insolace** «-so-», ž., z lat. = přímé ozáření slunečními paprsky; *-lační* povrch něčeho
- insolence** «-so-», ž., z lat., vlast. = neobvyklost, přenes. = nestoudnost, drzost; *-lentní* = nestoudný, drzý
- insolvence** «-sol-», ž., z lat. = platební neschopnost, zastavení platů; *-ventní* = neschopný platit, kdo zastaví platy
- in spe** «spé || spe» = v naději, příští, nastávající: ženich, poslanec in s.
- inspekce**, ž., z lat. = dozor, dohled, přehlídka; *-kční* = dozorčí (cesta...); *inspektor* [-rka], -a, m. = dozorce, na př. školní, vojenský; *-ktorát*, -u, m. = inspektorský, dozorčí úřad; *-ktorský* úřad, plat; *-ktorství*, stř. = inspektorská hodnost, -ký úřad
- inspicient**, -a, m., lat. = dohlizitel, dozorce (na divadle); *inspicírovati* || *inšpi-* = konat inspekci, dohlížet (lid. a hovor.)
- inspirace**, ž., z lat. = vdechnutí, nabrání vzduchu do plic; i. umělce, básníka, vědce... = „duševní stav, přístupný nejživějšímu vnímání dojmů a rozvažování o pojmech a tím i jejich vyjasnění“ (Puškin), tvůrčí vnuknutí, citové vzrušení při pozornosti plně soustředěné na předmět tvůrčí činnosti; *-rační* vzduchový proud; *-rační*

zdroj = zdroj, pramen tvůrčí inspirace;
-rátor [-rka], -a, m. = kdo něco inspiruje, dá k něčemu podnět;
-rátorický [-ství], příd. k tomu;
**inspirovanec*, -nce, m. = inspirovaný člověk (šal.);
inspirovati = vdechovat, -chnout;
 i. koho k čemu = dát inspiraci, tvůrčí vnuknutí, podnítit k tvoření: básníka inspirovalo moře; Sv. Čech byl inspirován cestou na Kavkaz k básni Čerkes; i. co = dát podnět k čemu, podnítiti co: i. hnutí apod.; projev, článek pana X byl inspirován panem Y = byl psán podle pokynů, podle přání pana Y, v duchu pana Y
instalace, ž., z lat., 1. = zařizování stavby, vodovodu, elektrického vedení atp.; 2. = slavnostní uvedení v úřad: i. kněze, rektora; *-lační* práce, součástky, závod, slavnost, řeč;
-latér, -a, m. = živnostník provádějící instalaci 1.; *-latérský* [-ství], příd. k tomu;
-látor, -a, m. = kdo instaluje;
instalovati = provádět instalaci 1., 2.
instance, ž., z lat. = pořadí úřadů, soudů: úřad, soud první, druhé -ce || první, druhá i.;
instanční, na př. pořad, postup
in statu nascendi «-tú -ndý», lat. = ve stavu „zrození“, vývoje
instinkt «-stynkt», -u, m., z lat., u živočichů = chování dědičné povahy, u lidí = bezděčný pocit, vnuknutí: mítí dobrý, jemný, špatný i.; i. sebeochrany...;
-ktivismus «-ktyvyz-», -mu, m. = spoléhání na instinkt;
-ktivita, ž. = instinktivnost;
-ktivní [-ně; -nost] «-týv-» = pudový, bezděčný, neuvědomělý (odpor...); jednati -ktivně
instituce «-sty-», ž., z lat. = zřízení, zařízení, řád, ústav: obecní, státní, vědecké i. ap.;
I., -cí, ž. pomn. = systém, soustava soukromého práva řím.

institut «-tút», -u, m., z lat. = ústav; **-tutka* «-tut-», -tek, ž. = chovanka institutu
instradovati, z ital. (strada = cesta) = předsati cestu, dopravit zboží předsanou cestou
instrukce, ž., z lat. = poučení, pokyn, návod, výcvik; *-lační* kurs, důstojník;
instruktáž, -e, ž., franc. = instruování, -strukce;
instruktivní [-ně; -nost] «-týv-» = poučný, názorný: i. kniha, diagram;
instruktor [-rka], -a, m. = kdo dává instrukce, cvičitel, rádce, poradce, učitel; *-rský* [-rství]: *-rský* kurs = pro instruktory, ke vzdělání -rů
instrument (lid. *inštru-*, *inštr-*), -u, m., z lat. = nástroj;
instrumentace, ž. = zpracování skladby pro nástroje, pro orchestr; *-tační* práce...;
instrumentál, -u, m., z lat. = 7. pád (podle toho, že má často význam nástrojový);
-talista, m. = zpracovatel skladby pro nástroje;
-tální, příd. k instrument, -tál = nástrojový: *-tální* hudba, tvar, význam;
instrumentarium «-tá-», -ria, stř. = soubor odborných nástrojů;
-mentář, -e, m., 1. = instrumentarium; 2. = pomocník podávající operatérovi nástroje; 3. = výrobce hudeb. nástrojů (Rais); *-mentářka*, -řek, žen. protějšek k instrumentář 2.;
**-mentista* «-tys-», m. = hráč na hudební nástroj, výrobce hudeb. nástrojů;
instrumentovati = zpracovávat skladbu pro nástroje; slož. dokon. z-
**instrumentum*, -ta, stř., podle lat. = instrument
instruovati koho = dávat, dát mu instrukce, rady, pokyny, poučovat, poučit; i. žádost = opatření doklady, přílohami

insubordinace «-dy-», ž., z lat. = neposlušnost, nekázeň, porušení subordinace

***insulán** [-nka] «-zu-», -a, m., z lat. = ostrovní obyvatel;
insularita, ž. = ostrovní ráz;
insulární = ostrovní

insulin «-zulín», -u, m., lék

insult «-zult», -u, m., z lat. = pohana, potupení, urážka;

insultace, ž. = insultování;

insultovati koho = napadnout řečí, těžce urazit, zasypat urážkami

insurekce, ž., z lat. = povstání, odboj;

insurgent, -a, m. = povstalec, odbojník

in suspenso «-zó», lat.: nechat něco in s. = nechat nevyřízeno, nerozhodnuto

inštr(u)ment, v. instrument

intabulace, ž., z lat. = zapsání, vtělení do zemských desk; -lač-ní řízení;

intabulovati = zapsat, vtělit do zem. desk

intaktní [-ně; -nost], z lat. = neporušený, nedotčený

intarsie «-zije», ž., z ital. = vkládání ozdob do dřeva z různě zbarveného dřeva, z perleti, ze stříbra apod., předměty, výrobky s těmito ozdobami;

intarsovat «-zo-» = vkládat ozdoby...

integrace, ž., z lat. = scelení, ucelení, úplnost; -gračn- = scelovací;

integralista, m. = přívrženec integrity; -lita, ž. = integrita;

integrální [-ně; -nost], z lat.: i. část něčeho = patřící nutně k celku, od něho neodlučná, podstatná; i. pojetí = celkové, hledící k celku; i. výchova = přihlížející ke všem složkám výchovy, celková, jednotná, dokonalá; i. počet (matemat.);

integrita, ž. = neporušenost, celistvost, neztenčení, na př. i. státu;

integrovati = scelovat, zachovávat neporušeným;

integrující část něčeho = neodlučná, podstatná, integrální

intelekt, -u, m., z lat. = rozum; -ktuál [-lka], -a, m. = vzdělanec, inteligent;

-*ktualisace* «-za-», ž. = intelektualisování; -*ktualisace* jazyka = jeho přizpůsobení přesnému myšlení;

-*ktualismus* «-zmus», -mu, m. = zdůrazňování rozumu, vzdělání proti zkušenostem, praxi; -*ktualista*, m. = stoupenec intelektualismu; -*ktualistický* [-cky] «-styc-» || -*ktualistní* = v duchu intelektualismu;

-*ktualisovati* «-zo-» co = dávat čemu intelektuální ráz;

-*ktuální* [-ně; -nost], n i k. -elní = rozumový, duchový (činnost, původce);

-*ktuálský* [-stvi], příd. k intelektuál (většinou hanl.);

*-*ktuálština*, ž. = intelektuálství

intelligence, ž., z lat., 1. u živočichů = schopnost přizpůsobovat se novým podmínkám; u lidí = schopnost chápat rozumem, rozumová zdatnost, vzdělanost; 2. = vzdělanectvo, vzdělanci; -*genční*, na př. zkouška = z. intelligence;

-*gent* [-tka], -a, m. = vzdělanec;

-*gentní* [-ně; -nost] = mající inteligenci, rozumově zdatný, vzdělaný; -*gentský* [-sky], příd. k inteligent;

*-*gentstvo*, stř. hromad. = inteligenti, -gence

inteligibilní, z lat. = pomyslný, jenom pomyslný

intence, ž., z lat. = záměr, úmysl; jednati v něčích -cích, proti něčím -cím;

intencionalismus «-liz-», -mu, m. = učení, že se každý skutek má posuzovat podle úmyslu jednající osoby;

-*cionální* = mající zamýšlený vztah k představovanému předmětu

intenční, příd. k *intence* = záměrný

intendance, ž., z lat. = vrchní dozor, vrchní správa, u nás zvláště divadelní (ve věcech uměleckých) a vojenská (ve věcech hospodářských);
-*danční* škola;

-*dant*, -a, m. = kdo je pověřen intendancí; -*dantský* [-ství]; -ký úřad, -ká činnost; -*dantstvo*, stř. hromad. = intendanti;

-*dantura* «-tú-», ž. = intendantská činnost, -ký úřad

intensita «-zi-», ž., z lat. = stupeň účinnosti, působivost, výkonnost, síla, napětí, horlivost, usilovnost: i. tepla, paprsků; i. pocitů, chtění; pracovati s velikou intensitou;

-*sivní* [-sivně; -sivnost] «-zív-» = působivý, výkonný, silný, usilovný (činnost, výroba); -sivní záliba (Sez.); o barvě = sytý; -sivně pracovat, červený...;

intensivněti, -nějí = stávat se intensivní; slož. dokon. *z-*; *z-* svou činnost m. *zintensivniti* = učinit intensivním

interbrigáda, ž., zkratka z internacionální brigáda = dobrovolnická brigáda, která bojovala před 2. světovou válkou na straně španělských demokratů za svobodu

intercipovati, z lat. = zachycovat (na cestě, před dodáním...)

interdikt «-dykt», -u, m., z lat. = zákaz církevních úkonů v katolické církvi

interes, -su «-su», m., z lat. = zájem, prospěch: v interesu Evropy a humanity (Palac.); projevovat, -vit, mít i. o něco; = úrok, obyč. *intres*, v. tam;

-*resantní* [-ně; -nost] «-san-» = zajímavý;

-*resent* [-tka], -a, m. = kdo se zajímá (o něco), zájemce;

-*resovati* «-so-» = zajímat: ten člověk, ta věc mě interesuje; i. se o koho, oč = zajímati se; být interesován na něčem = mít

účastenství v něčem; účastniti se něčeho;

interesovaný = mající zájem, účast;

slož. dokon. *za-* koho = vzbuditi zájem; *za-* se = projevití zájem

interference, ž., z lat. = křížení; -*renční* = křížící se

interglaciál, -u, m., z lat. = doba meziledová (geolog.);

-*ální* = meziledový

interiér, -u, m., z franc. -*térieur* = vnitřní zařízení, vnitřek; přenes.: kompletní i. života (Nez.)

interim, lat. příslov. = zatím; i., neskl. stř. || -u, m. = zatímní řád;

-*rimní* || -*rimový* || -*rimistický* «-styc-» = zatímní

interjekce, ž., z lat. = citoslovce; -*jekcionální* || -*jekční* = citoslovený, -slovný, na př. význam

interkalár, -u || zčeštělé -*lář*, -e, m. || -*láre*, stř. neskl., z lat. = „vsunutí jednoho dne n. několika do kalendáře, mezidobí“, doba, kdy je nějaký úřad neobsazen, a příjem z toho; = doba, než je podnik uveden do chodu a kdy nic nenese;

-*lární* příjmy, úroky

interkonfesijní «-sij-» || řídčeji -*sionální* [-ně; -nost], z lat. = co je mezi konfesemi, co upravuje jejich vztahy: i. zákony

interlineární (*-*ální*), z lat. = meziřádkový (překlad, poznámky, přípisky)

intermezzo «-co», stř. ital. = mezihra, vložka, vsuvka (hudební, v básni...); přenes.: milostné i. (Hlad.) = milostné dobrodružství; = přerušování jednání... něčím, co k němu nepatří, nějakým výstupem...

intermitentní [-ně; -nost] || -*mitovaný*, z lat. = přerušovaný, přerývaný, ne nepřetržitý;

intermitovati = vynechávat, přerušovati se, přerývat

internace, ž., z lat. = internování; -*nační* tábor

internacional, -a, m., z lat. = člověk smýšlející internacionálně;
-cionala, ž. = mezinárodní organizace, hlav. socialistická;
Internacionala, ž. = mezinárodní revoluční hymna;
internacionalismus «-zmus», -mu, m. = mezinárodnost;
-cionalisovati «-zo-» = (u)činit mezinárodním; slož. dokon. z-;
-cionalista, m. = stoupenec internacionalismu;
-cionalistický = v duchu internacionalismu;
-cionalita, ž. = internacionálnost;
-cionalní [-ně; -nost] = mezinárodní
internát, -u, m., z lat. = společné bydliště žáků (žákyň) při vzdělávacím ústavě; **-nátní** strava
interní [-ně; -nost], z lat. = vnitřní (lékařství, něčí věc);
internista [-stka] «-nys-», m., 1. = chovanec internátu; 2. = lékař vnitřních nemocí
internovati koho, z lat. = ustanovit někomu pobyt na jediném místě, buď doma n. v cizině (mírná podoba uvěznění): Havlíček byl internován v Brixenu
interparlamentární || -tní = meziparlamentární, -tní
interpelace, ž., z lat. = veřejný dotaz v parlamentě: podat, vznést -ci; **-pelační** právo;
-pelant [-tka], -a, m. = poslanec, senátor podávající interpelaci;
-pelovati koho (vládu, ministra) = vznést interpelaci na koho;
-pelovati co = podat interpelaci o čem
inter pocula «-ku-» = „mezi poháry“, při pití
interpolace, ž., z lat. = nepůvodní cizí vložka v rukopise, ve spise;
-polátor, -a, m. = kdo interpoluje;
-polovati co = učinit interpolaci do čeho; -polovaný text
interponent, -a, m., z lat. = kdo zakročuje, zakročí;
-ponovati = vkládat, vsouvat, za-

kročovat, zprostředko(vá)vat;
-posice «-zi-», ž. = zákrok, prostřednictví
interpret [-tka], -a, m., z lat. = vykladač;
-pretace, ž. = výklad, tlumočení; = umělecké provedení hudebního, slovesného díla v duchu skladatele; **-tační** umění;
-pretovati = vykládat, vysvětlovat, vyložit, provést dílo
interpungovati, z lat. = klást interpunkci;
interpunkce, ž. = kladení interpunkce, rozdělovací znaménka (tečka, čárka...);
-punkční znaménka
interregnum «-ter-rég-», -na, stř., lat. = mezivládi
interrogativní «-týv-», z lat. = tázací; i. zájmeno neboli **-tivum**, -va, stř.
interurbánní [-nně], z lat. = meziměstský; i. telefon, rozhovor; telefonovat, mluvit -nně
interval, -u, m., z lat. -llum = mezera, přestávka, na př. v práci; (časový) i. = časový úsek, období: sebrané spisy vycházejí v krátkých -lech; v hudbě = výškové rozpětí dvou tónů
intervence, ž., z lat. = zakročení, zákrok, přimluva: i. v úřadech, v parlamentě...; = násilný zákrok, zásah do státní svrchovanosti, vměšování se do vnitřních záležitostí státu: i. čtrnácti států proti Sovětskému svazu; vykonat, podniknout -venci; udělat něco na něčí -venci; **-venční** návštěvy, válečné výpravy;
-venient [-tka] «-nyjent», -a, m. = kdo intervenuje, přimluvně;
-venovati = zakročovat, -čit, přimlouvati se, -mluviti se;
intervent, -a, m. = kdo provádí násilnou intervenci
interview «-vjú», stř. neskl. || **-viewu** «-vjúvu», m., angl. = rozhovor s vynikající osobou pro veřejnost: dát, poskytnout někomu i.; **-viewista**, m. = kdo interviewuje;

- viewovati* «-vjuovati» koho = mít s ním interview; *-viewovaný*, na př. politik = poskytnuvší interview
- intervokální**, lat. = mezisamohláskový
- intestát**, -a, m. = zemřelý neza nechavší poslední vůli; *-státní* dědic
- intimace** «-ty-», ž., lat. = oznámení a doručení úředního rozhodnutí; *intimát*, -u, m. = úřední výměr, rozhodnutí
- intimismus** «-tymyz-», -mu, m. = důvěrnost; *-mista*, m. = malíř intimních obrazů
- intimita** «-ty-», ž. = intimnost, důvěrnost, projev -nosti; *intimněti*, -nějí = stávají se intimní; slož. dokon. *z-*: kout jí zintimněl (So.); *intimní* [-ně; -nost], «-tym-», lat. = důvěrný, důvěrně přátelský: i. přítel, dopis, rozhovor...; i. jeviště, divadlo = s vybranými herci a pro zasvěcené obecnostvo; *intimovati* komu co = úředně vyrozumět koho o čem; *intimus*, -ma, m. = nejdůvěrnější, důvěrný přítel
- intissimum** «-tysi-», -ma, stř., lat. = úplná intimnost
- intolerance**, ž., z lat. = nesnášlivost; *-lerantní* [-ně; -nost] = nesnášlivý
- intonace**, ž., z lat. = správné nasazení tónu; v mluvn. = stoupání n. klesání hlasu při výslovnosti, jinak hudební n. muzikální přízvuk, výška hlasu; i. slovesného díla = celkový ráz slovesný, zvukový, znění, zvuk, zabarvení: lyricky niterná i. (šal.); *-nační* rozdíly při mluvení; *intonovati* = nasazovat, nasadit hlas (při zpěvu); přenes.: cyklus intonovaný sládkovsky (Pujm.) = mající slovesný i obsahový ráz jako Sládkovy básně; prostonárodně intonované verše = prostonárodně znící
- intoxikace**, ž., z lat. = otrávení, otrava
- intráda**, ž., obyčej. pomn. -dy, z ital. = vstupní fanfáry
- intrasigantní** [-ně; -nost] «-žan-», podle franc. || *-gentní*, z lat. = nesmiřitelný, nesmlouvavý (politicky); *-tství*, stř. = nesmiřitelnost, nesmlouvavost
- intransitivní** «-zityv-», z lat. = nepřechodný; i. sloveso neboli *intransitivum*, -va, stř.
- intravenosní** [-ně] «-nóz-», z lat. = jdoucí dovnitř žil, vnitřní (injekce)
- intres**, -su «-su», m. || původ., ale říd. *interes* = úrok (lid.)
- *intrička**, ž., zdrob. k intrika
- *intriga**, ž., podle franc. = intrika; *-gant*, *-govati* = intrikant, -kovati
- intrika**, ž., z lat., často pomn. -ky = pleticha, -chy, pikle, úklad, nástraha; *intrikán* [-nka], -a || řídčeji *-kář* [-kářka], -e, m. = kdo strojí, osnuje intriky, pletichář; *-kánský* || *-kářský* [-sky; -ství] = pletichářský; **-kant*, -a, m. = intrikán; **-tní* [-tnost] = pletichářský || **-tský*; *intrikovati* = strojit pikle, pletichy, pletichařit; i. proti někomu; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *intrikový*: -vá divadelní hra = založená na intrikách
- introdukce**, ž., z lat. = úvod; *-dukční* = úvodní
- introitus** «-trojitus», -tu, m., lat. = vstup, vstupní žalm, modlitba
- introjekce**, ž., z lat. = vcítění, vkládání vlastních pocitů do pozorování
- intronisace** «-nyza-», ž., z lat. = uvedení na trůn, nastolení, uvedení do biskupského úřadu; *-nisovati* = nastolit

introspekce, ž., z lat. = „pohled dovnitř“, „vnitrozření“, pozorování duševních pochodů na sobě, sebezpozorování;

-spekční || *-spektivní* [-ně] «-týv-» = sebezpozorovací (schopnost, metoda)

introverse «-ze», ž., z lat. = obrácení duševního života dovnitř, ponoření do vlastního nitra;

-sivní «-zív-» člověk = ponořený sám do sebe

intuice «-tujice», ž., z lat. = vnitřní vidění, vidění duševním zrakem, pochopení něčeho bez přímého a podrobnějšího poznání, poznání vnuknutím;

intuiční || čast. *intuitivní* «-týv-» [-ně; -nost]: -vní poznání = p. intuici; -ční vid (Sez.) = vidění intuici;

intuicionismus «-nyz-» || *intuitivismus* «-tyviz-», -mu, m. = učení o intuici jako hlavním prameni poznání

inu, citoslovce vyjadřující 1. podiv: i., je to divné; 2. nedobrovolné smíření, resignaci = nedá se nic dělati atp.: i., je to tak; i., musím jít; i., nedá se nic dělat

inulin «-lín», -u, m., druh škrobu

inundace, ž., z lat. = zaplavení, záplava; *-dační* obvod, území = kde bývá záplava; *-dační* hráz proti záplavě

***invalid**, -u, m., z lat. = invalidní příspěvek; **invalid*, -a || obyčej. *invalida*, m. = voják raněný v boji a neschopný k činné službě, neduživce, člověk neschopný k práci;

invalidita «-dy-», ž. = stav, kdy je někdo invalidou, nezpůsobilost, neschopnost k službě, k práci;

-lidní = neschopný služby, práce; *-lidní* pojištění = proti invaliditě;

-lidovna, -ven, ž. = útulek pro invalidy

invase «-ze», ž., lat. = násilný a hromadný vpád (do cizí země), hlavně vojenský

invectiva «-ktý-», ž., z lat. = prudké slovní napadení někoho, útok na někoho; *-ktivní* řeč, spis

invence, ž., z lat. = výmysl, vynález, schopnost vynalézati, vynalézavost;

invenční dar, schopnost

inventarisace «-za-», ž., z lat. = inventarisování; *-tarisovati* = zapisovat, zapsati do inventáře;

inventární [-ně], příd. k inventář: i. číslo = č. v soupisu majetku; i. kus ap. = patřící k majetku;

**inventárník*, -a, m. = správce inventáře;

inventář, -e, m. = popis, soupis majetku skládajícího se z různých částí: poříditi i.; zanést do -ře; = majetek sám: i. úřadu, divadla; živý i. (v hospodářství) = dobytek; mrtvý i. = vozy, nářadí atp.;

inventovati = inventarisovati;

inventura «-tú-», ž. = sepsání inventáře, provádění soupisu majetku, zboží; *-rní* prodej

inverse «-ze», ž., z lat. = obrácení, převrácení, obrat, zvrát; v mluvnic. = obrácený pořádek slov, zvrtný slovosled, je-li sloveso před podmětem;

inversní «-zní» = obrácený; i. slovosled;

invertní cukr; i. lampa = s hořákem obráceným dolů;

invertovati = převrátiti, obrátiti

investice «-sty-», ž., z lat. = náklad na něco vynaložený, do něčeho vložený, opravy, stavby...; *-stiční* rozpočet, půjčka...;

-stovati = vložit, dát peníze (do podniku); investovaný kapitál

investigace «-sty-», ž., z lat. = zkoumání, vyšetřování, pátrání

investitura «-sty-», ž., z lat. = uvedení v církevní majetek

invokace, ž., z lat. = vzývání (múzy); = úvodní část listiny;

Invocavit «-ká-», stř. neskl., lat., název 1. neděle postní;

invokovati = vzývat

involuce, ž., z lat. = zahrnutí;
involvovati = zahrnovat v sobě,
zároveň obsahovat: nařízení in-
volvuje zákaz...

inženýr (lid. *inži-*) [-rka], -a, m.,
z franc. ingénieur, zkratka *inž.*
= vysokoškolsky vzdělaný tech-
nik, absolvent průmyslové školy;
-rský [-stvi], příd. k tomu

iod, v. jód

Ion «Ijón», -a, m. = příslušník
jednoho starořec. kmene

ion «ijon», iontu (podle řeč.) ||
ionu || *iont*, -u || *jont*, -u, m. =
část molekuly elektricky nabitá;
ionový || *iontový* || *jontový*, na
př. proud, -vá teorie

ionský, příd. k Ion; *ionština*, ž. =
ionský jazyk

iont, *iontový*, v. ion

iota, «ijo-» || *jota*, ž. || zříd. *jot*,
-u, m., název řeckého písmene i;
iotace || obyč. *jotace*, ž. = ne-
slabičné i v stoupavé dvojhlasce;
iotista || *jotista* «-tys-», m. =
stoupenec psaní i m. y po sy-
kavkách (obrozen.)

ipsace, ž., z lat. ipse (= sám), no-
vě navržený název onanie

ipsismus «-siz-», -mu, m., z lat.
ipse = egoismus

ipsissima verba «ipsisi-», lat. =
„nejvlastnější“, jeho, tvá... vlast-
ní slova

Ir [*Irka*] «ír», -a, m. = příslušník
irského kmene, obyvatel Irska

iracionalismus || původ. *irra-*
«-liz-», -mu, m. = reakční filo-
sofic. směr hlásající nemožnost
poznati svět rozumem; -lista, m.
= stoupenec iracionalismu; -lita,
ž. = iracionálnost;

iracionální || původ. *irra-* [-ně;
-nost], z lat. = protirozumový,
co nelze pochopiti rozumem; v
matem. i. číslo = nekonečný ne-
periodický desetinný zlomek

iradé, stř. neskl. = sultánův roz-
kaz; = nejvyšší rozkaz (žertov.)

iradiace || původ. *irra-* «-dyja-»,
ž., z lat. = zdání, že jsou osvět-
lené předměty větší než stejně
velké předměty tmavé

Iran || *Irán*, -u, m., náhorní pla-
nina v Asii, Persie; *Iránec*, -nce,
m. = obyvatel Iránu; *iránský* ja-
zyk neboli *iránsština*, ž.

Irčan [-nka], n e s p r. m. Ir

irealismus || původ. *irre-* «-liz-»,
-mu, m. = opomíjení, nedbání
skutečnosti; -lita, ž. = nesku-
tečnost;

ireální || původ. *irre-* [-ně;
-nost], lat. = neskutečný; i. sou-
větí podmínkové = vyjadřující
neskutečnou podmínku

iredenta || původ. *irre-*, n i k. *iri-*,
ž. = snahy národních a státních
menšin proti celistvosti státu;
vzniklo z výrazu Italia irreden-
ta = I. (ještě) neosvobozená;
-dentismus «-tyz-», -mu, m. =
iredenta; -dentista «-tys-», m. =
stoupenec iredenty; -dentistický
|| *-dentský = co je v duchu ire-
denty: -ké hnutí

iregulární || původ. *irre-*, n i k.
-lérní, lat. = nepravidelný, na
př. i. vojsko

irelevantní || původ. *irre-*, lat. =
nevýznamný, bezpodstatný, ne-
rozhodující, vedlejší

ireligiosita || původ. *irre-* «-gyjo-
zi-», ž., lat. = beznáboženská,
náboženská lhostejnost, vlažnost;
-giosní «-ózní» = beznáboženský,
nábožensky lhostejný

Irena || -réna, ž., z řec. Ei-, žen.
jm.

irenický «-nyc-», z řeč. = mírový;
-cké snahy = úsilí o mír;

ireník, -a, m. = hlasatel míru;

irenismus «-nyz-», -mu, m. =
hlásání míru, mírové snahy,
hnutí; -nista, m. = ireník; -ni-
stický «-nystic-» = v duchu
irenismu, irenický

Irenka, ž., zdrob. k Irena

iresolutní || původ. *irre-* «-zo-», z
lat. = nerozhodný

iridenta, v. iredenta

iridium «-dyjum», -dia, stř., chem.
prvek

***iridovati** = irisovati

irigace || pův. *irri-*, ž., z lat. = zavlažování, vyplachování, vymývání, pěstění v umělé vláze; *-gační* kultury, metody; *irigátor*, -u, m. = přístroj na irigaci, na vyplachování, svažovač

Iris, «í-», -ridy, ž., řecká bohyně, poselkyně bohů (sestupující na zem po duze); *iris*, ž. neskl. || -ridy = duhovka; = kosatec; *iris*, -su «-su», m. = kosatec; *irisace* «-za-», ž. = duhování, hra duhových barev; *irisovati* «-zo-» = hrát duhovými barvami; = dávat něčemu duhové zbarvení;

irisový = duhovkový, kosatcový

iritabilita || pův. *irri-*, z lat., ž. = dráždivost; *-bilní* = dráždivý; *iritace* || *irri-*, ž., z lat. = iritování; *iritovati* || *irri-* koho = dráždit, popuzovat a tím mást

***Irlandie** «-dyje», ž. = Irsko (zastar.)

ironický [-*nicky*; -*ničnost*] «-nyc-, -nyč-», z řeč. = posměšný, uštěpačný;

ironie «-nyje», ž. = skrytý výsměch, posměšné, uštěpačné užívání slov, úmyslné užívání slov v opačném významu, slov vyjadřujících opak toho, o čem jde ve skutečnosti: dej pozor, aby ses nepřepřacoval (o lenochovi); měli jsme se výborně (ve skutečnosti špatně); i. osudu = výsměch osudu (dostane-li se někomu něčeho, když už toho nepotřebuje n. když už toho nemůže užívat apod.) || řidčejl osudová i.; sokratická i. = předstírání nevědomosti na zmatení odpůrce;

ironik || **ironist* «-nyk || -nyst», -a, m. = kdo rád užívá ironie, mluví ironicky;

ironisace «-nyza-», ž. = ironisování;

ironisovati «-nyzo-» koho, co = vysmívat se zdánlivou chválou,

ironicky si dobírat; slož. dokon. *z-* poměry (So.); *za-*: dovedl *za-* (Majer.)

Irsko, stř. = irská země; *irský*, příd. k Ir; *irština*, ž. = irský jazyk

Isa || *Iza*, ž., domác. tvary ke křest. jm. *Isabela* || -*lla*, ž.; *isabel* [-*la*; -*lka*], -a, m., z franc. = bleložlutý kůň

ischias «*ischy-*, n i k. *iši-*», -ady, ž. (zastar.), obyčej. neskl. || -*su* «-*su*», m., z řeč. = zánět sedacího nervu;

ischiatický «-*tyc-*»: -ké bolesti

Isidor «-*zi-*», -a, m., křest jm.

Isis «-*zis*», -sidy, ž., egyptská bohyně plodivé síly země a měsíce islam, -u, m., mohamedánské náboženství, mohamedáni;

**islamismus* «-*miz-*», -mu, m. = islam; *islamský*: -ké umění

Island, -u, m., ostrov;

Islandčan [-*nka*], -a, m. = obyvatel Islandu;

islandský [-*sky*], příd. k Island; *-dština*, ž. = islandský jazyk

ismus «*iz-*», -mu, m., vlast. koncovka vzatá ze slov idealismus... = posměšný název úpadkových směrů, hnutí nazvaných cizími názvy na -ismus

iso- «*izo-*», kmen řec. *isos* (= stejný) ve slož.:

-*bara*, ž. = (myšlená) spojnice míst se stejným tlakem vzduchu; *-fona*, ž. = čára ohraničující místa, kde je táž hláska, týž hláskový jev (mluvnic.);

-*glossa* || *-glosa*, ž. = čára ohraničující místa, kde se užívá téhož slova, n. = isofona (mluvn.);

-*goná*, ž. = spojnice míst stejné magnetické deklinace;

-*hypsa* «-*sa*», ž. = spojnice míst se stejnou nadmořskou výškou; *-chromatický* «-*tyc-*» = stejnobarevný;

-*chrona*, ž. = spojnice míst, kterých lze dosáhnouti (nejrychleji a nejkratší cestou) z téhož východiska v stejné době;

-*chronismus* «-nyz-», -mu, m. = časová shoda; -*chronní* = stejnodobý, stejně dlouhý (časově); -*klina* «-klí-», ž. = spojnice míst se stejnou magnetickou inklinací
isolace «-zo-», ž., z lat. = izolování; i. nemocných, kabelu, drátu ...; = isolační místnost, hmota; -*lační* = co je k izolaci (hmota, zeď, deska, dveře, tábor, místnost); -*lant*, -u, m. = co izoluje, isolační hmota; -*látor*, -u, m. = isolační předmět; **isolírka*, -rek, ž. = izolovaná místnost; *isolovaný* [-ně; -nost] = ochranně obložený, odloučený, osamocenný: i. drát, vězeň, nemocný; -ná slova = osamocená, sama o sobě, bez spojení s jinými; -ný stát = bez spojenců; žiti -ně; *isolovati* koho = oddělit, odloučit od ostatních lidí, osamotit; i. co = obložit něčím a tím chránit
iso-path, -a, m. = homeopath (Ner.); -*pathický* [-cky] = homeopathický (t.); -*syllabismus* «-blz-», -mu, m. = stejnoslabičnost; -*therma*, ž. = spojnice míst se stejnou teplotou
Israel, v. Izrael
Istambul, -u, m., turec. název Cařihradu
Ister || -stros, -stru, m., staré jméno Dunaje; *isterský*
Istrie, ž., poloostrov; *istrijský*
Istros, v. Ister
**iš*, zkrácením z vidíš (nářeč.): iš, jak pálí (Mrš.)
Iškariot, -a, m. = Jidáš (podle původu z ostrova Iškariotu); *iškariotský*, příd. k tomu
**išpán*, -a, m., sloven. z maď. = župan; -*nský*, příd. k tomu

**iř*, citosl. = i
Ital [-lka] || (zastar.) *Italán*, -a, m., národní jméno;
**italianismus* «-lijanyz-», -mu, m. = italský směr; **-nisovati* «-nyzo-» = tvořit v ital. duchu; = italisovat; **-nita*, ž. = italský ráz;
Italie «-tá-», ž., země;
**Italienissimus* «-nysi-», -ma, m. = čistý, čirý Ital (Ner.);
Italík, -a, m. = praobyvatel Italie;
italíka || *italka*, ž., druh písma, kursiva;
italisovati «-zo-» = poitalšťovat;
italofil [-lka], -a, m. = přítel Italů; -*filský* [-sky; -ství];
italoman, -a, m. = italofil;
italský [-sky] «-tal-», příd. k Ital, Italie: i. jazyk neboli *italština*, ž.
item, lat. příslov. = rovněž, také, též, dále (při vypočítávání)
iterace, ž., z lat. = opakování (melodie, rýmu apod.)
iterativní [-ně; -nost] «-týv-», z lat. = opětovací, na př. sloveso, význam; i. sloveso neboli *iterativum*, -va, stř.
itinerarium «-tyneráryjum», -ria, stř., lat. || zčešt. *itinerář*, -e, m. = popis a plán cesty, cestovní deník
iunctim, *iunior*, *ius*, v. ju-
Ivan [-nka], -a, m., křest. jm.; zdrob. *Ivánek*, -nka, m.
ivka, v. Y. W. C. A.
Ivo, m., domác. tvar k Ivan
Iza, v. Isa
Izrael «-ra-el» || někdy *Is-*, -e, m., jiné jméno Jáкова, syna Izáкова; přenes. = židé;
izraelita [-tka], m. = žid;
izraelitský || zprav. *izraelský* = židovský
izvoščik, -a, m., rus. = drožkář

J

j «jé», hláska, písmeno;
J., zkratka jmen Jan, Josef...
**ja*, *jaja* || *jo*, *jó*, *jojo*, z něm., lid. příslov., citosl., 1. potakací =

ano; 2. náladové: jaja, jsou to divní lidé (podiv, povzdech); 3. stupňovací = opravdu: aby to měl jo jisté

já, 2. p. mne (nik. mně, mě), 3. po předložkách a při důrazu mně, nedůrazně mi (ke mně, dej mi to), 4. nedůrazně mě, po předložkách a při důrazu mne (nezná mě; na mne), 6. mně, 7. mnou; mn. 1. my, 2., 4., 6. nás, 3. nám, 7. námi,

zájmeno 1. osoby, označení mluvčí osoby; je-li podmětem určitého slovesa, neklade se často: chci zítra odjet, musím se léčit atp.;

klade se však: a) je-li podmětem určitého slovesa ještě jedno zájmeno n. jméno: já a on jsme dobří známí; já ani Karel jsme tam nebyli...;

b) je-li v protivě, n. je-li na něm důraz: já pracuji a ty si hoviš; já si to představuji jinak než ty (on, přítel X...); já jsem tam nebyl (t. j. snad někdo jiný tam byl); Chci v pátek odjet. Já bych v pátek nejela, pravila paní ředitelová (šimáč.); i já, jeden z nejchudších (Břez.);

c) chybí-li opisné sloveso, takže není osoba vyjádřena slovesem: já tam nebyl; ve větách neslovesných: já pán, ty pán (Havl.); já o voze a vy o koze (každý mluvíme o něčem jiném); d) ve větách citových: mám já to trápení! (= velké trápení); mám já to bídu s vámi (Ner.); já mám hlad! = mám velký hlad; my jsme se nasmáli! = mnoho, s chutí jsme se nasmáli;

klade se všude jinde, není-li podmětem určitého slovesa: to jsem já (přísudek); my jsme my; jeď se mnou!; já nešťastný! atpod.;

3. p. mi má často jen význam citový: ty jsi mi pěkný hrdina!; pro mne a za mne = jak chceš, dobrá;

já jako označení vlastní osoby je neskl.: býti zamilován do svého já = sám do sebe; kult drahocenného Já (Čech); Výpravy k Já, básnic. sbírka O. Theera

***jabčístě**, -těte, stř. = jablko (lid., Rais)

***jablátko**, -tek, ž. = jablíčko (nář.)

jablečák || -čňák, -u, m. = jablkový koláč, -vé víno;

-čák || -čňák, -a, m. = kůň jablkové barvy;

-čňí, v. jablečný;

-čnice, ž. = jablková povidla; = prodavačka jablek;

-čník, -u, m. = jablková kaše, -vý koláč; rostl.;

jablečný || zříd. -ní = co je z jablek (mošt...)

jablíčko, -ček, stř., zdrob. k jablko: vypadat jako míšeňské j. = býti růžový, zdravý (Němc.); rajská jablíčka; přenes. j. na vojen. čepici (za starého Rakouska), odznak; **jablíčkový** = z jablíček, s jablíčky

jablko (lid. -bko), jablek, stř., 1. = plod jabloně; zemská -blka = brambory (mor.); těšínská j. = těšení, marné naděje, plané sliby; ani by jablko nepropadlo (je-li někde natlačeno mnoho lidí); kousnout (musit kousnouti) do kyselého jablka = pustiti se do nepříjemné věci (lid. a hovor.); Eridino jablko = příčina sváru, nepřátelství;

2. = něco kulatosti podobného jablku: oční j.; kolenní j.; Adamovo j., v. Adam;

jablkovec, -vce, m. = jablkový moučník;

jablkovitý = podobající se jablku: -té plody;

jablkový [-vě; -vost] = co je z jablek, s jablky: j. závin, kompot, koláč; -vá vůně, jádra; -vé zakrslíky = jabloňové zákrsky (Čech); = co připomíná jablka: -vá barva; -vě zelený

jabloň, -ně, ž., strom

jablonecký, příd. k *Jablonec*, -nce, m.

***jabloní**, stř. hromad. = jabloně; **jabloňka**, -něk, ž., zdrob. k jabloň;

jabloňový = co má jabloň, co je

z jabloně, kde jsou jabloně: j. květ, -vé dřevo, -vá alej
***jablouško**, -šek, stč. = brambor (mor.)
jablůňka, -něk, ž., zdrob. k jabloň
jabot || zčešť. *žabó*, stč. neskl., franc. = krajková (v starší době jen mužská) náprsenka, fiču (fiši)
jac, v. jazz
jacint, -u, m., z hyacint, drahý kámen (zastar.)
jackard || zčešť. *žakár*, -u, m. = Jacquardův, jacquardský stroj, stav na tkaní
jacket, v. žaket
jačejka, -jek, ž., rus. = buňka (Ho.)
jadérko || *jadýrko*, -rek, stč., zdrob. k jádro
jadernáč, -e, m., druh jablek (lid.); *jadernatý* = s jádry;
jaderní, příd. k jádro;
 -nice, ž. || -niště, stč. = školka, kde se pěstují stromy z jader;
 -ník, -u, m. = blanitá pouzdra se semeny (jádry) v jablku a v hrušce, jadřinec; = strom vyrostlý z jádra;
 -ný: -ná blána, -né sítivo
Jaderské moře || podle jihoslovan.
Jadran, -u, m.; *jadranský*
jádrař [-řka], -e, m. = dělník dělající jádro 4.
jadrnáč, -e, m. = hrubozrnný kámen (lid.);
jadrně, v. jadrný;
jadrněti, -něji = stávají se jadrný, hutný, o hlase (Jir.); slož. dokon. z-
***jadrňoučký** = velmi jadrný
jadrný [-ně; -nost], 1. = obsahující jádra: -né ovoce = jablka a hrušky (lid.); 2. = mající jádro 2., dobrou jakost, hutný, výživný, pevný, bohatý: j. chléb, -ná kůže, -né maso, krmivo; muž nevelké, jadrné však a ramenaté postavy (Jir.) = zavalité, silné; = obsažný, výstižný a přitom stručný: -ný sloh, rým, -ná řeč, -né myšlenky;
 2. stup. *jadrnější* [-něji]

jádro, jader, jádrům atd., stč., 1. = semeno, hlavně u dužnatých plodů: jableková, ořechová, třešňová jádra; 2. = vnitřní, nejlepší, hlavní, podstatná část něčeho: j. dřeva, železa, kůže, obilného zrna, buňky; j. lesa = prostředek; přenes. j. řeči, návrhu, sporu = hlavní myšlenka (-nky), podstatná část, podstatná; mít v jádře pravdu, v jádře dobrý člověk = v podstatě; má drsný obal, ale dobré jádro (o člověku drsných způsobů, ale dobrého srdce);
 3. = černá místa na koňských zubech, po kterých se poznává jejich stáří, „bob“;
 4. ve slévárenství = vložka do formy k vytvoření dutin v odlitku;
jádrovina, ž. = strom s jadernatým ovocem;
jádrovitý = podobný jádru, jako jádro; přenes. = hutný;
jádrovka, -vek, ž. = kořalka z jader;
jádrový = co obsahuje jádra, co má jádro: -vé ovoce; -vé mýdlo = dobré, jadrné; -vá kůže
jadřičko, -ček, stč., zdrob. k jádro
jadřinec, -nce, m. = jaderník
jadřiti síť, nevod = stahovat (k vybírání ryb); slož. dokon. *pro-* = vyjadřit, projevit, vyslovit: schopnost *pro-* myšlenky; *pro-* tendenci uměním (kniž.) || obyčej. *vy-*;
vy-, 1. = vyjmout jádra z něčeho: *vy-* ořechy (zastar. a nář.); 2. = vyslovit, projevit: *vy-* své myšlenky; *vy-* se o někom, o něčem = vysloviti se, říci své mínění; *vy-* se pochvalně, (ne)příznivě...; *vy-* se, o ženichovi = požádat o ruku;
-jadřovati, nedokon. slož. *pro-*, *vy-* své myšlenky..., *vy-* se
jadýrko, v. jadérko
Jafet || *Jáfet*, -a, m., Noemův syn;
jafetický «-tyc-» || *jafetský*: -ké jazyky = j. některých evropských a asijských národů, na-

zvané tak sovětským učencem Marrem; -ké plémě = kavkazské (zastar.)

jaga, ž., z ruš. = čarodějnice: baba-jaga (Herb.); v stč. jezě, jezěnka, -zinka, novoč. ježi-ve spojení ježibaba

Jagajlovec, v. Jagello

Jagello || někdy -ll, -lla, m., z pol. -giello; Vladislav J., polský král;

Jagellovec || (Palac.) *Jagiellovec*, ník. Jagaj-, Jagej-, -vce, m. = člen rodu Jagellova || **Jagelonec* (Zeyer); *jagellovský* || (Palac.) -llonský rod, věk

Jägrovo prádlo (podle přírodopisce Jägra);

jägrovka, -vek, ž. = Jägrova košile, kazajka

jaguár, -a, m., amer. šelma kočkovitá

jagurt, v. jogurt

jahelka, -lek, ž. = mlýnský kámen na mletí jahel

jahélka, -lek, ž., zdrob. k jáhla

jahelní n. -ný, příd. k jáhla: -ní zrno; -ná (jáhlová) kaše neboli *jahelník*, -u, m.; zdrob. -níček, -čku, m.

jáhen, -hna, m. = duchovní osoba s. 2. stupněm vyššího svěcení; u evangelíků = laik pečující o sociální věci sboru; *jáhenský* úřad; *jáhenství*, stř. = 2. stupeň vyššího svěcení

jáhla, jahel, jáhlám..., ž. = prosné zrno bez šupin; měla srdce jako jáhlu (Jir.) = malé strachem (lid.); z toho prosa budou jáhly = vydaří se to, o svatbě z námluv apod. (lid.); pomn. jáhly = prosné krupky; **jáhlí*, stř. hromad. = jáhly; *jáhlička*, -ček, ž., zdrob. k jáhla; *jáhlový* = jahelní

jahoda, ž. = plod jahodovníku; černá jahoda = borůvka (lid.); děvče jako j. (Něm.); symbol nepatrnosti: snísti co jako -du; *jahodář* [-řka], -e, m. = kdo sbírá jahody;

**jahodečka*, ž. = jahůdka (Němc.);

**jahodeň*, -deně || *-deni, ž. = jahodník (básnic.): mladé listí z lesní jahodeni (Ner.); *-dení, stř. = jahodí;

jahodí, stř. = jahodníkový porost;

**jahodí*, příd. k jahoda = jahodový (ojediň.);

jahodička, ž. = jahůdka;

jahodina, ž. = jahodník, jahodí; zdrob. -nka, -nek, ž.;

**jahodíní*, stř. = jahodí;

jahodník, -u, m., rostlina, jejíž plody jsou jahody;

jahodovka, -vek, ž. = jahodový likér;

jahodový [-vě; -vost], příd. k jahoda: j. květ, -vé listí, -vá vůně; voněti -vě;

jahůdečka, ž., zdrob. k *jahůdka*, -dek, ž., zdrob. k jahoda

Jahve, m. neskl. = Jehova

jachati, v. jechati

jachetní, příd. k jachta

jachont, -u, m., z ruš. a tam z řeč., drahý kámen (čelak.); -tový, příd. k tomu

jachta || řidč. *yachta*, -chet, ž., z angl. yacht = malá, rychlá plachetnice;

jachtář, -e, m. = majitel jachty, kdo rád jezdí na jachtě

***jachtati**, slov. = koktat; pece jachtají od horoucnosti = praskají, praští (Němc.)

jachtiti = jezdit na jachtě

jachtový, příd. k jachta: j. klub

Jáchym, -a, m., křest. jm. z Joachym; zdrob. *Jáchymek*, -mka, m.; příjmení;

jáchymovec, -vce, m., nerost = jasnorudek

***jaj**, *jajaj...*, citoslov. vyjadřující bolest, zármutek, zklamání (nářeč.);

**jajkati* = volati jaj, naříkati (Němc.)

I jak (z jako), 1. tázací příslovce: jak se máš, j. se to jmenuje...?; často větně: jak? =

jak jsi to řekl, jak to je, jak se to jmenuje...?;

2. přísl. zvolací: jak jsem se zaradoval! = velmi jsem se za-; jak to bolí!; *a jak!* = velice: Jíš to rád? A jak!;

3. příslov. vztažné proti ukazovacímu tak: jak si usteleš, tak si lehneš (přísl.); jak nabyt, tak pozbyl (t.); dělej, jak myslíš; neviděli jsme se, jak je rok dlouhý = neviděli jsme se celý rok;

už jsi zdráv, jak vidím || jak vidím, jsi zdráv; jak víte, byl jsem nemocen;

jak ho znám, jistě ti pomůže = pokud;

den jak den, noc jak noc... = den co den..., v. co 7.;

v závislých otázkách (zvoláních): řekni mi, jak se to jmenuje, jak to dopadlo..., nevíš, jak mě to mrzí...; nevím, jak to udělat || jak to mám udělat;

věta n. neurč. způs. za jak se vynechává: poraď mi, jak a co = jak a co (mám) udělati...; udělal bych to, ale nevím jak; chodím tam... *jak kdy* = jak kdy mohu...;

4. *jak — tak* (při větných členech) = i — i: byli spokojeni jak malí, tak velcí;

5. *jak mnoho* (lid. moc), *není nespr.* = kolik: nezáleží na tom, jak mnoho n. kolik toho je, ale jaké (je to);

6. *jak tak* || častěji *jakž takž* = trochu, pomalu, stěží: jde to jak tak, jakž takž; udělati zkoušku jakž takž; vše jsme jakž takž přestáli (Němc.);

7 spojka = ačkoli, třeba: jak je starý, tak je hloupý (přísl.); jak je to otec (č.-Chod); kdybych měl sto dukátů, jak jich nemám, hned bych se vsadil (Kulda); jak je Bůh nade mnou, nemohu to udělat apod.;

= jakmile: jak to pověděla, duši vypustila (Erb.); jak jen zřela zdaleka Bojara (So.);

= protože: třásl se, jak mu bylo úzko;

= -li, jestliže (lid. a hovor.): jak odejdeš, budeš potrestán;

8. = který, kdo (v 1. a 4. p.): všichni, všechny, jak tu jsme;

9. *jak jej, ji...*, správn. tam, kde má jak význam 3.: touha vniknouti do jejího života, jak jej utvářilo její utrpení (Sez.) = poznati život tak, jak...;

kritika obrazu poválečného života, jak jej zanechala německá historiografie (Čes. časop. histor.) = v té podobě, jak...; *nespisov. m.* který, jenž: to je ten člověk, jak jsem ti o něm vypravoval, m. o kterém;

jak tam = kde, kterému, které... (lid.): to je ten dům, jak tam říkájí „u X“;

10. *jak* || *jako*, v. jako 1.

II *jak (yak)*, -a, m., tur

jakby, v. *jakoby*

Jakeš, -kše || -keše, m., příjm., z Jakub

jak kdy, v. I. *jak*

jakkoli || řidč. -liv, -livěk, 1. neurč. příslov. s význ. libovlnosti = jakýmkoli způsobem: ať to zkouším j., nejde to; = vůbec nějak: nebylo ničeho, co by jakkoliv osvětlilo tajemství Lidina zmizení (Čap.); 2. spojka = ač, ačkoli, třeba (knižní): moudrý, jakkoli mírný je, není titěrný (přísl.); jakkoli s důvěrou škapulíř k srdci tiskla, ono nepřestalo nepokojně tlouci (Němc.)

jakmile || **jakmiletně* (Jir.) || **jak-náhle* (nářeč.), časová spojka vedlejší, vyjadřující děj, za kterým hned následuje děj věty hlavní = hned, v tom okamžiku *jak*, hned když: pošlu ti to, j. mi napíšeš

jako, příslovce, 1. nevětné srovnávací || *jak*: zdravý *jak(o)* dub, červený *jako* jablíčko, hubený *jak(o)* tříska;

jeden jako druhý nestojí za nic = ani jeden, ani druhý, oba dva; oči jako oči... = všechny oči jsou stejné;

jednat jako poctivý muž = jednati tak, jak jedná, má jednat..., jak se sluší na poctivého muže || jako starosta města má k tomu právo = poněvadž je starostou, ve funkci starosty; kreslení jako nepovinný předmět; při 2. stupni jen lid. = spis. než: jsem starší jak ty; víc jak dva...;

2. větné příslov. srovnávací: tváří se, jako když nic neví || s kondicionálem: ..., jako by nic nevěděl; jsem, jako bych se byl znova narodil;

3. jako ve výčtech = na př., totiž: Vrchlického napodobili mladší básníci, jako...; v Čechách se dobývají vzácné rudy, jako...;

4. jako = totiž (lid.): Vavák, jako náš rychtář (Jir.);

5. jako v doplňku: proslavil se jako státník; znám jej jako dobrého člověka; říkám ti to jako dobrému příteli;

a v obsahovém určení: uznávat něco jako zákon, neče s. m. za zákon;

6. jako takový, v. takový;

7. lid. *jako* || *jakožto*: tahle (hospoda) je jako panštější (Rais) = zdá se, říká se, že je...;

8. takový člověk, jako je ten pomocník, si ani začínat nemá (Rais) = který je pomocníkem

jakobín, -a, m. = člen krajně radikálního politického sdružení za franc. revoluce;

-binismus «-nyz-», -mu, m. || -bínství, stř. = hnutí jakobínů n. jemu podobné;

-bínský: -ké sdružení, -ká čapka

jakobita, m., vlast. = Jákobův, Jakubův stoupenec, 1. = člen křesťan. sekty utvořené biskupem Jakubem; 2. = stoupenec angl. krále Jakuba II.

jakoby || zříd. *jakby*, nevětné příslov.: obrazy kreslené jakoby fosforem (Sez.) = vypadající tak, jako by byly kresleny fosforem, zdánlivě, na pohled kreslené fosforem; byla mu jakoby matkou; dělat jakoby nic = jako by se nebylo nic stalo, jako by se nic nedálo; kdy jakby utkvěla naše loď se nehýbala s místa (Dyk)

***jakorát**, -tný = akorát, -tní (nářeč.)

***jakořka**, nářeč. = tak(o)řka

jakost, -i, ž. = vlastnosti, souhrn jich, kvalita: j. papíru, látky...; zboží dobré, špatné... jakosti: látka má dobrou jakost;

jakostní || -ný [-ně] = týkající se jakosti: j. rozdíl, rozbor; = mající dobrou jakost, kvalitu, dobrý, hodnotný, „kvalitní“ (v tomto význ. dosud většinou jen obchod.); -ně = co se týče jakosti

Jakoubek, -bka, m., zdrob. k Jakub

jakový, -výž = jaký, takýž (zastar. a nářeč.)

jakož, vztažné příslovce větné = jako (zastar.): jakož i my odpouštíme... (v Otčenáši);

jakož i = rovněž, také (zastar.): k němu, jakož i k zámku označuje cestu alej (Jir.); *jakože*: udělám to, j. se jmenuji X, j. jsem X = za to ručí mé jméno..., jistě to udělám, na mou čest (lid.); j. že je doma = jistě je doma (t.);

jakožto, nevětné příslov. srovnávací = jako (zastar.): krajský soud jakožto soud tiskový; jakožto kmotřičku (Erb.)

jakpak, l é p e než *jak pak* = citové, náladové jak: jakpak se máš? = no, jak...; jakpak to uděláš? = jsem zvědav, jak...; jak pak, Františku, abys nám nějakou (píseň) spustil (Rais) = co kdybys spustil... (mírná výzva)

jaks, v. jaksi

***jaksepatří**, příd. jm. a příslov. (lid.), z jak se patří: to je dělník j. = jak má býti, dobrý, zdatný; jaksepatřího dělníka tu skoro nevidět (Ner.); udělat něco j.

jaksi || (básnic.) *jaks*, neurčité příslov. = nějak, s význ. nejistoty: jaksi to nejde (nevím příčinu toho); je jaksi nemocný; jaksi se mi nechce tam jít = nemám velkou chuť...; ***jaks(i)** — **taks(i)** = **jakž** — **takž**

Jakš, -e || *Jakša*, -ši, m., příjm., z Jakub

***jakť** || ***jaktě** = **jak**

jaktěživ, z **jakť** je živ = **jakživ**: neviděl to, **jakť** je živ, z toho **jaktěživ**; pak také v ž. a stř. rodě, v mn. č. a v 1. a 2. os.: **jaktěživa** jsem to neslyšela; takové babičky děti **jaktěživy** neviděly (Němc.); neviděl jsem to **jaktěživ**...;

jaktěživ(o), příslov. = nikdy (lid. a hovor.): to j. nebývalo; j. nebylo, j. není (Vrchl.); ***jaktěživý** = stále trvajícím: -vá bída (Pfleg., ojediň.)

Jakub, -a, m., osob. jm.; *j.* = hlupáček, nedovtipa (lid.); *jakubka*, -bek, ž., hruška; ***jakubovský** = jakubský; *jakubský*: -ké posvícení...; *J-kež* chrám (v Brně)

jaký, přídav. zájm. tázací, zvolací, vztažné a neurčité;

1. tázací: **jaký** je to člověk? (ptáme se na jakost, na vlastnosti; odpověď: dobrý, zlý...); **jaké** bude počasí? atp.;

v závislých otázkách: ptal se, **jaký** je to člověk; nevím, **jaké** to je;

2. zvolací: eh, **jaké** řeči! (Čech) = nemluvme o tom...; **jaké** strachy! = neměj(te), nemám strach; **jaká** pomoc! = není žádná pomoc, není pomoci;

citově, náladově = **jak** velký, **jak** krásný, **jak** znamenitý...; **jaké** to oči!; **jaká** to prozira-

vost!; Má chuť k učení? A **jakou**!; to je silák a **jaký**!;

3. souvztažné **jaký** — **taký**, **takový**: **jaký** pán, **takový** krám; **jaká** otázka, **taková** odpověď; uhodily **takové** mrazy, **jakých** nebylo pamětníka (Jir.);

4. = **takový**, **tak** velký: nemohl jsem spát, **jaká** to byla bolest = **taková** to byla velká bolest; Randová, **jaká** byla, nelekla se (Herrm.); (koník) by mohl, **jaký** je počtář, podat návrh na... (Ner.) [věty od původu citové, v. ve 2.];

5. neurčité = **nějaký**: vezmi si krátký teplý kabát, máš-li **jaký**;

jaký taký || častěji *jakýs takýs* (není nesprávn.) = **nějaký**: **jaký** **taký** výděleček; máme **jakous** **takous** naději;

jakýkoli || řidč. -liv, -livěk, zájm. neurčité s významem libovlnnosti (po stránce kvality i množství): budou spokojeni s **jakoukoli** pomocí = s každou; půjč mi tu knihu, ať je **jaká** **koli**;

jakýpak, tázací n. zvolací s odstínem citovým: **jaképak** výmluvy? (divení); **jaképak** strachy! = jen se nebát, já se nebojím...;

jakýsi || knižní -kýs, zájm. neurčité = **nějaký** s významem nejistoty: byl tady j. člověk (neznám jej); vyšlo **jakési** nové nařízení; **jakýs** přisvit (Sez.);

jakýž(e), s odstínem citovosti: **jakáž** pomoc!; rozdurdila se, **jakýže** je (to) ženich (Vr.);

***jakýžkoli(v)** = **jakýkoli**;

***jakýžto** = **jakýž**, **jaký**

jakž, příslov. táz. a vztaž. = **jak**ko, **jak** (zastar.);

jakž takž, v. I. **jak** 6.;

jakže = tázací n. vztažné **jak** s odstínem citovosti: **jakže**? = **jak** to bylo, **jak** jsi to řekl...? (podiv); ptal se, **jakže** to bylo

jakživ, -a, -o, z **jak** (jsem) živ = **jaktěživ**: neviděl to **jakživ** = nikdy, dosud v svém životě; **jak-**

živi to neuvidíte = nikdy, do své smrti; *jakživ(o)*, příslov. = nikdy: jakživ to nebývalo;
 **jakživost*, -i, ž.: od -sti = od-jakživa
 **jakžkoli* || řídč. -liv, -livěk = jakkoli
 **jakžto*, příslov. = jak
jal (se), jala..., v. jmouti
jalík, -u, m., z ruš., loďka (odb.)
jalousie, v. žaluzie
jalovcový, příd. k jalovec: j. keř; = co je z jalovce: -vá kořalka, dýmka neboli -vcovka, -vek, ž.: *jalovčí*, stř. || -čina, ž. = jalovcový porost, -vé keře; -činka, -nek, ž., 1. = jalovcová bobulka; 2. = jalovcová kořalka, borovíčka; 3. = jalovička, mladá ovečka
jalovec, -vce, m., jehličnatý keř i strom
jalově, v. jalový
jalověti, -věji = stávat se jalový, planý, neplodný; -vějící povídání (Č.-Chod); slož. dokon. z-: celý obor myslivý byl již jakoby zjalověl v národu (Palac.)
jalovice, ž. = mladá kráva před prvním otelením; zdrob. -víčka, -ček, ž.
jalovina, ž. = něco jalového, nevydatného, nemastné jídlo, jalová hornina, -vý dobytek, -vá řeč...; = kůže z jalovice; -vinec, -nce, m. = stáj pro mladý dobytek; -vinka, -nek, ž., zdrob. k jalovina; též = jalovčinka
jalový [-vě; -vost] = neplodný, planý: j. květ; -vá kráva = která není březí; = nemastný, suchý (o jídle); = prázdný, nevydatný: -vá půda, rudná žíla; -vá práce = vynaložená bez užitku; přenes. = planý, neobsažný, prázdný, lichý, nicotný: -vá nádeje; -vé řeči, důvody, námitky (hovor.)

jalůvče, -čete, stř. = menší jalovice;
jalůvka, -vek, ž. = jalovice
jam «džem», -u, m., angl. = hustá zavařenina, marmeláda
jáma, jamou || já-, jam, jamám... || já-, ž. = dílek, důl v zemi, vyhloubenina, rokle, díra: j. na vápno; v horn. j. = šachta; vlčí jáma = do které se chytají vlci a jiná zvěř; j. lvová (bibl.); odpadová j. = j. na odpadky; kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá (přísl.) = kdo strojí úklady jinému
Jamajka, ž., ostrov v Záp. Indii; *jamajský* rum, pepř
jamb, -u, m., zčešt. z lat. *jambus*, -bu, m., z řec. *iambos*, básnická stopa, složená ze slabiky krátké a dlouhé n. ze slabiky nepřízvučné a přízvučné; *jambický* [-cky]: j. verš
 **jambor*, -a, m. = svobodný muž (hant.) || -bora, ž. = žena, dívka
jamboree «džemborý», stř. neskl., angloamer. z indián. = skautský sjezd
 **jamborka*, -rek, ž. = dívka (hant.)
 **jambový*, příd. k jamb = jambický
jambus, v. jamb
jamčička, ž., zdrob. k jamka;
 **jamčitý* = plný jamek
jamečka, -ček, ž., zdrob. k jamka
jamka, -mek, ž., zdrob. k jáma; -katý || -kovitý = plný jamek; -kovač, -e, m. = nářadí na hloubení jamek (lesn.)
jamník, -a, m., 1. = kdo bydlí v jámě, troglodyt; přezdívka Čes. bratřím v době pronásledování; 2. odruda loveckého psa, jezevčík, norník
 **jámovitý* || -ja- = podobný jámě, plný jam
 **jámožilec* || ja-, -lce, m. = jamník 1.
 **jamský*, příd. k jáma
Jan [*Jana* || zříd. *Jena* (lid. někdy *Ján*), -a, 5. p. Jene, m., z řec. Joannes, kř. jm.
jána, ž., z něm. = záhon

Janáček, -čka, m., zdrob. k *Janák*, -a, příjm., z Jan

Janata, zdrob. *Janatka*, m., příjm. z Jan

Janča, -či, m., příjm. z Jan

jančar || -čár, -a, m. = janičár; -rka, -rek, ž. = jančarská ručnice, šavle; -rský, příd. k jančar

jančiti = být „janek“, potrhle si počínat, třeštit, bláznit (lid. a hovor.) || j. se za kým = bláznit se || j. koho = dělati z něho janka, divočit, plašit;

slož. dokon. na- se (mnoho);

z- koho; z- se; celý zjančený;

jančivati, opakov.;

jančivý [-vě; -vost] = jančíci, bláznivý, třeštivý

Janda, m., příjm. z Jan

Janeček, -čka, m., zdrob. k Janek; *janeček* = blázínek (lid. a hovor.)

Janek [*Janka*], -nka, m., zdrob. k Jan; *janek* = nechápavý, „natvrdlý“ člověk, hlupák, blázen (zhrub.); býti z čeho j. = „hloupý“, nevyznati se v tom, nerozuměti tomu; j. = jankovitý kůň; = zajíc (lid. a hovor.); hřib (lid. za odb. křemenáč)

Janeš, -e, m., příjm. z Jan

janičár, -a, m. = člen sultánovy stráže v starém Turecku; -rský [-rství], příd. k tomu

Janíček, -čka, m., zdrob. k

Janík, -a, m. = Jeník (nářeč.);

Janička, -ček, ž., domác. tvar k Jana; podob. *Janina*, zdrob. -nka, -nek, ž.;

Janínek, -nka, m., zdrob. k Jan (Karaf.);

Janiš, -e, m., příjm. z Jan

Janka, v. Janek;

Janko, m., = Janek (nářeč.); příjm.

jankovatěti, -tějí = stávat se jankovitý; slož. dokon. z-; *zjankovatělý*;

jankovitý [-tě; -tost] = počínající si jako janek, hlav. o koních; o lidech = ztřeštěný, potrhlý (zhrub.)

***Jano** || *Janoš*, *Já-*, -e, zdrob. *Janošek*, -ška, *Janošík*, *Já-*, -a, m., nářeč. domác. tvary k Jan

Janota, m., příjm. z Jan

Janouš, -e, m., domác. tvar k Jan; příjm.; zdrob. *Janoušek*, -ška, m.

Janov, -a, m., ves v Č. a na Slov., město v Itálii (Genova);

Janovan [-nka], -a, m. = obyvatel Janova;

janovka (*já-*), -vek, ž. = rané třešně zrající kolem Jana Křtitele, raný brambor;

janovský, příd. k Janov

Jansa «-sa», m., příjm. z Jan

jansenismus «-nys-», -mu, m., nábožen. a filosof. hnutí vzbuzené holand. teologem Jansenem; -nista «-nys-», m. = stoupenec jansenismu

janský, příd. jm. k Jan v míst. jm., na př. Janské Lázně; *janská muška = svatojanská

Janšák, -a, m., příjm. z Janeš a to z Jan

jantar, -u, m. = pryskyřice z pravěkých jehličnatých stromů;

*-rný || -rový [-vě; -vost]: -rový olej, -vá špička; -vě žlutý; vlasy zářily -vě (Sez.)

Janů, m. neskl., příjm. z Jan;

Janura, m., příjm. z Jan

Janus «Já-», Jana || Janusa «-sa», m., starořím. bůh, ochránce dveří a vrat, bůh války, zobrazovaný se dvěma obličejí; symb. obojákeho člověka; podob. *Janusův* obličej, *Janusova* tvář || *janusovský* obličej, -ská tvář || **janusový*, -vá

Januš [-še], -e, m., nářeč. domác. tvar k Jan; příjm.; zdrob. -šek [-ška], -ška, m.

Janyš, -e, m., příjm. z Jan

Japan, -u, m. = Japonsko; **Japan* [-nka], -a, m. = Japonec; *japan*, -u, m. = japonský papír, skleník, tkanina, japon;

**Japanec*, m. = Japonec;

japanismus «-nys-», -mu, m. = japonismus; -nista «-nys-», m. = japonista;

japanofil, -lský [-lství] = japo-
nofil, -lský;
**Japansko*, stř., **japanský*, *-nšti-
na, ž. = Japonsko, japonský,
-nština
**japný* [-ně; -nost] = chápavý,
obratný; obyčej. ne-, v. tam
**Japon* «Ja- || zříd. ža-» || **ža-*
pon, -u, m. = Japonsko; **Ja-*
pon, -a, m. = Japonec; *japon*,
-u, m., tkanivo, japon. papír,
druh skleníku;
Japončik, -a, m. = Japonec
(zdrob. n. zhrub.);
Japonec [-nka], -nce, m. = pří-
slušník jednoho asijského náro-
da; zdrob. *Japoneček*, -čka, m.;
japoneček, -čku, m., starší ná-
zev účesu mikádo;
japonerie || *žapo-*, ž. = japon.
ozdobný předmět;
**Japonie*, ž. = Japonsko; **japo-*
nismus «-nys-», -mu, m. = na-
podobení japon. umělecké tech-
niky, japon. námětů umělec-
kých; -nista «-nys-», m. = stou-
penec japonismu; = badatel o
Japonsku;
japonofil [-lka], -a, m. = přítel
Japonců, milovník jejich umění
...; -filský [-sky; -ství];
Japonsko || -*žapon-*, stř. = ja-
ponský stát; *japonský* [-sky];
j. jazyk neboli *japonština*, ž.
jaquette, v. žaket
I **jar*, -u, m. = járek
II **jar*, -i, ž. = jaro (sloven.)
Jara || *Jára*, m. || ž., domác. tvary
k Jaromír, Jaroslav, Jarmil ||
Jaromíra...
jará, *jarará*, citoslovce veselosti,
bujnosti
jarabáček, -čka, m. = jeřábek (ná-
řeč.);
jarabý = jeřábí, načervenalý (t.)
Jarča, *Jarda*, m. || ž., domác. tvary
k Jara
jard, v. yard
jardiniera «žardynyjéra», ž., z
franc. = stojan, stolek, truhlík
na květiny
járeček, -čku, m., zdrob. k járek

Jarek || řidč. *Jerek*, -rka, m.,
zdrob. k Jara
járek, -rku, m. = stružka, žlábek;
= potůček (nář.)
Jareš, -reše || -rše, m., příjm.
z Jaroslav
jargon, v. žargon
Jarík, -a, m., zdrob. k Jara, m.;
Jarinka, ž., zdrob. k Jara, ž.
jarka, -rek, ž. = jará, jarní pše-
nice (lid.); = dobytče od jara
(t.); *Jarka*, ž., zdrob. k Jara
Jarma, -rem, ž., domác. tvar k Jar-
mila
jarmak, v. jarmark
jarmanka, -nek, ž., rostlina
**jarmara*, ž. = almara (nářeč.,
Jir., šlejh.)
jarmareční || *-ný [-ně; -nost],
příd. k jarmark: j. zboží; j. pí-
seň = zpívaná o jarmarcích;
přenes. = špatný, křiklavý...;
-ně něco vychvalovati = nestoud-
ně;
jarmarečnický [-cky; -ctví]: -cké
chválení = nestoudné; -nictví,
stř. = jarmarečnické povolání;
přenes. = nestoudné vychvalo-
vání...;
-ník [-nice], -a, m. = obchod-
ník jezdící se zbožím po jarmar-
cích; přenes. = kdo nestoudně
něco chválí...
jarmark (lid. místy -mak), -u, m.,
z něm. = výroční trh; je tu jako
na -rku = hlučno, nepořádek
(lid.)
jarmárka, ž., zdrob. k jarmara
**jarmarkář*, -e, m. = kupec na jar-
marcích
Jarmil [-la], -a, m., křest. jm.;
zdrob. -lek [-lka], -lka, m.
jarmo, v. jařmo
jarní || **jarný* [-ně], příd. k jaro:
j. den, květina, salát, setí; je
jarně = jako na jaře;
jarník, -a, m. = letošní jehně;
j., -u, m. = jarní kabát (lid.)
jaro, stř., roční počasí;
z jara || zastar. s jara (Slád.);
Jaro, m., domácí tvar k Jaro-
slav

jarobujný [-ně; -nost] = jaře bujný (básnic.); j. rek (Čech), -náňadra (šmil.)

***jaročko**, -ček, stř., zdrob. k jaroko

***jaroduchý** = jsoucí jarého ducha

***jaroko**, stř. = narcis (nář.)

Jarolím, -a, m., křest. jm. a příjm. z Hieronymus; zdrob. *Jarolímek*, -mka, m.

Jaromír [-ra], -a, m., kř. jm.; v starém kalendáři za němec. Gebhard

***jaromyslný** = mající jarou mysl (kniž.);

***jaroskvoucí** = jaře skvoucí

Jaroslav [-va], -a, m., kř. jm.; m.; -slav, -vě || -vi, ž., míst. jm.; -slávek [-slávka], -vka, m., zdrob. k Jaroslav, -a

jarost, v. jarý; ***jarostný** = jarý, bujarý

Jaroš, -e, m., příjm. z Jaroslav

***jarošumný** [-ně] = jaře šumný

***jarota**, ž. = jarost (RK., štulc, Č.-Chod)

jarotoký = jaře, bystře tekoucí (Machar)

Jarouš, -e, zdrob. *Jaroušek*, -ška; m., domácí tvary k Jaroslav

jarovisace «-za-», ž., z ruš. = jarovisování; -visovati = urychlením vývoje měnit kulturní rostliny ozimé v jarní n. dvouleté v jednoleté

***jarský** = jarý, bujarý

Jaruš [-še], -e, m., domácí tvary k Jaroslav, Jaroslava, Jaromil; zdrob. *Jarušek* [-ška], -ška, m.

jarý [jaře; jarost], 1. = jarní: j. květ (Erb.); -ré vichry (Rais); -ré žito, -rá pšenice (běžné); 2. = prudký, bujný, bujarý, veselý (básnic., kniž.); j. tur (RZ.); j. komoň (Heyd.); j. jelen (Vrchl.); j. chvat, úsměv (Čech); jaří potůčkové (Mácha);

2. stup. *jařejší*: j. nálada (Čech)

jař, -e, ž. = jarka, jaré obilí

jaře (přísl.), *jařejší*, v. jarý

jařice, ž. = jař;

jařičný: -né žné (Pittner.) = sklizeň jařice, jarního obilí

jařina, ž. = jař; = mladí hoši (nářeč.)

jařiti = činit jarým, rozjařovat, rozveselovat, rozohňovat (říd. kniž.); zprav. slož. dokon.

roz- = učinit jarým, bujným, veselým, rozohnit, rozpálit; **roz-se** = státi se jarý, bujný, rozveseliti se; být rozjařen; rozjaření hosté; mírné rozjaření (Vr.); až se rozjaří = otevře se, nastane jaro; ***z-** = omladit (Čech); slož. nedokon. *rozjařovati*: víno rozjařuje; **roz-se** = rozveselovati se...; (neosob.) rozjařuje se = nastává jaro

jářku, 1. lid. příslovce z já řku = pravím, pravil jsem; klade se na začátku řeči n. se do ní vkládá: jářku, to psaní bych ještě dnes chtěl čísti (Rais);

2. lid. citoslov. = hej, hola: jářku, počkejte; jářku, co tu děláte?

***jařmitel**, -e, m. = ujařmovatel; **jařmiti* = ujařmovat; zprav. slož. dokon. *u-*, v. tam

jařmo || řídč. *jarmo*, stř., 1. = postroj na tažný dobytek, zvl. na voly, jho; kormidlové j. = dvouramenná páka kormidlová; 2. přenes. = tlak, útisk, poddanství, služebnost: žít v jařmu, pod -mem; svrhnouti cizí j.; 3. v botan. = dvojlistí proti sobě; *jařmový* řemen; -vá kost (v obličeji)

-jařovati, v. jařiti

I **jas**, -u, m. = jasnost, bílá záře (básnic.): sluneční, hvězdný j.; oblačný j. (Majer.); rudý j. (Čech); přenes. = radost, veselí, pohoda: líce plná jasu (Rais); jas žití (Bezr.); *Jas*, podnik

II ***jas** || *jás*, -u, m. = jásání (říd. kniž.)

***jásací** = jásavý (Ner.)

jasan (původ. a nářeč. *jasen* || *jesen*), -u, m., lesní strom; *jasaní*, stř. hromad. = mladý jasanový porost (lesn.); *jasanový* list, -vé dřevo

jásati, -sám = výskat, bujně se veselit, hlučně projevovat radost, mít velkou radost; j. něco (jen básnic.) = s jásotem projevovat: skřivan v mracích ohlas jásá (Krásnoh.); mé srdce ti jásá dík (Vrchl.); skřivan jarní pozdrav jásá (Čech); *j. se = lesknouti se, třpytit (kniž.); slož. dokon. roz- se = dáti se do jásání; rozjásaný = davší se do jásání, plný jásotu: -né oči (Č.-Chod); prostě dok. za-; *jásávatí*, opakov.;

jásavý [-vě; -vost] = jásající, s jásotem projevovaný, projevený, radostný: -vá píseň (Vrchlic.); -vé „tatínek“ se v cupot mísí (Čech)

jasen, v. jasan

***jasice**, ž. = létavice

***jáský** [-kost], příd. k já: -ká řeč = v které se stále ozývá já (Kunět.); -kost = jáství

jasmín, -u, m., z arab. n. z perš., keř; -nový květ, olej

jasně, v. jasný

jasně- ve slož. příd. jm.:

-červený = jasně červený;

-modrý; *-skvělý; -skvoucí; -šedý

jasněti, -nějí = stávat se jasný (říd.); po dlouhé noci stínu denice nám jasněla (Štulc); = vynikat: jasněli udatností a silou (šafař.); jasnělo = jasnělo se (Jir.); slož. dokon. z-

jasně-zlatý, -žlutý = jasně zlatý, žlutý

jasničký, -ninký = velmi jasný

jasniti = činit jasným: lampy chodník jasnily (Vrchl.); obyč. j. se = stávat se jasný, o obloze, o počasí: jasní se, začíná se jasniti;

slož. dokon. ob- co = učinit jasným, vysvětlit, osvětlit, vyložit; pro- = proniknout jasně: blesk projasnil noční stíny;

roz- se, o očích, o obličeji = rozzářiti se, rozveseliti se: oči radostí rozjasněné (šmil.); rozjasněný obličej;

u- = objasnit; u- si své názory;

vy- se (o počasí); přenes.: v mé duši se vyjasnilo (Hál.); z- = vy- (básnic.): radost zjasnila mu líce (Čech); zjasnila se mu tvář (Vrchl.); zjasnilo se mu v očích (Jir.);

-*jasňovati*, slož. nedokon. obmyslenku; pro-: již houšť se projasňuje (Čech); roz- se (Jungm.), obyč. jasniti se, vyjasňovati se; u- si názory; vy- se, o obloze, o počasí; z-: představy se zjasňují (Durd.); zjasňující černé noci (Čelak.); *jasnívati se*, opakov.; slož. nedok. **vyjasnívati se* = jasniti se (Svob.)

jasno, 1. příslov.: je j. (venku) = nikoli pod mrakem a svítí-li slunce n. měsíc, hvězdy; aby bylo jasno v té věci, mezi námi = aby nebylo žádné nedorozumění;

2. podst. stř.: úplné jasno...; z čista jasna = z čistého a jasného nebe, ač je, bylo čisté a jasné nebe: z č. j. zahřmělo, uhodilo; přenes. = znenadání, neočekávaně: z č. j. odejít, rozhněvati se...

jasno-, kmen k jasný ve slož.:

*-barevný || -barvý = jasně zbarvený;

-bílý [-běle, Erb.] = jasně bílý;

*-bledý; *-brvý; *-čelý;

*-duchý = s jasnou, vyrovnanou myslí;

*-hlasý; *-hnědý (Čech); *-jasný = úplně jasný;

-*křídý* (Čech); *-lící; *-listý;

*-modrý;

*-oký; *-rudý; *-rusý; *-řasý

jasnopoljanský, příd. k *Jasnaja Poljana*, zčešt. *Jasná Poljana* (sídlo Tolstého)

jasnost, -i, ž. = vlastnost něčeho jasného, světlost: j. slunce, elektrického světla; = srozumitelnost, na př. řeči, výkladu; j. hlasu = zvučnost, nezastřenost; J., titul (v třídní společnosti): Jeho královská J.; Jeho J., Vaše Jasnosti, hraběcí titul

*jasnostpán, -a, m., z „Jeho Jasnost, pán...“

*jasnošedý = jasně šedý

*jasnota, ž. = jasnost

*jasnotřpytný = jasně se třpytící

jasňoučký, *jasňounký* úplně = jasný

-jasňovati, v. jasnit

jasnovidec [-*vidka*], -dce, m. =

kdo jasně vidí budoucnost, věš-

tec, věštkyň; -*videcký* [-*cky*;

-*ctví*]; -*vidný* [-*ně*; -*nost*] ||

*-*vidý*: -vidné poznání (Nov.);

-vidné slzy (Mrš.); -vidá paní ři-

dící (Vr.)

jasno-vlasý = světlovlasý (Pitt-

ner.); *-*vodý* = mající jasnou

vodu; *-*zářící* = jasně zářící;

*-*zlatý*; *-*zraký*;

-*zření*, stř. = jasnovidnost

(Nov.); *-*zřivec*, -vce, m. = jas-

novidec; -*zřivý* [-*zřivě*; -*zřivost*]

= jasnovidný (básn.);

*-*zvukný*, -*zvuký*; *-*žlutý*

jasný [-*ně*; -*no*, -*nost*, v. tam] =

světlý, zářící; j. den (nezamra-

čený a slunečný), oheň, vzduch,

jasná hvězda, noc, -né slunce;

j. hlas = čistý, zvukný, neza-

střený; -né oči = čisté, ne za-

kalené; -ná tvář = zářící radostí,

spokojeností; nemocný má jasné

chvilé = je při plném vědomí;

jasná hlava = nezakalená, čistá,

schopná dobře uvažovat; =

zřetelný, srozumitelný: j. pojem,

-ná řeč, odpověď, pravda; to je

úplně jasné = zřejmé, nepo-

chybné;

titulové (v třídní společnosti): j.

král, hrabě;

slunce svítí -ně; mluvit, vyklá-

dat -ně; -ně červený, modrý

atpod.;

2. stup. *jasnější* [-*něji*]; nad

slunce j. = zcela, úplně jasný

Jasoň, -ně, m., u obrozenských bá-

sníků = Appolon; lovecký pes;

jasoň, motýl

jásot, -u, m. = jásání; zpráva

byla přijata, uvítána s jásotem;

**jásotný* [-*ně*] = jásavý: j. vý-

křik (Č.-Chod); -ně = s jásotem,

jásavě

jasovec, -vce, m. = zaměstnanec
Jasu

jaspis, -su «-su», m., z řeč., ne-

rost; -*sovati* = natírat jaspiso-

vou barvou; -*sový* [-*vě*] = z jas-

pisu; = jako jaspis

*jástevní, příd. k jástvi = týkající

se jástvi, vyjadřující je (Č.-

Chod)

jáství || -*vo*, stř. = vlastní „já“,

vlastní osobnost (filosof.)

*jasumilovný = milující jas;

**jasuplný* = plný jasu

Jaša || *Já-*, -ši, m., příjm. z Jan

n. z Jaroslav

jašmak, -u, m. = orientální závoj

jat, -a, -o..., v. jmouti

jať, stř. neskl., název původního ě

jatagan, -u, m. = handžár; zdrob.

*-*gančik*, -u, m., zveličelé *-*ga-*

nisko, stř.

jatec, -tce, m. = zajatec (říd.

kniž.)

jateční || -*ný*, příd. k jatky: j. řád:

j. dobytek = chovaný na maso,

na zabiti, opak chovného

jatellna, ž., lid. m. jetelina

jatérka, stř. pomn., zrob. k játra

jaterní, příd. k játra: j. skvrny

(lék.); j. knedlík (Ner.) =

játrový;

-*nice*, ž. = jitrnice (kníž.);

zdrob. -*nička*, -ček, ž.;

-*ník*, -u, m., rostl., podléška

jarní

jatky, -tek, ž. pomn. (lid. *jatka*,

stř. pomn.) = místo zařízené na

porážku dobytka a masný obchod

na něm; přenes. lidské j. =

krvavá bitva; vést, hnát voj-

sko, své lidi na j. = vést je do

krvavé bitvy, řeže, zbytečně utrácet

lidské životy

*jatkyně, žen. protějšek k jatec

játra, jater, stř. pomn. (pův. ž.

pomn. játry), součást útrob,

žláza;

játrový = co je z jater, s játry:

j. salám, -vé knedlíčky (do po-

lévky)

játrička, -*řička*, -ček, stř. pomn.,

zdrob. k játra

jatýrka, *játýrka*, též

Java «Já-», ž., ostrov;

java, 1. tanec; 2. tkanina; 3. káva; v. *jawa*;

javanský «ja-» || *javský* «já-»,
příd. k *Java*

javor, -u || -a, m., strom;

zdrob. *javorek* || -*vůrek*, -rku, m.;

Javorníky, -ků, m. pomn., po-
hoří, část Karpat;

javorovina, ž. = javorové dřevo;

javorový list, -vé dřevo;

javoří, stř. hromad. = javorové
stromy, -vý les, porost;

javořina, ž. = javorový les; J.,
hora

javský, v. *Java*; *javůrek*, v. *javor*

jawa, ž., jeden druh motocyklu a
automobilu;

jawista, m. = majitel *jawy*,
jezdec na ní

jazýček, -čku, m., zdrob. k ja-
zyk; uzžený j. || jazyk; mít

mlsný j. = být mlsný; přenes. j.
= něco podobného jazýčku: j. u

vah, u varhanových píšťal, j. pa-
píru...; být jazýčkem na váze =

být rozhodujícím n. vyrovnáva-
cím činitelem; jméno bylin, vět-

šinou lid., na př. psí j. = jitrocel

***jazýčitý** = mající ostrý jazýček,
klevetný, hubatý (Hol.)

jazýčkovitý = podobný jazýčku;

jazýčkový: -vá píšťala; -vé hla-
sy (u varhan)

jazyčný, příd. k jazyk: -né sou-
hlásky (l, r)

jazyk, -a, m., 1. svalnatý ústroj
v ústech,

a) chuťový; odtud mít chlupatý,
mlsný j. = být mlsný (lid. a
hovor.);

b) mluvní, mluvící; odtud zlá-
mati si jazyk, o vyslovování ně-
čeho obtížného, neobvyklého;

plete se mu j. = nemůže dobře
mluvit, vyslovovat (lid. a hovor.);

2. mluvení, řeč ve vztahu k du-
ševnu, k myšlení, představování:

mít, držet j. za zuby = nemlu-
vit, mlčet, zachovávat tajemství,

neprojevovat příliš upřímně své
mínění; mít ostrý, špičatý, jedo-

vatý, zlý j. (lid. a hovor.) =
ostře, špičatě, jedovatě mluvit,

někoho, něco posuzovat; bodnout,
seknout, sekat jazykem (t.);

dát si pozor na j. = na výslov-
nost, na řeč (t.); mlít jazykem

= mluvit (zhrub.);

svědí, svrbí ho jazyk = rád by
mluvil, ale nemůže, rád by něco

řekl, poznamenal (t.); jezdit po
kom jazykem = pomlouvat (t.);

co na srdci, to na jazyku (přísl.)
= co, jak myslím, to, tak mlu-

vím; mít co na jazyku = chtít
něco říci, ale nemoci si vzpo-

menout (lid. a hovor.); mluvit,
co nám slina na jazyk přinese

= bez rozmyšlení, páté přes
deváté (t.);

= výmluvnost: dar jazyka;
míti duši na jazyku = být blí-

zek smrti (t.);

3. symb. mluvícího člověka: zlé
jazyky || zlí jazykové = lidé se

zlým jazykem, jedovatí, pomlou-
vační;

jazyk = zajatec, kterého se vy-
ptáváme, podle ruš.;

4. = soubor vyjadřovacích pro-
středků a způsobů, řeč, mluva:

český, polský, ruský... jazyk;

přirozený, mateřský j.; j. ná-
rodní, živý, mrtvý, lidový, spi-

sovný; úřední, umělý, básnický,
vědecký; j. Sv. Čecha... = sou-

bor jeho osobitostí, sloh;

5. = něco jazyku podobného:
j. u boty, u zámku, v píšťale,

úzký pruh pole, pevniny..., úzký
plamen; jelení j. = kapradina

(lid.)

***jazykolam**, -u, m. = těžká jazy-
ková otázka;

***jazykolomný** = na čem si lze
polámati jazyk, těžko vyslovitelný

jazykotvorný = tvořící jazyk,
řeč: j. duch (šafař.)

jazykověda, ž. = věda o jazyce,
linguistika; -*vědec*, -dce, m. =

kdo se obírá s jazykovědou;
-*vědný*, na př. obor, -ná práce

jazykovitý [-*tě*; -*tost*] = podob-
ný jazyku, vyvíjející v jazyk

jazykový, příd. k jazyk, ve významu vlastním i přenes.: j. salám; j. prostředek, výraz; -vé vědomosti; -vá nařízení = předpisy o užívání jazyka v úředním styku; -vá kvalifikace, otázka; -vé spory, hranice; posouditi spis po stránce -vé

jazykozpyt, -u, m., -tec, -tce, m., -tný = jazykověda, -vědec, -vědný

jazyk, -lek, ž. = jazyková kost

jazz «džez || *jac», -u, m., anglo-amer. taneční hudba černošského původu;

jazzband «džezbend», -u, m. = jazzový orchestr; -dista «-dys-», m. = člen jazzbandu; -dový, příd. k jazzband;

jazzista, m. = jazzový skladatel; **jazzový** orchestr

jdi, **jdu**, v. jíti

je, v. býti, on

I **jé**, v. j

II **jé**, citoslovce podivu = jej; **jé**, to je pěkné; sr. ó

jebati, jebu || -bám = původ. hýbat, tahat, přenes. = tepat (Puchm.); = pohlavně obcovat (vulg.)

ječeti, -či = vydávat pronikavý, vřiskavý hlas, vřeštět: dítě, zvěř ječí;

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

roz- se = dáti se do ječení;

prostě dokon. *za-*;

ječívati, opakov.

***ječídlo**, -del, m. = vřešťák

ječívati, v. ječeti;

ječivý [-vě] = ječící, podobný ječení; j. hlas

ječmen, -e, m., obilnina a tráva; z toho ječmene nebudou kroupy (šmil.) = to se nepodaří (lid.);

ječmenář, -e, m. = kdo pěstuje hlavně ječmen; -řský [-řství], příd. k tomu;

ječmenice, ž. = ječná sláma;

ječmeniště || řidčeji *-nisko*, stř. = pole, kde byl ječmen n. ose-té ječmenem;

ječmenný || **ječný** (z kořene ječ-bez přípony -men): -menná sláma; ječný chléb, -ná sláma, mouka; -né zrno = hnisavý zá-nět mazových žláz víčkových;

ječmenka, -nek, ž., travina

ječmínek, -nku, m., zdrob. k ječ-men; *J.*, -nka, m., hrdina morav. pověstí; příjm.; symb. piva

ječnisko || obyčej. *-niště*, stř. = ječmeniště;

ječný, v. ječmen

jed, -u, m. = otravná látka; mo-ci vzít nač jed = moci to tvr-diti zcela jistě (lid. a hovor.); přenes. = co rušivě, rozkladně působí na lidskou společnost: j. hříchu, zlosti, závisti, pomluvy, nenávisti

jeda, -douc, v. jeti a jísti

jedák, -a, m. = jedlík (Koll.; o-jediň.); *j.*, -u, m. = jazyk (lid.)

jedbaba, v. ježibaba

jeden, jedna..., 1. základní číslovka (1): jedna vlaštovka nedělá léta (přísl.); mám jen jeden klobouk, jedny šaty; je to je-den z našich nejlepších spiso-vatelů (nik. je to z nejlep-ších...);

bude to... jedna dvě = hned, za okamžik, co nevidět (lid. a hovor.);

v y n e c h á v á s e, kde se oby-čejně rozumí jedna věc: metr látky stojí x K; dejte mi kilo cukru; kupovávalo se za krejcar, za šesták..., dnes kupujeme za korunu...; *n e n í* však *n e s p r.* číslovky zde užívat; dejte mi jednu kávu...;

n e k l a d e s e vůbec, nejde-li o počet věcí, nýbrž o jejich růz-nost: mít bolavé oko (nikoli ucho), -vou ruku apod.;

k l a d e s e zprav. tam, kde je vědomí různého počtu silné: slepý na jedno oko (protože může býti slepý na obě oči), hluchý na jedno ucho, chromý na jednu nohu; byt s kuchyní a s jedním pokojem (kuchyně bývá zprav. jedna, pokojů může

býti několik); je jedna (hodina)
|| zřídka (lid.) hodina; dům má jedno patro;

2. = jen jeden, společný pro všechny, stejný, týž: bude jeden ovčinec a jeden pastýř (biblic.); jedna víra, jeden křest (t.); být jednoho srdce, mínění, jedné mysli; bydlíme s X v jednom domě; mají jeden plat; býti s kým jedna ruka (lid. a hovor.) = velmi dobře se s ním znát, stejně smýšlet...; táhnouti s někým za jeden provaz (t.) = stejně, společně postupovat...; to je jedno = stejné, na tom nezáleží; máme s bratrem jedno přání; zemřeli jednou smrtí a v jednu hodinu; šel po vsi jeden hlas (šmil.) = stejný, všichni mluvili stejně; byl po vsi jeden hlas (Němc.); v. dech;

podívat se na něco jedním okem (lid. a hovor.) = jen jedním, letmo, zběžně, ne podrobně; naslouchal jedním uchem (Vr. a tak obec.) = ne pozorně, bez zájmu;

3. = samý, pouhý, jen, nic jiného než: mít ruce jeden mozol || samý m. = mít na rukou mnoho mozolů; má záda jednu ránu (Jir.) || samou r.; strom je jeden květ || samý k.; celé údolí je jedno jezero (Němc.); to byla jedna radost = jen r., samá r.; býti celé dny a celé noci v jednom kole = stále v kole, stále v pilné práci (lid.);

4. číslovka neurčitá označující něco, co je, bylo (skutečně n. zdánlivě), ale co nechceme, n. co není potřeba blíže určovat (sr. nějaký, jakýsi): byl jednou jeden král; člověk jeden měl dva syny (bibl.); jednoho dne pravila paní Tereška (Němc.); vzali si jedno děvče z příbuzenstva;

a z p o d s t a t. jeden, vzniklé výpustkou jména člověk, žena, známý...: byl jsem tam ještě s jedním [člověkem, známým...];

jeden povídal..., jedna [žena...] povídala... (lid. a hovor.);

jedna = jedna hodina: už je j.; po jedné...; = jedna sklenice (piva...): dáti si ještě jednu; jedno = jedno pivo, víno atp.; n e s p i s o v. (jen lid., podle něm. einer): jeden neví, co si má o tom myslet; jeden by se z toho zbláznil apod. (tu jde jednak o mluvčího = nevím co si mám o tom myslet..., nikoli o osobu třetí, jednak to může říci také žena, takže by tu v duchu českého jazyka mělo být jedna);

6. jeden - druhý o vzájemnosti, střídavosti: chodit jeden po druhém atp., křičet jeden přes druhého..., v. druhý;

zřídka jeden - jeden: vše očekává novou epochu, jedni nervosně, jedni zděšeně (Nez.);

7. jeden = známý, veliký, znamenitý, „nějaký“, ironic. špatný (lid. a hovor.): to je jeden uličník!; to je jeden muzikant!;

8. j. *jediný*, stupňované jeden: j. j. den nebylo pěkně;

jeden a týž, v. týž;

jeden každý, v. každý;

jedno, v. tam a zajedno

jedenáct (nářeč. -st) || zastar. -cte, -cti, základní číslovka (11);

jedenáctá, -té, ž. = jedenáctá hodina;

jedenáctero, str. = jedenáct druhů;

jedenácteronásob (kniž.) || -sobně, přísl. k

jedenácteronásobný = jedenáctkrát složený, větší, hojnější; *jedenáctery*, druhová číslovka k jedenáct (o tvarech a užívání v. čtvrtý)

jedenácti-, kmen k jedenáct ve slož.:

-*členný* = mající 11 členů;

-*denní* = trvající, starý 11 dní;

podob. -*hodinný* || -*hodinový*,

-*letý*, -*měsíční*

jedenáctina, ž. = jedenáctý díl (1/11)

jedenáctka, -ctek, ž., číslice 11 a co jí označeno (pokoj...); = jedenáct mužů ve fotbalu...; Klapzubova j. (od Ed. Bassa); podle podobnosti pomn. -tky, -tek = dlouhé nohy (lid. a hovor.)

jedenáctkrát, n i k. -te, číselné násobné příslovce

jedenáctý (nářeč. -stý), řadová číslovka k jedenáct (o užívání jmenných tvarů, půl jedenácta..., v. dvacátý)

jedenačtyřicátý (lid. jedna-), řad. číslov. k 41; -cet, -ceti || -cítí, základ, číslov. (41); -cetkrát, n i k. -te, násob. příslov.

jedenadevadesát (lid. jedna-), -ti, základ. číslov. (91); -sátkrát, n i k. -te, násob. příslov.; -sátý, řad. číslov. k 91

jedenadvacátý (lid. jedna-, jedná-), řad. číslov. k 21; -dvacet, -ceti || -cítí, základ. čisl. (21); -dvacetkrát, n i k. -te, násob. příslov.; -dvacítká, -tek, ž., číslice 21 a co jí označeno (pokoj...); = 21 mužů...

jedenaosmdesát (lid. jedna-), -ti, základ. čisl. (81); -sátkrát, n i k. -te, násob. příslov.; -sátník, -a, m. = člověk starý 81 let, vojn. 81. pluku; -sátý, řad. čisl. k 81

jedenapadesát, -sátkrát, -sátý

jedenasedmdesát, -sátkrát, -sátý

jedenašedesát, -sátkrát, -sátý

jedenatřicátý (lid. jedna-), řad. čisl. k 31; -třicet, -ceti || -cítí, řad. čisl. (31); -třicetkrát, n i k. -te, násob. příslov.

jedení, stř., v. jísti;

***jedenice**, ž. = hojné jídlo (lid., Rais)

jeden každý || **jedenkaždý**, v. každý

jedenkrát, n i k. -te, 1. číselné násobné příslov. k jeden: j. jedna je jedna; byl jsem tam j.; 2. časové příslov. = v jedné, v jisté době, někdy, jednou: j. to musí přestat;

na jedenkrát, t. j. ne na dvakrát... || **najedenkrát** = najednou, náhle, rázem

***jedenmecíťma** = jedenadvacet (zastar.); -tmý = dvacátý první (t.)

jedibaba, v. ježibaba

jedináček [*-načka], -čka, m. = jediné dítě;

zdrob. k ***jedinák**, -a, m. (nář.);

***jediňátko**, -tek, stř. = jedináček

jediné, příslov. = jediné (kniž.)

jedinec, -nce, m. = jediný, jednotlivý člověk, jednotlivec, individuum; *-**necký** = dělaný, provozovaný... jedincem

jedinečný [-ně; -nost], příd. k jedinec = ojedinělý, ojediněle, zřídka se vyskytující, vzácný, neobyčejný, vynikající: j. zjev, -né nadání, dílo...

***jediněkrát** = jedinkrát

jedině, příslov. = jen, pouze

jediněkrát, příslov. = jedinkrát

***jediněnký**, ***jediničský**, *-**ninký** = zcela jediný

jedinkrát, n i k. -te, násob. příslov. k jediný = jen, pouze jednou

***jedinký** = zcela jediný

***jedinopis**, -u, m. = co je jen jednou napsáno, jen v jednom exempláři, unikát

jedinost, v. jediný

***jediňoučský** = zcela jediný

***jedinovláda**, ž. = vláda jedince, absolutismus, monarchie; -**vládce**, m. = absolutista; -**vládný** = absolutistický

***jedinství**, stř. = individualismus

***jedinstvo**, stř., 1. = řada jedinců; 2. = jednota (podle ruš.)

jediný [-ně; -nost], číslovka, zesílené jeden = jen jeden: j. syn, -ná dcera; j. ze všech; j. = jedinečný (říd.);

= samý, jen (sr. jeden 3.): celý život byli jediná mamona (Rais) = jen mamonili;

-ně, v. tam;

*-nost = to, že je něco jen jedno

jedle, ž., lesní strom; symbol štihlosti, stepilosti: hoch štíhlý, stepilý jako jedle; zrostlá byla jako jedle (Rais)

jedlí, stř. hromad. = jedlový porost

jedlice, ž., 1. zdrob. k jedle; 2. v. jedlík

***jedlický** [-ctví], příd. k jedlík; -ctví = hojné, přílišné jedení (Majer.)

jedličí, stř. = chvoji z jedle

jedlička, -ček, ž., zdrob. k jedle

jedlík [*jedlice], -a, m. = kdo mnoho jí, sní; velký, malý j.

jedlina, ž. = jedlový porost, -vé větve; zdrob. -nka, -nek, ž.

jedlost, v. jedlý

jedloví, stř., -vina, ž. = jedlí

jedlový [-vě], příd. k jedle: j. les, -vé dříví; *-vě tenký = jako jedle

jedlý [*-lost] = co lze jíst: j. kaštan, -lé houby...; = chutný;

jedlost = vlastnost něčeho jedlého; = chutnost: o jedlosti (roštěnky) byl veden spor (LidNov.)

jednací = podle čeho se jedná: j. řád; = čeho se užívá k jednání, při jednání: j. řeč, sloh, spis, číslo, síň

***jednač**, -e, m. = vyjednávač

***jednačiti** = dělat jednakým, stejným (Masar.)

jednačtyřicátý, -cet..., v. jedenačtyřicátý

jednadvadesát..., -dvacátý..., v. jedenadvadesát, jedenadvacátý

jednak, příslovce, ve dvojici j. - j. = dílem - dílem, za první - za druhé...

***jednaký** [-ko; -kost] = stejný; -ko = stejně; šel -ko kam! (Č.-Chod) = ať šel kamkoli

jednání, stř., k jednati = vyjednávání, smlouvání: právní, diplomatické j.; = počínání, čin: správné, nepředložené, nerozvážené j.; divadelní j. = d. akt

jednaosmdesát..., -padesát..., **sedmdesát...**, -šedesát..., v. jednaosmdesát atd.

jednatel [-lka], -e, m. = kdo jedná, prostředník, zmocněný zastupce: obchodní, spolkový j.;

-telna, -len, ž. = místnost, kde se jedná: -telna třídní loterie;

-telský [-ství]: -ká činnost, zpráva; -ství = jednatelská činnost; divadelní koncertní -ství = agentura, zprostředkovací podnik

jednati, -nám, 1. j. koho = najímat, získávat, obstarávat: dělníky do práce...; člověk jednaný na práci (Olbr.);

2. podmět. j. = rokovat, domlouvat se, s- se, vyjednávat: j. s nepřítelem o mír; j. o rozpočtu, o stavbách...;

3. j. s někým = zacházeti s někým, chovati se k někomu: j. s kým laskavě, hrubě, příkře...;

4. = činit, konat, počínati si, vésti si: j. správně, nerozvázně, lstivě...; jednající osoby v divadelní hře = vystupující; nesprávně (podle něm.): román, divadelní kus jedná na venkově m. děje se (sr. dějiště románu), odehrává se, dějištěm románu... je venkov apod.;

5. = pojednávat, vykládat...: o tom jedná spisovatel v 1. kapitole; tato kapitola spisu jedná o...;

6. neosob. jedná se, jednalo se... je správně všude tam, kde jde o skutečné jednání, vyjednávání (sr. 2.): jedná se s politiky o utvoření vlády; ve schůzi se jednalo o stavbě školy; o tom se bude jednat až v příštím sedění...; nesprávně je tehdy, jde-li jen o předmět, cíl jednání, řeči, o podstatu věci, o její provedení: jedná se o mé zdraví; jedná se o to, jak to zařídit; oč se jedná? (když nevíme, o čem se předtím mluvilo...) m. jde, běží, sr. jíti; slož. dokon. do- = dokončit jednání; do- se dojmů = dobrati se, nabýt (šmil., ojedín.); na- = mnoho najmout, opatřit; na- se s kým o čem (dlouho, často);

ob- (si) = opatřit (si), obstarat, vyžádat (zboží, knihu...);

po- = porokovat, na př. ve

schůzi o všech návrzích; = promluvit, vyložit: spisovatel, řečník pojednal o četných otázkách; po- se = dohodnouti se (lid.); pro- = jednáním probrat: proosnovu ve sněmovně; při- = přibrat: při- si na práci (Vr.);

s- s někým něco = vyjednat; u- něco = smluvit, sjednat: umír; ujednáno! = dohodli jsme se, jednání je skončeno; podst. jm. ujednání = úmluva;

vy- = opatřit, vymoci: vy- někomu místo, dovolenou;

z-, 1. = najmout: z- (si) dělníky do práce, na práci; 2. = ujednat: zjednal příměří (Palac.); 3. = zavést, způsobit, na př. z- pořádek, klid;

jednávati, opakov.; slož. dokon. do- co; ob- si knihy;

po-: kniha pojednává o...; proosnovy nových zákonů; při- si na práci; u- koupi; vy- s kým; z- pořádek, klid

jednice, ž. = jednička, jednotka (zastar.); = puška s jednou hlavní (mysl.)

***jedniček**, m., zdrob. k jedník
jednička, -ček, ž., číslice 1 a co jí označeno, na př. první stupeň známky na vysvědčení, pokoj (v nemocnici, v hotelu...)

jedník, -a, m., hra v karty

jedno, stř. rod číslovky jeden, 1. zpodstatnělý = jednota, jednotka, celek: já a Otec jedno jsme (bibl.); má duše a jarní den jsou jako jedno (Hál.); řeknu vám... jedno || častěji jednu věc;

2. příslovce = jen (zastar., Erb.); v. zajedno

jedno-, kmen k jeden ve slož.:

-aktovka, -vek, ž. = divadelní hra o jednom jednání: -aktový kus;

-barevný || -barvý = mající jednu barvu;

*-božství, stř. = víra v jednoho boha;

-bytný [-ně; -nost] = jednoho bytu, téže podstaty (teolog.);

-ciferný = mající jednu cifru
jedno-čet, -u, m. = jednotné číslo (říd.);

-členný = mající jednoho člena;

-děložný: -né rostliny;

-denní výlet;

-dílný: -ná strofa, -né dvéře;

-dobý [-bost]: -bá pausa; -bá slovesa = okamžitá

jednoduchý [-duše; -duchost] = nesložený, ne dvojitý apod.: -ché plátno, vedení, -chá okna, -ché účetnictví; = prostý: -chý oběd, -ché šaty; = snadný: -chá otázka, úloha, práce;

býti -duše oblečen...;

2. stup. -dušší [-dušeji]

jednoduše, v. jednoduchý

***jednodušíti** = zjednodušovat; v. zjednodušiti

jedno-hlasí, stř. = monolog (Jungmann); = jednohlasnost (Palac.); -hlasý zpěv || -hlasný [-ně; -nost] zpěv; -ná volba = jednomyslná; zpívat -ně; býti zvolen -ně = všemi hlasy;

*hlavňovka, -vek, ž. = jednohlavňová ručnice; -hlavňový = mající jednu hlaveň; -hlavý = s jednou hlavou;

*-hodinný || -hodinový = trvající hodinu;

-honný || -polní hospodaření = pěstování téže plodiny na jednom honu, poli;

-hrbý velbloud;

-jazyčný [-ně; -nost] = v jednom, v jediném jazyku: -ný text, -né úřadování;

*-jediný = zcela jediný (Zey.);

-kolejka, -jek, ž. = jednokolejná trať; -kolejný; -kolý vozík;

-komorový: -vá parlamentní soustava (bez senátu);

*-koňák, -u, m. = jednokoňský kočár; -koňský vůz, -ké spřežení;

-kosný: -ná louka = na které se kosí jen jednou za rok;

*-krevný = mající jednu, stejnou krev; pokrevný;

-*křídlový* || -*křídly* = s jedním křídlem, o dveřích;
 -*kvěť* = s jedním květem: -*tá* lodyha; -*kvítek*, -*tku*, m., rostl.;
 -*letý* = trvající jedno léto, jeden rok: -*té* rostliny;
 -*litý* [-*litě*; -*litost*] = jakoby z jednoho lití, ucelený, jednotný: -*tý* útvar slovesný (čech); -*té* dílo;
 -*lodní* = s jednou lodí (chrám);
 -*lomný* nerost;
 *-*manželství*, str. = monogamie;
 -*místný* přízvuk = který je na jednom místě, na jedné, na stejné slabice, stálý (na př. čes. přízvuk na slabice 1.);
 -*mletý* = jednou mletý: -*tá* mouka;
 *-*myslník*, -a, m. = kdo je jedné, stejně myslí, stejně smýšlí;
 -*myslný* [-*ně*; -*nost*] = jedné myslí, jednoho, stejného smýšlení, svorný: -*ná* volba, -*né* usnesení;
 -*nohý* = s jednou nohou;
 -*nož*, příslov. = jednou nohou;
 -*okenní* || -*okenný* || -*oknový* pokoj; -*oký* [-*okost*]: -*ký* hrdina Žižka; -*osý* krystal;
 -*patrový* dům;
 -*plošník*, -u, m. = jednoplošné letadlo; *plošný*: -*né* letadlo = s jedním párem nosných ploch, monoplán;
 -*polní*, v. výše -*honný*;
 -*poschoďový* = jednopatrový;
 -*ramenný*: -*ná* páka;
 -*rázový* = co je jedním rázem, jen jednou: -*vá* výpomoc, podpora;
 -*ročák*, -a, m. (hovor.) = jedno-ročník; -*roční*, na př. bylina;
 -*roční dobrovolník* = kdo sloužil „dobrovolně“ jeden rok ve vojsku (v bývalém Rakousku) neboli -*ročník*, -a, m.;
 -*rodý* [-*dě*; -*dost*] = stejnorodý;
 *-*roh*, -a, m. = jednorožec;
 -*rohý*: -*hé* zvíře;
 *-*rozený* = jediný: -*ný* syn;
 -*rožec*, -*žce*, m. = jednozubec,

narval; v středověku pohádkové zvíře;
 -*ruč*, příslov. = jednou rukou;
 -*ručka*, -ček, ž. = nástroj pro jednu ruku, pilka, sekera, motyka; *-*ručka*, m. = člověk s jednou rukou;
 -*ruký* = mající jednu ruku;
 -*řad(ov)ý* kabát; -*řádkový*;
 -*sečný* = jednokosný;
 -*sedadlový*: -*vé* letadlo;
 -*semenný* plod;
 -*slabičný* [-*ně*; -*nost*]: -*né* slovo; odpovídati -*ně* = skoupě (hm, ne...);
 -*slovný* || *-*slový*: -*ná* věta (pomoc, na!...);
 -*směrný* [-*ně*; -*nost*]: -*ná* ulice = kterou se jezdí jedním směrem; -*ně* jezdit = jedním směrem || *-*směrový* || *-*směry*;
 *-*smyslný* [-*ně*; -*nost*] = jednoznačný;
 -*spřežný* || -*ní* vůz
 **jednost*, -i, ž. = jednota, jednotka, celek
jedno-stejný [-*ně*; -*nost*] = úplně stejný, svorný (zastar.);
 -*stěžník*, -u, m. = loď s jedním stěžněm;
 -*stopý* = mající jednu stopu;
 *-*stranec*, -nce, m. || -*straník*, -a, m. = člověk jednostranně smýšlející;
 -*stranný* [-*nně*; -*nnost*] = téžestraný, jednosměrný (Jungm.);
 -*nná* ulice (Č.-Chod) = s jednou řadou domů; = co je na jedné straně, co vychází z jedné strany: -*nné* odstoupení od smlouvy; = dbající jen jedné stránky. opak k všestranný, všeobecný: -*nný* názor; -*nné* vzdělání = ne všeobecné;
 -*svazkový* = v jednom svazku: -*vé* vydání spisů;
 *-*svorný* [-*ně*; -*nost*] = dokonale svorný: -*ný* výkřik (Vrchlic.); -*ně* vyznati... (Palac.)
jednota, ž., i. = jednotnost, nerozdílnost, celistvost: boží j.; je to v jednotě = nerozdělené, nesložené, v celku (lid. a hovor.);

2. = jednomyslnost, shoda, svornost: j. víry, ducha (bibl.); v jednotě je síla; usilovat o -tu, obnovit -tu; dosíci -ty; 3. = sdružení, společnost, spolek: tělocvičné, dělnické, hasičské... -ty; 4. = místo o samotě, samota (zastar.); sr. *Jednoty*, ž. pomn., ves v Č.;

jednotář, -e, m. = člen, stoupenec jednoty; *-řský* [-řsky; -řství]

***jednotitel** [-lka], -e, m. = kdo jednotí, sjednotitel

jednotiti, -nocen(i) = spojovat v jednotu, zprav. sjednocovat;

čast. jednotící (myšlenka...);

jekot jednotící se ve výkřik (Č.-Chod) = splývající;

jednotit řepu = protrhávat, nechávat jednu kousek od druhé; slož. dokon. s- = spojit v jednotu; s- národ; s- se v mínění, k velikému dílu; s- se na, v něčem = shodnouti se; *u- = s- (obroz., Kaizl); us- se (podle usnésti se) = s- se (říd.);

slož. nedokon. *sjednocovati*

jednotka, -tek, ž, 1. = jednička;

2. = měřítko, základní veličina:

j. měny, hmoty, elektrického množství; časová, délková j.; 3. = samostatná část nějakého celku: správní, vojenská j.;

jednotkový: -vá cena = cena za jednotku; -vé obchody = s jednotnými cenami

jednotlivec [*-vkyně], -vce, m. = jednotlivý člověk, jedinec, individuum; *-vecký [-cky]

jednotlivě, v. jednotlivý

jednotlivina, ž. = jednotlivá věc, jednotlivost (Masar., Nov.); = individualita (Amerl.)

jednotlivost, -i, ž. = jednotlivá, samostatná věc (proti celku); čast. = podrobnost: lpěti na -stech (Palac.); pouštět se do -stí...; *-stní duch (Masar.) = duch rozdrobenosti, různý ráz podle jednotlivců

jednotlivý [-vě] = jeden proti množství, jeden sám o sobě: j. výkon (proti hromadnému); -vý

telegram; -vá firma (proti kolektivní); -ví lidé = jednotlivci; hlasovat o jednotlivých návrzích = o každém zvlášť; probrat -vé body programu = jeden po druhém; -vé knihy... = některé (říd.);

-vé prkno (Jir.) = jen jedno, v celku;

hlasovat o návrzích -vě; žadatelé přicházejí -vě

jednotně, v. jednotný

***jednotník**, -a, m. = jednotář (Palac., Jir.); = jednotlivec (Říd.)

***jednotniti** = jednotiti

jednotnost, v. jednotný

jednotný [-ně; -nost] 1. = vyjadřující jedince, jednu osobu, věc ...: -né číslo (mluvnic.); 2. = zachovávající jednotu, usilující o ni: j. děj (v dramatu, v románě); -ná škola = podávající stejné základní vzdělání;

= shodný, svorný, stejný: j. postup; -ná sazba poštovní; -né ceny = stejné pro různé zboží; = ucelený, jednolitý: -ná soustava; postupovati... -ně

jednotřídka, -dek, ž. = škola s jednou třídou neboli *-třídní*

jednotvárný [-ně; -nost] = mající jednu podobu, stále stejný, nudný, opak k mnohotvárný: j. hlas, život, způsob, -ná řeč, píseň, krajina; život plyne -ně; usmívati se -ně (kníž.)

Jednoty, ves, v. jednota

jednou, násobné příslov. k jeden = jedenkrát: j. jedna je jedna; byl jsem tam jen j.; j. za den, za noc, za měsíc...; mám j. tolik než ty = dvakrát více (s p r á v., třebaš to není matematicky přesné);

říkám to j. provždy;

o jednou || pro j. nebude snad zle = v jediném případě;

časové příslov. = před jednou, nějakou dobou (o minulosti): byl jednou jeden král (začátek pohádek); o budoucnosti = někdy, jedenkrát: j. si to povíme; až bude jednou pokdy (Rais);

jednou bych si tam rád zajel;
jednou - jednou || čast. jednou -
po druhé = v jednom případě - v
druhém p., někdy - jindy;
je to jednou hotovo a nic se ne-
dá dělat = úplně, definitivně
(lid.);
jednou dvakrát, v. dvakrát;
nemáš pro to j. zájem, ne-
správn. (podle něm.) m. tedy,
zkrátka a dobře
Jedno-uchý hrnec;
-večerní = trvající jeden večer;
-veslice, ž. = loďka s jedním
veslem;
-větý = o jedné větě: -větý verš
(Durd.);
-vláda, -vládce = jedinovláda...;
-vrcholový přízvuk = s jedním
vrcholem;
-značný [-ně; -nost] = mající
jeden význam, smysl, zcela jas-
ný: zákon má býti -ný; -né slo-
vo, znění zákona; -ná skutečnost
(Vanč.);
*-zubka, -bek, ž. = jednozubá
žena; -zubý;
-zvuchý || -zvuký = stejně znící:
-ké hlasy lesa (Vrchl.); = jed-
notvárný: -čná povíadačka (Ner.);
-zvuk, -u, m. = unisono, sejítí
se dvou n. více hlasů v tónu
stejně výšky (hudeb.); = stej-
ný zvuk;
*-ženec, -nce, m. = monogam;
-ženství, stř. = monogamie
jednuška, -šek, ž. = jednička
(lid.); = katolík, protože při-
jímá svátost oltářní pod jednou
způsobou (přezdívká, zastar.); =
papírová zlatka (v starém Ra-
kousku); = jednohlavňová puška
*jedonosný = nosící (v sobě), ob-
sahující jed
*jedovatec, -tce, m. = jedovatý
člověk
jedovatě, v. jedovatý
jedovatěti, -tějí = stávat se je-
dovatý; slož. dokon. z-
jedovati = zlobiti; j. se = zlobiti
se, užirati se
jedovatina, ž. = jedovatá látka; =
jedovaté slovo (Tilsch.)

jedovatiti = otravovat; = jedovatě
mluvit
jedovatý [-tě; -tost] = obsahující
jed, otravný: j. nápoj, plyn, -té
houby...; přenes. = nepřátelský,
zlý, jízlivý, škodolibý: j. člověk,
pohled, jazyk; j. úsměv (Vr.);
-tá slova
*jedovina, ž. = jedovatina;
jedovitý = jedovatý (zastar.)
Jedovnice, ž. jednot., mor. městys;
lid. ž. pomn. -nice, -nic
jedu, v. jeti
jedubaba, v. ježibaba
*jeduplný = jedovatý, nepřátel-
ský, jízlivý...
jedva, 1. příslov. = ledva, sotva
(kniž.); 2. spojka = jedvaže;
jedvaže, časová spoj. = sotvaže,
jakmile (kniž.)
*jehelnatý = jako jehly;
*jehelné, stř. = příspěvek na
jehly, kapesné;
jehelní || -ný, příd. k jehla: -ní
ucho; j. pouzdro, polštářek neboli
-nice, ž. || -ník, -u || nejčastěji
-níček, -čku, m.
jehla, -hel, ž., 1. nástroj na šití;
světlo, že by mohl jehlu nalézt
= jasné s.; pro jehlu pálení
svíčku = pro malý zisk mít vel-
kou škodu; stát n. být jako na
jehlách = stát netrpělivě, být
netrpělivý, v trapných rozpacích
apod. (lid. a hovor.); šít něco
horkou jehlou = šít, dělat ně-
co narychlo, nedbale (t.);
2. = něco ostrým hrotem podob-
ného jehle: protýkácí jehla (na
„špikování“ slaninou); magne-
tická j.; = zahrocený dřevěný
kůl, pilota; lupeny a jehly =
jehlice (Čech) atp.
jehlák, -u, m. = pilník na jehly;
= špičák, zub (lid.)
jehlan, -u, m., těleso, pyramida;
j. z pušek, z kulí = pušky,
koule sestavené do jehlanu; *jehla-*
nec, -nce, m. = jehlan, něco
podobného jehlanu;
-ncový || -ncovitý = podobný
jehlanci
jehlanka, -nek, ž., plž

jehlanovitý || *-nový* = podobný jehlanu

jehlářna, -ren, ž. = dílna, továrna na jehly;

jehlář, -e, m. = výrobce jehel; *-řský* [*-řství*], příd. k tomu

***jehlí**, stř. hromad. = jehličí

jehlice, ž., vlast. zdrob. k jehla = něco podobného jehle, drát na pletení, ozdoba do vlasů, do klobouku, úzký tuhý list jehličnatých stromů; j. trnitá (lid. babí hněv), rostlina;

jehlicovitý = mající podobu jehlice

I ***jehličí**, příd. = jehličnatý

II **jehličí**, stř. hromad. = listí, větve jehličnatých stromů

jehličina, ž. = jehličí, jehličnatý strom

jehlička, -ček, ž., zdrob. k jehla a jehlice;

-čkovitý || *-čkový* = podobný jehličce

jehličnák, -e, m. = jehličnatý strom;

jehličnatý || **-čný* = mající jehlice (strom, les)

***jehlina**, ž. = jehličí (Němc.);

**-nový* = jehličnatý

jehlosyp || **jehlotrus**, -u, m. = cho-robne opadávaní jehličí

jehlovitý = podobný jehle

jehlovka, -vek, ž., druh pušky, zádovka

jehlový, příd. k jehla: -vá puška = jehlovka; -vé stavby = na jehlách, kolové; přenes. jehlová bolest (Hlaváč.) = bodavá

jehňátko, -tek, stř., zdrob. k **jehně**, -něte, stř. = ovčí mládě; symbol krotkosti, povolnosti;

jehněcí (jako zvířecí) || obyčej.

jehněčí (podle staršího jehenčí z jehnac) = co je z jehněte: j. maso, vlna; zpodstat. **jehněčí**, stř. || **jehněčina**, ž. = jehněčí maso; -čina, též = jehněčí kůže

jehněda, ž., jedno květenství a plodenství; zdrob. -dka, -dek, ž.

jehnice, ž. = ovčí samice;

zdrob. **jehnička**, -ček, ž.

jehnití se, jehnění = stávatí se březí (o ovci); slož. dokon. o- se jeho, v. on

Jehova (**-vah*), m., hebrej., původ. jméno Boha ve St. zákoně, též Jahve;

jehovista, m. = starozákonní spisovatel užívající slova Jehova

Jech, -a, m., příjm. z Jan

***jech**, -u, m. = jechání, (rychlá) chůze (Heyd., Hál.)

***jechati** (*ja-*), -chám = jít, chvátat, jet (lid.): jechali jsme po mezích (Rais); slož. dokon. *při-*; **jechávati**, opakov.

I **jej**, v. on

II **jej**, citoslovce podivu: j., to je hezké!; jej Bohu = opravdu, z ruš.;

jejda, **jejdmane...** = jej: j., to je krása (lid.);

jeje, **jejej**, **jejěj...** = jej: jejej, tys hloupá (Němc.) || **jejejnana** (Č.-Chod) || **jejejkote...** (lid.)

její, zájm. přivlastňovací k jedn. č. ona (skloňuje se jako pěší); jde-li o přivlastňování k množ. č. ony, užívá se 2. p. jejich; zpodstat. **její**, m. = její muž (lid.): vzdychla, jak je ten j. lehkomyšlný (Vr.)

jejich || archaistic. **jich** = 2. p. mn. ve významu přivlastňovacím ke jménům všech tří rodů v mn. č.: synové — jejich matky; matky — jejich synové atd.; **jejichž** (**jejichžto**), vztaž. přívl. 2. p. mn.

jejíž (**jejížto**), přivlastň. zájm. vztažné k jedn. ona (skloňuje se jako její)

jek, -u, m., souvisí s ječeti = ječení, pronikavý, vřiskavý hlas, zvuk (hlavně básnic.): j. vody, moře, vichru, bouře;

***jekati** = ječeti

jekavec, -vce, m. = příslušník jekavského nářečí;

jekavský: -ké nářečí srbocharvátské neboli **jekavština**, ž. = nářečí mající je za původní ě;

***jekavý** [*-vě*] = jekající, ječivý

jeknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. k jekati = vydat jek, vyraziti ze sebe zvuk, křik || čast. slož. *vy-* || **u-* (šrám.); slož. nedok. *vyjekovati* (Martín.)

jekot, -u, m. = jek;
jekotati = jektati; *jekotavý* [-vě] = jektavý || **jekotný* [-ně]

jektati, -tám = třást, klepat, cvakat: j. zuby (7. p. mn.); = jektavě, zajikavě pronášet: j. hrozby (Krásnoh.); j. se || j. = třásti se...: j. se zimou || zuby jektají;

slož. dokon. *roz-* se = dáti se do jektání, o zubech; rozjektané zuby; *za-* se (Ner.);

jektavý [-vě] = jektaující, zajikavý: -vá slova, výkřik zněl -vě (Nez.)

jelec, -lce, m., ryba; zdrob. *jeleček*, -čka, m.

jelen, -a, m., parohatý přežvýkavec náležející k vysoké zvěři; symbol svižnosti, křepkosti: rychlý, hbitý, křepký jako j.; býti z čeho j. = popleten, zmaten, „blázen“ (lid.);

jelena, ž., jméno krávy; *Jelena*, žen. jm. = Helena;

jelenátko, *jelenčátko*, stř., zdrob. k jeleně, -ně;

jelenče, v. dále jeleně;

jelenčice, ž. = tréma začátečníka lovce jelenů;

jeleně || *jelíně*, -něte || *jelenče*, -čete, stř. = jelení mládě;

jelení, příd. jm. k jelen: j. parohy, kůže, kýta; přenes. = plachý, bázlivý: j. srdce (zastar.);

jelenice, ž. = jelení kůže; = jelenčice; pomn. j. = rukavice n. spodky z jelení kůže;

jelenina, ž. = jelení zvěřina, kůže;

jelenka, -nek, ž. = laň (mysliv.); kráva; houba;

Jelenka, zdrob. k Jelena

jelikož, 1. podřadná spojka = poněvadž, protože (kniž.);

2. příslov. = jako, co (Jir.)

***jellmán**, -a, m. || zprav. *jelímá-*

nek, -nka, m. = omezený, hloupý človíček (hovor.)

jelínek, -nka, m., zdrob. k jelen; *jelíně*, v. jelen

jelítko, stř., zdrob. k jelito, přenes. = kulatá šňůrka (lid.); sukně uvázané na jelítkách (Jir.);

**jelítkovitý* = podobný jelítku

jelito, stř. = střevo nadité krví a kroupami n. houskou; = honzík; = hlupák (zhrub.); v. Filip; *jelitový* = co je z jelit: -vá polévka

***jem**, -u, m. = cit (Hál.); = jímka (ojediň.)

jemčina (lid. němčina), ž. = vorová propust, vrata u jezu; = jímka

jemináčku (*jé-*), *jemine* (*jé-*), citoslovce údivu (lid. a hovor.)

jemně, v. jemný

jemněti, -nějí = stávat se jemný: dětská tvář jemněla (Olbr.); častěji slož. dokon. *z-*: mysl vzděláním zjemní; pleť zjemní; zjemnělý: z. ohlas (Krásnoh.)

Jemnice, ž. jednot., míst. jm.

jemničký, *jemninký* = velmi jemný

jemnití = činit jemným: j. vkus (Durd.), sluch (Suš.); čast. slož. dokon. *z-* = učinit jemným: *zmravy*;

slož. nedokon. *zjemňovati*

jemno-, kmen k jemný ve slož.:

-ceť, -u, m. = jemný filtr;

-cit, -u, m. = jemný cit; *-citný* [-ně; -nost] = mající jemný cit || **-citý*;

**-dechý* = dýšící jemností: -chá harmonie (šmil.);

**-duchý* = mající jemného ducha (t., Nov.);

**-křídly* = s jemnými křídly;

**-listý*; **-myslný* = s jemnou myslí, citlivý; **-perý* = s jemným peřím;

-srstný || *-srstý* = s jemnou srstí

jemnost, v. jemný

jemnostpán [-paní], -a, m., z „jeho milost pán [paní]“, starší uctivé oslovení (drží se v ironické odstínu);

**-pánovati* = říkati jemnostpane

jemnostslečna, -čen, -slečinka,
-nek, ž., starší uctivé oslovení

*jemnota, ž. = jemnost

*jemnotvárný = s jemnými tvary

jemňoučký, jemňounký = velmi jemný

jemno-vlákný = s jemnými vlákny;

-vlasý; -vl(n)ný: -(n)ná ovce;

-zem, -ě, ž. = jemná zemina (lesn.);

-zrn(n)y = mající jemná zrna, zrnka

jemnůstka, -stek, ž., zdrob. k jemnost = jemný odstín, jemná podrobnost, drobnost

Jemný [-ně; -nost], souvisí se jmouti, jímati, původ. = jímající, chápající, vnímavý pro něco: Samaritáni byli božských věcí jemní a chápaví (Suš.); = velmi vnímavý, bystrý, citlivý, mající dobrý, bystrý smysl pro něco, plynoucí z dobrého, bystrého smyslu: j. sluch, cit, pozorovatel, -né pozorování;

= jemnocitný, něžný, vlidný,

ušlechtilý, pozorný, šetrný, vy-

braný, uhlazený: j. člověk, -né

chování, způsoby; j. výraz, -ná

řeč; j. pokyn, -ná narážka, -né

upozornění; = lehký: j. dotek:

= drobný, nikoli hrubý, na př.

j. písek, -ná hlína; = slaboučký,

útlý, hebký, hladký, nikoli drs-

ný, na př. -ná nit, látka, -ná

pleť, -né vlasy; = velmi ostrý:

-ná břitva, -né ostří; = vybraně

připravený, chutný: -né pečivo...

-ně vnímat, dotknouti se, upo-

zornit, -ně semletá káva, na-

broušený nůž...; -nost pozoro-

vání, v chování...;

2. stup. jemnější [-něji]

I jen (podle angl. *yen*), -u, m., japonská měnová jednotka

II jen, příslovce z původ. jedno || (většinou lid. a hovor.) *jenom*

= pouze, toliko (význam omezo-

vací): má jen (jenom) malou

chalupu, jen ty šaty na sobě,

jen tu střechu nad hlavou (pů-

vod.: má jedno, jedinou věc, to-

tiž malou ch. atp.); ty a jen ty budeš mou ženou (šmil.); byli tam jen dva lidé; jen jednou jsem ho viděl; z toho jsou, pocházejí jen rozbroje; jen jedenkrát kolem mne šla láska (Bezruč);

= jenže: vím o tom, jen jsem na to zapomněl;

jen (jenom) se uč! = dělej jed-

no, totiž uč se, hled' si jen

učení; jen do toho! (lid. a ho-

vor.) = s chutí do toho; jen se

toho nelekej!; prší, jen se leje

= nic jiného se neděje, než že

prší, stále, silně prší, leje; jen

a jen dovádí, zlobí; tváře mu

jen hoří = stále, úplně hoří;

je ubohý, sešlý, jen ho položit

do rakve = tak ubohý, že by

mohl být položen do rakve;

jen bych rád věděl, jak se to

stalo = jen jedno, jedinou věc

bych rád věděl, velmi rád bych

věděl; výpustkou: jak se to jen

stalo?;

přijdu, jen co se najím = hned,

jakmile se najím; povím ti to,

jen co si vzpomenu;

jen když jsi zdrav = jedno je

důležité, (totiž) že jsi zdrav, je

dobře, že..., bohudíky, že...;

jen abys byl zdrav; jen když

jsi nezmeškal vlak, jen když jsi

už doma;

= sotva: jen jsem přišel na

nádraží, vlak už jel; (byl bych

spadl.) jen jsem se zachytil zá-

bradlí;

zesílené *jen jen, jenjen*: intrády

jenjen břískaly (Ra.); Zase zlo-

bíte? Jen jen! = jen si neza-

hrávejte (mírná pohrůžka); jen

což, v. co

I Jena, v. Jan

II Jena «jé-», ž., město v Němecu; *jenký*, příd. k tomu

Jenda, m., domácký tvar k Jan jenerál..., v. generál

Jeníček, -čka, m., zdrob. k Jeník

Jeníčka, -ček, ž., zdrob. k I Jena

Jeník, -a, m., zdrob. k Jan

Jeninka, ž. = Jenička

Jeniš, -e, *Jeništa*, m., příjm. z Jan
jenjen, v. II jen

*jenkot, citoslov. = jemine

Jenofa, -fefa, ž., kř. jm.

Jenom, v. II jen;

jenomže, spojka = jenže

Jenouš, -e, zdrob. -šek, -ška, m.,
domácké tvary k Jan

Jenovefa «-féfa», ž. = Jenofa

*jenť, spojka = neboť (nář.)

Jenůfa, *Jenůfka*, ž., domác. tvary
k Jenofa

Jenž, jež... || (kniž.) *jenžto*, zájm.
vztahné, klade se všude tam,
kde je možné ukazovací zájm.
ten s větou hlavní: ejhle berá-
nek Boží, jenž snímá hříchy svě-
ta = ten snímá...; nahrazuje se
hojně zájmenem který; ejhle...,
který...;

nepůvodní je jenž ve větách to-
hoto typu: kůň, jenž ovsa do-
bývá, nejméně ho jí || který
kůň ovsa...

jenže, 1. příslov., spoj. omezovací
= avšak, ale: přijdu, jenže až
odpoledne; 2. větná spojka ome-
zovací, odporovací: každá nemoc
má svůj lék, jenže ho lidé vždy
nevědí (přísl. v.); druhý kmotr
byl též tak ustrojen, jenže dlou-
hý kabát byl zelený, ne šedý
(Němc.)

jenžto, v. jenž

jepice, ž., hmyz; symb. mizivosti,
bezvýznamnosti;

jepicovitý = podobný jepici, je-
picový;

jepicový [-vě; -vost]: j. život =
kratičký, mizivý, bezvýznamný;
žítí -vě (Čap.);

jepičí vajíčka; přenes. j. život,
trvání, zjev; j. zájmy = mali-
cherné (Majer.);

jepička, -ček, ž., zdrob. k jepice

jeptiška, -šek, ž., z lat. abbatissa
= řeholnice; druh holubů; příd.
jm. přivlast. -ščin; -šský život;
-šství, stř. = jeptišský stav

jer, -u, m., zaniklé slovan. samo-
hlásky a jejich písmena, tvrdý
jer (ѣ) a měkký (ѣ): často se
chápe za jm. stř. (tvrdé, měkké

jer), ale svou podobou se hlásí
do rodu m. (dar, vzor...)

Jerek, v. Jarek

jeremiáda, ž., z franc. = naříkavá
píseň, nárek, žaloby

*jeremiášský = naříkavý (podle
starozákonního proroka Jere-
miáše)

Jericho, stř., město v staré Pa-
lestině;

jerišský; -ká růže, v. choulivka
Jerlín, -u, m., strom

Jeronym «-ným», -a, m., křest. jm.
z Hieronymus

jerový, příd. k jer: j. znak, -vé
hlásky; -vé pravidlo = o stříd-
nících za jery v historických ja-
zycích

jersey «džersi || džersej, džerzej»,
-e, m., tkanina (podle ostrova

Jersey); *jerseyový*, příd. k tomu

Jerusalem «-zalém», -a, m., hlavní
město Palestiny, ves v Č.;

hanác. J. = Prostějov (žert.);

jerusalemský, příd. k tomu

Jery, stř. neskl., název písmena y
(ѣ v cyrilice, v azbuce

I jeř, -e, m. || stř. neskl. = měkký
jer, jeřík

II jeř, ž. = jař (nář.)

jeřáb [*-řabice], -a, m., pták;

jeřáb, -u, strom; = stroj na
zvedání;

**jeřabatiti* (se) = vraštití (se);

jeřabatý [-tě; -tost] = strakatý,
rozcuchaný;

jeřábčí, příd. k jeřábek;

jeřábek, -bka, m., zdrob. k je-
řáb; jiný pták než jeřáb || j.,

-bku, m. (strom);

jeřábí || (lid. *jeřabí*), příd. k je-
řáb;

jeřabice, v. výše;

jeřabina, ž. = plod jeřábu;

zdrob. -binka, -nek, ž., též =
kořalka z jeřabin;

jeřabinkový || -binový = z jeřa-
binky, z jeřabiny, jeřabový;

**jeřabní*, příd. k jeřáb, -u;

jeřabový, k jeřáb, -u

jeřice, v. jař

jeřík, -u, m. = I jeř

jeřina, ž. = jař (nář.)

jeselní (-ný), příd. k jesle
jesen, -u, m., v. jasan; *jesen*, -a, m., ryba
jesen, -ně, ž. || **jesení*, stř. = podzim (kníž.); v jeseni = na podzim;
jesenka, -něk || -*nka*, -nek, ž. = ocún (lid.);
Jeseníky, m. pomn., pohoří;
jesenní = podzimní: j. slunce (Sez.) || **jesenný*
jesenový, příd. k jesen (= jasan)
***jesenový**, příd. k jeseň = jesenní
jesep, -spu, m. || *jespa*, -sep, ž. || *jespi*, stř. = výsep, písečný nános, písčina u řeky (většinou jen nářeč.)
jeseter, -tera (zastar. -tr, -tra), m., ryba; -*teři* || -*terový*: -rové jikry;
-terovina || -*teřina*, ž. = jeseteří maso
jeskyně, ž. = přirozená dutina v zemském povrchu;
zdrob. *jeskyňka*, -něk, ž. || **jeskynečka*, -ček;
jeskynní medvěd = žijící v jeskyních; j. člověk = pravěký člověk, který žil v jeskyních, troglodyt;
jeskyňovitý = podobný jeskyni
jesle, jeslí, ž. pomn., souvisí s jísti = žebřinka na pici; betlem; = dětská opatrovna;
jesličkář, -e, m. = výrobce jesliček, betlemu: -*řský* [-*řství*];
jesličkový [-*vě*]: -vá výroba = výroba jesliček; = podobný jesličkám;
jesličky, -ček, ž. pomn., zdrob. k jesle; přenes. = betlem;
jeslový, příd. k jesle: j. lékař
jespa, v. jesep
jespák, -a, m.: j. bojovný, slukovitý pták
jespí, v. jesep
jest, v. býti
jestli, 1. v. jestliže; 2. no jestli = ovšem, zajisté (lid.)
jestlipak, tázací částice ve větách citově zabarvených = zdalipak (lid. a hovor.): j. mě znáte, poznáte?; j. to uhadneš?

jestliže || lid. a hovor. *jestli*, podřadící spojka v podmínkovém souvětí skutečném = -li: jestliže vody průtoku nemají, dmou se (přísl.); někdy vyjadřuje jestliže || -li
a) mírnou připustku: jestliže to někdo řekl, není to pravda = dejme tomu, že to někdo řekl;
b) uvozuje větu, k níž je druhá v odporu: bylo-li to dříve ojedinelé, dnes je to časté = dříve to bylo ojedinelé, ale (avšak) dnes je to časté;
nebývá ve spis. jaz. ani jestliže ani jestli ve větách tázacích: ptal jsem se ho, jestli(že)...; v nich se klade -li, zda(li)
***jestota**, ž. = co jest, jsoucnost, skutečnost;
***jestotný** [-*ně*; -*nost*] = jsoucí, skutečný;
jestovati = být, trvat, existovat
jestřáb [*-*bice*], -a, m., dravý pták; symbol bystrého zraku: mít oči jak jestřáb (lid. a hovor.);
zdrob. *jestřábek*, -bka, m.;
jestřábě, -běte, stř. = jestřábí mládě;
jestřáběti, -bějí = stávat se jestřábem, jestřábu podobný; slož. dokon. z-: když sova zjestřábí, výše létá než sokol (přísl.), o povýšenci n. o zbohatlíku;
jestřábí (*-*řabí*) péro, mládě; přenes. j. oko (Hlad.) = bystré;
jestřabina, ž., rostlina;
jestřábiti se = jestřáběti; slož. dokon. z-: když se vrána zjestřábí, hleďte se ptáci (přísl.);
jestřábník, -a, m. = myslivec lovcí s jestřábem; j., -u, m., rostlina
jesuita [-*tka*] «jezuji-» || *jezu-* || (lid. n. hanl.) *jezovita*, *jezuvíta*, m. = člen řádu Tovaryšstva Ježíšova;
jesuitismus || *jezu-* (*jezovitismus*, *jezuvi-*) «-tyzmus», -mu, m. = *jesuitský* řád, -ké zřízení, smýšlení, metody;

jesuitský [-sky; -ství]: j. řád; přenes. j. = po způsobu jezuitů, pokrytecký, úskočný, lstivý
Jesns, *Jesusek*, *jesuska*..., v. Jezus
Ješek, -ška, *Ješík*, -a, *Ješina*, m., příjm. z Jech a to z Jan
***ješita** || **-tec*, -tce, m. = ješitný člověk
ješiti = jechat (ojediň., Ner.)
***ješitněti**, -nějí = stávat se ješitný (Suš.); slož. dokon. z-
***ješitnický**, příd. k *ješitník*, -a, m. = ješitný člověk
ješitný [-ně; -nost] = marnivý, příliš mnoho si o sobě myslící, přeceňující se, samolibý, domýšlivý: j. člověk, -ná chvála; = marný, bláhový (Jir.)
Ještě, příslov., 1. časové = dosud, do této doby, do tohoto okamžiku: j. nepřišel, j. mi to nevrátil; = v této chvíli, teď; Půjdeš? Ještě ne, ještě nevím; j. dnes = dnes, ne později (význ. omezovací a vytýkající); 2. měrové, stupňovací: ještě více; vzít se j. = j. něco k tomu, co jsme si vzali; ty se j. ptáš? = k tomu ke všemu, po tom všem, co se stalo, co víš, se ptáš?; j. to ujde (lid. a hovor.), vlast. = dosud, přenes. = tak trochu, do jisté míry; práce je j. dostatečná = skoro, téměř;
ještěže (lépe než j. že): ještěže jsem si na to vzpomněl = je štěstí, dobře, že jsem si...; (je u nich smutno,) ještě že Albinka tam časem přidá trochu veselí (Rais)
Ještěd, -u, m., hora;
Ještědí, stř. = Ještědsko: Kresby z Ještědí (Svět.); *Ještědsko*, stř. = kraj kolem Ještědu;
ještědský, příd. k Ještěd: j. kraj
ještěr, -a, m., plaz; = saň, drak;
ještěrčí, příd. k ještěrka; j. jazyk; přenes. j. oči = lstivé, úskočné (Čap.); j. plémě = ženy;
ještěrka, -rek, ž., plaz; přenes. = hladká, hbitá, úlisná... žena;
ještěrovitý = podobný ještěru;

ještěří, příd. k ještěr: j. kůže; přenes. j. = úskočný, lstivý;
ještěrice, ž. = ještěrka; zdrob. -říčka, -ček, ž.;
***ještěřík**, -a, m., zdrob. k ještěr
ještěže, v. ještě
Jet «džet || žet», -u, m., angl. = ozdobný penízek, cetka
jetel, -e, m., rostlina, pícnina; zdrob. *jetelček*, -čku, *jetýlek*, -lku, m.;
jetelina, ž. = jetel (lid.); zdrob. -linka, -nek, ž.; též tanec; *jetelisko* (nářeč.) || -lišť = (lid.) -lnisko, -lnišť, stř. = jetelové pole; *jetelovina*, ž. = jetelová rostlina;
jetelovitý = podobný jeteli, přibuzný s ním;
jetelotravní směs = směs jetele a trávy (hospod.);
jetelový, příd. k jetel: j. trojlístek, -vé semínko
Jeti, jedu, jeď, jedá, -douc, jev, -ši, jel, jet(i);
= pohybovat se, dopravovat na zvířeti, na koni..., na vozidle, na plavidle: j. na koni, koňmo, na voze, vozem, v kočáře, kočárem, na lodi, po lodi, lodí, po vodě, po moři, poštou, po dráze, po železnici, drahou, automobilem, autem...;
jeti vozem..., nik. s vozem = dopravovat se || j. s vozem ke kováři = dopravovat jej;
= pohybovat se, být v pohybu, o voze, o vlaku...;
= klouzat, smýkat se: jeti po rukou, po břiše;
o rychlém pohybu = utíkat, klidit se: jedeš!; ten jel! (lid. a hovor.); pusa jí jede = rychle mluví (t.); kdo maže, ten jede (přísl.) = kdo podplatí, za-, ten rychle a dobře pochodí; brambory mu nejednou (lid. a hovor.) = nechutnají mu;
slož. dokon. *do-*, 1. = dokončit jetí, jízdu: závodník nedojel; 2. = přijetí k nějakému cíli, někam, v nějakou dobu: do- až k městu, do města, dnes tam nedojede-

me; 3. do- kam = zajet; 4. do- koho = jízdu dostihnout;

na- se (dlouho); na- nač = při jízdě nač narazit; nevhod. přenes. = něco začít rázně, soustavně provádět;

nad(e)- komu = předstihnout jízdu; nad- si = zkrátit si jízdu;

o- = jetím opotřebovat: ojeté pneumatiky, -tý motocykl;

ob- svět... = vykonat jízdu okolo něho;

od(e)- = jeti pryč, jinam;

po-, o nedok. ději budoucím: pojedu do Prahy = budu konat jízdu; už pojede = brzy zemře (vulg.); popo- = trochu, kousek dále odjet;

pod- něco, pod něco, na př. (pod) most;

pro- branou, skrze bránu...; procelý kraj = jízdu shlédnout; kulka mu projela hlavou = proletěla; hlavou mu projela myšlenka; bolest mu projela celým tělem; údy jeho projel žár i mráz (Krásnoh.); pro- něco (lid. a hovor.) = prohrát (při, sázku), mítí neúspěch; = jetím, jízdu osvěžit: pro- koně, pro- se;

pře- = jeti dále, než se má jet: strojvůdce přešel návěstidlo; = jízdu se přes něco dostat, na př. pře- řeku; pře- koho = jeti přes něj a poranit, usmrtit jej; = učinit rychlý pohyb po něčem: pře- struny smyčcem, zeď štětcem, pře- si čelo rukou;

před- někoho = jízdu předstihnout; = přijeti před něco: dal pokyn, aby předjely povozy (Vanč.);

při- kam, ke komu = jetím se dostat k někomu, k něčemu;

roz-, 1. = jetím porušit, rozmačkat..., na př. roz- kámen, chodník; 2. = dostat se do prudší jízdy: vlak se rozjel; rozjetý vlak; 3. roz- se = odjet na různé strany: hosté se rozjeli;

s-, 1. = jeti dolů: blesk sjel po hromosvodu do země; = jeti stranou: s- s cesty; 2. s- se = přijeti dohromady: hosté, poslanci se sjeli; 3. = jetím obsáhnout, při jízdě shlédnout: s- všechny lázně || častěji sjezditi; 4. přenes.: s- někoho = vyplísit (lid.);

u-, 1. = jetím uniknout: podvodník ujel za hranice; u- komu = nepočkat na a jeti dříve; 2. = sklouznout: ujela mi noha (na náledí, v blátě); přenes.: ujela mu huba = řekl, co nechtěl říci (vulg.); 3. u- za hodinu tolik a tolik = jetím, jízdu vykonat, urazit; ujetá dráha, -té kilometry; 4. = ujezdit, jízdu urovnat...: ujetá silnice;

v- = přijeti do něčeho: vlak vjel do nádraží; přenes.: v- si do vlasů = pustiti se do sebe (lid. a hovor.); vjel do něho vztek (t.) = pojal ho vztek; vjela do mne veselost (Vanč.);

vy-, na př. z Brna; vy- si na procházku; přenes.: vy- (si) na někoho = utrhnutí se, osopiti (lid. a hovor.); vyjeté koleje = jetím vyhloubené;

za- = jeti někam (někdy s významem ne na dlouho): až budu mítí čas, zajedu (si) tam; = při jízdě zblouditi; za- si = jet oklikou; za- za most... = zahrnout; za- koho = jízdu usmrtiti; za- nožem do palce (při krájení chleba apod.) = zasáhnout nožem palec;

slož. nedokon. do-jížděti..., v. -jížděti;

opětov. jezdit, v. tam

jetí, stř., 1. k jeti, 2. ke jmouti
jeton (nik. jetton) «žeton», -u, m., z franc. = známka (hrací, presenční); = pamětní peníz

Jetřich, -a, m., křest. jm. z něm. Dietrich

*jetý: -tá robota = se spřežením (Herb.)

jetýlek, v. jetel

jev, -u, m. = co se jeví, co lze pozorovati, ukaz, fenomen: j. v přírodě, ve společnosti...

***jevišťátko**, -tek, stř., zdrob. k jeviště (Mah.)

jeviště, stř. = místo děje, události, -stí; divadelní j. = část divadla, kde hrají herci; zdrob. ***jevištičko**, -ček, stř. (Mah.); v. jevišťátko; **jevištní** [-ně; -nost], příd. k jeviště: j. mluva; stránka -ně technická; -nost = divadelnost, nepřirozenost (Hal.);

***jevišťový** = jevištní

jevití = dávat najevo, ukazovat, osvědčovat: j. náklonnost, ochotu; j. zájem oč; j. přízeň, um (Čech); j. vážné úmysly (literár.); dogy jevily nepokoj (So.); j. podivení (t.); j. známky života || ve všech případech častěji projevovali: často n e v h o d n é: jevily mléčnou pleť a nehybné rysy m. měly atpod.;

j. se: v měňavém světle jevil se širý prostor (Čech) = ukazoval se..., bylo viděti; = býti zjevný, ukazovati se, býti pocíťován: jeví se toho nutná potřeba; jak přátelsky se choval (profesor k studentům), jevílo se nejzřejměji o výletech (Jir.); = ukazovati se, zdáti se: svět v jiných barvách se mu jevil (Vrchl.); mně však zdoupnalým se jeví společenský řád (Čech); = divíti se, udiveně se tvářiti (lhd.);

slož. dokon. **ob-** = nalézti: Kolumbus objevil Ameriku;

ob- se, objevení = náhle se ukázat, přijít...; = ukázati se: objevilo se, že je to docela jinak; **pro-** = dát najevo, ukázat (výrazem v tváři, posunkem..., řečí): **pro-** radost, úctu, lásku, své mínění; hrdě to projeví (Rais); „I houby“, projevil se starý cynik (So.) = ukázal se, bylo v tom poznati starého cynika;

roz- oči = neobvykle otevřít

(Č.-Chod); **roz-** rty = rozevřít (t.); rozjevená ústa (t.);

vy- = dát najevo, prozradit; obyčej. **vy-** se (o snu) = splnit se; v. vyjevení, -vený;

z- se = ukázati se: zjevil se mu v celé hrůze (Vrchl.);

v. zjevení, zjevený;

-jevovati, slož. nedok. **ob-** něco = nalézati; **ob-** se = ukazovati se, přicházet... (**ob-** se zřídka ve společnosti), vyskytovat se, býti zřetelný, být vynalézán; **pro-** své city, mínění, úctu ...; **vy-** se, o snech; **z-**: Kristus se zjevoval apoštolům;

jevívati, opakov.

jevnosnubný, o rostl. = se zřetelnými květy a rozmnožující se semeny, semenný

***jevopisný** = popisující jevy

***jevosloví**, stř. = popis jevů, fenomenologie; **-slovný**, příd. k tomu **-jevovati**, v. jevití

jevový [-vě; -vost], příd. k jev = jsoucí, existující, skutečný (kniž.): **-vá** skutečnost (šal.); **-vost** = jevový ráz, to, že se něco jeví, že je něco nevyhraněné v typ (říd. kniž.)

***jevrej**, -e, m., rus. = žid

jez, -u, m. = vodní stavba na zvýšení hladiny vody; v. jízek

Jezabel, -le || **-la**, ž., osob. jm. biblic.; symbol zlé ženy

***jezd**, -u, m. = jízda

jezdec [**jezd**kyně], -dce, m. = kdo jezdí, nejčastěji na koni; podle podoby o posuvné částce na přístrojích, o šachové figurce; španělští jezdci = drátěné překážky; **jezdecký** [-cky; -ctví]: j. kůň, -cké boty, sedlo; utkati se -cky; **jezdeckvo**, stř. hromad. = jezdci, jízda

jezditi, ježděn(i), opětov. k jeti = často, pravidelně jeti; j. na koni, s koňmi, na voze, vozem, po železnici, dráhou...; vlak, autobus... jezdí; přenes. = rychle se pohybovat (sr. jeti): pero jezdí po papíře; závist po lidech jezdí (Svět.); **panská láska** po zají-

cích jezdí = je kratičká (přisl.);
 jezdit po kom = týrati ho do-
 zorem atp., „sekýrovat“ (lid. a
 hovor.);
 slož. dokon. *na-* se (mnoho);
pro-, 1. = jízdou poznat: pro-
 celý kraj; 2. = ježděním utratit:
 pro- mnoho peněz;
roz- = ježděním rozrušit: ná-
 kladní automobily rozjezdily ces-
 tu; rozježděná silnice;
s- celý svět = pro-; cesta málo
 sježděná (Rals) = jízdou srov-
 naná, stlačená;
u- cestu = s-;
vy- koleje = jízdou vyřít; vy-
 ježděné koleje;
z-: sekýrovat a zjezdit (Vr.),
 obyčej. sjeti;
jezdívati, opakov. = ne mnoho,
 nepravidelně jezdit: j. na práz-
 diny do hor; jezdívali jsme tam;
-jíždívati, opak., nedokon. slož.
od-, *při-* atpod.;
 v. -jížděti
 jezditko, -tek, stř. = zařízení na
 ježdění, pojízdná stolička pro
 děti apod.
 jezdívati, v. jezdit
 jezdyně, v. jezdec
 jezernatý = hojný na jezera: -tá
 krajina;
jezerní, příd. k jezero: j. voda,
 květiny; j. klín = klín jezera
 (Slád.); *J.* stěna, hora na šu-
 mavě;
jezero, stř. = přirozená vodní
 nádrž;
jezeřan, -a, m. = kdo bydlí u
 jezera
 jezevče, -čete, stř. = jezevčí mládě;
jezevčá, příd. k jezevec: j. mládě,
 díra;
jezevčice, v. jezevec;
jezevčík, -a, m., psí odruda,
 jamník;
jezevčina, ž. = jezevčí kůže,
 maso;
 **jezevčiti* = žít jako jezevec
 jezevec [-včice], -vce, m., kuno-
 vitá šelma; symb. samotáře
 jezinka, -nek, ž., bájeslovná zlá
 žena, zlá lesní panna, jezibaba

jezírečko, -ček, *jezířko*, -rek, stř.,
 zdrob. k jezero
 **jezivo*, stř. = jídlo
 jezní, příd. k jez: j. kůl;
jezný, -ného, m. = strážce jezu
 **jezovec*, -vce, m. = jezevec (lid.)
jezovita, -vitismus, v. jesuita
 Jezu «Jé-», m. neskl. = Ježíš (v
 duchov. písních)
 jezuita, -itismus, v. jesuita
 Jezukrist, -a, m. = Ježíš Kristus
 (zastar.)
 Jezulátko, -tek, stř., zdrob. k *Je-
 zule*, -ete, stř. = Ježíšek; jezu-
 látko, jezule = hezké děťátko
 Jezus (**Jesus*) = Ježíš, ve spoj.
Jezus Kristus, Jezusa Krista ||
 obyč. Jezu Krista, Jezukrista
 atd.;
Jezus || *Jezus Marja* || *jezusmar-
 ja* «často jé-» = Ježíš Marja,
 bolestné zvolání;
 zdrob. *Jezusek*, -ska, m. = Ježí-
 šek;
jezuska, *jezuskote*, *jezusmankote*
 ..., zvolání
 jezuvita, -vitismus, v. jesuita
 I **jež*, -e, m. = jezek (nářeč.)
 II **jež*, -e, ž. = ježatost, ježení
 (ojediň., Čech)
 ježáč, -e, m. = ježatec (lid. a ho-
 vor.);
ježák, -u, m. = něco podobného
 ježku, strašák na pole...
 ježatec, -tce, m. = ježatý tvor;
ježatina, ž. = něco ježatého, po-
 dobného ježku; j. komínů =
 množství komínů trčících jako
 ježčí bodliny (Majer.); j. hroz-
 ných pahýlů (šlejh.);
ježatiti = ježiti;
ježatka, -tek, ž., tráva
 ježatý [-tě; -tost] = mající bodli-
 ny jako jezek; -té vlasy = zje-
 žené, tuhé a odstávající; -tá hla-
 va; -tá hříva; -tý člověk = drsný,
 nevlídný (zhrub.)
 ježčí, příd. k jezek: j. bodliny,
 kůže, maso; j. klubko: nejraději
 by se schoulila do ježčího klubka
 = jako jezek (Majer.)
 ježdě(ní), v. jezdit
 ježdík, -a, m., ryba

ježek [**ježice*], -žka, m., ssavec; vlasy jako j. = tuhé, odstávající; býti hned jako j. (o dráždivém, popudlivém člověku); je věru věc těžká pěstí zabít ježka = je těžko bránit se holou rukou (porek.); = něco podobného ježkovi, válec pobitý hřeby na drce-ní hrud, plod lopuchy, cukroví posázené mandlemi, starý válečný nástroj; = vlasy česané nahoru (lid.); = točivý kartáč holičský; mysliv. = ukryté dříví v lese, „dříví, které někdo ulil“ (Vanč.)

ježibaba || někdy *jed(u)baba*, *je-dibaba*, ž. = zlá divá žena, čarodějnice; *ježibabel*, -e, m. = ježibabin muž (Němc.)

ježice, v. ježek

ježík, -a, m., mořská ryba, jinak ježek mořský

ježina, ž., obyč. pomn. -ny = ježatý vlas, chloupek

Ježíš, -e, m., zakladatel křesťanství;

Ježíšek, -ška, m. = Ježíš jako dítě; symbol vánoc, hlavně štědrého dne a štedrovečerních dáreků: dostat něco na Ježíška, o Ježíšku = na štědrý den, o štědrém dnu; Jaký byl Ježíšek? štědrý...; zobecněním j. = vánoční obdarování, dárek;

Ježíši Kriste, Kriste Ježíši, bolestné zvolání; podob. Ježíš Maria || *ježíšmarja*, *jé-* || *ježíšmarjajosef*, *jé-*;

ježíškote..., citosl. podivu, překvapení, bolestné zvolání;

ježíš(k)ovati = říkat Ježíš, Ježíšku (lid.)

ježiti vlasy, chlupy = vztyčovat jako ježčí bodliny; časť. j. se = vstávat, stát jako ježčí bodliny, o vlasech, vousech, chlupcích; přenes. j. se = durtit se, zlobit se;

slož. dokon. *na-* se = postavit se, vztyčit se, o vlasech...; přenes. = rozdurtit se...; přenes. celé město je (komíny) naježeno (Drn.); *naježený* = rozdurděný;

roz- vlasy... = vztyčit od sebe; rozježené kníry (Klost.);

z- = vztyčit: pes zježil srst, hřbet; *z-* se: hrůzou se mu zježily vlasy na hlavě; zježené vlasy; střecha zježená od větru (Bráb.) = rozcuchaná;

**za-* = *z-* (Č.-Chod);

-ježovati, slož. nedokon. *roz-*; *z-*: stráň zježující černý hřbet (Kadl.);

ježivati, opakov.

ježivý [-vě; -vost] = ježící se

ježkovitý [-tě; -tost] = jako ježek; = drsný, nevlídný... (zhrub.)

***ježkový** = ježčí

-ježovati, v. ježiti

***ježovatý** = ježkovitý; 2. stup. *-vatější* (Ner.);

ježovitý [-tě; -tost] = ježovatý
ježovka, -vek, ž., jinak mořský ježek, ostnokožec

***ježovlasý** = s ježatými vlasy, chlupy (V. A. Svob.)

ježto, příčinná spojka podřadičí = poněvadž, protože (kníž.)

ježura, ž., ptakořitný ssavec

jho, stř. = dobytčí jařmo; = tyč, na které se nosí na ramenou břemena; symbol útlaku, poddanství, těžké práce

ji, jí, v. on

jícen, -cnu, m., přední část zařizovací roury; přenes. = zející otvor: jícen děla, sopky (= kráter), propasti; j. smrti (Vrchl.); *jícní* roura

***jícený** = jedlý, chutný (nářeč.)

Jidáš, -e, m., z Judas; J. Iška-riotský, učeďník, potom zrádce Ježíšův, odtud symbol zrádce; zobecněním j. = zrádce;

jidášek, -ška, m., bílé velikonocní pečivo;

jidášský [-šsky; -šství] = zrádný: -ká odměna, -ké jednání

jídati, -dám, opět. k jísti; nikdo bez práce nejídá koláče (přisl.); kde tu a tam jídali = stravovali se (Neum.);

slož. nedokon. *do-* chléb..., po někom zbytky; kdo doma dojídá, toho na vojně nezabijí (žertov.

pořekadlo) = kdo zůstane doma, tomu se nemůže nic stát;
 o- co = okusovati;
 po- = jísti: pojídali s obřadnou vážností (So.); pře- se;
 roz- se, nedokon. k rozjísti se; přenes. o vředech = rozlézati se (šmil.);
 u- chleba, někomu z mísy;
 vy- jídlo, koho;
 za- pečení chlebem; přenes.: nehet se zajídá do masa = zarůstá (lid.); už se mu to zajídá = stává nepříjemné;
jídávati, opakov.: o desáté jídávám kousek chleba s máslem; v tom hostinci se jídávalo dobře
jídélko, stř., zdrob. k jídlo = dobré jídlo
jídelna, -len, ž. = místnost, kde se jí
jídelní, příd. k jídlo: j. lístek, vůz; j. ideál (Ner.);
jídelníček, -čku, m. = jídelní lístek;
jídelnička, -ček, ž., zdrob. k jídelna
jídlo, -del, stř. = co se jí, pokrm;
jídlonoš || zprav. *jídlonoš*, -e, m. = sklepník nosící jídla; za Přemyslovců vysoká hodnost na králov. dvoře
jih, -u, m., 1. světová strana: okna vedou na j., k jihu; krajina otevřená k jihu; na jih od Prahy; = jižní krajiny; 2. = jižní vítr (lid.)
 ***jíhati** = jihnouti (šm.)
 ***jihlý** = táním změkklý (lid.): -lá cesta
jihnoutí, jihl, jihnouv, jihnoutí = tát, měknout; sníh jihne; jihnoucí půda (So.); neosob. jihne = taje; čast. přenes. = „měknout“, podléhati dojetí, náladě, stávat se citlivý, povolný, ústupný;
 slož. dokon. *roz-* = roztát; přenes. = státi se citlivý...; *roz-jihlý*: byl sentimentální, měkký a všecek r. (Herb.) || častěji *z-* = roztát, rozměknout; země zjihla; přenes. hlas mu zjihl;

(silnými dojmy) znovu zjihl (Vr.); mrazivý vzduch zjihl (t.) = stal se mírný, přestal být ostrý; *zjihlý* = dojatý, rozčtli-vělý, povolný
jih-, kmen k jih v četných slož. příd. jm., na př. :
 -*africký*, k jižní, Jižní Afrika; podob. -*americký*, -*australský*...
Jihočech [-česka], -a, m. = obyvatel jižních Čech, rodák z nich;
Jihočesko, stř. = jihočeský kraj;
jihočeský [-sky], k jižní Čechy
jih-italský; -*moravský*
Jihoněmec, -mce, m. = jižní Němec; *jihoněmecký*
 ***Jihoslavie**, ž. = Jugoslavie (Mas.)
Jihoslovan [-nka], -a, m. = jižní Slovan; *jihoslovanský* [-sky; -ství]; **Jihoslovanstvo*, stř. = Jihoslované;
jihoslovanština, ž. = jihoslovanský jazyk, -ské jazyky
jih-východ, -západ, -u, m., světové strany mezi jihem a východem, jihem a západem;
 příd. jm. -*východní*, -*západní* [-ně]: -ně od Brna atp., nik. -ně Brna;
 **-zemec*, -mce, m. = kdo žije na jihu, pochází z jihu; **-zemsko*, stř. = jižní země
jich, v. on
jícha, ž. = omáčka, šťáva, polévka (zastar., Jir.); = jíška
jíkatí = říkatí jí, jí, jímatí, jiný... nikoli í, iný... (Koll.); = vydávati zvuk jako jí, vysoký, pískavý; = zajíkávě mluvit; slož. dokon. *za-* = vydati zvuk jí...; slož. nedokon. *za-* se, v. tam
jíkavec || *ji-*, -vce, m., pták;
jíkový [-vě; -vost] = jíkající
jíknouti (*ji-*), -kl, -knouv, -knutí), dokon. k jíkatí = zajíkat; = škytnout (říd.)
jikra, -ker, ž. = rybí vajíčko;
jíkrnáč, -e, m. = jíkrnatá ryba, rybí samice;
jíkrnatý = mající hojně jiker: -tá ryba;
jíkrný = s jikrami (polévka); = podobný jikrák, zrnitý: -né más-

lo, lid. o jadrném převařeném másle;
jikrovec, -e, m. = jikrový vápenec;
jikrový = jikrný: j. vápenec
jíl, -u, m., nepropustná hornina
jílcový, příd. k jílec: j. řemen, kroužek
jílec || čast. *ji-*, -lce, m., z něm. = rukověť, držadlo pobočné zbraně
jílek, -lku, m., rostl.
Jiljí, -ho, m., z lat. Aegidius němec. prostředím, kř. jm.; na svatého Jiljí; k svatému J.; do svatého J., do J.; o svatém Jiljí
jílka, -lek || *jílovka*, -vek, ž. = jílovitá zemina
jilm, -u, m., z něm., strom;
**jilma*, -lem, ž. = jilm (Bezr.);
jilmoví, stř. hromad. = jilmový porost;
jilmovitý = s jilmem příbuzný;
jilmový: -vé dřevo
jílnatý || *jílovatý* || *jílovitý* = obsahující jíl
jílovec, -vce, m., hornina
jíloviště || *ji-*, stř. = naleziště jílu
jílovitý, v. jílnatý; *jílovka*, v. jílka
jílový, příd. k jíl: -vá alej; -vá půda = obsahující jíl
jílský = co je na den sv. Jiljí:
 j. trh
jím, *jiš...*, v. jísti;
jím, *jim*, v. on
jímací = co je na jímání: j. zařízení;
jímač, -e, m. = kdo n. co jímá, zachycuje;
jímadlo, -del, stř. = zařízení na jímání
jímati, -mám, nedok., opětov. ke jmouti (řídké): jako na lotra vyšli jste j. mne (bibl.); v lokte j. dívku (Čech);
 čast. přenes. = uchvacovat: hudeba jímá ucho (Mácha); libý hlas její jímá sluch i duši (šmil.); jímá ho hněv (Olbr.); jímá mne hnus, zavrať; jeho vždy jímají noví lidé (So.);
 slož. nedokon. *do-*, k dokon. dojmouti; *na-* dělníky, vojáky;
ob-: krk objímal mu límec (He-

rit.) = obepínal; břeh je (jezero) objímal kol a kol (Mácha);
ob- koho (jako projev radosti, lásky) || **obe-* (Čech);
od(jímati) || častěji *odnímati* = brát, zbavovat: ledové obkladky odnímají horkost;
po- něco = chápat; *po-* se (o zvířatech) = pářiti se;
pod- se čeho = podnikat něco, brát na sebe;
pro-, o léku; osud dcery projímal mu srdce (šmil.); *prona-* = dávat do pronájmu;
pře- zboží od koho, myšlenky, slova;
před- = předstihovat, na př. vývoj vědy;
při- nové úředníky, cizí obyčeje, hosty, zprávy; lhostejně přijímá pozornost mladých floutků (So.) = chová se k nim lhostejně;
roz- o čem = uvažovat, přemítat, hloubat o čem;
s-, *se-* || lid. a hovor. *símati*: símaná pečeně vepřová = s které je snáta kůžka a sádlo || *snímati*: snímat hříchy = brát je na sebe, trpěti za ně;
u- = ubírat, při pletení ap.; *u-* se: stromky, nové zvyky, nová slova se ujímají; *u-* se koho;
v- || *vnímati*, v. vnímati;
vy(jímati) || archaistic. *vynímati* = vybírat; = činit výjimku, na př. vy- ze zákona; *vy-* se = jeviti se, dělati dojem: ten obraz se na stěně pěkně vyjímá;
**vz-* se = vyšlehat, o plameni (Jir.) || *vznímati se* = zapalovati se, chytat: látky se vznímají při obyčejné teplotě (odbor.);
za- = chytat: *za-* dobytek, nepřátelské vojsko; = zachvacovati: srdce každého zajímá vážný cit (Mácha); = buditi zájem, poutat, interesovat: to mě (ne)-zajímá...; *za-* se o něco, n. k. pro něco || **čím* (Zey.) = míti zájem o něco;
zau- mnoho místa; spis, spisovatel zaujímá v písemnictví přední místo;

slož. dokon. z(jímati) = pochytat;
 zobe- koho (Hál.) || čast. zob- = obejmout několikrát, několik osob (lid., kniž.) || *pozob-* (t.)
jímavý [-vě; -vost] = co jímá, dojímá, zajímá, dojemný, zajímavý, poutavý (knižní); = vnímavý (říd.); -vě = zajímavě...; -vost = zajímavost...; = vnímavost (říd.); = schopnost jímat, obsáhnout, kapacita (odbor.)
jímka, -mek, ž. = zařízení na jímání, nádrž; = ochranné zařízení při vodních pracích;
jímkový: -vá voda
Jimramov, -a, m., městys na M.; z osob. jm. *Jimram*, -a, m. a to z Emeram
jiná, -né, ž. zpodstat. tvar od jiný, jen v ustálených rčeních: to je j. = jiná věc, něco jiného; jiná byla, co nyní počít (šmil.; oje-diň.); budete zpívat jinou (Sez. a tak obec.) = jinak mluvit; jít na koho s jinou = jinak, jiným způsobem (vesmés lid. a hovor.)
jináč, příslov. = jinak (lid. a hovor.): Jan z Košumberka, jináč Jan z Chlumu (Palac.); kde jsou děti, tam to jináč nejde (šim.) ||
jináče (archaistic.): každý j. padl, každý j. ležel (Jir.); i j. lze vnímati divy Hospodinovy (Zey.); nebylo potom j. (Machar)
jinačí, z jinačejší, vlast. 2. stup. k jinaký = jinaký, jiný (lid. a hovor.): to je j. řeč; co všechno bylo jinačí, ale ostatně se málo co změnilo (Jir.); svět je celý jinačí (Hál.); j. svět (Vr.); muži jinačí nejsou (Svět.); = jiný, jinší jakostí, lepší, statečnější...: to je jinačí chlapík než ty!; v. jináč
jinačiti = dělat jinakým, jiným, měnit: (švabach) byl trapně (někým) jinačen (So.); častěji slož. dokon. pře- || z- = učinit jinakým, změnit: dráhy zjinačily ráz krajiny; všechno je tu zjina-

čeno; -*jinačovatí*, slož. nedokon. pře-, z-;
jinačivati, opakov.
***jinad** || *jinud* = odjinud, jen ve spoj. s příslovci s od-: odkud jinud, odněkud j. ap.
jinady || *jinudy*, místní příslovce = jinou cestou, jinou stranou, jiným směrem
jinak (zastar., lid. *jinák* || *jinako*), příslovce k jinaký, 1. způsobové = jiným způsobem: jeden mluví tak, druhý j.; já tomu rozumím, dívám se na to j.; jinak to nepůjde; jinak - jinak: j. mluví, j. jedná;
 j. vám to nemohu dát (při smlouvání) = za jinou cenu, laciněji; = jiným jménem: Jan z Košumberka, jinak Jan z Chlumu; jlt-řenka, j. denice;
 2. = za jiných, opačných okolností, sice: naprav se, jinak to s tebou špatně dopadne, jinak bude zle;
 3. = kromě toho, mimoto: vycházel do hor..., pozoroval změny krajiny... Jinak chodil jen v neděli na jitřní (Dur. a tak obec.);
 4. = po jiných stránkách; farář byl člověk j. dobromyslný (Herb. a tak obec.)
***jinakerý** = jinaký, jiný
jinako, v. jinak
***jinakší** = jiný, jinaký (nářeč.)
jinaký = jiný svou jakostí: je to takové, jak já to zařídím, a jinaké to nebude (šim.); to byla babička zcela jinaká než všechny ty, co kdy (děti) viděly (Němc.); = ještě jiný: jaké máte jinaké výdaje (mimo již uvedené)
jinam, příslovce místa = na jiné místo, na jinou stranu, do jiného města...
Jince, -nec, pomn., městys v Č.; v. jinecký
jinčí, v. jinší
jindá, v. jindy
jinde, příslovce místa = na jiném místě
jindová, v. jindy

Jindra, ž., domác. tvar k Jindřiška || *J.*, m., domác. tvar k Jindřich; též příjm.

Jindřich, -a, m., křest. jm. i příjmení z Heinrich;

zdrob. *Jindřišek* || *-říšek*, -ška, m., též příjm.;

Jindřiška, -šek, žen. protějšek k Jindřich

Jindy (lid. *jindá*, *jindová*...), příslov. = v jiný čas, o budoucnosti: přijdu j.; o minulosti = dříve: j. bývalo lépe; = za jiných okolností

Jinecký, příd. k Jince

Jíní, stř. = zmrzlé vodní páry, jinovatka; přenes. j. na hlavě = šediny; j. věku (Čech); j. na ovoci = voskový poprašek (vzniklý vyměšováním)

***Jíniti** = ojiňovati; zprav. slož. dokon. *o-* = pokrýt jíním; *o-* se; ojiněný: -né ovoce; **z-* (Hlaváč.), **za-* = *o-*; *-jiňovati*, slož. nedokon. *o-* || **z-*, **za-* (šal.)

Jino-, kmen k jiný v četných slož.: *-barevný* || *-barvý* = mající jinou barvu

Jinoch, -a, m. = mladík

Jino-chod, -u, m. = kolébavý chod koně vznikající chůzí nohama jednostranně, ne křížem; *-chodník*, -a, m. = kůň chodící jinochodem;

**-jazyčník*, -a, m. = příslušník jiného jazyka; *-jazyčný* = mluvící, napsaný... jiným jazykem; **-kmenec*, -nce, m. = příslušník jiného kmene (šafař.);

**-krajný* = z jiného kraje;

**-kupecký* = pocházející od jiných kupců (Ner.);

**-národní* = příslušný k jinému národu (Palac., Masar.);

-plemenný národ (šafař., Palac.), dech (Čech);

-ráz, -u, m. = amfibol; **-rázný*: -né kouzlo (Čech) = kouzlo jiného rázu;

**-rodec*, -dce, m. = cizinec (Masar., z ruš.): *-rod(n)y* = jiného

rodu, druhu: *-rodý* národ (šaf.); *-rodné* vědy (Koll.);

-řadec, -dce, m., kapradina;

-slovanský = jiný slovanský: *-ké* kursy (Ner.); *-ké* jazyky;

-straník, -a, m. = příslušník jiné politic. strany než té, o kterou právě jde, na př. strany nekomunistické;

**-stranný* = z jiné strany: *-ná* svědectví (šafař.); *-nné* zaměstnání = na jiné straně

***jinošek**, m., zdrob. k jinoch;

**jinoši* = jinošský;

**jinošik* m., zdrob. k jinoch;

jinošský [*-šský*; *-šství*] = mladický: j. věk neboli jinošství

jinotaj, -e, m. = alegorie (kniž.);

-tajný || **-tajitelný* [*-ně*; *-nost*]

|| **-tajnický* = alegorický

***jinovatěti**, -tějí = ojiňovati se; slož. dokon. *z-* (Č.-Chod)

jinovatka, -tek, ž. = jíní, obyčej. na předmětech vzdálenějších od země, na stromech, na střechách...;

-tkový: *-vé* krajky (Rais) = k. z jinovatky, jinovatka v podobě krajky

***jinovatý** = ojiněný

***jinovec**, -vce, m. = severák

jinověrec [**-rka*], -rce, m. = člověk jiné víry; *-věrecký* || *-věrný* = držící se jiné víry

***jiňovitý** || **jiňový* = z jíní, podobný jíní

***jinozemec** [*-mka*], -mce, m. = cizozemec; **-zemský* = cizozemský

jinší (nářeč. *jinčí*) = jiný (lid.): pán byl vlídný naň, jinší měl z něho buď smích... (Němc.) = jiní (lidé), ostatní; možná, že by byli bývali zcela jinší (šmil.); = lepší, jinačí: to je jinší chlapík

jinud, v. jinad

jinudy, v. jinady

***jinůšek**, m., zdrob. k jinoch

jiný = druhý, následující, další, odlišný: dej mi jinou knihu (než tu, kterou mám); vezmu si jiné šaty; j. národ, jazyk; *-ná* země, *-né* mravy; to je něco jiného; nic jiného nezbyvá.

nik. nezbyvá jiného; nikdo nevěděl nic jiného než..., **nik.** nevěděl jiného; to je jiná věc; je jiný než já; docela, dočista, úplně, zcela jiný; lid. jiná = těhotná; být v jiném stavu = těhotná;
= lepší, jinačí, onačejší: to je j. chlapík než ty, jiná práce! (lid. a hovor.);
zpodstat. *jiný, jiní* = jiný člověk, jiní lidé: jiný by si toho ani nevšiml; já to pokládám za správné, jiní za nesprávné;
jiná, v. tam; jiné, mezi jiným, mimo jiné, v. mezi a mimo
Jíra, m., domác. tvar k Jiří;
Jiráček, -čka, m., zdrob. k *Jiráček*, -a, m., příjm. z Jiří
Jiránek, -nka, *Jirásek*, -ska, *Jirát*, -a, m., příjm. z Jiří
Jirák, -a, m. = hřebec s jedním varletem
Jíreček, -čka, m., příjm., zdrob. k *Jírek*, -rka a to z Jiří
Jíreš, -e, m., příjm. z Jiří
Jircha, ž. = jemně vydělaná kůže; *jirchářna*, -ren, ž. = jirchářská dílna, továrna;
jirchář, -e, m. = kdo vydělává jirchu, usnář; -*řský* [-*řství*]; *jirchový* = z jirchy
Jírka, *Jírko*, m., zdrob. k Jíra
Jirnice, ž., rostlina
Jirny, -ren, pomn., ves v Č.
Jirouš, -e, m., domácí tvar k Jiří; příjm.; zdrob. *Jiroušek*, -ška, m.
Jirout, -a, m., příjm. z Jiří
Jírovec || *ji-*, -vce, m., kaštan, jinak mačal neboli koňský kaštan
Jírsa «-sa», m., příjm. z Jiří (Jíra)
Jirský, příd. k Jiří
Jiruš, -e, m., příjm. z Jíra a to z Jiří
Jiří, -ho, m., křest. jm. z lat. Georgius
Jiříce, ž. = jiříčka
Jiříček, -čka, m. zdrob. k Jiřík
Jiříčka, -ček, ž., druh vlaštovky, jiříce
Jiřík, -a, m., zdrob. k Jiří;
Jiříkovo vidění, stč. povídka; být

jako v -vě vidění = býti udiven, nevycházet z údivu
Jiřina, ž., žen. protějšek k Jiří;
jiřina, zdrob. -nka, -nek, ž., rostlina;
jiřinář, -e, m. = pěstitel jiřin;
jiřinkový: -vá skupina (čech) = s. jiřínek; *jiřinový* květ
Jíska, -sek, ž. = výzvědná, slídná chodba (horn.); sr. staročes. jiskati = hledati
jiskerečka, *jiskerka*, ž., zdrob. k jiskra
jiskerník, -u, m. = přístroj na zachycování jisker
***jiskerný** = jiskrný
Jiskra, -ker, ž. = drobná částěčka hořící n. rozžhavené hmoty; symbol živosti, bujnosti, jarosti: synek (dívče) jako j.; = záblesk: jiskry v očích; přenes. = záblesk jako symbol vzniku, počátku (někdy nebezpečného), záblesk, projev života, důvtipu, bystrosti, myšlení: i z malé jiskry (bývá) velký oheň (přísl.); poslední jiskry života (Sez.); poslední jiskra naděje (čech); j. lásky; j. tvůrčího ducha (Jir.); j. másla... = malý kousek (lid.)
jiskrnatý [-*tě*; -*tost*] = vydávající hojnost jisker; přenes. = jiskřivý, jiskrný: -té oči (Svět.); -té vtipy (Ner.)
***jiskrno**, stč. = jiskrné hvězdy (Vr.)
jiskrný [-*ně*; -*nost*] = podobný jiskře, svítící jako jiskra, jiskřící, jiskřivý, živý, svěží, bystrý...: -né oko (Hlad.); -ná kometa (Ner.); jitra -ná mrazem (Jir.); -né děvče (Krásnoh.); -ný vtip
jiskro-, kmen k jiskra ve slož.:
-*jem*, -u, m. = přístroj na zachycování jisker;
-*met*, -u, m. = přístroj na mětání jisker;
-*oký* = s jiskrnýma očima;
*-*sršný* = sršící jiskry (šafař.);
-*telefon*, -u, m., nečes. m. jiskrový n. radiový telefon
***jiskrovatí** = jiskřítí

jiskrovec, -vce, m. = stoupenec Jana Jiskry z Brandýsa

jiskrový, příd. k jiskra: j. výboj; j. děšť (Jir.) = děšť jisker

***jiskrozraký** = jískrooký

jiskřice, *jiskřička*, ž., zdrob. k jiskra

jiskřiště, stř. = zařízení na elektrický jiskrový výboj

jiskřiti || j. se = vydávati jiskry; přenes. = třpytit se, svítiti jako jiskry, sršeti: mrzne, jen se jiskří; jeho oko jiskřilo v nočním šeru (šub.); z očí ti jiskří hněv (Koll.); tvář se mu hněvem jiskřila (Svět.); j. vtipem; slož. dokon. *roz-* oči poslouchajících; rubín v číši rozjiskřený (Čech); -ný zrak (t.); -né oči (šimáč.);

z-: oči zjiskří zlobou (Čech);

za- očima; vtip zajiskří (kniž.); zajiskřily mu radostí zraky (Čech); oči se jí zajiskřily (Němc.); zajiskřilo se mi před očima; koňům se -lo pod kopyty; *jiskřívati (se)*, opakov.

jiskřivý [-vě; -vost] = jiskřící, zářivý: j. snih; přenes. j. vtip; j. zrak, -vé víno; -vě smyslný (šal.)

jíst, -a..., v. jistý

jistebnický, příd. 1. k Jistebnice, ž. jednot. (č.), 2. k Jistebník, -u, m. (Slez.)

***jistec**, -tce, m. = věřitel, ručitel, rukojmě (zastar.)

jisté, *jistěji*, v. jistý

***jistéjistotný** [-ně] = zcela jistý

jistější, v. jistý

jistěže, příslov. = jistě (citové, nálad.)

jísti, jím..., 3. mn. jedí, jez..., jedá, jedouc, jed, jedši, jedl, trp. jeden (lid. jezen), jedení (lid. jezení) = požívati pokrm: j. chléb...; (ne)chce se mi jíst; dáti komu co j. = k jídlu; j. či chléb = mít od něho živobyti; j. chléb vyhnanství... = být, žít ve vyhnanství; kaše se nejí tak horká..., v. horký; j.

koho očima = hltat, zálibně, upřeně si prohlížet;

j. v hostinci, u koho = stravovati se;

vynechává se: já rád maso, to já nerad [jím]; jedl bych, ale nemám co [jíst];

slož. dokon. *do-* něco = snísti do konce, úplně; *do-* se = najísti se dosyta: mnozí lidé se nedojejí (Majer.);

na- co = načítí jíst (říd.); *na-* se čeho, 1. = dlouho, často to jísti; 2. = nasytiti se; přenes. toho se nenajíš = to ti nepostačí k obživě, to ti nepomůže (lid. a hovor.);

o- co = okousat;

po- chleba, masa, kousek chleba = trochu, něco málo sníst; zůstaňte u nás, pojezte a popijte; = mnoho snísti: ten toho pojedl! (ironic. = málo); = skončiti jídlo: přijdu k vám, až pojím;

pro- = jedením, v jídle utratit: co vydělá, projí;

pře- se (čeho, čím) = snísti čeho příliš mnoho; být přejeden; = přestati chutnat, zoškliviti se: maso... se mi přejedlo; přenes. (lid. a hovor.) přejedlo se mi to = přestalo se mi to líbit, nebaví mne to;

roz- se = jísti čím dál tím víc, býti stále při chuti;

snísti co, sním... snědí, snědl, sněden (nik. sněděn, snězen), snědení (nik. -dění, -zení), prostě dokon. = požíti; přenes.: co se doma uvaří, má se doma snísti = z domova se nemají vynášeti důvěrnosti; snědl bych tě po večeři = jsi slabý, malý, překonal bych tě v něčem; samou láskou by se snědli;

u-jísti čeho = snísti trochu, kousek čeho; *u-* se = zničiti se jedením; = pojísti velmi mnoho toho, co nám zvlášť chutná: té husy bych se mohl u-; ujedl bych se v tom;

vy- co = všecko, úplně sníst, na př. polévku z talíře; *vy-* koho, co = všecko, všechny zá-soby snísti: hosté je vyjedli: vojsko vyjedlo kraj; vyjedený kraj = kde bylo všecko vyje-deno;

za- = pojisti něco po něčem: *za-* pečení chlebem; přenes.: *za-* co = nemluvit o tom (ho-vor.); *za-* se komu do srdce (lid.) = zalíbiti se komu;

v. jídati

jistíci věta = vypovídací, ozna-movací

jistina, ž. = „jistá věc“, zajiště-né peníze, kapitál

jistiti co, **jištěn(i)** = jako jisté říkati, uváděti, tvrditi, ujišťo-vati; *zvěř* **jistí** = pozoruje zra-kem, sluchem i čichem (mys-liv.);

j. někoho (knižní) = ujišťovati: *jistila* Růženu, jak se na ní těší (Vr.); *j.* se = zajišťovati se, bedlivě pozorovati kolem sebe, abychom měli jistotu (t.);

slož. dokon. *od-* střelnou zbraň = odstraniti zajištění;

po- = placením pojišťovně za-bezpečiti: *po-* dům proti ohni, obilí proti krupobití; *po-* někoho proti úrazu, dítěti věno; *po-* se na život, proti ohni, pro pří-pad úmrtí, na dožití; přenes. *po-* se, *po-* si něco = zabez-pečiti se, *za-* si jinak než skrze pojišťovnu;

u- = jistě slíbit, ubezpečiti: *u-* někoho věrností, podporou, svou ctí, láskou;

z- co = zkoumáním jistě poznat, určit, vyšetřit; *z-* co || *z-*, že...; listinami bylo zjištěno...; je histo-ricky zjištěno; zjištěná událost; *z-* původce, vinníka, zloděje... = vyšetřit, kdo to byl...;

za- = zabezpečiti: *za-* něčí práva; *za-* zeď (aby nespadla); *za-* se na stáří; *za-* si místo; zajištěné postavení, -ná budoucnost; *za-* střelnou zbraň = učiniti opatře-ní, aby rána nemohla vyjít;

-jišťovati, opět., slož. nedokon. *od-* zbraň, *po-* dům, *po-* se;

u- koho svým slovem, svou ctí...; *z-* co, koho; *za-* stavbu, zbraň, *za-* se;

jistivati, opakov.

***jistivý** [-vě] = jistíci, ujišťující
jistojistý [-tě] = zcela jistý

jistota, ž., podst. jm. k **jistý** = vlastnost něčeho jistého, prav-divost, nepochybnost, zaručenost, záruka: *j.* poznání; právní, věč-ná, sirotčí *j.*; s jistotou prohlá-sit, tvrdit = jako jisté, jistě; *j.* ve vystupování... = nerozpači-tost, pevnost, sebedůvěra; pro jistotu se ještě podívat... = aby-chom se ujistili

jistotný [-ně; -nost] = nepochyb-ný, zaručený, jistý (říd.): -ná zpráva, pravda (Jir.); -ně při-jíti... (lid. a hovor.);

-nost = jistota (zastar.)

jistý [*jist...*; *jisto*, *jistě*], 1. = ne-pochybný, zjištěný, zaručený: -tá pravda, zpráva, -tý zisk, -té příjmy, postavení; mít co jisté; = pevný, nekolísavý, nerozpa-čitý, dobře mířený...: *j.* krok, -tá ruka, rána; *jistý* ve vystu-pování...; = určený, stanovený: scházeti se *jistý* den v týdnu; někdo, něco je tam *jistý*, *jisté* = bezpečný, v bezpečí;

úkryt je *jistý* = poskytuje jis-totu, je bezpečný;

vědět něco, přijít, vystupovat *jistě* = s jistotou; = zajisté: *jistě* jsem to zapomněl; byl *jistě* spokojen; v. *najisto*;

je *jisto* || *jisté*, že... = nepo-chybné;

2. = určitý, mluvčímu známý, přesně stanovený, jež však právě není třeba podrobně označovati: za *jistých* podmínek bych to uči-nil (stanovil bych je, kdyby k vě-ci došlo); očkovaný je *jistou* do-bu imunní || nějakou;

ch y b. *jistý* m. jakýsi, nějaký;

3. *ten jistý*, v. *ten*;

4. *jist*, -a..., jmenné tvary při-sudkové v ustálených rčeních:

býti jist, že... = pokládati za jisté; býti (si) jist úspěchem, vítězstvím... = pokládat jej, je za jistý, jisté, nepochybovat o něm; nebýt jist životem = musít mít obavy o život || jist čeho (zastar.): j. zdařilého úspěchu (Třeb.); j. svého štěstí (Erb.); nikdo před ním není jist, nic... jisto = nikdo nemůže být bez obav, nemůže mu důvěřovat, je nebezpečný; v. bezpečný;

2. stup. *jistější* [-těji]

*jistýsi = jakýsi

Jíša, -ši, m., příjm. z Jech a to z Jan

jíška, -šek, ž., zdrob. k jícha = zápražka, zasmažka;

jíštička, -ček, ž., zdrob. k tomu -*jíškovati*, v. jistiti

I jít, jdu, jdeš..., jdi, jděme, jda, jdouc, šel, šedši, šel, šla, jítí;

1. = pohybovat se nohama: j. pěšky, krokem, klusem, rychle...; j. na procházku, na trávu, na ryby, na pivo, na pohřeb: jítí spat (staré supinum) || jinak s neurč. způs.: jdu se projít, vykoupat...;

neosob. jde se mi dobře...; jde se = jdeme, jděme;

j. komu pro tabák, přenes. = posloužit jako mladší (lid.);

j. na někoho (lid. a hovor.) = j. mu domluvit, pokárat ho a pod.;

jítí k poště, k dráze..., přenes. = voliti si povolání u pošty...;

j. k otcům = zemřít (kniž.);

j. za chlebem = starati se o živobytí; j. za něčím = usilovati o něco, sledovati co, hledět vyzkoumati;

j. po svých = hledět si svých věcí, svého;

j. do sebe = zkoumati se, uvažovat o svém jednání, litovati čeho;

j. na něco, přenes. = dáti se nalákat (lid. a hovor.); j. čemu na kloub, v. kloub;

j. za koho (lid.) = vzít si koho za ženu, za muže;

j. na něco chytře, s chytrou, oklikou... = chápat se něčeho, provádět něco chytře...; j. v něčem příliš daleko, na př. v posuzování někoho, něčeho, ve vyvozování důsledků... = zabíhat, příliš chválit, hanět..., přehánět, přestřelovat;

j. pryč; jdi mi s očí; přenes.: i || čast. ale jdi (lid. jdi pryč)! = co si myslíš, co tě to napadá ... || = nezlob se... || = není možná;

ale jdi, jděte = co nepravíš, nepravíte (výraz podivu, překvapení), není možná: ale jděte, tak on umřel? (Čap.) || = dej(te) pokoj;

jděte mi s takovými hloupostmi (Vanč. a tak obec.) = nepovídejte mi takové hlouposti, dejte s tím pokoj; podob. jdi k šípku, k čertu, na horoucí skálu, do horoucího pekla (lid. a hovor.); jdi do Prčic (vulg.);

2. o jiném pohybu: hodiny jdou, nejdou; stroj jde tiše; mlýn jde na prázdno; opona jde vzhůru;

klíč nejde do zámku = nelze jej tam dostat, nehodí se;

to nejde k sobě = nehodí se (lid. a hovor.);

plat mu stále jde = dostává jej stále; něco jde nahoru = podražilo (není nesprávn.); teď to jde se vším dolů (Svět.) = zhoršuje se všechno; jde to s ním s kopce (lid. a hovor.) = daří se mu čím dál tím hůř (se zdravím, s majetkem...);

zboží jde na odbyt || výpustkou (lid. a hovor.) jde;

jítí před se = konati se, postupovati bez překážek (zastar.): hold mohl na novo j. před se (Jir.); hovor. šel dál (Majer.);

jde to, nejde to = je, není to možné;

nejde mu to od srdce = není to upřímné;

to nejde = to není možné, to se nesmí (lid. a hovor.); jde, nejde

to udělat = není možné to... (t.); podob. skvrna nejde vyčistit;

koupání mu jde k duhu, v. duh; takových jde mandel do tuctu (lid.) = takových je mnoho; = postupovati, dařiti se, prosperovati: jde to dobře; obchod, závod jde dobře; obchody jdou, nejdou; učení mu nejde; všechno mu jde hravě; jde mu to od ruky, jako po šňůře, jako na drátkách = umí to dobře (lid. a hovor.);

jde (zalézá) mu to za nehty, nejde mu to pod nos, pod vousy (lid. a hovor.) = je mu to velmi nepříjemné;

nejde, nechce mi to jít na rozum, do hlavy (lid. a hovor.) = dobře to nechápu, tomu nerozumím; počty mu nejdou do hlavy;

zvěst, jde = šíří se (Jir.); jde o tom jeden hlas = šíří se jedno mínění;

3. = směřovat, sahat, pronikat: okna jdou na ulici, dveře do zahrady; kabát mu jde až po kotníky; voda šla po kolena; jeho odvaha, drzost šla tak daleko, že..., psí hlas do nebe nejde (přísl.);

4. = postupovat v čase, blížiti se: jde na devátou; jde mu na 7. rok; už jde do padesátky;

5. jde na mne spaní = přepadá, pojmá...; jdou na mne mdloby; jde, šla mi z toho hlava kolem = točí se, točila; jde z něho strach, hrůza;

obilí jde do klasů; oči (umírajícího) jdou v sloup;

6. neosob. jde (šlo, půjde) o něco || běží, máme-li na mysli předmět, cíl jednání, řeči, podstatu věci, její provedení; oč jde? = co se děje?; jde o život, o čest, o hrdlo, o všechno; jde o to, jak to udělat; jde mi o věc, ne o formu = záleží mi na věci...; sr. jednati;

ch y b n ě: našla se kost a ukázalo se, že jde o zvířecí kost m. že je to; zatčený byl propuštěn, protože se vyšetřilo, že jde o nevinného člověka m. že je nevinný;

jítí, stř. (ojediň.): v sebe j. (Čech; zprav. jen ve slož.);

slož. dokon. do- kam, do čeho = přijít: do- do města... || archaist. do- čeho: došli první vesnice (Čech); dnes tam nedojdeš; do- k městu, do- k cíli; = zajít, zaskočit...: do- pro lékaře apod.;

hodiny, -nky došly = přestaly jít, protože nebyly nataženy; = přibýt, býti poslán, doručen: noviny došly, nedošly; došlo čerstvé zboží; došel nám dopis || do- nás (knižní) = dostali jsme;

= dostati se, přijít na řadu: na všechny dojde; na posměvážka taky dojde (přísl.); došlo na má slova = vyplnila se má slova; k válce nedojde; došlo k násilnostem, nikoli na násilnosti; ve svém bádání do- k zajímavým výsledkům = dospět; do- čeho = dosáhnout, dosíci: do- cti, slávy, obliby, uznání, vysokého postavení, mužných let; = vyjít, vyčerpati se: pivo došlo; peníze, zásoby došly; došel mu dech, došla mu trpělivost; = dozrát: (očesané) ovoce dojde;

na- se (mnoho): dnes jsme se našli!; na- = vniknout: našlo by sem mnoho kouře || našel by sem kouř; = nalézt, na př. peníze, peněženku; kdo chce psa bít, snadno hůl najde (přísl.) = najde si záminku; nic se u něho nenašlo; na- se = vyskytnouti se: našli se hodní lidé; = porozuměti si, shodnouti se: povahy se později najdou a sobě přizpůsobí (So.); = vykrytalizovati se, vyhranit, najít své poslání apod.: poesie doby obrozenské se ještě nenašla (Jak.);

nad- || častl. *nade-*, komu = kratší cestou ho stihnout; *nade-* si = zkrátiti si cestu; *nadešel čas* = nastal, přišel;

obe- koho, co = jíti kolem ně-koho, něčeho; = navštívit, vyhledat: *obe-* všechny členy organisace; přenes. *obe-* nařízení, zákon... = pomínout, nedbat; — *o-* se bez něčeho = vystačiti bez něčeho, nemusiti to mít; ono se to bez křiku také obejde (lid.);

od- || obyč. *ode-* = jíti pryč, na př. z domu, na cesty, za hranice; *ode-* na odpočinek = do pense; *ode-* na onen svět, na věčnost = zemřít; nemoc *odejde*, *odešla* = přestane, přestala;

po-, *pojdu* = zahynout, zcepenět, obyčej. jen o zvířatech; o lidech pouze zhruběle; někdy o rostlinách; = povstati, vyvinouti se: z toho nemůže *po-* nic dobrého; *pošel* z dobrého rodu (řídke), obyčej. jen nedokon. *po-cházel*, *pochází*;

rozk. pojď = vykonej... *chůzi: pojď sem, domů atd.*;

pů(jdu), *-jdeš...*, o budoucím čase nedokonavém, jakoby „budu jíti“: *půjdu do města...*, *spat atp.*;

popo(jíti), *-jdu...* = trochu, kousek jíti: *popošel* několik kroků; *pod-* || obyčej. *pode-* = jíti pod něco; *pode-* (pod most);

pro-, 1. = jíti skrze něco, někudy: a) podmětově: *pro-* skrze město n. městem, skrze bránu n. branou, dveřmi; *pro-* v životě těžkými zkouškami; b) předmětově: *pro-* les, celé Slovensko; *drž se rozumu a projdeš celý svět* (přisl.); někdy obojí vazba: *procelý kraj* || celým krajem;

pro- se = vykonat procházku; 2. = uplynout, minout: rok, týden *prošel*, lhůta *prošla*; *prošlo* mnoho času; noc u nemocného *prošla* bez obtíží; přenes.: tentokrát mu to tak lehce *neprojde*;

3. *pro-* u zkoušky = vykonat ji s úspěchem; *pro-* školu, kurs = absolvovat; *pro-* účet, knihu = prohlédnout, přezkoumat;

pře-, 1. = jíti přes něco, na jiné místo: *pře-* lávku, most, ulici... (předmětově) || *pře-* přes lávku... (podmětově);

pře- nějaké místo = nevšimnouti si ho a přijíti za ně, minout je; přenes. *pře-* někoho, něco = přehlédnout (praeterovati) někoho, nedbati někoho, něčeho: *pře-* přes návrhy oposice k denímu pořádku;

pře- do jiné organisace, k nepříteli = přestoupiti, dáti se; přenes.: *pře-* k hlavní věci atp. = přistoupiti, přikročiti;

některé látky *přešly* do evropských literatur z východu = dostaly se;

2. = minouti, uplynouti, přestat: letní *přešel čas* (Mácha); *bouře*, nemoc *přešla*; *hněv* ho *přešel*, *zlost* ho *přešla*; *přešla* mu || ho *chuť*, *veselost*; na konec všechno člověka *přejde* = omrzí;

3. = *pro-*, přehlédnout, na př. účet, knihu, poznámky;

před- || obyčej. *přede-* koho = v chůzi předstihnout; přenes. *přede-* koho v podání návrhu; — *přede-* něco, nikoli něčemu = včas zabránit něčemu, něco *překaziti*: *přede-* nemoc, *nepokoje*; *při-* = dojíti, dostati se: *pří-* k někomu, k vesnici...;

= býti doručen: *přišlo psaní*, *přišel telegram*;

= býti poskytnut: *přišla pomoc*, *spása*;

to lešení *přijde pryč* = bude odstraněno (lid. a hovor.);

= státi se: *přišlo to samo sebou*;

= nastati: *přijde jaro*; *přijde čas*, že se zeptá zima, cos dělal v létě (přisl.); *přišel jeho čas*, *přišla jeho chvíle*;

= dostati se, upadnouti (do zajetí, do vězení, z bláta do louže); *při-* do ohně = rozohniti

se; při- do lidských úst = býti pomlouván;

při- ke škodě, k úrazu, k rozumu, do neštěstí, do konkursu; staré věci přijdou ke cti = budeme si jich vážit (lid. a hov.);

při- k něčemu lacino, (lid.) jako slepá slepice k zrně = nabýt něčeho snadno; při- k hoto- věmu; při- na své, totiž peníze = dostati zpět své peníze, přenes. dostati náležitou odměnu (za práci), mít radost z něčeho, být uspokojen apod. (lid. a hovor.); přijde si na pěkné peníze = vydělá, vyzíská (t.); přijde to na jedny peníze = je to stejně drahé (t.);

přišlo jí to k smíchu (Svět., lid. a hovor.) = zdálo se jí to směšné;

při- k sobě = vzpamatovati se; přišlo mu nanic = udělalo se mu špatně (lid. a hovor.); přišla naň mdloba, dřímota; přišel naň strach;

při- na správnou cestu, i přenes.; při- na stopu zločinu = objeviti zločin; při- na něco = vyzkoumat něco, shledat, pochopit, „kápnout na něco“; při- něčemu na kloub (lid. a hovor.) = správně postihnout...;

nemoci při- komu na jméno, v. jméno;

přišlo na má slova, na mou řeč = došlo;

přišla || trefila kosa na kámen (přísl.), o srážce, o půtce dvou neústupných lidí;

přišlo mu na mysl, na paměť; při- o něco = ztratit, pozbyt; přišlo to v zapomenutí = upadlo; přišlo mu to vhod;

roz- || obyčej. roze- se, 1. = dostati se, vpraviti se do chůze; 2. = jíti od sebe, na různé strany, ztratiti se: hosté, demonstranti se rozešli; mračna se rozešla; roze- se, o přátelích, o manželích = přerušit přátelství, manželství; = přestati: bo-

lest se rozejde, otok se rozešel; přenes.: rozešlo ho to = rozmyslil si to, rozmyslil se jinak; se- s čeho kam = jíti shora dolů; se- s cesty = uchýliti se od správné cesty;

= zchátrati; sr. sešlý; se- se světa = zemřít;

se- s něčeho, se smlouvy, s cesty, se schůze, s jednání = neuskutečniti se, nebýt proveden; se- se = setkat se, shromážďiti se; sbírkami se sešlo hodně peněz; přenes.: než se sešel den se dnem = než uplynul den; na tom ne- sejde = nezáleží; co na tom se- jde?, nikoli po tom; to se ti sejde = bude hoditi (lid.);

u- = tajně odejít (zastar.); = odtéci: raněnému ušlo mnoho krve; = uniknout: to mi ušlo; ta zpráva novinám ušla; ušlo to mé pozornosti; nechati si ujíti příležitost... = nepoužít příležitosti, „propást“ ji;

= chůzí urazit: u- den cesty. dvacet kilometrů;

u- se = chůzí se unavit; sr. ušlý; = minout: čas nám mile, vesele ušel;

u- čemu = uvarovati se, vyhnouti se, na př. u- trestu, pomstě;

ujde to = je to dosti dobré;

ve- = vstoupit někam, do pokoje, k někomu;

nový způsob vešel v obyčej = stal se obyčejný, zobecněl; nařízení vešlo ve známost; nové slovo vešlo v obecné užívání, v obecnou oblibu;

ve- s někým v boj, ve spolek, v přátelský svazek;

= vměstnati se: do sálu se vejde 2000 lidí; to tam nevejde || nevejde se; dostal, co se do něho vešlo (lid. a hovor.);

vy- = jít odněkud ven, na př. z domu, z města, před dům, přes práh; vy- si na procházku, na hon, na čerstvý vzduch;

vy- školu = vychodit; vy- ze zápasu jako vítěz, vítězně; vyšel

z toho dobře = skončilo to dobře; oheň vyšel ze mlýna = vznikl ve mlýně a rozšířil se dál; = vystoupit, ukázati se, býti vydán: vy- na věž; měsíc vyšel, slunce vyšlo; vyšla nová kniha; vyšlo nařízení; noviny dnes nevyšly; to číslo vyšlo v třídní loterii; zločin vyšel najevo, na světlo;

příklad vyjde, vyšel = jeho vypočítání, řešení se zdaří, zdařilo; = zbavit se: vy- z dluhů, z nemoci;

= vypadnout: vyšlo mi to z paměti, z mysli;

vy- z obyčeje, z módy, z užívání = přestat býti obyčejný, běžný, módní...; vy- z cviku (lid. a hovor.) = ztratiti cvik;

vyjítí vstříc, v. vstříc;

vyšel na prázdko, s prázdkou = nedostalo se naň; to (si) vyjde najedno, stejně (lid. a hovor.) = bude stát stejně; vy- s platem = vystačit;

vze- = vyjítí nahoru, ukázati se, nastati, povstati, naskytnouti se, přijít: osení, slunce vzešlo; nový ti vzešel život (šmil.); vzešla myšlenka (Herb.); pomoc, spása vzešla; co z toho vzejde?;

za- = jítí za něco, někam dále, na př. za roh, za město; zašel v dálkou cizinu (Čech); slunce zašlo = zapadlo (původ. za horu); člun mezi horami po vodě zajde (Má.);

řečník ve svém rozhorlení zašel trochu daleko;

za- si = jítí delší cestou;

= odejít na chvíli, „zaskočit si“, podívat se, dojít (pro něco, pro někoho); za- si do kavárny, k sousedovi, k lékaři; za- pro maso; za- pro koho;

= zhynout, zmizet (úplně n. částečně), ztratiti zřetelnost, výraznost: strom zašel; sláva zašla; barvy zašly, obraz zašel; zašel ho || mu smích;

noc je zašla v lese = zastihla; něco ho zašlo = zdrželo ho, zne-

možnilo mu vykonání něčeho jiného (zastar., lid.);

zašlo mu za nehty = slabě mu omrzly nehty;

zašlo jí jaksi = ztratila odvahu (Č.-Chod);

v. choditi

II jítí, v. jmouti

Jítka, -tek, ž., kř. jm., z původ.

Jutka a to z Judita

jitrnice || *jaternice*, ž. (souvisí s játra) = kus střeva naditého sekanými játry, masem a j.; přenes. j. = dlouhá a úzká místnost (lid.); mluví, jako když seká do jitrnic (lid.), o rychlé řeči;

-*nicový*, příd. k jitrnice: -vé hody, -vá polévka;

-*nička*, -ček, ž., zdrob. k jitrnice

jítro, -ter, stř., 1. = (časné) ráno; nejčastěji v pozdravu dobré j., jinak kniž.; 2. plošná (polní) míra

jitrocel, -e || -u, m., léčivá bylina; -*celový* list, -vá voda

*jitroci, stř. = jitrocel (nář.);

**jitroclový* = jitrocelový

jitrerodý = ohlašující jítro: -dá Zora (básnic.)

jítřena (básnic.) || obyč. *jítřenka*, -nek, ž. = denice, hvězda zvaná Venuše

jitří, stř. = jítro (Mach.)

jítřiti || čast. *ji-* (souvisí s játra) = dráždit, pobuřovat, podněcovat, rozněcovat: j. ránu, nemoc, lid, obraznost, fantasil; toto pomýšlení jítřilo čivy (Sez.); jítřící sousto (t.); to jítřilo jeho lásku (So.); j. se = podbírat se, přenes. = bouřiti se: rána, lid se jítří;

slož. dokon. *roz-*, *z-* = podráždit, pobouřit, podnítit;

rozjítření || rozji- lidu; vše, co žiješ, je bázeň a zjítření (Jos. Čap.); rozjítřená || -ji- rána; -né vášně (Hey.); zjítřený || zji- cit;

-*jítřovati*, slož. nedokon. *roz-*, *z-*; *jítřivati* || *ji-*, opak.

jitřivý || *ji-* [-vě; -vost] = jitřící:
jitřivý vliv (šal.); jitřivě mluvit
(Téver)

jitřní [-ně] = ranní (kniž.): j.
čas, světlo, záře; j. zábřesk (Ma-
jer.); j. hvězda = jitřenka;
zpodstatnělé ž. *j.* = jitřní, ranní
mše (běžné)

jlu-jitsu, v. džlu-džitsu

jíva, jiv || jív, jívám..., ž., keř n.
strom;

jíví, stř. hromad. = jívový porost;

jívka, -vek, ž., zдроб. k jíva;

jívoví, stř. hromad. = jíví;

jívový, příd. k jíva: j. list, -vé
kočičky, dřevo

jizba (z jistba), -zeb, ž. = svět-
nice, pokoj (řid.);

zdrob. **jizbečka*, -ček, ž. (Mart.)

|| *jizbice*, ž. (Čech, Jir.) || obyč.

jizbička, -ček, ž.;

**jizbový*, příd. k jizba: -vé dvěře

jízda, ž., 1. = ježdění, jetí: dobrá,
špatná j.; j. na koni, po želez-
nici, o závod; 2. = jezdcí, jez-
dectvo

jízdárenský, příd. k jízdárna;

jízdárna, -ren, ž. = místo, míst-
nost na cvičení v jízdě na koni

***jizdebka**, -bek, ž. = jizbička
(nář.)

***jízdecí** = jezdecký (ojedín.);

jízdecký = jezdecký (řid.);

jízdectvo, stř. hromad. = jezdec-
tvo, jízda (řid.)

jízdenka, -nek, ž. = jízdní lístek;
-kový: -vá daň = daň z jízdenek

jízdmu, příslovce = jízdou, jetím:
dostati se někam j.; = jako při
jízdě (na koni), obkročmo: se-
díce j. na stolicích (Sez.)

jízdné, -ho, stř. = poplatek za po-
užití dopravního prostředku, cena
jízdenky

***jízdné**, příslov. = jízdmu

jízdní, příd. k jízda: j. lístek, řád,
dráha, policie || řidč. *jízdný*

jízdoměr, -u, m. = přístroj na mě-
ření ujeté dráhy n. rychlosti

jízek, -zku, m., zдроб. k jez

***jízlití** || *ji-* (se) = jízlivě se tvá-
řit, usmívat, mluvit: no, nezlob

se, jízlit (Č.-Chod); slož. dokon.
za- se (Staš.);

jízlivati || *ji-* (se), opakov.

jízlivec || *ji-*, -vce, m. = jízlivý
člověk;

jízlivěti || *ji-*, -věji = stávat se
jízlivý (Č.-Chod, řid.);

jízlivka, -vek, ž., samotářská
včela

jízlivý || *ji-* [-vě; -vost] = jedo-
vatý, kousavý, bodavý, uštěpač-
ný, zlý: j. úšklebek, úsměšek,
útok, odpůrce, protivník; -vá řeč,
odpověď, kritika, slova; -vé oči
(Heyd.)

jízva || obyčej. *ji-*, -zev, ž. = stopa
po ráně;

zdrob. *jízvička* || *ji-*, -ček, ž.

jízvití || čast. *ji-* co = působiti
tomu jízvy; přenes. řeky jízví
kotlinu = rozrývají (Pujm.); rá-
na se jízví = zajízvuje; slož.
dokon. *roz-* se, o ráně = otevřítí
se; *za-* se, o ráně = zavřítí se,
zacelití se (takže po ní zůstane
jízva); *z-* se = pokrýtí se jízvami;
-jízvovati, slož. dokon. *roz-* se,
za- se

jízvovatý || **jízvovitý* = mající
jízvy

již || *už* (lid. *juž*), časové příslov.
= teď, nyní, v té době, tehdy,
ale s vytčením rozdílu proti dří-
vějšímu stavu: již || už se nedá
nic dělat = nyní, teď se nedá
nic dělat, ale dříve se dalo; už
je všemu konec; už to nemohu
vydržet; už ho hlava nebolí,
přenes. = je mrtev; už je tu, už
přišel (po dlouhém čekání naň);
před desíti lety už nežil;

už dávno je mrtev = dávno, ne
krátkou dobu (význ. zesilovací);
už jednou jsem na to upozornil;
už zase mě to bolí = zase, s od-
stínem nevole, roztrpčení; když
už to musí být, když už jinak
nechceš apod. (s odstínem resig-
nace) = tedy;

jdi už = *jdi aspoň teď*, když jsi
nešel dříve, *jdi přece*, no tak *jdi*
(s odstínem netrpělivosti, nevo-
le); *dej už pokoj*;

sotva dokončil jednu práci, už dělá druhou = hned dělá;
již, už ne = nikdy příště, jindy, více, víckrát ne: už se to nestane; já už budu hodný; už tam nikdy nepůjdu, už se tam do smrti nedostanu apod.;
zesl. *již již* || *jižjiž, už už* || *už-už*: *jižjiž* končí se sklepení (Erb.), *jižjiž* letěl (Majer.), už už ho chtěla za živa spolknout (Karaf.) a tak obec.

*jižan [-nka], -a, m. = obyvatel jihu

-jížděti, -ždějí, nedokon. slož. k dokon. -jetl: *do-* do města; *na-* na něco, přenes., v. najeti; *nad-* někomu; *ob-* pole; *po-*, *popo-* s vozem; *pro-* cizí krajiny; *pro-* se po městě, městem; *při-* často na návštěvu; *roz-* se: závodníci se rozjíždějí; hosté se roz-; *s-*: *s-* s kopce; poslanci se sjíždějí; *u-* = rychle jeti; = unikati; *v-* kam; *vy-* z domu; *vy-* za hranice... = konati vyjíždky; přenes. *vy-* si na koho = osopovati se; *za-*: kde cesta rovná, nezajížděj (přísl.).

jižjiž, v. *již*

jižní [-ně], příd. k jih = směřující k jihu, jdoucí... z jihu, ležící, vyskytující se... na jihu: j. strana, vítr, ovoce...; jižně od čeho, níže čeho;

2. stup. *jižnější* [-něji]

*jižt, příslov. = vždyť již

*jižtě = jižt je, již je (zastar.); = již (ojediň.)

*jmel, -u, m. || zprav. *jmel*, stř., cizopasná rostlina;
jmelový: -vá větévka

*jmenačka, -ček, ž. || *jmenec, -nce, m. = jmenovkyně, jmenovec

jmeniny, ž. pomn. = den, kdy je toho svatého, jehož jméno (jako křestní) máme: mít. slavít j.; j. připadají na 20. března...

jmenný = souvisící se jménem, jím vyjádřený, nominální (mluvnic.): -nné kmeny, tvary, skloňování, -nné věty

jméno (ojediň. zastar. *jmě*), jmen, jménům..., stř. = název, pojmenování: podstatné, přídavné, osobní j. (mluvnic.); křestní, rodinné, rodové j.; dívčí j. = před provdáním; dát někomu, něčemu j.: nemoci přijít komu na j. = „nemoci si vzpomenout na jeho křestní j. nebo na příjm.“, mluvit o něm jen hanlivě, nepřívětivě;

pro j. = aby se neřeklo, na oko; znát koho jen podle jména = ne osobně; být hlavou rodiny jen podle jména = ne ve skutečnosti;

soused jménem Mráček = mající jméno; jménem někoho zavolati; žít pod přijatým jménem; vydati spis pod jiným, pod cizím jménem; vypravuje pod jménem Bureš (Jir.) = pod přijatým j.;

= pověst 2.: poctivé, zvučné, slavné, špatné j.; dobré, zvučné j. || výpustkou j.; dobýtí slavného jména, získati si slavné jméno; ublížit někomu na dobrém jménu;

křtít ve jménu (zastar. ve jméno) Otce i Syna i Ducha sv. = v jeho zastoupení, jako jeho prostředník; dělá to mým jménem = v mém zastoupení, na mou odpovědnost, s mým vědomím; zakročit jménem zákona = opíraje se o zákon, jako vykonavatel zákona;

symb. osoby, nositel jména: slavná jména našich dějin ap.

*jmenoslov, -u, m. = seznam slov;

*jmenosloví, stř. = nauka o jménech, názvosloví

*jmenoučko, -ček, stř., zdrob. ke jméno = lichotivé, něžné jméno (Č.-Chod)

jmenovací = souvisící se jmenováním, ustanovením: j. dekret, listina, poplatek

jmenovaný, zpřídavnělé příč. min. trp. od slovesa jmenovati = připomenutý, řečený: svrchu, výše, níže j.

jmenovatel, -e, m. = číslo ve zlomku pod čarou, pojmenování lomené jednotky

jmenovati koho, co = říci, vyslovit, uvést jménem křestním, přijmením, názvem: obžalovaný nechtěl j. své spoluvinníky; jmenujte mi léčivé rostliny;

j. koho, co jak = dávat jméno, název, nazývat: to nářečí jmenujeme chodské, chodským, jmenujeme, jmenuje se chodština; = ustanovit, určit: předseda jmenoval je zapisovatele a pořadatele; být jmenován profesorem, soudcem..., znalcem, čestným občanem;

prezident jmenuje některé úředníky = ustanovuje; jmenuji Vás... = ustanovuji;

j. se = mít to a to jméno, nazývati se, slout: Jak se jmenujete? Novák, Josef Novák; dcera se jmenuje po matce Marie; táž věc se někdy jmenuje několika jmény;

slož. dokon. *na-* koho, čeho = mnoho jmenovat, ustanovit;

po- koho, co = dát jméno, název; *pře-* co (ulici...) = dát jiné jméno;

vy- = vypočítat (jména), povědět jménem;

*jmenovávat*i, opakov.; slož. nedokon. *vy-* co

jmenovec [-*vkyně*], -vce, m. = kdo má stejné jméno: můj, tvůj, jeho jmenovec || má, tvá -*vkyně*

***jmenovlny**, ž. pomn. = jmenlny
jmenovitý [-*tě*] = jménem, výslovně uvedený, přesně jmenovaný, určený (zastar.); = „podle jména“, jak je udáno na něm: -tá hodnota papíru;

jmenovitě, 1. = (jeho...) jménem: uvést členy spolku... j.; 2. = zejména, zvláště, hlavně

jmenovka, -vek, ž. = tabulka, cedulka se jménem, s názvem rostlin (hovor.)

jmenovkyně, v. jmenovec

***jmenovník**, -a, m. = jmenovec
jmě, stř., v. jméno

jmění, stř. (podst. jm. k míti) = co máme, majetek;

zdrob. *jměníčko*, -ček, stř.

jmín, -a, -o, v. míti

Jmouti (původ. *jíti*, sr. dále ve složení, *ch y b n ě jati*), jmu, jmeš..., jmi, jměte, jma, jmouc, jav, javši, jal, jat, jetí = uchopit, chytit, zajmout, zatknout (kniž.): jal jeho ruku (Vrchl.); v náruč děti jali (t.); za ruku mne jala (Břez.); jal jej a uvěznil (Jir.);

přenes. = uchvátit, dojmout, pohnout: být jat krásou; jata soucitem odpustila mu (Majer.); j. se čeho = chopiti se (říd. kniž.);

j. se s neurč. způs. slovesa nedokon. (kniž.) = začít, dáti se do něčeho (o lidech): jal se s námi srdečně loučiti (Jir.); jal se kázat o povinnostech ženy (Sez.); jal se vytahovati obsah kapes (Čech);

u Jungmanna odchylkou se slovesem dokon.; jme se přistati; jal se zdělat oheň;

ch y b n ě o věcech: jalo se pršet...;

slož. dokon. *do-* koho = zapůsobit naň citově, přivést jej do citového pohnutí; být dojat || dojatý [-tě; -tost], v. tam;

dojetí, stř., v. tam;

na-, najetí || častěji -jmutí = zjednat za peníze: *na-* (si) být, pole, dělníky do práce;

obe(jmouti), objev, -jal, -jat, -jetí = obepnout rukou, rukama; *obe-* koho (většinou projev přátelství, lásky);

přenes.: chlad je objal (kniž.) = ovanul; kouzlem neobjal ho rodný dům (Čech) = neuchvátil; *ode*(jmouti) || *odnít*i, odejmu, -jmi, -jma, odňav, -ňal, -ňat, -nětí = vzít, odebrat (komu naději, podporu, chuť...);

po- = uchopit, vzít: pojal Ježíš Petra a Jakuba (bibl.); *po-* koho za ženu, za muže = vzít si za ženu, za muže;

= zachvátit, zmocnit se: pojal ho hněv, strach, -la ho bázeň;
 = zahrnout, obsáhnout: po- něco do smlouvy...; dlouhým pohledem pojala obraz ve svou duši
 = vtiskla (šmil.);
 = dospět k něčemu, zosnovat: po- novou myšlenku, nový plán;
 = představit si něco, pochopit: po- něco básnický, ideálně;
 = pocítit, býti zachvácen: po- náklonnost k někomu, nenávisť, podezření k někomu, k něčemu; v. pojetí, ponětí;
pode(jmouti) se, podjal se... čeho, práce, úkolu = podniknouti co, uvázat se več;
pro- = proniknout: skepsis projala bytost jeho (šmil.); mě tělo projala (Břez.); lék nemocného projme = pročistí (lid.);
pro-na- někomu něco = dáti do nájmu; podst. jm. -jetí || čast. -jmutí;
pře- myšlenku, ideu od koho, slovo z jiného jazyka = vypůjčiti si, osvojit si;
přede(jmouti), předjav, -jal, -jat, -jetí, vlast. = vzít před někým, dříve než jiný, předstihnout, anticipovat: přede- vývoj moderní techniky;
při- = vzít pro sebe: při- dar, odměnu, peníze, úřad, díky; = vzít k nějakému účelu: při- vklad na úroky, někoho za syna, do bytu, do spolku, na učení, na vychování, na milost, na stravu, za společníka apod.; = uvítat: při- hosty, návštěvníka; při- zprávu s klidem, klidně, s radostí = vyslechnout ji; = svolit, aby někdo přišel: při- někoho v slyšení, v audienci; = vzít do služebného, námezdného a j. poměru: při- nové učně, dělníky, úředníky, žáky z národní školy na střední..., aspiranty; = uznat, osvojit si: při- něčí radu, pomoc, pokyn, napomenutí, pokárání, poučení, výstrahu, návrh, objednávku, kandidaturu; při- jinou národ-

nost, novou víru; při- něčí ruku = svolit ke sňatku;
se(jmouti) || archaist. *sníti*, *se-jmu...*, *sňav*, *sňal*, *sňat*, *snětí* || (novotvary) *sejmu*, -mul, -mutí = dáti dolů, sundat: se- klobouk s hlavy, prsten s prstu, tíhu s něčích ramen;
u- = uchopit (zastar.): ujal ji za ruku (biblic.); *u-* čeho = ubrati čeho, zkrátiti co, zmenšit; *u-* se čeho = chopiti se čeho, nastoupiti co: *u-* se funkce, úřadu, vlády; = zakořeniti se, rozšířiti se: strom se ujal; nová slova se ujala;
u- se koho, čeho = zastati se, vzít k sobě, postarati se: *u-* se sirotka, nějaké věci;
vy(jmouti), -jmu..., *vyňal*, *vyňat*, *vyněti* = vybrat, vytáhnout, vyndat: *vy-* peníze z kapsy, kosti z masa, oko z hlavy; = učinit výjimku, nepojmouti do něčeho: *vy-* nějaký případ z programu schůze; být vyňat z policejní a soudní pravomoci = nepodléhat jí; v. vyjma, vyjmouc;
vze(jmouti) se, *vzejmu...* (říd. kniž.) || říd. *vzníti* se, běžně *vzňav*, *vzňal*, *vzňat*, *zřídka vznětí* = vznítiti se, začít hořeti, vzplanout...: mé obrazy se *vze-jmou* (Břez.); střecha se *vzňala* plamenem; *vzňal* se v něm prudký cit (šmil.); slovem tím tisícové srdce *vzňato* (Čech) || **z-* se: *zňatý* = vzplanuvší (t.);
za- = chytit, zmocnit se něčeho: *za-* husy (které byly na škodě); *za-* mnoho nepřátel (ve válce, v bitvě); práce jej *neza-jala* (R. Svob.) = nezaujala;
za-u- místo (v divadle...) = sednouti si; *zau-* mnoho místa = zabrat; přenes. *zau-* důležité místo ve státě... = vzít na sebe důležitý úřad...; = vzbudit pozornost, upoutat (zainteresovat): řečník *zaujal* své posluchače; býti *zaujat* novou myšlenkou; *zaujatý*, v. tam;
 nedok. (opět.) *jímatí*, v. tam

*jo, jó, v. ja

Job, -a, m., biblic. osoba; symbol těžce zkoušeného muže; odtud: *Jobova* zkouška, trpělivost; *Jobova* zvěst = truchlivá, zdrcující; -vy rány;

**jobovský* || **jobský* [-sky]: -ská trpělivost, zpráva; -sky = truchlivě; **jobovština*, ž. = Jobova zvěst

jockey «džoky || džokej», -e, m., z angl. = podkoní, profesionální jezdec při koňských závodech;

jockeyský [-sky; -ství]: -ká čapka;

jockeyclub || -klub, -u, m. = klub milovníků jezdeckého sportu

jod «jód», -u, m., chemický prvek; = jodová tinktura (hovor.);

jodismus «-dyzmus», -mu, m. = otrava jodem

***jodlovačka**, -ček, ž. = jodlování; *jodlovati* «jó-», z něm. = stillisovaně vyskat, projevovati se pěvecky beze slov

jodoform, -u, m., prostředek proti nákaze; -*movati* = napouštět jodoformem; -*mový*: -vá gáza

jodovati = potírat jodovou tinkturou; = vystavovat fotografickou desku jodovým parám; slož. dokon. *na-* ránu

jodový = obsahující jod: j. roztok, -vá tinktura, zeleň

jogurt || někdy *ja-*, -u, m., bulharský mléčný pokrm, mlého zkyslé zvláštními kvasidly

Johan [-na], -a, m., z něm. = Jan [Jana];

zdrob. *Johánek*, -nka, m. || *Johanka*, ž.;

Johanes, -sa «-sa», m. = Jan, příjm.; pan J., posměšně o vrchnostenských úřednících

johanita «-ny-», m. = člen rytířského duchovního řádu sv. Jana; -*nitský* řád

***joch**, -u, m., z něm. = jitro, plošná míra

***joj**, *jojda*, citosl., podivu, překvapení... (nářeč.)

jojo, v. ja

jo(l)la, ž., z něm. = člun; zdrob. *jolka*, -lek, ž.

Jon, -a, m., *jónský*: -ké sloupy (Čech), někdy vedle Ion, ionský, v. tam

jonácký, *jonák*, v. junácký

Jonáš, -e, m., starozákonní prorok; příjm.

jongleur, v. žonglér

jont, v. ion

Josef «-zef», -a, m., kř. jm., zkratka J., Jos.; cudný Josef, symbol mužné cudnosti;

Josefa, ž., kř. jm.;

Josefina «-fi-», ž. = Josefa, Josefka;

josefinismus «-nyzmus», -mu, m. || *josefinství*, stř. = osvícenství v duchu Josefa II.; -*nista* «-nys-», m. = stoupenec josefinismu, josefinství;

josefinský: -ká doba, -ké reformy = doba Josefa II., jeho reformy;

Josefka, -fek, ž., zdrob. k Josefa;

josefský, příd. k Josef: -ká pouť (na sv. Josefa)

Josek, -ska, m., příjm. z Josef

Josífek, -fka, m., zdrob. k Josef

Jošt, -a, m., muž. jm. z Jodocus

jot, -u, m. || *jota*, ž., *jotace*, ž., *jotista*, m., v. Iota

***jou** = jo, ano (nářeč.)

joujou «žuzú», stř. neskl., franc. = přívěsek ke klenotům, k hodínkovému řetízku

jour «žur», -u, m. || česť. *jourfixe* «-žurfix», -xu, m. || zčešť. *žurfix*, v. tam

journal || zčešť. *žurnál*, -u, m., franc. = deník, noviny, účetní kniha; = denní služba (bez přestávky); mít j. = dozor v úřadě o svátku; -*nální* lékař

jovialita «žo-», ž., z franc. = jovialnost;

joviální [-ně; -nost] = vlídný, přívětivý, dobrosrdečný, dobrosrdečně veselý

Joviš, -e, m., v. Jupiter

Jozífek, -fka, m., zdrob. k Josef

Joža || *Jóža*, m. || ž., domác. tvar k Josef, Josefa; zdrob. *Jožka*, m. || ž.

jsem, jsi..., v. býti

jsoucí, zpříd. přech. jsa od býti; nářeč. = možný

jsoucno, stř. = co je, co existuje, bytí, existence;

jsoucnost, -i, ž. = bytí;

**jsoucný* = nynější, přítomný

***ju**, 1. z něm. ja = ano (nářeč.); 2. citosl. = jej

Juan, *juanský*, *juanovský*, v. don Juan

jubil, -u, m. || -lus, -lu, z lat. = jásoť, jásavý zpěv, -vá hudba;

jubilant [-tka], -a || -lár ||

*-lát, -a, m., z lat. = kdo slaví jubileum, oslavenec;

Jubilate «lá-», lat. = plesejte, jméno 3. neděle po velikonocích;

jubilejní = pamětní, oslavný: j. slavnost, spis;

jubileum, -ea, stř. = výroční oslava;

jubiloso «lózo», ital. = jásavě, plesně (hudeb.);

jubilovati = slavit jubileum, oslavovati (řidké): bavit se jen a jubiloval (Ner.); = jásat, plesat, plesavě zpívat (básnic.)

JUC. = kandidát práv

jucker «jukr» || *jukr*, -kra, m., z něm. = lehký kočárový kůň

judaismus «-dajiz-», -mu, m. (z lat. judaeus = žid) = židovství

Judica «-dyka», lat., jméno 5. neděle postní

judiciální [-ně] «-dycijál-», z lat. = soudní, soudcovský: j. zkouška, činnost

judikát «-dy-», -u, m. = soudní výrok, rozsudek;

judikátní kniha = k. judikátů;

-*katura* «-tú-», ž. = soudní nálezy

JUDr. = doktor práv

Jugoslávec [-vka], -vce, m. = obyvatel Jugoslavie;

Jugoslavie «-slá-», ž., ze srb. = „Jihoslovansko“, býv. království Srbů, Charvátů a Slovinců; *jugoslávský* stát...

juch, *juchá*, *juché...*, *juchu*, *juchú*, *juchuchu* (-chú), citoslovce bouřlivé radosti;

juchati, 1. = volati juch; 2. = jechati (lid., Ra.);

**juchechati* = juchati 1.;

juchnouti, -chl, -chnuv, -chnutí, dokon. k juchati ve význ. 1.;

**juchot*, -u, m. = juchání 1.

juchta, ž. = (ruská) nepromokavá kůže na boty; = juchtová bota;

**juchták*, -u, m. = juchtová bota;

**juchtovaně* = s juchtami na nohou (Ner.);

juchtovice, ž. pomn. = juchtové boty; -*tovina*, ž. = juchtová kůže;

juchtový = z juchty; přenes. -vá tvář (Čap.) = nehybná, neprojevující žádné duševní hnutí

juchu (-ú), *juchuchu* (-ú), v. juch

***juj** || **jujda*, citoslovce radosti = jej, jejda;

**jujukati* = volat juj

juk, 1. zvukové citoslovce; 2. *juk*, -u, m. (zastar.) neboli *jukaná*,

-né, ž. = hra na schovávanou;

jukati, -kám = hrát na yuk, na jukanou, na schovávanou;

slož. dokon. *vy-* koho = vyděsit (lid.); v. vyjukaný;

juknouti; -kl, -knuv, -knutí: j. kam = nahlédnout, podívat se (lid., Dr.)

jukr, v. jucker

***juks** || *jux*, -ksu || -xu «-ksu», m., z něm. a tam z lat. jocus = švanda, junda (zastar.)

Jula «jú-», m. || ž., domác. tvar k Julius || Julie;

Julča «jul-», -či, ž., neskl. *Julči*, ž., domác. tvary k Julie;

Julek, -lka, m., zdrob. k Julia, m.

julep «džú-», -u, m., z angl. (a tam z arab.), sladký nápoj

Juli «jú-», ž. neskl., domác. tvar k Julie;

Julian [-na] «-liján, -jána», -a, m., z lat., kř. jm.;

juliánský rok, kalendář (podle Julia Caesara);

Julička, ž., domác. tvar k

Julie, ž., kř. jm., z lat.;

Julinka, Julka, ž., domác. tvary k Julie;
Julius «júlijus», m., křest. jm. z lat.
jumper «džempr || obyčej. džumpr», -u, m., angl. = pletená halenka
jun, -a, m. = jinoch (básnic.)
junácký || *jo-* [-cky; -ctví], příd. k *junák* = mladistvý, bujný, bujarý, švarný: j. zrak (kniž.)...; = skautský; -cké písně = písně jihoslovan. *junáků*; -cky bezstarostné týdny (Vr.); -ctví = bujarost...; = skauting; = hrdinství jihoslovan. *junáků*;
junáctvo, stř. hromad. = junáci;
**junač*, -e, ž. hromad. = junáci;
junáček, -čka, m., zdrob. k *junák* || *jo-* [-kyně], -a, m. = mladý bujný, švarný muž; = skaut; = bohatýr jihoslovan. lidových zpěvů
junctim «-ktym» || zčešt. *junctim*, lat. příslov. chápané za stř. neskl. = spojitost, spojení: j. mezi výdaji a úhradou (t. j., že se pro nové výdaje musí najít úhrada)
junda, ž., snad z *jux* = švanda (lid.); zdrob. *jundička*, -ček, ž.
junec, -nce || *juněk*, -nka, m., vlast. zdrob. k *jun* = *junák* (říd. kniž.): bujný -nkové (Němc.); = mladý býk, vůl (nářeč.)
jungle, v. džungle
jungmannovský = v Jungmannově duchu, týkající se Jungmanna
jungovati = *junktimovati*
junior «-nyjor», lat. = mladší; *junior* [-rka], -a, m. = mladší syn, šéf, závodník;
juniorát, -u, m. = dědická posloupnost podle nejmladšího v rodě;
juniorský zápas
junker, -a, m., z něm. (*jung Herr*), původ. = mladý šlechtic, pak = člen výlučné aristokratické strany v Prusku; = chovanec důstojnické školy v carském Rusku; -rský [-rství], příd. k tomu

junktim, v. *junctim*;
junktimovati = společně podat, na př. dva návrhy; j. nové výdaje a úhradu = činití závislým povolení výdajů na úhradě
junný, v. *juný*
Juno || *Junona*, -nony, ž., starořím. bohyně;
junonský || **junonický* «-nyc-» = krásný jako Juno, stepilý (básnic.)
**junoš*, -e, m., zdrob. -šík, -a, m. = mladík, jinoch, mladíček;
**junošina*, ž. = omladina
**junský* [-ství] = *junácký*;
**junstvo*, stř. hromad. = *junáctvo*
junta «chu-», ž., špaň. = spolek, sdružení, zvláště politické
juný [-ně; -nost], ní k. *junný* = *junošský*, *mladistvý*, *junácký* (básnic.)
**jupa*, ž., z něm. || obyč. *jupka*, -pek, ž. = ženský kabátek; zdrob. *jupička*, -ček, ž.
Jupiter (z -ppi-), -tera, též Jova atd., odtud *Joviš*, -e, m. = nejvyšší římský bůh; planeta
jupka, v. *jupa*
I Jura, ž., pohoří ve Francii, ve švýc. a v Něm.; j., geolog. útvar zvaný *jurský*
II Jura, m., domác. nářeč. tvar k Jiří
juridický [-cky] «-dyc-», z lat. = právnícký
jurisdikce «-dyk-», ž., z lat. = soudní pravomoc; -dikční norma
jurisprudence, ž., z lat. = právní věda
jurista [-stka], m., z lat. = právník; -stický [-cky] «-styc-» = právnícký; **-stika* «-sty-», ž. = právnictví
Jurka, m., zdrob. k II Jura
jurodivý [-vě; -vost], rus. = ztřeštěný, bláznivý (říd. kniž.): -vá holka (Tilsch.); -vý člověk = „boží“ člověk
juror «ju-», -a, m. = člen jury; *jurovatí* «ži-» = býti členem jury

Jursa «-sa», m., příjm. z Jura a to z Jiří

jurský, v. I Jura

jurta, ž. = laponský, samojedský stan

jury «žiry», ž. neskl., franc. z anglič. = porota, sbor znalců

jus «jus», juris «jú-», mn. jura, stř., lat. || obyč. stř. neskl. *jus* (hovor.) = právo, práva: studovat *jus*; = právní cítění, jednání: jeho *jus*, umění chytrých sil (So.)

Just, -a, m., z lat. *justus* (= spravedlivý), příjm.;

just, příslov.: j. přišel = teď, právě; a j. tam půjdu = schválně; j. ne = právě ne, právě to neudělám... (lid.);

justament, -u, m. = schválnost (když si někdo „postaví hlavu“) (lid. a hovor.); udělat něco z -tu; *justamentní* [-ně; -nost] = jako z *justamentu*, umíněný (t.)

justice «-sty-», ž., z lat. = spravedlnost, soudnictví;

justiciár, -a || -ář, -e, m., z lat. = vrchnostenský právní úředník; -ciární || -ciárský, příd. k tomu

Justicie «-stýcije», ž., z lat. -stítia = bohyně spravedlnosti;

justicie = šibenice (zastar.)

justiční «-styč-», příd. k *justice* = soudní (správa, palác, omyl, vražda)

justifikace «-sty-», ž., z lat. = odstraňující, demonstrativní po-

prava; = opravení, ospravedlnění; -fikační pře, výjev;

-fikovati = popravit na odstranění, demonstrativně; = ospravedlnit

Justin «-tyn || -týn», -a, m., kř. jm., z lat.; *Justina*, ž. protějšek k němu; zdrob. *Justinka*, *Justýnka*, -nek, ž.

justovací = na justování: j. váhy = přesné;

justovati, z lat. = upravit, upravovati

Justýnka, v. Justin

juta, ž. = vláknivo z orientální rostliny, zvané *jutovník*, -u, m.; *jutařský* průmysl = zpracovávající jutu;

jutovina, ž. = jutová látka;

jutový průmysl; -vé tkaniny, záclony apod.

juvenilla «-ný-», -lí, stř. pomn., lat. = díla z mladých let autorových

jux, v. juks

juxta «juksta», lat. příslov. = vedle; chápe se za neskl. podst. jm. stř., 1. = ústřížek jako potvrzení ohlášky živnosti na úřadě; 2. = dodatek k zápisu v zemských deskách

juxtaposice «-zi-», ž., z lat. = položení vedle sebe pro srovnání, na př. vytištění dvou textů vedle sebe

jutový, příd. k *juxta*: -vá kniha = kniha připisků

juž, v. již

K

k «ká», hláska, písmeno

K., zkratka křest. jmen Karel, Konrád...;

K, zkratka = koruna, kalium

k || *ke* || *ku*, předložka s 3. p.; *k* || *ke* podle živé výslovnosti: k bodu, k domu, k městu, k tobě, k vám, k nám, k otci, k oknu, k Americe... || *ke* cti, *ke* stu, *ke* dnu, *ke* králi, *ke* komu, *ke* mně, *ke* lži, *ke* všem...; někdy *k* || *ke*

u téhož slova: *k*, *ke* slovu, *k*, *ke* stěně, *k*, *ke* svému...; *ku* jen v ustálených výrazech před retnicí: *ku* podívu, *ku* || *k* Praze, *ku* příkladu (zkratka *ku* př.), *ku* pomoci (|| *na pomoc*), *kupředu* (v. *tam*), *nikoli* *ku* konci, *ku* kříži, *ku* králi...;

znamená 1. směr pohybu, děje: jíti *k* domu, *k* řece, *k* mostu; vojsko táhne *k* městu, letětk

k nebi, k západu, k jihu, k zemi; hleděti k nebi, k zemi; choditi od domu k domu, od jednoho k druhému;

mluviti k někomu = směrem k někomu, na někoho;

jíti k poště = voliti si zaměstnání, povolání u pošty; podob. jíti k dráze, k divadlu;

přenes. o hromaděni, hromadnosti, přibývání, přidávání, dovršení: skládati krejcar ke krejcaru; dáti k čemu ještě co; ke všemu ještě udělati to a to = na dovršení jiných věcí;

2. blízkost: postaviti něco ke stěně, stoupnouti si k tabuli, k oknu; pojd' ke mně;

jíti ke kupci = do jeho blízkosti, do jeho krámu, a to za nějakým účelem; podob. jíti k lékaři, k holiči; zítra přijdu k tobě a domluvíme se;

3. směr časový, blízkost časovou: bylo k ránu, k poledni, k večeru, k půlnoci; ode dne ke dni; přijíti ke konci představení...; od roku k roku;

časovou a měrovou přibližnost: je mu k šedesáti = asi šedesát; bylo nás ke dvaceti, ke stu;

přišel jsem právě k obědu = v době oběda; podob. přijíti k večeři; k večeru, k ránu... = kolem večera, rána, když nastane večer, ráno;

4. účel: k čemu je to?; to není k ničemu; to není k jídlu || na jídlo (nýbrž k něčemu jinému); kůň je k jízdě, pes k lovu, nůž ke krájení || na jízdu...; máme oči k vidění a uši k slyšení; schopný k něčemu; býti komu k službám, k ochraně;

odsouditi koho k smrti (aby umřel), k žaláři, k pokutě, k zaplacení útrat; předložiti spis k(e) schválení, k podpisu; být pozván k obědu, k večeři... || na oběd, na večeři; přijít k obědu, k večeři (za účelem poobědování...);

5. následek: vypadáš k pláči (tak, že by člověk nad tebou plakal); udělat něco k něčí spokojenosti (tak, že je spokojen), k něčí nespokojenosti, k své škodě; k svému překvapení jsem shledal, že...; ku podivu velký, přesný... (velký, že se musíme divit); musím říci k své hanbě, že jsem tam ještě nebyl; k nepoznání zohavit; prales je k tesknosti tichý (Olbr.) = tak tichý, že je člověku teskno; má ho k smrti ráda (Ner.) = tak ráda, že by měla z toho smrt, kdyby byla její láska marná;

6. být k čemu (na otázku jaký?): je to k smíchu = je to směšné, takové, že se tomu člověk musí smát; je to k pláči, k zlosti; je to k nepřečkání (není možné to přečkat), k nesnesení, k nepoznání; člověk k pohledání, děvče k zulíbání; ženich není k zahození (Vanč.) = není špatný (lid. a hovor.), dítě nebylo k utišení = nebylo je možná utiřit; to je k nezaplacení (lid. a hovor.); horko k zalknutí; není to k jídlu, k pití = jedlé, pitelné, není možná to jíst, pít; sr. hnutí; přišlo mi to k chuti = bylo to podle mé chuti;

byt je k obývání = k tomu, aby se v něm bydlilo, je takový, že se v něm může bydlit ||

nesprávn.: byt je k pronajmutí m. ten byt lze, (je) možno pronajmout (není na otázku jaký, nejde o vlastnost bytu a z ní plynoucí nemožnost); pod. není to k nalezení m. nelze to nalézt; je to k dostání, ke koupení m. lze to, může se to dostat... dojde se to;

k vůli, v. vůle;

7. příčinu: stalo se to k jeho rozkazu, k prosbě || častěji: na jeho rozkaz, prosbu;

8. zřetel: je čas k obědu = čas vzhledem k obědu; povinnost k někomu; právo k něčemu; nemám síly k útěku (Čech); zdvo-

filost k sobě rovným (Ner.);
pěkný k poslouchání (Klášt.)
ká || *ka, kaka, káká...* citosl. vy-
stihující ptačí křik
Kába, m., příjm. z Gabriel
kába (*kaaba, ka'ba*), ž. = svaty-
ně v Mekce
***kabacoun**, -u, m., z it. = pod-
ložka, vložka do účesu, prohnutý
hřeben, obnosek
kabala, -lista, -listika, -listický, v.
kabbala
kabaně || -nice || -nka, -nek || -ňka,
-něk, ž., z ital. = kožich, kabát,
jupka (lid.); zdrob. -nička,
-ček, ž.
kabanos, -su, «-su», m., klobásovitý
salám
kabar, -a, m., přezývka
kabaret, -u, m., z franc. = hos-
tinský zábavní podnik zpěvní a
humoristický; *-tiér «-ťjér», -a,
m. || *-tník [-tnice] = kabaretní
zpěvák...
kabát, -u, m., z řeč. = horní část
mužského oděvu: pracovní, slu-
žební, slavnostní k.; zimní k. =
zimník; císařský k. = dlouhý
černý k. se šosy;
přenes.: dostat, stříhnout ně-
komu, nastříhat na kabát =
dostat, dát výprask (lid. a ho-
vor.); dostat bílý k. || d. se do
bílého -tu = být odveden (v
starší době, neboť stará rakouská
pěchota měla bílé kabáty);
zdrob. *kabátec*, -tce, m. (kniž.)
|| čast. *kabátek*, -tku, m.; do-
stati červenoučký -tek (čelak.)
= býti zabit;
***kabátisko**, stř. = velký kabát
|| zhrub. = kabát;
kabátnický [-ctví], příd. ke
kabátník, -a, m. = krejčí šijící
kabáty;
kabátový: -vá látka, podšívka
kabbala || *kaba*-, ž., z hebr. =
židovská mystika, tajná nauka:
= úklady, pikle;
-lista, m. = znalec kabaly;
-listický «-styc» = v duchu kab-
baly, tajemný; -listika, ž. =
kabalistická nauka

I ***kabel**, -e, m. = ret, pysk (nář.
Jir.)
II **kabel** «ká-», -u, m., z franc. =
silné lano konopné n. drátěné:
telegrafický n. telefonní k. = pro-
vazec pevně sdružených izolova-
ných drátů (spodního) elektric-
kého vedení
kabela, ž., z něm. = mošna, braš-
na, původ. z lýčí, ze slámy n.
z rákosí;
kabelárna, -ren, ž. = továrna na
kabely;
kabelář, -e, m. = mošnář; =
kdo nosí kabelu;
***kabelatý** = mající I kabele.
pyskatý (Jir.);
kabelka, ž., zdrob. ke kabela
kabelogram, -u, m. = zpráva po-
slaná kabelem
kabelovati = poslati zprávu ka-
belem
kabelovitý = jako kabela
kabelovna, -ven, ž. = továrna na
kabely;
kabelový, příd. ke kabel II: k
obal, -vá zpráva
kaberna, ž., z lat. = šprlení u
výpustí rybníka, strouhy, nej-
hlubší místo v rybníce, ve strou-
ze;
***kaberní** || -ný kapr = z ka-
berny
Kabeš, -eše, m., příjm. z Gabriel
kabina, ž., z franc., původ. = loď-
ní pokojík, kajuta; = malá u-
zavřená místnost lázeňská, v le-
tadle...
kabinět, -u, m., z franc., 1. = po-
kojík, jednooknový pokoj, pra-
covna...; ve školách = místnost
pro sbírky: přírodopisný... k.;
2. = vláda, vládní, ministerský
soubor; tajný k. = úřad k vy-
řizování panovnických rozkazů
(v starší době); černý k. = taj-
ný policejní výzvědný sbor v
monarchiích; k. ministra = osob-
ní kancelář;
zdrob. -*netek*, -tku, m., jen v 1.
významu;

-netka, -tek, ž. = fotografie kabinetního formátu;
-netní zařízení; *-netní* porada, krise = porada, krise vlády;
-netní kancelář = k. presidenta republiky; *-netní* list, rozkaz = list, rozkaz panovníka v monarchiích; *-netní* fotografie = ve formátu 16×11 cm; *-netní* kousek = něco velmi zdařilého, dokonalého
kabinka, ž., zdrob. ke kabina
kablík, -u, m., zdrob. ke kabel
***kabonil**, -a, m. = kabonící se člověk
kaboniti tvář (Mrš.), čelo = mračit, stahovat (jako projev nelibosti, rozmrzení);
 obyčej. k. se = mračiti se (lid. a hovor.): nebe se kaboní; kaboní se, bude pršet; o člověku = mračiti se, mrzutě se tvářit; slož. prostě dokon. *za-* se, o obloze, o člověku;
kabonivati, opakov.;
**kabonivý* [-vě; -vost] = kabonící se, mračivý
kabotáž, -e, ž., z franc. cabotage = pobřežní plavba a obchod
***kabous**, -sa «-sa», m. = kdo kabousí, mrzout, nevrlec;
**kabousiti* || *-sovati* (Jeřáb.) = kaboniti se, mrzoutit, láteřit; *kabousivati*, opakov.
Kabriel, -a, *Kabriel*, -a || -e, m., příjm. z Gabriel
kabriolet, -lka, v. cabriolet
kabrňácký [-cky; -ctví], příd. ke kabrňák = chlapácký (lid. a hovor.);
kabrňák, -a, m. = velký kapr z kaberny, kaberní; přenes. = chlapík (lid. a hovor.)
kabřina, ž., z román. = obruba, plot, ohrada; *-nec*, -nce, m. = přístřešek nad lomenicí, kamnová římsa, vikýř (lid.); druh cihly (odb.)
kacabaja, -je || častěji zdrob. *-bajka*, -jek, ž. = jupka, kazajka (lid.)
kacafírek, -rku, m. = kabátek bez rukávů (lid.);

k., -rka, m. = mladý fintivý člověk (lid.)
***kacap**, -a, m. = Velkorus (přezdívkou); *kacapský* = velkoruský
***kácati** = káčekat
kaceřovati = prohlašovati za kacíře (odvozeno z kacíř), přenes. = příkře odsuzovat, zamítat: k. někoho, pravdu, ideu
káceti, -ceji, vlast. opět. ke kotiti = převracet, srážet k zemi, porážet: k. stromy; k. se = převraceti se, kloniti se, nahýbati a padat (obyčej. o vyšších předmětech): stůl, socha se kácí; = valiti se (řídce): divoká říčka se na kola (ve mlýně) kácí (Krásnoh.); slož. dokon. *do-* = dokončit kácení; *na-* čeho (mnoho); *po-* = hromadně s-; *s-* = srazit, porazit; *s-* se = zřítiti se, svaliti se: raněný se skácel; vůz se skácel do rokle; *vy-* les = celý skácet;
kácivati, opakov.
kacíř [-řka], -e, m., z něm. = bludař ve víře; přenes. = kdo neuznává běžné učení vědecké, společenské..., novotář;
kacířský [-sky; -ství], příd. k tomu; *-stvo*, stř. hromad. = kacíři
kácivati, v. káceti
káč, *káč káč*, citoslovce, kterým se volají kachny
Káča (nářeč. *Ka-*), -či, ž., domác. tvar ke Kateřina; symbol nevtipné, přihlouplé osoby;
káča, zobecněním z *Káča* = ba-sa (žert.); dětská hračka: honit, mrskat káču; v hantýrce *káča* = nedobytná pokladna; rybář. = druh splávku, signálová udice
kačátko || *ká-*, stř., zdrob. ke káče
kaččí (**kačí*), příd. ke kačka: k. péro...
káče, -čete, stř. = kachní mládě
Kačena, ž. = *Káča*; obyčej. zdrob. *-nka*, -nek, ž.;
kačena, ž. = kachna (lid.); zdrob. *-nka*, -nek, ž.; přenes.,

druh pečiva; způsob vázání šátku;
kačení, příd. = kachní
kačer (lid. místy *ká-*), -a, m. = kachní samec; zdrob. **kačerek*, -rka, m. = kačírek;
kačeří, příd. ke *kačer*
kačí, v. *kaččí*
kačice, ž. = kachna (lid.);
kačičí = kachní: k. maso (Jir.);
kačička, -ček, ž., zdrob. ke *kačice*
kačinec, -nce, m. = kachní chlív, ohrazený rybníček pro divoké kachny
kačírek, -rka, m. zdrob. ke *kačer*; *k.*, -rku, m. = formánek; = vzhůru zahnuté pérko v ocase kačera (lid.); = účes jako kačírek (t.); = výstupek na botě k držení ostruhy
Kačka, ž., zdrob. ke *Káča*;
kačka, -ček, ž. = kačena, kachna (lid.); = koruna (ze zkratky *Kč*; lid.)
káčkati se = počínati si ve vodě, s vodou jako kačka, kachna, máchat se... (lid.)
kačuča, v. *cachucha*
kád', -dí || obyč. -dě, mn. -dě, -dím, -dích, -děmi, ž. = velká, původně dřevěná nádoba
**kadávr* (zříd. -*ver*), -u, m., z lat. = mrtvola, zdechlina (zhrub.); *kadaverosní* [-ně] «-dáveróz-» = mrtvolný
kadiš «-dyš» || *kadoš*, -e, m. = židov. nábožen. hymna
kadečka, ž., zdrob. ke *kád'*; žertov. = tlustá žena
kadence, ž., z ital. = spád, závěr, hudební vložka;
-covaný [-ně] = mající kadenci, s kadencí;
-covati = tvořit kadenci;
kadenční, příd. ke *kadence*
kadeř, -e, ž. = prstenec zvlněných vlasů, kučera, kudrna; pomn. -ře, -ří = zvlněné vlasy, kudrny, vůbec vlasy (kniž.);
kadeřadlo, -del, stř. = želízko, přístroj na kadeření;

kadeřák, -u, m. = kadeřavá kapusta (lid.);
kadeřavec, -vce, m. = kadeřavý člověk (říd.);
kadeřávek, -vka, m. = kadeřavý člověk; *k.*, -vku, m. = kadeřavá kapusta (zimní);
kadeřavětí, -vějí = stávat se kadeřavý; slož. dokon. *z-*;
**kadeřaviti* = činit kadeřavým (Puchm.);
kadeřavý [-vě; -vost] = kučera, kudrnatý, zvlněný, jemně zprohýbaný: -vá vlna, ovce, kapusta; -vé vlasy, zelí; -vý král, o franc. Jindřichovi IV. (Vanč.);
kadeřadlo, stř. = kadeřadlo
kadeřiti = dělat kadeřavým, kadeřavit: k. vlasy, tkaniny, péra; k. sloh = načechrávat (hanl.); slož. dokon. *na-*, *z-*: *na-* vlasy; přenes. nakadeřená věta (šal.) = příliš uměle stilisovaná, umělkovaná; -ný sloh; *kadeřivati*, opak.
kadeřitko, stř., zdrob. ke *kadeřadlo*;
kadeřivý [-vě; -vost] = kadeřící se;
**kadeřka*, ž., zdrob. ke *kadeř*;
**kadeřnatý* = kadeřavý;
kadeřnický [-ctví], příd. ke *kadeřník* [-nice], -a, m. = živnostník kadeřící vlasy;
**kadeřný* = kadeřavý
kadet, -a, m., z franc. = chovanec vojenského ústavu, důstojnický čekatel; přenes. = začátečník: = chlapec, chlapík (žert. n. hanl.); *kadet* || *kadět*, -a, m. = stoupenec předrevoluční ruské konstitučnědemokratické strany (zkratka k. d.);
zdrob. **kadetek*, **kadýtek*, -tka || *kadetik*, -a, m. (Neř.);
kadetka, -tek, ž. = vojen. škola na výchovu kadetů;
kadetní, *kadetský*, -dětský, příd. ke *kadet*, -dět
kadi «kády», -ho, m. = turecký učitel, soudce
kadicí = na kadění: k. koření, nádoba
kadidelnice, ž. = nádoba na kadění

kadidlák, -a, m. = obchodník s kadidlem (Jir.)

kadidlo, -del, stř. = vonná pryskyřice na vykuřování; přenes. = pochlebování, oslavování (hovor.);

kadidlovník, -u, m., strom;

kadidlový dým, -vá vůně

kádinka, ž., zdrob. ke kádě = skleněná nádobka (chemic.)

***kaditelná**, -nice, ž. = kadidelnice

kadití, kadění = pálit kadidlo, kouřit, vykuřovat kadidlem; = pochlebovat (hovor.); = smradit (lid.); = káletí (vulg.); slož. dokon. *na-* = nasmradit; *vy-* se = vykáletí se

kadítka, -tek, stř., zdrob. ke kadidlu = domácí kadidlo, františek

Kadla, *kadlátko*, v. Karla, karlátko

Kadlec, -dlce || čast. -dlece, m., příjm. z tkadlec

Kadlík, v. Karel

kadlub, -u, m. = nádoba vydlaňovaná z jednoho kusu dřeva; = forma na lisování (cihel apod.) a na odlitky; přenes. = skupina, kategorie, schéma, „škatulka“; ideové kadluby (Sez.); zdrob. -*bek*, -*bku*, m.

kadoš, v. kaddiš

kádr, -u, m., z něm. = stálý vojenský útvar, kmenové těleso; přenes. = hlavní, stálí členové, jádro politické strany, spolku...; množ. *kádry* = pracovníci, funkcionáři

***kadril**, -u, m. (Jir.) || obyč. *kadrila* || **kvadrila*, ž., z franc. quadrille = čtverylka; zdrob. -*lka*, -*lek*, ž.;

-*lový* rytmus (Ner.)

***kadrlička**, -ček, ž. = kudrlinka, drobná ozdoba (Jir.)

***kadroba**, ž., *-*bér*, -a, m. = garderoba, -*biér* (lid.)

kádrovat = kádrově hodnotit, sestavovat, podávat kádrový posudek; obyč. slož. dok. *pro-* = kádrově zhodnotit...

kádrovník, -a, m. = kádrový referent;

kádrový [-*vě*], příd. ke kádr: k. důstojník, prapor, referent, posudek, -*vě* oddělení; -*vě* hodnotit koho

kady, v. kudy

kadýtek, v. kadet

kafáček, m., zdrob. ke

kafák, -u, m. = hrnec na kávu (lid.);

kafař [-*řka*], -e, m. = milovník kávy (lid.)

kafe || -*fé*, stř. neskl., z něm. = káva (lid. a hovor.)

***kaféismus** «-jizmus», -mu, m. = pití kávy (I. A. Bláha)

kafemlejek, -nku, m. = mlýnek na kávu (lid.); = vlak na lokálce (žert.)

kafenda, ž. = žena pijící ráda kávu, kafičkářka (lid.)

kaferský, příd. ke Kafr

kafesídr, -a, m., z něm. = kavárník, prodavač kávy (zastar. Jir.)

kafesálek, -lku, m. = šálek na kávu (lid.)

kafičkář [-*řka*], -e, m. = milovník kávy

kafičko, -*fičko*, stř., zdrob. ke kafe = dobrá káva (domác.)

***kafírna**, -ren, ž. = kavárna (zastar.);

**kafírník*, -a, m. = kavárník

kafistě, stř. = kafe (lid., Rais)

kafovati = vařit, pít kávu (lid., Rais)

***kafovitý** || *kafový* = rád pijící kávu (lid.); *kafový*, též = s kávou, kávový

kafr, -u, m., z něm. = pevná silice kastrovníku

Kafr, -a, m. = člen národa v již. Africe, zvaného též Zulu, odtud *Zu'ukafr*

***kafrati** = plácet, žvanit (vulg.)

kastrovník, -u, m. = kastrový strom; *kastrový* = obsahující kafr: k. líh; -*vá* masť; k. strom = dávající kafr

kaftan, -u, m. = turecký svrchní šat, dlouhý kabát; zdrob. *kaf-tánek*, -nku, m.;

kaftanovitý = podobný kaftanu;
kaftanový kabát

kahan (**kahán*, Čech), -u, m. = přístroj na spalování plynů n. hořlavých par (odb.), nekrytá svítlna;

zdrob. 1. *kahanec* (*-há-, Zey.), -nce, m., většinou bez zdobného významu;

2. *kahánek*, -nku, m.; mít na kahánku = být ve velkém nebezpečí, blízce smrti (lid.)

***káhati** = kejhati

kahoika, -lek, ž., z ruš., kachnovitý pták

kahýrka, -rek, ž. = kahýrská pšenice

***kách**, neskl. lid. přídav. jm. a příslov., z něm. = ukvapený, náhlý, náhle: být k., umřít k.

kacháč || -ač, -e, m. = vábníčka na kachny

káchati, -chám || *knákatí*, -kám, o kachním hlase: novinářská kachna nekáchá a neknáká (Ner.)

kachetický «-ktyc-», příd. ke kachexie = sešlý, zchátralý

kachel, -chle, m., z něm. = keramický výrobek ke stavbě kamen, ke krytí stěn, podlahy

kachexie, ž., z řeč. = sešlost, zchátralost

kachlíček, m., zdrob. ke kachel;

kachlíčkový = z kachlíčků;

kachlík, -u, m., zdrob. ke kachel;

kachlíkový = z kachlíků;

**kachlovice*, -vic, ž. pomn. ||

kachlovky, -vek, ž. = kachlová kamna (lid.);

kachlový, příd. ke kachel

kachna, -chen, ž., pták; novinářská k. = nepravdivá, vymyšlená zpráva; symb. velké tloušťky, omezené osoby (zhrub.);

kachňátko, -tek, stř., zdrob. ke *kachně*, -něte, stř. = kachní mládě;

**kachněti* = kachní (Ner.);

kachní, příd. ke kachna: k. maso...; k. žaludek, přenes. o lidech

= velmi dobrý, který všecko stráví (lid. a hovor.);

kachnice, ž. = brokovnice k střílení divokých kachen;

kachnička, ž., zdrob. ke kachna;

kachniti se = kolébavě jít, káčkati se (lid. a hovor.);

**kachýnka*, ž., zdrob. ke kachna

Kaifáš «Kaji-», -e, m., židovský velekněz, Ježíšův soudce; chodit od Annáše ke Kaifášovi (vzato z bible) = od jednoho k druhému a marně (lid. a hovor.)

kaik «kajk», -u, m., z tur. = dlouhý úzký člun, kajak

Kain «Kajn», -a, m., vrah Abelův (biblic.);

kainovský [-sky; -ství] = bratrovražedný, zločinný;

Kainův, příd. přivlast. ke Kain: K. zločin = bratrovražda; Kainovo znamení = z zločinu, zločince

kaiserismus «kajzerismus», -mu, m. = směr v německé politice souhlasící s „kaiserem“, s bývalým císařem Vilémem, dobývačnost, velikášství

kaiserka «kajzer-», -rek, ž., hruška, císařka (lid.)

kaiserovský «kajze-» = v duchu kaiserismu

kaiserrok «kajzrrok || kajzerok», -u, m., z něm. = císařský kabát (zastar.)

***kaj**, příslov. = kam (nářeč.)

kajak, -u, m., lehký člun (původně eskymácký);

kajakář [-řka], -e, m. = kajakový sportovec; -řský [-řství];

kajakový, příd. ke kajak

kajčí, příd. ke kajak

kajda, ž. = kazajka, kabátek (lid.)

kájeti, opět. ke kojiti (říd. kniž.); zprav. slož. nedok. k dokon. slož. kojiti: **od-* děti = odkojovati; *při-* děti = přikojovati (Herrm.); *u-* žízeň, žádost, pudy... = ukojovati

***kajícenství**, stř. = kajícnost (Holeč.)

kající, zpříd. přech. od káti se = litující hříchu, činící pokání: k. hříšník; k. dni = dni kání, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota

kajicně, v. kající;

***kajicní** kazatel = kázící kajíc-nost, pokání; k. dům = d. kání: **kajicnický** [-cky; -ctví], příd. ke kajicník: -cké roucho (Jir.); **kajicník** [-nice], -a, m. = kdo se kaje;

kajicný [-ně; -nost] = kající: k. hříšník: -né přiznání; -né myšlenky (Nez.); -ně se přiznati k něčemu, vrátiti se -ně domů...

kajka, -jek, ž., pták

kajkavec, -vce, m. = příslušník kaj-kavštiny;

kajkavský: -ké nářečí neboli

kajkavština, ž., jedno ze srbo-charvátských nářečí, kde se říká kaj = co

kajman, -a, m., ještěr, americký krokodil

kajuta, ž., z něm. = loďní pokojík; zdrob. -tka, -tek, ž. (Ner.); -tní budka (t.)

kajzrrok, v. kaiserrok

kajzřmorn, -u, m., z něm. = sma-ženec (lid.)

kaka, **káká...**, v. ká

kakabus || *-bous, -sa «-sa», m., řec.-lat. (cacabus = hrnec na va-ření) = bručoun, mrzout (lid. a hovor.)

kakáč, -e, m. = nočník (zhrub. lid.); zdrob. -ček, -čku, m.

kakada, ž. = vysoký, načechraný účes (lid.), chocholka; podle **kakadu**, m. neskl. (někdy mn. -duové, -duů), z malajštiny, papoušek s chocholkou; někdy = kakada

kakao, -kaa, stř. = boby (zrna) kakaovníku a poživatina z nich; **kakaovník**, -u, m., tropický strom;

kakaový prášek, -vá slupka

kakati, -kám = vykonávat velkou potřebu (v dětské řeči);

slož. dokon. po- co, se, vy- se

***kákati** = kejhati

kakinkati = kakati (dět.)

kakofonický [-cky] «-nyc-» || -fonní = nelibozvučný;

kakofonie «-nyje», ž., z řeč. = zvukový nesoulad, nelibozvuk

kakost, -u, m., rostlina

kakra, citoslovce klení, m. sakra; **kakrahelte**, -holte, -hndte, -men-te, -porte, citoslov. m. sakra-ment(e), sakrment, sakra;

kakrahelt || -holt, -a, m. = ka-kraholtský, ztrápený, zpropade-ný člověk: podob. **kakrament**, -a, m.; -holtský člověk, -ká práce ...; -holtsky mě to prohnalo || **kakrahnátský**

kakrlák, -a, m. = bělák (mysliv.)

***kaktový** = kaktusový

kaktus, -su «-su» || zřídka kaktu, m., rostlina;

kaktusář, -e || *-sák, -a, m. = pěstitel n. milovník kaktusů;

kaktusový květ

***kakuše**, zdrob. **kačuška**, -šek, ž. = sedmikráska (lid.)

kal, -u, m. = jemně rozptýlená n. usazená hmota v tekutině, usa-zenina, ssedlina, tekutá nečisto-ta, špína, louže; nářeč. = ryb-ník; = odpadková voda (prů-mysl.);

přenes. kal smyslnosti, chtíčů (Čech); k. a špína objetí (Sez.)

kaláber, -u, m., karetní hra (Olb.)

***kalabisovati** «-so-» = klábosit (lid.)

kalabrijský, příd. ke Kalabrie

***kalabrés**, -su «-su» || *-résr, -u, m. neboli **kalabréský** klobouk = se širokou střechou nahoru se zužující, kalabrijský, italský

kálač, -e, m. = štípač dříví (lesn.); **kálačka**, -ček, ž. = sekera na štípání dříví (t.), štípání dříví

kalafuna, ž., z lat. = tvrdá sklo-vitá pryskyřice na natírání žíní; -novat = natírat kalafunou; den -novaný blesky (Hal.); slož. do-kon. na-;

-nový prášek; -vé blesky (umě-lé, divadelní)

Kálal, -a, m., příjm. (od původu přičestí mín. č. ke kálati)

kalamajka, -jek, ž., z ruš., lidový tanec

kalamář, -e, m., z lat. = nádoba na inkoust; -*řiček*, -čku, m., zdrob. ke -*řík*, -u, m., zdrob. ke kalamář

kalambur, v. calembour

kalamín, -u, m., z lat. = zinková ruda

kalamita, ž., z lat. = pohroma, neštěstí; -*mitní* dřevo = vzniklé lesní kalamitou, polomy, vývraty...

***kalanda**, ž. = námluvy, beseda (nář.)

kalandr, -u, m., z franc. = hladicí válec na papír a tkaniny, válcový lis; místy lid. = zábradlí, m. klandr

kalandra, -der, ž., pták

kalandrovatí = hladit kalandrem; *kalandrový*, příd. ke kalandr: k. válec

kalanteřička, v. galanteřička

kálatí, -lám = štípat, rubat (zastar., nářeč., Vr., Baar)

kalcedon, -u, m. = chalcedon

kalifikace, ž., z lat. = vápnění

kalcnace, ž., z lat. = zahřívání látek, pálení;

-*novatí* = pálit; -*novaná* soda

kalcit, -u, m. = vápenec

kalcium, v. calcium

kaldoun || **kaltoun* (Ner.), -u, m., z něm. = husí drůbky, nesprávn. mladá husa;

kaldounový: -vá polévka

I **kale**, příslov., v. kalý

II ***kalo**, ž. neskl., židov. = nevěsta, manželka

kalefaktor, -u, m., z lat. = ohřivač; -*ktář*, -e, m. = ohřívárna

kaleidoskop «-lej-», -u, m., z řeč. = přístroj, ve kterém se pestrá sklíčka skládají v hvězdovité obrazce; symbol rychlé změny; krajina se měnila jako v kaleidoskopu; týdenní k. (Ner.) = přehled událostí za týden;

-*pický* [-*picky*]: -*pický* přístroj; přenes. -*ká* povaha = měnící rychle snahy a nálady, rozmarná

calendarium «-daryjum», -ia, stř., z lat. ca- = kalendář (zastar.) nebo jeho vlastní část, soupis dní jednoho roku

kalendář, -e, m., z lat. calendarium = seznam dní jednoho roku s různými údaji (se jmény světců, s astronomickými daty...), někdy s literární částí: kapesní, útržkový k.; juliánský, gregoriánský (řebořský) k.; stoletý k. = zaznamenávající počasí před sto lety; historický k. = vyličení událostí podle let, měsíců, dní; koncept z mého -ře (šmil.) = podle mé chuti; zdrob. -*dářík*, -u, m.;

-*dářní* [-*dárně*], příd. ke kalendář: -ní den, rok; -ně = podle kalendáře;

*-*dářnický* = kalendářový;

*-*dářnictví*, stř. = kalendářové písemnictví;

*-*dářovitý* = kalendářový;

-*dářový* = co je v kalendáři, co se týče kalendáře: -vá povídka; -vá reforma; přenes. = -vá povídka = hodící se jen pro kalendář, málo umělecká, nehodnotná; podob. -vé obraty v ději (Sez.); -*dářství*, stř. = dělání kalendářů (Masar.)

kalenec, -nce, m. = krycí, vrchní došek (máčený v hlíně), kalenice;

kalenice, ž. = hřeben doškové střechy

kalený, v. kaliti

***kalesa**, ž., z něm. = kolesa, lehký otevřený kočár; zdrob. -*ška*, -sek, ž., || **kaleše*, ž. (Dur.), zdrob. -*ška*, -šek, ž.

káletí, -lejí, vlast. opět. ke kaliti = znečišťovat, špinit (kalem); = tupit, hanit; = vykonávat velkou potřebu;

slož. dokon. po- = ušpinit, zamazat, potupit; po- se = umazati se při vykonávání velké potřeby;

*u- = po- (Hey.) || *z-

kalfas, -u, m., z něm. Kalkfaß = truhlík na vápno, na maltu; lid. = velký hrnek: k. kávy; zdrob. *kalfásek*, -sku, m.

kalfatrovati, -ruji = ucpávati spáry dřevěných stěn

kalhota, ž., z ital. = nohavice kalhot (řid.);

kalhotáč || *-táč*, -e, m. = dítě mající kalhoty (žert.); zdrob. *-ček*, *-čka*, m.;

kalhotář, -e, m. = krejčí, který šije kalhoty; = tříletý divoký kanec (mysliv.);

kalhotka, ž., zdrob. ke kalhota; *kalhotky*, -tek, ž. pomn., zdrob. ke kalhoty;

přenes. = delší peří na nohou některých dravých ptáků (mysliv.);

kalhotový: -vá látka, podšívka; -vá sukně;

kalhoty, -hot, ž. pomn., ní k o li ž. jednot. -ta = oděv s nohavicemi: mužské, ženské, svrchní, spodní... k.; nosit k., o ženě, poroučí-li v domácnosti (lid. a hovor.); vyprášit někomu k. = vypráskat jej (t.); spadlo mu srdce do kalhot = polekal se, o strašpytlovi (vulg.); mít plné kalhoty, o podělání, přenes. = mít strach (t.); vyrůstati z dětských kalhot ap. = dospívat, vyspívat; podle podoby kalhoty = topné těleso na ohřívání vody v kuchyňských kamnech; tanec (Ner.)

kallan «-liján», -u, m. = nargilé

kalibán, -a, m. = zlý člověk, surovec (hovor.); podle Shakespearova Calibana (v³ Bouři); *-nský*, příd. k tomu

kalibr, -u, m., z franc. = ráže, světlost, vnitřní průměr otvorů, hlavně (u zbraně), průměr koule; přenes. = druh, povaha, význam: lidé stejného, různého, hrubého -ru (hovor.)

kalicí = co je na kalení;

kalič, -e, m. = kdo kalí

***kaličiti** = mrzačit (nář.); slož. dokon. *o-*, *po-* = zmrzačit (Nor. Mart.)

kalidlo, -del, stř. = prostředek na kalení

kalif || *ča-*, -a, m., z arab. = vladař, duchovní hlava;

-fát, -u, m. = kalifova hodnost. -vo území

Kalifornie «-nyje», ž., země; *kalfornský*, příd. k tomu

kaligraf, -a, m., z řeč. = krasopisec; *-fický* [*-fický*] = krasopisný;

-grafie «-fije», ž. = krasopis

kalich, -a, ve význ. kališnictví, jinak obyč. -u, m., z lat. = bohoslužebná nádoba při mši; symbol kališnictví, husitství: (Praha) za kalich první lila krev (čech); = pohár, číše (kniž.); přenes. vypít k. utrpení, hořkosti = mnoho vytrpět, zakusit...; = vnější obal květní;

kalichovitý = mající podobu kalicha;

kalichový: -vé listy

kaliko, stř., bavlněná tkanina (podle indického města Kalikutu); *-kový* = z kalika

kalilogie || *kalli-* «-gyje», ž., z řeč. = umění krásné výslovnosti, výmluvnost; = snaha po zvukové kráse, libozvučnosti (Weing.)

kalimatyáš, v. galimatyáš

kalina, ž., keř n. stromek, jeho plod;

zdrob. *kalinka*, -nek, ž. || **kaliněčka*, -ček, **kaliněnka*, -nek, ž.; *kalinový* list, květ

kaliopa, ž., z řeč., pták

kalírna, -ren, ž. = místnost. budova na kalení (kovů)

kalisko, v. kaliště

kališ (Ner.) || *kališ*, -e, m. = sládovnícký pomocník, který chodil v pašijovém týdnu prosít. tulák, maskara

kalíšek, m., zdrob. ke kalich; = nádobka podobná kalichu, na př. na likéry, na vejce;

kalíškovitý = mající podobu kalíšku

kališní, příd. ke kalich = kali-
chový; k. listky;

kališnický [-ctví], příd. ke ka-
lišník; -ctvo, stř. hromad. =
kališníci;

kališník, -a, m. = stoupenec při-
jímání z kalicha, utrakvista,
podobojí;

**kališný* (Vlček) || **kališský* =
kališnický

kaliště || řídč. *kalísko*, stř. = mís-
to, kde je kal, bažina, kaluž,
hnojná jáma; symbol nečistoty:
kalištiti (se), o vysoké a černé
zvěři = brodit se v kališti
(mysliv.)

kaliti, 1. = činit kalným, znečiš-
ťovat kalem: k. vodu; přenes.
k. vodu = působit neklid, po-
pouzet; to vám mysl nekaliž
(Hál.) = nermuť vás to; k. ně-
komu radost = zmenšovat, kazit,
ztrpčovat; slza zrak mu kalí
(Vrchl.) = zatemňuje; počasí,
obloha se kalí || neosob. kalí se
= zachmužuje se, zatahuje,
mračí;

2. = zvyšovati tvrdost kovu za-
hřátím a náhlým ochlazením; k.
ocel; kalená ocel;

slož. dokon. z- vodu; z- komu
radost, život; z- železo;

za- vodu; oči se mu zakalily;
zakalené oči; za- ocel;

slož. nedokon. *zakalovati*;

kalivati, opakov.;

v. káletí

kalium (čti ká-), -ia, stř., prvek,
draslík

kalivoda, m. = kdo kalí vodu;
K., příjm.

**kálivý* = mající sklon ke kálení,
znečišťující

kalk, -u, m., z franc. *calque* = me-
chanické napodobení, reprodukce
kresby; v jazykozpytě = domá-
cí slovo n. jeho význam vzniklý
vlivem cizího jazyka, na př.
přednáška podle něm. Vortrag

kalkant, -a, m., z lat. = kdo šla-
pe měchy u varhan. „měchošlap“

kalkul, -u, m. || *kalkulace*, ž., z
lat. = výpočet, rozpočet, nej-
častěji obchodní; jinak = výpo-
čet, plán, úvaha, spekulace;
kalkulační tabulky, kniha; -lant
[-tka] || -látor [-rka], -a, m. =
kdo kalkuluje, účetní písař(ka);
= finanční úředník (zastar.);
kalkulovati = dělat kalkulaci,
rozpočítávat, vy-, pro-, uvažo-
vat...;

slož. dokon. pro- = propočítat;
= kalkulováním ztratit; vy- =
zjistit kalkulaci; za- = započítat

kalilogie, v. kalilogie

Kalliopé, ž. neskl., jedna z devíti
řec. Mus

kalmuček, -čku, m., zdrob. ke kal-
muk; **kalmučina*, ž. = kalmu-
ková látka; *kalmučka*, -ček, ž.
= kalmuková sukně (lid.)

Kalmuk, v. Kalmyk;

kalmuk, -u, m., huňatá vlněná
tkanina; přenes. = kabát z ní
(Ner.); *kalmukový* = z kalmuku

kalmus, -su «-su», m., z lat., rostl.,
puškvorec, prsní kořen; příd.
-sový

Kalmycký, příd. ke

Kalmyk || zastar. -muk, -a, m.,
příslušník mongolského kmene
v Sovět. svazu

**kalněti*, -nějí = stávat se kalný.
kaliti se

kalník, -u, m. = vůz na kaly, ná-
drž, ve které se usazuje kal;
v hrncích. = nádoba s vodou na
máčení rukou

kalný [-ně; -no; -nost] = obsa-
hující kal, nečistý: -ná voda.
-né pivo; přenes.: -né nebe =
zamračené; kalný, smutný den
(Jir., Martín.); -ný zrak, -né
oči; kalné je to lidské štěstí
(Čech); -né vášně; -ně viděti
pásmo hor (Jir.);

je kalno; kalno, stř. = kal,
mravní bahno, špína (kniž.)

kalobiotický «-tyc-», příd. ke *kalo-
biotika*, ž., z řeč. = umění krás-
ně žít

kalodont, -u, m., z řeč., zubní
pasta

kalofonický «-nyc-», z řeč. = libozvučný

kalojem, -u, m. = kalová jímka, nádrž

kalokrevný [-ně; -nost] = melancholický (Durd.)

kalolis, -u, m. = přístroj na filtrování

kalomel, -u, m., z řeč., projímadlo; nerost;

-lový prášek, -vá mast

kaloň, -ně, m., netopýr

kalorescence, ž., z lat. = záření

kalorický, z lat. = tepelný;

kalorie «-ryje», ž., z lat. = tepelná jednotka

kaloše, v. galoše

kaloun, -u, m., z franc. galon = široká tkanice, stuha, prýmek, porta; přichýlením ke tkátí *tkaloun*;

zdrob. *kalounek*, -nku, m.;

kalounkář [-řka], -e, m. = výrobce, prodáváč kalounů, drobný obchodník se střížním zbožím; -řský [-řství];

kalounový = z kalounu

kalous, -sa «-sa», m., sova; zdrob. -sek, -ska, m.;

kalousovati = ponocovat (lid.)

-kalovati, v. kaliti

***kaloviště**, stř. = kaliště; *-vitý = jako kal, plný kalu;

kalovka, -vek, ž. = pumpa na kal
kalpaček || -pá-, -čku, *kalpačik*, -u, m., zdrob. ke

kalpak || **kol-*, -u, m., z tur. = čepice s kožíšínovým okrajem

kaltoun, v. kaldoun

***kalumniace** «-nyja-», ž., z lat. = pomlouvání, pomluva;

kalumnie «-nyje», ž. = pomluva

kalup, -u, m., z galop = galop, cval, trysk, spěch, chvat, shon (lid. a hovor.); utíkat kalupem; ten dnešní kalup (Vr.) = životní spěch, rychlé tempo životní

kalupinka, -nek, ž., z franc. = strojivá, mrštná, živá žena; K., Kašpárkova žena

kalupirovati || *kalupovati* = utíkat kalupem, tryskem, klusat

kaluž(e), -že || *kalužina*, ž. = louže: k. vody. ssedlé krve...;

zdrob. *kalužka*, -žek || -žinka, -nek, ž.;

kalužinatý || *-žinný || *-žnatý,

*-žitý, *-živý = plný kalužin

kalva, ž., lat. = lebeční klenba (lékař.)

Kalvarie «-váryje», ž., z lat. calvaria (= lebeční klenba) = Golgota; *kalvarie*, přenes. = kopeček označený třemi kříži, s obrazem Kristova umučení; symb. utrpení, muk; = divadelní galerie (žert.)

kalvín [-nka], -a, m. = reformovaný evangelik, jinak

**kalvínek*, -nce, m., *kalvinista* «-nysta», m.;

kalvinismus «-nyzmus», -mu, m. = Kalvínovo reformované náboženství;

kalvinita || -nštití = činit kalvínským, nutit ke kalvínství, přijímat kalvínství; slož. dok. po- || *-z-;

kalvínský = reformovaný ve smyslu kalvinismu; -ké vyznání neboli *kalvínství*, stř.

Kalvoda, m., příjm. z Kalivoda

kalý [-le] = ucházející, dobrý, slušný, kloudný, valný: kalé hry (Ner.); zprav. po záporu (lid. a hovor.): není v něm nic kalého; nebylo to -lé; v. nekalý; kale = hrubě, valně, kloudně, skoro, zprav. po záporu: s lidmi k. nepromluvil (Ra.); dosud to k. nešlo (t.); nejsem dnes k. při hlase (t.)

I ***kam**, -u, m. = kámen (říd. básnic., Zey., Vrchl.)

II **kam** (zastar. básn. *kamo*), zájmenné příslovce místní = na kterou stranu, kterým směrem, ke komu...;

1. tázací: kam jdeš?;

2. vztažné, kam — tam: kam vítr, tam plášt (přísl.); klade se místo příslovečných výrazů „do kterého, do které...“: byl to prostorný zámek, kam se jeho ses-

tra provdala (So.) = do kterého
|| někdy *kamž*;
po kam se v y n e c h á v á slo-
veso předtím vyjádřené: šel
bych někam, ale nevím kam
[kam mám, měl bych jít]; jel
bych někam, ale nemám kam
[jet...];
3. neurčité = někam: jeď na
svátky, máš-li kam; kdo chce
kam, pomozme mu tam
kamambér, v. *cameinbert*
kamarád [-dka] (lid. *karamád*),
-a, m., z něm. Kamerad = druh,
přítel (slovo důvěrnější než pří-
tel);
-raderie [-ryje], ž. (podle franc.)
= kamarádství, obojí někdy s
příhanou = stranictví, protek-
cionářství;
-rádíček, -čka, m., zdrob. ke ka-
marád;
kamaráditi || *k. se s kým* =
přáteliti se;
slož. dokon. *do-* = přerušit přá-
telství: už jsme dávno dokama-
rádili (Ner.);
roz- koho = roztrhnouti či ka-
marádství; *roz- se* = přestat
kamaráditi;
s- se = spřáteliti se;
kamarádivati, opakov.;
kamarádký [-sky; -ství] = druž-
ný, přátelský;
*-rádstvo, stř. hromad. = kama-
rádi
kamarila, ž., ze špaň. = dvorská
strana mající vliv na vládu;
přenes. = vlivná skupina tajně
působící na rozhodující osobnosti
Kamarýt, -a, m., příjm. z Kama-
rét a to z Gamaret, -muret
kamaše, v. *gamaše*; zdrob. *kamaš-
ka*, -šek, ž.
kambala, ž., z ruš., platejsovitá
ryba
kambium, -ia, stř., lat. = mízové
pletivo (lesn.)
kambrický, příd. ke *kambrium*, -ia,
stř., lat. = nejstarší geologický
útvár prvohor
Kamčatčan, -a, m. = obyvatel
Kamčatky;

Kamčatka, ž., poloostrov: sym-
bol zaostalosti;
kamčatský, příd. k tomu
kamej(e), -e, ž., z franc. = vy-
poukle řezaný drahý kámen
kamejka, -jek, ž., rostl., jinak vrabí
símě
kamelie [-mélije], ž., keř (podle
brněnského jesuity Camela);
kameliový květ; k. román mlad-
šího Dumasa (Ner.) = o dámě
s kamellemi; *-vá dáma = d. s
kameliemi;
**kamelka*, ž. = kamelle (Presl)
kamelot [-tka], -a, m., z franc. =
pouliční prodavač novin;
k., -u = plátno z bavlny a z če-
sané příze; *kamelotový* = z ka-
melotu
kámen (nářeč. *ka-*, *-meň*), kamene,
m. = nerost; často = kus ne-
rostu: k. stavební, dlažební, mlýn-
ský, litografický, křesací; blud-
ný kámen, v. balvan;
základní k. k nějaké budově ||
nějaké budovy: klášti, položit
z. k.; slavnost kladení základ-
ního kamene; úhelný, zastar.
-ní k. = základní, dnes přenes.
= pilíř, hlavní opora, sloup, zá-
klad: Gebauerova Historická
mluvnice je ú. k. českého ja-
zykozpytu; pamětní k. = pa-
mětní deska; zkušební k. = kte-
rým se zkoušelo zlato a stříbro,
přenes. = věc, jejíž znalost je
měřítkem vědomostí, dovednosti;
k. úrazu = to, oč klopýtáme
ve smyslu přenes., co nedove-
deme zdolat, čím působíme po-
horšení atpod.;
k. mudrců = domnělý zdroj vši
moudrosti;
nezůstane z města k. na kameni
= bude do základů vyvráceno,
zbořeno;
symb. tvrdosti, povahové tvrdosti,
zatvrzelosti, mlčelivosti, tuhosti,
tíhy, zapomenutí, těžké povin-
nosti, starosti apod.; chléb je
jako k.; ten člověk je jako k.
= zatvrzelý; srdce tvrdé jako k.:

spíše by se k. obměkčil, smíloval než on; ztratil se, jako by k. do vody hodil = není o něm ani vidu ani slechu; trefila kosa na k. (o srážce dvou neústupných lidí); leží mi k. na prsou = velká starost, těžká povinnost, odpovědnost; uvázati si k. na krk (o tíživém závazku); odvalit kámen s cesty, přenes. = odstranit těžkou, velkou, obtížnou překážku;

= usazenina: vřidelní, kotelní || -ný, ledvinový, močový, žlučový... k.;

= stará váha (2. p. mn. kamen)

kamenáč, -e, m. = něco tvrdého, ořech, hřib, raný salát...; = tvrdý člověk (řid.)

kameňáček, -čka, m., zdrob. ke **kameňák**, -a, m. = kamenáč, holub, hřib

kamenář, -e, m. = kameník, lamač, brusič kamene; -řský [-řství]

***kamenatěti**, -tějí = stávat se kamenatý;

***kamenatý** = kamenitý, kamenný

kamencový, příd. ke

kamenec, -nce, m., nerost

kamének, -nku, m., zdrob. ke kámen (kniž.)

***kameněný** = kamenný

kameněti, -nějí = tuhnout v kámen; přenes. = zatvrzovat se; slož. prostě dokon. z-; z- leknutím, hrůzou = ztrnout; **zkamenělý**: -lé ticho (Krásnoh.); seděla jako zkamenělá (Vr.)

kamení, stř. hromad. = kameny; symbol neúrody, tíhy; tam je konec chleba a počátek k. (lid.); to modlení je těžší nežli k. (Erb.)

kamenice, ž. = kamenný lom; = kamenný dům (lid.)

kamenický [-ctví], příd. ke kameník: k. závod, -ké dláto, zaměstnání

***kameníček**, -čku, m., zdrob. ke kámen; k., -čka, m., lidová bájeslovná bytost

***kameníčko**, stř., zdrob. ke kamení

kameník, -a, m. = kdo opracovává kámen

kamenina, ž. = hrnčířský výrobek; = nerost, hornina (zastar.);

-nový: -vé nádoby

kamenisko || **kamenišťe**, stř. = místo plné kamení, hromada kamení;

-štní = vyskytující se na kamenišťi: -štní plevel

kamenitý [-tě; -tost] = na čem, v čem je kamení, co je jako kámen: -té pole, -tá cesta, půda, -té ořechy; 2. stup. -nitější: cesty nejkamenitější (Sez.)

kamenka, -nek, ž. = kamenná nádoba, dýmka; hruška (tvrdá jako kámen)

***kaménkovitý** = plný kaménků, kamínků

kamenný [-nně; -nnost], příd. ke kámen = jsoucí z kamene: k. stůl, dům, -nná lávka; k. lom = místo, kde se láme kámen; -nná doba = kdy si lidstvo dělalo kamenné nástroje...; -nné moře = spousta balvanů, balvanitá ssuť; K. most, v Praze;

přenes. = tvrdý jako kámen:

-nná sůl, -nné uhlí; kamenný

spánek (Hora); -nné srdce =

zatvrzelé; -nné chladný

kameno-, kmen ke kámen ve slož.:

-hlávek, -vku, m. = kamenáč (salát);

*-kaz, -a, m. = sochař (žert. Ner.);

-lom, -u, m. = kamenný lom, lom na kámen;

-met, -u, m. = přístroj na vrhání kamenů, válečný prak;

-průmysl, -u, m., l é p e kamenný, kamenický průmysl;

-ryjec, -jce || -rytec, -tce, m. = řemeslník, umělec ryjící obrazy...

do kamene; -ryječský || -rytecký [-ctví]; -rytina, ž. = obraz rytý do kamene;

-tisk, -u, m. = litografie; -tiskárna, -ren, ž. = litografická tiskárna;

-tiskař, -e, m. = litograf; -tiskařský [-ství] = litografický;

-tiskařský [-ství] = litografický;

-uhelný, příd. ke kamenné uhlí;
-ný útvar, -ná pánev
*kamenovatěti, -tějí = kamenatěti
kamenovati koho = házet na ně-
koho kameny (s úmyslem usmr-
tit jej); přenes. = hanit, ubližovat;
slož. dokon. *po- = zasypat ka-
mením (Ner.); u- = kamenová-
ním usmrtit
kamenovitý = jsoucí jako kámen;
= kamenitý (řid.);
*kamenový = kamenný (šm.)
kamera, ž., z lat. = komora, po-
kladna, správa, úřad (králov-
ský...); = temná komora, foto-
grafický, filmovací přístroj;
-ralista = kdo se obírá s kame-
rální vědou, s kameralistikou,
s účetnictvím, národním hospo-
dářstvím, znalec státního hospo-
dářství;
-ralistický «-styc-», příd. ke ka-
meralistika;
-ralistika «-sty-», ž. = státní ú-
četnictví, nauka o státním hos-
podářství;
-rální = komorní
kamgarn, -u, m., z něm. = česaná
příze; -nový = z kamgarnu
kamcha, ž., z pol., hedvábná látka
(zastar., Jir.)
kamchce, v. chtít 7.
*kamíček, m., zdrob. ke kámen
Kamil [-la], -a, m., z lat., křest.
jm.; zdrob. Kamilek, -lka, m. ||
-lka, -lek, ž.
kamilky, -lek, ž. pomn., z něm. =
heřmánkový květ, odvar (lid.)
kamínek, -nku, m., zdrob. ke ká-
men; pekelný k. = tyčinka z ta-
veného dusičnanu stříbrného na
vypalování, lapis, lid. nickamínek;
psací k.; žlučové -mínky
kamínka, -nek, stř., zdrob. ke
kamna
kamínkovatí, o zajíci = močit
(chorobně) modře n. zeleně
(mysliv.)
kamínkový, příd. ke kamínek
kamion, -u, m., franc. = valník,
nákladní automobil

kamizola, ž., ze špaň. camisola
= (vyšívaná) košile, kazajka.
vesta; zdrob. -lka, -lek, ž.
kamkoli || řidč. -liv, -livěk || *kamž-
koli..., příslov. = II kam s vý-
znamem libovolnosti = na jaké-
koli místo; půjdu s tebou, kam-
koli chceš, půjdeš
kamna, -men, stř. pomn., z lat. =
topné těleso kachlové n. železné;
váletí se za kamny = lenošit (lid.
a hovor.); zbořila se, rozsypala
se jím (u ních) kamna, o na-
rození dítěte (t.);
kamndrna, -ren, ž. = dílna, to-
várna na kamna;
kamnář, -e, m. = výrobce, o-
právcе n. čistič kamen; -řský
[-řství], příd. k tomu;
kamnovec, -vce, m. = nádoba v
kamnech na ohřívání vody;
kamnový, příd. ke kamna: -vá
roura, předložka
kamo, v. II kam
kamp, -u, m., z něm. = čep, výřez
na trámě vkládaný do dlabu na
druhém trámě
Kampa, ž., z lat. n. z it., pražský
vltavský ostrov
kampak, l é p e než kam pak, pří-
slov. = II kam, tázací s citovým
zabarvením (podivu, překvapení):
k. jdeš?; kampak jsem to jenom
položil?
kampaň, -ně, ž., z franc. = vojen-
ská výprava; přenes. = zápas,
boj: politická, vědecká k.; vésti,
provádět k. za něco, proti něko-
mu; prohrát, vy-, ztratit k.;
= rušná, hlavní činnost: řepná,
stavební k.; = agitace, záměrná
činnost: uvědomovací, náborová...
k.; rozvinout k.
kampanila «-nyla», ž., z ital. = zvo-
nice (o samotě)
kampanní || kampaňový, příd. ke
kampaň
kampelička, -ček, ž. = drobné ú-
věrní družstvo v době poobrozen-
ské, nazvané podle zakladatele,
lékaře Fr. Cyrila Kampelíka

kampeška, -šek, ž., z franc., dřevina, barvivo;

-škový || -šový: -vé dřevo

***kampfrový** = kastrový (Hlaváč.)

kamping, v. camping

kampovati, 1. = spojovat kampem;

2. v. camping

kampský, příd. ke Kampa (Ner.)

***kamrlíček**, -čku, m., zdrob. ke

***kamrlík**, -u, m., z něm. = pokojík, komůrka (lid.)

kams (básnic.) || zprav. **kamsi**, příslov. = II kam neurč. s významem nejistoty = někam, ale nevím, neví se kam: k. jsem to položil; k. odjel

kamufláž, v. camouflage

***kamýk**, -u, m. = skalní hrot; *K.*, míst. jm.

kamzice, v. kamzík;

kamziče, -čete, stř. = kamzičí mládě;

kamziček, -čka, m., zdrob. ke kamzík;

kamzičí, příd. ke kamzík: k. kůže; k. roh, přenes. varhanový hlas;

-čník, -u, m., rostl.;

kamzík [-zice], -a, m., z něm., dutorožec

kamzíkový = kamzičí

kamže, příslov. = II kam s citovým, náladovým zabarvením: k. odešel? (když jsme neslyšeli n. se díváme...)

kamžkoli, v. kamkoli

kán, v. káně

Kanaan || **Kanán**, -u, m., hebrejský název Palestiny

Kanada, ž., země, stát; *k.* = kanadský hokej;

Kanaďan [-nka], -a, m. = obyvatel Kanady;

kanadky, -dek, ž. pomn. = střevice, jaké nosívali trampí;

kanadský, příd. ke Kanada

kanafas, -su «-su», m., z něm. = pruhovaná lněná n. bavlněná tkanina; přenes. = peřiny, postel (podle kanafasových povlaků): leží v kanafasu (Vr.: lid. a hovor.):

-**faska**, -sek, ž. = kanafasová sukně (lid.); mor. tanec;

-**fasový** = z kanafasu

kanál, -u, m., z lat. = umělé vodní koryto, vyzdřená strouha, stoka, průplav, průliv, úžina; zdrob. **kanálek**, -lku, m.; = průduch (k přivádění vzduchu n. k odvádění plynu); = trubičkovitý průchod v rostlinném pletivu

kanálie «-lije», ž. = mrcha..., nádvka ženě

kanalisace «-za-», ž. = odvádění dešťové vody a splašků do stok a úprava stok: k. měst; městská k. = síť stok pod městem; k. řek = úprava jejich toku pro splavnost;

-**sační** plán, stavba, komise;

-**sovati** «-zo-» = provádět kanalizaci; slož. dokon. *z-*

kanálka, -lek, ž. = dvakrát pálená tmavější cihla;

K., ž. = Canalova zahrada v staré Praze

kanálový, příd. ke kanál: -vá voda...

Kanán, v. Kanaan

kanape || řidč. -*pé* (Č.-Chod), stř. neskl. || hovor. podle moře || lid. podle kuře, z franc. = pohovka; zdrob. **kanapíčko**, -ček, stř.

kanár, -a, m., pták (podle Kanárských ostrovů);

k., -u, m. = nepodařený tón (hovor. muzikant.);

zdrob. **kanárek**, -rka, m.; jíst jako *k.* = velmi málo (lid.); přenes. *k.* = chléb z kukuřice (váleč.), zlaták, dukát (obé podle žluté barvy);

kanárkový [-vě] = pro kanárky; = žlutý jako kanárek; -vé dřevo = d. z liliovníku;

kanárčí, příd. ke kanárek || **kanárčí** klec (Ner.)

kanastr, v. knastr

kanava, ž., z franc. canevas = čtverečkováná tkanina

kancelář (lid. *kanca-*), -e, ž. (lid. m., Hlad.), z lat. *cancellaria* = úřední místnost; úřadovna, úřad; = soukromý podnik, ústav; novinářská, informační k.; zdrob. **kancelářička*, -ček, **-lářka*, -řek, **-lářík*, -u, m.; *-řítk*, -a, m. = kancelářský úředník (zastar., Rais); *-řský* stůl, písař, -řské potřeby
kancelista || lid. (Rais) *-list*, -a, m. = (kancelářský) podúředník (v starší době); = správce pomocného úřadu
kancion «-cijón», -u, m., špaň., básnická forma
kancionál, -u, m., z lat. = sborník nábožných písní, církevní zpěvník; zdrob. *-nálek*, -lku, m.
kancléř, -e, m., z lat. *cancellarius*, původ. = přednosta kanceláře vůbec, pak presidentské, předseda vlády; k. university: *-řský* [-řství], příd. k tomu
kanecnýř, v. *kantnýř*
kančí, příd. ke *kanec*: k. hlava, tesák...;
kančík, -a, m., zdrob. ke *kanec*; *k.*, -u, m. = kančuch; = spirálovitý vrták; = varhanářský nebozez
kančil, -a, m., přežvýkavec
***kančítí** = chovat se jako *kanec*; v. *pokančítí*
***kančka**, -ček, ž. = tkanička (lid.)
***kančuch** || *-čuk*, -u, m. = karabáč, dutky (lid.)
***kandati** = tlachati
kandelábr, -u, m., z lat. = (několikaramenný) svícen, podstavec, sloup pro lampu, pouliční svítlna
***kandidací** «-dy-», ž., z lat. = kandidatura
kandidát «-dy-», -a, m., z lat. = uchazeč o místo, o hodnost, o funkci, o členství, čekatel; *-dátka*, -tek, žen. protějšek ke *kandidát*: též = kandidátní listina;
-dátní řeč; *-dátní* listina = seznam kandidátů navržených k volbě;

-dátský plat; -ská práce;
-datura «-tú-», ž. = ucházení se: nabídnout, přijmout, zamítnout. odvolat -ru;
kandidovati = ucházeti se: k. do poslanecké sněmovny; k. koho = navrhnouti za kandidáta
kandik, -u, m., květina, jinak psi zub
Kandiota [-tka], m. = obyvatel Kandie, Kréty
kandis, -sový, v. *kandys*
kandity «-dy-», -tů, m. pomn., z ital. = kandované ovoce. ovocné bonbony
kandoušek, -ška, m., zdrob. ke *kanduš*; vyklepat, vyprášit komu *kanduš*, *kandoušek* = nabít mu (lid.)
kandovati, -duji, z franc. = proslazovat ovoce, nakládat je v cukru; -vané ovoce
***kandrda**, -a, m., z něm. *kann er das* = začátečník; *-ddsek*, -ska, m., zdrob. k tomu
kanduš, -e, m., podle Jirásky = sukně se širokým pasem a proramenicemi, pásnice
kandys || *-dis* «-dys», -su «-su», m., z franc. = nejčistší krystalový cukr; *-sovati* = kandovat; *-sovaný* = kandovaný; *-sový* «-so-» cukr
kanec, -nce, m. = vepří samec; přenes. (zhrub.) = chlípník; = skvrna od rozlitého inkoustu (žert.);
kaneček, -čka, m., zdrob. k tomu; viz *kančík*
kanelace, ž., z lat. = kanelování: *-lovací* = na kanelování, žlábkovací, rýhovací (stroj); *-lovati* = žlábkovat, mělce rýhovat nádoby; *-lované* sklo = vlnité, ne hladké;
-lura «-lú-», ž. = žlábek. rýha (odb.)
káně (**káň*), ž., pták;
káně, -něte, stř. = kání mládě; přenes. = dítě (podle Ner. z hantýr.); sokolské k. = sokolský žák (žákyně)

kaňha || čast. *kaňhal*, -a, m. = kdo kaňhá, mazal, břídil; zdrob. *kaňhálek*, -lka, m.; *kaňhanina*, ž. = mazanina; *kaňhati*, -hám = dělat kaňhy, kaňky, mazat; slož. dokon. *po-* = pomazat; *po-kaňhaný* dopis (Ner.); *z-* = zmazat, obyčej. přenes. = zkazit (hovor.)

kání, příd. jm. ke káně, ž.

kanibal «-ny-», -a, m., ze špaň. a tam z indiánštiny = lidožrout: *-balský* [-sky] || **-bálmi* [-ně] (Ner.) = lidožroutský; přenes. = ukrutný, nelidský; *-balství*, stř. || *-balismus* «-liz-», -mu, m. = lidožroutství; přenes. = ukrutnost

kanička, -ček, ž., lid. = tkanička
***kanimúra** || *-múra*, m., nadávka (podle japon. admirála Kanimury)

***kaniti** = dělat kaňky, lít po kapkách, slintat, tlachat; slož. dok. *po-* co (šm.); **kanivý* [-vě] = kanící; -vě plivati = v kaňkách, po kapkách (Jir.)

kaňka, -něk, ž. = skvrna; přenes. = záhada: mít kaňku v kvalifikaci; mít u koho kaňku = vroubek (obě lid. a hovor.)

kankán, -u, m., z franc. *cancan* = bujný, výstřední, necudný tanec; **kankánní* || *kankánový* || **kankánský* = bujný, výstřední; **kankánovitý* = podobný kankánu

***kaňkat** = kanit, dělat kaňky; = kaňkovat; obyč. slož. dokon. *po-* = kaňkami poskvřnit

kaňkovati (se) = býti pohlavně podrážděn, pářiti se, o liškách... (mysliv.)

kanoe «kano-e», stř. || ž. || «khe-nú», stř. neskl. || hovor. *keňa*, ž., z angl., původ. = indiánský člun vydlabaný z kmene, u nás = lehký, přenosný člun poháněný pádlem;

kanoista «-nojis-», m. = kdo jezdí na kanoe;

kanoistický «-styc-» závod; k. sport neboli *-stika* «-sty-», ž.

kanon «-nón», -u, m., z franc. = dělo (lid. a hovor.); odbor. = dělo s dlouhou hlavní; = holinka, bota s holinkou (žert.)

kánon, -u, m., z řeč. = pravidlo, souhrn obecně uznaných zásad, směrnic, biblické knihy uznané církví; = podstatná část mše; hudební forma; = odstavec, paragraf ve sbírkách církev. práva
kaňon, v. caňon

kanonáda, ž. = dělostřelba, delší dělostřelecký boj; = prudký slovní útok (hovor.)

kanónek, m., zdrob. ke kanon

kanonický «kanonyc-», příd. ke kánon: -ké právo = církevní; -ký věk = předepsaný katolickou církví, na př. pro kněžské svěcení

kanonle «-nyje», ž. = kanovnícký sbor;

kanonika «-ny-», ž., z řeč. = nauka o pravidlech neboli o normách poznání (teolog.);

kanonikát «-ny-», -u, m. = kanovnícká hodnost;

kanonisace «-nyza-», ž. = kano-nisování; *-sační* spis;

-nisovati «-nyzo-» = prohlásit za svatého;

kanonista «-nys-», m. = znalec kanonického práva

kanonka, -nek, ž. = továrna na děla (lid.)

kaňonovitý = podobný kaňonu

kanonový, příd. ke kanon = dělový

***kanonýr**, -a, m. = dělostřelec (lid.); *-rský* stejnokroj apod.; přenes. *-rský* vtip... = silný, neomalený (lid. a hovor.)

kanopa, ž., staroegyptská váza

kaňour, -a, m. = velký kanec (lid.); přenes. (lid. a hovor.) = inkoustová kaňka

kanouti, -nu, -nuv, -nul, -nutí = kapat, téci, řinouti se, zejména o slzách; pot mu s čela kanul (čech); přenes.: lahodně řeč její kanula v nitro mé (Vrchl.):

slož. dokon. s- = stécl...; skanulé slzy (Krásnoh.); přenes. z tvého světla v duši hlubiny skane živný paprsek (Vrchl.); odkud mohou skanouti mnohé výhody (Čech); slunce skanulo = zapadlo (Rais); vy-, o slzách (Ner.)

kanovnícký [-ctví], příd. ke kanovník; -vnictvo, stř., hromad. = kanovníci;

kanovníček, -čka, m., zdrob. ke kanovník; = hýl (lid.);

kanovník -a, m., z lat. canonicus = člen kapituly

kant, v. cant

kantar, -u, m. = jednotka váhy pro cenu egyptské bavlny (44·928 kg)

kantár, -u || zdrob. -tárek, -rku, m. = řetízek u udidla, ohlávka (v písni, Jir.)

kantáta, ž., z ital. = hudební lyrická skladba pro sbor s průvodem; **kantátový** [-vě]

***kantianismus** «-tyjanyz-» || ***kantismus** «-tyz-», -mu, m. = Kantův filosofic. směr

kantiléna «-ty-», ž., z ital. = zpěvná melodie, píseň, melodická linie; přenes.: k. srdce (šalda); k. violy a nebes (Sez.); Mstivá k. (Hlaváč.)

kantina «-tý-», ž., z ital. = výčep ve vojenských budovách nebo v továrnách apod...;

*-ňák, -a, m. || *-ňář, -e, m. || -nský, -kého, m. = výčepník v kantině || -nská, -nské, ž. = žena kantinského n. samostatná výčepnice

kantismus, v. kantianismus; ***kantista** «-tys-», m. = stoupenec kantismu, kantovec

kantnýř (***kantýř**, **kancnýř**), -e, m., z lat. = nosič, podklad pod sudy ve sklepě, ližina

kanton, -u, m., franc. = okres; ve švýcarsku = spolkový stát; u nás jen zřídka, neúředně (mluvívalo se o podřipském kantonu): **kantonální** správa:

kantonovati, o vojsku = být ubytován, ležet po osadách;

kantonový: -vá skupina (vojen.) = kantonující na jednom místě

kantor, -a, m., lat. = „zpěvák“, učitel řídící kostelní hudbu a zpěv (zastar.); v době obrozené, dnes jen lid. a hovor. = učitel; jinak jen důvěrně m. učitel (profesor) || hovor. = přísny, zanícený učitel (profesor) n. přenes. i jiný člověk, hlavně roztržitý, zapomnětlivý n. puntičkář, pedant;

***kantorčice**, ž. = kantorka;

kantorka, -rek, ž. = kantorova žena, učitelka, profesorka (lid. a hovor.) ||

kantorovati = učitelovati, přenes. = povýšeně poučovat, „mistrovati“;

kantorský [-sky; -ství] = učitelský; přenes. = pedantský, puntičkářský;

kantorština || obyčej. **kantořina**, ž. = kantorské povolání;

kantořiti = učitelovati

kantovec, -vce, m. = Kantův stoupenec;

kantovský = v Kantově duchu

kantůrče, -čete, stř. = kantůrek; **kantůrčice**, ž. = kantorka; přenes. = děvče na svůj věk velice rozumné; sr. román K. od K. Světlé;

kantůrek, -rka, m., zdrob. ke kantor

kantýř, v. kantnýř

kanyr, v. karnýr

kanzona, v. canzona

kaolin «-lín», -u, m., z čín., hornina, porcelánová hlína;

-**linka** «-lín-», -nek, ž. = dílna, továrna na kaolin, akcie kaolinových závodů;

-**linový** = z kaolinu; -vá továrna = t. na kaolin

I **kap**, citoslovce vystihující zvuk padajících kapek

II **kap**, -u, m., z franc. = předhoří, mys

I **kapa**, stř. neskl. = řecké k

II kapa, ž., rus., jihoslov. = čepice

*kápa, ž. = kapka

*kapábl, neskl. příd. jm., z franc. = schopný, způsobilý

kapací = na kapání: k. lahvička

kapacita, ž., z lat. = schopnost pojmut, obsáhnout, pojaté, obsáhnuté množství: k. lodí, elektric. proudu...; k. průmyslového závodu = výrobní schopnost; duševní k. = schopnost, zdatnost; přenes. = vynikající odborník

kapáč, -e || zdrob. *kapáček*, -čku, m. = kapací kohoutek

kapalec, -lce || *-lín*, -u, m. (Jir.), z lat. = přilba v podobě klobouku (zastar.)

kapalina, ž. = kapalný nerost, tekutina, co může kapat, téci

kapalínek, m., zdrob. ke kapalín, kapalec;

kapalinný || *-linový*, příd. ke kapalina

kapalnění, -nějí = stávat se kapalný; slož. dokon. *z-*; *zkapalnělý* plyn...

kapalnění = činit kapalným; slož. dokon. *z-*; slož. nedokon. *zkapalňovati*

kapalný [-nost] = co kape, tekutý

kapánek, 1. -nku, m. = kapání (do polévky); 2. příslov. = trochu, trošičku (lid. a hovor.)

kapání, stř., v. kapat; k. do polévky = kapané těsto

kapanka, -nek, ž. = polévka s kapáním (Ner., lid.)

kapánkový = s kapánkem (polévka)

kapáný: -ná polévka = s kapáním; -ná káva = mokka (hovor.)

kapara, ž., z lat., keř;

pomn. *-ry* = nerozvitá poupata

kapary, přísada, koření;

-rový: -vá omáčka

kapati, kapu... || kapám..., kap, kapte || kapej, kapaje, -jíc, 1. podmětově = padat, téci po kapkách: voda kape; krev kape z rány; slzy kapou; neosob.: kape se střež; přenes.: jestli neprší,

neteče, aspoň kape (o slabých příjmech, o malém zisku);

2. předmětově = pouštět, lít po kapkách: k. lék do oka;

3. podmětově = hynout, cepenět: po jedu mouchy kapají (lid.); slož. dokon. *do-* = přestat kapat; *na-* lék do očí; *po-* si šaty... něčím; *po-* = poscípát (nářeč.);

s- = stéci po kapkách;

u- čeho = trochu nakapat;

v- lék do oka;

vy- = po kapkách vylít; = vyhynout (nářeč.);

z- = zcepenět (nářeč., Němc.);

za- = kapkami poskvřnit;

-kapovati, nedokon. slož. *pře-* = kapat jinam; *v-* lék do oka;

kapávati, opakov.; slož. nedokon.

po- = pršet v kapkách; *vy-* atd.

kapátko, -tek, stř. = zařízení na kapání

kapavka, -vek, ž., nakažlivá pohlavní nemoc

kapavý = kapající, po kapkách

*kapca, ž. = kapsa (lid.);

**kapce*, m. pomn., slov. = plstěná obuv s holíčkami

kapek, příslov. = krapet, trochu (lid.)

kapela, ž., z ital. = hudební sbor nástrojový; zdrob. **-líčka*, -ček, ž.;

kapelnický pult; -ká hudba = skladby technicky hbité, ale neosobité; *-lnictví*, stř. = kapelnické zaměstnání;

kapelník [-nice], -a, m. = ředitel hudebního sboru

kapénka, ž., zdrob. ke kapka; *-nkový*: -vá nákaza = způsobená jemnými kapkami slin a chrchlů (lék.)

kaperství || **-pěřství*, stř., z angl. = zabavování nepřátelských lodí soukromníkem;

kaperský: -ká loď

*kapesnatý plášť (Jir.) = s mnoha kapsami;

kapesné, -ho, stř. = peníze „do kapsy“, na drobná vydání;

kapesní, příd. ke kapsa = do kapsy (kalendář, hodinky...); k. prohlídka = pr. kapes; k. šátek; *kapesníček*, -čku, m., zdrob. ke *kapesník*, -u, m. = kapesní šátek
kápě, ž., 1. = krůpěj (souvisí s kapati a s kapka): Medardova k. čtyřicet dní kape (pořek.); 2. z lat. = kapuce, kukla
**kápěj(e)*, ž. = krůpěj, kapka (Č.-Chod., Vr.)
**kápí*, stř. = kápě 2.
kapička, ž., zdrob. ke kapka; *kapičku*, příslov. = trošičku
Kapí Hora || *Kapíhora*, ž. = Kutná Hora (zastar.)
kapilára, ž., z lat. = kapilární, vlásková, uzounká trubička (jako vlas); krevní k. = vlasečnice, spojující cévy a žíly; *-lární* = vláskový, vlasečný, vlasečnicový
kapínek, příslov. = kapku, trošku (lid. a hovor.)
kapinka, ž., zdrob. ke kapka; *-nku*, příslov. = trošku, trošinku
**kapírovati* co, z něm. = chápati co, rozuměti čemu (lid. a hovor.)
kapišon, v. kapižon
kapitál, -u, m., z lat. = hodnoty sloužící za kapitalismu k získávání nadhodnoty vykořisťováním nájemné práce; = větší peněžní majetek (neodbor.); přenes. duševní k. = duševní schopnosti; vytloukat, vytlouci z něčeho k. = co nejvíce z toho těžit, vy- (hovor.);
-tála, ž., 1. = hlavní město (říd.); 2. = hlavice sloupu; 3. = velké písmeno || *-tálka*, -lek, ž.;
-talisace «-za-», ž. = kapitalisování;
-talismus «-zmus», -mu, m. = způsob výroby, kdy jsou výrobní prostředky v soukromém vlastnictví, pracovní síla je zbožím a vytváří nadhodnotu osvojovanou majiteli výrobních prostředků; = společenský řád s touto výrobou; *-talisovati* «-zo-» = změnit rentu n. nepeněžní majetek v ka-

pitál; slož. dokon. *pře-* podnik... = investovat do něho příliš mnoho kapitálu;
-talista, m. = majitel kapitálu;
-talistický «-styc-» = v duchu kapitalismu;
kapitálka, ž., v. výše;
-tální [-tálně] || **-tálský* = velký, znamenitý, „pořádný“ (lid. a hovor.); *-tální sólo* (Rais), nápad (Ner.), hloupost; strojvůdce *-tálně* zabrzdil (Vr.); *-tálně* se zmýšleti;
-tálový důchod = z kapitálu
kapitán, -a, m., ze středolat. capitaneus = velitel lodí; důstojnická hodnost; = správce kraje (zastar.); = vůdce (hovor.);
-tanát, -u, m. = kapitánská hodnost; báňský k. = horní úřad;
-tánka, -nek, ž. = paní kapitánová (lid.); = žena mající kapitánskou hodnost;
-tánský [-ství]: *-ké* odznaky
kapitola, ž., z lat., 1. = oddíl spisu, knihy, pojednání, část rozpočtu; = vypravování, příběh; k. spánku = „verš“; 2. = kapitula (zastar.);
zdrob. *-tolka*, -lek, ž., ke kapitola 1.;
-tolní chrám = kapitulní
kapitula || zastar. *-tola*, ž., z lat. = sbor kanovníků, poradní a pomocný sbor biskupa
kapitulace, ž., z lat.; 1. = mezinárodní smlouva o exterritorialitě; 2. = vydání pevnosti n. vzdání vojska; přenes. = ustoupení od požadavků, od návrhů, od zásad, prohra v jiném oboru než vojen., na př. v rodině (Vr.), v politic. životě... (hovor., hanl.); 3. v starší době závazek sloužit na vojně delší dobu; sloužit už druhou kapitulací ap.;
-lační podmínky;
-tulant, -a, m. = kdo podepíše kapitulaci, přistoupí na ni; = déle sloužící voják; *-tulantský* [-ský], příd. k tomu: *-ská* politika = p. ústupnictví, zpronevě-

ření se zásadám, čestným povinnostem, jinak *-tulantství*, stř.
kapitulár, -a, m. = člen kapituly;
kapitulní, příd. ke kapitula: k. děkan, chrám; k. vikář = správce uprázdněného biskupství
kapitulovati, z lat. = vzdáti se, vojen. i přenes. (v. kapitulace)
kapižon || *kapižon*, -u, m., z franc. *capuchon* = ženský čepec
kapka, -pek, ž., od původu zdrob. ke kápě (v. kápě 1.) = krůpěj, částička tekutiny; voda padá po kapkách, dávat lék po -kách; = malé množství tekutiny, troška; = kousek, trochu, za mák: nemá k tomu kapku nadání; ani kapku se mi to nelíbí (lid. a hovor.) ap. = ani trošku; přísloveč. *kapku* = trošku: je tam k. vína;
 pomn. *kapky* = lék, který se užívá po kapkách
 ***kápka**, ž., zdrob. ke kápě 2.
kapkan, -u, m. = udicovitá železa na lapání lišek
kapky, ž. pomn., v. kapka
kaplan, -a, m., z lat. = mladší kněz, pomocník faráře; lidový tanec; zdrob. *kaplánek*, -nka, m.; *kaplanka*, -nek, ž. = kaplanova světnice;
kaplanovati || *-niti = být kaplanem;
kaplanský, na př. plat;
-nství, stř. = kaplanský stav
kaple, ž., z lat. = modlitebnice, kostelík; umrlčí k. = budova, místnost k uložení mrtvoly až do pohřbu;
 zdrob. **kaplice*, ž. (Němc.), obyčej. *kaplička*, -ček, ž.; = stříškovitá hrst lnu; = hostinec (žert.); zlatá k. nad Vltavou = Národní divadlo pražské;
kapličkovati len = dávat do kapliček; žert. k. = choditi z jedné hospody do druhé;
kapličkovitý = podobný kapličce;
kapličkový, příd. ke kaplička;
kaplový, příd. ke kaple: k. přístavek (žák.)

kápnouti (nář. *ka-*), kápl, kápnut(i), dokon. ke kapati; 1. podmětově: kápl na mne = padla na mne kapka deště; u nás ani nekápl = vůbec nepršelo;
 2. předmětově: k. lék do oka;
 3. přenes.: něco kápne = něco dostanu (-neš...), k něčemu přijdu... (lid. a hovor.); kápnout na něco = přijít na něco, „treffit“ to (t.); k. někomu do noty (Vr.) = učinit, říci, co mu lahodí (t.); k. božskou = přiznati se (t.);
 slož. dokon. *na-*; s-, o slze;
krejcar skáplý na plátno (Ner.);
na hnoji skápl (Puchm.) = zhy-nul || obyčej. *skapnouti*;
u-: trochu toho ukápl; tu máš, aby ti neukápl = aby ti neukápla slzička, aby ti nebylo líto (lid.)
kápo, m. (stř.) neskl., z ital. = hlava, hlavní osoba, vůdce (lid.); býti nač k. = „metr“, vyznati se v tom dobře; mít k. = m. vedení
 ***kapóres**, neskl. příd. jm. z židov. žargonu = ztracený, zničený, churavý (vulg.)
 ***kapot**, -u, m., z franc. = kapuce, plášť s kapucí
kapota, ž., z franc. = plechový kryt automobilového motoru
kapotek, -tku, m., zdrob. ke kapot
kapoun, -a, m., z lat. = vykleštěný mladý kohout;
 zdrob. *kapounek*, -nka, m.;
kapouní maso;
kapouniti || *-novati* = klestit kohouty;
kapounovatěti, -tějí = tloustnout (vulg.); slož. dok. *z-*
-kapovati, v. kapati
kapr, -a, m., ryba; (lid. a hovor.) házeti sebou jako kapr = býti neklidný; býti zdrav, líný, mlčetí, otvírati ústa jako k.; kapr = sólokapr; symb. lenivce; kapři = mráčky podobné rybím šupinám (chod., Baar)
 ***kápra**, ž. = kapka, krůpěj (nář. Staš.)

kaprad', -di, ž., rostl. (odbor.);
kapradí, stř. hromad. = kapradí;
kapradina, ž. = kaprad', kapradí;
kapradorost, -u, m. = jedinec
 z třídy výtrusných rostlin zva-
 ných kapradorosty;
kapradový, příd. ke kaprad'
kaprál (místy lid. *kaprhál*), -a,
 m., z něm. = (vojen.) desátník;
 zdrob. *kaprálek*, -lka, m.;
kaprálský [-sky; -ství]: k. plat;
 přenes. (ve významu podobnosti)
 k. tón řeči = poroučivý, stro-
 hý; pod. -ké jednání, chování
 (lid. a hovor.)
***kapratý** = kropenatý jako kapr
Kaprice, ž., z franc. = nevypoči-
 tatelná změna nálady a chování,
 náladovost, rozmar, vrtoch;
kapriciosní || -ciósni «-cijóz-»
 [-ně; -nost] || -cní = rozmarný,
 náladový, vrtošivý;
kapriciovati se (nač) = mít
 vrtochy, něco si zamlouvat, vrto-
 šivě na něčem stát, něčeho se
 domáhat (lid. a hovor.)
kapriola, ž., z ital. = vysoký skok
 koně; = kozelec (Jlr.)
kaprle, -lete, stř. = nerozvitě pou-
 pě kapary (lid. a hovor.); *kapr-
 lový* = kaparový
kaproun, -a, m., ryba
kaprovitý [-tě; -tost] = podobný
 kapru; *kaprový*, příd. ke kapr
kapří, příd. ke kapr: k. maso...;
kapříček, -čka, m., zdrob. ke
kapřík, -a, m., zdrob. ke kapr;
kapřík, -u, druh pily (horn.);
 pomn. -řiky, -ků = bublinky na
 vodě (lid.)
kapřivec, -vce, m., cizopasný ko-
 rýš (lid. kapří veš)
kapsa (lid. *kapca*), -pes, ž., z lat.
 = schránka na věci v obleku,
 na obleku; mít prázdnou kapsu,
 mít v kapse souchotiny (u
 šmil. pavučiny) = být bez pe-
 něz (lid. a hovor.); uhodit se,
 praštit přes kapsu = dát, vy-
 dat víc, než bychom čekali (t.);
 nemoci loktem do kapsy, o la-
 komci n. o nemožnosti kupovat
 bez peněz (t.); schovat (strčit)

někoho do -sy = velmi převyšo-
 vat, vynikat nad někoho (t.);
 lhát si do kapsy = zapírat, ne-
 uvědomovati si skutečnou cenu
 něčeho..., skutečnou výši toho.
 co jsme vydali...;
kapsář, -e, m. = velká kapsa
 (lid.); = zloděj, který krade
 z kapes; žen. protějšek -řka,
 -řek; -řský [-řství], příd. k to-
 mu
kapsička, ž., zdrob. ke kapsa
kapsle, ž., z něm. a tam z lat.
capsula, 1. = zápalka u náboj-
 nice, roznětká; 2. = pouzdro.
 obal, uzávěrka;
 zdrob. *kapslička*, -ček, ž. |
***kapslík**, -u, m.;
kapslovka, -vek, ž. = flobertka;
 = kapslovna;
 -lovna, -ven, ž. = továrna na
 kapsle;
 -lovník, -u, m. = schránka na
 kapsle
***kapsovati** koho (Herb.) = tahat
 z něho peníze; = prohlížet mu
 kapsy;
 slož. dokon. *vy-* koho = připa-
 vit o peníze (Ner.)
kapsovitý = podobný kapse;
kapsový kabát = s kapsami
 (říd.); k. výtah = nekonečný
 pás s „kapsami“ na dopravu
 sypkých hmot
kapsule, ž., z lat. = obal (za-
 star.); chinínové k. (Čech) =
 chinin v oplatkovém obalu
kaptace, ž., z lat., 1. = captatio.
 v. tam; 2. = fascinace, v. tam
kapuce, ž., z lat. = pokrývka za-
 halující hlavu kromě obličeje.
 kukla
kapucín [-nka], -a, m. = mnich
 kapucinského řádu; přenes. =
 černá káva s troškou mléka.
 hnědá;
 -cínada, ž. = kapucinské, ob-
 hroublé kázání; přenes. = dlou-
 há řeč, domluvy, „kázání“;
 -cínek, -nka, m., zdrob. ke ka-
 pucín; brouk;
 -cínský řád; o barvě -cínský =
 tmavohnědý

kapucovitý = jsoucí jako kapuce
***kapuchon** «-pišon», -u, m. = kapušon (Arb.)

kapusta, ž., z lat. compos(1)ta, zelenina, lid. kél, kchél;
 zdrob. *kapustička*, -ček, ž. || *kapustka*, -tek, ž.; též rostl.;
kapustňák, -a, m., druh ochechulí;

kapustovitý = příbuzný s kapustou, o rostl.; = podobný kapustě (šrám.);

kapustový = z kapusty, s kapustou

***kaput**, z lat., 1. -u, m. = svrchník (zastar.); 2. neskl. příd. jm. = zničen, „pryč“ (hovor.);

***kaputrok**, -u, m., z něm. = kaput 1.

***kar**, -u, m. = pohřební hostina; = březno

kár, -u, m., v. káro 2.

kára, ž., 1. = (po)kárání, trest (zastar., nářeč.);

2. ze středolat. carra = dvoukolý vozík; = vozidlo vůbec, špatné vozidlo (hovor.);

3. v. káro 2.

karabáč, -e, m., z tur. = bič z řemínků na krátké násadě;

zdrob. *-báček*, -čku, m.;

-báčnický [-cky; -ctví], příd. ke karabáčník: -cké způsoby... (Zápot.)

-báčník [-nice], -a, m. = kdo bije karabáčem, necita, přezdívká vrchnostenským úředníkům za roboty;

-báčovati = bít karabáčem

karabela, ž., z tatar. = křivá šavle

karabina, ž., z franc. = krátká jezdecká ručnice; = závěs se zpruhou;

-biník, -a, m. = voják ozbrojený karabinou, v Itálii četník || podle ital. *-biniér*, -a, m.;

karabinka, ž., zdrob. ke karabina

karafa, ž., z ital. = stolní skleněná láhev s úzkým hrdlem

karafiát, -u, m., z lat., květina, hvozdík;

zdrob. *karafiátek*, -tku, m.; pře-

nes. = prsní bradavka (lid.);
-fiátový květ, -vá vůně

***karafina**, ž. = karafa; *-finka*, *-fka*, ž., zdrob. ke karafina, karafa

karakola, ž., z franc. = prohánění koně v kruhu, různé obraty, pohyby

karakter, -ní atd., v. charakter

karamád, v. kamarád

karambol, -u, m., z ital. (= srážka), v kulečnickové hře = náraz koule na dvě ostatní, kulečnicková hra sama; = srážka vozidel... (hovor.);

-boldž, -e, ž., z franc. = kulečnicková hra; *-bolista*, m. = hráč kulečnicku;

***-bolovati** = učinit karambol. sraziti se;

-bolový: -vá hra

karamel, -u, m., z franc. = pálený cukr; *-la*, zdrob. *-lka*, *-lek*, ž. = karamelový bonbon;

-melisovati «-zo-» = barvit karamellem;

-melový: -vé bonbony

káranec [-nka (Bráf) || *-nkyně*],

-nce, m. = kdo je kárán (říd.);

= provinilec daný do donucovací pracovny; *-necký* oblek...

káranský vodovod, -ská voda, ke Karaný, -ného, m., ves v Č.

karanténa, ž., z franc. quarantaine (vlast. čtyřicet, t. je dní)

= zadržení n. odloučení od okolí a pozorování ze zdravotních důvodů (aby se zabránilo zavlečení n. rozšíření nakažlivých nemocí);

-tenní doba, stanice

***kar(r)ar**, -u, m. = *kararský* mramor = z ital. města Carrary

karas, -a, m., ryba;

***karasatý** = kadeřavý;

karásek, -ska, m., zdrob. ke karas; *k*, -sku, m. = pečivo z bělejší mouky posypané mákem (lid. a hovor.)

***karasírovati** || ***karazí-** = plísňit, kárát

karáskový [-vě], příd. ke karásek

karát, -u, m., z franc. n. z ital. = jednotka váhy zlata a drahých kamenů

karatel [-lka], -e, m. = kdo kárá; -telský [-sky; -ství]: -telský tón, výraz v obličeji

kárati, -rám... || zastar. káři..., kárej, káraje, -jíc || zastar. káře, -říc, kárav, -ral, -rán(i), 1. = přísně napomínat: k. někoho pro něco (zastar. z něčeho ve smyslu příčinném): žák byl kárán pro špatný prospěch, -né chování || ze zeměpisu... (= z čeho, z jakého předmětu, pro neprospěch v čem?); 2. = trestat (zastar., RZ., bibl.); slož. dokon. *na-* se koho (2. p.) mnoho; *po-*, prostě dokon. || *u-* (zastar., šmil.); *kárávati*, opak.

karátový, příd. ke karát: -vé zlato...

karaul «-ra-ül», -u, tur. = opevněná strážnice; = stráž (z ruš.)

karavana, -van, ž., z perš. = společnost cestujících pouští; přenes. = dlouhá řada vozidel, lidí: **-vančik*, -a, m. = člen, zřízenec karavany;

-vanka, -nek, ž., zdrob. ke karavana;

-vanní cesty, čaj || **-vanový*;

-vanšeraj «-se-», -e, m. || **-vanšerie*, ž., z perš. = přístřeší pro karavany

karavanský, příd., 1. ke karavana (říd.) = karavanní; 2. ke Karavanky, -nek, ž. pomn., pohoří

kárávati, v. kárati;

káravý [-vě; -vost] = kárající, přísně napomínavý: k. hlas, tón: podívat se na koho -vě

karazírovati, v. karasírovati

karb, -u, m. || *-ba*, ž., z něm. = prkenný truhlík na hašení vápna

karban, -u, m., z hebrej. korban = (náruživá) hra v karty

karbanátek || *-bonátek*, -tku, m. || lid. *-nátle*, ž., z ital. = smažený koláček ze sekaného masa

karbanický [-cky; -ctví], příd. ke karbaník: -cká vášeň...;

karbaník [-nice], -a, m. = kdo se oddává karbanu, náruživý hráč v karty;

karbaniti = náruživě hrát v karty; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pro-* co = prohrát v karty: *za-* si = zahrát si v karty;

karbanívati, opakov.

karbid, -u, m., sloučenina uhlíku s jinými prvky, hlavně s kovy: *-dový*: -vá lampa

karbinec, -nce, m., rostlina

karblovati = míchat (pivovar.)

karbol, -u, m., zkrácený název karbolové kyseliny, desinfekční a konzervující přípravky;

karbolka, -lek, ž. = karbolová voda (lid.);

karbolovati = natírat karbolem: slož. dokon. *na-*;

karbolový: -vá voda

karbon, -u, m., z lat. = uhlík, kamenouhelný útvar, karbonový papír

karbonář, -e, m., z ital. = vlastně „uhlíř“, člen tajných politických spolků v Itálii pracujících proti vládě cizinců; příd. *-řský* [-řství]

karbonátek, *-nátle*, v. karbanátek

karbonový, příd. ke karbon: k. papír = uhlový p. pro psací stroje. průklepový

karborundum, -da, stř. = ochranná známka pro karbid křemíku. látku na broušení, látka sama; *-dový* brus, pilník

karbovačka, -ček, ž. = hřeblo na prohrabávání hašeného vápna: v pekařství = nástroj k vroubkování chleba;

karbovati = míchat vápno. vroubkovat chléb;

karbovna, -ven, ž. = kalfas

karbunkl || *karbunkul*, -u, m., z lat. = červený drahý kámen, rubín (zastar.), nežit, uhlák || **-kule*, ž. (Ner.)

**kárce*, m. = karatel

karcer, -u, m., lat. = školní vězení

karcinom, -u, m. = rakovina

kardan, -u, m. || *-nový* hřídel = část strojního zařízení u automobilů

kardinál «-dy-», -a, m., z lat., vysoký hodnostář ř.-katolic. církve, volič papeže, člen papežova poradního sboru; pták;
k., -u, m. || *-nálka*, -lek, ž., druh červených jablek; *k.*, nápoj;
kardinalát, -u, m. = kardinálský úřad;

kardinální [-ně] «-dy-», z lat. = hlavní, základní, na př. chyba, ctnosti;

kardinálský [-ství], příd. ke kardinál

kardiograf «-dyjo-», -u, m., z řeč. = přístroj kreslící srdeční křivku; *-gram*, -u, m. = srdeční křivka, grafické znázornění činnosti srdce

karé, stř. neskl., z franc. carré, 1. = vojen. čtverec, seskupení do čtverce; 2. = rychlý pohyb, běh; přísl. věcné: jeti, utíkat k. = úprkem; 3. vepřové k. = vepřové žebírko (podle čtverečků, které se před pečením dělávají na povrchu)

Karel, -rla (lid. *-dla*), kř. jm. i příjm.; v. Karla

karence, ž., z lat. = nedostatek, srážka: dovolená s -cí požitků; *-nění* lhůta = po kterou trvá karence

kareta, ž., z ital. = lehký vozík; *karetka*, ž., zdrob. ke kareta a karta

karétné, -ho, stř. = poplatek za užívání karet;

-tní || *-tný* (kolek, hra);

-tník, -a, m. = hráč v karty (zastar.); = výrobce karet

karfiol, -u, m., z ital. = květák; *-lový*, příd. k tomu

***karhan** [-nice], -a, m. = „klacek“, hrubec, dítě (zhrub.); zdrob. *-hánek*, -nka, m.

***karhavý** = hrčivý, hrkavý (č.-Chod)

kariatida «-ty-» || *-ryatida*, ž., z řeč. = socha podpírající římsu, balkon...

kariéra «karyjéra», ž., z franc. n. z ital., původ. = závodní dráha. přenes. = životní dráha, postup

ve službě, v životě; udělat -ru = rychle postoupit, dosáhnouti dobrého místa (hovor.);

kariérista || ***kariérník**, -a, m. = kdo usiluje o rychlou kariéru; *-ristický* «-styc-» || ***-ristický** [-ctví], příd. k tomu; ***-ristika**, ž. = kariérnictví;

***kariérový**, příd. ke kariéra

***karikační** = karikující

karikatura «-tú-», ž., z ital. = posměšný, výsměšný, skreslující obraz osoby; v liter. = posměšně křivé, skreslující vyličení skutečnosti, osoby;

-turista [-stka], m. = kdo tvoří karikatury;

-turní kresba || ***-turný** (šal.);

-turnost, -i, ž. = karikaturní ráz

***karikovaný** [-ně; -nost] = skreslený;

karikovati = skresleně, výsměšně zobrazit, zobrazovat, (na)-malovat, (vy)líčit; slož. dokon. *-z-*; *zkarikovaný* [-ně; -nost] = skreslený

kariola, zdrob. *-lka*, -lek, ž., z franc. = lehký vozík; *-lní* pošta karírovaný, *-vati* = károvaný, *-vat* karita, *-tativní...*, obyčej. charita.... v. tam;

karitas = charita (So.);

***karitní** = mírný, laskavý

kárka, ž., zdrob. ke kára 2.;

kárkář || *kar-*, -e, m. = kdo jede, jezdí s kárkou, majitel kárky

karkule, ž., ze středolat. carracalla = čepec, čapka; *karkulička*, -ček, ž., zdrob. ke *karkulka*, -lek, ž., zdrob. ke karkula; Karkulka, hrdinka pohádky

Karla (lid. *Kadla*), ž., žen. protějšek ke Karel

Karlák, -u, m. = Karlovo nám. v Praze (lid. a hovor.)

karlátko (lid. místy *kadlát-*), stř., obyč. pomn. *-tka*, -tek || místy lid. *-tka*, ž., pomn. *-tky*, vlast. zdrob. ke karle = sedmihradská švestka, druh sliv, místy = švestka vůbec;

- karlátka, ž., též = karlátkový strom;
 -tkový strom; -vá voda (ze sušených karlátek)
- karle**, -lete, stř., 1. z pol. = pidi-mužik (ojediněle v době obrozen.); 2. = karlátko, -tka (říd.); podle Karla IV.
- Karlíček**, -čka, m., zdrob. ke **Karlik**; *Karlička* (lid. *Kad-*), ž., zdrob. ke **Karla**;
Karlík (lid. *Kadlík*), -a, m., zdrob. ke **Karel**;
karlík, -a, m. = vojenský odznak na čepici s písmenem K, označujícím posledního rak.-uher. císaře Karla (lid. a hovor.); = pidi-mužik (v. **karle**)
- Karlín**, -a, m., část Prahy;
karlínský, příd. k tomu
- Karlouš**, -e, m., domác. tvar ke **Karel** (někdy též ke **Karla**)
- karlovarský**, příd. ke **Karlovy Vary**
- Karlštejn**, -u, m., hrad a obec v Č., dříve též *Karlův Týn*
- karmagnola**, *karmaňola*, v. *car-magnole*
- karmazín**, -u, m., z ital. = hedvábná látka nachové barvy (zastar.); = nachové barvivo, *kar-mín*; *karmazínový* [-vě] || **kar-mažový* = karminový
- karmelita** [-tka] || čast. -tán [-tán-ka], -a, m. = člen mnišského řádu karmelitánského;
 -litánský || -litský řád
- karmín**, -u, m., z ital. = jasné červené barvivo z červce nopálového; -nový [-nově]. příd. k tomu
- ***karnální** [-ně], z lat. = tělesný
- karneol**, -u, m., z lat. = červená odruda chalcedonu; příd. -lový
- karneval**, -u, m., z ital. = masopustní zábava, mumraj; **-valní* || -valový, příd. k tomu
- kárně**, v. **kárný**
- ***kárník**, -a, m. = kárkář
- kárný** [-ně] = káravý (říd.); k. soud = karájící, trestající služební přestupky; podob. kárné řízení; kárný trest = uložený kárným soudem
- karnýr** || lid. *kanýr*, -u, m., z franc.-něm. = nabíraná obruba u šatů; zdrob. -rek, -rku, m.;
 -rovati = opatřovati karnýrem
- karnýs**, -su «-zu», m., z franc. = římsa na záclony; = vlnitá žlábkovnice (stavít.), vlnovka
- káro**, stř., z franc. *carreau*, 1. = kostka na látce, kostkovaná látka; někdy se chápe za neskl. příd. jm. = károvaný;
 2. **káro** || *kára*, ž. || *kár*, -u, m., barva v kartách
- Karolína** «-lína», ž., kř. jm., podle lat. = **Karla**;
 zdrob. -línka «-lín-», ž.
- karolinský**, podle lat. příd. ke **Karel Veliký**: -ská doba; K-ská epo-peja (Zey.), karolinské umění
- Karolinum** «-lí-», -na, stř., z lat. = Karlova kolej, staré budovy pražské university
- karosa** «-sa», ž., z franc. = kočár se střechou;
karosárna, -ren, ž. = dílna, továrna na karoserie; -sář, -e, m. = výrobce karoserií; -sářský [-sářství], příd. k tomu;
 -serie «-se-», ž., z franc. = korba automobilu;
 -sovaný «-so-» = mající karoserii; skvěle -né auto
- karotka**, -tek, ž., z franc., druh mrkve
- károvaný** = kostkovaný || podle něm. *karýrovaný*;
károvaťi = kostkovat;
kárový, příd. ke **káro** 2.: k. král, -vá barva, -vé eso...
- karpatoruský** = ruský v **Karpat**
- karpatský**, příd. ke *Karpaty*, -pat, m. pomn., horstvo
- karpologie**, ž., z lat. = nauka o rostlinných plodech, ovocnictví
- karrar**, v. **karar**
- karrousel**, v. **karusel**
- karta**, -ret, ž. (lid. *kart*, -u, m.).
 1. z ital. *carta* = jeden list hracích karet; pomn. *karty* = soubor hracích listů, hra v karty (mít v kartách štěstí...); hrát v karty || *karty*; padá mu (dob-

rá) karta = dostává při hře dobré karty (lid. a hovor.); ukázat karty, přenes. = prozraditi své plány (t.); dívati se, koukat někomu do karet; přenes. = dávat naň pozor, odhalovat jeho záměry (t.); vsadit všechno na jednu kartu; přenes. = očekávati dobrý výsledek, rozhodnutí od jediného kroku (t.); karta se obrátila = nastal obrat (t.);

2. z něm. = lístek, vstupenka (do divadla...), jízdenka, pohlední lístek, dopisnice (lid. a hovor.);

= tuhý list papíru n. lepenky

kartáč, -e, m., z něm., 1. = nářadí na čištění, na mytí, na leštění: k. na šaty, na boty, na ruce; mycí, lešticí k.; 2. druh staršího dělového náboje podobného šrapnelu;

zdrob. -ček, -čku, m.;

-čkovitý || -čovitý [-tě] = podobný kartáčku, kartáči;

-čnický [-čnictví], příd. ke -čnic, -a, m. = výrobce kartáčů;

kartáčovací stroj = na kartáčování;

kartáčovati = cítit, čistit, leštit kartáčem; slož. dokon. o-, vy-;

-čový otisk tiskařské sazby = ruční otisk; -vá střelba

kartán, -u, m. = karton 1., kartoun 2.; zdrob. -nek, -nku, m.

kartář, -e, m. = hráč v karty; -řka, -řek, ž. = vykladačka karet; někdy = žena hrající v karty; -řský; -řství, stf. = vykládání karet

kartel, -u, m., z ital. = sdružení velkokapitalistických podniků;

-lář, -e, m. = člen kartelu; -lářský [-lářství], příd. k tomu;

-lovati = spojovat v kartel; slož. dokon. s-;

-lový, příd. ke kartel

kartesián «-ziján», -a, m. = přívrženec kartesianismu;

-sianismus «-nyzmus», -mu, m. = Cartesiova, Descartova filosofie; -siánský: -ká filosofie

kartička, -ček, ž., zdrob. ke karta 1., 2.

***kartiti** = kazit, hatit; k. se = hatiti se (lid.); slož. dok. z-

kartka, -tek, ž., zdrob. ke karta 2.

kartograf, -a, m., z řeč. = kreslič map, mapař;

-grafie, ž. = nauka o kreslení map, kreslení map, mapařství;

-gram, -u, m. = grafické znázornění statistických výsledků

karton, -u, m., z franc., 1. = tuhý papír, přechodný výrobek mezi papírem a lepenkou; = krabice z kartonu; = náčrt; 2. látka, obyčej. kartoun, v. tam;

kartonář [-řka], -e, m. = kartonážní dělník;

kartonáž, -e, ž. = výroba lepenkových výrobků, lepenkový výrobek; -nážnický [-ctví], příd. ke -nážník, -a, m. = kdo provozuje kartonáž;

***kartonka**, -nek, ž. = kartounka;

kartonovati = vázati do kartonu; prostě dokon. s- || z-;

kartonový = z kartonu; = z kartounu (říd.)

kartotéka, ž., z řeč. = schránka na listiny, na lístky n. na mapy, lístkovnice, přenes. i lístky samy, lístkový katalog;

-tékový: -vá soustava

kartoun, -u, m., 1. vzorkovaná látka; 2. druh starého děla; 3. = karton (lid., Rais);

kartounka, -nek, ž. = kartounová sukně, továrna na kartouny;

kartounový: -vá sukně, -vé šaty; -vý náboj

kartouz, -u, m. || čast. **kartouza** || někdy -ze, ž., z ital. = kartuziánský klášter, klášter vůbec;

kartouzek, -zku, m., květina, hvozdík;

kartouzník, -a, m. = trestanec uvězněný v čes. Kartouzích, zločinec;

Kartouzy, -touz, pomn., ves v Č., lid. název Králova Pole, nyní část Brna;

- kartouzský*, příd. ke Kartouzy; = kartuziánský; k. likér = chartreuska
- kartovati**, z. něm. = zapisovati do lístkového katalogu
- ***kartový**, příd. ke karta, karty
- kartuš(e)**, ž., z franc. = obruba, ornamentální rámec kolem erbů, nápisů apod.; = sumka; -šova-ti = ozdobovat kartuší
- kartuzián**, -a, m. = člen mnišského řádu kartuziánského; -*nský* klášter;
- kartuzie*, ž. = kartouza
- karub**, -u || -*bník*, -u, m. = rohovník (strom)
- karusel** «-zel», -u, m., z franc., jezdecká slavnost v starších dobách; = kolotoč (zastar.); = svislý soustruh; = vozík
- karyatida**, v. kariatida
- karýrovaný**, v. károvatí
- kasa**, ž., z ital. = pokladna, -dnice (lid. a hovor.); sazečská k. = dřevěná schránka na litery; k. (na zádech) = hrb (vulg.)
- kasace** «-sa-» || zastar. -*čí*, ž., z franc. = zrušení, zničení, obyčej. zrušení soudních výroků pro porušení zákona; v hudbě = drobná skladba, „loučení“, která se hrávala pod širým nebem; *kasační* = zrušovací; k. soud
- Kasal**, -a, m., příjm. z kasati
- ***kasalický** [-*cky*] = naparáděný, vyfintěný (zastar., Jir.)
- kasamaty**, v. kasematy
- ***kasane** || *kasalice*, zdrob. *kasanička* || *kasaňka*, -něk, *kasánka*, -nek, ž. = sukně (která se kasá, vykasává), plášť, ozdobný pás na hlavu (zastar., lid.)
- kasárenský**, příd. ke kasárna; k. sloh budov = střízlivý, nevkusný; -ké slovo = hrubé, jaké bylo slýchat ve vojen. kasárnách
- kasárna**, -ren, ž. || obyč. pomn. -*rný*, z franc. = budova k stálému ubytování vojska, četnictva...; zpěvácká kasárna (Ner.: kasárna, stř. pomn. jako praž. Hradčana m. -ny);
- kasární vězení**; -*rnický* = kasárenský;
- kasárnička*, -ček, pomn. -*rníčky*, ž., zdrob. ke kasárna;
- kasárník*, -a, m. = kasární vězení; dostat -ka
- kasar**, -e, m. = vykřadač kas;
- kasarína*, ž. = kasarství; *kasar-ský* [-ství]: -ské náčiní, řemeslo
- kasati**, -sám || zastar. kaši..., *kasaj*, *kasaje* = ohrnovat, za-, pod- (kniž.). obyč. podkasávat, vy-; k. se = kasati si šat, přenes. = chvástati se, vychloubat; k. se na koho, proti komu, nač = chystati se chvástavě, hrozně;
- slož. dokon. *pod-* = podhrnout: *pod-* (si) sukni...; *pod-* se;
- vy-* = vyhrnout: *vy-* (si) rukávy; přenes. (na někoho) = přichystati se;
- **podkasovatí*, slož. nedokon. (Sušil);
- kasávatí*, opakov.; slož. nedok. *pod-*, *vy-* si sukně, rukávy...
- kasein** «-zejín», -u, m., z lat. = sýrovina
- kasematy** «-ze-» || někdy *kasa-*, -mat, m. pomn. (zříd. -*mat*, -u, m. || -*mata*, ž.), z ital. (*casamatta*) = hradební n. pevnostní chodby, sklepy, žaláře; u námořnictva = obrněný prostor dělostřelecký;
- matní* loď = l. s kasematy
- kasernace**, ž. = ubytování v kasárnách; *kasernovatí* = ubytovat v kasárnách, hromadně
- kaseta** «-se-, lid. -ze-», ž., z franc. = skříňka na skvosty; = prohloubená část stropu, klenby; zdrob. *kasetka*, -tek, ž.;
- kasetový* || -*lovaný* strop
- kasička**, ž., zdrob. ke kasa
- kasiňácký**, příd. ke kasiňák (hovor.); *kasiňák*, -a, m. || -*ndř*, -e, m. = člen kasina
- kasino** «-sí- || -*sí-*», stř., z ital. = místnost, budova pro uzavřenou společnost: důstojnické, šlechtické... k.;
- **kasinský*, příd. k tomu

kasír [-rka], -a, m., z něm. = pokladník (lid. a hovor.)

kasírovati, z něm. = rušit (lid.); = zbavit vojen. hodnosti (zastar.); slož. dokon. z-

kasířský [-sky; -ství], příd. ke kasír

kaskáda, ž., z franc. = malý stupňovitý vodopád; přenes.: k. zvuků, slavičích trylků; k. (slovních) obrazů (Nov.);

-dícký «-dyc-» = podobný kaskádě || **-dový**, **-dovitý**

kasket, v. kašket

kasovní || ***kasový**, příd. ke kasa = pokladní: k. hotovost (hovor.); přenes. k. kus = líbivá divadelní hra, která plní divadelní pokladnu

Kassandra, ž., řec. věštkyně pádu Troje; **-dřina** slova, věštba = neblahá, zlověstná

kasta, ž., z portug. = třída obyvatelstva, která se přísně odděluje od ostatního obyvatelstva, společensky výlučná

kastalský pramen u Delf; symb. básnického posvěcení, nadšení

kastaněta, ž., z ital = látka keprovaná po obou stranách; hudební bicí nástroj; zdrob. **-tka**, **-tek**, ž.

kastel, -u, m., z lat. castellum = tvrz, opevněný tábor;

kastelán [-nka], -a, m. = správce tvrze, klíčník; **-nský** [-nství]; **kastelek**, -lku, m., zdrob. ke kastel (Ner.)

kastigace «-sty-», ž., z lat. = kastigování;

-govati = (po)kázat, (po)trestat; **-govati spis...** = opravovat, **-vit**, upravovat, **-vit** (censurně, z důvodů pedagogických...); **kastigované vydání**

***kastl**, -u, m. || **kastle**, ž., z něm. = skříň (lid.); zdrob. **kastlík**, -u, **kastlíček**, -čku, m. || **kastlíčka**, -ček, ž.

kastor, -u, m., z lat. = chlupatý tvrdý klobouk v starších dobách, jinak **kastorový**

kastovní, příd. ke kasta: k. zřízení, duch; **-nický** [-nický] = kastovní: **-nický důstojník** (So.); **žit-nický** (t.); **-nictví**, stř. = kastovní zřízení, -ní duch, snaha po společenské výlučnosti;

***-ník**, -a, m. = člen kasty (Ner.)

kastrace, ž., z lat. = vykleštění, vyřezání;

kastrát, -a, m. = kleštětec;

kastráctví, stř. = kleštěnectví

kastrol, -u, m., z franc. casserole = pánev; = tvrdý klobouk (žert.); zdrob. **kastrolek**, -lku, m.

kastrovati, z lat. = (vy)klestit; slož. dokon. **vy-**

kasualismus «-zualiz-», -mu, m., z lat. = víra v náhodu, v osud jako podstatu světového dění;

-lísta, m. = stoupenec kasualismu; **-listický** [-cky] «-styc-» = v duchu kasualismu

kasuár «-zuár», -a, m., pták

kasuista «kazuji-» || řídčeji **-stík** «-styk», -a, m. = pěstitel, stoupenec kasuistiky;

-stický [-stický; -stičnost] = v duchu kasuistiky || ***-stní**;

-stika, ž. = teologická nauka a právní metoda, zkoumající a řešící různé otázky podle jednotlivých případů

kásus «-zus», -su, m., z lat. = případ (říd. hovor.)

kašák, -a, m. = cukrovarnický dělník u řepové kaše

kaše, ž., pokrm: krupicová, prosná, moučná, bramborová k.; foukat někomu do kaše = plést se do jeho věcí (lid.); být v kaši = v nesnázích (t.); vyrůstat od kaše = od malička (Němc.); horká k., symb. něčeho nepřijemného (lid. a hovor.): chodit kolem čeho jako kolem horké kaše = nechtít, báti se o něčem mluvit, něco projednávat, „kousnout“ do něčeho; kaše se nejí tak horká, jak se uvaří = není to tak zlé, jak se zdá, nebylo to tak zle míněno apod.

kašel, -šle, m. = prudký, hlasitý, často chorobný výdech při podráždění dýchacích cest

kašíčka, -ček, ž., zdrob. ke kaše; přenes. (žert.) = 1. třída národ. školy; = kompromisní člověk; **kašíčkář**, -e, m. = kdo kašíčkuje; **-čkařiti** = kašíčkovat; **-čkařský** [-ství], příd. ke kašíčkář; **kašíčkovati** = pracovat jen povrchně, v drobnostech, nedůkladně, vyhýbat se rozhodnutí, dělat kompromisy (hovor.); slož. dokon. **z-** něco (spor, nepřijemnou věc) = urovnat; **kašíčkový** = kompromisní (hovor.)

kašílek, -lku, m., zdrob. ke kašel **kašírovati**, z něm. (a tam z franc.), původ. = skrývat, tajit, přenes. = napodobit; **kašírovaný**: -ná socha, krajina = z lepenky **kašket** || řidč. **kasket**, -u, m., z franc. = přilbovitý klobouk; **kašketek** || **kaškýtek**, -tka, m., zdrob. k tomu

kašlati, -lu, -leš || -lám, nekašli || -kašlej, -laje, -jíc = mít kašel, prudce a hlasitě vydechovat; přenes. kašlat na něco, na někoho = nestát o něco, o někoho, pohrdat něčím, někým (vulg.); slož. dok. **do-** = zemřít (zhrub.); **od-** (si) = uleviti si kašlem; **pro-** celou noc; **roz-** se = dáti se do silného kašle; **vy-** hlen, krev; přenes. **vy-** se na něco, na někoho = odmítnout, pohrdnout (vulg.); **za-**, prostě dokon.; **kašlávati**, opakov.; slož. nedok. **od-** chraptivě (Jir.); **po-** = občas kašlat; **vy-** krev

***kašlavec**, -vce, m. = kašlavý člověk (Vanč.); **kašlavý** [-vě; -vost] = kašlající, trpící kašlem

kašíček, m., zdrob. ke **kašík**, -u, m. zdrob. ke kašel (Ner.)

kašmír (lid. **kašmír**), -u, m. = jemná vlněná tkanina z vlny kašmírských ovcí (v indic. Kašmíru); **-rový** šátek...

kašna, -šen, ž., z něm. = vodní nádržka, zpravidla na veřejném prostranství; zdrob. **kašníčka**, -ček, ž.

***kašný** = kašový;

kašovina, ž. = něco kašovitého; **kašovitý** [-tě; -tost] = podobný kaši;

kašový = z kaše, s kaši; být k. = jíst rád kaši (lid.); = měkký jako kaše

Kašpar, -a, m., jm. křest. i příjm.; **kašpar** = blázen, hlupák (lid. a hovor.); dělati ze sebe, někomu kašpara || -ry;

zdrob. **kašpárek**, -rka, m., komická postava čes. loutkového divadla; = kašpar: nebudu nikomu dělat kašpárka (So.) atpod.;

kašpárkovský || **kašparovský** [-ský], příd. ke kašpárek, kašpar; **kašparovati** = dělat blázna; k. koho = míti za blázna (lid.);

slož. dokon. **na-** se = nadělati se bláznů;

kašparský: -ké divadlo = kašpárkovo (Ner.)

kašprle, -lete, stř. = kašpárek (lid.)

kaštan, -u, m., z lat., strom i jeho plod; přenes. = kus uschlého bláta na sukni, kus lejna na dobytčeti... (lid.); v. tahati;

kaštanář [-řka], -e, m. = prodavač kaštanů;

kaštánek, -nku, m., zdrob. ke kaštan; přenes. = kus zaschlého bláta..., rohová ploška na zadních nohách koně;

kaštánek, -nka, m., 1. = člověk s kaštanovými vlasy, kůň s kaštanovou srstí, hnědák; 2. = „vykutálený“ chlapík, „mrška“;

kaštanová, stř. hromad. = kaštany; ***-novník**, -u, m. = kaštan (strom);

kaštanový [-vě; -vost]: -vá alej, moučka; -vá barva, -vé vlasy

kaštel, -u, m., ze slov. kaštieľ = kastel, panský, zemanský dům, zámek

Kašub, -a, m. = příslušník pobaltského slovan. kmene; příd. k tomu

kašubský; kašubština, ž. = kašubský jazyk

kašulírovati (**kažu-*) || *-lovati* komu, z něm. = příliš lichotit, podkuřovat (lid. a hovor.)

kat, -a, m. = vykonavatel trestu smrti, popravčí mistr; přenes.: býti do práce jako k. = horlivý (lid.); být na sebe, na lidi jako k. = velmi přísný, nemilosrdný (t.);

kata, příslov. = nic, pranic: *kata ti dá, kata jsi ztratil*; = jakpak ne, ano, zajisté: *Byls tam? Kata ne; kata nepije* (Herb.);

citoslovce podivu, překvapení, odporu = hele, podívejme se..., hrome: *i kata, kata, takovýhle preceptůrek* (Rais); k., na to bych byl zapomněl: *kata, jakápak služba!* (Ra.) = dejte pokoj, ale jděte... (vesměs lid. a hovor.)

Kata || *Káťa*, -ti, ž., domác. tvary ke Kateřina

káťa, -ti, m., v student. mluvě = katecheta

katafalk, -u, m., z ital. = vyvýšené lešení na rakev o pohřbu

katachréze «-ze», ž., z řeč. = otřelá metafora

kataklyзма (-*kliš-*), -matu, stř. || -my, ž. || podle ruš. *-klysm*, -u, m., z řeč. *-klysmos* = potopa, pronikavá změna v přírodě, přenes. v lidské společnosti

katakombní, příd. ke katakomby: k. život (Ner.) || *-bový*; *katakomby*, -mb, ž. pomn., z ital. = podzemní pohřebiště prvních křesťanů v Římě

Katalánc, -nce, m. = obyvatel Katalánie;

Katalánie «-nyje», ž., území ve španělsku;

Katalánsko, stř. = Katalánie;

katalánský jazyk neboli *-lánština*, ž.

katalektický «-ktyc-», z řeč. = neúplný, zakončený necelou stopou, o verši

katalepsie, ž., z řeč. = ztrnulost (svalstva), utkvělost; *-ptický* «-ptyc-» stav, záchvat

katalog, -u, m., z řeč. = seznam. lístkový n. knižní soupis; k. sbírek, knih, obrazů, osob; výstavní k.;

-logisace «-za-», ž. = katalogisování; *-logisační* práce;

katalogisovati «-zo-» || **-logovati* = sestavovat katalog, zapisovati do katalogu

Katalonie, Kataluňa (Dur.), ž., novější názvy Katalánie

katan [-*nka*], -a, m. = katův pomocník, „holomek“; přenes. = ukrutník; *-novati* = trýznit. mučit; *-nský* [-*nsky*; *-nství*] = ukrutný; **-nstvo*, stř. = katan-ský skutek

kataplexie, z řeč. = ztrnutí, obrna (lékař.)

katapult, -u, m. || čast. *-lta*, ž., z lat. = válečný prak; katapult. též = zařízení na vypuštění letouna při krátkém rozběhu: *vyrázil jako vymrštěn katapultem* (Čap.);

-ltový: *-vá* loď, *-vé* letadlo

katar, -u, m., z řeč. = zánět sliznic; střevní k.

katarakt, -u, m., z franc. = velký vodopád, příval, peřej; přenes.: k. slov (Ner.) = příval; v elektrotech. = tlumič

katarální, příd. ke katar: k. zánět; *katárek*, -rku, m., zdrob. ke katar;

**katarista*, m. = člověk stížený katarrem (Ner.)

katarse, v. katharse

katastr, -u, m., z lat. *capitastrum* = veřejný soupis, seznam pozemků, domů, voličů a pod.; přenes. = rozloha, na př. obce. usedlosti;

-strální [-*ně*]: *-strální* mapa, obec, archiv

katastrofa, ž., z řeč., v řecké tragedii = konečný obrat děje k tragickému konci; přenes. = velká pohroma, veliké neštěstí: železniční, důlní, letecká k.;

*-*strofalismus* «-liz-», -mu, m. = záliba v líčení katastrof;
 -*strofální* [-ně; -nost], na př. neštěstí = veliké; -ní konec = zakončení katastrofou, neblahé, zhoubné; podob. -ní následky;
 -*strofismus* «-zmus», -mu, m. = geologický názor, podle kterého zemi občas stíhaly obrovské katastrofy; názor, že dojde ke katastrofě;
 -*strofista*, m. = přívrženec katastrofismu
kařata, v. gatě
kařeu, v. katechu
katedra, -der, ř. || *-*dr*, -u, m. (Ner.). řec.-lat. = učitelský, profesorský školní stůl; = učitelská stolice vysokoškolská, obor: k. filosofie, literatury...; mít -dru filosofie atp.
katedrála, ř., z řec. = hlavní chrám v biskupském sídle, dóm; -*rální* chrám, kapitula
katedrový [-vě], na př. učenec (s jistou příhanou) = u. pěstující svůj obor jen teoreticky, knižně, školsky; podob. k. socialismus
kategorický [-rický; -říčnost], z řec. = určitý, nepodmíněný, rozhodný: k. rozkaz; k. imperativ Kantův; -ké prohlášení
kategorie «-ryje», ř., z řec. = skupina, třída, druh: filosofické, vědecké... k.; různé k. lidí, povolání atp.;
 -*gorisace* «-za-», ř. = kategorisování; -*gorisovatí* «-zo-» co, koho = řadit do kategorií
katechese «-chéze», ř., z řec. = vyučování náboženství;
 -*cheta* [-chetka] «-che-», m. = učitel náboženství;
katechetický «-tyc-»: -ká škola;
 -*chetika* «-ty-», ř. = katechese, návod k ní;
katechetský [-ství], příd. ke katecheta;
katechisace «-za-», ř. = katechisování; -*sační* scéna (Nov.);
katechismus «-mus», -mu, m. = základy náboženství; jít na k. (před svatbou) = podrobiti se

zkoušce ze znalosti katechismu; = příručka náboženského vyučování; přenes. o jiné stručné příručce: masopustní k. (Ner.); K. estetiky (od Zd. Nejedlého)...;
 -*chisovatí* «-zo-» = učit katechismu
katechu «-ču», stř. neskl., z malajštiny, orientální tříslovina
katechumen, -a, m., z řec. = vyučovač křesťanství před křtem;
 -*menický* «-nyc-»: -ká škola = pro katechumeny || *-*menický*
Kateřina, ř., kř. jm.; zdrob. -*nka*, -nek, ř.;
Kateřinky, -nek, ř. pomn. = ústav pro choromyslné u sv. Kateřiny v Praze
katétr (z kath-), -ru, m., řec. = měchýřová cévka;
katétrovatí || *katetrisovatí* «-zo-» = cévkovat, odnímat moč
katexochén «-egzo-», příslov., z řec. = po výtce, obzvláště, především, speciálně; -*chický* = zvláštní, speciální
katě, v. gatě
Katěnka, *Ká-*, ř., domác. tvar ke Kata
katharse «-ze», ř., z řec. -sis = očištění; v poetice = výsledný očišťující, povznášející dojem z tragédie
kathedrála, v. katedrála
kathoda, v. katoda
 ***katí**, příd. ke kat
kátí se, **kají se** = dělat pokání; žet, litovat: kátí se z hříchů apod.; *k. něco = pykati za něco (Vrchl.);
 slož. dokon. **od-* = odpykat; *po-* se (zastar.), dnes jen podst. jm. *pokání*, v. tam
 ***Katice**, ř., domác. tvar ke Kata
katilinárka «-ty-», -rek, ř. = Clce-ronova řeč proti Catilinovi, přenes. = ostrá řeč proti odpůrci
Katinka, ř., zdrob. ke Kata
 ***katiště**, stř. = místo pro kata, popraviště (Ner.)
katiti se, **kacen(i)** = zlobiti se; časť. slož. *roz-* se, v. tam
 ***kátiti** = kácet (nář.)

Katka, ž., zdrob. ke **Kata** **kafky**, v. **gatě**
Katla || **Katle**, **Ká-**, ž., domác. tvar ke **Kateřina**
Kato, -tona, m., z **Cato**, starořím. občan; symb. mravně přísného člověka
katoda, ž., z řeč. = záporný pól elektrického proudu; -**dový**
katolicismus, -mu, m. = katolictví, katolický duch;
 -**licisovatí** «-zo-» = katolisovat; = vésti si v katolic. duchu;
 -**lický** [-**licky**], původ. = obecný (po celém světě); -**ká** církev = římskokatolická;
 -**lictví**, stř. = katolická víra, -**ké** přesvědčení, -**ký** duch, **katolicismus**;
 *-**lictvo**, stř. hromad. = katolíci;
katolík [-**lička**], -a, m., z řeč. = člen katolické církve;
katolisace «-za-», ž. = katolisování; -**sovatí** «-zo-» = pokatolíčkovat
katonický (říd.), -**novský**, -**nský**, příd. ke **Kato**: katonská přísnost
katorga, ž., z ruš. a tam z řeč. = těžká nucená práce, zvláště v dolech, za feudalismu a kapitalismu;
 -**ržnický**, příd. ke -**ržník**, -a, m. = odsouzenec ke katorze; -**ržný** = odsouzený ke katorze
Katoušek, -ška, m., domác. tvar ke **Kateřina**
 ***katovati** = počínati si jako kat, trýznit;
 ***katovina**, ž. = katovství;
katovna, -ven, ž. = katovo obydlí;
katovský [-**sky**; -**ství**], příd. ke **kat**: k. meč...; přenes. -**ká** práce = pro kata, nepříjemná, nevděčná; -**ký** člověk = krutý, nemilosrdný
 ***katr**, -u, m., z něm. = mříž, zábradlí, přepážka, rámová pila (lid.)
katun, -u, m., z něm. = kartoun; -**nový** = kartounový (Herit.)

Katuše, ž., domácí tvar ke **Kateřina**; zdrob. -**ška**, -**šek**, ž.;
katuše, zdrob. -**ška**, ž., z ruš. = „Stalinovy varhany“, dělo s několika hlavními;
Katy, ž. neskl., **Katynka**, -nek, ž., domác. tvary ke **Kata**
kauboj..., v. cowboy
kauce, ž. (lid. **kaucí**, stř.), z lat. (původ. = opatrnost) = záruka, a to peněžní n. v cenných papírech; zdrob. **kaucička**, -ček, ž.
kauč, v. couch
kaučuk, -u, m., pružná a průsvitná nažloutlá hmota, pryž;
kaučukodárný = dávající kaučuk: -né rostliny;
 -**kaučokovina**, ž. = kaučuková hmota;
 -**kovník**, -u, m. = kaučukový strom;
kaučukový = z kaučuku
kauri, neskl., v. dam(m)aroň
kausalismus «-zaliz-», -mu, m. = zdůrazňování kausalit;
kausalita, ž., z lat. = příčinnost;
kausální [-**ně**] = příčinný; k. nexus = příčinná souvislost
kausativní «-týv-» sloveso || **kausativum** «-zatý-», -va, stř. = faktitivum
kaustický [-**čnost**], příd. ke **kaustika** = kousavý, žíravý, řezavý, jízlivý (vtip...);
kaustika «-sty-», z řeč. = umělé leptání, moření
kautela, ž., z lat. (souvisí s **kauce**), původ. = opatrnost, pak = výhrada, zabezpečení, ochranná záruka
káva, ž., z arab., 1. = bobule kávovníku: zrnková k.; 2. = nápoj z nich; 3. = náhražka kávy: žitná, ječná, sladová k.
kaval, -u, m., z něm. = velký kus (lid.);
kaval, -a, m., z ital. = svršek v kartách
kavalec, -lce, m., 1. zdrob. ke **kaval**, -u; 2. z ital. cavaletto = vojenská postel, postel vůbec (lid. a hovor.)

kavalerie, ž., z franc. = vojenská jízda, -ké jezdecko;
-lerista, m. = vojenský jezdec;
-leristický «-styc-» vojín, pluk ||
***-lerijní** (podle ruš.)

kavalír, -a, m., z něm. (a tam z franc.), původ. = jezdec, pak = rytíř, šlechtic, muž dvorně se chovající k ženám, velkomyslný, štědrý člověk;
-hrský [-sky; -ství] = dvorný, štědrý

kavalkáda, ž., ze špaň. n. z ital. = slavnostní jezdecký průvod; přenes.: tvých smíchů k. (Hal.)

Kaván, -a, m., příjm., z něm. Gawan, Gaweln

kavárenský, příd. ke kavárna: k. život, -ká zahrádka; -ké klepy, tlachy; **-renství**, stř. = kavárenská živnost

kavárna, -ren, ž. = hostinská místnost, kde se prodává hlavně káva; zdrob. **-níčka**, -ček, ž.; **kavární** = kavárenský: k. kritika (Ner.); k. stolky (Čech); **-rnický** [-rnicky; -rnictví], příd. ke **-rník** [-rnice], -a, m. = majitel, nájemce kavárny

kavčátko, -tek, stř., zdrob. ke **kavče**, -čete, stř., 1. = kavčí mládě; 2. k. žvatlavé, pták (s kavkou příbuzný); **kavčí**, příd. ke kavka: k. peří, mládě

kavečka, ž., zdrob. ke kavka

***kávečka**, ž., zdrob. ke káva

kavent, -a, m., z lat. = ručitel, rukojmě

kaverna, v. caverna

kaviár «-vijár», -u, m., z ital. = naložené jikry mořských ryb

kávička, ž., zdrob. ke káva || ***kávinka**, ž.

kavírovati = ručiti za někoho (lid. a hovor.)

kavka, -vek, ž., havranovitý pták; přenes. = kdo se dá snadno ošidit, obehrát, „sedne někomu na lep“ (lid. a hovor.)

Kavkaz, -u, m. = horstvo a kraj, Kavkazsko: **kavkazský**, příd. k tomu

***kávní** = kávový;

***kávník**, -u, m. = kávový u brus

kavoň, -ně, m. = kavka (mysliv.), havran (lid.); nadávka kněží

kávonoš, -e, m. = číšník nosící kávu;

***kávostroj**, -e || ***kávovar**, -u, m. = vaříč na kávu

kávovina, ž. = kávová náhražka
kávovník, -u, m. = kávový strom
kávový [-vě] = z kávy, na kávu ke kávě, s kávou (výtažek, lžíce, vaříč, dort...); = zbarvený jako káva

kavyl, -u, m., z ruš., travina

kaz, -u, m. = menší vada, nedostatek: k. v plátně, ve skle; zubní k.; jazykový k. = chyba proti duchu jazyka; k. u člověka = chyba, nedostatek..., úhona

kazajčička, -ček, ž., zdrob. ke kazajka || ***kazaječka**, ž. (Preiss.)

kazajka, -jek, ž., z ital. = krátký kabátec, živůtek; svěrací k. (na zkrocení zuřivců)

kazak, -u, m., z franc. = dlouhá halenka

kazamír, -u, m., sukno (zastar. Ra.); **-rový**, příd. k tomu

kázání, stř. (podst. jm. ke kázati) = nábožen. projev: mít, konat, poslouchat k.; být, jít na k.; přenes. = domluvy, výtky, napomenutí: dostat, vyslechnout (ostré) k.;

zdrob. **-níčko**, -ček, stř., hlavně přenes.

kazatel [-lka], -e, m. = duchovní, který káže, má kázání; přenes též o laikovi, který rád dlouho mluví, rád poučuje, napomíná (lid. a hovor.); K., bibl. kniha: **-telna**, -len || **-telnice**, ž. = vyvýšené místo pro kazatele; v mysliv. = vyvýšené stanoviště, záštita pro střelce; zdrob. **-telnička**, -ček, ž.;

-telnový || **-telnicový** paragraf = proti zneužívání kazatelnice;

-telský [-sky; -ství], příd. ke kazatel: *-ké* umění, *-ký* tón (řeči); *-ká* stanice = filiálka evang. sboru

kázati, *káží* || *-žu...*, *kaž*, *kažte*, *káže*, *-žíc*, *kázal*, *kázán*, *kázání* (v. tam); 1. = ukazovat (RK., ojedíň.); 2. = praviti (RK., ojedíň.); 3. = poručit, přikázat, poroučet, prikazovat: *kdo ti to kázal?* (lid.); obecná potřeba to *káže*; 4. = zvěstovat, hlásat: k. evangelium; přenes. = napomínat, nepříjemně opakovati stále totéž (lid. a hovor.); 5. = kárat (stč., Jir.);

slož. dokon. *do-* = dokončit *kázání*; *do-* *co* = podepřítí důvody, důkazy || = dovést, svěst, býti schopen to udělat || = osvědčit, projevit (Jir.);

na- *se* (mnoho); *na-* *co* = při-, roz-, poručit;

o- = ukázat (zastar. a nářeč.); = prokázat, projevit (t.);

od- = ukázati někam jlnam (a tím odmítnout): *od-* někoho na soud, na předsedu schůze apod.; byl odkázán se svými nároky na civilní soud; spisovatel odkázal ve spise na poznámku, na přílohu, na jiný spis = upozornil, že je tam výklad, doplněk výkladu...; odkázat čtenáře do poznámky...; být odkázán sám na sebe = živiti se sám, všechno si sám dělati...; *od-* *co* = poručit, postoupit v závěti;

po- *si* (trochu, s chutí), o kazateli; *pou-*, v. poukaz;

pro-, 1. = projevit: *pro-* někomu vděčnost, službu, vlídnost, přátelství, dobrodiní; 2. = dokázat: *pro-* svůj původ, rod, (ne)správnost tvrzení; *pro-* *se* legitimací, pozváním, obsílkou; *pro-* *se* čím = *pro-* *se*;

při-, 1. = určit, ustanovit: *při-* někomu práci; být přikázán službou někam; 2. = poručit: otec mi přikázal, abych odjel.. || ...odjet;

roz- něco někomu = přikázat; rozkázal mu to přinést || *roz-*, aby to přinesl;

u-, 1. = označit něco prstem n. jinak; *u-* někomu pokoj, ulici, cestu; *u-* někomu dveře = dáti důrazně najevo, aby odešel (lid. a hovor.);

2. = dát viděti: *u-* někomu nový klobouk, šaty, zuby, jazyk; = projevit, dát najevo, osvědčit: *u-* radost, hněv, vděčnost, moc, dobré srdce; *u-* někomu záda = projevit pohrdání (lid. a hovor.); *u-* *paty* = utéci (t.); čas ukáže, kdo měl pravdu;

3. = dokázat; *u-*, že tomu rozumíme, že to tak není;

4. *u-* *se* v okně, na balkoně = objeviti se; ukázalo se na konec, kdo je pachatelem = přišlo najevo;

vy-, 1. = ukázat, určit: *vy-* někomu místo, práci; 2. = vypovědět, vyhnat; *vy-* někoho z bytu, ze společnosti; 3. = projevit, odhalit, ukázat: bilance vykázala schodek, přebytek; 4. *vy-* *se* *po-* *volením*, *legitimací*... = *pro-* *se*; ve významu 3. a 4. pokládává se za chybné (podle něm. *ausweisen*), ale ujalo se a je velmi vhodné; sr. výkaz;

vz- = po někom oznámit: *vz-* někomu po někom pozdravení; vzkázal vás pozdravit; = po někom požádat někoho o něco (aby přišel...), poslat pro někoho, pro něco: *vz-* pro lékaře; *za-* = zapovédět: *za-* cestu přes pole; zakazuje se chodit po louce atp.; *za-* něco pod pokutou, pod trestem; *za-* *si* = poručit, objednat (většinou jen lid. a hovor.);

-kazovati, slož. nedokon. *do-* *co*; *na-* něco; **o-* (zast.); *od-* k poznámce, do poznámky, někomu něco v závěti; *pou-*, v. poukaz; *pro-* něco = dokazovat; *pro-* někomu dobrodiní...; *při-*, *roz-* něco někomu;

u-: hodiny ukazují čas, průvodce ukazuje cestu; *u-* na něco, na někoho prstem; *u-* někomu dvěře, paty; *u-* někomu straky na vrbě = dělat marné naděje (lid. a hovor.); západ ukazuje na dešť; ukazuje se pěkný den; ani se mi na oči neukazují; rád se ukazuje = staví se na odiv;
vy-: hospodářství vykazuje schodek, přebytek; *vy-* se povolením...;
vz- někomu pozdravení; zdraví vzkazovali! (odmítnutí nepřijemného vzkazu, hrozby);
za- někomu něco; *za-* si boty; slož. hromad. dokon. *pozu-* = ukázat; *kázavati*, opakov.
***kázavý** [-vě; -vost] = poroučivý, rád rozkládající; pravil -vě (Rais) = jako když káže
kázeň, -zně, ž. = poslušnost, podřízení se předpisům, zákonům, zvyklostem, zření k potřebám nějakého celku, stavu, disciplína: vojenská, školní, státní, stranická, tuhá, dobrovolná...
k.; *k.* udržovat, zachovávat, utužit, zostřít, utvrdit, uvolnit, porušit, -šovat...;
 = kázání (slov.);
kázeňský = disciplinární: *k.* řád, přestupek; -ká komise
Kazi, ž. neskl., Krokova dcera
***kazič**, -e, m. = kdo kazí
Kazičech, -a, m. = kdo kazí svůj jazyk (Jungm., Nejedlý, Kosina)
***kazijed**, -u, m. = protijed
Kazimír, -a, m., os. jm.;
kazimír = kdo ruší mír; -*mírský* [-ství] = rušící mír
kazimluv, -u, m. = chyba proti duchu jazyka (zastar.)
kazisvět, -a, m. = kdo všecko pokazí (lid. a hovor.);
 -*světský* [-ství] = škodný, ničivý: -ké počínání
***kazitel**, [-lka], -e, m. = kdo kazí, ničí, škůdce (říd.)
kaziti, *kaz*, *ni k.* *kaž*, *kažen(i)* = poškozovat, ničit, činit nepotřebným, porušovat: *k.* stroj,

nůž, papír, mravy, kázeň; *k.* si zdraví; *k.* si, někomu život;
 = překážet v něčem, mařit něco: *k.* někomu radost; *k.* zábavu, dobrou náladu, hru; *k.* někomu špatné úmysly, tajné plány;
 = dávat špatný příklad, mravně porušovat: *k.* mládež; matka kazí děti = je k nim příliš shovívavá;
k. se: *nůž*, ovoce, zuby se kazí; počasí se kazí = zhoršuje se; ten žák se kazí (v učení, v píli, v kázni); kazí se mi to = hatí se, nejde mi to dobře;
 slož. dokon. *na-* někoho = způsobit jeho onemocnění, „sdělit“ mu nemoc (sr. sdělné nemocí); *na-* se od někoho = dostat nakažlivou nemoc; = osvojiti si něco, najíti zálibu v něčem, „načichnout něčím“: můj Isák by se ideálním směrem nakazil (Čech); = začít se kazit: jablko se nakazilo; nakažené ovoce;
po-, prostě dokon.: *po-* hodiny, stroj, někomu radost...; *po-* se; hodinky se pokazily; slavnost se deštěm pokazila; počasí se pokazilo; *po-* se ve špatné společnosti;
pře- = učinit překážku, zmařit něco, zabránit čemu: *pře-* něčí pletichy; smrt mu to překazila;
z- = úplně pokazit, velice zhoršit, zničit, zahubit: *z-* si, někomu šaty, náladu, zábavu, zdraví, život; deště zkazily úrodu; zkažené zdraví; = mravně porušit: špatná společnost ho zkazila; *z-* se: maso, víno, ovoce se zkazilo;
v. překážeti a nakažovati;
kazívati, opakov.
kazivec, -vce, m., nerost, fluorit;
***kazivý** = kazící, porušující...
***kázněný** = ukázněný (zast.)
káznice, ž. (souvise s kázeň) = kárný ústav, donucovací pracovna, polepšovna;

**káznický* kostel; -ká práce (Jir.); **kázníkový* drill (šal.) = jako v káznici
 *kázniti koho = přidržovat ke kázni, k poslušnosti: pouta nemoudrého káznění (Herrm.); = trestat (zastar.);
 slož. dok. *-u koho (se) = naučit, podrobiti (se) kázni; v. ukázněný; *z- = u-
 -kazovati, v. kázati
 kazový = mající kaz, „aušusový“, o zboží
 kazuár, v. kasuár
 každíčký, *každíčký*, -*díčký* = zesílené každý
 každo-, kmen ke každý ve slož.:
 -*deníček*, -čku, m. = zápisník obsahující záznamy z každého dne (Palac., Mach.);
 -*denní* [-*denně*] = co je každý den: -denní život (Ner., So.); -denní strava, cesta, výdaje, práce; -denně, obyč. každý den;
 **hodinný* = co je každou hodinu;
 **-jitřní* [-*ně*] = co je každé jitro;
 **-měsíční*; **-nedělní*; **-noční*;
 -*pádně*, ne čes. (podle něm. jedenfalls) příslovce m. každým způsobem, stůj co stůj, zcela jistě, nepochybně, najisto;
 **-polední*; **-půlnoční*; **-ranní*;
 -*roční* [-*ně*] = co se opakuje každý rok; ročně, čast. každý rok; -*týdenní* || **-týdní* [-*ně*];
 **-týhodní* = každotýdenní
 *každouňký = zesílené každý
 *každovečerní [-*ně*] = co je každý večer
 každý, neurč. číslovka = kdekdo, kdejaký jednotlivec, nikoho nevyjímajíc, všeliký (toliko v jedn. č., v mn. č. jen při jménech pomn., jinak se klade všichni): k. žák, národ, jazyk; každý den, týden, měsíc (přísl. slovečně); každá liška svůj ocas chválí (přísl.); každou chvíli, hodinu, neděli; v každém stáří; šaty, prádlo pro každou velikost; za každého počasí; každé dveře, noviny...;

k. den, každou chvíli může přijít... = v nejbližší den, chvíli, co nevidět;

po *každé* || *pokaždé*, příslov. = v každém případě, vždy;

2. *jeden každý* || *jedenkaždý* (zastar.); sám jedenkaždý ví, kde ho střevíc tlačí (přísl.);

**každýkoli(v)* = každý n. kterýkoli

kažmír, v. Kašmír

kažulírovati, -lovati, v. kašulírovati

kbel, -le || obyč. -lu, m., z něm. Kübel = větší nádoba, džez, škoppek; = zařízení na vypouštění rybníka;

zdrob. 1. *kbelec*, -lce, m. (zastar.); 2. **kbílek*, -lku, m.;

3. *kbelík*, -u, m., většinou bez zdobného významu; k němu zdrob. *kbelíček*, -čku, m.;

kbelský, k míst. jm. *Kbely*, Kbel

Kč, zkratka = koruna česká, peněžní jednotka

kdák, 1. citoslov. vystihující kdákání; 2. -u, m. = kdákání (říd.);
 **kdákačka*, -ček, ž. = kdáková slepice (Ner.);

kdákal, -a, m. = tlachal;

kdákati, kdákám... || kdáči, kdáčeš..., kdákej, kdákaje, o slepičím hlase; přenes. (zhruběle) o mluvení = povídat, žvanit; slož. dokon. *na-* se (mnoho); přenes. *na-* komu co = namluviti apod.; *vy-*, obyčej. přenes. = prozradit, vyžvanit; prostě dokon. *za-* (o slepici);

kdákávati, opakov.;

kdákavý [-*vě*] = kdákající: -vá slepice;

**kdáknouti*, -kl, -knuv, -knutí, dokon. ke *kdákati*;

kdákot, -u, m. = kdákání;

**kdákotati* = kdákat

kde, zájmené příslovce místní;

1. *tázací* = na kterém místě: kde jsi?; kdes to koupil?;

v lid. mluvě hojně = kam: kde jdeš?;

= odkud: kde bychom vzali tolik chleba (bibl.); kde jsi se tu, švando, vzal? (Quis);

2. vztažné: kde nic není, tu (tam) ani smrt nebere (přisl.); nestrkej prstu (tam), kde se svírá (t.); nevím, kde jsem to ztratil; v. kdež;

3. neurčité = někde: kdyby kde zrnko hrachu bylo leželo, zvedla je babička (Němc.);

4. význam tázací se mění ve zvolací a kde ztrácí svůj původní význam: kde bych já si byla pomyslíla, že se tady setkáme! (Rais) = kdepak..., nikdy bych si nebyla pomyslíla;

podob. *ale kde, alekde*, v. ale; v. kde(ž)pak, kdež;

5. podřadná spojka = kdežto (ojediň.)

kdeco, kdečeho... (sr. co), lépe než kde co, zájm. neurč. = všechno: sebral, přečetl, dal mu kdeco (původ.: sebral..., kde co bylo, kde co našel, měl = kde něco bylo...);

jiné je *kde co*: podívám se, kde co mám = ..., kde a co (tam) mám;

předložky se vkládají do zájmena, které se rozkládá, na př. *kde s čím* (velmi řídké)

***kdedomovatí** = zpívat „Kde domov můj“ (hanl., Mach.)

kdechce, v. chtít 7.

kdejaký, kdejaká... (sr. jaký), lépe než kde jaký, zájm. neurč. = každý: kdejaké zrnko vzešlo na poli (Koll.); původně: kde jaké (= kde nějaké) zrnko bylo, vzešlo; prohledali kdejaký kout (Vanč.); sní kdejakou nezralou hrušku; Mikuláš svou nebeskou krásou zničil kdejakou pochybnost (Mrš.); předložky se vkládají do zájmena, které se rozkládá; na př. *kde s jakým* (velmi řídké)

kdekdo, kdekoho... (sr. kdo), lépe než kde kdo, zájm. neurč. = každý, všichni: má, ví... to už kdekdo (původ.: ..., kde kdo

je = kde někdo je); kašlal kdekdo (Mrš.); kdekdo se hrnul ven (Vanč.); kde kdo jenom hubí podrosty (Sez.); pozvali kdekoho; kdekomu to řekl;

předložky se vkládají do zájmena, které se rozkládá; bratři se *kde s kým* (So.);

jiné je *kde kdo*: podíval se, kde kdo stojí = ..., kde a kdo (tam) stojí, kde jednotlivci (o které jde) stojí

kdekoli || řidčeji *-liv*, zesílené zastar. *-livěk*, zájmenné příslov. neurč. = na kterémkoli místě, všude, kde: kdekoli působil, měl ho tam rádi; sejďeme se kdekoli; sr. kdežkoli

kdekerý, zájm. neurč. = každý, kdejaký

kdepak, 1. zájmenné příslov. tázací = kde s citovým zabarvením: kdepak je? (s odstínem zvědavosti n. netrpělivosti); kdepak asi bydlí?; jako vztaž. příslov. se nevyskytá; sr. kdež;

2. ve větách povahy zvolací a smyslu záporného: kdepak bych na to vzal (peníze, prostředky)! = nemám na to (peníze), nemohu si to koupit, dopřát; = ale kde, nikoli (lid. a hovor.): Myslíš, že dostuduje? Kdepak! (Majer.); Za dvě hodiny to neuděláte. Kdepak! = rozumí se, pravda, že ne || *kdežpak*: Už jsi s tím hotov? Kdežpak!

kdesi || básnic. *kdes*, zájmenné příslov. neurč. = na některém místě, někde (ale nevím kde): k. jsem to četl, viděl...; kdesi cosi = různé věci, všelico

kdež, 1. zájmenné příslovce vztažné = kde (zastar.); 2. táz., zprav. s odstínem citovým: je z města a kdež by (to) věděl (šim.) = kdežpak by to věděl, nemůže to vědět; Farář byl člověk jinak dobromyslný, ale spolek! Kdež spolek! (Herb.) = kdepak spolek, o spolku ani slyšet nechtěl; podob. i kdež (Pujm.);

3. vedl. spojka odpor. = kdežto (zast., Ner.);

kdeže = kde s citovým zabarvením: kdeže to bylo? (když jsme dobře neslyšeli n. se dívíme, jsme překvapeni); nastal soud, kdeže jsem byl (Jir.);

**kdežež* (Jir.) = kdež 2.

kdežkoli (-liv, -livěk), zájmenné příslov. neurč. významu vztažného (zastar.)

kdežpak, v. *kdepak* 2.

**kdežť* = vztaž. kde (zast., Jir.)

kdežto, 1. podřadná spojka odporovací (v souvětí souřad. = ale, avšak): ty jsi s tím spokojen, kdežto já bych si přál více;

2. = kdež 2. (Sab.)

kdo, 2., 4. p. koho, 3. komu, 6. kom, 7. kým;

1. zájm. tázací: kdo je to?; kdo přišel?; v závislých otázkách: nevím, kdo to je; poslal bych si pro to, ale nemám koho (totiž koho poslati, koho bych poslal); 2. zájm. vztažné: kdo se ptá, nerad dá;

3. zájm. neurčité = někdo, každý (nestojí zpravidla na prvním místě): s čím kdo zachází, tím také schází (přísl.); jak si kdo ustele, tak si lehne (t.); všecko usedlo na chvíli, kam kdo mohl (Neum.); žádnému nic neřekl, aniž se ke komu hlásil (Jir.); je tam kdo? = někdo;

kdochce, v. *chtít* 7;

kdokoli (kohokoli...), řidčeji -*liv*, zastar. *kdokolivěk*, *kdožkoli*, zájmeno neurčité vyjadřující libovolnost: ať přijde kdokoli = kdo chce;

kdopak = táz. kdo s citovým zabarvením (sr. *kdepak*): k. to přišel?; k. to asi je?; k. by se o to staral!;

kdosi (kohosi), zájm. neurčité = někdo, ale nevím, neví se kdo: kdosi přišel, k. mi to říkal

kdoule, ž., keř i jeho plod:

kdoulový: -vá vůně

kdoví- (z *kdo ví*) jako 1. část zájmen vyjadřuje silnou neurčitost, a to v samostatných větách zvolacích (citových) a ve větách vedlejších = bůhvíco, všelico, leccos...:

-*co*, -*jak*, -*jaký*, -*kam*, -*kde*, -*kdo*, -*kdy*, -*který*, -*kudy*, -*od-*

kud...: *kdovíco* to bylo! || *kdopak ví*, co to bylo = nikdo neví, těžko říci, co to bylo; *myslí si*, *kdovíco* nám nedal = že nám dal něco zvláštního (sr. to je něco = něco zvláštního a pod.); *kdovíco* se nestane! = všelico, leccos se může stát; *kdovíkde* se toulá!; *kdovíjak* bude (Til-schová);

ve spoj. s předlož. se složeniny rozkládají: leckdes jich hromádky stojí, *kdo ví o co* se radíce (Němc.)

kdož = *kdo* 2. (archaistické): *kdož* má koláč, ten i družbu nalezne (přísl.); rád všechněm odpouštím, *kdož* jsou mi dlužní byli (Čelak.);

= táz. kdo n. zvolací při citovém zabarvení: Udělá to? *Kdož* ví; stalo se — nestalo, *kdož* ví? (Vanč.) || *kdožpak*: *kdožpak* by se staral o podobné mluvky (Vanč.); *kdože* = kdo citově zabarvené: *kdože* to byl? (dívíme-li se n. neslyšeli-li jsme dobře); vrtěl hlavou, *kdože* se tu nena-dále vzal (Rais)

kdy, zájmenné příslovce časové — v které době, v kterém čase;

1. tázací: *kdy* přišel?; *kdy* se to stalo?; v závislé otázce: nevím, *kdy* to bude; přijde, ale nevím *kdy* (totiž přijde); je to večer, ale přesně nevím *kdy*; ptal se, *kdy* by měl přijít — v které době by...; v. *kdyby*;

2. vztažné: v té době, *kdy* se to stalo, nebyl jsem doma; byl čas. *kdy* kvetly stromy (Herb.); po celou dobu, *kdy* pracoval, ne-sprá-v. m. co (není na otázku v které době);

3. neurčité = někdy: nevím, zdali sem kdy ještě přijdu; je něžnější, než kdy byla (Svob.) = než předtím, dříve; nejkrásnější obraz, jaký jsem kdy viděl; kdo kdy slyšel, aby... (Vr.); 4. ve rčení *(ne)mám kdy* a pod. *kdy* = volná chvíle, časová možnost subjektivní, závislá na vlastním rozvrhu práce, na vlastní vůli mluvčího: šel bych tam, ale nemám kdy (původ. nemám, kdy jít, kdy bych šel); nemám teď kdy to prohlížet; navštívím tě, až budu mít kdy || *pokdy*; nebylo *pokdy* k úvahám (Jir.); v. čas;

5. *ch y b n ě* ve významu spojkovém: vývoj společnosti dlužno si představovat jako probíhající od počátečního stadia... k pozitivnímu, kdy stadium první rozpadá se..., m.: stadium první se pak rozpadá... || při tom se pak stadium první...;

do kdy, od kdy = do které doby, od...: od kdy to je?; do kdy tam budeš?

kdyby, t. zv. spojka, vlastně *kdy* s podmiňovacím způsobem, jedn. *kdybych*, *kdybys* (n. i. k. *kdyby jsi*), mn. *kdybychom* (n. i. k. *kdybychme*, *kdyby jsme*), *kdybyste* (n. i. k. *kdyby jste*), *kdyby*;

1. ve větách podmínkových ne-skutečných: *kdybych mohl*, *pomohl bych ti* (o přítomnosti); *kdyby přišlo*, *nepřijdu* (o budoucnosti) || *kdybych to byl* (býval) věděl, *nebylo by se to* (bývalo) stalo (o minulosti); *zpodstatnělé kdyby*: *kdyby nebylo kdyby*, *nebylo by chyby* (přísl.);

2. ve větách pracích: *kdyby už byl konec!*; *kdybys ty raději mlčel!* (s odstínem rozkazovacím);

jiné je *kdy bych...*: řekni mi, *kdy bych tě mohl navštívit!* (*kdy* = v které době); nevím, *kdy by to bylo nejvhodnější*

***kdybychovat!** = říkat *kdybych*, litovat (Holeč.)

kdykoli (-liv, -livěk), 1. časové příslovce neurč. = v kteroukoli, libovolnou dobu: *přijď kdykoli*; 2. spoj. časová, podmínková: *kdykoli jsem k němu přišel*, měl velkou radost; *kdykoli bys něco potřeboval*, obrať se na mne *Kdyně*, ž. jedn., město v Č.

kdypak = *kdy* s citovým zabarvením (sr. *kdepak*): *kdypak se zase uvidíme?*; *kdypak on už u nás nebyl!* = dlouho, dávno u nás nebyl

kdysi, knižně *kdys*, příslovce neurč. = někdy, jednou, ale nevím, neví se *kdy*: bylo to *kdysi* na jaře; = v minulosti, na jejímž bližším určení nezáleží: *kdysi jsme se pravidelně scházivali*; *kdysi to bylo oblíbené slovo*

když, podřadná spojka, 1. nejčastěji časová: *když ptáčka lapají*, pěkně mu zpívají (přísl.); *když jsem tam přišel*, bylo už pozdě; 2. řidčeji příčinná a podmínková: *když neumíš řemesla*, musíš dělat povřísla (přísl.) = protože; *ruky když nepříčiníš*, samo se neudělá (t.) = nepřičiníš-li; *udělali byste dobrý skutek*, *když byste těm lidem pomohli* (Němc.) = *kdybyste*; *když by přišlo*, *nepřijdu*;

3. ve větách zvolacích (citových): *když ono tak strašně prší!*; *já bych mu řekl*, *ale když on je takový divný*;

i když (v. i 2.) = *i tehdy*, *když*, *třebaže*, *třebas*: *přijdu*, *i když bude pršet*

kdyže = *kdy* citově zabarvené: *kdyže to bylo?* (neslyšíme-li n. divíme-li se)

když ne = *když nepřijdu...*, *nepřijdu-li*: *přijdu pozítří*, *když ne zítra*

kdyžtě, staroč. z *kdyžt* je, novoč. kniž. *nesprávně* m. poněvadž, protože, *když*: *nemohl při-*

jít, kdyžtě byl nemocen; odešel, kdyžtě na něho přišla řada

*kdyžto = když (říd., neobvyklé) ké, v. queue

*kebílek, -lku, m. = kbelík (Herrmann)

kebule, ž. = jedovatý plod kulčiby na otravování ryb; přenes. = hlava (líd.)

Kec, -e, m., lid. m. Götz, jméno generála v třicetileté válce

kec, 1. citoslovce vystihující pád něčeho hustého (omáčky...) a neobratný pád; udělati k.;

2. kec, -u, m. = tlach, žvást;

*kecák, -a, m. || obyč. kecal, -a, m. = mluvka, brepta, žvanil; = dohazovač, tlampač (který mnoho mluví); v Prodané nevěstě jako příjm. K.; kecalský = dohazovačský (šal.);

kecanice, ž. = kecání, plácání;

kecanina, ž. = plácánina (Vanč.);

kecati, -cám = dělat kec; přenes. = žvanit, tlachat, špatně říkat, dělat, kazit (líd. a hovor.);

slož. dokon. na- = nažvanit;

po-, za- = potřísnit, zastříkat, zamazat; z- něco = špatně udělati, „zvrzat, zvorat“

kecky, v. kedska

kecnouti, kecl, -cnuv, -cnutí, dokon. ke kecati: k. kaši na talíř; k. si = ztěžka, neohrabaně, líně si sednout, svaliti se na zem, na židli (líd. a hovor.)

*kečka (ké-), -ček, ž. = kštice (nář.)

kedluben, -bnu, obyč. pomn. -bny, -bnů, m. || řídč. -bna, -ben, ž., z něm. = brukev; čes. tanec; = hlava (v hantýr.)

kedska || obyč. pomn. kedsky, -sek «-cka || -cky», podle výslovnosti též kecky, ž. pomn., z angl. cad (= pomocník při hrách) či podle amer. firmy? = (trampské) lehké plátěné šněrovací boty

kefir || -ír || -ýr, -u, m. = mléko zkvašené kefirovým kvasidlem; -rový: -vá zrna

kejda, ž. (z kýda, souvisí s kydati), 1. = hustá omáčka n. polévka (líd.); 2. = prokvašená zředěná směs výkalů a močůvky bez stělniva

*kejdavý [-vě] = klátivý (nář.)

kejdy, kejd, ž. pomn. = dudy, gajdy

kejhák, kejhati, kejhavý, v. kýhák

kejhle, ž. = hák na kladení drenážních trubek

kejhnutí, kejhot, v. kýhák

*kejklafiti = dělat, provozovat kejkle, kejklovat

kejklati || kniž. *kýklati, -lám = viklat, klátit: k. nohama, zubem, stromem; zub, židle se kejkla;

kejklavý [-vě] = kejklaající se, kolíhavý

kejkle, -lů || -lí, pomn. m. || ž., z něm. = kouzelnické kousky, pohyby, eskamotáž, eskamotérství; = tajnosti, drahoty, pletichy (hanl.);

kejkliř [-řka], -e, m. = eskamotér, kouzelník, pletichář; -řka, též rostlina; -řský [-řství] = kouzelnický, eskamotérský;

*kejkliři || obyč. kejklovati = dělat kejkle, podvádět, kejklat (zastar.)

kejše, zdob. kejška, -šek, ž. = hromádka, hrst (nářeč., Staš.)

keks, -u, m., často mn. keksy, z angl. cakes (= množ. od cake »kejk«), druh sucharů, sušenka

kél || kchél, -u, m., z něm. = kapusta (líd.)

I kel, klu, m. = prodloužený zub, špičák některých ssavců

II kel, kle || klu, m. = zárodek kořínku (zastar.), klíček 2.

kelce, v. kelec;

kelec, -lce, m., zdob. k I kel (říd.), pomn. kelce = špičáky v hoření čelisti jelení zvěře (mysliv.)

kelecký (líd. a hovor.) || kelečský, příd. ke Kelči, -e, ž. (Mor.)

kelímek, -mku, m., z pol. = chemická a hutnická nádobka, tyglík; kelímkový: -vá ocel, pec

kelka, -lek, ž. = ohon vysoké a dančí zvěře; = pahýl ruky, nohy, dřevěná noha
Kelt, -a, m., příslušník jednoho indoevropského národa;
keltský národ; k. jazyk neboli *keltština*, ž.
kenotaf, v. cenotaf
kent, v. cant
kentaur || *cen-*, -a, m. = polobožská bytost řec. bájesloví, člověk s koňskou dolní částí těla
I *kep, -u, m. = vnější rodidla (zastar.)
II kep || *kép*, -u, m., v. cape
***kepálek**, -lka, m. = zástěrkář, záletník (Čel.)
kepr (**képr*), -u, m., jeden druh vazby tkanin, tkanina s keprovou vazbou;
keprovatí = dělat keprovou vazbu;
keprový: -vá vazba, látka
Keprt, -a || *Keprta*, m., příjm., z něm. Gebhart
***kepský** [-sky] = špatný, hloupý (zastar., nářeč.)
keptuška, -šek, ž., pták
***ker**, kru, m. = kra (Němc.)
keramický, příd. ke keramika: k. průmysl, -ká škola;
keramik, -a, m., z řeč. = kdo se obírá s keramikou;
-mika, ž. = zpracování hlíny a zemin; v užším smyslu = hrnčířství; přenes. = keramické výrobky
keratin «-týn», -u, m., z řeč. = organická látka, která je podstatou rohoviny
kerblík, -u, m., rostlina
kerenka, -nek, ž., 1. čepice; 2. papírový peníz (podle esera Kerenského); *kerenština*, ž. = jednání v duchu Kerenského, přísluhování buržoazii
***keron**, -a, m. = „parták“ (Olbr.; Židov.)
keroplastika «-sty-», ž., z řeč. = modelování z vosku
keř, kře || *keře...*, m. = bezkmenná dřevina: tloucí na keř u ně-

koho = opatrně zkoumat jeho mínění, german.;
keříček, -čku, m., zdrob. ke keř; v
kříček, křík;
**keřina*, ž. = křoví;
keřnatěti, -tějí = rozrůstat se v keř;
keřnatý = hustý jako keř, podobný keři;
**keřný* = křovitý;
**keřoví*, stř. = křoví;
keřovitý = podobný keři; v
křoví; *keřový*: -vé ozdoby
keser «-ser», -u, m., z něm. = ruční síť na ryby;
běžet jako s keserem = rychle běžet (Vr., lid.); běhat... = obcházet a klevetit (lid.);
zdrob. *kesírek*, -rku, m.
keson, v. caisson
ketas [-ska], -a, m., z něm. Ketenschieber = řetězový obchodník, (po)válečný spekulant a zbohatlík (hanl.);
zdrob. *keťásek*, -sku, m., přenes. = velurový klobouk (lid. a hovor.);
keťasenska, -nek, ž. = pokutový lístek pro keťasy;
keťasina || -sovina, ž. = keťasení;
keťasiti || *keťasovatí* = být keťasem, lichvařit;
slož. dokon. *na-* (si) mnoho peněz = získati keťasem; *za-* si;
keťaský [-sky; -ství] = lichvářský...
Keteň, -tně, ž., ves v Č
ketevej, v. cutaway
kézon, v. caisson
kéž, práci částice, 1. s oznamov. způs.: kéž je to pravda; 2. s podmiňov.: kéž bych byl tisíc mil odtud (Čech) || lid. *kýž* (Němc.)
Kežmarok, -rku, ní k. -roku, m. město na Slov.; *kežmarský*
khaki, 1. neskl. přidav. jm., z ind. = špinavě žlutý: k. uniforma; 2. neskl. stř. = látka, oblek špinavě žluté barvy
khedivka «-dyv-», -vek, ž., egyptská cigareta

kchél, v. kél

kibic, -e, m., z něm. Kiebitz (= čejka) = divák při hře v karty... (hovor.); v. kukačka;

kibicnouti st., -cl, dokon. ke

kibicovati = dívat se na hru;

slož. dokon. na- se (dosti, mnoho); za- si

kibitka, -tek, ž., z ruš. = lehký vozík, saně

kikirihi || -ríkí, *kykyryhý*, -ryký, citoslovce vystihující kohoutí kokrání

kiks, -su, «-su», m., z angl. (to kick = kopnouti) = nepodařený tón, strk v kulečnickové hře, kop při kopané (hovor.);

kiksati «-sa-» = dělati kiks;

kiksnouti, kiksi = udělat kiks, přenes. = nezdařiti se

***kilíčko**, -ček, stří., zdrob. ke kilo

kilo, stří., zkrácením z kilogram (lid. a hovor.)

kilo-, z řec. chilloi = tisíc, ve složeninách:

-gram, -u, m. = tisíc gramů;

-gramový, příd. k tomu;

-litr, -u, m. = 1000 l;

-metr, -u, m. = 1000 m;

-metrovi = označovat kilometry cest...; -metrovi: -vá vzdálenost

kilovka, -vek, ž. = kilové závaží (lid.);

kilový, příd. ke kilo

kilowatt, -u, m. = 1000 wattů, zkratka KW, jednotka elektrické energie; -*watthodina*, ž. || lépe *kilowattová* hodina

kilt, -u, m. = mužská suknice sahající po kolena, část skotského národ. kroje

kimono, stří. = japonský dlouhý ženský šat se širokými rukávy a jeho napodobenina;

-*nový* [-*nové*]: -vé rukávy

kindžal || *kinžal*, -u, m. = zakřivená dýka turecká, čerkeská

kinema «-né- || -ne-», stří. neskl. || -matu, z řec. = pohyb; přenes. = kinematograf (říd.);

kinematika «-nématy- || -nematy-», ž., z řec. část kinetiky;

kinematograf «-ne-», -u, m., z řec. = biograf; -*grafický* [-*cky*]: -grafický přístroj; -*grafie* «-fije», ž. = zobrazování pohybu; -*grafo-ovati* = zobrazovati kinematografem

kinetický «-tyc-» = pohybový;

kinetika «-nety-», ž., z řec. = nauka o pohybu; = pohybovost. pohybový ráz, -vá stránka

kino, stří., 1. jistá pryskyřičná hmota, utuhlá šťáva; 2. = kinematograf, bio(graf)

kino-, kmen ke kino 2. ve slož.:

-*feuilleton*, -u, m., správ. filmový feuilleton; -*herec* [-*herečka*], m., správ. filmový herec [herečka];

-*fikace*, ž., na př. -fikace venkova = zavedení na něm kina, umožnění mu návštěvy kina; -*hvězda*, ž., správ. filmová hvězda; -*operatér*, -a, m.,

správ. filmový operatér; -*představení*, stří., správ. filmové představení; -*režisér*, m., správ. filmový režisér; -*román*, m.,

správ. filmový román; -*škola*, ž., správ. filmová škola

***kinový**, příd. ke kino = filmový kinžal, v. kindžal

kiosk, -u, m., z tureč. = otevřený pavilon, obchodní stánek

kips, v. gips

kipsa «-sa» || *kipska*, ž. = kůže ze zebu

kipsovka, v. gips

kipsový, příd., 1. ke kips, v. gips. 2. ke kipsa

kirkický, příd. ke Kirké (bájeslovná řec. kouzelnice): -ké kouzlo (Sez.)

kismet «-zmet», -u, m., arab. = osud, úděl; -*tický* «-tyc-» = ochranný

***kisna**, -sen, ž. || čast. *kisna*, -sten, z něm. = bedna; = něco podobného bedně (hanl.); zdrob. *kisnička* || *kisnička*, -ček, ž.

***kiš**, citosl. = heč (šimáč.)

kithara || zčeštěné *kytara*, ž., z řec., řecký strunový hudební nástroj; -*rista* [-*ristka*], m. = hráč na kytaru || **rník*, -a, m.

kiveta || *ky-*, ž., z franc. *cuvette* = nádoba na sifon

kivi, -viho, m., pták

kjanty, v. *chianti*

klabera, ž. || *klebera*, *klevera*, *klevela*, z něm. *kleben* = rozvařené švestky, řídká povídla

***klabonos**, -u, m. = ohnutý nos; *klabonosý* pes = s rozpolceným n. prohloubeným nosem (mysliv.); k. kůň = s obloukovitou kostí čelní a nosní; o člověku = s ohnutým nosem (hanl.)

***klábos**, -u, m. = klábosení; *klábosil*, -a, m. = tlachal; *klábositi*, -sení = povídati, volně hovořiti, tlachati (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* čeho (mnoho); *po-*, *za-* si (trochu, dovůle); *klábosivati*, opakov.;

klábosivý = rád klábosící
klácati se = tlouci se, toulati (nářeč., Ra.)

klacek, -cku, m. = kus dřeva, kyj; házet někomu klacky pod nohy = činit mu svévolné překážky (hovor.);

k., -cka, m. = velký člověk, obyčej. mladík, hoch, velký kus, na př. ryba (lid.); = neotesanec, nevychovanec (zhrub.)

***klácet se**, -ceji = klátiti se
klacíček, -čku, m. zdrob. ke *klacík*, m., zdrob. ke klacek

klackovati se, -vání = nečinně chodit, potloukat se (lid. a hovor.); *při-* se = lenivě přijít (čap.)

klackovina, ž. = klackovské chování, jednání;

klackovitý [-tě; -tost], 1. = podobný klacku, kusu dřeva;

2. = neomalený, nevychovaný, neotesaný, hrubý: k. výrostek; -té chování, -tá léta;

klackový, příd. ke klacek

klacoun, -a, m. = klacek, nevychovanec... (zhrub.)

***kláč**, -e, m., souvisí s kláti = drvoštěp (Jir.)

klad, -u, m., 1. = kladná, skutečná hodnota, prospěšnost, podnětnost, kladné výsledky: klady práce, díla, hnutí, myšlení;

2. v rytmu = these; 3. = souhlas, přisvědčení, opak záporu; při (v) kladu má sloveso 4. p. při (v) záporu 2. p.; sr. kladný kláda, klad || klád, kládám..., ž. = silnější uřezaný kmen, trám; = druh mučidla: vsaditi do -dy; sedět v kládě; v starší hantýrce = zlatka;

kladák, -u, m. = obyčejný vor z klad (vorař.);

kladák, -u, m. = vůz na klády
-**kládati**, *kládávati*, v. klásti

***kladbiště**, stř., rus. = hřbitov
kladečí = co je na kladení: k. přístroj, hřeben (textil.)

kladeč, -e, m. = kdo klade, pokládá (parkety)

kladečka, -ček, ž., zdrob. ke kláda (odb.);

kladečský [-ství], příd. ke kladeč
kladélko, -lek, stř. = ústrojí hmyzí samice na kladení vajíček

kladení, stř., v. klásti

Kladensko, stř. = kraj kolem Kladna; *kladenský*, příd. ke Kladno

***kláděra**, ž. = kláda (praž. vulg.)

kladí || *kládí*, stř. hromad. = klády, trámův, nejvyšší část stavby pod římsou (odbor.);

kladíčka, *klá-*, -ček, ž., zdrob. ke kláda;

kladina, ž. = kláda (lid.); tělocvičné nářadí

kladívečko, stř., zdrob. ke kladívko;

**-venko*, stř., rovněž; *kladívko*, stř., zdrob. ke kladívo;

kladívo, stř. = náčiní na tlučení, bušení: kovářské, zednické, kamenické... k.; bicí kladiva u věžních hodin

kladivoun, -a, m., odruda žraloka

kladka, -dek, ž., zdrob. ke kláda; = otáčivý kotouč na zvedání;

kladkostroj, -e, m. = soustava kladek

kladně, v. kladný

kladnice, ž. = mlynářská sekyra, sekera na klády, kladková vidlice

kladný [-ně; -nost] = obsahující klad, klady: kladná odpověď = přisvědčující; -ná věta, -né slo-

veso... = ne záporná, -né; kladné
vyřízení = příznivé; kladná práce, -né dílo = přinášející nové poznatky, hodnotná, -né; kladné stránky díla, hnutí...; tvůrce kladných hodnot (So.); -né stanovisko k něčemu = schvalující, uznávající

kládový, příd. ke kláda: -vé dříví
kladrubák, -a, m. = kladrubský kůň, z kladrubského hřebčince (lid. a hovor.)

Kladsko, stř., kraj a město;
kladský kraj; -ké nářečí neboli *kladština*, ž.

klak, -u, m., z franc. *claque*, m. = vysoký klobouk sklápěcí, podobný cylindru;
klaka, ž., z franc. *claque* = objednaný potlesk, najatí tleskači v divadle...;
klakér, -a, m., z franc. *claqueur* = najatý tleskač, člen klaky; -*řský* [-*řství*], příd. k tomu

klakson (*klaxon*), -u, m. = automobilová houkačka

klam, -u, m., 1. = vědomá nepravda, klamání, šalba, 2. = omyl, mylné zdání, domněnka: to je všecko klam a mam; smyslů k. a mam (Čech); podvod a k. zradí se sám (přísl.); vyvést někoho z klamu; zrakové, smyslové -my

***klamač** || ***klamař** || ***klamatel**, -e, m. = kdo klame

klamati, -mu, -meš... || (zastar.) -mám, -máš..., neklam || -mej, klamaje, -majíc = mluvit, činit klam, mluvit nepravdu, podvádět, uvádět v omyl, mýlit: k. někoho; zdání klame;
k. se = mýlit se, mít mylné domněnky;
slož. dokon. *na-* se (mnoho);
o- někoho = říci mu nepravdu, podvádět ho, ošidit; o- někoho v něčem, něčím;
z- někoho = vlast. oklamat, přenes. = nesplnit naděje, očekávání: přítel, obraz, kniha... mě zklamal(a); výstava zklamala, volby -ly; naděje často zklame = ne-

splní se; z- se v kom, v čem;
být zklamán čím; zklamáná láska; dožít se zklamání...;
klamávati, opak.; slož. nedokon. o-, z-

klamavka, -vek, ž., ploštice

klamavý [-*vě*; -*vost*] = klamající, klamný, mylný

***klamivý** [-*vě*; -*vost*], podle mámi-vý = klamavý: -vé osvětlení (Č.-Chod) ap. || ***klamlivý** [-*vě*; -*vost*]

klamný [-*ně*; -*nost*] = co je s klamem, klamající, mylný, úmyslně nesprávný, zdánlivý: -né zdání, štěstí...

klán, v. clan

***klancát**, -u, m. = klacek, klacoun

klandr, -u, m., z něm. = zábradlí (starší lid.)

***klanec**, -nce, m. = rokle, údolí

klanečník || původ. *klaničnick*, -u, m. = řetěz k upevnění klanic; přenes. (hovor.) = tlustý řetěz k hodinkám (Vr.)

klaněti, -nějí, opětov. ke kloniti = sklánět, nachylovat (kniž.); obyč. *klaněti se* (lid. *klá-*) = skláněním uctívat, kořiti se nábožensky; k. se komu = vzdávat poctu, úctu, uctivě pozdravovat, vítat, poroučeti se (i osobě nepřítomné); = velmi si koho vážit || (hanl.) = příliš uctivě se chovat

-kláněti, v. kloniti

klání, stř., 1. = píchání: k. u srdce, v boku (zastar. a nářeč.); = štípání (nářeč.); 2. = rytířský zápas, turnaj, přenes. (kniž.) = boj, potyčka...: první tažení, klání a potyčky s vědci a literáty (So.)

klanice, ž. = silný delší klín u vozu, zastrčený do oplínu (do násadu); zdob. *klanička*, -ček, ž.; *klaničnick*, v. klanečník

klanojazyčný = s rozeklaným jazykem: -ní ještěři;

klanozobý = s rozeklaným zobákem

klaný, zpříd. přič. trp. od kláti = rozeklaný

klap, citoslovce vystihující zvuk při úderu tvrdého předmětu n. na tvrdý předmět; udělat klap; má střevíčky klapy klap (píseň) = které klapou, klapavé; v. klip

***kláp**, -u, m. = hodina (Ner. z hantýr.)

klapač, -e, m. = kdo n. co klapě; **klapačka**, -ček, ž. = jednoduchý lidový bicí nástroj, kterého se užívá hlavně o velikonočních, když se nezvoní; přenes. (zhruběle) = ústa; žertov. = psací stroj, mlýn...

klapajzna, ž. = ústa (vulg.)

klapálek, -lku, m. = malý mlýn (hanl.)

***klapanda**, ž. = klepna

klapati, klapu, klapěš... || **klapám**, -páš..., klap || část. klapěj, klappaje, -jíc = vydávati zvuk, zvuky klap: čáp klapě zobákem; střevíčky klapají, koně klapou kopyty;

přenes. k. ústy, hubou = plácet, tlachat (zhrub.); všecko klapě = dobře jde, je v pořádku; neklapě to (lid. a hovor.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

klapdvati, opakov.; slož. *na-* se, *s-*, *za-*;

klapavý [-vě; -vost] = klapající

klapečka, ž., zdrob. ke klapka

-**klápěti**, v. klopiti

klapka, -pek, ž. = co klapě, co se sklapuje, co zavírá, víčko, co chrání, zastíňuje: k. u klarinetu; klapky na očích tažných zvířat; oční klapka (lid.) atpod.; přenes.: mít klapky na očích = nevidět n. nechtít viděti skutečnost (lid. a hovor.); dávat komu klapky na oči = nedovoliti volnou prohlídku

klapkati, -kám = klapat: **klapkání** pantoflíčků (Němc.)

klapkový, stř. = klapkový mechanismus:

klapkový = mající klapku, -ky -vý ventil; -vá páka; -vé ústrojí u některých dechových nástrojů

klapnouti, klapl, klapnuv, klapnut(i), dokon. ke klapatí: k. nohou; dvířka, branka klapla; ani neklapl = nepromluvil, necek (lid. a hovor.);

slož. *s-* = prudce a zvučně zavřít: *s-* ústa, knihu; přenes sklaplo mu = nezdařilo se, co zamýšlel, nač se těšil (lid. a hovor.); *za-* knihu, dveře = sklapnouti; podmětově: dveře zaklaply (Ra.);

-**klapovati**, slož. nedokon. *s-*, *za-* k dokon. sklapnouti, *za-*

klápnouti, klápl = klapnouti ústy. promluvit, ceknout, zprav. zápor ani ne-

klapot, -u, m. = klapání; ***klapotati** = klapat; ***klapotavý** = klapavý

klapouchý || **kle-** «-po-uchý» = «schlíplýma ušima

-**klapovati**, v. klapnouti

klapy, v. klap

Klára, z lat., žen. jm.

klaret, -u, m., z franc., druh vína

klarinet, -u, m., z ital., hudeb dřevěný nástroj dechový; zdrob. -**tek**, -tku, m.; -**tista** «-tys-», m. = hráč na klarinet; -**tový** hlas

Klárinka, ž., zdrob. ke Klára;

klariska, -sek, ž. = jeptiška řádu sv. Kláry;

Klárka, ž., zdrob. ke Klára

klas, -u, m., květenství a plodenství u obilnin; dočkej času jako husa klasu (přísl.) = buď trpělivý

***klasa** «-sa», ž., z něm. = třída (lid.)

kláseček, -čku, m., zdrob. ke -**sek** -sku, m. zdrob. ke klas

klasí, stř. hromad. = klasy, často zbylé na poli po sklizni

klasicismus «-siciz-», -mu, m., z lat. = literární a umělecký proud v duchu dokonalých vzorů klasicistických, antických;

klasícisovatí «-zo-» = usilovat o klasicismus, tvořit v jeho duchu: klasicisující snahy; k. komorní hudebník (Hal.); k. začátky K. Čapka (Götz); *klasicišta*, m. = stoupenec klasicismu; *klasicištický* [-cky] «-styc-» = v duchu klasicismu || *-cistický, *-cistní

**klasicita*, ž. = klasičnost; *klasický* [-ický; *-ická] || -ická, z lat. = antický; -cké gymnasium = s latinou a s řečtinou; přenes. = dokonalý, vzorný: -ký spis, výrok; -ké období literatury; = příznačný, charakteristický, typický (hovor.): k. příklad něčeho; to je -ké; -ckost, -čnost = klasický ráz, -ká povaha

klasifikace «-si-», ž., z lat. = klasifikování: k. rostlin, věd, vědomostí, dovedností, způsobilosti..., žáků; -kační způsob, postup, konference; *klasifikátor*, 1. -a, m. = kdo klasifikuje; 2. -u, m. = přístroj k stanovení hustoty klasu; *klasifikovatí*, nedokon. i dokon., 1. = třídit, uspořádávat (vědy, rostliny...); 2. = posuzovat způsobilost..., dávat známky: k. brance, žáky, koně

klasik, -a, m., z lat., 1. = antický spisovatel; 2. = dokonalý spisovatel n. umělec: Erben je český k.; 3. = klasický filolog

**klasík*, -u, m., zdrob. ke klas

**klasika*, ž. = klasický ráz, klasičnost, klasické dílo

**klasinný* = klasnatý (Theer)

kláskář, -e, m. = kdo sbírá klásky na poli; *kláskovatí* = sbírat na poli klásky; *kláskový* = z klásků

**klasňák*, -u, m. = osobní železniční vůz (podle ruš.)

klasnatý || řidč. *klasný* = s hojným klasy: -té nivy (Čech); -té obilí: -ná pole (Holeč.)

**klasní*, příd. ke klasa: k. oddělení (Kronb.) = třída v nemocnici

klasnovač, -e, || -snovák, -a || -sňovač, -sňovák, m. = klasnovací stroj; *klasnovatí* || -sňovatí = olamovat osiny na ječmenném zrna

klasný, v. klasnatý

klasobraní, stř. = sbírání klásků; obyčej. přenes. = paběrkování; čast. = anthologie, florilegium, v. tam

klasoví, stř. hromad. = klasí; *klasový*, příd. ke klas

klásti, kladu = dávat něco, stavět, rovnat, zasunovat, aby to leželo, spočívalo...: k. knihy do knihovny, přístroje, pokrmy na stůl, obilí na vůz, hlavu na prsa; k. (při chůzi) nohy nemotorně, nejistě (Herit.); temno níž a níž svou klade perut (Vrchl.); sochy kladly dlouhé stíny = vrhaly (Mokřý); klásti základní kámen, koleje, roury...; klásti osídla; přenes. k. osídla někomu = snažit se jej přistihnouti při chybě, nesprávnosti..., činit mu nástrahy; k. obilí = žít, kosit, vlast. pokládati sežaté na zem; slepice klade vejce, obyčej. snáší || hmyz klade vajíčka; laň a samice zubra klade mláďata (mysliv.); přenes. klást někomu něco na srdce = připomínat, žádat, aby něco učinil, uvážil...; klást odpor = odporovat; k. žákům otázky = dávat; klásti důraz, váhu na něco; k. na někoho veliké požadavky = velmi mnoho žádat od něho. přetěžovat jej...; klást počet = účtovat, skládat účty (zastar. kniž.); k. na koho, nač přísné měřítko = přísně posuzovat; k. koho vysoko... = oceňovat, hodnotit; k., o člověku, o zprávě = tvrdit, ujišťovati, praviti (řid.);

kladu si za čest oznámit vám ... = pokládám si... (není nespr., sr. u Husa);

klást někomu něco za vinu;

cesura, přízvuk se klade = dává se, dělá: po tom slovese se klade 2. pád = užívá se 2. pádu; příd. jména se kladou substantivně; slož. dokon. *na-* čeho = mnoho položit, *na-*...; *na-* obilí na vůz; samička nakladla mnoho vajíček (po jiných předponách -ložit, v. tam);

-kládati, 1. slož. nedokon. *do-* žádost čím = přikládati co k žádosti (na dotvrzení), dokazovat, dotvrzovati čím; *do-* slovo... z lidové mluvy... = uvádět příklady s tím slovem; *do-* se koho (2. p.), čeho || řidč. kým, čím = dovolávat se;

na- seno, obilí na vůz, zboží na loď, do vagonu; sv. Mikuláš nakládá dětem = dává dárky na nějaké místo;

= na delší dobu ukládat, konservovat: *na-* maso, okurky, ovoce do sudu, do cukru;

= platit náklad: *na-* knihu;

na- s někým jemně, vlídně, přísně, hrubě, násilně... = jednat, zacházet;

ob- = klást kolem něčeho: obstěny mramorovými deskami; gloriola obkládala jeho hlavu (Herit.);

od- = klást od sebe, pryč: odknihu, když ji přečteme; časově: *od-* práci = posouvat její vykonání na jinou dobu: co můžeš udělati dnes, neodkládej na zítra (přísl.);

po-, 1. = klásti: *po-* knihy na stůl, na zem; *po-* obraz barvami; 2. = mít za něco, považovat, domnívat se, že je někdo takový, něco takové: *po-* koho za šťastného; *po-* něco za svou povinnost, za čest...;

pod- = klást pod něco, podstrkovat: *pod-* dřeva pod sudy; přenes.: *pod-* někomu zlý úmysl = předpokládat u něho zlý ú.

pod- se komu = ponižovati se před ním (lid.);

pro- = klást mezi něco: proknihu čistými listy, sešit pilařskými papíry, sazbu čtvrtpetity; *pře-* = klást na jiné místo: *pře-* zboží s vozu na loď; *pře-*nohy = klást jednu přes druhou; *pře-* vůz, potah = klásti naň příliš mnoho;

přenes. *pře-* úředníky... = ustanovovat je na jiná místa; *pře-* knihu z ruštiny do češtiny, *chybně* (podle něm.) přezazovat = převádět, dávat jí jazykové roucho české;

před- = klást před někoho, před něco: *před-* pokrm, zboží na ukázkou; církve předkládá věřícím dogmata k věření; *před-* někomu spis (k podpisu, k rozhodnutí), věc soudu...;

= dávat přednost (zastar.): klamu prázdné srdce slavným předkládáš chrámům (Jungm.); *předpo-* co = pokládati co předem za možné, jisté; *předpo-*, že...; zásady ty předpokládají se u každého muže svobodomyšlného (Palac.) = má se zato, že je... má;

při- = klást k něčemu: *při-* dříví, uhlí na oheň, do kamen, přenes.: *při-* víru tvrzení, nepřisvědčí žádnou váhu; Boha vzývej, sám ruku přikládej = přičiňuj se (přísl.);

roz- = klást na různá místa, od sebe: strom rozkládá větve; *roz-* zboží na trhu;

roz- rukama = gestikulovat; = dělit něco složeného na části: *roz-* hodinky, slovo, větu;

= vykládat, vypravovat, poučovat (lid. a hovor.);

roz- se = býti rozložen, ležet: město se rozkládá na návrší;

= porušovati se, hnít...;

s- = klást, dávat na hromadu. dohromady, shora dolů apod.: *s-* šaty, prádlo; *s-* sukni do řas; *s-* snopy do stodoly, brambory, uhlí do sklepa;

= konat: s- zkoušky; = tvořiti: s- básně, romány, opery...; s- nadějí na někoho, do něčeho = mít naději, nadíti se, očekávat od něk., od něč.;

s- se na něco, na někoho = skládat naději, spoléhat;

s- (si) na něco, na někoho (peníze) = ukládat, šetřit, sbírat;

s- se z něčeho = mít několik částí, ch y b n ě sestávat; ne-čes. něco skládá něco m. něco tvoří něco, něco se z něčeho skládá;

u- = klást: u- knihy, šaty do skříně, ovoce na půdu, peníze do záložny, do banky na úroky; u- se = uléhat: u- se k spánku, na lože;

= dávat, ustanovovat (za povinnost): u- někomu úkoly, práci, poplatníkům nové daně; za povinnost si ukládali hájit vlasti (Palac.);

= strojit úklady: u- o někom (zastar.), o něčí život, někomu o hrdlo, o život, o bezživotí, o čest, ní k. životu...;

v- = klást mezi něco, do něčeho: v- obrázky mezi listy knížky, peníze do záložny; v- nesprávný smysl do nějakého výroku; v- se = vměšovat se (archaist.): kníže v můj úřad se vkládá (Palac.);

vy- = obkládat: vy- stěny dřevem; = veřejně ukazovat, dávat k použití: vy- časopisy v čítárně, zboží na trhu, na výstavě; vy- účty k nahlédnutí;

= vysvětlovat: vy- nejasné slovo, báseň, zákon, sny, karty; = povídat, vypravovat;

vyna- peníze, úsilí... nač = vydávat peníze, vyvíjet úsilí;

vz- ruce na někoho (kníž.) = klást, pokládat;

za- = klásti za něco: svoje ruce za hlavu zakládá (píseň); zadobytku = dávat píci za jesle; za- někoho něčím = pomáhat, půjčovat: Fridrich Elišku půjčkami zakládati počal (Palac.);

= budovat: za- zahrady, vinice, průmyslové závody. spolky, město, ústav...; zakládající člen; za-oheň = dělat, rozdělovat; tvrzení se nezakládá na pravdě = neopírá se o pravdu, není pravdivé; to zakládá trestní čin = má povahu trestního činu, pokládá se za trestní čin (právník.);

za- na sádlo = tučnět, tloustnout (lid. a hovor.); květina zakládá na kořeny = začíná pouštět kořeny; květy zakládají na ovoce;

za- si na něčem = být na to hrd, pyšnit se tím;

2. slož. hromad. d o k o n.

nas- co kam; navy- se (mnoho) o kom, o čem;

poroz- = rozložit; pos- co kam; povy- si o kom, o čem (trochu, dovůle); pozu- všechny peníze, šaty = uložit;

*us- si pár grošů (Svět.) = našetřit;

kládávati, opakov.; slož. nedokon. na-, ob- atpod. k dokon. naložiti..., v. ložiti

klášter, -a, m., z něm. a tam z lat. claustrum = řeholnický dům; zdrob. *klášterec, -rce || *-rek, -rka, *klášteřík, -a, m.;

klášterní [-ně]: k. škola, život; -nický [-nický; -nictví], příd. ke klášterník: -nický život, ráz;

-nictvo, stř. hromad. = řeholnictvo, mnišstvo;

-ník [-nice], -a, m. = řeholník [-nice], mnich, jeptiška;

klášterský = klášterní (zastar.): k. kostel (Jir.);

klášteřík, v. výše;

klášteřiště, stř. = místo, kde stál klášter

klát, -u, m. = co je ukláno (v. klátí), kláda, úl vydlabaný z kmene, špalkový

klatba || kletba, -teb, ž. = klení (říd.); = prokletí, vyobcování z církve, z národa, ze společnosti; býti v -bě, dáti do -by. uvaliti na koho -bu;

zdrob. *kletbička, -ček, ž.;

**klatební* (-ný) || **kletební* list, výjev
klátě, v. *klátý*
kláti, *klám* || zastar. kolu (koli), klál (klal), klán, klaný, v. tam, klání, v. tam = bodat, píchat, porážet (kníž. zastar., lid.); každé péro klálo jako dýka (Čech); = rytířsky zápasit; = štípat (nářeč.); slož. dokon. *pro*(kláti) = probodnout; *s-* = skolit, porazit, srazit; **za-* = pro- (šafař.); *klávatí*, opakov.
**klátidlo*, -del, stř. || *klátíl*, -a, m. = klátivý člověk
klátiti, *klát*, *klácen*(í) = trást, viklat, zmítat, cloumat, lomcovat: k. nohama, rukama; bouř klátí stromkem (Quis); o d c h y l. k. co: vítr klátí větve (Hlad.); k. se: štíhlý kmen se pod ním klátí (Čech); = klátivě jít, chodit; = klácením, třesením shazovat: k. jablka, ořechy; = pohlavně obcovat (vulg.); slož. dokon. *na-* ovoce (mnoho) = natrástí; *o-* ovoce = otrást, setrást; *roz-* se spěchem (Čap.); *s-* = srazit: smrt ho sklátila (do hrobu); dub byl sklácen větrem; *za-* rukama; *klátívatí*, opakov.
klátivý [-vě; -vost] = klátící se: -vé ruce (Ner.); -vá chůze = při které se klátíme, nahýbáme na stranu n. dopředu a dozadu; přenes. = nejistý, vrátký: k. rozum (šafař.); -vé domnění (Koll.)
klátka || *klát-*, -tek, ž. = dřevo se spalíky (pracnami, prackami) k brzdění vozu
Klatovan [-nka], -a, m. = obyvatel Klatov || lid. a hovor. -*vák* [-vačka], -a, m.; *klátovák*, -a, m., tanec; *klátovský*, příd. ke Klatovy
klátý || *kletý* [-tě; -tost], zpříd. trp. od I klíti = prokletý, prokletý. zlořečený. zpropadený

(říd. kníž.): *klátý lup* (Čech). *kletý vítěz* (Jir.)
klaun, v. *clown*
klausule «-zu-», ž., z lat. = dodatek, doložka, poznámka; *klausulovati* = opatřovati doložkou, výminkou, výhradou; slož. dokon. *za-*
klausura «-zú-», ž., z lat. = uzavření, odloučenost, hlav. v mnišské cele, povinná klášterní samota; k. porotců = uzavření při poradě o vině obžalovaného; = uzavřená místnost; *klausurka* «-zur-», -rek, ž. neboli *klausurní práce* = pracovaná v uzavřené místnosti pod dohledem
klausa, ž., z lat. = vodní nádrž na plavení dříví
klávatí, v. *kláti*
kláves, -su «-su», m. || část. -*so* «-sa», ž., z lat. (clavis = klíč) = součástka klavíru, kterou se vzbuzuje tón
klavesin || -*na*, v. *clavesin*
klávesnice, ž. = soustava kláves. klaviatura; *klávesový hudební nástroj*
klaviatura «-tú-», ž., z lat. = klávesnice
klavicimbál, -u, m. = clavicembalo
klavičembalo, v. *clavicembalo*
klavír, -u, m., z ital., strunný hudební nástroj, piano; hrát na k.; -*rista* [-ristka] = kdo hraje na klavír, častěji planista, -stka; -*rnický* závod neboli -*nictví*, stř.; -*rník*, -a, m. = výrobce klavírů; -*rový* || -*rní*, na př. hra, skladba, škola, koncert
klazan, -a, m. = klacek, povaleč, děcko (zhrub. nář.) || *klazaně*, -něte, stř.
klěek, -čku, m. zdrob. ke *klk*
klebera, v. *klabera*
klec, -e, ž. = menší ohrada pro žívu zvěř n. pro živé ptáky; těžná *klec* = výtah pro dělníky v dolech; symb. pořádku, útulnosti: je tam jako v kleci, v klíce; odtud *klec*, *klícka* = malý útulný byt, pokoj; dále přenes. *klec* = past, vězení, osídla

(lid. a hovor.): být v kleci, do-
stati koho do klece...

Klecanda, m., příjm., původ. pře-
zdívka = člověk klecavý, kulhavý

klecati, -cám, původ. = kulhat
(zastar.); = spouštět se ze vzpo-
ru do kliku (tělocvič.);

klecatý || *klecavý* = kulhavý (za-
star., Jir.)

klecovitý = podobný kleci

kleč, -e, ž., 1. = zakřivené dře-
vo, držadlo u pluhu, lodní žeb-
ro; 2. = horská plazivá borovice
neboli kosodřevina;

**klečatý* || *-čitý* = ohnutý, křivý

kleče, příslov. z přechod. přít. slo-
vesa klečeti: modlí se, modlí-
me se kleče = klečmo, vkleče
|| shodný přechod.: modlím se
kleče, modlila se klečíc, modlíme
se -číce

klečeti, -čí = být, stát na kolenou;
slož. dokon. *na-* se (mnoho);
o- si kolena = klečením otláčit:
oklečená kolena;

od- si trest = klečením odbýt;

po- si (trochu, mnoho);

pro- kalhoty = klečením prodrat,
zničit; *pro-* celé hodiny (Sez.)
= ztrávit klečením;

u- si kolena (Nezv.) = klečením
otlačit;

vy- důlek = klečením vytlačit;

klečtvati, *klečtváti*, opak.

***klečí**, stř. hromad. || *klečina*, ž.
= kleč 2.;

klečitý = klecavý;

klečivati, v. klečeti

klečka, ž., zdrob. ke kleč;

**klečkatý* || **klečkovitý* = kří-
vý, ohnutý (jako kleč), klečitý;
klečkaté nohy (So.)

***klečky**, příslov. = kleče, klečmo
(nář.);

klečmo, slovesné přísl. = kleče

klečovina, ž. hromad. = klečový
porost (Olbr.);

klečovitý = podobný klečí 2.;

klečový porost

kleft, -a, m., novořec. = hajduk,
loupežník; *kleftský*, příd. k tomu

***klecht**, -u, m. = klokotání, bub-
lání;

klechtanka || *-tánka*, -nek, ž. =
klechtaná polévka;

klechtati, -tám... || klechci, mis-
ty lid., 1. = míchat, kvrdlat.
hrkat (vařečkou);

2. = pohybovat se volností a
způsobovat šum: boty mu klech-
taly na nohou (Stránek.);

3. rehkové klechtali (Rais) =
kroužili a (tím) způsobovali šum.
či = chechtali se? (sr. místy
na Mor. klechtat se = chechtat
se);

slož. dokon. *roz-* = rozmíchat:
za- polévku;

klechtáti, opakov.; slož. ne-
dokon. *roz-*, *za-*

***klej**, -e, m. = lep (Ner.)

kleji, -ješ..., v. klítí

klejina || *klejovina*, ž. = lepkavá
hmota

***klejmo**, stř., pol. = znak, zname-
ní (Staš.)

klejovina, v. klejina

***klejstr**, -u, m., z něm. = lep
z mouky;

-rovati = lepit klejstrem

klejt, -u, m., 1. v. glejt; 2. z
něm. Glätte = kysličník olov-
natý, červenavě žlutý prášek na
glasury, na povlaky

klek, -u, m., 1. = kleknutí; v
klek! (vojen. povel); 2. = křivý
strom (lesn.)

***klekač**, -e, m. = kdo kleká, svě-
tec (Těsnohl.); *-čka*, *-ček*, ž. =
poduška na klečení (sport.)

klekadlo, -del, stř. = podstavec
pro kolena na klečení (Erb.), kle-
kátka

klekání, stř., podstat. jm. ke kle-
kati = padání na kolena; pře-
nes. = modlení na znamení zvo-
nem, hlavně ráno a večer; zvo-
niti klekání = z. na klekání, ke
klekání; dále = doba tohoto
modlení: vstát před klekáním
(ráno); jíti spat po klekání
(večer); o klekání (kdy?)

- klekánice**, ž. = strašidelná stařena, která chytá — podle lidového podání — po večerním klekání toulavé děti
- klekáníček**, -čka, m., muž. protějšek ke klekánici;
- k.**, -čku, m., zdrob. ke klekáník
- klekáníčko**, stř., zdrob. ke klekání; též = klekáníček
- klekáník**, -u, m. = zvonek, kterým se zvoní klekání
- klekati**, -kám, opětov., ke klečeti, = padat na kolena;
slož. nedokon. *po-*: (tři králi) řadou poklekají (Ner.) = klekají || dokon.: všichni (si) poklekali = klekli;
klekávati, opak.
- klekátíčko**, stř., zdrob. ke klekátko (Č.-Chod);
klekátko, -tek, stř. = klekadlo
- klekavá**, -vé, ž., tanec
- kleknouti**, klekl, kleknuv, kleknutí, dokon. ke klekati; často k. si;
slož. *po-* = kleknout: má milá, pojď a poklekni (Hál.); vězeň poklekl k zemi (Mácha);
při- = kleknout k někomu, vedle někoho: ženich přiklekl k nevěstě
- klekot**, -u, m. = klekotání, klekotání, klepavý zvuk;
klekotati = klektati
- klekt**, -u, m. = klekot;
klektačka, -ček, ž. = měchačka, kvrdlačka (lid.);
klektati, -tám || zastar. a lid. klekci = míchat, kvrdlat, třást, třepat, klepat (lid.): k. čím; kolena pode mnou klektala (Hol.) = klektala se, třásla; klektati čím = klepat... a vydávati zvuk: čáp klektá zobákem; slož. dok. *za-*;
klektavý = klektající: sup k. hojné po kořisti (Heyd.);
klektot, -u, m. = klektání
- Klema**, m., domác. tvar ke *Klement* || *Kliment* [-ta], -a, m., z lat. || z řeč., křest. jm.; *Klementinum* «-tý-», -na, stř., univerzitní budova v Praze
- klempírna**, -ren, ž. = klempířská dílna
- klempírovati**, v. krempírovati
- klempíř**, -e, m., z něm. = výrobce plechového nádobí; -řský [-řství]
- I klen**, v. clan
- II klen**, -u, m., 1. strom, druh javoru; 2. = klenutí, klenba: po nebe klenou hlubokém (Ner.)
- *klenáč**, -e || *klenák* || **kleňák*, -u, m. = kámen n. cihla do klenby (odbor.)
- klenba**, -neb (Břez.), ž. = klenutí; k. nebes, nebeská = obloha; zdrob. *klenbička*, -ček, ž.;
klenbovitý = podobný klenbě; *klenbový* oblouk, pás, pilíř; -vé zdívo
- *klenčáky**, -ků, m. pomn., z něm. Gelenksübungen = prostrná vojens. cvičení za Rakouska (vojen. hantýr.)
- klencový**, příd. ke klenec 2.
- klenčí**, stř. hromad. = klenové křoví, klenový porost
- klenební** || *-bný* = klenbový
- klenec**, -nce, m., 1. krystal, rhomboedr; 2. = babyka (mor.)
- *klenek**, -nku, m. = klenec 2.
- *kleně**, -něte, stř., ryba
- klení**, stř., v. I klti
- *klenice**, ž. = klenutí, klenba, klen
- *kleniti** = klenout: volnost se klení (Hál.)
- *klenka**, -nek, ž. = II klen 1. (lesnic.)
- klenot** || (zastar., Čech) *klé-*, -u, m., z něm. = skvost, šperk, drahý kámen; přenes. = vzácná věc vůbec, vzácný člověk, dobrý pracovník: Karlštejn je k. Čech; Blahoslav byl k. Jednoty atp.; zdrob. *klenotek*, -tku, m.;
**klenotní* skříňka, místnost neboli *klenotnice*, ž.;
klenotnický [-ctví], příd. ke *klenotník*, -a, m. = výrobce klenotů a obchodník s nimi
- klenouti**, -nu, -nuv, -nul, -nutí (v. tam) = stavět klenbu, klenutí: nad hlavou mu loubí tamaryšky klenou (Krásnoh.); = zvedat, vypínat klenbovitě; obyč. k.

se = rozkládati se, pnouti se jako klenba: obloha, most, čelo, hrud' se klene;
 slož. dokon. pře- = zříditi přes něco klenutí, často vůbec spojení: pře- řeku mostem; přenes. pře- rozpory = urovnat; láska překlene všechny rozpory (Vr.); roz- se (Kollár);
 s-, prostě dokon.: lesní velikáni sklenuli se v šerotajnou bání (Krásnoh.) || z- oblouk (Čech); vy-; vyklenutý = vypouklý: -té čelo;
 za- = klenbou zakrýti: za- strop
klenovka, -vek, ž. = klenák
klenový, příd. k II klen 1.
klenutí, stř. = klenba, vypouklá (vydutá) stavba; přenes.: dumné lesa k. (Mokrý)
klenutý [-té; -tost], zpřídavnělé příč. trp. od klenouti = vystavěný klenbovitě; = klenbovitě vypjatý, vypouklý (čelo...)
 I **klep** || *klepy*, citoslov. = klap: klepy klep
 II **klep**, -u, m. = klepnutí, klepání; přenes. = kleveta, často pomn. *klepy*, -pů; dělat, sbírat klepy; chodit na -py, baviti se -py;
 = nahánění zvěře klepáním
klepací = co je na klepání, co se děje klepáním: k. kladívko; k. stroj (textil.); k. hon(ba) = při které(m) se zvěř nahání klepáním; k. vlk = stroj na čištění odpadků (textil.)
klepač || *klepáč*, -e, m. = kdo klepá, horník rozklepávající rudu; = mlýn starého složení; = nástroj na klepání (koberců, šatů apod.);
 zdrob. *klepáček*, -čku, m.;
klepačka, -ček, ž. = klepačka (velkonoční); = nástroj na klepání, klepáč
klepadlo, -del, stř. = nástroj na klepání na dveře, burda;
 **klepák*, -u, m. = klepátko, kudla, mlýn;
 **klepal*, -a, m. = klepař;
 **klepanda*, ž. = klepna;

**klepanec*, -nce, m. = (klepavý, vykutý) srp (nář.)
klepání, stř., podst. jm. ke klepati, 1. = vyklepávání (koberců, srpů); 2. = klevetění;
 zdrob. *klepáníčko*, -ček, stř., ve význ. 2.
klepárna, -ren, ž. = místo, kde se „klepe“, klevetí (hovor.)
klepař [-řka], -e, m. = klevetník [-tnice]; -řka, v kancelář. mluvě žertov. = žena klepající, píšící na psacím stroji, též klepna; *klepařiti* = dělat klepy, klevetit; *klepařský* [-ství], příd. ke klepař
klepati, -pu, -peš... || -pám..., klepej, klepaje, -jíc;
 1. = tlouci, bít (ne ve smyslu trestném) a způsobovati zvuk (dílem proniká význam tlučení samého, dílem zvuku): k. na dveře (aby otevřeli); k. srp, kosu (aby byla ostrá); k. koberce, šaty (aby byly zbaveny prachu); čáp, sluka klepe zobákem; klepat na psacím stroji = psát;
 k. se = třásti se: k. se zimou, stářím, strachem; přenes. jen se tak klepat = stěžeti se protloukat, žliviť, nevalně si stát;
 2. = klevetit, klepařit, pomlouvat;
 slož. dokon. do- kosu; přenes.: výstavy doklepaly (Ner.) = „odzvoniť jim“ (hovor.); už doklepal = umřel (vulg.); už to nějak do vánoc doklepeme = přečkáme (lid. a hovor.);
 na- kosu; na- se (mnoho);
 o- snopy, obilí (cepy) = zhruba omlátit; = střást: o- cukr s kabátů; pes se oklepal = střásl se sebe vodu; oklepatl sazbu = pořídit kartáčový otisk, oklepek; přenes. jen se o- = nic si nedělati z ostudy;
 od-: kapelník odklepal = klepáním přerušil hraní;
 po- = trochu zaklepat: po- komu na ramena; po- si = poklevetit;
 pro = klepáním prohlédnout;

pro- nemocného, prsa; pro- všechny známé = při klevetění probrat; pro- se = nuzně vystačiti: do žní se s moukou už nějak proklepeme (lid. a hov.); pře- koberce = znovu vykapat; pře- něco na stroji = přepsat; přenes.: není človíčka, kterého by ta klepna nebyla překlepala (lid. a hovor.); roz- maso, řízky = klepáním ztenčít; roz- se zimou... = roztrásti se; rozklepala se jím kolena (Olbr.); s-, 1. = stlouci: s- drát, kosu (aby byla tenší); 2. = setřást: všechny smutky (se sebe) sklepal (Drn.); 3. = při klepaření probrati: sklepáme snad všechny břehy rakouských řek (Ner.); vy- = vytlouci: vy- prach ze šatů, z koberců || vy- šaty, koberce; vy- kosu, srp; vy- (někomu) záda = nabít (Ner.); vy- písničku jedním prstem na pianě; vy- něco na psacím stroji; = pokárat: trochu (jsem mu) za to vyklepál (Ner.); vy- se = probít se, dostat se: vy- se z dluhů (lid.); za- na dvéře; za- u někoho = poprosit, ucházet se o jeho přízeň; za- (nohama) = zemřít (vulg.); klepávati, opakov.; slož. nedok. do-: už doklepává = umírá (vulg.); = dohospodařuje (lid. a hovor.); doklepává ten starý rok (Ner.); na- kosu; po- komu na rameno; pro- nemocného; při- sklepníka (Ner.) = klepáním přivolávat; roz- maso; vy- prach z koberců; v. klepnouti

klepátko, stř., zdrob. ke klepadlo
***klepavka**, -vek, ž. = třesavka, zimnice (Němc.);
klepavý [-vě; -vost] = klepající (střevíček), klevetivý
klepetáč, -e, m. = velký rak
klepetati se = klepati se, trásti se

klepeto, stř. = klešovitě zakončení račí nohy; = ruka (vulg.); dostatí někoho do klepet (t.); **klepetovitý** = podobný klepetu; **klepítka**, -tek, stř., zdrob. ke klepeto
klepna, -pen, ž. = klepavá žena: v kancelář. mluvě žertov. = žena klepající na psacím stroji, klepačka; **klepnička**, -ček, ž., zdrob. k tomu
klepnouti, klepl, -pnuv, -pnutí, dokon. ke klepat; k. na dvéře...; k. někoho přes prsty; přenes. = jemně upozornit na chybu, pokárat;
slož. dokon. na- vejce; o- si prach s kabátů; o- sazbu = oklepati; od- prsty, že to jen zalusko (Ra.) = klepnout; při- (někomu) předmět v dražbě = přiřknout mu jej klepnutím kládívka; s- něco dohromady; s- si = poklevetiti si, popovídat; vy- kosu
klepot, -u, m. = klepání: k. mlynu; k. srdce (Ner.); k. na dvéře (Čech);
klepotati = klepati;
klepotavý [-vě; -vost] = klepotající, klepavý
klepouchý «po-u» = klapouchý
***kleprlík**, -a, m. = jinochodník
klepsydra, ž., z řeč. = vodní hodiny
kleptoman [-nka] || **-manlak** «nyjak», -a, m. = člověk stížený kleptomanií;
kleptomanie «nyje», ž., z řeč. = chorobný pud ke krádeži
klepy, v. I, II klep
klerický, příd. ke
klerik, -a, m., z řeč. = příslušník kleru, duchovní osoba, cho vanec semináře;
klerika, ž. = kněžské roucho, talár
klerikál [-lka], -a, m. = stoupenec klerikalismu n. katolické politické strany;
-kalismus «-zmus», -mu, m., původ. = úsilí o kněžské výsady nyní = politické katolictví, sna-

ha o politické uplatnění katolické církve, zneužívání náboženství k politickým účelům;
-kalisovati «-zo-» co = dávatí tomu klerikální ráz; slož. dokon. *s-*;
-kální [-kálně], příd. ke klerikál:
-kální strana

klerus «klé-», -ru, m., z řeč. = duchovenstvo

klérvoajans, v. clairvoyance

kles, -u, m. = klesání, klesnutí, pokles (kniž.); dvíh a kles v rytmu

klesati, -sám = pomalu padat: letadlo klesá k zemi; k. únavou, mdlobou, hladem; ruce klesají únavou; kolena pod ní klesala (šmil.); voda v řece klesá = opadává; teploměr (vlast. sloupek rtuti) klesá;

= zmenšovati se, snižovat: tlak, teplota, horečka klesá; ceny zboží klesají || zboží klesá (v ceně); síla mi klesá (Krásnoh.); k. hlasem = snižovat jej;

= upadat, zhoršovati se: jazyk, mravnost, zájem oč klesá; k. na mysl, na duchu; žák klesá (v prospěchu, v pili);

slož. nedokon. *po-*: nohy, kolena poklesají (kniž.); poklesala na duchu (Vr.); poklesáte na mysl (Sez.); paměť poklesá (Vrch.); *v-* (řidké); letec vklesá v salto mortale (Kadl.);

klesávatí, opakov.; slož. nedokon. *po-* = klesati;

v. klesnouti

klesavý [-vě; -vost] = klesající, sestupný: k. směr, rytmus, přízvuk; k. krok (So.); přízvuk -vě stoupavý

kleslina, ž. = kleslé místo, propadlina

kleslý [-le; -lost], zpříd. příd. od klesnouti: teploměr kleslý na bod mrazu; systém právě kleslý (Ner.) = padlý; mravně kleslý člověk = pokleslý; k. jazyk = úpadkový; -lost lidu (Zey.)

klesnouti, klesl, -snuv, -snutí, dokon. ke klesati = padnout: člověk, kůň klesl únavou; napřa-

žená ruka klesla; klesnout v zapomenutí = býti zapomenut; nepaměti do propasti klesne pustý darmochleb (Čelak.); klesnout hlasem; jak slupky s očí klesla ospalost (Vrchl.) = zmenšila se, zmizela; představa klesla pod práh vědomí (Durd.); teplota, horečka klesla; vkus klesl; naděje, sláva, mravnost klesla; k. hluboko (mravně);

slož. dokon. *po-*: kolena poklesnou leknutím (Vr.); poklesnutí = skleslost (t.);

v 18. st. jazyk poklesl; nadšení pokleslo; = chybiti: člověk snadno poklesne; sr. poklesek;

s- mdlobou; *s* plácem sklesl na kolena (Vrchl.); teplota sklesla na bod mrazu; *skleslý*, v. tam

klest, -u, m. || *klest*, -i, ž. || *klestí*, stř. = slabé dříví křovin, slabé větve stromů, hustý podrost: z divokého klestu (Erb.); fůry plné klestu (Nez.); hromada klestí (Baar); suché klestí

klesticí = na kleštění (nůžky); *klestič*, -e, m. = kdo klestí (zvířata);

klestidlo, -del. stř. = přístroj na kleštění;

**klestitel*, -e, m. = kdo klestí, razí cestu

klestiti, kleštěn(i) = osekávat, ořezávat, pro-: k. stromoví, révu; k. hřebce... = vyřezávat; k. si cestu = prosekávat, razit, i přenes.; zdravá myšlenka si klestí cestu = razí si cestu, ujímá se; slož. dokon. *o-* větve se stromu, strom; přenes. = ochudit: o jazyk; *o-* požadavky = omezit; *pro-* si cestu lesem, houštinou; přenes. *pro-* cestu nové myšlenky;

vy- = vyřezat: vy- strom, vlky na stromě; vy- koně;

-klešťovati, slož. nedok. *o-* větve, jazyk; *pro-* cestu; *vy-* do bytek;

klestivati, opakov.

klešťanka, -nek, ž., ploštica

kleště, -ti, ž. pomn. = nástroj k uchopení, ke svírání, ohýbání, štípání: k. kovářské, zámečnické...; k. na cukr;

přenes.: mít srdce jako v kleštích = býti sevřen, pociťovati tiseň; držet někoho v kleštích = pevně držet, přenes. = mít v moci, „v pasti“, „v hrsti“: političtí nepřátelé nás drží v kleštích (So.); držeti někoho jako v kleštích (Němc.)

kleštěnce, -nce, m. = vykleštěný člověk, eunuch; -necký [-nectví]

kleštění, stř., v. klestiti

kleštice, ž. = dřevo chomoutu, kleština

kleštičky, -ček, ž. pomn., zdrob. ke kleště; v. klíščky

kleština, ž. = rameno kleští, dřevo chomoutu, spona vazby (pod střechou); pomn. -ny = klestí; = kolářské kružidlo;

zdrob. -nka, -nek, ž.;

kleštinový = co je na kleštiny: -vé dřevo; -vá cesta (Neum.) = haťová

-klešřovati, v. klestiti

klet, -a, -o, v. klnouti;

kletba, kletbička, v. klatba;

kletební, v. klatba

*kletec, -tce, m. = proklátec

kletě, v. klatý;

kletí, v. I klíti a klnouti;

kletý, v. klatý

klevera, v. klabera

kleveta, obyčej. pomn. -vety, -vet, ž. = klep, pomluva: dělat, sbírat, roznášet -ty;

klevetář [-řka], -e, m. = klevetník: příd. -řský [-řství];

*klevetati = klevetit; *-tavý = klevetivý;

klevetiti, klevetění = dělat klevety, klepařit, pomlouvat;

slož. dokon. na- o někom něco; na- se (mnoho); po- si rád;

klevetivý [-vě; -vost] = klevetící, libující si v klevetění, klepavý;

klevetnický [-cky; -ctví], příd. ke klevetník [-nice], -a, m. = kdo klevetí, klepař[ka];

klevetný [-ně; -nost] = klevetivý

*kleviti se = třásti se, klepat (nářeč., Ra.)

*klovy, pomn. m. = železa, past (nář.)

*klí, stř. = kliš, lep (zastar.); obyč. jen ve spoj. vyží klí = kliš z vyžího měchýře

klíčka, -cek, ž., zdrob. ke klec

klícmo, příslov. = v klíku

*klicoun, -a, m. = klacek, klacoun

klíč, -e, m. = nástroj k zamykání a odmykání: zamknout byt na k.; otvírat, zavírat dveře klíčem; k. od bytu, od sklepa, od půdy; k. od domu || domovní k.;

odevzdat klíče od domu, od úřadu, od pokladny, od pevnosti = odevzdat správu domu...;

= značka hudebního písma; houslový, basový k.;

= pomůcka, prostředek k poznání, získání, rozdělení něčeho: k. k tajemství, k srdci; najít k. k nějaké záhadě; daňový, botanický, politický, šifrovací k.

klíček, -čku, m., 1. zdrob. ke klíč, 2. zdrob. k II kel

klíčián, -a, m. = stoupenec nauky o domnělých klíčích k Vyšehradu: ve zběsilé púťce Klíčiánů s Antiklíčiány (Čech; nářážka na rukopisné boje)

klíčidlo, -del, stř. = přístroj na zkoušení klíčivosti semen

I klíčiti, sloveso podmětové = pouštět klíčky 2.: semeno, zrno klíčí;

přenes. = být utajen, vznikat, roditi se; v nádech síla klíčí (Vrchl.); klíčíci nenávisť; klíčila v něm myšlenka (šimáč.); klíčila v něm láska k divadlu (Jir.); její nepokoj klíčil zvolna (So.);

slož. prostě dokon. vy-, vz-: semeno vzklíčilo; přenes.: naděje vzklíčila v srdci;

*za- se = ujmouti se: zaklíčil se mezi námi hřích (Ner.);

klíčivati, opakov.

II klíčiti, sloveso předmětové (z původ. klů-, souvisí s klíč) = zavíratí, svíratí, přenes. = skličovatí; zprav. jen slož. dokon. ob- = dokola sevřítí: ob- nepřitele, město;

s- = sevřítí: s- město obležením (Fr. šembera); obyčej. přenes. o nemoci, o útrapách, o trápení... = potrápiti, stísniti, zarmoutiti, vyčerpáti duševně, zdeptati: býti čím skličén; v. skličéný;

*za-: v modrý hrob nás voda s oblohou zakličila (Čech);

-klíčovatí, nedokon. slož. ob-město; s-: skličuje ho to (řídke); nejčastěji skličující = zarmucující, tísnivý (zpráva, dojem)

klíčivý [-vost] = schopný klíčit: -vá semena

klíčka, -ček, ž., 1. zdrob. ke klika; 2. = smyčka, uzel: udělat klíčku; zavázati tkanici na klíčku; = háček (v písmě);

= značné odchýlení v pohybu (hlavně v běhu) od původního směru: zajíc dělá klíčky;

přenes. = vytáčka, „háček“, závada, úskok, nástraha, co bývá kamenem úrazu: chytati se klíček; je v tom k.; zlé jsou klíčky zákona (Čech);

klíčkář, -e, m. = zajíc, který klíčkuje (mysliv.)

klíčkovati = dělat klíčky v pohybu, o zajíci; fantasie se zastavuje nebo klíčkuje (Čap.); přenes. = vyhýbavě jednat n. mluvit, vytáčet se, vykrucovat (lid. a hovor.): obviněný klíčkuje; vyjádřiti tendenci (v umění) bez klíčkování;

slož. dokon. vy- co = obratně vysvětlit; vy- se z čeho = obratně se dostat, „vykroutit se“

*klíčná, -né, ž. = klíčnice;

klíčné, -ho, stř. = poplatek za otevření dveří n. za používání domovního klíče

klíční, příd. 1. ke klíč: k. dírka; k. kost (podobající se klíči); 2. ke klíček 2: k. vak;

klíčnický [-ctví], příd. ke klíčník;

klíčník [-nice], -a, m. = komu jsou svěřeny klíče, vrátný [-tná];

*klíčný, příd. ke klíč = klíční;

*k., -ného, m. = klíčník

-klíčovatí, v. II klíčiti

klíčovitý = podobný klíči;

klíčový, příd. ke klíč: k. otvor, -vá dírka; -vý průmysl = základní; -vé místo = rozhodující

klid, -u, m. = nerušnost, ticho: klášterní, noční klid; zachovat, rušit klid; žít v klidu = v míru, v pohodě; epický klid = klid, nevzrušenost (nedramatičnost) a rozvláčnost při vypravování, líčení; k. zbraní = přerušení válečné činnosti;

= opak pohybu: těleso je v klidu; = nevzrušenost, nerozrušenost: k. člověka, duše; = nevykonávání běžných prací: nedělní, sváteční klid;

s klidem = klidně: vyříditi něco s klidem; s klidem odejít

klidás, -a, m. = klidný člověk (hrubší hovor.); příd. klidás(s)ký

kliden, -dna, -dno, v. klidný

kliditi, -zen(i): k. obilí, seno, úrodu = žít, síci a odvážet, sklízet; kdo seje vítr, klidí bouři (přísl.); přenes.: důtku sobě klidí (Čech);

k. se = odcházet na příkaz, s potupou || tiše, skromně odcházet;

slož. dokon. od- = odstranit (smetí, kamení..., překážku); = zabít (Jungm.); od- se = odejít; po- pokoj (v pokoji), - byt = udělat v něm pořádek; = opatřit, nakrmit: po- dobytek;

s- = odstranit: s- (nádobí) se stolu; s- obilí s pole; přenes.: s- úspěch, nevděk = dosíci úspěchu, dočkati se nevděku; s- někoho (se světa) = zabít;

u- = poklidit: **u-** pokoj; přenes. = urovnat, uspořádat: uklidivše naše věci říšské zase domů pojedem (Palac.); **u-** se, dokon. ke klidití se: uklidila se do koutečku (Majer.); **vy-** = vyprázdnit, opustit: vy-mítnost, obchod, bojiště; vojáci vyklidili náměstí (Majer.) = vytlačili z něho lidi; **-klízeti**, -zejí, slož. nedok. **do-u-** = uklidit úplně; **od-** smetí, překážky; **po-**, **u-** byt; **s-** obilí, nevdek, posměch; **-klizovati**, slož. nedokon. **od-** smetí, překážky; **s-** posměch i hněv (šimáč.), obyčej. sklízeti; **vy-**; **klidivati**, opakov.

klidně, v. klidný

***klidněti**, -nějí = stávat se klidný

klidnití koho = uklidňovat (říd. kniž.); obyč. slož. dokon. **u-** koho = učinit klidným, přivést do klidu; **u-** se = nabýt klidu; voda, bouře, nemoc... se uklidní = utiší, zmírní; ***z-** = **u-**; nedok. **uklidňovati**

klidnoučký, -ňounký = úplně klidný

klidný [*kliden*, -dna...; -dno; -dně; -dnost] = pokojný, nevzrušený, pravidelně plynoucí, nevzrušující, tichý: buďte kliden; klidný den, sen, život, krok; k. chod stroje; -ná práce, mysl, noc, smrt; -ná voda, schůze; -né město, štěstí; je klidno; klidně odejít, chovat se, zemřítí...;

2. stup. **klidnější** [-něji]

***klidodárný**, ***klidonosný** = poskytující, přinášející klid

klidový, příd. ke klid: -vá poloha mluvidel... = poloha, kdy jsou mluvidla v klidu, ne v činnosti

***klidumilovný** = milující klid

***kliduplný** = úplně klidný (Ner.)

klient [-tka] «klijent», -a, m., z lat. = chránělec, svěřenec [-něnka...], člověk, který se dá zastupovat advokátem, léčit lékařem, zákazník;

klientela «-té-», ž. = klienti: mít četnou -lu

klih, -u, m., lep, lepidlo;

klihářenský, příd. ke *klihárna* -ren, ž. = dílna n. továrna na klih;

klihař, -e, m. = výrobce kliš: -řský [-řství], příd. k tomu;

klihatka, -tek, ž., houba;

klihovatěti, -tějí = stávat se klihovatý; slož. dok. **z-**;

klihovati = lepit, napouštět klihem;

klihovatina || -vina, ž. = klišová hmota; zdrob. -vatinka, -nek, ž.;

klihovatý || -vitý = obsahující klih, lepkavý: k. chléb;

***klišovka**, -vek, ž. = kliška;

klišový roztok, prášek; -vé barvy; -vé obrázky (Jir.) = naklihované a dechnutím se stáčejší

***klichovati se** = chichtat se, chechtat

klik, -u, m. = vzpor s rukama ohnutýma do ostrého úhlu, takže mají podobu kliky

klika, ž., 1. = něco křivého, zahnutého: kliky háky, klikyháky. v. hák; = zahnuté držadlo k zavírání, otvírání a k točení: k u zámku, u dveří, u stroje. brát, vzít za kliku; točit klikou; sáhnout na kliku;

přenes. = kliška 2., vytáčka úskok: vím, proč se té kliky chytáte (Jir.);

2. = štěstí (asi z něm. Glück): to je k.!: mít kliku (lid.);

3. = skupina osob vzájemně se podporujících k sobeckým účelům (hovor.);

klikař, -e, m. = výrobce klik, přenes. = člen kliky 3.; = člověk mající „kliku“, štěstí;

klikařiti = počínati si klikařsky: -řský [-řství]: -řské jednání

klikatě, v. klikatý

klikatěti, -tějí = stávat se klikatý; **zklikatělý** (Krásnoh., šimáč.)

***klikatice**, ž. || obyč. **klikatina**, ž. = něco klikatého, klikaté čáry (Čech); k. zdi (So.); = klikatá cesta (Neum.)

klikatiti, klikacen(i) = dělat klikatým; obyč. *k. se* = být klikatý, klikatě se vinout...;

slož. dokon. *z-*, *za-* něco

klikatka, -tek, ž. = klikatá čára (odbor.); -tkový, příd. k tomu

klikatý [-tě; -tost] (souvisí s klikka) = mnohonásobně zakřivený: k. blesk, steh, netopýří let; -tá čára, cesta, ulice;

cesta se vine -tě; přenes.: zamyslet se hluboce a -tě (Čap.)

***klikonohý** = křivonohý

***klikonosý** = se silně zahnutým nosem

klikoroh, -a, m., brouk

***klikovatý** || -vitý [-tě; -tost] = klikatý

klíkva, ž., z ruš., rostlina, její plod, lid. bahenní brusinka;

klíkvový: -vá šťáva

klíky háky, *klíkyháky*, m. pomn., v. hák

klima «klí-», -matu, stř. || někdy neskl. (v tom klima...), z řeč. = podnebí

Klíma, m., od původu domácí tvar ke Kliment, příjm.

klíma, m. = kdo klímá, přenes. = duševně pohodlný člověk (šal.)

***klímačka**, ž. = klímání, dřímota
klimakterium «-ktéryjum», -la, stř., z řeč. = doba pohlavního odkvétání, přechodu u žen

klímati, -mám || -mu..., klímej, klímaje, -jíc = podřimovat a při tom kývat hlavou;

slož. dokon. *na-* se (dosti); *pro-* večer = klímáním ztrávit; jubileum se proklímalo = zaspalo, promeškalo (šal.); *roz-* se = dáti se do klímání; ze všech dojmů se rozklímala (Majer.); slož. nedokon. *poklimovati* = klímat (Jir.);

klímávatí, opakov.; slož. nedokon. *po-*: zvědavý cizinec tu poklímává (Nez.)

klimatický [-cky] «klí-tyc-», příd. ke klima: -ké poměry; -ké místo, lázně = s dobrým podnebím; léčití -cky

klímávatí, v. klímati;

klímavý [-vě; -vost] = klímající
klimax «klímaks», -xu, m., z řeč. = stupňování myšlenky postupně silnějšími výrazy; na př.: lavina se šine, padá, řítí (Čech)

***klimbačka**, -ček, ž. = klímání;

**klimbati*, -bám = klímat, dřímat (Arb.); zvonek klimbá (Procház.) = klinká, bimbá; zvonek se klimbá = houpá se;

**klimbavý* = houpavý

Kliment, v. Klement

Klímeš, -meše || -mše, m., příjm. z Kliment; bere ho K. okolo krku = klímá (lid.)

***klímot**, -u, m. || -ta, ž. = klímání, dřímota

Klimouš, -e, m., domácí tvar ke Kliment; zdob. -šek, -ška, m.

klín, -u, m. = hranatý kus dřeva n. kovu na jednom konci zúžený v ostří (na štípání, na roztahování...): vrazit, zatlouci do něčeho k. atp.; na tvrdý špalek tvrdý klín (přisl.) = na hrubce třeba jít hrubě; klínem mu to z hlavy nevybiješ (t.), o tvrdohlavém; vyrážet klín klínem (t.) = platiti dluh dluhem; = co se podobá klínu (trojúhelníkovým tvarem): k. v kalhotách, v košili... (na rozšíření, jako záplata); vsadit k. do kalhot...;

hromový klín, v. hromový;

k. pole = cíp; k. ptáků = houf;

k. vojska = šik (v starší době); = bažantí ocas (mysliv.);

k. u lidí = vrchní plocha stehen (která, jsou-li roztažena, mají při sedění podobu trojúhelníka): vzít, posadit (si) dítě na klín, sedět na klíně;

dále = příslušná část oděvu, sukně, zástěry...: dát něco do klína, nést něco v klíně;

přenes.: složit ruce v k., do klína = nic nedělat, odpočívat;

básnic.: temný vod klín (Mácha); v klíně hor; měkký k. ticha

(Hora)

-klínati, v. klnouti

*klinček, -u, m., zdrob. ke klínek = hřebíček, karafiát (Heyd., slov.)

*klínek || *klínek*, -nce, m., zdrob. ke klín = kolík, hřebík (nářeč., Němc.)

klíneček, -čku, m., zdrob. ke *klínek*, m., zdrob. ke klín

klínický [-*nicky*] «-nyc-» = souvisící s klinikou: -ké oddělení, léčení; -ké výklady (o nemocích) = výklady podle jednotlivých případů, které se vyskytují na klinice;

klínik, -a, m. = lékař pracující na klinice;

klínika «-ny-», ž., z řeč. = nemocniční oddělení pro vědecké a vyučovací účely lékařských fakult; přenes. = klínické léčení, výklady

klínití = vrážet klín, klínem upevňovati; = svíratí (básnic.); k se = vklínňovati se (kniž.);

zprav. slož. dokon. v- co = ve-tknout jako klín; v- se do čeho = vniknout (jako klín): je-zero vklíněné mezi pahorky;

za- = klínem upevnit; přenes.

za- se = včlenití se, zaujmout místo: společenské zaklínění (Čap.);

-*klínovati*, slož. nedok. roz- = rozvíratí, dávati od sebe (Vr.); v-, za-

klink, citoslovce napodobující vysoký a slabý zvuk zvonku;

klínkáček, -čku, m. = zvoneček (který klinká);

klínkatí, -kám = dělat klink: zvonek klinká; klinkající citů výlevy (Čech); přenes. o špatné hudební produkci, deklamaci, veršování (hanl.);

k. čím, k. se = houpati (se);

slož. dokon. roz- se = dáti se do klinkání; prostě dokon. za-;

klínkávati, opakov.;

klínkavý [-*vě*; -*vost*] = klinkající: k zvonek; k. povoz (Hlad.);

klínknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. = zaklinkat;

klínkot, -u, m. = klinkání

klínky línky, klínkylinky, citoslov. = klínk

klínopisný, příd. ke klínové písmo: -ná práce = o klínovém písmu

*klínouti = klovati

klínovati = klínit; slož. dokon. za-klínovitý [-*tě*; -*tost*] = podobný klínu;

klínovka, -vek, ž. = klínová klenbová cihla;

klínový, příd. ke klín: k. tvar; k. šik = tvořící klín; -vé písmo (orientální) = skládající se z klínovitých znaků

klíp, citoslov. = klap, ve spoj. *klíp klap*

klípák, -a, m. = klíšť (lid.)

*klípec, -pce, m. = obvaz, klapka

klípek, -pku, m., zdrob. k II klep

klíring, v. clearing

klisna, -sen, ž. = kobyla;

**klisnatý* = silný jako klisna;

**klisinka*, -nek, *klisnička*, -ček, ž. = mladá klisna

klíšátko, *klíšé*, v. cliché

klíšť, -tě, m. (odb.) || obyč. *klíšťe*, -těte, stř., hmyz; symbol vtíravosti, neodbytnosti: věšeti se na každého, držeti se někoho jako klíšťe (lid. a hovor.)

klíščky, -štěk, ž. pomn., zdrob. ke kleště

I klítí (nářeč. *klet*), klejí (nářeč. *klíji*), (ne)klej, kleje, -jíc, klel, klení = zlořečit, hrubě láteřit, říkati sakra, hergot..., sakrovat (podmětově);

klítí komu = klínout (říd. kníž.);

k. koho (klet || klat, kletí) = zatracovat (t.); k. se = zaklínati se (t.);

slož. dok. na(klítí) se (mnoho);

pro- koho, co = vyslovit nad kým, čím klatbu, zatratit; pro-koho věč = proměnit, začarovat (velmi říd.);

vy- se = vyláteřiti se, vyzlořečit (Ner.);

za- = zazlořečit, zaláteřit;

**klívatí*, opakov.

II klítí, zprav. jen vejce se klíje = klove se, vlast. = kuře se klove z vajíčka

klivák, -u, m. = ptačí zobák (mysliv.)

klívatí, v. I klítí

-klízeti, **-klízovati**, v. kliditi

klížící = co je na klížení: k. stroj;

klížič, -e, m. = kdo klíží (textil.);

**klížil*, -a, m. = klížič, žert. o knihaři (Herrm.)

klížiti || **klí-* = klihem spojovat, lepit (odvozeno od kliš); přenes.: svou krví nohu k stezce klíží (Ner.); oči se mu klíží ospalostí = přivírají;

slož. dokon. *na-* = natřít klihem;

o- = klihem se všech stran natřít (odbor.); *pří-* = přilepit klihem; *s-* = slepit;

-klízovati, slož. nedok. *pří-*, *s-*

klíživý = klížící: klíživá dřímota = klížící oči (literár.)

klížka, -žek, ž. = klíhovaté maso; = skelnatá pšenice (odbor.)

-klízovati, v. klížiti

klk, -u, m. = vločka, chuchvalec

klkatí, -kám = vydávati zvuk klk, chrmtat (o koních);

klkávati, opak.

klkatý = plný klků

klkávati, v. klkatí;

klkavý = klkající, podobný klkání

klkovitý [-tě] = podobný klku

klnouti, -nu, -nuv, -nul, -nutí, ve slož. též -klíti || -kleti, -kleji, -ješ..., minulé slož. tvary zprav. -klel, -klet, -kletí, souvisí s I klíti, kleji = klíti; časť. = vyslovovat kletbu, zlořečit, proklínat, zatracovat: k. koho: máti kline děti (píseň) || častěji k. komu: k. Bohu, zemi, světu (Vrchl.); čemu nyní klnu (Čech); k. se = zaklínati se (říd. kníž.); slož. dokon. *pro-* koho, co = proklít (v. I klíti); v. proklatý, -kletý;

za- koho = kletbou zapudit, zažehnat, proměnit, začarovat: za- zlé duchy; Mohamed ženy zaklel za zeď a za šlojiř (Ner.); za- koho v kámen, v strom, v nějaké zvíře; jsme tu jako zakleti (Rais a obec.) = odříznuti od

světa; *za-* se = s kletbou přísáhnout, zapřísáhnout se; býti kde jako v zakletí;

-klínati, slož. nedokon. *pro-* koho, svůj osud;

za- koho, co = začarovávat, zažehnávat; *za-* koho = naléhavě žádat, zapřisahat; *za-* se = zapřisahati se;

slož. dokon. **uza-*: dostal jsem nakárek, že jsem byl jako uza-klínán (Rais) = zaklet

kloaka, ž., z lat. = kanál, stoka na odplavování výkalů a nečistot; přenes. o špatném (pornografickém) časopise

klobás, -u, m. || zprav. -sa, ž., druh uzeniny;

zdrob. -sek, -sku || -ska, -sek, ž.;

**klobásník*, -a, m. = kdo dělá, prodává klobásy;

klobásovitý [-tě; -tost] = podobný klobáse;

klobásový jed, -vá štáva

klobati, **klobnouti**, v. klovati, klovnouti

klobouček, -čku, m., zdrob. ke klobouk; přenes. k. u lampy...;

**kloboučkovati* = poklonkovat;

kloboučkový = podobný kloboučku

kloboučnický [-ctví], příd. ke

kloboučník [-nice], -a, m. = výrobce klobouků, kdo je prodává

klobouk, -u, m., 1. = pokrývka hlavy, obyč. s okrajem (se střechou); dáti si, nasadit k. na hlavu; smeknout k. = sundati s hlavy při pozdravu atd.; k. dolů! = smekni, -něte!; přenes. k. dolů (před někým) = všechna čest! (hovor.);

dostat různá mínění ap. pod jeden klobouk = sjednotit, srovnat (hovor.);

míti trochu pod kloboukem = být podnapilý (šmil.);

symb. hodnosti: kardinálský k. = kardinálská hodnost;

v. slovanský;

2. = co se podobá klobouku: k. u lampy; k. cukru = homole; = hoření část houby, krycí snop;

kloboukárna, -ren, ž. = dílna, továrna na klobouky;
 **-kář* [-kářka], -e, m. = kloboučník;
kloboukatý = s kloboukem, s kloboučkem: -té houby;
kloboukovitý [-tě] = podobný klobouku;
kloboukový cukr, -vá plst', pentle
kloc, -e || -u, m., z něm. = hadr, cár, šat (zastar. lid.): = pařez (Ner.);
 **kloca*, ž. = kloc
klof, citoslovce vyjadřující zvuk při klování;
 **klofáč*, -e, m. || *klofan*, -a, m. = zobák;
 **klofanec*, -nce, m. = klofec;
klofati, v. klovati;
klofcovati, -cuji = dávat klofce (lid.);
klofec, -fce, m. = úder klofnutím; dávat klofce; přenes. k. = klepnutí přes prsty, jemná, ale nepříjemná výtka (hovor.);
klofnouti, v. klovnouti
klohniti = pracně vařit, strojít (lid. a hovor.); slož. dokon. *u-*;
klohnívati, opakov.
 ***klok**, -u, m., z lat. = plášť (Jir.)
klokan, -a, m., ssavec; zdrob. *klokánek*, -nka, m.; *klokaní* mláďe
klokoč, -e, m., 1. keř, jeho plod, dřevo, klokočový růženec; 2. = vodní vlna, klokot (Jir.);
 **klokočí*, příd. = klokočový (Ner.);
klokočí, stř. = klokočové kře, klokoč;
klokočový růženec = z klokočových plodů
klokot, -u, m. = bublání, šustění tekutiny: voda vře klokotem = vře kypivě; přenes. klokot = slavičí zpěv; zlověstný k. minut (Han.) = kolotání;
klokotati, -tám || (zastar.) -ci, -ceš... = bublat, zurčet, šumět: voda klokotá; = vařiti se klokotem; slavík klokoce v houšti (Heyd.); smích klokotá = ozývá se bublavě; hlavou jim klokotá sladce pták snů (Ho.); život

klokotá v městě (Hlad.) = šumí, šumivě, hlučně proudí;
 slož. dokon. *na-* se (mnoho);
 **vy-* sladké tajemství jak slavík (Hál.); prostě dokon. *za-*;
klokotávati, opakov.;
klokotavý [-vě] = klokotající: k. var, potok; k. ženský zpěv, tenor; k. život;
klokotný [-ně] = klokotavý (kniž.)
 ***klokt**, -u, m. = zvuk podobný kloktání;
kloktadlo, -del, stř. = látka na kloktání;
kloktati, kloktám = vyplachovat ústní dutinu a hrdlo; = kloktati (kniž.): voda kloktá; každá slabika mu v hrdle zakloktala (Rais);
kloktávati, opak;
kloktavý [-vě] = klokotavý, bublavý
 ***klomen**, -e || -u, m. = větev (mor.); zdrob. *klomínek*, -nku, m.
klon, -u, m., 1. = sklon, nachýlení, ohyb (kniž., odb.); = suk (lesn.);
 2. = potomstvo vzniklé bez pohlavního plození (odb.)
 ***klonec**, -nce, m. = kdo se kloní, klaní, velebitel (Heyd.)
kloníček, -čku, m., zdrob. ke
 **kloník*, -u, m. = větev (nář. Jir.)
kloniti = chýlit, shýbat (kniž.), sklánět, naklánět: k. hlavu k modlitbě (Hál.); svou šíjí k počtě k. (Heyd.); měsíc blíže k zemi svůj bledý kloní běh (Jungm.); skráň kloňtež národy (Krásnoh.);
k. se = chýliti se, nachylovat, shýbat, sklánět, *na-*: loď se kloní na levý bok; hlavinky dvě k sobě kloní se (Čech); kde jezero se v hory kloní (Mácha); rty se kloní ke rtům (Ho.); = klaněti se (říd. kníž.);
k. se k mínění = chýliti se, přiklánět, uznávat je za dosti správné, za správnější než jiné; slož. dokon. *na-* = nachýlit

(hlavu...); *na-* se; *na-* si koho = získat ho, jeho přízeň; **na-* se co udělat (Čech) = být nakloněn; v. nakloněn;

od- něco, se od původního směru; *od-* se od koho, přenes. = přerušit s ním přátelství, styky, přestat uznávat jeho autoritu, učení; podob. *od-* se od mínění, od učení...;

po- se někomu, před někým = učinit poklonu, vyjádřit úctu:

před- trup (tělocvič.);

při- = přichýlit: k ústům vězně ucho své přiklonil strážce (Mácha); přenes.: *při-* své srdce k někomu; *při-* se: když se (dívka) ke mně přikloní (Čech);

= přidat se: *při-* se k nějaké straně, k něčímu názoru;

s- = schýlit, shýbnout: *s-* hlavu, šíji, kolena: syn člověka nemá, kde by hlavu sklonil (bibl.);

s- někoho = pokorit (píseň);

u- = (trochu) sklonit (řidké);

pod meč hlavy své *u-* (Heyd.);

hlavu ukloní nad ním (Vrchl.);

u- se (běžné) = pozdravit, odpovédět na pozdrav skloněním, kývnutím hlavy;

vy- = vychýlit: *vy-* hlavu z okna; *vy-* se z okna;

-kloňovati, slož. nedokon. *na-* (Erb.) = naklánět; *na-* si koho;

s- jména = ohýbat (mluvnic.);

vy- se = vyklánět;

-kláněti, slož. nedokon.

na- hlavu, se z okna; naděje se nenakláněla na žádnou stranu;

nad- co (se) = sklánět nad něco, nad něčím; *od-* se od koho, čeho;

před- trup, se; *před-* se = být předklonný (mluvnic.); *při-* se k nějaké straně, k nějakému mínění;

s- = shýbat; *s-* jména, obyč. skloňovati; *s-* se k západu, o slunci (Němc.); kde se k bílým horám zářné pásmo hvězd sklání (Krásnoh.);

u- = sklánět: hlavu v taktu *u-* (Vrchl.); v lesní kořání dumavé své zraky uklání (Čech);

u- se komu, před kým;

vy- se z okna, z vozu;

klonivati, opakov.

I klop, citoslovce vystihující klepání: před chalupou s koně hop a na chalupu klop, klop. klop (Erb.)

II klop, -u, m., 1. = poklop (za star.); 2. = klopa

klopa || někdy *klopna*, -pen, ž = přeložek u límce kabátu; = zákryt kapsy

klopiti, -pám... || -pu..., klopeti
klopaje, -pajíc = klepati

*klopec, -pce, m. = klopa

klopička, ž., zdob. ke klopa

*klopiště, stř. = kupa, hromada (nář.)

klopiti = převracet: k. bednu...;
pluh dobře klopí = obrací zem;
k. peníze = převrátit měšec, aby se peníze vysypaly, platit;
= obracet, klonit dolů: k. oči hlavu;

slož. dokon. *ob-* = obklíčit: přátelé ho obklopili; země je obklopena mořem;

od- = odkrýt něco přiklopeného.

od- víko, pokličku u hrnce, hrnce;

po- = pře-, po-, někdy s-;

pře- = převrátit: pře- kámen: vůz se překlopil;

při- = přikrýt přiklopem: při- víko na kufr || při- kufr víkem;

s- = sklonit, schýlit: *s-* hlavu, oči k zemi;

vy- = klopením vysypat, vyndat: *vy-* peníze z tobojky, buchty z pekáče; přenes. = naráz povědět (lid. a hovor.)

za- = klopením zahradit: za- okno okenicí; nebe je zaklopeno mraky (lid.);

-klopovati, slož. nedok. *ob-*, *od-*;
s- oči, obyč. klopit; *vy-*; *za-*: mrak hvězdičky zaklopuje (Němc.);

-klápěti, -pějí, slož. nedokon. *od-*, *pře-*, *při-*, *s-*, *za-* k dokon. *od-* klopiti...; v. překlápovati;

klopivati, opakov.

*klopivý = sklápěcí

klopka, -pek, ž. = zařízení k odklopení hoblin;

klopkář, -e, m. = hoblík s klopkou

klopna, v. klopa

klopný [-nost]: -né zařízení = na klopení; -nost = náchylnost: česká -nost k litéře i (Koll.)

***klopot**, -u, m., 1. = klokot: voda se vaří klopotem; 2. = klepot; 3. = klopota

klopota, ž. = těžká, nepříjemná práce, trampota, starost, nuzný život: život je samá k.; k. chudého studenta (Jir.)

***klopotati**, 1. = dupat, klepat; 2. = klopotiti se;

klopotavý, 1. = dupavý, 2. = plný klopot

klopotiti || čast. *k. se*, klopocení || -potění = namáhati se (s něčím), namáhavě jít; těžce pracovat, lopotit (se);

slož. dokon. *na-* se (mnoho)

klopotlivý || **klopotlivý* [-vě; -vost] = klopotný 2.

klopotný [-ně; -nost], 1. = kvapný, překotný (říd.): k. spěch (Čech);

2. = namáhavý, těžký, svízelný, klopotivý, nuzný (život, práce); 2. stup. -*tnější* [-*tněji*]

-**klopotati**, v. klopiti

klopýtati, -tám = zakopávat (při chůzi), brkat: k. o kameny, přes pařezy; = namáhavě jít; přenes. = narážet na překážky, dělat chyby;

klopýtnouti, -tnuv, -tl, -tnutí, dokon.: k. o, přes kámen; kůň má čtyři nohy a přece někdy klopýtne (přísl.); přenes. = narážet na překážky...;

klopýtávaní, opakov.;

klopýtavý [-vě; -vost] = klopýtající, vrávoravý

kloset || *klozet*, -u, m., z franc. = (splachovací) záchod;

klosetní || -*tový* (*kloze-*) papír

kloš, -e, m., hmyz

klot, -u, m., z angl. = černá bavlněná látka; *klotový*

klotura «-tý- || -tú-», ž., z franc. = ohrazení, skončení, ukončení debaty

kloub, -u, m. = pohyblivé spojení kostí; v strojn. = pohyblivé spojení dvou částí stroje; k. lnu = svazek (líd.); k. větve... = suk, hrčka; chuchvalec: klouby dýmu (Kos., Hol.); přenes. jít, přijít, dostati se něčemu na kloub = důkladně prohlížet, zkoumat, vyzkoumat, porozumět tomu...; zdrob. **kloubec*, -bce, m.: k. lnu; k. na brousek = krbec; *kloubek*, -bku, m.; další zdrob. *kloubček*, -čku, m.

kloubiti = pevně spojovat jako kloubem (říd. kniž.); zprav. slož. dokon. *s-* || **z-* = spojit kloubem, pevně; *vy-* si ruku... = vymknout, vyjmouti z kloubu

kloubnatý [-tě; -tost] = mající mnoho kloubů n. veliké klouby, sukovitý: -tá ruka (šimáč.); -té větve (Rals)

kloubní, příd. ke kloub: k. vaz, maz, pouzdro;

kloubník, -u, m. = kovový prstenec při boxování, nápeštník, boxer

kloubovitý = kloubnatý, podobný kloubu;

kloubový, příd. ke kloub: k. revmatismus

kloučátko, -tek, stř., zdrob. ke *klouče*, -čete, stř. = klučik;

klouček, -čka, m., zdrob. ke kluk = klučik, klouče

***kloudera** || -*děra*, m. = chlapec, mladík (Herrm.)

kloudný [-ně; -nost] = dosti dobrý, slušný, pořádný, vyhovující (líd. a hovor.): k. šat, -né jídlo; -ná škola (Rals); -ná řeč = rozumná

***klouhačka**, -ček, ž., *klouhati*, *klouhavý* = klouzačka, klouzati, klouzavý

I ***kloun**, -a, m. = klaun, clown

II **kloun**, -u, m. = obrněný nášadec na přidi starší válečné lodí; *klounovec*, -vce, m. = přední část lodního trupu, rozrážející vodu

*klouťi = II klíti; slož. dok. *vy-* se ze školy = vychodit školu (šm.)

*klouzač, -e, m. = bruslař;
klouzačka, -ček, ž. = klouzání, místo na klouzání; = náleď; k. na hlavě = pleš (žert.);

**klouzačský* = bruslařský
klouzák, -u, m., tanec, člun
klouzanda, -nd, ž. = klouzačka (dětské)

klouzati, -ži, -žeš... || -zám..., *klouzej*, *klouže*, -žíc || *klouzaje*, -zajíc, klouzání = smekati se po něčem hladkém, kluzkém: noha klouže po náledí; smyčec klouže po strunách; k. na ledě, o člověku = smekati se;

k. se na ledě... = jezdit, bruslit;

bláto... klouže = je kluzké (říd.) || obyč. klouže to = je kluzko; letoun klouzá = mírně se dotýká země; klouzat očima po obrazu (šimáč.) = tékat;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, dovůle) || slož. nedok. *s-*: pohledem sklouzaje po tvarech (Neum.); paprsky sklouzaly po korunách stromů (Vr.); *vy-* = unikat;

klouzávati (*se*), opak.; slož. nedokon. *roz-* se: jeho ruce ráčily se rozklouzávati (Ner.)

**klouzavka*, -vek, ž. = klouzačka; *klouzavý* [-vě; -vost] = klouzající: k. let; = kluzký: -vé místo; = stále se měnící: -vá cla; -vé vření (Hal.); -vé průměry (ve statistice)

klouzek, -zku, m., 1. houba, 2. ne-rost

klouznouti, -znuv, -zl, -znutí, dokon. ke klouzati = smeknouti se po něčem hladkém; slož. *pro-* = uniknout: zloděj proklouzl strážníkovi pod rukou, mezi obecnstvem;

s- po náledí, se schodů; *s-* se po ledě; = vyhnouti se (ojediň.);

u- = smeknouti se: noha mu uklouzla; = uniknout: uklouzlo mu neopatrné slovo z úst; zloděj uklouzl policii;

v- = rychle a obratně vskočit: *v-* do vody, pod peřinu;

vy- = vysmeknouti se, uniknout: kámen, pero, sklenice vyklouzla z ruky; vyklouzlo mu to z úst; *vy-* z domu = odejít tajně, nenápadně; vyklouzlo mu z péra vyznání (Palac.)

**klovan*, -a, m. || -vaň, -ně, m. = zobák

klovati, -vám || -vu, *klovej*, *klovaje* || *klobati*, -bám || -bu, -bej, -baje || *klofati*, -fám || -fu, -fej, -faje (lid.) = sbírat, sekati zobákem, zatínati zobák: pták klove zrní, do stromu...; kuřátka se klovou = proklovávají se, dostávají se z vajíček;

slož. dokon. *pro-* = klováním prorazit: *pro-* díru ve stromě; kuřátka se proklobala;

roz- vejce, o slepici;

u- čeho || *co* = klováním odejmout, užrati část čeho || *co*; *u-* koho = klováním zahubit;

vy- oči = klováním vyžrat;

za-, prostě dokon.; *za-* *co* = klováním zahubit

klovatina, ž. = guma, lepidlo;

klovatý = obsahující klej, *klovatinu*: -tá mast

**klovec*, -vce, m. = klofec

klovnouti || *klobnouti* || *klofnouti*, *klovl...*, *klovnuv...*, -nut(i), dokon. ke *klovati*, *klobati*, *klofati*;

slož. *pro-*, *roz-*, *u-*, *vy-*

klový = obsahující kly, klíčky: k. váček (botan.)

klozet, -tní, -tový, v. kloset

klú, v. clou

klub, -u, m., z angl. = sdružení, spolek, středisko: politický, společenský... k.

klubák || -ban, -u || -bec, -bce, m. = ptačí zobák (mysliv.)

klubati, -bám || -bu = klovat (říd.); kuřátka se klubou = klovou se; slož. dokon. *vy-* se; přenes. *co* se z toho vyklube = vyvine (lid. a hovor.);

klubávati, opakov.

klubíčko, -ček, stř., zdrob. ke klubko

*klubista [-stka], m. = člen klubu

*klubiti se = splétati se do klubu: zříš, jak se to klubí (Čech); hovor. žertov. k. se = jít do klubu; slož. dok. za- se

klubko, -bek, stř. = něco mnohonásobně svinutého, svitek: k. nití, motouzu, housenek; přenes. = co se podobá klubku: k. hráčů, příbuzných = chumáč; k. drobných květů = shluk; k. radostí a smutku (Neum.) = směs; K. = tupec (podle tkalce Klubka ze Snu noci svatojanské; hovor. literár.);

klubkovací, příd. = na klubkování;

klubkovati, -kuji = navíjet klubko (textil.)

klubnouti, -bl, -bnuv, -bnutí, dokon. ke klubati

klubovka, -vek, ž. = vycpané kožené křeslo (původně v klubech); klubovna, -ven, ž. = místnost klubu, klubovní;

klubovní = náležející ke klubu: k. místnosti; -ník, -a, m. = člen klubu (Ner.)

klůcek, -cku, m., zdrob. ke kloc; klůčkový = z klůčků

kluč, -i || obyčej. klučenína, ž. = pole vzniklé klúčením, novina

klučíček, -čka, m., zdrob. ke klučík, -a, m., zdrob. ke kluk;

klučina, m. = klučík, hošík;

klučisko || klučíště, stř. = klučina (lid.); = velký kluk

klučiti = porážeti stromy a dobývat pařezy n. jen dobývat, kopat pařezy, planit: k. lesy; k. pole = dělat pole z lesa;

slož. dokon. vy- pařez

klučka, -ček || klučnice, ž. = motyka na klúčení

*klučovati = klúčit, přeorávat, překopávat (louku)

kluk, -a, m. = chlapec, hoch (s odstínem zhrubělým, někdy však mazlivým); = dítě mužského pohlaví (lid. a hovor.); = mladík, mladý voják... (t.); o dospělém: chová se jako k. = nedůstojně, nepřiměřeně svému věku;

malý, hezký k. || k. líná, hloupá, darebná, všivá..., ty kluku líná..., jednak zhruběle, jednak při dobromyslném rozhorlení;

klukovina, ž. = klukovství;

klukovský [-sky; -ství]: -ká léta = chlapecká; k. kousek = nerozumný, šibalský, uličnický: kluk klukovská (v. kluk); -ství, stř. = klukovský kousek, -ské chování, šibalství, uličnictví

*klukva, ž., podle ruš. = klikva

*klunda, ž. = špatná kuchařka (vulg.);

*klundati = klohnit; slož. dokon. u-

klus, -u, m. = mírně rychlý, neskákavý pohyb koní; dáti se do klusu; běžet, jet klusem; = rychlá chůze;

přenes.: mládí lehký k. (Hál.) = chvat, bujarost;

klusácký: -ké dostihy;

klusák, -a, m. = kůň do klusu;

klusati, klusám || klúši, klusej, klusaje, klusání = běžet, jít klusem, o zvířatech i o člověku; slož. dokon. od-, při-, v- = klusem odejít, vzdáliti se...: kůň, jezdec odklusal, přiklusal; vklusal do čeledníku (Rais); za- (trochu);

klusávatí, opakov.;

klusavý = klusající: k. kůň;

*klusmo, příslov. = klusem;

*klusný = klusavý;

klusot, -u, m. = klus, klusání

*klut, -u, m. = hlt (nářeč., Č.-Chod, Ra.);

*klutati = pít v doušcích;

klutek || klú-, -tku, m., zdrob. ke klut;

klutnouti, dokon. ke klutati = napít se v doušku

kluz, -u, m. = klouzavá chůze (sport.); = podzemní trativod;

kluzácký [-cky; -ctví], příd. ke kluzák;

*kluzáč [-čka], -e, m. = bruslař;

kluzák, -u, m. = bezmotorové letadlo;

*kluzář [-řka], -e, m. = bruslař;

kluzářský = bruslařský; k. sport (Čech) = klouzání po skluzavce

kluzce, v. kluzký

kluziště, stř. = místo na klouzání

***kluzky**, -zek, ž. pomn. = brusle

kluzký [-sko; -ze; -zkost] = po čem se klouže, smeká noha: k. chodník, -ká cesta; přenes. = oplzlý: k. vtíp, -ká řeč; je kluzko

***kluzmo**, příslov. = klouzavě (Hol.)

kluzna || **kluznice**, ž. = spodek vozidla, děla na klouzavý pohyb

kluzník, -u, m. = kluzák

kluzný [-ně; -nost] = klouzavý

klystér || častěji -týr || lid. a hovor. **krystýr**, -u, m., z lat. (a tam z řeč.) = (počistující) nálev, vstříknutí tekutiny do konečníku;

-rka, -rek, ž. = stříkačka na klystýr

km, zkratka = kilometr

kmán, -a, m., z něm. *gemein* = prostý voják (lid. a hovor.; zaniká); přenes. = prostý, nevlivný člen spolku (hovor.)

kmen, -ne || -nu, m., 1. = dřevnatý nerozvětvený stonek;

2. = část národa, národ, národní skupina, rod: náš národ se dělí původně na řadu kmenů; slovanský, národní k.; pocházejí z dobrého kmene;

k. předplatitelů časopisu = jádro, „kádř“;

3. = část slova, která zbude po odpěti ohýbací přípony;

v. kmínek;

***kmenák**, -a, m. = „kmenový“, starousedlý měšťan (Gell.);

kmenina || **kmenovina**, ž. = vysoký les, užitkové dříví (lesn.); **kmenný** = kmenový;

kmenosloví, stř. = nauka o tvoření kmenů (mluvnic.); -**slovný**;

kmenostup, -u, m. = stupňování kmene (mluvnic.);

kmenotvorný = tvořící kmen: -ná přípona (mluvnic.);

***kmenovec**, -vce, m. = soukmenovec (Ner.); *-**vkyně**, ž. = příslušnice rodu (Rubeš);

kmenovka, -vek, ž. = tyč rozdělená na metry na měření skácených stromů;

kmenový [-vě; -vost]: -vé dříví; -vá pýcha; -vé jmění = základní; -vá kniha; -vá přípona, souhláska, samohláska; -vě = po stránce kmenové, rodové, původem: -vost = kmenový ráz

kment, -u, m., z pol. a tam z něm. jemné plátno, batist;

***kmentoví**, stř. hromad. = kmentové šatstvo; **kmentový** kapesník: košilička -vá (Čelak.)

kmet, -a, m. = sedlák, hlava rodu... (zastar.); = stařec (kníž.): = laický soudce;

***kmetci** = kmetný, kmetský;

***kmetecký** || ***kmeti** || ***kmetitý** (ojediň.) || **kmetný** (kníž.) = kmetský, starý;

***kmetice**, ž. protějšek ke kmet;

***kmetična**, -čen, ž. = kmetova žena, dcera;

***kmetiček**, m., zdrob. ke ***kmetík**, -a, m., zdrob. ke kmet;

***kmetoušek**, -ška, m. = kmetík (Č.-Chod);

kmetský věk = stařecký; k. soud = s laickými soudci;

kmetství, stř. = kmetský věk

kmih, -u, m. = kmit, kmitání (kníž., tělocvič.); k. svítilny = svít (Č.-Chod);

***kmihati** = kmitat (kníž.);

***kmihavý** = kmitavý (kníž.)

I ***kmín**, -a, m., z něm. *gemein* = sprosták, šejdř, filuta (nářeč., Mah.)

II **kmín**, -u, m., z něm. rostlina a její plod

***kmíneček**, -čku, m., zdrob. ke **kmínek**, -nku, m., zdrob. 1. ke kmen (říd., Čap., Vr.); 2. k II **kmín**

kmínka, -nek || **kmínovka**, -vek, ž., 1. = kmínová kořalka, 2. = kmínová polévka;

kmínovati co = posýpat kmínem: slož. dokon. o-;

kmínovice, ž. = kmínka 2.;

kmínový květ, -vá vůně; -vá polévka, kořalka

***kmínstvo**, stř., k I **kmín** = šejdřství (nářeč., Herb.)

kmit, -u, m. = jeden rychlý pohyb v témž směru: kmity kyvadla, struny; = rychlý pohyb vůbec: kmity palašů (Čech); = svit, zablesknutí apod.: hvězdnatý k. (Mácha); k. hvězdy (Čech); osvětlený vlak nás zdraví kmitem skel (Ho.); přenes. k. štěstí (t.)

kmitati, -tám: k. čím = rychle pohybovat jedním směrem;

k. || řidč. k. se = rychle se pohybovat, míhati se: kyvadlo, struna kmitá; světlo oknem kmitá (Krásnoh.); luna hvozdem -tá (Vrchl.); v oku blesk se kmitá rozechvělý (Heyd.); přenes.: v zklamané duši lidské kmitají nádeje (šmil.) = objevují se matně, na chvíli, probleskují;

slož. nedok. *pro-*: červánek stromy prokmitá (Vrchl.) = probleskuje; oko její pod heboučkou řasou prokmitá (Čech); zájem, v němž prokmitá lepší část muže (Kunět.) = projevuje se, proniká;

slož. dokon. *roz-* co = přivést do kmitání; *roz-* se = dáti se do kmitání: život rozkmitaný mezi lásky a nenávisti (Bass); *kmitávat*, opakov.; slož. nedok. *pro-*: za stromy prokmitávala věž (V. Vlček); lesy prokmitávaly temně rudým rezem (So.)

kmitavý [-vě; -vost] = kmitající (se), míhající se, probleskující...: -vé světlo; -vá záře lampy (Čech), -vé střely (t.)

kmitnouti se, kmitl, -tnuv, -tnutí, dokon. ke kmitati = učinit kmit, rychle se pohnout, přeběhnout, přejet kolem někoho, zablesknouti se apod.: struna kmitla; vlak se jen kmitl; dívka se jen kmitla; rouškou kmitly hvězdy (Vrchl.); kmitly mu oči z koutka do koutka (Jir.); něco se mu v paměti kmitlo (V. Vlček); kmitlo mi hlavou;

slož. dokon. *pro-*: měsíc prokmitl mraky;

za- (se) = na okamžik se objeviti atp.: stříbrohřívek se mu přes cestu zakmitl (Němc.); jiskry branou zakmitly se (Čech); v strmé výši zakmitla se hlava (Krásnoh.); hvězda zakmitla nad vlnou (Čech); zakmitlo se mu cosi hlavou (Šubert) = zablesklo, vytanulo v hlavě, v mysl;

-kmitovati, slož. nedok. **po-* = kmitat (Jir.); *pro-*: prokmitovalo k ní nebe (Kunět.); neurčitě prokmitující možnost (Čap.)

kmitný [-ně] = kmitavý, co se kmitne, letmý (kniž.): k. let šídla (Čech); ptáků k. roj (Hál.); -né jiskry (Vrchl.); -ný pohled (šrám.); -ný = rychle se střídající (Sez.)

kmitočet, -u, m. = počet kmitů za vteřinu (odbor.)

***kmitot**, -u, m. = kmitání

kmitový, příd. ke kmit (kruh, doba)

***kmitý** = kmitný (Č.-Chod)

kmoch, -a, m., domácí tvar slova kmoťr;

zdrob. *kmocháček* (místy lid. *kmu-*), -čka || **kmochánek*, -nka, m.

***kmochtiti** = vařit, kuchtit

kmotr, -a, m. || *kmotra*, -ter, ž., z lat. = zástupce [-pkyně] rodičů při křtu dítěte, při biřmování: býti, jíti, státi komu kmotrem [-rou], býti za kmotra [-ru]; kmotr [-ra] praporu = protektor [-rka]; v. nekmotr;

starší přátelské, důvěrné oslovení: pane -ře, paní kmotra... || pohrdlivě: je to kmotr, -ra! = málo hybný, pohodlný, neobratný člověk, „vařbuchta“;

kmotrovati komu = být mu kmotrem, říkat mu kmotr (lid. a hovor.); slož. dok. *do-* = přestat být kmotrem (Ner.);

kmotrovský [-sky; -ství]: k. poměr, dar; přenes.: -ké chování = málo hybné, neobratné...; -ké jednání = kmotrovství 2.; -ství, 1. = kmotrovský poměr, zastupování při křtu....;

2. (hovor.) = nemístné podpo-
rování příbuzenstva, strýčkovství,
protekciónářství
kmotřenec, -nce, m. || -*třenka*,
-nek, ž. = dítě ve svém poměru
ke kmotrovi, ke kmotře; místy
-třenka = kmotra
kmotříček, -čka, m., zdrob. ke
kmotr; *kmotříčka*, -ček, ž., zdrob.
ke kmotra;
kmotříčkovati komu = kmotro-
vat; přenes. = provádět kmo-
trovství 2.;
**kmotřík*, -a, m. || **kmotřínek*,
-nka, m., zdrob. ke kmotr;
kmotřinka, -nek, ž., zdrob. ke
kmotra
kmotřiti komu = být kmotrem,
kmotrou; = říkat mu kmotr,
kmotra; *k. se s kým* = přáte-
liti se (lid. a hovor.);
slož. dokon. *roz-* (se) = zne-
přáteliti (se); *s-* se = spřáteliti
se
kmucháček, v. kmoch
**knáchat* = kejhat, tlachat
knajpa, ž., z něm. Kneipe =
krčma; **knajpář*, -e, m. = kdo
chodí do knajpy (Ner.)
knajpián || *knejpián* (*knei-*), -a,
m. = přívrženec Kneippovy vo-
doléčby;
knajpovati || *knejpovati* (*knei-*)
= provádět Kneippovu vodo-
léčbu
knákati, v. káchati
**knakvuřt*, -u, z něm. = obyčejný
salám (lid., Ner.)
I **knap**, -a, m., něm. = mladý
šlechtic ve středověku; *K.*, příjm.
II ***knap** || *knop*, neskl. přídav.
jm., příslov. z něm. = těsný,
ještě, taktak dostačující, právě:
boty jsou k.; mít k. příjmy;
vyšlo to knap (lid.)
knast (*kanastr*), -u, m., jemnější
dýmkový tabák
***knedle**, obyčej. pomn. -le, -lí, ž.,
z něm. = knedlík(y); přenes.
(zhруб.) = neobratný, pohodlný
člověk;
knedlíček, -čku, m., zdrob. ke
knedlík; -*ličkový*: -vá polévka;

knedlík, -u, m., vařené moučné
jídlo: k. k masu, švestkové, tva-
rokové, špekové, povídlkové... -ky;
přenes. knedlík = neobratný, po-
hodlný, málo chápavý člověk
(zhруб.); mít k. v ústech, o vad-
ném mluvení n. zpěvu (t.);
**knedlíkatý* = podobný knedlíku
(Vanč.);
knedlíkový: -vá lžice = na kned-
líky; být k. = jíst rád knedlíky
(lid. a hovor.)
kneipián, *kneipovati*, v. knajpián
knějp, -u, m., z něm. = ševcovský
nůž
knejpián, -*povati*, v. knajpián
kněhkupec, v. knihkupec
kněhot, v. kníhot
***kněhyně**, ž. = kněžka (zastar.);
K., hora, míst. obec
***knění** || **kníní*, ž. = kněžka (sta-
roč. knieni)
kněz, -e, mn. kněží, m., z něm.
= původ. kníže, později a dnes
= duchovní; = vynikající osoba,
duchovní vůdce... (básnic.);
lid. kněz (na Mor. panáček) =
ploštice bezkřídla (má pestrý po-
vrch jako ornát);
**knězovláda*, ž. = vláda kněží
***kněžek**, -žka, m., zdrob. ke kněz;
kněžic, -e, m. = syn kněze, t. j.
knížete (zastar.); *kněžice*, ž. =
knížecí dcera;
**kněžíček*, -čka, m., zdrob. ke
**kněžík*, -a, m., zdrob. ke kněz;
kněžiště, stř. = presbytář;
kněžka, -žek, žen. protějšek ke
kněz: římské, pohanské -ky; u
Kollára též *kněžkyně*, ž.;
kněžna, -žen, ž. = choť knížete;
kněžour, -a, m. = kněz (hanl.);
-*rský* [-*rství*], příd. k tomu;
kněžský [-*sky*; -*ství*], příd. ke
kněz: k. úřad; -ké povolání;
kněžstvo, stř. hromad. = kněží
kní, citoslovce napodobující volání
čejky
kníčeti, *kníčivý* = kňučeti, kňu-
čivý

•knif «knyf», -u, m., něm. = obratný způsob, vytáčka, trik (lid. a hovor.): mít -fy, užívat -fů; advokátské -fy

knih, knih || zastar. kněh (ke kniha), ž. = soubor, svítek, svazek listů na psaní, na podpisy..., tištěné dílo slovesné, spis, řada zápisů v knižní podobě; = část většího díla, spisu; vázaná, nevázaná, brožovaná k.; obchodní, účetní, obecní, pozemková k.; kniha zábavná, vědecká, populární; knihu, -hy psát, skládat, spisovat, vydat, -dávat, tisknout; číst knihu, v knize, lid. čísti, říkat si na knize, na knihách; černá k. = čarodějnická n. soupis poklesků žáků v staré škole, soupis provinilců, jejich výpovědi; zlatá k. = seznam dobrých žáků apod.; v. smolný; kniha knih (Vlček) = bible; mluvit jako kniha = moudře (lid. a hovor.); = snůška diplomatických dokumentů: Bílá, Modrá... kniha; k. papíru = 24 archů; = oddíl žaludku přežvýkavců; v. knížka

•kníha || kníhavka, -vek || kníhora, ž. = čejka, nazvaná podle volání kní (lid.)

knihárna, -ren, ž. = knihovna (zastar., Jlr.); = knihařská dílna

knihář, -e, m. = vazač knih, kníhvazač;

*knihářček, -čka, m., zdrob. ke knihář;

knihářina, ž. = knihářství (hovor.); knihářiti = provozovat knihářství;

knihářský [-sky; -ství], příd. ke knihář

kníhati, -hám, o zvuku čejek;

kníhavka, v. *kníha

knihkupec (zastar. kněh-), -pce, m. = obchodník s knihami; -kupecký [-cky]: -ký příručí, trh; -kupectví, stř. = obchod s knihami, prodej knih. knihkupecké povolání

kního-, kmen ke kniha ve slož.:

-mil, -a, m. = milovník (pěkných) knih, bibliofil; -milský [-ství]: -ká záliba;

-mol, -a, m. = náruživý čtenář knih (hovor.); -molský [-ství];

*-pal, -a, m. = palič knih (A. Schulz);

-pis, -u, m. = bibliografie, -písec, -sce, m. = bibliograf, -pisný = bibliografický

kníhora, v. kniha

knihosklad, -u, m. = sklad knih

*kníhot || kníhot || kněhot, -u, m. = kníhání

kníhovati = zapisovati do knih, účtovat (odb.); slož. dokon. za-

= zapsat, vložit, vtělit do knih

knihověda, ž. = věda o vzniku, rozšíření a užití knih, bibliologie; -vědný, příd. k tomu

knihovna, -ven, ž. = sbírka knih, místnost na knihy, bibliotéka

kníhovní [-ně], 1. = co je v pozemkových knihách, co se k nim vztahuje; k. úřad, dluh, zápis, výpis; 2. příd. ke knihovna: k. služba...; 3. ke kniha = knižní (říd.); -ně zajistiti dluh = zápisem, vtělením do knih;

kníhovní, -ho, m., 1. = kdo zapisuje do pozemkových knih, 2. = účetní;

kníhovnický kurs; -nictví, stř. = kníhovnické povolání, nauka o zařízení, správě a užívání knihoven; kníhovníček, -čka, m. = kníhovník malé knihovny (Vanč.);

kníhovnička, ž., zdrob. ke knihovna;

kníhovník [-nice], -a, m. = správce knihovny

kníhový = knižní (zastar.): k. trh (Ner.); -vá mluva (Durd.); -vá skříň (Čech) = skříň na knihy kníhožrout, -a, m. = knihomol (zhrub.)

knihtisk, -u, m. = tištění knih; -tiskárna, -ren, ž. = místnost, kde se tisknou knihy, tiskařský podnik;

-tiskař, -e, m. = kdo tiskne knihy. tiskařský podnikatel;

-*tiskařský* [-ství]: -ký lis, -ká čern
 •*knihlačitel*, -e, m., -*telský* [-tel-ství] = knihtiskař, -řský (zastar.)
 •*knihvazač*, -e, m. = vazač knih, obyč. knihař; příd. -*čský* [-čství]
knihvedoucí, -ho, m. = knihovní, účetní
kníkat || *kní-*, -kám = vydávati zvuk kní, kňourat; slož. prostě dokon. *za-* (Ner.);
 •*kníkačka*, -vek, ž. = čejka;
kníkač || *kní-* = kňouravý;
kníknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. ke kníkat, kní-;
 •*kníkot*, -u, m. = kníkání
kníní, v. knění
Knínice, -nic, -*ničky*, -ček, pomn., vsi ze stč. knění = kněžna; lid. Kynice, -ničky, starší úřed. Knihnice, -ničky
 •*knípe*, -pěte, stř. = churavý tvor, chudák, ubožák
knír, -u, m., obyč. pomn. *kníry* = vousy na hoření rtu;
kníratý || *knírkatý* = s (bujným) knírem, knírkem;
kníreček, -čku, m., pomn. -čky, zdrob. ke *kníreku*, -rku, pomn. -rky, m., zdrob. ke knír, kníry;
 •*knírový* štěteček = štěteček kníru
 •*knísati*, kníši = kolébat, houpat (nářeč.); k. se: kalina nad vodou se kníše (píseň); svíce kníše (č.-Chod) = bliká, mrká; kšice kníšící do šíjového dluhu (t.) = trčící;
knísavý = kolébavý, houpavý
knízátko, -tek, stř., zdrob. ke kníže (též pohrdlivě o knížeti)
kníže, -te, v jedn. č. m. (český... k.) || zastar. stř. (Klicperova tragédie Soběslav, selské kníže), v množ. č. stř. (česká knížata, zřídka čeští knížata), z něm. = původ. syn kněze, t. j. knížete, později = šlechtic vyššího stupně; symbol vznešenosti, blahobytu, pýchy: ustrojen jako k. pán (Němc.); žít jako k. (lid.); *Kníže*, m., příjm.

knížecí, přívl. příd. ke kníže: k. dvůr, vinárna; ve významu podobnosti: mít k. život = ž jako kníže;
 •*knížecký*, -ctví; -ctvo = knížet-ský...
knížečka, ž., zdrob. ke knížka
Knízek, -žka, m., příjm., původ. zdrob. ke kněz
kníže pán, -a, m. (lid.) = pan kníže; příd. *knížepanský* (t.)
knížetský [-ský] = knížecí (říd.); ve významu podobnosti: žít, míti se po -sku (lid.);
knížetství, stř. = knížecí důstojnost, panství;
 •*knížetstvo*, stř. hromad. = knížata
knížka, -žek, ž., 1. zdrob. ke kniha, obyčej. bez významu zdrobněleho = nepřilíš velká kniha, zejména v některých ustálených spojení: modlit knížky; berní, šeková, čelední, služební vkladní k.;
 2. zdrob. ke kniha
kníží || zřídka -*ný* [-ně; -nost] = vztahující se ke knihám: k. trh, dar, objednávka, značka; k. vydání (práce, spisu) = vydání jako knihy; k. slovo, výraz, obrat = vyskytující se jen v knihách, nikoli v běžném hovoru; podob. k. jazyk, mluva = s hojnými knižními slovy...; někdy, ale nevhodně = spisovný jazyk; k. člověk = kdo „leží“ v knihách a nerozumí životu; k. vědomosti = (jen) z knih;
 práce vyšla -ně = jako kniha; vyjadřovati se -ně
knížnice, ž. = sbírka knih, knihovna, edice;
knížný, v. knižní
knížítko, -ček, ž., zdrob. ke knížka
knockout «nokaut», -u, m., angl. = rozhodný úder rohovnický; -*tovati* koho = zasaditi knockout
knoflíček, -čku, m., zdrob. ke knoflík;
 •*knoflíčkový* = s knoflíčky (Ra.); *knoflíkovitý* = podobný

knoflíčku; *knoflíčkový*, příd. ke knoflíček

knoflík, -u, m., z něm. = prostředek k zapínání (prostrčením skrze díрку) n. jen ozdoba; = držadlo, tiskátko podobné knoflíku: k. u sedla, u houslí, u zvonku...;

k., -a, m. = malé dítě, malý člověk, knot, špunt (žert.);

knoflíkárna, -ren, ž. = dílna, továrna na knoflíky; -*kář*, -e, m. = kdo vyrábí knoflíky; -*kářský* [-*kářství*], příd. k tomu;

knoflíkový: -vá dířka

knop, v. II knap

knot, -u, m., z něm. = prostředek k pozvolnému spalování hořlavých kapalin;

k., -a, m. = malý člověk, knoflík;

knotek || *knůtek*, -tku, m., zdrob. ke knot, -u;

**knotiti se* = vlniti se, kroutiti se jako knot (lid.); slož. dokon. *za-* se = zacuckati se, o vlasech (Preiss.);

knotovka, -vek, ž., rostlina;

knotový uhlík

**kňouby*, -bů, m. pomn. = kníry (nářeč.)

**kňoukati*, -kám = kňučet, kňourat; -*kavý* = kňučivý, kňouravý

kňour, -a, m. = tříletý až čtyřletý divoký vepř

kňoura, m. i ž. || *kňoural* [-*lka*], -a, m. = kdo kňourá, ukňouraný člověk (lid. a hovor.);

kňourati, -rám = vydávati zvuk kňu, kňučet, o psu, o kočce...; = kňouravě mluvit, naříkat, projevovat nespokojenost, fňukat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

kňourávat, opakov.;

kňouravý [-*vě*; -*vost*] = kňučivý: k. hlas, -vé dítě

kňourek, -rka, m., zdrob. ke kňour;

**kňoury*, -rů, m. pomn. = kníry (lid.)

Knovíz, -e, ž., ves v Č.;

knovízský: -ká kultura

kňučeti, -čí = vydávati zvuk kňu, kňourat, kvičet: pes kňučí; zhrouběle o dítěti = kňourat, fňukat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

kňučivati, opakov.;

kňučivý [-*vě*; -*vost*] = kňučící

***kňuhrati** = kňourat, kňučet

knuta, ž. || někdy *knut*, -u, m., z ruš. (a tam z pol.) = karabáč; přenes. = krutá vláda, moc

knůtek, v. knot;

knůtkář [-*řka*], -e, m. = obchodník s knůtky; -*kářský*, příd. k tomu;

knůtkový, příd. ke knůtek

***knutovati** = bít knutou;

**knutovládný* = vládnoucí knutou;

**knutový*, příd. ke knuta

koadjutor «-jú-», -a, m., z lat. = pomocník, v katol. církvi = zastupce nemocného kněze, hlavně biskupa

koalice «ko-a-», ž., z lat. = spojení, sdružení; vládní k. = sdružení stran podporujících vládu; *koaliční* ministerstvo, politika; = spolčovací: k. svoboda, právo; -*ník*, -a, m. = člen koalice;

koalovati se = spojit se, sdružit; *koalovaný* = sdružený, tvořící koalici

***koba**, ž. = pokojík, kobka (básnic., čech, Slád.)

kobalt, -u, m., z řeč., kov; = jasně modrá barva; -*tový*: -vá modř

kobercář [-*řka*], -e, m. = tkadlec koberců

***kobercovati** co = pokrývat koberci; k. koho = plísnit, peskovat (lid.); k. se = kodrcat (t.)

kobercovitý = podobný koberci;

kobercový: -vé barvy

***koberčík**, -u, m. = kobereček

koberec, -rce, m., z román. = tkanina na pokrytí podlah;

přenes. o něčem pestrém: k. květin, luční k.;

kobereček, -čku, m., zdrob. k tomu

kobka, -bek, ž. = pokojík, cela (v. koba): podzemní, klášterní k.; *kobkovitý* = podobný kobce
kobliha, ž. (nářeč. *koblih*, -u, m.) = smažené kulovité pečivo z bílé mouky;

koblihový: -vé těsto

koblina, ž. = předepsaná dávka plodin řeckokatol. knězi (kantorovi)

kobližka, ž., zdrob. ke kobliha;

**kobližný* = koblihový (zast.)

***kobold** || -lt, -a, m., z něm. = šotek, skřítek (zastar., Čech, Tilsch.)

***kobos**, -u, m. = cymbál (staroč. Jir.);

kobosil, -a, m. = cymbalista; zachováno v příjm. *Kobosil*, -a, m.;

kobositi = hrát na kobos

kobra, ž., had; jinak brejlovec indický

***kobrcati** = kobrtat (nářeč.)

kobrtati || *ško-*, -tám = klopýtat (lid. a hovor.): k. po kamenité cestě, po schodech;

slož. dokon. *do-* se, *při-* se, *za-*; (*š*)*kobrtavý* [-vě; -vost] = klopýtavý;

(*š*)*kobrtnouti*, kobrtl, -tnuv, -tnutí, dokon. ke (*š*)*kobrtati*; slož. *za-*

kobří, příd. ke kobra

Koburk, -u, m., ves v Č.; *K.*, -a, rodové jméno panovnické;

koburský, n i k. -rský

kobyla, ž. = hřebčí samice, klisna; přenes. (zhruběle) = silná žena; = ledolom (v. tam) neboli koza; = lešení na lisky (sladov.); = závora přes cestu apod.

koby lanec || -lenec, m. = kobylinec

kobylí, příd. ke kobyla: k. mléko; k. pole = na pasení kobyly; k. hlava, 1. = niněra, 2. druh valené klenby, 3. = velký kámen na dláždění, kočičí hlava, 4. část řezací stolice

kobylice, ž. = podélná závora; součást mlýnského složení; = tesařská koza

***kobylička**, -ček, ž., zdrob. ke kobylyka

kobylinec, -nce, m. = koňské lejno

kobylyka, -lek, ž., zdrob. ke kobylyla = malá kobyla, klisna; hmyz, lid. koníček;

= prsní kost u husy; k. u smyčcových nástrojů (na zvednutí a napětí strun);

dostati se někomu na kobylyku = poznat jeho slabiny, „zatočit“ s ním; dělníci se svezou pánům po kobylyce (Vanč.);

kobylykář, -e, m. = drobný šlechtic, který má zálibu v koních (So.), velkostatkář (hanl.);

-řský [-řství]; *-řstvo, stř. hromad. = kobylykáři (Č.-Chod)

***kobylna**, -len, ž. = kobyly stáj;

**kobylník*, -a, m. = pasák kobyly

***kobylovitý** = podobný kobyle

kobza, ž., hudební nástroj malorus., bandura;

kobzar, -a || *kobzař*, -e, m. = hráč na kobzu

***kobzol**, m., zprav. pomn. -le = brambory (slez., Bezr.)

kocáb, -u, m. = člun, obdélníková loď (vorař.); jinak zprav.

kocábka, -bek, ž. = lodička (obyčej. pohrdlivě);

-kář, -e, m. = veslař na kocábce; -kový, příd. ke kocábka

kocanda, ž., 1. z kotec (?) = trh nebo hospoda na předměstí, formanská h.; 2. z něm. Kötze = bryčka; 3. z něm. Kotzen = břečka ze švestek; 4. = klábození (vesměs lid.)

kocár || *kocar*, -u, m. = karabáč na psy (mysliv.)

***kocati** = kecat, klábosit;

kocavý = klábosivý

***kocmoud**, -u, m. = cumploch

kocour, -a, m. = samec kočky; mlsný kocour, přenes. = velký milovník hezkých žen (hovor.);

kocour, -u, m. = nezoraný pruh pole (vyskočí-li pluh z brázdy); = silný řetěz, hoblík na drážky, tlustý zátylek a j.;

zdrob. *kocourek*, -rka, m.;

kocourek, -u, m. = sukovitý kus polena (lesn.); = malá žíněná poduška (hovor.)

Kocourkov, -a, m., čes. Abdéra, smyšlené místo se směšným, podivínským obyvatelstvem, přezdívkou skutečného takového místa;

**kocourkoviáda*, ž. = kocourkovština, její slovesné zpracování (Vrchl., Nov.);

kocourkovina || čast. -*kovština*, ž. = kocourkovský kousek, -vé jednání;

kocourkovský [-sky; -ství] = co je jako v Kocourkově, směšný, ztřeštěný, nesmyslný: k. kousek

kocouří, příd. jm. ke kocour

-*kocovati*, v. kotiti

kocovina, ž. = nepříjemný tělesný i duševní stav po nemírném opojení, unáhlení, nerozváženém činu, rozčarování (hovor.); podle Paměti J. V. Friče původně *kotzovina* = bouřlivé zastaveníčko, kočičí muzika, prvně uspořádaná r. 1848 boleslavskému hejtmanovi baronu Kotzovi

**kocuřina*, ž. = kořalka (nář.)

kocvara, v. kočvardina

**koč*, -e, m. = kočár, koči

kočár, -u, m. = cestovní vůz pérovaný, krytý n. polokrytý (původ. koččí vůz = vůz s kotcem); jet kočárem, jezdit, vozit se v -ře; dětský k., častěji kočárek; zdrob. -*rek*, -rku, m.;

-*rnický* [-rnickví], příd. ke *kočárník*, -a, m. = výrobce kočárů;

kočárový kůň, -vá dvířka

kočébr, -a, m. = podomní obchodník; podle jihoslovan. městečka Kočevje (lid. a hovor.)

**kočena*, zdrob. *kočenka*, -nek, ž. = kočička (hovor.)

**kočí* || *koččí* vůz = kočár (zast., Jir.)

kočí, -ho, m. = vozka;

K., příjm.; ženský protějšek *Kočová*

kočičák, -u, m. = pytlík na tabák z kočičí kůže; = talíř na žrádlo kočkám (lid. a hovor.)

kočičář || *kočičkář*, -e, m. = milovník koček

kočičí, příd. jm. ke kočka (vlast. ke kočice): k. dráp, kůže;

přenes. k. = úlisný, falešný, nepravý, zdánlivý, jen na pohled (podle falešnosti kočky): k. povaha, láska; k. stříbro, zlato (lid.); k. stříbro, též = slída (t.); k. dar = požadovaný zpět (t.); k. život = tuhý;

k. muzika = kočičina 2.;

k. hlava, přenes. = vypouklý dlaždicí kámen

kočičina, ž., 1. = kočičí zápach;

2. = hlučné zastaveníčko, demonstrační povyk, nezdařená hudební produkce, podle nočního kočičího mňoukání (lid. a hov.)

kočičinec, -nce, m. = kočičí bou-da, chlívěk, trus

kočička, -ček, ž., zdrob. ke kočka; přenes., jednak lichotivě, jednak skoro vulg. = dívka;

pomn. *kočičky*, -ček = vrbové jehnědy a proutky s nimi (lid.)

kočičkář, v. kočičář;

kočičky, v. kočička

***kočinec**, -nce, m. = kočičí rodina (č.-Chod)

kočirovati || *ku-*, -ruji = řídit povoz, potah povozu (lid. a hovor.)

***kočiš**, -e, m. = koči (slov., Němc.)

kočilště, -těte, stř. = kočka (zhrouběle)

kočka, -ček, ž., domácí zvíře; symb. falše, neupřímnosti, úskočnosti: vést si... jako kočka; co se z kočky narodí, chytá myši (přísl.) = povaha se nezmění; chodí okolo toho jako kočka okolo horké kaše (lid. a hovor.), o člověku vyhýbajícím se rozhodnutí v choulostivé věci; ať kočka (kočička) vejce snese (pořekadlo) = nikdy;

je to pro kočku, vulg. *germanis* = nestojí to za nic;

sr. *kočenka*, *kočička*, *kočičí*

kočkodan, -a, m., rod opic

kočkovati se = dorážet na sebe jako kočky, znepokojovati se, hašteřiti se (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (dosti)

kočkovitý [-*tě*; -*tost*] = podobný kočce: -*tě* šelmy; = jako kočlí: k. výraz v obličejí (So.)

***kočová**, -*vé*, ž. = žena kočího (čes. lid.); *K.*, v. kočí

kočovati, 1. = kočírovat; 2. = žít nomádsky, kočovně;

kočující národ = kočovný; k. divadelní společnost, herci = jezdicí s jednoho místa na druhé

***kočovní** = kočovný;

kočovnický [-*cky*; -*ctví*], příd. ke *kočovník*, -*a*, m. = nomád, v. tam; přenes. umělecký k. (So.);

kočovný [-*ně*; -*nost*] = kočující, nomádský: k. národ; k. obchodník = který chodí od domu k domu, podomní; -*ná* živnost; -*ný* přednášeč (šal.); vést k. život

kočovský, příd. jm. ke kočí: -*ké* zaměstnání; -*ký* kousek (Majer.)

kočující, v. kočovati

***kočvardina**, ž. = špatný nápoj, „břečka“ (slov., Jir.); sr. čes. lid. *kocvara* = brečka ze švestek

kod «kód», -*u*, m., z franc. = soupis, seznam tajných hesel, značek

koda, v. coda

kodak, -*u*, m., umělé obchodní jméno = malý fotografický přístroj

kodercovati, v. kodrcovati

kodex, -*u*, m., z lat. = kniha větších rozměrů, hlav. stará a rukopisná; = sbírka, seznam...

kodicil «-*dy*», -*u*, m., z lat. = dovětek, poslední pořízení neustanovující dědice

kodifikace «-*dy*», ž., z lat. = kodifikování; -*kační* práce;

-*kátor*, -*a*, m. = kdo kodifikuje;

-*kovati* = pojmut, vřaditi do zákoníka, sestaviti zákoník; -*kovati* spisovný jazyk = mluvniceky a slovníkářsky soustavně zpracovat

kodkodák, -*datí*, v. kokodák

kodrcati (se) || **kotr-*, -*cám* = drkotat, třásti se, drkotavě se pohybovat: vůz (se) -*cá*; sáně kodrcaly do stráně (Rais); k. se na voze;

slož. prostě dokon. *sa-* (se);

kodrcavý [-*vě*; -*vost*] = kodrcající se;

kodrcovati || *kodercovati* = tokat, o tetřívku (mysliv.); vlastně = potáceti se při tokání

***kodrnec**, -*nce*, m. = kotrmelec
kodulka, -*lek*, ž., hmyz

Kodym, -*a*, m., příjm. z Nikodém
koedukace «*ko-e-*» (píše se někdy *koě-*, na př. u Jir.), ž., z lat. = společná výchova mládeže obojího pohlaví; -*kační* výchova, škola;

-*kovati* = společně vychovávat

koeficient «*ko-e-*», -*u*, m., z lat. = součinitel (odbor.)

koercitivní «*ko-ercitív-*», z lat. = zdržovací, na př. síla (elektrotech.), nařizující (norma)

koexistence «*ko-egzi-*», ž., z lat. = soubytí, současné bytí n. trvání (odbor.); -*stenční* || -*stentní* = současně jsoucí, trvající; -*stovati* = současně být, trvat

kofein «-*fejin*», -*u*, m. = látka obsažená v kávě;

-*nový*, na př. roztok

koflíček, -*čku*, m., zdrob. ke

koflík, -*u*, m., z něm. = pohár;

koflíkovitý = podobný koflíku

kognát, -*a*, m., z lat. = příbuzný po přeslici, s matčiny strany

***koháč**, -*e* || *kohák* || *kohát*, -*u*, m. = pařez (nářeč.);

kohátka, -*tek*, ž., rostlina

kohelet, -*u*, m., hebr. = kazatel; *K.* = biblic. kniha Kazatel

koherence «-*hé-* || -*he-*», ž., z lat. = spojitost, souvislost;

-*renční* || -*rentní* = souvislý

koherer, -*u*, m., z franc. n. z anglič. (a tam z lat.) = přístroj k zachycování elektromagnetických vln v bezdrátové telegrafii

kohese «-*héze*», ž., z lat. = soudržnost, přilnavost;

kohesní, na př. tlak

Kohinoor «-núr», -u, m., z perš., velký diamant, nyní majetek britské koruny;

kohinoor || -*nor* || -*nur* = vůbec diamant; -*rka*, -rek, ž. = Hardtmuthova tužka

kohorta, ž., z lat. = nejmenší taktická jednotka římského vojska; přenes. = zástup, skupina: hlavní k. uznaných veličin (Sez.)

kohout, -a, m. = samec slepice a vůbec kurovitých ptáků; dva kohouti na jednom smetišti, přenes. o dvou soupeřících, sociích (lid. a hovor.); posadit někomu na střechu červeného kohouta = zapálit (lid.);

zdrob. *kohoutek*, -tka, m.;

k., -tku, m., podle podobnosti = korouhvička na věži; = obrtel u pípy, u vodovodu; *k.* u ručnice = nárazní kladívko; rostlina; *k.* u koně = vyvýšenina na konci šíje;

kohoutí, příd. ke kohout: *k.* ocas, kokrhání;

kohoutiti se = počínati si jako kohout, durditi se, čepýřit (lid. a hovor.);

slož. dokon. *na-* se = roz- se (Vr.); *roz-* se = rozdurditi se: přišel celý rozkohoutěny, -cený; *za-* se = začervenati se, zčervenati (Němc.);

kohoutkový: -vá ručnice;

**kohoutský* [-*sky*; -*ství*], příd. ke kohout

***kochan**, -a || -*nec*, -nce, m. = kochaný, milý (zastar.);

zdrob. *kochánek*, -nka, m. = milý (Jungm., v písních); další *kocháneček*, -čka, m. || -*čka*, -ček, ž. (v písních), zdrob. ke

kochánek, -nka, m. = milý (Jungm., v písních);

kochanka, -nek, ž. = milá (Čech)

kochati, -chám (souvisí s rozkoš) = milovat, laskat (říd. kniž.);

k. se v čem, čím, na čem = míti zalíbení, zálibu v něčem a rozkoš, požitek z toho; *k.* se s kým = laskati se (říd. kniž.); slož. dokon. *po-* se = potěšiti se;

roz- se, rozkochán = roztoužiti se, -toužen (dostí časté v době obrozen.): celý svět jak by rozkochán (Hál.);

kochávati, opakov.; slož. nedok. *roz-* se (Sušil);

**kochavý* = rozkošný

***koický** = kojský

koidence «ko-in-», ž., z lat. = „spadání vjedno“, shoda událostí n. okolností; -*denční* signál; *koincidovati* = shodovati se, krýti se, spadati vjedno

koitovati, *koitus*, v. coitus

Kojatice, -tic, pomn., míst. jm., z osob. jm. Kojata

Kojčice, -čic, pomn., míst. jm., z Kojtice a to z Kojetice

koje «kó-», ž., z holand. = přístěnkové ložní lůžko n. malý oddělený prostor (na výstavách); = síť na divoké kachny

kojeňátko, -tek, stř. = vlast. zdrob. ke *kojeně, kojeneč

kojenec [*-*nka*], -nce, m. = kojene dítě; -*cký* [-*ctví*]: -cké nemoci; -*ctví* = kojenecká doba, nauka o kojencích

Kojetice, -tic, pomn., *Kojetín*, -a, m., míst. jm., z os. jm. Kojata; *Kojice*, -jic, pomn., míst. jm. z os. jm. Koj (sr. Koj-ata)

***kojitelka**, -lek, ž. = kojící žena, matka, těšitelka

kojiti = upokojovat, chlácholit, tišit: *k.* něčí mysl, hněv lahodnými slovy (kniž.); *k.* dítě = živit je mateřským mlékem (běžné); *k.* se nadějí (kniž.) = chlácholiti se, těšiti, mít naději; slož. dokon. *do-* dítě;

na- dítě = dáti mu pít;

od- dítě = kojením vyživit;

u- = utišit, uspokojit, zahnat: *u-* hněv, žářeň, chťice; neukojená touha = nesplněná;

z-: nezkojené lidstvo (Vrchl.) = neuspokojené;

v. upokojiti, uspokojiti, kájeti;

-*kojovati*, slož. nedok. *do-*, *od-*, *při-* dítě; *u-* koho, co = kojiti (říd. kniž.);

kojivati, opak.

kojná, -né, ž. = žena kojící cizí dítě

-kojovati, v. kojiti

kojský, příd. ke Kos (ostrov v Egejském moři); kojská látka = starověký jemný hedvábný gáz

kojtovati, *kojtus*, v. coitus

***kok**, -u, m. = koks

koka, ž., z lat., tropic. strom;

kokain «-kajín», -u, m., droga;

kokainismus «-nyz-», -mu, m. =

užívání kokainu ze zvyku, otrava kokainem; *-nista* [*-nistka*] «-nys-», m. = kdo užívá kokainu ze zvyku;

kokainový roztok

kokarda, ž., z franc. = růžice z různobarevných stuh na čáče, na klobouku apod., odznak; zdrob. *-rdička*, -ček, ž.;

***kokardka**, -dek || *-dovka*, -vek, ž. = čepice s kokardou

***kokeš**, -kše, m., z kokot = kohout (nářeč., mysliv.)

koketa || řidč. *kokota* (R. Svob.), ž., z franc. = žena snažící se upoutat pozornost mužů, pohrávající si s jejich city;

koketerie «-ryje», ž. = koketování;

koketka, -tek, ž., zdrob. ke koketa;

koketní [*-ně*; *-nost*] = kokeťující (žena); = sloužící koketování; k. pohled; k. hra děvčete (Se.) = koketování; k. čapka (So.) = líbivá;

***koketnice**, ž. = koketka;

koketovati s kým = snažiti se upoutat jeho pozornost, hlav. o ženách: k. (s někým) pohledy, úsměvy (= skrze pohledy..., které jsou prostředkem koketování);

přenes. k. s anarchismem... = nebýt anarchistou z přesvědčení, nýbrž jen z módy, pro zábavu, zahrávati si s ním; koketoval se studiem fyziky a biologie (J. L. Fischer), nik. studiem;

slož. dokon. *za-* si;

***koketský** || ***kokotský** [*-sky*; *-ství*] = koketní

koko, str. neskl. = cukroví (dět.)

kokodák || někdy *kodkodák*, cito-slovce vyjadřující hlas slepice; ***kokodati** = kdákat (Kunět.) || ***kodkodati**

kokon, -u, m., z franc. = zá-motek, kukla larev, zvláště hedvábníka; *-nový*: -vé vlákno

kokorík, -u, m., rostlina

kokos, -su «-su», m., z lat. = kokosovník i jeho plod kokosový ořech; přenes. = hlava (vulg.); *-sovník*, -u, m. = kokosová palma; *-sový* ořech, -vé máslo

***kokošek**, -ška, m. = chochol

kokoška, -šek, ž., rostl.

***kokošník**, -u, m., rus. = ozdoba žen. hlavy a klenby

***kokot**, -a, m. = kohout (zastar., Jir.);

***kokot**, -u, m. = kokrhání

kokota, v. koketa

***kokotati** = kokrhat;

***kokotavý** [*-vě*] = kokrhavý

kokotice, ž., plevel, lid. hubilen

***kokotka**, -tek, ž., zdrob. ke kokota = koketka; = slepice (Hol.)

kokotský, v. koketa

kokový, příd. ke koka: -vé listí, z kterého se získává kokain

***kokrh**, -u, m. = kokrhání; přenes. = žvást;

kokrha, m. = žvanil (Vanč.);

kokrháč, -e, m. = kohout (lid. a hovor., Nez.);

K., hora v Krkonoších, zvaná též Kotel;

kokrhati, -hám, o kohoutím hlase; zhruběle o špatném lidském zpěvu; salát -há = vyhání do květu (lid.); slož. dok. *na-se* (mnoho); prostě dokon. *za-*; *kokrhávati*, opakov.;

kokrhavý [*-vě*] = kokrhající;

křičeti -vě (So.)

kokrhel, -e || někdy -u, m. = vysoký ženský čepec, účes; posměšně = klobouk; rostl. (lid. = odb. luštinec);

***kokrhel**, -a, m. = chlubil;

kokrhelek || *-hýlek*, -lka, m., zdrob. ke kokrhel, -e

***kokrhnutí**, -hl, -hnutí = za-
kokrhat (Kop.)

***kokrhýlek**, v. kokrhel

koks, -su «-su», m., z angl., to-
pivo, pevný zbytek po destilaci
kamenného uhlí;

koksárna, -ren || -sovna, -ven,
ž. = továrna na koks;

koksář, -e, m. = dělník v kok-
sovně;

koksovací pec; **koksovati** = vy-
rábět koks;

koksovna, ž., v. výše;

koksový: -vá pec

***kokšiti se**, od kokeš = kohoutiti
se, durdit

***kokt**, -u, m. = (za)koktání;

kokta || ***kokták**, -a || **koktal**
[-lka], -a, m. = kdo koktá;

koktati, -tám = křečovitě, trha-
vě mluvit (pro vadnost mluvi-
del); přenes. = mluvit trhaně
z rozpaků;

slož. dokon. **vy-** odpověď; **za-** se;
koktávati, opakov.; slož. nedo-
kon. **za-** se; přenes. kyvadlo se
zakoktávalo (Ner.) = někdy
zkracovalo výkyvy;

***koktavec**, -vce, m. = kokta;

koktavý [-vě; -vost] = kokta-
jící (člověk); -vá odpověď =
koktaná

koktél, v. cocktail

koktnouti, koktl, -tnuv, -tnutí,
dokon. ke koktati (říd.); slož.
vy- co, **za-** se

kol, 1. příslovce místa = kolem
(kniž., básnic., z RK.): břeh je
(jezero) objímal kol a kol (Má-
cha);

2. předložka s 2. p. = kolem
(kniž.): rok za rokem spěchá
kol nás (Ho.)

***kolaborace**, ž., lat. = spolupráce,
často hanlivě o spolupráci s ne-
přítelem;

kolaborant [-tka], -a, m. = spo-
lupracovník, zprav. s nepřítelem,
za 2. světové války s nacismem,
přisluhovač; **kolaborovati** = spo-
lupracovati, zprav. s nepřítelem,
být prisluhovačem

kolace, ž., z lat. coll-, 1. = srovnání (dvou textů, zápisu...); 2. = udělení uprázdněného církevního benefícia; 3. = jídlo, snídaně, svačina (zastar.)

***koláceti**, -cejí = kymáčet (Čap.)

kolacionovati, z lat. = srovnávat
(dva texty...); -vaný text;
slož. dokon. **s-** = srovnat

koláč, -e, m. = kulaté n. hranaté
pečivo z bílé mouky; péci z
mouky hned koláče = ukvapeně
jednat (šmil.); = lůžko, pla-
centa (lékař.); = měkké lejno
zvířat (lid. a hovor.); = úpla-
tek (zastar.);

zdrob. **koláček**, -čku, m.; běžet
k někomu s teplým koláčkem =
za tepla něco prozradit (šmil.):

***koláčník** [-nice], -a, m. = pe-
kař, prodavač koláčů (zastar.);

koláčovitý || -čkovitý = podob-
ný koláči, koláčku: -čovitá če-
pice (Ner.);

koláčový: -vá mouka

kolaps, -u, m., z lat. collapsus =
skles, pokles, náhlé ochabnutí
ústrojů (lékař.)

kolár || **kollár** (Ra.), -u, m., oby-
čej. zdrob. **kolárek**, -rku, m., z
lat. coll- = kněžský nákrčník

kolárna, -ren, ž. = kolářská dílna

kolař, -e, m., nářeč. = kolář, spis.
= zloděj jízdních kol

kolář, -e, m. = řemeslník dělající
vozová kola, jiné dřevěné sou-
části vozů a hospodářské nářadí;
kolařina, ž. = kolářství (lid. a
hovor.);

kolářský [-ství], příd. ke kolář

kolaterální, z lat. = pobočný, ved-
lejší, postranní, paralelní

kolátor [-rka], -a, m., lat. coll-
= kostelní patron, který uděluje
církevní obročí;

kolatura «-latú-» || lid. **kolátora**,
ž. = podací, patronátní právo.
farnost;

-turní = farní (chrám);

-turník [-turnice] || lid. -**torník**,
-a, m. = farník (Ra.)

kolaudace, ž., z lat. coll- = schválení, na př. dokončené stavby;
-*dační* = schvalovací, na př. řízení;

-*dovati* = schvalovat, schválit

koláž, -e, ž., z franc. = lepení, slepování; umělecká k. = slepenina kreseb, obrázků...

kolba, ž., 1. = klání, rytířský zápas (klátí je z kol-ti, tedy kolba jako hon-ba, or-ba);

2. z něm. = hlaviště, pažba u ručnice

kolbenka, ž. = závod založený průmyslníkem E. Kolbenem; = cený papír těchto závodů

kolbiště, stř. = místo klání, zápasíště; přenes. = místo veřejné činnosti: vstoupit na literární, umělecké, politické k.; vyniknout na literárním kolbišti apod.; někdy = kolba 2.

kolčakovština, ž. = počínání sibiřské vlády admirála Kolčaka

***kolčata**, stř. pomn. = plužní kolečka

kolčava, ž., kunovitá šelma; přenes. (hovor.) = pěkná štíhlá dívka (šlmáč.);

kolčaví, příd. ke kolčava;

zdrob. **kolčavička*, -ček || -*vínka*, -nek, ž.;

kolčavka, -vek, ž., bez zdrob. význ. = kolčava; přenes. o dívce; *kolčavovitý* [-*tě*; -*tost*] = podobný kolčavě, úskočný

***kolčí**, příd. ke kolec = zápasnický: k. helm (Jir.; zastar.)

***koldokol** || *-*la*, příslov. a předl. s 2. p. = kolem dokola, okolo

kolébací = na kolébání;

kolébač (*kole-*), -e, m. || *kolébadlo* || *kolé-*, *kolí-*, -del, stř. = zařízení na kolébání, houpáčka, kolébka; -badlo = houpavá část dětského kočárku (Č.-Chod);

-*bačka*, -ček, ž. = žena ke kolíbání, kolébadlo, ukolébavka

kolébatí || *kolíbatí*, -bám... || -bu, -beš..., -bej, -baje: k. děti = houpat v kolíbce n. v nějakém kolébadle;

jinak = houpat, pohazovati se strany na stranu apod.: vlny kolébají loďku; loďka se kolébá na vlnách; přenes. k. = uklidňovat;

k. se, též = kolíbat, klátivě jíti; = kolísat (zastar.);

slož. dokon. *do-* se někam;

na- se (mnoho);

po- dítě = trochu zakolíbat;

roz- = rozhoupat: *roz-* loďku;

roz- se; přenes. = „rozhoupati se“, po dlouhém otálení něco udělat, začít dělat (hovor.);

s- || *l é p e s-* = ukolébat (kniž.):

s- v dřimotu (Herit.); duše je zkolíbána přemýšlením (So.);

u- = kolébáním uspat; přenes. = uchlácholit, ukonejšit: dal se ukolíbat (Hlad.); ukolébané svědomí;

vy- = kolébáním opotřebovat: kolébka asi již hodně vykolébaná (Hlaváč.);

za- kolíbkou, dítě = *po-*;

kolébavati || *kolí-*, -vám, opakov.; slož. nedok. *u-*: ukolébávané děti (Ho.); *s-*: nebe zkolébává bolesti (Majer.)

***kolébávek**, -vku, m. = ukolébavající zvon;

kolébavka || *kolí-*, -vek, ž. = ukolébavka;

kolébavý || *kolí-* [-*vě*; -*vost*] = kolébající (se): kolébavá chůze; byla (při chůzi) -vá (Ra.); -vé světlo měsíce; -vý pohyb lodí: chodit -vě

kolébčička || *kolíb-*, -ček, ž., zdrob. ke kolébka || kolíb-

kolébka || *kolíbka*, -bek, ž.,

1. = nářadí na kolébání dítěte; přenes. = kolébavý přístroj na sekání masa, na osušování písma, osušovátko,

2. pomn. kolíbký = hrsti obilí podobné kolíbkám (lid.): odběračky kladly kolíbký (Jir.);

3. zprav. jen *kolébka* = rodiště, místo vzniku, původní sídlo, vznik, začátky: Hodslavice byly kolébkou Palackého; k. člověčenstva, Slovanů: k. rodu (Čech);

jsem tu od kolébky (Ra.) = od narození; Od kolébky našeho obrození (kniha Fr. Bílého) = od vzniku, od začátku

kolébkárna, -ren, ž. = výrobní kolébek

***kolec**, -lce, m. = zápasník (staroč., Jir.); *kolečký*, příd. k tomu

kolečka, stř. pomn., v. kolečko

kolečkář, -e, m. = kdo dělá kolečka n. vozí něco na -čku, -čkách; žert. = cyklista

Kolečko, -ček, stř., zdrob. ke kolo: k. u vozičku, u lenošky, ozubené k. v hodinkách...; = kruh, kružnice: nakreslit, vyřít... k.; udělat (s jinými osobami) kolečko, postavit se, stoupnouti si do kolečka; k. v kartách, v. kolo; k. || pomn. *kolečka* = ruční vozidlo s jedním kolem, trakař; přenes.: pamatovat na zadní kolečka n. kola = na budoucnost, na stáří (lid. a hovor.); ostrouhat, oškrabat -čka = býti zkrácen, připraven o zisk apod., nic nedostat (t.); mít v hlavě o kolečko více = nemíti zdravý rozum, být popleten, pomaten (t.)

kolečkovaný = s kolečky;

kolečkový = mající kolečka, mající podobu kolečka: -vé křeslo, razítko

koleda, ž., z lat. calendae = doba od štědrého dne do Tří králů; = lidová vánoční píseň; = dávání dárek, dárek koledníkům; chodit koledou, po -dě = koledovat;

***koledář**, -e, m. = skladatel koled;

kolední píseň;

kolednice, ž., v. koledník;

kolednický, příd. ke koledník;

koledníček, -čka, m., zdrob. ke koledník [-nice], -a, m. = kdo chodí koledou; přenes. vlastnecký koledník (Čech) = kdo horlivě sbírá na národní účely; *koledovati*, -duji = zpívat koledy a dostávat za to dárky,

chodit koledou; přenes. (lid.) = neodbytně o něco žádat, škemrat;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* = koledou vyprosit, přenes. = vyškemrat;

koledový, příd. ke koleda: k. nápev

kolega [-gyně], m., z lat. coll- = druh, družka v úřadě, v povolání; blakosklonné oslovení nižšího úředníka vyšším: pane -go!;

kolegáček, -čka, m., hovor. zdobnělina (hlavně s odstínem blakosklonnosti)

kolegialita, ž. = kolegiálnost;

kolegiální «-gyjál-» [-ně; -nost], z lat., 1. ke kolega = družný, jak se sluší mezi kolegy, -gyněmi; k. jednání, pozdrav;

2. ke kolegium: k. rozhodování = v kolegiu, sborové; k. soud = sborový

kolegiát, -a, m. = člen kolegia, koleje, kapituly;

-átní, na př. chrám, kapitula = kde jsou kanovníci bez biskupa

kolegijní, příd. ke kolegium

kolegium «-lé-», -gia, stř., z lat. colle- = sbor (profesorské... k.), kolej, univerzitní budova; = univerzitní čtení, přednáška

***kolegovati** si s kým = oslovovati se kolego (Vr.)

kolegyně, v. kolega

I kolej, -e, ž., z lat., 1. = univerzitní budova, budova, kde bydlili profesori, studenti, kde se přednášelo (v starších dobách); = škola s internátem (v Anglii); 2. často pomn. *koleje*, -jí = domov pro studenty vysokých škol

II kolej, -e, ž., slovo domácí = stopa vytlačená koly, pruh na cestě s těmito stopami; pomn. *koleje* = jízdní dráha s kolejnicemi; jet kolejemí, po -jích; vlak, vůz se vyšinul z kolejí; přenes. vraceti se, vrátiti do starých kolejí = do starého pořádku, života; život vběhne do vyježděných kolejí (Vr.); dostati se, uvést do pravých kolejí ||

o d c h y l. na pravou kolej; dáti, odsunouti co na vedlejší koleje || na vedlejší kolej = odsunout jako něco vedlejšího; odvésti zájem na jinou kolej = jinam

koleják [-*jačka*], -a, m. = chovaneček koleje (hovor.)

kolejárna, -ren, ž. = výrobní kolejí kolejiště, stř. = trať s kolejemi, řada kolejí (želez.)

kolejivo, stř. = různý materiál, z kterého se dělají koleje

***kolejka**, -jek, ž., zdrob. ke kolej (čap.)

***kolejnatý**, o cestě = s vyjetými kolejemi

kolejné, -ho, stř. = poplatek za návštěvu přednášek a cvičení na vysokých školách, za ubytování v kolejích

kolejní || *-*ný*, příd. ke kolej I i II
kolejnice, obyčej. pomn. -nice, -nic, ž. = železný nosič, po kterém se pohybují kola vlaku; = koleje na cestě (Rais);
-*nicový*: -vá brzda, -vé železo;
-*nička*, -ček, ž., zdrob. ke kolejnice

kolejový, příd. k II kolej

kolek, -lku, m., zdrob. ke kůl = malý kůl, kolík; = kuželka; = razítko, jeho otisk, papírová náhrada za něj, nálepka: korunový... k.

kolekce, ž., z lat. coll- = soubor, výběr, sbírka: k. vzorků, knih, porculánu...

kolekta, ž., z lat. = sbírka (zastar.);

kolektanea «-ktá-», -něi, stř. pomn., z lat. = sbírka, soubor, hlav. poznámek;

kolektant, -a, m. = sběratel (zastar.)

kolektiv «-ktýv-», -u, m., z lat. coll- = sběrná (konvexní) čočka u mikroskopu; = kolektivum; **kolektivisace** «-ktyviza-», ž. = kolektivisování; -*sační*, příd. k tomu;

-*ktivismus* «-ktyviz-», -mu, m. = uznávání, zdůrazňování význa-

mu celku, společnosti pro jednotlivce;

-*ktivisovati* = (u)činit kolektivním, společným;

-*ktivista* «-kty-», m. = stoupenec kolektivismu;

-*ktivistický* «-styc-» = v duchu kolektivismu;

-*ktivita*, ž. = kolektivnost;

kolektivní || řídčeji -*vný* [-*ně*; -*nost*] «-týv-» = co má vztah ke kolektivu, co od něho vychází, hromadný, pospolitý: -ní smlouva, práce, bezpečnost; -ní význam, slovo (mluvnic.);

kolektivum, -va, stř. = společnost (proti jednotlivci), skupina lidí spojená stejnou myšlenkou, prací; v mluv. = hromadné jméno

kolektor, -a, m., z lat. coll- = kolektant (v. kolekta);

k., -u, m., elektrické zařízení

kolektura «-tú-», ž. = loterní sběrna

kolem (7. p. od podst. jm. kolo), 1. příslovce místa = okolo, vůkol, v kruhu, se všech stran, zpredu i zezadu, zleva i zprava: jde mi z toho hlava k. = točí se; = mimo (bez významu kolem dokola): stavím se u vás, až půjdu k.;

kolem dokola, v. dokola;

2. předložka s 2. p.: cesta kolem světa; vzít koho k. krku; jít k. vašich, k. vašeho domu; bylo mu úzko k. srdce = u srdce; země se točí k. slunce; přenes. zájem se točí, soustřeďuje k. někoho, něčeho = někdo, něco je středem zájmu;

ve významu přibližnosti: kolem sta osob = asi sto, na sto; k. vánoc = o vánocích nebo před nimi a po nich;

kolem deflace, drahoty (nadpis) = o deflaci... (novinář.);

v. kol

kolemjdoucí, spřežka z kolemjdoucí; jen v platnosti podst. jména: každý kolemjdoucí se na to podíval, všichni kolemjdoucí...

u všech kolemjdoucích..., před každým kolemjdoucím (Rals) || jinak *jdoucí kolem*: lidé jdoucí kolem se zastavovali; prohlížel si všechny turisty jdoucí k.

***kolemstojící**, spřežka z kolem stojící, jen v platnosti podst. jm.: všichni kolemstojící...

kolenáč, -e, m. = kolenatý člověk (lid. a hovor.)

***kolenačky**, příslov. = po kolenou (nářeč., Herb.)

kolenatý [-tě; -tost] = mající velká kolena: k. člověk; -tá trubice; v eufemistické náhradě zaklení: ty můj Tondo kolenatej (lid.)

kolenec, -nce, m., místy též *-neč*, *-nč* = pletenec, pletený koláč (lid.)

kolenice, obyčej. pomn. -ce, -c, ž. = punčochy na kolena (sr. nákolence); = vycpané okraje sedla

kolénkatý || *kolín-* = mající kolénka, o stéblu

kolénko || obyč. *kolínko*, stř., zdrob. ke koleno;
kolénkovat || obyč. *kolín-*, o obilí = dostávat kolínka (ve stéble); slož. dok. *za-* se, o obilí (Stup.);
kolénkovitý || *kolín-* [-tě] || *-kový* = podobný kolínku

kolenní, příd. ke koleno (kloub, bolest)

koleno, mn. -na, -nou || -n, -ny, stř., 1. = kloub nohy: ohnout k.; padnout, kleknout na -na; klečet, prosit, modlit se na -nou; lézt po -nou;
na kolenou prosit = úpěnlivě;
na -nou děkovat (č.-Chod) = vřele, ze srdce; dal by si progrešli koleno vrtat, o lakomci (lid. a hovor.); hlava (holá) jako k. = úplně holá (t.); lámat něco přes k., přenes. = násilím, stůj co stůj provádět; stará kolena = stáří: pamatovat, oženiti se na stará k. ap.;
2. = pokolení: do třetího -na;
3. = tuhá část stébla || kolínko;

4. = něco podobného kolenu, na př. ohnutá část roury;
kolenovitý [-tě] = podobný kolenu

kolera, v. cholera

kolesa || čast. zdrob. *koleska*, -sek, ž. = lehký vozík

kolesna, -sen, ž. = vojenský dvoukolový vozík

koleso, stř. = kolo (kniž.); *kolesa* vozu (čech)...; = kolo parníku (odb.); *kolesový* parník

***kolet**, -u, m., z franc. = kabátek bez rukávů

Kolchis || zčeštěné *-chida*, *-chidy*, ž., ve starověku část Kavkazska

kolí, stř. hromad. = koly (Herben); = náspy, ohrada z kolů, palisády

kolindr, v. koriandr

koliba, -by, ž. || *kolyba* (lépe -li- podle slovenštiny, kde je to slovo běžné) = bouda na salaši

kolíbat, *kolíbak*, *kolíbčička*, v. kolébat...

***kolibíčka**, -ček, ž., zdrob. ke koliba

kolíbka, v. kolébka

***kolibr**, -a, m. || **kolibri*, m. ne-skl. = kolibřík;
**kolibrový* || *kolibrí* || *kolibříčí* (zobák, hlavička...); -rový || čast. -ří, též = velice malý, drobný (formát...);
kolibřík, -a, m., pták

kolíček, m., zdrob. ke kolík

***kolidlo**, -del, stř. = porážka, jatky (Holeč.)

kolidovati, z lat. coll- = střetati se, křížit, překážeti si navzájem: přednášky kolidují (protože se konají v stejnou dobu); hodiny v školním rozvrhu kolidují; různé povinnosti kolidují: náš život koliduje s prací (Nez.); v. kolise

koliha, ž., pták

kolik (z -ko), v ostatních pádech -ka, neurčité zájmeno číselné;
1. tázací = jak mnoho: k. je ti let, k. je hodin?; po kolika letech jste se shledali?; v závislých otázkách: nevím, kolik je hodin; ve větách zvolacích: k.

nocí chudák probděl!; 2. vztažné: kolik hlav, tolik smyslů; 3. = několik: byl tam kolik let (lid. a hovor.)

kolík, -u, m., zdrob. ke kůl

kolika, ž., z franc. = křeč, hlavně břišního svalstva

kolika-, ke kolik, ve slož. příd. jm. v platnosti táz., vztaž. n. někdy neurč.:

-ciferný, o čísle = mající kolik cifer;

-denní = kolik dní trvající, starý;

= několikadenní; podob.

-dílňý; **-hodinný** || **-hodinový**;

-letý; **-měsíční**;

***-násob** = kolikanásobně, několikanásobně; **-násobný** [-ně] = kolikrát složený, větší, hojnější; = několikanásobný;

-patrový; **-procentní**; **-stránkový**; **-svazkový**

kolikaterý = kolikerý (lid.)

kolikatřídň = s kolika třídami (táz., vztaž.)

kolikátý, řadová číslovka ke kolik = který v pořadí, počtem,

1. tázací (ptáme se na řadové číslovky): **kolikátý** den jsi doma?; **kolikátého** (ledna...) je dnes?;

2. vztažné: **kolikátý** — **tolikátý**;

3. = několikátý (lid. a hovor.);

přísl. **po velikáté**: po k. jsi to viděl?; po k. si opakuje totéž slovo (Sez.) = po několikáté

kolikátýdenní = kolik týdnů trvající, starý (táz., vztaž.)

kolikero, v. kolikerý

***kolikeronásob** = kolikeronásobně (táz., vztaž.); = několikanásobně; **kolikeronásobný** [-ně] = kolikrát složený, větší, hojnější (táz.); = několikanásobný (říd.)

kolikerý (tvary jako u čtvrtý), druhové zájmeno přídavné ke kolik, 1. tázací: kolikerý druh, papír, -ré víno, -ry hodiny... máte?; 2. vztažné: kolikerý — tolikový; 3. = několikový: má kolikery šaty; „Květy“ projdou kolikerou rukou (Rais);

zpodst. **kolikero**, stř.: k. druhů...?

kolikkoli (-liv, -livěk), neurč. číslov. = libovolně kolik (říd.)

***koliknát** || **-cte** = kolik (táz., vztaž.), několik; ***-nátkrát**, příslov. = (ně)kolikrát

***kolikos(i)**, neurč. číslov. = několik (zastar.)

kolikost, -i, ž. = kvantita, proti jakosti, kvalitě; k. slovesného děje (mluvnic.), t. j. zda děj trvá jen okamžik či nepřetržitě delší dobu, či se opakuje n. opakuje;

-stní || ***-stný** [-stně] = kvantitativní

kolíkovati = zarážet kolíky, vyznačovat jimi; slož. dokon. **vycestu...** = vyznačit kolíky

kolíkový, příd. ke kolík

kolípkak = kolik s náladovým odstínem (divíme-li se, jsme-li zvedavi)

kolikrát, o d c h y l. **-te**, násobné číselné příslovce ke kolik, 1. tázací: k. dvě je deset?; 2. vztažné: **kolikrát** — **tolikrát**; 3. = několikrát, často: k. jsem já ho varoval!; byl tu k. (lid. a hovor.); k. jsem tu stál sám (Jir.); k. stávala u nízkých oken a pohlížela ven k nebi (Kuněť.); **kolikrátkoli**, jen vztažné, s odstínem libovolenosti

***kolika(i)** = několik (zastar., lid.)

***koliký** = kolikanásobný, několikátý

kolínko, **-kovati**, **-kovitý**, **-kový**, v. kolénko...

kolínská, ž. = kolínská voda;

kolínský, příd. ke Kolín; **-ská** voda, podle Kolína na Rýně

kolísati, **-sám** = kolébat (zastar., nářeč.);

k. se || čast. k. = houpati se, kymáčet: loď se kolísala (Čech); ve významech přenes. se většinou ujalo nezvratné k.: mínění o té věci kolísá = není stejné, mění se; ceny kolísají = nejsou stálé, mění se; teplota kolísá mezi 15 až 20 stupni; k. = být nerozhodný; k. se mezi životem a smrtí (Herit.) = zmítati se: spi-

sovný zvyk kolísá mezi é a í (polévka — polívka) = užívá obou hlásek;
 slož. dokon. roz-; zpřídavněle rozkolísaný jazykový usus = silně kolísající, nestálý, měnlivý;
 za- = zaváhat...; stanoviska stran zakolísala || strany zakolísaly ve svém stanovisku;
kolísávatí, opakov.
kolísavý [-vě; -vost] = vrátký, měnlivý, nestálý
kolise «-ze», ž., z lat. = srážka, střetnutí: k. povinností; vzniká, nastává k.; vyhnouti se kolisi, dostat se do -se; v. kolidovati
 **kolísek*, -ska, m. = lehký vozík;
 **kolíska*, -sek, ž. = kolíbka (nářeč.)
koliště, stř. = otevřené prostranství před pevností, zápasíště (staroč.); K., sady v Brně
 **koliti* = klát, zabíjet, potírat (říd. kniž.); obyčej. slož. dok. s- = sklát, zabít, zastřelit
 **koljdoucí* = kolemjdoucí
koljě, v. *coller*
koljuška, -šek, ž., ryba
 **kolkol*, příslov. = kolem dokola, vůkol (básnic.);
kolkoletem, 1. příslov. = kolem dokola; = celkem: měla pravdu, vzal-li to člověk k. (Svět.); 2. předl. s 2. p. = kolem, okolo (vše říd. kniž.)
kolkovací stroj = na kolkování; k. postup = p. kolkování; k. předpis = o kolkování; k. poplatek = za kolkování;
kolkovaný = opatřený kolkem (žádost...);
kolkovati co = opatřovat kolkem (listinu, papírové peníze); slož. dokon. o-;
kolkovna, -ven, ž. = kolkovací místnost, úřad;
kolkovné, -ného, stř. = poplatek za kolkování;
kolkovní || *kolkový*, příd. ke kolek
kollace, v. kolace; *kollár*, v. kolár
kolmace, ž., z ital. = naplavování, zvyšování pozemků

**kolmaha*, ž. = kolečko, trakař (nářeč.)
kolmě, v. kolmý;
kolmice, ž. = kolmá přímka;
 **kolmostěnný* = s kolmými stěnami;
kolmo, *kolmost*, v. kolmý
kolmý [*-mě || -mo; -most]: k. na něco n. k něčemu = stojící na něčem, směřující... k něčemu v 90°: k. směr; -má přímka (k jiné přímce n. k rovině)
kolna || častěji *kůlna*, -len, ž. = bouda z kolů, jednoduché přístřeší na dřevo, na vozy...
kolní, příd. ke kůl
kolnice, ž., zdrob. ke kolna (říd.)
 **kolníček*, -čku, m. = zákolníček (čech)
kolnička, ž., zdrob. ke kolna (běž.)
kolník, -u, m., druh jedlé řepy; = kolík (nář.)
 **kolník* || *kůlník*, -u, m. = kůlna (nář.)
kolníkový, příd. ke kolník
 I kolo, v. collo
 II kolo, stř. = kruhový kotouč pohybový: vozové, mlýnské, vodní, větrné, šlapací k.; kolo = bicykl;
 přenes.: je páté k. u vozu = zbytečný, nikdo se ho na nic neptá (lid. a hovor.); pod. pomůže jako páté k. u vozu, o nepotřebném člověku; pamatovat na zadní kola, v. kolečko;
 kolo dříví... = kulatý svazek;
 ve středov. kolo jako mučidlo: lámat kolem, vplest v kolo, do kola: štíhlé oudy v kolo vpletou (Mácha); odtud rčení jít na kolo = k šípku (šmil., lid.);
 = kruh, kružnice: okolo měsíce kola se dělají (píseň); stoupnouti si do kola, do kolečka, udělat kolo (s jinými osobami); dělají se mi kola před očima = mžitky; smáti se na celé kolo = s otevřenými ústy (lid. a hovor.);
 kolo, kolečko při tanci = zatočení, točení, tanec; býti stále v kole = stále tancovat; přenes.

být jako v kole = být velmi zaměstnán, nevědět, kde nám práci hlava stojí (lid. a hovor.); v tělocviku k. = kružný pohyb; k. ve sportu, v zápasnictví, v závodnictví = jedno objetí závodní dráhy, ucelená část hry, zápasu, závodu; k. || kolečko v kartách = tolik her, kolik je hráčů; čertovo k. = zábavný otáčivý přístroj;

= kruh, klub, spolek; rytíři (Artušova) stolového kola (Vlček) = stolové společnosti; v. kolečko

koloběh, -u, m. = běh stále dokola, oběh, stálý běh, proudění, střídání, opakování: k. života, světa; k. roku, roků (Jir.); K. starostí (Sovovy povídky)

koloběžka, -žek, ž. = dvě spojená kola, vpředu s držadlem jako dětská hračka

***koloběžný let** (Č.-Chod) = dokola

koloděj, -e, m. = kolář (stč.); v novém jaz. k., houba, modrák (lid.; podle hnědosti společné s kolářskou zástěrou); = hlupák, popleta (lid.)

***kolofonium** «-fónyjum», -nia, stř. = kalafuna

kolohnát, -a, m., vlast. = kdo dovede klát hnáty, t. j. lámat, hromotluk, dlouhán;

***-tný** || **-tský** || (Č.-Chod) **-tý** člověk = hromotlucky

***kolokol**, -u, m., rus. = zvon (básnic.)

kolokvium, -ia, stř., z lat. colloquium = rozmluva, rozhovor; = zkouška ve formě rozmluvy učitele s žákem (na vys. školách);

kolokvijní vysvědčení;

kolokvovati = konat kolokvium; slož. dokon. **od-** si co; mít odkolokvováno

***kolomast**, -i, ž. = kolomaz (lid.)

kolomastika || **-styka**, v. golomastika

kolomaz, -i, ž. || řidč. -u, m. = mazadlo na kola; **-mazná**, ž., karetní hra, tanec (zast.); **-maznice**, ž. = nádoba na kolomaz; **-mazník**, -a, m. = kdo vyrábí n. prodává kolomaz

kolombina «-bí-» || **kolum-** || **co-**, ž.; ženská postava staré ital. frašky, pantomimy

***kolomut**, -u, m. || **-ta**, ž. = zmatek, vrtoch (Koll., šmil.)

kolomyjka, -jek, ž., maloruský tanec, -ská taneční píseň

I ***kolon** «-lón», -a, m., z lat. = kolonista, osadník

II **kolon** || **kó-**, -la, stř., z řeč., v metrice = část věty spojená jedním hlavním rytmickým přízvukem

kolona, ž., z franc. = vojenský pochodový útvar, proud, oddíl vozidel (automobilová k.), pracovní skupina, sloupec (čísel...); **pátá kolona** = skupina lidí, kteří ve městě, v zemi připravují půdu pro nepřitele zvenčí

kolonáda, ž., z franc. = sloupořadí, sloupoví, otevřená budova, chodba se sloupovím na procházku obecnstva; **příd. -dový**

kolonel, -u, m., z franc., druh tiskarského písma; **kolonel**, -a, m. = plukovník

***koloniál** «-nyjál», -u, m. = koloniální obchod;

koloniální «-nyjál-», **příd. ke kolonie** = osadní (zboží...); k. obchod = s koloniálním zbožím

kolonie «-lónyje», ž., z lat., 1. = zámořská osada, zámořské správní území některého státu; 2. = pozdější, novější osada, osídlení (čes. kolonie v Rusku), čtvrt (dělnická k.), skupina domů, lidí tvořících celek; **vagonová k.** = skupina železničních vagonů upravených k bydlení

kolonisace «-nyza-», ž. = zakládání kolonií, osazování, zalidňování; **-sační** politika;

-sátor «-zá-», -a, m. = zakladatel kolonie, -ní; **-sátorský** [-ství], **příd. k tomu**;

- sovati* «-zo-» = osazovat krajinu obyvatelstvem, zalidňovat;
kolonista «-nysta», m. = člen, příslušník kolonie
kolonka, -nek, ž., zdrob. ke kolona a kolonie 2.
koloquium, v. kolokvium
kolor, -u, m., z lat. = barva, barvitost slovesného slohu (Sez.), obyčej. kolorit
kolorace, ž., z lat. = kolorování
koloratura «-tú-», ž., z lat. = ozdobný zpěv, trylkování; -*turní* zpěv, soprán, pěvec, pěvkyně
**kolorej*, -e, m. = taneční rej (Holeč.)
kolorismus «-zmus», -mu, m., z lat. = umělecký směr využívající barvitosti, pestrosti v hudbě, v malířství a ve slovesném umění;
kolorista [-stka], m. = stoupenec, pěstitel kolorismu; = kdo koloruje kresby...;
-ristický «-styc-» = v duchu kolorismu; -*ký* ohňostroj (Sez.) = slohová pestrost, květnatost; -*ké* vlohy;
**koloristní* [-ně; -nost] = koloristický
kolorit, -u, m., z franc. = barevnost, barvitost, pestrost: okolností dávaly polemice k. a svěžest (Dyk); k. doby, dobový kolorit = svéráz, zvláštnosti doby; vystihnout v slovesném díle k. doby; kulturně historický k. starých (slovesných) památek (Vlček)
kolorovaný = barevný: -né obrazy (Jir.);
kolorovati, z lat. = barvit, obarvit kresbu, fotografii apod.; slož. dokon. *pře-* = příliš kolorovat; překolorovaný plakát
kolos, -su «-su» || (o živých tvorech) -sa «-sa», m., z lat. a tam z řeč. = něco ohromného, abnormálně vysoký a hřmotný člověk, socha v nadživotních rozměrech, ohromná loď, stavba...;
kolosální [-ně; -nost] «-sál-» = obrovský. ohromný: k. stavba. rozměry...; k. hloupost (jen hovor.)
kolot, -u, m. = kolotání (básnic. kniž.): světů k. vírný (Čech): k. představ (Č.-Chod)
kolotati (se), -tám = pohybovat se v kruhu, kroužit, vířit, obíhat: moře myšlenek kolotá mi hlavou (Palac.); kolem něho šerem kolotá sup (Krásnoh.); luna drahou svou se kolotá (M. Zd. Polák); kolotání nebeských těl (F. Studnič.); k. množství (Sez.); věčné k. = věčný koloběh; zřídka předmětově: k. co = točiti čím (Theer); nutnost všude námi kolotá (Palac.); slož. dokon. *roz-* = rozvířiti: rozkolotané párky (t. j. dvojice. Hladík); *za-*, o krvi (Olbr.);
kolotavý [-vě; -vost] = kolotající, vířící...: k. vír hvězd (Čech); k. chaos (t.); -vé vření (Břez.): vše bylo -vo (Čelak.)
|| **kolotný* [-ně; -nost]
kolotoč, -e, m. = zábavný otáčivý přístroj, přenes. (hovor.) = zmatek, „cirkus“; příd. -*čový*
**kolotok*, -u, m. = koloběh (Hol.)
kolouch, -a, m. = mládě parohaté zvěře
kolouš, -e, m. = kolouch; = kulatina;
**kolouše*, -šete, stř. = kolouch;
koloušek, -ška, m., zdrob. ke kolouch, kolouš;
kolouší, příd. ke kolouch
kolovadlo, obyčej. pomn. -*dla*, -del, stř. = tělocvičné nářadí na kolování
kolovati, kolují = pohybovat se, šířiti v kole, obíhat, cirkulovat: krev koluje v žilách; dopis koloval od jednoho k druhému, po celém městě; oběžník koluje po třídách, po členech spolku...; dát oběžník kolovati; o Janošikoví kolují četné pověsti; = cvičiti na kolovadlech;
kolovávatí, opakov.
**kolovatý* = jako kolo, kulatý
kolovávatí, v. kolovati
**koloví*, stř. hromad. = koli

•kolovod, -u, m. = „vedení kola“, tanec

kolovrat, -u, m. = dřevěný domáci stroj na předení lnu; tanec; -vratec, -tce, m., 1. = niněra, 2. druh pryšce;

-vrátek, -tku, m., zдроб. ke kolovrat; přenes. = hrací stroj, flašinet; tanec;

-vrátkář, -e, m. = hráč na kolovrátek; -vrátkářský [-ství];

-vrátkový: -vá součástka, hudba;

-vrátník, -a, m. = výrobce kolovrátků

kolový, příd. jm., 1. ke kůl = co je na kolech: -vé stavby;

2. ke kolo = co má kolo, kola, co se děje v kole, na kole: k. mlýn, parník, hon, tanec; k. plášť = okrouhlý

•kolozpěv, -u, m. = kolový zpěv

kolozub, -u, m. = zub vyčnívající z chrupu, křivě rostlý; nářeč. = kančí kel, hever;

-zubec, -bce, m. = zubaté kolo na sušení obilí; = kolozubý člověk (hovor.) || -zubka, m.;

-zubý = bezzubý, s málo zuby n. křivozubý; -bá ústa (č.-Chod)

kolpak, v. kalpak

kolpík, -a, m., pták

kolportáž, -e, ž., z franc. = roznášení, podomní, pouliční prodej novin, knih; -tážní obchod; -tážní romány = kolportované, roznášené po číslech odběratelům;

kolportér [-rka], -a, m. = kdo provozuje kolportáž; -térský [-térství], příd. k tomu;

kolportovati, -tuji = roznášet, rozšiřovat

•koltoun, -u, m. = spečené, slepené vlasy

koltra, -ter, z něm. (a tam z ital.) = opona, záclona (zastar., Jir.)

kolubarium «-bá-», -ria, stř., lat. = budova n. kolonáda s výklenky pro urny s popelem nebožtíků;

navrhují se za ně čes. nová slova *prácheň, záhrobeň, mohylnice*, nedostí vhodná

kolumbijský, příd. ke Kolumbie

kolumbina, v. kolombina

Kolumbovo vejce = vtipné rozřešení záhady, tvrdého „oříšku“ (jako když Kolumbus, maje postavit vejce, naklepl je a postavil) a záhada sama, tvrdý oříšek sám

kolumna, -men, ž., z lat. = sloupec tisku na stránce

koluse «-ze», ž., z lat. coll- = souhra; v práv. = tajné, podvodné dorozumění, na př. mezi obviněným a svědky

kolúsek, m., zдроб. ke kolos (Neumann)

kolusní «-zní», příd. ke koluse: k. vazba = aby se zamezila koluse

kolyba, v. koliba

•kolychati, z ruš. = hýbat, houpat (Staš.); -chavý [-chavě] = houpavý, třepetavý (t.)

I koma «kó-», stř. neskl. || -matu, z řeč. = hluboký spánek, -ké bezvědomí (lékař.)

II koma, v. komma

III koma, ž., z řec. komé = mlhavý obal komety

•komanda, ž. = komando, velitelství (podle ruš.);

komandant (lid. komen-), -a, m., z franc. comm- = vojen. velitel; přenes. = kdo umí poroučet (hovor.); příd. -tský [-tství];

-tura, ž. = velitelství

komandér, -a, m., franc. = vojen. velitel (zastar.); = majitel řádu zvaného komandérský

komandírovati || -dýrovati = komandovat (lid.)

komandista «-dys-», m. = hráč komanda

komandita «-dy-», ž., z lat., 1. = komanditní společnost, v které někteří členové ručí osobně, plně, někteří jen vklady; 2. = komanditní směnka, vydaná ústřednou na vlastní filiálku;

-ditista «-dytys-», m. = člen komandity ručící jen vkladem;

-ditní společnost

komando, stř., z portugal. = vojen. povel, velení, velitelství; hra v karty; přenes. k. v rodině, v domácnosti = vláda, rozhodování (hovor.): mít k.; být pod komandem ženy;

komandovati = velet vojensky; k. vojáka někam = posílat, poslat rozkazem; přenes. k. = rozhodovat v rodině... (lid. a hovor.); k. povinnost (šal.) = naříditi;

slož. dokon. *od-* vojáka někam = poslat, přeložit rozkazem;

na- někomu něco = naporučit; *na-* se (mnoho);

za- si = zaveleti si, poručiti

komandýr, -a, m., z něm. = vojen. komandant (lid.); přenes. = člověk, který umí poroučet, potrápiti;

-dýrka, -rek, ž. || (podle ruš.);

-dýrovka, -vek, ž. = komandování, posílání někam;

-dýrovati = komandovat (lid.)

komár, -a, m., hmyz; symbol slabosti, nicotnosti: býti (slabý) jako k.; cedíte komára, velblouda pak požíráte (bibl.) = staráte se o nicotnosti; odtud lid. a hovor. rčení: udělati z komára velblouda = zveličiti něco; zdrob. **komárek*, -rka || **komářík*, -a, m.;

**komárový* [-vě], příd. ke komár; přenes. = slabý, útlý, hubený jako komár;

komáří bodnutí; k. tělo (šrám.) = útlé, hubené; poslati někoho pro k. sádlo = vyvést aprilem (lid. a hovor.); ani komářího stínu na něm není = ani chybičky (šmil.)

komasace «-sa-», ž., z lat. comm- = scelování, scelení (pozemků); k. stipendií = sloučení, hromadění (LidNov.); k. lidu (šal.) = nahromadění; *-sační* práce; *komasovati* «-so-» = scelovat, sceliti

kombajn, -u, m., z ruš. a tam z angl. combine = kombinovaný stroj, konající současně několik úkonů:

zemědělský, hutnický k.; *kombajnista* [-stka] «-nys-», m. || podle ruš. *kombajnér*, -a, m. = kdo obsluhuje kombajn

kombatant, -a, m., z franc. = vojín určený k boji

kombinace, ž., z lat. = spojení, seskupení, seřazení, sestava; = domněnka, dohad;

-nační dar, schopnost, talent; *-nační* změny hlásek = ve skupení (mluvnic.);

-načky, -ček, ž. pomn. = kombinované kleště; = kombiné (hovor.) || *-načka*, ž.;

-nát, -u, m. = kombinovaný útvar hospodářský;

-nátor, -a, m. = kdo kombinuje; *-natorika*, ž. = nauka o kombinacích; = kombinační činnost; *-natorní* = kombinační

kombiné, stř. neskl., z franc. = ženské prádlo, vzniklé spojením (kombinací) košile a spodků (kalhotové k.) n. živůtku a sukně v celek, pracovní oblek v celku || **-nésa* «-za», ž.

kombinovati, -nuji, z lat. = spojovat, skládat, sestavovat: k. něco s něčím; = domýšleti se, dohadovati se, usuzovat; zpříd. *kombinovaný* [-ně; -nost] = složitý: k. zámek, -ná věc atp.; slož. dokon. *s-* = složit...; *vy-* = vymyslet; *vy-* z něčeho = usoudit

kombuča, v. combucha

komediant [-tka || **-tnice* (Jir.)] «-dyjant», -a, m., z ital., původ. = herec z povolání (ještě v době obrozenské), nyní = potulný kejklíř, loutkář a pod.; přenes. (lid. a hovor.) = kdo se přetvařuje, chová nedůstojně; *-antský* [-sky; -ství], na př. vůz; *-ké* způsoby, chování = neoprávdové, nedůstojné

komedie «-dyje», ž., z lat. comoe- (a tam z řeč.) = veselohra, představení komediantů; = veselá událost, švanda, přetvářka, nevážné, nedůstojné jednání (lid. a hovor.)

komenda, ž., z lat. = užívání církev. obročí, řádový okresek; = komando (lid.)

komendant, v. komandant

komeniolog «-nyjo-», -a || *-nista «-nys-», m. = znalec života a díla J. A. Komenského;
-logický: -ká práce

***komentace**, ž., z lat. = komentování (Mas.)

komentár, -u, m. (zastar., Ner., Čech, Vrchl...), dnes zprav.
komentář, -e, m., z lat. comm- = souvislé poznámky, vysvětlivky, výklad: podat, napsat k.; k tomu netřeba -ře (-řů) = to je jasné;

-tátor, -a, m. = kdo komentuje, vykladač; -tátorský [-sky; -ství], příd. k tomu;

-tovat, -tuji = podávat komentář, poznámky, vysvětlovat, vykládat: -tovat vydání spisu; zpříd. *komentovaný*: -né vydání = s komentářem

komercialisace «-za-», ž., z franc. comm- = komercialisování; -lišační snahy;

-lismus «-liz-», -mu, m. = směr v kapitalismu podporující jednostranně obchod;

-lisovati «-zo-» dráhy... = vést je obchodně;

slož. dokon. z- dráhy; zkomercialisované umění = které si příliš hledí obchodních zájmů;

-lista, m. = stoupenec komercialismu; = profesor, posluchač obchodních nauk;

komerciálka, -lek, ž. = komerciální, obchodní dráha;

komerciální || **komerční** [-ně], z lat. = obchodní, kupecký: -lní dráhy; -ční rada

komers «-mrs», -su «-su», m., z franc. = pitka němec. akademiků

kometa, ž., z řeč. = vlasatice (hvězda); přenes.: smutné komety nábrežních lamp (J. Čap.) = světelné pruhy; lid. a hovor. nadávka ženě

komfort, -u, m., z franc. = pohodlí, přepych; -tní [-tně; -tnost] = pohodlný (byt...)

komi, m., v. commis

komický [-micky; *-mickost || obyč. -mičnost], příd. ke komika = směšný, veselý, žertovný: k. výstup, člověk, -ká postava, úloha; vypadati, tvářiti se -cky; skončilo to -cky;

komično, stř. = komičnost

komíhati || někdy *komi-* čím = houpat, kývat (říd.); k. se || k. = houpati se, klátit, blikat; komíhající svítlna (Č.-Chod); = kyvadlově se houpat na rukou (tělocvič.);

slož. dokon. *při-* se: světlo se k nám přikomíhalo (Č.-Chod); *roz-* se = dáti se do silného komíhání;

komíhávati, opakov.;

komíhavý [-vě; -vost] = hou-pavý, klátivý;

komíhnouti, -hl, -hnouti, dokon. ke komíhati = kývnout, poh-nout...

komik, -a, m., z řeč. = herec hrající v komedii n. v žertovném výstupu; = skladatel komedií;

komika, ž. = směšnost, směšná, veselá stránka něčeho: komika příběhu; = komické způsoby: k. herce

komilton, -a, m., z lat. = spolu-bojovník, studentský druh, spolu-žák

komín, -a, m., z lat. = zařízení na odvádění kouře vznikajícího při topení;

je tu jako v -ně = mnoho kouře, načouzeno (lid. a hovor.);

zapsat něco černou křídou, černým do -na = nezapsat (t.); = průduch ve skalách; = slepá jáma;

***komínář**, -e, m. = komíník (mor.);

komínek, -nku, m., zdrob. ke komín; též účes: zatáčeti vlasy do -ku (Svět.);

kominičský [-čtvi], příd. ke komíník;

kominiček, -čka, m., zdrob. ke komíník; tanec; lid. = rehek zahradní; = stroček trubkovitý; = noční čepec (Němc.);

**kominička*, -ček, ž. protějšek ke komíník;

komíník, -a, m. = vymetač komínů; tanec;

komínovitý [-tě] = podobný komínu; *komínový* otvor

**komis*, -se «-se», ž. = komise (lid., Ra.)

komisar [-rka], -a, m. = komisař (zastar., lid.);

-rka, též = komisarova žena

komisárek, -rku, m. = komisní, vojenský chléb; **k.*, -rka, m., zdrob. ke komisar

komisariát, -u, m. = komisařství

komisarka, v. komisar

komisař [-řka], -e, m., z lat. comm-, úřednický titul, -cká hodnost; = úředník n. jiná osoba, pověřená nějakým úkolem (komisí), na př. dozorem na schůzi, o volbách; zkušební k. = kdo zkouší, člen zkušební komise; = ministr (dříve v Sovětském svazu);

-řský úřad; -řství, stř. = komisařský úřad a jeho místnost

komise «-se» (lid. *komis*, zastar. *komisí*), ž., z lat. commissio = zmocnění, příkaz, přidělený úkol, úřední cesta, několik osob pověřených úředním úkolem: dostat -si, být na -si, jezdit na -se; disciplinární správní, soudní, volební, zkušební k.;

-sijní řízení, šetření || obyčej.

komisionální [-ně], n i k. -nelní = prováděný komisí (několika osobami); ohledat něco, vyšetřit -ně;

komisionář «-sí-», -e, m., z lat. = obchodník, který provádí obchody jen v zastoupení jiné osoby; -řský [-řství], příd. k tomu

komisionelní, v. komisionální

**komisionovati* «-sijo-» = komisionálně vyšetřovat

**komisírovati* = chodit na komise, volat nač komisi (lid.): = trápit (Svět.)

**komismus* «-miz-», -smu, m. = komický ráz, komičnost

komisní [-ně; -nost], příd. ke komise, původ. = komisionální; k. obchod = komisionářský; = erární: k. sukno; k. chléb (= komisárek), k. tabák...;

přenes. = odměřený, chladný, upjatý: k. člověk; k. chování. jednání; jednat, chovati se -ně

komita, m., z lat. = povstalec (na Balkáně)

komitát, -u, m., z lat. = stolice. župa

komité, neskl. stř. || *komitét*, -u, m., z franc. = skupina osob pověřených nějakým úkolem, zpravidla neúředním, výbor: akční. dobročinné k.

komitent, -a, m., z lat. comm- = příkazce, kdo pověří někoho zastupováním (v obchodě a v peněžnictví)

komitét, v. komité

komma (*koma*), -matu, stř. || -my. ž., z řeč. = čárka jako rozdělovací znaménko

kommis, v. commis

komnata, ž., z lat. = větší, lepší světnice, pokoj; zdrob. *komnatka*, -tek, ž. (Čech, So.)

komoce, ž., z lat. comm- = tělesný pohyb (hovor.)

komod || *komód*, neskl. příd. jm. a příslov., z franc. commode = pohodlný, blahobytný, nenucený (zastar. lid. a hovor.); zčeštěno v *komodní* || *komód*- [-ně];

komoda, ž. = nábytek „pro pohodlí“, prádelník (zastar. lid. a hovor.);

komodky || -mód-, -dek, ž. = pohodlné vojenské boty (hovor.)

komodor(e), -ra, m., z angl. = vyšší námořní důstojník

komoedie, v. komedie

komoliti = činit komolým, znetvořovat, mrzačit (říd.); obyčej. k. něčí výrok atp. = vynechávat v něm něco, tím měnit smysl, činit nesrozumitelným; k. slova = měnit jejich podobu; slož. dokon. z-výrok, telegram;
komolivati, opakov.

komolý = kusý, necelý: k. kužel, jehla; -lá liška (Puchm.) = bezocasá

komoň, -ně, m. = kůň (zastar., básnic.)

komonice, ž., rostlina (odbor.); lid. *komonka*, -nek, ž. (Čech)

komonstvo, stř. hromad. ke komoň = koňstvo a jezdci na nich, průvod vznešené osoby, družina (zastar., Jir.)

komora, ž., z lat. = (menší) vedlejší místnost, zvláště na zásoby; obilní... k., přenes. = obilní zásobárna;
umrlčí k. na přechovávání umrlců, mrtvol před pohřbem;
dvorská, královská k. (v starší době) = pokladna, klenotnice, statky, úřad;
= část parlamentu: horní k. = senát; dolní k. = poslanecká sněmovna;

= sbor zástupců některého stavu: advokátní, notářská, obchodní a živnostenská k.;

= část optického (fotografického) přístroje;

= část střelné zbraně: k. u ručnice, u děla;

= dutina některých těles. orgánů: oční, srdeční k.;

plavební k. = stavební vodní zařízení;

= poleší, kde je mnoho zvěře

komorná, -né, ž. = služebná k obsluze paní

komorní = náležící komoře, s ní souvisící: k. statky...; k. dodavatel, virtuos, čestný titul v monarchiích;

k. stenograf = parlamentní;

k. hudba = h. pro menší počet nástrojů n. hlasů a pro vybrané

posluchačstvo; k. divadlo = pro vybrané diváky

komornice, ž. = komorná (zastar., Čech, Jir.)

komornický [-ctví], příd. ke komorník, -nice: k. úřad, -cká služba;

komornictvo, stř. hromad. = komorníci, -nice

komorník, -a, m. = sluha k osobní posluze pána; za stara = soudní posel; nejvyšší k. = jeden z nejvyšších úředníků v Č. a na Mor., strážce zemských desk

***komorný**, 1. = komorní; 2. -né děvče = komorná;

***k.**, m. = komorník

komorový, příd. ke komora

komoří, -řího, m. = komorník. dvorní úředník, čestný titul (pa-pežský k.)

***komořice**, ž. = komora (zastar., Čech)

kompa, ž. = prám, pramice (slov., Jir.)

kompaciscent, -a, m., z lat. = smluvní strana

***kompačka** || *kum-*, -ček, ž. = vojen. kompanie, setnina (v předváleč. a váleč. vojen. hantýrce)

kompaktáta, -tát, stř. pomn., z lat. = smlouva kališníků s basilejským koncilem

kompaktní [-ně; -nost], z lat. = celistvý, souvislý, hutný, tuhý, soudržný: k. hmota, území jazyka, strava...

kompanie || lid. *kum-* «-nyje», ž., z něm. a tam z franc. = setnina (starší lid. a hovor.); = společenství, spolek (v práci...); vzítí koho do kompanie (lid. a hovor.)

kompaňon [-nka], -a, m., z franc. = společník (hovor.)

komparace, ž., z lat. = srovnání; mluv. = srovnávací stupňování přídav. jmen;

-rační = srovnávací, na př. metoda, mikroskop;

komparatista «-tys-», m. = srovnávací vědec;

komparativ «-týv-», -u, m. = 2. stup. při mluvnic. komparaci;

- tivní [-tivně] = srovnávací (význam, metoda...);
komparátor, -u, m., z lat. = přístroj na přesné srovnávání délek
- kompars**, -sa || -se «-za || -ze», m., z ital. = „kdo (jen) přichází (a odchází) na jevišti“, statista, figurant; přenes.: nezůstatí němým komparsem (šal.) = jen divákem, nýbrž činně zasáhnouti do života;
kompars, -su, m. || -*serie*, ž. hromad. = komparsové, statisté; -*serie*, též = režie komparsů;
 **-rsivní* || *-rsní*, *-rsový* (výjev, úloha)
- kompas**, -su «-su», m., ze středolat. *compassus* = přístroj ukazující světové strany, busola; přenes. = ukazatel správného vývoje;
kompasový: -vá střelka
- ***kompatriot**, -a, m., z lat. = krajan
- kompaundní**, v. *compoundní*
- kompendium** «-dyjum», -ia, stř., z lat. = souborné zpracování látky, předmětu, větší příručka
- kompensace** «-za-», ž., z lat. = vzájemné úplné n. částečné zrušení závazků dvou osob, vyrovnání, náhrada, výměna; dáti, dostati kompensaci za něco;
 -*sační* = vyrovnávací, náhradní, vzájemný, výměnný, na př. obchod; -*sátor*, -ru, m. = vyrovnávač (elektrotech.);
 -*sovatí* «-zo-» = vyrovnat, vyvážit, nahradit
- kompetence**, ž., z lat. = příslušnost, působnost, obor, rozsah působnosti, pravomoc: k. úřadu, osoby; spadatí do něčí -ce, pod něčí -ci;
 -*tenční*, na př. spor = spor o kompetenci;
 -*tent* [-*tentka*], -a, m. = uchazeč, žadatel o něco;
 -*tentní* [*-*tentnost*] = příslušný, oprávněný, způsobilý, povoláný (osoba, místo, úřad, instance);
 -*tentní* k čemu
- ***kompetice** «-ty-», ž., z lat. = soutěžení;
kompetovati oč, z lat. = ucházeti se (s jinými); slož. dokon. *na-* se (mnoho)
- kompilace**, ž., z lat. = kompilování (v. dále), práce vzniklá kompilací, nepůvodní;
 -*lační* [-*lačně*]: -lační práce = nepůvodní;
 -*látor* [-*látorka*], -a, m. = kdo kompiluje; -*látorský* [-*ství*];
kompilovati = z hotových poznatků, prací skládat nový spis (výběrem poznatků, novým zpracováním...);
 slož. dokon. *s-* spis
- komplaisantní** || zčešt. -*ple*-«-zant-», z franc. = ochotný, přizpůsobivý
- komplement**, -u, m., z lat. = doplněk (nikoli ve smyslu mluvnickém); = kompliment (říd.);
komplementarismus «-zmus», -mu, m. = komplementární jev;
 -*tarisovati* «-zo-» = doplňovat;
 -*tární* [-*tárně*; -*tárnost*] = doplňovací, na př. barvy, úhel;
 -*tárnost* = komplementární ráz (šal, Sez.);
 -*tář*, -e, m. = člen komanditní společnosti ručící plně
- komplesantní**, v. *komplaisantní*
- komplet**, z franc., 1. neskl. přid. jm. číselné = všichni, v plném počtu: být k. (hovor.);
 2. -u, m. = něco celého, celé šaty, svazek (proti sešitovému vydání) apod.;
kompletář, -e, m., z lat. = poslední část církevních hodinek;
kompletní [-*ně*; -*nost*], z lat. = úplný: k. výbava apod.;
kompletovati = doplnit, doplňovat
- komplex** «-pleks», -u, m., z lat. = soubor, souhrn; pocitové -xy = skupiny současných pocitů, na př. čichové, chuťové; komplex budov, polí... = skupina, trať, větší kus;
 = skupina vzájemně souvisících představ, obvykle trapných a

často neuvědomělých: fetišistický k. milostný (Neum.);
 = soubor lidských znaků a příznaků (těles. i dušev.), na př. barvy vlasů, pleti, tvaru lebky...; v tomto významu též *komplexe*, ž.;
komplexita, ž. = komplexnost;
komplexivní «-ksív-» || *komplexní* [-ně; -nost] = souhrnný, soujemný; komplexní brigáda, z ruš. = brigáda konající celý složitější úkon
 **komplic*, -e, m., z lat. = spoluvinník; -*cita*, ž. = spoluvina, dorozumění
komplikace, ž., z lat. = komplikování, dělání složitým, zapletení, zápletky; v lékař. = nemoc, která se přidruží k prvotní nemoci;
 -*kační* hodiny, přístroj v experimentální psychologii;
komplikovaný [-ně; -nost] = složitý: -ná věc, otázka...; -ná zlomenina kosti = proniklá koží;
komplikovati = činit složitým, zapleteným;
 slož. dokon. *z-*
kompliment, -u, m., z franc. = poklona (hovor.);
 -*mentovati* = dělat komplimenty, poklonkovat; slož. dokon. *vykoho* = vypoklonkovat (Ner.)
komplot, -u, m., z franc. = spiknutí; -*tní* = spiklenecký
kompóna, ž. = kompozice (stud.)
komponent, -u, m. || -*ta*, ž., z lat. = složka
 **komponist* «-nyst», -a || obyč. *komponista* [-stka], m., z ital. = hudební skladatel;
komponovati = tvořit, skládat, zprav. hudebně;
 slož. dokon. *v-* obraz do plochy (Tauf.); *z-*; *z-* píseň... = zhudebnit
komposesorát «-seso-», -u, m., z lat. = společné vlastnictví
kompozice «-zi-», ž., z lat. = komponování, hudební skladba, sestavení, složení, skladba sloves-

ného díla; = spolek (zastar., (Dur.); = úloha;
 -*siční* [-sičně] = skladebný (nádání, rámec slovesného díla)
kompositum «-pózi-», -ta, stř. = složené slovo, složenina
kompost, -u, m., z ital. = hnojivo z různých odpadků, zálež;
 -*stovati* = hnojit kompostem
kompot, -u, m., z franc. = ovoce zavařené v cukru n. dušené;
 -*tový*: -vá jablka, -vé talířky
kompoundní, v. compoundní
komprehensivní || *-*ný* [-ně; -nost] «-zi-», z lat. = vnímavý, výstižný
kompres, -su «-su», m. || -*sa* «-sa», ž., z lat. = obkladek;
komprese «-se», ž. = stlačení, zhuštění, tlak;
 -*presibilita*, ž. = stlačitelnost;
 -*sivní* «-sív-» || -*sní*, na př. poměr, střela;
 -*sor*, -u, m. = stlačovač, stroj na stlačování (zhušťování) plynů, zvláště vzduchu;
 -*sovati* = stlačovat, zhušťovat, stlačit
komprimovati, z lat. = stlačit, -čovat; -*vaný* [-ně; -nost] = stlačený; přenes. = stísněný (říd.)
kompromis, -su «-su», m., z lat. = úmluva, dohoda se vzájemnými ústupky: uzavřít, ujednat k., přistoupit na k.;
 *-*misář*, -e, m. = kompromisník;
 *-*mismus* «-miz-», -mu, m. = kompromisnictví;
 -*misní* [-misně; -misnost]: -misní návrh = n. na kompromis, zprostředkující; -misní člověk = náchylný ke kompromisům;
 -*misnictví*, stř. = náklonnost ke kompromisům;
 -*misník*, -a, m. = kompromisní člověk;
kompromisovati «-so-» = dělat kompromisy
 **kompromitace*, ž. = kompromitování;
kompromitovati, -tuji, z lat. = zlehčovat, -čit, ostouzet, zostudít,

kazit pověst: to ho velmi kompromituje (nedok., přít. čas); kompromitovalo ho to (dokon.); k. se něčím = sám si (z)kazít pověst, zadati si, zadávat; slož. dokon. z- co, koho, se; *kompromitující* = kazící pověst: k. věc, případ

komptabilita || zprav. podle výslovnosti *konta-*, ž., z franc. = státní účetnictví, zkouška z něho

komptoir, podle výslovnosti *kontoar*, -u, m., z franc. = obchodní písařna; *komptoirista* || *kontoarista* || *-arista* [-stka], m. = písařenský zaměstnanec

***kompundka**, -dek, ž. = compoundní stroj (Č.-Chod)

komsomol «-so-», -u, m., zkratka z komunistický svaz (sojuz) mládeže (sovět.); *-lec* [-lka], -lce, m. = člen[ka] komsomolu; *-lský*, příd. ke komsomol

komtesa || *-tése (Č.-Chod) || *kontesa* «-sa», ž., z franc. = hraběcí dcera; zdrob. *-teska*, -sek, ž., často bez významu zdrobnělého

komtur (*-thur), -a, m. = velitel, vyšší člen rytířského řádu; *-rní || *-rský* kříž

komuna «-mú-», ž., z lat. = společenství, obec: jsme všichni jedna k. (Nez.); = společenství lidí žijících podle komunistických zásad; pařížská k. = diktatura pařížského proletariátu r. 1871; *komunalisovati* «-munalizo-» = učinit komunálním; *-nalista*, m. = kdo pracuje pro komunu, hledí k jejím zájmům; *-náika*, -lek, ž. = komunální, obecní ústav, komunální dlužní úpis; *-nální* [-nálně] = obecní (správa, podnik)

komunard [-rdka], -a, m. = člen pařížské komuny: Paříž, město komunardů (Majer.)

komunikace «-ny-», ž., z lat. comm- = spojení dopravními prostředky, doprava; *-kační* = dopravní (prostředky)

komunikant «-ny-», -a, m., z lat. = účastník večeře Páně (přijímání)

komunikát «-ny-», -u, m., z lat. = sdělení, oznámení

komunikativní «-nykatýv-», z lat. = sdělovací, sdělný (prostředek význam, platnost)

komuniké, v. *comunique*

komunismus «-nyz-», -mu, m., z franc. comm- = socialistický směr hlásající společenskou vlastnictví a beztržnost; = společenský řád vytvořený na těchto zásadách; *komunista* [-stka], m. = stoupenec [-nkyně] komunismu; *-stický* [-stický; -stičnost] «-styc-, -stýč-» = v duchu komunismu, hlásající komunismus: *-stická* strana

komunita «-ny-», ž., z lat. = společný majetek, společenství, sdružení lidí majících týž byt n. společné zaměstnání, stejné náboženství apod.

***komunní**, příd. ke komuna

komůrčička, *komůrečka*, *komůrka*, ž., zdrob. ke komora

komutace, ž., z lat. commutatio = záměna, výměna; k. elektr. proudu = změna jeho směru; *komutovati* = vyměnit si (služební místo)

komže, ž., z lat. = oděv ministrantů; zdrob. *komžička*, -ček, ž.

***kon**, -u, m. = konání, úkon, čin (říd. kníž.)

kóna, ž. = kompóna, komposice (stud.)

***koňáctvo**, stř. = jízda (Staš.)

koňáček, -čku, m., zdrob. ke koňák

***koňáček**, -čka, m., zdrob. ke koňák = koňský párek (lid. a hovor.)

koňáčka, -ček, ž. = žena koňáka (Majer.)

koňadra, -der, ž., pták

konak, -u, m., srb., z tur. = dům, (královský) palác

koňak, -u, m., z franc. cognac, vinný líkér, v. hrozen

koňák, -a, m. = pastýř koní, čeledín u koní; = koňský uzený párek (lid. a hovor.)

koňakový, příd. ke koňak

koňář, -e, m. = milovník, pěstitel koní, obchodník s nimi; **-řina*, ž. = milovnictví koní, ježdění na koni; *-řiti* = obchodovati s koňmi;

-řský [*-řství*], příd. ke koňář

***konatel** [*-lka*], -e, m. = vykonavatel

konati = dělat, činit, provádět (práci, povinnost, cestu, pokusy, spravedlnost);

k. se: schůze se koná = lid. a hovor. odbyvá se; podob. přednáška, představení, sjezd, porada, slavnost, pobožnost... se koná, závody... se konají;

leckdy se lze vyjádřit jinak: zápis se koná || zapisuje se; zkoušky, volby se konají... ||

zkouší se, volí se, ale proto ještě není k. se nesprávné; nevhod. n. chyb.: bude se konati slavnostní otevření školy, slavnost otevření m. bude se slavnostně otvírati škola; přihlášky do kursu se konají m. přihlase se, přihlásiti se lze, možno n. přihlášky u XY, tehdy a tehdy (bez slovesa);

konati = končit, dokonávat, umírat (zastar., bibl., píseň); slož. dokon. *do-* = dokončit: *do-* 21. rok svého věku; = zemřít; *pře-* = přemoci: *pře-* sám sebe, odpor k něčemu, nemoc, rekord; *pře-* obžalovaného = usvědčit (A. Schulz, o jediň.);

s- náhle, v Pánu, v pokoji = zemřít; *u-* = unavit (nářeč.): ukonaný dělník (Karaf.);

vy-, prostě dokon. = udělat, provést: *vy-* šlechetný skutek, velký čin, přísahu, svou povinnost, lékařskou prohlídku, rozsudek, vo-

lební právo, pomstu, svou vůli, zkoušky;

konávati, -vám, opětov.;

slož. nedokon. *do-*: den se dokonává; nemocný dokonává; *pře-* překážky; *s-*: den, kronika se skonává (zast.); nemocný skonává = umírá; *vy-* něčí rozkazy, svou povinnost, spravedlnost...

konativní «*-týv-*», z lat. = snahový (význam, sloveso)

***konc**, příslov., z něm. ganz = docela (lid.)

koncedovati, -duji někomu něco, z lat. = připouštět, dovolovat. připustit, dovolit;

sr. koncese

koncentrace, ž., z lat. = soustředění, na př. síl, vojska, výroby; v chemii = nasycení roztoku;

-trační činnost; *-trační* tábor = hromadný trestný tábor;

**-tračník*, -a, m. = vězeň v koncentračním táboře;

-trák, -u, m. = koncentrační tábor (lid. a hovor.);

-trát, -u, m. = koncentrovaný roztok;

-trátor, -u, m., z lat. = trubička na nábojnici k soustředění (krytí) broků

koncentrický [*-cky*], z lat. = mající společný střed, soustředný: *-ké* kruhy

koncentrovati, z lat. = soustředit, soustřeďovat; *k. se* = soustředit se..., soustředit pozornost; *-rovaný* [*-ně*; *-nost*] = soustředěný: *-ný* roztok = nasycený;

slož. dokon. *z-* = soustředit, na př. vojsko

koncepce, ž., z lat. = početí, pojetí, chápání (myšlenky, jevů světa...); *koncepční* [*-ně*] = týkající se koncepce

koncept, -u, m., z lat. = náčrtek spisu, žádosti, dopisu...

přenes. přivést někoho z konceptu = vyrušit jej, zmást (hovor.); přijít z *-tu* = ztratiti souvislost, připravený postup, „nit“ práce, řeči, jednání, býti zmaten (t.);

konceptní úředník = který samostatně koncipuje, stilisuje akta; k. papír = p. horší jakosti, jen na koncepty

konceptualismus «-zmus», -mu, m., z franc. = scholastický směr mezi nominalismem a realismem

koncern, -u, m., z angl. (a tam z franc.) = sdružení osob, podnikatelů, bank, průmyslových závodů atp. za kapitalismu

koncert, -u, m., z ital., původ. = zápas, závod, pak = veřejný hudební n. zpěvný výkon většího rozsahu;
= hudební skladba pro virtuosa: k. na housle || houslový k.; přenes. = skvělý výkon jiný, ironic. zmatek, „tanec mezi vejci“;

*-*tant*, -a, m. = koncertista;
*-*tantní* [-ně] = koncertní;
-*tista* [-tistka] «-tys-», m. = koncertní hráč;
-*tní* [-tně]: -tní skladba, mistr, klavír, housle, jednatelství;
*-*tník*, -a, m. = koncertista;
koncertovati = hrát koncertně, na koncertě; slož. dokon. *na-se* (mnoho);
koncertovávat, opakov.

koncese «-se», ž., z lat. *concessio*. podst. jm. ke *koncedovati* = ústupek, smluvně dovolená výjimka; = úřední povolení živností a podniků; povolit, dostat *koncesi*, žádat o k.;
*-*koncesi*, stř. = koncese (lid.);
koncesionář [-řka] «-sijo-», -e, m. = majitel koncese;
*-*koncesionovati* = koncesovati

koncesivní [-ně; -nost] «-sív-», z lat. = připouštěcí: k. význam, věta (mluvnic.)

koncesní «-sní», příd. ke *koncese*: k. povolení, dekret

koncesovati «-so-» = povolit *koncesi*;
koncesovaný = povolený, mající *koncesi*, oprávněný: -ná živnost, hudební škola, -ný taneční mistr

koncil, -u, m., z lat. = církevní sněm

konciliantní [-ně; -nost], z lat. = snášenlivý, vlídný, povolný, smířlivý

koncilium, -lia, stř., lat. = koncil

koncilní, příd. ke koncil

***koncinnost**, ž., z lat. = ochota (Ner.)

***koncipa**, m. = koncipient (hovor.)

koncipient [-tka], -a, m., z lat. = kandidát advokacie n. notářství;
koncipientský [-ství]: -ká služba, léta

koncipista, m. = konceptní úředník

koncipovati, -puji = skládat koncepty, stilisovat; slož. dokon. *s-podání*, *přípis*...

koncisi [-ně; -nost] «-zní», z lat. = zhuštěný, krátký, úsečný

koncovati = končit (velmi říd.); slož. dokon. *-*do-* = dokončit (Staš.);
s-, lépe než *z-* = skončit, přivést ke konci, vyřídit po všech stránkách, do všech důsledků: *s-* nějakou záležitost, spor || *s-s* něčím; *s-* s někým = skoncovat jeho věc, případ;
podmětové *s-* z dobrého srdce (pro svou dobrotu) = ztroskotat (Majer., ojediň.)

koncovka, -vek, ž. = konec slova, buď ohýbací přípona sama n. s kmenovou příponou; = koncové tahy v šachu;
-*vkový* rým || obyč. *koncový*

koncový = co je na konci: k. rým, -vá slabika

konče || čast. *končíc*, příslovečný přechod. od *končiti*: celá tato doba, začínajíc tím a tím a *končíc* tím a tím

končetina, ž. = úd (jen odbor.): dolní, horní -ny = celé nohy, ruce

končíc, v. *konče*

končící sloveso = dokonavé

***končík**, -u, m. = koneček

končina, ž., obyčej. pomn. -ny = vzdálená krajina, -né místo, též krajina, kraj vůbec, místo, místa: do všech *končin* světa; to je mi neznámá -na; v těchto *končinách* jsem ještě nebyl

končíř, -e, m., z tur. = úzký kord, rapír, handžár

končitě, v. končitý

končítí co, na př. práci, vyučování = činití tomu konec; *k. se* || častěji *k.* = mít konec, být u konce: lhůta (se) končí zítra; prázdniny (se) už končí; kniha (se) končí stručným přehledem; ulička (se) končí slepě; slož. dokon. *do-* něco = přivést až ke konci, co trvalo nějakou dobu, zejména delší (vytýká se, že už to netrvá): *do-* knihu, práci, vypravování, studia...;

s- něco, hon, dopis, koncert, schůzi, vypravování... = učinit konec, přerušit (prosté vytčení konce); *s-* život = zemřít; *s-* (se) = dojít ke konci, přestat: píseň, vojna (se) skončila; skončilo to dobře; uvidíme, jak to skončí; *u-* = *s-*: *u-* práci, rozpravu; Jirásek ukončil Věka pátým dílem; *za-* něco něčím = na konci něčeho něco říci, napsat..., dát na konec: *za-* řeč, spis díky; *za-*schůzi, slavnost národní hymnou; *-končovatí*, nedokon. slož. *do-* spis...; *za-* knihu díky...; *končívati*, -vám, opakov.: pohádky (se) končívají takto: ...

končítko, -tek, stř. = znamení pod odstavcem sazby (*)

končitý [-*tě*; -*tost*] = špičatý, hrotitý: lenoch goticky k. (Kosina); -*tá* čepice, -*té* prstíky (Č.-Chod); ruka -*tá* pěstí = končící (t.); baňatost lýtek a předčasná -*tost* chodidel (t.)

-končovatí, v. končítí

kondelíkovský [-*sky*] = v duchu Herrmannova Kondelíka; -*vština*, ž. = kondelíkovský ráz, příběh, -ské jednání

kondemnace, ž., z lat. = odsouzení; -*nační* = odsuzující (rozsudek);

kondemnovati, -nuji = odsoudit, zatratit

kondensace «-*za-*», ž., z lat. = kondensování; -*sační* přístroj... = na kondensování;

-*sát*, -u, m. = co vznikne kondensací; -*sátor*, -u, m., z lat. = hustič, chladič;

-*sovati* «-*zo-*» = zhušťovat, *za-*, -*hustit*; -*sovaný*: -né mléko

kondescendence, ž., z lat. = shovívavost; -*dovati* = býti shovívavý, snižovat se

kondice «-*dy-*», ž., z lat. *conditio* = podmínky, poměry, stav: být v dobré, ve špatné -*ci* = cítiti se dobře, špatně; = zaměstnání, služba, na př. obchodních příručí; = soukromé vyučování

kondicionál «-*dycijo-*», -u, m., z lat. = podmiňovací způsob slovesný a tvar jej vyjadřující, na př. *nesl bych*;

-*nalismus* «-*zmus*» || -*nismus* «-*nyz-*», -mu, m. = myšlenkový směr usilující poznat podstatu jsoucna rozbořem podmínek;

-*nální* [-*nálně*; -*nálnost*] = podmínkový, podmiňovací, na př. význam, spojka, věta;

**kondicinovati* (velmi říd.) || *kondicionovati* || *kondiciovati* = stanovit přesnou podmínku, přesnou váhu tkaniva, zvláště hedvábí;

= prodávat, býti zaměstnán v obchodě, v lékárně

**kondicovati* «-*dy-*» = dávat kondice, hodiny

kondiční «-*dyč-*», příd. ke kondice: k. odbor spolku = obstarávající kondice; k. kartel = určující podmínky prodeje a odběru

kondolence, ž., z lat. = projev soustrasti, soustrast: projevit někomu -*ci*; přijmouti čí -*ci*;

-*lenční* projev, dopis;

kondolovati komu = projevovat, projevit soustrast

kondom, v. koton

kondominium «-*mínyjum*», -ia, stř. || *kondominát*, -u, m., z lat. = společné držení území, vod

kondor, -a, m., supovitý dravec; *kondoří* hlava...

Kondrac a *Konrac*, -e, ž., vsi v Č.; z osob. jm. Kondrat, Konrat = Konrád

*kondraš || -raš, -e, m., z něm. Kronrasch, látka (lid., zast.); -draška || -dražka, -šek || -žek, ž. = kondrašová sukně (t.)

konduita «-duji-», ž., z franc. = chování, schopnost, výkonnost zaměstnance; = popis, přehled toho, jinak -itní list, listina

kondukt, -u, m., z lat., 1. = průvod, zvláště pohřební; 2. = převodnice, cínová rourka přivádějící vzduch do píšťal u varhan

konduktér [-rka], -a, m., z franc. = průvodčí (vlaku, autobusu atp.); zdrob. *-rek, -rka, m.; -rek, -rku, m. = rybář. olůvko; -ktérský [-ktérství], příd. k tomu

konduktivita «-kty-», ž., z lat. = vodivost

konduktor, -u, m., z lat. = vodivé těleso, elektrický vodič; k., -a, m. = konduktér (zastar., čech)

I konec, -nce, m. = opak začátku, ta část, kde se něco končí, poslední část: k. provázku, prstu, ulice, města, světa;

často = kraj vůbec, konec i začátek; od jednoho konce města na druhý; vzít něco za oba dva konce; přední, zadní, horní, dolní konec; přenes.: každá hůl má dva konce, t. j. může jí (7. p.) dostat i ten, kdo jí bil, bije;

ve smyslu časovém = poslední období trvání, zakončení, u: konec dne, měsíce, prázdnin; od počátku roku až do konce; k. práce, lopoty, života, radovánek, pohádky, románu; přivést něco ke konci, ke zdárnému k. = zdárně, se zdarem to dokončit; udělat něčemu k. = skončit to; chtít vědět všemu k. i začátek (Němc.); nevím tomu počátek ani konec; už je tomu trápení konec; konec divadla... || byl k. divadlu (Jir.);

nemá to konec || konce = trvá to příliš dlouho; vzalo to s ním špatný konec = špatně to skončilo, dopadlo, došlo ke špatným koncům || vzal špatný konec

(lid. a hovor.): všecko má (svůj) konec = všecko (se) skončí;

(to) je k. = nelze už nic dělati, umírá atp.;

kdo ví, kde je mu konec = nikdo neví, kde je, kde se toulá;

kdepak je mu k.! = dávno je pryč;

pomn. konce, -ců: to jsou smutné, neblahé -ce || smutný... konec (života, podnikání atp.); býti (se svou latinou, se svým rozumem) v koncích = nevědět jak dál, co dále dělat (lid. a hovor.);

konec = účel, cíl, a to ve spojení k tomu konci;

přísl. konec konců (nikoli koncem konců) z toho nic neměl = výsledek byl, že z toho nic neměl (význam shrnovací); u Holečka v konci konců; v. dokonce, nakonec

II konec, předložka s 2. p.; přišli jsme k. rybníka, k. vsi (jen lid.)

koneček, -čku, m., zdrob. k I konec
konečně, příslov. ke konečný,

1. jako prosté určení časového sledu = nakonec, naposledy: jedli, pili, zpívali a konečně se dali do tance;

2. o konečném výsledku: nepřítel se dlouho bránil, ale k. se vzdal; zkoušel všechny možné nové způsoby a k. zůstal při starém || nakonec;

3. = definitivně, s konečnou platností (říd. zastar.): bylo o tom k. rozhodnuto;

4. = konec konců (význam shrnující, resumující): konečně má pravdu; k. to není nic zlého; mně je to k. jedno; on je k. hodný člověk; dále si k., co chceš;

5. = nakonec, ale s vytčením, že se to mělo již dávno stát, tedy vždy s citovým zabarvením: k. jsem na to přišel!; k. doma!; k., že jdeš (k. že...)! = že už jdeš!; sr. posléze

konečník, -u, m. = konec střeva

konečno, stř. = to, co má meze, konce (kniž.)

***konečnoplatný** [-ně], hrubý germ. a n. podle něm. *endgültig*: -né rozhodnutí m. konečné, definitivní, s konečnou platností; rozhodnout -ně m. definitivně, s konečnou platností

konečný [-nost] = co je na konci: -ná stanice;

= co má n. bude mít konec, co přestane trvat: tento svět je k.;

= co přijde na konec, poslední, výsledný, rozhodující, definitivní: k. výsledek, resultát, úsudek, -ná rychlost, příčina, -né vítězství; k. rozsudek, -ná odpověď; v. konečně

***konejšitel** [-lka], -e, m. = kdo konejší

konejšiti || ojedl. *koný-* = chlácholit, tišit, uspokojovat: k. dítě, když pláče, je mrzuté atp.; k. někoho v zármutku, ve zklamání...; ticho ho konejšilo v nové myšlenky (Vrchl.); k. dítě = uspávat (nářeč.);

slož. dokon. *s-*, lépe *z-* = u- (básnic.): *z-* hněv (Čech);

u- (běžné): *u-* dítě; lichocením dával se ukonýšiti (Palac.);

-*konejšovati*, slož. nedokon. *u-*, *z-* = konejšiti (kníž.): jeho hlas zkonejšoval (Majer.);

konejšívati, opakov.

konejšivý [-vě; -vost] = konejšící: -vá řeč, píseň; řekl -vě (Dyk); pravila -vě (Dur.); mluvil tiše a -vě (Kunět.)

konejška, -šek, ž. = plachta, síť na houpání dětí; v. konouška

konexce, v. konexe

konev, -nve, ž. (lid. *konva*), z lat. *canna* = větší okrouhlá nádoba na tekutiny;

přenes.: mít hlavu jako k. = plnou starostí n. oteklou (lid. a hovor.); lije, leje jako z konve, o lijáku (t.);

zdrob. *konévka* || *konývka*, -vek, ž.

konexe «-kse, nik. -kce», ž., z lat. *conn-* = spojení, vlivná známost: mít dobré -xe, využití dobrých -xí

koněberka, m. = jezdec, který chytal nepřátelské koně, zběhy a pod. (staroč., Jir.)

***koněkrad**, -a, m. = zloděj koní (Holeč.)

***konělapka**, m. = zloděj koní

***koněspřežní** || -ný = koňský, o dráze

***koněvod**, -a, m. = vodič koní

konfederace, ž., z lat. = spojení, sdružení, spolek, svazek, zejm. států k mezinárodní součinnosti; -*rační* úřad, zřízení;

-*rát*, -a, m. = člen konfederace;

-*ratka*, -tek, ž. = čtyřrohá polská čepice;

konfederovati = spojit, sdružit;

-*rovaný* = spojený, sdružený

konfekce, ž., z lat. = výroba, zejména v. a prodej šatstva; = hotové šatstvo;

-*kcionář* [-řka], -e, m. = majitel konfekce; -*kcionářský* [-ství];

-*kcni* závod, obchod, průmysl, zboží

***konfekt**, -u, m., obyčej. pomn. -*ktý*, -*ktů*, z lat. = konfet, -ty (zastar.)

konfera || -*féra*, ž. = konference (student.)

konference, ž., z lat. = porada, schůze, sjezd: mírová, odzbrojovací k.; školní k. = porada o chování a prospěchu žactva: býti v -ci, přijít, dostat se do -ce = být napomínán n. kárán

konferenciér [-řka], v. *conférencier*

konferenční, příd. ke konference: k. stůl, protokol

konferovati, -ruji = konat konference, raditi se;

slož. dokon. *na-* se (mnoho, dlouho); *po-* = poraditi se, skončit konferenci;

konferovávati, opakov.

konfese «-se», ž., z lat. *confessio* = vyznání víry; = životní, politické, umělecké přesvědčení, kredo

(sr. Macharovu knihu *Konfese literáta*);
konfesijní [-ně]: k. škola = církevní; -ně = v duchu konfese, církevnicky;
konfesionalismus «-sijonaliz-», -mu, m. = lpění na konfesi, církevnicktví; -nální [-nálně; -nálnost] = konfesijní, církevní, církevnický;
konfesní = konfesijní (říd.)
konfet, -u, m. || -ta, ž., obyč. pomn. -ty, -tů || -t, z ital. confetti = cukroví, cukrové zákusky, pamlsky, též drobné okrouhlé papírky, které se rozhazují při slavnostech a při tanci
konfidence, ž., z lat. = důvěrnost, důvěrné sdělení;
konfident, -a, m. = důvěrník (policie), tajný (policista);
-tský [-tstvt], příd. k tomu
konfigurace, ž., z lat. = seskupení; -rační, příd. k tomu;
konfigurovati co = skládat, tvořit (dohromady)
konfinace, ž., z lat. = konfinování;
konfinovati koho = omezit jeho pobyt na stanovené místo
konfirmace, ž., z lat. = potvrzení (privilegia...); = biřmování; v evang. církvi = slavnostní přijetí dospívajícího dítěte za člena církve; -mační slavnost;
-mand [-mandka], -a, m. = účastník [-nice] konfirmace;
konfirmovati = biřmovat, přijmouti za člena církve
konfiskace, ž., z lat. = úřední zabavení spisu, novin, jmění; -kační praxe;
konfiskovati = zabavit, -vovat; slož. dokon. z-
konfiteor, v. confiteor
konflagrace, ž., z lat. = vzplanutí, požár, boj: světová k. = s. válka
konflikt, -u, m., z lat. = utkání, neshoda, ostrý spor, svár, srážka: k. dvou názorů, států; do-

stati se do konfliktu s někým; ... s paragrafy, se zákonem = přestoupit je, jej
konformičnost, -i, ž. = konformita (řidké): k. s dekadencí (Neum.); = přizpůsobivost
konformismus «-miz-», -mu, m. = přizpůsobování se, přizpůsobivost;
konformista, m. = „kdo se přizpůsobuje“, člen anglikánské církve; -misticý «-styc-» = v duchu konformismu, přizpůsobivý
konformita, ž., z lat. = přizpůsobení, shoda, souhlas;
konformní [-ně; -nost] = shodný, souhlasný;
konformovati, -muji = přizpůsobit, na př. svůj návrh jinému; k. se někomu, něčemu mínění, s něčím míněním
konfraternie «-nyje», ž., z lat. = (náboženské) bratrstvo, sdružení (A. Schulz)
konfrontace, ž., z lat. = postavení dvou lidí tváří v tvář: k. dvou svědků, k. obžalovaného se svědkem (soudn.);
konfrontovati = postavit proti sobě tváří v tvář; svědkové byli konfrontováni;
v nejnovější době -tace, -tovat = srovnání, srovnávat, srovnat: konfrontace dvou spisů...; konfrontovat kritické požadavky s vlastní praxí (Nov.); navzájem konfrontovány různé způsoby hodnocení (Mukař.); je-li náš sen konfrontován s lidskou zlobou (Neum.)
konfundovati, -duji, z lat. = splést, zmást, směšovat, smísit; v. konfuse
konfuse «-ze», ž., z lat. = zmatek;
konfusní [-ně; -nost] «-zní» = neuspořádaný, zmatený, popletený, ztřeštěný: k. člověk, řeč, názory
kongenialita «-nyja-», ž., z lat. = kongeniálnost;

kongenitální [-ně; -nost] = stejně geniální, dokonalý (o člověku i o věci), velikým duchem, nadáním spřízněný (o člověku): k. spolupracovník; k. přednes geniální řeči, básně
kongenitální «-ny-», z lat. = vrozený
konglomerát, -u, m., z lat. = neurovnaná, nestejnorodá směs, -dé skupení, spojení, změť, slepenec, na př. k. nejrozmanitějších mínění, starých a nových myšlenek; = slepenec (hornina)
kongregace, ž., z lat. = shromáždění, sbor; kardinálská k.; řeholní k. = řehole;
-gacionalismus «-cijonaliz-», -mu, m. = církevní soustava, která ponechává církevní zákonodárství a kázeň jednotlivým sborům;
-gregacionalista, m. = stoupenec kongregacionalismu;
-gregacionalistický «-styc-» = v duchu kongregacionalismu;
kongregační, příd. ke kongregace
kongres, -su «-su», m., z lat. congressus = sjezd, shromáždění; ve Spojených státech severoamer. = zákonodárné shromáždění;
kongresista [-stka] «-sis-», m. = člen, účastník kongresu;
kongresovati «-so-» = pořádat kongres, účastnit se ho;
Kongresovka, ž. = Polsko v mezích stanovených vídeň. kongresem r. 1815;
kongresní || -sový, příd. ke kongres
kongrua, -y, 4. p. -uu, 3., 6. -ui, 7. -ou, ž. = zajištěný důchod duchovních;
kongruální církev = jejímž duchovním doplácí stát na kongruu
kongruence, ž., z lat. = shoda, shodnost; -enční důkaz = vyplývající z kongruence;
-entní [-entně; -entnost] = shodný
kongruový, příd. ke kongrua: k. zákon

koncha, ž., z la., 1. = lastura, mušle, 2. = polokruhová klenba
***konchylie**, ž. = koncha 1. (Ner.)
***koní** (o dch. konní) = koňský (zastar.)
Koniáš, -e, m. || zobec. *koniáš* «-nyjáš» = ničitel, hubitel knih, kultury (podle jesuity Koniáše); *koniášovati* = ničit, hubit;
koniášovský [-sky; -ství] = v Koniášově duchu, ničtelský; ničiti knihy -sky (Nov.)
***konice**, ž. = konírna (zastar.); K., ž. jedn., míst. jm.
konický [-cky] «kónyc-», z řeč. = kuželový, -vitý, zužující se do výšky; sr. konusový
koníček, -čka, m., zdrob. ke kůň; lid. = kobyłka, hmyz; mořský k., moř. rybka; můj, jeho... k. = záliba (lid. a hovor.); každý má svého koníčka; k., druh hádanky; pomn. koníčky = kolotoč
koníčkář, -e, m. = koňář; = majitel kolotoče; příd. -řský [-řství]
koník, -a, m., zdrob. ke kůň; lid. = kobyłka (hmyz); podle podobnosti tvarem n. podle sedění obkročmo koník = lavička, kovací stolička (jinak kozlík), stojánek, panák na poli, šachová figurka...; = záliba, čast. koníček
konílec, -e, m., květina: původ. ponílec (od poniknouti = sklonit hlavu)
***koníkovitý** = podobný koníku, jako koník;
koníkový kožich = z koníka
konina, ž. = koňská kůže, koňský zápach, -ské maso; přenes. = hloupost (zhrub.)
koninec, -nce, m. = kobylinec; druh jablek (mor.)
konipas, -a, m., pták; zdrob. -pásek, -ska, m.
konírna, -ren, ž. = stáj pro koně; přenes. = nevlídná, tmavá a špinavá místnost (hovor.)
koníř, -e, m. = obchodník s koňmi, sluha od koní, milovník koní, častěji koňář
konisko, *koniště*, stř. = velký kůň
konitrud, -u, m., rostlina

***konivod**, -a, m. = vodič koní
konjektura «-tú-», ž., z lat. = dohad, návrh opravy porušeného n. neúplného textu, oprava sama; -rální [-rálně] = z dohadu; -rální kritika (Nov.)

konjugace, ž., z lat., v mluv. = časování, ohýbání sloves; = páření, hlavně nálevníků;
 -gační vzor, soustava;
 konjugovati = časovat, pářit

konjunkce, ž., z lat. = spojení, spojka

konjunktiv «-týv», -u, m., z lat., v mluv. = spojovací způsob;
 -ktivní tvar, věta

konjunktura «-tú-», ž., z lat. = sběh, shoda okolností; dobrá, příznivá k. = sběh příznivých okolností;

-kturalismus «-ktu-liz-», -mu, m. = využívání konjunktury, řízení se jí; -kturalista, m. = stoupenec konjunkturalismu; = kdo využívá konjunktury;

-kturální [-ně; -nost] = řídící se konjunkturou, využívající jí (politik, prodej); rozhodovati se, jednat -ně = podle konjunktury;
 *-kturář, -e, m. = kdo využívá konjunktury;

-kturní politika = zásahy proti kolísavosti konjunktury; -kturní zisk = z konjunktury

konjurace, ž., z lat. = spiknutí

***konk**, -u, m., z něm. Gang = chodba (starší lid.)

koňka, ž. = koňská dráha

konkář || **konkař**, -e, m. = čistič chodeb (v trestanecké hantýr.)

konkávní [-ně; -nost], z lat. = vydutý

konklave «-klá-», stř. neskl., z lat. = uzavřená místnost, kde se volí papež; -vista, m. = sluha kardinála v konklave, volič papeže

konkludentní, z lat.: k. čin = z kterého lze konkludovati;
 konkludovati, -duji, z lat. = uzavírat, usuzovat

konkluse «-ze», ž., z lat. = závěr, úsudek; -sivní «-zýv-» spojení,

věta = důsledkové, -vá (mluvnic., Ertl)

konkomitance, ž., z lat. = nahodilé společenství, vyskytování vedle sebe

konkordance, ž., z lat. = shoda, přenes. = soupis míst, kde se vyskytují táž slova: biblická k.; -dantní = shodný, souhlasný

konkordát, -u, m., z lat. = smlouva mezi státem a papežskou stolicí o věcech katolické církve; -dátí snahy, strany

konkretální, v. konkretuální

konkretisace «-tyza-» = konkretisování; -sační schopnost;

konkretismus «-tyz-», -mu, m., z lat. = realismus (Masar.);

konkretisovati «-tyzo-» = (u)dělat konkrétním

konkrétní (-retní) || *-rétný [-ně; -nost], z lat. = srostitý, vnímatelný smysly, skutečný, opak k abstraktní: k. slovo, jméno, význam, pojem, příklad, vědomosti; k. případ = skutečný, daný, který máme na mysli, o který jde;

2. stup. -tnější [-tněji]

konkretuální || -tální, z lat. = souhrnný; k. status, stav = souhrn (seznam) všech systemisovaných míst některé kategorie

konkretum «-ré-», -ta, stř., lat. = podst. jm. konkrétní

konkubina «-bí-», ž., z lat. = souložnice, neoddaná družka;

-binář «-bi-», -e, m. = kdo žije v konkubinátě; -binát «-bi-», -u, m. = soužití muže a ženy neoddaných; žít v -binátě s kým

konkurence, ž., z lat. = obchodní soutěžení; -renční = soutěžný (návrh, plán, obchod);

-rent [-rentka], -a, m. = kdo (s někým) konkuruje: jeho, můj ... -rent

konkurovati, z lat. = soutěžit: k. s kým (v čem), n i k. komu; k. na ředitelské... místo = ucházeti se o místo vypsané konkursem, v konkursu

konkurs, -su, «-zu», m., z lat., 1. = soutěž: k. na stavbu, na sochu; vypsat k., účastnit se konkursu; 2. = úpadek, krida: být v konkursu, přijít, upadnouti do -su, ohlásit k.; 3. = farářská zkouška; -rsant «-rzant», -a, m. = kdo je v konkursu, úpadce, kridatář; -rsní «-rzní» právo, návrhy; -rsní podstata = jmění konkursanta; *-rsový = konkursní

koňmo, příslovce = na koni: jet, jízda k.

konní, v. koní;

***konný**, rus. = koňský

konopáček, -e, m., rostl.; pták (lld.)

***konopas**, -sa «-sa» || -pásek, -ska, m. = konipas (zastar., dial.); -pásčí hlava...

konopě, ž. || *konopí*, stř., užitková rostlina, vlákna z ní; nevěděti kudy z konopí = nevěděti si rady (šmil., lld.);

konopěný = konopný (zastar., lid., Baar...)

konopí, v. konopě

konopice, ž., rostlina

konopíčko, -ček, stř., zdob. ke konopí

konopina, ž., vrba košařská

konopiště, stř. = konopné pole; K., zámek a ves v Č.; *konopištský* || -štský, příd. k tomu

konopka, -pek, ž., pták

konopní || zprav. -ný = co je z konopí: k. motouz, olej, -ná košile, -né plátno

***konoušiti** = konejšit (zastar.); slož. dokon. u- (Palac.)

***konouška**, -šek, ž. = konejška

Konrac, v. Kondrac

konsekrace «-se-», ž., z lat. = posvěcení; -krační formule; *konsekrovati* = posvětit, vy-

konsekuce «-se-», ž., z lat.: k. časů = souslednost, závislost slovesa věty vedlejší na řídící (mluvnic.);

konsektivní «-tý-» = následný, účinkový: k. význam, věta

konsekvence «-se-», ž., z lat. = důsledek, důslednost, následek; -kventní [-ně; -nost] = důsledný

konsens «-sens», -su «-zu», m., z lat. = souhlas, shodné mínění, svolení

konzerva «-zer-», ž., z franc. = konzervovaná potravina: masová, kávová, zeleninová... k.

konzervace «-zer-», ž., z lat. = konzervování, opatření proti rozkladu, zkáze: k. potravin, dřeva, hradu, starožitností; -vační, na př. práce

konzervárna «-zer-», -ren, ž. = podnik na výrobu konzerv

konzervatismus «-zer-tysmus», -mu, m. = konzervativní směr, smýšlení, lpění na dosavadních názorech a řádech, snaha zachovat je; *-vativ «-týv-», -a, m. (Ner.) || -vativec, -vce, m. = konzervativní člověk, stoupenec konzervatismu;

-vativismus «-tyvíz-», -mu, m. = konzervatismus (velmi říd.); = úsilí o zachování starého rázu uměleckého;

-vativní [-ně; -nost] «-týv-» = lpící na starých názorech a řádech, snažící se je zachovat a nepřející novotám (člověk, strana, mínění)

konzervátor «-zer-», -a, m., z lat. = uchovatel, úřední ochránce uměleckých a přírodních památek

konzervatorista [-stka], m. = žák [žákyně] konzervatoře

konzervatoř «-zer-», -e, ž., z ital. = hudební učiliště

konzervovati «-zer-», z lat. = zachovávat, udržovat, chránit proti zkáze, rozpadu: k. maso, zeleninu, staré hrady...;

konzervovaný: -né maso...; o člověku = tělesně zachovalý (hovor.)

konzervový «-zer-» = z konzerv: -vá zelenina, polévka; = na konzervy, od konzerv: -vá krabice

konsignace «-si-», ž., z lat. = soupis, seznam, na př. zboží;

-gnant, -a, m. = odesílatel zboží; -gnát, -a, m. = zmocněný příjemce zboží;

-*gnovati* = sepsat, sepisovat;
 -*gnovat* vojsko = uvést je v pohotovost
konsiliární «-ziliár-», z lat. = poradní; -*liář*, -e, m. = lékař poradce
konsilium «-zí-», -lia, stř., z lat. = porada; lékařské k. (o nemocném)
konsistence «-zis-», ž., z lat. = soudržnost, hustota, hutnost: pevná, kapalná, plynná k.; -*stenční* = konsistentní: verše řídké, málo -*stenční* (šal.); -*tentní* = hustý, hutný, tuhý
konsistoriální «-zi-» || -*storní*, na př. rada, ke konsistorium;
konsistorium, -ia, stř. || zčešt. -*sistoř*, -e, ž., z lat. = církevní poradní sbor
konskribovat, z lat. = sepisovat, pořizovat soupis
konskripce, ž., z lat. = soupis; -*pční* listina
koňský [-*sky*], příd. ke kůň: k. ocas, -ské maso...; -ská noha, přenes. = se zručným chodidlem; k. trh = na koně; -ská dráha = tažená koňmi; k. obchodník = s koňmi; -ská práce = pro koně, těžká, vysilující (lid. a hovor.); -sky pracovat (t.)
konsola «-zo-», ž., z franc. = nosník, podstavec, krakorec
konsolidace «-so-», ž., z lat. = upevnění, ustálení: k. státu, poměrů...; -*dační* úsilí;
konsolidovati = upevňovat, -vnit, ustálit, ustalovat: poměry se -dují;
 slož. dokon. z- poměry; stát je zkonsolidován; (*z*)*konsolidovaný* [-*ně*; -*nost*] = upevněný, ustálený
konsolka, ž., zdrob. ke konsola
konsolový, příd. ke konsola
konsonance «-so-», ž., z lat. = souznění, libozvuk;
 -*nant*, -u, m. = souhláska;
 -*nantický* «-tyc-» = souhláskový; -*nantismus* «-tyz-», -mu, m. = nauka o souhláskách;

-*nantní* = souzvučný, libozvučný;
konsonovati = znít lahodně
konsorcium, v. consortium;
konsorční, příd. k tomu
 ***konsort**, -a, m., z lat. = společník, druh: XY a konsorti (Svět.), obyč. v lat. podobě *et consortes*
konspekt, -u, m., z lat. = přehled, výtah
konspirace, ž., z lat. = spiknutí; -*rační* || -*rativní* «-týv-» || -*rá-torský* = spiklenecký;
 -*rátor*, -a, m., spiklenec;
konspirovat = kout pikle, osnovati spiknutí, spiknouti se
konstábl, -a, m., angl. = policista (v překladech z angl.)
konstanta, ž., z lat. = stálá veličina;
konstantní [-*ně*; -*nost*] = stálý, neměnný
konstatovati, z lat. = zjišťovat, zjistit, uvádět, uvést, co je, faktum, fakta; slož. dokon. z-
konstelace, ž., z lat., původ. = postavení hvězd, pak sběh okolností, situace: dnešní, celková k.; -*lační*, příd. k tomu
konsternace, ž., z lat. = ohromení, zděšení, nepříjemné překvapení;
konsternovati = ohromovat, -mit, nepříjemně překvapovat, -pit: to mě konsternovalo; být něčím konsternován
konstituanta «-sty-», ž., z franc. = ústavodárné shromáždění
konstituce «-stytu-», ž., z lat. = ústava (státní); = složení látky; tělesná k. = tělesný stav;
 -*tucionalismus* «-zmus», -mu, m. = ústavní zřízení; -*tucionalista*, m. = stoupenec konstitucionalismu; -*tucionální* = konstituční;
 -*tuční* [-*tučně*; -*tučnost*] = ústavní (stát, panovník); -*tuční* choroba = celková; -*tučně* vládnouti; -*tučně* udavačské vtipy (Ner.)
konstituovati, -*tuuji*, z lat. = ustavit, ustavovat; sněm se konstituoval = ustavil se, zvolil předsednictvo

konstitut «-stytút», -u, m., z lat. = výslech obviněného a protokol o něm; *k.*, -a, m. = vyslýchaná osoba

konstitutivní [-ně; -nost] «-stytýv-», z lat.: k. sněm, shromáždění = ústavodárný, -né; k. akt = kterým se tvoří právo; k. princip = základní, obecně platný

konstrukce, ž., z lat. = sestrojování, sestrojení, skládání, sloučení: k. kružnice..., mostu...; apriorná k. pojmů (Masar.); k. a architektura knihy (Mach.); v mluvn. = syntaktické spojení slov, vět, vazba: slovní, větná k.; tělesná k. = stavba těla; = to, co je sestrojeno, stavba: k. střechy, mostní k.; -*kční* práce, kancelář; -*ktér*, -a, m. = kdo navrhuje, provádí konstrukce; -*ktérský* [-ství], příd. k tomu; -*ktivismus* «-ktyviz-», -mu, m. = hnutí podporující tvůrčí činnost, smysl pro ni, snaha plodně tvořit, chápání uměleckého díla jako celku, zření k celkovému rázu díla; -*ktivista*, m. = stoupenec konstruktivismu; -*ktivistický* [-cky] «-styc-» = v duchu konstruktivismu; -*ktivní* [-ně; -nost] «-týv-» = sestrojující, budující, činný, tvůrčí, opak negativní (duch, práce, poslání)

konstruovanost, ž. = konstruovaný ráz

konstruovati, -ruuji, z lat. = sestavovat, -vit, sestrojovat, -jit; slož. dokon. *vy-* = uměle sestavit, sestrojít, vykombinovat: *vy-* něco z něčí řeči, *vy-* obvinění; *vykonstruovaný*: -né obvinění; *z-* = sestrojít

konstvo, stř. hromad. = koně (zastar.)

konsul «-zul», -a, m., lat., 1. = nejvyšší úředník staré římské republiky; 2. = zástupce státních hospodářských zájmů u jiného státu;

konsulární, příd. ke konsul 2. = konsulský: k. služba; k. akademie = na vzdělání konsulárních úředníků;

konsulát, -u, m. = hodnost, úřad konsula; -*látní* úředník

konsulent «-zu-», -a, m., z lat. = odborný poradce; -*tský* [-tství], příd. k tomu

konsulský «-zul-», příd. ke konsul 1.

konsultace «-zul-», ž., z lat. = porada, hlavně lékařská;

-*tativní* «-týv-» = poradní;

**konsultátor* || -*ltor*, -a, m. = rádce, radní (zastar.);

konsultovati lékaře = (po)raditi se s ním

konsum «-zum», -u, m., z lat. = spotřeba; = nákupní a spotřební družstvo a jeho prodejna;

konsument [-tka], -a, m. = spotřebitel, odběratel; -*tský* zájem...;

-*tstvo*, stř. hromad. = konsumentí;

konsumní družstvo, spolek;

konsumovati, -muji = spotřebovat, odbírat;

slož. dokon. *z-* = spotřebovat

konšel, -a, m., z lat. konsul = obecní starší, přísedící člen městské rady v starší době;

konšelský úřad = *konšelství*, stř.

kontabilita, v. komptabilita

kontagium, -ia, stř. = styk, nákaza

kontakt, -u, m., z lat. = dotek apod. (elektrotech.); = styk: k. učitele s žáky; udržovat, ztratit k. s životem;

-*tní* || -*tový* = dotykový (odbor.)

kontaminace, ž., z lat. = smíšení, směšování, spřahování, spřežení, (s)křížení; k. slov n. vazeb;

-*minovati* = spřahovat, spřahnout, křížit: slova se kontaminují; -*minované* slovo, -ná vazba

kontemplace, ž., z lat. = klidné pozorování, přemýšlení, uvažování, rozjímání;

-*placní* || část. -*plativní* «-týv-» = rozjímavý: -*plativní* lyrika; -*plativní* víra (So.)

kontenance, ž., z franc. = rozvaha
kontent, -u, m., z lat. = spokojenost, klid (zastar., Jir.)

kontesa, -ska, v. komtesa

kontext, -u, m., z lat. = souvislost; poznati smysl z -tu

kontíčko, stř., zdrob. ke konto

kontiguita «-ty-», ž., z lat. = styčnost, souvislost, sousedství

kontinent «-ty-», -u, m., z lat. = pevnina; = díl světa: všech pět -tů (Nez.);

*-tál, -a, m. || *-tálec, -lce, m. = obyvatel pevniny;

-tální [-tálně; -tálnost]: -tální obchod, podnebí

kontingence «-tyn-», ž., z lat. = náhodnost, opak nutnosti

kontingent «-tyn-», -u, m., z lat. = předem stanovený (zákonem n. smlouvou) počet, množství, úhrn, podíl a pod.: k. obilí, cukrovky, vajec...;

-gentní, na př. smlouva;

kontingentovati, -tuji = určit, určovat kontingent

kontinuace «-ty-», ž., z lat. = pokračování (na př. sešitového díla); -ační listina = seznam odběratelů sešitového díla

kontinuální «-ty-», z lat. = souvislý, nepřetržitý

kontinuita «-tynuji-», ž., z lat. = spojitost, souvislost, nepřetržitost, nepřetržitě trvání: k. vypravování, hlavního přeličení, služby; bilanční k.; nové slovo nemá -tu se staročeským;

-nitní = nepřetržitý, spojitý

kontinuum «-tý-», -nua, stř., z lat. = něco souvislého, nepřetržitého, stálého

konto, stř., z ital. = účet

kontoár, -rista [-ristka], v. komptoir

kontokorent, -u, m., v. conto

kontor, -u, m. = pisárenské práce; -rista [-ristka], m. = kontoarista; -rní, příd. ke kontor;

*-rský, m. = účetní

kontorse «-ze», ž. = zkroucení: k. proláklé páteře (Č.-Chod)

kontovati = účtovat; v. konto

kontra, lat. příslov. a předlož. = proti: být, mluvit pro a kontra = pro někoho, pro něco a proti někomu, proti něčemu; zpodstatnělé k., stř. neskl. = flek (v kartách): dát někomu kontra

kontra-, první část čtených složenin:

-alt, -u, m., z ital. = hluboký alt; = zpěvačka jej mající neboli -altistka «-tys-», -stek, ž.; -altový part;

-band, -u, m. || *-banda, ž. ||

-bant, -u, m., z ital. = zboží zabavené podloudníkům; válečný k. = zboží, které neutrálové nesmějí dopravovat k nepříteli; přenes. = loď, která veze k.;

-bandní || *-bantní, příd. k tomu;

-bas, -u, m., z ital. = hluboký bas, basa; -basista, m. = zpěvák kontrabasu, basista, hráč na kontrabas; -basový;

-baterie, ž. = baterie potírající nepřátelské dělostřelectvo;

-dikce «-dy-», ž., z lat. = protimluv, protiklad, rozpor (v řeči);

-dikční || -diktorní = odporující si; -diktorní řízení = sporné ř. soudní

kontradmírál, v. contreadmirál

kontrafakce, ž., z lat. = napodobenina

kontrahent, -a, m., z lat. = kdo sjednává smlouvu, smluvní strana, smluvník;

-hovati, -huji = sjednávat, sjednat; = stahovat, smršťovat

kontracht, v. kontrakt

kontrakce, ž., z lat. = stažení, smrštění, -ťování, na př. svalů; v mluv. = stahování samohlásek, slabik; -kční pohyb...

kontrakt (lid. -cht), -u, m., z lat. (souvisí s kontrakce, kontrahovati) = smlouva i spis o ní sepsaný; -ktace, ž. = uzavírání kontraktů;

-ktní [-ktně] = smluvní

kontra-marka, -rek, ž. = kontrolní značka, znaménko, na př. na mincích;

- mina* «-mí-», ž. = podkop proti nepřátelskému podkopu || *kontre-mina* (podle franc.) «kontrmí-»; -*oktáva*, ž. = spodní oktáva; -*posice* «-zi-», ž. = protiklad; -*punkt*, -u, m., z lat. = spojení dvou n. několika samostatných melodií v jeden celek (hudeb.); -*revoluce*, ž. = protirevoluce, hnutí usilující povalit revoluci; -*revolucionář* [-řka], -e, m. = kdo se účastní kontrarevoluce; -*revoluční* = protirevoluční
- kontrární**, z lat., lépe než *kontrérní* podle franc. = protivný, odporující si: k. pojmy
- kontrasignovati** «-si-», z lat. = podepsat, podpisovat spolu, s někým jiným
- kontrast**, -u, m., z lat. = protiva, protiklad, patrná různost, opak; -*stní* [-stně; -stnost] = protivný...; -*stovati*, -tuji = být v kontrastu, ostře se lišit, odrážet: -stovati s něčím; předmětově -stovati něco = dávat do kontrastu: fakta jsou navzájem kontrastována (Mukař., řídké)
- kontrašpionáž**, -e, ž. = potírání, paralysování špionáže; -*žní služba*
- kontrataka** «kon-tr-a-», ž., z ruš. (a tam z franc.) = protiútok || **kontraútok*, -u, m.
- kontremína**, v. kontramína
- kontrérní**, v. kontrární
- ***kontrfej**, (*-faj), -e, m., z franc. || *kontrfekt*, -u, m., z lat. *contractum* = podobizna, obrázek, tvář (zastar.; hovor. žertov.)
- kontribuce**, ž., z lat. = příspěvek, daň (zastar.); válečná k. = dávka vymáhaná nepřítelem; -*buční* || -*bučenský*, na př. -ní, -ký fond, -ká záložna; -*buent*, -a, m. = kdo odvádí kontribuci
- kontrola**, ž., z franc. = přehlídka, dohled, dozor: vykonávat -lu, dát pod -lu, být pod -lou...;
- lér*, -u, m. = kontrolní přístroj elektrotech.;
- lky*, -lek, ž. pomn. = kontrolní hodiny (lid. a hovor.);
- lní* komise, hodiny; -lní shromáždění (v bývalém Rakousku);
- lor* [-lorka], -a, m. = dozorce, dohlizitel; -*lorský* [-lorství];
- lovat* co, koho = zkoumat, přehlížet, dozírat; slož. dokon. *z-kontroverza* || -*se* «-za || -ze», ž., z lat. = spor, obyčej. odborný, učený
- ***kontrrozvědk**, -a, m. = člen kontrrozvědky (podle ruš.); -*rozvědka*, -dek, ž. = výzvědná služba proti cizí výzvědné
- kontryhel**, -e || -u, m., rostlina
- kontumace**, ž., z lat., 1. = uzavření, oddělení zvířat nakažlivě nemocných n. podezřelých z nakažlivých nemocí; 2. = zmeškání soudního řízení; 3. = vězení (zastar.);
- mační* opatření; -*mační* soudní řízení = proti osobám nepřítomným n. uprchlým
- kontura**, ž., z franc. = obrys, rys; *konturní*, přid. k tomu; -*rovat* = kreslit... v konturách; *konturový* = v konturách
- kontuse** «-ze», ž., z lat. = pohmoždění (lékař.)
- kontuš**, -e, m. = dlouhý kabát mužský i ženský s rozstřiženými rukávy, část pol. národního kroje (příbuzné je naše káduš); -*šovka*, -vek, ž., druh polské kořalky (Bezr.)
- ***koňuch**, -a, m., rus. = sluha u koní
- konusový** «-so-», z lat. = konický
- konva**, v. konev
- ***konvalie**, *-lina || zprav. *konvalinka*, -nek, ž., rostlina; -*linkový*: -vá vůně, -vé mýdlo
- konvář**, -e, m. = výrobce konví (zastar.)
- konvekce**, ž., z lat. = převod, proudění; -*kní* = proudivý, na př. pohyb
- konveksní**, v. konvexní

konvence, ž., z lat., 1. = úmluva, dohoda, ujednání; 2. = obecně uznávaný, ustálený způsob jednání n. mluvy, zvyklost: společenská k.;

konvencionalismus «-zmus», -mu, m. = idealistický psycholog. a filosofický směr, považující pojmy za smluvené abstrakce; = lpění na konvencích 2., záliba v nich; -*nální* = konvenční;

**konvenčněti*, -něji = stávat se konvenční;

konvenční [-ně; -nost] = shodující se s konvencí, smluvený, ustálený; k. umění = obvyklé, běžné; pod. k. mluva, obrat, slovo; v. lež;

2. stup. -*čnější* [-čněji]: tento druh literatury je stále čnější (Neum.)

konvenience «-nyjen-», ž., z lat., 1. = soulad; 2. = vhodnost, přiměřenost, společenský mrav, zvyklost, konvence;

-*nienční* || -*nientní* [-ně; -nost] = vhodný, společensky slušný, dbalý: -*nienční* sňatek (Ner.)

konvenovati, z lat. = hoditi se, vyhovovat: to mi (ne)konvenuje

konvent, -u, m., z lat. = schůze, shromáždění: národní k. = franc. sněmovna za velké revoluce; v evang. církvi českobratr. k. = seniorátní shromáždění; = klášter, mnišský sbor

konventikl «-tykl», -u, m., z lat. = tajná schůzka

konventní, příd. ke konvent

konventuál, -a, m. = člen konventu

konvergence, ž. = sbíhání, sbíhavost;

-*gentní* [-ně; -nost] = sbíhavý; *konvergovati* = sbíhati se

konversace «-za-», ž., z lat. = rozmluva, rozhovor;

-*sačka*, -ček, ž. (hovor.) = -sační divadelní hra, t. j. v které převládá dialog;

-*sační* = hovorový (jazyk, řeč, mluva); někdy -sační mluva... = vytříbená, uhlazená mluva

společenská; -sační lexikon, starší (něm.) název naučných slovníků; -sační cvičení = v konversaci

konverse «-ze», ž., z lat. = přeměna, obrácení; v nábožen. = přestoupení k jiné církvi; ve finanč. k. úrokové míry = snížení; k. dluhu = přeměna v jiný, výhodnější

konversovati «-zo-», z lat. = rozmlouvat

konvertita [-tka] «-ty-», m., z lat. = kdo přestoupí k jiné církvi, zvláště ke katolické

konvertovati, z lat. = provést konversi

konvexní [-ně; -nost], z lat. = vypouklý

konvice, ž., zdob. ke konev;

konvicovitý [-tě; -tost] = podobný konvici;

konvička, ž., zdob. ke konvice, konev

konvikt, -u, m., z lat. = „společný život“, společné bydlení a stravování studentů; = klášter; -*ktista* «-ktys-», m. = chovanec konviktu; -*ktní* || -*ktský* kostel...

konvoj, -e, m., z franc. convoi (*convoy* u Jir.) = doprovod dopravní lodi vojenskou lodí, ozbrojený průvod, průvodce; = dlouhá řada (vozů...);

**konvojant*, -a, m. = člen konvoje (čech)

konvokace, ž., z lat. = svolání. na př. církevní synody, synoda

konvolut «-lút», -u, m., z lat. = svitek, stočená akta, několik knih svazaných dohromady;

-*luta*, ž. = vinutý ornament

konvový, příd. ke konev: k. průmysl; -vé mléko = v konvích

**konvrš* [-ška], -e, m., z lat. = řeholník lajk (staroč.)

konvulse «-ze», ž., z lat. = křeč; -*sivní* [-sivně] «-zlv-» = křečovitý, na př. smích, pláč

konýšiti, v. konejšiti

konývka, v. konev

konžský, příd. ke Kongo

kooperace «ko-o-», ž., z lat. = společná činnost, součinnost;
-rační hnutí;
-rativ «-týv», -u, m. || *-rativa*, ž. = svépomocné sdružení, družstvo; *-rativní* = svépomocný;
-rátor, -a, m. = pomocník katol. faráře, kaplan;
kooperovati, -ruji s někým, přinečem = společně pracovat, pomáhat

kooptace «ko-o-», ž., z lat. = přizvání, přibrání za člena nějakého sboru jeho dosavadními volenými členy;
kooptovati, -tuji = zvolit kooptací; kooptovaný člen

koordinace «ko-ordy-», ž., z lat. = koordinování; = souřadnost (vět, duševních jevů);
-nační = souřadný, souřadící;
-náta, ž. = souřadnice;
-nativní «-týv-» = koordinační;
koordinovati = přiřadit, přiřazovat, postavit, stavět na stejný stupeň; k. činnost několika organizací, pracovníků... = uvést v soulad; *-novaný* pojem = podřízený na stejném stupni vyššímu pojmu; *-novaná* věta = souřadná

kop, -u, m. = kopnutí (ve sportu)

I ***kopa**, ž., obyč. pomn. *kopy*, z it. (coppa) = kříž, kříže v kartách

II **kopa**, ž., 1. = hromada, kupa: k. sena, slámy;
 2. početní míra = 60 kusů: k. vajec...; stará peněžní jednotka: šlo to s ním s kopy na groš = upadal (šmil.); přenes. = řada, mnoho: kopa let...;
 3. = čtverák, šibal; dobrá, veselá k. (lid. a hovor.)

kopací = co je na kopání: k. míč, boty

kopač || čast. *kopáč*, -e, m. = kdo kope;

kopáč, -e, m., 1. = kdo kope, 2. = kopací nástroj; zdrob. *kopáček*, -čku, m., ke kopáči 2.; *kopačka*, -ček, ž., 1. = kopání; 2. = žena, která kope; 3. = ko-

pací nástroj (lid.); = kopací bota, obyč. pomn. *-čky* (hovor.)

kopalna, -len, ž. = uhelná šachta

kopaná, -né, ž. = „kopaná hra“, kopání míče, fotbal; hrát -nou

***kopaňa**, -ně (č. spis. -ni), ž., sloven. = kopanice, -nina (Jir.)

***kopané**, stř. = víno (nář., Jeř.)

kopanec, -nce m. = úder kopnutím; přenes. (hovor.) = klopytnutí, omyl (když „se kopneme“)

kopanice, ž., 1. = kopání (lid. a hovor.); 2. obyč. pomn. = lesní plocha kopáním proměněná v pole, pak samota (vzdálená od vesnice) na ní (lid.)

kopaničář [-řka], -e, m. = obyvatel kopanice, hlavně na mor.-sloven. pomezí;

-řský: -ké nářečí, písně

kopanina, ž. = kopanice

kopati, -pám || -pu..., kopej, -paje, 1. = hrabat, rýt, hloubit, vzdělávat motykou n. podobným nástrojem: k. hrob, břeh, jámu, pole, vinici; kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá (přísl.) = kdo chce uškodit jinému, jiného zničit, škodí si sám;

2. = kopáním dobývat: k. rudy, brambory;

3. = házet, vyhazovat nohou: kůň, kráva, dítě kope;

= hrát kopanou (hovor.);

4. k. co = packat (lid. a hovor.); slož. dokon. *do-* = dokončit kopání: *do-* hrob, *příkop*; *do-* se čeho = kopáním přijít na: *do-* se uhlí; *do-* koho = po;

na- čeho (mnoho); *na-* se (mnoho);

o- = kopat okolo něčeho, zkypřit: *o-* stromy, brambory, řepu; *o-* stěnu... = kopáním poškodit; *o-* se příkopy (zastar.) = kopáním ohradit;

od- = kopáním odstranit: *od-* hlínu, peřinu; *od-* se = *od-* příkrývku;

po- = kopáním zranit: kůň *poko-* pal čeledína;

pod- zeď...; přenes. *pod-* si zdraví = zničit; podkopané zdraví; *pod-* se: = zloději se podkopali do sklepa; sr. podkop;

pro- hrázi; *pro-* se: horníci se k sobě prokopali; přenes.: z tmy k světlu se prokopati (Vrchl.); *pře-* = znovu zkopat: *pře-* záhon;

při- = kopáním přihrnout: při hlínu na růže;

roz- = kopáním rozházet: rozmraveníště, zeď, chodník;

s-, 1. = kopáním snížit: *s-* břeh; 2. = kopáním shodit: *s-* peřinu s postele, se sebe;

u- čeho = kopáním zmenšit; = kopáním zničit: *u-* špičky bot; = vykopat: *u-* jámu, hrob (v písních);

v- = za- (Koll.);

vy- = kopáním vyhrabat, dobýt: *vy-* hrob, jámu, brambory, rudy, lišku z brlohu..., pařez ze země; = (kopanci) vyhnat v. (lid. a hov.);

z-, 1. prostě dokon.: *z-* celý záhon; 2. = kopáním poranit; 3. = špatně udělat, zpackat (lid. a hovor.);

za- = kopáním zahrabat: zamrtvého do země, do hrobu; zapenize; přenes. = zmařit: zasvé nadání, svou hřivnu; *za-* se = přijít na mizinu, velmi si uškodit (na zdraví, mravně); = zříditi zákopy;

kopávati, opakov.; slož. nedok. o- brambory, *pře-* záhony, *roz-* mraveniště, *vy-* brambory atd.

kopavý [-vost] = kopající: k. kůň

kopcovati = kopcovitě sázet;

kopcovatý || *-vitý* = plný kopců, kopčitý;

kopcovina, ž. = kopcovitý kraj

kopčák, -a, m. = obyvatel kopcovitého kraje (lid., hanl.)

kopčík, -u, m., zdrob. ke kopec (řid.)

kopčina, ž. = kopčitá krajina (Rais); = kopeček, hromada

kopčítí = dělat kopky, shrnovati do kopky hlínu (k bramborům atp.);

slož. dokon. *do-*, *o-*; přenes. *o-* = okopírovat (stud.);

kopčívati, opakov.

kopčitý = kopcovitý: k. kraj (Čapek); hrbolatá kopčitá cesta (Rais); -tá krajina (So.)

kopce, -pce, 1. = hromada, kopa, kopka: k. hlíny, země, hnoje; 2. = vyvýšenina, pahorek, vrch, hora;

přenes. mít, hledět na někoho s kopce = mít naň spadeno (lid. a hovor.); dívat se, hledět na koho s kopce = pohrdlivě (t.); jde to s ním s kopce = nedaří se mu, je to s ním špatné tělesně, v obchodě atp. (t.);

kopecký (zastar.): -ké právo měšťanů = p. měšťanů usazených na zámeckém kopci

Kopeč, -pče, ž., ves v Č.

kopeček, -čku, m., zdrob. ke kopec **kopečnatý** = kopcovitý;

kopečný = co je na kopci (zastar.); *Kopečná* ulice v Brně

***kopeječka**, -ček, ž., zdrob. ke *kopejka* || *-pějka*, u Jungm. podle něm. *-peka*, ž., rus. měděný peníz, stý díl rublu

***kopejtko**, -tek, stř., čes. lid. podobá slova kopýtko; mistr K., žertov. o ševci

kopeka, v. kopejka

***kopenec**, -nce, m. = kopka, hromádka (nářeč.)

***koperdeka**, ž., z něm. = příkrývka, pokrývka sešitá z kousků; hovor. posměšně o slátané práci, řeči, o slátaném návrhu

***kopert**, -u, m. || *-ta*, ž. = obálka **kopějka**, v. kopejka

I ***kopí**, místo *kopy*, v. I. kopa = kříže v kartách

II **kopí**, stř. = stará bodná zbraň, oštěp, dřevce; lámat k. za koho = bojovat za koho, hájit ho; lámat k. proti komu = potírat jej (Vrchl.)

kopiář, -e, m., z lat. = soubor kopií historických listin

kopička, -ček, ž., zdrob. k II kopa
kopíčko, -ček, stř., zdrob. k II kopí;
 též rostlina, asfodel; = lanceta
***kopidul**, -a, m. = „kdo kope důl“,
 hrobník (nář., Nor)
kopie «-pije», ž., z lat. = „zásoba,
 hojnost“, opis, otisk, napodoben-
 ina: k. dopisu, obrazu, sochy;
 věrná, nezdařilá... k.
kopinatec, -tce, m., živočích;
kopinatý [-tě; -tost] = podobný
 kopí (list)
kopinický, příd. ke
kopiník -a, m. = bojovník s ko-
 pím
kopírka, -rek, ž. = kniha kopí,
 kopírovací přístroj;
kopírní = obsahující kopie: k.
 kniha; = kopírovací
kopírovací papír, stroj = na ko-
 pírování;
kopírovati, z něm. (a tam z
 franc.) = dělat, pořizovat kopii,
 kopie, opisovat, rozmnožovat; ho-
 vor. k. koho, co = napodobovat;
 slož. dokon. o-, pro-, pře-
kopist, -i, ž. || -u, m. = úzká dře-
 věná lopatka na míchání (těsta,
 barev)
I kopista, ž. = kopist (nářeč.,
 Majer.)
II kopista [-stka], m. = kdo dělá
 kopie
kopistnatý || -slovitý = podobný
 kopisti
kopíště, stř., 1. = násada ke ko-
 pí; 2. = kruhovitě místo, kde
 se kopí proschlé seno; 3. = ko-
 pa, hromada (říd.)
kopiti = dělat kopy, kopky, dá-
 vati do kop, kopek;
 slož. dokon. s- = dáti do kop,
 do kopek || o d c h y l. z- (Koll.);
kopivati, opakov.
kopka, -pek, ž., zdrob. k II kopa;
kopkovati = dávat do kopek
***koplín**, -u, m. = kurník (nářeč.,
 Nez.)
kopna, -pen, ž. = kožený obal jez-
 deckých kalhot na lýtkách, obal,
 povlak pokrývky (lid. a hovor.)

kopnikiáda, ž. = aféra podvodné-
 ho hejtmana z Kopníku (něm.
 Köpenick), podobná příhoda
kopno, v. kopný
kopnouti, kopl, kopnuv, kopnut(i),
 dokon. ke kopati: k. motykou,
 někoho do nohy;
 slož. od- míč; přenes. od- někoho
 = hrubě odmítnout, odehnat,
 vy-; roz- mraveniště; s- se sebe
 peřinu; u- trochu brambor; v-
 míč do branky; vy- něco ze ze-
 mě; přenes. = hrubě odmítnout,
 vyhnat; za- o kámen
kopný = co se dá dobře kopat.
 holý, beze sněhu, o zemi, o pů-
 dě; ***kopno**, stř. = holá zem (ná-
 řeč.)
***kopový**, příd. ke kopa: -vé kopu-
 lování slov = spojování „kopy“
 slov, několika (Ner.); = koho,
 čeho je na kopy, tuctový (Ra.)
kopr, -u, m., rostlina
kopra, ž., z portugal. = sušená
 jádra kokosových ořechů
***koprek**, -a, m. = kopr (nář.);
koprekový = koprový
kopretina, ž., květina; -nový
koprněti, -nějí = tuhnout, dřevě-
 nět, brnět;
 slož. dokon. z- = zdřevěnět: no-
 ha mi zkoprněla; přenes. z- lek-
 nutím (lid. a hovor.); v. zkopr-
 nělý
koprník, -u, m., rostlina; -kový
kopro-, kmen řec. kopros (= vý-
 kal) ve slož.:
-fag «-fág», -a, m. = ústrojenec
 žijící z výkalů; *-fagie*, ž. = po-
 jídání výkalů;
-lalie, ž. = chorobná záliba ve
 sprostých a oplzlých slovech;
-lit (z -lith), -u, m. = zkame-
 nělý trus předvěkých zvířat
koprový, příd. ke kopr: -vá vůně,
 omáčka
kopřiva, ž., rostlina; mráz kopři-
 vu nespálí (pořekadlo o drzém,
 všeho schopném n. otužilém člo-
 věku); chodit v -vách = v ša-
 tech z kopřivové látky (váleč.);
kopřiváček, -čku, m. = kopři-
 vový šátek (lid.);

- kopřivka*, -vek, ž., 1. zдроб. ke kopřiva; 2. pták; 3. kožní vyrážka;
kopřivník, -u, m., lid. název kokotice;
kopřivovitý = podobný kopřivě;
kopřivový = co je z kopřiv: -vá přize, tkanina
- kopt**, -u, m. = znečištěný uhlík, saze
- Kopt**, -a, m., křesťanský potomek starých Egyptanů
- koptický** «-tyc-» || l é p e *koptský*, příd. ke Kopt; -tický, též ojediň. ke kopt = koptový
- koptiti**, koptěn(i) = černit koptem; = kopírovat, opisovat (student.); nářeči. k. (se) = prášiti (se);
 slož. dokon. *u-*, *za-* = začoudit, zamazat, zaprášit (lid.); student. *o-* = okopírovat, opsat
- koptový**, příd. ke kopt: -vá čern
- koptský**, v. koptický
- *kopukrát(e)**, příslov. = mnohokrát
- kopula**, ž., z lat. = pojítka, v mluv. = spona, sponové sloveso býti; = páření (biolog.);
kopulace, ž. = sňatek (hovor.); odbor. = spojování roubu s podložkou, páření;
 -lační list, matrika; -lační orgány = zevní pohlavní o.;
 -lativní «-týv-» = spojovací: -lativní soud (logic.); = sponový: -ní význam, platnost (mluvnic.)
- kopule** || řidč. *kupole* || *kuple* (zastar., Ner., Hlad.), ž., z lat. *cop(u)la*, ital. *cupola* = bání, polokruhovitý klenutí, -tá střecha
- kopuletý**, vlastně = starý kopu let, šedesátiletý, velmi starý, dlouholetý
- kopulička**, -ček, ž., zдроб. ke kopule (Ner.)
- kopulírovati** = sezďávat, „dávati dohromady“ (lid.)
- kopulovati** = sezďávat (lid. a hovor.), spojovat roub s podložkou, pářit; slož. dokon. *s-*
- kopulovitý** || řidč. *kupo-* [-tě; -tost] = podobný kopuli; *kopulový* || *kupo-*, příd. ke kopule, kupole
- kopy**, ž. pomn., v. I kopa
- kopyšník**, -u, m., rostlina
- kopytárna**, -ren, ž. = dílna, továrna na kopyta;
kopytář, -e, m. = výrobce kopyt; -řský [-řství], příd. k tomu
- kopytko**, -tek, stř., zдроб. ke kopyto; čertovo k., v. čertův; vyhoditi si z -tka = zahýřiti si; čes. lid. *kopejtko*, v. tam
- kopyrajt**, v. copyright
- kopytnatec**, -tce, m. = kopytnatý ssavec;
kopytnatý = mající kopyta: -tí ssavci;
kopytník, -u, m., rostlina
- kopyto**, stř. = rohovitý obal posledního článku nohy u koně a u osla; roznést nepřítele, odpůrce, řečníka na koňských kopytech = rozprášit, úplně potřit; = dřevěná forma obuvi;
 přenes.: dělat všecko na jedno k. (lid. a hovor.) = na jedno brdo, stejně; čertovo k., v. čertův;
 ševče, drž se svého kopyta = svého zaměstnání (lid.)
- kopytovitý** = podobný kopytu; -tový, příd. ke kopyto
- I **kór** (lid. a hovor. i *kchór*, *chór*), -u, m., z něm. = armádní sbor (zastarává); = kůr (řid.)
- II **kór**, příslov., z něm. *gar* = docela (lid.)
- kora**, ž. = kůra; zprav. jen k. mozková (lékař.)
- koráb**, -u, m. = velká loď: vstoupit na k.; plaviti se, plout korábem, na -bu; = suchá kůra stromu || místy *korába*, ž.;
 přenes. přijít na koráb, octnouti se na -bě = zchudnout (lid.); symb. národa, státu: hleďme pilně ke korábu svému (Ner.); symb. života: byl pevný koráb to a hrdě vzneslý, koráb letí osamělý (Ner. o svém životě); = vykotlaný strom (lesn.);

zdrob. **korábec*, -bce || *korábek*, -bka, *korábeček*, -čka, m.
korabelnikovský [-sky] = jsoucí v duchu sovětské stachanovky Lydie Korabelnikové: -ská metoda
korábnícký, příd. ke korábník; -*nictví*, stř. = stavba korábů (šafař.);
 **korábník*, -a, m. = námořník; = kdo loupe koráby, chudák (lid.); = stavitel korábů;
korábový = lodní (stěžeň); = z korábů; = velký jako koráb (lid.)
korál, -a, m., mořský živočich, polyp;
k., -u, m. (neživ.) = výměsek korála, ozdobný předmět z něho a jeho napodobenina; nejčastěji pomn. -*ly*, -lů || lid. a hovor. -*le*; přenes. korály = korálové, červené rty (Čech);
 zdrob. -*lek*, -lku, m.;
korálkář, -e, m. = výrobce, prodáváč korálků;
koráلكový náramek;
korálový [-*vě*; -*vost*] útes, náhrdelník; K-vé moře, ostrovy; přenes. = červený: -vé rtíky (Čech a j.); -vě červený
koramisovati «-zo-» = opatřit listinu vidovací doložkou „coram me“ (lat. = přede mnou)
korán, -u, m., arab. = „čtení“, posvátná kniha mohamedánů
korati = vysychat, tvrdnout na povrchu (jako kůra), čast. okorávat; slož. dokon. o-; *okoralý* chléb, -lé rty; -lá srdce = tvrdá (Čep); *korávatí*, obyč. slož. nedokon. o-;
 **koravý* = korající
Korba, korb, ž., z lat. = dřevěné vnitřní obložení žebřin (jako košina), vůz s ním; přívěsná k. u motocyklu
korbel, -e || -u, m. = větší nádoba, hlavně na pití; = máselnice (Baar);
korbelář, -e, m. = plják (zastar., Zíbrt); = výrobce korbelů;
 -*řský* [-*řství*], příd. k tomu;

korbelík, -u, m., zdrob. ke korbel;
korbelový, příd. ke korbel
korbice, *korbička*, ž., zdrob. ke korba;
 **korbičný*, příd. ke korbice
korbílek, -lku, m., zdrob. ke korbel
korbona, ž., z hebr. (souvisí s karban) = pokladnice soukromé společnosti, do které si její členové ukládají: studentská, profesorská k.
korčák, -u, m. = korcová nádoba; = pohyblivé dno koše, odkud padá obilí na mlýnské kameny
kord, -u, m., 1. z maď., bodná zbraň; vyzvat někoho na kordy; býti s někým na kordy, na kordech = v nesváru (hovor.); blázni byli, kordy měli (pořekadlo o ztřeštěných lidech); 2. pruhovaná tkanina; 3. držet koho v kordu, v kordech = na uzdě, „zkrátka“ (říd. hovor.)
kordialita «-dyja-», ž., z lat. = srdečnost;
kordiální [-*ně*; -*nost*] «-dyjál-» = srdečný
kordíček, m., zdrob. ke *kordík*, -u, m. zdrob. ke kord
 **kordina*, ž. = dlouhý nůž na děláni loučí (Jir.)
kordisko, stř. = velký kord (Ner.)
kordon, -u, m., z franc., 1. = řetěz, hustá řada vojáků n. policistů: utvořit, prorazit k.; stát kordonem, v kordonu; uzavřít hranice, ulice -nem; zdravotní k. = chráněný pruh mezi územím postiženým nakažlivou nemocí a dosud nepostíženým; 2. = řádová stuha: udělit k. k nějakému řádu; 3. = stromový zákrsek;
kordonista «-nys-», m. = člen kordonu 1.
kordovan || -*duán*, -u, m. = jemně vydělaná kozí kůže, nazvaná podle Kordovy, Cordoby (zastar.); *kordovánky* || *korduánky*, -nek, ž. pomn. = boty z korduánu;
 **kordovanský* || **korduánský*, čast. *kordovanový*, *korduánový* = z kordovanu, z korduánu

kordula, -ly || častěji -le, ž., z lat. = krojový ženský živůtek n. mužská vesta

korduláč, -e, m. = krátký široký meč (zastar., Jir.)

kordule, v. kordula; -lenka, -lka, ž., zdrob. k tomu

Korea, -rey || -reje... (jako u idea), ž., země, stát; v. Korejec

korealita, ž., z lat. = nerozdílnost společné pohledávky n. závazku

korec, -rce, m., 1. starší obilní míra, strych, 2. plošná míra = 1'5 měřice, strych;

zdrob. *koreček*, -čku, m., přenes. = přihrádka, truhlíček u výtahu materiálu, mezi lopatkami vodních kol;

korečník, -u, m. = vodní kolo s korečky;

korečkový výtah

koreferát, -u, m., z lat. = spolu-referát, referát také jiné osoby o téže věci;

koreferent [-tka], -a, m. = druhý referent, spouřerent

Korejec, -jce, m. = obyvatel Korey

***korejhniti** || **korejnití* = ničit, rýpat, lát (nářeč.);

korej(h)nivý = mající sklon ke korej(h)nění

korejský, příd. ke Korea

korek || *kork*, -u, m. = pletivo v kůře rostlin, zejména korkového dubu k výrobě zátek apod.

korekce, ž., z lat. correctio = oprava; slohová figura: on nevyjídí, on větrem letí (čelak.); = vězeňská cela trestní;

-*kční* cela; -*kční* ústav = polepšovna

korektiv «-týv», -u, m., z lat. = opravný prostředek, činitel, opravné měřítko

korektní [-ně; -nost], z lat. = „opravený“, správný, bezvadný: k. chování, jednání; k. člověk = korektně jednající, chovající se

korektor [-rka], -a, m., z lat. = opráve, zvláště sazečských chyb; -*řský* [-řství], příd. k tomu;

korektura «-tú-», ž. = oprava,

opravování, zvláště sazečských, tiskových chyb: dělat -ru spisu; dáti sazbu, tisk ke -ře; přenes. = oklepky, otisky sazby, která se má opravovat n. která je opravena;

korekturní || -*kturový* (otisk sazby, znaménka)

korelace, ž., z lat. corr- = souvztážnost, vzájemný vztah, vzájemné doplňování; v mluv. = vztah mezi zájmeny (příslovci) ukazovacími a vztážnými (relativními) n. mezi větami s těmito zájmeny; -*lační* vztah;

korelát, -u, m., z lat. = souvztážný pojem, na př. rodiče a děti, duše a tělo;

korelativní «-týv-» || *korelátní* [-ně; -nost] = souvztážný

korepetice «-ty-», ž., z lat. corr- = „spoluopakování“, opakování s někým jiným;

-*titor*, -a, m. = „opakovatel“, kdo s jiným opakuje, domácí učitel; v divadle = hudební znalec, který se sólisty cvičí a opakuje úlohy; -*titorský* [-ství];

korepetovati = opakovat...

korespondence, ž., z lat. corr- = dopisování (s někým), zpravodajství, sbírka, soubor dopisů; = vzájemné doplňování, na př. dvou pojmů; = soulad, souhlas: k. slova a pojmu;

-*denční* kancelář, listek;

-*dent* [-*dentka*], -a, m. = dopisovatel, zpravodaj, novinář n. kancelářská síla obstarávající dopisy; -*denský* [-*dentství*];

korespondovati s kým = dopisovati si; přenes. k. (si) = vzájemně se doplňovat: dva pojmy (si) korespondují;

korespondující = dopisující: k. člen učené společnosti; = vzájemně se doplňující, shodný: k. řada hodnot (Mukař.); k. poměr, vztah

***korhel**, -e || -a, m., z něm. Chorrherr, ve vých. nářečích = piják, opilka

koriandr «-ryjandr» || lid. *koli-*, -u, m., z lat., rostlina a koření, léčivo z ní; -*drový* kořen

koridor, -u, m., z franc. n. z ital. corr- = hlavní chodba ve velké budově: sněmovní k.; přenes. = pruh probíhající územím cizího státu

korigencia, -cí, stř. pomn. || -*cie*, -cí, ž. pomn., z lat. = opravné prostředky

korigenda, v. corrigenda

korigovati, z lat. = opravit, -*vo*-*vat*; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *o-*, *z-*

***korintický** «-tyc-» || obyč. *korintský*, příd. ke Korint;
korintka, -tek, ž. = malá řecká rozinka

***korjuha**, ž., slov. = svatební vůz (Němc., Heyd.)

kork, v. korek;
korkárna, -ren, ž. = továrna na korkové zboží

korkovací = co je na korkování: k. přístroj neboli -*vačka*, -ček, ž. || -*vadlo*, -del, stř.;

korkovati = zátkovat, ucpávat zátkou;

slož. dokon. *za-* = zazátkovat

korkovina, ž. = korková hmota

korkovrt, -u, m. = vývrtka (odbor.); -*tový*: -*tové* parohy = mající podobu korkovrtu

korkový dub; -*vá* zátka = z korku

korma, ž., z ruš. = zadní část lodi nad kormidlem

kormidelnický, příd. ke *kormidelník*, -a, m. = lodník řídící běh lodi kormidlem

kormidlo, -del, stř. = zařízení, kterým se řídí směr lodi n. letadla; přenes. o řízení státu apod.: držet, svírat pevně (státní) k.;

-*dlovati* = řídit kormidlem loď; přenes. = řídit, vést...;

-*dlový*: -*vé* kolo, -*vá* páka

kormorán (odchyl. -*an*), -a, m., pták

kormoutiti, -moucen(i), 1. = mouřit, zmítat, kalit (bibl.); všechno se ve mně kormoutí = zmítá se..., je mi zle (lid.);

2. = rmoutit, trápit;

slož. dokon. *z-* vodu (bibl.); = zarmoutit; býti zkormoucen, celý -*ný*;

kormoutivati, opakov.

kormutlivý [-*vě*; -*vost*] (kniž.) = zarmucující, smutný, skličující, zarmoucený: -*vá* zpráva, tvář

***korna**, 1. z lat. = roh, trubka (Nez.); 2. = kukurice (nářeč.)

kornatec, -tce, m., houba;

kornatěti, -tějí = stávat se kornatý, tuhý jako kůra: tepny -*tějí*; slož. dok. *z-*;

kornatka, -tek, ž., houba;

kornatý [-*tě*; -*tost*] = tuhý jako kůra

kornet, -a, m., z franc., v starší době = jezdecký praporčík;

k., -u, m., hudební nátrubkový nástroj, varhanový hlas; = jezdecký prapor; = jezdecký oddíl || *korneta*, ž.;

kornetista «-tys-», m. = hráč na kornet;

kornetový, příd. ke kornet, -u

korní, příd. ke kůra

Kornice, -ic, pomn., ves v Č.

***kornifel** «-ny-» || *korny-*, -a, m., z lat. = „rohatý“, čert

kornilovec, -vce, m. = dobrovolník, voják Kornilovy rus. armády za 1. světové války

kornon, -u, m., nátrubkový hudební nástroj žesťový

kornout, -u, m., z lat. cornutus (= rohatý) = obal stočený do trubky; dostat se do -*tu* = do zajeří (váleč.; sr. sbalit);

zdrob. *kornoutek*, -tku, m.;

**kornoutiti* = stáčet do kornoutu;

kornoutovitý [-*tě*; -*tost*] = podobný kornoutu; *kornoutový* = na kornoutu, kornoutovitý

***kornový**, příd. ke korna 2. = kukurčín

***korný** = kornatý

kornýfel, v. kornifel

koroborace, ž., z lat. corr- = zá-
věrečná stvrzovací formule listi-
ny; *-rační* formule

korodovati, z lat. corr- = nahlo-
dávat, rozežírat

Korolupy, -lup, pomn., ves, pů-
vod. = loupači kůry

koróna, *korona*, ž., v. corona; ko-
rona, též = družina (říd.)

koroptev «hovor. a lid. -rotev»,
-ptve, ž., pták (z původ. kuro-
sr. kur, kura);

koroptevna, -ven || *-ptvárna*, -ren,
ž. = místnost, kde se líhnou a
odchovávají mladé koroptve
(mysliv.);

-ptvář, -e, m. = pes vycvičený
k lovu koroptví;

**koroptvice*, ž. || zprav. *koropt-
vička* «hovor. a lid. -rotvič-»,
-ček, ž., zdrob. ke koroptev; pře-
nes. (lid. a hovor.) = mladá
žena;

koroptví hnízdo, vejce

kororez, -u, m. = nůž na loupání
kůry (koželuž.)

korose «-ze», ž., z lat. = nahlodá-
vání

Koroseky, -sek, pomn., ves v č.,
původ. = sekáči kůry

korosivní «-zív-» || čast. *korosní*
«-zní», příd. ke korose: k. čin-
nost, úkaz

korotev, v. koroptev

korouhev, -hve, ž. = prapor; sym-
bol činnosti: rozvinout, zdvihnout
k. = začít akci; svinout k. = za-
stavit akci; = jednotka jezdecká;
korouhevní || *-ný, příd. ke ko-
rouhev; k. pán = který má svou
korouhev (staroč.);

korouhevnický [-ctví], příd. ke
korouhevník, -a, m. = nosič ko-
rouhve (zastar.); = prostopáš-
ník (zhrub.);

korouhvíce, ž. || častěji *korouh-
vička*, -ček, ž., zdrob. ke ko-
rouhev; větrná k. = větrné zna-
mení na věžích; točiti se po
větru jako k. = být nestálý (lid.
a hovor.); dělat korouhvičku =
holubičku

koroun, -a, m., mořský ssavec,
druh ochechule

korovec || obyčej. *ků-*, -vce, m.,
brouk;

korovitý = podobný kůře; = po-
krytý kůrou;

korovnice, ž., mšice;

korový = z kůry

korporace, ž., z lat. corporatio =
sdružení, společnost, svazek,
právnícká osoba; *-rační* ráz, zří-
zení

korporál, -u, m., z lat. = mešný
rouška pod kalich ||

korporál, -a, m. = kaprál

korporativní [-ně] «-týv», z lat. =
sborový, hromadný (návštěva...);
vystoupit -ně = hromadně, spo-
lečně

***korporelní** [-ně; -nost], z franc.
= družný

corpulence, ž., z lat. = tělnatost;
-lentní [-ně; -nost] = tělnatý

korpus, -su «-su», m., 1. = armád-
ní sbor, kór (z ruš.);
2. = ozvučník (hudeb.)

korsar «-zar» || někdy *-sár*, -a,
m., z ital. = námořní lupič, pi-
rát; *-rský* [-rství], příd. k tomu

korsáž, -e, ž., z franc. = poprsí,
korset;

korset «-zet», -u, m., z franc. =
šněrovačka

korsický «-zic-», příd. ke Korsika,
na př. skot;

Korsičan, -a, m. = obyvatel Kor-
siky || *-kán*, -a, m. (hovor.); vel-
ký Korsikán = Napoleon

korso || *-zo*, stř., z ital. = hro-
madná procházka v městě, její
místo

korteš, -e, m., z špaň. cortes =
volební náhončí, agitátor;

-šačka, -ček, ž. = kortešování,
volební agitace (So.) || *-šství,
-šstvo, stř.;

-šovati, -šuji = agitovat před
volbami a při nich; -šovat pro
koho (So.)

***kortina** || *-tyna*, *-týna*, ž., z lat.
= záclona (u lůžka), opona (za-
star., Jir.)

***kortyzon** || -zoun, -a, m., z lat. curtisanus = dvořan, pak = šašek; v. kotyza; -nský [-nství]

korumpovati, z lat. corr- = kazit, porušovat, zejména podplácením; slož. dokon. z-; zkorumpovaný

koruna, ž., z lat. corona = panovnická slavnostní pokrývka hlavy, odznak vladařské moci; symb. státu: čes. koruna = čes. stát v starší době; symb. mučednictví: mučednická k.; přenes. nasadit, dát něčemu korunu = dovršit něco, vyvrcholit (často ironic.);

= ozdoba, okrasa, vrchol: člověk je k. tvorstva;

podle podobnosti: k., častěji korunka květu = část květu, květní obal; koruna stromu = větvení, soubor větví; k. u jeleního parohu = její ukončení aspoň čtyřmi hroty;

koruna v hudbě, znaménko;

peněžní jednotka, zkratka K

korunáč, -e, m., 1. = jelen s korunou; 2. = něm. Kronholz, čes. též stativo n. zhlaví; = korunovitý nebozez (horn.)

***korunář** [-řka], -e, m. = státoprávník (zastar., hanl.)

***korunatý** = s velkou korunou, o stromě

korund, -u, m., z lat., nerost; červený k. = rubín, modrý k. = safír, drahokamy

korunečka, ž., zdrob. ke korunka

korunka, -nek, ž., zdrob. ke koruna; přenes. = ukončení jeleního parohu třemi hroty; k. zubu = část zubu vyčnívající z dásní; její umělá náhrada; k. květu...;

korunkáč, -e, m. = jelen, srnec s korunkou;

korunkový: -vá kniha = za korunku, korunovka; k. jelen = korunkáč

korunní, příd. ke koruna: k. statky = s. panovníka, státní; k. země čes. = patřící k čes. státu; k. princ = nástupce trůnu; k. svědek = hlavní

korunovace, ž. = korunování (s příponou -ace z lat. coronatio) = slavnostní nastolení panovníka vložení koruny na hlavu;

-vační obřad, přísaha, klenoty;

korunovati = vložit korunu na hlavu a tím nastolit; k. někoho králem, za krále; dáti se k.;

přenes. k. něčím své dílo = dovršit, vyvrcholit; jeho úsilí bylo korunováno úspěchem; k. koho, co = vyznamenat (říd.);

korunovaný panovník...; k. hlupák = veliký (zhrub.)

korunovitý [-tě] = podobný koruně;

korunovka, -vek, ž. = korunová bankovka; = kniha, knihovna (edice) za korunu, korunová, korunková (hovor.);

korunový, příd. ke koruna: k. obchod, -vá měna, renta; k. jelen = korunáč

korupce, ž., z lat. corr- = porušování, kažení, zejména podplácením, přijímání úplatků, úplatnost;

korupční člověk, aféra, zjevy, vlivy; **korupčnícký** [-ctví], příd.

ke **korupčník**, -a, m. = kdo podplácí i ten, kdo se dává podpláceti, úplatce i podplacený

koruptela «-té-», ž., z lat. corr- = porušení textu

***koruptní**, z lat. = porušený; = korupční

korveta, ž., z franc. = lehká válečná plachetnice; -tní kapitán

korybant, -a, m., z řeč. = kněz frýžské bohyně Kybely;

-tský [-tsky] = divoký, hlučný (korybanti konali hlučné bohoslužby)

koryfej, -feje || -fea, m. = vůdce sboru v řec. dramate, přenes. = vynikající, vůdčí, čelná osobnost, výtečník: k. vědy, národní k.

koryš, -e, m., nižší živočich, patřící k členovcům (přírodop.)

korytář, -e, m. = výrobce koryt; hovor. = korytník

- korýtko**, -tek, stř., zdrob. ke koryto; = žlabovitá krycí taška; *korýtkovitý* || -kový = podobný korýtku
- korytnícký**, příd. ke korytník; -*tnictví*, stř. = nemravné kořistění (t.); *korytník*, -a, m. = kdo je „u koryta“, nemravný kořistník (hovor.)
- koryto**, stř. = žlab na žrádlo, na pici dobytku; = řečiště: k. potoka, řeky; symbol bezpracného zisku, pohodlného bydla (hanl.): být u koryta = zaujímat postavení, z kterého lze nemravně kořistit; podob. dostat se ke -tu; *korytovitý* = podobný korytu; -*tový* = z koryt
- kořala**, ž. = kořalka (zhrub.); *k.*, m. = náruživý piják kořalky, opilka (lid. a hovor.); *kořalečka*, ž., zdrob. ke kořalka; *kořaleční*, příd. ke kořalka: k. obchod, mor; -*čnictví*, stř. = pálení n. pití kořalky; -*čník* [-*čnice*], -a, m. = kdo pije n. vyrábí kořalku; -*čný* = kořaleční; *kořalenka*, -*lička*, -*linka*, ž., zdrob. ke kořalka
- kořalka**, -lek, ž., z pol. gorzalka (sr. nářeč. gořalka), alkoholový nápoj, pálenka; *k.*, m. = piják kořalky; *kořalkář*, -e, m. = kořalečník; **kořalkový*: -vá sklenice
- kořalna**, -len, ž. = výčep kořalky; -*lnictví*, stř. = kořalečnictví; -*lník* [-*lnice*], -a, m. = kořalečník
- *kořán**, -u, m. = kořen (nářeč.); *kořání*, stř. = kořeny, kořínky, koření, kořenové dříví (lid. a hovor.): slabounké k. (Ner.); až do posledního vlasového kořání (Sez.)
- kořen**, -e || -u, m., 1. = bezlístá, obyčej. podzemní část rostliny; (za)pustit, (za)pouštět -ny = ujímati se, ujmout;

- přenes. mít zdravý k., býti ze zdravého kořene = býti zdrav, pocházeti ze zdravého rodu; vyhladit, vyplniti rod, národ z kořene = úplně; vinný k. = vinná réva (bibl.); (při)jíti čemu na kořen = na kloub;
2. = základní, hlavní část něčeho, základ: k. zubu, jazyka, slova; z kořene měniti staré řady (Vlček) = od základu; kořený hnutí = základy, prameny;
3. = původ: kořen zla, zmatku apod.;
4. v matemat. = odmocnina;
5. lidový název rostlin: k. hadí, fialový, černý a j.;
- v. kořínek
- kořenáč**, -e, m. = květináč; přenes. = neobyčejně zdravý člověk; zdrob. -*ček*, -*čku*, m.
- kořenář** [-*řka*], -e, m. = kdo sbírá a prodává koření a léčivé byliny; -*řský* obchod = -*řství*, stř.
- *kořenatěti**, -tějí = dostávat, zapouštět kořeny (Jir.); *kořenatý* = se silnými kořeny, vonící jako koření
- kořeněný** [-*nost*] = okořeněný. kořeněný; k. vtíp = silný, šťavnatý (So.)
- *kořeněti**, -nějí = zapouštět kořeny (Čelak.)
- koření**, stř. hromad. jm. ke kořen = kořeny; nejčastěji = přísada k pokrmům dráždivá chuť a čich; = léčivé byliny (lid.); čertovo k. = tabák (lid.); sr. kořání; *kořenice*, ž. = dřevo z kořenů; *Kořenice*, -ic, pomn., ves v Č.; *kořeníčko*, stř., zdrob. ke koření (lid.)
- kořeniti** = přidávat koření: k. omáčku, maso, víno; přenes.: k. sloh lidovými obraty, řeč vtípy = proplétat, zpestřovat...; novočeština starožitným obratem kořeněná (Čech); v. kořeněný; *k.* || *k. se* = pouštět kořeny, ujímati se, zakořeňovati se, mít kořen, původ. = pramenit, pocházet: nesnáze koření v tom, že...,

všecka moc koření v lidu; slož. dokon. o- omáčku... = dáti do ní koření; přenes. o- řeč vtípem...; *pře-* něco = dáti do toho příliš mnoho koření; *v-* se = zapustit kořeny (říd. kniž.); *vy-* = vyrvati z kořene, přenes. zničit, vyhubit, vyplnit: *vy-* zlé zvyky, neřesti, zlořády; *za-* se = zapustit kořeny, ujmouti se: nová soustava se zakořenila; zakořeněné zvyky, předsudky; *za-* se, o rodině = trvale se usadit (Č.-Chod) || řidč. *za-*: církevní píseň v Čechách zakořenila (Vlček); *-kořeňovati*, slož. nedokon. *vy-* zlé návyky; *za-* se: zlozvyky se snadno zakořeňují; *kořenívati*, opakov.

kořenitý [-tě; -tost] = kořený: -tá chuť, vůně; = mající pevné kořeny

kořenívati, v. kořeniti

kořenka, -nek, ž., 1. = nádoba na koření, souprava takových nádob; 2. = dýmka, hůl z kořene

kořený, příd. ke kořen: -nná vůně = vůně koření, jako z koření; -nná samohláska = s. kořene, v koření (mluvn.); = původní, vlastní, základní

kořenokaz, -a, m., cizopasná houba

-kořeňovati, v. kořeniti

kořenovitý [-tě; -tost] = podobný koření: -té výběžky; *kořenovník*, -u, m., rostlina; *kořenový*, příd. ke kořen: -vé vlákno; -vé dřevo = z kořenů

kořinek, -nku, m., zdrob. ke kořen: k. rostliny, vlasu; mítí dobrý k. = kořen (v. tam); přijíti čemu na k. = na kořen atp.; *kořínkář* [-řka], -e, m. = kořenář, bylinář

kořist, -i, ž. = co se získá lovem, násilím, bojem: lovecká, válečná k.; přenes. = zisk, výtěžek vůbec, na př. vědecká k.

kořistitel [-lka], -e, m. = kdo kořistí

kořistiti, kořistěn(i) || čast. -stěn(i) = získávat kořist, využívat, těžit: k. ze svého postavení, z cizích sporů; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *u-* = uchvátit jako kořist: *u-* nepřátelskou zbraň...; *vy-* = využít pro sebe: *vy-* koho, cizí myšlenku; slož. nedokon. *vykořisťovati* koho, co; *kořistívati*, opakov.

***kořistivý** [-vě; -vost] = kořistící, kořistní

kořistní || -stný, příd. ke kořist: -ný motiv podnikání = ziskový; -ný člověk = ziskový, hrabivý; -né výboje (Macúr.) = výboje za kořistí; -ní soud = rozhodující o válečné kořisti; -stnický [-stnictví]: -ké jednání; -stník [-stnice], -a, m. = kdo kořistí, honí se za kořistí, za ziskem

***kořitel**, -e, m. = kdo se koří

kořiti = pokořovat (říd.); k. se komu = pokorně, uctivě se chovat, klanět; slož. dokon. *po-* = učinit pokorným, přemoci, ponížít: *po-* nepřítele, odpůrce; slož. nedokon. *pokořovati* koho = ponížovat; *po-* se = chovati se nedůstojně uctivě, snižovati se; *pokořující* prohlášení, postavení; *kořívati se*, opakov.

kos, -a, m., pták; přenes. = chyt-rák (lid. a hovor.)

kosa, ž. = nůž na kosení, pak celý nástroj; přišla (trefila) k. na kámen, v. přijít pod jítí; = úzká dlouhá hráze před zálivem; K. || pomn. *Kosy*, *Kosička* || *Kosičky*, souhvězdí Orion (podle podoby; lid.)

kosáček, -čka, m., zdrob. ke kosák; *kosačka*, v. kosák

kosák, -a, m. = kos (zvellč., lid.); k. [*kosačka*] = „chlapík“ (lid.)

kosárek, v. kosírek

kosárna, -ren, ž. = továrna na koso-

kosář, -e, m. = výrobce kos; = sekáč, kosec
kosatá, ž. = smrt
kosatcový [-vě], příd. ke
kosatec, -tce, m., rostlina; *-teč-
ník, -a, m. = pěstitel kosatců
 (Čapek)
kosatka, -tek, ž., dravý delfín; =
 lodní plachta
***kosba**, ž. = kosení
kose, příslov., v. kosý
kosec, -sce, m. = kdo kosí, sekáč
***kosem**, příslov. = úkosem
kosí, příd. ke kos, na př. zpěv,
 hnízdo
***kosiba**, ž. = křivé dřevo, rychtář-
 ská palice (slov.; Němc.)
kosička, *Kosičky*, v. kosa
kosík, -a, m., zdrob. ke kos
kosina, ž., stará zbraň, kosíř;
 zdrob. *kosinka*, -nek, ž. = husí
 křídlo, peroutka (lid.); = vlas-
 sy; = malá kosa (Vrchl.); po-
 směšně o meči (Čech);
***kosiník**, -a, m. = voják s kosi-
 nou, s kosou
kosírek || *kosárek*, -rku (Herb.),
 m. = ohnuté pírkó ptačí, hlav-
 ně jako ozdoba lid. sloven. klo-
 bouku
kosíř, -e, m. = nářadí na řezání
 slámy; = sekáček na větve (les-
 nic.); zbraň polských povstalců;
 zdrob. *-řek*, -řku, m.
kosířka, -řek, ž., bájeslovná bytost
kosířtě (nářeč. *kosisko*), stř. =
 tyč s rukojetí (s jednou n. se
 dvěma), na kterou je nasazena
 kosa
kositi, kosen(í) = sekat, síci ko-
 sou; přenes.: smrt je kosí (Vrchl.)
 = rubá je, stíná, zle řadí mezi
 nimi;
 slož. dokon. *na-* čeho (mnoho);
po- louku, trávu = posíci; pře-
 nes. = porubat;
s- = stít; *s-* komu hlavu (Krás-
 noh.); byl skosen náhlou smrtí;
 bouře vztekla rukou skosen
 chumel sosen (Čech);
 nedokon. slož. *pokosovatí* = ko-
 siti (píseň);
kosivati, opakov.

Kosma «-zma-», -y, m. = Kosmas
***kosma**, -sem, ž. = chlupy, vlasy
 (Ner., Heyd.);
kosmáč, -e, m. = chlupáč, huňáč;
kosmák, -a, m. = kosmáč;
kosmák, -u, m. = svérkový skři-
 pec
kosman, -a, m., opice
Kosmas «Koz-», -sa «-sa», častěji
Kosmy, -mu, -movi, -mou, m.,
 čes. kronikář;
 příd. jm. *Kosmasův* || *Kosmův*
kosmatec, -tce, m., rostlina;
kosmatice, ž. = osmažený květ
 černého bezu;
***kosmatina**, ž. = něco kosma-
 tého;
kosmatiti se = chlupatiti se;
kosmatka, -tek, ž. = vousatá
 pšenice;
kosmatý [-tě; -tost] = chlupatý,
 chundelatý, huňatý: -tá hruď;
 -té kořeny (Ner.); -té vousy
 (Vrchl.); -té tamaryšky (Majer.);
 sklon ke -tosti (Čap.)
kosmetický [-cky] «-tyc-», příd. ke
 kosmetika: k. prostředek, závod
 ...; *-tik* «-tyk», -a, m. = kdo se
 obírá s kosmetikou; *-tika*, ž.,
 z řeč. = pěstění krásy lidského
 těla a poučení o něm; někdy =
 kosmetic. prostředky
kosmický «kos- || čast. koz-», z
 řeč., příd. ke kosmos = týkající
 se kosmu, vesmírný, světový: k.
 prach (Ner.); Písně kosmické
 (t.); na kosmických hodinách s
 věky se počítá (Vrchl.); -ké zá-
 ření
kosmo, příslov., v. kosmý
kosmo- «kos- || čast. koz-», kmen
 řeč. kosmos ve slož.:
-gonický: -cká teorie;
-gonie «-nyje», ž., z řeč. = teo-
 rie o vzniku vesmíru, světa;
-graf, -a, m. = zeměpisec (za-
 star.); *-grafie* «-fije», ž. = po-
 pis světa;
-log, -a, m. = pěstitel kosmo-
 logie; *-logický*, příd. ke
-logie «-gije», ž. = nauka o
 uspořádání vesmíru, o jeho zá-
 konech

kosmonoský, příd. ke Kosmonosy (v č.)

kosmo-oký = se šikmýma očima, šilhavý (Zey.);

-polis, -le, ž. = světové město (Nov.); **-polita** || ***-politik** «-tyk», -a, m. = světoobčan, stoupenec kosmopolitismu; **-politický** [-cky] «-tyc-» || ***-politní** = světoobčan-ský;

-politismus «-tyz-», -mu, m. = světoobčanství, reakční učení popírající příslušnost k určitému národu, pokládající za vlast celý svět;

-politisovati «-tyzo-» co = dávatí tomu kosmopolitický ráz;

***-politní**, ***-politický** [-tství] = kosmopolitický

kosmos «kos- || čast. koz-», -mu, m., řec. = vesmír

Kosmův, v. Kosmas

***kosmý** [-mo] = šikmý, příčný, kosý; **kosmo** = šikmo, napříč, kose, úkosem

kosní kámen = na broušení kopy neboli **kosník**, -u, m. (lid.)

koso, příslov. ke kosý, v. tam

koso-, kmen ke kosý ve slož.:

-čtverec, -rce, m. = kosoúhlý rovnostranný čtyřúhelník; **-čtverecný**: -ná soustava; **-čtvercový** tvar;

-dělník, -a || -u, m. = kosoúhlý rovnoběžník;

-dřevina, ž. = kleč;

***-oký** = kosmooký

***kosou**, příslov. = kose, úkosem (Herrm., Ner.); k. na druhou stranu = napříč (Ner.)

kosoúhlý «-so-ú-» čtyřúhelník = s kosými úhly

I ***kost** «kost || khost» || **kůst**, -u, m., z něm. = strava (lid.)

II **kost**, -i, ž. = pevná část těla obratlovců; slonová k. = slonovina;

být k. a kůže, na kost vyhublý = velice vyhublý, vyzáblý; hodit někomu holou, suchou k. = odbýt jej (lid. a hovor.); dobrák od kosti = velký dobrák (t.); mít kosti v břiše = nemoci se

hnout, být líný (t.); nemít kosti v břiše = být velmi ohebný (t.); na kost tvrdý... = úplně, jako kost (t.);

symb. těla: natáhnout (své) kosti = (své) tělo, se; nevědět, kde složíme své kosti = kde umřeme;

symb. těla a krevního příbuzenství: kost z kostí mých (bibl.); kost jeho kostí (Baar)

kostečka, -ček, ž., zdrob. ke kostka a kůstka = malá kost, kostička, malá krychle, krychlička; **-čkováný** = drobně kostkovaný

***kostečník**, -a, m. = kostkář (zastar., Jir.)

kostel, -a, m., z lat. castellum = křesťanský chrám; = bohoslužba: před -lem, po -le; = církev (zastar.); ticho jako v kostele = úplné, posvátné;

zdrob. ***kostelec**, -lce, m., jen v míst. jm. **K.** || obyč. **kostelík**, -a, m.; další zdrob. **-líček**, -čka, m.

kostelní, příd. ke kostel: k. lavice, roucha, umění, hudba; v. myš; **-nický** [-nictví], příd. ke kostelník;

kostelníček, -čka, m., zdrob. ke kostelník;

-ničiti = býti kostelníkem;

kostelník [-nice], -a, m. = kostelní sluha; pálený k. (lid. a hovor.) = šibal, chytrák

***kostelný**, -ného, m. = kostelník (nářeč., Kulda)

kosterní, příd. ke kostra: k. soustava

kostěný, lid. **-štěný** = co je z kosti: k. hřeben, -né knoflíky

kostice, ž. = rohovitá deska v tlamě gronské velryby a z ní zhotovený úzký proužek k vyztužení (šněrovačky...), její napodobenina;

K., -ic, pomn., ves na M.;

kosticový pás

kostička, -ček, ž., zdrob. ke kostice (říd.), ke kůstka a kostka = malá kost, krychle, kostečka,

krychlička; -čkováný = drobně kostkovaný, kostečkovaný
kostík, -u, m. = fosfor; příd. -kový
kostiti co = zhavovat kosti;
 časť. slož. dokon. vy- (nové)
kostival, -u, m., rostlina;
 ***kostivál**, -a, m. = kostnádč (Č.-Chod);
kostivalový || lid.-válový, příd. ke kostival
kostižer, -u, m. = hniloba kostí, hnileť
kostka, -tek, ž., zdrob. ke kost; zpravidla přenes. = krychle, -lička (původně kostěná), a to na hraní: hrát v -ky; metat, vrhnout -ky; kostky jsou vrženy = je rozhodnuto (Caesarův výrok);
 = něco podobného hracím kostkám: k. cukru, polévkového koření; nářeč. = kotník, pecka;
 = čtverec na látce;
 poučení... v kostce = zhuštěné;
kostkář, -e, m. = hráč v kostky;
 -řství, stř. = hraní v kostky
kostkovaný = mající kostky (čtverce): k. papír, -ná látka;
 ***kostkovatí** = hrát v kostky (Mach.)
kostkový = co je z kostek, co má podobu kostek: -vá polévka; k. cukr
 ***kostlivčí**, příd. ke kostlivec: k. ruka (Hal.), lebka (Dur.)
kostlivec, -vce, m. = velmi hubený, vyhublý člověk, kostroun;
 = kostra, symbol smrti;
 zdrob. *-veček, -čka, m.
kostlivý [-vě] = plný kostí: -vé maso (lid., Jungm.); = úplně vyhublý, kostnatý: -vá tvář (Mácha); -vá ruka (Čech); hodiny tikaly -vě (Dur.) = jako kostlivec kostmi
kostnádč, -e, m. = kostnatý člověk
kostnatěti, -tějí = stávat se kostnatý; -tění, stř. = tvoření kostí; slož. dokon. z- = stát se kostnatý; přenes. = duševně ustrnout; *zkostnatělý* [-le; -lost] = duševně ustrnulý

kostnatý [-tě; -lost] = mající silné kosti: k. dědouš (Ra.); -tá ruka; -té prsty (Hlad.); -tá Johanna = smrt (šmil.); = na kost vyhublý; přenes. = zkostnatělý
kostní, příd. jm. ke kost: k. dušina, moučka;
kostnice, ž. = hřbitovní komora na lidské kosti, márnice; K., město; *kostnický*, příd. ke Kostnice: k. koncil;
kostnicový, příd. ke kostnice
kostra, -ter, ž. = soustava kostí těla; symb. úplné hubenosti: je pouhá, účinná k.;
 = soubor nosníků: k. budovy, mostu...; = základ, základní součástky, nárys, nástin: k. děje, řeči
 ***kostrbatec**, -tce, m. = kostrbatý, ježatý, nevzhledný člověk;
kostrbatěti, -tějí = stávat se kostrbatý; slož. dokon. z-;
kostrbatina, ž. = něco kostrbatého, hrbolatého;
kostrbatiti = dělat kostrbatým; k. se = být kostrbatý, hrbolatý, ježiti se;
kostrbatý [-tě; -lost] = nerovný, hrbolatý, drsný, ježatý: -tá cesta, brada, -té písmo (Vanč.); přenes. -tá řeč = neurovnaná, neuhlazená
kostrě, -e || **kostřec*, -strce, m. = poslední články páteře, jinak *kostrčná* kost
kostroun, -a, m. = člověk hubený jako kostra, kostlivec;
 k., -u, m. = kůl s kolíky na sušení píce
kostrovitý [-tě; -lost] = podobný kostře;
kostrový, příd. ke kostra
kostřava, ž., tráva
kostřec, v. kostrě
kostříčka, ž., zdrob. ke kostra;
 **kostřitý* = kostrovitý
kostum, v. kostym
kostýlek, -lka, m., zdrob. ke kostel
kostym || v starším pravop. *kostum*, -u, m., z franc. = oděv,

kroj: historické, masopustní, divadelní -my; jinak k. = žen. kabát se sukni;
 zdrob. *kostymek*, -mku, *kostymeček*, -čku, m.;
kostymní, na př. ples;
kostymovaný = oblečený, přestrojený (do kostymu); *kostumované šarlatánství* (Ner.);
kostymový šat...
kosý [-se; *-so; -sost] = příčný, šikmý: k. pohled, -sá přímka;
 k. úhel = ostrý n. tupý;
 k. pohled = úkosem, křivý;
 kose hledět... = šikmo, stranou, přenes. = křivě, úkosem; usmáti se k. (kníž.) || řidč. koso: svést hlavu k. (Holeč.) = na stranu ||
na koso, nakoso uvázati šátek...
koš, -e, m., původ. = kulatá nádoba z proutí, pak jiná podobná: k. na prádlo, na uhlí, na papír, na brambory;
 dát někomu košem (lid. a hovor.) = odmítnout (nápadníka apod.); dostat košem (t.) = být odmítnut: jíti si pro k. (t.), víme-li předem, že budeme odmítnuti; psát něco pro (redakční) k. = nadarmo (hodí se to do koše); hoditi dopis... do koše = pohodit bez vyřízení; to se hodí leda do koše = k ničemu to není (hovor.);
 podle podobnosti koš = náhubek pro psa; požární k. = nádoba k donášení vody při hašení; k. u šavle = ochrana ruky u jilce; hradební koše = hrubé pletivo k upevnění náspu; = koruna stromu; = cedník u stříkačky; mlýnský k. = truhlík, do kterého se sype obilí; hrudní k. = hrudník
 ***košár**, -u, m., slov. = přenosná ohrada pro ovce
košář, -e, m. = výrobce košů, košíkář; -řský: -ká vrba
košatečka, ž., zdrob. ke košatka
košatě, -těji, -tější, v. košatý
košatěti, -tějí = stávat se košatý; slož. dokon. z-
košatička, ž., zdrob. ke košatka

košatina, ž. = proutěné pletivo; = různé věci z něho: košina, vložka do vozu (do saní) upletená z proutí a podobná koši, košík, košatka, budka; stará k. = staré auto (lid. a hovor.); = starý člověk (t.);
 zdrob. -nka, -nek, ž.;
košatinový = z košatin, s košatinou
košatiti se = rozkládati se na způsob koše, dostávat rozložitou korunu: lípa se košatí;
 slož. dokon. z- se
košatka, -tek, ž. = mělká pletená nádoba (mělčí než koš), ošatka
košatý [-tě; -tost] = rozložený jako koš: -tá lípa: -té koruny (Jir.); barokní -tost (šaldova) slohu (Beč.);
 2. st. *košatější* [-ji] (Gottw.)
košenila «-ny-», ž., z franc. = sušení červci nopáloví a barvivo z nich; -lový [-lově]: -vá červeň; -lově zbarvený
košer, neskl. příd. jm., hebrej. = čistý: k. jídlo = připravené podle židovského rituálu; výpustkou to je k. || zčešt. *košerný* [-ně] (Olbr.);
košeráda, ž. = košerování;
košerák, -a, m. = židovský řezník nebo dozorce nad ním;
 k., -u, m. = nůž na košerování;
košerovati = zabít, zabíjeti dobytce po židovsku; *košerovaný*: -né maso
košíček, -čku, m., zdrob. ke košík; přenes. dostat košíčkem, jíti si pro košíček = košem, pro koš; = prohlubinka na pyl na včelích nohách
košík, -u, m., zdrob. ke koš;
košíkárna, -ren, ž. = výrobná, prodejna košíků;
košíkář, -e, m. = výrobce n. prodáváč košů a pleteného nábytku; = hráč košíkové; -řský [-řství]: -řský obchod, průmysl, -ká škola;
košíková, ž. = košíková hra;
košíkovitý = podobný košíku;
košíkový vozík = s košíkem;
 -vé sedadlo = podobné košíku

košiláč, -e, m. = kdo je jen v košili, košilatý;

zdrob. *-láček*, -čka, m., o malých dětech;

**-lák*, -a, m. = košiláč;

-landa, m. = košilaté dítě (lid. a hovor.);

-latá, -té, ž. = kořalka (lid.; chodívali na ni mnozí hned po ránu, v košili, košilati);

-latý = oblečený jen v košili

košile, -šil, ž., z lat. *casula* = spodní prádlo, které se nosí na samém těle; železná, brněná k., druh brnění; zvyk je železná k. = těžko se překonává (pořek.); zdrob. *košilka*, *-lička*, *-lenka*, -lek, -ček, -nek, ž.;

košilový, příd. ke košile

košina, ž. = košatina na vůz, na saně;

košinář, -e, m. = kdo dělá košiny; *-řský* [*-řství*], příd. k tomu;

košinák, -u, m. = košinový vůz;

**košinatý* = s košinou;

košinka, -nek, ž., zdrob. ke košina;

košinový, příd. ke košina: k. vůz = s košinou

***košíř**, -e, m. = košíkář (zastar.);

Košíře, -ř, pomn., část Prahy

***košmar** || *-ár*, -u, m., rus. = hrůza, děs;

-rný = hrůzoplýný, děsný

košonry, v. *cochonerie*

košový, příd. ke koš: -vé pletivo = na koše;

k., -vého, m. (v překladech z ruš. za rus. *koševoj*) = velitel záporožského „koše“

***košť**, -u, m., z něm. = ochutnání (lid. a hovor.)

košťál, -u, m. (souvisí s kost, vlast. = něco tvrdého jako kost) = ztvrdlý dužnatý stonek, hloubek zeli; *k.*, -a, m. = starý člověk (lid.);

-lišť, stř. = pole s košťály (Rais);

-lník, -a, m. = pěstitel zeleniny (Čap.); *-lový*: -vé zeli

košťatář, -e, m. = kdo dělá košťata

košťátko, -tek, stř., zdrob. ke

košť, -tě || častěji *-těte*, mn. zpravidla *košťata*, stř., z původ. *chvostiště* = svazek prutů, chvoji na metení, metla; nové k. dobře mete, přenes. = nová síla pracuje s počátku horlivě; = sešlý člověk, kytice (zhrub.)

košťěný, v. *kostěný*

košťář || *-týř*, -e, m. = ochutnavač (zastar.); = násoska, kterou se ssaje víno ze sudu

***košťovati**, z něm. = ochutnat (lid.); co to košťuje? = co to stojí (t.);

slož. dokon. *o-* = ochutnat

košťýř, v. *košťář*

košutka, -tek, ž. = čepice nazvaná podle maď. revolucionáře L. Košuta;

košutovec, -vce, m. = stoupenec revolucionáře Košuta;

košutovka, -vek, ž. = papírová asignace vydaná Košutem;

košutovský = v Košutově duchu, připomínající Košuta

I ***kot**, -a, m. = kocour (nářeč.)

II ***kot**, -u, m., 1. = koník, noha (zastar., nářeč.);

2. = převržení, kácení, pád (souvisí s kotiti): kot velkých dřev (RK.); v. *kotek*

kota «kó-», ž., z franc. = číslo udávající nadmořskou výšku n. délku přímky; přenes. = vrchol hory (označený kotou), vrch;

v. *kotovati*

kotáletí, v. *kutáletí*

***kotallti** = *kutáletí*

kotár, v. *chotár*

koťátko, -tek, stř., zdrob. ke *kotě*; přenes. = dítě, dívka; *koťátka* = kočky, vrbové jehnědy (lid.)

kotáž, v. *cottage*; *-žový* = vilový

kotějí vůz, v. *kočí*

kotec, -tce, m. = bouda, chlív, chlívěk (zastar., místy běžné): jako hřebec v kotci (Čap.); k. na králíky (Mah.);

= kupecký krám (Jir., zastar.); V *kotcích*, pražská ulice

kotek, 1. -tka, m., zdrob. k I *kot*;

2. -tku, m., zdrob. k II *kot*;

- kotek || *kůtek*, -tku, m. = bobek: sednouti si na k. (lid.)
- kotel, -tlu || -tle, mn. obyčej. kotly, -lů..., zřídka -tle, (Jir.), m. = velká kovová nádoba; přenes.: jsme tu jako v kotli husté samoty (Neum.); = nejhlubší část jezevčího brlohu (mysliv.); = veliký hrnek kávy apod. (lid. a hovor.); pomn. kotly || kotle = tympani;
- kotelna*, -len, ž. = místnost, kde je kotel, kde jsou kotly;
- kotelní*, příd. ke kotel: k. kal, kámen
- koterie «-ryje», ž., z franc. = kroužek, uzavřená společnost sledující své sobecké zájmy
- kotev, v. kotva; *kotevní*, příd. k tomu
- kotě, -těte, stř. = kočičí mládě; přenes. o dítěti n. o dívce (hovor.); = čtvrtka piva (lid. a hovor.)
- kothurn, -u, m., z řeč. = obuv řeč. tragických herců s vysokými špalíčky; symbol tragédie a pathosu: Machar se vyzul z kothurnu (šal.); stavěti se na k. = vyvyšovati se (hovor.); básnický... k. = vysoká úroveň básnická
- kotillon «-tyjon» || *kotilion* «-ty-», -u, m., z franc. = odznak, který připne tanečnice při volence svému tanečníkovi; -*nový* řád
- kotiti, kocen(i) = kácet, převracet (říd.); k. se = převraceti se, valit, řídit (t.): lidstvo bídne ve propast se kotí (Suš.); obrněnec s vysokého srázu se kotící (Čech); slož. dokon. *pře-* = převrhnout, -vrátit, -valit (běž.); slož. nedok. *překocovati* (řidké): vlna za vlnou se valila a překocovala (Majer.); *káceti*, v. tam, opětov.
- kotiti se, kocen(i), o kočce a o koze = vrhat mládě; slož. dokon. o- se; *okocený*
- kotlák, -u, m. = vagon s kotlem, s cisternou
- **kotlanina*, ž. = vykotlaný otvor
- kotlárenský, příd. ke kotlárna, na př. dozorce;
- kotlárna*, -ren, ž. = dílna na kotly
- kotlář, -e, m. = výrobce kotlů, dělník pracující v kotelně; -*řský* [-řství], příd. k tomu
- kotlati, -lám, souvisí s kotel, vlast. = dělat kotel, otvor jako k., díрку; pak = kotlavěti (říd.) || obyč. k. se, o zubu; slož. dokon. *vy-*;
- vykotlaný* = mající díрку, vyhloubený: v. zub; -ná kamna (So.); v. zkotlalý
- kotlavěti, -vějí = stávat se kotlavý: zuby, vrby, staré stromy -vějí;
- kotlavý* [-vost] = vykotlaný: k. zub, peň; -vé uličky (šrámy) = plné dolíků, nerovné
- kotlet, -u, m. || čast. *kotleta*, ž., z franc., druh masa, žebírko; podle podoby = pruh delších vlasů n. vlasů a vousů u ucha; zdrob. *kotletka*, -tek, ž. (v obou významech)
- kotlíček, m., zdrob. ke *kotlíku*, -u, m., zdrob. ke kotel
- kotlina, ž. = kotlovitě se snižující místo, kotlovitá proláklina, prohlubina; = lože černé zvěře; -*natý* = s mnoha kotlinami; zdrob. -*nka*, -nek, ž.; další zdrob. -*nečka*, -ček, ž.
- kotlisko, stř. = velký kotel;
- kotliště*, stř. = místo, kde je zasazen kotel
- kotlovina, ž. = měď na kotly n. ze starých kotlů;
- kotlovitý* [-tě; -tost] = podobný kotlu;
- kotlový* [-vě], příd. ke kotel; -vé brunátné hedvábní (R. Svob.) = jako (mosazný) kotel
- kotníček, -čku, m., zdrob. ke *kotníku*, -u, m. = výčnělek kosti na nohou i na ruce; lid. = kloub prstu;
- **kotníkatý* = s velkými kotníky (Č.-Chod)

koton, -u, m., z franc. = gumový ochranný prostředek, odbor.
kondom, -u, m.

kotouč, -e, m. = něco svinutého do kruhu, do kolečka: k. provazů, drátů, vlasů, prachu; = kruhová deska, plné kolo, „šajba“: otáčecí, větrací k.; = disk; v heraldice = okrouhlá deska s boulí n. s puklicí uprostřed; = kruhovitě stočený násadec k některým hudebním nástrojům; přenes. k. dní (Ho.); K., vrch u štramberka; zdrob. *kotouček*, -čku, m.;
**kotoučiti se* = tvořit kotouč(e);
kotoučovitý = podobný kotouči;
kotoučovka, -vek, ž. = kotoučová pila, cirkulárka;
kotoučový = svinutý do kotouče, podobný -či: k. papír, pohyb, brus; -vá kotva; -vá pila, cirkulárka

kotoul, -u, m. = kotouč; = přemet, lid. kotrmelec

kotouleti, -lejí = kutáleti;
slož. dokon. *do-*, *na-* se (mnoho), *za-* se;

**kotoulivý* = kutálející se

kotovati, -tuji, z franc., 1. = označit, -čovat místo na mapě n. na pláň kotou (v. kota); 2. = připustit cenný papír k záznamu na kursovním lístku a k obchodu

kotrba, ž. = „palice“, zhruběle o hlavě: mítí dobrou, špatnou, tvrdou -bu; lámati si -bu (čech)

kotraci (se), v. kodraci

kotrě, -e, m. = tyč s vějičkami na čihadle, podobná rozsoše, rohatina (mysliv.); = krátké veslo (vorař.), opačina, kotrčník; houba; = chrastí, roští, chumáč;
kotrčák, -u, m. = záď kanoe;
kotrček, -čku, m., zdrob. ke kotrč;

kotrčník, -a, m. = kdo má v kanoi kotrč a sedí na zádi

kotrkál (-kal), -u, m. = rytířský štít (zastar., Vanč.)

kotrlcovati = dělat kotrlce;

kotrlčiti = kutálet, válet, shazo-

vat krátké dříví s kopců po stránkách;

**kotrllec*, -lce, m. = kotrmelec

kotrmel, -u, m., obyčejně

kotrmelec, -lce, m. = přemet přes hlavu, kotoul, kotrllec: dělati -lce; přenes. (lid. a hovor.) = dělat hlouposti, chyby; udělat k. (t.) = „položiti se“, přijít do konkursu, ohlásit konkurs;
kotrmelcovati, -cuji = dělat kotrmelce

kotula, zdrob. *kotulka*, -lek, ž. = ozdoba na koňském postroji (Holeč.)

koturn, v. kothurn

kotva, kotev || zastar. *kotev*, -tve, ž., lodní nářadí, háky na zachycení a upevnění lodi: kotvy spustit, zdvihnout, vytáhnout; stát na kotvách; = něco kotvě podobného, část hodinového stroje, vzpěra k upevnění stroje na podstavci ap.;

symbol pevné důvěry, víry, opory, pomoci: k. života, naděje (kniž.);

zdrob. *kotvice*, ž.; další zdrob. *kotvička*, -ček, ž.;

kotvicový, *kotviční*, -ný, příd. ke kotvice

kotviště, stř. = místo, kde kotví loď

kotviti = stát, být upevněn na kotvách, o lodi;

přenes. k. || zříd. *k. se* = tkviti (kniž.): k. ve smýšlení; aby se vaše city v moři Slavjanstva kotvily (Koll.);

slož. dokon. *za-* loď = kotvou upevnit; loď se zakotvila || zakotvila;

přenes. = upevnit: *za-* víru v srdci národa (šemb.); *za-* podmětově = uchytili se (v životě, v povolání...), usadili se

kotvovitý [-tě] = podobný kotvě;
kotvovky, -vek, ž. = hodinky s kotvou, angrovky;

kotvový příd. ke kotva: k. řetěz; k. zámek = s kotvou; -vé hodinky neboli kotvovky

kotyďž, v. cottage

kotyjon, v. cotillon

kotýlek, -lku, m., zdrob. ke kotel
Kotyza, m., přijm.; z původ. kotyza, kortyza a to z lat. curtisanus = pochlebník; v. kortyzon

kotzovina, v. kocovina

Kouba, m., přijm. z Jakub;

Koubek, -bka, m., přijm. z Jakoubek

koudeľ, -e, ž. = odpadková lněná n. konopná vlákna;

hoří k. || k. hoří! (lid. a hovor.) = je zle, je třeba rychle pomoci, zakročit (k. se dávala pod podlahu kolem kamen, aby její tlení upozornilo na nebezpečí ohně);

držet ženě k. = poslouchat ji (Holeč.);

zdrob. **koudeľka**, -lek, ž.; = koudelová příze;

koudelníček, -čka, m., zdrob. ke koudelník;

k., -čku, m. = náčiní na čištění pušky (vojen.);

koudelník, -a, m. = obchodník s koudelí (zastar.);

ženin k. = kdo poslouchá ženy (lid.);

koudelný || -lový pramen, -ná nit, -né plátno;

koudeľovitý = jako koudeľ

koukati, -kám = hledět, dívati se (lid. a hovor.): k. na něco; to koukáš! = díváš se s údivem; černě koukat na někoho = nepřát mu (Němc.); k. (se) na někoho skrz prsty = podceňovat jej; k., jako by neuměl pět počítat = nechápavě, hloupě; k. jako sůva z nudlí = zamračeně; smrt mu kouká z očí (o nemocném na smrt); nic z toho ne-kouká = nebude z toho nic, žádný užitek;

k. co udělat... || k., abych... = hledět, vynasnažovat se;

= vyčínívat, „čouhat“: kouká mu tkanička;

k. se = koukati, s odstínem pozorovat, uvažovat, posuzovat: k.

se po někom, po něčem, na někoho, na něco; koukej se, nedělej to (Ner.) = podívej se, uvažuj o tom, rozvaž si to; koukejme se, jak to umí = hleďme;

slož. dokon. ***do-** = na- se do-vůle (Čap.); **na-** se (mnoho); o- || zřídka **ob-** = se všech stran prohlédnout: obkoukej, jak se dělají malé věci (Petr Den); o- se ve světě (Rais a obec.) = nabýti zkušeností; **okoukaný** = zkušený;

od- něčí mravy, šaty... = od-pozorovat; **odkoukaný**: -né způsoby...;

roz- se = začít dobře vidět: než jsem se rozkoukal, zmizelo to; **vy-**, nedokon. = vykukovat, vyhlížet: vykukala z okenečka (píseň);

za- se do někoho, do něčeho = oblíbiti si, zamilovati se;

koukávati, opakov.;

slož. nedokon. **od-** cizí způsoby (So.); **vy-** někoho = vyhlížet atp.

kouknouti, -kl, -knuv, -knut(i), prostě dokon. ke koukati = podívat se (lid. a hov.): k. na někoho, na něco || **k. se** (sr. koukati se): já se na to kouknu = prohlédnu to; koukni se, nedělej to! = hleď, rozvaž si to;

slož. **na-** do vedlejšího pokoje = nahlédnout; přenes. **na-** kam = chvilku pobýt, na chvilku se zastavit; **na-** do něčeho (do společnosti, do věci) = poznati to; o- (si) něco; o- se po Praze (Vr.);

pro-: obraz... prokoukl = prohlédl, stal se jasnější; **pro-** někoho = prohlédnout, poznat jej; **vy-** z okna; **za-** se do někoho;

-kukovati, slož. nedokon. **na-**, o-, po-, vy-: to je nějakého nakukování a okukování (Drn.); turisté je tu okukují (Neum.); pokukovat po očku na někoho; vykukovati z okna

koukol, -u, řidčeji -e, m. || **koukol**, -le, ž., rostlina; všude kou-

kol mezi pšenicí (přísl.) = všude špatní lidé mezi dobrými;
koukolový květ
koulaná, -né, ž., moravský tanec, lid. *kůlaná*
koule, 7. p. jedn. koulí n. kulí, 1., 4. mn. koule, 2. koulí n. kulí...
 || *kule*, ž. = těleso, jehož body na povrchu jsou stejně vzdáleny od středu: k. na střelení; k. na hraní (při hře v kuželky, na kulečnicku...); k. jako tělocvičné nářadí; koule slunečná (Rais); k. v kartách; = hlava (v hantýr.); = nedostatečná (student.);
 v. koulička, kulka
koulenice, ž. = koulení (lid.)
koulenka, ž., rostlina
kouleti, -lejí, opět. ke kuliti: k. kuželky; koulelo se, koulelo červené jablíčko (pís.); k. očima, při divení, hněvu... (lid. a hovor.); slož. dok. *do-* = dokončiti koulení; jablíčko se jinam dokoulí (Sládek) = zakutálí;
na- se (mnoho, do vůle);
po- si (trochu, do vůle);
za- si (trochu); *za-* se: klubko, jablko se zakoulelo;
kouľvati, opakov.
koulička || *kulička*, -ček, ž., zdrob. ke koule; být jako koulička = tlustý, tlustá (lid. a hovor.)
***kouľti** zrak = pouľit (Prach.);
kouľvati, v. kuliti
koulovačka, -ček, ž. = koulování;
koulovati || *kulovati* koho, se = házet po kom, po sobě koulemi, obyčej. sněhovými
***kouma**, m. = nekňuba (Rais)
***koumarový** = hnědý jako železo (zastar.)
***koumati** (se) = okounět, lelkovat; = pozorovat (hantýr.);
**koumavý* [-vě] = pátravý
Kounice, -ic, pomn., ves, město
***kouniti** = okouněti (šrák.)
koupací = na koupání: k. plášť, vana, houba;
koupačka, -ček, ž. = koupání, místo na koupání, koupaliště (hovor.);

pomn. -čky, -ček, ž. = koupací oblek (t.)
koupadlo || **kupa-*, -del, stř. = koupaliště
***koupalisko**, stř. = koupaliště
koupaliště, stř. = místo na koupání (podle jihoslov. kupalište)
koupárna, -ren, ž. = koupaliště (lid.)
koupati, koupu... || koupám..., koupěj, koupaje = pohružovati do vody a oplachovat, mýt: k. dítě, koně;
 k. někoho (při zkoušce...) = uvádět jej do nesnází, do rozpaků, hledět jej zkrušit (hovor.);
k. se v řece, ve vaně...; k. se v potu = velmi a celý se potit; slož. dokon. *na-* se (mnoho);
o- = opláchnout: *o-* si nohy, *o-* se v potoku;
vy-, prostě dokon.: *vy-* dítě, *vy-* se;
z- koho, se = pádem, sklouznutím, shozením smočit;
 přenes. *z-* někoho (lid. a hovor.) = uvést do nepříjemného postavení, na př. při zkoušce = potrápřit a nechat propadnout;
koupávati, opakov.
koupel, -e, ž. = koupání, voda ke koupání: připravit k., jít do koupele;
koupele, -lí, ž. pomn. = lázně;
koupelka, -lek, ž., 1. zdrob. ke koupel (řidké), 2. = koupelna (lid. a hovor.);
koupelna, -len, ž. = místnost na koupání;
 zdrob. *-lnička*, -ček, ž.
koupě, ž. = výměna něčeho, získání za peníze, kup, kupování: dobrá, špatná, výhodná k.; ujednat, zamítnout koupi;
 to je všude ke koupi, hojně, ale vlast. nečes. m. to se koupí, lze, možno koupit, koupíš, koupíte (v. k);
koupěchtivý [-vost]: -vé obecnstvo = chtící, hodlající kupovat, koupit; -vost = touha koupit, kupovat

koupiti, kup = vyměnit, získat, dostati za peníze: k. něco od někoho; k. za hotové; k. za hříšné peníze = velmi drahé; kdo ho nezná, koupil by ho (lid. a hovor.), o člověku, který není tak dobrý, hodný..., jak se zdá; dáti se, nedati se k. = dáti se, nedati se podplatiti, být, nebýt poctivý;

slož. dokon. *do-* co = koupiti to, co chybí; *na-* čeho (mnoho);

od- od koho co = koupiti;

**po-*: mnoho jiného pokoupila (čelak.) = nakoupila;

**pře-* = koupí převzít: romantismus básníků překoupili tram-pové (Hoffm.);

při- = koupit k tomu, co již je: *při-* látky na šaty, kus látky; *roz-*: všecko ovoce bylo na trhu rozkoupeno = skoupeno různými lidmi; *s-* co = všecko koupit;

u- = odkoupit, koupit od někoho (zastar. a nářeč.): ukoupený dům (štol.);

v- se = kupem se dostati; *v-* se do úřadu, do obchodu, do cechu;

vy- = koupí vyprostit: *vy-* někoho zlatem, penězi z otroctví;

vykoupení, stř. = spasení (nábož.); smrt byla proň *v.* = spasení, záchrana;

za- = koupit: *za-* statek; *za-* si místo na hřbitově; *zakoupený*: -né pozemky; přenes. = podplacený;

v. kupovati

koura, v. I **kura**

kouř, -e, m. = plyny vznikající při hoření, dým, pára, mlha

***kouřidlo** || *ku-*, -del, stř. = prostředek na nakuřování, vykuřování (Němc.), nádoba na vykuřování, náčiní na kouření (Čech)

Kouřim, -mě || -mi, ž., město v Č.

kouřiti, kuř, podmětově = vydávat kouř, páru, mlhu: kamna, lampa, hory kouří;

neosobné kouří se = vychází kouř, mlha: k. se z komína, z lesů, na horách; přenes. lže,

až se mu od úst, od huby kouří (lid. a hovor.);

zřídka osobně: obědy z misek se kouří (Ho.) = z obědů se kouří; (mlhou) kouřilo se jitro (Vrchl.);

předmětově k. něco = ssáti kouř z něčeho hořícího: k. doutníky, cigarety, tabák, dubové listí; k. z dýmky; k. dýmku, výpustkou m. k. tabák z dýmky;

slož. dokon. *do-* co = dokončit kouření čeho; *na-* = kouřem napustit: *na-* kožich proti molům; *na-* dýmku = *za-*: Jak si nakouřil pan Vorel pěnovku (Nerudova povídka);

na- se (mnoho); je tu nakouřeno = mnoho kouře;

o- zeď svíčkou = očadit;

po- si = spokojeně zakouřit;

pod- = pustit kouř pod něco:

pod- úl, včely;

pro- = kouřem napustit: prosvětnici jalovcem; = kouřením utratit: *pro-* mnoho peněz;

pře- se = příliš mnoho kouřit;

roz- se = začít mnoho kouřit:

kamna se rozkouřila;

s- = *vy-*: za války se skouřilo všecko; *u-* se = kouřením si uškodit, zahubiti se;

vy- = kouřem napustit: vychrám kadidlem, světnici františkem; = kouřem vypudit: *vy-* včely z úlu; přenes. = vytrátit se, vypadnout, vymizet: už se mi to vykouřilo z hlavy (lid. a hovor.); vykouřil se mu hněv z hlavy (Baar) = vyprchá; = kouřením spotřebovati: *vy-* za den 20 cigaret a pod.;

za- místnost = naplnit kouřem a zašpinit; *za-* (novou) dýmku, lulku, o počátečním kouření, kterým se dýmka... připraví k dalšímu kouření; *za-* si = trochu pokouřiti; *za-* se: z komína se zakouřilo; *za* vozem se zakouřilo = zaprášilo;

-kuřovati, nedokon. slož. *na-* si hlavu, *na-* se;

po- si spokojeně; *pod-* někomu = lichotiti (lid. a hovor.); *vy-* včely; *za-* dýmku, světlici; *kouřivati*, opakov.

***kouřivý** = kouřící: -vá kamna

kouřmo, příslov. ke kouřiti: je k. = suchá mlha, zakalený vzduch (odbor., lesn. a lid.);

někdy se cítí za podst. jm. stř.

***kouřný** = kouřící (řidké): -ná pekel vřídla (Ner.)

kouřový [-vě; -vost]: -vé plyny = jsoucí v kouři; -vá barva = jako kouř

kousací = co je na kousání: k. zařízení u hmyzu

kousati, kouši, -šeš... || kousám..., kousej, -saje, -sání = rozmělnovat, drtit, třepit, trhati zuby na kusy: k. chléb, maso; k. do jablka = zatínati zuby;

pes... kouše = chytá člověka...

zuby, zatíná je do něho; prach...

kouše = štípe; o člověku ne-

kouše = není tak zlý... (lid. a hovor.); podob. nekouše to; k. se

(navzájem): psi se kousají; pře-

nes. = dorážet na sebe, škádliti

se, žít v nepřátelství (lid.);

slož. dokon. *do-* co = dokon-

čítí kousání čeho; *do-* se kam

= dopracovati se (řid.);

na- něco = začítí to kousat; *na-*

se (mnoho); *o-* kost, *o-* si nehty;

od- kůrku;

po- co = roz-; = kousáním po-

ranit: pes pokousal dítě (do nohy,

na ruce);

pod- se: krysy se podkousaly

do sklepa;

pro- co = kousáním proděraviti;

pro- se = kousáním proniknouti;

myši se prokousaly do komory;

přenes. *pro-* se = probítí se, pro-

tlouci: do posledního se už nějak

prokoušeme (lid. a hovor.); *pro-*

se do světa (Neum.);

pře- co = kousáním rozdělit..;

pře- zlé doby, zármutek... = pře-

trpět (lid. a hovor.);

roz- maso... = rozmělnit, roz-

třepit...;

s- = odkousati s něčeho: zající skousali kůru se stromů; = kousáním sblížit, spojit: *s-* články řetízku;

u- co, koho = kousáním odnít,

zahubit; *u-* prsty...; pes ukousal

zajíce; přenes. nohy by Pánu

Bohu ukousal, o pobožnůstkáři

(lid.); *u-* se (dlouhou chvílí) =

nevěděti, co počítí, jak se zabavit;

**v-* se do oříšku (Krásnoh.);

vy- = kousáním dostat, vypuditi:

vy- jádro z ořecha; *vy-* někoho

odněkud (lid. a hovor.);

za- = kousáním usmrtit: psi za-

kousali slepice;

-kusovati, nedok. slož. *do-* co;

na- pečivo; *o-* si nehty; *od-* co;

pře- slova = nezřetelně mluvit

(lid. a hovor.); *pře-* víno (Vrba)

= válet je v ústech a tím vychut-

návat; *při-* chléb k pečení; *u-*

z krajice; *vy-* jádra;

kousávati, opakov.; nedokon.

slož. *na-*, *o-*, *vy-*..., obyčej. *na-*

kusovati atd.;

v. kousnouti

kousavec, -vce, m., hmyz;

kousavý [-vě; -vost] = kousající:

k. pes, prach; přenes. k. člo-

věk = který si rád někoho ne-

příjemně dobírá, uštěpačný, jíz-

livý; pod. k. vtip, -vá ironie, -vé

poznámky; -vě mluvit, odpovědět;

odkud by nabral Pražan dosti

ostrosti a -vosti na satyru (Ner.)

kousek, -sku || -ska (v. dále), m.,

zdrob. ke kus: k. chleba, masa,

křídly...; nemá kouska rozumu

(lid. a hovor.); nemá-li někdo

-ka svědomí (Čech); nikde -ka

lsti (Svět.); -ska řečí s ním

není (Ra.);

pěkný kousek, o motocyklu, o

jednom dobytčeti... (lid. a ho-

vor.);

= dílo: mistrovský kousek...; =

čin: studentský, povedený k.

kousíček, -čku (-čka), m., zdrob.

ke kousek, v. kouštíček;

***kousilínek**, -nku, m., zdrob. ke

kousek || běž. **kousínek**, -nku, m.

***kouskovany** [-ně; -nost] = rozkouskovany, nesoustavný;
kouskovati = rozdělovat na kousky; k. se, kouskování = drobiti se, štěpit (Havlič.);
 slož. dokon. roz- = rozdělit na kousky; *rozkouskovany* [-ně; -nost]; slož. nedokon. *rozkouskovávati*

***kouskovatý** || *kouskovitý* [-tě; -tost] = v kouscích, po kouscích, neucelený, nesouvislý, přerývaný; -tě vyrazel věty (Čech)

***kouskový** [-vě] = v kouscích, po kouscích: k. odprodej (Vr.); -vě povídat (Jir.)

kousnouti, kousl, -snuv, -snut(i), dok. ke kousati: k. do jablka...; k. do kyselého jablka, přenes. = pustiti se do něčeho nepříjemného; pes ho kousl;

není do čeho kousnout (Vr.) = není práce, zaměstnání (lid. a hovor.);

k. se do rtu, přenes. = přinutiti se k mlčení;

slož. *na-* jablko; přenes. *na-něco* = začít a nedopovědět (lid. a hovor.);

od- kůrku; *pro-* (si) prst;

pře- provázek; přenes. *pře-slovo* = zadržmollit je (lid. a hovor.); budeš musít ledaco překousnout (Vr.) = štrpět, snést (lid. a hovor.);

roz- ořech; *s-* kůru se stromu; *u-* si kus čeho; *vy-* co z čeho; *za-*: kočka zakousla myš; pes se zakousl zlodějovi do krku; přenes. *za-* se do něčeho = horlivě se pustit (lid. a hovor.); *za-něco* = pojíst;

slož. nedok. *nakusovatí...*, v. kousati

Kouša, -ši, m., příjm., asi domác. tvar ke Kunrát n. ke Kouba (Jakub)

-**koušeti**, -*koušívati*, v. kusiti

kouštíček || **-štínek*, -čku (-čka), -nku (-nka), m., zdrob. ke kousek

kout, -u || -a, jen do kouta, z -ta, m. = prostor mezi dvěma sbíhajícími se stěnami: k. v pokoji, ve sklepě, na ulici; hledati po všech koutech;

zalézt do -ta, přenes. o zbabělci (hovor.); vymetati s někým všecky kouty = dávat mu i vzdálené n. nepříjemné úkoly; sešívati kouty (šim., lid.) = chodit po pokoji z jednoho kouta do druhého;

= šestinedělí: přijíti do kouta; ležet v koutě; nositi do -ta = nosit pokrmu a nápoje ženě v šestinedělí; vyjít z kouta;

= skryté, tiché, nepovšimnuté místo; babí k., v. babí; zdrob. *koutek*, -tku || do, z -tka; k. u úst, ústní; další zdrob. *kouteček*, -čku || do, z -čka, m.

kouti, kuji, v. kovati

***koutkovati** (se) = lézt do koutků, postávat v koutcích (bibl., Jir., místy lid.)

koutní, příd. ke kout, hlavně ve významu šestinedělí: k. koš, plachta;

koutnice, ž. = skříň upravená pro kout, úhelnice; = šestinedělka, koutní plachta

koutovitý = plný koutů;

**koutový* = koutní

-**kouvati**, v. kovati

kouzelně, v. kouzelný;

**kouzelněti*, -nějí = stávati se kouzelný; slož. dok. *z-* (Svob.);

kouzelnice, v. kouzelník;

kouzelnický [-cky; -ctví], příd. ke kouzelník = čarodějnický;

kouzelník [-nice], -a, m. = kdo dělá kouzla, kdo se obírá s kouzly, čaroděj(ník), čarodějnice, eskamotér

kouzelný [-ně; -nost] = mající, působící kouzlo, čarodějný, čarovný, okouzlující: k. proutek, večer; -ná moc, noc; -ná lucerna = laterna magica; -né slovo

***kouzeň**, -zně, ž. = místo pod pecí, pod kamny (Herit.)

*kouzlaplný || *kouzlo-* (Čelak.) = kouzelný

kouzlití, (vy)kouzli, -lete = provádět kouzla, čarovat, kouzelně, tajemně působit, tvořit: teplé počasí kouzlí ze země zelené koberce (Šubert); jakou zrak má kouzlí vidinu? (Čech); k. lži (Pujm.); častěji slož. dokon.

o- = očarovati: *o-* někoho pohledem, úsměvem, slovy; **od-* = zbaviti kouzla (Hal.);

při- = přičarovat, kouzelně přivábit, přivolat...: *při-* si něčí obraz; *při-* někoho;

**s-* = kouzelně sestavit (J. Čap.);

v- něco do přírody = kouzelně do ní vpravit, v ní vytvořit (Nov.);

vy- = vyčarovat, kouzelně vytvořit: *vy-* na plátně krajinu; ruce moje vykouzly z půdy sad (Čech); vykouzlený ráj;

kouzlivati, opakov.;

v. kouzlovati

*kouzlivý = kouzelný

kouzlo, -zel, stř. = tajemný, nadpřirozený prostředek n. účinek, čáry, čarovná moc;

přenes. = přitažlivost, půvab: k. žití, lásky (Vrchl.); tílko, z něhož dýše kouzlo neskonale (Čech)

***kouzlomoc**, -i, ž. = čarovná moc
kouzloplný, v. kouzlaplný

kouzlovati, opěť. ke kouzlití (zastar., bibl.); zprav. nedokon. slož.

o- = očarovávati, kouzelně, čarovně působit; *okouzlující* úsměv, obraz...; *vy-*

kov, -u, m., vlast. = co lze kovati, prvek

kovací = co je na kování: k. kladivo

kovácký, příd. ke kovák

kovadlina, ž. = nářadí, na kterém se kuje;

zdrob. *-linka*, -nek, ž.; přenes. (pro podobnost) = kůstka v středním uchu

kovadlo, -del, stř. = kovací stroj, kovadlina

kováč, -a, m. = kovodělník (lid. a hovor.)

kovaň, -ně, ž. = kovárna (Holeč.), vykovávací huť

kování || lid. *kutí*, stř., podst. jm. ke kovati: kování koní; = kovové součástky n. ozdoby: k. na dveřích, na oknech, na nábytku, na dýmce, na pušce apod.

kováný || lid. *kutý*, zpříd. příč. od kovati: -ná mříž...;

přenes. = tuhý, přesvědčený;

býti v něčem k. = pevný, dobře znalý toho (hovor.)

kovářenský dělník = pracující v kovárně; -ké dvře = d. kovárny;

kovárna, -ren, ž. = kovářská dílna

kovář [-řka], -e, m. = řemeslník, který ková, kuje; = hřib modrák, koloděj; -řka, též = kovářova žena (lid.);

kováříček, -čka, m., zdrob. ke kovářík; lepší kovář než kováříček (pořekadlo) = lepší (prospěšnější) je mocnější člověk, rozumnější... než méně mocný...; pod.

proč bych šel ke kováříčkovi, když mohu jít ke kovářovi a j.; *kovářík* || *-vařík*, -a, m., zdrob. ke kovář; zprav. jen jako název brouka;

kovařina, ž. = kovářství (lid. a hovor.);

**kovařiti* = provozovati kovařinu, kovářství;

kovářský [-ský; -ství], příd. ke kovář

***kovatelný** = kujný

kovati, kovám... || kovu, -veš..., kovej, kovaje, kovav, koval, kován, kování (v. tam) ||

kouti, kuji..., kuj, kuje, -jíc, kuv, kul, kut, kutí (v. kování) = obrábět kovy; k. koně = dávat mu podkovy; k. kola, truhlu... = pobíjet různými kovovými součástkami;

přenes.: kouti (n i k. kovati) železo, dokud je horké (žhavé) = využít příležitosti;

kout pikle, zradu, plány = osnovat, sprádat;
 slož. dokon. *na-* hřebíků; *na-* se;
o-, prostě dokon.: *o-* koně, dveře, truhlu;
pře- koně = znovu okovat;
při- = kovááním připevnit: přiruce na kříž;
roz- = kovááním rozbít, předělat: *roz-* pouta;
s- články řetězu = kovááním spojit;
u- co = kovááním udělat; přenes.: události ukovaly jeho zkušenost (literár.);
v- co do čeho; stanul jako do země vkovaný (R. Svob.);
vy- = vytepat: *vy-* kosu, dýmku; *vy-* si na živobytí = kovááním vydělat; **z-* = *u-*;
za- = vkovati do něčeho: zakujte mi v uší kámen (píseň); *za-* od-souzence do pout, do želez; *za-*koně = špatně okovat; slož. nedok. *okouvatí...*;
kovávatí, opakov.
kovboj, *-jka*, *-jský*, v. cowboy
koverkot, *-u*, m., podle výslovn. za *covercoat*, z angl. = anglická vroubkovaná látka;
koverkotový || *covercoatový* = z koverkotu
kovíčetí, *-čí* (Hal.) ||
kovíkatí n. *ku-*, *-kám*, o hlase kuvika, sýčka (mysliv.);
 slož. dokon. *za-*
kovkop, *-a*, m. = horník (zastar. J. J. Marek, Bezr.); **kovkopecký* || *kovkopský*, příd. k tomu
kovnatý [*-tost*] = obsahující kov, bohatý naň
kovo-, kmen od kov ve slož.:
-dárný = poskytující kov (odbor.);
-dělnický [*-ctví*], příd. ke *-dělník*, *-a*, m. = dělník pracující s kovem;
-dělný průmysl;
-líječ, *-jce*, m. = slevač kovů;
-líječský [*-ctví*] = slevačský ||
-litec, *-cký* [*-ctví*];
-nosný = kovodárný;
-pracovník, *-a*, m. = kovodělník;

-průmysl, *-u*, m. = kovodělný, kovový průmysl; *-průmyslový*;
-ryjec, *-jce* || *-rytec*, *-tce*, m. = kdo se obírá s rytím do kovu;
-ryjecký || *-rytecký* [*-ctví*];
-ryt, *-u*, m. || *-rytina*, ž. = rytina v kovu;
-soustružník, *-a*, m. = soustružník kovů;
-tepec, *-pce*, m. = kdo tepe kovy; *-tepecký* [*-ctví*];
-tisk, *-u*, m. = tisk tepaným kovem, metalografie; *-tiskař*, *-e*, m.; *-tiskařský* [*-řství*]
kovově, v. kovový
kovovina, ž. = kovová hmota, kov získaný ze sirníku n. z kysličníku. regulus
***kovoviti**, slož. dokon. *z-*, v. tam
kovovitý = připomínající kov, kovový: k. vzhled
kovozemědělec, *-lce*, m. = kovodělník, který je též malým zemědělcem
kovový [*-vě*; *-vost*] = co je z kovu: k. nábytek, *-vá* tyč...; = co připomíná kov: k. lesk, hlas; hlas zněl kovovou plností (So.); *-vá* úhrada bankovek = zajištění, krytí kovem (zlatem); *-vě* lesklý; spinet *-vě* zadrnčel (Jir.)
koza, ž., dutorožec; k. n. májová k. = chroust (lid.);
 mlsný, *-ná* jako k. (lid. a hovor.); dáti dítěti kozu = odstavit je (t.); rozuměti čemu jako k. petrželi = nerozumět pranic (t.); je s ním řeč jako s kozou na ledě = není žádná řeč (t.); já o koze a vy o voze = každý máme na mysli něco jiného (t.);
 k. = ženský prs (vulg.); nadávka ženě;
 = různé nářadí (podobné koze): k. na řezání dříví, na klepání kosal (též kozlík); mostní kozy = klády na ochranu proti ledu; tělocvičné nářadí
kozácký [*-cky*; *-ctví*], příd. zprav. jen ke kozák 3.: k. kůň; k. kousek, přenes. = divoký, nepromyšlený (hovor.);

kozáctví, stř. = kozácký život;
kozáctvo, stř. hromad. = kozáci
kozáče, -čete, m. = kozácké dítě;
kozáček, m., zdrob. ke kozák;
kozáčina || častěji *-začina*, ž. =
 kozáctvo; *kozačina* = kozácký
 kousek (přenes.);
kozačisko, stř. = pořádný kozák ||
 = kozák (hanl.);
kozačiti = být kozákem (čelak.);
 = dělat kozačiny;
kozačka, -ček, ž. = kozácká žena
 (Čech); = kozáková žena (lid.);
 = žena na statku mající na sta-
 rostí kozy; lid. tanec

kozák, -a, m. 1. = pasák koz; 2.
 houba; 3. = příslušník předre-
 volučního rus. národního vojska,
 kozácký tanec; přenes = zkušený,
 ostřílený člověk (lid. a hovor.)

kozalec, -lce, m., rostlina

kozař, -e, m. = kozák 1.; = zlo-
 děj kol, velocipedů (v hantýr.)

kozatý = prsatý (vulg.)

kozel, -zla, m. = samec kozy (lid.
 i srny); udělat kozla zahradní-
 kem = škůdce dozorcem (pořek.);
 dojít, odřít kozla = chybit, pro-
 hloupit (lid.);

eufemisticky m. čert (lid. a ho-
 vor.); takovou muziku aby k. po-
 slouchal (Němc.); i kozla!; sta-
 rého kozla rozuměla (Vanč.) =
 nic; kozel (kozli) mu to napís-
 kal(i); k. mi to byl dlužen; ko-
 zel ho sem přinesl; jdi ke všem
 (rohatým) kozlům; svázati do
 kozla = do kozlce; o různém
 nářadí, v. koza;

= černé pivo (podle něm. Bock-
 bier);

kozel z pušek = pyramida;

v. kozílek, kozlíček, kozlík

kozalcovati = dělat kozelce, kotr-
 melce

***kozlečí** = kozlí;

kozlečina, ž. = kozlečí, kozlí
 kůžka (Jir.)

kozelec, -lce (původ. kozlec, kozel-
 ce, v. tam), m., zdrob. ke ko-
 zel (zastar.); svázati do kozel-
 ce = ruce a nohy křížem;

přenes. kozelec = kotrmelec: me-
 tatí -lce

kozenka, ž., zdrob. ke koza (nář.)

kozér, v. causerie

kozi, příd. ke koza: k. mléko, sýr,
 brada, chlív; hádati se o k.
 chlup (v. chlup); k. vrátka =
 zadní dvířka, úskoky (šmil.); v
 četných jménech rostlin, většinou
 lidových: k. brada, jetel...

kozíčka, ž., zdrob. ke koza; pomn.
 -čky = jemná krupice (mlynář.);
 = bezinky (lid.)

kozílek, -lka, m., zdrob. ke kozel

kozlna, ž. = kozí maso, kůže, zá-
 pach;

kozinec, -nce, m. = kozí chlív,
 trus; rostlina;

kozinka, -nek, ž. = kozí kůže;
 = kozí kožišina, kožich (nářeč.);
 = bezinka (t.);

kozinkový = z kozinky

kozírek || *kozý-*, -rku, m., rus. =
 štítek vojen. čepice; hodit pod
 k. = vzdáti čest

***koziště**, -štěte, stř. = koza
 (zhrub.)

***kozka**, ž., zdrob. ke koza

***kozlátko**, -tek, stř. = kůzlátko

kozle || čast. *kůzle*, -ete, stř. =
 kozí mládě; zdrob. *kozlátko* ||
kůz-, -tek, stř.

kozlec, -lece (původ. kozelce), m.,
 brouk

kozlečí (jako telecí) || zprav. *kozle-
 čí* || *kůzlečí*, příd. ke kozle, kůzle:
 k. maso;

kozlečina || *kůz-*, ž. = kozlečí
 kůže

***kozlenec**, -nce, m. = kozelec, kotr-
 melec

kozlí, příd. ke kozel: k. roh

kozlíček, -čka, m., zdrob. ke koz-
 lík, -a; k., -čku, m., zdrob. ke
 kozlík, -u; rostlina

kozlík, -a, m., zdrob. ke kozel;
 pták;

k., -u, m. = sedadlo pro kočí-
 ho na kočáře; = nářadí, zejmé-
 na na klepání kosy, řezací sto-
 lice (sr. koza); k. lékařský, rost-
 lina;

kozlíkovatí = vázati do kozlíku, do kozelce; slož. dokon. s- (mysliv.);
kozlíkovitý = příbuzný s kozlíkem: -té rostliny;
kozlíkový, příd. ke kozlík
kozlina, ž. = kozlí maso, kůže, kozina
kozlíti se = vrhat mláďata, o kozách; slož. dokon. o- se
**kozlonohý* = mající nohy jako kozel (o satyroví)
**kozlouchý satyr* (Čelak.) = s kozlíma ušima
kozlovice, -ic, ž. pomn. = kalhoty z kozí kůže (Rals);
kozlovina, ž. = kozlí maso, kůže, zápach; = kozlí čeleď (Č.-Chod);
**kozlovitý* [-té] = podobný kozlu;
**kozlovský* || **kozlový* = kozlí
**kozmic*, ž. = kozí, tenký hlas, fistule (lid.);
**kozmičiti* = mluvit kozmicí
Kozo-, kmen od koza ve slož.:
 -*doj*, -e, m., pták;
 -*noh*, -a, m. = satyr; -*nohý*;
 -*nožec*, -žce, m. || -*nožka*, m. = kozonoh;
 *-*pas* [-*paska*], -a, m. = pasák koz (Hol.);
 -*roh*, -a || -*rožec*, -žce, m., převýkavec; *Kozoroh*, -*rožec*, souhvězdí
kozoubek, -bku, m., zdrob. ke kozub
kozrý, *kozrysta*, v. causerie
**kozub*, -u, m., slov. = krb, pícka (Němc., Heyd.)
kozýrek, v. kozírek
kožař, -e, m. = průmyslník n. dělník zpracovávající kůže;
 -*řský* [-*řství*], příd. k tomu
**kože*, ž. = kůže (zast. a nářeč.)
kožedělník, -a, m. = kožeďelý dělník; -*dělný* = dělající, zpracovávající kůže, kožařský; -*dělný* průmysl
koželuh, -a, m. = dělník n. továrník vydávající kůže;
koželuhovna, -ven || *koželužna*, -žen, ž. = koželužská dílna;

**koželužný* = kde jsou koželužny || -*lužský* [-*lužství*], příd. ke koželuh
koženáč, -e, m. = „kožené“ jablko (s tuhou, jakoby koženou slupkou)
koženice, -ic, ž. pomn. = kožené kalhoty, koženky;
**koženina*, ž. = vydělaná kůže, kožina 1. (Jir.)
koženka, -nek, ž. = koženáč; pomn. -*ky* = koženice;
**koženkářský* [-*sky*] || **koženkový* [-*vě*], příd. ke koženky = v čem jsou hlavní věci koženky, lidový (hanl.)
koženky, v. koženka
kožený [-*ně*; -*nost*] = co je z kůže n. podobné kůži: k. kabát...; -né kalhoty neboli koženky; -né jablko neboli koženáč;
 přenes. = duševně málo pohyblivý, upjatý, suchý, nezáživný, nudný: k. člověk, výklad, -ná přednáška
kožešina, *kožešník*, v. kožišina, kožišník
**kožička*, ž. = kůžička
kožich, -u, m. = svrchní kabát podšitý kožešinou n. kožešina sama upravená jako kabát; nasadit si veš (vši) do kožicha = získat nepříjemného společníka apod. (zhrub.); leze to (odpověď, přiznání...) z něho jako z chlupatého kožicha n. z chlupaté deky (t.) = pomalu; vyprášit, prohnat komu kožich = potýrat ho, prohnat;
 = zvířecí srst;
 symbol něčeho hustého: smetana, škraloup, obilí, tráva jako k. (lid. a hovor.);
**kožicháč*, -e, m. = kdo má kožich, huňáč, o medvědovi;
**kožichatý* = zachumlaný do kožichu;
kožichový střih, -vá látka...
**kožina*, ž., 1. = vydělaná kůže (zast., Erb.); 2. = kožené věci, řemení
**kožišák*, -a, m. = člověk v kožichu (Rals)

kožíšek, -šku, m., zдроб. ke kožich
kožíšina || čast. *kožešina*, ž. = kůže vydělaná se srstí;
 zдроб. *kožíšinka* || *kože-*, -nek, ž.;
kožíšinový || *kože-* = kožíšinový (zast.); = poskytující kožíšiny, o zvířatech;
kožíšinový || *kože-* = z kožíšiny, poskytující kožíšinu
kožíšník || čast. *kože-* [-nice], -a, m. = živnostník [-stnice] n. obchodník [-dnice] s kožešinami; -šnický [-šnictví], příd. k tomu; *-šný = kožešinový
 ***kožitý** = tvrdý jako kůže, kožovitý
 ***kožka**, ž. = kůžka; *kožkář*, -e, m. = obchodník s kůžemi
kožnatec, -tce, m., houba
kožnatělí, -tějí = stávají se kožnatý. přenes. nehybný, ustrnovati; slož. dokon. *z-*;
kožnatý = podobný kůži, tuhý jako kůže: -té listy
 kožní, příd. ke kůži: k. nemoc, vyrážka
kožojed, -a, m., brouk
kožovitý [-tě; -tost] = kůži podobný: k. papír; -té listí (T. Novák.)
kposledu || *k(u)posledku*, příslov. = na konci, ke konci (práce, jídla, hospodaření...); žil skromně a k. neměl co jíst
kr. = zkratka slova krejcar
kra, ker, ž., původ. = kus, kupa, hromada něčeho, dnes zprav. = kus ledu
krá, *krákrá*, citoslovce vystihující vrání hlas
I krab, -a, m., mořský rak
II krab, -u, m. = vrub, řasa (nikoli oční), lid. fald; v gotickém stavitelství = stilisovaný list kapusty
krabatělí, -tějí = stávají se krabatý; slož. dokon. *z-*
krabatina, ž. = krabatá plocha, krajina: českomoravská k., starší název = vysočina, pahorkatina

krabatiti, *krabacen(i)* = činit krabatým: k. čelo; k. se = krabatěti; slož. dokon. *z-*: zkrabacené čelo (Vr.)
krabatý [-tě; -tost] = mající kraby, vroubky, vrásky, vrásčitý, hrbolatý: -té čelo
krabice, ž. = schránka, škatule: k. na cukr, na kávu...;
krabicovitý = mající tvar krabice;
krabicový cukr, -vé balení;
krabička, -ček, ž., zдроб. ke krabice: k. zápalek ap.;
krabičnick, -a, m. = výrobce krabic, škatulář
krabilice, ž., rostlina
krabiti = krabatit: k. čelo; (únor) mrzutě krabí uličky (Neum.); k. se, přenes. = mračiti se; slož. dokon. *na-*, *z-*: *na-* rty (Č.-Chod); *krabivati*, opakov.
 ***krablatý** = krabatý
 ***krahlavý** = škrábavý
 ***kraboška**, -šek || *-buše*, ž. = pletený koš (proutěný n. drátěný). helmice s podbradím (zastar., Jir.); v. škraboška
krabovací = co je na krabování: k. stroj neboli *-vačka*, -ček, ž. (textil.);
krabovati, -bují = skládat v řasy, krepovat (t.)
 ***krabovitý** = vrásčitý (Rals)
krabuše, v. kraboška
krace (místy lid. *grace*) || *kratce*, ž. || *kratec*, -ce, m., z něm. = široká motyka na okopávání, oškrabování ap.; v. kratečka
-kráčetl, *-kracovati*, v. krátiti
 ***kracka**, -cek, ž. = chumáč koudele
kracovitý [-tě; -tost] = mající tvar krace (list), s hlubokými nepravidelnými zářezy
 ***kráče**, -čete, stř. = spojovací trámek, tyčka
kráčetl, -čejl, opět. ke kročiti = dělat kroky, jít krokem; k. s duchem času, doby = nebýti zůstalý, neopoždovati se ve vývoji; slož. dokon. *na-* se (mnoho) = nachoditi se; nedokon. **v-* = vstupovat (Bozd.);

-*kračovati*, nedokon. slož. *do-* na koho; *na-* = vy-; *po-* v práci || dílo, práce pokračuje: *pře-* řeku, rozpočet, zákon; *při-*; *roz-* se; *v-* v něčí živnost, v cizí práva (právní.); *vy-* si pyšně = *kráčet*; *kráčivati*, -vám, opakov.

-*krádati*, v. *krásti*

**kradbí*, v. *kradí*

**krádce*, m. = kdo kradе, zloděj (zastar.)

**kradení*, *kradený*, v. *krásti*

krádež (nářeč. -eř), -e, ž. = *kradení*: k. peněz, dobytka; spáchat k.; dopustiti se -že; zločin -že; = ukradená věc: zatajit k.; literární k. = plagiát;

**krádežní* || -ný [-ně] = směřující ke *krádeži*, záležející v *krádeži*

**kradí*, příslov. způsobu = *kradmo*, potají, tajně, nepozorovaně, úkradkem, nesměle: k. si prohlížela *Ledvinu* (šmil.); k. si utře slzičku (Sez.) || **kradím* || **kradbí* (u Ner.) || **kradmě* || někdy *polkradí*

**kradmo*, slovesné příslov. způsobu = *kradí*; k. se vzdálit...; pohlížejíc k. na něj (Zey.) || *pokradmo*, -mu;

kradmý = učiněný... *kradmo*, nepozorovaný, tajný (pohled...)

-*kradnouti*, v. *krásti*

**kradný* = zlodějský (Koll.); = *kradmý*

**krahuje*, -e, zpravidla *krahujec*, -jce || lid. *krahulec*, -lce, m., dravý pták;

**krahuji*, příd. ke *krahuje*;

krahuječí, příd. ke *krahujec* || *krahulí* || -líči || -ličí || *-liční mládě, vejce;

krahulík, -a, m., pták (jiný než *krahulec*)

I *krach*, citoslov. = bác, prásk

II *krach*, -u, m., z něm. = úpadek ve smyslu obchodním, konkurs (lid. a hovor.); = zhroucení, úpadek, i jinak, na př. k. politiky, hnutí (t.); = poprask, na př. k. na burse

krachati = praskat, praštět, hroustiti se (lid.); čast. *krachnouti*, v. tam

krachec, -chce, m. = II *krach*, poprask (vulg.)

krachnouti, -chl, -chnuv, -chnutí = prásknout, zhroustiti se (t.)

krachovati = (u)dělat II *krach*, úpadek (říd.); obyčej. slož. dokon. *z-* = udělat *krach*; *zkrachovaný* podnik, obchodník

**krachový*, příd. ke *krach*

kraj, -e, m., 1. = to, co je nejdále vzdáleno od vnitřku, od prostředka, okraj, začátek n. konec: k. lesa, klobouku, kotouče, křídla; dolní, horní, levý, pravý k. stolu, tabule;

jde-li o délku v prostoru, o prostorovou hloubku, znamená k. jen bližší část, začátek: k. lesa, města: jít až na k. lesa, města; k. propasti, jámy... = místo za obvodem propasti..., kde začíná pevná země; k. břehu, hráze = konec břehu, hráze směrem k vodě;

přísluvečné *krajem* = na kraji, na krajích: potok byl *krajem* velmi hluboký (Erb.);

kraj světa, zřídka s 2. pádem jiného podst. jm., přísluvečně = na kraj, na kraji světa (nepříliš časté): půjdu *kraj světa* (Zey.); hledala bych tě světa *kraj* (Slád.); pospíchá sem, byť bylo *kraj světa* (Puchm.); byť bylo *kraj dvora*, přiběhne zas (t.);

2. = časový začátek: začítí z *kraje* (vypravování) = od začátku;

3. = krajina: býti z jednoho *kraje*; vrátiti se do svého rodného *kraje*; poznat rozličné *kraje*;

býti z laciného *kraje* = chtít koupit velmi lacině (lid. a hovor.); býti z hojného *kraje* = rozdávat (lid.);

Pražský, Brněnský... *kraj* = správní útvar;

4. = venkov proti městu, rovina proti horám, proti hornatému kraji: úrodný, širý, žirný k.; k. celý smál se v žatvy zlatém šatě (Čech); býti z kraje || z hor (Rais, Jir.);

v. kraječek, -jíček

*krajácký, příd. ke kraják, -a (Staš., Rais)

krajáč, -e, m. = větší hrnec na mléko... (s velkým krajem);

zdrob. -ček, -čku, m.;

krajačka, v. kraják, -a

*krajadlo, -del, stř. = krojídlo

kraják, -u, m. = krajní, vnější řezák (zub); = nůž na okrajování (souvisí s krájetí);

kraják [-jačka], -a, m. = člověk z kraje, ne z hor (lid.)

krajan [-nka], -a, m. = obyvatel[ka] kraje (zastar.), nyní nejčastěji = rodák, rodačka z téhož kraje: můj... krajan, má -nka, jsme krajané, -nky; v širším smyslu = příslušník téže země, vlasti, státu: naši krajané v cizině, v Americe ap.; = rodák: Jaký jste krajan? Jsem z Moravy a p.;

ministr krajan = zástupce některé národnosti ve vládě za starého Rakouska

krajanek, -nka, m., zdrob. ke krajan, obyčej. přenes. = potulný mlynářský tovaryš;

krajanka, v. krajan;

krajánkovati = potulovati se jako krajanek

krajanský [-sky; -ství], příd. ke krajan: k. pozdrav; -ké ministerstvo; -ství, stř. = původ z téhož kraje;

*-stvo, stř. hromad. = krajané (Ner.)

krájecí = co je na krájení, na př. stroj

kraječ [-ka], -e, m. = kdo krájí

kraječek, -čku, m., zdrob. ke kraj

kraječka, -ček, ž., 1. v. kraječ; 2. zdrob. k II krajka

krájčka, -ček, ž. = krájecí stroj

kraječkový = ozdobený kraječkou, krajkou; -vé měšťanství (liter.) = libující si v kraječkách, v okázalosti

kraječský [-ství], příd. ke kraječ krajedlo, -del, stř. = to, čím se krájí; k. u pluhu neboli krojídlo

*krajek, -jku, m. = krajka

krajem, v. kraj

krájetí, -její, opětov. ke krojiti: k. chléb, maso, kůži...;

přenes.: je tu vzduch, zápach, že by jej mohl k. = špatný, hustý (lid. a hovor.); podob. je tu kouře, že... (t.); krájet problémy (šal.) = rozbírat, analysovat;

slož. dokon. do- chléb;

na- chleba; na- se (mnoho); o-okurky;

po- housku do polévky;

roz- pečení...; kdybys mě rozkrájel, kdybych se rozkrájel, nevzpomenou si na to, neřeknu ti to... = zanic, za živého boha (lid. a hovor.);

slož. nedok. *u- (So., Klášter.) = ukrajovati;

vy- jádra z jablka;

krájívati, opak.;

-krajovati, nedokon. slož. do-;

*na- = (začínat) krájetí; o-, od-, pře- co; roz- maso;

u-, zprav. jen přenes.: mluvit, jako by zlata ukrajoval = přepjaté laskavé n. opatrně;

vy- těsto na cukrovinky

krajíc, -e, m. = kus chleba ukrojený dokola (proti skývě); k. (chleba), symb. živobyčí, výdělků; práce ti přibývá jako k. v hrsti (porek.) = nepřibývá, špatně jde

krajíček, -čku, m., 1. zdrob. ke krajíc: k. chleba; 2. zdrob. ke kraj: sedět na -čku = na samém kraji; mítí slzy hned na -čku = snadno se rozplakat (lid. a hovor.)

krajina, ž., 1. = krajní část, krajový odřezek, krajní prkno s oblinou neboli odkorek, useň z břicha dobytčete (koželuž.);
 2. = kraj, země, končina;
 3. = okrsek na lidském těle: bederní, pupeční, srdeční k.;
 K. = Kraňsko (zastar.)
krajinář || -*nkář* [-*řka*], -e, m. = malíř krajin, krajiněk, přírody; -*řský* [-*řsky*; -*řství*], příd. k tomu
krajiník, v. krajiník
krajinka, -nek, ž., zdrob. ke krajina; přenes. = obrázek krajinky
krajinkář [-*řka*], -*kářský* [-*kářství*], v. krajinář
***krajinkový**, příd. ke krajinka: k. obraz
krajinný, příd. ke krajina: k. ráz, motiv; -nné malby (Sez.) = líčení krajin; = krajový (říd.)
krajinomalba, -leh, ž. = obraz, zobrazování, líčení krajiny (kniž.); -*malebný*: -né umění
krajinový plot (Jir.) = z krajin, odkorkový; k. snímek... = s. krajiny
krajinský časopis = všímající si jen jistého kraje; podob. k. spolek; politika -ké moci (So.) = moci v jistém kraji: -ká města = města v kraji. venkovská; k. = krajský, kraňský (zastar.)
***krajistě**, stř. = kraj (Palac., Šafař.); = markrabství (Tomek);
***-štní** || -*štný*: -štný vévoda (Šafař.);
***-štník**, -a, m. = obyvatel krajistě; = správce krajistě; krajistníci = Chodové (Palac.)
krajivati, v. krájetl
 I ***krajka**, -jek, ž. = krajačka (Rais)
 II **krajka**, -jek, ž. = ozdobné pletivo šité, háčkované, paličkované...; přenes.: zelená krajka březového vršku (Neum.);
krajkárna, -ren, ž. = dílna, továrna na krajky;
krajkář [-*řka*], -e, m. = kdo dělá krajky; příd. -*řský* [-*řství*];

krajkoví, stř. hromad. = krajky (na př. u Sv. Čecha);
krajkovina, ž. = krajková látka;
krajkovič = podobný krajkám: -té ozdobnictví (Č.-Chod);
krajkový = co je z kraje: k. šátek, -vá vložka, -vé záclony
krajní [-*ně*] = co je na kraji: k. dům, piliř, žák;
 = jdoucí do krajnosti, nikdy neselehávající, naprostý: k. ochota, obětavost, poctivost; = jdoucí do krajnosti, přemrštěný, výstřední, radikální, extrémní: k. revoluční, politické hnutí, opozice, strana, křídlo strany;
 = nejvyšší: k. nebezpečí; = nejnižší n. nejvyšší: k. mez;
 -ně vysilující práce, -ně nebezpečné snahy, -ně ochotný, obětavý, revoluční, opoziční;
 v. krajnost
krajnice, ž. = něco krajního, banket 1., krajní kláda u voru, plaňka mezi dvěma vory (vorař.)
krajník, -a, m. = voják, cvičenec stojící na kraji, na křídle; brouk (někdy *krajník*)
krajnost, -i, ž. = vlastnost něčeho, něčeho krajního, jen přenes. = konečná mez, za kterou už nelze jít: hnáti spor do krajnosti; boj do -sti; do -sti poctivý, ochotný = naprosto ve všem, ke všemu, vždy;
 = výstřednost, přemrštěnost, extrémnost: upadnout, upadati do -sti, vyhýbati se -sti;
 pomn. -sti = výstřední, extrémní činy: vyhýbati se krajností...;
***krajnostní** [-*ně*] = extrémní (Durd., Zey.)
***krajoličný**, -líka, ž., -*líkář*, -e, m. = krajinářský, -nářství, -nář (Koll.)
krajon, v. crayon
-krajovati, v. krojiti
krajový [-*vě*; -*vost*] = co je na kraji (proti prostřední): k. koláč, -vá buchta, -vé prkno;
 = týkající se kraje: krajové

rozdělení = r. na kraje; -vé
sebevědomí = místní, krajinské;
= vyskytující se jen v jednom
kraji: k. význam slova, -vé
slovo

krajský = co je pro kraj, co se
týče kraje: k. úřad, soud, -ké
město (s krajskými úřady), zří-
zení; -ká výstava || krajinská;
k., -kého, m. = krajský hejt-
man, politický náčelník kraje v
starší době

krajta, ž., had

krajzl..., v. krejzl

krak, -a, m., bájeslovný mořský
živočich

krákal, -a, m. = kdo kráká

krákanec, -nce, m. = zakrákání
za vlasy nebo i jiná rána (lid.)

krákati, krákám... || řidč. kráči...,
krákej, krákaje = vydávati skřek
krá, o hlase slepic a vran, krá-
korati; přenes. (zhruběle) k. =
nesrozumitelně mluvit, tlachat;
k. někoho za vlasy, za ucho =
tahat (podle toho, že kráká,
křičí);

slož. dokon. na- se (mnoho);
roz- se = dáti se do dlouhého
n. silného krákání;

vy- někomu || někoho za vlasy;
za-: havran zakrákal; za- ně-
koho za vlasy;

krákávatí, -vám, opak;

krakatice, ž., měkkýš

krakatit «-tyt», -u, m. = výbušni-
na; slovo utvořené K. Čapkem
podle jména ostrůvku a sopky
Krakatau

krákavý [-vě; -vost] = krákající
kráknouti, -kl, -knuv, -knutí, dok.
ke krákati; slož. dokon. za- (Vr.)

krakolec, v. krákorec

Krakonoš, -e, m., bájeslovná po-
stava, jinak Rýbrcou; hora v
Krkonoších;

krakonošovský || -nošský vous...

krákor, -u, m. = krákorání, tla-
chání (kniž.);

krákora, m. i ž. = kdo pořád
krákorá, žvanil, žvanilka (lid.)

krákorati, -rám... || -ři... = krá-
kat. o hlase slepic a vran;
přenes. (zhrub.) o lidském hla-
se, zpěvu n. o tlachání;
slož. dokon. na- se (mnoho); za-,
prostě dokon.;

krákoravý [-vě; -vost] = kráko-
rající

krákorec || kra-, -rce, m., z něm.
Kragholz (stč. *krakolec*) = trám
vyčnívající z vazby střechy, kon-
sola, převislý nosník; -rcový
most

krákorka, -rek, ž. = slepice (lid.,
Jir.); = šiška (lid.);

*krákořiti = krákorat (Ra.);

krákoť, -u, m. = krákání

krakováček, -čka, m., zdob. ke
krakovák || (podle pol.) *-viak*, -a
(jako život.), m. = polský (kra-
kovský) lid. tanec, píseň, drobná
lyrická báseň

král, -e, m., zobecněním něm.
Karl (Karel Veliký),

1. = panovník, hlava království;
k. Holec, v. holec; den, svátek
Tři králů, na Tři krále;

pro pána krále, zvolání podívu,
úzkostí m. pro Pána Krista;

2. přenes. = hlavní, vynikající
zástupce, představitel...: lev, k.
zvířat; k. pouště = lev; orel,
k. ptáků; orel, k. vzduchu
(Vrchl.); k. střelců; ocelový k.
a pod. = kdo ovládá výrobu
ocele; k. lovu;

= jádro milíře (lesn.); = fi-
gurka, karta zobrazující krále,
s obrazem krále: k. v kartách,
v kuželkách, v šachu;
v. králík, královna

*králenka, -nek, ž. = královnička

králevic, v. královic;

*králevična, -čen, ž. = královská
dcera

králce, ž. = samice králíka

Kralice, -ic, pomn., obec v Č. a
na M.;

Kralická bible (podle mor. Kra-
lic), jinak Bratrská;

králický, příd. ke Králíky; K.
Sněžník, hora

*králíče, -čete, stř. = králíčí mládě; *králíček*, -čka, m., zdrob. ke králík

králíčí, příd. ke králík: k. maso, kožišina;

-čina, ž. = králíčí kožišina, maso; = pohlavní zpustlost (Mach.);

*králíčka, -ček, ž., zdrob. ke králka = královna

králík, -a, m., zdrob. ke král ve význ. 1. (většinou posměšně n. žertovně o králi); jinak název živočicha, hlodavce; krčít nos jako k. (Němc.; lid.);

králíkárna, -ren, ž. = chlívek pro králíky; *králíkář*, -e, m. = pěstitel králíků; *-řský* [-řství]; *Králíky*, -lík, -kách, pomn., město

*králiti = kralovati

králka, -lek, ž. = královna (zastar.); = královna v kuželkách, v šachu, v kartách (hovor.); pomn. = královničky, v. královna;

jen když svou králku provede (lid., šmil.) = svou, svůj úmysl; čistou králku vyvést (Jir.) = čistý, pěkný kousek

kralodvorský || *králo-*, příd., 1. m. královédvorský (lid. a hovor.); 2. m. kralovodvorský

kralohradecký || *králo-*, příd. = královéhradecký (lid. a hovor.)

*králomoc || **kra-*, -i, ž. = královská moc;

**kralomocný* = mocný jako král

*králová, -vé, ž. = královna (zastar.)

kralovati = být králem; = panovat, vládnout; slož. dokon. *do-* (Hál.)

královédvorský (lid. a hovor. *králo-* || *kralo-*), příd. k Dvůr Králové; *Královédvorský* (*Králo-* || *Kralo-*) rukopis, zkratka *RK.*, padělaná staroč. památka;

královéhradecký (lid. a hovor. *králo-* || *kralo-*), příd. ke Hradec Králové

královic || *-levic*, n i k o l i *-vič*, -e, m. = králův, královský syn

královka, -vek, ž. = silnice (zastar., V. Sedláč.); druh ovoce

královláda, ž. = vláda králů

královna, -ven, ž. = choť krále, samostatná panovnice; původ. = královská dcera (Němc.); k. nebes = Panna Maria (nábož.); symbol pýchy: hlavu nesla jako k. (Ra.);

přenes. = vládkyně, vynikající představitelka, zástupkyně: k. jeho srdce; k. věd (Masar.)...; = matka včel; šachová figurka; zdrob. *královnička*, -ček, ž. = královská dcera (Erb.); pomn. *-čky*, starodávná mor. hra provozovaná o letnicích, lidový tanec

královodvorský, příd. ke Králův Dvůr

Královo Pole, stř., mor. město, část Brna; příd. *královopolský*

kralovrah, zřídka *králo-*, -a, m. = vrah krále;

kralovražedný, příd. ke *kralovražda*, -žd, ž. = vražda krále

královský [-sky], příd. ke král ve významu obecně přivlastňovacím a vztahovém: k. rod = z kterého pocházejí králové (|| králův rod = r. toho krále, o kterém je řeč ...); k. dvůr, -ká dcera, koruna, -ké pokolení, roucho, pocty, -ká města;

Královské Vinohrady, část Prahy; Královská česká společnost nauk (dříve náuk);

podle podobnosti = nádherný, skvostný, znamenitý, neobyčejný, štědrý: k. plat, dar; vésti k. život; -ká odměna; -ká řepa neboli imperiálka; -ká modř, žlut;

odměnit někoho, pohostit, žít -sky || *po královsku*;

2. stup. *královštější*: odpověď se zdála tím k. = vznešenější (Dur.)

království, stř. = královská hodnost (říd.); = králova říše; k. Boží n. nebeské = říše Božího ducha, nebe (podle křesťan. náboženství)

*králský [-sky; -ství] = královský; *královstvo, stř. = království
králův, -lova, -lovo, příd. jm. převlast. ke král: k. syn...;

K. Dvůr, město

krám, -u, m., z něm. = kupecká bouda, jednoduchý kupecký stánek venku n. vůbec obchodní prodejna, zejména menší: kupecký k., masné, tržní krámy...; vykládat, vyložit zboží na k.; přenes. vyložit všechno na k. = všecko povědět, vyzradit (šmil.); to je jako houska na krámě = za běžnou, známou cenu, jasné; jaký pán, taký (takový) krám (přísl.) = takové jsou i jeho různé věci;

k., zejm. pomn. krámy = nespořádané, rozházené, někdy staré nepotřebné věci (lid. a hovor.);

přenes. krámy = cavyky, okolky, „drahota“ (t.): nadělati s něčím krámů; to je krámů! = nevidáno

kramář [-řka], -e, m. = obchodník prodávající v krámě, v boudě, hlavně o trzích, o slavnostech;

*kramaříček, -čka, m., kramařík, -a, m., zdrob. k tomu

kramařiti = být kramařem, nyní zprav. jen přenes. = hrabati se v něčem, čachrovat, vytahovati staré krámy (lid. a hovor.): k. v psacím stole;

k. s něčím = zjištně, ve svůj prospěch využívat: k. s lidskými slabostmi (So.); kramaření odpustkové (Čech); kramaří s myšlenkami (Majer.);

slož. dokon. na- se (dosti); pro- = ztratit kramařením; roz- něco = rozházet, uvést do nepořádku; vy- co = vyhrabat...; za- co = zastrčit;

kramařivati, opakov.

kramářský [-sky; -ství], příd. ke kramář: -ká bouda, píseň; -ké zboží, někdy = chatrné; -ké jednání, způsoby = jarmareční,

nedůstojné, nemístně obchodní, čachrářské (hanl. hovor.);

-řství, stř. = drobná obchodní živnost; přenes. = kramářské jednání

*kramatka, -tek || *kramatyka, ž. = chlebová polévka (lid., Jir.); rozbít na -tyku = na kusy, napatřit (lid.)

*krámec, -mce, m. = krámek (zastar., Jir.); kraměček, -čku, m., zdrob. ke krámkem, -mku, m., zdrob. ke krám

Kramerius «méryjus», -la, m., příjm.; příd. Krameriův, -lova...

kramflek, -u, m., z něm. = podpatek (lid. a hovor., zastarává); přenes.: uměti se otočit na -ku || na podpatku (hovor.) = lehce změnit své přesvědčení; býti silný v kramflecích || v podpatcích (t.) = něčemu dobře rozumět, býti si jist něčím;

kramfliček, -čku, m., zdrob. ke kramfličk, -u, m. = kramflek

*krámík, -u, m., zdrob. ke krám

*krámkový, příd. ke krámkem

kraml, -u, m. || kramle, ž. || -lete, stř., z něm. = skoba, kolík (lid. a hovor., zastar.); -lata = kolíky na prádlo (praž.; Ner.);

kramlíček, -čku, m., zdrob. ke kramlík, -u, m., zdrob. ke kraml

kramol, -u, m. || -la, ž. = boufe, nepokoj, hádka, svár (zastar., Jir.)

krámovati = kramařit, hrabati se v čem...

*krámový, příd. ke krám

*krampěř, -e, m. = vetešník (zast.)

kramplář || -lěř, -e, m., krample, ž., kramplovati, z něm. = čes. mykač, mykadlo, mykat (textil.)

krámská, -ké, ž. = prodavačka v krámě;

krámský, příd. ke krám: -ská cena = prodejní (proti výrobní);

*k., m. = prodavač v krámě

kranci, -e || -u, m. || kranec, -nce, z něm. = okraj, okolek, římsa (zastar., lid.): zelená kamna s kranclem (Jir.)

kranio- «-nyjo-», kmen řec. krani-on (= lebka) ve slož.:

-*grafie*, ž. = popis lebek;

-*logický*: -ké měření; -*logie*, ž. = nauka o lebkách, lebosloví;

-*metrie*, ž. = vyšetřování lebky měřením;

-*skopie*, ž. = výzkum lebky;

-*tomie*, ž. = otevření lebeční dutiny

Kraňsko, stř., bývalá korunní země rakouská, zast. Krajina

***krápánek**, -*nkem*, příslov. = kapánek 2. (nářeč.)

krápati, krápá || krápe, neosob., o padání řídkých dešťových kapek: ještě neprší, jen krápe; když neprší, aspoň krápe (příslov.), přenes. o malém zisku, příjmu;

slož. nedokon. *po-*: pokrápá = krápe, poprchává || častěji pokrápí (v. krápětí);

s- (knižní), o kapkách rosy a potu: s větvi skrápe rosa vlahá (Slád.); pot skrápá (Čech); v. krápnouti

krapečka, ž., zdrob. ke krapka

krápek, -*pku*, m. = krapet (lid.)

***krapenec**, -*nce*, m. = krapet; zdrob. **krapeneček*, -*čku*, m.

krapet, -*pte* || *-*ptu*, m. = kapka (většinou knižní); zprav. jen v měrových určeních = malinké množství tekutiny, kapka, krapka: k. vody, polévky...; nemít ani krapet (zříd. krapte) vody; příslovečně = trochu, trošku: napít se k.; i jindy, když nejde o malé množství tekutiny: k. se začervenat, zakoktat; pečeně se k. připálila...

krápě || -*pěj*, -*e*, ž. = kapka, krůpěj; Medardova krápě (kápě) čtyřicet dní kape (pořek.)

krápětí, -*pějí* = krápati, téci v krůpějích (Zey.); slož. dok. *po-* = krápati (běž.); *s-* || *z-* = kropiti; *s-* ruce slzami (Ra.)

krapička, ž., zdrob. ke krápě: k. vody, vína = malinké množství || je tam *krapičku* vody...

***krápínek**, -*nku*, m. = kapka, trocha, trochu

krápinka, ž., zdrob. ke krápě = k. vody... || je tam *krápinku* vody

***krápítek**, m., zdrob. ke krapet

krápka, -*pek*, ž., zdrob. ke krápě = k. vody... = malinké množství || je tam *krápku* vody

krápníček, -*čku*, m., zdrob. ke *krápník*, -*u*, m. = útvar vzniklý v jeskyních kapáním vápencové vody;

krápníkovitý [-*tě*] = podobný krápníku;

krápníkový útvar, sloup, -*vá* jeskyně

krápnouti, kráplo, krápnutí, dokon. ke krápati: ani nekráplo = nespadla ani kapka;

slož. *s-* = zapršet (Mrš.); o kapce slz: skrápila slza s brvy (Sládek)

***krápot**, -*u*, m. = krápání, kapání;

**krápota*, ž. = krůpěj

kras, -*su* «-*su*», m. = vápencové pohoří s význačnými tvary;

Kras, -*u*, m., pohoří

krása, ž. = vlastnost něčeho krásného, lepost, sličnost (na pohled, na poslech): ženská, dívčí, tělesná, duševní, mravní, básnická k.;

= krásné věci: přírodní krásy (hory, údolí...); moje mladé časy neužily krásy (píseň) = krásného života;

= krasavice, kráska (A. Mar., Němc.);

krása krásoucí = velká krása (lid. a hovor.)

Krasava, ž., žen. jm. (nové);

**k.* = krasavice (Č.-Chod)

***krasavčí**, příd. ke krasavec: k. postava (Ho.)

***krasavčík**, -*a*, m., z ruš. = krasavec (Med.)

krasavec, -*vce*, m. = krásný člověk; zdrob. **-veček*, -*čka*, m.;

**krasavíc*, -*e*, m. = krasavec (Suš.); -*vice*, ž. = krásná dívka, žena, kráska; zdrob. **-vička*, -*ček*, ž.

krasec, -sce, m., brouk

krásenka, -nek, ž., 1. v. kráska;
2. rod nálevníků (přírodop.)

*krasidlo, -del, stř. = krášlicí
prostředek

*krásiti = krášlit (zastar.);

*krásivý = krášlicí

kráska, -sek, ž. = krásná žena,
krasavice; v době obrozen., na
př. u Koll., též *kraska*

kraslice, ž. = okrášlené, obarve-
né, malované velkonoční vejce;
Kraslice, -ic, pomn., město v Č.

krásně, v. krásný;

*krásněkrásný = velmi krásný

krásněti, -něji = stávat se krás-
ný, nabývat krásy; obyč. slož.
dokon. z- = státi se krásný;
o d c h y l. z- koho = zkrásnit

*krásnflek, -lka, m. = estét
(hanl.)

*krásnití = krášlití; slož. do-
kon. z-

krásno, stř. = krása (jen ve vyš-
ším stylu), na př. básnické k.

krasno-, zčešť. *krásno-*, kmen
rus. příd. jm. *krasnyj* (= čer-
vený, rudý) ve slož.:

-*armejec* || -*armějec*, -jce, m. =
příslušník Rudé armády;

-*gvardějec*, -jce, m. = člen Rudé
gardy

krásno-, kmen. čes. příd. jm.
krásný ve slož.:

-*hlasý* = mající krásný hlas,
zvuk, krásně znějící (Koll.);

*-*kadeřný*; *-*lící* = s krásnými
líci, tvářemi;

-*očka*, -ček, ž., lesní sluka
(mysliv.); -*očko*, stř., rostl.;

-*oký* (Ner.);

*-*perý* = s krásnými péry;

-*růžek*, -žka, m., houba;

*-*tvárný* || *-*tvarý* = mající
krásné tvary

krásný [-ně] = spanilý, sličný,
lepý, pěkný, hezký (na pohled,
na poslech...): k. zjev, muž; -ná
žena, růže, práce, hudba...;
krásné písemnictví = básnictví
a umělecká próza; -ná próza =
povídky a romány, beletrie;

k. čin = mravně krásný, ušlech-
tilý;

ironic. k. = špatný, nepovedený,
neušlechtilý, neušlechtilý;

jednoho krásného dne... = jed-
noho dne, jeden den (náladově);
krásně zelený..., k. mluvit... ||
krásně = nakrásně: kdyby k.
přišel (říd. lid.);

připouštěcí spojka = ač, ačkoli:
krásně za to nemohu atpod.
(Klost., o jediň.);

2. stup. *krásnějši* [-něji] || za-
star. *krašši*, odchyl. (básnic.)
krasši

kraso- || zřídka *kráso-*, kmen
podst. jm. *krása*, někdy s vý-
znamovým vztahem k příd. jm.
krásný, ve slož.:

-*bruslař* [-řka], -e, m. || řidč.

-*bruslič* [-čka], -e, m. = umě-
lecký bruslař; -*bruslařský* [-ství];

-*bruslení*, stř. = umělecké brus-
lení;

-*cít*, -u, m. = cít, smysl pro
krásu, estetický; -*citný* = ma-
jící krasocit; *-*citství*, stř. =
smysl pro krásu (Durd.);

*-*divý* = čarokrásný (Čelak.);

*-*duch*, -a, m. = estét;

-*duchý* estét (Nov.); *-*duchost*,
-l, ž. || -*dušství*, stř. (Nov.) =
estétství;

*-*chut* || -*chuť*, -ti, ž. = kraso-
cít, jemný vkus; k. v jídle (Ne-
ruda); *-*chutný* [-ně] = este-
tický (Palac.);

-*jezdec* [-jezd kyně], -dce, m. =
umělecký jezdec; -*jezdecký* [-cky;
-ctví]; -*jízda*, ž. = umělecká
jízda;

-*květ*, -u, m., tabulové jablko;

*-*libý* = libující si v kráse;

*-*mil*, -a, m. || *-*milec*, -lce =
estét; *-*milský* [-ství];

*-*mluva*, ž. = krasořečnění;

-*mluvec*, -vce, m. || *-*mluvce*
(Vrchl.) = krasořečník; *-*mlu-
vecký* [-ctví] = krasořečnický;

*-*mluviti* = krasořečnit; *-*mluv-
ný* [-nost] = krasořečnický;

-nost, též = deklamační, řeč-
nické umění (Durd.)

Krasopaní, ž., čes. jméno planety Venuše (zastar.)

kraso-pis, -u, m. || **-psaní*, stř. = úhledné psaní, kaligrafie; *-pisec*, -sce, m. = kaligraf; **-pisecký* || *-pisný* [-ně] = kaligrafický; **-pisectví*, stř. = krasopis; **-řeč*, -i, ž. = krásná, vzletná řeč, deklamace; *-řečnický* [-ctví], na př. výkon; *-řečník*, -a, m. = kdo mluví krásně, vzletně; často s poněkud pohrdlivým odstínem = kdo mluví formálně krásně, ale obsahově planě; *-řečnití* = krásně, vzletně mluvíti; zprav. jen *-řečnění*, stř.; **-řečný* = krasořečnický; **-sad*, -u, m. = ozdobný sad (Pfl.-Mor.)

***krásota** || *kra-*, ž. = krása, vna-da (Han., Puchm.)

krasotinka, -nek, ž. = kráska, krasavice (hovor.)

***krasotka**, -tek, ž. = kráska (Čelak.)

***krásotvárný** = mající krásný tvar, krásné tvary

krásoucí, v. krása

kraso-um, -u, m. || *-uma*, ž. = krásné umění, estetika (zastar.); *-umný* = týkající se krásného umění, estetický; *-ná* nauka (Durd.); *-ný* vkus (Tyrš.); *Krasoumná* jednota (v Praze); *-věda* || *kráso-* (Palac.), ž. = estetika; *-vědec*, -dce, m. = estetik; *-vědny* [-ně] = estetický

krasový, příd. ke kras: k. útvar, jev

krasší, v. krásný

krásta, v. chrásta

krásti, kradu = dopouštět se krádeže, tajně brát cizí majetek;

lid. a hovor. k. jako straka = všechno, co nám přijde pod ruku; k. Pánu Bohu (bílý) den = nic nedělat; k. čas k něčemu = stěží si vyšetřit, najít čas; copak kradu? (když někdo zapomene na naši peněžní schop-

nost n. když se od nás žádají přílišné výdaje);

k. se = kradí, tajně, opatrně jít, plížit se; v zrak slzy se mu kradly (Vrchl.) = proti jeho vůli se tlačily;

kradený = nabytý krádeží, pocházející z krádeže;

slož. dokon. *na-* čeho = mnoho ukrásti; *o-* někoho o něco = obrát, kradením, krádeží připravit;

od- se = tajně odejít, odplížit se; *po-* co = hromadně ukrásti; nepokradeš! (v Desateru) = nebudeš krásti;

při- si s cizího pole; *při-* se = připlížit se;

roz- majetek = krádeží rozebrati; *roz-* se = kradí odejít; při dobývání Alexandrie rozkradl se veliký počet vojnů (Palac.);

ukrástí || *-kradnouti*, -kradl, -kraden(í), ukradnu, -dneš..., ukradní, -dněte, ukradna, -nouc. ukradnuv, -vši, prostě dokon.; dáti si ukrásti nos mezi očima (lid. a hovor.), o nepozorném hlídači;

vkrásti se kam = kradí se dostat; *vkrađu...* || **vkrađu*: v panský dům se (myši) vkrađnou potichu (Puchm.);

vy- celý byt = všechno z něho ukrásti; *vy-* spis, spisovatele = vytěžit z něho bez udání pramene; *vy-* se odněkud = odplížit se; vykradl se mu vzdech z prsou (Svět.) = proti vůli se vydral;

-krádati, slož. nedokon. *o-* koho; *při-*: když člověk trochu pracuje a trochu přikrádá, může být poctivě živ (lid.);

roz- obecní jmění;

u- (řídce): jak umím já děvčátkům ukrádat spaní (Ner.); *u-* Pánu Bohu dne (lid.); *v-* se kam; ta rosa též se v moje oči vkrádá (Hál.);

vy- skladiště; *vy-* spis, autora; *vy-* se v noci z domu;

krádávati, opakov.

krášlicí = co je na kráslení: k. prostředky

krášlití = činit krásným, krásnějším, dodávat krásy, zdobit; slož. dokon. *na-* = o- (lid.); *na-* se čeho (mnoho): o- = ozdobit; *při-* co = trochu ozdobit, učinit krásnějším; *při-* zprávu... = učinit ji nad skutečnost lepší; *vy-* = vyzdobit; *z-* = učinit krásnějším;

-krašlovati, slož. nedokon. o-, *při-*, *vy-*, *z-*;

krášlivati, opakov.

*krášlivý = krášlicí, ozdobný

kráší, v. krásný

krašáček, -čka, m., zdob. ke *kraťák*, -a, m. = krátký doutník (lid.)

krasas, -a, m., 1. = krátký člověk, obyč. jen ve vulg. úsloví být k. na někoho, na něco = být krátký (v. krátký);

2. = krátký doutník (hovor.): zdob. *krašásek*, -ska, m. (ve významu 2.)

kratce, v. kráce

krátce, *kratčeji*, v. krátký

kratce, m., v. kráce;

kratečka, ž., zdob. ke kráce

kráter, -u, m., z řeč. (původ. = nádoba na míchání vína s vodou) = jícen sopky a podobná prohlubina;

kráterovitý [-tě; -tost] = podobný kráteru;

**kráteřík*, -u, m., zdob. ke kráter

*kratěna, m. = kratina, o člověku

kratičký, [-če, -čko] = velmi krátký

kratiknot || **tratiknot*, -u, m. = štipec na utírání (vlast. na zkracování) knotu;

k., -a, m. = malý člověk (hanl.)

kratina, ž. = odřezek prkna, krátké dříví; pomn. -ny = varlata lovné zvěře (mysliv.);

k., m. = malý člověk (lid.)

kratinký [-nce] = velmi krátký

kratinoha || *-nožka*, -žek, m. = člověk s krátkýma nohama, malý (posměš.)

krátiti, krať, krácen(i) = činit krátkým, kratším: k. text...;

k. v těsnopise = nevypisovat úplně; k. v počtech = dělit společným násobkem;

časově: k. si (dlouhý) čas, (dlouhou) chvíli čtením, hrou, rozhovorem = zpříjemňovati si; k. se: den, noc, dech se krátí; prázdniny se krátí = ubývá jich, plynou, spějí ke konci; samohlásky se krátí, na př. král — kralovati (mluvnic.);

= slábnout: paměť má už se krátí (Vrchl.);

sukně se jí krátí, o těhotné ženě (lid.); v. žíla;

slož. dokon. *u-* = zkrátit: *u-* si věk pro milého (Erb.); = zpříjemniti si: *u-* si dlouhé zimní večery (Erb.);

z-, nikoli *s-* = učinit kratším: *z-* provaz, kalhoty, úlohu; *z-* zlomek; *z-* si dlouhou chvíli četbou; *z-* někoho o hlavu = stíti; *z-* někoho ve mzdě, v jídle = zmenšit mu (nespravedlivě) mzdu, jídlo;

-kracovati, slož. nedokon. **u-*: zármutek ukracuje život; *z-*: dñi se zkracují; *z-* koho v čem; *z-* zlomky; samohlásky se zkracují; v. ukráceti;

krátivati, opakov.

krátká, ž. || *krátké*, stř. = t. zv. krátký doutník

I krátko, příslov., v. krátký

II krátko, stř. = krátký čas: je k. od té doby (Ner.); zprav. v předlož. výrazech:

na krátce: slyšte na k. (Hál.) = krátkou dobu; podob. míti co na k. (Ner.) || příslov. *nakrátce*; též = nakrásné: kdyby n. nepřišel (říd.);

na krátko = na krátkou dobu někam jeti, něco někomu půjčit; uvázati dobytce n. = z krátka || příslov. *nakrátko*;

na krátku: však jest adventu již na k. = zbývá ho již jen málo (Erb.) || příslov. *nakrátku*;

před krátkem = před krátkou dobou (Čech);

za krátko = za krátkou dobu, brzo || *zkrátka*;

z krátka uvázati dobytče = na krátko, ponechat mu malý kus volného řetězu... || příslov. *zkrátka a dobře*; *z. nejde to*; *vzíti to z.* = vyřídit to rychle, rázně, náhle umřít (lid. a hovor.)

krátko-, kmen ke *krátký*, ve slož.:

-dechý [-*deše*; -*dechost*] = mající *krátký dech*; *-chá vytáčka*, výmluva = planá, lichá, nejapná;

-dobý = trvající *krátkou dobu*, co je na *krátkou dobu*: *-bá láska* (A. Marek); *-bá půjčka*;

**-dyšný* = *krátkodechý*;

-krký [-*krkost*] = mající *krátký krk*;

-lebec, *-bce*, m. = *krátkolebý člověk*; *-lebý* [-*lebost*] = mající *krátkou lebku*;

**-mluv*, -u, m. = *brachylogie* (Durd., Suš.);

**-mluvný* = *brachylogický*;

-nohý; *-prstý*;

-repý = *krátkoocasý* (*rep* = *rači ocas*); pomn. *-repí*, *-repých*, *čeleď raků*; *-rohý*; *-ruký*;

-řapičný || *-řapíkatý list*;

-slabičný; *-srstý*

krátkost, -i, ž. = vlastnost něčeho *krátkého*: k. času; nemoci něco učinit, někde se jen zastavit pro k. času; k. slabiky; v *krátkosti* něco povědět = *krátce*, *stručně*

krátko-stěblý = s *krátkým stěblem*; *-věký* [-*věkost*] = mající *krátký věk*; *-vlákný*; *-vlasý*; *-vl(n)ný* vysílač; *-ná ovce*; *-né* vysílání;

-zraký [-*zrace*; -*zrakost*] = *vidoucí dobře na krátkou vzdálenost*, opak k *dalekozraký*; přenes. = *neprozíravý*, *nedostí dobře uvážlivý*, *uvážený*: *-zraký člověk*, *-ká nenávisť*, *-ké jednání*

krátký [-*tce*; -*tko*; -*tkost*] = *ne dlouhý*, 1. v prostoru: k. motouz, kabát, *-ká nit*, *sukně*, *-ké prkno*, *-ké vlny* (v rozhlase) atp.;

-ké zboží = *střížné*;

= *omezený*: *dlouhé vlasy*, k. rozum (přísl.);

být na někoho, *na něco krátký* (hovor.) = *nemoci někoho přemoci*, *uškodit mu*, „*nevyzrát naň*“, *nemoci něco vykonat*;

lež má krátké nohy (přísl.) = *brzo se prozradí*;

2. v čase = *trvající jen krátkou dobu*: k. den, život, dech, čas, sr. čas; *-ká noc*, *přestávka*, *-ká samohláska*, *slabika*; *-ká řeč*;

přísl. 1. *krátce*: k. *ostříhaný*: *samohláska se vyslovuje k.*;

k. *promluvit*, něco *podotknout*, *shrnutí výsledky*, *obsah*, *n i k. krátko* (*nejde ani tak o krátkost časovou jako obsahovou, o stručnost*); podob.: *krátce* || *zkrátka a dobře*, je to *zlé* (význam *shrnující*);

pes hledá k. = v blízkosti *střelce* (myšliv.);

k. *před vánocemi*, *před smrtí*;

2. *krátko*: *pobýt někde krátko* || *krátce*;

2. stup. *kratší* [*kratčeji*]

kratochvíle || starší *-chvil*, -e, ž. = *krácení (dlouhé) chvíle*, *příjemné rozptýlení*, *zábava* (*zastarává*); = *sport* (ještě v letech 80.);

**kratochvilítí* = *zaháněti dlouhou chvíli*, *bavit se* (*zastar.*);

**kratochvilník*, -a, m. = *zábavný člověk*, *milující zábavu* (*zastar.*, Mah.);

k., -u, m. = *zábavný sborník*, spis (*obrozen.*);

**kratochvilný* [-*ně*; -*nost*] = *zábavný*

kráva, *kravou* || *krá-*, mn. *krávy*, *krav*, *kravám...*, ž., *domácí zvíře*; *dojná k.* = *kteřá dojí* (opak *jalová*); přenes. (hovor.) = *pramen vykořisťování*; *železná k.* (hovor.) = *trvalé břemeno*, *zatížení*; *ty krávo apod.*, *hrubá na-*

- dávka; potmě, v noci každá k. černá = potmě, v noci nerozeznáš, jaké co je, všechno je stejné (lid. a hovor.);
vymámil by na jalové krávě tele, o obratném loudivci n. obchodníkovi (t.); naše (vaše) k. se napila z vaší (naší) louže, o vzdáleném přibuzenství (t.); sousedova k. více mléka dává, o závistivém (t.)
- kravák**, -a, m. = pasák krav, čeledín mající na starosti krávy, skoták;
k., -u, m. = klouzek kravský, hřib (lid.)
- kraval** «často -vál», -u, m., z něm. = hádka, hluk, povyk: dělat, způsobit, ztropit k. (lid. a hovor.); *kravalisovat* «-zo-» proti komu = tropit kraval (Zápot.); *kravalista* [-stka], m. = výtržník (hovor.)
- *kravárna**, -ren, ž. = kravín
- kravař**, -e, m. = kravák, kdo má kravský potah; -řka, -řek, ž. = služka u krav, pasačka krav;
Kravařsko, stř. = klin Moravy mezi obojím Slezskem;
kravařský, příd. ke kravař a Kravařsko;
kravařství, stř. = obchod s kravami (s hovězím dobyt看em), chov krav
- *kravát**, -u, m. (Ner.) || obyč.
kravata, ž., z franc. = nákrčník; zdrob. *kravatka*, -tek, -tička, -ček, ž.;
kravatový: -vá látka
- *kravčí**, příd. ke kravka = kravský
- kravěnek**, -nce, m. = kraví lejno, kravinec
- kraví**, příd. ke kráva = kravský;
K. hora u Brna
- kravička**, -ček, ž., zdrob. ke kráva;
**-čkář*, -e, m. = drobný rolník chovající (jen) krávy
- kravín**, -a, m. = kravský chlív;
kravina, ž. = kraví kůže, zá-pach;
- kravínek*, -nce, m. = kravské lejno, kravěnek; lid. m. choroš, houba;
kravinka, ž., zdrob. ke kravina
- *kravírna**, -ren, ž. = kravín
- kravka**, -vek, ž., zdrob. ke kráva
- *kravooký** = s kravským očima (Kollár)
- kravský**, příd. ke kráva: k. chlív, hnůj, -ké mléko, lejno; -ké nohy u loveckého psa, u koně = silně prohnuté zadní nohy (jako u krávy)
- krážem**, v. křížem
- krb**, -u, m. = ohniště, nízká šíroková kamna; symbol domácnosti: mít, založit si vlastní k.; = dřevěný toulec na brousek;
krbec, -bce, m., zdrob. ke krb = toulec na brousek;
krbeček, -čku, m., zdrob. ke krbec, krbek;
krbek, -bku, m., *krbík*, -u, m. = krbec;
krbový, příd. ke krb
- krčálek**, -lku, m. = malý, chatrný mlýn, malý byt, malá budova...;
k., -a, m. = majitel krčálku
- krč**, -e, m. = pařez, špalek (stč. a nářeč.), stromový zákrsek, špalkový úl (nářeč.);
K., -e, ž., část Prahy
- krček**, -čku, m., zdrob. k I krk; přenes. k. rostliny = přechod z kořene k nadzemní části; k. zubu = přechod z kořene ke korunce
- *krčemné**, -ného, stř. = nájemné z krčmy;
**krčerní* || -ný, příd. ke krčma: k. výjev;
**krčerník*, -a, m. = majitel krčmy; = kdo se toulá po krčmách (Jir.)
- krčenka**, -nek, ž., obyč. pomn. -nky = shrnovačky
- krčiček**, -čku, m., zdrob. k I krk
- *krčlna**, ž. = krč (nář.);
**krčinka*, m. = levák (lid.); m. kršinka, sr. krchňa
- krčisko**, stř. = silný krk

krčiti = stahovat, hrbit, svažovat: k. čelo, nos, záda; k. rameny (7. p. mn.), nevíme-li něco, výraz pochybnosti n. pohrdání;

k. se: látka se krčí; = hrbiti se, přenes. jako projev pokory, plachosti, skromnosti, nedostatku sebevědomí, podnikavosti, opatrnictví, ponížení, zahanbení, studu; o věci = být ukryt, schován: pod rybníky starý mlýn se krčí (Krásnoh.);

slož. dokon. *na-* nos; *po-* rameny; *při-* se = sehnouti se; *při-* se ke stromu...;

s-, prostě dokon.: *s-* nohy, čelo, záda; k. stropu mezi trámy skrčil hlavu (Vrchl.) = schoval; *s-* se pod peřinu, za kamna...; *skrčený* [-ně]: býti, choditi celý *s-*; -né kostry, v. skrčenec; chodit -ně;

-*krčovati*, slož. nedokon. *na-*: látka, kabát se nakrčuje; *po-* rameny; *s-* se; *u-* se, přenes. = krčiti se z plachosti, z nedostatku sebevědomí..., uskrovnovati se;

krčivati, -vám, opak.; slož. nedok. *po-* rameny (Rais; nářeč.)

**krčivý* [-vě; -vost] = krčící se
krčkový, příd. ke krček: k. kaz (zubu); = jako krček

kréma, -čem, ž. = hospoda (stč.), nyní archaist. hovor. = hospůdka, „putyka“;

krčmář [-řka], -e, m. = hospodský v krčmě; *krčmařiti* = být krčmářem;

**krčmářská*, ž. = krčmářka;

krčmářský [-ství], příd. ke krčmář;

krčmička, -ček, ž. zdrob. ke kréma;

**krčmový*, příd. ke kréma

krční, příd. ke krk: k. choroba, obratel...;

krčnice, ž. = krční tepna, krkavice

-*krčovati*, v. krčiti

**krdel*, -e, m., ve vých. nářečích = hejno (šafař., Němc.); přenes. = zástup: k. cizího panstva (Herb.); = mnoho: do vlasů k. stužek vzala (Heyd.)

kreace, ž., z lat. = tvoření, výtvor; *kreační* teorie...

kreatura «-tú-», ž., z lat. = stvoření; zprav. hanl. = stvůra

kredenc, -e, m. i ž. || *-*ce*, ž., z lat. (credentia), původ. = ubezpečení ochutnáním, že není nápoj (pokrm) otráven, pak = stůl, na kterém se ochutnávaly pokrmy n. nápoje, nyní = skříň na stolní náčiní, na pokrmy a nápoje, příborník;

-*cká*, -cké, ž. = číšnice u kredence;

-*covati*, původ. = zkoušet pokrmy a nápoje, pak = nalévat, nalít nápoje, podávat nápoje i pokrmy;

kredencový || *-*něti*, příd. ke kredenc;

**kredenčník*, -u, m. = kredenc

kredit «-dyt», -u, m., z franc. = důvěra v platební schopnost, úvěr: získat, mít, ztratit k.: přenes. k. = důvěra vůbec (hovor.);

**kreditiv* «-týv», -u, m. = akreditiv;

kreditní = úvěrní: k. banka neboli *kreditka*, -tek, ž.; též = akcie kreditní banky;

kreditovati někomu = dát, dávat na úvěr

kredo, v. credo

krecht, -u, m., z něm. = dül na řepu, na brambory

**kreirovati* «krejí-», z něm. (a tam z franc.) || zčešť. **kreovati*, ke kreace = tvořit, přednášet, představovat

krejcar «zprav. grej-», -u, m., z něm. = drobný měděný peníz, stý díl zlatého v bývalém Rakousku; bývá v podobných rčeních jako v starší době grešle a nyní halíř (v. tam), na př.: pro k. by si dal koleno vrtat;

zdrob. *krejčárek*, -rku, m.; stálo to hodně krejčárků, pěkné krejčárky = hodně peněz, pěkné peníze (lid. a hovor.);
 **krejčárkovati* = vydělávat krejcar (Scheinpfl.);
krejcarový list = za krejcar; k. spolek = sbírající po krejcarech; podob. *krejčárkový*
krejčí, -čího, m. = řemeslník šijící šaty: mužský, pánský, ženský, dámský k.;
 K., příjm.; příd. jm. *Krejčův*; Anna... *Krejčová*;
 **krejčice*, ž. = krejčová;
 zdrob. *krejčík*, -a, m.: vyzábělý k. (Čech); další zdrob. **krejčíček*, -čka, m.;
krejčíř [-řka], -e, m. = krejčí (stč. a nářeč.); zdrob. *krejčířík*, -a, -říček, -čka, m.;
krejčová, -vé, ž. = žena krejčího n. samostatná švadlena;
krejčovati = býti krejčím;
krejčovina, ž. = krejčovské řemeslo neboli -*vství*, stř.;
 **krejčovna*, -ven, ž. = krejčovská dílna;
krejčovský, příd. ke krejčí: k. tovaryš, mistr, -ká škola, -ké potřeby
krejčovati, v. kreirovati
krejon, v. crayon
krejzl (*krajzl*), -u, m., časť.
krejzlík, -u, m., z něm. = široký nabíraný límec, okruží (lid.);
 zdrob. *krejzlíček*, -čku, m.;
krejzlový (*kraj-*) = s krejzlem
 I **krém**, -u, m., z franc. *crème* = poleva na jemné moučníky a cukroví; kosmetický prostředek; k. na boty = mazadlo; k. společnosti = společenská smetánka (v třídní společnosti)
 II **krém**, neskl. příd. jm., z franc. = krémový (lid.)
kremace, ž., z lat. = spálení, spalování mrtvoly, zpopelnění; *kremační* síň...;
krematorium «-tóryjum», -ria, stř. || řidč. zčešt. -*toř*, -e, ž. = budova na spalování mrtvol; na-

vrhují se za to čes. názvy *žárov*, -*visko*, -*viště*
kremonky, -*nský*, v. cremonky
krémový, příd. ke krém 1. = žloutkově žlutý; 2. -vá trubička = s krémem
 **krempírovati* (Ner.), *klem-* || obyč. *krepí-*, z něm. = churavět, stonat, chátat (lid.); slož. dokon. *z-*
krémrole, ž., z něm. = trubička se šlehanou smetanou n. se sněhem (hovor.)
kreol [-lka], -a, m., ze špaň. *criolo* = španěl [-lka] narozený v již. Americe n. příslušník [-šnice] bílé rasy narozený v koloniích; *kreolský*: -ká řeč neboli *kreolština*, ž.
kreosot «kre-ozot», -u, m., léčivo, antiseptikum;
 -*tovatí*, -*tují* = natírat, napouštět kreosotem;
 -*tový*, na př. olej
kreovatí, v. kreirovati
krep, -u, m., z franc. *crêpe* = jemně vroubkovaná látka
krepdešín, -u, m., z franc. *crêpe de Chine* = hedvábný krep;
 -*nový* = z krepdešínu
krepírovati, v. krempírovati
krepon, -u, m., z franc. = krepovaná látka
krepovací = na krepování;
krepovati = skládati do řas, krabovat
krepový, příd. ke krep, 1. = z krepu; 2. = krepovaný, vroubkovaný
krepžoržet, -u, m., z franc. *crêpe georgette*, hedvábná tkanina;
 -*tový*, příd. k tomu
 ***kresa** «-sa», ž., z pol. = čára (A. Mar.); Na kresách = na hranicích, na pohraničí, román Sokoła-Tůmy
kresba, -seb, ž., vlast. = kreslení, zprav. = výsledek kreslení, výkres; přenes. k. povah... = (slovesné) výstižné líčení, vystihování; zdrob. *kresbička*, -ček, ž.; *kresební* || -*ný* [-ně; -nost] = kreslicí (Ner.); -ná zkarikova-

nost gest (Sez.) = slovesně výstižně vyjádřená
kreslení, v. kresliti
kreslicí = co je na kreslení, na př. papír, potřeby;
kreslič [-čka], -e, m. = kdo kreslí, obyčej. jako technická pomocná síla; sr. *kreslíř*; -čský [-čství], příd. k tomu;
**kreslina*, ž. = kresba;
kreslárna, -ren, ž. = místnost na kreslení;
kreslíř [-řka], -e, m. = kdo kreslí, umí kresliti, učitel kreslení; příd. -řský [-řství];
**kreslitel* [-lka], -e, m. = kreslíř
kresliti, kreslen(i) = zobrazovat něco čarami: k. krajinu, podobiznu na papíře apod.; k. podle přírody, podle předlohy; = zobrazovati slovesně, líčit: k. povahy...;
slož. dokon. *do-* = dokončit kreslení; *na-* obraz;
o-, *ob-* co = nakreslit podle předlohy; **od-* co = zaplatit kreslením (Čech);
po- = kreslením vyplnit: popapír, stěnu;
pro- kresbu, fotografii = do podrobností vypracovat; přenes. = podrobně vylíčit, vypsát (Nov.);
při- k podobizně pozadí;
s-, *lépe než z-* = špatně nakresliti: *s-* něčí podobu; = křivě, nesprávně vylíčit: *s-* nějakou událost; zpřídavnělé *skreslený* [-ně; -nost]: s. obraz, -né vylíčení; něco líčit, vyprávěti -né;
v- do obrazu stafáž;
vy- = kreslením (i přenes.) vystihnouti; *vy-* tužku = kreslením opotřebovat;
za- co do čeho;
-kreslovati, slož. nedokon. *o-*, *ob-* předlohy, stříhy; *pro-* podobiznu; *v-*, *odchyl.* *ve-*; *v-* si v paměť = dobře si vštěpovat (R. Svob.); *za-*;
kreslivati, -vám, opak.

Kresus, *krésus...*, v. Kroisos
kretén, -a, m. || původ. *kretin*, z franc. = duševní i tělesný zakrslik; přenes. (zhruběle) = pitomec;
kreténský [-ský; -ství] = duševně i tělesně zakrnělý;
kretinismus «-tynyz-», -mu, m. = tělesná i duševní zakrnělost, kreténství
**kretka*, ž. = vázání šátku na babku, šátek na babku uvázaný (nářeč., Ra.)
kreton «-tón», -u, m., z franc., drsné škrobené plátno; -*nový*
krev, krve, ž. = červená tekutina v cévách; chrliti k., chrlení krve; transfuse krve; darovat krev = poskytnout k transfusi; dárce krve;
prolít, prolévat, vycedit k. za někoho, za něco = umřít, umírat; zbít... koho do krve = až krvácí; krvi se potit; krvi zbocen;
to mi pije k. = to mě velice hněte, trápí (lid. a hovor.); nám krev milou cizí žízeň chlastá = odnárodňují nás (Koll.);
dělá to zlou krev = působí to nevěli, rozhořčení (lid. a hovor.);
být horké krve, mít horkou krev = být ukvapený, vznětlivý, horkokrevný (t.);
z cizího krev neteče (přísl.) = cizí škodu necítíme, o špatném hospodaření s cizím majetkem;
lpí na tom něčí krev = bylo toho dosaženo krvavými oběťmi; = symbol zdraví: býti k. a mléko, děvče k. a mléko;
míti co v krvi = v povaze, vrozeno;
symbol příbuzenství, rodu: být příbuzný po krvi; je z mé. z naší krve = z mého, našeho rodu; bojovat proti své krvi = proti svému národu; koluje v něm slovanská krev;
mít modrou k. = býti šlechticem (lid. a hovor.); modrá k. = šlechtic, šlechta;

krev není voda = příbuzenství sblíží, projeví se || = krev vzkypí, dojde k projevu bouřlivosti;
 symbol krajnosti: hádati se do krve, na krev (Svět.); nenáviděti se, znepřáteliti se, urazit někoho, smlouvat na k. (Arb.);
 symb. červenosti: k. červánků (Vrchl.);
 = co je podobné (červenosti) krvi: vinná krev (Ner.) = červené víno; krev země moravské = červené víno (hovor.)

krevel, -u, m., železná ruda, hematit

***krevnatec**, -tce, m. = krevnatý člověk (Č.-Chod)

krevnatěti, -tějí = stávat se krevnatý (Šrám.);
krevnatý [-tě; -tost] = bohatý na krev: k. člověk; -té a kypré tvary těla (Sez.); přenes. = plný síly, života

krevní [-ně; -nost], příd. ke krev; k. tlak, oběh, tělíska, nemoci, zkouška; k. msta (v primitivním právu) = msta, pomstění nejbližšími, pokrevními příbuznými něčí vraždy, potupy, pohanění; -ně příbuzný, spřízněn (Baar), obyčej. pokrevně

krevný [-nost] = krevní (říd.); = krevnatý (t.)

***krhanice**, ž. = nádoba s krčkem

krhati, 1. = kokrhát, vydávati zvuk kr (říd.); továrnička krhá (Č.-Chod) = ozývají se z ní zvuky krkr;
 2. = chorobně slzet, o očích

***krhavec**, -vce, m. = člověk s krhavýma očima;
**krhavěti*, -vějí = stávat se krhavý;
krhavý [-vě; -vost], 1. = krhající, vydávající zvuk kr; 2. = chorobně slzící, o očích; = mokvající, blikavý

Krch, -a, m., příjm.; původ. = levák, levičák (zpodst. jmenný tvar příd. jména krchý, stč. a nářeč. = levý)

***krchlati** = chrchlati

***krchňa** || *krchňák* [-ňačka], -a, m. = levák (nářeč.); -ňačka, též = levá ruka (t.)

***krchnouti**, -chl, -chnut(i) = zachrchlat

krchov, -a, m., z něm. = hřbitov (lid.);
**krchovina*, ž. = hřbitovní zápach; *krchůvek*, -vku, m., zdrob. ke krchov

krida «krý-», ž., z lat. = úpadek, konkurs;
kridatář «kry-», -e, m. = kdo je v úpadku, úpadce

kriket, v. cricket

kriminál, -u, m., z lat. = vězení, žalář (lid. a hovor.);
kriminalista, m. = znalec trestního práva; *-listický* [-cky]: *-listický* námět v románě; *-ká* práce, otázka;
kriminalita, ž. = zločinnost;
-nální případ, psychologie;
-nálnický [-cky; -ctví], příd. ke *-nálník* [-nálnice], -a, m. = trestanec; přenes. = darebák

kriminolog, -a, m. = kdo se obírá s kriminologií: *-gický*, příd. ke *-gie*, ž. = kriminalistika

krindapána, *krindepane*, citoslov. = Kriste Pane

krinolína || *-lína*, ž., z franc. = sukně vyztužená žíněmi, kosticemi nebo obručemi, obručová sukně (původ. v době rokoka); přenes. = ocelová síť kolem válečných lodí na ochranu proti torpédům; *-nový*: *-nová* sukně

***kripl**, -a, m., z něm. = člověk neschopný k vojenské službě, mrzák (lid.)

kris, -su «-su», m. = malajská dýka

krise «-ze», ž., z řeč., 1. = rozhodná chvíle, *-ný* obrat: k. v nemoci; 2. = nebezpečný, povážlivý, svízelný stav: vládní, kabinetní, finanční, politická, hospodářská k.; bytová k. = nedostatek bytů

kriset, *-tka*, *-tový*, v. griset

krisový «-zo-», příd. ke krise: -vá úroveň výdělků = jako za krise (Gottw.)

Krista || *Kristla*, ž., domácí tvary ke Kristina

kristáčka, -čku, citoslov. = Kriste Pane

kristal..., v. krystal

Kristián «-tyján», -a, m., z lat., křest. jméno

Kristiania «-styányja», -nie, ž., starší název hlavního norského města Osla;

kristianka || -ánka, -nek, ž. = zatáčka na lyžích (podle Kristianie)

Kristina «-tý-», žen. protějšek ke Kristián; zdrob. -nka, -nek, ž.

Kristla, v. Krista

kristovati koho = plísnit (nář.);

k. se = říkat Kriste Pane (lid.)

kristovský [-sky] = kristusovský; -sky pasivní (So.)

Kristus, -ta, m., z lat. (a tam z řeč.) = Ježíš; K. Pán; před Kristem, po Kristu (v letopočtech) = před Kristovým narozením, po Kristově narození; bratr v Kristu = duchovní (ve vzájemném oslovování);

Kriste Pane, (pro) *Krista Pána*, zvolání nabývající povahy citoslovné, zejména v lid. a hovor. obměnách (pro) *kristáčka* ap.; příd. jm. přivlast. *Kristův*: -tovo umučení; v. rána;

Kristusek, -ska, m., zdrob. ke Kristus;

k. = malý krucifix (lid.);

kristusovský [-sky] = připomínající Krista: kristusovské vousy (So.)

Křištof, obyčej. *Kryštof*, -a, m., křest. jm. i přijm.;

zdrob. *Kryštůfek*, -fka, m., rovněž i přijm.

kriterion «-téryjon», z řeč. || podle lat. -rium «-ryjum», -ria, stř. = hledisko, měřítko při posuzování, sudidlo

kriticismus «-tyciz-», -mu, m. = směr zdůrazňující kritiku, kritické posuzování, hodnocení

kritický [-tický; *-tickost || -tičnost] «-tyc-, -tyč-», příd. 1. ke krise: k. den, okamžik, stav, -ká chvíle... = den... krajního, největšího nebezpečí (v nemoci...), rozhodující, rozhodný; poměry se -ticky přiosťily; -tičnost = krajní nebezpečnost, rozhodující význam: býti si vědom -tičnosti stavu, poměrů;

2. ke kritika: -ká činnost = záležející v kritice, v kritisování; -ká práce = obsahující kritiku; = soudný, plynoucí z kritiky, z úvahy, dobře uvážený: k. člověk; -cké stanovisko, myšlení; -tický se k němu postavit; -tičnost = soudnost (něčí), kritický ráz (stanoviska)

kritik [-tíčka] «-tyk, -tyč-», -a, m., z řeč. = odborný posuzovatel děl vědeckých, literárních, uměleckých, veřejného života atp.;

kritika, ž. = rozbor, posudek; *kritikář* [-řka], -e, m. = kritik (posměšně), kdo kritisuje stůj co stůj (Čech);

kritikařiti = kritisovat (hanl.), kritisovati stůj co stůj;

kritikářský [-řství], příd. ke kritikář;

kritikastr, -a, m. = špatný kritik, břídil v kritice (hovor., zastarává);

kritikus, -sa, «-sa», m. = kritik (hanl.)

kritisovati «-tyzo-» = kriticky hodnotit, posuzovat; slož. dokon. z- = kriticky posoudit; často = nepříznivě posoudit; *kritisovaný* autor, -ná práce

***kritýček**, -čka, m., zdrob. ke kritik

***kritýgr**, -a, m. = kritik (Herrm., posměš.)

I krk, -u, m., 1. = část těla mezi hlavou a trupem: zlomiti si, sraziti k. (vaz), o smrtelném úrazu; kroutit, za- krkem = otáčet, zatočit; zakroutit slepici... krk || krkem = zardousit ji; přenes. to mi mohlo zakroutit krk = zničit (lid. a hovor.); natáh-

nout, natahovat k., přenes. = býti zvědav (lid. a hovor.);
vzít koho kolem krku = obejmout;

běží, jde o krk = o hrdlo, o život, o existenci; vsadit na něco krk = hrdlo, život;
mít někoho, něco na krku = na starosti, na práci (lid. a hovor.);
podob. zůstat rodičům na krku, vzít si, uvázat něco na krk (lid. a hovor.); uvázat si ženu na krk = oženiti se (zhruběle);
mít něčeho po krk = až dost (lid. a hovor.);

mít něco s krku = zbaviti se něčeho (t.); je to s krku = odbyto;

nedati si pro něco nohu za krk = nezoufat, nebýt v rozpacích (vulg.);
kdyby si dal nohu za krk = kdyby dělal všecko možné (t.);

živiti pět (hladových) krků = pět osob, zejména dětí (lid. a hovor.);

2. = co je podobné krku: horní část hudebního strunného nástroje; přední oblá část ručnice; zúžená část koně n. kužele (tělocv.)

II krk, citoslovce vystihující zvuk při říhání

***krkáč**, -e, m. = krkoun

krkatí = říhati;

slož. dokon. **na-** se (mnoho);
krkávati, opakov.

krkatý = mající silný krk; = lakotný, chamtivý

krkavčátko, -tek, stř. zdrob. ke **krkavče**, -čete, stř. = krkavčí mládě

krkavčí, příd. ke **krkavec**: k. mládě. péro; přenes. k. matka = bezcitná, ukrutná;

***krkavčice**, ž. protějšek ke **krkavčík**, -a, m., zdrob. ke **krkavec**; též = černá vrána (mysliv.)

krkavec, -vce, m., havranovitý pták; = chamtivec (zhrub.);

krkavice, ž. = krční žila; ž. protějšek ke **krkavec** (ojediň.);

-**vicový** || -**vičný**, příd. k tomu

krkavý [-vě] = krkající; podychujem jen -vě (Ner.)

krknouti, krkl, krknuv, krknutí, dokon. ke **krkatí**

***krkolam**, -u, m. || ***krkolomina**, ž. = krkolomná věc

krkolomný [-ně; -nost] = životu nebezpečný pro srážnost, strmost...: k. výstup, -ná cesta; přenes. = překotný: k. spěch (Krásnoh.); = odvážný, „divoký“

Krkonoše, -noš, pomn., pohorí; **krkonošský**, příd. k tomu

krkoška, -šek, ž. = krk, zakřivená sukovitá větev, suk, vinný pařez (nářeč.); rostl.

krkoun [-nka], -a, m. = skrblik, chamtivec, lakomec;

-**nský** [-nství] = chamtivý...

krkovice || častěji zdrob.

-**vička**, -ček, ž. = maso z krku

***krm**, -u, m. = krmě, pokrm

***krmáš**, -e, m., z něm. Kirchmesse = posvícení (laš., Mart.)

krmelec, -lce, m. || -**lišť**, -tě, stř. = jesle na krmení zvířete, místo s nimi (mysliv.)

***krmenec**, -nce, m. = koho, co krmíme

krmení, stř., ke **krmiti**, 1. = podávání pokrmu, píce; 2. = to, čím se krmí, krmivo

krmě, ž. = pokrm (knižní)

krmič [-čka], -e, m. = kdo krmí dobytek

krmička, ž., 1. zdrob. ke **krmě**; 2. v. **krmič**

krmík, v. **krmník**

krmiti = podávat pokrm, píci, živit: k. dítě, dobytek, husy...;

k. dobytek... = k. na žír, vykrmovat; k. se: dobytek se krmí senem... (význam trpný) || k. se = dobře jíst (lid. a hovor.);

přenes. k. = častovat: k. koho vtipy... (hanl.); = posilovat,

živit, udržovat: k. odpor (Jan Lepař); k. oheň (Zey.);

slož. dokon. **do-** dobytek... = dosyta nakrmit; **na-** dítě, dobytek = dát mu dostatek pokrmu, píce, nasytit;

po- = *na-*: *po-* v poledne koně; když pokrmili, jeli dále;
pře- dítě... = příliš nakrmit;
překrmený: -né dítě;
s- pici = krmením spotřebovat;
vy- pici = skrmit; = vyživit na žir: *vy-* vepře...; o lidech jen lid. a hovor.: matka vykrmila dítě; vykrmil se na letním bytě;
vykrmený = vypasený;
-krmovati, slož. nedokon. *pře-* dobytek; *při-* dítě = dávat mu vedle mléka i pokrm; *vy-* = dobře krmit, živit, krmit na žir;
krmívati, -vám, opakov.; slož. nedokon. **vy-* = vykrmovati (Ner.)
krmítko, -tek, stř. = krmelec, zařízení na krmení
krmívati, v. krmíti
krmivo, stř. = to, čím se krmí dobytek, krmení, píče atp.;
krmivový, příd. k tomu: -vá základna
krmnice, ž. = krmná svině
krmníček, -čka, m., zdrob. ke krmník, -a;
krmník (lid. často *krmík*), -u, m. = chlév pro vepřový dobytek, prasečí; mítí se jako prase na -ku = velmi dobře (vulg.);
k., -a, m. = krmné prase
krmný, 1. = co je na krmení: -ná řepa; 2. = chovaný na krmení: k. dobytek
**krňák*, -a || **krňas*, -a, m. = zakrnělý člověk;
**krňavý* = zakrnělý; **krně*, -něte, stř. = zakrnělé mládě
krněti, -nějí = neúplně růst, vyvíjeti se, zakrsat, obyčej. zakrňovat: k. na duchu (Klost.); krnicí stromy (Ner.); častěji slož. dokon.
za- = nevyrůst úplně, nevyvíjet se: *za-* tělesně, duševně; nedokon. slož. *zakrňovati*, běžné m. krněti
**krmíti* koho, co = působit něčí zakrňování;
**krmivý* = zakrslý
**krňous*, -sa «-sa», m. = zakrslík, malý člověk

krobián (lid. *gro-*), -a, m., z něm. Groblan = hrubec, hrubián; *-nský* [*-naky*; *-nství*]: -nské chování
**Krobot*, -a, m. = Charvát (lid.); *krobot* || *-bót* = neohrabaný silák, hrubián (t.): *-tský* [*-tsky*; *-tství*], příd. k tomu
krocán, -a, m., kurovitý pták, samec krůty; symbol durdivosti: durdit se, zlobit jako k.; červení jako k. (lid. a hovor.); zdrob. *krocánek*, -nka, m.;
**krocáně*, -něte, stř. = krocení mládě;
krocení, nikoli -nní: k. maso: přenes. k. pathos (šal.) = durdivý, zlobný;
krocení se = durdit se (říd.); slož. prostě dokon. *na-* se; *na-* *krocáněný* = rozdurděný (Majer.)
-krocovati, v. krotiti
kroče, -e, m. || (zříd.) ž. || *-čeje*, ž. (říd.) = krok (knižní)
kročit = učinit krok (kniž.): k. přes práh (S. Kapper, Němc.); z rajske fortny kročil sv. Petr (Čech); běžně v dokon. složeninách:
do- na koho (když zahálí, nepracuje dobře...) = vystoupit proti někomu, zjednat u něho nápravu, „došlápnout (si) naň“; pod. *do-* na něco = zjednat v tom pořádek;
na- = vykročit; *na-* cestu = nastoupit; *na-* proti komu, čemu = zakročit;
ob- = krokem obsáhnout: oblavici, koně, potok;
po- = postoupit: *po-* vpřed; noc, nemoc pokročila; *po-* v práci, v díle; v. *pokročilý*;
pře- práh... = přestoupit; přenes. *pře-* zákon, rozpočet, dané meze, padesátku;
při- k oknu... = přistoupit; přenes. *při-* k nějaké práci = začít ji;
roz- se = dát nohy od sebe nalevo a napravo;
v- do pokoje... = vstoupit;
v- někomu do cesty = zastoupit

mu cestu; přenes. = zkrřížit mu plány, překaziti něco (So.); v- v něčí práva = za-sáhnout (za-star.);

vy- levou n. pravou nohou = učinit jeden krok; = učinit jeden n. několik prvních kroků: vy- z pokoje; ani nohou z domu nevy- = býti stále doma; za-: za- proti někomu, proti nepořádkům... = vystoupiti za účelem potrestání, zjednání nápravy; za- v něčí prospěch, v něčem = intervenovat;

-*kročovati*, nedokon. slož. *do-* na koho; *na-*: kočka opatrně nakročuje = našlapuje; *roz-* se; *za-* proti někomu, něčemu;

v. kráčet

**kročítý* = rychlý

**kročmo*, příslov. = krokem, obkročmo

kročný stoj = při kterém se nohy roztáhnou na krok (tělocvič.)

Kroesus, v. *Kroisos*

Krofta, m., příjm., z nářeč. *krofta* = koroptev

**krochtati* = tokati (Klost.)

Kroisos «-zos», -sa, m. || podle lat. *Kroesus*, zčeštěné *Krésus*, lydský král, ohromný boháč; zobec. *kroisos*... = veliký boháč; *kroisovský*... = ohromně bohatý

kroj, -e, m., původ. = stříh šatu, oděvu, pak = šat, oděv zpravidla ustáleného stříhu: lidový, sokolský... k.; = uniforma, stejnokroj: k. úředníka dráhy (Č.-Chod; řídké)

**kroják*, -u, m. = nůž (na krájení)

krojený = vykrojený: pěkně -né rty; oko -né v mandlový tvar (Sez.)

krojídlo, -del, stř. = krajadlo

**krojír*, -e, m. = kdo „krojí“. krájí, kraječ, soukeník (zastar.); -*řský*, příd. k tomu

krojiti = řezat nožem a pod. nástrojem něco nepřiliš tvrdého, obyč. krájet: krojí vody křepce vesláři (Čelak.); krojit (soudní) výroky (Holeč.);

slož. dokon. *do-* krajíc;

na- chléb = začít krájet;

od- něco = krojením oddělit;

pře- něco = krojením rozdělit;

při- kůži = přiříznout;

roz- jablko na dvě polovičky, v polovici;

s- = sříznout: *s-* patku s chleba || *s-* chléb; sr. skrojek;

u- si kousek chleba, masa... = uříznout;

v-: rty jsou vkrojeny = zakrojeny dovnitř (Č.-Chod);

vy- = vyříznout; sr. výkroj;

za- = zajet nožem: *za-* do chleba, do prstu;

**-krojovati*, slož. nedokon. *od-*, *roz-* chléb; *vy-* brázdy na poli atp. = odkrajovat...;

v. krájeti

krojítka, stř., zdob. ke krojídlo

krojovaný = jsoucí v kroji, v krojích

-*krojovati*, v. krojiti

krojový [-vě], příd. ke *kroj*: -vá ozdoba...

krok, -u, m. = jeden pohyb nohou jako nejmenší jednotka chůze, jedno kročení, šlápnutí: lehký, těžký, pádný, rychlý, vojenský k.;

jít, jet krokem; jít k. za krokem = pomalu, volně;

držet k. = jíti stále stejným krokem a jako ostatní; přenes.

d. krok s vědou, s pokrokem = být na výši vědy, pokračovati

s vědou, neopoždovati se za pokrokem; *ne v h o d.* o věcech:

počet porodů drží krok se vzrůstem města m. pokračuje, roste

se vzrůstem, je úměrný vzrůstu; přidati do kroku = jít rychleji;

kat rychlý stoupne krok = udělá (Mácha; o jediň.);

nebýt, nehnouti se z domu ani na k. = vůbec nevyjít, ani na

chvíli; podob. nepustit koho (z domu) ani na k.; nevidět

(ani) na k. = nic;

dál ani k. = neudělej ani krok, zastav se;

nebezpečí, smrt číhá za každým

krokem, na každém kroku = ustavičně;

přenes.: první krok do veřejného života... = první vystoupení; = čin, skutek, jednání, zásah: správný, chybný... k.; podniknouti rozhodný k., další kroky, odhodlati se k rozhodnému kroku;

= vzdálenost uražená při jednom kročení, délková míra

kroket, *kroketa*, v. croquet a croquette

krokev, -kve, lid. *krokva*, ž. = trám v krovu střechy; = krokvice 1.;

**krokevný*, příd. k tomu

krokodil «-dýl», -a, m., z řeč., ještěr;

-*li* kůže, vejce; přenes. -lí slzy = neupřímné, líčené, předstírané

krokoměr, -u, m. = přístroj na měření počtu kroků, pedometr

***krokot**, -u, m. = dospělost, vrchol vývoje (zast.); k. oblohy = červeně do žluta, při západu slunce (Kosm.)

krokovský sloh = sloh Krokových dob (Čech, posměšně)

***krokový**, příd. ke krok

krokva, v. krokev;

krokvice, ž., 1. = přístroj na zjišťování vodorovné polohy; 2. zdrob. ke krokev;

krokvový, příd. ke krokev

król, v. crawl

kromě || *krom*, 1. příslovce = vyjmouc, vyjímajíc, mimo: nevěřím nikomu, krom tobě apod.; 2. předl. s 2. p. = mimo, vyjímajíc: všichni kromě tebe; nikoho nemít, nemilovat... kromě tebe...; krom té drahé duše;

= mimo, nad, proti: mít k. toho ještě to a to; krom obyčej = mimo obyčej, neobvykle (Jir., zastar.); k. nadání = mimo nadání (t.);

= mimo, stranou: k. vás (Havl.); k. dědiny (Herb.)

kroměříž, -e, ž. (nářeč. m.), město; *kroměřížský*, příd. k tomu

***kromobyčej**, příslov. = kromobyčejně, neobvykle; **kromobyčejný* [-ně; -nost] = neobvyklý

krompáč, v. krumpáč

krondorfka, -fek, ž., minerální voda (podle obce Krondorfu)

***kroňhati** = churavěti (nář., Ra.)

kronika «-ny-», ž., z řeč. = vypsání příběhů v časovém postupu, letopisy; (denní, týdenní...) k. (v novinách); je toho, byla by toho (celá) k. = mnoho (lid. a hovor.);

kronikář [-řka], -e, m. = původce kroniky, letopisec;

-*řský* [-řsky; -řství]: -řský sloh, -řské zpracování příběhu, děje

kropáč, -e, m. = náčiní na kropení; tu máš, čerte, k.!, lid. a hovor. výraz překvapení, údivu; k. a šavle, za Rakouska posměšný symbol moci duchovní a vojenské; zdrob. -ček, -čku, m.

kropenatěti, -tějí = stávat se kropenatý; slož. dokon. z-;

**kropenatiti* = dělat kropenatým, dodávat kropenatosti;

kropenatý [-tě; -tost] = jako pokropený, mající na sobě tečky, menší plochy jiné barvy, stříkaný: -tá slepice, tvář, -té listí

kropenice || čast. zdrob. *kropenička*, -ček, ž. = kropenka;

kropenina, ž. = něco kropeného, stříkaného, plátno, látka (zastar., Jir.);

**kropenitý* = kropenatý

kropenka, -nek, ž. = nádobka s tekutinou na kropení; symbol kněžské moci (sr. kropáč): kraj má býti ovládán kropenkou (So.); kropenka = kropenatá slepice

kropený = postříkaný barvou, kropenatý

kropicf = co je na kropení: k. konev, stroj;

kropič [-čka], -e, m. = kdo kropí; -čka, též = kapička (říd.), kropicí konev

kropidlák, -u, m., houba

kropidlo, -del, stř. = přístroj na kropení

kropírna, -ren, ž. = místnost na kropení (na př. sladu)

kropíř, -e, m., z něm. (a tam z franc.) = pokrývka na koně (zastar., Jir.)

kropiti = postříkovat (krůpějemi, kapkami tekutiny): k. (vodou) prádlo, podlahu, ulice, slad; slož. dokon. *na-* zeď, prádlo; *po-* prádlo vodou; být, jako když ho pokropí, být jako pokropený = nepříjemně překvapen (lid. a hovor.); *vy-* všecku vodu = kropením spotřebovat; *vy-* nový chrám, hrob... = kropením očistit (symbolicky), vysvětit;

z- (*s-*) = pokropit: *z-* prach vodou, zemi deštěm; šat zkropený krví; tvář zkropená slzami; slož. nedokon. *vykropovati* hroby...

kropívati, opakov.;

v. krápěti

kropítka, stř., zdrob. ke kropídlo

***kropitý** [-tě] = krůpějovitý

kropívati, v. kropiti;

***kropivý** [-vě] = kropící, skrápějící

***krosenka**, ***krosinka**, ž., zdrob. ke krosna

krosna, -sen, ž. = koš k nošení na zádech, nůše; = hrb na zádech (zhrub.); stará solná míra; tanec; = tkalcovský stav;

***krosnák**, -a || *krosnář* [-řka], -e, m. = kdo chodí s krosnou;

***krosnařiti** = choditi s krosnou;

***krosnářský**: -ká obchůzka (Preiss.);

krosnička, -ček, ž., zdrob. ke krosna

***krosno**, -sen, stř. = nástroj na předení lnu (slov., Heyd.)

krotce, *krotčeji*, -jší, v. krotký;

krotický, *krotinký* = úplně krotký

krotitel [-lka], -e, m. = kdo krotí, zpravidla divokou zvěř; přenes.: k. a podmanitel žen (So.); *-lský* [-lství], příd. k tomu

krotiti, *krocen(i)* = činit krotkým, ochočovat; k. divokou zvěř, koně;

= tišit, mírnit, potlačovat, přemáhat: k. hněv, vášně, náruživosti, bujnou fantasií; k. rozhněvaného člověka, k. se = mírnit (se);

slož. dokon. *po-* = trochu zkrotit; *u-* hněv (čech) = potlačit; *z-*, prostě dokon.: *z-* koně, hněv ...; *z-* někoho = přimět k mírnosti, „usadit“;

***-krocovati**, slož. nedokon. *po-*, *z-* = krotiti;

krotívati, opakov.;

***krotivý** = krotící

krotký [-tce; -tkost] = ne divoký, ochočený: k. lev...; = ne bujný, klidný, mírný, nevýbojný: k. kůň, člověk, národ; k. duch, -ká mysl, odpověď, -ké chování;

2. st. *krotší* || *krotčejší* [-tčeji]

krotnouti, *kroti*, *krotnuv*, *krotnutí* = stávat se krotký, mírný...; čast. slož. dokon. *z-*; v. zkrotlý

***krofoučký**, ***-čounký** = úplně krotký

krotší, v. krotký

kroucen, *kroucení*, v. kroutit;

kroucenina, ž. = něco zkrouceného;

kroucený [-ně; -nost] = zkroucený (nit...), šroubovaný (sloh, řeč...)

krouhač, -e, m. = kdo krouhá; *-čka*, ž. = krouhající žena, přístroj na krouhání

krouhadlo || *kru-*, -del, stř. = nástroj na krouhání

krouhati, -hám = kruhovitě, dokola ořezávat, krájet: k. řepu, zelí, jablka;

slož. dokon. *na-* řepy; *na-* se = mnoho, dlouho krouhat;

o-, prostě dokon.; *od-* co od čeho; *roz-* = krouháním rozřezat; *vy-* = kruhovitě vyřezat;

krouhávati, opakov.;

slož. nedokon. *o-*, *roz-*, *vy-*

krouhátka || *kru-*, stř., zdrob. ke krouhadlo

krouhnouti, -hl, -hnuv, -hnutí, dokon. ke krouhati; slož. dokon. *od-* koho, přenes. = odpravit, zabít (vulg.)

kroupa, kroupou, mn. kroupy, krup, kroupám..., ž. = obilné zruo zbavené slupky: ječné (ječmenné), ovesné kroupy; z toho ječmene nebudou kroupy, v. ječmen;

pomn. kroupy = vodní páry sražené v ledová zrna, „zmrzlé“ kapky dešťové;

zdrob. **kroupka*, -pek, ž.;

kroupový = s kroupami: -vá polévka

krousele, v. krouzle

krouticí = na kroucení: k. stroj; *kroutil*, -a, m. = kdo se krouť (lid.)

kroutití, krouť, kroucen(i) = stáčet, otáčet, pohybovat na obou koncích různým směrem n. stáčet... jen na jednom konci, je-li druhý pevný: k. nit, provaz, k. si kníry...; k. (si) cigarety = dělat je stáčením tabáku v papírku; k. krkem, rukou, očima; k. = dělat, pracovat, sloužit (vulg.);

k. nad něčím, nad někým hlavou = projevovat podiv, pochybnost (lid. a hovor.); k. věty = šroubovat; k. odpověď = stále měnit (lid.);

k. kým = „točit“, poroučet mu (lid.);

k. se při tanci, při chůzi; provaz se krouť; potok se krouť lesem = klikatě teče; žaludek se mi z toho krouť (lid. a hovor.); přenes. k. se = vytáčet se, vykručovati (lid. a hovor.);

slož. dokon. *do-* cigaretu;

na- si kníry; nakroucený vous; *od-* = kroucením odtrhnout: odkliku; přenes. *od-* si trest = odbýt (hantýr.);

po-, 1. prostě dokon. = z-; 2. = kroucením pokazit, na př. zámek; *po-* || *pře-* || *z-* nějakou zprávu, odpověď = porušit její znění a smysl;

pře- = kroucením přetrhnout, zkazit: *pře-* nit, zámek, šroub; *pře-* zprávu..., v. *po-*;

roz- provaz = kroucením rozplést;

s- = stočit, svinout: *s-* nit, vlasy; *s-* || *z-* obličej... = zkřiviti; *s-* || *z-* něčí slova;

u- = kroucením uplést, udělat: *u-* provaz, šňůru, *u-* si cigaretu; = kroucením odtrhnout: *u-* zámek, kliku; *u-* komu hlavu;

vy- mokré prádlo = vyždímat (lid.); *vy-* si nohu = vymknout (t.); *vy-* se někomu z rukou; *vy-* se z něčeho (z nařčení...) = vyplésti se (lid. a hovor.);

s-, v. při *s-*;

za- = zatočit, *s-*, zavinout: *za-* vlasy (žehlíčkem) = „nakulmovat“; *za-* krkem = otočit jej; *za-* krk slepici = otočením zardousit; přenes. *za-* krk někomu = zničit jej (zhrub.);

-kručovati, slož. nedokon. *na-* si kníry, obyč. kroutit; *po-* hlavou (Zub.) = kroutit; *pře-*, *z-* něčí slova; *z-* obličej;

vy- se z něčeho;

krouťivati, opakov.

krouťivý [-vě; -vost] = co lze kroutit, co se krouť: -vé vlákno; -vě se hnáti (Jir.)

krouzle (*krousele*) || *krouzlina*, ž., z něm. = kadeř, kudrna (lid.); *krouzliti* || *krouzlovati* = kadeřit

kroužeček, -čku, m., zdrob. ke *kroužek*, -žku, m., zdrob. ke kruh; kreslit kroužky; kroužek řetězu, řetězku = článek; kroužek na klíče, na ubrousek, dýmu; rodinný k.; k. posluchačů...; k. salámu, okurky = kotouček

kroužel, -e, m. = nástroj k vytahování kulí z hlavně

krouženka, ž., obyč. pomn. *-nky*, *-nek* = zkroužená pěna vznikající při kvašení mladinky;

-kový: -vé pivo

kroužiti, kruž, 1. k. co = stáčet, svinovat do kruhu: k. vlasy želízem; k. nádobí (hrnčič.); k. řepu, zeli = krouhat; k. rukama = pohybovat, točit v kruhu; k. se = pohybovati se kruhovitě: praporcové se krouží (Čelak.); = nadýmati se: tváře ruměné se do kulata krouží (Čech); 2. k. podmětově = pohybovati se v kruhu: pták, list, letadlo krouží ve vzduchu; za ním (sluncem) krouží slunečnice (Krásn.); křídla naší touhy krouží (Ho.); hlavou krouží myšlenky; dým krouží kolem hlav (So.); slož. dokon. *vy-* = vykrouhat; *vy-* do výše = vzletět; *rty* pyšně vykroužené (R. Svob.); *za-* co = zatočiti do kruhu; *zazrakem* po krajině; pták nad námi zakroužil; roj motýlů zakroužil se vírem (Vrchl.); slož. nedokon. *vykroužovati* mlýnské kameny; *kroužívati*, opakov.

krouživý [-vě; -vost] = kroužící: k. pohyb, vír

kroužkárna, -ren, ž. = dílna na kroužky;

-kář, -e, m. = výrobce kroužků; -kářství, stř. = výroba kroužků, kroužkářské řemeslo

kroužkovací, na př. steh, přístroj: -vač, -e, m. || -vačka, -ček, ž. = přístroj na kroužkování;

kroužkovaný = s kroužkem, s kroužky, stočený do kroužků: -né u (ú), -né vlasy;

kroužkovati = dělat kroužky (při vyšívání); k. co = opatřovat kroužky; k. vlasy = stáčet do kroužků, kadeřit; k. stromy = polepovat je pásy s lepem

***kroužkovina**, ž. = řada kroužků tvořících celek jako ochrana těla (Č.-Chod)

kroužkovitý [-tě; -tost] = podobný kroužku

kroužkový = co je z kroužků: k. řetízek, steh, -vé brnění; -vá kotva

***kroužný** = kroužící (básnic.): k. orel (Prach.)

krov, -u, m., souvisí s krýti = co kryje, krytba, vazba střechy; přenes. = střecha: trosky gotického krovu (Čech); pod krovem hvězd (Hal.)

krovka, obyč. pomn. -vky, -vek, ž. = krycí péra ptačích křídel, přední (krycí) křídla brouků

krovní, příd. ke krov: k. trám

***krovot**, -a, m. = krobot, hrubián (Šlejh.)

krovový = krovní

krpec, -pce, m., obyčej. pomn. *krpce*, -cû = střevíce z jednoho kusu kůže (zastar., Jir., Čech, nářeč.); u Čecha odchyl. 2. p. mn. krpcí

***krs**, -u, m. = zakrslý strom (nářeč.);

**krsati* = zakrsati, v. zakrsalý; *krsek*, -sku, m. = zakrslý strom, zákrssek; *k.*, -ska, m. = zakrslý člověk;

krskový, příd. ke krsek;

**krsník*, -u, m. = krsek

***krsna**, -sen, ž. = něco zakrslého, nevyvinutého (Vanč.)

krt, -a, m., ssavec (kniž., nářeč.), obyčej. krtek;

krtčí, příd. ke krtek: k. hromádka; k. očka (Sez.); přenes.: k. um (Čech); k. snaha = maličerná (t.); k. spěch (Kadl.);

krtčina, ž. = krtčina;

krtček, -čka, m., zdob. ke

krtek, -tka, m.; slepý jako k. (lid. a hovor.); rýt jako k., o nepokojném, nespokojeném člověku (t.);

krtí, příd. ke krt = krtčí; k. běhy loveckého psa, podobné krtčím (mysliv.);

krtice, ž. = krtek (lid.);

pomn. *krtice*, -ic = krtičnatost, skrofulosa (t.); *krticovitý* krk (při skrofulose);

krtičák, -u, m. = krtinec (lid.);

k., -a, m. = krtičnatý člověk (hanl. lid.);

krtičina, ž. = kůže z krtka; = krtinec (lid.); *krtičinec*, -nce, m. = krtinec (lid.);
krtičkář, -e, m. = kdo chytá krtky (Svět.);
krtičnatý [-tost] = skrofulosní;
krtičník, -u, m., rostlina;
krtičný = krtčí, krtičnatý;
krtina; ž. || *krtinec*, -nce, m. = krtčí hromádka;
**krtiště*, stř. = krtinec
krtkář, -e, m. = krtičkář;
krtkářiti = chytat krtky;
**krtkoviště*, stř. = krtiště;
krtkovitý [-tě] = jako krtek
**krucaj*, citoslov. = kruci
kruci, zkrácením z krucifix, lid. a hovor. citoslovce, 1. klení = hergot, hrome..., 2. nevole, 3. překvapení, údivu: ta musila být, kruci! (Čap.)
**kruciáda*, ž. || **kruciát*, -u, m. || *kruciáta*, ž., z lat. = křížová výprava
**krucifagot*, citoslov., z krucifix
krucifix, -u, m., z lat. = obraz umučeného Krista na kříži, kříž, Ukřížovaný (Kristus);
 lid. a hovor. citoslovce klení;
krucifixový, příd. ke krucifix;
krucifixský = prokletý, zatracený
krucinál, citosl. klení
krůček, -čku, m., zdrob. ke krok
kručeti, -čí = chrochtat, bručet;
 obyč. = škroukat: kručí mi... v břiše (hladem);
 slož. dokon. *na-* se (mnoho);
za-, prostě dokon.;
kručívati, opakov.
kručinka, -nek, ž., rostlina
kručívati, v. kručeti;
kručivý [-vě; -vost] = kručící
kruh, -u, m., 1. = rovina omezená kružnicí; lid. a hovor. = kružnice;
 2. = oblý předmět stočený do kruhu, vlast. do kružnice, prstenec: k. u dveří, truhly apod.; pomn. kruhy, tělocvič. nářadí;
 3. = co se podobá kruhu ve významu 1. i 2.: kruhy na vodě, pod očima; sednouti si do kru-

hu = do kola; k. četby = soubor; k. ideí (Vrchl.); myšlenkový k. = okruh (Svět.); = řada, cyklus (Nov.);

= menší společnost: domácí, rodinný k.; nejužší kruh příbuzenstva (Vr.); = sdružení; = širší společnost, společenská vrstva: hrdina českých kruhů (Ner.); odborné, politické, umělecké, odpovědné, rozhodující... kruhy (neprávem se v tomto širším významu zamítá)

kruhadlo, -hátko, v. krouhadlo, krouhátko

**kruhoběh*, -u, m. = koloběh

kruhoustý = s kruhovitými ústy (bez čelistí): -té ryby

kruhovitý [-tě; -tost] = kruhový 1.;

kruhovka, -vek, ž. = kruhová, -vitá pec na cihly;

kruhový [-vě; -vost], 1. = mající podobu kruhu: -vá pec, kruhovka; -vé náušnice; 2. = dějící se v kruhu: -vý děj, pochod, proces

**kruhule*, ž. = nádoba jako „kruh“, květináč (nář.)

**kruch*, -u, m. || **krucha*, ž. = krušec; kruch = zkrušení (Č.-Chod); **kruchovka*, -vek, ž. = houska z kruchové mouky; *kruhový*: -vá mouka = zadní, černá; -vá houska

kruchta, -cht, ž., ze středolat. *gructa* = kostelní kůr; = podium pro hudebníky (lid.); zdrob. *kruchtička*, -ček, ž.

kruchý [*kruše*] (souvisí s kruch, krušec, kruš a krušiti) = křehký (odbor., o nerostech), jinak řídké: k. chléb (Sušil, Holeč.) = tvrdý, okoralý; kruše = krušně (čech)

krumhole, -lce, m., z něm. *Krummholz* = zakřivené dřevo, jařmo, kleč (lid.); v. krumpolec

krumpáč || *krumpáč*, -e, m., zkřivením čes. kopáč s něm. *Krummhacke* = náčiní na kopání, lámání, kopáč

krumpešt || -pošt, -i, ž. = pekelec (lid.): vodník uvázaný ke krum-pošti (Rals)

krumplíř [-řka], -e, m. = kdo krumpluje;

krumplovati || **krumpovati*, z něm. = vyšívat, protkávat zla-tem, perlami n. drahými kame-ny; přenes.: krumplování oká-zalého měšťanství (Čap.) = zdů-razňování

***krumpolec**, -lce, m. = krumholc
krumpošt, v. krumpešt

krumpovati, v. krumplíř

***kruňkati** = kuňkat, kňučet, na-říkat;

**kruňkavý* = kuňkavý, naříkavý

krunýř, -e, m. = brnění; = něco podobného krunýři, tvrdý obal těla hmyzu a raků, prošívaná kazajka honců na černou zvěř; zdrob. *krunýřek*, -řku, m.;

krunýřovitý = podobný krunýři

***krupák**, -u, m. = kroupové jelito
krupař [-řka], -e, m. = obchod-ník prodávající kroupy, krupici, rýži, mouku a luštěniny (zast.); *krupařiti* = provozovat krupař-ství;

-řský [-řství], příd. ke krupař

***krupčatka**, -tek, ž., z ruš. = kru-pičková mouka

krûpě (zastar.) || *krûpěj*, -e, ž. = kapka;

zdrob. *krûpějka*, -jek, ž. (šal.),

krûpějčka, -ček, ž. (Č.-Chod);

**krûpějný* || *krûpějovitý* [-tě] ||

krûpějový [-vě] = jako krûpěj

krupice, ž., vlast. zdrob. ke krou-pa = drobné pšeničné melivo; přenes. na př. = drobné uhlí; *krupicovitý* = jako krupice;

krupicový (nákyp, polévka, kaše)

krupička, -ček, ž., zdrob. ke krupí-ce, někdy ke kroupa = něco droboučkého, krûpějka (potu, ro-sy...), hrbolek;

krupičkovitý [-tě; -tost] = jako krupička;

krupičkový: -vá mouka;

krupičnatý = posetý krupička-mi, v podobě krupiček;

krupičný = krupicový

krupjé, v. croupier

krupka, -pek, ž., zdrob. ke kroupa;

krupkovatý = jako krupky;

krupkový, příd. ke krupka

krupník, -u, m. = mlýn, stoupa na kroupy

krupný = podobný kroupě, hru-bozrný (říd.); -ná mračna = plná krup (Zey.); -ná bába = prodávající kroupy (Ner.)

krupobití, stř. = bití; hromadné padání krup; přenes.: k. hně-vu (Ho.); k. potupných slov (Sez.);

-tní pojištění; -tný: -tná mrač-na; -tná palice (Hal.)

krupovka, ž. = kroupová polévka

***krûsna**, -sen, ž. = krosna (Ho-leč.)

krustace, ž., z lat. = kornatění

kruš, -e || *krušenina*, ž., souvisí s kruchý, krušiti = krušená, roz-drobená, rozmačkaná hmota (hutn.)

***krušcovitý** sypot (Č.-Chod) = sy-pání krušců, kousků něčeho

kruše, v. kruchý

krušec, -šce, m., vlast. zdrob. ke kruch = drobek, kousek, úlo-mek (zastar., lid. a odbor.): k. soli; polévka (slaná) jako k., k. rudy; tesat hrubé krušce = ku-sy (Č.-Chod);

zdrob. *krušeček*, -čku, m.; k. soli (Holeč.)

krušenina, v. kruš

krušící = co je na krušení: k. válec (odbor.);

krušič, -e, m. = dělník, který

kruší, drobí rudu (odbor.);

krušidlo, -del, stř. = přístroj na krušení

krušina, ž., 1. keř; 2. = černá země; zdrob. *krušinka*, -nek, ž.

kruširna, -ren, ž. = místnost na krušení (hutn.)

krušiti = roztloukat... na kruchy, drobit, drtit: k. rudu; Lešetín-ský kovář pěstí kámen kruší (Čech); duby staleté svým bles-kem kruší (t.);

přenes. = skličovat, drtit, tís-nit: bol ji krušil (Zey.); trpká

- nouze je krušila (Vlč.); odloučení krušilo mysl (Jir.); častěji slož. dokon. *z-* = rozdrtit; přenes. = zdrtit, zdeptat: *zkrušilo* ho zklamání (Vr.); býti *zkrušen* žalem, nemocí, starostmi...; slož. nedokon. *zkrušovati*; *krušivati*, opakov.
- krušivo**, stř. = ruda na krušení (hutn.);
krušivý [-vě; -vost] = krušící, tísnivý...
- Krušné hory** (nik. Hory), pohoří
- *krušník**, -u, m. = krušina 2., krušinka
- krušnohorský**, příd. ke Krušné hory
- krušný** [-no; -ně; -nost], původ. = co se kruší, láme, křehký, přenes. = co kruší, svízelný, perný, namáhavý, pracný, trpký: -ná práce, chvíle, -né časy; je mi krušno; -ně žíti
- krušpán**, -u || -nek, -nku, m., z něm. = zlmostráz; -n(k)ový věnec
- kruštík**, -u, m., rostlina
- krut**, -u, m. = kroucení (odbor.)
- *kruta** || *krůta*, ž. = šiška (nář.)
- krůta**, ž. = krocení samice
- kruťácký** [-cky; -ctví], příd. ke kruťák = krutý;
kruťák [-ťáčka] || častěji *kruťas*, -a, m. = krutý člověk (lid. a hovor.); *kruťák* na koně (Vr.); *kruťák*, -u, m. = provaz (hantýr.)
- krůtce**, -čete, stř. = krůtě
- krutě**, v. krutý
- krůtě**, -těte, stř. = krůtí mládě;
krůtí, příd. ke krůta: k. vejce...;
krůtička, ž., zdrob. ke krůta
- krutihlav**, -a, m., pták; přezdívká nestálého člověka;
 zdrob. -hlávek, -vka, m.
- krutiklas**, -u, m. = švihlík, rostl.
- *krutina**, m. = kruťas: k., ž. = kroucenina, nerovné, špatné pole (Jir.)
- krutka**, -tek, ž., zdrob. ke kruta
- krůtka**, -tek, ž., zdrob. ke krůta
- *krutnouti**, -tl, -tnuv, -tnutí, 1. = stávat se krutý; 2. = stávat se zkroucený, hrbatý
- krutokrutý** [-tě] = velmi krutý
- krutost**, v. krutý
- krutovláda**, ž. = krutá vláda, despotie; -vládce, m. = despota; -vládný [-ně] = despotický
- krutý** [-tě; -tost], souvisí s kroutití, původ. = kroucený (dosud nářeč.); přenes. = nepovolný: k. člověk (nářeč.); odtud -tá zima = nepovolující, dlouhá a silná, tuhá; dále = ukrutný, tuhý, surový, nemilosrdný, těžký: k. člověk, boj, žal, trest, -tá bolest, nemoc, zášť, podmínka; -té rozpaky = veliké (Vrchl.); nakládati s kým, trestat koho -tě;
2. stup. *krutější* || zřídka *krutší* (Vrchl.) [*krutěji*]
- krůvek**, -vku, m., zdrob. ke krov
- kruž**, -e, ž. = fréza (řídka);
kružba, -žeb, ž. = kruhovitá žebra gotických oken n. gotického zábradlí
- kružel**, -e, m., květenství
- kružidlo**, -del, stř. = nástroj na dělání kružnic
- kružina**, ž. = loukoť mlýnského kola; = kámen na roubení studně (lid.);
 zdrob. -nka, -nek, ž., slov. = točitá cestička (Heyd.), zákrut (Němc.)
- kružítka**, -tek, stř., zdrob. ke kružidlo
- kružní** = kruhový: k. pila = cirkulárka;
kružnice, ž. = křivka, jejíž všechny body jsou stejně vzdáleny od středu;
kružník, -u, m. = přístroj na zaměřování děl
- kružný**, 1. příd. ke kruh; 2. = krouživý (říd.)
- krváceti**, -cejí = ztrácet krev: krváceti z rány || rána krvácí; vnitřní krvácení = vnitřní výron krve; srdce mu krvácí = má veliký bol;

slož. dokon. *po- šat...* = krvi poskvřnit, potřísnit; být pokrvácen;

vy- = ztratit všecku krev: raněný vykrvácel; zříd. *vy- se* (Slád.);

**z-* = *po-*, *za-*: kdo ji viděl zkrvácenu (Kunět.); = *vy-* (Pek.);

za- = *po-*: *za- šat...*; *za- se*; přenes. *za- se* při nějakém podniku... = utrpěti těžké ztráty; *krváčivati*, opak.

krváčivý [-*vost*] = náchylný ke krvácení

***krváčský**, příd. ke krvák;

**krvačka*, -ček, ž. = novinářská zpráva o krvavých událostech; *krvák*, -u, m. = „krvavý“ román (hovor.)

krvavec, -vce, m., 1. = krvežíznivý člověk (říd.); 2. rostlina

krvavě, v. krvavý

krvavěti, -věji = stávat se krvavý, zalívat se krví (o očích), krvavě se červenat; obyč. slož. dokon.

o- || častěji *z-*: *o-* v boji; ret okrvavěl (Jir.); zkrvavěly jí rty (Kunět.); sníh by zkrvavěl (Slád.); skrál se zkrvavěla (Vrchl.), m. zkrvavěla n. zkrvavila se

***krvavina**, ž. = krvavý román;

**krvavinec*, -nce, m. = krvavé místo, bojiště

krvaviti = činit krvavým: kdo ho (chodníček) krvavil? (píseň); čast. slož. dokon.

o- = učinit krvavým: *o-* šavličku (píseň);

z-: už je můj syn zkrvavený (t.); -ná šavlička (t.);

za- = potřísnit krví: *za-* si ruce; *za- se*

krvavka, -vek, ž. = krvavá, červená hruška

krvavý [-*vě*; -*vost*] = potřísněný krví, v čem je krev, při čem se prolévá krev...: k. nůž, chrchel, pot, -vé oko, -vá rána, -vá rvačka, bitva;

přenes. = těžce vydělaný, velmi namáhavý: k. výdělek, -vá práce, -vé peníze;

= červený jako krev: k. květ, -vá zář, -vé červánky;

bojovat -vě; -vě vydělané peníze; -vě červený

krve-, 2. p. jedn. č., někdy kmen podst. jm. krev ve slož. s ním:

**-brodný* = krvavý: -ná odvěta (Hey.); **-chtivý* = krvelačný;

-lačník, -a, m. = krvelačný člověk; *-lačný* [-*ně*; -*nost*] = dychtící po krvi (člověk); *-lačný* meč (Čech); -ná šelma;

**-prolévač*, -e, m. = kdo prolévá krev (Koll., Hilb.);

-prolévání || zprav. *-proliti*, stř. = prolévání, proliti krve: bitva se skončila hrozným -tím;

**-purporový* = purpurový jako krev (Krásnoh.);

-rudý = krvavě rudý (t.);

-smilník, -a, m. = krvesmilný člověk; *-smilný* = dopouštějící se smilství s blízkým příbuzným;

-smilství, stř. = krevní smilstvo;

**-střeb*, -a, m. = kdo střebe krev;

**-žizeň*, -zně, ž. = krvelačnost (Ner.); *-žiznivec*, -vce, m. = krvežíznivý člověk;

**-žiznivý* = krvelačný, -žiznivý

krvina, ž. = krevní msta u jižních národů

krvinka, obyč. pomn. -*nky*, -nek, ž. = krevní tělíska

***krviti** = barvit krvavě; k. se = krvavě se červenat;

slož. dokon. **od-* = zbavit krve; odkrvený obličej (šrám.);

pře- se = příliš se naplnit krví; překrvený ústroj = příliš naplněný krví;

**za-* se, o nebi = začervenati se do krvava (Třeb.);

nedok. **odkrvovati*; *pře-* se

krvo-, nepůvod. kmen podst. jm. krev ve slož.:

**-barvý* = krvavě zbarvený (Čech); **-hlavý* = s krvavou hlavou (Čelak.); **-lačný* (t.) = krvelačný; -*oký* (Hey.);

*-*pijce*, m. = kdo pije krev, přenes. = ukrutník (kniž.);
 *-*rudý* = krvavě rudý;
 -*smilník*, -*smilný*, -*smilství* (zastar.) = krvesmilný...;
 *-*střebý* = střebající krev (Suš.);
 -*tok*, -u, m. = krvácení, chorobný výlev, výron krve;
 *-*trysk*, -u, m. = silné krvácení
 *krvoucí = krvavý (Jir.)
 *krvožizeň, -zně, ž. = krvelačnost (Krásnoh.);
 *-*žiznivec*, -vce, m. = krvežiznivec
 krycí = co je na krytí, čím se pokrývá: k. osnova (textil.); k. péra (u ptáků); k. barvy; přenes. k. barvy v románě (Sez.); k. jméno (ve šplonáži...) = na zatajení
 krychle, ž. = těleso omezené šesti stejnými čtverci, kostka; zdrob. *krychlička*, -ček, ž.; *krychlovitý* = podobný krychli; *krychlový* metr, obsah; -vá hlava = hranatá (Majer.)
 *kryjivý = poskytující kryt, úkryt Krym (dříve *Křím*), -u, m., poloostrov; *krymský*: -ká válka
 kryndapána, *kryndepane* = krinkryo-, kmen řec. kryos (= mráz) ve slož.:
 -*for*, -u, m. = přístroj na výrobu ledu;
 -*gen*, -u, m. = mrazicí směs
 krypta, -pt, ž., z řec. = hrobka pod chrámem, hrobka vůbec
 krypto-, kmen řec. příd. jm. kryptos (= skrytý) ve slož.:
 -*gam*, -u, m. = tajnosnubná rostlina; -*gamický* = tajnosnubný;
 -*graf*, -u, m. = šifrovací stroj;
 -*grafie*, ž. = psaní tajným písmem;
 -*gram*, -u, m. = text tající v sobě nějaké sdělení, nějaké jméno; -*gramní* nápis;
 -*katolicismus*, -mu, m. = katolicisující směr v evang. církvích, zvláště v anglikánské

kryptovitý = podobný kryptě
 kryptový, příd. ke krypta: -vé roucho (Ner.)
 krysa «-sa», ž., hlodavec;
 symb. = člověk přehlížený || (čast.) stvůra, záškodník, zbabělec, příživník: jsem bídná pozemní k. (Čap.); krysy opouštějí koráb (hovor.) = zbabělci a příživníci opouštějí podnik, stranu..., když je zle;
krysař, -e, m. = kdo chytá krysy, člověk i pes; -*řský* [-*řství*];
krysí, příd. ke krysa: k. mor
 krystal, -u, m., z řec., 1. = křišťál (zastar.); 2. = hlať, hráň, nerostný útvar se zákonitou vnitřní stavbou;
 zdrob. -*lek*, -lku, m.;
 -*lický*: -cká soustava
 krystalisace «-za-», ž. = tvoření krystalů, krystalisování, -lování; -*sační* pochod, schopnost, jádro;
krystalisovati «-zo-» || *krystalovati* = měniti se v krystal: roztok, nerost -luje; přenes. = nabývati osobitého, konečného tvaru, plně se vyvíjet, vrcholit; myšlenka, hnutí (se) -lisuje; slož. dokon. s- se = spojití se, stmelit v soustavu (Ner.);
 vy- (se), o myšlence...;
 *z- (se) = vy- (se)
 krystalný = krystalový, krystalický (básn.)
 krystalografický [-*cky*], příd. ke *krystalografie* «-fije», ž. = nauka o krystalech
 krystalovati, v. krystalisace
 krystalový, příd. ke krystal: k. cukr, přijímač; -vá plocha, soustava
 Kryšpín, -a, m., křest. jm. a příjm., z lat. crispinus = kadeřavý
 Kryštof, *Kryštůfek*, v. Křištof
 kryt, -u, m. = co kryje, krov, střecha, úkryt; = ochranný pohyb (tělocvič., šermíř.); = základní hlas varhan
 krytba, -teb, ž. = krytí, krytina, kryt

krytě, v. krytý, *krytí*, v. krýti

krýti, kryji (nářeč. kreju..., na př. zakreje u Vrchl.) = pokládat krytinou: k. střechem (taškami, šindelem, došky...);

k. hlavu... (před střelami...) = chránit;

= zastírat: k. sobectví vlastenectvím; k. něco, někoho = tajit, schovávat, obyčej. skrývat; přenes. k. někoho = bránit, chránit, omlouvat;

= uhrazovat: k. náklad, schodek, škodu, potřebu peněz, půjčkou (není nesprávn.); broky dobře kryjí = jsou tak husté, že pták nemůže proletět bez úrazu (mysliv.);

krytí koruny... = zajištění;

k. se = schovávat se; = straniti se: kryl se lidu (Čech; archaist. m. před lidem), obyčej. skrývati se; = zajišťovati se; přenes. = shodovati se: opis se (ne)kryje s originálem; dva pojmy se (ne)kryjí; málokdy se tak cele a plně kryla povaha (autorova) s dílem (Vrchl.);

sr. krytý;

slož. dokon. *od-* = odhalit, přenes. = objevit: *od-* hlavu, nohy, nahotu; *od-* nepořádky, zradu, tajemství; *od-* karty, přenes. = prozraditi tajný úmysl, záměr (hovor.); *od-* se;

po- střechem; země pokrytá sněhem;

po-u- = *s-*, *u-* (řidké): polemika obratně poukrytá (Čech); *při-* někoho pláštěm, peřinou, skleník prkny, květiny chvojím; *s-* = schovat: *s-* obličej do dlaní, *s-* se před deštěm, před bouří; často = tajně uložit: *s-* peníze; *s-* se = najíti si tajný úkryt, útulek;

u- = *s-*: *u-* peníze, poklad; *u-* se před bouří, před nepřáteli; *za-* = zastřít, zandat: *za-* otvor prkny; *za-* (si) tvář závojem, ústa dlaní;

v. krývati

krytina, ž. = krycí materiál střechem, kryt

krytka, -tek, ž. = co kryje, uzávěrka, čepička: výbušnina je uzavřena krytkou

*krytný = kryjící, chránící

kryto-, kmen ke krytý ve slož.: -činný: -činné sloveso = deprens (zastar.);

-lebec, -bce, m., vyhynulý obojživelník;

-semenný: -nné rostliny

krytý [-těl], zpřídav. přič. od krýti = přikrytý: k. most (Jir.); k. vůz, automobil; -tá chodba

krývati, opak. ke krýti (Puchm.); obyčej. jen slož. nedokon.

od- zlořády; neohrožené odkrývání vad (Vlček); *po-* střechy; *při-* se, koho peřinou; noc rouškou svou přikrývá dědinu (Mácha); *s-* své úmysly; = mít, chovat, obsahovat, co není dobře známo: kraj skrývá mnoho přírodních krás; *u-* zloděje; *za-* peřinou atp.

*kryvka, -vek, ž. = pokrývka

*kryzolit, -u, m. = chrysolit

krzno, -zen, stř., ze středolat. *crus(l)na* = plášť podšitý kožšinou (zastar., Jir., Vrchl.)

*křáci, stř. = chrastí, křoví

křám, -u, m. = stará bota, škrambal, křáp (lid. a hovor.);

křámati || *křámovati* = šoupavě chodit, vydávat pleskavé zvuky při chůzi (lid.)

křamp, -u, m. || *křampal*, -pál, -u, m. = křám (lid.); *křampati* = křámat

křampetle || *křample*, ž. = pantofel, bačkora, bota (lid.)

křampula, m. = tlachal (lid.)

*křanda, ž. || m. = tlachalka, tlachal (lid.);

křandati = žvanit, plácát (t.)

I křap, křáp, citoslovce vystihující zachrastění, zvuk při rozbíjení, zlovení

II křáp, -u, m. = křám

křápa, ž. || m. = nemotora (lid.)

křapáč, v. chřapáč;

zdrob. *křapáček*, -čku, m.; též = zvonek s chřestivým zvukem (Herrm.)

křápačka, ž. = křápání, tlachání (vulg.);

křápal, -a, m. = tlachal (t.)

křapati || *křá-*, -pám || -pu..., -pej, -paje = vydávati zvuk křap, chrastivý, chřestivý, chraplavý zvuk: natlučený talíř křape; staré hrnce vždycky křápou (šmil.); křápat, přenes. = žvanit, tlachat (vulg.);

křapavý || *křá-* || *křaplavý* [-vě; -vost] = křapající, chraplavý, chřestivý: křaplavý hrnec; křapavá a hrkavá řeč (Ra.)

křápek, m., zdrob. k II křáp

***křápěti**, -pí = křapavě zníti

křaplavý, v. křapavý

křapna, -pen, ž. = tlachalka (vulg.)

křápnouti || řidčeji *křap-*, -pl, -pnuv, -pnutí, dokon. ke křapati, křá-: okénko křapne (Olbr.); přenes. k. něčím, někoho (něčím) = uhodit, mrstit (vulg.); slož. dokon. *na-* hrnec = natlouci (lid. a hovor.); *nakřáplý*, *nakřápnutý* || *-křa-* hrnec; *roz-* = rozbít, -tlouci (t.)

křápot, -u, m. = křápání, tlachání (lid.); -ta, m. = tlachal (t.); -tina, ž. = křápot (t.)

***křaptěti**, -ptí = křápěti

křást, **křástal**, v. chřást, chřástal

***křástnouti**, -stl, -stnutí = křápnouti

křeč, -e, ž. = mimovolné stažení n. škubání svalu, konvulse: k. v lýtku, žaludeční křeče...; písarská k. = k. od psaní; přenes.: křeče dekadence (Neum.)

křeččí, příd. ke křeček: k. torby, přenes. k. obličej

křeček, -čka, m., hlodavec z čeledi myší; symbol (malého) zlostného, vzdorovitého, bojovného člověka: stavěti se, nadýmati se, prskat jako k. (lid. a hovor.)

***křečitý** = křečovitý

***křečkovati** = počínati si jako křeček, skřečkovat (v. skřeček), dělati si nadměrné zásoby;

křečkovina = křeččí kožlšina;

křečkovitý [-tě; -tost] || *křečkovský* [-sky; -ství] = podobný křečku, počínající si jako křeček

***křečný** = křečový; = hrubý, rezný (lid.)

křečovitý [-tě; -tost] = podobný křeči: k. kašel, pláč, -tá bolest; přenes. = usilovný, houževnatý: -tá snaha, námaha;

-tě sevřená ruka = pevně; -tě se něčeho držet;

křečový, příd. ke křeč: k. zachvat; -vá žíla = městka

křehař, -e, m., pták, lid. m. morčák

křehčejší, -čí, v. křehký

křehký [-hce; -hkost] = co se snadno rozbije, rozlomí, lomivý, drtivý, neohebný, nepružný: k. prut, -ké sklo, pečivo, vlákno; přenes. = slabý tělesně: -ké zdraví; = slabý mravně, chybující, podléhající pokušení...: člověk je -ký tvor, -ká nádoba; = jemný: -ká krása, kouzla (básn.); = vrtkavý: -ké štěstí; 2. stup. *křehčí* || *křehčejší* [-čeji]

křehkýš, -e, m., rostlina

křehnouti, křehl, -hnuv, -hnutí (stč. křěnutí m. křěpnutí, křehpřichýlením ke křehký), vlast. = stávat se křepký, silný, pak tuhnouti: ruce křehnou zimou; slož. dokon. **o-* = z-; *pro-* = promrznouti; v. prokřehlý; *pře-* = z-; v. překřehlý; *vy-* = vymrznouti; *z-* = ztuhnouti, vymrznouti; v. zkřehlý

křehot, -tati, -tavý, častěji skřehot, -tati, -tavý, v. tam

***křehotina**, ž. = něco křehkého; -ny, pomn., pečivo, boží milosti

křehotinka, -nek, ž. = něco křehkého, křehké, útlé stvoření, obyčej. mladé děvče (hovor., často žertov.)

křehoučký, -hounký = velmi křehký

***křehtati** = skřehotati

křehule, ž. = vrba křehká

***křehutiny**, zdob. *-nky, -nek, ž.*
pomn. = křehotiny, boží milosti
křemel, -e, m. || *-le, ž. || -la, ž.*
= křemen, oblásek (lid.);
***křemeláč**, -e || **křemelák**, -u, m.
= dub letní;
***křemelí**, stř. hromad. = křemele, -ly;
***křemelice**, ž. = křemenice;
***křemeliti se** = měniti se v křemel, tvrdnout jako křemel;
křemelka, -lek, ž., zdob. ke křemele = křemen
křemen, -ne, m., nerost; symbol tvrdosti, nepoddajnosti: tvrdý jako k.; bude-li každý z nás z křemene, je celý národ z kvádrů (Ner.)
křemenáč, -e || lid. *-ňák, -a, m.*, hřib, lid. janek, březňák;
zdob. *-náček, -čka, m. || lid. -ňáček*
***křemenáčka**, -ček || *-nka, -nek, ž.*
= puška na křesání
křemenec, -nce, m., hornina; lid. = kamenný nános u řeky
křemének || zprav. *křemínek*, -nku, zdob. ke křemen
***křemeněti**, -nějí = tyrdnout jako křemen
křemení, stř. hromad. ke křemen;
***křemenice**, ž. = křemel, křemínek, oblásek; zdob. *-nička, -ček, ž.*;
***-niště**, stř. = křemenité místo
křemenitý || *křemenný || křemitý*
= z křemene, obsahující křemen: *-nitá půda...*; *-nité místo*
= kde je mnoho křemenů
křemenka, ž., v. **křemenáčka**
křemenový, příd. ke křemen
křemík, -u, m., prvek, silicium; *-kový*: *-vá lampa*
křemínek, v. **křemének**;
křemitý, v. **křemenitý**
křen, -u, m., původ. chřen, užitková rostlina, její kořen; symbol říznosti, štiplavosti, kousavosti: pivo jak k.; bude-li z křenu, budu já z pepře (Jir.) = bude-li kousavý, jízlivý, já také;

k., -a, m. = nemotora, hlupák, domýšlivce (zhруб.)
křenčeti, -čí, o dřevě = stávat se nepružný, křehký (lid.);
slož. dok. *z-*; *zkřenčelý || křenčitý*
***křenec**, -nce, m. = rampouch (podobný křenu); *křeneček*, -čku, m., zdob. k tomu
***křeniště**, stř. = křenovka 1.
křenovka, -vek, ž., 1. = zahrada na křen; 2. = křenová omáčka; uzenka s křenem
křenový, příd. ke křen: *-vá omáčka, chuť, placka*
křepce, *křepčejí, -jší*, v. **křepký**
křepčík, -a, m., brouk
křepčiti, -čí, souvisí s **křepký** = křepce poskakovat, tancovat;
slož. dok. *vy-* se = vytancovati se; *za-* si = zatančiti si;
křepčívati, opakov.;
křepčivý [*-vě; -vost*] = křepčící
křepel, -a || *-lác, -e || -lák, -a, m.* = sameček křepelky (mysliv.); *-lák || -láš, -e, m.* = stavčí pes
křepelátko, *křepelčátko*, -tek, stř., zdob. ke *křepelče*, -čete, stř. = křepelčí mládě
křepelčí, příd. ke křepelka
křepelec, -lce, m. = vábnička na křepelky
***křepelí**, příd. = křepelčí
křepelce || obyč. *křepelka*, -lek, ž., kurovitý pták; symbol křepkosti: dívka jako k. (Němc.): běhat jako k. (Mrš.);
zdob. *-lička, -ček, -línka, -nek, ž.*
křepě, v. **křepý**
***křepěti**, -pějí = stávat se křepký;
***křepíti** = činit křepkým
křepký [*-pce; -pkost*] = ohebný: k. luk (Čech); nejčast. = hbitý, čerstvý, svižný: k. krok, -ké nohy;
2. stup. *křepčejší* [*-čejí*]
křepost, v. **křepý**
***křepot**, -u, m. = křepčení
***křepý** [*-pě; -post*] = křepký

křes, -u, m. = ostří mlecích ploch u mlýnských kamenů (odbor.); = křesnutí (kniž.)

křesací = co je na křesání: k. kámen;

křesadlo, -del, stř. = náčiní na křesání; **křesadýlko**, stř., zдроб. k tomu (Hal.)

křesati, -ši, -šeš... || -sám..., křeš || křesej, křeše, -šíc || křesaje, -jíc, křesání, souvisí se vz-křísiti = třením, prudkým nárazem dvou kamenů n. ocílky o kámen zanécovat jiskru, oheň; = otesávat nahrubo: k. mlýnský kámen;

slož. dokon. **na-** se (mnoho); **o-**, **při-** mlýnský kámen;

roz- oheň;

vy- jiskru, oheň; přenes. vynápad, myšlenku = vzbudit, vznítit; dnes radost se nevykřesá (Čelak.); snad se z těch chlapců něco hodného vykřeše (Němc.); **vy-** trochu lyriky (Neum.); **vy-** v hlavách trochu světla (Baar) = vzbudit poznání; **vy-** koho z ranění = vyléčit (Č.-Chod);

vy- se z nemoci || **vykřísati se** = probrati se, dostat, „vylízt“, vyléčit; vykřísati se z mrtvičky (Vr.);

křesávati, -vám, opakov.;

***křesavý** = křesací

křesélko || obyč. -sílko, -lek, stř., zдроб. ke křeslo

***křesivý** = křesací

křeslo, -sel, stř. = sedadlo s opěradly pro záda i lokty; = přední sedadlo v divadle...; symbol úřadu, hodnosti: vládní, minister-ské k.;

křeslový, příd. k tomu

křesnouti || **křísnouti**, -sl, -snuv, -nut(i), dokon. = zakřesat; dobré zrnko křísne jiskru i do nejtvrďší kotrby (Vymaz.) = vzbudí, zanítí; = uhodit, praštit (lid.): k. kotníky o stůl (Ner.)

křesný = nekvašený

křest, křtu (z krstu), m. = obřad přijetí za člena křesťanské církve: vykonat k.; dostat jméno na křtu; držeti dítě při křtu;

přenes. = první účast, vystoupení, začátky (hovor.): k. ohněm (v bitvě); k. ve sportu, v lásce...

křesťan [-nka], -a, m. = kdo přijme křest, kdo věří v Krista;

***-nití** (se) = obracet (se) na křesťanství (Mas.);

křesťanskosociální [-ně], -socialistický [-cky] «-styc-», příd. ke křesťanský sociál, socialista;

křesťanský [-sky]: -nská víra; 2. stup. -nější;

-nství, stř. = náboženství založené na víře v Krista jako vykupitele;

-nstvo, stř. hromad. = křesťané;

***křesťanství**, -štějí = stávat se křesťanský, nabývat křesťanského rázu

***křestětec** [-nka], -nce, m. = křtětec; = kmotřenec

***křestitel**, -e, m. = křtitel;

***křestiti** = křtít (šafař., Koll., Suš.); slož. dok. **po-** (R. Svob.)

křestné, -ho, stř. = štola od křtu;

křestní, příd. ke křest: k. list = průkaz o křtu; k. jméno = které se dává při křtu || ***křestný**

křez, -u, m., rostlina

***křib**, -u, m. = vrch, kopec, keř (nářeč.);

***křibí**, stř. hromad. = kopce, křoví

křibice, ž., obilnina, lesní neboli svatojanské žito (lesn.)

kříček, -čku, m., zдроб. ke keř

Křičeň, -čně, ž., ves v Č.

křičeti, -či = dělat křik, hlasitě volat, abychom někoho přivolali, v rozrušení..., příliš hlasitě mluvit, 1. podmětově: k. na koho; k. radostí, bolestí, hněvem...; o ptačím hlase: slepice... křičí; 2. předmětově: k. něco;

k. se s někým = křikem se domlouvat, dohadovat;

přenes. k. (podmětově) = být křiklavý: ta barva křičí; klobouček ti křičí (Ner.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho);
o- co = s křikem se smířiti se
 ztrátou čeho (lid., M. Nohejl);
 **o-* koho = okřiknout, ukřičet;
po- si (trochu, mnoho);
pro- celou noc (o nemocném);
pře- řečníka na schůzi = pře-
 hlušit, křikem zastínit;
roz- něco po celém městě =
 rozhlásit; *roz-* někoho = roz-
 hlásit o něm nepříznivé, ne-
 příjemné zprávy; *roz***křičený**
 dům; *roz-* se = dáti se do veli-
 kého křiku;
u- = křičením umlčet;
vy- = (křikem) rozhlásit: vy-
 bolest do celého světa (Vr.);
 v. vykřičený; = křikem vypudit:
 vy- herce, řečníka; vy- se = do
 vůle se nakřičet, křikem se una-
 vit;
za- něco = vykřiknout;
křičivati, opakov.;
 v. křiknouti

***křičivý** [-vě; -vost] = křičící,
 velmi hlasitý

Křička, m., příjm.; původ. pře-
 zdívka = křikloun

***křičný** = křičivý

křída (nářeč. *kří-*) ž., zemitý bílý
 vápenec a výrobek z něho na
 psaní...; zapsat něco černou kří-
 dou do komína = zapomenout na
 to (lid. a hovor.); dávat komu
 na křidu = na dluh (vlast. =
 zapisovat jeho dluh křidou);
 jedli a pili na křidu (Baar);
 symbol bělosti n. bledosti: po-
 dlaha jako k.; bledý, zblednouti
 jako k.; zuby se mu svítí jako
 křída (Baar)

***křídélce**, stř. (Němc.) || ***křídé-
 lečko** || ***křídělenko**, stř. || *kří-
 délko*, *křídýlko*, -lek, stř., zdrob.
 ke křídlo

***křídelnatý** = podobný křidlům
 (č.-Chod)

křidelní || *-ný, příd. ke křídlo: k.
 sval = v křídle; k. vojín... = na
 křídle; k. pobočník = důstojník
 u panovníka, u velitele vojska;
 k. vojín... neboli *křídelník*, -a, m.

***křídla**, -del || *křídle* || *křídlice*,
 ž. = krycí břídla, břídlice, taš-
 ka, poklice (lid.)

křídlatec, -tce, m., plž;

**křídlatěti*, -tějí = stávat se
 křídlatý, dostávat křídla;

křídlatka, -tek, ž., plž;

křídlatý [-tě; -tost] = okřídle-
 ný: poetičtí páni učitelé usedal
 na -té oře (Čech); -té podoby
 andělů (t.); přenes.: k. sval,
 list, -ta semena

křídle, v. křídla

křídlice, v. křídla; *křídlicový*, příd.
 k tomu: -vá střecha

křídlení = opatřovat křídly, obyč.
 okřídlovat; k. se = zvedati se
 jako křídla, mít podobu křidel
 (Mrš.); slož. dokon. *o-*, *roz-*, v.
 tam

křídlo, -del, stř., 1. = létací ústroj,
 u ptáků peruť: rozepnout, roz-
 táhnout křídla; spustit, svést k.,
 přenes. = pozbyt odvahy;

symbol rychlosti: pospíchat na
 křídlech větru; na křídlech dě-
 tenčí lásky (Ner.);

symbol bezpečnosti, ochrany:
 být pod něčími křídly, pod
 křídly mateřské lásky;

symb. vzletu, rozmachu, vol-
 nosti: křídla duše (Ho.); při-
 stříhnout někomu křídla, kři-
 délka = omezit, mírnit, „usa-
 dit“ (hovor.); spáliti si, při-
 pálit křídla = utrpět nezdár,
 neúspěch (t.);

2. = věc, zařízení podobné kři-
 dlu, plachta: člun rozepjal svá
 bílá křídla (Čech); = lopatka
 větrného mlýna; k. dveří, skři-
 ně; = piano; k. domu = krajní
 část; podob. k. vojska; k. v ko-
 pané = krajní místo a kdo na
 něm stojí; = klín (nářeč.)

křídlovatí koroptev = střílet ji do
 křídla (mysliv.); *křídlovaný*: -ná
 koroptev

křídlovitý = podobný křídlu;

křídlovka, -vek, ž., hudební ná-
 stroj; = soukací stolice (textil.);
křídlový, příd. ke křídlo: k.
 stroj; -vé svítilny (Ner.)

*křídobílý = bílý jako křída

křídokresba, -seb, ž. = kresba křídou; křídoutisk, -u, m. = tisk kreseb křídou

křídovati || křít- = potírat křídou: křídovaný papír; slož. dokon. za- někoho = zabít křídou; za- něco = křídou zakrýt; přenes. za- něco = vymluvit, popřít (lid. a hovor.): (je) starý pán, to se zakřídovat nedá (Bráf); být v hospodě zakřídován = zadlužen (šmil.)

křídovitý [-tě; -tost] = podobný křídě;

křídový [-vě], příd. ke křída: k. útvar, -vá kresba; podlaha jako -vé sklo (Ner.); přenes. -vé ticho (Hal.)

křídýlko, v. křídélce

křik, -u, m. = křičení, hlasité volání: dáti se do křiku; spustit, ztropit k.; přijít, odejít s -kem; = živé, rozčilené řeči, protesty apod.: to bylo křiku!; zvedl se křik o apostasi (Vrchl.)

*křik, -u, m., zdrob. ke keř

*křikal, -a, m. = křikloun (Koll.);

*křikati = pokřikovati (zast.)

Křikava, m., příjm.; pův. = křikloun;

křikavec, -vce, m. = „křikavý“, křičící pták

křiklavý [-vě; -vost] = křičící: -vá děcka (lid. a hov.); = hrubý, drsný: k. hlas; přenes. = příliš pestrý, nesouladný: -vé barvy...; = do nebe volající, hrubý: -vé bezpráví

křikloun [-nka], -a, m. = kdo křičí, zvláště dítě; přenes. = kdo do omrzení o něčem vzrušeně mluví...: národní křiklouni (Čech); zdrob. křiklounek, -nka, m.; křiklounský [-sky; -stv], příd. ke křikloun: -ské řeči

*křikna, m. || ž. = křikloun || -nka

křiknouti, křikl, -knuv, -knut(i), dok. ke křičeti: k. na někoho; slož.

do-vy- = dokončit výkřik (Vr.);

o- někoho; roz- se na někoho

= s křikem se obořit; rozkřiklo se po městě = rozhlásilo;

vy- bolestí, překvapením;

vz- = vy-, za-, prostě dokon.;

za- = vz-; za- někoho, něco = křikem zarazit, zastavit, zapudit: za- řečníka...; za- štěstí; sr. zakřiklý, zakřiknutý;

-křikovati, slož. nedokon.

o- žáky = napomínat je, aby nekřičeli; po- vesele, rozpustile (něco) na někoho; pře- někoho, pře- se na schůzi, na pouti;

roz- něco; roz- se na někoho = obořovati se s křikem;

vy- na někoho, vy- něco do světa; vykřikovaný obraz (Ner.);

za- někoho = křikem zarážet, umlčovat

*křikový, příd. ke křik

křín, -u, m., rostlina;

kříněk, -nka, m., ryba

křís, -a, m., hmyz, cikáda;

k., -u, m. = šum, bělavý povlak;

zdrob. křisek, -ska, m., hmyz (jiný než křís);

křísí, příd. ke křís, -a

křísící = na kříšení: k. přístroj, pokus, prostředek;

křísadlo || křít-, -del, stř. = křísící prostředek

křísitel [-lka], -e, m. = kdo křísí, národní buditel; -lský [-lstv], příd. k tomu

křísiti, křís (zastar. křes), kříšen(i) = přivádět k životu, oživovat, zbavovat mdloby, malátnosti, osvěžovat, pozvedati z úpadku, obnovovat: k. mrtvé, omdlelé; k. jazyk, národ, literaturu, staré zvyky;

slož. dokon. vz-; v. vzkříšení;

slož. nedokon. *vzkřísovati: vzkřísované naděje (Majer.; ojedl.);

křísivati, opakov.;

*křísivý [-vě; -vost] = křísící, osvěžující...

křísnouti, v. křesnouti

křísovitý [-tost] = mající křís 2.: -té víno

kříšení, stř., v. křísiti

kříšť, -tě, m., jedovatý hřib

křišťál (lid. a hovor. *křišťal*), -u, m., zčeštěné krystal, z lat., odruda křemene; = krystal (zastar.); symbol průhlednosti; -lek, -lku, m., zdrob. k tomu; -lný [-lně] = křišťálový (básn.); -lná číš (Břez.); **křišťalovati* = měnit se, vtělovat (Heyd.); *křišťálový* [-vě; -vost]: k. pohár = z křišťálu; -vé sklo; -vá studánka (Vrchl.) = čistá jako křišťál; -vě čistý
křiváček, -čku, m., zdrob. ke křivák;
křiváčkář, -e, m. = výrobce nebo prodáváč křiváků;
křivák, -u, m. = kudla
křivatec, -tce, m., rostlina
křivda, -vd, ž. = křivost, nepravda (zastar.); = nepravost, nespravedlnost, bezprávi: děje se mu k.; křivdu činit, dělat, páchat, trpět, napravit; dopustiti se křivdy
 ***křivditel** [-lka], -e, m. = kdo křivdí
křivditi, -vděn(i) = činit křivdu, ubližovat; k. komu v čem; slož. dokon. *u-* komu; bylo mi ukřivděno; cítiti se ukřivděn (říd. kniž.); slož. nedok. *ukřivďovati* = křivdit;
křivďivati, opak.;
 **křivďivý* = křivdící, obsahující křivdu
křivě, v. křivý
křivice, ž., nemoc, rachitis;
křivíčnatý || *křivičný* = stížený křivicí;
 **křivina*, ž. = zakřivenina
křiviti = činit křivým, ohýbat: k. drát...; to že je víno?, vždyť křiví ústa (Ner.); k. záda; přenes. k. záda, hřbet před někým (lid. a hovor.) = pokorně se k němu chovat...; slož. dokon. *na-* = trochu zkřivit: vítr nakřivil strom;
po- || čast. *z-*, prostě dokon.; *z-* klíč, ústa; záda zkřivená stářím; ani vlasek komu nez- =

ani v nejmenším mu neukřivdit, neublížit;

za- = zahrnout, o-: -ná šavle;
-křivovati, slož. nedokon. **na-* co = křivit; *po-* nosem (Suš.) = svrašťovat nos; *u-* hlav svých (bibl.) = kroutit hlavami; **za-* = křivit;

křivívati, opakov.

křivítka, -tek, stř. = pomůcka na kreslení křivek

křivka, -vek, ž., 1. = křivá čára; 2. pták, křivonoska

křivo, příslov., v. křivý

křivo-, kmen příd. jm. křivý ve slož.:

**-bradý* = s křivou bradou;

**-cestnictví*, stř. = chození po křivých cestách; **-cestník*, -a, m. = kdo chodí po křivých cestách; **-cestný* = chodící po křivých cestách (přenes.);

**-čárný* (Palac.) || *-čarý* = mající nebo tvořící křivé čáry ap.; *-hlavý* = s křivou hlavou (Koll., Herrm.);

-hřbetý = s křivým hřbetem;

**-hubka*, m. = člověk s křivou hubou, utrhač (Třeb.); **-hubý* = mající křivou hubu (ústa), utrhačný;

**-chod*, -u, m. = křivý chod, krok, skutek;

-kradl, -ho, m., z *-radl* = křivý, špatný rádce (Jir., zastar.);

**-lačina*, ž. = něco křivolakého

křivolaký [-lace; -lakost] (souvisí se starým slovem léci, laku = ohýbat, pro-) = klikatý: -laký blesk, -ká stezka, -ké dřevo; -ká dlažba

křivonoska, -sek, ž. = křivonosý tvor; pták; *-nosý* = s křivým nosem;

**-přisež*, -e, ž. = křivá přísaha;

**-přisežiti* = křivě přísahati;

-přisežnictví, stř. = křivá přísaha; *-přisežník* [-nice], -a, m. = křivopřisežný člověk; **-přisež-*

-niti = křivě přísahati; **-přisež-*

-ný [-nost] = křivě přísahající;

-rohý = s křivými rohy;

-rostlý, na př. zub || častěji křivé
rostlý
křivost, v. křivý
křivota, ž. = křivost, nerovnost,
nesprávnost: novoty — křivoty
(pořekadlo)
křivo-toký = křivě tekoucí (říd.);
-ústý = s křivými ústy
Křivousy, -vous, pomn., ves v Č.,
z původ. Křivo-úsy = s kři-
vými vousy (přezdívká)
-křivovati, v. křiviti
*křivověrec, -rce, m. = kdo křivě
věří, bludař, kacíř; -věrný =
křivě věřící, bludařský, kacířský
Křivo-zobka, -bek, ž., lid. m. kři-
vonoska, křivka;
-zubý = s křivými zuby
křivule, ž. = skleněná zakřivená
nádobka chemická, retorta
křivý [-vo; -vě; -vost] = nerovný,
prohnutý, zkroucený, křivolaký:
k. strom, nos, -vá cesta, -vé no-
hy, dřevo; -vé cesty životní
(So.);
přenes. = nepravdivý, nepravdo-
mluvný, nespravedlivý, nepříz-
nivý, nesprávný, chybný: k.
svědek, -vá přísaha, pověst, -vé
svědectví, udání, domnění, slo-
vo; -vé broky = které netrefí
(mysliv.); k. krok, přenes. =
chybný krok, chyba; -vé zrcadlo
= křivě, špatně ukazující; pře-
nes. = nesprávné vyličení... ně-
čeho;
křivě přísahat, svědčit, hledět;
zvyk ukazuje všecko k. (Nez.)
|| *křivo;
2. stup. křivější [-věji]
kříž, -e, m., z lat. crux = kůl
s příčným břevnem nahoře, po-
pravčí nástroj: na kříž pověsit,
přibít, rozepnout; smrt kříže ||
na kříži;
symbol křesťanství: bojovníci
kříže (Čech); k. na věži, na hro-
bě, v chrámě;
udělat nad někým kříž, přenes.
= pochybovat o jeho uzdravení,
vzdát se naděje v jeho polep-
šení...; u. nad něčím k. = ože-
leti to; u. za někým k. = ra-

dovati se z jeho odchodu
(Němc.);
symb. utrpení, soužení, trápení:
vzítí svůj k. na sebe; mítí s kým
k.; je s tím k.;
lézt ke kříži = uznávat svou
vinu, chybu, chtít se smířit,
poddávat se (lid. a hovor.);
záslužný k. (vyznamenání);
Jižní k. (souhvězdí);
= dolní část hřbetu: bolest, bo-
lení kříže || v kříži;
v. křížem
křížácký [-ctví], příd. ke křížák:
-ké výpravy
křížáček, -čka, m., zdrob. ke kři-
žák
křížáci, příd. ke křížák, pavouk
křížák, -a, m. = účastník křížové
výpravy; pavouk; = srnec šes-
terák; = křížník (zastar.); =
kůň, který kříží přední nohy
(nář.)
křížala, zdrob. -lka, -lek, ž. = su-
šený plátek ovoce; býti jako k.
= velice hubený, scvrklý (lid.);
křížalový = s křížalami (buch-
ta), prodávající křížaly (bába)
křížatka || kří-, -tek, ž. = hranice
polen složených křížem (lid.);
pomn. *-tky = křížovatka; kři-
žatka, rostl.;
křížatý = s křížem; -té rostliny
křížeček, -čku, m., zdrob. ke
křížek, -žku, m., zdrob. ke kříž;
přijítí s křížkem po funuse, v.
funus; = notové, tiskařské zna-
mení;
mítí šest křížků na zádech =
býti šedesátiletý;
jít, chytit se do křížku = zá-
pasit
křížem, přísloveč. 7. p. ke kříž
= v podobě kříže, přes sebe,
různými směry: položit něco k.
|| nakříž, přeskříž; nepoložit,
nepře- někomu stéblo křížem =
neukřivdit, nebýt v cestě; dvě
hubičky křížem (Hlad.); složit
ruce křížem; projít, prochodit
les, kraj k. || křížem krádem
(nikoli křádem) = všemi smě-
ry, skrz naskrz

kříženec, -nce, m. = míšenec;

kříženecký = míšenecký

***kříženina**, ž. = co vznikne křížením, míšenina

křížiček, -čku, m. zdrob. ke kříž
křížiti, kříž = dávat, skládat křížem: k. nohy;

přenes. = mařit: k. něčí plány;
= mísit, pářit nestejně jedince rostlinné n. živočišné;

k. se = křížem se pohybovat, směřovat, protínati se: blesky, cesty se kříží || křížují; myšlenky, které se v hlavě mé křížily (Koll.); častěji přenes.: snahy, zájmy, plány se kříží = mísí se, neshodují se, překázejí si; slova se kříží = působí na sebe vzájemně, vyrovnávají se hláskově...;

slož. dokon. z-, lépe než s- = dáti křížem: s- ruce na řadrech (Vrchl.); z- pohled s někým (kniž.); z- něčí plány; s mou tvá se ocel skříží (Čech); zpřídav. zkřížený, skřížovaný, v. tam

***křížkář**, -e, m. = kdo se podpisuje třemi křížky (šm.)

křížkovati, 1. = vyšívati křížkem: křížkovaný steh; 2. k. se s kým = jíti s ním do křížku, zápasit (lid.); nevynikám v křížkování (Vanč.)

křížkový, příd. ke křížek: k. steh, v. křížkovati 1.

I **křížmo**, stř., z řec. chrísma = olej (směs olivového oleje a balzámu) na křtění, svěcení: pomazati -mem

II ***křížmo**, příslov. = křížem (zastar.): s rukama k. na kolenou (David);

**křížmonož* sedící (t.) = se zkříženými nohama

křížní, příd. ke kříž: k. cesta = křížovatka (lid.);

křížník, -u, m., válečná loď

***křížovák**, -u, m. = křížník

křížovati, 1. = přibíjet na kříž: křížují syna Božího (bibl.); přenes. = týrat, pronásledovat (Němc.); = umrtvovat: k. své vášně (v nábož. mluvě);

k. koho, se = žehnat křížem; přenes. k. se = hroziti se;

2. = jít křížem, napříč: k. les (Vanč.); k. dvůr (šrám.); k. krajinu (Olbr.);

= protínat: cesta křížuje dráhu (není nespr.) || křížuje se s dráhou; vlaky křížují (na jednokolejné dráze) = vyhýbají si; k. se: cesty, koleje, chodby se křížují; přenes.: plány, zájmy... se křížují || častěji kříží se;

slož. dokon. po- koho, se = po-žehnat křížem; u- = přibít na kříž

křížovatka, -tek, ž. = místo, kde se křížují cesty, dráhy

křížově, v. křížový;

křížovitý [-tě] = podobný kříží
křížovka || *kří-*, -vek, ž. = hádanka, rebus s křížovým řešením (doplňováním slov křížem, vodorovně a svisle);

-kář [-kářka], -e, m. = kdo rád luští křížovky

křížovnícký (řád), příd. ke

křížovník, -a, m. = člen duchovního řádu

křížový [-vě], příd. ke kříž = co je, jde křížem: -vá páska; -vá kost (lékař.); -vá rána, projde-li kulka tělem napříč (myšliv.); -vá dráha = místo, kde se kříží chodníčky zvěře (t.);

-vé dřevo = d. kříže (Jir.);

= co se děje ve znamení kříže:

-vé výpravy; = co má podobu kříže, co je zkříženo: -vá ozdoba...; -vá cesta = řada obrazů o umučení Páně; přenes. = svízelný, strastiplný postup, -né jednání...;

-vá pobožnost = u křížové cesty; Křížové dni =

kdy se koná -vá pobožnost; Křížová neděle = pátá po velikonočních, Prosebná; v. výslech;

-vě vinutý = křížem (odb.)

křoupati, -pám || -pu, -pej, -paje = chroupat (lid. a hovor.);

slož. dokon. na- se (mnoho); roz- co; *křoupávati*, opakov.;

křoupavý [-vě; -vost] = chroupavý (lid. a hovor.);

křoupnouti, -pl, -pnuv, -pnut(i), dokon.; slož. dokon. *roz-* co
křovácký [-cky; -ctví], příd. ke Křovák; k. jazyk; přenes. = surový: -cké mravy;
Křovácko, stř. = země Křováků;
**křovačina*, ž. = křovácká řeč;
Křováček, -a, m., praobyvatel již. Afriky; přenes. k. = surovec
křovařiti = hledati se psem zvěř v křoví (mysliv.)
***křovatý** = křovitý; přenes. = jako keř, rozložitý
křoví, stř. hromad. jm. ke keř = řada křů na jednom místě; zdrob. *křovíčko*, -ček, stř.;
křovina, ž. = křoví: ozdobná k. (Jir.); zdrob. -nka, -nek, ž.;
křovinatý [-tě; -tost] = plný křoví, porostlý křovím;
křovinný ráz kraje; -nná rostlina... = vyskytující se v křoví;
křoviško || -viště, stř. = místo kde je křoví, pak = křoví (Vanč.);
křovištní = rostoucí na křovišti;
křovitý = keřovitý
křtalt, -u, m., z něm. Gestalt = podoba, úprava, postava (zastar.);
křtaltovati = zdobit, upravovat (bibl.); slož. dokon. *vy-*; vykřtaltovaná povaha = vyrovnaná (zastar.);
křtaltovný = mající pěknou postavu (t.)
křtěnec, -nce, m. = kdo je křtěn, kdo je krátce před křtem n. po něm
křticí = křestní: k. voda, list, kniha;
křtiny, křtin, ž. pomn. = slavnost křtu;
křtitel, -e, m. = kdo křtí;
křtitelnice, ž. = nádoba s křticí vodou; -níčka, ž., zdrob. k tomu (Hal.)
křtiti, křtí, křtíte, křtění(i) = provádět křest, přijímat do křesťanské církve symbolickým obmytím vodou: k. koho; přenes. k. koho = dávat mu přezdívku (lid. a hovor.);

být křtěn Jan = dostat na křtu jméno Jan; být křtěn knedlovou vodou = být hloupý (vulg.); Vltavou křtěný = rodilý Pražan; přenes. k. víno = dávat do něho vodu a zhoršovat jeho jakost (lid. a hovor.);
slož. dokon. *o-*, *po-* někoho = vykonat jeho křest; *o-*, *po-* koho Jan... = dát mu jméno Jan na křtu; přenes. = dáti titul: *o-* knihu (Pujm.);
pře- = znovu pokřtít; zprav. přenes. *pře-* někoho, něco = dát jiné jméno, název, přezdívku;
křtívati, -vám, opak.;
slož. nedokon. *pře-* = jinak jmenovati: překřtívám jej v románě (Sez.)
***křumpati** = křupati, chrupati
křup, citoslov. vystihující křupání, křupnutí
křupan, -a, m. = neohrabanec, hrubec (vulg.); -nský [-nství]
křupati, -pám || -pu, -pej, -paje = křoupati, chroustati;
křupávati, opakov.
***křupánka**, -nek, ž. = něco křupavého, vypečená kůžička
křupávati, v. křupati;
křupavka, -vek, ž. = chrupavka (lid. a hovor.);
křupavý = křupající, chrupavý
***křupěti** = chrupati
křupka, -pek, ž. = chrupavka, chrupka (lid. a hovor.)
***křupkavý** || **křuplavý* = křupavý
křupnouti, -pl, -pnuv, -pnut(i), dokon. ke křupati
křupoň, -ně, m. = křupan; -ňský [-ňství], příd. k tomu
ks, citoslovce napodobující sykot, syčivý let apod.; též = kš
Ksanda || *Ksandr*, -a, m., domácí tvar k Alexander
KSČ, zkratka = Komunistická strana Československa
***ksebný** = náruční (nář., Jir.)
***ksíft** || *ksicht*, -u, m., z něm. Gesicht = obličej (vulg.); k., -a, m., nadávka (t.); zdrob. *ksíftíček* || *ksichtíček*, -čku, m.
***ksikati** = říkati ks (Suš.)

*ksindl, -u, m., z něm. = banda, chátka (zhrub.)

KSS, zkratka = Komunistická strana Slovenska

kš, kšš, kšá = citoslovce, kterým se odhání drůbež

kšaft, -u, m., z něm. = poslední vůle, závěť (zastar.); *kšaftní* || *kšaftovní* [-ně] = týkající se kšaftu; *kšaftovati* = dělat kšaft, odkázati

*kšanda || *šanda*, ž., z něm. slez. Schande (= popruh) = popruh, šle (lid. a hovor.); uříznouti si kšandu = udělati si ostudu (vulg.), slovní hříčka (ostuda = něm. spis. Schande); zdrob. (k)šandička, -ček, ž.

*kšeft, -u, m., z něm. = obchod, prodejní místnost, obchodní ujednání, výnosná práce, -ný podnik, -né ujednání mezi neobchodníky (lid. a hovor.);

kšeftař, -e, m. = kdo si hledí kšeftů (hanl.); *kšeftařiti* = hleděti si kšeftů (hanl.);

-tařský [-sky; -ství], příd. ke kšeftaři;

kšeftovati = obchodovati, kšeftařiti;

kšeftovní [-ně] = kšeftařský;

kšeftovnícký [-cky; -ctví] = kšeftařský

kšica, kšice, v. kštice

*kšilt, -u, m., z něm. = štítek na čepici (lid.)

*kšír, -u, m., z něm. Geschirr, 1. = nádobí; 2. = koňský postroj (lid.); *kšírovati* koně... = strojit; slož. dokon. o-

kštice (nář. kšice, kšica), ž. = husté dlouhé vlasy (nad čelem), pramen takových vlasů (kniž., hovor.); s vínky perel v jasné, temné kštici (Čech); hni kštici, titáne (Vrchl.); lid. = zvlněný konec pytle nad motouzem, kterým je pytel zavázán

kterak || původ. *kterako, příslov. ke kteraký = jak (zastar.); vypravoval, k. šel a v lese zabloudil (Erb.); k. se líbí (So.); =

když, zatím co (lid.); jak k. = jak kdy (t.);

kterakkoli(v) = jakkoli (zastar.);

kterakže = jakže (t.);

kteraký, druhové zájmeno ke který = kterého druhu (zastar.)

který, zájmné příd. jm.; 1. tázací: která kniha se ti nejvíce líbí?; od které doby to je?; v nepřímé otázce: řekni mi, nevím, kterou knihu chceš;

ptáme se jím na bližší označení v prostoru, v čase, na pojmenování někoho, něčeho;

lid. a hovor. klade se bez podstat. jména, m. kdo: který (totiž hoch...) to byl?; která (holka...) to byla?;

tázací význ. přechází ve zvolací: který ďas ho sem nese! apod.; 2. vztažné, a) jako přívlástek podst. jména: který kůň ovsa dobývá, nejméně ho jí (přísl.); kterou knihu chceš, tu dostaneš; s nepůvodním slovosledem: kůň, který ovsa dobývá... (tu se o d c h y l. klade jenž); b): ejhle beránek boží, který snímá hříchy světa || jenž (v. tam); vztahuje se ke jménu přímo vyjádřenému v předešlé větě; n e č e s. je který jako přívlástek u jména, které se nepřímo rozumí z předešlé věty: přijal nás v černém úboru, která pocta nepatřila mně, m.: a ta pocta || ta pocta; tu se klade často kterýž;

3. neurčité = některý, ten n. onen: všímal si, jak se který (kněz) obrací (Ra.); rozutekli se, kam kdo n. který mohl; *kterýkoli(v)* = libovolně některý: vyber si kteroukoli knihu; přijdi v kterýkoli den;

kterýsi (kníž. -rýs) = některý, ale nevím, neví se, který: bylo to kterousi neděli v říjnu; po kterés příbuzné (Sez.);

kterýž || *kterýžto* = který 2.; *kterýže* = táz. který s citovým odstínem;

kterýžkoli = vztaž. kterýkoli;

kterýžto = vztaž. kterýž; v. 2 b);
ten který, v. ten
ktomu, v. to
ku, předložka, v. k
kú(p), v. coup
I Kuba, m., příjm., od pův. domác-
 ký tvar z Jakub; *kuba*, m. = lid.
 jídlo z krup a ze sušených hub
II Kuba, ž., ostrov v Záp. Indii;
kuba, ž. || *kubo*, stř. || *kubovka*,
 -vek. ž., druh doutníku, původ. z
 kubánského tabáku
Kubaň, -ně, ž., řeka na Kavkaze
Kubánc, -nce, m. = obyvatel
 Kuby
kubánský (**kubský*), příd. k II
 Kuba: k. cukr, tabák
kubaňský, příd. ke Kubaň: Kubaň-
 ská oblast, kubaňští kozáci
Kubásek, -ska, m., příjm.; zdrob.
 ke Kubas a to z Kuba (Jakub);
Kubát, -a, m., příjm. z Jakub;
Kubata, m., příjm. z Jakub
kubatúra «tú-», ž., z lat. = krych-
 lový obsah
Kubec, -bce, *Kubelk*, -a, *Kubelka*,
 m., příjm. z Jakub;
Kubera, *Kubeš*, -beše || -bše, m.,
 příjm. z Kuba
kuběna, ž., z lat. = souložnice
 (lid. a hovor.);
kuběnář, -e, m. = souložník (lid.
 a hovor.); *-nářský* [*-nářství*] =
 souložnický (t.);
kuběnka, -nek, ž., zdrob. ke ku-
 běna
Kubice, ž. jedn., vsi v Č.
kubický = krychlový: k. obsah
kubik (místy lid. *-bík*), -u, m.,
 z franc. = kubický, krychlový
 metr; v lékař. a j. = kubický cm
Kubík, -a, m., příjm. z Kuba (Ja-
 kub);
k. = výr (žertov., mysliv.); =
 chlapák (lid.)
kubismus «-zmus», -mu, m., z
 franc., úpadkový novověký umě-
 lecký směr; *kubisovati* «-zo-» =
 tvořit v duchu kubismu (Neum.);
kubista, m. = stoupenec kubis-
 mu;
-stický [*-stický*] «-styc-» = v du-
 chu kubismu

***kublati**, -lu || -lám = chumlat
 (nářeč.); k. se = chumlati se,
 zadrhovati se; k. se s čím = pá-
 ratí se, piplat;
 slož. dokon. *na-* se s něčím =
 napáratí se; *vy-* se z nemoci
 (Koll.); *za-* se do peřin = za-
 motat (Ra.)
kubo, *kubovka*, v. II Kuba
kubský, v. kubánský
kubus, v. cubus
kucka || *kuckal* [*-lka*], -a, m. =
 kdo kucká (lid. a hovor.);
kuckati = kašlat, pokašlávat
 (t.); k. se = dávti se, dusit, za-
 lykat: k. se smíchem (Dyk);
 slož. dokon. *na-* se (mnoho);
roz- se = rozkašlati se; *vy-*
 něco; *za-* se = rozkašlati se
 (při dráždění v krku n. při za-
 skočení drobečku do hrtanu);
kuckávatí, -vám, opak.; slož. *po-*
 = pokašlávat; *za-* se (Majer.);
kuckavý smích (So.) = při kte-
 rém se kucká; k. člověk = kaš-
 lavý;
kucknouti, kuckl, dokon. ke kuc-
 kati: kuckla si do šátku (Ner.)
***kucmoch** || *-mouch*, -u, m. = šku-
 bánky (lid.); kucmoch, tanec
***kuča**, -i, ž. = kštice, hrouda,
 chajda (nářeč.)
kučera, ž. = kadeř, kudrna;
**kučeratý* = kučeravý;
kučeravětí, -vějí = stávti se
 kučeravý; slož. dokon. *z-*;
kučeravý [*-vě*; *-vost*] = kade-
 řavý;
kučerka || **kučírka*, -rek, ž.,
 zdrob. ke kučera
***kučírek**, -rku, m. = kočárek;
kučírka, v. kučera
kučírovatí, v. kočírovatí
***kučma**, ž., ze slov. a tam z maď.
 = kožešinová čepice (Heyd.)
kudan, -u, m. = nářadí na dobý-
 vání pařezů, „lesní čert“ (lesn.)
kudla, -del, ž.,
 1. z lat. = jednoduchý nůž; =
 nůž vůbec (hanl.); pískat kudlu
 (lid. a hovor.) = třít nouzi;
 být jako za groš kudla (Ra.,
 lid. a hovor.) = hubený;

2. slovo domácí, souvisí s koudel, kudrna = chumel, chuchval vlasů; přenes. = chundelatý pes, psice, fena; odtud dále přezdívkou špatných žen (vesměs lid.)

kudláč, -e, m. = kdo má kudlaté, kudrnaté vlasy (lid.); zdrob. *kudláček*, -čka, m.; *k.*, -u, m. = angrešt (lid.)

kudlanka, -nek, ž., hmyz

kudlati = kutit, pižlat (lid.); = kudlit (t.)

***kudlatý** = chundelatý

kudlička, ž., zdrob. ke kudla; -čkář, -e, m. = výrobce n. prodáváč kudel

***kudliti** = tahati za „kudlu“, za vlasy (nářeč.); k. se = válet se, vystupovat v chumáčích; slož. dokon. *za-* koho = zatahati za vlasy

***kudra**, ž. = kudrna;

***kudratý** || -ravý = kudrnatý

***kudrlina** || obyč. zdrob. *kudrlinka*, -nek, ž. = kadeř; = vlnitá ozdoba, na př. v písmě; přenes. = titěrná ozdoba vůbec, titěrnost, na př. v řeči (hanl.): -ky slohu (Čech); to je nevěsta, žádné kudrlinky, pitominky, cinglátka (Majer.); *kudrlinkář*, -e, m. = kdo si libuje v kudrlinkách; -řský [-řství], příd. k tomu; *kudrlinkovati* = dělat kudrlinky; -vaný || ***-vatý** = plný kudrlinek

***kudrliti** = kudrlinkovat, načechrávat (Tábor.)

kudrna, ž. = kadeř, kučera;

kudrnáč, -e, m. = kdo má kudrny; zdrob. -náček, -čka, m.; *kudrnatěti*, -těji = stávat se kudrnatý; slož. dokon. *z-*; *kudrnatiti* = točiti do kudrn; k. se = kudrnatět; slož. dokon. *na-*, *z-*; *kudrnatý* [-tě; -tost] = kučera-vý, kadeřavý; k. hoch, -tá hlava; = načechraný, točený...; = choulostivý (hovor.): -tá věc (Sez.); chodí to u nich -tě = povážlivě, všelijak (lid.);

kudrnka, -nek, ž., zdrob. ke kudrna

kudy (lid. *kady*), zájmené příslov. = kterým směrem, kterou cestou; 1. tázací: kudy, kudy cestička? (píseň); v závislých otázkách: nevím, kudy jít, mám jít; výpustkou: neví kudy kam (totiž jít...), o bezradném; 2. vztažné: kudy jsi přišel, tudy odejdi; 3. neurčité: sotva kudy mohl odejít = někudy; *kudychce*, v. chtít 7; *kudykoli* = kterýmkoli směrem; *kudysi* = někudy, ale nevím, neví se kudy; *kudy tudy*: jel k. t. (Erb.) = tudy, kudy mu napadlo..., na zdařbůh; *kudyž* = vztaž. kudy (řid.); *kudyže* = kudy s citovým odstínem (při divení, když jsme neslyšeli...): kudyže půjdeš?

kufírek, -rku, m., zdrob. ke kufr

kufr, -u, m., z něm. (a tam z franc.) = tuhá schránka na věci; = hostinská místnost (vulgár.); v student. mluvě = ředitel, na Slov. = školní budova; *kufrař*, -e, m. = zloděj kufrů; *kufrář*, -e, m. = výrobce kufrů; *kufráček*, -čku, m., zdrob. ke *kufrík*, -u, m., zdrob. ke kufr

***kugluf** (-lup, -lupf), -u, m., z něm. = bábovka (lid.)

kuchař [-řka], -e, m., z něm. = kdo připravuje (strojí a vaří, peče...) pokrmy; kuchařka, též = vyšíváný plátěný závěs v kuchyni; = kuchařská kniha; *kuchaříček*, -čka, m., zdrob. ke kuchařík; *kuchaříčka*, -ček, ž., zdrob. ke kuchařka (Ner.); *kuchařík*, -a, m., zdrob. ke kuchař; *kuchařinka*, -nek, ž., zdrob. ke kuchařka; *kuchařiti* = být kuchařem, -řkou, vařit; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *kuchařivati*, opakov.;

kuchařský [-sky; -ství]: -ská kniha, -ské umění
kuchati, -chám, z něm. = vyjímat, vyvrhovat vnitřnosti: k. rybu, husu...;
 slož. dokon. *vy-*; přenes. *vy-* pannu (o dětech) = rozpárat ji; *vy-* něčí spis = nemírně z něho vytěžit (hovor.);
kuchávatí, -vám, opakov.
kuchmistr, -a, m., z něm. = přední kuchař (zastar.);
 -*strovský* úřad neboli -*strovství*, stř.
kuchta, -cht, ž. = kuchařka (zhruběle); zdrob. *kuchtička*, -ček, ž.
kuchtík, -a, m. = kuchařský učeň; chodit po -ku = po kraslicích (nář.)
kuchtiti, -tění(i) = kuchařit, vařit, připravovat pokrmy (lid. a hovor., často posměš.);
 slož. dokon. *u-* = uvařit, špatně uvařit;
kuchtivati, opakov.
kuchyně || řidč. -*chyň*, -né, ž., z něm., 1. = místnost, kde se kuchaří, připravují (vaří, pekou...) pokrmy; pojízdná, polní k. = vůz s kotlem, s kotly na vaření; = kuchyňský nábytek; 2. = způsob úpravy jídel a jídla jistým způsobem upravená: česká, francouzská..., lidová k.; latinská k. = léky, lékárna, protože se recepty píší latin. (lid., Němc.);
 politická... k. = politické jednání, způsob politické práce (hovor.);
kuchyňka, -něk, ž., zdrob. k tomu; přenes. (lid. a hovor.) = žena, která ráda obstarává domácnost, nemiluje společnost; k tomu muž. protějšek;
kuchyňka, m. = muž rád pobývající v kuchyni a vůbec doma (lid. a hovor.);
kuchyňský stůl, -ké nádobí, -ká stůl; přenes. -ká čeština... = neliterární, nekultivovaná, lidová, někdy = spisovně vadná (hovor.)
 ***kujba**, ž. = kování

Kujebák, -a, m. = rodák z Vys. Mýta (přezdívka);
Kujebina, ž. = Vys. Mýto (t.)
kujl, v. kovati;
kujný [-nost] = co lze kovat: k. kov
kujón, -a, m., z franc. couillon = lstivý, prohnáný chytrák, dareba, šibal (vulg.);
 zdrob. *kujónek*, -nka, m.;
kujonovati || *kujonýrovati* koho = trápit, sekýrovat (vulg.);
kujónský [-sky; -ství] = chytřácký, šibalský (t.)
kuk || *kukouč* || *kukuk*, citoslovce doprovázející vyhlédnutí při hře na schovávanou (v dět. řeči); zpodstatnělé
kukuč, -e, m. (zprav. jen 1. a 4. p. jedn.) = pohled, vzezření (hovor.)
kukačče, -čete, stř. = kukaččí mláďe;
kukaččí, příd. ke kukačka: k. vejce; přenes. (podle toho, že kukačka snáší vejce do cizího hnízda) = co někdo nastrojí a jinému se přičítá, zač jiný pyká...
kukačka, ž., pták; k. v hodinách = zařízení na bití hodin kukaččím hlasem; lid. = vstavač; přenes. = čumil, „kibic“ (lid.);
kukačkový, příd. ke kukačka: -vé hodiny = s kukačkou
kukadlo, -del, stř. = přístroj na koukání; = oko (žertov.); na třech nožkách takový kukadlo (Mrš. žertov. o přístroji na vyměřování); podob. žert. -dla = brejle; v. kukátko
kukaň, -ně, ž. = posada pro kvočnu; posměšně o žen. klobouku se sklopenými skývami: ženy v hedvábí a v kukaních (Ra.); symbol mateřské péče: obě sestry, už paničky, už kvočničky, se všemi starostmi kukaně o děti (Tilsch.)
kukati, -kám = vydávati zvuk ku-ku, kuk, o hlase kukačky, o žabím kuňkání; = kibicovat (žert., Bezr.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho); přenes. *na-* komu co = namluvit, napovídat (lid. a hovor.); *za-*, prostě dokon.; = kukáním předpovědět: ten ptáček dosti let mi zakukal (Čech); *kukádati*, opakov.

kukátkář, -e, m. = kdo chodí s kukátkem; přenes. = kdo pozoruje lidi, život: maska potulného kukátkáře (Nov. o Kosmákovi); -*řský* [-*řství*], příd. k tomu: Baarovo -*řství* = bystré pozorování života (liter.)

kukátko, -tek, stř., zdrob. ke kukadlu = krátký dalekohled: divadelní k.; = otvor ve dveřích na chodbu; = zařízení na prohlížení obrázků zvětšovací sklem; přenes. Kosmákovo K. = obrázky ze života, jejich knižní soubor

***kukavice**, ž. = kukačka (nářeč.); zdrob. -*vička*, -ček, ž.; *kukavý* = kukající

kukla, -kel || *kukle*, ž., z lat. = úplná pokrývka hlavy, takže kuká, je volný jen obličej: k. šermířská, včelařská; k. zapalovače = hlavička, klobouček; kukla hmyzu = podoba v klidovém vývojovém období; přenes. k. pýchy (kniž.)

kuklice || čast. -*lička*, -ček, ž., zdrob. ke kukla; kuklice, moucha; *kuklík*, -a, m. = kdo nosí kuklu, zakuklenec, pokrytec (zastar.); *k.*, -u, m., rostlina

kukliti = dávat kuklu na hlavu, přenes. = vůbec zakrývat, halit (kniž.); k. se: panna nekuklí se, krásy jista (Puchm.); prs žen se kuklí (Kadlec); slož. dokon. *vy-* se = vyklubati se: vykuklil se z něho darebák... (hovor.); *za-* se (o hmyzu) = proměnit se v kuklu; = zahalit se, zachumlat (Majer.); jiný se zakuklil do vzpomínek = ponořil (kniž.); v. zakuklenec; -*kuklovati*, nedokon. slož. *od-*: odkukluje se to kritickému po-

hledu (Nov.) = ukazuje se, odhaluje to zřetelně; *za-* se (o hmyzu) = proměňovati se v kuklu

kuklorodka, -dek, ž., hmyz

kuklovitý = jsoucí jako kukla; *kuklový*, příd. ke kukla; k. dýchací přístroj = s kuklou

kukmák, -u, m., houba

***kuknouti**, -kl, -knutí = zakukati

-kukovati, v. kouknouti

***kukrovati** = cukrovat (o hrdliče); *kukru*, -*ru*, citoslov. = cukrů

Kuks, -su «-su», m., ves; *k.* = podíl na dolech, těžařský podíl, cenný papír

kuku, citoslovce vystihující volání kukačky; *kukuč*, *kukuk*, v. kuk

kukuřice, ž., obilnina, plodina; -*řicový* || častěji -*řičný*: -*vý*, -*ný* chléb; -*ný* klas, -*ná* kaše, mouka, -*né* pole; *-*řičák* || -*řičňák*, -u, m. = kukuřičný chléb (váleč.); -*řičňák*, též = žlutý desítihalář (t.)

kůl, kolu..., mn. -ly... || dosti často kůlu, kůly..., m. = tyč na jednom konci zaostřená; dřívě popravní nástroj: nade mnou kolo — kůl — kostlivec — lebka bledá (Mácha); být, zůstat jako k. v plotě (od plotu) = úplně sám; před tím se třese každý kůl v plotě = nenechá ani kůl v plotě, všecko krade (lid.); v. kolek, kolí, -lík, -líček, kůlec, kůlek, kůloví

kulacký [-*cky*; -*ctví*], příd. ke kulak

***kulač**, -e, m. = kulatá, plochá láhev

kuláč, -e, m. = něco kulatého; = kulatina (lesn., horn.)

kulak, -a, m., rus., původ. = pěst, přenes. = zámožný zemědělec vykořisťující drobné zemědělce a nepřítel kolektivizace, (u nás) združstevnění

kulaná, v. koulaná

***kulánek**, -nku, m. = kuláč

kulantní [-ně; -nost], z franc. coulant = milý v jednání, hlavně v obchodním, uznalý, ochotný, solidní: k. obchodník, firma, jednání;

2. stup. -*tnější* [-*tněji*]

kuláš, v. guláš

kulatěti, -tějí = stávat se kulatý: tváře dítěti kulatější; k. se = zdát se, jevit kulatý; slož. dokon. z-

kulatina, ž. = kulaté kmenové dříví; = luštěniny (lid.);

kulatinový = z kulatiny: -vá podlaha

kulatiti, -cen(i) = dělat kulatým, zaokrouhlovat; tváře se mu kulatí; přenes. k. = pochlebovat (v hantýr.);

slož. dokon. za- = zaokrouhlit;

slož. nedokon. *zakulacovati*

kulařoučký, -*řounký* = pěkně, úplně kulatý

kulatý [-tě; -tost] = podobný kouli, kulovitý, oblý, lid. a hovor. též = okrouhlý, válcovitý: k. svět, -tá hlava, -té jablko, -té tváře = baculaté, boubelaté; peníze jsou kulaté = snadno se utratí; má těch kulatých nepočítaných = mnoho peněz (Němc., lid.);

= zaokrouhlený, přibližný: -té číslo (Katzl); = nedosti určitý, nepřesný, vyhybavý: -té slovo, -tá odpověď;

2. stup. *kulatější* [-*těji*]

***kúlcovati** = kolíkovati

kulčiba, ž., jedovatá rostlina, jejíž plod je kebule

Kulda, m., příjm. z Mikuláš

kule, v. koule

***kúlec**, -lce, m., zdrob. ke kúl = kolík

kulečné, str. = poplatek za kulečnick (Ner.);

kulečnick, -u, m. = stůl upravený ke hře koulemi, billár, kulečnicková hra;

-*kový*: -vé koule; -vá hra

***kúlek**, -lku, m., zdrob. ke kúl = kolík

kulér, -*rový*, v. couleur

***kulha**, m. = kulhavec

kulhati, -hám = napadat na jednu nohu n. na obě: k. na levou nohu; k. za někým, přenes. = belhati se, opožďovati se ve vývoji, nedostihovat ve výkonnosti...; přirovnání kulhá = není podařené, výstižné;

slož. dokon. do-, při-, vy- se (řidčeji bez se) někam = belhavě dojít, při-, vy-: raněný se dokulhal na obvaziště; vykulhá se houfec (Ner.);

kulhávati, -yám, opak.;

slož. nedokon. po- za někým = kulhati, v. výše; přirovnání pokulhává = kulhá

kulhavec, -vce, m. = kulhavý člověk (obyčej. hanl.);

kulhavěti, -vějí = stávat se kulhavý, chromnout (řidké);

slož. dokon. o-, z- = ochromnout, z-;

kulhavka, -vek, ž. = onemocnění paznehtu (při kterém skot často kulhá);

kulhavý [-vě; -vost] = kulhající; přenes. = nepodařený: k. rým, -vé přirovnání

***kulhoun**, -a, m. = kulhavec; -*nek*, -nka, m., zdrob. k tomu

kulí, m. neskl. nebo -ho, mn. -liové, -liů, z indičtiny = indicový n. čínský nádeník, nosič břemen; přenes. o lidech do vyčerpání zaměstnaných a nedostatečně placených, vykořisťovaných n. nesamostatných

***kulič**, -e, m. = kdo koulí (Olbr.)

kulička, -ček, ž., zdrob. ke koule; -*čkovitý* [-tě; -tost] = podobný kuličce; -*čkový*: -vé ložisko = s kuličkami

kulíferda, m. = chytrák, lišák (lid.); z Gulliver, jména hrdiny románu „Gulliverovy cesty“ od angl. spisovatele Swifta;

kulíferdovský = lišácký

kulihrášek, -ška, m. = kdo se kulí jako hrášek, malé tlusté dítě; K., pohádkový malý silák, skřítek

kulich, -a, m., pták, jinak sýc, sýček;

kulichati, -chám (Čelak.) || *-cho-vati*, o zvucích kulicha; přenes. = křičet jako kulich (obrozen.)

kulík, -a, m., pták

kulinární || *-nářský*, *-nářský*, z lat. *culinarius* = kuchařský: -ní, -ké umění

kulisa «-sa», ž., z franc. = postranní pohyblivá dekorace na divadelním jevišti;

přenes. jednat... za kulisami = tajně, v úzkém kroužku;

k. v přírodě, na obraze, v románu = pozadí; k. u parního stroje = část šoupátka; lesní k. = úzký pruh porostu (lesn.); k. na burse = souhrn spekulantů, volný trh;

-sák, -a, (hovor.) || *-sář*, -e, m. = stavěč kulis;

-sní seč (les.), (cenné) papíry;

-sovítý = jako kulisa;

-sový rozvod (stroj.); *-vé* umění

kulíšek, -ška, m., zdrob. ke kulich; ať mě kulíšek, jestliže... (Vanč.) = rarášek;

kuliší, příd. ke kulich: k. hlas...

kuliti = valit něco kulatého, kutálet, obyč. koulet; k. oči = poulit (řid.); k. se, přenes. = velmi zvolna jít, koulet se (lid. a hovor.);

slož. *do-* co kam; *do-* se;

s- co s čeho, kam = svalit;

vy- oči na koho = vypoulit;

za-: peníz se zakulil;

v. kouletí.

kulka, ž., zdrob. ke koule; = varle (zhrub.)

I kulm, -u, m. = nános, spodní karbon (geolog.)

II kulm, -u, m. || *kulma*, ž. = želízko na pálení, kadeření vlasů, přístroj na letování (lid. a hovor.)

kulminace, ž., z lat. = (vy)vrcholení;

-nační, na př. bod || **-nantní*;

-novati = vrcholit, dostoupit vrcholu (i přenes.)

kulmovati = kadeřit kulmou; slož. prostě dokon. *na-*

kulmový, příd. k I kulm

kůlna, *kůlnice*, *kůlnička*, v. kolna

kuloár, *-rní* || *-rový*, v. couloir

***kulomastika** «-sty-», ž. = kolo-mastika

kulomet, -u, m. = strojní puška:

-metec, *-tce* || *-tčík*, -a, m. =

vojín u kulometu; *-metný*: -ná rota

kulovati, v. koulovati

***kulovatina**, ž. = kulatá podoba, -tý tvar: k. růžové brady (Krška);

**kulovatý* = kulovitý, kulatý

***kúloví**, stř. hromad. = kolí

kulovinka, -nek, ž., prvok

kulovitý [-tě; -tost] = podobný kouli, kulatý

kulovnice, ž. = ručnice, z které se střílí koulemi; zdrob. *-nička*, *-ček*, ž.

kulový, příd. ke kule, koule: k. kloub, král... (v kartách), *-vé* ložisko

kúlový, příd. ke kůl: k. stůl = postavený na kůlech (Staš.); k. kořen = hlavní kořen v podobě kolu, kůlu (na př. u mrkve)

kulpa, v. culpa;

kulposní «-póz-» čin = z neopatrnosti, z nedbalosti

kult, -u || řidč. *kultus*, -tu, m., z lat. *cultus* = úcta a její projevy, ctění, uctívání: náboženský k. (boha, bohů, svatých); k. hrdin; k. drahocenného Já (čech);

= souhrn bohoslužebných úkonů (obřadů); ministerstvo kultu a vyučování (v starém Rakousku) = náboženských věcí; *kultický* «-tyc-»: *-ká* náboženství; 2. stup. *kultičtější*: z křesťanských církví je nejkultičtější pravoslavi (Masar. slovník)

kultivace «-ty-», ž. = kultivování; *kultivátor* «-ty-», -u, m., z lat. = nářadí na kypření půdy, kypřič

kultivovaný [-ně; -nost], od kultivovati: -ná půda = pěstovaná; -ný člověk = vzdělaný a společensky vybroušený; -ný jazyk (-ná mluva, řeč) = jemně vypěstovaný, schopný všechno vyjádřit

kultivovati «-ty-», z lat. = pěstovat, vzdělávat, zušlechťovat: k. půdu; k. národ; národ se kultivuje;

slož. dokon. z-: z- kraj; zkultivovaná divočina (Neum.)

kultovní, kultový, příd. ke kult: -vní význam; -vý poplatek, příspěvek, -vé věci

kultprop, -u, m., zkratkové slovo z kultura a propaganda, podle ruš. = kulturní a propagační oddělení KSČ; *kultpropčik*, -a, m. = člen kultpropu

kultura «-tú-», ž., z lat. = pěstování, vzdělávání, zušlechťování: k. jazyka; lesní k. = zalesňování; bytová k. = zařizování bytů tak, abyhověly kulturním potřebám; k. bakterií;

= výsledek pěstování: lesní k. = mladý porost;

= výsledek, souhrn lidské práce v oboru hmotném (hmotná k.) i duševním (duševní, duchová k.): evropská, národní... k.; často k. = vzdělání, duchová kultura; společenská k. = společenské vzdělání, vyspělost

***kulturák**, -a, m. = tvůrce, šířitel kultury

kulturněhistorický [-cky], příd. ke kulturní historii: k. význam, -ké badání || kulturně historický (Vlček)...; je to důležité -cky kulturnětechnický, příd. ke kulturní technika

kulturní || *-ný [-ně; -nost] = týkající se... kultury: k. vývoj, věc, otázka; k. dějiny; k. pracovník; k. člověk = vzdělaný, mající smysl pro kulturu, zájem o ni; k. politika = která podporuje kulturu duchovou; k. rostliny = r. člověkem pěstované a užitkové; k. inženýrství

= zemědělské, agrikultura: k. boj = boj v Německu (za Bismarcka) mezi katolickou církví a státem, pak podobný jiný; vyvíjeti se, pracovati -ně

***kulturník**, -a, m. = kulturák

***kulturotvorný** = tvořící kulturu: -né hodnoty (Sez.)

***kulturtrégr**, -a, m., z něm. = nositel, šířitel kultury (hanl.)

kultus, v. kult

kululú || -luč, -lúč, dětské citoslovce při koulení: udělalo to k. = (za)koulelo se to

kumbál, -u, zdob. -lek, -lku, m. = malá temná komůrka, místnost

kumpačka, v. kompačka

kumpán [*-nka], -a, m., z franc. = společník: k. v pití (Čap.); veselý k. n. jen k. = veselý společník, kdo rád popíjí

kumpanie, v. kompanie

***kumplet**, -u, m. || -ta, ž., obyč. pomn. -ty, z lat. = kompletní, úplná pobožnost večerní (stč., Jir.)

***kumšt** (lid. někdy *kunšt*), -u, m., z něm. Kunst, 1. = umění, zvláštní dovednost (lid.): to je k., to není žádný k.; dělat kumšty = něco zvláštního, neobvyklého..., hlouposti, hazardovat;

2. = umělecké tvoření (hovor., hlavně mezi umělci);

kumštovný [-ně; -nost] = dovedný (lid.): -né kousky, provedení;

kumštovati = dělat kumšty (lid.);

kumštýř, -e, m. = umělec (hovor.); -řský [-řsky], příd. k tomu

kumulace, ž., z lat. = hromadění, kumulování: k. hodnotí, úřadů, sinekur, žalob;

-lativní [-ně; -nost] «-týv-» = hromadný;

kumulovati = hromadit: k. důchody, hodnotí...

kumys, -su «-su», m., přípravek z kobyliho mléka

kůň, koně, m., jednokopytník;
lid. a hovor.: dřít jako k.; člo-
věk není k. = nevydrží tolik
námahy jako k.; posaditi ně-
koho na koně, přenes. = po-
vzbudit, dodat mu odvahy, smě-
losti; být na koni, přenes. =
troufati si; přijít jako na koni
= rychle; jsem tu jako na koni
= přišel jsem rychle; darova-
nému koni na zuby nehleď, v.
darovati;
sedět po koních || proti koním
= ve směru jízdy || proti směru
jízdy (též o jízdě na vozidle bez
koní);
houpací k., dětská hračka;
sv. Mikuláš, Martin přijel na bí-
lém koni = ...napadl sních;
k. jako erbovní znak, tělocvičné
nářadí, šachová figurka;
v. koňský, koňstvo
kuna, ž., šelma; = kuní kožišina;
mučidlo (zastar.); = domácí zlo-
děj (lid. a hovor.);
kuňák, -a, m. = samec kuny
(mysliv.)
***kunčaft** || -čoft || -šaft, -a, m.,
z něm. = zákazník (lid.)
kunče, -čete || **kuně**, -něte, str. =
kuní mládě
kunčoft, v. kunčaft
Kundera, m., příjm., z něm. Gun-
ther; v. Kunta
kuně, v. kunče
Kunějovice, -ic, pomn., ves v Č.;
z osob. jm. Kuněj a to z Kun-
rád = Konrád
Kunětická hora, hora v Č.
Kunhuta, ž., kř. jm. z něm. Ku-
nigund(a)
kuní, příd. jm. ke kuna: k. mlá-
dě...;
kunice, ž. = kuní samice
kunina || **kunovina**, ž. = kuní kůže,
kožišina
***kunití** = žít jako kuna (Vr.)
kuňk, citoslovce vystihující žabí
skřeky
Kunka, žen. jm. z Kunhuta (čech);
k tomu slovní hříčkou
kunkati = kuňkati (t.)
Kuňka, ž. = Kunětická hora (lid.)

I **kuňka**, -něk, ž. = žába (lid. a
hovor.)
II **kuňka** || **kuňkal** [-lka], -a, m.
= kdo kuňká, kňourá, kňoural,
loudavec (lid. a hovor.)
kunkati, v. Kunka;
kuňkati, -kám, o žabích skře-
cích; přenes. (lid. a hovor.) o
lidech = kňourat; = špatně zpí-
vat; slož. dokon. za-;
kuňkavý = kuňkající: -vá žába;
přenes. -vé dítě;
kuňknouti, -kl, -knuy, -knutí,
dokon. ke kuňkati
kunktátor, -rský [-rství]; v. cun-
ctátor
kunovina, v. kunina;
kunovitý = příbuzný s kunou
kunšaft, v. kunčaft
kunšt, v. kumšt
kunt, -a, m., z něm., 1. = zákaz-
ník, odběratel (zastar., Ner.);
2. = filuta (lid. a hovor.)
Kunta || **Kunte**, m., příjm. z něm.
Gunther
kup, -u, m. = koupě: k. domu
kú(p), v. coup
kupa, ž. = kopa, hromada: k. se-
na, sněhu, knih; déšť se lil ku-
pami (Němc.) = lilo jako z kon-
ve; kupa = mrak (odbor.) ||
***kúpa** (Ner.)
kupadlo, v. koupadlo
kupátko, -tek, str., zdrob. ke kupé
kupcová, -vé, ž. = žena kupce n.
samostatná obchodnice;
***kupcovati** = provozovati kupec-
tví;
kupcovina, ž. = kupectví (lid. a
hovor.);
kupcovský [-ský; -ství] = ku-
pecký
***kupčicha**, ž. = kupcová (rus.)
kupčík, -a, m., zdrob. ke kupec
kupčítí = být kupcem, provozovat
kupectví, obchodovat, většinou
přenes.: o náhradu kupče (Krás-
noh.) = vyjednávané; kupčítí s
něčím = nečestně z toho těžit,
využítkovávat toho: kupčit s na-
dějí chudých (Ho.); k. s vlaste-
nectvím, s náboženstvím

kupé, stř. neskl., z franc. *coupé* = oddělení v železničním voze

kupec, -pce, m., 1. = kdo kupuje: první kupec v novém obchodě; (ne)mít na něco kupce; 2. = kdo prodává, obchodník, zvláště se smíšeným zbožím;

kupecký mládenec, -ké zboží;

kupectví, stř. = kupecké zaměstnání, -ký krám, obchod;

-*ctvo*, stř. hromad. = kupci;

**kupeček*, -čka, m. = drobný kupec; posměš. = kupec

***kupice**, *kupička*, -ček, ž., zdrob. ke kupa

***kupírovací** = na kupírování;

**kupírovatí*, z něm. (a tam z franc.) = propichovat (jízdenky); = odtrhovat (vstupenky); = zkracovat uši a ocas zvířatům

kupitel [-lka], -e, m. = kupec 1. (řídčí, právnické)

kupiti = dělat kupu, dávat na kupu, hromadit: k. seno || kopiti; k. chybu na chybu; k. se: muži vznešení se kupí síní (Sv. Čech); myšlenky kupí se v lavinu (Ner.); zástupy se kupí; slož. dokon. *na-* = nahromadit: *na-* seno; nakupilo se mnoho překážek; *nakupený*: -né mraky; *přes-* co = přestavět, nově seskupit, na př. sbírky, vojsko; *s-*, 1. = shromáždit: k. odpočinutí se skupil hlouček (Krásnoh.); 2. = sestavit, dáti do skupiny: vhodně skupené suché listy (Čech) || obyčej.

ses- co; *seskupený*: domy seskupené kolem kostela;

-*kupovati*, slož. nedokon. *na-* (říd.), *přes-*, *ses-*;

kupívati, opakov.

kupka, -pek, ž., zdrob. ke kupa

kuple, ž., 1., v. kopule; 2. = opasný řemen u šavle

kuplet, -u, m., z franc. = lehká vtipná píseň, zvláště kabaretní;

kupletista [-stka] «-tys-», m. = skladatel, zpěvák kupletů;

kupletní || *kupletový*: -vé duetto (R. Svob.)

kuplička, ž., zdrob. ke kuple

kuplíř [-řka], -e, m., z něm. = kdo nadržuje cizímu smilstvu, zprostředkovává je;

-*řský* [-řství], příd. k tomu

***kuplovatí**, z něm. = spojovat, na př. železniční vozy; přenes. = dohazovat, „dávat dohromady“ (lid.);

slož. dokon. *s-* = spojit, dohodit, dáti dohromady

***kuplový**, příd. ke kuple 1.

kupně, v. kupný

kupní, příd. ke kup: k. cena; k. smlouva (není nespr. m. trhov.); k. síla peněz; k. schopnost obyvatelstva

***kupný** [-ně; -nost], 1. = hromadný; -ně (čelak., Sušil); 2. = koho, co lze koupit: k. člověk; -né odpustky (Vlč.)

kupodivu, v. podiv

kupole, -lovitý, -lový, v. kopule, -lovitý

kupon, -u, m., z franc. = ústřížek cenného papíru, na který se vyplácí úroky n. dividendy; = ústřížek jako doklad odbírání časopisu, část poštovní poukázky, průvodky;

zdrob. *kuponek* || -*pó-*, -nku, m.;

kuponový arch, -vá daň

***kupovač**, -e, m. = kupec 1.

kupovatí, opět. ke koupiti: k. dům ...; k. zajíce v pytli = na slepo, co nevidím (lid. a hovor.); cikán kupuje za pět prstů a sáh (pořek.) = kupuje sáhnutím ruky, krađe;

slož. nedokon. *do-*, *na-*, *od-*, *při-*,

s-, *vy-*, *za-* k dokon. dokoupit...;

kupovávati, opakov.

-*kupovati*, v. kupiti

kuprák, -u, m. = měděný peníz (lid.)

kuprit, -u, m., z lat., měděná ruda

***kuprový**, příd. ke kupr (z něm.) = měděný

kupředu, příslovce = dopředu, vpřed: kupředu, kupředu, zpátky ní krok (sokol. heslo); hlavu kupředu nachýlil (Baar); věda brala se kupředu (So.) = vyvíjela se zdárně, pokračovala

Kupsobě, v. Darmodej

kur, -a, m.: kur domácí = kohout, slepice, kuře (odbor.); neodbor. k. = kohout (Vanč., říd.)

kūr, -u, m., z řeč., 1. = vyvýšené místo, někdy ochoz v chrámě, zvláště pro varhany a pro zpěváky, kruchta; 2. = sbor, nejčast. ve smyslu nábožen.: andělský... k., 1. mn. -rové

kura || **koura*, ž. = slepice (lid.); pomn. *kury* = slepice, drůbež (t., Bezr., Němc., So., Majer.)

I **kúra**, ž., z lat. = léčení, zvl. lázeňské (hovor.)

II ***kúra**, ž., z franc. = „dvůr“, dvoření

kūra, kůrou || **korou**, ž., 1. = povrchová vrstva u stromů a keřů; 2. k. zemská = pevný obal zemského jádra;

3. lid. a hovor. = slupka (u ovoce); symbol tvrdosti: kůže tvrdá jako k.; v. kora

kurantní, v. *courant*

kurare, v. *curare*

kurát, -a, m., z lat.: vojenský, polní k. = vojenský duchovní

kuratela, ž., z lat. = opatrovnictví: být pod kuratelou; dát koho do -ly (Ner.) || obyčej. pod -lu; -*lství*, stř. = kuratela (Ner.)

kurátor [-*rka*], -a, m., lat. = opatrovník, dohlizitel, člen kuratoria; v evang. církvi = předseda presbyterstva;

kuratorium «-tóryjum», -ria || **kurátorstvo*, stř. = sbor kurátorů, správní výbor pečující o školu, museum apod.;

kurátorský [-*ství*] = opatrovnícký, dohlizitelský

kuráž (lid. *gu-*), -e, ž. || lid. m., z franc. = odvaha, statečnost (lid. a hovor.): (ne)mít, ztratit k.; dodati si k., -že;

K., psí jméno;

kurážlivý || častěji *kurážný* [-*ně*; -*nost*] = odvážný, statečný

kůrčička, -ček, ž., zдроб. ke kůrka

kurděj, -e, m., obyčej. pomn. -*je*, -*jů*, choroba, skorbút

kůrečka, -ček, ž., zдроб. kůra

***kůrek**, -rku, m., zдроб. ke kūr

***kurenda**, ž., z lat. *curr-* = oběžník

kurent, -u, m. || *kurentka*, ž., z lat. = psací německé písmo švabachové; jinak *kurentní* písmo

kurevnický, příd. ke kurevník = holkařský (vulg.); -*vník*, -a, m. = holkař (t.);

kurevský, příd. ke kurva

kurfiřt, -a, m., z něm. *Kurfürst* = kníže, který měl právo voliti císaře; příd. -*tský* [-*tství*]

kurgan || zčešt. *kurhan*, -u, m. = mohyla (ukrajn.)

kuriál, -a, m., z lat. = člen kurie; *kuriála*, ž. = kuriální písmo;

kurialismus «-liz-», -mu, m. = směr v katolické církvi hájící papežskou svrchovanost i proti koncilům; -*lista*, m. = stoupenec kurialismu, kuriální, papežský úředník

kuriální = náležející ke kurii, dvorský, úřední, kancelářský, na př. sloh, písmo

kurie, ž., z lat. *curia*, 1. = soudní dvůr, papežská stolice;

2. před zavedením všeobecného hlasovacího práva = samostatný sbor (-ná skupina) voličů, na př. městská k.;

3. = zemanské sídlo (Jir., ze slov.)

kurikulum, v. *curriculum*

kuriosita «-rijozi-», ž., z lat. = zvláštnost, zvláštnůstka;

kuriosní [-*ně*; -*nost*] «-józ-» = podivný, zvláštní, nebyvalý;

kuriosum «-józum», -sa, stř. = kuriosita

kuriový, příd. ke kurie

kůrka, -rek, ž., zдроб. ke kūra, zprav. jen k. na chlebě, chlebová, k. na pečení... = natvrdo vypečená vrchní n. i spodní vrstva; jísti suché kůrky = mít nedostatek (lid. a hovor.)

kurník, -u, m. = bouda pro kury, pro drůbež; přenes. (lid. a hovor.) = malé a chatrné stavení

kuropění, stř. = pění, hlasy kur, kohoutů za časného rána (kniž.); vstát... před kuropěním ap.

***kuroplach**, -a, m. = kdo plaší kury, koho plaší i kury, zbabělec

kůrovec, v. korovec

kůrový, příd. ke kūr

***kurranta**, ž., starý tanec (Jir.)

kurs, -su «-zu», m., z lat. *cur-sus*, 1. = oběh: vzítí známku z kursu; 2. = směr, zprav. přenes.: liberální, politický... k.; 3. = hodnota peněz a cenných papírů; 4. = zaokrouhlená řada přednášek: k. ruštiny..., jazykové kursy; chodit, dáti se zapsati do kursu; poslouchat kurs...

***kursirovat** «-zí-», z ruš. = jezdit, pohybovat se (podle řádu)

kursista [-stka] «-zys-», m. = ná-vštěvník [-nice] kursu, kursů

kursiva «-zí-» || *kursivka*, -vek, ž., z lat. = běžné, zběžné písmo psané, ležaté písmo tištěné; v novinách = sloupek tištěný kursivou, entrefilet;

-vní písmo = kursiva

cursorický [-cky] «-zo-», z lat. (souvisí s kurs) = zběžný, nikoli podrobný a souvislý, jen ve výběru, v hlavních rysech, vybraný: -ká četba spisovatele; -ké výklady; probrat něco -cky

kursovní || -sový «-zo-», příd. ke kurs: -ní hodnota, -vá ztráta

***kuršit**, -u, m., z něm. = svrchní, kožešinový oblek (zastar., Jir.)

***kuršmíd**, -a, m., z něm. = zvěrolékař nemající akademické vzdělání (starší lid.)

kurt, -u, m., v. court

***kurta**, ž., z lat. = krátký cestovní kabátec (Jir.)

kurtáž, -e, ž., z franc. = odměna za bursovní odhad

***kurtina** «-ty-», ž., z franc. = spojovací hradební zeď (šrám.)

kurtisána «-tyzá-» || -zána, ž., z franc. = milostnice, (dvorní) nevěstka

***kurtka**, -tek, ž. = kabátek, kamizola (sloven., rus.)

kurtoasie «-zije», ž., z franc. *courtoisie* = společenská zdvořilost, pozornost, dvornost; -sní [-sně; -snost] = společensky zdvořilý...

kurva, -rev, ž., z lat. = nevěstka (vulg.); nářeč. bez příhany = děvče, holka;

kurvář, -e, m. = kurevník, holkař (zhrub.);

kurví syn (nadávka);

kurvička, -ček, ž., zdrob. ke kurva; nářeč. bez příhany = děvče, holčička;

kurviti = smilnit (zhrub.); slož. dokon. z- dívku; přenes. = zpac-kat... (zhrub.)

kurýr [-rka], -a, m., z franc. = běhoun, rychlý posel; = osoba obstarávající styk, na př. vyslance s jeho státem a naopak; -rní || -rský (služba)

***kurýrovat**, z něm. = léčit (lid.)

kurýrský, v. kurýr

kuřácký, příd. ke kuřák: k. vůz, -ké oddělení, potřeby, -ká vášeň; *kuřačka*, -ček, ž., 1. žen. protějšek ke kuřák (řídke), 2. = dýmák;

***kuřadlo**, -del, stř. = kouřidlo (nádoba);

kuřák, -a, m. = kdo kouří;

kuřárna, -ren, ž. = místnost pro kuřáky

kuřátečko, stř., zdrob. ke *kuřátko*, -tek, stř., zdrob. ke kuře; být jako kuřátko (sr. kuře); houba, odbor. kyjanka; lid. m. lišky (houby); *Kuřátka* = Plejady (lid.)

***kuřátník**, -a, m. = obchodník s kuřaty

kuřavka, -vek, ž. = vrstva písku s vodou, „tekutý“, „tonoucí“ písek; = pýchavka (říd.)

***kuřba**, ž. = kouření, kuřivo

kuře, -te, stř. = mládě kura, slepičí; symbol krotkosti, tichosti, mírnosti: být jako k.; neublížit ani kuřeti;

kuřecí maso...

kuří, příd. jm. ke kura = slepičí:
k. osada (Ner.); domek na kuří
noze, nožce (v pohád.); k. noha,
druh trávy; k. oko = zrohova-
tělá kůže na prstech u nohy

kuříčka, ž., zdrob. ke kura

kuříčka, -ček, ž., rostlina

kuřidlo, v. kouřidlo

Kuřim, -mě || -mi, ž. (lid. *Kuřím*,
-a, m.), městys na M.

kuřina, ž. = kuří zápach;

kuřinec, -nce, m. = kuří, slepičí
trus; rostlina;

kuřinka, -nek, ž., rostlina

***kuřiplach**, -a, m. = kuroplach

kuřivo, str., 1. = co se kouří (ta-
bák, doutníky apod.); 2. = dout-
navka

kuřlavý = co je na kouření: k.
tabák

-**kuřovati**, v. kouřiti

kus, -u || -a (v. dále), m. = část,
díl většího celku: k. chleba, ma-
sa, dřeva, látky, papíru, země,
světa; jíti s někým, doprovodit
někoho kus cesty; roztrhat, na-
krájet... něco na kusy; být na
kusy (o rozbitém, roztrhaném...
předměte);

= větší souvislá část něčeho:
udělat něco z jednoho kusu dře-
va..., něco je v kusech;

přenes. nemít *kusa* rozumu =
ani kousek, trochu (lid. a ho-
vor.); nemáte k. srdce (Majer.);
přijít na kus řeči = na trochu
(lid. a hovor.);

= jednotlivá věc ze skupiny
stejných věcí: dostávat plat, být
placen od kusu; pět kusů ho-
vězího dobytka, dva kusy sukna,
plátna...; kus ve sbírce; taneční
kus;

= dělo (zastar.);

lid. a hovor.: je to kus osla,
dareby, klacka, nevyhovance =
veliký osel...;

lid. a hovor.: pracovat v jed-
nom kuse = ustavičně, neustále;
pršelo v j. k.; rackové se chech-
tali v j. k. (Bezr.);

= dílo: mistrovský, hudební k.

kusadlo, -del, str. = část ústních
ústrojů členovců

***kusák**, -a, m. = „kusé“ zvíře,
s useknutým ocasem, s přistři-
ženými ušima

***kusanec**, -nce, m. = velký kus
(lid. a hovor.)

kuse, v. kusý

***kusisko**, str. = velký kus (lid. a
hovor.)

kusiti, kušen(i) = ochutnávat:
hubinky tvé kusím sladkostí (M.
Zd. Polák; ojediň.); zprav. jen
v dokon. složení:

o- víno... || řidčeji vína = ochut-
nat; = zkusit, *za-* (zastar.);

po- se o něco = udělat pokus,
odvážit se něčeho;

z- něco (lid. *vyz-*) = *po-* se o
něco; *z-*, jak je co tvrdé... =
přesvědčiti se; = nabýti zkuše-
ností, často trpkých, vytrpět,
vystát: *z-* světa; kdo nic ne-
zkusil, nic neví (přísl.); ten
(něco, mnoho) zkusil!; zkusil
se v hospodářství = nabyl zku-
šeností (Krásnoh.; ojediň.);
za- = vytrpět: *za-* mnoho bídy,
strastí;

-*koušetí*, -šejí, slož. *ne d o k o n.* *o-* víno n. vína;

po- koho = uváděti do pokusení,
svádět, znepokojovat; *po-* osud
= zahrávati si s ním, počínati si
příliš odvázně; *po-* se o něco =
dělat o něco pokus; pokoušela
se o něho mrtvice = dostal sla-
bý záchvat, z kterého se vzpama-
toval; podob. pokoušely se o ni
mdloby;

z- někoho = přesvědčovati se o
jeho vědomostech, povaze...: *z-*
někoho z počtů...; *z-* někoho,
ví-li, umí-li to, jak je počtivý...;
z- něčí trpělivost; *z-* něco, na
př. tvrdost nerostu, něčí pova-
hu; *za-* mnoho strastí, útrap...
= trpět;

slož. *d o k o n.* *od-z-* = dokon-
čiti zkoušení; *na-z-* se mnoho,
dost; *pře-z-* = znovu vyzkou-
šet; *vy-z-* někoho z dějepisu,
vyz- jeho povahu;

*-kušovati, slož. nedokon. po-, z- = pokoušet, zkoušet (zastar.); -koušívati, opakov., nedok. slož. po- koho, štěstí; z- něco, někoho; za- mnoho běd...

kúšle, -lí, ž. pomn. = obuv na chození po sněhu (lid.)

*kusokřídly = s kusými křídly

*kusorohý = s kusými rohy

kusouchý «-so-u-» = s useknutýma ušima: k. pes

-kusovati, v. kousati

*kusovatý = kusovitý;

kusovitý [-tě; -tost] = v kusech, nerozdělený, mezerovitý;

kusový = jsoucí v kusech

*kúštečka, -ček, ž. = kostička

kústka, -tek, ž., zdrob. ke kost = malá kost; lid. = pecka v ovoci; přenes. = něco, do čeho se lze „zakousnout“, s čím se rádi obíráme, co přináší zisk... (lid. a hovor.); vulg. = hezké děvče, hezká žena, milénka; sr. kostka

kustos [*-stoska || -stodka], -toda, m., lat. = „strážce“, úředník opatrující musejní sbírky, knihovnu, čítárnu;

kustodský [-ství], příd. k tomu

kustovnice, ž., keř

kustřebka, -bek, ž., houba

kusý [-se; -sost] = čeho je jen kus, necelý, neúplný, nepřesný, zkrácený: k. výtisk spisu, -sá kniha, řeč, zpráva, -sé vědění, vědomosti

kuš, citoslovce, z franc. couche = lež, lehní, o psech; přenes. zhroubělé odbytí, odmítnutí = dej(te) pokoj, kdepak, ani vidět!: Básníkem by nebyl nikdo z vás? Kuš! (Čap.); vyjadřuje zaklení = hrome, kruci...: k., to to pálí;

kušte, mechanicky utvořené mn. č. (jako nate k na) = mlčte, dejte pokoj (vulg.)

kuše, ž. = luk s napínadlem;

na mou kuši, m. ... duši

*kušna, -šen, ž., souvisí s kuš = huba (vulg.);

zdrob. kušníčka, -ček, ž.;

kušniti = žvanit, nadávat (t.)

kušovati, z kuš = mlčet, nezne- pokojovat (vulg.); o lovec. psovi = ležeti s hlavou na předních nohách (mysliv.); sr. kušna

-kušovati, v. kusiti

kušte, v. kuš

kut, kutí, v. kovati

*kuša, -ti, ž. = chajda

kutací = na kutání: k. právo, chodba;

kutač || kutař, -e, m. = kdo kutá

*kušalák, kuthajlák, -a, m., přezdívk. něm. turnerům a buršákům podle jejich pozdravu Gut Hell

kutáletí || řidč. kotáletí, -lejí = valit něco kulatého, kulit, koulet: k. soudek, jablko; k. se: peníze se kutálejí po zemi; děti kutálejí se dolů po trávě (So.); přenes.: k. se = pomalu jít (lid. a hovor.); po stole se kutálela slova (kníž.), o nezajímavém hovoru;

slož. dokon. do- něco někam; do- se někam; od- něco někam, od- se někam; od- se od štěpu (Vr.), o členech rodiny = nezděditi rodové vlastnosti; roz- se (o penězích);

s- něco dolů, s- se s břehu;

vy- se odněkud; sr. vykutálený;

za- se někam

kutálišť, stř. = svážná kolej, po které se vozy pohybují vlastní váhou (želez.)

kutálivý [-vě] = kutálející se, koulející se

kutalka, -lek = kuře, které pořád kutá, hrabe (lid.)

kutálka, -lek, ž. = vojenská pochodující hudba (praž.)

kutař, v. kutač

kutati, -tám, souvisí s kutiti, původ. = hrabati se v zemi, v půdě...: k. a hrabati se v pompejských ssutinách (A. Hlavinka); obyč. přenes. = pátrati po užítkových nerostech, rudách, dobývat je, dolovat;

kutávati, opakov.

kutavaj, v. cutaway

kutávati, v. kutati

kuželáček, -čku, m., zdrob. ke
kuželík (Erb.)

kuželička, ž., zdrob. ke kuželka (Č.-Chod)

kuželík, -u, m., zdrob. ke kužel (Erb., Č.-Chod)

kuželka, -lek, ž. = dřevo vykroužené na způsob kužele ke hře; hrát (v) kuželky; stavěti, porážeti, kouleti -ky;

kuželka, též národní tanec; velikost tiskacího písma;

kuželkář, -e, m. = hráč v kuželky; *-řský* [-řství];

kuželkový: -vá hra = hra v kuželky

kuželna, -len, ž. = *-ník*, -u, m. = místnost, kde se hraje kuželky

kuželosečka, -ček, ž., jistá čára

kuželovitý [-tě] = podobný kuželi: klobouky kuželovitého tvaru (kniž.); -tá prohlubeň (Ner.)

kuželový, příd. ke kužel: -vá plocha

kůžička, -ček, ž., zdrob. ke kůžka; *-čkový*, příd. k tomu

kužílek, -lku, m. = biret (zastar., Jir.); nář. = kuželka

kůžka, -žek, ž., zdrob. ke kůže

kva, **kvá...**, citoslov. kvákání

***kvač** || *kváč*, -e, m. = kvákání

kvačiti = spěchat, chvátat, kvařit (kníž.): hejno chrtů kvačí (Krásnoh.); kvačící tma (So.); slož. dokon. *přít* někoho (zastar.) = přepadnout: válkou (na ně) přikvačil (šaf.); novočes. podmětově = přispěchat, přikvapit, rychle se dostat: přit na místo neštěstí

***kvačivý** [-vě; -vost] || **kvačný* = kvačící, kvapný, chvatný: kvačivý život (šlejh.)

kvádr, -u, m., z něm. = pravoúhlý rovnoběžnostěn; v stavitelství = kámen kvádrového tvaru; symbol tvrdosti: bude-li každý z nás z křemene, je celý národ z kvádrů (Ner.)

kvadrant, -u, m., z lat. = čtvrtina kruhu

kvadrát, -u, m., z lat. = čtverec; zdrob. *kvadrátek*, -tku, m.; = kněžský čtyřhranný biret; = plod brslenu (lid.);

kvadratický [-cky] «-tyc-»: -ké rovnice; **kvadrátní** = čtvereční; **kvadratura** «-tú-», ž., z lat. = stanovení velikosti plochy; hledati -ru kruhu = pokoušeti se o nemožnost;

kvadratura (budovy...) = čtvercové prostranství, -vá chodba

kvadrienálka «-ryje-», -lek, ž., z lat. = přídavek k služnému po čtyřech letech;

kvadrienium «-ryjenyjum», -nia, stř., lat. = čtyřletí

kvadriga, ž., z lat. = čtyřspřežní vůz

kvadrila, v. kadril

kvadrillon, -u, m., z lat. = bilion bilionů

kvadrilový, příd. ke kvadrila

kvadrivium «-drývijum», -ia, stř., lat. = „čtyřcestí“, soubor čtyř předmětů, kterým se učilo na středověkých střed. školách

***kvádro**, stř. = šat (vulg.)

kvadroba, ž. = garderoba, šatna (lid.)

kvádrovati = upravovati do podoby kvádrů (odbor.)

kvádrovitý = jako kvádr;

kvádrový, příd. ke kvádr: -vé zdívo

kvádříček, m., zdrob. ke kvádr

kvádříčko, stř., zdrob. ke kvádro

kvádřík, m., zdrob. ke kvádr

kvak, *kvák*, 1. citoslovce vystihující žabí n. vrání skřek; 2. zpodstat. *k.*, -u, m. = kvákání; = povídání (zhrub.)

***kvaka**, ž. = řepa (nář.)

kvákal, -a || *-la*, m. = kdo kváká, žvanil (t.);

kvákat, kvákám || kváčí..., kvákej, kvákaje = volat kvak, kvák, krákat: havran kváče (Čech); = kuňkat, o žabách (Baar); = tahati za vlasy, krákat (lid.); = povídat, plácát (zhrub.); slož. dokon. *na-* toho (mnoho); vrány se nakvákaly (mnoho); *vy-* všecko = vyžvanit; *za-*: vrány zakvákaly; o člověku = nevlídně a nesrozumitelně odpovédět;

kvákávatí, opakov.;
kvákavý = kvákající: -vá vrána
kvaker [-rka] «-ker», -a, m., z angl. quaker «kvejkr» = člen nábožen. „společnosti přátel“; -rský [-rsky; -rství], příd. k tomu
kvakot || *kvá-*, -u, m. = kvákání
kvale «kvá-», stř. neskl., z lat. quale = jakost
kvalifikace, ž., z lat. = způsobilost, schopnost a její hodnocení: dostati, míti dobrou, špatnou -ci; -kační tabulky, komise;
kvalifikovaný [-ně; -nost] = způsobilý, schopný, vyhovující; k. dělník = odborně školený; -ná většina = potřebná k platnosti usnesení;
 -kovati = stanovit kvalifikaci, činiti způsobilým
kvalita, ž., z lat. = jakost, hodnota: k. zboží, práce...; mravní ... k.;
kvalitativní [-ně] «-týv-» = týkající se kvality, jakostní: k. rozdíl; k. rozbor (chem.);
kvalitní || *-ný = kvalitativní (říd.); v nejnovější době = mající dobrou jakost, dobrý: -ní zboží; -ná iniciativa (šal.)
 ***kvalt**, -u, m., z něm. Gewalt = spěch (lid.); mít (na) k.; dělat něco kvaltem;
kvaltovati s čím = spěchat; k. na koho = naléhat, činit nátlak; slož. dokon. z- někoho = donutit, znásilnit; z- se = přenáhli se, u-
kvantita «-ty-», ž., z lat. = kolikost, mnohost, množství, početnost;
 v metrice a v mluvnic. = délka a krátkost slabiky, hlásek; k. slovesného děje = okamžitost (sednu), trvalost (sedím), opětovanost (sedám, sedávám);
kvantitativní || *-ný [-ně] «-týv-» = týkající se kvantity: k. rozdíl; k. rozbor (chem.); po stránce k. = co se týče kvantity

kvantum, -ta, stř., lat. = množství, počet
kvap, -u, m. = spěch, chvat: k. není dobrý rádce (přísl.); nohou k. (čech);
 zprav. jen v příslov. výrazech: *kvapem* běžet, hnát se = spěšně; nejčastěji časově = rychle: svátky se k. blíží; napětí rostlo k. (Vr.);
tím kvapem jsem na to zapomněl = pro ten kvap;
nakvap mít = naspěch; nakvap něco udělat = narychlo;
 zdob. **kvapek*, -pku, m.: kvapky mívají hapky (šmil.) = práce kvapná málo platná, kvap bývá škodlivý
kvapík, -u, m. = skočný kolový tanec; -kový rytmus (Ner.)
kvapiti = jít... kvapem, pospíchat; k. s čím (říd.); čas kvapí = rychle ubíhá; k. na někoho = naléhat, „kvaltovat“;
 slož. dokon. pře- někoho = znenadání zastihnout, přijít... k někomu, udivit: bouře, smrt ho překvapila; pře- zloděje v bytě; pře- někoho návštěvou, darem; pře- se = dáti se do přílišného kvapu, ukvapiti se: kvap, jen se nepřekvap (přísl.); překvapen = ukvapen;
při- někomu na pomoc = přichvátat; u- se = unáhli se: sr. ukvapen;
 -*kvapovati*, slož. nedok. pře- = udivovati; u- se = náhliti se; *kvapivati*, opakov.
 ***kvapivý** || **kvaplivý* [-vě; -vost] = kvapící, spěchající, naléhavý
kvapky, v. kvap (kvapek)
kvaplivý, v. kvapivý
 ***kvápnouti**, -pl, -pnuv, -pnutí = (u)kápnout (č.-Chod)
kvapný [-ně; -nost] = kvapící, spěšný, rychlý: k. krok, k. jazyk (Koll.); zprav. = co je nakvap; práce kvapná málo platná (pořek.)
 ***kvapot**, -u, m.: k. hodin (č.-Chod) = kvapení, spěchání
 -*kvapovati*, v. kvapiti

kvardián «-dyján» || *guardián* «gvardyján», -a, m., z lat. = představený kapucínského n. františkánského kláštera

kvartnerky, -rek, ž. pomn. = housle nazvané podle houslaře Guarneria

kvart, -u, m., z lat. quartus (= čtvrtý) = čtvrtý díl archu papíru, čtvrtka, čtvrtkový formát: starý rukopis je kvart, je psán v kvartu

kvarta, -rt, ž., z lat. = čtvrtá třída bývalých střed. škol; hudební interval

kvartál, -u, m., z lat. = čtvrtletí, tříměsíční nájemní období: lednový, dubnový... k.; dát, dostatí výpověď o -le;

k. u pijáků = občasná opilost; -lní výpověď; -lní plják = občasný; míval -lní smutky (So.)

kvartán [-nka], -a, m. = žák [žákyně] v kvartě; zdrob. -nek, -nka, m.; -nský: -nská látka

kvartér, v. kvaternér

kvartet, v. kvarteto

kvartetista [-stka] «-tys-», m. = člen kvarteta; -tetní, příd. ke kvarteto

kvarteto, stř. || řidč. -tet, -u, m., z ital. = skladba pro čtyři hlasy, nástroje, hra na čtyři nástroje, zpěv čtyř zpěváků, soubor čtyř hráčů, zpěváků;

-tet = sloha o čtyřech verších; *kvartetový*, příd. ke kvartet(o)

kvartola, ž., z lat. = čtyři noty metricky stejné s třemi

kvartovka, -vek, ž. = kvartová, čtvercová sazebnice

kvartový, příd. ke kvart: k. formát

kvartýr, -u, m., z něm. = byt (lid. a hovor.) || *kvartýra*, ž., podle ruš.;

**kvartýrmajstr* || -mistr, -a, m. = vojen. ubytovatel;

kvartýrský, -kého, m. || častěji -rská, -rské, ž. = bytný, bytná (lid. a hovor.)

kvas, -u, m. = moučné těsto s kvasinkami; přenes. = co rozdmýchuje, podporuje, urychluje vývoj, podnětnost, ruch: reformace k. (Čech); obrodný k.; přináší nám do společnosti k. (šmil.); = kvasný nápoj: rmutné kvasy skýtá číše žití (Čech); to že je víno, tenhle k.? (Ner.); sr. kvas, lidový nápoj u Rusů a Srbů;

= hodování, hodokvas (zastar.: básnic.)

***kvasan**, -a, m., původ. kvašan, kvašenín = kdo kvasí, hoduje (zastar., Jir.)

kvásek, -sku, m. = kousek starého těsta, které se dává do nového

kvasicí = na kvašení;

kvasidlo, -del, stř. = kvasicí látka;

kvasinka, -nek, ž. = kvasná houba; pivní k., jejich zvláštní druh;

kvasírna, -ren, ž. = místnost na kvašení

kvasiti, kvašen(í), o jistém chem. dění: mléko, víno... kvasí || někdy k. se; přenes. rána (se) kvasí = hnísá (lid.);

= vřít: začalo to rašit a kvasit v těle společnosti (Vrchl.); kvašení v lidu = vření, nepokoj; = hodovat (zastar., básnic., Jir., Čech); v. kvašený;

slož. dokon. do- se = dokončit kvašení: okurky se dokvasily; na-: na- těsto; přenes.: jazyk svůj medskými slovy nakvasili (šaf.); nakvasila ji ještě jedna příčina (Vr.) = rozhořčila (lid. a hovor.); v. nakvašení; pro- se dobře;

roz- = uvést do kvasu (přenes.): dětské srdce (jsme) rozkvasili (Ner.); země vnitřními spory rozkvašená (Vlč.) = rozjítřená; rozkvašený pan domácí (Čech) = nakvašený;

vy-: pivo se vykvasilo; dobře vykvašené pivo;

vz- hněvem (Vr.) = vzplanouti; z- víno; za- okurky;

-*kvašovati*, slož. nedokon. *do-*: dokvašování vína; *na-* koho, se = popouzet, rozhořčovati; *roz-*: jaro počíná krev roz- (Ner.); *vy-*: okurky se vykvašují v octě; revoluční pochody vykvašují v skrytu (Sez.) = dozrávají; *z-* co; *za-* okurky;
kvasivati, opak.
kvasivý [-vě; -vost] = kvasící: -vé bláto; přenes.: k. šum z jeho krve mizí (Hlad.) = dráždivý, jltřivý...
krasnice, -ic, ž. pomn. = kvasinky upravené pro obchod, droždí; býti s někým na kvasnicích = hněvati se (lid.);
 -*cový*: -vé pivo
 ***kvasnička**, -ček, ž. = žena prodávající kvasnice (Baar);
 **-čkář*, -e, m. = obchodník s kvasnicemi
kvasný, příd. ke kvas: k. průmysl; = kvasivý
 ***kvasovati** = kvasit (hodovat);
 **kvasovník*, -a, m. = hodovník
 ***kvastl**, -u, m., z něm. = strápec (lid.)
kvaš, v. gouache
kvašený, zpřídav. příč. od kvasiti = vykvašený: k. nápoj, chléb, -né okurky
-kvašovati, v. kvasiti
kvašový, v. gouache
kvatembr, -u, m., z lat. = suché dny (církv.)
kvatern, -u, m., z lat. = čtyřlístí
kvaternér || *kvarter*, -u, m. = čtvrtohory (geologic.)
kvečerou || *kví-*, v. večer
 ***kvedlačka** || *kverlačka* || *kvrdlačka*, -ček, ž. || **kvedlík*, -u, m., z něm. = měchačka (lid.);
kvedlati, *kverlati*, *kvrdlati*, *kvedlovati* = míchat (t.)
 ***kelb**, -u, m., z něm. Gewölbe = klenutí, sklep(ení), komora, kupecký krám (lid.); zdob. *kelbík*, -u, a *-bíček*, -čku, m.
kventlík (zastar.) || obyč. *kventlík*, *kvintlík* || *kvintík* (Vanč.) || *kvintl* (Jir.), -u, m., z něm. = čtvrtina lotu; přenes.: ani za

kventlík rozvahy = ani za mák, ani špetku (šmil., lid.); pod. kvintík ducha (Vanč.);
 zdob. *kventlíček*, -čku, m.
 ***kvér**, -u, m., z něm. Gewehr = ručnice, puška (lid.)
kverlačka, *kverlati*, v. kvedlačka
 ***kverličník**, -u, m. = zařízení, do kterého se zastrkují kvedlačky
kverulant [-tka], -a, m., z lat. = věčný nespokojenec (hovor.);
 -*tský* [-tsky; -tství], příd. k tomu;
kverulovati = stále naříkat, být věčně nespokojen;
 slož. dokon. *na-* se (mnoho)
kvěsti || původ., dnes knižně *kvisti*, kvetu, -teš..., kvet, -ši, kvetl. kvetení (jen lid., někdy hovor. květu...);
 = vydávat květ: růže... kvete; přenes. k. (šedinami) = šedivět, mítí šediny; vlasy mu kvetou = šedivěji; tam ti nekvete pšenice, štěstí = nekyne zisk, prospěch, nekyne štěstí (lid. a hovor.); po cestách venkovského lékaře nekvete pšenice = venkovský lékař nebohatne (šmil.); tvář purpurem kvete = je rudá, procervenalá (Vrchl.); tváře mu rozkvetly (Herb.);
 dále přenes. = dařiti se, zdárně se vyvíjet, kypět (zdravím); snad tu kvetl život (Vrchl.); to děvče jen kvete; obchod, umění, vědy kvetou;
 v. kvetlý, kvetoucí;
 slož. dokon. *do-*: růže dokvetly; *od-* = přestat kvěsti: růže odkvetly; přenes. mladost, krása odkvete; sr. odkvetlý;
po-, o trvání v budoucnosti: jabloně brzy pokvetou; přenes.: tu vám štěstí, pšenice nepokvete; *roz-* = rozvíti se v květ, květem: růže rozkvetly; přenes.: vědy rozkvetly; rozkvetla v krásu = vyvinula se; *rozkvětý* = co rozkvete; = úplně vyvinutý, v plném květu, na př. o dívce;
vy-: na hrobech vykvetou růže; vykvetlý = co vykveté;

z- = *vy-*, *roz-* (básníc.): co ja-rem celým zkvetlo (Vrchl.); až jí líce růží zkvetou (Čech); přenes.: sny zkvetly (Slád.); *za-*: vinice Páně krásně zakvetla (Palac.); v. květati

kvestie «-styje», ž., z lat. = otázka, pojednání (zastar.)

kvěstor, -a, m., z lat., v st. Římě = vyšší finanční úředník; nyní = pokladník vys. škol;

kvěstorský úřad;

kvěstura «-túra», ž. = úřad kvěstora, pokladna vys. škol

-květati || řidč. *kví-* || *kve-*, opět.

ke kvěsti; slož. nedokon. *do-*: o-

billí dokvětá; *od-*: růže odkvétají;

pro-: strom modrým kvítkem pro-

květaje (píseň); sr. prokvětaly;

roz-: růže rozkvětá; přenes.: rok

za rokem rozkvětá = plyne

(Ho.); žena na venku rozkvětá

(So.); *vy-*: (panna) jako růže

vykvetá (Hál.);

vz- || *z-*: věda... vzkvétá = je v

rozkvětu, znamenité se rozvíjí;

po luzích vzkvítá primula veris

(V. šolc); v divnou strakatinu

pronárodů panstvo české zkvětá

(Čech); žluťák zkvětá u tůně

(Slád.);

za-: poupata již zakvétají; mod-

ro (jezera) dále zeleně zakvítá

(Mácha);

květávatí, opak.

***kvetlý**, zpřídav. příč. od kvěsti = vykvetlý, kvetoucí (Hál.)

kvetoucí, zpřídav. přech. přít. od kvěsti: k. růže; k. dítě = zdravé, kypící zdravím; k. vzezření

kvěl, -e || -u, m. = kvíl; (zastar., Koll.);

***kvělný** = kvilný

květ, -u, m. = soubor listů na jedné ose přizpůsobených k rozmnožování rostliny;

= něco podobného květu: roz-

puklý k. úst (básn.); = bílý

konec liščího ocasu, bílé čárky

v nehtu; sirný k. = práškovitá

síra vzniklá sražením sirných

par; muškátový k., koření;

přenes. k. mládí... = plné, nejlepši m.: býti, zemřít v květu mládí, života, let; = dokonalý plod, výtvar: předci naši zdobili se uměm sterým květem (Čech); v. kvítek, kvítko

Květa, ž., domác. tvar ke Květo-slava

květák, -u, m. = karfiol;

-kový: -vá polévka

květel, -e || -u, m., rostl.

květen, -tna, m., zpodstat. jmenný tvar příd. jm. květný = květný měsíc, m. květu, 5. měsíc v roce, máj;

květena, ž. = rostlinstvo jednoho zeměpisného okrsku, flóra

květenství, stř. = soubor květů na společné ose

květilka, -lek, ž., hmyz

květina, ž. = bylina s nápadným

květem; přenes.: ach, radost,

ach, radost, hezká to k. (Čelak.)

= věc, pocit;

květináč, -e, m. = hrnec na kvě-

tiny, kořenáč, květník;

zdrob. *-náček*, -čku, m.;

květinář [-řka], -e, m. = kdo s

květinami obchoduje, pěstuje je;

-nářský [-nářství], příd. k tomu;

květinca, -nek, ž., zdrob. ke kvě-

tina;

květinkář, -e, m. = pěstitel kvě-

tinek;

květinný (řidké básn.): k. ka-

lich (Slád.) = kalich květiny;

-nná výstava (Ner.) = květinová

květino-, kmen ke květina ve slož.:

-malba, -leb, ž. = malování kvě-

tin, malba s květinami;

***mluva**, obyč. květomluva;

***válka**, ž. = válka květin (Rub.)

květinový, příd. ke květina: k. zá-

hon, stolek, -vá výzdoba, výstava,

semena

Květká, ž., zdrob. ke Květa

***květnák**, -u, m. = květináč (lid.)

květnatý [-tě; -tost] = bohatý

květy: -tá louka; přenes.: k.

sloh = příliš ozdobný; -tá řeč;

-tě mluvit

květní || většinou jen básnic.

květný [-ně], příd. ke květ: -ní obal = obal květu; -ný šat jara (Slád.) = šat z květů (přenes.); ve zvonku květném (Hál.); -ná šalmaj (Čech); -né luhy (t.); -ná větev = s květem, kvetoucí (šimáč.);

Květná neděle = poslední n. před velikonoce;

dvě číše květně pozavilé = jako květ (Ner.)

květnice, ž. = část zahrady, kde se pěstují květiny, květná zahrada;

K., ž. jedn., hora na M.;

K., -ic, ž. pomn., ves v Č.

květníček, -čku, m., zdrob. ke *květník*, -u, m. = květináč

***květno**, stř. (jako sucho k suchý...): k. luhů (Slád.) = květný šat, květy

***květnonedělí**, příd. ke *Květná* neděle (Ner.)

květnový, příd. ke květen: k. den, -vé počasí

květný, v. květní

květo-, kmen ke květ ve slož. (většinou kniž. a říd.):

**-bor*, -u, m. = výbor, klasobraní;

**-břežný* = s květnými břehy (Čech); **-dar*, -u, m. (šmil.);

**-hebký* = hebký jako květ: -ká ruka (Prach.);

**-hlavý* máj (Puchm.);

**-kras*, -a, m., brouk;

**-krytý* = pokrytý, obalený květy;

**-lib*, -a, m., druh vosy hrabavé;

**-lícny* led (Čelak.) = pokrytý květy;

**-milensství*, stř. = láska ke květinám (Koll.);

**-mluva*, ž. = řeč, symbolika květin, přenes. = květnatá, ozdobná mluva; **-mluvný*: -ná luka (Hál.);

**-nosný* stvol, -ná lodyha, větev (přírodopis.);

**-pas*, -a, m., brouk;

**-rouchý*, **-sejný* (Koll.)

Květoslav [-va], -a, m., křest. jm. (nové)

květo-sněžný: větve -né (Koll.): -*šálenství*, stř. = šílená láska ke květinám (t.)

květovaný || **-vatý* = protkaný, pomalovaný květy: k. šáteček; -ná sukně, vesta; -né pleny (Rais); -né talíře (Baar);

***květovati** = mít na sobě květy (jíní, led)

***květoví**, stř. hromad. = květy;

***květovitý** = květnatý

***květovonný** = vonící jako květ (Čech)

květový, příd. ke květ = květní: = z květů, květovaný...

Květuše, ž., domác. tvar. ke *Květoslava*; zdrob. -*ška*, -šek, ž.

kvičala, ž., pták (od původu zpodstat. ž. tvar příčestí kvičela, -čala, sr. kňoural, žvanil...);

kvičalí hlas...;

kvičalka, -lek, ž., zdrob. ke kvičala

***kvičerek**, -rka, m. = doba k večeři, podvečer (Mrš., lid.);

kvičerou, v. večer

kvičeti, -čí = vydávat pronikavý hlas: svině, pes, dudy, dítě kvičí; slož. dokon. *za-*;

kvičívati, opakov.;

kvičivý [-vě; -vost] = kvičící. pronikavý: k. hlásek (Hlad.): -vě vzlykla (Vr.)

***kvičný** = kvičivý

Kvido || *Quido*, -da || **-dona*, m., křest. jm.

kviescence «kviže-», ž., z lat. = dočasný odpočinek;

-*scence*, -a, m. = kdo je na dočasném odpočinku;

kvieskovati koho = dát na dočasný odpočinek

kvietismus «kvižetiz-», -mu, m., z lat. = filosof. směr idealistický hlásající klid;

-*tista* [-*tistka*] «-tys-», m. = stoupenec kvietismu; -*tistický* [-*cky*] «-tystyc-» = v duchu kvietismu;

***kvietní** = klidný

kvik, -u, m. = kvičení, zakviknutí;
kvikati || **kví-*, -kám, opět. ke
kvičeti: věčně kvikající flašinet
(Ner.);

slož. dokon. *za-*: racek žalostně
zakvíkal (Kos.);

kvikávati, opakov.;

kvikavý || **kviklavý* [-vě; -vost]
= kvičivý: kvikavá hudba
(Mrš.); -vý hlas; kvikavé || kvik-
lavé tóny (Jir.);

kviknouti || *kvík-*, kvíkl, -knuv,
-knutí, dokon.; slož. *vy-*; *za-*;

slož. nedok. *vykvikovati*;

kvikot || **kvíkot*, -u, m. = kvi-
čení

kvíl, **kvíl*, -u, m. (básnic.) = kví-
lení, nářek; hrůzný kvíl (Mácha);
k. větrů (Vrchl.); žalobný kvíl
klarinetů (Jir.); kvíl ledu (Maj.);
**kvílba*, ž. = kvílení

kvíletí, -lejí, -lej, -leje, -lev, -lel
|| řidč. *kvíletí*, kvíl, přech. přít.
kvíle, -líc, -liv, -lil, -lení (k obě-
ma slovesům) = naříkat, sténat:
k. nad někým, nad něčím; pře-
nes.: vítr kvílí = skučí; hudby
kvílicí bouřemi tropických lesů
(Ho.); slož. dokon. *za-* = za-
naříkat, zasténat; o brzdě = za-
skřípat;

kvílivati, -vám, opakov.;

kvílivý [-vě] = kvílicí: k. hlas
(Arbes); -vá struna (Čech) ||
kvílný (kniž.).

**kvinde*, neskl. stř., z něm. Ge-
winde: dáti někomu, dostat od
někoho k. = dát, dostat „koš“,
„košem“, odbýt, odmítnout, být
odmítnut (lid.).

kvínkvenálka, -lek, ž., z lat. =
přídavek k služnému po pěti
letech

kvinta (*quinta*), ž., z lat. = pátá
třída bývalé střed. školy; tónový
interval;

kvintán [-nka], -a, m. = žák
[žákyně] v kvintě; -*nský*

kvinterno, stř., z ital. = patero-
násobná výhra

kvintesence, ž., z lat. (*quinta es-
sentia* = pátý prvek) = nejjem-
nější výtažek, třešť (i přenes.).
jádro

kvinteto, stř. || -*tet*, -u, m., z ital.
= skladba pro pět hlasů, nástro-
jů, hra pěti nástrojů, zpěv pěti
zpěváků, soubor pěti hráčů, zpě-
váků; -*lový* part

kvintík, *kvintl*, *kvintlík*, v. kventlík
kvísti, v. kvěsti

I **kvit*, -u, m., z lat. *aqua vitae*
= kořalka (nářeč.).

II *kvit*, neskl. příd. jm., ze středo-
lat. *quittus* a to z *quietus*, pů-
vod. = klidný, pokojný, pak =
mající pokoj od závazků, bez
závazků: jsme (si) k. = nejsme
si nic dlužní, jsme vyrovnáni.
peněženě i jinak (lid. a hovor.)

kvitance, ž., z lat. = stvrzenka,
písemné potvrzení, zejména při-
jmu peněz; k. na 100 K; dát
někomu, napsat kvitanci;

kvitanční kolek

-*kvítati*, -*kví-*, v. -kvétati

kvíteček, -čku, m., zdrob. ke kvítek
kvítečko, -ček, stř., zdrob. ke
kvítko;

kvítečkovaný = květovaný

kvítek, -tku, m., zdrob. ke květ:
přenes. o krásném dítěti, o krás-
né dívce; ironic.: pěkný, čistý
k., k. z raráškovy zahrádky
(Němc.), častěji kvítko

kvítí, stř., vlast. hromad. ke květ
= květy, obyčej. = květiny:
luční, májové k.; děti byly ja-
ko k. = nastrojené (Němc.);
mít dluhů jako k. = velmi
mnoho (lid. a hovor.); zdrob.
**kvítko*, -ček, stř.

**kvítirovatl* || -*týrovatl*, z něm. =
kvitovat, vzdáti se voj. služby

kvítko, -tek, stř. = kvítek (nář.);
spis. jen ironic.: to je čisté, po-
vedené k., k. z čertovy zahrádky
= čistý „ptáček“, nezbeda...

kvítkovaný = zdobený kvítky, kvě-
tovaný: k. šátek, -ná sukně
(Čech), -ná vesta (Jir.)

|| **kvítkový*

***kvitnouti**, kvitl, -tnuv, -tnutí, dokon. ke kvěsti: z ruky pilné naděje kvitne (Koll.); slož. *vy-*: vykvitnul jalovec (píseň); *z-*: kdy zkvitnou i našich klasy žní (Čech); jako růže zkvitne (Heyd.); *za-*: ty zakvitneš růží (píseň)

kvitovati peníze, příjem peněz = vydat na ně kvitanci, potvrdit jejich příjem;

k. u vojska = vzdáti se důstojnické hodnosti;

k. (s díky) laskavost, dobrou vůli ... = uznávat, uznat (jen hovor.)

kvitýrovati, v. kvitirovati

kvocient «-cijent», -u, m., z lat. = podíl při dělení

kvoč, citosl. vystihující hlas kvočny; zpodstat.: Proč? Pro slepičí k. (lid.); sr. kvok;

***kvočenský** = kvoční;

***kvočina**, -nek, ž., zdrob. ke kvočna;

***kvočka**, -ček, ž. = kvočna (nářeč.);

kvočna, -čen, ž. = slepice, která dělá kvoč, kvoká, sedí na vejcích a potom odchovává kuřata; symbol starostlivosti: děti se kolem matky shromáždily jako kuřata kolem kvočny; dále (lid. a hovor.) o ženě povídavé n. s mnoha dětmi;

kvoční, příd. ke kvočna;

kvočnička, -ček, ž., zdrob. ke kvočna; přenes. o mladé paní (Tilsch.)

kvodlibet, v. quodlibet

kvok, citosl. = kvoč || ***k.**, -u, m. = kvokání;

kvokati, -kám, o hlase kvočny; slož. dokon. *za-*;

kvokávati, -vám, opak.;

kvokavý [-vě] = kvokající;

kvoknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. ke kvokati

kvorum «kvó-», -ra, stř. = jistý počet hlasů z celkového počtu, který musí politic. strana získati, má-li dostat mandát

kvota «kvó-», ž., z lat. (quota pars = kolikátá část?) = podíl, částka na někoho připadající při dělení společných příjmů n. vydání;

kvotace, ž. = výpočet podílu

kvotlibet, v. quodlibet

kvotní || **kvotový**, příd. ke kvota

kvrdlačka, -lati, v. kvedlačka

kvůli, k **vůli**, v. vůle

ký, příd. jm. zájmené = jaký,

1. původ. tázací, pak ve zvoláních: ký ďas, čert; ký div, že ... (šmil.); ký dík? (Vrchl.); častěji: kýho (m. kého) čerta, ďasa, kozla, výra;

2. vztažné = který (RK.; ojediň.)

kyan, -u, m., z řeč., jedovatý plyn; **kyanovodík**, -u, m.

Kybela || **Cy-** «-bé-» || **-běla** (Vrchl.), ž., maloasijská bohyně přírodního života

kybie, obyč. **kibic**, v. tam

***kýbl**, -u, m., z něm. = kbelík (lid.); zdrob. **kyblík**, -u, **-líček**, -čku, m.

kýč, -e, m., z něm. Kitsch, původ. = líbivý obraz bez uměleckého posvěcení, pak i jiné takové dílo; **kýčař** [-řka] || **ky-** (Čap.), -e, m. = kdo dělá kýče;

kýčařina, ž. = kýčařská práce, kýč. kýčaření; **kýčařiti** = dělat kýče;

kýčařský [-ský; -ství], příd. ke kýčař

kyčel, -čle, m. i ž. || **kyčle**, ž. = krajina kyčelního kloubu;

kyčelní || řidč. **-ný**: k. kloub = rozhraní mezi stehnem a pánví: k. kost, část pánve;

kyčelnice, ž., rostlina;

-ník, -u, m. = zadní část tenkého střeva

kýčovitý [-tě; -tost] = mající ráz kýče

***kyd**, -u, m. = kydání (Tábor.)

kydati, -dám = házet, vyhazovat: k. hnůj; přenes. k. hanu, potupu na někoho; slož. dok. **na-** hnůj, hnoje, hanu, hany;

roz-, **vy-** hnůj;

kydávati, opakov.;

kydnouti, kýdl, -dnuv, -dnut(i), dokon. ke kydati;
 slož. dokon. u- koho čím = hoditi na koho (Jir.; zastar.)
kýhák || obyčej. *kejhák*, -u, m. = husí krk; zakroutiti huse k., -kem; o lidech = znemožnit, učinit neškodným, zničit (zhrub.);
kýhati || obyčej. *kejhati*, o husím n. vůbec drůbežím hlase; slož. dok. na- se (mnoho); za-, prostě dok.;
kýhávati || *kej-*, opakov.;
kýhnouti || *kej-*, -hl, -hnuv, -hnutí, dokon.;
hýkot || *kej-*, -u, m. = kýhání, kejhání
kýchací = co nutí ke kýhání: k. prášek;
kýchati, -chám = vyrážet prudce dech nosem při podráždění nosní sliznice;
 slož. dok. na- se (mnoho); roz- se = dáti se do silného kýhání;
kýchavičný = trpící kýháním;
kýchavka, -vek, ž. = kýhání; lid. = čemeřice;
kýchavný: Kýchavná neděle = 3. neděle postní;
kýchavý = kýchací n. kýchavičný;
kýchnouti, *kýchl*, kýchnutí, dok. ke kýchati;
kýchoť, -u, m. = kýhání
**kycht*, -u, m. = gicht, dna (lid.)
kychta, -ž., z něm. Gicht = ústí vysoké pece, jeden zásyp do hutní pece
kyj, -e, m. = palice, tlustá hůl, obušek || **kyják* || **kyjam*, -u, m. || **kyjanice*, ž.;
kyjanka, -nek, ž. = kyj, palice; houbá, kuřátko;
**kyjavice*, ž. = kyj (Jir.);
kyje, ž.: k. Herkulova, druh kuřátek;
kyjovitý [-tě] = podobný kyji: k. list, -tá tykadla
kýklati, v. *kejklati*
kyklický, obyč. *cyklický*, v. tam
Kyklop, *kyklopičský*, *kyklopský*, v. Cyklop
kyklos, obyč. *cyklus*, v. tam

kyks, obyč. *kiks* (v. tam)
kykryhý || *kykryký*, v. *kikrihí*
kýl, -u, m., z něm. = hřbetovitý výčnělek na spodu lodi, který brázdí vodu; = sloup (lid.)
kýla, ž. = průtrž (choroba); = hojivé pletivo na trhlíně dřeva (lesn.); *kýlní pás*
kýlonožec, -žce, m., plž
kýlový, příd. ke kýl: -vá klenba = hřbetovitě vybihající; jinak oslí hřbet
kymácti, -ceji = klátit, houpati se strany na stranu, s boku na bok: vítr kymácí stromy (7. p.); k. se: loď se kymácí; na krku se mu kymácí kukátko (kníž.); = klátivě jít; slož. dokon. za-: loď se zakymácela; vagon se prudce zakymácel;
kymáctvati, opakov.;
kymáctivý [-vě; -vost] = klátivý, houpavý
kyn, -u, m. = pokyn (jen básn.): k. vyšší vůle (Vrchl.); k. brvy (Čech); splnit k. (Kláster.)
Kynice, -ic, pomn., ves, z Knínice (stč. knieni = kněžna)
kynik, -ník, -nismus, v. cynik
**kynisovati* «-nyzo-», souvisí s kyník, kynismus = činit kynický, cynickým, otrlým; slož. dokon. s-: bídou skynisovaný = otrlý (Č.-Chod)
**kynklati se* = houpati se
kynologický, příd. ke *kynologie*, ž., z řeč. = nauka o psech
kynouti, -nu, -nul, -nuv, -nutí.
 1. z kyp-nouti (souvisí s kypětí) = vzdouvatí se, zvedat při kvašení: chléb, těsto kyne;
 přenes. o člověku = tloustnout, býti tlustý;
 2. od původu ky-nouti (souvisí s kývati) = kývat, dávatí znamení, pokyn, někdy = kývnout, dáti znamení: k. hlavou, rukou na pozdrav;
 přenes.: kyne mu štěstí, skvělá budoucnost... = čeká jej, vlast. vítá (kynutím, pokynem);
 oblíbené slovo básnic. = vítati, dívati se, býti, státi před někým

...: aj, tu skalní stěna kyne otevřena (Erb.); cizí tvář mi kynula vstříc (Vrchl.); věž mi z dálky kyne (Čech); hroznu zrna kynou (Krásnoh.);
slož. dokon. *na-*, o těstě;
po-: těsto brzy pokyne = bude kynout; = kývnout: *po-* hlavou, očima; sr. pokyn;
vy-; těsto vykyne; *z-* = *na-*; sr. kypětí, kývati

*kynych, -a, m., z něm. = roh v kuželkách (Jir.)

*kyp, -u, m. = kypění

kypa, ž., z něm. = barvířská kád'

kypětí, kypí, souvisí s kynouti 1. = být ve stavu kynutí, vzdouvati se při vření, „utíkat“: mléko, voda... kypí; přenes.: krev mi kypí do skrání (Čech); kypí mi žluč (t.); k. zdravím = mít nadbytek zdraví; k. nápady (Mah.); hvozdy kypěly životem (šmil.); svět netušený kypí v nitru mém (Vrchl.); pocit, že v nás něco kypí (Čap.);
slož. dok. *na-* (o třeném těstu);
pře-: mléko překypělo = vyteklo z nádoby; přenes.: překypěla mísa (Slád.) = byla přeplněna;
roz-: den ve varu světla rozkypěl barvy (Břez., o jediň.) = rozestřel; v. rozkypělý;
vz-, prostě dok.: mléko vzkypělo; přenes.: hněv v něm vzkypěl || vzkypět hněvem = vzplanout; všecko v něm vzkypělo (šmil.); vzkypěla ve mně žluč (Vrchl.);
za- = *vz-*; přenes.: poháry zakypěly šampaňským (R. Svob.) = byly hojně naplňovány;
slož. nedokon. *překypovati*; *kypivati*, opak.

kypivý [-vě; -vost] || *kypný = kypící

Kypr, -u, m. = Cypr

kyprej, -e, m., rostlina

kyproučký = velmi kyprý

kyprý [-ře; -rost], souvisí s kypětí = kynoucí, vzdouvající se, jakoby nadýchaný, ne stlačený, načechraný: k. mech; k. písek

(Čech); -rá půda; -ré tělo, rty, tvary; -rá ňadra;

2. stup. *kypřejší* [-řeji]

kypřeti, -řeji = stávat se, být kypřý; slož. dokon. *z-*

kypřice, ž., druh motyky; část mlýnského složení;

kypřící = na kypření;

kypřič, -e, m. = nářadí na kypření půdy, kultivátor

kypřidlo, stř. = kypřič, kypřící látka;

**kypřina*, ž. = něco kyprého, kypré místo

kypřiti = činit kyprým, slož. dokon. *z-*; -*kypřovati*, slož. nedokon.

**o-* (šmil.) || *z-*;

kypřivati, opak.

kypřivý [-vě; -vost] = kypřící

kýr, -u, m. = harpuna

kyrasó, v. curacao

kyré, stř. neskl., z franc. curré = rychlé usmrcení a rušení uštvaného jelena

Kyrie «Kýrije», stř. neskl., řec. (= pane), první stálá část mše

kyrilice, -lský = cyrilice, -lský

kyrys, -su «-su», m., z něm. = brnění, krunýř kryjící prsa;

kyrysar «-sar», -a || -*sník*, -a, m. = voják v kyrysu; přenes.

kyrysar = statná žena (lid. a hovor.); *kyrysarský* [-ský] ||

-*snický*, příd. k tomu;

kyrýsek || -*rysek*, -sku, m., zdob. ke kyrys; = plátěný kabátek (lid.)

kýs (kýsi), neurč. zájm. = nějaký, jakýsi (básnic.): kýs řinkot, k. milý hlas, k. motýl obr (Čech); v kės horizonty (t.)

kysati, kysám || kyši, kysej, kysaje || kyše, kysání = kysele

kvasiti: mléko, zelí, pivo kysá (kyše); okurky kysají;

rána kysá = hnísá, těsto kyše = kvasí, kyne (lid.);

slož. dok. *na-* = začít kysat, kynout; *pře-*: zelí překysalo;

vy-: okurky vykysaly; vykysalý = co vykysá;

z-, prostě dokon.: zkysalý = co zkyše;

kysávati, opak.

*kysela, m. = „kyselý“ člověk, mrzout;

kyselák, -u, m. = něco kyselého, kyselotina; = hrnec na kyselo;

kyselavý = nakyslý

kysele, v. kyselý;

**kyselec*, -lce, m. = šťovík (lid.)

kyseleti, -lejí = stávat se kyselý; slož. dokon. z-

kyselice, ž. = kyselo;

kyselina, ž. = sloučenina kyslíčnicku nekovových prvků s vodou; = něco kyselého

kyseliti = činit kyselým; k. se = tvářiti se kysele;

slož. dok. o- co; *roz- koho = rozladit, roztrpčít (Vlč.); *okyselovati*, nedok.; *kyselivati*, opak.

kyselka, -lek, ž. = kyselá minerální voda

I kyselo, stř. = polévka „z kvasu zavařeného do vody“ (Jir.); k obědu brambory a k. (Němc.)

II kyselo, v. kyselý

*kyselosladký = kyselý a sladký (Olbr.)

kyselost, v. kyselý

kyselotina, ž. = něco kyselého, hlavně kyselý nápoj

kyselý [-lo; -le; -lost] = chutnající, vzbuzující chuť jako něco kysajícího, jako ocet: k. hrozen, -lé mléko, víno, višně, -lá omáčka, okurka;

dělat na něco -lý obličej || kysele se tvářit, projev nelibosti, nespokojenosti, mrzení (lid. a hovor.); učiniti to s kyselým srdcem = neradi (Winter);

kyselé hrozny, přenes. = něco nedosažitelného, o čem říkáme, že o to nestojíme (podle bajky o lišce);

je mi kyselo (Rais);

chutná to kysele; tvářiti se k;

kyselost = vlastnost něčeho kyselého; přenes. k. i mn. kyselosti = mrzutost(i), nevůle

kýsi, v. kýs

kysibelka, -lek, ž. = minerální voda z Kysiblu

*kyslnka, -nek, ž. = kistnička

kysličník, -u, m. = sloučenina prvku s kyslíkem

kyslík, -u, m., plyn;

kyslíkárna, -ren, ž. = továrna na kyslík;

kyslíkový, příd. ke kyslík

kysna, *kystna*, obyč. *kisna*, v. tam

kysnouti, kysl, -snuv, -snutí = stávat se kyselý: pivo kysne; přenes. = stávat se „kyselý“, mrzutý; = stárnout, o starých pannách a mládencích (lid. a hovor.);

slož. dokon. z- = stát se kyselý

kyška, -šek, ž. = sražené, ssedlé mléko (nářeč.)

kyt, -u, m., z něm. = tmel

kýta, ž. = zvířecí maso ze stehna a z kyčelní krajiny; vulg. o lidském stehnu

Kytaj, -e, m., z ruš. = Čína (Čelak.); k. = čínská látka;

kytajský = čínský

kytara, -rista [-ristka], -rník, v. kithara

kytice, ž., od původu zdrob. ke kýta = svazek, hrst květín

kytička, -ček, ž., zdrob. ke kytice.

1. = malá kytice;

2. zdrob. ke kytku 2. = jednotlivá květinka (na vonění, na okrasu), kvítko, kvítečko; dáti. podati někomu kytičku = říci mu něco lichotivého (hovor.)

kýtku, -tek, ž., zdrob. ke kýta

kytku, -tek, ž., od pův. zdrob. ke kýta, 1. = kytice (nářeč.); 2. = jednotlivá květina (na vonění, na okrasu);

**kytkář* [-řka], -e, m. = květinář[ka] (Ner.); -řský [-řství]

kytle, ž., z něm. Kittel = dlouhý splývavý šat (zastar.);

zdrob. *kytlice*, ž.

kytovati, z kyt = tmelit;

slož. dok. za-

kytovec, -vce, m., vodní ssavec:

kytovka, -vek, ž., mlž

kyv, -u, m. = kývnutí, kývání, kývavý pohyb (odb., básn.): rovina, osa, doba -vu; větví kyv (Čech); kyvy hodin (Kopeč.); *kývací* pohyb, dvéře;

kývač, -e, m. = kýval

kyvadélko, -lek, stř., zdrob. ke *kyvadlo*, -del, stř. = přístroj na kývání a část strojů, na př. hodin; *kyvadlovitý* = podobný kyvadlu; *kyvadlový* pohyb, rytmus; -vé hodiny = s kyvadlem; -vá doprava = d. sem tam mezi dvěma nepřítli vzdálenými stanicemi, „pendlování“ (želez.); -vý vůz (t.)

kýval [-lka], -a, m. = kdo ke všemu kývá, všechno schvaluje (hovor.)

kývati, -vám || -vu, kývej, přech. -vaje, od pův. opakov. ke kývnouti 2. = hýbat v jedné rovině (nalevo — napravo, dopředu — dozadu...); k. hlavou; (Čiňan) čelem kýval (Čech); bradou k pochvale kýval (Vrchl.); les kývá své třásně (básn.); od chyl. m. svými třásněmi; k. (k něčemu) = (kýváním hlavou) schvalovat;

k. se, též = klátivě chodit, jít; slož. dok. *na-* se (mnoho);

roz- = přivést do kývání; *roz-* se = začít se silně kývat; přenes. *roz-* se (k něčemu) = po váhání se k něčemu odhodlati (lid. a hovor.); *vy-* = kýváním vyjmout: *vy-* kůl;

za- = zahýbat;

kývavati, -vám, opakov.;

-kyvovati, dok. slož. *po-* (hlavou), přenes. = kývat na souhlas; *při-* k něčemu = souhlasit s tím; *při-* komu; *vy-*: kyvadlo se vykyvuje; v. kývnouti

kývavý [-vě; -vost] = kývajícím se; = podobný kývání

kyveta, ž., v. kiveta

kývnouti, kývl, -vnuv, -vnutí, dokon. ke kývati: k. hlavou, k. na někoho;

slož. dokon. *od-* = kývnutím odmítnout (Č.-Chod); *po-* hlavou: pokývnouti (Vr.); obyč. jen kývnouti; *při-* někomu k něčemu = kývnout na souhlas; *při-* k sobě páže (Čech) = kývnutím přivolat; *za-*: hlavou zakývla (Rals); *za-* na někoho

kyvný = kývavý

kýz, -u, m., z něm., nerost

kýž, v. kéž

***kyžba**, ž. = toužebné přání (u Pohla a ojediň. obrozen.)

kýžený = vytoužený, žádoucí (kniž.): k. den, cíl, -ná svoboda...; od pův. zpřídav. přič. trp. slovesa

kýžiti (= přát si), utvořeného V. Pohlem z práci částice kýž (= kéž) a vyskytujícího se jen ojediněle v rané době obrozen.; od něho též

vykýžený = kýžený (Svět.)

L

l «el», hláska, písmeno;

l, zkratka = litr;

L (římská číslice) = 50

la, obyč. *lala*, *lalala* || často *tralala...*, citosl. veselosti

***lábati**, z něm. = hltavě, mnoho pít (nář., Ra.)

Labe, stř., z kelt., v lat. podobě Albis, řeka

labeta, ž., z franc. *la bête*, vlast. = hovádko, hlupák, přenes. =

hra v kartách beze vzatku (Kott), peněžní sázka v kartách **labiála** «-bijá-», ž., z lat. = labiální souhláska; -ální = retný; **labiata** «-bijáta», ž. = pyskatá květina

labilita, ž., z lat. = labilitnost;

labilní [-ně; -nost] = vrátký, nepevný, nestálý

labinet, -u, m., hra v kuželky

labiodentální [-ně], z lat. = retozubný

laborant [-tka], -a, m., z lat., vlast. = pracovník, pak = pomocník v lékárnách a v laboratořích

laboratorium «-tóryjum», -ria, stř. || obyc. zčešť. *laboratoř*, -e, ž., z lat. = odbor., vědec. pracovna, místnost, kde se konají pokusy, připravují léky apod.;

laboratorní = vztahující se na laboratoř (praxe, taxa, práce)

laboretismus «-tyzmus», -mu, m., z lat. = úsilí o nový pracovní řád

laborovati, z lat., původ. = pracovat, přenes. = konat pokusy, pracovat v laboratoři (chemic.); = zápasit, mít nesnáze: žák laboruje v latině; laborovati se zdravím...

Labouň, -ně, ž., ves v Č.

labradorit, -u, m., ozdobný pestrý kámen

labský, příd. k Labe

***labuda**, m. = pobuda

labuť, 2. jedn., 1., 4. mn. -ti || -tě, 3. -tím, 6. -tích, 7. -těmi, ž., pták; symbol bělosti: plátno bělounek jako l. (Němc.); *L.*, souhvězdí; **labutátko*, -tek, stř., zdrob. k **labutě*, -těte, stř. = labutí mláďe;

labutěnka, -nek, ž., 1. zdrob. k labuť; 2. = labutina; 3. = jemné pudrovátko;

labutí, příd. k labuť: 1. peří; 1. zpěv, přenes. = poslední zpěv, řeč, vystoupení...; 1. šíje = štíhlá;

**labutina*, ž. = labutí kožišina, ozdobný lem z labutího peří;

**labutinka*, -nek, ž., zdrob. k labuť a labutina;

labuťka, -těk, ž., 1. zdrob. k labuť; 2. = labutěnka

***labužiti** = labužnický si pochutnávat

***labuživý** [-vě; -vost] = labužnický

***labužka**, -žek, ž. = pochoutka

labužnický [-cky, -ctví], příd. k *labužník*, -a, m., snad z franc. (pour la bouche = pro ústa),

snad slovo domácí = milovník dobrého jídla a pití, gourmand; přenes. l. v literatuře apod.;

**labužný* = labužnický

labyrint, -u, m., z řeč. = bludiště, spleť (l. uliček, Čech); ušní l. = část vnitřního ucha obratlovců; přenes. = zmatek;

labyrintický «-tyc-» || -ntní || -ntovitý = jako labyrint

***lácaly**, m. pomn., z něm. = opratě (nář.)

láce, ž., podst. jm. k laciný = lacinost, levnost, opak drahoty

lacině, v. laciný;

laciněti, -nějí = stávat se laciný; častěji slož. dokon. ob- || z-; *lacinší*, v. laciný

laciný [-ně; -no] = ne drahý, levný; býti z laciného kraje = chtít něco velmi lacino n. zadarmo; přenes. = nezasloužený, lehce, snadno nabytý, nevyžadující oběti, námahu, na př. úspěch (šal.); -né nadšení, horování; -ná péče (Vrchl.);

**lacině* || obyc. lacino koupit, prodat; přenes.: l. k něčemu přijít, něčeho dosáhnout, z něčeho se dostat;

2. stup. -*nější* [-*nější*] (lid. -*nší*)

***lacl**, -u, čast. zdrob. *laclík*, -u, m., z něm. = náprsní část zástěry (lid.); *laclovitý* || *laclový* = s laclem

***lačený** = nakládáný v láku

láčka, -ček, ž. = původní zažívací dutina; *láčkovec*, -vce, m. = bezobratlý živočich s láčkou; *láčkovka*, -vek, ž., rostl.

lačně, v. lačný

lačněti, -nějí || někdy *lačniti* = být lačný, hladový, hladovět; l. čeho (zastar.), po čem = toužit, dychtit; ďábel obchází po záhubě duší lačně (Čech); lačníci zvědavost (So.); slož. dok. z- = vyhladovět (bibl.);

lačnivati, opak.

lačník, -u, m. = střední část tenkého střeva

lačniti, v. lačněti

***lačnota**, ž. = lačnost

kyv, -u, m. = kývnutí, kývání, kývavý pohyb (odb., básn.): rovina, osa, doba -vu; větví kyv (Čech); kyvy hodin (Kopeč.); *kývací* pohyb, dvéře; *kývač*, -e, m. = kýval
kyvadélko, -lek, stř., zdrob. ke *kyvadlo*, -del, stř. = přístroj na kývání a část strojů, na př. hodin; *kyvadlovitý* = podobný kyvadlu; *kyvadlový* pohyb, rytmus; -vé hodiny = s kyvadlem; -vá doprava = d. sem tam mezi dvěma nepřítli vzdálenými stanicemi, „pendlování“ (želez.); -vý vůz (t.)
kýval [-lka], -a, m. = kdo ke všemu kývá, všechno schvaluje (hovor.)
kývati, -vám || -vu, kývej, přech. -vaje, od pův. opakov. ke kývnouti 2. = hýbat v jedné rovině (nalevo — napravo, dopředu — dozadu...); k. hlavou; (Čiňan) čelem kýval (Čech); bradou k pochvale kýval (Vrchl.); les kývá své třásně (básn.); od chyl. m. svými třásněmi; k. (k něčemu) = (kýváním hlavou) schvalovat;
k. se, též = klátivě chodit, jít; slož. dok. *na-* se (mnoho); *roz-* = přivést do kývání; *roz-* se = začít se silně kývat; přenes. *roz-* se (k něčemu) = po váhání se k něčemu odhodlati (lid. a hovor.); *vy-* = kýváním vyjmout: *vy-* kůl;

za- = zahýbat;
kývavati, -vám, opakov.;
-kyvovati, dok. slož. *po-* (hlavou), přenes. = kývat na souhlas; *při-* k něčemu = souhlasit s tím; *při-* komu; *vy-*: kyvadlo se vykyvuje;
 v. kývnouti

kývavý [-vě; -vost] = kývající se; = podobný kývání

kyveta, ž., v. kiveta

kývnouti, kývl, -vnuv, -vnutí, dokon. ke kývati: k. hlavou, k. na někoho;
 slož. dokon. *od-* = kývnutím odmítnout (Č.-Chod); *po-* hlavou: pokývnouti (Vr.); obyč. jen kývnouti; *při-* někomu k něčemu = kývnout na souhlas; *při-* k sobě páže (Čech) = kývnutím přivolat; *za-*: hlavou zakývla (Rals); *za-* na někoho

kyvný = kývavý

kyz, -u, m., z něm., nerost

kýž, v. kéž

***kyžba**, ž. = toužebné přání (u Pohla a ojediň. obrozen.)

kýžený = vytoužený, žádoucí (kniž.): k. den, cíl, -ná svoboda...; od pův. zpřídav. přič. trp. slovesa

kýžiti (= přát si), utvořeného V. Pohlem z práci částice kýž (= kéž) a vyskytujícího se jen ojediněle v rané době obrozen.; od něho též

vykýžený = kýžený (Svět.)

L

l «el», hláska, písmeno;

l, zkratka = litr;

L (římská číslice) = 50

la, obyč. *lala*, *lalala* || často *tralala...*, citosl. veselosti

***lábati**, z něm. = hltavě, mnoho pít (nář., Ra.)

Labe, stř., z kelt., v lat. podobě *Albis*, řeka

labeta, ž., z franc. *la bête*, vlast. = hovádko, hlupák, přenes. =

hra v kartách beze vzatku (Kott), peněžní sázka v kartách
labiála «-bijá-», ž., z lat. = labiální souhláska; -ální = retný;
labiata «-bijáta», ž. = pyskatá květina

labilita, ž., z lat. = labilnost;

labilní [-ně; -nost] = vrátký, nepevný, nestálý

labinet, -u, m., hra v kuželky

labiodentální [-ně], z lat. = retozubný

laborant [-tka], -a, m., z lat., vlast. = pracovník, pak = pomocník v lékárnách a v laboratořích

laboratorium «-tóryjum», -ria, stř. || obyč. zčešt. *laboratoř*, -e, ž., z lat. = odbor., vědec. pracovna, místnost, kde se konají pokusy, připravují léky apod.;

laboratorní = vztahující se na laboratoř (praxe, taxa, práce)

laboretismus «-tyzmus», -mu, m., z lat. = úsilí o nový pracovní řád

laborovati, z lat., původ. = pracovat, přenes. = konat pokusy, pracovat v laboratoři (chemic.); = zápasit, mít nesnáze: žák laboruje v latině; laborovati se zdravím...

Labouň, -ně, ž., ves v Č.

labradorit, -u, m., ozdobný pestrý kámen

labský, příd. k Labe

***labuda**, m. = pobuda

labuť, 2. jedn., 1., 4. mn. -ti || -tě, 3. -tím, 6. -tích, 7. -těmi, ž., pták; symbol bělosti: plátno bělounek jako 1. (Němc.); *L.*, souhvězdí; ***labuťátko**, -tek, stř., zdrob. k ***labuťě**, -těte, stř. = labuť mláďe;

labuťěnka, -nek, ž., 1. zdrob. k labuť; 2. = labutina; 3. = jemné pudrovátko;

labuťí, příd. k labuť: 1. peří; 1. zpěv, přenes. = poslední zpěv, řeč, vystoupení...; 1. šíje = štíhlá;

***labutina**, ž. = labuťí kožišina, ozdobný lem z labuťího peří;

***labutinka**, -nek, ž., zdrob. k labuť a labutina;

labuťka, -těk, ž., 1. zdrob. k labuť; 2. = labuťěnka

***labužiti** = labužnický si pochutnávat

***labuživý** [-vě; -vost] = labužnický

***labužka**, -žek, ž. = pochoutka

labužnický [-cky, -ctví], příd. k *labužník*, -a, m., snad z franc. (pour la bouche = pro ústa),

snad slovo domácí = milovník dobrého jídla a pití, gourmand; přenes. 1. v literatuře apod.;

***labužný** = labužnický

labyrint, -u, m., z řeč. = bludiště, spleť (1. uliček, Čech); ušní 1. = část vnitřního ucha obratlovců; přenes. = zmatek;

labyrintický «-tyc-» || -tní || -ntovitý = jako labyrint

***lácaly**, m. pomn., z něm. = opratě (nář.)

láce, ž., podst. jm. k laciný = lacinost, levnost, opak drahoty

lacině, v. laciný;

laciněti, -nějí = stávat se laciný; častěji slož. dokon. ob- || z-; **lacinší**, v. laciný

laciný [-ně; -no] = ne drahý, levný; býti z laciného kraje = chtít něco velmi lacině n. zadarmo; přenes. = nezasloužený, lehce, snadno nabytý, nevyžadující oběti, námahu, na př. úspěch (šal.); -né nadšení, horování; -ná péče (Vrchl.);

***lacině** || obyčej. lacině koupit, prodat; přenes.: 1. k něčemu přijít, něčeho dosáhnout, z něčeho se dostat;

2. stup. -nější [-něji] (lid. -nší)

***lacl**, -u, čast. zdrob. *laclík*, -u, m., z něm. = náprsní část zástěry (lid.); **laclovitý** || **laclový** = s laclem

***láčený** = nakládáný v láku

láčka, -ček, ž. = původní zaživací dutina; **láčkovec**, -vce, m. = bezobratlý živočich s láčkou; **láčkovka**, -vek, ž., rostl.

lačně, v. lačný

lačněti, -nějí || někdy **lačniti** = být lačný, hladový, hladovět; 1. čeho (zastar.), po čem = toužit, dychtit; ďábel obchází po záhubě duší lačně (Čech); lačníci zvědavost (So.); slož. dok. z- = vyhladovět (bibl.);

lačnivati, opak.

lačník, -u, m. = střední část tenkého střeva

lačniti, v. lačněti

***lačnota**, ž. = lačnost

lačný [-ně; -nost] = kdo ještě nejedl, hladový; zprav. jen: pít, brát, užívat něco na lačný žaludek, život = na prázdný..., před jídlem; přenes. l. (čeho, po čem) = (dy)chtivý, žádostivý, toužebný, potřebný: l. chtič (Krásnoh.); l. zlata (Heyd.); půda deště lačná (Hál.); -né očekávání (Majer.); -ně sledovat každý pohyb (Kunět.); -ně se vrhnout na knihu (Č.-Chod); -nost pomsty (Sez.); 2. stup. **lačnější** [-něji]

lad, -u, m. = soulad, pořádek, harmonie: lad barev (Čech); na ladě a skladě svých spisů dávali si záležeti (Palac.); obyč. jen ve rčení *bez ladu a skladu* = neurovnaně, jedno přes druhé, páte přes deváté

lada, ž., stč. = (ladná, krásná) dívka; *Lada*, ž., umělé jméno bohyně Venuše; L. Nióla, almanach J. V. Friče; *L.*, m., příjm. **Láďa**, -di, m., domác. tvar k Ladislav

ladem, v. laďo

ladíci = na ladění;

ladič, -e, m. = kdo ladí: l. pian **Ladiček**, *Lá-*, m., zdrob. k Ladík **ladička**, -ček, ž. = ladicí přístroj, udávající normální tón a

Ladík, *Lá-*, -a, m., domác. tvary k Ladislav

***ladiště**, stř. = laďo

laditi, -děn(i) = upravovat náležitou výšku intervalů a tónů u hudeb. nástrojů; přenes. = konejšit, zjemňovat, zušlechťovat: mysl písní l. (Čelak.); hudba člověka ladí, jako ho ladí každé umění (Dur.); kniha je laděna vesele = má veselý obsah, ráz; ladění houslí; přenes.: knihy mají své duchové ladění = vnitřní obsah, ráz;

slož. dokon. *na-* piano...; přenes. naladit hlas do sípavé bodrosti (kníž.) = mluvit sípavě, aby chom vzbudil dojem bodrosti; *na-* někoho (vesele...) = vzbudit u něho (veselou...) náladu; jarně

naladěné zástupy (Dyk); býti dobře, špatně... naladěn = mít dobrou... náladu; *od-* radiovou stanici; *pře-* = znovu naladit; *roz-* piano... = porušit jeho ladění; přenes. *roz-* koho = pokazit mu dobrou náladu, způsobit jeho rozmrzení; *s-* nástroje = stejně je naladit; přenes. *s-* různá mínění, výklady = uvést v soulad; *vy-* housle... = jemně naladit; *z-* = *na-*: k písni zladit ret (Vrchl.); *z-* náruživosti (R. Svob.) = zmírnit;

-laďovati, opět., nedok. slož. *na-* atd.; *ladivati*, opakov.

ladítka, -tka, -tek, stř. = ladička

ladný [-ně; -nost], příd. jm. k lada = krásný, půvabný, líbezný, harmonický (básnic.) a ve vyšším slohu: -ná postava, -né pohyby; 2. stup. **ladnější** [-něji]

laďo, stř. = nevzdělané pole, úhor (básnic.); zprav. jen: pole... leží **ladem** = úhorem; přenes. ležet ladem = nebýti zužitkovan, využit, na př. o penězích, o knize, o talentu...

laďoňka, -něk, ž., rostl.

ládovačka, -ček, ž., z něm. = ručnice, která se nabíjela („ládovale“) zpředu, předovka;

***ládovati**, -duji, z něm. = nabíjet ručnici zpředu; zhruběle = jíst; slož. *na-* se = nemírně se najísti, „nacpat“

-laďovati, v. laditi

***ladrovaný** || *lá-* = pokrytý pancířem (zastar., Jir.);

ladry, -rů, m. pomn. = kožený koňský postroj (t.)

***láfati** = bouchat, třískat; v. láfnouti

lafeta, ž., z franc. = podstavec dělové hlavně

láfnouti, -fl, -fnuv, -fnutí, dok. k láfati

***lágr**, -u, m., z něm. = ležení, tábor; ***lágrovati** = tábořit

laguna «-gu-», ž., ital. = přímořská mělčina, nános; ***-nní** most = přes lagunu; *-nový* ostrov

láhev, -hve, ž., z něm. = skleněná ... nádoba na nápoje, na zavařeniny...; l. piva (množství piva, které se vejde do nějaké láhve) || l. s pivem = l. obsahující pivo

lahoda, ž., podst. jm. k lahodný = lahodnost, příjemnost, něco lahodného, příjemné posedení, dobré jídlo... (lid. a hovor.)

lahoditi, -děn(i) || někdy -zen(i) = být příjemný (zraku, sluchu...): barva lahodí oku; l. si (na něčem) = libovati si (hovor.); l. komu = lichotit (říd.); slož. dokon. *u-* koho = udobřit (zastar. a nář.); *z-*: zlahození protiv (Vlč.); *za-*, prostě dokon.; opakov. *lahodivati*; **lahodivý* [-vě; -vost] = lahodící, lahodný

lahodně, -nost, v. lahodný

lahodněti, -nějí = stávat se lahodný, jemný (říd.); slož. dokon. *z-*, o víně (Jungm. z usu)

lahodný [-ně; -nost] = lahodící (zraku, sluchu, chuti...), velmi příjemný, libezný (úsměv, hlas, chuť, víno, pečivo);

2. stup. *lahodnější* [-něji]

Lahošť, -tě, ž., ves

Lahovice, -ic, pomn., ves v Č.

Lahoz, -e, ž., ves

lahůdka, -dek, ž., původ. zdrob. k lahoda, přenes. = něco lahodného na chuť, pochoutka, pamlssek, delikatesa; -*dkář*, -e, m. = obchodník s lahůdkami; -*dkářský* [-*dkářství*], příd. k tomu

lahvička, -ček, ž., zdrob. k **lahvice*, ž., zdrob. k láhev

lahvovitý [-tě; -tost] = podobný láhvi;

lahvový (lid. *láh-*) = co je v lahvi (pivo...)

Lach, -a, m. = příslušník lašského nářečí

lachten, -a, m., tuleňovitý ssavec; -*ní* mládě

lalcisace «lajiciza», ž. = převedení (klerika, duchovního) do světského stavu, zesvětštění, odstranění církevního vlivu;

laicismus «-zmus», -mu, m. = úsilí o čistě světskou kulturu, čistě světský stát, světský ráz; *laicisovati* «-zo-» = dávat laický ráz

laický [-*cky*] «lajc-», příd. k laik: l. stav = světský; -ká morálka = nekonfesijní; = neodborný; l. soudce, povoláný z lidu; -ké ná-zory;

laička, -ček, ž. protějšek k laik;

**laičnost*, ž. = laickost;

laik «lajik, obyč. lajk» || *lajk*, -a, m., z řeč. = 1. nekněz, světský člověk; 2. neodborník: být v něčem laik

láj, v. láje

lajb, -u, m. || zdrob. *lajblík*, -u, m. = lajbl, lajblík

**lajbl*, -u, m., z něm. || častěji zdrob. *lajblík*, -u, -*lček*, -čku, m. = živůtek (lid.)

lajce || *lá-*, m. = kdo laje, hano-bitel (Jir., Suš., zastar.)

lajdácký [-*cky*; -*ctví*], příd. k lajdák = nedbalý (lid. a hovor.); *lajdačiti* = být lajdák, lajdácky žít, pracovat; slož. dokon. *s-* (se) = stát se lajdákem;

**lajdačka*, -ček, ž. protějšek k lajdák;

lajdák, -a, m. = nedbalec (lid. a hovor.);

lajdati (se) = toulati se (t.);

slož. dokon. *na-* se; *pro-* celý den; *za-* se někam

lajdenský, v. leidenský

láje || básn. *láj*, -je, ž., souvisí s láti, vlast. = (psí) štěkání, smečka psů, přenes. = sběr, luza (básnic.)

lajch || *leich* || *lejch*, -u, m., z něm., jistá forma středověk. jednohla-sého zpěvu n. jistá lyric. skladba

lajk, v. laik

**lajka*, -jek, ž., zdrob. k láje = psice (Hol.)

**lajntuch*, -u, m., z něm. = pro-stěradlo (lid.)

***lajska** || *lajsna*, -sen, zdrob. *laj-snička*, -ček, ž., z něm. = lať, lišta (lid.)

*lajstnouti si, -stl, -stnuv, -stnutí,
z něm. = dovoliti si (vulg.)

lajtmotiv, v. leitmotiv

lajtnant, -a, m., z franc. = poru-
čík (lid. a hovor., zastarává);
zdrob. -tek, -tka || -tík, -a, m.;
-tský, příd. k lajtnant

lak, -u, m., z něm. = pryskyřičný
roztok na natírání

lák, -u, m., z něm. = tekutina na
nakládání masa n. zeleniny

láka, ž., stč. = nádoba, míra na
tekutiny (Jir.);

laka, ž., druh šelaku (koželuž.)

lákací = co je na lákání;

lákač, -e, m. = kdo láká;

lákadlo, -del, stř. = co láká, za-
řízení na lákání

lakárna, -ren, ž. = továrna na
laky

lákati = vábit, vnadit, loudit, při-
tahovat: l. někoho řečí, hudbou,
krásou; l. mladé lidi na scestí;
hřích lákal z očí slzy (Vrchl.;
básnic.); slož. dokon. na- koho
sliby = z-, získat; od- koho ko-
mu = odloudit; při- koho sli-
by...; v- zvěř do pastí; vy- koho
odkud kam; vy- na kom peníze,
tajemství; duši by z člověka vy-
lákal (o neodbytném prosební-
ku); z- koho sliby; za- = v-
(Ner., Šimáč.);

lákávatí, opakov.

lákavý [-vě; -vost] = co láká,
vábí... (program, hudba, nabíd-
ka); 2. stup. lákavější [-věji]

lakmus, -su «-su», m. = rostlinné
modré barvivo; -šový papír

lakomec, -mce, m. = lakomý člo-
věk

lakomě, v. lakomý

lakoměti, -mějí = stávat se lako-
mý (říd.); slož. dokon. z-

*lakomnice, ž. = lakomá žena

*lakomský, příd. k lakomec

lakomství || *-stvo, stř. = lakomost

lakomý [-mě; -most] = nemírně
šetrný, lačný, chtivý majetku,
nerad dávající druhému (aby mu
neubýlo), skoupý: l. na groš, na
krejcar, na peníze, na jídlo, v
jídle

lakonický [-cky] «-konyc-» || řídč.

lakonský [-sky], z řeč. = (spart-
sky) stručný, ale pádný, úsečný;
lakoničnost, ž. = lakonský ráz;
lakonismus «-nyz-», -mu, m. =
úsečnost

*lakošný = lakotný (Jir., ze slov.)

lakota, ž., silnější název lako-
mosti, lakomství; = co láká, la-
hůdka (Koll., slov.);

*lakotář, -e || *-tec, -tce m. =
lakomec;

lakotiti, -tění = být lakotný;
slož. dokon. na- jmění = na-
shromáždit lakotěním; na- se =
mnoho lakotit;

*lakotník [-tnice], -a, m. = la-
komec;

*lakotivý [-vě; -vost] = lakotný;

lakotný [-ně; -nost] = lakomý

lakovati = natírat lakem; l. koho
= nalhávat mu něco, přelhávat
jej, klamat (vulg.); slož. dokon.
na-, pře- nábytek; za- = lakem
zakrýt;

lakovaný = nalakovaný

lakovina, ž. = laková hmota;

lakovka, -vek, ž. = lakárna: =
laková kůže; pomn. -vky = la-
kýrky;

lakovna, -ven, ž. = lakýrna;

lakový, příd. k lak: l. nátěr,
botky

*laksírka, (laxír-), -rek, ž. = prů-
jem (vulg.)

laktace, ž., z lat. = vyměšování
mléka z mléčných žláz

lakušník, -u, m., rostl.

*lakýr, -a, m. = lakýrník (lid.);

l., -u, m. = lakovaná kůže (říd.);

lakýrka, obyč. pomn. -rky, -rek,
ž. = lakové boty, lakovky;

lakýrna, -ren, ž. = lakýrnická
dílna;

lakýrnický [-cky; -ctví], příd. k
lakýrník [-nice], -a, m. = natě-
rač; přenes. = kdo někoho „la-
kuje“ (vulg.);

lakýrovati, podle něm. = lako-
vati (lid.), i přenes. (vulg.);

slož. dokon. na- co, přenes. koho

lala, lalala, v. la

Lála, ž. || *L.*, m., *Lálka*, -a, m.,
domác. tvary k Ladislava, -av

***laločkatý** || -*kovitý* = lalůčkatý
laločnatý = lalokatý;

***laločný** = laločnatý

laloch, v. lalok

lalok || lid. a hovor. -*loch*, -u, m.,

1. = podbradek; 2. = oddíl:

-ky mozku, plic, jater, listů;

lalokatý = mající lalok, laloky;

lalokovitý = podobný laloku

***lalouch**, -u, m. = (velký) laloch;

laloušek, -šku, m., zdrob. k to-
mu (běž.)

lalůček, -čku, m., zdrob. k lalok;

lalůčkatý = s lalůčky

lalůšek, -šku, m., zdrob. k laloch

lama, ž., bezhrbý velbloud amer.;

lama «lá-», m. = tibetský mnich;
sr. *dalajlama*

lámací = co je na lámání (pří-
stroj), co lze zlomit, složit
(puška)

lanač, -e, m. = kdo láme, lámací
přístroj; *lámačka*, -ček, ž. = lá-
mací puška, pytláčka (mysliv.)

lamaismus «-jizmus», -mu, m. =
tibetská forma buddhismu

***lámák**, -u, m. = velký kus chleba,
z kterého se dá dobře ulamovati
(Ra., nář.)

lámaně, v. lamaný

lámání, stř., k lámati: l. kamene...;
suché l. = revmatické bolesti
(lid.)

lamaný [-ně], zpřídav. příd. od
lámati; -ná čokoláda; přenes. -ná
němčina... = nedokonalá, ne-
správná; mluvit -ně německy

***lámás**, -su «-su», m., levná bavl-
něná látka (Ra.); -*sky*, -sek, ž.
pomn. = lámasové kalhoty (t.);
-*sový* = z lámasu (t.)

lámati, -mám || častěji -mu...,
3. mn. -mají || -mou, rozk. lámej
|| řídč. lam, přech. lámaje, podst.
lámání, v. tam, opět. k lomiti =
něco pevného ohýbáním rozrušo-
vat, rozdělovat; l. kámen...;

mohl by skály l. = je zdravý,
silný; l. něco přes koleno = pro-
vést přes všechny překážky, ná-
silím; zima láme = drobí (lid.);

l. kopí za koho || proti komu, v.
kopí; l. hůl, v. hůl; tichá voda
břehy láme (přísl.); l. si čím
hlavu = usilovně přemýšlet (lid.
a hovor.); jeho hlas se chvěl a
lámal (Vr.) = selhával; lámat
němčinu... = nedokonale mluvit
německy; l. sazbu; sr. lamaný;
slož. dokon. *na-* potřebné kamení
(všechno) || *na-* drobného kamení
(bez určení množství); pod. *na-*
sí housku do kávy || chleba;
o- větve se stromu || *o-* strom;
od- co od čeho;

po- stromy...; přenes.: býti *po-*
lámán v kříži, být jako polámaný
= mít bolesti v kříži;

roz- něco na kousky; přenes. býti
(celý) rozlámáný (po těžké práci
apod.);

v- se do domu (o lupičích);

vy- mříže; *vy-* se z vězení; zuby
si *vy-* na něčem; přenes. = mar-
ně, s nezdarem se oč pokusit,
vyplýtvati síly...;

z-: *z-* si nohu, nohy || zlomit;
lávka se zlámala; *zpo-*: celé tělo
jakoby bylo zpolámáno (Ner.);

lámávat, opakov.;

-*lamovati*, slož. nedok. *o-*...; *pod-*
si zdraví = ničit, kazit; *pod-* se,
o kolenou = klesat; *pro-*, *roz-*,
u-, *vy-*, *za-* co

lámavý [-vě; -vost] = co se láme;
sloky -vě opětoval (Koll.) = ne
plynně, nesouvisle;

2. stup. -*vější* [-*vější*]: strach ne-
určitý, tím l. (Ner.) = tísnivější
lambda, neskl. stř., jméno řec. pís-
mena l

lamkrekyn, -u, m. || -*kýna*, ž., z
franc. -quin = závěs na okno n.
na dveře

lamela, ž., z lat. -*lla* = deštička,
tenká vrstva; = vložka, páska
(poštov.); -*lový*: -vá spojka
(poštov.), -vá brzda

lament, -u, m. || čast. -*tace*, ž. (lid.
-*tací*, stř., Ner.), z lat. = nářek,
bédování (lid. a hovor.): dáti se
do -*tace*; spustit lamento (Vr.);
lamentabile «-tá-», ital. = ná-
řikavě, žalně (hudeb.);

**lamentáční*, příd. k *lamentace*;
lamentiti, -tění, = lamentovat;
lamento, stř. = lamentace (řid.);
lamentosní «-tóz-» = nářikavý:
 l. melodie (Ner.);
lamentoso «-tózo», it. = lamenta-
 bile;
lamentovati = nářikat, bědovat
 (lid. a hovor.); slož. dokon.
na- se; *vy-* si něco = nářkem
 vymoci (lid.); prostě dok. *za-*
lamí, příd. k *lama*, ž.
-lamovati, v. *lámati*
lampa, -mp, ž., z řeč. = svítilna;
 pomn. *lampy* = vlčí oči (mys-
 liv.); *-párna*, -ren, ž. = skladiště
 a čistírna lamp (želez.);
lampář [-řka], -e, m. = kdo čistí
 a rozsvěcuje lampy
lampas, -su «-su», z franc., m. =
 bohatě vzorkovaný damašek, čín-
 ská hedvábná vzorkovaná tka-
 nina;
 pomn. *-sy* = barevné n. zlaté,
 stříbrné pruhy na uniformních
 kalhotách
**lampáš*, -e, m. = lucerna (Jir.
 ze slov.)
lampešt, -u, m., z něm. = místo
 u vantroků mlýnského kola
lampička, -ček, ž., zdrob. k *lampa*
lampion «-pijón», -u, m., z ital. =
 barevná papírová lucerna; *-nový*
 průvod
**lamponos*, -u, m. = stojan s lam-
 pou
lampovna, ž. = lampárna;
lampový, příd. k *lampa*: l. pod-
 stavec... (odbor.)
**lamželezný*, příd. k *lamželezo*
lamželezo, 2., 4. -za, 3., 6. -zovi,
 l. mn. -zové (-za)..., m. = silák,
 hromotluk; *L.*, pohádkový hrdina;
**lamželezovský* [-sky; -ství] =
 jako lamželezo
lán, -u, m., z něm., stará plošná
 míra rozmanitého výměru;
 = větší pole, veliký kus: lány lnu
 (Jir.); velké, širé, rodné lány
 (Slád.); lán světa; lán chleba
laň (stč. *lant*), -ně, ž. = jelení n.
 sobí samice

lanař, -e, m. = výrobce lan; ve
 sportu = kdo přeplácí sportovce
 a získává pro jiný klub, „přeta-
 huje“;
-řiti = získávat sportovce pro
 jiný klub;
-řský [-řství], příd. k *lanař*
lanceta, ž., z franc. n. ital., chi-
 rurgický nástroj, čes. kopíčko
**lancírovati*, z něm. a tam z lat. =
 rozšiřovati, uváděti ve známost
**lancknecht*, -a, m., z něm. = pěší
 žoldnér (zastar.) || řidč. *lancoch*,
 -a, m.
lanč, v. lunch
laňčí, příd. k *laňka*
**landati se*, -dání = loudati se,
 lajdati se; slož. dokon. *do-* se
 kam (Ner.)
landauer || častěji *-daur*, «-daur»,
 -u, m., z něm. = krytý kočár se
 skládací střechou || *landavák*,
 -u, m. (lid.)
**landovati se* = landati se
landpartie «-tyje», ž., z něm. =
 výlet z města na venkov (starší
 hovor.)
**lanfalér* || *-farér*, -e, m., z něm.
 Landfahrer = tulák (zastar.)
langusta, ž., moř. rak
laní, příd. k *laň*
lání, stř., v. láti
láník, -a, m. = majitel lánu
laňka, -něk, ž., zdrob. k *laň*
lankasterka || *-strovka*, -rek, -vek,
 ž. = lovecká zadovka nazvaná
 podle výrobce Lancastera; *-stro-*
vý náboj
lanko, -nek, stř., zdrob. k *lano*
lankrabě (zastar. *lant-*), -bête, pů-
 vod. stř., dnes m. || *-bí*, -bího,
 m. = říšský hrabě v staré říms-
 sko-něm. říši;
-běcí, příd. k tomu;
-běnka, -nek, ž. = žena lankra-
 bího;
**lankrabský* = lankraběcí;
-bství, stř. = panství lankraběte
lano || **lá-* (Hál.), stř. = silný
 provaz
lanolin «-lín», -u, m., z franc. =
 přípravek z tuku ovčí vlny;
-nový: -vé mýdlo

lanoví, stř. hromad. = lana;
lanovka, -vek, ž. = lanová dráha;
 = továrna na lana, též -*novna*, ž.;

lanový most, -vá dráha

lánový, příd. k lán: -vá soustava
lánský, příd. k Lány

**lant* || čast. *lont*, -u, m., z něm. = venkov (lid.)

lantver «-vér», -u, m., z něm. Landwehr = bývalá zem. obrana;
l., -a, m. = lantverský voják;

lantverácký, příd. k *lantverák*,
 -a, m. = lantverský voják; (lid. a hovor.); český tanec; -*rský* pluk...

Lány, Lán, pomn., ves v Č.

lanýž, -e, m., houba: -*žový*: -vá paštika

lanza, ž., ze špaň. (a tam z lat. lancea) = kopí (Čap.)

Lanžhot, -a, m., z něm. Landshut, městys na M.; *lanžhotský*

I *lap*, citosl. = drap, chňap

II *lap*, -u, m. = lapnutí; rána na l. = výstřel bez míření (mysliv.);

Lap, -a, m., psí jm.

lapací = co je na lapání;

lapač, -e, m. = kdo lapá: l. laciných úspěchů (šal.); = lapací přístroj; = síť na lapání (mysliv.);

-*čka*, -ček, ž. = chytačka; = past na ptáky; pomn. -*čky*, -ček, druh kleští; -*čský* [-čství]: -ká loď, -ké náčiní

lapadlo, -del, stř. = zařízení na lapání zvěře, lapačka

lapák, -u, m. = zařízení na chytání škodné zvěře, na lapání hmyzu (lesn.); = vězení (hantýr.)

**lapal*, -a, m. = lapač

lapálie «-lije», ž. = bezvýznamná drobnost, malichernost, titěrnost

lapati, opět. k lapiti = chytat: když ptáčka lapají, pěkně mu zpívají (přísl.); l. dech = popadat; l. po větru (t.); l. po odpovědi v rozpacích;

l. slova = dychtivě jim naslouchat; vodu měří, vítr lapají

(přísl.) = podnikají něco marného;

slož. dokon. *na-ryb*; *na-* zloděje = lapit;

lapávatí, opakov.

**lapavý* [-vě] = lapající, chytavý. úskočný: -vé záludy (šafař.)

**lapěti*, -pí = sedět, dřepět, trčet (nář., Č.-Chod)

lapidarium «-daryjum», -ria, stř., z lat. = místnost s kamennými starožitnostmi, sbírka jich

**lapidárka*, ž. = lapidární písmo

lapidární [-ně; -nost], z lat. = do kamene vrytý: l. písmo římských nápisů = velké; přenes. l. = jaderný, stručný, úsečný a mocně působivý: l. sloh, mluva, výrok

lapis, -su «-su», m., lat. = leptavý kámen, „nickamínek“;

**lapislazulový* || -*zurový* = azurově, blankytně modrý (Zey.);

lapisovati «-so-» = natírat lapi-
sem

lapiti = chytit, dopadnout, popadnout, lapnout; l. dech (Mach.); slož. dokon. *po-* = lapit

lapka, m. = lupič, loupežník (zastar., Jir., Vanč.);

lapka, -pek, ž. = sklopka (krejč.), = ozub (hodinář.). = patka (strojnic.);

lapkovati = být lapkou, loupežit (Suš., Jir.)

**laple*, ž. || **laplík*, -u, m. = výběžek, cíp, klopa (lid.)

lapnouti, -pl, -pnuv, -pnut(i) = lapit (jen lid. a hovor.): čert za vlasek lapne a pazourem drží (přísl.)

Laponec [-nka], -nce, m., zastar. *Lopar*, -ra n. -ař, -e, m. (podle švéd.) = obyvatel(ka) Laponska: *laponský*; *Laponsko* || zastar. *Lapsko*, *Loparsko*, stř. = severní část Skandinávie

lapsus «-sus», -psu, m., lat. = chyba, poklesek; l. *calami* «ka-» = přepsání; l. *linguae* «-gvé» = přefeknutí

laptě (*lá-*), ž. pomn., rus. = lýkové střevíce

lár, -a, obyč. pomn. *lárové*, -rů, m. = ochranní domácí bůžkové u starých Římanů; v. *lary*

largo, ital. = široce, pomalu (hudb.); l., stř. = skladba s tímto tempem

***larmoyance** «moajáns || zčešt. -moajance», ž., franc. = nářek, plačtivost (Č.-Chod);

larmoyantní [-ně; -nost] «moajant-», z franc. = plačtivý, srdce-
rvoucí (říd. kniž.); 2. stup. *larmoyantnější* [-nější] (Č.-Chod)

lárové, v. *lár*

l'artpourl'artismus «lártpúrlártyz-», -mu, m. = úpadkový směr hlásající heslo *l'art pour l'art* (franc. = umění pro umění); -*tista*, m. = jeho stoupenec; -*tistický* [-cky] «-tystyc-» || -*tní* = v duchu tohoto směru

larva, -rev, ž., z lat. = mládě některých živočichů lišící se podstatně od dospělého jedince; přenes. = maska, zakuklení, kukla: je to jen l. a pokušení (So.); strhnout někomu -vu || častěji masku s obličeje = odhalit jej; l. = obličej, tvář (vulg.)
zdrob. *larvička*, -ček, ž.;
larvový: -vé ústroje

lary fáry || *laryfáry*, m. pomn. = třesky plesky

***laryně**, ž. = vojanda (zastar.); = divadelní tanečnice (Thám)

laryngo-, kmen řec. *larynx* = hrtan ve slož.:

-*logie*, ž. = nauka o nemocích hrtanu; -*skop*, -u, m. = hrtanové zrcátko; -*skopie*, ž. = vyšetřování hrtanu laryngoskopem

lasalák, -a, m. = člen dělnické tělocvičné jednoty, nazvané podle Ferd. Lasalla, něm. socialistického teoretika

lascivita, ž. = lascivnost;

lascivní [-ně; -nost], z lat. = kluzký, oplzlý (vtip, žert, slovo)

Lásenice, ž. jedn., ves v Č.

lašice, ž. = kolčava; zdrob. *lašička*, -ček, ž.; *lašičí* hlava...

láska, -sek, ž. = příznivý cit, vroucí náklonnost, přichylnost, milování, záliba, oblíba: l. k někomu, k něčemu (nik. pro koho); mít lásku...; získat, ztratit něčím -ku; dát, učinit něco z -ky; l. mateřská, dětská, křesťanská, pohlavní...; panská l. = nestálá; opičí l. (k dětem) = přepjatá, nerozumná; dítě lásky = ne-manželské;

buď(te) té lásky = té laskavosti, tak laskav (zast.);

chodit na lásku = na práci za malou mzdu (lid.);

oznamuje se láskám vašim = vám (shromážděným v kostele);

l. = předmět lásky, milovaná bytost, milénka, oblíbený obor...; v. lástička

laskati || zříd. *lás-* (So.) koho = projevovat mu lásku hlazením, objímáním, houpáním na kole-nou, lichotivými slovy, mazlíti se s ním; l. se s kým; slož. dokon. *po-* koho, se s kým;

laskávati, opakov.

laskav, v. laskavý

laskavec, -vce, m. = laskavý člověk (zastar.); rostl.

***laskavěti**, -vějí = stávat se laskavý (říd.); slož. dokon. *z-*

laskavý [-av; -avě; -avost] = mající lásku, vlídný, ochotný, milý, vyplývající z lásky; l. na koho, ke komu; jste velmi laskav; ve zdvořilé mluvě: buďte tak laskav (a poraďte mi...); děkuji za laskavou radu; laskavý čtenář promine...; -vě s kým jednat; pošlete mi to -vě apod.; -vost = laskavé jednání, vlídnost, ochota: -vostí více spravíš nežli přísností (přísl.); děkovati za čí -vost; = laskavý, ochotný skutek; 2. stup. -*vější* [-věji]

laskomina || (lid. -vina), obyč. pomn. -ny, ž. = trnutí zubů (stč. a nář.); přenes. = chuť, zálsk: mít, dělat si nač laskominy (o d c h y l. po čem, Vrchl.); dělat komu l. = dělat mu mar-nou chuť (lid. a hovor.)

laský: -ská kost = návní
lásky-, 2. p. jedn. od láska ve spřežkách:
 -*hodný* || obyč. *hodný* (hoden) lásky;
 -*chorý* (Ner.) = chorý láskou;
 **-lačný* = lačný lásky;
 -*plný* [-*plně*] (kniž., dosti časté) = laskavý; -plné chování; -plná pozornost (Vrchl.)
laso «-so», -sa, stř., ze špaň. = provaz se smyčkou na chytání divokých koní
 ***lasovati** = chytat lasem, číhat
lástička, -ček, ž., zdrob. k láska (řid., Tilsch.)
 ***lastinka**, obyč. pomn. -*nky*, -*nek*, ž. = lastinkové boty, brynelové
lastura «-tú-», ž. = skořápka mlžů; zdrob. *lasturka* «-tur-», -rek, ž.; -*rový*: -vé vápno; -*rovitý* = podobný lastuře; -*řina*, ž. = lasturová hmota (Ner.)
lasur, v. lazur
Lašek, -ška || *Laška*, m., příjm. z Ladislav
 ***laškati se** = laškovat; **laškavý* = laškovný
laškovati = dovádět, pohrávat si, žertovat: l. s kým; po bařině modrá světélka laškují (Erb.); slož. dokon. *po-* si, *za-* si: *laškovávati*, opak.
laškovitý [-*tě*; -*tost*] = laškovný (Mok., šub.) || častěji *laškovný* [-*vně*; -*vnost*] = dovádlivý, hravý, šelmovský: l. úsměv; l. vánek (Čech); skupina laškovných amorettů (Jir.)
lašna, -šen, ž. = krycí příložka, plech (v most. stavitel.)
Lašsko, stř. = lašský kraj;
lašský [-*sky*], příd. k Lach;
laština, ž. = lašské nářečí, ve Slezsku a na Mor. v cípu mezi Opavskem a Těšínskem
laštovice n. -*što-* || *laštovka*, -*vička*, ž., lid. m. vlaštovice...
 ***lát**, -u, m. = látací steh
lať, 2. jedn., 1., 4. mn. -*ti* || -*tě*, 2. mn. -*tí*, 3. -*tím*, 6. -*tích*, 7. -*těmi* || -*ťmi*, ž. = dřevěná tyč; = puška (váleč.); toho dejte hned

za latě (Ner.) = do místnosti (na strážnici) ohrazené laťkami
lata, ž. = záplata; jedno květenství
látací = co je na látání (stroj. přize, jehla);
látač, -e, m. = kdo látá, správka; -*čka*, -ček, ž. = správkačka.
 látací stroj, přize
laťák || *laťovák*, -u, m. = hřebík na přibíjení latí
látanina, ž. = správka (lid.); přenes. = slátanina (řid.);
látař, -e, m. = látač
látati = zašívati, spravovati, záplatovati; přenes. (lid. a hovor.) = nedbale něco dělat;
 slož. dokon. *s-* = nedbale spravit, spojit, sbít..., přenes. *se-* psat; *za-* kabát ap.:
látávati, opakov.
 ***látavý** = počínající si jako při látání, podobný látání
latečka, ž., zdrob. k lať
látečka, ž., zdrob. k látka
latence, ž., z lat. = utajenost
latěnský: -ká kultura = mladší železná k. (podle švýcar. naleziště La Tène)
latentní [-*tně*], z lat. = skrytý. utajený (teplo, energie, krise)
laterální [-*ně*], z lat. = boční, postranní, vedlejší
Laterán, -u, m., papežský palác v Římě; *lateránský* palác
laterna, -ren, ž., z lat. = svítlna, lucerna; l. *magica* «-ka», lat. = kouzelná svítlna, jednoduchý promítací přístroj
 ***láterničtí** = být láterníkem (Baar);
láterník, -a, m. = lesní dělník skládající dříví do láter, dělající látra, drvoštěp (t.)
laterovati, z lat. = sčítat položky na jedné straně (účetn.)
láteřiti = říkati tisíc láter (v. látro), lát, hubovat, spílat;
 slož. dokon. *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do silného láteření (Rais); *vy-* se = vyspílati se; prostě dokon. *za-*; *láteřivati*, opak.

láteřivý [-vě; -vost] = láteřící
láti, laji, laj, lāv, lál, lání, pů-
 vod. = štěkat, srov. lání psů
 (Jir., zastar. a v mluvě mysliv.);
 jlnak = láteřit, spílat, plísnit
 (kniž.): l. komu n. na koho;
 slož. dokon. *na-*: sebral, co oni-
 no naláli (Ner.); *na-* komu; *u-*
 = vyplísnit (Němc.);
vy- = láním vymoci: nevypro-
 síš-li, nevylaješ (přísl.): *vy-* ko-
 mu, lid. též koho;

lávati, opakov.

latička, ž., zdrob. k lařka

latifundie «-tyfundyje», -dií, ž. po-
 mn., z lat. = rozsáhlé pozemky,
 kusy, lány

latina, ž. = latinský jazyk; mys-
 livecká l. = příkrášené vypra-
 vování z loveckého života; čist
 -nu, sr. čísti;

***latiňák**, -a, m. = latiník;

latiňář [-řka], -e, m. = učitel
 latiny, vypravěč myslivecké la-
 tiny

***latině**, příslov. = latinsky (za-
 star.; podle latin. latine)

latiník, -a, m. = kdo mluví, píše
 latinsky, znalec latiny

latínismus «-tynyzmus», -mu, m.
 = čes. ... slovo, výraz v duchu
 latiny, jejím vlivem;

-nisovati «-zo-» čes. ... slova =
 dávat jim latinskou podobu,
 hlavně v koncovkách (Jaroslav
 m. -slav...); *latinisovaný*: -né
 slovo, -ná koncovka;

-nista, m. = znalec latiny

***latinita** «-tyny-», ž. = latinský
 ráz

latinka, ž. = latinské písmo

latinsko-český slovník = latin. s
 čes. překladem

latinský [-sky]: l. jazyk = j.
 starých Římanů; -ská škola =
 gymnasium; -ké písmo = latin-
 ka; -ká kuchyně, v. kuchyně; l.
 kříž = s příčkou v horní n. dol-
 ní třetině svislé své části a podle
 toho i kříž naznačený rukou
 (Rais); *L-ká Amerika* = román-
 ská část Ameriky

***latinství**, stř. = latinský ráz, la-
 tinita

látka, -tek, ž., 1. textilní výro-
 bek; 2. = hmota, materie, to,
 z čeho se něco dělá, vyrábí...,
 základ, předmět: látky ústrojné,
 neústrojné; l. k rozhovoru, k
 debatě; l. (k) románu, k básni,
 básně; učebná l. = učivo; 3. ná-
 řeč. = krajáč

lařka, ž., zdrob. k lař

látkář, -e, m. = tkadlec látek

látkoslovný = obírající se se slo-
 vesnými látkami || *látkovědný*

***látkovina**, ž. = materiál (Koll.)

látkový [-vě], příd. k látka: -vé
 vzorky; -vě = po látkové strán-
 ce, co se týče látky: působiti -vě
 (Durd.); básně -vě nejsou no-
 vinkou (Vrchl.)

lařkový = z latěk (plot...)

***latolisko** || *-lišť*, stř. = tratoliště,
 louže (nář.)

***latoušiti** = lakotit (nář., Rais)

lařovák, v. lařák

***látovati** = látati

lařoví, stř. hromad. = lati, lařky

***latovisko**, stř. = latolisko

lařový = z latí

latran || *-án*, -u, m. = boční uli-
 ce, cesta vedoucí k městu, k hra-
 du (zastar., Jir.; dodnes v ně-
 kterých městech)

latrina «-rýna», ž., z lat. = žum-
 pa jako hromadný záchod

látro, -ter, stř., z něm. = hranice,
 hráň, ráz dříví; stará délková
 míra; tisíc láter!, t. j. tisíc láter
 hromů; sr. láteřiti

***látrositi** || ***látrovati** = láteřiti

laudán, -u, m., zčešt. z *laudanum*
 «-dá-», stř., z lat. = opium

***lauf**, -u, m., z něm. = hlaveň u
 pušky (lid.)

***laufka**, ž., z něm. = děvče pro
 posílky (praž., Pujm.); = špat-
 ná tovární obuv (lid.)

***laufpas**, m., z něm., jen ve rče-
 ních dáti někomu, dostat l. =
 propustit, být propuštěn (vulg.)

laur, -u, m., z lat. = vavřín (bá-
snic., Zey., Čech);
Laura, ž., žen. jm.;
laureát [-tka], -a, m., z lat. =
vavřínem zdobený; laureát Sta-
linovy ceny = kdo dostane Sta-
linovu cenu; *poeta laureatus*
«-átus» = vavřínem ozdobený,
„korunovaný“ básník; *laureát-
ství*, stř. = hodnost laureáta
laurinka, -nek, ž. = auto od firmy
Laurin (a Klement)
laurový, příd. k laur
***lautenist** || *lou-* «-nyst», -a, m.
= loutnista (Jir., zastar.)
***lava**, ž. = lavice (nářeč.)
láva, ž., z ital. = žhavá hmota
vytékající ze sopek; přenes. =
přival: v lávě radostna (Kadl.);
v. lávový
lávati, v. láti
lávčička, *lávečka*, *la-*, -ček, ž.,
zdrob. k lávka
lavice, -ic, ž. = dlouhé sedadlo
pro několik osob; vládní l. =
místo ve sněmovně, kde sedí čle-
nové vlády; l. obžalovaných =
l. v soudní síni pro obžalované;
= velký kus země vyhozený plu-
hem při orání; = dlouhá ose-
kaná ledová kra (vorař.);
zdrob. *lavička* (lid. -večka),
-ček, ž.
lavičnick, -u, m. = hadr na utírání
lavice (Beneš., Havlíč., Vr.);
l., -a, m. = kdo dělá lavice (za-
star.)
lavina, ž., z něm. = sněhová strž,
utržené sněhové kupy; přenes. l.
slov = přival; -*novitý* [-tě] =
podobný lavině; nemoc se šíří
-tě; -*nový* obchod = usilující
o hromadný odbyl nekalou sou-
těží; -vá osudovost (Sez.) = la-
vinovitá
lavírovati, z něm., o jízdě lodí s
jedné strany na druhou, aby se
přemohl odpor větru; odtud pře-
nes = váhat, kolísat mezi dvěma
politickými stranami, mezi dvě-
ma směry... (hovor.); l. (komu,
co) = neodporovat (mu v ně-
čem), povolovat (zastar.); l. v

malíř. = nanesenou barvu roz-
tírat vodou; *lavírovaný*: -ná
kresba
lávka (nářeč. *lav-*), -vek, ž., l. =
kláda, můstek přes vodu; klást
někomu lávky = podmínky
(Jir.); chyba lávky!, v. chyba;
2. = lavice; 3. = obchod, pro-
dejna (podle ruš.);
***lávkař**, -e, m. = obchodník, v.
lávka 3.;
lávkový, příd. k lávka
***lávočník**, -a, m., rus. = lávkař
lavor «-vór, -vor», -u, m., z franc.
= umyvadlo (lid. a hovor.)
lávový, příd. k láva: l. proud, -vé
pole
lavra «lá-», ž., z řeč. = větší pra-
voslavný klášter
***lavřín**, -u, m. = vavřínový strom
(Ner.)
lawn(-)tennis «lón-tenys», -u, m.,
angl. = tenis;
lawn-tennisový: -vé pálky (So.)
***lax**, -a, m. = švihák (Č.-Chod)
laxans || *laxativum* «-tý-», -va,
mn. -ntia «-cija» || -tiva, stř., lat.
= projímadlo
laxírka, v. laksírka
laxní [-ně, -nost], z lat. *laxus* =
příliš shovívavý, nevšímavý, u-
volněný, nevázaný: l. člověk; l.
svědomí = „široké“; l. mravní
názory
laz, -u, m. = pole, louka o sa-
motě, při lese, na stráni, pase-
ka, kopanice, horský svah (stč.
a nář., Jir.)
Lazar, -a, m., bratr biblické Marie
a Marty, křestní jméno a pří-
jmení; zobecnělé l. = těžce ne-
mocný člověk, ubožák; hovor.
také o něčem bídém, na př.
o autě
lazaret, -u, m., z ital. = vojen-
polní nemocnice; -tní || -tový
lazaron, -a, m., ital. = chudák.
povaleč; -*nský* [-nství]
***lazarovský**, příd. k lazar
***lazařiti** = ležet jako lazar (A.
Schulz)

lazebna, -ben, ž. = lázeň, lazebnická místnost; = holírna (žert.); *lazební*, příd. k tomu; *lazebnický* [-cky; -ctví], příd. k *lazebník* [-nice], -a, m. = kdo vytápí lázeň, lázeňský sluha, pak = holič, barbiř, ranhojič (zastar.)

lázeň, -zně, ž. = koupání, koupel; přenes. = perná práce; studená l. = nepříjemné překvapení; krvavá l. = krveprolití; l. ve fotografii; sluneční l.; vyjítí suchý z -ně = vyhrát proces (šmil.); pomn. *lázně*, -zní = místnost, budova, skupina budov na koupání;

**lázeňčan*, -a, m. = lázeňský host;

lázeňky, -něk, ž. = lázníčky (Jir.);

lázeňský [-sky] dům, vlak, host, -ké období, taxy; *lázeňský* [-ká], -kého, m. = kdo obstarává lázeň, dozorce, -rkyně v lázních; -*ňství*, stř. = soubor lázní, péče o lázně

**lazití* = ložití (nář.)

lázně, pomn. ž., v. lázeň

lazur (podle něm. -sur), -u, m., z arab. = krásná modrá barva, azur, blankyt (básnic.); v malíř. l. || někdy -ra, ž. = průsvitná olejová barva; -rit, -u, m., modře zbarvený nerost;

lazurný [-ně] = lazurový (básnic.);

lazurovati = roztírat barvu vodou, nanášeti tenkou vrstvu barvy, aby spodní prosvítala;

lazurový [-vě; -vost] = modrý jako lazur

**láže*, ž., z ital. = ažio (zastar.)

lažirovati, z něm.: l. kartu = nedat ji hned, šetřiti si ji na další zdvih; l. komu = nadržovat mu, šetřit ho (Herrm.)

**lázný* || *lážový*, k láže: l. tolar; přenes. l. = pořádný; -vá vdova = vdova jako dobrá „partie“, nevěsta (zast., Ra.); **lážový*, -vého, m. = elegán z ulice (hantýr.)

l. c., zkratka lat. loco citato «-kó -tátó» = na citovaném místě

leader «lídr», -dra, m., z angl. = politický vůdce, čelný sportovec, sportovní klub

leb, lbi, ž. = lebka (básnic.); odchyl. *leb*, lbu || lebu, m.;

**lebec*, -bce, m. = lebka (vulg.);

lebečka, -ček, ž., zdrob. k lebka;

lebeční, příd. k lebka: l. kost

lebeda, ž., rostl., plevel; přenes. = vůbec plevel (lid.); = lebedění, hovění, pochutnáníčko (lid. a hovor.); dávat si do -dy = popíjeti do vůle

lebediti si, -dění = hověti si, pochutnávat si (lid. a hovor.); slož. dokon. *po-* si; *u-* se = pohodlně si sednouti, lehnouti; zříd. nezvratně = pohodlně umístiti: *ulebedi vesnici mezi domkem a barákem* (Ner.); *lebedivati si*, opak.

lebedka, ž., zdrob. k lebeda; rostl. jiná než lebeda

**lebeň*, -ně, ž. = lebka, hlava (vulg.)

lebka, -bek, ž., vlast. zdrob. k leb = kostěný podklad hlavy; symbol neústupnosti: tvrdá česká l.; přenes. = přilba (bibl.; Jir.); *lebkový* || **lební*, **lebný* = lebeční

**lébrtrán*, -u, m., z něm. = rybí tuk (lid.)

lec, z původ. lečsi, předpona v neurč. zájmenech a zájmenných příslov. (nezřídka s částicí -si, -s na konci):

-co, -cos (n i k. leco, -cos) = ne jedna věc, nýbrž několik různých věcí, včelico(s);

lecčí(s) = náležející leckomu

**léceti*, -ejí = II líčit; slož. dokon. *na-* (Staš.)

lec-jak = lecjakým způsobem, všelijak; -*jaký* = různý, rozmanitý, všelijaký; = nějaký (opovrhl.); -*kam(s)* = na leckteré místo, všelikams;

-*kde(s)* = na leckterém místě, na různých místech;

-*kdo*, řidč. -*kdos* = ne jeden člověk, různí lidé, ledakdo, mnohý člověk;

-*kdy(s)* = v leckteré době, občas, tu a tam;

-*který*, řidč. -*kterýs* = ne jeden, mnohý, rozmanitý;

-*kudy* = leckterou cestou, leckterým směrem

I leč, 1. příslov. ve větách zápor. = vyjímajíc, než, jen (kniž.): nemám žádné radosti, leč tebe, mé dítě (Erb.) = mimo tebe nemám žádnou radost, mám jen jednu radost, tebe; nemám leč tebe = mám jen tebe;

nejen — leč, v. nejen;

2. spojka, a) souřadná = ale, avšak (řid. kniž.): leč vím, že ... (Ner.); milé zlého počátky, leč konec žalostný (přisl.);

b) podřad. výjimeková po větách zápor. = lečže, ledaže (řid. kniž.): není možná jich (pytláků) dostihnout, leč bych jim trochu broků do těla vehnal (Němc.) = je možná jich dostihnout jen tehdy, kdybych jim...; nepustím tě, leč mi požeňš (bibl.)

II leč, o d c h y l. *léč*, -i || -e, ž. = nástraha, past, osídlo, léčka na zvěř, obstoupené místo, kde se chytá, loví, honí zvěř; přenes.: srdce v sladké leči (Hál.)

léčba, ž. = léčení (obnovené slovo staré);

léčebna, -ben, ž. = léčebný ústav, nemocnice; -*né*, -ho, stř. = útraty za léčení; -*ní* || obyč. -*ný* fond; *-*nice*, ž. = nemocnice

Lečice, ž. jedn., vsi; *Lečice*, -ic, pomn., s p r á v n ě -dčice, ves

**lečitel* || *lé-* [-lka], -e, m. = kdo léčí

I *léčiti*, -čen(i), původ. = dávat léky, pak = uzdravovat, odstraňovat chorobu: 1. nemocného, nemoc; 1. se; slož. dokon. *do-* = dokončit léčení; *vy-* koho, chorobu; přenes. *vy-* koho z omylu, z přílišné důvěřivosti, z opilství... = vyvést ho, odvyk-

nout...; *z-* = *vy-* (zastar.): není na světě té strany, kde bys zlétl duše rány (přisl.);

*-*léčovati* || -*le-*, nedokon. slož. *do-*; *vy-* (V. Vlč.);

léčivati, opakov.

II **léčiti* = II *líčiti* (zast.)

léčivo, stř. = léky, léčivé prostředky;

léčivý [-*vě*; -*vost*] = co léčí

léčka (lid. *lička*, Němc.), -ček, ž. = nástraha: strojit komu léčku, obyč. pomn. -ky; upadnouti do léčky

**léčný* = *léčivý* (Ner.)

lečže (l é p e než *leč že*), podřad.

spoj. výjimeková = leč 2 b, ledaže led, -u, m. = zmrzlá voda; pomn.

ledy = ledové kry; přenes.: jde to jako po ledě = hladce bez potíží (lid. a hovor.); ledy se pomalu lámaly (Vr.) = napjatý poměr, chlad ve styku mizel; podob. prolomit led(y) = odstranit napjatý poměr, překonat nepřízeň;

led = krupobití (bibl., RK., lid.)

leda, 1. příslov. (ve větách klad. i zápor.) = jen, pouze, toliko; omezuje platnost věty, výrazu, slova na jediný případ (výjimečný, málo pravděpodobný, málo významný, nepříznivý, nežádoucí): leda v kostelích viděti cos podobného (Hál.); moh' bych leda pást (Ner.); předměty, o kterých se leda s lehkým humorem psát může (t.); uvedli byste dítě leda do neštěstí (Herb.); nikdo nevěděl o jeho bibli, leda malý Frantík (Jir.); nemohu přijít, leda až později; neříkej to nikomu, leda bratrovi; neuzdraví se, leda zázrakem;

2. *leda* || *ledaže*, podřadná spojka výjimeková: nepůjdu, leda byste mě vyhnali (Zey.); mezi lidmi nechodil, ledaže jednou za čas klusával do městečka (Rais): nového tu nemáme nic, ledaže sládkovic Bětka umřela (Tyl); pije jen vodu, ledaže si do ní kápne vína (Němc.);

3. *leda*, podřad. spojka účelová = jen aby (zastar., lid.): tak se mele, leda se rumplovalo (přísl.); všecko šlo, leda nestalo (Němc.); zval, leda zval (Rais); v. *ledabylý*;
 4. *leda to* ve větné platnosti: Měl bys přijít. Nemohu, máme návštěvu. *Leda to* = to je podstatná příčina, to uznávám...

leda-, *ledas-*, 1. předpona v neurč. zájmenech a v zájmenných příslov. *-co(s)*, *-čí*, *-jak(ý)*, *-kam*, *-kde*, *-kdo*, *-kdy*, *-který*, *-kudy*; má někdy též význam jako *lec-*: *ledaco* by se mi z toho hodilo; *ledakdo* by si to koupil atp.; jindy vyjadřuje nahodilou různost jako *-koli*: na cesty si nemohu vzít *ledaco*; to koupíš *ledakde* atp.; někdy s odstínem podřadnosti, *ledabylosti*, opovržení: *ledajaká* náhražka (Vrba); *-ký* darebák; 2. složení jiná než se zájmeny nejsou ustálena, tvoří se jen individuálně a mají silný citový odstín podceňování, opovržení: *ledakritik*, *-řeč* (Vr.), *-umění* ap.

**ledabyl*, -a || *-*lec*, -lce, m. = *ledabylý* člověk

ledabylý [-lo || obyč. -le; -lost] = nedbalý, povrchní: l. člověk, -lá práce; odbývá ženichy jen tak -lo (Němc.); pracovat -le; vzniklo z věty „leda bylo“ = jen aby bylo (sr. *leda* 3.): pracuje, leda bylo; chápalo se za jedno slovo, za příslovce s význam. *nedbale*, k tomu přitvořeno příd. jm. *ledabylý*, nové příslovce -le a podst. jm. -lost

leda-co(s), v. *leda*- 1;

-čí = patříci leckomu

**ledačle*, ž. protějšek k *ledaják*

**ledačina*, ž. = nicotná věc, ničema, lajdáctví (lid.)

**ledajačka*, -ček, ž. = *ledačice*

ledajak = *ledajakým* způsobem

**ledaják*, -a, m. = *ledajaký* člověk, lajdák, ničema

ledajaký = *lecjaký*; v. *leda*- 1

ledák, -a, m. = kdo seká led (vořař.); l., -u, m. = hřebík do podešví k chůzi po ledě (Jir.)

leda-kam(s) = *leckam*;

-*kde* = *leckde*, *kdekoli*;

-*kdo* = *leckdo*;

-*kdy* = *leckdy*, *kdykoli*;

-*kritik*, v. *leda*- 2;

-*který* = *leckterý*, *mnohý*, *všelijaký*;

-*kudy* = *leckudy*

ledárenský, příd. k

ledárna, -ren, ž., 1. = místnost, budova na výrobu umělého ledu; 2. = *lednice*; *ledař*, -e, m. = *ledák*, obchodník s ledem

ledařeč, v. *leda*- 2.

ledařský, příd. k *ledař*: l. obchod. -ká společnost

ledas-co, -čí, -*jak*, -*jaký*, -*kam*, -*kde*, -*kdo*, -*který*, -*kudy* = *ledaco*, -čí, -*jak*...

leda to, v. *leda* 4.

ledaumění, v. *leda*- 2.

ledaže, v. *leda* 2.

Ledeč, -dče, m., město v Č.; příd. jm. *ledečský*, lid. -*cký*

ledek, -dku, m., vlast. zdrob. k *led*, nerost

leden, -dna, m. (zpodstat. muž. jmenný tvar k *ledný*) = 1. měsíc v roce

ledenec, -nce, m., rostl.

Ledenice, -ic, pomn., městečko v Č.

ledkovač, -e, m. = přístroj na ledkování;

ledkovati = rozhazovat ledek, poprašovat jím půdu

ledkový, příd. k *ledek*

ledňáček, -čka, m., pták

lední [-ně], příd. k *led*: l. medvěd; = *ledový* (říd. kniž.)

lednice, ž. = zásobárna, skladiště ledu; zima jako v *lednici*; L., -ic, pomn., čes. ves || L., ž. jedn. mor. městečko;

lednička, -ček, ž. = skříňka s ledem, přístroj na výrobu ledu

lednový, příd. k *leden*: l. den, -vé počasí

ledný = ledový (básnic.): 1. dech smrti (Čech); 1. déšť (Ner.); pohledění -né (Erb.); -ná ruka (Slád.), -ná sluj (Vrchl.)

ledo-, kmen podst. jm. led ve slož.: -*borec*, -*rce*, m. = loď bořící, lámající led;

-*hora*, ž. = ledovec (Koll.);

-*lom*, -u, m. = zařízení na lámání ledu;

*-*pád*, -u, m. = ledovcová lavina (geol.);

-*tvorný* přístroj

***ledovák**, -u || -a, m. = ledový vítr

ledovatěti, -tějí = stávat se ledovatý, měniti se v led, ledovět: cesta ledovatí; slož. dokon. *z-*; zpřidav. *zledovatělý*: -lá cesta

ledovati = sekat na řece... led

ledovatina, ž. = zledovatělý povrch, ledový povlak, náledí

ledovatka, -tek, ž. = ledařská sekera, hůl na ledovce, povlak z průhledného ledu

ledovatý [-tě] = mající ledový povlak, přenes. = chladný, lhostejný: -tá krása, tvář (Vrchl.); 2. stup. -*tější* [-těji]: nejledovatejší pozorovatel (Ner.)

ledovcový, příd. k

ledovec, -vce, m. = souvislá ledová vrstva na vysokých horách a okolo točen

ledově, v. ledový

ledověti, -vějí = ledovatěti; slož. dokon. *z-*, o vzduchu (Majer.); přenes.: dívka zledověla (Neum.); *zledovělý*: -lé jehličí (So.)

***ledoví**, stř. hromad. = ledy, ledový povlak

***ledovisko** || *-*viště*, stř. = zledovatělé místo

ledovitý [-tě; -tost] = ledovatý, ledový

ledovka, -vek, ž. = ledovatka

ledový [-vě; -vost], příd. jm. k led: -vé rampouchy; -vá tříšť; -vá doba; Ledové moře;

ledoví muži = sv. Pankrác, Servác, Bonifác (12.—14. května); = studený jako led, chlazený na ledě, s ledem (káva, voda, pivo): = velmi chladný (pohled,

pozdrav, uctivost); = velmi chmurný: -vé myšlenky (Rais); -vě promluvit (Šimáč.), podívat se na koho

leduprostý: -tá řeka, nečes. m. bez ledu, nezamrzlá

ledva, příslov. = jedva, sotva (zastar.): že ledva živ zůstal (Jir.); *ledvaže* (*ledva že*), čas. spojka = sotvaže, jakmile

ledví, stř., obyč. pomn. = bedra (zastar.); v bibli přenes. = sídlo duševních schopností, citu, nitro; drží se archaist.: nahlížet komu do ledví (Vr.)

Ledvice, -ic, pomn., město

ledvína, ž. = vyměšovací ústrojí obratlovců;

zdrob. *ledvinka*, -nek, ž., pokrm; = nadledvinka (zastar. lékař.);

ledvinový: -vé nemoci

ledy, v. led

Lef, -u, m., zkratka z Levyj front, rus. revoluční literární směr

lefoška || -*šovka*, -šek || -vek, ž. = lovecká puška nazvaná podle vynálezce Lefauchaux

legace, ž., z lat. = vyslanectví; = poselstvo; *legační* rada

legalisace «-za-», ž., z lat. = úřední ověření, potvrzení správnosti podpisu n. opisu listiny; -*sační* = ověřovací (doložka ap.); -*sátor* «-zá-», -a, m. = ověřovatel; -*sovatí* «-zo-» = úředně ověřit

legalita, ž., z lat. = zákonnost, zákonitý stav;

legální [-ně; -nost] = zákonný

legát, -u, m., z lat. legatum = odkaz;

legát, -a, m., z lat. legatus = papežský vyslanec s mimořádnou plnou mocí;

**legát*, -u, m. = židle (nářeč.);

legatář, -e, m. = odkazovník;

**legátek*, m. || **legátko*, stř., zdrob. k legát, -u (nář.)

legato, ital. = vázaně (hudeb.)

legenda, ž., z lat., původ. = to, co má býti čteno při bohoslužbách, přenes. = příběh ze života některého světce; = nápis (na poštovním razítku); =

vysvětlivky na mapách, plánech...; = hojně rozšířený názor, výklad o něčem, avšak nesprávný;
-dární [-dárně; -dárnost]: -dární příběh, postava = vyskytující se v legendě; přenes. -dární postava = opředená slavozáří jako v legendě;
***-dářský** = legendistický;
***legendický** «-dyc-» = legendární;
legendista «-dys-», m. = původce legendy; **-distický** «-dystyc-»: -ká literatura;
***legendní** [-ně] = legendární;
legendový = legendární, legendistický
leghornka, -nek, ž., slepice nazvaná podle Leghornu, angl. názvu ital. Livorna
legie «-gyje», ž., z lat. legio, -onis (odtud legion), původ. = správní a taktická jednotka starořím. vojska, přenes. = zástup (Mah.); = množství: l. jmen (Mach.); = dobrovolnické vojsko (zprav. pomn.)
legion «-jón», -u, m., v. legie = množství, zástup;
legionář, -e, m. = člen legie, legií; **-řský** [-řsky; -řství]: -ká literatura; -řství = příslušnost k legiím, účast v nich, legionářský duch ap.; **-řstvo**, stř. hromad. = legionáři
legislace || obyč. **-lativa** «-tý-», z lat., ž. = zákonodárství, zákonodárná moc; **-lační** || **-lativní** = zákonodárný (moc, jednání, úprava); **-látor**, -a, m. = zákonodárce
legitimace «-ty-», ž., z lat. = oprávnění, průkaz, průkazní listina, průkazka; l. dítěte = uznání za manželské; **-mační** listina
legitimisace «-tymiza-», ž. = legitimisování, nabytí oprávnění;
-misovati «-zo-» = prohlásiti za legitimní
legitimismus «-tymiz-», -mu, m., z lat. = směr hájící legitimitu;
-mista, m. = stoupenec legiti-

mismu; **-mistický** [-cky] «-styc-» = v duchu legitimismu;
-mita, ž. = legitimnost
legitimní [-ně; -nost] «-tym-», z lat. = zákonný, zákonitý, oprávněný
legitimovati «-ty-» = zákonně uznat: l. dítě = uznat za manželské; l. se = prokázati se legitimací; být k něčemu legitimován = oprávněn
legrace, ž., z lat. recreatio, vlast. = osvěžení, pak = zábava, švanda (lid. a hovor.);
legrační [-ně; -nost] = zábavný (člověk, příhoda);
legranda, ž. = legrace (zhrub.); mírnější **legránka**, ž. (šalda)
leh, -u, m. = lehnouti (tělocvič.)
lehačí = na lehání, léhání
lehačka, ž. (Pujm.) || ***lehadlo**, -del = lehátko
lehati || někdy **lé-**, nedok. (trvací) k lehnouti = ukládati se k odpočinku, k spánku: když jsem lehal, ještě nepršelo; myslím na to vstává lehače || **lé-** = stále; vítr v plachty **léhá** = naráží na plachty (Čech); otázka **lehá** na nás = doléhá (šal.); obilí **léhá** (Jir.); město lehalo v popel (Zey.); **lěhati** || **lí-**, zříd. **le-**, opětov. k ležeti = léhávat, spávat, odpočívat: ctnost neléhá na peci (přisl.); l. v létě venku;
slož. nedokon. (nejčast. **-lěhati** || **-lí-**, zříd. **-le-** v obojí platnosti); **do-** = zapadat: dveře, okna nedoléhají; doléhají naň starosti = jdou naň, tísní jej; **do-** na koho, aby... || častěji **na-** = usilovně žádat, vymáhat, dotírat; **na-** nač = usilovně vymáhat; **o d c h y l.** (podle žádat, prosit... o něco) **na-** oč (Vrchl.); **na-** na koho prosbami, otázkami; **ob-** město; **ob-** dům... (o davech) = stát blízko něho, chtít se do něho dostat;
po-: obilí poléhá; = postonávat;
pod- zákonům, úřadům, pokusem, změnám = být podroben;

pod- v boji... = neodolávat; nepodléhá to pochybnostem, ne-
umělé m. není to pochybné, nikdo o tom nepochybuje;
při-: oděv přiléhá k tělu (nik. tělu); okna, dveře nepřiléhají; přenes. odpovědi nepřiléhají k otázkám;
roz- se = zvučet na všechny strany: hlas, volání, ozvěna se rozléhá; město rozléhalo se jásáním (Palac.) = bylo plno jásání;
s- se: sníh se sléhá; hroby se již slehaly (Ra.);
s-po- (se) na koho, nač, nedok. ke spolehnouti (se), v. lehnouti;
u- do postele; vy- z okna = ležet na něm prsy a vykláněti se z něho;
za-: křičet, až uši zaléhají || až v uších zaléhá;
léhávat || u- (le-), opakov.; slož. nedokon. po- = občas ležeti, postonávat; v. polehovat
lehátko, -tek, stř. = židle... na ležení
léhavý = kdo, co léhá (pes, obilí, tráva)
lehce, lehčeji, -či, v. lehký
lehčiti = činit lehkým (říd. kníž.); přenes.: l. koho, či čest = nevážně se vyslovovat, znevažovat (zastar.); slož. dokon. nad- si břemeno, nad- robotu (Baar), ob-, obyč. u-; od- si, komu = zmírniti tíži; od- si, přenes. = říci, co nás tíží, vyslovit nespokojenost, uleviti si (lid. a hovor.); odlehčilo se mu (v nemoci) = ulevilo se; po- balonu odhozením přítěže; po- obžalovanému svědectvím; u- komu co; nemocnému se ulehčilo; vy- těžkou dikci (šal.);
z- minci = učinit lehčí; přenes. z- koho, či jméno, dobrou pověst, čest = znevážit, vysloviti se pochybovačně, nevážně...;
-lehčovati, slož. nedokon. nad-; po-; polehčující okolnost; u- komu něco; z- co, koho

*lehčlivý [-vě] = zlehčující, znevažující

*lehká, ž. = lehká žena, nevěstka (Vr.);

lehko, v. lehký

lehko-, kmen n. příslov. od lehký ve slož.:

-atletický «-tyc-», příd. k lehká atletika;

*-duchý = lehčího ducha, rázu (Nov.);

*-krevný [-ně; -nost] = lehkomyslný;

*-kroký, *-křídly = mající lehký krok, křídla

*lehkomyslněti, -něji = stávat se lehkomyslný; slož. dok. z-;

-myslník [-nice], -a, m. = lehkomyslný člověk;

-myslný [-ně; -nost] = kdo je lehké mysli, nerozvážlivý, lehkovážný (člověk), neuvážený (skutek)

lehko-*nohý [-noze; -nohost] = mající lehké nohy; -noze zníti = lehce, svižně (šrám.); -odětec, -nce, m. = lehce ozbrojený voják antický; *-oděný = lehce oděný, oblečený;

-perý (Vrchl.); -rouchý (Němc.)

lehkost, v. lehký

lehko-toký (Krásnoh.);

*-vážník [-nice], -a, m. = lehkovážný člověk;

-vážný [-ně; -nost] = lehkomyslný;

-věrec, -rce, m. || -věrník, -a, m. = lehkověrný člověk (říd.);

-věrný [-ně; -nost] = příliš důvěřivý

lehký = málo vážící (opak k těžký): l. kabát, -ké břemeno...; buď(iž) mu země lehká (o pohřbeném); přenes.: -ká doba = zdvih, arse; -ká jízda = lehce ozbrojená; -ká atletika; -ká ruka = lehce píšící...; -ké nohy, kroky; bráti co na lehkou váhu = posuzovati to lehkovážně; = snadný: -ká práce, služba, pomoc, úloha; = snadno stravitelný, slabý: l. pokrm, -ké víno;

= mírný, slabý, malinký: 1. úklon (So.); 1. smích (Má.); 1. mráček, stín, větřík, ruměnec; snášeti něco s lehkou myslí, s lehkým srdcem = klidně;

-ké mravy = ne přísné;

přísl. 1. *lehce*: 1. oblečen; ať 1. jdeš (Erb.); 1. nabyt, 1. pozbyl (přísl.); 1. se usmát, pokynout hlavou, začervenat se; 1. káravý přidech (Vr.); 1. stravitelný; jak se tomu kulatě a 1. říká (Vr.); 2. *lehko*: to se 1. řekne; 1. se může stát, že...; 1. se vznítil (Herb.); 3. *zlehka* si vykračovati;

lehkost, -i, ž. = vlastnost něčeho, někoho lehkého;

2. stup. *lehčeji* || obych. *lehč* [lehčeji]

*lehlý = co lehne (k zemi), přilehne
Lehnice, ž. jedn., slez. město

lehnouti, -hl, -hnuv, -hnut(i), dokon. k ležeti: 1. si = položit se k odpočinku, ke spánku; 1. si do postele, na postel, na zem..., na bok, naznak; 1. (bez si) o nemocném: lehl, ulehl a už nevstal; lehni!, zvolání na psa; obilí lehlo = sklonilo klasy k zemi, na zem; klasů prouha lehla (Čech), o pokosení;

město lehlo popelem = bylo úplně spáleno; stíny lehly v srdce = padly do srdce, nastal smutek (Bezr.);

slož. dokon. *do-*: usnul, sotva dolehl; víko dolehlo = dobře zapadlo; k sluchu paní nic nedolehlo (Vr.) = nedostalo se; dolehly naň starosti, nemoci;

na- na kopí (bibl.); přenes. *na-* na koho (říd.), dok. k naléhat; *ob-* město... = položit se kolem za účelem dobytí;

od- od koho = při ležení se posunouti dále; sr. odlehlý; neosob. odlehne mi, v. odlehnouti; *po-*, o obilí = ohnouti se klasy dolů;

pod- v boji, nákaze, pokušení = být přemožen, neodolat; *pod-* změně = změnit se;

při- ke komu (Puchm.); sr. přilehlý;

roz- se = rozšířiti se: křik, hlas se rozlehl; sr. rozlehlý;

s- = porodit; *s-* se = s(e)sednouti, stlačit se: země, hlína se slehla; jídlo se v žaludku slehne; zmizel, jako by se zem pod ním slehla = zmizel beze stopy; *s-po-* (se) na něco (z původ. *vz-po-*) = opřiti se; přenes. *spo-* na koho, nač = míti důvěru v koho, domnívati se, že něco učiní, že je něco jisté...;

u- = lehnouti si (k odpočinku, ke spánku): jen jsme ulehli, budili nás; = utiшитi se, o větru; ticho ulehlo na všem (So.); *u-* o nemocném, v. lehnouti;

vy- z okna = vyklonit se; přenes. vzdechy vylehly z okna (Ner.);

za- = lehnouti si nač, tím zabrat, pokrýt...: *za-* komu místo, postel; přišel k nám bílý kůň (= sníh), zaleh nám celý dvůr (pořek.); kolenem zalehl jeho tělo (So.); smutek zalehl srdce (Němc.); *za-* ve spaní dítě = udusiti; uši mi zalehly || zalehlo mi v uších, o přechodné nedoslýchavosti;

v. lehati a léhati

Lehom, -mě || -mi, ž., ves v Č.

lehoučký [-čko, -čce], *lehounký* [-nko, -nce] || (říd.) *lehoulínký* [-nko, -nce], *lehounínký* [-nko, -nce] = velmi lehký: lehoučký krok, lehounká úloha

lehtati, v. lechtati

lehýčkový, *lehýnký* [-nko, -nce] = velmi lehký: lehýnké frestičky (Čap.); lehýnce se usmála (Ner.); cizí vlivy lehýnce maskované (Vrchl.)

Lech, -a, m., podle pověsti = praozec Poláků, bratr Čechův;

lech [*lechyně*] = šlechtic (stč.)

lecha, ž., rostl.

*lechický, příd. k Lech

*Lechie, ž. = Leško, Polsko

*lehtadlo, -del, stř. = prostředek na lechtání

lehtati (v starším pravop. někdy *lehtati*) || zastar. *lektati* (lid. *loch-*) = příjemně dráždit kůži, šimrat; 1. podmětově: lechtá to; 2. předmětově: 1. koho za krkem, na krku pírkem...; 1. k smíchu... = dráždit; slož. dokon. *na-* se koho (mnoho); přenes. *na-* pilotů = zarazit (Ner. z hantýr.); *po-* || *za-* koho; přenes. = zalichotit mu (hovor.); *po-* či *sa-* molibost (t.); *u-* = lechtáním unavit, usmrtit;

lechtávati, opakov.; slož. nedokon. *po-*; v. polechtovati

lechtavý = lechtivý (říd.); = dráždivý; -vá odplata = o. lechtáním (Ner.)

lechtivý [-vě; -vost] = nesnášející lechtání; přenes. 1. na práci = vyhýbající se práci (lid. a hovor.); = lechtající k smíchu..., choulostivý, kluzký, ožehavý (t.); -vé příběhy; -vá situace, věc

lechyně, v. Lech

lel, v. leu

leidský || *leyd-* «laj-»: -ká láhev, fyzikální přístroj (podle holand. města Leiden, Leyden)

leich, v. lajch

leitmotiv «lajt-týv», -u, m., něm. = vedoucí, hlavní motiv (hudeb.)

lejch, v. lajch

**lejniště*, stř. = místo, kde jsou lejna, hnojiště

lejno, stř. = výkal, trus: čertovo l., v. čertův

lejšek, -ska, m., pták

lejstro || **registro* (Jir.), -ter, stř., z lat. *registrum* = spis, list, listina (hovor.)

lejta || *lýta* (Jir.), ž. = voznice, sud na rozvážení močůvky, ryb aj.

-*lejvati*, v. líti

lek, -u, m. = leknutí: onemocněti z leku, lekem; lekem zblednout, nevědět, co děláme, na něco zapomenout...

lék (lid. *lč*, (Němc.), -u, m. = prostředek proti nemoci: 1. proti kašli (lid. od kašle, pro kašel); 1. pro nemocného; *lék* předeptsati, bráti, užívat

lékárenský, příd. k *lékárna*: 1. praktikant...;

lékárna, -ren, ž. = apoteka, obchod s léky, laboratoř na přípravu léků; domácí l. = soubor běžných léků;

-*rnický* [-cky; -ctví], příd. k *lékárník*: -ký pomocník; -ké váhy; -*rnička*, -ček, ž., zdrob. k *lékárna*; domácí -*rnička*;

-*rník* [-rnice], -a, m. = majitel *lékárny*, její vedoucí, zaměstnanec

lékař [-řka], -e, m. = kdo dává léky, léčí a má k tomu odbor. vzdělání;

lékařiti = provozovat lékařskou praxi; = chodit k lékaři (lid.);

lékařský [-sky; -ství]: 1. posudek, honorář, -ská komora, -ské vysvědčení

I *lekati*, nedokon. k II *leknouti*. o rybách;

slož. hromad. dokon. *po-*;

lekávati, opak.

II *lekati* = působit lek, strašit, děsit; 1. se koho, čeho = strachovati se, báti se, mít hrůzu před kým; 1. se svého vlastního stínu (o bázlivci);

slož. dokon. *do-* = *po-* (nářeč.);

dolekaný; *na-* koho, *na-* se = *po-*; *po-* koho čím = postrašit;

vy- koho = náhle polekat; *z-* = *po-* (Krásnoh.);

lekávati, opakov.;

v. I *leknouti*

lekavec, -vce, m. = lekavý člověk (lid. a hovor.);

lekavý [-vě; -vost] = lekající se snadno, bázlivý

lekce, ž., z lat. = čtení, přednáška na vys. škole, úkol; přenes. = poučení, napomenutí, domluva

leklý, o rybách = který lekne, zdušený

leknín, -u, m., rostl.; -*novitý*: -té rostliny; -*nový* květ

**lekno*, stř. = leknín (zastar.)

I *leknouti*, *lekl*, -knuv, -knutí, dokon. k II *lekati*: 1. koho = po-

strašit (Vr.);

častěji l. se koho, čeho = poj-
mout bázeň, postrašiti se; lek-
nutím nemoci mluvit;
slož. dokon. u- se = leknouti se;
za- koho: krátká lhůta ho za-
lekla (Němc.); za- se čeho; za-
leklý = kdo se zalekne

II leknouti, lekl, -knuv, -knutí,
dokon. k I lekati (z původ.
lknouti, sr. po-, za- se) = za-
lknouti se: parno, že by mohl
člověk l. (lid. a hovor.); ryby
lekly;

slož. dokon. z-, o rybách (říd.)

lékopis, -u, m. = soupis léků

lékořice, ž., léčivá bylina; *-řicový*
kořen = „sladké dřevo“: *-řčina*,
ž. = „pendrek“

*lekovadlo, -del, stř. = zařikadlo

*lékovati || le- = léčit, hojit (lid.)

*lekrut, -a || -ta, m. = rekrut
(lid.); přenes. = žák nováček
(Ra.)

Leksa, v. Lexa

lektati, v. lechtati

*lektika «-ty-», stř. pomn. z lat.
= lehátko

lektor [-rka], -a, m., lat., vlast. =
čtenář; ve východ. církvi = kle-
rik předčítající úryvky z ná-
božen. knih; l. na vys. ško-
lách = praktický učitel jazyka,
korespondence...; l. u divadla...
= kdo čte a posuzuje práce;
-rát, -u, m. = lektorské povolání,
-ká stolice;

-rský [-stvi]: -rské místo, po-
volání; -rství = lektorát

lektura «-túra || -týra» || *lektyra*
(Sez.), ž., z lat. = čtení, četba

lektvar, -u (zastar. -vař, -e), m.,
z lat. electuarium = směs jistých
léčiv (v starších dobách); prášek
s medem, se sirupem...; lid. hoj-
ně = povídli; žert. n. hanlivě
= lék;

*-rník [-rnice], -a, m. = výrobce
lektvarů; *-rství, stř. = výroba
lektvarů;

lektvař, v. výše; *-řiti = vyrá-
bět lektvary, užívat jich

lektýra, v. lektura

lelek, -lka, m., pták; chytat, la-
pat lelky, přenes. = zevlovat, lel-
kovat (lid. a hovor.)

lelíček, -čku, m., zdrob. k

lelík, -u, m. = pletenec vlasů,
vrkoč, cop (zastar. a lid.)

*lelkář, -e, m. = kdo leluje

lelkovati = hledět, počínati si ja-
ko lelek, který ve dne vůbec ne-
lítá a v noci jen málo (podle sta-
rého podání nemá vůbec oči), ze-
vlovat

lem, -u, m. = obruba s pruhem
látky, kožišiny; přenes. = okraj:
l. zábradlí, zelený l. silnice (Čech)

*lemeš, -e, m. = krojidlo pluhu,
radlice (zastar.)

*leměz, -u, m. = nosník (zastar.,
nář.)

lemon, v. limon

lemovací = na lemování (kůže,
stroj);

lemování, stř., l. = obrubování,
2. = obruba;

-vaný: -né kapsy; hlava kadeřeml
-ná (Herit.);

lemovati = dělat lem, obrubovat;
slož. dokon. o-, za- = obroubiti

lemovka, -vek, ž. = pruh látky
na lemování, porta; = lem: l.
kožichu (Ra.); l. kolem stropu
(Kunětic.)

*lempásky, m. pomn. = lampásky,
lampasy

Lemuz, -a, m. = příslušník sta-
rého čes. kmene usazeného v
sev.-záp. Čechách

len, lnu, m., rostl.; vlasy jako l.
= světle plavé

Léna, *Lena*, domác. tvary k Apo-
lena, Eleonora, Magdalena

lenařiti = pěstovati len (Ra.)

*leníček, m., zdrob. k len

Leninie «-nyje», ž. = Leninova
země, sovětské Rusko (Ho.);

leninismus «-nyzmus», -mu, m.
= Leninovo učení, Leninův při-
nos do marxismu, Leninovo roz-
vítky marxismu;

leninovec, -vce, m. = stoupenec
leninismu;

leninský, vztahové příd. k Le-
nin: -ská teorie poznání

leniště, v. lniště

leniti = být líný, lenošit (Ner.);
= váhati s čím (Erb.); obyč.
zápor.

ne-: nelenil jsem a šel jsem si
to prohlédnout ap. (lid. a hovor.)
= nedalo mi to, abych si to ne-
prohlédl; komu se nelení, tomu
se zelení (přísl.)

lenivec, -vce, m. = lenivý člověk;
lenivěti, -vějí = stávat se leni-
vý; slož. dokon. *z-*; zpřídav. *zle-
nivělý*;
lenivý [-vě; -vost] = líný, leno-
šivý

Lenka, ž., zdrob. k Léna

lenní (*lé-), příd. k léno;
lenný, příd. 1. k léno = lenní; 2.
k len: lenné pole (Němc.)

léno, stř., z něm. = věc, pozem-
ky, úřad. propůjčené vasalovi;
dát, dostat... něco lénem

lenoch, -a, m. = líný člověk; ve-
liký... l. || (náladové) l. líná;
l., -u, m. = opěradlo u židle; =
linkovaná podložka ke psaní

lenochod, -a, m., ssavec; -dí, příd.
k tomu

Lenora «-nó-», žen. jm. z Eleonora;
l., ž. = lenost (lid. a hovor.),
slovní hříčkou (leno- je stejné
s leno-ch...); zdrob. *Lenorka*, ž.

lenost, -i, ž. = línost, lenivost

*lenošek, -šku, m., zdrob. k le-
noch, -u

lenošiti = být lenoch, lenivý, lí-
ný, zahálet; slož. dokon. *na-*
se (mnoho); *po-*, *za-* si (tro-
chu, mnoho); *pro-* celý den =
lenošením strávit; *vy-* se = do-
vůle si *za-*; *z-* = státi se leni-
vý; *lenošivati*, opak.;

lenošivý [-vě; -vost] = lenošící

lenoška, -šek, ž. = vycpaná židle,
křeslo s lenochem, fauteuil;

lenoškový, příd. k tomu

lenošný [-ně; -nost] = lenivý (říd.)

*lenství, stř. = léno

*lenta, ž., rus. = pás; **lentička* ||
**lentočka*, -ček, ž., zdrob. k tomu
= páska, stužka

lenůšek, -ška, m., zdrob. k lenoch

Lény, ž. neskl., domác. tvar k
Léna

Leo, Lea, m., z lat., křest. jm. a
příjm.

leoninský «-nyn-»: -ké verše, na-
zvané po středověkém básníku
Leonovi; -ká společnost, smlou-
va = z které má jedna strana
jen škodu

Leonora «-nó-», žen. jm. z Eleo-
nora

Leontina «-tý-» (zčešt. -týna,
Herrm.), ž., křest. jm.

leopard, -a, m. = levhart; -dí,
příd. k tomu

Leopolda || -dina «-dý-», žen. pro-
tějšek ke křest. jm. Leopold

Leoš, -e, m., křest. jm. z Leo

lep, -u, m. = prostředek na le-
pení; sednout, chytiti se komu
na l. = dáti se oklamat (lid. a
hovor.); dostat koho na lep =
lstivě oklamat (t.)

*lepanec, -nce, m. = pohlavek, po-
líček (lid.)

lépati, opět. k lepiti (zastar.): ty
názvy řekové Slovanům lépali
(šafař.), přenes. = přísuzovali,
„přišívati“ || *lepati*; dochováno
v nář. *lpati*

*lepavý = lepkavý

lépe, v. lepší

lepek, -pku, m. = bílkovinná vrst-
va obilního zrna

*lepencový, příd. k lepenec = sle-
pený, slátaný (šal.);

lepenec, -nce, m. || -nice, ž. =
slepené, hliněné stavení (zastar. a
lid., Jir.)

lepenka, -nek, ž. = tlustý papír,
dříve lepený, karton, lid. papn-
dekl; -kárna, -ren, ž. = dílna,
továrna na lepenku; -kář, -e,
m. = výrobce lepenky, lepen-
kářský dělník; -kářský [-kář-
ství]; -kovitý = podobný lepen-
ce; -kový, příd. k lepenka = z
lepenky...

lepě, v. lepý

lepící = na lepení;

lepič [-čka], -e, m. = kdo lepí;

lepidlo, -del, stř. = prostředek
na lepení

lepiti = spojovat lepem, mazem:
l. plakáty na zeď; vlašťovka si
lepí hnízdo; přenes.: l. článek,
řeč... = pracně n. nesamostatně
sestavovat, „smolit“ (hovor.);

l. se na prsty... = lnout k
prstům; přenes. lid. a hovor.:
l. se na koho = houževnatě, do-
těrně se ho držet; všecko se mu
lepí na prsty = krade;

slož. dokon. *do-* co = dokončit
lepení čeho; *na-* co nač; *o-*, *ob-*
co čím; *od-* co s čeho; *od-* se
od(e) zdi... (Hlad., Vanč.) = od-
stoupit ode zdi, o kterou jsme se
dlouho a pevně opírali (hovor.);
od- se od země, o letadle;
po- zeď obrázky; *pod-*, *pře-* co
čím; *při-* známku na dopis, ko-
lek na listinu; přenes. *při-* se
na koho = připojit se k ně-
mu, stále se ho držet (lid. a
hovor.); *roz-* obálku, dopis; *s-*
co (dohromady); vlasy se mu
slepily potem; přenes. *s-* verše,
knihu; *v-* vytržený list do kni-
hy; *v-* komu jednu, pohlavek
(lid. a hovor.); oči v talíř *v-*
(Krásnoh.) = upřít do talíře;
vy- krabici (uvnitř) něčím; *vy-*
plakáty = na- je někde; *vy-*
lep = spotřebovat; *za-* obálku;
za- komu oči, přenes. = zastřít
pravý stav (hovor.);

lepívati, opak.;

-lepovati, opětov., slož. nedokon.
do-, *na-*, *od-* atp.;

v. lépati

***lepivý** = lepkavý

***lepkati** = být lepkavý

lepkavěti, -vějí = stávat se lepka-
vý; slož. dok. *z-* (šrám.);

lepkavý [-vě; -vost] = co se
lepí: l. sníh, -vá kůra...; -vé
teplo, vedro = kdy se lepí ruce...
potem; přenes. mít -vé ruce =
krást (lid. a hovor.) || ***lepký**

lepnice, ž. = pouzdro na vějíčky

lepo-, kmen příd. jm. lepý ve slož.
(většinou kniž. a říd.), na př.:

***-barvý** = lepě zbarvený; ***-ka-**
deřavý;

-kam, -u, m. = lepý, drahý ká-
men (Zey.);

***-krásný**; ***-líci** = s lepými líci;

***-mluv**, -u, m. = eufemismus

leporelio, stř. = skládací obrázek,
album (sr. it. lepore = půvab)

leporouchý, -řasý (Čech) = s le-
pým rouchem, s lepými řasami

lepost || **-pota**, ž. = krása (kniž.)

lepo-tkaný, -tvárný || **-tvarý** (bá-
snic.) = lepě tkaný, s lepými
tvary

lepovati = dávat na kmeny leповé
kroužky (lesn.);

-lepovati, v. lepiti

lepra, ž., lat. = malomocenství;

***leprovitý** = stížený leprou

lepší, 2. stup. původ. k lepý, dnes
k dobrý, protože je lepý jen
kniž.; i bez srovnávání: l. žák
= ne nejlepší, ale nadprůměrně
dobrý;

zpodst. (*nej*)/lepší, -ího, stř.:

Raisovo Na lepším; dát něco
k lepšimu, v. dát; v nejlepším
přestat, vytrhnout koho z nej-
lepšího... = v nejlepší práci, zá-
bavě, z nejlepší práce, zábavy...;
přísl. *lépe*, lid. a hovor. *líp*

***lepšitel**, -e, m. = kdo lepší, zlep-
šuje, zlepšovatel

lepšiti = činit lepším: zdraví, ne-
moc, počasí se lepší;

slož. dokon. *nad-* komu = při-;

po-: žák se polepšil; *po-* si =
získat lepší postavení apod.;

při- komu plat, stravu || na pla-
tu, na stravě || v stravě = dát
mu lepší plat...; *vy-* malbu...
(jen lid. a hovor.); *z-* žákům

známky, stravu; *z-* se v učení;

-lepšovati, slož. nedok. *nad-*; *po-*

se, obyč. lepšiti se; *při-* nemoc-
ným v jídle; *při-* si; *z-*: poměry
se zlepšují || lepší se

lept, -u, m. = leptaný obrázek;

leptací = na leptání;

leptač, -e, m. = dělník, který

leptá; **-čský** [-čství];

leptárna, -ren, ž. = místnost,

kde se leptá;

leptař [-řka], -e, m. = umělec

dělající lepty; **-řský** [-řství];

leptadlo, -del, stř. = leptací prostředek
leptatí, -tám || zastar. 3. jedn. -ce, -tán(i), původ. = kousat, štípat, lizat, pak = jemně rýt, rozžírat, drsnit: l. sklo, kuži; slož. dokon. *roz-* sklo pískem, ránu solí; *roz-* lidskou společnost = rozložit, rozrušit, rozkladně na ni zapůsobit; *vy-* sklo, obraz; *za-* = zašumět (čelak.); *leptávatí*, opakov.; slož. nedok. *roz-*, *vy-*;
leptavý [-vě; -vost] = leptající
lepý [-pě] = ztepilý, spanilý, krásný (kniž., básnic.); v. lepost, lepota
**lermo*, stř. = vojen. poplach, alarm (zast.); = křik, povyk (lid.)
les, -a, m. = větší porost planě rostoucího n. sázeného, nikoli ovocného stromoví; přenes. l. bodáků, kopí, sloupů = množství; volat jako na lesy (lid. a hovor.) = křičet; mluvit do lesa = marně (Kosm.); hledat cestu z lesa = přemýšlet, jak něco provést (šmil.); nevidět pro les stromy = nevidět pravý stav; vozit dříví do lesa = zbytečně rozhojňovat
lesácký [-cky; -ctví], příd. k lesák: l. život, plat;
lesák [-sačka], -a, m. = kdo bydlí v lesích; = lesní dělník (Baar); = myslivec (hovor.); = lesní zajíc; = posluchač lesnické školy (hovor.); -sačka, též = lesní koroptev (mysliv.)
lesan, -a, m., lovecký pes;
**lesanka*, -nek, ž. = lesní žena, víla
lesbický [-cky]: -cká láska = pohlavní láska mezi ženami (podle řec. ostrova Lesbos, kde žila řecká básnířka Sapfo);
lesbičanka, -nek, ž. = pěstitelka lesbické lásky
**lesí*, stř. hromad. = lesy
lesíček, -čka, m., zdrob. k lesík, -a, m., zdrob. k les;
lesina, ž. = lesík (kniž., Ner.,

Zey.); *lesinatý* = lesnatý (Koll.);
lesínka, -nek, ž. = remíz
lesk, -u, m. = svítivost, blyštění, svít hladkých předmětů, vznikající odrazem světla; stahovat l. (krejč.) = zbavovat oděv lesku; = nádhera: divadlo... v lesku
leskle, v. lesklý;
lesklíce, ž., měra
lesklo-, kmen příd. lesklý v kniž. slož.:
-barvý = leskle zbarvený; *-černý*; *-hlavý*; *-oký*; *-perý*; *-srstý*; *-šedý*
lesklý [-le; -lost] = lesknoucí se, mající lesk; přenes. = jen na pohled, zdánlivě pěkný...: -lá fráze, bída
**lesknatý* || **lesknavý* = lesklý
lesknice, ž., tráva
lesknouti se, leskl, lesknuv, lesknutí = vydávat lesk, trpytiti se, blyštět; slza se leskla v jeho oku (Herit.); slož. dokon. *za-* se
**leskný* = lesknoucí se
**leskot*, -u, m. = lesk; **leskotatí se* = lesknouti se
leskový, příd. k lesk
**leskuplný* = plný lesku; **-prázdný* = bez lesku
**leskutý* = lesklý (O. Bár.)
lesmlstr, -a, m., podle něm. Forstmeister = správce revíru
lesňák [-ňačka], -a, m. = lesák
**lesnatěti*, -tějí = stávat se drsný, hrubnout, o mravech (Koll.) (krajina, vrchy)
lesnatý [-tě; -tost] = porostlý lesy
lesní, příd. k les: l. dříví, zvěř, stromy, úřad, hlídač, požár, žito ...; lesní panna, muž; l. právo; l. roh, hudební nástroj;
l., -ho, m. = lesník, polesný;
l., ž. = žena lesního;
lesnice, ž. = lovecká lesní trubka;
lesnický [-cky; -ctví], příd. k lesník: l. příručí, -ká škola; -ctví = lesnické povolání, nauka o lesích, péče o ně;
lesník, -a, m. = správce lesa, posluchač lesnic. školy
**lesný* = lesní, lesnatý

Lesoň, -ně, m., v době obrozen. = Silvanus, lesní bůh; psi jm.
lesovna, -ven, ž. = obydlí lesního zaměstnance
lessingovec, -vce, m. = napodobitel něm. básníka Lessinga, stoupenec jeho zásad; *-govský* = v Lessingově duchu
lest, 2. jedn., 1., 4. mn. lstí, 3. mn. lstem || lstím, 6. lstech || lstích, 7. lstmi (zast. lestmi), ž. = tajné, vychytralé, často podvodné jednání, klam, podvod, šalba, úskok; lest strojit, kout, vymýšlet; lsti užít, chytati se; utéci se ke lsti; dosíci čeho lstí;
lestný = lstivý (říd.); *-ná* nádeje (Čech), politika (So.)
lešení, stř. = prkna na kozách, na žebřích... k práci ve výši; divadelní l. = jeviště (zastar.); = popraviště (Hál.); zdrob. *-níčko*, stř.; přenes. = kazatelna (Karafiát)
lešenský, příd. k názvu města *Lešno*
**lešpapír*, -u, m., z něm. = pijavý papír; **-rový*, příd. k tomu
lešáký, příd. k Lech
leš¹nec, -nce, m., sirník kovů
lešticí = na leštění (prášek, stroj);
leštič [-čka], -e, m. = kdo leští;
leštidlo, -del, stř. = přípravek na leštění
leština, ž. = lískoví
leštirna, -ren, ž. = dílna na leštění
leštitel, -e, m. = leštič
leštití = působit (čištěním, hlazením...), aby se něco lesklo;
slož. dokon. *na-*, *vy-* co; *vy-leštěný*: -né boty; přenes. -ná střízlivost (šal.); *z-* = *vy-* (Hál., říd.); *leštitvatí*, opakov.
leštítko, -tek, stř. = čím se leští
let, -u, m. = letění, létání: ptačí let; zastřelit ptáka v letu; = pohyb letadla, cesta letadlem; přenes. = veliký chvat, spěch (lid. a hovor.); v. cuk;
letem, přísloveč. = v letu, letmo
létací = zařízený na létání, přenes. na rychlý pohyb s jednoho místa na druhé: l. komise, poš-

ta; l. baterie, sbor (vojen.); l. krámy (Ner.)
letáček, -čku, m., zdrob. k leták.
l., -čka, m. = motýl (Němc.)
letadélko, -lek, stř., zdrob. k *letadlo* (o d c h y l. *lé-*), -del, stř., 1. = pták (stč., RK.); 2. = hmyz (Durd.); 3. = křídlo (obrozen., Čech); 4. = přístroj na létání;
letadlový průmysl
leták, -u, m., 1. = křídlo zvěře (mysliv.); 2. = propagační, agitací list, brožurka
letální, z lat. = smrtelný: l. dávka (lékař.)
letanije, v. litanie
letargický [-cky], příd. k letargie; přenes. = lhostejný, netečný;
letargie || *leth-* «-gyje», ž., z řeč. = chorobná spavost, přenes. = netečnost, lhostejnost
létati || *li-* || zříd. *le-*, opětov. k letěti: pták... lítá; děti lítají = prohánějí se; poličky lítaly = padaly (Vanč.);
slož. dokon. *na-* se (mnoho, do vůle); *na-* mnoho km = uletět; *od-*, nedokon.: ptáci na zimu odlétají; *pře-*, nedokon. (Má.); *po-*, nedok.: sníh poléтал (Slád.) = poletoval (básnic.) || dokon.: poléтал celé město = zběhal (lid. a hovor.); *při-*, nedokon.;
s-, nedok.: s chrámu slétá zvonů hlas (Heyd.); ptáci se slétají;
u-, nedok.: ptáci na zimu ulétají; Eržika ulétá (Olbr.) = chodí za jinými;
vy-, nedok.: zdola vylétal na kůr jen jeden hlas (Rais); včely vylétají z úlu; ptáci vylétají z hnízda || dokon. vylétali = vylitli;
vz-, nedok.: ptáci vzlétají = letí do výše; vzlétám výše sebe (Krásnoh.); *za-*, nedok.: myšlenky, touhy, sny zalétají do mládí, do minulosti;
dokon. hromad. *povy-*, *pozu-*;
létávatí, opakov.: slož. nedokon. *za-* apod.;
v. létnouti

***létavec**, -vce, m. = kdo, co lítá
létavě, v. létavý
létavice, ž. = troska kosmického
 tělesa, meteor, meteorit, lid. pa-
 dající hvězda, povětroň
létavka, -vek, ž., 1. = lehká plach-
 ta na jachtě; 2. = včela dělnice
létavý || *l-* [-vě; -vost] = schopný
 létat: -vé ryby, -vá semena; =
 létající: -vé mlhy (Vrchl.), -ví
 snové (Ner.)
letec [-tkyně], -tce, m., 1. = pták
 (Krásnoh., o jediň.); 2. = pilot n.
 pozorovatel v letadle; *letecký*
 den, rekord, -cká pošta, soutěž;
letectví, str. = letecké zaměst-
 nání, letecké věci, -ká praxe;
letectvo, str. hromad. = letci
letem, v. let
letenka, -nek, ž. = letadlový jízdní
 lístek
letenský, příd. k Letná
letěti, -tí, 1. = vznášeti se, pohybo-
 vat nad zemí: pták, letadlo, kou-
 le... letí; = dopravovati se leta-
 dlem; 2. = rychle jít, běžet,
 rychle jet, pohybovat se, ší-
 řit, ubíhat, míjet: 1. do školy
 atp. (lid. a hovor.); (lid.) 1. jako
 švec (na jarmark); povoz, vlak,
 koně letí; 1. = rychle odejít
 s hanbou, být propuštěn (lid. a
 hovor.); čas letí; plameny zřím
 letět (Heyd.); rozlehlým polem
 letí můj hlas (Má.);
 ž. = padat, na př. se schodů, se
 stromu; stavba, písmo... letí =
 je nakloněna, -no; řádky (pís-
 ma) letěly od sebe (Jir.) = znač-
 ně se rozcházeły;
 slož. dokon. *do-* kam; *na-* se
 (mnoho, dlouho); *na-* nač = klo-
 pýtnout oč, přes něco (lid. a
 hovor.); *na-* (komu) nač || na-
 lítnout = dáti se oklamat, sle-
 pě uvěřit (t.); *ob-* co; *od-*:
 ptáci na zimu odletí; tříska od-
 letěla od dřeva; *od-* od čeho, od
 sebe = odskočit, být odmrštěn;
po-, o trvání v budoucnosti:
 letec poletí do Prahy; poletíš...
 = budeš propuštěn (lid. a ho-
 vor.); *pro-*: střela proletěla tě-

lem; *pro-* u zkoušky = propad-
 nouti (hrubší hovor.);
pře-: letec přeletěl moře; mou-
 cha mu přeletěla přes nos =
 hněvá se pro maličkost (lid. a
 hovor.); něco mu přeletělo přes
 nos = znepokojilo, pohněvalo
 (t.); přenes. úsměv, ruměnc.
 stín přeletěl obličej || *po -ji* ||
 přes o.; jeho zrak přeletěl po
 společnosti (Herit.) || *pře-* zra-
 kem, pohledem, okem společnost;
při- někam, k někomu; přenes
 při- na někoho = v rozhořčen:
 přiběhnout;
roz- se, 1. = letět na různé
 strany: vrabci se rozletěli; okno
 se rozletělo = náhle, naráz
 se otevřelo dokořán n. rozbilo;
 hrnec se rozletěl = rozbil na ku-
 sy; 2. = dáti se do běhu: kůň
 stroj se rozletěl;
s- (dolů); = spadnouti s koně,
 zeď sletěla (lid. a hovor.); *s-* se
 = letem se shromáždit (o ptá-
 cích, přenes. o členech Sokola);
u- = od- pryč; = minout: je-
 seň uletí (Vinař.); = letem ura-
 ziti: letec uletěl tisíce km;
v-: motýl vletěl do pokoje; *v-*
 do pokoje... = kvapně přiběh-
 nout, „vpadnout“;
vy- = odletět ven n. do výše:
 ptáček vyletěl z klece, na stře-
 chu; = rychle vyběhnout: *vy-*
 z domu; vyletělo mi to z úst, o
 nemilém prořeknutí (lid. a ho-
 vor.); to by člověk z kůže vy-
 letěl, v. kůže; *vy-* = býti pro-
 puštěn;
vz- = vyletět vzhůru (kniž.);
za- = odlítnout pryč: včely ně-
 kam zaletěly; přenes. *za-* očkem
 ke komu (Krásnoh.), myšlenkou
 kam (Heyd.); myšlenky zaletěly
 do minulosti (Herit.);
letivati, opakov.;
 v. létati

lethargie, v. letargie

***letice**, ž. = křídlo (Kollár, Oe-
 lak.)

***letilý** = zletilý, letitý

letišťě, str. = letecký přístav;

letištní, příd. k tomu

letitý [-tě; -tost] = mající mnoho let, starý, obstarožný: l. muž...; l. prach (Vanč.); -tá bříza (Jir.); přenes. l. klid (Sez.)

letivati, v. letěti

letka, -tek, ž., obyč. pomn. = nejsilnější a nejdelší pera ptačích křídel; letka = letecká jednotka

letmo, příslov. k letěti = v letu; obyčej. přenes. = zběžně: l. si něco prohlédnout, naznačit;

letmý = rychlý jako v letu: boj se blížil l. (Krásnoh.); l. mrak (David) = letící; obyčej. = zběžný: l. pohled, -má prohlídka; -mé narážky (Vrchl.); -má poznámka (Sez.)

Letná, -né, ž., část Prahy

letňáček, -čku, m. = letní klobouk, kabát (hovor.);

letňák, -u, m. = letní byt; l., -a, m. = letní host (hovor.)

letní [-ně], příd. k léto: l. den, vedro, šat, ovoce, sídlo, divadlo; obléci se -ně

letnice, -ic, 3. -cím || -cům, 7. -ce-mi || (zříd.) -ci, ž. pomn. = svatodušní svátky

letnička, -ček, ž. = jednoletá květina

***letník**, -u, m. = letohrádek, dům k letnímu pobytu;

l., -a, m. = letňák

***letniště**, str. = letovisko

létnouti || zříd. *le-* (básn.) || *li-* (lid.), létl, -tnuv, -tnutí, dokon. k letěti (kniž. a lid.); noc dál tmavým letla křídlem (Vrchl.); létlo jí hlavou (t.); polem let (= letl) můj hlas (Má.); lítnout kanceláři, kolem koho = rychle (pro)jít, proběhnout, mihnouti se (Č.-Chod);

zprav. slož. dokon. *do-* || doletěti;

na- někomu na něco, v. letěti;

ob- || obletět; *od-* || odletěti;

pro- || proletět; *pro-* knihu = zběžně prohlédnout (hovor.);

pře- || přeletět; *při-* || přiletěti;

roz- se || -letěti: plaše rozlétlo se po kostele jeho oko (Vrchl.);

dveře se rozlétly dokořán; zpráva se rozlétla po městě;

s- || sletěti; *sletlý*: na troskách klenby sletlé = spadlé (Čech);

u- || uletěti: pták ulétl z klece; klobouk mu ulítl s hlavy; *u-* x km = létáním urazit; *ulétlý* pták (Ner.);

v- || vletěti (v-letnouti, Čech);

vy- || vyletěti; *vz-* || vzletěti: duše vzlétne k nebi (Vrchl.);

za- || zaletěti: zaletly tam zvěsti (Mach.);

-letovati, slož. nedokon. *do-*;

na- letadlo = zkoušet;

ob-: jestřábi sokola obletovali (Čelak.); přenes. *ob-* koho = prokazovat mu zvláštní pozornost, dvořiti se;

od-: ptáci odletují; třísky odletují od hoblíku;

po-: sníh poletuje, ptáci poletují; přenes. jeho oči poletovaly s tváře na papír (Neum.);

pro-: sýkorka daleké krajiny proletovala (Čelak.); vše mu proletovalo myslí (Rais);

pře- s jedné větve na druhou;

při- || přiletěti;

s- se: ptáci se sletovali (Čelak.);

vy-: včely vyletují z úlu;

za-: slepice zaletují do zahrady

letný [-nost], příd. 1. k léto = letitý (říd.); 2. k let = létající, rychlý, letmý (básnic.): l. holub (Heyd.); -né křídlo (Vrchl.)

léto, let, 3. atd. letům || někdy *lé-*, str., 1. roční doba; babí l., v babí;

2. = rok: milostivé l., u Židů = rok, kdy odpočívala země, v katol. církvi = rok zvláštních odpustků;

často pomn. *léta* = věk, stáří, život: není na něm vidět l.; léta ubíhají; mladá, jinošská l.; býti v nejlepších letech; mít léta = býti dospělý, mít rozum: drahá, hubená l. = doba drahoty, nedostatku; vypadat jako sedm drahých let = být hubený;

před lety = před několika, před mnohými lety; podob. od let = od řady... let; od let mu tak říkali (Mrš.); léta letoucí, v. letoucí;
 léta = letokruh;
 léto, lid. *l-* = okrášlený vršek mladé jedličky, s kterým se choďovalo n. ještě chodívá na Květnou neděli
leto-, kmen k léto ve slož.:
-hrad, -u || obyč. *-hrádek*, -dku, m. = lepší letní sídlo; = besídka, altánek;
-kruh, -u, m. = kruh ve dřevě, na rybích šupinách, podle kterého se určují léta (stáří);
-pis, -u, m. || často pomn. *-pisy* = anály, spis zaznamenávající události chronologicky, kronika; Zeyerův cyklus Z letopisů lásky;
-píseček, -sce, m. = análista; *-píseček* [-cky; -ctví] || *-písný* = analistický;
-počet, -čtu, m. = počítání let (roků) od nějaké éry; = určení let (na domě, na knize...)
letora, ž., z lat. = povaha, temperament; býti živé... -ry, mítí živou... -ru
letorost, -u, m. = co vyrostle za léto, výhonek (odbor. a básnic.); sr. ratolest
letorový, příd. k letora: -vá vlašnost (Sez.)
letos, příslov. (z původ. léto se n. s b = toto léto) = tento rok
letošek, -ška, m. = letošní rok;
**letošník*, -tek, stř., zdrob. k -šně, -šněte, stř. = letošní mládě; *letošní* (mor. *letoši*), příd. k letos;
**letošník* [-nice], -a, m. = letošní zvíře; = „letošní“ člověk = mladý, nezkušený
letoucí, 1. *léta letoucí* = mnoho let; 2. k let (ojediň.): pták *letem letoucím* se mihne (Jir.); rozneslo se letem letoucím (t.)
letoun, -a, m. = létající živočich, rád létajících ssavců (netopýři, kaloň, upír), závodní jezdec na kole;

l., -a || -u, m., druh letadla; zdrob. *letounek*, -nka || -nku, m.; *letounový* || -nský, příd. k letoun
 I *letovat* = být na letním bytě (Jungm. z Dobrovského; obnovuje se, snad vlivem slovenštiny)
 II *letovati*, z něm. = spojovat kovové součásti pájkou; slož. dokon. *od-*, *př-*, *s-*, *za-*
-letovati, v. létnouti
Letovice, -ic, pomn., městys na M.
letoviště || řidč. *-viště*, stř. = letní byt, sídlo
**letošně*, -něte, stř. = letošně
**letvlnka*, -nek, ž. = větev vyrostlá za léto (nář., Hol.)
leu «le-u», mn. lei «leji», m. neskl. = rumun. měnová jednotka, lev, frank
leukoplast «le-u-», -u, m., z řeč., součást rostlinných buněk; náplast
lev [lvíce], lva, m., šelma; symbol statečnosti: bojovat jako lev; český l., znak čes. království, symbol čes. národa; = leu;
lev, lvíce salonů || salonní lev, lvíce = kdo se rád pohybuje v salonech (hovor. v buržoasní společnosti); pod. lev společnosti (Hlad.); lev Příkopů (t.) = kdo se často prochází po praž. Příkopech; u Ner. *lón*, -a, m. (podle franc.);
Lev, křest. jm. i příjm.; v. lví a lvový
levácký [-cky; -ctví], příd. k levák;
leváčka, -ček, ž., 1. = levá ruka; 2. = žena užívající levé ruky místo pravé;
levák, -a, m. = muž užívající levé ruky místo pravé
levandule, ž., z lat. laven-, rostl.; -lový: -vá vůně
Levant, -u, m., z franc. || -ta, ž., z ital., vlast. = východ, přenes. = východní Středomoří;
levantin «-týn», -u, m., hedvábná látka;
levantinský = levantský;

levantský, příd. k Levanta: l. obchod, tolar; -ká bavlna;

Levantské moře

lévati || *lívati* || lid. a hovor. *lej-*, opak. k liti, zprav. nedok. slož. *do-* víno vodou; *na-* co do čeho; pupence se nalévají; *na-* koho = balamutit (zhrub.); *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*; *pro-* krev; *pře-*, *při-*, *roz-*; *s-*, sr. sleváč; *u-*: snadno se ulívá, ale zle dolívá (přísl.); lid. a hovor. ulejšvat se (Olbr.) = vyhýbat se práci...; sr. ulejšvák; *v-*: řeka se vlévá do moře; *vy-* vodu...; přenes.: hořkost duše vy- v pláči (Vrchl.); vy- si hněv, zlost; *za-* zahradu...

levě, v. levý

levhart [-tice], -a, m., šelma; *levhartí* kůže

levlatan «-vija-», -a, m., bájeslovný mořský netvor

levice, ž., l. = levá ruka, levačka; 2. = levá strana: seděti někomu po -ci; přenes. = strana, směr politicky, sociálně n. umělecky radikální, levý; *levicový* tisk, -vé strany, listy = tisk... levice, levý, levé

levičácký [-cky; -ctví], příd. k levičák;

**levičačka*, -ček, ž. protějšek k levičák;

levičák, -a, m. = levák; přenes. = stoupenec levého směru, levice (zhrub.);

levička, ž., původ. zdrob. k levici, ale necítí se tak = levá ruka;

levičný = levicový (Bráf)

***levit**, -a, m. = I levita

I **levita**, m. = potomek z rodu Levi, pomocník kněží u starých Židů

II **levita**, ž. || obyč. pomn. -ty = důrazná domluva; číst komu levity, v. čísti 3.

levitace, ž., z lat. = vznesení, vznesení se se země do vzduchu

***leviti** = polevovat, ulehčovat, slevovat; obyč. ve slož., v. nad-

levit, oblevit, odlevit, polevit, slevit, ulevit

levitský, příd. k levit, I levita

levity, v. II levita

levný [-ně; *-nost] = laciný, mírný: koupiti co za l. peníz; -né ceny; 2. stup. *levnější* [-nější]

levo-, kmen k levý ve slož.:

-*boček*, -čka, m. = dítě „z levého bohu“, nemanželské; -*boční* §

-*bočný*, příd. k tomu; *-*bočství*, stř. = levobočný původ;

-*nož*, -*ruč*, příslov. = levou nohou, rukou (tělocvič.);

*-*ručka*, m. || ž. = levák;

-*stranný* = na levé straně;

-*točivý* = točící se doleva (závit, -vé rostliny)

levý [-vě], opak k pravý: l. bok, -vá ruka, strana; dítě z levého boku = nemanželské, levoboček; přenes. = krajně radikální: l. tisk, blok, směr, -vé křídlo...; = špatný, nepodařený (hovor.); -vě smýšlet

Lexa «Leksa», m., domác. tvar k Alexandr, Alexius; příjm.

lexikální [-ně], příd. k lexikon = slovníkový, slovní: l. práce, bohatství jazyka; -ně = po stránce slovníkové, co se týče slovní zásoby

lexiko-, kmen k lexikon ve slož.:

-*graf*, -a, m. = kdo spisuje slovník, slovníkář; -*grafický* [-cky] = slovníkářský; -*grafie* «-fije», ž. = slovníkářství;

-*logický* [-cky], příd. k -*logie*.

ž. = nauka o slovníku

lexikon, -ka, stř. || čast. -konu, m. řec. = slovník; v. konverzační

leydenský, v. leidenský

lézati (Vrchl.) || *lí-* (Holeč., Mah.), opětov. k léztí = lézávat; zprav. jen v nedokon. slož.:

do(lézati || *lí-*) ke komu, za kým, na koho = vtíratí se, obtěžovat;

na(lézati) nerosty... = nacházet; tam se nalézají vzácné květiny, drahé kameny... = možno

je tam nalézt || vyskytují se; nečeš. je na-, jde-li jen o to.

že se něco někde vyskytuje, je, stojí...: kniha se nalézá v knihovně m. je, leží; dům se nalézá na kraji ulice = je, stojí atp.;
 *nad- komu = nadbíhat;
 *ob- = lézt kolem někoho, obletovat;
 po(lézati || lí-), popo- = trochu vylézat;
 pod (lízati, zříd. lé-) komu = nedůstojně lichotit, hledět se zavděčit;
 pro(lézati) jeskyně, všecky kouty; pře(lézati) plot;
 roz(lézati || lí-) se = šířiti se: rakovina se rozlézá po celém těle; s(lézati || řidč. lí-) s koně; s-se = tajně, pokoutně se scházet; vy(lézati) || (lí-) ze země; vyna(lézati) něco = objevovat; s(lézati) hory; za(lézati || lí-) do koutka, do brlohu; lézavati || lí-, ojedín. le-, opakov.; slož. nedokon. na- atp.
 lezavý = pronikavý (lid.): l. chlad (Tilsch.); -vá zima
 lezec [lezkyně], -zce, m. = kdo leze, stoupá (na hory...); lezecký žebřík, provaz; -ké umění = horolezecké (Dur.)
 lezště, stř. = stoupací oddělení (horn.); hasičské l. = cvičná věž
 lezkyně, v. lezec
 *lezmo, příslov. = lezením (Č.-Chod)
 *lezoun, -a, m. = kdo, co leze; = dítě, které leze, ještě nechodí; zdrob. lezounek, -nka, m.
 léztí, lezu, leza, -zouc, lez, ležší, lezl, -zen(í) = pohybovat se rukama i nohama, po břiše, plazivě; l. na strom, po žebříku...; l. po čtyřech; l. jako rak = pozpátku; had leze = plazí se; = pomalu, obtížně jít, chodit, na př. o nemocném (zhrub.); přenes. leze to z něho jako z chlupaté deky (lid.) = nerad, pomalu se k něčemu přiznává, o něčem vypráví; brambory... mu nelezou (do krku) = nechutnají (t.): l. ke kříži, v. kříž;

leze na mne spaní = jde (lid. a hovor.); leze to do peněz (t.); l. někam = cpáti se, tlačit (lid. a hovor.); neleze do sňatku a valnou chuti (Vr.); l. s čím na koho = obtěžovat koho čím (t.); l. komu do zell, v. zell; = tlačiti se ven, vznikat: dítěti lezu zoubky; hřebík leze z dřeva; zima leze do člověka; = padat: lezu mu vlasy (lid.); slož. dokon. do- někam; na- = hromadně vléztí: mravenci našli do komory; na- se = mnoho, namáhavě lézt; na-(léztí) co = najítí, v. tam; ob- co; od- někam, pryč; po-, o trvání v budoucnosti: polezu tam = „budu lézt“; místy též rozk. polez = lez, vylez, pojd...; po-po- = trochu vylézt, odlézt...; hřebík popolezl; pod- zeď, pod zeď; pro- oknem, skrz okno; všechno pro- = prohlédnout; pro- v zkoušky = projít (zhrub.); pře- zeď, plot; při- = lezením se přiblížit; roz- se = od- na různé strany; s- se stromu, s koně; = vypadat (o vlasech); sníh slezl = roztál (lid.); s- se = sejítí se (tajně, pokoutně); v. z-; v- někam, do pastí, do boudy; zavřít byt, dům, aby tam někdo nevlezl; přenes.: co mu to vlezlo do hlavy? (o divných nápadech; lid. a hovor.); vlezlo mu to do hlavy = trápí se, zpychl tím (t.); v- do čeho = dostatí se do čeho; vleze to tam všechno = vejde se (lid.); nemít rozumu (ani tolik), co by za nehet vlezlo; dát někomu, co (se) do něho vleze = vyčinit pořádně, zpráskat; vlézt komu na záda = dát pokoj (hrubší odbytí); sr. vlezný; vy- na strom, na vůz (kam?), z postele, z vozu (odkud?); přenes. vy- z nemoci... = dostatí se, vykřísati se; vylezlý;

vy-na- (tvary jako u nalézt) = objevit; sr. vynález;

z-, **nikoli s-**, z pův. **vz-** = vylézt nahoru: z- horu (kniž.);

sa- = schovati se, ukrýt (do kouta, do boudy...); **za-** **za** nehty = zajít

lež, **lži**, mn. **lži**, **lží**, **lžím**, **lžích**, **lžemi**, **ž.**, souvisí s **lhátí** = vědomá, úmyslná nepravda; hanebná, drzá, nestoudná, makavá l.; to je samá l.; to jsou samé lži; konvenční l. = ze zdvořilosti; dopustiti se **lži**, rozšířovat lež

***ležací** = ležatý

ležácký [-cky; -ctv], příd. k **ležák**:

l. život = lenivý;

ležák [**ležačka**], -a, m. = kdo rád leží, lenoch;

l., -u, m. = uleželé pivo, ležící obilí; = kniha, zboží, které nejde na odbyt; tanec;

Ležáky, -k, m. pomn., čes. ves

ležatý [-tě; -tost] = ležící, skloněný, ne rovný: -té písmo; ležatý člověk = ležící člověk, nemocný (Kronb.); v. naležato

leže, **ležíc**, -ce, přechod. přít. k **ležeti**: čtu leže v posteli, čtla ležíc..., čtli ležíce... || **u s t r n u l é leže**, nemá-li při sobě bližší určení: čtu, čtla, čtou... leže || **vleže**

ležení, stř., podst. jm. k **ležeti**: l. v posteli (činnost); přenes. vojenské l. = tábor

ležérní [-rně; -rnost], z franc. = nenucený, lehkovážný, nedbalý: l. člověk, jednání, způsob

ležeti, -ží, stavové sloveso k **leh-**nouti = být ve vodorovné poloze na zemi...;

= spát; l. na dřevě plachtě = často se buditi ze spaní (lid.); = ležet v nemoci; l. na smrt, na smrtelné posteli;

l. na hromadě = být u konce se svými silami, peněžími prostředky... (lid. a hovor.);

to mi leží na srdci, na mysli, v mysli, v hlavě, na svědomí =

na tom mi záleží, o tom přemýšlím apod.; nechat všecko l. = o nic nedbat; v. běžeti;

l. celý den u knih, v knihách... = stále číst, studovat (lid. a hovor.);

všecko na něm leží = o všecko se musí starati;

= být uložen, umístěn (často bez užitku): listiny leží u soudu, na úřadě; peníze leží v bankách; pivo, víno leží ve sklepě (aby vykvasilo); zboží, kniha leží = nejde na odbyt; sr. ležák; ležeti ladem, sr. lado;

vojsko leží (polem, táborem) po městech... = táboří;

= rozkládati se, prostírat: město leží pod horami, v lesích...; noc ležela nad krajem (Vr.); ta úloha mu (ne)leží, nečes. m. (ne)svědčí, (ne)přiléhá;

slož. dokon. **do-** = ležením dozrát, „dojít“, změkknout, o ovoci; **na-** se (dlouho); **ná-**, v. tam;

od- něco (úlek, zlou zprávu...) = z něčeho onemocnět, ležet, odstonat to; **od-** se, o ovoci... = uležeti se;

po- (si) = příjemně zůstat ležet: Jaké blaho, poležet zde na drnu (Ner.); = dlouho ležet v nemoci;

pro- celý den... = v ležení strávit; **pro-** prostěradlo = ležením opotřebovat, zničit; **pro-** se, o sýru apod. = skrz naskrz se uležeti; **pro-** se = ležením oblavět; **pro-** si záda;

pře- noc, bouřku; **pře-** se = příliš dlouho ležet a zkazit se (o ovoci...); **pře-** si ruku;

při- si = ležeti déle než jindy; **při-**, v. tam;

roz-: rozleželo se mu to (v hlavě) = promyslí si, rozváží, rozmyslí, upustil od toho;

s- slamník = ležením stlačit; **u-** trávu = sležeti, **u-** se, o sýru, o ovoci = dojít, dozrát, zhničet, změkknout...; zpřiday. **uleželý** sýr, -lé ovoce;

vy- slavník = ležením vyhloubit; = ležením zkazit: sníh vyležel obilí; **vy-** se = do vůle si po-; nechávám ji **vy-** (Ner.); **vyleželý**: -lé pivo;

za- se = u-; **zá-**, v. tam; **leživati**, opakov.; slož. nedokon. **na-** se (dlouho, často); ***roz-** se v hlavě (šrám.)

•ležmem || *ležmo*, příslov. = (v)-leže (Jir.); podpor l. (tělocvič.)

Lháň, -ně, ž., ves v Č.

lhář [-řka], -e, m. = kdo lže;

lhářský [-řství], příd. k tomu

lháti, lžu, lžeš..., 3. mn. lžou (nikoli lhu, lhou), nelži, nelžete, přít. lha, lhouc || zastar. lže, lžic, lhav, -vši, lhal, lhán, lhaní = mluvit vědomě, úmyslně nepravdu: l. někomu; l., jako když tiskne, jako cikán || lže, jen se mu od huby práší, kouří = nestoudně (lid. pořek.); v hrdlo l., v. hrdlo; lháti lásky žel (Má.) = předstírat; lháti humorem (Hlad.) = zakrývat bolest... humorem;

slož. dokon. **na(lhati)** co komu; **na-** se (mnoho);

obe-, **pře-** koho = lži oklamat; **při-** něco k něčemu = přidat něco lživého;

se- někomu = říci lež; přenes. = neosvědčiti se, nevykonat něco, nepůsobit podle očekávání: pamět, brzda, ručnice, opatření selhala; hlas pěvci selhal;

selhalo mu = „sklaplo mu“;

u- = lži ubrat: od dobrého se rádo ulže (přísl.); v. ulhaný;

ve- se v něčí přízeň = lži jí dosíci;

vy- = lži získat (Ner.); **vy-** se z čeho = lži se dostat;

za- komu = říci lež; **za-** si; všechno **za-** = lživě popřít: **za-**koho = **obe-** (Ner.);

lhávatí, opakov.: lhával jsi dívce (Čech); slož. nedokon. **na-** komu co; **obe-**, **pře-** koho; **se-**: pamět selhává; **za-** si nemilou pravdu

lhavý [-vě; -vost] = často, rád lžící, lživý: -vé dítě; -vé fráze (Majer.); -vost = náklonnost ke lži

Lhenice, -ic, pomn., ves v Č.

hostejněti, -nějí = stávat se lhostejný: nepřátelské vlivy lhostejněly (So.);

slož. dokon. **z-**: zlhostejní mně tvoje jméno (Nez.); poměr k ženě zlhostejněl (So.)

***lhostejník**, -a, m. = lhostejný člověk

lhostejný [-ně; -nost] = nevšímavý, vlažný, apatický, komu je všechno jedno: l. ke komu, k čemu; -ná tvář = prozrazující lhostejnost; je mi -ný = cizí, nemám k němu vřelejší poměr; je mi to lhostejné, je -né, co uděláš atp. = nezáleží mi na tom, je mi to jedno, nezáleží na tom, co... (zamítá se, ale velmi často); vezmi si lhostejno co, n e s p r á v. m. cokoli;

2. stup. **lhostejnější** [-nější]

Lhota, ž., jméno četných vsí; z obec. **lhota**, totožného se lhůta = ulehčení, osvobození od břemen, výsada nových osadníků

lha, v. lháti

lhůta, ž. = určená, smluvená, povolená doba k provedení, splnění něčeho, termín; šibeniční l. = velmi krátká (lid. a hovor.); dát komu, povolit, prodloužit lhůtu; -tu překročit, promeškat, z-; lhůta došla, prošla, vypršela, uplynula;

lhůtní kniha neboli **lhůtnice**, ž. = kniha se seznamem lhůt; lhůtní obchody = termínové;

lhůtový = lhůtní: -vé placení

-li (-liž), příklonná částice,

1. tázací = zda; zpravidla v otázkách závislých: ptám se, nevím..., bude-li pršet; pověz, živ-li a zdráv je tvůj otec (Erb.), obyč. je-li živ...;

v otázkách samostatných, a) citových, povahy zvolací a řečnické: není-li(ž) pravda?; budete-li pak mlčet, bláhové děti (Čech) =

mlčte (obyč. -lípak); b) *brzo-li* přijdeš? = kdy; *mnoho-li* toho je? = kolik; c) jindy jen zříd. kniž.: *vidíš-li* poutníka? (Má.); 2. spojka podmiňovací = jestliže: *bude-li* pršet, nepřijdu; *ne-máš-li* peněz, do hospody nelez (přisl.); 3. v. *ne-li*, jestliže

libana «līja-», ž., tropic. popínavá rostl.; *lianovitý* [-tě; -tost] = štíhlý, ohebný, o pažích (Č.-Chod)

Liba, Liba, ž., domác. tvar k Libuše

libace, ž., z lat. = úlitba, mokrá oběť u starých Římanů

***libáček** || *li-*, -čku, m. = libánky (zastar., čelak., Jir.)

Libáň, -ně, ž., město v Č.

libánky, -nek, ž. pomn. = první doba v manželství: trávit -ky: býti v -kách; přenes. na př. politic. libánky = doba politic. shody...;

-kový měsíc, -vé opojení

libati = dávat hubičky, celovat: 1. komu ruku, rty, tvář, koho na tvář...; přenes. básnic.: světlo líbá čelo vod (Ner.); větřík líbá hory, stráně... = světlo padá na vod...; slož. dokon. *na-* se (mnoho, dosyta) koho (2. p.); *o-* kříž, sochu; *s-* slzy s lící = libáním setřít (Han.); *u-* komu paty, o podlízavci; *u-* Pánu Bohu nohy, o pobožnostkáři; *v-* = libáním dát (básnic.); mluvu vlíbala mně matka (Suš.); vlíbatí na rty touhy žár (Krásnoh.); všechno vlíbal jsem v rty dítěti (Vrchl.); *vy-* s lící stud = libáním odníti (Čech); *s-* = zahrnout polibky: *z-* ně koho, něčí čelo... || *s-u-*: zulíbám ti bílé čilko (Čech); zulíbal její ruce (Zey.); přenes. sluncem zulíbán (Čech); v. políbiti;

libávatí, opakov.

***libavý** = libající

Libčeves, -vsi, ž., ves

Libeč, -bče, ž., ves v Č.

libeček, -čku, m., rostl.

Libel, -ble, ž., ves v Č.

libela, ž., z lat. -lla = vodní vážka; = přístroj na zjišťování vodorovné polohy; 1., ž., z franc. = hanopis; *libelista*, m. = původce libely, hanopisu

Libeň, -bně, ž., část Prahy; *libeňský*, v obec. výslov. *-nský*

***libent**, -u, m., z lat. = libost (lid.); 1., -a, m. = milovník (t.)

liberace, ž., z lat. = osvobození: 1. cukru... = uvolnění pro domácí prodej

liberál, -a, m., z lat. = stoupenec liberalismu; *liberalismus* «-zmus», -mu, m. = hnutí usluhující o svobodu jednotlivce v buržoasně třídním pojetí; *-lista*, m. = liberál; *-listický* «-tyc-» = v duchu liberalismu; *-listní* = liberalistický; *liberální* [-lně; -lnost] = v duchu liberalismu, svobodomyslný, snášelivý

liberka, -rek, ž., zdrob. k libra;

liberní, příd. k libra = librový

libertin [-nka] «-týn», -a, m., z lat., původ. = propuštěný otrok; přenes. = evangelic. sektář; = člověk volných názorů, mravů, svobodomyslník; *-nismus* «-nyz-», -mu, m. = svobodomyslnictví, volnost mravů; *-nský* [-nství] = svobodomyslný, mravně volný

Libeř, -bře, ž., ves v Č.

Libeznice, -ic, pomn., ves v Č.; 1., ž. = milenka (Kamarýt)

libezný [-zně; -znost] = budící libost, milý na pohled..., roztočilý, příjemný, rozkošný: 1. zjev, hlas, úsměv, -ná tvář, vůně, hudba, noc, slova

Libež, -že, ž., ves v Č.

libě, v. libý

***liběvonný** = libě vonící (šmil.); **libězardělý* (Palac.)

Libhošť, -ště, ž., ves

Libice, ž. jedn., ves v Č

Libíč, -če, ž., ves

libidinózní «-dynóz-», příd. k libido;

libido, stř., lat. = pohlavní pud

Libiň, -ně, ž., vsi v Č.

Libiš, -še, ž., ves v Č.

libiti, rozk. lib, libte, 1. = mít v oblibě, milovat (stř. a nářeč.); 1. si co (šafař.);

1. s neurč. způs. v uctivé mluvě = ráčit (starší lid.); kdyby libiti něco poroučet (Č.-Chod); liběji odpustit (šimáč.);

lid. a hovor. dáti, nedati si co od koho libiti, podle něm. = snést, strpět, nesnést..., nedarovati mu || to si dám libiti = to se mi (velice) líbí;

2. 1. se komu = býti libý, milý, příjemný, vzbuzovat libý... pocit; jak se vám to libí? = jak to na vás působí? (význam citově neutrální); to se mi (ne)libí na něj, do něho, na něm, při něm, u něho; libí se mi tam = jsem tam spokojen, libí se mi ten kraj...;

slož. dokon. ob- si koho, co = naléztli zalíbení v kom, v čem, zamilovati si; být oblíben u koho (nik. kým, od koho); po-, s-, v. tam;

se se, neosob. (lid. a hovor.): zlíbilo se mi (E. z Čenk.) = zachtělo se mi, „uráčil jsem se“; až se mi zlíbí; sr. znelíbiti se; sa- se komu = státi se mu milý; neosobně: zalíbilo se mu tam = našel tam zalíbení; zalíbilo se Pánu Bohu odvolati... (v úmrtních oznámeních);

-libovati, slož. nedokon. ob- si něco, k dokon. oblíbiti si (říd.); sa- se, k dok. zalíbiti se (Suš.); libovati se, opakov.

Libív, -vě || -ví, ž., obec v Č.

libivý [-vě; -vost] = libící se, třeba často ne dokonalý, ne umělecký (kýč, hudba, umění, děvče)

libka, ž. = milenka (Heyd.);

Libka, ž., zdrob. k Liba, Líba;

libka, ž. = hubička (obrozen.)

libný [-ně] = libivý: holka tak libná, tak hodná (Němc.; nářeč.)

libo, jmenný stř. tvar k libý, v uctivé mluvě: co je l.? = co si přejete?; je, není l. si zakouřit?; jak je libo = jak si přejete atp.

libo-, kmen k libý ve slož., většinou kníž. a říd.:

-dech, -u, m. = libý dech, -bá vůně (Heyd., šimáč., Čech):

-dechý (Krásnoh.);

-dyšný = -dechý (šmil.);

-hář, -e, m. (Čech) = sad;

-hlas, -u, m. (Chmelen.); zdrob

-hlásek, -sku, m. (Kamar.);

-hlasný (Jungm.); -hlasý (Čech);

-chuť, -i, ž. (Čech); -chutný (Koll.);

-masný: -né prase (Holeč.);

-mluvný = výmluvný (Čelak.);

-mrav, -u, m. (šmil., Č.-Chod) = uhlazené mravy;

-mudrc, -e, m. = filosof (obrozen.); v novější době jen žertov. (Čech, Neum.); -mudrcký = filosofický; -mudrcství, stř. = filosofie (t.); *-mudrciti = být libomudrcem, mudrovat;

-pění, stř. (Kamar.)

Libor, -a, m., křest. jm.

libo-sad, -u, m. = park (Pfl.-Mor., Čech, Čapek); -smavý = libě smavý (Čech)

libost, -i, ž., podst. k libý; = libý pocit; dát najevo svou l. n nelibost; podle libosti = jak je libo, podle své vůle

libostan, -u, m., zdrob. -stánek, -nku, m. = altán, besídka

libostka, v. libůstka

libostný [-ně; -nost], příd. k libost = plynoucí z libosti, plný libosti

libo-svorný = libě svorný (Han.); -šumný (Jungm.)

libounký = velmi libý

libovati si koho, co = projevovati s ním, s tím spokojenost, býti spokojen, pochvalovati si jej, to; 1. si v čem = mítí zálibu, zalíbení; slož. nedokon. *po-* si koho, co = libovati si || dokon. = pochutnati si, s chutí poslechnout...; *ob-* si, *za-* se, v. líbiti; *libovávati si*, opakov.

libo-vláda, ž. = samovláda (Ner.); *-volný* [-ně; -nost] (běžné) = jsoucí podle libosti: 1. úkol, pořad slov; vybrati si z čeho co -ně: = nehledící k faktům, nevědecký, nesprávný, nahodilý: -ný výklad; *-vonný* = libě vonící (dostl. časté kniž.); *-vůle*, ž. = nezáměrné, náhodné chtění a jednání; jednat podle své libovůle, o d c h y l. m. podle své vůle, podle libosti, po svém; *-vůně* = libá vůně (Hál.)

libový = netučný: -vé maso (Hl.)

libo-znění, stř. (Čech) || *-zvuk*, -u, m. = blahozvuk, eufonie; *-zvuký* (Durd.) || čast. *-zvukný* [-čně; -čnost] = libě znící

libra, -ber, ž., z lat., stará jednotka váhy; 1. šterlinků, turecká l.

librář, -e, m., z lat. = skříň na knihy, knihovna (zastar.; Jir.)

libretista «-tys-», m. = skladatel libreta; *-tistický* «-tystyc-», příd. k tomu;

libreto, stř., ital. = slovesný základ, text hudeb. díla

librový, příd. k libra

libřička, -ček, ž., zdob. k libra

Libuna, zdob. *-nka*, ž., domác. tvary k Libuše

libůstka, -stek, ž. || zastar. *libostka* = osobní záliba, choutka: to je má l.; hověti svým libůstkám...

Libuše, ž., žen. jm. za Amalie; zdob. *-ška*, ž.

libý [-bě; -bost] = milý, příjemný, libezný (většinou kniž.): 1. zvuk, -bá vůně, píseň, řeč; 2. stup. *libější* [-bější] ||

Libye «-byje», ž., země;

Libyjská poušť, l é p e než *-bycká*

I líc, ž., v. líce

II líc, -e, m. = vrchní strana, opak rubu: 1. sukna, mince...; líc a rub věci = příjemná, dobrá a nepříjemná, stinná stránka věci; původ. líce, stř., v. tam

***licatý**, příd. k líce = baculatý (Č.-Chod)

líce, stř., l. = tvář (kniž., básnic.) || často *líce*, -ce, ž. (podle tvář): líce zůstalo pevné (Zey.); líce měl plná jasu (Ra.) || v mou líc (Čech); klečela, líce skloněné (Erb.);

přiložití pušku k líci, sr. líčiti; 2. = II líc (básnic.): rub a líce (Čech)

líceň, -cně, ž., asi umělé nč. = (slovesné) líčení; před časem hojně, dnes říd. (Č.-Chod, Sez.)

licence, ž., z lat. = povolení živnosti; dovozní l.; 1. na biograf...; básnická l. = odchylka od pravidla, volnost;

licenciát, -a, m., v starší době. někde i dnes = doktorant;

licencovati || *licentovati* = udělití licenci; zpřídav. *-vaný*;

licenční poplatek, list

***liceti**, -ceji = II líčiti (Baar)

lící = na lití, odlévání, na př. forma

licitace, ž., z lat. = dražba;

-tační prodej

líčiti = přikládat ručnici k líci za účelem míření;

slož. dokon. *při-*, *za-* = namířit

licitovati = prodávat, přihazovati v dražbě, dražit;

slož. dokon. *vy-* = vydražit

lícní, příd. k líce, II líc: 1. kost, nerv, strana

lícnice, ž. = lícní strana; = výšeninna na levé straně pažby; = plocha, kterou se měřická pomůcka přikládá k líci

licoměrnický [-cky; -ctví], příd. k licoměrník = neupřímný...;

-měrník [-nice], -a, m. = licoměrný člověk;

-měrný [-rně; -rnost] = neupřím-
ný, pokrytecký, falešný
licousky, -sků, m. pomn., zdrob. k
licousy, -sů, m. pomn. = vousy
na lících, kotlety (hovor.), vůbec
vousy, kníry
•líčátko, -tek, stř., zdrob. k líče
(nář.)
•líčba, -čeb, ž. = líčení
•líče, -čete, stř. = kachně (nář.)
líčení, stř., podst. jm. k líčiti I i
II: líčení tváře, domu; = popi-
sování, popis: l. přírody...; soud-
ní l. = přelíčení
líčený, zpřídav. příč. od I líčiti;
zprav. přenes. = předstíraný, jen
na oko: l. chlad v chování; -ná
bázeň, srdečnost, -né nadšení
líčidlo || *li-*, -del, stř. = prostře-
dek na líčení, na úpravu pleti
líčitel, -e, m. = popisovatel, vypra-
věč (Durd., Novák, kniž.)
I líčiti, líč, souvisí s líce, slič-
ný, původ. = dělati sličným,
správným; 1. l. obličej... = u-
pravovat umělými prostředky;
l. stěny, dům = bílit (nářeč.);
2. = popisovat: l. příběh, udá-
lost, boj...;
3. l. při, stč. = vésti, dokazovat;
odtud přelíčení; zachováno jen
neosob. líčí se = koná se líčení;
slož. dokon. *do-* obličej, *do-* se;
do- co = dovypravovat; *na-* (si)
obličej, rty, *na-* se; *o-* budovu...;
od- koho, se = zbavit (se) líči-
del; *pře-* zeď, rty = znova na-
líčit; *při-* (si) obočí (trochu);
u- budovu, pokoj (lid.);
vy- pokoj...; *vy-* událost...;
na- skvrnu = líčením zakrýti;
-líčovati, slož. nedokon. *do-* ně-
co = dokazovat (kniž.); *od-*; **o-*;
vy- příběh... (Sušil), obyč. líčiti;
líčvati, opak.
II líčiti, líč = klást, strojit léčky:
1. na ptáky, přenes. na člověka;
slož. dokon. *na-* past...; přenes.
na- co na koho = nastražit;
po- na lišku...; *líčvati*, opak.
•líčivý = slovesně líčící
•líčka, -ček, ž. = kachna (nář.)

líčka, ž., v. léčka

líčko, stř., zdrob. k líce

lid, -u, 6. -u, m., hromad. k člověk;
1. = libovolné, nahodilé množ-
ství jednotlivců: bylo tam, při-
šlo, sběhlo se tam lidu!;
2. = obyvatelstvo jednoho kraje,
země, státu, ve vykořisťovatel-
ském řádě mimo vládnoucí třídu:
čes., mor. atp. l.; lidé český
(v svoláních); vesnický, ven-
kovský l. = vesničané, venkova-
né; poddaný, robotný l. = pod-
daní, robotníci; městský l. =
obyvatelé měst; mladý l. = mlá-
dež; dělný, pracující l.; drob-
ný l.; = široké vrstvy obyvatel-
stva: noviny, knihy pro l.; hlas
lidu, hlas Boží; 3. = nešlechtici
proti šlechtě, „pánům“; vláda
lidu = demokracie;
v. lidé

Lída, ž., domác. tvar k Lidmila

lidé (nikoli lidi), -dí, -dem, -di,
-dech, -dmi, m. pomn., mn. č.
k člověk: byl tam jeden člověk
— dva, tři... lidé;
často s významem hromad. =
lid: venkovští, městští... lidé;
chodit mezi lidmi = do společ-
nosti;
jsme všichni lidé = jsme slabí,
křehcí; jez doma, co máš, u
lidí (= u cizích), co ti dají
(přisl.); všeobecný podmět k
jedn. člověk: lidé toho napoví-
dají!; lidé říkají, že...

Lídce, -c, m. pomn., čes. ves
lidičky, -ček, -čkám, -čkách, -čkami,
pomn., skloněním ž., rodem m.
(l. dobří, zlatí) = lidé (citově);
těch lidiček je mi líto; || ojedín.
lidinky (Puchm.) a *lidičkové*
(Karaf.; podle stč.)

Lidka, -dek, ž., zdrob. k Lída

Lidmila || *Lud-*, ž., křest. jm.;
zdrob. -lka, ž.

•lidmilovnost, ž., **-lovný*, **-lsví*,
stř. = lidumlnost, -milný, -mil-
ství

•lidnatěti, -tějí = stávat se lidnatý •

lidnatost, -i, ž. = počet obyvatelstva na plošné jednotce n. vzhledem k celému území;

lidnatý = hojný na obyvatelstvo: l. kraj, -té město

***lidný** = lidnatý

lido-, kmen k lid. ve slož.:

***-biřný** = vražedný (Ner.);

-dravec, -vce (Heyd.), **-hromce**, m. (Puchm., Koll.) = zhoubce lidí;

***-hybný** = „hýbající lidmi“, dopravní (Ner.);

-jed, -a || o jediň. **-jedec**, -dce (šafař.), m. = kanibal; příd.

-jedský [-sky; -ství] || ***-jedný**;

***-kup**, -u, m. = kupování lidí;

***-kupec**, -pce, m. = kdo kupuje lidi, otrokář; ***-kupecký** [-ctví];

***-kupčiti** = kupčiti s lidmi;

-mil, -a, m., **-milný**, **-milství** = lidumilný (zastar.) || **-milý** (Holeč.);

-mluva, ž. = lidová mluva, nářečí (řid.);

-morna, -ren, ž. = místnost na moření lidí, špatný, nezdravý byt apod.;

-morný: -ná tůně (Ner.), -né plémě (šmil.); **-mořec**, -rce, m. = trýznitel lidí (šub.);

-op, -a, m., čeleď opic;

-osvětňý, příd. k lidová osvěta;

-pis, -u, m. = demografie; **-piseč**,

-sce, m. = demograf, národopiseč; **-pisný** = ličící lid;

***-pustý** = liduprázdný

lidovec, -vce, m. = člen lidové strany; = lidový pracovník (řid.);

-vecký, na př. tisk

lidověda, ž. = folklor; **-vědný**, příd. k tomu

lidověti, -vějí = stávat se lidový, pronikat do lidu...; slož. dokon. s-; **slidovělý**

Lidovky, -vek, ž. pomn. = Lidové noviny (lid. a hovor.)

lidovkyně, ž. protějšek k lidovec

lidovláda, ž. = demokracie (zastar.); **-vládný**, příd. k tomu

lidový [-vě; -vost], příd. k lid = co je z lidu, v lidu, pro lid: -vá píseň, moudrost, poesie, psychologie; -vá správa = vykonávaná

lidem; -vé slovo, umění; -vý spis -vá strana (politická); l. soud, v kterém kromě soudců z povolání zasedají též laici; v. demokracie psát, přednášet lidově

lido-správa, ž. = lidová správa

-výchova, ž. = výchova lidu lidová; **-výchovný** ústav, -né snahy;

-znalec, -lce, m. = folklorista (Durd.); **-znalství**, stř. = lido-věda (řid.)

-žerný = lidojedský: -ná modla (Čelak., Vrchl.);

-žrout, -a, m. = lidojed (řid.); obyč. přenes. zhrub. = nepřítel lidu, vyděrač, vyssavač; příd. **-žroutský** [-žroutství]

lidr, v. leadr

lidskost, -i, ž. = lidský cit, láska k lidem, k člověčenstvu, humanita;

lidský, příd. k lid, lidé, člověk l. hlas (ne zvířecí), rozum, -ké síly, -ká pomoc, přirozenost, duše, vůle; to je lidské = to je v povaze lidí, shoduje se s ní; = vlídný, humánní: být l. k někomu; -ké zacházení, jednání; příslov. **lidsky**, **polidsku** = lidským způsobem, vlídně, humánně; l. myslit; s někým jednat: **polidsku** mluvit;

2. stup. **lidštější** [-tější]

lidství, stř. = lidská přirozenost. člověčenství;

lidstvo, stř. = obyvatelstvo celého světa, člověčenstvo

***lidštěti**, -tějí = stávat se lidský. slož. dokon. z-

***lidština**, ž. = lidská řeč (Olbr.)

lidmil [-lka], -a, m. = kdo miluje lid, cítí s ním, stará se oň (v třídní společnosti); **-milný** [-ně; -nost]: -ný člověk, lékař čin, -ná činnost || ***-milovný** [-ně, -nost];

-milství, stř. = lidumilnost, lidumilné smýšlení, jednání, -ná činnost, filantropie;

***milý** = lidumilný

Liduna || zdob. -nka. ž. domác. tvary k Lidmila

lduprázdný: -né náměstí = bez lidí, mrtvé
Liduše || čast. zdrob. *Liduška*, ž., domác. tvary k Lidmila
liferant, -a, m., z něm. = dodavatel (jen lid. a hovor.);
lifrovatí = dodávat (t.); slož. dokon. *do-* někomu něco = dohodit (lid.)
lift, -u, m., angl. = zdviž (jen hovor.); *liftboy* «-boy», -e, m. = sluha u zdviže || **lifták*, -a, m.
liga, ž., ze špaň. = svaz, sdružení, spolek; l. ve sportu = vybrané mužstvo
ligatura «-tú-», ž., z lat. = svazek; v písmě = spřežka, spřežení několika písmen; l. v hudbě = oblouček spojující několik not; v lékař. = podvázání krevních cév
ligista, m. = člen ligy;
ligistický «-styc-», příd. k tomu
lignit «-nyt», -u, m., z lat. = druh hnědého uhlí
lihotati, v. lihotati
ligový, příd. k liga: l. zápas, -vé mužstvo
ligrus, -su «-su», m., pícnina
ligurián || *ligurián* «-ryján», -a, m. = mnich *liguriánského* řádu; -riánský klobouk (Ner.)
lih, lihu, m. = druh alkoholu
líha, ž., obyč. pomn. líhy = spojená dřeva, na kterých něco leží, po kterých se něco spouští, posunuje; líha = pružný šikmý můstek (tělocvič.); = lícha (řid.)
***líhárna**, -ren, ž. = líheň
líhati, v. léhati
líheň, -hně || *líhnice*, ž. = zařízení na líhnutí
líhniště, stř. = místo líhnutí
líhivý [-vost] = sklonný k líhnutí
líhnouti se, líhl, líhnuv, líhnut(i) = roditi se, o živočíchách; přenes. (hruběji): vrtochy se mu v hlavě líhnou (Svět.); pod. myšlenky, nápady se líhnou v něčí hlavě; slož. dokon. *vy-* se
lího-, kmen jména líh ve slož.:
-baron, m. = kapitalista v lihové oblasti (Gottw.);

-benzinový: -vá směs;
-čistna, -ten, ž. = rafinerie lihu;
-měr, -u, m. = přístroj na měření lihu, alkoholometr;
-palna, ž. = lihovar
***lihotati** || *li-* (se) (Mrš.), též *ligo-* (Č.-Chod), nářeč. = mihotati se. třepetati se, chvěti se
lihovar, -u, m. = výroba lihu, *-varní*, příd. k tomu; *-varnický* spolek;
-varník, -a, m. = výrobce lihu.
-varský: -ká škola; *-varství*, stř. = lihový průmysl
lihovati = pouštět po líhách
lihovina, ž. = lihový nápoj;
lihový, příd. k lih: l. kahan, nápoj
lihuprostý nápoj, podle něm. = nápoj bez lihu
lichá, -ché, ž., zpodstat. ž. tvar od lichý: sudá l., hazardní hra
lícha, ž. = záhon, část pozemku stará plošná míra; dnes jen básnic. = kus, lán polí
lichevní, příd. k lichva: l. soud;
**lichevník*, -a, m. = lichvář
lichníček, -čku, m., zdrob. k **lichník*, -u, m. = malíček (nářeč.)
licheo, v. lichý
licheo-, kmen příd. jm. lichý ve slož., buď s původ. významem (proti sudý) n. s přenes. = nepravý:
-běžník, -u, m. = čtyřúhelník s dvěma stranami rovnoběžnými a s dvěma různoběžnými
lichocení, *-lichocovati*, v. lichotiti
licheo-dějný [-ně] = dějící se bez příčiny (Čelak.);
-kopytník, -a, m. = kopytnatý ssavec s lichým počtem prstů.
-metník [-nice], -a, m. = pochlebník; *-metný* [-ně] = pochlebný.
lichotný (Mrš.);
-měrný = lichometný (Puchm.);
-skvělý = zdánlivě skvělý (šmil.)
lichost, v. lichý
***lichostopý** = mající lichý počet stop (Durd.)

•lichot, -u, m. || •lichota, ž. = lichocení, lichotivá slova (Puchm., Vrchl.);

*lichotina, ž. = lichotka || drobné peníze

lichotiti, lichocen(i): 1. komu = pochlebovat || to mu lichotí = lahodí, je příjemné; 1. se ke komu = lísati se; přenes.: lichotí se (moře) ku břehům (Krásnoh.); 1. se = vynášeti se lichotivě (So.);

slož. dok. na- se komu (mnoho); po- někomu; být polichocen;

při- se ke komu; za- komu; -lichocovati, slož. nedokon. *do- se = lichotiti se, vtírat se lichocením; *v- se;

lichotivati, opak.

lichotivý [-vě; -vost] = lichotící, lahodící, pochlebný; = blahovonný, vlídný; -vé uznání

lichotka || lichůtka, -tek, ž. = lichocení, lichotivé slovo; lichotka, m. || ž. = lichotník || -tnice (říd.)

lichotnický [-cky; -ctví], příd. k lichotník [-tnice], -a, m. = pochlebník;

lichotný [-ně; -nost] = lichotivý; 1. smích (Břez.), hlas (Tilsch.); -nost (Tilsch.)

lichůtka, v. lichotka

lichva, ž. = požadování přemrštěného úroku při půjčce, přemrštěných cen; nářeč. = dobytek, drůbež;

lichvář [-řka], -e, m. = kdo provozuje lichvu;

lichvářiti = lichvářsky si počínat; 1. s čím; slož. dokon. na- (si). vy- jmění;

lichvářský [-sky; -ství], příd. k lichvář

lichý [*liše, lichó; lichost], opak k sudý (1., 3. atd.);

= nepravý, neupřímný; 1. stud, -chá výmluva, řeč; lichá v lidech povaha, nevěř každému (přisl.); = bezpodstatný, nesprávný, planý; 1. výklad, -chá námitka, zpráva; = domnělý: -ché slasti

(čech); lichý groš = zbytečný (Klost.);

lichó (Koll., ojediň.) || na lichó, nalichó: láska by vyšla na lichó (Rals) = byla by marná, nebyla by opětována;

lichost zprávy apod.

liják, -u, m. = prudký náhlý déšť; přenes. (básnic.) = spousta, množství; 1. květů přel (Zey.); 1. střel (Krásnoh.); 1. jisker (Vrchl.)

lijana, v. liana

lijavec, -vce, m. = liják || *lijavý déšť (Jir.)

lijec, -jce, m. = kdo lije kovy; lijecký [-ctví], příd. k tomu: 1. závod

lijna, -jen, ž. = lijecká dílna

lík, v. lék

*líkatí = II líčiti (nář., Hol.)

likér, -u, m., z franc. = silný lihový nápoj; -rník, -a, m. = výrobce likérů || -u, m. = část kredence na likéry; -rový: -vá sklenička, vůně

*liknatí = býti liknavý (Ner.);

liknaveo, -vce, m. = liknavý člověk;

liknavěti, -vějí = stávat se liknavý (říd.); slož. dokon. z-;

liknavý [-vě; -vost] = váhavý, pomalý; 1. postup

*liknouti, -kl, -knut(i) = II líčiti; slož. dok. po- = políčit (běž.)

likvida, ž., z lat. liqu- = plynná souhláska (r, l)

likvidace, ž., z lat. liqu- = vyúčtování, mimosoudní majetkové vyrovnání; 1. sporu... = urovnání; 1. společenského řádu = odstranění;

-dační bilance, komise; -dátor, -a, m. = kdo provádí likvidaci; -datura «-tú-», ž. = úřad provádějící likvidaci

likvidita «-dy-», ž., z lat. = likvidnost;

likvidní [-nost]: 1. pohledávka = splatná n. která může být vyplacena

likvidovati = provést, provádět
likvidaci; slož. dokon. *z-* podnik,
spor = zavřít, urovnat

lila, neskl. příd. jm., z franc. *lilas* (= šefík) = šefíkově, jasně
fialový: l. šaty; daří se mu l.
= všelijak, špatně (hovor.);
zčeštěné *lilový*: -vé hedvábí (So.)

lilek, -lku, m., rostl.

lil, *lilil* || *dlidli*, citoslov., kterým
se volá na kachny

***lilální** [-ně] = liliový

lille «-lile», ž., ojedlň. *lilje* (Ner.),
z lat., rostl.; symbol bělosti, čistoty,
cudnosti;

***lilijný** = liliový

lilili, v. lil

liliovitý «-liljo-» = podobný lilii;
liliový, příd. k lille: l. květ, -vá
vůně

Liliput (z Lill-), -u, m., vymyšle-
ná země trpaslíků v „Gullivero-
vých cestách“ od angl. spisovatele
Swifta (1667—1745):

-*tán*, -a, m. = obyvatel Lilipu-
tu; zobecněle *lilipután* = trpas-
lík; *liliputánka*, -nek, ž. = druh
drobné slepice; *liliputánský* =
trpasličí;

liliputka, -tek, ž. = liliputánka,
malý rychlolist

lilium, «-lijum», -lia, stř., z lat.
= lille (zast., Hál.)

lilje, ž., v. lilie

lilový, v. lila

liman, -u, m., řec. = mělký záliv
při ústí řeky do moře

limb || -*bus*, -bu, m., z lat. =
okraj; přenes. podle katolic. na-
uky = místo, kde očekávali vy-
koupení ti, kdo zemřeli před
Kristem, předpekli; tma jako v
limbu (lid.); být v limbu =
spát (Němc., Mrš., lid.)

limba, ž., druh borovice

***limbachský**, správně *limbašský*
(víno), k Limbach

limbus, v. limb

***límcovatý** = s límcem (Jir.);

límcový, příd. k límec: l. knoflík,
plášť

límec, -mce, m., vlast. zdrob. k
lem = pásek našitý, ohnutý u
oděvu, u prádla;
zdrob. *límeček*, -čku, m.

limit, -u, m., z lat. = vymezení,
krajní mez, hranice;

limita, ž. = ohraničení (filosof.);
= krajní hodnota (matemat.);

-*tace*, ž. = limitování;

-*tativní* «-týv-» = omezující

limited «-tyd», angl. = obmezený,
zkratka *Ltd.*, u jména firmy =
s obmezeným ručením

limitovati = vymezit, -zovat, ob-
mezit, -zovat; *limitovaný* úvěr,
-ná cena

limnolog, -a, m., z řeč. = kdo se
obírá s limnologií; -*gický* [-*gic-
ky*] = vztahující se k limnolo-
gii; -*gie* «-gyje», ž. = nauka o
sladkých vodách

limon || **lemon* «-món», -u, m., z
ital. = citron (zastar. a lid.);

limonáda, ž. = osvěžující nápoj;
přenes. (hanl.) = nasládlý, líbi-
vý, sentimentální slovesný pro-
jev, hudeb. dílo; *limonádový*

[-*vě*; -*vost*]: l. stánek; přenes. l.
= líbivý, sentimentální;

**limonka*, -nek, ž. = limonáda;

limonový, příd. k limon

limousina || -*mu*- «-muzí-», ž., z
franc., druh automobilu, doprav-
ní letadlo s kabinami

lín, -a, m., ryba

línati (nářeč. *lnouti*) = ztrácet,
pouštět srst, chlupy, pelichat;
zajíc, kozička... líná: přenes.: svět
v křečích línal (Neum.) = ztrá-
cel staré řády;

slož. dokon. **ob-* = opelichat,
olysat; *pře-* = změnit se líná-
ním; *vy-*, prostě dokon.;

lnávatí, opakov.

-*línati*, v. lnouti;

**lnavý* = línající

linda, ž. = bílý topol

linduší, příd. k

linduška, -šek, ž., pták

lindyš || *ly-*, -e, m. = indická lát-
ka (zastar., Jir.)

linea, ž., lat. = linie, rodová větev

lineál, -u, m., z lat. = pravítko; dělat, rozdělovat... podle lineálu = vždy, veskrze stejně, nehledíc k nutným rozdílům (hov.); *lineální* [-ně] || *-lový* [-vě] = rovný, podle lineálu

lineární [-ně; -nost], z lat. = přímočarý, všeobecný: l. snížení, zvýšení platů... = snížení... všech platů, nejen některých

linečka, ž., zdrob. k linka

linek, -nka, m., zdrob. k lín;

**linek*, -nku, m., zdrob. k len

lineový, příd. k lineá = línový

líně, v. líný

líněti, -nějí = stávat se líný; slož. dok. *z-* (Ner.)

linguista «-gvi-», m., z lat. = jazykozpytec;

-stický [-cky] = jazykovědný,

-zpytný; *-stika* «-sty-», ž. = jazykověda, -zpyt

liniatura «-nyjatú-», ž. = linkování

linie «-nyje», ž., z lat. = čára; přenes. bitevní l. = b. čára; vývojová l. = směr; podob. l. činnosti, polit. strany; spis hotový v hlavních liniích = v hlavních věcech, rysech; linie obličej = rysy, tahy; jednoduché linie (zpěvního) hlasu (So.); hlavní, přímá, poboční, vedlejší příbuzenská l. = větev;

liniový: -vá určitost (Sez.); -vé lírkování

liniovati || *-ný-*, z něm. = linkovat (lid.); slož. dok. *na-*, *vy-*; *z-* někoho = nařezat mu (vulg.)

linka, -nek, ž., zdrob. k linie; l. l. na písmo, ozdobná, tučná (typograf.); 2. = dopravní trať: hlavní, vedlejší l.;

linkovati = dělati linky; *linkovaný* papír;

slož. dokon. *na-* papír; přenes. = předepsat: životu se tak nenedá (Úl.); *po-*, *vy-*

linkrusta, ž. = papírová napodobenina dřevěného obložení

linky, v. cínky

linoleoryt, -u, m. = řezba obrazů do linolea;

linoleový, příd. k linoleum: -ve koberce;

linoleum, -lea, stř., z lat., pokrývka na podlahu

línost, v. líný

linotyp, -u, m., druh sázecího stroje

linouti || čast. l. *se*, jen kniž., básnic. = téci, řinout; často přenes. = padat...: světlo se line (Vrchl.); proud řeči se zvolna linul (Vrchl.) = plynul; vlasy ku plecím se linou (Koll.); předmětové l. (říd.) = sesílat. klást...: l. balzám v chorou duši (Krásnoh.); jitřenka linula pokoj a štěstí (Čech);

slož. dokon. *v-* = vtéci (Čelak.)

linovati, zčeštěním z linírovati (Jir.); slož. dokon. *vy-* (t.)

líný [-no; -ně; *-nost] = ne pracovitý, mající nechuť, odpor k práci, lenivý, pomalý, zdoluhavý: l. člověk, krok, chod, -ná řeč...: líná huba holé neštěstí (přísl.); líná kůže, v. kůže; -ně odpovídati...; je mi -no (vstát); vše jde až hrůza -no (Ner.);

línost (říd.), zprav. lenost

linírovati, v. linírovati

lín, v. lev

líp, příslov., v. lepší

lípa, 7. lípou, l., 4. mn. lí-, 2. líp 3.—7. lí-, ž., strom; symb. česká l.; otrhaný, odraný, nahý jako l.; Čes. *Lípa*, město; 7. p. obyč. *Lí-*

lipan || *lípen*, -a, m., ryba

***lípanec**, -nce, m. = lepanec (Vanč.)

lípati, v. lépati; slož. o- = olepit

lípatý: lípa lípatá (píseň)

***lípavý** = lepkavý (Č.-Chod)

lípečka, -ček, ž., zdrob. k lípa

lípen, v. lipan

***lipenský** = lipnický (nář.)

lipicán, -a, m. = *lipicánský* || *lipický* bělouš, z Lipice u Terstu

lípina, ž. = l. lípový porost, 2 -vé dřvo

lipka, -pek, ž., zdrob. k lípa; bze-
necká l., víno;
lipkový, příd. k tomu
lipnice, ž., tráva
lipnický, příd. k *Lipník*, -a, m.,
nad Bečvou, mor. město; v. li-
penský
lipnouti, lipl, -pnuv, -pnut(i) =
lepti se, lnout (lid. a hovor.):
šaty líply k mokrému tělu
(Buzk.); velmožům se lípla k pa-
tám (Hál.); l. hliněné pacičky
(Č.-Chod) = slepovat;
slož. dokon. *od-*, *při-* známku...
lipovec, -vce, m. = lipový porost
lipoví, stř. hromad. k lípa = li-
pový porost, lípy;
*lipovina, ž. = lipové proutí
lipový, příd. k lípa: l. strom, květ,
-vé dříví, -vá vůně
Lipsko, 6. -sku || zastar. -ště, stř.,
něm. město; lipský, příd. k tomu
Liptaň, -ně, ž., z něm. Liebenthal,
ves
*lipavský, ch y b n ě (podle
něm.), m. *lipovský*, příd. k Lip-
tov na Slov.: l. sýr; L. Sv. Mi-
kuláš
liquidace, v. likvidace
lira «li-», ž., ital. měnová jednotka
lis, -u, m. = stroj na lisování,
lid. pres
lisa (ve všech p. lí-), ž. = něco
spleteného z proutí, police na
sušení ovoce..., dřevěná mříž na
vodním toku ap.; v. liska
lisa [-lka], -a, m. = kdo se lisá;
zdrob. *lisálek*, -lka, m.
lisati se ke komu (od lisa, stč.
= liška) = pochybovat, snažiti
se udobřit, naklonit (slovy, skut-
ky); v. dolisovati se;
lisávat se, opakov.; slož. nedo-
kon. *do- se = vtírati se
lisavý [-vě; -vost] = lisající se:
-vé dítě, chování; přenes. l. vá-
nek (Hrub.)
*lisi, příd. = liščí (zastar., RK.);
l. krok = tichý (Č.-Chod)
liška, -sek, ž., l. zdrob. k lisa;
2. bez zdrob. významu, keř
*lískanec (lí-), -nce, m. = políček
(ve vých. nář.);

lískati, lí- = dávat políčky;
lísknouti, lí-, dokon. k tomu (ná-
řeč.)
*lískovák, -u, m. || *vec, -vce, m
= lískový ořech
lískoví, stř. hromad. = lískový po-
rost;
lískovice || lískovka, -vek, ž. =
lísková hůl;
lískovina, ž. = lískový porost;
lískový, příd. k líska: l. oříšek
prut
lisovací = na lisování; l. stroj ne-
boli -vač, -e, m.
lisovati = stlačovat, vytlačovat,
„presovat“: l. květiny, seno, ví-
no...; lisovaný: -né droždí; slož.
dokon. *s-*, *vy-*;
lisovávatí, opakov.
lisovčík, -a, m. = člen lehké jízdy,
zřízené pol. šlechticem Lisow-
ským na poč. 17. st.
lisovna, -ven, ž. = místnost na li-
sování
list, -u, m., rostlinný ústroj; ne-
dávati si při řeči l. (lístek) před
ústa = směle, upřímně mluvití
(lid. a hovor.); podle podoby
list v knize; hráti z listu, v
hráti;
= listina, průkaz: l. křestní,
rodný, oddací, úmrtní, domov-
ský...; = dopis, psaní; otevřený
l. = veřejné prohlášení v noví-
nách;
= časopis, noviny: denní, krajin-
ské listy
lista, ž., z něm. = seznam, výkaz:
civilní l. = plat panovníka
*lišák, -a, m. = listonoš (lid. a
hovor.)
listárna, -ren, ž. = časopisecká
rubrika, kde redakce odpovídá
na dopisy, na dotazy
listář, -e, m. = sbírka listů, ko-
respondence, zápisky
lísteček, m., zdrob. k
lístek, -tku, m., zdrob. k list:
l. na stromě, l. papíru...; želez-
niční, rybářský, honební, jídelní
hlasovací l.; = pohlednice, ko-
respondenční l.

listen, -u, m. = list podpírající květní stopky;
zdrob. *listenec* || -stě-, -nce, m.
listí, stř. hromad. k list = listy
listina, ž. = úřední, veřejný list, potvrzení..., písemnost, dokument (utvořil Palac.);
**listinář*, -e, m. = soubor listin;
listinný [-nně]: 1. důkaz, materiál
***listitý** = listnatý
listkovičce, ž., zčeštěné kartotéka
listkový = co je na listcích: 1. katalog
***listnatěti**, -těti = dostávat listí;
listnatý = mající listy: 1. strom, les
***listný** [-ně], příd. k list = listnatý
listonoš [-ška], -e, m. = poštov. zaměstnanec roznášející listy, poštu; -*nošová*, ž. = žena listonoše. listonoška; -*nošský* oblek; -nošské místo
listopad, -u, m. = 11. měsíc; přenes. = sklonek života (Čech);
*-*padka*, -dek, ž. = listopadová květina, chrysanéma;
-*padový* den, -vé mlhy
***listošepný** = s šeptavými, šumějícími listy
listovati v knize = obracet v ní listy, velmi zběžně číst;
slož. dokon. *do-* = dokončit listování (So.); *pro-* knihu;
listovávat, opakov.
listoví, stř. = listí (kníž.); = korespondence (poštov.)
listovitý = podobný listu: -té ozdoby
listovka, ž. = hlína z listí: břehy voní -kou (Neum.); = list, seznam (želez., poštov. ...)
listovna, -ven, ž., 1. = místnost na třídění listů (poštov.); 2. = místnost na uschování listin, registratura; = kancelář knihovního úřadu
listovné, -ho, stř. = porto (poštov.)
listovní, příd. k listoví (= korespondence): 1. schránka, pošta, pytel (poštov.); 1. tajemství; 1.

papír (opak k obchodní);
l., -ho, m. = kancelář. soudní úředník; = listonoš (ne peněžní)
listový, příd. k list: 1. pupen, tvar; -vé zlato
listr, -u, m., z franc., tkanina, mohér; *listrdk*, -u || -rdček, -čku, m. = listrový kabát (lid. a hovor.); *listrový* oblek
***listva**, ž. = listoví, listy
lišácký [-cky; -ctví], příd. k lišák; přenes. = chytrácký, vychytralý, lstivý;
lišáček, -čka, m., zdrob. k
lišák, -a, m. = liščí samec; přenes. = chytrák, lstivý člověk (lid. a hovor.)
lišátko, -tek, stř., zdrob. k liše
liščátko || *liščátko*, -tek, stř., zdrob. k *lišče*, *lišťe*, -čete, -těte, stř. = liščí mládě
liščí, příd. k liška: 1. hlava, mládě...; 1. kníry (So.);
liščice, ž. = liščí samice;
liščina, ž. = liščí maso, kůže. kožišina, zápach
liše, v. lichý
liše, -šete, stř. = liščí mládě (mysliv.)
lišej, -e, m., kožní vyrážka;
-*jnatý* = pokrytý lišejníkem: -té větve (Krásnoh.);
-*jník*, -u, m., rostl.;
-*jovitý* = plný lišejů: -tá plet
lišeň (někdy *li-*), -šně, ž. = vzpěra u vozu; mor. *lušňa*;
Lišeň, -šně, ž., městys na M.;
Lišenka, -nek, ž. = trhovkyně z Lišně; l. = dráha do Lišně (lid. a hovor.); příd. *lišeňský*
lišice, ž. = liška (zast.);
lišička, -ček, ž., zdrob. k liška (vlast. k lišice)
lišiti (n i k. *li-*) = rozeznávat, rozlišovat, oddělovat, chápat jako odlišné, býti si vědom odlišnosti: 1. několik druhů něčeho;
l. se: liší se několik druhů...; = dělit se (jen říd. kníž.): hospodářství liší se na veřejná a soukromá (Kaizl); svátky liší se v zimní a letní (Brandl);

= různiti se, neshodovat (běž.): jeden člověk se liší v něčem, něčím od druhého; slova se liší významem;
 1. se čeho = zbaviti se (Palac., zastar.);
 slož. dokon. *od-* co od čeho, *ni k.* mezi tím a tím = rozeznat; *od-* se = rozrůzniti se; *roz-* co = *od-*;
-lišovati, slož. nedokon. *od-* = rozeznávat; *od-* se = různiti se; *roz-* = *od-*;
lišivati, opakov.
liška, -šek, ž. (od pův. zdrob. k *lisa*), 1. šelma; = liščí kožlšina; symbol chytrosti, lstivosti: liška, liškou podšitý = chytrák;
 2. houba
**liška*, -šek, ž., zdrob. k *liša*;
**liškat se* = lisati se
lišnička (*li-*), ž., zdrob. k *lišeň*
-lišovati, v. lišiti
lišta, -št, ž., z něm. *Leiste* = latka, úzké prkénko
lišťátko, *lišť*, v. liščátko
**lišť* || *li-*, stř. hromad. k *liška* = liškovi
lišťička, -ček, ž., zdrob. 1. k *liška* (vlast. k zaniklému *lišťice*); 2. k *lišta*
**lištna*, -šten || **lišťva*, ž. = lišta
lit, -u, m. = litevská měnová jednotka
litanice, ž. = litání (lid.)
litanie «nyje», lid. *le-* (Ra.), ž., z řeč. = prosba za smilování (v katol. církvi); přenes. = dlouhá řeč. -hé vypočítávání, výčitky (lid. a hovor.)
lítani, v. létat; *litavý*, v. létavý
**litba*, ž. = úlitba (řid. zastar.)
litec, -tce, m. = kdo lije;
litecký závod; *litectví*, stř.
litera, ž., z lat. *littera* = písmeno; *litera zákona* = doslovné znění;
literácký, příd. k *literák*: 1. kůr, -ké bratrstvo;
literák, -a, m., zčeštěním z *-rát*, 1. = spisovatel (obrozen., čelak.); 2. = zpěvák na kůru (zastar.)

**literarisovati* «-zo-» = mluvit o literatuře (hanl.), „dělati do literatury“ (Č.-Chod)
literárněhistorický [-cký], příd. k *literární historie*
literární [-ně; -nost], příd. k *litera*, přenes. k *literatura*: 1. dějepis, historie = dějiny krásné literatury; 1. časopis; 1. činnost něčí = práce z krásné n. z jiné literatury; 1. majetek = duševní; 1. člověk = vzdělaný, činný v literatuře;
 -nost = literární ráz, činnost (řid.)
**literáři* || *-rařiti* = literátiti (šim., šal.)
literát [-tka], -a, m., z lat. *litteratus*, původ. = člověk znalý liter, písma, přenes. = spisovatel; *literátiti* = být literátem (Vlč., Mach.);
literátský: -ké sdružení;
-rátstvo, stř. hromad. = literáti, spisovatelé (Bráf);
-rátština, ž. = literátské, spisovatel. povolání (hovor., čap.)
literatura «-tú-», ž., z lat. = písemnictví, slovesnost;
-turní = literární (Havl., řid.) || *-turný* (Holeč.)
literka, -rek, ž., zdrob. k *litera*
literní [-ně], příd. k *litera*: 1. u-mění = u. psát; 1. vzdělání = duchové; 1. předměty (všechny mimo tělocvik a ruční práce); 1. učitelka, opak k *industriální*, -riálka; vzdělati se literárně i v hudbě (So.); 1. kov = kov na litery
liteřina, ž. = kovovina na výrobu tiskařských písmen
Litevec [*Litevka*], -vce, m. = Litvan; *Litevsko*, stř. = Litva;
litevský [-sky], příd. k *Litva*: 1. jazyk neboli *litevština*, ž.
lítě, v. lítý
lithograf..., v. litograf
liti (lid. *lejt*), *liti* || *leji*, rozk. *lij* || *lej*, přech. př. *lije* || *leje*, min. *liv*, příč. *lil*, *lit*, podst. *liti* = vypouštět tekutinu, působit, aby něco teklo: 1. z nádoby vodu...;

l. do sebe vodu atp. = mnoho pít (lid., hovor.); líti slzy = prolévat (Koll.);

l. koho, obyč. nalévat (v. dále);
l. || l. se = proudem téci: lije jako z konve, v. konev; prší, jen se leje; pot se leje s čela || leje (se) ze mne (lid. a hovor.); krev se lije z ran;

l. = slévat: l. železo, zvony, děla, litery...;

slož. dokon. do(líti) sklenici = litím doplnit;

na- do džbánu vody; na- vína;

na- koho = obalamutit (vulg.);

na- se vodou = mnoho jí vypít (lid. a hovor.); na- se = opít se (vulg.); o pupencích = zvětšit se;

ob- něco = se všech stran polít;

od- čeho = trochu vylít, ulít;

od- sochu, poprsí = litím zhotovit;

po- koho, co vodou...; slzy ho polily; přenes.: polilo ho horko; tváře polil temný ruměnec (V. Vlč.); zůstat jako *politý* = trapně překvapený, ohromený (lid. a hovor.);

pod- maso šťávou...; pod- se krví (o kůži po ráně);

pro- slzy nad nebožtíkem = vyronit; pro- krev za vlast = být raněn, umřít; pro- statek hrdlem = pitím promarnit (lid.); skrze okno prolila se lampy zář (Hál.); sr. průliv;

pře- = 1. nalít příliš mnoho; 2. na- z jedné nádoby do jiné; přenes.: Skythové do Sarmatů cele se přelili (šafař.) = asimilovali se, slili se s nimi, smísili; dej se přeletět = přesadit na jiné místo (Ner. z hantýr.);

při- čeho do čeho = přidat: při- oleje do ohně, přenes. = zvětšit něčí hněv, rozhořčení...;

roz- = nalít mimo nádobu: roz- vodu ze džbánu || roz- plný džbán; roz- si to n. ocet... u někoho, s někým = pohněvat si jej (lid. a hovor.); přenes.: na bílé zdě stříbrnou zář rozlila

bledá lůny (!) tvář (Má.); roz- se: řeka se rozlila po lukách, světlo se rozlilo po světnici;

s-, 1. = nalít dohromady: s- pivo z několika sklenic; s- se = splynout: vyrážka se slila; zvony se v ohni slily; přenes. slili se v jeden národ (šemb.); s- zvon = ulít; s- se = opít se (zhrub.); 2. s- omáčku s pečeně; u- = od-: ulít vína...; sr. ulitba: = litím udělat: u- zvon, dělo; přenes. o něčem pravidelném, dobře přiléhajícím... (lid. a hovor.): kabát, jako by jej ulil; čelo, jak by je ulil (Rubeš); v ulitý;

= litím uhasit: u- oheň; u- se. přenes. = vyhnouti se práci, službě, zvláště vojen. (lid. a hovor.);

v- vodu do džbánu;

vy-: vy- vodu ze džbánu; feka se vylila z břehů; vy- krev = pro-; = litím vypudit: vy- sysla z díry, vosy ze země; přenes. vy- koho z hospody, z úřadu, z práce (lid.); = vložit: v píseň vylila city své (Němc.); = vybit, zchladit: vy- si hněv, zlost, žáhu na kom (lid. a hovor.);

za- = pokropit, zavlažit: za- květiny, zahradu; = litím naplnit, ucpat, udusit: za- něčím otvor; za- oheň; žluč mu srdce zalila (šmil.); oči se mu zalily slzami = naplnily; přenes. = po-: zalilo ji slunce (Mrš.); tvář nachem se zalila (Jablon.); v. lévat

lítése || lí-, ž., od příd. lýtý = furie, litá žena (Vanč.); = litá doba hrůza, hrůzy: válečná l.

litina, ž. = lité železo;

-nový kříž, plot

*liti se = býti lýtý, bésnit, zuřit
litka, -tek, ž. || obyč. *litzkup*, -u. m., z něm. = pítí při uzavření smlouvy (lid. a hovor.)

lítnouti, v. létnouti

I líto, v. léto

II líto, příslov.: je mi líto koho, čeho = lituji; v. lýtý

litograf, -a, m., z řec. litho- = kreslič, písař na kámen;
-grafický [-cky] kámen, -ká tiskárna;
-grafie <-fije>, ž. = kamenotisk; přenes. = tištěný obrázek (Jir.);
-grafovati = kreslit, psát na kameni; neobor. litografovat přednášky... místo hektografovat
Litomyšl, -le, ž., město v Č.; **litomyšlský**, příd. k tomu
litost, -i, ž., 1. = litování, bolest, žal: umřít, něco učinit z -ti; vidím s litostí n. k své litosti, že ...; projevit litost;
 2. = slitování, soucit, útrpnost; jednati s někým bez -ti = bez slitování..., krutě;
litostivý [-vě; -vost], 1. = žalostný: 1. pláč; 2. = milosrdný, soucitný (zastar.); 3. = litující, kající (říd.); 4. = snadno podléhající litosti, o dítěti...; litostivě plakat;
***litostněti**, -něti = stávat se litostný;
***litostniti**, 1. = činit litostným; obyč. slož. roz-, v. tam; 2. = litostivě naříkat;
***litostný** [-ně] = litostivý: -ná touha (Břez.); je mi -ně = jímá mě litost (Jir.); obyč. ne-, v. tam
litotes <-tés>, -su <-zu>, m. || stř. neskl., z řec., v stilis. = vyjádření kladu dvěma záporami: nemůžeme nechválit = musíme chválit
litování, stř., 1. k litovati, 2. k litovati
litovati, 1. l. koho = mít s ním útrpnost, soucit; 2. l. čeho = žet, nerad vydávat..., mrzet se nad čím: 1. peněz, nákladu; nel. práce a peněz; 1. svého přenáhlení, své ukvapenosti, svých chyb; lituji, že jsem to učinil; slož. dokon. na- se (mnoho); po- koho = projevit s ním soucit;
 s- se nad kým, čím = smilovati se, být jat litostí, soucitem a pomocí, přispět mu. ujmouti se

ho, toho...; podst. jm. **slitování**; za-, prostě dokon. (nové, kniž.); **litovávat**, opakov.
litovati (li-) = chodit s litem (v. léto);
litovné, -ného, stř. = dárek za litování;
litovník [-nice], -a, m. = kdo chodí s litem (vše lid.)
litr, -u, m., z franc., zkratka l. měrová jednotka;
litrový: -vá láhev;
 zdob. **litřík**, -u, -**líček**, -čku, m
littera, v. litera
liturgický [-cky] = bohoslužebný;
liturgie <-gije>, ž., z řec. = bohoslužebný řád, -né úkony, bohoslužba;
-gika, ž. = nauka o liturgi
Litva, ž., země, Litevsko;
Litvan [-nka], -a, m. = obyvatel Litvy, Litevec || (zastar.)
Litván [-nka];
 příd. litevský, v. Litevec
litý, zpřídav. přič. trp. od líti: -té zboží
litý = zuřivý, divoký, ukrutný (kniž.): 1. boj, tyran, -tá zvěř, šelma; příslov. 1. **litě**; 2. **lito**, jen v RK.
lívancovitý = podobný lívanci;
lívancový, příd. k lívaneč;
lívaneč, -nce, m. = litý vdolek;
 zdob. -**neček**, -čku, m.;
-nečník, -u, m. = pánev na lívance
lívati, v. líti
livrej, -e, ž., z franc. = uniforma sluhů, lokajů, vrátných; **livrejovaný** || ***olivrejovaný** sluha (Preiss.) = v livreji
liz, -u, m., 1. = vrub na stromě na označení hranic (zastar.); 2. = sůl s hlinou k lizání; (ne)do- stati se k lizu = (ne)být připuštěn k hodování, k pití, přenes. k výdělku, k zisku (zhrub.)
Líza, ž., domác. tvar k Aloisie
líza, ž. = 1. liz (Jir.)
lizačka, -ček, ž. = lizání a co je na lizání, čerstvě vařená povídla (lid. a hovor.)

lízák, -u, m. = jazyk zvěře (mysliv.)

lízání, stř., podst. k lízati; přenes. = co je na lízání; zдроб.

lízáníčko, -ček, stř. (Holeč.; lid.)

I lízati, v. lézati

II lízati, -ží, 3. mn. -ží || -zám..., -zají, liž || lízej, líže, lížic || obyč. lízaje, lízal, -zán(i) = stírat jazykem, třít jazyk o něco: l. med, sůl; pes líže ruku; kočka si líže tlapky;

l. (se) = líbat (lid.); l. se = hladce se česat (hanl.);

slož. dokon. *do-* co; *na-* se među; *o-*, *ob-* něco; *s-* med s talíře;

u- koho, se = hladce (se) učesati; zpřídav. *ulízaný*: -ný účes, -ná žena;

vy- co z čeho || *vy-* talíř; přenes. lid. a hovor. *vy-* se z nemoci, z dluhů = vykřísati se, dostat, vyplést (lid.);

lízavati, opakov.;

-*lízovati*, nedok. slož. *do-*, *o-*, *ob-* si prsty, *ob-* se po dobrém obědě; *o-* paty komu (šal.) = podlízat mu (hanl.); *u-* čeho; *vy-* talíře; v. líznouti

Lízinka, ž., zдроб. k Líza

lízka, -zek, ž. = znamení na stro-mech určených ke kácení (lesnic.)

líznouti, lízl, líznuv, -znut(i), dok. k II lízati: l. si među...; přenes. l. si vína = malinko se napít (lid. a hovor.); ani si nelízl = nic z toho neměl (lid.); l. někoho = udefit (vulg.);

slož. dokon. *na-* se = opít se (lid.); *o-*, *ob-* co; všech pět (deset) by oblízl = byl by, přijal by velmi rád (lid. a hovor.);

s- kaňku s papíru; přenes. *s-* něco (ránu, pokárání) = utřít (lid. a hovor.); *vy-* něco

lízovati = dělati lízy, lízky

-**lízovati**, v. II lízati

-**líž**, v. -li

lížina, ž., obyč. pomn. -ny = líha, líhy

lkáti, lkám, lkal, lkání = úpět, nařikat, bědovat (kníž.): steny, jimiž lkala sirá žínka (Krásnoh.);

přenes.: víchřice lkala (Kunět.); roh lovecký lkal (Vrchl.); ojedín. přechod.: racek lkal smutné zvěsti (t.);

slož. dokon. *za*(lkati) = zaúpět; ojedín. přechod.: zalkal slova úchvatná (Krásnoh.);

lkávatí, opakov.

lkavý [-vě] = lkavíci, nařikavý (básnic.): l. hlas (Čech), pláč (Vrchl.)

-**lknouti**, v. polknouti, zalknouti se
Lloyd «Lojd», -u, m., mezinárodní společnost pro klasifikaci a statistiku lodí, pro námořní dopravu a pojištění atp.; *lloydový* agent: -vá společnost, doprava

lnář, -e, m. = pěstitel lnu;

lnářský průmysl, kraj;

lnářství, stř. = pěstování lnu

***lnavý** = přílnavý

lněný = ze lnu: l. olej, -ná příze, -né plátno

***lníček**, m., zдроб. k len

lniště || nářeč. *leniště*, stř. = pole se lnem

lnouti, lnu, lnuv, lnul, lnutí = přiléhat: košile lne k tělu, jazyk k dásním; přenes.: pláň k obzoru lnula (Vrchl.); l. k čemu, ke komu = lpět, „viset“ na čem, na kom, být mu cele oddán; slož. dokon. *pro-* = proniknout; zpřídav. *prolnutý* (Hal.), obyč. *prolnutý*; přenes.: řeč -tá láskou = prodchnutá;

při- k čemu: košile přilnula k tělu; přenes. *při-* k čemu, ke komu;

-*lnati*, opětov., slož. nedokon. *pro-* = pronikat: mravní vlivy prolínají člověka (Sez.); básnictví prolíná mnohými společenskými prostředními (Mukař.); *při-* = lnouti (č.-Chod.)

lojalita, ž., -*jalní* = lojalita, lojalní

***lobeček**, -čku, m. = líbeček

localie, v. lokálie

loci, v. locus

locika, ž., z lat., rostl.

loco || zčešt. *loko*, příslov., z lat.,
1. = zde, v místě: 2. cena l. nádraží... = s dodáním na nádraží;
loco citato, v. l. c.

locus «-kus», lat. = místo: l. *communis* «komúnys», mn. *loci communes* «locí -nés» = obecně známý, běžný citát a pod.

loď, 2. jedn., 1., 4. mn. -di || řidč. -dě, 3. mn. lodím, 6. lodích, 7. loďmi || řidč. -děmi, ž. = vodní plavidlo, dopravní prostředek;
loďař, -e, m. = výrobce n. majitel loď; *-řský* průmysl neboli *-řství*, stř.

loden, -enu, m., z něm., druh sukna; *lodenový* kabát

loděnice, ž. = místo, závod na stavbu a opravu lodí, úschovna loděk
lodí, ž. = loď (zastar.) || stř. = člun (rybář.)

lodice, ž., zdrob. k loď (odb.);
lodíčka, -ček, ž., zdrob. k lodice, loď

***loditi**, -děn(i) = naložovat; v. naložit a vylodit

lodivod, -a, || *-da, m. = znalec plavebních poměrů na lodi, průvodce loď, pilot

loďka, -děk, ž., zdrob. k loď;
loďkář, -e, m. = výrobce n. pronajimatel loděk;
loďkovitý = podobný loďce;
loďkový most = z loděk

lodní, příd. k loď: l. posádka, plachta;
lodnický: -ké zaměstnání neboli *-nictví*, stř.;

lodník, -a, m. = člen lodní posádky n. kdo je vyučen lodnictví
loďstvo, -stev, stř. hromad. = lodi, skupina, souhrn loď

lodyha, ž. = dužnatý stonek;
= základní část parohu (mysliv.); přenes. l. dívčích úst (Hallas); *lodyhový* || *lodyžní*

lodža, -že, -žie, v. loggia

logál, v. lokál

logarithmus, -mu, m., z řeč., jisté aritmetické číslo;
-mický: -ké číslo, tabulky;
-movatí číslo = stanovit jeho logarithmus

loge, v. lóže

loggia || obyč. *loggie* «lodža || lodže, obyč. lodžije, ložije» || *ložie*, ž., z ital. loggia = sloupová krytá chodba, podloubí

logický [-gický; -gičnost] = co je v duchu logiky, rozumově, myšlenkově správný: l. úsudek, -cké myšlení; l. člověk = správně soudící; logicky usuzovat;
logičnost, -i, ž. = logický ráz, rozumová, myšlenková správnost;
2. stup. *logičtější* [-čtější]

logik, -a, m., z řeč. = člověk myslící logicky, znalec logiky;

logika, ž. = věda o zákonech správného myšlení

logis «loží», stř. neskl., z franc. = dům, byt, hlavně pokoj v hotelu

***logisovati** «-zo-» = dodávat logického rázu, (logicky) uvažovat

***logomachie**, ž. = slovičkářství (šal., umělé)

***lógr**, -u, m., z něm., 1. = lágr; 2. = kávová ssedlina (lid.)

***loch**, -u, m., z něm. = díra, sklep, přenes. (vulg.) = vězení

***lochtati**, -tám = lechtat (nářeč.);
lochtivý = lechtivý (Ner.)

loj, v. lůj

lojalita, ž., z franc. *loya-* = lojálnost:

lojální [-ně; -nost] = „zákonný“, oddaný, věrný panujícímu rodu, vládě, státu (za feudalismu a kapitalismu); řidč. ve smyslu nepolit. = poctivý, upřímný, podle pravdy: l. člověk, smýšlení; l. ke komu, k čemu; -ně se chovat. něco uznat; projevovat, osvědčovat -nost ke státu...; v. lojalita, loyalita

Lojd, v. Lloyd

lojnatý = mající mnoho loje

lojolita, v. loyolita

lojovatěti, -těji = stávat se lojovatý; slož. dokon. *z-*;

lojovati = mazat, mastit lojem; slož. dokon. *na-* co;

lojovatý [-tě; -tost] = jako s lojem: -té brambory

lojovice, ž. = lojová svíce;

lojovitý = lojovatý;

lojovka, -vek, ž. = lojovice;

lojový = z loje; -vá svíce

Lojza || Lojzek, -zka || Lojzka, -a, zdrob. -zíček, -čka, m., domác. tvary k Alois; žen. protějšky Lojzka, Lojzicka, -zinka

lok, -u, m. = hlt, doušek (říd.); sr. lokati

*loka, ž. = lokna

lokace, ž., z lat. = umístění, pořadí; l. záků, žadatelů

*lokáč, -e, m. = kaluž (lid.); = kdo loká

lokaj, -e, m., z franc. = sluha v stejnokroji; přenes. (hovor.) = člověk zcela na někom závislý, přísluhovač;

zdrob. -jík, -a, m.;

*-jna, -jen, ž. = místnost pro lokaje;

-jovatí = dělat lokaje (i přenes.);

-jský, na př. oblek; přenes. = služebný; -jský duch;

-jství, stř. = lokajská služba, i přenes.;

*-jština, ž. = lokajství

lokál, -u, m., 1. z lat. localis, název 6. pádu;

2. z franc. local = místnost, zvláště hostinská (hovor.); lid. logál

lokálie «-lije», ž., z lat. = menší fara

lokalisace «-za-», ž., z lat. = lokalisování;

lokalisovati «-zo-» děj, román = umístit; l. oheň = obmezit na nějaké místo, aby se nerozšířil

lokalista, m. = kněz na lokálii

lokalita, ž. = naleziště rostlin n. nerostů

lokálka, -lek, ž., 1. = místní dráha, vlak na ní; 2. = zpráva v novinách o drobné místní události; -lkář, -e, m. = novinář obstarávající lokálky; -lkářský [-řský; -řství], příd. k tomu

lokální [-ně; -nost], z lat. = místní (ne celkový): l. umrtvení (lékař.), sazby; l. význam; -nost = místní ráz, význam (říd.)

lokálový, příd. k lokál 1.: l. význam (mluvnic.)

*lokanda, ž. = hostinec (zastar.); -dář, -e, m. = hostinský (t.)

lokati, -kám, -kání = pít plnými, velkými doušky, hltavě; přenes. = vdechovat: l. čerstvý vzduch, školní prach; slož. dokon. na-se čerstvého vzduchu

lokativ «-týv», -u, m., lat. = lokál 1; -tíví, příd. k tomu

*lokavý = lokající, hltavý

loket, -kte || -ktu, 3. -ktí || -ktu. 6. -ktí || -ktu || -ktě, mn. 1., 4 p. -kte (kniž. ve význ. měrovém), jinak -kty, 2. -ket (ve význ. měr.), jinak -ktů..., m., 1. = kloub na ruce; přenes.: nemocí loktem do kapsy (o lakomém); mítí široké lokty = roztahovati se, protlačiti se všude... (lid. a hovor.); pod narůstají mu lokty (Čap.);

2. stará délková míra; z toho přenes. (lid. a hovor.): ukázat komu, zač je toho loket = někomu něco „osladit“, prohnat jej ...; měřit každému stejným loktem = býti spravedlivý; měřit všecko na dlouhé lokte = pomalu dělat, odkládat;

L., město;

loketní kost, kloub;

loketník, -a, m. = podomní obchodník (prodávající na lokte);

loketský, příd. k Loket: -tští páni koukají z okna, o loktech vykukujících z roztrhaných rukávů (lid.)

*lokna, -ken, ž., z něm. Locke = kadeř (lid. a hovor.); zdrob.

loknička, -ček || lokýnka, -nek, ž.

loknouti, -kl, -knutí, dok. k lokati

= udělat lok

loko, v. loco

lokomobila, ž., z lat. = parní stroj pohonný;

lokomotiva «-tý-», ž., z lat. = dopravní motor

*loktí, stř. = lokty

- loktíček**, m., zdrob. k *loktíle*, -u, m., zdrob. k loket
- *loktový**, příd. k loket
- loktuše**, ž., z něm. Lakentuch = šátek na hlavu, rouška, plachta; přenes. = prapor (Ner., iron.); L., -uš, pomn., ves v Č.; zdrob. *loktuška*, -šek, ž
- lokus**, v. locus
- lokýnka**, v. lokna
- lokýtek**, -tku, m. zdrob. k loket
- lom**, -u, m., 1. = lomení, lámání: 1. světla, paprsků; v. hudbě = nevyrovnaný přechod; 2. = místo, kde se láme kámen: kamený 1., v. kamenolom; často pomnož. *lomy*, -mů;
- lomař**, -e, m. = dělník v lomě (šlejh.)
- lombard**, -u, m., z franc. = půjčka na zástavu, zvláště cenných papírů; podle *Lombardie* «-dyje», ž. || *-dsko*, stř., kraj v sev. Itálii; *lombardní* = zástavní: 1. list, obchod; *lombardovati*, -duji = zastavit, vypůjčiti si lombardem
- lomcovati**, -cuji = silně třást: zima, zimnice, horečka jím lomcuje; víchř lomcuje okny; slož. dokon. *za-* = zatřást; zlost jím zalomcovala; *lomcovávati*, opak.
- lomenice**, ž. = přístřešek nad štítem, štít dřevěné stavby; zdrob. *-nička*, -ček, ž.
- lomený** [-ně; -nost] = „zlomený“, lomící se: 1. oblouk, -ná korektura, -né světlo
- lomikámen**, -kamene, m., rostl.
- *lomlště**, stř. = lom
- lomitelný** = co se dá snadno zlomit
- lomiti** = lámati; zprav. jen přenes.: 1. rukama = spínat ruce (v zoufalství apod.); 1. v počtech = dělit; slož. dokon. *do-* = úplně zlomit; *na-* = zlomit ne docela; přenes.: jeho dobrá nálada se nalomila (Neum.); *ob-*, jen přenes. *ob-* (si) jazyk v ruštině = vycvičiti se v ní (lid. a hovor.); = zmírnit: obněčí hněv; *ob-* koho = uprosit, obměkčit; *ob-* se mezi lidem = „otrkatí“ (Svět.); *od-* kus skály; *pod-*: noha se mu podlomila = zvrtila; nemoc podlomila jeho síly = zeslabila. zničila: *pod-* si zdraví; *pro-* zeď, okno ve zdi; leď, strop se prolomil; *pro-* nepřátelskou frontu; leď(y) se prolomil(y), byl(y) prolomen(y). přenes. o překonání počáteční nepřízně, nechuti; sr. průlom; *pře-* co = zlomit ve dví; *roz-* = lomením rozdělit: rozchléb, okovy; *u-* = odlomit úplně n. jen kus. *u-* větev, -u si (kus) chleba; *vy-* dveře, zámek; *vy-* si zub něco; jelen... se vylomí z lože, z houštiny = zdvihne; tetřev se vylomí = vyletí z větve (mysliv.); *z-*, prostě dokon.: *z-* si nohu, vaz; *z-* hůl, přenes. ... nad kým = přestatí doufat, že se polepší...; = přemoci, potlačit: *z-* něčí moc, sílu, odpor, světový rekord; *z-* sazbu (tiskař.): zlomil se mu hlas = selhal (žalem, lítostí...); *za-* si nehet = neúplně zlomit; *za-* rukama; koutky se jí (lítostí) zalomily dolů (šimáč.); nedok. slož. *-lamovati*, v. lámati; *lomívati*, opak.
- lomítko**, -tek, stř. = dělicí čárka u zlomku
- lomivý** [-vě; -vost] = lámavý
- Lomnice**, ž. jedn., vsi a města
- lomný** [-nost]: -né plochy = vznikající lomením
- lomový**, příd. k lom: 1. kámen = z lomu, neopracovaný
- lomož**, -ziti, -zivý, -zný, v. hlomož
- lončák** || *lonšťák*, -a, m. = roční mládě černé zvěře (mysliv.)
- longe**, v. lonže
- lonl** || *vloni*, příslov. = v minulém roce, před rokem

loňsko, stř. = loňský rok: do, od,
z loňska; proti loňsku...;

loňský rok, -ká úroda..., ní k.
lonský

lonšťák, v. lončák

lont, v. lant

lón-tenys, v. lawn-tennis

lonže, ž., z franc. = oprat (jezdec.);

lonžirovatí (podle něm.) || lon-
žovatí = řídit, vodit lonží

looping «lúping», -u, m., angl. =
akrobatický přemet letadla; zčeš-
těno žertovně lupínek, -nku, m.

Lopar, -pař, -parsko, v. Laponec

lopata, ž. = ploché n. prohlou-
bené náčiní na nabírání, házení;
přenes. dát, podat, říci komu co
po -tě = velmi zřetelně (lid. a
hovor.); podle podoby = ruka
(zhrub.); = daňčí paroh;

-lopatečka, ž., zdrob. k lopatka;

*lopaticí, 2. stup. -tějí = (více)
„po lopatě“;

lopaticka, -ček, ž., zdrob. k

lopátka, -tek, ž., zdrob. k lo-

pata; = prkénko mlýnského kola,

část vesla, kost; položit někoho
na -tky = porazit v zápase;

lopatkovitý [-tě; -tost] = po-
dobný lopatce;

lopatkový, příd. k lopatka;

lopatovitý = podobný lopatě; -té
parohy, zuby; -tový čep

*lopot, -u, m. = lopota;

*lopot, -a, m. = staročes. šlechtic

lopota, ž. = těžká práce, „dřina“;

lopotiti, řidč. l. se (šimáč.),

podst. -cení (bez se) = těžce

pracovat, „dřít“: l. se s čím;

slož. dokon. na- se = těžce se
napravovat; na- se s čím;

*lopotivý [-vě; -vost] = lopotný;

lopotný [-ně; -nost] = pracný,
těžký: l. život;

lopotovati se = lopotiti (zastar.)

*lopta, ž., ze sloven. a tam z maď.
= míč (Něm.)

lopuch, -u, m. || lid. -cha, ž., rostl.;

lopuchový || lopuší, příd. k tomu

Lora, ž., domác. tvar k Eleonora

lord, -a, m., titul šlechtice a vyš-
šího soudce v Anglii; dělat lor-

da = vypínati se n. býti štědrý
(hovor.);

lordský [-sky; -ství]; žit lord-
sky = jako lord

Loreta, ž., 1. víska v Č.; 2. koste-
lík na Hradčanech (podle ital.
poutního místa Loretto);

loreta, ž., 1. = kaple podle ital.
vzoru; 2. z franc. = lepší ne-
věstka (Ner.); 3. = vězení (han-
týr.);

loretánský: -ké zvonky (k L. a
loreta 1.);

loretka, ž., zdrob. k loreta 2.;

loretní život (Ner.), k loreta 2.;

loretský, příd. k Loreta;

loretství, stř. = nevěstčí zaměst-
nání (t.)

lorgnet || zčešt. lornět, -u, m. ||

*-ta, ž., z franc. = brýle s ruko-
jetí; -tka, -tek, zdrob. k tomu:
-tovatí co = dívati se na to lor-
nětem (Ner.)

lorgnon || zčešt. lorňon, -u, m.,
z franc. = sklo na jedno oko,
monokl

Lori, ž. neskl., domác. tvar k E-
leonora

Lorka, ž., zdrob. k Lora;

lorka, -rek, ž., z angl. lorry =
nekrytý železniční vůz s nízký-
mi obrubnicemi

lornět, lornětovati, lorňon, v. lor-
gnet, lorgnon

I los [-sice], -a, m., ssavec

II los, -u, m., z něm., 1. = pro-
středek k rozhodnutí sporu, sáz-
ky, volby: o můj oděv metali l.
(bibl.); padl l. na Jonáše (t.);
rozhodnout volbu, zvolit, vy-
volit koho losem; 2. = listina
o herní smlouvě: třídní... l.; vy-
hrát los; los byl tažen; 3. = o-
sud, úděl: šťastný, trpký... l.;

losař, -e, m. = prodavač losů

losí, příd. k I los; losice, v. I los;

losina, ž. = losí maso, kůže

*loskatí, -kám = luskatí;

losknoutí, dokon. tomu (Han.,
Č.-Chod);

loskot, -u, m. = loskání (Č.-
Chod);

**loskotatí* = loskati;
 **loskotavý* = luskající, lupavý
 *loskutný, z ruš. = hadrový, vet-
 chý jako cár
losos, -a, m., ryba;
lososář, -e, m. = rybář lovící lo-
 sosy;
lososí maso neboli *lososina*, ž.;
lososnatý = bohatý na lososy;
lososník, -a, m. = lososář;
lososovitý: -té ryby;
lososový [-vě]: -vá barva; -vě
 růžový
losovací = na losování: l. listek,
 plán;
losovati = tahat los, rozhodovat
 losem; slož. dokon. *roz-* funkce
 = losem rozdělit, při-; s- = vy-
 táhnout los; podst. jm. slosování:
 s. dlužních úpisů;
vy- porotce = losem vybrat
losový, příd. k II los: l. podvodník,
 -vá půjčka
losůsek, -ska, m., zdrob. k losos
lošák, -u, m., houba
lot, -u, m., z něm., starší drobná
 váha
loterie «-ryje», lid. *lutrie*, ž., z
 ital. = sázkové zařízení: třídní,
 dobročinná l.;
loterní úřad, sběrna, tah
lotos, -su «-su», m., rostl.
lotový, příd. k lot
lotr [*-ryně], -a, m., z lat. n. z
 něm. = darebák, ničema, pa-
 douch; bídný lotře || lotře bídná;
 upadnout mezi lotry = dostat
 se do špatné společnosti (zhrub.);
 zesíl. *lotras*, -a, m. (hovor.);
lotrovina, ž. = lotrovský kou-
 sek, darebáctví, ničemnost;
lotrovna, -ven, ž. = lotrovská
 skrýše, -ký pelech;
lotrovský [-sky; -ství]: l. život,
 -ská peleš; lotr -ský; žiti -sky
lotří = lotrovský: v lotřích drá-
 pech (Čech);
lotříček, -čka, *lotřík*, -a, m.,
 zdrob. k lotr
lotto, stř. = loterie
lotynka, -nek, ž., z it. lotto =
 malá loterie (lid.)

Lotyš [-ška], -e, m. = příslušník
 jednoho baltského národa;
lotyšský národ...; l. jazyk ne-
 boli *lotyština*, ž.;
Lotyšsko, stř. = lotyšská země
 **loub*, -i || *loubě*, ž. = loubí, pod-
 loubí
loubek, -bku, m., zdrob. k lub
 **loubení*, stř. = loubí
loubě, v. loub
loubí, stř. = kryt, kryté místo, be-
 sídka (kníž. zast.);
 zdrob. *loubičko*, -ček, stř. (Ner.)
loubinec, -nce, m., rostl., lid. psí
 víno
loubkový, příd. k loubek
loubový, příd. k loub, loubě
louč, -e, ž. = tenká smolná tříska,
 hlavně na svícení, dračka: svi-
 titi loučemi; býti suchý jako
 l. = velice hubený (lid. a hovor.);
 = paprsek (Koll.; ojediň.)
loučení, v. loučiti
 **loučeti*, -čeji = házet (Jir., za-
 star.)
loučí, stř. hromad. k louč = louče
 **loučička*, -ček, ž., zdrob. k louka
loučiti, rozkaz. luč = slučovat
 (Puchm.); = rozlučovat (Quis);
 zprav. jen l. se s kým = přá-
 telsky se rozcházet, při roz-
 chodu se poroučet...; loučení,
 nik. l. se;
 slož. dokon. *od-* koho, co od ko-
 ho, od čeho = oddělit;
roz- manželství = zrušit; roz-
 manžely; roz- se s kým = přá-
 telsky se rozejít, poručit; pře-
 nes. roz- se s čím = oželeť to;
 roz- se s životem = zemřít;
 s- = spojit; sr. sloučenina;
vy- koho, co = vypudit, vyob-
 covat, zbavit členství: vy- ze
 spolku, z církve, ze školy, z prá-
 ce, kyslík ze sloučeniny; vy- ně-
 co = pokládati to za nemožné;
 zpřidav. *vy-loučen*: to je -no; po-
 važovat něco za vyloučeno;
-lučovati, opětov. slož. nedokon.
od- co od čeho; *roz-* manželství;
 s- dvě různé věci; *vy-* koho ze
 spolku, ze školy; *vy-* možnost;
loučivati se, opak.

*loučivý [-vě] = loučící se, jako při loučení, na rozloučenou
 loučka, -ček, ž., zdrob. k louč a louka
 loučník, -u, m. = nůž n. stojan, svícen na louče
 loučový, příd. k louč: -vé světlo
 louda, m. = loudavý člověk;
 loudal [-lka], -a, m. = louda; zdrob. loudálek, -lka, m.;
 loudati se, -dání = pomalu, váhavě jít, toulati se; l. se s čím = pomalu na tom pracovat;
 slož. dokon. do- se někam; na- se: už ses dost naloudal; vy- se z domu; za- se někam;
 loudávatí se, opakov.:
 loudavec, -vce, m. = loudavý člověk;
 loudavý [-vě; -vost] = pomalý, váhavý; l. člověk, -vá chůze
 loudil [-lka], -a, m. = kdo rád, často loudí
 louditi, rozk. (ne)loudi, -děte || zastar. (ne)luď, -ďte, louzen(i) || obyč. louděn(i), v. dále = mámit, lákat, vábit; l. co na kom; l. koho, aby...; l. koho k sobě || o jediň. po sobě (Suš.); l. koho čím: videm louzen mámi-vým (Krásnoh.); = vyluzovati: hudbu loudí z klíčů zlata (Čech); l. slzy do očí (Palac.) = tlačit; podob. píseň loudí slzy z očí (básnic.);
 l. se = plížiti se, krást (zastar., básnic.): v mé struny se loudí Jarní báj (Krásnoh.);
 slož. dokon. na- se (mnoho); *o- || ob- (obyč. -louzen, -louzení) = oklamat;
 od- koho = převést na svou stranu, „přebrat“; při- se do světnice (Svět.);
 v- se = vplížiti se, vkrást, tajně vniknout; přenes. v- se děvčeti do srdéčka, v něčí přízeň apod.; do knihy se vloudily omyly;
 vy- na někom peníze, slib; přenes. vy- či úsměv, tón ze strun; slunce vyloudí zeleň (Ner.);
 -luzovati, opět., slož. nedok. *o- || ob- koho (říd., Tilsch.):

od- komu dělný lid (Klost.);
 v- se v srdce (T. Nov.);
 vy- tóny (běž.);
 loudivati, opak.
 loudivý [-vě; -vost] = loudící, vábivý; l. úsměv; l. stín (Čech). -vě kynouti (Koll.)
 louh, -u, m., žiravina, původ. z dřevěného popela;
 louhovati || řidč. luho- = leptat, čistit louhem; jedy louhují v srdci = působí jako louh, žiravě (Nez.);
 louhovitý = jako louhový: -tá přichuť; -tá voda (Ner.);
 louhový kamínek, -vá voda
 louis «luj», -su «zu» || louisdor «lujdor», -u, m., franc. zlatý dukát, dvacetifrank
 louka, mn. 2. luk, 3. až 7 lukám... || loukám..., ž. = travnatý pozemek; zelená louka, hazardní hra; luka, mn. stř. = větší plocha luční
 loukoť, 2. jedn., 1., 4. mn. -ti k -tě, 3. mn. -tím, 6. -tích, 7. -těmi, ž. = dřevěná součást vozového kola
 lounek, -nku, m., z něm. = zákolník
 loupací = co je na loupání: l. nůž;
 loupáč, -e, m. = loupadlo;
 loupáček, -čku, m. = 1. nůž na loupání; 2. máslový rohlík;
 loupáčka, -ček, ž. = 1. loupání brambory na -ku; 2. loupáček;
 loupadlo, -del, stř. = loupací nůž, nářadí;
 loupák, -u, m. = nůž na tříslo na kůru
 loupati, -pám || -pu, rozk. -pej, podst. -pání, 1. = zbavovat kůry, slupky, odtrhovat: l. kůru jablka, hrách; loupáný hrách; kůže se loupá; 2. = píchat: loupá mě v hlavě (jako by se tam něco odlupovalo); 3. l. po někom očima = nepřívětivě se dívat (lid. a hovor.);
 slož. dokon. na- kůry;
 o- jablka; od- co od čeho;
 roz- ořechy; s- kůru s prutu;
 vy- jádra z ořechů, komu oči;

-lupovati, opětov., slož. nedokon.
o- jablka, od- kůru, roz- ořechy,
s- kůru, vy- jádra; za- očima
(Herb., lid.);
loupávati, opak;
v. loupnouti
loupátko, -tek, stř. = loupadlo
loupávati, v. loupati;
loupavý, 1. = co se loupá: 1. roh-
lik, -vá kůra, kůže; 2. = pichla-
vý: -vá bolest v hlavě
loupeník, -u, m. || *loupenína*, ž. =
les, dřevo na třísko (odbor.)
loupež, 2. jedn., 1., 4. mn. -že,
3. -žím, 6. -žích, 7. -žemi, ž.,
1. = násilné odnětí cizí věci, ná-
silná krádež; (vy)jít na 1., spá-
chat 1., dopustiti se -že...; 2. =
uloupená věc, -né věci, loupežná
kořist;
*loupežechtivý = chtivý loupeže;
loupežiti = páchat loupeže;
loupeživý [-vě; -vost] = loupež-
ný: 1. rytíř; -vé plány (Vanč.);
loupežnický [-cky; -ctví], příd.
k loupežník;
*loupežničiti = loupežiti (Olbr.);
-žník [*-žnice], -a, m. = kdo
loupeží, lupič;
-žný [-žně] = loupežící, za úče-
lem loupeže: -žný rytíř, -žná vý-
prava, vražda
loupiti, rozk. (ne)lup, 1. = lou-
pat brambory... (nářeč.): sedni
k bramborám, lup a jez (Rais);
2. = brát násilím, loupeživě,
okrádat; obyč. jen podmětově:
vojsko loupilo a vraždilo; zříd.
s předmětem: 1. dělníky o sny
(Vrchl.), 1. sroty, nuzného
(bibl.) = olupovat;
slož. dokon. na- (si) čeho = lu-
pem získat; o- koho oč; pře-
nes. o- koho o drahý čas...;
u- co = lupem uchvátit; vy- po-
kladnu, obchod = vykrást; s- =
o- (zastar., bibl.);
-lupovati, nedokon. slož. o- po-
cestné, vy- pokladny;
loupťvati, opak.
loupnouti, loup, -pnuv, -pnutí, dok.
k loupati = bodnout, pchnout
(říd.): 1. po kom očima = ne-

přátelsky, hněvivě se naň podívat
(lid. a hovor.);
slož. dok. od- co od čeho; pro-
oči = otevřít (Karaf.); roz-
ořech; s- kůru s prutu || s-
prut; vy- jádro z ořecha, vy-
komu oko
Lourdy || zčešt. *Lurdy*, -rd, pomn.,
z franc. Lourdes, poutní místo;
lourdský || *lur-*
louskáček, -čku, m. = nástroj na
louskání ořechů
louskati, -kám, -kání = otvírat,
rozlupovati s chrastivým zvu-
kem: 1. ořechy;
= chrastivě jíst: 1. jablka; pře-
nes. lid. a hovor. 1. šváby, cvrčky
= být hubený, nuzně žít; 1. rů-
ženec = rychle, drmolivě se mod-
lit, drmolit růženec (takže mod-
lení splývá v chrastivý zvuk);
pod. 1. dějeplis...; 1. knihu =
horlivě číst; tetřev louská = za-
číná tokat (mysliv.);
slož. dokon.: na- se ořechů; pře-
knihu; roz- ořechy; vy- jádra z
ořechů; za-, o tetřevu (mysliv.);
v. lousknouti;
louskávati, opak.; slož. nedok.
vy- jádro z ořechu (Holeč.)
louskátko, -tek, stř. = louskáček
lousknouti, -skl, -sknuv, -sknut(i),
dokon. k louskati: 1. prsty =
lusknout;
slož. dokon. roz- ořech, vy- jádro;
-luskovati, slož. nedokon. roz-
ořechy, vy- jádra (říd.), obyč.
vylouskávati
*louštiti = rozlupovat lusky (ná-
řeč.); přenes. o jediň. = luštit
(Vrchl.)
loutečka, -ček, ž., zdrob. k loutka
*louteník [-nice], -a || **louteníst*
«-nyst», -a, m. = loutnísta
loutka, -tek, ž., 1. = napodobeni-
na skutečné n. fantastické by-
tosti, dětská hračka; 2. = lišov-
ní vřeteno, tlouk u stoupy, lodní
vrátek na tažení lodi koňmi (od-
bor.);
loutkář, -e, m. = výrobce lou-
tek, herec s loutkami, kdo se
obírá s loutkovým divadlem;

-řský [-řsky; -řství]: -řský závod
loutko, -tek, stř. = trámec, po kterém klouže zdviž.. (odbor.)
 ***loutkoherec**, -rce, m. = herec na loutkovém divadle, loutkový
 ***loutkovitý** = podobný loutce: -té dívky (Nez.);
loutkový, příd. k loutka: -vé divadlo
loutna, -ten, ž., strunný nástroj;
loutnař [-řka], -e, m. = výrobce louten;
 = loutnista; *-řský* [-řství], příd. k tomu;
loutnička, -ček, ž., zdrob. k loutna;
 ***loutník** [-nice], ž. = loutnista;
loutnista [-stka] «-ny-», m. = kdo hraje na loutnu
 ***louzniti** = horlit, žehrat: l. na nádhery (Jir.)
louže || *louž*, -e, ž. = menší stojatá voda, kaluž; přenes. (dostati se ...) z bláta do louže = z jedné zlé situace do druhé nebo do horší (lid. a hovor.);
 velká l. = moře: za velkou louží = v Americe, za velkou louží = do Ameriky (hovor.)
 ***loužek**, -žku, m., zdrob. k luh
loužička, -ček, ž., zdrob. k louže
loužiti = dávat do louhu: l. kůže (odb.); slož. dokon. *vy-* = získati loužením; slož. nedok. *vyluhovat*
 ***loužka**, -žek, ž., zdrob. k louže
 ***loužnice**, ž. = hnojůvka, jímka na ni
loužový, příd. k louže
lov, -u, m. = honba, chytání zvěře, ryb: l. zvěře, ryb || na zvěř, na ryby; jít, jet na l.; být na lovu, uspořádat l.; přenes. = chytání podezřelých lidí; = úlovek
 ***lovák**, -a, m. = lovec
loví, příd. k lovec = lovecký (zastar.): l. právo; l. pes (So.);
 l., -ho, m. = správce lovu;
lovčík, -a, m., zdrob. k lovec
lovec [-vkyně], -vce, m. = kdo loví; l. chyb = jazykový brus (obrozen.); l. moci (So.) = kdo se honí za mocí;

lovecký [-cky] pes, kůň, oblek, -cká kořist, -cké trofeje;
lovectví, stř. = provozování a znalost lovu
Lověna, ž. = bohyně lovu (umělé)
loviště, stř. = místo lovu, revír;
 l. perel; odejiti do věčných lovišť = zemřít; Herrmannovo loviště (Nov.) = místo, kde pozoroval lidi, sbíral látku k svým spisům
loviti = být na lovu, provádět lov: l. zvěř, ryby; přenes.: l. voliče = získávat (hovor.); l. perly z moře; l. uchem = dychtivě poslouchat (Vrchl.); l. v cizích kapsách (o kapsáři); lovil (v hrnku) kusy brambor (Rals); l. v kalných vodách = využívatí zmatku, neurovnaných ponířů; slož. dokon. *na-* se = mnoho loviti; *u-* rybu...; *vy-* ryby z rybníka = všechny ryby vychytati || *vy-* rybník;
z- = u-, *vy-* (Slád., ojediň.); *za-* si;
 slož. nedokon. *vylovovat* rybníky;
lovívat, opakov.
lovkyně, v. lovec
lovný = co se loví, může, smí loviti: -ná zvěř
Lovosice, -ic, pomn., město
loyalita «loaja- n. loja-», *loyální* [-ně; -nost], podle franc. = loajalita, lojalita...
 ***loyolita** «lojo-», m. = jezuita (Ner.); podle Ig. Loyoly, zakladatele jesuit. řádu
 ***loza**, ž. = réva (nářeč.)
 ***loziti** = lézt, zpouzet (nář.)
 ***ložce**, stř. = lože (zastar.)
lože, stř. = místo na ležení, na spaní, postel (kniž.): jít, ubírat se, ukládat, uložit koho, se na lože; vstáti z lože, přenes. = uzdravit se; být připoután, ukován na l. = těžce stonat;
 symbol manželství: dítě z manželského lože; svatební l.; poskvrnit l.;
 = zvířecí pelech (mysliv.);
 = vrstva horniny (geolog.);
 v. lůžko

lůže, ž., z franc. loge = místo uzavřené se tří stran: divadelní l.; l. vrátného = menší místnost; přenes. zednářská l.

ložle, v. loggia

***ložičko**, -*žičko*, -ček, str., zdrob. k lože

ložle, v. loggia

ložirovati, z něm. (a tam z franc.) = být ubytován, bydlit, obyč. v hotelu

ložisko (**ložistiště*), -sek, str., l. = podpůrná část čepů, mostů...; 2. = místo, kde se vyskytují nerosty a horniny, naleziště; *ložiskový* kov, -vá osa

ložit = činit, aby něco leželo, klást, pokládat (říd.): l. karty = odkládat; na prsa své ruce loží (Ner.; o jediň.); zprav. jen v dokon. složení k nedokon. nakládati, v. klásti:

do- vůz = plně naložit; přenes. do- co k čemu = říci, dodat, poznamenat; do- žádost přílohami = doplnit, dosvědčit; do- slovo ze starého jazyka = uvést spis..., kde se slovo vyskytá;

na- seno... na vůz || na- vůz senem; na- s kým, s čím nějak = zachováti se k němu (nešetrně...), učiniti s tím něco; na- okurky... = připravit k uchování, konzervování; být dobře, špatně *naložen* = být v dobré, špatné náladě; špatně... -*ný* (lid. a hovor.);

ob- maso zeleninou, roury slámou; zpřídav. *obložený*: -*ný* chleboček, -né stěny;

od-, l. = dáti stranou: od- přečtenou knihu; od- oblek = přestat jej nosit, darovat jej... || od- hůl, svrchník... v předsíni, v šatně... = dáti z ruky, svléci a postavit někam, pověsit, položit; odložte, vyzvání k hostu; (snad něm. vlivem, ale ujalo se); 2. = odsunout na jinou dobu: od- schůzi, přelíčení...;

po- knihu na stůl, někomu ruku na hlavu, na rameno, závaží na misku, nemocného na pohovku, do postele, rakev do hrobu;

po- lávku přes potok, vodovod v ulici, základy k nové budově; po- život za vlast, na něco důraz: musil se po- = ulehnout (Svět.); na lesy položilo se velebné mlčení (šmil.); po- se = přijít do konkursu (lid. a hovor.); sr. poloha, položka;

po-od- co = na krátko odložit; **pro-** = dát mezi něco: pro- sešit pijáky, knihu prázdnými listy; pro- sazbu = zvětšit mezery mezi písmeny;

pře- co (nohy...) = dát přes sebe, křížem; přenes. nepřeko- mu ani stéblo (přes cestu) = nepostavit se proti němu, neukřivdit mu...; pře- spis z latiny do češtiny = přetlumočit; pře- úředníka = dát, ustanovit na jiné místo, přesadit; pře- housle = rozložit a znova složit;

před- komu co k podpisu, k rozhodnutí, k jídlu, k pití; před- si co = rozmyslit si, uvážít; **při-** doklady k žádosti, náplast na ránu; při- do kamen, na oheň (totiž dříví); přenes. při- polínko při sporu, při posuzování koho = přispět ke zhoršení sporu, přitížit komu; přenes. při- ruku, ruce k dílu = chopiti se ho, přispět k němu;

roz- zboží na trhu, stroj na součástky, sílu na složky; roz- společnost, stát = přivést do rozkladu; roz- komu co = důkladně vyložit;

roz- se do trávy, v trávě, na trávu; roz- se tábořem; půlnoc rozložila se po táboře (Vocel);

zpřídav. *rozložený*: -*ný* krám. stroj; -ná společnost (šal.);

s- své věci, prádlo, šaty do kufru, s- součásti stroje; s- ruce do klína, přenes. = přestat pracovat; s- ruce křížem;

přenes. s- operu, báseň, spis; s- komu poklonu; s- přísahu, slib = vykonat; s- zkoušku;

= dáti s čeho kam: s- obilí s vozem do stodoly, uhlí do sklepa;

s- předsednictví, mandát = vzdáti se; s- u notáře peníze, kauci = vyplatit; s- se na něco, na sirotky = učinit mezi sebou sbírku; s- se, v kartách = vzdáti se hry; s- srnce... = skolit, zastřelit (mysliv.);
 u- dítě ke spaní, do postele; u- ovoce na půdu, víno do sklepa; u- (si) peníze do záložny; = ustanovit, určit: u- úlohu, daň, pokutu, trest; u- komu co za úlohu, za pokání, za trest; v- peníze do pokladny, péro do stroje, poznámku do textu; v- co do knih; v- co komu na srdce (Ner.); v- se do čeho = zasáhnout; sr. vloha, vložka;
 vy- zboží do výkladní skříně, na pult; vy- se z okna; v. vyložený; vy- co komu = vysvětlit, objasnit: vy- své mínění..., sen; vysl co tak a tak, v svůj prospěch...;
 vz- = po- (zastar., bibl.): vz-daň = uvalit (šafař.);
 za- ruce (za, na záda), přenes. = nic nedělat; za- koním seno do jeslí, za žebřík; za- znaménko do knihy; za- co kam = dát, položit..., že to nelze najít; za- školu, spolek...; za- oheň; za- koho čím = vypomoci mu, půjčit; za- se s kým = vsadit se; za- sukni, kalhoty = přehnutím zkrátit;
 loživati, opakov.;
 v. doložovati
 ložní, příd. k lože: l. prádlo, povlaky; l. žíla (geolog.)
 ložnice, ž. = místnost s lůžky, na spaní; -nicový vzduch (Nez.); -nička, -ček, ž., zdrob. k ložnice
 ložný: -ná plocha = na kterou se loží, nakládá; -ná lhůta (želez.)
 ložovati, o zvěři = mít lože (mysliv.)
 ložový, příd. k lože: -vé sedadlo
 *ložument, -u, m., z franc. logement = nocleh (zastar., A. Schulz)
 lpěti || řidč. lpíti, lpí, rozk. lpí, lpěte, přech. lpě, podst. lpění =

pevně lnout k čemu, držeti se čeho: špína lpí na skle; přenes. podezření, vina lpí na kom; l. na kom, na čem || odchyl. k čemu = mít ve veliké oblibě, „viset na něm, na tom“: matka lpí na dětech, někdo na penězích...;
 slož. dok. u-: ulpělo na něm podezření; u- na kom pohledem; lpívati, opakov., obyčej. nedokon. slož. u- na kom, na čem = lpěti
 lstíti, lstí, rozk. lsti, lstěte, přech. lstě, příč. lstěn (zastar.) || lstěn, podst. lstění || lstění; souvisí s lest = klamat (říd., Jungm., Čelak.); obyč. v dokon. složení obe(lstíti), pře- koho; -lstivati, opak., slož. nedokon. obe-, pře-*lstivec, -vce, m. = lstivý člověk; lstivý [-vě; -vost] = užívající lsti, prováděný lstí, klamný: lstivý člověk, plán, úskok
 lstný [-ně] = lstivý
 Lštěň, -ně, ž., ves v Č.
 lub, -u, m. = dýha na síti a na mlýnském běhounu; l. u hudeb. nástrojů;
 přenes. mít něco za lubem = mít tajný plán; nezůstalo mu nic za lubem (Vr.) = všechno prozradil (obojí lid. a hovor.)
 Luboš, -e, zdrob. -šek, -ška, m., domác. tvary k Lubor n. k Lubomír
 lubový, příd. k lub
 Lucemburk, -a, m. = člen lucemburského rodu;
 lucemburský, n i k. -burkský
 lucer, -u, m. || častěji -rka, -rek, ž. (m. lucernka), z něm. = lucinka
 lucerna, -ren, ž., z lat. = svítlna; zdrob. -nička, -ček, ž.
 lucernka, v. lucer
 lucernovitý = podobný lucerně;
 lucernový, příd. k lucerna
 Lucifer, -a, m., z lat. = „světlo-noš“, jméno ďábla; = jitřenka (hvězda);
 přenes. lucifer || častěji -per = rozpustilec, divoch, zlý člověk (lid. a hovor.); -rský [-rsky; -rství], příd. k tomu

lucina || obyč. *lucinka*, ž. = voj-
těška, lucer(ka);

Lucinka, ž., zdrob. k Lucka

luciper, -rský, v. Lucifer

Lucka, -cek, ž., domác. tvar k
Lucie

lučavka, -vek, ž. = kyselina s ve-
líkou rozpouštěcí schopností; pře-
nes. l. satiry (Čech) = šířavost;
lučavkovitý [-tě] = jako lučav-
ka, rozkladný: l. vliv; působiti
-tě

lučba, ž., čes. název chemie;

lučebna, -ben, ž. = chemická
pracovna;

lučební || -ný = chemický;

-*bnický* [-cky], příd. k lučebník;

-*bník*, -a, m. = chemik;

-*bnina*, ž. = chemikálie

lučec, -če, m. = niněra

luček, -čku, m. = oblouček nad
spouští ručnice (mysliv.)

lučenka, -nek, ž., houba

***lučidlo**, -del, stř. = lučavka

lučfk, -u, m. = luček (vojen.)

lučina, ž. = louka (kniž., básn.);

lučinatý kraj = bohatý na lu-
činy;

lučinka, ž., zdrob. k lučina

lučiště, stř. = oblouk luku, luk

lučistnický [-ctví], příd. k

lučištník, -a, m. = střelec z luku,
lukostřelec

***lučiti** = házet, metat: slunce
lučilo paprsky (Jungm., zastar.);
sr. loučeti

***lučivo**, stř. = louč, louče

lučnatý = bohatý na louky;

luční = co je na louce... l. kví-
tí, tráva... || **lučný*

-**lučovati**, v. loučiti

***lud**, -u, m. = přelud (Hál.)

Luda, ž. || *Luďa*, -di, -ďovi, -ďu,
-ďou, m., domác. tvary k Lud-
mila, Ludvík

***ludařiti**, od stč. a lid. *ludař* (=
kdo loudí, klame, nedbalec...) =
být nedbalý, lajdácký; slož. do-
kon. z- se (Herb., lid.) = zka-
ziti se, zpustnout, zludračit, zla-
dačit

Luděk, -ďka, m., domác. tvar k
Ludvík

Ludmila, v. Lidmila

ludrácký [-cky; -ctví], příd. k lud-
rák: l. člověk, život (lid.);

ludračiti = vést ludrácký život;
dokon. z- = zlajdačit (šal.); z-
se (Mrš.);

ludrák, -a, m., z něm. = nedba-
lec, lajdák (lid.)

Ludva, m., domác. tvar k Ludvík;

Ludvíček, m., zdrob. k Ludvík;

Ludvička, ž. protějšek k

Ludvík, -a, m., křest. jm.

lues, ž. (nikoli m.) neskl., z
řeč. = přijice;

luetický «-tyc-» = příjičný;

luetik [-tička] «-tyk, -tyč-», -a,
m. = kdo má lues

luř(f)a, ž., orientál. rostl., pletivo
z ní; *luř(f)ový*: -vá žínka, -vé
vločky do bot

***luřt**, -u, m., něm. = vzduch (lid.);
míti z koho, z čeho l. = mít
„vitr“, strach (t.);

luřtácký [-cky; -ctví], příd. k
luřták, -a, m. = letní host (zhru-
běle);

luřtíček, -čku, m., zdrob. k *luř-
tík*, -u, m., zdrob. k luřt;

luřtovati = větrat (lid.); slož.
dokon. *pro-*, *vy-*; přenes. vy-
komu hlavu = napravit (Ner.)

luh, -u, m., 1. = vlhký háj, les,
palouk... (kniž.); 2. = louh (ko-
želuž.);

**luha*, ž. = luh (šafař.)

Luhačovice, -ic, pomn., lázně na
Mor.;

luhačovický, lid. -čovský, příd. k
tomu; -čovka, -vek, ž. = luhačo-
vická voda

luhárna, -ren, ž. = dílna na vý-
robu louhu

luhovati, v. loužiti

Luisa «Lujza», ž. = Aloisie (po-
dle franc.)

luj, v. louis

lůj (nářeč. *loj*), loje, m. = tuk
ze skotu

lujdor, v. louis

Lujza, v. Luisa

- luk**, -u, m., stará ruční střelná zbraň, nyní sportovní: napnout, natáhnout l., střílet z luku;
= oblouk (zastar., odbor.);
= paprsek (Koll., ojediň.)
- luka**, mn. stř., v. louka;
lukař, -e, m., 1. = výrobce luků;
2. = luční hospodář, odborník;
-řský běh; *-řství*, stř., 1. = výroba luků; 2. = luční hospodářství
- Lukavice**, ž. jedn., ves v Č. a na M.; příd. *lukavický*, lid. *-vský*, sr. příjm. *Lukavský*
- luko-**, kmen k luk ve složeninách:
**-nosný* (Koll.);
-střelec, -lce, m. = kdo střílí z luku; *-střelba*, ž. = střelení z luku (sportov.)
- lukovitý** [-tě; -tost] = podobný luku
- ***luko-vládce**, m. = kdo vládne lukem, střílí z něho (v překl. z Homéra); **-vládný* = vládnoucí lukem (t.)
- lukrativní** [-ně; -nost] «-týv,», z lat. = výnosný
- luxeus**, v. luxus
- lukše**, ž. = nudle (nářeč.); *-šový* = nudlový
- lukulský** [-sky], z lat.: -ké hody = hojné, bohaté (podle řím. bohyně Lucilla)
- ***lula**, ž. = lulka
- lulánky**, -nek, pomn. = moč (v dět. řeči);
lulati = močít, čurat (dět.); slož. dokon. *na-*, *po-*, *vy-* se
- lulčička**, ž., zdrob. k lulka
- Luleč**, -lče, ž., ves na M.
- lulečka**, ž., zdrob. k lulka
- lulka**, -lek, ž., z tur. = krátká dýmka; *lulkový* tabák
- ***lumbář**, -e, m. = nunvář (nářeč.)
- lumčí**, příd. k lumek;
lumčík, -a, m. jiný hmyz než lumek
- lumek**, -mka, m., hmyz; v. lumčí
- lumen** «lú-», stř. (obyč. jen 1., 4. p.), lat. = světlo; přenes. (hovor.) = vynikající člověk
- ***lumero**, stř., lid. m. numero, z něm. = číslo (na př. u Raise)
- lumík**, -a, m., hlodavec
- luminiscence** «lu-ny-», ž., z lat. = světélkování
- Lumír**, -a, m., muž. jm. (z RK.).
L., -a || -u, 4. p. = 1., m., časopis; *l.*, -a = výběrčí na mostě, původ. na mostě Palackého (starší praž. lid. a hovor.; podle sochy Lumíra);
lumírovec (nikoli *L-*), -vce, m. = člen spisovatelů seskupených kolem Sládkova Lumíru;
-rovský [-sky] duch, -ká doba
- lump**, -a, m., z něm. = darebák (hrubší lid. a hovor.);
lumpácký [-cky; -ctví], příd. k lumpák: 1. život; lump -pácká = veliký darebák;
lumpačina, ž. = lumpáctví;
lumpačiti = žít, počínati si darebácky; slož. dokon. *z-* = stát se darebákem;
lumpárna, -ren, ž. = lumpáctví.
lumpácké poměry (vulg.);
lumpák, -a, m. = lump; *lumpík*, -a, m., zdrob. k lump;
lumpovati = lumpáčit
- luna** «často lú-», ník. *lū-*, ž., lat. = měsíc jako nebes. těleso (jen básnic.)
- luňáček**, -čka, m., zdrob. k luňák;
luňáčí, příd. k tomu;
luňák, -a, m., dravý pták
- ***luňan**, -a, m. = obyvatel luny. „měsíčan“
- lunapark**, -u, m. = velký zábavní podnik; *-parkový*, příd. k tomu
- lunární**, z lat. = měsíční
- lunatický** «-tyc-» = náměsíční;
lunatik «-tyk», -a, m. = náměsíčník;
-tismus «-zmus», -mu, m. = náměsíčnictví, -čnost
- ***lunavý** = měsíčný; je -vo = svítí měsíc (Č.-Chod)
- lunet**, -u, m., z franc. || čast. *luneta*, ž., z ital. = „měsíček“. výseč klenby, půlměsíková ozdoba v ní, půlměsíková ohruba (lunet náspu, Č.-Chod); v technol. -ta = stojánek na podpírání; zdrob. *-tka*, *-tek*, ž.

- lunch** «lanč», -e, m., angl. = polední svačina; k tomu sloveso *lunchovati*, -chuji (v amer. češ.)
- lunný**, příd. k luna = měsíčný: -nná noc (Má.)
- lúno**, stř. = vnitřní rodidla: mateřské l.; = vnější rodidla a krajina kolem nich, klín; Abrahamovo l., v. lmb; = vnitřek, prostředek, střed (básnic.): l. hor (Krásnoh.); lesní l. (šmil.); l. černých sosen (Zey.); vrátiti se do lúna církve, rodiny; být vyvržen z -na společnosti... (kniž.)
- lunojasný**: -ná noc (básnic.) = kdy jasně svítí měsíc;
- lunožpyt**, -u, m. = věda o měsíci (Čech, iron.)
- lunt**, -u, m., z něm., 1. = knot, doutnák; být jako l. (šimáč., lid.) = hubený; 2. pomn. luntý = šaty, „hadry“ (lid.); l., -a, m. = dareba, lump (nářeč.)
- lunula**, ž., z lat. = „měsíček“, bělavá část nehtu (lékař.)
- I lup**, citosl. vyjadřující lupnutí
- II lup**, -u, m. = kořist při loupení, loupež
- III lup**, -u, m., obyč. pomn. *lupy*, souvisí s loupati (se) = suché šupinky kůže na hlavě, lupiny, lupy; 1. na drátě (elektrotech.)
- lupa**, ž., z franc. loupe = zvětšovací sklo
- lupanar**, -u, m., z lat. = nevěstinec
- lupati**, -pám || -pu, rozk. -pej, přech. -paje, podst. -pání = praskat (zvukově): suchá sláma lupe (při ohnutí); koním lupá (při žraní) ve spáncích (Jir.); l. čím = pleskat, pleskavě bít...; slož. dokon. *na-* komu (Rais) = napleskat, -šlehat (lid.); podob. *vy-* koho; *za-* jen to v stéblu zalupe (Hál.); *lupávat*, opak
- lupavý** = lupající, praskavý, chrupavý
- *lupec**, -pce, m. = výprask (šm.)
- lupek**, -pku, m., břídlíčnatá hornina
- lupen**, -u, m., lid. a hovor. = list; v hantýr. = jízdní lístek; = políček (Ner., vulg.); *lupenáč*, -e, m. = listnatý strom. listnáč (lid.); *lupenatý* = s velkými lupeny: 1. strom; *lupení*, stř. hromad. = list. chrást (lid.); *lupenice*, ž. = lopuch (lid.)
- lupenka**, -nek, ž., 1. kožní nemoc; 2. = jemná plíka; -kář, -e, m. = kdo vyřezává lupenkou; příd. -kářský [-kářství]; *lupenkovka*, -vek, ž. = lupenka 2.; *lupenkový*: -vá vyřážka, řezba
- lupenonoh**, -a, m., korýš
- lupenovitý** [-tě; -tost] = podobný lupenu;
- lupenový*, příd. k lupen: 1. tvar
- lupice**, ž. = candát
- lupič** [-čka], -e, m. = kdo loupi; -čský [-čsky; -čství], příd. k tomu
- lupina**, ž., 1. užitková luštěnina. vlní bob; 2. = šupina (řid.); obyčej. pomn. *lupiny* (na hlavě) = lupy (v. III lup)
- lupínek**, -nku, m., zdrob. k lupen: přenes. = looping
- lúping**, v. looping
- lupiny**, v. lupina 2.
- lupnouti**, lupl, -pnuv, -pnut(i), dokon. k lupati = prasknout: luplo mi v koleně, v kříži; 1. něčím = praštit čím, nechat čeho (lid.); = „prasknout“ (při zkoušce, ve škole); slož. *s-* = s chutí pojíst (lid. a hovor.)
- lupovati**, v. loupati a loupiti
- lupt**, -u, obyč. pomn. -ty = lupy. lupiny (na hlavě)
- lupus**, -su «-su», m., lat. = tuberkulosa kůže
- lupy**, v. III lup
- lurč**, -e, m. z angl., hra s kostkami; *lurčový*, příd. k tomu
- Lurdy**, v. Lourdy
- I lusk**, citosl. vystihující lusknutí

II **lusk**, -u, m., 1. = lusknutí, mlasknutí rty (zastar.); 2. = pukavý plod některých rostlin; symbol zdraví, svěžesti: děvče jako lusk

***laska**, -sek, ž. = II lusk

luskati, -kám, -kání = působiti zvuk jako. při otvírání lusku, praskavý, lupavý: l. prsty (7. p.); slož. dokon. *za-*;

luskávati, opak.;

luskavý [-vě; -vost] = praskavý;

lusknouti, luskl, -sknuv, -sknut(i), dokon. k luskati: l. na koně = mlasknout; slož. *za-*;

luskot, -u, m. = luskání (Arb.)

luskovina, ž. = luštěnina

lusthaus, -su «-zu», m., z něm. = letohrádek (zastar., Jir.)

lustička, ž., zdrob. k laska

lustr, -u, m., z franc. = několika-ramenné osvětlovací těleso;

lustrace, ž., z lat. = prohlídka,

hlavně pozemkové knihy;

lustrovati, -ruji = prohlížet...;

lustrový, příd. k lustr

lustrum, -ra, stř., lat., původ. = pětiletí, pak = vůbec období: šestileté l. volební (So.); knihovní l. = výpis z pozemkových knih; podob. l. z. obchodního rejstříku

lustříček, -čku, m., zdrob. k *lustřík*, -u, m., zdrob. k lustr

lušňa, y. líšeň

luštěnina, často pomn. -*niny*, ž. = polní plodiny s lusky (hrách, čočka, fazole)

lušticí = na luštění: l. klíč

luština, ž. = slupka hrachu, bobu atp.; = luštěnina (říd.); -*natý* = co má luštinu

luštinec, -nce, m., rostl., lid. ko-krhel

luštinna, -ren, ž. = místnost na luštění semen ze šišek (lesn.)

luštitel [-lka], -e, m. = kdo luští hádanku...

luštití, souvisí s louskati = roz-lupovat, vylupovat; přenes. = řešit něco záhadného, tajného: l. hádanku, rebus, šifry; hovor.

těž l. rovnice, problém m. řešit; slož. dokon. *na-* se čeho;

roz-, přenes. = rozřešit (hádan-ku...); *vy-* jádro;

luštvati, opakov.;

v. rozlušťovati

luterán [-nka] || hanlivě (lid.) *lu-t(e)rián* [-nka], -a, m. = evan-gelík luterského (augšpurského) vyznání;

luteránský || *luterský*: -ká církev, -ké vyznání;

luteránství, stř. || *luteranismus* «-nyz-», -mu, m. || *luterství*, stř. = luterská víra, -ké vyznání

lutna, -ten, ž. = koryto (odbor.)

lutrářka, ž. = lutristka (Mach.)

lutrián, v. luterán

***lutrie**, ž., lid. = loterie;

lutrista [-stka], m. = kdo sází do lutrie

Lutyně, ž. jedn., ves

lux, -xu, m. = elektrický vyssa-vač prachu

luxace, ž., z lat. = vykloubení

***luxuriesní** «-rijéz-» || *-*riosní* «-rijóz-» = luxusní

luxus, -xusu «-su» || zříd. -xu, m., lat. = nádhera, přepych;

-*sní* [-sně; -snost] = nádherný, přepychový: l. byt, vydání spi-su; l. daň = daň z přepychu || -*sový* (Kaizl)

luza «lú-», n. i. k. *lů-*, ž., z něm. = sběř, chátka

luzný [-ně; -nost] = čarovný, váb-ný, krásný (básnic.): l. sen (Če-lak, Čech), l. přelud (šmil.), -né báje, vděky (Vrchl.), -ná idyla (Mach.); luznost (Mach.)

-*luzovati*, v. louditi

***luzovina**, ž. = luza (Třebíz.);

**luzovitý* = vlastní luze, jí po-dobný

luzovláda, ž. = vláda luzy

Lužánky, -nek, ž. pomn., sady v Brně

Luže, ž. jedn., město v Č.

***lůže**, stř. = lože (říd. kniž.)

I **Lužice**, Horní, Dolní, ž. jedn., slovan. kraj v Něm.;

II **L.**, -ic, pomn., vsi v Č. a na M.

lužický [-cky], příd. k Lužice I i II: l. rodák, l. jazyk, -ká srbština (k I L.);

Lužičan [-nka], -a, m. = obyvatel Lužice I a II;

lužickosrbský, příd. k Lužický Srb;

lužičtina, ž. = lužický jazyk

**lužina*, ž. = luh; -*natý* = s lužinami

**lužka*, -žek, ž. = loužička

lůžko, -žek, stř., vlast. zdrob. = lože: jít na l. ...; polní, nemocniční l.; přenes. zubní lůžko ... (lékař.); květní l.;

lůžkový vůz (železn.); -vé prádlo

lužní || *-*ný*, příd. k luh

Lužnice, ž. jedn., řeka, ves v Č. (na Třeboňsku); *L.*, -lc, pomn., ves v Č. (na Novohradsku)

lužný, v. lužní

lví, příd. k lev: l. mládě, kůže; l. síla, přenes. = jako lví, velká

lvíce, v. lev

lvíčátko, -tek, stř. zdrob. ke *lvíče*, -čete, stř. = lví mládě

lvíček, -čka, m., zdrob. k lev (vlastně ke lvík); přenes. = odznak s obrazem lva

**lvíčí*, příd. ke lvíce

lvínek, -nce, m. = místo, klec pro lvy

lvoun, -a, m., moř. ssavec

lvový, příd. k lev (zastar.)

lyceální || *lycejní*, příd. k lyceum; *lyceistka* «-ceji-», -tek, ž. = žákyně lycea;

lyceum, stř., z řeč., jeden typ starší střední školy

lýčený = lýkový (zastar.)

lýčí, stř. hromad. k lýko

Lydia, ž. jm. = Lydie

lydický «-dyc-» kámen (na zkoušení zlata); -ká stupnice (hudeb.);

Lydie «-dyje», ž., 1. = krajina v staré Malé Asii; 2. žen. jm.

lydit «-dyt, -u, m. = černý buličník

lydský, příd. k Lydie

lýko, stř. = rostlinné pletivo pod kůrou;

lýkovcový, příd. k lýkovec;

lýkovec, -yce, m., keř;

lýkový provaz, -vé lano;

lýkožrout, -a, m., brouk

lymfa, ž., z řeč. = míza v živočišném těle;

lymfatický «-tyc-» = mízní

lynč, *lynčovatí*, v. Lynch

lyndyš, v. lindyš

Lynch «Lynč», -e, m.: soudce L. = náhlý lidový soud, trest hned po činu, na místě (podle amer. farmáře n. irského soudce Lynche); *lynchovatí* «-čo-», -chujl || *lynčo-* (Majer.) = (vy)konat náhlý lid. soud; slož. dokon. *z-lyra* «lý-», ž., z řeč., 1. hudební strunný nástroj; 2. = rozestřený ocas tetřívka (mysliv.); *L.*, souhvězdí

lyrickoeplecký = lyrický a epický;

lyrický [-cky], příd. k lyrika: l. básník, -ká báseň; l. hlas = měkký (hudeb.);

lyričnost, -i, ž. = lyrický, citový ráz, citovost;

lyrik, -a, m., z řeč. = lyrický básník;

lyrika, ž. = lyrické básnictví, vyjadřující city (opak epického); *lyrisovatí* «-zo-»: lyrisující próza (Novák) = lyricky zabarvená, prostoupená lyrikou;

lyrismus «-zmus», -mu, m. = lyričnost

lyrovitý «lý-» = podobný lyře: l. list (So.)

**lysa*, ž. = lysina (Něm.)

lysák, -a, m. = kůň s lyskou

lysati, -sám = stávat se lysý, holý; lesy lysaly (So.);

slož. dok. *o-*, *vy-*, *z-*; přenes.: všecko časem olysá (Nez.) = zchátrá; *lysávatí*, opak.; slož. nedok. *o-*, *vy-*

Lysice, -lc, pomn., ves na M.

lysina, ž., 1. = lysé, holé místo ve vlasech, na hlavě, v srsti; = holé místo v přírodě: lysiny kopců (Čap.); 2. = bílé místo, „hvězda“ na čele koně;

**lysinatý* = mající lysinu;

lysinka, ž., zdrob. k lysina

lysivý [-vost] = lysající, stávající se lysý

lyska, -sek, ž. = lysina 2.; přenes. = kráva, kobyla s lyskou; pták

lysoform «-zo-», -u, m., desinfekční prostředek

lysohlavec, -vce, m. = člověk s lysou hlavou (lid., Jir.)

lysol «-zol», -u, m., z řeč., desinfekční prostředek

Lysolaje, -laj, 6. -jích, pomn., ves

lysolový, příd. k lysol: 1. roztok

lysý [-se; -sost] = bezvlasý, bez srsti, holý: -sá hlava, stráž

lyšaj, -e, m., motýl

lýta, v. lejšta

*lýtečko, -ček, stř., zdrob. k lýtko;

*lýtkatý = se silnými lýtky;

lýtko, -tek, stř. = měkká zadní část bérce; lýtkový sval

lyžař [-řka], -e, m. || starší lyžec, -žce a lyžník, -a, m. = kdo jezdí na lyžích;

lyžařiti = pěstovat lyžařství;

-řivati, opak.;

lyžařský [-sky; -ství]: 1. oblek, sport;

*lyžba, ž. = lyžaření;

lyže, ž., obyč. pomn. lyže, -ží = dlouhá prkénka k jízdě po sněhu;

lyžec, v. výše; lyžecký, příd. k lyžec; lyžník, v. výše;

lyžovati = jezdit na lyžích;

slož. dokon. na- se (mnoho); za- si (trochu, dlouho, s chutí);

lyžovávati, opak.

lze, původ. podst. jm. k lehký = snadnost, možnost, chápané za příslov. = možno; v přít. č. zprav. bez býti: lze se o tom přesvědčit, nelze mu věřit || bude, bylo lze, nebude lze...;

k tomu přitvořen místy v lid. mluvě min. čas *nelzelo*; užíval ho Jungm., neujal se

*lže- ve složení místo lži-:

-nauka (Suš.); -učitel (šafař.)

lži-, kmen jména lež ve složeních tvořených podle potřeby = nepravý; na př.:

-básník, -božstvo, -bůh

lžice, 7. lžicí, mn. 1., 4. lži-, 2. lžic, 3.—7. lži-, ž. = náčiní na nabírání, vy-: polévková, kávová, zednická l.; podle podoby = zadní výčnělek u sedla; ve význ. měrovém = co se vejde na lžici lžice léku;

jíst velkou lžicí = být nenasytý (lid. a hovor.); mluví, jako by byl snědl moudrost velkou lžicí (t.); rád by mě utopil na lžici vody = nenávidí mě, rád by mě zničil (t.)

lžicovitý [-tě; -tost] = podobný lžici; lžicový, příd. ke lžice

lžička, -ček, ž., zdrob. ke lžice;

lžičník, -u, m. = schránka na lžice

Lži-dimitrij = nepravý Dimitrij;

lži-epik, -filosof, -hodnota, -humanita, -intelligence, -kněz, -král, -křesťan, -kultura

*lžina, ž. = lež

lži-náboženství, -poesie, -prapor, -prorok, -revoluce, -svoboda, -věda, -víra; -vůdce

živý [-vě; -vost], 1. = mluvící lež: 1. člověk, svědek; 2. = vědomě nepravdivý, vymyšlený: -vá zpráva, -vé svědectví

lžiživot, -a, m. = nepravý život

M

m «em», hláska, písmeno;

m, ustálená zkratka = metr;

m., podle potřeby = měsíc, mužský (rod), místo (příslov.);

M = 1000;

M. = mistr, Matěj, Miloslav...;

Marie...

má, v. můj

Máca, -ci, m., příjm. z Matěj

macarát «-ca», -a, m., ze slovin. obojživelník

macatý = boubelatý, kyprý (zhruběle o ženách); sr. lid. macati = makat

macbethovský příběh (Olbr.); -ká postava, látka; podle Shakespeara Macbetha
maccao «-ka-o», -caa, stř. ital. hazardní hra v karty
maccaroni, v. makaron
Macedonie, v. Makedonie
macecha, ž. = nevlastní matka; sr. *macocha*
Macek, -cka, m., příjm., z Matěj; *macek* = kocour; přenes. = velký, silný zajíc, králík (lid. a hovor.)
maces, -su «-su», m., hebr. = velkonoční nekvašený (bibl. přesný) chléb u židů
maceši, obecně přivlastňovací k *macecha*: m. kletba;
macešin, jednotlivě přivlastň.
maceška, -šek, ž., vlast. zdrob. k *macecha*, květina;
 -škovitý = podobný macešce;
 -škový [-vě; -vost], příd. k *maceška*
macešský [-šsky; -šství], příd. k *macecha*, ve význ. podobnosti: -ké chování = jako od macechy, nevlídné...
macchiavelismus, v. machiavelismus
macík, -cíček, -cínek, m., zdrob. k *Macek*;
 **mackovati se* = škádliti se;
 **mackovitý* [-tě; -tost] = podobný mackovi;
Macků, m. neskl., příjm. z *Macek*, a to z Matěj
macocha, ž. = macecha (lid.); *M.*, propast u Blanska
maçon «-són», -a, m., franc. || *mason* podle výslovn. n. podle ital. *massone* = svobodný zednář; -nský [-nsky; -nství], příd. k tomu
 **macoška*, -šek, ž., zdrob. k *macocha*; zříd. = maceška
 I *mač*, v. match
 II **mač*, -e, m.: být v mači = v nesnázích, v nepříjemném postavení (nář.)
 **máče*, -čete, stř. = kotě
máček, -čku, m., zdrob. k *mák*
 **máčedlo*, -del, stř. = omáčka, šťáva (nář.)

máčet, -čejí, opět. k močít; m. prádlo; děti se máčejí ve vodě; slož. nedokon. *na-* prádlo; ochléb v omáče; *roz-* co; slož. dokon. *u-*, *z-*: přijít celý umáčený, zmáčený;
máčivati, opak
 **mačinka* (-čín-), -nek, ž. = prostředek salátu ap., plodní větévka stromů || **mačiště*, stř. (nář.)
máčivati, v. máčeti
 **mačka*, ž. = kočka (Jir., slov.)
máčka, ž. = omáčka (lid.); rostlina, ryba (odbor.)
mačkadlo, -del, stř. = přístroj na mačkání;
mačkal, -a, m. = pes, který mačká pernatou zvěř (mysliv.);
mačkanice, ž. = tlačenice (lid.)
mačkat = muchlat, dělati záhyby, tlačit, tisknout: m. komu, si šaty, límec; = vytlačovat: m. šťávu z citronu; přenes. (lid. a hovor.) m. z koho peníze = loudit, mámit, stěží dostávat; m. se = tlačiti se, tísnit;
 slož. dokon. *na-* = natlačit: namnoho lidí do vozu, šaty do kufru...;
 o- si prsty; po- komu šaty;
 roz- hrozny, cukroví;
 s- = pomačkat dohromady, smuchlat || z- = po-;
 u- koho = mačkáním usmrtit:
 vy- šťávu z hroznů; přenes. vy- z koho peníze (lid. a hovor.); vy- ze sebe slovo, odpověď (vulg.); být jako *vymačkaný* citron = bez peněz, vyžilý, hubená (o ženě), nekyprá (vulg.);
 za- brouka... = usmrtit a vtlačiti do země;
mačkávat, -vám, opakov.;
 slož. nedok. *roz-*, *vy-*, *za-*
mačkátko, -tek, stř. = mačkadlo
mačkávat, v. mačkat
máčknoti, máčkl, máčknuv, -čknut(i), dokon. k mačkat; slož. dokon. *pro-* si klobouk; *při-* koho, se ke zdi; *roz-* co; s- co = dohromady stlačit || s- knoflík u zvonku, kliku = stisknout, zatlačit naň, na ni;

s- se = stlačit se;
 vy- co z čeho; vy- okno; nemoci
 se vy- = vyjádřit (vulg.);
 za- červa
maďal, -u, m. = jítrovec
madam(e), ž. neskl., z franc. =
 milostpaní
Maďar [-rka], -a, m., národní jm.;
 m. = vřídek, uher (lid.); býti z
 čeho m. (lid. a hovor.), častěji
 jelen (v. tam);
 **maďarčina*, ž. = maďarština;
 *-čiti = maďarštit;
maďarisace «-za-», ž. = maďari-
 sování;
 -*risovati* «-zo-» = pomaďaršto-
 vati; zpřídav. *maďarisovaný*;
 slož. dokon. z- = pomaďarštit;
maďarofil, [-lka], -a, m. = pří-
 tel, příznivec Maďarů; -*filský*
 [-sky; -ství], příd. k tomu;
maďarón, -a, m. = Slovák ma-
 ďarsky smýšlející, odrodilec;
 -*nský* [-nsky; -nství], příd. k
 tomu;
Maďarsko, stř. = maďarský stát;
maďarský [-rsky], příd. k
 Maďar;
 -*rství*, stř. = maďar. původ, sou-
 hrn maďar. znaků, rysů;
maďarština, ž. = maďarský ja-
 zyk;
maďarštit || zříd. -*řiti* = mlu-
 vit maďarsky; obyč. slož. dokon.
 po(maďarštit) koho = odnárod-
 nit ve prospěch Maďarů; po- se;
 slož. nedokon. *pomaďaršťovati*
made «mejd», angl. = uděláno,
 vyrobeno
Madeira «-dej-», zříd. -*dé-*», ž.,
 ostrov; m., stř., víno
maďera, ž., souvisí s Maďar, tanec,
 vysoká čepice;
 být na -ru (opilý) = úplně; roz-
 bit... co na -ru = napadrt (lid.)
Madla || -*lena*, zdrob. -*lenka*, -*lič-*
ka, ž., domác. tvary k Magdalena
madlo || ojediň. *má-* (Jir.), -*del*,
 stř., z původ. jmadlo (stč.
 jmáti = jímat, chytat) = zač se
 chytáme, držíme, držadlo: madla
 u tělocvič. koně; = zábradlí
 před strážnicí na pokládání pu-

šek (Jir.); lid. místy = zábradlí
 u schodů
 ***madlotky**, -tek, ž. pomn. = dět-
 ské kalhoty
Madonna || zčešt. -*dona*, ž., z ital.
 = Panna Maria; *madona*, ž. =
 obraz, socha P. Marie, krásná že-
 na; **madonní*, příd. k tomu; *ma-*
donovitý = podobný madoně
madrace, v. matrace
madras, -su «-su», m., konopí,
 drsná tkanina (podle indic. měs-
 ta M.); -*sový*: -vá záclona
madrigal, -u, m., z ital. = básnic-
 ká strofa, báseň jí složená; hu-
 dební forma;
 -*lista*, m. = zpěvák madrigalů
maenada (**mai-*) «-ná-», ž., staro-
 řec. nymfa, bakchantka, vášnivá
 žena
maestro «ma-e-, často mé-», -ra,
 m., ital. = mistr (znamenitý
 skladatel...)
mafán [-nka] «-fiján», -a, m. =
 člen mafie;
ma(f)ie «-fije», ž., z ital. = taj-
 ná společnost
mag «mág», -a, 1. mn. -gové, m.
 = člen staroper. kněžské kasty
 ***magacín**, -u, m., z něm. = sklad,
 skladiště (lid. a hovor.) ||
magazén (Majer.), podle franc.;
magazin «-cín», podle něm. =
 časopis, sborník, revue, sbírka
Magda, ž., domác. tvar k *Magda-*
lena «-léna», ž., žen. jm.; zdrob.
 -*lenka*, ž.; *magdalenka* = jeptiška
 řádu sv. Magdaleny
magdeburský, nikoli -rský,
 příd. k Magdeburk
Magdička, ž., zdrob. k Magda
magický [-cky] «ma-», příd. k ma-
 gie = čarodějný, čarovný, kou-
 zelný, tajemný: -ká síla, -ké
 světlo, slovo... (hojné básn.); pů-
 sobit -cky;
magie «magije», ž., z řeč. = ča-
 rodějnictví, kouzelnictví
magister «-str» [-stra], -tra, m..
 lat. = mistr; titul: m. || *magistr*
 farmacie

magistrála, ž., z lat., 1. = hlavní čára, obruba hradeb; 2. = hlavní železniční trať, silnice, elektrické vedení

magistrát, -u, m., z lat. = městský úřad; *-tní* úředník

magma, -matu, mn. -mata, stř., řec. = kašovitá roztavená hmota v nitru zemském; přenes. o továrenském kouři (Čap.)

***magnáš**, -e, m. = magnát (nářeč.)

magnát, -a, m., z lat. = vysoký šlechtic, velmož, boháč; *-tský* [-tsky; -tství], příd. k tomu; *-tstvo*, stř. || *-terie*, ž. hromad. = magnáti

magnesiový «-zijo-», příd. k *magnesium* «-nézijum», -sla, stř. = hořčík, prvek

magnet, -u, m., z řeč.: m. přirozený = ruda magnetová, přitahující železo; magnet umělý = zmagnetisované železo; přenes. (hovor.) magnet = kdo, co přitahuje, vábí, láká;

magnetický [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = přitahující kovy; -ká síla, přenes. = přitažlivá; *-tisace* «-za-», ž. = magnetisování;

-tisér «-zér», -a, m. = kdo magnetisuje;

-tismus «-tyzmus», -mu, m. = magnetičnost; zemský -tismus = působení magnetic. sil;

-tisovatí || *-tovati* = činit magnetickým; přenes. = přitahovat, vábit;

slož. dokon. z- co, koho;

magnetka, -tek, ž. = magnetická jehla;

magnetovec, -yce, m. = magnetová ruda; *-tový* klíč, přístroj

Magnificat «-ny-kat», stř. neskl., lat., slavnostní chvalozpěv; m., chvalozpěv, velebení (Nov.)

Magnificence «-ny-», ž., z lat., titul rektora vys. škol (zastar.) || zčešť. *magnifikus*, -ka, m.: rektor m.

Magog, v. Gog

***magor**, -ra, 6. -re, m., z magorie a to z fantasmagorie = blázen, pomatenec (lid.); býti z čeho m. = býti z toho „jelen“, nevědět si rady... (t.);

magorka, -rek, ž. = nemocniční pokoj pro pomatence (t.);

-rský [-rsky; -rství] = bláznovský (t.);

magorina, ž. = magorství (t.);

magoriti = bláznit (t.)

magot, -a, m., opice

magrónka || *makrón-*, obyč. pomn. *-nky*, -nek, ž., z makarony = krátké trubičky z těsta do polévky n. k masu

mahagon || někdy *mahon*, -u, m., strom a jeho dřevo;

-gonový: -vé dřevo

maharadža, -džl, m., titul ind. panovníků

-máhati, v. moci

***Mahomed**, -a, m. = Mohamed

mahon, v. mahagon

***mach**, -u, m., 1. ve rčení *tlachy machy* = třesky plesky (šmil.); 2. *mach* || *mách* = máchnutí, mávnutí (básnic., šermíř.); *ma-chem* to s něho spadlo = rázem (Holeč.)

Mach, -a || *Mácha*, m., příjm. z Martin n. z Matěj

macha, ž., z něm., 1. = neumelecké, řemeslné zpracování díla; 2. = „klika“: politická m.

Mácha, v. Mach

máchanice, ž. = máchání, čvachtanice (lid.)

***machar**, -a, m., laš. = trhan;

macharovský = v duchu spisovatele Machara

máchatl, -chám, -chán(i), původ. = mávat, sem tam pohybovat: máchá holí (Baar; říd.); m. prádlo ve vodě = máčet;

slož. dokon. o-, pro- prádlo;

u- se = umáčetl se; zpřídav. u-

máchaný = mokrý, zamočený;

vy- prádlo ve vodě; zpřídav. vy-

máchaný: -né prádlo; mít nevy-máchaná ústa (lid. a hovor.).

-nou hubu (vulg.) = neomaleně, hrubě mluvit;
z- = zmočit; *za-* holi;
máchdávati, opakov.
Machek, -chka, m., příjm.: zdrob. k Mach
machem, v. mach
***machernák**, -a, m., slov., nadávka židům (Jir.)
machiavelismus || *macchia-* a *-llis-* «makja-zmus», -mu, m. = dvojakost, úskočnost v politice (podle ital. státníka Machiaveliho, *Macchia-*, -velli-); *-lista*, m. = stoupenec machiavelismu; *-listický* [-cky] «-styc-» = v duchu machiavelismu
machinace, ž., často pomn., z lat. = pletichy, pletky, pikle, úskoky, tajemné, nedovolené počínání
machistický «-styc-» = jsoucí v duchu empiriokritika Macha
machl, -a, m. = zloděj (v hantýr.); m., -u, m. = zmatek (hovor.);
machle, -lů, m. pomn. = machinace (lid. a hovor.);
machlík, -u, m., zdrob. k machl (Vr.);
machlovati, -luji = provádět machle (lid. a hovor.);
slož. dokon. *z-* = zkrát; *za-* = zašantročit
***machna**, -chen, ž. = tlustá žena (vulg.); přenes. o lodi (Čap.);
***machnatý** = tlustý, bachratý
máchnouti, máchl, -chnuv, -chnut(i), dokon. k máchat: m. rukou; m. sklenkou na zdraví (Krásnohor.); slož. *pře-* košili...; *rozse* = rozpřáhnouti se; *rozmáchlý*, o tazích písma (šrám);
vy- prádlo; *za-* rukou (Ner.)
***Machomet**, -a, = Mohamed (lid.);
machomet, -a, m., nadáv.; *machometán* [-nka], -a, m. = mohamedán, nadáv.
machorka || *má-*, ž., rus., kuřlavý tabák
máchovský = v duchu K. H. Máchy
machr, -a, m., z něm. = obratný člověk, činitel ve spolku, pletí-

chář (lid. a hovor., s příhanou);
machrovství, stř. = obratné jednání, počínání, pletichářství
Machů, m. neskl., příjm., z Mach
malnada, v. maenada
***maison** «mézon», -u, m., franc. = obchodní dům
maitresa, v. metresa
máj, -e, m., z lat. = květen; přenes. = doba svěžesti, rozpuku sr. niáje
Maja || *Má-*, -je, 4. -ju, 3., 6. -ji, 5. -jo, 7. -jou, nové žen. jm., někdy domác. tvar k Marie
maják, -u, m., 1. z ruš. = věžovitá stavba k osvětlování moře (pro lodi), souše (pro aeroplány); přenes. m. v životě... = vůdčí myšlenka, životní cíl atp.; 2. slovo domácí = člun maskovaný „májím“, větvičkami, rákosím při lovu kachen (mysliv.)
majáles, ž. pomn. neskl. || zastar. -sy, -stů, m. pomn., z lat. = školní májová slavnost
Majdalena «-léna», ž. = Magdalena (lid.);
m. = přihlouplá žena (t.)
máje || *máj*, -je, ž. || zříd. *máj*, m. = vysoký štíhlý strom stavěný na 1. máje n. o hodech
majestát, -u, m., z lat. = velebnost, veličenstvo, titul panovníka; přenes. = panovnický list: Rudolfův m.; m. smrti (Vanč.) atp. = velebnost, vznešenost; -tní [-tně; -tnost], přenes. = vznešený, mohutný: -tní postava; -tně si počínati, vykračovati || kniž. zastar. -tný (Ner., Slád., Vrchl.)
majeteček, -čku, m., zdrob. k *majetek*, -tku, m. = jmění; -tkový [-vě]: -vé poměry; *majetnický* [-ctví], příd. k *majetník* [-nice], -a, m. = majitel[ka]; -tnost, -i, ž. = vlastnost někoho majetného (říd.); obyčej. ne-, v. tam; = majetnictví, majetek (říd.);
majetný = zámožný

•májíček, m., zdrob. k máj (viz máje); *májíčka*, ž., zdrob. k máje
májista, m. = spisovatel z májovské družiny, májovec;
májistický «-styc-» = májovský
majitel [-lka || *-lkyně], -e, m. = kdo něco má, vlastník, majetník [-nice]; -lský [-lství], příd. k tomu
majka, -jek, ž., brouk; = děvče (nář.);
 •*majka* || obyč. *májka*, -jek, ž., zdrob. k máje
Majlant || -lont, -u, m. = Milán (lid.); m. = hojnost, velké množství
 •májny = májový
Majolena, ž., z Magelona, žen. jm. (zastar.);
 m. = fintivá n. kyprá žena..., často s příhanou (lid.); zdrob. *majolenka*, ž. (bez příhany) = hezká žena
majolika, ž., z ital., druh kameniny, majolikové výrobky;
 -kář, -e, m. = výrobce majolikových nádob (Baar);
 -kový: -vé nádobí
majonéza, ž., z franc., druh studené omáčky
major, -a, m., z lat., vyšší důstojník
majorán, -u, m., lid. zdrob. -ránek, -nku, m., užitková rostlina, koření; v. marijánek
majorát, -u, m., z lat. = dědičný řád podle feudální zásady prvorozenství, staršinství; -rátní pán
majordom || obyč. -domus, -ma, m., lat. = první hodnostář dvorský; přenes. hlava (feudální) rodiny
majorisace «-za-», ž., z lat. = majorisování;
 -risovati «-zo-» = vnutit vůli většiny, přehlasovat: -risovati menšinu, oposici; slož. dokon. s-
majorita, ž., z lat. = většina;
 -ritní usnesení
majorka, -rek, ž. = majorova choť (lid. a hovor., Majer.);
majorský, příd. k major: -ká hodnost

májovec, -vce, m. = májista
 I *májovka*, -vek, ž., houba
 II *májovka*, v. mayovka
májovský: -ká spisovatelská družina = seskupená kolem almanachu Máje
májový, příd. k máj: m. den, -vé kvítí; 2. k Máj = májovský: -vá družina
majstr, -a, m., 1. z lat. magister = bohoslovec (zastar., Jir.); 2. z něm. Meister, hovor. o umělcích
majuskule, ž., z lat. = velké písmo
 •*majznerka*, -rek, ž. = políček (Ner. z praž. češ.);
majznouti, -zl, -nutí = udeřiti (lid.)
mák, máku (lid. ma-), m., rostl. a její plod; spalo se jim jako po máku = dobře (šmil.); nerozuměti čemu ani za mák = pranic (lid. a hovor.); symbol množství: hvězd jako máku (lid. Rais)
makadam, -u, m., z angl. = úprava silnic podle skot. inž. Mac Adama, drobnodlažba;
 -mový: -vá dlažba
makadlo, -del, stř., část ústního ústroje hmyzu
makama, ž., z arab., východ. slovesný útvar. „dostaveníčko“ (Ner.)
makao, v. maccao
makarenkovský [-sky] = jsoucí... v duchu velkého sovět. pedagoga Makarenka
makarou «-rón», -u, m., obyč. pomnož. -ny, -nů, z benát. maccheroni (spis. ital. maccherone) = dlouhé nudle;
 -ronismus «-nyz-», -mu, m. = makaronský jazykový jev, užívání makaronského jazyka;
 -ronský [-sky] = užívající střídavě dvou jazyků, u nás hlavně čes. a latin., složený střídavě ve dvou jazycích...;
 -ronština, ž. = makaronský ráz sloh, projev
makartovský: -ká kytice (Kunětic.). podle něm. malíře Makarta

makati, -kám = hmatat rukama (hovor.); = pracovat (v hantýr.); slož. dokon. *do-* se čeho, přenes. = dopátrati se; *na-* potmě kliku; *o-* = ohmatat; *vy-* = makáním nalézt; *makávati*, -vám, opakov.; slož. nedokon. *o-*; v. *omakovati*

makavý [-vě; -vost] = hmatatelný, přenes. = zcela patrný, zřejmý, přesvědčivý: m. omyl (šafař.), m. důkaz, -vá lež

Makedoňan [-nka], -a, m. || *-donec* [-donka], m. = obyvatel Makedonie;

Makedonie || řidč. *Mace-* «-nyje», ž., území na Balkáně;

makedonský [-sky], příd. k tomu; *-nština*, ž. = makedonský jazyk

maketa, ž., z franc. = nárys, sochařská skica, model

maklér, -a || *makléř*, -e, m., z něm. = obchodní dohazovač, zprostředkovatel; přenes. politický m.: *-řský* [-řsky; -řství]

***makmo**, příslov. = makáním, hmatem

máknouti, mákl, -knuv, knut(i), dokon. k *makati* = hmátnout, sáhnout; m. komu na zub, přenes. = vyzkoušet jej, přesvědčiti se o jeho vědomostech, smýšlení; slož. dokon. *do-* se čeho, *na-* kliku

makotina, ž. = makové pole; přenes. = slaboch (lid.); být na -nu (opilý) = zcela opilý (lid.)

***makováč**, -e || *-váček*, -čka || *-váč*, -u, m. = makovec

makovec, -vce, m. = makový koláč, kůň makové barvy (lid.)

makovice, ž. = maková pálka; přenes. = báně: zlaté -ce (Mach.); = hlava (lid.);

-vicovitý = jako makovice;

-vicový, příd. k makovice;

-vička, -ček, ž., zdrob. k makovice;

-vina, ž., často pomn. *-viny* = makový chrást;

-viště, stř. = makové pole

makovka, -vek, ž. = maková houska;

makovník, -u, m. = makovec

makový [-vě] = jsoucí s mákem, z máku: m. koláč, olej; přenes.: není to takové ani makové = nijaké (lid. a hovor.); umění budíž takové, budíž makové... = jakékoli (šal.); -vě červený (So.); -vě se zardíti (Majer.)

makrobiotika «-tyka», ž. = nauka o prodloužení života

makrokosmos || *-smus* «-zm-», -mu, m., z řeč., vlast. = veliký svět, vesmír

makrónka, v. *magrónka*

Maksa, v. *Max*

maksl || *maxl*, 2., 4. -a (život.), m., hra v karty

makulář, -e, m., z lat. = rukopis na nečisto; = zápisní knížka; *-latura* «-tú-», ž. = potištěný n. popsaný papír, obyč. na balení; přenes. o špatné knize

Mála, ž., domácí tvar k Amálie

malaga, stř. neskl., víno (podle špaň. města Malaga);

Malagán [-nka], -a, m. = obyvatel města Malagy

malachit, -u, m., zelený nerost; *-tový*: -vá zeleň

Malajec [-jka], -jce, m. = obyvatel Malajska; *malajský*; m. jazyk neboli *malajština*, ž.

malakologie «-gyje», ž., z řeč. = nauka o měkkýších

malárie «-ryje», ž., z ital. = bahenní zimnice

Malá strana (starším pravopisem) || *Strana*, praž. čtvrt; malá strana, v. malý

***malátenství**, stř. = malátnost

***malátnělost**, -i, ž. = zmalátnělost, malátnost

malátněti, -nějí = stávat se malátný; slož. dokon. *z-*;

**malátník*, -a, m. = malátný člověk;

**malátniti* = činiti malátným; obyč. slož. dokon. *z-*, v. tam;

malátný [-ně; -nost], z lat. = mdlý, slabý (těles. i duševně)

malažský, příd. k *Malaga*

malba, -leb, ž. = malování, častěji = jeho výsledek, obraz

Malča, **Malči**, neskl., **Malčinka**, ž., domác. tvary k Amalie

male, v. malý

malebno, stř. = malébnost; = malebné krásno (Durd.);

malebný [-ně; -nost] = hodný malby, jako na malbě, na obraze, ladně pestrý, krásný: m. kraj, kraj; m. pohled (šmil.); -nost krajiny; slovesná -nost (Vrchl.)

Maleč, -lče, ž., ves v Č.

málem, příslov. (7. p. k málo) = téměř, skoro, bezmála, mnoho nechybí, nechybělo, aby..., tak tak že ne...: m. bych byl zmeškal vlak || m. že jsem nezmeškal vlak; *ani m. = ani dost málo (Č.-Chod)

malena, **malení**, -niště, v. malina

***malenký** [-kost] = malinký

malér, -u, m., z franc. malheur = nehoda, nemilá příhoda (jen hovor.);

***malerésní** «-réz-» = nešťastný...;

malérovati, -rujl, o stroji... = nesprávně jít, vynechávat (hovor.)

Maleš, -lše, ž., ves v Č.

Máli, ž. neskl., domác. tvar k Amálie

***malice** «-lis», -ce «-se», ž., franc. = zlomyslnost

Malíč, -e, ž., ves

malíček, v. malík

malíček = velmi malý (citové)

malíčko, 1. příslov. k malíček = velmi málo, nepatrně, trošku: m. vyrůstl, něco změnit...;

2. stř. podst.: od malíčka koho znáti; život jeho na malíčku visí (Winter);

malíčkost, -i, ž. = vlastnost někoho, něčeho malíčkého (říd.); obyč. = malíčká, snadná věc, drobnost; moje (má) m. = já (skromně n. žertov.);

malíček = velmi malý

maligní, z lat. = zhoubný: m. nádor (lékař.)

***malichera**, m. = malicherný člověk

malicherněti, -nějí = stávat se malicherný; slož. dokon. z-;

malichernický [-cky; -ctví], příd. k malicherník;

***malicherničiti** = být malicherný, jednat malicherně;

malicherník, -a, m. = malichera; **malicherný** [-ně; -nost] = lpící na maličkostech, pedantický; m. člověk, -né jednání; -ně postupovati;

-nost = malicherný ráz něčeho, -ná povaha, věc;

zesíl. **malicherňoučký** (Č.-Chod)

malík, -u, zdob. **malíček**, -čku, m. = malý (nejmenší), 5. prst na ruce; mítí co v -ku, -čku = dobře to znát, vědět (lid. a hovor.)

malilinkatý (Pujm.) || **malilinký** || **malilítký** (Arb.) = velmi malý

malina || (lid.) **malena**, ž. = maliník, jeho plod; symbolic.: děvče jako m. = svěží; rty jako -ny = červené; -ny = dívčí, ženská ústa (Čech);

Malina, ž., domác. tvar k Amálie;

malinář [-řka], -e, m. = sběratel [-lka] malin;

maliní (lid. -lení, Neum.), stř. hromad. = malinové keře;

-ník, -u, m. = malinový keř;

maliniště (lid. male-), stř. = místo, kde jsou maliny, maliní

malinka, ž., zdob. k malina;

Malinka, ž., zdob. k Máli

malinkatý = velmi malý (citové);

malinko, 1. příslov. = velmi málo, nepatrně, trochu: m. lepší...;

2. stř. podst.: od malinka = od útlého mládí; za malinko = za malinkou chvíli;

malinký = velmi malý

malňoučký = velmi malý (citové)

malinový, stř. hromad. = maliní;

malinovka, -vek, ž. = malinový nápoj;

malinový [-vě; -vost], příd. k malina: m. keř, -vá šťáva...; -vě červený

malírna, -ren, ž. = malířská dílna

malíř [-řka], -e, m. = kdo maluje barvami, řemeslník i umělec;
-řský [-řsky, -řství]: -ká škola, -ké umění, nadání

malis, v. malice

***malitký** = maličký

Málka, ž., zdrob. k Mála

málo, jmenný stř. tvar od malý = ne mnoho, 1. příslov.: m. mluvit, jíst...; m. najeden, připraven...; velmi... m.;

ani dost m. = ani trochu, ani sebeméně (nepochybovat...);

2. stř. podstat.: to málo, co dal; z toho mála; dávati z mála; vybírat peníze po málu = po malých částkách || pomalu, v. tam; býti spokojen s málem;

málo lidí atp.; za m. peněz m. muziky (přísl.); z těch málo slov, za těch m. hodin; m. lidem se zavděčit; před m. lety; po málu letech || obyč. po málo; s málo lidmi;

o málo se zmýlit... = o malou část..., jen trochu

málo-, příslov. ve slož.:

-co, -č = jen zřídka něco, něčí

malo-, kmen od příd. malý v četných složeninách;

-asijský, příd. k Malá Asie

maloduchý || častěji **-dušný** [-ně; -nost] = malého ducha, malé duše, málo odvážný, bázlivý

***málohlasý** zpěv (Rais)

***malohlavý** = s malou hlavou

málo-kam, -kde, -kdo, -kdy, -který, -kudy = zřídka někam, kde...;

***letný** (šafař.) = mající málo let

malo-město, stř. = město malé ne rozlohou, nýbrž se slabým, zůstalým společen., politic. a duchov. životem (proti velkoměstu); „malé město“ může mít oba významy; **-městský** [-sky; *-skost]: -ký život, -ké názory; žiti -ky; **-šťácký** [-cky; -ckost; -ctví], příd. k maloměšťák;

-šťáctvo, stř. hromad. = maloměšťáci;

-měšťáček, -čka, m., zdrob. k maloměšťák (Neum., Novák, s příhanou);

-měšťáctina, ž. = maloměšťanství (hanl., Neum.);

-měšťák [-šťáčka], -a, m. = maloměšťan (obyč. hanl.);

měšťan [-ťanka || -ťká], -a, m. = obyvatel(ka) malého města;

-měšťanský [-sky; -ství], příd. k tomu;

-měštěnin, -a, m. = měšťan (zastar.)

***málomluva**, m. = málomluvný člověk (č.-Chod)

***malomluvný** = málomluvný (Jir., Mach.)

málomluvný [-ně; -nost] = málo mluvící

malo-moc, ž. = malá moc, slabost

-mocenství, stř., nemoc, lepra;

-mocněti, -nějí = stávat se malomocný; slož. dok. z-;

-mocný [-ně; -nost], 1. = slabý; být -ný; -ný vztek (Čech) = který se nemůže vybit; 2. = stížený malomocenstvím;

***-mysl**, ž. = malomyslnost;

-myslněti, -nějí = stávat se malomyslný, pozbývat mysli; slož. dokon. z-;

-myslný [-ně; -nost] = malé mysli, skleslý;

-obchod = drobný obchod, v malém; **-obchodní** podnik; **-obchodník** [-nice], -a, m. = kdo má maloobchod;

***-oký** (Palac., Holeč.) = mající malé oko, oči;

***-panský** vztek (Třebíz.) = vztek malého pána, malomocný, bezmocný

Malopolska, ž. (zastar.) || **-lsko**, stř. = Malé Polsko, stř.; **malopolský** [-ky], příd. k tomu

malo-průmysl = drobný průmysl **-rolnický**, příd. k malorolník; **-rolnictvo**, stř. hromad. = malorolníci;

-rolník = malý, drobný rolník ne postavou, nýbrž mající malé hospodářství

Malorus, [-ska], -a, m. = člen malorus. národa, Ukrajinec;
Malorus, -i, ž. = Malá Rus, Ukrajina;
maloruský [-rusky], příd. k tomu; -*ruština*, ž. = maloruský jazyk, ukrajinský
máloslibný [-ně; -nost] = málo slibující, nadějný
malost, v. malý
malo-statek = malý, drobný statek; -*statkář* = drobný statkář; -*statkářstvo* = drobní statkáři
Malostraňák, -a, m. = obyvatel Malé Strany (Ner.); *malostranský*, příd. k Malá Strana
malosvět, -a, m. = svět sám pro sebe, mikrokosmos (Koll., Suš., T. Novák.)
málotřídní škola = s málo třídami
maloučký [-čko] = velmi malý; *maloulínký*, *maloulínický*, *malounký* [-nko], totéž (nálad.)
malovaný, zpřídav. přič. od malovati = namalovaný, nabarvený; -né vejce; být jako -ný = velmi hezký
malovati, 1. = zdobit, natírat barvami: m. pokoj; m. se = líčiti se; podob. m. si rty, tváře; 2. = zobrazovat barvami: m. koho, obraz, krajinu; přenes. m. si co = představovat si (lid. a hovor.); m. čerta na stěnu, v. čert; m. straky na vrbě = předstírat výhodnost, krásu... čeho; m. událost = náznorně, živě líčit; slož. dokon. *do-* pokoj, obraz; *na-* portrét; *o-* vajíčko; *po-* celou stěnu; *pře-* = znovu namalovat; *pod-*, přenes. hlas podmalovaný průvodem (So.) = doplněný, zpestřený; *při-* k portrétu pozadí; *vy-* koho, krajinu; *vy-* barvy = malbou spotřebovat; *s-* = vy- (zastar.); přenes. = zbit (lid.); *za-* = malbou zakrýt; *malovávat*, opakov.; slož. nedok. *do-*, *o-*...
malo-věrný [-ně; -nost] = jsoucí malé víry, nedůvěřivý (biblic.):

-*výroba*, ž. = výroba v malém;
-výrobce, m. = výrobce v malém;
-výrobní, příd. k malovýroba;
-zemědělec, -lce, m. = malý, drobný zemědělec;
-živnostník, -a, m. = malý, drobný živnostník
malta, -lt, ž., z lat. a tam z řeč. = směs na spojování zdiva;
Malta, ž., ostrov
maltézský, příd. k Malta jen ve spoj. m. řád
maltosa «-tóza», ž. = sladový cukr
maltový, příd. k malta
maltretírovati «-tý-» (lid.) || -*to-vati* (hovor.) koho, z něm. a to z franc. = tvrdě, krutě s ním nakládat, trápit ho; m. se; slož. dokon. *do*(maltretovati) koho na koho = násilím, nepřirozeně z koho udělat koho (šal.)
maltský, příd. k Malta
**malničický*, *malulinký* = velmi malý
**malůvka*, -vek, ž. = malovaná ozdoba (mor.); přenes. hravé -vky (Mrš., Sez.) = příliš podrobné líčení, slohové kudrlinky
malva, ž., rostl., slez (sléz)
malvaz, -u, m. || zastar. -*zí*, stř. z řeč. = sladké ohnivé víno: pivo jako malvaz || -*zí* (Sez.); -*zinka*, -nek, ž., odruda jablka
malversace «-za-», ž., z franc. = zpronevěra
malvice, ž. = plod jabloňovitých stromů (jablko, hruška...)
malý [-le; -lost; *málo*, v. tam] = neveliký: m. dům, stůl...; -lé postava; mít -lé potřeby = skrovné; -lý člověk = nevysoký; -lé dítě, často = nedospělé; velký malý, v. veliký;
m. národ = nečetný; -lá účast.
-lá věc = nepatrná, nedůležitá;
-lý člověk, duch = nevýznamný;
m. rolník, obchodník... = drobný, mající malé hospodářství...
-lá chvíle = krátká; v. hodina:
být malé duše, mysl, malého ducha..., sr. maloduchý, -dušný, -myslný;

mít malou dušičku = veliké obavy, podob. byla ve mně malá dušička (lid. a hovor.);
 -lá strana: jít na -lou -nu = jít močit; v. Malá Strana;
 jmenné tvary jen odchyl.: z *mala* okénka (Mácha);
 male = v malých rozměrech, skromně... (kniž.);
 malost, -i, ž. = nevelikost, nevýznamnost, omezenost: m. poměrů, lidí...;
 2. stup. *menší, méně*, v. tam
mam, -u, m. = mámení (básnic.);
 m. a klam; sr. stihomam
mám, máš..., v. mít
máma (nář. *mama*), ž., v dětské a domácí mluvě = matka;
mamá || *maman*, ž. neskl. (v měst. mluvě)
mamelucký [-cky; -ctví], příd. k *mameluk*, -a, m., z arab., původ. = člen vojenské kasty egyptské, tělesný strážce emira; = hrubě, nadávka
maměnka, ž., domác. tvar k *máma* (nářeč.)
mami, -mí, ž. neskl. domác. tvar, hlavně dět., k *máma*
mamič || *má-*, -e, m. = kdo mámi
mamička, ž., domác. tvar k *máma*
mámídko (**ma-*), -del, stř. = čím se mámi
mámil [-lka], -a, m. = mamič (lid. a hovor.)
mamíněčka, ž., zdrob. k *maminka*, ž., domác. tvar k *máma*;
 **mamínkovský* [-sky], příd. k *maminka* = vlastní maminkám ap.: -ské vylekání (Tilsch.)
mámiti, nemam = šálit, klamat, loudit: m. koho čím; m. z koho tajemství (So.); m. co na kom; slož. dokon. o- sliby = ošálit; o- plyny = zbaviti smyslů; přenes. o- slovy, nádhrou;
vy- co na kom = mámením získat; *vy-* tele na jalové krávě, v. kráva;
z- = o- (kníž.); zpřídav. *zmámený*;
 slož. nedokon. *omamovati*;
mámivati, opakov.

mámivý [-vě; -vost] = mámicí: m. obraz (čelak.); památka trochu -vá (Nez.); = omamný: -vé teplo (Břez)
mamka, ž., domác. tvar k *máma*
 **mamlas*, -sa «-sa», m., z něm. = hrubec, klacek (vulg.)
mamotrekt || *mamo-*, -u, m., z řeč. = středověký slovník biblický
mamon, -u, m. || (biblic., lid., Rais) -*na*, ž., z řeč. *mammon* = modla bohatství, bohatství samo, jeho shánění, mamonění;
 -*nář* [-*nářka*], -e, m. = kdo shání *mamon*, chamtivec; -*nářský* [-*nářský*; -*nářství*], příd. k tomu;
mamoniti = shánět *mamon*, hamonit; slož. dokon. *na-*;
mamonivý = mamonící, mamonářský;
 **mamonný* || *-*nský* = mamonářský
mamotrekt, v. *mamotrekt*
mamsel || podle výslov. -*zel*, ž. nesklon. || zčešt. -*lka*, -lek, ž., z franc. *mam'selle* a to z *mademoiselle* = slečna, komorná, pan-ská (hovor.)
mamulka, *mamuša*, zdrob. -*ška*, domác. tvary k *máma* (nář.)
mamut, -a, m. = předvěký slon: -*tí*, na př. kel; přenes. (hovor.) = ohromný: m. stavba; m. půvab = p. velikosti (Kadl.);
 -*tka*, -tek, ž., odruda krmné řepy
mamzel, v. *mamsel*
man [**manka*], -a, m., z něm. = vasal; sr. *manové*
mana, v. *manna*
Máňa, -ni, ž., domác. tvar k Marie
manager «podle franc. -žé», -ra, m., angl. = impresario, obchodní ředitel
mañas, -sa «-sa», m. = modla (za-star., Jir., Wint.); nadávka = hrubec, *mamlas*;
 zdrob. *maňásek*, -ska, m. = figurka: pohár s divnými maňásky na víku (Čech); = malý člun: *maňáskář*, -e, m. = kdo jezdí na maňásku

- **manažé**, v. manager
- mancáry**, v. cár
- manco**, v. manko
- Manča**, -či, ž., domácí tvar k Marie n. k Magdalena
- mančestr**, v. manchester
- Mančička**, -činka, ž., domác. tvary k Manča
- Manda**, ž., domácí tvar k Magdalena nebo Marie;
manda = kyprá, tlustá žena (zhrub.);
paní manda || *panimanda* = zadnice (lid.);
Mandalena, ž. = Magdalena (zastar.)
- mandant**, -a, m., z lat. = kdo dává mandát, příkazce, zmocnitel, pověřitel, pověřovatel
- mandarin** «-rýn», -a, m. = čínský úředník;
-nek, -nku, m. || řidč. *-nka*, ž. = malý sladký pomeranč
- mandát**, -u, m., z lat. = příkaz, plná moc, poručnictví; poslanec-ký, senátorský m.;
-datář, -e, m. = kdo dostane mandát, pověřenec
- mandel**, -e, m., z něm., stará míra = 15 kusů; m. žita... = 15 snopů a útvar vzniklý jejich složením; sr. jíti;
mandelík, -a, m., pták;
-linka, -nek, ž., brouk;
mandelovati = skládat obilí do mandelů; slož. dokon. z-
- mandl**, -u, m., z něm. = váh, přístroj na válení prádla a tkanin
- mandlář**, -e, m. = prodáváč mandlí (Jir.)
- mandle**, ž., z něm. = semeno plodu mandloně; symbol chutnosti: maso jako m. atp.; ústroj v krku; zdrob. *-lička*, -ček, ž.
- mandlíř** [-řka], -e, m. = kdo mandluje, je zaměstnán u mandlu;
-líř, též = mandlovací prkno
- mandloň**, -ně, ž. = mandlový strom
- mandlovací stroj** = na mandlování;
-vačka, -ček, ž. = mandlovací prkno, stroj;
- mandlovati* = válet na mandlu: slož. dokon. z-
- mandlovitý** [-tě; -tost] = jako mandle
- mandlovka**, -vek, ž. = houska s mandlemi (hovor.)
- mandlovna**, -ven, ž. = místnost na mandlování
- mandlovník**, -u, m. = mandloň
- mandlový** [-vě], příd. k mandle: m. olej, -vé pečivo, oči; -vě bleďý
- ***mandolát**, -u, m. = cukroví z mandlí
- mandoleta**, obyč. pomn. *-ty*, ž., z ital. = ovoce zavařované v cukru;
mandoletář [-řka], -e, m. = prodáváč(ka) mandolet
- mandolina** «-lí-», ž. = loutnovitý hudeb. nástroj;
-nista [-nistka] «-nys-», m. = hráč na mandolinu
- mandorla**, ž., z ital. = mandle, přenes. = svatozář na obrazech svatých (Jir., Čech)
- mandragora**, ž., léčivá rostl.
- mandýlek**, -lku, m., zdrob. k mandel
- manekýn** (*mannequin*), -a, m., z franc. = lidská figura, figurína, krejčovská panna;
manekýnka, -nek, ž. = žena předvádějící nové modely obleků
- Mánes**, -sa «-sa», m., příjm.;
M., -sa, 4. p. = 1. spolek výtvarných umělců v Praze;
mánesák, -a, m. = člen spolku Mánes (hovor.);
mánesovský = v duchu maliře Mánesa
- manévr**, -u, obyč. pomn. *-ry*, -rů, m., z franc. = větší vojen. cvičení; manévr přenes. (hovor.) = obratné (lživé) jednání, řeč;
-rovací = k manévrování;
-rovati = provádět manévry; i přenes.;
-rový: -vé období;
manévřiště = manévrové pole, území
- manéz**, -e, ž., z franc. manège = jízdárna

maně || *-ní*, příslov. = bezděky, mimovolně, nazdařbůh: m. se ko-
ho dotknout, udělat pohyb...;
Tatařin utíká *maní nemani* v ši-
ré pole (Čelak.); *maním nema-
ním* (Holeč., ojediň.)

mangan, -u, m., prvek, kov

manchester «menšest || menšestr»,
-stru || *mančestr, manšestr*
«men-», -u, m., podle angl. měs-
ta Manchester, 1. = bavlněný
aksamit; 2. tanec; *-strový*, příd.
k tomu

maní, v. maně

***mání**, stř. podst. jm. k mítí, ger-
m a n.: je, není to k m. = lze,
nelze to dostat apod.

maniak «manyjak» [*-niačka*], -a,
m. = člověk stížený maní;
maniakální = stížený maní, váš-
nivý

manický «-nyc-», příd. k manik =
maniakální

Mánička, ž., zdrob. k Máňa

manie «mányje», ž., z řeč. = zuřivost, vášně

manifest «-ny-», -u, m., z lat. =
ústní n. písemný veřejný slavnostní
projev, prohlášení;
-stace, ž. = veřejná slavnostní
schůze; *-stace na* || za obranu
státu, za svobodu, za mír;
-stacní [*-ně*] projev, přísaha;
-stacní [*-tka*], -a, m. = účastník
manifestace;

manifestovati = účastniti se ma-
nifestace, veřejně osvědčovat:
m. pro koho, v čí prospěch || zač
manicheismus «-nychejizmus», -mu,
m. = nauka Peršana Mani o stá-
lém boji dobra a zla

manik «-nyk», -a, m. = maniak
(říd.)

***maník** || *mo-*, -a, m., z něm. =
muž, prostý voják (vojen. han-
týr.)

manikér [*-rka*] «-ny-» || *-kýr*
[*-kýrka*], -a, m. = kdo provádí
manikuru;

manikura «-nyký-», často *-kú*,
ž., z franc. manicure = péstění

rukou, zvláště nehtů, nástroje k
k němu;

-kurka, -rek, ž. = manikérka

maním, v. maně

manina, ž. = co je s cesty, ne-
schůdné místo...; Na maninách.
Čes. jm. pomístní

manipulace «-ny-», ž., z franc. =
zacházení s čím, rozmanité pohy-
by, -tá práce s něčím spojená,
manipulování: m. s přístrojem,
se žádostí, peněžní m. atp.; *-lační*
poplatek, práce;

-lant [*-tka*], -a, m. = kdo mani-
puluje, zřízenec;

manipulovati s čím = zacházet,
vyřizovati co, oháněti se čím

manka, v. man

manko, stř., z ital. = úbytek
schodek v pokladně; přenes. =
nedostatek (hovor.)

***mankote**, zvolací citoslov., z je-
žíšmarja (Č.-Chod)

manlicherovka, -vek, ž. = vojen
puška nazvaná po zbrojním tech-
nikovi Mannlicherovi

manna || *mana*, ž. = sladká šťáva
z různých tropic. rostlin; sym-
bol chutnosti, lahody

mannequin, v. manekýn

manometr, -u, m., z franc. = ply-
nový tlakoměr

manouti, -nu, -nuv, -nul, -nutí,
vlast. dokon. k mávati (zastar.
ojediň.); = dostati se, tanouti
(říd. kníž.);

m. se = mihnouti se, namanouti
se, pohnouti se (říd. kníž.);

obyč. slož. dokon. *na-* se = maně
náhodou přijít, dostaviti se...:
na- se komu do cesty: kniha se
mu namanula (Jir.); psát, co se
(do pera) namane = co napadne:
z- si = za- (Preiss.);

za- si něco (lid. a hovor.) = ná-
hle, maně si vzpomenout, umí-
nit: král si zamanul, abychom...
(Němc.); co si jednou zamane,
od toho neupustí;

slož. nedokon. *namanovati se*
(Čelak.; ojediň.)

manové || čast. *md-*, *-nů*, m. pomn., z lat. *manes* = duše zemřelých, předkové; pokloniti se *manům* Smetanovým (So.) atp. = uctít jeho památku

mansarda «-sar-», -rd, ž., z franc. (podle stavitele F. Mansarda) = podkrovní světnice;

-dní || -dový: -dní pokoj, -dová střecha

mansionář, -e, m. = kněz zastupující jiného kněze (zastar., Jir.)

manský [-ství], příd. k *man* = vassalský [-ství]

manšestr, v. manchester

manšeta, v. manžeta

mantila «-ty-», ž., ze špaň. = pláštěnka, pelerina

mantinel «-ty-», -u, m., z franc. = vnitřní okraj kulečníku

mantl, -u, m., z něm. = plášť (lid. a hovor.; zastarává);

mant(e)lcajk, -u, m. = pláštěná látka (Jir., lid.)

***manto** «-tó», stř., z franc. = plášť (Jir.); ***manton**, -u, m. = plášť, pláštěnka

manuál, -u, m., z lat., 1. = klávesnice u varhan n. u harmonia; 2. = zápisník, příručka;

manuální [-ně], nikoli -elní = ruční: m. práce; -ně pracovat; -lník, -u, m. = příručka

manufaktura «-tú-», ž., z lat. = ruční výroba, dílo, tkalcovství a stávkářství, rukodílno;

-rista, m. = rukodělník, obchodník s rukodělným, střížným zbožím;

-rní zboží = rukodělné, střížní

manu propria «-nú -rijá», lat. = vlastní rukou, zkratka *m. p.*; zpodst. a zčešť.: divné *manu-proprie* = klikyháky (Čech)

manuskript, -u, m., z lat. = rukopis, „ruka“

manýra, ž., z franc., 1. = ustálený způsob práce, -ná technika, šablona, opak osobitého provedení uměleckého; 2. obyč. pomn. -ry = návyky, zvláště nevhodné, nezpůsoby (hovor.);

manýrista, m. = umělec pracující ustálenými prostředky;

-rovati, -ruji = pracovat podle manýry; zpřídav. *manýrovaný* [-ně]: -né lícně (Sez.)

manžel, -a, m. = ženatý muž v poměru k své ženě; -lka, -lek, ž. = vdaná žena v poměru k svému muži; pomn. -lé = manželský pár; -lé || -lové = několik manželů;

-lský [-lsky], příd. k tomu; -lství, stř. = manželský poměr. stav

manžeta (v starším pravop. -šeta, Čech, šimáč. ...), ž., z franc. = širší obruba (někdy volná) u rukávů košile, šatů, rukavic; -tka, -tek, ž., zdrob. k tomu; -tový = s manžetou: -vá košile

***manžilek**, -lka, m., zdrob. k manžel

***maorický**, příd. k Maor (= příslušník kmene na N. Zélandě)

mapa, ž., z lat., 1. = obal z tuhých desek: m. na dopisy; 2. = zobrazení povrchu zemského;

mapař, -e, m. = kdo dělá mapy, kartograf; = kdo sleduje horlivě na mapě průběh války (váleč.); *mapička*, -ček || *mapka*, -pek, ž., zdrob. k mapa;

mapovati, -puji = vyměřovati za účelem pořízení mapy; slož. dokon. z-; přenes. z- duchovní říši = vylíčit... (Hal.)

***mar**, -u, m. || **mara*, *mára*, mar. ž. = marnost (říd. básnic.)

***maras**, -u, m. = marast (nář.)

marasmus «-zmus», -mu, m., z řeč. = tělesná sešlost; viz marastický

marast || někdy *mo-*, -u, m., z něm. = bláto, mokřina, „břečka“ (lid. a hovor.)

marastický [-cky], příd. k *marasmus*: -cké vzezření

marat(h)on, -u, m. || *marat(h)onský* běh, podle řeč. obce Marathon = běh vytrvalosti; -nista «-nys-», m. = marathonský běžec

***marces**, -u, m. = maces

marciální [-lně; -lnost] || starší *martial-*, z lat., původ. příd. jm. k Mars (bůh války) = válečný; přenes. = statný, mohutný: m. postava; -ně kráčet

marcipán, -u, m., z lat. = jemný perník; být jako z -nu = křehký, choulostivý, nedůtklivý (lid. a hovor.); v. choditi; -nový = z marcipánu

Mareš, -reše (lid. -rše), m., příjm. z Marek

margarin «-rín», -u, m., umělý tuk; -nový, příd. k tomu

margerita, ž. = chudobka

marginalie || -nǎlie, obyč. pomn. -lie, -lí, ž., z lat. = poznámky na okraji rukopisu n. knihy; -lní = na okraji

margýrovatí = markýrovatí (lid.)

marhaník, -u, m. = granátovník

***marhule**, ž. = meruňka (mor.); -lový, příd. k tomu

Maria «-ryja, lid. -rja», -rie, 3., 4., 6. -rii, 5. -ria (podle lat.), 7. -rí, ž., z lat., ve spojení Panna M.; Maria Panno, zvolání, změněno lid. v *Marjápano*; *Maria*, -rii || -rie, -riovi, m. jméno (sr. pseudonym Jaroslav M. a Jan M. Plojhar od Zey.)

mariacelský || -zellský, příd. k *Mariacell* (ve Štýrsku)

Mariana «-ryja-», ž., křest. jm. z Marie Anna; lid. *Mariána* (-rijána) || *Márjáná*, zdrob. -nka, ž., domác. tvary k Marie, většinou zhrubělé; *mariánský*, příd. k Maria, Marie: m. kult. -ké písně; *M-ké* (čtvero-) evangelium, hlaholská památka; *M-ké Lázně*, Hory

mariáš || -rydš «-ryjáš», -e, m., z franc. *mariage* («-áž»; psané -š podle výslovnosti 1. pádu) = „svatba“, hra v karty; -šník, -a, m. = kdo (řád) hraje mariáš; -šový: -vé karty

mariacelský, v. *mariacelský*

Marie «-ryje» || ojediň. *Marje* (Ner.), žen. jm. z lat. Maria; domác. tvary *Maruše*, *Máňa*, *Máňa...*, sr. tam

Marijána, -nka, v. Mariana

marijánec, -nku, m. || -jánka, -nek, ž. = majorán (lid.)

Marina «-rýna» || *Márina*, ž., domác. tvar k Marie

marina «-rý-», ž., z ital., 1. = námořní loďstvo: sloužit u -ny; 2. = obraz moře; -ňák, -a, m. = námořník (lid.); -nář, -e, m., 1. = námořník (zastar.); 2. = prodáváč rybiček

maringotka, -tek, ž., z franc. = komediantský, cirkusový vůz

Márinka, ž., zdrob. k *Márina*

marinovatí = nakládat rybí maso: zpřídav. *marinovaný* úhoř...

marioneta «-ryjo-», ž., z franc. = loutka na loutkovém divadle; -tář, -e, m. = herec, majitel loutkového divadla; -tářský, příd. k tomu; -tka, -tek, ž., zdrob. k *marioneta*

Mariša || *Maryša*, zdrob. -ška, ž., domác. nář. tvary k Marie

maritimní «-tym-», z lat. = námořní, mořský

Mariův, příd. přivlast. k Maria, m.

Marja, v. Maria;

Marjána, -jánka, v. Mariana;

Marjápanno, v. Maria

Marje, v. Marie

***marjovatí se** = dovolávat se Panny Marie, volat *Marja Panno* (nář., Jir.)

marka, -rek, ž., z něm., 1. = pozemní kraj; 2. = něm. a jiná peněžní jednotka; 3. = poštovní známka, značka (lid.)

markantní [-tně; -tnost], z franc. = význačný, významný, rázovitý; m. rys, postava

markér, -a, m., z franc. = dělník značkující zboží, číšník u kulečnicku; m., -u, m. = značkovací stroj

Marketa || -kéta (lid. -kyta), žen. jm. z *Margareta*; zdrob. -kétka || lid. -kytka, ž.

markovatí = značkovat, zaznamenávat kulečnickovou hru

markový, příd. k marka

markrabě, -běte, m., z něm., titul mor. knížete;

markraběcí, příd. k tomu;

-běnka, ž. = choť markraběte;

markrabí, buď podle paní (s převlastkem) n. -bího..., m. = markrabě (zast.);

markrabský = markraběcí: -ká hodnost;

-bství, stř. = země markraběte

***markýrovati**, z něm.: m. práci... = předstírat (lid.)

Markyta, v. Marketa

markytán [-nka], -a, m., z ital. mercantino = prodavač(ka) zboží a jídla mezi vojskem; *-nský* [-nsky; -nství], příd. k tomu

Markytka, v. Marketa

markýz [-za || -zka], -e || -a, m., z franc., šlechtický titul; *-zský* [-zství], příd. k tomu

marmeláda, ž., z portug. = ovocná zavařenina, jam

márnice, ž. = místnost na hřbitově na máry, na mrtvolu, na kosti

marniti = marně utrácet, mařit: m. čas (šimáč.); častěji slož. dokon. *pro-* čas, peníze; *z-* koho = zničit (Palac.); *z-* peníze = marně vynaložit (Kul.; říd., nářeč. hojné)

marnivec, -vce, m. = marnivý člověk;

marnivý [-vě; -vost] = ješitný

marno, v. marný

***marnomyslný** [-nost] (Koll.) = marnivý

marnost, v. marný

***marnotrat**, -a, m. || *-ta, m. = marnotratník;

**-tratenství*, stř. = marnotratnictví;

**-tratiti* = počínati si jako marnotratník;

-tratnický [-cky; -ctví], příd. k *marnotratník* [-tnice], -a, m. = marnotratný člověk;

marnotratný [-ně; -nost] = kdo marně, lehkomyšlně mrhá jmění; přenes.; stylisace obrazivě marnotratná (Nov.) = plýtvající obrazy

marný [-ně; -no; -nost] = čím jen marníme čas, odsouzený ke zmaru, od počátku zbytečný, neúspěšný, nesplnitelný, planý, lichý: m. život, -ná naděje, práce, řeč, -né úsilí; -ná sláva (lid. a hovor.) = nic platno, nic se nedá dělati; -ná ženská (t., Rais) = marnivá; -ně čekat, namáhati se; marno (při neurč. způs.): je -no o tom mluvit; -no bude chytiti ji (Olbr.)

marocký, příd. k Maroko

marod, z něm. (a tam z franc.), neskl. příd. jm. = nemocen (jen lid. a hovor.) || m., -a, m. = nemocný člověk (t.);

marodér, -a, m. = lehce raněný voják, který může chodit (voj.); *-dérský* [-sky; -ství], příd. k tomu;

-diti = churavět, postonávat (lid. a hovor.);

-dka, -dek, ž. = světnice pro lehce nemocné vojáky (vojen.)

marokán, -u, m., druh kůže, safián; *Marokán* [-nka], -a, m. = obyvatel Maroka;

marokánový = z marokánu;

marokén, -u, m. = marokán;

-kénový = z marokénu;

Maroko, stř., území v Africe;

m., tkanina, knihař. látka

maron, -u, m., z ital. = plod jedlého kaštanu

maroquin «-kén || -kýn», -u, m., podle franc. = marokén, marokán

marota, ž., z franc. = koníček, vrtoch

Maroušek, -ška, m., domác. tvar k Maruš

Mars, -rta, m., římský bůh války;

Mars, -su || -se, m., planeta

marseillaisa «-sejéza || -zejéza», ž. = francouzská národní hymna

marshallisace «maršaliza-». ž. = marshallisování;

-llisovaný stát... = přijavší Marshallův plán, podléhající mu;

-llisovati koho = pojmouti jej do Marshallova plánu, vykonávat na něj vliv ve smyslu tohoto plánu;

marshallista, m. = účastník amer. Marshallova plánu, válečně zaměřeného

marš, citoslov., z něm. (a tam z franc.) = hybaj, ven, pryč (lid. a hovor.);

marš, -e, m. = pochod (lid.)

maršál, -a || *-lek*, -lka, m. (bez zdrob. význ.), z něm., původ. = podkoní, pak titul vysokých hodnostářů: polní m. (vojen.); nejvyšší zem. -lek = předseda bývalého čes. sněmu; v Polsku maršál = předseda sněmovny

maršallisace, *-lisovaný*, *-lisovati*, -lista, v. marshallisace

maršálka, -lek, ž. = maršálova žena; růže;

-lský [*-lsky*; *-lství*], příd. k maršál: -lská hůl, hodnost

marška, -šek, ž. = pochodová setnina (váleč.)

maršruta, ž., z něm. = předepsaná cesta (vojen.); přenes. = přesné pokyny k jednání (hovor.)

Marta, -rt, žen. jm.; symbol pečlivosti: pečlivá... M.;

**marta*, ž., z něm. = mučení (nár., Jir.)

martiální, v. marciální

Martin, -a, m., křest. jm. i příjm.;

martináč, -e, m., motýl;

Martinek, -nka, m., zdrob. k Martin

martinský, příd., 1. «-tin-» k (sv.) Martin: -ké posvácení (na sv. Martina); -ká husa; 2. «-tyn-»: ská pec, jeden druh železářské pece na výrobu ocele; -ská ocel = vyrobená v martinské peci (hutnic.)

martyr, -a, m., řec. = mučedník;

martyrium «-týryjum», -ria, stř. = mučednictví, přenes. = veliké trápení, utrpení; *-rologie*, ž. = líčení, mučednického života; přenes. = mučednictví, utrpení (Klost.);

-rologium, -gia, stř. = seznam mučedníků, martyrologie, mučednictví

marulka, -lek, ž., rostl.

Maruš(e), -še, zdrob. *-ška*, -šek, ž. domác. tvary k Marie a Marketa

marxismus «-zmus», -mu, m. = socialistické učení K. Marxe;

marxismus-leninismus, -mu, m. = marxismus rozvedený, prohloubený Leninem;

marxista [*-xistka*], m. = stoupenec marxismu;

-xistický [*-cky*] «-styc-» = v duchu marxismu;

**marxovec*, -vce, m. = marxista;

-xovský = marxistický

I **máry**, *mar* || *már*, ž. pomn., z něm. Bahre (stč. páry; máry přikloněním k mřítí) = pohřební nosítka

II **máry**, v. čára

Máry, ž. neskl., domác. tvar k Marie

maryjánek, -nku, m. = marijánek

maryáš..., v. mariáš

Maryša, v. Mariša

marx-leninismus «-leninys-», -mu m. = marxismus-leninismus;

-leninista, m. = stoupenec, znalec marx-leninismu; *-leninský* [*-sky*] = jsoucí v duchu marx-leninismu

Máňa, -ři, ž., domác. tvar k Marie (Maří)

Mařena, zdrob. *-nka*, -nek, ž., domác. tvary k Marie (Maří);

M. || *Mořena* = Morana (Puchm a v lid. podání)

Maří, ž., ve spojení M. Magdalena = Marie

mařiti = přivádět na zmar, kazit.

marnit: m. čas čím, jednání; m. muže = ničit (So.); = snít (zast. kníž.); slož. dokon.

z- čas = promarnit; *z-* něčí záměry, úklady, práci = překazit.

zničit; *mařivati*, opak.

Maříž, -e, ž., ves

Mařka, ž., zdrob. k Máňa

masa «-sa», ž., z lat. -ssa = hmot; konkursní m. = k. podstata; = množství, zástup, dav: m. lid. pomn. masy

masakr, -u, m., z franc. massacre = vraždění, krveprolití;

-krovatí, -rují = (z)působit masakr, pobíjet, -bit...;

slož. dokon. *z-*

masař [-řka], -e, m. = kdo ji rád n. jen maso (lid. a hovor.);

***masařina**, ž. = masakr;

masařka, ž., moucha

***masatý** = masitý

masáž, -e, ž., z franc. massage = léčebné hnětení, tření těla

masculinum || zčešt. *-ku-* «-lí-», -na, stř., lat. = muž. rod, jméno muž. rodu

máselnice, ž. = přístroj na stloukání másla; v. máselník;

zdrob. *-níčka*, -ček, ž.;

máselník [-nice], -a, m. = prodáváč másla (Ner.; o jediň.);

m., -u, m. = máselný koláč; houba, klouzek;

máselný, příd. k máslo: -ná kyselina

masenka, -nek, ž. = lístek na maso

masér [-rka] «-sér», -a, m., z franc. = kdo odborně masíruje;

-rský [-rsky; -ství]: *-rský* salon, *-rská* živnost

masíčko, stř., zdrob. k maso

masíčko, stř., zdrob. k máslo

masírovatí, -rují = provádět masáž; slož. dok. *na-*, *z-*

masitý [-tě; -tost] = z masa (pokrm, strava); = mající na sobě hojně masa, tlustý; = dužnatý

masiv «-sív», -u, m., z lat. = horské pásmo asi stejně dlouhé jako široké;

masivní [-ně; -nost] = co je z větší masy, z velkého kusu, důkladný, těžký, mohutný (nábytek...)

maska, -sek, ž., z franc., 1. = zakuklení obličeje, škraboška: nasadit si, sejmut -ku; strhnout komu -ku, v. demaskovat; 2. = ochranné zařízení; plynová m.; posmrtná m. = odlitek tváře; 3. = celkové přestrojení, zakuklení; přenes. = předstíraný ráz,

-ná tvářnost, zdání: m. poutníka...; pod maskou přátelství (So.) atp.

***maskaráda**, ž. = maškaráda

maskaron, -u, m., z franc. = groteskní ozdobný obličej, postava

maskovatí = nasazovat si, dávat masku, přestrojovat; m. co, přenes. = zakrývat, zastírat, utajovat; m. pocit vítězství (So.) = stavět se vítězem; zpřídav. *maskovaný*: -ný lupič; altán -ný stromovím (Sez.); cizí vlivy lehyňce -né (Vrchl.);

slož. dokon. *za-* = zastříti

maskulinum, v. masculinum

máslař [-řka], -e, m. = obchodník s máslem; příd. *-řský* [-řství]

máslenka, -nek, ž. = lístek na máslo; rostl., houba

***máslice**, ž. = máslačka

másličko, stř., zdrob. (citové) k máslo

***máslnice**, ž. = máselnice

máslo, stř. = tuk z mléka; symbol. a přenes. (lid. a hovor.): být (jako) z -la = choulostivý; jednati s kým jako s -lem = velmi opatrně; jde to jako po -le = dobře, hladce; mít m. na hlavě = nebýt bez viny, b. z „hříšků“...

maslouch, -u, m., zdrob. *-loušek*, -šku, m., druh klouzku

máslovka, -vek, ž., odruda hrušky;

máslový, příd. k máslo: -vé těsto, rohlíčky

másnice, *-níčka*, ž. = máselnice (nářeč.)

masný = na maso, s masem: m. trh; -né krámy (lid. masné); = masitý; -ná banka = pro obchod s masem

maso, stř., svalovina, potravina: živé m., v. granulace;

lidské maso, přenes. = lidé

masochismus «-zochyz-», -mu, m. = perversní trýznění, podle něm. spisovatele Sacher-Masocha;

-chista, m. = člověk oddaný masochismu

masojed, -a, m. = jedlík masa (řid.); = tuhýk (lid.);
m., -u, m., houba;
masojídek, -dka, m. = masojed, -a

mason, v. maçon

masopust, -u, m. = doba od Tří králů do popeleční středy; lid. = kohoutky, rostl. (Jir.)
-pustní, na př. zábava

I **masový** [-vě], příd. k maso = z masa: -vá polévka; = podobný masu: -vá barva; být m. = jísti rád maso (lid.); masově červená barva (Olbr.)

II **masový** [-vě; -vost], příd. k masa = davový, hromadný: -vé hnutí

masožravec, -vce, m. = masožravý člověk;
masožravý = živící se masem: -vá rostlina

mast, -ti, ž. = čím se maže, přípravek na mazání;
 symbolic. a přenes. (lid. a hovor.): zacházeti s čím jako s drahou mastí = velmi opatrně, šetrně; všemi mastmi mazaný = prohnáný

mastek, -tku, m., nerost

mástl, matu, rozk. mať, přech. mata, -touc, příč. mátl, maten, podstat. matení (změtení, v. tam) = zamotávat, plést: m. nití, přízi; m. si slova, pojmy; m. koho = mýlit; nedati se ničím m.; m. se v počítání; m. se (lid.) = nic si nepamátovat, všechno si plést (stáří);

slož. dokon. *na-* se komu do cesty; *po-* se na rozumu;

při-: to se k tomu přimátlo = připletlo; *z-* koho = poplést, přivést do omylu; *z-* se = splést se, zmýlit

masticí = na maštění: m. olej;

mastič, -e, m. = kdo mastí;

mastička, ž., zdrob. k masti;

-čkář, -e, m. = prodáváč mastí (zastar.); posměš. o lékárníkovi n. o lékaři; *-čkářský* [-sky; -ství]

mastidlo, -del, stř. = prostředek na maštění

***mastikulka**, m. = otrapa (lid., Jungm.); lid. = „drahomír“ (o kupci, o řemeslníkovi...)

mastírna, -ren, ž. = místnost na maštění (textil.)

mastít, maštén(i) = natírat mastí, mastnotou, tukem, dávatí tuk do čeho: m. vůz, jídlo; m. si vlasy; přenes. (lid. a hovor.) m. karty, housle... = horlivě n. dobře (špatně) hrát; *maštěný* = omaštěný, o jídle...;

slož. dokon. *na-* vůz..., *na-* si vlasy; přenes. *na-* si kapsu = mnoho vydělat, získat (lid. a hovor.);

o- jídlo; *o-* co komu = ostře vytknout, ztížit, zhoršit postavení, ztrpčít (zhrub.);

po- (si) = *na-*, *za-*;

pro- hrách... = promíchati tukem; *pro* (si) límec = promočiti mastným potem; *promaštěný* límec;

pře- = příliš *o-*; *při-* = více *o-*;

roz- = mazáním rozetřít;

vy- pánev = *o-* uvnitř; *vy-* sádlo = spotřebovat;

z- koho, přenes. = zbít; *z-* co = špatně provést, „zvrzat“... (lid. a hovor.);

za- si šaty = potřísnit mastnotou;

-mašlovati, slož. nedok. *o-*, *při-*, *vy-*;

mastlovati, -vám, opakov.

mastnota, ž. = tuk

mastný [-ně] = obsahující mast, mastnotu, tuk, tučný, omaštěný: m. hrách, -ná polévka, -né vlasy; -ná skvrna = od mastnoty; = jakoby mastný: -né bláto; přenes. = peprný, perný, tučný, nesnadný: m. účet, -ná úloha (lid. a hovor.)

mastodon, -nta, m. = předvěký slon; přenes. o velkém parníku (čap.); *-donti* kostra

masťovitý = jsoucí jako mast

masturbace, ž., z lat. = onanie;

-bant, -a, m. = onanista; *-bovati* = onanovat

Máša, -ši, ž., novější domác. tvar k Marie;

M., m., příjm. z Mach

mašina, ž., z něm. = stroj, lokomotiva, vlak (lid. a hovor.; zastaralá); přenes. (vulg.) = tlustá žena;

-*nerie* «-ryje», ž. = strojoví, soustrojí, složitý organismus: divadelní, spolková, státní m. (hovor.);

mašinka, ž., zdrob. k mašina

maširovatl, m. marš-, z něm. = pochodovat (lid.)

Maška, m., příjm., zdrob. k Máša

maškara, ž., z ital. = maska, maskovaný člověk (říd.), nevkusně oblečený člověk (lid. a hovor.); -*rada*, ž. = maškarní ples, zábava;

maškarní průvod, ples, zábava

***maškrtný** || *paš-* = mlsný (nář.)

mašle, ž., z něm. = pentle, stuha, klička, smyčka na ní, kravata (lid. a hovor.); = nepořádná žena (vulg.); zdrob. -*lička*, -ček, ž.

***mašlovačka**, -ček, ž. ||

-*vadlo*, -del, stř. = peroutka na mašlování, maštění (lid.);

mašlovati, -luji, opětov. k zaniklému máslení = mastit máslem; slož. dokon. *na-* (lid.)

Mašta, m., příjm. z Máša

***maštal**, -e, ž., z něm. = konírna (lid.); zdrob. *maštálka*, -lek, ž.; *maštalní* (Ner.) || -*lový*, příd. k maštal

maštění, -ný, v. mastiti;

maštěnka, -nek, ž. = tučenka (váleč.)

Maštera, m., příjm. z Mašta

-*mašťovati*, v. mastiti

I **mat**, neskl. příd. jm., z něm. = nelesklý, mdlý (lid. a hovor.): m. barva, látka; zčeštěno v *matový* a *matný*, v. tam

II **mat**, -u, m., z perš., v šachové hře = sevření krále šachem: dostat, dát m.; být m. = být poražen v šachu; přenes. (hovor.) = být v koncích, nevědět kudy kam

mat, -ti || -tě, ž. = matka (domác. podoba)

máta, ž., rostl.

matador, -a, m., špaň. = zápasník s býky; přenes. (hovor.) = předák, čelný zástupce; -*řský* [-*řství*], příd. k tomu

Matas, -a, m., příjm., původ. domácí tvar k Matěj

***mátati** = másti, strašit (nář.)

matčín, v. matka

mateční || -*čný*, příd. k matka: -ní podíl (po matce); -ná kolej = z které se rozvětvují jiné koleje; -ná hornina = v které se nalézají drahé kameny;

matečník, -u, m. = málo přístupný les se zvěří

matematický [-*cky*] «-tyc-», příd. k matematika: m. zeměpis, -ká hodina, úloha, značka; -cká jistota = úplná, naprostá: -cky správný;

-*tík* [-*tička*] «-tyk, -tyč-», -a,

m. = počtář, učitel, profesor, univer. posluchač matematiky;

-*tika*, ž., z řeč. = počty, počtářství (praktic. i vědec.)

matenice, ž. = matení, něco zmateného: m. divokých snů (čech); m. pojmů; lid. = cuchanka || -*nina* (Palac.) || -*nka*, -nek, ž.

materiál, -u, m., z lat. = materie, zpracovaná hmota, připravená k výrobě..., hmotina, -ny: stavební m.; vědec., jazykový m.; je to z dobrého -lu;

-*riálle* «-lijes», -lí, ž. pomn. = různý materiál;

-*rialisace* «-za-», ž. = materialisování, zhmotnění (spiritist.), odklon od duchovních zájmů k materiálním, hmotným

materialismus «-zmus», -mu, m., 1. = světový názor pokládající proti idealismu hmotu se zřením k vědomí, myšlení za prvotní; historický a dialektický m.; 2. životní praxe, záležející ve zvýšeném zájmu o věci hmotné, hmotářství; *materialisovati* «-zo-» = zhmotňovat; lidská společnost se materialisuje = začíná se starati

jen o hmotné zájmy; jazyk, řeč materialisuje myšlení = dává mu hmotnou (zvukovou) podobu (odbor.);

slož. dokon. *z-*;

materialista [-stka], m., 1. = stoupenec materialismu, 2. = kdo má, vede materiální obchod;

-rialistický [-cky] «-styc-» = v duchu materialismu (názor, člověk); smýšlet, vykládati světové dění -cky || **-rialistní* (So.)

materiální [-ně], n i k. *-rielní*, příd.

k materie = hmotný: m. zájmy (o živobytí, o peníze...), opak duchovní; m. postavení (plat, důchody...); m. starosti, škoda; m. obchod (s materiáliemi, opak potravinářský); býti dobře zaopatřen -ně

materie «-ryje», ž., z lat. = vnější svět, bytí existující nezávisle na lidském vědomí podle filosof. pojetí materialistického, hmota; = látka v nejširším smyslu, surovina; je to z dobré -rie (látky, dřeva...); učebná, vědecká m. atp.; lid. = hnís;

materielní, v. materiální

materník, -u, m. = děloha (zast.)

maternita «-ny-», ž., z lat. = mateřství

máteř, ž., obyč. jen v 1. a 4. p. jedn. = matka (kniž., měst. hovor.)

mateří = matčín, mateřský (zastar.): m. láska (Krásnoh.);

mateřídouška, -šek, ž., rostl.

mateřín, -a, -o || *-řinský* = matčín, mateřský (zastar.)

mateřský [-sky], příd. obecně přivlastňovací k matka, vlast. k máti (jednotlivě přivlast. je matčín): -ká láska; přenes. = jako mateřská; -ké znamení; -ká škola (pro děti do 6 let); -ký děd (lid., Jir.) = děd s matčiny strany; staratí se o koho -sky;

mateřství, stří. = rození a kojení dětí ženou;

mateřština, ž. = mateřský jazyk

Mates, -a, m., domác. tvar k Matěj, dnes říd., obyčej. posměš. příjm.

**mátě*, ž. = máti, v. tam (biblic. básn.)

Matěj, -e, m., křest. jm., příjm.: symbol přihlouplosti, bezradnosti (lid. a hovor.): býti z čeho M.: *matěj* = mladý zajíc (t.); *matějský*: -ké posvícení

match «meč, obyč. mač», -e, m. angl. = sportovní zápas

máti, mateře, ž. = matka (zastar.) ||

máti, 2., 3., 4., 5., 6. -ti, 7. -ti (měst. hovor.)

matice, ž., původ. zdrob. k máti, nyní jen přenes., 1. = část šroubu k jeho utažení; 2. = matrice; 3. spolek: M. česká ap.

matický «-tyc-» = matematický (student.)

matička, ž., zdrob. k matice a důvěr. podoba k matka

matiční škola = vydržovaná Ůstř. mat. školskou; pod. -ční učitel

matika, -kář = matematika, -kár (student.)

matinée «-tyné», stří. neskl., franc. = dopolední, ranní koncert, dámský úbor

matinka, ž., důvěr. podoba k matka
matiti koho = dávat, dát mat (říd., hovor.); *m. se* = být matný. matně osvětlen (ojediň.); slož. dokon. *z-* koho

matka, -tek, ž. = žena mající děti; vzhledem k dětem = rodička: děti z jedné matky; M. Boží = Panna Maria; (včelí) m. = samice; přenes. 1. = starší žena (důvěrně n. vlídně); 2. m. šroubu = matice; 3. = děloha (lid.); 4. symbolicky: země, vlast... je naše matka;
v. krkavčí

**mařka*, -ték, ž. = matka (říd. domácí. podoba, Kunět.)

**matkovraždy*, ž. = vražda matky

matla, příslov. ve spoj. *hatla m.*, v. hatla;

matla, m. = kdo se v něčem matlá, babrá (lid.):

matlafous, -a || čast. zdrob. -*sek* || *šma-*, -ska, m. = něco maličkého, malý člověk, dítě (lid.); v dětské říkance: dej mi kousek, matlafousek;

matlanina, ž. = patlanina, o špatném jídle apod.;

matlati se v jídle... = patlati se; slož. dokon. *po-* = pomazat, poplést; *za-* = zamazat, zpatlat; *matlavý* = patlavý: -vá práce

matně, v. **matný**;

**matněti*, -nějí = stávat se matný;

matnice, ž. = matná deska fotografická;

matný [-ně; -nost], z I *mat* = mdlý, zamlžený, neurčitý, nejasný: m. svit večera (Vrchl.); m. zrak (Arb.); -ná zář (Jir.); -né světlo (obec.), podob. -né sklo; -né snění (Krásnoh.); -né tušení; křídlo -ně průsvitavé (Čech); -ně nachové rtíky (Hlad.); -ně něco tužit

mátoha, ž. = příšera, strašidlo; = přízrak, přelud, fantom, fantasmie: obraz otce stál mi před očima jako m. (Koll.); mátohy štěstí (Dur.); to jsou mátohy, ne skutečnost; být jak v mátohách (Ner.) = jako v mlhách, omámen; být jako mátoha = jako omámen, velmi sláb

**matohlavý* [-vě; -vost] = zmatený

matoliny, -lin, ž. pomn. = vinné mláto

matonoh, -a, m. || *-noha*, m. = kdo mate nohy, šmatla, popleta; *-noha*, ž. = jílek mámivý (lid.); *matonohý* = pletoucí nohama, šmatlavý (lid.)

**mátořiti* (se) = být jako mátoha
Matouš, -e, m., křest. jm. i příjm., původ. domác. tvar k Matěj; zdrob. -šek, -ška, m.

matovati co = činit mat, matovým

matový [-vě; -vost], 1. = I *mat*;

2. příd. k II *mat*

mátový, příd. k *máta*

**mátožina*, ž. = mátoha;

**mátožiti* = činit mátožným; m. (se) = mátožně chodit..., blouznit;

**mátoživý* [-vě; -vost] = mátožný;

mátožný [-ně; -nost], k mátoha = přízračný, strašidelný, neurčitý, nejistý, fantastický, mdlý, slabý (jako mátoha)

matrace (lid. *mad-*, *mod-*), ž., z něm. = žíněnka

matriarchální, příd. k *matriarchát*: m. zřízení, právo;

matriarchát, -u, m., z řeč. = vláda matky, rodinný řád, podle kterého je hlavou rodiny matka

matrice, ž., z něm., v strojn. = razidlo; v tiskař. = forma na lití písmen, na galvanoplastické otisky, matice

matrička, -ček, ž., zdrob. k *matrice*;

matriční, příd. k *matrice*, *matrika*; m. výpis = z matriky

matrika, ž., z lat. = zápisy o narození, sňatcích, úmrtí, seznamy vysokoškol. posluchačů apod.; v. *matriční*;

-rikář, -e, m. = kdo vede matriku; *-rikový* katolík, evangelík = jen zapsaný v matrice, ale nábožensky lhostejný || *-*rikální*

matrona «-tró-», ž., lat. = ctihodná starší dáma;

-novitý [-tě; -tost] = podobný matroně;

-novský [-sky] || *-nský* [-nsky; -nství], příd. k *matrona*; -nské vystoupení

**matrós*, -sa «-za», m., z něm. = námořník (lid.);

m., -u, m. = čtvercový límeček, hlavně na dět. šatech, šaty s ním;

matrósek «-zek», -sku, m., zdrob. k tomu

**mafula*, m. = tululum

matura «-tú-», ž. = maturita (lid. a hovor.);

maturant [-tka] «-tu-», -a, m. = žák krátce před maturitou a po ní;

- maturita*, ž., z lat. = zkouška dospělosti na bývalé střed. škole;
- **-ritant* (-tka], -a, m. = maturant;
- ritní* zkouška, vysvědčení;
- rovati*, -ruji = skládat, složit maturitu
- Matuška**, m., příjm., původ. domác. tvar k Matěj
- **matuška*, *má-*, *mátuška*, -šek, ž., z ruš. = matička
- matutinum* «-tý-», -na, stř. = raní mše, pobožnost (Břez.)
- Matyáš**, -e, m., z něm. Matthias
- Matylda**, -ld, ž. jm.
- Maur** [-rka], -a, m., národní jm.;
- maureska*, ž., franc. = arabeska;
- **maurický* = maurský;
- maurský*, na př. sloh || *maureskní*, podle franc. = arabeskový (Č.-Chod)
- mauserovka* «-ze-», -vek, ž. = ručnice sestrojená zbrojíři Mauser
- mausoleum* «-zo-», -lea, stř., z lat. a tam z řeč. = monumentální, nádherný náhrobek, hrobka
- **maušl*, -a, m., přezdívka židům (Ner.);
- maušlovati*, -luji = mluvit po židovsku, nesrozumitelně brebentit
- mauthauseňák* «-ze-», -a, m. = vězeň z koncentračního tábora v Mauthausenu za 2. svět. války
- mávati*, -vám = sem tam pohybovat, kynout, šermovat: m. mečem, rukama, praporem; slož. dokon. *roz-*: prolíti sílu rozmávanou (šrám.);
- za-* šátkem na rozloučenou...;
- mávnouti*, mávl, -vnuv, -vnut(i), dokon. (původ. manouti. v. tam); m. rukou nad něčím, projev oželení, resignace; slož. dok. *za-*
- Max**, -a || *Maxa*, m., domác. tvary k Maxmilián, příjm.; zčeštěno v *Maksa*, příjm.
- maxima*, ž., lat. = hlavní zásada, pravidlo;
- malismus* «-liz-», -mu, m. = směr s maximálním programem, hlav. sociálním;
- malista*, m. = stoupenec maximalismu, radikál; = bolševik (hanl. v mluvě pravicových sociál. demokratů); *-malistický* «-styc-» = v duchu maximalismu;
- mální* [-ně] = největší, nejvyšší (výkon, program, ceny); -ně zatížit; žádat -ně tolik a tolik...
- maximum**, -ma, stř., lat. = nejvyšší míra, množství, číslo, rozměr, rozsah: m. napětí, tepla, požadavků...
- maxl**, v. maksl
- mayovka* «májov-», -vek, ž. = slovesné dílo K. Maye, v jeho duchu
- maz*, -u, m. = mazlavá hmota: kožní, ušní m.; = mazadlo: knihařský, ševcovský... m.; = výprask (lid.)
- máz*, -u, m., z něm., stará míra na tekutiny
- mazací* = na mazání: m. olej;
- mazácký*, příd. k mazák;
- mazač*, -e, m. = kdo maže; dřívě řemeslník vymazávající spáry v roubených stavebách; = mazel (říd. kniž.);
- mazáček*, -čku, m., 1. = kartáček na mazání; 2. zdrob. k mazák, -u;
- **mazáček*, -čka, m. = mazánek;
- mazačka*, -ček, ž. = hlína na mazání; = pumpa na olej (želez.);
- mazadlo*, -del, stř. = hmota na mazání;
- mazák*, -a, m.: starý m. = „stará vojna“;
- mazák*, -u, m. = máz (lid.);
- mazal* [-lka], -a, m., posměšně o malíři n. o špatném písaři;
- lský* [-lsky; -lství], příd. k tomu
- mazanec*, -nce, m. = velkonoční bochánek, mazaný koláč; = šmouha vzniklá mazáním; = mazánek (říd.)
- mázanec*, -nce, m. = rána „máznutím“, úhozem, stopa po ní (lid., Těsnohl.)
- mazaneček*, -čku, m., zdrob. k mazanec; m., -čka, m. = mazánek

mazáneček, -čka, m., zдроб. k *mazánek*, -nka, m. = mazlík, mazlíček

mazaně, v. *mazaný*

mazání, strf., podst. jm. k *mazati*, 1. dějově (m. vozu...); 2. konkrét. = léčivá mast, pomazánka (lid.)

mazanice || -nina, ž. = špatné písmo, -ný obraz, -ná kresba, mazlavé bláto (lid. a hovor.)

mazaný [-ně; -nost] = namazaný: m. chléb; přenes. m. člověk = vychytralý, chytrák (lid. a hovor.); všemi mastmi m.; -ně si počínat = vychytrale, chytrácky; -nost = vychytrlost...

mazati, maži || -žu, -žeš..., mazal..., 1. = natírat: m. máslo na chléb || chléb máslem; m. boty, vúz; kdo maže, ten jede (přísl.), přenes. = kdo podplácí; m. komu med kolem úst = lichotit, růžově něco vykládat (lid. a hovor.);

m. karty = horlivě hrát (t.);

m. housle = dobře hrát (Rais);

těž = špatně hrát;

2. m. koho = bít (lid.);

m. deku, šišku = silně popíjet (zhrub.);

3. m. || m. si to = rychle jít, jet (lid. a hovor.; Čap.);

4. m. se s kým, s čím = piplati se (lid. a hovor.);

slož. dokon. *do-* krajíc = úplně namazat; *do-* máslo = vymazat; *do-* co, koho = u- (nářeč.);

na- krajíc máslem...; *na-* si kapsu = dostati tučný honorář, -né

palmare (lid. a hovor.); *na-* se = opít se (vulg.); zpřídav. *na-*

mazán, -zaný = opilý;

o- kamna hlinou;

po- krajíc máslem; *po-* si šaty = u-; symbolicky: *po-* koho za krále; sr. pomazánka;

pod- koho = podplatit (lid. a hovor.);

pro- = dobře namazat; = utratit, prohrát (t.);

pře- = znovu na-;

při- si másla na chléb;

roz- písmo... = rozetřít; přenes. *roz-* koho = rozmazlit, zhýčkat (lid. a hovor.); *roz-* co v novinách, na schůzi = příliš podrobně se o tom rozepsat, rozhovořit, „nafouknout“ to (hovor.);

s- co s tabule = setřít; přenes. (lid. a hovor.) *s-* co = zapomenouti na to (podle smazání dlouhů psaných křídou); = zastřít, odčinit: chtít *s-* nepříznivý dojem;

u- řádek s tabule = od-, vymazat: *u-* koho, se = ušpinit, potřisnit;

vy- pekáč, boty = dobře namazati; *vy-* spáry, skuliny; *vy-* co na výkrese = odstranit, vytřít; *vy-* zápis z desk, z pozemk. knihy; *vy-* omastek = spotřebovat; *z-* koho, se = u-; *z-* koho = zbít (lid.);

za- nápis = zakrýt, odstranit barvou, hlinou...; *za-* koho, co (okno, šaty...) = zašpinit;

mazávati, -vám, opakov.; slož. *pod-* úřady; *roz-* něco atp.;

-mazovati, -zuji, opět., jen v nedokon. složení: *po-* (bibl.); *roz-* co (Bráf) atp. || častěji *po-* *mazávati*...

mazavka, -vek, ž. = mazlavá půda; m., m. = opilka (lid. a hovor.)

***mazavý** [-vě; -vost] = mazlavý

***mazba**, -zeb, ž. = mazanina, špatný spis (Čelak.); = mazání (Klost.); = pitka (Herrm.)

mázderka, ž., zдроб. k *mázdra* (Č.-Chod)

mázdra, -der, ž. = slizká blána; lid. = povlak na tekutině;

mázdrovitý, -dřítý = obsahující mázdry, potažený mázdrou, jí podobný;

mázdřička, ž., zдроб. k *mázdra*;

-dřinec, -nce, m., rostl.;

**-dřiti* = stávat se mázdřitý;

-dřítý, v. výše;

-dřivka, -vek, ž. = záškrť, difterie;

mázdřivý [-vě; -vost] = mázdřitý

*mazec, -zce, m. = bitka, výprask (vulg.)

mázeček, m., zdrob. k máz

mazel, -zla, m. = mazánek, rozmazlené, zhýčkané dítě

mazhaus || máz-, -u, m., z něm. = předsíň, společný obývací pokoj, jídelna v starých domech (Jir.)

mazílek, -lka, m., zdrob. k mazel

mazivo, stř. = látka na mazání

mázka, -zek, ž., slučí m. = lahůdka ze slučích vnitřností

*mazla, m. = mazel

mazlání, v. mazlati se

*mazlenka, ž. = rozmazlená dívka mazlavého;

*mazlati se = mazlit se;

*mazlavina, ž. = mazlanice;

mazlavý [-vě; -vost] = co se maže: -vá hlína, -vé mýdlo; -vost mýdla

*mazlenka, ž. = rozmazlená dívka (Pittner.)

mazlíček, -čka, m., zdrob. k mazlík;

*mazlíčkovati se = mazlit se (Ner.)

mazlík, -a, m. = mazel; m., -u, m. = prkénko na mazání (ševcov.)

mazlit (zastar. máz-) se, rozk. mazli, podst. mazlení (nikoli m. se): m. se s dítětem = laskati se s ním (lid. a hovor.); dítě se mazlí = nechává se laskat, mazlivě mluví; přenes. m. se s kým (o dospělém) = příliš laskavě, shovívavě se chovat k němu; slož. na- se dosti s kým; po- se s kým;

roz- dítě = zhýčkat je; zpřídav. rozmazlený;

slož. nedokon. rozmazlovati koho; mazlívati se, -vám, opakov.

mazlivý [-vě; -vost] = rád se mazlí: -vé dítě; -vé jméno = domácké, hypokoristické; -vá výslovnost (dětská) = nedokonalá, hlavně šišlání; = obvyklá výslovnost š, ž místo s, z v lašnářečích (Martin.);

chovati se, vyslovovati -vě; i se vyslovuje -vě (Bart.)

mázní, příd. k máz = mázový

maznice, ž. = zařízení, nádoba na mazání; maznička, -ček, ž., zdrob. k tomu

máznouti, mázl, -znuv, -znut(i), dokon. k mazati; m. koho = udeřit (lid.);

slož. na- si krajíc: na- se = opít se; roz- písmo, co v novinách; roz- mouchu; u- jeden řádek; vy- co na výkresu; přenes. vy- = odejít, utéci (lid.); za- nápis atp.

-mazovati, v. mazati

mazový, příd. k maz: -vá žláza

mázový, příd. k máz: -vá nádoba

Mazur, -a, m., příslušník pol kmene;

mazur, -u, zdrob. -rek, -rka, nejčast. -rka, -rek, ž., tanec;

mazurovati = vyslovovati z, místo ž, š (odb.);

mazurový: -vé rytmy (Ner.);

-rský jazyk neboli -rština, ž.

Mazursko, stř., kraj;

mazuřiti = mazurovati

Mcely, Mcel, -lich, pomn., ves v Č.

mdle, mdlejší, v. mdlý

mdlení, -mdlévati, v. I, II mdliti

I mdliti, mdleji, (neo)mdlí, -dlete, mdleje || mdle, mdlev, mdlel, mdlení = stávat se mdlý, slábnouti: duch jí mdlí (Jir.); duše mdlí (Prach.); hřímání mdlíc zacházelo za lesy (Jir.);

zprav. jen

slož. dokon. o(mdlít || mdlet) = pozbyt vědomí, padnouti do mdlob (běž.); zpřídav. omdlelý;

u- = zeslábnouti (kniž.); běžné umdlení, stř., -ný, v. tam;

*z- || ze- = u- (kniž.): nezemdlel jsem (Ner.); noha zmdlela (Vrch.); v. zemdlelý;

-mdlívati || -mdlé-, slož. nedok.

*do-, přenes. = slabě doznívat;

o- = pozbývat vědomí (běž.);

u- (kniž.) = slábnout, ztrácet síly: vše umdlívalo (So.);

ze- || z- (kniž.)

II mdlít, -dlí, mdlil, 1. = činit mdlým (jen v mluvnic. teorii); zrak mdlil (Prach.), odchyl. m. mdlel; 2. = dělat barevně mdlým, mat; podst. mdlení (odbor.); slož. nedokon. opakov. *umdlívati se = unavovat se (So.)

*mdlivý [-vě; -vost] = činící mdlým

mdlo, stř. = slabost, mdloba: v hořkém mdlu (řid. kniž.)

mdloba, ž. || často pomn. -by, 1. = mdlý stav, slabost, dočasná ztráta sil, vědomí: jde na mne mdloba, jdou... -by; padnouti do mdlob, ležet ve -bách, probrati se z(e) mdlob(y); 2. = chabost, matnost: m. vzpomínka (Sez.; řid.);

*mdlobník, -a, m. = mdlý člověk, slaboch;

mdlobný [-ně] (kniž., básnic.) = (jako) ve mdlobách: m. zpěv (Dav.); -né opojení (Vr.); -né podruží (Vanč.); -ně uspati (Prach.); -ně se probouzeti (Martin.)

mdlost, v. mdlý

mdlý [-le; -lo; -lost] = slabý: m. člověk, zrak, úsměv, rozum, -lé oči, světlo; = neprůsvitný: -lé sklo; = chuťově nevýrazný, bez náležitě chuti: m. pokrm, -lá chuť;

mdle mluvit, brániti se, svítit, osvětlovat...; chutná to mdle; je, přišlo mi (z toho) mdlo;

mdlost = slabost (řid.); obyč. = chuťová nevýraznost;

2. stup. mdlejší: m. hled (Čech)

mé, v. můj

mé, meé, citoslovce vystihující mečení

mea culpa, v. culpa

meandr, -u, m., z řeč. = zákrut řeky, ozdobná čára;

*-rovati = tvořit meandry;

-rovitý = podobný meandru;

-rový: -vá ozdoba

*mébl, -u, m., z něm. = nábytek
mecenáš [-ška], -e, m. = podporovatel umění a věd, z lat. osob. jm. Maecenas;

mecenášský [-šsky; -šství], příd. k tomu

*mecenovati = dělat mecenáše (šal.)

mecký, příd. k Mekka

I meč, v. match

II meč, -e, m., sečná zbraň; symbol ostrosti: nůž, jazyk (ostrý) jako m.;

symbol muž. pohlaví: příbuzný po meči = v mužské linii (opak po přeslici)

mečeta, v. mešita

mečeti, -čí, o kozím, ovčím... hlase, zhruběle o nepěkném lidském hlase n. zpěvu;

slož. dokon. na- se (mnoho); za-, prostě dokon.;

mečívati, -vám, opakov.

mečík, -u, m., zdrob. k II meč; přenes. 1. = plochá příčka u žebřin, u žebříku; 2. květina

mečíř, -e, m. = výrobce mečů; -řský [-řství], příd. k tomu

mečívati, v. mečeti;

mečivý [-vě] = mečící: -vá koza; přenes. (drsně) m. hlas, zpěv; -vá píseň (Čap.)

mečoun, -a, m., mořská ryba

mečovitý [-tě; -tost] = tvarem podobný meči; mečový tanec

meď, -u, m. = včelí výrobek n. jeho napodobenina; symbol sladkosti: sladký jako meď; přenes. býti samý m. = sladce zdvořilý (lid. a hovor.); to není (žádný) m., o nesnadné práci (t.)

Meď «Méd», -a, m., národ. jm.

medáček, m., zdrob. k medák;

medáčí, příd. k medák: m. hnízdo...

medaile || zčešt. -dajle (zastar. -dalie, podle ital.), ž., z franc. -lle = peníz ražený na něčí památku, počest, jako vyznamenání;

-lér, -a, m. = rytec medailí;

-léřský [-léřství], příd. k tomu

medallion || -dajlon (zastar. -dalion), -u, m., z franc. = oválný obrázek, -ná fotografie na náhrobku, na průčelí domu...

zdrob. -lonek, -nku, m. = ozdobný přívěsek s podobiznou apod.

medajle, *-lon*, v. medaile, *-lon*
 medák, *-a*, m. = čmelák (lid.);
 = čistič kanálů (hantýr.)
 medalie, v. medaile
 medalion, v. medailon
 *medanboh = „měděný bůh“, jen
 ve zvolání jako kletba (slov., Jir.)
 medař, *-e*, m. = obchodník s me-
 dem; *-dařský* [*-dařství*], příd.
 k tomu
 medenec, *-nice*, v. měděnec, *-nice*
 Medhuje, v. Metuje
 mediace «*-dyja-*», ž., z lat. = zpro-
 středkování skrze medium, přá-
 telské prostředkování mezi dvěma
 státy; *-ační*, příd. k tomu
 mediaevalista «*-dyje-*» || *-die-*, m.
 = historik středověku;
-valistika «*-sty-*», ž. = historie
 středověku;
mediaevální || *-die-*, z lat. =
 středověký
 mediální «*-dyjál-*», příd. k me-
 dium 1.
 medián [*-nka*] «*-dyján*», *-a*, m. =
 duchař, spirítista (lid.);
-nský [*-nství*], příd. k tomu
 medicina «*-dycí-*», ž., z lat., 1. =
 lék (lid. a hovor.); 2. = lékař-
 ství; *-nální* = léčivý; *-nský* =
 lékařský: *-nská fakulta*, *-nský spis*
 medicový «*-dyc-*», příd. k medik;
medička, v. medk
 medievalista, *-valistika*, *-vální*, v.
 mediaevalista
 medijní, příd. k medium 2.: m.
 schopnost
 medik [*-dička*] «*-dyk*, *-dyč*», *-a*,
 m., z lat. = studující lékařství,
 medicíny;
medikament, *-u*, m., z lat. = lék
 (učené hovor.);
medikus, *-ka*, m., podle lat. =
 lékař (starší učené hovor., dnes
 žertov.); = chytrák (místy lid.)
 mediokrita «*-dyjo-*», ž., lat. = pro-
 střednost
 medisance «*-dyzan-*», ž., franc. =
 pomluva
 mediště, stf. = medník 2.
 meditace «*-dy-*», ž., z lat. = pře-
 mítání, rozjímání, meditování;
-tační = meditativní;

meditativní [*-vně*] «*-týv-*» = roz-
 jímavý (člověk, lyrika)
 mediti si = libovati si (lid. a hovor.)
 meditovati «*-dy-*», z lat. = přemí-
 tat, rozjímát
 medium «*-dyjum*», *-ia*, stf., lat.
 vlastně = střed; přenes., 1. je-
 den slovesný rod a tvar jej vy-
 jadřující (mluvnic.); 2. = pro-
 středník při hypnotických a spi-
 ristických pokusech;
 v. mediální, medijní
 medle, příslov., z mne dle (pů-
 vod. = pro mne) = tak, tedy,
 vlastně (hovor. strojené): oč m.
 opíráte svůj úsudek? (Arb.)
 mednatý = plný medu (čelak.)
 *mednice, ž. = místnost na med
 medník, *-u*, m., 1. = váček v kvě-
 tu se sladkou šťávou; 2. = část
 úlu, kam včely snášejí med
 medný, příd. k med = na med,
 medový (kníž.): *-ná číše* (Čech);
 přenes. *-ná ústka* (t.) = sladká
 jako med; *-ná slova* = úlisná
 medo-, kmen k med ve slož.:
 **-dárny* = medonosný;
 **-dechý* = s medovým dechem
 (Ner.);
-jed, *-a*, m., šelma; zdrob. *-jt-*
dek, *-dka*, m.;
 **-květy* = s květy obsahujícími
 med;
-met, *-u*, m. = odstředivka na
 med;
-nosný = dávající, poskytující
 med;
-savka, *-vek*, ž., pták (druh
 kolibříka);
 **-tvorný*: *-ná včela* (Čech);
-ústý = výmluvný
 medovati, 1. o rostl. = dávat med;
 2. o včelách = sbírat med
 medovina, ž. = medový nápoj;
medovitý = jsoucí jako med;
medovka, *-vek*, ž., hruška (lid.);
medovník, *-u*, m., rostl.; = koláč
 s medem
 medový [*-vě*; *-vost*], příd. k med
 = z medu, na med, s medem,
 jako med: m. váček, *-vé pečivo*
 ...; *-vá slova*; *-vě sladký*
 Medřič, v. Meziříčí

medský, příd. k Med
medulka, ž. = palička jetele; zdrob.
-lička, -ček, ž.
medunice, -ňka, -něk, ž., rostliny
Medusa «-dúza», ž., v. Gorgo; m.,
 láčkovec; *medusovitý* = jako
 Medusa, medusa
medvěd, -a, m., šelma (původ. =
 „medojed“); přenes. = bručoun,
 člověk neobratný, nespolečen-
 ský; *M.* = souhvězdí Velký vůz;
medvědář, -e, m. = komediant
 chodící s medvědem;
-dí tlapa, kůže...;
-dice, ž. = medvědí samice, če-
 pice z medvědí kožišiny;
-dina, ž. = medvědí maso, kůže;
-dinec, -nce, m. = medvědí o-
 hrada;
-dovitý [-tě; -tost] = podobný
 medvědu;
**-dství*, stř. = nespolečenský, sa-
 motářský život
medvíďátko, -tek, stř., zdrob. k
 medvíďe
medvídek, -dka, m., zdrob. k med-
 věd
medvíďe, -děte, stř. = medvědí
 mládě
meé, v. mé
meeting «mityng», -u, m., an-
 glic. = veřejné shromáždění, tá-
 bor lidu; *-gový* = táborový
Mefisto, -ta, m., zkratka z *Mefi-
 stofeles*, -la, jm. ďábla, Faustův
 zlý duch;
mefistofeleský || *-stofelovský* ||
 obyčej. *-stofelský* || *-stovský*
 [-sky] = ďábelský: m. úsměv;
 smáti se -sky
**mefitický* «-tyc-», z franc. = od-
 porný, hnusný
megafon, -u, m., z řeč. = zesilo-
 vač zvuku, „tlampač“
megalit, -u, m., řec. = stavba z
 velkých balvanů; *-litický*, příd. k
 tomu
megaloman, -a, m. = kdo trpí
 megalomanií; *-nie* «-nyje», ž., z
 řeč. = velikášství, slavomam;
-nský [-nsky] = velikášský
**megéra* || *-gera*, ž., z lat. (a tam
 z řeč.) = furie, vztekla, zlá

žena (vulg.); zobecněním z *M.*
 = jedna z furí
mehnouti, mehl, mehnutí = hnout
 (okem), mžiknout (stč. a nářeč.):
 m. se = šustnouti se (Jir.);
 slož. dokon. z-: 1. neosob. zmešlo
 mu = nepodařilo se, selhalo (lid.);
 s tím lékem mu zmešlo (Jir.);
 2. podmětově: zmešla ji naděje
 (Němc.) = selhala; zmešlo se
 tam něco (Rais) = stalo se,
 zběhlo; sr. nemehlo
mech, -u, m., rostlina; chytá se
 ho mech = stárne (lid.)
mechanický [-nický; -ničnost]
 «-nyc-, -nyč-», příd., 1. k me-
 chanika 1.; -ké vlastnosti těles;
 2. = strojový, konaný strojem;
 přenes. = nevyžadující mnoho
 přemýšlení, jen ruční, manuální,
 opak k duševní, na př. opisování
 hotového spisu (proti jeho sklá-
 dání); = chybně n. úmyslně ko-
 naný bez přemýšlení, bezmyšlen-
 kovitý, nepřihlízející k povaze
 věci: -ký postup, -ké řadění...;
 = bezděčně bezmyšlenkovitý, cvi-
 kem osvojený: -ký pohyb...;
 -cky něco dělat, říci atp.;
mechanik «-nyk», -a, m., z řeč.
 = strojník, řemeslník sestroju-
 jící jemnější přístroje;
-nika, ž., 1. = nauka o rovno-
 váze sil a pohybu těles; 2. =
 mechanismus (klavíru...)
mechanisace «-nyza-», ž. = me-
 chanisování; *-nisační* prostředek
 = kterým se mechanisuje
mechanismus «-nyzmus». -mu, m.
 = vnitřní strojové zařízení (hodi-
 nek...); = biologic. nauka, že je
 základem života hmota, síla (opak.
 vitalismu);
-nisovatí «-nyzo-», častěji slož.
 dokon. z- práci = nahradit
 práci ruční strojovou; přenes.
 z- vyučování; zpřídav. *zmecha-
 nisovaný*: -ná výroba;
-nista «-ny-», m. = přívrženec
 mechanistického světového ná-
 zoru;
-nistický [-cky] «-nystyc-» = v
 duchu mechanismu

***mechanofobie**, ž., podle řeč. = strach ze strojů, z mechanisace
 ***mechatý** = obrostlý mechem
Mechiko, v. Mexiko
mechorost, -u, m., obyčej. pomn. -ty = mechovitě rostliny (odbor.)
 ***mechošlap**, -a, m. = kdo šlape mech, myslivec (žert.)
mechovatěti, -tějí = obrůstat mechem; přenes. = stárnout, kostnatět (zhrub.); slož. dokon. z-; -vatý = obrostlý mechem, přenes. zestárlý...
mechoví, stř. hromad. = mechový porost na střeše (Třebíz.);
 ***mechovina**, ž. = mechoví;
mechovisko || -viště, stř. = místo porostlé mechem (čelak.);
mechovitý = obrostlý mechem: m. balvan; -tá skála (Erb.); = podobný mechu: -tá příze (textil.);
mechovka, -vek, ž. = mechová růže;
mechový, příd. k mech: m. porost...
mechtle, v. techtle
mejď, v. made
mejdan (ojediň. -dán), -u, m., jihoslov. (a tam z tur.) = zápas, zříd. = příběh, věc (hovor.)
 ***mejkl**, -u, m. = dohazovné;
 ***mejklář**, -e, m. = maklér, -lér;
 ***mejklovati** = být mejklářem; slož. dokon. za- si (Jir.)
mejknouti, v. mýknouti
 ***mejlí**, stř. = jmelí
 ***mejšle**, ž. || -lete, stř. = dřevák (jihočes.)
 ***mejtel** || *mýtel*, -e, m., nářeč. (stč. mýtěl) = koupel, lázeň (Jir.)
mekati = mečeti;
mekavý = mečivý
Mekka, -kky, 3., 6. -kce, ž., Mohamedovo rodiště, posvátné místo mohamedánské; přenes. (hovor.) o jiném významném středisku;
 ***mekkánský** = mecký
meknouti, -kl, -knutí, dok. k mekati = zamečet
mekot, -u, m. = mečení; *mek(o)-tati* = mečet (nářeč. a obrozen.)

***mektati** = pohybovat, trást (Olbr.); = mekat, koktat;
 ***mektavý** = mečivý, koktavý
 ***mela**, ž. = hluk, povyk, zmatek, rvačka (lid.)
melange, v. melanž
melancholický [-cky; -čnost] = trpící melancholií;
melancholie «-lije», ž., z řeč. = zádušnost, těžkomyslnost, trudnomyslnost;
melancholik [-lička], -a, m. = melancholický člověk
melanismus «-nyz-», -mu, m., z řeč. = tmavé zbarvení živočiš. těla
melanit «-nyt», -u, m., černý granát
Melantrich, -a, m., nakladatelství v Praze (podle Jiřího -cha z Aventina, vynikajícího čes. knihtiskaře v 16. stol.);
melantriška, -šek, ž. = bible vydaná Jiřím Melantrichem;
-tříšský: -ká bible; -ké knihy... = vydané Melantrichem
melanž, -e, ž., z franc. -nge = směs (kávová, kompotová); přenes. o pojednání, článku: pravá melange (Ner.)
melasa «-sa», ž., z řeč. = zbytky (syrup) při výrobě cukru, krmivo; -sník, -u, m. = místnost na melasu (šimác.);
 -sový = z melasy
 ***meldovati**, z něm. = hlásit (vojen.); **meldung*, -duňk, -u, m. = hlášení
 ***melhuba**, m. = tluchuba (vulg.)
melický || *mé-*, příd. k melika = sólový, mající vztah k melodii, zvukový
melika «mé-», ž., řec. = melodie, melodická, zvuková stránka
 ***mellič** [-čka], -e, m. = mleč (Svět.)
meliorace, ž., z lat. = technické zlepšení půdy; -rační práce;
-rismus «-zmus», -mu, m. = úsilí zlepšit světové poměry;
-rista [-ristka], m. = stoupenec [-nkyně] mellorismu;
-rovati, -ruji = zlepšovat půdu

melír, -u, m., z něm. (a tam z franc.) = látka z modré vlny promíchané bílou;

-rka, -rek, ž. = melírovaná, žíhaná punčocha (lid. a odbor.);

melírovatí, -ruji, z franc. = mísití dvě vlny... různé barvy; zpřídav. **melírovaný**: -ná příze; přenes. (hovor.) -né vlasy = slabě prošeďivělé;

melírový = z melíru (Rais)

melisa «-sa», ž., z řeč. = 1. „včelník“, rostl., meduňka; 2. = žlutouhlý cukr; **-sový** cukr

melivo, stř. = co je na mletí, co se mele

melné, -ho, stř. = poplatek za mletí;

melný = co lze mlít

melodický [-*dický*; -*dičnost*] «-dyc-, -dyč-», příd. k melodie = zpěvný; přenes. = libozvučný, lahodný: -*dický* hlas, rým, verš, přízvuk, -*dická* řeč;

2. stup. -*dičtější* [-*těji*];

melodie «-dyje», ž., z řeč. = ná-
pěv;

-dik, -a, m. = kdo skládá melodie, -*dické* verše (šal.);

-dika, ž. = nauka o tvoření melodie; přenes. = melodický ráz, -*dičnost*

melodrama, -matu, stř., z řeč. || podle franc. -*dram*, -u, m. = drama n. báseň recitovaná s hud. doprovodem;

-dramatický [-*cky*], příd. k melodrama: -*cká* skladba, -*cký* přednes;

-dramatik «-tyk», -a, m. || novější **-dramista** = skladatel melodramatu

meloman, -a, m., z řeč. = nadšenec pro hudbu (Vrchl.);

-nie «-nyje», ž. = nadšení pro hudbu

meloplastika «-styc-», ž., z řeč. = plastika tváře; = pohybové vyjádření hudby, zpěvu, slov

melos «mé-», -su, stř. || m., řec. = zvuk, zvuková, melodická stránka, zpěv

***melouch**, -u, m., ze židov. žargonu = vedlejší, příležitostná práce (Herrm., Čap.);

-chář, -e, m. = kdo dělá melouchy; **-chařiti** = dělat melouchy

meloun, -u, m., z něm. = rostlina i její plod; symbol těles. tloušťky, zdraví: být, vypadat jako m.; zdrob. **-nek**, -nku, m.; býti, vypadati jako m.;

-nový: -vé jádro

Meluzina «-zí-», starš. pravop. **-sina**, ž., z franc., mořská panna, bájeslovná bytost, zosobněná vichřice; **meluzina**, ž. = skučící vítr; = sněhová vánice (Baar);

***meluziní**, příd. k meluzina

membra, v. dislecta

membrána, ž., z lat. = pružná blána

memento, stř., lat. = napomenutí, výstraha

memfis, ž. neskl. || zčešt. **memfiska**, -sek, ž., druh cigarety (podle egypt. města Memfis)

memlev, -a, m. = tančící derviš (Ner.)

memoár, -u, m., z franc. **-moire** = pamětní spis; **-rista**, m. = spisovatel memoárů;

memoáry, -rů, m. pomn. = paměti, vzpomínky, zápisky; ***-rní** || **-rový**: -vá literatura

memoir..., v. memoár

memorable «-rá-», -lí, ž., mn. = paměti, zápisky

memorandum, -da, stř., lat. = pamětní spis

memoriál, -u, m. = pamětní spis, účetní deník, pamětní zápas (sportov.)

memorovatí co = učití se čemu na-
zpamět; slož. dokon. **na-**

menáda, ž., řec. = Dionysova nymfa

menáž (lid. **mi-**), -e, ž., z franc. = vojenský oběd, -ká kuchyně

menažerie «-ryje», ž., z franc. = zvěřinec; **-rista**, m. = majitel menažerie

***menažirovatí** || ***-nážiti** || **-nážovatí** = pojídat menáž, stravovati se
menčestr, -rový, v. manchester

- menčíkov**, -a, m., druh svrchníku (podle M-va, ministra Petra V.)
- mendelismus** «-zmus», -mu, m. = nauka o dědičnosti podle brněnského augustiniána Jana Řehoře Mendla
- mendik** «-dyk» || zčešt. -*dík*, -a, m., z lat. = žebravý student (zastar., Jir.);
mendík, slov. = nejnižší služebník evang. církve, ministrant;
mendikant «-dy-», -a, m. = žebravý mnich
- mene tekel**, chaldej. = „spočítán“, zvážen“ (bibl.), zpodst. střed. = výstraha, hrozba, přísné napomenutí
- méně**, lid. a hovor. *míň*, příslov. 2. stup. k málo; více méně, v. více; *nejméně* vhodný...; n. dva dni... = při nejmenším, aspoň
- méněcenný** [-*nně*; -*nnost*] = mající horší jakost, menší důležitost, inferiorní
- *méněro**, n e s p r. m. méně
- mensa** «-za», ž., lat. = stůl; *m. academica* «-ka-ka» = akademická m., jídelna pro posluchače vysokých škol
- menstruace**, ž., z lat. = čmýra
- mensura** «-zú-», ž., lat., vlast. = míra, 1. v šermu = předepsaná vzdálenost soupeřů; 2. = časová délka not; 3. = buršácký souboj sečnou zbraní; -*rový* šrám (Staš.) = utržený při měsuře 3.
- menšenec**, -nce, m. = číslo, od kterého se odčítá
- menšestr**, -*rový*, v. manchester
- menševický** [-*cky*; -*ctví*], příd. k *menševik* [-*vička*], -a, m. = stoupenec pravého křídla sociální demokracie ruské (podle toho, že jich bylo méně, rus. meňše)
- menší**, 2. stup. k malý;
 příslov. *méně*, v. tam;
 3. stup. *nejmenší*; přísl. *při nejmenším* = aspoň (lid. a hovor., Erb.); ani v *nejmenším* mu neublíží = ani v nejmenší věci;
menšina, ž. = menší část, počet:
- národn(ostn)í m.; m. při návrhu, hlasování; být, zůstat v -*ně*; -*nář*, -e, m. = menšinový pracovník; -*nový* pracovník, -vé školství
- menšitel**, -e, m. = číslo, které se odčítá
- menšiti** = činit menším: menší se mu dech (Šubert) = krátí (lid.); rozdíl se bude m. (Herrm.) = zmenšovat; obyč. slož. dok. *z-* vydání, rozpočet...; slož. nedokon. *zmenšovati*
- menšítko**, -tek, stř. = znaménko méně, minus (zastar.)
- *ment**: ani m., ani za m., ani o m. = ani kousek, trochu, ani o kousek (lid.); viz mentem
- menta**, ž. = maďar. voj. plášť (Jir.)
- mentalita**, ž., z lat. = způsob myšlení (hojné po 1. svět. válce); *mentální* [-*ně*] = myšlenkový, duševní: m. reserve = myšlenková (vnitřní, nevyslovená) výhrada
- *mentek**, -u, m., sloven. z maď. = kožíšek
- mentem** || *mentinou*, příslov. = úplně, docela, šmahem (lid.)
- *mentěk**, -u, m. || *mentička*, -ček, ž. || *mentík*, -u, m. = mentek
- mentinou**, v. mentem
- mentlík**, -u, m. = mentek
- mentor** [-*rka*], -a, m. = mravokárce, kdo rád napomíná, poučuje; zobecnělé *M.*, přítel Odysseův, rádce jeho syna Telemacha: -*rovati* = pedantsky napomínat, poučovat;
 -*rský* [-*rsky*; -*rství*], příd. k mentor: -rská řeč; počínati si -rsky
- menu** «-ny», stř. neskl., franc. = jídelní lístek, přenes. = oběd, večeře za stanovenou cenu
- menuet**, -tu, m., franc., tanec, taneční skladba; příd. -*ový*
- *merčiti**, z něm. = pozorovat (lid.); slož. dokon. *z-*
- merenda**, ž., z ital. = taneční maskární zábava

*mereštití se, z ruš. = míhati se, kmitat (Staš.)

meridián «-dyján», -u, m., z lat. = poledník

merino, stř. = předivo z vlny merinové neboli merinské (španěl.) ovce

meritorní [-ně; -nost], z lat. = vlastní, věcný, týkající se věci samé, opak k formální: m. rozhodnutí, stránka něčeho; vyřídít něco -ně;

meritum, -ta, stř. = podstata, jádro (věci, sporu...)

*merk, -u, m., z něm.; mítí co v merku = pozorovat, sledovat co (lid.)

merkantilismus «-ty-zmus», -mu, m., z lat. = buržoasní národohospodář. názor, že jsou drahé kovy, výroba, obchod hlavním pramenem blahobytu;

-tilista, m. stoupenec merkantilismu;

-tilistický «-styc-» směr;

-tilní = kupecký (systém, zboží)

*merkovati, z něm. = značkovat; = (za)pamatovati si (Jir., lid.)

Merkur, -a, m., z lat. Mercurius, říms. bůh obchodu; jm. obchodních spolků a pod.; planeta

mermo, příslov. k mřítí (vlast. = k smrti) = vši mocí, živou mocí: m. je nutill, m. chtěl s ním mluvit (Vr.; lid.) || spis. obyč. mermomocí

meršánka, -nek, ž., z něm. Meerschäum = pěnovka, dýmka z mořské pěny (lid.)

meruna, ž. = kopací míč (sportov., hovor.)

merunice, ž. = likér z meruněk
meruňka, -něk, ž., strom i jeho plod; -kový: -vá zavařenina, -vé knedlíky

meruzalka, -lek, ž. = angrešt

mesalliance «-salijan-», ž., z franc. (-il-) = nerovné manželství

mesalina || -ssa- «-salí-», ž. = záletnice; zobecněním jména říms. císařovny Mesaliny

mesianismus «-sijanyzmus», -mu, m. = víra ve spasitelské poslání, hlavně národa;

-nista [-nistka], m. = stoupenec mesianismu; -nistický [-cky] «-nystyc-» = v duchu mesianismu || *mesiánský [-ství]

mesiáš, -e, m., z řeč. (a tam z hebrej.) = spasitel; M. = Ježíš: mesiášský [-sky; -ství]: -ké poslání

mesmerický «mez-» = v duchu mesmerismu;

mesmerismus «-zmus», -mu, m. = magnetické léčení (podle něm. lékaře Mesmera)

messalina, v. mesalina

*mest, mstu (nářeč. mestu), m. || mešt = mošt (zastar., bibl., čech)

městi, metu = odstraňovat, čistit pometlem...: m. pokoj, chodbu; sr. koště; podmětově m. = rychle jít, utíkat (lid.); mete se n. snít se mete, o chumelenci, sr. metelice;

slož. dokon. do- světnici; na- se = mnoho měst; o- pohovku; od-smetí; pod- koho = zamést pod kým (podmetený se podle pověry neožení, nevďá);

pro- kdekdo = všude zajít, prošmejdit (lid. a hovor.);

při- co k čemu;

s- co (dohromady); s- co s čeho; vichřice smetla stromy... = srazila, porazila, odnesla; hlavu smést (píseň) = srazit; revoluce smetla staré vůdce, řády = odstranila; sníst něco, jak by smetl (smet) = s chutí, rychle (lid. a hovor.); ten, on jak by smetl (smet) = udělal totéž, stejně, rovněž (t.);

u- chodník = čistě zamést;

v- smetí do jámy; přenes. vmést || vmetnout komu do tváře výčitku, urážku;

vy- smetí z chodby; vy- světnici, kamna; mít kapsu, jak by vymetl (-met) = prázdnou (lid. a hovor.); v městě bylo, jak by vymetl = prázdně, nebylo ani

človíčka (t.); žitko v klasy vymetlo (Slád.) = vymetalo;
 za- pokoj, cestu; za- napřed před svým prahem = postarat se o své věci, ne o cizí; za- za sebou všechny stopy = odstranit, zahladit; — v. metati
 mestic [-cka] «-tyc», -e, m., ze špaň. = míšenec z bělocha a z Indiánky

*mestný = mstný (Jir., Č.-Chod)
 méstro, v. maestro

*mešina, ž. = mechoviště

mešita || mečeta, ž., z arab. = mohamedán. chrám

meškati: 1. m. koho (čím) = zdržovat; m. se;

2. m. = otálet: nemeškej a běž tam; (ne)meškati s čím = (ne)otálet; bez meškání = bez otálení, neprodleně, ihned || toho mladíka dej nemeškajíc probodnout (Erb., zastar.);

= dlít, zdržovati se, být (lid., spis. zříd.): m. na letním bytě. na universitě (Jir., Zeyer...);

slož. dokon. o- se někde = zdržeti se; ob- co (zastar., Vrchl.) = pro-, za-; ob- se na cti = nedbat na čest (Jir.);

po- = pobýt, zdržeti se (Suš., ojediň.);

pro- lhůtu, příležitost = zanedbati, „propásti“;

z- vlak... = přijít k němu, na pozdě;

za- školu, hodinu vyučování = nebýt ve škole...;

meškávati, -vám, opětov.; slož. nedokon. za- školu atp.

mešní, příd. ke mše; m. roucho...;

*mešnice, ž. = mešní svíce

*mešný, příd. 1. ke mše = mešní;

2. k mech = porostlý mechem

mešt, v. mest

*mešuge || mi-, neskl. příd. jm. z židov. žargonu = potrhlý (lid. a hovor.)

met, -u, m. = metání, házení (ojediň.); cvik

meta, ž., lat. = cíl snažení, práce

metací = na metání

metač, -e, m. = kdo metá

metafora, ž., z řeč. = obrazný výraz, slovo, přenesení slova na něco podobného: stříbro m. šediny...;

-rický [-ky] = obrazný, přenesený: -ký význam; -ké užití slova;

-ričnost, -i, ž. = metaforický ráz

metafysický, příd. k metafysika;

-sík, -a, m. = kdo se obírá s metafysikou, její stoupenec;

-sika «-zi-», ž., z řeč. = idealistický názor o neměnnosti světa (opak dialektiky); = abstraktní, mlhavé poznání (hovor.)

metakritický, příd. k metakritika;

metakritik «-tyk», -a, m. = kritik kritiky (říd. kniž.); -tika, ž. = kritika kritiky (t.)

*metál, -u, m., lid. = medajle

metalický, lat. = kovový

metalografie, ž., řec. = nauka o fyzikálních vlastnostech kovů

*metálový = princmetálový

metalurgický [-cky], příd. k

metalurgie «-gyje», ž., z řeč. = hutnictví

metamorfosa «-fóza», ž., z řeč. = přeměna, pro-, změna

metař [-řka], -e, m. = kdo mete ulice; -řský [-řství], příd. k tomu

metathesa «-za» || -se, ž., z řeč. = přesmyknutí hlásek v slově (manžel z původ. malžen...)

metati, opět. k mésti = zametat (ojediň.); = vrhat, házet: m.

oštěpy...; m. los, v. los; m. kozelce; vítr v tváře metal kotouče listí (Vrchl.); m. mláďata =

vrhat;

přenes. obilí se metá (Jungm., Baar), obyčej. metá = roste do klasů;

slož. d o k o n. (ve význ. házeti...):

po- = potratit, o dobytku;

roz- sazbu, něčí důvody, tvrzení;

v- co do čeho;

vy- všecku zbroj (Koll.) = vystřilet; obilí (se) vymetalo;

zpřídav. vymetaný: -né obilí;

z-, zpo- = potratit (o dobytku);

slož. n e d o k o n. (ve význ. čistiti metlou...):

do- = dokončovat metení;
o- pohovku, *od-* co od čeho, *s-* prach s čeho, *vy-* smetí z pokoje, *za-* smetí, pokoj; přenes. zapřed svým prahem, za sebou stopy;
metávati, -vám, opakov.; slož. nedokon. *roz-* atp.
***metel**, -e, ž. || zprav. *metelice*, ž. = chumelenice, vánice;
-liti se = chumeliti se;
**-lka*, -lek, ž. = metelice
metelnatý = podobný metle
metelný, příd., 1. k metla: -ná rána = metlou (zast.); 2. k metel = kdy je metel, metelice (den, čas)
metempsychosa «-chóza» || řídč. -se, ž., z řeč. = „stěhování duší“, víra v převtělování duší po smrti; = změna vůbec (říd.)
meteor || -rit, -u, m. = létavice, povětroň;
-rický (odbor.) || -rový: -ké železo; -vé rakety (Nez.)
meteorolog, -a, m., z řeč. = odborník v meteorologii;
-logický [-cky]: -ká stanice, značka; -ké zprávy = o povětrnosti;
-logie «-gyje», ž. = nauka o povětrnosti
meteorový, v. meteor
metér, -a, m., z franc. *metteur* = typograf, který láme a rovná sazbu do stránek; -rský [-rství], příd. k tomu
***meteš**, -e, m. = zrychlený běh (Tyrš.); = útěk (Č.-Chod);
-šiti = utíkat, „mést“ (Jir., nářeč.)
methoda, -dický..., v. metoda...;
***methodní** [-ně] = metodologický
Methusalem «-zalém», -a, m., starozákonní patriarcha; symb. vysokého stáří, starce
métier «meťjé», stř. neskl. || *metier*, -ru, m., franc. = řemeslo, povolání, obor (učené hovor.)
metla, -tel, ž., 1. = čím se mete, koště; 2. = prut(y);
symbol trestu, trápení, soužení: to je m. na lidstvo; býti metlou svých rodičů, lidstva

metlice, ž., vlast. zдроб. k metla (říd.); tráva
***metličí**, stř. hromad. k metlice;
metlička, ž., zдроб. k metla a metlice;
metličnatý = s metlicemi
metloví, stř. hromad. || -vina, ž. = proutí na metly; -vítý = podobný metle
metnouti, metl, dokon. k metati: m. kozelec (Vr.); slož. dokon. v-, v. mésti
Metod (lid. -tud), -a, m. = Metoděj
metoda, ž., z řeč. *meth-* = uvědomělý postup při práci n. při jednání, způsob: vědecká, vychovatelská... m.
Metoděj, -e, m., z řeč. *Methodios*, kř. jm.; *metodějský*, příd. k tomu
metodický [-cky] «-dyc-» = podle metody, promyšlený: m. postup; -dichnost, -i, ž. = metodický ráz; -dik «-dyk», -a, m. = kdo postupuje podle metody, obírá se s metodami;
-dika, ž. = nauka o metodách, praktický návod
metodismus «-dyzmus», -mu, m. evangel. nábožen. hnutí; = metodičnost (říd.);
-dista, m. = člen metodistické církve
metodolog, -a, m., řeč. = pracovník v metodologii;
-logický: -ká kniha;
-logie «-gyje», ž. = nauka o metodách
metodový [-vě; -vost], příd. k metoda
metonymický [-cky], příd. k *metonymie* «-mije», ž., z řeč. = „přejmenování“, přenášení slov znamenajících místo na jejich obyvatele atp.: celá ves se ti vysměje m. všichni vesničané; čtu Hála m. Hálkovy básně
metr, -u, m., z franc. (a tam z řeč.) = jednotka délkové míry, zkratka *m*;
= krychlový metr dříví složený do hranice;

přenes. metr = přísný člověk, sekant (lid. a hovor.); být nač m. = dobře se v tom vyznati (t.)
metráček, -čku, m., zdrob. k **metrák**, -u, m. = metrický cent (lid. a hovor.);
metrákový = vážící metrák, přenes. ohromný...: -vá postava; -vé svalstvo (Čap.)
metresa (mai-) «-sa», ž., z franc. *maîtresse* = vydržovaná milenka
metrický, příd. 1. k metr = založený na metru, měřící m (délkový, čtvereč., krychlový): -ká soustava; -ký cent; 2. k metrika, metrum: -ké studie, -ký překlad...
metrik, -a, m., z řeč. = znalec metriky;
-rika, ž. = nauka o rytmickém složení básnické mluvy
***metrnice**, ž. = žena, která je „metr“
metro, -a, stř., franc. = městská dráha podzemní
metronom, -u, m., z řeč. = takto-měr
metronymický: -ké jméno neboli *metronymikon*, -ka, stř. = jméno potomka tvořené ze jména matky
metropole, ž., z řeč. = hlavní město; = metropolitní chrám (říd.);
-polita, m. = arcibiskup v hlavním místě církev. provincie;
***politní chrám**
metrovka, -vek, ž. = metrová míra;
metrový, příd. k metr
metrum, -ra, stř., z řeč. = veršová míra, -vý rozměr
Metud, v. Metod
Metuje, zastar. *Medhu-* (Jir.), ž., řeka v Č.
Mevro, zkratka = Mezinárodní výstava rozhlasu; zobecněním jako zkratkové slovo *mevro*, stř. = rozhlasový program zábavný a poučný na této výstavě, pak i mimo ni nebo i mimo rozhlas
mexický, příd. k Mexiko;
Mexičan [-nka], -a, m. = obyvatel Mexika || hovor. *Mexikán*

[-kánka], -a, m.; *mexikán*, -a, m. = voják mexického císa. *Maxmillána* (Jir.)
mez, -e, ž., z *meze*, souvisí s mezi = co je mezi něčím, pruh neobdělávané půdy mezi poli, hranice, rozhraní; = pomyslná hranice, limit veličiny, moci..., možnosti v jednání: nejvyšší, krajní mez; zůstat v daných, ustálených ... mezích, překročit dané, vytčené meze, odkázat někoho do jeho, do příslušných mezí...
mezanin, zčešt. z *mezza-* «-nyn», -u, m., ital. = zvýšené přízemí, mezipatro
mezí, příd. k mezek
mezdní, příd. ke mzda = mzdový
mezek [-zkyně], -zka, m. = míšenec z hřebce a z oslice; přenes. = dřívč: pracovat jako m.; ná-dávka
mezenec (stč. i *mě-*), -nce, m. = prst mezi malíkem a prostředním prstem, prsteníček (zastar.)
mezera, ž. = prostor mezi něčím; m. ve zdi, v zubech, mezi řádky...; přenes. = nedostatek, neúplnost: m. ve vědomostech, v literatuře...; vyplnit citelnou -ru;
zdrob. mezerka || obyčej. *-zířka*, -rek, ž.;
***mezernatý** = mezerovitý;
-rník, -u, m., zařízení u psacího stroje;
-rovitý [-tě; -tost] = v čem jsou mezery
mezi, předlož. se 4. p. (kam?) a 7. (kde?), souvisí s mez(e) = na rozhraní, uprostřed, doprostřed ...; 1. místně: m. dva prsty || m. dvěma prsty; stoupnouti si m. dveře || státi m. dveřmi...; m. Prahou a Brnem...; vepsat něco m. řádky; sr. oči, řádek; jít, chodit m. lidi = do společnosti; rozdati knihy mezi děti = dětem; zůstane to m. námi = důvěrné (lid. a hovor.); v. děvče;
raditi se... m. sebou = jeden s druhým, navzájem, vespolek;

rozdíl m. dvěma věcmi, m. mnou a tebou...; boj m. křesťany a pohany = křesťanů s pohany;
2. časově (nejčast. se 7. p.): padne to mezi dva svátky; mezi vánočními a Novým rokem; odejít ze služby mezi časem = před smlouvenou lhůtou; m. týdnem = někdy v týdnu, uprostřed týdne; podob. m. dnem, m. vyučováním, m. řečí; m. jídlem = za jídla;

řici m. jiným, že... = mimo jiné (věci);

vztahuje-li se mezi k dvěma jménům, někdy se opakuje, zejm. ve význ. přenes.: m. Prahou a Brnem || m. Prahou a m. Brnem; rozdíl m. ten a tento || m. ten a m. tento;

v. mezitím

mezi-, předlož. ve složeninách znamenajících většinou něco mezi tím, co vyjadřuje podst. n. příd. jm., a vzniklých z předložkových spojení: mezi akty — *meziaktí*, mezi národy — *mezinárodní*; některé odbor. novější složeniny jsou jinak tvořeny a mají jiný význ., ku př. *mezikupec* = kdo kupuje, ale neprodává přímo spotřebitelům, nýbrž obchodníkovi, vlast. kupec mezi výrobcem a spotřebitelem, překupník; obojí složeniny jsou hojné, stále se tvoří, zejm. v mluvě odbor.; na př.:

-*akt*, -u, m. || čast. -*aktí*, stř. = přestávka mezi dvěma akty; -*aktní* (hudba) || -*aktový*;

-*církevní* spory = mezi různými církvemi;

-*čelistní* kost (lékař.) = mezi horními čelistmi

mezička, ž., zdrob. k meze, mezka
mezi-dobí, stř. = doba, období mezi jinými dobami;

*-*domí*, stř. = místo mezi domy;

*-*dveří*, stř. = místo mezi dveřmi;

-*hra*, ž. = přechod mezi částmi hudeb. skladby;

*-*hrobí*, stř. = místo mezi hroby;

-*koleji*, stř. = prostor mezi kolejemi (želez.);

-*kupec*, m. = překupník (odbor.);

-*lesí*, stř. = krajina, místo mezi lesy; -*lesní*, příd. k tomu;

-*městský* [-*tský*] telefon, hovor, -*ká* doprava = mezi různými městy;

-*ministerský*: -*ká* porada = p. mezi různými ministerstvy;

-*národní* [-*ně*; -*nost*] = internacionální;

-*obchod*, m. = zprostředkující obchod;

*-*obočí*, stř. = část čela mezi obočími;

*-*očí*, stř. = část obličeje mezi očima;

-*okenní* = mezi okny; -*okní*, stř. = prostor mezi okny;

-*palubí*, stř. = místo mezi palubou a skladištěm; -*bní* kajuta;

-*parlamentní* unie... = unie (zástupců) různých parlamentů;

-*patro* || *-*patří*, stř. = mezanin;

-*podnikový*: -*vá* soutěž = mezi podniky;

*-*polední* = dějící se mezi polednem, v poledne;

*-*poschodí*, stř. = mezipatro;

-*prodej*, m. = prodej překupníkům (odbor.);

*-*prsí*, stř. = místo mezi prsy;

-*prstí*, stř. = místo mezi prsty (lékař.)

mezírka, ž., zdrob. k meze

mezi-řádkový: -*vá* glosa;

-*řící*, stř. = místo mezi řekami;

Meziříčí, město;

-*slovanský* = jsoucí mezi Slovany;

-*slovce*, stř. = citoslov. (zastar.);

-*slovní*: -*né* změny (mluvnic.) = dějící se na rozhraní, na švu dvou slov;

-*stanice*, ž. = prostřední stanice;

-*státní* úmluva; -*stěna*, ž. (odb.)

meziťi, -zen(i) = hraničit (M. Zd. Polák, Koll., ojediň.); zprav. jen slož. dokon.

o- || ob- oheň... = ohraničit, lokalisovat, aby se nerozšířil; přenes. = zmenšit: o(b)-výmění; o(b)-koho v jídle apod. =

zmenšit mu jídlo; o(b)- se v jídle... = uskrovniti se;
 o(b)- se (v řeči) na krátké prohlášení, (v kritice spisu) na věci nesprávné atp. || přestat na čem; v. o(b)mezený;
 vy- majetek = ohraničit; přenes. vy- pravomoc, pojem; vy- = odstranit (Palac., ojeďň.);
 za- co, nikoli čemu = znemožniti co, zabrániti čemu
meztím, časové příslov. = mezi tím časem, mezi tou dobou: šli ho hledat a on m. přišel; v časových větách vedlej.: *meztím* co ho hledali, přišel
mezi-věta = část hudební skladby; -vláda, ž. || část. -vládí, stř. = interregnum, doba mezi dvěma vládami, po zániku jedné a před ustavením druhé; někdy = nedostatek vlády, správy, bezvládí: -vládí na statku (Vanč.);
 -zubní mezera, -žební nerv... (lékař.);
 -župní sokol. závody = mezi župami (|| župní = jedné župy)
mezka, ž., zdrob. meze
mezkář || -kař, -e, m. = majitel, průvodce mezka
mezkyně, v. mezek
mezní, příd. k meze = rostoucí na mezi (rostlina), týkající se mezí (právo); = krajní (hodnota...)
mezníček, m., zdrob. k *mezník*, -u, m. = mezní kámen n. jiné označení meze; přenes. = významná událost: m. v životě jednotlivce
mezný = mezní, krajní, hraniční; m. význam (šal.) = znamenající mez; m. význam ve vývoji
mezovati, -zuji = hraničit n. určovat meze, hranice (zastar., Jir.), častěji v nedokon. složení: o(b)-výmaje, o(b)- se ve vydání..., o(b)- se nač; vy- pojmy; za- nepokoje..., k dokon. o(b)meztím...
mezulán, -u, m., z něm. (a tam z ital.) = polovlněná látka (v starší době);
 m., -a, m. = hlupák (lid.):

mezulánka, -nek, ž. = mezulánová sukně (Jir.) || -lanka (Koll.)
mezzanin, v. mezanin
 mě, v. já
 měď, -di, ž., kov
 měďáček, -čku, m., zdrob. k *měďák*, -u, m. = měděný peníz
 *měďavý = zbarvený jako měď
měděnec (lid. *mede*-), -nce, m. = kamnovec
měděnice (lid. *mede*-, Jir.), ž. = umyvadlo (zastar., bibl.)
měděnka, ž. = zelený povlak na mědi
měděný = z mědi: m. peníz...; přenes. -né slunce (Rais)
mědikovec, -vce, m. = řemeslník dělající měděné předměty; -večkový [-večví], příd. k tomu
mědítepec, -pce, m. = kdo tepá ozdoby do mědi; -pečkový [-pečví]
mědiryt, -u, m. || -tina, ž. = rytina v mědi; -tec, -tce, m. = kdo ryje ozdoby do mědi
meditisk, -u, m. = tisk mědirytin; -skař, -e, m.; -skařský [-skařství]
mědlíce, ž. = nástroj na lámání lnu;
mědliti = trhat, třít, drtit (zast.); m. koho nohama = šlapat... (B. Rey.); obyč. jen m. len = lámat (odbor.); slož. dok. z- = „zmydlit“ (lid.);
mědlovati = mědlit; slož. nedok. do- len (Holeč.)
mědnice, ž. = měděná nádoba (zastar.)
měch, -u, m. = zařízení na čerpání a shromažďování vzduchu; = pytel (nářeč.): svalí se na zem jako m. (Erb.)
měchačka, -ček, ž. = nástroj na míchání, vařečka
 *měchař, -e, m. = kalkant
 *měchatý [-tě; -tost] = s měchem, nafouklý jako měch; = tlustý jako měch (Č.-Chod)
 *měchna, -chen, ž. = žena jako měch
měchošlap, -a, m. || -šlápce, m. = kalkant (žert.);
 -šlápový rok (Kos.)
měchovec, -vce, m. hlíst

měchovitý [-tě; -tost] = jako měch
***měchovka**, -vek, ž. = měchová
 plachta

měchový, příd. k měch

měchura, ž., stč. a nářeč. = ně-
 co podobného měchu, koláč, je-
 suitský klobouk, měkký řídký
 chléb, tlustý neohrabaný člověk;
 dochováno v příjm. *M.*;

***měchurátý** = měchovitý;

zdrob. **měchurka**, -rek, ž.;

měchuřina, ž. = sušený močový
 měchýř vepřový, pytlík na ta-
 bák; = tloušťka, nadutec (hanl.);
 zdrob. -nka, -nek, ž.

měchýř, -e, m. = váček v lidském
 a živočišném těle (močový...), mě-
 chuřina; zdrob. -řek, -řku, m.;
 rostlinný plod;

-řkovitý || **-řovitý** = podobný
 měchýřku, měchýři

měkce, **měkčejší**, **měkčí**, v. měkký
měkčiti = činit měkkým: hladit
 a měkčiti ruce (Puchm.); = ob-
 měkčovat (říd.); souhlásky se
 měkčí, o změně d v ě... (mluv-
 nic.); častěji jen

slož. dokon. **ob-**, přenes. **ob-**
 (prosbami...) koho, či mysl,
 srdce = pohnout, naklonit k
 mírnosti, k ústupnosti, povolnosti;
roz-: déšť rozměkčil cestu;

z- = učinit měkkým: **z-** kůži
 mýdlem, kuří oko horkou vo-
 dou; sr. změkčilý; přenes.: po-
 hlédl změkčen = ob-;

-měkčovati, -čuji, nedokon.: ob-
 koho; **z-** pleť krémem;

měkčívati, opak.

měkko, v. měkký

měkko-, kmen příd. jm. měkký ve
 slož.:

-hubý kůň = citlivý k pohybům
 uzdy a udidla; **-hubost**, -i, ž.;
 přenes. = opak tvrdohlavosti
 (Č.-Chod.);

-lomný: -né vlny (Koll.);

-ploutvý: -vé ryby

měkkost, v. měkký

***měkkošlápek**, -pka, m. = ticho-
 šlápek

měkkota (podle výslovn. -ko-,
 Jir.), ž. = měkké pole, místo;

přenes. = měkký, povolný, ústup-
 ný člověk (lid., Rais) || **-tina**, ž.

měkký [-kkost] «-ký» = ne tvrdý:
 m. chléb, -kká kůže, -kké maso;
 přenes. = hebký, jemný: m.
 hlas, zvuk, vlas, -kká dlaň;
 -kká souhláska (ď, ť... proti d,
 t); -kká výslovnost, řeč;

měkký pes = který se bojí rá-
 ny, choulostivý (mysliv.); -kká
 rána = skrze střeva n. žaludek
 (t.);

= povolný, ústupný, zjihlý: m.
 člověk, -kká povaha, -kké srdce;
 příslov., 1. **měkce**: m. ležet, spát,
 vyslovovat; 2. **měkko**: venku je
 m.; **na měkko**, **naměkko**: uva-
 řiti vejce na-; být hned na- =
 mít hned do pláce (lid. a hovor.);
 2. stup. **měkčejší** || obyč. **měkčí**;
 příslov. **měkčeji**

měkkýš, -e, m., živočich;

-ší, příd. k tomu;

-šovitý = podobný měkkýši; pře-
 nes. = slabý, nepevný, ústupný
 (člověk, povaha)

měknouti, měkl, -knuv, -knutí =
 stávat se měkký: hrách... měk-
 ne ve vodě; (chorobné) měknutí
 kostí, mozku; přenes. = stávat
 se ústupný, povolný, jihnout
 (lid. a hovor.);

slož. dokon. **od-** = **roz-**: země
 rozměkla; zpřídav. **rozměklý**:
 -lá cesta; **z-**, prostě dok.; v.
 změkly a rozměkati

měkota, v. měkkota

měkoučký, -kounký = velmi měkký
 měl, -i, ž. = mělčina (zast.); rud-
 ná m. = rudná moučka (odbor.)

mělce, v. mělký

Mělč, -e, ž., ves v Č.

mělčejší, **mělčí**, v. mělký

mělčina, ž. = mělké místo; zdrob.
 -nka, ž. (Neum.)

mělčiti = činit mělkým; přenes.
 slož. dok. **z-**: popularisační změl-
 čení vědy (Weing.) = zpovrch-
 nění;

slož. nedok. **změlčovati**: četba,
 která změlčuje (t.) = zpovrch-
 ňuje

***mělknouti**, mělkl, mělknutí = stá-
vati se mělký (Kos.)
mělko, v. mělký; *mělkoučký*, -*koun-
ký* = velmi mělký; *mělkost*, v.
mělký
mělký = ne hluboký: m. rybník,
-ká voda, brázda, -ké moře; pře-
nes. = nemající hlubší zájmy,
nemyslivý, povrchní, neobsažný:
m. člověk, výklad, cit, -ká řeč,
-ké umělecké dílo;
přísl. 1. *mělce*: m. zabrat ves-
lem, orat; m. mluvit; 2. *mělko*:
je tu m.;
mělkost, -i, ž.: m. vody...;
2. stup. *mělejší* || *mělčí* [-*čejí*]
mělnický, příd. k *Mělník*, -a, m.;
mělničina, ž. = mělnické víno
(hovor.)
mělniti = drobit, krušit; častější
slož. dokon. *roz-*; přenes. *roz-*
cizí myšlenky = zbytečně po-
drobně rozvést, „rozvodnit“
(hovor.);
slož. nedokon. *rozměšňovati* ká-
men, přenes. myšlenky
mělný = sypký (odbor.)
***měloučký**, *mělounký* = mělkoučký,
-kounký (lid.)
měna, ž., 1. = měnění: m. barev;
= měnění, vzrůst, pokles, po-
hyb: m. obyvatelstva; 2. = pe-
něžní soustava státní
měňavka, -vek, ž., prvok, amoeba;
měňavý [-*vě*; -*vost*] = měnící se
(o světle, o barvách)
měnlč, -e, m. = kdo n. co mění:
m. peněz (podvodný); m. kmi-
tů, proudu, šifer (odbor.)
měnidlo, -del, stř. = přístroj na
měnění (želez.); m. v tržbě
= platidlo (Kaizl)
měnírna, -ren, ž. = směnárna (za-
star.); = konvertorová stanice
(elektrotech.)
***měnitel** [-*lka*], -e, m. = kdo, co
mění, proměňuje (Durd.);
-*telný* = co lze měnit (odbor.)
měnití = činit jinak, jiným, pro-
vádět změnu: m. hlas, povahu;
m. služby = střídání; m. smýš-
lení; m. barvu, v. barva;

m. peníze, 1. velké za drobné,
drobné za velké, 2. jednu měnu
za druhou;
m. se = stávat se jiný: počasí,
zvyky se mění; svět se mění a
my v něm (přek.); daj se zmé-
nilo v dej; tím se na věci nic
nemění;
měnit koho, co v koho, věč;
slož. dokon. *ob-* co = poněkud
změnit;
od- práci..., koho = dát od-
měnu: *od-* se komu dobrým za
zlé;
pro- vodu ve víno, v páru; pro-
peníze, *pro-* si = opatřit si drob-
né; *pro-* se věč;
pře- jména ulic; *roz-* bankovku;
s- = vy- (zastar.); sr. směna,
-nka;
vy- (si) místa, úlohy, co zač =
z-; *vy-* pozdravy = vespolek se
pozdravit; *vy-* několik slov = říci
si vespolek několik slov;
z- jméno, stav, přesvědčení, ú-
mysl, byt, víru...; celý se z-;
za- jména = splést; za- co zač
= vy-;
-*měňovati*, slož. nedokon. *ob-*
úlohy, *od-* věrné služby...;
měňívati, -vám, opak.
měnlivý [-*vě*; -*vost*] = měnící se,
(pro)měnlivý: -*vý* plat; -*vá* tou-
ha (Vrchl.); -*vá* hodnota (Vaš.);
-*vá* oblaka (Mrš.); -*vě* lesklý;
-*vost* barev;
***měnlavý** = měnlivý;
měnlivý [-*vě*; -*vost*] = měnlivý:
v. proměnlivý
***měnný** = měnlivý (šal., Prach.):
v. neměnný
-*měňovati*, v. měniti
měnový, příd. k měna: 1. m. zákon
(o měně 1.); 2. -*vá* páka = na mě-
nění
měrba, ž. (odbor.), obyč. měření
měrka, v. mírka
měrné, -ho, stř. = poplatek za
měření
měrný [-*ně*], příd. k míra, 1. -*ná*
jednotka = kterou se měří, mě-
řící; -*ná* váha = váha objemo-
vé jednotky; 2. = záměrný, pro-

myšlený: -ná myšlenka (Ner.; ojediň.); krev mladá bujně, předc však -ně bije (t.)

*měrodatný = směrodatný
měrou (hojnou m. ap.), v. míra
Měrunice, -ic, pomn., ves v Č.
měrice, ž., od pův. zdrob. k míra,
starší obilní a plošná míra
měřicí přístroj = na měření
měřický (z -čský), vlast. příd. k
měřič, na př. stůl, přístroj =
na měření; -cký úřad = pro-
vádějící měření; -cký útvar =
geometrický ;

-řictví, stř. = geometrie

měřič [-čka], -e, m. = kdo měří,
vyměřuje, měřicí stroj

měřička, v. míra a měřič

měřičné, -ného, stř. = dávka mly-
náři za mletí měrice obilí

měřičský [-ský; -ství], příd. k mě-
řič

měřidlo, -del, stř. = měřicí pří-
stroj; sr. měřítko

*měřitel, -e, m. = kdo měří
(Vrchl.);

měřitelný [-nost] = co lze měřit
měřiti, 1. m. koho, co = určovat
míru, rozměry;

m. něco na dlouhé lokte = dlou-
ho něco dělat, uvažovat o tom,
odkládati to (lid. a hovor.); dva-
krát měř, jednou řež (přísl.),
přenes. = dobře uvažuj; m. ně-
koho podle svého lokte = podle
sebe posuzovat (šmil.);

m. (si) koho (očima), přenes. =
pátravě prohlížet, dívati se naň
podezřívavě, zlobně, opovrhlivě,
vyzývavě (lid. a hovor.);

m. se s kým (čím, v čem) =
srovnávati se, rovnati se; lid.
= zápasit;

2. podmětové m. = mít míru,
rozměry: kolik měříš? = jak jsi
vysoký; měří to tolik a tolik;
nepráve m se zavrhuje (sr.
vážit co, koho || vážím 80 kg);
= mířit, směřovat (říd. kniž.);
slož. dokon. do- = dokončit mě-
ření; nemohu se do- = správně
naměřit;

na- čeho tolik a tolik = při mě-
ření dojít k takovým rozměrům:
na- se (mnoho);

od- co = z-, na- jen část čeho;
od- dva metry plátna, denní dáv-
ku, lék;

pro- metr... = zmýlit se při
měření o metr; sr. průměr;

pře- co = znovu změřit; pře-
koho (zrakem, očima) = přísne...
se naň podívat;

roz- co = určit různé rozměry;
vy- = z-, roz-: vy- trať, cestu,
staveniště; = určit, stanovit:
vy- komu důchod, trest;

z-, prostě dokon. = provést mě-
ření; z- výšku hory; přenes. z-
koho zrakem, holí;

za- co = vy- (odbor.); za- co
nač = přizpůsobit k čemu (no-
vé): mluvení je zaměřeno na
funkci projevu (Havr.);

-měřovati, nedok. slož. do- pole,
od- komu stravu, pře- pole...;
s- = mířit (přenes.), mít směr,
spěti: směřuje to k úpadku;

za- = vy; s- (Palac.);

měřivati, opakov.

měřítko, -tek, stř., zdrob. k mě-
řidlo, 1. = poměr rozměrů ma-
py, plánu ke skutečnosti; 2. =
to, čím měříme, hodnotíme lidí,
věci, kriterion

měřivati, -měřovati, v. měřiti

měsíc, -e, m., 1. nebeské těleso;
ve hvězdář. M.; přenes. obličej
jako m. = kulatý (lid. a ho-
vor.); v. nový, rybí; 2. = 12.
část roku; jednou za uherský
m. = velmi zřídka; za uher. m.
= nikdy (lid. a hovor.); 3. ná-
stroj (koželuž.);

*covatý [-tě; -tost] = podobný
měsíci (Čech);

-covitý obličej = kulatý jako
měsíc;

-cový: -vé stříbro (Čech);
v. měsíček

*měsíčan [-nka], -a, m. = obyva-
tel měsíce (Čech; žertov.)

měsíček, -čku, m., zdrob. k měsíci 1.; květina; = lunula; obličej jako měsíček;

měsíčkovitý [-tě; -tost] = podobný měsíčku; -čkový, příd. k měsíček;

měsíčky, m. pomn. = čmýra

měsíčan, -a, m. = měsíčan

***měsíčné**, -ho, stř. = měsíční plat (Ner.);

-ční [-čně] || -čný: -ční plat, lhůta; spláceti co -čně; -ční || -čná noc (kdy svítí měsíc);

-čnice, ž., rostl.; bájeslovná postava;

-čník, -a, m., moř. ryba;

-čník, -u, m. = měsíční časopis;

***čtina**, ž. = „měsíční“ čeština, neprirozená, umělkovaná (Čech)

měsidlo, -del, stř. = nářadí na míchání, na kypření půdy

***měsiti** = mísiti

měsítko, -tek, stř. = měsidlo

měsknati, v. městnati

městec, -tce, m., z pův. stř. městce, zdrob. k město (zastar.), zprav. jen v míst. jm., na př. *M. Králové*, měs. v Č.

městečko, stř., zdrob. k město

městiště, stř. = místo, kde něco je, stojí, staveniště (zastar., Jir.); celní m. = místo před celníci; nářeč. = grunt; *M.*, ves v Č.

městka, obyč. pomn. -stky, -stek, ž. = křečové žíly

městnati (lid. *měsknati*, Jir. -stkn-), -nám = shromážďovat na jednom místě: moč se městná = nadržuje (lékař.); častější slož. dokon. s- co do čeho = stísnit, stlačit; s- se do místnosti; v- vozy do dvora, na dvůr; za- koho čím (dítě hrou...) = zaneprázdnit; za- koho = dáti mu výdělečnou práci; sr. zaměstnán..., -nání;

-*městnávati*, -vám, opakov., slož. nedok. s-, v-, za- koho

město, stř., od původu totožné s místo (z mie-) = veliká obec nadaná zvláštními právy

městský [-sky] = kdo, co je z města, v městě, patří městu...: m. člověk, dům, úřad, šat, -ká rada, práva; šatiti se -ky, *po-městsku*

městys, -e, m. (původ. neskl.) = městečko

***měšcový**, příd. k měšec

měšec, m., zdrob. k měch (zastar.), zprav. jen o váčku na peníze; škrtil m. = omezovat výdaje (šmil.); další zdrob. ***měšeček**, -čku, m.;

měšečník, -a, m. = výrobce měšců (zastar., Jir.)

-měšovati, v. mísiti

měšťácký [-cky; -ctví], příd. k měšťák = měšťanský (lid. a hovor.); = buržoasní: -ké názory: -*řáctví*, stř. = měšťácké smýšlení, -ký život;

-*řáctvo*, stř. hromad. = měšťáci;

***-řácti** = žít jako měšťák;

měšťáček, -čka, m., zdrob. k

měšťák, [-šťačka], -a, m. = měšťan, člověk z města, často s příhanou (lid. a hovor.); = buržoa

měšťan, -a, m. = obyvatel města: -nka, -nek, ž., 1. = měšťanova žena n. žena mající měšťanské právo; 2. = bývalá měšťanská škola

***měšťanosta**, m. = starosta města (slovo Rosovo, zaniká); -stka, -stek, ž. = měšťanostova žena

měšťanský [-sky; -ství], příd. k měšťan: -ské právo neboli -ství, stř.;

-*nstvo*, stř. hromad. = měšťané

***měšténin** [-nka], -a, m. = měšťan (zast.); (někdy s příhanou) = měšťák: literární m. (šal.); -*nský* [-nství] = měšťanský; -*nstvo*, stř. hromad. = měšťanstvo (Č.-Chod)

měštka, -tek, ž. = žena z města

mězenec, v. mezenec

mg, v. miligram

mha, *mhaviti*, *mhavý*, v. mlha.

mlhavěti, mlhavý

mhla, v. mlha

mhlítí, bezpodměté mhlí, mhlilo...
= drobounce prší..., mží;
mhlivý: -vé počasí (říd.) = kdy mhlí

mhourati = mhouřit: m. očima;
slož. dokon. *za-*;
mhouravý = mhourající: -vé oči;
přenes. -vé arkýře (Ner.);
sr. mžourati

mhouřiti, rozk. (za)mhuř: m. oči
= přivírat je, mžikat jimi, mrkat
(proti světlu, při ospalosti...);
oči se mi mhouří;
slož. dokon. *při-* = trochu zamhouřit; přenes. *při-* nad čím oko, oči = shovívavě posuzovat;
z-: den se do červánků zrmhouří (Ner., ojediň.);
za- = přivírat; přenes. *za-* nad čím oko, oči = *při-*;
-mhuřovati, -řuji, jen v nedok.
slož. *při-*, *za-* oči, *po-* očima; ojediň. *na-* obočí (Čelak.);
mhouřivati, opakov.

mhouřivý = mhouřící

ml, v. já

miasma «mijaz-», -matu, stř. ||
o dch. -smus, -mu, m., z řeč.
= příčina, původce nemocí, nakažlivina (podle starších názorů), bacil; -matický «-tyc-» ||
o dch. -mový = plný miasmat, působený miasmatem

miau || *mjau*, citoslovce = mňau (říd.)

mica || *mi-*, -ci, ž. = kočka (domác.)

Mici, ž. neskl., z něm., domác. tvar k Marie;

Micinka, -nek, ž., zdrob. k tomu;
micinka, ž., zdrob. k mica

Micka, m., příjm. z původ. jmiecko = jmenovec;

Micka, ž., zdrob. k Mici;
micka || *mí-* (Čech), ž., zdrob. k mica;
Micko, m., příjm., téhož původu jako Micka, m.

míč, -e, m. = kulatý předmět na hraní; sr. hrátí; přenes. být

míčem v něčích rukou = úplně podléhat jeho vlivu (hovor.);
blátivý m. = země (Čech);
zdrob. *míček*, -čku, m.;

míčovna, -ven, ž. = místnost na míčové hry;

míčový: -vá hra

***mičuda**, ž. = kopací míč (sport. hantýr.)

mičurinec, -nce, m., podle ruš. ||
zčešř. *mičurinovec*, -vce, m. = stoupenec slavného sovět. biologa Mičurina;

mičurinský [-sky] = jsoucí v Mičurinově duchu;

-nství, stř. = Mičurinovo učení

midineta || obyč. -tka «-dy-», -tek, ž., z franc. midinette = dělnice, šička, která v poledne (à midi) vychází z dílny

mignon «-ñon», -u, m., franc. = velmi krátký klavír (vlast. = miláček)

migrace, ž., z lat. = stěhování:
-rační teorie = že se lidové slovesné látky stěhují

migréna, ž., z franc. = druh nervových bolestí

migrovati = stěhovati se (o lid. látkách)

mih, -u, m. = mihnoutí, mihání (básnic.): hvězd m. (Hál.); blesku m. (Vrchl.); mih zbraně (Čech); oka mih (Slád.) || m. (Čech) = mihnoutí oka, okamžik

míhati || *mi-*, -hám = rychle pohybovat, třepetat, kmitat: m. čím || *co (Prach.); obyč. m. se = rychle se pohybovat...: nebe se nad horami míhá (Mácha). kov jako blesk se míhá (Čech: hojné básnic.); nejčast. něco se mi míhá před očima apod.;

slož. dokon. o- se: obraz se mi omíhal = stal nejasný (Ner.: ojediň.); *za-* se, prostě dokon.: *míhavati* || *mi-*, opakov.

míhavý || *mi-* [-vě] = míhající se: m. pohyb, stín, -vé světlo: míhavé osvětlení (Jir.)

mihnouti se, mihl, -hnut(i), dokon. k mihati se = kmitnouti se, na okamžik se ukázat, objevit, rychle přejít, přejet: v dálce se něco mihlo; přítel, vlak se mihl kolem nás || řidč. m.: laňka v lesy mihla (Hál.); něco (se) mi mihlo hlavou || m. okem po čem (Krásnoh., Zey.); v luzném mihnoutí (Čech); m. oka (Třebíz.);

slož. dokon. *při-* se = mihnouti se hlavou Jir.; *za-* se

mihot, -u, m. = mihání (básnic.); *mihotati* se, -tám = mihati se: světlo se -tá; rosná krůpěje se -tá Krásnoh.); zář ohně -tala se po zdích (Jir.); -tání hvězd (Neum.);

mihotavý [-vě] = mihotající se, mihavý: -vé světlo; -vé stíny (So.); křídlo -vé hravé (Čech) || **-tný*

mihule, ž., ryba; zdrob. *mihulka*, -lek, ž.; *M.*, věž, dříve vězení v Praze

mícha, ž. = trubicovitá část ústředního nervstva v páteři

Mícha, m., příjm. z Mikeš, Mikuláš

míchač || *mí-*, -e, m. = kdo míchá (odbor.); *-čka*, -ček, ž. = žena, která míchá; *míchačka* = míchací přístroj, lopata;

míchadlo, -del, stř. = stroj na míchání

Michal «lid. často Mí-», -a, m., křest. jm. i příjm. z Michael «-cha-el»; žertov. = patron hostinských (protože míchají nápoje); zdrob. *-chálek*, -lka, m.

***míchaná**, -né, ž. = míchaná kořalka (lid.);

míchanice || *-nina*, ž. = něco smíchaného, směs: -nice voňavek (Nez.);

míchaný vlak, lid. m. smíšený; -ná společnost (lid. a hovor.) = nestejnorodá, smíšená

míchat, -chám, -chání = mísit, dávat jedno do druhého, k druhému..., měnit původní pořadí, složení těžé věci: m. kaši || kaší,

pražící se kávu, karty, víno s vodou; m. se do čeho = plést se (lid. a hovor.); sr. míchaný;

slož. dokon. *do-* kaši;

na- co, čeho kravám do pití, *na-* jed(u) do kávy; *na-* se (mnoho);

po- co = poplést; *pomíchaná* společnost (Jir.) = míchaná;

pro- co = důkladně zamíchat;

při- co k čemu, do čeho;

roz- vejce v mouce;

s- «obyč. z-» co s čím;

v- se do zástupu, do řeči;

za- kaši, karty || kaší, kartami;

přenes. *za-* nějakou záležitostí || záležitost = důkladně jí pohnout || zamotat (lid. a hovor.);

za- komu = nadrobit, způsobit potíže, nesnáze (t.);

míchávati, opakov.

Michl, -a, m., přezdívk. Němcům;

Michlík, -a, m., zdrob. k tomu;

**michlovka*, -vek, ž. = čepice, jakou nosívali Němci (nářeč.);

michlovský, příd. k Michl

mijazma, v. miasma

míjeti, -její, nedok. k minouti: 1.

šťěstí jej míjí; m. co (zast. čeho) = nedbati (šafař.); 2. podmětově: den za dnem míjí; 3. m. se s kým; m. se s pravdou (šmil.);

slož. dokon. *po-*: zvyky, bolesti pomíjejí; *po-* co || *opo-* = vynechávati; v. pomíjející; *pro-* = odpouštěti;

míjívati, opakov.

míjivý [-vě; -vost] = co míjí, po-

omíjí, pomíjející, chvilkový (nepříliš časté): -vá nahodilost (šmil.); -vě se usmál (Vr.) = na okamžik, slabě

Mikado, m., titul japon. císaře;

mikádo, stř., ženský účes (dříve japoneček a u mužů smrděnka); = lokomotiva ze škodových závodů (hovor.)

mikati, o srních zvucích v říji (mysliv.);

m. se = míhati se (nářeč.)

Mikeš, -kše, m., příjm. z Mikuláš

***miknouti** (se), dokon. k mikati

Mikoláš, -e, m., zdrob. *-šek*, *-ška*, příjm. z Mikuláš

mikot, -u, m. = srní mikání
mikro-, kmen řec. příd. jm. mikros (= malý) ve vědec. slož. slovech, v. dále
mikrob, -u || obyč. -a, m. = drobnohledný ustrojenec; vlastně složenina mikro-b (z řec. -bios = život); *mikrobový*, příd. k tomu
mikro-fon, -u, m. = zesilovač zvuku; *-fonní*, *-fonový*, příd. k tomu; *-kosmický* «-koz-», příd. k mikro-kosmos; *-kosmos* «-koz-», -mu, m. = svět v malém, člověk; *-log*, -a, m. = kdo se obírá s maličkostmi, s podrobnostmi (hanl.); *-logický* = všímající si maličkostí, podrobností, jdoucí do nich; *-logie*, ž. = zkoumání maličkostí, podrobností, záliba v nich; *-metr*, m. = přístroj k měření nepatrných vzdáleností, drobnoměr
mikron, -u, m., zkratka μ (řec. m), z řeč. = $1/1000$ mm
mikro-organismus «-nyz-», -mu, m. = mikrob; *-skop*, -u, m. = drobnohled; *-skopický*: -ká zkouška = z. mikroskopem; -ký živočich = drobnohledný; *-skopovati*, -puji = zkoumat mikroskopem
Miksa || *Mixa*, m., příjm. z Mikuláš
Mikula, m., příjm. z Mikuláš; *Mikuláš*, -e, zdrob. *-šek*, *-ška*, m., z lat., křest. jm. i příjm.; *mikuláš* = dárek na sv. Mikuláše; *mikulášenec*, -nce, m. = člen husitské sekty, zvané podle původce Mikuláše; *mikulášský* trh (na sv. Mikuláše); *Mikulka*, m., zdrob. k Mikula, příjm.; *mikulka*, ž.: být jako m. = dohola ostříhán (lid.)
Míla, m. || ž., domác. tvary k Miloslav(a), Milada, Milena, Emilie, Emil, Bohumil(a)
milá, -lé, ž. = 1. milenka; 2. na mou tě (moutě) milou (totiž duši)!, povzdech, zapřísáhnutí (lid., Rais)

miláček, -čka, m. = člověk někomu milý, něčí oblíbenec: tatínkův m.; m. štěstěny = komu přeje štěstí; miláčku! = můj zlatý, má zlatá (hovor.)
Milan, -a, m., křest. jm.; *milán*, -a, m. = milenec (Klost., Zey., lid.); *Milán*, -a, m., ital. město; *milánek*, -nka, m. = milenec; lid. a hovor. = miláček
-milati, v. mlíti
Milatice, -ic, pomn., ves na M., z os. jm. Milata, sr. Miletice
Milča, -čí, ž., domác. tvar k Bohumila, Emilie, Miloslava, Milada, Milena; zdrob. *Milčinka*, -nek, ž.
míle, v. milý
míle, mil, ž., z něm., délková míra
mílec, -lce, m. = oblíbenec (kniž.)
Mileč, -lče, ž., ves v Č.
mílek || *mi-*, -lka, m. = milenec (obroz.); *M.* = Amor
Milena, ž., křest. žen. jm.; **mílena*, ž. = milá (Č.-Chod)
milenec [-nka], -nce, m., zpodstat. milený, -ná = milovaný muž || -ná žena; *-necký* [-necky; *-nec-tví*]: *-necký* poměr; *-ké* zaujetí (Vr.)
milénium || *mill-* «-lényjum», -nia, stř., lat. mill- = tisíciletí, -leté trvání: *-níový*: -vé oslavy
milenka, ž., v. milenec, *M.*, ž. zdrob. k Milena
mlený = milovaný (zpřídav. příc. od mlíti)
milerád, -a... = velmi rád
Miletice, -ic, pomn., *-tín*, -a, m., čes. vsí, z osob. jm. Milata
millarda «-lija-» -rd, ž., z mill- = 1000 milionů; přenes. = obrovská suma, -ké množství;
-dář, -e, m. = kdo má miliardu, nesmírný boháč;
**miliardkrát*, násob. příslovce k millarda (jako tisíckrát...)
-dový: -vá hodnota
milice, ž., z lat. = občanské vojsko;
-licionář [-řka], -e, m. = člen (členka) milice;
-licionářský, příd. k tomu
milička, -ček, ž., travina

milčění, příd. k milice; *-čník*, -a, m. = člen milice
 milieu «-lijé», stř. neskl., franc. = prostředí, běhoun na stůl
 miligram, -u, m. = tisícina gramu; značka *mg*; *-gramový*, příd. k tomu
 milijé, v. milieu
 milimetr, -u, m. = tisícina metru, značka *mm*; *-metrový*, příd. k tomu
 milion, -nu, m., z lat. mille (= tisíc) = tisíc tisíců;
-onář [*-řka*], -e, m. = kdo má milion(y); *-onářský*, příd. k tomu;
-onek, -onku, m., zdrob. k milion;
-onkrát, *n i k o l i -te*, násob. příslov.; přenes. hovor. = mnohokrát;
**-onletí*, stř. = doba milionu let (šal.);
-onový: -vé jmění, město; baba -ónová = která říkala ráda milionkrát (Ner.);
-onský [*-sky*] = zpropadený, ztrápený... (lid. a hovor.);
-ontina, ž. = milionová část;
-ontý, řad. čísl. k milion
 milíř, -e, m. = doutnající hromada dříví, z kterého se získává dřevěné uhlí; *-řový*, příd. k tomu
 miliskovatí = důvěrně se mazlit: m. koho (Kunětic.), obyč. m. se s kým
**militant*, -a, m., z lat. = bojovník; *-tantní* = bojovný
 militarisace «-za-», ž., z franc. = militarisování;
militarismus «-zmus», -mu, m., = vojenský, vojácký duch, převaha vojenství, vojska ve státě...;
-risovatí co = zařídit vojensky, podřídit vojen. dozoru...; slož. dokon. *z-*;
-rista, m. = stoupenec militarismu;
-ristický [*-cky*] «-styc-» = v duchu militarismu: -ká soustava
**militární*, z lat. = vojenský (zast.); ojeďň. = bojovný
**milíti* = činit milým (obrozen., zastar.; stč. m. se = být milý, líbiti se); sr. milený, umílený

**milítka*, -tek, ž. = milenka
**milítký* = velmi milý (RK., zastar.)
 milius, -sa «-sa», m.: býti, usmívati se jako m. = být milý (nehněvati se...), být jako neviňátko, mile se usmívat (hovor.)
**milka*, -lek, ž. = milenka (básnic.); *M.*, ž., zdrob. k Míla; *milkovati* se s kým, -kování (*n i k o l i... se*) = důvěrně, mile-necky se miliskovat
 millenium, v. milénium
 milní, příd. k míle = označující míle; m. kámen, sloup neboli *milník*, -u, m.
 mílo, v. milý
 mílo-, kmen od milý ve složeních většinou knižních:
-dar = dar z lásky, ze slitování, z milosrdenství;
**-dějný* = působící mile (Hal.);
**-háj*, -e, m. = sad (zast.);
**-hrad*, *-hrádek* = letohrádek;
**-hravý* = mile hravý (čech, Pfl.-Mor.);
**-krásný* = mile krásný (čech, Ner.);
**-milý* = velmi milý;
**-mluvný* = mile mluvící (Pfl.-Mor.);
**-něžný* = mile něžný (čech);
**-skvělý* (čelak.);
**-sladký* (Pfl.-Mor.)
 Miloslav [-va], -a, m., kř. jm.
 mílo-srdenství || (zastar.), *-srdenstvo*, *-srdí*, stř., překlad lat. *misericordia* = útrpnost, shovívavost, slitování, soucit, porozumění; učiniti co z milosrdenství;
 = milosrdný skutek: prokázati m.;
-srdný [*-ně*; *-nost*] = mající milé, dobré srdce, slitování, porozumění pro bídu, neštěstí..., uznalý, shovívavý, dobrotivý: m. člověk; m. klid = utišující, uklidňující (kniž.); m. posudek (hovor.); m. skutek = vyplývající z milosrdenství; *-ně s kým* jednati; *Milosrdní* (bratři), dobročinný řád; ležet u Milosrdných = v jejich nemocnici

milost, -i, ž., od původu podst. k milý, 1. = vlastnost někoho, něčeho milého, půvab, vděk: zdrávas, Maria, -sti plná (modlitba); milost jejích rtů (Dur.; básnic.); 2. = dobrotivost, veliká laskavost, slitování, přízeň: být u koho v milosti; král z Boží milosti; žítí... z čí -sti; projít, pustit koho u zkoušky z -sti (lid. a hovor.); vraždit, nechat propadat bez -sti;

= dobrodiní: nechtít od koho žádné -sti; dělat komu -sti (hanlivě);

3. = odpuštění, prominutí (viny, trestu): prosit o m.; navrhnout, udělit, dostat m.; přijmout na m.;

vzdát se komu na m. i nemilost = úplně do jeho moci, jemu napospas;

4. = láska (zastar., kniž., básnic.): co je po mladosti, když není -sti (píseň); Jablonského Písně milosti;

5. boží milosti = křehké smážené pečivo;

6. M., titul: královská M.; v starých dopisech Vaše M. = Vy, Tvoje M. = Ty...

***milostenka**, -nek, ž. = větší svobodná dívka (Rais); = gracie; M. = Gracie

***milostina**, ž. = almužna

***milostinka**, ž. = milostivá paní

***milostiplný** = plný milosti

milostivý [-vě; -vost] = dobrotivý, laskavý, slitovávající se: m. Bůh; -vé léto, v. léto; titul: -vý pán, -vá paní... = milostpán...; -vě káratí, s někým jednati; z veliké -vosti a dobroty (Čelak.)

***Milostka**, -stek, ž. = Milostenka
milostné, -ho, stř. = důchod z milosti (odbor.)

milostnice, ž. = milenka (bibl.); = kurtizána; = milovnice (Sez.);

***-stník**, -a, m. = milec, milenec (Palac., Zey.)

milostný [-ně; -nost], příd. k milost ve význ. pohlavní láska: m. cit, poměr, svazek; -ná píseň, hudba; -né dobrodružství; -ně se usmáti; = půvabný, krásný, laskavý, dobrotivý (říd. kniž.); heřka neodolatelné -nosti (Bass)

milostpán, -a, m., z jeho milost (Milost) pán..., 1. starší uctivé oslovení, pojmenování pána osobou podřízenou, prosebníkem;

2. = mocný, velký člověk, pán (hanl.);

milostpaní, ž., starší uctivé oslovení, pojmenování vdané paní osobou podřízenou nebo pánem stejného společenského stupně;

milostslečna, -čen || **-slečinka**, -nek, ž., uctivé oslovení, pojmenování slečny osobou podřízenou (zastar.)

***milosvětlý** obraz (Čelak.)

Miloš, -e, zdrob. **-šek**, **-ška**, m., domác. tvary k Miloslav

***milošumný** = mile šumící (Heyd.)

***milota**, ž. = příjemnost, přívětivost

Milotice, -ic, pomn.. čes. i mor. ves; z osob. jm. Milota

miloučký, **milounký** [-nce] = velmi milý

milouš, -e, m., zdrob. **-šek**, **-ška**, m. = miláček;

M., **-šek**, domác. tvary k Miloslav

***milovábný** = roztomilý (básnic.)

milovati koho, co = mít rád, mít lásku k němu, k tomu; m. se, podst. -vání (nik. -vání se): m. co, společnost... = mít v oblibě, státi oč;

slož. dokon. **od-** se = přestat milovat (kniž.); **od-** se od čeho (R. Svob.); **po-**, o dokonavé budoucnosti: pomiluje, nechá tak (píseň); jinak prostě dokon.: pomilování (Čelak.); býti k -ní = velmi krásný, milý... (lid. a hovor.); jiné **po-**: Hospodine, pomiluj ny = smiluj se nad námi (z cír. slovanš.);

pro- se = milováním proniknouti: za světlem (= k světlu) se

promilujem (Han.); nutno se probít a pro- (šrám.); promilovaný pokoj = prohrátý láskou (Beneš.); s- se nad kým, čím, v. tam;

u- se = unaviti se milováním (hovor.); za- koho, co (šmil., Kamp.), obyč. za- si koho, co || za- se do koho, do čeho = pojmut lásku ke komu, k čemu, oblíbiti si koho, co;

milovávat, opakov.

milovnice, v. milovník;

milovnický [-cky; -ctví], příd. k *milovník* [-nice], -a, m. = člověk milovný (čeho), milující (co), libující si (v čem): -ník hudby, divadla...; -ník, -nice = herec, herečka hrající milostné úlohy; = milenec, milostnice; = amatér [-rka], diletant [-tka] (říd.)

milovný [-ně; -nost]: m. čeho = milující co, mající zálibu v čem: jazyka svého m. (Jir.); Slované své země -vní (šafař.); -vné spolky s pannami = milostné (Jir.); -vný hudby || hudby -vný

**milovonný* = mile vonící (Suš.)

milový, příd. k *míle*: -vá vzdálenost; m. sloup = označující míle; -vé boty (v pohádkách) = v kterých se ujde jedním krokem míle; -vé kroky = velice dlouhé

**milozvučný* (Tyl); -žalm (šmil.)

**milučky* = velmi milý

**milůstka*, ž., zdrob. k *milost* = něžnost (šmil.); = milkování, milostnice, libůstka; **milůstkovaní*, stř. = milování (Pfl.-Mor.)

Miluše, zdrob. -ška, -šek, ž., domác. tvary k Milena, Miloslava, Milada, Emilie

milý [-lo; -le; -lost, v. tam];

1. = milovaný, vážený: m. syn, přítel, život, -lá dívka, vlast, vzpomínka, -lí rodiče...;

2. = příjemný, přívětivý, vítaný: m. člověk, společník, -lá návštěva, povinnost, společnost;

3. ukazuje v důvěrné řeči k tomu, o čem se mluvilo = ten, ale náladové, hlav. při překvapení: milý zabítý hop s lůžka (Herb.); mile koho přivítat...;

zpodstat. *milý*, m. = milenec; *milo* || archaist. *mí-*: co *milo* (*mí-*) nám, to nechce k nám (přísl.); *milo* jej poslouchat = je milé (kniž.); *milo* jim bylo všem, když... (Němc.); učit se až *milo* = že je to milé, jedna radost; v. *milá*;

2. stup. *milejší* [-lejší]

mim «mím», -a, m., z řeč. = herec (kniž.)

mími, stř. neskl. = miminko

mimický [-cky], příd. k *mimika*: -cké umění;

mimik, -a, m. = kdo dobře ovládá mimiku;

mimika «mi-», ž., řec. = posunky, výraz obličeje vyjadřující duševní hnutí n. provázející řeč

mimikry, neskl. stř., z řeč. = způsobení (zvířat) k okolí barvou n. tvarem; barva látky;

mimikrový [-vě] = mající barvu mimikry

mimínko, -nek, stř. = děťátko (hovor.)

mimo, souvisí s *minouti*, *míjeti*, 1. příslov., a) = vedle, kolem, okolo: jít mimo (říd.); škoda každé rány, která padne mimo (pořek.); stát, být m. = stranou; b) s předložk. výrazem = kromě: jiné cvičení m. v literaturách (Klicp.); m. do kostela nejde nikam (Rub.);

2. předlož. se 4. p., nikoli s 2., znamená: a) to, co mímíme, kolem čeho jdeme...: jít mimo koho = vedle, kolem (říd.);

b) to, co pomímíme, vylučujeme, kromě, vyjma, vyjmouc: m. tebe nikoho nemám; neví to nikdo m. mne;

c) to, co je vně něčeho, i jinde: nezůstalo to tajno m. školu (Hál.); na podlahy nesměl vstoupiti m. koberec (Herrm.); být v úřadě upjatý, m. úřad přívětivý; bydlit m. Brno, Prahu...;

přenes. ministr... m. službu; m. nadání = proti n.: m. očekávání

= nad, proti; být m. nebezpečí
= ven z n., bez n.;

d) s význ. připojovacím = vedle, kromě, nad něco: m. jiné říci to a to; mimo tuto práci mám ještě jinou

mimo-, ve složeninách stále vznikajících, hlavně z předložk. výrazů, na př.:

-*běžka*, -žek, ž. = přímka „běžící mimo“, neprotínající druhou;

-*český* = jsoucí mimo Čechy;

-*děčný* = bezděčný;

-*děk*, příslov., z mimo děk = m. libost (sr. dík) = bezděky (běžné); -*děký* (říd.) = bezděčný;

-*estetický* = co je mimo estetiku, jiný než estetický: -ké hodnoty (Mukař., Götz);

-*evropský* = co je mimo Evropu;

-*chod* = jinochod; -*chodec* = kdo jde mimo, okolo, samotář (říd.);

-*chodem*, příslov., vlast. = při chůzi mimo, vedle; přenes. říci co, zmíniti se o čem... -chodem = říci... jen jako příležitostnou poznámku, per parenthesis;

-*chodník* = jinochodník;

*-*chodný*, o stopách = jdoucí vedle jiných (Vach.);

-*intelektuální* talent (Pujm.) = založený jinak než intelektuálně;

-*jdoucí* = kolemjdoucí (běžné);

-*jití*, stř.: ruce se tisknou v m. (Čap.; říd.);

-*letný* = letící mimo, kolem (Čelak., Čech);

-*literární* život spisovatelův (Schulz) = mimo literaturu;

-*manželský* styk

Mimoň, -ně, ž., město

mimo-pracovní doba (Č.-Chod);

-*řádný* [-ně; -nost] = co je mimo (obvyklý) řád, proti řádu, mimo pořádek, ustanovení...: m. profesor, vyslanec, rozpočet, -ná podpora, vydání (ustáleno); = neobyčejný, vynikající, nesmírný... (s význ. podivu, uznání): m. odborník, -né štěstí, -ně veliký...

mimosa «-móza», ž. = citlivka

mimo-slужеbní = co je mimo službu; -*smyslný* = co je mimo, nad smysly (Masar.)

mimosní [-ně; -nost], příd. k mimosa = citlivkovitý

mimosoudní narovnání... = mimo soud, ne před soudem

mimosovitý || *mimosový* «-mózo-» = citlivkovitý

mimo-stranický = nestranický;

-*školní* || -*školský*: -ní, -ké za-městnání

***mimotoň**, příslov. = mimochodem

mimotoň || -*tný*, nové příd. jm. z mimo = jsoucí mimo, vedle, vedlejší, na př. příčina (říd.); -*ní* úmysl = vedlejší, postranní (t.); dobré -ní zaplacení (Ner.) = nečekané; -*tná* poznámka = p. mimochodem; něco -*tného* = něco mimo sebe (Drť.)

mimoto, příslov. = nadto, dále, ještě: nadaný a m. pilný

mimo-úřední cesta, chování;

-*územní* = exteritoriální;

-*věcný* = netýkající se věci samé (Geb.);

*-*volky*, příslov. = mimovolně;

-*volný* [-ně; -nost] = co je mimo vůli, bezděčný (běžné): -*volný* pohyb; učiniti co -ně;

-*zemský*: -ká krása (Dur.)

míň, v. méně

mina, ž., z řeč., 1. starořec. váha;

2. = náboj s třaskavinou: metati, klásti -ny; přenes. (obchodnic.) = tuha do pouzderka; 3. = chodbička na listech vyhlodaná hmyzem

Mína, ž., domác. tvar k Hermína, Vilemína

minaret, -u, m., z arab. = věž mešity

-*mínati*, v. mnouti

mináž, v. menáž

mínce, ž., z něm. = kovový peníz: drobná, berná m.; v. berný; zdrob. *mincíčka*, -ček, ž.;

mincíř, -e, m., 1. = kdo razí mince (zastr.); 2. váha;

mincmistr, -a, m. = správce mincovny;

mincovati = razit peníze (zastar.);
-covna, *-ven*, ž. = dílna na ražení mincí;
-covní úřad, jednotka;
-covnický [-ctví], příd. k *-covník*,
-a, m. = mincíř
minér, *-a*, m. = kdo pracuje s minami, s výbušninami
minerál, *-u*, m., z lat. = nerost;
-rálie «-lije», *-lí*, ž. pomn. = různé nerosty; *-rální* || (řidší);
-rálný (složení půdy, voda);
-rálka, *-lek*, ž. = minerální voda;
-ralog, *-a*, m. = znalec nerostů;
-ralogický: *-ká* sbírka;
-ralogie «-gije», ž. = nerostopis
Minerva, ž., stital. bohyně ztotožněná s Athénou; název spolků, ústavů...;
minervistka, *-tek*, ž. = žákyně gymnasia Minervy
***minet**, *-u*, m. = menuet
mínění, stř., podst. k míniti = úsudek, soud: míti dobré, špatné ... m. o kom, o čem, své m.; veřejné m. = soud veřejnosti, názor většiny lidí; býti stejného... mínění: jsem toho mínění, že..., nikoli jsem mínění
míněný, v. míniti
miniátor, *-a*, m. «-nyjá-» = malíř miniatur, miniaturista
miniatura «-nyjatú-», ž., z lat. = malba, kresba v malých rozměrech, drobnomalba, drobnokresba; = slovesné podrobné zpracování; přenes. = miniaturní rozměry: provést co v -ře;
-turista, m. = miniátor;
-turka, *-rek*, ž., zdrob. k miniatúra (Durd.);
-turní malba, malíř, -řství: přenes. = drobný, maličký: -ní rozměry, předměty
minimalista «-ny-», m. = kdo je pro minimální požadavky;
minimální [-ně] «-ny-», z lat. = nejmenší: m. plat, požadavky;
-ně = nejméně, aspoň;
minimum «-ny-», *-ma*, stř., lat. = nejmenší částka, množství.

číslo, hodnota: m. povinnosti...; existenční m.
miniovati «-nyje-» = natírat miniem;
miniový, příd. k minium
ministerialismus «-nysteryjaliz-», *-mu*, m. = otázka účasti ve vládě;
-steriální, příd. k ministerium = ministerský (zastar.);
-sterium «-stéryjum», *-ria*, stř., zastar., obyčej.
-sterstvo, *-stev*, stř. = ministerský úřad;
-sterský, příd. k ministr. ministerstvo
ministr [-ryně] «-ny-», *-a*, m., z lat. = člen (členka) vlády
ministrance «-ny-», ž., z lat. = ministrování 2.;
-strant, *-a*, m., z lat. = kdo přislужuje katolic. knězi při mši;
**-strantiti* = ministrovat;
-strantský [-ství], příd. k ministrant
ministrovati, 1. = být ministrem; 2. = být ministrantem: *-rová-vati*, opak.
ministrpresident, *-a*, m. = ministerský předseda, předseda sboru ministrů, vlády: *-tský* [-tství], příd. k tomu
ministryně, ž., v. ministr
míniti, *-ní*, *-něn*, podst. *-něn*, v. tam, 1. = domnívat se, myslit, smýšlet, soudit: m. co o kom, o čem; dobře... to s kým m.; co tím míníš?; 2. = zamýšlet, hodlat, pomýšlet na: míním jet do ciziny...;
dobře míněná rada;
slož. dok. *pod-* co čím = učiniti závislým na něčem (dát si to jako podmínku): *pod-* svou účast čím; *-ná* účast; být podmíněn čím = býti závislý, záviset na čem, míti základ v čem... [zamítává se, ale ujalo se, protože je stručné a výstižné]; v. podmíněný;
u-, *zprav.* *u-* si co = usmysliti si, rozhodnouti se to vykonati;
sr. *zpřidav.* *umíněný*;

vy- si co = vyjmout, vyžádati si pro sebe, položit jako podmínku: *vy-* si něco při prodeji n. při koupi; *vy-* si bezplatný byt; sr. výminka, výměnek;

z- se o kom, o čem = připomenout; sr. zmínka;

-miňovati, slož. nedok. *pod-* co čím, *vy-* si co, *u-* si co, *z-* se o čem;

miňovati, opakov.

minium «minyjum», -nia. stř., suřík, červené barvivo

Mínka, ž., zdrob. k Mína

***mínka**, -nek, ž. = mínění (oje-diň., asi podle slov. mienka)

minoha, ž. = mladá mihule

minomet, -u, m. = zbraň na metání min; -*metec*, -tce || -*metník*,

-a, m. = voják u minometu;

-*metný* oddíl

miňon, v. mignon

minonoska, -sěk, ž. = loď kladoucí miny

minorita, ž., z lat. = menšina;

m., m. = člen minoritského řádu;

-*ritní* = menšinový: -ritní votum, škola; -*ritský* řád

minouti, -nuv, -nul, -nut(i), 1. předmětové m. koho = přejít, přejet... mimo koho, vedle koho, stranou koho a nezpůsobovat jej n. nesetkat se s ním; jít, co noha nohu mine = pomalu, zvolna;

přenes. = vynechat, nepostihnout: může-li mne tento kalich m. (bibl.); trest tě nemine;

2. podmětové = uplynout, zajít: mládí, léto minulo; doba slávy minula; nemine den, aby nepřšlo; v. minulý;

3. *m. se* (s kým) = m. koho, nepotkat, nese- se n. nevidět se; psaní se minula = křížila se; podob. přenes. m. se s čím (o d-č h y l. čím), s povoláním... = zvolit si nevhodné povolání; opatření se minulo se svým účinkem, s cílem = nemělo očekávaný účinek...;

m. se bez čeho = nepocítit potřebu toho;

m. se cíle = nezasáhnout cíl, nedospět cíle;

slož. dokon. *opo-*, v. opominouti;

po- koho = nevšimavě přejít kolem něho: kněz uzřev jej pominul (bibl.); zima pominula = minula; *po-* co = nevšimnouti si, vynechat... (úmyslně i nedopatřením);

po- se se smyslem, s rozumem || často smyslem, rozumem = pozbyti rozumu; pes se pominul; v. pominulý, -nutý;

pro- komu co = odpustiti;

u- si co, v. tam; v. míjeti

minoutka, ž., zdrob. k minuta (Jir.)

minovati = vyhloďovat miny, chodbičky, o hmyzu; v. podmínovati, za-

minový, příd. k mina

-*miňovati*, v. míňiti

***minster**, -tru, m. = münstr

minstrel, -a, m., z angl. = (potulný) pěvec středověký

minuce || -cí, ž., z lat. = malý kalendář (v starší době)

minuciosní «-óz-», z lat. || podle franc. -*ésní* (Sez.) [-*ě*; -*nost*] = velmi podrobný

minule, příslov. = posledně, předešle, minulou hodinu (ve škole), při poslední návštěvě...;

***minulekrát**, příslov. = minule;

minulo, stř.: od -la = od minulého setkání...; perspektiva z -la (Mah.) = podle minulosti, podle starších představ;

minulost, -i, ž. = něco minulého, minulý život, vývoj..., -lá doba: -lost národa, člověka; v -losti; křísit -lost;

*-*lostní* || -*lostný* = týkající se minulosti...: -ní náměty (Nov.); -né prvky (šal.);

minulý, zpřídav. příč. od minouti = co minulo, uplynulý, předešlý: m. týden, měsíc, rok, -lá léta

minus «mí-», lat. příslov. = méně; znaménko odčítání (-);

zpodst. stř. neskl. *m.* = nedostatek, nevýhoda; každé m. života (Mach.) = nezdar...

minuskule, ž. jedn. || pomn. -le, -lí, z lat. = malé písmo, malá písmena

minuta, ž., z lat. = 60. část hodiny; úhlová a oblouková míra; za -tu, v -tě, často = za maličkou chvíli...

***minutinka**, -nek, ž., zdrob. k tomu: v -ce (Rais);

minutka, -tek, ž., rovněž; přenes. = velmi krátká doba; přijít za -ku; = pokrm „za minutu“ připravený;

minutový: -vá ručička; -vé zpoždění = o minutu; -vá přestávka = na minutu; -vá jídla = minuty

***minutý** = minulý (lid.)

I mír, -a, m. = svět (stč., jen v písni Hospodine, pomiluj ny: ty spase všeho míra)

II mír, -u, m. = pokoj, klid, družné soužití mezi lidmi, ne nepřátelství mezi státy, národy (opak války): m. sjednat, u-, uzavřít: m. mezi jednotlivci...; žít s kým v míru a pokoji; hřbitovní m. (Vrchl.) = mír hřbitovů, naprostý klid; v. dýmka

míra, 7. mírou || měrou (v. dále), 2. mn. měř, 3.—7. mě- || mí-, ž., 1. = rozměry délkové, časové... v ustálených měrných jednotkách: brát, vzít míru na šaty...; brát míru na buchty, na knedlíky = zívát (lid.); jakou to má míru? = kolik to měří, jaké to má rozměry?; veršová m. = metrum; dobrá, správná, špatná... m. = dobré navázení, naměření...; životní míra = úroveň; 2. = měřicí, měrná jednotka: míry a váhy; = nástroj na měření s označením míry, tyč, kožený pásek...: stoupnouti si pod míru (při odvodu) atp.;

3. = rozsah, stupeň, mez, hranice: překročit stanovenou... míru; zachovat ve všem (pravou) míru; neznat míru; zůstat

v své míře; uvést tvrzení na pravou míru; mít co v hojné, dostatečné... míře; přivést koho z míry = z rovnováhy, rozčilliti ...; do jisté míry mít pravdu = jen částečně;

být spokojen s mírou (že je něco dobře naměřeno)... || hojnou měrou = hojně; všeho s měrou || s mírou! = jen do jisté míry, mírně, ne příliš; nepatrnou... měrou = nepatrně; tou měrou = do té míry;

4. dobrá, svá míra = nálada;

v. nadmíru, přesmíru, zmíry

mirabelka, -lek, ž., z franc. = žlutá kulatá slíva

mirakulésní «-léz-» [-ně], podle franc. || -lósni «-lóz-», z lat. = zázračný;

mirakulum, -la, stř., lat. = div, zázrak, hra o zázracích světců

-míratí, v. mřítí

míráž, -e, ž., z franc. = přelud

mířelka, -ček, ž., zdrob. k mírka **Míreč**, -rče, ž., ves v Č.

mírečka, -ček, ž., zdrob. k mírka

Mírek, -rka, **Míreš**, -r(e)še, m., domác. tvary k Miroslav, Jaromír

mírka (nářeč. **měrka**), -rek, ž. = nádobka na měření

Mírko, m., kř. jm., ze srb. = Mírek

mirilton, -u, m., franc. = píšťala z rákosu

mírně, v. mírný

mírnitel || **mír-** [-lka], -e, m. = kdo mírní

mírniti, rozk. mírní = činit mírným, zmenšovat, uklidňovat, krotit, chlácholit: m. bolest lékem; m. koho; m. se v hněvu, v řeči, v jídle... = být mírný, zachovávat míru;

slož. dok. u- se; sr. umírněný;

z- bolest;

slož. nedok. **zmirňovati** bolest, přikrá slova;

mírnivati, opakov.

***mírnivý** [-vě; -vost] = mírnící

mírňoučký || -ňounký [-nce] = velmi mírný (řid.)

mírný [-ně; -nost] = nepřesahující, zachovávající míru, neveliký, ne prudký, ne krutý...: m. vítr, trest, poplatek, člověk, svah, úspěch, -ná zima, cena, povaha; m. v jídle, v pití... = střídavý; -ně potrestat, posuzovat koho; cesta -ně stoupá...; -nost podnebí, rozsudku, v jídle...; zachovávat ve všem -nost; 2. stup. -nější [-něji]

Míroslav [-va], -a, m., křest. jm.; *Míroslav*, -vě || -vi, ž., městys **Míroš**, -e, zdob. -šek, -ška, m., domác. tvary k Míroslav

***mírotvorce**, m. = kdo zajišťuje, zjednává mír, urovnává spory

mírový [-vě; -vost], příd. 1. k mír: -vá konference, smlouva; -vé hnutí = usilující o zachování míru; -vé poměry, ceny = za míru, jako za m.; žiti -vě = jako v míru; 2. k míra, obyč. měrový

mírumilovný [-ně; -nost] = milující mír, usilující o mír

***mířený** = smířený: -né přátelství jak v březnu led (čelak.)

***mířik**, -u, m., ze srb. = celer

mířiti, míř, 1. = smířovat (říd.); 2. m. na koho, nač = odhadovat vzdálenost, směr, cíl, směřovat k cíli (při střelení, házení, ráně...); dýkou zrádci v srdce míří (Krásnoh.); kam míříš = kam jdeš, jaký je cíl tvé cesty? (lid. a hovor.); na koho míříš (v řeči)? = koho máš na mysli?; kam tím míříš? = co tím míníš, jaký máš úmysl?;

slož. dokon. *na-* na koho, nač; *na-* si (rovnou) přes pole... = jíti (rovnou) přes pole; kam máš namířeno...?;

s- || *us-* (Palac. *u-*) = zjednat mír, udobřit; *s-* se s Bohem, s lidmi; přenes. *s-* se s čím = přijmouti to, spokojiti se; *za-* ručnicí na koho; *za-* do lesa; slož. nedokon. *smířovati* koho (s kým) = udobřovat; *s-* se s čím;

mířivati, opak.

mísa, 7. *mi-* || *mí-*, 2. mn. *mis* || *mís*, 3.—7. *mi-* || *mí-*, ž., nádobu; dluh z mísy jídá (přísl.) = ubírá jídla (kdo má dluh, musí se uskrovnovat); nejídati s kým z jedné mísy = nepřestovati s ním přátelské styky (šmil.); m. = jídlo na mise

mísál «-sál», -u, m., z lat. = mešní kniha; přenes. = velká tlustá kniha (lid. a hovor.)

***misandra** || odch. *my-* «-zan-», ž., podle řeč. = nepřítelkyně mužů (č.-Chod);

***misandrický**, příd. k misandrie;

***misandrie**, ž. = nenávisť žen k mužům

misantrop «-zan-», -a, m., z řeč. = člověk nenávidící lidi, vyhýbající se jim (opak filantropa), mrzout;

-*pický* [-ky], příd. k misantropie:

-ky člověk, -ké smýšlení;

-*pie* «-pije», ž. = mrzoutství...

miscela, zdob. -lka, -lek, ž., z lat. = drobná časopisecká, novinářská zpráva;

miscellanea «-lá-», -neí, stř. pomn., z lat. = rozmanitost

misčitý || **misčovitý** = podobný tvarem misce

mise «-se», ž., z lat. *missio* = poslání, svěřený úkol, osoby mající poslání, poselství, -stvo

misečka, ž., zdob. k mísa

Mísečky, -ček || **Mísečné** boudy, ž. pomn. (v Krkonoších)

miserere «-zerére», lat. = smiluj se;

m. || *mizerére*, stř. neskl. = za-uzlení střev (lid. a hovor.)

misie «-sije», ž., z lat. *missio* (v. mise) = hlásání křesťanství pohanům; = utvrzování, prohlubování křesťanství kázáním (pobožnostmi); = mise (říd.);

misijní stanice;

misionář [-řka] «-sijo-», -e, m. = kdo provádí misii; -**nářský**: -ká činnost neboli -**nářství**, stř.

mísiti, **mis** || zastar. měs (obyč. michej), **míšen(i)**, **ni k. -sen(i)** = míchati: **m.** vodu s vínem, těsto...; **m.** se do řeči, do sporu; národy, jazyky se mísí = vzájemně na sebe působí, prolínají se; sykavky se mísí (na př. původ. český = český) = spodobují se a často splývají; do červánků s nocí den se mísí (Hey.); slož. dokon. **do-** chléb; **od-** = oddělit (Palac.);

po-, **pro-**, **při-**, **roz-**, **s-** = pomíchatl...; v. smíšený;

v- se do davu, do rozpravy, do sporu;

vy- těsto = míšením zpracovat; = vyloučit (Palac.);

za- = zamíchat;

-měšovati, nedokon. slož. **od-** = oddělovat (šafař.); = **vy-**; **při-** k vínu něco vody (Suš.); **s-** se s jinými národy; **v-** se do řeči, do sporu; **vy-** = vypouštět, vylučovati ze žláz (hmyz vyměšuje šťávy), ze sebe (ledviny -šují moč)...;

míslivati, opakov.

miska, -sek, ž., zdrob. k **mísa**
miskovitý, v. **míščitý**

mísník, -u, **m.** = police na mísy (R. Svob., Vr., lid.); = dřez (lid.)

misogyn «-zogýn», -a, **m.**, z řeč. = kdo nenávidí ženy, nepřítel žen; **-gynie** «-nyje», ž. = chorobný odpor k ženám; **-gynský** [-sky; -ství] = projevující misogynii, z ní plynoucí

***mísoliz**, -a, **m.** = kdo lízá mísy, příživník (Hol.)

***mísomus** «-zomús», -sa «-za», **m.** = odpůrce Mus, umění (zastar.)

mísovitý [-tě; -tost] = jako **mísa**

místecký, příd. k **Místek**, -tku, **m.**; **Místečan** [-nka], -a, **m.** = obyvatel Místku

místečko, -ček, stř., zdrob. k **místo**
místem || **místy**, příslov. (od pův. 7. p. jedn. a mn. od místo) = na některém místě, na některých místech, někde: přišlo jen místem

|| **místy**; řeka **místy** hluboká, **místy** mělká

místenka, -nek, ž. = poukázka na místo (ve vlaku...), druh hádanky

***misterský**, příd. k **mistr**: **m. talár** (Jir.)

mistička, ž., zdrob. k **mísa**

místiti, -stěn(i) || kniž. -štěn(i):

m. co = klást na některé místo, umisťovat: ty hory v Sarmatii (= do -tie) **místí** (šafař.; oje-diň.); schopné k sobě **místí** (Kvap.) = řadí; zprav. jen

slož. dokon. **pře-** = dát na jiné místo: **pře-** nábytek, knihy, úředníky;

u- = dát na místo: **u-** zavazadla v kupé...; **u-** koho = opatřit mu místo (zaměstnání...); **u-** mít do branky (sportov.); **u-** se (při závodech) = dosíci pořadí;

-mířovati, nedok. slož. **pře-**, **u-**

místné, -ho, stř. = dávka z místa
místní [-ně], příd. k **místo**: **m.** obec; **m.** dráha = d. v menším kraji; **m.** jména = označující místo (ves..., kraj, zemi); **m.** ohledání = o. na místě, kde se něco stalo; **m.** význam jména, pádu, příslovce; **m.** význam či, čeho = jen pro menší místo, kraj, krajový, lokální; **m.** vlastnictví; -ně důležitý; zde -ně, v neobratném úřed. slohu = zde, v tomto místě, u nás

místnost, -i, ž. = část obytného stavení: spolková, obchodní **m.**; byt o dvou místnostech; = místo, krajina (zast.);

***místnůstka**, -tek, ž., zdrob. k tomu

místný = **místní** (zastar.); vyzvání bylo **místno** = vhodné (Č.-Chod); zprav. **nemístný**, v. **tam**

I místo, stř. = plošná část prostoru (na obloze, na zemi, v bytě...), kde něco je, leží, koná se, kde sedíme...: **m.** schůze...; **po-**platek z místa (na trhu); stát na (jednom) místě; chodit s jednoho místa na druhé; dáti co na jiné místo;

udělat, postoupit komu místo (aby si mohl sednout...); přenes. udělat komu m. v úřadě... = odejít do penze, vzdát se svého místa;
 přijmíte, račte přijmout m. = posadte se, račte se posadit;
 místo v knize: všechna místa, kde se vyskytuje to a to slovo atp.; = cíl cesty: být na místě, přijít na místo;
 = ves, město, městečko, země, stát: m. pobytu; m. působení = působiště;
 = zaměstnání, povolání, postavení, úřad: m. u dráhy, u stavitele...; mítí dobré... m.; m. ředitele...; být bez místa; hledati si, nabídnout komu místo;
 své místo..., sr. svůj;
 = poradí: dáti koho v ternu na první místo; být na prvním místě;
 dáti čemu místo = připustit, uznat (šafař.);
 na tvém místě bych to nedělal = já být tebou;
 na místě tebe, *n e s p r.* = místo tebe, v. III místo; na místě do školy, rovněž *n e s p r.* = místo do školy; v. II místo;
 viz místem || místy, na místě || namístě, od místa || odmísta, z místa || zmísta
 II místo, příslov. s významem zastoupení, záměny, náhrady, omylu...: dám to tobě m. jemu (jemu není závislé na slově místo); šel na procházku m. do školy || m. aby šel do školy; zajdu k tobě m. k němu atp.; *n e s p r. á v.* na místě do školy...
 III místo, předl. s 2. p., 1. = na místě, v zastoupení, náhradou: bratr přijde m. mne = za mne ...; poslat k soudu advokáta m. sebe atp.; 2. s význ. záměny, omylu: chytit nevinného chodce m. zloděje atp.;
 místo toho *n e s p r.* namísto, v. tam, a na místě, v. I místo
 místo- ve slož., 1. z předložkového výrazu místo někoho, značí ná-

městka, zástupce; 2. kmen jména místo, na př.:

-*admirál* = kdo je místo admirála, jeho náměstek;

-*držící*, -ho, m. (zastar.) || -*držitel*, původ. = náměstek, zástupce; v starém Rakousku = náčelník zem. správy polit.; -*držitel-ský* [-ství], přid. k tomu;

-*kancléř*, -*konsul*, -*král*;

-*pis*, -u, m. = popis, soupis míst (vsí...), topografie; -*pisec*, -sce, m. = kdo se obírá s místopisem;

-*pisný* slovník, -ná práce;

-*předseda* [-dkyně];

-*ředitel*, -*starosta*, -*tajemník* atp.

-*přísežný* [-ně] = mající povahu přísahy: -né prohlášení; -ně prohlásit;

-*starosta*, -*tajemník* ap.

-*místovatl*, v. místiti

mistr [-ryně], -a, m., z lat. magister, 1. titul samostatného řemeslníka: krejčovský, truhlářský... mistr; přenes. mistr = člověk s vynikajícími znalostmi, dovednostmi, znalec, odborník, umělec: m. ve vypravování, v líčení přírody...; lid. a hovor. na to je on m.; i mistr tesař se utne (přísl.) = dovedný tesař; popravčí m. = kat (zastar.);

2. čestný titul umělců a sportovců, zkratka *M.*: mistr Jirásek... || *M.* Jirásek; m. v šachu apod.;

3. v starší době akademická hodnost, doktor: mistr (*M.*) Jan Hus;

4. *M.* = Ježíš (bibl.)

mistrný [-ně; -nost] = dovedný, dokonalý, svědčící o mistrnosti, o mistrovství: m. tah, -ná řeč, -né dílo: -nost hry, něčí -nost ve hře...;

mistrová, -vé, ž. = 1. žena krejčovského... mistra; 2. = samostatná řemeslnice;

mistrovatl koho, jen s hanlivým odstínem = povýšeně poučovat; m. jazyk = chtít jej měniti podle osobní záliby;

**mistrovný* [-ně; -nost] = mistrný, mistrovský;

mistrovský [-sky], 1. = pro mistr: -ská škola; 2. = jako od mistra, mistrný: -ké dílo;
-vstvl, str., 1. = hodnost mistra; 2. = souhrn dovedností, znalostí, mistrnost, vrcholný výkon;
**mistrský* [-stv], příd. k mistr 3. = mistrovský;
mistryně, ž., ve významu dovednosti, uměleckosti: být m. v bruslení; o herečce...
místy, příslov., v. místem
míšek, -šku, m., zdrob. k měch; m. na peníze; vlasový m. (lékař.)
Míšeň, -šně, ž., město v Sasku;
m., 1. = míšeňské jablko (Svět.); 2. = míšeňský porculán (hovor.)
míšenec [-nka], -nce, m. = kříženec, bastard
míšení, str., v. mísiti;
míšenice || -nina, ž. = míchanice, směs, směska (lid. a hovor.)
míšenka, v. míšenec
míšeňský (v obec. výsl. -nský), příd. k Míšeň: m. porculán
miškář, -e, m. = klestič, nunvář (lid.); -řský [-řstv], příd. k tomu;
miškovati = klestit;
 slož. dokon. *vy-*
miškový, příd. k míšek
**miškulace*, ž. = přemýšlení, starosti (lid.); *-lanc, *-lance, ž. = miškulace, směs, míchaná kořalka
**mišmaš*, -e, m. = míchanice, zmatek, nespořádaná směs (lid.)
Mišňan [-nka] || hovor. *Mišňák* (Čech), -a, m. = obyvatel Míšeň, rodák z ní
**mišňátko*, -tek, str., zdrob. k *míšně*, -něte, str. = míšeňské jablko
míšní, příd. k mícha
**mišpulací*, str. = miškulace
mišpule, ž., z něm., jabloňovitý strom a jeho plod; zdrob. -lka, -lek, ž.; -lový, příd. k mišpule
mištička, ž. = mistička
mišuge, v. mešuge
**mišuňk*, -u, m., z něm. Mischung = míchanice, rvačka (vulg.); = nepořádek, rámus, shon (váleč.)

míti, mám, měj, maje, -jíc, měv, měl; přič. trp. jmin (v. mítí 3.); podst. jmění a chyb. mání, v. tam; stavové sloveso ke jmuti, tedy původ. = „mít uchopeno“. držet;

1. m. co = být majitelem čeho: m. dům, statek, peníze...; ten má peněz, knih...! = mnoho peněz...;

2. m. co = chovat, přechovávat: m. knihu doma, ne v úřadě; m. šaty ve skříni, knihu na stole atp....; mám to ležet na stole; = držet: m. hůl v ruce;

m. dítě v náruči; přenes. m. koho v rukou = moci s ním dělati, co chceme (lid. a hovor.); už ho mají = drží, chytli ho (t.); už to mám = našel jsem to, vy-pátral... (t.);

3. m. koho za přítele, za odborníka... = pokládat, považovat, lid. držet; býti jmin za... = pokládán (zastar. kniž.);

m. komu co za zlé = pokládati za zlé, vykládat ve zlé, zazlívati; m. za to (lépe zato), že... = domnívati se, myslit...;

m. koho za společníka, za průvodce = vzít, vybrati si jej a v jeho společnosti být, s ním pracovat...; m. koho za muže, za ženu;

4. m. co jako výsledek položení, oblečení...: obléci si šaty a m. je na sobě; podob. m. klobouk na hlavě, m. na sobě peřinu...; o situaci: napravo od sebe máme Beskydy = leží, prostírají se...; vedle sebe máme známého = vedle nás bydlí atp.;

o tom, co na nás přišlo, dolehlo, co nám bylo uloženo, co nás čeká: m. nemoc..., trápení; m. starosti o koho, oč, s kým, s čím; m. mnoho práce; co máš na práci?; žák má (lehkou...) úlohu, zkoušky, přednášku; o tom, co je od přírody: člověk má ruce, nohy, oči...;

5. m. koho k čemu = pobízet, vy- (slabší než nutit); m. koho (k tomu), aby se léčil;

6. sloveso opisové: m. naději = nadíti se, podob. m. důvěru = důvěřovat; m. radost, bolest, zármutek, hněv, strach, lásku, chuť k čemu, nenávisť, hlad, žízeň; m. koho v lásce, v nenávisti; m. koho, co na starosti = starati se; m. kam cestu = jít; m. rozum = rozumět, být rozumný; m. úctu ke komu, k čemu; m. spor s kým;

7. mám co (cestu...) před sebou = čeká mne cesta, musím vykonati;

mám co (zkoušky...) za sebou = vykonal jsem...;

mám co za kým = je mi dlužen (lid.);

mít koho pod sebou, sr. v 4. || přenes. = být jeho představeným;

mám po práci, po obědě... = vykonal jsem práci, poobědval; mám po radosti... = radost se mi zkazila;

má to něco do sebe = něco na tom je;

8. to máme celkem 100 K = to je... (lid. a hovor.); pod. to máte těžké, lehké...;

dnes máme středu, sv. Václava... = dnes je středa...;

tu máš! = zde to je, vezmi si to (význ. nabízení); přenes. tu máš, čerte, kropáč, v. kropáč; tu máš — dřevěnka zhasla (Herb.) = tak se podívejte, no tak (překvapení, podiv, rozmrzení);

Tady ho máš. Teď se tu roztahuje (So., lid. a hovor.) = podívej (te) se naň, takhle se zachoval;

9. m. s neurč. způs.

a) ve významu povinnosti, potřeby, nutnosti, žádoucnosti, slušnosti, náležitosti: mám psát úlohu, jet kam, něco hned vyřídit; dítě má poslouchati; prádlo má být čisté...;

o tom, co je souzeno, zamýšleno, co je něčím přáním; měl jíti na

studie, ale sešlo s toho; neměl se toho chudák dočkat;

b) mám tam jít, vyhovět mu...?, s význ. rozvažovacím = je třeba, abych tam šel, hodí se to, je to slušné, žádoucí?;

c) měl bys to vidět... = přál bych ti, abys to viděl (lid. a hovor.);

d) má mít mnoho peněz, má to být hezké..., germanismus m. má prý...;

10. mám, měl jsem, budu mít práci hotovou..., o přítomném, minulém, budoucím následku minulého děje (dokončil jsem práci, jsem s ní hotov...);

podob. mám vyhráno, máme zaseto, vypráno, uklizeno; měl dozpíváno (Ner.) atp. (osobní vazba k neosob. je vyhráno...); přiznej se a máš to, totiž odbyto, vyřízeno... (lid. a hovor.);

11. mám co dělat, co pít... = mám co na práci, k pití, čeká mě práce, byla mi uložena, nechybí mi, čeho bych se napil;

mám co dělat, abych byl hotov... = musím si přispíšit, přičinít se, abych...; měl jsem ho co držet, aby... = taktak, že jsem ho udržel, aby...;

mám mnoho, dosti co dělat = mám mnoho na práci, dosti práce; mám s kým mnoho co dělat; nečes. nemá to s tím co dělat m. nesouvisí to s tím;

v ý p u s t k o u neurč. způs.: nic s kým nemít (totiž činit, dělat) = nic si s ním nezačínat, nestýkati se; podob.: co s ním máš? (lid. a hovor.);

nečes. s kým mám co činit? m. s kým mluvím (v duchu čes. by to znamenalo: s kým a co mám činit?);

s kým mám čest (mluvit)?, zdvořile = s kým mluvím?;

12. mít co k očekávání = můžeme očekávat (lid.);

sr. barva, co, čas, kdy, proč, oko, pozor, slovo, vrch, zvyk, žaludek;

13. *m. se* = být v nějakém stavu: *m. se* dobře, špatně...; jak se máš?; věc se má tak a tak = je taková;
 = chovati se: *m. se* ke komu přátelsky...; váhavě se měl k sestřeničkám (Čech);
x se má k y ap. = chová se, je v takovém poměru k *y*;
 = chystati se: má se k dešti, k bouři;
m. se do práce... = mít chuť, odhodlání do práce; k ničemu se nemít;
mívati, opakov.;
 slož. nedok. *při*: prosby jej přimávaly, že... (Šimáč.; ojediň.); zesíl. *mívávati*
mitra, -ter, ž., z řeč. = vysoká čepice kněžská, panovnická, infule
mítyng, v. meeting
mívati, *mívávati*, v. míti
Mixa, v. Miksa
mixtum compositum «kompózi-», stř. (obyč. jen 1. a 4. p.), lat. = směr, všeho chuť
mixtura, «-tú-», ž., lat. = směs léků, pomocný varhanový hlas
míza, ž. = šťáva v živočišném a rostlinném těle;
 **mízati se* = mazlíti se;
 **mízatý* = míznatý
mízdřiti = oškrabovat maso s kůží (odbor.)
mizera || **mizerák*, -a, m., z lat. = bídák (lid. a hovor.);
 **mizerábl*, neskl. příd. jm. a příslov., z franc. = bídny, bídne: m. látka, je mi m. (lid.);
mizerácký [-cky, -ctví] = mizerný (citové)
mizerére, v. miserere;
mizerie «-zéryje || -ze-», ž., z lat. = bída (lid. a hovor.);
mizerný [-ně; -nost] = bídny, špatný: m. život, plat, člověk; -ně co udělat; -nost = špatnost
mizeti, -zejí || -zí, (z)miz, -zeje, -zejíc || -ze = ztráceti se, zanikat: v dálce všechno mizí; sníh mizí; staré zvyky mizejí;

slož. dokon. *vy-* = úplně se ztratit...: kroje vymizely atp.;
z-, prostě dokon.: přelud, sníh, přítel v dálce zmizel...; *z-* jako stín, pára nad hrncem...;
mizívati, -vám, opakov.: slož. *vy-* = mizeti (Hatt.)
mizina, ž. = bída, úpadek;
 zprav. jen ve rčení: přijít, přivést koho na -nu, být na -ně (na dně); jinak říd.: -nu odvrátit nedovedl (šmil.)
mizivý [-vě; -vost] = mizející, nepatrný: -vá menšina: -vě nepatrný; -vost odchylek;
 tkanina rozestřená do *miziva* (Čech)
mízka, -zek, ž., zdrob. k míza
míznatý = obsahující hojnou mízu: m. peň (Majer.);
mízní, příd. k míza: m. céva neboli -nice, ž.
miznouti, mizl, -znuv, -znutí = mizet (říd. kníž.): miznoucí cit, jev, nálada (Durd.);
 slož. dokon. *z-* = zmizet (lid.)
mízový, příd. k míza = mízni
mjau, v. miau
mknouti, mkl, mknuv, odemčen(i), zamčen(i) || odemknut(i), za-, zprav. obe-, při-, roze-, se-, vymknut(i);
m. se = hnouti se (velmi říd., RK., Dav.), zprav. v dokon. slož.; *obe-* = obejmout, obepnout;
ode- zámek u dveří... = otevřít || *ode-* dveře;
při- = přivřít, přitisknout, -vinout: při- víčko (Hál.), dívku na hrud (Čech); špička jazyka se přimkne k patru; při- se ke komu, přenes. = přidržeti se ho, jeho vedení, mínění;
roze- rty = rozevřít;
se- rty = sevřít; *se-* řady = srazit; *se-* se (těsně), přenes. = spojití se, domluvití se o společném postupu...;
 **u-* = uniknout, uhnout (obroz.);
vy- si ruku, nohu = vykloubit;
vy- se komu z rukou = vysmeknouti se, vyklouznout; přenes.:

řízení se mu vymklo (z rukou) = přestal mít na ně vliv; vyse komu, něčemu řízení, vlivu; *za-* dveře... = zavřít je na zámek; *za-* se a nikoho nepouštět; *sr.* zámek; *uza-* = hromad. *za-*: v. I mykati

-mlaceti, -mlacovati, v. mlátiti

***mlačný, příd. k mlaka** = bažinatý

mlád, v. mladý

mláď, -di, ž. = mládež (básnic., Koll., Krásnoh., Prach.); = mládí (říd. kniž.); = otava, mlází (lid.)

-mládati, v. mládnouti

mláďátko, -tek, stř., zdrob. k mládě: (den) Mláďátek = den dítek povražděných v Betlemě Herodesem

mládce, m. = mladík, jinoh (říd. kniž.)

mladě, -dých..., ž. pomn. = zvířecí mláďata

mládec, -dce, m. = mladík, jinoh (kniž., básnic., Čelak., Ner., Čech)

Mladeč, -dče, ž. mor. ves

mládek, -dka, m., 1. = mladý člověk (Čelak.); 2. = mládenec o svatbě (lid.); 3. = sladovnický n. mlynářský mladší tovaryš

mládencovati = žít po mládenecku; = působit jako učitelský mládenec

***mládenčiti** = mládencovati

mládenec, -nce, 5. -ně, m., 1. = mladík (hovor.); = mladý svobodný muž; starý m. = starší svobodný muž; 2. = družba; 3. = pomocník: kupecký m.; učitelský m. (zastar.);

-necký [-ky] život neboli **-nectví, stř.**; -cká domácnost; žít -cky, po mládenecku;

mládeneček, -čka, m., zdrob. k mládenec

mládež, -e, ž. = mladí lidé; zlatá m. = m. z buržoasních kruhů, mající všechny rysy úpadkovosti buržoasního světa

mládežnický [-cky; -ctví], příd. k mládežník: -ké hnutí, -ká soutěž...;

mládežník [-nice], -a, m. = příslušník mládeže

mladě, v. mladý

mládě, -děte, stř. = mladý, nedospělý živočich; žertov. o nedospělém, mladém člověku

mladějl, příslov. k mladší

***mladěvroucí cit** = mladicky vroucí... (Ner.)

mládí, stř. = mladý věk, mládež: v lesn. = mladé výhonky; **zmládí, příslov.** = v mladém věku, zamlada || z mládí co znáti... = ze svého mladého věku, od mládí

mladice, ž. = mladá žena, starší svěží žena;

Mladice, -ic, pomn., ves v Č.;

***mladicí** = na omlazení, omlazující (Erben)

mladický [-cky; -ckost; *-ctví], příd. k mladice a mladík = mladistvý: m. krok, -ké vzezření: -ká jarost (Vr.); -cky si vykračovati;

***-ctví** = mladickost, mládí

mladič, -e, m. = mladý les, mladina

mladiček, -čka, m., zdrob. k mladík

mladička, -ček, ž., zdrob. k mladice (Čelak.)

mladičský [-čce] = velmi mladý

mladík, -a, m. = mladý muž; hovor. o starším svěžím... muži, o mladém zajíci; v. mladice

mladina, ž. = něco mladého, mladý les, mladé pivo...

mladinký [-nce] || -distvý [-vě; -vost] || *-distý = velmi mladý

mladiti, mlazen(i) = činit mladým, omlazovat: lípa se mladí (Heyd.); = vnadit (nář., Olbr.): zprav.

slož. dokon. *o-*, *s-* = učinit mladým: dáti se *o-* (lékařsky); *o-* spolek... = dát jej do rukou mladším lidem...; zpřídav. *omlazen(y)*, podst. *omlazení*: vyjít z koupele jako omlazen, celý omlazený; zmlazené listí (Čelak.);

-mlazovati, -zuji, slož. nedokon. o- spolek, hnutí se omlazuje;

***s-** = omlazovati

mládkovati = být mládkem

mládnouti || zříd. *mlad-*, mládl, -dnuv, -dnut(i) = stávat se mladý, dostávat mladistvé vzrůstu...: ten člověk nestárne, mládne; mládla zem (Hál.); slož. dokon. o-, řidč. z-: celý omládl, příroda -dla; lesy omládlý (Jir.); hlava zmládlá (Martin.); zpřidav. *omládlý*, řidč. *zmládlý* (*zmila-*, Břez.); slož. nedokon. *omládati*

mlado (**mlá-*), stř. = mladost, mládí: od -da; za mlada || *za mláda (Slád.) || za mladu = v mládí; v. *zmlada*

***mladobujný** = mladě bujný: m. národ, -né srdce (Ner.)

mladočech, -a, mn. -češi, m., název čes. liberálů před 1. světovou válkou; *mladočeský* [-šství]: -ká strana

mladofrontový, příd. k Mladá fronta: -ví literáti (Kopeck.)

mladoch || čast. *-dloch*, -a, m. = mladík (lid. a hovor.)

***mladomanžel**, -a, m. = novomanžel

***mladomužný** = mladě mužný (Ner.)

***mladoň**, -ně, m. = mladík (Čelak.); *M.* = Jungmann (Koll.)

mladoněmecký, příd. k Mladé Německo; v. mladý

***mladorostlý** = mladě vyrostlý (Ner.)

mladost, -i, ž. = mladý věk: od -sti, v -sti;

-*stný* = mladistvý (ojediň. kniž.)

***mladota**, ž. = mládí || **m.*, m. = mladík

Mladotice, -ic, pomn., ves v Č.; od osob. jm. Mladota

mladoúčký, *-dounký* = velmi mladý

***mladšeji**, příslov. = mlaději

***mladoženka** || *-žínka*, -nek, ž. = novomanželka, nevěsta (nář.)

mladšíinka, -nek, ž. = mladší služka (Majer., lid.)

mladý [-dě; *mlád*] = ne starý (o věku), nevyvinutý úplně...: m. člověk, pes, strom, -dá žena, husa, -dé víno; být mlád; = časný, teprv se probouzející: -dé

jítro (Heyd.), -dé jaro (Mácha):

-dá léta, -dý věk = mládí;

stále, věčně mladý, o starším člověku = tělesně i duševně svěží, mladistvý; -dé srdce;

být k čemu, nač ještě mlád = nezkušený; na radu jsem mladá (Krásnoh.);

Mladé Německo, Čechy..., o novém politickém n. uměleckém pokolení;

zpodst. *mladý* = mladý člověk: m. může, starý musí (t. j. umřít: přísl.); sr. mladé;

v. mladost;

2. stup. *mladší*: m. než ty (při srovnávání) || *mladší* člověk = ne docela mladý

mlaka, *mlá-*, ž. = bažina, močál

mlask, citoslovce vystihující zvuk vznikající odtržením sevřených rtů n. odtržením jazyka od patra, plesknutím, čvachtáním v blátě, ve vodě...; udělat m.; *mlask*, -u, m. = mlasknutí, -kání; *mlaskati*, -kám, -kání = dělat mlask: m. při jídle, na koně; mlaská to (při chůzi v blátě);

slož. dokon. *za-*;

mlaskávati, opakov.;

slož. nedokon. *po-* (si) při jídle;

mlaskavka, -vek, ž. = mlaskavá hláska;

mlaskavý [-vě; -vost]: -vá hubička;

mlasknouti, mlaskl, -sknuv,

-sknut(i), dokon. k mlaskati: m. na koně; jen to mlasklo (při hubičce, při poličku);

mlaskný [-ně] = mlaskavý; písnička -ně skočná (Ner.);

mlaskot, -u, m. = mlaskání

mlaštětí, -tí = mlaskat; *mlaštivý* [-vě] = mlaskavý: -vé rty

mlat, -u, m., 1. stará válečná zbraň;

2. = těžké kladivo, perlík (horn.);

3. = část stodoly na mlácení; symbol tvrdosti: cesta, silnice jako m.

mlatba, ž. = mlácení

mlatec, -tce, m. = kdo mlátí obilí: jísti jako m. = mnoho (lid.)

*mlatečka, -ček, ž. protějšek k mlatec

mlátek, -tku, m. zdrob. k mlat
mláticí stroj = na mlácení, neboli
mlátčička, -ček, ž.

mlátiti, mlat, mlácen(i) = cepy n. strojem vydrolovat, vymínati zrno, hrách apod.; m. (mlíti) z posledního, přenes. = být u konce se zdravím, se silami, se jméním (lid. a hovor.); m. prázdnou slámu = přemílati známé věci (t.); m. dveřmi = bouchat (t.), m. koho = tlouci (vulg.); m. se hodinu... = „tlouci se“, namáhavě, nepohodlně jít, jet; slož. dokon. do- obilí; na- málo, mnoho; na- se (mnoho); na- komu = natlouci; o- žito..., prostě dokon.; od- si dluh = mlácením splatit; po- = pobít; roz- = roztřískat; u- = mlácením zničit, usmrtit; přenes. = unavit; vy- obilí; děvečka vyšije, šohajek vymlátí (píseň) = mlácením vydělá; vy- okna = vytlouci (zhrub.); = vypudit: kněžstvo z Čech vymlátí (Palac.); z- koho = zbiti;

-mlacovati, slož. nedok.

do- = dokončovat mlácení (šlejh., Baar); vy-: dobře vy- obilí; kladivy vymlacují čas (Ner.) = bušením kladiv oznamují || -mlaceti, -cejí, do-, vy- (říd.); mlátivati, -vám, opakov.

mláto, stř. = odpadky při výrobě piva

mlátovice, ž. = pálenka z matolin
mláz, -e, ž. (lesnic.) || mlází, stř.

(běž.) || mlazina, ž. || mlazivo, stř. = mladý porost, les

-mlazovati, v. mladiti

Mlčechvosty, -chvost, 6. -tech, pomnož., ves v Č.

mlčelivec, -vce, m. = mlčelivý člověk (Vr., R. Svob.)

mlčelivý || -čelivý [-vě; -vost] = mlčící, umějící mlčeti, nemluvný: m. člověk, -vá povaha; -vý svár = mlčky, beze slov;

-vě se chovat; zavázat koho k -vosti

mlčená, -né, ž. = mlčení: s -nou nejdál dojdeš (přísl.); hra na mlčenou neboli mlčená

mlčenlivý, v. mlčelivý

mlčeti, -čí = nemluvit; m. o čem = zachovati to v tajnosti || mlč s tím!; uložit komu mlčení; mlčet jako ryba, jako hrob... = m. naprosto;

m. k čemu = neozvati se k tomu, přejíti to mlčením;

slož. dokon. od- se = přestat mluvit; přenes. = přestat literárně, vědecky pracovat, veřejně vystupovat...;

po-, prostě dokon.: pomlč o tom!; raději o tom pomlčím;

pro- = mlčením, nedbáním ztratit: pro- při, dluh, pokutu, výpověď...; trest se promlčí, je promlčen;

s-, zprav. zápor. nes- co || o čem = nezatajit, prozradit;

u- svědka, řečníka, kritiku = donutit k mlčení, k přerušení řeči...; u- pomluvy = zastavit je, odrazit;

za- co = neřici, zatajit; za- se = na chvíli se odmlčet;

-mlčovati, slož. nedok. od- se; u- protivníka...; za- co;

mlčivati, -vám, opakov.; slož. nedokon. vy- zlý osud = mlčením připravovat (šal., ojeďň.)

*mlčitel, -e, m. = kdo mlčí (V. štech)

*mlčka, m. = mlčelivec (Ner.)

mlčky, příslov. = za mlčení, beze slov: m. co vyslechnout, souhlasit, odejít; m. se k čemu přiznat, ukloniti se

mlčoch, -a, m. = nemluva (lid.)

-mlčovati, v. mlčeti

mleci = na mletí: m. kámen

mleč [-čka], -e, m. = kdo mele (dává mlít) ve mlýně obilí

mlěč || mlěč, -e, m. || zříd. ž., 1. = mlěčná šťáva rostlinná, mlíčí: m. stromů (Dav.); m. kokosů (Prach.) = kokosové mléko; 2. m. peprný = ryzec (lid.)

*mléčí, stř. = mlíčí

mléčka, v. mleč

mléčko || čast. *mlěčko*, stř., zdrob. (citové) k mléko

mléčňák || častěji *mlěč-*, -u, m. = mléčný zub (lid.); = vůz na mléko (želez.); *m.*, -a, m. = rybí samec

mléčnatý [-tě; -tost] = plný mléka, bohatý na mléko

mléčnice, ž. = mléčná céva rostlinná; = místnost na mléko v kravíně

mléčník, -a, m. = mléčňák

mléčný, příd. k mléko: -ná strava, kaše, kyselina, žláza; m. zub = první; -né hospodářství; = podobný mléku: -né tváře, -ná pleť; -né sklo = poloprůhledné; -ná dráha

mlékárenský, příd. k

mlékárna, -ren, ž. = obchod s mlékem

mlékař [-řka], -e, m. = prodáváč[ka] mléka, mléčný hospodář; *mlékařiti* = hospodařiti s mlékem, hovor. = pít často mléko; *mlékařský*: -ká škola; -řství, stř., 1. = prodej mléka; 2. = mléčné hospodářství

mléko (lid. a hovor. ~ *mlě-*), 6. -ce || častěji -ku, stř., živočišný a lidský výměšek: mateřské, kravské, kozí... m.; chmelové m. = pivo (Ner.); m. starců = pivo, víno (hovor., Vr.); krev a m., v. krev; v. brada

*mlékobílý = mlékově bílý (čech)

*mlékobrádek, -dka, m. ||

**mlékobrádě*, -děte, stř. = tvor s mlékem na bradě. holobrádek;

**mlékobradka*, ž. = mlékobrádek;

*-*bradý* = mladíčký;

*-*hubka*, ž. = mlékobradka

mlékovec, -vce, m., rostl.

mlékově, v. mlékový

mlékovitý [-tě; -tost] = jako mléko

mlékový [-vě], příd. k mléko: -vá říše = mléčná dráha (Ner.); -vá koule lampy = z mléčného skla (šmil.); -vě bílý

mlen(í), *mlet(í)*, v. mlít

mlézivo, stř. = mléko po porodu po otelení

mlha (původ. a lid. *mhla*) || lid. a básnic. *mha* (Němc., Slád., Vrchl., Hor.), ž. = zhuštěné vodní páry; přenes.: snů m. (čech); mít (vlčí) mlhu (na očích) = špatně vidět (lid. a hovor.)

*mlhava, ž. = mlhavá dálka

mlhavěti, -vějí = stávat se mlhavý; slož. dokon. *za-*: zmlhávání obrysů (šal.)

*mlhavina, ž. = něco mlhavého, stísněnost; = člověk s mlhavými, nejasnými myšlenkami;

mlhaviti || *mhaviti* = činit mlhavým, pokrývat mlhou; slož. dokon. *za-*; zamhavené stíny (Slád.)

mlhavý [-vo; -vě; -vost] = jako mlha, nejasný, matný: m. předlud (Vrchl.); -vé šero (šmil.); -vé vzpomínky, vědomí; je -vo; -vě se pamatovat nač: -vost vzpomínek

|| *mhavý* (Slád., Jir.)

*mlhnouti, mlhl = stávat se mlhavý

*mlhotati se = mihotati se

mlhotverný = tvořící mlhu: m. prostředek (vojen.)

*mlhovatěti, -tějí = stávat se mlhovatý; *-*vatý* = mlhovitý

*mlhovice, ž. = mlhovina

mlhovina, ž. = něco podobného mlze, shluk vesmírných těles, hvězd, mlhovité mraky; přenes. m. slov;

mlhovitý [-tě; -tost] = zamlžený, nejasný: m. den (Třebíz.), háv (Vrchl.), -té mraky (Rals); -té mluvit;

mlhový, příd. k mlha: m. závoj (Zey.); -vá clona

mlíč, v. mléč

mlíčák, -a, m. = mlíčňák, rybí samec

mlíčen, -čnu (místy -*čeň*, -čně). m. = plátno k cezení mléka; = cíp košile čouhající vzadu z kalhot (lid.); = cumel

mlíčí, stř., 1. = mléč 1.; 2. = rybí chám; 3. rostl., lid. m. pampeliška

mlíčko, v. mléčko

mlíčník, -ník, v. mléčník

mlít, melu, rozk. mel, přech. me-la, -louc || zastar. mele, melic, nikoli mlíc, mlev, přič. mlel, mlen(i) || obyč. mlet(i) = drtit, rozřezávat... na drobno: m. kámen, obilí, kávu, maso; kdo dřív přijde, ten dřív mele = ..., tomu náleží přednost (pořek.); Boží mlýny melou pomalu (t.), o nenáhlém, ale jistém vývoji k něčemu; m. z posledního, přenes., v. mlátiti; zima ho mele = drobí (lid.); m. co = rychle odřikávat, drmolit (t.);

m. koho, se = bít, tlouci koho, se (lid.);

m. se: obilí se mele; přenes. m. se, sebou = třepati se, vrtět (lid.); m. se = dít se (t.); slož. dokon. *domlít* || řidč. *-mlet*;

na- čeho, *na-* se (mnoho);

pode- = podrýt: voda *podemlela* břehy;

pře- koho, co, přenes. = přetřepat, pomluvit (lid.);

roze- maso, hroudy;

se- mouku; semlela ho zima, zimnice; přenes. *se-se* = přihoditi se, zejm. o něčem neočekávaném, o poplachu, výtržnosti (lid. a hovor.) || **s-* se = seprati se (Vr.);

u- kávu = semlít; v. umletý;

vy- dobře obilí, mouku; = vyhlodat, rozrýt: příval vymlel půdu, cestu;

-mlítati, slož. nedokon. *do-* obilí; *o-* co, přenes. = do omrzení opakovat (lid. a hovor., Vanč.); *pod(e)-*: tichá voda břehy *podmílá* (přísl.);

pře-: lidská ústa to přemílají (Vr.); *roz(e)-* kávu;

se-, *vy-* obilí; voda vymílá břehy; *mlívat*, opakov. || *-mlívat*, slož. nedokon. *o-*...

***mlk**, -u, m. = mlčení (Hál.)

-mlkat, v. mlknouti

mlknouti, mlkl, -knuv, -knutí = přestávat mluvit..., stávat se mlčelivý, tichý, odmlčovat se, umlkat, zmlkat (básn.): hudba mlkne (Čech); mlkne háj (Vrchl.); obyč. slož. dokon. *u-*, *z-*; odchyl. *od-* = odmlčet se;

-mlkat, slož. nedokon. *u-*, *z-*

***mlněti**, -nějí = stávat se elektrickým (Květy 1870)

***mlnný** = mlunný

mlno, stř., v. mluno

mločí, příd. k

mlok, -a, m., obojživelník

-mlouvat, v. mluvit

mls, -u, m. = mlsání: dát komu, dostat něco a m.; nemá holuby pro m. (Rais); = co se mlsá, pochoutka;

mlsák, *mlsal* [-lka], -a, čast. zdrob. *-sálek*, -lka, m. = mlsný člověk;

mlsat, -sám = pochutnávat si na čem. jíst pochoutky;

slož. dokon. *na-* se = dostat chuť na další mlsání; zpřidav. *namlsaný*;

pro- peníze = mlsáním utratit;

s- co = s chutí sníst;

z- se = stát se mlsný; zpřidav.

zmlsaný = mlsný;

mlsávat, opakov.;

mlsavý [-vě; -vost] = mlsný (řid.)

mlsek, -sku, m. = co se mlsá, pochoutka, pamlssek || **mlska*, -sek, ž.

***mlsněti**, -nějí = stávat se mlsný; slož. dokon. *z-* (Čap.)

mlsnouti si, mlsl, mlsnutí, dokon. k mlsati (řid.); obyč. slož. dokon. *s-*, v. tam

mlsný [-ně; -nost; -nota] = kdo rád mlsá, vybíravý: -ný člověk, kocour, jazyk;

mlsota, ž. = mlsnost, mlsek;

**mlsotina*, ž. = mlsek (Herrm.);

**mlsotka*, -tek, ž. = mlsek;

**mlsotný* [-ně; -nost] = mlsný;

mlsoun || *mlsout*, -a, m. =

mlsák, mlsal; *mlsounský* || *mlsoutský* [-sky; -ství], příd. k tomu

*mlunný, příd. k mluno = elektrický; -nná ryba (Koll.); zaniklo, drží se básnic.: mlunné vlasy (Neum.)

mluno, str., z rus. molnija = blesk, přejal Presl ve význam. elektrina, neujalo se; udrželo se jako slovo básnic., též v podobě *mlno* (Jir., Č.-Chod, Břez., Hora)

*mluv, -u, m. = schopnost mluvit (Němc.); obyčej. jen slož. kazimluv a protimluv, v. tam

mluva, ž. = řeč, jazyk, mluvení: m. spisovná, lidová, básnická; přenes. m. očima = dorozumívání se očima: m. očí, květin... = co lze z očí, z květin vyrozumět

I mluvčí [-vkyně (Přl.-Mor.)], -ho, m. = kdo mluví, opak toho, kdo poslouchá, posluchače (mluvnic.); = kdo mluví za jiné, jménem jiných; též o ženě

II *mluvčí, příd. = pro mluvčí, k mluvení, mluvící

mluvící = na mluvení: m. přístroj; m. ústroje neboli mluvidla; -vící = kdo právě mluví

mluvidla, -del, str. pomn. = tělesné ústroje činné při mluvení

mluviti = vyjadřovat myšlenky, city, vůli řečí; m. česky... = vyjadřovati se systémem výrazových prostředků, zvaným čeština, čes. jazyk;

m. několika jazyky, nikoli několik jazyků;

= vyjadřovati řečí, říkat, pravít, povídat: m. pravdu, lež...; m. o kom, o čem, chybě přes co; m. k lidu = mít k němu řeč; m. na koho || s kým = obracet se řečí na koho; přenes. m. s kým = stýkati se s ním a rozprávět; nemluvit s kým = nestýkati se vůbec n. při styku nezapřádat hovor;

m. do koho (lid. a hovor.) = dlouho mu něco vykládat, přemlouvat jej, domlouvat mu; m. komu do duše, do svědomí, do očí; m. komu co k peru, do pera (za-star.) = diktovat;

m., co slina na jazyk přinese = bez uvážení;

m. s kým po česku = rozhodně (lid. a hovor.); řeč se mluví, pivo se pije = řeč se nesmí brát vždy doslova, vážně;

vám se to lehko mluví = vy tak můžete mluvit;

dá se s ním m. ap. = jednat (lid. a hovor.);

sr. cesta, kniha, spatra, vítr, zvysoka;

slož. dokon. do-, 1. = dokončiti řeč; 2. do- komu = „promluvit do něho“, přemluvit jej; napomenout; 3. do- se o čem = dohodnouti se; do- se zamýšleného dojmu = dosíci řečí (šmil.);

na- toho = do omrzení mnoho říci: na- se o čem = dlouho mluvit; na- komu co = říci co nepravdivého, nabalamutit, nabulíkovat; na- si děvče = zapřísti s ním poměr; sr. námluvy; o- koho, co = vysvětlit, proč nepřišel, něco neudělal, zanedbal...; o- sebe;

po- koho = očernit, osočt;

pro- na schůzi... = 1. mít souvislou řeč; 2. = jen něco poznamenat: pro- několik slov; nepro- ani slova || slovo; sr. promluva; pře- koho k čemu = řečí, domluvami přimět, získat;

při- komu = při- se u koho (R. Svob.); = domluvit komu (biblic.); při- se za koho, zač = zakročit ústně v čí prospěch, aby se něco provedlo;

roz- komu co = přimět jej k upuštění od toho; roz- se = rozpovídati se, -hovořit;

s- co = ústně ujednat, s-; s- si s kým schůzku..., výhodné podmínky; s- se o čem, na čem;

u- co = s-; u- se o čem, na čem; u- koho, se = unavit (se) mluvením, dlouhou řečí získat;

ve- se v čí přízeň, do přízně lidu (So.), do čí lásky (R. Svob.) = mluvením, řečí si získat přízeň, lásku; ve- se do hádky (Ner.) = zapřísti se;

vy- slova = vyslovit (Suš.: ojedí.); **vy-** komu co = odvrátit od čeho, zraditi z čeho, vysvětlit, že to tak nebylo myšleno...; **vy-se** (dosyta) = dosyta se namluvit; **vy-** se komu čím, nač, obratně... se **vy-** = pod nějakou zámlinkou odřici (účast...); **za-** co = zatočiti řeč tak, aby se na to zapomnělo, o tom již nemluvalo; **za-** si co = do budoucnosti zajistit (že si to budu moci koupit, vypůjčit...); zamluvil se mu do duše (šmil., ojedí.) = vmluvil se do jeho přízně, zalíbil;

-mlouvati, slož. nedokon.
do- komu, **do-** se s kým;
na- komu co; **na-** si děvče; **na-** si co, **na-** si, že... = mylně něco předpokládat;
o- se (komu); **od-** komu = odporovat; **po-**, **pře-** koho; **při-** se za koho; **roz-** s kým o čem; **s-** = usilovat o nižší cenu; **s-** se s kým o čem = u- se;
u- (si) s kým schůzku, **u-** se proti tomu; **us-** co, dok. k **s-**;
v(e)- se do či přízně; **v-** se do citů (Slád.); vmlouval se v úctu (So.) = nalhával si, namlouval, že má úctu; **ve-** se do rozhorlení || **ve-** si zájem... (Č.-Chod, J. Čap.);
vy- komu co; **vy-** se na nemoc; **za-** chybu...; **za-** se = líbiti se;
mluvívati, -vám, opakov.

mluvítko, -tek, stř. = mušle telefonního přístroje
mluvívati, v. mluvit
mluvka, m. = člověk mluvící rád, mnoho a zbytečně
mluvkyně, v. mluvčí
mluvně, v. mluvný
mluvní, příd. k mluva (říd.): m. zkráceniny (Ner.); m. obrazy (Durd.); m. cvičení = v mluvení, řečnické
mluvnice, ž. = nauka o mluvě, o jazykové soustavě, gramatika; = vyřídilka (vulg.);
-nický [-cky] = gramatický: -ké cvičení...; -cky správný;

***mluvnicový** = vyskytující se v mluvnících;
-nictví, stř. = pěstování mluvnice, souhrn mluvníc, -ckých prací
mluvnička, -ček, ž., zdrob. k mluvnice
***mluvný** [-ně; -nost] = hovorný, řečný: -ná jiskra (Ner.); -ná přívětivost (Neum.); m. verš = plynň (kniž.)
***mluvoslovi**, stř. = fraseologie (Durd.);
mluvozpyt, -u, m., -zpytec, -tce, m. = jazykozpyt, -tec (obrozen.)
mlýn, -na, 6. -ně, m. = mlecí zařízení, stavení s ním: vodní, válcový... m.; v. větrný; m. v hantýr. = soud; to je voda na jeho m. = dobře se mu to hodí (lid. a hovor.); hnát, nahánět vodu na či m., v. hnáti; přijíti se svou troškou do mlýna = přispět maličkostí, hlavně při debatě (t.)
mlýnář [-řka], -e, m. = kdo mele obilí, majitel mlýna; **mlýnář kamene** = kdo mele kámen (odbor.);
mlýnářik, -a, m., pták, brouk;
mlýnářina, ž. = mlýnářství (lid.);
mlýnářiti = provozovat mlýnářství;
mlýnářka, ž., v. výše; též = cho-roš ovčí (houba);
mlýnářský [-sky; -ství], příd. k mlýnář; ***mlýnářština**, ž. = mlýnářství
mlýnec, -nce, m., zdrob. k mlýn (zastar.); sr. míst. jm. *M.*;
mlýneček, -čku, zdrob. k
mlýnek, -nku, m., zdrob. k mlýn: m. na kávu, na čištění obilí; m. = pohyb palců kolem sebe: k tíchému -ku palce sestavil (čech); hra
mlýnice, ž. = místnost, kde se mele obilí;
mlýnkovati = čistit obilí na mlýnku;
mlýnský, příd. k mlýn: m. kámen, -ké kolo
mlž, -e, m., člen třídy měkkýšů
mlžený, v. mlžit

mlží, stř. (Břez.) ||

mlžina, ž. (Majer.) = mlhovina (řidké); *mlžinný* pel = jemný jako mlha (Han.)

mlžiti, -ží = činit mlžným, mlhovým, matným; zpřídav. *mlžený*: -ná žárovka; slož. dokon. *za-*; zpřídav. *zamlžen(ý)*; je -no = mlhavo; -ný hlas = zastřený; slož. nedokon. **omlžovati* = obklopovat mlhou; *za-*: oči se zamlžují (Čep); upomínky -žují pravý skutečnosti tvar (Čech); — sr. mžiti

**mlživý* [-vě; -vost] = mlhavý, nejasný, jako mlha

mlžnatý [-to] = mlhavý: -tá obloha (Rais); nebylo -to (t.);

mlžný [-ně] = mlhový, mlhavý: -né vidmo (Čech); -ně modravý (Jir.) = mlhavě

I mm, citoslov. souhlasu, podivu...: Je to tak? Mm; mm, to toho je! (Jir.); mmm: mmm, to já napálím špačka přes věž (Rais)

II mm, zkratka slova milimetr

mmm, v. I mm

mmno || *mno*, citoslov. = no, no-no: mno, bručel si vrchní (Rais); mmno... (t.)

mňau, citoslov. vystihující kočičí hlas

mne, v. já

**mnedle*, příslov. = medle

mnemonický || obyč. *mnemotechnický* «-nyc-», příd. k mnemonika || mnemotechnika: -ké pravidlo, -ká pomůcka;

mnemonika || obyčej. *mnemotechnika* «-ny-», ž., z řeč. = podporování paměti vnějšími pomůckami, poučení o tom

mně, v. já

mnění, stř., v. mníti

**mněnka*, -nek, ž. = domnění

mnich, -a, m., z řeč. = člen duchovního řádu; = jelen bez parohů (mysliv.)

Mnichov, -a, m., město v Něm., symbol naší národní a státní katastrofy v září r. 1938, zaviněné domácí i cizí, západní buržoasií;

mnichovák, -a, m. = člověk souhlasící s buržoasní politikou za 1. republiky, která vedla k Mnichovu, k zániku ČSR || *Mnichovan* [-nka], -a, m. = obyvatel Mnichova; někdy = mnichovák

mník, -a, m., ryba; symbol křepkosti: proklouzla jako m. (Němc.)

**mníkot*, -u, m. = mňoukání (Ner.)

mníšek, -ška, m., zdrob. k mnich:

**mníši* = mníšský;

mníška, -šek, ž., 1. = jeptiška (zastar.); 2. motýl;

mníšský [-sky], příd. k mnich: m. šat, -ká kutna; -ká tvář (Čep) = jako mnicha;

mníšství, stř. = mníšský stav;

mníšstvo, stř. hromad. = mnichové

mníti, mni || mnějí, rozk. mni. přech. mně, mnic || mněje, -jic. mněv, příč. mněl (o d c h y l. mnil, Vrchl.), mněn(i) = domnívati se (zastar., kniž.): mni člověk (Slád.); mni slyšet zvon (Čech); mněli (Jir.); každý mněl se býti něčím zvláštním (Ner.) = pokládal se za něco zvláštního: slož. dok. *do-*, *po-*, v. tam; *mnívati*, opakov.

mno, v. mmno

mnoha -ve slož.: -*denní* = trvajici mnoho dní; -*letý*, -*měsíční*, -*setletý*... || čast. *mnoho*-

mnohde, místní příslov. = na mnohých místech (říd.);

mnohdy, časové přísl. = v mnohém případě, často || *mnohdykrát* = častokrát

mnohé, *ve mnohém*, v. mnohý

mnohem, příslov. = o mnoho: m. větší, více, draže...

mnoho, neurč. číslov., stř. tvar *ed* mnohý, s platností podstatnou a přísloveč. = hojné množství, hojná míra, v hojné míře...: m. lidí, peněz, zvěře, let...; 4. p. = 1.; 2., 3., 6., 7. *mnoha*: *od -ha* lidí, *po -ha* dnech, *před -ha* lety...: mnoho psát, číst, jíst, trpět...; sr. velmi; jak m., v. jak;

o mnoho větší... = mnohem;

mnohem, *namnoze*, v. tam

mnoho-, v přehojných složeninách vznikajících často podle potřeby; na př.:

-barevný [-ně; -nost] = mající mnoho barev || **-barvý** (Čech);

-božství, stř. = polytheismus;

***-četný** = hojný, četný (Čech);

-člen, -u, m. = algebraic. výraz s několika členy; **-členný**: -nná rodina;

-denní = trvající mnoho dní;

-dílný spis;

-hlasý sbor = polyfonní; **-sý** román (Nov.) = ličící životní rozmanitost;

-hlavý zástup = skládající se z mnoha hlav, lidí;

-hran, -u, m. (geometr.); **-hranný**;

-jazyčný: -ná literatura (Palac.);

-kopytník, -a, m. (přírodopis.);

-krát, násob. příslov. k mnoho:

-krát jsem tam byl = často (krát); **-krát** komu co vynahraditi = mnohonásobně;

-letý: -té boje, -tá zkušenost

mnoho-li, v. -li

mnoholicný = rozmanitý, rozličný (zastar.)

***mnoholiletý** = kolikaletý, v otázce (Ner.)

mnoho-metrový = měřící mnoho metrů; **-měsíční** = trvající mnoho měsíců;

-místný: -né číslo = skládající se z řady číslic; přenes. -ná cifra = velká;

***-mluvec**, -vce, m. = mnohomluvný člověk (Mar.);

-mluvný [-ně; -nost] = mnoho mluvící, povídavý, přenes. = rozvláčný (titul knihy...);

-mužství, stř. = svazek ženy s mnoha muži, polyandrie;

***-nácte**, příslov. = mnoho; ***-náctý** = mnohonásobný;

-násob co komu vynahradit... (kníž.) = mnohonásobně, mnohokrát, v mnohé, hojné míře; **-násobek**, -bku, m. = mnohokrát větší množství, číslo;

***-násobiti** = mnohokrát zvětšovat; v. zmnohonásobiti;

-násobný [-ně; -nost] = „mnoho- (krát) na sobě“, mnohokrát větší:

-ný zisk; = opětovný (Palac.);

-obročnictví, stř. = požívání mnoha obroků, důchodů, zastávání mnoha funkcí (hanl.);

-obročník, -a, m. = kdo má mnohé obroky, důchody, funkce (hanl.);

-patrový dům; -vé věže (Čech);

-početný: -ná družina (šafař.);

-ramenný svícen;

-rozumný: -ná vdova (Čelak.);

-řečný proces (Koll.);

-setletý = starý mnoho set let;

-slabičný [-ně; -nost]: -né slovo; -nost slov (Palac.);

-slibný [-ně; -nost] = mnoho slibující, nadějný; **-ný** začátek řeči, knihy; -ná mládež; -ně začít pracovat...;

-slovný [-ně; -nost] = skládající se z mnoha slov, rozvláčný;

-smyslný [-ně; -nost] = mnohoznačný (kníž.)

mnohost, -i, ž. = množství, hojnost, mnohotvárnost... (kníž.): m. příběhů (Nov.)

mnoho-stenný (k sten = nářek...): života cesta -nná (V. Šolc);

-stěn, -u, m. (geometr.);

-stoletý čas (Koll.);

-stran, -u, m. = obrazec s mnoha stranami;

-stranný [-nně; -nnost]: -nný obrazec = mající mnoho stran (geometric.); -nný duch, člověk = pracující „na různých stranách“, v mnoha oborech, zajmající se o mnoho oborů; -nně pracovati; -nně co probrat = po mnoha stránkách;

-strunný hudební nástroj

***mnohota**, ž. = mnohost, množství;

***-tný** [-tně; -tnost] = složený z mnohoty, z množství

mnoho-tvárný [-ně; -nost] || řídě.

-tvárý = mající mnoho tvarů, podob, rozmanitý; **-ný** povrch země; -né zpracování dřeva; **-ný** duch (Vrchl.) = mnohostranný;

-nost života; **-nost** verše (Durd.);

-úhelný || **-úhlý** obrazec neboli **-úhelník**, -u || -a, m.;

-vážený pán... (v adresách, zániká);

-věký dub (Puchm.), zápas (Palac.); -ká poblouzení (Čech);

-věžatý: -tá Praha;

-významný = mající mnoho významů: -ná slova;

-vzácný (v titulech, zastar.);

-značný [-ně; -nost] = mnoho značící, znamenající (a tím nedosti jasný): -né slovo;

-zvuk, -u, m. = mnohohlasý akord; -zvuký: -ká symfonie (Čech) || -zvuchý [-ně; -nost];

-ženství, stř. = svazek muže s mnoha ženami, polygamie

mnohý, neurč. číslovka = četný, hojný: m. prospěch, zisk; lze to dělati mnohým způsobem; odplata, žeň mnohá (bibl.); mnohé starosti;

-hý člověk, mnozí lidé || mnoho lidí;

zpodstat. *mnohé*, -ho, stř. = mnohé věci..., mnoho: vytáhl z něho m. (Vr.);

přísluveč. *ve mnohém* = v mnohé věci: shodovati se, rozcházetí s kým ve m.;

v. mnoho, mnohost;

2. stup. **množší* (Č.-Chod)

mnou, v. já

mňoukati, -kám = vydávati zvuk mňau, mňou, hlavně o kočičkách; slož. dokon. *za-*;

mňoukávati, -vám, opak.;

mňoukavý [-vě; -vost] = často mňoukající;

mňouknouti, -knuv, -knutí, dokon.; tiše mňouknu (Čap.);

slož. dokon. *vy-* co = špatně provést (zhrub.); *za-*: ještě si zamňouk klarinet (Ner.);

**mňoukot*, -u, m. = mňoukání

**mňourati* = kňourati; **mňouravý* = kňouravý

mnouti, mnou, mni, mněte, mna, mnouc, mnouv, mnul, mnut(i)

= třít mezi prsty, mezi dlaněmi, prstem, prsty, dlaněmi, o sebe: m. obilné klasy, listy; m. si oči, (radostí, uspokojením, pro zahřá-

tí) ruce; m. si z očí spánek (Svět.);

slož. dokon. *po-* si ruce (Kunět.); *pro-* si oči; *roze-* list. ||

roz- (Č.-Chod); *ve-* = mnutím vpravit: *ve-* lék do oka;

vy- zrní z klasu, bláto z kalhot; smrt vymneš z očí (Šrám.);

za- si (uspokojením) ruce;

slož. nedokon. **vymínati* klasy (bibl., zastar.)

***mnozství**, stř. = množství (Hol.)

množilka, ž. = násobilka (zastar.)

množina, ž. = množství (matemat.)

množitel, -e, m. = kdo množí, rozmnožuje: m. hmoty (Nov.; říd.); = násobitel (zastar.)

množití = činit mnohým, rozhojňovat, zvětšovat: m. slávu (Heyd.); m. utrpení (Vr.)... (říd.); = násobiti (zastar.);

obyč. m. se = vzrůstat, rozmnožovati se, rozplozovat: lidstvo se množí; -ží se nemoc... = častěji se vyskytují než dříve; slož. dokon. *roz-* = zvětšit, rozšířit...; *roz-* oběžník... = poříditi jej ve větším počtu exemplářů; *z-* = roz- (kniž.); *z-* v sobě člověka (So.) = stupňovat lidské vlastnosti;

-množovati, -žují, nedokon. slož. *při-* svárů = roz- je (Kos.);

roz- jmění, zmatek; *roz-* se, o živočišstvu = rozplozovati se, -plemeňovati; *z-* = roz- (kniž.);

množivati, opak.

množitko, stř. = znaménko krát (zastar.)

množný [-ně; -nost], v mluvníc.:

-ný tvar, plurálový = znamenající mnoho věcí; -né číslo (proti jednotnému), plurál; jinak ojedíl.: v houfích ve množných (Koll.) = ve velikých; množný život = ž. mnoha lidí (Č.-Chod)

-množovati, v. množiti

množství, stř. = 1. počet, část, kus, kvantum; 2. = mnoho, velký počet: m. osob, ovoce, chyb, peněz...; = mnoho lidí, zástup (zastar., Břez.);

**množstvíkrát(e)* = mnohokrát (zastar., Koll., Svět., Rais)
množší, v. *mnohý*
moaré, v. *moiré*
mob, -u, m., z angl. = dav, luza (v překladech)
**mobilár*, -u, m. = mobiliář
mobiliář «-lijář», -e, m., z lat. (*mobilis* = pohyblivý) = nábytek, bytové zařízení;
mobile «-bilije», -lí, ž. pomn. = movité věci
mobilisace «-za-», ž. = mobilisování; -sační plán;
mobilisovati «-zo-» vojsko = činit mobilním, pohotovým; -lisovat vklady; -lisovat občany, členy strany = přimět je k větší činnosti, účasti na něčem, k většímu zájmu o něco; slož. dokon. *z-*
mobilita «-bi-», ž. = pohotovost, likvidita (vkladů, bank);
mobilitní [-nost] «-bil-» = čím lze hýbat, disponovat, pohotový, likvidní: m. vklady, banka; -nost úvěru
I *moc*, -i, ž., podst. jm. k *mohu*, *moci* = možnost provádět svou vůli, rozkazovat, poroučet, ovládání koho, čeho, síla: m. otcovská, královská, státní, úřední, zákonodárná, hmotná, duchovní; výkonná, branná m.; plná m. = zmocnění, plnomocenství; mít velkou... m.; mít m. k čemu, nad kým, nad čím, co provést...; činit; jednati z moci úřadu || z úřední moci; (ne)mít něco v (své) moci; být v či moci: dostati co do své moci;
 vnutit komu co přes m. = proti jeho vůli, násilím, moci; jíst... přes moc = víc než můžeme;
 živou mocí chtít co provést... = přes všechny překážky, násilím, mermomocí; živou mocí nechtít (co, udělati co) = za nic
II *moc*, příslov. = mnoho, velmi (lid. a hovor.): m. lidí, peněz, m. hodný, hezký...; m. vytrpět; v důraze *móc* pěkné (lid. a hovor.): *mooc!* (Neum.)

moce, ž., z lat. = přechylování (mluvnic.)
mocen, v. *mocný*
mocenský [-sky], příd. k *moc* = souvisící s moci; -ké poměry;
-nství, stř. = schopnost prvků slučovat se s vodíkem; = mocenské postavení
moci (lid. a hovor. *mocet*, odchyl. *moc*, Hál.), *mohu*, *můžeš*, *může* || *můž* (zastar., básnic.)..., *mohou* (nik. *můžu*, -žou, *možu*, -žou, *možeš*...), rozk. (po)moz, -zte (lid. a hovor. -mož), *moha*, -houc, *moh*, *mohši*, *mohl*, *možen(i)* = mít moc, možnost: moci pracovat, co provést...;
 výpustkou neurč. způsobu: (ne) *mohu* ven [jít, vycházet]; už *nemohu* [jíst, pracovat...]; dále pro pláč *nemohla* [mluvit] (Svět.); mnoho, málo *může* [učinit...] = má velikou, malou moc; (ne)mohu zaň [odpovídat] = (ne)jsem odpověden zaň, vinen tím, co dělá...; podob. *nemohu* za to [být, stát] = nejsem tím vinen;
mohl bys mi pomoci atp., přání, prosba, žádost;
 o možnosti předpokládané mluvčím: zde *mohou*, *mohly* by růst hříbky... = domnívám se, že rostou; *mohlo* ho to zabít; *může* mu být 10 let;
 co to *může* znamenat, stát...? = co to asi znamená, stojí?;
mohu dělat, co chci, nedaří se mi to = ať dělám, co dělám (lid. a hovor.);
může být, že... apod. = je možné, možná, snad, pravděpodobně; slož. dokon. *do-* se jmění, postavení = získat, dosáhnout; **do-* komu k čemu = dopo-;
na- se (práci) = unaviti se a zeslábnout; v. namožení, -ný;
odpo-, *po-*, v. pomoci;
pře- nepřítele = zvítězit nad ním; *pře-* nesnáze... = překonat; přemohlo jej to (utrpení...) = nepřekonal je, sklátilo jej; *pře-* se = opanovati se;

roz- se (o krádežích, o nemocích ...) = vyskytnouti se na různých, mnohých místech, rozšířiti se;
roz-ne- se = rozstonati se;
vy- co (podporu...) komu na kom, u koho = získat, opatřit; = vysvobodit, dostat: z vojny mne vymůže (píseň);
vz- || řidčeji *z-* se = nabýt moci, možnosti, odvahy, zbohatnout, vzchopiti se; (v)*z-* se na nové šaty... = moci si je koupit (lid. a hovor.);
z-: ten mnoho zmůže = má velkou moc, může vykonat, vymoci; mnoho zmůže síla duše, ale všecko zmůže láska (Vrchl.); *z-* překážky... = překonat; *z-* nával práce = postačit všechno udělati; *z-* zvýšenou dopravu; zmohlo jej to (práce, rozrušení...) = přemohlo, unavilo...; viz *vz-*;
-máhati (ojedln. *-ma-*), nedokon. slož. *do-* se čeho = usilovat oč;
na-: práce namáhá = unavuje, vyčerpává; *na-* se (o žákovi...) = snažiti se; *na-* se o koho, oč, neobvyklé m. snažiti se získat, pokoušeti se; sr. námaha;
po-, v. pomoci;
pře- nepřítele, odpůrce důvody, nemoc, sám sebe; *roz-* se, o nemocích...; *vy-* co na kom;
vz- || řidč. *z-* se, o hluku, nespokojenosti, krádežích... = zvětšovati se, vzrůstat; obchod se vzmáhá = začíná se mu dobře dařit; *z-*: práce jej zmáhá;
-máhavati, slož. nedok. *do-* se...
***mocipán**, -a, m., ze slovenštiny = člověk mající moc
mockrát, příslov. = mnohokrát (lid.)
moc-li = mnoho-li (lid.)
***mocmoc**, zesíl. moc = velmi mnoho (Ner.)
mocnář [-řka] -e, m. = mocný člověk, zprav. = vladař, panovník; -řstvo, stř. = velká říše
mocně, v. mocný

mocněnec, -nce, m. = číslo, které se umocňuje;
***mocněti**, -nějí = stávat se mocný
***mocník**, -a, m. = mocný, vlivný člověk;
mocnina, ž. = součin stejných čísel;
mocnitel, -e, m. = číslo, kterým se mocní
mocniti = tvořit mocninu, povyšovat na druhou...; slož. dokon. *od-*, *u-* číslo; *u-* důvěru = zvýšit (Suš.);
vz- = zesílit, stupňovat (kniž.); *z-* koho k čemu, aby co provedl ... = dát (plnou) moc; *z-* se města... = dobýt; jinak *z-* se čeho = uchvátiti to; řečníka se po přednášce zmocnil jeho přátelé = vzali jej mezi sebe; otázky se zmocnilo záští politic. stran (Staš.); zmocnil se ho strach, zármutek, -ly se ho pochybnosti ... = pojal(y), zachvátil(y);
-mocňovati, nedokon. slož. *od-*, *u-*, *vz-*, *z-*
mocnost, -i, ž., podst. k mocný, 1. = mocný, velký stát; 2. = autorita (Tom.); = mohutnost (Nov.); 3. = mocnina
-mocňovati, v. mocniti
mocný [-cen, -cna...; -cně] = mající moc, sílu, vliv, silný, vlivný; m. přímluvce, spojenec, stát, vliv, dojem, -ná ruka (ochranná), záštita, přímluva; = mohutný, statný;
někdo je mocný... || *mocen*, jen: nebýti sebe mocen (hněvem a pod.) = neovládati se; nebýt mocen slova = schopen; být m. cizí řeči, german. m. znát, býti znalý...;
působilo to -cně...; v. mocnost
moč, -e, m. || -i, ž., souvisí s mokřý = výměsek ledvin
močál, -u, m. = vodnaté místo;
močálek, -lku, m., zdrob. k tomu;
-lísko, *-lovísko* || *-lišť*, *-lovíšť*, stř. = močálovité místo;
-lovitý = kde jsou močály: -té místo; *-lový* zápach
Močerady, -d, 6. -dech, pomn., ves

močhuba || *močt-*, m. = opilka (zastar.)

močidlo, -del, stř., 1. = místo a zařízení na močení lnu; 2. = močál; okolo močidla chodě, neujdeš nádchy (přísl.)

močihuba, v. močhuba

močiti, 1. předmětově = dělat mokrým, mokřit, ponořovati do vody, namáčet: m. len;

2. podmětově = pouštět moč z močového měchýře;

slož. dokon. *na-* prádlo: *na-* se (ve vodě); přenes. *na-* se v nějaké aféře, být v ní namočen = mít v ní účast (lid. a hovor.);

o- = trochu *na-*; *o-* si v čem = trochu se toho zúčastnit (lid. a hovor.); = něco nepříjemného připomenout: „nezapřete, že pocházíte ze selského pytle,“ omočil si majolikař (Baar);

od- špinu = močením odstranit; *pro-* = skrz naskrz zmočit: dešť promočil mandele; být promočen (na kůži);

roz- housku... = močením změkčit a rozkouskovat; houska se rozmočila;

s- rty vodou = trochu namočiti; *s-* si v čem = *o-* si;

vy- len, hrách = močením změkčit; = močením něčeho zbavit;

vy- se = pustit moč;

-močovati, slož. nedokon. *roz-*... (řidké);

močivati, -vám, opakov.

močka, -ček, ž. = mok z tabáku při kouření; někdy = močůvka

-močovati, v. močiti

močový, příd. k moč: m. měchýř, kámen

močůvka, -vek, ž. = tekutá směs z moči hospodářských zvířat, z hnojných látek a z dešťové vody, močová voda, hnojnice, hnojůvka

móda, ž., z franc. = úprava oděvu, účesu..., celého života, v jisté době obvyklá, běžná, oblíbená: nová, nejnovější, stará m.; strojiti se, chodit, žít podle módy; je to v módě = pokládá se to za módu, s oblibou se to no-

sí atp., je to v oblibě; přijíti do módy, vyjít z módy;

pomn. *módy* = časopis o módě, hlavně v oděvu, módní

modalita, ž., z lat. = způsob trvání, podružné znaky věci (filosof.); pomn. *-ty*, přenes. = způsob, okolnosti, podmínky: vykonati co za jistých modalit

modální [-ně], z lat. = způsobový (mluvn.)

model, -u, m., z franc. = vzor, předloha;

modelace, ž. = modelování; *-lační*, příd. k tomu;

modelárna, ž. = místnost na modelování;

-lář, -e, m. = kdo vyrábí modely; *-lářský* [-lářství], příd. k tomu;

**-látor*, -a, m. = modelář;

modelek, -lku, m., zdrob. k model;

modelka, -lek, ž. = žena jsoucí modelem umělci;

modelovací = na modelování;

modelovati = výtvarně zpracovat, zobrazovat, obrábět: m. tvář, koho, dřevo; zpřídav. *-vaný*, přenes. o přirozené pravidelnosti, souměrnosti...: krásně *-ná* hlava atp.; slož. dokon. *vy-*

**moderant*, -a, m., lat. = umírněný člověk

moderato «-rá-», ital. = mírně, umírněně (hudeb.)

moderátovka, -vek, ž., druh petrolejové lampy (zastar., Herrm.)

moderna, ž., z franc. = moderní, nové literár. a uměl. směry, hlavně v 90. letech minulého století: čes., katolická, hudební in.; *moderní* [-ně; -nost] = novodobý, současný, hovějící novým proudům, novému vkusu, pokročilý (opak. k starý, zastaralý): m. autor, hudba; moderní jazyky (proti klasickým); psát *-ně*;

modernisace «-nyza-», ž. = modernisování;

-nismus «-nyzmus», -mu, m. = úsilí o modernost; = myšlenkové katol. hnutí na konci 19. stol.:

modernisovati «-nyzo-» = činit moderním, upravovat podle požadavků nové doby; dokon. *z-*; *-nista* [-nistka], m. = stoupenec modernismu; *-nistický* [-cky] «-nystyc-» = v duchu modernismu; **-nita*, ž. = modernost; *-nost*, v. výše moderní; **-nostní*, příd. k tomu = v moderním duchu

moderovati, -ruji, z lat. = mírnit: m. koho, m. se (hovor.)

modifikace «-dy-», ž. z lat. = modifikování, úprava, obměna: *-kačn*; *-kovati* = přizpůsobovat, -bit, upravovat, -vit, pozměňovat, -nit; slož. dokon. *z-*

modista, m., 1. muž. protějšek k modistka; 2. = člověk dbalý módy (Něm.)

modistka «-dy-», -tek, ž. = výrobkyně dámských klobouků, obchodnice s nimi; *-stský* obchod; *-stství*, stř. = výroba dámských klobouků, obchod s nimi

modítí = strojit podle módy; slož. dokon. *na-*, *vy-* koho, se = nastrojiti (se) podle módy (lid. a hovor.); zpřídav. *namóděný*, *vy-*

modla, -del, ž. = socha pohanského boha; přenes. = zbožňovaná osoba, věc, idol, ideál: m. žen, mužů; = modlilka (Kosm.); *modlář* [-řka], -e, m. = ctitel(ka) modly, model, modloslužebník, -nice: též = pobožnůstkář[ka] (lid. a hovor.); *modlařiti* = uctívati modly, přenes. = býti pobožnůstkářem, přespřiliš, nedůstojně uctívati, „klaněti se“; *modlářský* [-sky; -ství], příd. k modlář

***modlavý** = modlivý

modlení, v. modliti

modlicí knížky = na modlení

modli [-čka], -e, m. = modlil, -lka (lid.); *-čský* = pobožnůstkářský; *-čství*, stř. = pobožnůstkářství (Baar)

modlil [-lka], -a || *-klel*, -lka, m. = pobožnůstkář(ka)

modlitba, -teb, ž. = uctívání Boha, vzývání svatých: říkat, zpívat, modliti se -tbu; trvat na -tbách; m. Páně = Otčenáš: pomn. *-tby* = modlicí knížky; zdrob. *-tbička*, -ček, ž.

modlitební || zastar. *-tebný*: -ní týden (1. týden v roce u evang.): *-tebnice*, ž. = modlitebna; *-tebník*, -u, m. = modlicí knížky (Němc., lid.): *-tebník*, -a, m. = kdo se modlí

***modlitel** [-lka], -e, m. = kdo se modlí (Třeb.)

modliti se, modli se, modlete, modlení (n i k. m. se) = konat modlitbu: m. se k Bohu, k sv. Václavu...; m. se za nepřítele, za zdraví; m. se ke komu, přenes. = zbožňovat, ctít, být mu vděčen (lid. a hovor.); **modlení**, stř. = konání modlitby, modlitba; slož. dokon. *do-* se Otčenáš; *do-* se čeho = vyškemrat (šmil.); *na-* se mnoho; *po-* se Otčenáš; *po-* se za rodiče; *vy-* si dítě; vymodlené dítě; přenes. *vy-* co na kom = vyžebrat, vyškemrat (lid. a hovor.); *u-* se, zpřídav. *umodlený* = unavený modlením, modlivý; *modlivati se*, opakov.; slož. nedok. *před-* se za rakví (Baar, ojediň.) = předříkavat modlitby

***modlivý** = kdo se mnoho modlí (Baar)

***modlosloužiti** = sloužit modlám

***modlosluha**, m. = modloslužebník

modloslužba, -žeb, ž. = sloužení modlám, ctění model, modlářství; *-služebnictví*, stř. = modloslužba; *-služebničiti* = být modloslužebníkem; *-služebník*, [-nice], -a, m. = ctitel(ka) model; *-služebnost*, -i, ž. = modloslužba; *-služebný* [-ně]: -né obřady

módní [-ně; -nost], příd. k móda: m. časopis, hlídka (v novinách...), střih, zboží, autor; -ně se šatit

modrace, v. matrace

modráček, -čku, m., zdrob. k modrák; též = modrý brambor; chrpa -ráček, květina; -ráček, -čka, m., pták;

modračka, -ček, ž. = modrá sukně (lid.); = lesní sluka (mysliv.); = modrá bankovka (Č.-Chod); *modráčkový*, příd. k modráček = jako modráček. modrý: -vé oči (Čelak.)

modrák, -u, m., 1. hřib; 2. = bílá kopie na modré půdě;

**modrák*, -a, m. = člověk v modrých šatech (Ner., Těsnohl.); *modráky*, -ků, m. pomn. = modrý pracovní šat

modranský, příd. k Modra (sloven. město): -ké víno

modrásek, -ska, m., motýl

modrati = stávat se modrý: rána -rá, tváře, ruce -rají zimou;

m. se = být modře zbarven, jevit se, zdát se modrý: nebe se modrá; paluba se modrala kazajkami (Osvěta);

slož. dokon. *na-*; *pro-*; zpřídav. *namodralý*, *pro-*;

s- = státi se modrý, o rtech...; *modrávat*, opak.

***modrava**, ž. = něco modrého. modravo, modro.

modravěti, -vějí = stávat se modravý; slož. dokon. *z-*

***modravo**, stř. = modravost, modravá barva: -vo vln (Vrchl.); v -vu, o obloze (Hor.)

modravý [-vě; -vost] = slabě modrý, namodralý: -vé hory

modré, -ho, stř. = něco modrého: kousek modrého s nebe (Olbr.); slibovat modré s nebe = hory doly; m. s nebe snést (Majer., Tilsch., lid.) = všechno udělat

modrechati, -chám || obyč. *šmo-* = plést, motat: másti a m. pravdu (Beneš.); dokon. *po-*, *za-*

modro, stř. = něco modrého, modré, modrá barva: m. nebes (Zey.); m. zvonků, květin (Jir.); štíhlé se veslo v modru koupá (Mácha); m. hor (Hál.); slibovati m. s nebe (Němc.) = modré

modro-, kmen k modrý ve složeninách, vznikajících často jen individuálně:

-*bílý* prapor = modrý a bílý: -*černý*; -*fiarový*;

-*hlavý* = s modrou hlavou: -vé kvítky (Čelak.);

-*jas*, -u, m. (Čech, Slád.); -*jasný* (Hál., Mrš.); -*jiskřivý* (Čech);

-*kabátník*, -a, m. = voják v modrém kabátě (Třebíz, Jir.);

-*krevný* = šlechtický (Neum.);

-*květý* (Slád.); -*lesklý* (Mrš.);

-*očka*, -ček, ž. = modrooká žena (Staš.);

-*oký*: -ké děvče (běžné);

-*rudý* (Sova); -*sivý* (Slád., Trév.)

modrost, v. modrý

modro-svit (Krásnoh.);

-*šedý*; -*šerý* sad (Čelak.);

-*tkaný* pás (Hál.)

modroučký, -*rounký* = úplně modrý

modrovous, -a, m. = kdo má modrý vous (Nez.); přenes. = mnohonásobný vrah; *M.*, hrdina franc. pověsti

modrozelený = modrý a zelený. zelený do modra

modrý [-*dře*; -*drost*], o jisté barvě: m. papír, -rá obloha, -ré oči: v. krev, pondělí;

2. stup. *modřejší* [-*řejí*]

modř, -l || -e, ž. = modré barvivo. zbarvení

modře, *modřejší*, v. modrý

modřenec, -nce, m., rostl.;

-*nka*, ž. = chrpa (lid.)

***modřeti**, -*řejí* = modrati

Modřice, -íc, pomn., městys na M.

modřidlo, -del, stř. = modré barvivo, lid. „šmolka“

modřín, -u, m., strom

modřina, ž. = krevní podlitina jevíci se jako modrá skvrna

modřínek, m., zdrob. k modřín

modřinka, -nek, ž., zdrob. k modřína; též pták

modřínový, příd. k modřín

modřiti = činit modrým, modře barvit; slož. dokon. *na-*, *řidč.* *z-*; *po-* = modře zbarvit (R. Svob.): *modřiti*, opak.

modulace, ž., z lat. = modulování:
-lační, příd. k tomu;

-lovati = přecházeti z jedné tóniny do druhé; m. hlas = obměňovat, zabarvovat různě, odstíňovat; dokon. vy-, z-

modus, -du, m., lat. = způsob; m. *vivendi* «-dý» = upravení styků mezi osobami, též upravení poměru mezi státem a katol. církví

***modýlek**, -lku, m., zdrob. k model (Pujm.)

mohair, v. mohér

Mohamed, -da, m., zakladatel islamu;

mohamedán [-nka], -a, m. = vyznavač islamu; *-dánský* [-sky; -ství], příd. k tomu

***mohelnice**, ž. = náhrobní popelnice;

Mohelnice, ž. jedn., město na M.

mohér, -u, m., z franc., látka, listr; -rový, příd. k tomu

mohoucí || *-cný* = mocný, mohutný; *-cnost*, -i, ž. = mohutnost, moc (obrozen.)

mohovitý [-tě; -tost] = zámožný (zastar. a lid.); -tost, též = majetek

mohutněti, -nějí = stávi se mohutný: strom... -ní atp.; slož. dokon. z-;

mohutný [-tně; -tnost] || ojediň. *mohú-* (Ner.) = mocný, silný, statný, ohromný: m. hlas, -ná postava, síla, skála; hlas zněl -ně (Vrchl.); -tnost hor; přenes. duševní -tnost = schopnost

Mohykán, -na, l. mn. -ni, m. = člen vymřelého indián. amer. kmene; poslední m., přenes. = poslední stoupenec zaniklé strany, zaniklého hnutí apod.

mohyla, ž. = vysoko navršená země nad hrobem, vysoký rov;

**mohylečka*, -ček, ž., zdrob. k *mohylka*, -lek, ž., zdrob. k mohyla;

mohylnice, v. kolumbarium

mochna, -chen, ž., z ruš., rostl.

***mochura**, ž. = velká buhta (Č.-Chod)

moiré || podle výslov. *moaré*, stř. neskl., franc. = vodový lesk. látka s ním

Mojžíš, -e, m., biblic. osoba, křest. jm. a příjm.;

mojžíšovský || *mojžíšský* || *-žis-ský* = židovský: -ké náboženství

mok, -u, m., souvisí s mok-rý = tekutina; většinou odbor., jinak kniž. (na př. o víně)

moka, v. mokka

***mokantní** || *moquan-*, z franc. = uštěpačný, výsměšný

-**mokati**, *-mokávati*, v. moknouti

***mokavý** = mokvavý (Ner.)

***mokirovati se** «-kí-», z něm. a tam z franc. = rozhořčovati se, vysmívati se (Němc.)

mokka, stř. neskl. || -kky, ž. = silná černá káva (podle arabského města Mokka)

moknouti, mohl, -knut, -knut(i) = stávi se mokrý, močiti se: m na dešti; oči v slzách mokly (Heyd.);

slož. dokon. *na-* = namočiti se deštěm; neosob. namoklo (málo...) = napršelo; sr. namoklý; *od-*, o špině, o barvě = deštěm. máčením pustit;

pro- (na kůži...) = promočiti se deštěm; zpřídav. promoklý;

roz- = deštěm změknot: cesta rozmokla; zpřídav. rozmoklý;

u- = z-; zpřídav. umoklý;

vy- = deštěm, máčením býti zničen: obilí vymoklo; zpřídav. vymoklý;

z- = býti zastižen, zmočiti se deštěm; zpřídav. zmoklý, v. tam;

za-: obilí zamoklo; zamoklo na dva prsty... (lid.) = napršelo;

-mokati, slož. nedokon.

na-: půda deštěm namoká;

od-: barva vlhkem odmoká;

pro-: kabát, obuv promoká;

roz-: hroudy rozmokají;

vy-, 1. = barva, obilí vymoká.

2. = vytékati (Koll., ojediň.);

za- = zatékati: zamoká na půdu, za komín || zeď zamoká;

-mokávati, opakov., slož. nedokon. *na-*...

*mokradina, ž. = mokřina

*mokrati = mokvat

mokravý = trochu mokrý (lid.)

mokro, v. mokrý

Mokropsy, -pes || -psů, -psech ||
-psích, pomn., vsi v č.

mokrost, v. mokrý

Mokrosuky, -suk, 6. -kách, pomn.,
ves v č.

mokrota, ž. = mokro, mokré počasí (lid. a hovor.)

Mokrovousy, -vous, -sech || -sích,
pomn., čes. ves

mokrý [-ře; -ro; -rost] = na kom (čem) je mok, tekutina (voda...), prostouplý tekutinou, silně vlhký: m. člověk, plášť, -ré vlasy; m. (až) na kůži = úplně promoklý; m. sport = plavání; bratr z -ré čtvrti = kdo s jiným popíjí (lid. a hovor.); *Mokrá Hora*, část Brna;

zpodstat. *mokro*, stř.: veliké m. || *mokro*, příslov.: velmi m.:
2. stup. *mokřejší* [-řejí]

mokř, -i || -e, ž. = mokro, mokřina (lid.); = moře (H. Mejsnar, básn.);

mokřad, -di, ž. (Čap.) || *-*diště*,
stř. = mokřina;

mokřadlo, stř. = mokřina (Baar);

**mokřavý* = mokřinatý;

mokřina, ž. = mokré místo (louka, pole...);

mokřinatý = plný mokřin;

**mokřisko* || **mokřiště*, stř. = mokřina

mokřiti = činit mokrým; obyčej. v dokon. slož.: *na-* co; *za-* si nohy, *za-* se;

-*mokřovati*, slož. nedokon. *na-* co; *za-*: půda se zamokřuje

*mokřitý = mokřinatý

-*mokřovati*, v. mokřiti

*mokvák, -u, m. = odlivka u dýmky

mokvatl, -vám = stávat se mokrý, pouštět mok, vlhnout: oko, rána, sníh mokvá;

mokvavý lišej = mokvající

mol, -a || (zastar.) -e, m., motýl; moli by ho sežrali, o nedbalci (Němc.)

moldánky, -nek, ž. pomn., hudební nástroj pastýřský n. druh dud (Jungm.); spustit m. = dát se do pláče; natahovat m. = nabírat, chystati se k pláči (lid. a hovor.)

moldavit, -u, m., nerost, čes. vitavín

moldon || *moldoun* || *molton*, -u, m., látka (zastar.); *moldanka* || -*tonka*, -nek, ž. = moldonová sukně; -*donky* || -*tonky*, -nek, ž. pomn. = moldonové kalhoty: -*donový* || -*tonový* = z moldonu molekul, -u, m. (zastar.) obyčej. -*la* || -*le*, ž., z franc. = skupina atomů; -*lární*, -*lový*, příd. k tomu molenburský, n i k. -burský, příd. k Molenburk

*molet, neskl. příd. jm., příslov.. z franc. = kulatý, plný

molí, příd. k mol

moll, z ital. = měkký (hudeb.)

molo «mó-», stř., z ital. = přístavní hráze

*moloděc (-*dec*), -dce (-*ďce*), m., rus. = mladík, junák, chlapík: -*cký* [-*ctví*], příd. k tomu

Moloch, -a, m., foinické božstvo: m., symbol krutosti: m. války: = netvor (Baar)

molton, -nka, -*nový*, v. moldon

molousati, -sám = špinit, ohmatávat; obyčej. slož. dokon. *u-*; *umolousaný*: u. člověk (Vr.); -né maso (Kunět.), -né školní théky (Arb.)

molovatý = plný molů;

**molovitý* = jako mol

mollový || *molový*, příd. k moll: m. akord, -vá stupnice

moment, -u, m., z lat. = okamžik: trvalo to m.; přijít za m.; m. = počkejte okamžik, přijdu za okamžik; přenes. = okolnost, pohnutka, příčina (okamžitá): rozhodují často různé momenty;

-*tánní* || častěji -*tální* [-*ně*] =

okamžitý: -lní nouze, rozpaky;

-lně si nemoci vzpomenout = okamžitě, v tom(to) okamžiku, právě;

-*tánní* slovesa = okamžitá (mluvnic.);

momentka, -tek, ž. = momentní snímek; přenes. = slovesný ob-
rázek: -tka z demonstrací;
momentní = mžikový;
momentový = na moment: -vá
pauza (Mach.; říd.)

**momtati*, -tám = říkat mm, bru-
čet (Jir.)

monada «-ná-», ž., z řeč. = nej-
nižší prvek

**monajs*, -u, m. = peníze (hantýr.)

monandrie, ž., z řeč. = jedno-
mužství

monarcha, m., z řeč. = samovlád-
ce, panovník v monarchii, moc-
nář;

-*chický* [-*chicky*; -*chičnost*],
příd. k monarchie;

-*chie*, ž. = stát ovládaný panov-
níkem, mocnářství;

-*chismus* «-zmus», -mu, m. =
monarchické zřízení, smýšlení;

-*chista*, m. = stoupenec monar-
chie;

-*chistický* [-*ky*] «-styc-» = v
duchu monarchismu: -ká strana,
-ké smýšlení;

**monarší* autorita (Holeč.) =
(jako) monarchova

monastýr, -u, m., z řeč. = pravo-
slavný klášter

mond, -a, m. (život.) = taroková
karta s číslicí XXI

mondén, -a, m. || čast. -na, ž. =
mondénní muž, žena (kníž.);

mondénní [-*nně*; -*nnost*], z franc.
mondain = velkosvětský, svě-
tácký: m. život, dáma, společ-
nost, lázně

**moneta*, ž., lat. = mince, peníz;
-*tární* = mincovní

Mongol, -a, m., národ. jm.;

mongolice, ž., svině;

mongoloidní «-loid-» = podobný
Mongolům;

Mongolsko, stř., území;

mongolský jazyk neboli -*lština*, ž.

moník, v. maník

monismus «-nyzmus», -mu, m., lat.
= světový názor předpokládající
jediný základ jevů; -*nista*, m.
= stoupenec monismu; -*nistický*

-*cky*] «-nystyc-» = v duchu mo-
nismu

mono-, kmen řec. příd. monos (=
sám) ve složeninách:

-*andrický* = jednomužský;

*-*cykl*, -u, m. = velociped s jed-
ním kolem;

-*fobie*, ž. = strach z osamělosti;

-*gam*, -a, m. = kdo žije v mo-
nogamii; -*gamický* [-*cky*], příd.
k monogamie;

-*gamie*, ž. =
„jednomanzelství“, jednoženství;
= soužití v páru u některých
ptáků; -*gamista*, m. = stoupe-
nec monogamie, monogam;

-*graf*, -a, m. = autor monogra-
fie; -*grafický* [-*cky*]: -ká práce;
zpracovati co -*cky*; -*grafie*, ž. =
vědecká práce o jednom jevu, o
jedné otázce;

-*gram*, -u, m. = zkratka podpisu
začátečními písmeny n. jejich
průpletem;

-*kl*, -u, m., z lat. mono-oculus
= sklíčko na jedno oko;

-*lít*, -u, m., 1. = velký kus ka-
mene, pomník z něho; 2. = jed-
nolitá stavba (betonová); -*litní*
|| -*litický* «-tyc-» || -*litový*;

-*log*, -u, m. = samomluva; =
jazykový projev jednoho mluv-
čího; -*logický* [-*cky*], na př. vý-
stup (na divadle);

-*man* || řídč. -*maniak* «-nyjak»,
-a, m. = kdo trpí monomanií;

-*maniakální* || -*manický* = trpící
monomanií; -*manie*, ž. = cho-
robný sklon k jediné věci;

-*plán*, -u, m. = jednoplošník;

-*pol*, -u, m. = soustředění kapi-
talistické průmyslové výroby; vý-
sada výhradní výroby, nákupu a
prodeje; -*polisovati* «-zo-», -suji
co = zřizovati, zříditi nač mono-
pol; slož. dokon. z- výrobu; -*po-
lista*, m. = monopolní kapitalis-
ta (Gottw.); -*polní* výroba...;

-*theismus* «-zmus», -mu, m. =
víra v jediného boha; -*theista*,
m. = stoupenec monotheismu;

-*theistický* [-*cky*] «-styc-» = v
duchu monotheismu;

-tonle «-nyje», ž. = „jednozvučnost“, jednotvárnost; -tonní [-nně; -nnost] = jednotvárný
monsignore «-ňóre» || zčešt. -gnor, -ra, m., ital., čestný titul řím.-katol. kněze; -rský [-rství], příd. k tomu
monstrance, ž., z lat. = nádoba na hostii; -ncový tvar
monstrbanket, -u, m. (monstr z franc. monstre) = okázalý banket, v ohromných rozměrech (Č.-Chod);
monstrekoncert || **monstre-koncert** (So.), -u, m. = okázalý k. (několika hudeb. těles);
monstreproces; -su «-su», m. = hromadný okázalý proces, hlav. politic.
monstrosita «-rózi-» || -stró-, ž., z něm. (a tam z lat.) = monstrosnost, zrůdná ohyzdnost, příšernost, nesmyslnost; -strosní (-strósní) || podle lat. -struosní (Zey.) [-ně; -nost] = zrůdný... (zjev, forma);
monstrum, -ra, stř., lat. = zrůda, netvor, příšera
montanista «-ny-», m., z lat. = báňský odborník; -stický «-styc-» = hornický, báňský; -stíla «-sty-», ž. = hornictví;
montánní = horní, báňský: m. společnost
montáž, -e, ž., z franc. = montování; přenes. = seskupování (obrázků, výjevů...);
montér, -a, m., z franc. = strojník provádějící montáž; -rský [-rsky, -rství], příd. k tomu;
montovati, -tuji = sestavovati stroj, strojní zařízení; přenes. = skládati z obrázků, výjevů...: básník montuje knihu (Nez.); slož. dok. na-, od-, při-, roz-, z-
***montura**, ž. = oděv, mundur; -rní = oděvní
monument, -u, m., z lat. = pomník, památka (říd.);
-talisoovati «-zo-», -suji = monumentálně tvořit...: -talisující realismus (Nov.); slož. dokon. z-;
-talita, ž. = monumentálnost;

-tální [-ně; -nost] = velkolepý (budova, dílo); budova vypadá -ně; -nost budovy, vědec. díla
mops, **mopsl**, -a, m., zdrob. **mopsík**, **mopslík**, -a, -síček, -slíček. -čka, m., pes;
mopslice, ž. = mopslí fena;
mopslí || **mopslíček**, příd. k mopsl. mopslík
moquantní, v. mokantní
mor, -u, m., nakažlivá epidemická nemoc; přenes. = co moří, trápí, hubí, co je nám velmi nepříjemné: to je na mne mor (lid. a hovor.)
morák, -a, m. = krocan, morovatý pes, kocour (lid.); v. morka
***moralin** «-lín», -u, m. = lék vštěpující morálku, hlásání morálky (žertov., opovrhl.);
-nový: -vé injekce (Neum.)
moralismus «-zmus», -mu, m., z lat. = úsilí o mravní zdokonalení;
-lisovati «-zo-», -suji = posuzovati s mravního hlediska, dávat mravní naučení; -lisující báseň. básník; sr. demoralisace;
-lista [-listka], m. = kdo moralisuje, mravokárce;
-listický [-cky] «-styc-» = moralistní;
-listní = moralisující, mravokárný: -ní kritika; -ní domácí učitel (So.);
-lita, ž., 1. = středověké moralisující drama; 2. = morálka. mravnost (Ner.)
morálka, -lek, ž. = souhrn názorů o lidské společnosti, o vztazích mezi lidmi, mravouka, etika; = mravní cit, mravnost, svědomitost, poctivost, čestnost v dodržování povinností, závazků; na př. dodávková m.;
morálkář, -e, m. = hlasatel „morálky“, karatel (hanl., Zápot.);
morální [-ně; -nost] = mravní: m. povinnost...
***moráň**, -ně, ž. = palanda (náfeč. Němc.)
Morana, ž., zosobněná smrt
morast, v. marast

moratorium «-tó-», -ia, stř., z lat. = přiročí, prodloužení platební lhůty; -*torní* opatření

Morava, ž., řeka a země;

Moravan [-nka], -a || lid. a hovor. -*vák*, m. = obyvatel(ka)

Moravy, rodák, rodačka z -vy; *moravanství*, stř. = moravský původ, souhrn morav. znaků;

Moravec, -vce, m. = Moravan (lid. a hovor.);

Moravěnka, ž. = Morava (laskavíci tvar) || *Moravička*;

moravikum, -ka, stř., polatinštělé = věc čistě moravská, vyskytující se na Moravě, týkající se Moravy;

moravismus «-zmus», -mu, m. = moravský tvar, slovo, rčení;

Moravka, ž. = Moravanka (lid.);

**moravní* || -ný, na př. přítok, příd. k Morava ve význ. řeka;

Moravská, ž. = „moravská strana“, Morava (Bezr.);

moravsko-slezský: -ké hranice = mezi Moravou a Slezskem apod.;

moravskoslovenský = slovenský na Moravě: -ké nářečí;

moravský, příd. k Morava (země): m. rodák...;

**moravština*, ž. = moravská řeč

morbidita «-dy-», ž., z lat. = poměrný počet chorob;

-*dní* [-*dně*; -*dnost*] = chorobný, znavený; v malíř. = hebký (o barvě těla)

morčák, -a, m., pták;

morčátko, -tek, stř., zdrob. k

morče, -te, stř., hlodavec;

morčí, příd. k tomu

***mord**, -u, m., z něm. = vražda (lid., hrubší hovor.)

morda, -rd, ž., z pol. n. z ruš. = tlama psů a šelem (mysliv.);

= ústa, „huba“ (zhrub.)

***mordhák**, -a, m. = vrah (Vanč.)

***mordiácký** [-*cky*] «-dyjác-» || *mordiánský* [-*sky*] «-dyján-» || *mordiánský* [-*sky*] || *mordský* [-*sky*]

= safraportský, zpropadený, veliký (lid., hrubší hovor.): m. člověk, kus chleba...

mordička, ž., zdrob. k morda

mordie «-dyje» || -*dije*, -*díje*, z franc. -*dieux*, citoslov. nevole, klení: vy tohle snášíte, m.? (Klost.)

mordíř || -*dýř*, -e, m. = vrah (zastar., lid.); -*dýř* češtiny (Horký; silné hovor.); -*řský* [-*řsky*; -*řství*] = vražedný, jednající o vraždách: -*ký* kus

mordovati = vraždit; m. koho, se s čím = trápit koho, se, lopotit se (lid. a silné hovor.);

slož. dokon. *na-* se s čím = nalopotit; *po-*, *vy-*, *za-* = povraždit...

mordský, v. mordiácký

***mordýrna**, -ren, ž. = mordýřská místnost

mordýř, v. mordíř

morek, -rku, m., z něm. *Mark* = dřeň, obsah dutých kostí, číá (číž)

moréna, ž., z franc. = suť nanesená ledovci

mores || *mó-*, -*su* «-*su*», obyčej. pomn. -*sy*, -*sů*, m., z lat. = mravy, způsoby (hovor.);

moresní [-*ně*; -*nost*] = způsobný

morfém, -u, m. || *morféma*, -*matu*, stř., z řeč. = kmenotvorné a tvarotvorné prvky, kořen, kmen, přípony slovotvorné i tvaroslovné (mluvnic.)

Morfeus, -*fea*, m., řec. bůh spánku, snů; příd. *Morfeův*...

morfín «-fín», -u, m. = morfiem;

-*nismus* «-*nyz-*», -*mu*, m. = užívání morfia ze zvyku, otrava morfiem;

-*nista* [-*stka*] «-*ny-*», m. = kdo

užívá morfia ze zvyku, ne jako léku;

morfiový prášek, -vá injekce;

morfiem, -*ia*, stř., omamný a narkotický prostředek

morfologický [-*cky*] = tvaroslovný;

morfologie, ž., z řeč. = nauka o tvarech, tvarosloví; v mluv. = nauka o skloňování a časování

morganatický «-*tyc-*», ze střed. lat.: m. sňatek = nerovný

Moric || -řic, -e, m., muž. jm.

*moritát || *mory-*, -u, m., z něm.

= mord, vražda, píseň o vraždě
morka, -rek, ž. = krůta

morkový, příd. k morek: -vá kost

morna, -ren, ž. = podzemní jáma

na moření lidí, lidomorna; = umrlčí komora (Kramer.);

zima jako v morně (lid. a hovor.)

= veliká

morní nemoc = mor (zastar., Jir.);

morný, příd. k mor = morový,

šifíci mor, otravný

morosní || -rósní «-óz-», z lat. mo-

rosus = bručivý, mrzutý, ne-
vrlý (kniž.)

morous, -a, m. = omrzelý člověk,

mrzout, bručoun; = upír (za-
star.); = mourovatá kočka, -tý

dobytek (lid.);

morousiti || -sovati = počínati si

morously; = bdíti celé noci
(lid., Jir.);

morouský [-sky; -stvý] (z mo-
rous-ský) = mrzoutský;

-sovitý [-tě; -tost] = mrzutý,
nevlidný

mourovatý = kropenatý, mourovatý:

-tá kamna (Mrš.); přenes. (lid.
a hovor.) pracovatí jako m. =

jako mourovatý, velmi pilně;
platit hůř než m. (Buzk.); =

morový (Neum.)

*morovina, ž. = morová nákaza;

*morovitý = jako mor, morový

morový, příd. k mor: m. bacil;

-vá rána = -vá epidemie, přenes.
= zhouba...; -vé lány mrtvých

(Ho.)

mortalita, ž., z lat. = úmrtnost

mortifikace «-ty-», ž., z lat. = u-
mrtvování, umrtvení, odumření

moruše, ž., strom; -šový, příd. k
tomu

morytát, v. moritát

moře, stř. = velká přirozená vodní

nádrž bez odtoku: černé, Mrtvé,
Severní... m.; pustiti se na m.;

plaviti se po moři;

symbol množství: m. květin, ba-
rev (Mrš.); m. vína...; přilévat

vody do moře = rozváděti zná-
mé poznatky...

cizí moře = cizí, neznámé pro-
středí;

za moře, za mořem = do Ame-
riky, v Americe

Mořena, v. Mařena

mořeplav, -u, m. (šafař.) || -plavba,
-veb, ž. = plavba po moři;

mořeplavec, -vce, m. = kdo se
plaví, jede po moři, námořník

(zastar., kniž.); -vecký, příd. k
tomu; -plavectví, stř. = moře-

plavba (šafař.)

mořevládce, -vládný = vládce nad
mořem, vládnoucí... (o Poseido-

novi, v překladech z řeč.)

Mořic, v. Moric

mořící = na moření;

mořidlo, -del, stř. = látka na
moření (chem.);

*mořitel [-lka], -e, m. = kdo
moří, trapič

mořiti = činit, aby někdo umřel,
trápit, sužovat: m. koho hla-

dem, prací, prosbami...; m. se
učením, s čím; = močit: m. hlf-

nu, dřevo, useň (odbor.);

slož. dokon. na- se učením, s
čím, na- se koho prosbami;

u- koho = sklátit, o nemocích
(Palac.); = utrápit; u- za koho

slzičku, m. unořit = prolít (lid.);
u- dluh = splatit po malých

splátkách, amortisovat;

vy-, zpřídav. vymořený: pole

-né plevelem = vyssáté; vy-
mořený hladem = vysílený;

z-; zpřídav. zmořen(ý) = vy-
silen: býti -řen prací, hladem;

za-: ves je zamořena tyfem;

slož. nedokon. umořovati dluh:

mořivati, -vám, opakov.

*mořivý = mořící, vysilující (Ner.,
Č.-Chod)

-mořovati, v. mořiti

mořský, příd. k moře: m. břeh.

-ká voda, ryba, nemoc; v. panna
a pěna; m. had = domnělý moř-

ský živočich; přenes.: vleče se
to, je to jako m. had, o něčem

dlouhém, o románu... (lid. a
hovor.); Mořské oko, v. oko

mosaický «-zaji-» = mojišský,

mosaikový

mosaika «mozaji-» ž., z franc. = skládání ozdob z barevných kamínků, kostek, sklíček, vsazování jich do něčeho, takováto ozdoba; přenes. = něco pestrého, rozmanitého; cestopisná m. = pestré cestopisné črty (Čech); -kář, -e, m. = kdo dělá mosaiky; -kovatí = provádět mosaiku; -kový: -vá dlažba

mosaismus «mozajiz-», -mu, m. = mosaické náboženství

mosaz, -u, m. (říd.) || -i, ž., z něm. = slitina mědi a cínu; -zný = z mosazi

moschus || obyč. zčešt. *mošus*, -su «-su», m., z něm. = pižmo; *mošusový*: -vá vůně

***Moskal**, -a, m., polská přezdívka Rusům

moskevský, příd. k Moskva; **-vština*, ž. = moskevská mluva, -ský ráz

moskyt, -a, m., ze špaň., komárovitý hmyz; u Ner. *muškyt*

moslem || *muslem* || -slim || -slemín, -a, m. = pravověrný mohamedán;

moslemský..., -slemínský = pravověrně mohamedánský

most, -u, m. = stavba přes překážku (přes bažinu, řeku...): m. dřevěný, kamenný... || Kamenný m. v Praze; je tam (lidí) jako na pražském mostě = mnoho lidí, rušno (lid.);

oslí m. || můstek, m., můstek pro osly = pomůcka, ulehčení slabým (žákům, umělcům...), Pythagorova věta;

spáliti za sebou (všecky) mosty, o nepříteli; přenes. = znemožnit si návrat (do společnosti...), přerušit všechny styky;

mostárna, -ren, ž. = továrna na mosty;

mostář, -e, m. = výrobce mostů, odborník v mostních stavbách

mostec, -tce, m., zdrob. k most (zastar.), sr. čes. ves *Mostec*;

mostecký, l. = vedoucí k mostu, jsoucí u mostu (zastar.); sr. *Mostecká* ulice, věž v Praze;

2. příd. k Most, Mosty;

mostek, -tku, m., zdrob. k most (lid.);

mostina, ž. = mostní trám, dřevnice 2;

**mostiti* = stavět mosty, klást mostěnice;

mostné, -ho, stř. = dávka za přechod mostu;

mostní: m. oblouk; *M.* ulice;

mostnice, ž. = mostina;

mostný, -ného, m. = hlídač mostu;

**mostský* = mostecký

mošinka, v. mošna

mošna, -šen, ž., z něm. = brašna; přijít na žebráckou -nu = zchudnout;

zdrob. *mošnička*, -ček, **mošinka*, -nek, ž.

mošt, -u, m. = nekvašené víno. -ná ovocná šťáva, mest

moštěnice, ž., z příč. moštěn (k mostiti) = chrastí, koly... přes vodu, bažinu, jednoduchý most (lid.)

moštový, příd. k mošt

mošus, -sový, v. *moschus*

motáček, -čku, m., zdrob. k II moták

motadlo, -del, stř. = přístroj na namotávání

I **moták**, -a, m., l. = kdo všecko zmotá, splete, popleta, motovídló (lid.); 2. pták

II **moták**, -u, m., l. = nástroj na motání; 2. = smotaný tajný list poslaný vězněm n. vězňovi; 3. český tanec

motanice || *-nina*, ž. = motání, něco zamotaného, spleť; světská -nice (Rais) = motání na světě, splétání osudů, zmatek

motati, -tám = natáčet, navíjet: m. niti, přízi; přenes. m. co (v řeči) = pléstí...;

m. se = choditi sem tam, neznáme-li cestu; = pléstí se (a překážeti); = vrávorat, vrávoravě jít; motá se mi (z toho) hlava = točí se (lid. a hovor.), sr. *motolice*;

slož. dokon. *do-* přízi; *do-* se

domů; *na-* přizi na cívku; *na-* motali jsme se, než jsme našli cestu; sr. námotek;
o- = ovinout; *od-* nit s cívky;
po- = poplést; *pře-* = znovu namotat; *při-* se do cesty = připlésti se; *roz-* něco svinutého, zapleteného; *s-* = svinout;
u- provaz = motáním udělat;
vy- nit z klubka; *vy-* se ze zástupu; *vy-* se z nepříjemné věci = vyplésti se, dostat;
z- přizi = zmást; *z-* se nač = zmocí se (lid. a hovor.); zpřidav. *zmotaný*: býti celý -ný = spletený; -ná věc = spletená, nejasná (t.);
za- = zavinout, -balit, -halit: *za-* hlavu do šátku; *za-* se do plédu; věc se zamotala; zamotala se mu hlava; *zamotoaný*: -ná historie; sr. zámotek;
motávatí, -vám, opakov.: slož. nedokon. *od-*, *roz-*, *s-* atp.
***motavý** [-vě; -vost] = motající se, vrávoravý, potácivý
motiv «-týv», -u, m., z lat. důvod, podnět, pohnutka jednání; = jednoduchý látkový útvar umělec. tvoření, námět; = nejmenší hudeb. útvar;
-vace, ž. = motivování;
-vek, -vku, m., zdrob. k motiv;
-vický [-cky]: -ké studie = o motivech; -cká spojitost (Nov.): -cky slabé dílo;
-vovati = odůvodnit, -ňovat;
-vový = motivický
moto, stř., 1. z ital. -tto = heslo, průpověď, sentence (v čele spisu, článku...);
 2. = motocykl (říd.)
motocykl, -u, m. = motorový bicykl; -*cyklický*: -ké závody;
-cyklista [-lístka], m. = jezdec (jezdyně) na motocyklu;
-cyklistický «-styc-» sport;
-cyklistika «-sty-», ž. = sportovní ježdění na motocyklu
motolice, ž., 1. hlíst; 2. = vrtohlavost, slabá závrať (lid.)
***motonehoda**, ž. = nehoda na motu, motorová

motor, -u, m., z lat. = hnací stroj:
-rický = hybný (nerv);
-rik, -a, m. = člověk, který je samý pohyb, velmi živý;
-řisace «-za-», ž. = motorisování;
-řismus «-zmus», -mu, m. = užívání motorových vozidel, soubor otázek s ním spojených;
-řisovati «-zo-», -suji = opatrovat, provozovat motory (armádu, železnice, železniční dopravu); slož. dokon. *z-*;
-řista [-řistka], m. = jezdec (jezdyně) na motorce;
motorka, -rek, ž., 1. = motocykl, 2. = motorový člun, vlak;
-řkář [-řkářka], -e, m. = motorista (-stka) (hovor.);
***motorný** [-ně] = opak k nemotorný, obratný...;
motorový: -vé vozidlo = poháněné motorem
motouz, -u, m. (souvisí s motati a uzel, vázati) = provázek;
 zdrob. *-zek*, -zku, m.
motovidlo, -del, stř. = nářadí na navíjení nití, naviják; přenes. (lid. a hovor.) = nemotora, popleta, moták; tanec
***motovítko**, -tek, zdrob. k motovidlo (nář., Baar)
motto, stř. = moto 1.
motyčka, -ček, ž., zdrob. k motyka
motyka, ž. = nářadí na kopání; dát komu do ruky -ku = poslat jej kopat, o neobratném řemeslníku, písaři... (lid.); když Pán Bůh dopustí, i motyka spustí = všechno se může stát (přisl.); má to na -ku = špatné (šimáč.; lid.)
motýl, -a || (zastar.) -e, m., hmyz; symbol nestálosti; = obrázek, dopis (v hantýr.);
 zdrob. *-lek*, -lka, m.; přenes. = plynový plamen; = letadlo (váleč.); = kravata podobná motýlku;
-lí let, křídlo;
-lice, ž. = motýlí samice; hmyz;
-lkovitý || *-lovitý* [-tě; -tost] = jako motýl, přelétavý...;
-lový hořák

***motvice**, ž. = moutvice, moutev
moučiti, obyč. slož. dokon. po-
 vál = posypat moukou; za- si
 šaty, za- se || *-moučniti* (Hlad.)
moučka, -ček, ž., zдроб. k mouka;
 = různé přípravky: dětská,
 kostní m.;
moučkový cukr = rozemletý na
 moučku
moučňák, -u, m. = moučnatý
 brambor (lid.); m., -a, m., holub
moučnatěti, -tějí = stávat se
 moučnatý; slož. dok. z-;
moučnatka, -tek, ž., motýl;
moučnatý = jako mouka, roz-
 sypavý (brambor, hruška)
mouční, příd. k mouka: m. lo-
 pata...;
moučnice, ž. = truhla na mouku;
 část mlýnského složení;
 = chorobný bílý povlak v ústech;
moučník, -u, m. = moučný po-
 krm; *-níkář* [-řka], -e, m. = kdo
 jí rád moučníky; *-níkářka*, též =
 moučníková kuchařka;
-níkový: být *-níkový* = rád jíst
 moučníky (lid. a hovor.);
moučný pytel = na mouku; *-ný*
 mol; *-ný* brambor = moučnatý
***moud**, -u, m. || *moudh*, stř. =
 varle, varlata, váček s nimi (za-
 star.)
moudivláček, -čka, m., pták
moudro, v. moudrý
***moudromoudrý** = velmi moudrý
 (lid. a hovor.)
moudro, stř. = moudrost (lid.,
 Rais); z *moudra* a z *vysoka*
mistrovati (čelak.)
moudrý [-ře; -rost] = od přírody
 bystrý a zkušený, rozumný, pro-
 zřetelný, uvážlivý: m. člověk, -rá
 hlava, rada; nebýti z koho, z če-
 ho m. = nerozumět, nechápat
 (lid. a hovor.);
-ře mluvit, jednat: *-rost* = roz-
 umnost..., *moudrá* rada, *-rý* úsu-
 dek; *zuby -sti* = poslední sto-
 ličky;
 2. stup. *moudřejší* [-dřeji]
moudřeti, -řeji = stávat se moud-
 rý; slož. dokon. z- = státi se

moudrý; z- chybou, škodou... =
 nabýti zkušenosti

***moudřiti** = mudrovat; m. se =
 chtít být moudrý, vzdělávat se

moucha, much, ž., hmyz;

symbol slabosti: býti (slabý)
 jako m.; symbol množství: lidí
 jako much;

zabíti dvě mouchy jednou ranou;
 přenes. = vyříditi dvě věci na-
 jednou (lid. a hovor.); přeletěla
 mu m. přes nos, v. letěti; pomn.
 mouchy = zbytečné pochybnosti,
 vrtochy, skrupule (lid., Majer.):
 v. muší, muška

mouchynechtemě || ***mouchyvetse-**
simě, neskl. m. = netečný, lho-
 stejný člověk (lid. a hovor.,
 Vanč.)

mouka, ž. = prášek z obilí n. z
 hrachu...

moula, m. = hlupák, nekřuba (lid.
 a hovor.)

***moulati** || *-liti* = žmoulati

moulovský [-sky; -stvý], příd. k
 moula = hlupácký...

***mouně**, -něte, stř. = umouněnec
mouniti = špinit, molousat (lid.
 a hovor.); slož. dokon. u-;
 v. umouněnec

mour, -u, m. = uhelná dř., saze
 z komína, prst s listím...; z lat.
Maurus = Maur, podle černé
 barvy;

moura || *mourka*, -rek, ž. = mou-
 rovatá kráva (lid.);

moureček, -čka, m., zдроб. k
mourek, -rka, m. = mourovatý
 kocour;

mourka, v. výše *moura*;

mourováný || obyčej. *mourovatý*
 = černý jako mour, s tmavými
 pruhy; přenes. = mrzutý: už
 jsem z toho celý m. (praž.); pra-
 covat jako m. = velmi pilně, bez
 oddechu (lid. a hovor.);

-rovitý || *-rový* = mourovatý, ja-
 ko mour

mouřenín [-nka], -a, m., z lat.
Maurus (sr. *mour*) = černo-
 noška (zastar.); přenes. = člo-
 věk, který nenáročně pracuje;

omývat -na = omlouvat něčí vinu, zřejmé nedostatky, chyby (lid. a hovor.); být... jako mouřenín = černý; zdrob. *-nínek*, *-nka*, m.; *-nínský* [-sky; -ství] = černošský

mouší, v. muší

***moutev**, -tve, ž. = tlouk v masešnici

moutiti = kalit, mást, míchat (zastar., Koll.); m. se, o hláskách = měnit se (zastar.)

movitost, -i, ž. = movitý majetek, -té jmění, zařízení, inventář;

movitý, původ. = zámožný (souvisí s míti), přenes. = pohyblivý, přenosný (asi vlivem lat. *movere*, *mobilis*): m. majetek, -té jmění

mozeček, -čku, m., zdrob. k mozek; **mozečkový**: -vá omáčka...

mozek, -zku, m., část nervové soustavy v lebce, nejvýše organizovaná hmota, orgán vědomí; míti slepici, teleci m. = býti omezený, hloupý (lid.); jako by snědl šalomounův m. (Vr.) = jako kdyby byl moudrý jako šalomoun, všemu rozuměl; měkne mu mozek = ztrácí rozum (zhrub.); **mozkovice**, ž. = hlava (lid.); **-kový**: -vá tkáň, mrtvice

mozol (lid. *-zoul*, *-zour*), -u, m. = ztvrdlá otláčená kůže; pomn. *-ly*, symbol tuhé práce; býti živ, týti z něčích -lů = vykořisťovat jej;

mozoliti = dělat mozoly (říd.); m. || m. se = těžko pracovat, dřít (se); slož. dokon. *na-se* (Ner.); *z-* ruce = nadělat na nich mozoly; zpřídav. *zmozolený*: -ná dlaň (čech);

mozolnatý || *-lný* || *-lovatý* || *-lovitý* = plný mozolů: *-lnatá* ruka (čech), *-lná* pěst (Vrchl.), *-lovitá* pravice (čech) atp.; přenes. *-lný* = těžký: *-lná* práce (Arb., obec.); *-lně* si vydělávat (Hlad.);

***mozolovati** (se) = mozoliti se

mozourník, -a, m. = dřič (Jir., lid.)

mozúlek, -lku, m. zdrob. k mozol

moždír (lid. *hmo-*), -e, m., z něm. = nádoba na tlučení cukru...; = krátké dělo; zdrob. *-řek*, *-řku*, m.; *-řový* tlouk

možditi se, obyčej. *hmo-*, v. tam

možná, vlast. možná věc, příslov.: možná, že přijdu || m. že... = je možné; není m. = není možné (nik.: je možná); dost možná, že... = je dobře možné; ty se možná mylíš = je možné, že se mylíš; co m. nejdříve atp. = podle možnosti nejdříve; neobvykle s příslov.: velmi možná (čech)

možně, v. možný

možno, stř. jm. tvar k možný, přechází do významu přísloveč.: je. není možno to provést... (při neurč. způsobu) || je to *možné*; přijďte, možno-li = je-li (vám) možno. možné

možnost, -i, ž., 1. = stav plynoucí ze schopností, z vlastních sil, z různých vnějších okolností: pracovat... podle (své nejlepší) -ti. nad (svou) m.; v mezích možnosti; 2. = příležitost: m. pracovat, cestovat...; použít každé -ti; 3. = možný případ, eventualita: m. války, vítězství, výhry...; vylučovat nějakou m.

možný = co může být, státi se, co lze provést: to, všechno je možné; nejlepší, jediný možný způsob, prostředek; dáti si všechnu možnou || všemožnou práci; udělat všechno možné pro zdraví: všechen možný = různý, velmi r.: všech možných osobností (Klost.); = zámožný (zastar. a lid., Rais);

příslov. *možně*: vypadá to *-ně* (říd.); v. možnost;

2. stup. *možnější* [-nější] (říd.): vypadá to *-jší* (čap.)

m. p., zkratka, v. manu propria

Mrač, -e, ž., ves v č.:

mráček, -čku, m. zdrob. k mrak, ani mráčku pochyby (Palac.); = chumáček: mráčky vlasů (čech)

mračidlo, -del, stř. = zamračený člověk (lid.)

mračínko, stř., zdrob. k mračno

mračiti = kabonit, vraštit: m. čelo; m. = plakat (lid., Jir.); m. se, mračení, neosob. mračí se ..., o tvoření mraků; přenes. o lidech m. se (na koho) = chmuřit se, škaredit, kabonit, mrzutě, nevrle se tvářit; o věcech: les se z dálky mračil (Vrchl.) = pochmurně vypadal; slož. dokon. **na- se** (mnoho); **po-** = za- (kniž.): smutek po-mračí líce (čelak.); nebe se chmurou -čí (Suš.); Lysá se -čila (Bezr.); lehce se -čil (Vr.); **s-** čelo (čelak.); **za- se** = prostě dokon. k mračiti se; přenes. o lidech; zpřidav. **zamračen(ý)** [-ně; -nost]: je -no; -né nebe; -ný člověk; **mračivati se**, opakov.

mračivý [-vě] = zamračený, -chmuřený: m. pohled; -vé vršky (Slád.); slunce -vě zíralo (Rais)
mračna, -čen, ž. = mračidlo, o ženě (lid.)

mračno, -čen, stř. = mrak; bouřlivé m., -vá -na, přenes. o hrozící pohromě, válce...; m. na čele = chmura (Vr.); m. kobylek = veliké množství; sr. dešť

***mračnopořoz**, -u, m. = pesimismus (obrozen.), zamračenost (žertov.); **m.**, -a, m. = pesimista (Zub., žertov.)

mračný [-ně] = zamračený, přenes. pochmurný, zakaboněný...: -ná nebesa (Čech); m. patriarcha (Vrchl.); -né tváře (Jir.); -ně odpovédět

***mračoun**, -a, m. = zamračený člověk

mrak, -u, m., mn. -ky (lid. *mraka*, *mrá-*) = mračno, temný oblak, přenes. chmura; je pod mrakem = nesvítlí slunce; čelo plné mraků (Vrchl.); chodil jako mráka (Vr., chod.); = veliké množství: m. vojska (Čech), mraky střel (RK.); = soumrak (lid.)

mrákava, ž. = (černý) mrak (lid. a básn., Čech, Slád.);

***-vo**, stř. = soumrak (Jir.);

***-vý** = zamračený, temný

mrakodrap, -u, m. = neobvykle vysoká budova, která „se drápe“, vypíná do mraků

mrákota, ž. = mrak (zastar.); zprav. pomn. **-ty**, ž. = mrak, temnota (zastar., básn.): noční -ty (Sez.); -ty stínů (Slád.); obyč. = neplné vědomí, mdloby; přišly naň -ty: být v -tách, upadnouti do -kot;

mrákotný [-tně]: -tné povětrí (Jungm.); -tná mdloba; -tné roucho (Ner.); -tné halucinace (Sez.);

***mrákotový** [-vě; -vost] = mrákotný

mramor, -u, m., nerost; symbol hladkosti, studenosti: čelo hladké co (= jako) m. (Němc.); studený jako m.; = chladné tělo, mrtvola (Neum.);

***-rný** [-rně] = mramorový: -rně krásný (Svob.);

-rovati co = dávatí tomu mramorový vzhled; zpřidav. **-rovaný**: -ný papír, -ná kůže (odbor.); **-rovitý** = podobný mramoru;

-rový [-vě] = z mramoru: -vé schodiště; přenes. **-rový** chlad; -vě klidný (Vlč.)

***mraštiti**, z vra- = „dělat vrásky“, záhyby (Jir.)

mrav, -u, m. = ustálený způsob jednání, chování, zvyk; obyčej. pomn. *mravy*; ve škole = mravné chování, mravnost; v. lehký mravenčí, příd. k mravenec: m. píle = neobyčejná

***mravenčiti** (se) = hemžiti se (jako mravenci)

mravenec (lid. *brabenec*, *-bleneo*), -nce, m., hmyz; symbol pilnosti; cítiti -ce = mítí svědění (lid.); zdrob. **-neček**, -čka, m.;

-nečkář, -e, m. = sběratel mravenčích vajíček;

***-neční** = mravenčí (Němc.);

-nečník, -a, m., ssavec;

-niště, stř. = mravenčí hnízdo; přenes. lidské m., o světě, o velkém městě...

mravkolev, -lva, m., hmyz

mravně, v. mravní

mravněvýchovný, příd. k mravní výchova

mravní [-ně] = týkající se mravů, mravnosti, plynoucí z nich, z ní, morální: -vní zákon, naučení, zásady, povinnost; -vně dokonalý, závažný... = co se týče mravů; *mravnost*, -i, ž. = soubor mravů, morálka; = mravné chování; -nostní policie;

*-nostnický [-ctví], příd. k -nostník [-nice], -a, m. = přepjatě mravný člověk (hanl.); *mravný* [-ně] = žijící, jsoucí v duchu mravnosti, podle mravních pravidel: m. člověk, život, -ná povaha; -ně se chovat, žít

mravo-, kmen k mrav ve slož.:

-kárcce, m. = karatel mravů, moralista; -kárný: -né naučení; -kářství, stř. = kárání mravů (Vlč., říd.);

-líčba, ž. = líčení mravů (Nov.); -ličný = líčící mravy, zvyky (kníž.): -ná povídka (Nov.);

*pis, -u, m. = popis, líčení mravů; -pisný || *-pisní [-ně] = popisující mravy;

*-počestnický, příd. k *-počestník, -a, m. = přepjatě mravopochestný člověk (hanl.); -počestný [-ně; -nost] = mravný, -ně, -nost (zastarává);

-učný = mravní, mravokárný: -ná průpověď; -ný zápal (Nov.); -uka, ž. || -věda, ž. = nauka o mravech, etika

mráz, mrazu, m. = teplota pod nulou (nebo její následek, jíní); nastal, uhořel m.; = mrazení: jde po mně m.; m. mě obešel; m. na vlasech = šediny (básn.); *M.*, *Mráze*, m., příjm.;

mrázek, -zku, m. zdob. k tomu

mrazení, v. mraziti

mrazící zařízení = na mrazení

mraziček, -čku, m., zdob. k *mrázek*, -u, m., zdob. k mráz

mrazírna, -ren, ž. = mrazicí místnost

mraziti, -žen(i) = ochlazovati do zmrznutí; = mrazivě studit, pronikat: zima mě mrazí || neosob.

mrazí mě; *mrazení* || zříd. -žení, stř. = mrazivý chlad; cítiti m. v zádech, mítí m.;

slož. dokon. *při-*: zůstal přimražen (Staš.) || seděl jako -zen (Jir.) = jako přimrzlý, o údivu, leku, překvapení; *roz-* = mrazem roztrást: rozmrazila mne zima; *roz-* zamrzlou trubku = zbaviti zamrzlosti, rozehrát;

z- život = mrazem, chladem zrazit, zničit (Ner.); zmražené maso = zmrzlé; sr. zmrazek;

za-, neosob. zamrazilo mě;

-*mrazovati*, slož. nedokon. *roz-* = rozpouštět něco zmrzlého, ztuhlého (odbor.);

u- koho = z- (Beneš.);

z-: zmrazoval ho hlas (Vr.) = mrazivě naň působil; *z-* umělce ve výbojích (šal.) = brzdit;

mrazivati, -vám, opakov.

mrazivěti, -vějí = stávat se mrazivý (šrám.)

mrazivý = mrazící, velmi studený, ledový: m. vítr, dech, den; přenes. m. pohled, -vé ticho, přijetí; příslov. 1. -vě se podívat na koho; 2. -vo: bylo -vo (Ner.)

mrazný = mrazivý (básnic.): m. dech (Čech), úsměv (Vrchl.); -ná noc (t.), chumelice (Ner.); -né ticho (So.)

-*mrazovati*, v. mraziti

mrazovka, -vek, ž. = čepice do mrazu (lid., Rais);

mrazový, příd. k mráz; m. úpal (Ner.); -vá trhlina

mražená káva = ledová;

mražené, -ného, stř. = zmrzlina;

mražení, v. mraziti

**mrcásek*, -sku, m. = frňous (lid.);

**mrcati* = vrtět;

**mrcavý* = vrtivý

**mrcek*, -cka, m. = mرنě

**mrdati*, -dám = kývat hlavou (stč.), vrtět ocasem (o psu, lid.); = pohlavně obcovat (vulg.)

mrhač [-čka], -e, m. = kdo mrhá: m. rodinného jmění (Vrchl.);

-*ošký* [-čství] || *-*ěný*, příd. k tomu

mrhati, -hám = zbůhdarma utrácet, plýtvat: m. čas, peníze, zdraví || m. senem (Herb.) = nehospodárně s ním zacházet; = kazit (říd.);

slož. dokon. *pro-*, *roz-* peníze...; *z-* den, majetek; *z-* koně = zničit, ztrhat; *z-* ženu = připravit ji o čest; sr. zmrhal; *mrhávati*, opakov.; slož. nedok. *roz-* (Svět.);

mrhavý [**-vost*] = mrhající: -vá nádhra (Vlč.) = příliš velká

mrholiti, neosob. -lí... = mžít: = blikat (Mrš.);

-*livý*: -vé mžení (Vr.): = blikavý (říd.)

mrcha, ž., 1. = zvířecí mrtvola; 2. = něco špatného: m. časy, člověk...; je to m.!; ono to mrcha nejde (silně citové)

mrchoviště, -tě, stř. = místo na zakopávání mrch, mršník;

**mrchovitý* [-tě; -tost] = jako mrcha

**mrk*, -u, m. = mrknutí

mrkatí, -kám (souvisí s mrak) = mžikat, mhourat: m. očima na koho = dávat očima znamení; sedí, ani nemrká = sedí zcela tiše (lid. a hovor.); m. na drát = diviti se (vulg.);

= blikat: světlo mrká; denice mrká (Hál.); hvězdy mrkaly (Jir.); den mrká září ruměnou (Čech); lid. mrká se = smráká; slož. *nedokon.* *s-*: neosob. smráká se = smráká se (lid.); v. II mrskati;

dokon. *za-* očima (dokon.);

mrkávati, opakov.; slož. nedok. *o-*, k omrknouti: *s-* se: *po-* očima (Vr.)

mrkavý = mrkající, blikavý: -vé světlo, -vá louč (Jir.)

mrkev, -kve, ž., z něm., zelenina

mrknouti, -kl, -knut(i), dokon. k mrkatí: m. na koho = dát mu znamení mžiknutím; m. (se) nač, do čeho = letmo se podívat, nahlédnout (lid. a hovor.); slož. dokon. *o-* co = letmo obhlédnout (lid. a hovor.); *o-* se

= chvilku se zdržet (prohlídkou): omrká jsem se u těch obrazů (Jir.);

po-: světla pomrkla (Kopeč.) = přestala blikat; *pře-* = letmo přehlédnout (lid. a hovor.);

s-, neosob. smrklo se = nastal soumrak;

za- = opozditi se do soumraku (nářeč.)

**mrkot*, -u, m. = mrkání

**mrkva*, m. || ž. = „mrkev“. nemotora, nešika (lid.)

mrkvička, -ček, ž., zdrob. k mrkev; strouhat komu -čku = vysmívati se (lid. a hovor.); ostrouhat komu -čku = ošidit jej (t.; Vr.)

mrkvový, příd. k mrkev: -vá nať

**mrňa*, m. = mrňous || **mrňánek*, -nka || *mrňásek*, -ska, m.

mrňavý [-vě] = maličký (lid. a hovor.); = kňouravý (říd.);

mrňátko, -tek, stř., zdrob. k

mrně, -něte, stř. = malé dítě, -lý člověk (lid. a hovor.);

mrněti, -ní = vrnět (lid.);

mrňous, -e, m., zdrob. *mrňousek*, -ska, m. = mrně

mroutí, zpřídav. přech. od mřítí = odumírající (kniž.); m. den, hled (Čech); m. zář (Krásnoh.)

mrouti = broukat, bručet (Klost.); o zaječím hlase (mysl.);

mroutnouti, -kl, -knut, -knutí, dokon.

mrož, -e, m., z ruš., ploutvonožec; *mroží* kel; -*žovitý* knír (Tilsch.)

**mrsk*, -u, m. = mrsknutí (Puchm.); = prudký pohyb;

mrškač, -e, m. = flagellant;

-*kačka*, ž. = pomlázka (lid.);

mrskaný pondělek (Rais, lid.) = pomlázkový

mrskati = šlehat, švihat; = házet: ryba sebou mrská; m. sebou = mrštně, rychle jít, pracovat (lid. a hovor.); m. očima po kom, po čem (t.);

slož. dokon. *na-* komu = nabít;

pro-, přenes. (hovor.) = rychle, zhruba probrat: *pro-* učebnou látku, rozpočet;

roz- komu tvář; *u-* koho = ubít;

vy- koho = mrskáním vypudit;
vy- půdu = příliš ji využítkovat;
 zpřídav. *vymrskaná* půda;
z- = zbit;
mrskávati, opakov.

**mrskavý* = rád mrskající

mrsknouti, -skl, -sknuv, -sknut(i),
 dokon. k *mrskati*: m. koho prutem;
 m. okem po kom = letmo se podívat;
 m. sebou = praštit, upadnout;
 přenes. = pospíšiti si (lid. a hovor.);

slož. *s-* se = sraziti se;

vy- = vyhodit, -mrštit: ryba se vymrskla nad vodu;

s- co = zkazit (lid.);

-*mrskovati*, slož. nedokon. *s-*: zimou se předměty smrskují;
vy-: ryby se vymrskují nad vodu

**mrskut* || -*kút*, -u, m. = pomlázka (mor.)

mršina, ž. = mrcha; zdrob. -*nka*, -nek, ž.;

mrška, -šek, ž., zdrob. k mrcha;

mršník, -u, m. = mrchoviště;

m., -a, m., brouk

mrštit = uhodit, praštit, mrsknout:
 m. kým, čím o zem; m. koho = uhoditi (řid.);

slož. dokon. *od-* koho, co (žádost ...) = odmítnout; *pře-* co = přepnout, přehnout;
 zprav. jen přemrštěný, v. tam; *s-* se = sraziti se;
vy- co do výše...;

-*mrškovati*, slož. nedokon. *pře-* provaz přes šíj (Ner.): *s-* se, *vy-* se;

mršívati, opakov. (Sab.)

mrštný [-*ně*; -*nost*] = hbitý, svižný, pružný:
 m. člověk, krok; m. jako pstruh (Němc.): -*ně* kráčet;

2. stup. *mrštnější* [-*něji*]

mrť, -i, ž. (souvisí s *mřiti*) = mrtvina, neplodná půda, něco odumřelého, odumírajícího (odbor. a lid.)

**mrťafa*, m. = „mrtvý“ člověk, nemešlo, hlupák (lid.)

mrtev, v. mrtvý

**mrtina*, ž. = mrť; do mrtiny = úplně, zcela

**mrtvec*, -tevce, m. = mrtvý člověk (čech)

mrtvě, v. mrtvý

mrtvěti, -vějí = stávat se mrtvý, nehybný, dřevěnět; slož. dokon. *z-*; přenes. = ztichnout, o háji (So.); v. *zmrtvělý*

mrtvice, ž. = ochrnutí srdce (srdeční m.), výron krve do mozku (mozková m.), „šlak“, -*vícový* záchvat; -*vička*, ž., zdrob. k mrtvice

mrtvina, ž., 1. = mrtvola (zastar. Koll.); 2. = mrť;

**mrtviště*, stř. = mrchoviště, hřbitov

mrtviti = „činit mrtvým“, dočasně zbavovat citlivosti (zastar.), obyč. dokon. *u-* nerv...; slož. nedokon. *umrtvovati*

mrtvo, 1. stř. = mrtvé ticho, -vý klid; 2. příslov. k mrtvý: v městě je úplně mrtvo

**mrtvol*, -u, m. = mrtvola (čech); *mrtvola*, ž. = mrtvé tělo lidské; přenes. (hovor.) = odbytý člověk; politická... m.; = vynechané slovo v sazbě (žert., sazeč.); živá m. = zchátralý člověk. bez ducha, bez zájmu;

jít k cíli atp. přes mrtvolu = nemilosrdně, bezohledně; to se může provést... jen přes mou mrtvolu (rázné ohrazení);

**mrtvolina*, ž. = mrtvolný puch, zbytky mrtvol;

mrtvolka, -lek, ž., zdrob. k mrtvola;

mrtvolný [-*ně*; -*nost*] (jed, zá-pach, bledost); přenes. -*ně* haraburdí (šal.); -*ně* bledý (Vr.) = jako mrtvola

**mrtvorozenec*, -nce, m. = mrtvé narozené dítě;

-*rozený* = mrtvě narozený

mrtvost, v. mrtvý

mrtvý [*mrtev*; *mrtvě*; -*vost*], opak k živý: m. člověk, -vé tělo || být mrtev;

říše mrtvých = hřbitov, podsvětí; vstát, vzkřísiti z mrtvých; m. jazyk (-vá řeč) = jazyk, kterým se již nemluví, na př. latina;

m. bod: být, octnouti se na -vém bodě = úplně uváznout (v pátrání...);
 -vá země = mrtvína; v. inventář;
 -vá váha = váha zabitého zvířete; -vá ruka = katol. církev jako vlastnice nemovitého majetku; = nečinný, neúčinný, neplodný, nevýnosný: m. člen církve, kapitál, -vá víra;
 = kde, kdy není ruch, pohyb...: m. kraj, klid; -vá sezona (obchodní, lázeňská); -vá temnota (Krásnoh.); *Mrtvé moře*;
 mrtvě narozené dítě; m. tichá step (Ner.); m. zvadlý obličej (Krásnoh.)
 *mručák, -a, m. = bručák
 mručeti, -či = bručet; slož. dokon. *za-*; *mručívati*, opak;
 *mručivec, -vce, m. = bručák;
 -čivý [-vě; -vost] = mručící (člověk); -čivý hukot (Arb.); -vě mluvit
 *mrukati, -kavý, -kot, -u, m. = mručet, mručivý, mručení
 mrva, ž., 1. = nepatrné smetí; přenes. vidět mrvu v oku bratra svého, bližního (bibl.) = i nepatrné chyby; 2. = hnůj;
 mrva, m. = policejní donašeč, agent, „špicl“ (Gottw.); podle agenta Mrvy v dělnickém hnutí, zavražděného omladináři;
 *mrvení, stř. = polévka s drobením;
 *mrveniště, stř. = mrviště;
 mrvička, -ček, ž., zdrob. k mrva
 mrviště, stř. = místo na mrvu, kde je mrva
 mrviti = hnojit: m. pole; mrvit v ruce zástěrku = mačkat (Němc.); m. se v čem = piplati se s čím... (lid. a hovor.); m. se = hemžiti se;
 slož. dokon. *z-* = pohnojit; přenes. = pokazit (hovor.);
mrvívati, opakov.
 mrvka, -vek, zdrob. k mrva; travina
 mrzácký [-cky; -ctv], příd. k mrzák; přenes. = špatný, bídný, ubohý (zhrub.)

mrzáček, -čka, m. zdrob. k mrzák
 mrzačiti = činit mrzákem: vojna mrzačí lidi; stroj mrzačí člověka (Majer.);
 slož. dokon. *z-* koho, si nohu, *z-* se;
 slož. nedokon. *zmrzačovat* nohy (Čech)
 mrzačka, v. mrzák
 mrzák [*-začka], -a, m. = člověk s trvalou tělesnou vadou, zmrzačený; = nezdařený výrobek (lid. a hovor.); nářeč. = kdo působí mrzutosti, protiva
 -mrzati, -mrzávati, v. mrznouti
 *mrzavec, -vce, m., z ruš. = protiva
 mrzce, *mrzčejší*, v. mrzký
 mrzeti, -zí, mrzen(i) = nemile, nepříjemně se dotýkat, protiviti se: mrzí mě to; mrzí mě celý svět || tu jim vojáci mrzeli (Baar) = byli protivní (nářeč.); mrzí mě to na tebe (Svět.) || na tobě;
 m. se na koho, nač, nad čím = být mrzutý, zlobiti se, hněvat; slož. dokon. *do-* koho = roz-zlobit; *do-* se na koho (lid.); *o-* koho = zprotiviti se: život ho omrzel || život se mu omrzel; podst. *omrzení*: opakovati co *do-* ní; je to k -ní; sr. omrzelý;
roz- koho = pohněvat; *roz-* se na koho, nač, nad čím, proč; sr. rozmrzelý; *z-* se: zmrzelo se ~~na~~ to = omrzel;
za- mě to = nepříjemně se ~~ma~~ dotklo;
 -mrzovati, slož. nedok. *o-*; *roz-* se (Ner.); *z-* se;
mrzívati, -vám, opakov.
 mrzký [-zce; -zkost] = hanebný, zahanbující, ošklivý, nečistý (zisk, chtíč, pomluva, rozkoš); -ké okovy (Vrchl.); mrzce koho zradit;
 2. stup. *mrzčejší* [-čeji]
 mrznouti, -zl, -znuv, -znut(i), 1. neosob. mrzne... = je mráz; 2. = tuhnout mrazem: voda mrzne; přenes. m. venku, v chladné místnosti = trpět mráz, zimu;

slož. dokon. *na-* = trochu zmrznout: růže namrzly; letos se už namrzlo! = mnoho mrzlo; *namrzlý* = trochu zmrzlý;
o-: omrzly mu nohy; sr. omrzlý;
od-, o přimrzlých věcech = odlepiti se, uvolnit (klesnutím mrazu): přimrzlá konev odmrzla; *po-*, hromadně dokon.: růže pomrzly;
pro-: potok promrzl až na dno; promrzl jsem = důkladně prostydl; zpřídav. *promrzlý*;
pře- = přestydnout (o rukou...); *při-* = mrazem přilnout: konev přimrzla k zemi; přimrzlo = přituhlo;
roz- = roztát (o půdě...);
u- = mrazem ztuhnout (o cestě...); = mrazem býti zničen (o prstech...); zpřídav. *umrzlý*: -lá cesta, -lé prsty;
vy- = *pro-*: země vymrzla; vymrzl jsem tam; = mrazem zahynout, o obilí...;
s-: země zmrzla = mrazem ztuhla; voda zmrzla = proměnila se v led; = mrazem zahynout;
za- = povléci se... ledem (o řece, o vodovodu...); zpřídav. *zamrzlý* potok...; -lá pohledávka = nedobytná (hovor.);
-mrzati, slož. nedokon. *o-*, *pře-*, *při-*, *roz-* atp.; v. omrzovati, zmrzovati;
mrzdati, opakov., slož. nedokon. *od-*, *roz-* atp.
mrzout, -a, m. = mrzutý, omrzelý člověk;
**mrzoutěti*, -tějí = mrzoutiti;
mrzoutiti = být mrzutý, chovati se mrzutě;
mrzoutský [-sky; -ství], příd. k mrzout
**mrzutěti*, -tějí = stávat se mrzutý
**mrzutiti* = mrzoutiti
mrzutost, -i, ž. = mrzutá, nepřijemná věc; = omrzelost (říd.)
mrzutý [-tě], 1. = co mrzí, nemilý, protivný: -tá věc, práce, povinnost; 2. = nevrlý: být m. proč, z čeho, nad čím; -tá řeč; -tě odpovídat; 2. stup. -tější [-těji]

mřeň, -ně, m., ryba;
**mřenek*, -nka, m., zdob. k mřeň = mřínek;
mřeně, -něte, stř. = mřeň, přenes. = dítě;
mřenka || *mřín-*, -nek, ž. = mřeň
**mřežení*, *mřeží*, stř. = mřížoví
mřežovati, *mřežová*, v. mřížovati, mřížoví
Mřič, -e, ž., ves v Č.
mřínek, -nka, m., zdob. k mřeň: *mřínka*, v. mřenka
mřítí, mru, mřeš..., mrou (nik. mru, mřou), mři, mřete, mra, mrouc, mřev, mřel (|| umrlý). mření (|| úmrtí) = pracovat k smrti, být blízek smrti, hynout: známí mrou jeden za druhým; pokolení mřela (Čech); bídně mře (Ner.); mřít nudou (So.) = býti trápen... || častěji umírat;
slož. dokon. **do-* = vymřít, umřít, umlknout, doznít; *odukomu* = umřít mu (Pfl.-Mor.); zprav. *odu-*, o ústroji = přestati žít, býti živý; *po-*: všichni pomřeli;
u-, prostě dokon.: *u-* přirozenou... smrtí; *u-* nač, na tyfus... (příčina); *u-* za vlast... (cíl); *ustrachem*;
vy- = vyhynout; celá rodina, ves vymřela; být na vymření; zpřídav. *vymřelý* rod;
ze- = *u-*; přenes.: slovo mu zemřelo na jazyku (V. Vlč.), na rtech = nevyřkl je (pohnutím, lekem...);
za- = oslábnout: zamřel mu žaludek (Puchm.); sr. zamřelý;
-mírati, nedokon. slož. **do-* = vymírat; **dou-* = být před smrtí; *po-*: na podzim pomírá || mře || umírá mnoho lidí; *u-* = mřítí;
vy-: pamětníci něčeho, zvyky vymírají;
s- (kniž.), často přenes. = hasnout, mizet: svít lampy zmíral (Čech); povzdech zmíral (Vrchl.); naděj zmírající (Ner.);
-míravati, slož. nedok. *u-*...

mříž(e), 7. p. mříží || zastar. mře-ží (Němc.), ž., často pomn. -že, -ží = pažení z prutů, z latí: m. na okně...; dát koho, dostati se za mříže, býti za mřížemi = do vězení, ve vězení (hovor.); *mřížecčka*, -ček, zdrob. k mřížka
***mřížení**, stř. = mřížoví;
**mřížený* = zamřížovaný, zamřížovaný, jako mříže
***mříží**, stř. = mřížoví
mřížiti = mřížovat (řid.); slož. dokon. o- (Sab.); za-, v. zamříženy
mřížka, -žek, ž., zdrob. k mříž: = krajka (nář.); *mřížkování*, stř., druh vyšívaní; *mřížkovati* = zakrývat mřížkou; přenes. = čtverečkovat;
mřížkoví, stř. hromad. = mřížky;
mřížkovitý [-tě] = mající podobu mřížky
***mřížný** = mřížový
mřížovati || zastar. *mře-* = opatrovat, zakrývat mříží;
slož. dokon. *o- = za-; *pře-* okna (Ner.); za-: zamřížované okno || -mře- (Jir.)
***mřížovatý** = mřížový
mřížoví || zastar. *mře-* (Sez., Č.-Chod), stř. || -vina, ž. hromad. = mříže;
mřížovitý [-tě] || *mřížový* = mající podobu mříže, mřížky, s mříží, mřížkou;
mřížovník, -a, m. = výrobce mříží
m. sl., zkratka = mimo službu
msta, ***mest**, ž. = odplata, odvěta, trest za křivdu, za bezprávi, pomsta; krevní m., v. krevní
mstitel [-lka], -e, m. = kdo mstí
mstít, mstěn(i) || kniž. mštěn(i) = vykonávat mstu: m. koho, křivdu || obyč. m. se zač na kom; na krev se m. = krvavě (Krásnoh.); mstí se to (neopatrnost...) na něm = má to nepříjemné následky; hříchy otců se mstí (Klost.);
slož. dokon. *ode-* se = po- (kniž., Suš., So.);
po-, prostě dokon.: *vy-* se: vy-

mstilo se to na něm = vytrestalo jej to;
mstivati, opakov. (Č.-Chod), slož. nedokon. *ode-* se zač (So.), na kom (Sez.); *vy-* se: vymstivající se inspirace (t.)
mstivec, -vce, m. = mstivý člověk;
mstivý [-vě; -vost] = kdo se rád mstí; 2. stup. -vější [-věji]
mstný, přid. ke msta = mstící se, provádějící mstu, mstivý (šal.)
***mstychtivý**, **-lačný* = chtivý, lačný pomsty, pomstychtivý;
**žádost*, -i, ž. = pomstychtivost
mše, ž., z lat. missa = katolická večeře Páně: mši sloužit, číst, zpívat; přijít po mši = pozdě. nevhod (lid.)
***mšení**, stř. = smetí, chmýří (nářeč., Baar); mistry = nitky, drobné odpadky látky...; sr. omšely
mšice, ž., hmyz;
M., Mšic, pomn., ves na Mor.
mšička, -ček, ž., zdrob. ke mše (řid.) a mšice
mu, v. on
MU = zkratka latin. slov medicinae «-dycíné» universae «-nyverzé» = veškerého lékařství, v **MUC.** = kandidát lékařství, a v **MUDr.** = doktor lékařství
mú, citoslovce vystihující bučení **MUC.**, v. **MU**
***múca**, ž. = opilost, opička
Mucena, ž., domác. tvar k Nepomucena (Havlíč.)
***mucinka**, -nek, ž., zdrob. k múca
***muckati** = tisknout, muchlat; m. se = líbat se (vulg.); slož. dokon. *po-*; *roz-* (Č.-Chod)
***mučebný** = jsoucí k mučení
mučedník, v. mučedník
mučednice, v. mučedník;
mučednický [-cky; -ctví], přid. k mučedník: -ká smrt
mučedníček, -čka, m., zdrob. k mučedník (Preiss.)
mučedník [-dnice] || zastar. *-dník*, -nník, -a, m. = umučený člověk, světec, -ná svěťice: m. víry, pravdy || pro víru...; přenes. = kdo velmi trpí, trpěl, na př. o těžce zkoušeném nemocném člověku

mučenka, -nek, ž., rostl., *passiflora*
mučenník, v. mučedník

mučeti, -čí = vydávati zvuk mú,
 hlav. o kravách; slož. dok. *za-*;
mučivati, opakov.

mučidlo, -del, stř. = nástroj na
 mučení

mučirna, -ren, ž. = místnost na
 mučení; přenes. = místo, míst-
 nost útrap (Rais o dostavníku
 atp.)

mučitel [-lka], -e, m. = kdo mučí

mučiti = působit muka, trápit,
 trýznit: m. koho, se hladem, žíz-
 ní; m. koho (prosbami...) = ne-
 odbytně obtěžovat; v středověku
 mučit = útrpně trýznit; říci něco
 bez mučení = bez nátlaku, do-
 brovolně (lid. a hovor.);

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

po-: pomučený strom (Ner.);

pro- se čím = mučivě zažít, po-
 chopit (štol);

u- = utrýznit k smrti, utrápit;

podst. *umučení*; v. umučený;

vy- přiznání na kom = mučením
 vynutit; *z-* = utrápit: srdce zmu-
 čené bolestí;

slož. nedokon. *vymučovati* při-
 znání;

mučivati, opak.

mučivati, v. mučeti a mučiti

mučivý [-vě; -vost] = mučící, trýz-
 nící...; -vá bolest, samota; -vé
 zajetí (šal.); -vé pochybnosti;

2. stup. *mučivější* [-věji]: nej-
 mučivější pochyby (Sez.)

***mučka**, ž., zdrob. k muka

***mučný** = mučivý

***mudín**, -a, zdrob. *mudínek*, -nka,
 m. = drobný, nevzhledný člověk
 (Němc., lid.)

MUDr., v. MU

mudrácký [-cky; -ctví], příd.
 k mudrák = mudrlantský;

***mudračiti** = mudrovat;

mudrák [-račka], -a, m., pův. =
 filosof, dnes jen hanlivě = kdo
 mudruje, přemoudřelý člověk,
 mudrlant; *-rakyně*, ž. = učená
 žena (Koll.)

mudrc [**mudrkyně*], -drce, m. =
 „moudrý člověk“, filosof; často
 posměš. = mudrlant;

***mudrckobohoslovní** = filosofic-
 kotheologický (Koll.);

mudrcký [-cky; -ctví] (řid.): m.
 kámen = k. mudrců; -cky = fi-
 losoficky (Krásnoh.); -ctví = fi-
 losofie (Marek); = mudrlantství
 (řid.)

mudrkyně, v. mudrc

mudrlant [-tka], -a, m. = kdo mud-
 ruje, mudrák (lid. a hovor.);

-tský [-tsky; -tství], příd. k to-
 mu

***mudroch**, -a, m. = mudrlant (če-
 lak.; zastar.); *M.*, příjm.

***mudroň**, -ně, m. = mudrlant
 (Puchm.); *M.*, příjm.

***mudroslovec**, -vce, m. = lidový
 filosof (Nov.);

mudrosloví, stř. = lidová filoso-
 fie, původ. v názvu knihy „M. ná-
 rodu slovanského v příslovích“
 od Čelakovského;

***slovný** = filosofický, lidově
 filosofický

mudrovati, -rují, původ. = filoso-
 fovat, dnes jen hanlivě = pře-
 mýšlet o tom a posuzovati to.
 čemu dobře nerozumíme;

slož. dokon. *na-* se (mnoho);

pře-: nemudruj, abys nepřemud-
 roval; pře- doktory = předstih-
 nout (Jir.); *vy-* co;

mudrovávati, opakov.

mudřec, -drce, m. = mudrc (zast.);

***mudřecký** = mudrcký (Nov.)

muf, -u, m., z něm. = rukávník
 (starší lid. a hovor.); kožešina

mufík, -fík, -fůk, -a, zdrob. *mu-
 fiček*, -fůček, -čka, m., druh
 drobného psa

muchlanice || *-nina*, ž. = muchlání,
 něco zmuchlaného (lid. a hovor.);
muchlati, -lám = mačkat, cuchat

(t.): m. šaty, komu vlasy, se;

slož. dokon. *po-*, prostě dokon.;

s- = smačkat (dohromady) ||

z- = po-: smuchlaná poduška

(Hlad.); zmuchlaná košile (Nez.);

za- slamou (Ner.) = zatřepat; -né

vyúčtování (Olbr.);

muchlovati = muchlat; žertovné muchlování (ženy s dítětem) = mačkání (Majer.)

mucho-, kmen k moucha ve slož.:
*-*bijce*, m. = kdo zabíjí mouchy (Drn.);

-*lapka*, -pek, ž. = zařízení na chytání much; rostl.;

-*márka*, -rek, ž., houba

můj, má || moje, mé || moje, 2. mého, mé, nikoli mojeho, -jího, mojí, 3. mému, mé, nik. mojemu..., mojí, 4. mou || moji, 6. mém, mé, nik. mojem..., mojí, 7. mým, mou, nik. mojim, mojí, mn. 1. moji (jen lid. a hovor. mí), moje || mé, moje || má, 2., 6. mých, nik. mojich..., 3. mým, 7. mými, nik. mojím, mojimi..., přivlastň. zájem. 1. os.: můj dům, otec, má kniha, práce...; m. knihkupec = u kterého kupují; m. vlak = kterým pojedu, jedu, jezdívám; m. hrdina = o kterém vypravuji; m. člověk = podle mé chuti, stejně smýšlejší, mně oddaný; zpodstat. 1. *můj* [manžel] (lid.); 2. *má* || *moje* [žena] (t.); 3. *mé*, stř.: dává z mého; stalo se... po mém = podle mého přání; kdyby bylo po mém = podle mého přání, jak si to představuji já

I **muk**, citoslovce (lid. a hovor.): ona na to ani m. = nic neřekla; ani m. = ani slovo (víc), mlč, mlčte; sr. mukati; zpodst. *muk*, -u, m.: jako byste nevěděla ani muku (Ner.)

II **muk**, -u, m. || *mukyně*, ž., strom (druh jeřábu)

muka, ž., často pomnož. -ky || obyč. stř. -ka = mučení, utrpení, trýzeň; *Boží m.*, pomn. || ž. jedn. = sloup s obrazem Kristova umučení

mukati, -kám = říkat muk (lid. a hovor.); zprav. zápor.: ani nemukal = nedutal, nepromluvil, nehlesl, nečekal;

muknouti, mukti, dok.:

slož. dokon. *za-* se: manžel se ani nezamuk' = neozval se (Ner.)

mukyně, v. II muk

I **mul**, -a, m. || lid. *mula*, ž., z lat. = míšenec kobyly a osla

II **mul**, -u, m., z indič. = řídký batist

mula, v. I mul

mulat [-tka], -a, m., ze špan. = míšenec, -nka Evropana a černocha; -*tský*, příd. k tomu

mulec, -lce, m. = vlhká část tlamy (odbor.)

mulový, příd. k I, II mul

multi- «-ty» ve slož., od lat. *multus* = mnohý;

-*milionář*, -e, m. = mnohonásobný milionář;

-*plícita*, ž. = mnohonásobnost;

-*plikace*, ž. = multiplikování;

-*plikační* znaménko; -*plikátor*,

-u, m. = rozmnožovací přístroj;

-*plikovati* = násobit (zastar.); = (z)mnohonásobit

mumie «-mije», ž. = konservovaná mrtvola egypt. panovníků a posvátných zvířat; symbol nežlivosti, nezájmu, chorobnosti...: chodit, být jako m. (hovor.); literární m. (čech) = nečtený, zapomenutý spisovatel

mumifikace, ž. = mumifikování; *mumifikovati* mrtvolu = konservovat

mumlovitý [-tě] = jako mumie; *mumiový*, příd. k mumie

***muml**, -u, m. = mumlání;

mumlati, -lám = bručet, nezřetelně mluvit; slož. dokon. *za-*;

mumlavý [-vě] = mumlající m medvěd; -vě něco říci

***mumný** = mumlavý

mumraj || -*rej*, -e, m. || ž. (čech), z něm. = zakuklení, přestrojení, (maškarní) rej, maškaráda, shon

***mumrati** = mumlati

***mumrej**, v. mumraj

muna, ž., poloopice

***muňa**, -ni, m. = nekňuba (nářeč.)

mundant, -a, m., z lat. = opisovač, písař v advokát. kanceláři a u soudu

*mundur, -u, m., z něm. = vojenský šat, lid. a hovor. i nevojenský; brambory v munduře = ve slupkách, na loupáčku (Ner.)

munice «-ny-», ž., z lat. = střelivo
municipalita «-ny-», ž., z lat. = městská rada; -pální = městský
munice «-nyč-», příd. k munice: m. vůz, továrna

munificence «-ny-», ž., z lat. = štědrost; -centní [-ně; -nost] = štědrý

muňka, ž. = veš na chlupech

můra, ž., noční motýl; v lid. podání = zlá bytost noční; odtud lid.: tlačí ho m., o pocitu úzkosti ve spánku, o starostech (Vr.); chodit jako m. (Jir.) = loudavě, jako ve snách...;

zdrob. mŕka, -rek, ž.; přenes. noční m. = nevěstka (šrám.); spálené mŕky (Neum.), o unavených očích;

mŕovitý = podobný mŕe

mury, čury m., v. čury

*mŕe, -řete, stř. = mŕí mládě; mŕí, příd. k mŕa || mŕí noha, magická značka

mus, -su «-su», m. = „mušení“, nutnost, donucení: to je m.; dělati co jen z musu (lid.); m. žádné výmluvy nepřijímá (Němc.)

musa || múza, ž., v řec. bájesloví = jedna z 9 bohyň umění a věd; básník vzývá musu = žádá o inspiraci

museální «-ze-» = patřící do musea, starožitný: m. předmět; musejní sbírky, knihovna, úředník; m. spisy = vydávané Čes. museem;

musejnický [-ctví]: -cká činnost; -ctví = museální zařízení, péče o musea;

Musejník, -u, m. = časopis Čes. musea, později Č. Národního musea

muselín «-se-» || -šelín, -u, m., z franc. mousseline = jemné, lehké hedvábí;

muselínový || -še- || zříd. muslínový. (Jir.) = z muselínu

museti, v. musiti

museum «-ze-», -sea, mn. -sea, -seí, -seím, -seích, -sei, stř. (v době obrozen. neskl.: do -seum ...), z lat. = sbírka rozmanitých památek, přírodnin, rukopisů, obrazů...

musický || *múzický*, příd. k musa, múza = umělecký, básnický; -cká umění = hudba, zpěv, tanec, básnictví

musika, -kální, v. muzika

*musitelný = nutný, nucený (Herrm.)

musiti || -seti, -sí || -sejí, musil || -sel, mušen(i), z něm., 1. o přirozené nutnosti, o přirozeném běhu, vývoji: všickni lidé musí umřít, pro nepořádky musí hospodářství upadnout;

2. o povinnosti: dělá jen to, co musí; musím jít do školy, navštívit nemocného...; udělati co bez mušení = dobrovolně, bez nucení (lid.);

vůbec o nutnosti: nemusím to vědět, mít...;

v y n e c h á v á s e po něm neurč. způsob, hlavně jít...: mladý může, starý musí [umřít] (přisl.); musím domů [jít] atp.: všechn prach, pazdeří, mušiny. to všecko musí dolů (Baar) = musí být odstraněno, smeteno; 3. o nutnosti, pravděpodobnosti předpokládané mluvčím nebo obecně podle různých okolností: to se musilo stát už včera, musí to být hodný člověk... = jistě, beze vší pochyby, všecko nasvědčuje tomu, že... (není n e s p r.);

4. o zálibě, o nutkání; všudy musí strčit nos, všude musí být ... (lid. a hovor.) = rád se do všeho plete...;

musivati, opakov.

musivní «-zív-», z lat. = mosaikový (Čap.); zprav. jen m. vidění (odbor.)

muskulatura «-tú-», ž., z lat. = svalstvo, svaly (lékař.)

muslem, v. moslem

muslínový, v. muselín

můstek, -stku, m., zdrob. k most; velitelský m.; m. v chrupu = jeho umělá část; m. jako tělocvičné nářadí

***mustr**, -u, m., z něm. = vzor, vzorek (jen lid. a hrubší hovor.); brát si z koho m. = příklad; *mustrovati*, -ruji = přehlížet vojско, odvádět k vojsku (zastar.); přenes. -trovat koho = „orat“ s ním (lid.); -trovat jazyk = mistrovat (hovor.); slož. dokon. *vy-* = odvést (t.); přenes. = obléci (t.)

musulman [-nka] «-su-», -a, m. = mohamedán; *-nský*, příd. k tomu

***mušák**, -a, m. = moucha, muší samec (Slád.); = kropenatý bělouš

mušelin, -nový, v. muselin

mušení, v. musiti

***mušený** = nutný, vynucený, z donucení (Puchm., lid.)

muší, příd. k moucha: m. křídlo; m. nožičky, přenes. = uvozovky (novinář.); m. váha = nejmenší v. u boxerů (sport.); || odchyl. *mouší* hlásek (Slád.); *mušina*, ž. || *-šinec*, -nce, m. = muší trus

muška, -šek, ž., zdrob. k moucha; = mířidlo u střelné zbraně: mít koho, co na mušce, brát, vzít na -ku = mířit, přenes. = zlobit, škádlit, působit nepříjemnosti; m. = štětička vousů pod dolním rtem;

muškař, -e, m. = kdo chytá ryby na mušky; *-kařiti* = chytat ryby na mušku; *-kařský*: -ké náčiní

muškát, -u, m., květina, pelargonie (lid.); = koření ze stromu zvaného muškátový nebolí -tovník: -tové víno, struč. muškát; *muškatelka*, -lek, ž., druh hrušky;

muškátovník, -u, m., v. výše

mušketa, ž. = těžká ručnice;

mušketýr, -a, m. = voják s mušketou; příd. *-týrský*

muškyt, v. moskyt

mušle, ž., z něm., lid. = skořápka mlžů, lastura; = něco podobného mušli;

zdrob. *mušlička*, -ček, ž.

***mut**, -u, m. = rmut

mutace, ž., z lat. = změna hlasu při pohlavním dospívání; = dědičná odchylka; přenes. lid. = přemýšlení, starost (Jir.)

mutilace «-ty-», ž., z lat. = znetvoření, zkomolení

***mútití** = moutit; slož. dokon. *sa-*: zamúcený (zastar. kniž.)

***mutlati** = žmoulati

mutný [-no] (básnic.), 1. = kalný, rmutný: -né vlny (Krásnoh.); -né oko (Koll.); 2. = smutný, chmurný; -né žití (Krásnoh.); -ná chmura (čech); -no = smutně (RK., RZ.)

mutovati, z lat. = měnit hlas;

mutýrovati si hlavu čím = lámat (lid.)

múza, -zický, v. musa, musický

muzika (starším pravop. -si-), ž., z lat. = hudba, kapela (lid. a hovor.); = vařené sušené ovoce (Ner.; lid.); = kapavka (vulg.); v. tvrditi;

-kálíe, ž. pomn. = hudebniny;

-kální = hudební;

-kant, -a, m. = hudebník (lid. a hovor.) || *-kář* (Ner., Slád.); já nic, já muzikant = já nejsem vinen, já jsem nic neudělal (lid. a hovor.);

-kantský [-sky; -ství] = hudebnický: -ký rod (Neum.), -ká schválnost (Jir.)

***muzikus**, -a, m., z lat. = muzikant

***muzírovati**, z něm. = pěníti se, šumět

můž = může, v. moci

muž, -e, m. = dospělý člověk muž. pohlaví (proti ženě); často se zřením k mužnosti: pravý, celý m.; slovo dělá muže (porek.); někdy místo slova konkrétního: padlo 100 mužů = vojáků atp.; = manžel; sr. ledový

***mužácký** = mužský, mužný; *mužák*, -a, m. = ženáč (nářeč.)

*mužatice, ž. = mužatka;

mužatka, -tek, ž., 1. = manželka (bibl.); 2. = žena počínající si jako muž, statečná, Amazonka

mužický, příd. k mužik

mužiček, -čka, m. zdrob. k mužik

mužička, žen. podoba k

mužik, -a, m., z ruš. = sedlák

mužik, -a, m., zdrob. k muž = malý člověk muž. pohlaví; tučný m., odruda netřesku

mužsko, stř. = veliký muž (lid. a hovor.); ironic. = mužik (Arb.)

mužnětl, -nějí = vyspívat v muže; přenes. = literárně zrást (Nov.); slož. dokon. z-; zpřídav. *zmužnělý* (So.);

mužný [-ně; -nost]: -ná postava = vzrostlá, plně vyvinutá (ne jinošská); -ná léta (proti jinošským), m. věk; = jak se sluší na pravého muže, přímý, nebojácný: -ná odpověď, -né jednání; -ně si počínat; -nost jednání

mužský [-sky; -skost], obecně přivlast. k muž, opak k ženský: m. hlas, sbor, krok, krejčí, kabát, -ké gymnasium; m. rod (mluvnic.); -ké osoby, postavy (v románě...); -kost = mužství (Sez., říd.);

m., -kého, m. = muž (lid.)

mužství, stř. = soubor mužských znaků; = mužný věk;

mužstvo, stř. hromad. = mužové, mužský soubor, na př. sportovní; = personál; = prostí vojáci; ženské mužstvo, *nečes.* = ženský soubor, -ké členstvo

mužština, ž. = mužský pach: = muž, mužství (zhrub.)

münstr, -u, m., z něm. = jiho-něm. chrám, katedrála

MVDr., zkratka lat. slov *medicinae «dycíné» veterinariae «náryjé» doctor* = doktor zvěrolékařství

my, v. já

mycí = na mytí: m. houba

mycovati, v. mýtiti

myč, -e, m. || častěji *myčka*, -ček, ž. = kdo myje

mýdélko, -lek, stř., zdrob. k mýdlo; přenes. druh cukroví

mýdelněti, -nějí || -niti = měnit se || měnit v mýdlo; slož. dokon. z-

mydlárna, -ren, ž. = dílna, továrna na mýdlo;

mydlář [-řka], -e, m. = kdo vyrábí, prodává mýdlo;

-lařina, ž. = mydlářství (lid.);

-lařiti = vyrábět, prodávat mýdlo;

-lářský závod; *-lářství*, stř.

mydlina, ž., obyč. pomn. -ny, -lin = mýdlová voda, pěna, -ny;

zdrob. -nka, pomn. -nky, -nek, ž.; odruda hrušek (lid.)

mydlinový, příd. k mydlina

mydliti = potírat mýdlem;

přenes.: m. koho = bít; m. karty, housle = se zápalem, rychle n. špatně hrát (lid.);

slož. dokon. *na-* prádlo, si ruce; přenes. *na-* komu;

roz- mýdlo = rozetřít; přenes. *roz-* kalhoty... = rozedřít (lid.);

vy- mýdlo = mydlením spotřebovat; *vy-* se = dobře se namydlit (a umýt); zpřídav. *vy-mydlený* = čistý (lid.);

z- koho = nabít mu (lid.); *z-něco* = pokazit (t.);

mydlivati, opak.

mýdlo, -del, stř. = prostředek na mytí a praní; přenes.: jde to jako po mýdle = lehce, snadně (lid.);

mýdlový roztok, prášek; -vá bublina, -nka, symbol krátkého trvání, vrátkosti...

mykací stroj (na mykání) neboli *mykadlo*, stř. (textil.)

mykaný: -ná příze = připravovaná mykáním, v. I mykatí

I *mykatí*, opětov. ke mknouti = hýbat, kývat, mávat (říd.); = připravovat jistým způsobem přízi, zvláštním hlazením (textil.); slož. *nedokon.* *ob-*, *obe-* = obtáčet, obepínat, obklopovat;

od- = otvírati zámek; *od-* dveře...;

vy- se z rukou; přenes. *vy-* se komu, jeho moci, vlivu, řízení; *vymyká* se to našemu poznání; **u-* = unikat, uhýbat (obroz.); *za-* dveře...; *uza-*: osud se *uzamýká* (J. Čap.);

slož. *do k o n. o-* kůži = seškra-bati s ní chlupy (koželuž.);

poza- všechny dveře, celý byt = zavřít na zámek;

mykávati, opak; slož. nedokon. *od-*, *vy-*...

II *mykati*, -kám, -kání = říkat my m. já

**mykavý* = mykající se, v. I *mykati*

mykénský, příd. k *Mykény*

mýknouti (lid. *mej-*) || *myk-*, -kl, -knut(i), dokon. k I *mykati*: m. s kým, čím o zem = mrštit (lid.); *mýknouti* hlavou, *myknutí* hlavy (Č.-Chod) = prudce pohnout, prudký pohyb;

slož. dokon. *od*(*mýknouti*) = odmítnout: z odmejknutí si nic nedělal (Ner.); *s*(*mýknouti*) s kým o zem = mrštit, strhnout jej k zemi; pušku s paže smykne (Krásnoh.); *zas-*, čast. *zasmeknouti*, v. tam

mykolog, -a, m., z řeč. = znalec hub; *-gický*: -ká studie; *-gie* «-gyje», ž. = nauka o houbách *mýliti*, nemyl: m. koho = uvádět v omyl; nedati se ničím m.; m. se v čem = být na omylu, chybovat; m. si koho s kým = mylně zaměňovat;

slož. dokon. *o-* = *z-* (zastar., Jir.), srov. *omyl*; *z-* koho, se při počítání; to mě zmýlilo; = zklamat: ranní setí často zmýlí, pozdní vždycky (přísl.); sr. *zmýlená*; *mýlívati*, opak.

mýlivý = mýlící, klamný (lid.)

mýlka, -lek, ž. = omyl

mylný [-ně; -nost] = klamný, chybný: m. výklad, -ná zpráva, -né domnění; -ně něco tvrdit; -nost zprávy

myop, -a, m., z řeč. = člověk „s myšíma očima“, krátkozraký: *-pický*: -ké oko; *-pie*, ž. = krátkozrakost

myrha (-rrha), ž., z řeč. = pryskyřice z *myr(r)hovníku*

myriada (-áda Sez.), ž., z řeč. = 10.000, přenes. = nesčetné množství: -dy hvězd..., -dy věků (Sez.)

myriametr, -u, m., z řeč. = 10.000 m

myrrha, v. *myrha*

**myrt*, -u, m., zprav.

myrta, ž. || -tus, -tu, m. (bibl.), z lat., ozdobný keřík;

**myrtí* || *myrtoví*, stř. hromad. = myrty, myrtový porost;

myrtový, příd. k *myrta*: m. věnec

mys, -u, m., z ruš. = výběžek souše do moře

mysandra, v. *misandra*

**myselka*, ž., zdrob. k *mysl* (píseň)

mysl, -i, mn. -li, -lím, -lích, -lemi, ž. = myšlení, myšlenky, sídlo myšlení, hlava: upřít, obrátit, soustředit m. na koho, nač; v -sli si co srovnat...; nemít nač, k čemu m.; -sli co obsáhnout, pochopit; být -sli, mít m. někde jinde; přišlo, připadlo mi na m.; z -sli něco (vy)pustit; sejde s očí, sejde s -li (přísl.); člověk na -li pomatený; nejde mi to s myslí;

= smýšlení, duševní nálada, odvaha: být jedné -sli; bylo mu to proti -sli; být dobré, veselé -sli; nabýt -sli = odvahy, vzchopiti se; dobrá (veselá) m. půl zdraví (přísl.); snášeti štěstí i neštěstí s dobrou -sli

Myslič, -e, ž., ves v č.

myslím, 1. os. od *mysliti*, ve význ. přísloveč. = podle mého mínění, asi; vkládá se do věty: je m. doma; to m. není pravda

myslitel [-lka], -e, m. = kdo pro-nikavě, podnětně, plodně myslí, přemýšlí o důležitých věcech;

-telný = co si lze myslit: nej-větší -né množství; není -né | častěji: nelze si myslit;

-telský výraz

mysliti [n i k. -sleti], -šlen(i) = poznávat skutečnost, vnější svět, jevy ne přímým vnímáním, nýbrž zobecňováním pozorování, poznávat podstatu věcí a jevů, vztahy mezi nimi, zákonitosti vývoje; = uvažovat (v mysli), přemítat; m. přes co (jen lid.), spis. myslit, přemýšlet o kom, o čem; myslím, že má pravdu = míním, domnívám se; m. na koho, nač = mít na mysli, pamatovat, nezapomínat;

m. (si) na děvče... = na sňatek s ním;

říkám jen to, co si myslím sám = co mám na mysli, své mínění; co tím myslíš? = míníš; nic zlého tím nemyslí; dobře to s ním myslí = míní, smýšlí s ním dobře;

to si myslím! = zajisté (lid. a hovor.);

to jsem si na vás || do vás nemyslí = to jsem od vás neočekával;

m. to s kým dobře = mít s ním dobré úmysly, mít na mysli jeho dobro, prospěch;

jazykově m. = vpravovat myšlenky do ustálených jazykových forem;

m. si o sobě mnoho... = býti domýšlivý;

v. myslím;

slož. dokon. do- co = promyslit úplně, do důsledků; do- se pravdy (kníž.) = myšlením se dobrat; do- si co = doplnit v myšlenkách, co nebylo řečeno; na- se (mnoho); ob- koho darem, odkazem = dát, odkázat; od- si co = po- si, že to není; po-, prostě dokon.: kdo by si to byl pomyslí!; pomysli si své a mlč; pomysli na své štěstí...; sr. pomýšlení;

pro- (si) co = v mysli prozkoumat; pro- se k poznání = myslí proniknout (Ner.); sr. promyšlený; pře- co = pro- (Vr.; lid.); při- si zamlčené slovo;

roz- si co = znovu, lépe uvážít, často = upustit od toho; roz- se; s- si co = vy-; přijde, kdy si smyslí = kdy mu napadne || us- si co, že...;

vy- co = myšlením objevit;

za- se (nad kým, nad čím) = ponořit se do myšlení;

-mýšleti, -lejší, slož. nedokon. do- co, do- se čeho; sr. domýšlivý;

ob- co = za-; obmýšlený: -ná cesta (čech); ob- koho čím;

po- nač, na koho = myslit; po- co udělat = za-;

pro- návrh, podrobnosti plánu;

pře- o kom, o čem = myslit, uvažovat; při- si co;

roz- se, roz- si co;

s- o kom příznivě = mít příznivé mínění; sr. smýšlení; vy- nové stroje; za- co (dělat) = v mysli chystat, hodlat učiniti; za- se nad kým, nad čím = nořit se do myšlení;

slož. dokon. napře- se (mnoho); navy- si čeho; zapře-, prostě dokon. (R. Svob.);

-myšlovati (zastar.), slož. nedok. do- (se) = domýšleti (se), pře- = přemýšleti (Jir., Vlč.) a za- se nad kým, čím (Jir.);

myslivati, opakov.

myslivárna, -ren, ž. = myslivna (lid., Heyd.)

myslivec, -vce, m., vlast. = myslivý člověk (žertov. a ironic. dosud), pak = člověk mající zálibu v lovu, lovec zvěře; lid. = lesník; druh pěšího vojína;

-vecký [-cky; -čtví]: -vecký pes; v. latina;

-veček, -čka, m., zdrob. k myslivce

***myslivín**, -a, m. = myslivý člověk, mudrlant

myslivna, -ven, ž. = obydlí myslivce

myslivo, stř. = látka k přemýšlení (ojediň.)

myslivost, -i, ž. = vlastnost myslivého člověka (říd.), myslivectví, nauka o zvěři, o lovu...

myslivý [-vě] = rád myslící: m. čtenář, -vé čelo (Majer.); = týkající se myšlení

***myslný**: -ná moc = moc myslí, myšlení atp. (obrozen.)

mystagog, -a, m., z řeč. = zasvěcovatel do mysterií (šal.)

mysteria «-stéryja», pomn. stř. || žen. -rie, -rií = kultické, tajné obřady; = středověké nábožen. hry;

*-rický = tajemný;

-riosní «-óz-» || podle franc.

-riesní «-éz-» = tajemný;

mysterium, -ria, stř., z řeč. = tajemství

mysticismus «-styciz-», -mu, m. = mystický směr, ráz;

-stický [-sticky; -stičnost] = v duchu mystiky; přenes. = tajemný

mystifikace «-sty-», ž., z lat. = oklamání nepravdivou zprávou, podvržené dílo, -ná zpráva;

-kační záliba...;

-kátor, -a, m. = kdo mystifikuje;

-kátorský [-stvá], příd. k tomu;

mystifikovati koho = (o)klamat nepravdivou zprávou, (roz)šířiti -vou zprávu

mystik «-tyk», -a, m. = kdo se obírá s mystikou;

-stika, ž., z lat. = nábožen. víra ve spojení s Bohem, s nadzemským světem; přenes. = tajemnost, něco tajemného

myš, -i, ž., hlodavec; německá m. = krysa, potkan (lid. a hovor.); holý, mokrý jako m., chudý jako kostelní m. = úplně (t.); ani myš by se odtud nedostala ap. = vůbec nikdo (lid. a hovor.); myš, symb. bezvýznamného člověka;

myšák, -a, m. = pes chytající myši; = myší sameček;

myšárna, -ren, ž. = myší díra; přenes. = špinavá místnost;

myšař, -e, m. = kdo chytá myši; = myšák;

myšátko, -tek, stř. = myší mláďe;

myší, příd. k myš: m. díra...;

myšička, -ček, ž., zdrob. k myš;

***myšilov**, -a, m. = lovec myší (Bass);

myšina, ž. = myší zápach; = myšinec (říd.);

myšinec, -nce, m. = myší trus;

myška, -šek, ž. zdrob. k myš

myšlenečka, -ček, ž., zdrob. k myšlenka

myšlení, stř., k mysliti = nejvyšší stupeň lidského poznání, poznání zobecněné a zprostředkované

myšlenka || (zastar.) -lénka, -nek, ž. = výsledek myšlení, úsudek, mínění, nápad, úmysl, záměr; m. mu projela hlavou; vyslovit, vyjádřiti své -ky; míti stejnou -ku; v. křesati; přijít na dobrou -ku; přijít na jiné -ky = začít myslit o něčem jiném; v -kách = v zamyšlení; spadly mu -ky = pozbyl rozumu (lid. Němc.); dělati si myšlenky = starosti;

*-nkář, -e, m.: volný -nkář = volnomyšlenkář;

-nkový [-vě]: -vý proud, -vé hnutí; -vě dobrá práce = co se týče myšlenek

-mýšletí, -mýšlovati, v. mysliti

mýt, -ti, ž. = mýtna (básnic.)

Mýtan [-nka], -a, m. = obyvatel Mýta, rodák z něho

***mýtař**, -e, m. = mytný

mýtel, v. mejtel

mythický, **mytholog**, **mythus**, v. mytický, mytolog, mytus

mýti, myji (čes. lid. me-), rozk. myj = čistit vodou n. jinou tekutinou: m. nádobí, podlahu...; m. si ruce..., přenes. = odmítat odpovědnost: ruka ruku myje (přísl.) = úsluha za úsluhu; slož. dok. *do-* co; *na-* se (mnoho); *o-* || zastar. *ob-* okno, ránu;

po- všecko nádobí; *sr.* pomýje;

pro- zlatý písek = propláchnout;

pře- nádobí; *roz-* saze po obli-

čejl; *s-* špinu, krev s rukou;

přenes. *s-* vinu = odčinit;

u- co, prostě dokon.; *u-* si ruce.

i přenes.; *vy-* = mytím vyčistit;

za- skvrny na ubruse = zaprat;

mývatí, opakov. (Ner.); častěji slož. nedokon. *do-*; *o-* okna; přenes. *o-* mouřenina = omlouvat vinného; podob. *o-* se (hovor.); *pro-*, *s-*, *u-*, *vy-*

mytický [-cky] «-tyc-», z *-thický*, příd. k *mytus* = v báji, v báchkách, bájeslovný: m. příběh, -ká postava

mýtina, ž. = místo, kde byl vymýcen les, paseka;

zdrob. *mýtinka*, -nek, ž.:

**mýtiště*, stř. = mýtina

mýtiti, myt, mýcen(i): m. les = kácet, úplně odstraňovat; slož. dokon. *pře-* = „přetrumfnout“ (Baar); *s-* les = skácet (Vr.); *vy-* = vykácet; přenes. *vy-* cizí slova z jazyka = odstranit;

slož. nedokon. *vymycovatí* cizí slova; *vy-* býli (Ner.):

mýtivati, opak.

**mýčka*, -těk, ž., zdrob. k mýt

mýtné, -ho, stř. = mýto jako dávka;

mýtní, příd. k II mýto; M. ulice;

mýtnice, ž. = mýtní stanice;

mýtník, -a, m. = výběrčí mýta;

mýtný, příd. 1. k mýto = mýtní;

2. k mýtiti = co lze mýtit;

mýtný, -ného, m. = mýtník

I ***mýto**, stř. = mýtina (RK.)

II **mýto**, stř., z něm., 1. = dávka za užívání silnic, mostů a místo, kde se vybírala; 2. = melné; Vysoké M., město v Č.

mytolog, -a, m., z řec. *mytho-* = znalec bájí;

-logický [-cky]: -ké bádání;

-logie, ž. = soubor bájí, věda o nich;

**mytotvorný* [-ně]: -né vniknouti do dílny tvořivých živlů (Nov.) = skrze myty

mýtský, příd. k Mýto

mytus «mý-», zčeštl. z *-thus*, -tu. m., z řec. = báje

mýval, -a, m., medvědovitý ssavec

mývatí, v. mýti

mzda, mezd, ž. = smluvená odměna za práci;

mzdář, -e, m. = mzdový referent;

mzdový || řídč. *mezdní*, příd. ke mzda: m. fond, spor

mžení, stř., v. mžiti

mžička, -ček || *mžitka*, -tek, ž. obyčej. pomn. mžičky, mžitky = mihání, zákmit: dělají se mi m. před očima = nejasně vidím;

**mžičkem*, příslov. = okamžitě

mžik, -u, m. = mžiknutí: m. ranní záře (Ner.); = okamžik: m. to trvalo (Vr.); na m. (Čech, Mach. aj.); obyč. přísloveč.: v mžiku, **mžikem* přijít, zmizet ... = okamžitě

mžikati, -kám (očima) = rychle přivírat a otvírat (oči), mhouřat, mhouřit, mrkat || podmětově mžikati, řídč. m. se = rychle se pohybovat, mihat se, třepotat se, plápolat (kníž.): oči mžikají, hvězda, lampa mžiká;

slož. dokon. *za-*;

mžikávati, -vám, opakov.; slož. nedok. *po-* (Majer.) = mžikat;

mžikavý = mžikající: -vé oči:

v. mžiknouti

***mžikem**, příslov., v. mžik;

**mžiklý* = mžikový

mžiknouti, -kl, -knutí, dokon. ke mžikati: m. očima; m. po kom (Rais) = mrknout; mžiklo se mu v očích (Tyl); oka mžiknutí (Čech); stalo se to -tím (So.) = v okamžiku; v -tí zmizet; slož. dokon. *o-* co = mžikem obhlédnout (šlejh.); *za-* očima

***mžikný** = mžikový;

**mžikot*, -u, m. = mžikání, mihání;

**mžikovitý* = mžikový;

mžikový, příd. ke mžik = trvajícím jen okamžik: m. vypínač (elektrotech.); m. snímek, momentka; -vé postřehy (Sez.):

**mžiký* = mžikový (Č.-Chod)

***mžina**, ž. = mlžina

***mžitek**, -tku, m. = mžik, mžička

mžiti, mžení, z mžiti, sr. mha z mlha; obyč.

neosob. mží, mžilo... = padá...

mlha, drobounký déšť, mrholí;

mžít očima = mžikat (řid.);
dni mží stesk a touhu = vysí-
lají jako mlhu (šal.); zapome-
nutím mží břeh (šrák.) = je za-
mlžen;

mžít se = mžhati se; mží se mi
= dělají se mi mžitky;

slož. dokon. o- = obestřít (jako
mlhou): o- mozek (Majer.); =
omlžiti se, zakalit: ocel omží
(Ner.); o- se (kde) = ohléd-
nouti se, kratičkou dobu se zdr-
žet (lid.); v. omžený;

*obe- = o-;

za- oči = zavřít (lid., Herb.);
zamžilo se = padla mlha; je za-
mženo = mlhavo; zamžilo se jí
v očích (So.) = zatemnilo se,
zvlhly oči; v. zamžený;

-mžívati, slož. nedok. o-; po- =
trochu mžít (šimáč.); za- se: oči
se mu zamžívaly (Vr.)

mžitka, -tky, v. mžička;

*mžítkem, příslov. = velmi rych-
le: m. cesta ubíhá (Němc.);

*mžítkovitý = mžikový;

*mžitný = mžikový

-mžívati, v. mžít

mživý čas = kdy mží (lid.); pře-
nes. m. rej = hemživý (Krásnoh.)

mžourati, -rám = mžikat, mhou-
rat, mrkat: m. očima; mžoural
jí na tvář (Rals); očka jeho ke
mně mžourají (Herit.); dokon.
vy- se, o počasí = vybrat se,
udělati se pěkně (Nový, lid.):
za- (očima);

mžourávati, -vám, opakov.; ne-
dok. po- očima (Hlad.) = mžou-
rat;

mžouravý = mžourající: -vé oči

mžurka, -rek, ž. = 3. (průhledné)
ptačí oční víčko

N

n «en», hláska, písmeno

na, předložka se 4. p. (kam?) a
6. (kde?); má význam

1. místní; znamená hlavně na po-
vrch čeho || na povrchu: položit
knihu na stůl || kniha je na stole
...; sednout si na zem || sedět
na zemi; stát na straně || po-
stavit se na stranu; lézt na
strom || být na stromě...; by-
dlit na ysi;

směr: cesta na hřbitov...; jet
na Prahu = směrem k Praze,
přes Prahu; nalevo, napravo...;
cíl, účel: jít na zahradu, na
schůzi, na trávu, na pivo... || být
na poradě...; střílet, útočit, mlu-
vit, volat na koho; peníze na cestu,
na lékaře, továrna na stroje, nač
to je?; kalendář na rok 1952 (ni-
k o l i pro rok); hrnec na vodu,
šaty na svátek..., zboží na prodej;
dát hocha na učení; sbírat na
pomník; na zdraví se napít; na
uvítanou, při-; kynout na po-
zdrav; na důkaz; pozvání na ples
..., n i k o l i k plesu;

2. příčinný: stonat, umřít na
tyfus; udělati co na čí rozkaz,
pokyn, přání (protože rozkázal,
přeje si); zdržeti se na návštěvě,
na schůzi;

3. nástrojový, prostředkový: za-
vřít dveře na zámek, na petlici;
chytat ryby na udici; hrát na
housle...;

4. vztahový, zřetelový: bohatý
na děti, chudý na peníze; pěkný
na pohled; mladý na léta, sta-
rý na rozum (přisl.); zdravý na
nohy, nemocný na plíce; na dél-
ku správný; na jídle si přál
(Jir.); dílo na svou dobu vyní-
kající; na své stáří svěží;

5. způsobový a měrový: prodá-
vat na dluh; měřiti co na dlou-
hé lokte; šátek uvázaný na bab-
ku; měřit na metry, vážit na
kila...; šaty na míru = podle mí-
ry; navlas, (lid. a hovor.) nachlup
stejný; promoknout na kůži;
na dvacet... = asi 20, přibližně 20;
bída na bídu, chyba na chybu
|| na chybě, dům na domě... =

samá bída, chyba..., velká bída, mnoho chyb; kopec na kopečku (píseň); sr. nahlas, naspěch atp.; 6. výsledný: neudělati co na svou škodu (takže vznikne škoda); blýská se na časy; rozbít co na kusy;

dům na spadnutí = chatrný, takže brzo spadne; rod na vymření; na smrt nemocný;

7. přací: na shledanou, = kéž se shledáme;

8. časový (nejčast. se 4. p.), kdy?: na vánoce = o vánocích, na velikonoce, na sv. Václava, na podzim; navečer = k večeru; na stará kolena je sám; na podzim || na jaře (lid. i na jaro); na počátku, začátku roku; na kdy?: schováváme si to na zimu, necháme si to na jaro, na léto...;

na jak dlouho?: půjčiti co komu na den, na týden...; vyprovodit koho na hodinu cesty; zůstat u koho, být na noc = přes noc (i s význ. účelovým: abychom přespali);

na ta slova se pustil za ním (Jir.) = po těch slovech;

až na, v. až

na, citoslovce, 1. vybízející = tu máš, vezmi si: na knihu! atp.; k tomu mn. č. *nate* = tu máte...; 2. citové: na, už je pozdě = no tak, tu máš! (překvapení, rozmrzení)

I na-, předlož. v přísloveč. výrazech *nablízku*, *nadále*, *nadarmo* ...; některé se píší zpravidla dohromady, jiné také odděleně, *na pilno* || *napilno*, *na sucho* || *nasucho*, *na trvalo* || *natrvalo*...; záleží tu jednak na tom, proniká-li ještě vědomí o složitosti výrazu či nikoli, jednak na tom, jak často se výraz vyskytuje; kolísání bude vždy a mimo ustálené případy nijak nevádí

II na-, sloves. předpona, má často též místní a přenes. význam jako předložka *na*: liti vodu *nač* || nalíti *nač*; podob. *nasypati co*

nač || do čeho; napsati *co na papír*, navléci *co nač* || nit do jehly atp.;

mění nedokonavé sloveso v dokon.: liti — nalíti, psát — napsati, vézt — navézt...; tento prostě vidový význam zatlačuje původ. význ. konkrétní, často úplně (naroditi se, naučiti...);

znamená přenes.: a) velkou míru děje: to jsem se nachodil, napracoval..., to se ještě nachodíme! atp.; nalámat větví, nakopat bramborů, nanositi dříví, navozit kamení...; b) jen částečné provedení děje, začetí, nedokončení: nalomit větev = neúplně zlomit; nakousnout, natrhnout, naříznout... co; nakrojit chléb; jablko nahnílo, nakyslo...; sr. zpřídav. *nahnílý*, *nakyslý*...

ná-, 1. slovesná předpona ve jmených složeninách typu *nápad*, *náraz*... (*nápadný*...) s tímž významem jako u sloves: *nápad* = napadení, co napadne atp.;

2. předložka ve složeninách *nábřeží*, *nároží*..., vzniklých z předložk. výrazů *na břehu*, *na rohu* a znamenajících místo *na břehu*...

***naalkoholován**, -a... = opojen alkoholem (Č.-Chod)

***nábada**, ž. = nabádání, pobídka (Mas.)

nabadaš || -*datel* [-*lka*], -e, m. = kdo nabádá

nabádati, -dám (od pův. opětov. k bodati) = pobízet, ponoukat, povzbuzovat, podněcovat: nabádat koho k práci...; učiniti co z cizího nabádání; sr. pobádati; *nabádavý* [-*vě*; -*vost*] = nabádající: n. příklad, podnět, -vá práce; -vě co vyložit ||

***nábavný** [-*ně*; -*nost*]

na bědy, v. běda

náběh, -u, m., 1. = nápor, vpád (Čelak., šafař.); prudký n. vody (Koll.), proudů n. (Heyd.) = přívál;

2. = začátek, začetí „běhu“, práce, vývoje: to je dobrý n. k řešení otázky; učinit n. k čemu; n. ke změně; n. do modra = nádech

naběhlina, ž. = naběhlé místo;

naběhlý [-lost] = oteklý, opuchlý

naběhnouti, v. běhnouti

***nabělalý** = mírně bělavý || ***nábělavý**

náběr, -u, m., 1. = nabrání (říd. Č.-Chod); 2. = sdrhování tkaniva, náběrek;

náběra, ž. = náběr 2, náběrek

naběrací = na nabírání (odbor.);

naběrač, -e, m. = kdo nabírá; = naběradlo;

-račka, -ček, ž., 1. žen. protějšek k naběrač; 2. = naběradlo;

-radlo, -del, stř. || *-rák*, -u, m. =

naběrací, čerpací nářadí, přístroj

náběrek, -rku, m. = sdrhování, sdrhnutá část tkaniva

náběrka, ž. = vlastní část lžice: = náběrek

naběžník, -u, m. = druh strku na kulečnicku

nabídce, m. = kdo nabízí (říd. odbor.);

nabídka, -dek, ž. = obchod. nabídnutí, oferta;

nabídkový: -vé řízení

nabídnouti, -dl, -dnuv, -dnut(i): n. komu zboží, nakladateli knihu = navrhnout, aby koupil, vydal; n. půjčku, služby = z vlastního popudu vyslovit ochotu půjčit, pomoci; n. ruku, sňatek, přátelství = zdvořile požádat o...; n. tu a tu cenu = podat; n. se za průvodce...; n. koho = pobídnout (zast., čelak.); v. nabízet

nabíhati, v. -bíhati

nabíjáček, -čku, m., zdrob. k *nabíják*, -u, m. = tyč na nabíjení předovek

nabíjecí přístroj... = na nabíjení;

nabíječ, -e, m. || *-čka*, -ček, ž. = přístroj na plnění nábojnice; -čka na jitrnice;

nabíjetí, v. bíjeti

na bíle dni, **na bíledni**, **nabíledni**, v. bílý

nabírací, příd. = na nabírání

nabíraný, -ratí, v. brátí

***nabíravý** [-vě; -vost] = nabírající, pichlavý, houpavý

nabít(ý), v. bítí

nabízečí řízení = nabídkové

nabizeč || *nabí-*, -e, m. = kdo nabízí (odbor.)

nabízeti, -zejí, nedok. k nabídnouti; *nabízivati*, opak.

***nabízivý** [-vě; -vost] = nabízející (něco || se)

***nabíledlý** [-le; -lost] = pobledlý

***nabízce** || *nabízku*, příslov. = blízko

nabob, -a, m., z arab. = velký boháč (s hanlivým odstínem)

***nabobtlý** || *-tělý* = nabobtnalý, přenes. = zbohatlý; *-tětí*, v. bobtětí

nabobtnalý, v. bobtnati

***nabobtnělý** || *-něti* = nabobtnalý, nabobtnati

***nabodřelý** [-le; -lost] = mírně bodrý

náboj, -e, m. = náplň střeliva n. třaskaviny, (celá) střela; elektrický n. = nahromaděná elektřina; n. u vozového kola, jinak hlava;

nábojnice, ž. = obal náboje;

nábojový: -vé kabely (Majer.) = s náboji

nábor, -u, m.; 1. = náběr, náběrek (říd.); n. odvahy = nabrání (Č.-Chod); n. sazby = soubor (t.);

2. podle ruš. = odvod; n. do sdružení, do strany = získávání členů, přihláška, zápis;

náborový, příd. k nábor 2: -vá komise, akce

na boso, *naboso*, v. bosý

nabotnati, v. bobtnati

náboženská, -i, ž. = náboženský cit (Koll.); = -ský ráz;

náboženský [-ky], příd. k náboženství: n. cit, fond, -ká obec. daň, výchova, -ké vyznání;

náboženství, stř. = víra v Boha n. v bohy n. v jiný nejvyšší světový princip, učení o ní, o něm;

***náboženštětí**, -tětí = stávat se náboženský

nábožnůstkář [-řka], -e, m. = po-
božnůstkář

nábožný [-ně; -nost], 1. = kdo za-
chovává náboženské předpisy: n.
člen církve; 2. = týkající se ná-
boženství, duchovní; -ná píseň

nabraný, v. bráti

nabručenec, -nce, m. = nabručený
člověk;

nabručený, v. bručeti

***nabřesklý** [-le; -lost] = nakyslý

nábřež, -žně, ž. (obrozen., Rais)
|| *nábřeží*, stř. = místo na břehu,
upravené pobřeží; -žní zeď

***nabubřelina**, ž. = něco nabubře-
lého, bubřina;

nabubřelý [-le; -lost] = vzedmu-
tý, nafouklý: -lé břicho; přenes.
-lý, projev, sloh... = mnohomlu-
vný, ozdobný, ale obsahově prázd-
ný;

**nabubřovati* = nafukovati

***nabylý** = nabytý (zast.)

***nabystřený** = zbystřený (Pujm.)

nábyteček, -čku, m., zdrob. k *ná-
bytek*, -tku, m., původ. = nabyté
jmění; nyní = bytové nářadí

nabýti, -budu, -byv, -byl, -byt(i);

na- čeho = získati co, dosáh-
nouti čeho, dospět k čemu: na-
jmění, zkušeností, vědomostí, od-
vahy, jistoty, mysli, síly; zákon
nabyl platnosti = je platný, ú-
činný; = vzrůst, zvětšiti se:
chléb pečením nabude;

nabývati, -vám, nedok.

nábytkárna, -ren, ž. = výrobná ná-
bytku;

nábytkář, -e, m. = prodavač, vý-
robce nábytku; -řský [-řství],
příd. k tomu;

nábytkový, příd. k nábytek: n.
vůz, truhlář

nabývací = čím se nabývá: n.
právo, listina;

nabyvatel [-lka], -e, m. = kdo
nabývá; *nabývati*, v. nabýti

***nace**, ž., z lat. natio, původ. =
národ, přenes. = lidé, „proná-
rod“, pakáž (lid. hanl.)

Nácek, -cka, m., domác. tvar k
Ignác (zhrub.);

n., m. = žaludek, břicho (vulg.)

***na cele**, *na celo* || *nacele*, *nacelo*,
příslov. = zcela

nacionál, -a, m., z lat. = stoupe-
nec nacionalismu, národovec;

-*nál*, -u, m. || -*nále*, stř. = listi-
na s osobními údaji (se jménem.
rodištěm...);

-*nálie* «-lije», -lí, ž. pomn. =
osobní údaje;

-*nalisace* «-za-», ž. = nacionali-
sování;

-*nalismus* «-zmus», -mu, m. =
národní smýšlení a snažení;

-*nalisovati* «-zo-», -suji = (u)či-
nit nacionálním, národním, zná-
rodňovat, -dnit; dokon. z- co;

-*nalista*, m. = nacionál, národo-
vec; -*nalistický* «-styc-» [-cky]
= v duchu nacionalismu;

-*nalita*, ž. = národnost;

-*nální* [-ně; -nost] = národní

nacismus «-zmus», -u, m. = němec.
nacionální socialismus;

nacisovati «-zo-» co = dáti tomu
nacistický ráz; slož. dok. *od- co*
= zbavit nacistického rázu:
prostě dok. z-;

nacista [-stka], m. = stoupenec
nacismu; *nacistický* [-cky] = v
duchu nacismu

***nacizelý** [-le; -lost] = trochu cizí,
neobvyklý

***nácpa**, ž. = tlačenice (vulg.)

nactiutrhač, -e, m. = kdo utrhá
na cti: -*hačský* [-sky; -ství]: -ké
řeči;

-*hání*, stř. = utrhání na cti

***nacveknouti se** = nacvoknouti se.
v. cvokati

nacvičovati, v. cvičiti

nácvik, -u, m. = nacvičování, na-
cvičení

***nacvikovaný**, k cvikovati = osvo-
jený cvikováním, cvikem

nacvoknutý, v. cvokati;

**nacvokovaný* = nacvoknutý
(šrám.)

nač = na co, ve význ. táz. i vztaž.:
nač to je... = k čemu, k jakému
účelu (přísluvečně); nač || na cos
to položil? (předmětově)

načalstvo, stř., rus. = náčelnictvo, velitelství

načas, příslov.: mítí n. = dosti času; dáti si n. = zdlouhavě, až za čas něco vyřídít...

načati, -tý, v. načítí

načechraný [-ně; -nost], v. čechrati

náčelek, -lku, m. || *náčelka*, -lek,

ž. = co je na čele, čelenka;

náčelní myslitel (Palac.) = čelný;

náčelnický [-ctví], příd. k náčelník, -a;

-lník, -u, m. = náčelek; -lník

[-lnice] -a, m. = kdo je na čele,

v čele, vůdce, vůdkyně, správce,

správkyně: -lník hlavního štábu, okresu, sokol. -lnice...;

-lný lékař = šéf okres. lékařů

načernalý = trochu černý || zastar. *náčerný* (Koll.)

načervavělý = trochu červavý, červivý

načervenalý || zastar. *náčervený* = trochu červený

***náčesek**, -sku, m. || **náčeska*, -sek, ž. = frizura (Č.-Chod)

načetí, v. načítí

načež, 1. vztaž. zájm. = na co(ž): tážal se ho německy, načež || nač mu nemohl odpovědět (načež se vztahuje k německy);

2. časové přísl.: domluvil (ve schůzi), načež odešel, nečes. m. a odešel, (a) potom...

načichlý, -chnouti, v. čichnouti

***náčín**, -u, m. = náčinek, nádoba

načínati, v. načítí

náčinek, -nku, m. = obkladek; lid. = skrojek s chleba

náčíní, stř. = nádobí (kuchyňské, psací...), ruční nástroje, lid. = nářadí

načisto || *na čisto*, v. čisto

načitě, v. načítý

načítí (n i k. -čati), -čnu, -čna, -čnouc, -čav, -čal, -čala..., -čat, -četí, n i k. -čnuv, -čnul, -čla..., -čnut(i) = začít (s čím, co dělati): na- bočník = ukrojit první krajíc; na- sud = začít točit z plného; na- co, ale nedokončit;

přenes. na- z jiného [sudu, souduku] = začít mluvit o něčem jiném

(lid. a hovor.); zpřídav. *načatý*; *načínati*, nedok., *načínávatí*, opak.

***načitý** [-tě] = co je na očích. zřejmý, patrný (zastar., šafař.)

náčrt, -u, čast. zdob. -tek, -tku.

m. = načrtnutí, črta, rozvrh, nástin, koncept, skica: n. řeči. románu, smlouvy, obrazu;

náčrtkovitý [-tě]: -tá zpráva = jen v náčrtku;

-tkový sešit, blok neboli *náčrtník*, -u, m.

načrtnouti, v. črt

náčrtovitý [-tě; -tost] = mající ráz náčrtu || *náčrtový* [-vě; -vost]

***načupřítí se** = zježití se, rozdurdit

***načuřítí se** = opítí se (lid.)

nad(e), předlož. se 4. a 7. p.; má rozmanité význ.: místní = výše než něco, se 4. p. na otáz. kam?, se 7. kde?; pták letí nad nás || je nad námi...;

přenes.: vyvyšovati se, vynikat nad jiné, zvítězit, panovat nad kým; ředitel nad školami (Rals. lid.);

= víc než: není učedník nad mistra (přísl.) = není víc než mistr, neumí víc než mistr; šťastnější nade mne (Čelak.) = než já; nad slunce jasnější; milý nade všechno;

o dokonalosti, výbornosti, prospěšnosti...: není nad něho [lepšího přítele, lékaře...]; není nad dobrý spánek...;

= přes, víc než obyčejně, než je potřebí, možné: ani kůň nad sílu neskočí (přísl.); to je nad lidské síly; vynikat nad průměr: sr. nadmíru, nadto...;

o velké míře vlastnosti, stavu: zmatek nad z. = velký, úplný zmatek; radost nad r. (Ner.);

o příčině: radovati se, rmoutit ... nad kým, čím

I **nad(e)-**, sloves. předpona, 1. s týmž míst. významem jako předlož.: nadepsati co nad co...; nadnésti co = zvednouti nad co, nad zem...; 2. s přenes.: nadběhnout komu atp., v. tam

II nad(e)- ve jmenných složeninách,
1. dějového významu typu *nadbytek* = co nadbývá; vlast. předpona; 2. ve sloz. jiných, vlast. předložka n. též předpona: (co je) nad zemí — *nadzemský*; (kdo je) nad lesem — *nadlesní*; (kdo je) nad jinými hasiči — *nadhasič* = vrchní hasič ap., v. dále

nadace, ž., křížením čes. nadání a donace z lat. donatio = nadání, majetková hodnota (peníze, dům ...) věnovaná na nějaký účel: *-dační fond*, dům, listina

nadále || řidč. *nadál*, čas. příslov. = i v budoucnosti: zůstaneme n. přáteli

**nadálost*, -i, ž. = očekávání, nadání (zastar.); proti -sti (duchov. píseň); mimo n. (Suš.)

nadání, stř., 1. = nadace; 2. = soubor schopností vykonávat nějakou činnost, talent; 3. = očekávání: mimo, proti n.; v. znenadání

nadaný = mající nadání 1., doto- vaný; = mající nadání 2., schop- ný, talentovaný: n. žák, umělec

nadarmo, příslov. = marně, zbyteč- ně, bez příčiny; v. darmo

nadatel [-lka], -e, m. = dárce na- dace

nadati, v. dáti: *nadátí se*, v. na- díti se

nadavač || *nadá-*, -e, m. = kdo na- dává;

**nadávačný* [-ně; -nost] = nadá- vající; **-vačství*, stř. = nadávač- nost

nadávatí, v. dávatí

**nádavečný*, příd. k *nádavek* = ná- davkový

nádavek, -vku, m. = přídavek; dá- ti, dostati co nádavkem

nádávka, -vek, ž. = hanlivé, po- tupné slovo;

**-kář*, -e, m. = kdo užívá nadá- vek (Vanč.)

**nádávkový*, příd. k *nádávka*

nádavkový, příd. k *nádavek* = daný nádavkem, přídavkový

**nádba*, ž. = naděje, očekávání (Sušil, Č.-Chod: dial.): neštěstí

je v nádbě = lze je čekat, hrozí (Č.-Chod)

nadběh, -u, m. = nadběhnutí

nadběhnouti, v. běhnouti

**nadběžný* [-ně] = předběžný, z- běžný, zatímni (obrozen.)

nadbíhati, v. -bíhati;

nadbíhavý [-vě; -vost] = nadbí- hající

nadbříšek, -šku, m. || *nadbříší*, stř. = část těla nad břichem

**nadbyt*, -u, m. = nadbytek;

**nadbyt*, příslov. = nadbytečně, příliš

nadbytečný [-ně] = nadbývající, přebývající;

nadbytek, -tku, m. = přílišná hojnost, přebytek: n. síly, slov, peněz || n. v jídle, ve všem...; ži- ti v -tku

nadbýti, -budu, -byl, -byt(i) = být nad potřebu..., zbýti, přebýti || nedokon. *nadbývati*, -vám (lid. a hovor.)

**nadbytný* = nadbytečný (Ner., Č.-Chod); -né bujení (lékař.)

nadbývati, v. nadbýti

nadčasový [-vě; -vost] = jsouci nad časem, mimo čas, na něm nezávislý

**nadčlověcký* [-cky; -ckost; -ctví], příd. k nadčlověk || **-věčenský* [-ství] || **-věčí*

nadčlověk, -a, m. = vyšší člověk v rasistickém smyslu (podle Nietzsche)

naddělník, -a, m. = přední dělník

**naddobový* = nadčasový

naddozorce, m. = vrchní dozorce

naddůlní, -ního, m. = vrchní do- zorce v dole

nade, *nade-*, v. nad, nad-

nadehvězdny (Čech) || *-zdnatý* (Slád.) || zprav. *nadhvězdny* = co je nad hvězdami

nádech, -u, m. = slabé zbarvení, odstín, náběh: n. skla do růžo- va..., růžový n.; přenes.: n. smut- ku (Rais); humoristický n. bá- sně; n. starobylosti

**nadechlý* = nadechnutý

*nadechnouti, -chl, -chnut(i) = ovátí dechem; n. se = nabratí dechu (říd. kniž.)

nadechnutý = nadýchaný, lehce vzdutý, nafouklý: -té šištičky (Čech); = s nádechem: břídlíco-vitě n. (Čap.)

naděl, v. I děle

nádenice, v. nádeník;

nádenický [-cky; -ctví], příd. k nádeník;

-ničina, ž. = nádenická práce; přenes. = práce konaná s nechtí, mechanická, hrubá, dřina; -ničití = konat nádenickou práci

nádeník [-nice], -a, m. = dělník (-nice) placený na den, za denní práci

ňaderka, -rek, stř. pomn., zdrob. k ňadro

*nadertí, stř. = místo nad rty

*nádeštník, -u, m. = deštník (Koll.)

naděje (zastar. a lid. ná-) || básnic. -děj, ž., podst. k nadíti se 1. = doufání, očekávání, čaka: víra, n., láska; n. na dešť, na dědictví; činití, dělati si -ji nač; -ji v koho mít, skládat; v. hrst, chovat, kojit; uzdravití se proti (vší) -ji, mimo všecku -ji; učinití co v -ji, že... || doufaje...; být v -ji (o ženě) = těhotná;

= to, več doufáme: mládež je naše n.;

nadějný [-ně; -nost] = budící naději: n. spisovatel...; začítí tvořiti -ně; = spolehlivý, podle ruš.

nadělaný, v. dělati

nadělená, -né, ž.: to je pěkná nadělená || -lení, stř., v. dělití

nadělovati, v. dělití

nadětý, v. II dítí

nadhaněč || -háněč, -e, m. = kdo nadhání;

nadháněti, v. háněti;

nadháněčka, ž. = nadhánění zvěře

nadhasič, -e, m. = vrchní hasič

nadhazovati, v. házetí

nádhera, ž. = neobyčejná krása, přepych; -herný [-ně; -nost] = přepychový, skvostný, skvělý, překrásný

*nadhlaví, stř. = místo nad hlavou: nadhlavník, -u, m. = myšlený bod na nebeské klenbě nad hlavou pozorovatele, zenit

*nadhmotný = nehmotný

nadhodnota, ž. = rozdíl mezi hodnotou vzniklou dělníkovou prací a jeho mzdou, který si přisvojuje majitel výrobních prostředků

*nadhrobek, -bku, m. = náhrobek (Ner.);

nadhrobní řeč = nad hrobem, u hrobu

nadhvězdnatý, -zdný, v. nadehvězdý

nádcha (podle výslovn. nácha, Baar, lid. nátká), ž. = „nadýchání“ (škodlivého vzduchu), různé nemoci, nachlazení, růže... (lid.)

nadcházeti, v. -cházeti

nadechnouti, v. dchnouti;

*nadechnutý zevnějšek na skle = obrazy se jako nádech, nadechnutý (Č.-Chod)

nadílka, -lek, ž. = nadělení, -dílění

nadir «-dyr», -u, m., z arab. = opak nadhlavníku, podnožník

nadíratí, v. dřítí

nadítí, dokon. k II dítí = nacpat, v. naditý; na- se, v. tam; nadívatí, nedok.: n. střeva = plnit prejem...

nadíti se || nadáti se, -ději || -dám..., -děje, -dějíc, -dáv, -dál. -dán(i), dokon. i nedok. = mít, pojmout naději, doufat, očekávat: naději se, že... = doufám || než se naděješ, nadáš... = než „zadoufáš“, budeš očekávat, tušit; na- se čeho od koho (zastar. čemu do koho); kdo by se byl toho nadál! = (skoro) nikdo se toho nenadál, to nečekal; dřív bych se byl smrti nadál než...; v. nadání;

*nadívatí se, opak. (ojediň.)

naditý, k nadíti (z naditý n. nadě-
tý) = příliš teple oblečený, na-
cpaný, bachratý (lid. a hovor.):
-tá peřina (Maj.)

*na div, na divy || *nadiv(y)*, přísl.
= kupodivu

*nádiva, m. = naivní člověk (vulg.)

nadivany, v. II děti

nadivati (se), v. nadíti, nadíti se
a dívati

nádivka, ž. = čím se (maso) na-
dívá, plní; přenes. = nádiva

na divy, *nadivy*, v. na div

nadjezd, -u, m. = most, lávka nad
jinou komunikací

*nadjezí, stř. = místo nad jezem
(So.)

nadjížděti, v. -jížděti;

nadjíždka, -děk, ž. = nadejetí,
cesta, kterou se nadjíždí

*nadjmenovaný = výše jmenovaný
(nečes.)

nadkláněti, v. kloniti

*nadkolení, stř. = místo nad ko-
lenem

nadkonfesijní «-sij-» [-ně; -nost]
= jsoucí nad konfesemi, nedba-
jící jich, podceňující je

*nadkrbí, stř. = co je nad krbem

*nadkuchyňský, -kého, m., šlech-
tická hodnost (zastar., (Koll.,
Krásnoh.)

nadlábnoti se, v. dlabati

nadledvinka, -nek, ž. = žláza nad
ledvinou (lékař.)

nadlehčovati, v. lehčiti

nadlepšovací = co je k nadlepšo-
vání; -vati, v. lepšiti

nadlesní, -ho || (šmil.) **-lesník*, -a,
m. = správce většího lesního
okrsku

*nadleviti čemu = nadlehčit (si)
co (Č.-Chod); nedok. *nadlefovati*

nadlidský [-sky; -skost] = nad
lidské síly, poměry, ohromný,
gigantický: n. rozum (Zey.): -ká
námaha, -ké úsilí

nadlízati, v. lézati

nadloktí, stř. = rámě

nadlouho, v. dlouho

nadměrný [-ně] = přesahující ob-
vyklou míru, -lé rozměry..., ne-
obvyklý, přílišný: -ná síla; -né

zveličení (Sez.); -né roztažení
(lékař.); n. verš = hyperkata-
lektický (Suš., Durd.); zaplatil
-ně (šal.)

*nadmíra, ž. = přemíra:

nadmíru, příslov. = neobyčejně.
velice (přísný, starostlivý...)

*nadmoc, -i, ž. = převaha (Hál.)

*nadmoderní = příliš m., hypermo-
derní (Beneš.)

nadmořský = nad mořem: -ká
výška

nadmouti, -mut(i), v. douti

nadnárodní [-ně; -nost] = jsoucí
nad národy, nehledící k nim

nadnášeti, v. -nášeti;

nadnášivý [-vě; -vost] = nad-
nášející se, vypínající se nad
druhé;

**nadnáška*, -šek, ž. = nadnášení.
nadsázka

*nadnebeský = jsoucí nad nebesy:
-ká vděka (Koll.)

nadnes, v. dnes

*nádní, stř. = co je na dně, spodek
nadnormální = nad normálem: n.
výška vody, věk; n. bolesti (So.)

nádoba, ž. = náčiní na tekutiny a
na sypké hmoty; přenes. o člo-
věku, v. křehký, prázdný;

nádobí, stř. hromad. = nádoby:
zdrob. -*bíčko*, stř.;

nádobka, -bek, ž.; zdrob. k ná-
doba

nadoblačný = nad oblaky (básnic.)

nádobný = pěkný (Heyd., stč.
nář.)

*nadobočí, stř. = část obličeje nad
obočím

*na dobročisto = úplně (Č.-Chod)

nadobro, příslov. = úplně, docela

*nadobyčej, příslov. = neobyčej-
ně (Jir., Rais);

**-čejný* = neobyčejný (Čelak.
Zey.)

nadokenní římsa = nad oknem

*na dol (*nadol*) || *na dól* (*nadól*) =
dolů

nádor, -u, m. || -*ra*, ž. (Ner.) =
novotvar na živočiš. n. rostlin-
ném těle; = boule (lid.); zdrob.
-*rek*, -*rku*, m.;

nádorovitý [-tě; -tost] = podobný nádoru
nadosmrťi, příslov. = do smrti, navždy (lid. a hovor.)
nadosobní = víc než osobní, co má širší význam než jen pro jednotlivce (kniž.): n. hodnota (Sez.)
**nadouvač*, -e, m. = kdo se nadouvá, nafukuje;
nadouvati, v. douti;
**nadouvnutý* = nafoukaný
nadožadovati se, v. žádati
**nadpalubí*, stř. = místo nad palubou
nadpis, -u, m. = co je nadepsáno, titul úlohy, kapitoly, knihy;
nadpisovati, v. psát
nadplán, -u, m. = plán nad stanovený, určený plán
**nadplněk*, -ňku, m. = nadbytek, zbytečné slovo ap.
nadpočet, -u, m. = nadbytek;
nadpočetný [-ně; -nost] = příliš hojný, mnohý (Čap.); = nad (stanovený) počet (úředník...)
nadpoloviční = nad polovici, víc než poloviční: n. většina
nadporučík, -a, m. = důstojník o stupeň vyšší než poručík
nadpotřeba, ž. = větší, vyšší potřeba (odbor.)
nadpozemský = nad zemí, ne z této země: n. život, -ká zář, níva (Čech), bytost (Herit.), -ké štěstí (Durd.)
nadpráce, ž. = práce, jejímž výsledkem je nadvýrobek
nadprávi, stř. = víc než co přísluší podle práva, osobování si toho; n. jedné společenské třídy nad druhou
nadpraží, stř. = horní část zárubně, futra
nadprodukce, ž. = nadvýroba
nadprostřední [-ně; -nost]: n. postava... = víc než prostřední
nadprsí, stř. = část těla nad prsy
nadprůměrný [-ně; -nost] = jsoucí, vynikající nad průměr, nad obvyklou míru, lepší: n. výkon, žák, -né zatížení

nadpřirozený [-ně; -nost] = co je nad přirozenost, přírodu, ne z tohoto světa: n. zjev, -né síly
ňadra, v. ňadro
nadranc, v. dranc, **nadraný**, v. drát
**ňadratý* = s velkými ňadry (Olb.)
nádraží, stř. = železniční stanice i s budovami; zdrob. -*žičko*, stř.: -*žní* budova
nadrealismus «-zmus», -mu, m., úpadkový umělec, směr. surrealismus;
-lista [-*listka*], m. = jeho stoupenec; *-listický* [-*cky*] «-styc» = v duchu nadrealismu;
nadredlný = jsoucí nad skutečnost: -ná busta = v nadživotní velikosti (Nez.)
**nadretí*, stř. = nadertí
**nadrhaný* = zadrhovaný (v. drhatí)
**nadrchalý* = churavý, nesvůj (mor.);
**nadrchaný* = načechrany
ňadro, stř., obyčej. pomn. *ňadra*, -der || zastar. *ňá-* (Mácha, Mokřý, Slád.) = ženské prsy a krajina s nimi, prsa; za ňadra (schovat...) || za ňadry (mít, nosit...) = na prsa || na prsou, mezi prsa a oděv || mezi prsy a oděvem
nadrozumový = co nelze poznat rozumem
nádrž, -e || *-držka*, -žek, ž. = větší nádoba, kádě, přirozená n. umělá prohlubeň na tekutiny: n. na vodu || vodní...
nadržník, -u, m. = držák (u oje)
nadržovatel, -e, m. = kdo nadržuje; *-vati*, v. držeti
nadřaděný || *-řazený* [-ně; -nost] = vyšší, širší (pojem), povýšený, povýšenecký
nadřádkový = co je nad řádky
nadřadovati || *-řazovati*, v. řaditi
nadřečený, s p r á v. svrchu řečený, uvedený...
nadřizený [-nost] = vyšší: n. úřad, úředník; n., m. = nadřizená osoba
nadsázka, ž. = hyperbola, přepínání, zveličení n. zmenšení: nad slunce jasnější atp.

***nadsebný** = jsoucí nad sebou: -né
misky na nošení jídla (Č.-Chod)
nadskakovati, v. skákati
nadskok, -u, m. = nadskočení: do-
stat se nahoru -kem (Čap.)
Nadslav, -ě || -i, ž., ves v Č.
nadsmyslno, stř. = nadsmyslná
oblast (v idealist. filos.);
-slný = co je nad naše smysly,
smyslům nepřístupný
nadspotřeba, ž. = co je nad ob-
vyklou spotřebu, zvýšená spo-
třeba
nadstavba, -yeb, ž., 1. ve význ.
hmot. = nadstavování, co je nad
něco, nad něčím nadstavěno; 2.
ve význ. ideolog. = „politické,
právní, náboženské, umělecké, fi-
losofické názory společnosti a jim
odpovídající politické, právní a
jiné instituce“ (Stalin);
nadstavbový, příd. k tomu: n.
ráz, -vá povaha
nadstranický = jsoucí nad stra-
nami: -ká organizace
nadstrážník, -a, m. = vrchní stráž-
ník
nadšen, v. nadchnouti;
nadšenec [-nkyně], -nce, m. =
nadšený muž, -ná žena;
nadšení, stř. = silný zájem o ně-
koho, o něco, zapálení pro ně-
koho, pro něco, zanícení, horo-
vání;
nadšený [-ně; -nost] = kdo se
nadchne, zanícený, horující (cti-
tel...); n. souhlas, projev... = s.,
p. nadšení
***nadštěný**, k nadštítí, v. dštíti =
napršený
nadto, příslov. = kromě toho,
mimoto: bystrý a n. pilný
nadtopič, -e, m. = vrchní topič
***naducaný** = nafoukaný (šrám.)
nadučitel, -e, m. = řídící učitel
(zast.);
-lovati = být nadučitelem (ho-
vor.);
-lský [-lství], příd. k nadučitel
na důl (**nadůl**), v. na dol
nadulý = nadmutý, nafouklý (Ner.)
nádůrek, -rku, m., zdrob. k nádor
naduřelý, v. duřeti

***naduvedený** = výše uvedený (ne-
čes.)
***naduřilý** = naduřelý; ***naduřití** =
zduřet
nadutec, -tce, m. = nadutý člověk;
nadutý [-tě; -tost] = nemírně
pyšný, nafoukaný
nadužití, -živati, v. I žiti
nadvé, v. dvě
nádveřní = na dveřích: n. poštovní schránka
nadví, v. dvě
nadvislanský = jsoucí nad Vislou
(šafař.)
nadvláda, ž. || řídč. -dí, stř. =
převaha moci
nádvoří = jsoucí na dvoře: n.
byt; -ník [-nice], -a, m. = šafař
(lid.)
nádvoří, stř. = velký dvůr 1.
nadvýroba, ž. = výroba nad spo-
třebu n. poptávku
nadvýrobek, -bku, m. = část vý-
robku představující nadhodnotu
nadýchaný, k nadýchati, přenes. =
volný a naškrobený, jako nafouk-
nutý: n. rukávec (Němc.)
nadýchnouti, -chl, -chnut(i) =
dechnout, vdechnout (říd.);
nadýchnutý = nadýchaný
***nadychovati** = vdechovati
***nadýmač** [-čka], -e, m. = kdo se
nadýmá;
***nadýmačný** (-dy-) [-ně; -nost]
= pyšný; -nost (Čap.);
nadýmání, **nadýmání**, v. douti:
-mavý = nadýmající
nádýrka, -rek, stř. pomn., zdrob.
k řadra
nadzdvihovati, v. zdvíhati
nadzemí, stř. = zvýšený přízemek;
-zemní = nad zemí (dráha, trať):
-zemský: -ká krása (Sez.)
nadzvedati, -dnouti, v. zvedati.
zvednouti
nadživotní = vyšší, větší než v
„životě“, ve skutečnosti: socha
v -ní velikosti
***ňafati**, -fám = štěkat (lid.); slož.
dok. za-
ňafalovělý «-fija-» = trochu fla-
lový
ňafintěný = nastrojený; v. fintiti

ňafnouti, -fl, dokon. k ňafati:

*ňafot, -u, m. = ňafání

ňafoukanec, -nce, m. = nafoukaný člověk (zhrub.); *ňafoukaný* [-ně; -nost] = nadutý, pyšný, domýšlivý (zhrub.)

ňafouklý [-le; -lost] = nafoukaný, nadmutý; přenes. = pyšný (zhrub.); nafouklé tváře, břicho

nafta, ž., z řeč. = zemní olej

naftalin «-lín», -u, m. = přípravek z kamenouhelného dehtu

naftový, příd. k nafta: n. pramen

ňafukovati, v. fouknouti

ňafuněný, v. funěti

ňaháč, -e, m. = nahý člověk, adama; květina (ocún):

zdrob. -ček, -čka || o květině -čku, m.;

-čový: -vá barva (Němc.)

ňahajčíčka, -ček, ž., zdrob. k *ňahajka*, ž., z ruš. = knuta, karabáč (kniž.)

ňaháněč (-ha-), -e, m. = kdo nahání; *ňaháněti*, v. háněti;

ňahánka, ž. = nahánění; část pluhu

ňahatý = úplně nahý (lid. a hovor.)

ňahazovati, v. házeti

ňahestiti, -ftnouti, -ftovati, v. heft

ňahlas, příslov. = hlasitě

ňahlavní = co je na hlavě, na hlavu

ňahled, -u, m. = nahlédnutí, zprav. = mínění, názor

ňahledati, v. hlédati

*ňahledek, -dku, m. = náhled

ňahlédnouti || -hlédnouti, v. hlédnouti

ňahliti = spěchat: výprava náhlí (Jungm.); n. domů (Jir.); n. se = spěchat, ukvapovati se: n. se, n. nenáhlí se (lid. a hovor.);

slož. dokon. pře-, u- se (v čem) = ukvapiti se; v. přenáhlení, -ný, unáhlení, -ný; slož. nedokon. *unáhlovati se*

ňahlížeti, v. hlédnouti

ňahlost, v. náhlý

ňahlouplý [-le] = přihlouplý

ňahluchlý [-le; -lost] = trochu hluchý

ňahlý [-le; -lost], 1. = hned následující za něčím, rychlý, neočekávaný: n. soud, n. obrat, -lé právo. -lá smrt, změna teploty, 2. = unáhlený, prchlivý; -le umřít

ňahmátka, -tek, ž. = namátka (Jir.)

ňahnáno, míti n., v. hnáti

ňahned, v. hned

ňahnědlý [-le; -lost] = trochu hnědý;

ňahnědo, v. hnědý

ňahnilý, v. hnědý

ňahníly, *ňahnívati*, v. hniti

ňahnutý [-tě], příč. od nahnouti. v. hnouti; přenes. = špatný: je to (s ním) nahnuté (zhrub.)

ňáhoda, ž. = co se nahodí, příhoda mimo naši vůli, neočekaná událost (setkání...): (ne)milá, (ne)šťastná, slepá... n.; státi se, nalézt něco, setkat se... náhodou = nečekaně, náhodně;

zdrob. -díčka, ž. = milá náhoda (jen hovor.)

ňahodilý [-le; -lost] || *ňahodný* [-ně; -nost] = co se nahodí, co je náhodou, neočekávaný: -lá, -ná příležitost, koupě, překážka, otázka, -lé, -dné setkání; -dile. -dně koho potkat...; -lost = nahodilá věc (Vr., Čap.)

ňaholo, v. holý

ňahon, -u, m. = zařízení na nahánění vody, strouha (mlýnský n. ap.)

*ňahonahý = úplně nahý

ňahončí, -ho, m. = kdo nahání komu, straně, agitátor, kortěš

ňahonem, v. honem

ňahorní || řídč. -ný = nahoře, nahoru: -ní rovina

ňahoru, příslov. = do výše (kam?): jít n. do prvního poschodí || nahoru = na kopec, vrch; dát ruce nahoru;

ňahoře = ve výši (kde?): n. na skřini; už jsme n. (proti dole)

ňahořklý [-le; -lost] = trochu hořký; chutná to -le

nahost, v. nahý;

**nahostný*: -ná běl = bělost něčeho nahého

nahota, ž. = nahost;

nahotina, zdrob. -*nka*, -nek, ž. = nahé, holé místo (lid.); = nahé tělo, jeho obraz, nudita;

**nahounký* = úplně nahý

nahoustlý = trochu hustý

nahrabovati, v. hrabati

náhrada, ž. = nahrazení: n. útrat, škody, za pošlapané osení... -dou co dát, dostat

*náhradí, stř. = místo na hradě (Mácha)

náhradné, -ho, stř. = peníze jako náhrada;

náhradní || řidč. -*dný* = nahrazující (něco ztraceného, zkaženého, zemřelého, odstouplého člena...): -dní kus, součástka, volba; -*dnický* [-*dnictví*] příd. k

-*dník* [-*nice*], -a, m. = kdo nahrazuje, zastupuje: -dník člena výboru...;

-*dnový* zákon = o náhradě

nahraný, v. hráti

nahrazovati, v. hraditi

*náhražek, -žku, m. = náhražka

*nahrážeti, -žejí = nahrazovat

náhražka, -žek, ž. = umělá látka nahrazující přirozenou;

-*žkový* předmět; -vá moc (Dur.);

-vé hospodářství

*nahrbatělý = nahrblý

nahrbený [-*ně*], v. hrbíti;

nahrblý [-*le*] = nahrbený;

**nahrbovati* = hrbít, naklánět

náhrdelník (|| *-*dlek*, Dav.), -u, m. = ozdoba (šňůra perel...) na hrdle;

**náhrdlík*, -u, m. = brnění na hrdle, na krku

nahrnovati, v. hrnouti

*nahrnutina, ž. = nahnuté množství (Koll.)

náhrobeček, -čku, m., zdrob. k

náhrobek; -bku, m. = kámen, památník na hrobě;

náhrobní kámen

nahromadě, v. hromada

**nahroublý* || -*hrublý* = obhroublý, drsný

**náhřbetí*, stř. = hřbet; *-*tní* = co je na hřbetě

nahřívati, v. hřáti

náhubek, -bku, m. = koš(ík) na psí tlamu; dát komu n. = znemožnit mu mluvení, projev; pod. dostat n. (zhrub.);

náhubkový paragraf = omezující volnost veřejných projevů (t.)

nahý [**nah*; *naze*; *nahost*] = neoděný, obnažený, o celém těle: n. člověk, -hé tělo; o jednotlivých částech těla: nahá kolena. záda || bosé nohy;

n. meč (básnic.) = tasený;

-há dáta (Ner.) || obyč. holá, pouhá; -hé srdce (Slád.) || obyč. upřímné;

-há pravda || obyč. holá; -hý realismus (Sez.) = strohý, plný, nepřikrášlený;

přísl. 1. *naze* (básnic., Hor.);

2. *do naha* || *donaha* se svléci;

3. *za naha* (Herrm.) = za nahosti;

2. stup. *nažší* (ojediň., Ner.)

nach, -u, m., barvivo. purpur, červen

nacházeti, v. -cházeti

**náchlebník* [-*nice*], -a, m. = kdo je „na chlebě“, zaměstnanec

nachlup, v. chlup

nachmelený, -liti se, v. chmeliti

**nachmýřený* = načepýřený

Náchod, -da, 6. -dě, m., město v Č.; *náchodský*, příd. k tomu

nachomýtati se, -*mýtnouti se* (lid. -*mejt*-), -mýtl, -tnuv, -tnut(i) = plésti se (do cesty), objevovati se || připlésti se, objeviti se (lid. a hovor.): n. se kde (kam, u koho ...), komu do cesty

**nachorudý* = nachové rudý (Vrchl.)

**nachořelý* = churavý (ojediň.)

**nachověti*, -vějí = stávat se nachový; slož. dok. z-

nachový [-*vě*; -*vost*], příd. k nach: n. pláště...; -vě zbarvený; -vost = nachové zbarvení

nachvat, v. chvat

náchylný [-nost] = mající sklon, náklonnost, snadno podléhající, inklinující, disponovaný: n. k nemoci; n. k vlasti, -nost (zastar.) = přichylný, -nost

nachylovati, v. chýliti

naivita «naji-», ž., z franc. = naivnost;

naivka «naj-», ž. = herečka hrající naivní ženy; přenes. (hovor.) = naivní člověk;

naivní [-ně; -nost] «najv-», z franc. = přirozeně prostý, prostoduchý: n. člověk, podiv, názor, otázka; -ně se tázat;

***naivník**, -a, m. = naivka

Najas, -jady || -jada, ž., řec. = vodní nymfa; zobec. n., zdrob. **najadka**, ž. = hezká dívka (hovor.)

***najatec**, -tce, m. = kdo je najat

najati, -tý, v. jmouti

najedenkrát, v. jedenkrát

najednou, příslov. = na jedenkrát (ne na několikrát): vzít, odnésti... co n.; = rázem, náraz, náhle (ne ponenáhlu): n. se udělala tma, spustil liják

nájem, -jmu, m., podst. k najmouti = najetí, dočasné užívání něčeho za plat: n. bytu, telefonu ...; být, bydlit v nájmu = v najatém bytě; dáti co do nájmu; **nájemce**, m. = kdo má v nájmu; **nájemné**, -ho, stř. = poplatek z nájmu;

nájemní || -mný (poměr, smlouva);

-mník [-mnice], -a, m. = kdo bydlí v najatém bytě

najevo || *-vu, příslov.: být n. (kniž.) = být patrný, zřejmý;

najevo, příslov.: vyjít, přijít n. = ... „ven“, prozraditi se; dávat co n. = projevovat

nájezd, -u, m. = vpád jízdy, vpád vůbec, útok; přenes. = slovní útok: -dy na kritiky (Nov.); = rampa (odbor.);

nájezdový = činící nájezdy (šafař.);

nájezdnický [-ctví], příd. k

nájezdník, -a, m. = kdo podniká nájezdy, útočník;

nájezdový: -ná válka

naježený, v. ježiti

najimač || -matel, -e, m. = kdo najímá, zjednává dělníky...;

najímati, v. jímati

najisto, příslov. = jistě: n. někomu čekat = čekat jej a pokládat jeho příchod za jistý; jít kudy n. = jistě, protože se tam vyznáme (Dur.); vést n. = jistě, s jistotou (Čap.) || obyč. jít kam n. = jíti s přesvědčením, s domněním, že nejdeme nadarmo, že něco koupíme, obstaráme, jít někam a býti tam předem ohlášen, míti tam něco smluveno...; n. postavit, v. staviti

***najitří**, stř. = jítro, ráno

najivita, v. naivita

najížděti, v. -jížděti

***najmě**, příslov. = hlavně, zvláště, zejména (šafař., Koll., ze sloven.; kniž. zastar.)

najmouti, v. jmouti

najvka, **najvní**, v. nalvita

***nakárka**, ž. = pokárání (nář. Rais)

***nakatiti se** = rozkatiti se

***nákaz**, -u, m., 1. = rozkaz; 2. = nákaza; 3. = něco nakaženého

nákaza, ž. = nakažení, infekce

nakazovati, v. kázati

nakažlivina, ž. = nakažlivá látka;

nakažlivý [-vě; -vost] = sdělný, infekční: -vá nemoc; přenes. n. smích...

***nakažovati**, nedok. k dokon. nakaziti

***nákel**, -klu, m. = bažina, vlhké místo

náklad, -u, m., 1. = co se nakládá, naloží (na vůz...); přenes. = těžká práce, úloha;

2. = peníze vynaložené na něco, investice, výloha, výdaj: n. na studie...; soudní -dy = výlohy, útraty; vydat knihu na svůj n. svým nákladem;

= počet výtisků: kniha, časopis má n. 1000 výtisků

- nakládací** = k nakládání, souvisící s ním: n. list, lhůta, kolej, okurky;
nakladač, naklá- [-čka]. -e, m. = kdo nakládá;
nakládačka, -ček, ž. = okurka na nakládání
nakladatel [-lka], -e, m. = kdo nakládá dílo; -lský [-lství]: -ká smlouva, -ké právo;
nakládati, v. klásti
***nákladek**, -dku, m. = náklad, obkladek;
nákladiště, stř. = místo na nakládání (želez.);
***nákladitý** = nákladný (Jir., zastar.)
nákladní, příd. k náklad 1.: n. vlak, loď, list; n. dům (Ner.) = dům nákladníka; -ník, -a, m. = kdo posílá náklad; = kdo vaří pivo, těžař, vinař (zastar.)
nákladný [-ně; -nost], příd. k náklad 2. = co vyžaduje velký náklad, drahý: n. oděv, život, -ná stavba; žit -ně
nákladový, příd. k náklad 1.: -vé nádraží; -vý zákon
nakláněti, v. kloniti
Nákle, ž. jedn., ves v Č.
***náklí**, stř. = nákel, vrboví
***náklíček**, -čku, m., zdrob. k nákel
***náklonek**, -nku, m. = sklonek (šafař.); n. piva v soudku = zbytek piva, když se sud nakloní, nahne (Č.-Chod)
nakloněný [-něn] = nachýlený, šikmý: stát -něn; -něná rovina; přenes. -něn komu = přízniv; být -něn věřiti čemu = ochoten
náklonnost, -i, ž. = náchylnost, sklon, inklinace, dispozice: n. k hubbě..., k tuberkulóse...;
 -ný = náchylný... (zastar.)
nakloňovati, v. kloniti
***nakohoutěný** [-ně; -nost] = rozkohoutěný
nakolár, -u || zdrob. -rek, -rku, m. = pancíř (zastar., Jir.)
nakolenek, -nku, m. || -lenice, ž., část zbroje chránící koleno (zastar., Jir.), kožený plát na dělnických kalhotách
***nakolik**, vztaž. příslov. = pokud: n. jde o nás (Bráf) atp.
***nákončí**, stř. = konec, koneček
nakonec, příslov. = konečně, konec konců, v poslední chvíli dlouho pracoval a n. z toho nic neměl; nechtěl jít, ale n. přece šel; = konečně: n. se dali do zpěvu
***nákop**, -u, m. = něco nakopaného. násep
nakoso, v. kosý
***nákov**, -u, m. || ***nákovadlo**, -del. stř. = kovadlina
***nakrajovati**, v. krájeti
nakrásně, příslov. = dejme tomu, třeba, zesiluje podmiňov. způs. (lid. a hovor.): kdyby i n. v městečku lékárna byla (Němc.); i kdyby n. hned přišel (Hál.); kdybych v něm (ve sklepě) n. musel přenocovati (Čech)
nakrátce, nakrátko, na krátku, v. II krátko
***nákrční**, příd. = co je na krku:
nákrčník, -u, m. = kravata
nakřčovati, v. krčiti
nákreš, -u, m. = náčrtek; = okres. okrsek (Čelak., ojeďň.);
 -sný || -sový = grafický
nakroceněný, v. krocen
nakročovati, v. kročiti
***nákoví**, stř. = krov; -vní = co je na krovu
nakrucovati, v. kroutiti
nakřáplý || -křáplý, v. křapat
***nakřivlý** = nakřivený
nakřivovati, v. křiviti
na kříž || **nakříž**, v. křížem
nakukovati, v. kouknouti
nákup, -u, m. = nakupování.
 -koupení, nakoupené věci
nákupčí, m. || ž. = nakupovač || -vačka; ***pčik**, -a, m., rus. = nakupovač
nakupenina, ž. = něco nakupeného, shluk, agregát
nákupna, -pen, ž. = nákupní místo, konsum
nákupní, příd. k nákup: n. pramen, družstvo

nakupovač [-čka], -e, m. = kdo nakupuje;

nakupovati, v. koupiti a kupiti

nakušovati, v. kouřiti

nakusovati, v. kousati

***nákuťek**, -tku, m. = co je na kotníku

nakvap, v. kvap

nakvartýrovati se ke komu, u koho = nastěhovati se, ubytovat (lid.)

***nákvás**, -u || -sa, ž. = nakvašení, zárodek

nakvašenec, -nce, m. = nakvašený člověk;

nakvašení, stř. = popuzení, rozduření... říci co v -ní (Vr.);

nakvašený [-šen; -šeně; -šenost] = popuzený, rozduřený... (lid. a hovor.): být -šen || celý -šený; -ně mluvit

nakvašovati, v. kvasiti

nákyp, -u, m. = moučník se sněhem; -pový: -vá forma

nakyslý [-le; -lost] = trochu kyselý

***nakytiti** = ozdobit kytkou, kytkami

nálada, ž. || kniž. *naladění*, stř. = celkový citový stav, mající vliv na lidské chování, citové rozpoložení: dobrá, slavnostní... n.; být ve špatné... -dě, míti dobrou... -du; nálada, často = dobrá n.

náladkářství, stř. = dělání, buzení nálady (Nov.)

***náladný** = náladový (Durd.)

naladovati, v. laditi

naladový [-vě; -vost] = podléhající náladě: -vý člověk; = vzbuzující, vystihující náladu: -vá báseň, hudba; jednat -vě = podle nálady; působí to -vě = vzbuzuje náladu

***nalamovati** = lámati

naléceti, v. lécati

náledí, stř. = ledová vrstva na zemi

náledník, -u, m. = řetěz na kolo (při náledí)

naléhati, v. lehati;

naléhavý [-vě; -vost] = neod-

kladný, pilný: n. úkol, návrh, hovor, -vá potřeba; -vá prosba = snažná; -vě žádat: -vost návrhu

nálep, -u, m. = nalepenina: zdi hrubý n. (Krásnoh.) || -pek, -pku, m.;

nalepenina, ž. = něco nalepeného;

nálepka, -pek, ž. = lístek na nalepení, nalepený, etiketa, viněta; *nálepkový* [-vě; -vost], příd. k nálepka; přenes. = mající jen nálepku něčeho, povrchní

nalepovač, -e, m. = kdo nalepuje: -vati, v. lepit

nálet, -u, m., 1. = letecký útok; 2. = nádech, slabý povlak (odbor.); 3. = létavá semena a porost z nich (lesnic.)

***náletník**, -a, m. = letní host

nalétnouti, *naletovati*, v. létnouti

nálev, -u, m., 1. = infuze; 2. = nálevna

nalévárna, -ren, ž. = nálevna; *nalévati*, v. lévati

nálevka, ž., 1. = nádoba k nalévání; 2. = ozvučnick některých dechových hudeb. nástrojů; pomn. -ky = oteklina nad koňským kopytem; -vkovitý = podobný nálevce

nálevna, -ven, ž. = hostinská místnost, kde se nalévají, čepují nápoje

nálevní, příd. k nálev;

nálevník, -a, m., prvok

nalevo, příslov. = na levou stranu

nález, -u, m. = nalezení (n. rudy); = nalezený předmět; přenes. = objev; odborný... n. = posudek; soudní n. = rozsudek; n. na plicích... = zjištěný stav (lékař.)

nalézací soud = který vyřkne nález; *nalézati*, v. lézati;

nalézavý (obroz.) = vynalézavý

nálezce [-zkyně], m. = kdo nalezne

nálezeček, -zku, m. = „nález“, výmysl: lidské -zky

nalezenec, -nce, m. = nalezené odložené dítě;

nalezinec, -nce, m. = ústav, útulek pro nalezence;

naleziště, stř. = místo, kde se nalézají, vyskytují nerosty a rostliny, lokalita

nálezkyňe, v. nálezce;

nálezne, stř. = odměna za nález

naleznouti, v. nalézt

nalézt, 1. podmětově, o mravencích..., v. lézt; 2. nalézt koho, co || řidč. naleznouti, přít. čas naleznou, rozk. nalezni, přech. nalezna, min. nalezl, nalezen = najít; n. co = rozhodnout, usnésti se na čem (zast.)

nalezato, příslov.: obilí n. = pokosené

náležeti, -ží || -žeji, přech. -že || -žeje; n. komu = býti či, čím majetkem, patřit;

náleží mu odměna = přísluší, patří, má ji dostat; za to mu náleží náš dík;

ten k nám nenáleží = nepatří do naší společnosti, není z nás; to (ne)náleží k věci = (ne)patří, (ne)souvisí s ní, (ne)musí být u ní;

neosob. jak náleží = jak se sluší, patří, má být: udělat všechno, jak náleží;

klesá v příslovce = náležitě, dokonale, úplně: jak náleží hezký člověk (Svět.); jak n. spokojen (V. Vlč.);

slož. nedokon. *při-* = příslušet, patřit: to k tomu (ne)přináleží; *náležívat*, opakov.

náležitý [-tě; -tost], 1. = náležitý: krajiny Římanům -té (šafař.; zastar.); 2. = slušný, jak se sluší, přiměřený, správný ...: -tá odměna, -té chování, opatření; chovati se -tě; -tě si co prohlédnout;

-tost = co k něčemu náleží, patří, s něčím souvisí: obecné, zvláštní, směneční -tosti; vnější -tost = formalita; zděděná -tost rodu (Vr.) = vlastnost, znak

***náliča**, m. = pokrytec (zast.)

nalicho, v. lichý

nalitý = silně opilý (zhrub.)

nalívati, v. lévati

naloditi, -děn(i): n. zboží = nalozit na loď; n. se (na parník) = vstoupit, vsednout;

naložovati, nedokon.

nalomenina, ž. = nalomení, nalomené místo (ruky...)

nalozen, -žití, v. ložiti

***nalykati se** = nalokati se

namáčet, v. máčeti

námaha, ž. = namáhání, vyčerpávání sil (sr. moci): tělesná, duševní n.; dosáhnouti čeho bez námahy

namáhati, v. moci;

namáhavý [-vě; -vost] = namáhající; -vě = s námahou

namále (n i k. *na m.*), příslov.: dne bylo na m. (Jir.) = zbývalo ho málo, schylovalo se k večeru; prázdnin je n.; tvé lásky je n. (Mrš.); měl n. = málo chybělo a byl by umřel, spadl, propadl...

namanouti se, -novati, v. manouti

***namanule**, příslov. = tak, jak se co namane, námátkou

namátka, ž.: -tkou co najít, koho jmenovat... = maně, bez rozmýšlení; -kový: -vá revise, ne podrobná, jen tu a tam

***namátnouti se** komu do cesty = namásti se, připlést (lid.)

námel, -e, m., cizopasná houba na žitě, odb. paličkovice nachová

námelčivý = z čeho se namele mnoho mouky: -vá žita (Baar): jinak *námelný* (šmil.)

námelový = s námelem: -vé zrno

námezdní || (řidč.) -ný = za mzdu najatý: n. síla; = týkající se mzdy u. smlouva, poměr;

-nítký [-nictví], přid. k

-ník, -a, m. = námezdný vojin

naměkko, v. měkký

naměkklý (sníh...) = začínající měknouti

náměr, -u, m., 1. = naměření, namíření (vojen.); 2. = záměr (Koll., ojediň.)

náměsíční || -čný člověk neboli -čník [-čnice], -a, m. = chodící ve spánku, lunatický, somnambul; -čnictví, stř. || -čnost, -i, ž. = lunatismus, somnambulismus
náměstek, -tka, m. = nástupce (stč.), zástupce: n. starosty...
náměstí (lid. -ští), stř. = větší prostranství mezi domy v městě; zdrob. -stičko, -ček, stř.
náměstka, ž. = zájmeno (zast.)
***náměstní**, příd. k náměstí
náměstník [-nice], -a, m. = náměstek (zastar.); -stný = zastupující (t.)
Náměšť, -tě, ž., města na M.
námět, -u, m. = co se namítne, nahodí, nadhozená myšlenka jako podnět k debatě, k přemýšlení..., myšlenka, jev jako základ (látka, předmět), umělec. tvoření; = stan (šafař., ojedlň.)
***náměť**, -ti, ž. = návěj (Svět.)
námětový [-tový] = týkající se námětu; -tově i koncepčně (Sez.)
namhuřovati, v. mhouřiti
***namíchnouti**, -chl, -chnut(i): n. koho = rozzlobit, dohřát (vulg.); *namíchnutý* = rozzlobený
na místě || *namístě*, příslov. = ihned (lid. a hovor.): byl namístě mrtev; člověk na místě hodný = velice (Němc., zast.); na místě tebe = místo tebe, v. III místo; na místě do školy = místo do školy, v. II místo
namísto, předlož. s 2. p. = místo: n. tebe (jen lid.)
***namítač**, -e, m. = kdo činí námitky, oponent (Koll., ojedlň.)
namítati, -tám, co proti čemu = uvádět námitky; namítá se otázka = nabízí se, vnucuje se
namítka, -tek, ž. = co se namítá, uvádí proti čemu, komu, nesouhlas, odpor: n. proti komu (při volbě, při posuzování...), proti návrhu...; vyslovit..., zamítnout -ky; přijmout něco bez -ky; vyhovět -kám
namítnouti, -tl, -tnut(i), dokon. k *namítati*

namlouvač [-čka], -e, m. = kdo si namlouvá, námluvčí;
namlouvati, v. mluvit
námluva, ž. = úmluva, smlouva (zastar., Palac., šafař.); zprav. pomn. -vy = ucházení o nevěstu: jít, chodit na -vy, být na -vách; přenes. politické -vy; -včí, -včího, m. || -vník [-vnice, -vkyně], -a (Němc.) = kdo někomu někoho namlouvá, sňatkový dohazovač;
 -vný: -vná promenáda (č.-Chod) = kde se lidé namlouvají
namnoze, příslov. = leckdy, často
namodralý, v. modrati
namokati, v. moknouti;
namoklý = nasáklý vodou, deštěm: -lá zem; příslov. **-le* co říci = skoro plačtivě (č.-Chod)
namokřovati, v. mokřiti
na mol || *namol* opilý = úplně (lid. a hovor.)
***námoří**, stř. = přímoří; = širé moře (J. Kvapil v překladu Ibse novy hry Paní z n.)
námořní = na moři: n. boj, dělo, důstojník, loupežník; -řnický [-řnický; -řnictví], příd. k námořník; -řnictví, též = nauka o námořní plavbě; -řnictvo, stř. hromad. = námořníci; -řník, -a, m. = námořní vojín. lodník
***námořský** [-ský] = námořní
namotek, -tku, m. = co je namotáno: n. nití
namoutě, citosl. = na mou duši (Rais, Vanč.)
na mou věru, příslov. = věř(te) mi, na mou duši
namožení, stř., v. moci;
namoženina, ž. = namožení, bolest z něho;
namožený, v. moci
namrazek, -zku, m. = namrzlý led na něčem
namrzlý, v. mrznouti
***namta**, m. = huhňa
naň, v. on

Nána, ž., domác. tvar k Anna;
nána = chůva (lid. a hovor.);
nadávká = hlupák
nanášeti, v. -nášeti;
 ***nanáška**, -šek, ž. = nános
Nanda, ž., obměna slova Nána
nandati, nandám... co kam = dát,
 vložit, nacpat; **nandávati**, nedok.
nanebe-, z na nebe, v slož.:
 -**vstoupení** Páně, -**vzetí** Panny
 Marie;
 ***-vzatka**, ž. = Panna Marie na
 nebe vzatá (Koll.);
Nanebevstoupení, -**vzetí**, svátky
nanedlouho, v. dlouho
 ***nanejhůř(e)**, příslov. = v nejhor-
 ším případě (nespis.)
nanejdéle, příslov. = nejdéle, nej-
 později (lid.)
nanejméně (lid. -**míň**), příslov. =
 při nejmenším, aspoň || obyčej.
 nejméně
nanejvíce(e), příslov. = největším
 počtem, nanejvýš
nanejvýš(e), příslov., 1. = na nej-
 vyšší míru, úplně: n. nespoko-
 jen; 2. = nejvýše, nejvíce, nej-
 déle: n. 100 K, n. týden || obyč.
 nejvýš(e)
nanéstí, v. nésti
nanic, příslov. z na nic, 1. = špat-
 ně, zle: je mu, přišlo mu n.
 (lid.); *n. hodný = k ničemu se
 nehodící (šafař., podle sloven.);
 vede se mu n. (Prav., ojediň.);
 2. v platnosti příd. (říd.): nanic
 kněz = kněz k ničemu, špatný
 (Hol.);
nanicovatý (lid.) = prašpatný...;
 n. člověk; -té jméno (Vanč.); ať
 jsem- tý, nevozím-li já příští pá-
 rek (Majer.)
Nanka, ž., zdrob. k Nána
nankin (-**kyn**) || -**king**, -u, m., lát-
 ka [podle čín. města Nankin(g)];
 -**ngový** || -**nový** = z nankin(g)u;
 -**nky**, -nek, ž. pomn. = nankino-
 vé šaty, kalhoty, boty (lid.)
nános, -u, m. = něco naneseného;
 přímořský n. neboli laguna; n.
 písku, hlíny, barvy, prachu...
nánosek, -sku, -u, m. = část přilby
 chránící nos;

nánosní, příd. = co je na nose,
 na nos;
nánosník, -u, m. = nánosek; =
 řemen na nos u uzdy
Nanoušek, -ška, m., zdrob. k Nána
nanovo, příslov. = znova, opět (říd.)
nánožní, příd. = co je na noze, na
 nohu;
nánožník, -u, m. = pytel (s koží-
 šinou) na nohy
Nanynka, ž., zdrob. k Nána
 ***naočítý** [-**tě**; -**tost**] = zřejmý,
 jasný (šafař., Suš.)
naoční = na očích; -**nice**, ž. || -**ník**,
 -u, m. = klapka na oči u postroje
naoko, příslov. = jen na pohled,
 ne opravdu, zdánlivě: n. se hně-
 vat, n. pěkný
naopak, v. opak
naopičený, v. oplčiti se
 ***na opilo** = opile, jako v opilosti
 (Pujm.)
naostro, v. ostrý
naostřovati, v. ostřiti
nápad, -u, m., 1. = napadnutí, ná-
 raz, nával, příval vody, větru,
 nepřátel (zastar.); přenes. n. váš-
 ní (obrozen.); 2. = připadnutí
 dědictví (zastar.); 3. = co nám
 napadne, myšlenka vzniklá bez
 dlouhého přemýšlení: dobrý... n.
napadaný, -**dati**, v. padati
 ***nápadek**, -dku, m. = nápad (Ner.)
nápaditý = kdo má dobré nápady,
 chytrý (lid., Kosmák)
napaulý, v. padnouti
nápadnice, v. nápadník;
nápadnický [-**ctví**], příd. k ná-
 padník;
 ***nápadnictvo**, stř. hromad. = ná-
 padníci;
nápadník [-**nice**], -a, m. = kdo má
 nápad 3. (zastar.); = uchazeč:
 n. trůnu; = uchazeč o nevěstu
nápadný [-**ně**; -**nější**; -**nějí**], 1. =
 nač se napadá, přichází (při o-
 ráání...): -né kameny (mor.); 2.
 = co padá, bije do očí, zvláštní,
 neobyčejný, křiklavý, frapantní
 (někdy se slabou příhanou): n.
 člověk, oblek, klobouk, zjev; je
 mi -né, že...; -ně veliký, komu
 podobný...; -nost zjevu

na padrť || *napadrť*, v. padrť

napájecí přístroj, stanice = na napájení;

napaječ [-čka], -e, m. = kdo, co napájí; -čka, ž. = napájecí přístroj;

Napajedla, -del, -dílech, pomn., mor. město;

napajedlo, -del, často pomnož. -dla, stř. = nádrž, zařízení s vodou na napájení zvíře, dobytka; *napájetí*, v. napojiti

napálený, *napalovati*, v. páliť

napaměť, u m ě l é místo nazpaměť

naparáděný, y. paráda

naparovač, -e, m. = kdo se naparuje (lid. a hovor., Rais);

-rovačný [-ně; -nost], příd. k tomu;

-rovati se, -ruji = být nesmírně pyšný (lid. a hovor.)

napařovati, v. pařiti

*nápast, ž. = léčka, nástraha (zast.)

napatý || -piatý || nejčast. -pjatý || o d c h y l. -pnutý [-tě; -tost], zpřidav. příd. od napnouti, v. pnouti: -tá struna; -tá pozornost = bedlivá, usilovná; -tý poměr = ne přátelský, plynoucí z rozhořčení, nevěle, rozmrzení; -tá situace (mezinárodní...) = plná nejistoty, očekávání toho, co nastane; -tě poslouchat

napevno, v. pevný

*nápěnka, ž. = stužka na zapínání u živůtku (nářeč., Němc.); n. na škvíře (Č.-Chod) = přelepený papír

*napěnožka || *napje-*, m. = chlubil (Jir., zastar.)

nápěstek, -tku || -tník, -u, m. || -tnice, ž. = nátepnička: -tník, též = kloubník

napětí (n i k. -pje-), o d c h y l. *napnutí*, stř., podst. k napnouti, v. pnouti: napětí všech sil; duševní, citové n. = duševní stav při soustředění myšlenek na něco, za usilovného přemýšlení, při očekávání něčeho důležitého,

před významným rozhodnutím okamžikem, duševní vzrušení; politické, mezinárodní n. = stav nejistoty, očekávání rozhodnutí...; sr. napatý

napěťový, příd. k napětí (odbor.)
nápěv, -u, m., z ruš. = řada tónů tvořících ucelenou jednotku, melodii; zdrob. -věk, -vku, m.

napiatý, v. napatý

napichovati, v. píchati

napíjetl, v. píjeti

napilno, v. pilný

napilý [-le; -lost] || lid. -tý = trochu opilý

napínací = na napínání: n. hřebíček, závaží...;

napínač || -pí-, -e, m. = zařízení na napínání; zdrob. -náček, -čku, m. = napínací hřebíček...;

napínadlo || -pí-, -del, stř. = napínač;

napínák, -u, m. = napínadlo;

napínati, v. pnouti;

napínavý, [-vě; -vost] = napínající, poutavý: n. román...; -vě vypravovat

napíratl, v. I příti

nápis, -u, m. = co je napsáno: n. na dveřích...; náhrobní n. = epitaf; = epigram (obrozen.);

-ska, ž. = adresní lístek;

*-sní [-sně], příd. k nápis;

-sný = epigramatický (obroz.).
nápisový;

-sový: -vá válka, o nápisy (Dyk);
-vé památky

*nápitek, -tku, m. = napití (Č.-Chod), nápoj (Staš.)

napitý, v. napilý; *napjatý*, v. napatý; *napjenožka*, v. napěnožka

naplano, v. planý

náplast, -i, ž. = nálepka s mastí; anglická... n.; n. na ránu; přenes. hovor. n. = náhrada, odškodné, útěcha: to bude jako n. na ránu (Baar)

naplat, příslov. ve rčení: co naplat = co je to platné, nic to není platné || nic naplat (lid. a hovor.)

náplav, -u, m. || *náplava*, ž. || obyč. *naplavenina*, ž. = naplavená hmota; -nina na bájích = pozdější přídavky, nános (Vlč.); -*veni-nový* písek;

náplavka, ž. = místo, kam se naplavuje písek, pro vory; = rybář. loďka (Kramer.)

***naplávly** = slabě plavý

naplavovati, v. plaviti

náplecník, -u, m. = ochranná síťka koní proti mouchám; část národního kroje

naplétati, v. plétati

naplivnouti, v. plivnouti

náplň, -ně, ž. = co něco naplňuje, čím je něco naplněno, obsah: čokoládová... n.; n. života, životní; n. moci (Suš.);

**-něk*, -ňku, m. = úplněk (Jungmann)

***naplnitel** [-lka], -e, m. = naplňovatel, vykonavatel

naplno, v. plný

naplňovati, v. plniti

naplocho, v. plochý

naplozovati, v. ploditi

***náplyv**, -u, m. = vliv (šafař.)

napnutí, v. pnouti; *napnutý* v. natpatý

***napodiv**, příslov. = kupodivu

nápodoba, ž. = napodobení

napodobenina, ž. = něco napodobeného, imitace: n. kožišiny...

napodobitel [-lka], -e, m. = kdo napodobí, napodobuje

napodobiti, nedokon. = dělati co po jiném, jako jiný, vydávati za pravé, co není, imitovat || čast. dokon.: n. koho, či podpis, umělecké dílo, řeč, chování...; ve význ. nedokon. též *nápodobiti*; *napodobovati*, nedokon.

napodobivý [-vě; -vost] = napodobující, mající sklon k napodobení, napodobování; n. pud = pud k napodobování

nápodobně, v. nápodobný

***napodobnění** || *ná-*, **napodobňovati*, *ná-* = napodobovat

***nápodobný** [-ně] = podobný (Palac., Č.-Chod); lid. -ně = podob-

ně, též tak: Dobré chutnání! Nápodobně

napodobovací = k napodobování: n. pud, vloha; -*vati*, v. napodobiti

napodruhé, příslov. = na druhou. jinou dobu

napodsed, příslov. = pod sedlo, na levé, podsední straně spřežení

***napohotově** = pohotově (Koll.)

nápoj, -e, m. = co pijeme, co lze píti

napojiti, -*ovati*, v. I pojiti

nápojový, příd. k nápoj: -vá daň

napokos, příslov. = šikmo: šátek n. = na babku (lid.)

***napol** || -*le*, příslov. = napolo

napoleonovec, -vce, m. = Napoleonův potomek (Ner.), ctitel: -*onský*: -ké války

napolo, příslov. = polo, zpola

napolou, příslov. = napolo; n. cestě = v polovici

napolovic, v. polovice

***napoly**, příslov. = napolo

napomáhati, v. pomoci

napomenouti, v. -pomenouti

***napomínací** (Ner.) || **-navý* [-*navě*; -*navost*] = mající za účel napomenouti, napomínati; -*nati*, v. -pomenouti

napomoc, v. pomoc

***nápomoc**, -i, ž. = pomoc;

nápomocný, zprav. jen -*cen* být komu v čem = pomáhat mu

naponejprv || *napoprvé*, příslov. = po prvé, při prvním pokusu, v prvním případě: n. to nedovedeš; odpustit komu n.

nápor, -u, m. = tlak, náraz, útok: silný n. větru, n. nepřátel

napořád, v. pořád

naposled || -*dy*, příslov. = dosud v posledním případě: n. jsem tam byl před rokem; = v posledním konečném případě z řady případů tvořících celek: dnes je n. škola (v tomto škol. roce); dnes jdu s tou rukou n. k lékaři; napřed udělám to, pak to ..., n. to = nakonec; = v posledním případě a nikdy více: včera jsem tam byl n. (už tam nikdy

vice nepůjdu, nechci jít; při rozmrzení...);

n. je to přece on = aby to tak byl... (podiv); n. nejsi spokojen (t.)

*naposléz(e), příslov. = nakonec, konečně

na pospas, *napospas*, v. pospas

napospěch, v. pospěch

*napospol, příslov. = vespolek

*napotom, příslov. = potom;

**napotomní* || *-tomný* = potomní

*napouchlý = nafouklý (Čech)

náповěď, -dí, ž. = napovědění, jen naznačení (myšlenky, zprávy); slibná n. do budoucna (Nov.) = slibný začátek, -ná první práce

napověda, m. = kdo napovídá v divadle || zříd. *ná-*;

**napověda*, ž. = náповěď (Č.-Chod);

**napovědce*, m. = kdo jen napovídá, naznačuje něco (Nov.); *napověděti*, v. pověděti

náповědní || *-ný* [*-ně*; *-nost*], příd. k náповěď = napovídající, náznakový; *-ně* = v náповědi, náznakově

napovídati, v. povídati;

napovídavý [*-vě*; *-vost*] = náповědní

*napozítí, příslov. = pozítí

naprasklý = trochu prasklý

náprava, ž., 1. = napravení: n. zlovyků, chyb;

2. = dřevo kolem osy, osa;

3. = manství

*nápravník, -a, m. = vasal, svobodník, šafář, kolář (zastar.)

nápravný = směřující k nápravě, sloužící jí

napravo, příslov. = pravým směrem, na pravou stranu, na -vé straně: jít, jet n.; n. od koho

napravovací = nápravný;

-vač, -e || *-vatel* [*-lka*], m. = kdo napравuje;

-vati, v. praviti

naprázdno, příslov.: mluvit... n. = marně, bez úspěchu; sedět... n. = jen s. a nic nedělat, nepít...; stroj jde n. = bez užitku; vyjít n. při čem = nic nedostat...

**naprostě* || (běž.) *naprosto*, příslov. = úplně, zcela, vůbec

**naprostřed* (*na prostřed*), předl. s 2. p. = uprostřed, doprostřed: n. náměstí...

naprostý [-sto] = úplný, absolutní: -tá většina, poslušnost; -sto správný... = úplně, docela; -sto nic = zhola nic (význ. zesilovací); n. ne; příslov. 2. stup. *-stěji*: přezřela ho co nejnaprostěji (Č.-Chod, ojeďiň.)

naproti (*-tiv), 1. příslov. = vstříc, na protější straně, stranu, čelem, tváří ke komu: jít komu n., odejít, bydlit n.; sedět, sednouti si n.;

2. předl. s 3. p. = proti: sedět n. komu;

lhostejný n. komu, čemu, nečes. m. ke komu, k čemu

náprsenka, -nek, ž. = vsazená n. připjatá náprsní část košile n. bluzu;

**náprsí*, stř. = část oděvu na prsou, záhadří;

-sní = na prsou: *-sní kapsa*...;

**náprsnice* || zdob. *-sníčka*, -ček, ž. = náprsenka (Ra.);

-sník, -u, m. = náprsní řemen, řetěz u chomoutu, kyrys; *-sník zástěry* = náprsní část (Č.-Chod)

náprstek, -tku, m. = ochranný klobouček prstu při šití jehlou; symbol malé míry: n. vína...;

-stkovitý = podobný náprstku;

-stkový = malý jako náprstek. náprstkovitý;

-stník, -u, m., rostl.

na př., zkratka = na příklad

napřádati, v. přísti

napřahati, *napřáhnouti*, *napřahovati*, v. -přahati

napřed, příslov. = vpředu, před někým (místně): jít n.; = dříve (než jiný, jiní...; časově), nejprve: půjdu n.; n. se mlátí, potom se platí (přísl.); = dopředu: dát komu co n. (ve hře)

*napřekot, příslov. = o překot

*napřesroční = co bude napřesrok; *napřesrok*, přísl. = příští rok

napříč, příslov. = šikmo; přenes.: jazyk mu jde n. (Vanč.) = koktá; dělati co komu n. = proti komu (lid.)

***napřík**, příslov. = proti

napřimovati, v. přimíti

napříště, příslov. = příště, v. příštím případě

***napřskati** = nacpati (nář., Jir.)

napuchati, v. puchnouti;

-*chlina*, ž. = napuchlé místo;

-*chlý* [-*chle*; -*chlost*] = opuchlý; -*chnouti*, v. puchnouti

napuklý = trochu puklý

napůl, v. půl

napulovati, v. poulit

***napustlý** = napuštěný. prosáklý, zpustlý

***narafičiti** co komu = nastrojít (lid.)

Nárameč, -mče, ž., ves na M.

náramek, -mku, m. = ozdobný kruh na ruce;

-*meník*, -u, m. || -*menice*, ž. = epoleta (v. tam);

náramkový, příd. k náramek: -vé hodinky = na zápěstí

***náramní** = co je na rameně;

***náramnice**, ž. || -*mník*, -u, m. = něco na rameně, páska, brnění

náramný [-*ně*] = velký, ohromný: -ná bolest, zima, -né horko, peníze; -ně mnoho; v hantýr. měst. mládeže: to je -né = velmi krásné, příjemné, chutné...

naráz, v. ráz

náraz, -u, m., 1. = naražení, nával, nápor: n. vody, vln, větru;

2. = špičaté lladivo (odbor.);

3. = melodická ozdoba (hudeb.);

-*ziště*, stř. = místo nárazu, -*zů*;

-*zní* strana; n. lišta neboli

-*znice*, ž. (u sázečního stroje);

-*zník*, -u, m. = zpruha zmirňující náraz; = kolík na děláni děr;

-*zníkový* šroub...; přenes. n. stát = s. mezi dvěma jinými státy,

zamezující jejich přímou srážku;

nárazový, příd. k náraz = co přijde naráz, nárazem: n. úkol, -vá práce

narážecí, příd. = na narážení

***naraženina**, ž. = úraz vzniklý naražením na něco

narážeti, v. rážeti

naráživý [-*vě*] = narážející, doráživý; -*vě*, též = narážkou, narážkově (říd.)

narážka, -žek, ž. = zařízení zmirňující narážení... (odbor.); přenes. n. na koho, nač = naznačení toho, koho, co nechceme jmenovat, přímo říci;

***narážkový** [-*vě*] = obsahující narážku || ***narážlivý** [-*vě*; -*vost*]

narcis, -su, m., květina (podle řeč. bájeslovného mladíka Narcisa); zdrob. -*sek*, -sku, m.;

narcisismus || -*cismus* «-zmus».

-mu, m. = smyslná láska k vlastnímu tělu;

narcisový květ

nard, -du, m. || ***narda**, ž., z lat. *nardus* (bibl.) = vonný léčivý kořen: vlahý n. (Nez.);

nardový: -vá vůně (Sez.)

narezavělý = trochu rezavý ||

***narezlý**: -lé vousy (nářeč., Mrš.)

nargilé, stř. neskl., z perš. = orientální vodní dýmka

narkomanie «-nyje», ž., z řeč. = chorobná chtivost narkotických prostředků

narkosa «-kóza», ž., z řeč. = umělé znečlivění, uspání;

narkotický «-kotyc-» = omamný, uspávací; n. prostředek neboli

-*kotikum* || -*kon*, -ka, stř.;

-*kotisovati* «-zo-», -suji = omámit, uspat narkotikem

***náročivý** [-*vě*; -*vost*] = náročný: **náročný** [-*ně*; -*nost*], příd. k nárok = mající veliké požadavky, neskromný

národ, -a || zastar. -u, 1. mn. (všechny) -dy || (všichni) -dové, m. = historicky vzniklá stabilní společenost jazyka, území, hospodářského života a duševního založení projevujícího se v společenosti kultury (podle Stalina);

***národek**, -dku, m., zdrob. k tomu (Ner.)

naroditi se, v. roditi

národnědemokratický, *-politický*, *-socialistický*..., příd. k národní demokracie, demokrat, politik, socialismus...

národněti, *-nějí* = stávat se národní; slož. dokon. *z-*; slož. nedokon. *znárodnovat*

národní *[-ně]*, příd. k národ: n. vědomí, myšlenka, stát, majetek, svátek, škola...; *N. museum* (v Praze), shromáždění; pracovat, uvědomit se *-ně*; 2. stup. *-nější*: nejnárodnější svatý (Ner.)

národnický, příd. k národník: *-ké* umění (šal.);

národník, *-a*, m., rus. = maloburžoasní radikální inteligent v 2. polovici 19. stol., nepřítel marxismu;

***národník**, *-a*, m. = národovec (Koll.)

národnost, *-i*, ž., 1. = národní původ, příslušnost: býti české, ruské... *-sti*; 2. = menšinový národ ve státě, kde má převahu národ jiný; 3. = národ nemající podle Stalina všechny znaky národa;

***národnosta**, m. = národovec;

národnostní *[-ně]* = týkající se národnosti: n. otázka, poměry; stát *-ně* smíšený

národo-, kmen k národ ve slož.:

-hospodář, *-e*, m. = národní hospodář; příd. *-řský* *[-řsky]*;

***-mil** || *-milovník*, *-a*, m. = vlastenec (Koll.); *-milství*, stř. = vlastenectví (zastar.);

-pis, *-u*, m. = věda o národu, etnografie; *-pisec*, *-sce*, m., etnograf; *-pisný* *[-ně]* = etnografický: *-né* museum

národovec *[-vkyně]*, *-vce*, m. = domorodec (obrozen.), vlastenec *[-nka]*, nacionalista *[-stka]*;

národovectví, stř. = vlastenectví (Kopec., zast.)

***národovost**, *-i*, ž. = vlastenectví (Kos.)

národo-vrah, *-a*, m. (šafař.):

-zpyt, *-u*, m. = věda o základech národopisu, etnologie

***národství**, stř. = národní věci (Palac.), národnost (Suš.)

nárok, *-u*, m. = právo na: mít n. nač; činit si, uplatňovat n. na něco = hlásit se o právo; *nárokovati*, *-kuji* = činit nároky (právn.)

naroveň, v. roveň

narovnání, stř., k narovnat; = skončení sporu

narovno, v. rovno

***narozenátko**, stř. (Koll.) || ***-zenec**, *-nce*, m. (Čelak.) = narozené dítě

narození, stř., k naroditi se, v. roditi;

narozeniny, ž. pomn. = den narození, jeho oslava

narozovati se, v. roditi

nároží, stř. = místo na rohu domu, ulice; *nárožní* = stojící na rohu: n. dům || rohový; n. hřeb, kámen neboli *-žník*, *-u*, m.

nárt, *-u*, m. = svrchní část nohy, ptačího spáru, příslušná část obuvi; *nártní* kloub, kosti

narub(y), v. rub

náruč, v. náručí

***naručest**, příslov. (z na ručest = na rychlost, v. ručí) = rychle (zastar., šrám., Č.-Chod)

náručí, stř. || *-ruč*, *-e*, zříd. *-i*, ž. = místo mezi zahnutýma vztaženými rukama a tělem: vzít dítě, nabrati dříví do *-čí* || *-če*; mít dítě v *-čí*; = co se vejde do *-čí*: n. dříví...

náruční kůň... = který je „na ruce“, na pravé straně ve spřežení

***náručnice**, ž. = náramek

náruček, *-dku*, m., zdob. k národ

narudlý = zbarvený do ruďa

narůstati, v. růsti

narůstek, *-stku*, m. = něco narostlého, boule...

narušovati, v. rušiti

***narůzno**, příslov. = na různé strany, různě, porůznu

náruživce, *-vce*, m. = náruživý člověk;

náruživý *[-vě; -vost]* = vášnivý: n. kuřák...

narůžovělý [-le; -lost] = zbarvený do růžova

narval, -a, m., jednorožec: *narvali*, příd. k tomu

narychlo, v. rychlý

nárys, -u, m. = náčrt

*narýsnouti, -sl. -snut(i) = narýsovat

naryšavělý = zbarvený do ryšava

*naryzlý = nazrzavělý;

*naryznouti, -zl. -znuv = stát se naryzlý

nářadí, stř. hromad. = pomocné předměty, nástroje:

zdrob. -*děčko*, stř.:

-*čový*: -vé cvičení (tělocvič.)

nařčení, o d c h y l. *nařknutí*, stř. = obvinění, pomluva

nařečí, stř. = mluva různých jazyků, příslušníků téhož jazyka, vesnic, krajů i zemí, dialekt: -*ční* slovo || zříd. -*čový*

nařek, -řku, m., 1. = nařikání, bědování, „lamentace“; 2. = nařčení, obvinění (zastar.): odpovědět na n. žaloby (Vr.)

*nařeknouti, -řeknu, -řekl, -řeknut(i) = napovědět, naznačit: nařeknutý strach (Jir.)

nařez, -u, m. = „nařiznutí, nařezání“, 1. = výprask (lid. a hovor.); 2. = směs kotoučků různých salámů

nařici, v. říci

*nařikač (-ři-) [-čka], -e, m. = kdo nařiká || **nařikal* [-lka], -a

nařikatelný [-nost] = čemu lze odporovat, proti čemu lze činit námitky: n. rozsudek (právn.)

nařikáný, *nařikati*, v. říkati;

-*kavý* = stále nařikající: přenes. -vá slůvka (So.)

*nařítník, -a, m. = podlízavec

nařizení, stř., od naříditi, v. řídit = úřední rozkaz, předpis

nařizovací moc, právo = moc, právo nařizovat; -*vati*, v. řídit

nařknouti, -řkl, -řknuv, -řčen(i) || -řknutí: n. koho z čeho = obvinít

*nařvaný [-ně; -nost] = tlustý, nafoukaný (zhrub.)

nás, v. já

násad, -u, m., část vozu:

násada, ž., 1. = umělé nasazení zvíře, ryb, drůbeže; 2. = varhanní ozvučna (hudeb.); 3. = nač, do čeho se něco nasadí. držadlo (n. lopaty...):

násadec, -dce, m. = něco nasazeného;

nasádka, -dek, ž. = držátko (péra, nožíku, biče...): = vejce na nasazování (Němc.).

nasáklý, *nasakovati*, v. sáknouti

nasál «-zál», -u, m., z lat. = nosová hláska, nosovka:

nasalisace «-za-», ž. = nasaliso-

vání; -*lisovaný*, v. nasalisovati: -ná hláska;

-*lisovati* «-zo-» hlásku = vyslovit ji s otevřenou dutinou nosní, nosově;

nasální [-ně; -nost] = nosový

nasavač (-ssa-), -e, m. = přístroj na nasávání: *nasávati* (-ssá-), v. sáti (ssáti)

nasazovati, v. sázeti

*na sedato: společenská turnýra na s. = sedící (Č.-Chod)

I násep, -spi, ž. = náspě

II násep, -spu, m. = něco nasypaného, násyp: n. u brahu, železniční... n., sr. duna

nasévati, v. síti

*nashrblý = nahrbly

naschvál, příslov. (z na-vz-chválu) = schválně (lid. a hovor.):

-*lní* posel (zastar.)

*násila, ž. || **násilenství*, str. = násilí (zastar.)

násilí, stř. = síla, napětí sil: vy-

páčiti dveře -lím; = překonání, -návání něčího odporu, donucení

hrubou silou, krutě, hrubé vnu-

cování své vůle, násilný čin: činit, trpět n.; -lím koho k čemu

donutit; přivést koho bez n.; činit, dělati si n. = nutiti se (do čeho), s přemáháním, odporem

co činit; *násilnický* [-cky; -ctví], příd. k *násilník* [-nice], -a, m. = kdo

činí násilí

násilniti koho, co = páchat, dopouštět se násilí na kom, na čem: násilní se civilisace (So.); obyč. slož. dokon. z-: z- ženu; přenes. z- pravdu, fakta = hrubě překroutit, zfalšovat;

násilný [-ně; -nost] = páchající násilí: n. člověk; = násilím páchaný (skutek, -né smilstvo) nedokon. *znásilňovati*, -ňuji

***nasísati** = nakukovat (nář.): *nasísnouti*, dokon. (t.)

nasívati, v. síti

nasivělý = trochu sívý

naskakovati, v. skákati

náskok, -u, m., 1. = naskočení, vy- (tělocvič.); 2. = předstižení (vlast. skokem) ve hře, v práci ..., výhoda: mít n. (před kým) = býti dále než jiní lidé (v práci, ve hře...), rychleji pracovati, hrát...; kulturní n.

naskrz || řidč. -ze, *naveskrz(e)*, příslov. = úplně, docela (skrz něco, od shora dolů, po všech stránkách...): boty jsou naskrz, naveskrz = dřevé, prošlapané; naskrze reální člověk (So.) || veskrze; promoklý naskrz, *skrz naskrz*; naskrz koho prohlédnouti (Vr.); naskrze ne nesprávný (Smetán.); *o d c h y l. m.* vesměs, veskrz (vždy, jen): naskrze z důvodů rozumových

naskýtati, v. skýtati; -*skytlý*, -*skytouti*, -*skytovati*, v. skytouti

nasládý [-le; -lost] = trochu sladký: -lé pečivo; přenes. n. úsměv, -lá řeč; mluvit -le

násled, -u (ojediň. umělé) || zprav. *následek*, -dku, m. = co následuje po něčem jako po své příčině, co z něčeho vyplývá: neúroda je n. sucha; n. toho byl že...; zlé -dky činu; nedozírné -ky války;

to mělo za *následek*, že...; nemoc měla za n. oslepnutí = způsobila;

příslov. v *následku* toho..., nečes. a neobvyklé m. proto

následkem, příslovce, nabývající někdy významu předložkového, je s p r á v., jde-li nám o vyjádření následku: ztratil zrak následkem zranění; prasklo to n. tlaku atp.; n e s p r. o příčině: n. hluku nemohl pracovat, n. nedostatku místa..., m. pro hluk atp.

***následkyně**, ž. = následnice

následně, v. následný

následnice, v. následník;

následnický [-cky; -nictví], příd. k

následník [-nice], -a, m., 1. = nástupce; n. trůnu = korunní princ; 2. = průvodce, kdo někoho „následuje“ (Jir., zastar.)

následný [-ně; -nost] = následující (obrozen.); = vyjadřující následek, konsekutivní: -ná věta (mluvnic.)

následovatel || zříd. *na-*, -e, m. = následovník;

následovati, v. sledovati

následovní [-ně] = následující (zastar.); dělati co, promluvit... -ně, n e č e s. m. takto, tímto způsobem;

-*vník* [-vnice], -a, m. = kdo následuje, kdo se někoho, něčeho přidržuje, pokračovatel

následující = kdo, co přijde dále, později, další, příští: n. číslo programu, cvičenec, den; řekl n. slova, l é p e tato; říci n. (totiž slova), n e č e s. m. tato slova, toto

náslech, -u, m. = naslouchání, hospitace (odbor.)

nasléchati, v. slechnouti

naslepo, v. slepý

nasliňovati, v. slinit

naslouchací = na naslouchání:

-*čač*, -e, m. = kdo naslouchá; -*čadlo*, -del, stř. || čast. -*chátko*, -tek, stř. = naslouchací zařízení;

-*čati*, v. slouchati;

-*chátko*, stř., v. výše;

*-*chavý* [-vě] = naslouchající: zadívati se -vě (So.)

násloupí, stř. = architrav

náslaví, str. = začátek slova (říd. mluvnic., běžné v těsnop.);

-vný: -vné hlásky = na začátku slov

naslovo, v. slovo

nasluhovati, v. sloužiti

naslýchati, v. slýchati

***naslyš**, příslov.: bývají hlasy n., které... = ozývají se (Brandl, zastar.)

***naslzený** = uslzený, plačtivý

***nasmědlý** [-le; -lost] = nasnědlý

***nasměšník**, -a, m. = posměvač (Čelak.)

***nasmuťnělý** [-le; -lost] = osmutnělý

nasnadě, příslov.: vysvětlení je n. = snadné

***nasnědlý** = malinko snědý

násobek, -bku, m. = číslo, množství několikrát větší než jiné; = číslo, které vznikne násobením jiného

násobenec, -nce, m. = násobené číslo

násobilka, ž. = násobení menších čísel

násobitel (odchyl. na-), -e, m. = číslo, kterým se násobí;

násobiti = sečítati tolikrát násobence, kolikrát udává násobitel; přenes. (kníž.) n. utrpení... = zvětšovat, zmnožovat; slož. dokon. z-; slož. nedok. **znásobovati**;

násobítko, str. = znamení násobení, krát (zastar.)

násobný [-ně; -nost] = „jsoucí „násobě“, ne jednoduchý, složený (zastar. obrozen., odbor.); -né číslovky = vyjadřující násobek; v. slož. dvojnásobný...

nasolovati, v. soliti

násoska, ž., z ruš. = trubice k nassávání a převádění kapaliny; **-skovitý** [-tě; -tost] = mající tvar násosky; **-skový**, příd. k násoska

náspě, ž. || zprav. pomn. **náspě**, -pí, -pím, -pích, -pěmí = nasypaná chodba u stavení, zápraží, záhrobec; v. náspí

naspěch, v. spěch

náspí, str. = náspě, I násep

***násrdeční**, příd. = co je na srdci

nassavač, **nassávati**, v. nasavač

nastálo, v. stálý

nastalý, **nastati**, v. II státi

nastáti se, v. I státi

nastávající = co nastává (jaro...): n., m. || ž. = nastávající, budoucí manžel || manželka, ženich || nevěsta (lid.); **-vati (se)**, v. I. II státi

nástavba, -veb, ž. = zvýšení hotového stavení

nástavec, -vce || **-vek**, **-vku**, m. = čím se něco nastavuje, prodlužuje, zvyšuje...

nastavovaný, **-vati**, v. stavovati

nastehnouti, v. stehovati

nástěnka, -nek, ž. = nástěnný obraz, projev, -nná hesla;

nástěnní (Ner.) || obyč. **-nný** = na stěně, na stěnu: **-nný** věšák, časopis, **-nná** lampa, **-nné** hodiny

nástin, -u, m. = nastínění, náčrt(ek) děje, práce, myšlenek

nastiňovati, v. stíniti

nastíratí = klásti, prostírat: = získati stíráním

***nástisk**, -u, m. = nátisk, nátlak, útisk (Koll.)

na stojato, přísloveč. výraz: obili na s. = stojící, nepokosené

nastojte, citoslovce, od pŕv. rozk. zpŕs. od nastáti (v. I státi). vlast. = pomozte, přenes. = běda, hle, výraz podivu, překvapení

(zastar. kníž., RK, Č.-Chod): tu nastojte, nová nehoda (Němc.)

nastokrát, v. stokrát

***nástolek**, -lku, m. = nástavek na stůl, podnos

nastoliti, v. stoliti

nástolní = jsoucí... na stole: n. telefon, přístroj: **-ník**, -u, m. = běhoun

nastolovati, v. stoliti

nástopný = jdoucí po stopě: dav n. (Čelak.): n. pes (mysliv.)

nastotísíckrát, násob. příslov. = stotísíckrát, mnohokrát (lid.)

nastouzení se, v. studiti

nástraha, ž. = nastražení, léčka, vnaidlo, úklady; z -hy zabít (šafař.) = úkladně

***nastrahovati** = nastražovati

nastražiti co na koho = připravit jako nástrahu, nalíčit; n. uši (Vanč.) = zbystřiti sluch; n. se = zbystřit pozornost (Majer., šrám.);

nastražovati, nedok.

nástražný = sloužící za nástrahu, vnaidlo; -ná rybka (rybář.)

nastražovati, v. nastražiti

***nástrček**, -čku, m. = nástrčka

nastrčenec, -nce, m. = nastrčený člověk (sr. strčiti), „štróman“

nástrčka, -ček, ž. = co se na něco nastrkuje

nastrkovati, v. strkati

nástroj, -e, m. = předmět „nastrojený“, kterým člověk zpracovává svůj pracovní předmět; přenes. či nástroj = pomocník, vykonavatel jeho vůle, záměrů; -járna, -ren, ž. = dílna, továrna, místnost na nástroje, na jejich opravu; -jař || -jář, -e, m. = výrobce nástrojů;

nástrojek, m., zdrob. k nástroj

***nastrojenec**, -nce, m. = nastrojený člověk

nastrojení, v. strojiti

nastrojený [-ně; -nost] = vyšňořený;

nastrojovati, v. strojiti

nástrojový, příd. k nástroj: -vá ocel, hudba

nástropní = jsoucí... na stropě: n. lustr, malba

nástřel, -u, m. = nastřelování, místo vstřelu, vstřel, stopa po střelení zvěře

nastřelovati, v. střeliti

nástřešní = jsoucí na střeše

nastřihovati, v. střihati

***nástud**, -u, m. = nastuzení (Č. Chod)

nástup, -u, m. = nastoupení (do řad k cvičení), do práce; n. vojška; = ofensiva (podle ruš.); **nástupce** [-kyně] = kdo po někom nastoupí (v úřadě, v obchodě, na trůně...);

nástupišťe, stř. = místo k nastupování do vlaku, peron; přenes. o zemi, o státu: n. pro válku;

***-pítel** [-lka], -e, m. = nástupce;

nástupní termín (nováčků); -ní stanice, audience vyslance;

-pnický poměr, -ké právo; -ké státy = vzniklé rozpadem jednoho; **-pnictví**, stř.;

-pník [-pnice], -a, m. = nástupce;

nástupný čas (šafař.) = následující; -né státy, obyč. -pnické

nastupovati, v. stoupiti

nastydlý, v. stydnouti

nastýlati, v. stláti

nasucho, v. suchý

nasupený [-ně; -nost] = kdo se nasupí; **nasupiti**, v. supiti

***nasvátečněný** = svátečně oblečený (kníž.)

nasvědčovati, v. svědčiti

***násvit**, -u, m. = nádech, odstín

nasycovati, v. sytiti

násyp, -u, m. = II násep; = nasypání, nasypané množství koku...

nasýpací || **násypný** = na nasypání: -cí, -ná kamna, -ný koš;

nasýpač, -e, m. = kdo nasypává;

nasýpati, v. sypati

násypka, -pek, ž. = nádoba na nasypávání || **násypník**, -u, m.;

násypný, v. nasýpací

***nasytný** = koho lze nasytit (Čelak.), zprav. zápor. ne-, v. tam

naš, naše... přivlast. zájm. k my:

naš otec, dům, stát;

naš kupec = u kterého kupujeme; náš vlak = kterým pojedeme, jedeme, jezdíme; náš hrdina = o kterém vypravujeme;

o členech téže společenské vrstvy, rodiny, o lidech stejného smýšlení, stejné národnosti...: je náš; to je náš člověk || našinec;

naši vyhráli (zpodstat.); naši nejsou doma, pozdrav od našich;

naše vaše, hazardní hra;

u našich... = u našeho domu

našedivělý || ***našedlý** = do šediva, ne docela šedivý

*nášept, -u, m. = nášeptávání;
našeptavač, -e, m. = kdo nášeptává, tajný rádce (s hanlivým odstínem); -čský hlas (Kříž);
našeptávati, v. šept

-nášeti, -šeji, slož. nedokon. dok. dokon. donéstí..., v. nésti;
na- co (barvu...) nač; *ne s p r.*
na- co, návrh atp., v. nanéstí;
naď- koho, co; kůň se nadnáší na svých pružinkách (Čap.), šla nadnášeji se na špičkách (So.);
naď- se nad koho = vypínati se;
ob-: takové vědro obnáší za velikou konev (Němc.) = pojme tolik co... (lid.); poplatek obnáší 20 K || obyč. dělá, činí, je;
od- koho, co kam...; *od-* se k čemu = vztahovati se (kniž.);
**po-* se s čím (šmil., zastar.);
po- se na koho, nač = podobati se (nářeč., šafař.);
**pod-* = potěšovat (Čelak.);
po-pod- ruku = pomalu zvedat (Čech);
po-vz- = zušlechťovat, oduševňovat; **po-vz-* se, o hoře = zvedati se (Ner.); zpříd. *povznášeji* dojem... = zušlechťující, oduševňující;
pro- co dveřmi; *pro-* řeč...;
pře- co jinam; význam se přenáší;
před- prosbu, báseň...; *před-* literaturu na universitě = odborně o ní vykládat; *před-* o kom, o čem = mít přednášku; v. přednáška; — *při-* co komu;
roz- dopisy, klepy; roznášelo se, že... = povíдало se, proslýchalo se; služebnictvo ji roznáší (Němc.) = pomlouvá mimo dům;
s- co na hromadu; na krajinu snášelo se večerní šero (Herit.); slepice snáší vejce; *s-* hlad, ústrky, koho; (ne)s- se s kým; *s-* se s kým v čem = shodovati se (zastar.);
u-: vlak nás unáší; *u-* koho zpěvem, dáti se u- hněvem...;
uš- se na čem;
v- nelad do společnosti;

vy- co kam; *vy-* co = vyzrazovat; obchod nic nevynáší; *vy-* čí zásluhy, koho do nebe; *vy-* se nad jiné;
vz- prosbu... ke komu, na koho; *vz-* se na křídlech, v letadle;
za- co kam; slepice zanáší = snáší mimo kurník; přenes. *za-* (ke komu), o manželské nevěře; zpěv se zanášel (Němc.) = nesl se daleko; *za-* se s čím = obíratí se; sr. zanáška;
-nášivati, slož. nedok. *do-*, *na-*...

*nášivek, -vku, m. = nášivek
našinec, -nce, m. = náš člověk, krajan, druh, člověk stejného smýšlení, téže společenské vrstvy; též o mluvící osobě: Havlíček mohl psát..., ale našinec? (Arb.); = příslušník našeho stavu, já; n. si to nemůže dovolit; N., 2., 4. -nce (život.), časopis; *našinský* = náš, domácí, ne cizí; mluvíti po našinsku (Jir.)

našíř, v. šíře
našivati, v. šíti
nášivek, -vku, m. || *nášivka*, -vek.
 ž. = něco našitého

*náškrabek, -bku, m. = naškrabné písmo (obrozen.)

*náškrť, -a, m. = náčrtek
nášlapek, -pku, m. = co se při chůzi nalepí na podešev; přenes. něčí n. = otrocký následovník, obdivovatel, přílepek (lid.) || *-pce*, m. (Suš.) || *-pník*, -a, m. (Palac., Koll.)

našlapovati, v. šlápnouti
našpíchatý = trochu špičatý
našpulovati, v. špouliti
**našťavlý* = mající chuť trochu jako šťavel, nakyslý

našup, v. I šup
nať, -ti || -tě, ž. = nadzemní část rostlin

natáčeti, v. točiti

*náťah, -u, m. = natažení
natahovací = na natahování: n. hodiny; *-vati*, v. táhnouti

natalita, ž., z lat. = počet porodů, narození, porodnost; *-tná* číslo

nate, v. na (citosl.)

natékati, v. téci

*nateplalý || *nateplý = slabě teplý
nátěpníček, -čku, m., zdrob. k ná-
těník, -u, m. || nátěpníčka, -ček,
ž. = teplá přikrývka zápěstí

nátěr, -u, m. = natření, natírání
a látka na ně; přenes. = pora-
žení, prohra, kontra v kartách
(hrubší hovor.); = ráz. povaha
(hovor.)

natěrač, -e, m. = řemeslník pro-
vádějící nátěry; -račský [-rač-
ství], příd. k tomu;

natěradlo, stř. || -rák, -u, m. =
čím se natírá

nátěrový, příd. k nátěr: n. lak

*natěstek, -tku, m. || -tka, ž. =
kvásek (lid.)

nátcha, v. nádcha

natínati, v. títí

natírací = na natírání: n. štětec,
prkénko;

natíratí, v. třítí

nátisk, -u, m., 1. = útisk, násilí
(Jir.); = škoda: k svému nátisku
... (zastar.); = náraz: větrů n.
(Hál.); 2. = natištění, otisk
štočku (odbor.); 3. = přitlačení
rtů k dechovým nástrojům, je-
jich poloha a tvar

nativismus «-tyvismus», -mu, m.,
z lat. = nauka o vrozenosti někte-
rých představ, pojmů, pravd...;
-vista, 1. mn. -té, m. = stoupe-
nec nativismu; -vistický «-ty-»
= v duchu nativismu;

*-vita, ž. = natalita

nátka, v. nádcha

natknouti, v. tknouti

natláčeti, v. tlačiti

nátlak, -u, m. = tlak, naléhání,
silný vliv na koho: člnit n. na
koho; jednat pod -kem; -kem co
vymoci; ustoupit, podlehnout ně-
čímu -ku

*nátlapek, -pku, m. = nášlapek

natloukati, v. tlouci

natloustlý = trochu tlustý

*natlučenina, ž. = úraz natluče-
ním, jeho místo

nate, příslov. vyjadřující časovou
posloupnost = potom: za hodi-
nu, hned n. atp.

*nátok, -u, m. = nájezd, útok

natolik (na tolik), příslov. =
aspoň tak, potud, do té míry: n.
byl každý moudrý (Vr.); nové
a říd.

*nátoň, -ně, m. (stč. a nář. -ton,
-u) = místo, kde se štípe dříví:
= špalek, pařez

natoť, příslov. = natož

natový, příd. k nat

natož, natožpak, stupňovací příslov.
= neřku-li, tím méně, což teprv,
teprv ne: já se v tom nevyznám,
n. ty; neumí na domácí práce
sáhnout, n. pak aby rozuměla
jiným (Vr.)

*natrapírovati, z něm. (a tam z
franc.) = zastihnout, přistihnout
(lid.)

*natrhlna, ž. = natrženina, trh-
lina;

*natrhlý = natržený, potrháný,
potrhlý;

natrhovati, v. trhnouti

natrium «nátryjum», -ia, stř. =
sodík

natroliti, v. droliti

natrpklý [-le; -lost] = trochu trp-
ký; -lá voda = slzy (Nez.); chut-
ná to -le

nátrubec, -bce || častěji -bek, -bku,
m. = otvor dechového nástroje,
do kterého se vtiskují rty, „hu-
bička“; -bkový hudební nástroj

natrunčený, v. trunčiti

natrvalo, v. trvalý

*nátržek, -žku, m. = něco natr-
ženého;

natrženina, ž. = natržené místo:
-žník, -u, m., léčivá rostl.

natřásati, v. třásti;

natřásavý [-ně; -nost] = natřá-
sající se;

*natřáslý = slabě třaslavý

*natřes, -u, m. = natřesení, na-
třásání

*natřesk, -u, m. = nával lidí
(vulg.)

*natuhlý = přituhlý, ztuhlý (Hál.)

nátura, ž., z lat. = přirozená po-
vaha, přirozenost (lid. a hovor.);
nebeská n. = dobrý člověk
(šmil.)

naturálie, «-lije», -lí, ž. pomn., z lat. = přírodní plodiny, suroviny; plat v -lích = naturální

naturalisace «-za-», ž. = naturalisování;

-ralismus «-zmus», -mu, m. = filosofic. směr pokládající přírodu za jedinou skutečnost; = umělec. směr jednostranně usilující o přesné vystižení skutečnosti;

-ralisovati «-zo-», -suji, 1. = udělit cizinci státní příslušnost; obyč. trpné: být naturalisován = dostati státní příslušnost; 2. -ralisovati se = úplně se přizpůsobit, -sobovati cizímu prostředí, splýnout, splývat s ním; **-ralista** [-stka], m. = stoupenec naturalismu;

-ralistický [-cky] «-styc-» = v duchu naturalismu: -ký směr, básník...; líčiti výjev... -cky

naturální = v naturálních (dávka, plat...); -rání byt = příslušející k zaměstnání; pudově -rání talent = přírodní (Sez.)

naturel «podle franc. -ty-, zčešt. -tu-», -u, m., z franc. = nátura, ale slovo učené, knižní: vědecký n. = vědecká povaha, -cky založený člověk ap.

naturismus «-zmus», -mu, m. = umělec. směr oslavující přírodu; **-rista** [-ristka], m. = stoupenec naturismu;

-ristický [-cky] «-styc-» = v duchu naturismu || ***-ristní**

***natvářka**, ž. = přetvářka (Trév., Jeřáb.)

natvrdlý [-le; -lost] = trochu tvrdý, začínající tvrdnouti: n. chléb; přenes. = přihlouplý, těžko chápavý (lid. a hovor.)

natvrdo, v. tvrdý

natyrel, v. naturel

naučení || **ponaučení**, str. (sr. učiti) = poučení, napomenutí, příklad: dáti komu, vzít si z čeho (po)n.

naučený [-ně; -nost] = čemu se naučíme, strojený

naučný = obsahující naučení, poučný, didaktický: -ná báseň; -ný slovník = encyklopedický, encyklopedie

***naučovati** = učit, poučovat

nauka «na-u-» || (zastar.) **ná-**, ž. = učení, vědní obor;

naukový = vědecký, vědní

***náuliční** = jsouci na ulici

náústek || **náú-**, -tku, m. = nátrubek

***náušek**, -šku, m. = náušník;

náušnice, ž. = ozdoba v ušním lalůčku;

náušník, -u, m. = chránítka na uši

nautický «nau-tyc-», přid k

nautika, ž., z řeč. = plavectví, plavecké umění

***náv** (nav), -i || **náva**, ž. (souvisí s nýti, unaviti) = podsvětí, hrob, onen svět (stč., nč. jen říd. kniž.): Kristus sestoupil do navi (Suš.); vstáti z navi (Slád.); = loď

naváděti, v. voditi

***naváhnouti**, dokon. k **navahovati** = navažovati se, naklánět (lid.): na- si ze džbánu = nahýbat, nalévat (Staš.)

nával, -u, m. = nahnutí (krve do hlavy), tlačení (u pokladny, u vlaku); = záchvat: n. kašle; n. hněvu (Krásnoh.), citů (Vrchl.): n. || **návata**, zdrob. -lka, ž. = dřevo, po kterém se něco váli (na vůz...)

***návalný** [-ně; -nost] = jako nával, prudký

navalovati, v. valiti

***návan**, -u, m. = navanutí, navátí

navarovati, v. vařiti

***navátina**, ž. = návěj (Vr.)

navazovati, v. vázati

navážeti, v. voziti;

navážka, ž. = navážení, něco navedeného

navazovati, nedok. k navážiti, v. vážiti: n. se = navahovati se

***návadek**, -vku, m. = náadek

navečer (lid. -čr), příslov. = k večeru; ***navečerní** klid (So.)

navedení, str. = návod

*naven, příslov. = ven;

navenek, v. *venek*

náves, -vsi, ž. || původnější, ale dnes zastar. *návsi*, stř. (Mršt.) = volné místo na vsi

**návesníček*, -čku, m., zdrob. k *návesník*, -u, m. = zvon na vsi

naveskrz(e), v. *naskrz*

**navěčný* [-ně; -nost] = věčný

návěj, -e, ž. = co je naváto: -je sněhu (Rais); písková n.;

zdrob. *návějka*, ž.: moučné -ky v koutech světnice (Majer.)

návěs, -u, m. = něco navěšeného: sněžné -sy (So.) || *návěsek*, -sku, m.;

návěska || -ška, -sek || -šek, ž. = poutko u biče;

**návěsný* = co je na pověšení: -né hodiny (Had.)

návěst, -i, ž., l. = premisa (obrozen.): 2. = znamení, signál, semafor;

návěstí || -ští, stř. = znamení, signál, zpráva, veřejné oznámení, vyhláška;

návěstní || *návěstní* tabulka = s nápisem

návěška, v. *návěska*

navěšovat, v. *věšet*

návěstí, -štní, v. *návěst*

**návěta*, ž. = *návěst* l. (obrozen.)

**návětí*, stř. = premisa (Č.-Chod)

návětrný = co je na větru: n. bok lodí; -ná strana = kam fouká vítr

návětří, stř. = *návětrná* strana; = bok lodí na větru, proti v.

návěžní = na věži: n. hodiny

navíc, příslov. z na víc(e): n. co mít (proti komu) = mít mimo to, co má někdo, ještě něco; dostat n. = víc, než jsme čekali, než nám patří

náviděti, -dí, -vidě, -viděn(i) = moci vystát, mít rád, milovat (lid. a kniž. zastar.); obyč. *ne-náviděti*, v. *tam*

navigace, ž., z lat. = lodní plavba, zplavnění řek; lid. = nízké ná-břeží: -*gačn* = plavební

naviják, -u, m. = zařízení na navíjení

navíjecí = na navíjení:

navíjeti, v. *vinouti*

**navilý* = *navinulý*

návin, -u, m. = *navinutí*, něco *navinutého*;

navinovat, v. *vinouti*

navinulý [-le, -lost] = *nakyslý* (jako víno); -lá chuť, -lé jablko; přenes. *navinulá* poznámka = *mrzutá*, *štiplavá* (Č.-Chod)

**navislý* = *převislý*

**naviti* = *unavovat*: v. *unaviti*, *znaviti*

navívat, v. *váti*

návlačka, -ček, ž., zdrob. k *návlaka*

návlační, -ho, m.: *státní* n. = st. zástupce, *prokurátor*

**navláhnouti* = *státi se vlahý*, *zjihnouti*

návlak, -u, m. (nářeč., Němc.) || *návlaka*, ž. = *šněrovací* jehla. *šněrovaadlo*

navlas, v. *vlas*

návlečka, -ček, ž. = *návlačka*, *víčko*, *klobouček*

navlekač [-čka], -e, m. = *kdo navléká*

navlékati, -*vléknouti*, -*vlík*-, v. *vlékat*, *vléci*

**navlhati* = *vlhnouti*

navlhčovat, v. *vlhčiti*

navlhlý [-le; -lost] = *co navlhne*

návná || *návní* kost = *nádor*, *bulka* (lid. a lékař.)

návnada, ž. = *vnadídlo*; přenes. = *čáka*, *naděje* (Hál.)

navnadřovat, -*vnazo*-, v. *vnada*

návní kost, v. *návná*

návod, -u, m., l. = *navedení*, *zastrčení* (niti...; odbor.); 2. = *navedení*, *podnět*: *jednati z cizího* -du; 3. = *poučení*, *předpis*, *instrukce*: *dát komu n. k čemu*: *dělati co podle* -du

**návodčí*, m. = *kdo dává návod*, *podnět*

navoděn(y), v. *voditi*

návodný = *dávající návod*

**navolit* se = *nabažiti* se (lid.)

navoňovat, v. *voněti*

**navoštiti* = *navoskovati* (Č.-Chod)

návoz, -u, m. = *navezení*, *navážka*, *násyp*

navozený, -zovati, v. voditi

navracenec, -nce, m. = navrátilce

navraceti, -covati, v. vraceti

*navrasklý = co je s mělkými vráskami, rýhami

návrat, -u, m. = navrácení;

-tečné, -ho, stř. = poplatek za návratku (pošt.);

-tek, -tku, m. = vrácená částka daně... (úřed.)

navrátilce, -lce, m. = kdo se navrátí (domů z ciziny, z koncentračního tábora), repatriant

návratka, -tek, ž. = zpáteční list (s potvrzením příjmu zásilky);

-tné, -ho, stř. = sleva na dopravném, refakcie;

-tní || řidč. -tný (lhůta, lístek, účet)

návrh, -u, m. = návržení (v. vrcl),

nástin, osnova, plán: n. zákona, stavby || na stavbu, rozpočtu...;

mít n. = navrhovati; n. podat, předložit, učinit, vypracovat, zamítnout

navrhovací právo = p. navrhovat;

-vatel [-lka], -e, m. = kdo navrhuje; -vati, v. vrhnouti

navrch, příslov. z na vrch = nahoru; přenes n. hlavy ve řeční: n. hlavy si vyhledět oči (Herb.) = úplně si vyhledět, při hledění vykult; oči n. hlavy, s očima... (Vanč.) = s vykulenýma očima; vysmáti se komu, diviti se čemu n. hlavy (Vr.) = s chutí vysmát, velmi, překvapeně se divit (všechno lid. a hovor.); vypíti skleničku likéru n. = nakonec, na jiné nápoje (t.);

navrchu, příslov. = nahore

návrší, stř. = výšina, menší kopec

navršovati, v. vršiti

navrub, v. vrub; návsí, v. náves

návštěva, ž., 1. = návštěvení, vyhledání koho z přátelství, ze soucitu (n. nemocného), z pozornosti, za účelem úředního jednání, prosby, přimluvy..., visita: vykonat -vu, jít ke komu na -vu, být u koho na -vě, návštěvou: den návštěv: přijmout -vu

= ... hosta, návštěvníka; mít -vu

= ... hosta, hosty, návštěvníka, -ky; dostat -vu; = počet návštěvníků: n. lázní klesá, stoupá; 2. = docházka, chození, frekvence: n. školy, divadla, kursů ...; n. výstavy = prohlídka; n. lázní = pobyt v nich

*návštěvna || -vovna, -ven. ž. = přijímací pokoj

návštěvní, příd. k návštěva: n. den: návštěvnice, ž. protějšek k návštěvník (n i k. dámský návštěvník); -vnický, příd. k návštěvník; -vnictvo, stř. hromad. = návštěvníci (Bass);

návštěvník, -a, m. = kdo koná návštěvu (u koho, v úřadě...), prohlídku (n. výstavy), kdo někde pobývá (n. lázní);

návštěvnost, -i, ž. = průměrný počet návštěv divadla, ve filmu...

navštěvovatel [-lka], -e, m. = kdo někam dochází (často, pravidelně), frekventant (kursů...);

-vovati, v. navštívit

návštěvovna, v. návštěvna

Navštívení P. Marie, svátek

navštívenka || *návštěvenka (Ner.),

ž. = lístek se jménem, visitka; -venkový tvar

navštívit, rozk. -tév (zastar.) ||

-tiv: n. koho, co = vykonat u něho návštěvu, zavítat k němu; slož. dokon. po- koho (lid., Rais); navštěvovati, -vuji, nedok.; n. školu, kursy... || chodit, docházeti do ...; n. universitu = studovat na -tě; koho Bůh miluje, toho křížkem navštěvuje (přísl.) = posílá naň nemoci, trápení

návyk, -u, m. = čemu navykneme, zvyk; n. čemu, n i k o l i nač (ve význ. dějovém), zprav. navyknutí

navykati, -kám = zvykati; n. čemu (n i k. nač);

navyklý čemu = zvyklý; -lé mírné podnebí (Sez.), zprav. kterému jsme navykli; *-lost, -i, ž. = návyk (Suš.);

navyknouti, -knu, -knuy, -kl, -knutí = zvyknouti; -knouti čemu (práci...), n i k o l i nač. ...

si čemu || sí co; ... si každý den chodit na procházku...

*návykový [-vě; -vost], příd. k návyk = řídící se návyky, hovějící jim

navýsost, příslov. = nejvyšší měrou

*navýš, přisl., vlast. = na výšku; lid. mor. něco n. = navíc, nadbytečně

navzájem, příslov., z pol. = vzájemně, vespolek, jeden druhému...: pomáhati si, těšiti se, podporovat n.; sr. druh, -a

*navzdor || *-ry, předl. s 3. p. = přes (ve význ. přenes.), vzdor: n. rozdílu (šafař.); n. svému zklamání (Čech); n. tomu = přes to (neujalo se obec., asi germanis.) || *na vzdory (navzdory)*, v. vzdor

*navzdor, -u, m. = jednání na vzdor, schválnost

navzdory, v. navzdor a vzdor

navztekat se, v. vztekat se

navždy(cky), příslov. = na celou další dobu (na otázku jak dlouho)

naзад, příslov. = dozadu, nazpět (kam?)

*ná zadek, -dku || -dník, -u, m. = ranec

*nazádrhmo || *naza-* (Jungmann -drmo) = na uzel, na kličku (co zavázati); přenes. míti co n. (Herrm.) = zamotáno, mít nepříjemnou věc (lid.)

nazál, v. nasál

nazarejec, -jce, m., židovský sektář; -rejský, m. = nazarejec, křesťan

nazaren, -a, m. = nazarejec, křesťan; -renský [-sky; -ství], příd. k tomu

nazbyt, příslov. = tolik, že zbývá, zbytečně mnoho: míti čeho (jídla, času...) n.; n. patrný (Winter) = zcela (ojediň.); je to n. = zbytečné (šmil.; lid. n. umělé)

nazdar, příslov. z na zdar, pozdrav;

zpodstat. stř. neskł.: hlučné n. (Čech);

zdrob. *nazdárek* (důvěrné);

nazdarovati, -ruji = říkat nazdar (říd. hovor.)

nazdařbůh, příslov. = na neurčito, bez cíle, maně: rána, střilet, jít, chodit n.

nazdát se, -zdávati, v. zdát se

naze, v. nahý

názední = visící na zdi: n. konsola

nazejtří || častěji *nazítří*, příslov. = příštího, druhého dne

nazelenalý [-le; -lost] = zbarvený do zelena

název, -zvu, m. = nazvání, pojmenování, jméno

nazírací schopnost... = s. nazírat; -ratí, v. zřítí;

-ravý [-vě; -vost] = nazírající (odbor.)

nazítří, příslov., v. nazejtří;

**nazítří*, stř. = zítřejší den

nazlátlý = do zlatova: n. vzduch (Vanč.); n. tón pleti (Olbr.) || **nazlatovělý*

nazmar, příslov.: přijíti n. = vničit, býti zničen, nebyti zužitkovan, vyu-

naznačiti, v. značiti

*ná značka, -ček, ž. = náznak; -čkový = náznakový;

**ná značný* [-ně; -nost] = naznačující, náznakový

naznačovati, v. značiti

naznak, příslov. = na zádech, na záda: ležet, spát, natáhnouti se n.;

**naznaku*, *na znaku* (ležet...) = na zádech (umělé); podob. *ve znaku* (Tyl)

náznak, -u, m. = naznačení: n. a nástin pravdy (Vlč.); historické -ky (šafař.); mluvit v -cích; -kem co říci; n. ukončení debaty (Vr.) = známka;

-kovitý, -kový = v náznacích: -té vyjadřování; -vá poesie (Praž.)

naznaku, v. naznak

naznatí, -znávati, v. znáti

názor, -u, m. = nazírání, pozorování: znáti co z vlastního -ru: = pojetí, chápání, zásada, mínění: světový n.: mravní -ry:

mít o čem vlastní n.; jsem toho názoru, že..., nikoli jsem názoru, že...;

**názornina*, ž. = pomůcka k názornému vyučování;

názorný [-ně; -nost] = zřetelný, jasný, výstižný, dobře znázorňující (příklad, vyučování);

názorový [-vě], příd. k názor: -vý diktát, -vé neshody, rozdíly; -vě se lišit = v názoru, -rech

nazouti, -zouvati, v. zouti

nazpaměť || -mět (u m ě l é *napaměť*, -t), příslov.: učit se čemu n. = aby nám to zůstalo v paměti

nazpátek (*-tky) || *nazpět*, příslov. = za sebe (ohlédnouti se nazpátek, nazpět...), opačným směrem, tam, odkud jsme přišli, odkud bylo co posláno... (jít nazpátek..., poslati co n. atp.); dát komu nazpátek, nazpět (při placení) = vrátit, co dal víc; v. zpátkem, zpět;

není nesprávn. ohlédnouti se nazpátek... m. ohlédnouti se (příslovce vyjadřuje zřetelně opačný směr, neboť ohlédnouti se znamená i pohlédnouti kolem sebe);

ani není nesprávn. poslat koho nazpátek... = poslati tam, odkud vyšel, vyjel, domů... m. vrátit koho (to má i význam obecnější = zastavit jej, aby nepokračoval v cestě); podob. není nespr. poslat knihu zpět (knihkupci, do knihovny...) m. vrátit; nebo vzít žádost zpět = vzít ji odtud, kam byla podána m. odvolat (= prohlásiti, že na ni netrváme...); záleží tu všude na tom, chceme-li se vyjádřit konkrétněji či jen obecněji

**nazrálý* = začínající zrát (Neum.)

nazrzavělý || *nazrzlý* = do zrzava

**názůrek*, -rku, m., zdrob. k názor

**nazvedovati* = zvedati

nazvíce, příslov. vzniklé chyb-
ným čtením stč. najvíce = nej-
více, většinou, zejména (obro-
zen., šafař., Koll.); v nové do-
bě velmi říd.: kdo tedy vlastně

ten dělník venkovských cukro-
varů n. jest? (Šim.)

názvisko, stř. (říd.) = název, jmé-
no (šafař.), přezdívká (So.)

názvosloví, stř. = soubor názvů,
terminologie, nomenklatura;

-*slovný*: -vné rozdíly = r. v ná-
zvech

názvuk, -u, m. = přízvuk, důraz...
(Čelak., Suš., Durd.); dnes říd.
kniž.: lidový n. v poesii = ráz,
nádech; lehčivý n. slov = odstín
(Č.-Chod); -ky na tradici (Nov.)
= ohlasy tradice

nazývati, v. zvatí

**nažátko*, -tek, stř. = nahý, chudý
člověk (Ner.)

nažehlovati, v. žehliti

nažiti = obnažovati (říd. kniž.);
zprav. slož. dokon. ob- tělo... =
zbavit oděvu, odhalit; ob- hla-
vu = smeknout (klobouk...); ob-
meč = tasit (kniž.);

slož. nedokon. *obnažovati*

nažítí, v. I, II žiti

naživě, -vu, v. živý

nažka, ž., rostlinný suchý plod

nažloutlý [-le; -lost] = do žluta

nažluklý [-le; -lost] = trochu žluk-
lý

nažší, v. nahý

N. B., v. nota bene

ne, záporné slove, 1. samostatné
s větným významem, «často né»:

a) Byls tam? Ne = nebyl; Máš
to? Ne = nemám atp.; zesílené
ne, *ne*, *nene*; *nenene* (Baar);

komu bych to dal, když ne to-
bě = když bych to nedal tobě;
Chci, aby sis vzal mou dceru. A
co by ne? (Olbr.) = a co (= pro-
č) bych si nevzal?; Všecko
je v pořádku? Aby ne = aby ne-
bylo!, je;

b) je to divné, ne || no ne? =
není-liž pravda?; ne, to je no-
vina! (Vanč.) = no tohle, no to-
to, to je novina (podiv, překva-
pení);

c) Ne, že bych vás nerad viděl,
ale nemohli vám tam u vás dát
něco kloudného? (Rais) = ne-
myslete si, že..., není tomu tak,

že...; Neklidná jeho krev byla žádostiva změn. Ne, že by nemiloval svého domova (Dur.) = nebylo to proto, že...; Ne, jaký zvláštní návyk osvojuje si ten chlapec (šrám.) = není to divné?;

d) pan pomocník ne aby si polevil (Rais) = nedá si říci, aby..., nechce si polevit; ne abys o tom vykládal dědkovi (Vr.) = nevykládej (silnější zákaz), bůh tě chraň, abys...; často *ne a ne*: on ne a ne si to vzít = nechce si to vzít; on ne a ne si dáti říci; e) *ne-li*: bylo to 100 K, ne-li víc = nebylo-li to víc;

2. samostatné s významem nevětným = nikoli: malý znamená ne velký, lichý ne sudý; je malý, ne velký...

ne-, 1. ve složení se jmény (podstat., příd. ...) a s příslovci má význam:

a) prostě záporný: *nemilý* = nikoli milý, *nevýnosný* = nikoli výnosný, *nečlen*, *nekněz* atp.;

b) opak o kladný, t. j. znamená opak toho, co slovo kladné: *nešťastný* = nejen nikoli šťastný, nýbrž ubohý...; pod. *neštěstí*; *nemocný* = nejen nikoli mocný (svého těla), nýbrž churavý, neduživý; podob. *nemoc*;

2. *ne-* se slovesy, hlavně ve větné souvislosti;

a) s významem prostě záporovým: Víš to? Nevím; Máš to? Nemám; nepůjdu tam, nepsal jsem to; není nemocen...; tu se popírá obsah celé věty; b) s významem opak o klad.: *nechati*, *nenáviděti*...;

c) v případech jako: neštěstí nechodí po horách, nýbrž po lidích (přísl.), patří ne- vlast. k výrazu po horách: neštěstí chodí ne po horách... = nikoli po horách; neví to každý = ví to ne každý, jen někdo to ví; nevím toho mnoho z vlastní zku-

šenosti (Neum.) = vím toho ne mnoho, nemnoho, málo.

Ze složených slov (podst., příd. jmen, sloves...) uvádějí se zde dále jen ta, která mají význam 1 b), 2 b), ostatní pak zprav. nikoli, protože se podle potřeby tvoří skoro vždy

Neapol(e), ž., ital. město:

Neapolitán [-nka], -a, m. = obyvatel Neapole, rodák z ní;

neapolitánský (Ner.) || zprav.

neapolský; N. záliv;

neartikulovaný, v. artikulace

neb, v. anebo

***nebbich**, -a, m., žid. = ubožák

nebe, stř., pomn. *nebesa*, *nebes* (odchyl. básnic. v *nebích*) = klenba objímající zemi, obloha: n. a země = celý svět; nábožen. = sídlo Boha, bohů; = Bůh, bůh; symbol blaženosti, blahobytu...: být, žít, cítiti se jako v (sedmém) nebi;

přenes.: do nebe volající křivda... = velká, strašná; sr. chváliti, modrý; jako kdyby spadl s nebe, o neočekávaném příchodu;

to je jako nebe a dudy = velký rozdíl (lid. a hovor.);

pomn. *nebesa*, často || *nebe*: -sa jsou zamračena || *nebe* je -no: v. královna; na nebesích, v n. || na nebi, v n.; *nebesa* = baldachýn; = ochranný závěs nad postelí...; *nebesa*!, zvolání při podivu, žalosti...

nebe-, km. jm. *nebe* ve slož.:

***-dajný** pocit = blažený (Koll. Zey.);

***-dyšný** = vydávající rajskou vůni;

-klíč = modlitební kniha (lid.): = petrklíč;

***-nosný** = -tyčný (Mar.)

nebesa, v. *nebe*;

nebesák, -u, m. = rybník bez stálého přítoku, napájený jen deští (rybář.)

nebesklíč, -e, m. = nebeklíč;

***nebesklon**, -u, m. = konec obzoru (Heyd., Kos., Zey., Čech)

nebesko, stř. = nebe (básnic.);

nebeský, příd. k nebe, nebesa: -ké království, -ká bář, tělesa, blaženost; n. střelec = sváteční, střilejší Pánu Bohu do oken (mysliv.)

***nebespán**, -a, m. = Bůh (čech)

nebešťan [-nka], -a, m. = obyvatel(ka) nebes

***nebe-tělo** = nebeské těleso (Prach.);

-**tyčný** [-ně] = dotýkající se nebe, velmi vysoký: -né hory

nebezpeč, -e, ž. (říd. básnic., Suš., Klášter.) || **nebezpečnost**, stř. || zprav. **nebezpečí**, stř. = nebezpečné postavení, blízkost, možnost úrazu, smrti, škody...; n. ohně, války, nákazy... = nebezpečí, že vypukne oheň..., možnost ohně...; podob. nebezpečí smrti || v témž význ. n. života = nebezpečnost, nejistota života, stav, kdy je život v nebezpečí; hrozí mu n.; být, octnouti se v n. (životu, smrti); vydávati se v n.; odvážit se čeho s -čím života; dělati co na své, na vlastní n.; žluté n. = hrozící od žlutého plemene (v duchu rasismu); souhlasiti s čím i na nebezpečí roztržky, *german* m. třeba by to mohlo vést k roztržce;

***nebezpečněti**, -nějí = stávati se nebezpečný;

nebezpečný [-ně; -nost] = „ne bez péče, bez starosti“, nejistý, kde, kdy je nebezpečí hrozící zdraví, životu... (čas, doba, nemoc, cesta, postavení, vyhrožování); -ný člověk, zločinec... = který je nebezpečím pro druhé, před kterým nejsme bezpečni, jisti; -ně se poranit...

nebíčko, stř., zdob. k nebe (v dět. řeči)

neblahý [-blaze] = zlý, špatný: n. vliv, -há doba, předtucha, událost, -hé poměry; působit na koho -ze

nebláto ve spojení jíti bláto n., v. bláto

neblaze, v. neblahý

nebo || (kniž.) *neb*, v. anebo, spojka = neboť (zastar.): ať — nebo, v. ať

nebohý [-boze] = ubohý, nešťastný (o lidech)

nebojácný [-ně; -nost] = nebojící se, smělý

***nebojsa**, m. neskl. ze sloven. vlast. = neboj se, nebázlivec; navrhovalo se za angl. *dreadnought*

neboli, spojka ztotožňující, spojující dva výrazy stejného významu = jinak: gramatika neboli mluvnicka...

neboť, souřadná spojka příčinná: neboj se, neboť jsem s tebou

neboze, v. nebohý

nebozez, -u, m., z něm. = nástroj k vrtání, vrták; zdob. -*zizek*, -zku, m.; podívati se -zízem = vyčítavě (lid.): *Nebozizek* (v Praze), vrch

***nebožácký**, příd. k nebožák:

*-**ctvo**, stř. hromad. = nebožáci: **nebožáček**, -čka, m., zdob. k nebožák;

nebožáčka, -ček, ž., v. nebožák: **nebožák** [-žačka], -a, m. = nebohý člověk, chudinka; zdob. -*žátko*, stř.

***nebožec**, -žce, m. = nebožák;

nebožka, ž. = mrtvá, zemřelá žena; už je n.: n. matka: v. nebožtík

***nebožský** = nebožský, v názvu básně od Z. Krasiňského *Nebožská komedie*

nebožtický [-cky], příd. k nebožtík:

***nebožtíček**, -čka, m., zdob. k nebožtík;

nebožtíčka, -ček, ž. protějšek k nebožtík;

nebožtík, -a, m. = mrtvý, zemřelý muž: už je n.: n. otec

nebratr, ve spojení *bratr* n. = ať je to bratr, či není

nébrž, v. nýbrž

***nebuda**, m. = pobuda, tulák

nebulosní || -*lósni* [-sně] «-lóz-», z lat. = mlhavý, neurčitý

***nebylý** = co nebylo

*nebytelný = nepevný, neobývatelný

nebýt(i) ve významu podmínkovém: n. mne, byl by to udělal, byl by upadl... = kdyby nebylo mne, mé rady, pomoci...

nebývalý [-le] = co nebývalo, neobvyčejný, překvapující: -lá účast; -le mnoho

necelý = ne(ú)plný: -lých 100 Kč

*necessaire «-cesá-», ž. pomn., z lat. = potřebné věci

necesér «nesesér, zčešt. nece-», -u. m., z franc. nécessaire = schránka na drobné potřeby, zvláště cestovní

necesta, ž., ve spojení: jíti cesta n., cestou necestou = rovno

necičky, -ček, ž. pomn., zdrob. k necky

necita, m. = necitelný člověk: zesíl. n. necitelná;

*necitelník [-nice], -a. m. = necita;

necitelný [-ně; -nost] = nemající cit pro druhého, soucit s druhým, necítící s ním;

necitlivý [-vost] = nereagující na podráždění: -vá kůže...;

*necitný [-ně; -nost] = necitlivý, necitelný

neckář, -e. m. = výrobce necek;

neckovitý = jako necky;

necky, necek, ž. pomn. = dřevěné náčiní na praní apod.

nectnost, -i. ž. = špatná vlastnost, špatný návyk;

nectný [-ně] = beze cti, hanebný, zahanbující, zlý: -né jho (Čech); -ná hudba (lid. a hovor.); -ně o kom psát (Jir.)

necuda, ž. || n., -dovi, m. = necudná žena || -ný muž, nestoudnice || -ník;

*necudník [-nice], -a. m. = necuda;

necudný [-ně; -nost] = nestoudný, nestydatý v pohlavních věcech

nečas, -u. m. = špatné počasí:

N., -e || -a, m., příjm.;

*nečasí, stř. = nečas

*nečasovec, -vce. m. = nesoučasník (Nov.)

nečasový [-vě; -vost] = nevhodný v jistém čase (nynějším n. minulém), oč není v některé době zájem...: n. článek, -vá poznámka

Nečech, -a. m. = kdo není Čech

nečekáný [-ně; -nost] = co nečekáme, proti očekávání, nenadálý: n. host; -ně přijít

*nečesanec, -nce. m. = nečesaný, nevychovaný člověk;

nečesaný = neučesaný, nevychovaný

nečeský [-sky; -skost] = proti čes. duchu: -ké slovo, -ká povaha, vyjadřovati se -sky

nečest, -cti, ž. = opak cti: není mu to k necti;

*nečestník, -a. m. = nečestný člověk;

nečestný [-ně; -nost] = odporující cti, jednající proti cti: n. člověk, čin, -né jednání

nečetný [-ně; -nost] = nemnohý

nečinný [-nně; -nnost] = nepracující, zahálející

nečistota, ž. = špinavost, špína;

-stotný [-ně; -nost] = nedbající čistoty

nečistý [-tě] = špinavý (člověk, límeček...); = neušlechtilý, hříšný, smilný: -tá touha, žádost; = nekalý, podvrtný: -té živly; psáti na nečisto

nečítaný = nespočetný, bez počtu. mnoho: dostat jich [ran] -ných (lid. a hovor.) || -táno: pomocníků -táno (Mach.)

nečitelný [-ně; -nost] = co nelze číst (původ. = co nelze čít): -né písmo; psáti -ně

nedaleký [-ko] = ne vzdálený: n. dům; -ká budoucnost; -ká minulost, lépe nedávná; -ko odtud, (od) nás, (od) města; v -ku = nablízku (Krásnoh.)

Nedaříž, -e, ž., ves

nedávný [-no] = před krátkým časem (nastalý...): -ná minulost; v -né době;

od nedávna = od nedávné doby;
 před nedávnem = před krátkou dobou

*nedba, ž. = nedbání, nedbalost (zastar., Palac., šafař., šmil., Winter, Jir. ...)

*nedbala, m. = nedbalec;
 *nedbalčice, ž. protějšek k nedbalec;
 nedbalec, -lce, m. = nedbalý člověk;
 *nedbalkyně, ž. protějšek k nedbalec;
 nedbalky, -lek, ž. pomn. = lehký domácí oblek, negligé; chodit v -kách; -lkový oblek;
 nedbalý [-le; -lost] = nedbající, nepořádný, povrchní, -chně udělaný || nedbanlivý [-vě; -vost]

*nedělaný [-ně; -nost] = nehledaný, prostý, přirozený

neděle, 2. mn. -l, ž., 1. = první den v týdnu; zlatá, stříbrná n. = poslední, předposlední před vánocemi (v mluvě obchodnic.); Bílá n. = 1. po velikonocích; v. křížový, květní, kýchací, smrtelný;
 s -le = po neděli, od neděle počínajíc;
 2. = týden: za dvě -le...;
 nedělníčko, -tek, stř. = dítě narozené v neděli;
 nedělní [-ně; -nost], příd. k neděle: -ní oblek, klid; -ně oblečený; -níček, -čka, m. = nedělníčko

nedělnost, ž., v. nedělní a nedělný;
 *nedělný [-ně; -nost] = nedělající, neschopný dělat, nedílný;
 *nedělský [-sky] = nedělní

nedíl, -u, m. = nedělitelné, společné jmění rodu, rodiny, zádruha;
 nedílný [-ně; -nost] = nedělitelný, společný: -né ručení; ručit rukou -nou || nerozdílnou

*nedivno: n., že... = není divné, divu (kniž., šimáč. aj.)

nedlouhý [-ho] = ne dlouhý, krátký

nedobánsník, -a, m. = polobánsník (Palac.)

*nedoberný || -běrný [-ně; -nost] = nevyčerpatelný

nedoběrek, -rku, m. = co se nedobere, zbytek;
 nedoběrný, v. nedoberný

*nedobitek, -tku, m. = nedobitá, nepobitá část nepřátel...

nedobrota, ž. = nedobrá věc, špatnost; = nedobrý člověk;
 nedobrý [-ře] = ne dobrý, špatný

nedobytný = čeho nelze dobýt, do čeho se nelze dostat, co nelze vymoci: n. hrad, -ná pokladna, pohledávka

nedocenitelný [-ně; -nost] = koho, co nelze docenit;
 nedoceniti, -ňovati, v. ceniti

*Nedočech, -a, m. = špatný Čech (Něm.);
 *nedočeský = nezcela český (Palac.)

nedočkavec, -vce, m. = nedočkavý člověk;
 nedočkavý [-vě; -vost] = kdo se nemůže dočkat, netrpělivý

nedodělek, -lku, m. = nedodělaná práce (kancelářská), „rest“

*nedohádatelný = čeho se nelze dohadat (Čech)

*nedohasitelný = neuhasitelný

nedohledný [-ně; -nost] = velmi vzdálený: -ná budoucnost, doba, dálka; v -né době

nedochůdce, -čete, stř., přenes. = nevyvinutý (těles., dušev.) člověk, nepodařená práce;
 *nedochůdný [-ně; -nost] = nevyvinutý, zakrnělý

*nedojeda, m. = nenasyta;
 nedojedek, -dku, m., obyč. pomn. -dky = nedojedené jídlo, zbytky jídla (lid.)

*nedojípkou, příslov. = nenadále, maně (zastar., Čech)

nedokonavý [-vě; -vost]: -vé sloveso, imperfektivní, -vum = vyjadřující děj nedokončený, trvající n. opětovaný

*nedokrasovědec = polovzdělaný krasovědec, estetik (Palac.)

nedokrevný [-nost] = chudokrevný (odbor. a kniž., Vrba, Vanč.); přenes. -né umění

nedokrojek, -jku, m. = zbytek z bochníku chleba

***nedokuřek**, -řku, m. = oharek, nedopalek

***nedoličný** = nepopsatelný (Durd.)

nedoložený = neopřený o doklady, bezpodstatný, lichý

***nedoměrný** = nezměrný, neob-sáhlý (Ner.)

nedomrlý = ne úplně mrtvý, churavý, slabý, ubohý (Neum., Vanč.); **nedomřelec**, -lce, m. = nedomrlý člověk (Svět.); ***mřelý** (Svět.) || ***mřivý** = nedomrlý

nedomykavý = nepřiléhavý (lékař.)

***nedomyslný** [-ně; -nost] = nedomyšlející (něco), nedomyslitelný

nedomyšlený [-ně; -nost] = neúplně promyšlený: n. návrh

nedonošený, v. nositi

nedopalek, -lku, m., n. doutníku = oharek, „špaček“

***nedopán**, zdrob. -**pánek**, z pol. = malý pán (obrozen.)

nedopatření, stř. = přehlédnutí, chyba: učiniti co z n., -ním

***nedoperný** || -**peřený** = neúplně opeřený

***nedopilec**, -lce, m. = nedopita

nedopita, m. = kdo se nemůže dopít, pijan;

***nedopítec**, -tce, m. = nedopita;

nedopítek, -tku, m. = nedopitý zbytek nápoje

nedoplatek, -tku, m. = nezaplacený, nevy- díl větší částky

***nedorostek** || -**růstek**, -stka, m. = nedorostlý, nedospělý tvor;

***nedorostlátko**, -tek, stř. = nedorostek;

nedorostlý = kdo, co nedoroste; **nedorůstek**, v. výše

***nedorůstě**, -těte, stř. = nedorostek (Třeb.);

nedorůstlátko, -tek, stř., zdrob. k

***nedorůstle**, -ete, stř. = nedorostek (Třebíz.)

***nedorozum**, -u, m. = slabý rozum (Palac.):

-**zumění**, stř. = neporozumění (někomu), nepochopení

nedoručitelný [-nost] = co nelze doručit

***nedořešitelný** = co nelze dořešit!

***nedosáhlý** [-le; -lost] = nedosažitelný

nedosažitelný = čeho nelze dosáhnouti, nedostižný;

***nedosažný** = nedosažitelný

nedoslýchati, v. slýchati;

-**chavý** [-vost] = nedoslýchající

nedospělý [-lost] = nevyspělý

nedost(i), příslov. = ne dost(i)

nedostačitelný || obyč. **nedostačující** = nedostatečný

nedostatečná, ž. = nedostatečná prospěchová známka;

nedostatečný [-čně; -čnost] = nedostačující, nevyhovující, neúplný: n. prospěch, žák, oděv. -né vzdělání; -ná známka; -tečnost opatření

nedostatek, -tku, m. = nedostachování, chybění, scházení, neúplnost, nedostatečné množství: n. peněz, potravin, vzdělání, zájmu; mít ve všem n.; žít v -tku = v mírné nouzi; z -tku peněz, důkazů...; z -tku možnosti, lépe nemaje (-jíc...) možnost, nemo-ha; různé -tky = vady, závady

nedostati se, -stane, -stalo, jen ne-

osob. (souvisí s nedostatek): kdyby se nedostalo peněz... = kdyby nastal nedostatek; nedostalo se naň = nezbylo (v. dostati);

nedostáváti se, nedokon. = chybět, scházet: -vá se potravin.

peněz; **nenedostáváti se** = nechybět (kniž.)

***nedostavenina**, ž. = něco nedostavěného;

***nedostavitelný** = co nelze do-

stavěti

nedosti, v. nedost

nedostihlý || častěji -**stižný**, lépe než -**stižitelný** = nedosažitelný: n. cíl, vzor

***nedostupka**, ž. = nedostupná žena; **nedostupný** = ne dostupný

*nedosudek, -dku, m. = neúplný úsudek

nedosyta, m. = nenasyta

nedotčený [-nost] = neporušený

nedotknutelný [-nost] = čeho, koho se nemáme, nesmíme dotknout, dotýkat: n. národní statek, -ná čest; n. člověk (hovor.) = nedůtklivý, netykavka

*nedotknutý [-tě; -tost] = nedotčený

*nedotvar, -u, m. = neúplný, komolý tvar, útvar (Fisch.)

*nedotýkavka, -vek, ž. = netykavka; -kavý [-vě; -vost] = netykavkový

nedoucký [-cky; -ctví], příd. k nedouk

*nedoučenec, -nce, m. = nedouk (Palac.)

nedouk [*-učka], -a, m. = kdo se nedoučí, neúplný vzdělanec, odborník

*nedoumělec, -lce, m. = nedokonalý umělec (obrozen.)

nedovařený = neúplně uvařený; přenes. (hovor.) = nedokonalý; být jakýsi n. = ne „ve své kůži“

nedovažek, -žku, m. = co chybí do správné váhy

*nedověcný = nedosti věcný, přesný (obrozen, Flajšh.)

*nedověra, nedověřivý = nedůvěra, -věřivý (zastar.)

nedověšenec, -nce, m. = kdo se nedověsí (Č.-Chod)

*nedovětek, -tku, m. = něco nedopověděného (Č.-Chod)

*nedovírka, -rek, ž. = skulina

nedovtipa, m. = kdo se nedovtipí, nedovtipuje;

nedovtipný || nedůvtipný [-ně; -nost] = nedovtipující se

nedovzdělanec, -nce, m. = nedovzdělaný člověk;

nedovzdělaný [-nost] = neúplně, nedokonale vzdělaný

*nedozíráme, stř., ve výraze do -ma = do nedozírna (kniž.)

nedozírný [-ně; -nost] = nedohledný

*nedoznaný [-ně; -nost] = co nedoznáme, nepřiznáme: -ně prositi (Č.-Chod)

*nedozřivý = nedobře zřící, vidoucí

*nedrahný [-ně] = ne drahý, krátký

*nedůčka, m. = nedočkavec (Baar)

neduh, -u, m. = nemoc, vada

nedůsažný = ne důsažný (v. důsažný); -ná podobizna = ne věrná, ne výstižná (Sez.)

nedůsledný [-ně; -nost] = ne důsledný, inkonsekventní

nedutati, v. dutati

nedůtklivý [-vě; -vost] = koho se nesmíme dotknout, snadno dráždivý

nedutnouti, v. dutnouti

nedůvěra, ž. = nedostatek víry, nedůvěrování; n. ke komu, k čemu (kniž. v koho, věč); přijmouti zprávu s -rou

nedůvěřiti = nedůvěrovati (zastar.);

-řivec, -vce, m. = nedůvěřivý člověk;

-řivý [-vě; -vost] = nedůvěrující (běž.) || *-řlivý

nedůvtipný, v. nedovtipný

neduživý, -vce, m. = neduživý člověk;

neduživý [-vě; -vost], příd. k neduh = churavý

Nedvědice, ž. jedn., městys na M. (nedvěď, stč. a dial. = medvěď)

*nedvižný [-ně; -nost] = nehybný

*nedyšný = nedýchatelný

neepický = ne epický, málo živý, rušný: náš n. život (Čap.)

nefalšovaný = ne padělaný, pravý (hovor.): n. selský původ (Vrchl.)

neforemný [-ně; -nost] = bez náležité formy, neohrabaný, nevzhledný

nefrit, -u, m., z řeč., nerost: nefritový, příd. k tomu

negace, ž., z lat. = popření, zápor, zápornka (ne...);

negativ «-týv», -u, m. = fotografická deska, na které jsou světlé části fotografovaného předmětu temné a temné světlé:

negativismus «-tyviz-», -mu, m. = odpor proti každému vnějšmu vlivu; v politice = opak aktivismu; *-tivist* [-stka], m. = stoupenec negativismu; *negativní* [-ně; -nost] «-týv-» = záporný, zamítavý (sloveso, stanovisko, odpověď)

negerský, příd. k *negr* = černošský

negligé «-žé» || zčešt. -žé, stf. ne-skl., franc. = neobalný

negovati, z lat. = zapírat, popírat

negr, -a, m., z román. = černoš

negramotný «-grá-, -gra-» [-ně; -nost], z ruš. = neznalý čtení a psaní (kniž.); přenes. = neznalý základních věcí

nehet (lid. *neht*), -htu, m. = rohová ploténka na konci prstu; držeti se čeho zuby nehty = všemi silami, houževnatě; zašlo mu za nehty (o zimě, o mrazu); přenes. (hovor.) = dostal se do nepříjemné situace; uvázlo, zůstalo mu to... za -ty, o nepoctivém hospodaření; = symbol nepatrnosti (lid. a hovor.): nemíti za n. rozumu: nemíti čeho ani (tolik), co by za n. vešlo = pranic; v. jísti a jíti; *nehetnatý* list (botan.) = vybíhající v nehet; *nehetníček*, -čku, m. = pilníček na nehty; *-tník*, -u, m. = prohlubinka na nehet k otvírání nože

nehezký [-ky; -kost] = ne hezký (mírnější než ošklivý...)

nehlasný = neznělý (mluvnic.)

nehledaný [-ně; -nost] = neumělkovaný, prostý, přirozený

nehledě || *nehledíc*, přísloveč. přech. = nehledíme-li: n. k tomu (na to) je to správné

nehleděný = čeho si nehledíme, nepěstěný, neúpravný (kniž.): n. zevnějšek; -ná tvář = neholená

nehledíc, v. *nehledě*

nehlučný [-ně] = bez hluku, tichý

nehmatný = ne(na)hmatatelný

nehmotný = ne hmotný

***nehned**, příslov. = ne hned, za čas

***nehnulý** [-le; -lost] = nehybný; *nehnutý* [-tě] = nepohnutý, nehybný: oko spočívá -té (Mácha); -tě stát

nehoda, ž. = menší pohroma, neštěstí: stala se mi n.; mítí -du

nehodný [-den; -dně] = ne hodný (slabší než zlý, špatný): n. žák; být nehoden chvály... = nebýt hoden;

-dně = ne hodně || = nezaslouženě; -dně jsem tě prosila (Erb.); -dně přijímati svátosti

***nehoráznictví**, stf. = nehoráznost, nehorázné jednání

nehorázný [-ně; -nost] (původ. *horázný*, v. tam) = velký, ohromný, hrubý, jen o některých věcech odtažitých: n. smích, nesmysl, -ná lež; -nost = vlastnost něčeho nehorázného, něco nehorázného

nehospodárný [-ně; -nost] = nešetrný;

-dář, -e, m. = špatný hospodář || *-dyně*, ž. = špatná hospodyně; *-dářský* [-sky; -ství], příd. k ne-hospodář

nehostiný [-ně; -nost], v. *hostiný*;

***nehostný** čas (Jir.) = nevlídný

nehrubě = nemnoho, málo: n. býti spokojen

nehtíček, -čku, *nehtík*, -u, m., zdrob. k *nehet*;

nehtovitý [-tě; -tost] = podobný nehtu

***nehůdka**, -dek, ž., zdrob. k *nehoda*

***nehyba**, m. = nehybný člověk;

***nehyblivý** [-vě; -vost] = nehybný;

nehybný [-ně; -nost] = nepohybující se, přenes. nepohyblivý, nečilý, neagilní, nevýrazný: n. člověk, -ná instituce; -ná tvář: -ně sedět

nehynoucí = věčný: n. zásluha, sláva, památka, dílo

nehýtek, -tku, m., zdrob. k *nehet*

nech, v. *nechať* a *nechat*

nechápacec, -vce, m. = nechápavý člověk;

nechápac [-vě; -vost] = nechápající, nerozumějící: n. člověk: -vě se podívat na koho

nechat || obyčej. *necht* || zříd. *nech* || (lid.) *nešt*, z *nechaj* (žt), 1. částice v opisu rozk. zp. a přání = ať: *necht tam jde, jdou*, n. *nečeká...*; n. *si dělá, co chce*; *nech sebe více hučí vlny* (Slád.); výpustkou: *Má z toho prospěch. Necht [má] = aťsi, buďsi, přeji mu to, co na tom; Tys hloupá! Nešt si (Němc.); k ničemu mi to nepomůže, ale nešt (Rais) || nechťsi*: n. *má ap.*;

2. rozlučovací podmiňovací spojka = ať: *necht prší...*; *nech zářilo slunce* (Bezr.);

zpodstat. (lid.) *nešt*: *vem to n. = ať to vezme ďábel, kozel, co na tom*; = „klidás“ (Durd.)

nechatí, -chám, rozk. *nechej*(te). často *nech*, *nechte*, původ. = nestarati se, nedbati;

n. čeho (práce, všeho...) = upustit od čeho;

n. co stranou = nedbati toho, nepřihlížet k tomu; n. děti bez dozoru = zůstavit bez d., nepostarati se o dozor; n. koho (při neštěstí) a odejít; n. děti doma = zůstavit, nevzít je s sebou; n. (si) doma peníze = zapomenout; n. si nález = neodevzdat; n. dveře otevřeny, vodu téci... = zapomenout je zavřít... || = úmyslně, na něčí přání... je nezavřít...;

nechatí si co pro sebe = zůstaviti si ve svůj prospěch, k svému užívání, neřící nikomu, co víme; n. si něco od cesty; přenes. n. si co pro sebe || u sebe = neprozradit, neřící jiným;

n. co na kom = svěřit mu, aby to vyřídil, zařídil;

= nezabránit, strpět, dovolit, dopřát; n. koho domluvit, utěci, děti se proběhnout...; n. koho propadnout; n. co dojít k špatným koncům, tak daleko; n.

děti vyhrát, n. se obehrát (od dětí) = nedbati o vlastní výhru, úmyslně prohrávat; n. se zarůst = nebránit volnému vzrůstu vousů || *nedati se obehrati* (= mítí vůli, odhodlání neprohrát, vyhrát), *nedati se prohlédnout...*; *nechatí na hlavě [klobouk...]* = nesmeknout; přenes. = nemluvit do čeho, nemíchat se, mlčet; *moci na kom, na čem oči n.*, o velkém zalíbení;

n. koho [na pokoji] = dáti mu pokoj, neznepokojovat jej;

n. něco tak [jak to je, jak bylo rozhodnuto...] = nesnažiti se to změnit;

n. komu co lacino... = prodat; *nechatí si šit boty...*, vytrhnouti zub..., *ne š p r. m. dáti* (dáti = zaříditi, obstarati si užití...); podob. *nespr. nechá si říci m. dá. v. dáti*; *nechatí koho hrát menší úlohy m. přidělovat mu...*;

nechatí dítě spadnouti do vody = nestarati se o ně, takže (samo) spadne... (v. výše) || n. dítě padnouti, *ne š p r. m. upustiti je. t. j. z nedbalosti je pustit z rukou*; podob. *nespr.*: *nechat klesnout ruce, hlavu m. svěsit*; n. komu co vědět m. vzkázat;

slož. dokon. *po-* = *nechat*, jen v některých spojeních: *po-* si knihu, nález, co od cesty, pro sebe, u sebe; *po-* koho jeho osudu;

pře- = *nechat* jinému, postoupit: *pře-* komu byt, starost, péči oč, o koho, co osudu;

vy- = omylem, úmyslně vypustit, nenapsat...: *vy-* slovo, hodinu;

za- čeho = upustit od toho: *zastudia, svárů*; = zůstavit: *za-* po sobě dobré jméno, dobrou památku, 2 děti...;

nechávati, -vám, opakov.: slož. nedokon.: *po-* děti bez dozoru: *vy-* vyučování; stroj, srdce *vynechává*; *za-* po sobě nezletilé děti...

***nechlebný** = prázdný: -ná myšlenka (Krok); = nevýnosný (lid.)
necht, v. nechat
nechtě, *nechtě*, v. chtěj;
nechtěný [-ně] = nezamýšlený (řid. kniž.): n. výsledek: dítě -ně počaté (Sez.);
nechtě, v. chtěj;
nechtěsi, v. nechat
nechut || -ě, -ti, ž. = nelibost, odpor: n. k jídlu..., ke komu;
nechutenství, stř. = pocit nechuti, dyspepsie;
nechutě, v. chutě;
 ***nechutiti se** = protiviti se: v. znechutiti;
nechutný [-ně; -nost] = špatně chutnající, odporný: n. pokrm, nápoj, spor
nechvalný = co nelze chválit, ne chvalitebný, špatný: n. konec. -ná pověst
 ***nechytitelný** = co nelze zachytit, vystihnout (Hrub.)
nej-, předpona, kterou se tvoří 3. stupeň přídav. jmen a příslovci ze stupně 2.: nejdražší, nejdražší
nejapa, m. = nejapný člověk (lid. a hovor.);
nejapný [-ně; -nost] = neohra- baný, neomalený, nevhodný: n. člověk, vtip, žert, -ná poklona, řeč, výmluva; -ně se vymlouvat
nejasný [-ně; -nost] = nezřetelný, nesrozumitelný, temný
nejdříve, v. dříve
nejeden, -dna..., neurč. číslov. = leckterý, mnohý
nejedlý = co nelze jísti: -lé houby
nejednou, příslov. = nejednou
 ***nejednak(o)**, příslov. = nestejně
nejednou, příslov. = (ne jednou, nýbrž) několikrát, častěji
nejen, příslov. = netoliko, ne pou- ze ve spojení 1. n. — *leč* (arch.): n. lidé, *leč* i zpěvné sny (Če- lak.); 2. n. — *ale* i: n. slovem, ale i skutkem; 3. obyčej. n. — *nýbrž* i: n. slovem, nýbrž i skutkem ||
nejenže, hlav. při slovesích: ne- jen(že) nemá, nýbrž ani nemůže mít

nejenom(že), příslov. = nejen, ne- jenže (lid. a hovor.)
nejenže, v. nejen
 ***nejetný** = indiferentní (Suš.: Hrubý v překl. z řeč.)
nejinak (lid. *nejindč*), příslov. = ne jinak, stejně, rovněž tak: vy- padáš n. (Vr.)
nejistota, ž. = nejistý stav: být v -tě;
nejisto, stř. = nejistý stav; skok do nejista (šmil.);
nejistý [-tě] = ne pevný, neza- jištěný, nezaručený, nespolehli- vý (krok, výsledek, ruka, zprá- va, -té postavení...)
nejmenovaný = kdo neudá své jméno, nechce být jmenován
nejmenší, v. menší
nejprve (lid. a hovor. -*prv*), pří- slov. = nejdříve, především, s po- čátku: n. to napíše (a pak, po- tom půjdu na procházku); n. ne- chtěl jít, ale pak šel;
 při výčtu: n. — za druhé... ||
 zprav. předně, za první...;
nejprvnější, 3. stup. k první = první ze všech
nejsem, nejsi..., v. býti
 ***nejšle**, ž. = mejšle
nejvyšší(e), přísl. = na nejvyšší mís- to, -ším místě: vystoupit, být, stát... n.;
 přenes. o nejvyšší míře peněžní, časové: dal bych za to n. 100 Kč; je tomu n. měsíc; ten dům sto- jí n. 50 let; *ch y b n ě*: to by udělal n. nějaký spustlík m. le- da, jen;
nejvyšší, v. vysoký
nejzáz(e), příslov. = nejvíce vzadu, na nejvzdálenějším místě (Má- cha, T. Nov., Č.-Chod, zast. kniž.);
nejzází = nejzadnější (zast. kniž.)
 ***nekalota**, ž. = nedobrota, nekalý, nedobrý člověk (nář.);
nekalý [-le; -lost] = špatný, ne- čestný: n. úmysl, -lá soutěž, re- klama, -lé prostředky

nekatolický, příd. k

nekatolík, -a, m. = kdo není katolík, akatolík

**nekázaný* [-ně] = nekáraný, nezvedený, nevychovaný: n. divous (Rais; stč. a nář.)

nekázeň, -zně, ž. = nedostatek kázně, neukázněnost

neklamný [-ně; -nost] = neklamající, neomylný, jistý: n. důkaz, -né znamení

**nekleč*, -e, ž. = nečas (nář.)

neklid, -u, m. = ruch, nepokoj (i duševní);

**neklida*, m. = neklidný člověk;

**neklidniti* = zneklidňovati;

neklidný [-ně] = nemající, prozrazující neklid, nepokojný, rušný; být -ný; -ný spánek, -ná doba, -né moře, město: -ně pracovat, spát

**neklončný* = ne kloudný, nepěkný;

**nekluda*, m. = člověk ne kloudný, dareba, ničema

Nekmír, -e, ž., ves v Č.

nekmotr, ve spojení *kmotr n.* = ať je to kdokoli (lid. a hovor.)

nekněz, -e, m. = kdo není kněz

neknuba || **-ni-* (Tilsch.), m. = člověk, který se k ničemu nemá, nemotora, nešika, louda (lid. a hovor.)

**nekola*, m. = nemotora (Jir., Č.-Chod)

nekolovaný = bez kolku: -ná žádost; -ný legionář = pozdní (hovor. legion.)

**nekonec*, -nce, m. = neskončení, neujednání (Pal.)

nekonečněkrát, přísl. = nesčetněkrát

nekonečno, stř. = nekonečnost: hvězdné -čno (Čech); let -čnem (Vrch.); bod v -čnu; měniti co do -na = neustále, bez konce;

nekonečný [-ně; -nost] = nemající konec, co se nám zdá bez konce: n. svět, -né číslo, -ná cesta, přednáška; -ně dlouho

nekorunovaný král = který nebyl korunován; -ná hlava: přenes.

= člověk obecně uznávaný za hlavního představitele...

Nekoř, -e, ž., městys v Č.

nekro-, kmen řec. příd. jm. nekros (= mrtvý) ve slož.:

-*filie* «-líje» || -*manie* «-nyje», ž. = zprznění mrtvol;

-*log*, -u, m. = článek, stať o zemřelém;

-*mant*, -a, m. = věstec s pomocí nekromantie; -*mantie* «-tyje», ž. = věštění vyvoláváním duchů;

-*pole*, ž. = hřbitov, vlast. město mrtvých

nekrytý = otevřený: -té schodiště: = nezajištěný: n. dluh

nekrřestanský [-ky], přenes. = surový, hrubý: -ké násilí; = nemilosrdně velký: -ké peníze, úroky (lid. a hovor.)

nekrřtěňátko, stř. = nekrřtěné dítě

nekusus, v. nexus

nektar, -u, m., z řeč. = nápoj bohů na Olympu; přenes. = znamenitý nápoj, odbor. = sladká rostlinná šťáva

nekuřácký, příd. k *nekuřák*: -cké oddělení... = pro *nekuřáky*; *nekuřák*, -a, m. = kdo nekouří

nelad, -u, m. = nepořádek (kniž., básnic.); *neladný* [-ně] = nepůvabný, v nepořádku

Nelahozeves, -vsi, ž., ves v Č.: původ. = Nelahodova ves

**neláska*, ž. = ne láska, neoblíba: býti v -sce (Staš.)

neleniti, v. leniti

nelenovati si kam jít..., n. si a někam jít... = *neleniti*, v. *leniti*

Nelepeč, -pče, ž., ves na M.

ne-li, původ. jmenná věta, pak příslov.: přijdu pozítří, ne-li zítra = nepřijdu-li (už) zítra, možná už zítra; je mu padesát let, ne-li víc = není-li mu víc, možná víc

nelibě, -bost, v. *nelibý*

nelibozvučný [-ně; -nost] = nelibě zvučící;

nelibozvuk, -u, m. = nelibý zvuk, disonance

nelibost, -i, ž. = nechut, nepřízeň, odpor: vyslovit komu (svou) -bost; snášeti co s -bostí;
nelibý [-bě] = nepříjemný, drsný: n. pocit, hlas; něco -bě nést
***neličný** = nesličný, nevzhledný
neličený [-ně; -nost] = nepředstíraný, opravdový, upřímný: n. podiv, -ná radost, soustrast
nelida, m. = nelidský, necitelný, nevlidný člověk, stranící se lidí (lid.);
***nelidný** = ne lidnatý, nelidský;
nelidský [-ky; -kost] = necitelný, hrubý, ukrutný: -ké zacházení s kým; -ky s kým jednat;
***nelidství**, stř. = nelidskost
nelitostný [-ně] = nemající slitování, krutý (člověk, osud, smrt)
nelze, *nelzelo*, v. lze;
***nelzelista**, m., obrozen. přezdívkou Jungmannovým přivržencům, jazykovým novotářům (podle nelzelo, v. lze)
nemajetný [-nost] = kdo nemá majetek; vysvědčení -nosti
nemálo = ne málo, dosti mnoho;
nemalý = dosti velký, značný
Nemanice, -ic, pomn., ves v Č.; býti z Nemanic = nic nemít (lid a hovor.);
***nemanictví**, stř. = to, že nemáme nic, chudoba
nemanželský = nevzešlý z manželství, neoddaný: -ké dítě, -ká matka, -lští rodiče
nemastný [-ně] = nemaštěný, bez omastku, jalový: n. pokrm; přenes., zprav. ve spojení n. *neslaný* = jalový, prázdný, povrchní, nedosti upřímný (lid. a hovor.): neslaná nemastná řeč; mluvit neslaně nemastně
nemehlo, stř. = neobratný člověk, nemotora, „trdlo“
neméně, příslov. k nemensi: n. důležitý...;
nemenší (význam...) = ne menší, stejný
Nemesis «-zis» || -mese, ž., řec. bohyně pomsty, odplaty za zlý čin

neměnný [-nně; -nnost] = neměnicí se, stále stejný, jednotvárný (kniž.): n. rodinný život (So.); -nně mladý (Nov.) = stále
***neměrný** = nesmírný
***nemilosrdník**, -a, m. = nemilosrdný člověk;
nemilosrdný [-ně; -nost] = nemající slitování, krutý
nemilost, -i, ž., podst. k nemilý = nepřízeň: být v -ti, upadnout v n., do -ti; vzdáti se komu, být vydán na čí milost a nemilost
nemilostivý [-vě] = nelaskavý; -vě koho přijmout, propustit = s nemilostí, v -sti
nemilý [-le] = nepříjemný (o věcech): -lá věc; -le překvapen
***nemíra**, ž. = velká míra, přemíra;
nemírný [-ně; -nost] = přílišný, nestřídmý: n. piják, -ně pít...
nemístný [-ně; -nost] = nevhodný: n. vtip; -ná horlivost
Nemíř, -e, ž., ves v Č.
nemladý = ne úplně mladý (So.)
nemluva, m. = nemluvný člověk
nemluvě || čast. -víc, přísloveč. přechod. = nemluvíme-li, nehledě, -díc: věcně je to chybné, -vě, -víc o formě
nemluvnátko, stř., zdrob. k *nemluvně*, -te, stř. = dítě, které ještě nemluví;
***nemluvněcí**, příd. k nemluvně;
nemluvný [-ně; -nost] = nerad mluvící, mlčelivý
***nemnohem**, příslov. = ne mnohem, jen o něco málo;
nemnoho, stř. = ne mnoho, několik málo;
nemnohý [*-host] = ne mnohý, nečetný
nemoc, -ci || řidč. -ce, ž. = choroba: dostat n.; upadnouti do -ci; v. horoucí, křesati;
 přenes. nemoc = vášeň, nepřirozená záliba, slabá stránka; dětské nemoci, v. dětský;
nemocenská, -ské, ž. = nemocenská pokladna (lid. a hovor.);
-censké, -ho, stř. = příspěvek na nemoc; **-censký**: -ká pokladna, -ké pojištění;

**nemocněti*, -nějí = stávat se nemocný; v. *onemocněti*;
nemocnice, ž. = léčebný ústav;
*-ničn*í správa, lékař, strava;
nemocnost, -i, ž. = churavost (ojediň.); = počet nemocných, morbidita (odbor.);
nemocný [-cen] = churavý: být -cen || -cný člověk; n. na plíce, (lid.) s krkem...
nemoderní [-ně; -nost] = zastaralý
nemodlenec, -nce, m. = kdo se nemodlí; *nemodlený* = nemodlící se, zpustlý
nemohoucí || -cný [-cně; -cnost] = bezmocný, impotentní
nemotora, m. = nemotorný člověk;
 **n.*, ž. = nemotornost (Koll.);
nemotorný [-ně; -nost] = neobratný, neohrabaný (člověk, pohyb)
nemovitý [-tost], opak k *movitý*: n. majetek = pozemky a vše, co s nimi souvisí
nemožný [-ně; -nost], opak k *možný*: je to -né; -ně vypadat, být oblečen = velmi neobvykle, nevkusně, neprakticky; zacházeti do -ností, v. choditi
 **nemrát*, -a, m. = dareba (nář., Staš.)
nemrav, -u, m. = špatný mrav, zlovyk, nezpůsob;
nemrava, m. = nemravný člověk;
nemravný [-ně; -nost], opak k *mravný*: -ný člověk, žert, -né řeči
nemužný [-ně; -nost] = ne mužný (slabší než zbabělý)
 **nemylný* [-ně; -nost] = neklamný, neomylný
nemyslitelný = co si nelze myslit, představit, nemožný
nemyslivý [-vě; -vost] = nemyslicí; -vě přejatá kultura (Sez.) = bez přemýšlení
Nemyšl, -e, ž., ves v Č.
nemytý = neumytý
 **nenabytný* || -bytý = nenahraditelný
nenadálý [-le; -lost] = neočekávaný: -lá smrt; -lost (Hal.); dáti se překvapiti -lostí (Olbr.)

nenadání, stř. = nenadanost (ojediň.); = neočekávání (t.); v. *znenadání*
nenáhlý [-le] = povlovný: n. vývoj; -le vznikat
nenahraditelný [-ně; -nost] = koho, co nelze nahradit: n. člověk, -ná ztráta
 **nenáhradný* = nenahraditelný
 **nenáivní* «-naj-» = ne naivní: skoro již úplně n. doba (Ner.)
nenáležitý [-tě] = nepřislušný, nevhodný
 **nenámaha*, ž. = nevelká námaha, snadnost
nenapodobitelný [-ně; -nost] = co nelze napodobit
nenapravitelný [-ně; -nost] = koho, co nelze napravit
nenáročný [-ně; -nost] = nemající velké nároky, skromný: n. člověk, požadavek; -ná láska = odaná
nenárodní [-ně] = ne v národním duchu, někdy = protinárodní: n. výchova
nenasyta, m. = nenasytný člověk:
 **-tec*, -tce, m. = nenasyta ||
 **-tník*, -a, m.;
nenasytný [-ně; -nost] = kdo se nemůže nasytit (jídla..., peněz...); přenes. -ná lakota
nenáviděti, -dí, -viď, -vidě = mít v nenávisti: n. koho (4. p.), co na smrt, z (té) duše, z hloubky duše, z celého srdce; nic tak nenávidím jako marnivost, n i k o l l n e n e n á v i d í m ;
 slož. dokon. *z-*, *za-* (nové říd. kniž.) = pojmout nenávisť;
nenávidívati, opak.
nenávisť, -i, ž. = nenávidění, silný odpor, zášť: mít n. ke komu || mít koho v -ti; být v -ti = být nenáviděn;
nenávistivý (zastar.) || -stný [-ně] = plynoucí z nenávisti, plný -sti: -ný projev; -né sočení (šafař.); -ně mluvit = s nenávistí;
 **-stník*, -a, m. = zapřisáhlý nepřítel (Koll.)

- ***nenavrátime**, str. = nenávratno;
nenavratitelný [-ně; -nost] =
 nenávratný (říd.)
- nenávratno**, str. = místo, odkud
 není návrat: odejít do -tna ||
 archaist. v -no (básnic.); me-
 lancholie z -na (Sez.) = z vě-
 domí nenávratna;
nenávratný [-ně] = co se nemůže
 vrátit; kroje mizejí -ně = ne-
 zadržitelně, nadobro, navždy
- nenážranec**, -nce, m. = nenasyta
 (zhrub., vulg.)
- nenedostávat se**, v. nedostati se
- nenechavec**, -vce, m. = nenechavý
 člověk (šmil.);
nenechavý = kdo nic nenechá,
 poberta
- nenepodobný** = dosti podobný
 není, v. býti
- ***nenic**, str. = něco
- nénie** «nényje», ž., lat. = pohřební
 zpěv, žalozpěv
- nenormální** [-ně; -nost] = úchyl-
 ný
- nenucený** [-ně; -nost] = volný,
 přirozený, ne škrobený, famili-
 ární: -né pohyby, -ná zábava:
 -ně se bavit, pohybovat
- ***neobjatý** = neobsáhlý
- ***neoblíba**, ž. = neoblíbenost:
neoblíbený [-nost], opak k ob-
 líbený
- neobligátní** [-ně; -nost] z lat. =
 nepovinný
- neoblomný** [-ně; -nost] = ne-
 ústupný, neúprosný, nepoddajný:
 n. člověk, odpor; -ně stát na
 svém
- neobmezený** || řídč. *neome-* [-ně;
 -nost] = bez obmezení, naprostý,
 úplný, absolutní: n. pán, vlád-
 ce; -né ručení
- neobnovitelný** = co nelze obnovit
- neobsáhlý** [-le; -lost] = co nelze
 obsáhnout, pochopit, nekonečný,
 neskonalý: n. prostor; -lá láska
 (Čech); -lé moře; n. mír (Ku-
 nět.) = úplný
- neobtěžovati si**, v. tížiti
- neobvyklý** [-le; -lost] = čemu ne-
 jsme zvyklí, něčím překvapují-
 cí: n. zjev, mráz; -le dlouho
- neobyčejný** [-ně; -nost] = vynika-
 jící, znamenitý: n. člověk, -né
 nadání, -ná paměť...;
 -ně nadaný, statečný... || s vý-
 znamem širším = neobvykle, vel-
 mi; -ně tuhá zima...
- neobzírny** = co nelze obhlédnout
 (Čech)
- neocenitelný** = co nelze dosti oce-
 nit, velký: -né zásluhy
- neodborník** [-nice], -a, m., opak k
 odborník, laik;
 -borný [-ně; -nost] = laický
- neodbyta**, m. = neodbytný člověk.
 *-tec, -tce, m. = neodbyta;
 *-telný = neodbytný;
neodbytný [-ně; -nost] = koho
 se nelze zbavit, čeho..., naléhavý.
neodkladný: -ný člověk, proseb-
 ník, žadatel: -ná otázka
- neodčinitelný** = co se nedá odči-
 nit, napravit, nenapravitelný, ne-
 nahraditelný
- neodhadný** = co nelze odhadnout.
 o dále (Č.-Chod)
- neodkladný** [-ně; -nost] = co se
 nedá odložit, naléhavý, nutný.
 pilný: -ná cesta; -ně = bez od-
 kladu
- neodlučitelný** || -lučný [-ně; -nost]
 = nerozlučný
- neodmlouvavý** = neodmlouvající
 (Martin., říd.)
- ***neodmluvitelný** || -mluvný = ne-
 snášející, nepřipouštějící odmlu-
 vy
- neodolatelný** [-ně; -nost] = ko-
 mu, čemu nelze odolat (úsměv,
 nátlak, touha, kouzlo)
- neodpovědný** || řídč. *nezod-* [-ně;
 -nost] = neodpovídající za své
 činy, zač nemůžeme odpovídat,
 z nedostatku smyslu pro odpo-
 vědnost, lehkomyšlný: n. člověk,
 čin, -né štvání; -ně se chovat
- neodpustitelný** [-ně; -nost] = co
 nelze odpustit: -ná chyba
- neodstranitelný** [-nost] = co nelze
 odstranit: n. rozpor; -nost po-
 měrů (Ner.)
- ***neodstupný** = nerozlučný

neodvislý [-le; -lost] od koho, čeho, správn. nezávislý na kom, na čem
neodvolatelný [-ně] = co nelze odvolat, změnit: -ná lhůta; -ně do měsíce
neodvratitelný, čast. -vratný [-ně; -nost] = co nelze odvrátit: -ná záhuba, zkáza
neofyt, -a || -ta, m., řec. = novokřtěnec, novověrec, novic
neohybny [-ně; -nost] = co nelze ohnout, ohýbat: n. prut; mluvnic. = co se neskloňuje n. nečasuje, neflexivní, sr. flexe
***neoholenec**, -nce, m. = neoholený člověk
***neohraba** || -banec, -nce, m. = neohrabaný člověk;
neohrabaný [-ně; -nost] = neobratný v posuncích, v chůzi, ve společenském styku, společensky neobratný
neohrožený [-ně; -nost] (původ. ohrožený, v. tam) = nebojácný, zmužilý, statečný
neochablý = neochabující (kníž.): -lá síla (Vr.)
neochota, ž. = nechut vyhovět, pomoci: n. k čemu, v čem, n. přispěti...; **neochotný** [-ně] = nerad, s nechutí vyhovující
neochvějný [-ně; -nost] = pevný, stálý, neústupný, nekolísající: státi -nou nohou (Čech): -né stanovisko
***neochvělý** [-le; -lost] = neochvějný
***neokatolík**, -a, m. (neo- z řeč.) = novokatolík
***neokřesanec**, -nce, m., -křesaný [-ně; -nost] = neotesanec, neotesaný
neolit, -u, m., řec. = mladší kamenná doba; -tický «-tyc-»: -ká doba
neolog, -a, m., řec. = novotář, hlav. jazykový;
neologický = jazykově novotářský; -logie, ž. = neologisování, neologismus;
-logismus «-zmus», -mu, m. = nové slovo, rčení;

-logisovati «-zo-», -suji = jazykově novotářit;
-logista, m. = jazykový novotář
neomalený [-ně; -nost] = hrubý, urážlivý: n. člověk, způsob; říci co -ně; *-len, jm. tvar (Němc.)
neomezený, v. neobmezený
***neomítek**, -tku, m. = nemazaný, nesypaný koláč (Něm.)
neomluvitelný [-ně; -nost] = co nelze omluvit (jednání, nedbalost)
neomylnický [-cky; -ctví], příd. k **neomylník**, -a, m. = neomylný člověk (hovor.);
neomylný [-ně; -nost] = kdo se nemýlí: papežská neomylnost; často s ironic., hanlivým odstínem: je -ný = myslí si, že se nemýlí, nemůže mýlit
neon, -u, m., prvek, plyn
***neonaký** = ne onaký, nepěkný
neonový, příd. k neon: n. nápis, -vá lampa
***neopakovatelný** = co nelze opakovat
neopeřený = nemající ještě peří: -né mládě; přenes. = nezkušený
neorealismus «-liz-», -mu, m. = novorealismus
neoschlý, přenes. = čerstvý, nedávno zhotovený: n. diplom (Hlad.)
***neosobivý** = nenáročný
neosobní || řidč. -ný [-ně; -nost],
 1. neosobní vazba, vyjadřování, není-li vyjádřen činitel děje n. nikoli jako podmět: vyzýváte se, abyste... (v úřed. mluvě) m. vyzýváme Vás; šlo se nám dobře;
 2. -ní výklad, vypravování, způsob výkladu..., vyhýbá-li se vykladač, vypravěč říci své vlastní mínění, svůj dojem; 3. -ní zacházení s kým (představeného s podřízeným...), jako by to nebyl člověk, nýbrž věc, příliš upjaté, škrobené zacházení
neostyšný [-ně; -nost] = bez ostychu, neostýchavý (kníž.): -ná volnost (Vaš.); -ně štvát

neoterismus «-zmus», -mu, m., z řeč. = neologismus; *-risovati* «-zo-» = neologisovati

***neotesa**, m. = neotesanec;

neotesanec, -nce || mírnější *-sánek*, -nka, m. = neotesaný člověk;

-saný, přenes. = společensky velmi neobratný, neohrabaný, neomalený (zhrub.)

***neotřesitelný** || ***neotřesný** [-ně; -nost], podle něm. = neochvějný, pevný

nepáchnouti kam = nikdy ne(za)-jit (lid. a hovor.)

***nepamatovatelný** = co si nelze pamatovat (R. Svob.)

nepamět || -ť, -i, ž. = zapomenutí: nepaměti do propasti (Čelak.); zprav. ve rčení od nepaměti = odedávna, odpradáвна;

***nepamětlivec**, -vce, m. = zapomnětlivý člověk;

-tlivý = ne pamětlivý: = nepamětný (ojediň.);

***-tník**, -a, m. = kdo není pamětníkem něčeho;

-tno, stř.: od nepamětna = od nepaměti;

-tný: -tná léta (Č.-Chod) = tolik let, že si to nepamätujeme; od -tných dob = od nepaměti

nepán ve spojení *pán n.* = ať je to pán nebo není, všichni (Čelak.)

neparlamentární || *-mentní* [-ně; -nost], přenes. = nehodící se do parlamentu, obhroublý: n. výraz (hovor.)

***nepatrnc**, -nce, m. = nepatrný člověk (Třeb.)

***nepatrněti**, -nějí = stávat se, zdáti se nepatrný

***nepatrňoučký** = zcela nepatrný

***nepatrňůstka**, -stek, ž. = něco velice nepatrného

nepatrný [-ně; -nost] = malý, nenápadný postavou: n. človíček; přenes. = co uchází naší pozornosti, maličký, (zdánlivě) bezvýznamný: n. úředníček, -ná změna, odchylka, věc; sr. bagatelní; -ně oč zavadit, lišit se;

-nost, přenes. moje -nost (Čech) = maličkost

nepěkný [-ně; -nost] = špatný, neslušný...

neplata, m. = kdo neplatí, špatně platí (hovor.);

neplatný [-ně; -nost] = co neplatí: n. slib, -né nařízení

neplecha, ž. = nepořádek, neřád, zmatek, darebáctví (hovor.);

n., m. = kdo tropí neplechu;

***neplechota**, ž. hromad. = neplechové;

***neplechý** = nečistý (Koll.); sr. plechý

***neplešnice**, ž. = žena tropící neplechu

***nepočas**, -u, m. || -sí, stř. *nečas*. (podle něm. Unwetter) m. nečas

nepočítaný, ve rčení dostat jich (totiž ran) -ných = mnoho (lid. a hovor.); v. nečítaný

nepodajný, opak k podajný

***nepodara**, m. = nezdera

***nepodařenec**, -nce, m. = nepodařený člověk;

-řenina, ž. = něco nepodařeného;

nepodařený [-ně; -nost] = nezdařilý

***nepodcenitelný** = co nelze podceňovat (Bráf)

nepoddajný, opak k poddajný

***nepodjatý** [-tě; -tost] = nezaújatý, nestranný, objektivní

nepodmínečný [-ně; -nost] = nepodmíněný

nepodmíněný [-ně; -nost] = nepodmíněný (v. miniti)

***nepodoba**, ž. = nepodobnost

nepodobný = ne podobný; *víře* (zastar. k víře) *n.* a *pravdě* *n.* = nepravděpodobný; zříd. výpustkou nepodobný = divný (Erb.)

nepodplatný = kdo se nedá podplatit (Klič.)

***nepodvratný** [-ně] = nevývratný (Koll.)

***nepohledný** = nevzhledný (nářeč.): -né děvče (Mrš.)

***nepohnutelný** [-ně; -nost] = nehybný

nepohnutý = nehýbající se: -té vody (Břez.); obyč. příslov. -té stát = nehybně
nepohoda, ž. = špatné počasí, nečas
nepohodlí, stř. = nedostatek pohodlí;
nepohodlný [-ně; -nost] = nepohodlný
nepohodnouti se, -dl, -dnuv, -dnu-tí, původ. pohodnouti se, vlast. dokon. k hádati se, tedy = „pohádati se“ (ne- podle nedohodnouti se, neshod-) = neshodnouti se (s odstínem trpkosti)
***nepohodný**, příd. k nepohoda = nepěkný
***nepohova**, ž. = nepohodlí
nepohyblivý [-vost] = nemohoucí se hýbat: n. úd, kloub: přenes. n. člověk = nehybný
nepochopitelný [-ně; -nost] = co nelze pochopit;
***nepochopný** = nepochopitelný
nepochybný [-ně] = beze vši pochyby, jistý, zaručený: je to -né: -né svědectví; -ně se zmýlit
***nepojatelný** [-ně; -nost] = nepochopitelný || *-jatný || *-jímatelný
***nepoklid**, -u, m. = neklid; *-klidný [-ně; -nost] = neklidný
nepokoj, -e, m., zprav. pomn. -je = neklid, projevy nespokojenosti, mírnější bouře;
nepokoj = setrvačnický u hodin;
***nepokojiti** = znepokojovat; v. znepokojiti;
***-kojivý** = znepokojující;
***nepokojněti**, -nějí = stávat se nepokojný; slož. dokon. *z-;
nepokojný [-ně; -nost] = neklidný, bouřlivý
nepokrytý [-tě] = neskrývaný, netajený: -té útoky (Vlč.); častěji příslov. -tě jednat, vysloviti se...
nepoměr, -u, m. = nenáležitý poměr: n. v čem, mezi příjmy a vydáním;
nepoměrný [-ně; -nost] = jsoucí v nepoměru: -né zvětšení vydání (proti příjmům); druhý díl knihy je -ně větší než první (než

by mohl, měl být, hledíc k obsahu, k látce...)
nepomíjející || zříd. -cný = nehyboucí, věčný; -jejícnost, -i, ž. = nepomíjející ráz
Nepomucena, ž. = Jana Nepomucká (k Jan Nepomucký); sr. Mucena;
***nepomuctví**, stř. = to, že máme křest. jm. Jan Nepom. (Ner.)
Nepomyšl, -e, ž., městys
nepopěrný [-ně] = nepopíratelný (kniž., Palac., šmil., Nov.)
nepopíratelný || -pí- [-ně; -nost] = co nelze popírat: -né faktum, právo, zásluha; to je -né, je -né (-no), že... || obyč. (to) nelze popírat
nepopsatelný [-ně; -nost] = co nelze popsat, nevystihlý
neporovnatelný [-ně] = nesrovnatelný (říd. kniž.)
neporušený [-šen], v. rušiti: rukopis se zachoval -šen || -šený rukopis, -šená pečeti..., intaktní; příslov. -šeně; -šenost, -i, ž.
***nepořáda**, m. = nepořádný člověk
nepořádek, -dku, m. = nedostatek pořádku, nelad, neuspořádanost (v bytě, v knihovně...); n. || pomn. -dky v obci, ve spolku, ve státě;
***nepořádník** [-dnice], -a, m. = nepořádný člověk;
-dný [-dně; -dnost] = nedbající pořádku, pravidelnosti, nepravidelný, nepřesný
nepořízená, ve rčení odejít... s -nou = bez pořízení
neposeda, m. = neposedný člověk (hlavně o dětech); **neposedný** [-ně; -nost] = kdo (klidně) neposedí, živý
neposkvrněný [-ně, -nost] = bez poskvrny: -ná pověst; -né početí (cír.); -ná P. Maria
neposlední = ne poslední, dosti význačný (kniž.): na -ním místě; v -ní řadě (Nov.)
***neposlecha**, m. = neposlucha
neposlucha, m. = neposlušný člověk (hlavně o dětech)

*nepostihlý = nepostižný;
 *nepostižitelný = nepostižný;
 nepostižný [-ně] = nevystihlý (říd. knižně); -ně malý (Čech), prchavý (R. Svob.)
 *nepostoj, -e, m.: n. nohou = to, že nepostojí (Č.-Chod)
 nepostradatelný || -strá- [-ně; -nost] = nezbytný
 nepot, -a, m., lat. = chránělec, původ. papežův;
 nepotismus «-tyz-», -mu, m., z lat. = zneužívání postavení (v úřadě...) k nemravnému podporování příbuzných, „strýčkovství“
 nepotopitelný = co nelze, co se nemůže potopit, o lodi (Čapek)
 nepotřeba, ž., ve rčení býti k -bě = býti nepotřebný;
 *nepotřebí, příslov. = netřeba;
 nepotřebný = co není k potřebě, není potřebné
 nepotřisnitelný [-ně] = neposkvrnitelný (šal.)
 *nepovážlivec, -vce, m. = nepovážlivý člověk;
 -žlivý [-vě; -vost] = nerozvážný
 nepovoláný [-ně] = nepřislušný, nekompetentní
 nepoznatelný [-ně; -nost] = koho, co nelze poznat
 nepozora, m. = nepozorný člověk (hovor.)
 nepozorovaně odejít = aniž to kdo upozoruje
 nepozorovatelný = co nelze pozorovat
 nepoživatelný [-nost] = co nelze požívat
 *nepracný = nepracující, bezpracný
 nepraktický «-tyc-» [-tický; *-tickost (Mas.) || -tičnost] = ne praktický
 nepravda, ž. = co není pravda, ale není lež;
 nepravdivý [-vě; -vost] = ne pravdivý, ale nikoli lživý
 nepravděpodobný [-ně; -nost] || pravdě nepodobný = čemu je těžko věřit, sotva možný

neprávem, příslov. = nemaje (-jíc...) právo, nesprávně
 *neprávě, příslov. = neprávem
 nepravost, -i, ž., 1. = padělanost: n. RK., RZ.; 2. = nešlechtnost, zlý čin;
 nepravý = padělaný, falešný, nehodící se, nevhodný
 *neprázdeň, -dně, ž. = zaneprázdnění
 neprodejný, 1. n. člověk = který se neprodá, nedá koupit; 2. n. obraz... = který není na prodej
 neprodleně, příslov. = bez prodlení, ihned (běž.);
 *neprodlený = okamžitý
 neprodyšný [-ně; -nost], v. hermetický
 *neprohledný = temný (Opol.)
 *neprolomný = co se neprolomí (Ner.)
 neproměnný [-nně; -nnost] = nezměnitelný (kniž.): -nná tajemství (Čech)
 nepromlčitelný nárok = který se nepromlčí
 nepromokavý [-vost] = co nepromokne
 *neproniklý [-le; -lost] = neproniknutelný;
 neproniknutelný = co nelze proniknout (mlha, tma, záhada)
 nepropustný [-nost] = co nepropouští plyny n. kapaliny
 neprospěch, -u, m. = ne prospěch, škoda
 neprostřelný || neprů- = co nelze prostřelit
 neprostupný [-ně; -nost], 1. odbor. = skrze co nemohou prostupovat plyny n. kapaliny; 2. = co nelze prostoupit, proniknout: -ná houština
 *neprozírný = neprůhledný
 neprůstřelný, v. neprostřelný
 nepřátelský [-sky; -ství], příd. k nepřítel, opak k přátelský = odpůřčí, chovající se jako nepřítel
 nepřeborný || (zastar.) -braný = nevýčerpatelný: -né bohatství
 nepředložený [-ně; -nost] = neuvážený, nerozvážný, ukvapený

nepředpojatý [-tě; -tost] = neza-
ujatý, nestranný, objektivní

nepředstavitelný = co si nelze
představit (Čap.);

***nepředstavný** = nepředstavitel-
ný

nepředstížitelný || -stížitý = koho,
co nelze předstihnout

***nepředsudečný** [-ně; -nost] = ne-
předsudný;

nepředsudný [-ně] = nemající
předsudky (Jungm., Palac., Nov.)

nepředvídaný [-ně; -nost] = co
nepředvídáme, neočekávaný;

***nepředvídatelný** [-ně; -nost] =
co nelze předvídat

***nepředzvídavý** = nepředvídavý,
neumějící předvídat

nepřehledný [-ně; -nost] = co ne-
lze přehlednout, 1. = nejasně
uspořádaný, hustý...: n. spis,
tisk; 2. = rozsáhlý, rozlehlý,
ohromně veliký: -ná step, -né
vojsko

nepřechodný, v. intransitivní

nepřející: člověk jinému nic n.
(dějově) || n. člověk, o vlastnosti
(bez předmětu) = takový, že ne-
přeje;

***nepřející**, -a, m. = nepřející
člověk; -jící (lid. -jící) [-ně;
-nost] = nepřející, jen o vlast-
nosti || ***nepřejivý** || -jivý

nepřeklenutelný = co nelze pře-
klenout: n. rozpor, -ná propast

nepřekonatelný [-ně; -nost] = ko-
ho, co nelze překonat: n. vypra-
věč, odpor... || *-konný

nepřekročitelný = co nelze překo-
čit: -né hranice;

***nepřekročný** = nepřekročitelný

***nepřeletný** = co nelze přelétnout

***nepřeletný** = co nelze přelézt

***nepřelomný** = co nelze přelomit

nepřeložitelný = koho, co nelze
přeložit (soudce, slovo)

***nepřemluvný** = koho nelze pře-
mluvit

nepřemožitelný [-ně; -nost] = co
nelze přemoci: -ná armáda || ***ne-
přemožný**

nepřenosný = co nelze přenášet:
n. most; přenes. n. průkaz =
platný jen pro tu osobu, pro
kterou byl vystaven

***nepřerývný** [-ně; -nost] = nepře-
tržitý

nepřesaditelný [-nost] = kdo ne-
může být přesazen (soudce...)

***nepřeslechnutelný** = co nelze pře-
slechnouti

***nepřestajný**, ze sloven. = neustá-
lý (Dr.)

***nepřetržitý**, str. = nepřetržitost;
nepřetržitý [-tě; -tost] = bez
přetržení, přerušení, nepřeruše-
ný, souvislý, ustavičný: n. dešť,
-tá služba, řada, -té boje

***nepřezírný** = co nelze přehléd-
nout

***nepřežitelný** = co nelze přežít
nepřičetný [-ně, -nost] = neschop-
ný odpovědnosti: n. člověk; pře-
nes. n. vztek = k nepřičetnosti
velký

***nepříchod**, -u, m. = nepřijít

nepřijatelný [-ně; -nost] = co ne-
lze přijmout: n. návrh, -né po-
žadavky; nesprávné postave-
ní ženy = jí nedůstojné

***nepříjemná**, -stek, ž., zdrob.
k nepříjemnost, v. nepříjemný

nepříjemný [-ně; -nost] = ne při-
jemný; -nost = nepříjemná věc

nepříležitý [-tě; -tost] = nevhod-
ný: -té spojení, místo

nepřilíš, příslov. = ne příliš, ne-
mnoho: n. velký...; *-lišný =
nepřilíš velký

nepřímý [-mo] = ne přímý, zpro-
středkovaný

***nepřiročný** = nač se nevztahuje
příročí

***nepřirovnalivý** = nepřirovnatelný
nepřirovnatelný [-ně; -nost] = ne-
srovnatelný

nepřistojný [-ně; -nost] = co ne-
má být, nenáležitý: -né jednání
...; -nost jednání || -nost = nepřis-
tojně jednání, chování, -jná věc:
navrhuje se za ně neslušný, ne-
náležitý, ale neslušný má vý-
znam silnější a k nenáležitý ne-
ní podst. jm. -tost

nepřístup, -u, m.: za -pu vzduchu (chem.);

nepřístupný [-ně; -nost] = ne přístupný, těžko přístupný

nepřítel [-lkyně], -e, 1. mn. -přítelé... (jako přítel), m. = „kdo nepřije“, odpůrce, protivník: n. kouření, žen...; úhlavní, odpovědný n.; n. ve smyslu vojenském; *přítel n.* = všichni, ať je to přítel nebo nepřítel;

**nepřítelka*, -lek, ž. = nepřítelkyně, v. nepřítel

nepřítomný [-men] = ne přítomný; přenes. n. duchem = v myšlenkách jinde;

přísl. -mně, jen přenes.: oči poletovaly -mně s tváře na papír (Neum.) = v zamyšlení; usmáti se -mně (B. Klíč.);

podst. -mnost, -i, ž. (při schůzi...)

nepřízeň, -zně, ž. = poměr ne přátelský, neláska; n. osudu = nepřiznivost

nepřiznaný [*-ně] = ne přiznaný (důchod...); -ně se bála tmy (Vr.) = aniž se k tomu přiznala

***nepřiznivce** [-vkyně], -vce, n. = člověk nepřiznivý někomu, něčemu

***neptaně**, přísl. = bez ptaní

neptunismus «-nyz-», -mu, m., franc. = učení o důležitosti vody při tvoření skal (odbor., šal.)

nerad (nářeč. -rád), sr. rád.

***neradný** = co se neradí, nedoporučí: -né žerty (Č.-Chod); -no s ním žertovat || obyč. není radno
neradostný = smutný; přísl. -ně || -no (Vr.); -nost (J. Čap.)

***neranivý** = co nezraní

***nerázný** = nehorázný, ohromný
nerci || *nercili* (*nerci-li*), přísl. = neřku, neřkuli

nerelda «-reji-», zdrob. -dka, -dek. ž., mořská nymfa řec.

neréz, -u, m. = nerezavějící ocel

Nero «Né-», -ona «Neró-», m., řím. císař: N., -ra. -rovi. m., psi jméno

***nerodný** = nevlastní (Čelak.). neúrodný

Neronův, *neronovský*, příd. k Nero

nerost, -u, m. = neústrojná přírodnina, minerál;

nerostný = minerální (olej, bohatství, vlákno);

nerostpis, -u, m. = věda o nerostech, mineralogie;

-*stopisec*, -sce, m. = mineralog;

-*stopisný* = mineralogický

nerovný [-ně; -nost] = ne rovný; přenes. = nestejný: -né síly, manželství; n. boj, zápas, při nerovnosti sil; společenská, třídní -nost

nerozbitelný || -*bitný*: -né sklo

nerozborný [-ně; -nost] = co nelze rozbořit (hradby...)

nerozdělný = co nelze rozdělit

***nerozdílný** = nerozdělený, společný (zastar., Koll.); v. nedílný

nerozzeznatelný [-ně; -nost] = ko-ho, co nelze rozeznat: n. rozdíl; je to -né || obyč. nelze to rozeznat

***nerozhodník**, -a, m. = nerozhodný člověk;

nerozhodný [-ně; -nost] = kdo se nemůže rozhodnout, kolísavý: n. člověk; n. boj, zápas = se střídavým štěstím, nerozhodnutý

nerozlišitelný || *-*lišný* = co nelze rozlišit

nerozlomný [-ně; -nost] = co nelze rozlomit: -né pouto

nerozlučitelný || obyč. -*lučný* [-ně; -nost]; -luční přátelé = kteří jsou stále spolu

nerozluštitelný = co nelze rozluštit: -ná hádanka, ilustrace (Ner.)

***nerozmysl**, -u, m. = nerozmyšlení, nerozvážnost;

-*myslný* [-ně; -nost] = nerozvážný

***nerozpojný** [-ně; -nost] = co nelze rozpojit

nerozpustný [-nost] = co se nerozpouští

nerozum, -u, m. = nerozvážlivost, pošetilost; *nerozuma*, m. = nerozumný člověk (lid., Pujm.);

nerozumný [-ně; -nost] = nerozvážlivý, pošetilý

***nerozvážlivec**, -yce, m. = nerozváživý člověk;
nerozvážlivý [-vě; -vost] || *-vážný* [-ně; -nost] = bez rozvahy, nerozvažující, neuvážený, nepromyšlený: n. člověk, čin, -né jednání

***nerozvížitelný** [-ně; -nost] = co nelze rozvázat, nerozlučný

***nerůda**, m. || ž., souvisí s rod(iti) = zrůda, nepříjemný člověk (stč., dial., šafař.) || *neruda*, m. = mrzout (č.-Chod), nekňuba (Pujm.); z toho příjm. *Neruda*, m.;

***nerůdný** = zrůdný... (šafař.);
nerudný člověk = nepříjemný, nevrlý, drsný, zrůdný;
nerudovský, příd. k Neruda: n. sloh

nerv, -u, m., z lat. nervus = čiv; *nervatura* «-tú-», ž. = žilnatina v listě, v křídlech hmyzu (odbor.);

nervní [-ně; -nost] (nové) = s jemnými nervy, citlivý; n. napětí = nervové (Nov.), citlivost (Sez.); -nost poesie (Ho.);

nervosa || *-vósa* «-za», ž. = nervová choroba, -vé podráždění; *-vósa*, m. = nervósní člověk (Pujm.);

nervosita, ž. = nervósa, dráždivost;

nervosněti || *-vós-*, -nějí = stávat se nervosní; obyč. slož. dokon. z-; sr. znervosniti;

nervosní || *-vósní* [-ně; -nost] = nervově chorý, dráždivý;

nervový [-vě] příd. k nerv.: -vá choroba; -vě se zhroutit;

nervstvo, stř. hromad. = nervy;
nervus rerum «ré-», lat. = nerv věcí, to hlavní, zejm. peníze

neřád, -u, m. = nečistota, smetí, svinstvo; přenes. = co je nepříjemné, mívá nepříjemné následky, svinstvo (o alkoholu, o nemoci...);

n., -a, m. = dareba, neplecha...;

***neřádek**, -dka, m., zdrob. k neřád, -a;

***neřádit** = znečišťovat, kálet; v. zaneřádit;

neřádný [-ně]: -ně pochovati (Jir.) = ne tak, jak se sluší, nedůstojně;

neřádstvo, stř. = „svinstvo“: kalíšek -dstva (Drn.); mravní -dstvo = nemravnost (Vach.)

neřest, -i, ž., 1. = neřád, nečistota: plno -sti v sudu (Čech, říd.); 2. = zlozvyk, mravní nečistota, neřestný čin;

neřestník [-nice], -a, m. = neřestný člověk;

neřestný [-ně; -nost] = dopouštějící se neřesti (člověk), plný neřesti (život)

neřku || část. *neřkuli* (*neřku-li*), příslov. = „nepravím-li“, natož, tím méně: já se v tom nevyznám, n. ty

***nescestný** = neschůdný, nedostupný

nesčetně, v. nesčetný;

nesčetněkrát, příslov. = nesčíslněkrát;

nesčetný [-ně; -nost] = co nelze spočítat, nespočetný, nesčíslný

nesčíslněkrát, příslov. = nesčetněkrát, velmi často;

nesčíslný [-ně; -nost] = nesčetný

***nesčítatelný** || ***nesčítelný** = nesčetný

***nesehraný** [-ně; -nost] = hraný bez souhry, nestrojený

neselhávající = vždy působící, čerstvý: n. síla (Sez.), paměť

nesesaditelný [-nost] = koho nelze sesadit

nesesér, v. necesér

neshoda, ž. = nedostatek shody, nesoulad;

neshodný [-ně; -nost] = neshodující se: -dný přívlastek (mluvnic.)

***neshonlivý** = beze shonu

***neschodný** = neschůdný (Rais)

***neschopník**, -a, m. = neschopný člověk;

neschopný [-pen; -pně; -pnost] = nezpůsobilý: n. k práci, n. co udělat; n. platit = insolventní; platební -nost = insolvence

nesjetý = nesježděný. hrbolatý (Ner.)

nesjízdný [-nost] = po čem se nedá jezdit: -ná cesta

neskladí, str. || *neskladnina*, ž. = zboží neskladné, příliš objemné proti své váze (odbor.); *neskladný* [-ně; -nost], 1. = neladný: -né verše (obrozen.); 2. n. byt, kufr = do kterého se dá málo postavit, složit (nábytku, šatstva...)

***nesklamný**, místo *nez-* = neklamný

nesklonný [-nně; -nnost] = co se neskloňuje; = nepoddajný (říd.)

neskonalý [-le; -lost] = co nelze překonat, dokonalý, nekonečný: -lá radost, vděčnost: -lá láska (Čech), moc (Čelak.). muka (Jungm.); -le rád

***neskončený** [-ně; -nost] = nekonečný: -ná říše (Mácha)

***neskoro**, příslov. = pozdě (nář.)

neskromný [-ně; -nost] = dosti náročný

neskrývaný odpor (So.) atp. = zjevný, netajný

neslaný, v. nemastný

neslavný [-ně] = žalostný, ubohý: n. konec, odchod; -ně odejít

***neslevný** = neslevující, nesmlouvavý

neslučitelný [-nost], v. inkompatibilní;

neslučivý [-vě; -vost] = neschopný se sloučit (Nov.)

***neslucha**, m. = kdo neslyší (Č.-Chod)

neslýchaný [-ně; -nost] = co neslyšíme, neobvyklý, překvapující: -ná novota; -ně drahý;

**-cháno*: -cháno, zvolal = to je -chané (Vach.)

***neslyšaně**, příslov. = neslyšně (Ner.)

***neslyšitelný** (Vr.. Tilsch.) = neslyšný;

**neslyšmo*, příslov. = neslyšně;

neslyšný [-ně; -nost] = co není slyšet, bez hluku, tichý (kniž. a odbor.): n. chod stroje, krok. let: -ně odejít, otevřít dveře

nesmazatelný [-ně; -nost] = co se nedá smazat, vyhladit...: -né písmo; n. dojem; -ně se mi to vtisklo do duše

***nesmekač**, -e, m. = kdo nesmeká (Č.-Chod)

***nesmělec**, -lce, m. = nesmělý člověk;

nesmělý [-le; -lost] = ostýchavý Nesměň, -ně, ž., ves v Č.

nesměnitelný || *nesměnný* (odbor.) = co se nedá směnit, vyměnit

***nesměrný** [-nost] = nesmírný (Vrchl.)

***nesmír**, -u, m. = nesmírný svět, nesmírnost (Ner.);

nesmírný [-ně; -nost] = co nelze změřit, nekonečný, ohromný (svět, moc, radost, bohatství...)

nesmiřitelný || o dch. -mí- [-ně; -nost] = kdo, co se nedá smířit, nesmiřlivý (hněv, nepřítel)

***nesmiřlivec**, -vce, m. = nesmiřlivý člověk; -livý [-livě; -livost] = nesmiřitelný

nesmlouvavý [-vě; -vost] = nesmlouvající, neslevující se svých zásad, pevný: n. člověk; -vě jednati; -vost v myšlení (šal.)

nesmluvní = jsoucí mimo smlouvu, nemající smlouvu

***nesmluvný**, 1. = s kým se nelze domluvit, dorozumět (stč.); 2. = s kým, o čem nelze smlouvat: n. člověk, požadavek (šal.; říd.)

nesmrtelný [-nost] = neumírající, nehynoucí, věčný: n. duch, -ná čest, sláva, zásluha; -nost duše || **nesmrtný* [-ně; -nost] (kníž.)

nesmysl, -u, m. = co nemá, nedává smysl; -slný [-ně; -nost] = nedávající smysl

***nesmytelný** [-ně; -nost] = co se nedá smýt

nesnad, ve rčení *bez snadu* + *nesnadu* uhodnout = jistě (hovor.):

**nesnaditi se* (Palac.) || **-dniti se* = přiti se; sr. znesnadniti;

nesnadný [-ně; -nost] = obtížný

nesnáše(n)livec, -vce, m. = nesnáše(n)livý člověk

nesnáz, -e, ž., často pomn. -ze, souvisí s nesnadný = nesnadnost, obtíž, potíže

nesnesitelný [-ně; -nost] = koho, co nelze snést, strašný, hrozný: n. člověk, -né horko;

***nesnesný** || ***nesnosný** = nesnesitelný

nesobecký [-ky; -kost], opak k sobecký = přející, altruistický

nesoulad, -u, m. = nedostatek souladu, neshoda, disharmonie;

-dný [-dně; -dnost] = trpící nesouladem

nespalný = co nelze spálit, co neshoří: n. oděv (čech)

***nespavec**, -vce, m. = člověk trpící nespavostí;

nespavost, -i, ž. = stav, kdy nemůžeme spát;

***nespavý** [-vě] = nemohoucí spát, bezesný (o noci); -vě = beze spaní, aniž spíme

***nespěchavý** [-vě] = beze spěchu: jeti -vě (Martín.)

nesplnitelný [-nost] = co nelze splnit: -né přání

***nespočet**, -čtu, m. = nespočetné množství; -četněkrát = nesčetněkrát (Vr.);

nespočetný [-ně; -nost] = co nelze spočítat, nesčetný, nesčíslný

nespočitatelný = nespočetný (T. Novák.)

nespokojenec, -nce, m. = nespokojený člověk

nespolehlivý [-vě; -vost] = na koho, nač se nelze spolehnout

nesporný [-ně; -nost] = o čem není, nemusí býti spor, nepochybný: -ná pravda; -né řízení = upravující právní poměry, týkající se právní úpravy; mít -ně pravdu = beze vši pochyby, nade vši pochybnost, najisto

nesrovnalý [-le; -lost] = nesrovnávající se, neshodující (říd. kniž., Sez.); -lost názorů (Ner.) = neshoda

nesrovnaný [-ně; -nost] = neurovnaný; -ně = neurovnaně || nepoměrně (říd.)

nesrovnatelný [-ně; -nost] = co nelze srovnat; to jsou věci -né: -ně lepší = nepoměrně

***nesrsta**, m. = nezdvořák, neruda, chamtivec (mor.);

***-stný** = nerudný (Herb., Pittner.)

nestálý [-le; -lost] = nevytrvalý, měnlivý, vrtkavý (povaha, počasí)

nestání, stř. = nedostavení se k soudu; odsouditi pro n.

***nestarostný** = bezstarostný (Zey.)

***nestavitelný** [-ně; -nost] = nezastavitelný

nestejno-, kmen od nestejný ve slož.:

-měrný [-ně; -nost] = ne veskrze, všude stejný: -ná tloušťka:

-ramenný = mající nestejná ramena: -nný svícen, -nná páka;

-rodý = nestejného rodu, druhu, nesouroďý: -dé látky

nestejný [-ně; -nost] = různý

nésti, nesu, nesen(i), nikoli nesen(i) = (na rukou, v rukou, na hlavě...) držet na jednom místě n. držet a dopravovat jinam: n. dítě na rukou, na zádech, pušku na rameni, ovoce v klíně, zboží na trh; hlavu hrdě, vysoko n.;

= podírat: sloupy nesou strop, klenbu;

= přinášet, poskytovat, dávat: strom nese ovoce, pole užitek, vklad úroky; kolik to nese? = jaké jsou z toho úroky, jaký zisk...; to nic nenese;

bezpředmětově: ručnice nese daleko = nese střelu...;

= mít, platit, snášet, trpět: n. vinu, risiko, útraty procesu, něco těžce, trpělivě... n.: n. péči (Erb., zastar.);

n. jméno: jediný nese jméno svého rodu = je jediný nositel jména, jediný on ze svého rodu žije || nečes. n. jméno m. jmenovati se;

= vésti: šel, kam ho oči nesly; n. se = vykračovati si: ten se nese!; nesla se srnčím krokem (Ner.); statečně si to nesou

(Čap.); jeho postava nesla se vzpřímeně (Jir.);

n. se k čemu = směřovat; = šířiti se: hlas zvonu se nese větrem (Vrchl.); zpráva se nese od úst k ústům;

skladby se nesou tónem kronikářským (Vrchl.) = mají kronikářský ráz;

slož. dokon. do- co kam = zane-
nést, dopravit; do- co komu =
přinést (nářeč.); přenes. do- co
= zpravit o čem, prozradit, udat;
doneslo se mu to = někdo ho
o tom zpravil, slyšel o tom mlu-
vit;

na- co nač, barvu na obraz...;
přenes. silně nanesená tenden-
ce; na- bláto || bláta (= mnoho
bláta) do pokoje = přinést na
obuvi;

*na- návrh, námitku, neústroj.
m. přednést, předložit návrh, na-
vrhnout. přednést, vyslovit ná-
mitku;

nad- co = nadzvednout; nad- se;

*nad- co = na-;

od- koho, co kam, (ke) komu,
dítě do postýlky, psaní na poš-
tu...; voda odnesla most; ty (si)
to odneseš = budeš za to pyka-
ti; od- komu spaní (nechceme-li
si u někoho sednouti);

po-, jen o trvání v budoucnosti
(ponesu to... = budu nésti) a
v rozk. zpús.: ponese to sem =
(při)nes; popo- co = kousek

dále odnést, pře-; povz-, v. vz-;
pod- co = nad- (vniknutím pod
to); vlna podnesla člun;

pro- stůl dveřmi..., zboží přes
hranice; přenes. pro- co (úsu-
dek, přípitek...) = proslovit, vy-;
pro- co na koho = vyzradit;
pro- se s čím = nesením se u-
navit; pronese se to = nesením
toho se člověk unaví;

pro- se (o dívce) = „zapome-
nouti se“ (Herb., nářeč.);

pře- = od- jinam, přes co: pře-
dítě přes potok, obraz do jiného
pokoje, válku do nepřátelské ze-
mě, lásku na koho;

pře- se přes co (přes námitky...) =
nevšimnouti si toho úmyslně,
nedbat; pře- co přes srdce =
nevšimnouti si toho, nechat tak,
strpět; pře- se přes co lehce,
těžce = snést, strpět, smířiti se
s tím;

před-, přenes. = vyslovit, zare-
citovat, provést (před kým):
před- žádost, prosbu, stížnost,
skladbu, báseň; sr. přednes;

při- komu co = do- (ke) komu;
přenes. při- štěstí, užitek, obět,
zkázu; při- z cest zkušenosti;
nevíme, co večer, zítřek přinese;
roz- dopisy...; roz- statek = roz-
krásti; sr. kopyto; roznesla se
zpráva, pověst, něčí sláva = roz-
šířila;

s- = přinést, od- na jednu hro-
madu, shora dolů; s- látku k
práci, hojné doklady = shro-
máždit, nasbírat; letadlo se
sneslo k zemi = sletělo; slepice
snesla vejce = vypustila ze sebe;
s- koho = strpět, vystát; s- se
s kým; s- křivdu, bolest, útrapy
... = vytrpět, vydržet;

s- se na čem = usnésti se (za-
star.);

u- koho, co = býti s to nést;
dnes by se dobře unesl kožich
= byl by dobrý; u- dívku = u-
chvátit a odnést; u- koho zpě-
vem... = dojmout, uchvátit; dáti
se u- hněvem, vášní = dáti se
uchvátit, strhnout;

us- se na čem = ustanoviti se,
shodnouti se, schválit; v. usne-
sení;

v- co kam (dovnitř: do pokoje...):
přenes. v- světlo do věci;

vy- = odnést ven n. nahoru;
vy- koho do nebe = vychválit
(lid. a hovor.); vy- spaní = od-;
= přinést užitek; vy- rozsudek;
vy- co = prozradit;

vz- = obrátit, zvednout vzhůru;
vz- zraky (čech); hrdou šíjí ku
hvězdám (Vrchl.); vz- prosbu,
dotaz na koho; vz- se = vzlét-
nout, vy-... do výše (o letadle
...); sr. vzneslý, vznešený;

po-vz- stát..., přenes. = zvednout hmotně, duševně, zvelebit; povz-se nad hmotné zájmy = vyprostiti se z jejich vleku; povz-se k pathosu (v řeči) = dostoupit; *za-* co kam = odnést; řeka zanesla bahno na louky || louky bahnem = nanesla na ně; roura je zanesena (pískem...) = ucpána; přenes. býti zanesen prací = zavalen, zahrnut; *za-* koho dary ...; *za-* co do knihy = zapsat; v. nositi

**nestihlý* [-*le*; -*lost*] = neskonale, nevystižitelný

**nestižný* = nevystižitelný, nedostižný

Nestor, -a, m., stařícký řec. hrdina; *n.* = nejstarší člen: n. českých spisovatelů apod.

**nestouda*, m. = nestoudník; *nestoudnice*, v. nestoudník; -*dnický* [-*cky*; -*ctví*], příd. k *nestoudník* [-*nice*], -a, m. = nestoudný člověk; *nestoudný* [-*ně*; -*nost*] = nestydatý

nestranný [-*nně*; -*nnost*] = beze zření k straně, k stranám, k osobě, -bám, hledící jen k věci, objektivní: n. člověk, úsudek...

**nestrastný* = nepůsobící strast

nestravitelný [-*nost*] = co nelze strávit

nestrojený [-*ně*; -*nost*] = nenucený, prostý, přirozený

nestřežený = „nehlídaný“: v -ném okamžiku, v -né chvíli = kdy nejsme pozorní, ostražití, kdy myslíme, že nejsme pozorováni

**nestřísněný* [-*ně*; -*nost*] = nepotřísněný, neposkvněný

nestvůra, ž. = obluda, šereda, netvor; = zlý, necitelný, ohavný člověk; **nestvůrče*, -čete, stř. = nestvůra; *nestvůrný* [-*ně*; -*nost*] = obludný, šeredný; **-no*, stř. = něco nestvůrného (Nez.)

nestyda, m. = nestydatý člověk; -*dák*, -a, m. = nestyda (lid. a hovor.);

**nestydatec* [-*tka*], -tce, m. = nestyda;

-*datý* [-*tě*; -*tost*] = nestoudný, bez studu, troufalý, drzý: n. člověk, -tá podmínka; -tě peníze = veliké (lid. a hovor.)

nesvár, -u, m. = svár

**nesvářeti se* || *-*řiti se* = svářiti se; v. znesvářiti

**nesvědomec*, -mce, m. = nesvědomitý člověk; *-*domý* [-*mě*; -*most*] = nevědomý (zast.)

**nesvor*, -u, m. || *-*ra*, ž. = nesvorost, nesvár

nesvůj: n. hlas (Majer.) = neobvyklý, jiný než obyčejně; být n., nesvá, mn. nesví, nesvé = necítiti se úplně zdráv, spokojen. nebýt ve své kůži

**nesyta*, m. = nenasyta;

**nesytný* = nenasytný, nesytící

nešetrný [-*ně*; -*nost*] = nedostí šetrný

nešíka, m. = nešíkovný člověk, nemotora (lid. a hovor.); -*kovný* [-*ně*; -*nost*] = neobratný

neškodný [-*ně*; -*nost*] = neškodící: n. prostředek

nešlechtník [-*tnice*], -a, m. = nešlechtný člověk; *nešlechtný* [-*ně*; -*nost*], opak k šlechtný = neušlechtilý, nelaskavý, zlý

nešpor, -u, obyč. pomn. -*ry*, m. z lat. *vesper* = odpolední (podvečerní) pobožnost: -*rní čas* (Jir.)

nešť, sr. nechat

nešťastník [-*nice*], -a, m. = nešťastný člověk; *nešťastný* [-*ně*], opak k šťastný = ubohý, bídný, zoufalý: n. proč, z čeho, nad čím; = přinášející neštěstí, zhoubný: n. podnik, -né karty; -ně co udělati = k svému neštěstí, že jsme z toho nešťastní

neštěstí, stř. = pohroma, zkáza, zhouba, katastrofa: železniční... n.: být v n., přijít, přivést, strhnout koho do n.: stihlo ho, potkalo n.

neštovice (z nežit-ovice), obyč. pomn., ž. = nakažlivá choroba s vyrážkou;
 zdrob. *neštovička* || lid. -*štůvka*, ž.;
neštovičný, příd. k neštovice
nešvar (o d c h. -*vár*), -u, m. = zlořád
 **nešvařiti* = znešvařovati
neř || zprav. *neteř* (o d c h. *neti*), 4. -teř, 2. -teře..., ž. = sestřina, bratrova dcera
netajený = nezatajovaný (radost...)
 **Netalián* [-*nka*], -a, m., *netaliánský*, *Netálie*, ž. = Ital, italský, Italie (lid.)
 **netečník*, -a, m. = netečný člověk;
netečný [-*ně*; -*nost*], souvisí s (do)tknouti se = nevšimavý, lhostejný
neteř, *neti*, v. *neř*
 **neřka*, -těk, ž., zdrob. k *neř*
netknutý [-*nut*] = nedotčený: jídlo zůstalo -to || -té jídlo
neto, z *netto*, neskl. příd. jm., ital. = čistý: n. váha; n. 10 kg = 10 kg čisté váhy
netolický, -a, m. = netolický kůň (lid.)
netoliko, příslov. = nejen, ve spojení n. — nýbrž (ale) i
netopýr, -a, m., ssavec letoun; -ří křídla; přenes. -ří myšlenky (Ner.) = chmurné
netrhnouti se, v. *trhnouti*
 **netroufalec*, -lce, m. = netroufalý člověk;
 **netroufalý* [-*le*; -*lost*] = nesmělý (Čech); -*faný* = nečekáný (Ner.)
netrpělivec, -vce, m. = netrpělivý člověk
 **netržitý* [-*tě*; -*tost*] = nepřetržitý
netřeba, příslov. = není potřeba, nutno: n. čekat... (zprav. bez spony býti)
netřesk, -u, m., rostl.
netto, v. *neto*
netušený [-*ně*] = co nikdo netušil, neočekávaný, neobyčejný: n. rozkvět: -nou měrou; -ně krásný

**netvar*, -u, m. = opak tvaru;
 **netvarný* = neforemný (Herrm.)
netvor, -a, m. = obluda, nestvůra, mravní zrůda, zlý člověk;
netvorný [-*ně*] = obludný, nestvůrný: -ná zjevení (Dur.); všecko se mu v nitru -ně svářílo (So.); -ný král = zlý (Pujm.);
 **netvoří*, příd. k *netvor*;
 **netvořiti* = znetvořovat; v. znetvořiti;
 **netvořivec*, -vce, m. = netvořivý, netvůrčí člověk
 **netykalka*, ž. = netykavka
netýkavka, ž., rostlina; přenes. n. || častěji *nety* = člověk, kterého se nesmíme dotknout (přenes.), nedůtklivý, přecitlivělý, choulostivý, citlivůstkář;
netýkavkovitý, *nety* [-*tě*; -*tost*] || -*kavkový* || **-kavý* [-*vě*; -*vost*] = nedůtklivý, citlivůstkářský
neúcta, ž. = nedostatek úcty, neuctivost;
neuctivý [-*vě*; -*vost*] = nedostl, málo uctivý
neúčast, -i, ž. = nepřítomnost, přenes. = nezájem, lhostejnost: n. členstva; projevit n.; -*stněný*, v. *účast*
neúčelný [-*ně*; -*nost*] = odporující účelu, nevhodný
neučenec, -nce, m. = neučený člověk (Arb.);
neučený = ne učený, neodborný, laický, prostý: n. člověk, -né dílo (Vlč.)
 **neudolatelný* || **neudolný* [-*ně*; -*nost*] = nezdolný n. neúnavný
neudržitelný [-*ně*; -*nost*] = co se nedá držet, nemůže déle trvat
 **neuhadnutelný* = co nelze uhádnout
neuhasitelný = co nelze uhasit: -ná žízeň || **-hasný*
 **neúhleda*, m. || ž. = neúhledný, nevzhledný člověk
 **neuhnutě* = bez uhnutí (Č.-Chod)
 **neuhodný* = nepřející (nář., Svět.)
 **neúhonný* = bezúhonný
 **neuchranný* = neodvratný (obrozen.)
 **neuchýlitelný* = neúchylný

neúchylný [-ně] = neodvratný: n. následek (šafař.); -ně nutný (Sez.); = neuchylující se: -ná cesta k socialismu

***neuk**, -a, m. = neučený člověk

***neuklida**, ž. = žena nedbající na úklid, nepořádná

***neúklidný** = nedbající na úklid, nepořádný

***neúklonný** [-nně] = neúchylný

neukoj, -e, m. = neukojení (kniž.);

neukojený [-ně] = nesplněný: -ná touha; -ně jíti za vyšším cílem (kniž.);

neukojitelný || kniž. **neúkojný** [-nost] = co se nedá ukojit: -telná touha (Vlč.); -jný stesk (Sez.); -jné oko (Ner.)

neukost, v. neuký

neukrotitelný || **neúkrotný**, **neu-** (kniž.) = nezkrutný: -lná láska (Arb.); -tný hněv, -tná zvědavost (Čech)

***neuký** [-kost] = neučený, v. neuk

***neuma** «ne-u-», m. = člověk něco, nic neumějící, neobratný, ňuma (Slád.)

***neumáleně**, příslov. (od neumálený k neumálení = neučinit malým) = nezmenšeně, v nezmenšené míře (Jir., zast.)

***neumdlévavý** [-vě; -vost] = neumdlévající

neunělý [-le; -lost] = nedovedný, necvičený, nezručný

neumlčitelný = nedávající se umlčet (Č.-Chod)

neúmorný [-ně; -nost] = neumotitelný, neúnavný, horlivý

neumořitelný, o papírech, které se jen úrokují

neúnavný [-ně; -nost] = necítící únavu, nedbající jí, horlivý

neúnosný = co nelze unést, neschopný něco unést, příliš obtížný, zatěžující

neúplatný [-ně; -nost] = kdo se nedá uplatit; -né jednání = bez úplaty, zaplacení (odb.)

neúplný [-ně; -nost] = necelý, defekt(iv)ní

***neúporný** = nesporný

neupotřebitelný [-nost] = co je k nepotřebě

neúprosný [-ně; -nost] = kdo se nedá uprosit: n. soudce; = nelitostný, krutý: n. boj, -ná smrt

neuralgický, příd. k neuralgie: -cké bolesti;

neuralgie «-gyje», ž., z řeč. = nervová bolest

neurasthenický «-nyc-», příd. k neurasthenie: -cké bolesti;

neurasthenie «-nyje», ž., z řeč. = nervová slabost;

-thenik, -a, m. = neurasthenický člověk

neurčito, stř. = něco neurčitého: k neznámemu -tu (Čech); = neurčité místo: oko tkvělo v -tu (t.); dívati se do -ta; na n. (co odložit) = na neurčitou dobu;

neurčitý [-tě; -tost] = neurčený, přesně nestanovený, nepřesný, nejasný, matný: n. plán, obrys, -tá představa, touha; na -tou dobu; v mluvň. -té zájmeno, -tá číslovka

neurolog, -a, m. = odborník v neurologii; -gie, ž. = nauka o nervech;

neuropat, -a, m. = člověk nervově nemocný;

neurotický «-tyc-» člověk = **neurrotik** «-tyk», -a, m. = nervósní člověk

neurovaný [-ně; -nost] = nespokojený

neurvalec, -lce, m. = neurvalý člověk;

neurvalý [-le; -lost] = hrubý, surový: n. útok, -lé chování;

***neurvaný** = neurvalý

neuskutečnitelný [-nost] = co nelze uskutečnit: n. plán; je to -né || obyčej. nelze, nedá se to uskutečnit

neúspěch, -u, m. = nezdar

***neuspěchaný** = klidný (Majer.)

neustálený [-nost] = ne stálý, měnící se

neustálý [-le] = ustavičný

***neústrašný** [-ně; -nost] = nebojácný

neústrojný [-ně; -nost] = anorganický; přenes. = odporující nějaké soustavě, nenáležitý
neústupa, m. = neústupný člověk (Vrchl., lid. a hovor.) || *-pec, -pce, m.;
neústupný [-ně; -nost] = kdo nechce ustoupit, nepovolný
neutěšený [-ně; -nost] = co nepotěší, truchlivý, smutný, rozháraný, špatný: n. stav, -né poměry
neutěšný [-ně; -nost] = bezútěšný (kniž.)
neutrál, -a, m., z lat. = kdo nikomu nestrání, neúčastní se války, sporu, politic. života..., nezúčastněný, nestranný člověk;
neutralisace «-za-», ž. = neutralisování; -sační, příd. k tomu;
neutralisovatí «-zo-», -suji = prohlásiti za neutrální: -vané území; slož. dokon. z-;
-ralita, ž. = nezúčastněnost, nestrannost
neutrální [-ně; -nost], z lat., 1. = nezúčastněný, nestranný: n. stát, pozorovatel; n. území, pásmo = kde se nesmí bojovat...; 2. = neutralisovaný: n. barvivo; 3. příd. k neutrum, na př. n. podstatné jméno = středního rodu
neutrum, -ra, stř., lat. = střední rod, jméno střed. rodu (mluvnic.)
neutuchající, v. tuchnouti
neuvěření, stř.: je to k n. = k nevíře;
neuvěřitelný [-ně; -nost] = čemu nelze uvěřit: -ná zpráva; je to -né || obyčej. tomu nelze věřit: -né silný... = k neuvěření
neuznalec, -lce, m. = neuznalý člověk (lid. a hovor.);
neuznalý [-le; -lost] = neuznávající (práci, ochotu...), nevděčný
nevalný [-ně] = chatrný, bídný, slabý, špatný: -né zboží, -ná účast, dílo -né ceny, -né zdraví; vede se mu -ně
nevázaný [-ně; -nost], 1. -ná řeč = próza; 2. = bujný, rozpustilý, divoký: n. život, -ná cháska, -né mravy; žít -ně

***nevážitelný** = co nelze vážit, nezávažný (Čap.)
nevážný [-ně; -nost] = nevážící si nikoho, ničeho, nedosti uznalý, nedosti uctivý, nedosti slušný (člověk, řeč); -ně o kom mluvit; být v -nosti = nepožívat úcty; mít koho v -nosti
nevčas, příslov. = v nevhodný čas (přijít...), nikoli v nečas;
nevčasný [-ně; -nost] = časově nevhodný: -ný návrh; -ně zakročit
nevděčník [-nice], -a, m. = nevděčný člověk; -čný [-čně; -čnost] = nevděčný, v. tam;
nevděk, -u, m. = nedostatek vděčnosti
nevel(i)ký = ne velký, ale ne docela malý
***nevěda**, ž. = ne věda, špatná věda, pavěda (Mas.) ||
***nevěda**, m. = nevědoucí člověk
nevědomec, -mce, m. = člověk něčeho neznalý, neznalec, ignorant (hanlivé);
nevědomky, příslov. = ne vědomě, neúmyslně;
nevědomý [-mě; -most] = čeho si nejsme vědomi neúmyslný: -má urážka; -mě = nevědomky (Ner.); -most, -i, ž. = neznalost: -most hříchu nečiní (přísl.): učinit něco z -mosti
nevěra, ž., 1. = nevěření, zejm. křesťan. učení; 2. n. v manželství = porušení věrnosti;
nevěrec, -rce, m. = nevěřící (křesťanskému učení) || *-rkyně, ž. = pohanka (Třebíz.); -recký [-rectví], příd. k tomu
nevěrnický, příd. k nevěrník;
-rník [-rníce] = nevěrný muž: = nepoctivec (zast.);
nevěrný [-ren; -rně; -rnost] = zpronevěřilý, zrádný: -rný komu; -rná správa = nepoctivá (právn.)
nevěřící, v. věřiti; příslov.
***-cně** namítat (Vr.); *-cnost, -i, ž. = nevěření, nedůvěra
***nevěřivý** [-vě; -vost] = nedůvěřivý

nevěsta, ž., 1. = zasnoubená dívka, žena; symbol stydlivosti, strojivosti; 2. = snacha (lid. a hovor.); 3. = záděl (koželuž.)

nevěstčí, příd. k nevěstka

nevěstí, příd. k nevěsta;

*nevěstička, ž., zdrob. k nevěsta;
nevěstinec, -nce, m. = nevěstčí dům;

*nevěstinka, ž., zdrob. k nevěsta;

*nevěstinný, příd. k nevěsta;

*nevěstinský [-sky] = nevěstí, nevěstčí;

nevěstka, -stek, ž. = lehká, prodejná ženština

nevidáno: n., zas nějaká novota (Rais) = to je neslýchané, podívejme se... (podiv); On se hněvá; n.! = to je toho, co na tom?

nevidaný = zřídka viděný, neobvyčejný, zvláštní: n. jev, -ná krása, nádhera

neviditelný [-ně; -nost] = koho, co nelze vidět

I *nevidky, -dek, ž. pomn. = mžitky (nář.)

II *nevidky, příslov. = nepozorované

*nevidný = neviděný, -ditelný, nevidaný (Prach., Da.)

*nevidomec, -mce, m. = slepec;
nevidomo, stř. = neviditelná oblast: do tmy a do -ma (Ho.);
nevidomý [-ně; -most] = nevidoucí: dělali se n.; = slepý (Jir. a v úřed. mluvě)

nevím-, 1. os. od nevědět, kleslá v částici dávající zájmenům neurč. význam:

-co, -kde, -kdo...: kdyby to bylo nevímco = cokoli; za nevímco nebyl by se nikdo přistěhoval (šmil.) = zanic; kdyby to říkal nevím kdo = kdokoli atd.

nevina, ž., 1. = to, že je někdo nevinný; 2. = nevinnost (Slád., o jediň.)

nevinátko (n i k. -nná-), stř. = nevinné dítě; často iron. = „čistý ptáček“ || zříd. nezdob.
nevině, -něte, stř. (Slád.)

nevinoučký || -ňounký = zcela nevinný

nevinný [-nen; -nně; -nnost], 1. = neviný, bez viny; 2. = neznalý pohlavního života (lid. a hovor.); -nně býti odsouzen; -nnost, k nevinný 2. = neznalost pohlav. života (k nevinný 1. je nevina)

nevíra, ve spojení k -ře = k neuvěření, neuvěřitelně: je to k -ře (Klič., Č.-Chod); k -ře těžký život (Klič.)

nevítaný = nemilý (host...)

nevkus, -u, m. = nedostatek vkusu;

nevkusný [-ně; -nost] = proti vkusu, odporující vkusu

*nevládný [-ně; -nost] = bezvládný

*nevláha, ž. = sucho (Ner.)

*nevlida, m. = nevlídný člověk (Č.-Chod);

*nevlídnický [-cky; -ctví], příd. k nevlídník [-nice], -a, m. = nevlídný člověk;

nevlídný [-ně; -nost] = nevlídný (člověk, den)

nevod, -u, m. = vlečná síť rybář.

nevole, ž., 1. = rozhořčení, nespokojenost; 2. = neshoda: žiti s kým v -li, obyč. v nevlí

nevolky, příslov. = nedobrovolné (Sez.); obyčej. ve spojení volky n. (co udělat...) = chtěj nechtěj

nevolnický [-cky; -ctví], příd. k nevolník [-nice], -a, m. = nevolný člověk;

nevolno, příslov.: je mi -lno = nedobře; -lnost, -i, ž. = stav, kdy je nám nevolno, indisposice; -lný = nesvobodný; -lná nálada = stísněná (Jir.)

*nevrátimo, stř. = nenávratno (Bezr.)

*nevratitelný = nenávratný (Č.-Chod)

*nevrátivý [-vě; -vost] = nenávratný

nevražiti (původ. vražiti, v. vrah) na koho, nač = „být nepřitelem“, nepřátelsky, nepřívětivě posuzovat, dívat se;

- nevraživý* [-vě; -vost] = nevražící; -vý člověk, pohled; -vě se dívat, co posuzovat
- **nevrlec*, -lce, m. || **-lice*, ž. = nevrlý muž || -lá žena;
- nevrlý* [-le; -lost], původ. vrlý = „vřelý, v němž to vře“, mrzutý, nevlídný, nabručený
- Nevřeň*, -ně, ž., ves v Č.
- **nevřítí* = nevražiti; v. zanevřítí
- nevšední* [-ně; -nost] || **-dný* (Mrš.) = neobvyčejný, vynikající
- **nevšímačný* [-ně; -nost] = nevšímačný;
- **nevšímaný* = nepovšimnutý, opomíjený (Vlč.);
- nevšímačný* [-vě; -vost] = nevšímající si, lhostejný, netečný, indolentní
- nevůdek*, -dku, m., zdrob. k nevod
- nevůle*, ž., 1. = neochota, nechůť (Bráf); 2. = neshoda
- **nevybavitelný* [-ně; -nost] = čeho se nelze zbavit
- **nevyberný* = nepřeborný
- nevybíravý* [-vě; -vost] = nevybírající, neostýchavý: n. v prostředcích
- nevyčválanec*, -nce, m. = nevyčválaný člověk (lid.); *nevyčválaný* [-ně; -nost] = nevychovaný, nezpůsobný (t.)
- nevyčerpateľný* [-ně; -nost] = nepřeborný
- nevyhladitelný* [-ně; -nost] = co nelze vyhladit, nesmazatelný
- nevyhnutelný* [-ně; -nost] = čemu se nelze vyhnout, naprosto nutný: -ná potřeba; musiti s kým -ně mluvit || **-hnutný* [-ně; -nost]
- nevýhoda*, ž. = opak výhody, nepřiznivá okolnost...; *nevýhodný* [-ně; -nost] = co je s nevýhodou
- **nevyhojitelný* = nezhojitelný
- nevychovanec*, -nce, m. = nevychovaný člověk;
- nevychovaný* [-ně; -nost] = špatně vychovaný, společensky hrubý
- nevyjadřitelný* || *-jád-* = co nelze vyjádřit
- **nevykupitelný* [-ně] = co nelze vykoupit (Čap.)
- nevylečitelný* || *-lé-* [-ně; -nost] = co nelze vyléčit
- nevyličitelný* || *-li-* [-ně; -nost] = co nelze vyličit
- **nevýlučný* [-ně; -nost] = neodlučný
- **nevymáchaný* = neomalený, hrubý, drzý (zhrub.)
- **nevymazatelný* [-ně; -nost] = nesmazatelný
- nevymezitelný* [-ně; -nost] = co nelze vymezit
- **nevymizitelný* = co nemůže vymizet
- **nevymluvitelný* [-ně; -nost] = co nelze někomu vymluvit || = nevýslovný
- nevýmluvný* [-ně; -nost], 1. = nevýmluvný; 2. = nevýslovný, neskonale: -ná láska (zastar.)
- nevymýtitelný* [-ně] = co nelze vymítit (Arb.)
- **nevypitvaný* = nevychovaný
- nevyplnitelný* = co nelze vyplnit, odstranit (kníž.)
- nevypočitatelný* [-ně; -nost] = co nelze vypočíst, nepředvídaný, záhadný, jednající, chovající se často nestejně, velmi náladový
- **nevypočtený* [-ně; -nost] = nepromyšlený, nestrojený
- nevypověditelný* = co nelze vypovědět, o smlouvě || *nevypovědný*
- nevýprava*, m. = nevýpravný člověk (lid. a hovor.);
- vný*, 1. = kdo se těžko, pomalu kam vypravuje; 2. = neepický, v. výprava
- nevypsateľný* = co nelze vypsát, ohromný: n. hluk, -né těžkosti
- nevýrazný* [-ně; -nost] = bezvýrazný, neosobitý, fádň (tvář, sloh)
- nevyrovnaný* [-ně], v. rovnati, přenes. = nevyrovnatelný (T. Novák.);
- nevyrovnatelný* [-ně] = komu se nelze vyrovnat, nemající sobě rovného (řečník...)

- ***nevyřízenost**, -i, ž. = nevyřízená věc (Herrm.)
- nevyslovitelný** = nevýslovný, nesmírný
- nevýslovný** [-ně] = co se nedá vystihnout (slovy), nesmírný: n. půvab, zármutek, -ná touha, úzkost; -ně šťastný
- ***nevyspalec**, -lce, m. = kdo se nevyspí
- nevystání**, k n., v. vystání
- nevystihlý** [-le; -lost] = co nelze vystihnout, pochopit, nedostižný: -lý vzor (Vrchl.), jas (Dur.), -lá krása (Vrba); -le šťastný (Kunět.)...
- ***nevystižitelný** [-ně; -nost] || ***nevystižný** [-ně; -nost] = nevystihlý
- nevýstižný** [-ně; -nost] = ne výstižný
- nevysvětlitelný** [-ně; -nost] = záhadný
- ***nevyvázlost**, -i, ž. = nemožnost, neschopnost vyváznout (z viny; Č.-Chod)
- ***nevyvážný** = nevyčerpatelný
- ***nevývojný** || ***nevývojový** = neschopný vývoje
- nevývratný** [-ně; -nost] = co nelze vyvrátit, nezvratný, zcela nepochybný: -né svědectví
- nevyzpytatelný** || zříd. **nevyzpytný** = koho, co nelze vyzpytovat, vyzkoumat: n. člověk, -né tajemství
- nevzdělanec**, -nce, m., -nost, -i, ž., -ný, opak ke vzdělanec...
- ***nevzdorný** = nevzdorující
- ***nevzhleda**, m. = nevzhledný člověk || ***nevzhledník**, -a, m.; **nevzhledný**, v. vzhledný
- newyorský** «ňujor-» || **novoyorský**, nikoli -rkský, příd. k New York, zčešt. Nový York
- nexus**, -xu, m., lat. = souvislost, spojitost; v. kausalismus
- nezabaleně**, příslov. = bez obalu (přenes.), nepokrytě
- nezabavitelný** = co nelze zabavit
- ***nezabranitelný** = neodvratný (Č.-Chod)
- nezabudka**, ž. = pomněnka (básn.)
- nezadaný**, v. dáti (zadati)
- nezadatelný** = co nelze zadat, postoupit, od čeho nelze ustoupit
- ***nezadlouho** = zanedlouho (Palac.)
- nezadržitelný** [-ně] = co nelze zdržet (úpadek...)
- nezahladitelný** = co nelze zahladit
- ***nezachvějný** = nemohoucí se zachvět
- nezájem**, -jmu, m. = nedostatek zájmu, nevšimavost, lhostejnost
- nezákonný** [-nně; -nnost] = protizákonný, ilegální
- ***nezákupný** = koho, co nelze (za-)koupit (přenes.)
- ***nezaměnitelný** = co nelze zaměnit || ***nezáměnný**
- nezaměstnaný** [-nost] dělník... || zpodstat. n., -ného, m. = kdo nemá delší dobu zaměstnání, práci
- ***nezanikavý** [-vě; -vost] = nezanikající, nepodléhající zániku
- ***nezapamatovatelný** = co si nelze zapamatovat (Mah.)
- ***nezápěrný** = nepopíratelný
- nezaplacení**, str., k n., v. k 7.
- nezapočítatelný** || -čí- přídavek... = který se nezapočítává
- nezapomenutelný** = na koho, nač nelze zapomenout: n. přítel
- nezastavitelný** [-ně] = co nelze zastavit (J. Čap.) || ***nezastavný** [-ně]
- ***nezastřený** [-ně; -nost] = nepokrytý, otevřený
- ***nezastupitelný** = koho, co nelze zastoupit, nenahraditelný
- nezasvěcenec**, -nce, m. = nezasvěcený člověk;
nezasvěcený (do věci...) sr. světit
- nezaujatý** [-tě; -tost] = nestranný
- nezávadný** [-ně; -nost] = nezávadný, v. tam; = nerušený: n. tok slunce (Jungm.)
- nezávislý** [-le; -lost] = samostatný; být n. na kom, na čem, nikoli od koho = nepotřebovat ho, jeho pomoci, podpory; objevit co -le na kom; ch y b. -le na kom m. beze zření ke komu

***nezavřítý** = „nezavřený“ (nář.):
pít jako n. = jako kdybychom
byli úplně otevření, bezední
***nezáživá**, m. || ž. = nezáživný
člověk;
nezáživný [-ně; -nost] = nestra-
vitelný (pokrm...); přenes. n.
učebný předmět = suchopárny
***nezbadatelný** || -bd- = co nelze
vybadat (čech)
nezbeda, ž. = nezbednost (Koll.,
nářeč.); n., m. = nezbedný člo-
věk (hlavně dítě);
***nezbedněti**, -nějí = stávat se
nezbedný (Ner.);
nezbedník [-nice], -a, m. =
nezbedný člověk (lid. a hovor.);
nezbedný [-ně; -nost] = rozpus-
tilý; -nost = rozpustilost, -lý čin
***nezborný** || *nezbořitelný* [-ně;
-nost] = co nelze zbořit, neroz-
borný
nezbytí, stř. = naprostá nutnost:
viděti n.;
nezbytný [-ně; -nost] = na-
prsto nutný; -nosti života
nezcizitelný = co nelze zcizit
nezdár, -u, m. = neúspěch: n. v
podnikání, v životě;
nezdara, m. = nezdárný člověk
|| *nezdárník* [-nice], -a, m.;
nezdárný = nevydařený, nezve-
dený; = nevhodný (říd.)
nezdoba, ž. = neplecha (lid.) || *ne-
zdoba*, m. = nezbeda
nezdolný [-ně; -nost] = nezdola-
telný, nezlomný: -ná vůle, síla,
pracovitost
***nezdravota**, ž. = nezdravost (lid.)
nezdravý člověk = ne zdravý; n.
byt = škodlivý zdraví; přenes.
-vé poměry = nenáležitě, roz-
hárané...
***nezdvižný** = co nelze zdvihnout
nezdvořáký [-cky; -ctví], příd. k
nezdvořák [-řačka], -a, m. = ne-
zdvořilý člověk (lid. a hovor.)
***nezemský** [-kost] = ne z této ze-
mě; dech -kosti (čech)
nezhojitelný [-ně; -nost] = co
nelze zhojit || **nezhojný*
***nezhostný** = koho, čeho se nelze
zhostit, zbavit

***nezhusta**, příslov. = ne zhusta,
dosti zřídka (Jir.)
nezištný [-ně; -nost] = ne zlíštný,
nesobecký, obětavý
nezjistitelný = co nelze zjistit
nezkažený hoch... = mravně nepo-
kažený
nezklamný, v. nesklamný
***nezkojitelný** || **nezkojný* = ne-
ukojitelný
nezkrocený [-ně; -nost], přenes. =
neukojený; milostná -nost (Sez.)
nezkrotný [-ně; -nost] = co nelze
zkrotit, přemoci (touha, vášeň)
***nezkrušitelný** = koho, co nelze
zkrušit
***nezkušelec**, -nce, m. = nezkuše-
ný člověk
nezmar, -a, m., láckovec; = člo-
věk, kterého nic neumoří, ne-
zlomí (lid. a hovor.);
nezmarný = co nelze uměřit,
nezdolný, nezničitelný
nezměnitelný [-ně; -nost] = co
nelze změnit;
**nezměnný* = neměnný (Ner.,
Dav.)
nezměrný, 1. = co nelze změřit:
-ná stopa (Durd.); 2. = nesmír-
ný (kníž.): -ná radost (Vrchl.)
***nezmožný** = nepřemožitelný
neznaboh, -a, m. = kdo nezná, ne-
uznává Boha, nevěrec, atheista
(lid. a hovor.);
**-bohý*, příd. k tomu || obyč.
-božský [-sky; -ství]
neznámá, ž. = neznámá veličina
(matemat.)
neznámo, 1. zpodstat., stř. = ně-
co neznámého, posmrtný život
(Goll), neznámý kraj, -mé mís-
to; výlet, cesta do -ma;
2. n. *kdo, kde, kam...* (v nejno-
vější době hojně), ne čes. m.
neurč. zájmen někdo, kdosi, ně-
kam, kamsi..., n. místo opisů:
odejel neznámo kam, místo ně-
kam, kamsi odejel n. odejel, ale
nevím..., neví se kam atp.
neznámý [-znám]: -mý člověk,
kraj... || ten spis je mi neznám
= není znám

*neznane, příslov. = neznatelně;
 *neznany = neznámý (Mácha, Klost.)

neznatelný [-ně; -nost] = co není znát: -ná jízva

nezničitelný [-ně; -nost] = co nelze zničit || *nezničný

*nezniknutelný [-ně; -nost] = čemu nelze uniknout

nezodpovědný = neodpovědný

*nezpačitelný = co se nemůže „zpáčit“ (v. páčiti), nezměnitelný, jistý

*nezprostředkovaný [-ně]; -ně se postavit na čí stranu = bez výhrady, úplně

nezpůsob, -u, m. = špatný způsob, nemrav; -ba, m. = nezpůsobný člověk (lid. a hovor.);

nezpůsobilý [-lost] = neschopný;

nezpůsobný [-ně; -nost] = mající nezpůsoby

nezranitelný [-nost] = koho nelze zranit

nezrušitelný [-nost] = co nelze zrušit

nezřídka, příslov. = dosti často

nezříděný [-ně; -nost], 1. = nepořádný, prostopášný: n. život; -ně žít; 2. = neobvykle prudký, bujný: n. útok na koho; -ná fantazie (č.-Chod)

neztenčený [-ně] = nezmenšený, neochablý: -ná píle; v -né míře; zachovati si pili -ně (Vrchl.)

nezúčastněn(ý), v. účast

nezvalovský = v duchu básníka V. Nezvala

*nezvanec, -nce, m. = nezvaný člověk;

nezvaný = nevitáný, nemilý (host)

*nezveda, m. = nezvedenec (zast.); nezvedenec, -nce, m. = nezvedený člověk, hlav. dítě;

-dený [-ně; -nost] = nevychovaný, špatně vychovaný, rozpustilý, nezdárný;

*nezvedník, -a, m. = nezvedenec;

*-dný [-dně; -dnost] = nezvedený

nezvěstný [-ně; -nost] = o kom se delší dobu neví, kde je a je-li vůbec živ

*nezviklatelný [-ně; -nost] = pevný: -ně přesvědčen (Tilsch.)

nezvratný [-ně; -nost] = co nelze vyvrátit, zcela nepochybný, pevný: n. úmysl, důkaz, -né přesvědčení; -ně co dokázat

nezvyk, -u, m. = nezvyklost;

*nezvyklec, m. = člověk něčemu nezvyklý;

nezvyklý [-le; -lost] = nenavyklý (práci...); = co obvykle nebývá, neobvyklý: n. zjev; v -lou dobu; -le brzo

než, 1. větná spoj. odporov. = ale (zastar., kníž.): kočka ráda ryby jí, než do vody nechce (přísl.); než křížácká tažení přivedla k platnosti nejen..., nýbrž... (Vlč.);

2. = ba (zastar. kníž.): než co dím = ba co dím (Kos.);

3. než || řidč. nežli, větná spoj. srovnávací: je to lepší, než(li) jsem myslil; nezbývá (nic jiného), než abys k němu zašel; než bych mohl, raději zůstanu doma;

4. členská spojka srovnávací: starší... než(li) ty; to nebyl nikdo jiný než on = to byl právě on; výpustkou (po záporu): nemám [nikoho jiného] než tebe = mám jen tebe; nic [jiného] než snít (Karaf.) = samý snít; nemyslíš [na nic jiného] než na lutrii (Ner.) = myslíš jen na lutrii;

5. příslov. = jen (neústrojné): to vše byla než pouhá vidina (Zey.);

6. než(li) abych (bych)..., n. s. p. místo abych (není-li při 2. stup.): mám málo času, n. abych se s tím obíral, místo:... času (k tomu), abych...; je příliš chytrý, než aby se dal ošálit, místo: aby se dal ošálit;

7. než že || nežže, vět. spoj. srovn.: nestalo se mu nic [jiného], než že se polekal

nežádaný, -douti, v. žádati, žádoucí
nežádoucně, příslov. k nežádoucí
 = nežádoucím způsobem;

-cnost, -l, ž., podst. k nežádoucí
 = to, že není někdo, něco žá-
 doucí

nežárecký, příd. k Nežárka (řeka
 v Č.)

***neženovaný** || *neženýrovaný* || *ne-
 žiný* [-ně; -nost], v. ženovati se
nežit (lid. -d), -u, m. (souvisí se
 žiti) = „něco neživého“, vřed,
 vřidek; sr. neštovice

Nežka, ž., domác. tvar k Anežka
nežl, v. než; než že, *nežže*, v. než 7.

něco, něčeho... (jako co), podstat.
 zájm. neurč. = ne všechno, jen
 část, kousek, jedna věc..., nevím
 co, nezáleží na tom co: je tu
 jen něco, ne všechno; říci n. ko-
 mu; n. na jídlo, na pití; něčeho
 se napít, něčemu se divit, ně-
 čím se přikrýt, mít radost z ně-
 čeho...; XY něco znamená = ne-
 málo, mnoho; to je něco! = ně-
 co znamenitého, dobrého; něco
 nového..., peněz, šatstva...; n.
 malého pojist || n. málo; n. málo
 peněz; zřídka s přívlastkem: to
 něco; lepší malé něco než velké
 nic (přísl.);

přísl. 1. *něco*: n. k 18 letům
 (lid.) = asi osmnáct let; těch
 šatů jsem se něco nosil =
 dlouho jsem je nosil;

2. o *něco* dále, více... = o kou-
 sek, trochu

***něcos(i)** = něco

***něcota**, ž. = log. možnost (Ma-
 rek)

-**něcovati**, v. nítiti

něčí, -čího atd. (jako pěší), zájm.
 přívlast. k někdo: něčí kabát,
 v něčím -tě, do něčích knih...

něha, ž., z ruš. = citová jemnost;

***něhota**, ž. = něžnost;

***něhovati** = prokazovat něžnosti;

***něhyplný** = plný něhy (Arb.)

něj, v. on

nějak || *-ko (lid. *ňák*), zájmen-
 né příslov. k nějaký = nějakým
 způsobem: n. bylo, n. bude (po-
 řek.); musíme to n. udělat

nějaký (lid. *ňáký*), neurč. přídav.
 zájm. = nevím, nezáleží na tom
 jaký: n. člověk, -ká žena; o ne-
 určitém, přibližném množství, o
 neurčité... míře: -ké peníze, -ký
 čas, -kou dobu, za -kou hodi-
 nu..., -kých 14 dní = asi 14 dní;
 bude tomu nějakých šest sedm
 roků = asi šest sedm (Ra.);
 = velký, znamenitý: n. umělec;
 ironic. = špatný, ubohý; sr. ja-
 kýsi

někam, neurč. zájmené příslov.
 míst. = na některé místo, někte-
 rým směrem: ň. odejít, co dát...

někde, neurč. zájmené příslov. =
 na některém místě

***někdejšek**, -ška, m. = dřívějšek:
někdejší, příd. k někdy 2. = bý-
 valý

někdo, -koho... (jako kdo), pod-
 statné zájm. neurč. = ne každý,
 ne všichni, jen některý, nezáleží
 na tom, nevím kdo: někdo nepije
 pivo, nekouří..., ň. přišel atp.;
 ň. jiný to byl; jsem ň. = něco
 znamenám, nejsem ledažáký člo-
 věk (hovor.)

někdy, neurč. zájmené příslov..
 1. = ne vždy, časem, tu a tam,
 občas: i mistr tesař se někdy
 utne (přísl.); chodívati někdy do
 kavárny; = nevím kdy, nezáleží
 na tom kdy: bylo to někdy
 v lednu;

2. = před časem (zastar.): XY.
 někdy pražský starosta

několik (1., 4. p., ostatní -ka), ne-
 urč. zájm. číselné = ne všichni.
 -chno..., jen někteří, část...: ně-
 kolik lidí, knih, dní...; u -ka
 lidí, k -ka lidem, po -ka letech...

několika- ve slož. příd. jm. tvoře-
 ných podle potřeby; na př.:

-*archový* = obsahující několik
 archů; -*barevný* || -*barvý*;

-*denní* = trvající několik dní;

-*dílný*; -*hodinový*; -*letý*; -*mě-*

-*siční*; -*násobný* [-ně] = několi-

-*keronásobný*; -*setlelý* || *-*stoletý*;

-*settisícový* || *-*stotisícový*

***několikaterý** = několikterý

několikátý, řad. číslov. k několik: několikáté neštěstí...

několikatýdenní = trvající, starý několik týdnů || **-týdní* (Arb.)

několikero, stř. = několik ve smyslu druhovém nebo i základním: několikero jídel...

několikeronásobný [-bně] = „několikrát na sobě“, několikrát větší, hojnější: n. užitek; odpplatit komu co -bně

několikerý (lid. *-katerý*) || -ra, -ro ... (jako u čtvrtý), druhová číslovka přídavná k několik: -rý druh, -ré víno, -ry šaty...

***několiknásobný** (e) = „několik přes deset“, několik;

**-náctero*, stř. = několiknásobný (e)

***několikonásobný** (e) = několiknásobný (e)

několikrát, neurč. násobné příslov. = ne jednou, v řadě případů, častěji: n. co opakovat, n. se zmýlit; byl jsem tam n.

***některak**, -ký = nějak, -ký (za- star., Čelak.)

některý, neurč. zájmené příd. jm. = ne každý, nevím který, nezáleží na tom který: některý člověk nekouří...; přijdu některý den

někudy, neurč. zájmené příslov. = některým směrem

němák, -a, m. = němý člověk (zhруб., č.-Chod)

***němcovati** = němčiti

Němčík -a, m., zdrob. k Němec (Ner.)

němčina, ž., 1. = německý jazyk; 2. lid. = jemčina;

-nář [-nářka], -e, m. = učitel[ka] němčiny; *-nářský*, příd. k tomu

***němčitel**, -e, m. = poněmčovatel; *němčiti* = mluvit německy; slož. dokon. *od-* = zbavit německého rázu; *po-*, *z-* = učinit německým, germanisovat; *po-* se = přijmout němectví;

-němčovati, slož. nedokon. *od-*, *po-*, *z-*; *němčívati*, -vám, opak.

***němčivý** = poněmčovací

Němčour, -a, m. = Němec (hanl.); *němčourský* [-ský; -ství] = německý (hanl.)

***němčovatel**, -e, m. = poněmčovatel (Sab.);

-němčovati, v. němčiti

Němec, -mce, m., národ. jm., příjm. (sr. Němka); do Němec, v Němcích = do Německa, v -cku (za- starává);

německé, -ho, stř., nečes. m. němčina; *N.*, mor. městys;

Německo, stř. = něm. stát, země;

německo-český slovník = něm. s čes. střídnými slovy;

německost, -i, ž. = německý ráz;

německý [-cký], příd. k Němec;

němectví, stř. = německý původ. -ké smýšlení;

Němectvo, stř. hromad. = Němci;

Němeček, -čka, m., zdrob. k Němec

němě, v. němý;

**něměti*, -mějí = stávat se němý; v. oněměti

***němina**, ž. = němčina (stud.)

Němka || *Němkyně*, ž., žen. protějšek k Němec; zdrob. *-kyňka*, ž. (Rais)

***němnouti**, něml, němnuv. -nutí = stávat se němým, zmlkat; obyč. slož. *o-*, v. oněměti

němohra, ž. = hra posunky a tancem, pantomíma

***němohlva**, ž. = mluva bez slov

němost, v. němý;

němota, ž. = neschopnost mluvit. afasie; opilý do -ty; lesy mlčely jako -ty (Třebíz.) = jako němí lidé

***němtati** = mumlati

němý [-mě; -most] = nemohoucí, neschopný mluvit; n. jako ryba (lid. a hovor.); copak jsi n. ? = proč nemluvíš? (t.); nemá tvář = zvíře; -mý podivem (Zey.), údivem, lekem = podivem... nemohoucí na chvíli promluvit; = beze slov, tichý: -má úvaha (Jir.); -mé očekávání (Čech); -mý úžas (Čap.):

příslov. němě, přenes. = beze slov; oči plakaly -mě (J. Čap.); němost, obyč. němota

*něžiti koho, n. se s kým = laskat koho, l. se

něžněti, -něji = stávat se něžný (Neum.); slož. dokon. z-

*něžničiti || *něžniti = chovati se něžně, laskati se

něžňoučký || -ňounký (T. Nov.) = velmi něžný

něžný [-ně; -nost] = citově jemný: n. člověk, cit, -né slovo, -ná láska, matka; -nost = jemnost; přenes. = něžné slovo, jednání: projevovat -sti (Sez.)

I ni, záporka, 1. samostat. (zastar., kniž.) = ani: ni zisk ni slávu; nevěřme radě ni chvále ni haně (Čech); ni stín (Slád.); = ne (Bezr. slez.); 2. ni- v nic, nikdo..., v. tam

II ni, ní, na ni, o ní..., v. on

I nic, ničeho... (jako co), 1. podst. zájm. neurč. = žádná věc: nic dobrého, nového...; nedat, nečíst, nemít, nevidět nic (po zápor. slovesích, která se kladná pojí se 4. p.), nikoli ničeho; n e s p r. je dále ničeho m. 1. p. nic, je-li podmětem: ničeho se neděje, nestalo...;

= ne (zastar.): na tyto rytiny se pamatují, na ostatní nic (Jir.); dobré spisy se posuzují přísně, špatné nic (Durd.); či nic, v. či; nic naplat, v. naplat; v. vniveč; 2. příslov. = nijak, vůbec ne: nic se nebojím, nestarám o to...; nanic, v. tam; nic než, v. než; pro nic za nic se hněvat... = pro maličkost, bez příčiny;

za nic tam nepůjdu... = za žádnou cenu, zaboha ne || zanic;

kde nic tu nic: čekáme naň dvě hodiny a kde... = on nejde; stará se a kde... = nic nemá atd.; o to nic = cožpak o to: jsou to hodní lidé, o to n. = to ano;

nic (pra)nicoucí = zhola nic (Šmil., lid.)

II *nic, -u, m. = co (nic) není, nicota: nemožnost nicu (Č.-Chod)

*nicátový = žádný (žert.)

nice, příslov. k nicí = nízko, v pokoře: ponížiti čelo n., poustevničiti n. (Vrchl.);

nicí = skloněný, převíslý (staročes.); říd. kniž.: n. vrby (Č.-Chod); v názvech rostlin: bodlák, silenka, strdivka nicí

nicka, -cek, ž. = nula (lid.); i přenes. = bezvýznamný člověk (hovor.)

nickamínek, -nku, m. = lapis (lid.); v. kámen

nicméně, příslov. = ale přece, přesto, přece však: rozpor zřídka doznávaný, n. příznačný (Sez.)

*nicný [-ně; -nost] = nicotný

nicota, ž. = logic. nemožnost (Marek); = nebytí, nejsoucnost: klín -ty (J. Čap.); ráj se propadl v -tu (Dur.); = co neexistuje: z dvou nicot vzešel mladý pár (Nez.); = nízký původ: pozdvihnout koho z -ty; = prázdnota, ničemnost; mravní n.; n. pozemských věcí (Čech) = bezcennost: bezmoc a n. snažení (Vlč.) = marnost;

*nicotnůstka, -stek, ž., zdrob. k nicotnost = zcela nicotná věc;

nicotný [-ně; -nost] = naprosto nezávažný, lichý, malicherný, ničemný: -ný důvod, -ná příčina: planá -nost věd (Nez.)

nicoucí: nic nicoucí, v. nic

*nicovatý || *vitý = nicotný

*nicový: n. kamínek = nickamínek (lid.); nicová voda = oční kapky (lid.)

*nicůtka, ž., zdrob. k nicota: ozdobné -tky = bezcenné drobnosti (Majer.)

ničema, m. = ničemný člověk:

*ničemka, -mek, ž. = „ničemný“: droboučký tvor;

ničemník [-nice], -a, m. = ničemný člověk;

ničemný [-ně; -nost] = podlý, špatný (člověk, práce); = nicotný: -ná příčina; -né sliby (So.): = churavý (nářeč.)

*ničevo (s přízvukem na -o), zájm., rus. (psáno ničego) = nic, to nic není, nevadí ap.

ničí, -čího... (jako čí), přivlast. příd. zájm. k nikdo = nikomu nepatřící...

ničitel [-lka], -e, m. = hubitel, zhoubce; -lský puď; -lská zvůle (Krásnoh.), rozkoš (Tilsch.)

ničiti = vníveč obracet, hubit, přiváděti do zkázy;

slož. dokon. *u- (Durd.), z-; býti zničen || celý zničený, přenes. = velmi unaven, vyčerpán (těles. n. dušev.);

slož. nedokon. *zničovati (T. Nov., Zey.), obyč. jen zpřídav. zničující pohled, pravda, recenze (Arb., Hlad., Zey.);

ničivati, opakov.;

ničivý [-vě; -vost] = ničící, zhoubný

*ničko (Slád.), ničko, (Vr.), ničky, -čkonc || nyčko, nynčko (Erb.) (ze star. nyničko, v. nyní), příslov. = nyní (lid.)

*nigerka «-ny-», ž. protějšek k nigr;

*nigerský, příd. k nigr = neger-ský;

*nigr, -a, m., z lat. = černocho, negr

nihilismus «ny-zmus», -mu, m., z lat. nihil (= nic) = úpadkový směr všecko popírající;

-lista [-stka], m. = stoupenec nihilismu; -listický [-cky] «-styc» = v duchu nihilismu

nich, o nich..., v. on

*nijace, příslov. k nijaký = nijak. neosobitě, nevýrazně, lhostejně

nijak, příslov. = nijakým, žádným způsobem, vůbec ne: n. si neublížit, neprojeviti své přání...;

*nijako, příslov. = nijace;

*nijakost, -i, ž. = nevýraznost;

nijaký, 1. n. rod (mluvnic.) = střední (zastar.); 2. = ani dobrý ani špatný, neslaný nemastný, neosobitý... (hovor.): -ká práce, -ké počasí; vše stejně -ké (Čap.)

nikady, v. nikudy

nikam, příslov. = na žádné místo. do -dné společnosti...

nikání, stř., od slovesa

nikati: nikání života = pohyb. vývoj, dění (filosof.); obyč. slož. nedok. ke slož. niknouti:

*do- = pro- (Masar., Mach.);

pod- cesty;

pro- do otázky; slovo proniká:

u-: pára uniká; uniká to pozornosti; v- kam, do čeho; vy- nad koho; vz-; z-: sen po snu zniká (Slád.); za-;

-nikávati, slož. nedok. pod-...

nikda, v. nikdy

nikde, příslov. = na žádném místě... || *nikdež (lid., Č.-Chod)

nikdo, nikoho... (jako kdo), podst. zájm. neurč. = žádný člověk; přenes. (lid. a hovor.) = bezvýznamný člověk, nic (Herb.); nikdo jiný, druhý; n. poctivý (Geb.), rozumný... || žádný poctivý... člověk

*nikdoucně, v. nikdy

nikdy (lid. -da; -dá, Jir.), příslov. = v žádném čase...; sr. více:

*nikdy nikdoucně = vůbec nikdy (Č.-Chod)

nikl «ny-», -u, m., prvek, kov;

nikláček, -čku, m., zdob. k

niklák, -u, m. = niklový peníz (lid.);

niklovati, -luji = povlékat niklem; slož. dokon. po-;

niklový, příd. k nikl

niknouti, -kl, -knuv, -knut(i): n. náklad nač = hradit, n. sklenici komu = přistrčiti (zast., lid.): n. se (šafař.) = ohýbati se, sklánět; zprav.

slož. dokon. *do- = proniknout;

pod-, 1. pod- milost i nemilost = snést (Palac.); 2. pod- cestu.

práci, výpravu, útok = podstoupit, dáti se na, do...; sr. podnik:

pro- = dostat se skrz něco kam, vedrati se...: voda pronikla do sklepa, slunce -klo mlhou,

nepřítel -kl do nitra země; myšlenka pronikla = ujala se, zvitžila; proniknut || -klý láskou

... = naplněn;

**pře-* = přenést se (Ner.);
u- = prchnout (o vězni...); přenes. uniklo mi to, *u-* to mé pozornosti = ušlo;
v- = dostat se dovnitř; přenes. *v-* do čeho = dobře to pochopit, porozumět tomu;
vy- = *u-* (zastar., Suš.); vynikl na dvůr = dostal se (Ner.); *vy-* nad koho čím = předstihnout ho;
vz- = povstat, vyvinouti se; sr. vznik; **z-*, 1. = *vz-* (zastar.); 2. *z-* čeho = *u-* (t.); sr. znik;
za- = zajít, zahynout, pominout; *v.* zaniklý

nikoli || řídč. *-lív, -lívěk*, zápor. příslov. = ne, 1. samostatné: Je to správné? Nikoli; 2. členské: spisovně je zbude, nikoli zbyde; — *ch y b n ě* místo ne: ty pojmy se doplňují, nikoli si odporují, místo: neodporují si, ne že si odporují

nikotin «ny-týn», *-u*, m. = tabákový jed;

nikotinismus «-nyzmus», *-smu*, m. = otrava nikotinem;

Nikotina, ž.: bohyně N. (Vrchl.);

nikotinový, příd. k *nikotin*

nikterak, příslov. = nijak (zastar.);

nikterý = žádný (Slád.; zastar.)

nikudy (lld. *-kady*), příslov. = žádným místem, směrem, otvorem..., po žádné cestě

Nil «Nyl», *-u*, m., řeka v Egyptě;

**nilový* [-vě] || (běž.) *nilský*

nim, *k nim*, v. on

-nímati, v. jmoti

nimbus || zčešt. *nimb* «ny-», *-bu*, m., lat. = svatozář, slavozář, lesek

nimra, m. = nimravý člověk;

nimračka, ž. = nimravá práce;

nimrati se v jídle = s nechutí, bez hladu, málo jísti; podob. *-rati se s prací*; slož. dokon. *po-se v jídle*;

nimravý [-vě; -vost]: *-vý* člověk = nimrající se; *-vá* práce = piplová; pracovat *-vě* (vše lid. a hovor.)

nimrod «ny-», *-a*, m. = lovec (hovor.); podle biblic. Nimroda

Nina || *Nyna*, ž., domác. tvary k Anna (Annina), Antonie

niněra, ž., hudeb. nástroj, jinak kobyli hlava

Ninive «Nyny-», stř. neskl., asyr. město; *ninivský*, příd. k tomu

***nip(p)** «-ny-», *-u*, m. || *nip(p)a*, ž., z franc. = kus oděvu, ozdobný předmět;

**nip(p)ek* «ny-», *-pku*, m., zdrob. k tomu

nirvana «nyrvá-», ž. = buddhistická nejvyšší blaženost;

nirvanismus «nyr-», *-smu*, m. = obírání se s nirvanou, záliba v ní; *nirvanistický* «-nystyc-» = v duchu nirvany, jí podobný

nístěj, *-e*, ž. = ohniště, pec, otvor v peci (na topení)

nit, 2. jedn., 1., 4. mn. *-ti* || *-tě*.

3. mn. *-tem*, 6. *-tech* || *-tím*.

-tích, 7. *-tmi* || *-těmi*, ž. = vlákno na šití...; přenes. červená nit

= hlavní myšlenka, dějové pásmo; promoknout (až) na n. = úplně;

navléci, přetřhnout n. vyjednávání; aby nedošla nit = aby se neztratila souvislost;

niťka [-řka], *-e*, m. = kdo niti

souká n. prodává; *-ťářský* [-ství];

nítěčka, *-ček*, ž., zdrob. k *niťka*

niterní || *-ný* [-ně; -nost] || (říd.)

nitrný, *nitřní* = co je v nitru.

vnitřní, vniterní (jen přenes.):

n. život, boj

nitěný = co je z niti

nítlí, rozk. *-něť* || obyč. *-níť*, *ni-*

cen(i) = zapalovat, rozohňovat,

jítřit, rozdmýchat, podporovat:

n. boje (Vrchl.), národnostní cit

(Jir.); zrak se nítí, stuhý nítí

se barvami duh (Čech); den, oko

se nítí (Heyd.); jen kniž.; slož.

dokon. *pod-* = podpálit, zprav.

přenes. = rozvířit, *-jítřit*, dát

popud: *pod-* vzpouru, akci; *roz-*

oheň = rozdmýchat, *-foukat*;

přenes. *roz-* boj, nepokoje, žá-

dost, lásku...: tváře v roznícení

= rozpálené (Čelak.);

vz-: jiskra se vznítí (Čelak.) =

zapálí se, vzplane; *vz-* zájem

(Kunět.), lásku (čech) = vzbu-
dit; vznícená tvář, -né zraky
(Břez.) = rozpálená, -né; sr.
vznět; *z- = vz- (Heyd., Ner.,
čech);
za- oheň, rána se zanítila; tvář
byla touhou zanícena (šmil.);
být pro koho, proč zanícen;
-něcovati, slož. nedokon. *do- =
dožehovat; pod- nepokoje; roz-
oheň, vášně; potupa rozněcuje
(Baar) = jitrí; vz- se uměním;
za- ohně
*nitivý [-vě; -vost] = rozněcující;
-vě, též = svítivě (č.-Chod)
nitka, -tek, ž., zdrob. k nit; přenes.
stříbrné nitky = šedivé vlasy;
život visí na nitce = je velmi o-
hrožen;
nitkovitý, nitkový = podobný
niti, nitce
nitovitý [-tě] || nitový [-vě], příd.
k nit = podobný niti
nitranský, příd. k Nitra (na Slov.)
nitrný, v. niterní
nitro, -ter, stř. = vnitřek (domu,
země...); lidské n. = mysl, du-
še, srdce, svědomí
nitrozemí, stř. = země dosti vzdá-
lené od moře; -zemní || -zemský,
příd. k tomu: -ké podnebí, kon-
tinentální
*nitrozor, -u, m. = duševní zor,
zření
nitř, příslov.: nitř přič! a pod.
(šermířské povely); jinak jen
dovnitř, (u)vnitř, v. tam;
*nitřek, -třku, m. = vnitřek;
nitřní, v. niterní
niva, ž. = pole, polní, luční rovina
... (lid. a kniž.)
nivální «ny-», z lat. = sněhový,
sněžný: n. oblast (velehorská)
niveau «nyvó», stř. neskl., z franc.
= hladina (vodní n.), úroveň (n.
duševní, společenské...)
nivelace «ny-», ž., z franc. = ni-
velování; -lační přístroj;
-lisace «-za-», ž. = nivelisování;
-lisací (snaha, zákon...);
-lisovati platy = vyrovnat je,

snížit, odstranit jejich odstup-
ňování podle důležitosti výkonů;
život se nivelisuje apod. = vy-
rovnává k svému neprospěchu.
zplošťuje a zpovrchňuje;
nivelovati = určovat nadmořskou
výšku
nivka, -vek, ž., zdrob. k niva
Nivnice, ž. jedn., městys na M.
nyvó, v. niveau
*niz, -u, m. = nížina (Slád.)
nízce, -zko, v. nízký
*nízkočelství, stř. = nízkočelost.
přenes. = nedostatek rozumu.
nevzdělanost; *-čelý = mající
nízké čelo
*nízkota, ž. = nízkost
*nízkorodý = z nízkého rodu
nízkost, v. nízký
nízkotlaký = zařízený na nízký
tlak (odb.): n. kotel
nízký, 1. = mající malé rozměry
ve svislém směru: n. strom...:
-ké ceny = levné, mírné; n. hlas
= hluboký (lid.); 2. = společen-
sky spodní (v tříd. společ.): n.
původ, -ké vrstvy; 3. = ničemný,
podlý, hanebný: n. čin, -ká po-
mluva, -ké smýšlení;
příslov. 1. nízce, obyč. jen pře-
nes.: n. se zachovat, koho oso-
čít; zříd. nepřenes.: létat n.
(Mach.); 2. nízko (nepřenes.);
nízkost, -l, ž., zprav. jen pře-
nes. = nízký... čin; n. jednání;
2. stup. nižší, příslov. níže || níž,
n i k o l i nížeji
*nizota, ž. = nízkost
nizoučký [-čko] || nizounký [-nko
|| -nce] = velmi nízký
Nizozemec [-mka], -mce, m., -mí,
-msko, stř., nizozemský = Ho-
landčan, -dsko, holandský (za-
star.); kouřit nizozemské
(Herrm.) = oharky nasbírané na
zemi (vulg.)
níž, v. níže
nížádný = prázdný (zastar., Erb.)
níže, v. nízký;
nížepsaný || níže psaný = níže.
dole podepsaný

nížina, ž., opak vysočiny = krajina do 200 m nadmořské výšky; *nížinatý* = mající mnoho nížin; *nížinka*, -nek, ž., zdrob. k nížina; *nížinný* ráz, skot

nížiti, rozk. (s)niž = „činit nízkým“, chýlit, schylovat, sklánět... (básnic.): n. hlavu (Krásnoh.); tma s oblohy se níží (Čech); slunce se nížilo k lesům (Sova); stromy se nížily a řídly (Dur.) = byly nižší;

slož. dokon. *po-*, přenes. *po-* koho = zahanbit, urazit; *po-* se před kým = pokořiti se; zpřídav. *ponížený*, v. tam;

s- (hráz...) = učinit nižším; *s-* čí význam, ceny, platy = zmenšit; *s-* koho = *po-*; *s-* se před kým;

-nižovatí, slož. nedok. *po-*, *s-*

**nižní* = dolní, spodní (1. zast., nářeč., 2. podle ruš.)

nižší, v. nízký

N. N., v. ten

no, *nono*, *nonono* (*no-no-no*, Ner.), citoslov.: *no*, pojď (*no pojď*), *no* neboj se (*pobízení*, *chlácholení*); *no*, musím říci, že...; *no*, *no*, musím si pospíšit (*Rais*); — *no* || *no*. *no* || *no* tak! = už pojď, řekni to...; — *no*, dej pokoj! (*rozmrzení*); *nono*, *nonono*! (*pokárání*, *vyhrůžka*); — *no*, to snad ne! (*podiv*); *no*, to je pěkné (*t.*); — *no* ano (*souhlas*, *zesíl. ano*); *no* bodejť, v. *bodejť*; *no* — krásný člověk (*Svob.*) = *inu* (*podiv*, *uspokojení*)

nobile «*nó-*», m., ital. = šlechtic;

nobilisace «*-za-*», ž. = nobiliso-

vání; *-lisovatí* = povýšit, povyšovat do šlechtického stavu;

nobilita, ž. = šlechta, přední společenská vrstva (ve feudál. a kapitalist. řádě)

**nóbl*, neskl. příd. jm. a příslov., z franc. = vznešený [-ně], panský, „lepší“, jemný, krásný...: n. člověk, rodina, chování, šaty, žiti n. atp. (lid. a hrubší hovor.); *noblesa* «*-sa*», ž., z franc. *noblesse*, 1. hromad. = „*nóbl*“ li-

dé, vznešení, společenská smetánka (v buržoas. společnosti); 2. = vznešené, jemné, vybrané chování, uznanost;

noblesní [-ně; -nost], příd. k noblesa 2.: -ní člověk, chování

**nobrž*, z *anobrž*, odpor. spojka = *nýbrž*

noc, -i, ž. = doba od západu slunce do východu; tuto, každou... *noc* || *zříd. každé noci* (Vrchl.); býti kde, u koho na *noc* = na nocleh, noclehem; být, zůstat přes n.; přes *noc*, přenes. = brzo (Vlč.); dát, přát komu dobrou *noc*; dát rozumu dobrou n. = opítí se (Němc.); tam dávají zajíci, lišky dobrou n., o zastřeném, vzdáleném, osamoceném místě; vypítí co na *noc* = před spaním; svatá *noc* = ze štědrého večera na Boží hod; sr. *den*

noclonovatí, -nuji = oznámit kolovou (dýchodkovou) závažu

nocleh, -u, m. = „ležení v noci“, pobyt přes *noc*: jít kam, ke komu na *nocleh*; být kde na n., noclehem, mít kde, u koho n., přijmout koho na n., dát komu n.;

-hárenský, příd. k *noclehárna*;

-hárna, ž. = místo společného, hromadného *noclehu*;

-hář [-*hářka*], -e, m. = kdo je *noclehem*;

**-hník* [-*nice*], -a, m. = *nocležník*;

noclehovatí = *nocovat* (říd.); slož. dok. *po-*: *ponoclehujem* tu spolu (Ner.) = budeme *nocovat*; *nocležna*, ž. = *noclehárna* (želez.); *-ležné*, -ho, stř. = náhrada za *nocleh*;

-ležník [-*ležnice*], -a, m. = *noclehář*

nocovatí, -cuji = být na *noc*, *nocleh*; slož. nedokon. *po-* = *po nocích*, v *noci* bdít, pracovat...; dokon. *pře-* = zůstat přes *noc*: *nocovávatí*, opak.

noček, -čku, m., zdrob. k *nok*

**nočiti* = *pohružovatí*

nočňátko, -tek, stř., zdrob. k II

nočně = noční potulná ženština

I *nočně, příslov. k noční = v noci, jako v noci, jako noc

II *nočně, -něte, stř. = noční tvor
noční, příd. k noc: n. hodina, služba, košile; n. nádoba neboli *nočník*, -u, m.

noetický [-cky] «no-e-tyc-», příd. k noetika;

noetik «no-e-tyk», -a, m. = kdo se obírá s noetikou;

noetika, ž., z řeč. = nauka o poznání

noh, -a, m. = gryf

noha, ž., mn. -hy... || dvoj. č. 2., 6.

-hou (lid. -houch), 7. -hama, 3.

jen -hám (lid. -houm) = celá

dolní končetina n. jen její prsty,

nárt a pata, chodidlo; co noha

nohu mine, v. minouti; — vy-

trhnout komu trn z nohy, přenes.

= velmi mu pomoci; — brániti

se rukama nohama, přenes. =

všemožně; — šel, kam ho nohy

nesly = bez cíle; — sotva

nohy vléci, na nohou stát =

být unaven, churav; podob. míti

těžké nohy, též o opilém; pad-

nout komu k nohám = pokořiti

se, pokorně prosit; v. krk;

rovnýma nohama (skočiti s po-

stele...) = oběma nohama záro-

veň; přenes. = bez rozvažování

(do čeho skočit...);

být na -hou = být vzhůru; býti

zase na -hou = uzdraviti se,

vzpamatovati se (v obchodě...);

stát na vlastních -hou = býti

samostatný;

obrátit všecko vzhůru nohama

= způsobit zmatek; všecko je

vzhůru nohama = obráceno, pře-

vráceně, ve zmatku (lid. a ho-

vor.);

míti dvě, obě nohy levé = být

neohrabaný (lid. a hovor.); sta-

věti se na zadní -hy = vzdorovat

(t.);

udělat komu (dlouhé) nohy =

prohnat jej (vojen. hant.);

dostat nohy = zmizet, o vě-

cech (lid., Herb.);

vzít nohy na ramena = utéci (lid.);

žít na velké || na svobodné noze, german. m. nad poměry. svobodně;

v nohách = u té části postele, kde jsou nohy (chodidla);

tě noha! (praž. vulg. pozdrav):

dělková míra = stopa (zast.);

symbol člověka: ani n. tam nevstoupila... = nikdo;

podle podobnosti: noha u nábytku; n. u houby = hloubek;

sr. hliněný, hrob, kousati, krátký, kravský, krk, krmiti, krou-

tití, kůň, kuří, lehký

noháč, -e, m. = nohatý člověk;

nohatý = dlouhonohý;

nohavice, ž. = spodní rourovitá

část kalhot; pömn. = kalhoty

(lid.); zdrob. *nohavička*, -ček, ž.:

**nohavka*, -vek, ž. = ponožka.

punčocha

I ***nohsled**, -u, m. = průvod. družina

II **nohsled**, -a || *-da [-dka] ||

*-dník, -a, m., původ. = služeb-

ný průvodce, přenes. = oddaný

následovník, nekritický stoupe-

nec, přísluhovač; *nohsledský*

[-ství], příd. k nohsled

nok, -u, m., lid. *nokrle*, -lete, stř.

z něm. = podlouhlý knedlíček

***noka**, ž. = pletenec vlasů (R. Svob.)

nokaut, -tovati, v. knockout

nokrle, v. nok

nokturno, stř., z ital., původ. =

hudební skladba pro noční za-

staveníčko, přen. = snivá skladba

***nolenc volenc**, z lat. nolens volens

= chtěj nechtěj (lid., Herrm.)

nomád, -a, m., z řeč. = kočovník.

primitivní člověk nemající stále

bydliště;

nomádický [-dický] «-dyc-» ||

-dský [-dsky] = kočovný.

-vnický

nomenklatura «-tú-», ž., z lat. =

názvosloví

nominale «-ná-», stř. neskl. = nominální hodnota

nominalismus «-zmus», -mu, m., z lat. = idealistic. nauka pokládající obec. pojmy za pouhá jména; **-lista**, m. = jeho stoupenec; **-listický** «-styc-» = v duchu nominalismu;

nominalní, z lat., 1. = jmenný: n. věta... (mluvnic.); 2. = jmenovitý: n. hodnota;

nominativ «-týv», -u, m., z lat. = 1. pád; **-tivní** vazba, význam **nominovati**, z lat. = jmenovat, ustanovit, obsadit (uprázdněné místo)

nonet, -u, m. || **-to**, stř. z ital. = skladba pro 9 hlasů, nástrojů

nonchalance || zčešt. **nonša-**, ž., z franc. = nonchalantnost; **-lantní** [-ně; -nost] = nevšímavý, nedbalý, bezstarostný

nonius «nónyjus», -nia, m., z lat. = pomocné měřítko

nonpareille «-rej, obyč. -rel», -lu, m., z franc. = drobné písmo tiskařské

non plus ultra || **nonplusultra**, lat. = nic nad to, nic lepšího (nemůže být, nelze si přát), o něčem výborném: zeli, non... (Vrchl.)

nonsens, stř. neskl., lat. = nesmysl

nonšalance, -ntní, v. nonchalance

nop, -u, m. = drobná vložka bavlny n. vlny vetkaná do látky

nopál, -u, m., rostl.

***nor**, -u, m. = noření, ponor

Nor [-rka], -a, m., národ. jméno

nora, ž. = jáma, díra, chodba do brlohu (odbor.)

***norce**, m. = norec

nordický «-dyc-», z něm. (Nord, sever) = severský (s jiným významem než norský)

norec || **nořec**, -rce, m., souvisí s nořiti (se) = potápěč (kniž.)

norek, -rka, m., kožišinový dravec

noremní, příd. k norma: n. dni = kdy se nesmějí konat veřejné zábavy; = shodný s normou, tvořící normu

norimberský, n i k o l i -rkský, příd. k Norimberk

norma, -rem, ž., z lat. = pravidlo (právní, mravní, jazykové...);

normál, -u, m. = normální stav, průměr, rozměry; = normální škola (zastar., Rais);

normála, ž. = kolmice; **normálie**, -lí, ž. pomn. = sbírka úředních předpisů;

normalisace «-za-», ž. = normalisování; **-sační** komise; **-sovatí** «-zo-» = učinit normálním;

normálka, -lek, ž. = normální škola;

normální [-ně] = pravidelný: n. stav, výkon, čas, teplota...; n. škola = vzorná, jsoucí normou

Norman [-nka], -a, m., 1. souborný název severských Germánů;

2. = obyvatel franc. Normandie, jinak **Normandčan** [-nka], -a, m.;

normanský, příd. k Norman

normovati = prohlásiti za normu, upravovat, -vit

normativ «-týv», -u, m., z lat. = základní ustanovení;

-tivní = stanovící normu: **-tivní** logika, mluvnic...

norník, -a, m. = jamník

***norný** = nořící se, unikající do země **Norsko**, stř., země, stát; **norský**, příd. k Nor: n. jazyk neboli **norština**, ž.

Norvéžan, -žec, -žsko, **norvéžský**, l é p e Nor, Norsko, norský

nořec, v. norec

***nořič**, -e, m. = norec

nořiti se = ponořovati se, pohružovat; n. se do horské divočiny (Neum.) = vstupovat; n. se z hloubky, ze tmy... (kniž., básn.) = vystupovat, objevovat se;

slož. dokon. **po-** co = potopit:

po- se do vody, přenes. do práce

... = zahloubati se; celá v sebe

ponořená (Baar); sr. ponor;

v- se = **po-** se (Krásnoh.);

vy- se z vody = vylézt zpod vody; přenes. = vystoupit..., ne-

očekávaně se objevit, naskyt-nout: měsíc se vynořil z mra-

čen; **vy-** se před kým; otázka se

vynořila; **za-** se = **po-** se (Vanč.);

-nořovati, slož. nedokon. **po-** se do vody, **vy-** se z vody;

nořivati se, opakov.

nos, -u, m., čichový ústroj;
mluvit nosem = huhňat; přenes.
(lid. a hovor.): mít jemný, dobrý
n. = čich, dovésti dobře něco vy-
cítit, vystihnout; vodit koho za
n. = tropiti si z něho blázný; dě-
lat na koho dlouhý nos = posmí-
vat se mu; neviděti dále než na
svůj nos = mít málo rozhledu;
strkati do všeho n. = do všeho se
plést; vzít se sám za n. = sám
se pokárat; nepřát, závidět komu
n. mezi očima = všecko (vše
lid. a hovor.); v. hrnouti, jíti,
králík, krásti, letěti;
dostat nos (od představeného) =
být pokáran; dáti si do nosu =
popřáti si (vulg.);
mít něco u nosu = v blízkosti
(lid. a hovor.);
= zobák: nevědět, kam pěnka
nosem sedá (lid.); = dlouhá
špička (u střevíce, u saní); =
ozub...
nosáč, -e || -sál, -a, m. = nosatý
člověk; nosál, savec;
***nosan**, -a, m. = velký nos;
nosánek, -nku, m. = nosíček
(běž.);
nosatec, -tce, m. = nosatý člo-
věk; brouk;
nosatý = mající velký, dlouhý
nos; -té střevíce (Jir.)
nosec, -sce, m. = nos (zast.), cho-
bot, špička, výčnělek podobný
nosu, nosný hák (odbor.)
nosič [-čka], -e, m., 1. = kdo nosí
(n. zavazadel, jídel); slepice je
dobrá -čka = snáší mnoho va-
jec; 2. nosič = nosný trám, tra-
versa, nosník
nosíček, -čku, m., zdrob. k nos
nosička, v. nosič;
nosičský [-sky; -ství], příd.
k nosič
nosidlo, častěji -sítka, stř., obyč.
pomn. -sítka, -tek = zařízení na
přenášení osob
Nosislav, -ě || -i, ž., městys
nositel [-lka; *-lkyně], -e, m.,
zprav. přenes. n. jména, panov-
nické koruny, vlastnosti = kdo
má jméno...

nositi, nošen(i), opět k nésti: n.
šaty...; n. smutek po kom;
n. co v hlavě, na srdci = pama-
tovat nač, přemýšlet o tom;
pěkně se n. = šatit (lid.); no-
siti se jako pávce (Vr.) = cho-
dit;
slož. dokon. do- šaty, dítě; zpří-
dav. (ne) **donošný** plod, -né dítě;
na- co kam, sem = všechno od-
nésti, přinést; na- čeho (mno-
ho); těch šatů jsem se (něco)
nanosil!; na- se s kým, s čím =
dlouho nosit a unavit se;
ob- co = nošením opotřebovat;
od- co kam; roz- dopisy..., vý-
služku; u- šaty = nošením opo-
třebovat; vy- co odkud;
nosivati, -vám, zesl. **nosívavati**,
opak.
nosítka, stř. pomn., v. nosidlo;
***nosítkář**, -e, m. = nosič s no-
sítka;
nosítko, v. nosidlo
nosívati, **nosívavati**, v. nositi
***nosivo**, stř. = kroj (Kollár)
nosní, příd. k nos: n. díрка, du-
tina
nosnice, ž. = nosná slepice
nosník, -u, m. = nosní trám, tra-
versa, nosič
nosný [-nost] = nesoucí, podpěr-
ný: n. trám (nosník, nosič), -ná
deska...; -né tvary = pevné (šal.);
-nost lodi = možnost unést; -nost
drůbeže; -nost slova, metody
(Nov.) = významová, pracovní
schopnost
nosohltaň, -u, m. = horní část
hltaň; -**hltaňový**, příd. k tomu
nosorožec, -žce, m., kopytnatec;
-**rožík**, -a, m., brouk
nosovka, -vek, ž. = nosová hláska
nosový [-vě; -vost]; příd. k nos:
-vá hláska = článkující se za
otevřené nosní dutiny
nostalgický, příd. k nostalgii: -ký
zmatek (Nez.);
nostalgie, ž., z řeč. = stesk po
domově, tesknice
nostlický «-styc-» palác..., příd. k
Nostic; N-ké divadlo v Praze,
později Stavovské

nostrifikace, ž., z lat. = nostrifikování; *-kační zákon*; *-kovati*, *-kuji* = uznat platnost cizího doktorského diplomu, vysvědčení... v jiném státě

nota «no-», ž., z lat., 1. = značka tónu; přenes. hrát komu do noty = souhlasit s ním, přisvědčovat, *-zvukovat mu* (hovor.); v. *padnouti*; *tancovat podle čí noty* = jednat podle jeho přání (t.);

= melodie: *zpívati co na známou notu* (lid. a hovor.);

2. «nota, někdy nó-» = poznámka, přepis, hlavně diplomatický; sr. *notice*

nota bene, zkratka *N. B.*, lat. = pamatuj (si) dobře (upozornění); příslovce. *notabene* = k tomu ke všemu, mimoto...

notabilita, ž. hromad. = notáblové; *notábl*, -a, m., z franc. = vynikající osobnost, někdy s příhrou = „šosák“ (hovor.)

notace, ž. = soustava a způsob notového písma

notář, -e, m., z lat. = právník ustanovený státem ke spisování listin, k ověřování podpisů apod.; obecní (městský) n. = úředník dozírající na obecní úřadování; *notářský* [-sky; -ství], příd. k tomu

***notata** «-táta», stř. pomn., lat. = záznamy, poznámky

notes, -su «-su», m., z franc. = zápisník; v. *notýsek*

notice «-ty-», ž., z lat. (Ner., Arb.), častěji *noticka*, ž. = poznámka, drobná novinářská zpráva

notička, -ček, ž., zdrob. k *nota*

notiční «-tyč-», příd. k *notice*: n. knížka (Vrchl.)

notifikace «-ty-», ž. = notifikování; *-kovati*, *-kuji* = (notou) oznámit, ohlásit

notirovati, v. *notýrovati*

notiti = zpívat (podle not); přenes. n. smířlivě (Vr.) atp. = mluvit smířlivě, -vým tónem; dokon. *za-* = zazpívat...

notný [-ně], vlast. = co je podle not, přenes. = pořádný, velký: n. kus chleba, práce, cesty; -ně se napít; -ně starosti (Rais) = mnoho

notorický [-cky], z lat.: -cký piják = obecně známý, piják ze zvyku; je -cky známo = obecně; *notoričnost*, -i, m., podst. k *notorický*

***notorieta**, ž., z franc. = proslulost (šal.)

***notorní** = notorický: -ní zprávy = obecně známé (Pal.)

notovati = zapisovat, zapsat v notách; = zpívat (Hál., Hostov.): n. si s kým = přisvědčovat si vzájemně (lid. a hovor.); slož. dokon. *za-* píseň = začít zpívat; *notovávat*, opakov.

notový, příd. k *nota* (papír, písmo)

notýrovati si (-ti-) = zaznamenávat si; slož. *za-* = poznamenat si (lid. a starší hovor.)

notýsek, -sku, m., zdrob. k *notes*

***ňouma**, m. = ňuma, nekňuba (Vanč.)

nouze, ž. = nedostatek, bída: n. oč; být v -zi, přijít, upadnouti do -ze; mít, trpět, třít nouzi; s nouzí něco opatřit apod. = stěžít, s velkou námahou;

nouzový [-vě], příd. k tomu: -vý stav, přídavek, -vé práce, -vé přistání; přistát -vě

novace, ž., z lat. = obnovení

nováček, -čku, m., zdrob. k *novák*, -u; *nováček*, -čka, m. = začátečník ve službě, v řemesle, ve vědec. práci...

**nováčkovský* = začátečnický (Ner.)

novák, -a, m. = nováček (zastar.): = novotář:

n., -u, m. = „nový“ peníz, krejcar (Herrm.)

novatér, -a, m., z franc. = (umělec-ký) novotář || podle lat. *novátor*, -a, m.;

novatérský [-sky; -ství] || *novátorský* [-sky; -ství], příd. k *novatér* || *novátor*

novela, ž., z ital. -lla, 1. = druh povídky; 2. = doplněk zákona;
noveleta, ž., z ital. = novelka 1.; = hudeb. skladba; zdrob. -letka, -tek, ž.;

novelisace «-za-», ž. = novelisování; **-lisovati** «-zo-» zákon = vydat k němu novelu;

-lista [-tka], m. = spisovatel(ka) novel; **-listický** spisovatel = novelist; -ký námět = pro novelu; **-listika** «-sty-», ž., 1. = psaní novel, 2. hromad. = novely;

novelka, ž., zdrob. k novela 1.; ***novelový**, příd. k novela = novelistický (Sez.)

nově, v. nový

novic [-cka], -e, m., z lat. = řeholní čekatel(ka);

noviciát, -u, m. = řeholní čekatelství

novina, ž. = něco nového, 1. = pole vzdělané z lesa n. z paseky;

2. = nová zpráva; 3. pomn. -ny = časopis, zejména politický;

novinář [-řka], -e, m. = kdo píše, rediguje noviny. žurnalista (-stka);

-nařiti = být novinářem, působit jako novinář (Neum.);

novinářský [-sky; -ství], příd. k novinář: -ský závod, -ská zpráva; v. kachna;

novinka, ž. = novina 2.; = novota: n. v jídle, v módě...;

***novinkář**, -e, m. = lokálkář (Ner.);

novinový, příd. k noviny: n. papír, -vá známka; -vá reportáž

ново-, kmen od nový, většinou ve slož. typu novočeský = nový český a typu novodobý k nová doba, řídč. ve slož. typu novostavba = nová stavba; tvoření živé, podáno zde ve výběru:

-český; ***-dobní** (Ner.) || **-dobý**; ***-choť**, -ti, ž. (Č.-Chod, podle novomanželka);

-idealismus «-zmus», -mu, m.;

-lista, m., **-listický** [-ky] «-styc-»

новоjorský, v. newyorský

ново-крѣтѣнец, -nce, m., 1. = nově n. znovu křtěný člověk; 2. = (ana)baptista; **-krѣтѣнскý** [-ství]; **-luní**, stř. = doba nového měsíce; **-manžel** [-lka], -a, m. = manžel po svatbě;

-městský, příd. k Nové Město;

-módní = podle nové módy;

-pečený = nově, právě zvolený. jmenovaný (lid. a hovor.);

-ročenka, -nek, ž. = novoroční tisk;

-ročné, -ho, stř. = novoroční odměna; **-roční**, příd. k Nový, nový rok;

-romantismus «-tyzmus», -mu, m. = novodobý romantismus; **-tik**, -a, m. || **-tička**, ž. (šal.);

-rozeňátko, -tek, stř., zdrob. k

-rozeně, -něte, stř. || **-rozenec**,

-nce, m. = právě narozené dítě;

***-rozený** = nově narozený;

-řecký jazyk neboli **-řečtina**, ž.;

***-sedlí**, stř. = nové sídlo;

***-snoubenec**, -nce, m. = právě zasnoubený (Ner.)

novost, v. nový

ново-ставба, ž. = nová stavba;

-svěcenec, -nce, m. = kněz nově, právě vysvěcený

novota, ž. = něco nového, nový způsob, -vé zařízení..., novinka;

novotář [-řka], -e, m. = kdo miluje, podporuje novoty, novatér;

novotařiti = zavádět novoty. nová slova, vazby...;

novotářský [-sky; -ství], příd. k novotář

novotina, zdrob. **novotinka**, ž. = novota

***novotiti** = novotařit

***novotný** = nový, nově usazený (zastar., Jír., Č.-Chod)

ново-твар, -u, m., 1. = nový tvar (mluvn.); 2. = nádor (lékař.);

-тварý, příd. k tomu (mluvnic.);

-usedlík, -a, m. = nově, nedávno usedlý občan...; **-usedlý** = nově, nedávno se usadivší;

-veský, příd. k Nová Ves;

-věk, -u, m. = nový věk; **-věký**

[***-věce** (Ner.)], příd. k tomu;

-věrec, -rce, m. = člověk nové přijavší víru;
 -zákonní, příd. k Nový zákon;
 -zámecký, příd. k Nové Zámky
novum «nó-», -va, stř. (obyč. jen 1., 4. p.), lat. = novinka
nový [-vě; -vost] = dříve nebývalý, neznámý, právě, nedávno učiněný, objevený, poznáný, koupený, vystavený...: n. poznatek, dům, klobouk, starosta; -vá kniha, zpráva; -vé jméno, učení...; = lepší, větší..., jiný: začít nový život; nabýt nové chuti, nových sil; státi se novým člověkem; nový měsíc = tmavý, opak úplňku; N. rok = 1. den v roce; N. zákon; N. svět = Amerika; Nové Město...;
 nově co zařídit, vymalovat... = aby to bylo jako nové, novým způsobem;
 novost, -i, ž. = nový ráz: n. dojmů (Sez.), n. všeho (Zey.);
 2. stup. *novější* [-věji]
nozdra, často pomn. -zdry, -zder, ž. = nosní otvor, chřípě
 *nožeň, -žně, ž. = pochva
nožíček, -čku, m., zdrob. k nožík
nožička, -ček, ž., zdrob. k nožka
nožík, -u, m., zdrob. k nůž
nožíř, -e, m. = výrobce nožů, obchodník s nimi; -řský [-řství], příd. k tomu
 *nožiště, stř. = noha (nář.)
nožka, -žek, ž., zdrob. k noha; podle podoby = stopka houby, podstavec u vany, stolička apod.
 *nožna || *nožnice*, ž. = pochva (za-star., Jir.)
nožní, příd. k noha: n. sval...;
nožnice, v. nožna
nu, citoslov. vybízecí, konejšivé = no: nu, pojd' (nu pojd'), nehněvej se: nu, dočkáte se (Baar); nu, jaká pomoc (Čech); sr. nuže; nu vid'te, bavili jsme se skvostně (So.) = není-liž pravda; hospodyně, nu radost (Sez.; podiv, uspokojení) = inu

nuance «nyjanse || -nce», ž., z franc. = odstín, jemný rozdíl: n. barev, citů, významová n.; *nuancovati* «-so- || -co-» = odstínit, -stiňovat; zpřídav. *nuancovaný* = odstíněný, odstupňovaný, rozlišený
nucený [-ně; -nost] = vnucený, k čemu jsme donuceni, co je z donucení, co musí být, uložený, nařízený...: n. pobyt, -ná dražba...; -ně se usmát; v. nenucený
nucleus || zčešt. *nuk-*, -leu, m., lat. = jádro buňky; invenční n. (Sez.)
 -nucovati, v. nutiti
nuda, ž. = nudění (se), nebavení (se), duševní neuspokojení, fadása: z -dy co dělat; být trápen... -dou;
 *nuďas, -a, m. = nudný, nudící se člověk (Vanč., vulg.)
nudismus «-dyz-», -u, m. = záliba v nuditě, v nahotě, její kult: *nudista* [-stka], m. = stoupenec nudismu; -stický «-styc-» = v duchu nudismu
nudita «-dy-», ž., z lat. = nahota, nahotina, -nka
nudití, -dění || -zen (Tév.) = nebavit, nevzbuzovat zájem, neuspokojovati duševně; n. se; slož. dokon. *na-* se kde (mnoho): *o-* (šrám.) || obyčej. *u-*, z koho || **vy-* (Čech); býti celý *unuděný*, *znuděný* [-ně; -nost]; *nudivati*, opakov.
nudle, ž., z něm., obyč. pomn. -le, -lí, zavářka do polévky, moučný pokrm; podle podoby = proužek na rukávě uniformy (hovor.): = sopel (lid.); = hubený člověk (t.); v. koukatí;
 zdrob. *nudlička*, -ček, ž.;
nudlovitý = podobný nudli;
nudlový: -vé těsto
nudný [-ně; -nost] = nudící, nezajímavý..., fádňí (člověk, kniha...)
nukleus, v. nucleus
 *nuchnička, -ček, ž. = kuňkavá žena

nula, ž., z lat. -lla = číslo a číslice (0), lid. nicka; přenes. = bezvýznamný člověk (hovor.);
nulifikovati, -kuji = zrušit;
nulita, ž. = neplatnost, zmatečnost; -litní přísaha = zmatečná;
nulka, ž., 1. = bílá mouka; 2. = největší brok;

***nulnost** uměníčka (šal.) = nicotnost;

nulový, příd. k nula: n. bod, -vá poloha;

nultý, řadová číslovka k nula

***ňuma**, m. = moula, nekňuba

numerický [-cky], příd. k numero = číselný, početný

numero, stř., z lat. = číslo (lid.); -rovati = číslovat; slož. dok. o-;

***-rový**: -vé výklady = o numerech v loterii (Ner.)

numerus clausus «klauzus», lat. = uzavřený, omezený počet

***numismat**, -a, m., podle franc. = numismatik;

-matický [-cky], příd. k

numismatik «zmatyk», -a, m., lat. = kdo se obírá s numismatikou; -tika, ž. = nauka o mincích

nunátko, stř., z angl. nunnery = dětátko, nemluvně (Čap., nové hovor.)

nuncius «-cijus», -la, m., z lat. = papežský vyslanec; -ciatura «-tú-», ž. = papežské vyslanectví

nunvář, -e, m. = zvěrokleštěč, miškář;

***nunvařiti** = kazit (zhrub., šal.);

nunvářský [-sky; -ství], příd. k nunvář

nurses, angl. mn. k nurse «ners» = ošetřovatelka nemocných (Čap.) || zčešt. **nurska**, ž.; též = opatrovnice dětí

nůsek, -sku, m., zdrob. k nos

nůše, ž., souvisí s nositi, 1. = co se unese (na zádech, v náručí), uzel, náručí, 2. = v čem se něco nosí, plachta, koš;

nůška, -šek, ž., zdrob. k tomu

nutiti, nuce(n)i = přemáhat odpor, nechut, váhání (domluvou, hrozbou, násilím): n. koho k učení, k práci, do jídla, aby se učil...; n. se do čeho = s přemáháním vykonávat, vldouce nezbytí; n. se do smíchu (ze zdvořilosti, abychom zapudili smutek, únavu...); obchodník se nutí [prodávati za nízké ceny]; nucení k pláči, na stolicí = nutkání; jsem nucen to udělat = musím;

slož. dokon. **do-** koho k čemu;

na- se koho (mnoho); **při-** =

do-; **v-** komu co = přes moc, nátlakem dát, prodat...; **v-** se ko-

mu (za průvodce...) = vetřít se;

vy- co od koho, na kom = mocí,

nátlakem vymoci; zpříd. **vy-**

nucený dar, slib;

-nucovati, slož. nedokon. **do-**,

sr. donucovací; **v-** komu co; **v-**

se kam, komu = vtírati se; myš-

lenka se vnucuje; **vy-** co;

nutivati, opakov.

***nutivý** [-vě; -vost] = nutící

nutkati, -kám, slabší než nutiti =

vybízet, táhnout, „mít trhání“:

nutká mě to podívat se tam;

... ke kašli = dráždí, lechtá;

-kání ke kašli, na moč;

nutkavý [-vě; -vost] = nutka-

jící, naléhavý; -vá potřeba; otáz-

ka zní -vě (Dyk); -vost = nalé-

havost (potřeby...); -vost přátel

= naléhání (šafař.; o jediň.)

nutný [-ně; -no; -nost] = co mu-

sí být, naléhavý, nezbytný: n.

zákrok, -ná potřeba, oprava...;

je nutno, -né to udělat || je to

nutné; -ně potřebovat; -nost

opravy

nuzácký [-cky; -ctví], příd. k

nuzák, -a, m. = nuzný člověk

***nuzářský** [-sky; -ství], příd. k

***nuzář**, -e, m. = nuzák

***nuzina**, ž. = chudlna;

nuznec, -nce, m. = chudobinec

nuziti, -zen(i) = činit nuzným,

soužit (archalst.)

nuzný [-ně; -nost], příd. k nouze,
1. = z nouze vyplývající, nutný,
naléhavý (zastar.); 2. = chudý,
bídny;

nuzota, ž. = nuznost, nuzný lid;

nuzovati se = nuzně žít;

**nuzovina*, ž. = nuzota;

**nuzstvo*, stř. = nuzota

nůž, nože, m. = nástroj na řezá-
ní, krájení, sekání; boj na n. =
krvavý, prudký, bezohledný; kři-
cí, jako by ho na nože bral =
velice (lid. a hovor.); v. hrdlo;
nasadit komu nůž na krk, pře-
nes. = násilím, výhrůžně přinu-
tit; dřít koho bez nože = ne-
milosrdně okrádat, vykořisťovat
(lid.);

n e č e s. nůž m. břitva

nuž, nuže, citoslov. vybízecí = no,
no tak: n., do práce (n. do...);
nuže, přistupme k jádru věci
(Čech); nuže, jak se vám líbí...
(t.) = řekněte; v rozpacích, při
přemýšlení: jak se vám líbila
— nuž ku příkladu slečna X
(Zey.)

nůžky, -žek, ž. pomn. = nástroj
na střihání; v. cenový;

zdrob. *nůžtičky*, -ček, ž. pomn.

nýbrž || (zastar.) *něbrž*, 1. členská
a větná souřad. spojka odporo-
vací po záporu: ctnost nezáleží
v slovech, nýbrž v počestném
jednání (přísl.); nezapomněl
jsem, nýbrž jsem nemohl; v.
ale, nejen;

2. příslov. (citosl.) = ano, ba,
dokonce (zast.): ozval se hlas ra-
dův, ale teď beze vší velebnosti,
nýbrž hrozně a tvrdě (Svět.)

nyčko, v. ničko

nyjance || -nse, -ncovaný || -nso-
vaný, -ncovati || -nsovati, v. nu-
ance

nyjící, v. nýti

Nymburčan [-nka], -a, m. = oby-
vatel Nymburka, rodák z něho;
nymburský, příd. k Nymburk

nymfa, ž. = starořec. bohyně, víla
vodní, lesní...;

-*fomanie* «-nyje», ž. = chorobné
pohlavní sebedráždění u žen

Nyna, v. Nina

nynati, -nám, obyč. jen rozk. ny-
nej = spinkej (dětské)

nyněčko, v. ničko

nynějšek, -ška, m. = nynější do-
ba; hlavně ve spojení *od -ška*,
do -ška; po -šku (Bráf);

nynější = co je nyní, přítomný

nyní, příslov. času = v tomto ča-
se, teď; zesíl. **nyničko* (Jir.)

nystagmus, -mu, m., z řeč. = cho-
robné kmitání očí (Čap.)

nyše, ž., z něm. = výklenek

nýt, -u, m., z něm. = spojovací
hřeb; *nýtař* [-řka], -e, m. =
dělník dělající nýty; *nýtek*, -tku,
m., zdrob. k nýt

nýti, nyti, nyj, nyv, nyl, nýti,
vlast. = být unaven, přenes.
býti trápen, trpět, strádat (kniž.,
básnic.): n. touhou, láskou;
housle nyti = nyvě zní (Vrchl.);
zpřídav. *nyjící* = trpící, toužeb-
ný, sentimentální: n. láska
(Mrš.); sr. unylý

nýtovati = spojovat, spojit nýtem;
dokon. *od-*, *při-*, *za-*

nyvý [-vě; -vost] = nyjící: n.
stesek (J. Čap.); -vá citera (Ho.),
milostnost (Tilsch.), děva (Ne-
bes.); 2. stup. *nyvější* [-vější]:
uklidňuje se tím nyvěji, čím...
(Sez.)

o

o, ó, hlásky, písmena

o, předlož. se 4. a 6. p., původ. =
okolo, zprav. jen přenes.: za-
vadit o hranu stolu, mrštit...
čím o zem; prosit, usilovat... oč;

ukládat komu o život, hrát o
peníze; dbát oč; běží o život...;
přítí se, soudit... oč; přijít o
peníze; připravit koho oč; pra-
covat, vědět, mluvit, slyšet... o

- kom, o čem; být, žít, býti živ o vodě a o (suchém) chlebě (jak?); pracovat o hladu; chodit o holi; sr. újma;
 byt o dvou pokojích, dům o třech patrech, spis o dvou dílech... (jaký?), nikoli dvůr o velikosti 30 m délky (místo dvůr dlouhý 30 m), člověk o chorobných očích (m. s chorobným očíma), tělesa o různé teplotě (m. různé teploty, různě teplá)...;
 ve význ. měrovém (se 4. p.): delší, větší, lepší, starší... o metr, o mnoho, o rok...;
 ve význ. způsobovém: o překot; o závod;
 ve význ. časovém: o Nový rok ... || častěji o Novém roce (na Nový r.), o šesté hodině, o půlnoci, o vánocích...
 o || obyčej. ó, citoslov. vyjadřující nejrozmanitější city, jako podiv, překvapení, bolest, přání...: ó ti Jakobíni (Jir.); ó, kdyby tu byla nebožka paní maminka (Baar), o! to by byla ukrutná smrt (Čech; obyčej.: o, to...!); ó Bože, ó já, o já, ó jámine, ó, kéž bych... (ó kéž...); ó ne, ó ano (citové)
 o-, slovesná předpona: otočit = zatočit kolem, podob. omotat, ovínout...; odřít, otlouci, oprášit... = kolem dokola sedřít n. jen sedřít...; ožít = znovu začít žít; oslyšet... = přestat slyšet, nevyslyšet..., podob. otrlý, ohrozit se..., v. tam; ohřát, ochutnat..., prostě dokon.
 oasa «o-á-za», ž., z lat. = místo v poušti s pramenem; přenes. = krásné místo v nezajímavé krajině, knize, příjemná doba v životě...
 ob, předlož. se 4. p., jen v ustálených rčeních: chodit ob dům = do každého druhého domu; ob den = každý druhý den, podob. ob noc..., ob rok; ob tu chvíli (šrám.), ob minutu (Slád.)

- ob-, sloves. předpona: objeti (kolem dokola), obložit, obstoupit, obklíčit...
 oba, m., obě, ž. a stř., 2., 6. obou, 3., 7. oběma (nikoli obouch, oboum, obouma), základ. číslov. = jeden i také druhý...; oba || (důrazně) oba dva; obou písem, lépe obojího písma (v. obojí)
 *obahnělý = obalený bahnem
 obahnice, v. bahnice;
 obahniti se, v. bahniti
 obakrát, obyč. po obakrát, poobakrát (nik. -te), příslov. = v obou případech
 obal, -u, m. = čím je něco obaleno, do čeho je zabaleno; přenes. říci co, přiznati se k čemu bez -lu = upřímně, otevřeně, drsně
 *obalenka, -nek, ž. = to, nač se natáčejí vlasy;
 *obalený [-ně; -nost] = „zabalený“, zastřený, skrytý;
 *obáletí, -lejí = obalovati
 *obalivý [-vě; -vost] = zaobalený
 obálka, -lek, ž. = obal dopisu, knihy, časopisu
 obalkovati || -lovati = vyslovovati u za l, byu = byl... (lid. a mluvnic.)
 obálkový, příd. k obálka: -vý papír
 obalné, stř. = poplatek za obal, za balení;
 *obalný = jsoucí k obalování
 obalovati, v. baliti, obalkovati
 obalový, příd. k obal (papír...)
 obapol, příslov. = s obou stran (zastar., Sušil);
 obapolný [-ně] = oboustranný, vzájemný (kniž.)
 obarvovati, v. barviti
 obáslo, stř. = len n. konopí otočené kolem přeslice (lid.); souvisí s původ. obázati = obvázáti
 obava, ž. = bázeň, strach: mít -vu, -vy o koho, o či zdraví, učiniti co v -vě, z -vy o koho, oč:
 obávati se, -vaný, v. báti se
 *obávavý [-vě; -vost] = mající obavy

***obavný** [-ně; -nost] = vzbuzující, projevující obavy

Obce (lid. U-), -cí, ž. pomn., ves na Mor.

občina, v. občina

obcovací řeč, jazyk = které(ho) se užívá v běžném společenském styku;

***obcovanec**, -nce, m. = obcovatel;

***obcovatel** [-lka], -e, m. = kdo obcuje; -lka studentské mši (šal.); **obcovati**, 1. o. čemu, mši = účastniti se (zastar.); o. mystic. obřadům (Sez.); 2. o. s kým = stýkati se; hlavně ve rčení tělesně, pohlavně s kým o.; obcování svatých = duchovní spojení křesťanů na zemi (církv.) || ***o. komu** (Čech, v „profesorské“ češ.);

slož. dokon. **vy-** koho z čeho = vyloučiti (bibl., Palac., Koll.)

občan [-nka], -a, m. = příslušník obce, státu; akademický o. = akademik 3.;

zdrob. **občánek**, -nka, m.;

občanský [-sky; -skost], příd. k občan: -ká škola (měšťanská), ctnost, nauka, válka; -ké právo = civilní;

občanství, stř. = občanské právo, -ká příslušnost;

-**nstvo**, stř. hromad. = občané

občas, příslov. = čas od času, někdy;

***občasí**, stř. = období;

občasný [-ně] = co je občas, někdy, ne pravidelný, ne častý

občerstvení, stř. = osvěžení (dějově); = jídlo, nápoj na občerstvení;

občerstvití = osvěžití;

***občerstvivý** = občerstvující (Čelak.);

občerstvovati, nedok. k občerstviti;

občerstvující nápoj = osvěžující

občina, stč. **občina**, ž. = obecní majetek, pastviny, pozemek (Jir., Svět., zastar.)

***obdar**, -u, m. = dar (říd. kniž.); **obdařiti**, -řovati, v. dařiti

***obdechnouti**, -chl, -chnut(i) = ovanout; **-dechovati**, nedok.

obdélník, -u || -a, m., geometric. obrazec; **-lníkový** = mající podobu obdélníku; **-lný** [-lně] = podlouhlý

obdenní = jsoucí, dějící se, vycházející ob den

obdiv, -u, m. || ***-va**, ž. (Čelak., Ner.) = obdivování (v. diviti), podiv; budít obdiv; o. nad čím;

***obdivce**, m. = obdivovatel;

obdivný = plný obdivu, plynoucí z obdivu (kniž.);

obdivovatel [-lka], -e, m. = kdo se obdivuje, nadšený ctitel(ka);

obdivovati (se), v. diviti;

***obdivuhodný** [-ně] = podivuhodný

obdoba, ž. = něco podobného, poměrná podoba, -bnost: o. čeho; souditi podle, z -by; = období (Ner.);

období, stř. = vývojový, časový úsek, údobí, fáze, perioda;

obdobný [-ně; -nost] = podobný

***obdržitel**, -e, m. = kdo obdržel, příjemce;

obdržovati, v. držeti

obdukce, ž., z lat. = pitva

obé, v. obojí

obec, -bce, ž. = společenství obyvatelů v jednom bydlišti, bydliště samo, obyvatelé v něm; = sdružení, spolek, korporace: Č. obec sokolská...;

křesťanská o. = církev; náboženská o.

***obecenský** = občanský, společenský; ***-cenství**, stř. = obcování, styk, společenství, obecní úřad

obecenstvo, stř. = občané, posluchači, přítomní, publikum

obecněti, -nějí = stávat se obecný, obecně se rozšiřovat, ujímat; zprav. jen dokon. **z-**, o názvu, zvyku, kroji, cizím slově; zpřídav. **zobecnělý**; nedok. **zobecňovati**

obecní, příd. k obec: o. pokladna, knihovna, tajemník, zřízení, volby...

obecnost, v. obecný

obecnoškolský, příd. k obecná škola: -ké vzdělání

obecný [-ně; -nost], příd. k obec = pro všechny, veřejný: -ná škola; o. církevní sněm = ekumenický; o. lid = prostý, proti vyšším třídám (v třídní společ.); -né slovo = všude, ve všech vrstvách rozšířené; -ná církev = všude rozšířená, katolická; v přírod. hřib obecný... = všude rostoucí, rozšířený...; -ně známý, rozšířený; -nost = všeobecnost, společenství, obec, obecní majetek; sr. všeobecný

*obedchnouti, -dchl. -chnut(i) = ovanout

obehnatí, v. hnáti

obehraný, v. hráti

obejda, m. = tulák. pobuda: = protiva (Němc.)

obelisk, -u, m., z řeč. = vysoký štíhlý kamenný jehlan, monolit

obelstítí, obelstívati, v. lstíti

obemknouti, v. mknouti

*obelstný = lstný

*obemšlý || -šený = obrostlý mechem

*obepínadlo, -del, stř. = obinadlo; obepínati, v. pnouti

obeplovati, v. plouti

obepřádati, v. přádati

obesílati, -slati, v. sílati, sláti

obestírati, v. stříti

obestýlati, v. stláti

obezdívati, v. zdíti

*obezhlaviti = stít (Koll.)

obeznalý s čím, v čem = znalý čeho

obeznámiti koho s čím = poučit o tom; o. se s čím = poznati to; o. se s krajinou = orientovati se; o. koho, se s kým, obyč. seznámit;

obeznamovati, -muji, nedokon.

*obezpečiti = zabezpečiti

obezřelý [-le; -lost] || obezřetný [-ně; -nost] = opatrný

obezřítí, obezřívati, v. zřítí;

*obezřivý [-vě; -vost] = obezřelý

obě, v. oba

oběd, -a, 6. -dě, m. = polední jídlo; mít k -du maso...; jít na o., k -du; po -dě || zastar. pomn. po -dech (Jir., Herb.);

*obědní mravy = při obědě (Ner.);

obědovati, -duji (zastar., lid.) = obědovat;

obědový, příd. k oběd;

obědvati, -vám, 1. podmětově = jíst oběd; 2. předmětově o. maso... = jíst k obědu maso;

slož. dokon. na- se, po-;

obědvávati, opak.

oběh, -u, m. = oběhnutí, obíhání, cirkulace: o. planety, peněz; dát peníze, známky do -hu, vzít je z -hu, peníze jsou v -hu; = kurs (platidel)

oběhati, -hnouti, v. běhati, běhnouti

*oběrač [-čka], -e, m. = kdo obírá

oběsiti, -šen(i), z obvěsiti = usmrtit pověšením za hrdlo: trest, smrt oběšením; o. se

oběšenec, -nce, m. = oběšený člověk

oběť || řidč. -t, -ti, ž., původ. = dar bohu, božstvu...;

přenes. o. nehody, -ti války..., o těch, kdo při nehodě... zahynou: podob. o. povolání, poměrů: = dar, příspěvek, pomoc spojená s uskrovněním, sebezapřením: peněžní o. (v něčí prospěch); přinést, podstoupit o. rodině, povolání, vědě

obětavý [-vě; -vost] || řidč. obětovný || obětivý (Ner., Jir.) = kdo rád obětuje, nešetří peněz, práce, podstupující oběti, ochotný, horlivý: o. člověk, vlastenec, přítel, předseda spolku...: -vě co vykonávat

obětina, ž. = oběť, dar (v podobě navštivenky, nálepky...) na dobrý účel; zdob. obětinka, ž.; obětinový věnec = daný jako obětina;

*obětisko, stř. = obětiště;

obětiště || řidč. -tniště, stř. = místo obětí bohům;

obětivý, v. obětavý

obětní || řídč. -ný, příd. k obět:
 o. beránek, hostina;
obětnice, ž. = obětní oltář, pokladnice na ofěry;
obětník [-tnice] || říd. -tovník, -a, m. = kdo obětuje; *obětník*, -u, m. = oltář (obrozen.);
obětníště, v. obětina
obětovanec, -nce, m. = obětovaný člověk;
obětovati, -tuji = přinášet, přinést obět: o. bohům; o. život, o. se za svobodu; o. se rodině, vědě; o. svůj život jen povinností (Kuněť.); obětuji se a půjdu tam = nerad půjdu, jen z nutnosti, s přemáháním... (hovor.);
obětovník, v. obětní;
obětovný, v. obětavý
oběživo, stř. = peníze v oběhu
oběžnice, ž. = hvězda obíhající kolem slunce, planeta;
oběžník, -u, m. = co obíhá, koluje, cirkulář, kurenda;
oběžný = co je v oběhu: -ná váha, mince, hodnota: = běžný (šafař.)
obhájce [-jkyně], m. = kdo hájí, obhazuje: o. města, vlasti, práva; o. ve věcech trestních i civilních = advokát;
**obhájčí*, příd. k obhájce
***obhajitel** [-lka], -e, m. = obhajovatel
obhajoba, ž. = obhajování;
obhajovací řeč... = sloužící obhajování;
obhajovatel [-lka], -e, m. = kdo obhazuje, obhájce;
obhajovati, v. hájiti
obháněti, v. háněti
obházeti, -házovati, v. házeti
obhled, -u, m. (zastar., Jir.) || obyčej. *obhlídka*, ž. = ohledání, prohlídka
obhlížeti, v. -hlížeti
***obhospodařovati**, v. hospodařiti
***obhrdelec**, -lce, m. = ohrdlí, krejzlík (Čech, žert.)
obhroublý [-le; -lost] = dosti, poněkud hrubý (člověk, slovo, způsoby)

obcházeti, v. -cházeti
obchod, -u, m. = nákup a prodej, nákupní, prodejní místnost: o. s obilím, se smíšeným zbožím..., nikoli obilím...; = ujednání: udělati dobrý... o.: sr. chytiti, jíti;
**obchodiště*, stř. = obchodní místo;
obchodní [-ně], příd. k obchod: o. dům, věc, škola;
obchodnice, ž., v. dále obchodník;
-nický [-cky], příd. k obchodník;
-nictvo, stř. hromad. = obchodníci;
obchodník [-nice], -a, m. = kdo provozuje obchod
obchodovati = vést obchod; o. s kým i s čím, nikoli čím
obchodvedoucí, -ho, m. = kdo vede, řídí obchod
obchůdek, -dku, m., zdrob. k obchod
obchůzka, ž. = obcházení, prohlídka;
obchůzkový, příd. k tomu
obchvacovati v. chvátiti
obchvat, -u, m. = obchvácení, napadení s boku, zezadu (vojen.): *obchvatný* útok...
**obchvíle* || -lí, příslov. = chvíle
obídek, -dku, m., zdrob. k oběd
**obih*, -u, m. = hojnost, blahobyť (zast.)
obíhati, v. -bíhati
obíjeti, v. bijeti
obílený, v. bíliti
obilí, stř. = obilniny a jejich zrno: zdrob. -líčko, stř.;
obilka, ž. = plod trav, lid. zrno
obilní, příd. k obilí: o. skladiště, clo: o. truhla, sýpka neboli -lnice, ž.; obilní hospodář neboli -lník, -a, m.;
obilnina, ž. = kulturní trávy, z jejichž zrna se dělá mouka, krupice...; lépe než *obil(ov)ina*;
**obilniště*, stř. = obilní pole;
obilný: -né zrno, -né plevy
obinadlo, -del, stř. = páska na obvaz, lid. fáč

***obíračka**, ž. = obírání (lid.):
obíráti, v. -bíráti
***obítka**, ž., zdrob. k obět (čelak.)
***obižný** [-ně; -nost] = hojný (za-
 star.)
***objasněná**, ve rčení říci... co na
 -nou (šmil.) || obyč. na objasnění
objasňovati, v. jasnit
objednací || -*návací* dopis, list, pří-
 kaz (kterým se objednává), cena
 (za kterou bylo něco objednáno);
 -*navatel* [-lka], -e, m. = kdo ob-
 jedná, -nává; -*návati*, v. jednat;
 -*návka*, ž. = objednání. objed-
 nací list, -nané zboží
***objekce**, ž., z lat. = vlastnost to-
 ho, co je objektem; = námitka
 (Mas.)
objekt, -u, m., z lat. = předmět:
 -*tiv* «-týv», -u, m. = součást op-
 tic. přístrojů, čes. předmětnice;
objektivace || -*tivisace* «-ty-za-»,
 ž. = objektivisování;
objektivismus «-ty-zmus», -mu,
 m. = filosof. názor uznávající
 objektivní pravdu;
 -*tivisovati* «-ty-zo-», -suji, 1. o.
 soud = potvrdit jeho správnost
 (logic.); 2. = zpředmětňovat,
 -tnit, uskutečňovat, realizovat,
 ztělesňovat, zobrazovat (život v
 sloves. díle...); -*tivisující* poesie
 (šal.) || -*tivovati se* (šafař.) =
 projevovati se;
 -*tivista*, m. = stoupenec objek-
 tivismu;
 -*tivistický* [-cky] «-tyvistyc-» =
 v duchu objektivismu;
 -*tivita* «-ty-», ž. = objektivnost;
objektivní «-týv-» || řidč. -*tivný*
 [-ně; -nost] = věcný, neosobní,
 nestranný (člověk, úsudek, po-
 stup); -ní svět = mimo člověka,
 vnější
objem, -u, m. = krychlový obsah
 (nádoby...); lid. o. (pasu. v pa-
 se) = obvod;
objemný [-ně; -nost] = mající
 značný objem, veliký
objetí, stř. v. jeti a jmouti
objev, -u, m. = objevení něčeho
 důležitého, co je objeveno: o. ne-
 známé země, nové metody...

objevitel [-lka], -e, m. = kdo ob-
 jeví; -*vitelský* [-sky]: -ká hod-
 nota, práce; -*viti*, v. jeviti;
objevný: -vná cesta = za účelem
 objevení
objevovatel, -e, m. = kdo objevuje;
 -*vatelský*, příd. k tomu; -*vati*, v.
 jeviti
objímati, v. jímati;
objímavý = objímající: o. list;
 o. rým (Durd.); sr. čípek
objímka, ž. = spínací zařízení.
 kruh; -*kový* kroužek
***objíněný** = ojíněný
objížděti, v. -jížděti;
objížděka «-ždka», -žděk, ž. = ob-
 jíždění
obklad, -u || -*dek*, -dku, m. =
 rouška..., která se dává na tělo
 k utišení bolesti, k hojení, kom-
 pres, klůcek, náčinek
obkládati, v. klásti
obkladek, v. obklad
obklíčiti, -*kličovati*, v. II klíčiti
obklopiti, -*povati*, v. klopiti
obkračovati, v. kráčet
***obkrátký** = kratičký (Č.-Chod)
***obkreslovač**, -e, m. = kdo obkres-
 luje || -*vatel*, -e, m.; -*vati*, v.
 kresliti
obkroč, -e, m. = okroč;
obkročák, -u, m., lid. tanec;
obkročmo, příslov. = s roztaže-
 nýma nohama: sedět o. na židli...;
obkročný rým (a b b a);
obkročovati, v. kročiti
obkrok, -u, m. = obkročení (šer-
 míf.)
obkuřovati, v. kouřiti
oblaciněti, -nějí = státi se laci-
 nější
obláček, -čku, m., zdrob. k oblak;
 = skvrna v drahém kameni
***obláčeti**, -čeji, opět. k obláci =
 oblékati; přenes. = obklopovat
 (zast., kníž.)
***oblačitý** = oblačný
obláčka, -ček, ž. = obřadné „oblá-
 čení“, oblékání řeholního rou-
 cha jeptíškou

oblačný [-no; -nost], příd. k oblak:
o. trůn (čech) = v oblacích; -ná
výše (šmil., Vrchl.); je -no =
zamračeno; -nost = množství
mraků na obloze

***oblaha**, ž. = oblažení (Koll., Dav.)

oblak, -u, m., mn. 1., 4. -ky || stř.
-ka, 2. -k (z ob-vlak) = mlha
vysoko nad zemí; = přenes. o.
dýmu, kouře;

oblakový: -vá barva (Němc.)

oblásek || často -zek, -sku, -zku,
m. = oblý kámen...; -skový štěrka

oblast, -i, ž. = kraj(ina), území,
sféra: mořská, stepní, průmyslo-
vá o.; duchovní, duševní... o.;
oblastní výbor

oblata, ž. (Ner.), z lat., zdrob.

-tka, ž. = oplátka

oblázek, v. oblásek

oblažiti, -žovatí, v. blažiti;

-žitel (obrozen.) || -žovatel, -e,
m. = kdo oblažuje (říd.)

oble, v. oblý

obléci, -leku, -lečeš..., -lekou, -lec,
-lecte, -leka, -lekouc, -lek, -lekší,
-lekl, -lečen(i), z ob-vléci || ob-
léknouti, -lík-, -knu, rozk. -kni,
-knuv, -kl = odít, ustrojiti: o.
šaty, kabát, košili..., n i k o l i
o. boty (místo about); o. koho,
se do šatů; slož. dokon. do- se
(Vr.) = dokončit oblékání;

oblékati || oblí-, nedok.

***obleč**, -e, m. || ž. = oblek (Baar,
nářeč.);

obleček, -čku, m., zdrob. k oblek;

***obléčka**, -ček, ž. = spodní žen.
šat (nář.)

obléhací = na obléhání (stroj,
věž, dělo):

oblehatel, -e, m. = kdo obléhá:

obléhati, v. lehati

oblehčiti, -čovatí, v. lehčiti

oblehnouti, v. lehnouti

oblek, -u, m. (z ob-vlek) = oděv,
šat(y);

oblékač [-čka], -e, m. = kdo
obléká, pomáhá oblékat:

oblekárna || oblé-, -ren, ž. = šat-
na, garderoba (říd.)

oblékati, **obléknouti**, v. obléci

obletovati, v. létnouti

obleva, ž. = zmírnění: o. bídy
(Jungm.); obyč. = tání

oblévati, v. lévati

***obleviti** = poleviti: **oblevovati**,
nedok.

oblézati, v. lézati

oblezlý || řídč. **olezlý** = vypelicha-
ný, plešatý, odřený (kožich...;
lampasy, šal.)

obležení, v. lehnouti

oblíba, ž. = oblíbenost, přízeň, po-
pularita: být v -bě, požívat (vel-
ké, obecné) -by; s -bou = se zá-
libou; = oblíbený předmět (če-
lak.)

oblíbenec [-nka; -nkyně], -nce,
m. = oblíbený člověk, favorit;

***oblíbenectví**, stř. = oblíbenost;

oblíbený [-ně; -nost] = jsoucí
v oblíbě, milý, vítaný, popu-
lární, favorisovaný; 2. stup.
-nější

***oblíbovatel**, -e, m. = kdo má v
oblíbě, milovník (Koll.):

-bovatí, v. líbiti

oblíče, -e, m. = přední část hla-
vy; ukázat komu přívětivý, vlíd-
ný... o... || přívětivou... tvář =
být naň přívětivý..., -tivě s ním
jednat; sr. kyselý; zdrob. **oblí-
če**, -jku || -jík, -u, || zprav.
-jíček, -čku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

oblíče, -jku, m.;

obliterace, ž., z lat. = přetištění kolků, orazítkování poštovních známek

***obliti** = činit oblým; = stávat se, jevit se oblý; v. zaobliti

***oblitina**, ž. = něco oblitého, sli-tého

oblívati, v. lévati

oblíznouti, -lízovati, v. lízati

obloha, ž. = nebeská klenba

***oblok**, -u, m. = okno (sloven.)

***oblomovati** = oblamovati

oblomovský = podobný Oblomovovi, hrdinovi Gončarovova románu, trpný, nerozhodný: -ká povaha; **-vština**, ž. = trpnost, slabá vůle, váhavost, nerozhodnost

oblost, v. oblý

oblouček, -čku, m., zdrob. k oblouk;

***obloučiti se** = obloukovitě se prostírat;

***obloučitý** = obloukovitý

obloučkový = velmi oblý;

***obloučný** = obloukovitý (Vanč.)

oblouditi, v. louditi

oblouk, -u, m. = část křivky, věc ohnutá do oblouku;

obloukovitý || **-kový** = v podobě oblouku;

-vá lampa neboli **obloukovka**, ž.

obloun, -u, zdrob. **-nek**, **-nku**, m. = zaoblený kámen;

oblounký = zcela oblý.

oblouzen(i), v. louditi

***oblouzeti** = obluzovati

***oblouzniti** = oblouditi

obložit, v. ložiti

obluda, ž. = nestvůra; = přízrak, strašidlo (noční o., hrobové -dy, Erb.); = kejkle, rejdy (Čelak.)

***obluditi**, -zen(i) = obloudit, zastříti smysly: ucho -zeno šálí (Erb.); v. obluzení;

obluzovati, nedok., v. louditi

obludný [-ně; -nost]: -né balvan (Baar) = nestvůrné; -né mámení (Vr.); -ně sladký = ošidně (Ho.), -nost = ničemnost (Vach.)

obluzení, stř., v. obluditi = zastření smyslů, fantas (Majer.);

obluzivý = obluzující (Šlejh.);

***obluzovatel**, -e, m. = kdo obluzuje;

obluzovati, v. louditi a obluditi

oblý [-le; -lost] = mající povrch jako koule, kulovitý, kulatý

***obmešený** = omšelý

obmezenec || **ome-**, **-nce**, m. = o(b)mezený člověk; **-necký** [-nectví], příd. k tomu: **-necký mozek** (Šal.);

-nectvo, stř. = čin z obmezenosti (Sez.);

obmezený, **ome-** [-ně; -nost], v. meziti;

o(b)mezovati, v. meziti

obměkčovati, v. měkčiti

obměna, ž. = menší změna, modifikace; = málo odlišná podoba, variace; **-ňovati**, v. měniti

obměsíční || **-ný** = co je, děje se, vychází ob měsíc; o. časopis neboli **-ník**, -u, m.

***obmítka**, -tek, ž. = omítka

obmotka || **omotka**, obyč. pomn. **-tky**, **-tek**, ž. = ovinovačky, gamaše (podle ruš.)

obmykati, v. I mykati

obmysl, -u, m. = lest, úskok, „fortel“ (zastar.);

obmyslník, -a, m. = obmyslný člověk;

obmyslný [-ně; -nost] = lstivý. úskočný (dosti hojně)

obmýšleti, v. mysliti

obnášeti, v. -nášeti

***obnaženec**, **-nce**, m. = obnažený člověk;

***obnažitel**, -e, m. = obnažovatel, **obnažiti**, v. nažiti;

***obnažovatel**, -e, m. = kdo obnažuje, odhaluje; **-vati**, v. nažiti

obnos, -u, m. = peněžitá částka, suma

obnosek, -sku, m. = košík, který se dává kousavému koni na hubu, náhubek, kabacoun

obnošený [-ně; -nost] = nošením opotřebovaný

obnova, ž. = obnovení, obnovování; = čerstvý sníh napadlý na starý

obnovitel, -e, m. = kdo obnoví; *obnoviti* = znova učinit, vykonat, získat..., opakovat, opravit: o. slib, smlouvu, budovu, samostatnost...;

obnovovati, nedok.

obnovovací = mající za účel obnovovat; *-vovatel* [-lka], -e, m. = kdo obnovuje; *-vovati*, v. obnovitel

***obnož**, -e, ž. = odnož (zastar., lid.); zdrob. *-žka*, *-žek*, ž.;

obnožník, -u, m. = nánožník (starší)

obočí, stř. = oblouk chlupů nad okem

***obočiti** = dát... bokem

oboční || **-ný*, příd. k obočí

Obodř, -e, ž., ves v Č.

obodřiti = učinit bodrým, osmělit, vzpružit... (obrozen. a říd. kniž.): o. údy (Čech);

o. se = osmělit se..., zvyknouti si (Čech, Č.-Chod); v. zbodřiti se; *obodřovati*, nedok.

oboe «bo-e», stř. neskl. = hoboj
obohacovatel || *-hatitel*, -e, m. = kdo obohacuje, -hatí (jazyk, lidstvo...);

obohacovati, *-hatiti*, v. bohatiti

oboista, m. = hobojista

oboj-, kmen číslov. obojí ve slož., často || *obou-*, v. dále

***obojace**, příslov. = obojak

oboják, -a, m. = obojňák (zastar.)

obojak, příslov. = obojím způsobem, tak i tak, onak;

obojaký [-kost] = obojetný 2.: = vzájemný: -ká láska (Kos.)

oboje, v. obojí

oboječek, -čku, m., zdrob. k

obojek, -jku, m. = co objímá krk, límec, nákrčník, nejčast. = nákrční řemen, kruh pro psa

obojetnice, v. obojetník;

-nictví, stř. = obojetné chování

obojetník [-nice], -a, m. = ramenář; = hermafrodit;

obojetný [-ně; -nost], 1. = dvojsmyslný: -né mínění; -ně se zasmát (zastar.); 2. = ramenářský: -ný člověk, -né chování, -ná odpověď; 3. -ná souhláska, po které

se píše někdy i, někdy y (bi — by...); 4. = obourodý

obojí (skloňov. jako u dvojí), druhová číslovka k oba = obojího druhu, způsobu, vlastnosti, ten i onen, ten i ten: obojí víno, způsob, příčina || oboje víno, dvěře, hodiny...; zpodstat. stř. *oboje*, *obojí* (-jího...) || kniž. *obé* (-bého...): o. se hodí, je špatné...

obojíkrát (*-te) || zříd. *oboukrát*, násob. příslov. k obojí: po obojíkrát... = v obou případech

obojjazyčný || čast. *obou-* = v obou jazycích

***obojlíč** (Č.-Chod) || obyč. *obouliční*, *-ný* = mající dvojitý líč

obojňák, -a, m. = hermafrodit, cvikér || **obojnatec*, -tce, m.

***obojný** = obojí, obojpohlavní

oboj-pohlavní tvor || *obou-*; *-ruč* (Nov.) || *obou-*, příslov. = oběma rukama; *-ručný* meč (Č.-Chod);

-sečný || *obou-* meč = s dvojitým ostřím;

-stranný (Palac., Durd.) || čast. *obou-*;

-živelnický [-cky; -ctví], příd. k obojživelník; *-živelník*, -a, m. = obratlovec žijící na suchu nebo ve vodě, s krví měnlivé teploty, amfobie; přenes. = člověk národně nerozhodný (Koll.), ramenář...;

-živelný = žijící na suchu i ve vodě, obojpohlavní, oboujazyčný, ramenářský

***obol**, -u, m. = obolos

obolený, *oboleti*, v. boleti

***obolestniti** = oboleti

obolos, řec. || obyč. podle lat. *-lus*, -lu, m., původ. = drobná mince starořec., přenes. = malý příspěvek

obor, -u, m., 1. = zástup... (zastar.); o. světa = celý svět (t.); 2. = okrsek, oblast, odvětví (o. přírod. věd...); = předmět, kterému učíme, v kterém pracujeme: hlavní, vedlejší o. (profesor, vědec, pracovníka) atp.

obora, ž. (z ob-vora, sr. závora)
= les (pole, louky) ohrazený
pro chov a lov zvěře

Obořice, ž. jedn., ves v Č., od pů-
vodu zdob. k obora

***obořit** = zbořit (zast.)

obořit se na koho = vrhnouti se
naň, zlobně, hrubě, rázně, vy-
jet (slovy)...;
obořovati se, nedokon.

obou- ve slož. || **oboj-**:

-jazyčný: -né úřadování = v
obou jazycích;

-lícni, -ný, v. oboj-;

-nož, příslov. = oběma nohama
(tělocvič.);

-pohlavní, v. oboj-;

-retný, o souhlásce = tvořený za
účasti obou rtů, retoretný, bila-
biální;

-rodý: -dá jména = obojetná,
rozlišující přirozený rod ne tva-
rem, nýbrž v příslušku (náš
Pepa — naše Pepa...);

-ruč, v. oboj-: ***-ručí**, stř. = spo-
jené obě ruce;

-stranný, v. oboj-

obouti, obuji = navléci na nohy
(zprav. jen o obuvi): o. boty...
|| o. se do bot: o. se do čeho =
rázně, s chutí se pustit, dát:
o. se do koho = pustit se, vy-
plísnit jej;

obouvací = na obouvání;

obouvati, nedokon.

***obouznačný** [-ně; -nost] = mající
oba znaky

oboz, -u, m., 1. = zavazadla (pošt.);
2. = řada vojen. vozů, trén

obr [-ryně], -a, m. = člověk,
tvor... neobyčejné výšky, síly

obráběcí stroj = na obrábění;

obráběč, -e, m. = kdo obrábí;

obráběti, v. robiti

obrace, příslov. = obráceně: plést
o.

obracenec, -nce, m. = kdo se ob-
rátí (přenes.);

obracený [-ně; *-nost], příč. od
obrátkiti; -né = opačně, naopak

obraceti || -covati, v. obrátkiti

***obradlí**, stř. = ohrada, zábradlí

obrana, ž. = bránění, hájení, o-
chrana: o. před čím, o. cti; vy-
stoupit... na -nu či, čeho, zů-
statí bez -ny, usmrtit koho v
-ně; literární o. = apologie; vo-
jen. o. = defensiva;

= obranné vojsko;

obránce [-nkyně], m. = kdo
brání, obraňuje;

obránný = na obranu: o. boj.
list, -nná zbraň

obraňovati, v. brániti

obrat, -u, m. (z ob-vrat). 1. =
obrácení, změna, inverse: o. v
chování, v počasí, v nemoci...:
o. k lepšímu, k horšímu;
obratem (pošty). v. pošta; obra-
tem ruky co změnit... = hned.
rychle, bez rozmýšlení;

2. = prodané zboží, pohyb zboží.
peněz. obchod: o. ve zboží, po-
kladní, peněžní o.;

3. = rčení, fráze: řečnický... o.

obratel, -tle, m. = článek páteře

obrátkiti, -rať, -rácen(i), z ob-vrá-
tkiti = položit... spodní stranou
nahoru (pečení, list v knize, se-
no, kalhoty...);

= dát opačný směr: o. koně.
vůz; = dát směr, zamířit, u-
přít...: o. oči k nebi, řeč nač.
srdce, mysl, zřetel k čemu, nač:
= změnit v opak: o. zlé v dob-
ré, úrodnou zemi v poušť, zlá
slova v žert: o. všecko vzhůru
nohama = nadobro změnit (ho-
vor.);

o. se a jíti domů: vítr se ob-
rátil, štěstí se -lo: všecko se
obrátkí v dobré; o. se ke komu
zády, přenes. = dát najevo od-
por, nelibost; podezření se obrá-
tkilo proti jinému; o. se v sloup
= změnit se, pro-: prach jsi
a v prach se obrátkíš; o. se ke
komu, na koho o pomoc; o. se
= změnit smýšlení, způsob ži-
vota;

obraceti, -cejí || (zastar.) **obracov-
vati**, nedokon.

obrátká, -tek, ž. = obrat, otočení (kola, stroje);

na -tku, obrátkou (ruky) = hned po něčem, často s odstínem naopak, neočekávaně, obrátem ruky: na -tku odpovědět; na -tku vyřešit věc = hned rozřešit (Vr.); všehoť na světě jen na -tku (Erb.) = na chvíli, všechno je nestálé; obrátkou ruky se změnit (šmil.); dávatí děti z čes. škol -tkou do maďar. (Olbr.)

***obrátkem**, příslov. = obrátkou; *obrátkou*, v. obrátka

obratník, -u, m., rybářské náčiní
obratlovec, -vce, m. = živočich s obratli

***obratmo**, příslov. = obratem

obratní, příd. k obrat: o. strana (šafař.) = druhá; o. odpověď, s p r á v. obratem;

obratník, -u, m.: o. raka a kozorožka, jisté rovnoběžky;

obratný [-ně; -nost] = „kdo se dovede dobře obracet“, pohotový, hbitý, dovedný: -ný řečník, sloh, způsob, -né jednání

obratový, příd. k obrat: -vá daň = z obratu

obraz, -u, m. = odraz koho, čeho (ve vodě, v zrcadle...), vyobrazení, vypočtení, malba; = odraz koho, čeho v lidském mozku; = vylíčení, popsání života, výjev: -zy (ze) života; = příklad, vzor (skromnosti, píle...); mluvit v -zech = obrazně;

opilý pod o. (t. j. Boží) = strašně (hovor.);

učiniti si... o. o čem = představu

obrazárna, -ren, ž. = sbírka obrazů, galerie

obrazec, -zce, m. = nákres, schéma

obrázeček, -čku, m., zdrob. k

obrázek, -zku, m., zdrob. k obraz; hezký jako o., být jako na -zku = hezký (hovor.)

I **obraziti**, -zen(i), odvoz. z obraz = zobrazovati (kniž.): o. událost (Ner.); o. se = obřázení se:

vnitřní nedostatek se -zil ve výrazu (Sez.);

slož. dokon. *před-* = obrazně naznačit předem; *vy-*, *z-* = vypodobnit, vymalovat, přenes. = vylíčit; *vyobrazení*, stř., též = obraz;

-obrazovati, slož. nedok. *před-vy-*, *z-*;

v. obřázení

II **obraziti** = ob-raziti, v. raziti

obrazivo, stř. = látka obraznosti (Masar.);

obrazivý [-vě; -vost] = obrazný (kniž.): stylisace -vě marnotratná (Nov.); -vost = fantasmie, obrazotvornost (Olb.)

obrázkář, -e, m. = prodáváč obrázků;

obrázkový časopis, -vá příloha. -vé dílo = s obrázky

obrazný [-ně; -nost], příd. k obraz: -né sbírky (Ner.) = sbírky obrazů; obyčej. přenes. -ná mluva... = v obrazech, naznačující věc, představu poukazem na něco podobného, symbolická; vyjádřiti se -ně; 1. -nost řeči = obrazný ráz; 2. -nost = představivost, fantasmie

obrazoborec, -rce, m. = kdo boří, ničí obrazy, ikonoklast, přenes. = kdo potírá, ruší tradici, dosavadní názory; přezdívk. popěračům pravosti RK. a RZ.; *-recký* [-rectví], příd. k tomu

obrazoborný || *-*borský* = obrazoborecký;

-borství, stř. = obrazoborectví

***obrazopocta**, ž. = ctění obrazů (Mas.)

obrazotvorný [-nost] = představivý, vytvářející nové obrazy (v mysli, v mozku) z předešlých vjemů; -nost = vytváření nových obrazů..., fantasmie

obrazový = s obrazy, v -zech: -vé vydání knihy; o. humor (Ner.); -vé písmo

obraženina, ž. = pohmoždění při klopýtnutí, takto pohmožděné místo

obrážeti, -žejí, vlast. opět. k I ob-
raziti: o. co (Sez.) = zrcadlití,
zprav. o. se = zrcadlití se, pro-
jevovat: v řeči se -ží povaha;
obráživati (se), opakov.

obrejlený, obrý- = nosící brejle
(hovor.)

*obrilantovaný = pokrytý brilan-
ty (ojediň.)

obrna, ž. = ochrnutí nervů

obrněnec, -nce, m. = obrněná loď,
-ný vlak

obrniti, obrňovati, v. brniti

obrobna, -ben, ž. = dílna na obrá-
bění

obročí, stř. = obrok, důchod spo-
jený s církev. úřadem, preben-
da, statky, z nichž plyne roční
příjem;

obročná, ž. = obročňová;

obroční, -ho, m. = správce zásob
obilí a obroku; -čňová, -vé, ž.
= jeho žena || -čňí, ž.;

-čňice, ž. = sýpka; = kabely na
obrok (vojen.);

-čňictví, stř. = povolání obroč-
ního;

obročník, -a, m. = kdo dostává
obročí, důchody, beneficiát

*obrod, -u, m. || zprav.

obroda, ž. = obrození

*obrodič, -e, m. (A. Praž.) = bu-
ditel; *-ěský = buditelský (t.)

obroditel [-lka], -e, m. = obrodič,
obrozovatel; -telský, příd. k to-
mu;

obroditi, v. roditi

obrodní (Masar.) || zprav. -ný
[-ně; -nost] = obrozující: o.
kvas (Nov.), -né hnutí; půso-
bit -ně

obrok, -u, m., 1. = co je „ob rok“,
roční příjem, obročí; = oves pro
koně; tanec;

2. nář. obrok, z Oberrock =
(h)azor

ob rok, v. ob

*obroněný: hlava vlasy -ná (Čech)
= obílená (v. broný), hlava s
bílými vlasy

obrostlý, v. růsti

obroubiti, v. roubiti

obrouček, -čku, m. || zprav. obrouč-
ka, -ček, ž., zdrob. k obruč; pře-
nes. obroučka = prsten (Něm.)

*obroviště, stř. = obrovská oblast
obrovitý [-tě; -tost] || častěji ob-
rovský [-ky] = veliký jako obr.
ohromný, nesmírný

*obrozenec, -nce, m. = obrozený
člověk;

obrozenecký, příd. k tomu: -cké
snahy = o obrození; -cká doba
= doba obrození, obrozenická;

obrozenectví, stř. = snahy o ob-
rození

obrození, stř., v. roditi; české, ná-
rodní o. = jazykové, kulturní a
politické probuzení, „vzkříšení“
koncem 18. a v 19. stol.;

obrozenický, příd. k tomu: -ká
literatura, -ké slovo, snahy

*obrozovací = obrodný;

*obrozovatel, -e, m. = kdo obro-
zuje; obrozovati, v. roditi

obrst || lid. -št, -a, m., z něm. =
plukovník (zaniká)

obrtel, -tle, m., z ob-vrtel = co
se vrtí, otáčí, závora otočná ko-
lem pevného čepu, uzávěrka: žen
úmysl vrtký na -tli sedí (šmil.);
O., -tele, m., příjm.;

obrtlík, -u, m., zdrob. k obrtel:
přenes. točiti se... jako na -tlíku
= mrštně, hbitě; obrtlík = svět-
lík (nářeč.)

obruba, ž. původ. = něco obru-
baného, osekaného, roubení (u
studně...), přenes. = lem, pás,
„sámka, bordura“: o. kapesní-
ku, záhonu, chodníku...;

obrubeň, -bně, ž. = roubení,
zídka, zábradlí, pažení;

*obrubí, stř. = obruba

obrubovati, v. roubiti

obruč, -e, m. || zprav. ž. (-e, zříd.
-i) = pás, kruh na stahování
sudů, kol...

obručný, -četi, v. bručeti

*obručí, stř. hromad. = obruče;
obručový, příd. k obruč: -vé že-
lezo

obrus, -u, m. = obroušená údolní stěna, skála (geol.); = obrusek; = ubrus (nář., zast.); = šátek; *obrussek*, -sku, častěji pomn. -sky, m. = odpadky při broušení

obruštatí, v. růsti

***obruštětí**, -štětí, podle ruš. = porušit se

obrušovati, v. broušiti

***obružiti** = růžemí (červánky) o-zářit: obružené hory (Čelak.)

obrv, -i, ž. (-u, m.) || *obrva*, pomn., -vy, ž. || hromad. *obrvá*, stř. = brvy, řasy (velmi říd.): zpod obrví (Ner.)

Obrvaň, -ně, ž., ves v Č.

obrvaný list... = s chloupky (odbor.)

obrví, v. obrv

***obrylenec**, -nce, m. = člověk s brýlemi;

obrylený, v. obrejený

obryně, v. obr

obrys, -u, m. = čára omezující plochu, plošný obraz (osoby, nohy...), kontura; v log. = neurčitý pojem; = profil: přenes. básnický o. Čelakovského (Vrchlic.); = nástin, nákres: o. dějin; zdob. *obrysek*, -sku, m. (Č.-Chod);

***obrysnouti**, -sl, -snut(i) = narýsovat;

***obrysovatí** || ***obry-** = rýsovat, narýsovat;

obrysový [-vě; -vost], příd. k obrys = v obrysech

obřad, -u, m. = slavnostní úkon, ceremonie: náboženský, církevní, svatební, pohřební... o.;

obřadní || *-ný* [-ně; -nost]: -ní roucho, píseň; -ní jazyk, liturgický; -ný stůl (Neum.), způsob; -ně co vykonávat... = slavnostně;

obřadnický [-cky; -ctví], příd. k

obřadník, -a, m. = kdo pečuje o obřady, ceremoniář

***obře**, -řete, stř. = obří mládě (Ner.)

***obřemeniti** = obtížit břemenem, zatížit (nové, ojeďň.)

obřeznice, ž. = řezací stolice (Jir.)

obřezovati, v. řezati

obří, obec. přivlast. příd. k obr = obrovský;

***obřice**, ž. = obryně

***obřidlý** = zřidlý

obřítek, -tku, m. = „hvězda“ jelení a srnčí zvěře

obřízka, ž. = odnětí předkožky; = ořízka (Ner.)

***obsada**, ž. = obsazení, posádka;

***obsádka**, ž. = posádka (Ner.)

obsah, -u, m. = čtverečný, plošný rozsah: o. sudu... = to, co v něm je; o. knihy, řeči... = hlavní myšlenka, -ky, jejich soupis: o. slova, pojmu = význam

obsahati, v. sahati

obsáhlý [-le; -lost] = mnoho obsahující, rozsáhlý, obširný: o. spis, -lá zpráva, -lé vědomosti

obsahovati, v. sáhnouti

obsahový [-vě] = týkající se obsahu: -vá stránka spisu: -hově chudý... = obsahem

obsazovací = k obsazování, týkající se obsazování;

obsazovati, v. sázeti

obsažen(ý), příč. od obsáhnouti = jsoucí obsahem něčeho, v něčem zahrnutý

obsažný [-ně; -nost] = mnoho obsahující, hutný, třeba ne veliký, ne dlouhý: -ná přednáška

obscenita «-ny-», ž., podst. k obscenní = oplzllost, necudnost;

obscenní || *-cénní* [-nně; -nost], z lat. = oplzlý, necudný

***obsedlý** [-le; -lost] = posedlý

obsequie «-kvije», -lí, ž. pomn. z lat. = smuteční slavnost

observace «-ser-», ž., z lat. = pozorování, dohled: *-vační* = pozorovací

observance «-ser-», ž., z lat. = zachovávání řádu, přísnost

observatorní, příd. k observatoř:

observatoř «-ser-», -e, ž., z lat. -torium = pozorovací stanice, hvězdárna

obsese «-sese», ž., z lat. = utkvělá představa

obsidian «-sidyján», -u, m., z lat. = sopečné sklo

obsilací list = kterým se někdo obsilá, neboli -sílka, ž.;

obsílati, v. sílati

obskakovati, v. skákati

obskurant, -a, m., z lat. = nepřítel osvěty, pokroku, tmář;
-*rantismus* «-tyzmus», -mu, m. = tmářství;

-*rantní* [-ně; -nost] = obskurantský;

-*rantský* = tmářský; -*rantství*, stř. = tmářství;

obskurita, ž. = obskurnost;

obskurní [-ně; -nost] = temného původu, podezřelý, pokoutní, nízký: o. časopis, spisovatel; o. příbuzný (Vach.)

obsluha, ž. = obsluhování: o. při stole, o. stroje...; = obsluhující osoby: ženská o.;

obsluhovač [-čka] || -*hovatel* [-lka], -e, m. = kdo obsluhuje;

-*hovati*, v. sloužiti;

obslužné, stř. = dávka za obsluhu (v hostinci...)

obsoletní «-so-», z lat. = vyšlý z užívání, zastaralý

***obstaravač**, -e, m. = obstaravatel

obstaravatel [-lka], -e, m. = kdo obstarává, komisionář;

-*telský* [-ství], přid. k obstaravatel; -*telna*, ž. = obstarávací ústav;

obstarávati, v. starati;

obstarávka, ž. = obstarávání (Klíč., hovor.)

obstárly || -*starožný* || -*starší* = dosti starý, postarší

obstáti, v. I státi

obstaviti, v. staviti

obstávka, ž. = obstavení, zadržení, zabavení, na př. služného; -*vkový*: -vá splátka

obstavovati, v. stavovati

obstinace «-sty-», ž., z lat. = umíněnost; -*nátní* [-ně; -nost] = umíněný

obstipace «-ty-», ž., z lat. = zácpa

obstojný [-ně; -nost] = co obstojí, ujde, dosti slušný: -ná cena, jakost, řeč; vede se mu -ně

obstrukce, ž., z lat., 1. = maření sněmovního jednání, přenes. (hovor.) jiného jednání; 2. = za-uzlení střev (lékař.);

-*kční řeč*; -*kčník*, -a, m. = kdo dělá obstrukci;

obstruovati co = mařit obstrukci

obstřel, -u, m. = o(b)střelování;

-*lovati*, v. střeliti

obstříhovati, v. stříhati

obstupovati, v. stoupiti

obsýpati, v. sypati

***obšíd**, -u, m. = obšít

obširný [-ně; -nost] = jdoucí do šíře, obsáhlý, zevrubný: o. spis ...; -ně co vyložit

***obšít**, -u, m., z něm. Abschied = vojen. propouštěcí list (lid.)

obšívati, v. šíti

obšlapovati, v. šlapati

***obšťastnitel** [-lka], -e, m. = kdo obšťastní, obšťastňuje; -lka (Dr.);

obšťastniti koho návštěvou... = „učinit ho šťastným“ návštěvou (hovor. ironic.);

obšťastňovatel [-lka], -e, m. = kdo obšťastňuje (Nov.);

obšťastňovati, nedok. k obšťastniti

***obšťestiti** = obšťastniti

obtěčeti, v. točiti

obtah, -u, m. = obtažení, hlav. sazby, otištění na list k opravě, list s tímto otiskem;

-*hovací* = na obtahování;

-*hovati*, v. tahati

obtěkati, v. téci

***obtěžkací** = zatěžkací (Č.-Chod);

obtěžkati, -kám = otěhotněti || o. koho čím = zatížit: štěp -kaný ovocem (Neum.); -žkán starostmi...

obtěžovati, v. tížiti

obtinati, v. títi

obtisk, -u, m. = otisk;

obtisknouti, -skovati = otisknouti, -akovati

obtěž, -e, ž., často pomn. -že = potíže, těžkost(i), nesnáz(e): žaludeční, peněžní -že; překonati -že, zápasiti s -žemi; být komu na obtěž;
obtěžný [-ně; -nost] = těžký, namáhavý (překlad, cesta); -ný cizinec = jsoucí na obtěž
obtloustlý = dosti tlustý
***obtulka**, ž. = objímání (Kollár, sloven.)
***obtylý** = otylý (Herb.)
***obuch**, -u (v pohád.) = obušek
obůrek, -rku, m., zdrob. k obor
obůrka, -rek, ž., zdrob. k obora
***obústek**, -stku, m. = nátrubek
obušek, -šku, m. = hůl, čakan, kyj, gumová zbraň policie
obuší, stř. = ozdoba kolem ucha
obut(ý), v. obouti
obuv, -i, ž. = všechno, co se obouvá;
obuvní, příd. k obuv;
obuvnický [-cky; -ctví], příd. k **obuvník**, -a, m. = výrobce obuvi, švec
obvaz, -u || -zek, -zku, m. = obvázaní rány, rouška k tomu, bandáž;
obvaziště, stř. = místo, kde se obvazují ranění;
obvazovatí, v. vázati;
obvazový, příd. k obvaz: -vá látka
***obveselená**, na (pro) obveselenou, obyč. na obveselení;
obveselovatí, v. veseliti
obvěniti dceru, nevěstu = dát jí věno (zastar., šmil., Vr.)
obvěšovatí, v. věsiti
***obvěti**, stř. = složitě umělé souvětí, perioda (zastar.)
***obvin**, -u, m. = ovinutí, ovinek
***obvína**, ž. = obvinění (šimáč.)
***obvinek**, -nku, m. = ovinutí, ovinek
***obviněnek**, -nce, m. = obviněný člověk;
obvinění, -něný, -ňovatí, v. vinití
***obvítek**, -tku, m. = něco ovinutého: o. kolem čela (Ner.)
***obvláčetí**, v. vláčetí || ***obvlačovatí**

obvod, -u, m.: o. kruhu... = délka jeho kružnice; o. města = okraj; = okrsek: soudní, honební, farní, zdravotní... o.;
obvodní lékař...; **obvodový**: -dové měšťan. školy || újezdní
***obvyk**, -u, m. = zvyk, návyk (Hál.);
***obvykatí** = zvykatí
obvyklý [-le; -lost] = čemu přivykneme, pravidelný, běžný, jako jindy: -lá procházka, -lé slovo, v -lou dobu; přijít jak -le v 7 hodin; nedbat -lostí (Čech) = zvyků, ustálených způsobů
***obvyknotí**, -kl, -knutí = zvyknouti
obyčej, -e, m. = (souvisí s obvyklý) = ustálený způsob, mrav, zvyk, zvyklost: starý, dobrý... o.; míti ten o., že...; míti co v -ji; slovo... je v -ji = je běžné (kniž.); přijíti do -je, vyjít z -je; podle -je, proti -ji;
obyčejný [-ně] = častý, často nošený..., běžný, ale ne vynikající, ne zvláštní, ne lepší, všední: -ný šat, -ná práce, -né zboží; -ný rok, proti přestupnému; = obvyklý: -ná procházka (lid. a hovor.);
 -ně = běžně..., častěji = obvykle, zpravidla: chodit na procházku -ně k večeru...;
obyčejový, příd. k obyčej: -vé právo = zvykové
***obydelní** || -ný = obytný;
obydlí, stř. = příbytek; zdrob. -líčko, -ka, stř.
***obyť**, -u, m. = obydlí, pobyt (Palac., šafař.), užívání (Presl)
***obytný** = obytný
obytný = jsoucí na bydlení, kde se bydlí: o. dům, -né stavení
obývací pokoj = na obývání, proti jídelně, ložnici...
obyvatel [-lka], -e, 2. mn. -telů || někdy -tel, m. = kdo bydlí v nějakém místě n. území;
obyvatelný být... = který lze obývat;
obyvatelský: -ké právo, inkolát;
obyvatelstvo, stř. hromad. = obyvatelé

obývati, -vám = bydliti; o. v 1. poschodí, v pokoji, v krajině... (jen teoretic. kniž.), zprav. o. 1. poschodí = zaujímat je celé; podob. Valaši obývají kraj kolem Vsetína...; o. jeden pokoj, ne celý byt... = používat jednoho pokoje

obzíratí, v. zíratí;

obzíravý = obzírající, pátravý (kniž.);

obzírka, ž., 1. = muška u zbraně; 2. = obzírání, obhlídka (Němc., lid.)

***obzírnouti** = obhlédnout (Č.-Chod)

obzor, -u, m. = obzírka 2. (lid., Němc.); = část zemského povrchu, kterou obhlédneme zrakem; něco je, objevilo se... na -ru, přenes. = chystá se, vzniklo... (hovor.); = rozhled: ztratiti se, zmizeti z -ru, přenes. = nebýt viděn, ujít pozornosti; = rozhled, znalost...: míti široký, úzký o.;

obzorka, ž. = kukátko, binokl (odbor.);

obzorník, -u, m. = myšlená kružnice uzavírající obzor;

***obzorný** = obezřelý (šafař.); = co je na obzoru (Jir.); = mající rozhled (Pujm.);

obzorový, příd. k obzor

obzvláště || -šť, příslov. = zvláště...;

obzvláštní = zvláštní; -štně, obyčej. obzvlášť(ě)

obžaloba, ž. = žaloba státního zástupce, prokurátora; = obvinění, výtka, stížnost;

obžalobce, m. = žalobce;

***obžalobní** || *-bný = obsahující obžalobu, stížnost: -bní spis (Dr.); -bná otázka (Nov.)

obžalovací spis = obžaloba, stížnost

obžalovaná, ž. || -ný, m. = obžalovaná žena || -ný muž

***obžalovatel**, -e, m. = žalobce

***obžera** || ***obžerce**, m. = opilka, nemírný jedlík;

obžerný [-ně; -nost] = nestřídmy v pití nebo v jídle;

***obžerský**, příd. k obžerství;

obžerství, stř. = nestřídmost v jídle, nejčast. v pití

obžínkový, příd. k obžínky: -vá slavnost;

obžínky, -nek, ž. pomn. = oslava dokončení žní

obžíratí, v. žrátí

obžíva, ž. = obživení, živobytí

***obživitel**, -e, m. = živitel

obživlý, -vnouti, v. živnouti

***obživný** = živný (zastar.);

obživovati, v. živiti a živnouti

ocakovati, v. cákati

ocas, -u, m., část těla obratlovců.

ohon; podle podoby o. hvězdy ..., kudrlinka; sr. chváliti;

***ocasatice**, ž. = vlasatice;

ocasatý = mající ocas: -tá hvězda = kometa;

ocásek, -sku, m., zdrob. k ocas; přenes. něčí o. = kdo se ho pořád drží, je s ním;

***ocáskatý** = s mnoha ocásky;

ocáskovati = být něčím „ocáskem“;

ocáskovitý = podobný ocásku;

ocasné, -ho, stř. = spropitné od řezníka čeledínovi, služce při prodeji dobytka (zastar.);

ocasní žíně... = v ocase;

***ocasník**, -a, m. = „ocásek“, nekritický stoupenec (Ner.)

occidental «okcidentál», -u, m., umělý jazyk mezinárodní; **-talista** «-ta-», m. = jeho stoupenec

oceán || ***oke-**, -u, m., z řeč. = velký mořský celek; přenes. o. barev (Mrš.) = moře;

oceanida, -dka, -dek || ***oke-«ny-»**, ž. = antická mořská nymfa;

oceánový [-vě], **oceánský** || ***oke-**, příd. k oceán, okeán

ocel, -e, m. || čast. -i n. -e, ž., druh železa; symbol tvrdosti, nepoddajnosti: tvrdý jako o.;

ocelárenský, příd. k

ocelárna, ž. = huť na výrobu ocele;

ocelář, -e, m. = výrobce ocele;

-lářský [-lářství], příd. k tomu:

ocelek, -lku, m., železná ruda;

***ocelina**, ž. = ocel

ocelíti = „činit ocelí“, upevňovat, utužovat... (říd. kniž., Čelak., Heyd.); zprav. slož. dokon. *z-* = utužit... povahu; *z-* se v boji, práci; slož. nedokon. **ocelovati* || zprav. *zocelovati*

**ocelitý* = ocelový, zocelující;

**ocelivý* = ocelový (zastar., Jir.); přenes. = pevný... (šmil., Čech)

ocelo-, kmen k ocel ve slož.:

-ryjec || *-rytec*, *-jce* || *-tce*, m. = ryjec ocele;

-ryt, -u, m. = rytí do oceli, ocelorytina; *-rytina*, ž. = rytina v oceli;

-tisk, -u, m. = tisk ocelovými deskami

ocelovati, v. ocelití

**ocelověti*, *-vějí* = stávat se ocelový

ocelovitý [*-tě*; *-tost*] = podobný oceli;

ocelový [*-vě*] = z ocele; *-vě* šedý (Sez.); = jako z ocele; pevný, tuhý; sr. král

**ocenitelný* = co lze ocenit; v. neocenitelný;

oceniti, *-ňovati*, v. ceniti

ocet, *-cta*, m. = octová kyselina jako poživatina; zbyť, zůstat na o. = neprovdati se (lid. a hovor.); symbol kyselosti: kyselý jako o.; rozliti si ocet, v. liti

ocílka, *-lek*, ž., zdrob. k ocel = ocel na broušení nožů, dříve též na křesání ohně

ocítati se, *ocitnouti se*, *ocitovati se*, v. octnouti se

ocíťovati (se), v. cítiti a octnouti se

ocárna, ž. = dílna, továrna na ocet;

octář [*-řka*], *-e*, m. = výrobce, prodáváč octa; *octářský* [*-ství*], příd. k tomu

ocítí || *octovati* co = dávat na to, do toho ocet; slož. dokon. *při-* = přidat octa

octnouti se, *-ctnuv*, *-cti* || *ocít-* = náhle se dostat: o. se v nebezpečí, v nesnázích, v menšině, v rozpácích; kdo ví, kde se za rok octneme;

ocítati || *oci-* se || (zastar.) *oci-*

tovatí se || *-ťovati se* (Čech), nedokon.

octovatěti, *-tějí* = měniti se v ocet; slož. dokon. *z-*;

octovati, v. octiti

octovina, ž. = směs k přípravě octa;

octovitý [*-tě*; *-tost*] = jako ocet;

**octovka*, *-vek*, ž. = octová trest;

octový, příd. k ocet: *-vá* trest, chuť

ocún, -u, m., rostl.; zdrob. *ocúnek*, *-nku*, m.; *ocúnový* květ

**ocvikrovaný* = nosící cvikr;

**ocvikřenec*, *-nce*, m. = člověk s cvikrem; **-řený* = ocvikrovaný

oč, v. co; *oč*, *že* || *oč* *že*, výpustkou z *oč* platí = *oč* se sázíme. *že...* (stč.), dnes = citoslovné *že* (v. tam): *oč*, *že* nepřijdete? = *že* nepřijdete!; *oč*, *že* byste jiným šperkem nezdobila sebe než... (Čech)

očadlý = začouzený, opálený od slunce;

očadnouti, *-dnuv*, *-dl*, *-dnutí* = začouditi se, opáliti

**očar*, -u, m. = očarování;

**očarný* = čarovný

očekávati, v. čekati

**očelek*, *-lku*, m. || **-lí*, stř. ||

**-lka*, *-lek*, ž. = členka

**očemeřiti se* = opítí se (Jir.)

očeppek, *-pku*, m. = ošití u cepu ...; pomn. *očepky* = obřad při stavění čepce nevěstě na hlavu: *očepiti* nevěstu = dát jí čepce na hlavu (lid.)

očerňovatel, *-e*, m. = kdo očerňuje; *-ňovati*, v. černiti

**očevidec*, *-dce*, m., rus. = očitý svědek

očí, v. oko;

očíčko || *oči-*, *-ček*, stř., zdrob. k oko

očihnouti, *očihovati*, v. čihnouti

**očichovati* = očichávati

**očínko*, stř., zdrob. k oko;

očisko, stř. = velké oko (zhrub.)

očista, ž. = ospravedlnění v starém právu, katharse, ordálle: nč. = očištění: o. jazyka (od kazů), mravů...

očiřtceový, příd. k očiřtec: -vá muka

očiřtec, -tce, m., podle katol. církve = posmrtné místo pokání; mítí s kým o. již za živa = veliké trápení (lid. a hovor.)

***očiřtitel**, -e, m. = kdo očiřtí;
očiřtkový, příd. k očiřtky: -vá horečka;

očiřtky, -tek, ž. pomn. = výtok po porodu

***očiřtnouti**, -sti, -stnutí = zčiřtiti se

očiřtný [-ně] = za účelem očiřty: -ný oheň, -né snahy; působit... -ně

očiřřovací snahy = očiřtné:

-vatel [-vatelka], -e, m. = kdo očiřřuje; **-vati**, v. čiřtiti

očiřtý [-tě]: o. svědek = který vidí něco na vlastní oči; o. důkaz, -té svědectví = z vlastního poznání; -tě se o čem přesvědčit = na vlastní oči, z autopsie

***očiřvid**, -u, m. = autopsie (Suř.):

***očiřvidec**, -dce, m. = očiřtý svědek; **-decký**, příd. k tomu;

očiřvidný [-dně; -dnost], z pol. = patrný, zřejmý, zřetelný (běž.); -dně = vůčiřledě

očiřko, -ček, stř., zdrob. k oko; po očiřku se dívat... = nenápadně pozorovat; podle podoby: očiřko jehly, síťe...; o. na ratolesti = pupen; hra v karty

očiřkovací jehla, látka = na očiřkování; o. list = potvrzující očiřkování;

očiřkovati stromy = vřtěpovat očiřka; o. koho (nějakou látkou) proti nakařlivé nemoci...; dok. **na-** co nač; přenes. (hovor.) **na-** n. **v-** co komu (Herb.) = vřřpit, namluvit, vsugerovat

očiřmuchovati, v. čiřmuch

očiřní, příd. k oko: o. víčko, zákal, lékař...;

očiřnice, ž., 1. = očiřní důlek, orbita; 2. = část optic. přístrojů, okulár

očiřmovač, -e, m. = kdo očiřmuje; **očiřmovati**, v. čiřmět

očiřndračiřti co = očiřndrati. v. čiřndr

od, **ode**, předl. s 2. p., znamená 1. pryč od koho, čeho, východisko a směr děje: odejít od koho, vřřtát od stolu, odloučiřti co od čeho; jablko nepadne daleko od stromu (přiřsl.); vlak jede od Brna; přiřcházet od kupce, záře od slunce, začířti s nápravou od sebe;

2. přiřčinu, původ(ce), přiřslušnost, pak účel, úkol, určení: to je od toho (, že...), od veliké námahy ... || z toho...; omdlířt od horka || horkem; od malé jiskry les polehl (přiřsl.); dar od otce, posel od soudu, báseň od Sv. Čecha, klíč od domu, zámek od truhly, sklenice od medu; něco od jídla; platit od uřřití, opravy... || za uřřití...;

lék od kařřle (lid.) = proti kařřli: býřt od čeho = k tomu (ustanoven...); nebýřt od čeho, od toho něco učinit ||, abych učinil = nebýřt proti tomu (lid. a hovor.); nebýřt od řeči = býřt málomluvný, nemluvný; muž od slova = stojící v slově; v. pero;

3. časový začátek: od rána do večera, od mládí, od počátku...; **ne s p r.** nekouřřit od několika měsíců, býřt v úřřadě od pěti neděl..., místo: několik měsíců, 5 neděl (nejde o to, od kdy nekouřříme, nýbrž jak dlouho);

4. střídání: chodit od domu k domu, dům od domu, od vsi ke vsi, čekati den ode dne...

od-, sloves. předpona, znamená 1. pryč, jinam, stranou...: odněřt, -véřt, -běhnout, -táhnout; 2. zbavení čeho, osvobození od čeho, vykonání, napravení: odbarvít, odvodnit, odnářodnit, odsedět trest, odpracovati dluh, odčiřnit chybu; odzvonit klekání, odsloužit mři; 3. oplátku atp.: odsloužit se, odmlovat, odpovídat...

óda, ž., z řeč. = oslavná báseň
odaliska, -sek, ž., z tureč. = harémová otrokyně

odbalovati, v. baliti

odbarvovati, v. barviti

***odbásničití** = zbavit básnického rázu

odbaviti, -vovati, v. baviti

odbedniti, -dňovati, v. bedniti

***odběh**, -u, m. = odběhnutí;

***odběhlec**, -helce, m. = zběh (Jir.);

***odběhlík** [-lice], -a, m. = uprchlík, zběh;

odběhnouti, v. běhnouti;

***odběhovati** = odbíhati

odběr, -u, m. = odbírání: o. uhlí, plynu, elektric. proudu...; zboží jde na o. = kupuje se;

odběrač [-čka], -e, m. = kdo odbírá při kosení (Jir.);

odběratel [-lka], -e, m. = kdo odbírá (časopis...); příd. k tomu -ratelský; -ratelstvo, stř. hromad. = odběratelé;

odběrní || -rný || -rový, příd. k odběr: -rní list

odbíhati, v. -bíhati

odbíjená, ž., sportovní hra, volejbal

odbíjetí, v. bíjetí

odbíratí, v. -bíratí;

***odbírka**, ž. = odběr; = odchod (Koll.)

***odblesk**, -u, m. = odlesk (Čelak.)

odbočiti, v. bočiti;

odbočka, -ček, ž. = co odbočuje, filiálka (o. dráhy...); o. spolku... = ne ústřední spolek; = odbočení (v řeči...);

***odbočný** = odbočující, pobočný; **odbočovati**, v. bočiti

odboj, -e, m. = vzpoura, povstání, revoluční činnost; v. fronda;

***odbojce** (Čech) || -bůjce, m. (obrozen.) = odbojník;

odbojnický [-cky; -ctví], příd. k odbojník [-bojnice], -a, m. = povstalec, revolucionář, insurgent;

odbojný [-ně; -nost] = provádějící odboj, revoluční

odbor, -u, m. = oddělení úřadu, spolku, organizace; pomn. **odborný** = organizace odborové, podle pracovního odboru, oboru;

odborář, -e, m. = člen odborové organizace; **odbordářský** [-sky; -ství], příd. k tomu

odbornický [-cky; -ctví], příd. k odborník [-rnice], -a, m. = odborný pracovník, znalec, lékař..., specialista;

odborný [-ně; -nost] = s něčím se podrobně obírající, dobře toho znalý, od odborníka...: -ný lékař, pracovník, ústav, časopis, posudek; -ná literatura, škola, -rné vědomosti; -ný učitel (na bývalé měšťan. škole);

odborový přednosta (v minister.); -vá organizace, -vé hnutí

***odbožniti** || ***odbožšiti** = zbavit boha, božského rázu; ***odbožšovati**, nedok.

***odbůjce**, v. odboj

odbyt, -u, m. = možnost prodeje: o. zboží; zboží jde na o. = prodává se, protože je po něm poptávka

***odbytě**, příslov. = odbývavě, ledabyly

odbytí, -budu... (jako býti): o. koho = odmítnout, zbavit se; dostalo se mu rázného odbytí; odbytí zboží = prodat; v. odbyt; o. si co (nemoc, zkoušky...) = mítl „za sebou“, hotovo...; o. co = projednat, vyříditi (na schůzi...); odbytá věc || o. co, práci, povinnost... = vykonati povrchně, ledabyly; o. se: odbylo se to šťastně = provedlo se, událo; už to má -to = zemřel; **odbývati**, nedokon.

odbytiště, stř. = místo odbytu

odbytné, -ho, stř. = částka vyplacená zaměstnanci jednou provždy při odchodu ze zaměstnání

odbytný [-ně; -nost] = 1. jdoucí na odbyt; 2. dající se odbýt, v. neodbytný; 3. odbývavý

odbytový, příd. k odbyt: -vé možnosti = m. odbytu

odbývati, v. odbýti;

odbývavý [-vě; -vost] = odbývající, odmítavý, ledabylý

odcírkevniti = zbaviti církevního rázu, vlivu: -vňovati, nedokon.

***odcizilec**, -lce, m. = kdo se odcizí, vystěhuje;
 ***odcizelý** [-le; -lost] = odcizený, cizí;
odcizený [-ně; -nost] = kdo se odcizí, zlohostejní || -ná věc = zcizená, ukradená; v. **odciziti** pod **ciziti**;
odcizovati, v. **ciziti**
odčíniti, -ňovati, v. **číniti**
odčítací = k odčítání: o. měřítko
oddací || **oddávací** list = potvrzující oddavky: -vací síň = kde se oddává
 ***oddálený** [-ně; -nost] = vzdálený;
oddáliti, **oddalovati**, v. **dáliti**
oddaný [-dán...; -daně; -danost], příd. od oddati se = věnující se: o. vědě; = věrný: o. přítel, ctitel...; být komu oddán: -ně sloužit
oddati, v. **dáti**
oddávací, v. **oddací**
 ***oddavčí** || ***-večný** = oddavkový
oddávati, nedok. k oddati, v. **dáti**
 ***oddavkářna**, -ren, ž. = oddavková síň || ***oddavkovna**, -ven, ž.
oddavkový, příd. k oddavky;
oddavky, -vek, ž. pomn. || zastar. a lid. -vků, m. pomn. = oddání (v. **dáti**)
oddech, -u, m. = oddechnutí, odpočinek;
 -**chnouti**, -**chovati**, v. **dechnouti**
oddenek, -nku, m. = co je „ode dna“, podzemní stonek rostliny
oddělení, stř., sr. **dělití**; konkrétně = oddělená, samostatná část něčeho, oddíl, 1. = místnost: pánské, dámské oddělení v železničním voze; 2. = část skříně...; 3. = skupina lidí; = pracovní, zájmová skupina (v úřadě...)
oddělený [-ně; -nost] = odloučený; -ně = odloučeně;
oddělovati, v. **dělití**
oddíl, -u, m. = oddělení, díl, část: o. knihy, vojska...
oddlužití, -**dlužovati**, v. **dlužití**
 ***od dola**, **oddola**, příslov. = zdola
oddrolovati, v. **droliti**

***odduchování** || ***-chovnění**, stř. = zbavení duchovosti, duchovního rázu
odduševniti = zbaviti duševního rázu; -**ševňovati**, nedok.
oddych, -u, m. = oddech (So., Č.-Chod);
 ***oddychati** = oddychovati || ***od-dýchati**, v. **dýchati**
 ***oddychnouti si**, -chl, -chnuv, -chnutí = oddechnouti si;
oddychovati, v. **dýchati**
ode, v. **od**
odebíratí, v. -**bíratí**
odečítati, v. **čítati**
odedávna, příslov. = od dávných dob
odemknouti, v. **mknouti**
 ***odemsta**, ž. = pomsta, msta;
odemstívati se, v. **mstítí**
odepisovati, v. **psáti**
odér, -u, m., z franc. odeur = vůně
oderský, příd. k Odra
Odeř, -deře, ž., ves v Č.
odesílací || řídč. **odsí-** stanice (ze které se něco odesílá)...;
odesílatel [-lka], -e, m. = kdo odesílá, odešle; -**sílati**, v. **sílati**. -**slati**, v. **sláti**
odestíratí, v. **stříti**
odestýlati, v. **stláti**
 ***odevčíra** || **odvčíra**, příslov. = od včerejška (lid.)
odevěký, v. **odvěký**
odevřítí, v. **otevřítí**
odevšad || ***-všady**, **-všud** || ***-všudy**, příslov. = se všech stran, míst
odevzdaný [-ně; -nost] (do vůle Boží, osudu). k **odevzdati**, v. **vzdáti**;
 -**vzda(va)tel**, -e, m. (dopisu...) = kdo odevzdává, odevzdá;
 -**vzdávati**, v. **vzdáti**
odevždy, v. **vždy**
odezírací || **odzírací** metoda = záležející v odzíráni; -**ratí**, v. **zíratí**
odezva, ž. = ohlas
oděn, v. **odítí**;
 ***oděnek**, -nce, m. = ozbrojenec
odění, stř., k **odítí**; konkrét. = oděv; válečné o. = brnění
oděrek, -rku, m. || -**rka**, ž. = odřený kousek kůže
oděský, příd. k Oděsa

oděv, -u, m. = čím se odíváme, šat, oblek; **oděvna**, ž. = šatna (říd.):

oděvné, stř. = příspěvek na oděv, náhrada zaň;

oděvní || -vný: -ní družstvo, skladiště; -ní průmysl || řídč. -ný; **oděvnícký** [-cky; -ctví], příd. k **oděvník**, -a, m. = výrobce oděvů, obchodník s nimi, konfekcionář

odfrkovati, v. frk

odfukovati, v. fouknouti

odhad, -u, m. = odhadnutí, ocenění;

odhadce (n i k. -hád-), m. = kdo provádí odhad || ***odhadč**, -ho, m.;

odhadné, -ho, stř. = poplatek za odhad; **odhadní** cena, komise;

odhadnouti, -dl. -dnut(i) = ocenit;

***odhadný** [-ně] = co lze odhadnouti; -ně = s úmyslem odhadnout;

odhadovati, nedok. k odhadnouti;

***odhadový**: -vé pohledy = odhadující, pátravé (Sez.)

***odhalitel**, -e, m. || **odhalovatel**, -e, m. = kdo odhalí, odhaluje;

odhalovati, v. haliti

odháněti, v. háněti

odháknouti, v. hákovati

***odhazek**, -zku, m. = něco odhozeného, odhozek

odhazovati, v. házeti

odhláška, -šek, ž. = odhlášení

odhlašovací listek = kterým se odhlašujeme: -vati, v. hlásiti

odhlédnouti, -hlížeti, v. hlédnouti, -hlížeti

odhmotniti, -ňovati, v. hmotniti

odhmyziti, -zen(i): o. byt = zbavit hmyzu; -zovati, nedokon.

odhodlání, stř. = pevný úmysl;

odhodlaný [-lán; -laně; -lanost] = rozhodnut, připraven, hotov: být -lán něco učinit, ke všemu, na smrt || člověk odhodlaný ke všemu...; -laně = s odhodláním

***odhoří**, stř. = pohoří (Palac.)

***odhozek**, -zku, m. = odhazek

odhrabovati, v. hrabati

***odhrdinštiti** = zbavit hrdinskosti

***odhrkovati** = odhrkávati

odhrnovati, v. hrnouti

odhryzovati, v. hryzati

***odhůry**, příslov. = shora

odcházeti, v. -cházeti

odchlípenina, ž. = odchlípení, něco odchlíplého;

odchlípiti, **odchlípnouti**, **odchlípovati**, v. chlípiti

odchod, -u, m. = odejití (z domu, z místa pobytu, z úřadu...); být na -du = před -dem;

odchodná: vysvědčení na -dnou

odchov, -u, m. = chov (odbor.)

odchovanec [-nka], -nce, m. = kdo je odchován(a) (v. chovati): o. ústavu, učitele, své doby

odchovna, -ven, ž. = stáj na odchov dobytka

***odchrčovati** = chrčeti, chrčivě odkašlávati

odchrkovati, v. chrk

odchylka, ž. = odchýlení, úchylka od pravidla, nejčastějšího stavu, zvyku; v. deklinace, aberace;

odchylný [-ně; -nost] = odchylnující se, odlišný, jiný: -né mínění...;

odchylovati, v. chýliti

odický [-cky] «-dyc-» = vyskytující se v ódách, jim podobný

odín, příč. = oděn, v. odíti

odiosní «-dyjóz-» || -óní [-ně; -nost], z lat. = budící opovržení, opovržlivý: o. slovo, příchut'

***odírač**, -e, m. = kdo odírá (Ner.);

***odíratel**, -e, m. = odírač;

odítrati, v. dříti

odíti, dokon. k II dít = obléci: obyč. o- se; **odívati**, nedok.

odium «ódyjum», -dia, stř., lat. = nenávisť, opovržení

odiv, -u, m., ve spoj. na odiv (něco ukazovat...) = aby to vzbuzovalo podiv, že to vzbudí podiv, okázale

***odívaný** = okoukaný, zevšednělý

odívati, v. odíti

***odivný**, příd. k odiv: o. nános v příbězích (Nov.) = který má budit podiv

***odjaktěživa** || zprav. **odjakživa**, příslov. = odevždy

odjezd, -u, m. = odjetí
odjídati, v. jídati
odjímati, v. jímati
odjinud, příslov. = od. s jiné strany, z jiného kraje..., od někoho jiného
odjistiti, -*jiškovati*, v. jistiti
odjížděti, v. -jížděti
odkad (lid.) || *odkud* (lid. -*ď*), příslov. = od, z které strany, od koho...
odkájeti, v. kájeti
odkap, -u, m. = okap
odkatoličiti se = odstoupit od katolické víry (Palac.)
odkaz, -u, m. = co se jmenovitě odkáže v poslední vůli, legát; = upozornění na jiné heslo ve slovníku, na jinou kapitolu knihy, na jinou knihu, na něčí výrok...: v knize je o. na Leninův spis ap.; přenes. = (vědecké...) dílo, které někdo zanechá; = odepření poslušnosti (podle ruš.);
odkazatel, -e, || -*zovatel* [-*lka*], -e || *odkazce*, m. = kdo odkazuje, testátor, obyč. zůstavitel;
odkazník, -a, m. = odkazovník;
odkazovati, v. kázati;
odkazovník, -a, m. = kdo dostane odkaz
odklad, -u, m. = odložení (v. ložití): o. trestu...; vyříditi co bez -du; věc nestrpí -du; činiti stálé, věčné -dy: nechat na -dích (šmil., zastar.);
odkládací lhůta = do které se něco odkládá
odkládati, v. klásti;
odkládavý [-*vě*; -*vost*] = odkládající, vyhýbavý;
odkladný = umožňující odklad: mít o. účinek
odkláněti, v. kloniti
odklízeti, -*klizovati*, v. kliditi
odklon, -u, m. = odklonění, odchýlení: o. od koho, od směru
odkloňovati, v. kloniti
***odklopitý** = odklopený, odchlíplý, odstávající (Č.-Chod)
odklopovati, v. klopiti

odkojenec, -nce, m. = odkojené dítě, odchovanec;
odkojovati, v. kojiti
odkolek, -lku, m. = co se odkole (v. kláti), odštěpek, odřezek
odkop, -u, m. = odkopávání, odkopnutí;
odkopávka, -vek, ž. = odkopávání, co se odkopá;
***odkopovati** = odkopávat
odkorek, -rku, m. = krajina 1.:
odkorkový: -vé prkno, -vý plot
odkoukaný, -*kávati*, v. koukati
odkrájeti, -*krajovati*, v. krájeti
odkrápka, -pek, ž. = příkrývka proti dešti v kočáře
odkrojek, -jku, m. = odkrojený kousek (kůže...)
odkrojovati, v. krojiti
***odkrok**, -u, m. = krok zpět (Suš.)
odkrouhnouti, v. krouhnouti
odkrucovati, v. kroutiti
odkrviti, -*vovati*, v. krviti
***odkryt**, -u, || *odkrytek*, -tku, m. = objev
odkrývati, v. krýti:
**odkrývka*, -vek, ž. = svrchní vrstva nad lomem, ložiskem něčeho
***odkřesťaniti** = zbavit křesťanství:
-ňovati, nedok.
odkud, příslov., v. odkad;
odkudkoli = odkud s odstinem libovolnosti;
odkudchce, v. chtíti 7.; *odkudsi* = odtěkud, ale nevím, neví se odkud; *odkudž(e)* = tázací nebo vztažné odkud s citovým zabarvením
odkuklovati, v. kukliti
odkup, -u, m. = odkoupení
odkusovati, v. kousati
odkvétati, v. -kvétati:
odkvetlý strom...; přenes. -lá krasavice = ztrativší krásu
odkvět, -u, m. = odkvetení (stromů...); přenes. = ztráta krásy (hovor.); = úpadek (Ner.)
***odkyv**, -u m. = odkývnutí, kyv stranou;
odkývnouti, v. kývnouti
odladovati, v. laditi
odlamovati, v. lámati

od leckad, od leckud || *odleckad*, příslov. = s leckteré, s různé strany

odlehčiti, -čovati, v. lehčiti

***odlehlina**, ž. = odlehlé místo;

odlehlý [-le; -lost] = stranou ležící, vzdálený: o. kraj; přenes. = vzdálený, s čím se neobíráme: o. obor

odlehnouti, 1. slož. k lehnouti, v. tam; 2. souvisí s lehký; neosob. odlehne mi = odleví se, uleví, ulehčí (lid. a hovor., čap.); přenes. = otrne

odlepovati, v. lepi

odlesk, -u, m. = odraz lesku

odlet, -u, m. = odletění (ptactva, letadla); *odlétati, -létnouti, -letovati*, v. létati, létnouti

***odlev**, -u, m. || ***-va**, ž. = odlevení, odlehčení

odlévati, v. lévati

odleviti, 1. neosob. -ví se komu, = ulehčí se, odlehne; 2. o. si = ulehčiti si; *odlevovati se, si*, nedok. (lid.)

odlézati, v. lézati

odleželý = co se odleží

***odlídšťelý** = zbavený lidských vlastností; *-dštití* = zbavit lid. vlastností; *-dšťovati*, nedok.

***odlik**, -u, m. || *odlika*, ž. = disjunkce (Mar.); = odstín, obměna, odlitek, kople, obraz (kníž., Kollár, Vrchl., Č.-Chod a j.); ***-kovati** = rozlišovat, kopírovat...

***odlípnoti**, v. lípnouti

***odlišený** [-ně; -nost] = odlišný

odlišný [-ně; -nost] = odlišující se, rozdílný; *-šovati*, v. lišiti

odlítati, -tnouti, v. létati, létnouti

odlitek, -tku, m. = odlitý předmět

odliv, -u, m. = pravidelný pokles mořské hladiny u pobřeží, opak přílivu; přenes. o. hostů... = úbytek, odchod

odlívati, v. lévati;

odlivka, -vek, ž. = sklenička, do níž se odlévá z větší nádoby, část dýmky

odloučený [-ně; -nost], v. loučiti; žít -ně od rodiny; v -nosti = v ústraní

***odloženec**, -nce, m. = odložené dítě;

odložití, v. ložiti

odlučné, -ného, str. = peněžita náhrada za odloučení od rodiny;

odlučný [-ně; -nost] = odlučující, separatistický: -né hnutí; duch -nosti;

odlučovati, v. loučiti

odluka, ž. = odloučení: o. církve od státu; *odlukový* význam, genitiv (mluvn.)

odlupek, -pku, m. = něco odloupeného (Schulz); přenes. = výlupek: o. trhanů (Ner.);

odlupovati, v. loupati

odluzovati, v. louditi

odmejknouti, v. mýknouti

odměk, -u, m. = obleva

odměna, ž. = náhrada za práci, úsluhu, píll...: dáti... -nu, dostati co, dáti co -nou || za -nu: sr. honorář, Jidáš, královský;

odměnitel [-lka], -e, m. = kdo odmění;

odměniti, -měňovati, v. měniti;

***odměnný** = za odměnu, jako odplata

odměrka, -rek, ž. = nádoba na odměřování

odměrný = na odměřování, o nádobách (Trýb); o. bod = podle kterého se zaměřuje

odměřený [-ně; -nost]: -ný krok = přesně změřený; přenes. = chladný, upjatý: -né chování: chovati se -ně; *odměřovati*, v. měřiti

odměšovati, v. mísiti

***odmílka**, -lek, ž. = odemletá hlína...

***odmířeti**, -ejí = odměřovati

od místa || *odmísta*, příslov. = vhodné: bylo by od místa dolíčiti (Ner., zastar.)

odmítati, -tám = odmršťovat, nevyhovovat: o. koho, prosbu, žádost;

odmítavý [-vě; -vost] = odmítající: o. posudek; -vě se ke komu chovat;

odmítnouti, -ti, -tnuv, -tnut(i), dokon. k odmítati

odmlčovati se, v. mlčeti

*odmlk, -u, m. = odmlčení (Mar.);

odmlka, ž. = přestávka, doba nevysílání (v rozhlase);

**odmlklý* [-kle; -klost] = odmlčevší se, zamklý;

odmlknouti, v. mlknouti

odmlouvač, -e, m. = kdo odmlouvá; -*vačný* || -*vavý* = často odmlouvající; -*vati*, v. mluvit

*odmluva, ž. = odmlouvání

odmocnina, ž. = kořen (čísla);

-*cniti*, v. mocnit;

-*cnítka*, stř. = znamení odmocnění (✓);

-*čnovati*, v. mocnit

odmokati, v. moknouti

*odmravniti = zbavit mravnosti;

-*novati*, nedok.

odmršřovati, v. mršřiti

odmrzati, -*závati*, v. mrznouti

*odmužniti = zbavit mužnosti;

-*novati*, nedok.

*odmužštití = zbavit mužství;

-*šlovati*, nedok.

*odmyk, -u, m.: o. rtů = odtržení od sebe;

odmykati, v. I mykati; *odmýknouti*, v. mýknouti

odmýšletí, v. mysliti

odnacisovati, v. nacisovati

odnárodnělý = kdo se odnárodní;

*-*rodnělec*, -nce, m. = odnárodnělý člověk, odrodilec;

odnárodniti = zbavit národního vědomí; od- se = ztratit národní vědomí; -*rodňovati*, nedok.

odnášetí, v. -nášeti

odňat, -a..., v. jmouti

odnaučovati, v. učiti

odnechtítí se, neosob. odnechce se, -chtělo se mi toho || to, pracovat... = pozbudu... chuť k tomu, k práci

od nepamětna, v. nepamět

odněkud (lid. -*kad*), příslov. = s. z některého místa, od někoho...

odněmčovati, v. němčiti

odnětí, stř., v. jmouti

odnikud, příslov. = s. z žádného místa, od nikoho

odnímati, *odníti*, v. jímati, jmouti

*odnos, -u, m. = vztah

odnož, -e, ž., 1. = hříženec; 2. = větev: slovanská o. (šafař.); = část celku;

**odnožek*, -žku, m. || *-*ží*, stř. = odnož;

odnožiti || -*žovati* = pustit || pouštět odnože

odolati, -lám = vydržet, nepodlehout: o. komu (nepříteli), čemu (pokušení, touze...); proti svéhlavosti rozum neodolá (Palac.); nemohl o. [totiž touze...] se tam podívat || aby se tam nepodíval; neodolal, aby... || -lál a podíval se tam;

odolávati, -vám, nedokon.

sr. udolati, zdolati

*odolek, -lku, m. = podolek (Holeč.)

odolný [-*ně*; -*nost*] = odolávající: o. proti nákaze = imunní

odonud, příslov. = s. z onoho místa, tam odtud

odorit, -u, m., z lat., desinfekční prostředek; -*tové* mýdlo

*odosobiti || -*bniti* = zbavit osobního rázu;

nedok. -*bovati* || -*bňovati*

odpačovati, v. páčiti

odpad, -u, m. = odpadávání, odtok (vody...); = odbyť (Třeb.): o. od víry (říd.);

odpadek, -dku, m. = co odpadne, odpadá při zpracování, vaření, jídle...; přenes. = společen. spodina; o. romantismu (šal.); *odpadkový*: -vá stl...;

**odpadlec*, -dlce, m. = odpadlík: *odpadlický* [-*cky*; -*ctví*], příd. k *odpadlík* [-*dlíce*], -a, m. = člověk odpadlý od národa, víry...;

odpadliště, stř. = místo, jáma s odpadky;

odpadlý = kdo, co odpadne;

odpadní || -*dový*: -ní voda, -dová roura, příze

odpalovati, v. pálit

odparovati, v. páratí, -*pařovati*, v. pařiti, -*pichovati*, v. píchati, -*píjetí*, v. píjeti

*odpilek, -lku, m., obyč. pomn. -lky = odpadky při pilování (Staš.)

odpínací knoflík... = na odpínání;
 -nati, v. pnouti
 odpírati, v. přiti a práti;
 odpíravý [-vě; -vost] = odpíra-
 jící si. odříkavý; -vý život; =
 kladoucí odpor, o těstě (Ner.)
 odpis, -u, m. = odepsání (dluhu,
 daní atp.); odpisovati, v. psát
 odpláceti, v. platiti
 odplata, ž. = odměna: o. zač; vět-
 šinou ve smyslu nepříznivém =
 trest (ne tělesný)
 odplavovati, v. plaviti
 odplétati, v. plétati
 odplivnouti, -vovati, v. plivnouti
 odplížovati, v. plížiti
 odplouvati, v. plouti
 odplývati, v. plynouti
 odpočal, -čat(ý), v. odpočinouti
 odpočet, -čtu, m. = odpočtení, vy-
 účtování
 odpočinek, -nku, m. = odpočnutí,
 delší oddech; věčný o. = po-
 smrtný; = o. od úřadování...
 odchod z činné služby, pense
 odpočinouti, -činuv, -činul, -nut(i),
 n i k. -čav, -čal, -čat(i) (lid. a
 hovor. -čnouti) = přestat pra-
 covati, oddechnouti si: o. si od
 práce, po -ci; věčné -činutí =
 posmrtné;
 odpočívati, nedokon.; o. v hrobě,
 -čivej v pokoji (o nebožtíkově)
 odpočívadlo, -del, stř. = místo k
 odpočinutí na schodech;
 odpočívárna, -ren, ž. = místnost
 na odpočívání;
 odpočívati, v. odpočinouti;
 odpočívátko, -tek, stř., zdrob. k
 odpočívadlo = sedátko, lehátko
 apod. (říd.)
 odpočivné, stř. = výslužné, pen-
 se;
 odpočivný = pensijní
 odpočnouti, v. odpočinouti
 odpočtový, příd. k odpočet: -vá po-
 ložka
 odpojoovati, v. II pojiti
 *odpola, příslov. = napolo, zpola
 odpoledne || řídč. odpůldne, stř.
 = doba po poledni, do večera;
 příslovečně: přijíti... o.;
 *odpolední, stř. = odpoledne;

odpolední doba, čaj; odpolední-
 ček, -čku, m., zdrob. k odpoled-
 ník, -u, m. = odpolední časopis
 odpolou, v. polou;
 odpolu || -ly = zpola (zastar.)
 odpomáhati, v. pomoci
 odpomoc, -i. ž. = pomoc, náprava
 odpor, -u, m. = odporování, pro-
 tivení, obrana proti komu, če-
 mu, nesouhlas, námitky: branný
 o.; klásti o.; povstati, postavit
 se... k -ru, na o.; v o. co brát;
 vzdáti se, přijmouti co bez -ru;
 o. vzduchu, vody = odporování
 pohybu v něm, v ní;
 = ošklivení si, protivení: o. k
 práci; o. k jídlu. degout; sr.
 idiosynkrasie;
 odporník, -a, m. = odpůrce (za-
 star.);
 odporný [-ně; -nost], 1. -né stra-
 ny = kladoucí odpor, sváříci se
 (zastar.); 2. = nepříjemný, vzb-
 uzující ošklivost, odpuzující: -ný
 člověk, -ná chuť; chutná to -né
 odporoučeti, v. ručiti
 odporovací spojka, význam = vy-
 jadřující odpor;
 odporovati, -ruji = klásti odpor,
 popíratí správnost mínění..., pro-
 tiviti se, nesrovnávati se: o. ko-
 mu, pravdě...
 odporový, příd. k odpor: -vé sou-
 větí (Ertl); -vý teploměr... (od-
 bor.)
 *odporučenec, -nce, m. = odporu-
 čená osoba, c h y b. m. doporu-
 čenec; -ručení, -ný, v. doporu-
 čení, -ný; *-ručenka, ž. = odpo-
 ručující list (Čech), c h y b. m.
 doporučenka;
 odporučovati, v. ručiti
 odpouštěti, v. pouštěti;
 *odpouštivý [-vě; -vost] = od-
 pouštějící
 odpouzeti, v. puditi
 odpověď, -di, ž. = ústní n. písem-
 ný jazykový projev podnícený
 otázkou: dáti správnou... o.; ne-
 zůstati dlužen o. = pohotově od-
 povědět; nejíti daleko pro o. =
 odpovědět bez obalu (hovor.);
 odpovéděti, v. pověděti

odpovědní tiskopis... = na odpověď; o. list = kterým se vyhlašovalo nepřátelství, opovědný; **odpovědnictví**, stř. = vyhlášení nepřátelství (zastar.); **odpovědník**, -a, m. = odpovědný nepřítel (zastar., Nov., Sez.); **odpovědnost** || **zod-**, -i, ž., 1. o. za vlastní činy, jednání = vědomí dosahu, následků jich, jeho; 2. o. za koho, zač = ručení za jeho činy, za správný chod (podniku...): mít, brát na sebe o. zač; být volán k -stí; činiti co na vlastní o.; **odpovědný nepřítel** = který vyhlásí nepřátelství, úhlavní, opovědný; o. boj = opovědný ze msty; o. list = kterým se vyhlašovalo nepřátelství, opovědný; **odpovědný** || **zod-** [zříd. kniž. -*den*], 1. o., zod. za své činy = vědomý jejich dosahu, následků; 2. o., zod. za koho, zač = ručící
***odpozdrav**, -u, m. = odpověď na pozdrav (Kollár)
odpradávná, v. pradávný
***odprávka**, ž. = vypravení vlaku apod. (podle ruš.); **odpravovati**, v. praviti
odprodej, -e, m. = odprodání (obchod.)
***odprysk**, -u, m. = co odprýskne, odštěpek (Vrchl.); **odpryskovati**, v. prýskati
odpřahati, -*přáhnouti*, v. přahati
odpředu, příslov. = s přední strany
odpudivý [-*vě*; -*vost*] = odpuzující; o. zvuk (Klič.); = odstředivý, odštěpný; o. talent (šal.) || zříd. **odpudivý** [-*vě*; -*vost*]
odpůldne, v. odpoledne; ***odpůldní** = odpolední
odpůrce [-*rkyně*], m. = kdo odporuje, protivník; můj odpůrce, o. čeho, o d c h. čemu (Vrchl.); **odpůrčí strana** = protivná; **odpůrnictví**, stř. (šal.) = sklon k odporování, záliba v něm; **odpůrník**, -a, m. = odpůrce (říd.); **odpůrný** [-*ně*] = odporující, odmítavý (Herrm.)

***odpust**, -u, m. = posvícení (nářeč.); **odpustek**, -tku, obyč. pomn. -*tky* (-*půstky*, Ner.), m., v katol. cír. = odpuštění časných trestů za hříchy; -*stkový*: -vý týden, -vé zlořády
odpuzovati, v. puditi
***odr**, -u, m. = kůl, tyč (Kollár. Baar); lid. **vodr** = patro na mlatě
***odradivý** [-*vě*; -*vost*] = odrazující
odrakouštit = zbavit rakouského smýšlení (za Rak.-Uh.): o. se
Odraneč, -nče, ž., ves v Č.
***odranina**, ž. = cár (šafař.)
odraz, -u, m. = odrazení (kouli. světla...); **odraziště**, stř. = místo, oblast odrazu něčeho; **odrazivý** [-*vost*] = schopný odrazu
odrazovati, v. raditi
odrážeti, v. rážeti:
odrážka, ž. = co se odrazí, odpadek; = srážka (s ceny); hudební značka
***odrhati** = odrhnouti; -*hávati*, v. drhnouti
odrhovačka, ž. = umělecky bezcenná píseň; **odrhovati**, v. drhnouti
***odrobina**, zdrob. -*bínka*, -*bínka*, -*nek*, ž. = drobeček (nářeč.)
odročiti sněm, schůzi... = položit k jinému „roku“, odložit; -*covací* přípis = kterým se odročuje; -*čovati*, nedok. k odročiti
***odrod**, -u, m. = odruda, skupina (obrozen.); ***odrodek**, -dku, m. = odruda (t.); -*dek*, -*dka* = odštěpenec (Suš.)
odrodilec [*-*lka*], -lce, m. = odrodilý člověk, renegát; -*lecký* [-*lecký*; -*lectví*], příd. k tomu: **odrodilství**, stř. = to, že je někdo odrodilec, odrodilectví; **odrodilý** = kdo se odrodí. od cizí národu
odrolovati, v. droliti
***odrost**, -u, m. = odrostlá mládež; ***odrostek**, -tka, m. = jedinec z odrostu (Čelak.); **odrostlý** = vzrostlý, vyspělejší: -lá mládež

- *odroženec**, -nce, m. = odrodilec;
-zovati, v. roditi
- odruda** || podle Prav. *odrů-*, ale vyslovuje se zprav. -ru-, ž. = druhová odchylka u rostlin a živočichů, varieta
- odrůstatí**, v. růsti
- odrušovati**, v. rušiti
- Odry**, Oder, ž. pomn., slez. město
- odřívati**, v. rýti
- odřeknouti**, v. říci
- odřeniná**, ž. = odření, odřené místo
- *odřezanec**, -nce, m. = odrodilec
- odřezek**, -zku, m. = něco odřezaného, odříznutého;
odřezovati, v. řezati
- odřihost**, -a, m. = kdo dře hosty, nadávka hostinským (lid., Vanč.)
- odřikací** = co je na odřikání, čím se odřikáme: o. formule;
odřikati, v. říkati;
odřikavý [-vě; -vost] = odřikající se, si (v. říci), odpírající si (pohodlí...), nenáročný: o. člověk, život; -vost učenců (Weing.)
- *odřipati** = odřítí, odloupat
- odřivous**, -a, m. = holič (hanl.);
-vous, -u, m. = zavínutá střela jako erbovní znamení
- odsek**, -u, m. = odseknutí (šerm.);
**odsekovati* = odsekávati
- odshora** || *-shůry*, příslov. = shora
- odsílatel**, v. odesílatel: *odsílati*, v. sílati
- odskakovati**, v. skákat
- *odskočný** = odskakující. odbíhavý;
**odskočovati* = odskakovati
- odskok**, -u, m. = odskočení; jítí kam, být někde jen na o. = na chvílku; o. v líčení, vypravování = odbočka (Sez.)
- odsláněti**, v. sláněti;
odslonovati, v. sloniti
- *odslovaniti** = zbaviti slovanství (šafař.); *-ňovati*, nedokon.;
odslovanštěti, -tějí = přestat být slovanský (obrozen.)
- odsloviti**, *-slovovati*, v. slovíti
- *odsluha**, ž. = vzájemná úsluha, „protislužba“, revanche (obrozen., i dnes někdy): *odsluhovati*, v. sloužiti
- odsluní**, stř. = nejvzdálenější poloha planety od slunce, aphelium
- *odslzovati** co = roniti při čem slzy
- *odsmyslniti** = zbaviti smyslnosti;
-ňovati, nedok.
- *odsobečtiti** = zbaviti sobeckosti;
-človati, nedok.
- odsouti**, *-souovati*, v. souiti
- odsouvnouti**, -vl, -vnut(i) = odsunouti
- odsouzenec** [-*nkyně*], -nce, m. = odsouzený člověk
- *odsouzeti**, -zejí = odsuzovati
- odspod(u)**, příslov. = zdola, zespodu
- *odstálý** = odstávající
- odsávací** (-*ssávací*) = na odsávání; *-vati*, v. sáti
- odstálý** || *-státý* = co stálo, stojí nějakou dobu; = ne příliš studený: -lé pivo, -tá voda
- odstátí**, v. II státi
- odstátniti** = zbavit státního rázu;
-ňovati, nedokon.
- odstátý**, v. odstálý
- odstav**, -u, m. = odstavení (tele. dítěte)
- odstávati**, v. II státi
- odstávče** || *-stavče*, -čete, stř. = odstavené dobytče atp.
- odstavec**, -vce, m. = oddíl v knize ...; zdrob. *-veček*, -čku, m.;
**odstavek*, -vku, m. = odstavec, časový úsek (Ner.)
- odstávka**, ž. = mezera mezi písmeny, přestávka (říd.); = pense (podle ruš.), odstavec (obrozen.); = odpočívadlo
- odstavovati**, v. stavovati
- odstín**, -u, m. = jemný rozdíl, nuance: o. významu slova, barvy;
odstíněný, *odstíniti*, v. stíniti;
odstínovatel [-lka], -e, m. = kdo odstínuje (šal.); *-ňovati*, v. stíniti;
**odstínovati*, v. stínovati;
odstínový = vyznačující odstíny, rozlišující je: -vá barva; -vé myšlení (šal.)
- odstíratí**, v. stříti
- *odstoupená**, ž. = odstoupení
- *odstrájetí**, -její = odstrojovati

***odstranitelný** = co lze odstranit (Čap.); *-niti, -ňovati, v. straniti*
***odstrašená, ž.** = odstrašení;
***odstrašivý [-vě; -vost]** || ***-šný** = odstrašující;
odstrašovati, -šující, v. strašiti
***odstrčenec, -nce, m.** = odstrčený člověk (Nov.);
*odstrčený [-ně; *-nost]*, přič. od odstrčiti = zanedbávaný, pomíjený; *-ně* = v ústraní, v zapomenutí
odstrk, -u, m. = odstrčení;
***odstrkavý [-vost]** = odmítavý (Koll.); *-kovati, v. strkat*
odstrojovati, v. strojiti
odstřediti, -děn(i), o. mléko = vyloučiti z něho smetanu; *-ďovati, -đuji, nedokon.*;
odstředivka, ž. = stroj na odstřeďování, centrifuga;
odstředivý [-vě; -vost] = směřující od středu pryč, odpudivý, centrifugální: *-vá síla...*; přenes. *-vé snahy* = odštěpné, odpudivé, separatistické || zříd. **odstředný [-ně; -nost]**;
odstřeďovati, v. výše
odstřel, -u, m. = odstřelení, *-lování (zvěře), počet kusů určených k odstřelení; -lovati, v. střílati*
odstříhovati, v. stříhati
odstříkovací = na odstříkování; *-vati, v. stříkati*
odstřížek, -žku, m. = něco odstřiženého
odstup, -u, m. = odstoupení (od katolictví; Jir.); o. čeho = postoupení; = vzdálenost cvičenců ...; přenes. o. od událostí... = časová vzdálenost od nich a možnost je správně posuzovati;
***odstupce** || ***-pník, -a, m.** = odštěpenec, odpadlík (Jungm.);
odstupné, -ho, stř. = náhrada za odstoupení; *odstupní smlouva* = o odstupu;
odstupňovaný [-ně; -nost], přič. od odstupňovati = rozlišený podle stupňů;
odstupovati, v. stoupiti
odstýlati, v. stláti

odsud, příslov. = s tohoto místa (odejít...), z tohoto místa (být, pocházet), od... (přečisti... co o. až potud)
***odsudečný [-ně; -nost]** = obsahující odsudek, odsuzující;
odsudek, -dku, m. = odsouzení;
***odsudivý [-vě; -vost]** || ***-dný** = odsuzující, odmítavý
odsun, -u, m. = odsunutí;
odsunouti, -novati, v. sunouti;
***odsunutelný** = co lze odsunouti (Č.-Chod)
***odsupnouti, -pl, -pnutí** = supavě oddechnouti (Herrm.); ***odsupovati, nedok.**
odsuvka, ž. = odsutí samohlásky (zastar.); *odsuvník, -u, m.* = znaménko odsutí, apostrof (řek' = řekl); *odsuvný* = co lze odsunout: *-né prkno*
***odsuzovatel, -e, m.** = kdo odsuzuje; ***-telský, příd. k tomu**
odsuzovati, v. souditi
odsvěcovati, v. světit
***odsvětšiti** = zbaviti světskosti; *-škovati, nedok.*
***odsvit, -u, m.** = odlesk
odsýpati, v. sypati
odšínouti, v. šínouti
***odškoditi** = odškodnit (umělé);
odškodné, -ho, stř. = náhrada za škodu;
***odškodněná, ž.** = odškodnění;
odškodniti koho = nahradit mu škodu, odčinit;
-škodňovati, -ňuji, nedokon.
odškrabovati, v. škrabati
odštěpek, -pku, m. = co se odštěpí; přenes. o. národu (šafař.) = frakce;
odštěpenec, -nce, m. = kdo se odštěpí; = dítě (žertov., Č.-Chod);
odštěpný: -né snahy = odlučné, separatistické;
odštěpovati, v. štípati
odštípek, -pku, m. = odštěpek
odšupovati, v. šoupati
odtaď, v. odtud
odtahovati, v. tahati
odtajovati, v. tajiti

odtamtud, příslov. = od, s, z toho místa, tamodtud
 odřat(ý), v. títí
 *odtažený (obrozen.) ||
odtažitý [-tě; -tost] = pomyslný, abstraktní
 odtékati, v. téci
 *odtělesniti = zbaviti tělesnosti: -ňovati, nedok.
 odtětí, -tínati, v. títí
 odstiskovati, v. tisknouti
 odtlačovati, v. tlačiti
 odtok, -u, m. = odtékání, zařízení na odtékání
 odtrhovati, v. trhati
 odtrubovati, v. troubiti
 odtryskovati, v. trysknouti
 *odtržek, -žku, m. = útržek
 odtučniti = zbaviti tuku; *odtučňovati*, nedokon.; -ňovací kura = za účelem odtučnění
 odtud (lid. -tuď, -tad), příslov. = s, z, od toho místa (sr. odsud); *odtudto* = s, z, od tohoto místa; **odtuhle* = odtudto, tu odtud
 *odtucha, ž. = útěcha (Suš., Vrchl.); vzítí -chu = oddechnouti si (šmil.)
 odučovati, v. učiti
 oduľý [-le; -lost] = jako opuchlý
 odumírati, v. mřiti
 odúmrtí || -ť, -ti, ž. || -tí, stř. = odumření, dědictví připadlé státu odumřením jiných dědiců; = nekrosa (lékař.)
 odumřelý = co odumře, zahyne
 odundati, -dám = oddělati (lid.); -dávati, nedok.
 oduševnělý [-le; -lost] = duchem, porozuměním, nadšením naplněný, povznášející:
oduševniti = duchem... naplnit, duchovně povznést: -vňovati, nedokon.
 odůvodněný [-ně; -nost], příč. od odůvodniti; -ně = s odůvodněním (říd.);
odůvodniti, v. důvodniti
 odůvodňovací = zaměřený na odůvodnění, odůvodňující: o. zpráva; -vati, v. důvodniti
 odváděti, v. voditi

odvaha, ž. = smělost, nebojácnost, odvažlivost: o. k čemu; mít... -hu
 *odvalinka, -nek, ž. = něco odvaleného: sněhová o. (Č.-Chod);
odvalovati, v. valiti
 odvar, -u, m. || *odvárka*, ž. (Němc.) = něco odvařeného, dekokt
 odvařovati, v. vařiti
 odvazovati, v. vázati
 odvažet, -e, m. = kdo odváží:
odvažeti, v. vézti;
odvážka, ž. = odvážení, co se odváží; = přípřež (Jir.)
 odvažlivec, -vce, m. = odvažlivý, odvažný člověk;
odvažlivý [-vě; -vost] || *odvažný* [-ně; -nost] = kdo má odvahu, troufá si, smělý; -vost, -nost = odvaha
 odvažovati, v. vážiti
 odvčera, příslov. = od včerejška:
odvčira, v. odevčira
 odvděčiti, -čovati, v. vděčiti
 *odvděk, -u, m. = odvděčení, projev vděčnosti
 odvece, v. vece
 odvedenec, -nce, m. = odvedený rekrut
 *odvet, -u, m. = odvěta, odpověď:
odvěta, ž. = oplátka (kniž.): o. zač: na -tu co zmařit (Čech): -tou co činit (So.); v. veta; = odpověď (říd. kniž.);
odvetný = co je odvetou, na oplátku: -ný zápas, -né básnic. skladby (Vrchl.)
 *odvěčný = odvěký (literár.)
 *odvědečtiti = zbavit vědeckosti: -človati, nedok.
 odvěký (**odevěký*, Ner.) = trvající od věků, pradávný: o. boj, nepřítel
 odvėsna, ž. = jedna ze dvou stran pravoúhlého trojúhelníka, svírajících pravý úhel
 *odvěrka, -rek, ž. = zařízení na otvírání, vypínač
 *odvět || -ť, -ti, ž., z ruš. = odpověď; v o. dáti... (starší říd. kniž.) || *odvěta*, ž. (Čech);
odvětiti, -větovati, v. větiti

odvětví, stř. = větev, část, obor:
o. lidské činnosti, literatury. u-
mění...

odvětvovatí se, v. větvití

***odvička**, -ček, ž. = páka na za-
vírání dveří (Baar)

odvíjeti, -*vinovati*, v. vinouti

***odvislostí**, stř. = závislost; **-silk*,
-a, m. = závislý člověk

odvislý [-*le*; -*lost*] = přepislý;
jen v odbor. názvu čilimník o.:
jinak n e s p r. místo závislý

***odvisnouti**, -sl, -snuv = odchlí-
piti se, svésiti se

odvívatí, v. vátí

odvlékati, v. vlékati

odvod, -u, m. = odvádění k voj-
sku; o. vody...; *odvodní* seznam,
komise, roura

odvodnění co (pole...) = zbavit vo-
dy, odvést z čeho vodu;

odvodňovací práce = za účelem
odvodňování;

odvodňovatí, nedok. k odvodnění

***odvoj**, -e, m. = odvíjení, vývoj
(Mas.)

odvolací = k odvolání: o. lhůta,
právo, soud; *-lační* útraty;
odvolatel || *-lavatel*, -e, m. = kdo
(se) odvolá, odvolává; *-latelný*
[-*ně*; -*nost*] = co lze odvolat

odvoz, -u, m. = odvážení, co se
odváží

odvolovati (se), v. voliti

odvozenina, ž. = něco odvozeného
(v. voditi), derivát;

odvozený [-*ně*; -*nost*] = vzniklý
z čeho, od čeho (-né slovo), ne-
původní (-ný význam, -né umě-
ní);

odvozovací přípona = k odvoz-
ování slov;

odvozovatí, v. voditi

odvracetí, -*covati*, v. vraceti

odvrat, -u, m. = odvrácení, odklon

odvrhovati, v. vrhnouti

***odvrženec**, -nce, m. = odvržený
člověk (Č.-Chod)

odvšíviti = zbavit vši: *-vovati*,
nedokon.

odvykati, nedok. k odvyknouti;

odvyklý práci... = přestavší býti
zvyklý;

odvyknouti, -knuv, -kl, -knutí =
vzdáti se zvyku, přestat co dě-
lat, přestat býti čemu zvyklý:
o. čemu, práci, kouření...; o. (si)
kouřit...; o. si to, kouření... ||
o. koho čemu

***odymovati** = zahalovati dýmem

***odvýrazniti** obličej = zbavit jej
výraznosti; *-žňovati*, nedokon.

Odyssea, -ey || -sseje, ž., řec. hr-
dinský epos; zobec. *odyssea* =
bloudění po světě, toulky svě-
tem, pestrý život

odzadu, příslov. = zezadu, od zad-
ní strany

***odzbrájeti**, -její = odzbrojovati

odzátkovati láhev = vytáhnouti z
ní zátku

odzbrojovací konference... = o od-
zbrojování; *-vati*, v. zbrojiti

***odzduily**, příslov. = (ze)zdola, od-
zdola, zespodu, odspodu

odzemek, -mku, m., slov. tanec

odzemí, stř. = nejvzdálenější po-
loha měsíce... od země, apogaeum

odzírací, v. odezírací; *-rati*, v.
zírací

odzkoušeti, v. kusiti

odznak, -u, m. = předmět jako
znamení, znak členství spolku
..., emblém; *odznakový*: -vá ru-
žice

odžínati, v. II žíti

odživati, v. žíti

***odživotnělý** = zbavený životnosti;

**odživotniti* = zbaviti životnosti:
-ňovati, nedok.

ofena, v. afina

ofensiva «-zí-», ž., z lat. off- =
vojen. útok; = výboj, opak de-
fensivy; *ofensivní* [-*ně*; -*nost*] =
útočný, výbojný

oferent [-*tka*], -a, m., z lat. off-
= kdo offeruje;

oferovati, -ruji = podat, podávat
ofertu, nabídku, nabídnout, na-
bízet obchodně;

oferta, -rt, ž. = obchodní nabíd-
ka, podání; *ofertní* řízení

ofěra, z lat. off- = peněžní dar
při katolic. mši, dávání darů;

ofěrovati = dáti, dávat ofěru,
věnovat

officina || zčešt. *oficina*, ž., z lat. = dílna, pracovna (holičská, lékárnická)

offset || zčešt. *ofs-*, -u, m., angl. = přenosný tisk, jinak *ofsetový*; *ofsetní* stroj neboli *ofsetka*, ž.

offside «ofsajd», -du, m., angl. = nesprávné postavení hráče (při kopané); člověk v offsidu, přenes. = na nepravém místě, mající smůlu (hovor.)

oficiál, -a, m., z lat. *off-* = podřízený manipulační n. účetní úředník; *oficialita*, ž. = oficiálnost; *oficiální* [-ně; -nost], nikoli -elní = úřední

oficiant [-tka], -a, m. = pomocný kancelářský zaměstnanec

oficina, v. *officina*

oficios || -ós «-cijós», -sa «-za», m., z lat. *off-* = novinář podléhající a podrobující se vládnímu vlivu; *oficiosní* || -ósni [-ně; -nost] = ve vládním duchu, poloúřední

oficír, -a, m., z franc. *off-* = důstojník (dnes lid. n. spis. s hanl. odstínem); *oficírka*, -rek, ž. = důstojnická čepice... || = žena důstojníka; *oficírský* = důstojnický; *oficírstvo*, stř. = důstojnictvo (šm.)

ofina, -nka, v. *afina*

***ofrakovaný** = oblečený do fraku

ofsajd, v. *offside*

ofset, *ofsetka*, -tní, -tový, v. *offset*

ofukovat, v. *fouknout*

***ogar**, -a, m. = chlapec (ve vých. nář. mor.)

oh || *och*, citoslov. s týmiž významy jako ó: oh, och, to je krásné!; oh, och, to bolí (oh to bolí...); oh, och, já to nevím!

ohanbí, stř. = zevní rodidla n. plodidla s okolím

oháněti, v. *háněti*;

oháňka, -nek, ž. = ocas u šelem a skotu

oharek, -rku, m. = kousek ohořelého dřeva, nedokouřený konec doutníku, nedopalek; nářeč. = okurka;

oharkový, přid. k *oharek*

ohař, -e, m. = lovecký, stavěcí pes; symbol svižnosti, mrštnosti: chlapeč jako -ři (Němc.)

ohava, ž. = něco ohavného, ohyzda; nadávka;

***ohavenství**, stř. = ohavnost (zast.)

***ohavěti se s kým**, s čím = meškati se, obírat, „tahat“ (Jir.);

***ohavitel**, -e, m. = kdo ohaví;

ohaviti = hyzdit, znetvořovat;

obyč. jen slož. dokon. *z-* = učinit ohavným, zohyzdit, znetvořit;

zohavovati, nedok. k tomu;

ohavník [-nice], -a, m. = ohavný člověk;

ohavný [-ně; -nost] = ohyzdný,

ošklivý, bídný, ničemný: -ný člověk, čin, -ná zrada, smrt; -nost jednání || -nost = ohavný skutek, ničemnost...

ohazovati, v. *házeti*

ohbí, stř. = ohnutá, zahnutá část (u potrubí), místo ohnutí, ohybu, záhybu (o řeky), „koleno“;

***ohbitý** = ohebný (Koll.)

ohéb, -hbi, ž. || obyč. -hbu, m. = ohbí;

ohebný [-ně; -nost] = co se ohýbá, pružný, hbitý (prut, jazyk...)

ohěň, -hně, m. = spalování, hoření; = hořící kupa, kupka dříví...; = palba, bitva;

symbol nebezpečnosti: báti se čeho jako ohně (lid. a hovor.);

hráti si s ohněm = s nebezpečnou věcí, myšlenkou;

symb. rozhořčení, nenávisti...:

lít olej, přidávat olej(e) do ohně = zhoršovat situaci, rozdmýchovat nevěli, nenávist; o.

na střeše (lid. a hovor.) = rozhořčení, nevěle, rozbroj, váda;

symb. nerozhodnosti: být mezi dvěma ohni = nevědět pro koho, proč se rozhodnout, komu,

čemu vyhovět;

symb. životnosti, bujarosti, nadšení, zápalu, vášně: o. v oku, v těle, v žilách; býti do práce jako o.; holka jako o. a rtuť (Svět.); s ohněm co dělat || bez ohně; — o. v obličeji, kožní choro-

roba

*ohláchatl se = ozývati se;
 *ohláchnouti se, -chl, -chnuti, dokon.; v. ochláchatl se
 ohlas, -u, m. = ozvěna, echo; obyčej. přenes. o. čeho (ve veřejnosti) = souhlas, zájem, povšimnutí (souhlasné, ne-): mít, vzbudit o.; prošlo to... bez -su; = odpověď (obrozen.); Čelakovského Ohlasy, básnická díla v lidovém, národním duchu rus. a čes.
 *ohlašeti || -hláseti, v. hlásiti; ohláška, -šek, ž. = ohlášení, veřejné oznámení, hlav. svatební o. (v kostele) || obyč. pomn. -šky
 ohlašovací signál, arch (kterým se ohlašuje), období (v kterém se ohlašuje);
 ohlašovač || -vatel, -e, m. = kdo ohlašuje; -vati, v. hlásiti
 *ohlav, -u, m. || *-va, ž. || *-vec, -vce, m. || *-vek, -vku, m. = ohlávka;
 ohlávka, ž. = uzda bez udlidla; stěžnová o. (lodn.); symbolic. = klička, lest
 ohlázovati, v. hladiti
 ohled, -u, m. = dbaní, pozornost, šetrnost: mít (lid. a hovor. brát) o. na koho, nač (na stáří, zdraví...) = dbát, šetřit; bez -du na koho = nešetrně, bezohledně ke komu; nečes. (podle něm. Hinsicht) v tom -du, v -du mravním... místo po té stránce, po stránce mravní, mravně; ze zdravotních ohledů m. důvodů, příčin..., ale velmi rozšířeno
 ohledací komise (která ohledává), lístek; ohledač, -datel, -e, m. = kdo ohledává
 ohlédati se, v. hlédati
 ohledavač, -vatel, -e, m. = ohledač, ohledatel
 *ohlédavý [-vě; -vost] = „ohlédající se“, obezřelý, mající ohled
 *ohledně, nepřívod. předlož. s 2. p.: o. čeho, koho, nečes. místo stran čeho, koho, o kom, o čem, co se týče koho, čeho; o. něho..., též m. v jeho věci: v. ohledný

*ohledný [-ně; -nost] = šetrný, pozorný
 ohledovati = ohledávati (zast.)
 *ohleduplný [-ně; -nost], nečes. (podle něm. rücksichtsvoll) místo šetrný, pozorný
 *ohleniti = pokrýti hlenem
 ohlídati (se), v. hlédati
 ohlížeti se, v. -hlížeti
 *ohlod || -ot, -u, m. = náledí (Svět.)
 ohloupiti, v. hloupiti
 ohlubeň, -bně, ž. = roubení, ústí jámy
 *ohlučivý = ohlušující
 *ohluchati = ztráceti sluch; ohluchlý, ohluchnouti, v. hluchnouti
 ohlupovati, v. hloupiti
 *ohlušely = ohlušený; ohlušiti, v. hlušiti;
 ohlušivý [-vě] (kniž., básn.) || ohlušný (šmil.) = ohlušující;
 ohlušovati, v. hlušiti;
 ohlušující rána..., potlesk = která, který ohluší
 ohmat, -u, m. = ohmatání; na slepý o. = nazdařbůh (šafař.)
 *ohnědýšný = dýchající ohněm, ohnivý
 *ohněný = ohnivý (Jir.)
 *ohněrudý = ohnivě rudý
 *ohněsršný = sršící oheň (Nebes.)
 ohnice, ž., plevel; = moř. zvíře silně svítící, pyrosoma
 ohníček, -čku || -čka, m., zdrob. k oheň;
 *ohník, -u, m., zdrob. k oheň (Neum.)
 *ohnípa, m. = ohnípaný člověk. ospalec (Vanč.); v. hnípati
 ohnípara, ž. = opar (lid.)
 ohnisko, stř. = místo v čočce, kde se sbíhají paprsky, focus; přenes. = místo, kde se něco soustřeďuje, odkud vychází: o. vzdělanosti, nepokojů, jazykových změn
 *ohnišťan [-nka], -a, m. = propuštěný nevolník (zast.)
 ohniště, stř. = místo ohně
 ohniváč, -e || -váč, -a, m. = fénix; zdrob. -váček, -čka, m., motýl

ohnívati, v. hníti

ohnivec, -vce, m. = ohnivý muž v pohádkách; = královský služebník, který nosil oheň, světloňoš (zastar., Jir.)

*ohnivěti, -vějí = stávat se ohnivý

*ohnivo, stř. = článek

ohnivý [-vě; -vost] = s ohněm, rozpálený, hořící: -vý sloup, -vá střela, koule, jiskra; přenes.: -vé barvy = jako oheň, ohnivě červené, rudé; = zanícený, vášnivý, nadšený, plamenný: -vý člověk, -vá řeč; -vé víno = červené jako oheň a rozohňující; -vě mluvit

ohnivzdorný [-ně; -nost] = vzdorující ohni

ohňostroj, -e, m. = oheň (prskavka, raketa...) vypalovaný při slavnostech;

ohňostrážce, m. = dělostřelecký poddůstojník (v bývalé rakous. armádě); = vojenský technik dozorující na střelivo a výbušniny, pořadatel ohňostrojů..., pyrotechnik

ohňový, příd. k oheň: -vá práce (Jir.) = s ohněm; -vé plameny = ohnivě (t.); -vá řeč (t.) = ohnivá; O-vá země, ostrov

oho, citoslov., hlavně nesouhlasu: oho, to ne, tak to nepůjde, to se mýlíš

*oholenec, -nce, m. = oholený člověk

ohon, -u, m. = ocas

ohořelý [-le; -lost] = co ohoří

ohospodařovati, v. hospodařiti

ohrabaný [-ně; -nost], příč. od ohrabati; přenes. = obratný; 2. stup. *ohrabanější* (Něm.); zprav. neohrabaný, v tam;

ohrabek, -bku, m. = co se ohrabe;

ohrabí, stř. = vodní brlení;

ohrabovati, v. hrabati

ohrada, ž. = čím je něco ohrazeno, ohrazené místo; = obrana, omluva (šafař., Jir., zastar.)

*ohrádko, -dek, ž., zdrob. k ohrada; přenes. = ohrazení, výhrada (šm., Čech)

ohraničovací = obírající se s ohraňováním: o. práce, komise;

-čovati, v. hraničiti

ohrazovati, v. hraditi

*ohrdlí, stř. = část těla kolem hrdla (Č.-Chod); = ozdoba kolem krku

*ohrnek, -nku, m. = ohrnutá část kalhot, botů

ohrnovačky, -ček, ž. pomn. = boty s ohrnky;

ohrnovati, v. hrnouti

*ohrom, -u, m. || *-ma, ž. = ohromení

ohromiti, v. hromiti;

*ohromivý = ohromující, ohromný (kniž.)

ohromný [-ně; -nost] = „ohromující“, překvapující silou, hlukem, rozsahem, nesmírný, obrovský, enormní: o. člověk (postavou, činností), hlas, zisk, pokrok, rozdíl, -ná bouře, ztráta, -né neštěstí; -ně velký, vysoký...; = velmi krásný, zajímavý, báječný (nižší hovor.)

ohromovati, -mužiti, v. hromiti

*ohromujícě, příslov. = ohromivě
Ohrozím, -mě || -mi, ž., ves na M.

*ohrozivý [-vě; -vost] = hrozivý

ohrožený, -žovati, v. hroziti

*ohrůziti || -rušiti = naplnit hrůzou; o. se = ohroziti se (v. hroziti), osmělit se

ohryzek, -zku, m., 1. o. (z) jablka... = nedojedený zbytek; symbol bezcennosti: dát komu -zky; 2. = hrana chrupavky štítné, často vyčnívající z krku, lid. Adamovo jablko

ohryzovati, v. hryznouti

ohřev, -u, m. = ohřátí (odbor.)

ohříváč || ohřív-, -e, m. || -vadlo, -vátka, stř. || ohřívák, -u, m. = zařízení na ohřívání, kalefaktor; ohřívárna, ž. = místnost na ohřívání, kalefaktář;

ohřívati, v. hřívati

*ohřívka, -vek, ž. = ohřívání, „ohříváná“, ošumělá věc; = vozňívka (Baar)

ohyb, -u, m. = ohnutí, oheb, ohbí

ohýbací stroj = na ohýbání; o. přípona = skloňovací n. časovací, flexivní

***ohybný** = ohebný (Vrchlic.)

***ohybovatí** = ohýbati

ohýnek, -nku || -nka, m., zdrob. k oheň

ohyzda, ž. = ohavnost, šerednost (bibl.); obyčej. = něco ohyzdného, ohyzdný člověk;

ohyzdný [-ně; -nost] = šeredný, ošklivý, ohavný, hyzdící;

ohyžďovati, v. hyzditi

och, v. oh

***ochaba**, ž. = ochabnutí (Heyd.);

***ochabělý** [-le; -lost] = ochablý;

***ochaběti**, -bějí = ochabnouti;

ochabiti, v. chabiti;

ochablý [-le; -lost] = zemdlený, oslabený, slabý: -lé srdce, -lá činnost; -lost mysli

ochabnouti, v. chabnouti:

ochabovati, slož. nedok., 1. k chabiti = činit chabým, oslabovat: ochabuje to vůli, tělo;

2. k chabnouti = slábnouti, povolovat: o. v učení, v horlivosti; zima, nadšení... ochabuje

***ochati**, -chám = volat och, vzdychat (Han.)

ochechule, ž., bájeslovný tvor, napolo ryba, napolo panna, siréna; vodní ssavec, „mořská kráva“; = lichotivá žena, lehká ženština, často nadávka

***ochlad**, -u, m. = chlad, ochlazení (Hál.);

ochlada, ž. = ochlazení (Suš.);

ochládati, v. chladnouti

***ochláchati se** = odrážet se jako ozvěna (Č.-Chod); v. ohláchati;

***ochláchavý** = rozléhající se

***ochlápěti**, -pějí = schlipovati se

***ochlasta**, m. = opilec (obhroublé)

ochlazovací = na ochlazování;

ochlazovati, v. chladiti

ochlípěti, v. chlípěti; **ochlípiti**, v. chlípiti

***ochlípka**, ž. = manžeta, střecha u klobouku, ohrnek

***ochlíplý** = schlíplý;

ochlípnouti, v. chlípnouti

ochlokracie «-cije», ž., z řeč. = luzovláda

***ochlostaný** = rozedraný (Kos.)

ochmela, častěji zdrob. -lka, m. = opilec;

ochmelený = opilý;

ochmeliti se = opít se;

-lovati (se) = opíjeti (se)

ochmýřený, v. chmýr

***ochomýtati se (-mej-)** = motati se někde, kolem někoho (lid.): **-mýtnouti se**, -mýtl, dokon.

ochočiti = zkrotit (dravce); zpřidav. **ochocený** = krotký;

ochočovatel, -e, m. = kdo ochochuje;

ochočovati, -čuji, nedokon. k ochočiti

***ochora**, ž. = choroba; **-rati** = ochuravěti;

***ochorelá**, ž. = nemocná (Vr.):

***ochorelec**, -lce, m. = ochorelý člověk; **ochorelý**, v. chořeti

ochota, ž. = dobrá vůle pomoci... úslužnost: učiniti co z -ty ke komu, s -tou; projevit -tu

ochotnice, v. dále ochotník;

ochotnický [-cký; -ctví], příd. k ochotník; **-nictvo**, stř. hromad. = ochotníci;

ochotničiti = býti divadelním ochotníkem; = neodborně se s něčím obírat (hovor.); slož. dokon. za- si;

ochotník [-nice], -a, m. = kdo se věnuje čemu z „ochoty“, ze záliby, ne odborně, hlav. divadelní o. = herec ne z povolání

***ochotnůstka**, -stek, ž., zdrob. k ochotnost = drobný projev ochoty (kniž.)

ochotný [-ten; -tně; -tnost] = mající ochotu, úslužný; o. ke komu, k čemu || ***v pomoc** (Vrchl.): **-tnost** = ochota

ochoz, -u, m. = chodba kolem něčeho. ambit: hradní o.; o. kolem stadia; = pěšinka zvěře;

Ochoz, -e, ž., ves

ochrana, ž. = chránění, hájení: o. památek, mládeže...; o. proti čemu; dát, vzít... koho pod svou, či -nu; být bez -ny;

ochranář, -e, m. = stoupenec ochranných cel; *-nářský* [*-nářství*], příd. k tomu
ochránce [*-nkyně*], m. = kdo chrání;
**ochráněti*, příd. k ochránce = ochranný;
**ochranitel* [*-lka*; *-lkyně*], -e, m. = ochránce; *-telský* [*-sky*; *-ství*], příd. k tomu;
ochránkyně, ž., v. ochránce;
ochranný = na ochranu, chránící: o. krov; o. prostředek, profylaktický; -nná stráž, známka, -nné zábradlí, clo, opatření; držet nad kým -nnou ruku
ochraňovat, v. chránit
ochranovna, ž. = ochranný ústav;
ochranovský, příd. k Ochranov (Herrnhut): -ká církev = obnovená Jednota bratrská
ochraptělý [*-le*; *-lost*] = kdo ochraptí, v. chrapťeti
ochrnouti, -nuv, -nul, -nut(i) = dostatí obrnu; *-novati*, nedok.; **ochrnulý* || zprav. *ochrnutý* = kdo ochrne
**ochroma*, ž. = ochromení, ochrnouti; *ochromovati*, v. chromiti
ochuditi, v. chuditi
ochutnavač || *-tnávač* (Čech), -e, m. = kdo ochutnává; *-tnávárna*, ž. = místnost na ochutnávání; *-tnávati*, v. chutnat
ochuzovat, v. chuditi
ochvěti, *-vítí*, *-vívati*, v. chvěti
oj, náladové citoslov. (kniž.); oj, za horami, za vysokými... (Čelak.); oj vari, červe (Čech)
oje, str. || *oj(e)*, -e, ž., část vozu
ojedinělý [*-le*; *-lost*] = vyskytující se jen jeden, ne ve větším počtu, velmi řídký, sporadický
ojínělý, od *ojíněti*, *ojíněný* od *ojíniti* = pokrytý jíním;
ojíněti, -něti = pokryt se jíním: rty ojíněly (Neum.);
ojíniti, *ojínovati*, v. jíniti
okáč, -e, m. = kdo má velké oči; motýl
**okál*, -u || -e, m. = velké oko (Preiss., Martín., lid.); o., -a, m. = okáč (lid.)

okallěti, v. kalíčiti
**okamih*, -u, m. = okamžik (Koll., Suš.)
okamžení, str. || obyčej. *-mžik*, -u, m. = chvilinka (co by okem mžikl), moment: odejít na okamžik, přijít... v -ku, za o., každým -kem; zdrob. *okamžiček*, -čku, m. (Svět., Č.-Chod);
**okamžikový* [*-vě*; *-vost*] = okamžitý;
okamžitý [*-tě*] = trvající jen okamžik, chvilinku, chvilkový: -tá peněžní tíseň; -té hlásky (mluvnic.); = v okamžiku, bez prodlení, hned: -tá operace; -té jasný, odejiti; *n e v h o d n ě* -tá situace m. situace tohoto okamžiku, v tomto -ku, nynější; -tě nenaléhavá potřeba m. zatím, na ten čas
okap, -u, m. = nejnižší okraj střechy, s kterého okapává voda; přijíti... z deště pod o. = dostatí se ze zlého postavení do horšího;
okapní || *okapová* roura
okarina, «-rý-», ž. = hlíněný dechový hudební nástroj
okař, -e, m. = kdo chytá zvěř do ok
**okasalý* [*-le*], vlast. = okasaný (v. kasati 1.), přenes. = vystrojený (Jir., zastar.)
okase «-ze», ž., z lat. *occasio* = příležitostná koupě, -ný prodej
okasionalismus «-zljona-zmus», -mu, m., z lat., filos. názor o poměru duše a těla; *-nalista*, m. = jeho stoupenec;
okasionální [*-ně*; *-nost*] = nahodilý: -ní změna
okasní, příd. k okase: o. prodej
okatý [*-tě*; *-tost*] = s velkýma očima; přenes. = blížící do očí, zcela zřejmý (lid. a hovor.): -tá křivda; -tě komu nadržovat
okázalý [*-le*; *-lost*] = úmyslně nádherný, aby vzbudil pozornost, honosný, pompésní: o. průvod, -lá oslava; -lé chování; -le oslavovat koho; -lost slavnosti, pompa; -lost chování

okázati, v. kázati;

*okázka, -zek, ž. = ukázka, ukázování, odív;

okazovati, v. kázati

okcident, -u, m., z lat. = západ;

okcidentální = západní

okeán, -u, m. = oceán

okénce, stř., zdrob. k okno (zast., Jir.);

okénečko, stř., zdrob. k okno

okenice, ž. = dvířka k zastřešení okna zvenčí n. zevnitř; = otvor v ledu, dýchadlo (Baar): zdrob. okenička, ž.

okénko || okýnko, -nek, stř., zdrob. k okno;

okenní, příd. k okno: o. rám, tabule

oklep, -u || -pek, -pku, m. = list s oklepnutou, otištěnou sazbou. s písemností oklepanou na psacím stroji; = oklepaný snop; = úlomek (ojediň.)

*oklesek, -sku, m. = oklestek

oklestek || okleštěk, -tku, -tku, m. = okleštěná, osekáná větev;

oklešťovati, v. klestiti

*oklíhlý sýr = klišovatý (Vach.)

oklika, ž. = zatačka (cesty); = zacházka; jít -kou; přenes. = jít na oklikou = nepřímou; podob. dovědět se co -kou

*okloubí, stř. = krajina kolem kloubů (Preiss.)

okluse «-ze», ž., z lat. ocul-, v mluvn. = závěr (při článkování);

oklusiva «-zí-», ž. = oklusivní souhláska;

oklusivní = závěrový (souhlás.)

okno, -ken, stř. = otvor, obyč. zasklený, k osvětlování;

koukat... Pánu Bohu do oken = nic nedělat (lid. a hovor.);

v. střileti (střeliti)

*oknoflíkovaný = s knoflíky (Rals)

oko, stř., mn., vlast. dvoj. č. očí, očí, očím, očích, očima, ž. = zrakový ústroj; mít koho, co před očima = vidět, přenes. žít si představovat; nevidět pro oči (ač máme něco před očima); nasmět komu na oči [přijít], jít komu s očí;

mít koho, co stále na očích = stále pozorovat; mít všude oči = všechno pozorovat; oka, oči s koho, s čeho nespustit, nespouštět = stále pozorovat, pozorně sledovat; mít oči jen pro někoho, proč = všimnout si jen...: moci na kom, na čem oči nechat = nemoci se dosti vynadávat: hodit... po kom, čem očima = rychle pohlédnout (lid.); být komu stále na očích = blízko něho;

čtyři oči více vidí = člověk s brejlemi n. dva lidé; podívat se jedním okem = zběžně (lid. a hovor.);

zamhouřit jedno oko = býti shovívavý; zamhouřit, zavřít obě oči = být krajně shovívavý; říci co komu, smát se do očí = přímo, v jeho přítomnosti, ne postraně, drze;

padnout komu do oka = zalíbiti se;

ukázat komu dobré, vlídné.

přívětivé oko = být k němu vlídný, laskav; udělati si u koho dobré oko = zalichotit se,

získat přízeň (lid. a hovor.); nemoci komu pohlédnouti do očí = nemít dobré svědomí;

od oka (je to tolik, odhadovat) = bez měření, přibližně (lid. a hovor.);

hoditi se ke komu jak oko k oku = velmi dobře (t.); chovat koho, co jak oko v hlavě = pečlivě, pozorně...;

mezi čtyřma, čtyřma očima (jen lid. a hovor.) = stranou, bez svědků, důvěrně, soukromě;

oko, očko, hra v karty, jedena-

dvacet; v. zaječí;

sr. jiskřiti, koukati, krásti, kuliti, lepití, pěst, trn;

oko, mn. oka, podle podoby = smyčka na chytání zvěře; o. u jehly, v síti, na polévce; oka na motýlích křídlech, na pávím o-

case; mořské o. = jezero; o., hra v karty; volské oko = sa-

zené vejce; v. kuří, bulíčí

***okol**, -u, m. = kruh, okruh (zastar., Jir.); jet v o. = kolem dokola (čelak.);

***okolečně**, příslov. = v okolí: o. není lepšího (Herb.; lid.);

okoleční = okolní

okolek, -lku, m. = okraj, obruba: v. okolky

okolí, stř. = místo, kraj okolo čeho

okoličnatý = s okolíkem, o rostlinách

***okoličnost**, ž. = okolnost (zast.)

okolík, -u, m., květenství

I **okolkovati**, dokon. ke kolkovati

II **okolkovati** = dělat okolky; též = lelkovat: slož. dokon. *na-* se (mnoho)

okolky, m. pomn. = „chození kolem“ čeho, nikoli jednání přímo o čem, jen narážky, okliky, „cavyky, ciráty“; říci co bez -lků; dělat -lky

okolní = jsoucí v okolí, okolo

okolnost, -i, ž. = zevní, vnější podmínka, poměr, věc: (ne)příznivé, časové... -nosti

okolo, 1. příslov. = v kruhu, kolem, podle (koho, čeho): jít o.;

2. předl. s 2. p., a) místně = kolem, podle: o. domu...; b) časově: o. vánoc...; c) s význam. přiblížnosti: okolo 100 K; d) v nápisech novinář. článků: o. míru... = k, o míru...

okolo- ve slož.:

-jdoucí, -stojící..., jen v platnosti podstat.: všichni okolojdoucí, -stojící; sr. kolemjdoucí; **-stojíčnost (-jičnost), -stojnost* (zastar. n. nižší hovor.) = okolnost

okončetina, -čina, ž. = končetina

***okop**, -u, m. = okopání, hromada, tábor obehnaný příkopem (stč. Jir.): = zákop (podle ruš.);

okopávka, ž. = okopávání

okoralý, -rati, -rávati, v. korati

Okoř, -e, ž., hrad a ves v Č.

okostice, ž. = kostní blána

***okotěšný** = co těší oko (čelak. Koll., Čech)

***okotržný** = působící, že jsme jako ve vytržení, výtržný (Čech)

okoukaný, v. koukati

okoun, -a, m., ryba, vlastně = okáč; zdrob. *okounek*, -nka, m.

***okouněč**, -e, m. || *-něl*, -a, m. = kdo okouní;

okouněti, -nějí = lelkovat, zevlovat; zříd. o. se (Baar) = povalovat se; slož. dokon. *na-* se (mnoho): *pro-* den = ztrávit okouněním (šrámy.)

okouní, příd. k okoun

okoušeti, v. kusiti

okouvati, v. kovati

okouzlivý (Heyd.), obyč. *-zlující*;

-zlovati, v. kouzlovati

okov, -u, m. = okovaná nádoba:

zdrob. **okovec*, -vce, m.: v. okůvek;

pomn. *okovy*, -vů = pouta

okr, -u, m., z franc. ruda, žlutohnědé barvivo

okrádati, v. krásti

okraj, -e, m. = kraj;

**na okraj*, 1. nepůvod. předlož. s 2. p. = „okolo“, in margine (kniž., hlavně novinář.): na o. míru...; 2. přísloveč. = vedle, jen jako něco vedlejšího, na pozadí: piecy črtané na o. tvorby veršové (Sez.); črty kreslené na o. světové války (t.);

okrajek, -jku, m. = okraj; též = co se krájí;

**okrají*, stř. = okraj;

okrajina, ž. = místo na okraji, periferie;

okrajovati, v. krájeti;

okrajový = na okraji: o. stát. -vá poznámka

***okrap**, -u, m. = okap

okrápka, ž. = rám zachycující u povozu bláto

okrasa, ž. = ozdoba;

okrasní (Ner.) || častěji *-sný* předmět... = na okrasu

okrašlovací = na okrašlování.

okrasný (předmět); obyč. = věnující se okrašlování (spolek):

-vati, v. kráseliti

okres, -u, m., z něm. = správní obvod (politický, soudní, samosprávný); = obor (zastar., šafař.); v. okřýsek

okreslovati, v. kresliti;

**-vatel*, -e, m. = kdo kreslí, líčí (Sez.)

okresní, příd. k okres; o., -ho, m. = okresní soudce... (lid.); o., ž. = žena okresního (t.) || *okresňová*, ž.

***okroč**, -e, ž. = kočár, kde se sedí obkročmo (zastar., Jir.);

okročák, -a, m., tanec;

**okročit*, stř. = obkročné sedadlo;

okročmo, příslov. = obkročmo

***okrojovaný** = oděný v kroji

okrouhlice, ž. = něco okrouhlého (i vesnice); druh krmné řepy; *okrouhlicový*, příd. k tomu: -vá vesnice;

okrouhlík, -u, m. = květináč (Němc.);

**-hlina*, ž. = rotunda (Koll.);

**okrouhliti* = zaokrouhlovat. zaokrouhliti;

okrouhlý [-le; -lost] = kruhovitý, kulatý; přenes. -lá suma = zaokrouhlená; stojí to -le...

okrový [-vě], příd. k okr: -vě žlutý

okrsek, -sku, z *okrslek*, (-siku, -sku, k tomu 1. p. -sek) || zastar. *okršlek* n. -šek, -šku (Jir., -šleku), m. = kraj, distrikt; zemský o. = země (Olbr.); *okrskový*: -vé cvičení...

okruh, -u, m. = kruh (při chůzi. při jízdě); = obvod, okolí (v -hu města); = okružní cesta, dráha; myšlenkový, zájmový o. = rozpětí, rozsah myšlení, zájmů

okružít, stř. = střevní závěs, blána spojující střeva s dutinou břišní; poživatina; = krejzlík (Jir.); = okruh; = „léto“ v dřevě;

**okružít*, -u, m. = okružít;

**okružina*, ž. = okraj (Staš.);

okružní || *-ný (cesta, let, dráha) = v okruhu; o. lístek = na okružní cestu; o. list, cirkulář neboli **okružník*, -u, m.

***okřýsek**, -sku, m., zdrob. k okres (Č.-Chod)

okřálý = kdo okřeje;

okřátí, -křeji, -křej, -křáv, -křál, -křání = zotaviti se, osvěžit.

nabýt nových sil: o. po nemoci, v přírodě, příroda okřála po dešti, deštěm; *okřávati* || časť. *okřívati*, nedokon.

okřehek, -hku, m., rostl.; *o., -hka, m. = zkřehlý, ubohý člověk

okřídlenec, -nce, m. = pták;

okřídlený, v. okřídli

***okřídli**, stř. = křídlo vojska (Jir.); = výběžek pevniny

okřídli = opatřiti křídly; zprav. jen zpřídav. -dléný: -né kolo, odznak železnic; Hermova -ná noha, pata; -né slovo = výrok obecně rozšířený;

okřídlovati || *okřít*-, nedokon.

***okřik**, -u, m. = pokřik (zastar., Jungm.); *okřikovati*, v. křičeti

okřín, -u, m. = mísa, nádoba (zastarává); zdrob. *okřínek*, -nku, m.

okřívati, v. okřátí

***okřížený** || **okřížkováný* = mající, nosící na šatech kříž, křížek

oktáv, -vu, m., z lat., 1. = osmerka jako formát; 2. = osmidenní církv. slavnost nebo 8. den po ní; *oktáva*, ž. = 8. třída bývalé střed. školy; tónový interval; strofa; *oktaván* [-nka], -a, m. = žák v oktávě; *oktavánský* věneček;

oktavový, příd. k oktáv i oktáva

oktet, -u, m. || *okteto*, stř., z ital. = skladba pro osm nástrojů n. hlasů

oktroj, -e, m., z franc. octroi (sloveso -royer) = vnucené nařízení; *oktrojírka*, ž. = oktrojovaná ústava (hovor.);

oktrojovati (starší -yo-), -juji = naříditi, vnutiti (bez souhlasu povoláných zástupců)

okuj, -e, m. = co odlétne při kuti (Č.-Chod) || *okuj(e)*, ž.

***okudrnacený** = nakadeřený

okukovati, v. kouknouti

okulár, -u, m., z lat. = očníce 2.; pomn. -ry = brejle (lid. a hovor.); = oči (žert.)

okulista, m., z lat. = oční lékař

okultace, ž., z lat. = zakrytí, na př. hvězd měsícem;
okultismus «-tyzmus», -mu, m. = nauka o tajemných věcech, tajná věda, vlast. pavěda; -tista, m. = kdo se s ní obírá;
 -tistický = obírající se s okultismem: -cký časopis;
okultní = tajemný, tajný: o. věda

okupace, ž., z lat. occ- = obsazení země, zabraní; -pační vojsko;
okupant, -a, m. = kdo něco okupuje; -pantský [-sky; -ství], příd. k tomu;
okupovati zemi = obsadit; přenes. -povat všechna volná místa... = zabrat

***okurážiti se** = dodat si kuráže, odvahy (šrám.)

okurčička || **okurečka**, -ček, ž., zdrob. k okurka;

***okurek**, -rku, m. = okurka (nář.);

okurka, -rek, ž. z lat., užitková rostl., její plod;

okurkář [-rkářka], -e, m. = prodáváč [-čka], pěstitel [-lka] okurek;

okurkovitý = podobný okurce;

okurkový salát, -vé pole; -vá sezona, přenes. = doba politických prázdnin (hovor.)

okuřovati, v. kouřiti

***okus**, -u, m., 1. = pokus, chuť (jako smysl), vkus (obrozen.); 2. = kaz vzniklý okousáním zvíř (odb.)

***okusek**, -sku, m. = něco okousaného, ohryzek

okusiti, v. kusiti;

okusovati, v. kousati

okutý = okovaný, v. kovati: -té srdce = tvrdé (kniž.)

okůvek, -vku, m., zdrob. k okov

okvěti, stř. = květní obal

***okvítěný** = ozdobený květinami

okýnko, v. okénko

okypřovati, v. kypřiti

okyselovati, v. kyseliti

***okytiti** = ozdobit kytkami (Němc.)

olamovati, v. lámati

Olbramice, -ic, pomn., mor. ves; z Olbram a to z něm. Wolfram
olbří, příd. k obr = obrovitý (řid. kníž.);

olbřím, -a, m. = obr (jen literár.);

olbřímí (Vrchl.) || -mý [-mě] (Nebes., Vanč.) || -mský (Čech) = obrovitý (t.); -mství, stř. = obrovitý vzrůst (odbor.);

***olbřímorodý** = z rodu olbřímů
Oldra, ž. i m., domác. tvar k Oldřiška, Oldřich

Oldřiš, -e, ž., čes. vsi (z Oldřich)

oleandr, -u, m., z lat., okrasný stromek; **oleandrový**, příd. k tomu

olej, -e, m., z lat., mastná kapalina; sr. líti;

olejář || **olejkář**, -e, m. = obchodník s olejem; = malíř olejových obrazů;

***olejka**, -jek, ž. = olejová lampa;

olejnatý = obsahující olej;

olejník, -a, m. = olejář;

olejomalba, ž. = malba v olejových barvách;

olejovati, -juji = natírat olejem; slož. dokon. na-;

olejovitý = olejnatý, jako olej;

olejovka, -vek, ž. = ryba v oleji;

olejový, příd. k olej

***olekaný** = kdo se přestane lekat, báti, nebojácný, smělý (Č.-Chod)

olepovati, v. lepit

Olešnice, ž. jedn., městys a ves
oleza, m. = člověk s lysinou (lid. Vach.);

olezlý, v. oblezlý

oličovati, v. líčiti

***olidniti** = zalidniti (básnic.)

oligarch, -a, 1. mn. -chové, m., z řeč. = člen oligarchie;

oligarchický, příd. k

oligarchie «-chyje», ž. z řeč. = vláda několika málo osob

olipati, v. lépati

***olistěný** strom = s vypučelými listy (Suš., Vr.) ||

***olistněný** (Dr.); o. básník = který teprve začal uveřejňovat básně (Hal.)

oliva, ž., z lat., strom n. keř i jeho plod;
Olivetský, -ká hora, podle lat., čes. „Olivová“; u Suš. *Olivná*;
olivka, -vek, ž., zdrob. k oliva;
olivová, stř. = olivový porost;
olivový [-vě], příd. k oliva: o. olej, -vá větev: = zelený jako oliva

olivrejovaný, v. livrej

olizovati, v. lízati

Olomouc, -e, ž., mor. město;

olomoucký || zastar. kniž. -*mucký*

olověnka, -nek, ž. = olověná vísutá plomba (odbor.): = olůvko (zastar.);

olověný = z olova; symb. tíhy;

**olovnatěti*, -těji = stávat se olovnatý; *olovnatý* = obsahující olovo, podobný olovu;

**olovněti*, -něji = stávat se olověný, těžký jako olovo;

olovnice, ž. = zednic. kovové závaží na měření svislosti; *O.*, ž. jedn., čes. ves

olovo, stř., kov; = olověná koule: smrt prachem a -vem; symb. tíhy: těžký jako o.

olrajt, v. all right

Olšany, -n, m. pomn., část Prahy s ústředním hřbitovem; přenes. = hřbitov, smrt

olše, ž., strom;

olší, stř. = olšový porost, les;

olšička, -ček, ž., zdrob. k olše;

olšina, zdrob. -nka, ž. = olší;

olšový, stř. = olší;

olšový les, -vé dřevo; -vé ruce = „levé“, neobratné (Vanč.)

oltář, -e, m., z lat. = místo, u kterého se koná bohoslužba; přítel po o. = pokud svědomí dovolí (hovor.); na o. vlasti... = ve prospěch;

zdrob. *oltářek*, -řku || -*řík*, -u || -*řiček*, -čku, -čka, m.;

oltářní, příd. k oltář: svátost o.;

oltářový: -vá ozdoba (čech)

Oltyně, ž. jedn., ves v č.

olapovati, v. loupati a loupiti

olůvko, stř., vlast. zdrob. k olovo = tužka (zast.)

oluzovati, v. louditi

Olymp, -u, m., hora v Řecku, v řec. bájích = sídlo bohů; přenes. (hovor.) = shromáždění učenců...;

Olympian, -a, m. = obyvatel Olympu, bůh;

olympiada «-pijá-», ž. = čtyřletí mezi olympijskými hrami, světové sportovní hry;

olympický, příd. k Olymp, obyč. olympský; = olympijský;

olympijský: -pijské hry = národní řec. hry v Olympii a v naší době sport. závody;

olympionik [-nička] «-pijonyk. -nyčka» = olympijský vítěz;

olympský, příd. k Olymp

olysalý = lysý; *olysati*, v. lysati

Olžin, příd. k ž. jm. Olga

omáčet, v. máčeti;

omáčka, -ček, ž. = přípravek k jídlu na omáčení; -*čkář*, -e, m. = milovník omáček; -*čkový*, příd. k omáčka;

omáčník, -u, m. = nádoba na omáčku

omak, -u, m. = omakání: na omak drsný...;

**omakovati* = omakávat (říd.)

omalovánka, -nek, ž. = obrázek v obrysech na omalování

***omam**, -u, m. = omámení (obrozen.);

omámený, v. mámiti;

omamný [-ně; -nost] = omamující: o. prostředek, -ná vůně: o. melodik (šal.);

omamovati, v. mámiti;

omamující = takový, že omamuje, omamný

oman, -u, m., rostl.

***omasta**, ž. = omastek (šm.);

omastek, -tku, m. = mastnota

omašťovati, v. mastiti

omazovati, v. mazati

ombrometr, -u, m. = dešťoměr

omdleti, -dlévati, -*dlí(va)ti*, v I, II mdlíti

omega, poslední písmeno řec. abecedy; sr. alfa

omeleta || *omle-* || *amo-*, zdrob. -*tka*, ž., z franc., vaječný moučník, palačinka

***omešely** (J. Jah.) || *omešený* (Vrchl.) = omšený
ometati, v. metati
omezenec, v. obmezenec; *-zený...*, v. meziti;
omezovací význam, věta = omezující;
omezovati, v. meziti
oměj, -e, m., rostl.
omíhati, v. míhati
omílati, v. mlíti
***omilostniti** koho, být -stněn, ne-čes. (podle něm.) místo dát, udělit, dostat milost; **omilostňovati*, nedok. k tomu
ominosní «-nóz-», z lat. = zlověstný, osudný
omítati, -tám, zeď = nahazovat na ni vrstvu malty;
omítka, ž. = vrstva malty pokrývací zeď
***omlada**, ž. = omlazení (Koll., Hál.);
omládati, v. mládnouti
***omlad**, ž. = omladina
***omladek**, -dku, m. = mladý výhonek, stromek
omladina, ž., ze srb. = mládež; O., praž. pokrokové hnutí v letech 90.;
omladinář, -e, m. = člen Omladiny; *-nářský*: -ká generace (Sez.);
**omladinový*: -vé hnutí (t.)
omládlý, v. mládnouti
omladnice, ž. = šestinedělka
omlazení(í), v. mladiti;
**omlázeti* = omlazovati;
omlazovací prostředek = na omlazování; *-zovatel*, -e, m. = kdo omlazuje (Nov.);
-zovati, v. mladiti
omlouvati, v. mluvití; **omlouvavý* [-vě] = omlouvající, omluvný; *-vě* = s omluvou (Preiss.)
omluva, ž. = omluvení, ospravedlnění; říci co na svou -vu;
**omluvená*, ž. = omluva;
-venka, ž. = omluvný list školní;
omluvitelný = co lze omluviti;
omluvný dopis, důvod... = omlouvající

omlžovati, v. mlžiti
omnibus, -su «-su», m., z lat., vlast. = (vůz) „všem“, dostavník; = zpomalený osobní vlak;
**omnibusák*, -a, m. = zřízenec omnibusu (Olbr., lid.)
omočovati, v. močiti
omotka, -tek, ž., v. obmotka
omráčiti koho = „obklopit mrakem“, uvést do mrákot, zbavit vědomí; přenes. (lid. a hovor.) = velmi překvapit, ohromit;
omračivý [-vě; -vost] || *-čný* [-čně; -čnost] = omračující;
omračovati, nedokon. k omráčiti
***omrak**, -u, m. = omráčení (šmil.);
**omrákati* = omračovat
***omraz**, -u, m. = zamrazení (šmil.)
***omrleti** (se), -lejí = okouněti
***omrazovati** (-žovati) = ovívat mrazem
***omrza**, m. = mrzout (šrám.) || *omrzelec*, -lce, m.; *omrzely* [-le; -lost] = mrzutý
omrzlina, ž. = omrznutí, omrzlé místo;
omrzlý, v. mrznouti
omrzovati, 1. v. mrzeti; 2. = omrzávat (řid.)
omšely [-le; -lost] || čast. *omšený* [-ně; -nost] = mechem porostlý (kámen, střecha); přenes. = otřený, otřepaný, ošuntělý, zevšednělý
omšiti = vycpat mechem (zastar.)
***omýceti**, -cejí = oplouhat, nošením opotřebovat, zničit; v. u-mýcený
***omýjeti**, -její = omývati
omykati, v. I mykati
omyl, -u, m. = mýlka, chyba: dopustiti se -lu; být na -lu; vyvést koho z -lu; udělati co -lem;
**omylný* = mohoucí se mýlit; *-né* zdání = mylné, klamné (Čech); sr. *neomylný*
omývati, v. mýti
omžený = omlžený, mlhou orosený: *-né* ostružiny (So.); *-né* oko (Nez.);
omžiti, *omživati*, v. mžiti
omžiknouti, v. mžiknouti

on, -a, -o, mn. 1. oni, -y, -a, zájm. 3. os.; *v y n e c h á v á s e*: byl jednou jeden král a měl tři syny; *k l a d e s e v d ů r a z e*: já a on jsme přátelé; děti mluvily na pana Proška česky a on jim odpovídal německy (Němc.); on, jako (= totiž) brněnský strejček, prý si nemusí dělat žádné výčitky (Šim.); ať ji přenese on, farář černý (Baar); on to koupí, jistě to koupí (t.; citově, náladově); vedle podmětu (náladově, citově): oni ti mužští beztoho za nic nestojí (Tyl); ona se vždycky pomoc najde (Baar); měl on pan farář taky zlost (Rais); podob. i *ono*: ono to přece není takové (Němc.); ono se to bez křiku také obejde (Vr.); já myslel, že... a ono nic (šmil.) = a zatím nic (zklamání); *ono prší!* (překvapení, zklamání; *ono není podmět jako něm. es*); *ono se snadno soudí* (Vrchl.; citově, náladově); *ono se řekne, nemá tvář* (Šim.); sr. onen, onikati, onkati

oň = o něj; **ona**, v. on a onen

onačeji, -jší, v. onaký

onačiti, zprav. slož. dokon. *za-* = zařídit (lid. a hovor.); *za-* se = zalíbiti se (Svět., Jir.); nedok. *zaonačovati*, -čuji

***onady** || *onudy*, příslov. = oním směrem, onou cestou

onak, příslov. = oním, jiným způsobem, jinak;

onaký, původ. = jsoucí onoho způsobu, přenes. = slušný, pěkný, lepší (zastar. a nářeč.), zprav. 2. stup. *onačejší* [-čejí] (hovor.)

onam, příslov. = na ono místo

onanie «-nyje», ž. = sebeprznění; *-nista*, m. = kdo propadne onanii;

-novati, -nuji = provádět onanii; podle biblického Onana

***ondati** koho = trápit, unavovat; dokon. *u-* (lid.)

ondatra, -ter, ž. hlodavec; *ondatří* kožešina

onde, příslov. = na onom místě, tam: zde o. = někdy (Rub.); *ondejšek*, -ška, m. = onen svět (Suš.);

***ondejší** = jsoucí na onom světě

Ondra, m., domác. tvar k Ondřej:

Ondráš, -e, m., domác. nářeč. tvar k Ondřej

ondulace, ž., z franc. = ondulování; *ondulovati*, -luji = uměle vlniti vlasy; slož. dokon. *na-*

ondy || *ondyno* || nejčast. *onehdy*, příslov. = nedávno;

onehdejší = nedávný

onemocněti, -nějí = býti stížen nemocí; nedok. *-cňovati*

onen, ona (onano), ono, mn. oni (*onino)...

zájm. ukazující na něco vzdáleného (onen — tento); onen svět = posmrtný život, svět, nebe; ten říká to, onen ono = jeden ..., druhý; ten i onen = leckdo: *n e s p r á v. m. opakovaného jména*: stav podobný onomu v 19. stol., místo podob. stavu...

***onenhle**, zájm. = onen

oněmělý = kdo oněmí;

oněměti, -mějí || *oněmnouti*, -mnuv, -ml = státi se němý; přenes. = zmlknout, ztichnout; oněmly cesty (Břez.); oněmět úžasem...

oněmiti srdce = ohlušit (Č.-Chod); o. = oněměti (Slád.);

oněmlý = oněmělý;

oněmnouti, v. výše;

oněmovati, nedok. k oněmiti (Ner.)

onikati || ***onikovati** = oslovovat v 3. os. mn. (oni) místo v 2. (lid.): *sednou si m. sedněte si*

***onipovati** = oštipovati

onkati, -kám, -kání = oslovovat v 3. os. jedn. (on) m. v 2.: *šel sem m. pojď sem* (v mluvě s dětmi, když jim nechceme tykat)

ono, v. on a onen

onomastikon «-sty-», stř., řec. = slovník věcný n. vlast. jmen

onomatopoeický [-cky] «-pojie-»,
příd. k onomatopoeie = zvuko-
malebný: o. význam, -cké slovo;
-poičnost, -i, ž. = onomatopoeic-
ký ráz;

onomatopoeie || -poje, ž., z řeč. =
napodobení zvuků slovy, zvuko-
malba (cink, tuk...);

onomatopoeion || -pojon, -poia,
-poja, stř. = onomatopoeické slovo

Onomyšl, -e, ž., ves y č.

***oňovati** = onikat (Jir.)

ontologický, příd. k

ontologie, ž., z řeč. = nauka o
jsoucnu

onuce || *onučka*, ž. = kus plátna,
látky na ovinutí nohy; symb.
bezvýznamnosti, opovržení...: být
komu, pokládat koho za -ci (lid.
a hovor.); sr. hadr;

***onucologie** «-gije», ž. = „ná-
vod, jak onuce skládat“ (Ner.,
posměš.)

onudy, v. onady

***onych**, -u, m. = onyx

onyx, -u, m., z řeč., odrůda chalce-
donu; *onyxový*, příd. k tomu

***op**, -a, m. = opice (kniž., Čech)

opáčetí = opakovat (říd. kniž.)

opačina, ž. = veslo; = protiklad,
antitheton (Čelak.)

opáčiti || (Arb.) *opa-*, dokon. k
opakovati (zastar.): o. barvu v
kartách = znova vynést; o. něco
= znova říci (Čech); = odpově-
dět, znova se zeptat: Co bych
já s ním měla?, opáčila slečna
(šimáč., lid.); Píšu-li?, opáčil
host (Arb.); Patrona?, opáčil
hoch (Pujm.)

opačný [-ně; -nost], příd. k opak
= obrácený, docela jiný (směr,
mysl, strana, -né mínění); -čně
= naopak, na opačnou stranu,
v opačném smyslu

opadalý, -daný, v. padati

opájetí, v. I pájeti;

***opáživý** = opojný

opak, -u, m. = něco smyslem...
opačného, obráceného: neštěstí,
opak ke štěstí...; o. skutečnosti;
je pravý o. svého otce = má o-
pačné vlastnosti; sr. opačný;

naopak, příslov. = opačně, opač-
ným směrem, na opačnou stra-
nu, v opačném významu, zcela
jinak;

opakokladný význam záporného
slova = opačný než kladný, na
př. neštěstí proti štěstí (mluv-
nic.)

opakovací hodina (v které se o-
pakuje), kursy; o. sloveso =
frekventativum (dělávati...);

opakovačka, ž. = ručnice, z kte-
ré lze několikrát vystřelit bez
nabíjení; -vačky, ž. pomn. =
opakovací hodiny, „repetýrky“,
které tlukou vedle čtvrti... i celé
hodiny;

***opakovaně** = znovu a znovu
(Vrba); ***vanost**, -i, ž. = to, že
se něco opakuje (Sez.);

opakovati, -kuji = znovu říkat,
učiti se..., dělat: o. větu, učení,
píseň, scénu...; o. si učení, o. s
kým úlohu (sr. korepetice); do-
kon. z-; sr. opáčiti

***opal**, -u, m. = opálení (Tilsch.)

opál, -u, m., z lat., nerost

***opálaný**, k opálati: -ná legenda =
„ohříváná“ (Č.-Chod);

***opálati**, v. pálati

opálečka, ž., zdrob. k opálka

***opalek**, -lku, m. = oharek, nedo-
palek

opálenina, ž. = opálení, opálené
místo

opalescence || *opalisace* «-za-», ž.
= hra barev a lesků na opále n.
na některých jiných předmětech;
opalisovati «-zo-», -suji = půso-
bit opalisací

opálka, ž. = pletená nádoba, ošat-
ka, původ. na přehazování (čiš-
tění) obilí; sr. pálati

opalovati, v. pálati

opálový [-vě; -vost], příd. k opál:
-vé sklo, -vé lesklý

opánek (**opa-*, Prav.), -nku, m.,
často pomn. -nky, ze srb. =
řeménková obuv s měkkými po-
dešvemi

***opantoflený** hrdina = pod pan-
toflelem (Vanč.)

opar, -u, m., 1. = drobná vyrážka, herpes, lid. ohnipara; 2. kalný, špinavý opar hor (Jir.) = pára, mlha; o. nad lesy; vůně pohádek se vznášela jako o. (Mach.); o. lékař. ordinací (Martín.) = pach; = „opička“ (Vr.); *oparný* (kniž.) || *oparový*, příd. k tomu

opařenina, ž. = opaření, opažené místo; *opařovati*, v. pařit

opásati, v. II pásati

opasek, -sku, m. = pás (na zbraň, na peníze)

opasný = co je na opásání, čím se opásáváme

opat, -ta, m., z něm. = představený kláštera

opatek, -tku, m. = část obuvi okolo paty; = podpatek (Němc., Č.-Chod)

Opatie, v. Abbazia

opatrnický [-cky; -ctví], příd. k

opatrník, -a, m. = opatrný člověk, často = tichošlápek;

opatrný [-ně; -nost] = okolo sebe „patřící“, pozorný, šetrný, úzkostlivý, oportunní

opatrovanec [-vanka], -nce, m. =

kdo je opatrován, chovanec;

opatrovati, souvisí s patřiti = hlídat, chránit, mít na starosti;

slož. dokon. *na- se* (mnoho); *opatrovávati*, opak.

***opatrovkyně**, ž. = opatrovnice;

opatrovna, -ven, ž. = ústav, školka na opatrování předškolních dětí;

opatrovnícký [-cky; -ctví], příd. k

opatrovník [-nice], -a, m. = kdo opatruje, kurátor

opatření, -třiti, -třovati, v. patřiti

opatský, příd. k opat; *opatství*, str. = úřad, budova opata

opažiti, -žovati, v. pažiti

opce, ž., z lat. = právo optovat, v. tam; *opční* právo

***opekanec**, -nce, m. = vánoční pečivo (Jir.); *opékat*, v. pékat

opelichaný, v. pelichati

opelovati = osypávati pelem (Kadl.)

***openec**, -nce, m. = popenec

opentliti, -lovati, v. pentliti

opera, ž., z lat. = hudební drama, zpěvohra, operní divadlo, soubor

operace, ž., z lat., 1. = chirurgický zákrok; 2. = vojen. pohyby, podniky v poli; = opatření, zákrok: finanční... o; -rační síň, sál; -rační základna... (vojen.)

operát, -u, m. = vykonané dílo

operatér, -a, m. = lékař provádějící operace; *operatérský* [-ství], příd. k tomu; *operativní* «-týv-» [-ně] zákrok; -ně co vyjmout

opereta, ž., z ital. = opera lehčího rázu; zdrob. -tka, ž.; *operetní* hudba, soubor; přenes. = nevážný, směšný... (hovor.)

***operista** [-stka], m. = člen opery, skladatel oper (Ner., šmil.)

operní, příd. k opera: o. skladba, soubor...; ***operník**, -a, m. = operista

operovati koho = provádět na něm operaci 1.; vojsko operuje = provádí operace; o. důvody = užívat jich k důkazu, „oháněti se“ jimi; dokon. *na- se* důvody = mnoho jich použít; *vy-* co = operativně vyjmout; *operovávati*, opak.

***operutiti** koho = dodat mu vzletu (Čech)

opeřenec, -nce, m. = pták;

opeřiti se = obrůst peřím (o ptačích mláďatech); přenes. (lid. a hovor.) = finančně, hospodářsky se povznést, obohatit, zdomácnět; opeřený klobouk = s pérem, s péry (T. Novák.); v. II peřiti

***opeslík**, -a, m. || ***opeslo**, m. = opeslý člověk;

***opeslý** = oblezlý, nestydatý, ohyzdný, oplzlý (nářeč.)

opevnění, -niti, -ňovati, v. pevniti

***opěka**, ž. = péče (Suš.)

opěra, ž. = oč se opíráme, opora

opěrák, -u, m. = kratší výsada na parohu

opěrný = opírající, oč se opíráme: o. pilíř, -ná zeď, o. bod

opěradlo, str. = oč se opíráme

- *opěšalý** = kdo se stal pěší ztrátou koně, o bojovnících (zastar., RK., Jir.); *opěšatí* = státi se opěšalý; vojna -šala kavaleristy = změnila je v pěšáky (ojediň.)
- opět**, příslov. = znovu, po druhé; někdy nespr. m. zase, v. tam; příd. *opětný* || častěji *opětovný*: -vná volba; příslov. *opětně* (běž.) || -tovně = opět; *opětovací* sloveso (kupovati...), význam = iterativum, -tivní; *opětovati*, -tuji, 1. = opět učinit, podat..., obnovit (žádost, prosbu); 2. = nenechat bez povšimnutí, učiniti totéž co jiný: o. pozdrav, láska
- opěvateľ** [-lka] || *opěvovateľ* [-lka], -e, m. = kdo opěvuje; *opěvati* = opěvovati (básn.); *opěvovati*, v. pěti
- opí**, příd. k op = opičí
- opíát** «-piját», -u, m. = přípravek s opiem; přenes. náboženský o.
- opice**, ž., ssavec; symb. opilství, šerednosti, napodobivosti a zlostalosti (býti za opicemi [sto let ap.]); *opičácký* [-cky; -ctví], příd. k *opičák*, -a, m. = opičí samec; přenes. (lid. a hovor.) = kdo se opičí; *-čárna*, ž. = opičení, nesmyslný kousek, nápad, zbytečnost (vulg.); = škola (stud.); ordinační *-čárna* (Klič.) atp.; *opičátko*, stř. = opičí mládě (Čech); **opiče*, -čete, stř. = opičí mládě; *opičí*, příd. k opice (hlava...); přenes. (lid. a hovor.) -čí láska, v. láska; *opičina*, ž. = opičení; zdrob. *-nka*, -nek, ž.; *opičiti se* = napodobovat (zhrub.): o. se po kom, po cizině; o. se za franc. módou (Ner.); slož. dok. *na-*: naopičený jargon (So.); *opička*, -ček, ž., zdrob. k opice; přenes. = podroušení
- *opilčí**, příd. k opilec
- opíjeti**, v. píjeti, **opíkatí**, v. pékati
- opilec**, -lce || *opilka*, m. = opilý, opíjející se člověk; *opilství*, stř. = opilost, časté opíjení; *opilý* [-le; -lost] = kdo se opije
- *opínavý** = popínavý
- opiový**, příd. k opium: -vý prášek, -vá pilulka
- opípávati**, v. pípati
- opíratí**, v. práti a I. přiti
- opis**, -u, m. = opsání původního textu, opsaný text, kopie; = opsání, rozvedení pojmu, představy: vyjádřiti co -sem, ne ustáleným slovem, názvem; v mluvn. o. = opsaný tvar (byl jsem za stč. bych); *opisný* tvar = vyjádřený opísem, opsaný, opisový; *opisovací* = na opisování: o. stolek (šm.); *opisovač* [-čka] || *-sovateľ* [-lka], -e, m. = kdo opisuje; *-vačský*: -ká chyba; *opisovati*, v. psáti; *opisový*: -vé slovo = kterým se opisuje, tvoří opis, opisný
- opium** «-pijum», -pia, stř., lat. = ztuhlá šťáva z nezralých makovic
- opláceti**, v. platiti
- *oplach**, -u, m. = nádech (č.-Chod); *opláchnouti* || *-knouti*, *oplachovati*, v. pláchnouti
- *oplan**, -a, m. = dareba, tulák (nář.)
- oplatek**, -tku, m. = křehké tenké pečivo; mešní o., hostie; Pán Bůh peče -tky = oplácí zlé (přísl.); = odplata (říd.); = nálepka (zast.); *oplatka*, -tek, ž., z lat. oblata = oplátek
- oplátka**, ž. = oplacení: dát komu, vzít si od koho co na -tku; na věčnou oplátku = navždy; půjčka za -tku (pořek.) = pomsta za něco, odvěta; posvícenské -tky (Majer.) = vzájemné návštěvy

oplatkář, -e, m. = výrobce, prodávající oplatek; = katolík (přezdívkou);

oplatkový, příd. k oplatek, oplátka

oplecí, -čí || *oplecko*, stř. || *oplecník*, -u, m. = krátký žen. živůtek (zastar. a lid.)

oplen, -u, m. = oplín

opleskaný, v. pleskati

***oplešalý** || *-šatělý* = plešatý

***opleta**, ž. (šmil., Kos.) || obyč. *opletačka*, ž. (lid. a hovor.) || *opletání*, stř. = nepříjemnost: o. s úřady...; *opletati*, v. plést; *opletavý* = popínavý, o rostl. (So.)

***oplechalý** (Jir.) || *-chavý* (šmil.) = oblezlý, odřený (čepice...)

***oplihlý** = zplihlý

oplín, -u, m., část vozu, jinak násad, obrtel (Baar)

***oplísnělý** (Ner.) = potažený plísni

oplítati, v. plétati

oplocovati, v. oplotiti

oplodnění = oplození, učinit plodným;

oplodňovací kouzlo = z oploďňování, při o. (Neum.);

oplodňovati, nedok. k oplození

oploť, -tně, ž. = dřevěná stěna na mlatě

***oplotí**, stř. = plot

oplotiti, -cen(i) = opatřit plotem; *oplocovati*, nedokon.

oplouvat, v. plouti

oplozovati, v. ploditi

oplyvající, -vati, v. plývati

opzlý [-le; -lost] = slizký: -lá psí tlama (Kopeč.); přenes. = necudný, kluzký, lascivní (vtip)

opocovati, v. potiti

opodál, 1. příslov. = ne ve velké vzdálenosti, ale ani ne blízko: státi o.;

2. předl. s 2. p.: o. čeho

***opodstatnělý** = opodstatněný, odůvodněný (šm.);

opodstatniti = učinit podstatným, odůvodnit, dokázat (tvrzení); *opodstatňovati*, nedokon.

opojiti, v. I pojití;

opojivý [-vě; -vost] (liter.) ||

opojný [-ně; -nost] = opájející, omamný (nápoj, vůně...);

opojovati, v. I. pojití

***opolí**, stř. = kraj, země

opomenouti, -menu, -menul, -menut(i) = pominout, nevšimnouti si, zanedbat, zapomenout: o. co, o. co udělat; nedok. opomíjeti, v. tam

opomíjeti co, nedok. k opomenouti a opominouti

***opomínati** = opomíjet (Sab.)

opominouti, -minu = opomenouti; nedok. opomíjeti, v. tam

opona, ž. = záclona, závěs;

oponář, -e, m. = divadelní zaměstnanec u opony

oponent [-tka], -a, m., z lat. opp- = kdo oponuje; *oponovati* = odporovat v debatě, v diskusi; sr. oposice

opopanax, -u, m., rostl. (Vrchl.)

***opor**, -u, m. = opření, opora, odpor;

opora, ž. = oč se opíráme, nejčast. přenes.: mít, hledat -ru v čem, u koho; být komu -rou;

***oporný** = opěrný

oportunismus «-nyzmus», -mu, m., z lat. opp- = -tunní smýšlení, postup;

oportunní [-ně; -nost] = vhodný, včasný, výhodný, přihlížející k možnostem, k výhodám, opatrnický, zpátečnický, reakční: o. návrh, jednání, politika; -nní člověk neboli *-tunist* «-ny-», m.; *-tunistický* [-cky] «-nysty-» = v duchu oportunismu; *oportunita*, ž. = oportunnost

oposice || zastar. -cí (Ner.) «-zi-», ž., z lat. opp- = odpor, nesouhlas s vládou..., s vedoucí osobou, s návrhem...: o. proti komu, čemu; býti v -ci; = osoby v oposici;

oposiční [-ně; -nost] list, řeč;

oposičník, -a, m. = člen oposice;

opositum, -ta, stř. = slovo opačného významu

- opotřebiti** || -*bovati* = potřebou, užíváním snížit hodnotu, částečně zkazit
- opouštěti**, v. pouštěti
- *opovaha**, ž. = opovážlivost (Suš.)
- opovážiti se**, -*važ* = drze se osmělit, dovoliti si (co udělat, říci); *opovážlivec*, -*vce*, m. = opovážlivý člověk; *opovážlivý* [-*vě*; -*vost*] = smělý, drzý; *opovazovati se*, nedok. k opovážiti se
- opověď**, -*di*, ž. = oznámení, ohlášení (kniž., odbor.); *opověděti*, v. pověděti; *opovědní* = ohlašovací, opovědný; *opovědník*, -*a*, m. = odpovědník (v. odpovědní); *opovědný list*, nepřítel = odpovědný
- opovídati**, v. pověděti
- opovrhati** -*hovati*, v. vrhati, vrhnouti
- opovrzení**, -*ný*, v. vrhnouti; *opovrzeníhodný* = hodný [-*den*] opovrzení; *opovršlivý* [-*vě*; -*vost*] = budící opovrzení, odíósni (slovo, význam); -*vě* se vyslovit o kom
- opozdilec**, -*lce*, m. = opozdilý člověk; *opozdilý* [-*le*; -*lost*] = kdo se opozdí, opožděný (čech), nedosti pokročilý, zaostalý; *opozditi se*, v. pozditi
- *opožděně** = s opožděním; *opoždovati*, v. pozditi
- opracovatel**, -*e*, m. = kdo opracovává; -*vati*, v. pracovati
- oprašovač**, -*e* || -*vák*, -*u*, m. || -*vadlo*, -*del*, stř. = nástroj, zařízení na oprašování; -*šovati*, v. prášiti; -*šovátko*, -*tek*, stř., zdrob. k oprašovadlo
- oprať**, -*ti* || -*tě*, 3. mn. -*tím*, 6. -*tích*, 7. -*těmi*, ž. = provaz, řemen na řízení spřežení; *oprátko*, ž., 1. = oprat (čech); 2. = smyčka na oběšení
- oprava**, ž. = opravení, zlepšení, korekce; tisková o. = o. nesprávné n. nepravdivé zprávy; *opravář*, -*e*, m. = kdo usiluje o nápravu (často s hanlivým odstínem); = živnostník dělající opravy; -*vářský* zápal (Sez.), -*ké* úsilí (Nov.); -*vářství*, stř. (šal.)
- oprávce** [-*vkyně*], m. = kdo opravuje
- *opravdický** (lid.) || -*vdivý* (Koll., Preiss.) || -*vdovský* (lid.) || běž. *opravdový* [-*vě*; -*vost*] = co je opravdu, pravdivý, skutečný, ze skutečnosti (příběh), vážný, seriózní, upřímný (člověk, lítost, snaha); -*vě* co minit = vážně, doopravdy; *opravdu*, příslov. = doopravdy, vskutku
- *opravitelný** = co lze opravit: -*né* slovo (Ner.)
- oprávkyně**, v. opravce
- opravna**, -*ven*, ž. = dílna na opravy, správkárna
- oprávněn**, v. dále;
- *oprávněněc**, -*nce*, m. = kdo má oprávnění (Pal.); *oprávněný* [-*ně*; -*nost*] = daný právem, plynoucí z práva: -*né* právní...; -*ný* zástupce = mající právo zastupovat; -*ně* co žádat... = (s) právem; *oprávniti* = dát právo: o. koho k čemu; být -*něn* = mít právo; -*nění* k čemu; *opravňovati*, nedokon.
- opravný** = sloužící k opravě, zlepšení: -*ný* prostředek, návrh; -*né* snahy = směřující k opravě
- opravovati**, v. praviti
- oprchalý** -*chati*, v. prchati
- *opřičina** || -*čnina*, ž., z ruš. = osobní stráž Ivana Hrozného, oligarchie, „klikka“; *opřičník*, -*a*, m. = člen opřičiny, nohsled
- oprostiti**, -*štěn(ý)*, -*šlovati*, v. prostiti
- *oproti**, předlož. = proti (nové kniž.)
- opršalý** || *opršelý* = oblezlý, odřený, ošuntělý...; srov. příjm. *Opršal*, -*a*, *Opršálek* (Vo-), -*lka*, m.; původ. = komu „opršaly“, opadaly vlasy

opruditi se, -zen(i) = podráždit si pokožku, hlav. o dětech; být opruzen = mít podrážděnou pokožku;
opruzenina, ž. = opruzení, -zené místo;
opruzovati, -zuji, nedokon. k opruditi
***opružovati** = vzpružovati
oprýskalý, -kaný, -katí, v. prýskati; -kanina, ž. = oprýskané místo (Č.-Chod)
opřádati, v. přádati
***opřátka**, ž., plevel, kokotice
 o překot, v. překot
***opřilbenec**, -nce, m. = člověk s přilbou; -bený = mající přilbu
***opství**, stř. = opičí vlastnosti (Čech); ***opstvo**, stř. hromad. = opice (t.)
***opštkovati**, -kuji = okřikovat voláním pšt (Ner.)
optant, -a, m. = kdo optuje
optativ «-týv», -u, m., z lat. = slovesný přací způsob a jeho tvar; *optativní* význam, tvar
optický [-cky] «-tyc-» = světelný, zrakový (jev, klam, přístroj); *optik*, «-tyk», -a, m., z řeč. = výrobce optických přístrojů, obchodník s nimi;
optika, ž. = nauka o světle
optimismus «-ty-zmus», -mu, m. = pohlížení na věci, na život, posuzování jich s dobré stránky, sklon vidět všechno příznivě, „růžově“, víra ve šťastný konec, výsledek, ve vítězství pravdy, opak pesimismu;
optimista [-tka], m. = optimistický člověk; -mistický [-ky] «-styc-» = v duchu optimismu: -ký názor...; -ky se nač dívat
optimum «-ty-», -ma, stř., z lat. = nejlepší stav, podmínky
optovati, z lat. = voliti státní příslušnost: o. pro ten a ten stát; o. koho do výboru = brát (přibrati); v. kooptace
opuchati, v. puchnouti;
opuchlina, ž. = otok, opuchlé

místo; *opuchlý* [-le; -lost] = naběhlý, oteklý; *opuchnouti*, v. puchnouti
opuka, ž., hornina; *opukový*, příd. k tomu
opulence, ž., z lat. = bohatství, nadbytek, hojnost; *opulentní* [-ně; -nost] = hojný, bohatý
opus, operis, mn. opera, stř. || zčeš. opusu «-su», m., lat. = dílo, skladba (hudeb.)
opuštěňátko, stř. (Herrm.) = opuštěný člověk, jinak
opuštěnec, -nce, m.
opyliti co = oplodnit pylem: *opylovati*, -luji, nedokon.
***opyš**, -e, ž. = výběžek hory (stč. Jir.)
orace (lid. -cí), ž., z lat. = řeč, přenes. pomn. -ce = okolky (lid. a hovor.)
orací nástroj = na orání
oráč, -e, m. = kdo oře;
oračka, ž. = orání, nástroj na orání;
oráčský [-ství], příd. k oráč;
***oradlo**, -del, stř. = orací nástroj (Vaňor.)
orakulický (Fr. Bartoš) || *orakulní* (Koll.) = věštecký;
***orakulovitý** [-tě; -tost] = tajemný;
orakulum «-rá-», -la, stř., z lat. = věštba, věštírna
orální, z lat. = ústní (samohláska)
orámcovati = opatřit rámcem, rámem, dáti do rámce
oranice, ž. = orná půda, zorané pole || ***oranina**, ž. || -niště, stř.
oranž, -e, ž., z franc. = pomerančová barva, barvivo;
oranžáda, ž. = nápoj z pomerančové šťávy;
oranže, ž. = pomeranč;
oranžerie «-ryje», ž. = skleník na pomeranče;
***oranžný** = oranžový;
oranžovník, -u, m. = oranžový strom;
oranžový [-vě] = pomerančový; -vá barva; -vě žlutý
***orataj**, -e, m. = rataj, oráč

orati, -rám... || oří..., 3. mn. oří, rozk. orej || oř, přech. oraje || oře..., oray, oral, orán(i) = převracet půdu pluhem; přenes. o. s kým = nakládati s ním podle své vůle, špatně (lid. a hovor.); slož. dokon. *do-*; *na-* se (mnoho); *o(b)-*, *od-* kus meze; *po-* si (trochu), *po-* všechna pole; *pře-* = znovu zorat; *při-* si kus meze; *roz-*: *roz-* meze...; přenes. čelo rozorané starostmi; *u-* sousedovi kus pole; *vy-* hlubokou brázdu; přenes. = mnoho vykonat, silně zasáhnouti do vědy, do umění, do vývoje státu...; *z-* celé pole; *z-* louku = proměnit ji v pole; přenes. *z-* co = špatně udělat, zkazit (hovor.); *za-* jetel; *za-* si (trochu); *orávat*i, -vám, opakov.; slož. nedok. *do-*, *vy-* atd.

orátor, -a, m., lat. = řečník
oratorium «tóryjum», -ria, stř., lat., 1. = oratoř; 2. = velká duchovní kantátová skladba;
oratorní, příd. k oratorium
orátorský [-sky; -stv], příd. k orátor = řečnický
oratoř, -e, ž., z oratorium = modlitebna, chrámový balkon
orážeti, v. rážeti
orba, ž. = orání
orbis, lat. = (o)kruh, okrsek; o. (terrarium) «-rá» = svět; Komenského *O. pictus* «pik-» = Vymalovaný svět, Svět v obrazech; *O.*, -su «-su», m., nakladatelství

orda, ž., v. horda

ordál, -u, m. (Vlč.) || obyč. -líje, -lí, ž. pomn., z lat. = „boží soud“, očista ohněm n. vodou (ve feudálním právu)

ordinace «-dy-», ž., z lat., 1. = vysvěcení na kněze; 2. = -nační místnost lékařská;
ordinariát, -u, m. = biskupský dozorcí úřad, konsistoř; = řádná profesura na vys. škole;
-narius «-ná-», -ria || zčešt. -nář, -e, m. = třídní profesor, řádný

profesor na vys. škole, odbor. lékař nemocniční;

ordinární = řádný (profesor na vys. škole); přenes. = obyčejný (cena); = všední, sprostý, nízký (chování...) || (podle franc. a němec.) -nénní (hovor.);

ordinovati, 1. o. kněze = vysvětit; 2. o. lék = předepsat

ordonanc, -e, m. = ordonance, m. (lid.);

ordonance, ž., z lat. = nařízení (Gautschovy o.);

-nance, m. = vojen. posel, sluha;

-nanční důstojník

orebita, m. = husita z vých. Čech (podle biblic. hory Oreb)

***orební**, příd. k orba: o. stroj, s p r á v. orací; o. soustava (Kaizl)

orebský, příd. k Oreb: -ské bratrstvo; v. orebita

orel [*orlice*], -rla, m., dravec; černý, dvouhlavý o. = Rakousko (Havlič.), podle stát. znaku; *O.*, souhvězdí, býv. katol. tělo-cvič. jednota

orelán, -u, m., červené barvivo

orelský, příd. k Orel: -ká jednota

Orfej, -e, m., zčešt. Orfeus;

orfeovský, příd. k Orfeus;

Orfeus, -ea, m., bájeslovný řeč. pěvec; *orfeum*, -ea, stř. = zpěvní síň;

orfický [-cky] = orfeovský

orgán, -u, m., z řeč. organon, 1. = živočišný n. rostlinný ústroj, úd: oko, orgán zraku...; 2. = úřad, úředník, korporace..., její člen vzhledem k svému výkonu, významu ve veřejném životě: soudní, státní..., dozorcí, výkonný... o; 3. = hlas: slabý... o.; 4. = časopis: vládní o.;

organický [-ky] «-ny-» = ústrojný, obsahující uhlík, o látkách (odbor.); -ká chemie = obírající se s organickými látkami; -ká vada řeči = v některé části mluvidel; o. = tvořící podstatu věci, s ní souvisící, k ní hledící, souvislý, stmelový: o. postup (ve výkladu); -ká součástka čeho; -ky co seskupiti atp.;

organičnost «-nyč-», -i, ž. = organický ráz;
**-níka* «-ny-» = organické složení
organisace «-nyza-», ž. = účelné zřízení, uspořádání, řád; pevné sdružení, spolek: o. práce..., politická, hospodářská, odborová, církevní... o.; -nisační [-ně]: -nisační řád..., -nisačně činný; -nisátor [-rka], -a, m. = kdo organizuje; příd. -nisátorský [-sky; -ství]: -ský talent;
organismus «-nyz-», -mu, m., z lat. = ústrojí, ústroj(enství), soubor orgánů, složitý útvar: stát, jazyk... je o.; lidský o. = tělo se zřením k svým úkonům;
organisovati «-zo-» = účelně uspořádávati, sdružovati (práci, pomoc, dělníky...); -nisovati se = pevně se sdružovati; dokon. s- || z-
organista «-nys-», m., z lat. = varhaník (zastar.)
organtin || -ýn, -u, m., řidká látka; -nový, příd. k tomu
orgasmus «-zmus», -mu, m. = náboženské vytržení, šílení;
orgiasta || -stik «-styk», m. = náboženský blouznivec; -stický [-stický] «-styc-», příd. k tomu;
orgie «-gyje», -lí, ž. pomn., z řeč. = bohoupustá zábava
orchestr || *orkestr*, -u, m., z řeč. = hudební nástrojové těleso; -stráda, ž. = podium pro orchestr (Č.-Chod); -strální sdružení; -strion «-ryjon», -nu, m. = strojní varhany, velký flašinet
orchidea, -ey || -dej(e), -e, ž., okrasná květina
orient «-ryjent», -u, m., z lat. = východ, -dní země; -tace, ž. = vyznání se v krajině, přenes. v životě, ve vědě...; -tační smysl, tabulka; -tál [-lka], -a || -tálec, -lce, m. = obyvatel orientu; -talista, m. = znalec východ. jazyků a poměrů; -talistika «-ty-», ž. = věda o orientě;

orientální = východní;
orientovati se (v kraji...) = vyznati se; býti dobře -tován;
slož. dokon. pře- se = změnit smýšlení, názory; z-, prostě dok.
originál, -u, m., z lat. = dílo (spis, obraz...) v původní podobě, kterou mu dal tvůrce, ne přepis; = originální člověk (hovor.); -nalita, ž. = originalnost; -nální [-ně; -nost], n. k. -nelní = původní, v tvůrčově znění, podobě; = původní, samostatný, -tně vytvořený, vymyšlený, tvořící...: -nální spis, myšlenka, autor ap.; často = vynikající, jedinečný; -nost = původnost, samostatnost, jedinečnost
**oringle* || *ory-*, ž., z něm. = náušnice (lid.)
**orkaf* (vor-), -u, m., z něm. = střížné zboží (lid.)
orkán, -u, m., ze špaň. = prudký, zhoubný víchr; přenes. o. nevole; *orkánovitý* = jako orkán
orkestr, -stráda, -strální, v. orchestr
orle, -lete, stř. = orlí mládě
orleán, -u, m., tkanina (podle franc. města Orléansu); -ánský: Panna O-ská, Jeanne d'Arc
orlí, příd. k orel: o. mládě; o. pohled, přenes. = bystrý, pronikavý; o. nos = podobný orlímu zobáku
orlice, ž., v. orel; Divoká, Tichá O., řeky; *Orlické hory* (v Č.)
orlíče, -čete, stř. = orlí mládě; *orlíček*, -čka, m., zdrob. k orel (orlík); přenes. (posměš.) = rakous. orel jako odznak; hra (házení penízů s orlíčkem); o., -čku, m., rostl.; *orlíčí*, příd. k orlice; *orlík*, -a, m., zdrob. k orel; zprav. jen přenes. O., syn Napoleona I., hrad v Č.; **orliný* = orlí (Bezr.)
orloj, -e, m., z lat. horologium = složitě věžní hodiny

ornament, -u, m., z lat. = ozdoba, ozdobný útvar; *ornamentace*, ž. = výzdoba, okrasa; *-talista*, m. = malíř ornamentů; *-tální* [-ně; -nost] = okrasný, ozdobný (výzdoba, kreslení); *ornamentik* «-tyk», -a, m. = ornamentální umělec; *-tika*, ž. = ornamentální umění; *ornamentovati*, -tuji = zdobiti ornamentem; *ornamentový*, příd. k ornament: -vá výzdoba

ornát, -u, m., z lat., mešní roucho; nadávka

ornice, ž. = orná půda

ornithologie «-ny-gyje», ž., z řeč. = nauka o ptactvu

orný = co lze orat: -ná půda

orodovati, -duji, z oru- (stč. orudí = nástroj), o. za koho = prosit, přimlouvati se;

orodovník [-vnice], -a, m. = kdo oroduje, přimlůvce

orografie «-fije», ž., z řeč. = horopl

orohatělý, v. rohatěti

orosovati, v. rositi

orsej, -e, m., rostl.

***ort**, -u, m., z něm. = místo na dole, kde se kope (horn.)

ortel, -u, m., z něm. = rozsudek, soudní nález

ort(h)o-, kmen řec. příd. jm. orthos = rovný, pravý, ve slož.: *-dox*, -a, m. = pravověrný příslušník; *-doxie* «-ksije», ž. = pravověrnost; *-doxní* [-ně; -nost] = pravověrný; *-doxní* církev = pravoslavná; *-doxník*, -a, m. = orthodox;

-epický [-cky], příd. k orthopie; *-epie* «-pje», ž. = nauka o správ. výslovnosti, „pravomluv“;

-grafický [-cky] = pravopisný;

-grafie «-fije», ž. = pravopis;

-péd, -a, m. = odbor. lékař léčící a narovnávací zkřivené údy; *-pedický*, příd. k *-pedie* «-dyje», ž.

***orudí**, stř. = nářadí, nástroj (zast.)

***oruž**, -e, ž. = oruží (Nebes.);

**oružení*, stř. = oruží;

**oruží*, stř. = zbraň (stč., RK., nově též z ruš.)

oryngle, v. oringle

oř, -e, m., z něm. = kůň (básnic.)

ořech, -u, m., strom i jeho plod; podle podoby = kus přischlého bláta..., drobné uhlí, samičí úd dravých zvířat;

ořech, -a, m., odruda domácího psa; *O.*, jednotlivý pes tohoto druhu;

ořechová, stř. = ořeší;

ořechovka, -vek, ž. = ořechový likér;

ořechový [-vě]: -vý dort, -vá barva, -vé dřevo;

**ořeší* = ořechový;

**ořeší*, stř. = ořechový porost;

ořešina, ž. = ořeší, ořechové dříví;

**ořešný* = ořechový

***ořetězený** = ověšený řetězy

***ořez**, -u, m. = ořezání (šmil.);

ořezovací nástroj || *-zovač*, -e, m.

|| *-zovadlo*, obyč. *-zovátka*, stř.;

ořezovati, v. řezati

***oří**, příd. k oř = koňský

oříšek, -šku, m., zdrob. k ořech;

přenes. tvrdý... o. = hádanka,

otázka, problém; *oříšek* (O.),

-ška, m., pes;

oříškový = s oříšky (dort)

ořízka, ž. = oříznutí knihy, ořezané kraje listů a ozdoby na nich

ós, *ósa...*, v. hausse

osa, ž., o. vozu = tyč, kolem které se točí kolo; doprava po ose = pozemní (novinář.); jinak = myšlená čára jdoucí středem něčeho, spojující póly; přenes. osa děje... = hlavní osoba, událost

osada, ž. = lidské sídliště, jeho obyvatelé; = kolonie; feriální...

o. = skupina lidí o prázdninách;

zdrob. *osadička*, ž. (Ner.)

osaditi, v. saditi

osádka, -dek, ž. = osazenstvo (horn.); = posádka (Jir.)

osadní, příd. k osada: o. zboží = koloniální;
osadnický, příd. k osadník;
osadník [-nice] = obyvatel osady, kolonista; = kdo usedne k stolu (Ner.)
osamělec, -lce, m. = osamělý člověk (Bezr.);
osamělý [-le; -lost] = kdo zůstane sám, je někde sám: o. vdovec, chodec, strom; žít, stát -le;
osaměti, -mějí = zůstat sám, samoten
osamocen, v. osamotiti;
***osamocenec**, -nce, m. = osamocený člověk (šal.);
osamocený (zjev, strom) = vyskytující se, stojící samoten;
osamcovati, v. osamotiti
osamostatnělý = kdo se osamostatní (Vlč.); ***osamostatněti**, -nějí = státi se samostatný;
osamostatniti = učinit samostatným; o. se; -tňovati, nedok.
osamotě, v. samota
osamotiti, -cen(i) = způsobit, že je někdo samoten, izolovat;
-mccovati, nedokon.
***osamotnělý**, -tněti = osamělý, osamět;
osamotniti = učinit osamotnělým, osamoceným, odloučit; -ňovati, nedok.;
***osamotný** = osamělý (Koll.)
osápnouti se, -pl, -pnuti, na koho = osopiti se (Č.-Chod); v. sápati se
osazenectvo || **osazenstvo**, stř. || **osázka**, ž. = zaměstnané dělní mužstvo;
osazovati, v. saditi
oscilace, ž., z lat. oscill- = oscilování; -lační proud;
oscilovati, -luji = chvěti se, kmitat, vlnit se
osel, -sla, m., jednokopytník; symbol hlouposti, nadávka; mučidlo (v staré době);
***oselmo**, příslov. = na oslu: o. si vyjet (Ner.)
osení, stř. = obilí před metáním; zdrob. **oseničko**, stř.

***osep**, -spu (nářeč. -sepu), m., stará sypká míra; = obilí na výživu čeládky (Suš.)
oset, -u, m., pcháč, plevel
***osetek**, -tku, m. = osení, osev (lid.); O., název 3. dílu Jiráskovy kroniky U nás
osev, -u, m. = osévání, setí, osetá plocha; **osévati**, v. síti; **osevní** plocha; **osevná** soustava (Vanč.)
osičí (starším pravop. *osy-*), stř. hromad. = osiky, osikový porost || ***osičí**, příd. k osika = osikový;
osička, -ček, ž., zdrob. k osika
***osidelný**, příd. k osidlo: -ná smrt = v osidlech, způsobená nástrahou
osídlenec, -nce, m. = kdo něco osídli, někde se usadí
osidlo, -del, stř. = oko na chytání, smyčka; obyč. pomn. **osidla**, přenes. = nástraha, léčka, vliv...: -dla komu klásti, strojiti; upadnouti do čich -del atp.
osidlovací komise, politika = mající na péči osidlování; **-vati**, v. sídliti
osika (dříve *osy-*), ž., strom; symb. třesení, strachu: trásti se jako o.;
osikový list, -vé dřevo
osílek, -lka, m., zdrob. k osel
osílit, v. síliti
osina, ž. = štětínovitý výběžek travní pluchy, ostí, „vous“;
osinatý klas = s osinami
osinek, -nku, m. = asbest; **-nkový**
***osirotěti**, -tějí = osiřeti
osiřalý = osiřelý (Koll.);
osiřelý [-le; -lost] = kdo, co osiří; **osiřeti**, -řejí = státi se sirotkem; přenes. o městě, o místě = vyprázdnit se, býti prázdný, neobsazený;
osiřovati, nedokon.
***osiva**, ž. = mladé osení (Němc.)
osívati, v. síti
***osivělý** = zešedivělý; zpřídav. příč. k ***osivěti**, -vějí = státi se sivý, zešedivět
osivo, stř. = čím se osívá, co se seje

oskeruše (lid. oš-), ž., strom, jeho plod

*oskleněný = zasklený (Preiss.)

*oskolek, -lku, m., z ruš. = úlo-mek, odštěpek

oskoruše, ž. = oskeruše (nářeč.)

*oslaběti, -bějí = oslábnouti;
oslabiti, osláblý, oslabovati, v. slabiti, slábnouti

osladič, -e, m., kapradina

*oslák, -a, m. = oslař (Ner.)

osláněti, v. sláněti

oslař, -e, m. = majitel, pohaněc
osla;

oslátka, -tek, stř., zдроб. k osle

oslava, ž. = oslavení, oslavování, slavnost;

oslavenec [-venkyně, -venka (T. Nýv.)], -nce, m. = kdo je oslavován, jubilant;

-venost, -l, ž. = sláva (Čelak.);

oslavný projev... = na oslavu

oslavovatel [-lka], -e, m. = kdo oslavuje; oslavovati, v. slaviti

oslazovati, v. sladiti

osle, -lete, stř. = oslí mládě

oslepiti, v. slepiti;

*oslepivý || oslepný = oslepující, oslňující (Č.-Chod, Čech, Dav.)

osleplý, -pnouti, v. slepnouti;

oslepný, v. oslepiti;

oslepovati, v. slepiti

oslí, příd. k osel: o. uši, přenes. o lidských uších = dlouhé; u knihy = ohnuté růžky listů; o. hřbet = ostrý klenbový oblouk (odbor.); v. most;

oslice, ž. = oslí samice;

oslíček, -čka, m., zдроб. k oslík;

oslíčí mléko;

oslík, -a, m., zдроб. k osel

*oslíz (Herb.) || ostrlíz, -u, m., z něm. Obstlese = paběrkování, hlavně ovoce, sbírání zbylého ovoce (lid.)

oslizlý, -znouti, v. slizký

*oslina, ž. = oslnění (Hál.);

oslniti, v. slniti;

oslnivý (básn.) || řidč. oslnný (Ner.) = oslňující;

oslnouti, -slnuv, -slnul, -slnutí = být oslněn (kniž.):

oslňovač, -e, m. = kdo oslňuje (Tilsch.); -vati, v. slniti

*oslona, ž. = svatozáře, gloriola;

*oslonitel, -e, m. = kdo osloní, osvíti (Čelak.);

osloniti, -ňovati, v. sloniti

*oslopaný = umazaný, ušpiněný (nářeč., Preiss.)

*oslov, -u, m. = oslovení (Č.-Chod)

oslovice, ž. = oslí kůže;

oslovina, ž. = oslí maso, kůže; přenes. = hloupost (zhrub.)

osloviti koho = pojmenovat jej 5. pádem (pane, Karle...) n. 1. p. ve význ. 5. (děvče, slavné shromáždění...);

oslovovati, nedokon.

oslovský [-sky; -ství], příd. k osel: -ká lavice = pro hloupé žáky (v staré škole); -ství = oslovina, hloupost (zhrub.); 2. stup. -vštější: nic -vštějšího = nic hloupějšího (Vanč.)

*osložniti se, rus. = státí se složitým, zapleteným

*osluněný = ozářený sluncem;

osluňovati, v. sluniti

oslušovati, v. slušeti

*oslýchatí (se), v. slýchatí;

oslýchavý (oslej-) = ostýchavý (nář.)

oslzelý, v. slzeti

*oslzlý = oslizlý (šrám.)

osm «obyč. osum», osmi «osmi», číslovka 8: do osmi dní, k osmi lidem, v osmi letech, před osmi dny; osm dní (za o. dní, do osmi dní...), s p r á v., jde-li o přesné vytčení dní, nečes. m. týden;

osma, ž. = číslice 8, osmička, skupina osmi lidí, osmiveslice; osmácký, příd. k osmák

osma-čtyřicátník «osuma- || řidč. osma-», -a, m. = člověk starý 48 let, účastník, pamětník hnutí v r. 1848, voják 48. pluku;

-čtyřicátý, -cet... = 48., 48;

-devadesát, -sátý = 98, 98.;

-dvacátník, -a, m. = voják 28. pluku;

-dvacátý, -cet, -cetkrát = 28., 28, 28x

osmahati, *-hovati*, nedok. k *osmahnouti*;

**osmahlík*, -a, m. = osmahlý člověk;

**osmahloučký* = pěkně osmahlý (Staš.);

osmahlý [-le; -lost] = kdo, co osmahne;

osmahnouti, -hnuv, -hl, -hnut(i) = opáliti se (o pečivu), opáliti se na slunci (o člověku)

osmák, -a, m. = osmerák; = příslušník 8. brněnského pluku za Rakouska (lid. a hovor.)

Osman, -a, m. = Turek; *osman-ský* = turecký; *Osmanstvo*, stř. hromad. = Turci (podle zakladatele turec. říše Osmana)

osma-osmdesát, *-padesát*, *-sedmdesát*, *-šedesát*... = 88, 58, 78, 68

osmažovati, v. smažiti

osmdesát (nik. *-te*), -i, základ. číslovka 80: do -ti... (jako osm); *-sáticenný*, *-sátiletý* atp.;

-sátiny, -tin, ž. pomn. = osmdesáté narozeniny;

-sátka, ž. = číslice 80, místnost jí označená, 80 lidí..., věk 80 let;

-sátkrát (nik. *-te*), číselné příslov.; *-sátník* [-nice], -a, m. = osmdesátiletý muž; *-sátý*, řad. číslovka; -tá léta = doba od 1880—1889 (sr. čtyřicátý)

osmerák, -a, m. = jelen s 8 výsadami na parozích;

osmerka, ž. = 8. část archu papíru, formát v její velikosti, oktáv; *osmerkový* formát;

osmeronásobný [-ně] = osmkrát složený, větší, hojnější;

osmerý, druhová číslov. k osm (o jmenných tvarech -ra..., v. čtverý); zpodstat. stř. -ro

**osmědnouti*, -dl, -dnuv, -dnutí = státi se smědý, snědý

osmělený [-ně] = kdo se osmělí; -ně = směle (Vr.);

osměliti se, -len(i) = státi se smělý, dodati si odvahy, odvážiti se: o. se co učinit, k čemu; *osmělovati se*, nedokon.; ve zdvořilé mluvě: osměluji se vás požádat...

osmi-, kmen číslov. osm, ve slož. tvořených podle potřeby, v. dále
osmice, ž. || obyč. *osmička*, ž. = osma, pokoj... jí označený; podle podoby: udělati z kola -čku (srážkou, pádem), dělati -ky na ledě...

osmicípý = s osmi cípy: o. kříž
osmička, v. osmice

osmi-denní cesta; *-dílňý* spis; *-hlasý* sbor; *-hodinný* || *-hodinnový*: -vá pracovní doba; *-hran*, -u, m. = těleso mající osm hran; zdrob. *-hránek*, -nku, m. (R. Svob.), o dlaždici; *-hranný*; *-letý* žák; *-měsíční* dítě

osmina, ž. = osmý díl ($\frac{1}{8}$) čísla, míry (litru...); zdrob. *osminka*, ž., zprav. ve význ. měrovém;

osminový: -vá nota

osmi-ramenný svícen; *-slabičný* verš; *-stěn*, -u, m.; *-stopý* verš; *-stránkový* leták; *-stranný*: -nné těleso; *-stup*, -u, m. = řada osmi cvičenců, vojinů; *-stý*; *-tisící*; *-třídní* škola

osmium «-smijum», -ia, stř., z řeč., prvek, kov

osmkrát «obyč. osum-», nik. *-te*, číselné příslov. k osm

osmnáct «obyč. osum-», -i (zastar. *-cte*, nářeč. *-st*), základ. číslov. (18);

-cterák, -a, m. = jelen s 18 výsadami;

-cterka, ž. = 18. část archu papíru, formát v její velikosti;

-cterý, druh. číslov. k 18;

-ctiletý žák; *-ctina*, ž. = 18. díl;

-ctka, ž. = číslice 18, něco jí označeného, skupina 18 lidí apod.;

-ctkrát, číselné příslov.;

-ctý, řadová číslov. k 18

osmsetkrát, nik. *-te*, násob. příslov. k 800

osmutnělý, *-něti*, v. smutněti

osmý, řadová číslov. k 8

***osněžený**: -ná hlava = bílá, šedivá (Čech)

osní, příd. k osa

osnice, ž. || *osník*, -u, m. = řezací stolice, pořeznice; *Osnice*, ž. jedn., ves v Č.

osníř, -e, m. = drátěná košile

osnova, ž. = podélná příze na vratidle; přenes. = uspořádání a postup, plán, rozvržení, základ, návrh: o. úlohy, spisu, dramatu, děje, zákona; učebná, tónová o.; *osnovatel* [-lka], -e, m. = kdo osnuje; -*vatí*, v. *snovat*; *osnovný*, přenes. = tvořící osnovu, základní: -né pásmo dějové (Sez.); **osnovost*, -i, ž. = uspořádanost, učlenění (Bráf)

osoba, ž. = jeden člověk beze zřetí k pohlaví: mužská, ženská, světská, duchovní... o.; právnická o. = korporace; v mluv. 1. o. = mluvčí, 2. = ten, ke komu se mluví, 3. = kdokoli jiný, cokoli jiného, a příslušný slovesný tvar; obecné důvěrné oslovení = člověče, človíčku, příteli...; pěkně jsme se potěšili, vidíte, osobo (Rais; lid.); často hanlivě, v rozhořčení: co si to, osobo, myslíte? atp.; pro svou osobu (nic nepotřebuji...) = pro sebe; mluvit za svou osobu = za sebe, svým jménem

osobák || -*bňák*, -u, m. = osobní vlak (lid.)

osobička, ž., zdrob. k osoba

osobitě, v. osobitý

osobiti, 1. o. si = přivlastňovati si, -vlastnit; slož. dokon. *z-* si (šafař.); obyč. nedokon. *osobovati si*;

2. v. odosobiti, zosobiti

***osobitný** [-*ně*; -*nost*] = zvláštní, osobitý

osobitost, v. osobitý;

**osobitostní* = osobitý; svérázný (říd. kniž.);

osobitý [-*tě*; -*tost*], původ. = sám o sobě, osamělý, přenes. = jen jedné osobě vlastní, ne obecný, zvláštní, osobně svérázný, individuální: o. sloh...; -*tá* krása (Ner.), -*té* potřeby;

-*tě* = osaměle: stavení stojí -*tě* (Němc.); obyč. přenes. = svým zvláštním způsobem...: vyjadřovati se -*tě* atp.;

-*tost* slohu...

***osobivec**, -vce, m. = osobivý člověk;

**osobivý* [-*vě*; -*vost*] = troufalý, náročný, zpupný; zříd. = osobitý

***osoblivý** [-*vost*] = osobitý, vlastní, osobivý, osobní (zastar.)

osobňák, v. osobák

osobní [-*ně*], příd. k osoba ve význ. jednotlivce: o. zisk (pro svou osobu), účet, lékař; o. mínění = ne obecné; o. auto; o. vlak = dopravující osoby (proti nákladní); o. váha; o. spor = týkající se dvou n. několika osob, ne věcný; o. jméno = označující osoby; přijít, být přítomen -*ně*; -*ně* zbarvený spor; 2. stup. **osobnějši*: nejosobnější urážka (Ner.)

***osobnictví**, stř. = přílišné zření k osobním věcem;

**osobnictvo*, stř. = personál (nové, ojedl.)

***osobník**, -u, m. = osobní vlak

***osobniti** = zosobňovati; v. z-

osobnost, -i, ž. = osoba, jedinec v jistém oboru vynikající, vyhraněný, individualita; = povaha, vzezření (říd.);

osobnostní [-*ně*; -*nost*] = vyznačující osobnost, osobní (kniž.): -ní cit (Durd.), způsob (šal.), spár (Nov.);

osobnostka, -stek, ž. zdrob. k tomu (říd.)

***osobovačný** [-*nost*] = náročný (Kollár); *osobovati*, v. osobiti

osočiti, v. sočiti; **osočivý* [-*vě*; -*vost*] = osočující;

osočovatel [-*lka*], -e, m. = kdo osočuje; -*vatí*, v. sočiti

***osoh**, -u, m. = užitek, prospěch (nářeč.)

Ososobě, m., příjm.; přídav. -*bův*

osopiti se, -*povati*, v. sopiti se

osoušeti, v. sušiti

osouti, v. souti

ospalec, -lce, m. || zhrubělé -*lčisko*, stř. = ospalý člověk;

**ospalivý* [-*vě*; -*vost*] = ospalý;

**ospalka*, m. || ž. = ospalec;

ospalý [-*le*; -*lost*] = komu se chce spát; přenes. -*lé* ticho

(Vrchl., Hlad.) = za kterého se chce spát; -le vypadati; přenes. -le co dělat = lenivě, nepozorně (lid. a hovor.)

*ospanlivý = ospalý

ospravedlniti = dokázati správnost něčeho, odůvodnit, obhájit (o. nárok, jednání); o. se = obhájit se, vysvětlit, obhájeti své jednání; -ňovati, nedok.

osramka, ž. = osramová lampa

osrdečník, -u, m. || osrdí, stř. = vak, v kterém leží srdce; osrdí = vnitřnosti (lid.)

ostatek, -tku, m. = co oстане, zůstane, pozůstatek, zbytek; vezmi si, co chceš, a o. rozdej; -tky svatých = zbytky jejich těl, relikvie; -tky = poslední masopustní dny (mor.) || zříd. -tek; přísloveč. ostatek = ostatně (lid. a hovor.)

ostati, ostanu, v. II státi

ostáti, ostožím, v. I státi

*ostatkem, příslov. = ostatně

ostatkový, příd. k ostatky: -vá zábava = na ostatky; -vá skříň = s ostatky;

ostatky, v. ostatek

ostatní [-tně] = zbylý, další: vy půjdete napřed, o. počkají; tyhle knihy zde nechej, ostatní odnes; zpodstat. stř. ostatní: to -ní, všechno -ní, v tom -ním... = ostatní věci, okolnosti...; co se týče -tního, v -tním, nečes místo: -tních věcí, ostatku, v ostatních věcech apod.;

ostatně = „co se týče toho ostatního“, konečně, co se mne týče, promne zamne (s význ. nezájmu, svolení): -ně si dělej, co chceš; -ně ani nevím, jak to bylo

*ostávací = na ostávání, obytný (dům...);

*ostávačka, -ček, ž. = ostávání, obydli;

*ostávati, nedok. k ostati, ostožím i ostati, ostanu (v. I, II státi) = zůstat, setrávat, bydlit, zbývat, opouštět

*ostavitel, -e, m. = kdo zanechá (Čelak.); -viti, -vovati, v. staviti, stavovati

osten, -tnu, m. = hrot, trn (u rostlin), tuhý chlup (u zvířat). nedutá část stvolu ptačího péra: přenes. osten narážky, slovního útoku = hrot, ostří; = vzpruha; ostének, -nku, m., zdob. k tomu;

ostenka, ž. = osten

ostentace, ž., z lat. = okázalost, vychloubání, vyzývavost: bez o. (Zey.); častěji ostentativnost;

ostentativní [-ně; -nost] || řídč. -vný «-týv-» = okázalý, vyzývavý, úmyslně nápadný; -ní chování; -ný důkaz (So.)

osterie «-ryje», ž., ital. = hostinec (Majer.)

ostění, stř. = obložení stěn, oken, dveří; o. na kůru = zábradlí (Van.)

ostěra, ž. = rostlinná šupina

ostí, stř. hromad. = osiny;

ostina, ž. = osina

ostnatý [-tě; -tost] = mající ostny: o. stvol, drát; -té větvičky (Tilsch.); -tě bodati (Beneš.) || ostnitý: -tá noha hmyzu

ostošest, v. II sto

ostouzetl, -zejí koho = působit mu ostudu, hanbu, pomlouvat: o. se s kým, s čím = obírat se s tím, kdo, co nám nestojí za to, trápit se s tím; dokon. zostuditi koho (vesměs lid. a hov.)

ostracismus || -kismus «-zmus», -smu, m., řec. = střepinový soud

ostraha, ž. = stráž, péče (zastar., Čelak., Suš.); o. hranic = zabezpečení (voj.);

*ostrahovati = střežiti

*ostrach, -u, m. = postrach (zastar.)

ostrakismus, v. ostracismus

Ostravice, ž. jedn., slez. řeka a ves
Ostravsko, str., kraj; ostravský, příd. k Ostrava

*ostrážiti, souvisí s ostraha = zabezpečit (zastar., vojen.);
ostrážitý [-tě; -tost] = hledící si čeho, dbalý: svých svobod -ti (šafař.), obyč. = obezřelý, opatrný; zříd. jmenné tvary: byl -žit (Sov.);

*ostrážný = zabezpečovací

ostrev, ostrve (lid. ostrva), ž. = osekáný kmen s pahýly větví na sušení sena..., rohatina;

ostrévka, ž., zdrob. k tomu

ostrlíz, v. oslíz

Ostrogot «-gót», -a, m., příslušník jednoho gotského kmene

ostroh, -u, m. = příkrý skalní výběžek do vody

ostrohranný = s ostrými hranami

*ostrož, -e, ž. = postroj (Holeč.)

*ostrohubý = mající ostrou „hubu“

*ostrožazyčný = mající ostrý jazyk
Ostromeč, -měř, -e, ž., vsi v Č.

ostronosý = s ostrým nosem

ostrostřelec, -lce, m. = „střelec na ostro“, člen městského ozbrojeného sboru (zast.); -střelecký, příd. k tomu

ostrota, ž. = ostrost

ostroúhlý = s ostrými úhly

ostrounký = velmi ostrý (Tilsch.)

ostrov, -a, m. = pevnina obklopená vodou;

ostrovan [-nka], -a, m. = obyvatel ostrova; ostrovanský [-ství], příd. k tomu

*ostrovid, -a, m. = zvíře s ostrým zrakem, bazillšek, rys, krokodil (zastar.); *o., -u, m. = ostrý zrak: censorův o. (Sez.);

*ostrovidec, -dce, m. = kdo má ostrý zrak;

*ostrovidný [-ně; -nost] = bystrozraký

ostrovní, příd. k ostrov = na ostrově: o. pavilon, říše

ostrovtip, -u, m. = důvtip; ostrovipný [-ně; -nost] = ostrého vtipu, důvtipný (zastar.)

*ostrozračný || -zraký = bystrozraký (zastar.)

*ostrozubý mráz (Zey.)

*ostrož, -e, ž. || ostrožina, ž. || ostrožna, ž. = ostroh

ostruha, ž., 1. původ. -roha (sr. ostroh) = hrot, bodec na botě k pobízení koně...; podle podoby = ostré rydlo u chobotu lafety (voj.); = rohovitý výrůstek na kohoutí noze, květní útvar; = ostroh, bodec; přenes. vysloužit si kritické ostruhy (Nov.) atp. = osvědčiti se jako kritik; podob. dobytí si ostruh;

o. = vzpruha, osten;

2. původ. -ruha = něco ostrouhaného, ústřížek, cupanina (Jir., zastar.);

*ostruhovati, 1. = ostrouhávat, opracovávat strouháním; 2. = dotýkati se ostruhou, pojímat bažantí slepice, o kohoutech (mysliv.);

ostruhovitý = podobný ostruze

ostrůveček, -čku, m., zdrob. k ostrůvek, -vku, m., zdrob. k ostrov; = refuge (praž. hovor.)

ostruží, stř. = ostružiní;

ostružina, ž. = plod ostružiníku; lid. též = ostružiník; ostružiní || -žinčí (T. Nov.), stř. hromad. = ostružiníky; ostružiník, -u, m., keř

ostružka, -žek, ž., zdrob. k ostruha; moucha; rostl. (nář.)

ostružník, -u, m. = ostružiník (lid.)

ostrva, v. ostrev

ostrý [-ře; -rost] = s jemným ostrím, špičkou, břitký: o. nůž, -rá břitva, -ré kopí; o. nos = silně špičatý; přenes. = bystrý, pronikavý: o. rozum, zrak; o. krok = rychlý; o. vzduch, vítr, -ré podnebí = ne mírný, ne vlhý, drsný, řezavý, prudký; o. hlas = řezavě vysoký; -ré rysy = zřetelné, výrazné; o. posudek = ne mírný, ne shovívavý, přísný, rázný; podob. -ré slovo, být na koho o.; sr. jazyk; -rá chuť = ne jemná, dráždivá; o. úhel = menší než 90°; o. náboj, opak slepého = nabitý prachem a střelou; -rá trouba = rozpálená (Baar); ostře promluvit, koho odbýt, nabít zbraň...

na *ostro*, *naostro* okovat koně;
jít nač, na koho, vzít co *zostra*
= rázně;
2. stup. *ostřejší* [-řeji]
ostřec, ostrce || *-řce (Jir.), m.,
rostl.
***ostředek**, -dku, m. = pás zorané-
ho pole oddělený od jiných pá-
sů; = střed, centrum (Suš.)
***ostřeh**, -u, m. = střeh;
ostřehovati, v. střici
ostřelovati, v. střeliti
ostřešek, -šku, m. || *ostřeší*, stř.
= kraj střechy
ostří, stř. = ostrá hrana, špička
nože...; přenes.: bylo to (až) na
o. meče, nože, o prudké bitvě,
slovní potyčce, sporu; hnáti co
na o. meče, nože = do krajnosti
ostříbřovati, v. stříbřiti
ostřice, ž., rostl.
ostříhati, v. střici a stříhati;
ostřihovati, v. stříhati
ostříkovati, v. stříkati
ostřilený, v. střeliti; = zkušený,
ne citlivý, otužilý; 2. stup. *-nější*
***ostřina**, ž. = ostřice (Vrchlic.),
ostří
ostřiti = dělat ostrým, brousit
(nůž...); o. si zuby nač = dělati
si chuť (lid. a hovor.); o. si vtip
na čem; o. si chuť = zvětšovat;
slož. dokon. *na-* břitvu; přenes.
na- se = připravit se (Baar);
pře-, přenes. přeastřené smysly
(šal.) = příliš ostré, jemné;
při-, přenes. spor se přeastřil =
stal se ostřejší, prudší; *vy-* =
z-, za-; z- dozor...;
za- (fotografic. obrázek...);
-ostřovati, -řuji, slož. nedokon.
**na-*, *při-*, *z-*, *za-*;
ostřívati, opakov.
ostříž, -e, m., pták; symb. dob-
rého zraku, pozornosti: mít oči
jako o. (lid. a hovor.)
ostřížek, -žku, m. = ostřížený kou-
sek něčeho
ostříž, příd. k ostříž
ostuda, ž. = hanba, ostouzení (lid.
nebo spíš hov.): má z toho ostu-
du; je to na -du; dělat komu,
sobě -du; nestojí to ani za -du;

mít z -dy kabát = nic si z -dy
nedělat;
ostudný [-ně; -nost] = haneb-
ný, působící ostudu
ostych, -u, m. = ostýchání: o. před
kým, čím; mluvit... bez -chu;
ostýchatí se, -chám = stydět se.
být nesmělý: o. se koho, před
kým co říci, ve společnosti;
slož. dokon. *za-* se (Majer.);
ostýchavý [-vě; -vost] = stydli-
vý, nesmělý
ostýlati, v. stláti
***ostyšný** = ostýchavý (kniž.);
v. neostyšný
osůbka, -bek, ž., zdrob. k osoba
osud, -u, m. = tajemná moc urču-
jící život, fatum (O., zosobně-
ný o.): hra, ironie -du; o. to (to-
mu) chtěl, tak určil...; (životní)
o. = (životní) úděl, běh, událos-
ti, co bylo souzeno: to je můj
o.; (ne)uniknouti svému -du; po-
znat něčí -dy
osudí, stř. = nádoba, dnes zprav.
jen volební, hlasovací o. = urna
***osudnice**, ž. = bohyně osudu, su-
dička, osud (Čelak., Mejsn., Hal.)
osudný [-ně; -nost] = působící
osud, zprav. zlý, nešťastný, ne-
blahý (den, boj, mýlka); tra-
gika -dnosti (Durd.); -dnosti
se proti němu splkly (Vach.) =
osudné věci, náhody;
osudový [-vost]: -vá tragedie =
kde rozhoduje osud; -dová hra
(Sez.) = hra osudu; hrot -vosti
(Sez.) = závislost na osudu
***osuhlík**, -a, m. = osuhlý člověk;
osuhlý [-le; -lost], z východ. ná-
řečí = zasmušilý, drsný (kniž.):
o. způsob života (Palac.); -lé
mravy (šafař.), city (Koll.); o.
vtip (Vlč.), hlas (Rais), pohled,
bas (Č.-Chod)
osuška || *osušovačka*, ž. = rouška
na osušování;
osušovati, v. sušiti;
osušovátka, stř. = kolíbka na o-
soušení písma
osutina, ž. = kožní vyrážka

osvěcovati, v. svítiti

osvědčení, stř. k osvědčiti, v. svědčiti; o. čeho = prohlášení, svědectví o tom;

osvědčený [-ně; -nost] = kdo, co se osvědčí, vyzkoušený, spolehlivý;

***osvědčilý** [-le; -lost] = osvědčený;

osvědčiti, -čovati, v. svědčiti

osvěta, ž. = kulturní, duchovní osvětlení, duchovní vzdělanost;

osvětář, -e, m. = pěstitel osvěty (šal., hanl.); = pracovník v osvětové oblasti; **osvětářský** [-ský; -ství], příd. k tomu

osvětlení, -liti, v. světliti se

osvětlovací těleso = na osvětlování; -vati, v. světliti se

osvětňý, příd. k osvěta: o. ruch... (kniž.) ||

osvětový [-vě]: -vý sbor, dům, -vá činnost, komise

***osvětonoš**, -e, m., z něm. Kulturträger = nositel, rozšiřovatel osvěty

***osvěž**, -e, ž. = osvěžení;

***osvěžená**, ž. = osvěžení

***osvěžeti**, -žeji = osvěžiti se (Jir.);

osvěžiti = učiniti svěžím, občerstvit: o. tělo, paměť, o. se procházkou; **osvěžovati**, -žují, nedok.; ***osvěživý** || ***osvěžný** || zprav. **osvěžující** nápoj...

osvícenec [-nkyně, Svět.], -nce, m. = osvícený muž, stoupenec osvícenství, iluminát;

-cenost, -i, ž. = vlastnost něčeho osvíceného: -nost buditelů; Osvícenost, hraběcí titul;

-censký [-censky], příd. k osvícenec;

-cenství, stř., filosof. směr v 2. pol. 18. stol.;

osvícený = vzdělaný, smýšlející v duchu osvícenství

***osvit**, -u, m. = osvětlení (Durd.);

***osvitnouti**, -ti, -tnuti = osvětliti, zazářiti (kniž.)

osvoboditel [-lka], -e, m. = kdo osvobodí; **-telský** [-ský; -ství], příd. k tomu;

osvoboditi, -zen(i) = vysvobodit, učiniti svobodným, zbavit: o. koho, se od koho, od čeho, z čeho (z poroby...); o. (ob)žalovaného = zprostiti žaloby; **-bozovati**, nedokon.

osvobodivý [-vě; -vost] = osvobozující (kniž.): o. způsob (Ma-char), smysl (Sez.); působiti -vě (Nov.)

osvobozenec [-nkyně], -e, m. = člověk od něčeho, z něčeho osvobozený;

osvobozenecký = vztahující se k osvobození, nejčast. k obrození národa; **-ké vlastenectví** = v době obrození, v jeho duchu (Olbr.); **osvobozeneský** = osvobozenecký: **-ká válka** = o osvobození; **-ká legenda** = líčící osvobození

osvobozovací boj... = za osvobození; o. soudní výrok = osvobozující;

-zovatel, -e, m. = kdo osvobozuje; **-zovati**, v. osvobodit;

osvobozující slovo = které osvobozuje (od předsudku, mylného mínění...); podob. o. čin

osvojenec [-nkyně], -nce, m. = osoba jinou osobou „osvojená“, adoptovaná, osoba, kterou si někdo vezme za vlastní, adoptuje; **osvojitel** [-lka], -e, m. = kdo si někoho „osvojí“, vezme za vlastního;

osvojití si = učiniti svým, přivlastnit si: o. si moc, právo, znalost cizího jazyka; o. si dítě = vzít si za vlastní; ***o. se s kým**, s čím = zvyknouti si, sprátnouti se; **osvojovací** pozornost = s pomocí které si osvojujeme (Durd.); **osvojovati**, nedok. k osvojití

osychati, v. schnouti

osyka, ž., zastar., nyní osika

***osyknouti**, -kl, -knut(i) = syknoutím zakřiknout;

***osykovati** = sykatí (Scheinpfl.), syčením okřikovat (Č.-Chod)

osyp, -u, m. = osep; = suť (říd.);

osypati, **osýpati**, v. sypati;

osypky || **osý-**, -pek, ž. pomn., kožní vyrážka (lid.)

ošacovací akce... = na ošacování, ošacení; *-vati*, v. šacovati a šatiti
***ošacovna**, ž. = šatna (ojediň., nevhodné)

ošalovati, 1. = šáliti (říd.); 2. dokon. k šalovati, v. tam

***ošatina**, ž. = ošatka;
ošatka || pův., ale řídč. *ošitka*, ž. = proutěná, slaměná nádoba, slaměnka

ošatné || *ošatovné*, stř. = příspěvek na šaty, na ošacení

Oščádal, v. oščádavý

***ošemeta**, m. = ošemetník;
ošemetník [-nice], -a, m. = ošemetný člověk;
ošemetný [-ně; -nost] = neupřímný, úskočný, zrádný: -ný člověk; -ná věc = nepříjemná, nebezpečná, ošidná

ošetřiti, *-třovati*, v. šetřiti;
ošetřovací náklad = na ošetření;
ošetřovane [-nka], -nce, m. = kdo je ošetřován; *ošetřovatel* [-lka], -e, m. = kdo ošetřuje; *-třovatelský*, příd. k tomu;
ošetřovna, ž. = ústav na ošetřování; *-třovné*, -ného, stř. = poplatek za ošetřování

ošidný [-ně; -nost] = co ošidí, klamný, nebezpečný; -ná věc; -ná mokřina (Jir.)

***ošípané**, stř. = vepřový dobytek (nářeč.)

ošíti (se), v. šíti;
ošitka, v. ošatka;
ošívati (se), v. šíti

ošizovati, v. šiditi

oškeruše, v. oskeruše

***oškleb**, -u, m. = úšklebek;
**oškleba*, ž. = nestvůra, zrůda;
**ošklebný* = úšklebný;
ošklebovati se, v. škleb

***oškliba**, ž. = úšklebek;
ošklíbat se na koho, nač, nad kým, čím = šklebiti se; *ošklíb-nouti se*, -bl, -bnutí, dok. k tomu

ošklivec, -vce, m. = ošklivý člověk;

**ošklivenství*, stř. = ošklivost;
ošklivěti, -vějí = stávat se ošklivý (říd.);

oškliviti si co (jídlo...) = hnusiti si, pocíťovat nechut, odpor;
o. se = hnusiti se: to se mi oškliví; dokon. *z-* si co, komu co, *z-* se; *ošklivovati si*, -vuji, nedokon., obyčej. *z-*;

ošklivý [-vě; -vo; -vost] = nehezský, ohavný, šeredný, odpor-ný, mrzký (člověk, tvář, čin);
-vá rána = zlá, nebezpečná; *-vě se zachovat*, vypadat; venku je *-vě* || *-vo* = ošklivé počasí; mít koho, co v *-vosti*

oškrabek, -bku, m. = oškrabaný kousek kůže, kovu...

oškrabovati, v. škrabati

oškrd (oškrť), -u, m. = kladivo na křesání mlýnského kamene

oškubanec, -nce, m. = otrhanec;

**oškubovati* = oškubávati

***oškvar**, -u, m. = škvára;

oškvarek, -rku, m. = škvarek;

oškvařovati, v. škvařiti

ošlapek, -pku, m. = bláto na po-dešvi; přenes. něčí o. = „přívěsek, přilepek“

***ošleh**, -u, m. = ošlehnutí, stopa, šmouha po něm;

ošlehovati, v. šlehati

ošlejh, -u, m. = šalotka, zele-nina; *ošlejhový*: -vá omáčka

ošoumati, v. šoumati

ošoust, -a || *ošusta*, m. = otrhanec (líd. a hovor.); = podvodník (Martín.)

ošplichovati = ošplíchávati

***ošádavý** = ostýchavý (nářeč., Preiss.) || *oštádavý* (Č.-Chod);

od ošťádati se, oščá- = ostýcha-ti se, sr. příjm. *Oščádal*, *Oščádal*

***oštara**, ž. = nepříjemnost (nář.)

oštěp, -u, m., metací a bodací zbraň;

oštěpař [-řka], -e || *oštěpometec*, -tce, m. (v překl. z Homéra) = metač oštěpů;

oštěpek, -pku, m., 1. = otesek, tříska; 2. ze slov. oštiepok = uzený ovčí sýr

oštěstiti, v. štěstí

oštádavý, v. oščádavý

***oština**, ž. = ostina, osina

*oštíp, -u, m. = oštěp (zast., čech);
oštípek, -pku, m., zdrob. k oštěp
oštípovati, v. štípati

ošumělec, -lce, m. = ošumělý člo-
věk (č.-Chod);

ošumělý [-le; -lost] = obnošený,
chatrný: o. šat...; přenes. o.
šprým (čech), -lost zápletky
(Sez.), častěji ošuntělý, -lost,
otřepaný; sr. šuměti

*ošuntělý || zprav.

ošuntělý = otřepaný, opotřebo-
vaný, nepůsobivý: -lé slovo...: o.
vlak (Nezv.);

ošuntěti, -tějí (souvisí s šunt)
= státi se ošuntělý: i to nej-
krásnější -tělo (Vrchl.)

ošusta, m., v. ošoust

*ot, -a, m. = otec (RZ., umělé z
ot-ec)

Ota || Otto (Oto) || Ott, -tta, m.,
z něm. Otto, křest. jm. i příjm.;
Ota je i dom. tvar k Otakar,
Ota

otáčecí = na otáčení: o. židle...;

otáčeti, v. točiti;

otáčivý = otáčející se: -vé rost-
liny neboli oplétavé apod.;

otáčka, -ček, ž. = otočení, ob-
rátko

*otáhlý = úzký, přiléhavý, lid. ob-
tažený, o šatu (zastar., Jir.)

Otakar || -tokar, -a, m., z něm.
Ottokar, muž. jm.; zdrob. Ota-
kárek, -rka, m.; o., motýl

otáletí, -leji = oddalovati co, ne-
míti se k čemu; podmínkově: stále
o. ap., o. s čím, s odchodem...;
učiniti co... bez otálení; slož.
dokon. *za- (Majer., šrám.);

*otálivý [-vě; -vost] = otálejší,
váhavý, zdráhavý;

*otálka, -lek, ž. = otálení;

*otalovati = otáletí (šmil.)

otápěti, v. topiti

otava, ž. = druhá n. třetí tráva;
= zotavení (Herrm.); O., řeka

*otaviti = zotavovati

*otavní = otavový

*otavovati = zotavovati

otavový, příd. k otava

otázati se, v. tázati;

otázečka, -ček, ž., zdrob. k otázka

otázka, -zek, ž., 1. = otázení, o-
ptání, zeptání, dotaz; dát ko-
mu, klást, položit -ku, odpo-
vědět na -ku; 2. = co je třeba
zkoumat, nejistá věc, problém:
to je (velká) o.; palčivá, ožeha-
vá, sociální... o.; je otázka (nik.
-kou), co by se stalo... = mu-
síme se ptát, zkoumat;

často zbytečné: jednat o -ce no-
vé stavby. místo jednat o nové
stavbě

otazník, -u, m. = písemné zna-
ménko otázky (?); přenes. tvé
oči házejí mně -ky (šmil.), o tá-
zavých pohledech; = otázka 2.;
*otazný = tázavý, nesmělý (šm.);
otazovati se, v. tázati

*otcobijce, m. (obrozen.) || otco-
vrah, -a, m. = kdo zabije svého
otce; -vražda, ž. = vražda otce

otcovský [-sky; -ství], obec. při-
vlastňov. k otec; o. dům = pat-
řící otci i předkům; -ká moc =
moc jako otce;

ve význ. podobnosti: o. rádce,
přítel, -ká slova; napomínat
koho -ky;

-ství, stř. = to, že je někdo ot-
cem, poměr otce k dítěti

Otčenáš, -e, m. = modlitba počí-
nající slovy Otče náš; jde to ja-
ko O. = hravě (Němc.), uměti
co jako O. (lid.); zdrob. -šek,
-šku, m.

*otčí, příd. = otcovský

*otčík, -a, m., zdrob. k otec (RK.,
Zey.)

otčím || -ím, -a, m. = nevlastní
otec; otčímský [-sky; -ství],
příd. k tomu

otčina (zastar. obroz. -čizna), ž.
= země otců, domov, vlast

otec, -tce, m. = rodič, ploditel;
naši otcové = předkové; sr. jíti;
duchovní o. = kněz; svatý Otec
= papež; nebeský Otec = Bůh;
církvní otcové = starší církvní
spisovatelé; svatí otcové = prv-
ní poustevníci (stručně Otcové);
čestný název: o. chudých = kdo

pečuje o chudé (předváleč.); O. vlasti, o Karlu IV.; pan o., v starší době o majiteli mlýna; městští otcové = městská rada (zast.)

otéci, v. téci

***otecký** = otcovský (básnic., RK., Čech, Slád.);

***otectví**, stř. = otcovství (Suš.)

otékati, v. téci;

oteklina, ž. = otok;

oteklý = naběhlý, napuchlý (prst...); o. člověk = mající oteklinu; = nerudný (zhrub.)

otelovati se, v. teliti se

otep, 2. jedn., mn. 1., 4. -pi || -pě, 3. mn. -pím, 6. -pích, 7. -pmi || -pěmi, ž. = svazek obilí, slámy, proutí...;

otépka, -pek, ž., zdrob. k tomu (zast.)

otepliti se, neosob. -plí se, oteplilo..., o zvýšení teploty vzduchu;

oteplovatí, nedokon.

***otesánek**, -nku, m. = otesaný kámen (Ner.)

otesek, -sku, m. = odpadek při tesání

otevírati, v. -vřítí

otevřený [-ně; -nost]: o. dům..., v. -vřítí; přenes. -ná rána = nezacelená; přijmout koho s -nou náručí = rád ho uvítat; mít -né ruce = býti štědrý; zásada -ných dveří v mezinárodní politice = možnost přístupu a odchodu za stejných podmínek; o. kraj = volný, nevtěsnaný mezi hory...; o. účet = nezaplacený; o. úvěr = volný, dále možný; o. list = veřejný; = přímý, mužný, upřímný: o. člověk, -ná povaha, -né slovo; říci -ně své mínění (neprávem se zavrhuje, sr. otevřítí komu srdce...); 2. stup. **otevřenější**: nejotevřenější člověk (P. Den)

otevřhuba, m. = kdo neomaleně, hrubě mluví (zhrub.);

***hubovský** || **-hubský** [-sky; -ství] || **-hubý** = neomalený, hrubý, chvástavý

otevřítí, v. -vřítí

***otevřítý** = otevřený (zastar., Jir.)

otěhotněti, -něji = stát se těhotnou; ***-tniti** = učinit těhotnou (Kott)

otěradlo, -del, stř. = zařízení na otírání

otěrek, -rku, m. = něco otřeného; = strom, o který se otírá zvěř

otěž, -e, ž., obyč. pomn. -že = řemen na řízení dobytčete; přenes. nepravostem -že pustit (Čelak.) = povolit v bránění jím; třímat o. (Vr.) = vládnout, rozhodovat; mít v rukou -že domácnosti, vlády, moc...; chopiti se otěží (Neum.) = začít rozhodovat, vládnout

Othello, -lla, m., hrdina stejnojmenné Shakespearovy tragédie; symb. žárlivce

Otíček, -čka, m., zdrob. k Otík

otich, -u, m. = klidné tání (Rais)

Otík, -a, m., zdrob. k Ota

Otilie || **Otylie** «-týlije», ž. křest. jm.; domác. tvar **Otilka**, obyč. **Otylka**, ž.

otínati, v. títí; **otíratí**, v. třítí

otisk, -u, m. = otištění, otisknutí, kopie: o. sazby, prstů, pečeti, razítka; zvláštní (separátní) o. = samostatně otištěná stať vyšlá původ. v časopise n. ve větším díle, separát;

otiskovati, v. tisknouti

otka, ž. = nástroj na oškrabávání hlíny s pluhu...

otlačenina, ž. = otláčení, otláčené místo, mozol || **otlačka**, -ček, ž. (odbor.);

otlačovati, v. tlačiti

otlak, -u, m. = otláčenina; = otisk vzniklý tlakem (Dur.)

***otlemený** = mající obličej jako tlama; ***otlemiti se** = nabýt podoby tlamy

obloukati, v. tlouci

***otluček**, -čku, m. = poranění otlučením;

***o.**, -čka, m. = otlučené dítě

***otluknouti**, -kl, -knut(i) = otlouci (Ner.); ***otlukovati** = otloukati (Preiss.)

otměti, v. tměti

***otný**, příd. k ot (RZ., Čech)

*otočítý = mrštný (Jah.);

otočný [-ně; -nost] = otáčivý (odbor.)

otok, -u, m. = chorobné zduření údu, oteklina

Otokar, v. Otakar

ótokar, oto-, v. autokar

otoman, -u, m. = turec. pohovka, divan; otomanský = turecký

otop, -u, m. = topení

*otpusk, -u, m., rus. = dovolená

otrapa, m. = „traplč“, ošoust, darebák (lid. a hovor.) || o., ž. = útrapa (říd. kniž.)

otrava, ž. = otrávení: o. alkoholem...; přenes. duševní otrava = co působí zhoubně, rozkladně (četba...); = nuda, vnímání něčeho nezajímavého, nudného, nudný kus v divadel., -ná přednáška... (lid. a hovor.); otrava, m. = kdo „otravuje“ (t.)

*otrávenec, -nce, m. = „otrávený“ člověk, mrzout (Herrm.)

otravný [-ně; -nost] = otravující (plyn, četba);

otravovati, v. trávit

otrhaneč, -nce || mírnější otrháněk, -nka, m. = kdo chodí otrhaný (v. trhati)

*otrlý, -lce, m. = otrlý člověk;

otrlý [-le; -lost] = kdo se v životě „otře“ a necítí „tření“, tíhu života, bezpráví, křivdu, útrapy..., otupělý fyzicky nebo mravně

otrnouti, v. trnouti;

*otrnovati, nedok.

otrocký [-ky], příd. k otrok: o. řád; ve význ. podobnosti: o. život, -ká mysl, -ky poslušný; o. překlad = příliš doslovný; otroctví, stř. = otrocký stav, řád

*otročí = otrocký (kniž.);

otročina, ž. = otročení, otrocký život, tuhá práce, kázeň (hovor.); otročití komu = být otrokem, „otrocký“ (komu) sloužit; dokon. z- koho = učinit otrokem, i přenes.; sr. zotročilý; nedok. zotročovati

otrok [-kyně], -a, m. = nesvobodný člověk, který je za otrockého řádu věci svého pána; přenes. = člověk, který musí mnoho a těžce pracovat, nemá chvíli volnou, je úplně závislý na někom;

otrokárna, ž. = zotročující zařízení, místo těžké, otrocké práce (hovor.);

otrokář, -e, m. = obchodník s otroky; přenes. = krutý zaměstnavatel; -kářský [-sky; -ství], příd. k tomu;

otrokyně, v. otrok

otrol, -u (č.-Chod) || otrolek, -lku, m. = něco otroleného, odroleného, drobek;

*otroliti, v. droliti

otruba, obyč. pomn. -by, ž. = obilní slupky zbylé při mletí;

*otrubí, stř. hromad. = trouby, roury;

otrubový (chléb...) = z otrub

otruchlelý, v. truchlet

otrušik, -u, m., jed, arsenik, utrech; -kový, příd. k tomu

otřásati, v. třásti; otřásavý = otřásající něčím, o. se: -vé pochybnosti (Herb.)

otřásněný, -niti, v. třásniti

*otřelina, ž. = něco otřelého (šal.)

otřelý = co se otře, otřený, odřený: o. šat, peníz; o. vlak (Dyk); obyč. přenes. = příliš častý, běžný, nepůsobivý, nevýrazný, otřepaný, ošuntělý (vtip, slovo)

otřepaný [-ně; -nost] = co bylo otřepáno, v. třepati; přenes. = otřelý, ošuntělý (vtip, slovo)

*otřepek, -pku, m. = něco otřepaného, cár

otřes, -u, m. = otřesení, za-: o. země; nervový o.; o. v životě = rána, neblahá událost, katastrofa;

*otřesivý [-vě; -vost] = otřesný;

otřesný [-ně; -nost] = otřásající, působící otřes, katastrofální (kniž.): -né věci (šal.), -né údery (Sez.)

*otřípati = třepati, otřepávati

Ott, Otto, v. Ota

otupělý [-le; -lost] = nevnímající, duševně tupý, stupidní; mravně o. = otrlý;
otupěti, otupiti, v. tupěti, tupiti
***otuplý** = otupělý;
otupnouti, v. tupnouti;
otupovati, v. tupiti a tupnouti
***oturbanělý** = nosící, mající turban (Ner.)
otužilec, -lce, m. = otužilý člověk; *otužilý* [-le; -lost] = kdo se otuží; *otužiti, -žovati*, v. tužiti
otvece, v. vece
***otvírač**, -e, m. = kdo otvírá; *otvírati*, v. -vířiti;
otvírka, -rek, ž. = otvírání, otevření nových dolovacích prostorů; příd. *otvírkový*: -vé práce
otvor, -u, m. (souvisí s otevřítí, zá-vora...) = skulina, štěrbina, mezera, trhlina; v. otvůrek
***otvrdlý** [-le; -lost] = ztvrdlý; *otvrdnouti*, v. tvrdnouti
***otvořiti** = otevřítí (zastar., čech)
Otvrň, -ně, ž., obec
otvůrek, -rku, m., zdrob. k otvor
***otylec**, -lce, m. = otlý člověk
Otylie, Otylka, v. Otilie
otylý [-le; -lost] = chorobně tučný, tělnatý, korpulentní
Otýn, v. Ota
otýpečka, otýpka, ž., zdrob. k otep
otzovismus «-viz-», -smu, m. = oportunistický směr v rus. soc. demokracii po revoluci r. 1905, žádající mimo jiné odvolání (otzyv) dělnických zástupců z Dumy; *otzovista*, m. = stoupenec otzovismu
ou, citoslovce, hlavně bolesti
ou- na počátku slov *ouhor, ouřad* ..., lid. m. spis. ú-; ujalo se ve jménech osob. a míst. (Oulehla...)
***ouctně** = uctivě (Vr.; nářeč.)
Ouč, -e, ž., ves v Č.
***oudný** [-no] = mrtvý, dusný (Svět.)
ouha, citoslov. vybízející 1. k pozornosti, k opatrnosti: ouha, tu něco je = pozor!; 2. k zastavení...: ouha — teď není na to čas (Vanč.); = pr (k dobytku)

***ouhleda**, m. = úhledný člověk (lid.)
***oulehla**, ž. = úhor (Jir.; nářeč.)
ouchcapek, v. úchcapek
Ounuz, -e, ž., ves v Č.
***oupředkem**, příslov. = napřed (Rais, nář.)
ouřezek, v. úřezek
***ouřk**, -u, m. = uřknutí (nář.)
ouško, -šek, stř., zdrob. k ucho
out «aut», angl. příslov. = ven (t. j. z hřiště); chápe se za podst. jm.: míč padl do outu, je v outu;
outař, -e, m. = pomezní soudce při kopané a při tenisu
outsider «autsajdr», -dra, m., angl. = kdo stojí vně, stranou, nenáleží k některé straně, k některému společenskému kroužku: politický, literární... o.; = kůň n. osoba nemající nadějí na úspěch při závodech
ouve, *ouvé, ouvej*, citoslovce bolesti: ach ouvej, o. (Erb.);
***ouvekati** || ***-kovati** = volati ouve
ouvertura «uvertý-», ž., z franc. = operní předehra
***ouvín**, -u, m. = řetěz, pouto na utažení (Holeč.)
ovace, často pomn., ž., z lat. = okazalá veřejná pocta, oslava
ováď, -a, m., moucha, lid. hovado
ovadati, v. vadnouti
ovaditi, v. vaditi
ováľ, -u, m., z lat. = uzavřená vejčitá křivka, vejčité předměty, vejčitý tvar (o. tváře, ramen); zdrob. *oválek*, -lku, m. (Ner.);
ovální || *-lný*, [-ně; -nost] || *oválovitý* [-tě; -tost] || *oválový* [-vě; -vost] = vejčitý
***ovan**, -u, m. = ovanutí (Břez.)
ovanovati, nedok. k ovanouti (v. vanouti)
ovar (lid. *obar* z obvar), -u, m. = vařené vepřové maso z hlavy a z krku; *ovarový*: -vá polévka
***ovaz**, -u, m. = co se ovazuje kolem něčeho (Ner.);
ovazovati, v. vázati

ovce, 2. mn. ovčí || ovec, ž., domácí zvíře; symbol krotkosti, tichosti, bezbrannosti; chodit jako bludná o. (lid. a hovor.) = bez cíle, bezradně; symb. křesťana; prašivá o. = člověk, kterému se ostatní vyhýbají
ovčácký [-ctví], příd. k ovčák: o. pes;
ovčák [-čáčka], -a, m. = pastýř ovčí, ovčácký pes;
ovčárna || -čárna, ž. = ovčinec;
ovčí, příd. k ovce: o. vlna, sýr;
ovčín, -a, m. = ovčí chlév ||
ovčinec, -nce, m.; symb. církve;
ovčina, ž. = ovčí kůže, pach
ovdovělý = kdo ovdoví; **ovdověti**, -vějí = stát se vdovou, vdovcem
ovečka, -ček, ž., zdrob. k ovce
oves, ovsa, m., obilnina; lidový tanec;
ovesňák, -u, m. = ovesný chléb, -né pivo (lid.); **ovesnice**, ž. = ovesná sláma; -snice || -snička, ž., hruška;
ovesniště || **ovsiště**, stř. = ovesné pole, strniště;
ovesný chléb, -ná sláma, -né pole
***ovetšely** = zvetšely (Ner.)
ověnčovati, v. věnčiti
ověřitel || -řovatel, -e, m. = kdo ověřuje, legalisátor; **ověřiti**, -řovati, v. věřiti
ověsek, -sku, m. = draperie
ověšovati, v. věsti
ovětralý, v. větrati
ovíjeti, v. vinouti;
ovíjivý [-vě; -vost] = ovíjející (se)
***ovínek**, -nku, m. = obkladek (Téver) || **ovínek** (Preiss.) = úponka; v. ovinovací;
***ovínka**, -nek, ž. = něco ovinutého;
ovinky, -nek, ž. pomn. = ovínovačky
ovínovací holenice = na ovinování, neboli **ovínovačka**, ž., obyč. pomn. -vačky, -ček;
ovínovati, v. vinouti
ovísek, -sku, m., zdrob. k oves
ovívati, v. vát

***ovláčeti**, 1. = uvláčeti pole; 2. = obklopovati, v. obvláčeti || ***ovlačovati**
***ovladatel**, -e, m. = kdo ovládá (So.); **ovládati**, v. vládnouti;
***ovládavý** [-vě; -vost] = ovládající (se)
***ovlaha**, ž. = ovlažení, občerstvení (Ner.); **ovlahnouti**, v. vláha
ovlažovati, v. vlažiti
ovhlý, v. vlnouti
***ovliviti**, -vovati = ovlivniti, -vňovati
ovlivniti koho, co, nečes. místo zapůsobiti, vykonat vliv na koho, nač; být -vněn, místo být, stát pod čím vlivem; **ovlivňovati**, nedokon.
ovlivovati, v. ovliviti
ovoce, stř. hromad. = jedlé plody stromů a keřů; přenes. = užitek, výsledek, výtěžek: o. práce...; zapověděné o. = zapověděné knihy, konání...;
ovocnár [-řka], -e, m. = pěstitel ovoce, obchodník, -nice s ovocem; **-cnářský** závod neboli **-cnářství**, stř.; **-cnářství**, též = pěstování ovoce;
ovocnice, ž. = ovocná zahrada (Slád.);
ovocnický: -ká škola; **-nictví**, stř. = nauka o ovocných strozech;
ovocný sad, -cné víno; **Ovocný** trh v Praze
ovroubiti, v. vroubiti
ovršovati, v. vršiti
***ovruba**, ž. = obruba;
ovrubovati, dok. ke vroubiti; časť. obrubovati
ovsíček, -čku, m., zdrob. k **ovsík**, -u, m., zdrob. k oves;
ovsiště, stř., v. oves
***ovšedniti** = učinit všedním;
ovšedňovati, nedok.; v. též všedněti
ovšem, příslov. z o všem, původ. = veskrze, nyní = arci, rozumí se, ano; **ovšemže** = arciže
***ovzácniti** = učinit vzácným, proslavit (Koll.)

ovzduší, stř. = vzdušný obal země, atmosféra; přenes. = prostředí (nemocnice, žaláře, městské...)

oxford, -u, m., tkanina (podle angl. města Oxfordu); *oxfordový* = z oxfordu (košile...)

oxymoron «-mó-», -ra, stř., řec. = vtipný protimluv, spojení slov zdánlivě si odporujících, na př. výmluvné mlčení

oxytonon, -tonu, m., řec. = ostrý přízvuk na konci slova; o., -tona, stř. = slovo s tímto přízvukem

ozáblý, -bnouti, v. zábsti

***ozářeti** = ozařovati;

ozařovati, v. zářiti

ozbrojenec, -nce, m. = ozbrojený muž; -jovati, v. zbrojiti

ozdoba, ž. = co zdobí, čím se zdobí, okrasa;

ozdobiti, -bovati, v. zdobiti;

ozdobnický, příd. k ozdobník: -cké potřeby = pro ozdobníky;

-bnictví, stř. = ozdobnická živnost; krajkovité -bnictví = ozdoby (Č.-Chod); přenes. -bnictví = ozdobování sloves. látky (Sez.); *ozdobník*, -a, m. = výrobce, prodávající ozdobného zboží;

ozdobný [-ně; -nost] = co je na ozdobu, okrasný

ozdravělý = kdo ozdraví; *ozdravěti*, -vějí = uzdraviti se (říd.)

ozdraviti, -vovati, v. zdraviti

ozdravovna, -ven, ž. = ústav pro choré a rekonvalescenty nepotřebující nemocniční péči

ozdůbka, -bek, ž., zdrob. k ozdoba

***ozev**, ozvu, m. = ohlas (zastar., Č.-Chod); v hudbě = zaznění tónu, resonance

ozhřívka, s p r á v. vozhrívka, v. tam

ozíbatí, v. zábsti

***ozídka**, -dek, ž. = zídka kolem něčeho

ozim, -i, ž. || obyč. -u, m. || *ozimina*, ž. = obilí, které se seje na podzim, před zimou; *ozimní* || *ozimý* (žito...)

označiti, -čovati, v. značiti

***oznak**, -u, m. = znak, příznak

oznámiti, -znam, o. komu co = „učiniti známým“, říci, písemně n. ústně sdělit;

oznamovací věta; o. způsob = indikativ; *oznamovatel*, -e, m., malý o. = část novin s drobnými inseráty;

oznamovati, nedok. k oznámiti

Oznice, ž. jedn., ves na M.

ozníti, v. zníti

oznobení, stř. = omrznutí; *-bení-na*, ž. = omrznutí, omrzlé místo na těle; *-bený* = omrzlý (ruce, uši); od zastar. slovesa *-biti* (si, se) = nechat (si, se) omrznout

ozon «-zón», -u, m., z řeč., modifikace kyslíku; *ozonový*, příd. k tomu

***ozora**, m. = velký, nápadný člověk, protiva (nář.); *ozorný*, příd. k tomu

***ozrač**, -e, ž. = okázalost; na o. = na odiv (zast.)

***ozřejměti**, -mějí = státi se zřejmý, jasný;

**ozřejmiti* = učinit zřejmým, objasnit, vysvětlit; nedokon. *ozřejmovati*

ozub, -u || *ozubec*, -bce, m. = co vypadá jako zub, výčnělek, výstupek (na zdi, na trámě, vzniklý zářezem atp.);

ozubený = mající zuby, 1. o lidech, jen někdy lékař., 2. přenes. -ná dráha, -né kolo;

ozubí, stř. hromad. k ozub (o. hradní zdi); = řada zubů (Č.-Chod)

ozva, ž. = zvuk, šelest (lékař.)

ozvěna, ž. = odraz zvuku, odražený zvuk, echo; **ozvěnný* = ozvučný: -nné hučení (J. B. Čap.)

ozvučeti, v. zvučeti;

ozvučník, -u, m. = zařízení na ozvuk, resonátor;

ozvučný [-nost] = působící ozvuk; (-ná blána...); -nost dila... u čtenářů = to, že má ozvuk, ohlas u nich (šal.);

2. stup. *ozvučnější* (Č.-Chod);

**ozvučovati* = zaznívati

ozvuk, -u, 1. = zvuk přenesený na pružné těleso, resonance; 2. = ozvěna, ohlas (jen kniž.): o. předloh (Nov.), rozkoše (Jir.); *ozvukový chaos* (kniž.)

ozývati se, v. zváti

***ožahavý** (Koll.) || *ožehavý* [-vost] = palčivý, přenes. = choullostivý: -vá věc, otázka

ožebračiti, -čovatí, v. žebračiti

***ožeh**, -u, m. = ožehnutí; = hřeblo;

ožehavý, v. ožahavý;

ožehovatí = opalovatí

***oželovatí**, nedok. k oželeti, v. želeť

***ožera** (Baar), *ožerka* (šrák.), m. = ožralec, opilka

ožínati, v. žítí, žnu

ožíratí, v. žrátí

***oživa**, ž.: nabýt -vy = oživnout (šm.);

ožívatí, v. I žítí a živnouti

***oživěti**, -vějí = oživnouti (Rals, Č.-Chod)

oživlý, -vnouti, v. živnouti

oživovací pokus = o oživení;

-vatí, v. živiti, živnouti

***ožlučiti** = naplniti žlučí (Čelak.)

***ožluklý** = zažloutlý (Koll.)

ožrala || *-lec* [-lkyně], -lce, m. = opilec (zhrub.);

ožralství, stř. = opilství (t.);

ožralý [-le; -lost] = opilý (t.);

přenes. -lý pocit (Čap.) = p., že v nás něco vře, kypí

ožuvati = přezvykovati (Ner.);

***ožuvavec**, -vce, m. = přezvýkavec (Ner. přenes. o feuilletonistovi)

P

p «pé», hláska, písmeno; symb. dobrých vlastností: mít všechna p = mít všechny dobré vlastnosti, býti dokonalý (lid. a hovor.);

p., *pp.*, v. pán; *P.*, v. pater

pa || *pah*, kniž. citoslov. = eh, ó; *pa*, fantasie, pleskačky (Vrchl.); *Pah* —! Nicotný červ ... (Sez.); *pah*, třesky, plesky (Vanč.)

pá || *pápá*, citoslov. = sbohem, v dět. a důvěrné řeči

pa-, předpona znamenající 1. to, co je, zbude po něčem (*paběrky*...), 2. něco jen podobného, nepravého, padělaného (*pahorek*, *paklič*, *padělek*, *pavěda*, *padělát*)

***pabásnění**, stř., p. lidových písní (Vrchl.) = přebásnění

Paběnice, -ic, pomn., ves v Č., ze stř. Pabian = Fabián

paběrek, m., obyč. pomn. -rky = co zbude po sbírání (ovoce, hroznů atp.), zbytečky, drobečky, drobnosti;

***paběrka**, -rek, ž. = paběrek;

paběrkář [-řka], -e, m. = kdo

paběrkuje; *paběrkovati* || ***-rovati** (Ner.) = sbíratí zbytky, drobnosti

pablesk, -u, m. = matný blesk, odlesk, záblesk (kniž.);

pableskovati = matně se lesknout (Č.-Chod)

***paboněk** || *pabuněk*, -ňku, m., obyč. pomn. = poboněk

***pabouk**, -u, m. = „pavouk“, ba-toh

pabuněk, m., v. paboněk

I *pac, -u, m., z něm. = drobný peníz, babka (zastar.)

II pac, ž. neskl., zprav. jen dát p., *pac* a *pusa* = lehký úder rukou do dlaně (v dět. řeči); sr. hrom

***pác**, -u, m., z něm. Beize = nakládání, tekutina na ně, moření, mořidlo (lid. a hovor.); mít něco v pácu = na mysl, za lubem (t.)

pác, citoslov. = bác; *pácati*, nedok. k pácnouti

pacička, -ček || *pacinka*, -nek, ž. = malá packa; = ručka, ručinka (dět.)

pacient [-tka] «-cijent», -a, m., z lat. = nemocný člověk

pacifický, příd. k Pacifik = tichomořský: P-ká železnice (z amer. východu k Pacifiku);

Pacifik, -u, m., z lat. = Pacifický, Tichý oceán

pacifikace, ž. = pacifikování;

-kačn, příd. k tomu;

-kál, -u, m., z lat. = kříž s ostatky;

-kátor, -a, m. = kdo pacifikuje;

pacifikovati, z lat. = uklidnit, upokojit

pacifismus «-zmus», -mu, m. = hnutí usilující o trvalý mír (za kapitalismu a jemu sloužící);

pacifista, m. = stoupenec pacifismu; -fistický [-cky] «-styc-» = v duchu pacifismu

pacinka, v. pacička

***pacit**, -u, m. = nepravý cit

packa, -cek, ž. = ruka (zhrub.), tlapa, tlapka

packal, -a || -kář, -e, m. = břídl; *packati*, -kám = kazit, klopytat; slož. dokon. z- co = zkažit; za- = klópytnout; *packá-vati*, opak. (vše lid. a hovor.)

***pacilř**, -e, m. = packal

pacnouti, -cl, -cnuv, -cnut = s hlukem spadnout || p. čím = mrštit

pacovati, z něm. = nakládat (do pácu), mořit (lid. a hovor.)

***páček**, -čku, m., zdrob. k pak (lid.)

pačes, -u, m., obyčej. pomn. *pačesy* = zbytky, odpadky při česání (lnu...), výčesky; přenes. hanlivě = vlasy; *pačesatý* = mající pačesy

***pačesek** || *pačisek*, -sku, m., zdrob. k pačes

pacidlo || *pá-*, stř. = nástroj na páčení

pačisek, v. pačesek

páčiti, pač = pákou, násilně dobývat, zdvíhat, nahýbat, otvírat...;

p. co = odhadovat (Č.-Chod);

p. se: škoda se páčí na 2000 Kčs = činí, obnáší, odhaduje se;

kupec se páčí... = chce odstoupit od koupě (nářeč.); poruč, jak se páčí = jak se (ti) líbí (Jir., podle slov.);

slož. dok. o-, v. tam; roz- co = páčením od sebe dostat; v. rozpakovati se; vy- dveře; z- se = ustoupit od úmluvy, koupě (lid.); z- hovor = obrátit (Sez.);

-*pačovati*, nedok. slož. roz-, vy-; *páčivati*, opakov.

***páčivý** = schopný páčit, nutkavý (Č.-Chod)

páčka, -ček, ž., zdrob. k páka

***pačlověk**, -a, m. = nepoctivý člověk (šmil.)

pačok, -u, m., obyč. pomn. -ky = přípravek na líčení omítky, líčení omítky

-*pačovati*, v. páčiti

pačuli, stř. neskl., z indič. = rostl., voňavka; *pačulový*, příd. k tomu: -vá vůně

pád, -u, m. = padání, padení (stromu...); = úpadek, zkáza (říše...); pýcha předchází p. (přísl.); = skloňovaný tvar a jeho význam; = případ (lid. a hovor.);

tím pádem = tak, proto (lid.); v pádu, že nepřijdeš, neč es. m. nepřijdeš-li; podob. v p. potřeby m. je-li, bude-li (toho) třeba; na každý pád, neč es. m. zcela jistě; podob. na žádný p. m. zcela jistě, zanic, za žádných podmínek, okolností, nikdy

padací = zařízený na padání, sklápování (dveře, most)

padáček, -čku, m., zdrob. k

padák, -u, m. = padací přístroj, past, dvéře

padanče, -čete, stř. || *padanka*, -nek, ž. = spadané ovoce (lid.)

padati, nedok. k padnouti: sníh... padá; u Holeč. *pade* (nářeč.; od zaniklého pásti, padu); p. na váhu = mít význam, důležitost; p. únavou = klesat, atpod., v. padnouti;

slož. nedok. do- k zemi; do-dobře...; na- na nohu = kulhat; na- koho; napadá mě strach;

ozvuk, -u, 1. = zvuk přenesený na pružné těleso, resonance; 2. = ozvěna, ohlas (jen kniž.): o. předloh (Nov.), rozkoše (Jir.); *ozvukový chaos* (kniž.)

ožívati se, v. zvatí

***ožahavý** (Koll.) || *ožehavý* [-vost] = palčivý, přenes. = choullostivý: -vá věc, otázka

ožebračiti, -čovatí, v. žebračiti

***ožeh**, -u, m. = ožehnutí; = hřeblo;

ožehavý, v. ožahavý;

ožehovatí = opalovatí

***oželovatí**, nedok. k oželeti, v. želeti

***ožera** (Baar), *ožerka* (šrák.), m. = ožralec, opilka

ožínati, v. žítí, žnu

ožíratí, v. žráti

***oživa**, ž.: nabýt -vy = oživnout (šm.);

ožívatí, v. I žítí a živnouti

***oživěti**, -vějí = oživnouti (Rals, Č.-Chod)

oživlý, -vnouti, v. živnouti

oživovací pokus = o oživení;

-vatí, v. živiti, živnouti

***ožlučiti** = naplniti žlučí (Čelak.)

***ožluklý** = zažloutlý (Koll.)

ožrala || *-lec* [-lkyně], -lce, m. = opilec (zhrub.);

ožralství, stř. = opilství (t.);

ožralý [-le; -lost] = opilý (t.);

přenes. -lý pocit (Čap.) = p., že v nás něco vře, kypí

ožuvati = přezvykovati (Ner.);

***ožuvavec**, -vce, m. = přezvýkavec (Ner. přenes. o feuilletonistovi)

P

p «pé», hláska, písmeno; symb. dobrých vlastností: mít všechna p = mít všechny dobré vlastnosti, býti dokonalý (lid. a hovor.);

p., *pp.*, v. pán; *P.*, v. pater

pa || *pah*, kniž. citoslov. = eh, ó; *pa*, fantasie, pleskačky (Vrchl.); *Pah* —! Nicotný červ ... (Sez.); *pah*, třesky, plesky (Vanč.)

pá || *pápá*, citoslov. = sbohem, v dět. a důvěrné řeči

pa-, předpona znamenající 1. to, co je, zbude po něčem (*paběrky...*), 2. něco jen podobného, nepravého, padělaného (*pahorek*, *paklíč*, *padělek*, *pavěda*, *padělát*)

***pabásnění**, stř., p. lidových písní (Vrchlic.) = přebásnění

Paběnice, -ic, pomn., ves v Č., ze stř. Pabian = Fabián

paběrek, m., obyč. pomn. -rky = co zbude po sbírání (ovoce, hroznů atp.), zbytečky, drobečky, drobnosti;

***paběrka**, -rek, ž. = paběrek;

paběrkář [-řka], -e, m. = kdo

paběrkuje; *paběrkovati* || ***-rovati** (Ner.) = sbíratí zbytky, drobnosti

pablesk, -u, m. = matný blesk, odlesk, záblesk (kniž.);

pableskovati = matně se lesknout (Č.-Chod)

***paboněk** || *pabuněk*, -ňku, m., obyč. pomn. = poboněk

***pabouk**, -u, m. = „pavouk“, ba-toh

pabuněk, m., v. paboněk

I *pac, -u, m., z něm. = drobný peníz, babka (zastar.)

II pac, ž. neskl., zprav. jen dát p., *pac* a *pusa* = lehký úder rukou do dlaně (v dět. řeči); sr. hrom

***pác**, -u, m., z něm. Beize = nakládání, tekutina na ně, moření, mořidlo (lid. a hovor.); mít něco v pácu = na mysl, za lubem (t.)

pác, citoslov. = bác; *pácatí*, nedok. k pácnouti

pacička, -ček || *pacinka*, -nek, ž. = malá packa; = ručka, ručinka (dět.)

pacient [-tka] «-cijent», -a, m., z lat. = nemocný člověk

pacifický, příd. k Pacifik = tichomořský: P-ká železnice (z amer. východu k Pacifiku);

Pacifik, -u, m., z lat. = Pacifický, Tichý oceán

pacifikace, ž. = pacifikování;

-kačnǎ, příd. k tomu;

-kál, -u, m., z lat. = kříž s ostatky;

-kátor, -a, m. = kdo pacifikuje;

pacifikovati, z lat. = uklidnit, upokojit

pacifismus «-zmus», -mu, m. = hnutí usilující o trvalý mír (za kapitalismu a jemu sloužící);

pacifista, m. = stoupenec pacifismu; -fistický [-cky] «-styc-» = v duchu pacifismu

pacinka, v. pacička

***pacit**, -u, m. = nepravý cit

packa, -cek, ž. = ruka (zhrub.), tlapa, tlapka

packal, -a || -kář, -e, m. = břídl; *packati*, -kám = kazit, klopytat; slož. dokon. z- co = zkaziti; za- = klópytnout; *packá-vati*, opak. (vše lid. a hovor.)

***pacilř**, -e, m. = packal

pacnouti, -cl, -cnuv, -cnut = s hlukem spadnout || p. čím = mrštit

pacovati, z něm. = nakládat (do pácu), mořit (lid. a hovor.)

***páček**, -čku, m., zdrob. k pak (lid.)

pačes, -u, m., obyčej. pomn. *pačesy* = zbytky, odpadky při česání (lnu...), výčesky; přenes. hanlivě = vlasy; *pačesatý* = mající pačesy

***pačesek** || *pačisek*, -sku, m., zdrob. k pačes

pacidlo || *pá-*, stř. = nástroj na páčení

pačisek, v. pačesek

páčiti, pač = pákou, násilně dobývat, zdvíhat, nahýbat, otvírat...;

p. co = odhadovat (Č.-Chod);

p. se: škoda se páčí na 2000 Kčs = činí, obnáší, odhaduje se;

kupec se páčí... = chce odstoupit od koupě (nářeč.); poruč, jak se páčí = jak se (ti) líbí (Jir., podle slov.);

slož. dok. o-, v. tam; roz- co = páčením od sebe dostat; v. rozpakovati se; vy- dveře; z- se = ustoupit od úmluvy, koupě (lid.); z- hovor = obrátit (Sez.);

-*pačovati*, nedok. slož. roz-, vy-; *páčivati*, opakov.

***páčivý** = schopný páčit, nutkavý (Č.-Chod)

páčka, -ček, ž., zdrob. k páka

***pačlověk**, -a, m. = nepoctivý člověk (šmil.)

pačok, -u, m., obyč. pomn. -ky = přípravek na líčení omítky, líčení omítky

-*pačovati*, v. páčiti

pačuli, stř. neskl., z indič. = rostl., voňavka; *pačulový*, příd. k tomu: -vá vůně

pád, -u, m. = padání, padení (stromu...); = úpadek, zkáza (říše...); pýcha předchází p. (přísl.); = skloňovaný tvar a jeho význam; = případ (lid. a hovor.);

tím pádem = tak, proto (lid.); v pádu, že nepřijdeš, nečes. m. nepřijdeš-li; podob. v p. potřeby m. je-li, bude-li (toho) třeba; na každý pád, nečes. m. zcela jistě; podob. na žádný p. m. zcela jistě, zanic, za žádných podmínek, okolností, nikdy

padací = zařízený na padání, sklápování (dveře, most)

padáček, -čku, m., zdrob. k

padák, -u, m. = padací přístroj, past, dvéře

padanče, -čete, stř. || *padanka*, -nek, ž. = spadané ovoce (lid.)

padati, nedok. k padnouti: sníh...

padá; u Holeč. *pade* (nářeč.; od zaniklého pásti, padu); p. na váhu = mít význam, důležitost; p. únavou = klesat, atpod., v. padnouti;

slož. nedok. do- k zemi; do-dobře...; na- na nohu = kulhat; na- koho; napadá mě strach;

napadá mi || mě myšlenka...; dokon. napadalo sněhu; *napadaný* sních; *c-*: řeky opadají; *po-*: ovoce popadalo (dokon.); *po-* se smíchem, smíchy za boky, za břicho; *pro-* při zkouškách, země se propadá; *při-*: připadá mi na mysl, naň tolik a tolik; připadá mi známý = zdá se; *roz-*: zřícenina se rozpadá; kniha se rozpadá na 5 částí = dělí se, má 5 částí; *s-*: spadá to do jeho oboru = zapadá, patří || dokon. *s-* (o ovoci); *u-*: statek, umění upadá; *v-* řečníkovi do řeči; *vy-* dobře... = vyhlížet; dokon. zrní vypadalo, vypadaly mu vlasy, zuby; *za-*: slunce zapadá; sr. Zapadákov; zapadá to do té doby; citát dobře nezapadá = nehodí se, neshoduje se; *padávati*, -vám, opakov.; slož. nedokon. *o-*, *roz-* se, *vy-* atp.

padavče, -čete, stř. || *padavka*, -vek, ž. = padanče

pade sních, v. padati

pádem, v. pád a horem

***padeř** || *pá-*, -e, ž. = padavka, chátka

padesát (nik. -te), -ti, základ. číslov. 50;

padesáterý, druh. číslov. k 50;

padesáti- ve slož.: -*halěř*, -e, m.; -*halěřový*; -*koruna*, ž.; -*korunový*; -*letý*...;

padesátina, ž. = padesátý díl; pomnož. -ny = padesáté narozeniny;

padesátka, ž. = jméno číslice 50, věk padesáti let, co je označeno číslem 50 (pokoj apod.), skupina 50 lidí, členů organizace;

padesátkář [-řka], -e, m. = vedoucí padesátky;

-*sátkrát* (nik. -te), násobné příslov.;

-*sátník* [-nice], -a, m. = padesátiletý muž, -tá žena; = velitel 50 mužů (Jir.);

-*sátý* = řad. číslov.; -tá léta, v. čtyřicátý

***padělač**, -e, m. = padělatel;

padělaný [-ně; -nost], příd. od padělati, v. dělati;

padělatel [-lka], -e, m. = kdo padělá, falsátor; -*lati*, v. dělati

padělek, -lku, m. = něco padělaného, napodobenina, falsum: p. mince, bankovky, rukopisu... || p. = podíl, díl pole (nářeč.)

pádit = pádem, kvapem běžet, uhánět; ***pádivý** = rychlý: -vé kroky (Jir.)

***padký** = mající sklon k pádu (Suš.)

padlí, stř., cizopasná houba

***padlina**, ž. = proláklina, mršina
I **padlo** || *pá-*, -del, stř. = závo-
ra, sklopec u pastí, nářadí na
roztahování kožišiny

II **pádlo**, stř., z něm. = jedno-
stranné veslo; *pádlovati*, -luji =
veslovat pádlem

padlý = kdo, co padne: -lá veli-
čina = „odstavená“; -lá ženšti-
na = mravně kleslá; (bílý) jako
p. sních = jako čerstvě napadaný
sních, bělostný, čistý; na hlavu
p. = přihlouplý (lid. a hovor.)

***padmo** || **pá-*, příslov. = při pá-
du, pádem, pádně

pádně, -nost, v. pádný

padnouti, padl, pad, padší || pad-
nuv (hlav. ve slož.), dopaden,
na-, padnutí, roz-... || dopažení
= klesnout, snést se s výše
nač, svalit...: p. na zem, k ze-
mi, do vody...; p. komu k no-
hám, okolo krku; tma padla na
lesy; p. na koho, nač = náho-
dou zastihnout, najít...; pad-
nout policii do rukou = neoče-
kávaně se dostat; p. v boji, za
vlast = zemřít, být zabit;
(hodina) padla = udeřila; rána
padla = zazněla; padlo naň po-
dezření; volba padla na XY; pad-
la ostrá slova ... = byla prone-
sená; = nebýti schválen, být
poražen..., o návrhu, o vládě...;
padnout hlasem = snížit jej;
pravda se má říci, padni komu
padni = ať se týká kohokoli,

třeba je někomu nemilá; padni co padni = za každou cenu (šmil.); šaty (dobře) padnou = přiléhají; slož. *do-* na zem...; špatně to dopadlo = skončilo; *do-* koho = přistihnout;

na-: napadl sníh || napadlo sněhu (mnoho); *na-* koho zákeřně, zezadu = přepadnout jej, vrhnouti se naň; přenes. = zaútočit naň (slovně); napadl jej strach = zmocnil se ho;

napadlo mi || mě to, -dlo mi || mě, že... = přišlo mi na mysl, zatanulo mi na mysl (3. p. mi je správn., ne podle něm., neboť původ. bylo: padlo... mi na mysl); *napadlý* sníh;

o- = klesnout, snížit se (o vodě, přenes. o nadšení...);

od-: omítka odpadla; *od-* od víry..., o porušení věrnosti, o odstoupení, sr. odpadlík; odpadla mu chuť; odpadlo mu = ulevilo se (lid.); číslo programu, návštěva... odpadne, člen odpadl úmrtím..., o úbytku, nekonání, vynechání... (zamítá se jako german., ale ujalo se);

po- hůl, koho za ruku... = vzít, uchopit, chytit; *po-* se za hlavu; tam toho popadneš! (iron. = nic);

pro- = padnouti skrze co: zrní propadlo sítem, skrze síto; země se propadla = snížila se, padla do hloubky; jako když se do země propadne, o náhlém zmiizení, odchodu (jako by se do země zpropadl, Jir.); *pro-* se studem; přenes. záloha... propadla; *pro-* při zkoušce, osudu, pijáctví...; sr. hrdlo;

pře- přes co = padnout přes to; *pře-* koho = náhle, násilně překvapit; přepadla je noc = náhle zastihla; *pře-* se = zhubnout, v. přepadlý;

při-: svátek připadl na neděli; večer připadl = nastal (Jir.); -dlo mu dědictví, -dl mu těžký úkol; -dl naň malý díl; *při-* na mysl (zastar., Jir.) = na-

(říd.); připadlo mi to známé = zazdalo se; *při-* na myšlenku; *roz-* se = na kousky se rozložit..., přestati trvati: sud, stát, spolek se rozpadl;

s- se stromu, s koně, do vody; *s-* se = zhubeněti; mít na koho, nač spadeno (lid. -dýno) = chuť, zálsusk (lid. a hovor.); sr. hřeben;

u- na zem... = svaliti se; upadlo mi to na zem = spadlo; = odpadnout: ať mi ruka upadne; = dostat se: *u-* mezi lotry, do dluhů, do nemoci...; spolek... upadl = klesl...; sr. úpadek;

v- do pokoje, vojsko vpadlo do země = náhle, rázem, násilně přijít, vniknout; *v-* nepříteli do zad; přenes. *v-* komu do zad = nečekaně jej napadnout; *v-* komu do řeči: *v-* komu do noty = udělat, říci, co se mu hodí; *v.* vpadlý;

vy- z okna...; vojsko vypadlo z pevnosti = vyrazilo; sr. výpad; vypadlo mi to z paměti; jako by vám z oka vypadl = velice vám podobný;

za-: zámek zapadl (na své místo, dobře se zavřel), dveře za ním zapadly; slunce zapadlo; sr. západ; cesta zapadla sněhem; *za-* do hostince... = zajít (a ukrýt se); *za-* v malé vesnici = trvale zůstat, přerušit styky s ostatním světem, duševně zakrtnět; *v.* zapadlý;

v. padati

pádný [-ně; -nost], příd. k pád = těžce dopadající, těžký, rázný, přesvědčivý: -ná ruka, rána, odpověď, -ný důkaz; = srázný: -ná cesta (Svět.)

**padol*, -u, m. || *padolí*, stř. || *pádolina*, ž. (Č.-Chod) = údolí, podolí (zastar. a nář.); Jiráskovo Padolí, přezdívkou m. Hronov

**pádolití* = páditi

pádosloví, stř. = nauka o pádech (mluvnic.); -*slovný*, příd. k tomu

padostroj, -e, m. = přístroj na zkoumání pádu

padoucí nemoc neboli *padoucnice*, ž., epilepsie

padouch, -a, m. = darebák, ničema

paďour [-rka], -a, m. = měšťák, buržoa (hanl.); *paďourský* [-sky, -ství], příd. k tomu

Paďousy, ve spoj. jdi do Paďous! = k čertu, k šípku (lid. a nižší hovor.)

padoušský [-šsky; -šství], příd. k padouch = ničemný, podlý, darebácký

Padova || *Padua*, ž., ital. město; *padovský* || *paduánský*, příd. k tomu

pádový, příd. k pád: -vá přípona (mluvnic.)

padřf, ž., ve spoj. rozbít co, být na p. = úplně, na kousky rozbít, být úplně rozbít

Padua, *paduánský*, v. Padova

***paf**, neskl. příd. jm. = velmi překvapený, zaražený: být z čeho, nad čím p. (lid.)

***pagáč**, -e, zdrob. -ček, -čku, m. = placka (nářeč.)

pagát || -kát, -u, m. = tarok s řím. jedničkou

pagina, ž., lat. = stránka v knize; -nace, ž. = stránkování;

-novati, -nuji = stránkovat, číslovat

***pagnet**, -u, m. = bajonet, bodák (lid., Jir.)

pagoda, ž., z portug. = věžovitý chrám orientální; *pagodní* (Ner.) || -dový, příd. k tomu

pah, v. pa

***pahodnota**, ž. = zdánlivá hodnota

***pahor**, -u, m. = pahorek;

pahoreček, -čku, m., zdrob. k

pahorek, -rku, m. = malý kopec;

pahorkatina, ž. = pahorkatý kraj;

pahorkatý || **-rkový* (Jir.) kraj = s mnohými pahorky

***pahrb**, -u = pahrbek (zastar.);

pahrbeček, -čku, m., zdrob. k

pahrbek, -bku, m. = pahorek;

pahrbkatina, ž. = pahorkatý kraj; -bkatý || -bkový, **-bkový*

= kde je mnoho pahorků

***pahrdina**, m. = nepodařený, nepravý, zdánlivý hrdina

pahýl, -u, m. = zakrnělý, nevyvinutý ústroj, zbytek něčeho úplného: p. ruky, větve...; = nevyvinutá lodyha parohu; p. doutníku (Mok.);

pahýlovitý [-tě; -tost] = podobný pahýlu

pach, -u, m. = zápach, vůně (kniž.)

pachatel [-lka], -e, m. = kdo něco spáchá; -telský [-telství], příd. k tomu

páchat, -chám || páši, rozk. -chej, přech. páše || obyč. páchaje = dělat, zprav. něco zlého: p. zločin(y), křivdu...; dokon. namnoho zla; s- zločin, vraždu; v. páchnouti; *páchávati*, opakov.

pácheň, -chně, ž. = pach

páchnouti, -chl, -chnuv, -chnutí = nelibě zavánět, smrdět (jemnější než smrdět): něco tu páchne, p. sklepem, vínem, kořalkou...; nepáchnout, přenes., v. tam; dokon. na- = načichnouti zápachem; vy- z domu = ztratiti se (Herrm.); prostě dokon. **za-* (šrám.); v. zapáchat

pacholátko, -tek, stř., zdrob. k pachole

***pacholčí**, příd. k pacholek = pacholský

pachole, -lete, stř. = chlapec (zastar.); přenes. = podložka pod nůši (proti otlacení), rozporka (na nošení přes ramena), klín na narážení obručí atp.;

pacholek, -lka, m. = odrostlejší chlapec, prostý voják, pomocník katův... (zastar.), čeledín; = nevychovaný, nestoudný... člověk, dareba, nadávka;

***pacholetský**, příd. k pachole; po -letsku (Jir.; zastar.);

pacholíček, -čka, m., zdrob. k

pacholík, -a, m. = pachole; poštovský p. = postilion (v starší době);

pacholský [-sky; -ství], příd. k pacholek, hlav. v platnosti nadávky; -ské způsoby

***pacht**, -u, m., z něm. = nájem

pachtiti se, -těn(i), souvisí s páchatí: p. se s čím = namáhati se; p. se po čem = usilovat, dychtit; slož. dokon. *na-* se s čím; *u-* se = unaviti se prací; *pachtivati se*, opakov.

pachtovati co, z pacht = najímat; slož. dokon. *pro-* = pronajmout; *z-* = najmout;

pachtovné, -ho, str. = nájemné;

pachtýř, -e, m. = nájemce (zaniká)

pachuť, -ti, ž. = chuť po něčem, příchůť

pachyderma, -matu, str., z řeč. = tlustokožec

paian «-ján», -u, m., z řeč. = starořeč. prosebný n. vítězný zpěv

pair «pér», -a, m., z franc. = člen býv. rakous. panské sněmovny; *pairský* [-ství], příd. k tomu

***páj**, -e, m., z něm., starší silná bavlněná látka

***paje**, -u, m. = pác

pajda, -dovi, m. = kdo pajdá (lid., Ner.);

pajdati, -dám = kulhat, šmatlat; *pajdavec*, -vce, m. = pajdavý člověk, pajda; *pajdavý* [-vě; -vost] = pajdající

pajdulák, -a, m. = panák (dětské)

pájecí = na pájení

***pajeď**, -di, ž. = vřed ... (lid.); pravá p., o zlé ženě (čelak.);

**pajediti se* = zlobiti se (nář.)

***pajesy**, -sů, m. pomn. = pejzy

pájeti, -její, opět. k I pojiti (Zey.); obyč. slož. nedokon. *na-* koho; *na-* auto = opatřovat pohonnou látkou (hovor.); *na-* elektric. sít: přenes. *o-* se slávou

-**pájeti**, v. II pojiti

pájka, ž. = prostředek na spájení

pajmáma, v. panimáma

pájový = utkaný z páje

***pajšl**, -u, m., z něm. = plíčka, vnitřnosti (lid.)

***pajzl**, -u, m., z něm. = krčma, „putyka“

***pak**, -u, m., z něm. = balíček (lid.); v. sak

pak, příslov. = potom, později, dále: napřed uděláme to, pak

ono; řeknu ti to až pak; podej to jemu, on to pak podá mně; = co se týče někoho, něčeho: miloval svou choť, ona pak byla mu celou duší oddána (Trýb); někdy s odstínem odporovacím: je to všechno důležité, toto pak nejdůležitější;

v hlav. větě souvětí podmiňovacího: domníváš-li se, že ti nepřejí, pak jím křivdiš = tu, tehdy, v tom případě (není nespr. ani zbyteč., ale není obecné);

zbarvuje citově zájm., příslov., částice: *copak*, *kdepak*, *zdali-pak...*, v. tam; sr. pakli

páka, pákou || řidč. pakou, pák..., ž., hybný přístroj; nasadit všechny páky = užít všech prostředků, všeho možného vlivu; hybná páka společnosti, státu = rozhodující, řídící činitel

pakát, v. pagát

pakatel, -e, m., z franc. = bagatel, maličkost; zdob. *pakatýlek*, -lku, m.

***pakáž**, -e, ž., z franc. (sr. bagáž) = sebranka...; husí p. (Baar)

***paket**, -u, m., z franc. = balík

pakfon || starší -ng, -u, m., z něm.,

kovová slitina, alpaka; *pakfonky*, ž. pomn. = pakfonové hodinky; *pakfonový*, příd. k pakfon

***pakl**, -u, m. || *pakla*, ž., z něm. = balík, balíček, hlavně tabáku, sirek (jen lid.);

pakl = spiknutí, nástraha (lid. a hovor.); v kartách = paklování, napaklované karty;

paklíček, -čku, m., zdob. k

paklík, -u, m., zdob. k pakl

pakli(že), podřad. podmiňov. spojka jen s význ. odporovacím = jestliže však: Je to pravda; pakli(že) myslíš, že není...; sr. pak

paklíč, -e, m. = nepravý klíč

paklovati, z pakl = složit a rozdávat karty tak, aby byly všechny dobré nebo špatné pohromadě; p. se = osnovat spiknutí, nástrahy; dokon. *na-*, *s-* karty; *s-* se = spiknouti se

Pakoslav, -vě || -vi, ž., obec

pakostnice, ž. = dna (lid.)

***pakovati**, -kuji, z něm. = balit, skládat; p. se (hlav. rozk. pakuj se...) = kliditi se; dokon. *na-* koho, co; *při-* co k čemu; *roz-*, *s-*, *vy-*, *za-* (lid. a hovor.)

pákovitý [-tě; -tost] = podobný páce; **pákový**, příd. k páka

pakt, -u, m., z lat. = úmluva, smlouva; **paktovati** (se) s kým, -tuji = smlouvati se, umlouvat

***pal**, -u, m. = pálení, žár (básn.)

Pála, m., příjm. z Pavel

palác, -e (jen lid. -u), m., z ital. = zámek

palací pec = na pálání (v. II pálati)

palácovitý [-tě; -tost] = jako palác;

palácový, příd. k palác: p. koutek (Ner.); -vá dáma = dvorní; -vá revoluce = spiknutí dvořanů; v politice = odpor, oposice ve vrstvách vládnoucích, blízkých vládě

palačinka, ž. = omeleta

***palačka**, -ček, ž. = tříška (nářeč.); v. II pálati

paladin || zčešt. -*dýn*, -a, m., franc. = člen družiny Karla Vel.; přenes. = obránce: p. pokroku (Čech)

paladium «-ládyjum», -dia, stř., z lat., původ. = obraz bohyně Palady v Troji, přenes. = zázračný ochranný předmět, záštita, posvátná památka

paladýn, v. paladin

palaeo-, v. paleo-

palaestra, v. palestra

palach, -u, m. = rákos;

palachový, příd. k tomu

palanda, ž., z ital. = lože pro čeleď u stropu; *P.*, starý *P.*, m., přezdívká Palackému, zejm. jeho synovi zeměpisci Janovi

palankin || zčešt. -*kýn*, -u, m., z franc. = orientál. krytá nosítka

paláška, -sek, ž. = nepravá láska

palaš, -e, m., druh těžkého meče

palaší, stř. hromad. k palach = rákosí;

palaška, -šek, ž. = palachová hůl

***palata**, ž. = palác (obrozen.); = palanda (Olb.)

palatála, ž., z lat. = *palatální* hláska = měkká, podnebná; *palatisace* «-za-», ž. = měkčení souhlásek (ď v ť, k v č...); *-talisovati* «-so-» = měkčit

I ***pálati**, -lám = hýbat, třást, čistit (obilí); slož. nedokon. o-obilí (lid.); sr. opálka; boky se -lají (Koll.) = pohybuji

II ***pálati**, -lám = hořet, plát, plápolat, zářit, (říd. básnic.): moře ohněm -lá (Jungm.); obraz pálá (Mácha); svatební hod pálá (na obraze) = stkví se (Čech); hvězda -lá (Slád.)

***pálavý** = plápolavý, hořící, dující **palatin** «-týn», -a, m., z lat. = dvorní úředník, v Maďarsku = zemský správce;

Palatin(us) «-týn-», -nu, m., nejstarší část Říma; **palatinský**, příd. k tomu

palba, ž. = pálení, střelba

palcát, -u, m. = kyj, stará úderná zbraň

palcový, příd. k palec: -vá míra; -vá poloha (hudeb.); -vé litery = velké jako palec

***palček**, -ku (-ka), m. = paleček (sloven., Jir.)

***palčák**, -u, m., obyč. pomn. -*ky*, -*ků* = palečnice

palčivý [-vě; -vost] = pálící, přenes. naléhavý, tíživý: -vá žízeň, bolest, otázka

palec, -lce, m. = nejsilnější prst u rukou a u nohou; držet komu p. = přát mu (lid. a hovor.); ani -cem pro koho nehnout = nic proň neudělat (t.); starší délková míra; mučidlo;

= dřevěný zub mlýnského kola

Páleč, -lče, ž., ves v Č.

paleček, -čku || -čka, m., zdrob. k palec

palečnice, ž. = rukavice jen s palcem;

palečník, -u, m., mučidlo; = mlýnské kolo s palci

pálená, ž., hra; = liška s přičer-
nalou kůží;

pálené, -ho, str. = kořalka;

***pálenec**, -nce, m. = pečený
hrách, pučálka (chod., Baar);

pálenice, ž. = vinopalna (lid.);

páleník, -a, m. = výrobce pá-
lenky;

pálenka, ž., 1. = kořalka; 2. =
vinopalna (lid.);

pálený = vypálený, připravený
pálením: -ná cihla, kořalka; p.
kostelník, v. kostelní

paleo- || původ. *palaeo-*, lat. podoba
kmene řec. příd. jm. *palaios*
(= dávný, starý) ve slož.:

-*graf*, -a, m. = znalec starého
písma; -*grafický*, příd. k -*grafie*
«fije», ž. = nauka o starém
písmu;

-*ntolog* (z *palaeo-ontolog*), -a,
m. = znalec vyhynulých živoči-
chů a rostlin; -*ntologický* [-*cky*],
příd. k -*ntologie*, ž. = nauka o
vyhynulých živočiších a rostli-
nách;

-*lit*, -u, m. = starší kamenná
doba; -*litický* «-*tyc-*», příd. k
tomu;

-*slovenismus* «-*nyz-*», -mu, m. =
slovo... přešlé z církevní slovan-
štiny do jiného slov. jazyka

Palestina «-*tý-*», ž., země; *palestin-
ský*, příd. k tomu

palestra, ž., z lat. *palae-* (a tam
z řeč.) = starořec. zápasště,
gymnasium; novoč. = pálka 2.

paleta, ž., z franc., 1. = malířská
deska na míchání barev; 2. =
boleta

paletto, str. || zříd. -*tot*, -u, m., z
franc. = volný svrchník, plášť,
pláštěnka

palice, ž. = kyj (jako zbraň, ná-
činí); jedno květenství (jetele
...); = hlava (drsně)

palicovitý [-*tě*; -*tost*] = podobný
palici

palič [-*čka*], -e, m. = kdo pálí
(vápenec ve vápence); žhář; vá-
lečný p. = štváč (Gottw.)

paličácký [-*cky*; -*ctví*], příd. k
paličák, -a, m. = paličatý člověk;

paličatý [-*tě*; -*tost*] = tvrdohla-
vý, umíněný (zhrub.)

palička, ž., zdrob. k palice: p. je-
tele, p. k bubnu...; v. palič

paličkovati, -kuji krajky = dělat
paličkami; -vané krajky

paličský [-*sky*; -*ství*], příd. k pa-
lič; přenes. = štvavý (článek,
řeč)

palilogie «-*gyje*», ž., z řeč. = opa-
kování téhož slova na konci jed-
noho verše a na začátku druhé-
ho, epanastrofa

palimpsest, -u, m., z lat. (a tam
z řeč.) = rukopis na pergame-
ně, se kterého bylo původní pís-
mo setřeno, vymazáno

palinodie «-*nódyje*», ž., z lat. (a
tam z řeč.) = báseň, ve které
autor odvolává jinou báseň; =
odvolání urážky

palír (lid.) || *polír*, -a, m., z franc.
= dohlížitel při stavbě

palírna, ž. = vinopalna, kořalna;
palírník, -a, m. = vinopalník,
prodavač kořalky

palisáda «-*sá-*», ž., z franc. -*ss-* =
hradební kůl; pomn. -*dy* =
hradba z kolů, kolí

palisandr, -u, m. || -*drové* dřevo,
tropické dřevo

páliti, rozk. *pal* = ohněm stravo-
vat, ničit (papíry...); p. vápno
= žíhat vápenec; p. (ze šves-
tek) slivovici; = vzbuzovat po-
cit horkosti: slunce, plamen -*lí*;
pepř... -*lí* = silně dráždí chu-
ťové; kopřiva pálí = dráždí ků-
ži; -*lí* mě v očích, o podráždění
spojivky;

páliti = střílet;

co tě nepálí, nehas (přísl.) =
nestarej se o to, po čem ti nic
není; p. si prsty pro koho, proč
= působiti si nepříjemnosti (lid.
a hovor.);

všecko ho doma pálí = je ne-
spokojen, nemůže vydržet; pálí
ho půda pod nohama = není jis-
tý, bezpečný;

p. za děvčaty = běhat (lid.);

v. pálený;

slož. dokon. *do-* *co* = úplně spálit; *do-* *koho*, přenes. = rozzlobit (lid.); *do-* *se*; *dopálený* [-ně; -nost] = rozhněvaný; *na-* čeho (mnoho); *na-* *si* vlasy; *na-* *koho* = ošidit, *na-* *se*; *o-* *si* obočí; *o-* *se* na slunci; *od-* *míč* = odrazit; *po-* *si* prsty, *po-* *se*; *pod-* hranici; *pro-* ubrus; *pro-* mnoho uhlí = spálit; *pře-* = znovu vypálit; *pře-* *co* = pálením zkazit; *pře-* *se*; *při-* *co* = trochu spálit; dát komu *při-* (doutník...) = umožnit mu zapálení od svého doutníku; *roz-* *pec*; *roz-* *se* hněvem = vzplanout; být rozpálen = „hořet“, mít horečku; *s-*, prostě dokon.: *s-* všecko dříví, pečení, *s-* *si* jazyk, mráz spálil květy; *s-* *se*, přenes. = *na-* *se*, o nepříjemnosti, ztrátě, škodě; *sr.* most; *u-* *koho* = ohněm usmrtit; *v-* *koni* znamení; = vstřelit; *v-* *co* do novin (lid. a hovor.) = dát; *v-* ránu... = vlepit (lid.); *vy-* stodolu, město; *vy-* nádobu = ohněm utvrdit; *vy-* sudy, ránu = ohněm vyčistit; *vy-* znamení = pálením vtisknout; *vy-* *komu* rybník = předejít ho (lid. a hovor.); *vy-* *komu* peníze z kapsy = ukrást (t.); *vy-* ránu = vystřelit; *za-* *komu* střechu nad hlavou, *za-* *si* doutník, rána se zapálila; *za-* *se* studem, radostí = zardít se; *za-* *se* proč = rozohniti se, nadchnout; bojovné -lení = zápal (Jir.); *sr.* zápal, -lka, -lný; -*palovati*, slož. nedokon. *do-* *co*, *koho*, *se*; *na-* *koho*; *o-* *co*, *se*; *pod-* oheň, něčí nenávisť; *roz-*: víno rozpaluje; *s-* mrtvoly; *u-* *kacíře*; *u-* = utíkat; *vy-* znamení; *za-* ohně; třešně, jablka se zapalují = zardívají se, červenají;

pálivati, -vám, opakov.

palivo, stř. = čím se pálí, topí; *palivový*, příd. k tomu: -vé dříví *pálivý* [-vě; -vost] = pálící, palčivý

pálka, ž., 1. = ošatka, opálka, v. I páliti; 2. = nástroj na odbíjení míče, palestra, raketa; 3. p. máku = makovice, lnu... (nářeč.)

pallium, -ia, stř., lat., odznak pa-pežské a metropolitní moci

palma, -lem, ž., z lat., tropický strom (původ. = dlaň); symb. vítězství, slávy;

palmár, -u, m. || obyč. -re, stř. neskl. = honorář advokáta (původ. = zasluhující „palmu“, cenu, odměnu); *palmární* účet;

palmeta, ž., z franc. = palmo-vý list jako ornament; -ty dla-ní (Č.-Chod) = čáry na dlaních v podobě palmy;

palmoví, stř. hromad. = palmy;

palmový olej

palný [-ně; -nost] = pálící, žhavý (básnic.); -ná zbraň = na pálení, střelení; -ně uplynulo poledne (Ner.)

paloubka, -bek, ž. vlast. zdrob. k *paluba* = kryt na přídi a na zádi plavidel, loďek; = prkenné mřížoví na dně loďky

palouček, -čku, m., zdrob. k

palouk, -u, m. = malá louka

paluba, ž., z ruš., část lodi; ho-dit *koho* přes -bu, přenes. = o-pustit; *palubička*, ž., zdrob. k tomu (Čelak.);

palubka, -bek, ž. = prkno na palubovou podlahu;

palubní || *palubový*, příd. k *paluba*

památeční = na památku, památkový (lid.)

památka, -tek, ž. = věc něco, něko-ho připomínající, vzbuzující vzpo-mínky: mít po kom, na *koho*, nač pěknou -ku; mít, darovati *co* *komu* na -ku = aby mu to někoho, něco připomínalo; zanechat po sobě čestnou... -ku = zanechat stopy, svědectví do-brého života, dobré práce, vzbuzovati čestnou vzpomínku; den památky M. J. Husí = kdy si jej připomínáme; není po něm ani

památky = stopy; písemné, stavitelské -ky = knihy, rukopisy, památné stavby;

památkář, -e, m. = milovník památek;

památkový, příd. k památka: p. úřad = na ochranu památek; p. předmět = na památku

památník, -u, m. = pamětní kniha, kámen, sloup..., pomník;

památný [-nost] = vzbuzující vzpomínky, na památku, pamětihodný: p. den, peníz, spis, kámen, -ná událost

pamatovati, -tuji = chovati, mítí v paměti, uchovávat a vybavovati si dřívější poznání, prožitky a jednání: dobře (si) co, koho p.; strom mnoho -tuje = je velmi starý; hrad -tuje žižku = je z žižkových dob; p. na koho, nač = nezapomínat, myslit, starati se; p. se = ovládati se;

slož. dokon. *při-* si co; *u-* koho nač = připomenout mu to; *u-* se = vzpomenouti si; *vz-* se = přijít k vědomí, vzchopiti se, zotaviti se (z mdloby...), ovládnouti se, opanovat; *za-* si co, koho;

pamatovávat, opakov.

Pámbíček, -bíček, *Pámbu*, v. Pánbíček, Pánbůh

paměť || -t, -ti, -tem, -tech, -tmí, ž., 1. = pamatování si (viz pamatovati), sídlo tohoto duševního dění: dobrá, krátká, děravá... p.; v živé -ti = v čerstvé, dobré; v. síto; mítí co na || v -ti, vštípití si co do -ti; vypadlo mi to z -ti = nepamatuji si to; učiniti co za dobré -ti; stalo se to za naší -ti = za nás, v naší době; 2. = památka: na či p. co učiniti; muž dobré, slavné, svaté -ti; 3. pomn. -ti = vzpomínky, zápisky, memoáry; v. nazpaměť, popaměti, zpoměti

pamětihodný [-nost] = zasluhující pamatování, památný, znamenný; -nost = památnost, znamennost, památná věc

***pamětivý**, příd. k paměť = pamětný

pamětlivý [-liv] = pamatující, nezapomínající; být -liv čeho

pamětná, ve rčení dáti, dostati na -nou = býti důrazně napomenut, potrestán, přijít k úrazu, že si to pamatujeme;

***pamětné**, -ho, stř., dáti komu -ného = potrestat (Němc.)

pamětní spis, kniha... = na památku, na paměť; **pamětník** [-tnice], -a, m. = kdo pamatuje: p. revoluce; není -ka toho = nikdo to nepamatuje; ***-tník**, -u, m. = památnost (šafař.)

***pamětnost**, -i, ž. = památnost, památka, paměti; **pamětný** = památný, pamětlivý

***pamfil**, -a, -filek, -filka, -a, m., z franc. = filek (Jir., zastar.)

pamflet, -u, m., z franc. = hano-pis; -tář, -e || -tista «-tys-», m. = původce pamfletu; -tický «-tyc-» || -tistický, příd. k tomu

***pamflík**, -a, m., zdob. k pamfil (Jir.)

pamlsek, -sku, m. = lahůdka

pampeliščí, příd. k

pampeliška, ž., rostl.

Pan «Pán», -a, m. = starořec. bůh pastýřů a pastvin

pan (zkratka *p.*), mn. pánové (*pp.*), z pán, ve spojeních p. Novák, ředitel...; na adresách: Velectěný pán (Pán), pan (*p.*) J. Novák... (zastar.); pan otec, v. otec

pan-, řec. = vše-, ve slož., v. dále

pán, -a, 5. pane, m., 1. = feudál, šlechtic...; 2. = mocný, vlivný, samostatný člověk: velký, mocný p., dělat pána, hráti si na (velkého) pána (lid. a hovor.); býti, státi se svým pánem = ...samostatný; (ne)být pánem svého času = (ne)moci rozhodovat o svém čase (k práci, k zábavě...); 3. = hospodář, hlava rodiny; domácí pán = majitel domu, pan domácí; *kníže pán*, císař pán, Kristus Pán;

4. = dospělá osoba mužská;

pro pána krále, v. král;
Pán Bůh, v. bůh; v *Pánu* (totiž Bohu) zesnulý, být v *Pánu* = mrtev;
 tomu vlnu.. se říká pane = je znamenité, výborné (lid. a hovor.);
pane || *panečku*, s citosloveč. význ. náladovým: tam bylo pane, panečku veselo! atp. (lid. a hovor.)
paňáca, -ci || *paňác*, -e, m., z ital. bajazzo = šašek, panák;
 **paňáčovatý* || čast. -*vitý* = šaškovitý; *paňáčovský* [-*vsky*; -*uství*], příd. k *paňáca*
panáček, -čka, m., zdrob. k panák = malá loutka; = mladík (lid., Rais; často opovrž.); = katolický kněz (nář.); v. kněz; poštovský p. = postilion;
panáčekovatí = sedět na bobku;
panáčekový, příd. k panáček; -vé divadlo = loutkové (lid.)
panáda, ž. || -*dl*, -u, m., z něm. = žemlová kaše jako nádivka, polévka s ní;
panádlový || -*dový*, příd. k panádl, -da: -vá polévka = s rozvařenou houskou
panák, -a, m. = loutka v muž. podobě; dřevěný, prkenný panák, o neobratném muži || *paňák*; *panák*, -a || -u, m. = kuželovitě sestavené snopy
Panama, ž., stát;
 p. = velký podvod, finanční skandál, úplatkářství; p., stř. neskl. = *panamský* klobouk (hovor.), *panamák*, -a, m. (Těsnohl.); *panamista*, m. = účastník panamy, korupčník; *Panamská šíje*
panašovaný list (rostlinný) = bíle pruhovaný;
panašovati, z franc.: p. kandidátní listiny = zaškrťávat v nich jména
 **paňátko*, stř. = hošík, mladík (Čech)
panaigle «-gije», z řeč. = obecné osvětlení; Komenského *P.*

Pánbíček, -*biček* || *Pám-* (s -m- podle výslov.), -čka, m., z Pane na nebičku = *Pán Bůh* (dět.)
Pánbůh, *Pánaboha*, m. = *Pán Bůh*, obměnou *Pánbu*, *Pámbu* (lid.)
pancéř || -*ciř*, -e, m., z něm. = brnění, krunýř, ochrana lodi, vlaku, děla...; *pancéřový vlak*... = obrněný
Pančava || -*čice*, ž., přítok Labe; být v Pančavě = v koncích (lid.)
pančovati || **pran-* (Tilsch.), -čuji = bryndat: p. víno (lid. a hovor.): dokon. *na-*, *s-*
pándán, v. pendant
pandekty, -*dekt*, m. pomn. (z lat. a tam z řeč.) = část svodu řím. civilního práva z doby Justinianovy
pandero || zprav. -*děro*, stř. = břícho (zhrub.)
 **panditka* «-dy-», -tek, ž. = bambitka (zast.)
pandur, -a, m. = maďarský sluha, v 18. stol. = lehký pěší voják; zdrob. *pandurek*, -rka, m.
pane, *panečku*, v. pán
panegyrický [-*cky*], příd. k panegyrik = chvalořečný;
panegyrik, -a, m., z řeč. = chvalořečník; p., -u = chvalořeč
 **pánek*, -nka, m., zdrob. k pán (zast., Slád.), *P.*, příjm.
panel, -u, m., z lat. = obložení; *panelovati* = obložit, obkládat
panenka, -nek, ž., zdrob. k panna = dívka; = loutka; = zřítelnice; = svazek lnu ap. (lid.); *Panenka* Maria
panenský [-*sky*; -*skost*], příd. k panna: -ká čest; -ká jablka; -ká pečeně = svíčková; = čistý: -ké srdce (Krásnoh.); -skost literatury⁴ (Ner.); -ský stav neboli *panenství*, stř.
pánev, -nve, ž., z něm. = plochá nádoba; část kostry; = oblast: uhelná p.
Panevropa, ž. = „Všeevropa“, imperialistické snahy namířené proti Sov. svazu; *panevropan*, -a, m. = její stoupenec; *panevropský*: -ké hnutí

páně, neskl. příd. jm. přivlast. k pán = pánův: anděl, večeře Páně, dům páně Novákův; v. chrám
pangermán, -a, m. = všenněmec; -*manismus* «-nys-», -mu, m. = všenněmectví, -cké hnutí; -*manista* «-nys-», m. = jeho stoupenec; -*mánský*: -ké hnutí

pangét, v. banket

pangrot, v. bankrot

***pangrotka** (Jir., Č.-Chod) || *pankrotka* (Baar), ž. = selská čepice

panchart || *parchant* [-tice], -a, m., *panchartě* || *parchantě*, -těte, stř., z něm. = nemanžel. dítě; nadávka;

panchartský || *parchantský* [-ství], příd. k tomu

panchromatický «-tyc-», řec. = všebarevný: -ká deska

paní (zkratka *pí*), žen. protějšek k pán = vdaná žena, manželka; = hospodyně; býti svou paní, v. pán; paní radová, Nováková... = radova... choť; paní učitelka, doktorka, poslankyně..., žena (vdaná, často i svobodná) vykonávající učitelské povolání..., nikoli paní doktor, poslanec

panic, -e, m. = „syn paní“, svobodný muž, mládenec, hlavně šlechtic. (zastar.)

I **panický** [-cky] «-nic-», příd. k panic: p. cop (Čelak.); *panictví*, stř. = panický stav

II **panický** [-cky] «-nyc-», příd. k panika = zděšený, ve zmatku: -cký útěk, -cky se rozprchnout

***paniček**, -čka, m., zdrob. k panic (Jir.)

pániček, v. pro páníčka

panička, -ček, ž., zdrob. k paní = mladší paní, manželka (lid.)

panichida «-nychý-» || obyč. *pany-*, ž., z řeč. = pravoslav. smuteční obřady

panika «-ny-», ž., z franc. = hrozná zděšená, zmatek;

panikář [-řka], -e, m. = kdo dělá paniku; -*kářský* [-sky], příd. k tomu; -*kářství*, stř. = dělání paniky

panímáma || obyč. *pani-*, lid. *paň-*, *paj-*, uctivě o matce (zast.), o venkovské ženě, o hospodyně

panimanda, v. Manda

panin, -na..., příd. přivlastňov. k paní

paninka, -nek, ž. = paní, panička (Pfl.-Mor.)

pankét, v. banket

Pankrác, -e, m., muž. jm. || ž., část Prahy

pankrotka, v. pangrotka

paňmáma, v. panímáma;

**paňmaminka*, -nek, ž., zdrob. k tomu

panna, -nny, 2. mn. -nen, ž. = dospělá dívka před pohlavním stykem; = slečna (obroz.); symb. urostlosti, stydlivosti; stará p. = svobodná starší žena; anglické -nny, církevní řád; mořská p. = Siréna; P. Maria; v. železný

Panonie «-nónyje», ž., řím. provincie v záp. Podunají; *panonský*, příd. k tomu; p. jazyk neboli -*ština*, ž., v starších dobách = církev. slovanština

panoptikální || -*kový* «-ty-», příd. k *panoptikum* «-ty-», stř., z řeč. = divadlo s voskovými figurkami, kde lze „všecko vidět“

panoráma, -my, ž. || -*matu*, stř., z řeč. = široký rozhled, pohled na krajinu, město..., obraz rozlehlé krajiny...: p. Hradčan, Krkonoš...; p., ž. = podnik, kde se ukazují obrazy; *panoramatický* «-tyc-» || *panorámový* obraz

panoš || zastar. -*še* (Třebíz.), m. = nižší šlechtic než rytíř; = vyšší šlechtický služebník, s příhanou = nohsled; zdrob. *panoška* (panoš je od pův. mluvnicky žen. rodu), m. (zastar., Jir.)

panovačný [-ně; -nost] = chtivý panování, nadvlády

panovati, -nuji = být pánem, vládnout: -nující rod; za -*nování* Karla IV.; p. nad kým || zastar. komu; přenes. = být obecně rozšířen, trvat, být..., ale s odstínem moci, vlády (jsme-li čemu

podrobeni atp.): zvyk, zmatek, móda panuje; *nespr.* místo být, trvat... bez tohoto odstínu: panuje spor, souvislost mezi dvěma jevy...; slož. dok. o- zemi, národ = přemoci, dobýt; o- se přemoci se, ovládnout; *z- = zvládnout (Baar); *panovávati*, opakov.

**pánovati* = říkat někomu, oslovovat jej pán, pane (lid.)

pánovitý [-tě; -tost] = chtící, aby bylo jen po jeho vůli, neústupný: p. člověk, tón; -tě se chovat

panovnice, v. *panovník*;
panovnícký, příd. k *panovník*: -cký rod;
**panovníčí* = *panovnícký* (zastar.): p. povinnost (Palac.), moc (Olbr.);
panovník [-nice], -a, m. = vládce

panpáter, v. *páter*

pansijón, v. *pension*

panská, ž. = komorná, služebná pro obsluhu v domácnosti, v hotelu;

panské, -ho, stř. = panské pole

panský [-ky], obec. přivlastň. příd. k pán 1.: p. dům = patřící pánu; -ká hospoda; p. stav = šlechtický; -ká sněmovna = horní s. v býv. Rakousku; v. láska; ve význ. podobnosti: p. život = pohodlný, krásný; žít po panskou; -ké choutky;

2. stup. *panštější*: p. hospoda (Rais) = lepší (lid.)

pánský, příd. k pán 4. = pro pány, muže, mužský (krejčí, klobouk)

pansláv, -a, m. = všeslovan; *-slavismus* «-zmus», -mu, m. = všeslovanství, imperialistické hnutí; *-vista*, m. = stoupenec panslavismu; *-vistický* «-styc-» = v duchu panslavismu; *-vský* = panslavistický

pansofický, příd. k *pansofie*: -ké snahy Komenského;

pansofie «-sofie», ž., z řeč. = „vševěda“, encyklopedické vědění

panství, stř., 1. = moc nad něčím, někým (zastar.); 2. = panský statek, ovládané území;

panstvo, stř. hromad. = páni

**panšták*, -a, m. = zpanštělý člověk (hanl., Vanč.)

panštější, v. *panský*

panštěti, -ějí = panštití se; slož. dok. z-; zpřídav. *zpanštělý*

**panština*, ž. = panská robota (Koll.)

panštití se = přejímat panské způsoby...; dokon. *po-* se; zpřídav. *popanštěný*; *popanšťovati se*, nedok. k tomu

**panť*, -u, m., z něm., 1. = závěs dveří, 2. = popruh; mlít -tem = žvanit (vulg.)

pantafír, -a, m. = *partafír* (Ner.)

pantalír, v. *bandalír*

pantalony «-ló-», -nů, m. pomn., z franc. = široké dlouhé kalhoty (zastar.)

panťáta, m., z pan táta = „pan otec“, otec (v starší lid. mluvě), manžel (t.), hospodář, venkovský muž; *panťátnek*, -nka, m., zdrob. k tomu

panťer, -e, m. (Ner.), zčešt. z *panther*, -a, řec. = pardál (zastar.)

pantheismus «-thejizmus», -mu, m., z řeč. = idealist. učení o všekerenstvu jako bohu; *-theista*, m. = jeho stoupenec; *-theistický* [-ky] «-styc-» = v duchu pantheismu

Pantheon, -u, m., řec. = antický chrám všech bohů; p. = slavnostní síň, pohřebiště slavných mužů

panther, v. *panťer*

pantle, v. *pentle*

pantofel, -fle, m., z něm. = trepka; být pod -flem = příliš podléhat vlivu manželky (lid. a hovor.);

pantoflíček, -čku, m., zdrob. k tomu; rostl.;

pantoflový, příd. k *pantofel*: p. hrdina

pantograf, -u, m., z řeč. = okreslovací přístroj

pantok, -u, m. = velká sekýra
pantomim «-mím», -a, m., z řeč.
 = herec pantomimy; -*mima*, ž.
 = němohra, balet znázorňující
 děj s tancem a posunky;
 -*mimický* [-ky] «-mimic-», příd.
 k pantomima: -ké pohyby;
 -*mimika*, ž. = pohyby celého těla
 vyjadřující city
pantoum, v. pantum
pantovák, -u, m. = velký hřebík,
 do pantů (Ner.)
pantum (franc. pravopisem -*toum*),
 stř. neskl., malajská strofa
pánvice, ž., vlast. zdrob. k pánev;
 často = pánev; *pánvička*, -ček,
 ž., zdrob. k tomu
panychida, v. panichida
***panýr**, -a || -ř, -e, m., z něm. =
 korouhev, prapor
papa || *papá*, muž. neskl. = otec
 (dět., mazlivé)
pápá, v. pá
papacha || -pá-, ž., rus. = vysoká
 čepice z kožešiny
***papánkovati** = papati (šlejh.)
papati, -pám = jísti (dět.); dok.
do-, *na-* se, *s-*...
***pápení** || *pápění*, stř. = pápění,
 chmýří
páper, -u, m. (Koll.), *pápěr*
 (Heyd., Holeč.) || obyč. *pápera*
 || *pápěra*, zdrob. *pápěrka*, ž. =
 odraný stvol ptačího péra (s tro-
 chou peří na konci), tintěra;
 symb. těles. slabosti: být jako
 -ra, -rka;
 = sněhová vločka (Jir.);
pápeří, stř. hromad. = pápery
papež [-ška], -e, m., z lat. = hlava
 katol. církve; = nápoj z červe-
 ného vína a z pomerančů;
papeženec [-ženka], -nce, m.,
 přezdívká katolíkům (zastar.);
papeženský [-ství], příd. k tomu;
papežský [-ství], příd. k papež
pápění, v. pápení
pápěr, -ra, -rka, v. páper; ***pápě-
 řina**, ž. = pápeří
papilot, -u, m. || -ta, ž., z franc.
 = točenka na vlasy, papírový
 obal pečiva
papínek, -nka, m., zdrob. k papa

papinkati = papati (dět.)
papír, -u, m., z řeč. = látka na
 psaní, tisk, balení apod.; mítí co
 na papíře = písemně (lid.); p.
 všecko snese (pořek.), i neprav-
 du, lež; cenné -ry = akcie...;
 -ry = dokumenty; sr. efekt;
papířeček, -čku, m., zdrob. k
papírek, -rku, m., zdrob. k papír;
papírenský, příd. k
papírna, -ren, ž. = továrna na
 papír;
papírnický [-ctví], příd. k
papírník [-nice], -a, m. = ob-
 chodník s papírem
***papirosa** «-sa», ž., rus. = ciga-
 reta; zdrob. *papiroska*, ž. (Staš.)
 || *papy-* (Zey.)
papírový [-vě; -vost] = z papíru;
 přenes. -vý člověk = knižní, ne-
 znající život, nehledící k němu;
 -vá učenost, věda...; -vý šlechtic
 (Palac.) = jen „na papíře“, ne-
 majetný
papismus «-zmus», -mu, m., z lat.
 = papežství, -ženství; *papista*,
 m. = papeženec
***papndekl**, -u, m., z něm. = le-
 penka (lid.)
papouščí, příd. k
papoušek, -ška, m., tropický
 pták;
papouškovati co po kom = bez
 porozumění opakovat; slož. do-
 kon. *na-* něco = bez porozumě-
 ní si osvojit; *od-* co = ... od-
 říkat (lid. a hovor.);
papouškový, příd. k papoušek:
 -vá barva
paprička, -ček, ž., zdrob. k papri-
 ka; obyč. přenes. = telecí maso
 na paprice
paprika, ž., rostlina a její plod
 jako poživatina; p., -kovi, m.,
 často starý p., posměš. přezdívk-
 a staršímu člověku;
paprikáč || -káš, -e, m. || ***-káš**,
 -e, ž. (Č.-Chod) = maso na pa-
 price; -káš, hanl. přezdívká Ma-
 ďarům;
paprikovati, -kuji = posypat
 paprikou: -kovaná slanina; dok.
na-, *o-*, *při-* co

paprštětý = paprskovitý (Nez.)
paprsek, -sku || řídč. *papršlek*, -sku, *papršlek* (Ner.), **paprsk* (Slád.), m.: sluneční... paprsek = světelný proud v podobě přímky; podle podoby p. = přímka vycházející s jinými z jednoho středu, špice kola atp.; přenes. p. naděje... = nepatrná známka, náznak; pomn. -sky, lid. = roentgen;
paprskovati, -kuji = vydávat paprsky... (obrozen.); = paprskovitě se sbíhat (šrám.); radost mu -skuje z očí = září (kniž.); *paprskovitý* [-tě] = podobný paprskům; -tě se rozbíhat, sbíhat...; -skový plamen (Ner.), napaječ (elektrotech.) ...

***papšák**, -a, m. = voják papežského vojska (Stroupež.)

papu, citoslov., stř. neskl. jméno = jídlo (dět.) || *papu* = chci jíst..., chci papu...

papuč, -e, obyč. ž. pomn. -če, -či = obuv z houně, bačkora; chodit v -čích, o tichošlápkovi (lid. a hovor.); *papučář*, -e, m. = výrobce, prodáváč papučí; -čářský [-čářství], příd. k tomu; *papučka*, -ček, ž., zdrob. k papuč; *papučový*, příd. k papuč

papula || -le, ž., z lat., původ. = puchýř, přenes. = tlustá tvář (lid. a hov.); zdrob. *papulka*, ž.

papyrosa, -ska, v. papirosa

papyrový, příd. k *papyrus* (podle lat., z řec. -ros), -ru, m., rostl.; = starověká psací látka z papyru; *papyrusový*, příd. k tomu

pár, -u, m. (nářeč. *pára*, ž.), z něm., 1. = dvojice: p. koní, rukavic...; manželský, milenecký p., často výpustkou p.; (ne)hoditi se do -ru, být, chodit v -ru; 2. číselné příslov. = několik: p. korun, za pár dní, hezkých pár korun... (lid. a hovor.)

para, stř. neskl. = drobný turec. a jugosláv. peníz; brasílský ořech
I pára, ž., v. pár

II pára, 7. parou || pá-, 2. mn. par, 3. parám || parám..., ž. = hmota, obyč. voda v plynném skupenství; být jako p. na hrncem = velmi slab; pracovat (plnou) parou = usilovně; přidati trochu páry, přenes. = horlivěji pracovat; stará pára = starý, vysloužilý voják, zkušený člověk (lid.)
parabola, ž., z řeč., 1. rovinná křivka; 2. = podobenství; *parabolický* [-ky], příd. k parabola 1. = mající tvar paraboly; k 2. = vyjádřený v podobenství

***páračka**, ž. = piplavá práce

paráda, ž., ze španěl. = slavnostní přehlídka vojska, slavnost vůbec, okázalost (dnes většinou lid. a hovor.)

***paradajský** = rajský (lid.)

paradigma «-dyg-», -matu, stř., z řeč. = vzor(ec); -*matický* [-cky] «-tyc-» = shodující se se vzorem
parádiště, stř. = místo vojen. parád

paráditi, -děn(i) = okázale strojit (lid.); p. se; dokon. *na-*, *o-*, *vy-* se;

parádivý [-vě; -vost] = strojivý

parádní, příd. k *paráda* = na parádu (lid. a hovor.): p. uniforma = vycházková; p. pokoj = salon; p. šaty = lepší, pěkné; p. radnice (Čap.) atp. = výstavná; *parádník* [-dnice], -a, m. = parádivý člověk

paradovati, -duji = promenovat; p. s čím = „blýskati se“ (hovor.)

paradox, -u, m. || -*xie*, ž. || -*xon*, stř., z řeč. = zdánlivě protismyslné, nesmyslné tvrzení, protimluv; *paradoxní* [-ně; -nost] = zdánlivě protismyslný

parať, -u, m. || čast. -*fa*, ž., z franc. = značka, škrť u podpisu na ochranu proti padělání

parafin «-fín», -u, m., z franc. = látka voskové podstaty; *parafinový*, příd. k tomu

parafovati = opatřit podpisem, pečeti; p. smlouvu = předběžně podepsat; p. třídní... knihu = vyplnit prázdná místa škrty

parafrase || obyč. *-fráze*, ž., z řeč. = volné podání, -ná reprodukce, opis (výroku, řeči);

-frasovati || obyč. *-zo-*, *-zuji* co = opsat, opisovat, volně podávat, podat, reprodukovat

paragraf, -u, m., značka §, z řeč. = odstavec; symb. zákonů: na to jsou *-fy...*; zkroucený jako p. (lid. a hovor.); *paragrafovati*, *-fuji* = rozdělit, -lovat na paragrafy

paralela, ž., z řeč. (-ll-) = rovnoběžka, podobný jev, obdoba; *-lelismus* «-zmus», -mu, m., druh příměru;

-lelka, ž. = paralelní třída;

-lelní [-ně; -nost] = souběžný, obdobný

paralipomena, stř. pomn., řec. = dodatky; P., dvě biblické knihy

paralyza, «-líza», ž., z řeč., duševní choroba; *paralysovati* «-lyzo-», *-suji* co = zbavit účinku, napravit, zneškodnit;

paralytický [-cky] «-tyc-» = stížený paralyzou;

-lytik «-tyk», -a, m. = člověk stížený paralyzou

parament, -u, m., z lat. = ozdobná látka na oltáři, na mešním rouchu apod., roucha samo

***páranice**, ž. = páračka

paranoia «-ja», -ie, ž., z řeč., duševní choroba; *-noic* «-jik», -a, m. = člověk stížený paranoií

parapet, -u, m., z ital. n. z franc. = předprseň, zábradlí (balkonu, mostu)

paraplátko, -tek, stř., zdrob. k *paraple*, -lete, stř., z franc. = deštník (zastarává); *paraplíčko*, -ček, stř., zdrob. k tomu

parasit «-zit», -a, m., z řeč. = cizopasník, příživník; *parasitický* «-tyc-» = cizopasný;

parasitismus «-tyz-», -smu, m. = cizopasení;

parasititi || čast. *parasitovati* = cizopasit;

parasitní [-ně] = cizopasný;

parasitovati, v. výše

parasol «-zol», -u, m., z franc. = slunečník, deštník; druh monoplánu

parašut, -u, m., z ruš. (a tam z franc.) = padák; *parašutista* [-stka] «-tys-», m. = letec spouštějící se padákem, výsadkář; *parašutistický*, příd. k tomu **parataktický** [-ky] «-tyc-», příd. k parataxe = souřadný (mluvnic.);

parataxe, ž., z řeč. = souřadnost

páratí, -ři || -rám, -ře, -říc || -raje, -rej, p. kabát... = rozrušovati šití, pletení; páře se to = uvolňuje se šití...; p. se v zubech = štáratí se, dloubat; p. se s čím = piplati se; slož. dok. *na-* se čeho, s čím (dlouho); *od-* co (od čeho); *roz-*, prostě dokon.; *roz-* břicho = rozříznout; *s-* co s čeho; *vy-* co (z čeho); *-parovati*, slož. nedokon. *od-*, *vy...* co; *párávati*, opakov.

párátko, -tek, stř. = dřívko... na párání v zubech

parátní [-ně; -nost], z lat. = pohotový (řečník...)

paraván, -u, m., zčešt. z *paravent* «-ván», -u, m., franc. = plenta

párávati, v. páratí;

páravý = piplavý

paravent, v. paraván

parbleu «-bló», franc., citoslov. = proklatě, hrome!

parcela, ž., z franc. (-ll-) = pozemek; *parcelace*, ž. = parcelování; *parcelační*, příd. k tomu; *parcelka*, -lek, ž., zdrob. k *parcela*;

parcelovati, -luji = dělit na parcely; dokon. *roz-*

parciální [-ně; -nost], n. k. *-elní*, z lat. = částečný, dílčí

parček, -čku (Čech) || obyč. *parčík*, -u, m., zdrob. k *park*

pardál, -a, m., z lat., šelma;

přenes. = švihák (praž. vulg.); zdrob. *pardálek*, -lka, m. (Olbr.);

pardálí, příd. k *pardál*

pardon, -u, m., z franc.: dát komu p. = odpustit mu, ušetřit ho; bez -nu = nemilosrdně (hovor.); p. = promiň(te); *pardonovati* koho = dát mu pardon

pardubický, lid. -*bský*, příd. k Pardubice

pardus, -su [-su], m. = bití, rána metlou (zastar., lid., Baar, Mach. ...); podle Jungm. ze jména vojevůdce Pardusa

pare, stř. neskl., lat. = stejnopis, kopie

páreček, -čku, m., zdrob. k

párek, -rku, m., zdrob. k pár: p. holubů...; manželský p.; p. = uzenka

parenthesa «-za» || -*se*, ž., z řeč. = vložka, vložené slovo...; v. per *parenthesim*

parere «-rére», stř. neskl., z ital. = dobré zdání

par excellence «ekseláns», franc. = zvláště, nad jiné

parfém, v. *parfum*

parforsní hon, z franc. = dostihový, štvance

parfum «-fém», -u, m., franc. = vůně, voňavka; *parfumerie* «-fimerie», ž. = voňavkářství;

parfumovati «-fé-, -fe-», -muji = napouštět parfmem; dokon. *na-*

parchant, -tě, -tský, v. *panchart*

***parchavec**, -vce, m., nadávka židům (Jir., slov.)

paria «-páryja», -ie || odch. -ia, m. = člen nejnižší třídy u Indů; přenes. = bezprávný člověk, vydedělec, vyvrženec, ubožák; *parijský* [-ský; -ství], příd. k *paria*

***parírovati**, -ruji, z něm. = odrážet, odrážet úderu v zápase, tvrzení, urážky...; přenes. = podrobiti se, poslouchat (lid. a hovor.)

parita, ž., z lat. = rovnost, rovnoměrnost; *paritní* [-ně] = rovný, rovnoměrný; p. komise = v které jsou strany zastoupeny rovnoměrně

Paříž, v. *Paříž*

park, -u, m., z franc. = 1. sad, sady; 2. vozový... p. = soubor vozů

parkán (místy -an), -u, m. = hradní příkop, ohrada z desek, plaňková

párkář, -e, m. = prodáváč párků

parket, -u, m., z franc. = vykládaná podlaha, obyč. pomn. -ty; parket v divadle = přízemí;

parketa, ž. = deska na vykládání podlahy; uměti se pohybovat na -tách = v „lepší“ společnosti... (hovor.);

-*tárna*, ž. = továrna na parkety;

-*tář*, -e, m. = pokladač parket;

parketovati = pokládat parketami;

parketový, příd. k *parketa*: -vá podlaha

parkos, -u, m. = zakrslý strom (Vr.); = pahýl; starý p., přenes. = starý člověk (lid.);

parkosek, -sku, m., zdrob. k to-
hu;

parkosovina, ž. = parkosový porost;

-*sovitý* = podobný parkosu;

-*sový*, příd. k *parkos*

parkovati, k *park* 2., o autech = stát na stanovišti

párkovati || *párovaťi* = dávat do páru; p. se = sdružovati se do páru, o ptácích...; dokon. *s-* se

parkoviště, stř. = stanoviště aut

parkovitý [-tě; -tost] = podobný parku, upravený jako park;

parkový [-vě], příd. k *park*

párkrát, násobné příslov. = několikrát (lid. a hovor.)

***parkytká**, -tek, ž., zdrob. k *parketa*

parlament, -u, m., z franc. = sněm, sněmovna;

-*mentarismus* «-ryz-», -smu, m. = parlamentní soustava;

-*mentárka*, -rek, ž. = parlamentní komise (hovor.);

-*mentární* || častěji -*mentní*, příd. k *parlament*: -tární nesnáze (Bráf); sr. *neparlamentární*; -tní soustava;

- mentárník, -a, m. = parlamentník;
 -mentář, -e, m. = vyjednavatel (o příměří...);
 -mentní, v. výše;
 -mentník, -a, m. = člen parlamentu (říd.)
- parlograf**, -u, m., z řeč. = diktafon
- parma**, ž., ryba
- parmasan** || *parme*-, obyčej. *parmazán*, -u, m., neboli -*nský* sýr (podle ital. města Parmy)
- parmí** || *parmový*, příd. k parma
- Parnas**, -su «-su», m., řec. pohoří, zasvěcené musám, symb. básnictví; *parnasie* «-sije», ž., rostl.; *parnasista*, m. = člen franc. básnic. školy v 19. stol., pak také naši; -*sistický* «-tyc-», příd. k tomu
- parnatěti**, -tějí = stávat se parnatý;
parnatý [-tě; -tost] = kde jsou, tvoří se páry; p. háj (So.)
- parní**, příd. k pára: p. stroj, lázeň
- *párnice**, ž. = parní mlátička (nář.)
- parníček**, -čku, m., zdrob. k *parník*, -u, m. = parní loď
- parník**, -u, m. = dymník (Jir.)
- parno**, 1. příslov. (velmi p.) k parný; 2. zpodstat., 2. mn. -ren, stř. = parné počasí (dušné p. apod.); *parný* [-ně], příd. k II pára = horký, žhavý (jako pára): p. den, -né slunce
- *parob**, -a, m. = otrok (RK.); zdrob. -*bek*, -bka, m. = odrostlejší hoch (nářeč.)
- parodie** «-dyje», ž., z řeč. = zesměšňující napodobení; p. čeho (básně...), na koho (týkající se koho); *parodista*, m. = kdo paroduje; -*distický* [-ky] «-styc-», příd. k tomu;
parodovati, -duji = napodobovat, -bit, zprav. za účelem zesměšnění; dokon. *z-*
- paroh**, -u, m. = kostěný výrůstek na čelní kosti některých přežvýkavců; přenes. mít -hy = být klamán v manželství; nasadit komu -hy = klamat jej (hovor.); *paroháč*, -e, m. = jelen, daněk s parohy; přenes. = klamaný manžel (lid. a hovor.); **parohatec*, -tce, m. = paroháč; -*hatý* = mající parohy; *parohovitý* = podobný parohu; *parohový* = z parohů
- parochiální** «-chijál-», příd. k *parochie* «-chije», ž., z řeč. = farnost
- parola**, ž., z franc. = heslo;
p., m. = mluvká, „paprika“, ochmelka... (zhrub.)
- parolod**, -i, ž. = parník
- *parom**, -a, m. = hrom, blesk, čert (slov., Jir.)
- paronomasie** «-zije», ž., z řeč. = spojení slov odvozených z téhož nebo podobného základu: bouře se rozbouřila
- paroplavba**, ž. = plavba parníkem; -*plavební* společnost
- parostroj**, -e, m., obyčej. parní stroj; -*strojní* závod
- párovati**, v. pářkovati
- párovitý** [-tě; -tost], příd. k pár a II pára = párový, jako pára
- párový**, příd., 1. k pár: p. kůň = do páru, z páru; 2. k II pára (říd.)
- paroxysmus** (Vrchl.) || obyč. -*xysmus*, -mu, m., z řeč. = záchvat, třesnutí
- paroxytonon**, -na, stř. = řecké slovo s ostrým přízvukem na předposlední slabice
- paroží**, stř. hromad. = parohy; *parožnatý* = mající parohy, podobný jim
- part**, -u, m., z lat., vlast. = díl, přenes. = jednotlivá zpěvní n. hudební úloha, hlas, nástroj, rozepsaná... úloha, noty, partes
- parta**, -rt, ž., z něm. = skupina hráčů..., pracovní skupina (lid. a hovor.); v slov. = členka svobod. dívek (Jir.);
- partafir*, -a, m., z něm. Partieführer = vůdce pracovní skupiny

***partaj**, -e, ž., z něm. = strana (politic., ve sporu), nájemník bytu, rodina v nájemném bytě (lid. a hovor.)

parták, -a, m. = vůdce party

parte, stř. neskl., z něm. = úmrtní oznámení

***partéka**, ž., z lat., přenes. = partika (Jir., zastar.)

parter, -u, m., z franc. parterre = přízemí;

býti parter = být „na zemi“, zničen, hotov (hovor.)

partes, -su «-su», m., z lat. = part; zmást... komu -sy = zmást jej; mluví jako z -sů = jako by to měl napsáno, hbitě, učeně (lid.)

participace «-ty-», ž., z lat. = participování; -pační obchod; -pant, -a, m. = podílník, účastník

participiální «-pijál-», příd. k *participium* «-ty-pijum», -ia, stř., lat. = přičestí

participovati «-ty-» na čem = účastnit se čeho, mít na čem podíl

partička, -ček, ž., zdrob. k parta a partie

partle «-tyje», ž., z lat. = část, oddíl (spisu...); = společnost, parta; = výlet; je tam p. šachu..., šachová p. = hraje se šach; dáti si partii šachu atp.; dobrá... p. = vhodný ženich, -ná nevěsta (lid. a hovor.)

partijní || -ný [-ně] «-tyj-», podle ruš. = stranický;

partijnický [-cky; -ctví], příd. k *partijník*, -a, m. = straník

partika «-ty-» || *partyka*, ž., z -téka (v. tam) = pleticha (lid.); *partika*, m. || -kář, -e, m. = pletichář (lid. a hovor.);

partikovati || -tykovati = pletichařit; slož. dokon. *vy- co = získat pletichařením; -kovávati, opakov.; slož. nedokon. vy- (Herrm.)

partikula || -le «-ty-», ž., z lat. = částice (mluvn.)

partikularismus «-ty-zmus», -mu, m., z lat. = úsilí o politickou,

kulturní nezávislost kraje, kme-ne; -larista, m. = jeho stoupenec; -lární škola (v starší době) = podřízená universitě, asi naše gymnasium; -lární účet = podrobný, neboli -lář, -e, m.

partikule, v. partikula

partisán «-ty-» || *partysán* || *partyzán* [-nka], -a, m., z franc. = straník, stoupenec (říd.); = člen nepravidelného vojska n. menšího oddílu pravidelného vojska v nepřátelském týlu;

partisánský... [-ský; -ství], příd. k tomu;

partisánština..., ž. = partisánská... činnost; někdy (neprávem) = frakční, úchylná činnost

partitivní «-tytýv-», z lat.: p. genitiv = označující část

partitura «-tytú-», ž., z ital. = zápis všech hlasů, zpěvní n. hudební skladby

partner [-rka], -a, m., z angl. = spoluhráč, společník

partyka, -kář, -kovati, v. partika

partysán, *partyzán*, -nský, -nština, v. partisán

paruka, ž., z něm. = vlásenka; -káč, -e, m. = kdo nosí paruku (obrozen.); -kář, -e, m. = vlásenkář; = zpátečník (šal.); *parukový* sloh = barokový (obyč. s příhanou)

parůžek, -žku, m., zdrob. k paroh

***parva**, ž., lat. = 1. třída, prima (zastar., Ner.); **parván*, -a, m. = primán; *parvánský* = primánský

parvenu «-vny», m. neskl. || -nue, ž. protějšek k tomu (So.), franc. = povýšenec;

parvenuovský [-sky; -ství] = povýšenecký

pařák, -u, m. = nádoba na paření **pařát**, -u, m. = dráp dravého ptáka; zhruběle = ruka

pářata, pomn. stř., v. páře

pařátek, -tku, m., zdrob. k pařát

***páře**, -ete, stř., obyč. pomn. *pářata* = pařáty

pařeníště, stř. = kryté záhony na pěstování zeleninové sadby; přenes. = místo, odkud vychází, kde vzniká něco špatného: p. reakce, zrady...

pařez, -u, m. = část kmene s kořeny zbylá po porážení stromu; spát jako p. = tvrdě (lid.); v. hluchý;

pařezí, stř. hromad. = pařezy; *pařezovitý* = podobný pařezu; *pařezový*, příd. k pařez

pařiti = párou, vřelou vodou zahřívát, na-, polévat...; seno... se paří, zapařuje = zahřívá se a kazí; p. = pít (zhруб.);

slož. dokon. *na-* si hlavu; *napokutu* (zhруб.) = uložit; *na-se* = opít se; *o-* drůbež... (k snazšímu očištění kůže); *o-* koho, se = párou, horkou vodou zranit; *zůstat*... jako *opařen(ý)* = úplně zkrušený (lid. a hovor.); *roz-* se; *s-* otruby, maso... (aby byly stravitelnější, aby se odstranila nepříjemná příchut'); *vy-* nádobu = párou, horkou vodou vyčistit; voda se vypaří = změni se v páru; *za-*: seno se zapaří;

-pařovati, slož. nedok. *na-*, *roz-*, *s-*, *vy-*, *za-*;

pařivati, opakov.

pářiti, k pár = pohlavně spojovat; p. se = pohlavně se spojovat; slož. dokon. *s-* || neosob. *páří se*..., k pára = tvoří se, vystupuje pára (lid.)

pařivati, v. pařiti

pařízek, -zku, m., zdrob. k pařez
Paříž, -e, ž. || lid. *Pariz*, -u, m., franc. město; *Pařížan* [-nka], -a, m. = obyvatel Paříže, rodák z ní; *pařížanství*, stř. = pařížský způsob života, p. původ; *pařížský*, příd. k Paříž

pas, -u, m., 1. z lat. = průsmyk (zastar.); 2. z franc. *passport* = průkaz (cestovní, zbrojní, dobytčí...); 3. v. II a III pás

I **pás**, pásu, m. = pruh látky, kůže ..., pruh, pásmo polí, hor ...

II **pás**, pasu, m. || hovor. i *pas* = pruh látky ..., kterým se opasáváme: vojenský, ochranný ... p.; nosit, míti co za pasem; v. jíti;

III **pás**, pasu, m. = část těla, kde se nosí pás II: až po pás, do pasu; být v pase slabý... || hovor. *pas* = objem těla v pase (změřit pas...)

pasácký [-cky; -ctví], příd. k pasák;

pasáček, -čka, m., zdrob. k *pasák* [*pasačka*], -a, m. = kdo pase: p. krav...; p. holek = „ochránce“ nevěstek; dát komu -ka = strčit mu hlavu pod vodu (lid. a hovor.);

p., hra míčem

***pasání**, stř., k II pásati = pás

pasant [-tka] «-sa-», -a, m., z franc. = chodec, kolemjdoucí, cestující, který místem jen prochází

pasát «-sát», -u, m. = vítr vanoucí v tropech k rovníku

I **pásati**, opět. k pásti: p. se na čím utrpení = pásti se (Č.-Chod); obyč. slož. nedok. *s-*, *vy-* apod. k dokon. spásti...

II **pásati**, -sám || -ši (zastar.), -sej, -sán(i) = ovíjet, připínat k pasu: bedra jeho pásal provaz (Zey.); p. si meč (Krásnoh.); pásaný duševním kouzlem (Ner.); = spojovat: mne s vámi pásá pouto (Čech); jen kniž., jinak jen slož. dokon. *o-* koho, se; *od-* si meč, *od-* se; *pře-* se; *při-* si meč k boku;

-pásávatí, slož. nedokon. *o-* atp.; sr. pasovati

pasátní, příd. k pasát: p. vítr

pasáž «-sáž», -e, ž., z franc. *passage*, 1. = průchod, -dní dům, průjezd; 2. = část, kus řeči, spisu...;

pasážér [-rka], -a, m. = cestující; slepý p. = bez lístku; *pasážérský*, příd. k tomu; *-žerstvo*, stř. hromad. = pasažéři;

pasážovitý = podobný pasáži, plný pasáží (hudebních);

pasážový, příd. k pasáž

pase «-se», ž., z lat. = záliba, choutka (lid. a hovor.)

***pásec**, -sce, m. = pásek (zast.)

pásek, -sku, m., zdrob. k pás I, II

paseka, ž. = mýtina, stavení na ní;

= zmatek... (vulg.); **pasekář**,

-e, m. = kdo bydlí na pasece;

= kdo působí paseku, zmatek;

-**kářský**: -ká kolonisace

***pásemko**, -mek, stř., zdrob. k pásmo

pásemný = mající tvar, podobu pásma

pascha «-scha», ž., z řeč. = velikonoce (židov., pravoslav.)

pasíáns, v. patience

***pásímko**, -mek, stř. = pásemko

***pasínek**, -nku, m. = pastviště (nář.)

***pasínka**, -nek, ž. = zástěra do pasu

pasionál «-si-», -u, m., z lat. -ssi- = sbírka životopisů svatých, utrpení; -**nální** || -**nelní** obraz matky (Sez.) = obraz jako trpítelky

***pasírka** «-sí-», -rek, ž., z něm. = propustka, dovolenka (lid. a hovor.)

pasírna, -ren, ž. = pasířská dílna

pasírovati, -ruji, z něm., 1. p. co = projít (lid. a hovor.); 2. p. komu co = povolit, odpustit (t.); 3. p. šťávu, brambory... = protlačovatí skrze síto...; slož. dokon. **pře-** šťávu...

pasíř, -e, m. = výrobce pasů, spon atp.; **pasířský** [-ství], příd. k tomu

pasiva, v. pasivum

pasivismus «-si-zmus», -mu, m. || obyč. **pasivita**, ž., z lat. = trpnost, nečinnost, opak aktivity

pasivní «-sív-» [-ně; -nost] || zříd. -**ný**, příd. k pasivum = trpný (mluvnic.); -ní odpor = trpný o., resistance; -ní účast = neaktivní; -ní politika = neúčast v politice. životě; = neúspěšný: -ní obchodní bilance

pasívum «-sí-», -va, stř., lat., 1. = trpný rod slovesný a jeho tvar;

2. obyč. přenes. = co nebylo uděláno, co chybí, nedostatek, neúspěch (p. vlády, spisu); = dluh, obyč. pomn. **pasiva**

***paska**, -sek, ž. = pasačka; v. husopaska

páska, -sek, ž. = pruh látky, papíru... k něčemu upravený: p. na oči, na ruku, na kníry, na tiskopisy, smuteční p.; = pojít-ko, svazek: p. přátelství...;

páskovaný = pruhovaný;

páskovitý = podobný pásce;

páskový, příd. k pásek, páska

paskvil, -u, m., z franc. || hovor. **paš-**, podle něm. = výsměch, o nepodařeném díle: p. na vědu, umění...;

paskvinada «-ná-», ž. = šaškovství (Nov.)

***pásínice**, ž. = pásovitá zástěra

pásmitý = mající podobu pásem (horstvo)

pásmo, -sem, stř. = řada nití na přádeně; = souvislá řada, pruh: p. bludu (čech), výmluvnosti (šmil.), dějů...; horské p. ap.; mírné, horké... p. (země); = část dopravní dráhy;

pásmovka, -vek, ž. = pásmová jízdenka;

pásmový, příd. k pásno: p. filtr, jazyk, -vá sazba, jízdenka

pásnice, ž. = kanduš, zástěra, pásové železo

***pásnouti**, -sl, z něm. = padnout, slušet (lid.); v. II pasovati

***pašozit**, -a || -**tec**, -**tce** || -**tník**, -**a**, m. = cizopasník, příživník

pásovaný = pruhovaný

I **pasovati** koho na rytíře = povýšit (dát mu rytířský pás); p. se = zápasit (nářeč.)

II ***pasovati**, z něm. = hoditi se (lid.); slož. dok. **za-** co kam = dobře vložit, vsunout (t.)

pásovitý [-tě; -tost] = podobný pásu

pasový «-so-», příd. k pas: -vé oddělení (na policii...)

pásový, příd. k pás: p. lis, -vá pila; -vá výroba = na pásu

paspart, -u, m. || -*rta*, -*rt* || zdrob. -*rtka*, -*rtek*, ž., z franc. *passerpartout* «paspartu» = kartonová obruba obrazu, ztužená lemovka šatstva

***passport** || *paš-*, -u, m., z franc. = pas, průkaz (zastar.)

paspule || zdrob. -*lka*, -*lek*, ž., z franc. = úzký lem;

paspulovaný = lemovaný

passiflora «-fló-», ž., lat. = mučenka

passim, lat. příslov. = na různých místech, tu a tam

passionál..., v. *pasionál*

passus «-sus» || *pasus*, -*ssu*, -*su*, m., lat. = místo v knize, v řeči

past, -i, ž. (souvisí s *padati*, původ. *pad-tb*) = „do čeho se padne“, přístroj na lapání myši ap.; lid. a hovor. = nástraha: padnout komu do pasti

pasta, ž., z ital. = těstovitá látka na čištění (zubní p.), na mazání (p. na boty), poživatina v podobě pomazánky apod.

pastel, -u, m., z franc. n. z ital. = barevná tužka, obraz malovaný pastely; *pastelka*, -*lek*, ž. = pastelová tužka; *pastelový*: -vá malba; přenes. -vý rumělec (Neum.)

paste(u)risace «-za-», ž. = pasterizování; -*sovatí* «-zo-» mléko = zahřívát, -hřát na vyšší teplotu (podle franc. chemika Pasteura)

pastevec -*vce*, m. = pastýř (kniž.); -*vecký*; příd. k tomu: -*cký* lid (Olbr.); *-*vectví*, stř. = pastevenictví (t.);

pastevní, příd. k *pastva*: p. hospodářství neboli -*vnictví*, stř.

pásti, *pasu*, *pas*, *pasa*, *pás*, *pásši*, *pásl*, *pasen(i)*; p. dobytek... = vyhánět jej ven, aby si sám trhal potravu, a dohlížet naň; v. husa; p. oči, smysly na čem || p. se zrakem na kom, na čem = kochati se; p. se na tiskařské čerň = horlivě číst (hovor.); p. po kom, po čem = slídit, číhat (lid.);

slož. dokon. *na-* dobytek; do-*syta se na-*; *pro-* koho, příležitost, vlak = promeškat, z-, přehlédnout; *s-* trávu, mez...; *vy-*: *vy-* se, i o člověku = „vykrmiti se“, ztloustnout (lid. a hovor.); zpřídav. *vypasený*; *za-* = *pro-*; *pásávatí*, -*vám*, opakov.;

v. I *pásati*

pastička, -*ček*, ž., zdrob. k *past*; *-*čkář*, -*e*, m. = prodáváč pastiček

pastila «-ty-», obyč. zdrob. -*lka*, ž., z franc. = pokrouťka, tabletky

***pastiš** «-styš», -*e*, ž. (m.?), z franc. *pastiche* = napodobenina, slátanina (šal.)

pastor, -*a*, m., z lat. = „pastýř“, evang. duchovní (u nás zastar.); *pastorála*, -*rálka*, ž. || -*rale* «-rá-», stř. neskl. = pastýřská skladba, hra; -*rálka*, též = pastýřské, praktické bohosloví; -*rální* theologie, mše || -*rální* = idylický

pastorek, -*rka*, m. = nevlastní syn (zastar. a nářeč.); *p.*, -*rku*, m., část žentouru;

pastorka || čast. -*rkyně*, ž. = nevlastní dcera

pastosní [-*ně*] «-tóz-», z ital.: p. malba = s barvami tlustě nanesenými

pastouška, ž. = pastýřovo obydlí; někdy = obecní chudobinec

pastucha, m. = pastýř

pastuší, obec. přivlastňov. příd. k *pastucha*;

**pastušina*, ž. = pastouška;

**pastušský*, příd. k *pastucha* = *pastuší*

pastva, -*stev*, ž. = pasení dobytka, píce na pasení; přenes. p. pro oči... (sr. *pásti*);

pastvina, ž. || -*viště* || -*visko*, stř. = místo pastvy

***pastvec**, -*stevce*, m. = pastevec (zast., Ner.)

pastviti se = *pásti se* (odb.)

pastýř [-řka], -e, m. = kdo pase: p. stáda; duchovní p. = kněz; *pastýřský* [-sky; -ství], příd. k tomu: -ská hůl; -ský list = veřejný list, projev biskupa, evang. seniora...

pasus, m., v. passus

***pasvit**, -u, m. = mdlý svit, mdlé světlo

pasvoboda, ž. = nepravá svoboda (Sez.)

paš, -e, m. = pašování, pašované zboží

I **paša**, -ši, m., z tur. = tur. hodnostář politic., vojenský; symb. moci, zpupnosti, dobrého bydla; = hodný člověk, pašák (lid. a hovor.)

II ***paša**, ž. = pastva (nář.)

Páša, -ši, m., příjm. z Pavel

***pašácký** [-cky; -ctví], příd. k pašák = hodný, chlapácký;

***pašák**, -a, m., z paša = hodný člověk, chlapík (lid. a hovor.)

pašalik «často -lík», -u, m. = pašův okrsek; = obor, oblast, kde někdo neobmezeně rozhoduje (hanl.)

Pašek, -ška, m., příjm. z Pavel

pašer || **pašerák** [-račka], -a, m. = podloudník;

pašerácký [-cky; -ctví] || *pašerský* [-sky; -ství], příd. k tomu

pašije, ž. pomn., z lat. passio = historie o Kristově umučení, její zpěvní a hudební zpracování;

***pašijní** písně = pašijové (Ner.)

pašík, -a, m., lid. a hovor. zjemnělý název prasete; od původu *Pašík*, domác. tvar k *Pach*, *Pašek*... od Pavel

pašijový, příd. k pašije: p. týden, -vé hry

***pašíř**, -e, m. = pašerák

paškál, -u, m., z lat. paschalis k pascha = velká velkonoční svíce; přenes. vzít koho na paškál = důkladně ho vyslýchat a domluvit mu (lid. a hovor.)

***paškrtný** [-ně; -nost] = maškrtný

paškvil, v. paskvil

***pašol** (přízvuk na -šol), z ruš. = „táhni“

pašovati = podloudně dopravovat, přenášet; slož. dokon. *pro-* co přes hranice; *v-*, přenes. *v-* ce do novin = tajně dostat

pašovský [-sky; -ství], příd. k pašá; přenes. = pánovitý, zpupný (hovor.)

pašport, v. pasport

***paštěka**, ž. = tvář (zhrub.); lidovou etymologií *paštika*

paštička, -ček, ž., zdrob. k

paštika, ž., z franc. = kašovitá poživatina; v. paštěka; *paštikář*, -e, m. = výrobce paštik

pat, -u, m., z ital. = zakončení šachové hry tím, že hráč nemůže táhnout králem, ale není v šachu

pata, ž., 1. = zadní část chodidla (a příslušná část obuvi): být, jít komu v -tách = hned, blízko za ním; šlapat komu na -ty, přenes. = přísně naň dozírat (lid. a hovor.); vytáhnouti z domu -ty = odejít na kratší dobu (t.); -ty si uběhat = často chodit (t.); paty komu ukázat = utéci, odvrátit se od koho (t.); platit patami (t.) = nezaplatit a utéci; stavěti se na paty = býti sebevědomý, domýšlivý, odporovat (lid.); sr. bez, bezprostřední, hlava, líbatí; podle podoby: p. hory = úpatí; p. kladiva...

patáček, -čku, m., zdrob. k

paták, -u, m. = pětikrejcarová mince, pěták (lid.)

***patálie** «-lije», ž., ital. = vojna, bitka (lid.);

***patalión**, -u, m. = batalion (lid.)

***pafatý** = šmatlavý (čap.), s dlouhým nohama

páteček, -čku, m., zdrob. k pátek

pátečňátko, -tek, stř. = páteční dítě, narozené v pátek, nešťastné (lid.)

páteční, příd. = připadající na pátek, konaný... v pátek;

***pátečník** [-nice], -a, m. = žeb-
rák chodící v pátek, pátkář

pátek, -tku, m. = pátý den v týdnu; až po smrti ten p. = nikdy (lid., Němc.); Vel(i)ký p. = ve velkonočním týdnu

paténa, ž., z lat. = plochá miska na hostii při mši

patent, -u, m., z lat., 1. = veřejný list se slavnostním prohlášením: dvorský, toleranční... p.; 2. p. nač = výsada, ochrana vynálezu; myslí si, že má nač, na rozum p. = že jen on to dovede, jen on je rozumný (lid. a hovor.);

patentka, -tek, ž. = patentní knoflík;

patentní právo, úřad; -ní zámeček..., který je patentován, zvláštní, velmi vhodný, praktický;

patentovati, -tuji = chránit patentem; zpřídav. **patentovaný**; přenes. p. vlastenec... (posměš.), který má „patent“ na vlastenectví;

patentový, příd. k patent: p. úřad

I **páter**, -era [lid. *pátr*, -a], m., zkratka *P.*, z lat. = kněz; p. Vyklouz = zběhlý katol. teolog

II ***páter**, -u, m. = paternoster

paterčátko, -tek, stř., zdrob. k *paterče*, -čete, stř. = jedno dítě z pěti spolu narozených

paternita «-ny-», ž., z lat. = otcovství; -tní žaloba = o uznání otcovství

paternoster || *pá-*, -u, m., z lat. = „Otčenáš“, jednoduché zdvihadlo (na cihly...), čerpadlo (hovor.); -nostrový: -vé rýpadlo (čap.)

patero, stř. = pět věcí... tvořících celek: p. povídek, dětí

pateronásob, příslov. = pateronásobně (kniž.);

pateronásobný [-ně] = pětkrát složený, větší, hojnější

pátorský [-sky; -ství], příd. k páter, -a

paterý, druhová číslovka k 5; o tvarech v. pod čtverý

páteř || *pa-*, -e, m., z lat., 1. = Otčenáš (zastar.); = větší zrnko v růženci označující Otčenáš (t.); pomn. -ře = růženec... (t.); 2. *páteř* (zast. *pa-*), ž. = osa kstry obratlovců; přenes. nemít p. = nemít pevné zásady jednání, jednat podle zásady kam vítr, tam plášť

pateřice, ž. = pět osob pospolu: mlátiti v -ci

pateříček, -čka, m., zdrob. k *pateřík*;

páteříček, -čka, m., zdrob. k I páter a *pateřík*; brouk;

pateřík, -a, m., zdrob. k I páter (Ner., ojediň.)

páteřní, příd. k *páteř*, ž.

patetický, -tičnost, -tik, v. *patetický*

***patha**, m. = šmařha, kulhavec (lid.);

pathati, -hám = šmatlat, kulhat; dokon. *do-* se kam;

pathavý [-vě; -vost] = kulhavý

pathetický || *pate-* [-cky] «-tyc-» = pronášený... s pathosem;

-tičnost «-tyč-», -i, ž. = *patetický* ráz;

pathetik || *pate-* «-tyk», -a, m., z řeč. = *pathetický* člověk

pathologický [-cky] || *pato-*, příd. k *pathologie*; = chorobný;

pathologie || zčešř. *pato-*, ž., z řeč. = nauka o chorobách

pathopsychologie || *pato-*, ž., z řeč. = nauka o chorobných úchylných v duševnu lidí

pathos || *patos* «pá- || častř. *pa-*», -su «-su», stř., z řeč. = hluboké pohnutí mysli, vzrušení, vzrušený důraz, výraz

patice, ž., vlast. zdrob. k *pata*: p. sloupu;

patička, -ček, ž., zdrob. k *pata* (*patice*); p. chleba = skrojek, dokrojek

patience «pasijáns», neskl., franc. = hra v karty pro jednu osobu

patina «-ty-», ž., z lat. = měděnka, přenes. = starobylý vzhled (p. stáří)

patisk, -u, m. = neoprávněný otisk

patka, -tek, ž., zdrob. k pata

***pátkář**, -e, m. = pátečník;

***pátkovati**, -kuji = chodit v pátek po žebrotě (Ner.);

***pátkový** = páteční

patla, příslov. ve spoj. *hatla p.*, v. *hatla*;

patla || **patlal**, -a, m. = kdo se patlá v něčem, břídil;

patlanina, ž. = nechutné jídlo, přenes. = zmatený výklad...;

patláti se, patlám || -lu = nechutně se hrabat, babrat (v jídle...); p. se s čím = piplat;

na- se s čím, v čem; **roz-** co; **u-**, **za-** co, se = umazat (vesměs lid. a hovor.);

patlavý [-vě; -vost] = piplavý, neohrabaný, breptavý

patnáct «-ct, jen nářeč. -st», zastar. -cte, v ostat. p. -cti, základ. číslov. = 15;

patnácteronásobný [-ně] = patnáctkrát složený, větší, hojnější; -cterý, druh. čísl. k 15; o tvarech v. čtvrtý

patnácti-, ve slož. -denní, -hodinový, -letý, -měsíční... = trvajících, starý 15 dní, hodin...

patnáctina, ž. = patnáctý díl

patnáctka, ž. = číslice 15 a něco jí označeného;

-ctkrát, n i k. -te, číselné příslov. k 15;

patnáctý, řad. číslov. k 15; půl -cta..., v. čtvrtý

patní, příd. k pata;

patník, -u, m. = ochranný kámen u vrat, u rohu budovy, u silnice; symbol nechápavosti (vulg.)

patograf, -a, m., z řec. patho- = kdo líčí utrpení (Nov.)

patokář, -e, m. = kdo sbírá... patoky; = hostinský, politic. čachrář... (hanl.); literární *patokaření* (šal.), o nízké úrovni literární;

patoky, pomn. m., zříd. ž. = slivky; nalít komu živých patok = obelhat jej (šmil.); medové -ky = medovina (Holeč.)

patolízal, -a, m. = nohsled, odporný pochlebník; *patolízalský* [-sky; -ství], příd. k tomu

patologický, -gie, v. pathologie

patos, v. pathos

pátr, m., v. I páter

pátrací oddíl... = na pátrání;

pátrač, -e, m. = kdo pátrá;

pátračka, -ček, ž. = pátrací oddíl

***patrák**, -u, m. = (jedno)patrový dům

pátrati, -rám po kom, po čem = zkoumat, vyšetřovat, slídit; dokon. *do-* se koho, čeho; *na-* se (mnoho); *pro-* co; *vy-* koho, co;

***za-**, prostě dokon. (kniž., Svob. ...); **pátráti**, opakov.;

***pátravec**, -vce, m. = pátravý člověk;

pátravý [-vě; -vost] = pátrající, zkoumavý (pohled...)

patriarcha «-ryjar-», -chovi, m., z řec. = otec (a vládce) rodiny, rodu; = arcibiskup východ. církve; přenes. = vážený, důstojný stařec: p. Dobrovský; = hlava českoslov. církve;

patriarchální [-ně; -nost], příd. k tomu: p. zřízení, řád = kde vládne otec; = vznešený, důstojný (zjev, postava); -chát, -u, m. = úřad patriarchy, obvod jeho moci; = patriarchální řád

patricij, -e, m., z patricius = starousedlý měšťan; *patricijský* [-sky; -ství], příd. k tomu;

patricius «-trýcijus», -cia, m., lat. = privilegovaný občan v starém Římě

patrimoniální «-nyjál-», z lat. = dědičný, vrchnostenský (úřad, soudnictví); -monium «-mónyjum», -nia, stř., lat. = rodinný, dědičný majetek, podíl, statek, panství

patriot «-ryjot», -a || zast. *patriota* [-tka], m., z lat. = vlastenec; -tický [-tický] «-tyc-» = vlastenecký; -tismus «-tyz-», -mu, m. = vlastenectví || ***-tství**, stř. (Neum.; s hanlivým odstínem)

patristický «-styc-», příd. k
patristika «-sty-», ž. = učení
 církevních otců a nauka o nich

patrně, v. **patrný**;

patrnost, -i, ž.: mít koho, co v
 -stí, v evidenci = sledovat, ne-
 zapomínat...;

patrňoučký* = zcela **patrný (č.-
 Chod)

patrný [-ně; -no], souvisí s pa-
 tříti = zřejmý, jasný (rozdíl...);
 je -né || -no, že...; jak je -no =
 jak je vidět (s p r á v.); -ně, pů-
 vod. = zřejmě (zastar.) || = jak
 je vidět, bezpochyby, asi: -ně
 na to zapomněl; v. *patrnost*

patro, -ter, stř., 1. = poschodí; 2.
 = místo nad mlatem; 3. = část
 ústní dutiny; v. *spatra*

patrola, ž., z franc. = vojenská,
 policejní hlídka; *patrolovati* =
 konat hlídku, strážně obcházet

patron [-nka], -a, m., z lat. =
 ochránce, příznivec, na př. školy,
 závodu, osoby, pův. = ochranný
 světec, podací pán kostela; div-
 ný p. ap. = podivín (lid. a ho-
 vor., obyč. «-ón»)

patrona, ž., z něm. = nábojnice,
 celý náboj, vzornice, šablona

patronance, ž., z lat. = ochrana;
patronát, -u, m. = práva a po-
 vinnosti patrona; -nátní škola...
 = pod něčím patronátem; *patro-
 nisovati* «-nyzo-» = chránit, pod-
 porovat

patroness, v. *laďy*

patronka, v. *patron*

patrontaška, ž., z něm. = brašna
 na patrony (lid. a hovor.)

patronymický, příd. k *patronymi-
 kon*: p. význam;

patronymikon (podle lat. -kum),
 -ka, stř., z řeč. = jméno po otci,
 rodové (dědic = potomek dědův,
 panic, Lobkovic...)

patrový, příd. k *patro* 3.: p. ob-
 louk; k *patro* 1.: p. dům, obyč.
 jednopatrový...

patřícný [-ně] = náležitý, vhodný
 (většinou lid. a hovor.)

patřiti, 1. = hledět, dívat se (říd.
 kniž.); 2. = náležet, o majetku
 i jinak: patří mu panství; komu
 to patří? = či to je; všechno to
 patří k jednomu družstvu; ty
 věci patří k sobě; to sem nepatří;
 to ti patří = zasluhuješ to (lid.
 a hovor.); ta pocta mu nepatří
 = není jí hoden, nepřisluší mu
 || nepatří jeho osobě, nýbrž ú-
 řadu... = nevztahuje se na jeho
 osobu; ta poznámka vám ne-
 patří, obyčej. nevztahuje se na
 vás, netýče se vás; to patří vy-
 hodit = to by se mělo... (lid.);
 3. neosob. patří se... = sluší se:
 chovati se, udělati co..., jak se
 -ří; sr. *jaksepatří*;

slož. dokon. **do-* = dohledět;
o- komu co = obstarat; *o-* ko-
 ho, se jídlem... = zásobit; *po-*
 = pohledět (kniž., často bibl.);
s- = uvidět (běžné); *za-o-* koho,
 se = zajistit (existenčně...);
za-o- nemocného, o posledním po-
 mazání;

-patřovati, slož. nedokon. *o-*; *s-*
 v čem co = vidět; *zao-*;

patřívati, opakoy.

patvar, -u, m. = nepodařený tvar

patvor, -a, m. = nepodařený tvor

pátý, řad. číslov. k pět; -té přes
 deváté, o neuspořádanosti; sr.
 kolo; půl *páta*..., v. *čtvrtý*

Paul, -a, m., z lat., příjm.; *Paula*,
 ž. = Pavla; *paulán*, -a, m. =
 pavlán

paumělec, -lce, m. = nepravý umě-
 lec; *paumělecký*, příd. k tomu;

paumění, stř. = nepravé umění

pauperisace «-za-», ž., z lat. = o-
 chuzení, -zování

pausa || zčešř. *pauza*, ž., z lat. =
 přestávka v řeči, v práci...; *pau-
 sička* || *-zička*, ž., zdrob. k tomu
 (čap., č.-Chod);

pausovati = dělat pausu

***pauš**, -e, m. = vypuklina na odě-
 vu, nabraná část oděvu (Rais,
 nář.)

paušál, -u, m., z něm. = výměrek, úhrnná částka, částka na drobná vydání; *paušální* [-ně] = úhrnný (sazba, poštovné...); -ní tvrzení = všeobecné, nehledící k různým osobám, k jednotlivostem téže věci...; -ně co odsuzovat; *paušalovati*, -luji = úhrnem vyměřit

pauza, -zička, v. pausa a pavuza
páv [pávce], -a, m., pták; symbol pýchy: chodit... jako p.

Pavel, -vla, m., z lat. Paulus, křest. jm. i příjm. || *Pavla*, ž.

pavéza, ž., z ital. = štít; = pavuza (nářeč.); = korunní lístek motýlokvetých rostlin;

pavézka, ž., zdrob. k tomu; *pavézník*, -a, m. = štítonoš (zastar.)

pavěda, ž. = nepravá věda;

pavědecký [-cky; -ckost] = domněle, zdánlivě vědecký

páví || **paví*, příd. k páv: p. peří...

pavián «-viján», -a, m., opice

pávce, v. páv;

**páviti se* = pyšnit se (lid., Třebíz., Majer.)

pavilon, -u, m., z franc. = menší budova oddělená od jiných: výstavní, nemocniční... p.;

pavilónek, -nku, m., zdrob. k tomu; *pavilonový*, příd. k pavilon

Pavla, ž., v. Pavel

pavlač, -e, ž. = vyvýšená chodba uvnitř domu, lid. = balkon;

pavláčka, ž., zdrob. k tomu

pavlán, -a, m. = člen řádu sv. Pavla; *-nský* řád, kněz;

**pavlán*, -u, m., z franc. pavillon? = balkon, pavlač (čech)

Pavlas, -lát, -a, -lata, -lena, m., příjm. z Pavel

Pavlíček, -čka, m., zdrob. k Pavlík, Pavel; *Pavlička*, ž., zdrob. k Pavla; *Pavlík*, -a, m., zdrob. k Pavel

Pavčina, ž., domác. tvar k Pavla; *Pavčinec*, -nce, m., příjm. z Pavel;

Pavčina, -linka, ž., zdrob. k Pavčina

Pavlouš, -e, zdrob. -šek, -ška, m., domác. tvary k Pavel

Pavlovské hory, dříve Pálavské

Pavlu, m. neskl., příjm. z Pavel; paní... *Pavlová* || Pavlu

pavouček, -čka, m., zdrob. k pavouk;

pavoučí, příd. k pavouk: p. vlákno; p. trpělivost (Sez.);

**pavoučivý* = jako pavučina (Těsnohl.)

pavouk, -a, m., členovec; přenes. (divný) p. = morous, podlivín (lid. a hovor.); -ky v hlavě = „brouky“;

pavoukovitý [-tě] = podobný pavouku; -tě koho opřádat (Hostov.)

pávový [-vě], příd. k páv; -vě modrý (Tilsch.)

**pavučí*, příd. = pavoučí;

pavučí, stř. = pavučiny (šrám.);

pavučina, ž. = pavoučí vlákna;

mít v kapse -ny = být bez krejcaru (šmil.); *pavučinka*, -nek, ž.,

zdrob. k tomu; **pavučinný* důkaz = velmi slabý (Suš.); *pavučin-*

kový, -činový [-vě]: -vá bytost (Arb.); -činově jemný (Sez.),

tenký (R. Svob.)

pavuza (lid. *pausa* «pa-uza, pauza», han. *póza*), ž. (souvisí s vázati) = silné bidlo k upevnění vysokého nákladu; praštěný -zou = pomatený (Vr., lid.);

pavuzovati = stahovat, u- pavuzou; slož. dokon. u- (Svět.)

pazderna, ž. = sušárna lnu; *-rník* [-rnice], -a, m. = zpracovatel lnu; *-rný* důvod, přenes. = chatrný (Suš.)

pazdeří, stř. hromad. = dřevnatá část stonku lnu

pazneht, -u, m. (z -noht) = poslední rohovitý článek nohy skotu; *paznehtník*, -u, m., v. akant

pazour, -u, m. = dráp, pařát (lid.); = prst, ruka (vulg.);

zdrob. *-rek*, -rku, m.; = flint, křesací kámen

**pazucha*, ž. = podpaždí (Koll.)

pazvuk, -u, m. = neurčitý, nelibý zvuk

*páž, -e, ž. = paže (básn.)

pažba, ž. = rukojeť střelné zbraně

*paždě || *pá-, ž. = paže (říd. kniž.); obyčej. vzít... koho, co pod paždí

paždí, stř. = paže; nejčast. ve výraze pod paždí, pod paždím; = úžlabí, místo mezi listem a lodyhou, odkud vyrůstá pupen (odb.)

paže, ž. = horní lidská končetina, nadloktí

paže, -žete, stř., z franc. = rytíř., dvorský panoš; *pážecí* služba

pažení, stř. = ohrada; = futro u dveří (Jir. aj., lid.)

*paží, stř. = paže (kniž.)

pažička, -ček, ž., zdrob. k paže

pažit, -u, m. = mladý trávnik

pažití = zahrazovat, bednit; slož. dokon. o-, pře-, za- co; -pažovati, slož. nedokon. o-, pře-, za-

pažitka, -tek, ž., souvisí s pažit, zelenina; -tkový = s pažitkou

pažní, příd. k paže

-pažovati, v. pažití, -pažiti

*pažravý, ze slov. = žravý: p. americký imperialismus (Gottw.)

pče || čast. pči || *hepče, hepči*, citoslov. vystihující zvuk při kýchání

pé, v. p

peagní || zčeš. *pedžní*, z franc., o vlaku = jedoucí částečně přes cizí území

pec, -e || zastar. -i, ž. = místo na pečení, pálení, pražení atp.; sedět, ležet, válet se na -ci, za -cí, o peciválovi (lid. a hovor.); kdo v té peci bývá, jiného tam hledá (přísl.), o pomluvači; v. lehnouti; rozbořila se jim p., o narození dítěte (lid.)

pecen, -cnu, m. = bochník chleba (původ. chléb pecný = pečený v peci)

peci, -ku, -češ..., -kou (lid. a hovor. -ču, -čou), rozk. pec (lid. a hovor. peč) = sušit, upravovat žárem, ohněm, suchým vzduchem (chléb v peci, maso v troubě, na rožni...); p. oplatky, v. oplatek; p. co, přenes. = tajně n. dlouho dělat, chystat; ne-

peci s kým = nebýti s ním za dobře (lid. a hovor.); v. koláč; p. se na slunci = pařit se, opalovat; být u někoho *pečený vařený* = stále, jako doma (t.); slož. dokon. do- chléb; na- chleba (mnoho); o- jablka; pro- pečení; dobře propečený chléb; při- čeho = napéci více, při- co = připálit; s-: něco se speklo = při pečení spojilo; maso se speklo = pečením zmenšilo; přenes. vlasy se spekly = slepily; u- co; vy- chléb = dobře upéci; vy- z pečeně hodně sádla = pečením získat; za- šunku do chleba; v. pékati

pecička, -ček, ž., zdrob. k pecka

pecínek, -nku, m., zdrob. k pecen

*pecinka (-cín-), -nek, ž. = výstupek před pecí (lid.)

pecivál, -a, zdrob. -válek, -lka, m. = kdo se válí na peci, doma, le-noch, kdo nechodí do společnosti... (lid. a hovor.); -válský [-sky]: -sky snít (Pujm.) || -válkovský, příd. k tomu

pecka, -cek, ž. = tvrdý obal semen některých plodů; podle podoby = vojen. hvězdička (lid.) atp.; = nedostatečná (student.); *peckovice*, ž. = dužnatý plod s peckou;

peckovitý = s peckou (ovoce);

peckový, příd. k pecka

pecnář, -e, m. = kdo peče pecny; příd. *pecnářský*; *řství* = živnostenské pečení pecnů;

**pecný*, příd. k pec = pecový

**pecouch*, -a, m. = pecivál (Koll., slov.)

pecový, příd. k pec: -vé dříví = do pece (Baar)

pečárka, -rek, ž., houba, žampion

péče, ž. = starost, pozornost, ošetřování: p. oč, o koho; mít péči, mít koho, co na péči; věnovat komu, čemu péči; konati co s největší péčí

pečeně, ž. = pečené maso; sr. dým; p. života (šmil.) = milé příhody

pečený vařený, v. péci

pečet, -ti || -tě, mn. 2. atd. -ti, -tím, -tích, -těmi, ž. = kus vosku (s otiskem razítka), přilepený na něco n. zavěšený k něčemu; p. starobylosti, geniality ... = znak, znamení, stopa; svěřit komu co pod -tí mlčelivosti = důvěrně;

pečetídlo, stř. = razítko na pečeti;

pečetiti, -těn(i), p. co = pečeti zalepovat, potvrzovat; přenes. = tvrdit (lid.); slož. dokon. od-, roz- co = zbavit pečeti, otevřít, rozevřít; z- úmluvu, přátelství, věrnost... = potvrdit, u-, osvědčit; za- list, byt = opatřit pečeti; -pečetovati, slož. nedok. od-...; pečetiivati, opak.;

pečetítiko, -tek, stř. = pečetídlo;

pečetní, příd. k pečet: p. vosk

*pečící = na pečení

pečínka, -nek, ž., zdob. k pečeně

*pečitý = pečený (Jir., zastar.)

pečivo, stř. = pečené jídlo; pečivý [-vost] = podporující pečení: p. prášek

pečlivý [-vě; -vost] = mající péči, starostlivý, s péčí vykonaný

pečovati o koho, oč = mít péči, starati se; dok. na- se (mnoho); pečovávat, opak.

pedagog [-gožka], -a, m., z lat. pae- (a tam z řeč.) = vychovatel, učitel;

-gogický [-cky] = vychovatelský; -gogie, ž. = pedagogika (zast.); -gogika, ž. = nauka o výchově, vychovatelství; -gogium «-gijum», -ia, stř. = učitelský ústav

pedál, -u, m., z lat. = šlapátko u klavíru, u kola, klávesnice pro nohy u varhan; přenes., obyč. pomn. -ly = nohy (zhrub.)

pedant [-tka], -a, m., z franc. = přepjatý puntičkář, školomet; pedanterie «-ryje», ž. || -tismus «-tyzmus», -mu, m. || -tnictví, stř. || -tství, stř. = lpění na maličkostech, školometství, puntičkářství; pedantický [-cky] «-tyc-»

|| pedantský [-sky; -ství] = puntičkářský, školometský

pedel, -a, m., z lat. = školník na vys. školách

pederast, -a, m., z řeč. = muž oddaný pederastii; -stický «-styc-», příd. k -stie «-styje», ž. = chorobná láska muže k muži

pedestrián «-ryján», -a, m., z lat. = chodec, pěší závodník; -strianismus «-nyz-», -mu, m. = pěstění chůze

pedikér [-rka] «-dy-», -a, m. = kdo provozuje pedikuru;

-kéřský [-sky; -ství], příd. k tomu;

pedikura «-dyký-, často -dykú-», ž., z lat. = ošetřování nohou

pedologický [-cky], příd. k

pedologie, ž., 1. z lat. pedo- = půdoznalství; 2. z lat. paedo- (a tam z řeč. paido-) = nauka o dítěti

pedometr, -u, m., z lat. = krokoměr

pedopsychologický [-cky], příd. k pedopsychologie (pedo- z lat. paedo-), ž. = psychologie dětství

*pefel || pefél, -u, m., z něm. = (vojenský) rozkaz (lid.)

Pegas(us) «-zus», -sa, m., lat. z řeč. -sos = řeč. bájeslovný kůň okřídlený; symb. básnic. genia: sednout na -sa, osedlat -sa = básnit; Pegas, souhvězdí

*pěhavý: -vé léto = kdy vznikají pihy (Koll.)

Pech, -a, m., příjm. z Petr

*pech, -u, m., z něm. = „smůla“ (lid.)

Pecha, Pecháček, -čka, Pechan, -a, Pechanec, -nce, Pechánek, -nka, Pecháň, -ně, m., příjm. z Petr

peignoir «peñoár», -u, m., z franc. = dámský plášť při česání vlasů, po koupeli

peiorativní || pejo- [-ně; -nost] «-týv-», z lat. = zhoršující, hanlivý, podceňující

*pejpa, sr. pípa

pejř, -řavka, v. pýř

*pejručí, stř. = peručí

***pejsánek**, -nka || ***pejsek**, -ska, m.
= pes (lid., cit.)

pejsesy «-zesy», m. pomn. = pejzy
(Č.-Chod)

pejzatý = mající pejzy;

pejzy m. pomn. = dlouhé kadeře
na skrání ortodoxních židů

pekáč, -e, m. = nádoba na pečení;
symb. nehybnosti...: seděti jako
p. (lid.); = zaječí lože;

pekáček, -čku, m., zdrob. k tomu

pekárenský, příd. k

pekárna, ž. = místnost s pekař-
skou pecí; horko jako v -ně (lid.);

pekař [-řka], -e, m. = živnost-
ník pekoucí různé pečivo; **pekař-
ský** [-ství], příd. k tomu

pekati || **pikati**, opět. k peci; zprav.
slož. nedok. o- k dok. opéci; **při-**,
o slunci = stále více hřát; **roz-**,
s-, **vy-** k dok. rozpéci...

pekelec, -lce, m. = místo nad pe-
cí, čeren; = peklo (Třeb.)

pekelník [-nice], -a, m. = oby-
vatel pekla, kdo patří do pekla,
ďábel, zlý člověk, zlé dítě;

pekelný [-ně]: -ný stroj = za-
řazený na výbuch; -ný žár... =
jako v pekle, strašný, nesne-
sitelný; pod. -ná bolest, radost...

***pekliť se s kým** = „mít peklo“,
zlobiti se

peklo, -kel, stř. = místo věč-
ných trestů (podle nábožen.
představ); při klení apod.: je to
v pekle = pryč, ztraceno; míti
z -la štěstí = velké, nezaslou-
žené; často pomn.: u, do všech
pekelní; chodit... po všech -lích
|| -lech = po divných cestách,
bůhví kde, po čertech a ďáblech;
sr. horoucí; symbol trápení, ne-
svárů, rozvratu: míti s kým p.,
hotové p.; sr. pekelník

pekuniární [-ně] «-nyjár-», z lat.
= peněžitý

***pekýlek**, -lku, m. = pekelec
(Havlič.) || ***pekýlko** (***petýlko**),
-lek, stř. (nář.)

pel, -u, m. = pyl; přenes. p. pa-
nenskosti (Čech)... = jemný ná-
dech, něha; p. ideálu (Vrchl.).
snů (Břez.)

pelagický, z řeč. = mořský

pelargonie «-nyje», ž., z lat., kvě-
tina

pelášiti = utíkat, uhánět (lid. a
hovor.)

pelech, -u, m. = zvířecí doupě,
brloh; přenes. = postel, lůžko
(lid.)

pêle-mêle, zčešt. **pelmel**, franc.,
stř. neskl. = směs, páté přes
deváté

pelarina «-rý-», ž., z franc. =
pláštěnka; **pelarinka**, ž., zdrob.
k tomu

pelest, -i, ž., z něm. = postranice
u postele

***pelestý** = pestrý, strakatý (Han.)

***peleš**, -e, ž. = pelech (zastar.);
peleš lotrovská;

***pelešiště**, stř. = pelech;

pelešiti = mít pelech (Jir.); p.
se = válet se...: slepice se -ší
v prachu; p. se s kým, o nemrav-
ném poměru

pelichati, -chám = ztrácet peří;
slož. dokon. o-; **opelichaný** =
odřený, olezlý; **vy-**; **vypelicha-
ný**;

pelichavý = pelichající: -chavý
rukávník (Mach.)

pelikán, -a, m., z lat., pták;

p., -u || -a (život.), m. = ná-
stroj k trhání zubů

pelístka, -stek, ž., zdrob. k pelest

pelíšek, -šku, m., zdrob. k pelech

***peliti** = pelášiti

pelmel, v. pêle-mêle

peloušek, -šku, m., zdrob. k pe-
luch (Těsnoh.)

***pelovati**, -luji = pelášit (Jir.)

pelový [-vě; -vost], příd. k pel

***peluch**, -u, m. = pelech

***peluň** -ně, ž. (Ner.) || **peluněk**,
obyč. **pelyněk**, -ňku, m., léčivá
rostl. a lék z ní; symb. hoř-
kosti, zármutku: pivo jako -něk;
přisypati komu -ňku (Němc.);
-ňkový odvar; -vá chuť, -vé víno;
přenes. -vé myšlenky (Č.-Chod)

pemza, ž., z něm. Bims = sopečné
sklo, hornina

***pemzlík** || **pim-** || **pen-**, -ku, m.,
z něm. Pims = štětec (lid.)

peň, pně, m. = kmen stromu
penál, -u, m., z lat. = pouzdro na pera
penále, neskl. stř., z lat. poe- = smluvená pokuta
penalty, stř. neskl., angl. = potrestání pro porušení pravidel (sport.)
penát, -a, m., z lat. = domácí bůžek: lárové a penáti = rodný krb
pendant «pándán», -tu, m., z franc. = protějšek, obdoba
***pendlovati**, z něm. = kývati se, sem tam jezdit, chodit, v. kyvadlo;
pendlovky, -vek, ž. pomn. = kyvadlové hodiny, dveře (lid.);
***pendlový** = kyvadlový
pendrek, -u, m., z něm. Bären-dreck = ztuhlá šťáva z lékořice, lékořičina (lid.); cukroví; = policejní obušek (vulg.); = nic, „houby“ (t.);
pendrekář, -e, m. = strážník (Olbr.)
penetrace, ž., z lat. = pronikání; -rance, ž. = pronikavost; -rantní [-ně; -nost] = pronikavý (zápach, vůně...)
penězo-, kmen k peníze, ve slož.:
 -kaz, -a, m. = padělatel peněz;
 -kazecká společnost; -kazectví;
 *-láska (Suš.); *-lovec (Koll.);
 *-měnec, -nce, m. = směnárník (zastar.);
 -rytec, -tce, -tepec, -pce, m.
peněženka, ž. = tobolek na peníze
peněžití co = obracet v peníze, získávat peníze; obyč. slož. dokon. z- co; nedokon. *zpeněžovati*
peněžitý = v penězích, na -zích (odměna, pokuta, hodnota)
peněžní [-ně], příd. k peníze: p. dopis, ústav, hospodářství; státi si -ně dobře = po peněžní stránce, pekuniárně; -žnictví, stř. = bankérství; -žník, -a, m. = penězomětec, finančník, bankéř
penis, -su «-nysu», m., z lat. = pyj

peníz, -e, m., mn. -níze, -nizů = mince; za levný peníz = levně, lacino;
 pomn. *peníze*, -něz = prostředek ke směně zboží; jde to, „leze“ do peněz = stojí to mnoho peněz;
penízek, -zku, m., zdrob. k peníz; rostl.;
penízky, zdrob. k pomn. peníze;
penízkovitý: -té koberce (Neum.)
 || *penízkový* očepek (Čech)
Pen-klub, l é p e *Penklub*, -u, m., zkratka = předválečné mezinárodní sdružení poetů, essayistů a novinářů v buržoas. duchu
peñoár, v. peignoir
pense «-ze», ž., 1. z lat. = výslužba, výslužné, odpočinek, odpočivné;
 2. z franc. «-ze» n. podle franc. «pánse» = být se zaopatřením;
pensička, ž., zdrob. k pense 1.;
pensijní «-zij-», příd. k pense 1.: p. nárok, příspěvek, pojištění, fond...
pensík «-zík», -u, m. = pension (hovor.)
pension «-zijón, podle franc. pansijón», z franc. = hotel, přijímající hosty na pensi 2.;
pensionát, -u, m., z franc. = výchovný ústav s celým zaopatřením, internát
***pensionista** «-syjonys-», m. = pensista (Ner.)
pensionovati «-zijo-» koho = dáti do pense, na odpočinek
pensista [-stka] «-zis-», m. = kdo je na pensi 1., „výslužník“
pensum «-zum», -sa, stř., lat. = úkol, úloha
pentagram, -u, m., z řeč. = pěticípá hvězda, muří noha
pentametr, -u, m., z řeč. = pětistopý verš, pětiměr
Pentateuch «-te-uch», -u, m. = pět knih Mojžíšových
pentle, ž., z něm. = stuha, tkanice;
pentlička, -ček, ž. || *pentlík*, -u, m. (Jir.), zdrob. k tomu;
pentliti = zdobit pentlí, -lemi;

přenes. p. zprávy (Jir.) = přikrašlovat (lid.); dokon. o- co, přenes. o- zprávu; o- koho = obalamutit (vulg.); slož. nedok. *opentlovati*

pentlový, příd. k *pentle*

penzlík, v. *pemzlík*

Pepa, m. || ž., domác. tvary k *Josef* || *Josefa*;

Pepan, -a, častěji *Pepánek*, -nka, m., jiné domác. tvary;

Pepča, m. || ž., též

pepice, v. *pepík*

pepický [-cky; -ctví], příd. k *pepík*: p. tón, -cké způsoby

Pepička, ž., zdrob. k *Pepa*

Pepík, -a, m., zdrob. k *Pepa*;

pepík || *pepik* [-pice], -a, m. = mladý příslušník praž. společenské spodiny před 2. svět. válkou

Pepina, -nka, z., dom. tvary k *Pepa*

pepita, 1. neskl. příd. jm., ze špaň. = černobíle kostkovaný: je to p., látka p. apod.;

2. stř. neskl. = pepitová látka;

pepitový, zčeštěné *pepita* 1.

Pepka, *Pepouš*, -šek, dom. tvary k *Pepa* m. || ž.

peprný [-ně; -nost] = opepřený (o jídle...); přenes. = štiplavý, řízný..., o odpovědi atp.

pepř, -e, m., z lat. = keř i jeho plod jako koření;

pepřenka, ž. = nádobka na pepř;

**pepřil*, -a, m. = kdo mnoho pepří (Vanč.);

pepřiti = kořenit pepřem; slož. dokon. o- co, přenes. řeč jadrnými slovy, vtípem; *pře-* = příliš opepřit; nedok. *-pepřovati*, *o-pře-*,

pepřovka, -vek, ž. = pepřová hůl;

pepřovník, -u, m. = pepřový keř;

pepřový, příd. k *pepř*: p. keř

Pepuše, *Pepuška*, ž., zdrob. *Pepa*

pér, v. *pair*

**pérce*, stř. = pérko (RK.)

percento, stř., z ital. = procento;

percentuální = procentový

percepce, ž., z lat. = přijímání, vnímání, vnímavost;

percepční, příd. k tomu;

perceptivní [-ně; -nost] «-týv-» = vnímavý;

percipovati = vnímat

perčovina, ž. = gutaperča

pereat, -ant!, lat. = ať zhyne, -nou, pryč s ním, s nimi!

perečko || *pé-*, stř., zdrob. k *pero*, *péro*

peremtorický, z lat. = konečný, neodvolatelný

perena, ž., z lat. -nn- = vytrvalá rostl.

**perenditi* = pelášit (Čap.)

per extensum «ekstenzum», lat. = podrobně, ze široka, zevrubně; psát *per e.* = přes celou šířku listu; odříkati *co per e.* = všechno za sebou

perfektivace || *-ktivisace* «-kty-zace», ž. = perfektivování, perfektivisování; *-ktivní* [-ně; -nost] «-ktýv-» = dokonavý; *-ktivovati* || *-ktivisovati* «-kty-», lat. = (u)-činit perfektivním

perfektní [-ně], z lat. = dokonalý, úplný; *-ktum*, -ta, stř., lat. = minulý čas a jeho tvar

perfidie «fidyje», ž., z lat. = perfidnost; *perfidní* [-ně; -nost] «-fid-» = věrolomný, proradný

perforace, ž., z lat. = perforování;

perforovací, příd. = jsoucí na perforování; *perforovati* = proděravít, propíchnout (poštovní známku, ušní bubínek...) || = proděraviti se, -vět (lékař.)

pergamen || (lid., Němc.) -nt, -u, m., z lat. = psací kůže; symb. tuhosti, pevnosti: pláténko jako -nt (Němc.); *pergamenový* [-vě] rukopis; přenes. -vá tvář (Arb.), -vě scvrklý člověk (So.)

pergola, ž., z ital. = loubí

periferie «-ryje», ž., z franc. = obvod, pokraj města, vzdálenější předměstí; **periferijní* || obyč. *periferní* [-ně; -nost], příd. k tomu; -ní slovo = z periferie, obhroublé

perifrased || zčeř. -fráze, ř., z řeč.

= opis pojmu, slova, tvaru;
-frastický [-ky] «-styc-» = opisný, opisový, opsaný

perihelium «-hé-», -ia, stř., z lat.

= přísluní, nejbliřší poloha planety od slunce

perihoreskovatí, z lat., vlast. = mítí strach před kým, přenes. = odmítat, zamítat, hlavně soudce

perikopa, ř., z řeč. = část Písma ke čtení při bohoslužbách

perioda «-ryjo-», ř., z lat. = obvěti; = čmýra; = období;

periodicita «-dy-», ř. = periodičnost; -dický || zříd. -dičný [-dický; -dičnost] = nastávající, vycházející... v pravidelných lhůtách: -dický pohyb, časopis

peripatetický [-cky] «-tyc-», příd. k peripatetik: p. způsob výchovy (čech) = při procházce;

peripatetik «-tyk», -a, m., z řeč. = „chodec“, žák, stoupenec Aristotelův (podle toho, ře Aristoteles vykládal při procházce)

peripetie «-tyje», ř., z řeč. = obrat v ději, předposlední část klasického dramatu

periskop, -u, m., z řeč. = optický přístroj na nepřímé pozorování

perispomenon «-spó-», -na, stř., řeč. = slovo s průtařným přízvukem na poslední slabice

perka, mn. stř., v. perko

***perkmistr**, -a, m., z něm. = správce vinic (Jir.)

perko, **pérko**, stř., zdrob. k pero; perko, obyč. množ. perka = obuv s pérovými vložkami

***perkytlářka**, -řek, ř. = švadlena šijící perkytle; -tle, ř., z něm. = havířská kytle, halena

perla || zříd. **perle**, -rel, ř., z lat., skvost; přenes. podle podoby = slza (básn.); perly = bílé zuby (čech); = vzácné dílo (p. literatury...), vzácný člověk atp.; sr. perlička

perleř, -ti, ř. = vnitřní vrstva skořápky některých měkkýřů; **perleřář**, -e, m. = kdo zpracovává

perleř; -řářský [-řářství], příd. k tomu;

perleřovec, -vce, m., motýl; **perleřovina**, ř. = perleřová hmota; -řový lesk

perliččí, příd. k perlička (pták)

perlička, ř., zdrob. k perla; přenes. -ky zpěvů (čech); domácí pták

perlík, -u, m. = velké kladivo

perlina, ř. = perlička, pták (Němc.)

perliti se (p., č.-Chod) = zářit, stkvítí se jako perla: rosa se perlí; slza se perlí v oku, čelo se perlí potem (básn.); sklenky perlily se nápojem (čech); sloř. dokon. **na-** číř (čech); o-

operlené čelo [potem] (t.); **roz-** se, o hlase (Vrchl.); **z-** se: zperlené oči = zarosené (Heyd.); **za-** se = zazářit...;

***perlitý** = perlový;

perlivý = perlící se (básn.)

per longum et latum «lá-», lat. = široce a dlouze, velmi zevrubně

perlonosný = „nosící perly“, kde jsou perly: -ná Otava

perlorodka, -dek, ř., mlř

***perlorůžový** = perlově růžový (Prach.)

perloředý = perlově ředý: -dě hedvábí

perlovina, ř. = perlová hmota; **perlovitý** = podobný perle;

perlovka, -vek, ř. = perlová kořalka, cibule; mlř;

perlový = z perel, s perlami (šperk...)

perlustrace, ř., z lat. = přehlídka, prohlídka (věřů...)

permanence, ř., z lat. = nepřetržitá služba, pohotovost; být v -ci...; -**nentka**, -tek, ř. = permanentní vstupenka; -**nentní** [-ně] = trvalý, stálý (výbor, komise)

***permon**, -a, m., z něm. Bergmann = skalní muž (lid.)

permutace, ř., z lat. = přestava, obměna

per majora «-jó-», lat. = větřinou hlasů

perna || *pír-*, -ren, ž., z něm. = přístodůlek (Baar)

pernatec, -tce, m. = pernatý tvor, opeřenec;

pernatý = opeřený: -tá zvěř = opeřenci, ptactvo || -té sbory (Mácha); -tý šat (Jir.); přenes. -té palmy, chocholy (Ner.)

perné, -ho, stř. = paušál na péra
per nefas, lat. = neprávem

***perní** = perný

***pernice**, ž. = hliněná nádoba, květináč; hmyz

perniclosní «nycijóz», z lat. = zhoubný

perníček, -čku, m., zdrob. k perník

pernička, -ček, ž., zdrob. k pernice

I perník, -u, m., pečivo; zvěděť, po čem v Pardubicích p. (Němc.), zač je... = dostati důtku, výprask (lid. pořek.);

perníkář [-řka], -e, m. = výrobce perníku; -kářský [-kářství], příd. k tomu;

perníkový = z perníku

II perník || *pír-*, *pír-*, -u, m. = pouzdro na péra (zastarává)

perný [-ně; -nost], z pperný, příd. k pepř, původ. = peprný (zastar.), zprav. přenes. p. vtíp = štiplavý, řízný, -ná práce... = namáhavá

pero || *péro*, stř., 1. ptačí p. = kryt ptačího těla; 2. p. na psaní (původ. ptačí); symb. psaní, spisování, slohu...: vládnouti dobře..., živiti se perem; v. diktovat; člověk od péra = písař (lid.); mít ostré, špičaté p.; stať... z péra XY = od XY, napsaná jím; 3. podle podoby, pružnosti = zpruha: ocelové... p.; = zaječí ocas (Krásnoh., mysliv. pírkó); = kord (zast.); druh hovězího masa

***perohryz**, -a, m. = škrabák, písař (Kos.)

perokresba, -seb, ž. = kresba perem; -kresebný, příd. k tomu

peron, -u, m., z franc. perr- = nádražní nástupiště a výstupiště; *peronní* lístek

perořízek, -zku, m. = nožík, původ. na ořezávání per

peroutka, ž. || -tko, stř., zdrob. k peruť = celé ptačí křídlo, kosinka; = spletená pírká na maštění

perovati || *pé-* = opatřit pery, pružinami || auto dobře peruje = má dobrá pera; slož. dokon. vy- co = opatřit pery

peroví || *pé-*, stř. hromad. = pera, péra;

perovitý || *pé-* [-tě; -tost] = podobný peru;

perovka, ž. = perová ručnice, podkova, -vé klišé; pomn. -vky = perové kleště, hodiny;

perový || *pé-*, příd. k pero = zpruhový

per parentheses, řec. = mimo chodem

perpendik(u)l «-dy-» (zastar.) || *perpentikl*, -tykl, -u, m., z lat. = hodinové kyvadlo

***perpetualita**, ž. (z lat. podle aktualita) = zprávy trvalé ceny (Čap.)

perpetuum mobile «perpé-mó-», stř. neskl., lat. = věčný samohyb

perplex, neskl. příd. jm., z lat. = zmatený, spletený (hovor.) || zčešť. *perplexní* [-ně; -nost]

***perplezír**, -u, m. (spřežením perplex s plezír) = náhlé nepřijemné překvapení, ohromení (Ner.)

per rollam, lat. = oběžníkem

persekuce «-ze-», ž., z lat. = pronásledování; -kuční, příd. k tomu; -kutor, -a, m. = pronásledovatel (So.);

persekvovati = pronásledovat

persián «-ziján», -u, m., kožešina; *persiánka*, -nek, ž. = persiánová čepice (Rais);

persiánový límec

Persie «-zije», ž., stát

persifláž, -e, ž., z franc. = posměch, posměšky, úštěpky; *persiflovati* = posměšně napodobovat, -bit, zesměšňovat, -nit

perský [-sky], příd. k Persie

persona «-só-», ž., z lat. = osoba; *p. grata* «grá-» = osoba vítaná, milá, dobře zapsaná; býti ustanoven... *ad personam* = pro svou osobu;

personál «-zo- || -so-», -u, m. = služebnictvo, zaměstnanci;

-nálíe «-líje», -líí, ž. pomn. = osobní data; **-nalita**, ž. = osobnost, osobitost, postava;

personální [-ně] = osobní

personifikace «-zony- || -sony-», ž., z lat. = zosobnění; **-kační**, příd. k tomu; **personifikovati** = zosobnit, -ňovat

perspektiv «-týv», -u, m., z lat. = dalekohled (zastar.);

-tiva «-tý-», ž. = zobrazení prostorových těles v rovině; přenes. = vyhlídka, naděje: p. života (Neum.); mítí špatnou... -vu; **-tivace** «-ty-» obrazu, ž. (Sez.) = perspektivní vyličení, podání; **-tivní** [-tivně] «-týv-» kreslení...

Peršan [-nka], -a, m. = obyvatel Persie; **peršan**, -a, m. = perský koberec (hovor.); **perština**, ž. = perský jazyk

***pertle**, ž., z něm. = lemovka, lemování

perturbace, ž., z lat. = zmatení, porucha

Peru, stř. neskl., stát; **peruánský** prášek...

Peruc, -e, ž., městys v Č.

***peručí**, stř. || **-čina**, ž. = chvojí (Baar, chod.)

Perun, -a, m., pohanský bůh slovan., zosobněný hrom a blesk; **Peruneček**, -čka, m., zdrob. k tomu (Havl., posměš.);

Perunice, ž., jeho žena

peruť, -ti, mn. -ti || řidč. -tě, -ti, -tím, -tích, -tmi || obyč. -těmi, ž. = ptačí křídlo (kniž., básnic.); přenes. básnic. -ti noci, vichru, myšlenky, lásky...; = oddíl letectva;

***perutník**, -a, m. = okřídlenec (Hal.);

perutný = okřídlený, vzletný (básn.): -ná slova; -ná ocel = brusle (Čech) || ***perutý**

perverse «-ze», ž., z lat. = pohlavní zvrácenost, zrůdnost; **pervertsita**, ž. = perversnost; **pervertsni** [-ně; -nost] = pohlavně zvrácený, zrůdný

peřej, -e, ž., obyčej. pomn. -je = slap(y), katarakt(y)

peření, stř., 1. k II peřiti = pažení, lomenice; 2. k I peřiti = peří, něco péřovitého; **peřený**, v. I peřiti

***peřest**, -l, ž. = pestrost (Čech); **peřestý** = pestrý (básnic.)

peří, stř. hromad. k pero 1.; chlubiti se cizím -řím = cizími zásluhami, výtěžky; dušička je v p., o dobrém najedení (lid. a hovor.); **peřičko**, stř., zdrob. k tomu

peřina, ž. = poduška naplněná peřím; **peřinka**, -nek, ž., zdrob. k tomu

I **peřiti** = opatřovat peřím; **peřený** šíp (Jir., zastar.); slož. dokon. o-, v. tam; **za-** koroptev = prostrčit nozdrami perko a zavěsit (mysliv.)

II **peřiti**, snad souvisí s podepřiti = pažiti; zprav. slož. dokon. o- = opažit apod. (lid. a odbor.); **roz-** se = rozmávnouti se (šrám.); **v-** = vtlačit, vtisknout (Vanč.); = vtlačiti se (Č.-Chod)

péřovitý || **pé-** = jsoucí jako peří; **peřový** || **pé-**, příd. k peří

pes [psice], psa, m., domácí zvíře; každý p. z jiné vsi, vesnice, o nestejnosti, různorodosti (lid. a hovor.); žítí spolu, mítí se rádi jako p. a kočka = žít v nepřátelství (t.); mrtvý pes nekouše (přísl.) = mrtvý nepřítel; podob. mnoho psů zajícova smrt (t.);

pes = zlý, necitelný člověk (zhrub.); mítí se jako p. = zle; dostal, že by od něho p. kůrku nevzal; je to pod psa = velmi špatné, podle něm. (lid.);

pes = krátká úloha, výstup divadelní (hovor.)

pesimismus «-simiz-», -mu, m., z lat. pess- = názor pokládající tento svět za špatný, opak optimismu, nálada vidět ve všem samou špatnost, škarohlídství; -*mista* [-*mistka*], m. = stoupenec pesimismu; -*mistický* [-*ky*] «-tyc-» = v duchu pesimismu; -*mističtění*, -tění = stávat se pesimistou (šal.)

peskovati koho = plísnit; slož. dokon. *vy-*, *z-* (odch. s-); *peskovávati*, opak.

peský, z pes-ský = psí, bídný: p. život (zastar.)

pestík, -u, m., z ruš., část květu

pestro-, kmen k pestrý, ve slož.: -*barevný* = pestře zbarvený || *-*barvý* (kniž.); *-*květý*, *-*lesklý*, -*listý*, *-*perý*, *-*skvělý*, *-*skvoucí*

pestrost, v. pestrý;

pestrota, ž. = pestrost

***pestrotkaný** = pestře tkaný (Čech)

pestrý [-*ře*; -*rost*] || **pstrý* (Koll., Heyd., Vrchl., zastar.) = strakatý; přenes. -*rá* společnost = různorodá; -*rá* minulost

***pestř**, -e, ž. = pestrost;

pestřec, původ. -*strce*, pak -*sterce*, odchyl. -*střece*, m., houba (podle pestrosti)

pestřiti se = být pestrý: městský ruch se -*řil* (Čech); slož. dokon. *z-* = učinit pestrým, přenes. rozmanitým, zajímavým (přednášku ukázkami); *za-* se: ná-městí se zapestřilo kroji; slož. nedokon. *zpestřovati*

***pestřitý** = pestrý (kniž.)

***peství** || **pestvo*, stř. = nešlechtnost, rozpustilost (obrozen., nář.)

Pešek, -ška, m., příjm. z Pech; *p.*, -ška, m. (4. = 2., život.), hra

Pešina, m., příjm. z Pech;

Peška, m., příjm. z Pech

Pešť, -ti, ž., maďar. město; *Pešťan* [-*nka*], -a, m. = obyvatel Pešti;

**pešťanský* (Koll., Havl.) || *pešťský*, *pěšťský*, přid. k Pešť

petarda, ž., z franc., druh pumy

***peteče**, ž. pomn. = petechie (lék.), černé neštovice (lid.)

petent [-*tka*], -a, m., z lat. = žadatel, uchazeč, sr. petice

Petera, zdrob. -*rka*, m., příjm. z Petr

petice «-ty-», ž., z lat. = písemná žádost, prosba k úřadu, obci...; *petiční* právo = právo podávat petice; sr. petent

Petíra, m., příjm. z Petr

I **petit** «-tyt», -u, m., z franc. = drobné písmo

II **petit** «-tyt», -u, m. || *petitum*, -ta, stř. = žádost, její obsah, jádro

petitový «-ty-», přid. k I petit

petitum, v. II petit

petlice, ž. = kovová deska s otvorem pro skobu (k zavírání); poutko u oděvu, svorka na spínání vlasů (zast.);

zdrob. -*lička*, ž.

Petr, -a, m., křest. jm. i příjm.; ať je to P. nebo Pavel, P. nebo Čapl = kdokoli (lid.)

Petráveč, -vče, ž., ves na M.

petrefakt, -u, m., z lat. = zkamenělina; *petrifikace*, ž., z lat. = zkamenění, utvrzení; -*fikovati* = učinit ustrnulým, neměnným: p. ustanovení...; nepetrifikované melodie (Olbr.)

petrklič, -e, m. = prvosenka

Petrla, m., příjm. z Petr

petrografický [-*cky*], přid. k

petrografie «-fije», ž., z řeč. = nauka o horninách

petrolej, -e, m., z lat. = skalní olej; -*leják*, -u, m. = vůz, sud na petrolej; -*lejář*, -e, m. = majitel petrolejového pramene; -*jářský*: -ká společnost;

petrolejka, -jek, ž. = rafinerie na petrolej; = petrolejová lamp (Herrm.); -*lejník*, -a, m. = žhář, zločinec; -*lejovka*, -vek, ž. = petrolejka; -*lejový* zápach, pramen

petrolín, -u, m. || -*línka*, ž. = petrolej (lid.)

petrský haléř, v. haléř

Petrů, m. neskl., příjm. z Petr;
paní *Petrová* || *Petrů*;
Petrůj, -e, m., příjm.; od pův.
lid. tvar místo Petrův
Petruše, zdrob. -ška, ž., domác.
tvary k Petronela
petržel (nář. *petru-*), -e, ž., z lat.,
zelenina; v. koza; zdrob. *petr-
želka*, ž.; *petrželový*, příd. k
petržel
Petříček, -řík, m., zdrob. k Petr;
Petřina, m., příjm. z Petr
Petřivalský, m., příjm. z Petř-
valdský (z Petřvaldu)
petunie «-nyje», ž., z lat., květina
petýlko, v. pekýlek
pevně, v. pevný
pevněti, -nějí = stávat se pevný,
stálý; zprav. slož. dokon. *z-
pevnina*, ž. = souvislá zems. souš,
kontinent; *pevninný* || *-ninský*
stát = na pevnině
pevniti = činit pevným; zprav.
slož. dokon. *o-* město = ohradit
..., zabezpečit proti nepříteli;
opevnění, stř., 1. dějově, 2. kon-
krét. = opevňovací zařízení; *při-*
co k čemu = pevně připojit; *u-*
co, aby bylo pevné, pevně vise-
lo...; *u-* pořádek = utvrdit; *u-*
koho, se ve víře, v přesvědčení;
z- = *o-* (zastar.) || = *u-* (kniž.);
**za-* = *u-* (Ner.);
-pevňovati, nedokon. slož. *o-*,
při-, *u-*
pevnost, -i, ž., 1. = vlastnost ně-
koho, něčeho pevného; 2. = o-
pevněné místo, tvrz; *pevnostní*
boj, dělo;
**pevnota*, ž. = pevnina (obroz.);
pevnůstka, ž., zdrob. k pevnost
pevný [-ně] = tuhý, vzdorující
tlaku, lomu..., konsistentní; p.
hrad = opevněný (zastar.);
= stálý, neměnný: p. plat; -né
místo, zaměstnání; = nezmění-
itelný, nezviklatelný...: p. úmysl,
-ná naděje, víra, -né přesvěd-
čení; = jistý: p. krok, hlas, po-
hled, -ná noha, ruka;
-ně státi, věřit, být odhodlán,
přesvědčen || *napevno*: doufat
n. (Ner.); *zamluviti* si co n.;

v. pevnost;

2. stup. *pevnější* [-něji]

pěchota, ž. = pěší vojsko

pěchovati = stlačovat, cpát, udu-
pávat; slož. dokon. *na-* co do
čeho; *u-* co;

pěchovávat, opakov.

pěknícký, *pěknoučký*, *-ňounký* =
velmi pěkný

pěkný [-ně] = hezký, sličný, krás-
ný, příjemný (hoch, den, tvář,
krajina, kniha, hudba, počasí);
chtít býti u všech, na všech
stranách p. (hezký) = všem se
zachovat, všem vyhovět, zalíbiti
se; ty jsi mi pěkný = pěkný
přítel... (ironic.), tys to pěkně
vyvedl... (lid. a hovor.); pěkně
děkovat, poroučeti se; ve význ.
mnohosti: p. věk = (dosti) vy-
soký; -né peníze = (dosti) mno-
ho;

2. stup. *pěknější* [-něji]

***pělka**, -lek, ž. = pěvkyně, píseň

pěna, ž. = bubliny na tekutině
při pohybu, kvašení atp.; p. u
úst; symb. tichosti: býti tichý,
mlčet, poslouchat... jako p. (lid.
a hovor.); mořská pěna, nerost

pění, stř., v. pěti;

pěnice, ž., pták; *pěníčka*, ž.,
zdrob. k tomu

pěníšník, -u, m., v. rhododendron

pěníti = měnit v penu: řeka vlny
-ní (Krásnoh.); pivo... pění =
dělá se na něm pěna || p. se:
řeka... se pění; pění se krev,
o velkém rozhořčení; slož. do-
kon. *z-*: krev se zpěníla; *zpěnění*
kůň...; *za-* = zašumět (Hrub.);
slož. nedokon. *zpěňovati*;

pěnívat, opakov.;

**pěnitý* = zpěněný, jako pěna;

pěnivý = pěnicí: -vá sklenice
(Čech); -vé mýdlo

pěnká, -nek, ž., 1. zdrob. k pěna;
2. = pěnkava (básn.)

pěnkava, ž., pták; *pěnkaví* || *-včí*
hlas...;

pěnkavka, -vek, ž., zdrob. k pěnkava

***pěnný** [-nně], příd. k pěna = pěnnivý: p. hrob. = moře (Čech); = pěnový; -nně se valiti (Nebes.)

pěnovec, -vce, m., nerost, jinak mořská pěna;

pěnovitý [-tě; -tost] = podobný pěně, pěnový;

pěnovka, -vek, ž. = dýmka z mořské pěny;

pěnový, příd. k pěna: -vé cukroví = jako pěna, nadýchané

pěst, -ti || řidč. -tě, ž. = zavřená ruka; v. ježek; symb. síly, násilí (ukázat komu pěst...), něčeho velkého (boule... jako p.), nevhodnosti (hoditi se jako p. na oko); stará výšková míra; jednat... na svou p. = na svůj vrub, podle něm., ale hojně

***pěstba**, ž. = pěstování (jen odborn.); *pěstební* směr

***pěstec**, -tce, m. = pěstitel (Čech)

pěstička, -ček, ž., zdrob. k pěst

pěstitel [-lka], -e, m. = kdo pěstuje; *pěstitelský* [-sky; -ství], příd. k tomu

pěstiti, -štěn(i), obyč. -stěn(i) || časf. *pěstovati* = chovat, ošetřovat, šlechtit: pěstít, pěstovat květiny..., pěstiti si ruce, nehty; pěstovat vědu, umění = vzdělávat, obírat se s nimi, vědecky, umělecky pracovat; pěstovati styky s cizinou... = navazovat, udržovat; slož. dokon. *vy(pěstiti, -pěstovati)*;

pěstívatí, pěstovávatí, opakov.

***pěstka**, -tek, ž., zdrob. k pěst (T. Nov.)

pěstní, příd. k pěst: p. právo;

pěstnice, ž. = palcová zápasnická rukavice; **pěstník**, -a, m. = rohovník

pěstoun [-nka], -a, m. = vychovatel; *pěstounský* [-sky; -ství], příd. k tomu

***pěstovatel**, -e, m. = pěstitel (zastar.)

pěstovati, 1. v. pěstiti; 2. = bít pěstmi; slož. dok. *vy-*, 1. v. pěstiti; 2. *vy-* koho = vyplatit ho pěstmi (Jir., zastar.)

***pěšový**, příd. k pěst

pěšácký, příd. k

pěšák, -a, m. = chodec (Ner.), obyč. = pěší voják

pěšcový, příd. k pěšec;

pěšec, -šce, m. = pěšák (zastar.), nejnižší figurka v šachu

pěší = jdoucí, chodící, ne jedoucí: p. voják, pluk..., turista; pěší cesta = pro pěší, pěšina || = cesta pěšky; v. pěšky

pěšina, ž. = cesta pro pěší; zdrob. **pěšinka**, ž.; podle podoby -nka ve vlasech = místo, kde jsou rozděleny vlasy

***pěškami**, příslov. = pěšky (Jir.);

pěšky, příslov. k pěší = pěším způsobem; je to pěšky jako za vozem = stejné (lid. hovor.)

***pěšmo**, příslov. = pěšky;

***pěšourem** jít = pěšky (vulg.)

pět, v ostat. p. pěti, základ. číslov. = 5; nemít všech p. [smyslů] pohromadě, o slabomyslném (lid. a hovor.); udělati... co, než by napočítal p. = velmi brzy; staví se, jako by neuměl počítat p., do pěti = nechápavě (t.); pět jako pět = všecko jedno (t.); mít se po pěti — špatně; v. čtyři, devět, oblíznouti

pěťáček, -čku, m., zdrob. k

pěťák, -u, m. = pětník (lid. a hovor.)

pěti, pěji, pěn(i) = zpívat (kníž.): p. píseň; p. lásku (Mácha) = p. o lásce, opěvovat ji; p. chválu = chválit, velebit; slož. dokon. *do-*; **o-* slavné činy (Puchm.); *roze-* se chválou (Baar); *za-* píseň, *za-* si;

-pěvovati, slož. nedokon. **do-* = dokončovat pění; *o-* koho, co (běžné) = básnický líčit; *po-* si (Tilsch.), častěji prozpěvovati si, v. zpívatí;

zpívatí, opak., v. tam

pěti-, kmen k pět, ve slož. tvořených podle potřeby, na př.:

-aktový divadelní kus;

-boký hranol

pětice, ž. = pět osob...; do pětice = do pěti, pětkrát

pěti-cípá hvězda; -*cílový* (Ner.); -*členný* výbor; -*čtvrtní* klobouk (Rais, lid.) = velký (jako 5 čtvrtí); -*denní* cesta; -*dílný* spis; -*dobý* takt; -*haléř*, -e, m.; -*hranný*; -*koruna*, ž.; -*korunový*; -*letí*, stř. = doba pěti let; -*letka*, ž. = kvinkvenálka (ojediň.); = pětiletý plán, podle ruš.; -*lístek*; -*letý*; -*měr*, v. pentametr; -*měsíční* dítě

pětina, zdrob. -*nka*, ž. = pátý díl

pěti-násobný [-*ně*] = pětikrát složený, větší, hojnější; **-poschodní* dům (Ner.) || obyč. -*poschodový*; -*procentní*; -*prstý*; -*sedadlový*; -*setletý*: -*tá* památka; -*stěn*, -u, m.; -*stopý* verš;

-*stovka*, -vek, ž.; -*stovkař*, -e, m. = strojvůdce, který zvýší oběh lokomotivy za 24 hodin na 500 km, usiluje o toto zvýšení, propaguje je; -*stý*, řad. číslov. k 500;

-*třídní* škola neboli -*třídká*, ž.; -*úhelník*, -u || -a, m.; -*zlatová* bankovka; -*zuby*; -*zvuk*

pětka, -tek, ž., číslice pět, co jí označeno (pokoj...), pět osob..., pětizlatová bankovka, nedostačtečná (student.)

pětikrát, n i k. -*te*, čísel. příslov. k pět

***pětmecítna** = pětadvacet (zastar.); *pětmecítnaletý* (Arb.) = pětadvacetiletý

pětníček, -čku, m., zdrob. k *pětník*, -u, m. = pětikrejcar, desetihaléř, pětihaléř

pěťsetkrát, n i k. -*te*, čísel. příslov. k 500

pěvec [-*vkyně*], -vce, m. = kdo pěje, zpěvák, člověk i pták; přenes. = básník; *pěvecký* kroužek, -ké umění...; *pěvectvo*, stř. hromad. = pěvci, zpěváci;

**pěvný* [-*ně*; -*nost*] = zpěvný

pří, citoslov. = fuj

přifikus, v. fifikus

přífú, (Herrm.) *přífú*, citosl. = f

přífú, citosl. = fuj

PhDr., zkratka lat. slov philosophiae doctor «-zofie -ktor» = doktor filosofie

pcháč, -e, m., rostl.; lid. = vůbec co píchá;

**pchavý* = pichlavý

pí, zkratka, v. paní

pi, *pí*, *pipí*..., citoslov., kterým se volá na drůbež

pia *fraus* «pija», lat. = zbožná (v dobrém úmyslu) lest, -ný klam

planino «pijaný-», stř., ital. = malé stojaté piano; *pianissimo* «-nysi-», ital. = velmi slabě, tiše (hudeb.); *pianista* [-*tka*], m. = hráč na piano; *piano* «pijá-», ital., 1. příslov. = tiše, slabě (hudeb.); 2. p., stř. = klavír

piarista «pija-», m., z lat. = člen školského duchovního řádu; žertov. = plják; *piaristický* «-styc-» || řídč. -*ristský*, příd. k tomu

plc, citosl. = bác

píce, ž. (souvisí s pítí) = strava pro dobytek

Pícek a *Pí-*, -cka, m., příjm. z přezdívký (stč. plcek = vykrmené prase)

***píci** nádoba = na pití (zastar.)

pícka, -cek, ž., zdrob. k pec

pícní, příd. k píce: p. vápno...;

-cní vůz (Jir.); *pícník*, -u, m. = místo na píci; **pícník* || *pícovník*, -a, m. = voják starající se o píci a obilí (Jir., zastar.);

pícnina, ž. = pícní rostlina

***pícnouti**, -ci = bácnout, střelit (lid.)

***pícovati** || *pi-* = opatřovat píci (zastar., Jir., Suš.)

pícovník, v. pícní

***píčiti se** = pítiti se

píď, -dě || zříd. -di, mn. -dě, -dím, -dích, -děmi, ž. = délka mezi palcem a malíkem natažené ruky, stará délková míra; symb. malosti: den jako p. = krátký; krátká p. žití (Vrchl.); neustoupit ani o p., nepostoupit ani p. rodné země = ani kousíček

píďalčí, příd. k *píďalka*, ž., motýl

***pídilidi**: děti p. = trpasličí (Heyd.)

pídimužík, -a, m. = člověk na píď, maličký, trpaslík

pídití, píď, -dění, původ. = měřit píďí; nyní jen přenes. p. se po kom, po čem = pátrat, slídit; slož. dokon. *do-* se pravdy; *vy-* co (lid.); *pídivati se*, opakov.; *pídivý* [-vě; -vost] = pídicí se píďový, příd. k píď = měřící píď (Ner.)

pieca «pje-sa» || podle výslovn. *piesa*, ž., z franc. *pièce* = hudební skladba

pedestal «pje-», -u, m., z franc. = podstavec, pata sloupu

pierrot «-ró || -rot», -ta, m., franc. = veselá postava pantomimy;

pierrotský [-ský; -ství], příd. k tomu

piesa, v. *pieca*

pieta «pje-», ž., z lat. = zbožná, láskyplná úcta, -ný žal; v umění = Panna Maria s tělem mrtvého Krista na klíně; -ní vzpomínka...; *pietismus* «-tyz-mus», -mu, m., nábožen. hnutí protestantské; -tista, m. = stoupenec pietismu; -tistický «-styc-», příd. k tomu;

pietní [-ně; -nost] = svědčící o pietě, konaný s pietou

***pífka**, ž., mít pífkou na koho = zlost, „spadeno“ (lid. a hovor.)

pístek, v. *beefsteak*

***piglovati**, z něm. *bügeln* = žehlit (lid.)

pigment, -u, m., z lat. = ústrojné barvivo

piha, ž. = pigmentová skvrna v pleti;

**pihatý* || **pihovaný* = pihovatý; *pihovatěti*, -tějí = dostávat pihy; slož. dokon. *z-*;

pihovatý || -vitý [-tě; -tost] = mající pihy

pích, -u, m. = tečka (Rais, obrozen.); = průduch, pór (botan.) || **picha*, ž.

Picha, m., příjm. z Pécha a to z Petr

píchací, příd. = na píchání;

pichadlo, častěji zdrob. -*chátka*, stř. = nástroj na píchání;

píchák || častěji *pichlák*, -u, m. = co píchá, osten, bodlina...

píchatí, nedok. k píchnouti = bodat; slunce píchá; p. vodu = postrkovat vor bidlem (vorař.); = šítí; v. bydlo; neosob. píchá mě u srdce... = mám, cítím bodání, bodavou bolest; mít píchání; p. koho, přenes. = dráždit, popuzovat; slož. dokon.

na- co do čeho; *po-* koho = pobodat; *po-* se o bodlák; *po-* se = blamovati se (vulg.); *roz-* co, si ruce; *u-* koho = pícháním usmrtit atp.;

píchávati, opakov.;

-pichovati, nedokon. slož. *do-* = *po-* (šmil.); *na-* co do čeho; *na-* si to = pospíchat (lid.); *po-*, *pod-* koho (k čemu); *vy-* cizí chyby = úmyslně, škodolibě na ně ukazovat atp.;

v. píchnouti

píchátko, v. *pichadlo*;

pichlák, v. *píchák*;

pichlavý [-vě; -vost] = píchající (trn...); přenes. p. člověk = dělající nepříjemné narážky, dráždící...; -vá řeč; -vé pohledy (So.) = bodavé

píchnouti, -chl, -chnuv, -chnut(i) = bodnout něčím ostrým; p. co = ukrást (hantýr.); p. co na koho = říci, prozradit (vulg.); není do čeho p. = co dělat (lid.); slož. dokon. *na-* co, koho nač; *na-* si to kam = namířiti si (příchůzi), pospíšit (vulg.); *po-* koho k čemu, proti komu, na koho = navést, popudit (lid. a hovor.); *pod-* koho = *po-*; *pod-* co = dát k tomu podnět, podnítit (lid.); *pro-* koho, co; *při-* co k čemu (špendlíkem...); *roz-* co, si prst; *s-* kabát špendlíky; přenes. *s-* co = rychle, nakvap ušít, udělat (lid. a hovor.); *u-* koho nač = přimět; *u-* se nač = zamloutit si co, umínit (t.); *v-* co kam; přenes. *v-* zrak v koho (Krásnoh.); *v-* co do novin = „vpálit“; *vy-* komu,

si oko; přenes. vy- koho odně-
kud = vypudit, vyštvať (lid.);
za- co do čeho, za- si trn do
nohy; za- vepře; za- člověka =
pro-, zabít (vulg.);
v. píchati
pijácký [-cky; -ctví], příd. k
piják [*-jačka], -a, m. = kdo
pije ze zvyku; lid. = klíšť;
piják, -u, m. = pijavý papír;
pijan, -a, m. = piják; **pijanský**
[-ský; -ství], příd. k tomu;
pijatika «-ty-» || -tka (Č.-Chod),
ž. = pijáctví, pití (žertov.);
pijavec, -vce, m. = pijavý papír
(hovor.); = pijan (šrám.);
pijavice || -vka, ž., červ; přenes.
(lid. a hovor.) -vice = dotěra, do-
leza, neodbyta, lichvář;
pijavý papír = ssací
pijeta..., v. pieta
píjeti, -její, opět. k píti (ojediň.
knižně); zprav. nedokon. slož.
do- co, k dokon. dopíti, v. píti;
*na- se = pít; o- se, od-, po- si,
při- komu, roz- se, s- se, u-,
v- zrak do čeho || v- se do čeho
(Čech), za- co
pik, -u, m., 1. z franc. piqué
«piké» = bavlněná látka; 2. z
franc. pique, karta s jednou ze
4 barev, jedna ze 4 barev; v.
pikový
píka, ž., z franc. = kopí; sloužit
od píky «často pi-» = od nejníž-
ší hodnoty, zastávati s počátku
podřízené místo
pikanterie «-ryje», ž., z franc. =
pikantnost; **pikantní** [-ně; -nost]
= ostrý, dráždivý (jídlo), dráž-
divě zajímavý pro choulostivost
(příhoda, vtip)
pikart || **pikhart**, -a, m., z lat. beg-
hardus = člen některých ná-
bož. sekt středov.; přezdívká hu-
sitům a čes. bratřím; **pikhartský**
[-ství], příd. k tomu
píkati, v. pékati
piké, stř. neskl. z franc. piquet ||
zčešť. **piket**, -u, m., hra v karty
pikér, -a, m., z franc. = ředitel
parforsního honu

piket, m., v. piké; = kolik;
piketa, ž., z franc. = piket, hlíd-
ka
piketiti se = pitvořiti se (Rais.
lid.)
pikhart, v. pikart
pikírka || **pikýrka**, ž., podle něm.
z franc. = píchací jehla; **pikíro-
vati** || **piký-** = propichovat vý-
kres..., prošívati; = protrhávat,
jednotit (sazenice)
pikle, -lů, m. pomn. = úklady
***piklhauba**, ž. (Ner.) ||
***piklhaubna**, ž., z něm. = helma
(lid.)
piklink, -u, m., z něm. = uzený
sleď, uzenáč
pikník «-nyk, často -nik», -u, m.,
angl. = hostina, původ. taková,
k níž účastníci přispějí jídlem
i nápoji
***piknosý** = mající špičku nosu
nahoru (Jir., zastar.)
pikola, ž., hudební nástroj
pikolíček, -čka, **pikolík**, -a, m.,
zdrob. k **pikolo**, mn. -lové, m.,
z ital. = číšnický učeň
pikovati, z franc. = pikýrovati
pikový, příd. k pik: p. límeček...
-vá barva, dáma... (v kartách)
***piksla**, ž., z něm. Büchse =
pouzdro, krabice, tabatěrka
***pikulík**, -a, m. = bájeslovný mu-
žíček přinášející štěstí (slov.);
-líček, -čku, m. = kousek bezové
duše (Němc., nářeč.)
pikýrka, ž., **pikýrovati**, v. pikírka
pila, ž., z něm. = nástroj, stroj na
řezání dřeva;
pilař, -e, m. = výrobce pil, ob-
chodník s nimi, majitel pily, děl-
ník pracující pilou; **pilařský**
[-ství], příd. k tomu
Pilát, -a, m., příjm. (biblic.); do-
stati se do něčeho jako P. do
kréda = nevědomky, neprávem,
nezaslouženě
pilčička, ž., zdrob. k pilka
píle, ž. = pilnost, o člověku
pilečka, ž., zdrob. k pilka
pílen, v. pilný; **píleti**, v. pílití
***pilár**, -u, m. = billár (lid.)

pilina, ž. = odpadek při řezání dřeva pilou, drtina; **pilinový**: -vá kamna = na topení pilinami
pilíř, -e, m., z něm. = sloup;
pilířovitý = podobný pilíři
pílit, rozk. pil || ***pílet**, -lejí (Suš.) = chvátat, spěchat (kniž.); hojné je slož. dokon. **po-** si = pospíšiti si
pilka, -lek, ž., zdrob. k pila; mor. tanec
***pilnatý** [-tě] = se zuby jako pila
pilníček, -čku, m., zdrob. k **pilník**, -u, m. = nástroj na pilování; **p.**, -a, m. = pilný žák (žert.)
pilný [-len; -lně; -lno; -lnost] = snaživý, pracovitý; = neodkladný, naléhavý (návrh, dotaz, -ná potřeba, práce);
být pilen čeho = pilně hledět k čemu (Hol.);
-ně pracovat; mít -no || **napilno**; -nost = vlastnost někoho pilného, pile; -nost návrhu..
pilot [-tka], -a || *-ta (Ner.), m., z franc. = lodivod, řidič letadla;
pilota, ž. = zaostřený kůl k zaražení do země;
pilotáž, -e, ž. = pilotování;
pilotka, ž., 1. v. pilot; 2. zdrob. k pilota, ž. (Ner.);
pilotní škola = pro piloty;
pilotovati = zarážet piloty, řídit letadlo, loď;
pilotový most;
pilotský oblek
piloun, -a, m., žralokovitá ryba
pilous, -a, m., brouk
pilovati = obrušovat kov, kovové věci...; přenes. p. řeč, článek, sloh = brousit, uhlazovat, tříbit jazykově, slohově;
slož. dokon. **o-**, **pro-**, **pře-**, **u-** co; **vy-**, přenes. řeč;
pilovávati, opakov.; slož. nedok. **o-**..
pílovitý = jsoucí jako pila
pilulka, -lek, ž. = lék v podobě kuličky; v. hořký; **pilulkovitý** = podobný pilulce
pimprlár, -e, m. = komediant s pimprlaty;

pimprlátka, -tek, stř., zdrob. k **pimprle**, -lete, stř., z něm. = loutka (lid.); posměš. = malý člověk;
pimprlový: -vé divadlo
pimzlík, v. pemzlík
pinakotéka, ž., z řeč. = obrazárna
pínati, opět. k pnouti (ojediň. kniž.); zprav. nedokon. slož.: **do-** šaty, **na-** struny atd. k dokon. dopnouti...; **po-**: rostlina se popíná = pne; sr. popínavý; **pře-** co klenutím = spojovat (Jir.); obloha přepínala Prahu = překlenovala (Ra.); přenes. pře- = přehánět; **roz-** se, přenes. = „roztahovati se“; **vy-** se, přenes. = vyvyšovati se, pnouti se;
-pínávati, opakov.; slož. nedokon. **na-**..
pinceta, v. pinseta
pinč, -e || **pinčl**, **pinčlák**, -a, m., z něm., druh psa
***pindík**, -a || ***pindour**, -a, m. = malý člověk, pěšec (v šachu), něco malého (zhrub.)
ping-pong, -u, m., angl. = stolní tenis
pinie «-pínyje», ž., z lat. = jižní sosna; **piniový** háj
pinka, ž., z aramej. = nádoba na peníze pro hostinského při hře
***pinkati** = ťukat (Baar); = hrát ping-pong (říd.); = cvičně hrát tenis; = vydávati zvuk pink
***pinkl**, -u, m., z něm. = uzel, ranec (lid.); **pinklíček**, -čku, m., zdrob. k **pinklák**, -u, m., zdrob. k pinkl
pinknouti, -kl, -knutí, dok. k pinkati;
pinkot, -u, m. = pinkání
pinseta «-se- || obyč. -ze- || podle něm. -ce-», ž., z franc. pincette = lékař. jemné klíštky, proštěpec
pinta, ž., 1. z ital. = stará tekutá míra, máz; 2. z něm. = stuha, vázanka (nářeč.)
***pinzlíček**, -čku, m., zdrob. k **pinzlík**, -u, m., z něm. = štětec
pion «pijón», -a, m., z franc. = pěšec v šachu

plonýr, -a, m., z franc. = zákopník; přenes. = průkopník (nového směru...), žák jednotné školy, usilující o mimořádné výkony, aby se dobře připravil pro život; *pionýrský* [-sky; -ství], příd. k tomu

pípa, ž., 1. z něm. n. přímo z lat. = kohoutek k stáčení tekutin; 2. = dýmka; sr. nářeč. *pejpa* (Rais); asi totožné s 1. (podle podoby)

pípati, nedokon. k pípnouti: červenka pípá (Heyd.), ptáci pípali (Mršt.); dokon. *za-*; *pípdvati*, opak.; slož. nedok. *o-* = okolkovat (Holeč.);

pípavý [-vě; -vost] = pípající
pipeta, ž., z franc. = násoska
pípl..., v. pl

pipinka || *pipka*, *pipka*, ž. = slepička, kuřátko (dětské; podle volání pi)

pipka, ž., 1. zdrob. k pípa 2. = námořnická lulka;

2. *pipka* || *pipka*, ž., v. pipinka
pipla, m. = kdo se se vším piplá, louda, packal (lid. a hovor.);
p., ž., rostl.;

piplačka, ž. = piplavá práce;
píplati co (Čech) || obyč. -lati se s čím = příliš dlouho, pečlivě, obětavě se obírat, nímrat se, „párat“;

slož. dokon. *vy-* dítě = těžce, obětavě odchovat;

piplávati, opakov.; slož. nedok. *vy-*;

piplavý [-vě; -vost] = co vyžaduje pipláni: -vá práce

pípnouti, pípl, -pnuv, -pnutí = slabě zapísknout, o ptácích; přenes. o lidech, hlav. zápor. ne = nehlesnout, neceknout; slož. *za-*; v. pípati;

pípot, -u, m. = pípání

pirát, -a, m., z lat. = námořní lupič, přenes. = bezohledný kořistník

-**pirati**, v. práti a I, II pítí
pirátský [-sky; -ství], příd. k pirát
pírečko, stř., zdrob. k *pirko*, -rek, stř., zdrob. k pero, péro

pírna, v. perna

pírník, *pir-*, v. II perník

***piroh**, -u, m., sloven. moučné jídlo (Koll.); též rus. jídlo

pirouetta || zčešt. *pirueta*, ž., z franc. = otočení se na patě, hra; -*t(t)ovati* = otáčeti se, hopkovat; -*t(t)ový*, příd. k pirouetta, -rueta

***pirožek**, -žku, m., zdrob. k piroh

***písák**, -a, m. = písař (lid., posměš., Němc., Rais)

písálek, -lka, m. = chatrný spisovatel, škrabal

písanka || *pi-*, ž. = školní sešit na psaní (zastarává)

písárenský, příd. k písárna

Písárky, -rek, ž. pomn., sad v Brně; z Psárky, v. psář

písárna, ž. = kancelář na psaní; -*rnička*, ž., zdrob. k tomu

písař [-řka], -e, m. = kdo píše, napíše (p. starého rukopisu), kdo se živí psaním; v. diurnista; *písaříček*, -čka, m., zdrob. k *písařík*, -a, m., zdrob. k písař;

písařina, ž. = písařství;

písařiti = živiti se psaním;

písařský [-ství], příd. k písař

písař [-lka], -e, m. = kdo napíše, původce: p. dopisu, žádosti, „těchto řádků“

-**písati**, v. psáti;

písačko, stř. = psací kamínek...

písčina, ž. = písčité místo; *písačtý* = kde, v čem je... písek

Písecko, stř. = písecký kraj; *pi-secký*, příd. k Písek

písecký, příd. k starému písec (= písař): p. omyl = písařský (kniž.)

písečný kraj = kde je mnoho písku; *písečník*, -u, m. = písčivost, místo, nádrž na písek; brouk, pták; *písečný* = písčitý; -né zrnko = z. písku (č.-Chod)

písek, -sku, m., sypká hornina; vázat p. (šmil.) = neoženiti se; stavět... na písku = bez pevného základu, předpokladu; sypat komu písek do očí, v. sypati; symb. množství; *Písek*, město

písemka, ž. = písemná práce;

**písemní* = písemný;

písemnictví, stř. = literatura;

**písemník*, -a, m. = spisovatel, písař;

písemnost, zprav. pomn. -ti, ž. = spisy, dopisy, listiny...;

písemný [-ně], příd. k písmo = psaný (ne mluvený): p. projev, jazyk, -ná zpráva

píseň, -sně, ž. = zpěvný slovesný útvar; to je stará p. = co často slyšíme, stará bolest, stížnost atp.; v. housti, chléb 2.; P. písní = píseň šalamounova, bibl. kniha; P. práce, mezinár. dělnická hymna;

**písenka* (Hál.), -ňka (Han.), ž. = písnička

písk, -u, m., 1. = písknutí: mnoho -ku, málo zisku (přísl.); 2. = zárodek ptačího péra

pískací nástroj = na pískání

písař [-řka], -e, m. = kdo dobývá, vozí, prodává písek

pískati = vydávat ostrý, vysoký, pronikavý zvuk; p. na píšťalu...; v. kudla; p. nač, běžný german. místo kašlat, v. tam; slož. dokon. *na-* se (mnoho); v. kozel; *od-* hodiny; *pře-* píšťalu = pokazit; *s-* co = natropit (lid. a hovor.); *vy-* herce, řečníka = pískáním dát najevo nespokojenost; *za-* nač, na koho;

pískávati, opak;

v. písknouti

pískavý || čast. *písklavý* || *pis-* [-vě; -vost] = pískající, vysoký, ostrý (hlas...); -vě mluvit

písklátko, stř., zdrob. k pískle; *písklavý* || *pí-*, v. pískavý; *pískle*, -lete, stř. = neopeřené ptačí mládě, holátko, přenes. = děťátko

písknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. k pískati; slož. *vy-* (překvapením, leknutím); *za-* na koho, na píšťalku; *za-* = hlesnout (Krásnoh.); *-pískovati*, nedokon. slož. *po-* si = spokojeně pískat; *vy-* (o dětech)

***pískora**, m. = kdo píská;

pískoř, -e, m., ryba (podle pískání)

pískot, -u, m. = pískání

pískovati = posypávat pískem, kopat, vybírat písek

pískovcový, příd. k

pískovec, -vce, m., hornina; *pískovice*, ž. = písečná země; *-viště*, stř. = pískové místo; *-vité* = obsahující písek; *pískovna*, -ven. ž. = pískoviště; *pískový*, příd. k písek: p. důl, -vé zlato

písmácký [-cky; -ctví], příd. k *písmák* || **-mař*, -e (Němc.), m. = lidový horlivý čtenář (hlavně Písma)

písmena, ž. = písmeno; *písmenka*, -nek, ž., zdrob. k tomu;

**písmenkář*, -e, m., 1. = kdo se pře o písmenka (obroz.), 2. = kdo se učí písmenům (Rais); *-řský*: *-řské* rozbroje = o písmenka; *-řská* děvčata (Rais);

písmenko, -nek, stř., zdrob. k písmeno

písmenný, příd. k písmeno;

písmeno, stř. = písemné označení hlásky, litera; do písmene (nik. -na) správný...; pomn. -mena = abeceda (zastar., Rais)

***písmě**, písmene, stř. = písmeno (zastar.)

písmo, stř. = úhrn písmen, způsob písemného označování hlásek (latinské...); = umění psát a číst (lid., Němc.); = písemnost (Palac.); = způsob psaní, rukopis; = dopis (lid.); Písmo svaté = Bible; přenes. živé p. přírody (Čech);

znát jazyk slovem i písmem || v slově i v písmě = umět jím mluvit i psát;

písmolijec, -jce, m. = kdo lije písmo; *-jecký* [-ctví], příd. k tomu;

**písmový* jazyk = knižní, proti lidovému (Ner.)

písníčka, -ček, ž., zdrob. k píseň; *-čkář*, -e, m. = skladatel, zpěvák, prodáváč písniček

písnový, příd. k píseň: p. odbor, -vá tvorba, forma

pisoár, v. *pissoir*

-*pisovati*, v. psátí

pissoir || zčešt. *pisoár*, -u, m., z franc. = záchodek

píst, -u, m. = tlouk (na praní); u stroje = těleso pohybující se v dutém válci

pistacie «-cije», ž., strom i jeho plod; -*ciový* [-vě]: -vé semeno; -vě zelený

pistole || -*stule*, ž., z franc. (a tam z čes. *píšťala*) = krátká střelná zbraň; zdrob. -*lka*, -lek, ž.

Píša, -ši, m., příjm. z Pech a to z Petr; podob. *Píšek*, -ška, m.

píšingr, -u, m., z něm. = čokoládový dort z oplatek

**pišišvor*, -a, m., snad z něm. *Spießbürger* = komický šosák, hlupák; Emanuel P., komická postava v rané novočes. humoristické literatuře

píškot, -u, m. = biscuit; -*tový*

Píšť, -tě, ž., ves v Č. i na M.

píšťala, ž. = hudební nástroj; tančit podle cizí -ly (Čech) = podle cizího přání; pomn. -ly = úzké kalhoty, boty (lid.);

píšťalička, ž., zdrob. k *píšťalka*, -lek, ž., zdrob. k *píšťala*

**píšťba*, ž. = hra na píšťalu, pís-kání;

pištec, -tce, m. = hráč na píšťalu;

píštěk, -a, m., pták (původ. = pištec)

píštěl, -e, m. i ž. = odvodný kanálek z hnisavého ložiska, fistule

píštěti, -tí = pískat, o zvuku živočišném, neumělém lidském; = prýštit (lid.); dokon. *za-*;

pištlivati, opak.;

pištlivý [-vě; -vost] = píštělící

Píštora, m., příjm. z lat. *pistor* (= pekař)

**pišťour*, -u, m., m. py- = pysk, ret (zhrub.)

píťácká, ž. = pijácká píseň (Čelak.);

**piták*, -a, m. = pijan (zastar.)

**pitancie*, ž. = pítka (Jir., zastar.)

**pitec*, -tce (Č.-Chod) || *pitel*, -e, m. = piják (zastar., žert.)

pitelný = pitný (říd.)

**piterna*, ž. = místo, kde se pije, hospoda (Č.-Chod)

pitevna, -ven, ž. = místnost na pitvu;

pitevní, příd. k tomu: p. stůl...

pítí, str., k I pítí, 1. dějově (p. vody...), 2. konkrét. = nápoj

I pítí, piji, o tekutinách = polykat, ssát: p. vodu...; (ne)pít = (ne)být pijákem; sr. duha, krev; přenes.: země pije vodu = ssaje do sebe (je-li sucho); slunce pije vláhu = vysouší;

slož. dokon. *do-* vodu (ve sklenici...) || sklenici; *na-* se čeho;

napilý = trochu opilý; *o-* koho, se; sr. opilec; o. koho rohlíkem = nejapně obalamutit (lid. a hovor.);

od- čeho = upít; *po-* (si), o hojném, příjemném pítí;

počna- se = trochu se opít; *pro-* co = pitím utratit; *pře-* se = popít přes míru; *při-* komu na zdraví; *připočna-* se = trochu se opít (Kunět., říd.);

roz- se = dáti se do silného pítí; = rozplynouti se, rozpliznout, o inkoustu, o písmě...;

s- koho, se = úplně se opít; zpříd. *spitý*; *u-* čeho, ze sklenice = trochu vypít; *v-*: země

vpila vláhu = vssála; pleť vpila umělý ruměnec (Neum.); *v-* se do čeho (Ner.) = častějším pítím přijít na chuť čemu; *v-* zrak..., *v-* se do čeho = pozorně,

ztrnule se zahledět; *vy-* víno (ze sklenice) || sklenici = pítím vyprázdnit; vypitá hospoda (Ho. a obec.) = kde hosté všecko vypijí; přenes. *vy-* (si) co = odpýkat, odnést, „odskákat“ (lid. a hovor.); *z-* = o- (kniž.);

v. opilý, zpítý; *za-* co čím = napítí se po čem, někdy pro zahlazení nepříjemné chuti; přenes. *za-* starost... = pítím na ni zapomenout;

v. pítí;

pívatí, -vám, opak.

II pítí, v. pnouti

pitíčko, stř., zdrob. k pítí, citově = dobré pítí

***pítiti se** = páčiti se, odstupovat od úmluvy..., protiviti se (Holeč., lid.); dok. *z-* se; *pítivati se*, opakov.

***pitivo**, stř. = pítí, nápoj;

pitka, -tek, ž. = hromadné pítí;

pitný [-nost] = co lze pít: -ná voda

pitom, -a..., v. pitomý

pitoma || *pitomec*, -mce, m. = pitomý člověk;

pitoměti, -mějí = stávat se pitomý; čast. dokon. *z-*; zpřidav. *zpitomělý* [-le; -lost];

pitomina, ž. = pitomá věc; zdrob. -*minka*, -nek, ž.;

pitomiti koho = činit pitomým; čast. slož. dokon. *z-* (Herrm.);

slož. nedok. *zpitomovati* (šrám.);

pitomý [-mě; -most], původ. = krmený, stč. = ochočený (souvísí s pítí, píce), nč. = tupý, hloupý (jen lid. a nižší hovor.);

p. z hluku = otupený, nevnímavý; -má věc = hloupá, malicherná, nicotná nebo nepříjemná; ojediň. jm. tvar *pitom* (Jir.)

pitoreskní [-ně; -nost], z franc. = malebný

***pitřpacl**, -u, m., z něm. = hořká kořalka (Ner.)

pittsburský, ní k. -rgský, příd. k *Pittsburg*

pitva, -tev, ž. = otvírání a zkoumání mrtvoly, sekce, obdukcce;

pitvati = provádět pitvu; přenes. p. spis... = podrobně rozbírat (hovor.); slož. dokon. *roz-*co, i přenes.;

pitvádati, opakov.; slož. nedok. *roz-*;

***pitvavý** [-vě; -vost] = pitvající, mající sklon k pitvání

***pitvor**, -u, m. (z původ. pri-, při-) = „co je přitvořeno, přistavěno“, předsínka (Jir., slov.);

pitvora, ž., 1. = něco pitvorného; 2. = pitvornost, pitvoření (Zey., Nov.); 3. = pitvorný tvor;

pitvorný [-ně; -nost] = mající podivné tvary, groteskní, fantastický, pitvořící se: p. obličej (Čech), -ná posunčina (šal.), -nost skal (Sedláč.), p. člověk; ***pitvořice**, ž. = karikatura (Koll.);

pitvořití = dělat něco pitvorného, podivného: p. kejkle v mozku (Krásnoh.); obyč. p. se = dělat pitvorné pohyby..., přetvářovati se; p. se po kom = k pitvornosti jej napodobovat; slož. dokon. *z-* co = k pitvornosti pokazit; slož. nedokon. *zpitvořovati*;

pitvořivati, opakov.

pitvůrka, -rek, ž., zdrob. k pitvora (Čech)

plum, v. desiderium

***pivárna**, -ren, ž. = pivní hostinec (Č.-Chod);

pivař, -e, m. = mllovník piva (lid. a hovor.)

pívati, v. pítí

pivečko, -ček, stř., zdrob. k pivo (cit.) || *pivíčko*, stř. (Rub., Herben) || ***piviště** (hovor.)

pivní polévka = z piva; p. tvář (Baar) = prozrazující pijáka piva; p. sklep, nálevna, hostinec neboli *pivnice*, ž.

pivo, stř., nápoj z ječmene (vlast. co se pije, nápoj); mluví z něho p. = je napilý (lid. a hovor.); dát komu na p. = spropitné; malé, velké p. = malá, velká sklenice piva;

pivodus, -sa «-sa», m. = kdo „dusí pivo“, *dupivo* (zast.)

pivoňka, -něk, ž., z lat. *paeonia*, rostl.

pivonoš, -e, m. = sklepník nosící pivo (Č.-Chod)

pivovar (lid. -*vár*), -u, m. = výrobná piva;

***pivovar**, -a, m. = pivovarník, sládek (Jir., zastar.);

pivovárek, -rku, m., zdrob. k pivovar, -u;

pivovarnický [-ctví], příd. k -*varník*, -a, m. = kdo vaří pivo, majitel pivovaru;

pivovarský průmysl neboli -var-
ství, stř.;
pivový [-vě; -vost], příd. k pivo
pixla, ž. = piksla
***pizda**, ž. = řiť (stč. a nářeč.);
pizditi, -zděn(i) = kazit; do-
kon. z- (lid. a hovor.)
***piznouti**, -zl, -znuv, -znut(i) =
udeřit (nářeč., Bezr., Sok.-Tů.)
pizzicato «-cciká-, ní k. -či-», pří-
slov., ital. = drnkavě (hudeb.)
pižla, m. = kdo pižlá;
pižlati = krájetí tupým nožem,
špatně; slož. dokon. na-, u- ap.
pižmo, stř. = vonná mast živočiš-
ného původu, mošus; *pižmoň*,
-ně, m., ssavec; *pižmový*: -vá
vůně
***plac**, -u, m., z něm. = místo,
náměstí (lid.)
plác, citoslov. = pác
plácačka, ž. = hůl s kusem kůže
n. látky na plácání, pleskačka
placák, -u, m. = něco placatého,
plochého (kámen...), plácačka
plácal [-lka], -a, m. = žvanil, tla-
chal;
plácanice || -nina, ž. = žvanění,
jalové povídání (lid. a hovor.);
plácati = pleskat, upleskávat,
bít rukou; déšť začal p. (Ner.);
= tlachat, žvanit (lid. a hovor.);
slož. dokon. na- co nač; na-
domků = ledabyly vystavět (lid.
a hovor.); na- čeho = nažvanit;
po- koho po zádech; u- co; vy-
hlínu, barvy... = plácáním spo-
třebovat; za- co, se = umazat;
plácdvati, opakov.
***placatice** || *placatka*, -tek, ž. =
placatá čepice;
placatý [-tě] = rozplácnutý (ká-
men, čepice)
plácavati, v. plácati;
plácavý = žvanivý
plácek, -cku, m., zdrob. k plac
placení, v. platiti
placenta, ž., z lat. = plodový ko-
láč, vyživovací ústroj zárodků
(lékař.)
placet, lat. = líbí se, schvaluje
se, zprav. zpodstat.: dát p. =
svolení, schválení

-pláceti, v. platiti
placilčka, -ček, ž., zdrob. k placaka
***placírovati** (lid.) || (hovor.) *plasi-*,
z něm. = umístit
placka, -cek, ž., z lat. = placaté
pečivo, vdolek; ryba; šátek na
-ku = plackovitě uvázaný; od-
tud i placaka = šátek tak vá-
zaný;
plackovitý [-tě; -tost] = jsoucí
jako placaka
plácnouti, -cl, -cnuv, -cnut(i), do-
kon. k plácati: p. koho, sebou
do vody; p. si (rukama, do ru-
kou) na znamení dohody; p. co
= prostořece, bez rozmyslu říci;
slož. *při-* co k čemu; *při-* mou-
chu [ke stěně...]; *roz-*; *za-* mou-
chu = plácnutím usmrtit
pláč, -e, m. = prolévání slz jako
výraz, projev citu; v. býti 14..
do 6.;
plačky, příslov. = s pláčem;
***plačna** (Olbr.) || *plačnice* (Suš.),
ž. = žena najatá k pláči o po-
hřbu;
plačtivý [-vě; -vost] = často pla-
čící, náchylný k pláči (o dětech);
-vá hudba = podobná pláči: -vě
= plačky
plafond «-fon», -du (hovor. -onu).
m., z franc. = strop
plagiát, -u, m., z lat. = nepří-
pustné, obyč. nepřiznané, zata-
jované těžení z cizího duševního
díla, krádež duševního majetku
(myšlenky, vynálezu...);
plagiátor [-rka], -a, m. = pů-
vodce plagiátu; -rský [-rsky;
-rství], příd. k tomu
plagovati co, koho = nepřípust-
ně těžiti z čeho, koho, duševně
vykrádat
plahočina, ž. = neúrodná půda
(lid.) || = těžká práce, lopota,
„dřina“; *plahočiti* se, -čení =
lopotiti (se), těžce pracovat,
„dřít“ (se), tlouci se (světem);
dokon. na- se (mnoho); u- se
= „udřít se“;
plahočivý život = těžký, lopotný

- pláchatí** || (zastar.) *plákati* = o-
plachovat: p. rudy (odbor.);
v. pláchnouti
- plachetka**, ž., zdrob. k plachta;
též = plátěný šátek přes tělo,
blána na plodnicích hub
- plachetní**, příd. k plachta: p. loď
neboli *-chetnice*, ž.; *-chetník*, -u,
m. = plachetní parník
- pláchnouti** || (zastar.) *plák-*, -chl,
-chnuv, -chnut(i) = utéci (lid.);
= rychle hořeti: pláchnoucí
vzplanutí sirky (So.);
zprav. slož. dokon. o-, pro- co
= omýt, pro-; s- se sebe pot ||
podmětově dříví spláchne =
rychle shoří (lid. a hovor.); u-
= utéci; vy- co, si ústa;
-plachovati, nedokon. slož. o-...
- plachost**, v. plachý
- plachovati**, v. pláchnouti
- plachta**, -chet, ž. = velký kus
plátna na přikrytí, nošení; p. do
postele, na vůz, na trávu; lodní
p., na řízení pohybu lodí; svi-
nout -ty, přenes. = přestat o
něco usilovat (šmil.); v. ležeti;
plachtář, -e, m. = výrobce pla-
chet; *plachtář* || l é p e -tář [-tář-
ka] = kdo plachtí; *plachtařský*
[-řský; -řství], příd. k tomu;
plachtiti, -tění = letět, létat na
bezmotorovém letadle, jezdit v
plachtovém člunu;
plachtoví, stř. hromad. = plachty;
plachtovina, ž. = plachtové plát-
no;
plachtový let = plachtění; -vý
odbor = plachtařský; -vá loď
(Jir.), obyč. plachetní; -vé plát-
no = na plachty
- plachý** [**placho* || *plaše*; *plachost*]
= bázlivý, lekavý, prchající před
lidmi, vyhýbající se jim, nesmě-
lý: -chá zvěř, -chý člověk, po-
hled; = prudký, divoký, „spla-
šený“ (říd. kniž.); = lichý, planý
(t.); *placho* = *plaše* (Jir.);
2. stup. *plašejší* [-šeji] || *plašší*
- plaid** || zčešť. *pléd*, -u, m., z angl.
= šátek, přehoz, cestovní po-
krývka
- plaidoyer** «plédoajé», stř. neskl. ||
-ru, m., franc. = řeč obhájce u
soudu; *plaidovati* pro koho, proč
= mluvit, přimlouvati se, hájit
- plaisir** || obyč. zčešť. *plezír*, -u,
m., z franc. = zábava, vyrazení
(jen hovor.)
- plakát**, -u, m., z něm. = nástěnné
návěští; *plakátek*, -tku, m.,
zdrob. k tomu;
plakátovací ústav = na plakáto-
vání; *plakátovati* řeč = vyvěsit
jako plakát, uveřejnit plakátem
- plakati**, pláči..., plač, přech. pláče,
plačíc || plakaje = prolévati slzy
(podmětově); p. žalem, radostí...
|| z radosti, ze žalu; p. nad kým,
čím, pro koho, proč; nebe, ob-
loha pláče, o dešti; p. velikým
pláčem = velmi, usedavě (básn.)
|| básnic. předmětově: p. hořké
slzy; slzy tajně plakané (Ner.);
nebesa pláčí zlatý déšť (Krás-
noh.); slož. dokon. na- se (mno-
ho); o- koho, co = (pláčem)
oželet; po- si (trochu); pro-
celou noc; roz- koho = pohnout
k pláči; roz- se = dít se do
velkého pláče; nebe se rozpla-
kalo (Ner.); u-; v. uplakaný;
vy- si co = pláčem vymoci; vy-
si oči = pláčem zničit; vy- se
(dosyta); z- nad kým, čím =
za- ze soucitu, z útrpnosti, musít
politovat: člověk by nad ním
zplakal; z- nad výdělkem, o
zklamání; za-, prostě dokon.;
plakávati, opak.; slož. nedok. o-
koho, co; po- = v přestávkách
plakati
- plákati**, v. pláchatí
- plaketa**, ž., z franc. = deska s ná-
pisem... na něčí počest...
- pláknouti**, v. pláchnouti
- plam**, -u, m. (jen básn.) || zprav.
plamen, -e, m. = ohnivý sloup,
jazyk: hořet plamenem; být v
jednom -ni = hořet mnoha pla-
meny; přenes. p. nedočkavosti
(šmil.), vášně...; p. v očích =
žár (v nadšení, v hněvu...); líce
v -ni = zardělé (čech)
- *plamenatí** = planouti (Ner.)

plamének || *-mínělo, -nku, m.*,
zdrob. k plamen

***plameněti**, *-nějí* = plamenati (čelak.)

plamínek, v. **plamének**

plameniti = rozpalovat (říd. kniž.);
p. se = hořet plamenem (t.);
slož. dok. *roz-*, v. tam;

***plamenitý** [*-tě*] = planoucí;
hořet *-tě* = plamenem (Jir.)

plaménka || *-menka, -nek, ž.*, rostl.,
flox

plamenný [*-nně; -nnost*] = vydávající plamen: p. meč (bibl.),
-nná záře (Mácha); přenes. p. zrak, *-nná láska* (Vrchl.); = nadšený: p. projev, *-nná řeč*, slova, *-nná výmluvnost*; *-nnost* slova (Bráf)

plamka || *plá-*, *-mek, ž.* = barevná skvrna (odb.)

plán, *-u, m.*, z něm. = záměr, úmysl, návrh, půdorys, skizza: p. stavby, cesty..., finanční, výrobní... p.; mít *-ny* do budoucnosti; zmařiti či *-ny*; v. křížiti

pláň, *-ně* || řídč. *pláně*, *ž.*, 1. = planý strom, častěji *pláňka*, v. tam; 2. = planina; přenes. = hladina: jezerní p. (Čech), vodní (Krásnoh.)

plánař [*-řka*], *-e, m.* = kdo má na starosti výrobní plán

***plánař**, *ž.* = velká „pláň“, plocha

***planda**, *ž.* = plandavý šat ||
***plandačka**, *-ček, ž.* || ***plandák**,
plandák, -u, m.;

plandák || **-ďák, -a, m.* = kdo nosí plandu, kněz (hanl.);

plandat = plouhat, vláčet po zemi (lid.); p. || p. se, o šatu = být volný, vláčet, plouhat se; p. se městem (Vr.); p. se ke stolu (Čap.) = šourati se; **plandavý** = plandající se; *-vé kalhoty* (Mrš., Čap.)

plánek, *-nku, m.*, zdrob. k plán

planeta, *ž.*, z řeč., 1. = oběžnice; být narozen na špatné planetě = mít ve všem neúspěch; 2. = lístek s předpovědí osudu;

planetární soustava; *-tář, -e, m.* = vykladač osudu z planet; = kniha o osudu podle planet (Ner.); = prodáváč planet 2.

pláně, *ž.*, v. *pláň*; *pláně, -něte*, stř. = planý plod ovocný, strom

planěti, *-nějí* = stávat se planý; čast. slož. dokon. *z-*: hruška *zplaněla*; přenes. hoch *zplaněl* (šmil.); duch jejich *zplaněl* (Suš.); realism *-něl* (šal.)

Plánice, *ž. jedn.*, město v Č.

planimetrický «*-ny-*», příd. k *planimetrie* «*-nymetryje*», *ž.*, z lat. = nauka o rovinných útvech

planina, *ž.* = „plané“ místo, bez stromů, *pláň*; *planinka*, *ž.*, zdrob. k tomu

***planírovati**, v. **planýrovati**

plaňka (*-nka, Ner.*), *-něk, ž.* = tyč na ohrazování, lať (původ. z planých stromů);

pláňka (nářeč. *plaňka*), *ž.*, zdrob. k *pláň* 1. = planý strom;

plaňkovati = ohrazovat *plaňkami* (Palac., Jir.);

plaňkoví, stř. hromad. = *plaňky*: *-kový plot*

plankt || *-tus, -tu, m.*, z lat. = pláč, pašijová hra

planouti, *-nuv, -nul, -nutí* = hořet plamenem, plápolat, plát: přenes. oko *plane* (Kunět.); p. hněvem; zpřídav. *-noucí* zrak; *-noucí* touha (Čech); slož. dokon. *vz-*, o citu, ohni, boji...; *vz-* láskou, hněvem; *za-* (básnic.) = zarditi se (Čech); *zaplánul* mír (Krásnoh.); **poza-* krásou (Čech)

plánovatel [*-lka*], *-e, m.* = kdo plánuje;

plánovati co = zamýšlet (Mach.); = dělat plány; p. výrobu... = řídit... podle plánu

plánovitý [*-tě; -tost*] = podle plánu, soustavný: *-té* hospodaření; *-tě* postupovat

***planta**, *ž.* = halena (lid., Ner., Jir.)

plantáž, -e, ž., z franc. = pole s užitkovými rostlinami, hlavně tropic., s čajem, s tabákem...; *plantážnický* [-cky; -ctví], příd. k -žník, -a, m. = majitel plantáže; přenes. = krutý zaměstnavatel

planý [-ně; -nost] = nepěstěný, jalový, neúrodný: p. strom, -né ovoce, -ná růže, země; -né neštovice, druh -vic; přenes. = jalový, prázdný, zbytečný, nepřesvědčivý, bez příčiny (důkaz, povyk, poplach, nářek, řeč, výmluva, obavy, pověsti); -ně mluvit, slibovat... || *naplano*

***planýrka**, -rek, ž., z něm. = planýrování; *planýrovati* = srovnávat, u-; slož. dokon. s- (lid. a hovor. odbor.)

planžet, -u, m., z franc. = kostice... ve šněrovačce, v živůtku

plápol, -u, m. = plápolání; hořet -lem = plápolavě;

plápolati = hořet plamenem, planout; přenes. p. touhou (Čech), hněvem...; slož. dokon. vz- (Čech); za-; přenes. pohled -lal (Krásnoh.);

plápolavý oheň = plápolající; -vé oči (Čech);

plápoliště, stř. = rozlehlé místo (Baar, nářeč.);

**plápolný* = plamenný: -né díky (Čelak.)

***plasa**, ž. = pruh země (obrozen., zastar., možná z ruš. n. z pol.)

plásk, citoslov. = plesk;

pláskati = pleskat; slož. dokon. na- apod.;

pláskávati, opakov.;

plásknouti, -kl, -knuv, -knut(i) = plesknouti

***plásknouti**, -kl, -knutí = splaskovat; zprav. slož. dokon. s-, v. tam

plasma «pláz-», -my, ž. || -matu, stř., z řeč. = živý obsah buňky

plást, -u, m. = deskovitý kus, vrstva: p. medu, těsta, másla || *p., ž. (asi podle ruš.) = prostor, kus země (Čech)

plastelína || -sti-, ž. || -stilín, -u, m. «stylin(a)» = tvárná hmota k modelování

plástev, -stve, ž. = plást medu; *plástevný* = v plástech

plastický [-cky] «-tyc-», z řeč. = tvárný, trojrozměrný: -ká hlína, mapa; -ké umění = sochařství, řezbářství...; -ká operace = napravující, obnovující tělesné tvary; přenes. = výstižný, výrazný: p. sloh, -ká řeč; -ky co vylíčit; 2. stup. -stičtější [-jí];

-stičnost, -i, ž. = plastický ráz;

plastik, -a, m. = umělec pracující plasticky; -stika, ž. = plastické umění, -cká díla; = plastičnost; = plastická chirurgie

plastilin(a), v. plastelína

plástový, příd. k plást: -vé těsto

plastron, -u, zdrob. -nek, -nku, m., z franc. = náprsenka

plástvový, příd. k plástev

plaše, v. plachý

plašiti = činit plachým, rozhánět:

p. koně, holuby; koně se -ší;

p. lidi = lekat, strašit (lid. a hovor.); = zapuzovat: p. nemilé myšlenky; den plašil noční stíny (Vrchl.);

p. spánek s čela (Čech); p. se za děvčaty = být „splašený“ (lid.);

slož. dokon. na- koho = postrašit; po- zvěř;

poplašený, přenes. = polekaný (lid. a hovor.); sr. poplach; roz-

= rozehnat; s-: koně se splašily;

s- se, o člověku = zbrknouti se; v. splašenec; vy- = vypudit; za-

zloděje, zvěř, přenes. zármutek... = zapudit. zahnat;

-*plašovati*, nedokon. slož. vy-, za-; *plašivati*, opakov.

plášť, -tě, m. = svrchní kabát; = ochranný obal (střely...); symb. ochrany: p. záštity (Čech); být kam vítr, tam p. (přísl.), o nestálosti;

plášťěnka, -nek, ž. = přehoz přes ramena, mantila, pelerina;

plášťíček, -čku, m., zdrob. k

plášťík, -u, m., zdrob. k plášť;

plášťový: -vá látka

plat, -u, m., 1. = placení, 2. = odměna za práci, služné: v. běžeti, bráti, královský; v. naplat
plát, -u, m., z něm. = kovová deska, něco jí podobného (p. šunky...), část brnění
platan, -u, m., z lat., strom; -*nový*
platba, -teb, ž. = placení (jen odbor.)
plátce, m. = kdo platí, platič (odbor.)
plateau «-tó», stř. neskl., franc. = náhorní rovina
platebna, -ben, ž. = místnost, místo, kde se platí;
platební, příd. k platba: p. lhůta, příkaz...
pláteček, -čku, m., zdrob. k plátek
platejs, -e, m., mořská ryba
plátek, -tku, m., zdrob. k plát = tenký plát, lístek, tenký řízek (šunky...); přenes. = obskurní časopis (hovor.)
platen, v. platný
plátenice, ž. 1. v. pláteník; 2. pomn. = plátěné kalhoty (lid.);
plátenický [-ctví], příd. k
pláteník [-nice], -a, m. = výrobce plátna, obchodník s ním
pláténko || *plátýnko*, -nek, stř., zdrob. k plátno; často = kus plátna k něčemu přizpůsobený
***plátev**, -tve, ž. = plát (Heyd.)
plátěnka, -nek, ž. = plátěná sukně (lid.);
plátěnky, ž. pomn. = plátěné kalhoty (t.);
plátěný = z plátna: -ná sukně...
platforma, ž., z franc. = plošina..., přenes. = základ, -dna sjednocení, činnosti (hovor.)
pláti, plaji... || plám (rozkl. plaň, od planouti), plaje, -jíc, pláv, plál, plání = planout, plápolat: p. láskou, nadšením...; zrak plá ze tmy = září, svítí (Vrchl.); řefáby plají (t.) = červenají se; slož. dokon. *roze-* se: erotické rozeplání (Sez.); básniřčino rozeplání (Praž.); *vz-* láskou..., cit vzplál || **vze-* (Hlaváč.); *zaruměncem* (Baar);

plávati, opakov. (básnic.); slož. nedok. *vz-*, *z-* (Čech), *za-* (Erb.)
platicí číšník = kterému se platí, platober;
platič, -e, m. = plátce; = kdo má platit (Vr.);
platidlo, -del, stř. = čím se platí
platina «-ty-», ž., z franc., drahý kov; *platinový* = z platiny
***platitel**, -e, m. = plátce
platiti, -cen(í) = dávat peníze za zboží, práci...: p. byt || za byt; p. dluh, útratu; p. lékaři (za léčení) ap. || lékaře; p. od práce, od užití... || za práci...; p. z bytu ...; v. hotový, pata;
 podmětově = mít platnost, hodnotu, býti závazný: peníze platí; zákon platí pro všechny; žito velmi platí = je drahé; dané slovo platí = dodržuje se, má se, musí dodržet; to u něho nic neplatí = neznamená, nehledí k tomu; platí = je, máme (to) smluveno, dohodnuto; platiti za odborníka = být pokládán (ne-ní nespr.); platí to také o tobě = vztahuje se to na tebe, má platnost pro tebe;
 poznámka platí všem, té otázce platily jeho projevy (Bráf) atp., nečes. (nejde o platnost) m. byla řečena proto, aby si jí všimli všichni, projevy se týkaly otázky, obíraly se s otázkou; podob. návštěva platí tobě m. týče se tebe, jdu k tobě, chci mluvit s tebou, tebe navštívit; slož. dokon. *do-* účet = zaplatiti zbytek; *do-* nač = pykati zač (lid. a hovor.); sr. doplatek; *na-* se (mnoho); *o-* dluh = za-, vyrovnat; *o-* návštěvu = opětovat; v. oplátka; *od-* dobrým za zlé; v. odplata; *po-* (si) dluhy; *po-* za koho = za-; *pod-* koho = získat penězi (aby nám vyhověl...); *pře-* co = příliš drahé zaplatit; *pře-* koho = dáti více než on; sr. přeplatek; *před-* (si) časopis = napřed zaplatit; *při-* (si) nač = za-více; sr. příplatek; *s-* dluh =

za- (po částech); v. splátka; u-
dluh = za-, s-; u- koho = pod-;
v. úplata; v- co kam = zaplatit
(odbor.); vy- služné... = dát,
odevzdat; vy- zástavu = zapla-
cením dostati zpět; vy- syna
z vojny (v starších dobách) =
penězi vykoupit; to se vyplatí
= stojí za to, přinese větší užit-
tek, než co to stálo; sr. vý-
plata; za- dluh..., prostě dokon.;
za- lékaři (za léčení) || lékaře...,
za- poslovi... (za donesení);
-pláceti, -ceji; slož. nedok. do-,
o- atd. k doplatiti...; -placovati,
nedokon. slož. od-... (zastar.), s-
(Zey.);

plativati, opakov.

*platněř || -nýř, -e, m. = výrobce
plátů, zbrojíř (zastar., Jir.);
Platněřská ul. v Praze

platno, -nost, v. platný

plátno, -ten, stř. = tkanina ze lnu,
z konopí...; symb. bělosti, ten-
kosti; (malíř.) p. = velký obraz
(hovor.); p. v biografu = pro-
mítací stěna

platný [-ten; -tně; -tnost] = ma-
jící hodnotu, cenu, prohlášený,
uznávaný za platidlo, za závaz-
ný, „platící“: p. peníz, zákon,
-tné nařízení; p. důvod = závaž-
ný; podob. -tná omluva; p. komu
= prospěšný, užitečný; p. člen
společnosti; -tná pomoc; není mu
to nic -tno; není mu nic -ten ||
-tný; -tně pomáhat; -tnost zá-
kona

plató, v. plateau

Plato || Platon «-tón», -tona, m.,
řec. filosof

platober, -a || -berce, m. = sklep-
ník, který bere peníze, kterému
se platí, platící (říd.)

Platon, v. Plato;

platonický [-ky] «platonyc-»: -ká
láska = ideální; milovat -ky;
platonik, -a, m. = stoupenec,
znalec Platona; -nik v lásce
(Sez.);

-nismus «-nyzmus», -mu, m. =
Platonova filosofie;

platonský: -ká otázka

platový, příd. k plat: p. zákon, -vé
srážky

plátový, příd. k plát: -vé brnění
(Jir.)

plátýnko, v. pláténko

*plaušovati, z něm. = klamati slo-
vy (lid.; slabší než bulíkovat)

Plaváček, -čka, m., pohádkový
hrdina

*plavajz, -u, m., z něm. Bleiweiß
= „olůvko“, tužka (zastar. lid.);
plavajzník, -a, m. = „ptáček“,
dareba... (t.); plavajzovati, do-
kon. vy- jednu (facku) (Ner. z
hantýr.)

plavák, -a, m. = plavý kůň;

plavák || plovák, -u, m. = před-
mět plovoucí na tekutině a uka-
zující n. regulující její výšku
ap., zátka na konci rybář. šňů-
ry; plavák, 2., 4. -a (život.) =
děšť (lid.)

plávati, v. pláti

plavati, -vu n. -vám, plav n. -vej,
-vaje, -jíc || plovati, -vu n. -vám,
plov, obyč. -vej, plova, -vouc n.
plovaje || plouti, plují, plul (za-
star. ploul)... = pohybovati se
na vodě (o věcech zprav. plou-
ti): umět plavat, plovat || loď
pluje; plouti s proudem (času,
doby...) = poddávati se době,
většinou; maso plave v omastku
= je v hojném omastku (lid.);
plavat v bohatství = mít hoj-
nost (lid. a hovor.); už plav(ej)
= jdi (lid.); p. při zkoušce =
neumět (lid. a hovor.);

slož. dokon. do(plavati, plovati,
plouti) k břehu; o-, obeplouti
zemi; odplouti od břehu...; loď
odplula; proplouti úskalím; pře-
plavati, -plovati, -plouti řeku;
při- k břehu; u- = od-; vy- nad
vodu, na břeh, vy-plouti z pří-
stavu; zaplavati, -plovati si;

plavávati || plo-, opak.;

-plouvati, k plouti, nedok. slož.
do-; obe- svět; od-: den odplou-
vá (Chal.); v- kam; vy- z hloub-
ky (Vr.)

plavatka, ž. || -vátka, stř. = boje;
= plavák na hořlavině pro knot

plavba, -veb, ž. = plavení, doprava po vodě

plavčí, příd. k plavec = plavecký: p. oděv (Ner.); p. hlava (Čech) = plavcova; **plavčík**, -a, m. = plavecký učeň, mistr, dozorce v plovárně; **plavčítí** = plavat (hovor.)

plavební, příd. k plavba: p. společnost...

plavec [-vkně], -vce, m. = kdo plave, umí plavat, lodník; **plavecký** [-ctv], příd. k tomu

Plaveč, -vče, ž., vsi

plávek || **splávek**, -vku, m. = rybář. plavák

plavení, -ný, v. plaviti

***plavěti**, -vějí = stávat se plavý
plavidlo, -del, stř. = vodní dopravní prostředek

I ***plaviti** = barviti do plava; pl. se = plavěti; klobouk se -ví = vybledá (šmil., lid.);

II **plaviti** = dopravovat po vodě; p. se po moři; = brodit (koně...); p. křidu, rudu = vodou čistit; **plavená** křída; slož. dokon. **do-co**, se kam; **na-**, o nanesení vodou; sr. náplav; **od-**: voda odplavila most; **od-** se kam; **pro-** se vídeňským životem (Ner.) = proplavat, poznat; **pře-** co, se; sr. přeplavba; **při-** co kam; **vy-** zlato z písku, koně; **za-** = zanešt, zalít, o vodě (louku pískem, doly); přenes. **za-** koho zprávami, novinami = zahrnout; zaplavila jí nitro vzpomínka (Baar); sr. záplava;

-**plavovati**, nedok. slož. **od-**...;

pod- = nadnášet (šrák.);

plavivati, -vám, opak.

plavka, -vek, ž. = plavá kráva, kobyla; pomn. **plavky** = koupací (na plavání) oblek, kalhoty

plavkyně, v. plavec

plavný [-ně; -nost] = jako plavající, lehký, svižný (kníž., básn.): p. krok, skok; -ná dívka

plavohnědý = hnědý do plava;

***plavoplavý** = silně plavý;

plavovlásek [-ska], -ska, m. =

plavovlasý člověk;

plavovlasý = s plavými vlasy;

plavožlutý = plavě žlutý

plavuň, -ně, ž., z ruš., rostl.; -**ňový**

plavý [-vě; -vost] = tmavožlutý, popelavý

play «plej», v. fair

plaz, -a, m., živočich; p., -u, m. = splaz, smyk, kluzká cesta na spouštění dříví, dřevo, kov, po kterém se něco smýká

plaziti, -zení = smýkat, vléci: p. ohon (Jungm.); p. jazyk = vyplazovat (říd.);

obyč. **p.** se po zemi, po břiše ...; okurky se -zí po zemi; přenes. **p.** se před kým = podlízat komu, otrocky se k němu chovat (lid. a hovor.); slož. dokon. **do-** se kam; **pro-** se křovím; **při-** se ke komu; **vy-** jazyk, obyč. vypláznouti; **vy-** se = vylézt;

plazivati, -vám, opak.

plazivý [-vě; -vost] = plazící se (keř...); p. jazyk (Ner.) = který se rád vyplazuje; p. nepřítel (Neum.) = plížící se

pláž, -e, ž., z franc. = (mořské) pobřeží; **plážový** oblek... = na pláž

***pleban** «-án», -a, m., z lat. = vesnický farář (zastar., Jir.)

plebej, -e || obyč. -**jec**, -jce || zříd. -**jčik**, -a, m., z lat. = člověk z lidu, prostý, neurozený (hanl.); **plebejský** [-sky; -ství] = prostý..., často = sprostý

plebiscit, -u, m., z lat. = hlasování, usnesení lidu; -**tní** komise

plec, -ce, ž. = plece (básn. a lid.); **plecátko**, -tek, stř., zdrob. k plece (o mase);

plecatý = se širokými pleci || **plecitý** [-tě]: -tá země (Hal.); dýchatí -tě (šrák.) = hluboce; sr. příjm. **Plecitý**

plece, stř., 1. u zvířete = maso na lopatkách; 2. u člověka, obyčej. pomn. = vrchní část zad, ramena

plecí stroj = na plení

plecitý, v. plecatý

plecko, -cek, stř., zdrob. k plece (o mase)

*plecnatý = plecatý;

plecni, příd. k *plece*

plečka, -ček, ž., 1. = plející žena, 2. = plecí nářadí

pléd, v. *plaid*

pledoajé, *pledovati*, v. *plaidoyer*

plech, -u, m., z něm. = tenký kovový plát; symb. tuhosti: plátno jako p. (Němc.); pomn. *plechy* = plechové hudební nástroje (lid.);

plecháč, -e, m. = plechová nádoba apod.; zdrob. -ček, -čku, m.;

plecháček, -u, m. = plecháček (Havlíč.); *plechovec*, -vce, m. = plecháček (Ner.); -chovice || -chovka, -vek, ž. = plechová lžice, kovec, krabice...;

plechový = z plechu

*plechý život = dobrý (Suš.), nic plechého = kloudného (Kosm.; nářeč.); sr. *neplecha*

plein-air, *pleinair* || zčešř. *plenér*, -u, m., z franc. = volný vzduch; malovat v -ru = v plném světle, ve volné přírodě; slovesný *plein-air* (Sez.); -rista, m. = malíř v plenéru; -rový: -rové malby; -roví lidé (šal.) = milující volný vzduch, volnou přírodu

Plejada «-já-», ž., jedna ze sedmi bájeslovných řec. bytostí; pomn. -dy = Kuřátka, souhvězdí; *plejada*, ž. = skupina sedmi vynikajících básníků řec. a později franc.

plemenice, ž. = plemenná samice; -ník, -a, m., 1. = plemenný býk, kanec; 2. = muž z téhož plemene (šafař., čelak.)

plemeniti se = rozmnožovati se; slož. dokon. *roz-* se: myši se rozplemenily; *vy-* = vyhubit; slož. nedokon. *rozplemeňovati se*

plemenitba, -teb, ž. = pleměnění, chování na plemeno

*plemenivý = hojně se plemenící, mající mnoho dětí (Vr.)

plemeno, v. *plémě*;

plemenný dobytek = chovaný na plemeno; -nná příbuznost = mezi plemeny; p. boj, -nné záští, -nné rysy

plémě, plemene (kniž.) || *plemeno*, -na, stř. = řada příbuzných národů, rasa; = odruda (přírodopis.); = chov: býti z dobrého -na (o dobytku); dobytek na -no

plen, -u, m. = plenění, kořist: vydat město nepříteli v p.; zajmout koho v p. (čech) = vzít k sobě, zaujmout pro sebe

plena || **plé-*, *plí-*, ž. = rouška k zavínování malých dětí n. jako šátek na hlavu, u Ralse = pokrývka na postel apod.; mozková p. = obalná blána

plenárka, -rek, ž. = plenární schůze;

plenární, příd. k *plenum*. p. schůze = schůze plena

**pleňas*, -a, m., z ruš. = váleč. zajatec (hanl.)

plénčička, ž., zdrob. k *plena*, *plénka*
plenér, v. *plein-air*

**pleník* [-nice], -a, m., z ruš. = zajatec

plenitel, -e, m. = kdo plení;

pleniti = hubit, vykořisťovat (zem); přenes. p. kasu (Baar) = vyprazdňovat; p. koho, či tělo, nitro, duši = ničit, hubit (kniž.); p. cizí práci = vykořisťovat; slož. dokon. *po-* kraj, duši, nitro; popleněný životem (Klič.); *vy-* předsudky, plevel = vyhubit, vykořenit; **z-* = po-;

plenivý = plenící

plenka, -nek, ž., zdrob. k *plena*: hnutí... je v plenkách = v záčátcích

**plennice*, ž. = zajatkyně (Zey., Jir.)

plenta, ž., z něm. = zástěna, záclona

plenum «plé-», -na, stř., lat. = plné, valné shromáždění

pleonasmus «-zmus», -mu, z řeč. = hromadění souznačných slov (běžeti během...); -nastický [-ky] «-styc-», příd. k tomu

**plerésa* «-za» (*pleureusa* || *ple-reusa*), ž., franc. = péro (na klobouku)

ples, -u, m. = velká taneční zábava, „bál“; = plesání, radost ... (básnic.); zlata p. = třpyt (Heyd.);

plesati || (zastar.) **plé-**, -sám || (zastar.) **pléši**, původ. = tancovat, nyní = radovati se, jásat (kníž., básnic.); slož. dokon. ***z-**, **za-**; **plesávatí**, opakov.;

***plesavý** = plesající, jásavý, radostný: -vé díkůčinění (Suš.)

plaisir, -sir, v. plaisir;

plesírovati, y. plezírovati

plesk, citoslov. vystihující zvuk při uhození rukou..., uhození samo; zpodstat. **p.**, -u, m.: pleskem vlepít (Č.-Chod);

třesky plesky (n i k. třesky, plesky) = láry fáry, plané povídání;

***pleska**, m. = pleskal;

pleskač, -e, m., 1. = povídálek, žvanil; 2. = plácačka;

pleskáč, -e, m. = pleskatý kámen; zdrob. -ček, -čku, m.;

pleskačka, -ček, ž., 1. = plácačka; 2. = plácání, plané povídání (Vrchl.);

pleskal [-lka], -a, m. = pleskač 1.;

pleskanice, ž. = pleskačka 2.; = plískanice (říd.)

pleskatí, -kám = dělat plesk, narážet na něco, bít rukou... a vzbuzovati zvuk: dešť pleskal do oken (Jir.); **p.** koho po zádech ... = plácát; **p.** stezku (Rais) = pleskáním rovnat, stlačovat, plácát; = plácát, žvanit (lid. a hovor.);

slož. dokon. **na-** co, čeho naž = prudce, nedbale naházet, naplácát; **na-** toho = mnoho nahazovat; **o-** co hlinou; mítí tváře jako **opleskané** = kulaté; **po-** koho; **u-** cestičku, máslo; kůň, jako by ho z másla upleskal (Kosm.); **vy-** všecko = vyžvanit; **pleskávatí**, opak.; slož. nedokon. **po-** koho apod.; v. plesknouti

pleskatý = placatý, plochý

***pleskně** padnout = s plesknutím (Kos.)

plesknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. k pleskati: **p.** koho; **p.** sebou o zem; **p.** co = bez rozmyslu, prostořece říci

pleskot, -u, m. = pleskání

plesnivák, -a, m. = „plesnivý“ kůň;

plesnivec, -vce, m. = šedivec (zhруб.);

plesnivětí, -vějí = stávatí se plesnivý; slož. dokon. **z-**;

plesnivina, ž. = plíseň;

***plesnivka**, -vek, m. = plesnivec;

plesnivý [-vě; -vost] = povlečený, proniklý plísni; přenes. = šedivý: -vá kobyla (Jir.); -vé vlasy (Rais)

plesný [-ně] = plesající, jásavý, radostný (básnic.): **p.** hon, -ná zvěst...

pleso, stř. = horské jezero

plesový, příd. k ples: **p.** šat, výbor

pléstí, pletu = prostrkováním, provlékáním spojovat: **p.** vlasy, kvítí, provaz, punčochu...; přenes. **p.** na sebe bič, metlu = sám se trestat, připravovati si trápení; **pléstí** koho, co = mást, mýlit koho, nesprávně co říkat... (lid. a hovor.); **plete** se || **plete** se mu rozum; sotva nohama **p.**, o slabém, nemocném, opilém; **p.** se mezi koho = míchatí se, vtírat; **p.** se komu mezi nohy = překážet; **p.** se do cesty; **p.** se komu do jeho věci;

slož. dokon. **do-** prut; **na-** čeho (mnoho); **na-** co naž = při- co k čemu; **o-** co čím; **po-** koho, co; **pro-** vlasy pentlí; **při-** patu k punčoše; **při-** se k čemu, ke komu; **roz-** = rozmotat; **s-** pruty...; **s-** koho, se, co = **po-**; **u-** věnec...; **u-** komu dítě (vulg.); **v-** co do čeho; **vy-** otvor v čem || co (židli...) = pletením vyplnit; **vy-** proutí = pletením spotřebovat; **vy-** se z čeho = vymotat; **za-** si vlasy; **za-** koho do čeho = zatáhnout (proti vůli); **za-** se do čeho (do sporu...) = dostati se, mít účast; v. plétati

pleš, -e, ž. = lysina na hlavě;
plešatec, -tce, m. = plešatý člověk;

plešatěti, -tějí = dostávat pleš;
 dokon. o- || z- (říd.); zpříd. *oplešatělý*;

plešatý [-tě; -tost] = mající pleš || *plešivý*

pleštiti, 1. dokon. = praštit (lid.);
 2. = pleskat, o dešti (nářeč.);
 slož. dokon. *za-* mouchu = zaplácnout; *za-* o dveřích = hlučně se zavřít (Č.-Chod);
pleštivý čas = plískanice (Suš.);
 p. = pleskající, pleskavý (Č.-Chod, Těšnohl.)

pleť, -ti, ž. = zbarvení kůže (na obličejí); krásná pleť = ženy

pletací stroj = na pletení; *pletač* [-čka], -e, m. = kdo plete; -tačka, též = pletací stroj;

pletárna, -ren, ž. = dílna, továrna na pletení;

pletař [-řka], -e, m. = pletač; -tářská škola; -řství, stř.

plétati || *plí-* || zříd. *ple-*, opět. k plésti: *pletá* tenata (Kal.); obyč. slož. nedokon. *do-*, *o-* atd., k dokon. *doplésti*, *o-*...; sr. *opleta*; -*plétavati* || -*plí-*, opak., slož. nedok. *do-*...

pleteň, -ně, ž. (Č.-Chod) || *pleteneč*, -nce, m. = něco spleteného, pletivo, spleť, cop, houska, ozdoba...;

pletence || -*nina*, ž. = motanice, pletenec;

pletěnka || lid. -*týnka*, -*tynka*, -nek, ž. = pletená houska

pleticha, ž. = pletka, nedovolený, podezřelý styk, čin, pikle;

p., -chovi, m. = pletichář (Jir.); *pletichář* [-řka], -e, m. = kdo má, strojí pletichy;

pletichařiti = strojit pletichy;

pletichářský [-ský; -ství], příd. k pletichář

pletivo, stř. = co je na pletení (pruty...), spleť, tkáň, pletený výrobek; p. pomsty (Zey.), lži = spleť

pletka, -tek, ž. = klička, smyčka, obyč. přenes. pomn. -*ky* = zapletení (s kým), pletichy...

pleťový, příd. k pleť: -vá barva

pletýnka, -*tynka*, v. pleteň

pleva (nářeč. *plí-*), ž. = podpurný listek zrna

plevel, -u || -e, m. = neužitečná rostl. mezi užitečnými; symb. špatnosti: p. mezi lidmi, literární p.

***pleviti se** = růst jako plevel, množiti se: dluhy se plevelily jako kokotice (Rais); slož. dok. *roz-* se; *za-* se, o poli = zarůst plevellem; -*plevelovati*, slož. nedok. *roz-* se, *za-*

plezír, v. plaisir

***plezírovaný** = raněný (lid.); -*vati*, z něm. (a tam z franc.) = ranit

***plh**, -u, m. = smyk, smýkání (Olč.)

plch, -a, m., hlodavec

plice, plic, plicím, -cích, -cemi || plí-, ž. pomn., dýchací ústrojí: mluvit od plic = upřímně, bez obalu (lid. a hovor.); v. chlubný; lékař. i ž. jedn. plice (levá, pravá) = polovina plic, lalok;

plicní (lid. *plíční*) lalok, neduh;

plicník, -u, m., rostl.;

plíčky, -ček, ž. pomn. || -čka, stř. pomn., zdob. k tomu, hlavně o požívatině

***plíhati** = plouhat, vláčet, oslabovat (Ehrenb., Suš.); tělo ssedlou krví -há (Ner.) = plihne;

**plíhlý* = plihý;

plíhnouti, -hl, -hnutí = stávati se plihý; plihlo z počínajícího dne jako z utopence (šrám.) = kapalo, pršelo; slož. dokon. *z-*;

**plíhý* [-le] = zplíhlý (šat, límec); látka plihle lehala (Majer.)

plichta, ž., 1. = rovnost ve hře; 2. = omyl (lid.); 3. m. = kdo něco zplichtí;

plichtiti, -tění(i) = kazit; p. se ke komu (Pal.), s kým (šafař.) = spojovati se; obyč. slož. dokon.

při- se ke komu, mezi koho = připlésti se (lid.); *z-* hru; *z-*, *s-* co = poplésti, *s-* (lid.)

plína, *plínčička*, *plínka*, ž., zdrob. k plena

***plinouti** = plivnouti (bibl., Suš.)

plíseň, -sně, ž. = cizopasná a hnilobná houba na předmětech...; přenes. p. věků = známka stáří (Vrchl.); p. brady = šedivé vousy (Krásnoh.); = plísnění (říd.)

plísírovati «-zí-», z něm. || *plísťovati* «-zo-» = skládati do hustých řas, hustě nabírat, vrápkovat

plískanice, ž. = sníh s deštěm, prudký dešť, deštivé počasí;

plískati = pleskat, plácát, bít (o dešti); dokon. *na-* si co na hlavu (Vanč.) = naplácát;

plískavice, ž., 1. = delfín, 2. = plískanice; *plískavý* čas

plísniti koho = kárat; slož. dokon. *vy-*, *z-*; *plísnívati*, opak.;

plísnivý [-vě; -vost] = plísnící, plný plísně

plisovati, v. plísírovati

plissé, stř. neskl., franc. = plisovaná ozdoba, vrápky

plísta, ž. = měděnka;

***plístitý** = měděnkový

plíšek, -šku, m., zdrob. k plech;

plíškovitý = podobný plíšku;

plíškový, příd. k plíšek

***plíštětí** = plískati (šrám.)

plítati, v. plétati

I plíti, plíji, plil, plit(i) || *plivati*, -vám || (kniž.) *plivati*, -vám = vyvrhovati sliny z úst; p. na koho || po kom, komu do obličeje, projev hrubého pohrdání, hanobení; obrazně = hrubě hanobit, opovrhovat; p. na svou (lepší) minulost = hrubě jí nedbat, hanobit (hovor.); slož. dokon. *na-* si na ruce (abychom mohli něco lépe držet...); na komu do obličeje; *od-plíti* si, část. odplivnouti (pro úlevu, na znamení opovržení); *po-plíti*, -plivati, -plivati koho, zem; *vy-plíti* slinu, se na zem; *za-plivati* podlahu;

slož. nedokon. *-plivovati*, *od-* (si); *po-* (Jir.); v. plivnouti

II plíti, pleji, plel, plet(i): p. co = vytrhávati z toho plevel; slož. dokon. *vy*(plíti || -pleti)

***plitka**, -tek, ž. = střela do kuše, náboj do vzduchovky; = klínek, hřebík, svorník (Čech); p. kovu (t.) = deštička (?; podle ruš.?)

plitký, v. plytký; **plíva**, v. pleva

plivanec, -nce, m. = co se vyplije

plivati, v. I plíti

plivátko, -tek, stř. = nádoba na plíti; = malý rybník, -lé koupaliště (hrubší hovor.)

plivník, -a, m. = skřítek přinášející podle pověry bohatství

plivnouti, -vl, -vnuv, -vnut(i), dokon. k I plíti; slož. *na-* nač; *od-* si; *u-* se v leknutí (Jir.) || *u-* si (Němc.); *vy-* sousto; vozy nás vyplivly (Neum.) = vyhodily, vychrlily (hovor.)

-plivovati, v. I plíti

plížil [-lka], -a, m. = kdo se plíží

plížiti se = tajně, opatrně se přibližovat, jít...: p. se ke komu kam, za kým; slož. dokon. *od-* se, *pro-* se na hrad (Jir.); *při-* se kam; *v-* se kam; *vy-* se odkud; slož. nedokon. *odplížovati se*; *vplížovati se* (Vr.);

plíživati se, opak.;

plíživý [-vě; -vost] = plížící se: p. krok; vejít -vě (Čech); dni mījely -vě (Jir.)

***plk**, -u, m. || *plkanice*, ž. (Vanč.)

= plané povídání, plácání (nářeč.); *plkati* = plácát (t.);

plknouti, -kl, -knut(i), dok. k tomu = plácnout, plácavě hodit || říci; slož. *s-* si = zatlachat si

pln [-ně], v. plný

***plň**, -ně, ž. = plnost (Hál.)

plněnka, -nek, ž. = plněný bonbon; *plněný* = naplněný: -ná čokoláda

plnicí péro = na plnění inkoustem;

plnič, -e, m. = plnicí přístroj;

plnič [-čka], -e, m. = kdo plní láhve, přenes. dodávky

plničký [-čko] || *plninký* = zcela plný

plnitel [-lka], -e, m. = kdo plní (Herb., odbor.)

plniti = činit plným (sud, láhve ...), naplňovat; sál se plní o-becenstvem; p. slib, povinnosti = uskutečňovat, provádět, vy-konávat; plnit (naplňovat) ne-pokojem, obavami, údivem = velmi znepokojovat, udivovat; slož. dokon. *do-* co; *na-* co čím; naplnili se dnové, -nil se čas (bibl., Jir., Vanč.) = uplynula stanovená, náležitá doba, přišel čas; *pře-* co čím; divadlo je přeplněno; *pře-* plán = překro-čit; *s-* slib; předpověď se splnila = stala se skutkem; *vy-* prázdné místo čím; *vy-* rozkaz, přání...; *vy-* celý život prací; *za-* mezery; -*plňovati*, nedokon. slož. *do-* atd. k dok. doplniti; *plnívati*, opakov.

plnítko, -tek, stř. = zařízení na plnění, nacpávání

plnívati, v. plniti

plno, v. plný

plno-, kmen k plný, ve slož. často kniž.:

*-*cenný* = plně cenný; *-*citný* = plný citů (Heyd.); *-*četný* = v plném počtu (Jir.); -*hlasí*, stř., podle ruš. = skupení oro, olo, ere, ele za původ. or... (mluvn.); *-*hvězdný* (t.); -*krevný* kůň ne-boli -*krevník*, -a, m.; *-*květný* kraj (Čelak.); -*té* rostliny; -*letý* [-*tost*] = zletilý, dospělý; *-*úci* (Sez.); -*mocenství*, stř. = plná moc; -*mocník*, -a, m. = zplno-mocněnec; -*mocný* zástupce; -*právný* = mající plná práva

plnost, v. plný

plno-tučný, o mléku = plně tučný;

*-*vládný* národ (Palac.);

-*vous*, -u, m. = vousy i na bradě, „brada“; -*zvukný* || -*zvuký* (šal.)

plný [*pln*; -*no*; -*ně*; -*nost*], opak. k prázdný (plný sud... i sud je plný || pln jen ve rčení býti, jsem... pln radosti atp.; z plna hrdla, srdce, kniž.): p. sud...; mít -nou hlavu starostí, -né ruce práce = mnoho; být pln naděje, radosti, obav = mít velkou nadějí...; obloha -ná hvězd || chrám p. lidem (7. p.; Heyd.,

zastar.); -ná tvář, -né tvary = kulatá, oblá; přijít do -ného (Němc.) = do hojnosti; = úplný: p. měsíc = úplněk; -né o-dění, zdraví, -ná moc, jistota, v -né síle, (s) -ným právem; v. pára; = celý: p. týden...; p. tón = plně, sytě znící; -ně čeho u-žítí...; je tam -no; -no lidí, práce; je ho všude -no = nadělá mnoho řečí, hluku (lid. a ho-vor.); *naplno* spustiti stroj = úplně, plnou rychlostí; n. co ři-ci = úplně, upřímně; plnost zvuku, tvarů...

2. stup. *plnější* [-*něji*]

plod, -u, m.: p. rostlin, ovoce... = zralý semeník; p. živočišný = zárodek mláďete; p. ducha, duševní, slovesný = dílo, výtvor, výsledek práce;

plodenství, stř. = soubor plodů;

plodidla, stř. pomn. = mužské pohlavní ústrojí;

plodina, ž. = plod hospodář. rostlin; -*nový*, příd. k tomu;

plodivý = plodivý (kniž.);

ploditel [-*lka*], -e, m. = kdo plo-dí (kniž.); -tel úrody (Vlč.); -tel různic (Jir.) = původce

ploditi, -zen(í) = působit vznik plodu: p. děti; přenes. = způso-bovat, mít za následek: ty řeči (4. p.) plodí závist (Vr.); bo-hatství plodí závist a chudoba nenávist (přisl.); p. zlo; slož. dokon. *na-* mnoho zla; *o-* = o-ploditi; *roz-* se = rozmnožiti se; *-*u-* = z- (Ner.); *z-* syna;

-*plozovati*, nedokon. slož. *-*na-* nepříjemností = působit (šmil.); *o-* = oplodňovat;

plodivati, opakov.

plodivý [-*vě*; -*vost*] = plodící, plodný; p. pud = k plození

plodný [-*ně*; -*nost*] = dávající plod, -dy (strom, žena); přenes. p. spisovatel... = hojně tvořící; p. podnět = velmi prospěšný, nabádavý, ukazující cestu k dal-ší práci apod., „plodonosný“; -ná myšlenka; -ně zasáhnouti do debaty, do vývoje

plodonosný = nesoucí plod: -ná větev; přenes. -ná událost (šafař.)

plocha, ž. = dvojrozměrný měřický útvar; = povrch (stolu...); stavební... p. = místo

plocho-, kmen k plochý, ve slož. -hlavý, -nohý, -prsý člověk = s plochou hlavou...

plochoučký = úplně plochý

plochý [ploše; -chost] = (skoro) rovný; -chá dráha; = ploský; přenes. = povrchní, mělký, planý: -ché myšlení; -chost všedního života (šal.); ploše uvažovat; udeřiti šavlí *naplocho*;

2. stup. *plošší* [plošeji]

plomba, ž., z franc. = olověná visutá pečeť, přenes. = výplň dutiny (v zubě...) tmelem, tmel sám; *plombovati* zub = vyplnit plombou; slož. dokon. *vy-*, *za-* zub; *za-* vůz = dát naň olověnou pečeť

***plonk**, neskl. příd. jm., z něm. a tam z franc. blanc (= čistý): být p. = bez peněz; chodit p. = bez svrchníku; v kartách: křížová desítka... p. = sama, bez jiných karet téže barvy (lid. a nižší hovor.) || *plonkový*

plosa || *plosina* || *ploska*, ž., z něm. Blasse = bílé místo na čele zvířete, lyska; -sa, -ska = dobytče s lyskou; -ska = chodidlo (odbor.)

plosko-, kmen k ploský, ve slož. -hlavý [-vost], -nohý [-host], -nosý, -prsý člověk ap. = s ploskou hlavou...

ploský [-kost] = skoro plochý, rozplesklý, placatý (nos, noha); přenes. = plochý, povrchní...

ploš, -e, m. = kůň s ploskou (č.-Chod)

ploše, v. plochý;

plosina, ž. = ploché místo (u železničního vozu), rovina (v horách); zdrob. *plošinka*, -nek, ž.; *ploška*, -šek, ž., zdrob. k plocha; *plošný*, příd. k plocha: p. obsah, -ná míra

ploštice, ž., hmyz

ploštiti = činit ploským (říd.); obyč. slož. dok. *s- || zprav. *z-*; přenes. = zpovrchnit (kniž.); *zplošťovati*, nedok.; přenes. o významu slov = otírat, zpovrchňovat

ploščka, -těk, ž. = štěnice (lid.)

plot, -u, m. = tyčková... ohrada (původ. pletená); v. kůl

ploténka || *-týnka* || **-tynka*, -nek, ž., zdrob. k plotna

plotna, -ten, ž., z něm. = silná deska; p. na sporáku, přenes. p. = sporák; brněnská p. = společenská spodina

plotňácký [-cky; -ctví], příd. k *plotňák*, -a, m. = člen plotny; *plotňák*, -u, m. = hrnec na plotnu (nář.)

plotní, příd. k plot;

plotnička, -ček, ž., zdrob. k plotna;

plotýnka || *-tynka*, v. ploténka; **plotýnkář*, -e, m. = plotňák

plouhati = vléci, vláčet (šat po zemi); p. se = vléci se, ploužit, pomalu jít; slož. dok. *u-* = utahat, ploužením zničit;

plouhávati, opak.;

plouhavý šat = který plouháme, který se plouhá;

2. stup. *plouhavější* chod (Vrchl.)

ploutev, -tve, ž. = pohybové ústrojí ryb; = ruka (vulg.)

plouti, -*plouvati*, v. plavati

***ploutví**, příd. k ploutev = ploutvovitý;

ploutvička, -ček, ž., zdrob. k ploutev;

ploutvovitý = podobný ploutvi

ploužek, -žku, m., zdrob. k pluh

ploužiti = plouhati; *ploužívati*, opak.;

plouživý pohyb = plouhavý

plovací blána, pás = na plování;

plovák, v. plavák; *plovárna*, -ren, ž. = místo zařízené na plování;

plovati, v. plavati

plsní sádlo = vnitřní

plst || -*ř*, -*i*, ž. = hustá látka z vláken, chlupů; *plstěný* = z plsti; *plstnatý* = chlupatý (Pujm.);

plstní, příd. k plst = plsní

plť, -ti, ž. = vor; *plťář*, -e || *plťník*, -a, m. = vorář
***plucar**, -u, m., z něm. = baňatý džbán
plůdek, -dku, m., zdrob. k plod
pluh, -u, m., hospodář. náčiní na orání; *pluhař*, -e, m. = oráč (zastar.), výrobce pluhů
plucha, ž. = obal zrna
pluk, -u, m., vojen. těleso, regiment; *plukovní* hudba; *-kovnický*, příd. k *-kovník*, -a, m., vojen. hodnost
plumeau «plymó», stř. neskl., franc. = svrchní lehká peřina
***plundr**, -u, m., z něm. = haraburdí; *plundra*, -der, ž. = nepořádná žena, nevěstka; **plundrovati* = plenit, ničit; slož. dokon. *vy-*, *z-*
plurál, -u, m., z lat. = mn. číslo; *plurale* «-rá-» *tantum*, lat. = pomn. jméno; *pluralismus* «-zmus», -mu, m., z lat. = názor, že je to, co se zdá jednotné, složité; *-ralista*, m. = stoupenec pluralismu; *-ralistický* [-ky] «-styc-» = v duchu pluralismu; *pluralita*, ž. = mnohost, rozmanitost, složitost; *plurální* volební právo, má-li jednotlivec několik hlasů; *plurálový* tvar, význam = množný
plus, lat. příslov. = více, v počtech = a (+); zpodstat. stř. neskl. plus = co je, máme navíc, přednost, výhoda; *plusquamperfektum*, -ta, stř., lat. = dávnominulý, předminulý čas a jeho tvar (mluvnic.); přenes. = co bývalo, přežitek, starožitnost (Mach.)
pluška, ž., zdrob. k plucha
***pluta**, ž. = špatné počasí; = dlouhý plášť (Baar)
plůtek, -tku, m., zdrob. k plot
plut(i), v. plavati
plutokracie «-cije», ž., z řeč. = vláda bohatství, boháčů, mocní boháči; *-krat*, -a, m. = velký boháč; *-kratický* [-cky] «-tyc-», příd. k tomu

pluviál «-vijál», -u, m., z lat. = plášť do deště, obřadní kněžské roucho
plužisko || *-žiště*, stř. = hřidel pluhu
plužní, příd. k pluh: p. kolečka
plvatí, v. I plíti
plymó, v. plumeau
plyn, -u, m., hmota v jistém skupenství;
plynárenský, příd. k *plynárna*, -ren, ž. = výroba plynu;
plynatý [-tost] = obsahující mnoho plynů;
plynný [-nně; -nnost]: p. stav (proti tuhému); přenes. = plynulý, ne kostrbatý (překlad), nepřetržitý (řeč); mluvit -nně cizím jazykem = bez dlouhého rozmýšlení
plyno-, kmen k plyn ve slož.: *-jem*, -u, m. = nádrž na plyn; *-měr*, -u, m. = přístroj na měření plynu atp.
plynouti, -nul, -nutí = plouti; zprav. přenes. dní plynou ap. = míjejí; z toho plyne || vyplývá = vysvítá, je zřejmé; slož. dokon. *od-*: žití -nulo (Čelak.); *při-* v myšlení před zrak (Jir.); *roz-* se = rozpustit, roztéci se, zmizet: vosk, cukr, sen, mlha, naděje se rozplyne; *s-* s kým, s čím = spojit se, sloučit; *u-* = odtéci: co mě těšovalo, s vodou -nulo (píseň); -nul týden... = minul; *vy-* z vody; z úst vyplyne tichá otázka (Němc.); z toho vyplynulo to a to;
v. plývati
plynový, příd. k plyn (lampa, mas-ka, válka)
plynulý [-le; -lost] = stále plynoucí, nepřetržitý (pohyb, řeč, zásobování); p. rozdíl = nezcela přesný, splývavý
plyš, -e, m., z franc., druh látky; *plyšový*, příd. k tomu
plytký [-tce; -tkost] || zříd. *plý-*, o d h. *plí-* = mělký, tenký, řídký (kniž.): lež má -tké dno (přísl.); *plítký* přízrak (šmil.).

plytká mlha (čech); = sypký, povlovný (kniž.); přenes. = povrchní, mělký, bezobsažný: p. styl (šal.), -ká snivost (Heyd.)

*plýtvadž, -e, m. = kdo plýtvá

plýtvati čím (penězi, zdravím, silami...) = lehkomyšlně, zbytečně, nadarmo vydávat, utrácet, rozhazovat, nešetřit, nehospodařit; slóž. dokon. *pro-*, *roz-* jmění; *vy-* nadarmo své síly || *z- (Pfl.-Mor.);

plýtváti, opakov.;

**plýtvavý* [-vě; -vost] = plýtvající, nešetřící

*plýtvý = plytký, mělký

plzce, v. plzký

plývati, opak. k plynouti = plavati (čel.); zprav. nedok. slóž. *do-* kam, o vodě (Vanč.); *od-* pozornost odplývala (J. Čap.); *o-* medem, bohatstvím = mít hojnost; práce oplývá novými myšlenkami; *roz-* se (o cukru v ústech atp.); *roz-* se radostí = být pln radostí; *roz-* se v slzách; *s-* s kým, s čím; *u-* čas uplývá; peníze -valy (Jir.); *vy-* noha (z vody) vyplývá (Erb.); z toho -vá, že... = plyne

Plzeň, -zně, ž., město; *p.* = plzeňské pivo; *Plzeňák* [-ňáčka], -a, m. = obyvatel Plzně, rodák z ní (hovor.);

plzeňské, stř. = plzeňské pivo;

Plzeňsko, stř. = plzeňský kraj;

plzeňský (lid. -nský)

*plzký [-zce; -zkost] = kluzký, slizký, oplzlý; p. přelud (Vocel)

*plzný = úrodný (Heyd.)

plž, -e, m., měkkýš; *plží*, příd.

k tomu || **plžní*; **plžovitý* [-tě]:

-tě se šourat (Arb.) = jako plž

pneumatický [-cky; -čnost] «pneu-tyc-», příd. k pneumatika = zařízení na stlačený vzduch (lis, pošta...), obsahující vzduch (ústroj);

pneumatika, ž., z řeč. = gumový obal loukotí kol; = pneumatické zařízení

pneumonie «nyje», ž., z řeč. = zánět plic

pněti, v. pníti

*pníček, -čku, m. zdrob. k peň

pníti || *pněti*, -ní, pněl = být rozpjat (na kříži), o Kristu, viset, vypínati se (kniž.)

pnouti (původ. a lid. *píti* ve slóž.), *pnu*, *pneš...* = natahovat, rozap.: p. hrdě čelo (čech) = vypínat, hrdě ukazovat, hrdě si počínat; oči k nebi p. (t.) = upírat; p. ruce (Vrchl.) = spínat, vztahovat ap., jen kniž. || rostlina se pne po čem = vine se, ovíjí; slóž. dokon. *do-* kabát... = docela zapnout; *na-* co = natáhnout; přenes. *na-* pozornost, zvědavost = zvýšit, vydráždit; sr. *napjatý*, *napětí*; *obe-* ruce kolem stromu || *obe-* strom; *ode-* řemen... = uvolnití zapětí; *pode-* koně řemenem; *pře-* = jinak zapnout, přepojit (v. II pojiti); *pře-* co = příliš napnout; přenes. *pře-* síly, požadavky, či trpělivost; sr. *přepjatý*; *při-* co k čemu = připojit...; *roze-* kabát... = uvolnití zapětí, aby byl volný; pták *roz(e)pjal* křídla = roztáhl; *rozpjaté* ruce = roztážené; sr. *rozpětí*; *se-* ruce = dát k sobě dlaněmi; *se-* pás ap. = spojit přezkou...; *u-* co = pevněji zapnout; *u-* zrak, pozornost nač || k čemu = upřít; sr. *upjatý*; *vy-* pilu z rámu = vyjmout; *vy-* elektrický proud = přerušiti spojení; *vy-* prsa, hlavu, čelo = vystrčit, vztyčit..., v. výše; *vy-* se na špičky = vytáhnouti se, postavit; *vy-* požadavky = stanovit vysoko; *vze-* se (o koni...) = vypnouti se do výše; *za-* (si) kabát... = spojit obě polovice; *za-* proud = zříditi spojení; v. pínati

po, předlož. *a)* s 3. p., jen v ustálených přísloveč. výrazech způsobu: po česku, po německu = česky... (mluvit), podle čes. způsobu (upravit jídlo...); po staru = starým způsobem, jako za stara; potichu, pomalu, pohříchu (v. tam); po právu

= podle práva, (s) právem;
 po zákonu = podle zákona (RZ., říd. kníž.) || po zákoně (Sez.);
 po příkladu = podle; po způsobu = způsobem, na způsob; po slavičímu, po mateřskému [způsobu] (čelak.); po kočičímu, po vlčímu = jako kočka, vlk (č.-Chod);
 b) se 4. p. znamená 1. místní n. časovou mez: stát ve vodě po kotníky, po pás, po krk...; po dnešní den = dodnes; 2. čas na otázku jak dlouho: po celý rok || celý r., po celou noc atp.; 3. čas na otáz. po kolikáté: po první, po druhé, desáté ... (kde být atp.);
 4. po první, po první (poprvé, poprvní), po druhé (podruhé)... = v prvním... případě, o d c h y l. m. za první...;
 c) se 6. p. znamená 1. na povrchu čeho, do čeho: chodit po vsi, lese...; uhodit koho po hlavě...; 2. čas: přijít po kom = za kým; na otáz. kdy s význ. po skončení: po obědě...; sr. poté, potom; 3. podle: ptáka poznáš po peři, člověka po řeči (přisl.); po vůli komu co učinit = podle vůle, jak chce; je po jeho [vůli]; 4. míru (podílno): jít po dvou, po třech atd. = dva a dva...; prodávati co po koruně... = každý kus za korunu; jeden po druhém = za druhým (střídání); 5. poslati co po poslu = skrze posla; hledět po očku ap.; 6. pátrat po čem, nic po tom není atp.; v. případ
po-, a) sloves. předpona; vyjadřuje 1. malou míru dějovou: povyskočit = trochu, maličko vyskočit, pookřát, poodstoupit, podložit...; 2. velkou míru, úplnost, hromadnost: pobrat (všechno), poprodávat, pozobracet...; 3. vykonání děje: pocítit (k cítiti), počkat, podojit...; 4. trvání v budoucnosti: ponesu, povedu, poženou...;
 b) předl. ve slož. *pobřeží, pocestný*...

pobádati koho k čemu (souvisí s *bodati*) = pobízet, vybízet;
pobádavý = pobádající (říd.)
Pobaltí, stř. = kraj kolem Baltu: *pobaltský*, příd. k tomu
pobavovati, v. baviti
poberta || *-to (Němc.), m. = kdo všechno pobere, nenechavec, zloděj
***poběda**, ž., z ruš. = vítězství, porážka (Třeb.); *poběditel*, -e, m. = vítěz (t.)
***poběh**, -a || *-ha || *-hle, -hlce, m. = poběhlík;
poběhlík [-lice], -a, m. = tulák
poběhnouti, v. běhnouti
pobělohorský = co bylo, je po bitvě na Bílé hoře
***poběrkovati** = paběrkovati
pobídka, ž. = pobídnutí, výzva;
pobídnouti, -dl, -dnuv, -dnut(i) = povzbudit, vyzvat (koho k čemu);
pobízeti, -zejí, nedok.
pobíhati, v. -bíhati
pobíjeti, v. bíjeti
***pobílý** = ne úplně bílý (Baar)
pobírat, v. -bírat
pobizeč || čast. -bí [-čka], -e, m. = kdo pobízí;
pobízeti, v. pobídnouti;
***pobízivý** = pobízející, povzbudivý (Vr.)
poblánice, ž. = epithel
pobledlý, v. blednouti
***poblesk**, -u, m. = pablesk (Ner.)
poblízku, příslov. = nablízku (říd.):
**poblízký* = blízký (Svět.);
**z poblízka* (Slád.) = zblízka
poblíž(e), 1. příslov. = nablízku, do blízkosti; 2. předlož. s 2. p.: p. města... = v blízkosti města
pobloudilec, -lce, m. = pobloudilý člověk; *-dilý* [-le; -lost] = „zbloudilý“, jsoucí na scestí, počinající si zmateně, neuvážlivě
poblouzen(ý) = pobloudilý;
-zení, stř. = pobloudilost, zmatení
***pobluzovati** = blouditi
***poblýšťka**, ž. = rudý západ (Rals, nářeč.)

pobočka, -ček, ž. = pobočný závod, -ná třída, instituce...;

poboční || -ný = co je po boku (zbraň), vedlejší (závod...);

-čnice, ž., 1. = poboční řemen u postroje; = poboční zbraň, prkno (říd.); 2. ž. protějšek k pobočník;

-čník, -a, m. = důstojník přidělený veliteli, adjutant

***poboněk** || -*buněk*, -ňku, m., obyč. pomn. = kouzla, kejkle, kousky; v. *paboněk*

pobořovati, v. bořiti

poboskati, v. bozkati

pobouření, v. bouřiti; *pobouřený* [-ně; -nost] = rozhořčený, rozhorlený

pobozkatí, v. bozkati

***pobožníček**, -čka, m. || ***žnička**, -ček, ž. = modlář || modlářka

pobožnístkář [-řka], -e, m. = přepjatě pobožný člověk, modlář; *-řský* [-řsky; -řství], příd. k tomu

pobožný [-ně; -nost] = zbožný; -nost, 1. = vlastnost pobožného člověka, 2. = nábožen. úkon, modlitba...

***pobratim**, -a || -*mec*, -mce, m., jihoslov. = příslušník bratrského národa, sbratřený, věrný přítel; *-mský* [-mství], příd. k tomu; *-mstvo*, stř. = pobratimství, svazek bratrstva, věrnosti

***pobratřenec**, -nce, m. = pobratim; *-řenství*, stř. = pobratimství; *pobratřovati*, v. bratřiti

pobručovati, v. bručeti

pobrukovati = pobroukávati (si) (Martín.)

pobřeží, stř. = pruh země při břehu; *pobřežní*, příd. k tomu

pobřišnice, ž. = blána obalující břišní dutinu

***pobud**, -u, m. = pobídka (Suš.)

pobuda, m. = tulák;

***pobuda** || ***pobudka**, ž. = pobud;

***pobudovati** = potulovati se (Herb.)

pobuněk, v. poboněk

***pobuřovatel** [-lka], -e, m. = kdo pobuřuje;

pobuřovati, -řující řeč..., v. bouřiti

pobyt, -u, m. = pobytí, pobývání, bydlení;

***pobytek**, -tku, m. = pobytí, chvíle někde ztrávená

pobýti, -budu = zdržeti se nějaký čas; nedok. *pobývati*

***pobytiště**, stř. = místo pobytu

***pobytká**, ž. = pobyt, beseda (Rais, nářeč.)

***pobytník** [-nice], -a, m. = kdo přijde na pobyt, host, návštěvník **pobývati**, v. pobýti

***pobzukovati** si písničku = pobroukávati

***pocel**, -u, m. = polibek (básm.)

***pocestník**, -a, m. (Koll.) = *pocestný*, -stného, m. = kdo chodí po cestách, chodec

pocit, -u, m. = pocítění, v. cítiti. počitek; mítl p. = cítit; *pociťovati*, v. cítiti;

pocitový [-vě; -vost], příd. k pocit

***pocizelý** = cizí (Preiss.)

pocť, ž. = poctění (v. ctíti), projev úcty: vzdát -tu; slavnost na čí -tu, k čí -tě; v. poslední

pocťivák, -a, m. = poctivec (Vanč.); *pocťivati*, v. ctíti;

poctivec [-vice], -vce, m. = poctivý člověk; baby -vice (Slád.); *poctivice*, ž. pomn. = „poctivé“ kalhoty (zastar., lid.);

poctivý [-vě; -vost] = spolehlivý, svědomitý, řádný, čestný: -vá práce, -vé jednání; = kloudný, důkladný (lid.): -vé stolice (Jir.): = mravně čistý; -vě co udělat, říci; -vost = spolehlivost...; = uctivost (Jir., zastar.)

***poctový** = jsoucí k poctě, na uctění

pocvičovati, v. cvičiti

počas, -u, m. (zastar.) || zprav. *počasí*, stř. = stav ovzduší, atmosféry; čtvero ročních počasí = jaro...;

***počasný** [-ně; -nost] = občasný, dočasný (Ner., č.-Chod)

*počátečně, příslov. = na počátku;
počáteční úspěch... = na počátku, s -tku, v -tcích

*počátečnický [-cky; -ctví] = začátečnický; *čník [-čnice], -a, m. = začátečník

*počátečný = počáteční

počátek, -tku, m. = začátek, doba, kdy se co počíná, první období vývoje, vznik: p. jara...; p. hnutí... || pomnož. -tky; od -tku do konce; na -tku jara, století, v -tcích hnutí; s -tku (nechtěl...) = na -tku, nejprve || spis je z -tku 16. století (z které doby?); *Počátky*, -tek, -tkách, pomnož., město v Č.

*počernalý = zčernalý (šrám.)

*počerný = trochu černý (čap.)

*počervenalý [-le; -lost] = načervenalý

počest, ž., jen ve spojení na p. = k počtě; *počestný* [-ně; -nost] = čestný, poctivý

počešťovati, v. češtití

počet, -čtu, m. = množství; = účet: p. klášter, vydat (bibl.): = počítání, vypočítávání: úrokový ... p.; pomn. počty = početní úkony, hlav. jako vyučovací předmět

početí, v. počítí

početní, příd. k počet, počty: p. výkon, převaha; *početnice*, ž., = početní kniha; *početník*, -u, m. = početní sešit;

početný [-ně; -nost] = hojný, četný (zastar.); -ně, též = co do počtu, na počet, počtem

*počlch, -u, m., = čichnutí, stopa

*počilovati = rozčilovati, dráždit

počin, -u, m., 1. = čin (říd., Heyd.); 2. = popud, podnět

počínajíc || počnouc || *počna, přísloveč. přechodník: je prázdno počínajíc zítřkem = s počátkem od zítřka

počínati, v. počítí;

počínavý: -vé sloveso, inchoativní = vyjadřující začátek stavu (stárnouti...)

počinek, -nku, m. = začátek, první koupě, prodej (lid.)

počinový, příd. k počin: -vá náplň = která přivodí výbuch náboje, střely

počišťovací || -šlující prostředek = projímavý;

počišťovadlo, -del, stř. = počišťovací prostředek, projimadlo; *počišťovatí*, v. čistiti

počítací = na počítání: p. stroj, zařízení neboli *počítadlo*, -del, stř.; *počítati*, v. čítati;

**počítavý* [-vě; -vost] = počítající, vypočítavý

počitek, -tku, m. = co počijeme, pocítíme, nejjednodušší duševní dění, vznikající působením vnějšího světa na naše smyslové orgány, jehož výsledkem je odraz jednotlivých vlastností věcí (tvaru, barvy, vůně...) v mozku, ve vědomí

I počítí, v. čítí

II počítí, -čnu, -čni, -čňte, -čna, -čnouc, -čav, -vši, -čal, -čat, -četí (zříd. -čnouti, nik. -čati, -čnul..., -čla..., -čnuv, -čnut), 1. = učinit počátek, začít (pracovat, práci, nový život...); po se stavbou..., nečes. m. počítí stavěti; 2. po- (dítě) = otěhotnět (bibl.); 3. co počít?, nevěděti, co p. = co dělat, jak se zachovat...? atd.; co si počnu?; 4. podmětově po- (se): zkouška (se) počala; slož. dokon. *zapoco*, pracovat = začít; zpříd. *započatý*: -tá práce = začatá; *počínati*, nedokon. p. co; p. si dobře... = chovati se, postupovat, jednat; slož. nedok. *za-; počínávati*, opakov.

počítkový [-vě], příd. k počitek

*počkaná, ž., ve spojení na -nou = na počkání;

počkati, v. čekati

*počta, ž. = pošta (lid.); **počták*, -a, m. = pošták (t.)

počtář [-řka], -e, m. = kdo počítá, umí počítati; přenes. = opatrný, vypočítavý člověk; -řský [-řsky; -ství], příd. k tomu

počtení, stř. = (pěkná) četba (lid. a hovor.)

po čtvrté (*počtvrté*), příslov. = v čtvrtém případě

počty, v. počet

pod || *pođe*, předl. se 4. p. (na otáz. kam?) a 7. (kde?); 1. místně: dáti co pod co, koho, opak k nač, na koho, nahoru; vesnice pod lesem = ležící níže než les; Bystřice pod Hostýnem; 2. časově: chodit na procházku podvečer; 3. měrově: pod sto korun = laciněji než za sto korun; prodávati pod cenou; pod úrovní; 4. s význ. různých průvodných okolností; býti pod zákonem, pod čí ochranou; vypovídat pod přísahou; dopravit zločince pod silnou stráží; povolit co pod podmínkou = s; zakazovati co pod pokutou; pod jménem, v. jméno; v. ruka

pod(e)-, 1. předl. ve slož.: podzámčí... = co je pod zámkem; podjaří... = doba pod, před jarem; poddůstojník... = kdo je podřízen důstojníkovi, má menší hodnotu než důstojník; 2. sloves. předpona: podložit, podemlít...; v. dále

podací právo = patronát; p. protokol = kam se podávají, zapisují akta; p. číslo

*podácny = poddajný

podagra, ž., z lat. = dna, pakostnice; -grista, m. = člověk stížený podagrou

*podaj, -e, m. = ústní podání, tradice (Suš.); *podajný*, v. poddajný

*podál, příslov. = opodál (Ner., Tilsch.);

*podálk, stř. = nevelká vzdálenost: v p., z p.;

*podálný = jsoucí v podálí, ne daleko

podání, stř., k podati, v. dáti, 1. p. míče, ruky...; p. řeči = přednes, způsob, ráz; 2. p. písemnosti... = její odevzdání, podaná písemnost (žádost...) sama; 3. ústní, lidové p. = slovesný výtvor dědicí se s jednoho pokolení

na druhé, tradice; 4. = nabídka (při dražbě...)

*podar, -u, m. = dar (Heyd., Jir.); *podárek, -rku, m., podle ruš. = dárek

*podaruněk, -ňku, m. = dárek (nář., Ra.)

podářený [*-ně] = zdařilý (říd.): často ironic. p. ptáček... = vykutálený; -ně vypravovat (Vanč.)

*podařovati se = dařiti se

podatel || *podavatel* [-lka], -e, m. = kdo podá. podává žádost, zavazadlo (na uschování), telegram...; *podatelna*, -len, ž. = místo na podání, exhibit

podavač [-čka], -e, m. = kdo podává; *podavatel*, v. podatel

*pedavek, m. pomn. -vky = materiál (Palac.)

podávka, -vek, ž. = podání, přihrání; pomn. -vky = vidle na podávání

*podběha, ž. = běhna (zast.)

podběl, -u || -e, m., rostl.;

*podbělka, ž., pečivo (Jir.);

podbělový, příd. k podběl

podběrák, -u, m. = nástroj na podbírání a vytahování

podbíhati, v. -bíhati

podbíjená, -né, ž. = hra míčem. volejbal

podbíjeti, v. -bíjeti

*podbízetl, -zejl, nečes. podle něm. unterbieten = nabízet pod cenou, za nižší ceny apod.

podbradek, -dku, m. = lalok pod bradou; = nástavec na houslích ... pro bradu;

*podbradí, stř. = místo pod bradou, pásek pod bradou; *-dní, příd. = jsoucí pod bradou

*podbranský = jsoucí pod bránou

*podbrví, stř.: z p. = zpod brv

*podbřeží, stř. = místo pod břehem, pod ná břehím; *-žní, příd. k tomu

podbřišek, -šku, m. = spodní část břicha; = podpínka; -šník řemen neboli -šník, -u, m.

podceniti, v. ceniti;

**podcenivý* [-vě; -vost] = podceňující;

podceňovati, v. ceniti

podčárník, -u, m. = fejeton

|| **p.*, -a, m. = fejetonista (Ner.);

**podčáří*, stř. = místo pod čarou (v novinách)

**podčelní*, příd. = pod čelem

**podčinit* = podříditi; **podčiňovati*, nedok.

**podčlověk*, -a, m., opak k nadčlověk = nižší tvor než člověk

poddajný [-nost] = poddávající se, podrobuující, ústupný: p. člověk, -ná povaha; často zápor. *nepoddajný* || *podajný* = co se podává, přizpůsobí, tvárlivý, měkký...: -ná látka; nezřídka se zaměňují: *poddajné* dětské ručky m. *podajné* || *nepodajná* hrdost, povaha m. *nepodajná*

**poddanec*, -nce, m. = poddaný člověk

poddanský [-ský; -ství] = týkající se poddanství: -ské poměry; -sky se komu vzdát (Vach.) = oddaně; -ství = podrobenost, nesvoboda, nevolnictví

poddaný [-nost] = podrobený, nevolný, nesvobodný; p. člověk neboli *p.*, -ného, m.

poddůstojnický, příd. k *poddůstojník*, -a, m., vojen. hodnost, nižší než důstojnická

pode, *pode-*, v. pod, pod-

podebíрати = podbíрати, v. -bíрати

podebranina, ž. = podebrání, podebrané místo; v. bráti

podej, -e, m. = podávání, podání (zavazadel); *podejna*, -jen, ž. = místo podeje

podél, 1. příslov. = podélně (říd.); 2. předl. s 2. p. = ve směru čeho a blízko od čeho: p. řeky, dráhy

**podelbí*, stř. = místo pod lbí, lebkou: podívati se z p. (Vach.) = zamračeně...

podélný [-ně; -nost] = jsoucí ve směru délky, osy, po délce

**podelší* = delší než obyčejně (Ra.)

podemlívati, v. mlíti

podenka, -nek, ž., květina, lid. blázen

pod(e)pisovati, v. psáti

podepřít, v. I příti

po desáté (*podesáté*), příslov. = v desátém případě

podesta, ž., ital. = odpočívadlo;

**podestát*, -a, m. = „potentát“ (Baar)

podestírati, v. stříti

podestlati, v. stláti

**podestříšek*, -šku, m. = přístřešek (Holeč.)

podestřít, v. stříti

podestýlati, v. stláti; *podestýlka*, ž. = co se podestýlá, stlaní (Tilsch.)

podešev, -šve, ž. || pův., ale zříd. *podešev*, -švu, m. (lid. *podšev*, *podešva*) = plát kůže na spodku obuvi; symb. tvrdosti: maso jako p.

**podešlý věk* = pokročilý (šafař.)

**podeštní* || -štný || -štový = objevující se po dešti

podešvice || -švovíce, ž. = kůže na podešve;

podešvovitý = jako podešev;

-švový, příd. k podešev

po deváté (*podeváté*), příslov. = v devátém případě

**podevratí*, stř. = místo pod vraty (Baar)

podezdít, -zdívati, v. zdíti;

podezdívka, -vek, ž. = spodní část zdi, obyčej. vyčnívající

podezírač, -e, m. = kdo podezírá, -zřívá (Mach.); *podezíрати*, v. zírati;

podezřavý [-vě; -vost] = podezřívavý

podezřelý [-le; -lost] = budící nedůvěru, podezření: p. člověk, -lé styky; p. z krádeže...

podezření, stř.: mít p., že... = domnění, domněnku, ne jistotu; mít p. na koho (že něco udělal) || mít koho v p.; p. z krádeže; být v p. = být podezříván; přijít, upadnouti do p.

podezříváč, -e, m. = kdo podezřívá;
podezřívati koho z čeho = podezírat, mít naň podezření;
podezřívavec, -vce, m. = podezřívavý člověk;
podezřívavý [-vě; -vost] = příliš, neprávem podezřívající;
**podezřívý* = podezřívavý
poděbradka, -dek, ž., 1. = čepice s beránkem (podle Jiřího z Poděbrad), 2. = poděbradská voda (z lázní Poděbrad)
**podělek*, -lku, m. = podělkování;
podělkář [-kářka] || **-kyně*], -e, m. = kdo poděluje; *podělkovati* = příležitostně nádeničit;
**podělník* [-nice], -a, m. = podělkář
podělovati, v. dělit
**poděs*, -u, m. = úděs, zděšení;
**poděsivý* || *poděsný* [-ně; -nost] = děsivý
poděšen, -ný [-ně, -nost], *poděšovati*, v. děsiti
**podětínštělý* = zdětínštělý
**podfuk*, -u, m. = lest, klam, úskok (vulg.); *podfukář* [-kářka], -e, m. = kdo klame...; *-kařiti* = počínati si jako podfukář; *-kářský* [-sky; -ství], příd. k podfukář
**podhájí*, stř. = místo pod hájem (liter.)
podhazovati, v. házet
podhlavec, -vce || *-vek*, -vku, m. || *-vnice*, zdrob. *-vnička*, ž. || *-vník*, -u, m. = poduška pod hlavu
**podhled*, -u, m. = pohled zdola (čap.);
**podhlédavý* || *-lí* [-vost] = podezřívavý (šafař., Palac.)
**podhlížeti*, -žejí = nenápadně se dívat, pozorovat (č.-Chod)
**podhodek*, -dka, m. = podhozené, podvržené dítě, nezbeda
podhorácký, příd. k podhorák = podhorský;
podhorák [-račka], -a, m. = obyvatel podhoráckého kraje;
**podhorní* mlýn (Jir.) = prostřední; = podhorský;
podhorský kraj = kraj pod horami

**podhořák* || *-řan*, -a, m. = obyvatel podhoří;
podhoří || *podhůří*, stř. = kraj pod horami
podhoubí, stř. = podzemní část houby, vlastní houba
podhradí, stř. = místo, ves pod hradem;
**podhradní* || *-hradský*, příd. = jsoucí... pod hradem (Třeb.)
**podhroucený* = podlomený
**podhrudí*, stř. = místo pod hrudí
podhůří, v. podhoří
**podhvězdí*, stř. = místo pod hvězdami (čelak.)
podchod, -u, m. = místo, kudy se podchází; sr. podjezd
**podchoz*, -u, m. = průchodní tunel (nádražní)
podchycovati, v. chytiti
podíl, -u, m. = díl, část(ka) na někoho připadající, kvota; p. na zisku, ze zisku; přenes. = účast: mít p. v čem, na čem; lví p. = největší, velký; sr. bráti;
podíletí, v. dělit
**podílka*, ž. = podělení, -lování;
podílnický [-ctví], příd. k
podílník [-nice], -a, m. = kdo má podíl, účast;
podílný [-ně; -nost], příd. k podíl: p. list; -né číslovky (po dvou, dva a dva..., po koruně...) = vyjadřující číselně skupiny osob n. věcí (mluvnic.); = projevující účast, vlídný (ojediň.)
podiový, příd. k podium
podíti se, dok. k II díti = ztratiti se, zmizet, přijít: kam se to podělo?; = vrtnouti se, dostat: kam se to podějeme?
**podívati se*, nedok. (ojediň.)
podium «pódyjum», -dia, stř., z lat. = zvýšená podlaha, stupeň
podiv, -u, m. = podivení: vyslovit p. nad čím; naplňuje to -vem; je to ku -vu || s -vem = divné, vzbuzuje to podiv; ku podivu || *kupodivu* (Vr.) pěkný... || na podiv (Jir.), příslovečně = podivuhodně;
**podíva*, m. = podivín (Jir.)

podívaná, -né, ž. = podívání, výjev: krásná... p.; stojí to za -nou
|| **podívánka*, ž. (Rals)

podívati se, v. dívati se a podíti se
podivení, v. diviti

podivín [-nka], -a, m. = podivný, zvláštní člověk; *podivínský* [-sky; -ství], příd. k tomu: -ské chování

podivnost, v. podivný

podivnůstka, -stek, ž., zdrob. k podivnost = velmi podivná věc, záliba; *-vnůstkář* [-řka], -e, m. = kdo si libuje v podivnůstkách; *-vnůstkářský* [-sky; -ství], příd. k tomu

podivný [-ně; -nost] = budící podiv; -vnost, 1. = vlastnost někoho, něčeho divného; 2. = podivná věc, záliba

***podivočelý** = zdivočelý

***podivous**, -a, m. = podivín

podivovati se, v. diviti

podivuhodný [-ně; -nost] || kniž. *hodný podivu* = zasluhující podivu, vzbuzující podiv

***podivukrásný** = podivuhodně, ku podivu krásný

***podížka**, ž. = podjížďka (nář.)

podjáhen, -hna, m. = kdo má nejnižší stupeň vyššího svěcení kněžského; *-henství*, stř. = nejnižší stupeň vyššího svěcení

podjarní, příd. k *podjaří*, stř. = rané jaro

podjatý [-tě; -tost] = předpojatý, zaujatý (říd.)

podjednou, příslov. z „pod jednou“ [způsobou]: strana podjednou = katolíci || přijímat *pod jednou* [způsobou]

podjeseň, -ně, ž. || *-*sení*, stř. = raný podzim; *-senní* || *-*senný*, příd. k podjeseň

***podjetí**, stř. = podjatost, zaujatost

podjezd, -u, m. = místo 1. pro příjezd povozů k budově, 2. kde se podjíždí dráha...

podjímati, v. jímati

podjížděti, v. -jížděti

podjížďka, -žďek, ž. = příčka přes ramena oje vozu, plužních koleček, podojna, podížka

podkarpatský, příd. k výrazu „pod Karpaty“

podkasovati, v. kasati

***podkeří**, stř. = místo pod keřem (Hál.)

podklad, -u, m. = co se klade pod něco, co je pod něčím, na čem něco stojí..., základ; přenes. = základ, oč se lze opřít, odůvodnění, substrát: p. žaloby, mínění; beze všeho -du; na -du || -dě usnesení..., lépe podle, ve smyslu usnesení

podkládati, v. klásti

podkladek, -dku, m. = vejce ponechané v hnízdě

***podkladný** = jsoucí podkladem něčeho

***podklesnutý**: -té koleno (č.-Chod) = podkleslé, „podťaté“, ohnuté (pro svalovou ochablost)

podkolení, stř. = jamka pod kolenem

podkomoří, -řího, m. = „podkomorník“; královský úředník, čestný titul (papežský p.)

podkoní, -ho, m. = dozorce v panské konírně, štolba

podkop, -u, m. = podkopání, podzemní chodba pod opevněním...; přenes. = úklad, maření (činnost...);

podkopnický [-cky; -ctví], příd. k *podkopník*, -a, m. = podvratník;

podkopný, přenes. = podvratný

***podkostelní** (Jir.) = bydlící pod kostelem

podkova, ž. = kování na kopytu; *podkovák*, -u, m. = hřebík do podkovy; *podkovář*, -e, m. = kovář podkov; *-vářský* [-řsky; -řství], příd. k tomu;

podkověnka, ž., zdrob. k podkova (v písničkách) || *podkovička*, ž. (Erb.); *podkovovitý* [-tě] = podobný podkově

podkožní tuk = pod kůží

***podkraj**, -e, m. || *-*krají*, stř. = část kraje, kraj, oblast;

podkrajský, -kého, m. = krajský hejtman (v starších dobách)

- podkrčí**, stř. = místo pod krkem, okruží
- podkreslovati**, v. kresliti
- Podkrkonoší**, stř. = kraj pod Krkonošemi; *podkrkonošský*, příd. k tomu
- podkroví**, stř. = místo, místnost pod krovy, na půdě; *podkrovní světnička*...
- podkuchník**, -a, m. = podřízený kuchník
- *podkup**, -u, m. = úplatek; **-kupecký* [-ctví] || **-kupivý* [-vě; -vost] = úplatný; **-kupné*, stř. = úplatek; **-kupný* [-ně; -nost] = úplatný
- podkuřovati**, v. kouřiti
- podkůvka**, -vek, ž., zdrob. k podkova
- *podkytlí**, stř. = spodní kytle, košile (Jir.)
- podlaha**, ž. = spodek místnosti, obyč. krytý prkny atp.; *podlahový*, příd. k tomu
- *podlamovatel**, -e, m. = kdo podlamuje (odpor); *-vati*, v. lámati
- podlaží**, stř. = patro domu
- podlážka**, -žek, ž. = podlaha (lid., Rais), vlast. zdrob. k podlaha; = volná krytina podlahy, přepážka; = horní půda (Jir.); **podlažní* koberec = pokládaný na podlahu, podlahový (Ner.)
- podle** || (zastar.) *podlé*, 1. příslov. = vedle; ulehli si podlé (Ner., zastar.); 2. předlož. s 2. p.; a) místně: podle řeky = podél; b) způsobově = ve shodě, ve smyslu, v duchu, dle: p. něčí vůle, p. práva, zákona; c) zřetelově: poznat koho podle čeho = po čem; dělit věty podle obsahu; podle jména je to Čech; 4. příslov. k podlý
- *podlebí**, stř. = podelbí
- podlec**, -dce, m. = podlý člověk
- *podlehlý** [-le; -lost] = podřízený, závislý, trpný (kniž.)
- podlesácký**, příd. k *podlesák*, -a, m. = kdo žije v podlesí; *podleší*, stř. = místo pod lesem, u lesa
- *podlesk**, -u, m. = odstín lesku
- podléska**, -sek || *-ška*, -šek || *-šťka*, -štěk, ž., rostl., jaterník
- *podlet**, -u, m. = podletování (Hál.)
- podletí**, stř. = rané léto, někdy sklonek léta; *podletní*, příd. k tomu
- *podlevá** || **-dlivá* = podle (nár.)
- podlěvati**, v. lěvati
- *podlezač** || *-lí-*, -e, m. = podlízavý člověk; *podlězati*, v. lězati
- *podlíkačky**, -ček, ž. pomn. = podvlékačky (lid.)
- *podlina**, ž. = lem, volán (na látce)
- podlišť**, -těte, stř. = ptačí mládě z druhého hnízda
- podlitina**, ž. = místo podlité krví
- podlivá**, v. podlevá
- podlizač**, v. podlezač; *-lízati*, v. lězati; *podlízavý* [-vě; -vost] = podlízající
- podloha**, obyč. *podložka*, -žek, ž. = co se pod něco podkládá (při psaní...)
- *podloktí**, stř. = část ruky pod loktem (Č.-Chod)
- podlom**, -u, m. = rozpuklá kůže pod prsty u nohy
- podloubí**, stř. = klenutá sloupová chodba, loggie
- podloudnický** [-cky; -ctví], příd. k podloudník; *-dničiti* = být podloudníkem, provozovat podloudnictví; *podloudník* [-nice], -a, m. = kdo tajně, nezákonně přenáší, převáží něco přes hranice; *podloudný* [-ně; -nost] = tajný, nedovolený, nezákonný
- podlouhlý** [-le; -lost] = delší než širší
- podložiti**, v. ložiti; *podložka*, v. podloha; *podložkový* kalendář = sloužící jako podložka
- *podlubí**, stř. = podpalubí (Čech)
- *podlubovati** = dloubati
- podlý** [-le; -lost], z pol. = mravně nízký, špatný, ničemný

podmanitel [-lka], -e, m. = kdo si podmaní, -maňuje; p. světa (Vlč.); p. žen (So.); -telský národ (Palac.);

podmaniti si = podrobit (zeml, národ);

podmanivý [-vě; -vost] = mocně působivý (úsměv, kouzlo);

podmaňovati si, nedok. k podmaniti

podmáslí, stř. = tekutý zbytek po stlučení smetany; otec se mu utopil v p., o nemanželském dítěti (hanl., lid.)

podmašťovati, v. mastiti

***podmazanka** || -zán-, ž. = úplatek (lid.);

podmazovati, v. mazati

***podmezek**, -zku, m. || *-mezí, stř. = místo pod mezí

***podměstí**, stř. = část města ležící pod ním, předměstí (Jir.)

podmět, -u, m., člen věty;

podmětný || obyč. *podměťový* [-vě] (význam, sloveso)

podmílati, v. mlíti

podmínečný [-ně; -nost], příd. k podmínka: -ná věta = podmínková; -ný trest = podmíněný

podmíněný [-ně; -nost], k podmíni: -né odsouzení = s podmínkou, že se odsouzený do jisté doby nedopustí trestného činu; odsoudit -ně; -nost trestu;

podmíniti, v. míniti

podmínka, nek, ž. = to, na čem závisí něco jiného, čím je něco podmíněno, umožněno, co musí býti splněno: životní -ky (různé důležité okolnosti, rodinné, zdravotní, výrobní...); dáti si, klásti, splnit, porušit... -ky; slíbit, učiniti co pod -kou; p. v myšlení, v řeči = myšlenka, věta, na které závisí jiná;

podmínkový, příd. k tomu: -vá věta = vyjadřující podmínku

podmiňovací způsob, věta = vyjadřující podmínku; -vati, v. míniti

podminovati co = položit pod to miny

podmítati, -tám pole = orat nehluboko po sklizni;

podmítka, ž. = podmítání pole, porost na zoraném poli;

podmítnouti, -tl, dokon. k podmítati

***podmoklý** = vlhký odspodu

***podmol**, -u, m. = podezleté místo

***podmoří**, stř. = mořské dno (Slád.); -mořský člun = plující pod hladinou

podmostí, stř. = místo pod mostem

***podmračený** [-ně] = zamračený, o člověku (Majer.); -mračí, stř. = podmračný čas, šero (Neum.)

|| -mračno, stř. (Han.); -mračný

den = pod mrakem, zamračený

podnáčelnický [-ctví], příd. k

podnáčelník, -a, m. = zástupce náčelníka

podnájem, -jmu, m. = nájem u nájemníka;

-nájemce, m. = podnájemník;

-nájemné, stř. = plat za podnájem;

podnájemní, příd. k podnájem: p. smlouva, poměr;

podnájemnický, příd. k

podnájemník [-nice], -a, m. = kdo je v podnájmu

podnapilý [-le; -lost] = trochu opilý

podnášeti, v. -nášeti

***podnebesí** || -sko, stř. = prostor pod nebem (básnic.);

podnebeský, příd. k tomu;

podnebí, stř., 1. = povětrnostní poměry, klima; 2. = patro v ústní dutině;

podnební, příd. k podnebí 1.: p. poměry; *podnebný*, příd. k podnebí 2: -ná hláska = při jejímž článkování se zvedá hřbet jazyka k podnebí

podnes, v. dnes

podněcovač || -vatel [-lka], -e, m. = kdo podněcuje; -covati, v. nítiti

podnět, -u, m. = podněcení (v. nítiti), popud, impuls, iniciativa;

***podnětlivý** [-vě; -vost] || zprav.

podnětný [-ně; -nost] = obsahující, dávající podnět

***podníceti**, -ceji = podněcovati
podnik, -u, m. = co podnikáme, co podnikneme; = závod;
podnikatel, -e, m. = kdo podniká; *-katelský* [-ství], příd. k tomu; *-katelstvo*, stř. hromad. = podnikatelé;
podnikati, v. nikání;
**podnikavec*, -vce, m. = podnikavý člověk;
podnikavý [-vě; -vost] = rád, s chutí podnikající, odvážný
podnímati = podjímati
***podnítitel**, -e, m. = kdo podníti (Praž.); *-nítití*, v. nítiti
podnížka, -žek, ž. = podojna, šlapadlo, podnúžka
podnos, -u, m., z ruš., = deskovitá nádoba, na kterou se klade jídlo..., tác
podnosí, stř. = část obličeje pod nosem; **-nosnice*, ž. = podnos; *-nosovitý* = podobný podnosu
podnož, -e, ž. || *podnoží*, stř. || *-nožka*, -žek, ž. = co je pod nohama, stolička; *-nožník*, -u, m., nadir
***podnúžka**, -žek, ž. = podnožka, šlapadlo
podoba, ž. = podobnost, tvářnost: mít -bu otce = podobati se mu; vycházet z čí -by = přestávat mu býti podobný, dostávat jinou -bu; ukázati se v pravé -bě
podobati se komu, čemu = mít jeho podobu, být mu podobný; p. se pravdě = blížit se jí, být pravděpodobný; podobá se mi, že... = zdá se mi (kníž.); slož. dok. **s-* se (Ner.), **za-* se (Praž.) = státi se podobný
podoben, -bna..., v. podobný;
**podobenec*, -nce, m. = člověk někomu podobný (šal., Nov.); *podobenka* || **podobka* (Staš.), ž. = menší fotografie
podobenství, stř., 1. = podobnost (bibl.); vyrobiti co k p. člověka = aby se podobalo člověku (Olbr.); 2. druh přirovnání, parabola

podobizna, -zen, ž. = něčí obraz, portrét, fotografie; = vyličení osoby, její činnosti (Nov.);
**-biznář*, -e, m. (šal.) = autor slovesných podobizen;
**-bizniti* = fotografovat (Sum.)
***podobka**, -bek, ž. = figurka, podobizna
podoblačný = jsoucí pod oblaky, ve veliké výšce (kníž.)
podobný [-ben; -bně; -bnost] = v něčem shodný, stejný: -bný člověk, být -bný || kníž. -ben; p. komu, čemu, zastar. a lid. ke komu; být k světu p. = hezký (lid.); výpustkou p. = hezký (Jir.); to není k světu -né = nestojí to za nic (lid.); být p. komu jako vejce vejci, navlas = úplně; nebýti si p. = velice se změnit; p. pravdě || pravděpodobný, v. tam; je mu to, je to na něho -no, -né = je toho schopen (lid.)
***podoboci**, stř. = místo pod obočím
podobojí, z pod obojí [způsobou], 1. příd. || příslov.: strana p. = kališníci; 2. m. podst. = kališník
***podobrví**, stř. = místo pod brvami
pododdělení, stř. = část oddělení
pododdíl, -u, m. = část oddílu
podojna, -jen, ž. = podjížďka
podokapí, stř. = místo pod okapem
podokenní = jsoucí pod oknem
podolek, -lku, m. = dolejší část, okraj šatu, hlav. košile
***podolí**, stř. || **-lína*, ž. = údolí
***podolou**, příslov. = shora dolů
podomek, -mka, m. = domovník v hostinci;
podomní obchodník = chodící po domech; p. obchod; **-mník*, -a, m. = podomní obchodník
podotčený, v. tknouti
podotknouti, *-týkati*, v. tknouti a týkati
podpal, -u || *-palek*, -lku, m. = podpálení, -palování (dříví na p.), čím se podpaluje; *-palovati*, v. páliť
podpalubí, stř. = spodní paluba

podpatek, -tku, m. = část obuvi pod patou, lid. kramflek;
podpatěnka, obyč. pomn. -nky, -nek, ž. = vložka do bot pod paty;
***podpatí**, stř. = místo pod patou; přenes. = područí
podpaž(d)í, stř. = místo pod paží, podpažní jamka
podpěnka, ž. = podpínadlo
podpěra, ž. = čím se podpírá;
podpěradlo, -del, stř. = podpěrné zařízení;
podpěrka, ž., zdrob. k podpěra;
podpěrný = na podpírání
podpětí, v. pnouti
podpichovati, v. píchnouti
podpínadlo, stř. || **-pínka**, ž. = popruh, řemen na podpínání; **-pínati**, v. pnouti
podpírati, v. I přiti
podpis, -u, m. = podepsání, jeho výsledek; **-pisovatel** [-lka], -e, m. = kdo podpisuje; **-pisovati**, v. psáti;
podpisový, příd. k podpis (arch. akce)
podplacení, **-pláceti**, v. platiti
podplamenice, ž. = chlebová placka
***podplatek**, -tku, m. = úplatek;
podplatný [-ně; -nost] = úplatný
podplavovati, v. plaviti
podplétati, v. plétati
podplukovník, příd. k **podplukovník**, -a, m. = důstojník o stupeň nižší než plukovník
podpor, -u, m. = podepření (tělocvič.);
podpora, ž., 1. = podporování, pomoc, prostředek, -dky toho: býti či -rou; uvést co na -ru mínění = na důkaz; 2. = podpěra;
podporovací (fond...) = podpůrný;
-porovatel [-lka], -e, m. = kdo podporuje;
podporovati koho, co = pomáhat, poskytovat pomoc; slož. dokon. **na-** se (mnoho)
podporučík, -a, m. = nižší důstojník než poručík
podpořiti = podporovati (říd.)

***podpostelí**, stř. = místo pod postelí
podpoušťka, ž., druh omáčky
***podpraží**, stř. = místo pod prahem
***podpražský** = ležící... pod Prahou (Č.-Chod)
podprostřední [-ně; -nost] = horší než prostřední, podprostředně dobrý..., podprůměrný
***podprseň**, -sně, ž., vlast. = co sahá pod prsa, k prsům, t. j. předprseň: p. balkonu (Vr.)
podprsenka, ž. = živůtek podpírající prsa; **-prsní** řemen, řetěz || **-prsník**, -u, m. = řemen, řetěz pod prsy tahouna
podprůměrný [-ně; -nost] = kdo, co je pod průměr, podprostřední
podpůrce [-rkyně], m. = podporovatel (nepříliš časté);
-půrčí = podpůrný;
podpůrnictví, stř. = podpůrná činnost;
podpůrný = podporovací, na podporu
podráždění, v. drážditi; **-žděný** [-ně; -nost] = popuzený, rozčilený
podražec, -žce, m., rostl.
podrážeti, v. rážeti
podražiti, v. dražiti
podrážka, -žek, ž. = (nová) podešev; **podrážkový**, příd. k tomu
podražovati, v. dražiti
***podrchalý** = podrchaný, pomuchlaný, pomačkaný
***podrobenec**, -nce, m. = podrobený, podřízený člověk; **-bený** [-beně; -benost], 1. k podrobiti; 2. k podrobiti = podřízený, poddaný, povolný
podrobiti, v. drobiti a robiti
podrobnůstka, -stek, ž., zdrob. k podrobnost
podrobný [-ně; -nost] = jdoucí do podrobností, maličkostí, zevrubný, důkladný; **-nost** výkladu... || **-nost** = nepodstatná, podružná věc, okolnost, detail; jít, pouštět se do -tí; v. dopodrobna
podrobovatí, v. drobiti a robiti

podrost, -u, m. = nižší, slabší porost mezi silnějším
podroušený || -šilý (Rais) = podnapilý;
podroušiti se, z rouš, rauš = podnapít se
podrovnávka, -vek, ž. = podezdívka, často barevná (lid.)
***područ**, -e, ž. || **-ručenství*, stř. = područí;
područí, stř. = poddanství, závislost: být v čím p., dostati se do čího p.
podruh [-hyně], -a, m. = podnájemník na venkově; **podruhovati* = být podruhem (šafař., Suš.); *podruhovský*, příd. k podruh
po druhé, *podruhé* = v druhém případě: byl jsem tam po druhé; = jindy: přijď podruhé
podruhyně, v. podruh
***podrůst**, -u, m. = podrost (Ner.); *podrůstati*, v. růsti
***podruž**, -e, ž., 1. hromad. = družové; 2. = podruží, podruží (básn.);
podruží, stř. = podnájem, podnájemnický poměr na venkově; = podruží (Ner.);
podružný [-ně; -nost] = vedlejší, málo důležitý, podřadný
podružský, příd. k podruh; -žství || **-žstvo*, stř. = podružský poměr
podryvač, -e, m. = kdo podrývá (vážnost...); *-vačný* [-ně; -nost] = podrývající, podrývný;
podrývati, v. rýti; *-rývavý* [-vě; -vost] = podrývající;
**podrývný* = podrývající (vážnost...): p. vtip (šal.)
podržovati, v. držeti
podřaděný || *-řazený* [-nost] = nižší, užší, na př. pojem, útvar
podřadící spojka = podřadná
podřadný [-ně; -nost] význam = malý, nepatrný; -ná věc = podružná; -né souvětí = kde je jedna věta podřaděna druhé; -ná spojka (mluvnic.)
podřadovati, v. řaditi
podřazený, -zovati, v. řaditi

***podřečí**, stř. = menší nářečí
podřeknouti se, v. říci
podřep, -u, m. = mírný dřep;
podrepovati = dělat podřep
podřezovati, v. řezati
***podřímly** [-le; -lost] = jako dřímající, tichý (Ner.);
podřimovati, v. dřímati
Podřipan [-nka], -a, m. = obyvatel Podřipska; *podřipský* kraj neboli *Podřipsko*, stř. = kraj pod řípem
podřizený [-nost], *-řizovati*, v. říditi
pod sada, ž., 1. = podsazení, 2. = prachové peří;
pod sádek, -dku, m. = podsazení
***podsaditý** = zavalitý
podsádka, -dek, ž. = podsazení
podsazení, stř., k podsaditi, v. saditi; = to, co se podsadí, podsazuje;
podsazovati, v. sázeti
podsebití, stř. = ochoz kolem hradby (bojovníci bili odtamtud pod se = pod sebe, dolů); = vousy pod nosem (lid., Rais)
pod sedek, -dku, m. = malé hospodářství
***podsedlý** zoubek = šikmý (Ner.); -lé tělo (t.) = zavalité
podsední, příd., z podsedlní, pod sedlo, -lem: p. kůň = levý ve spřežení; p. strana;
podsednický [-ctví], příd. k
podsedník [-nice], -a, m. = majitel podsedku
***podsehlí**, -a, m. = škarohlíd
***podsín**, -ně, zdob. *-síňka*, -něk, ž. = místo před síní, před domem, loubí (Jir.)
podskakovati, v. skákat
podskalácký, příd. k Podskalák: *-láctina*, ž. = podskalácká mluva;
Podskalák, -a, m. = obyvatel praž. čtvrti zvané *-skalí*, stř.; *podskalský*, příd. k tomu; -lská mluva neboli *-lština* (Ner.)
podsklepi, stř. = místo pod sklepem, sklepni

*podskočný = úskočný;

*podskok, -u, m. = úskok, zaskočení

*podslamka, ž. = poslamka (Č.-Chod)

*podsněžka, -žek, ž. = sněženka (Hál.)

*podsoukale koukat (Jir.) = zamračeně

podsouvati, v. souti

podspod(u), příslov. = vespod (zastar.)

podstarší, -ho, m. = nejstarší zamestnanec v pivovaru

*podstať, -ti, ž. = podstavec, základna (Koll.); = podstata (Vrchl.)

podstata, ž. = neměnný základ, nejdůležitější vlastnosti, substance, v čem něco záleží: p. člověka, státu...; p. sporu = jádro; tvrzení beze vši -ty = bez základu, opory, důvodu, důkazů; konkursní p. = masa, soubor věcí, hodnot;

podstatný [-ně; -nost] = tvořící podstatu, hlavní, základní: -ný znak, rozdíl, -ná námitka; -né jméno = označující osoby, živoucí, věci, substantivum (mluvnic.)

podstavec, -vce || -vek, -vku, m. = na čem něco stojí

podstolí, stř. = místo pod stolem (Jir., Č.-Chod)

podstrkovati, v. strkati

podstřešek, -šku, m. = širší okraj střechy (Č.-Chod, Olbr.);

podstřeší, stř., 1 = podsíň; 2. = místo pod samou střechou (Baar, Č.-Chod), podkroví, -vní světnice; přenes.: hledět na koho jaksi z p. = pohrdavě (šmil.);

*podstřešní = co je pod střechou, podkrovní

podstupovati, v. stoupiti

podsudní, -ho, m. = pivovarský výčepník

podsunovati, v. sunouti

podsvětí, stř. = podzemní sídlo zemřelých; = svět městské společnosti; podsvětný [-ně]: -né království (Sez.); -ně tmavý (t.)

podsvinčátko, -tek, stř., zdrob. k podsvinče, -čete, stř. = sele podsviní

*podšept, zprav. pomn. m. -šepty = tajné šepety, šuškáni (Staš.)

podšev, v. podešev; podšíť, v. šíti
podšívká, -vek, ž. = látka na podšívání; p., -kovi, mn. -kové, m. = šibal (lid.)

podškrť, -u, m. = podškrtnutí u podpisu

podštěvač, -e, -štěváček, -čka, m. = poštěvač (zastar.)

*podtají, příslov. = potají

podfat(ý), v. títí

podtatranský, příd. = ležící... pod Tatrami

podtětí, -tínati, v. títí

podtitul, -u || -lek, -lku, m. = vedlejší titul

podtlak, -u, m. = nižší tlak než normální

podtočnový = jsoucí pod točnami

podtrhovati, v. trhnouti

podubaný, v. dubati

*podúbka, ž. = slabá, matná podoba; = figurka (Kunět.)

podučitel [-lka], -e, m. = zatímni učitel (zastar.); -telský [-sky; -ství], příd. k tomu

Podunají, stř. = krajina kolem Dunaje; podunajský, příd. k tomu

podup, -u, m. = lehké dupnutí;

podupovati = podupávati

podúřednický, příd. k podúředník [-nice], -a, m. = zřízenec nejvyššího stupně (za kapitalismu)

poduška, -šek, ž. = peřina pod hlavu; poduškovitý [-tě; -tost] = podobný podušce; -škový, příd. k poduška;

poduštíčka, -ček, ž., zdrob. k poduška

podváděti, v. voditi

podval, -u, m. = základní trám;

p. || -la, ž. = kulaté dřevo, po kterém se válejí těžké předměty

podvazek, -zku, m. = pásek na upevnění punčochy, ponožky; být psu do -zku = malý (Němc.);

podvazkový řád (britský);

podvazovati, v. vázati

podvečer (lid. -čír), 1. příslov. = navečer, k večeru || *vpoedvečer*; 2. p., -a, m. = doba navečer; *podvečerní*, příd. k podvečer: p. doba;

**podvečeři*, stř. = podvečerní doba

podvelitel, -e, m. = zástupce velitele

podvědomí, stř. = oblast neuvědomělých duševních jevů, představ...; *podvědomý* [-mě] = co je v podvědomí (stav, pud); -mě cítit

***podvih**, -u, m. = pozdvižení (Koll.); = hrdinský čin, hrdinství (podle ruš., Hol.)

podvívati, v. vátí

***podvláčky** || *-*vléčky* || -*vlečky* || *-*vlíčky*, -ček, ž. pomn. = podvlékačky;

-*vlékači* = na podvlékání;

-*vlékačky* || -*vlíkačky*, -ček, ž. pomn. = spodky, spodní kalhoty;

podvlékati || -*vlíkati*, v. vlékati;

*-*vlíkač*, -e, m. = teplá kazajka pod kabátem (Jir.)

podvod, -u, m. = podvedení, lstivý a škodlivý klam, čin;

podvodnický [-cky; -ctví], příd. k

podvodník [-nice], -a, m. = podvodný člověk;

podvodný [-ně; -nost] = dopouštějící se podvodu, konaný s podvodem

***podvoj**, -e, m. || -*ji*, stř. (Jir.) = práh, nadpraží

podvojmo, příslov. = dvojmo

podvojný [-ně; -nost] = po dvou, dva vedle sebe, dvojnásobný: p. domek = dvojdomek; -ná trampská osada (Neum.); -né výrazy (v létě v zimě...); -né účetnictví

podvoliti se, -lovati, v. voliti

***podvořování**, stř. = dvoření

podvozek, -zku, m. = spodní část vozidla, letadla

podvracetí, v. vraceti

podvrat, -u, m. = podvracení, rozvracení, -vrácení, (z)ničení do-
savadních poměrů... (říd.);

podvratnický [-cky; -ctví], příd. k *podvratník* [-nice], -a, m. = podvratný člověk;

podvratný [-ně; -nost] = usilující o podvrat, směřující k němu: -ná činnost; působiti -ně

podvrh, -u, m. = podvržené dílo... padělek; -*vrhovati*, v. vrhati

podvrženina, ž. = podvrh

podvůdek, m., zdrob. k podvod

podvýroba, ž. = nedostatečná výroba

podvýživa, ž. = nedostatečná výživa

podychovati, v. dýchati

Podyjí, stř. = kraj kolem Dyje

***podym**, -u, m. || -*ma*, ž. || -*mi*, stř. (Olbr.) = jemná mlha nad krajinou

***podymné**, -ho, stř. = dávka z komínů (Jir.)

***podymovati** = dýmati

podzámčí, stř. = místo, ves pod zámkem

***podzemek**, -mku, m. = podzemní byt

podzemí, stř. = místo pod zemí, podsvětí, odlehlé a tajné místo činnosti revoluční, protistátní...

***podzemka**, ž. = podzemní dráha (Fuč.); houba

podzemní = co je pod zemí (voda, dráha, činnost) || (zastar.) -*mský*

podzím, -u || *podziměk*, -mku, m., roční počasí; přenes. p. života = stáří; *podzimkový* [-vě] || část. *podzimní* [-ně] (den...); -vá žluť (Mach.); -vě čistý (Sez.)

***podzířati** = podezířati;

**podzířavý* [-vě; -vost] = podezířavý (kníž.)

podžeberní = co je pod žebry;

**podžebernice*, ž. = bránice (Zey.)

podžínati, v. II žiti

poem «po-ém», -u, m. || *poema*, -matu, stř., z řeč. = báseň

poenale, v. penále

poenta, v. pointa

poesie «po-ézijs, -ezije» (někdy se psávalo *poě-*), z řeč. = básnictví

***poet**, -a, m. || zprav.

poeta [-tka] «poe-», m., z řeč. = básník; v. laur;

poetický [-cky; -čnost] «-tyc-, -tyč-» = básnický, přenes. = vzletný; -čnost = poetický ráz; *poetik* «-tyk», -a, m. = odborník v poetice; -tika, ž. = nauka o základech a formách básnictví; = 5. třída staršího gymnasia; *poetisátor* «-zá-», -a, m. = kdo poetisuje (šal.);

-tismus «-tyz-», -mu, m. = úpadkové úsilí o čistou poesii; -tisovati = dodávat básnického rázu;

poetista, m. = přívrženec poetismu; -stický = v duchu poetismu

poevropštiti, -lovati, v. Evropa

***poflakovati** = flákat, šlehat

pofrancouzštiti koho, co = dát komu, čemu francouzský ráz; p. se = nabýt franc. rázu; -šlovati, nedokon.

pofukovati, v. fouknouti

***pogač**, -e, m., sloven. = placka (Jir.)

pogrom, -u, m., z ruš. = reakční a šovinistická násilná demonstrace proti židům, tažení proti někomu, něčemu, ničivé vzburčení; -mistický «-styc-» || -mový = směřující k pogromům, hlásající je

pohádka, -dek, ž. = hádanka (zastar.), lid. slovesný výtvor ze smyšleného světa; přenes. = nepravda, smyšlenka (lid. a hovor.), dobré jídlo, pití (hovor.), krásná doba (p. mládí, Mrštíkova P. máje), báječná podívaná...;

pohádkář [-řka], -e, m. = vypravěč pohádek, přenes. = kdo rád přehání;

pohádkosloví, stř. = nauka o pohádkách; -slovný, příd. k tomu;

**pohádkovitý* = pohádkový (Kunět.); *pohádkový* [-vě; -vost], příd. k pohádka: p. svět, hrdina = pohádek, v -dkách; přenes. = jako v pohádce, nevidaný, ohromný... (jmění ap.)

***pohadovati se** = hádati se (zast.)

pohan [-nka], -a, m. = vyznavač primitivních náboženství a většiny jiných než křesťanství

pohana, ž. = pohanění

pohánek, -nka, m., zdob. k pohan

poháněcí stroj = na pohánění;

pohaněč || -há-, -e, m. = kdo pohání; *poháněti*, v. háněti

pohanka, ž., 1. v. pohan; 2. kulturní rostl.

***pohánka**, -něk, ž. = pohánění, pobídka (ojediň.); rostl.

pohankový, příd. k pohanka 2.: -vá kaše

***pohanlivý** = hanlivý

pohanský [-sky; -ství], příd. k pohan: p. bůh, -ské náboženství...;

pohanstvo, stř. hromad. = pohané

pohár, -u, m. = nádob(k)a na pití; symb. hojnosti: p. rozkoše;

zdob. -rek, -rku || *-řik, -u, m.; -rový zápas (o pohár jako cenu)

pohasínati = zhasínati;

pohaslý = zhaslý, vyhaslý

pohazovati, v. házeti

pohládnouti, v. II hládnouti

pohlavár (*-var, Ner.), -a || řidč. -vář, -e, m., ze srb. = náčelník kmene n. rodu; přenes. (hovor.) = předák, čelný člen (politic. strany...)

pohlavek, -vku, m. = úder po hlavě

pohlaví, stř. = mužský a ženský, vůbec samčí a samičí ráz ústrojenců, sexus; krásné || řidč. bílé p. = ženy

pohlavkovati koho = dávat mu pohlavky; přenes. (lid. a hovor.)

-vkovati co = špatně dělat; slož. dokon. *od-* koho = odbýt pohlavkem (Havlič.); *na-* komu, s-koho, co

pohlavní [-ně; -nost], příd. k pohlaví: p. pud, ústrojí, život, chorooba...

***pohlázet** || -hlazovati = hladiti

pohlcovati, v. hltiti

pohled, -u, m. = pohledění, podívání: poznati co pouhým -dem, na první p.; zamilovati se na první p. = při prvním vidění,

- setkání, hned; = ráz, výraz oka: smutný, veselý, vášnivý... p.; na p. zdravý... = zdánlivě, naoko; = co obsáhne pohledem, podívaná: krásný... p.; p. = pohlednice
- pohlédati**, *-hledávati*, v. hlédati, hledati
- pohledávka**, -vek, ž. = dluh, nedoplatek; mít za kým -ku
- *pohledění**, stř. = pohled: p. ledné (Erb.)
- pohledka**, -dek, ž. = pohlednice (řid.);
- pohlední* lístek = s pohledem, s obrázkem, neboli *-dnice*, ž.; *-dnicový* formát...
- *pohledný** [-ně; -nost] = vzhledný
- pohlížeti**, v. -hlížeti
- *pohlouplý** = přihlouplý (Kříž)
- pohlítiti**, v. hltiti
- *pohlubeň**, -bně, ž. = prohlubeň
- *pohlupavý** = přihlouplý (nář.)
- *pohmat**, -u, m. = ohmat
- pohmoždění**, ž. = pohmoždění, -né místo; v. hmoždit
- *pohněv**, -u, m. = pohněvání (Heyd.)
- pohnutě**, v. pohnutý;
- pohnutí*, stř., k pohnouti, v. hnouti: p. rukou...; státi bez p. = nehybně; = duševní, citové dojetí, vzrušení, emoce
- pohnutka**, -tek, ž. = co nás pohne, pohnulo, přiměje, -mělo k čemu, příčina, podnět, motiv: p. činu, kroku..., mít -ku k čemu; to byla p. k tomu, abych...
- pohnutlivý** [-vě; -vost] = působící
- pohnutí, dojetí, dojemný
- pohnutý** [-tě; -tost] = rušný (život, doba, rozprava)
- pohoda**, ž. = velmi příznivé počasí; duševní p. = příznivý duševní stav, klid
- pohodlí**, stř. = všechno, co zpříjemňuje práci, odpočinek..., život (poloha, držení těla, uvolnění oděvu, zbavení starostí...): udělati si p. (při práci...), žít v p.; *-dlíčko*, stř. = milé pohodlí;
- *pohodlivý** [-vě; -vost] = pohodlný
- pohodlněti**, -nějí = státi se pohodlný; slož. dokon. *-z-*; *zpohodlnělý* = navyklý pohodlí; nedok. *zpohodlňovati*
- pohodlnický** [-cky; -ctví], příd. k *pohodlník*, -a, m. = pohodlný člověk;
- pohodlný** [-ně; -nost] = s pohodlím, v pohodlí, bez námahy, bezstarostný, příjemný, umožňující pohodlí: -ný život, -né křeslo, -ně si sednouti; -ný člověk = libující si v pohodlí, nezvyklý poctivé práci, navyklý pohodlí, vyhýbající se práci
- *pohodna**, -den, ž. = pohodnice;
- pohodná*, ž. protějšek k pohodný;
- pohodnice*, ž. = obydlí pohodného, rasovna;
- pohodný*, -ného, m. (z -dlný) = kdo odstraňuje zdechliny..., ras, „drnomistr“
- *pohodnouti se**, -dl, -dnutí = pohádati se (zast.) || shodnouti se;
- *pohodovati se**, nedok.
- pohon**, -u, m., 1. slovo domácí = hnání, působení pohybu; 2. pomn. -ny, z ruš. = epolety
- pohoněč**, -e, m. = poháněč;
- *pohoněti** = poháněti;
- *pohonič**, -e || -ník, -a, m. = poháněč; *pohoniti*, v. honiti
- pohonný**, příd. k pohon: -nná látka
- *pohorek**, -rku, m., ***pohorkovina**, ž., ***pohorkovitý** = pahorek, pahorkatina, pahorkovitý
- pohorský** = v menších horách, pod horami: p. kraj, -ká vesnice
- pohoršen**, v. horšiti;
- *pohoršená**, -né, ž., na -nou, obyč. na, k pohoršení;
- pohoršení*, stř. = rozhořčení, pohoršující čin, špatný příklad: působit, dávat p.; udělati co... k pohoršení všech lidí...;
- pohoršivý* || *pohoršlivý* [-vě; -vost] = vzbuzující pohoršení (příklad...);
- pohoršovati*, v. horšiti
- *pohořan**, -a, m. = horal (Vrchl.)
- pohořelý**, v. hořeti
- pohoří**, stř. = horstvo

pohostinský [-sky; -ství] || -stiný [-ně; -nost] (-stiný) = rád, vlídně hostící, přijímající hosty, hostiný; -né přijetí (hosta) = vlídné, milé, ochotné; přijmout koho -ně; slovan. -nost, -nství; -nské vystoupení; vystoupit *pohostinsky* = jako host, hlav. o hercích; být u koho *pohostinu* = hostem (kniž.)

***pohoštění**, ž. = pohoštění;
pohošťovati, v. hostiti

pohotovost, v. pohotový; -vostní služba = kdy je pohotovost

pohotový [-vě; -vost] = stále připravený, parátní: -vé vojsko...; p. v debatě = schopný hned odpovédět, vyvracet námitky...; -vě odpovédět, -vídat; být -vě || -vu; -vost k debatě...; -vost u vojska... = připravenost k výkonu; = oddíl připravený k výkonu

pohov, -u, m. = pohovění, tělocvič. a vojen. povel; = pohova; *pohova*, ž. = pohodlný život, odpočinek (říd. kniž.);

pohovka, -vek, ž. = lehátko, divan; -vkové odpočívadlo (Drn.)

***pohovor**, -u, m. = pohovoření

***pohovovati** = hověti

***pohoz**, -u, m. = pohození (hlavou)

***pohra**, ž. = hříčka (Vrchl.)

pohrabáč, -e, m., 1. = nástroj na prohrabávání ohně; 2. = cestář (lid.); zdrob. -báček, -čku, m.

***pohrabiště**, stř. = pohrabáč 1. (Ra.)

pohrabovati, v. hrabati

***pohrádka**, -dek, ž. = palanda (nář.)

pohraničí, stř. = kraj kolem hranic, pomezí; -niční kraj...

***pohrd**, -u, m. || *-da, ž. = pohrdání (básnic.);

**pohrdač* || *-datel, -e, m. = kdo pohrdá;

pohrdati kým, čím = opovrhovat, nevážít si, nestát o koho, oč;

pohrdavý, -dlivý [-vě; -vost] = vyjadřující pohrdání (slovo, odpověď); -vě = s pohrdáním;

pohrdnouti, -dl, -dnut, dok. k pohrdati

pohrobek, -bka, m. = dítě narozené po otcově smrti; Ladislav P., český král;

**pohrobiště*, stř. = pohřebiště;

**pohrobiti* = pohřbít, přenes. pohroužit (básnic.);

**pohrobně*, příslov. = posmrtně;

pohrobní = posmrtný (běž.); = hrobový, pohřební (Říd.);

**pohrobovati* = pohřbívati

***pohrom**, -u, m. = vření, pobouření (zast., Jir.);

pohroma, ž. = velké neštěstí, „rána“, záhuba, zkáza, katastrofa

pohromadě, v. hromada

***pohromivý** || *-mný = zhoubný (šafař., Staš.)

pohrouziti, -žiti, v. hrouziti;

**pohrouzeti* || -žeti, -zeji || -žeji = pohružovati

pohrudnice, ž. = blána na hrudní stěně

pohrůžka, -žek, ž. = pohrožení, hrozba

pohružovati, v. hrouziti

pohřbetník, -u, m. = řemen na hřbet, část postroje

pohřbítí, rozk. -bí, -běte, -ben(i) || -bín (Slád.) = pochovat mrtvého; p. ohněm = spálit, zpopelnit, přenes. p. koho, co = zahubit, zničit, znemožnit (hovor.); *pohřbívati*, nedokon.

pohřeb, -hřbu (původ. a lid. -hřebu), m. = pochování mrtvoly a příslušný obřad, funus; přijít po -bu = pozdě (hovor.); sr. funus; *pohřebiště*, stř. = pohřební místo (obyč. jen pohan.), zříd. = hřbitov (Jir.); *pohřebné*, -ho, stř. = příspěvek na pohřeb; *pohřební* [-ně]: p. ústav, obřad, řeč; působit -ně = pohřebním dojmem (R. Svob.)

***pohřešek**, -šku, m. = prohřešek; *pohřešiti*, -šovati, v. hřešiti

pohřechu, příslov. = bohužel

***pohřimovati** = hřimati

pohřítí (lid.), v. II pozřítí

***pohřízeti**, -žeji = pohřžovati;

pohříziti, -řžovati, v. hříziti

***pohnbek**, -bku, m. = poliček (Vanč.)

pohublý [-le; -lost] = trochu hubený

***pohubovati** = hubiti (Svět.)

***pohučovati** = hučeti

pohůnek || podle výslovn. -*hunek*, -nka, m. = kdo pohoní, pohání dobytek, čeledín; nadávka; -*hůnkovati* = být pohůnkem (Zey.)

***pohup**, -u, m. = poskok (Majer.); *pohupovati*, v. houpnouti

pohusitský = po husit. válkách

***pohvizd**, -u, m. = pohvizdování; *pohvizdovati*, v. hvízdati

pohyb, -u, m. = pohnutí (rukou...), změnění místa v prostoru, chůze...; p. obyvatelstva = měna, růst, klesání jeho počtu

pohýbati, v. hýbati

pohyblivý [-vě; -vost] = schopný pohybu (úd), hbitý, čilý, agilní (člověk), měnivý (svátek)

pohybnouti || -*hýbnouti*, v. hýbnouti

pohybný = pohyblivý: -ná samohláska (švec - ševce, pes - psa...)

pohybovati se = dělat pohyb: vůz, země se pohybuje; po- se ve společnosti = chovati se, počínati si vhodně; uměti se v čem po- = umět v tom „chodit“, vyznati se

pohybový, příd. k pohyb: -vá energie

***pohykovati** = hýkati

***pohynulý** = zaniklý, zašlý (Čech)

***pocháp**, -u, m. = pochop, klopýtnutí

***pochatrný** = chatrnější

pocházeti, v. -cházeti

***pochlad**, -u, m. = chládek (Hál.); || *pochládeček*, -čku, m. (RK.)

***pochleba**, ž. = pochlebování;

**pochlebenství*, stř. = pochlebování (zastar.);

pochlebnický [-cky; -ctví], příd. k *pochlebník* [-bníce], -a, m. = lichotník; *pochlebný* [-bně] = pochlebující, lichotivý;

pochlebovati komu = lichotit

***pochluba**, ž. = vychloubání;

**pochlubný* [-ně; -nost] = chlubený;

pochlubovati se, v. chlubití se

***pochmátka**, ž.: na -tku = na dračku (Jir.)

pochmurný [-no; -ně; -nost] = zamračený, chmurný, nevlídný (den, pohled); je -no; -ně hledět

pochod, -u, m. = pravidelná chůze řadových útvarů (sokol., vojen. ap.), zpěvní, hudební skladba do pochodu, dlouhá chůze; v. husí; přenes. = postup, průběh, proces (myšlenkový, chemický);

**pochodek*, -dku, m. = pochůzka (Němc.)

pochodeň, -dně, ž. = hořící smolná tyč napuštěná hořlavinou; nebeská p. = slunce; symb. pokroku, osvěty

***pochodící** = pocházející (kníž.)

pochodňový, příd. k pochodeň: p. průvod

pochodovati = jít pochodem; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* si; *pochodovávat*, opakov.

pochodový, příd. k pochod: p. krok, -vé cvičení, -vá hudba...

pochop, -a, m. = původ. městský služebník, katův pomocník..., biřící, odtud dnes opovržlivě = strážník, četník..., pomocník při krutostech;

pochop, -u, m. = klopýtnutí: udělat (vzít) p. || -pa (Baar; lid. a hovor.) = klopýtnout; = pochopení, ponětí (lid.); = uchopení, vlečení (Č.-Chod)

pochopení, stř. = porozumění; p. čeho, pro koho, proč

pochopitelný [-no, -ně] = co lze pochopit: -ný neklid...; je -no, -né = lze chápat; -ně jen tehdy ... || obyč. rozumí se, arcit, ovšem; **pochopný* = pochopitelný (šafař., Palac.)

pochopovati, v. chopiti

pochopský [-sky; -ství], příd. k pochop, -a

***pochotný** [-ně; -nost] = chutný, příjemný, líbezný (zast.)

pochoutka, -tek, ž. = lahůdka, pamlssek, delikatesa; -tkové pečivo

***pochozí** = pocházející (zastar., Suš., Nov.) || = konající pochůzky (komise)
 ***pochrčovati** = chrčeti
 ***pochromlý** = zchromlý
pochroumati, v. chroumati
 ***pochrupovati** = chroupati
 ***pochudlý** [-le; -lost] = trochu, poněkud chudý
pochutina, ž. = co je nám „po chuti“, káva, čaj atp.
pochutnání, stř., v. chutnati; -*níčko*, stř. = dobré pochutnání, pochoutka
pochůzka, -zek, ž. = kratší chůze za nějakým účelem;
 -*zkář*, -e, m. = prohlížeč trati při pochůzce (odbor. želez.);
 -*zkový* stejnokroj (Kolm.)
pochva, -chev, ž. = pouzdro, ochranný obal (listu, nervu, šavle); = ústa (Ner. z hantýr.)
pochvala, ž. = pochválení;
pochvalný [-ně] = obsahující pochvalu (dekret, kritika, uznání);
 -ně se vyslovit = s pochvalou...;
pochvalovati, v. chváliti
pochvíčka, ž., zdrob. k pochva
 ***pochvíle**, ž. = pochvilí;
pochvíli, v. chvíle;
 **pochvílí*, stř. = volná chvílka (zastar., Vlč.)
pochyba, ž. = pochybování, nejistota: beze vši -by = nepochybně, jistě; sr. bezpochyby; být na -bách = v pochybnostech, v nejistotě; uvést v -bu (Č.-Chod) = v pochybnost
 ***pochybenství** || -*stvo*, stř. = pochyba;
pochybený, -*biti*, v. chybiti
 ***pochybka**, ž. = pochyba (Koll.)
pochybný [-ně; -no; -nost] = o čem lze pochybovat, nejistý, nezaručený; je -no, -né, že...; -nost = pochyba, nejistota, rozpaky: mít o čem -nost(i), být v -nostech; o tom není -nosti, žádná -nost; uvést co v -nost
pochybovač || **-vatel*, -e, m. = kdo pochybuje, skeptik; -*vačný* [-ně; -nost] || -*vačský* [-sky; -ství] = rád pochybuující;

pochybovati o kom, o čem = mít pochybnosti, nejistotu; slož. dokon. *za-* (kníž.); *pochybovávati*, opakov.
 ***pochycovati** = zachycovati, postihovati
 ***pochylovati** = nachylovati
 ***pochytka**, -tek, ž. = kořist; = razzi (Maj.)
pointa «poen-», ž., z franc. = vyvrcholení, vyhrocení myšlenky, vtipu...; *pointovati* = vyhrocovat, -titi do pointy; dokon. *vy-*; *pointovaný* [-ně; -nost] || -*tový* = mající pointu
pojat(ý), v. jmoti
 ***pojedlný** [-ně; -nost] = jednotlivý
pojednání, stř., k pojednati, v. jednati; = stať, rozprava
 ***pojednotlivý** [-vě; -vost] = jednotlivý
pojednou, příslov. = náhle, znenadání, najednou
pojem, -jmu, m., 1. = myšlenka o předmětu nebo jevu (nikoli jeho vjem, představa), postihující jeho podstatné vlastnosti, zevšeobecněný odraz skutečnosti; = obsah slova; 2. p. o čem = ponětí
pojetí, stř. (v. jmoti) = chápání, koncepce
pojevený [-ně; -nost] = udivený, potřeštěný, poblázněný (lid. a hovor.)
 ***pojezdny** = jízdný, pojízdný;
pojezdny, -ného, m. = představený hajných apod. (v starších dobách)
pojezný, -ného, m. = hlídač jezu
 ***pojídlo**, -del, stř. = pojítko
pojímati, v. jímati
pojistce || -*jistitel*, -e, m. = kde jiného pojišťuje;
pojistiti, v. jistiti
pojistka, -tek, ž., 1. = bezpečnostní zařízení (u elektr. vedení, u palné zbraně); 2. = pojištění, pojišťovací list, smlouva
pojistné, stř. = částka za pojištění; *pojistník*, -a, m. = kdo dává někoho pojistiti, kdo disponuje s pojistkou; -*stný* (technik, návosloví...)

***pojiště**, str. = pojítka

pojištěnec, -nce, m. = kdo je pojištěn; *pojištění*, str., v. jistiti: p. požární..., proti krádeži, pro případ umrtí...;

pojišťovací smlouva, ústav...; *-šťovatel*, -e, m. = pojistce; *-šťovati*, v. jistiti;

pojišťovna, -ven, ž. = pojišťovací ústav;

-vnictví, str. = pojišťovací zřízení, soustava

I **pojiti** koho = napájet, dávat mu pít (jen říd. arch.); obyčej. slož. dokon. *na-* = dát pít; sr. nápoj; *o-* = opít, omámit (vůní...); slož. nedokon. **napojovati*; *opojovati*; *-pájivati*, opakov., slož. nedok. *na-*, *o-*

II **pojiti** = dávatí dohromady, slučovat, sdružovat, spojovat (jen kniž.): pojí nás přátelství; předložka do se pojí s 2. pádem; slož. dokon. *od-* = odepnout (odbor.); *pře-* co = jinak spojit (t.); *při-* co, koho k čemu, ke komu; *roz-* = rozloučit, odepnout (kniž., odbor.); *s-* koho, co; *v-* do čeho, věč (Sez.) = zapnout, včlenit; *vy-* proud; *za-* žárovku do proudu; *za-* se do práce, do hnutí, lépe začlenit, vřadit; v. spájeti; *-pojovati*, slož. nedokon. *od-* atd.; *pojivati*, opakov.

pojítka, -tek, str. = co spojuje, pout

pojivati, v. II **pojiti**;

pojivo, str. = co pojí, spojuje, pojítka; *pojivý* = pojící, spojující

pojízdní || *-ný* = pojiždějící, nestojící na místě (kuchyně...)

pojizerský, příd. k *Pojizeří*, str. = kraj kolem Jizery

pojižděti, v. -jížděti;

pojižďka, -děk, ž. = kratší jízda za nějakým účelem

pojmo-, kmen k pojem ve slož.:

-sloví, str. = nauka o pojmech;

-slovný důkaz; *-tvorný*: -ná mohutnost, schopnost = m., s. tvořiti pojmy

pojmový [-vě; -vost], příd. k pojem: -vé poznání; -vé = po stránce pojmové

-pojovati, v. I. II **pojiti**

pokad, -ď, příslov. = pokud (lid.)

***pokál**, -u, m., z franc. bocal = pohár (básnic.)

pokálati, v. káleti

***pokaličený** = zmrzačený (Mart.): v. kaličiti

***pokančiti** = pokaňhati (Jir.)

pokání, str., od (po)kátí se = litování hříchů: činit p., uložit komu p., ... co za p.; dáti se na p. = polepšiti se (lid. a hovor.)

***pokara**, ž. = pokárání

***pokašlovati** = pokašlávati

pokatoličiti || čast. *-čtiti* = obrátit na katolictví; *-čťovati*, nedokon.

pokavad, příslov. = pokud (říd.)

pokaz, -u, m., 1. = poukaz, pokyn (Třeb.); 2. = makulatura

po každé || *pokaždé*, příslov. = v každém případě, vždy

pokdy, v. kdy

poker «poukr», -u, m., z angl., karetní hra

***poklacovati** = klátiti

poklad, -u, m. = množství peněz, cenných věcí; přenes. = vzácný, obětavý člověk

pokládati, v. klásti

pokládek, -dku, m., zdrob. k poklad (Jir.)

pokládka, -dek, ž. = kladení; = hrst obilí (nář.)

pokladna, -den, ž., 1. = schránka na peníze, na cenné věci; 2. = úřad na přijímání, vydávání peněz; = pojišťovací podpůrné zařízení (nemocenská... p.);

pokladní, příd. k pokladna: p. účet, kniha, hotovost || p., ž. protějšek k pokladník;

pokladnice, ž. = pokladna 1.:

-nický [-*nický*; *-nictví*], příd. k pokladník; *-nička*, -ček, ž., zdrob. k pokladnice; *-niční*, příd.

k pokladnice: *-niční* poukázka;

pokladník, -a, m. = správce pokladny

pokladový, příd. k poklad

poklasný, -ného, m. = dozorce na větším statku, šafář

poklek, -u, m. = pokleknutí;

***poklekovati** = poklekávati

poklep, -u, m. = poklepání, 1. za účelem vyšetření, perkuse (lékař.), 2. na základní kámen

pokles, -u, m. = poklesnutí, úbytek (cen, výroby...);

poklesek, -sku, m. || zastar. -klé- || -kléska, -sek, ž. (Palac., Suš.) = menší chyba;

pokleslý [-lost] na mysli, -lá mysl = skleslý, -lá;

poklesnouti, -snutí, v. klesnouti

poklice, zdrob. -lička, -ček, ž., z původ. *pu-* (Olbr.) = příklop na hrnec; chovati co, říci., zůstat pod -čkou = tajně, v tajnosti

poklid, -u, m. = klid (kniž.); = úklid (lid.); **poklidný** [-ně; -nost] = klidný (kniž.)

poklimovati, v. klímati

poklizeč [-čka], -e, m. = kdo poklízí; **poklízeti**, v. klídit

***poklon**, -u, m. (Čelak.) || obyč.

poklona, ž. = poklonění, projev úcty, pocty: poklona, má p.!, pozdravy; složit komu -nu = pokloniti se, projevit úctu obřadně; = projev uznání, lichotka: dělat komu -ny ap.;

poklonka, ž., zdrob. k tomu;

poklonkář, -e, m. = kdo poklonkuje; -kářský [-kářsky; -kářství], příd. k tomu;

poklonkovati = dělat poklony, obyč. s hanlivým odstínem = nedůstojně se klanět, lichotit; slož. dokon. *vy-* koho = s poklonami, velmi zdvořile se zbavit; *u-* se, o poklonkování bez konce; *v-* se kam = s poklonami vejít (Herb.)

poklop, -u || -pec, m. || -pka, ž. = příklop, sklápěcí zařízení; -pec u muž. kalhot

poklus, -u, m. = mírný klus

***pokmit**, -u, m. = kmit, kmitání (Jir.); -tovati, v. kmitnouti

***pokňučovati** = knučeti

pokoj, -e, m., 1. = odpočinutí (od práce), klid: dát komu, si p.;

nechat koho na -ji || s -jem; svatý p. = úplný, příjemný (lid. a hovor.); p. od čeho, koho; odpočívati v -ji, o věčném odpočinku; p. v městě, v zemi;

2. = obytná místnost, světnice; **pokojíček**, -čku || -čka, m., zdrob. k **pokojík**, -u, || -a, m., zdrob. k pokoj 2.;

***pokojná**, ž. = pokojská;

***pokojník**, -u, m. = pomlčka (Rais, zastar.);

pokojný [-ně; -nost] = klidný (život, spánek, moře, město);

pokojový, příd. k pokoj 2.: -vé zařízení;

pokojská, -ké, ž. = služebná, pečující o pořádek v pokojích

pokolení, stř.: lidské p. = lidský věk, doba přibližně třiceti let ve vývoji lidstva, lidstvo této doby, koleno, generace

po k likáté, v. kolikátý

pokora, ž. = ochota podrobovati se, ochotná oddanost;

pokorněti, -nějí = stávati se pokorný; v. zpokorněti;

***pokorníčkovati** = příliš pokorně se chovat (Palac.);

pokorný [-ně; -nost] = projevu-jící pokoru, oddaný

***pokořenec**, -nce, m. = kdo se pokoří, pokorný člověk (Č.-Chod);

pokořiti, -řovati, v. kořiti

pokos, -u, m. = pokosení, řada (po)koseného obilí; = kosost, šikmost; na pokos || napokos, v. tam;

***pokosem**, ***pokosmo**, příslov. = kose, šikmo

pokost, -u, m. = fermez

pokoušeti, v. kusiti;

***pokoušivý** [-vě; -vost] = pokoušející, škádlivý

***pokoutí**, stř. = zákouť

pokoutní [-ně; -nost], příd. z „po koutech“ = neverejný, tajný, nemající oprávnění: p. advokát, krčma, rejdy, způsob (získání čeho ap.); ***-tničiti** = pokoutně jednat, obchodovat... (Vr.); **-tník**, -a, m. = pokoutní písař žalob... (Č.-Chod)

pokožka, -žek, ž. = povrchová vrstva kůže

pokračovací škola... = doplňující obecné vzdělání odborným;

-*vání*, stř. = další část: -*vání* povídky...; vycházet na -*vání*; -*vání* debaty, v -*tě* atp.; zdrob. **-váníčko*, stř. (Ner.);

pokračovatel [-*lka*], -e, m. = kdo v něčem pokračuje; **-vatelství*, stř. = to, že jsme pokračovatelem (Sez.); -*vati*, v. kráčet

pokradí, -*dmo*, -*dmu*, v. kradí, kradmo;

**pokradmý* = kradmý

pokraj, -e, m. = kraj, okraj: na -*ji* města, obyč. přenes. být na -*ji* zoufalství, záhuby = blízek; předlož. s 2. p.: p. lesa (RK.);

**pokrajní* = krajní

pokrápatí, *pokrápěti*, v. krápatí, krápěti;

**pokrapovati* = pokrápěti

***pokrásný** = krásný (Palac.)

pokřívati, -*čovati*, v. krčiti

pokrevenec, -nce, m. = pokrevný příbuzný;

-*venství*, stř. = pokrevní příbuzenství; -*venstvo*, stř. hromad. = pokrevní příbuzní;

pokrevní || -*vný* [-*vně*; -*vnost*] = příbuzný po krvi, rodem

pokrm, -u, m. = jídlo, potrava;

pokrmový, příd. k tomu: p. tuk

pokrocovati, v. krotiti

pokročilý [-*lost*] = ve vývoji... pokročivší, postoupivší, ne opožděný, vyspělý (p. národ, kurs pro -*lé*), déle trvající a tím zhoršený (-*lá* choroba), dosti pozdní (-*lá* hodina); = pokrokový (Jir.)

pokrok, -u, m. = postup, rozvoj, vývoj k lepšímu (duševní, mravní, vědecký...); *pokrokář* [-*řka*], -e, m. = stoupenec pokroku (někdy s hanl. odst.); -*kářský* [-*sky*; -*ství*], příd. k tomu (t.); **pokrokovec*, -vce, m. = pokrokový člověk; **pokroková*, -ven, ž. = pokrokový list (Č.-Chod, hanl.);

pokrokový [-*vě*; -*vost*] = usilující o pokrok, přející mu, svědčící o něm, ne zaostalý, ne konservativní (člověk, strana, hnutí)

***pokrotlý** [-*le*; -*lost*] = zkrotlý

pokroucenina, ž. = zkroucenina

pokROUTKA, -tek, ž. = lisovaná a různě upravená poživatina, pastilka, tabletky

pokrov, -u, m. = krov, příkrov

***pokrucovati** = kroutiti

pokrutina, ž. || -*ny*, ž. pomn. = lisované zbytky z olejnatých rostlin jako krmivo

***pokryčka**, ž. = poklička (Ner.)

***pokryt**, -u, m. = kryt

pokrytec, -tce, m. = neupřímný člověk, licoměrník, farizej; -*tecký* [-*tecky*; -*tectví*], příd. k tomu

pokryv, -u, m. = co něco pokrývá, vrstva, porost

pokryvač, -e, m. = řemeslník pokrývajících střechy; -*vačský* [-*vačství*], příd. k tomu;

**pokryvadlo*, -del, stř. = pokrývka (zastar.);

pokryvčička, -ček, ž., zdrob. k

pokryvka, -vek, ž. = něco na pokrytí, příkryvka

pokřesťaniti koho = obrátit na křesťanství

***pokřestiti** = pokřítí

pokřik, -u, m. = křik: strhl se p.;

pokřikovati, v. křiknouti

***pokřiva**, ž. = kopřiva (nář.)

pokřivovati, v. křiviti

pokud, zájm. příslov., 1. tázací = až kam: až p. je to pole vaše, ... to máme umět?; 2. vztahné = do které doby, jak dlouho: pracoval jsem, p. jsem mohl; počkám [do té doby, tak dlouho], p. nepřijdeš = až přijdeš; = do které míry, v kterém rozsahu: pracovat [do té míry, tolik], p. síly stačí; p. se pamatuji, bylo to v pátek = podle mé paměti, neklame-li mě paměť (význ. zřetelový); p. jde o mluvnickou stránku... = co do mluvnické stránky (po slovese týká se klade se v tomto významu zprav. co: co se týče toho..., v. tam)

pokukovati, v. koukati

pokuřovati, v. kouřiti

pokus, -u, m., k pokusiti se (v. kusiti), 1. = zkoumání něčeho za umělých podmínek, experiment (fysikální...); 2. p. oč (o vraždu, o záchranu...) || p. čeho (vraždy) = začetí čeho, ale nedokončení pro různé překážky;

pokusiti se, v. kusiti;

pokusmo, příslov. = na zkoušku (odbor.);

pokusnický [-cky], příd. k pokusník;

pokusnictví, stř. = pokusné pěstování něčeho, konání pokusů;

pokusník, -a, m. = kdo dělá pokusy;

pokusný = sloužící k pokusům (ústav, stanice);

***pokusovitě** = pokusmo (Arb.)

pokoušení, stř. = svádění, příležitost svádějící, vábící k něčemu, ke krádeži...: přijít, upadnouti do p., přišlo naň p., být v p. něco udělat;

pokoušitel [-lka], -e, m. = kdo pokouší, svádí, škádlí; **-šitelský** úsměv (Klíč.); **-šitelství**, stř. = záliba v pokoušení (So.)

pokušovati, v. kusiti

pokuta, ž. = peněžitý trest: p. zač; uložiti -tu; pod -tou zakázati; **pokutovati** koho = trestat pokutou; **pokutový**, příd. k pokuta: p. lístek

***pokvetlý** = mající květy

pokyn, -u, m. = znamení (rukou...), přenes. rada, návod: dát komu p.; učiniti co na ů p.

***pokyv**, -u, m. = kývnutí;

pokyvovati, v. kývati

***pol**, příslov. = polo (Vrchl.)

pól, -u, m., z lat., 1. p. země = koncový bod zem. osy, točna; 2. magnetic. ap. p. = bod, ke kterému něco (síla...) směřuje

***pola**, ž. = půle, šos

Polaban, -a, m., 1. = obyvatel našeho Polabí; 2. obyč. = příslušník vymřelého slovan. kmene v němec. Polabí; **Polabí**, stř. = kraj při Labi; **polabský** kraj; p.

jazyk neboli **polabština**, ž. (k Polaban 2.)

poláček, -čka, m., zdrob. k **polák**, -a, m., uzenina; = polský kůň; **Polák** [-lka], -a, m., národní jm., příjm.

polana, ž. = náhorní rovina (nář.)

***Polané** || -le-, m. mn., jedn. **Polenín**, -a = Poláci, Polák (zastar., RK.)

***polání**, stř. hromad. = polena (Dr.)

***polanka**, -nek, zdrob. k polana

polarita, ž. = vychylování k jednomu pólu n. ke dvěma

polárka, -rek, ž. = polární hvězda;

polární, příd. k pól 1.: p. oblast,

moře, záře; **polárník**, -a, m. =

polární cestovatel, obyvatel

polatinštělý = mající latinský ráz;

-nštítí koho, co = dát komu,

čemu latinský ráz; **-nšlovatí**, ne-

dok.

Polda, m. || ž., domác. tvary k Leopold || -dina; **polda**, m. = policista (hantýr.); zdrob. **Poldáček**, -čka, m. || **Poldinka**, -dýnka, ž.

pole, 2. mn. polí, lid. pol, stř., 1. = vzdělávaný pozemek; svaté p. = hřbitov; mluvíti do -le (šmil.) = naplano; 2. přenes. bitevní, válečné p. = bojiště: jít, táhnouti do -le, být, sloužit v -li; položití se -lem, o vojsku = připraviti se k boji; = rovina: Moravské... p.; = omezená část: p. na šachovnici: podob. p. ve značku...; = oblast, obor: duševní p., p. činnosti...; elektrické... p.

***polécetí** -cejí = políčiti

poledne, stř. = polovice dne, doba kolem 12. hodiny denní; ve dvě hodiny... s -ne = po poledni (zastar.); zvonit p.; o, po -dni || o, po -dnách; = jih (zastar.); **polední čas**...; = jižní (zastar.); **polednice**, ž. = polední bájeslovná zlá bytost;

poledníček, -čku, m., zdrob. k

poledník, -u (zvon);

poledník, -a, m. = polední bytost;

poledník, -u, m. = myšlená křivka spojující místa, kde je v stejnou dobu poledne; = polední noviny; = polední zvon
poléhavý = rád léhající, odpočívající; = plazivý
polehčovat, -čující, v. lehčiti
polehoněku || -*hounku*, příslov. = velmi lehce, zlehka
***polehovat** = poléhávat, postonávat (Erb., Jir.)
***polechtovat** = polechtávat (Kos.)
polekaný [-ně; -nost] = ustrašený;
polekati, v. I, II lekati
poléknouti || *polík-*, v. II líknouti
***polem**, příslov. = napolo
polemický [-cky], příd. k polemika;
polemik, -a || zříd. -*mista*, m. (Dyk), z řeč. = kdo polemizuje;
polemika, ž. = hájení vlastního mínění, -ních důvodů a potírání cizího, -zích, spor o názory, důvody; -mika s kým oč;
polemisovati «-zo-» = vésti polemiku; dok. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, mnoho)
Polení, v. Polané
polénko, stř. = polínko (Jir.);
poleno, stř. = rozštípnutý dřevěný válec, štípa; symb. tuposti, hluchosti: tupý, hluchý jako p. (zhrub.); zdrob. *polínko*, -nek, stř.; v. ložiti (při-)
polenta, ž., ital. = kukuřičná kaše
polepovat, v. lepiti
polepšovací ústav = na polepšování; -šovati, v. lepšiti;
polepšovna, ž. = polepšovací ústav
polesí, stř. = lesní okrsek, revír;
polesný, -ného, m. = správce polesí
I polet, -u, m. = let, skok... (kniž.)
II polet, -ltu, m., v. polt
poleta, v. boleta
poletavý [-vě; -vost] || zříd. *poletný* = poletující, pohyblivý, třepetavý (kniž.);
poletovati, v. létnouti
polev, -u, m. || *poleva*, ž. = čím se polévá cukroví...; = sklovitý povlak, glasura (na nádobách);
polévati, v. lévati

***polévčička**, ***polévečka**, ž. = polívčička, polívečka
poleviti v čem, v práci... = přestat to konat tak horlivě, důkladně... jako dříve, ochabnout; nedokon. *polevovati*
polévka || -*lív-*, -vek, ž., tekutý pokrm; hnědá p. = hovězí; bílá p., v. bílý; rozlít si u koho -ku (ocet) = pohněvati si ho (lid. a hovor.); houbová p., v. houbový; v. hřátí (při- si);
polévkář || *polív-*, -e, m. = kdo jí rád polévku (lid. a hovor.);
polévkový || *polív-*, příd. k polévka: -vá lžíce, -vé koření
polevovati, v. poleviti
***polevý** = levý (Hálek)
polézati, v. lézati
poležení, stř., v. ležeti;
poleženíčko, stř. = milé poležení (lid. a hovor.)
polhůtní dodávka... = po lhůtě
***polí**, stř. = pole
***polib**, -u, m. (básnic.) || běž.
polibek, -bku, m. = políbení;
políbiti, rozk. -lib, prostě dokon. k líbat = dát polibek, hubičku
***policajt**, -a, m. = policista (lid.); přenes. hanlivě = kdo je příliš úředně přísný, nedbá občanské volnosti; -*tský* [-*tsky*; -*tství*], příd. k tomu
I police, ž. = přihrádka ve stěně, na stěně (na nádobí...)
II police «-lis», neskl. || zčešt. *police*, ž., franc. = pojistka
policejní [-ně], příd. k policie (stráž, dozor, přestupek...); -ní stát = opírající se hlavně o policii; v. hodina;
policie, ž., z lat. = část veřejné správy pečující o bezpečnost občanstva (za kapitalismu)
***policiell** «-či-», -a, m., z franc. = šašek (zastar., Jir.)
policista [-*stka*], m. = člen policie, strážník
políček || *polí-*, -čku, m. = rána po líci, po tváři
polička, ž., zdrob. k I police
políčko, stř., zdrob. k pole

poličkovati || *poli-* koho = dávat mu poličky; slož. dokon. *na-* komu; *z-* koho

***poličovati** = líčiti, klásti léčky

polidsku, v. lidský

polidštití co = dáti čemu lidský ráz; *-štovatí*, nedok.

poliklinický «-nyc-», příd. k

poliklinika «-ny-», ž., z řeč. = bezplatná lékařská poradna při universitě (předváleč.)

políknouti, v. poléknouti; **polínko**, v. poleno; **polír**, v. palír

politicko- «-tyc-», kmen příd. politický ve slož.:

-historický, příd. k politická historie;

-správní, příd. k politická správa;

-stranický, příd. k politické stranictví

politický [-cky] «-tyc-», příd. k politika: *-cká* strana, schůze ap.

politička «-tyč-», ž. protějšek k politik; *Politička* = bývalý deník Národní politika (hovor.)

politik «-tyk», -a, m., z řeč. = kdo se obírá s politikou;

politika, ž. = „správa obce“, činnost (státu, strany...) v oboru veřejné správy, týkající se zájmů státu, tříd, celé společnosti;

**-tika*, m. = politik, chytrák (hovor.);

-tikář, -e, m. = politik (hanl.);

-tikařiti = dělat politiku (t.);

-tikum, -ka, stř. = politická věc, otázka

***politismus** «-tyz-» -mu, m. = politikaření;

politisovati «-tyzo-» = mluvit o politice; slož. dokon. *od-* co = zbavit politického vlivu; *z-* co = dát politic. ráz, podříditi politic. zřetelům; *za-* si

politovánímhodný || *hodný* [-den] *politování* = zasluhující politování

politura «-tú-», ž., z němč. = lesklý nátěr

polívati, v. lévati

polívčička, ž. = dobrá polévka (citové); *polívečka*, ž., též;

**polívečník*, -a, m., nadávka (za-

star., Jir.); původ. p., -u = hrnec na polévku;

polívka, v. polévka

polízaná, -né, ž. = nepříjemnost, -mné následky (lid. a hovor.)

polízati, v. lézati

***pollzon**, -u, m., kabát, plášť (zast.)

polka, ž., tanec; *P.*, v. Polák

polknouti, -kl, -knuv, -knut(i) = přirozeně vpraviti do žaludku (jídlo...); přenes. p. urážku... = strpět (lid. a hovor.); p. hlásku, slovo = nevyslovit, nezřetelně vyslovit (t.); slož. dokon. *s-*; *polykati*, nedok.; slož. dokon. *s-*

***polnatina**, ž. = polnatý kraj;

polnatý = kde jsou pole, pokrytý poli

polní, příd. k pole 1. (práce, cesta, rostlina, hospodářství...); k p. 2. (kuchyně, opevnění, výzbroj...); *polnice*, ž. = polní trubka;

**polníčka*, -ček, ž. = polní cesta (Kolm.); = polní řepa, planá hrušeň

polnohospodářský [-sky], příd. k polní hospodářství

polnost, ž., obyč. pomn. *-tí*, hromad. = pole, pozemky

***polný** = polní, polnatý

polo || *pólo*, stř. z angl. = hra s míčem na koni n. ve vodě

polo, příslovce = napolo, napůl. polou, napolovic, zpola: říci co polo žertem, p. vážně = že se to může chápat buď žertovně n. vážně; družičky polo rozpačité, polo potěšené (Čap.)

polo-, kmen k půl v četných slož. tvořených podle potřeby || někdy, hlav. u příd. jmen, příslovec. *polo-* (poloironický) || *polou-* n. přísloveč. *polou* (v. tam) || někdy *půl-*; znamená poloviční ráz, neúplnost, částečnost, prostřední stupeň mezi tím, co vyjadřuje 2. část složeniny a její opak:

-balladický (Vrchl.);

-barbarský = ani ne úplně barbarský ani ne civilisovaný;

-*bavlněný* = z polovice bavlněný;
 -*bdění*, stř. = neúplné bdění;
 -*bosý* = skoro bosý;
 -*botka* = nízký střevíc || **půlbotky*, pomn. (Mrš.);
 -*bůh*, -*boha*, m. = napolo *bůh* a napolo *člověk*; přenes. = *člověk* velmi vážený n. osobující si velikou moc (hanl.); -*čas* = polovice stanovené doby (sport.); -*délka*; -*denní*, -*dětský*, -*divoký*, -*divošský*, -*dlouhý*; -*drahokam*; -*dřímota*; -*chromý*; -*gramotný* [-*ně*; -*nost*] = polovzdělaný

**poloh*, -u, m. = slehnutí, porod (zast.)

poloha, ž. = položení, rozložení, umístění: zeměpisná p.; p. města, domu, těla při sedění, ruky při hře na housle

polo-hedvábný; -*hladový*; -*hlas*: říci co -*hlasem* = -*hlasitě* (říd.); -*hlasitý* [-*tě*] || řídč. -*hlasný* [-*ně*]; -*hláska* = neplná hláska (mluvnic.); -*hluchý*

polohopis, -u, m. = popis polohy, topografie; -*pisný* plán

polohový, příd. k *poloha*: p. plán

polo-intelektuál; -*intelligence*, -*nt*, -*ntní*; -*koule*; -*kožený*; -*krátký*;

-*kruh* || *půlkruh*; -*kruhový*;

-*lán* || *půllán*; *pololáník*, -a, m. = majitel *pololánu*;

-*letí* || *půlletí* || zastar. *polouletí*, stř. = polovina (školního) roku, semestr; -*letní* [-*letně*]

polom, -u, m. = polámání lesních stromů, vývrát

**polo-manželka* (Ner.); -*měkký*;

-*měr*, -u, m. = půl průměru, radius; -*městský*; -*mrtvý*; -*nahlas*, příslov. = *polohlasitě* (Jir.);

*-*myslití* = neúplně (Řez.);

-*nahota*, ž. = skoro *nahota*;

- *nahý* [-*naze*; -*náhost*] = skoro *nahý*

polonaisa || zčešt. -*něza*, ž., z franc., tanec pols. původu

polonepřítomný = neúplně přítomný duchem (Čap.)

polonéza, v. *polonaisa*

polo-neznámý = skoro *neznámý*;

-*neživý*

**polonina*, ž., rus. = *planina* (Olbr.)

polonismus «-nyz-», -mu, m. = čes. atd. slovo, rčení z polštiny, podle ní; -*nisovati* = *popolštovat*; slož. dokon. *z-*; -*nista*, m. = vědec. znalec pol. filologie; -*nistický* «-nystyc-», příd. k tomu

polonofil, [-*lka*], -a, m. = přítel Poláků, kdo je Polákům nakloněn;

-*filský* [-*sky*; -*ství*], příd. k tomu

polo-ostrov || zastar. *polou-* = výběžek pevniny do moře; -*panenský* = skoro *panenský*;

*-*pito*: jez do *polosyta*, pij do *polopita* (přísl.) = *abys* byl *syť* a *napit* neúplně;

-*plátěný* = *plátěný* z polovice;

-*prázdný* = *napolovic* *prázdný*;

-*průzračný* (čech);

-*pustý*; -*rozpletený* (Jir.); -*rozvitý*;

-*řádek*, -*dku*, m. = polovice, část řádku, verše (Tauf.);

-*samohláska*; -*sen*; -*shnilý*; -*slabičný* (mluvnic.); -*slepý*; -*smutek*;

-*snění*, stř. = *polospánek*; *-*snítí* = *napolo* *snítí*;

-*snový* prvek (šal.); -*spánek* ||

*-*spaní* (Vrchl.); -*stín*; -*svátek*;

-*svit* = *přisvit*; -*svět* = *demi-monde*; *-*světačka*, -*ček*, ž. =

žena z *polosvěta*; -*světlo*, -*světlý* || zastar. *polousvětlo* (Vrchl.),

-*světlý* (Slád.); -*světský* = neúplně *světský* (roucho); -*svlečený* (Jir.); -*svoboda* (Dyk); -*syť*;

v. -*pito*; -*šepem* || -*šeptmo* (Kosm.); -*šerý*; -*šero*, stř.;

-*šilený*; -*těžký*, o váze (sport.);

-*temno*, stř.; -*tma* || zastar. *poloutma* (Vrchl.); -*tón* || *půltón*;

-*tučný* [-*ně*], -*tuhý*, -*tvrdý*

polou, od původ. 6. p. dvojný od *půl*,

1. v předložkových spojení: *dopolou*, v. *dopola*; *odpolou* *ledna*, *napolou*, *vpolou* *cestě...* = od polovice, na, v polovici;

2. jako samostatné příslov. = polo, napolo...: polou ležet, sedět; p. ve stínu (čech); p. zpo-
věď, p. výklad (Sez.); jezero
položené p. do lůna sosen (Zey.);
3. *polou-* v příd. a podstat. slož.
|| obyč. *polo-*:
polouletí, -ostrov, -světlo, -světly,
-tma, v. *pololetí* atd. || zřídka u
sloves: *polouležeti* (Tilsch.)
poloúřední [-ně] = zpola úřední
polou-světlo, -světly, -tma, v. *polo-*
***polovnačka**, -ček, ž. = hon, lov;
-vati = honit, lovit (odb.); =
potulovati se (nář.)
polo-vážný [-ně]; -venkovský; -vě-
dec, -vědecký (Nov.); **-vědomky*
(Sez.) = neúplně vědomě; -vě-
domý stav... = kterého jsme si
neúplně vědomi; -věnec hor
(Němc.)
***polovic**, příslov. = zpola
polovice, ž. = půl: p. května,
cesty, jmění, práce...; ve spojení
se jménem... též -vic: -vic ces-
tý...; v, na -vici cesty || v, na
-vic cestě; do -vic(e) cesty atp.;
rozdělit co na polovici || *napolo-*
vic; přenes. má (lepší, drahá)
-vice, -vlčka = manželka (lid. a
hovor.);
polovičatec, -tce, m. = polovi-
čatý člověk (lid. a hovor.);
-vičatý [-tě; -tost] = napolo, ne-
úplně udělaný, nedodělaný..., ne-
úplný (práce...), dělající všechno
jen napolo, nerozhodný, rame-
nářský člověk;
polovička, ž. = polovice;
poloviční [-ně] = čeho je jen
polovice (plat, dávka...); -ní svá-
tek = polosvátek; ***polovičník**
[-nice], -a, m. = poloviční maji-
tel
polovina, ž. = polovice
polo-vládni; -vlněný; -vzdelanec,
-vzdelaný; -zakrytý, -zavřený,
-zhaslý (Bezr.); -zraký; -zvuk
[-ně] = polohlasitý (Jir.); -zvuk
= nedosti zřetelný zvuk
položení, stř., k položití, v. ložití;
= poloha (krajiny...); = situace
(podle ruš.)

polo-žertem, příslov.; -žertový
[-ně]
položiti, v. ložití
polo-život = neplný život; -živý
= napolo živý
položka, -žek, ž. = část, díl, zá-
pis, týkající se jedné věci... (v
rozpočtu, v účtu)
Polska, ž. (zastar.) || obyč. *Pol-*
ska, stř., země; *polský* [-sky;
-skost], příd. k Polák, Polsko
***polstrovati**, z něm. = polštáfo-
vat, vycpávat (lid.); dok. *vy-*
***polství**, stř. = polský ráz
polštář, -e, m., z něm. = poduška;
přenes. = trámek, na který se
něco klade, apod.; zdrob. -řek,
-řku, řidč. -řik, -u, -řiček, -čku,
m.; *polštářovati* = vycpávat;
slož. dokon. *vy-*
polština, ž. = polský jazyk
***polt** (pův. *polet*), -u, m. = půlka,
dlouhý prut masa... (zast., nář.)
|| ***poltina**, ž.
poltiník, -u, m., rus. = 50 kopejek,
půlruhl
poltiti, -těn(i) || -cen(i) = dělit,
štípat... na dvě (říd. kniž.);
mraky se -tí (Hlav.); polti leb-
ku! (Heyd.); obyč. slož. dokon.
roz- co (poleno, hlavu...);
v. rozpolcený;
rozpolcovati || -ťovati, nedok.
(říd., Majer.)
***poltivka**, -vek, ž. = bakterie
poltivý = schopný se poltit
poluce, ž., z lat. *poll-* = výlev muž.
semene ve spánku
Poluša, -i, zdrob. -ška, ž., domác.
tvary k Polyxena, Apolena
poluterštiti || *zlu-* koho, co = uči-
nit luterským, dát, vtisknout lu-
terský ráz
***poly**, příslov. = napolo... (Bezr.,
nářeč.)
poly-, kmen řec. příd. *polys* =
mnohý, ve slož.:
-andrický, příd. k *-andrie* «-ry-
je», ž. = mnohomužství; v bo-
tan. = jistý útvar tyčinek;
-fonie «-nyje», ž., -fonní = mno-
hohlasost, -hlasý; -gam, -a ||

-*gamista*, m. = muž oddaný polygamii; -*gamický*, příd. k -*gamie* «-mije», ž. = mnohomanžeství; -*glot*, -a || **-glota*, m. = kdo zná mnoho jazyků; -*glotní* = mnohojazyčný; -*glotta*, ž. = vydání spisu v několika jazycích; -*graf*, -a, m. = kdo mnoho píše, kopírovací stroj; -*gynie* «-nyje», ž. = mnohoženství; -*histor*, -a, m. = mnohostranný učenec; -*chromie* «-mije», ž. = mnohobarevnost, -vná malba

polykač, -e, m. = kdo polyká (p. mečů...); -*kati*, v. polknouti

poly-morfismus «-zmus», -mu, m., z řeč. = mnohotvárnost; -*morfni* = mnohotvárný

polyp, -a, m., z řeč. = láčkovce; p., -u, m. = chorobný výrůstek v nose

poly-syndeton, -ta, stř., z řeč. = mnohospoječnost (mluvnic.); -*syndetický* [-*tický*] «-tyc-» = mnohospoječný; -*technika*, ž., starší název techniky; -*theismus* «-zmus», -mu, m. = mnohobožství, víra v mnoho bohů; -*theista*, m. = stoupenec polytheismu; -*theistický* [-*cky*] «-styc-»

pomáda (lid. *pa-*), ž., z franc. = vonná mast na vlasy, vousy; -*šovati* = natírat pomádou; slož. dokon. *na-*

pomaďarštit, -*šovati*, v. Maďar; **pomaďariti* || -*šovati* = pomaďarštit || -*šovati*

pomahač [-*čka*], odch. -*má-* (Ner.), -e, m. = kdo pomáhá; -*čský*, příd. k tomu (Ner.)

pomáhati, nedok. k pomoci; slož. nedok. *dopo-* = pomáhati; *na-* = pomáhati; *na-* se komu (mnoho); *od-* čemu = pomáhati od čeho; **s-* || **z-* = pomáhati (zastar.): *pomáhávati*, opak.

pomaleji, -*lejší*, v. pomalý

pomaličku, -*linku*, příslov. = velmi pomalu

pomaliti krok... = zvolňovat, zmirňovat, zkracovat (Slád.); obyč. slož. dokon. *z-* (tempo, jízdu...); slož. nedokon. *zpomalovati*

pomaloučku, -*lounku* = velmi, zcela pomalu

pomalu (lid. -*má-*), příslov. = ne rychle, zvolna (jít...); p. do rána, tak velký jako já, p. by chtěl poroučet... = skoro, hnedle, brzo; je toho p. = málo (lid.)

pomálu, příslov. = málo: je toho p.

pomalý [-*le*; -*lost*], 1. = pomeňší, spíše malý než prostřední (člověk, postava); 2. = zdlouhavý (pracovník, písař...); příslov. -*lu*, v. tam; 2. stup. -*lejší* [-*leji*]

pomamiti se = mít matčinu podobu, povahu (lid. a hovor.)

pomatenec, -nce, m. = člověk pomatený na mysli (lid. a hovor.); *pomatený* [-*ně*; -*nost*] = zmatený na rozumu

pomátnouti se, -*tl*, -*tnuv*, -*tnutí* = pomásti se (lid.)

pomazání, stř., v. mazati; poslední p. = katol. svátost udělovaná těžce nemocným

pomazánka, ž. = poživatina upravená k mazání na chléb..., mazání

pomazovati, v. mazati

***pomeč**, -*mče* || -*meče*, ž. = síťka na lapání ptáků (Čelak., Suš.)

-pomenouti, -*pomenu*; -*pomeň*, -*pomena*, -*nouc*, -*pomenuv*, -*pomenul*, -*pomenut(i)* || -*pomněv*, -*pomněl*, -*pomněn(i)*, od pomníti, v. tam;

slož. dokon. *na-* = mírně pokárat, okřiknout, připomenout povinnosti, dát mírnou výstrahu: *na-* koho pro nedbalost..., k větší pílí...; dát komu -*nutí*;

opo-, v. minouti;

při- komu co = upozornit jej na to, oživit mu to v paměti, aby nezapomněl;

roz- se na koho, *nač* = vzpomenouti si;

u- koho oč = připomenout mu, že to má vrátit, zaplatit, udělat;

vz- koho (2. p.), čeho (kniž.) = při- si, uvést na paměť, oživit památku || *vz-* (si) na koho, *nač* = uvést si na paměť, uvědomit si dřívější zážitek;

za- co (říd. kniž. čeho) = ne-
uchovati to v paměti, ztratiti
z paměti, nechati doma...; *za-* co
udělat; *za-* na koho, nač = ne-
vzpomenouti si, pominouti; *za-*
se (s kým), o dívce = ztratit
panenství; *za-* se = neovládnouti
se; upadnouti v zapomenutí;
poza- co = trochu *za-*;
-pomínati, slož. nedok. *na-*, *při-*,
roz- se, *u-*, *vz-*, *za-* k dokon.
napomenouti, při...;
hromad. dokon. *vyu-* dlužníky
(So., štol.); *poza-* všecko (běž-
né); *zavz-* = obnoviti si vzpo-
mínky (Vr.);
-pomínávati, opakov., slož. ne-
dokon. *na-*...

pomenší (člověk, postava) = po-
malý 1.

pomeranč || *-mo-*, *-e*, m., z lat.,
jižní ovoce; *-čovník*, *-u*, m. =
pomerančový strom; *-čový* (li-
kér, šťáva)

pometati, v. metati

pometlo, *-tel*, stř. = koště; *-tlář*,
-e, m. = kdo dělá, prodává po-
metla

pomezí, stř. = pohraničí; pře-
nes. na p. dvou oborů, věd... =
na rozhraní; *pomezí* || *-zný*
les..., věda = jsoucí na pomezí

poméditi, *-děn(i)* = povléci mědi;
-ďovati, nedokon.; přenes. *-ďo-*
vati obličej (Vanč.) = osmahov-
vati do mědova

poměr, *-u*, m., 1. = vzájemný
vztah příbuzenský, služební, ve
společen. styku, co do množství
(proporce) apod., relace: p. ke
komu, vzájemný p. států mezi
sebou; žítí, býti s kým v dob-
rém... *-ru*; náklad není v *-ru* k
výnosu; p. s kým = milenecký,
milostný p.; 2. pomn. *-ry* =
stav, okolnosti, životní míra:
hospodářské... *-ry*; žít v dobrých
... *-rech*; žít nad (své) *-ry*;
výrobní poměry, v. vztah

poměrný [*-ně*; *-nost*] = rela-
tivní, vyjadřující poměr: *-ný* roz-
díl (že je to větší... než ono); *-ně*
zastoupení = podle množství čle-

nů...; *-ně* mnoho, draho... = mno-
ho... vzhledem k poměrům, k vý-
robnímu nákladu; *-ně* brzo se
zotavit, přijít... = brzo vzhle-
dem k těžké nemoci, k daleké
cestě apod. || dosti, celkem brzo,
nejde-li nám o vztah

poměštití = dát městský ráz; p.
se = dostatí měst. ráz, osvojiti
si měst. způsoby; *-škovati*, ne-
dokon.

poměti, poměji, *-ješ...*, rozk. *-měj*,
příc. *-měl* (vlast. dok. k míti),
jen ve rčení 1. po- strachu = mno-
ho strachu zakusit || po- strach:
strach, který jsem o tebe poměl
(Rais); 2. po- se dobře...: tam
se pomějeme dobře = budeme
se míti dobře; tam jsme se po-
měli!; poměj se tam dobře

pomhuřovati, v. mhouřiti

pomíjející || *-cný* [*-cně*; *-cnost*] =
co pomíjí, nestálý, dočasný;
pomíjeti, v. míjeti;
**pomíjivý* = pomíjející (Vlč.,
Klič.)

***pomimo**, přísl. a předl. = mimo
(nář.)

-pomínati, v. *-pomenouti* a pomníti

pominulý || čast. *-nutý* = vzteklý

pomíratí, v. mřítí

***pomírek**, m., zdrob. k poměr
(Vanč.)

pomístní || *-ný*: *-ná* jména = míst-
ní (šafař. a odb.); *-ní*, *-ná* jména
= názvy polních... tratí (mluvn.)

***pomítati** = odhazovat (zast.), há-
zet, odmítat; p. se = proudit;
**pomítnouti*, *-tl*, *-tnut(i)*, dokon.

***pomknouti**, *-kl*, *-knut(i)* = po-
hnout, postrčit, posunout; p. se
= vyrazit; v. pomykati

pomlaskovati, v. mlaskati

pomlázka, ž., velkonoční obyčej,
dynovačka, mrskut; = prut,
kterého se užívá při pomlázce

***pomlčení**, stř. (So.) || obyčej. *po-*
mlčka || ojediň. *-mlk*, *-u*, m. ||
řidč. *-mlka*, ž. = polmčení, pře-
stávka v řeči, pausa; = znamén-
ko přestávky (—)

***pomlklý** = zmlklý, ztlumený
(Staš.); *pomlknouti* = zmlknouti

pomlouvač [-čka], -e, m. = kdo pomlouvá; *-vačný* [-ně; -nost] = rád, často pomlouvající; *-vačský* [-vačsky, -vačství], příd. k pomlouvač: -ské způsoby; *pomlouvati*, v. mluvit; *-vavý* [-vavě; -vavost] = pomlouvačný
***pomlsek**, -sku, m. || **-ska*, -sek, ž. = pamlsek
pomluva, ž. = pomluvení (v. mluvit), kalumnie; *pomluvač* [-čka], *-vačný* = pomlouvač, *-vačný* (říd.) || **-vný*
pomnění, v. pomniti
pomněnka, -nek, ž., květina; *-nko-vý*, přenes. = modrý jako pomněnka
pomníček, -čku, m., zdrob. k *pomník*, -u, m. = sloup, socha... na památku, náhrobek; *pomníkový* [-vě; -vost], příd. k tomu
pomniti, -mní || -mnějí, -mní, -mněte, -mně, -mníc, -mněv, -mněl, -mněn(i) = pamatovat, být pamětliv (arch., kniž.); *po-mni*, abys den sváteční světil (biblic.); již nepomni, kde... (čech); *pomni* svých rodičů (Klost.); *pomněte*, že... (Staš.); *pomnění* = pomyšlení (Sez.), myšlenka (Vrchl.); slož. dokon. *při-*, *roz-*, *vz-*, *z-*, *za-*, v. tam; *pomnívati*, opak. = vzpomínati si (říd. kniž.)
pomnožný [-ně; -nost]: -né slovo = mající množ. tvar, ale znamenající jednu věc (nůžky...)
pomoc, -i, ž. = přispění, podpora, ochrana; = věno (lid.); přispět komu na p., někdy *napomoc* || kniž. ku -cí; jaká p. = nelze nic dělat; není mu žádná p. = nelze jej zachránit (od záhuby, od smrti...); dělati co s něčí, s cizí -cí; i o věcech, jde-li o význ. pomoci; překládati s -cí slovníku; *n e s p r.* (s) -cí ve význ. nástrojovém: jísti (s) -cí vidličky, spojití co (s) -cí kroužků atd., m. vidličkou, kroužky

pomoci, -mohu (v. moci) = poskytnout pomoc, přispět, prospět (lid. a hovor.); p. komu penězi; p. komu na nohy = p. mu vstát; přenes. = velmi prospět (lid. a hovor.); p. komu z bláta do louže = zhoršit jeho postavení; p. komu od čeho = zbavit jej toho, připravit o to; p. si [od plodu], o ženě = přivodit potrat; slož. dokon. *do-* komu k čemu = pomoci; *od-* čemu = zabránit, pomoci od čeho; **s-* (T. Nov.) || **z-* (Sez.) = pomoci; *vy-* = na kratší dobu, menší měrou pomoci; v. pomáhati
pomocnický [-cky; -ctví], příd. k pomocník; *-nictvo*, stř. hromad. = pomocníci
pomocník [-cnice], -a, m. = kdo pomáhá; v řemeslnictví = tovaryš; učitelský p. = zatímni učitel (obrozen.); obchodní p.; -nice v domácnosti = služebná; *-cníkovati* = být pomocníkem, hlavně učitelským (Rais)
pomocný [-cen] = pomáhající, podporující, doplňující: být komu -cný, -cen (kniž.); -cný ústav, -cná ruka, škola, služba, věda...; -cné sloveso (mluvnic.)
pomolog, -a, m., lat.-řec. = znatel ovocnictví; *-gický*, příd. k *-gie* «-gije», ž. = ovocnictví
Pomona «-mó-», ž. = bohyně zahrada a ovoce
***pomora**, ž. = »pomorení«, zkáza
pomoraneč, -čový, v. pomeranč
Pomoraví, stř. = kraj při řece Moravě; *pomoravský*, příd. k tomu
pomoravštělý || čast. *-štěný* = kdo se pomoravští; *-vštiti* co = dáti tomu mor. ráz; *-vštiti* se = státi se Moravanem
pomořan, -a, m. = obyvatel pomorí; *P.* = slovanský obyvatel němec. Pomorí; = Němec (Jir.); *Pomořany*, pomn. || *-řansko* || *-ří*, stř. = pomořský kraj v Německu; *pomoří*, stř. = přímoří; *pomořský*, příd. k tomu

pompa, ž., z řeč. = přemrštěná nádhera

***pompadour** || zčešt. *-dur* «-dúr», -u, m. || *pompadoura* || zčešt. *-dura*, «-dú-», ž., z franc. = kulatá dámská taštička; *-rek*, -rku, m. || *-rka*, -rek, ž., zdrob. k tomu **pompejanský**, příd. k Pompeje (říd.);

Pompeje, zčešt. z *-peji*, -j, m. pomn. || -jí, ž. pomn., staroital. město; **pompejský**, příd. k tomu **pompésní** [-ně; -nost] «-zní», příd. k **pompa**, z franc. = přemrštěně nádherný

pompon, -u, m., z franc. = ozdobná bambulka na oděvu...

***pomračovati** = mračiti

pomrákati se = mračiti se (o tvoření mraků)

***pomrkovati** = pomrkávati, v. mrkati

***pomrskovati** = mrskati

***pomručovati** || *-mrukovati* = mručeti

***pomrvovati** = mrvit, hnojit

pomsta, ž. = pomstění (v. mstíti), čin ze msty: -tu na kom vykonat, provést; ***vzít pomstu** (Sez.);

***pomstivý** || ***pomstný** = mstivý; **pomstychtivý** [-vě; -vost], řídč. **-lačný** [-ně; -nost] = chtivý, lačný pomsty

***pomšný** = omšelý (Krásnoh.)

pomůcka, -cek, ž. = pomocný prostředek

***pomučovati** = mučiti

pomužštiti co = dáti tomu mužský ráz; p. se, o ženách

pomyje, -jí, ž. pomn. = splašky zbylé po umytí nádobí...

***pomykati**, nedok. k pomknouti;

***pomyknouti**, -kl, -knu(i) = pomknouti; *-kovati* = pomykati

pomysl, -u, m. = pomyšlení, představa; **pomyslný** [-ně; -nost] = co je jen v pomyšlení, abstraktní

***pomyšlená**, ž. = pomyšlení

pomyšlení, stř., sr. mysliti: nemít na jídlo... ani p. = nemyslit vůbec na ně, nemít na ně nejmenší chuť; udělat komu p.

= co si pomyslí, splnit každé jeho přání; *pomýšleti*, v. mysliti

***pomžikovati** = pomžikávati, v. mžikati

pomžívati, v. mžíti

***ponad**, předl. = nad (Něm.)

***ponahnutý** = mírně nahnutý

***ponarůstl**, -rostu = trochu narůst, vyrůst

ponášeti, v. -nášeti

ponaučení, stř., v. naučení;

ponaučiti, *-čovati*, v. učiti

pondělí, pův. m., dnes obyč. stř. (ostat. pády -lí) || **pondělek**, -lka, m. = den po neděli; červené -dělí || -ný -lek = velkonoční; zlaté -dělí... = posvicenské; v. modrý; **pondělní** = jsoucí, dějící se... v pondělí; -ní list neboli *-lník*, -u || -a, m. = vycházející v pondělí

pondrava, v. ponrava

***ponebí**, stř. = poschodí (zastar., Jir.), půda (lid.), podnebí, horní patro v ústech (t.), baldachýn, nebesa

ponejprv || ***-ve**, příslov. = po prvé, po první; *naponejprv* = napoprvé

ponejvíce(e), příslov. = nejvíce, většinou

ponenáhly [-lu] = nenáhly, pozvolný, povlovný, pomalý

poněkud, příslov. = do jisté míry, trochu (málo, slabý...)

poněmčiti, *-čený*, *-čilý*, *-čovati*, v. němčiti

poněti, stř. (k pojmuti) = zdání, pojem: nemít o čem ani p.; = pojetí, chápání (říd.)

poněvadž, spojka = protože

poník, -a, m., zdrob. k pony

***poníž(e)**, 1. příslov. = dosti nížko; 2. předl. s 2. p.: p. města = níž než město

ponížení, v. nížiti;

ponížený [-ně; -nost] = pokorný: p. sluha apod., v starší době zdvořile v podpisích; -ně prosit; *ponížiti*, *ponižovati*, v. nížiti

ponocenský [-sky; -ství], příd. k **ponocný**, -ného, m. = noční hlídač; *ponocovati*, v. nocovati

ponor, -u, m. = ponoření; *ponorný*:
-ná řeka = ponořující se pod
povrch; -ný člun neboli *ponorka*,
-rek, ž.; *ponorkový*, příd. k to-
mu: -vá válka

ponořiti, -řovati, v. nořiti

ponoukati koho k čemu = pobízet,
vyzývat, mít k čemu; **ponouk-*
nouti, dokon. = ponuknouti (lid.)

**ponovu*, příslov. = znova

ponožka, -žek, ž. = krátká pun-
čocha; = pták uvázaný za nohu
k vábení ptáků (mysliv.)

ponrava (lid. -*ndr*-), ž. = broučí
larva; *ponravčitý* = jako u pon-
ravy: -včité ruce = drsné (Klič.);
ponraví, příd. k ponrava

pontický «-ty-», příd. k Pontus

pontifikál «-ty-», -u, m. = obřadní
kniha řím.-kat. církve;

-*fikální* mše || -*fikálka*, -lek, ž.
= slavnostní, sloužená biskupem;

-*fikát*, -u, m. = papežství

ponton, -u, m., z franc. = plochý
člun na podporu zatímního mos-
tu; *pontonový* most = z pontonů

pontský, příd. k

Pontus, -tu, m. lat. = černé mo-
ře; v. pontický, pontský

ponůcka, -cek, ž. = noční hlídka,
stráž

**ponuk*, -u, m. = ponuknutí, po-
puď (šmil., Suš.); pohnouti se
-kem (č.-Chod) = jako by nás
něco ponoukalo; **ponuka*, ž. =
ponuk; *ponuknouti*, -kl, -knuv,
-knut(i), dokon. k ponoukati

**ponurný* = ponurý;

ponurý [-ře; -rost] = chmurný,
smutný, nevlídný; zpodstat. -ro,
stř. (Nezv.); 2. stup. *ponuřejší*
[-řeji], n i k. -rejší

pony, m. neskl., z angl. = drobný
koník; *ponynek*, -nka, m., zdrob.
k tomu (Němc.)

poobakrát, v. obakrát

**poobědní* = jsoucí po obědě
(Jungm.)

poočku (Ner.), v. oko

pooderský, příd. k

Poodří, stř. = kraj při Odře

Poohrí, stř. = krajina při Ohři

**poomšely* = trochu omšely

po osmé (*poosmé*), příslov. = v
osmém případě

**poošumělý* = trochu ošumělý

Pootaví, stř. = kraj při Otavě;
pootavský, příd. k tomu; p. sla-
vík, o Heydukovi

pootevřený = trochu otevřený

pop, -a, m., z řeč. = kněz východ.
církve; posměš. o duchovním vů-
bec; *pop*, -u, m. = obuvnický
lep; **popadina*, ž. = popova že-
na (Jir.)

popálenina, ž. = spálenina

popaměti, příslov.: dělat, hledati
co p. = podle paměti

**popanc*, -e, m., z něm. = strašidlo

popanštěný, -šlovati, v. panštití

**popárna*, -ren, ž. = obydlí popa
(zhrub.)

**popasovati* = popásati

po páté (*popáté*), příslov. = v pá-
tém případě

**popečitel*, -e, m., rus. = opatrov-
ník (č.-Chod)

popel, -a || -u, 6. -u || zříd. -e, m.
= zbytek paliva po shoření; po-
koj jeho -lu! = pozůstatkům;
symb. úplné zkázy: obrátiti co,
se v prach a popel; sr. lehnouti;
symb. pokory, nicoty: posypat
hlavu -lem (bibl.); smír byl jen
p. (Krásnoh.);

popelář [-řka], -e, m. = odvažeč

popela, dříve též = obchodník
s -lem; -*lářský* vůz;

popelavěti, -vějí = stávat se po-
pelavý; slož. dokon. z-;

popelavý [-vě; -vost] = jako
popel, šedý;

popelcový, příd. k popelec;

popelec, -lce, m. || *popeleční*
středa = první středa v postě;

popelice, ž., veverka; = kožešina
z ní (zastar., Jir.); = popelka

popelín, -u, m., z franc., druh hed-
vábí; -*nový*, příd. k tomu

popeliště, stř. = místo, kde se po-
pelí ptáci; = místo, kde je něčí
popel (Ner.);

- popelíti* = barviti do popelava (ojediň.); zprav. p. se, o slepicích..., přenes. o dětech = roztaňovati se..., hrát si v popelu, v prachu
- popelka**, ž. = kdo se popelí, přenes. = zanedbávaný, přezíraný člověk, obor...; *P.*, ž., pohádková postava
- popelnatý** = podobný popelu, popelavý
- popelnice**, ž. = nádoba na uložení popela ze spáleného těla, urna; *-nicový*: *-vé* pole;
- popelníček*, *-čku*, m. = nádobka na popel z doutníků, z cigaret;
- popelník*, *-u*, m. = místo v kamnech, ve sporáku na popel;
- popelný*, příd. k popel
- *popelovatěti**, *-tějí* = stávat se popelovatý
- popelovati** = posypávati popelem
- *popelovatý** = popelavý;
- popelový*, příd. k popel
- popenec**, *-nce*, m., rostl.
- popěrač** || *popí-*, *-e*, m. = kdo popírá; *-račský* [*-sky*; *-ství*], příd. k tomu;
- popěratel*, *-e*, m. = popěrač
- popěvek**, *-vku*, m. = drobná, lehká píseň; *popěvkový* [*-vě*; *-vost*], příd. k tomu;
- popěvovati*, v. pěti
- popichovati**, v. píchnouti
- popíjeti**, v. píjeti
- popílit si**, v. pílit; **popilovati (si)* = pílit
- *popínač**, *-e*, m. = popínavá rostlina (Č.-Chod); *popínati*, v. pnouti; *popínavý* = pnoucí se, otáčivý (rostlina)
- popírač**, v. popěrač || *popíratel*, *-e*, m.; *popíрати*, v. II příti;
- popíravý* = popírající
- popis**, *-u*, m. = popsání (osoby, krajiny...)
- popiskovati**, v. pískati
- popisní** || *-ný* [*-ně*; *-nost*], příd. k popis: *-ní* kniha = na popis, soupis: *-ný* úřad, *-né* číslo; *-ná báseň* = popisující; vyčerpávající *-nost* (Sez.);
- popisovatel*, *-e*, m. = kdo popisuje; *-sovati*, v. psáti
- *popiřfovati** = piřřtětí
- *popitek**, *-tku*, m. = popítí
- *poplacovati** = poplácávati
- poplach**, *-u*, m. = „poplašení“, hrmotné upozornění na náhlé nebezpečí (požár...), sběh lidí, obecné vzrušení, okamžitá pohotovost (vojen. ...), alarm: způsobit p., zvonit na p.;
- *poplach*, *-a*, m. || **-cha*, m. = poplašený člověk, větroplach; *poplachový* signál = na poplach
- poplašený**, v. plašiti;
- poplašný* [*-ně*; *-nost*] = působící poplach, zneklidňující (zpráva); = na poplach (znamení);
- *poplašovati* = plašiti
- poplatek**, *-tku*, m. = peněžitá dávka za výkon, za užívání něčeho; *poplatkový* úřad; *poplatnictvo*, stř. hromad. = poplatníci;
- poplatník* [*-tnice*], *-a*, m. = kdo je povinen platit daň, poplatky...;
- poplatný* [*-nost*] = podrobený platu (země)
- *popleskovati** = popleskávati
- poplavek**, *-vku*, m. = plavák
- popleta** [**-tka*], m. = kdo všechno poplete (lid. a hovor.)
- poplivovati**, v. I plíti
- popluží**, stř. = polní trať, dvůr s poli; *-žní* dvůr
- popoháněč** || *-haněč*, *-e*, m. = kdo popohání; *-něčský* [*-sky*; *-ství*], příd. k tomu: *-něčství* a karábádnictví (Zápot.); *-háněti*, v. háněti
- popolední** = jsoucí... po poledni
- popolézati**, *-lízati*, v. lézati
- popolštiti** koho, co = dáti polský ráz; p. se; *-řřovati*, nedokon.
- *popona**, ž. = přikrývka, popruch
- poponášeti**, v. *-nářeti*
- poporodní** = nastávající po porodě: p. bolesti (Olbr.)
- popostní zábava** (Rais)... = po postě
- popotahovati**, v. tahati
- popouzeč**, *-e*, m. = kdo popouzí;
- zeti*, v. puditi

popozítří, příslov. = o den později než pozítří

poprach, -u || *poprašek*, -šku, m. = tenká vrstva (sněhu, mouky...)

poprask, -u, m. = pobouření, poplach (lid. a hovor.);

**popraskovati* = praskati (Tyl)

poprašek, v. poprach; -šovatí, v. prášiti

poprava, ž. = popravení (v. praviti);

popravce || -včí, -včího, m. = popravčí mistr, kat; *popravčí*, příd. k popravce

popravenec, -nce, m. = popravený člověk

popravdě, v. pravda

popraviště, stř. = místo poprav

popraviti, v. praviti

popravní, příd. k poprava: p. kára...

popravovati, nedok. k popraviti

poprchávati, v. prchatí

poprseň, -sně, ž. = poprsní zeď, parapet;

poprsí, stř., 1. = prsa, 2. = prsa s hlavou, zpodobení jich, busta; *poprsní*, příd. k poprsí; -nice, ž. = poprseň, prsní část postroje; -ník, -u, m. = poprsnice, poprseň, náprsní část zástěry

popruh, -u, m. = konopný, lněný pruh, pás; -hový = z popruhu

**popružený* = popruhový

po prvé (*poprvé*) || *po první* (*poprvní*), příslov. = v prvním případě; o d c h y l. = za prvé, za první

popředí, stř.: v p. čeho = zpředu, vpředu; přenes. být... v p. společnosti, hnutí... = na čelném, významném místě, významně působit; dostatí se do p.; **popřední* = přední, hlavní (Palac.); *-dník, -a, m. = předák (šafař.)

popřevratový = nastalý... po převratě

**popříč*, příslov. = napříč, šikmo

popříští, v. II přítí

**popřížav* = přitisknův (Čelak.); přechod. od zaniklého žmu, žiti || žmouti

popský [-ství], příd. k pop, -a

poptavárna, -ren, ž. = kancelář na poptávání, informační;

poptávatí se, v. ptáti;

poptávka, -vek, ž. = poptávání po čem, hledání, zájem: p. po zboží, knihách...

popud, -u, m. = podnět, impuls; *popudlivěti*, -vějí = stávatí se popudlivý (Majer.); dokon. z-; *popudlivý* [-vě; -vost] = podněcující (Ner.); obyč. = kdo se snadno popudí, vznětlivý

populace, ž., z lat. = lidnatost; -*lacionismus* «-nyz-», -mu, m. = hlásání nutnosti zvýšení populace; -*lacionista* «-nys-», m. = stoupenec populacionismu; -*lační* statistika

popularisace «-za-», ž. = popularisování; -*larisátor* [-rka] «-zá-», -a, m. = kdo popularisuje; -*larisovati* «-zo-» co = lidově, přístupně vykládat, šířit mezi lidem; slož. dokon. z-; *popularita*, ž. = popularnost; *populární* [-ně; -nost], z lat. = u lidu, v širokých vrstvách oblíbený, lidový, pro lid (řečník, četba, přednáška...)

populismus «-zmus», -mu, m. = franc. směr usilující o sblížení písemnictví s lidem; -*lista*, m. = jeho stoupenec

**popůlnoc*, -i, ž. = doba po půlnoci (šal.); -*noční* doba...

popuštění, stř., v. rekurse

popuzovač, -e, m. = kdo popuzuje; -*zovati*, v. puditi

I **pór**, -u, m., z řeč. = pich, průduch

II **pór**, -u, m., z něm., zelenina

porada, ž. = (po)radění se, rada, konference, konsultace: přijít ke komu na -du, míti s kým -du; p. o kom, o čem; *poradce* [-dky-ně], m. = odborný rádce; *poradenský*, příd. k *poradna*, -den, ž. = dávání odbor. rad (pro matky...), poradní místnost; *poradní* sbor, síň

poraňovati, v. raniti

poránu, v. ráno

poraženec, -nce, m., z ruš. = defaitista, ustrašenec; *-necký* [-cky], příd. k tomu; *-nectví*, stř. = defaitismus, ustrašenectví

porážeti, v. rážeti;

porážka, -žek, ž. = poražení, zabítí (dobyťčete); = jatky; = přemožení v bitvě; přenes. = neúspěch, nezdar

porce, ž., z lat. = dávka (jídla...)

porcelán || *porcu-*, -u, m., z něm., druh hlíny, výrobky z ní; symb. křehkosti; *porcelánka*, -nek, ž. = porcelánová dýmka; *porcelánový* = jsoucí z porcelánu

porcička, -ček, ž., zdrob. k porce

porciunkule || *-cinkuli*, stř. neskl., lid. místo *porciunkule*, ž. jedn. n. pomn., z lat., františkánská slavnost

purculán, v. porcelán

porésní «-réz-», z franc. || *porósní* «-róz-», z lat. = pórovitý

porevoluční období = po revoluci

porfyr, -u, m., řec., hornina

pornografický [-cky], příd. k *pornografie* «-fije», ž., z řeč. = necudný spis, literatura, obraz, film...

poroba, ž. = porobení, poddanství;

porobiti, -bovati, v. robiti

porod, -u, m. = porození dítěte;

pracovat k -du, o rodící ženě;

těžký p., přenes. o velkých obtížích při vzniku něčeho (hrubší hovor.); *porodné*, stř. = příspěvek na porod; *porodní* bolesti;

-ní ústav neboli *-dnice*, ž.;

-dnický, příd. k *-dník*, -a, m. =

porodní odborný lékař; *-dnost*,

-i, ž. = stav porodů, natalita

***porósní** «-réz-» = porésní (Ner.)

***porok**, -u, m. = výtku, námitka,

pomluva (zastar., Palac., Vrchl.)

porokovati, 1. dokon. k rokovati,

v. tam; 2. nedok. = činit po-

roky, výtky (zast.)

porósní, v. porésní

***porosovati** = rositi

porost, -u, m. || zastar. *-stlina*, ž.

(Jir., Vrchl.) = rostlinný kryt

země

porota, ž. = laický soud řízený

soudci; = sbor znalců; *-tce*

[-tkyně], m. = člen poroty; *-tčí*,

příd. k tomu || **-tecký* [**-tec-*

tví]; *-tní* soud = porota

poroučeti, v. ručiti;

poroučivý [-vě; -vost] = rozka-

zovačný: p. tón; -vá vůle (Bass)

porouhati, v. rouhati

porouchati co, stroj... = pokaziti

pórovatý || *-vitý* [-tě; -tost] =

mající póry, průlinčitý

***porovnávací** = srovnávací; *-náší*,

v. rovnati

pórový, příd. k II pór

***porozličený** [-ně; **-nu*] = roz-

ličený

***porozovati** = roditi

porozumění, v. uměti; **-mitelný* =

srozumitelný (Drt.); *-mívati*, v.

rozuměti;

**porozumivý* [-vě; -vost] = svěd-

čící o porozumění, plynoucí

z něho

porozvilý || *-vitý*, v. víti

port, -u, m., 1. z lat. = přístav

(Říd.); 2. = portské víno (t.)

I porta, ž., z lat. = brána; Vy-

soká p. n. Porta = turecká vlá-

da, Turecko za vlády sultánů

II porta || zříd. *borta*, ž., z něm.

= obruba, lemovka; p. na pivě

= pěna (lid. a hovor.)

portál, -u, m., z lat. = průčelní

hlavní brána, průčelí vůbec;

portálový, příd. k tomu

portáš, -e, m. = valašský četník

v starších dobách; *-šský*, příd.

k tomu

porteépée || zčešt. *-tepé* || lid. *-tupé*,

stř. neskl., franc. = trapez u

šavle

portefeuille || zčešt. *portfej*, -e, m.,

franc. = taška, aktovka; přenes.

= ministers. úřad; ministr bez

p. = bez vlastního ministerstva

portepé, v. porteépée

porter, -u, m., z franc., druh sil-

ného piva

portfej, v. portefeuille

portička, ž., zdrob. k II porta

portiéra «-tjé-», ž., z franc. = zá-

věs na dveřích

***portmona**, ž. || *-né, stř. neskl. || *portmonka*, -nek, ž., z franc. *portemonnaie* = peněženka
porto, stř., ital. = poštovné
portoričko, -ček, stř., zdob. k *portoriko*, stř., druh doutníku (podle ostrova Portorico)
***portovati se** = přitl se, nuzovati se (Jir.)
portret || -rét, -u, m., z franc. = podobizna; -tista «-tys-» [-tistka], m. = malíř podobizen; -tní umění; -tovati = malovat portrét; slož. dokon. *vy-*
portské víno (podle portugalského města Portu, Porto, Oporto)
Portugalec [-lka], -lce, m. = obyvatel Portugalska;
Portugalsko, stř., stát; *portugalský*; p. jazyk neboli -lština, ž.
portupé, v. porteépée
portýr [-rka], -a, m., z franc. = vrátný (lid. a hovor.); *portýrský* [-ství], příd. k tomu
***poruba**, ž. = mýcení (Vr.)
poručenec [-nka; -nkyně (Svět.)], -nce, m. = svěřenec v poručenství; -čenský úřad, soud; -nství, stř. = péče o nezletilé sirotky
poručiče, ž. protějšek k *poručík*, -a, m., důstojník;
poručiti, v. ručiti
poručnice, v. poručník;
poručnický [-ství], příd. k *poručník* [-nice], -a, m. = ochránce a zástupce nezletilého sirotka; -níkovati = být poručníkem; přenes. (s rozhořčením) = radit, chtít, aby někdo dělal, co chceme my
porucha, ž. = porušení, defekt, nepravidelná změna
***poruka**, ž., z ruš. = ručení (Palac.)
porůstat, v. růsti
***porušitel** [-lka], -e, m. || obych. *porušovatel* [-lka], -e, m. = kdo porušuje; -šovati, v. rušiti
porušitý || *-štilý = nabytý ruského rázu;
porušiti = učinit ruským; -šovati, nedokon.

porůznu, příslov. = na různých místech;
***porůzný** = jsoucí, vyskytující se... porůznu (obroz., Staš.)
porybný, -ného, m. = rybářský správce
Porýní || -nsko, stř., neboli *porýnský kraj* = podél řeky Rýna
***poryv**, -u, m., z ruš. = škubnutí, hnutí, pohyb, nával, náraz... (řid. liter.);
porývati, v. rýti
pořad, -u, m. = stanovený postup, pořádek, program (slavnosti, cvičení...)
pořád (odch. -de), příslov. = stále, ustavičně, často (spíše lid. a hovor.) || *napořád* = stále...; = trvale: n. tak nezůstalo (Jir.)
pořadač, -e, m. = kdo pořádá; obych. p. dopisů... = zařízení na jejich uložení
pořadatel [-lka], -e, m. = kdo pořádá (slavnost...), kdo se stará o pořádek; -telský [-ství], příd. k tomu; -lstvo, stř. hromad. = pořadatelé
pořadati knihovnu... = dávat do pořádku, rovnat; p. slavnost... = provádět, uskutečňovat; slož. dok. s- knihovnu || *us-* knihovnu, slavnost; *vy-* se s kým = vyrovnati se, dáti do pořádku peněží... věci; často přenes. (ostře) = vyrovnati si „účet“, říci své mínění...; *vy-* se s hnutím, s názorem... = zaujmout k němu stanovisko, vysloviti se o něm (spíše jen hovor.);
pořádávati, opakov.
pořádek, -dku, m. = stanovený, ustálený pořad, řád, náležitý, pravidelný stav: p. v jídle...; p. slov ve větě neboli slovosled; mít všecko v (dobrém...) -dku: vyslýchatí svědky apod. po -dku = jednoho po druhém, v náležitém pořadí, jak přišli, jak bylo stanoveno...; dbát -dku || dbát, lid. držet na p.; taneční p. = stanovený pořad tanců; udělat p. = poslední vůli (lid.); udělati s kým p. = vypořádati se;

- udělat, zavést... někde p. = odstraniti zlořády, nepokoje...; dáti co do -dku; denní, pracovní p.; přejít přes návrh k dennímu -ku = nedbat ho, zamítnout jej; hádky jsou u nich na denním -dku = stále (lid. a hovor.); nemá to, v jeho hlavě to není v -dku = nemá dobrý rozum (t.)
- pořadí**, stř.: služební p. = pořad, umístění, lokace; p. věků (Vrchl.) = řada; první, druhé pořadí v divadle = 1., 2. balkon, třetí, čtvrté p. = 1., 2. galerie (brněn.)
- pořádkový**, příd. k pořádek: -vá pokuta = za nedodržení „pořádku“, formality
- pořádkumilovný** [-ně; -nost] || milovný pořádku = milující pořádek
- *pořadmo**, příslov. = po poradě
- pořadní**, příd. k pořadí = pořadový: p. číslo -dník, -u, m. = služební pořadí, status
- pořádný** [-ně; -nost] = milující, zachovávající pořádek, řádný (člověk, úředník...); = náležitý, vyhovující, hodný, notný, velký (oběd, kus práce, mráz...); -ně co dělat, najisti se...; -nost, přenes. = pořádek, poslední vůle (lid., Herrm.)
- pořadový**, příd. k pořad: -vé číslo
- pořečtělý** = pořečtěný; -čtíti koho, co = dát komu, čemu řecký ráz; -človati, nedok.
- pořekadlo**, -del, stř. = obecně rozšířené obrazné rčení
- poříčí**, stř. = oblast řeky, povodí; *poříční*, příd. k tomu
- pořídka**, příslov. = zřídka (se vyskytovat...); hodných lidí je p. = málo; **pořídka* = řídký
- pořimaniti**, 1. = učinit římským; 2. = pokatoličtit
- pořiz**, -u, m. = nůž s postranními kolmými držadly; *pořizek*, -zka, m. = menší zavalitý člověk (lid.)
- pořizená**, ž. = pořízení; vrátiti se s -nou;
- pořizení*, stř. k poříditi, v. říditi
- = obstarání; není s ním žádné p. = nic s ním nesvedeš; dobré p. = dobře poříď(te); poslední p. = poslední vůle
- pořizovací** = na pořizování, souvisící s ním: p. náklad, cena; *pořizovati*, v. říditi
- posa** || *pó-*, ž. = póza
- posada**, ž. = koš, klec na drůbež
- posádka**, -dek, ž., 1. = vojsko některého místa, garnisona; 2. lodní p. = mužstvo obsluhující loď; -dkový velitel, -vá nemocnice
- *posamentýr** «-za-», -a, m., z franc. = prýmkář (zastar.)
- posavad** || čast. *posud*, příslov. = dosud; *posavadní* stav...
- Posázaví**, stř. = kraj kolem Sá-zavy; *posázavský*, příd. k tomu
- posazovati**, v. sázeti
- *posběrovati** = paběrkovati (Slád., Ham).
- posbíráti**, v. -bíráti
- *posečítý** = sečný (Jir.)
- posed**, -u, m. = poloha těla při sedění, opak k postoj (řid.); = sedadlo na čekaništi; rostl.
- posedlý** [-lost]: p. ďáblem, od ďábla (bibl.) = ďáblem ovládaný, -lu podrobený; počínati si jako p. = nerozumně, bláznivě; býti čím jako p. = být pro to vášnivě zaujat (lid. a hovor.); být na nějaké jídlo... jako p. = strašně rád to jísti (t.)
- po sedmé** (*posedmé*), příslov. = v sedmém případě
- *posedný** = rád sedící; v. neposedný
- posedovati** = posedávati (řid., Jir.)
- posedový**, příd. k posed
- posel** [**-lkyně* || obyč. *poslice*], -sla, m. = kdo je poslán něco obstarati; boží p. = blesk (lid.)
- *poselák**, -a, m. = posel (nář.): *poselné*, -ného, stř. = odměna. poplatek poslovi; *poselský*, příd. k posel: -ská služba; = poslanecký (ojediň.); *poselství*, stř. = poslání, důležitá zpráva, -té prohlášení; -stvo, stř. hromad. = poslové, deputace, poslanci

poselštěný, -štití, -šlovati, v. selství
 posér «-zér», -a, m. = pozér
 *posera «-se-», -rovi || -routko ||
 -routka, m. = zbabělec (vulg.)
 posérský = pozérský
 posesivní «posesiv-», z lat. possess-
 = přivlastňovací (mluvnic.)
 *posestrica (ce-) || -řima || -řina,
 ž. = posestryně
 *posestryně || -střina, ž., podle srb.
 = zvolená za sestru (Voc., Čelak.);
 -střiti = zvoliti za sestru (Ner.)
 posévati, v. síti
 poschlý, v. schnouti
 poschodí, stř. = patro domu;
 -čový, příd. k tomu
 posice «-zi-», 2. mn. -sic || -sici,
 ž., z lat. = postavení, poloha;
 posiční, příd. k tomu
 posila, ž. = posilnění, pomoc
 *posilák || posí-, -a, m. = posel
 (nářeč.); posílati, v. sílati
 *posilec, -lce, m. = voják na po-
 silu (Jir.)
 posílka, ž. = posílání, posláni ně-
 co obstarat, obstarávání drob-
 ných úkolů
 posilněná, ve spojení na posilně-
 nou (co vypítí...) = na posílení
 || pro... (Rais)
 posilnití, -ňovati, v. silnití
 *posilný = posilující, na posilu
 posilovati, v. síliti
 posírovati (Č.-Chod) «-zí-» || pó-
 zovati = zaujímat různé pósy,
 státi modelem
 positiv «-zityv», -vu, m., z lat.,
 1. = první stup. přídav. jm.;
 2. = malé varhany; 3. = posi-
 tivní fotografický obraz, opak
 negativu;
 *positiv, -a, m. = pozitivista
 (šal.);
 positivek || -tývek, -vku, m.
 (Ner.), zdrob. k positiv 2., 3.:
 positivismus «-ty-zmus», -mu, m.
 = idealistic. názor uznávající
 smyslové poznání; -vista [-vist-
 ka], m. = jeho stoupenec; -vistic-
 ký [-cky] «-styc-» = v duchu
 pozitivismu; -vita, ž. = positiv-
 nost;

positivní || řidč. -ný [-ně] = klad-
 ný, jistý, s jistotou, opřený o
 smyslové poznání
 posito «pozitó», lat. = dejme tomu
 positura «-zitú-», ž., z lat. = drže-
 ní těla, postava; = směšný člo-
 věk, protiva (lid.)
 posítývek, v. posítiv
 posívati, v. síti
 poskakovati, v. skákati
 *posivělý = sivý (Heyd., Čech);
 *posivěti, -vějí = státi se sivý
 poskok, -u, m. = poskočení, poska-
 kování; p., -a, m., hmyz; něčí
 p. = služebník, přísluhovač
 poskromnu, v. skromný
 poskrovnu || -ně, v. skrovny
 poskvrna (lid. -škvr-), ž. = po-
 skvrnění, přenes. úhona;
 poskvrniti = udělati skvrnu, po-
 špinit, umazat;
 poskvrnka, -nek, ž., zdrob. k
 poskvrna;
 poskvrňovati, nedok. k poskvr-
 niti
 poskytati, -skytati, -skytnouti,
 -skytovati, v. skýtati, skytnouti
 posláblý = poněkud slabý (v pro-
 spěchu)
 poslamka, ž. = prostěradlo
 *poslancovati = být poslancem;
 poslanec [-nkyně], -nce, m. =
 volený zástupce do sněmovny;
 -necký mandát; -nectví, stř. =
 poslancování
 posláni, stř., v. sláti
 *posled, -u, m. = posledek;
 *p., příslov. = naposled, konečně,
 posléze
 posledek, -dku, m. = poslední část,
 konec; k posledku || kposledku,
 v. naposled; do posledka || do-
 posledka = do konce
 posledně, v. poslední;
 *posledněkrát, příslov. = posled-
 ně
 poslední [-ně] = jsoucí... na konci,
 konečný místně n. časově: pro-
 kázat komu p. poctu = jít mu
 na pohřeb; mít p. slovo v de-
 batě..., přenes. rozhodovat; p.
 vůle, pořízení = závět; poslední

|| *poslednější* nespr. při od-
kazu na něco naposled jmeno-
vaného, m. tento: Vzniká tím
škoda hmotná i mravní; posled-
ní, -dnější škoda (totiž mravní)...;
3. stup. *nejposlednější* [-ji]

**posledníkrát*, příslov. = *posledně*
poslech, -u, m. = poslechnutí, po-
slouchání: hudba pěkná na p.;
= lékař. vyšetření posloucháním,
auskultace; jet na poslechy =
na zvědy (Jir.);
poslechnouti, v. slechnouti;
poslechový jev (lékař.); -vý krou-
žek v rozhlase = kroužek poslu-
chačů

posláz(e), příslov., původ. a lid.
(též *poslíž*) = později; spis. =
nakonec, naposled; zamítá se, ale
ujalo se

poslice, v. posel;

poslíček, -čka, m., zdrob. k posel;
poslíčkovati = dělat poslíčka; =
donášet (Vr.);

**poslík*, -a, m., zdrob. k posel

**poslínka*, ž.: jísti co pro -ku
(Němc.) = aby bylo dosti slin
|| pro -ky (Pujm.)

poslíž, v. posláz(e)

poslouchati, v. slouchati;

**poslouchavý* [-vě; -vost] = po-
slouchající, naslouchající

**posloupní* || -ný = postupný (za-
star.); -pnost, -i, ž. = stanove-
ný postup, descendance

**poslovaniti* || zprav. -nšiti = uči-
niti slovanským; -nšlovati, ne-
dok.

poslovenšiti koho, co = dáti slo-
venský ráz; -šlovati, nedok.

posluha, ž. = posluhování; (ve-
řejný) p., -hovi, m. = posel vy-
konávající posluhu jako živnost;
posluhovačka, -ček, ž. = žena k
posluze; -hovati, v. sloužiti

**posluch*, -u, m.: na -chy (Palac.)
= na zvědy, na -chách (Jir.) =
na zvědách (zastar.)

posluchač [-čka], -e, m. = kdo
poslouchá přednášku, hudbu...;
= vysokoškolský student; -čstvo,
stř. hromad. = posluchači

posluchářenský, příd. k
posluchárna, -ren, ž. = přednáš-
ková místnost

**poslušenství*, stř. = poslušnost

**poslušník* [-nice], -a, m. = po-
slušný člověk;

poslušný [-šen (říd. kniž.); -šně;
-šnost] = kdo poslouchá (roz-
kazu...): p. rodičů..., nik. -čům

posmáti se, *posmávati*, v. smáti se

posměch, -u, m. = posmívání, vý-
směch; *posměšek* || *-*smíšek*
(Jir.), -šku, m. = posměch

**posměliti* koho = dodat mu smě-
losti, odvahy; -lovati, nedok.

**posměškovati* o kom = vyjadřo-
vati se posměšně (šrám.)

**posměšlivý* [-vě; -vost] = po-
směšný (Tilsch.)

posměšný [-ně; -nost] = obsahu-
jící, vyjadřující posměch (úsmev,
článek, slovo)

posměvač, -e || obyč. zdrob. -*váček*,
-čka, m. = kdo se posmívá;

-*vačný* [-čně; -čnost; -čství] ||
*-*vavý* (Krásnoh.) || *-*vný*
(Herrm.) = rád se posmívající

posmíšek, v. posměch

posmívati se, v. smáti se;

**posmívavý* [-vě; -vost] = po-
směvačný, usměvavý

**posmrkovati* = posmrkávati

posmrtný [-ně] = jsoucí, konaný...

po smrti (vzpomínka, život, vy-
dání díla)

posmutnělý, v. smutněti

**posnídání*, stř., zdrob. -*dáníčko*,
-ček, stř. = posnídávka

posnídanka || obyč. -*dávka*, ž. =
dopolední svačina, přesnídávka

posnopné, -ného, stř. = dávka ve
snopech (zastar., Baar)

**posobný* = po sobě jdoucí

**posoch*, -u, m. = tyč, hůl

**posošný* [-nost] = náchylný (Suš.)

posovitý [-tě; -tost] «pózo-» =
pózovitý

posouti, -*souvati*, v. souti, sunouti

posouvnouti, -*vi*, -*vnut(i)* = posu-
nouti

pospas, -u, m., obyč. pomn. -sy, z it. = zákusek, -sky, lahůdka, -dky (zastar.); zprav. jen ve rčení *na pospas, napospas* || zastar. *na pospasu* || *v pospas* (čech) || *ku pospasu* (Vrchl.) = jako zákusek, pochoutku, přenes. = všanc (koho komu vydat, nechat)

pospěch, -u, m., 1. = spěch (literár.); přísloveč. *napospěch* = naspěch, nahonem (lid.) || **pospěchem* = spěšně (Tilsch.); 2. = radlicový přístroj na orání; *pospěšný* [-ně] = spěšný, chvatný (říd.)

pospíchatí = spěchat, chvátat; slož. dok. **od-* kam = odchvátat, spěšně odejít (Tilsch.); **pospíchavý* [-vě; -vost] = spěchající

pospíšiti, v. spíšiti

***pospolí**, stř. = pospolitost; *pospolitost*, v. pospolitý

pospolitý [-tě; -tost], příd. k spolu = ve společnosti, společný, opak k individuální: p. život; -té štěstí (Nov.); p. lid. = obecný, prostý; -tá obec = republika (říd.); p. zpěvák (Koll.) = prostonárodní; -tost majetku (Suš.) = společenství; -tost lidské společnosti (Sez.); (lidská) -tost = společnost (šafař., Palac.); -tost jazyka, území; = korporace (Kaizl)

pospolný [-nost] = jsoucí „pospolu“, pospolitý, společný, obecný (obrozen.); prvobytný pospolný řád společenský = pospolitý

pospoln, příslov. = spolu, společně

***posrkovati** = posrkávat

possessivum «-sesí-», -va, stř., lat. = přivlastňovací zájmeno

possibilita «-si-», ž., z lat. = možnost

post, -a, m., z něm. = člen hlídky (lid.); p., -u = stráž, její stanoviště (t.), největší brok

postačitelný = co postačí; -čovati, v. stačiti

***postárlý** (Ner.) || *postarší* = starší

***postat**, -ti, ž., 1. = místo (Koll.); 2. = postava (čech, T. Nov., Dyk);

**postata*, ž. = podstata (Suš.)

postátiniti = učiniti státním, prohlásiti za státní; -ňovací akce = provádějící postátňování; -ňovati, nedok. k postátiniti

postav, -u, m. = stůčka, štočka tkaniny

postava, ž., 1. = lidské tělo jako celek; 2. = osoba (románu...); 3. rytíř smutné -vy = smutná figurka

postávati, v. I státi

postavec, -vce, m. = postav (Jir.)

postavení, stř., k postaviti; přenes. = místo, zaměstnání, povolání; = stav, poměry

postavička, -ček, ž., zdrob. k postava

postaviti, v. staviti;

postavovati, v. stavovati

postdatovati, z lat. = označit pozdějším datem

postel, -e, ž. = lože s podstavcem; **p.*, -u, m. = co je nastláno;

postelní || *postelový*, příd. k postel, -e

poste restante, franc., na dopise... = označení dopisu, chceme-li, aby byl dopis vyzdvižen přímo na poště

***postesk**, -u, m. = postesknutí;

postesknouti si, v. stesk

postihovati, v. stíhati

post festum, v. festum

posthuma, ž., z lat. = posmrtné dílo; -humní [-ně] = posmrtný; -humum, -ma, stř. = posthuma

postih, -u, m. = 1. uplatňování nároku spoludlužníka na hlavním dlužníkovi, regres; 2. = postižení, zasažení, rána (č.-Chod)

postihnuteľný (Vr.), obyč. *postih- žitelný* = co lze postihnout, vy-stihnout (slovy, zrákem)

***posteskovati si** = stýskati si

postila «-ty-», ž., z lat. -lla = sbírka kázání

postillion «-lijón», -a, m., z franc. = poštovský kočí; *-nský*, příd. k tomu

postíratí, v. stříti

postiti se, -stění, z něm. = zachovávat půst; slož. dokon. *na-se* (mnoho); *vy-* se = postem vyhladovět; *postívati se*, opak.

postížitelný, v. postihnutelný

postní, příd. k půst: p. doba, jídlo...

postoj, -e, m. = poloha, držení těla při stání, póza; přenes. p. ke komu, k čemu = poměr, stanovisko (kniž.); p. milenců = stání (Č.-Chod)

***postola**, ž. = lýkový střevíc, dřevák (zast., Olbr.)

postonávati, v. stonati

postrádati, v. strádati

***postraha**, ž. = ochrana (Hál.)

postrach, -u, m. = postrašení, co působí strach: být -chem kraje...

postranek (lid. *-něk*) || *pro-*, -nku, m. = provaz..., za který dobytče táhne

postraně, v. strana;

postranice, ž. = postranní část postele, deska vozu...

postranní = co je... postraně (cesta...); přenes. = vedlejší, tajný (úmysl, cíl); p. řeči = v nepřítomnosti toho, koho se týkají, pokoutní

***postrašný** = budící postrach (Hlad.)

postrk, -u, m. = „postrkování“, dovedení, dopravení někoho tam, kam přísluší, „šup“ (za kapitalismu): poslat... koho -kem: *-kovati*, v. strkati

postroj, -e, m. = výstroj tahouna n. jízdního zvířete; p. na stůl = prostření (Herrm.)

***postropí**, stř. = poschodí (obrozen.); nebes p. = nebeská klenba (Hál.)

postřeh, -u, m. = postřehnoutí; *postřehnouti*, *-hovati*, v. střehnouti;

***postřehový**: -vá novost (Sez.) = n. postřehu

postříbřovati, v. stříbřiti

postříhač || *-hovač*, -e, m. = kdo postříhuje, stroj: *-hovati*, v. stříhati

postřík, -u, m. = postříknutí: *-kovati*, v. stříkati

postřížiny, -žin, ž. pomn. = první ustřížení vlasů chlapci (zastar.): = obřadné odstřížení vlasů knězi, řeholníkovi

postscriptum || *-skrip-*, -ta, stř., zkratka *P. S.*, z lat. = douška

postulát, -u, m., z lat. = požadavek, (nutný) předpoklad; *-lovati* = žádat, předpokládat

postup, -u, m. = postoupení, postupování (nepřítele, žáka do vyšší třídy, pohledávky); p. při práci...; *-pem* doby atp. se to zhoršovalo = čas od času, postupně;

***postupek**, -pku, m. = přestoupení (Palac.), postup (Koll.);

postupitel [*-lka*], -e, m. = kdo něco postoupí, postupuje;

postupka, -pek, ž. = postupná zkouška;

postupní smlouva; *-pný* [*-pně*] = postupující, pokračující: -né zlepšení; -ná zkouška = na postup do vyšší třídy; -ně zlepšovat... = čas od času, po částech;

postupovati, v. stoupiti;

postupový; -vé předpisy (o postupu v úřadě)

postýlati, v. stláti;

postýlka, -lek, ž., zdrob. k postel

***postýsknouti si** do čeho, -skl. -sknuv, -sknutí = postesknouti si, postěžovat (Vr.); **postýskovati si** = stýskati si

posud, v. posavad

posudek, -dku, m. = posouzení, dobré zdání, kritika; ***posudkařti** = podávat posudky (Nov.); *p-sudkový*, příd. k posudek: -vá komise = podávající posudky

posukovati, v. soukati

posun, -u, m. = posunutí (půdy...); p. hodin (Čech); = posunek (Vrchl., Baar, Č.-Chod, šrám);

- posunčina*, ž.; nervová choroba, tanec sv. Víta; *-něživý*: *-vá zábava* = záležející v posunkování (Č.-Chod)
- posunek*, *-nku* || *-něk*, *-ňku*, m. = pohyb rukou, ...při řeči, gesto, při chorobě;
-nkovati || *-ňkovati* (šrám.) = dělati posunky;
-nkový || *-ňkový* [*-vě*; *-vost*], příd. k posunek, *-něk*: *-vý jazyk*
- posunovací dveře* = na posunování; *-novač*, *-e*, m. = kdo posunuje; *-novatí*, v. sunouti
- posupný* [*-ně*; *-nost*] = zamračený, nevlídný (pohled, výraz tváře)
- *posupovati* = posupávati, supati
- posuvka*, *-vek*, ž. = značka „posunutí“, snížení n. zvýšení tónu
- posuvný* [*-nost*] = posunovací
- posuzovatel* [*-lka*], *-e*, m. = kdo posuzuje, kritik; *-vati*, v. souditi
- posvatební* = jsoucí po svatbě
- posvátný* [*-ně*; *-nost*] = zbožně uctíváný, vážený (obřad, kniha, místo...); *-né ticho* = jako ve svatyni, velebné
- *posvěcenec*, *-nce*, m. = posvěcený člověk; = ctitel (Tyl);
posvěcovati, v. světit
- *posvěta*, ž. = posvěcení;
posvětitel, *-e*, m. = kdo posvěti (chrám)
- posvětšití*, *-šťovati*, v. světštíti
- posvícení*, str., vlast. = posvěcení [chrámu], svátek na jeho památku, mor. hody; symb. dobrého bydla: mít se jako na, o p. (lid.); *-censký koláč*
- *posvicka*, ž., pomn. *-cky*, slov. = posvícení, prámice (Koll.)
- posvicovati*, v. svítiti
- posýpka*, *-pek*, ž. = něco nasypného, sypání na pečivu
- posýpátko*, str. = nádobka s pískem na posýpání písma
- *pošedivělý* || **-dlý* = naředlý
- pošepmo* (zastar.) || *-ptmo* || někdy *-ptmu*, příslov. = šeptem
- po šesté* (*pošesté*), příslov. = v šestém případě
- *pošeta*, m. = pošetilec;
pošetilec [**-lka*], *-lce*, m. = pošetilý člověk;
pošetilástka, *-stek*, ž., zdrob. k pošetilost = velmi pošetilá věc;
pošetilý [*-le*; *-lost*] = nerozumný, bláhový (člověk, přání...); *-lost* = nerozumnost..., nerozumný čin, kousek;
**pošetiti* = zbavit rozumu, zbláznit
- *pošíkem*, příslov. = šikmo (Koll.)
- *pošílený* = poblázněný (So.)
- pošílovati* = pošilhávati (Vrchl. Sum.)
- *pošin*, *-u*, m. = pošinutí (Č.-Chod);
pošínovati, v. šinouti
- pošívati*, v. šítí;
**pošívka*, *-vek*, ž. = šité pouzdro
- poškleb*, *-u* (ojediň.) || obyč. *-bek*, *-bku*, m. = pošklebování, posměch; *pošklebný* || *-bovačný* úsměv... = vyjadřující pošklebování; *pošklebovati se* = šklebením se posmívat;
**pošklíbat se* = pošklebovati se (Rais)
- *poškolák*, *-a*, m. = žák jsoucí z trestu po škole;
poškolní = jsoucí, konající se... po školní době (výchova...)
- poškozenec*, *-nce*, m. = poškozený člověk;
poškozovati, v. škoditi
- poškrábanina*, ž. = poškrábané místo (Č.-Chod)
- *poškubovati* = poškubávati
- poškvrna*, v. poskvrna
- pošlapovati*, v. šlapati
- *pošleh*, *-u*, m. = šlehání (Čech);
-hovati, v. šlehati
- pošlechtití*, *-chťovati*, v. šlechtiti
- pošlý* [*-lost*], 1. = pocházející (Suš.); 2. = zahynulý, zclplý;
-lost rodu (Jir.) = větev; = potomek
- pošmáknouti*, *-kl*, p. si na čem = pochutnati si (lid.)
- *pošmourlý* = pošmourný
- pošmourný* || *-šmurný* [*-ně*; *-nost*] (Zey., Jir.) = pochmurný
- *pošpatnělý* = špatný, zlý (lid.)
- *pošpiňovati* = špinit

pošta (lid. -čta), ž., z něm. = veřejný úřad, podnik k dopravě zásilek, osob, poštovní úřad; poslati co -tou, po -tě; odpovědět obratem pošty || obratem = hned po obdržení;
= poštovní zásilka, dopis...; = poštovní povoz; = poštovní zřízenec, listonoš (lid.);
pošťák, -a, m. = poštovní zřízenec (lid.)

***poštěkovati** = poštěkávat (Třebíz.)

poštěstiti se = šťastně dopadnout, podařiti se; **-stovati se**, nedok.

poštěvač || **poštivač**, -e || zdrob. **-váček**, -čka, m. = kdo poštívá; **-váček**, -čku, m., část samičího pohlavního ústroje, clitoris; **-vačný** [-ně; -nost] = poštivající; **poštivati**, v. štváti; **-vavý** = štvavý

pošt mistr, -a, m. = správce pošty; **-mistrová**, -vé, ž., 1. = pošt mistrova žena; 2. = správkyňe pošty; **-mistrovský** [-ství], příd. k pošt mistr

poštolčí, příd. k **poštolka**, -lek, ž., pták

poštovna, -ven, ž. = poštovní sběrna; **poštovné**, -ho, stř. = poštovní poplatek; **poštovní úřad**, zásilka...; **poštovníctví**, stř. = poštovní zařízení, pošty; **poštovník**, -a, m. = poštovní zaměstnanec; **poštovský** panáček = postilion (v písni)

poštuchovati, **poštu-**, v. stuchati

Pošumaví, stř. = kraj při šumavě;

pošumavský, příd. k tomu

pošupovati, v. šoupati

pošuňání, stř. = pochutnání (lid. a hovor.); **-ňáníčko**, -ček, stř. = příjemné pochutnání; **-ňati si** = pochutnati si (t.); **-ňavati si**, nedok.

pošva, ž. = pochva

pošvagřiti se (-křiti se) = sešvagřiti se

***pošvihovati** = pošvihávati

pot, -u, m. = výměšek žláz; symb. těžké práce: pracovat ... v -tu tváře; sr. krvavý

potáceti se, -cejí, souvisí s točiti = vrávorat; slož. dokon. **vy-** se odkud; **za-** se;

potácivý = vrávoravý (krok, chůze)

***potáč**, -e, m. = vřetenopředné nitmi (Baar)

***potáčet**, v. točiti

potad, v. potud

potah, -u, m., 1. = potažení, povlak; 2. = spřežení tažných zvířat; 3. p. na koho, nač = vztah; s -hem nač = vzhledem, se zřením (zastar., v neobrat. úřed. slohu, posměš. hovor.)

***potahmo**, příslov. = vzhledem, vlastně, nebo (zastar.)

potahování, -vati, v. tahati

potahový, příd. k potah

***potaj**, -e, m. = tajnost;

***potajemný** = tajný (Jir.);

potajtí, příslov. = tajně || **potajmo** || obyč. -mu

***potajmý** || *-jný [-jně] = tajný

potakací slovo = kterým potakáme, při-, přisvědčujeme;
potakati, část. **-kovati** = přitakat, říci, říkati tak tak, přisvědčit, -čovat; **potakávati**, nedokon.;
***potakavý** = přisvědčující, souhlasný

potápče, -čete, stř. = potápčí mláďe; **potápčí**, příd. k potápka

potápčící zvon = na potápění; **potápěč**, -e, m. = kdo se potápí; **-čský** [-čství], příd. k tomu;

potápěti, v. topiti

potápka, -pek, ž., pták; **p.**, m. || ž. = výstředně oblečený mladý člověk; **-pkyně**, ž. protějšek k potápka;

potáplce, ž., vodní pták;

potápník, -a, m., brouk

potaš, -e, m., z něm. = draslo

potatiti se = mít otcovu povahu (lid. a hovor.)

potaz, -u, m., v. bráti; ***potazný**, -zného, m. = občan vyslaný na něco se dotázat u představeného... (Herb., nář.);

potazovati se, v. tázati se

potažní, příd. k *potah* = potahový;
-*ník*, -a, m. = kdo je povinen
potažní robotou; *-*ný* = potažní;
= vztažný

***potážitě** || čast. *potážmo*, příslov.
= vzhledem, vlastně, nebo (za-
star.)

poté, příslov. = potom

***potemnělý** [-*le*; -*lost*] = ztemně-
lý; -*něti*, v. temněti

potence, ž., z lat. = mohoucnost,
schopnost, zdatnost; *potenciál*,
-u, m. = schopnost, možnost; fy-
sikální veličina; -*ciální* = možný
potencovaný = stupňovaný, zesí-
lený; -*vati* = stupňovat, zesílit,
zesilovat

potenku, v. tenký

potentát, -a, m., z lat. = vládce,
mocnář, panovník, vlivná osoba
(často pohrdlivě, posměšně):
zdrob. -*tek*, -*tka*, m. (Klost.)

potentní, z lat. = mající potenci,
silný, výkonný

potento (v. II tento) || *potentočko-
vati* (se) || -*tovat* (se) = podě-
lati se (lid.)

poterna, ž., z franc. = podzemní
chodba, brána v pevnosti

potěh, -u, m. = ševcovský řemen
na přidržování obuvi

potěcha, ž. = potěšení, útěcha

Potěmkiny || *potěmkinské* vesni-
ce «-ťom-» = věci jen zdánlivě
dobré, pěkné; podle rus. státníka
Potěmkina, který klamal Kateři-
nu II. umělými vesnicemi

potěr, -u, m., v. těr;

***potěra**, ž. = porážka;

potěrač, -e, m., 1. nástroj na od-
straňování pazdeří; 2. = kdo ně-
co potírá, odpůrce (ojediň.)

potěšení, v. těšiti;

potěšitel [-*ka*], -e, m. = kdo po-
těší;

potěšitelný || (řid. liter.) -*šivý*,
-*šlivý* [-*vě*; -*vost*], -*šný* [-*ně*] =
potěšující (obrat, zpráva...)

potěžkat co = zkusiti tíhu, vá-
hu čeho; -*kávati*, opak.

potěšovati, v. těšiti

***potichlý** = ztichlý

***potichmu**, příslov. = tiše (Má-
cha);

potichoučku, -*chouunku*, příslov.
k tichoučký, -*chouunký* = zcela
tiše;

potichu, příslov. k tichý = tiše.
zticha

potínati, v. títi

***potírač**, -e, m. = potěrač; -*ratel*,
-e, m. = kdo potírá; -*ratí*, v.
tříti

potiskovati, v. tisknouti

***potišťovati** = potiskovati

potiti se, pocen(i) = vyměšovat
pot || **p.* balsám (Jir.) = vydá-
vati ze sebe; slož. dokon. *na-* se
(mnoho); *o-* se: okna se opotila;
pro- límec; *u-* se chůzí, stoupá-
ním; *vy-* nemoc; *vy-* se v lázni;
sr. výpotek; *z-* koně, se; *za-* se;
-*pocovati*, slož. nedokon. *o-*, *vy-*;
potívati se, opak.

potítko, -tek, stř. = vložka do
oděvu na zachycování potu

potivý [-*vost*] = příliš se potící

potíž, -e, ž. = nesnáz, těžkost, ob-
tíž, svízel

potkan, -a, m., z ital., hlodavec

***potkaná**, ž. = potkání

potkaní, příd. k potkan

potkání, stř. v. potkati

potkati, -kám koho (4. p.) || *p.* se
s kým = zastihnout na cestě,
střetnouti se s ním, sejít; po-
tkalo ho neštěstí = stihlo; po-
se s neporozuměním, s obtížemi... =
narazit na ně; na potkání se při-
ti... = hned po setkání;

potkávati, nedok.

potknouti, v. tknouti

potlačovatel, -e, m. = kdo potla-
čuje; -*vati*, v. tlačiti

***potlach**, -u, m. = „kus řeči“
(Neum.)

potlesk, -u, m. = pochvalné tles-
kání, aplaus; ***potleskovati** =
tleskat (Erb.)

***potlivý** = stojící mnoho potu.
lopotný

potloukati, v. tlouci

potlučenina, ž. = krupobití (Jir.)

***potluka** || *-kač, -e, m. = kdo se potlouká, tulák, obecní posel (tluče na okna)

potmě, příslov. = ve tmě, za tmy (číst, hledat něco...)

potměchuť || -t, -ti, ž., rostl.

***potměluda**, m. = potouchlík

potměti se, v. tměti se

potměšilec, -lce, m. = potměšilý člověk;

potměšilý [-le; -lost] = kdo „šije“, kuje něco potmě, potutelný, potouchlý

potní, příd. k pot: p. dírka;

***potný** = potní, potlivý

***potočí**, stř. = místo u potoka (Slád.)

***potočítý** = otáčivý, mrštný, točný

potoční, příd. k potok: p. vrba; p. břeh (šrák.);

***potočný** = potoční, potočítý, točný

potok, -a, 6. -ku || -ce, m. = menší vodní tok

potom, příslov. času = po té době, poté, později, pak || co je ti po tom... = po té věci;

potomeček, -čka, m., zdob. k

potomek, -mka, m. = syn, vnuk ...; **potomkyně*, ž. protějšek k potomek;

**potomní* [-ně; -nost] = pozdější; *potomstvo*, stř. hromad. = potomci

potopa, ž.: p. světa = zátopa (podle bible); přenes. = velká povodeň; po nás ať přijde p. = nestarejme se o budoucnost (lid. a hovor.)

***potopovati** = potápět (Baar)

potouchlec || -chlík, -a, m. = potouchlý člověk;

potouchlý [-le; -lost] = potměšilý, potutelný

potpourri || podle výslovn. *pot-puri*, neskl. stř., z franc. = hudeb. směs

***potrapovati** = trápit (říd. kniž.)

potrat, -u, m. = přerušeni těhotenství, abortus

potrava, ž. = čím se živí ústrojenci, pokrm; *potravina*, ž. = látka na potravu, viktualie;

-vinářský obchod neboli *-vinářství*, stř.; **-vinný* || obyč. *-vinový* obchod...;

potravné, -ho, stř. = potravní daň, akcíz; *-vní* úřad

potrefný [-ně; -nost] = trefný, podařený (lid. a hovor.)

potrhlec, -hlce || -lík [-líce], -a, m. = potrhlý člověk;

potrhlý [-le; -lost] = zbrklý;

potrhovati, v. trhati

***potrojný** = trojitý

potrubí, stř. = soustava trub

potrubovati, v. troubiti

potrušovati, v. trousiti

***potrška**, ž. = hádka, různice, půtka (zastar.)

***potřas**, -u, m. = hrůza;

potřásati, v. třásti

I **potřeba**, ž. = nutnost, žádoucnost: okamžitá. p.; p. čeho, peněz...; je ti toho (lid. to) p.: udělat, čeho (lid. co) je potřeba; bez -by = ne nutně, zbytečně: = nutná, žádoucí věc, pomůcka (školní, psací...); = nutný úkon: vykonati (svou)abu = jít na malou, velkou „stranu“; není to k -bě = nehodí se to k ničemu: dělati z čeho -bu = chtít co neodkladně, jako kdybychom toho potřebovali, a působiti tím nesnáze (lid. a hovor.)

II **potřeba**, příslov. = třeba, potřeba: je, bylo toho velmi... p.

potřebí || *zapotřebí*, příslov. = (po)třeba: není toho p.; čeho bude p.; je p. tam dojit...

potřebný [-ně; -nost], 1. = potřebující (radý, pomoci...); p. [totiž pomoci, podpory...] = nuzný, chudý; 2. = jsoucí k potřebě, užitečný, čeho je třeba (nástroj, věc, zařízení...); zařídit... všechno -né; -nost = nutnost, užitečnost; = potřebná věc (Zey.);

2. stup. *potřebnější*

potřebovati koho, čeho = mít potřebu (radu, pomoci, peněz...); p. čeho, něčeho, toho || čast. co, něco, to; nepotřebuje mne || tě ...; nepotřeboval tam chodit (s neurč. způs.) = nebylo mu potřeba, nemusil; slož. dokon. o-co = potřebováním znehodnotit; *opotřebovaný*; s- || vy- co = potřebováním vyčerpat; u-, v. upotřebiti; *potřebovávati*, opak.

***potřepovati** = potřepávati

***potřes**, -u, m. = potřesení

potřeštěnec, -nce, m. = potřeštěný člověk;

potřeštěný [-ně; -nost] = zbrklý

***potřeštillec**, -lý [-le; -lost] = potřeštillec

potřísňovati, v. třísňiti

Potštejn (dříve -štýn), -a, m., městys v Č.

potůček, -čku || -čka, m., zdrob. k potok

potud || řidč. -*taď*, příslov. místa i času = k tomu místu, do té doby

potucha, ž. = tušení, zdání: nemít o čem ani -chy; není po něm ani -chy = ani stopy

potuchati, *potuchlý*, -chnouti, v. tuchnouti

***potulák**, -a || *-*lec*, -lce, m. = tulák

potulka, ž. = potulování, toulka;

*-*lkář*, -e, m. = tulák (Heyd.);

**potulmo*, příslov. = kočovně;

potulný [-ně; -nost] = strávený v toulání, toulavý (život, zpěvák); *potulovati se* = toulati se

potupa, ž. = potupení, pohana, infamie; *potupný* [-ně; -nost] = obsahující potupu, hanebný, hanobící;

potupovati, v. tupiti

poturčenec, -nce, m. = kdo se poturčí, vůbec odrodilec; -*čítí*, -*čovatí*, v. turčiti

***potutela**, m. = potutelník;

potutelník, -a, m. = potutelný člověk;

potutelný [-ně; -nost] = potměšilý, potouchlý

potvora, ž. = nestvůra, ohava, obluda; nejčast. při rozhorlení (je to p. těžké...) a jako nadávka; udělat komu co na -ru = naschvál (lid.);

potvorný [-ně; -nost] = nestvůrný, obliudný, ohavný; obyč. při rozhorlení: -né hodiny, zase stoji! atp. || řidč. *potvorský*

potvorstvo, stř. = potvornost, něco potvorného (lid. a hovor.)

***potvořina**, ž. = potvornost;

potvořiti, v. tvořiti

***potvrzená**, ž. = potvrzení;

potvrzenka, -nek, ž. = písemné potvrzení; *potvrzovati*, v. tvrditi

potvárka, -rek, ž., zdrob. k potvora

potýčka, -ček, ž. = půtka, srážka (vojen.); slovní p.

potýkati, v. týkati; *-*kavý* = bojovný

pouček, -čku, m., zdrob. k pouk

poučení -*ný*, v. učiti

poučka «po-uč-», -ček, ž. = stručně vyjádřené poučení

***poučlivý** [-vě; -vost] = poučný

***poučník** «pouč-», -u, m., z pa(v)učník = látka jemná jako pavučina, závoj (Jir., zastar.)

poučný [-ně; -nost] «po-uč-» = obsahující, podávající poučení

poučovatel «po-u-», -e, m. = kdo poučuje (Čech); -*vatí*, v. učiti

poudačka, v. povídačka

pouhopouhý, zesílené pouhý

pouhý [*pouze*] = čistý, čirý, na-prostý...: -há voda = jen voda, čistá, nesmíšená s vínem...; říci komu -hou pravdu; -há domněnka; poznati co -hým okem = jen zrakem, nikoli zvětšovací sklem atp.; říci -ze pravdu = čistou p.; jinak často -ze = jen (ve význ. omezovacím): -ze 100 K, 10 lidí, dvakrát; dělati co -ze pro zábavu...

pouch «pouch», -u, m. = prázdná vaječná skořápka; ***pouchlavý** = pouchlý, prázdný; *pouchle*, -lete, stř. = pouch, bouchoř, zkažené ovoce, ubožák (lid. a hovor.);

***pouchlý** = nafouklý, planý;

pouchový, příd. k *pouch*: papírové a -chové titěrky (Kunět.)
***pouchnouti**, -chl = puchnouti, duřeti (Třebíz.)
pouk «*pouk*», -u, m. = měchuřina na tabák; = *pouch* (říd.)
poukaz «*po-u*», -u, m. = poukázání, pokyn, příkaz;
poukázati na koho, nač (v řeči) = ukázat, připomenout; p. komu peníze... = přidělit, poslat; p. koho na koho, koho, aby..., obyč. odkázat na koho, připomenout, aby...; být -kázán na ovčí maso (Ner.) = odkázán, musít jíst jen ovčí maso;
poukazovací úřad = který poukazuje;
poukazovatel [-lka], -e, m. = kdo poukazuje; -kazovati, dokon. k *poukázati*;
poukázka, -zek, ž. = list poukazující plat, výdaj, assignace, bon poukr, v. poker
pouliard «-lár», -da || zčešt. *puldr*, -a, m., franc. = kapoun
pouliční «*po-u*» = jsoucí... po, na ulici, -cích (ruch, demonstrace)
poulití očí = vytřeštovati; dokon. *vy-*; nedokon. *vypulovati*;
poulivati, opakov.;
**poulivý* = poulicí
poupátečko, -ček, stř., zdrob. k *poupátko*, -tek, stř., zdrob. k *poupě*, -pěte, stř. = pupen, nerozvitý květ; přenes. = dítě, mladá dívka;
poupěcí hadra (Č.-Chod) = jako *poupata*
***poustevec**, -vce, m. = poustevník (Ner.); *poustevna*, -ven, ž. = obydlí poustevníka; přenes. = ústraní (Čech); *poustevnice*, v. poustevník; -vnický [-vnicky; -vnictví], příd. k poustevník; *poustevničiti* = žít poustevnický, v ústraní; *poustevník* [-nice], -a, m. = kdo bydlí na pustém, osamělém místě; žít jako p. = v ústraní
***poustka**, -tek, ž. = poustevna, opuštěné odlehlé obydlí (Baar, Č.-Chod, Čech)

poušť, -tě, ž. = pustá, neúrodná krajina
***poušťadlo** || -štědlo, -del, stř. = zařízení, nástroj na pouštění
pouštěcí, příd. = na pouštění;
pouštědlo, v. *poušťadlo*
pouštět, -štějí, nedok. k pustiti: p. co na zem, na koho hrůzu...; barva pouští; slož. nedok. *do-*, *na-*... k dok. dopustiti...;
pouštívati, opak.
pouštní, příd. k *poušť*: p. sen (Čap.)
pout || -t, -ti, ž. = putování, cesta na posvátné místo...; nářeč. = posvícení; pozemská, životní p. = život; je nás jako na pouti = mnoho (Čap.)
poutař [-tka], -e, m. = kdo chodí na pouti, pouťový obchodník
poutati zločince = dávat mu pouta; přenes. p. vlastenecké smýšlení (Jir.) = potlačovat; p. či pozornost = obracet, přitahovat, vábit; poutá mě to ke komu = váže, přitahuje;
slož. dokon. **o-* = *s-* (J. Čap.); *od-* = odvázat, uvolnit;
při- = pouty přivázat; při- pozornost...; *roz-* koho = uvolnit mu pouta; *roz-* se, o bouři, boji... = rozzuřiti se, vzplanout; *s-* vězně; *u-*; přenes. *u-* pozornost, být upoután na lože; *poučavati*, opakov.; slož. nedokon. *od-* atd.
poutavý [-vě; -vost] = poutající pozornost, zajímavý
***poutec**, -tce, m. = cestička ve vlasech (Koll., Trév.); = poutník (Ner.)
***poutí**, stř. = dárek z pouti
poutlehlý, v. *tichnouti*
poutko, -tek, stř., zdrob. k *pouto*; = očko, klíčka na upevnění, zavěšení
poutní, příd. k *pout*: p. místo; *poutník* [-tnice], -a, m. = účastník pouti; příd. -tnický (šat, húl)
pouto, stř. = čím se spoutává, obyč. pomn. -ta = okovy; přenes. *pouto* = pojítko, svazek (přátelství, lásky...)

pouřovati = chodit po poutích (lid.); slož. dokon. **do-** = přestat pouřovat (Rais)

pouřový, příd. k pout: p. fotograf; -vé srdce

pouvoir «puvoár», -u, m., franc. = plná moc, právo, oprávnění

pouzderko, -rek, stř., zdrob. k pouzdro

pouzdrař, -e, m. = výrobce pouzder; **-řský** [-řství], příd. k tomu; **pouzdro**, -der, stř. = schránka, dosy, etui; zdrob. **pouzdríčko**, -ček, stř.

pouze, v. pouhý

***použitelný** «po-u-» = čeho lze použít; **-živatel** [-lka], -e, m. = kdo používá; **-živati**, v. žít

povadati, **povadlý**, v. vadnouti

povaha, ž. = soubor hlavních lidských vlastností; charakter; = ráz (krajiny...);

povahokresba, ž. (Nov.) || obyč.

-hopis, -u, m. = popis povahy, charakteristika; **-hokresebný**, **-holičný** || nejčast. **-pisný** = týkající se povahopisu, obsahující povahopis; **-hotvorný**: -né mistrovství = v tvoření, v popisu povahy (Sez.)

***povahovati** = považovati (Suš.)

povahový [-vě], příd. k povaha: -vá vlastnost; -vě dobrý... = co se týče povahy

poval, -u, m. || ***-la**, ž. (Heyd.) = stropnice, strop, trám, kmen;

***povala**, m. = povaleč

povaleč, -e, m. = kdo se povaluje, lenoch, darmošlap; ***-čný** || **-čský** [-čsky; -čství], příd. k tomu

poválečný = jsoucí... po válce

***pováłka**, -lek, ž. = stropnice (Křel.)

povalovač, -e, m. = povaleč;

povalovati, v. valiti

povalový, příd. k poval: p. strop

***povan**, -u || ***povánek**, -nku, m. = vánek

povar, -u, m. = povaření

povařovati, v. vařiti

***povášniti** = rozvášniti

povážka, ž., plevel

povážená, ž.: je to **na -nou** = musí se to uvážít, je to povážlivé

Pováží, stř. = krajina při řece Váhu

povážlivý [-vě; -vost] = uvážlivý, rozvážný (šafař., Herb., zastar. a lid.); = na pováženou, nebezpečný (krok, věc); -vě chatrný...

***povážný** [-ně; -nost] = povážlivý, rozvážný, vážný

pvažovati, v. vážiti

povážský, příd. k Pováží

povědný [-čen] = vděčný (komu). rád (čemu)

povědek, -u, m.: přijmouti co s -kem = vděčně, rád

povedený = co se povede, zdařilý, v. vésti; = vykutálený: -ná kopa...

povel, -u, m. = krátký rozkaz vojenský...; ***povelný** = velitelský

povelikonoční = jsoucí... po velikonočních

povetšelý = zvetšelý; **-šeti**, v. vetšeti

***pověčný** = věčný (básnic.)

pověděti || ***-díti**, povím... (v. věděti) = říci; slož.

do- = říci do konce, celé; **na-žákovi** = říci mu něco z odpovědi; **o-** boj... = vyhlásit; **od-**komu, na otázku = dát odpověď; **pro-** = říci (Třebíz., Dyk); **před-** = uhodnout, co se stane později; **při-** = slíbit (zastar.); **vy-** smlouvu..., koho z bytu = dát výpověď; stroj vypověděl = přestal fungovat; **za-** = zakázat; **zod-** otázky; v. povídati

povědomí, stř. = vědomí;

povědomý [-m; -mě; -most] = známý: je mi -m || -mý; mít -most o čem = znáti to (lid.)

***pověký** = věčný

pověra, ž. = víra v něco nadpřirozeného, nemožného; **pověřivý** [-vě; -vost] = věřící pověrám; **pověřecný** = pověřivý (zastar.); obyč. -ný strach... = plynoucí z pověry

pověřenec, -nce, m. = pověřený zástupce; *-necký*, příd. k tomu
pověřitel || *-řovatel* [-lka], -e, m.
= mandant; *-řiti*, v. věřiti

pověřovací listina = kterou pověřujeme; *-řovatel*, v. pověřitel; *-řovati*, v. věřiti

pověst, -i, ž., 1. = lidové vyprávění s historickým základem; přenes. = nezaručená zpráva, fáma; 2. = jméno 2., obecné mínění o někom, o něčem;

pověstný = mající pověst 2., buď dobrou nebo špatnou, slavný, vyhlášený, proslulý, famósní, obecně známý

povětrňák, -u, m. = větrný mlýn (lid.); *povětrní*, příd. k povětrí; = větrný; *-trník* [-nice], -a, m. = povětrný člověk, lehkomyšlný; *-trník*, -u, m. = povětrňák

povětrnost, -i, ž. = počasí: *-nostní* zpráva = o počasí

povětrný = povětrní, jsoucí v povětrí, nadzemský: *-né* krajiny (Tyl), *-né* úkazy (Vlč.); *-né* zámky = větrné (Č.-Chod)

povětroň, -ně, m. = meteorit

povětrí, stř. = ovzduší, atmosféra; = počasí (zastar. a lid.); vznášeti se v p., přenes. = oddávati se snům, fantasii

pověťšíně, v. většina

***pověžný**, -ného, m. = hlásný (Jir.)

povic(e) = několik, dosti mnoho (lid.)

povídáčka (*poud-*, Jir., nář.), -ček, ž. = povídání, nezaručená zpráva

povídálek [-lka], -lka, m. = pleskálek, žvanílek

povídati, nedokon. k pověděti = říkat, vyprávět; slož. dokon.

do- = pověděti do konce; *na-* čeho mnoho = navykládat; nedokon. *na-* žákově; nedokon. *o-* boj; *o-* návštěvu (Svět.); nedokon. *od-* na otázky, komu; *od-* za koho, zač = být odpovědný; nedok. *před-*, *při-* co; dokon. *roz-* se = dostat se při vyprávění do proudu; nedok. *vy-* smlouvou..., u soudu; nedok. *z-* koho, se (knězi); přenes. *z-* koho

= vyzvídat na něm; sr. zpověď: dokon. *vyz-* koho, se; dokon. *za-* se = dáti se do delšího povídání; nedok. *za-* = zakazovat; dokon. *zod-* otázky = odpovědět na ně; nedokon. *zod-* zač = odpovídat. být odpovědný; *povídávati*, opak.

povídavý [-vost] = rád povídající. hovorný

povídenštiti se (Zey.) = nabýt vídeňského rázu

povídka, -dek, ž. = slovesné zpracování drobnějšího příběhu: *-dkář*, -e, m. = vypravěč povídek; *-dkářský* [-sky; -ství], příd. k tomu; *-dková* forma (Nov.)

povidla, -del, stř. pomn. (nář. *-dl*) = kašovitý ovocný výrobek;

-dlový = s povidly

povíjan, -u, m. = pás na ovinutí dítěte

povíjeti, v. vítí;

***povíjivý** = popínavý (Čech)

povinen, -nna..., v. povinný

***povinník**, -a, m. = kdo je něčím povinen, má povinnost

povinnost, -i, ž. = úkol chápaný jako mravně závazný, plynoucí z vědomí a z prožívání vztahu člověka k člověku, k lid. společnosti: p. k rodině, ke státu...

povinný [-nen, -nna, -nně...] = zavázán, závazný: být -nen co dělat, úctou... ke komu || -nný výtisk, -nné hlášení; -nně se hlásit... = z povinnosti

povinován = povinen (Nov., Olbr., zastar.)

***povislý** = svěšený, sražený (Tilsch.)

***povísnouti**, -sl, dok. k viseti: nechat p. ruku = svěsit (Vr.)

povívatl, v. váti

***póvl**, -u, m. = brak (lid.)

povlaček || *povlá-*, -čku, m., zdrob. k povlak

povláčeti, v. vláčeti

povlak, -u, m. || ***povlaka**, ž. = čím se něco (peřiny...) povléká, potahuje, vylévá (sklovitý p. = glasura), co se usazuje na něčem (p. na jazyku);

povlakový: -vá látka = na povlaky

povlaštití koho, co = dát komu, čemu vlašský ráz; *-šlovati*, nedokon.

*povlek, -u, m. = povlak

povlékati || *povl-*, v. vlékatí

povlovný [-ně; -nost] = pomalý, pozvolný, nenáhlý

Povltaví, stř. = krajina při Vltavě; *povltavský*, příd. k tomu

povodeň, -dně, ž. = zátopa

povodí, stř. = vodní oblast řeky

povodňový, příd. k povodeň: p. fond; přenes. -vé rozměry aféry (Mach.) = velké

*povoj, -e, m. || ž. = závoj, svačec

povojnový = jsoucí po vojně

povolání, stř., k povolatí, 1. dějově: p. k vojen. službě, za úředníka...; 2. konkrét. = vyšší, duševní zaměstnání; = zaměstnání (říd.); černé p. = uhlířství (Č.-Chod); v. bílý

povoláný, k povolatí = navržený, ustanovený; = příslušný, schopný, osvědčený: p. činitel, odborník...

povolávací lístek = kterým se povolává (k vojsku);

-vati, v. volati

povolební = nastalý... po volbě, -bách

povolení, -ltí, v. voliti

povolný [-ně; -nost] = po vůli jsoucí, ústupný, ochotný; p. svah = povlovný (zastar.)

povolovací řízení = o povolení;

povolovati, v. voliti

Povolží, stř. = krajina podél Volhy; *povolžský*, příd. k tomu

povoz, -u, m. = vůz (se spřežením); *povožnický* [-ctví], příd. k *povožník*, -a, m. = majitel povozu, kdo vozí živnostensky; *povožný*: -zná pošta

*povráščetý || **-vraštelý* = svraštelý;

povráščetí, v. vráščeti

povráščiti || *-vraštití*, v. vráščiti

povrchívati, v. vrčeti;

povrchovati = povrchívati, vrčeti

*povrh, -u, m. || **-ha*, ž. = opovržení;

**povrhel*, -e, m. = vyvrhel (zastar.);

povrhovati, v. vrhnouti

povrch, -u, m. = vrchní plocha (země, stolu...); zůstávat při výkladě... na -chu = nepronikatí do hloubky; p. tělesa = soubor ploch je omezujících

povrchněti, -nějí = stávatí se povrchní; slož. dok. z-

povrchní [-ně; -nost], příd. k povrch = mělký, nedbalý (člověk, práce...); **-nice*, ž. = povrch;

**-ník*, -a, m. = povrchní člověk

povrchový [-vě; -vost], příd. k povrch: -vá voda = na povrchu

*povrženec, -nce, m. = opovržený člověk; **-žení*, stř. = opovržení;

**-žený* [-ženě; -ženost] = opovržený

*povržlivý [-vě; -vost] = opovržlivý

povříselko, -lek, stř., zdrob. k

povříslo, -sel, stř. = slaměné vazadlo, provázek na vázání snopů, otepí

povstalec [-lkyně], -lce, m. = vzbouřenec; *-lecký* [-lecky; -lectví], příd. k tomu

*povstaliště, stř. = místo povstání

povstání, *povstati*, v. vstáti

pověchný [-ně; -nost] = ne podrobný, všeobecný, přehledný, celkový (přehled, zpráva, dějiny)

pováli || *po vůli*, v. vůle

povy- ve zpřídav. příč. mln. činn.:

**-haslý* = poněkud vyhaslý: -lé oko (čech); **-chladlý* ret (t.)

povyk, -u, m. = pokřik, hluk;

povykovati = dělat povyk; slož.

dokon. *na-* se (mnoho)

**povy-padlý* kámen, *-pjatá* hruď,

-řidlý (čech) = poněkud prořidlý;

-stouplý strom z lesa (Hál.)

povýšenec, -nce, m. = povýšený (v úřadě...) člověk; obyč. = člověk nad všecko povznesený;

-necký [-necky; -nectví], příd. k tomu

povyšitel, -e, m. = kdo povýší někoho, něco (Dyk);

povýšiti, *-vyšovati*, v. výšiti

povyťáhlý = mírně vytáhlý

povýtce, v. výtka

povývati, v. výti

povzbudivý [-vě; -vost] || -dný
(Dyk) = povzbuzující (literár.)

povzbuzovací = na povzbuzování;

povzbuzovatel [-lka], -e, m. =
kdo povzbuzuje; -zovati, v. bu-
diti

***povzdál** || -dál || -dál, příslov. =
opodál;

***po(v)zdáleč**, příslov. = opodál,
z nevelké vzdálenosti;

***po(v)zdaleka** || *-leku, příslov.
= opodál;

***povzdálený** = nepřilš vzdálený;

povzdáli || -dál, v. povzdál

povzdech, -u, m. = povzdechnutí;
-chovati, v. dechnouti

***povzdych**, -u, m. = povzdech; **po-
vzdychati**, -chnouti, v. vzdychati;

***povzdychovati** = povzdychávati

povzlet, -u, m. = vzlet (básnic.);
p. ptáka (Jir.)

povznašeč || -ná-, -e, m. = kdo chce
jiné povznášet (říd., opovrž.);
-šečský slovník (So.) = slovník
(slova, výrazy) povznašečů

povznášejší, -šetí, v. -nášeti;

***povznášivý** [-vě; -vost] = po-
vznášejší

povznesen(ý) || (lid. a hovor.) -še-
ný [-ně; -nost] nad koho, co =
povýšený, nepokládající to za
důstojné: být -sen || člověk -sený
nad...; -sená nálada = povznáše-
jší, přenes. (hovor.) = rozjaření;
povzněsti, v. nésti;
povznešenec, -nce, m. = povzne-
sený člověk (č.-Chod)

povznět, v. vznět

povždy, příslov. = vždy

póza, ž., z lat. = postoj; často =
= přemrštěné, strojené chování,
vystupování, přetvářka

pozadí, str. = zadní část (jeviš-
tě...); p. obrazu = co je za hlav-
ním předmětem obrazu, co jej
obklopuje, uzavírá; p. události
... = co předchází, různé okol-
nosti; být, stát v p., zatlačit ko-
ho do p. = nezúčastnit se přímo
čeho, zbavit vlivu

pozadu, příslov. = vzaďu, za kým:
zůstávat, zůstat p.; přenes. být...
p. za kým = nevyrovnati se mu
v práci, ve vzdělání..., ve vývo-
ji, nebýti dosti pokročilý, opož-
ďovati se; hodiny jdou p. =
pozdí se; platiti... p. = ne pře-
dem

pozamykati, v. I mykati

***pozapadlý** = chatrný (Ner.)

pozapomínati, v. -pomenouti

***pozardělý** = trochu zardělý (Jir.);
podob. ***pozarostlý** (Krásnoh.)

pozasnouti, v. zasnouti

***pozastávka**, -vek, ž. = krátká za-
stávka (č.-Chod)

pozastavovati, v. stavovati

pozatmělý [-lost] = zašlý, zne-
čištěný, nejasný (Čech); = ne-
jasný, o slově (zastar.)

***pozaunér**, -a || *-něř, -e, m. = po-
zounář

pozbytí, -budu (v. býti) = přijít
oč, prohospodařit, ztratit; po-
zbytí důvěry, svěžesti... || matku.
peníze; **pozbyvati**, nedokon.

pozdě, příslov. času = ne včas.
po obvyklé, náležité době;

***pozděhodě**, příslov. = pozdě
(zast.);

pozdějí, příslov. = za nějakou
dobu po něčem (o minulosti i
přítomnosti); p. se to již nestalo;
přijdu p. (než obvykle);
pozdější = nastalý za nějakou
dobu po něčem: v p. době...

pozditi se, -ždění(i) = opožďovati
se: hodiny se pozdívají = zůstá-
vají pozadu; p. se za kým ve
vývoji (kniž.); *p. se = při-
pozdívati se; slož. dokon. o- se,
z- = přijít pozdě, zdržeti se, o-
meškati s prací; **opozdění**, s-
vlak;

opozďovati, z- se, nedokon. k
tomu;

pozdívati se, opak.; nedokon.
slož. při- se = stmívati se, schy-
lovati se k večeru

pozdnější, v. pozdní;

pozdní = co je, co se děje... poz-
dě, ne brzo: p. hodina, lítost.
obilí...; 2. stup. **pozdnější**

pozdrav, -u, m. = pozdravení; *pozdravení*, -viti, -vovati, v. zdravit; *pozdravný* (telegram...) = vyjadřující pozdrav

***pozdvih**, -u, m. = pozdvižení (Suš.);

pozdvíhati, -vihnouti, v. zdvíhati;

pozdvihovánek, -nku, m. = zvoněk, kterým se zvoní při pozdvihování;

pozdvihování, stř., část mše; -vati, v. zdvíhati

pozdvížení, stř., k pozdvihnouti; přenes. = rozruch

pozedný, -ného, m. = strážce hradebních zdí (Jir., zastar.)

pozejtřek, -tř, čast. pozitřek, -tři, v. tam

***pozemčan**, -a, m. = pozemšťan

pozemeček, -čku, m., zdrob. k

pozemek, -mku, m. = pole; stavební p. = staveniště; *pozemkový* (daň, kniha, reforma...); *pozemní* práce, vedení, stavitelství

pozemský [-ky; -kost] = jsoucí...

po, na této zemi, přenes. = pomíjející, časný, proti nebeský (život, štěstí...); nejhrubší -kost (Čech)

pozemšťan [-nka], -a, m. = obyvatel země; *-mšťanství*, stř.

(Neum.) = to, že jsme pozemšťany, pozemský původ a ráz; p. a rouhačství Majakovského (Tauf.);

pozemštiti = učinit zemským, majetkem země; nedokon. *-mšlovati*

pozér, -a, m., z franc. = člověk přemrštěně, strojeně se chovající; *pozérský* [-sky; -ství], příd. k tomu

***pozev**, -zvu, m. = pozvání, výzva (Čech)

pozíráti, v. zíráti

pozítřek, -řka, m. = přespříští den, den po zítřku: na p., do -řka;

pozítří, 1. stř. = pozítřek; 2. příslov. = po zítřku

pozívovati, v. II zívati

pozlacovač, -e, m. = kdo pozlacuje; -vati, v. zlatiti

***pozlatitý** = pozlacený (Jir.)

pozlátko, stř. = tenká vrstva zlata na něčem; symb. = klamavý povrch, -vá slupka; *pozlátkový* = klamavý, jen na oko: p. život (Vrchl.), -vá nádhera

pozlehounčku, -hounka, -hounku, příslov. = velmi lehce

pozměna, ž. = menší změna

***poznámenání**, stř. = poznámka (zastar.)

poznámka, -mek, ž. = dodatek (písemný n. ústní), vysvětlivka k hlavnímu výkladu..., noticka: *poznámkový* sešit = na poznámky

poznáčiti, -čovati, v. značiti

poznání, stř., k poznati, v. znáti,

1. dějově: přijít k p. = poznat;

2. = poznatek; o p. větší... = o málo, ale přece o tolik, že je to poznat || *o poznánínko* (Č.-Chod)

poznatek, -tku, m. = výsledek poznání

***poznatelný** = co lze poznat (Palac.)

poznatkový, příd. k poznatek: -vá stránka (Drt.)

poznávací schopnost = s. poznávat; p. znamení = podle kterého někoho, něco poznáme; -vati, v. znáti

poznenáhlý [-hlu || *-hla (Ner.)] = ponenáhlý

poznov || zprav. *poznovu*, příslov. = znova

pozobjímati, v. jímati

pozor, -u, m. = bedlivé, záměrné vnímání, bedlivost, opatrnost při práci: mít (zastar.), dát, dávat p. (na koho, nač); míti se na -ru před kým, čím = být opatrný: p. = dej(te) pozor, opatrně...!; stát v -ru (vojen.); *P.*, -a, m., psí jm.;

**pozorlivý* (Ner., Tilsch.) ||

pozorný [-ren; -rně; -rnost] = dávající pozor, vědomě k něčemu směřující (žák, sledování čeho...); -rný ke komu = všímavý, ochotný, šetrný, zdvořilý; činím tě -rna..., v. činiti; -rně

naslouchat, co dělat...; -rnost
věnovat komu, čemu, obrátit
k čemu, nač || -rnost: = projev
pozornosti

pozorovací schopnost = s. pozorovat;
p. stanice = na pozorování;
pozorovatel [-lka], -e, m. = kdo
pozoruje; -*vatelna*, ž. = pozorovací
stanice; -*vatelný* [-ně] = co
lze pozorovat; -*vatelský* talent;
pozorovati koho, co = pozorně se
dívat, sledovat; slož. dokon. *od-*
co (od koho) = pozorováním
poznat; *vy-* = delším pozorová-
ním poznat, zjistit...; *z-*, prostě
dokon. = uvidět, postřehnout;
-vávati, opakov.

**pozorovna*, -ven, ž. = pozorova-
telna (Č.-Chod)

pozoruhodný [-ně; -nost] || *hodný*
[*hoden*] *pozoru* = zasluhující po-
zoru

pozoun, -u, m. = hudební nástroj;
-*nář*, -e || -*nista* «-nys-», m. =
kdo hraje na pozoun;
pozounový [-vě], příd. k pozoun

pózovati, v. posírovati

pózovitý [-tě; -tost] = pozérský

pozpátku, příslov.: p. jít... = s
obličejem proti směru chůze; p.
platit... = pozadu. ne předem

pozpěvovati, v. zpívat

I *pozřítí*, v. zřítí

II *pozřítí*, -řu, -řeš... -řou, řidč.
-řím... -ří (n i k. -ru, -rou), -ří,
-řete, -zřel, -zřev, -zřen(i) || pů-
vod. (souvisí se žrátí), ale zastar.
pozřítí, -žru, -žřeš..., -žrou, -žří...,
-žřel, -žřen(i), lid. *pohřít* =
= polknout, pohltnout

poztráceti, v. tratiti

pozurážeti, v. rážeti

pozůstalost, -i, ž. = co zůstane
po nebožtíkovi, majetek, ruko-
pisy...; *pozůstalý* = zůstalý po
zemřelém;

pozůstatek, -tku, m. = zbytek;
tělesné -*tky* = mrtvola;

pozůstávati, v. II státi

pozvání, v. zváti; *pozvánka*, -nek,
ž. = psané n. tištěné pozvání

pozvedati, -dnouti, v. zvedati, zved-
nouti;

**pozvedovati* = pozvedati

**pozvice*, n e s p r. m. ponejvíce
pozvolna || *pozvolně*, příslov. k
pozvolný = nenáhlý, pomalý, po-
stupný

pozvytahovati, v. tahati

pozvytráceti se, v. tratiti

**pozvuk*, -u, m. = ohlas, ozvěna;

**pozvukovati* = pozpěvovat. po-
broukávat (Jir.)

pozývati, v. zváti:

**pozývavý* [-vě; -vost] = pozýva-
jící, zvoucí

požadavek, -vku, m. = co se po-
žaduje; *požadovati*, v. žádati

požahovati sudy = požehovat, vy-
palovat a výsmolovat (Vr.)

požár, -u, m. = velký oheň; = čer-
vánek (Mácha); *požárek*, -rku,
m., zdrob. k tomu (Čap.); *požární*
pojištění...; *-*rný* šleh = požáro-
vý; *požároviště*, stř. = místo,
kde je, byl požár;

požárovitý = podobný požáru;

požárový, příd. k požár;

požářiště, stř. = požároviště

**požeh*, -u, m. = žeh, záblesk; dát
v p. = zapálit (Jir., zastar.)

požehnání, stř., l. = přání zdaru,
štěstí (doprovázené u katolíků
znaméním kříže, u evang. po-
zdvižením rukou duchovního):
Boží, rodičovské p.; dát p. na-
stávajícím manželům; dát k če-
mu své p. = souhlas (lid. a ho-
vor.); 2. = katolic. odpolední
bohoslužby; 3. domácí p. =
zbožná průpověď zavěšená na
stěně; 4. (Boží) p. = hojnost,
velká úroda...;

požehnaný = komu bylo pože-
háno; p. plod, -ná ty mezi že-
nami (bibl.); = úrodný (kraj...);
být v požehnaném stavu = tě-
hotná

požehovati, v. žehnouti

poženštiti koho, co = dát komu,
čemu ženský ráz; p. se = na-
býti ženského rázu; *poženšto-*
vati, nedokon.

*požer, -u, m. = jídlo (vulg.);
požeračka, ž. = rybniční trouba (Baar); -*radlo*, stř. = tůň (Němc.); -*rák*, -u, m. = hltaň, ústí stoky;
požerek, -rku, m. = požraný list od hmyzu...;
 **požerný*: -ná propast (Koll.) = pohlcující
požidovštělý = nabylý židovského rázu; -*štěný*, -*štěti*, -*štiti*, -*šťo-vati*, v. židovský
 **požíhaný* = žíhaný
požínatí, -*novatí*, v. II žiti
požírač || -*ži*- [-*čka*], -e, m. = kdo požírá (Kadl., Nezv.); *požíradlo*, stř. = požeradlo; -*žíratí*, v. žráti; *požíravý* [-*vě*; -*vost*] = žravý, šířavý
požiteček, -*čku*, m. = příjemný požitek (hovor.);
 **požitečný* = užitečný (zast.)
požitek, -*tku*, m., 1. = důchod, plat, příjem...; 2. = rozkoš, potěšení (duševní, tělesné); p. z čeho; *požitkář* [-*řka*], -e, m. = milovník požitků 2.; -*tkářský* [-*sky*; -*ství*], příd. k tomu; *požitkový*, příd. k požitku: p. zákon
 **požíva*, ž. = potraviny, obživa
požívačnick, -a, m. = požitkář; *požívačný* [-*ně*; -*nost*] = požitkářský
poživatel [-*lka*], -e, m. = kdo požívá; *poživatelný* [-*ně*; -*nost*] = co lze požívat; *poživatí*, v. I žiti; *poživatina*, ž. = co požíváme, potravina
poživavý [-*vě*; -*vost*] = požívačný (Vrchl., Sez.)
 **požloutlý* = nažloutlý, zažloutlý
požrítí, v. II pozřítí
Požuň, -*ně*, ž., starý název Prešpurka, Bratislavy; *požuňský*
 **požutý* = poživýkaný (Kul.)
pr (*pr*, *prrr*), citoslov. vybízející dobytče k zastavení; to zas *pr* (Vr.) = ne (vulg.)
pra- ve slož. (tvořených často podle potřeby) 1. význ. stupňovacího: *pramálo*, *pranic*... = velmi málo, docela málo, nic; 2. zna-

mená starší pokolení (praděd = otcův, matčin děd), prvotnost, původnost (praobyvatelé = původní obyvatelé, prasíla...); v. *prapra*- || lid. *prach*:- prachnic ...; na př.:

-*bába*, -*babička*, ž. = otcova, matčina bába; -*bídný* [-*ně*]; -*bůh* = původní bůh;
 -*bytost* = původní bytost, kořeny bytosti

**pracant*, -a, m. = kdo rád pracuje (hrubší hovor.); = příslušník zaniklé národní strany práce (hanl.); *pracantský* [-*ství*], příd. k tomu

Prace, ž. jedn., ves na M.

práce, 7. *prací*, mn. *práce*, *prací*, -*cím*, -*cích*, -*cemi*, ž. = pracování, záměrná činnost: konat... -*ci*; mít se do -*ce*, k -*ci*, nemít nic na -*ci*; dáti si s čím velkou -*ci*, být, mít po -*ci*; mít kde -*ci* = mít co dělat, vyříditi...; mít co v -*ci* = pracovat na čem (lid. a hovor.); = zaměstnání: (ne)mít, hledat -*ci*, propustit z -*ce*; = výsledek činnosti, dílo; = úkol (školní, domácí...); = svízel, obtíž (s kým, čím)

prací stroj = na praní; p. látka = která se dá prát

pracička, -*ček*, ž., zdrob. k *pracka*: cukroví;

prácička, -*ček*, ž., zdrob. k *práce*

pracinka, -*nek*, ž., zdrob. k *pracka*; cukroví;

pracka, -*cek*, ž., 1. z něm. = tlapa; zhruběle = ruka; 2. slovo domácí = přezka (nář.)

pracna, -*cen*, ž. = *pracka*; = špalík u brzdy vozu

pracný [-*ně*; -*nost*] = co dá mnoho práce, namáhavý, lopotný, těžký (úkol...)

pracovati, 1. podmětově = býti činný (hlavou, rukama, ve vědě...), mít zaměstnání (v dolech); = namáhavě jít (Ner.); p. k čemu = usilovat o; p. k porodu, o rodící ženě; p. k smrti, o těžkém umírání; p. komu do rukou

(hovor.) = pomáhat, podporovat;
 2. předmětové: p. úlohu... = konat, provádět; p. o čem (kniž.) = „míti to v práci“ || (běžně) na čem (neprávem se zamítá); krásně... *pracovaný* předmět = udělaný...;
 slož. dokon. *do-* se čeho = práci dosáhnout, domoci se; podměťové: ten to dopracoval! ap. = došel ke špatným koncům; *na-* se (mnoho); *o-* kámen... = upravit jako materiál; *od-* si dluh = práci uhradit; *od-* si závazek = práci splnit; *od-* několik hodin...; *po-* = dokončit práci; *pro-* těsto = prodělat; *pro-* návrh... = důkladně vypracovat; *pro-* se k názoru, na čelné místo = práci dospět, dostat; *pře-* co = znovu zpracovat; *pře-* se = přílišnou práci si nervově uškodit; *roz-* co = začít, ale nedokončit; *u-* se = práci se unavit; *vy-* co = provést...; *z-* suroviny = přizpůsobit k výrobě; *z-* data, fakta, doklady... = přehledně, věcně... sestavit, využít pro výklad; *za-* se do čeho = vniknouti do toho; býti zapracován;
pracovávají, opak.

pracoviště, stř. = místo práce, působíště

pracovitý [-tost] = rád pracující
pracovna, -ven, ž. = pracovní místnost; donucovací p. = robotárna

pracovní = týkající se práce: p. doba, řád, morálka; p. předmět, v. předmět;

pracovník [-vnice], -a, m. = kdo pracuje v nějakém oboru;

**pracovní* = pracující (Ner.)

pracující, z přídav. přič. od *pracovati*: p. lid...; zpodstat. *pracující*, m. = kdo pracuje; hlav. v množ. č.: všichni p. apod.

práč, -e, m. = rváč

pračata || *prá-*, stř. pomn. = bití jako vojen. trest

práče, -čete, stř. = prakovník;

přenes. = dítě, které se rádo pere

práček, -čku, m.. zdrob. k prak

pračeský jazyk neboli *pračestina*, ž. = nejstarší podoba našeho jazyka; *pračeská doba*

pračka, -ček, ž. = pranice, prací stroj, prádlena

pra-člověk = původní člověk; *-darebný* = velmi darebný;

-dávny = velmi dávny; *od-*

-dávna, *odprádávna* || z *prádávna*

(Čech) = od nejstarších dob

prádélko, stř., zdrob. k *prádlo*

prádelna, -len, ž. = místnost na praní

prádelní = na prádlo (koš...)

prádelnický [-ctví] = týkající se výroby prádla

prádelníček, -čku, m., zdrob. k *prádelník*, -u, m. = skříň na prádlo;

p., -a, m. = majitel prádelny (Č.-Chod)

**prádelný* = prádelní

praděd, -a, m. = otcův, matčin děd; *Praděd*, -u, m., hora

**pradivný* = prapodivný (Ner., Rais)

pradlák, -a, m. = prádlař; *p.*, -u, m. = prádelní hrnec (Herrm.)

prádlař [-řka] (*pradlář*, -lař), -e, m. = kdo pere prádlo

prádlena, ž. = žena peroucí prádlo; *prádlenka*, -nek, ž., zdrob. k tomu;

prádlenský, příd. k *prádlena*

**pradlí*, ž. = *prádlena* (zast.)

prádlo, stř., 1. = praní; vzít koho, co do -la = pustit se do koho, čeho (lid. a hovor.); 2. = co se pere, část oděvu, ubrusy, pokrývky...; špinavé p., přenes. = nepříjemná, nepěkná věc (lid. a hovor.)

praduch přírody (Čech) = původní duch

prádýlko, stř. = prádélko

prae- «pré-», lat. předl., příslov. ve slož. = před- || často zčešť.

pre-, *pré-*:

prae-destinace, -dikát, -fix, -historický, -mise, v. predestinace...;

-ponderance, ž. || *pre-* «pré-» = převaha;

-posice, v. preposice;

-rogativ || *-va*, v. prerogativ

praesens «prézens» || *pré-*, -ntu, m., lat. = přítomný čas: -sentní kmen, tvar...

praesidialista || obyč. *pre-* «-zidy-ja-», m. = člen presidia, jeho přednost;

praesidiálka || obyč. *pre-*, «-zidy-jál-» = presidiální schůze;

-diální, příd. k praesidium, *pre-*;

praesidium || obyč. *pre-*, -dia, stř., lat. = předsednictvo, přednostenské oddělení; sr. ex

praeteritální || *pré-*, příd. k praeteritum;

praeteritum || *pré-*, -ta, stř., lat. = minulý čas (mluvn.)

praevalence || *pre-* «pré-», ž., z lat. = duševní převaha

pragmatický [-*tický*; -*tičnost*] «-tyc-, -tyč-», příd. k pragmatika a pragmatismus: -ká sankce = o poslušnosti (dějepis.); -ký dějepis... = nejen čistě popisný, nýbrž dbající také vnitřní souvislosti dějů

pragmatik «-tyk», -a, m. = pragmatista;

pragmatika «-ty-», ž., z řeč. = služební řád; -*tičální* = podle pragmatiky;

pragmatismus «-zmus», -mu, m. = pragmatický ráz zkoumání, snaha oň; -*tista*, m. = stoupenec pragmatismu

***prah**, -u, m. = prahnutí (Slád.)

práh, prahu..., m. = spodek zárubně; symb. domu, bytu, domácnosti: překročit... otcovský p.; ani nezavádít o či práh = vyhnouti se jeho domu atp.; přenes. zapadnout pod p. vědomí apod. = do podvědomí; na prahu života, století... = na začátku; pomn. *prahy* = peřeje

Praha, ž., naše hlavní město

pra-hanebný = velmi hanebný;

-*hezounký* = velmi hezký (Ner.);

-*hloupý* (So.);

-*hmota*, ž. = původní hmota

prahnouti || někdy *práh-* (Tyl, Čech. Vrchl.), -hl, -hnuv, -hnut(i) = pražiti se, vysychat, zprav. přenes. p. žízni (Čech), láskou =

hořet, mít velkou žízeň...; p. (touhou) po čem = dychtít. toužit; slož. dokon. *vy-* = vyschnout; *z-* || odch. *s-* = vy- (literár.); *zprahlý*

prahorní, příd. k

prahory, ž. pomn. = nejstarší vrstva zem. povrchu

***prahuť**, -i, ž. = parné počasí (Rais)

prahy, m. pomn., v. práh

prach, -u, m. = drobounká hmota:

p. uhelný, střelný, na šatech...;

symb. zmaru, zániku: klesnouti,

obrátkiti se v p.; rozdrtit, spáliti co na p.; už je (z něho) dávno p. a popel (o dávno zemřelém); být v -chu = pryč, o zmi-

zení, ukradení... (lid. a hovor.);

vynalézt p. na silnici = něco dávno známého (posměš.); ptačí

p. = peří bez ostnů; prach a broky!, v. brok;

pracháč, -e, m. = boháč (zhrub.);

v. prachy

pracha(r)nda, ž. = na prach utlučené sušené hrušky (lid.)

prachárna, -ren, ž. = skladiště prachu, výbušnin; přenes. = středisko, ohnisko revoluce, o Paříži (Majer.)

prachař [-*řka*], -e, m. = výrobce, prodavač střelného prachu; = boháč (zhrub.)

prachatý = bohatý (zhrub.)

prácheň, -chně, ž. = práčnivění, práčnivina;

Prácheň, -chně, ž., ves, hrad.

kraj

prach-málo, -*malý* = pramálo... (lid.);

-*milionský* kluk = zpropadený;

-ké peníze (Rais) = ohromné;

-*nic* = pranlc (lid.)

práchnivěti, -vějí = stávat se práčnivý; dokon. *z-*;

práchnivina, ž. = něco zpráchnivělého, zápach po tom;

práchnivý = tlející, trouchnivějící

prachovitý [-*tě*; -*tost*] = jsoucí jako prach, prašný; = bohatý (zhrub.)

prachovka, ž. = peřina s prachem, husté síto, hadr na prach..., láhev na práškovité věci;

prachovnice, ž. = pánvička, nádoba, pouzdro na střílný prach, prachovka (láhev)

Prachovské skály (v Č.)

prachový, příd. k prach: p. sníh = jako prach; -vá nevěsta... = bohatá (lid.)

prach-starý = prastarý (lid.): -*zatrachtilý* (t.) = velmi z

pra-jazyk = původní jazyk, z kterého vzniklo několik jazyků: -*jazykový*;

-*jedno* = úplně jedno (Svět.);

-*jednoduchý* = velmi jednoduchý

prachy, m. pomn. = peníze (zhrub.)

***Prajs**, -a, m. = Prus (lid.)

prak, -u, m. = zbraň na vrhání kamenů, střel || *prakovnice*, ž.; -*kovník*, -a, m. = střelec z praku

prakse || -*xe* (lid. -*kce*), ž., z řeč. = vykonávání čeho, činnost (lékařská, soudní...); = cvik, zběhlost v čem: mít v čem, získat praxi, nabýt praxe; v -xi je to jinak ap. = v denním, běžném životě, při používání, vykonávání...

***prakticřovati** «-ty-», podle něm. = praktikovati 1.

practicismus «-tyz-», -smu, m. = praktické zaměření činnosti, smysl pro praxi, pro praktické věci; někdy = nedostatečné zření k teorii, její pomíjení

praktický [-*cky*; -*čnost*] «-tyc-, -tyč-», příd. k praxe: -*ký* lékař = ně odborný; -*ký* člověk = praktik; -*ká* filosofie = pro život; -*ká* věc... = vhodná, užitečná

praktik || hovor. -*kus* «-ty-», -ka, m. = kdo má praxi v něčem, člověk zkušený, který se vyzná v životě, v nějakém oboru;

praktika, ž. = zběhlost, zručnost, dovednost, způsob vykonávání; přenes., často pomn. -*ky* = úskoky... (hanl.);

-*tikant* [-*tka*], -a, m. = kdo je na praxi, na výcviku;

praktikovati, 1. = být praktikantem; 2. p. co = prakticky, v praxi provádět;

-*tikum*, -ka, stř. z lat. = praktické školní cvičení

prál = pravil (lid.; Arb., čech. Zey.)

pra-látka, ž. = původní látka: -*lehký* = velmi lehký;

-*les* = nepěstěný starý les

pralinka, -nek, ž., z franc. = čokoládový bonbon, původ. = pražená mandle (podle Francouze Praslina); = tvrdý klobouk (praž. vulg.)

prám, -u, m. || *pramice*, ž. = dřevěné ploché plavidlo

pra-maličký, -malý, -málo = velmi malý...

-*máti* = první matka, zakladatelka rodu..., Eva

prámec, -mce || *prámek*, -mku, m. zdrob. k prám

pramen, -e, m. = začátek řeky... menší tok vodní; od -ne = čerstvý; p. vlasů = provazec; p. provazu = jedna část jeho pletiva; = původ, vznik (hnutí), zdroj (poznání, blahobytu, nákupní p.);

**pramenatý* = mající prameny (vousů), o bradě (Jir.);

**pramenec*, -nce, m. = pramen, pramínek;

pramének || -*mínek*, -nku, m. zdrob. k pramen;

prameniště || -*nisko* (So.), stř. = místo, kde pramení tok;

prameniti (se) = prýštit, vyvěrati z pramene (o řece), mít původ, příčinu, vznikat (o nespokojenosti...);

pramenitý: -*nitá* voda = z pramene;

pramenný: -*nné* dílo = zpracované podle pramenů

pramice, ž., v. prám

pramínek, v. pramének

pramladý, -*loučký* = velmi mladý

prámový, příd. k prám

pramárod, -a, m. = prvotní národ

prančovati, v. pančovati

pranepatrný = velmi nepatrný

pranéř, v. **pranýř**

praneřfastný = velmi nešťastný

pranic = docela nic

pranice, ž. = rvačka; slovo do p. = zlé, ošklivé (lid. a hovor.)

pranicoucí nic (šmil., Ner.) = pranic

pranikdo = vůbec nikdo (Bráf)

pranostika «-sty-», ž., z řeč. prognostika = předpověď počasí, osudu; **-kovaťi** = předpovídat (Palac.)

***pranový** = úplně nový

pranýř (zastar. **-něř**, Jir.), -e, m., z něm. = sloup, ke kterému bývali přivazováni provinilci; přenes. přibíti... co na p. = veřejně pokárat; být na -ři = být veřejně odsuzován, v nemilosti; **pranýřovati** = dát na pranýř, přenes. = veřejně kárat, odsuzovat, potírat

pra-obyčejný = zcela obyčejný;

-obyvatel = původní obyvatel;

-otčina = původní otčina;

-otec = první otec, zakladatel rodu, národa

prapísek, **-písek**, v. **prapysk**

prapodivný = velmi divný

prapor (lid. **prá-**), -ru, m., 1. = žerď s vlajkou; přenes. = vlajka, hlavní heslo, zásada...; 2. = vojenská jednotka, batallion; 3. p. u péra = jeho pernatá obruba; **praporčík**, -a, m., voj. hodnost; **praporec**, -rce, čast. **-rek**, -rku a **-reček**, -čku, m., zdrob. k prapor;

praporečník, -a, m. = nositel praporu; přenes. = významný pracovník v hnutí ap.: p. míru, o Stalinovi;

***-rečný**: **-né** dřevo (Jir.) = dřevo praporu;

praporník, -a, m. = major, praporečník;

praporovitý [-tě] = podobný praporu; **-rový**, příd. k prapor

prapra-, zdvojené a tím zesílené pra-: **-bába**, **-babička** = prabába otcova, matčina n. žena ještě

ze staršího kolena; podob. **-děd** = otcův n. matčin praděd...; **-potomek** (Majer.) = vzdálený potomek; **-vnuk** [-vnučka] = synův n. dceřin pravnuk...

prapříčina, ž. = původní příčina

***prapysk**, -u, m. = veřeje (Jir.); = kámen u dveří, veřej, tyčka v plotě; nář. též **-písek**, -sku || **-písek**

prarodiče, m. pomn. = děd a bába, zakladatelé rodiny..., Adam a Eva

prasácký [-cky; -ctví], příd. k prasák; přenes. = necudný, nečistý; **prasák**, -a, m. = pasák prasat; přenes. (zhrub.) = necuda

prasátko, -tek, stř., zdrob. k prase; uvidět zlaté p., o dětech (odměnou za půst o štedrém dni)

prase, -sete, stř. = vepř domácí; symb. nečistoty, necudnosti = necuda, prasák; symb. hojnosti: mít se jako p. v žitě, na krmníku (vše zhrub.);

prasecký [-cky; -ctví] = prasácký;

prasečí, příd. k prase: p. krev, chlívek, hody;

prasečina, zdrob. **-nka**, **-nek**, ž. = necudnost, -ná řeč, -ný obraz... (zhrub.);

prasečinec, -nce, m. = prasečí chlívek;

prasečiti = necudně mluvit (zhrub.); v. zaprasečiti;

prasečkář, -e, m. = obchodník s prasaty

prasíla, ž. = původní síla

prasídlo, stř., pomn. -dla = původní sídlo, -la, pravlast, kolébka

prasince, -nce, m. = prasečinec

prasiti se = vrhati selata; slož. prostě dokon. o- se; **prasívat se**, opakov.

prask || **prásk**, citoslov. vystihující zvuk při lámání, pádu, švihnutí...;

praskačky, ž. pomn. = koženky (Rais)

práskaný [-ně; -nost] = protřelý (lid. a hovor., Vanč.)

praskati = vydávati zvuk prask, (s praskotem) se přetrhávat, pukat..., praštět; přenes. někde to praská, o nepořádkách a jejich propukávání (lid. a hovor.); slož. dokon. *po-*, o strunách...; *roz-*: -praskané ruce = rozpuštěné;

praskávati, opakov.;

v. prasknouti

práskati = vydávati zvuk prásk (blčem), s praskotem, hlučně zavírat...; slož. dokon. *na-* komu = nabít; *vy-* koho = na- mu; *vy-* koho z domu = bitím vyhnat; sr. výprask; *z-* koho = zbit;

práskávati, opak.; v. prásknouti

praskavice, ž. pomn. = praštěnky; *praskavka*, -vek, ž. = praskavá raketa;

praskavý [-vě; -vost] = praskající

praskavý [-vě] = praskající

prasklina, zdrob. -línka, -nek, ž. = prasklé místo;

prasklý [-le; -lost] = co praskne, puklý, rozpraskaný

prasknouti, -kl, -knut(i), dokon. k praskati: smíchem div nep.; přenes. p. u zkoušky = propadnout, „puknout“ (lid. a hovor.); praskne to... = prozradí se (t.); praskne na to stovka = bude to stát (t.)

prásknouti, -skl, -sknut(i), dokon. k práskati: dveře... práskly = udělaly prásk, hřmotně se zavřely; p. dveřmi... = hlučně je zavřít; p. sebou na zem = svalit se (lid. a hovor.); -sknouti (praštit) čím = nechat toho (t.); -sknouti do bot = utéci (t.); slož. s- ruce = s tlesknutím spojití dlaně; přenes. = velmi se podívit, zhrozit; *za-*: dveře za ním zapráskly (Rais) = s praskotem se zavřely

***prasko**, stř. = prasátko (Baar, nář.)

praskot, -u, m. = praskání

Praslovan, -a, obyč. pomn. -né, m. = Slované v době praslovanské; *praslovanský* jazyk neboli -*nština*, ž. = slovanština v době praslovan.; -*nská* doba = kdy Slované žili v pravlasti

prasnice, ž. = prasná svině;

prasný = březí, o svině

pra-starý = velmi; -*strýc* = otcův, matčin strýc; -*světlo*

***prašan**, -u || -a, m. = prachový sníh (lyžař. hantýr.)

prášeček, -čku, m., zdrob. k *prášek*, -šku, m., zdrob. k prach;

prášek, -ška, m. = mlynářský učeň; přenes. (hovor.) = začátečník

prášenice, ž. = sněhová chumelenice

prášiček, -čku, m., zdrob. k *prášek*

prášidlo, -del, stř. = oprašovací

prášil [-lka], -a, m. = kdo „prášil“, žertovně lže; baron P., hrdina prášilovské literatury; -lka, cizopasná houba; *prášilský* || -*lovský* [-ky], příd. k prášil, Prášil; -*lství*, stř. = žertovné lhaní

***prášínek**, -nku, m., zdrob. k *prášek*

prášiti, rozk. praš = dělat, vířit prach (chůzí...); práší se = dělá se, víří prach; sníh se -ší = jemně sněží; p. = žertovně lhát (z pořekadla: lže, až se mu od úst práší); slož. dokon. *na-* = nadělat prachu, nalhat; *o-* koho, co = setřít prach; *po-* co moukou... = jemně, slabě posypat; sr. poprašek; *roz-* voňavku = jemně rozstříkat; *roz-* nepřátele = úplně rozehnat; *u-* = prachem pokrýt; *vy-* co = zbatvit prachu; *vy-* komu kalhoty = nabít mu (lid. a hovor.); *za-* koho, se = posypat prachem; *za-* jídlo = zasypat moukou; -*prašovati*, nedokon. slož. *o-* atd.; *s-* co (Rais) = střepávat; to: *prášivati*, opakov.

prášítka, -tek, stř., zdrob. k *prášidlo*

prášivati, v. prášiti

prašivec, -vce, m. = prašivý člověk, nadávka;

prašivina, ž. = „prašivá“ nemoc kožní

prašivka (lid. *pra-*), ž., houba

prašivka, ž. = prašivina;

prašivý = mající prašivinu; p. člověk, -vá ovce, přenes. = člověk, kterému se lidé vyhýbají

práškovati = být práškem; p. pole = posypávat práškem

práškovitý [-tě; -tost] = podobný prášku;

práškový cukr... = drobný jako prášek

prašnatý = prašný;

prašník, -u, m. = rostlinný ústroj na prach;

prašný, příd. k prach: -ná cesta = kde je prach; *Prašná* brána v Praze

prašpatný = velmi špatný

praštěnký, -nek, ž. pomn. = kozenky (lid.);

praštěný (pytle) = potřestěný (lid. a hovor.)

praštěti, -ti = praskati; mrzne. jen to -tí; slož. dokon. *za-*;

praštívati, opakov.

praštiti, -těn(i) = uhodit, udeřit, smýknout... (až to praskne): p. kým, čím; v. kapsa; se vším p. = nechat toho; to máš, je to prašť jako uhoď = jedno, stejné (lid. a hov.)

praštívati, v. praštěti;

praštivý [-vě; -vost] = praskavý

***pratařik**, -a, m. = praotec, předek (domác., Ra.)

prateta, ž. = otcova, matčina teta

práti, peru, per, prav, pral, prán, praní (vy-prání...) = tlouci, bít:

vítr do nás pere (Ner.); slunce do nás pere = přímo, prudce svítí; p. se = bít se; přenes.

p. do koho = napadat (slovně), potírat, p. se = přítí se, hádat (zhrub.); p. prádlo = čistit je

vodou, mýdlem... (původ. se do prádla pralo, bilo lopatkou ...); slož. dokon. *do*(prati) šaty; *na-* se

prádla = dlouho prát; *na-* se čeho = „nacpat se“; *o-* maso

= omýt; *ode-* prádlo = vyprati z první vody; *po-* se = seprat; *pro-* co = pročistit; *pře-* prádlo = znovu vyprat; *pře-* koho = přemoci, zbit (zhrub.); *roze-* prádlo = začít prát; *s-* aby tě, to čert, kat spral!, projev rozhořčení; *se-* se oč = pobít; *vy-* prádlo, skvrnu = praním vyčistit; *za-* co = vyprati špinavou část toho || špatně vyprat; *-pírati*, nedokon. slož. *do-* atd.: *právuati*, opakov.

pra-tvar = původní, nejstarší tvar; *-typ* = původní typ, archetyp

práv, -a... jm. tvary k pravý, jen v kniž. rčení: být komu, čemu p. = správně vykládat, chápat, oceňovat; býti p. co učinit (Vr.) = mít právo

pravačka, ž., 1. = pravice; 2. v. pravák; **pravák** [-vačka], -a, m. = člověk pracující pravíci

právati, v. práti

pravda, ž. = co je „pravé“, správné, co se shoduje se skutečností, co se skutečně událo, co bylo skutečně řečeno: je to pravda, nik. pravdou: to je s pravdou (Staš.);

mluvit pravdu; mít -du; dát komu za -du = uznati to, co říká, souhlasiti s ním; být na -dě boží = umřít, nežít; obecná, mravní... p. = co se obecně uznává za správné, zásada, poučka; na mou -du = opravdu: po -dě = podle -dy;

zesíl. p. *pravdouci*;

přísl. *pravda* || *pravdaže* = ano, arcit, ovšem: Byl tam? Pravda, no p.; je to p. těžké; *do pravdy*, v. *doopravdy*; *opravdu*, *vpravdě*, v. tam

pravděpodobný [-ně; -nost] = podobný, blízký pravdě, ne zcela jistý

pravdivý [-vě; -vost] = srovnávající se s pravdou, podle pravdy

pravdo-, kmen k pravda ve slož.: **-mil*, -a, m. = milovník pravdy (Kos.); *-mluvný* [-ně; -nost] = mluvící pravdu

pravdovec, -vce, m. = čtenář bolševické „Pravdy“ před 1. svět. válkou, dělník vychovaný v revolučním duchu

pravdymilovný [-ně; -nost] || *milovný pravdy* = milující pravdu
právem, v. právo

pravě, příslov., v. pravý; = právě, právem, správně (říd. kníž.)

právě, přísl., 1. = podle práva (zastar.): číň dobře a p. ... (přísl.); 2. vytýkávé = zrovna: p. to nejlepší, p. teď, proto, on...; 3. přítakací = ano, arcit', ovšem: Je to tak? Právě, ba p.; 4. časové: p. přišel, odešel = teď, v této chvíli

pravěk, -u, m. = předhistorická doba; *pravěký* člověk = který žil v pravěku

pravice, ž., 1. = pravá ruka; 2. = pravá strana: sedět komu na -ci, po -ci || po či -ci; v politice = umírněný, konservativní, oportunistický, reakční směr, jeho přívrženci

pravícový, příd. k pravice 2.: -vé strany, listy;

pravičák, -a, m., 1. = pravák; 2. = člen pravice (hanl.);

pravička, -ček, ž., zdrob. k pravice 1.

pravidelný [-ně; -nost] = co je... podle pravidla, předpisu..., co je zpravidla, obvyklé (časově i průběhem...): p. život, mluvnický tvar, -né vyučování, -ná doprava...; jen časově = dějící se, nastávající v, po stejných časových mezerách, po stejné době: -né dýchání, procházky...; p. obrazec = mající všechny strany a úhly stejné

pravidlem, příslov. = pravidelně, zpravidla, obvykle

pravidlo, -del, stř. = čím se řídíme, předpis, norma: p. života: = poučka (mluvnická)

praviti (v. prál) = říkat, říci: Komenský... praví, pravidl (zprav. jen při citování); ve slož. i významy jiné souvisící s pravý; slož. dokon. *do-*, v. tam:

na- = učinit „pravým, správným“, opravit, dát do pořádku (zlomeninu...); sr. hlava; *na-* chybu, škodu = odčinit; *na-* se = polepšiti se; sr. náprava; *o-* chybu, omyl = (ústně, písemně) = změnit ve správné znění; *o-* šaty, dům... = uvést do náležitého stavu; sr. oprava; *od-* koho, co = odstranit, popravit; *po-* dobytek = poklidit (lid.), člověka = usmrtit; sr. poprava; *po-* = trochu opravit; *pře-* = převézt, dopravit jinam; sr. přeprava; *při-* co, se = přichystati (se); *při-* koho oč = způsobit, že to ztratí; *s-* = o-, dát do pořádku; co tím spraviš?... = čeho tím dosáhneš...; podob. nic proti němu nespraviš; *s-* se = zesílit (lid. a hovor.); sr. správa; *u-* = dát do pořádku, urovnat (cestu...); *u-* si vlasy; *u-* kus pro divadlo = zpracovat; sr. úprava; *v-* lék do krku = dostat: *v-* se do poměrů... = přizpůsobiti se, zvyknout jim; *vy-* = říci (zastar.); *vy-* koho, co = poslat, opatřit vším potřebným, přichystat (posla, svatbu, divadelní kus, vlak); sr. výprava; *vys-* šaty = s-; *z-* koho o čem = dát mu zprávu: býti dobře... zpraven = míti dobré zprávy, dobře znát, vědět; *za-* dluh = uhradit, zaplatit;

-pravovati, nedokon. slož. *na-* křivdy, *o-* úlohy atd. (k dokon. *napraviti*, *o-*); **roz-* = rozprávěti (Zey.); *s-* cesty; *s-* obec... = řídit, míti správu; *s-* se čím, podle koho = řídit se; *vy-* příběh, novinu = vyprávět; dokon. *dovy-* co = vypravovati do konce; *navy-* se (mnoho): *povy-* si (trochu, dověle);

-pravovávat, opakov., slož. nedokon. *na-*...;

-právěti, -vějí, nedokon. slož. *roz-* s kým = mluvit; *vy-* pohádku...; dokon. *poroz-* si (trochu, do vůle); *doroz-*, *dovy-* =

dokončit vyprávění; *navy-* se (mnoho); *povy-* si (trochu, do vůle, k libosti)

pravítko, stř. = pomůcka k děláni přímek...

pravlast, ž. = prásídko, kolébka

právní, příd. k právo: p. řád, prostředek, ochrana, věda, zástupce; *právnícký* [-cky; -ctví], příd. k právník; **-ničiti* = být právníkem (Vlč.); *právník* [-níčka], -a, m. = právní odborník, studující právo

pravnouče, -čete, stř. || *-vnuk* [-vnučka], -a, m. = vnuk, vnučka synova, dceřina

***právný** = podle práva, zákonitý

právo, stř. = co bylo stanoveno za pravé, za pravidlo, normu, soubor pravidel, řád (trestní, státní...); mít p. k čemu = p. to dělat; míti p. nač (nik. k čemu) = nárok; to je mé právo = to mohu, smím podle řádu dělat, žádat...; jednat podle -va; učiniti co *právem* || (zastar.) *s právem* (sr. správný) || (kniž.) *po právu* = podle práva; obecní p. = znamení právní moci (zastar.); pomn. *práva* = právní nauka, jus

I **pravo-**, kmen od pravý (= správný) a právo ve slož.; *-agrárnický*, příd. k pravý agrárník (Gottw.); *-datenství*, stř. = pravodatnost; **-datný* [-ně; -nost] = dávající právo, daný právem, řádný; *P-mil*, -a, m. || *-la*, ž. = Justin(ka); *-moc*, -i, ž. = moc plynoucí z práva, postavení, úřadu..., kompetence; *-pis*, -u, m. = pravidla o psaní hlásek a slov, ort(h)ografie; příd. *-pisný* [-ně]; *-platný* [-ně; -nost] || lid. a hovor. *právo-* = platný podle práva; *P-slav*, -a, m., křest. jm., z lat. Justus; *-slaví*, stř. = východní křesťanství; *-slavný*, příd. k tomu: *-slavná* církev = orthodoxní;

-směrný = mající směr napravo: *-ná* doprava

pravost, v. pravý;

**pravota*, ž. = pravost, správnost

***pravotár**, -a, m., sloven. = advokát (Mrš.); *pravotiti se* = souditi se (Koll.)

pravo-točivý, o rostlinách = točící se do prava; *-úhelník*, -u || -a, m. = pravoúhlý obrazec; *-úhlý* = s pravým úhlem, -mi úhly; *-várečník*, -a, m. = pravovárečný měšťan; *-várečný* = mající právo vařit pivo;

-věda, ž. = právní věda;

-věrec, -rce, m. = pravověrný člověk; *-věrný* [-ně; -nost] = neodchylující se od víry, ort(h)odoxní; *-věř*, stř. = orthodoxie (Suš.)

pravý [-vě; -vost] = opak k levý (ruka...); = správný, náležitý, skutečný, přiléhavý, výstižný, původní, nepadělaný, ryzí, čistý (smysl, víra, slovo, jméno, příčina, zlato...); míti srdce na -vém místě = býti dobrotivý, uznalý, šlechetný; být na -vém || na svém místě = kam se hodíme svými schopnostmi...;

p. turista, Hanák... = opravdový, jak má býti, mající všechny náležité vlastnosti; ironic. ty jsi ten pravý = ty se k tomu nehodíš. jsi nevhodný...;

p. člověk, směr ... = pravcový; sr. ruka;

p. opak = úplný; v -vé poledne... = právě, zrovna v p.; v p. čas = právě v čas, ve vhodný čas;

p. úhel = mající 90 stupňů;

-vost listiny, rukopisu... = původnost, autentičnost; *do prava* = napravo, i přenes.

pravzor, -u, m. = původní vzor

praxe, v. prakse

pra-základ (Nov.), *-zárodek* (Arb.) = původní základ...; *-zbytečný* = zcela zbytečný

prázdeň, -dně, ž. = prázdný, volný čas (kníž.)

prázdná, ž.: odejít, přijít s *prázdnou* = aniž něco dostaneme, přineseme, s nepořízenou

prázdniny, ž. pomnož. = prázdnost na školách, v úřadě, férii; *prázdninový* den

prázdnití, -zdněn(i) || říd. kniž. -ždněn(i) = činit prázdným (říd. kniž.): p. číši (Vrchl.) = úplně vypíjet; p. si chvíli = krátit (Hál.); zprav. slož. dokon. *u-* komu místo = uvolnit; *vy-* pohár; *vy-* se (o sálu...), přenes. o člověku = jít „na stolici“; *zane-* = zaměstnat;

nedokon. *u-*, *vy-*, *zane-prazdňovatí*

prázdnost, 1. podst. stř. = prázdný volný čas; = prázdný prostor: hledět do -na; = prázdnota: pocit -na; 2. příslov.: v divadle je -no; v. naprázdno

prázdnota, ž. = vlastnost někoho, něčeho prázdného, prázdný prostor: divadlo zeje -tou; pocit -ty

prázdný [-den; -dně; -dnost] = nic neobsahující, opak k plný (sud, vůz, sklenice, kapsa, divadlo); přijít... s -ným rukama = bez toho, co jsme chtěli přinést, s nepořízenou; p. čas, -ná chvíle = volný, -ná; p. člověk = bez hlubších zájmů, neoduševnělý; -ná řeč = neobsažná, „jalová“; prázdný, -zden klamu... = prost (kniž.); vypadá to -zdně || časť. -zdně; -nost života = prázdnota (říd.)

prazdroj, -e, m. = původní zdroj; plzeňský p., druh plzeňského piva; -zkušenost, -zvláštní

pražácký [-ctví] = pražanský (lid. a hovor.); *pražáctina*, ž. = pražanství (t.); *Pražák* [-žačka, -žka], -a, m. = Pražan (t.)

Pražan [-nka], -a, m. = obyvatel Prahy, pražský rodák; *pražanský*, příd. k Pražan; *pražanství*, stř. = pražský původ, ráz

pražátko, -tek, stř. = pražské dítě; = dítě z pražského nalezince; *práže*, -žete, stř. = pražátko

pražec, -žce, m., vlast. zdrob. k práh = dřevěná kláda pod kolejnicemi; p. u houslí = výstuppek na krku; příd. -žcový

***praženice**, ž. = úpal; = pražená vajíčka (nář.);

praženka, ž. = zapražená polévka **praženský** [-sky; -ství] = původně, od starodávna ženský

pražící přístroj = na pražení;

pražič, -e, m. = kdo praží;

pražidlo, -del, stř. = nástroj na pražení;

pražírna, -ren, ž. = dílna na pražení

pražiti = teplem, žárem upravovat (surovou kávu...); slunce -ží = pálí; p. se na slunci; p. = střílet (hovor.); slož. dokon. *do-*, *o-*, *při-* co; *u-* co, prostě dokon.; *vy-* co, se na slunci; *vy-* les = vypálit (Jir.); *z-* (odch. *s-*) koho = ostře odbýt, vyčinit; mrazem zpražený = spálený (Mácha); *za-* omáčku...;

-pražovati, slož. nedok. *do-*, *za-*...; *pražívati*, opak.

Pražka, v. Pražák

pražma, ž., 1. = pražená obilná zrna, jídlo z nich (bibl.); 2. = cejn (ryba);

pražmo, stř. = pražma 1.

Pražná neděle = 1. n. postní

pražský [-sky], příd. k Praha;

pražština, ž. = pražská mluva (hovor.)

prc, citosl. vystihující prdnutí n. (zhrub.) náhlý pád;

prcati = dělat prc (o dětech);

prcek, -cka, m. = malé dítě (lid. a hovor.);

prcinka, -nek, ž. = zadnička (dět.)

prča, v. prkati

Prčice, -ic, pomn., městys v Č.; jíti do -čic, být v -cích (vulg.) = dát pokoj..., být v koncích

prd, citosl. || *p.* -u, m. = prdnutí; = „houby“, nic (vulg.);

prdel, -e, ž. = zadek, řiť; zdrob.

prdelka, ž.; -delkovati (se) = nic nedělat (vesměs vulg.);

prděti, -dí = pouštět plyny řítí;
prdiwati, opakov.;
prdnouti, -dl, -dnuti, dokon.;
prďoch, -a || *prdola* || *-ďola*, m.
 = kdo prdí, prdolí, opovržlivě o
 bázlivci, o starším člověku (t.);
prdoliti = žvanit (vulg.)
pré, stř. neskl.: mít p. = volnost
 (lid. a hovor.)
prebenda, ž., z lat. *prae-* = cír-
 kevní obroč
precedens, -tu, m. || někdy v 1. a
 4. p. stř., z lat. *prae-* || *-denční*
případ... = případ, podle kterého
 se rozhodují další stejné případy
preceptor, z lat. *prae-*, -a, m. =
 domácí učitel; = pomocný učitel
 (Rais); *-rský* [*-rství*], příd. k to-
 mu
precios «-cijóz-», -a, m. protějšek
 k *precioska*;
preciosa || *-ósa* «-cijóza», ž., z lat.
 = skvost; = *precioska*;
-osita «-zi-», ž. = *preciosnost*;
precioska || *-óska* «-cijó-», -sek
 «-zek-», ž., franc. = vzdělaná
 afektovaná žena, fiflenka;
preciosní || *-ós-* «-zní» [*-ně*, *-nost*]
 = cenný, strojený, afektovaný
precisní [*-ně*; *-nost*] «-zní», z lat.
prae- = přesný; *precisovati* =
 přesně vytknout, stanovit
preclíček, -čku, m., zdrob. k
preclík, -u, m., z něm. = pletené
 pečivo; *preclíkář* [*-řka*], -e, m.
 = výrobce, prodavač preclíků;
-líkářský [*-ství*], příd. k tomu
***preč**, příslov. = pryč (zastar.)
predestinace «pré-sty- || pre-», ž.,
 z lat. *prae-* = předurčení;
-novati = předurčit
predikant, -a, m., z lat. *prae-* =
 (evangelický) kazatel (s příha-
 nou); *-kantský*, příd. k tomu
predikát «-dy-», -u, m., z lat. *prae-*,
 1. = šlechtický přídomek; 2. =
 přísudek (mluvn.); *predikativní*
 «-týv-», příd. k tomu; = přísud-
 kový
***prefatýn** || *-fátyn*, -a, m., z něm.
 Privatdiener = důstojnický slu-
 ha (zastar.)

prefekt, -a, m., z lat. *prae-* = před-
 stavený, dozorce v klášteře n. v
 semináři...; *prefektura* «-tú-», ž.
 = úřad, úřadovna prefekta
preferans || obyč. zčešt. *-nc*, -e.
 m., z franc., hra v karty a na
 kulečnicku (zv. kuželková)
preference, ž., z franc. = poskyto-
 vání přednosti, výhod, přednost-
 ní právo; *-renční* = přednostní
prefix «pré-», -u, m., z lat. *prae-*
 = předpona
***pregér**, -e, m., z něm. = razič
 mincí (zast.)
pregnantní [*-ně*; *-nost*], z lat. *prae-*
 = výstižný
prehistorický, z lat. *prae-* = před-
 dějinný, předvěký; *prehistorie*
 «-ryje» = věda o vývoji lidstva
 v prehistorické době
prejt || *prýt*, -u, m., z něm. Brei
 = masná nádivka do jitrnic
prejudice, ž., z lat. *prae-* || obyč.
-dic, -e, m. (podle něm.) «-dy-»
 = rozhodnutí zavazující do bu-
 doucnosti; *-dikovati* = zavazovati
 do budoucnosti
prejz, -u, m., z něm. = drážková.
 žlábkovaná krycí taška, kůrka;
prejzový: -vá střecha
prekérní [*-ně*; *-nost*], z franc. =
 choulostivý, povážlivý
prelát, -a, m., z lat. *prae-*, vyšší
 církevní hodnostář; druh černého
 piva; příd. *-tský*; *-tství*, stř. ||
-tura «-tú-», ž. = prelátská hod-
 nost, -ské obydlí
***prelecke** || *-kcí*, ž., z lat. = čtení,
 přednáška
preliminář, -e, m., z lat. *prae-* =
 návrh rozpočtu; mírový p. =
 předběžná mírová smlouva; *-limi-*
-novati = stanovit v rozpočtu
preludium «-lúdyjum», -la, stř., z
 lat. *prae-* = předehra; *preludo-*
-vati = hrát preludium
premiant [*-tka*], -a, m., z lat. *prae-*
 = vyznamenaný žák, s vyzname-
 náním; *-ntský* [*-ntství*], příd. k
 tomu
prémie, ž., z lat. *prae-* = odměna;
 pojišťovací p. = pojistné; stalín-
 ská p. = čestná cena

premiér «-mijér», -a, m., z franc. = ministerský předseda;
premiéra, ž. = první provedení divadelní hry, hudebního díla
prémiovat «-mijo-» koho = dát mu, přiřknout přemii (nové odbor.)
prémiový, příd. k *prémie*
premisa «pré-sa», ž., z lat. *prae-missa* = první věta v úsudku, předpoklad
premonstrát [-tka], -a, m. = člen církevního řádu, zvaného *-tský*
premovaný, z něm.: -ná sukně... = lemovaná (lid., zastar.): -ný sluha... = v livreji
prenumerace «pré-», ž., z lat. *prae-* = předplacení (zastar.); *-rační*, příd. k tomu; *-rant* [-rantka], -a, m. = předplatitel [-lka]
preparace, ž., z lat. *prae-* = příprava, úprava preparátu; *-rand*, -a, m. = žák preparandy; *-randa*, ž. = přípravná třída (zastar.); *-randista* «-dys-», m. = preparand
preparát, -u, m., z lat. = přírodní na upravená ke studiu..., v lékárnictví = přípravek; *-rátor*, -a, m. = kdo dělá preparáty; *-rovati* = připravovat přírodniny k studiu; slož. dokon. *vy-* nerv...
preponderance, v. *praeponderance*
preposice «pré-zi-», ž., z lat. *prae-* = předložka
***prepuls** || lid. *-pus*, -u, m., z lat. = zvonění před pohřbem;
-pu(l)sňák, -u, m. = prepulsový zvon (nář.); *-pu(l)sový*, příd. k *prepu(l)s*
prérie «-ryje», ž., z franc. = seвероamerická step; *prerijní* || *-riový*, příd. k tomu
prerogativ, -u, m. || *-va*, ž. «-tý-», z lat. *prae-* = přednost, výsadní postavení
***pres**, -u «-su», m., z něm. = lis
presantní [-ně; -nost] «-sa-», z ital. *-ss-* = neodkladný, pilný (potřeba...)
***presbuřt**, -u, m., z něm. = bachořice, tlačinka (lid.)
presbytář, -e, m. = presbyterium

presbyter, -a, m., z řeč. = starší církevního sboru; *-terianismus* «-nyz-», -mu, m. = presbyteriánské zřízení;
-teriální || *-teriánský* || *-terní*, příd. k *presbyter*;
-terium «-téryjum», -ria, stř. || *-teř*, -e, m. = místo při oltáři pro přísluhující kněze, kněžiště;
-terstvo, stř. hromad. = presbyteri
preseance «-zen-», ž., z lat. *prae-* = počet přítomných osob; *presenční* listina; -ní služba vojen. = činná
présens, v. *praesens*
present «-ze-», -u, m., z lat. = dar; = mizera (vulg.); *-tace*, ž. = navržení na místo; *-tační* protokol; *-tovat* = navrhopat, -hnout. předkládat, -ložit, podat... (směnkou..., koho na nějaké místo); *-tovat* se (dobře...) = vystupovat. vystoupit (hovor.)
preservativ «-zer-týv», -u, m., z franc. = ochranný prostředek
president «-zi-», -a, m., z lat. *prae-* = předseda významné instituce. akademie, -ného úřadu, státu; *presidentský* [-ství], příd. k tomu
presidialista, *-diálka*, *-diální*, *-dium*, v. *praesidialista*
presovati, z něm. = lisovat (lid.): slož. dok. *s-*, *vy-*
prestiž || *-tyž*, -e, m., někdy ž., z franc. = vážnost, důstojnost, vliv; *prestižní* spor, důvod, věc = týkající se prestiže
prestol, -u, m., z lat. = stolec, trůn
prestyž, v. *prestiž*
Prešpurk, -a, m., starší název Bratislavy; *prešpurský*, příd. k tomu
pretence, ž., z franc. = pretense; *pretenciosní* || *-ciósni* [-ně; -nost] «-cijóz-» = náročný
pretendent, -a, m., z lat. *prae-* = nápadník trůnu; *-tský* [-tství], příd. k tomu
pretense «-ze-», ž., z lat. *prae-* = nárok
préteritální, *-tum*, v. *praeteritální*
preterovati, z lat. = pomínout, přeskočit (v postupu)
prevalence, v. *praevalence*

preventivní [-ně; -nost] «-týv-», z lat. prae- = zabraňující, ochranný (opatření, lék, válka)

prevít || -vít, -u, m., z lat. privatum = neřád, něco špatného, nepříjemného (líd.); stč. (-vét, -vít) = záchoď; *prevít*, -a, m. = neřád, o člověkoví (líd.)

prha, ž., rostl. arnika

*prch, -u, m. = útěk, úprk, prška (říd. kniž.); *prcha, ž. = prška

prchatl = utíkat, míjet, ztrácet se; slož. dokon. o-, o listí = opadat; *vy-*, o vůni, nadšení, vědomostech... = ztratit se, zmizet; *vyprchalý* (nadšení...); nedokon. po-, lid. pře- || čast. poprchávali, pře- = trochu, občas pršet; *s- = po- (Těsnohl.); *prchávali*, opakov.; slož. nedok. po-, pře-, v. výše; s-, o listí (šal.); *vy-* (o vůni, nadšení...); *prchávali*, opak.

prchavý [-vost] = co prchá, uniká (plyn, krása, láska, žádost...)

*prchlec, -chlce || *prchlík, -a, || *prchlívec*, -vce, m. = prchlivý člověk

prchnouti, -chl, -chnuv, -chnutí, dokon. k prchatl = utéci; slož. dokon. o-, o listí; roz- se = rozutéci se; s- = spadnout (Suš.), zprav. = zapršet; u- = utéci

prchlívec, -vce, m. = prchlivý člověk;

prchlivý [-vě; -vost] = rychlý (Humber.), obyč. = popudivý, prudký

prchlý [-le; -lost], 1. = uplynulý: -lé časy (Čech); 2. = prchlivý

prim, -u, m., z lat. = part prvních houslí; hrát p., přenes. = mít hlavní slovo (hovor.)

prima «prý-», z lat., 1. podst. ž. = první třída střed. školy, první stupeň tónové řady; 2. neskl. příd. jm. a příslov. = první jakosti: to je p.; p. zboží; p. oblečen... (jen hovor.);

prima ballerina, v. ballerina;

primadona, ž. = první zpěvačka v opeře; -donský [-donsky; -donství], příd. k tomu

primán [-nka] «pri-», -a, m. = žák primy; *primánský* [-ství], příd. k tomu;

primarius «-máryjus», -ria, m. = první houslista, primář;

primární, nik. -měrní [-ně; -nost] = prvotní, neodvozený;

primář, -e, m. = přednosta oddělení v nemocnici;

primas, -sa «-sa», m., titul některých katolic. arcibiskupů;

primáš, -e, m., z maďar. = první houslista, kapelník cikánské kapely;

primát, -u, m., z lat. = prvenství; *primátor*, -a, m. = pražský starosta; = rychtář (Baar);

-mátorský [-ství], příd. k tomu

prima *prmissima*, v. *prmissima*

prima *vista* «prý-», ital. = na první pohled; hrát p. v. = z listu

priméřní, v. primární

primice, ž., z lat. = první mše nově vysvěceného kněze;

primiciant, -a, m. = kněz mající primice; **primicie*, ž. = primice

prmissima «-si-», ital., neskl. příd. jm. = nejlepší, velmi dobrý: p. zboží; zesíl. prima p. (hovor.)

primista, m. = hudebník, hrající prim; = primus (ojediň.)

primitiv «-týv-», -a, m. = primitivní člověk; -vismus «-zmus», -mu, m. = primitivní ráz;

primitivní [-ně; -nost] = jednoduchý, neumělý, nevyspělý, nekulturní

primogenitura «prý-nytú-», ž., z lat. = prvorozenství

primo loco «prýmó -kó», lat. = na prvním místě

primovní || -mový = prima 2. (hovor.)

primula, ž., lat. = prvosenka

primus «prý-», -sa «-sa», m., lat. = první žák ve třídě; p., -su, m., petrolejový vaříč (podle značky)

princ [-cezna; -ceska, lid. *princka* (Kul.)], -e, m., z lat. = syn [dcera] knížete, panovníka; zdrob. *princátko*, -tek, stř. (líd.); *princeznička*, -ček, ž., zdrob. k princezna (R. Svob.)

princip, -u, m., z lat. = základ, zásada; **principál**, -a, m. = majitel cirkusu, divadla, obchodu, správce školy (zastar.); **-pál**, -u, m. = hlavní varhanový hlas; **principálita**, ž. hromad. = principálové; **-pálský**, příd. k principál; **-pát**, -u, m. = knížecí zřízení, čelné postavení; **principiální** [-ně, -nost], n i k. **-pielní** = zásadní; **principie**, ž. = první nebo druhá třída staré střed. školy; ***-pista**, m. = žák principie, primán; **principový**, příd. k princip

princeka, v. princ

***princmetál**, -u, m., z něm. = pozlacená měď, princovina; **princmetálová** baba = zlá, „čarodějnice“ (lid.)

princovina, ž. = princmetál; **princovský** [-sky; -ství], příd. k princ

piora «pryjó-», stř., z lat. = předešlá akta || jedn. *prius* «pryjus», stř. neskl., též = dřívější, přednější návrh...; **piorita** «pryjo-», ž., z lat. = prvenství, časová přednost; = přednostní cenný papír; **pioritní**, příd. k tomu

prisma «-zma», -matu, stř., z řeč. = hranol; **p.**, ž. = něco (štěrka, řepa...) srovnaného do hranolu, hranolovitá jáma; **prismatický** «-tyc-» = hranolovitý

prius, v. priora

privát, -u, m., z lat. = soukromý byt, -mé vyučování, hodiny; **privatim** «-vátym», lat. = soukromě; **privatisovati** «-tyzo-» = žít jako soukromník; **privatissimum** «-vatysi-», -ma, stř. || do svých -mů, m. (Tilsch.) = naprosté soukromí, zcela soukromá věc, přednáška, cvičení pro vybrané posluchače; **privatista** [-stka], m. = soukromý, neveřejný žák; **privátní** [-ně] = soukromý; **-vátník**, -a, m. = soukromník

privilegium «-légijum», -ia, stř. z lat. = výsada; **privilegovaný** = mající výsadu, výsadní;

privilej, -e, ž., zčešt. privilegium

***prkatí** = páchnout, původ. kozinou; lid čertovinou -ká (Heyd.); sr. **prk**, -u, m. = kozí západ, mor. **prča** = koza

prkeňák, -u, m. = vůz s prkenou korbou (Baar); = silný hřebík

prkénce, stř., zdrob. k prkno (zast.)

prkenice, ž. = peněženka (lid. Č.-Chod)

prkénko, stř., zdrob. k prkno

prkenný [-nně; -nnost] = z prken; přenes. = jako prkno, nehybný, nemotorný...

prkno, -ken, stř. = dřevěná deska; černé p. = vývěsní tabule; divadelní -na = jeviště, divadlo (hovor.); **prkýnka** = lyže (hovor.); už je na -ně = nebožtík (lid. a hovor.); dát... (peníze) na p. = hotově, na stůl (lid. a hovor.); symb. tvrdosti: plátno jako p.

prkýnkář, -e, m. = lyžař (hovor.); **prkýnko**, stř. = prkénko

I pro, předl. se 4. p.; znamená

1. ve prospěch, určení, účel, cíl: bojovat pro vlast (asi podle lat.) || obyč. za vlast, pracovat pro sebe, pro cizí lidi; mluvit pro koho, proč = v čí prospěch; mít chvíli, koupiti co pro sebe; být, hlasovat pro čí návrh, pro to a to řešení...; lopotit pro lepší budoucnost (Mach.); umění pro umění; říci co pro sebe (aby to druhý neslyšel); pro potěchu, radost, klid, dobrou vůli..., pro zlost; vůz pro kuřáky (v jejich prospěch, aby si mohli zakouřit); psaní, dar... pro koho; kniha pro lid;

je to dobré pro oba, platí to pro oba, pro všechny; cesta pro pěší, pro povozy, pro auta...

poslat koho pro lékaře...; jíti si pro peníze; jít pro vodu...; smysl pro pořádek; nadšení pro něco, pro někoho; opovržení pro koho;

2. zřetel: pro mne je to nedostupné; je to těžké pro tebe...; prosit pro Boha, pro všecky svatě... = úpěnlivě;

3. příčinu: pro bolest, strach, dluhy, nedbalost...; *nesprávně* místo na, k, za: trh pro zeleninu (Ner.), m. na; kalendář, statistika pro rok... m. na, za; šaty pro jaro, m. na j. (jarní); slovo nestačí pro vyjádření... m. na, k; pro štěstí se záhy pozdravil (Jir.), m. na; doklad pro to m. na to, toho (spr. doklad pro koho = hodící se komu):

pro svou osobu || za..., v. osoba; v. příklad, případ

II pro «pró, pro», lat. předl. n. příslov.: mluvit, být pro = pro někoho, pro něco

pro-, sloves. předpona, znamená naskrz, vpřed: pro-lomit, -padnout, -táhnout, -šívati..., -dloužit, -následovat...; skrz naskrz, důkladně, docela, dobře: proklepat, -moknout, -choditi co, -bdíti (celou noc), -spati se...; ztrátu, zmar, neúspěch: prohrát, -pást koho, co, -soudit; dokonavost: promluvit, -nést řeč...

***próba** || *průba*, ž., z něm. = zkouška, zkoušení něčeho (lid. a hovor.)

probabilismus «-zmus», -mu, m., z lat. = idealist. názor, že není jistota vědění a postačí pravděpodobnost;

-*bilita*, ž. = pravděpodobnost;

-*bilní* [-ně] = pravděpodobný

probatika «-ty-», ž., lat. = zkušební kázání

***probátní**, z lat. = osvědčený (Čap.)

probdělý = co probdíme (noc); = probuzený (Hál.)

proběhnouti, v. běhnouti

***proběl**, -u, m. = bělání, bělavý odstín;

***probělavý** [-vě; -vost] = bělavý, bělající se

probíhati, v. -bíhati;

***probíhavý** = probíhající

probíjeti, v. bíjeti

probíráti, v. -bíráti;

probírka, ž. = probírání lesa

problém, -u, m., z řeč. = velmi nesnadná otázka, věc, záhada: *problematický* [-ky] «-tyc-» = pochybný, nejistý; -*tičnost*, -i, ž. = problematický ráz;

problematik, -a, m. = kdo řeší problémy; -*tika*, ž. = soubor problémů;

problémista, m. = skladatel, řešitel šachové úlohy; = kdo ve všem vidí problém (iron. hovor.);

problémový [-vost] (šal.) = obsahující problémy

probleptnouti, v. blept

problesknouti, -skovati, v. blesknouti

proboha, v. bůh

probořovati, v. bořiti

probošt, -a, m., z lat. = představený kapituly; -*štský* [-štsství], příd. k tomu

probouzeti, v. buditi

probřesklý = zabřesklý, prosvitlý; -*sknouti*, v. břesknouti

probudilý [-lost] = pokročilý, kulturně, duševně vyspělý, uvědomělý

probůh, v. bůh

probuzelý [-lost] = probudilý (Ner.); *probuzenec*, -nce, m. = probudilý, probuzenský člověk. -*zenecký* || -*zenský*, příd. k tomu: -ké hnutí, jinak -*zenectví* || -*zenství*, stř. = snahy o probudilost; *probuzení*, stř., v. buditi;

probuzovati, v. buditi

***probýti**, -budu... = ztrávit

proc || zřídka *protz*, -e, m., z něm. = povýšenec, nadutec

procedura «-dú-», ž., z franc. = postup, jednání

procento, stř., z lat. = stý díl; -*tový* počet; -*tuální* [-ně] = v procentech

proces, -su «-su», m., z lat. = postup, vývoj, děj, řízení; soudní p. = pře; krátký p., přenes. (hovor.) = krátké, rychlé rozhodnutí, jednání

procesí «-sí» (lid. -ství), stř., z lat. = prosebný průvod; přenes. hovor. = dlouhá řada lidí

procesní [-ně] || **procesudní** (podle lat.), příd. k proces

procezovali, v. cedit

***procit**, -u. m. = procitnutí;

***procítati** || -cí-, nedok. k procitnouti

procítěný, v. cítiti

procitnouti, -tl, -tnuv. -tnuti = probudit se;

***procitovati**, ***cítovati**, nedokon. k tomu

procitovati, 1. v. procitnouti; 2. nedok. k procítiti, v. cítiti

proclívati, v. clíti

procovský [-sky; -ství], příd. k proc = povýšenecký...; -ská cena = nesmyslně velká (So.)

procul «-kul» *negotiis* «-gócijis», lat. = daleko od zaměstnání, od ruchu, v zátíží

procvičovali, v. cvičiti

proč = pro co, 1. táž., 2. vztaž.; ve význ. pro jakou příčinu jen proč (proč se hněváš?; nevím, proč se hněvá); ve význ. cílovém též *pro co*: proč || pro co jdeš? = pro jakou věc; zpodstat.: každé p. má své proto

pročábřiti, v. čábřiti

pročež, vztažné proč: bylo už pozdě, pročež odešel (kniž.) || obyč. (a) proto

pročísati, -snouti, v. čísati

pročišťovali, v. čistiti; **pročítati**, v. čítati

pročpak = citové proč (při podívu...)

***pročpělý** = proniklý zápachem, páchnoucí

***prodajný** = prodejný (zastar.)

prodaný, -dati, v. dáti: *Prodaná* nevěsta (od Smetany) || lid. a hovor. *Prodaná*

prodavač [-čka], -e, m. = kdo prodává; **-čský** [-čství], příd. k tomu

prodávati, v. dávati

prodej, -e, m. = prodání; být na p. = určen k prodeji; *prodejna* -jen, ž. = místnost na prodávání; *prodejní* cena = za kterou se prodává (proti výrobní); *prodejný* [-jnost]: -né zboží = které se dobře prodává || které je na prodej (větš. jen obchod.); přenes. -ný člověk = který se zaprodá; *prodejový*, příd. k prodej

proděliti, v. děliti

proděkan, -a, m. = zástupce děkana (na vys. školách)

prodělek, -lku, m. = prodělání, ztráta

proděravěti || -viti, v. děravěti -viti

prodchnouti, -chnutý, v. dchnouti

prodíratí, v. drátí

prodlení, stř., k prodlíti, v. dlíti: bez p. = bez meškání, váhání, ihned; žádati za p. = za prodloužení lhůty; nebezpečí v p. = v odkladu; prodlením dne = celý den (Erb.); -ním času = během času (t.); -ním těch dnů = v těch dnech (Kunět.)

prodlev, -u, m. || *prodleva*, ž. = vydržení tónu; *prodlevati*, v. dlíti

prodlíti, -lívati, v. dlíti

prodloužená, v. dloužiti

prodlužený, v. dloužiti

***prodlužitel** (šafař.) || **-žovatel** (Vlč.), -e, m. = pokračovatel; **-žovati**, v. dloužiti

pro domo mea..., *sua* «-mó-á», lat. = za sebe, ve svůj prospěch

***prořicovati se** = probouzeti se (nář., Olbr.); v. prořicovati

producent, -a, m., z lat. = výrobce; **-tský**, příd. k tomu

produkce, ž. = výroba, těžba; = provozování hudby..., představení; = tvorba (literár., vědec.); **-duční** výlohy...

produkovati = vyrábět..., tvořit; p. se, o výkonu kejklíře...

produkt, -u, m. = výrobek, vý-
těžek, zplodina;

- produktivita* «-ty-», ž. = pracovní účín měřený množstvím výrobků jedné pracovní síly za časovou jednotku (odbor.); výrobní..., tvůrčí schopnost, plodnost; *produktivní* [-ně; -nost] «-týv-» = výrobní (síla), plodný (umělec), výnosný, plodný (práce), výkonný (hudebník), živý (přípona)
- **produševnělý* [-le; -lost] = oduševnělý || -vněný: -ný zjev (Durd.), výraz tahů (Vrchl.); -vniti = oduševnit (Brandl); *-*vnovati* = oduševňovati
- **prodýliti*, z *prodé-* = prodloužit
- profanace*, ž., z lat. = zneuctění, znesvěcení; *profánní* [-nně; -nnost] = světský, všední, (s)prostý; *profanovati* = znesvětit, -svěcovat, zneuctit, -ctívat; slož. dokon. z-
- profašistický* = příznivý, nakloněný fašismu, usilující o jeho uskutečnění (Gottw.)
- profese* «-se», ž., z lat. -sslo = povolání, řemeslo; *profesionál* [-lka] «-sijo-», -a, m. = kdo něco koná z povolání (proti amatér); -sionalismus «-zmus», -mu, m. = profesionální ráz, vykonávání čeho; -sionální [-ně; -nost] = konaný z povolání; -sionista «-ny-», m. = řemeslník; *profesní dům* (Ner.)
- profesor* [-rka], -a, m., z lat. = učitel na střed. a vys. škole; -sorovati = být profesorem; -sorský [-rsky; -rství], příd. k tomu; -sorstvo, stř. hromad. = profesori; *profesura* «-sú-», ž. = profesorské povolání, místo; *profesůrek*, -rka, m., zdrob. k profesor (hanl.)
- profil*, -u, m., z ital. = pohled se strany, průřez; = vyličení osoby „z -lu“, stručně, ale výrazně (Macharovy „Videň. profily“); *profilek*, -lku, m., zdrob. k tomu; *profilovati* = kreslit... z profilu, se strany; *profilový*, příd. k profil
- profit*, -u, m., z franc. = zisk, prospěch, výhoda, užitek (hovor.); -tovatí = mít prospěch, získat...; slož. dokon. z-
- pro forma* «pró -má || obyč. pro -ma», lat. = jen pro formu, aby se vyhovělo formě, zvyklostem
- pro foro externo* «pró fóro -nó» || ... *interno* «-nó» = před forem vnějším, před veřejností || před forem vnitřním, na doma, pro nás, pro domácí potřebu
- profous* || -fós, -sa «-sa», m., z franc. = vojen. vězeňský dozorce
- profukovati*, v. fouknouti
- pro futuro* «pró -túró», lat. = pro budoucnost
- profylaktický* [-cky] «-ktyc-», příd. k profylaxe = chránící před nemocí; *profylaxe*, ž., z řeč. = zamezení nemoci, ochranné léčení
- prognosa* «-gnóza», ž., z řeč. = předpověď průběhu nemoci, počasí
- program*, -u, m., z řeč. = napřed stanovený pořad, postup (jednání, schůze...); = školní výroční zpráva; -gramatický «-tyc-» = programový; *-*grámek*, -mku, m., zdrob. k program (So.); *programní hudba*; -gramový: -vé prohlášení
- progrese* «-se», ž., z lat. = postup, vzestup, růst; -sista «-si-», m. = pokrokovce (zastarává); -sivní [-ně; -nost] «-sív-» = postupný, pokrokový
- proháněti*, v. háněti; *-*hánka*, ž. = prohánění (Vanč.)
- prohazovati*, v. házeti
- prohbi*, stř. = prohnutí, -té místo, prohyb
- prohibice*, ž., z lat. = zákaz, zvlášť výroby a prodeje alkoholu; -biční hnutí, zákon; -bicionista «-nys-» || -bista, m. = stoupenec prohibice; -bitivní [-ně; -nost] «-týv-» = zamezující, ochranný

*prohlášený = vyhlášený (Jir.);
-hláška, ž. = prohlášení (celní);
= ohláška sňatku (Kosm.); -hla-
šovati, v. hlásiti

prohlédavý [-vě; -vost] = prozíra-
vý (kniž.); -dati, -dnouti, v. hlé-
dati, hlédnouti

prohlídati, v. hlédati;
prohlídka, -dek, ž. = prohlížení,
-hlédnutí

prohlížeti, v. -hlížeti; -hlížitel, -e,
m. = kdo prohlíží

prohloupiti, v. hloupiti

prohlubeň, -bně || -bina, zdrob.
-binka, ž. = prohloubené, silně
snížené místo; *-bní ulice
(šrám.); -bovati, v. hloubiti

prohnaný [-ně; -nost] = protřelý,
„mazaný“, lišácký

prohnati, v. hnáti

prohnilý [-le; -lost] = co prohnije,
úplně shnije; přenes. = úplně
zkažený, porušený, rozrušený,
nezdravý: -lé poměry;
prohniřvati, v. hníti

prohnutý [-tě; -tost] = ohnutý do-
vnitř, středem snížený

*prohozovati = prohazovati

prohra, ž. = ztráta ve hře, ne-
úspěch, nezdar; být v -ře, ne-
čes. m. prohrávat

prohrabovati, v. hrabati

prohrnovač, -e, m. = nástroj na
prohrnování, prohrabávání;
-vati, v. hrnouti

*prohřešek, -šku, m. = prohřešení,
poklesek, chyba;
prohřešovati se, v. hřešiti

prohřívati, v. hřívati

prohyb, -u, m. = prohnutí, pro-
láklina

prohýbavý [-vě; -vost] = prohý-
bající se

*prohybovati = prohýbati

Proch, -a, m., příjm. z Prokop

*prochazeč, -e, m. = kdo se pro-
chází; procházeti, v. -cházeti

procházka, -zek, ž., 1. = chůze pro
osvěžení, zábavu; zajít kam -kou
= obstarati co a zároveň se pro-
jít; 2. = místo procházky;

3. p., m. = *procházkař, -e, m.
= kdo chodí na procházku;

procházkový, příd. k procházka

prochlad, -u, m. || -da, ž. = ochla-
zení (kniž.);

prochládati, v. chladnouti;

prochlazovati, v. chladiti

*prochvěv, -u, m. = záchvěv;

prochvívati, v. chvěti

projádřiti, -jadřovati, v. jádřiti

projasniti, -ňovati, v. jasniti

projekce, ž., z lat. = promítání,
průmět; -kční přístroj...

projekt, -u, m., z lat. = návrh,
plán, náčrt; -tant [-tka], -a, m.
= navrhovatel; projektil «-tyl»,
-u, m. = střela; projektovati =
navrhnout, navrhovat (stavbu...)

projev, -u, m. = projevení, vy-
jádření; projevití, -vovati, v. je-
viti; projevodový, příd. k projev

projídati, v. jídati

projímadlo, stř. = projímavý pro-
středek; projímati, v. jímati; pre-
jímavý [-vě; -vost] = jsoucí na
projímání, pročišťování

projížděcí kůlna = kterou se pro-
jíždí (Baar); -žděti, v. -jížděti;
projízduka, -žďek, ž. = jízda pro
osvěžení, zábavu

prokádrovati, v. kádrovati

prokazatelný [-ně; -nost] = co lze
prokázati; -zovati, v. kázati

Prokeš, -keše || -kše, odtud Prokš,
m., příjm. z Prokop

prokládati, v. klásti

proklamace, ž., z lat. = provolá-
ní; -movati = prohlásit, vyhlásit,
hlásat

proklatec, -tce, m. = proklatý člo-
věk;

proklatý || -kletý [-tě; -tost] =
zlořečený, zasluhující prokletí,
zhoubný, nešťastný

proklešťovati, v. klestiti

prokletý, v. proklatý

proklinač, -e, m. = kdo proklíná;
proklínati, v. klnouti

proklise «-ze», ž., z řeč. = před-
klonnost

proklítí, v. I klítí

proklitický [-cky; -čnost] «-tyc-»,
příd. k proklise = předklonný

*prokluzovati = proklouzávat
prokmit, -u, m. = prokmitnutí
(kniž.); *prokmitavý* = prokmitu-
jící; -*tovat*, v. kmitnout

*prokop, -u, m. = průkop; P., -a,
m., kř. jm., příjm.

prokreslovati, v. kresliti

Prokrustovo lože, přenes. = tísnivé postavení; natahovati co na -tovo l. = násilně přizpůsobovat (podle bájeslovného řeč. loupežníka zvaného Prokrustes, který mučil své hosty na loži);
prokrustovský [-sky], příd. k Prokrustes

prokřehlý [-le; -lost] = vymrzlý,
překřehlý

Prokš, v. Prokeš

prokukovati, v. kouknouti

Prokúpek, -pka, m., zdrob. k Prokop

prokura «-kú-», ž., z lat. = obchodní plná moc; *prokurista* «-ku-», m. = obchodní zmocněnec; *prokurátor*, -a, m. = hospodářský zmocněnec (v církev. řádech), stát. zástupce (zástupce státu v trestních věcech); příd. *prokurátorský* [-rství];
prokuratura «-tú-», ž. = prokurátorský úřad

prokusovati, v. kousati

prokvetalý = prokvetlý;

-*kvetati*, v. -kvétati; -*kvetlý* (šedínami), o vlasech, vousech = prošedivělý

proláklina, ž. = proláklé místo;
proláklý = prohnutý uprostřed, snížený

*prolakovati se = prohýbati se uprostřed

prolamovaný, -vati, v. lámati

prolegomena, -men, stř. pomn., z řeč. = úvod, předmluva

*proleskovati (se) = probleskovati
proletariát, -u, m., z lat. = třída lidí prodávající svou pracovní sílu majitelům výrobních prostředků; -*tarisace* «-za-», ž. = (z)proletarizování; -*tarisovati* «-zo-» = (z)měnit v proletariát, snížit, snižo-

vat na proletářskou úroveň; slož. dokon. z-;

proletář [-řka], -e, m. = příslušník proletariátu; zdrob. -*tařík*, -a, m. (Majer.); -*tářský* [-řský; -řství], příd. k proletář

proletkult, -u, m., rus. zkratka = proletářská kultura, její pěstění, organisování; -*kultní*, příd. k tomu; -*kultovec*, -vce, m. = člen proletkultu

prolétnouti, -*letovati*, v. létnouti
prolévati, v. lévati

prolézati, v. lézati;

prolézavý = prolízavý

prolezlý = prostouplý (sýr červy, dřevo červotočem...)

proleželý sýr..., v. ležeti; -*ženina*, ž. = proležené místo na těle

prolhanec, -nce, m. = prolhaný člověk;

prolhaný [-ně; -nost] = velmi lhavý

*prolidštití co = prodchnout lidstvem (kníž.); -*šřovati*, nedok.

prolina, v. průlina

prolínati, v. lnouti; *prolínavý* [-vě; -vost] = prolínající;

**prolínovati* (se) = prolínati

prolívati, v. lévati

prolízavý, o zimě (Mach.) = vnikající do těla

*prolínavý [-vě; -vost] = prolínavý
prolnulý, -*nutý*, v. lnouti

prolog, -u, m., z řeč. = předmluva, úvod, předehra; -*gista*, m. = původce, přednašeč prologů (Ner.)

prolongace, ž., z lat. = prodloužení (lhůty, platnosti); -*gační* lhůta; -*govati* = prodloužit

proložený [-ně]: -ná sazba = s většími mezerami mezi písmeny.
prostrkaná: -ně co vysázet

proložka, ž. = čím se prokládá tiskař. písmo

*proluka, ž. = proláklina, skleslina

promarňovati, nedok. k promarniti, v. marniti

promemoria «-móryja», stř. neskl. || stř. pomn. (-říf...), z lat. = pamětní spis

promenáda, ž., z franc. = procházka; *-nádní* koncert; *promenovati* = procházeti se

promesa «-sa», ž., z franc. = výherní list, poukázka na akci

proměna, ž. = proměnění, změna;

**proměnavý* = měňavý;

proměnlivý [-vě; -vost] = měnící se, nestálý (počasí...) || *proměnný* (matem.);

proměňovati, v. měniti

proměrek, -rku, m. = proměření

proměšovati, v. mísiti

***promih**, -u, m. = zablesknutí

promíjeti, v. míjeti;

**promíjivý* [-vě; -vost] = promíjející

promille || *promile*, stř. neskl., lat. = tisíci část, $\frac{1}{10}$ procenta

prominent, -a, m., z lat. = prominentní člověk; *-nenní* [-ně; -nost] = čelný, přední

promiscue «-ku-e», lat.: p. užívati dvou slov... = jednou toho, po druhé onoho, vedle sebe bez významového rozdílu; *promiskuita*, ž. = volnost v užívání; erotická -kuita = e. volnost

promítací = na promítání (přístroj...); *promítač* || *-mí-*, -e, m. = kdo promítá, přístroj; *promítati*, -tám obraz... = vrhat, přenášet na osvětlenou plochu; p. něco do minulosti, do budoucnosti, do jiných poměrů = představovati si, jak by to vypadalo v minulosti...;

promítnouti, -tl, -tnuv, -tnut(i), dok. k tomu

promlčovati, v. mlčeti

promlouvati, v. mluvíti

promluva, ž. = promluvení, projev... (kniž.)

promoce, ž., z lat. = povýšení na doktora; *-moční* slib, řeč, sál

promodralý, v. modrati

promokati, -klý, v. moknouti

promotor «-mó-», -a, m. z lat. = kdo promuje; *promovovati*, -movuji, zkrác. -muji, odtud zprav. *promovati* = povýšit na doktora, být povýšen..., mít promoci

***promozkovati** co = promyslit (Holeč.)

promptní [-ně; -nost], z lat. = pohotový, okamžitý

***promrzlý** [-le; -lost] = rozmrzlý

promrzlý, v. mrznouti

promulgace, ž., z lat. = veřejné oznámení, vyhlášení; *-govati* = vyhlásit

promyk, -u, m. = problesknutí, za-, odlesk (básnic.);

**promykati*, -kovati = pronikat,

protahovat (Suš., Čel.); **promy-*

kavý [-vě; -vost] = pronikavý;

**promyknouti*, -kl = proniknout

***pronajatel**, -e, m. = pronajimatel (Ner.)

promyšlený [-ně; -nost] = co si promyslíme, rozvážíme; *-mýšle-*

ti, *-mýšlovati*, v. mysliti

proň, v. on

pronájem, -jmu, m. = pronajmutí; *-nájemce* [-mkyně] || *-nají-*

mač, *-najímatel* [-lka], -e, m. =

kdo pronajme; *-najímati*, v. jí-

mati

pronárod, -u, m. = národ (za-

star.); nyní jen opovrhl.: vše-

cky možné, nejhorší -dy

***pronásledek**, -dku, m. = pronásledování (Rais); *-následovatel* (|| *-na-*), -e || *-následovník* [-nice, Ner.], -a, m. = kdo pronásleduje; *pronásledovati* = stíhat, trápit, týrat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pronásledováti*, opak.

pronášení, -šeti, v. -nášeti

***prondati** = prostrčit; *-dávati*, nedok., opak.

pronedbatí, v. dbáti

***pronevěra**, ž., **-věřilý* = zpronevěra, *-věřilý*; **-věřiti*, *-věřovati*, v. věřiti

pronikati, v. nikati; *pronikavý* [-vo; -vě; -vost] = pronikající (pohled, hlas, zima); *-vě* na koho působit; je *-vo* = pronikavá zima (Ner.)

proniklý [-le; -lost] = co pronikne; = pronikavý (ojediň.); *proniknouti*, v. niknouti

pronomen «-nó-», -mina, stř., lat. = zájmeno; -*nominální* «-no-» = zájmenný

prononsovaný «-so-» || hovor. -*nco-*, z franc. = nechvalně známý, pověstný, vykřičený

propad, -u, m. = propadliště (říd.); *propadací* = na propadání (dvěře); -cí lhůta = lhůta propadnutí;

**propadavý* [-vě; -vost] = propadající se;

**propadlec* pekla (Nebes.) = člověk propadlý peklu;

propadlík [-dlíce], -a, m. = kdo propadne u zkoušky;

-*dlina*, ž. = proláklina;

propadliště, stř. = místo na jevišti na propadání;

propadlý = kdo, co propadne;

propadný: -ná lhůta = propadací

propagace, z lat. || -*ganda*, z ital., ž. = propagování; -*gační* přednáška; -*gandismus* «-dyz-», -mu, m. = dělání propagandy; -*gandista* || -*gátor* [-rka], -a, m. = kdo propaguje; *propagovati* = uvádět ve známost, šířit

***propalný** = propalující (šal.); *propalovati*, v. páliť

pro pánlčka = pro Pána Boha, pro pána krále (lid.)

proparoxytonon, -u, m., řec. = ostrý přízvuk na 3. slabice od konce slova; -*tonon*, -na, stř. = slovo s tímto přízvukem

propast, -i, -tem, -tech, -tmi, ž. (souvisí s padnouti) = co vznikne propadnutím země, hluboká rokle; přenes. = hluboký rozpor; zdrob. *propástka*, ž. (Mah.); *propastný* [-ně; -nost] = plný propastí, hrůz, neštěstí...; -nost života (Č.-Chod); *propastovitý* = jako propast; = jako v propasti (Mah.)

propedeutický «-tyc-», přid. k *propedeutika* «-deuty-», ž., z řeč. = průpravná nauka

propékati, -*píkati*, v. pékati

properispomenon «-pó-», -u, m., řec. = průtažný přízvuk na 2. slabice od konce slova; -*non*, -na, stř. = slovo s tímto přízvukem

propichovati, v. píchnouti

propíjeti, v. píjeti

propíratí, v. práti

***propitné**, stř. = spropitné

propláceti, v. platiti

propláchnouti, *proplachovati*, v. pláchnouti

***propláknouti** = propláchnouti (Ner.)

***proplet**, -u, m. = propletení, s- (Vrchl.); -*plétati*, -*plí-*, v. plétati

proplouvatí, v. plouti

propočít, -čtu, m. = propočtení, -čítání

proponent, -a, m., z lat. = kdo proponuje: p. čeho; p. k založení spolku (Zápot.); -*novati* = zamýšlet, chystat; sr. proposice

proporce, ž., z lat. = rozměr; -*rcionální* [-ně; -nost] = úměrný rozměry

proposice «-zi-», ž., z lat. = zamýšlený, chystaný rozvrh, program

***propoučeti**, -čeji = propůjčovati (nář., Slád.)

***propoušť**, -tě, ž. = propust

propouštěcí vysvědčení... = kterým se propouští, na odchodnou; -*štětí*, v. pouštětí

***propověď**, -di, zdrob. -*vídka*, -dek, ž. = průpověď, -vídka

propracovaný, v. pracovati = důkladně, podrobně vypracovaný; 2. stup. -*vanější*

pro praeterio «pró pré-tó», lat. = za, pro minulou dobu

***proprava**, ž. = průprava (za-star.)

propřeta «-pryje-», zprav. pomn. -*ty*, ž., z lat. = drobné potřeby cestovní... (lid. a hovor.)

propůjčovací = na propůjčování, souvisící s ním;

propůjčovatel [-lka], -e, m. = kdo propůjčuje; -*čovati*, v. půjčovati

propust, -i, ž. = zařízení na propouštění vody na silnici...;

propustka, ž. = dovolenka (vojen.), povolení k přestupu hranic;

propustný [-nost] = propouštějící

propuštěná, ž. = propuštění, ve spoj. žádost... za -nou; -**štětec**, -nce, m. = propuštěný otrok, člověk propuštěný z nemocnice...

prorada, ž. = zrada (kniž.), zrádkyně (ojediň.); ***p.**, m. = zrádce; ***proradce** || -**dník** [-dnice], -a, m. = zrádce; **proradný** [-ně; -nost] = zrádný

***proramek**, -mku, m. ||

***proramenice**, ž. (Jir.) = průramek

prorážeti, v. rážeti

prorektor, -a, m., lat. = zástupce rektora

prorezavělý || ***prorezlý** = úplně zrezavělý

prorocký [-cky], příd. k prorok: p. duch, hlas...;

prorocství, stf. = věštba, předpověď;

prorok [-kyně], -a, m. = kdo prorokuje, věstec; **prorokovati** = předpovídat, věstit

prorostlý, v. růsti

prorůžovělý, v. růžověti

prorva, ž. = průrva (liter.)

***proryva**, ž. = průrva;

prorývati, v. rýti

***prorzivělý** = prorezavělý

prořeknouti se, v. říci

***prořicovati se**, nedok. k prořítiti se = probouzeti se (nář.)

prořídati, v. řídnouti

***proříditi se**, -zen(i) = probuditi se, prořítiti se (nář., Rais); v. **prořídovati**

prořidlý, v. řídnouti

***prořídovati se** || **prořizovati se** (Rais), nedok. k proříditi se

***prořítiti se** = proříditi se, probuditi se (Staš., nář.)

prořizovati, v. prořídovati

prosa || **próza**, ž., z lat. = nevázaná, neveršovaná řeč; sr. krásný; přenes. = všednost (život...);

prosaický || **proza** [-ky] = psaný prózou, píšící prózu; přenes. = všední;

prosaik || -**zaik** «-zajik», -a || -**saista**..., m. = prozaický spisovatel; -**saistický** «-styc-», příd. k tomu

prosáklý, -**sakovati**, v. sáknouti

prosatér || **proza**-, -a, m. = prosaik; -**térský**, příd. k tomu

prosazovati, v. sázeti

prošba, -seb, ž. = prošení; zdrob. **prošbička**, -ček, ž.

prosceniový «-nyjo-», příd. k proscenium: -vá světla (č.-Chod); **proscenium** «-cényjum», -nia, stf., lat. = přední část jeviště

prosebník [-nice], -a, m. = kdo prosí; **prosebný** [-ně] (den, žádost...); **Prosebná** neděle = 5. po velikonocích

proselyta «-ze-», m., z řeč. = novověrec, nový přívrženec

proseminární, příd. k

proseminář, -e, m., z lat. = příprava k universitnímu semináři

prosévat, v. síti

***prosič**, -e, m. = prosebník

prošík, přijíti s -kem = pěkně poprosit (líd. a hovor.)

prosincový = jsoucí... v prosinci, z prosince;

prosinec, -nce, m. = 12. měsíc

prosit «prosit, -zit», lat. = na zdraví! (při připitku)

prositi, pros (n i k. proš), -šen(i) = snažně žádat; p. koho (4. p., zastar. 2. p.) || p. se matky = doprošovati se; p. zač (za prominutí...), část. oč; p. za koho = 1. jeho jménem, 2. v jeho prospěch; ano, ne, prosím = zdvořilé ano, ne;

slož. dok. **na-** se (mnoho); **od-** koho = požádat za odpuštění;

po-, prostě dokon.; **u-** koho (4. p.) = prosbami pohnout, aby něco udělal, od něčeho upustil; sr. neúprosný; **vy-** (sl) co od koho, na kom = prosbami vyžádat:

za- koho = *po-* (kniž.); *herečka* je zaprosena na kruchty kostelní (Ner.) = požádána, aby zpívala na kruchtě;
-prošovati, nedokon. slož. *do-* se koho, čeho; *u-*, *vy-*;
prosvati, opakov.
prosívati, v. prositi a síti
prosvělý = prošedivělý (kniž.)
proskakovati, v. skákati
proskribovati, z lat. = dáti do klatby; *-skripce*, ž. = vyhlášení klatby; *-skripční* listina
proskurník, v. ajbiš
**proslava*, ž. = proslavení (Č.-Chod); *proslavený*, v. slaviti
proslov, -u, m. || *-vení*, stř. (Jir.) = kratší ústní projev; *-viti*, *-slovovati*, v. sloviti
proslulý [-lost] = proslavený, slavný, vynikající
proslušovati, v. sluniti
**prosmýk*, -u, m. = průsmýk
prosmýknouti, *-smyknouti*, v. smýknouti
**prosmýkovati* = prosmýkávat, protahovati
prosný, příd. k *proso*: -ná kaše;
proso, stř., obilnina
prosodický «-zodyc-», příd. k *prosodie* «-zodyje», ž., z řeč. = nauka o rytmičnosti řeči
proslovati, v. soliti
**prosopisec* «-prózo-», -sce, m. = prosaík (Čelak.)
proso-popoia «-zó-», ž., řec. = zosobnění
prosoušeti, v. sušiti
prosový, příd. 1. k *proso*; 2. «prózo-» || *prózový*, k *prosa*, *próza* (říd.)
prospekt, -u, m., z lat. = výhled, předběžný rozvrh, plán
prosperita, ž., z lat. = prosperování; *prosperovati* = prospívat, dařiti se
prospěch, -u, m., 1. = užitek (z koho, čeho); k tvému... -chu; požádati co... ve p. či, čeho; 2. = zdar v učení; *prospěcháť* [-cháťka], -e, m. = kdo dbá jen svého prospěchu; *-chářský* [-sky; -ství], příd. k tomu; *prospěchový* dativ

= vyjadřující -chový význam;
-chové vysvědčení = o prospěchu;
prospěšný [-ně; -nost] = přínášející prospěch, užitečný

prospívati, v. spěti

prost, v. prostý

prosfáček, -čka, m., zdrob. k *prosfák*, -a, m. = prostý, prostoduchý člověk (literár.)

prostata, ž., lat., čes. předstojná žláza (kolem močové roury)

prostěradlo, -del, stř. = plachta na prostření, poslamka

prostičkový, *-stinký* = velmi prostý

prostírat, v. stříti

prostiti = zbavovat; zprav. slož. dokon. *o-* koho od čeho (jen literár.) || běž. *z-* koho (4. p.) čeho; *vy-* koho z čeho; *-proškovati*, nedokon. *o-*, *z-*, *vy-*

prostitute «-ty-», ž., z lat. = řemeslné smilstvo; *prostitut* [-tutka], -a, m. = muž (žena) provozující prostituci;
prostituovati se s kým; *-tuovat* umění... = zneužívat ho tenděně, řemeslně (hanl.)

prostný [-ně; -nost] = prostý (zastar. kniž.); *-nost* = prostota (šrám.); *-ná* (cvičení) = tělocvik bez náradí

**prosto*, příslov. = prostě; na prosto, rovno

prosto-, kmen k *prostý* ve slož.:
-cvik, -u, m. = prostná cvičení;
-duchý [-duše; -duchost] || říd. *-dušný* [-ně; -nost] = jsoucí prostého ducha, nelíčený, přirozený, někdy s příhanou = málo vtipný, nadaný; **-libý* = líbezny; *-lidový* (čech); **-milý* = roztomilý; **-mluva* = próza;
-myslný [-ně; -nost] = jsoucí prostě mysli; *-národní* [-ně] = lidový;
-pášnický [-cky; -ctví], příd. k *prostopášník*; *-pášník* [-nice], -a, m. = prostopášný člověk; **-pášniti* (Hál.), o smrti = nešetřit (životů); *-pášný* [-ně; -nost] = zhýralý (život, člověk)

prostor, -u, m. = názorový zrakový útvar trojrozměrný || -ra, ž. = prostor, rozloha; *prostorný* [-nost] = zaujímající větší prostor, prostranný; *prostorový* [-vě]: -vý metr = krychlový; -vě = co se týče prostoru, ve třech rozměrech

prsto-řeký [-řece; -řekost] = příliš upřímně mluvící; *-srdečný* [-ně; -nost] = prostého srdce, srdečný, upřímný

prostota, v. prostý

prostoučký, *-stounký* = velmi, zcela prostý

prostouplý, v. stoupnouti

prostovláska, -sek, ž. = prostovlásá žena, dívka;
prostovlasý = s prostými, nepokrytými vlasy, bez pokrývky na hlavě

postranek, m., v. postranek

postranství, stř. = volný prostor
postraný (z byt. č. -nný) [-nost] = prostorný; = obšírný (šafař.)

prostrkovati, v. strkati

prostřed, -u, m. = střed (zast.) ||
prostřed, 1. příslov. = uprostřed;
2. předlož. s 2. p.: p. lesa

prostředek, -čku, m., zdrob. k prostředek

prostředek [-ně; -nost], příd. k prostředek = co se děje něčím prostřednictvím, skrze koho, co: = nepřímý (šaf., Palac.); = vyjadřující prostředek: p. význam

prostředek, -dka, m. = prostřední část; do, z -dka; p., -dku, m. = všechno, čím něco uskutečňujeme, něčeho dosahujeme: p. proti kašli, výrobní, výchovný..., peněžité -dky = peníze apod.

prostředí, stř. = vše, co obklopuje člověka, okolí, podmínky života a vývoje, lidé

prostředkem, příslov. = středem;
*p. koho, čeho, předl. s 2. p. = prostřednictvím

prostředkovací = zprostředkovací (říd.);
-vatel [-lka], -e, m. = zprostředkovatel (t.); *-vatelna*, -len, ž.

= zprostředkovatelna (t.); *-vateleský*, příd. k zprostředkovatel;
prostředkovati co = zjednávat, ujed- jako něčí prostředník; p. mezi kým = být prostředníkem; slož. dokon. z- prodej, sňatek...; *-dkovávatí*, opakov.; slož. nedokon. z-

***prostředkový**, příd. k prostředek = středový, prostřeďeký

prostřední [-ně; -nost] = jsoucí uprostřed; = ani ne velký, dobrý, ani ne malý, ne špatný, průměrný (postava, jakost...); -nost = průměrnost; = středoceť (Vrchl.); *-dnictví*, stř. = zprostředkování: mým... -vím, -vím svého přítele = skrze mne...; *-dník* [-dnice], -a, m. = kdo zprostředkuje || **-dník*, -u, m. = prostřední prst (Neff)

prostřelovati, v. střelit

prostřihovati, v. střihati

prostší, v. prostý

prostupný [-ně; -nost] = co lze prostoupit

prostupovati, v. stoupiti

prostý [-st; -stě; -stota], 1. = jednoduchý, pouhý, přirozený, nehledaný, nelíčený (oběd, život, člověk, způsob, rozum, řeč...); -stý člověk || je -stý; 2. být prost starostí... = býti zbaven, už je nemít (v. prostiti); -stě žít...; -stě proto, že... = jednoduše; -stota mravů;

2. stup. *prostší* [-stěji]

prostydati, *-stydly*, v. stydnouti

prosvěcovati, v. svítiti

prosvětlovati, v. světliti

prosvit, -u, m. (říd. kníž.): -ty čadící louče (Jir.) = prosvitující jasné pruhy;

prosvítati, v. svítati; *-tavý* = probleskující;

**prosvitný* = průsvitný (Třebíz.);

prosvitovati, v. svítati

prosycený, *-covati*, v. sytiti

prosyhati, v. schnouti

prošedivělý, v. šedivěti

prošedlý = prošedivělý (Majer.)

prošeřovati, v. šeřiti

***prošívance**, ž. = prošívaný oděv (Jir., zastar.); **-vatí**, v. šítí
proškrabovati, v. škrábat
prošlapovati, v. šlápnouti
***prošleh**, -u, m. = záblesk (Jir.);
prošlehovati, v. šlehati
prošlý, v. jíti
proštěpec, -pce, m. = rozštípená tyč, pinseta; ***proštěpina**, ž. = tříska
proštípec, -pce, m. = proštěpec;
***proštíplí**, str. = proštěpec (Jir.)
proštípovati, v. štípati
prošťuchovati, v. šťouch
***prošťustrovati**, z něm. = prohos-
 podařit, utratit, zmařit (vulg.)
protagonista «-nys-», m., z řeč. =
 přední herec (antic.), předboj-
 ník, průkopník
protáhlý [-le; -lost] = podlouhlý
 (obličej); = silně prodloužený
 (tón)
protahovati, v. tahat
protégé, v. protežé
proteke, ž., z lat. = ochrana, pod-
 pora, přízeň vlivné osoby;
-kcionář, -e, m. = ochránář, kdo
 shání protekci; **-kcionářský**
 [-ství], příd. k tomu;
protekcionalismus «-liz-», -mu, m.
 = ochránářství;
proteční dítě = chráněnek;
-čník, -a, m. = protekcionář;
protektor [-rka], -a, m. = o-
 chránce, příznivec;
-ktorát, -u, m. = protektorství,
 ochrana, záštita, podpora; slav-
 nost pod něčím -rátem; protekto-
 ráť Čechy a Morava, stručně
 protektorát (za 2. svět. války)
proteovský [-sky; -ství], příd. k
 Proteus = měnlivý, měnivý
proteplený vzduch = prohrátý
 (Majer.);
protepliti = prohrát; **-lovati**,
 nedokon.
protesa || **-téza**, ž., z řeč. (-th-) =
 umělá náhrada těles. ústroje
protest, -u, m., z lat. = odpor,
 ohrazení; p. proti komu, čemu;
protestace, ž. = protestování;
protestant [-tka], -a, m. = evan-
 gelík;

protestantismus «-tyz-», -smu,
 m. = protestantské náboženství;
protestantský [-sky]; -ké nábo-
 ženství neboli **-stantství**, str.;
protestní, příd. k protest;
protestovati = podat, podávat
 protest; slož. dokon. **na-** se (mno-
 ho); **-stovávati**, opakov.
protéza, v. protes
protežé, m. neskl., z franc. -tégé
 = chráněnek || ***-teženec**, -nce, m.
 (Neum.); ***-težér**, -a, m. = pro-
 tektor; **-težovati** || často **-tě-** koho
 = podporovat na újmu jiných,
 nadřizovat komu
protějšek, -šku, m. = protější stra-
 na, směr, člověk sedící... naproti,
 spoluhrač..., partner, věc naproti
 druhé, její doplněk, obdoba, pen-
 dant;
protější = jsoucí... naproti;
protějškový = tvořící protějšek
protěž, -e, ž., květina
protěžovati, v. protežé
prothese «-ze», ž., z řeč. = před-
 rážka (mluvnic.); **-thetický** «-tyc-»
 = předrážkový
proti, a) předl. s 3. p.; znamená 1.
 protější směr, směrem ke komu,
 k čemu, naproti komu, čemu:
 stát p. komu, pověsit obrazy p.
 sobě...; opačný směr: p. proudu,
 větru...; 2. nepřátelství, odpo-
 rování: být, mluvit..., bojovat proti
 komu, čemu; proti předpisu, zá-
 konu; výpustkou: je někdo proti
 [návrhu...]?; 3. zřetel: být p.
 komu starší..., p. loňsku je úro-
 da slabší, co je to p. věčnosti!
 apod.; 4. cíl: prostředek p. kašli,
 pocení...; 5. p. hotovému placení,
 kvitanci, starý g e r m a n. m. za
 hotové, na kvitanci;
 b) příslov.: jít p. = naproti
 (Jir.); sedět p. (Němc.); hlaso-
 vat proti = proti návrhu..., v.
 výše v 2.
proti- ve slož. 1. typu **protizákon-**
ný, -myslný..., vzniklých z před-
 ložkových výrazů (co je) proti
 zákonu...; 2. typu **protitlak** =
 tlak proti něčemu, opačný (proti
 má význ. příslov.):

-akce, ž. = akce proti jiné akci;
 -církevní; -český;
 *-dar = vzájemný dar, oplátkou;
 -demokratický; -důkaz = důkaz
 opaku; -důvod = důvod popíra-
 jící jiný;
 -fašista, m. = odpůrce fašismu;
 -fašistický [-cky] = jsoucí...
 proti fašismu; -historický duch
 (Palac.); -hodnota, ž. = směnná
 hodnota; -hra, ž. = hra proti
 jiné, protiva, protiklad; -hráč,
 -e, m. = kdo hraje proti dru-
 hému;
 -chůdce, m. = člověk opačné po-
 vahy; -chůdný [-ně; -nost] = o-
 pačný, odporující si; -jed = lék
 proti jedu || -lék;
 -katolický; -kandidát = kandidát
 proti jinému; -klad = pravý
 opak, kontrast, antithese; -klad-
 ný = zcela, právě opačný; -kleri-
 kální;
 -lehlý = ležící naproti; -lék, v.
 -jed; -letadlový (dělo, obrana);
 -lidový = směřující proti lidu,
 proti jeho zájmům (Gottw.);
 -mluv, -u, m. = rozpor v řeči,
 kontradikce; -myslný = co je
 proti mysl, myšlení;
 -náboženský

protínati, v. títí

proti-návrh = opačný návrh;
 -nožec, m. = obyvatel protilehlé
 části zeměkoule, antipod; -papež,
 -papežský;
 -plán = plán proti jinému; ne-
 s p r. m. nadplán;
 -plynový: -vá ochrana; -pohlavní
 výchova (Neum.); -pohledávka,
 -vek, ž. = pohledávka proti dru-
 hé, vzájemná (obchod.); -požární
 opatření; -právní [-ně; -nost] =
 jsoucí proti právu; -přirozený =
 nepřirozený; -reformace = hnutí
 proti reformaci; -reformační;
 -revoluce = hnutí proti revoluci;
 -revolucionář, -revoluční; -ro-
 mantický

protíratí, v. třítí

proti-síla = s. působící proti jiné;
 -služba = služba za jinou, vzá-
 jemná, odsluha (dosud říd.);

-sociální; -státní činnost, hnutí;
 -strana = strana protivná, od-
 půrčí; -tlak, v. proti-; -účet =
 vzájemný účet (obchod.); -ústav-
 ní; -útok = útok proti útoční-
 kovi

protiva, 1. ž. = pravý opak, kon-
 trast; 2. p., m. = protivný člo-
 věk (lid. a hovor.)

protiváha, ž. = co vyvažuje, vy-
 rovnává něco jiného, opačného

protivenství, stř. = příkoří

protiviti se, 1. = stavěti se proti
 komu, čemu (zlu...), odporovat;
 2. = být protivný, proti myslí
 ...; slož. dokon. z- se = posta-
 viti se na odpor (Palac.) || zprav.
 = státi se protivný;

protivivati se, opakov.

protivládní strana...

protivlna, ž. = opačná vlna

protivník [-nice], -a, m. = odpůr-
 ce, nepřítel;

protivný [*-ven (Baar); -vně;
 -vnost], 1. = opačný (směr), od-
 porující si (pojmy); 2. = proti-
 vící se nám, odporný (člověk,
 zápach...); 3. = odpůrčí (strana)

protivovatí se = protiviti se (říd.
 kniž.); zprav. slož. nedok. z- ke
 zprotiviti se

proti-vývod = vývod popírající
 jiný; -zákonný; -žaloba = ža-
 loba podaná žalovaným; -židov-
 ský

protlačovati, v. tlačiti

protlak, -u, m. = něco protlače-
 ného sítím

protloukati, v. tlouci

protmělý, -tmělvati se, v. tměti

proto, příčinné příslov. = pro to,
 pro tu věc; sr. co 5.; zpodst. p.,
 v. proč

protodiakon «prótodyjákon», -a, m.,
 řec. = arcijáhen

protokol, -u, m., z lat. = zápis
 jednání; v. podací; -lární [-ně]
 = podle, z protokolu; -lista, m.
 = správce protokolu; -lovati =
 zapsati do protokolu; -lovaný;
 -ná firma = zapsaná do obchod-
 ního rejstříku

prototyp «pro-», -u, m., z řeč. =
 pratypr, pravzpr
 *protož = proto (kniž.)
 protože, podřad. spoj. příč. = po-
 něvadž, jelikož
 protřhovat, v. trhnouti
 protřelý [-le; -lost] = zkušený;
 p. rozum = bystrý (šmil.); =
 vychytralý (Jir., Vanč., So.)
 *protřibovat, nedok. k protřibiti,
 v. třibiti
 protuberance, ž., z lat. = výbuch,
 výstupek
 protýkací = na protýkání;
 protýkat, v. týkat
 protz..., v. proc
 proud, -u, m. = tok vody..., podle
 podobnosti p. světla, vzduchu...,
 řeči, události, života; p. lidí =
 jdoucí zástup; jednání... je v -du
 = provádí se, zábava je v -du
 = živá; myšlenkové... -dy =
 směry, hnutí; proti -du, přenes.
 = proti ustáleným názorům, smě-
 rům
 prouditi, -dění(i) || p. se (Suš.)
 = téci proudem, o vodě, světle,
 zástupech...; literární -dění =
 proudy (Vlč.); slož. dokon. roz-
 zábavu = přivést do proudu;
 roz- se, o zábavě, krvi...; v-
 (J. Čap.); vy- bolest = vy-
 lít proudem (ojediň. kniž.);
 prouditvat, opakov.;
 proudivý = proudící
 proudnice, ž. = proudící voda (od-
 bor.); = násadec k hadici
 (Baar);
 proudný [-ně; -nost] = proudící,
 proudivý (kniž.); -nost života
 (Sez.)
 prouha, ž. = pruh
 proukázati, -kazovati, v. kázati
 proutek, -tku, m., zdrob. k prut;
 proutěný = z prutů;
 proutí, stř. hromad. = pruty;
 proutkař, -e, m. = kdo hledá
 proutkem kovy, prameny; -řský
 [-řství], příd. k tomu;
 proutkovitý [-tě; -tost] = jsoucí
 jako proutek;
 proutkový = z proutků (T. Nov.)
 proutráceti, v. tratiti

proužek, -žku, m., zdrob. k I pruh;
 proužkováný = s proužky; -vatí
 = dělat proužky;
 proužkový, příd. k proužek: -vé
 zboží; -vý důkaz nepravosti RK.
 = z proužků, na kterých je RK.
 částečně psán
 prováděcí nařízení = kterým se
 provádí zákon; -děti, v. voditi
 provalovati, v. váleti
 *provanovati, nedok. k provanouti
 provařovati, v. vařiti
 Prováns, v. Provence
 provaz, -u, m. = konopné... va-
 zadlo; smrt -zem = s oběšením,
 lid. výpustkou provaz; sr. jeden;
 provazárna, -ren, ž. = továrna na
 provazy;
 provazec, -zce, m., zdrob. k pro-
 vaz; stará délková míra;
 provázek, -zku, m., zdrob. k pro-
 vaz; vodit koho (jako) na -zku
 = přísně naň dohlížet...;
 provázkovitý [-tě; -tost] = po-
 dobný provázku; -zkový [-vě] =
 z provázků, provázkovitý
 provázeti, v. voditi
 provaziště, stř., část divadelního
 zařízení;
 provaznický [-ctví], příd. k
 provazník, -a, m. = výrobce pro-
 vazů, motouzů
 provazochodec, -dce, m. (Čap.) ||
 -lezec, -zce, m. = kdo chodí po
 provaze ve výšce; -lezecký [-ctví],
 příd. k tomu
 provazový, příd. k provaz: p. žeb-
 řík = z provazů; -vé svaly =
 silné jako provazy (Holeč.)
 provázeti, v. voziti
 provdati, -dávati, v. vdáti
 provedení, stř., sr. věsti;
 proveditelný [-nost] = co lze
 provést, možný
 Provence «-váns», -ce «-se», ž.,
 francouzský kraj; provençalský
 jazyk neboli -lština, ž.
 provenience «-nyjen-», ž., z lat. =
 původ
 proverb, -u, m., z franc. = před-
 mluva, předslov

prověrka, -rek, ž. = prověření;
prověřiti koho = důkladně prozkoumat jeho činnost, názory;
prověřovati, nedok. k tomu
proviant «-vijant», -u, m., z lat. = potraviny na cestu; -ntní služba ...; -ntura «-tú-», ž. = vojen. zásobovací úřad
províjetí, v. vinouti, vítí
***provina**, ž. = provinění
provinciál, -a, m., z lat. = představený řádové provincie; *provincialismus* «-zmus», -mu, m. = provinciální, krajové slovo, vazba; = provinciálnost, krajinský duch, nedostatek širšího rozhledu; -ciální [-ně; -nost] = krajinský, krajový;
provincie «-cije», ž. = kraj ležící mimo jádro státu, řádový okruh; *provinční* [-ně; -nost] = provinciální
provinění, v. vlniti;
provinilec, -lce, m. = provinilý člověk;
provinilý [-le] = kdo se proviní;
p. pohled = prozrazující provinění; -le se tvářit
provinovati, v. vlnouti
proviňovati se, v. vlniti
provise «-ze», ž., z lat. = odměna za obchod. zprostředkování, druh pense; *provisionista* «-zizonys-», m. = obchod. cestující na provisi, hornický pensista; *provisní* nárok
provisor «-zor», -a, m., z lat. = vedoucí magister v lékárně, klášterní hospodář; *provisorium* «-zóryjum», -ria, stř. = zatímni stav; *provisorní* [-ně; -nost] = zatímni, dočasný
provívati, v. váti
provlačovaný, -vati, v. vláčeti
provlak, -u, m. = co je provlečeno, příčný prut (v mřížl...)
provlékati, v. vlékati
provlhlý, *provlhovati*, v. vlhnouti
***provod**, m., 1. v zastar. rčení (první... neděle) s -da, t. j. od -da, po -du, po 1. neděli povelikonoční neboli *provodní*; 2. = řada, „průvod“: p. věků (Hál.); *provoditi*, v. voditi

provokace, ž., z lat. = vyzývavý čin; -kační || -kativní [-ně; -nost] «-týv-» = vyzývavý; *provokatér*, -a, m., z franc. = kdo provokuje; sr. agent; *provokatérek*, -rka, m., zдроб. k tomu (Gottw.); *provokovati* = vyzývavě se chovat, popuzovat, dráždit; slož. dokon. *vy-* koho k čemu, výrok... = vyzývavým chováním, -vou řečí pohnout, dát podnět
provolání, v. volati
provoz, -u, m. || ***provozba**, ž. (Č.-Chod), vlast. = provezení, provázení čeho, zprav. ve význ. jiných: být v -zu, dátí co do -zu, být mimo p., o stroji... = být v činnosti...; dále za lat. frekvence: automobilový, železniční... p. = doprava; pouliční... p. = ruch, jízda, doprava, chůze; p. v úřadech..., školní p. = veškerá činnost; *provozní*, -zovací náklad, kapitál = na provoz, -zování; *provozovatel* [-lka], -e, m. = kdo provozuje; -zovati, v. voditi;
provozovna, -ven, ž. = provozovací místnost, dílna
provyskovati, v. výskati
provždy, příslov. = pro všechny další případy, pro budoucnost
próza, *prozaický*..., v. proša
prozahálka, ž. = prozahálení (Zápot.)
prozařovati, v. zářiti
prozatér, -rský, v. prosa
prozatím, příslov. (z pro zatím) = pro teď, na teď, na tuto dobu, zatím, ne příště, ne trvale: p. není nic nového; p. jsme vyrovnání;
prozatímní [-ně; -nost] = jen na čas, ne stálý, ne konečný, zatímni: p. smlouva, úředník...
prozelenalý || -navý, v. zelený
prozíratí, v. zírati;
prozíravý [-vě; -vost] = prozřetelný
prozívati, v. zívati
prozkum || časť. *průzkum*, -u, m. = prozkoumání, -mávání
***prozlátlý** = místy zezlátlý (Vr.)

prozpěvovati, v. zpívati
 *prozračitý = průzračný (Holeč.)
 prozrazovati, v. raditi
 prozřetelný [-ně; -nost] = prozíravý, opatrný, moudrý
 prožehovati, v. žehnouti
 prožíhati, -žihnouti, v. žíhati, žihnouti
 prožínati, v. II žíti
 prožírati, v. žráti
 prožitek, -tku, m. = co prožijeme; *prožítí*, v. I, II žíti;
prožitý [-tě; -tost] = zažitý, citově pochopený; osobní -tost (Nov.);
prožívati, v. I žíti
 *prožloutávati = částečně žloutnouti; **prožloutlý* [-le; -lost] = nažloutlý
 prožluklý = protivný, zpropadený (člověk, věc, otázka)
 prožlutalý = prožloutlý; *prožlutati*, v. žlutati
 prs, -u, m. = mléčná žláza, žen. ňadro; obyč. mn. n. pomn. *prsy*, -sů; *prsa*, 2., 6. (dvoj.) -sou, n i k o l i -souch (o d c h. množ. -s), 3. -sům, n i k. -soum, 7. -sy, o d c h. -soma = 1. prsy, 2. hrudí;
prsatý = se silně vyvinutými prsy;
prsíčka, -ček, stř., zdrob. k prsa
 prsk, citoslov. vystihující krátký praskavý zvuk;
prsk, -u, m. = ohniště, otvor pece, sopouch... (zastar.);
prskačka, ž. = šrapnel (voj. hant.);
prskati = dělat prsk, prudce plivat (při rozčilení, nelibé chuti...); p. se, o kozách = běhati se; slož. dokon. *na-* do čeho, *na-se* (mnoho), *po-* koho;
prskavka, ž. = prskavá raketa;
prskavý = prskající;
prsknouti, -kl, -knuv, -knuť(i), dokon. k prskati: lampa prskla ap.; slož. dokon. *vy-* vodu z úst; *vy-* (na koho) smíchem; *prská-vati*, opakov.;
prskot, -u, m. = prskání
 *prsnatý = prsatý (Herb.)

prsní, příd. k prs, prsa: p. bradavice, bolest...; p. tón = hluboký;
prsník, -u, m. = prsní řetěz u postroje
 *prsosiny || -sotiny, ž. pomn. = koňské prsní řemení (zastar., Jir.)
 prst, -u, m. = výběžek ruky a nohy; že by je (lidi...) na prstech spočítal = málo; vypočítat, s- co na prstech, přenes. = snadno vypočítat, domyslíti se čeho (lid. a hovor.); strkati do všeho -ty, přenes. = do všeho se míchat (t.); dívati se na koho skrze prsty, přenes. = povýšeně, spatra; prst boží = božský zásah; míti dlouhé prsty = krásti; sr. klepnouti, koukati, koupiti, pálití
 prst, -ti, ž. = jemná ornina, humus
 *prsták, -a, m. = dlouhoprsták (Ner.)
 prstec, -tce, m., zdrob. k prst (šrám.)
 prsten, -u, m. = kovový kroužek na prst (snubní, pečetní...), něco podobného;
prstencovitý [-tě; -tost], -cový = podobný prstenci;
prstenec || -ténec (T. Novák.), -nce, m., vlast. zdrob. k prsten; p. vlasů = kadeř apod.;
prstének (Jungm.), zprav. -týnek, -nku, m., lid. a hovor. = prsten;
prsteníček, -čku, m., zdrob. k -ník, -u, m. = prst, na kterém se nosí prsten;
prsténkovitý || -kový = prstencový;
 *prstenní, příd. k prsten;
prstenovitý [-tě; -tost] = podobný prstenu;
prstenový, příd. k prsten; též = prstenovitý
 prstíček, -čku, m., zdrob. k *prstík*, -u, m., zdrob. k prst
 *prstnatý = mající silné prsty;
prstní = prstový
 prstoklad, -u, m. = kladení prstů při hře na hudeb. nástroje

prstovitý [-tě; -tost] = podobný prstům;
prstový, příd. k prst: -vá metoda (houslová)
prstýnek, v. prsten;
prstýnkář, -e, m. = zloděj prstenů, prstýnků
***pršatý** nos = „do kterého prší“, se špičkou nahoru (hovor.)
***pršek**, -šku, m. = prška (Ner.)
pršeti, -ší, původ. = hustě padat, o listí, o kamení, o peří... (většinou lid. a hovor.), o slzách (šmil.); obruba vlasů -ší na ramena (čech) || nejčast. bezpodmětě prší..., o dešti; slož. dokon. *do-* = dojít, o lhůtě... (šmil.); *na-* (málo, mnoho), o dešti; *roz-* se = dáti se do silného deště; *vy-* se, o spadnutí vši dešťové vody z mraků; přenes. o lhůtě, nájemném = dojít, projít, uplynout; *za-*, prostě dokon... o dešti;
pršívati, opak.
***pršiplášť**, -tě, m. = plášť do deště
pršívati, v. pršeti
prška, ž. = krátký drobný dešť; přenes. p. světla (Čelak., Ner.) = proud; p. listí = padání (Vrchl., Břez.)
***pršlavý** || *-livý* = deštivý
prt, -ti, ž. = pěšinka zvěře, ovčí
prtačina, ž. = ševcovina (hanl.); *-čiti* = ševcovati (t.);
prták || *-lák*, -a, m. = švec (hanl.); *prtati* = spravovat obuv (lid.); p. ševce (tanec) = skákavě tančit (Heyd.);
prtě, -těte, stř. = švíčko; přenes. = malé dítě, prcek
prů- ve slož. průběh, -kaz... má týž význ. jako předpona pro- (prů- z pró-)
průba, v. próba
průběh, -u, m. = probíhání, postup, vývoj (nemoci, pře, války...);
průběžný, o stanici = kudy jen probíhají, kde nezastavují všechny vlaky (Čap.); -né záležitosti = běžné probíhající a projednávané

prubíř, -e, m. = zkoušeč (drahých kovů); *-řský* kámen = zkušební (zastar.)
***průboj**, -e, m. = ražení nových směrů, průkopnictví; *-bojce*, m. = průbojník; *-bojnický* [-cky; -ctví], příd. k *-bojník* [-nice], -a, m. = průbojný člověk;
průbojný [-ně; -nost] = „probíjející“, razící nové směry, myšlenky, průkopnický; -nost střely = schopnost proniknouti čím
***prubovati**, z něm. = zkusiti (lid.)
průčelí, stř. = čelní, přední strana budovy; *-čelní* stěna...
prudce, *prudčeji*, -čí, v. prudký
pruderie «pry-», obyč. «prudéryje», ž., z franc. = nemístná stydlivost; *pruderní* [-ně; -nost] = nemístně stydlivý
***prudina**, m. = prudký člověk (nář.)
pruditi, -dí, -zen(i) = dráždit, jítřit... (lid.); slož. dok. *na-* šmydec kalafunou (Rais) = namažat; *o-*, v. tam
prudký [-dce, -dko; -dkost], 1. = rychlý, -le tekoucí, vanoucí..., silný, -ně působivý... (voda, vítr, bouře, zánět, rána, bolest, světlo...); 2. = náhlý, ukvapený (člověk, povaha); příslov. *-dce* || řidč. *-dko*; *zprudka* = -dce; 2. stup. *prudší* || někdy *-dči* [-dčeji]
***prudní** «pryd-» = pruderní
průdch, -u, m. = dýchací, potní otvor, pór; *průduška*, -šek, ž. = větev průdušnice, broncha; *-duškový* katar, bronchiální; *-dušnice*, ž. = dýchací trubice, trachea
I pruh, -u, m. = pás (látky..., světla)
II pruh, -u, m., z něm. = kýla (lid.)
***pruha**, ž. = I pruh (Němc.)
pruhatice (Jir.) || *-tina*, ž. = pruhovaná látka
průhled, -u, m. = pohled skrze něco, průlína, kterou je viděti skrze něco (lesní p., Sez.); = pohled, vhléd do čeho: p. do díla (Čap.); -dy v sídla pravdy (Čech), v dálku (So.), historické

-dy (Vrchl.); *průhledna*, ž. = okénko ve dveřích (šrám.); *průhledný* [-ně; -nost] = skrze co je vidět; přenes. -ná nářezka... = jasná

průhon, -u, m. = místo, kudy se vyhání dobytek za osadu

pruhovati = dělat pruhy; *pruhovaný* = s pruhy || *-vatý

pruhovitý [-tě; -tost] = podobný pruhu, pruhovaný; -hový, příd. k pruh; = pruhovaný

průchod, -u, m. = projití, místo, kudy lze projít, procházet: p. domem...; dát p. pravdě, citům... = říci, vyslovit, vyjádřit pravdu..., nesmlčet, nepotlačit; zjednati p. právu, spravedlnosti = umožnit, způsobit, aby se provedlo právo...;

průchodící a -*ditý* (zast., Jir.) = průchodní;

průchodisko || -*diště*, stř. = místo průchodu;

průchodní, příd. k průchod = s průchodem (dům); = procházející, určený jinam;

průchodný [-ně; -nost] = průchodní, kterým se může procházet;

průchodový, příd. k průchod

průchozí = průchodní

průjem, -jmu, m. = bĕhavka

průjezd, -u, m. = projetí, -jíždění, místo na projíždění;

průjezdní oblouk...;

průjezdový vlak = který většinou stanicemi jen projíždí, nezastavuje v nich

průkaz, -u, m. = čím něco, se prokazujeme, legitimace, dokument, „papír“, list; *průkazka*, -zek, ž. = legitimace; *průkazní* list... || *průkazný* [-ně; -nost] = prokazující, do-

průklep, -u, m. = na psacím stroji proklepnutá kopie; *průklepový* papír = na průklepy

průkop, -u, m. = prokopání, -pané místo; *průkopnický* [-cky; -ctví], příd. k *průkopník* [-pnice], -a, m., přenes. = kdo razí cestu novým myšlenkám

průlet, -u, m. = proletění: p. tažných ptáků krajinou; = česlo

**průleva*, ž.: dostat -vu, o hněvu = moci propuknout (Tyl)

průlina || **pro-* (Jir), ž. = úzký otvor, štěrblina; *průlinčitý* -*tost*] = mající průlinky, pórovitý, o nádobách;

průlinka, ž., zdrob. k průlina

průliv, -u, m. = mořská úžina

průlom, -u, m. = prolomení bojové řady..., otvor jím vzniklý

průměr, -u, m. = přímka jdoucí středem kruhu a spojující dva body kružnice; = (pro)střední rozsah, stupeň...; vynikati nad p.: *průměrný* [-ně] = (pro)střední výškou, cenou, prospěchem...

průmět, -u, m. = promítnoutí, jím vzniklý obrazec, projekce

průmysl, -u, m., z ruš. = zpracovávání surovin a polotovarů; *průmyslnický*, příd. k *průmyslník*, -a, m. = průmyslový podnikatel;

průmyslovák, -a, m. = žák průmyslové školy (hovor.);

průmyslový (stát...)

průnik, -u, m. = pronikání, volné místo

průpich, -u, m. = propíchnutí

průpis, -u, m. = průklep; -*sní* || -*sový* papír

průplav, -u, m. = umělá vodní cesta, kanál; -*vní*, příd. k tomu

průplet, -u, m. || -*tka*, -tek, ž. = proplétaná ozdoba, giloše; -*ty* pravdy se lží (Vanč.) = spleť

průpověď, -di || řidč. *průpovídka*, -dek, ž. = stručný jaderný výrok, sentence; **průpovědní* básnictví...

průprava, ž. = příprava, předběžné cvičení; -*vný*: -*vná* práce...

průramek, -mku, m. = otvor pro ramena u šatů

průrva, ž. = prorvané místo, rokle;

**průryv*, -u, m. = průrva

průřez, -u, m. = rovinný průsek

Prus [-ska], -a, m., národ. jm.

průsečík, -u, m. = bod průseku dvou čar; *průsečnice*, ž. = přímka, v které se protínají dvě plochy;

průsečný, příd. k průsek: -ná osa

průsek, -seku, m., 1. = prosekaná část lesa; 2. = místo, kde se něco protíná, hlav. plocha s tělesem; *průseková* cesta = průsekem (Vr.)

Prusko, stř. || zastar. pomn. *Prusy*, -s, -sích, země; *pruský* [-sky; -ství], příd. k Prus

průsmyk, -u, m. = hlubší snížení na horského hřbetu

průstřel, -u, m. = prostřelení

průstřih, -u, m. = prostřížení, prostřížený otvor

průsvit, -u, m. = prosvitnutí, -tování, průsvitnost (literár.); *-tavý* = propouštějící světlo (t.);

průsvitka, ž. = vodní znamení;

**průsvitněti*, -nějí = stávat se průsvitný; slož. dokon. *z-* = státi se průsvitný (Martín.);

**-tniti* = dělat průsvitným;

průsvitný = slabě průhledný, diafanní

Prusy, v. Prusko

Průša, m., přijm. z Proch a to z Prokop

prut, -u, m. = slabší uříznutá větev; = násada udice, celé zařízení na chytání ryb; stará dělková míra; podle podoby p. zlata...; = ocas psa a šelem (mysliv.)

průtah, -u, m. = protahování, odklad: p. v jednání...; bez -hu = bez prodlení, hned; = část silnice probíhající obcí

průtažný přízvuk = cirkumflex

prutnatý = s hojnými pruty (Holeč.)

průtok, -u, m. = protékání

prutoví, stř. hromad. = pruty, proutí;

prutovitý [-tě; -tost] = podobný prutu;

prutový: -vé zlato = v prutech

průtrž, -e, ž. = protržení: p. mračen, vodní p.; = kýla

průvan, -u, m. = proudění vzduchu v místnosti otevřené na dvou stranách

průvlek, -u, m. = provlečení (tělocvič.)

průvod, -u, m., souvisí s (do)provoditi, 1. = družina doprovázející význačnou osobu, stráž vedoucí provinilce..., eskorta, doprovod; = proud manifestantů, lidí jdoucích na slavnost...; sr. procesí; 2. = hudeb. doprovod; *průvodce* [-dkyně], m. = kdo provází; = kniha popisující město...; *průvodčí*, -ího, m.: -čí vlaku..., konduktér; *průvodka*, ž. = průvodní lístek poštov.; *průvodní* || *-vodný*: -ní řízení (u soudu) = důkazné; -ní list, glejt; -dní, -ný jev = ne podstatný, vedlejší, provázející něco; *-vodný* = průkazný (šafař.)

průvoz, -u, m. = provázení zboží skrze cizí stát, transit; *průvozní* zboží neboli *-znina*, ž.; *průvozný* obchod

průzev, -zvu, m. = hiát

průzkum, v. prozkum; *průzkumný* = sloužící průzkumu

průzor, -u, m., 1. = průhled, stěr-bina, kterou je vidět (liter.); 2. = hledítko, dioptr

průzračný [-ně; -nost] = průhledný; je *-no* = jasno (Baar); přenes. = zřejmý, jasný

***průžec**, -žce, m., zdrob. k pruh = proužek (zast.); = guma

***průžidlo**, -del, stř. = vzpruha

průžina, ž. = pružné péro ve stroji..., vzpruha; zdrob. *-nka*, *-nek*, ž.; přenes. = pružná noha (Čap.)

průžiti = činit pružným: noha se -ží (Ner.); zprav. slož. dokon. *vy-* = spojit pružinami; *vz-*, přenes. = osvěžit, občerstvit; *vz-* se = osvěžiti se..., *vzchopit*; nedokon. *vzpružovati*

***pružnatý** = pružný (Koll.);

pružněti, -nějí = stávat se pružný; slož. dok. *z-*;

pružný [-ně; -nost] = vracející se po povolení tlaku do původní polohy, elastický (prut, koule, péro...); p. krok, -ná chůze = svižný; p. člověk = mrštný, přenes. = duševně čilý, přizpůsobivý, ne zkostnatělý

-pružovati, v. pružiti

prv(e) || (zastar.) *prvé*, příslov. = dříve, v dřívějších dobách; *nejprve*, v. tam

prvek, -vku, m. = chemicky nejednodušší hmota; přenes. = složka, součástka

***prvenec**, -nce, m. = prvorozený syn (zastar.)

prve než, čas. spojka = dříve než

prvenství, stř. = první místo co do výkonnosti, významu, časové posloupnosti, priorita

prvěnec, -nce, m. = prvenec

***prvina**, ž. = prvotina, první provedení

první [-ně] = řad. čísl. k jeden; = přední, nejlepší (žák, jakost...); -ně, obyč. po *prvé*, po *první*

prvníčka, -ček, ž. = žena po *prvé* rodiči, samice po *prvé* vrhající mláďata; = jednička, známka (Ner.)

prvníkrát (lid.) || *po prvníkrát* (Ner.) = po *prvé*

prvo-, kmen k *prvý* = první, původní, ve slož.: *-apoštol* (Suš.); *-bydlitel* || *-bytel* = praobyvatel (Palac., šafař.); *-bytný* = původní (Palac.); *-bytný*, pospolný řád společenský = nejstarší útvar lidské společnosti; *-číslo* = které není dělitelné celým číslem beze zbytku; *-hory*, ž. pomn., geologické období

prvok, -a, m. = jednobuněčný živočich

prvo-křesťanský (Vlč.); *-mučedník* = jeden z prvních mučedníků; *-pis* = původní znění, originál; *-počáteční* || *-ný*, příd. k *-počátek* = první počátek; *-rozenátko*, -tek, stř., zdrob. k *prvorozeně*;

-rozenec, -nce, m. || *-rozeně*, -něte, stř. = prvorozené dítě; *-rozenství*, stř. = to, že je někdo *-rozený*; *-rozený* = narozený první v rodině; **-řadý* = přední, hlavní, znamenitý; *-senka*, -nek, ž. = petrklíč; **-spí*, stř. = první spánek (Jir., stč.)

***prvota** (Jungm.) || zprav. *-tina*, ž. = první dílo básnic., vědec. ap.; kněžské -ny = primice

prvotisk, -u, m. = první, nejstarší tisk (do r. 1500), inkunábule

prvotní || řidč. *-ný* [-ně] = původní

prvo-třídní, podle něm., lépe dokonalejší, nejlepší, vynikající; *-uka*, ž. = základní učivo školní; *-výroba*, ž. = výroba materiálu a surovin pro spotřební průmysl

prvý = první (kniž.); zprav. jen po *prvé*, v. tam; **prvýkrát* = po *prvé* (Koll.); v. zprvu

prý, z praví, příslov. označující cizí, nejisté tvrzení: stalo *prý* se velké neštěstí || *n e č e s*. mělo se stát

prýč, příslov. = na jiném místě, na jiné místo, někde jinde: být p. = nebýti zde, přítomen, zmizet; jít, poslat koho... p. = odejít, vzdálit se, poslat na jiné místo; býti z čeho *prýč* (lid. a hovor.) = rozrušen, dojat...; hrát o všechno p. = usilovně, jen což (t.); ruce *prýč!* = nevměšovat se!

prýčka, v. bryčka

***prýčna**, ž., z něm. = lože z prken

prým, -u, m. || **prýma*, ž. || obyč. *prýmek*, -mku, m., z něm. = úzká lemovka; *prýmka*, -mek, ž., zdrob. k *prýma*; *prýmkář* [-řka], -e, m. = výrobce, prodáváč *prýmků*; *prýmkovati* co = lemovat

prýsila, ž. = pryzila

***prysk**, -u, m. = prýsknutí, výbuch

prýskati, souvisí s *prýstiti* (kniž.) = stříkat, o pění (čelak.); = sršet, o jiskrách (Klost.);

slož. dok. o- = opadat; *oprýskaný*: -ná zeď || -skalý (Č.-Chod); *od-* = odpadat, o omítcce...; *roz-* = rozpukat; *rozprýskaný*: -né rty, ruce;
prýsknouti, -skl, -sknuv, -sknut(i), dokon.; slož. dokon. *od-* = zmizet (vulg.); *roz-* se, o klíčích (Čech) = rozpadnouti se; o ústech (šrám.) = roztáhnouti se; *v-*: slza do oka mi vpryskla (Ner.);
slož. nedokon. *odprýskovati*; *roz-* = rozstříkovat (Jungm.);
prýskávati, opakov.; slož. nedok. o-...
pryskýř, -e, m. = puchýř;
pryskyřice, ž., rostlinný výměsek; -řičný, příd. k tomu;
pryskýřník, -u, m., rostl.
prýsec, -šce, m., rostl.
***prýštěti**, o d c h. m. prýštiti
***prýštidlo**, -del, stř. = pramen (obroz.); = prostředek na vzbuzení pryskýřů (Trýb)
prýštiti, -tí = vytékat, o vodě ze skály...; přenes. o síle, nedůvěře... = pramenit; slož. dokon. *vy-*; slož. nedokon. *vyprýškovati* se (Suš.);
prýštívati, opakov.;
prýštivý [-vě; -vost] = prýštící
prýt, -u, m., 1. = výhonek; 2. v. prejt
pryzila, -zule, ž., cizokrajné barevné dřevo; -lový, příd. k tomu
pryž, -e, m. = kaučuk, guma;
**-žec*, -žce, m. = guma;
pryžovati = gumovat;
pryžovina, ž. = pryžová hmota;
pryžový, příd. k pryž
prznitel, -e, m. = kdo przní;
przniti, -zněn(i) = kazit (řeč...); = pohlavně zneužívat; slož. dokon. z-
práci (zast.) || *přa-* věta, význam... = vyjadřující přání
přádati, opět. k přísti (říd.); obyč. slož. nedok. *do-*, o-... k dok. *do-* přísti, opřísti...; s- sny; u- aven-tury (So.); *za-* hovor;
přádávati opak.

přádelna, -len, ž. = továrna na předení; *-delní*, příd. k přádlu; *-delnický* [-ctví], příd. k přádelník; = přádelní; *-delník* [-delnice], -a, m. = přádlák, majitel přádelny

přádenko || *-dýnko*, stř., zdrob. k *přadeno* || *pře-*, stř. = svítek příze

přádky, -dek, ž. pomn. = přástky; *přádlácký* [-ctví], příd. k *přádlák* [-lačka], -a, m. = dělník v přádelně;

přadlena, ž. = předoucí žena;

přádlo, stř. = předení (Erb., Ra.); = přástva

***přádník** [-nice], -a, m. = přádlák

přadný = co lze přísti

přadýnko, v. přádenko

-přahati, slož. nedok. *od-* tahouna (od vozu) || *vy-* = odstraňovati zapřažení; *pře-* = za- do jiného vozu; s- = spojovati dva tahouny; *za-* = připojovat k vozu pro tah;

-přáhnouti, -hl, -hnuv, -hnut(i)

|| *-přážen(i)*, slož. dokon. *na-* ruku = vztáhnout k ráně...; *od-* spřežení; *roz-* se k ráně...; s- = spojití dva tahouny; s- se, o li-dech = spojití se k společné práci, hlavně nekalé; v. spřežení; *vy-* tahouny; podmětové *vy-* = přestat pracovat... (lid. a hovor.); *za-*, prostě dokon.;

-přahovati, slož. nedokon. *na-*...

přání, stř., v. přáti, 1. = vědomé úsilí o něco, žádost, touha... (mé p., mít p. ap.); 2. = projev přiznání, přátelství někomu, vůle, aby se mu dobře vedlo: p. k svátku...

přást, -u, m. = kotouč na navíjení nití; *přástevnice*, ž. = žena chodící na přástky; *přástevnický* [-ctví], příd. k *přástevník* -a, m. = kdo přede; motýl;

přástky, -tek, ž. pomn. = hromadné předení v domácnosti;

přástva, ž. || pomn. *-stvy* = přástky; *přástva* = předivové vlákno;

přástvo, stř. = předivo, příze

přáteliti (Pujm.) || zprav. p. se s kým = býti s ním v přátelském poměru; slož. dokon. s-se = státi se jeho přítelem; *zne-* si koho, *zne-* se s kým = učiniti si jej nepřítelem, dostati se s ním do nepřátelského poměru;

přátelivati se, opakov.

přátelský [-sky; -ství], příd. k přítel (poměr, svazek, oběd, pozdrav, služba...); -sky, *po přátelsku*; -ství = přátelský poměr; *přátelstvo*, stř. hromad. = přátelé

přáti, přejí, přej, přej, -jíc, přáv, přál, přán(í), v. tam: p. komu = být mu přízniv, vyhovovat mu ve všem, být k němu štědrý; p. si = dobře jíst, pít..., „míti se rád“; p. komu čeho (zastar.) || obyč. co (zdraví..., dobrý den...) = chtít, aby byl zdrav...;

p. si co = mít touhu po tom, vědomě o to usilovat;

co si přejete...? (otázka prodáváče) = co byste rád [koupil...]?;

p. komu k svátku...; sr. nos; nepřej(te) si mne... [poznati]! = nezahrávej si se mnou (lid. a hovor.);

slož. dokon. *do-* komu čeho || co = vyhovět mu v tom, nepřekazit mu to; *na-* si toho (mnoho); *po-* komu k svátku = pográtulovat; *po-* si = dobře se pomět; *přávatí*, opakov.; slož. nedokon. *do-*, *po-* si

přazka || *přez-*, ž. (souvisící s přahati) = předmět na spínání

pře, ž. = spor

I **pře-** ve jmenných (příd. i podst.) slož. s význ. zesilovacím: přeskoda = velká škoda...; přecitlivělý... = příliš citlivý

II **pře-**, sloves. předpona znamená 1. pohyb přes něco: přejít, -skočit...; 2. = od začátku do konce, všechno, celé: přechíst, -trpět; 3. = znovu, lépe, jinak: přepočítati co po kom, -dělat, -rovnat, -šít...; 4. = přes míru: přejísti se, -pracovat...; -chváliti koho; omyl: přepočítati se, -dat,

-řeknouti; překonání: překřičet koho...; úplnost: přelomit...

přebalovati, v. baliti

přebarvovati, v. barviti

přebásnitel || -sňovatel [-lka], -e, m. = kdo přebásní, přebásňuje

přeběda, citosl., stupňované běda

***přeběhlec** [-lice], -hlce, m. = přeběhlík;

přeběhlický [-ctví], příd. k

přeběhlík, -a, m. = kdo přeběhne k nepříteli, k jiné straně...;

přeběhnouti, v. běhnouti

přebídný = velmi bídný

přebíhati, v. -bíhati; *přebíhavý* = přebíhající

přebíjeti, v. bijeti

přebíрати, v. -bíрати

přebohatý = velmi bohatý

přebolený [-ně; -nost] = přestavši bolet, rmoutit; nésti vdověctví

-ně (šrám.) = bez pocitu bolesti

přebor, -u, m. = sportovní zápas o mistrovství; *přebornický* [-ctví],

příd. k *přeborník* [-nice], -a, m.

= sportovní mistr

přebože (v písních), zesíl. bože

přebřídati, v. břísti

přebušovati, v. broustiti

***přebudovatel** [-lka], -e, m. = kdo přebuduje

přebujelý = příliš bujný (kníž.)

***přebyt**, -u, m. = přebytek, pobyt;

přebytečný [-ně] = přebývající;

přebytek, -tku, m. = co přebude,

přebývá

přebýti, -budu (jako býti), 1. = přetrvat: světa nepřebudem (píseň); 2. = zůstat nad počet, zbýt;

sr. přebytek; *přebývati*, nedo-

kon., 1. = bydlet, zdržovat se;

sr. přibýtek; 2. = zbývat

přec (kníž.) || *přece* || (lid. -ci), příslov. z před se (= před sebe);

1. = přesto, přes něčí tvrzení,

očekávání, přes různé okolnosti,

nicméně: nechtěl přijít, ale p.

přišel; doma je p. nejlépe; 2. =

no tak (s citosloveč. význ.): jdi

už p.!

přecenný = velmi cenný (Ner.)

přeceňovati, v. ceniti

přecitlivělec, -lce, m. = přecitlivělý člověk (Zápot.);
přecitlivělý [-vě; -vost] = příliš citlivý

přečasto = velmi často

přečerpací = na přečerpávání

přečetný = velmi četný

přečin, -u, m., druh trestného činu
přečítati, v. čísti; -čkatí, v. čekatí;
 -čnívati, v. čnítí; -čuhovati, v. čouhati

před(e), předl. se 4. p. (kam?) a 7. (kde?); místně = ke komu, do blízkosti... || u koho, v blízkosti...: předstoupit před koho, jít před soud... || stát před kým, před domem...; před (mýma)... očima = v mé blízkosti, že jsem to viděl; před lidmi co říci... = v jejich přítomnosti; skrývati co před kým = v jeho přítomnosti, aby to neviděl; chrániti se před kým, čím = koho, čeho (vlast. od koho, vyhýbati se mu); před kým přijít... = dříve než on (časově); před rokem... se to stalo = je tomu rok, co se to stalo; před nedělí... nepřijdu = dříve než v neděli; míti co před sebou, v. míti 7

před(e)-, 1. sloves. předpona, často s týmž významem jako předl.: předložit, -stoupit, -vést...; **předběhnout** = během se dostat před koho, předstihnout, -honit...; = napřed: předpovědět;

2. ve slož. předčasný, předválečný..., vzniklých z předlož. výrazů před časem, před válkou...

předací, s p r á v. odevzdací

předák [*-dačka], -a, m. = přední, první muž, dělník..., vůdce; = předlák (ojediň.)

předaleký = velmi daleký

předávati, 1. = přádávati (ojediň.); 2. v. dávati

předběhnouti, v. běhnouti

předběžný [-ně; -nost] = přípravný, zatímni

předbíhati, v. -bíhati;

předbíhavý [-vě; -vost] = předbíhající

předbojnický [-cky; -ctví], příd. k *předbojník*, -a, m. = přední bojovník, průkopník (kniž.)

***předbojovník**, -a, m. = dřívější bojovník (Praž.)

***předbouřkový** (Čap., Mach., Vr.) || -*bouřný* (Majer.) = nastalý... před bouřkou

předbřeznový = nastalý... před březnem; často = před březnovou revolucí 1848

předčasný [-ně; -nost] = nastalý před (vhodným) časem, dříve než obvykle, než jsme čekali (zpráva, rozhodnutí, smrt); -né splnění pětiletky = před stanoveným časem; -ný děj = nastalý před jiným (mluvnic.)

předčítatel [-lka], -e, m. = kdo předčítá; -*telský* [-ství], příd. k tomu

předčítati koho čím, v čem = předstihovat, vynikat; -*človati*, opak.

***předden**, přededne, m. = předední 2.; **předdenní*, příd. k tomu
předdveří, stř. = místo přede dveřmi (Vr.)

předdvoří, stř. = místo před vlastním dvorem

přede, v. před(e)

předední, 1. příd. k předden, předední; 2. stř. = doba přede dnem, než nastane den

předehra, ž. = co se hrá před vlastní hudeb. skladbou, před dramatem; přenes. = co předchází před událostí...; hovor. = úvod řeči...

předehřívati, v. hřívati

***předechvíle**, ž. = doba před chvílí: do -le (Sum.)

předek, -dku, m. = přední část, strana (vozu, těla...); = přednost (zastar.); předkem, v. předem; p., -dka, m. = příslušník rodiny, rodu, národa v minulosti

předem (lid. *předkem*), příslov. = přední stranou, vchodem, zpredu; = napřed (co poznamenat, objednat...); = především (Havlíč.); o d c h y l. m. předně, za první

předeň = před něj (zastar.)
předen(i), v. přísti
předeno, v. přadeno
předesílati, v. sílati; **-slati**, v. sláti
předešlý [-le] = předcházející, dřívější, minulý (týden, řečník...)
předevčerek, -rka, m. = předvčerejší den, předvčerejšek; příslov. *před(e)včírem* = před včerejškem
především, příslov. z přede vším [jiným, ostatním] = předně, nejdříve, nejprve (něco připomenouti); = nejprve, hlavně (starati se o sebe)
předěl, -u, m. = rozhraní (kde se něco rozděluje); p. vod, vodní = rozvodí; slovní p.
předělavatel [-lka], -e, m. = kdo předělává: p. přírody (Mál.); *předělávka*, -vek, ž. = předělávání
předělití, v. dělití
***předglobální** = před zavedením globální metody; slabikář z -ních časů (Pujm.)
předháněti, v. háněti
předhazovati, v. házeti
předhistorický = předdějinný, předvěký;
-storie, ž.: -storie románu (Sez.) = co předcházelo
předhoří, stř. = nižší a vedlejší části pohoří
předhradí, stř. = místo, ves před hradem
předhusitský = jsoucí..., v době před husitstvím
***předhůzka**, ž. = výčitka, výtká
předcházející = předešlý; **-zeti**, v. choditi;
předchozí = předcházející (kniž.)
předchůdce [-dkyně], m. = kdo byl, působil... před někým, před čím: p. v úřadě, můj p. ...
předchvíle, ž. = chvíle krátce předtím; ***-chvilný**, příd. k tomu
předimensováný, v. dimense
předivo, stř. = z čeho, co se přede, přádlo
předivý, 1. = velmi divý (sr. překrásný...); 2. = hodící se k předení

předjarní, příd. k *předjaří*, stř. = podjaří
***předjatý** = předpojatý
předjimatel [-lka], -e, m. = kdo něco předjímá;
předjímati, v. jímati; **-jímavý** [-vě; -vost] = předjímající;
-jímka, ž. = předjímání
předjížděti, v. -jížděti;
předjížďka, -děk, ž. = předjíždění
předkem, v. předem
předkládati, v. klásti
předkláněti, v. kloniti
předklon, -u m. = předklonění, ohnutí trupu do vodorovné polohy (tělocvič.); *předklonka*, -nek, ž. = předklonné slovo;
předklonný [-nnost]: -nná poloha (t.); -nné slovo = předklánějící se přízvukově (mluvnic.)
předkrm, -u, m. = pokrm před hlavním jídlem
předkřesťanský = před vznikem křesťanství: -ská doba
předkupní právo = p. koupiti zpět prodanou věc před jinými
***předkyně**, ž. protějšek k přede
Předlitavsko, stř. = Cislajtanie
předloha, ž., 1. = vzor; 2. = co se předkládá k projednání..., osnova
předloktí, stř. = část paže mezi loktem a rukou
předloni, příslov. = o rok dříve než loni; příd. *předloňský*; *do, od předloňska*
předlouhý = velmi dlouhý
předložka, -žek, ž., 1. = co se dává před něco, k něčemu (koberce k posteli, kovový táč ke kamnům apod.); 2. část řeči;
předložkový pád, význam, příd. k předložka 2.
předmanželský = v době před manželstvím
předměstí, stř. = okrajová část města; **-městský**, příd. k tomu
předmět, -u, m., 1. = součást hmotného bytí, světa, co slouží k nějaké životní potřebě, nositel vlastností; 2. = to, čeho se týče, k čemu směřuje naše činnost...,

s čím se obíráme: p. hovoru, jednání, schůze, básnic. díla...; vyučovací -ty; pracovní p. = to, čeho se týče práce, výrobní činnost; p. myšlení = to, čeho se týče lidské myšlení a jeho vyjádření v jazykové podobě; 3. v mluvň. = ta část věty, na kterou přechází slovesný děj (čtu knihu, píše dopis...); *předmětnice*, ž. = objektiv; *předmětný*: -né studium... = s. předmětu práce, básně... (kniž.); -ná věc = věc, o kterou jde, která je předmětem jednání (úřed.); -ný význam, -ná věta || část. *předmětový* = vyjadřující předmět (mluvnic.)

předminulý děj = minulý před jiným minulým; p. čas, plusquamperfektum (mluvn.)

předmluva, ž. = úvodní poznámky ke spisu o jeho vzniku, obsahu...

předmostí, stř. = místo před mostem

přednášeč [-čka] || odch. -ná-, -e, m. = kdo přednáší; -nášeti, v. nositi; -náška, -šek, ž. = přednášení, poučná, odborná řeč; sr. lekce; -náškový sál...

přednes, -u, m. = způsob přednesení slovesného, zpěvního díla; -sový pokyn

předně, -nější, v. přední

přední [-ně] = jsoucí vpředu, zpředu, z předku (budova, místnost, místo, voj. maso...); = jsoucí v popředí (občan, básník...); -ně, při výčtu = za první; = především; 2. stup. *přednější* [-něji];

přednice, ž. = přední část šatu, prádla, vozové korby

přednost, -i, ž.: -nost osoby, věci... před jinou = to, čím vyniká nad jinou; dát komu -nost před jiným = pokládat jej za schopnějšího, jeho volit, ustanovit..., nikoli jiného; = nechati sednout..., připustit... před jiným; ženy mají -nost před muži

= mohou si sednout... nejprve ony; dávat, dát -nost autu před vlakem... = jet raději autem než vlakem;

přednosta [-stka], m. = představený úřadu...; -nostenský příplatek...; -nostenství, stř. = přednostenská funkce, -ský úřad; *přednostní* [-ně], příd. k přednost: p. právo; -ně zásobovat... = tak, že dáváme přednost; *přednostovati* = být přednostou (hovor., Herrm.)

přednožit = zdvihnout napjatou nohu do vodorovné polohy; -žovati, nedok.

přednostka, ž., zdrob. k přednost

***předobraz**, -u, m. = předobrazení, náznak, symbol (Nez.);

-braziti, v. obraziti;

předobrazný = předobrazující (Suš.);

předobrazovati, v. obraziti

předobry = velmi dobrý

předokenní = jsoucí před oknem, před okny;

předokní, stř. = místo před oknem, před okny

předopatrový, příd. k přední patro

předovka, -vek, ž. = ručnice nabíjená zpředu

předpažití, v. II -pažiti

předpeklí, stř. = místo před peklelem, limbus

předpis, -u, m. = předepsání (daní), co je předepsáno, ustanovení, předloha, vzor (ke psaní), recept; -sovati, v. psáti

předplacení, stř. = zaplacení napřed časopisu..., abonnement; divadelní kus v p. || mimo p.; -pláceti, v. platiti

***předplatek**, -tku, m. = předplatné (Ner.);

-platitel [-lka], -e, m. = kdo předplatí, abonent; -platitelský, příd. k tomu;

-platně, -ho, stř. = částka, kterou se co předplácí; -platní lístek

předpojatý [-tě; -tost] = zaujatý (proti komu, čemu)

předpoklad, -u, m. = co předpokládáme (v. klásti); s tím -dem, za toho -du, že... = předpokládaje...; = co musí předcházet před něčím, příprava (k práci), vhodné podmínky, prostředí...; -*kládati*, v. klásti

***předpokoj**, -e, m., podle něm. = předsín

***předpoledne**, stř. = doba před polednem; -*dní*, 1. příd. k tomu; 2. stř. = předpoledne (říd.)

předpolí, stř. = místo před váleč. polem

předpona, ž. = předložka, jí podobné slovo u složených sloves (zaplatit, roz-drtit...)

předporada, ž. = přípravná porada
předposlední [-*ně*] = jsoucí před někým, něčím posledním

předpostí, stř. = doba tří neděl před velikonoč. postem

předpotopní [-*ně*; -*nost*] = před potopou; přenes. = starodávňý, zastaralý

předpouštět, v. pouštět

předpověď, -di, -dem, -dech, -dmi, ž. = předpovědění; -*pověděti*, -*povídati*, v. pověděti, povídati

předprodej, -e, m. = prodej (lístků) před představením...

předprseň, -sně, ž., vlast. = co je před prsy, t. j. stěna pod oknem, přední stěna lóže, zákopu, podprseň, parapet; -*prsník*, -u, m. = řemen vpředu na chomoutě

předpředešlý [-*le*] = dřívější než předešlý, předminulý

***předpředvíreč**, -rka, m. (Ner.) = třetí den před dneškem

předpřevratový = nastalý... před převratem

předpůdí, stř. = místo před půdou

předpůlnoční = před půlnocí

předrahý = velmi drahý

předrážděný [-*ně*; -*nost*] = příliš podrážděný

předrážeti, v. rážeti;

předrážka, -žek, ž. = nota před taktem, předtaktí, anakruse; = část titulu, JUDr. ap. (Arb.); = hláška vzniklá před jinou (mluv-

nic.), prothese; *předrážkový*, příd. k tomu

předražovati, v. dražiti

předrevoluční = před revolucí

předržovati, v. držeti

předřečený, -čník, *lépe* svrchu řečený, předešlý řečník

předříkavač || *-*říkač* (Čech), -e, m. = kdo předříkává; v. říkati

***předřímk**, ž. = první spánek (Baar)

předsádka || -*sázka*, ž. = (pestrý) list za vazbou knihy, přideščí

***předsál**, -u, m. || obyč. -*sál*, stř. = místo před sálem

předsazovati, v. sázeti

předseda [-*dkyně*, *-*dka* (ojediň.)], m. = kdo předsedá; -*dnický* stůl; -*ká* hodnost neboli -*dnictví*, stř.; -*dnictvo*, stř. = předseda, místo- a několik dalších členů vlády, organizace, instituce, stolicích v čele

předsevzetí, stř. = co jsme si předsevzali, rozhodnutí, úmysl; -*vzítí*, v. vzítí

předsín, -ně, ž. = místnost před bytem; zdrob. -*stíška*, -něk, ž.

předskakovati, v. skákati

***předskok**, -u, m., podle něm. m. náskok, výhoda

předsmrtní || čast. -*ný* = před smrtí

předsouvat, v. sunouti

***představ**, -u, m. = představenstvo obce (mor., Mrštík); **p.*, -a, m. = starosta (t.)

představa, ž. = obraz předmětu nebo jevu v mysli, smysly v daném okamžiku nevnímaného

představená, ž. = žena stojící v čele něčeho, někomu nadřizená: -*ná* kláštera...;

představení, stř., k představití;

= sehrání kusu v divadle, hra;

k představití se (komu...);

-*venstvo*, stř. hromad. = před-

stavení, výkonný orgán obce...

předsednictvo;

-*vený*, -ného, m. = muž stojící

v čele něčeho, nadřizená osoba,

starosta obce

představitel [-lka], -e, m. = zastupce něčeho, hlavní osoba (p. státu), kdo hraje divadelní úlohu; -viti, v. staviti;
představivý [-vost] = schopný si představit, představovat
představovací činnost = tvoření představ; -vatí, v. stavovati
představový, příd. k představa: -vá oblast
***předstěna**, ž. = zástěna, plenta; -nka, -nek, ž., zdrob. k tomu
předstih, -u, m. = předstižení (Zey.); -hovati, v. stihati
předstíratí, v. stříti; **předstíravý** [-vě; -vost] = předstírající;
***předstírka**, -rek, ž. = předstírání
předstojný, v. prestata
***předstup**, -u, m. = předstoupení; = přednost při vstupu; ***-stupek**, -pku, m. = schod přede dveřmi, práh (Č.-Chod); -stupovati, v. stoupiti
***předsudba**, -deb, ž. = osud (Ner.)
předsudečný, příd. k předsudek: p. odpor (Sez.) = plynoucí z předsudku;
předsudek, -dku, m. = zakořeněné a citově zabarvené nesprávné mínění, zásada
předsunovati, v. sunouti
předsuvka, -vek, ž. = předpona (Jungm.)
***předsvit**, -u, m. = záblesk (Čech)
předškolní věk = před docházkou do školy
předtaktí, stř. = předrážka
předtanečník [-čnice], -a, m. = kdo zahajuje tanec
předtatranský = před Tatrami
předtím, příslov. = před tou dobou, dříve
předtisk, -u, m. = předtištění k vyšívání; -skovati, v. tisknouti
předtřídní lidská společnost = před vznikem společenských tříd (v prvobytném pospolném řádu)
předtucha, ž. || ***-tušení**, stř. (Mácha) = tušení předem
předúnorový = nastalý, byvší... před únorem (v r. 1948): p. člen strany, -vé poměry

předurčovati, v. určovati
předváděti, v. voditi
předválečný = před (světovou) válkou (stav, výroba...)
předvánoční = před vánocemi (doba...)
předvčerejšek, -ška, m. = předvčerejší den, předečirek; -rejší = druhý před dnešním (den), co bylo... den před včerejškem
předvčírem, příslov. = předečírem
předvečer, -a, m. = večer před následujícím významným dnem; -černí, příd. k tomu
***předvečeří**, stř. = doba před večerem, podvečer (Ra.)
předvelikonoční týden... = před velikonočními
předvěký = předhistorický
předvěsný zámek = visící přede dveřmi
předvěti, stř. = 1. část souvětí
předvídati, v. věděti; -vídavý [-vě; -vost] = umějící předvídat
předvoj, -e, m. = přední voj
předvojenský: -ká výchova = před nastoupením vojen. služby
předvolání, v. volati
předvolební = před volbami
předvýchova, ž. = přípravná výchova
předvzdělání, stř., l é p e předběžné vzdělání
***předvzor**, -u, m. = minulý, starší, prvotní vzor (Praž.)
předznačiti, -čovati, v. značiti
***předznamenání**, stř. = naznačení, náznak něčeho pozdějšího (Mah.)
předzpěv, -u, m. = úvod ke zpěvu, k básni; -zpěvák, -a, m. = kdo předzpěvuje (v kostele...); -zpěvovati, v. zpívat
předzvěst, -i, ž. = znamení, známka toho, co nastane, druh železnič. návěstí
***předzvídavý** = předvídavý
přeháněti, v. háněti; -háňka, -něk, ž. = dešť, který se brzo přežene; přenes. -háňka v domácnosti... = chvilkové nedorozumění ap.; -háňkové mlkování (šimáč.) = chvilkové

přehazovati, v. házeti

přehláska, ž. = přehlasování, změna samohlásky a v ě, e...

přehled, -u, m., 1. = stručné shrnutí (událostí...); 2. (míti) p. o čem (lid. přes co) = vědět, co se děje...; mít p. v knize... = vyznati se v ní;

přehlédnouti, v. hlédnouti;

přehledný [-ně; -nost] = co lze snadno, dobře přehlédnouti, v čem se lze dobře vyznati; = podávající přehled 1. (-né dějiny...)

přehlídka, ž. = přehlížení, prohlídka

přehlížeti, v. -hlížeti; -hlížitel [-lka], -e, m. = kdo přehlíží

přehlučiti, -čovati, v. hlučiti

přehlušiti, -šovati, v. hlušiti

přehmat, -u, m. = hrubé nedopatření, -bá nesprávnost

přehnaný [-ně; -nost] = přepjatý, upřílišený

přehodnocovatel, -e, m. = kdo přehodnocuje; -vati, v. hodnotiti

přehojný, -hořký = velmi hojný, hořký

přehoušel, -šle || *přehoušle*, ž. || -šl, stř. = co se vejde do obou hrstí

přehoz, -u, m. = šátek... na přehození přes něco

přehrabovati, v. hrabati

přehrada, ž. = čím je něco přehrazeno, hráz; přenes. společenské -dy; -dní zeď = z. jako přehrada (Humber.)

přehrazen(i), -zovati, v. hraditi

přehrnovací = na přehrnování; -vati, v. hrnouti

přehrozný = velmi hrozný

přehršle, ž. || -hršl, stř. = přehoušel

přehryzovati, v. hryznouti

přehřívati, v. hřívati

***přehudovati**, souvisí s hudati, housti = „přehrávat“, o ptáku (Jir.)

přehupovati, v. houpnouti

přehyb, -u, m. = přehnutí

přecházeti, v. -cházeti;

***přecházka**, -zek, ž. = přecházení, místo na přecházení

přechlazovati, v. chladiti

přechod, -u, m., 1. = přejití (přes řeku, z tepla do studena...); 2. = místo přechodu; *přechodní* stanice; -dník, -u, m., 1. = svrchník pro přechodní dobu (žertov. hovor.); 2. slovesný tvar (volav, -vši...); -dníková vazba; *přechodný* [-ně; -nost] = dočasný; -né sloveso = pojící se se 4. p.

přechovavaš [-ška], -e, m. = kdo přechovává kradené zboží, zloděje...; -šský [-čství], příd. k tomu

přechovavatel, -vdatel [-lka], -e, m. = kdo někoho, něco přechovává; *přechovávati*, v. chovati

přechvalovati, v. chváliti

***přechvat**, -u, m. = přílišný chvat; = přehmat, ukvapení;

***přechvatný** = ukvapený

přechýliti, -chyl = nachýlit, naklonit přes něco;

přechýlný = co je schopno přechýlení, co se přechyluje;

přechylovati jména = tvořiti ze stejného základu muž. a žen. dvojici (učitel-učitelka)...; jména se přechylují; p. co = překlánět

přejeden(ý), v. jísti

***přejemnělý** = příliš zjemnělý

přejetí, stř., 1. k přejetí, 2. k přejmouti (v. jmouti)

přejezd, -u, m. = místo, kde se přejíždí dráha...; *přejezdní* || -dný, příd. k tomu

přející, v. přát; zpřídav. p. = nezávistivý, přejný || *přejícný* [-ně; -cnost] || (lid. a hovor.) -čný

přejímací stanice... = na přejímání; p. cena = za kterou se přejímá; -jímatel, -e, m. = kdo přejímá; -jímati, v. jímati

***přejímka**, -mek, ž. = přejetí, převzetí

přejížděti, v. -jížděti

přejinačiti, -čovati, v. jinačiti

***přejný** = přející (Koll., So.)

překapovati, v. kapat

***překazovati**, nedokon. k překaziti (Ner.)

překážeti, -žejí, nedok. k překaziti
= vadit, znemožňovat, mařit něčí
činnost; nechceš-li pomáhati,
aspoň nepřekážej (přísl.); to mi
nepřekáží; pře- někomu v práci,
v studiu

překážka, -žek, ž. = co překáží,
vadí, závada; -žkář, -e, m. =
závodník přes překážky; -žkový
běh = s překážkami

překlad, -u, m. = přeložení z jed-
noho jazyka do druhého; *překlá-
dací* stanice = kde se překládá
zboží; -kladáč [-čka], -e, m. =
kdo překládá zboží || -kladatel
[-lka], -e, m. = kdo překládá
z cizích jazyků; -kladatelský
[-ství], příd. k tomu;

-kladati, v. klásti;

překladiště, stř. = místo na pře-
kládání, rampa, nádraží, přístav;
překládka, -dek, ž. = překládání,
překladiště;

překladový: -vá literatura

překláněti, v. kloniti

překlápěci = na překlápění;

překlápěti, v. klopiti; *překlapovati*
= překlápěti

překlenovati, v. klenouti

***překlínati** = překlenovati (Nov.)

překocovati, v. kotiti

překonáný, v. konati = zastaralý:
-né stanovisko

***překonávavý** || *-navý [-vě; -vost]
= překonávající, přesvědčivý, ví-
tězský

překot, -u, m. = překocení (tělo-
cvič.); = chvat: p. práce (Č.-
Chod); nejčast. ve rčení o p. co
dělat... = o závod, chvatně;
překotný [-ně; -nost] = chvatný
(práce), přílišný (spěch)

překouvat, v. kouti

překračovati, v. kráčet

překrajovati, v. krájet

překrásný = velmi krásný

překraťounký [-nce] = velmi krát-
ký (Ner.)

překreslovati, v. kresliti

překrmovati, v. krmiti

***překročovati** = překračovati

překrok, -u, m. = krok křížem
(Čap.)

překrucovati, v. kroutiti

překrvený, *překrvovati*, v. krviti

překřehlý [-le; -lost] = prokřehlý,
promrzlý

překřikovati, v. křiknouti

***překulovati**, nedok. k překuliti, v.
kuliti

překřtívati, v. křtíti

překup, -u, m. = koupě od obchod-
níka k dalšímu prodeji; *překup-
nický* [-ství], příd. k *překupník*
[-nice], -a, m. = kdo provozuje
překup;

překupniště, stř. = překupnické
místo (šal.)

překusovati, v. kousati

překvap, -u, m. = překvapení (Č.-
Chod); -pení (koho čím), stř.,
v. kvapiti; = údiv, nenadálá,
nečekaná událost;

překvapený [-pen; -peně; -pe-
nost]: být -pen kým = nenadále
zastižen; -pený zloděj... || být

-pen čím = udiven; býti celý
-pený; -pený obličej = při pře-
kvapení; -peně se dívat = v

překvapení, s údivem;
překvapiti, v. kvapiti; -pivý [-vě;
-vost] (kniž.) = co překvapuje;

překvapovati, v. kvapiti
***překyp**, -u, m. = překypění
(šmil.); *překypělý*, v. kypěti;
přenes. = přílišný (šal.)

překypovati, v. kypěti

přelaďovati, v. laditi

přelamovati, v. lámati

***přelepek**, -pku, m. || -pka, -pek, ž.
= čím se něco přelepuje; -povati,
v. lepit

přelet, -u, m. = let přes něco; =
létání s jednoho místa na druhé,
ve vidině (Majer.); p. měsíců =
rychlé uplynutí (šráma);

přelétavec, -vce, m. = přelétavý
pták; -létavý || někdy -le- = pře-
letující, přenes. = chvilkový;

**přeletný* [-ně] = chvilkový
(kniž.); *přelétnouti*, -letovati, v.
létnouti

přelevač, -e, m. = kdo přelévá;
přenes. = nepůvodní spisovatel
(P. Den.); -lévati, v. lévati

přelézati, v. lézati

přeleželý = co se přežije
přelíčení, str., z pře líčení (sr. I líčiti 3.) = soudní ústní jednání
přelidniti = příliš zalidnit; zpřídav. -dněný [-dněnost]; nedok. -dňovati
***přelízka**, -zek, ž. = ohrada, která se přelízá (Maj.)
přelom, -u, m. = přelomení, přenes. = náhlá, pronikavá změna
Přelouč, -e, ž., město v Č.
přeložek, -žku, m. = klopa
přelstítí, *přelstívati*, v. lstíti
přelud, -u, m. = smyslový klam, vidina, fantom, halucinace;
přeludný [-nost] = klamající smysly; *přeludový* svět (T. Novák.) = s. přeludů
***přemáhající** = neodolatelný (Ner.); -hati, v. moci
Přemek, -mka, m., domác. tvar k Přemysl
přemet, -u, m., tělocvičný výkon, lid. kotrmelec; přenes. = náhlý převrat ve smýšlení... (hovor.);
přemetný = znamenající přemet, nedosti uvážený (kniž.)
přeměna, ž. = přeměnění;
přeměňovati, v. měniti
přeměřovati, v. měřiti
přemílati, v. mlíti
přemilený, -milý = velmi milý
přemíra, ž. = velká, přílišná míra, příliš mnoho (citů, utrpení...)
přemisťovati, v. místiti
přemítati listy v knize || knihu = obracet v ní listy, listovat v ní; p. o kom, o čem = přemýšlet, uvažovat; slož. dok. *zaprě-* o čem (Majer.); *zprě-* knihu (Herb.);
přemítavý [-vě; -vost] = přemítající, myslivý
přemlouvati, v. mluviti; *-vavý = přemlouvající
přemnohý = velmi mnohý
přemostiti co = překlenout, spojit (odbor.); -stovati, nedok.
přemoudřelý [-le; -lost] = příliš moudrý (hanl.)
přemrštěnec, -nce, m. = přemrštěný člověk;

přemrštěný [-ně; -nost] = přepjatý, přehnaný, výstřední;
přemršťovati, v. mrštiti
přemyk, -u, m., cvik
Přemysl, -a, m., křest. jm.; -slovce, -vce, m. = čes. panovník z Přemyslova rodu; *přemyslovka*, ž. = čepice s beránkem; -slovský, příd. k Přemysl: -ský rod
přemýšleti, v. mysliti;
**-mýšlivý* [-vě; -vost] = myslivý (kniž.); -*myšlovati*, v. mysliti
přenáhlení, str. = ukvapení, unáhlení; -hlený [-ně; -nost] = unáhlený, ukvapený;
přenáhlivý = přenáhlující se (šim.);
-náhlovati, v. náhliti
přenáramný = ohromný (kniž. cit.)
přenašeč, -e, m. = kdo přenáší, stroj na přenášení; -nášeti, v. -náseti; -náška, ž. = přenesení (na nový účet); = metafora (říd.)
přendati, -dám... co = dát jinam;
přendávati, nedok.
přenesený [-ně; -nost], zpřídav. příč. od přenést; p. význam slova = přenesený s jednoho slova na druhé, nepůvodní, změněný; -ně = v přeneseném významu, smyslu
přenešťastný = velmi nešťastný
přenos, -u, m. = přenesení, přenášení hudby...; = součet přenesený na další stranu; -sný [-snost] = co lze přenášeti
přepad, -u, m. = přepadení, -padávání; -dač, -e, m. = kdo přepadá;
přepadlý [-le; -lost], od přepadnouti se, v. padnouti = vyhublý (v obličej)
přepálati, v. pálati
přeorientace, ž. = změna v orientaci, nová orientace; -ntovati se = provést přeorientaci; -ntovávati se, nedok. k tomu
přepalovati, v. pálati
přepásati, v. II pásati;
**přepasek*, -sku, m. = opasek;
**přepasovati* = přepásávati (Jir., zast.)

přepatý, obyč. **přepjatý**, v. tam
přepažití = vztáhnout paže před sebe (tělocvič.); *předpažovat*, nedok.

přepážka, -žek, ž. = pažení něco oddělující, „šaltr“; -žková služba = za přepážkou (u pokladny...) -vé dvěře; *přepažovat*, v. I pažití

přepěpřovati, v. *pepřiti*

přepětí, v. *pnouti*

přepiatý, obyč. **přepjatý**, v. tam

přepínatí, v. *pínatí*;

přepínavý [-vě; -vost] = přepínající

přepíratí, v. *prátí*

přepis, -u, m. = nové napsání, přepsání, opis; *přepisovač* || -sovatel, -e, m. = opisovač...; -sovačský: -ká chyba; -sovatí, v. psátí

přepjatec, -tce, m. = přepjatý člověk;

přepjatý [-tě; -tost], sr. *pnouti*;

přenes. = upřílišený, přemrštěný, přehnaný

přeplácti, v. *platiti*

přeplatek, -tku, m. = co se přeplatí

přeplavba, ž. = plavba, přeplavení přes něco

přeplavovati, v. *plaviti*

přeplněný [-nost] = příliš plný; *přepiňovati*, v. *plniti*

přeplovatí, v. *plouti*

přepodivný = velmi podivný

přepodobiti || -bniti koho, co = změnití či podobu, povahu (knižní); -bňovati || -bovatí, nedok.

přepodstatnití = změnit podstatu: p. skutečnost, prožitek v dílo (Sez.); -statňovati, nedokon.

přepojiti, -jovati, v. II *pojiti*

přepona, ž. = nejdelší strana pravouhlého trojúhelníka

přepouštětí, v. *pouštětí*

přepracovaný [-ně; -nost] = nadměrnou prací vyčerpaný

přeprava, ž. = přepravení (v. *praviti*), transport; -pravce, m. = kdo přepravuje; -praviti, v. *praviti*; *přepravné*, -ho, stř. = po-

platek za přepravu; -vní řád; *přepravovati*, v. *praviti*

přepřchávatí, v. *prchatí*

přeprška, -šek, ž. = krátký déšť, přeháňka (Vr.)

přepřahatí, -přáhnouti, -přahovati, v. -přahatí; **přepsání**, v. psátí

***přeptávka**, -vek, ž. = přeptávání, dotaz

přepych, -u, m. = přemrštěná nádhera, ne nezbytná věc, luxus; -pychový [-vě] || *-pyšný = přemrštěně nádherný... (Herm.)

přerážetí, v. *rážetí*

přerod, -u, m. || *-da, ž. = přerození, v. *roditi*

přerозovati se, v. *roditi*

přerůstati, v. *růsti*

přerušovati, v. *rušiti*

přerývaný [-ně], zpříd. přič. od přerývati: p. rým; p. pláč... = chvílemi ustávající; p. sen = přerušováný (Dyk); -ně plakat;

přerývati, v. *rýti*: **přerývaný* [-vě] = přerývaný;

přerývka, -vek, ž. = cesura

přeřadovati || -řazovati, v. *řaditi*

přeřeknouti se, přeřící, přeříkati, v. *řici*, *říkati*

přes(e), předl. se 4. p.; 1. místně = po, skrz(e), s jedné strany na druhou, za, napříč...: přes pole, les, město, příkop, zeď, hranice, cestu; pivo přes ulici = mimo ulici, mimo hostinskou místnost; jízdenka přes = přestupní (hovor.); bydlí přes dva domy = ob dva domy; 2. časově: přes noc = v noci, za noc, celou noc; p. den = ve dne, ob den; býti kde přes celou slavnost = celou dobu, co trvá slavnost; 3. měrově = nad: přes čas = nad stanovený čas; p. moc jísti... = více než můžeme; p. rok = více než rok; způsobově: jeden p. druhého = o překot, o závod...; 4. s význ. přípustkovým: p. zákaz = proti -zu, ačkoli je zákaz; přese všecko trápení...

přes- ve slož. typu *přespolní*, vzniklých z předlož. výrazů přes pole

přesah, -u, m., v. enjambement;
přesahovati, v. sahati
přesazba, ž. = přebytečná sazba;
přesazovati, v. sázeti
přesčas, -u, m. = práce přes, nad
obvyklý čas (odb.); = dovolení
přes čas, nad obvyklý čas (žert.)
***přesedovati** = přeseďavati (zast.)
přese, v. přes
přeseň = přes něj (zastar.)
přesévati, v. síti
***přesídleti** koho = přestěhovat
(Ner.); *přesídliti*, -dlovati, v.
sídliti
přesila, ž. = převaha sil
přesívati, v. síti
přeskáčka, ž., ve spoj. na -čku
vyvolávati žáky... = ne za se-
bou, tak, že některé přeskaku-
jeme; -skakovati, v. skákat
přeskok, -u, m. = přeskočení: p.
z jedné kvality do druhé (Stalin)
***přeskřipěný**: -né zuby = přesa-
hující přes sebe (Mácha)
přeskříž, v. křížem
přeskupiti, -povati, v. kupiti
pře-sladký, -slavný = nadměru
sladký, slavný
***přeslech**, -u, m. = přeslechnutí;
přeslechat (-slé-), *přeslechnouti*,
v. slechnouti
přeslen, -u, m. = kroužek na vře-
tenu; p. listů = listy seskupené
v kruhu (botan.)
přeslice, ž., část kolovratu, celý
kolovrat; přibuzný... po -ci =
v žen. linii; zdrob. -lička, ž.
přesloužilce, -lce, m. = kdo slou-
ží nad stanovenou dobu; *přeslu-
hovati*, v. sloužiti; *přeslužba*, ž.
= přesluhování
přesmíru (lépe než *přes míru*),
příslov. = nadměru (říd.)
přesmyčka, ž. = přesmyknutí, druh
hádanky; -smyk, -u, m. = pře-
smyknutí, přešnutí; -smykovati,
v. smýkati
přesnice, -nic, ž. pomn. = přesný,
nekvašený chléb; den, slavnost
přesnic = židovské velikonoce
přesnídávka, ž. = dopolední sva-
čina

přesný [-ně; -nost], 1. = nekva-
šený (chléb); 2. = do podrob-
ností důkladný, zcela správný,
dobře ověřený, zjištěný (práce,
pozorování...), důkladně... pracu-
jící (člověk), zcela pravidelně
jdoucí (stroj, hodiny), dochvilný
(člověk); p. čas = na vteřinu
správný
přesolovati, v. soliti
přesouvati, v. sunouti
přes-početný = přes stanovený po-
čet; *-polí, stř. = místo „přes
pole“, sousední místo, ves; -pol-
ník || *-polník, -a, m. = přes-
polní člověk; -polní (žák...) = ne
místní, nebydlící v místě, dochá-
zející, dojíždějící tam; -polní
člen Akademie... = zahraniční
přespříč, časť. napříč, v. tam
přespříliš = až příliš; -lišný =
až přílišný (Ner.)
přespříští = ne nejbliže příští, ný-
brž až příští za ním
přestálý = co přestojíme: -lá ne-
moc
přestání, stř.: bez p. = neustále
přestárlý [-le; -lost] = věkem po-
kročilý, velmi starý; -lé dítě
(Tilsch.) = předčasně staré (du-
ševně)
přestava, ž. = přestavění, pře-
místění
přestávati, v. II státi
přestavba, ž. = přestavění, přesta-
vování budovy; přenes. p. vlády,
lidské společnosti = pronikavá
změna
přestávka, -vek, ž. = přestání, pře-
rušení činnosti, pausa, interval
(v řeči, ve vyučování...)
přestavovati, v. stavovati
přestěhovalec, -lce, m. = kdo se
přestěhuje
přesto, příslov. = přece
***přestrájeti**, -její = přestrojovati
přestrašovati, v. strašiti
přestrojení, -ný, v. strojiti
přestřelka, ž. = krátké bojové stří-
lení (stráží na sebe...); slovní
p. = s. potyčka, krátká výměna
názorů;
přestřelovati, v. střeliti

přestřihovati, v. střihnouti

přestup, -u, m. = přestoupení, přestupování (na dráze, k jiné věci); *přestupek*, -pku, m. = nejnížší stupeň trestného činu; -*pkový* soud; *přestupní* lístek, stanice = k přestupu na dráze; *přestupník*, -a, m. = kdo přestoupí, -stupuje zákon...; *přestupný* rok = mající 366 dní; -ný den = vsunutý do přestupného roku; orlu -ná prohlubina (Krásnoh.) = kterou může orel přestoupit, přelétnout; *přestupovati*, v. stoupati;

**přestupový*: -vé hnutí = záležející v přestupu, v přestupování

přestydlý, v. stydnouti

přestýlati, v. stláti

přesun, -u, m. = přesunutí; *přesunovati*, v. sunouti

přesuvný = přesouvací

přesvědčení, stř., 1. dějové k přesvědčiti, v. svědčiti; 2. = hluboké procítění ideí a názorů, mající vliv na jednání člověka: to je mé p.; mít p., že...;

přesvědčiti, v. svědčiti;

přesvědčivý [-vě; -vost] = přesvědčující, schopný přesvědčit (důvod, slova);

-*dčovati*, v. svědčiti

přesycený [-nost], -*covati*, v. sytiti

přesyp, -u, m. = přesypání; p. písku (v poušti) = písková návěj, duna

přesýpací hodiny = ukazující čas přesypáním písku

***přesypka**, -pek, ž.: do přesypek veršů mých (Hal.) = do přesýpacích hodin(?)

***přešedlý** = příliš šedivý (Ner.)

přešínovati, v. šínouti

přeširoký = velmi široký

přešívati, v. šíti;

přešívka, -vek, ž. = přešívání, něco přešivaného

***přeškoda**, ach škoda, p. = velká škoda (Čelak.)

přeškolovati, v. školiti

přešlapovati, v. šlápnouti

přešlý [-lost]: statek p. na syna ap.; -lost = minulost (Suš.)

přeshupovati, v. šoup

přetáčeti, v. točiti

přetahovati, v. tahati

přetékati, v. téci

pře-těžký = velmi těžký;

-*tichý* = velmi tichý

přetínati, v. tít

***přetínek**, -nku, m. = čárka (Rais, zastar.)

přetírati, v. třít

přetisk, -u, m. = přetištění (poštov. známky), nový otisk, přenesení kresby na kámen;

přetiskovati, v. tisknouti

přetlak, -u, m. = rozdíl dvou tlaků; = přetlačování, přemáhání tlakem jeden druhého (télodvič.)

***přetlapovati** = přešlapovat (říd. kniž.)

přetloukati, v. tlouci

přetrhovati, v. trhnouti

***přetrpovati**, nedok. k přetrpěti

***přetrž**, -e, ž. = přetržení, strhání, přestání

přetržený, v. trhati; -*třásati*, v. třásti; -*třepaný*, v. třepati

přetřes, -u, m.: bráti, vzít co na p. (šmil., Kos.) = přetřásati; zprav. přijít na p. = být přetřásán, předmětem hovoru

***přetvar**, -u, m. = změna tvaru, nový tvar, útvar (Ner.); -*tvárný* = přetvářející (t.)

přetvářecí vášeň = vášeň přetvářet; -*tvářeti*, v. tvářiti a tvořiti;

*-*tvářitel*, -e, m. = přetvořovatel (t.);

přetvářka, -řek, ž. = přetvařování

přetvařovati se = úmyslně ukazovat jinou, lepší tvář, chtít se zdát lepší, ne rozmrzelý ap.; slož. dokon. *napře-* se (mnoho)

přetvořovací = k přetvořování; -*vatel* [-lka], -e, m. = kdo přetvořuje; -*vati*, v. tvořiti

pře-ubohý = velmi ubohý;

-*uctivý*; -*učený*; -*udatný*;

-*umělkovaný* = příliš umělý, nepřirozený

přeusmívati, v. smáti se

převáděti, v. yoditi

převaha, ž. = převyšování, -výšení, převládání (počtem, duchem...); p. slovan. obyvatelstva nad neslovan.; mít -hu, býti v -ze

převáhnouti, v. váhnouti;

převahovati = převažovati (Ner., Č.-Chod)

převalovati, v. valiti

převářeti, -vařovati, v. vařiti

převaz, -u, m. = převázání rány, nový obvaz; -vaziště, stř. = místo převazu; -vazovati, v. vázati

převážeti, v. voziti; -vážka, ž. = převážení, -vezení

převážný [-ně] = mající převahu: -ná většina, část...; -ně = z největší míry, většinou

převažovati, v. vážiti

převeliký = velmi veliký

převěšovati, v. věšeti

převíjeti, v. víti; -vinovati, v. vinouti

převis, -u, m. = něco převislého (sněhový p.); *převislý* [-le] = visící přes něco (skála, větev, část zadního patra)

převisnouti, -sl = spadnouti a viseti dolů, svěsiti se (zast.), o vlasech (Wint., Č.-Chod), o hlavě (Herrm.)

***převisutý** = převislý (Slád.)

převívati, v. váti

převládati, v. vládnouti

***převlak**, -u, m. = svrchní oděv, pokrývka (Jir.)

***převlečka**, -ček, ž. = povlak

převlečník, -u, m. = svrchník

převlek, -u, m. = převlečení, jiný oblek (Č.-Chod); -vlékací = na převlékání, souvisící s převlékáním; **-vlekač*, -e, m. = převlečník; *-vlekáček*, -čka, m., zdrob. k tomu; *-vlékárna*, -ren, ž. = místnost na převlékání; *-vlékati*, *-vlíkat*, v. vlékati

převod, -u, m. = převedení síly, proudu, součtu s jedné strany na druhou, majetku, práva...; = překlad spisu (zastar.); *-vodné*, stř. = poplatek za převod majetku...; *-vodní kolo*; -ní poplatek

převor, -a, m., z lat., prior = představený kláštera; *-rský* [-rství], příd. k tomu

převoz, -u, m. = převážení, -vezení, přívoz; *-vozné*, -ho, stř. = poplatek za převoz; *-vozní služba*, listina; *-voznický* [-znictví], příd. k *-vozník*, -a, m. = kdo převáží; *-vozný* = co lze převézt, -vážet

***převozovati** = převážeti

převrácený [-ně; -nost], *-vracovati*, v. vraceti

převrat, -u, m. = převrácení, pronikavá změna poměrů (ve státě, v rodině, ve společen. zřízení...); *převratný* [-ně; -nost] = usilující o převrat (hnutí...), vedoucí k převratu (události); -ná doba = d. převratu, -tů; *převratový* = za převratu...: -vá doba...

převrhovati, v. vrhnouti

převtěliti, -lovati, v. vtěliti

převýchova, ž. = vychování v jiném, novém duchu

***převykati** = zvykat něčemu jinému (Herrm.)

převýšiti, *-vyšovati*, v. výšiti

převzácný = velmi vzácný

přezařovati, v. zářiti

přezdíti, slož. dokon. 1. ke zdíti, v. tam; 2. k díti (= praviti), pův. převz- = přejmenovat, dát přezdívkou; *-zdívati*, nedokon. k přezdíti 1. i 2.; přezdíti, *-zdívati* komu tučňák (1. p.) || někdy -ku (5. p.), nik. -ků (2. p. množ.)

přezdívká, -vek, ž. = „přejmenování“, jiné jméno než křestní nebo příjmení podle nějaké vlastnosti, žertovné jméno, nadávka

přezimovati, v. zimovati

přezírat, v. zírat; *přezíravý* [-vě; -vost] = přezírající

přezka, v. přazka

přezkoušeti, v. kusiti

***přezkušovati** = znovu zkoušeti

přezkum, -u, m. = přezkoumání

přezmen, -u, m., druh vah, mincíř

přezný || *příz-*, příd. k příze

přezouvat, v. zouvat

přezrálý [-le; -lost] = kdo, co příliš uzraje; přenes. = předčasně vyspělý

přezuvka «často -zúv-», odtud odchyl. psaní -zúv-, -vek, ž. = svrchní obuv, galoše

přezvěd, -u, m. = zkušenost (zastar.); pomn. -dy = zvidání, zvědy (lid. a vojen.); *přezvědňý*: -ná osoba = svědek v nesporném řízení (soudn.)

přezvídati, v. věděti; **přezvídka*, -dek, ž. = zvidání, zvědy (Jir.)

**přezvisko*, stř. = přezdívka

přezývati, v. zváti; **přezývka*, -vek, ž. = přezdívka

přezádoucí = velmi žádoucí, přenes. = milý, milený (Tyl, zastar.)

přezalostný [-ně] = velmi žalostný

přezehlovati, v. žehliti

přežel, v. žel

**přežilý* = přežitý

přežírati, v. žráti

přežitek, -tku, m. = co se přežije; *přežitkový* [-vě; -vost], příd. k tomu: p. útvar, prvek (nové říd.);

přežitý = co se přežije, zastaralý;

přežívati, v. I žíti

přezvýkavec, -vce, m. = přezvýkavý ssavec;

přezvýkavý [-vě; -vost] = přezvykující; -vě tupé oči (šal.) = jako má přezvýkavec

přezvykovati, v. žvýkati

při, předl. s 6. p., místně = v blízkosti, u: při kraji..., mít peníze při sobě; s význ. průvodných okolností: při práci = za práce; při čtení, vyučování..., při dobré paměti; čísti při svíčke; umět při zkoušce; stát, být při tom; zřetelově: přísahati při živém Bohu; podmínkově: při dobré vůli = je-li dobrá vůle

při-, sloves. předpona proti předlož. k(e) = směrem, do blízkosti...: jít k lesu — přijít, -stoupit ke komu..., připsati co k čemu...; o větší míře dějové: přidati = dát více, ještě, podob. přilít, -mastit, -vařit (čeho)...

= trochu: přibarvit, -pálit jídlo ..., často ve zpřídav. příč. přičoudlý, -hloupý, -hrblý...

při-, 1. z při- ve jmenných sloz. a) sloves. významu: příchod = přicházení, přijít..., -prava, -stup, -vod...; b) vzniklých z předložk. výrazů: přítomný = (kdo je, byl) při tom; přímořský = při moři...; 2. z přie- = pře(s): přibýtek, -hon, -voz..., v. tam

příbal, -u, m. = přibalení, co je přibaleno;

příbalovati, v. baliti

příbarvovati, v. barviti

příběh, -u, m. = co se zběhne, událost;

příběhlický (Heyd.), příd. k *příběhlík*, -a, m. = kdo příběhne, „přivandrovalet“;

příběhnouti, -bíhati, v. běhnouti, -bíhati

příbíjeti, v. bíjeti

příbírati, v. -bíрати

příblblý [-le; -lost] = trochu blbý

příbledlý = pobledlý

příbližný [-ně; -nost] = ne úplně přesný

příbližovati, v. blížiti

příbodeň, v. bůsti

příboj, -e, m. = narážení, náraz moř. vln na pobřeží; přenes. p. snů, myšlenek, vášní (liter.)

příbor, -u, m., z ruš. = nástroj(e) k jídlu (nůž, vidlička...); *-borník*, -u, m., v. kredenc

příboudlina, ž. = pach z něčeho přiboudlého;

příboudlý = přičmoudlý, připálený, začouzený: p. jako kovář (Vanč.); -lá vůně (Olbr.); -lý vtip = hrubý (šrám.)

Příbram, -ě || -i, ž., město v Č.; *-mák*, -a, m. = příbramský obyvatel, rodák (lid. a hovor.)

příbrušovati, v. broušiti

příbřežní = při břehu (č.-Chod)

příbuzenský [-sky; -ství] = týkající se příbuznosti: p. poměr, vztah; *-zenstvo*, stř. hromad. = příbuzní;

příbuzný [-ně; -nost] = „přivázaný“ (sr. stč. -vůzný), blízký

rodem, rodinně, krví, sňatkem: býti s kým p.; zpodstat. *-zný*, *-zného*, m. || *-zná*, *-zné*, ž. = příbuzný muž, *-zná* žena; příbuzný = blízký původem, obsahem, znaky...: p. význam, *-ná* slova; píseň *-ná* latin. hymně (Vlč.); *-ní* národové
přibylý = právě přišlý, přistouplý (člen...)
Přibyslav, *-vě* || *-vi*, ž., město v Č.
přibyteček, *-čku*, m., zdrob. k přibytek 1.
přibytečné, *-ho*, stř. = příspěvek na byt...
přibytek, *-tku*, m., 1. z přie- = kde přebýváme, obydlí; 2. z původ. *pří-* = přírůstek jmění, tepla... (zastar.)
přibýti, *-budu...* (jako býti) = přijít, přijet (do města, na sněm...); = přirůst, rozmnožit se: přibýlo členů, vody, starosti... || přibyl nový člen; přibýlo mu váhy || (mluvnic. odch., ale časté) *-byl* na váze; *přibývati*, nedokon.
přícestí, stř. = místo při cestě (Sum.)
**příč*, 1. *-e*, ž. = příčka, příčný pruh; 2. příslov. = napříč
příčapělý, v. čapěti
příčel, *-čle*, m. = příčka u žebříku
**příčem*, příslov. = napříč
příčepivý: *-vé* kořeny = kterými se rostlina zachycuje
příčesek, *-sku*, m. (Jir.) || *-česka*, ž. (Čech, Zey.) = účes
příčestí, stř., jmenný slovesný tvar, participium (nesl, nesen, bit...)
příčetný [*-ně*; *-nost*] = schopný uvědomit si dosah svého jednání
příčina, ž. = skutečnost, která něco působí, původce: p. smrti, neúspěchu...; p. k hněvu..., mít *-nu* hněvati se...; být *-nou* sporu, smrti...; dát, zavdat komu *-nu* k čemu; hněvati se... bez *-ny*; pro tu *-nu*, z té *-ny*, za tou *-nou* = proto; v *-ně* toho, v té *-ně* = co se toho týče, v té věci; za *-nou* čeho = stran čeho, skrze co; za jinou... *-nou* = skrz, pro něco jiného

příčinění, stř.: p. poznámky... = přidání; = úsilí, pomoc: bez p., s mým *-ním* ap.
**příčinka*, *-nek*, ž., zdrob. k příčina (Ner.)
příčinlivý [*-vě*; *-vost*] = přičiňující se, pilný
příčinný [*-nně*; *-nnost*] = vyjadřující příčinu (věta, význam); *-nný* vztah neboli *-nnost* = to, že je něco příčinou něčeho jiného
příčinosloví, stř. = nauka o příčinách nemoci, etiologie
příčiňovati (*se*), v. činiti
příčísati, *-čísnouti*, v. čísati
přičítí *se*, *-čí*, vlast. = býti napříč, přenes. = býti proti mysli: *-čí* se mi to, *-čí* se mi to dělali; p. se zásadám, zdravému rozumu = odporovati; slož. dokon. (*v*)*z-* *se*, o knize v zásuvce ap. = postavit se napříč; přenes. = stát se odporným...; *z-* *se* proti komu (Sušil), obyč. komu = postavit se na odpor (lid. a hovor.); nedokon. (*v*)*zpřičovati* se okolí (Nov.);
přičívati se, opakovan.
příčka, *-ček*, ž. = příční stěna, dřevo atp.
přičleniti, *-čleňovati*, v. členiti
příčlísk, *-u*, m., zdrob. k příčel
příčmoudlý [*-dle*; *-dlost*] || řidč. *přismouhlý* (šrám.) = přiboudlý; *-dlina*, ž. = přiboudlina
**příčna*, *-čen*, ž. = příčka, pryčna
příční || *-ný* [*-ně*] = vedoucí napříč (směr, chodba, dráha...)
příd, *-di* n. *-dě* || *přída*, ž. = přední část, hlavně lodi
**přídati*, opět. k přísti = přádati
přídavný = pomocný, o ústrojích (odbor.), druhotný
přídavač || *-vateľ*, *-e*, m. = kdo přidává
přídavek, *-vku*, m. (lid. *-danek*) = co bylo přidáno, co se přidává (k platu...); *přídavný* = co se přidává (odbor.); *-né* jméno, část řeči, adjektivum

přídech, -u, m., v. mluvň., v. aspirace; = vůně, nádech (Zey., Bezr.); = odstín, nádech řeči, slov (káravý... p.), ráz (p. aristokratičnosti, Čech);

přídechový, příd. k tomu

přídeští, stř. = předsádka;

přídeštní list = jako předsázka

příděl, -u, m. = přidělení, -lování, co se přidělí; *přídělce*, m. = kdo dává příděl || kdo dostane, má příděl

přídělenec, -nce, m. = přidělený úředník...; *-lovati*, v. dělit

přídělovna, -ven, ž. = místo, oddělení na přidělování

přídělový, příd. k příděl

přídiletí, -leji = přidělovati

***přidítí**, dokon. k II dítí: p. voly do pluhu = zapřáhnout (Erb.)

přidní, příd. k příd, přída

přídomek, -mku, m. = přístavek k budově (lid.); šlechtický p. = přidavek ke jménu, predikát

***přidomí**, stř. = místo při domě (Táb.)

přidružovati, v. družiti

přidržovati, v. držeti

příduska, ž. = dusítko, sordina

přidušený, v. dusiti

přidušovati, 1. v. dusiti; 2. k dušovati se = zadušovati se

***přídveřník**, -a || **přídveřný*, -ného, m. = sluha u dveří (Jir.)

přídvorek, -rku, m. || *-dvoří*, stř. = vedlejší dvorek

přifařiti = přidělit k faře

přifukovati, v. fouknouti

příhana, ž. = hana, hanlivý ráz, odstín, význam; *-hanný* = s příhanou, hanlivý

přiháněti, v. háněti

přihazovati, v. házeti

příhbi, stř., z přie- = přehbí, obyč. ohbí

příhláška, -šek, ž. = přihlášení; *-hláskový* arch; *-hlašovací* listek, povinnost; *-hlašovati*, v. hlásiti

příhlazovati, v. hladiti

příhlédati, v. hlédati, *-dnouti*, v. hlédnouti, *-hlížeti*, v. -hlížeti

příhloupý [-le; -lost] = poněkud hloupý

příhluchlý = nahluchlý

***příhnědka**, pomn. *-dky*, ž. = černé knedlíky (Ner., žert.)

příhnojovati, v. hnojit

***přihnutý** [-tě] = ohnutý (Jir.)

příhoda, ž. = co se přihodí, -dilo, příběh, drobná událost; *P.*, m., příjm.; pro strýce, strýčka *-du* = pro budoucnost, pro příští možnou potřebu (lid. a hovor.); *příhodný* [-ně; -nost] = vhodný, příležitý (den, čas, místo...)

příhon, -u, m., 1. = přihnání (dobytka na trh...); 2. z přie- = místo, kudy se přehání dobytka, voda, vodní koryto

příhořklý = nahořklý

příhoustlý = trochu hustý

příhrabovati, v. hrabati

příhrada, ž., z přie- = přehrada, pažení, příhrádka (řid.);

**příhradek*, -dku, m. = 1. předhradí, 2. příhrada;

**příhradí*, stř. = předhradí;

příhrádka, -dek, ž. = oddělená

část zásuvky, stolu, skříně...;

příhrádkový: *-vá* skříň = s příhrádkami; **-dkovati* lidi (Herb.)

= „škatulkovat“, dělit na různé druhy

příhrblý = nahrblý;

**příhrbovati* se = hrbiti se

příhrnovati, v. hrnouti

***přihrotiti** = přiostrit, zahrotit; *-hrocovati*, nedok.

příhroublý || *-hrub-* = trochu hrubý, obhroublý

přihřívati, v. hřívati

Přicha, m., příjm., domác. tvar k Přemysl

přícházeti, v. -cházeti

***přichlebiti**, dokon. k *-chlebovati* = (za)pochlebovat

příchod, -u, m. = 1. přijítí; 2. místo, kudy se přichází

příchoz, -u, m. = příchod (obroz.);

příchozí, -zího, m., 1. = kdo

přijde; 2. = kdo přichází (řid.)

***přichouleti** se = tuliti se (Čech)

***přichraptělý** hlas = trochu chraptivý (Rais)

***přichromlý** = trochu chromý

příchut' || -t, -ti, ž. = chuť po něčem, nenáležitá chuť, pachut'; přenes. slovo s hanlivou -tí = s hanlivým odstínem, významem; historka s pikantní -tí ap.

přichvalovati, v. chváliti

přichvátnouti, v. chvátnouti

přichycovati, v. chytiti

přichylný [-lně; -lnost] = nakloněný (zastar.), přítulný; 2. st. -lnější [-ji]

přichylovati, v. chýliti

přijatelný = co lze přijmouti, vyhovující, dostupný (návrh, nabídka, cena)

přijat(ý), v. jmouti

příjedenek, m., v. přijetek

příjem, -jmu, m. = přijetí zásilky...; = opak k vydání, peníze, které dostáváme jako služné, z výnosu něčeho..., přírodní plodiny... jako součást platu (naturní p.)

příjemce [-mkyně], m. = kdo přijímá (zásilku...)

***příjemník**, -a, m. = příjemce; = přechovavatel (Jir.)

příjemný [-ně; -nost] = přívětivý, milý, libý (člověk, chládek, způsoby...); p. komu; 2. stup. -jemnější [-něji]

***přijetek**, -tku, m. = co přijmeme, dar: z -tku hlava neboli (přisl.); spojením s jísti *příjedenek*: z -dku hlava neboli (Komenský, Ner.)

přijetí, stř., v. jmouti

příjezd, -u, m. = přijetí (od přijetí), místo přijetí; -jezdní cesta = kterou se přijíždí; těžko -ní pole = ke kterému je těžký příjezd || -jezdny

příjice, ž., pohlavní nemoc, syfilis; -jičný, příd. k tomu

přijímací = na přijímání (pokoj, den, stanice), stvrzující příjem (list); p. přístroj neboli -jímač || zprav. -jí-, -e, m.; přijímací stanice neboli *přijímačka*, ž. (hovor.); -jímání, -jímati, v. jímati

přijížděti, v. -jížděti

příjmení || zastar. *příjmí*, stř. = rodinné jméno; přenes. příjmí = čestné jméno (Tilsch.)

příjmový, příd. k příjem: p. doklad, -vá položka

***přík**, -u, m. || **příka*, ž. = odpor, příkoří, svah

příkájeti, v. kájeti

***příkapovati** = příkapávati

příkaz, -u, m. = příkázání, rozkaz, výzva něco vykonat; učební p. (na vys. školách) = zvláštní učební povinnost

příkázání, stř., v. kázati

příkazce, m. = kdo dává příkaz

příkazný [-ně; -nost], příd. k příkaz: -ný tón = rozkazovací; -nost = stav mimo službu, disponibilita

příkazovati, v. kázati

příklad, -u, m. = to, čím něco osvětlujeme, rozvádíme, dotvrzujeme, slova..., příběhy ze skutečnosti n. vymyšlené (kterými dotvrzujeme nějakou pravdu) atp.; = vzor chování, jednání: být komu -dem, bráti si z koho p., dávat komu dobrý... p., dávat koho komu za p.; *ku př.*, *na př.*, ustálené zkratky při výčtu = ku příkladu, na příklad

příkládati, v. klásti

***příkladmo**, příslov. = příkladně 2. (asi podle něm.); **příkladný* výpočet... = s příklady, na příkladech

příkladný [-ně; -nost] = vzorný; = na odstrašení (trest); -ně, 1. = vzorně; 2. = na př., ku př. (lid. a hovor., T. Novák., Čap.)

příkláněti, v. kloniti;

**příklánivý* = příklánějící se, projevující příklonnost, náklonnost (Č.-Chod)

příklápěti, v. klopiti

příklep, -u, m. = příklepnutí při dražbě

příkližovati, v. klížiti

příklon, -u, m. || -na, ž. = příklonění (kniž.); *příklonka*, -nek, ž. = příklonné slovo (mluvnic.); *příklonný* [-nost] = příklánějící se, enklitický (mluvnic.)

přikloňovati, v. kloniti

přiklop, -u, m. = poklop, víko;

přiklopec, -pce, m. = poklopec;

přiklopka, ž. = malý přiklop, klapka

přiklopovati, v. klopiti

příklůpek, -pku, m., zdrob. k přiklop

přikojovati, v. kojiti

přikop, -u, m. (nář. -pa, ž.) = podlouhlý otvor vyhloubený v zemi

***přikoř**, -e, ž. = přikoří, újma; *přikoří*, stř. = protivensství, křivda

***přikoupě**, ž. = přikoupení, -kupování pozemků..., *přikup*

přikouzlit, v. kouzlit

přikračovati, v. kráčet

přikrádati, v. krásti

přikrajoval, -e, m. = kdo přikrajuje (kůži); -*joval*, v. krájeti

přikrasa, ž. = okrasa (kniž.)

přikrašlovati, v. kráseliti

přikrčený [-ně; -nost] = kdo se přikrčí, přenes. = skromný, nedůležitý: pocit -nosti (Čap.)

přikrčovati, v. krčiti

přikreslovati, v. kreslit

přikrm, -u, m. = pokrm přidávaný k hlavnímu jídlu, příloha

přikrmovati, v. krmit

přikročovati, v. kročiti

přikrojevati, v. krojiti

přikrov, -u, m. = přikrývka; přenes. p. noci (básnic.), sněhový p.

přikrý [-kře; -krost] = strmý, srázný; = drsný, strohý (kritika, slova...); = tuhý, o zimě (Jir.); 2. stup. *přikřejší* [-křeji]

přikryvadlo, -del, stř. = přikrývka (říd.);

-*krývati*, v. krýti;

-*krývčička* || čast. -*krývečka*,

-ček, ž., zdrob. k -*krývka*, -vek,

ž. = čím něco, se přikrýváme

přikře, *přikřejší*, v. přikrý;

***přikřina**, ž. = přikré místo (Vr.)

přikup, -u, m. = přikoupení

příkúpek, -pku, m., zdrob. k příkop

příkusek, -sku, m., čast. zákusek,

v. tam; -*kusovati*, v. kousati

příkvačiti, v. kvačiti; -*čovati*, nedok. k tomu

***příkyv**, -u, m. = příkývnutí (Č.-Chod);

příkyvovati, v. kývati

přilba (**při-*), -lb, ž. || *přilbice*,

ž. = tuhá ochranná pokrývka

hlavy; -*bicovitý* [-tě; -tost] ||

-*bicový* = podobný přilbě;

přilbička, -ček, ž., zdrob. k přilbice

přiléhavý [-vě; -vost] = přiléhající, přilnavý (šat...); přenes. = výstižný (obrat, slovo...)

přilehlý [-lost] = přiléhající, vedlejší, sousední (stavení...)

přilepek, -pku, m. = náplast (zastar.); = něco přilepeného, co s věcí nesouvisí; přenes. něčí p. = nášlapek, ošlapek

přilepovati, v. lepit

přilepšená, ve spoj. na -nou = na přilepšení; -*šovati*, v. lepšiti

přilet, -u, m. = přiletění (letadla)

přilétnouti, -*letovati*, v. létnouti a letovati

přilévati, v. lévati

***přílez**, -u, m. = přilízáání, lezení někde (Wint.)

přilézati, v. lézati

přílezlický [-ctví], přid. k *přílezk*, -a, m. = kdo přileze, dostane se, přistěhuje..., „přivandrovalec“ (hanlivě)

***příležeti**, -ží = příslužeti (zastar.)

příležitost, -i, ž. = příhodná, vhodná chvíle, doba, možnost: p. k čemu, osvědčiti se...; při -tosti se zeptat ap. = při návštěvě, při řeči o kom, o čem ap.; při -tosti odhalení pomníku..., z b y t e č. m. při odhalení...; = povoz (zastarává); *příležitostný* [-ně] = vzniklý, provedený... při nějaké příležitosti (koupě, řeč, báseň...); -ně se u koho zastaví ... = při nějaké příležitosti

příležitý [-tě; -tost, v. tam] = vhodný (čas...); = příležitostný (Ner.); = příslušející (šafař.); = přílehlý (Suš.); -tě = vhodné; = při příležitosti, příležitostně (Jir.)

přilínati, v. lnouti;

přilínavý [-vě; -vost] = přilnavý

***přilípati** = přilepovati; -lípnoti, v. lípnouti

přilíš, přisl. = nadmíru, zbytečně; je p. chytrý, aby...; v. než; k tomu příd. *přilišný* [-ně; -nost] = nadměrný

přiliv, -u, m., mořský p. = pravidelné stoupání mořské vody u pobřeží; přenes. p. hostí, peněz... = příchod hojných hostí, nával ap.

přilívati, v. lévati

přilnavý [-vě; -vost] = lnoucí k něčemu (šat, kapalina)

***přiloh**, -u, m. = úhor (nář.)

přiloha, ž. = co je přiloženo, co se přikládá: p. k masu = příkrm; obrázková... p. k časopisu; -hy k žádosti; *přilohový*, příd. k tomu

***přilud**, -u, m. = přelud

přiluzovati, v. louditi

přimašťovati, v. mastiti

přimazovati, v. mazati

***přimátati** = přimíchávati (nář.); -mátnouti, -tl, dokon.

příměnek, -nku, m. = deputát (říd.)

příměr, -u, m. = přirovnání (kniž.); *příměrový*: -vá zkratka (Vanč.)

přiměřený [-ně; -nost] = dostatečný, slušný, náležitý, shodující se s prací, s námahou, se zvyky ...: p. plat, -né chování...; -ně koho odměnit...

příměří, stř. = dočasný klid zbraní; přenes. politické... p.;

příměrný běh (Jir.) = stav, kdy je příměří

přiměřovati, v. měřiti

příměs, -i, ž. || -měsek, -sku, m. = co je přimíšeno; přenes. lidské -sky k události ap. = předavky

přiměšovati, v. mísiti

***přímět**, -u, m. = přívlastek, do-datek (obroz.); pomn. -ty || -ti, ž. = pryskyřky, puchýřky, stroupky, úročky (lid.); *přímětek*, -tku, m. = poznámka (obroz.); = epitheton

přiměti, -měji..., -měl..., dokon. k míti 5.: přímět koho k čemu, přímět koho, aby... = pobídnout, vybídnout, způsobit, aby...;

**přimívati*, nedok.

přimhuřovati, v. mhouřiti

***přimichovati** = přimíchávati

přimíšenina, ž. = příměsek

přímíti, rozk. přim; p. se = narovnávat se, stát rovně (kniž.): záda se přímí (Heyd.); kmeny se -ly (Rais); přenes. její bytost se -mila (So.); slož. dok. *na-* || *vz-* hlavu... = vztyčít; *na-*, *vz-* se = narovnat se, vztyčít; přenes. = vzchopiti se (So.); *vzpřímený* [-ně]: -ná postava, chodit -ně;

-přimovati, slož. nedok. *na-*, *vz-*

přimívati, v. přiměti

přímka, -mek, ž. = přímá čára

přímknouti, -mykatí, v. mknouti, I mykati

přimlouvati se, v. mluvit

přimluva, ž. = přimluvení, doporučení, prosba: p. (u koho) za koho, zač; *přimluvce* [-vkyně] || -vě, -ho, m. = kdo se přimlouvá; *přimluvný* list = obsahující přimluvu

přimnožek, -žku, m. = přírůstek (obroz.); v mluvn. za lat. augment

přimnožovati, v. množiti

přímo, v. přímý

přímočárny [-ně] = s přímými čarami; -ně protínat = v přímé čáře (Baar) || obyč. -čarý [-čáře; -čarost]; přenes. -rý člověk = jednající přímo, upřímně, nepokrytě; -ré řešení otázky... = rázné, ale poněkud jednostranné; doktrinářská -rost

***přimořec**, -rce, m. = obyvatel přimoří (Ner.);

přimoří, stř. = krajina při moři; P., Istrie; **přimořský**, příd. k tomu

přimosměrný [-ně; -nost] = mající přímý směr

přímrazek, -zku, m. = jinovatka

přimrzati, sr. mrznouti

přimus, -u, m., z pol. = přinucení (Koll., Suš.); jinak jen farní p. = povinnost farníků žádati svátostné úkony u příslušného faráře (Pfarrzwang)

přímý [-mo; -most] = rovný (krok, cesta, čára...); p. úhel = mající 180°; jíti -mo; p. vztah... = bezprostřední, ne skrze něco; -má daň, kterou platí poplatník sám, nepřesunuje na druhého; p. člověk, -má povaha, -mé jednání = upřímný, -ná, -né, nepokrytý, nezáludný; -most jednání...; -mo koho překvapit, urazit, -mo u rážlivý... = dokonce, skoro, takřka; -mo u domu = hned..., u samého domu

přímýšletí, v. mysliti

přináležeti, v. náležeti; **-náležitý** = náležející (zastar.)

přinášeti, v. -nášeti

***přinejméně** = při nejmenším, aspoň (Palac.)

přínos, -u, m. = co přineseme do hospodářství, rodiny, podniku, vědy, literatury..., příspěvek, věno..., nové myšlenky, podněty, dílo

***přiohnutý** = poněkud ohnutý (Kuněť.)

přiokenní = co je při okně (Č.-Chod)

přiostrřovati, v. ostrřiti

***přiošumělý** = poněkud ošumělý (Ner.)

případ, -u, m. = (skutečná; možná, předpokládaná) událost, příhoda, projev něčeho (nemoci...) na někom, na něčem; v tom -dě = pak, potom, tehdy; v každém -dě = ve všech -dech, vždy; pro ten případ = nastane-li to, stane-li se to; n e s p r. v každém

-dě musíš jít k lékaři, m. zcela nepochybně..., je naprosto nutné, abys šel...; v -dě potřeby, nemoci, kruté zimy..., obyč. podle potřeby, v nemoci, za kruté zimy; v -dě, že onemocní, n e s p r. m. onemocní-li; po -dě přijdu sám..., n e č e s. m. (a)nebo, třeba, možná, eventuálně

případný [-ně; -nost] = vhodný, výstižný (-né slovo...); -ně co nazvat; n e č e s. -ně (jako po případě) m. anebo...; -nost označení; lid. -nost = případ (Němc., šrám.)

přípal, -u, m. = podpal (dříví na p.), čím se podpaluje; přenes. pod -lem jejich očí (Č.-Chod)

připálenina, ž. = připálení: maso je cítiti -nou; = něco připáleného

připažiti = dát paže k tělu (tělocvič.); **připažovati**, nedok.

připékati, v. pékati

přípepřovati, v. pepř

přípevnovati, v. pevniti

***připíječ**, -e, m. = kdo připíjí; **připíjeti**, v. píjeti

připínací hřebíček = na připínání, neboli **-pínáček** || **-pí-**, -čku, m. || **-pínadlo** || **-pí-**, -del, stř.;

připínati, v. pínati;

připínátko || **-pí-**, -tek, stř. = sponka, přezka

přípis, -u, m. = úřední dopis;

-písek, -sku, m. = co je připsáno

připisovati, v. psáti

přípitek, -tku, m. = pozdravný, oslavný projev při pití, při hostině

připitomělý = poněkud pitomý

přípláceti, v. platiti

přípláclý = příplácnutý: -lá čeplčka (Ner.)

příplatek, -tku, m. = přídavek k platu, k tomu, co zaplatíme: p. na lístek, na děti...; **příplatkový** lístek

připlesklý = trochu rozplesklý

příplétati, v. plétati

připodobnit, **-bňovati** = přirovnat, -návat (bibl.)

přípoj, -e, m. = připojení; *-pojka*, ž. = čím se co připojuje

připojovatí, v. II pojití

připomenouti, *-mínati*, v. -pomenouti, připomněti

připomínka, ž. = připomenutí; *-mínkové řízení* = připomínky k návrhu zákona

připomněti, *-mněv*, *-mněl*, ostatní tvary od připomenouti = připomenouti, v. -pomenouti; nedok. *připomínati*, v. -pomenouti

přípona, ž., v mluvnic. = hláska, slabika, kterou se tvoří kmen, tvar neboli sufix; *příponový*, příd. k tomu

***příporodnice**, ž. = porodní bába (Štaš.)

připouštěcí = vyjadřující přípustku (věta, spojka); *-štěti*, v. pouštěti

přípověď, *-di*, ž. = příslib

připovídati, v. pověděti

přípozdívati se, v. pozditi

příprava, ž., 1. = strojení, chystání (pokrmů, potřeb...), připravování se: p. do školy, na přednášku...; 2. krejčovské -vy = potřeby mimo látku, podšívka, nití...;

přípravce, m. = kdo připravuje (Hal.); *přípravek*, -vku, m. = něco připraveného k (po)užívání

přípraviti, v. praviti

přípravka, -vek, ž. = přípravná třída, škola;

-pravna, ž. = místo na přípravu léků...;

-pravný = připravující, čím se připravuje (práce, řízení...)

přípravovati, v. praviti

přípřahati, *-přáhnouti*, v. -přahati

přípřež, -e, ž. || **-ží*, stř., 1. = pomocné připřáhnutí, potah; 2. z přle- = ranec (lid., Kříž);

-přežný vůz = v připřeži (Ner.)

přípustka, -tek, ž. = to, co připouštíme (v. pustiti), techn. = dovolená úchylka; *-pustkový význam*, -vá věta;

přípustný [-nost] = co se připouští (sleva, zatížení...)

přirážeti, v. rážeti; *-rážka*, ž. = co se přiráží, zvýšení ceny, daně: *-žka k dani...*; *-rážkový*, příd. k tomu

***přirezlý** = nazrzlý (Č.-Chod)

příročí, stř. = prodloužení lhůty k placení, moratorium

příroda, ž., z ruš., 1. = země s porostem, s živočišstvem a různé úkazy na ní; 2. vlast. = narození, vrozené vlastnosti, schopnosti, tělesná soustava, přirození, -nost, „nátura“: vada, přednost od -dy = vrozená, přirozená; p. si (při nemoci) pomůže sama (bez léčení); zdob. **přírodička*, ž.

***přírodilý** = vrozený (šmil.)

přírodní, příd. k příroda (krása, zákon, věda, filosofie...); p. tuk, barvivo... = ne umělý, -lé, nerostný, rostlinný; *-dnina*, ž. = přírodní předmět

přírodo-, kmen k příroda ve slož.:

**-mil*, -a, m. = milovník přírody;

**-milovný*; **-milství*, stř.; *-pis*,

-u, m. = popis přírody; *-pisec*,

-sce, m.; *-pisný*; *-věda*, častěji

přírodní věda, -dy; *-vědec*; *-vě-*

-decký || *-vědný*; **-zkumec*, -mce,

m. (Ner.); **-zkumný* (Palac.);

-zpyt, -u, m. = zkoumání pří-

rody, přírodní věda; *-zpytec*,

-tce, m.; *-zpytný*

přírostlý, v. růsti

přírovnání, stř., k přirovnati; = vyjádření srovnáním někoho, něčeho s někým, s něčím, příměr; to není ani p. = to se nedá ani přirovnat (lid. a hovor.);

přírovnávati, v. rovnati

přirození, stř., 1. = příroda 2: člověk od p. zlý, dobrý...; 2. = příroda 1 (obroz.); 3. = stydký úd, genitalie

přirozený [-ně; -nost] = od přírody, přírodou daný: p. rozum, vývoj, -né nadání, právo; p. jazyk = mateřský; = nehledaný, nenucený, neumělkovaný: p. způsob, -ná mluva, -né chování...; -ná smrt = ne násilná...; je -no || -né = rozumí se samo sebou; -ně se vyvíjet, chovat...;

-ně podle něm. natürlich místo arcíř, ovšem, zajisté: Půjdeš tam? Přirozeně atp.; -nost chování, vývoje...; od -nosti dobrý... = od přírody; zvyk je druhá -nost = příroda, povaha

příručí, -ho, m. = pomocník, hlav. obchodní, komi

příručka, ž. = příruční dílo, rukověť; -ručkovitý [-tě]; -té zpracování = v podobě příručky; -ruční = co je „při ruce“, k běžné potřebě, obsahující jen hlavní věci, poznatky, knihy (kniha, slovník..., knihovna)

přirudlý = narudlý

přirůstek, -stku, m. = co přiroste, přibude: p. obyvatelstva, knihovny...

***přífikati**, nedokon. k přífknouti (zast.)

přífknouti, -řkl, -řčen(i) || -řknuť(i) komu co = výrokem, usnesením přidělit, přisoudit

přísada, ž. = sazenice; = co se do něčeho, k něčemu přidává (do polévky, k barvě...)

přísaha, ž. = úřední, slavnostní slib: složit, porušit -hu; -hou co potvrdit, zavázati se; vzít koho pod -hu, do -hy; být, vypovídat pod -hou

přísahati || často *při-* = skládat přísahu: p. Bohu, skrze Boha, při živém Bohu, na svou čest, na ústavu...; slož. dokon. *zakoho* = žádat jej, aby něco potvrdil přísahou, něco vykonal, úpěnlivě prosit; *za-se* = přísahou stvrzovati, pevně, svatě si umiňovati; -*hávati*, opakov.; *přísáhnouti* || *při-*, dokon.; slož. *od-* co = stvrdit přísahou; *zakoho*, se

přísámbohu, příslov. = přísahám Bohu; o d c h y l. *při sám Bůh*

přísavný, v. přísavný

příseček, -čku, m., zdrob. k přísek

přisedící, -ho, m. = přisedající člen: p. zemského výboru, soudu

přisedlý list = bez stopky

***přísek**, -u, m. = kousek přiseknutého masa

přísev, -u, m. = přisetí: směska s přisevem jetele

přísežný [-ně], příd. k přísaha: p. znalec = pod přísahou; -ná formule = obsahující přísahu; -ně vypovídat = pod přísahou

přísehlý, v. schnouti

při-sládlý = nasládlý; -**sleplý** = neúplně slepý

příslib, -u, m. = příslibení, slib

***přislípka**, ž. = přezdívká (Svět., Č.-Chod)

***přislota**, ž. = přihana (Č.-Chod); -**slotek**, -tku, m. = přezdívká (t., Sez.)

příslowce, stř. = neohebné slovo vyjadřující různé okolnosti, místní (zde), časové (loni) atd., adverbium

příslowecný [-ně], příd. k příslovce a k přísloví: -né určení, část věty; -ný význam, výraz; -né štěstí... = jako v přísloví, obecně známé

příslowí, stř. = stručné, jadrně vyjádřená pravda, zkušenost; ***příslowní** = příslowecný (Ner.); -**slovnícký**, příd. k přísloví = týkající se přísloví, obsahující je || ***-slovný**

***přísluha**, ž. = služba (přátelská...), ochota; *p.*, m. = sluha (obroz.)

přísluhovač, -e, m. = kdo přísluhuje (s příhanou); -**vačný** || -**vačský** [-sky; -ství] = přísluhující (t.); -**vatel** [-lka], -e, m. = pomocník (šrám., žer.), přísluhovač; -**vati**, v. sloužiti

přísluní, stř. = perihelium

příslušenství, stř. = co k něčemu přísluší, patří: byt s -vím, t. j. s koupelnou, sklepem... atp.; -**slušník** [-šnice], -a, m. = kdo přísluší, patří: -ník obce, armády, jazyka...; -**slušný** [-ně; -nost] = příslušející, patřící: -ný do obce...; = oprávněný..., kompetentní (úřad, soud); = náležitý, vhodný (výraz, slovo)

přismahati = připalovati se, přiskvařovati se; *přismahlý* [-le; -lost] = co přismahne, připečený; *přismahnouti*, -hl, -hnouti, dokon. k přismahati

***přismědlý** = poněkud snědý (Jir.)

přismoudlina, -moudlý, v. přičmoudlý

přisněti, -nějí = stávat se přísny; obyč. slož. dokon. z-

***přisniti** = dělat přísny; p. se = dělati se přísny, být přísny, přísne hledět... (Ner.); slož. nedokon. *zpřisňovati* sloh (Sez.)

***přisnotvárný** = vážný (Koll.)

přisný [-ně; -nost], souvisí s přesný = žádající přesné konání povinností..., přesnou práci (představený, učitel, otec, mrav...), káravý (pohled), stihající přestoupení (zákon); p. v čem, na koho, ke komu; p. kopec = strmý (Rais, nářeč.)

přisobovati si, v. sobiti si

***přísolek**, -lku, m.: s -lkem, za lat. cum grano salis (Suš.)

přisouvati, v. sunouti

***příspěch**, -u, m. = příspěpení

příspěvatel [-lka], -e, m. = kdo přispívá

příspěvek, -vku, m. = příspěpení, peněžní částka (p. na výživu, členský, spolkový), článek do časopisu...

***příspěvný** = přispívající (Č.-Chod)

příspíšiti, -spíšovati, v. spíšiti

příspívající člen = platící příspěvky; -vati, v. spěti

příssavný || *přísavný* kořen = přis(s)ávající se

přistání, stř., v. státi, stanu

přistárly = postarší

přístav, -u, m. = místo na přistání lodí; přenes. p. lásky (Ner.), p. manželství

přistávati, v. státi, stanu

přístavba, ž. = přístavek 1.

přístavek, -vku, m., 1. = co je k něčemu přistavěno; 2. část věty (mluvn.), aposice

přístaviště, stř. = místo, kde je přístav

přístavné, stř. = poplatek za přístavení (železnič. vozů);

přístavní, příd. k přístav: p. město, ruch...

přistehnouti, -hovati, v. stehovati

přistěhovalec [-lkyně], -lce, m. = kdo se přistěhuje; -lecký ruch; -lectví, stř. = přistěhovalecký ruch

přistěnek, -nku, m. = místo (komora...) při stěně

přísti, předu, -dl, -den(i) || řidč. přadu... = svinovat lněná... vlákna v nit; přenes. kočka přede = vydává zvuky jako při předení; slož. dokon. *do-* = dokončit předení; *na-* čeho (mnoho); *o-* || **obe-*, přenes.: hrdina opředeny pověstmi; zelení kámen obepředen (Čech); *roz-* se, o debatě... = rozvinouti se; *u-*, prostě dokon.; **ve-* se do snů = za- se (Ner.); *za-*: housenka se zapředla = omotala vlákny; přenes. *za-* hovor, známost = začít; *za-* se do úvah (Vr.) = zabráti; v. přidati a přádati

přístodolek || *-důlek*, -lku, m. = místo při stodole, perna

***přístojný** = slušný, příslušející, obyč. zápor. *ne-*, v. tam

***přístolek**, -lku, m. || *-stol*, stř. = co je při stole, oč je stůl rozšířen (Č.-Chod)

***přístrach**, -u, m. = strašidlo, strach z něčeho; *-chový* úžas (Jir.)

přístroj, -e, m., 1. = menší stroj, aparát; zdrob. *-jek*, -jku, m.; 2. = přístroj (Ner.); 3. = přestrojení (zast., Jir.)

přístropí, stř. = místo u stropu (Č.-Chod); *-stropní* = při stropě, u stropu: -ní šero (Sez.), lampa

přístřešek, -šku, m. = místo pod přečnívající střechou; *-střeší*, stř., 1. = přístřešek; 2. = byt, útulek, „střecha“: být bez -ší ap.

přístřih, -u, m. = přistřižení, střih, i přenes. = ráz;

přistřihovati, v. střihati

přístup, -u, m. = vstoupení, vstup do místnosti...; p. vzduchu = vnikání, -knutí; *přístupný* [-pen; -pně; -pnost] = k čemu je přístup: hra je -pna i mládeži; sbírky... jsou -pny od... do...; učinit sbírky -nými = otevřít je pro veřejnost; -pný výklad = srozumitelný (i pro neodborníka); člověk -pný žertu... = který snese žert; -pný člověk = ke kterému lze jít, požádat jej o radu, pomoc...

přisudek, -dku, m., člen věty, výrok, predikát; *-sudkový* význam

přisun, -u, m. = přisunutí

***přisuvka**, ž. = přisouvání (hlásek); *přisuvný*, o hláskách = přisouvající se

***přisvětlí**, stř. = polosvětlo (Č.-Chod)

přisvit, -u, m. = slabý svit, polosvit

přisvojiti, v. svojiti; *-jovací* zájmeno = přivlastňovací; *-jovati*, v. svojiti

příšera, ž. = obluda, strašidlo; *příšerný* [-ně; -nost] = hrozný, strašný, veliký (pohled, nepořádek...)

příšeří, stř. = pološero (kniž.)

***příšivek**, -vku, m.: básnické -vky (šafař.) = přídavky

příškolený, k příškoliti, v. školiti

příškrcený [-ně], v. škrtiti

příškvar, -u || *-škwarek*, -rku, m. || *-škvara*, ž. || *příškvařenina*, ž. = něco příškvařeného, strup; přenes. = stopa, známka (Č.-Chod)

***příšlec**, -šelce, m. = přistěhovalec, přílezlík

***příšlost**, -i, ž. = co přijde, budoucnost (Ner.);

příšlý = došlý, dostavivší se

příšpičatělý = zašpičatělý

příště, v. II příští

I **příští**, stř. = příchod (zastar.): naděje na krásné p. (Dur.)

II **příští** [-ště] = kdo, co přijde, budoucí, následující (den, hodina, představení, schůze...); příští neděle, sobota... = neděle, sobota v dalším týdnu (jde-li o neděli...)

v témž týdnu, říkáme tato neděle...); -ště = v příštím čísle (časopisu), případě, v příští hodině, schůzi...; na -ště (uložití co ve škole) = na příští hodinu; v. napříště

příštippek, -pku, m. = záplata na obuvi; i přenes., v. záplata; *-štipkář*, -e, m. = švec dělající příštipky; přenes. = slabý odborník, kdo něco provádí bez plánu, dělá jen to nejnutnější; *-štipkářský* [-sky; -ství], příd. k tomu, i přenes.; *-štipkovati* = dělat příštipky, též přenes.

příštívati, v. štváti

přitahovati, v. tahati

přitakací, -katel, -kati, -kávati = potakací atd.

přitažlivý [-vě; -vost] = přitahující, vábící

přítel [-lkyně || řidč. -lka (Ner., Hál.)], -e, mn. přátelé, -tel, 4. -tele, 7. -teli, m., souvisí s přáteli, vlast. = kdo přeje, věrný druh, kamarád, příznivec (umění...); pomn. přátelé = příbuzní; zdrob. *přítelíček*, -čka || důvěr. *-línek*, -nka, m. (často iron., pohrdavě); *-líčkování*, stř. = důvěrné přátelení (Vlč.); *-líčkovati se s kým* = důvěrně se přátelit, počínati si s nemístným, nevhodným ohledem na osobní známé (hovor.)

přítento v. II tento || *přítentovati* co = připevnit (lid.)

přítěž, -e, ž. = co přitěžuje, zatěžuje (loď...), přenes. = zbytečné věci; *-těžovati*, v. tížiti

I **přiti**, přu, přeš..., prou || přu, přou, při, přete, pra, prouc, přev, přel, přen(i); = podpírat; zprav. slož. dokon. o- co oč = postavit to k tomu, aby to nespadlo; o- se o hůl... (pro pevnější chůzi...); o- se o koho, přenes. = dovolati se jeho mínění, souhlasu; o- se proti komu, čemu = vze- se; sr. opora; *pode-* co = dát oporu, podpěru; přenes.

pode- čí snahy, koho, své mínění (důvody); *roze-*, sr. rozpora; *u-* oči, zrak nač, mysl k čemu = obrátiti; *vze-* co = vzpřimit, vztyčit; *vze-* se komu, čemu = postaviti se na odpor; *za-* = o-;

-pírati, slož. nedokon. o- atd. k dokon. opřítí...; hromad. dokon. *zpod-*; *-pírávati*, opak., slož. nedok. o-...

II **přítí**, *pru* (zast. přím), *přeš...* *prou* || *přu*, *prou*, *při*, *přete*, *pra*, *prouc*, *přel*, *přev*, *přen(i)*, jen říd. kniž. = zapírati: *přítí* co (Quis), *nepřím* (Koll., Jir. a j.); běžné *p. se oč* = míti spor, „hádati se“; slož. dokon. *na-* se (mnoho) = „nahádati se“; *ode-* komu co = odřici; *po-* co = odmítnout jako nepravdivé, ne-správné; *u-* komu právo nač = *po-*; *za-* koho, co = nepřiznati se, že jej známe..., že jsme to slyšeli..., učinili || *za-* koho = *popřít* jeho přítomnost (doma...); *neza-* otce... = být mu podoben; *neza-* svou povahu... = nemoci ji potlačit;

-pírati, slož. nedokon. *od-* atd. k dokon. odepřítí...; *po-* co = odmítati jako nepravdivé, ne-správné, v. *popřítí* || *po-* komu co = odpírat (č.-Chod)

přítisk, -u, m. = přitištění, vy-tištění dalších výtisků

přitlonstlý [-le; -lost] = mírně tlustý, obtloustlý

***přítmělý** || obyč. *při-* = poněkud tmavý;

přítmí, stř. = neúplná tma, šero, přisvit

přítok, -u, m. = přitékání vody ... do čeho; = řeka, potok tekoucí do jiné řeky...; *přítokový*: -vá roura

přítom, v. to

přítomen, *přítomno*, v. přítomný

přítomnost, 1. = to, že je někdo přítomen: zjistit něčí -mnost; v, za něčí -mnosti = když je přítomen; 2. = přítomný čas (mluvnic.); = -mná doba

přítomný [-men; -mno: v. -mnost] = kdo je... při tom, kdo se něčeho účastní: být -men schůzi, slavnosti..., ve, při schůzi; se-znam přítomných (osob, členů); -men v duchu = v mysl, v myšlenkách, nikoli osobně; -mný čas (mluvic.), -mná doba = nynější; nespr. autor -mné knihy... místo této; -mno, stř. = přítomná doba (kniž.)

***přítruhli**, stř. (Holeč.) || *-úček*, -čku, m. (Němc.) || *-liči*, stř. (Svět.) = přihrádka v truhle po straně

přitrž, -e, ž., z *prie-* = přetržení, přerušení, zastavení (Třebíz., č.-Chod); obyč. p. učiniti čemu; bez -že = nepřetržitě (Němc.); o p. = do přetržení, velmi pilně, silně, neustále...

přítuhlý, -hovati, v. tuhnouti

přítukovati, v. tukati

***přítulek**, -lku, m. = útulek (Koll.);

přítulný [-ně; -nost] (ke komu) = kdo se rád přitulí, přichylný; *přitulovati*, v. tuliti

přitužovati, v. tužiti; -tvrdlý = natvrdlý; -učovati, v. učiti

příušnice, ž. = slinná žláza; pomnož. -ce, -c = zánět slinných žláz (lid. a hovor.)

přívabovati, v. vábiti

příváděti, v. voditi

přívál, -u, m. = náhlý a prudký liják; p. nepřítel (Palac.), slov = záplava

přivalovati, v. valiti

***přívan**, -u, m. = vánek (Pfl.-Mor.)

přívandrovalec, -lce, m. = kdo přívandruje, příležitost... (opovrhl.); -lecký [-ctví], příd. k tomu

přivažovati, v. vázati

***přivažčivý** [-vě; -vost] = opovážlivý, drzý (zastar.)

přivažek, -žku, m. = přídavek (kost...) při vážení

přivážeti, v. voziti

přivdati se, -dávati, v. vdáti

***přívdek**, -u, m. = vděk, vděčnost (Hál.)

přívěsek (o d c h. -šek), -šku, m.
= co je k něčemu přivěšeno;
přívěsný vůz = přivěšený

***přivět**, -u, m., z ruš. = přivítání, pozdrav (obroz., čech);
přivětivý [-vě; -vost] = vlídný, milý, laskavý

přivíratí, v. vřítí

přivítací projev... = na přivítanou;
přivítaná, ž. = přivítání: pěkná -ná; na -nou

přivlastek, -tku, m. = bližší určení podst. jména, atribut; *-tkový* význam, -vá věta

přivlastňovací přídav. jm., zájmeno = kterým se přivlastňuje; *-ňovati*, v. vlastniti

přívod, -u, m. = přivádění vody...;
přívodní, příd. k tomu = přivádějící: p. trubice

přívoz, -u, m., 1. = přivážení, dovoz: p. zboží; 2. z pře- = převážení, převoz, místo převozu; P., mor. město; *přívoznický* [-ctví], příd. k *přívozník*, -a, m. = převozník

***přivrší**, stř. = návrší (Jir.)

přivrženec [-nkyně] (zastar. *pří-*), -nce, m. = stoupenec

přivstati si, v. vstáti

přivtělití, -lovati, v. vtělití

přivykati komu, čemu = navykati, zvykati; *přivyklý* práci...;
přivyknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. = navyknouti, z-

***přízdoba**, ž. = ozdoba, výzdoba (liter.)

příze, ž. = upředené niti na pletení...; přenes. p. pomsty (Zey.)

přízední = jsoucí při zdi; *-zedník*, -a, m. = kdo hraje „při zdi“, opatrně (žert. hovor.)

přízemek, -mku, m. || *-zemí*, stř. = část budovy hned nad zemí, pod poschodím(1); *-zemní* budova... || řidč. *-ný* (Jir.); přenes. = mělký, povrchní...

přízeň, -zně, ž., souvisící s přátel, 1. = náklonnost; 2. = přibuzní, přibuzenství; býti z přízně s kým = jeden z jeho přibuzných (lid.)

příznačný [-ně; -nost] komu, čemu, pro koho, proč = vyznačující koho, co, charakteristický, symptomatický

příznak, -u, m. = znak, náznak, znamení, symptom (choroby, doby...); = kmenotvorný sufix, téma (mluvnic.); *-znakový* = mající příznak, tematický (mluvn.)

příznání, *-znávati*, v. znáti

příznivec [-vkyně], -vce, m. = kdo osvědčuje přízeň ke komu, k čemu; *-znivý* [-zniv; -znivě]: být komu *-zniv* = přát mu, být nakloněn; o věcech = uznalý, souhlasný, kladný, ne odmítavý, vhodný... (posudek, odpověď, zpráva, doba...); *-vě* o kom mluvit atp.

přízný, v. přezný

přízpůsobiti, *-bovati*, v. působiti;
přízpůsobivý [-vě; -vost] = schopný přízpůsobení

přízračný, příd. k přízrak = přeludný, fantastický;

přízrak, -u, m. = vidění, přelud;
přízrakový = přízračný

přízrzlý [-le; -lost] = nazrzlý

***přízví** (Zey.) || **přízvisko*, stř. = přezdívká (Trév.)

přízvučný [-ně; -nost] = mající přízvuk 1. (slovo, verš...)

přízvuk, -u, m., 1. = síla a výška hlasu při výslovnosti slova, akcent (mluvnic.); 2. = odstín, ráz, příděch, nádech: citový p. činnosti (Nov.); hlas s velitelským -kem (Hlad.); didaktický p. povídek (Sez.)

přízvukovati komu, čemu = projevovati souhlas

přízvukovati slovo... = dávat na ně přízvuk, důraz; p. řeč = výrazně proňáset (Ner.)

přizývati, v. zváti

***přížehlý** = připálený (šlejh.);

přížehovati, v. žehnouti

přížeňovati se, v. ženiti

přížínati, v. žíti (žnu)

příživnický [-cky; -ctví], příd. k příživník; -*vníček*, -čka, m., zdrob. k příživník (Vanč.);

*-*zničiti* = cizopasit;

příživník [-nice], -a, m. = cizopasník, parasit; přenes. o člověku = kdo tyje z druhého, využívá ho; *příživný* = cizopasný

přízloutlý = nažloutlý

P. S., v. postscriptum

psací = na psaní (stůl, stroj, potřeby)

psanec, -nce, m. = kdo je zapsán, prohlášen za veřejného škůdce, vyhnanec, vyhoštěnec; -*ctví*, stř. = vyhnanství... (Nov.)

psaní, stř., 1. = zachycování řeči písmeny, 2. = dopis;

psanice, ž. = psaní (s opovržením, rozhořčením; hovor.);

psaníčko, stř., zdrob. k psaní 2.

psaný = napsaný, nik. tištěný: -ná staročes. památka...

psář, -e, m., 1. = psovod; z toho míst. jm. *Psáře*, zdrob. *Psárky*, v. tam; 2. = psavec, pisálek (Č.-Chod)

psáti, píši, piš, píše, -šíc, psav, -vši, psal, psán, psaní = zachycovat řeč písmeny (původ. = malovat, souvisící s pestrý); p. co, často = i skládat, být původcem toho; v. psaní, psaný;

v dok. slož. -*psati*, -*psání*:

do- co = napsati co do konce, dokončit psaní čeho; *do-* komu = napsat mu dopis; *na-* co = písemně zachytit buď cizí myšlenky nebo své; *na-* se = mnoho, často psát;

o- co = 1. napsati znovu; 2. napsat podle někoho a vydávati za své; 3. vystihnouti smysl čeho ne ustáleným slovem, -nými slovy, nýbrž několika jinými; *opsaný* tvar slovesný (psal jsem, budu psáti) = ne jednoslovný (jako píši...); sr. opis; *ode-* komu = odpovědět na dopis; *ode-* komu daně... = zrušit předpis jich; dáti se *ode-* (z katolic. církve) = vyškrtnout

(Jir.); *po-* sešit... = psaním, písmem vyplnit; *po-* koho, co = vylíčit; *pode-* koho, se = napsati či, své jméno; sr. podpis; *pře-* co = znovu napsat, jinak, lépe; *pře-* se = bezděčně se zmýlit při psaní; *přede-* lék, daně... = písemně stanovit; *při-* co (k čemu) = dodat, připojit (písemně); *při-* komu knihu... = věnovat; *při-* komu majetek = dát jej přepsat na jeho jméno; *při-* komu mínění, zásluhu... = přisoudit; *roze-* divadelní úlohy, partituru = napsat každou úlohu, každý part zvlášť; *roze-* se = vpraviti se do psaní; *roze-* se o kom, o čem = obšírně psát, líčit; *se-* knihu, protokol... = na-; *se-* co = učinit soupis toho; *u-* půjčku = písemně se zavázat k půjčce; *u-* si prsty || *u-* se = mnoho psát; sr. úpis; *ve-* co kam = do čeho napsat; přenes. *ve-* se do paměti národa, komu do srdce; *vy-* co = vylíčit; *vy-* cenu, odměnu = veřejně (v novinách...) vyhlásit; *vy-* inkoust = psaním spotřebovat; *vy-* zkratku = napsat ji plně; *vy-* si peníze... = psaním získat; *vy-* se (o autorovi) = ztratiti schopnost napsat něco nového; *vypsáná* ruka = často, obyč. též rychle a zřetelně píšící; *za-* co kam = zaznamenat, zanést; sr. komín; *za-* se do pamětní knihy = podepsati se; *za-* si co za uši = dobře zapamatovat (lid. a hovor.); *za-* ďáblu duši, *za-* se ďáblu = slíbit, prodat; býti dobře u koho zapsán = být oblíben; sr. zápis;

-*pisovati*, nedokon. slož. *do-*, *nad-* atd. k dokon. nadepsati...; *s-* knihu...; *s-* || *se-* co = dělati soupis;

psávati, opakov. || -*pisovávati*, slož. nedokon. *do-* ap.

psavec, -vce, m. = psavý člověk; *psavý* [-vost] = mnoho, rád píšící (zprav. hanl.)

pseudo-, kmen řec. *pseudos* = lži, pa-, nepravý, ve slož. tvořených často podle potřeby; na př.: -*amatér-*, -a, m. (sport.); -*humanita*, ž.; -*klasický*; -*liberalismus*; -*nym*, -u, m. = smyšlené, nepravé jméno, hlavně literární; -*nymní*; -*romantický*, -*tika*

psí, příd. k *pes*: psí hlava, bou-da...; přenes. psí život, den = bídný, špatný, psovský, psotný; psí dni (v létě, kdy je vidět Siria); být, přijít ve psí (lid. a hovor.) = být v bídě, na mizině, dostat se do bídy, na mizinu; psí hlavu na koho strčit = zostudit, nakydát mnoho hany; sr. dečka, jazýček; Psí hvězda = Sirius

psíce, ž., v. *pes*;

psíče, -čete, stř. = štěně (mysliv.); *psíček*, -čka, *psík*, -a, m., zdrob. k *pes*

psina, ž. = psí zápach, maso, kůže; = *pes* (opovrhlivě, s odporem); = švanda (vulg.); = lotr (Jir.);

psínek, -nce, m. = psí bouda, chlív, psírna; zima jako v -nci = veliká;

psínka, ž., zdrob. k *psina*; též = psí nemoc

psírna, ž. = *psínek*; zima jako v psírně (lid. a hovor.)

psisko, stř. = velký *pes*; = *pes* (zhrub., s odporem)

Psohlavec, -vce, m. = Chod (podle praporu s psí hlavou); nadávkou *p.* = lotr (Jir.);

psohlavý = s psí hlavou; kluk -vá (Baar; nadávka)

psoser, -u, m. = hluchá kopřiva (Němc., lid.)

psota, ž. = psí, špatný čas, sloty, psí, bídný život, trampoty;

psotník, -u, m. = božec;

psotný [-ně; -nost] = psí (přenes.), bídný... (život, čas...); je -ně (Jir.) = psí čas

psouti, *psuji*, *psut(i)*, původ. *pso-vati*, *psuji* = láti jako *psovi*, zprav. slož. dokon. *po-*, *se-* co, přenes. = zkazit (lid. a hovor.)

psovitý = podobný *psovi*, z rodu psů: -tá šelma; přenes. -tá bída = psí, psovská (šráma.)

psovod, -a, m. || *-*vodce* (Třebíz.) = kdo vodí psy, psář

psovský [-*sky*] = jako psí: -ská oddanost (Martín.); -sky oddán; -sky se prohýbat (Klič.); přenes. = psí, psotný (život...); -ský Machomet (Jir.), nadávkou

psst || *psst*, citoslov. vybízející k tichu; *psstění* = volání *psst* (Č.-Chod)

pstruh, -a, m., ryba (souvisí s *pestrý*); *pstružný*, o vodě = kde jsou *pstruzi* (Pujm.)

pstrý, v. *pestrý*

Psyche «-ché», -chy, ž., starořec. bohyně; *psyche* || -*cha*, ž. = duše; -*cha*, též = velké toaletní zrcadlo

psychický [-*cky*; -čnost] = duševní; *psychiatr* «-chyja-», -a, m. = lékař duševních nemocí; -*chiatrický*, příd. k -*chiatricie*, ž. = nauka o duševních nemocech; *psychika*, ž., rus. = psychično, duševno

psycho-, kmen k *psyche* ve slož.: -*analýza* «-lýza», ž. = rozbor duševních jevů; -*fysický*, příd. k -*fysika*, ž. = nauka o souvislosti fyzických a psychických jevů; -*log*, -a, m. = badatel o duševním životě; hovor. = znatel lidí, kdo dobře a rychle prohlédne lidi; -*logický* [-*cky*; -čnost] příd. k -*logie*, ž., 1. = věda o duševním životě, o duševnu, duševěda, -zpyt; 2. = myšlení, způsob myšlení;

-*pat* (z -*path*), -a, m. neboli -*patický* «-tyc-» člověk = duševně úchylný; -*patie* «-tyje», ž. = duševní úchylnost; -*patologie*, ž. = nauka o duševní úchylnosti

psychosa «-chóza», ž., z řec. = všeobecný hromadný duševní neklid, ztráta duševní rovnováhy

psychot(h)erapie «-pije», ž., řec. = léčení duševními vlivy

pš, citoslov. vyjadřující zvuk při uspávání dítěte nebo při zahánění drůbeže

pšenice, ž., obilnina; sr. koukol, kvěsti; zdrob. *pšenička* || lid., básnic. *pšenka*, ž.; *pšeničný* || řidč. -ní (půda, mouka...); *pšeniště* || *pšeničníště*, stř. = pšeničné pole

pšenný, příd. k pšeno: -nná kaše; *pšeno*, stř. = vymláčené proso, jáhly

pšóres, *pšoures*, m. neskl. = zisk, výdělek (žid. hantýr.)

pšouk || *pšuk*, citoslov. vystihující zvuk pš nebo podobný, vzniklý rychlým a málo slyšitelným pohybem, skokem (o kočce), vzplanutím hořlaviny, puštěním větrů z těla ap. || *pšouk*, -u, m. = pšoukání; *pšoukati* || *pšukati*, -kám = dělat pšouk; též o části tetřívčího tokání (mysliv.); *pšouknouti*, -kl, dokon.

pšoures, v. pšóres

Pšovka, ž., potok a ves v Č.; lid. šopka

pšt, *pššt*, citosl. = pst

pštros, -a, m., pták; *pštrosí* (péro...); přenes. p. politika = zakrývání úmyslu, cíle, který se přece jen prozradí

pšuchnouti, -chl, -chnut(i) = pšouknouti

pšuk, -kati, -knouti, v. pšouk

ptactvo, stř. hromad. = ptáci

ptáčátko, -tek, stř., zdrob. k *ptáče*, -čete, stř. = ptačí mládě, mladý pták, ptáček;

ptáček, -čka, m., zdrob. k pták; v. pták

ptačí, příd. k pták: p. péro, zob...; p. perspektiva = pohled s výšky; *ptačinec*, -nce, m. = ptačí trus; rostl.;

**ptáčinek*, -nka, m. = ptáček (č.-Chod);

**ptačisko*, stř. = velký pták || = pták (Bezr.; opovrhl.);

**ptačiti* = chodit na ptáky (Baar)

ptácnice, ž. = ručnice na ptáky (mysliv.), planá třešně (lid.);

ptáčnický [-cky; -ctví], příd. k *ptáčník*, -a, m. = čihař

pták, -a, m. = opeřený obratlovec; symb. rychlosti, volnosti; sr. král; přenes. = šibal, dareba, častěji ptáček

***ptákohlavý** = s ptačí hlavou (Ner.);

ptakopravec, -vce, m. = kdo věští z letu n. z hlasu ptáků, augur; -*vecký* [-vectví], příd. k tomu; *ptakopysk*, -a, m., vodní ssavec

ptáti se, ptám, ptal, ptán, ptaní = tázati se, získávati zprávy, informace (lid. též = žádat, prositi, žebrat); p. se koho (2. p.) na koho, nač, po kom, čem; slož. dokon. -*ptati*, -ptám, -ptal, -*ptán(i)*: *do-* se na koho, nač = ptaním vyzvědět; *na-* se (mnoho); *o-* se = otázati se; *po-* se po kom, čem = dotázati se, abychom získali zprávy; *pře-* se nač = znovu se otázat, poptat; *u-* se = ptaním zvědět (zastar., Palac.); *vy-* se na koho, nač = podrobněji se otázat, ptaním vyzvědět; *ze-* se = o- se || *poze-* se; *ptávati se*, opak.; nedokon. slož. *do-* se, *po-* se, *pře-* se, *vy-* se k dokon. *doptati se* atd.; v. *pytati*

***ptenec**, -nce, m. = pták, ptáček (básn., RZ., Zey., Čech, Vrchl.)

***ptýliti** (řid. básn.) = rozptylovati, v. rozptýliti

puberta, ž., z lat. = pohlavní dospívání; *pubertní* doba

publice, lat. = veřejně (čísti, přednášeti), o přednáškách na universitě obecně přístupných

publicista, m., z lat. = novinář, politický spisovatel; -*cistický* [-cky] «-styc-», příd. k tomu: -cká činnost, působit -cky; -*cistika*, ž. = novinářství, politické spisovatelství

publicita, ž., z lat. = veřejné rozšíření, -ný ohlas: spis... má velikou -tu = hojně se čte; p. podniku = časté uveřejňování zpráv o jeho stavu

publicum «-kum», -ca «-ka», stř., lat. = přednáška obecně přístupná; v. publikum

publikace, ž., z lat. = 1. publikování, 2. tištěný spis; -kační činnost = vydavatelská, spisovatelská

publikán, -a, m., z lat. = celník (bibl.)

publikovati, z lat. = uveřejnit, -ňovat, vydat, -dávat

publikum, -ka, stř., lat. = veřejnost, obecnost, posluchačstvo; v. publicum

***puc**, -u, m., z něm. = vystrojení, paráda (lid.)

puc, citoslov. vyjadřující slabší a krátký hluboký zvuk

pucák, v. puclák

pucati = dělat puc, střílet; v dět. řeči = papat; slož. dok. *na-* se = napapati se; *s-* = spapat

pucek, -cka, m. = tlusté dítě, zavalitý člověk (lid. a hovor.); *p.*, -cku, m. = chuchvalec, hrbolek místo parohu

***pucflek**, -a, m., z něm. = vojenský sluha (starší воен. хантыр.)

***pucifous**, -a, m. = holič (hovor. žert.); -fouský = holičský (t.)

puck «puk», -u, m., angl. = kotouč v kanadském hokeji, „touš“

***pucka**, ž. = míč z hadrů (v mluvě mládeže)

puclák || **puclák**, -u, m., z něm. = baňatý hrnec (lid.)

***pucovati**, z něm. = čistit; slož. dokon. *na-* = vyčistit; *na-* se (mnoho); = nastrojít; *vy-* co; *vy-* komu, *z-* koho = vyčínit mu

puč, -e, m., z něm. = pokus o převrat

pučálka, ž. = močením vzkličený a pražený hrách jako jídlo

puček, -čku, m., zdrob. k II puk (Heyd.)

pučeti, -čí (souvisí s pukati) = dostávat puky, pupeny, rašit; krev pučí = tryská (Baar); v tváři smích jí pučí (Vrchl.) = začíná se projevovat; slož. dokon. *roz-* = přijít do bujného pučení: *rozpučelý* háj (Heyd.);

vy- = dostat pupeny || básnic. *vz-*; *za-* : dáti rozeschlou nádobu do rybníka *za-* (Baar) = aby se zatáhla;

pučívati, opak.

pučismus «-zmus», -smu, m. = sklon k pučům (Gottw.);

pučista, m. = kdo provádí, zamýšlí puč; **pučistický** «-styc-» duch

pučívati, v. pučeti

***pučný** = pučící (Ner.)

I **puď**, -u, m. = chování, činnost s dědičnými mechanismy, podvědomé puzení, nutkání k výkonu, instinkt: pohlavní p. ap.

II **puď**, -u, m., rus. váha

půda, ž., 1. = prst; slovo... padlo na dobrou, úrodnou -du = bylo pochopeno, dalo podnět k něčemu...; 2. = země, kraj, místo (domácí, cizí... p.); 3. = základna, působiště, obor: mít, nalézt -du pro své působení; nabývat pevnější -dy; mít, ztratit pevnou -du pod nohama; pohybovat se na cizí půdě = v cizím oboru; 4. = část domu pod střechou;

půdař, -e, m. = půdní zloděj;

půdecký, -kého, m. = dozorce nad půdou 4. || -cká, ž. = dozorkyně..., žena půdeckého;

půdička, -ček, ž., zdrob. k půda

puďing «-dynk», -u, m., z angl. pudd-, druh nákypu; příd. -gový

puďiti, -zen(i) = bezděčně nutit, nutkat, hnát: puďí mě to kam, k čemu, do čeho, co činit; puďí mne to z lože ven (Ner.); slož. dokon. *od-* = odehnat; *po-* = podráždit; v hlavě se mu popudilo = popletlo (Němc.); *při-* = přinutit, přimět (říd.); *vy-* = vyhnat; *za-* = zahnat; **vz-* se = vzepnouti se, vzepřítí se (Holeč.); opak. *puďívati*;

-*pouzeti*, -zejí, slož. nedokon.

**od-* (Zey.); *po-* koho;

vy-* = vypuzovat (šim.); *vz-* (z-*) = nezbedně pobíhat, skotačit, hlavně o dětech (nářeč.);

vz- se = 1. zdráhati se, 2. proti komu = vzpírat se, vzdorovat; *-puzovati*, nedokon. slož. *od-* koho = odhánět; přenes. to mě odpuzuje = je to nepříjemné, protivné; *po-*, *vy-*, *za-* koho

pudivítr, -vítra, m. = ztřeštěnec

I pudl, -u, m., z něm., 1. = pult (Ner., nář.); 2. = chybný vrh v kuželkách, bosá || též život. 2., 4. -a

II pudl, -a, m., z něm., druh psa; *pudlíček*, -čka, m., zdrob. k pudlík; *pudlíčtí*, příd. k *pudlík*, -a, m., zdrob. k pudl

půdní, příd. k půda 1.: p. hospodářství

půdo-, kmen k půda ve slož.: *-rys*, -u, m. = průmět předmětu ve vodorovné rovině; *-rysný* plán; *-sloví* = nauka o půdě

pudový [-vě; -vost], příd. k I pud: p. odpor... = plynoucí z pudu, neuvědomělý, ne uvážený, instinktivní; *-vý* člověk = poddávající se pudům, jednající podle pudů; jednat -vě

půdoznalectví, -znalství, stř., -zpyt, -u, m. = půdosloví, výzkum půdy

pudr, -u, m., z franc. poudre = zaprašovací na pleť; *pudrovačka* (č.-Chod) || *-rovadlo* (šrám.) || obych. *-rovátko*, stř. = kotouček na pudrování, labutěnka; *pudrovati* = posypat, potírat pudrem; slož. dokon. *na-*; *za-* = zakrýt, zasypat pudrem; *pudřenka*, ž. = schránka s pudrem a s pudrovátkem

puerilní, z lat. = chlapecký, dětinský

puf, citosl. vystihující zvuk při zhášení světla ap.; puf a bylo po něm (Svob.)

pufinka, ž., zdrob. k pufna (Scheinpfl.);

pufna, -fen, ž., z něm. = balonovitá ozdoba na žen. šatech

pugét, v. buket

pugilista, m., z lať. = rohovník

půhon, -u, m. = pohnání, obeslání k soudu (arch., Jir., šrám.); p. na koho = žaloba (Vach.);

půhonný: -nné desky, knihy (Jir.) = se záznamy půhonů

puch, -u, m., 1. = zápach; 2. = jemné peří;

puchatí, v. puchnouti;

**puchavka*, ž. = pýchavka (čep)

puchnouti, -chl, -chnuv, -chnutí = otékat; obych. slož. dokon. *na-*, *o-*, *z-* = otéci; *-puchati*, nedok. slož. *na-*, *o-*

puchřeti || *pukřeti*, -řeji = uhnívat, práchnivět; slož. dokon. *z-*; zpuchřelá podlaha; přenes. -lé poměry = nezdravé, neudržitelné

puchýř, -e, m. = chorobně vzedmutá pokožka v podobě váčku; = nafoukanec, buržoa (zhrub.); zdrob. *-řek*, *-řku*, m.; *-řovitý* zánět, tvar

půjčiti co (z požitčiti) = dát na čas k užívání („k požitku“); p., vy- si koho = vzít koho „na paškál“, vyčinit mu (líd. a hovor.); slož. dokon. *pro-* sál k slavnosti; *pro-* komu vyznamenání... = udělit; *pro-* se (komu) k čemu = svolit k čemu, pomáhat při čem, stát se něčím nástrojem; *roz-* všechny peníze; *vy-* si knihu; *vy-* si koho, v. výše; *za-* komu peníze = půjčiti; v. půjčovati

půjčka, -ček, ž. = půjčení, půjčená částka; p. za oplátku, o vzájemné odvetě, pomstě

půjčovatel [-lka], -e, m. = kdo půjčuje;

půjčovati, nedokon. k půjčiti; slož. nedokon. *na-* se peněz (mnoho); *pro-*; *vy-* si, *za-*; *půjčovavati*, opakov.

půjčovna, -ven, ž. = závod na půjčování; *-vní* úřad

půjdu, v. jíti

I puk, v. puck

II puk, -u, m. = pupen, zárodek větve; p. u zvěře = nepatrná výsada na parohu; přenes. p. nové osvěty (Čech); knírový p. nad pyskem (Herit.); 2. = puklina (Hál.); 3. = bafnutí z dýmky...; 4. = přehyb na vyžehlečných kalhotách

***pukačka**, ž. = bouchačka (Baar)
pukaneček, -čka, m. = houska podélně rozpuklá (odbor. pekař.)

pukati (zříd. p. se), -kám, 1. = praskat, trhat se (o zemi vedrem, o ledu mrazem...), rozvíjeti se (o poupěti, Majer.); přenes. srdce puká žalem, lítostí (o velikém žalu...); 2. = dělat puky 3, bafat, kouřit (lid.); slož. dokon. *po-* = popraskat; nedok. *pro-* = začínati se projevovat, o nespokojenosti, o bouřích; *pro-* do smíchu, v pláč = dávati se do...; dokon. *roz-*, rozpukané ruce;

pukávati, opakov.; slož. nedok. *pro-*, o nespokojenosti, o bouřích; *roz-*: poupě se rozpukává (Majer.)

pukavec, -vce, m. = vlčí mák, zkažené vejce; *pukavý* plod = pukačící

pukét, -u, m., v. buket

pukla, ž. = něco vypouklého, vypouklá ozdoba, -lý štít (Jir.; zastar.), hrbol, výduť na brnění; *puklice*, ž. = kotouč, „šajba“ (odbor.), pomn. = činely; zdrob. *-lička* (Olbr.), obyč. poklička

puklina, ž. = puklé místo (ve zdi...)

***puklíti se** = zlobně se tvářit (Vr.)

puklý, v. puknouti

puknouti, -kl, -knutí, dokon. k pukati; přenes. srdce pukne žalem, lítostí; p. zlostí... = mít velkou zlost; p. smíchy = mnoho se nasmát; = p. u zkoušky = propadnout (hovor.); *puklý* hrnec, -lé srdce;

slož. dokon. *pro-*, o nemoci, povstání, nespokojenosti... = plně se projevit; *pro-* v smích... = dáti se náhle do velkého smíchu; *roz-*: rozpuknou se ledy (Vinařic.); div se mi hlava nerozpukne (bolestí); rozpuklý květ; *vy-* = náhle nastat, o ohni, nepokojích

pukrlátko, -tek, stř., zdrob. k *pukrle*, -lete, stř. = poklona (lid.)

pukřeti, v. puchřeti

pukýtek, v. buket

půl, ustrnulé čísel. podst. jm. = polovice: p. hodiny..., dobrá p. hodina || -ré p. -ny; do, od p. šesté, před p. hodinou atp.; v, na půl || vpolou, napolou cestě; půl druhého, třetího || čtvrtá atd.;

přísl. *půl* = polo, napolovic: p. člověk a p. duch (Vrchl.); p. kuchařka, p. šafářka (Tilsch.) || na půl (Vr.), obyč. *napůl*

půl- v četných slož. (někdy || *polou*) = poloviční, polovice

půla, v. půle

pulár, v. poulard

půl-arch; -archový

***pulbír**, -a, m., z něm. = holič (lid. a žert. hovor.); -rovati = holit

půlbotky, v. polo-

***pulcinella** «-či-», m., ital. = kašpárek, šašek (Jir.)

pulče, -čete, stř. = pulec (Ner.); v. půlče

půlče || podle výslovn. *pulče* (šimáč.), -čete, stř. = půlka (piva), něco polovičního, necelého;

půlčik, -u, m. = půl žejdlíku

pulčinela, v. pulcinella

Pulda, m., příjm. z Leopold

půlden, -dne, mn. -dny, -dnů... m. || -dne, mn. -dne, -dní..., stř. = polovice dne

půle || lid. a hovor. *půla*, ž. = polovice, půlka (říd.); je půle, -la || spis. půl (hodiny); půle chleba, mrtvého dobytčete...

pulec, -lce, m. = larva obojživelníků, hlavně žabí; ryba, jinak vranka; přenes. = mladá dívka, „žabka“

pulírovati || řidč. *-lrovati*, z něm. = uhlazovat, leštit; p. jazyk, sloh = brousit, tříbit (kniž.); slož. dokon. *vy-*

půlhodina, ž. = polovice hodiny; zdrob. *-hodinka*, -nek, ž.; *-hodínový* = trvající půl hodiny

pulírovati, v. pulérovati

půliti, *pul* = dělit na půlky: ne-
půliš srdce mé v světlo a stín
(šrám., říd.); slož. dokon. *roz-*
co = rozdělit na půlky; slož. ne-
dokon. *rozpůlovati* (Ner.)

půlka, -lek, ž. = polovice: p. piva
= půl hl; = půlová nota, na půl
taktu; rozdělit co na půlky;
půlkař, -e, m. = závodník na
trati dlouhé půl angl. míle

půl-kolo, -kolečko; -komický (Sez.);
-letní; -litr; -litrový

pullover «pulóvr», -vru, m., angl.
= pletená blůza, halenka oblé-
kající se přes hlavu

půl-měsíc, hlav. jako turecký znak;
jinak zprav. půl, polovice... mě-
síce; -měsíkový řád; -měsíční
plat...; -milionový; -noc = doba
kolem 12. hod. noční; dvě ho-
diny s -ci = po půlnoci; = se-
ver (zastar. kniž.); -noční hodi-
na; -noční vítr = severní;
-ostrov, obyč. poloostrov;
-tisíciletý = trvající půl tisíce
let

-pulovati, v. poulit

pulóvr, v. pullover

půlový, příd. k půle: -vá nota, -vé
dvěře

půlpán, -a, m. = obyvatel městeč-
ka (zastar.); sr. Raisovu povídku
Půlpáni

pulpit, -u, m., z lat. = pult (za-
star., Jir.)

půl-prapor (voj.); -roční dovo-
lá...; -rok; -rota; -řemeslník
(Ner.)

puls, -su «-zu», m., z lat. = krev-
ní tep; *pulsace* «-za-», ž. = tep

půlsáhvový = mající půl sáhu

pulsovati «-zo-» = tepat, o srdci

půl-století: celé půlstoletí || (bez
přívlastku) půl století; -stránko-
vý článek...

pult, -u, m., z něm. = podstavec
na psaní, na noty, deska, stůl,
kde se čepuje n. prodává; zdrob.
pultek, -tku, m. (Jir.) || obyč.
pultík, -u, m.

půl-tón; -tónový; -tucet (So.);
-zlatník, stará stříbrná mince

puma, ž. = bomba; americ. šelma;
= „slza Vesuvu“, vyvržený kus
polotuhé lávy; = nedostatečná
(student.)

pumpky, v. pumpky

pumový, příd. k puma: p. útok

pumpa, ž., z něm. = čerpadlo;
pumpař [-řka], -e, m. = výrobce
pump, obsluhovač(ka) pump; =
kdo „pumpuje“ (žert. hovor.);
pumpička, -ček, ž., zdrob. k
pumpa

pumpky (Neum. *pumky*; tisková
chyba?), -pek, ž. pomn., z něm.
Pumphose = sportovní krátké
široké kalhoty

pumpovati = čerpat; přenes. p.
koho (žert. hovor.) = vypůjčo-
vati si peníze; slož. dokon. *na-*,
vy-; *pumpnouti*, -pl, -pnuv,
-pnut(i), dokon., zprav. jen pře-
nes. p. koho

***pumpnákle** || čast. *špum-*, ž. po-
mn., z něm. = kašpárkovy pře-
mety, kejkle, okolky, ciráty (lid.
a hovor.)

punc, -e, m., z něm. = úřední znač-
ka na zlatých a stříbrných před-
mětech; *puncovaný*: -né zlato =
s puncem; -né vlastenectví apod.
= pokládáné jedině za pravé (po-
směš.); -ný kavalír (Klič.) =
obecně uznávaný (posměš.);

puncovati = označit, -čovat pun-
cem; slož. dokon. *o-*;

puncovna, ž. = místo, kde se
puncuje; *puncovní* úřad, sazba

punctum || podle čes. pravopisu
-ktum, stř., lat. = bod, puntík:
p. ! = konec, dost!; je to nesmysl
a punktum (čech); p. v pět =
přesně v pět (lid. a hovor.); sr.
punkt

puně (podle něm. *punš*), -e, m., z
angl., lihovina

punčocha, ž., z něm. = pletená,
tkaná pokrývka nohy; přenes.
posměš. = slaboch; -*chárna*, -ren,
ž. = továrna na punčochy, ple-
tárna punčoch; -*chář* [-řka], -e,
m. = tkadlec, pletař punčoch;
-*chářský* [-*chářství*], příd. k to-
mu;

punčochový: -vá forma; -vý hr-
dina = „punčocha“;
punčoška, -šek, ž., zdrob. k pun-
čocha; přenes. = žárové těleso
plynové lampy
punčovina, ž. = punčová třešť;
punčový dort
***půnebí**, stř. = podnebí (v ústech)
(Ner., Vr.)
punkce, ž., z lat. = nabodnutí
hrudníku... (lékař.)
punkt, -u, m., zčeštěné lat. punc-
tum = bod, tečka; sr. puntík
punktace, -cí || -c (čech), ž. pomn.,
z lat. = smlouva, ujednání v
hlavních bodech; -*ktátor*, -a, m.
= účastník vídeň. punktací z r.
1890; -*ktovati* = zamýšlet, osno-
vat (lid. a hovor.); = upravit
individuálně zpěvní part; slož.
dokon. z- co = zosnovat, „spís-
kat“ (t.)
punktum, v. punctum
punkovní, příd. k Punkva; *Pun-
kevní* jeskyně (na Macoše);
Punkva, ž., ponorná řeka na M.
(asi z Ponikva = „ponikající“,
ztrácející se)
punš, v. punč
punt, -u, m., z něm. = prsník u
žen, poklopec u mužů (lid.); =
spiknutí, bunt (zastar.)
puntíček, -čku, m., zdrob. k puntík;
-*tičkář* [-řka], -e, m. = člověk
přesný na puntík, hnidopich, pe-
dant; -*tičkářský* [-řsky; -řství],
příd. k tomu; -*tičkovatí*, slož. do-
kon. vy- program = do puntíku,
podrobně stanovit (hovor.);
puntík, -u, m., zdrob. k punkt;
-*tíkový*: -vá látka = s puntíky,
stříkaná, kropenatá
puntovati se, k punt (bunt) = bun-
tovati se (zastar.)
pupa, ž., z lat. = kukla
pupeček, -čku, m., zdrob. k pupek;
pupeční, příd. k pupek: p. jamka,
kýla; -peční provazec, (lid.) šňůra
neboli -*pečník*, -u, m., spojující
zárodek s lůžkem; rostl.; -*pečný*
= pupeční (Ner.);
pupek, -pku, m. = jizva na břiše
po pupečníku

pupen, -u || *pupenec*, -nce, m. =
zárodek květu, listu, větve; pu-
penec též = chorobný nehnisavý
hrbolek
pupíček, -čku || *pupík*, -u, m.,
zdrob. k pupek
pupila, ž., z lat. -lla = zornice,
zřítelnice; -*lárni*, 1. = zornico-
vý; 2. -lárni jistota = sirotčí
pupínek, m., zdrob. k pupen
pupkáč, -e, m. = kdo má velký
pupek, velké břicho, břicháč,
buržo (s příhanou); p. s obilím
= nákladní loď (čap.);
pupkatý = mající velký pupek
purclík, -a, m., z něm. Burzel-
taube, druh holuba
purée || zčešť. *pyré*, stř. neskl. (jen
7. p. jedn. -rém) = kaše (hra-
chová, bramborová)
purgace, ž., z lat. = očištění, po-
čištění; -*gační* prostředek (Ner.)
= počišťovací p., projímadlo, ji-
nak *purgans*, stř. neskl. || -*gativ*
«-týv», -u, m.; -*gativní* prostře-
dek
purifikace, ž., z lat. = purifiko-
vání; -*kační* snahy = očištěné,
opravné; -*kovatí* = očišťovat,
očistit, na př. jazyk od cizích
slov (Vlč.), upravit, -vovat (di-
vadel. hru, Arb.)
purismus «-zmus», -smu, m. =
snaha o t. zv. jazykovou čis-
totu, o prostotu v umění; **puri-
sovati* «-ryzo-» řeč = čistit, tříbit
(Palac.);
purista, m. = stoupenec purismu,
brusič; -*ristický* «-styc-» = v
duchu purismu
puritán [-nka], -a, m. = stoupe-
nec anglic. nábožen. sekty, ná-
božen., mravní přísnosti, pros-
toty v oděvu ap.; -*tanismus*
«-nyzmus», -mu, m. || -*tánství*,
stř. = puritánské hnutí, názory
purkmistr, -a, m., z něm. = sta-
rosta města; -*strovský* úřad ne-
boli -*strovství*, stř. (zastar.)
purkrabě, -běte || -*bí*, -*bího*, m.
(s přívlastkem: nejvyššího -bí,
Jir., ap.) = správce hradu; -*bský*
úřad neboli -*bství*, stř.

purpur, -u, m., z lat. = nach; = purpurový šat; -rový [-vě; -vost] = nachový || básnic. -rný; přenes. -rový hřích (Zahradníč.) = při kterém se nutno rdít

pusa, ž., z něm Buss (u Jungm. *bůsa*, *busa*) = ústa, hubička (lid. a hovor.); zdrob. *pusička*, -ček || čast. *pusinka*, -nek, *puska*, ž. (Ner.); -sinka, též = druh cukroví

***působce**, m. = kdo působí, tvůrce, původce (zastar.); *působišťe*, stř. = místo působení; ***působitel**, -e, m. = původce (zastar.)

působiti = dělat, činit, být příčinou čeho: p. komu radost, bolest, škodu, potíže...; p. na čí cit, vůli, na koho = mít vliv; p. v úřadě, veřejně... = sloužit, býti činný; veřejné *působení*; -ním zimy..., z b y t e č. m. zimou; slož. dokon. z- komu mnoho starostí, změnu, obrat...; sr. způsob; *přiz-* co čemu = učiniti způsobilým, vhodným; *přiz-* se komu, čemu (podnebí...) = hledět mu vyhovět, zaříditi své jednání, způsob života podle něho, zvyknouti si; *uz-* co k čemu = přiz-; *za-* na koho = vykonat vliv (nové, ujímá se); *působovati*, opět. (Sab.), obyč. působiti; nedokon. slož. z- zmatek...; *působivati*, opakov.

působivý [-vě; -vost] = působící, účinný, efektní (prostředek, slovo...)

působnost, -i, ž. = činnost; ***působný** = působivý

působovati, v. působiti

půst, postu, m., z něm. = 1. zdržování se od pokrmů a nápojů; 2. = doba od popeleční středy do velikonoce

pusta, ž., z maď. *puszta* = step

půstek, m., zdrob. k půst (Ner.)

pustina, ž. = pusté místo, poušť; přenes. žití p. (Slád.) = neradostné... žití; *pustinný* = (jako) na poušti (šlejh.)

pustiti, puštěn(i) = uvolniti toho nebo to, koho, co držíme v rukou, kdo, co je zavřen(o)..., dáti dovolení, nechat (ode)jíti, vyletět...: p. co na zem, ptáka z klece, žáky ze školy; p. dítě do divadla..., koho na svobodu, chrty na zvěř; pust mě = nedrž; p. motor... = uvést jej do chodu; p. starost z hlavy, z myslí = nemyslet na ni; p. komu žilou = ubrat krve; přenes. = prohnat ho, dát mu co proto (lid. a hovor.); p. synovi statek = odstoupit; p. chlup = utratit, prohrát, zaplatiti za koho (vulg.); pustit koho, co k vodě = nestarati se (t.); p. naději (Čelak.) = vzdáti se jí; p. bitvu na koho (Jir., zastar.) = utkati se v bitvě; p., pouštěti na koho hrůzu = hleděti (za)strašiti; p. koho k slovu = dát mu možnost mluvit;

podmětově: špína pustí = dá se odstranit...; barva (vodou, vlhkem) pustila = rozplynula se, rozmazala;

p. se do koho = obořiti se naň; p. se do čeho, do práce... = dáti se; p. se lesem, do světa, za kým = vydati se, namířiti si...;

slož. dokon. do- co, do-, aby... = dovolit; nedati do- na koho = nedat jej pomlouvat, snižovat..., velmi si ho vážit; sr. dopuštění; do- se čeho = učinit, spáchat; do- se = „zapomenouti se“, o ženě (říd.); na- co vodou... || vody do čeho; na- co ochrannou látkou = impregnovat; o- koho, co (město...) = zanechat koho někde, odejít od něho, z toho; od- komu co (dluh, provinění...) = prominout; sr. odpustek; s odpuštěním (připomínáme-li něco nelibého): vozíme, s o., hnůj; po- šaty = povolit, prodloužit, rozšířit; po- koni uzdu = povolit; po- komu statek = odstoupiti; po- v horlivosti = ochabnout; pro- koho z vězení,

ze služby...; *pře-* máslo = roz-pustit, -škvařit; *pře-* komu co = postoupit; *před-* koho = dovolit mu vstup; *při-* koho k čemu = dovolit přístup, účast; *nepři-* koho k slovu = nenechat jej mluvit; *při-* co = 1. dovolit; 2. předpokládati, koncedovati: připustíme, že je to tak = dejme tomu; *roz-* vlasy = uvolnit; *roz-* pevnou látku (cukr...) = převést do roztoku; *roz-*schůzi = předčasně ukončit; *roz-* spolek... = zakázat jeho další trvání; **roz-* jazyk (Wint.) = mluvit příliš volně; *s-* koho, co = pustiti dolů; *nes-* s koho oči = stále, bedlivě jej pozorovat; *s-* (při koupi...) = dát laciněji, snížití své požadavky; *s-* motor... = pustit; *žák*, řečník spustil = začal odříkávat úkol, řečnit (lid. a hovor.); *s-* křik = dáti se do křiku; ručnice spustila = vyšla z ní rána; **s-* (lépe *z-*) krajinu = zpustošit (Třebíz.); dešť se spustil = náhle začalo pršet; *u-* co = pustit z ruky...; *u-* od čeho (úmyslu...) = vzdáti se, ustoupit, nechat; *v-* koho, co kam; *vy-* = pustit ven (vodu z vany, ptáka z klece..., kouř, slovo z úst); *vy-* co = vynechat; *vy-* duši (z těla) = strašně se unavit, zemřít; *vy-* ducha = umřít; *z-*, v. *s-*; *z-* se = mravně klesnout, zkaziti se; v. zpuštěnec, -ní; *za-* trám do zdi; *za-* kořeny, přenes. = ujmouti se (o myšlence...);

v. pouštěti

pustlý [-le], o barvě = vybledlý
pustnouti, -stl, -stnuv, -stnutí = stávat se pustý; v. pustlý; slož. dokon. *z-*; v. zpustlík

pusto, v. pustý

pusto-, kmen k pustý ve slož.: **-děsný* = hrůzostrašný (šimáč.); **-divý* = pustý a divoký (čelak.); **-dravý* = krutě dravý (Hál.); **-pustý* = zcela pustý; *-ryl*, -u, m., z ruš. = jasmín

pustost, v. pustý

pustošitel, -e, m. = kdo pustoší; *pustošiti* = činit pustým, ničit, hubit (kraj...); -šit koho duševně, citově; slož. dokon. *z-*;

pustošivati, opakov.

pustota, v. pustý

pustý [-tě; -to; -tost; -tota], 1. = prázdný, bez lidí (kraj, dům...), bez porostu (sad...); 2. = divoký, nevázaný, rouhavý, pošklebný...: p. křik (čelak.), smích (Ner.), úšklebek (čech), -tá lež, -té štvání, mravy; sr. bohopustý; -tě žít, lát...; je tam -to; do pusta vše zhubit (Němc., o jedli.); -tost, -tota kraje...; -tota = opuštěnost (Jir.)

***pušečný**, podle ruš. = puškový

puška, -šek, ž., z něm. Büchse, 1. = krabice, nádoba (zastar., Jir.); 2. = ručnice;

puškař || -škář, -e, m. = výrobce pušek; -škařství, stř. = výroba pušek;

puškový, příd. k puška

puškvorcový, příd. k

puškvorec, -rce, m., z něm. Brustwurz, bylina

pušpan, -u, m., z něm. Buchsbaum = krušpánek, zimostřez

puštička, -ček, ž., zdrob. k puška
puť, *puť* *puť*... || *puta*, citoslovce, kterým se volá na drůbež

puta, ž. || čast. zdrob. *puťka*, -těk, *putička*, -ček, ž. = slepice; přenes. = nesmělý, tichý člověk; sr. puť

***půtah**, -u, m. = vztah (šafař. Suš.)

puténka || -týnka, ž., zdrob. k putna

putička, v. puta

Putifarka «-ty-», ž., žena biblického Putifara; symb. záletnice

putika || -tyka, ž., z franc. = kořalna, krěma (lid. a hovor.); -kář, -e, m. = opilka (zhrub.)

puťka, v. puta

půtka, -tek, ž. = potýkání, šarvátka, bitka

putna, -ten, ž., z něm. = větší dřevěná nádoba na nošení

putovati = konat pout, cestovat; přenes. = chodit (do školy, Jir.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *putovávati*, opak.

putovka, -vek, ž., z ruš. = záznamy o denních úkolech a výkonech, o pracovních překážkách ap. (odbor.)

putovní roucho = cestovní; p. knihovna = ne stálá, přenášena z jedné vsi do druhé...; p. cena (sport.); **-vniči* říza (Čech) = poutnická; **-vník*, -a, m. = poutník

***putra**, ž., z něm. = máslo (lid.)

putridní, z lat. = hnilobný; *putrifikovati* = způsobovat hnilobu

putti «-ty», ital. = hoši, děti, náhé dětské postavy na štítech domů apod.

putyka, -kář, v. putika

putýnka, v. puténka

půvab, -u, m. = co vábí, lahodí smyslům; *půvabný* [-ně; -nost] = mající, působící půvab

***půvědkový**: -vé šaty (Baar) = na nedělní a sváteční odpoledne (chod.)

***půvěra**, ž. = pověra (chod., Č.-Chod)

puvoár, v. pouvoir

původ, -a, m. = původce (zastar.); *p.*, -u = příčina, počátek, vznik; *původce* [-dkyně], = kdo dá původ, způsobí: -dce sporu, nepřátelství...; = autor (návrhu...) spisovatel (knihy); *-dcovský* || *-dský*: -ké právo = autorské; *původní* [-ně; -nost] = prvotní, první (podoba...), prvně pojatý ... (úmysl), nejprve usedlý (p. obyvatelstvo) atp.; = originální; -ně to bylo jinak; -nost myšlenky, spisu;

původství, stř. = autorství

puzen(i), *-puzovati*, v. puditi

pych, -u, m., 1. = pýcha, bujnost, zpupnost (kniž., T. Nov., Pfl.-Mor., Čech, Sez.); přenes. = přepych, nádhra (Čech); 2. polní, lesní p. = krádež

pýcha, ž., podst. k pyšný = hrdost, honosení, vyvyšování se nad druhé; přenes. = předmět pýchy, nač jsme pyšní: děti, p. rodičů ap.; sr. chudý;

pýchat || *py-* (Jir.) = být pyšný, pyšnit se (zastar.); dokon. *z-* = zpyšnět (Rieg.); v. pyšný;

pýchavka, -vek, ž., houba

pyj, -e, m. || ž. = mužský pohlavní úd

pyjama «-ža-», stř. neskl. (někdy 7. p. -mem) || *pyjamo*, -ma, stř. (hovor.), z perš. = noční šat; *pyjamový*: -vá látka

pykat, -kám: p. čeho = litovat, kát se || p. zač. (odch. co, Zey.) = nésti zlé následky čeho, trpět; slož. dokon. *od-* si trest... = odbyt; *pykávati*, opak.; slož. nedokon. *od-* trest

pyl, -u, m., z ruš. = jemný žlutý prášek v prašníku rostlin, pel

pylon, -u, m., z řeč. = vrata, sloup

pýr, -u, m., tráva, plevel

pyramida, ž., z řeč. = jehlan; egypt. p. = jehlancovitá kamenná hrobka staroegyptská; p. z pušek (vojen.) = pušky postavené do jehlanu, kozel; *-midální* [-ně] = jako pyramida, obrovský; -ní hloupost (hovor.), bláhovost (Majer.); = „ohromný“, báječný... (vulg.)

pyré, v. purée

Pyreneje, -jí, ž. pomn., pohorí v Evropě; *-nejský* poloostrov

pyro-, kmen řeč. slova *pyr* = oheň ve slož.: *-fobie* «-bije», ž. = chorobný strach před ohněm; *-fon*, -u, m., hudební nástroj; *-manie* «-nyje», ž. = chorobná náklonnost ke žhářství; *-technik*, -a, m. = ohňostrůjce

pyrop, -u, m., z řeč. = český granát

pyrrhonismus «-zmus», -mu, m. = krajní skepticismus (podle řeč. filosofa Pyrrhona)

Pyrrhovo vítězství = získané příliš draho, s velkými oběťmi (podle vítězství epirského krále Pyrrha nad Římany)

pýř, -e, m., *pýřavka*, ž., *pýř*, stř. = pýr (lid.): přenes. pýři = vlákna (jako pýr), praménky...: pýři světla (Ner.), sněhu (Čech), sněhové p. (Sez.); symb. ochablosti: nohy jako p. (Heyd.)

pýřiti se = vyrazet jako pýři, o chloupkách na bradě (Han.); zprav. přenes. p. se (studem) = rditi se, červenat; slož. dokon. *za-* se; v. vzpýřený; **pýřivý* = vzbuzující pýření: -vá něha slov (Hal.); **pýřný* = pýřící se, ježící (Dav.)

pysk, -u, m. = ret; zaječí p. = rozštěpený horní p. u člověka; stydké -ky u rodidel; kozí p., rostlina; v. zaječí;

pyskáč, -e, m. = pyskatý člověk; *pyskatý* = s velkými pysky; -té rostliny

pystíček || *-štiček*, -čku, m., zdrob. k **pystík*, -u, m., zdrob. k pysk **pýřiti se* = pyšnit se (R. Svob., Sok.-Tů.)

pyšněti, -nějí = stávat se pyšný; zprav. slož. dokon. *z-*;

pyšniti se, -ní = být pyšný, honositi se; p. se kým, čím

pyšný [-ně] = hrdý, vynášející se nad druhé; p. na koho, nač || zříd. čím (T. Nov.); p. hrad ... = nádherný ap. (kniž.); pyšný člověk neboli **pyšoň*, -ně, m. (Herb., nářeč.); sr. pýcha

***pyštěk**, -šťku, m., zdrob. k pysk (Koll.);

pyštíček, m., v. pystíček

***pytati**, opět. k ptáti: p. se hvězd (Krásnoh.) = ptáti se (hojně ve vých. nář.)

pytel, -tle, m., z něm. = podlouhlý širší vak z hrubé tkaniny, hlav. na sypké hmoty: p. na mouku... (nač?) || p. mouky (množství); p. hříchů = člověk; p. dobroty = dobrák: -lem praštěný = pomatený. hloupý (lid. a hovor.); tma jako v -li = úplná; koupiti zajíce v -li = co nevidíme (t.); pocházeti ze selského -le (Baar) = rodu; sr. jistota

Pythagoras, -ry || -ra, m., starořec. filosof; -rova věta

Pythia [-thija] || -thie, -ie, ž., věstkyně v Delfech; *pythický* [-cky; -čnost] = tajemný, záhadný; *pythijské hry*

pytlácký [-cky; -ctví], příd. k pytlák

pytlačiti = pytlácky lovit; -lačiti v cizím revíru, přenes. (hovor.) o práci v jiném než vlastním oboru, o záletnictví; slož. dokon. *u-* si co (Baar) = pytlacením ulovit; *za-* si; *pytlačivati*, opak.

pytlačka, -ček, ž. = pytlácká rozkládací ručnice

pytlák, -a, m. = podlouhý lovec a zloděj zvěře

pytlíček, -čku, m., zdrob. k *pytlík*, -u, m., zdrob. k pytel;

pytlík, -a, m. = nerozuma, hlupák (lid. a hovor.)

pytlovati čím, p. se zimou... = trásti čím, se (lid.)

pytlovina, ž. = plátno na pytle; -tlovitý [-tě] = jako pytel: -té kalhoty; -tá obloha (Rais) = zatážená, zamračená

pyžama, v. pyjama

Q

Slova s *qu* jsou veskrze cizí, mnohá zdomácněla a píší se s *kv*, na př. *kvadrát*, *kvarta*, hledej proto tam.

q, zkratka = metrický cent;

Q = 500

qu «kvé», souhlásková skupina *kv* v cizích slovech

Quadragesima «-gézi-», ž., lat. = doba čtyřicetidenního postu, šestá neděle před velikonoce

quadriennium || *kvadrienium*, viz kvadrienálka

quadrilla, v. kadril

quai «ké», stř. neskl., franc. = nábreží

quajak «kva-», -u, m., strom se vzácným dřevem, s léčivým odvarem z něho, s léčivou pryskyřicí, „lignum sanctum“
quasi «kvazi», lat. = skoro jako, skoro, asi jako, pa-, ve slož. -*aktivum* = zdánlivé aktivum; -*věda* (Tilsch.) = pavěda apod.
quattrocento «-čen-», -ta, stř., ital. = raná ital. renesance
queue «ké», stř. neskl., franc. = vlast. ohon, přenes. = zadní voj, tágo; = koda, nožka (v notovém písmě), struník (hudeb.)

Quido, v. Kvido
Quijote, v. Don
quinta, v. kvinta
Quinquagesima «-gézi-» = poslední neděle před postem
Quirinál, -u, m. = královský palác v Římě na vrchu téhož jména; symb. italské vlády
Quis, -se «-se», m., příjm.; z lat. quis = kdo
quodlibet || někdy zčešt. *kvod-* || **kvot-*, -u, stř. || m., někdy neskl., lat. = všechno možné, směr, vlast. = co je líbo

R

r «er», hláska, písmeno;
r., zkratka = rok, roku; **radius** (poloměr); **R.** = Réaumur; **radiová** stanice
rab [*raba* (Zey.), *rabkyně* (Čech)], -a, m. = otrok [otrokyně] (kníž.) || *rob* (Suš., Slád., Vrchl.)
rabat, -u, m., z franc. = sleva, sudžuk
rabátko, -tek, stř., z něm. a tam z franc. (sr. rus. *rabatka*) = záhon, hrabátko (zahradnic.)
rabi, -iho, m. = rabín (Olbr.)
rabiát || *rabiját* || zčešt. lid. *rabiják*, -a, m., z lat. = neurvalec, surovec (lid. a hovor.); -*tní* || -*tský* [-*tsky*; -*tství*] = neurvalý, surový
rabicová zeď = z drátěné sítě a omítnutá
rabiják, -jác..., v. rabiát
rabín, -a, m., z hebrej. *rabbi* = židovský duchovní; *rabínát*, -u, m. = rabínský úřad; *rabínský* [-*sky*; -*ství*], příd. k rabín
rabkyně, ž., v. rab
***rabovati** co, z něm. *rauben*, 1. = loupit, plnit, drancovat; slož. dokon. *vy-*; 2. v kartách = brát při rozdávání trumfa
rabský [-*ství*], příd. k rab = otrocký (Čech); *rabstvo*, stř. hromad. = rabové (Čech)

rabulista, m., z lat. = násilník, tluchuba, překrucovač práva; -*stický* [-*cky*], příd. k *rabulistika* = násilnický...; -*stika* «-sty-», ž. = násilnictví, chvastounství, překrucování práva
rabuše, ž., z něm. = tyčka se zářezy označujícími počet, množství něčeho (zastar.)
raça, obyč. *rasa*, v. tam
racek, -cka, m., pták; **R.**, příjm., dílem z *racek*, dílem domác. tvar k Raclav z Radslav, Radslav
racija, v. *razzia*
racionalisace «-za-», ž., z lat. = racionalisování; -*lismus* «-zmus», -mu, m. = idealistic. filosofie, prohlašující rozum za jediný zdroj poznání; -*lisovat* «-zo-» co, výrobu... = řídit rozumovými zásadami, hospodárně, promyšleně vyrábět; slož. dokon. *z-*;
-lista, m. = přívrženec racionalismu; -*listický* «-styc-» [-*cky*] = v duchu racionalismu;
racionální [-*ně*; -*nost*], n i k. -*nelní* = rozumový, promyšlený, hospodárný
***racochejl** (z -*chýl*), -a, m., souvisí s rozsocha = ohyzda...; být jako r., mít hlavu jako r. = mít rozčuchané vlasy (lid.)
rač, v. rád

račátko, -tek, stř., zdrob. k *ráče*,
-čete, stř. = račí mládě;

ráček, -čka, m., zdrob. k rak

rači, v. rád

račí, příd. k rak: r. mládě...;

račice, v. rak

ráčiti, rozk. rač, račte, 1. = chtít,
přáti si: mít, pít, jíst, co hrdlo
-čí (lid. a hovor.); 2. ve zdvořilostních
obratech: co jste ráčil říci? = co
jste řekl; kam ráčíte [jít, jet]?; jak
se ráčíte [mít]?; co si ráčíte přát ||
(výpustkou) co ráčíte?; — jak se
račte mít, kam račte jít... místo
ráčíte; 3. až se (mu) *uráčí* (přijít),
zráčí = až „milostivě“ přijde (lid. a
hovor.); 4. nář. též: sen se *vy-
ráčil* = vyjevil

ráčkovati = vyslovovati čípkové
r; sr. čípek

rád, -a... [*rádo*] || *nerad* (lid. ne-
rád), jen v 1. p. = s radostí,
ochotně (s významem přísloveč-
ným); r. pracovat, něco jíst,
slyšet, vidět, komu pomoci,
být na světě...; mít koho, co
r. = milovat, mít v oblibě;
mějte nás rádi = dejte pokoj
(lid. a hovor.); nemám r., když
se při jídle mluví;

výpustkou slovesa: já r. maso
[jím], víno [piji]...;

r. býti čemu = radovati se z
čeho, vítati co; jsem (tomu) r.,
že jste přišel...;

rád nerád, musím... = ať jsem
rád či nikoli, ať mě to těší či ne;
rádo o věcech, příslovečně = oby-
čejně, zpravidla: na ledové mu-
že rádo mrzne; na ten svátek r.
prší; r. se stalo (lid. a hovor.)
= rád jsem to udělal, odpověď
na poděkování; sr. milerád;

2. stup. jen přísloveč. *raději*,
lid. a hovor. *radši*, *radš* «rači,
rač»: r. bych byl doma; večer
nejraději čtu...

I **rada**, ž., 1. = radění, poučení,
pokyn: teď je dobrá r. drahá,
o nesnadné situaci; po účinku
zlá r. (přísl.) = těžko radit;
-du, -dy komu dávat, jít ke

komu na -du; nevěděti si -dy;
učiniti co na něčí -du; komu
není -dy, tomu není pomoci
(přísl.); přispět -dou i skut-
kem; být komu tou, upřímnou
radou, aby... = radit, upřím-
ně r.; 2. = sbor rádců

II **rada**, m. = rádce, jako titul,
hodnost || žen. protějšek *rada*
(odborová... r.) nebo *radová*,
rádkyně (dosud neustáleno),
nik. *radka*; pí radová, též =
choť rady

rádce [-*dkyně*], m. = kdo radí
rádelní, příd. k rádlo: r. kolečko
raden, -dna...; být komu raden =
radit (Jir.); žerty nejsou radny
= nedoporučují se (č.-Chod);
v. radno

raději, v. rád

Radhost, -u, m. = sbírka roz-
prav. Palackého; *Radhošť*, -tě,
m., hora na M.; R., ž., ves v
č.; *radhošťský* || *-štský*, příd.
k tomu

radiace «-dyja-», ž., z lat. = zá-
ření, vyzařování; = přeškrtnutí
křížem účetní položky; *radiální*
[-*ně*] = paprskovitý; *-átor*, -u,
m. = vysilač, zářič

radikál «-dy-», -u, m., chemic.
útvár; *r*, -a, m. = stoupe-
nec radikalismu; *radikalismus*
«-zmus», -mu, m. = myšlenkový
a politický směr usilující o zmē-
ny „od kořene“, od základu, do
důsledků, pronikavé; *-kalisovat*
«-zo-» koho = činit radikálním,
vybízet k radikalismu, živit je-
ho radikální smýšlení; slož. do-
kon. *z-*;

radikální [-*ně*; *-nost*] = v duchu
radikalismu, pronikavý, rázný
(zmēna, náprava...), usilující o
pronikavé zmēny..., nekompromis-
ní (člověk, strana, hnutí), rázný,
velmi účinný (prostředek); *-ně*
pokrokový, *-ně* zakročiti...; *-ká-
ničiti* = být radikálem (Mach.)

radikovaný «-dy-», o živnosti =
vázaný na nemovitost

Radim, -a, m., muž. jm.; *R*, -mě
|| -ml, ž., vsi v č.

radio «rádyjo», -dia, stř., z lat.,
1. = přenášení mluvy, zpěvu,
hudby na dálku elektromagnetic.
zářením, rozhlas; 2. = přístroj
na přenášení...

radio- ve slož.: *-aktivita* «-kty-» =
schopnost vysílat paprsky, vyza-
řovat; *-aktivní látka* = vyzařu-
jící; *-amatér*, -a, m., velmi roz-
šíř., ale nečes., lépe radiový
amatér = milovník radia; *-ama-
térský* [-rsky; -rství], příd. k
tomu;

-aparát, -u, m., lépe radiový
aparát, přístroj;

-gram, -u, m. = telegram po-
slaný radiem;

-journal «-žurnál», -u, m. = ra-
diový journal;

-klub, -u, m., lépe radiový
klub;

-obchod, -u, m., lépe radiový
obchod;

-průmysl, -u, m., lépe radiový
p.;

-přístroj, -e, m., lépe radiový
přístroj;

-skopie, ž. = vyšetřování roent-
genovými paprsky;

-součástka, lépe radiová s.;

-stanice, ž., lépe radiová s.
atpod.

radiovka «rádyjov-», ž. = placatá
čepice, baret

radiový, příd. k radio, radium

radírka «-dýr-» || *radýr-*, ž., z
něm. = radírovací guma; *radí-
rovací* = na radírování; *-rovatí*
= vymazávat (gumou), vyškrabo-
vat (lid. a hovor.); = leptat,
rýt (zastar.); slož. dokon. *vy-
raditi*, -dí, -děn(i) || *zrazen(i)* =
dávat radu: r. komu k čemu,
r. komu, aby jel... || *jet...* || *to ti*
neradím...; r. se s kým o čem ||
v čem; slož. dokon.

**do-* se = u- se; *od-* koho od
čeho = poradit, přemluvit, po-
hnout, aby to nečinil, odvrátit
od čeho; též o věci: to mě od-
radilo = pohnulo, že jsem něco
neučinil; *od-* si hosty (o hostin-
ském) atp. = způsobit, že víc-

krát nepřijdou, odpudit; *po-* ko-
mu = dát radu; *po-* se s kým
o čem; *po-* si s kým, s čím =
dovést jednati, zacházet..., po-
moci si; **pro-* = zradit (zast.);
proz- koho, co = (zrádně) ozná-
mit, vyzradit; *u-* se s kým o
čem = radou se dohodnout;
vyz- co = zrádně odhalit;
z-, 1. komu co, čast. koho z če-
ho || *od* čeho = odradit koho
od čeho;

2. *z-* koho, co = opustit, pře-
stat chránit, zapřít, zaprodat;
-razovatí, slož. nedokon. *od-*,
proz-, *vyz-*, *z-* k dokon. *odra-
diti...*;

radívati, opak.

radium «rádyjum», -dia, stř., z
lat., prvek

radius «rádyjus», -dia, m., lat. =
poloměr, paprsek

radívati, v. raditi

radka, v. II rada

rádkyně, v. II rada, rádce

radlice, ž. = krojidlo u pluhu;
R., -lic, pomn., vsi v Č. a na
M.; *radlicový* náraz (Kadl.);
radliška, ž., zdob. k radlice

rádlo, stř., jeden druh oracího ná-
stroje, vlast. vůbec nástroj na
orání (z or-dlo); v. rádelní

radnější, v. radno

radní dům = radnice (zastar.);
radní, -ního, m. = obecní, měst-
ský rada;

radnice, ž. = sídlo městské rady,
měst. úřadu; *R.*, -nic, pomn., vsi
v Č.;

radniční sklep, zástupci

radno (|| **rád-*, Tyl): není r. o
tom mluvit... = není vhodné, ne-
doporučí se; 2. stup. *radnější*:
bude nejradnější... = nejvhodněj-
ší, nejlepší, -lépe (Č.-Chod)

rádo, v. rád

***rádoby**, příslov. = chtěně... (Ner.)

***rádobymystický** «-styc-» = nepo-
dařeně mystický (šal.)

radost, -i, ž. = podst. k rád =
stav, kdy jsme rádi, radujeme se,
opak smutku: (mít) r. z koho,
čeho, nad čím; dát komu, míti

co pro r.; udělat, způsobit komu r.;
 radostí, z -sti plakat...; k své...
 -sti se dověděti, že...; s -stí něco udělat = rád, ochotně; — jedna r., v. jeden; kvete až radost = až je z toho radost, k radosti;
 **radostička*, -ček, ž., zdrob. k radost (šm.);
 **radostivý* (RK., Suš.) || **-stlivý* (podle starostlivý) = radostný;
radostněti, -nějí = stávat se radostný (Ot. Han.); slož. dokon. z- (Vr.); *zradostnělý* (t.);
radostný [-ně; -nost] = působící radost; -ná událost, též = narození dítěte; = mající radost, radující se (RK., Tyl); -nost = rozradostnění (Tilsch.)
Radouň, -ně, ž., vsi v Č.
Radouš, -e, ž., ves v Č.; R., -e, m., domác. tvar k Radomil, Radoslav, Radovan; zdrob. -šek, -ška, m.
radová, v. II rada
Radovan, -a, m., křest. jm. (z RZ.); zdrob. -*vánek*, -nka, m.
radováňka (Rais), obyč. -*nky*, -nek, ž. pomn. = radování, radosti, hry, slavnost pro radost
radovati = radírovat; slož. dok. *vy-*
radovati se = mít radost: r. se čemu (zastar.), z čeho, nad čím; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *ob-* koho = způsobit mu radost (bibl., v duchov. písních); *po-* se s kým = trochu, do vůle se radovat; *roz-* koho = ob- (Ner., Vr.); *roz-* se (říd.); *za-* se = být pojat radostí (běž.); *radovávat* se, opak.
radovský, příd. k II rada: r. titul; -ká hodnost neboli -*vství*, stř.
radš(i), v. rád
 **radůstka*, -stek, ž., zdrob. k radost = malá, drobná radost
radýrka, -*dýrovati*, v. radírka
radža, -ži, m., titul indického panovníka
raf, citosl. = chňap (lid. a hovor.)
 **ráf*, -u, m., z něm. = obruč na kola...

Rafael «-fa-el», -a, m., muž. jm. (biblic. pův.)
rafati, z citosl. raf = chňapati (o psovi)
ráfek, -fku, m., zdrob. k ráf
rafička, -ček, ž., zdrob. k rafika
rafiže (-*fij*, Vrchl.) || -*fika*, ž., z lat. graphium = pisátko (zastar.), ukazovadlo, ručička u hodin
rafináda, ž., z franc. = přečištěný cukr, petrolej aj.;
rafinerie «-ryje», ž. = čistírna cukru...;
rafinovaný [-ně; -nost], k rafinovati: r. cukr = přečištěný; přenes. = zchytralý, vy-, lstivý (člověk, způsob), vychytrale... provedený (podvod);
rafinovati = přečišťovat
rafnouti, -fl, -fnuv, -fnut(i), dokon. k rafati = chňapnout (o psu); = uchopit (zhrub.)
ragby, v. rugby
raglán, -u, m., z angl. = volný svrchník (podle Angličana Raglana); -*nový* střih, -vá látka
ragout «-gú», stř. neskl., z franc. = zadělávané kořeněné maso, směs různých mas, drůbeží polévka; -*tový* prášek
rahénko, zprav. rá- || *ráhýnko*, -nek, stř., zdrob. k
ráhno || **ra-*, -hen, stř. = bidlo závora;
ráhnová, stř. hromad. = ráhna;
ráhýnko, v. rahénko
rachati, citosloveč. = kuňkat, o žabách (šrám.); = praskat, chřestit, chrastit (Rais, Vanč.); slož. dokon. *za-* (šrám.);
rachávat, opakov.
rachejtle || *rachomejtle* (lid. a hovor.), ž., asi z ital. = raketa, prskavka; = stará žena (zhrub.)
rachitický [-*cky*] «-tyc-» = křivíčný;
rachitis «-tys», -tidy, ž., z řeč. = křivice
rachlátko, stř. = chřestítko
rachna, ž. = „rachejtle“, zhrub. o ženě
rachomejtle, v. rachejtle

rachot, -u, m. = rachání, rachocení, nepravidelný dunivý zvuk (vozu, stroje, bitvy, hromu...); *rachota* || *-tina*, ž. = něco starého, opotřebovaného, starý vůz, staré stavení...; *-ta* = práce (hantýr.); *rachotiti*, -cení = působit rachot: hrom... *-tí* || r. čím; slož. dokon. *od-*, *vy-*, o kočáru... = s rachotem odjet, *vy-*; *na-* se (mnoho); *za-* = způsobit rachot; *rachotivati*, opak.; *rachotivý* [-vě] = rachotící

rachůtek, -tku, m., zdrob. k rachot; v. chrop

raiffeisenka «rajfajzen-», ž., druh drobné záložny (podle zakladatele Raiffeisena)

Bais «Rajs», -e, m., příjm.

raison «rezón», -u, m., z franc. = vlastní obor (hovor.); *raison d'être* «rézon détr», m. neskl. (ojediň., na př. u Arb., ž.), franc. = důvod ospravedlňující bytí, existenci čeho (strany, hnutí...)

ráj, -e, m. = posmrtné blažené sídlo podle náboženského pojetí; symb. krásy, blaha, blaženosti: žít... jako v ráji...

rája, -je || *ráje*, ž., turec. název nemohamedánů

***rajbovati**, z něm. = drhnout, třít (lid.)

***rajcovati**, z něm. = dráždit (lid.)

rajče, -čete, stř. = rajske jablko (lid.)

rajčí, příd. k rajka

***rajda**, ž. = běhna (lid.)

ráje, v. rája

rájek, m., zdrob. k ráj (Koll.)

rajfajzenka, v. raiffeisenka

rajfrok, -u, m., z něm. = plášť (zastar., Jir.), krinolína

rajka, ž., pták; v. rajčí

rajon, -u, m., z franc. rayon = okrsek, obvod (policejní...); *-novati* = omezit na jistý rajon, rozdělit na rajony

rajský [-sky] = jsoucí v ráji, z ráje, jako v ráji...; *-ké* jablko, rostl. a její plod

***rajt**, -u, m., z něm. = „rajtování“, nezbednictví (lid.)

***rajtky**, -tek, ž. pomn., z něm. = jezdecké kalhoty

***rajtovati**, z něm. = jezdit na koni; = vzpouzet (lid.); r. na čem = mít jako svého koníčka; r. na kom = prohánět ho (lid. a hovor.)

rak [*račice*], -a, m., korýš desítnožec; symb. červenosti, pomalosti, zpátečnictví (r. leze po zpátku); = rakovina (lid.);

rakař, -e, m. = kdo chytá, prodává raky

raketa, ž., z franc. = pálka, prskavka; *-tový* stroj

rakev, -kve, ž. = truhla, schránka na mrtvolu; v. hřeb;

***rakevní** mraky (Ner.) = jako rakev, černé

rakija, -je || *-je*, ž., z tur. = silná kořalka na Balkáně, arak

rákos, -u, m., travina; *rákosí*, stř. hromad. = rákosový porost; *-sina*, ž. = rákosí, rákosové pleťtvo; *-siště*, stř. = místo, kde roste rákosí; *-ska*, -sek, ž. = rákosová hůl; *-snatý* = porostlý rákosím; *-sový* = z rákosu

Rakousko, stř., země, stát;

R.-Uhersko, stř., bývalá říše; *rakousko-uherský*, příd. k tomu; *rakouský*, příd. k *Rakousy*, -s, pomn., země

rakovina, ž., choroba; *-vinný* nádor

rakušácký [-cký; -ctví], příd. k *rakušák*, -a, m. = přívrženec Rakouska za Rakousko-Uherska (hanl.)

Rakušan [-nka], -a, m. = obyvatel(ka), příslušník (-nice) Rakouska, rodák (-dačka) z něho; *rakušánek*, -nka, m. = malý žebřinový vůz

rakůvka, obyč. pomn. *-vky*, -vek, ž. = račí oči, vápenitá tělíska v račím žaludku

rakvička, -ček, ž., zdrob. k rakev

ráma, -u, m., z něm. = obruba (okna, obrazu...); r. na vyšívání; = součást stroje, kostra (bicyklu, pily aj.);

rámař, -e, m. = výrobce rámu

rámcovka, -vek, ž. = rámcová hádanka;

rámcový, příd. k rámec: r. hoblík; přenes.: -vý zákon... = obsahující jen hlavní věci

rámec, -mce, m., vlast. zdrob. k rám; často přenes. bez zdrobňovacího odstínu: v rámci své působnosti, slavnosti, zákona atp. = v mezích působnosti, zákona, podle zákona, za, při slavnosti (ne mimo ni);

rámeček, -čku, m., vlast. zdrob. k rámec, ale cítí se za zdrob. přímo k rám; nedati si co za r. (lid. a hovor.) = nemoci se tím chlubit; **rámek**, -mku, m., zdrob. k rám (Rais, říd.)

ramenáč, -e, m. = ramenatý člověk;

-menář, -e, m. = obojetník, člověk držící s oběma protivnými stranami; **-menářský** [-sky; -ství], příd. k tomu;

ramenatý [-tě; -tost] = silný v ramenou

raménko, -nek, stř., zdrob. k rámě

ramenní, příd. k rámě, rameno: r. kloub...

rameno, -na, mn. -mena, -men,...

|| pův. dvoj. 2., 6. -menou, říd. kniž. 7. -menoma, n i k. 6. -menouch, 3. -menoum || kniž. zast.

rámě, ramene, 3., 6. -ni, stř. = horní část paže od lokte po lopatku; nabídnouti ženě rámě (k zavěšení); pomn. -mena, často = ramenní klouby, horní část trupu, plece a horní část prsou: hledět na koho přes rameno = přezírat ho; sr. krčiti; podle podoby: rameno páky, úhlu, řeky...; = orgán: světské r.; r. spravedlnosti = strážník;

ramínko, stř., zdrob. k rameno, rámě = maso na lopatce, plecko; přenes. r. na šaty... = obloukovitý věšák

ramlice, -ce, ž., z něm. = králíčí, zaječí samice; **ramlík**, -a, m. = zaječí samec (myšliv.)

***ramovati**, z něm. = uklízet (lid.); **vy-** žaludek = vyčistit

rámovati = dávat do rámu; slož. dokon. **za-**

rámoví, stř. hromad. = rámy;

rámovka, -vek, ž. = rámová pila;

rámový, příd. k rám: r. stojan...

rampa, ž., z ital. n. z franc. = výstupek, vyvýšené místo pro vjezd n. na nakládání; divadelní r. = část jeviště před oponou

rampouch, -u, m., 1. = ledový... střechýl; symb. zimy, tuhosti: býti (zmrzlý, studený, tuhý) jako r.; 2. = světlík ve sklepe (lid.); **rampouchovitý** [-tě; -tost] = jsoucí jako rampouch 1.

ramstejk, -stek, y. rumsteak

raměl, 2., 4. -la, m., hra v karty

rámus, -u, m. = hluk, lomož, povyk (lid. a hovor.); **rámusenka**, ž. = pokutový lístek za noční povykování;

rámusiti, -sení = lomožit, povykovat, hlučet;

rámusivý [-vě; -vost] = rámusící, lomožný

ran, v. run

rána, 7. ranou, mn. rány, ran, ranám, ranách, ranami, ž., 1. = uhození, úder, bodnutí... (holí, sekyrou, mečem, rukou...); dát, zasadit, -nu; vést -nu proti komu, na koho, nač;

2. = zvuk, hluk způsobený úderem; dáti strašnou ránu = strašně zaznít...; r. z pušky, z děla = výstřel; nedat ani ránu, rány = ani jednou nevystřelit; přenes. (žert.) = u zkoušky ani nepromluvit, neodpovědět; nestát (ani) za ránu = nestáti za to, abychom střeleli; přenes. (lid. a hovor.) = nestáti za námahu, za nic; r. do větru, do vody = marné úsilí, -ná námaha (lid. a hovor.); být na ráně = na dosah, že nás může někdo uhodit, že to každý vidí, najde (lid. a hovor.);

v tu ránu = hned (teď), okamžitě (t.);
 3. = zranění, porušení tkáně na těle úhodem, pádem, škrábnutím ...; přenes. = pohroma, neštěstí, velký zármutek, bolest; má to ránu = vadu, chybu (váleč., drží se hovor.); sr. chytiti, křížový
Randa, m., příjm. z nářeč. *randa* = běhna, stará kráva...
***randabas**, -sa «-sa», m. = divous, holomek (Vanč.)
***randál**, -u, m., z ital. = hluk, povyk, lomoz (lid. a hovor.);
***randalista**, m. = kdo (rád) tropí povyk (ojediň.)
***rande**, stř. neskl. (lid. -dete...), z franc. rendez-vous = dostaveníčko (hovor.); zdrob. -*díčko*, stř.
Randula, m., příjm. z nář. *randula* = slepičí chochol; sr. nář. šátek na *randulku* = na babku
ranec, -nce, m., z něm. = svázané věci do šátku..., uzel; zdrob. *ranček*, -čku, m.; symb. chudoby: přijít kam jen s -cem; moci všecko svázati do -čku; -ček hříchů (Baar) = hromádka
raně, *raněji*, -jší, v. raný
raněný, -ného, m. = (z)raněný člověk
ranhojič, -e, m. = kdo léčí rány (nelékař), lazebník
raní, příd., v. ranní
raníček, -čku, m., zdrob. k raník
raníčko, příslov. = brzo ráno (kniž.): ráno, raníčko (píseň, Erb.); večer i raníčko (Slád.)
ranitelný (kníž.), čast. zranitelný, v. tam; přenes. r. = citlivý (Vrchl.)
raniti, -něn(i) = způsobit ránu, -ny 3.: r. koho do hlavy... střelou, nožem...; r. koho do krve, na smrt, k smrti; přenes. = způsobit bolest, zármutek; být raněn slepotou = oslepnout, být zaslepený;
 slož. dok. *po-*, *z-* (nikoli přenes.);
ranívati, opak.;
 v. raňovati
rank, -u, m., z něm. Rang = hodnost (jen hovor.)

ranka, -nek, ž., zdrob. k rána
***ranlékař**, -e, m. = chirurg (stč., Jir.)
ranní, příd. k ráno (přípona -ní, odtud -nn-, o dch. *raní*) = za rána...: r. cvičení, rosa...; sr. ptáče; r. mše, zpodstatněle *ranní*, ž.
ranný, 1. nespr. m. raný, v. tam; 2. příd. k rána: r. lékař = ranhojič, -nné lékařství = ranhojičství, chirurgie (staročes.)
ráno, 1. podst. stř. = začátek dne, doba hned po noci, jítro: krásné... r.; za zimních rán (Mach.); do (bílého) -na; pracovat hned po ránu (*poránu*, Sez.), *zrána*; 2. příslov. = časně, hned po noci: vstát, vzbudit koho, přijít r., časně r.
***raňounký** = velmi raný (Čelak.)
raňovati, nedok. k raniti (říd.); slož. nedok. **po-* || obyč. *z-*; i přenes.: vše ji zraňovalo (Sez.)
rantlíček, -čku, m., zdrob. k **rantlík*, -u, m., z něm. = obruba, okraj (lid.)
raný [-ně] (nik. *ranný*) = časně zrající... (ječmen, brambory, ovoce); = počáteční, v počátcích: r. středověk, -né mládí; r. básník (šal.); být r. = časný, časně vstávat; -ně dějinná doba; -ně blaseovaný (Sez.) = (příliš) brzo, předčasně; -ně vstávat, obyč. časně; 2. stup. *ranější* [-nější]: vy jste r. ptáci (Baar)
***ranžírovati**, z něm. = seřazovati
***rapák**, -a, m. = rak (Jir., nář.)
rapé, stř. neskl., z franc., druh šňupavého tabáku
rapidní [-ně], z lat. = prudký, rychlý, náhlý: r. úbytek sil; -ně slábnout
rapír, -u, m., z franc. = končír
***rapl**, -a, m., z něm. = ztřeštěnec (lid.); *raplovati* = třeštit
raport, -u, m., z franc. rapp- = hlášení, zpráva (vojen., policej.);
***tér**, -a, m. = reportér (t.);
***tovati** = hlásit (Ner.)

rappovec, -vce, m. = člen sovětského Sdružení proletářských spisovatelů do r. 1932, zvaného Rapp, komunista hlásající jeho umělecké názory

rapsod «-sód, -sod», -a, m., z řec. rha- = pěvec rapsodie; *-dický* [-cky], příd. k *-die* «-dyje», ž., původ. = úryvek hrdinské básně, v nové době = vzletná lyric. báseň vznešeného obsahu; = hudební skladba podle lidových melodií

rara avis «rára ávis», lat. = „říd-ký pták“, čes. „bílá vrána“

rarach, -a, m. = čert, ďábel; přenes. = neposeda, zloduch...; zdrob. *rarášek*, -ška, m.; *raráš-kova* zahrádka, v. kvítek

rarity, ž., z lat. = vzácnost

raro, -a, m., sokolovitý pták; sr. příjm. *Rarůžek*, -žka, m.

ras, -a, m., z něm. = pohodný; symb. přisnosti, krutosti (r. na lidi, na sebe), pracovitosti: r. do práce (jen lid. a hovor.)

rasa (|| někdy *raça*) «-sa», ž., z franc. race = jedno lidské plémě reakčně chápané jako od původu čisté a neměnné; = živočišné plemeno

rasantní «-zant-», z franc. = letící... při zemi

***rasejčík**, -a, m. = rasík, žert. o lékaři (Mach.); *rasíček*, -čka, m., zdrob. k *rasík*, -a, m., zdrob. k ras

rasismus «-siz-», -smu, m. = reakční nacistické učení o nerovnosti lid. ras, o nadřazenosti t. zv. arijské rasy nad jinými; *rasista*, m. = jeho stoupenec; *rasistický* [-cky] = jsoucí v duchu rasismu

rasovati «-so-», k ras: r. dobytek ... = nemilosrdně s ním zacházet, trýznit, dřít (lid.); slož. dokon. *do-* (Kosm.), *z-*

rasovina «-so-», ž. = rasovské řemeslo; přenes. = kruté, hrubé jednání (šrám.)

rasovna, -ven, ž. = rasovo obydlí, pohodnice

rasovský [-sky; -ství], příd. k ras; přenes. -ká práce = těžká (lid.); -ké jednání = kruté

rasový [-vě; -vost], příd. k rasa: r. znak, -vá psychologie, různost, teorie, -vé záští

rastr, -u, m., z lat. -rum = síťka, mřížka (vyčárkovaná); *rastrovací* = na čárkování...; *rastrovati* = linkovat, čárkovat, mřížkovat...; *rastrum*, -ra, stř., lat. = péro na notové linkování, linkovací přístroj vůbec

rasura «-zú-», ž., z lat. = oprava písma... vyškrabáním

Raš, -e || *Raše* || *Rašek*, -ška || *Rašín*, -a, m., příjm., původ. domác. tvary k Radoslav, Radim

rašelina, ž. = zemina vzniklá z rostlinných zbytků, nejmladší uhlí; *-líník*, -u, m., mech; *-líníšťě*, stř. = místo, kde je rašelina; *-linný* mech, -nná půda; *-línovka*, ž. = rašelinová briketa; *-línový*: -vé vlákno

Rašín, v. Raš

rašiti, -šení = pučet, nasazovat pupeny, rozvíjeti se: stromy -ší; vše -ší v květ (Vrchl.); přenes. = vznikat: v duši -ší pokora (Suš.); *rašivati*, opak.;

rašivý = rašící

rašple, ž., z něm. = struhák, hrubý pilník; přenes. (zhrub.) = stará, nehezka žena;

rašplovati = drhnout, čistit rašplí; slož. dokon. *s-*, *vy-*

***rata** || *rá-*, ž., lat. = lhůta, splátka (lid.)

***rařafák**, -u, m. = velký nos, klobouk (lid. zhrub.)

Rataj, -e, m., příjm., ze stč. *ra-taj* = oráč, rolník; sr. *Rataje*, -taj, pomn., vsi v Č. a na M., a *ratejna*, ž. = původ. místnost pro rataje, čeledník (Jir.), novoč. přenes. (lid. a hovor.) = velká nevlídná místnost

***rathauz**, -u, m., z něm. = radnice || *ratouz* (Jir.)

ratifikace «-ty-», ž., z lat. = konečné potvrzení, schválení;

-*kační* protokol...; -*kovati* = provést ratifikaci

ratíště, -tě, str. = násada, držadlo, kopí (zastar., Jir.)

ratlíček, -čka, m., zdrob. k *ratlík*, -a, m., z něm., odruda jezevčíka, krysař

ratolest, -ti, mn. -ti, -tem, -tech, -tmi, ž., z letorast, -rost = výhonek, mladá větev; symb.: r. míru, spásy; přenes. = dítě (hovor.); zdrob. *ratolístka*, ž.

ratouz, v. rathauz

***raubírna**, -ren, ž. = obydlí raubířů, zlodějna;

**raubíř*, -e, m., z něm. = lupič;

raubířský [-*sky*; -*ství*], příd. k tomu

***rauš** || *rouš*, -e, m., z něm. = podnapilost; sr. podroušiti se

raut, v. rout

rayon, v. rajon

ráz, -u, m., 1. = ražení, ražba: groš českého... -zu; 2. = úder, úhoz, náraz: r. pružných koulí; r. blesku (Krásnoh.); při počítání: r. dva, tři = jedna...; rázem páté hodiny = když uhoď, uhodila pátá hodina, přesně v pět hodin; (jedním) rázem = najednou, „jako když utne“, rázně || *naráz*, kniž. *vráz* (příslov.): rázem co skončit; *naráz*, rázem to přestalo; vejít kam jedním -zem; šlo to ráz *naráz* = rychle, hbitě; *zaráz* = za chvíli, za okamžik (lid. a hovor.); 3. = doba, základní jednotka taktu; 4. = povaha, charakter: r. krajiny, národa; otázky praktického -zu; vědecký r. spisu; 5. = hromada dříví... (nářeč.); 6. = hláska vznikající před samohláskou po přestávce... (značka ')

rázem, v. ráz

razičí stroj = na ražení

***razír**, -a, m., z něm. = holič (lid.); *raziřovati* = holit; slož. dokon. o-, vy-, z-

***razitel** [-*lka*], -e, m. = kdo razí (cestu...)

raziti, raz (nik. raž), ražen(i):

r. peníze = bít; r. cestu = dělat, klestit; přenes. r. cestu novým myšlenkám...; r. nové slovo, heslo = vytvořit; podpatky -zily hluboké jamky (So.) = vytlačovaly; co ji do očí -zilo = padalo (Staš.);

slož. dokon. *do-* postřelenou zvěř = dobít; podmětově *do-* kam = dojít, dojet; *na-* co nač = rázně nastrčit; *na-* boty (na kopyta), aby byly volnější; podmětově *na-* (hlavou) na strom = udeřiti do stromu; *na-* na nepřítele, na překážky... = náhle, neočekávaně se setkat; *na-* v řeči nač = dotknouti se, stručně připomenout, učinit narážku; *na-* sud = připravit k čepování; *ob-* si palec o kámen = klopýtnutím pohmoždit (jiné obraziti v. pod obraziti); *od-* míč... = odstrčit; *od-* nepřítele, útok = odehnati, zdolati; koule se odrazí = po nárazu se pohybuje zpět; *po-* koho, strom... = povalit, skácet; *po-* dobytče = zabít; *po-* soupeře, nepřítele = přemoci; *pod-* komu nohy = podvrtnout; dáti si *pod-* boty = dát nové podrážky; *pro-* co = udělat v čem otvor; slunce prorazilo mraky = proniklo jimi; *pro-* s návrhem... = vymoci jeho schválení; *pře-* co = zlomit úderem...; *pře-* les napříč = přejít; *při-* víko nač = rázně přitlačit, -strčit; *při-* koho ke stěně...; *při-* dvěře = přibouchnout; *při-* s lodí k břehu = připlout || loď *přirazila* k břehu; *při-* (si) režii k ceně = přidat, zvýšit o ni cenu; kupec *přirazil* (na čem) = zvýšil cenu; *roz-* hlavu o skálu = rozbít; *roz-* dvěře; *roz-* nepřátelský šik = roztrhnout; zima ho *rozrazila* = zamrazilo ho; *s-* koho, co s čeho, k zemi = prudce strhnout; vítr *srazil* kouř do komína; *s-* komu hlavu = utíti; běžel, div hlavu (krk, vaz) *nesrazil* = div se nezabil, div si nezlomil krk, vaz;

s- komu hřebínek, v. hřeben; s- stoly... k sobě, dohromady = přistrčit; s- řádky... = sblížit; s- paty = dát k sobě; s- ceny = stlačit; s- co komu při výplatě = strhnout, odpočítat; mléko se srazí, 1. při vaření, 2. mimo vaření (o sražení bílkovin); košile se srazila = zmenšila při praní; s- se s kým = utkati se v boji, narazit na koho, neočekávaně se s kým setkat, podle úmluvy se sejít; přenes. o slovní srážce, půtce; vlaky se srazily = narazily na sebe; u- kus zdi... = nárazem ulomit, utrhout...; u- dráhu, x km = ujít, ujet; u- koho (čím) = dotknouti se jeho cti; v- co do koho, čeho = prudce, silou vpíchnouti, strčiti...; zůstal, jako by mu byl meč do prsou vrazil (Erb.) = byl zaražen, ohromen; v- do čeho peníze = vložit (hovor. a lid.); v- kam = prudce vejít; vy- okno, komu oko = pohybem, píchnutím, hodem... vytřpnout, vytlouci...; vynápis na minci = vytisknout; smrt mu vyrazila péro z ruky = zemřel uprostřed práce; podmětově vy- = dáti se na cestu; vy- proti nepříteli; kouř vyrazil z kamen = prudce se vyvalil; vyrazil mi pot; vy- se (ze zármutku) = dopřát si zábavy, pobaviti se; povy- se = trochu, mnoho se pobaviti; sr. vyrazení; *z- koho z čeho = odradit od čeho, vymluviti co (nář., Rais); za- co do čeho = prudce, silou zastrčit, -píchnout...; za- spolek... založit (zastar.); za- sídla = usaditi se (t., Jir.); za- koho = zastavit; za- komu co = dále nedovolit, překazit (lid. a hovor.); za- něčí úmysly = překazit (Palac.); za- co = zastavit, dáti do zastavárny (vulg.); dech se mu zarazil = zastavil; to mě zarazilo = nemile se dotklo, překvapilo || za- se = náhle přestat mluvit, škubnouti sebou (z citové příčiny);

razívatí, opakov.;

v. rážeti

razítko, -tek, stř. = nástroj na ražení, otiskování písma..., jeho otisk; -kovací stroj = na razítkování; razítkovati = otiskovati, co je na razítku; zprav. slož. dokon. o- dopisy... = otisknout na ně text razítka

rázný [-ně; -nost] = konající vše rázem, vykonaný rázem, řízný, čerstvý, energický: r. člověk, čin, krok, -ná odpověď..., -né zakročení; -ně zakročit..., jít

*rázovati, z něm. reisen = rychle jít

-razovati, v. raditi

rázovitý [-tě; -tost] = mající svůj ráz 4., svérázný: r. zjev, -tá mluva; -tě se vyjadřovat...

rázový, příd. k ráz: -vé nasazení samohlásky (mluvn.); -vý přídavek = jednorázový

*ráztoka (raz-, R. Svob.), ž. = úzká hluboká dolina (nář.)

razzia «-cija», -ie, ž., z franc. = policejní honička; v. pochytká

ráž, -e || ráže, ž., 1. slovo domácí, souvisí s raziti, vlast. = ražení, ražba, přenes. = světlost, kalibr; přenes. = ráz (Sez.); = varle vysoké zvěře; 2. z franc. rage = odvaha (lid. a hovor.): mít ráži; být v -ži = mít odvahu, být rozhořčen, podnapilý

ražba, ž. = ražení (peněz); = ráz: profil čapkovské ražby (Sez.); = ražení mincí

ráže, ž., v. ráž

ražebné, -ho, stř. = poplatek za ražbu, ražení mincí; ražební náklad

ražení, stř., k raziti: peníze čes. ražení; verše bérangerovského r. = rázu (Dyk)

ražený, k raziti: -ná mince; -ná souhláska = výbuchová; -ná intonace = vzestupná, akut

rážeti, -žejí, opět. k raziti: r. o-voce = srážeti (nářeč.); v půdu r. = vrážet, zapouštět (čelak.); zprav. nedokon. slož. do-: pes doráží na zvěř = dotírá; do- na

koho prosbami, řečí = naléhat; hluk doráží až sem = nese se, zaléhá; *na-* co nač; *na-* nač v řeči; *od-*, *po-*, *pod-*, *pro-*... k dokon. odraziti atd.; *vy-* klín klínem, v. klín; *z-* koho z čeho, od čeho = odrazovat (říd.); hromad. dokon. *zpře-* stromy (o větru), komu nohy (lid. a hovor.); *zu-*, *pozu-* co; *rážívati*, opakov.; slož. nedokon. *do-*...

***ražný** [-ně] = rázný, rychlý, hlav. o kroku (nářeč.)

rci, v. řici

rčens, stř., od řici = úsloví, fráze: staré, lidové... r.; = řeč, nepléstí se do r. (Jir., ojediň.)

rdesno, stř., rostl.

rdest, -u, m., rostl.

rdítí se, rdí se || **rdějí**, přech. rdě se, rdící se, rozk. rdi se, rděte se, rděl se, rdění, souvisí s rudý = rudnouti, červenati se: r. se studem, rozpačky, hanbou; slož. dokon. *poza-* = trochu se za- (Jir.); *za-* se; *zardělý*;

rdívati se, opakov.; slož. nedokon. *pro-* se červení (Třebíz, Jir.); *za-* se (běž.)

rdousiti, rdus, rduste || **rdousi**, -sete, rdoušen(i) = dusit, škrtit; slož. dokon. *u-* (Hál., Slád.), obych. *za-*; *rdousívati*, opakov.; *rdousivý* [-vě] = rdousící

re || **rekontra**, stř. neskl., z lat., v kartách = odpor proti kontra, fleku

reagovati, z lat.: r. nač, vlast. = zpět působit: r. na poznámku, řeč... = odpovídat, -vědět, vyvracet...; r. (svalově) na podráždění = odpovídat, -vědět pohybem

reakce, ž., z lat., podst. jm. k *reagovati* = „zpětné působení“, 1. činnost živé hmoty podnícená vnějšími popudy jako její vlastnost; svalová r. = odvetný pohyb po podráždění: r. oka na světlo...; 2. = brzdění pokroku, snaha zachovati zastaralé poměry, odumírající společenský řád, zpátečnictví;

reakcionář [-řka], -e, m. = stoupenec reakce 2., zpátečník;

-kcionářský [-sky; -ství] = zpátečnický; -ství = zpátečnictví; **reakční**, příd. k reakce: r. politik(a)...

reaktivita «-kty-», ž., lat. = reaktivování; *-ktivovati* pensistu = znovu přijmouti do činné služby

reál, -u, m., 1. = stříbrná špaň. mince; 2. z lat. = „reálné bytí“ (Krat., filosof.)

reálie «-lije», -lí, ž. pomn., z lat. = věčné poučení: řecké, římské r. = poučení o řec., řím. životě

realisace «-za-», ž., z lat. = realizování

realismus «-zmus», -mu, m., z lat., 1. = středov. filosof. směr uznávající jsoucnost pojmu, opak nominalismu; 2. = myšlenkový, hlav. politický směr zdůrazňující skutečnost, vědeckost a kritičnost proti romantice; socialistický umělecký realismus = umění pravdivě zobrazující skutečnost

realisovati «-zo-», z lat.: r. co = uskutečnit, provést, vykonat, provádět...

realista [-stka], m. = žák reálky, stoupenec realismu; **-listický** [-cky] «-styc-» = v duchu realismu

realita, ž., z lat. = skutečnost, jsoucnost, bytost; = nemovitost; ***-litář**, -e, m. = majitel reálit, nemovitostí (Tilsch.);

-litní kancelář = zprostředkující koupi a prodej nemovitostí

reálka, ž. = reální, -ná škola, jeden druh předválečné střed. školy

reálněti, -něji = stávat se reální, -lný; slož. dok. *z-*, o literatuře (Vlč.) = začít si všímání skutečného života

reální || **-ný** [-ně; -nost] = skutečný, proveditelný, střízlivě praktický, věcný: -ní síla, plán, návrh, poznatky; -né hledání poznatků (šal.); -ní jednání, unie (proti personální), daň = přímá;

- reálné gymnasium, typ předválečné střed. školy; -ně jednat; -nost návrhu...; sr. reelní
- reasmace** «re-a-su-», ž., z lat. = reasumování; *reasumovati* = znovu projednat
- rebach**, -u, m. = prospěch, zisk (z hantýr.)
- rebarbora**, ž., z něm. = reveň lékařská
- Rebeka**, ž., biblic. žen. jm.; symb. ohyzdné, nepřijemné ženy
- rebel** || *-lant*, -a, m., z lat. *rebellis* = buřič, povstalec, vzbouřenec, odbojník; *-lantský* [-sky; -ství] || **-lský*, příd. k tomu; *rebelie*, ž. = vzpoura, povstání...; *rebelovati* = bouřit se
- rebus** «ré-», -su «-su», m., z lat. = obrázková hádanka; *rebusovitý* [-tě; -tost] = podobný rebusu
- recense** «-ze», ž., z lat. = posudek, ocenění, kritika; = znění textu, díla; *recensent* [-tka], -a, m. = posuzovatel, kritik; příd. *-sentský* [-sentsství]; *recensní* výtisk díla = k recensi, pro recensenta; *recensovati* «-zo-» = posuzovat, kritisovat
- recepce**, ž., z lat., 1. = přijetí, převzetí, na př. římského práva; 2. = úřední, oficiální přijetí hostů
- recepis**, -su «-su», m., z lat. = přijímací list, stvrzenka
- recept**, -u, m., lat. = předpis 1. léku, lékařský; 2. kuchařský (r. na dort...) = poučení, návod, jak dělati...; r. na básně (žert.); *-ptář*, -e, m. = kniha receptů; *-ptivní* [-ně; -nost] «-týv-» = vnímající (Masar.); = tvořící jen na cizí podnět, popud, ne samostatně (talent, duch, pracovník)
- reces**, -su «-su», z lat. = narovnání, ústup (od smlouvy)
- recidiva** «-dý-», ž., lat.: r. choroby = návrat choroby; r. u zločinců = opětné spáchání trestného činu; r. lásky = její opětné vzplanutí; *-divní* nemoc (Mach.)
- recipient**, -a, m., lat. = příjemce; *recipovati* = přijmout, pře-
- reciprocita**, ž., z lat. = vzájemnost; *-proční* = vzájemný
- recitace**, ž., z lat. = přednes, deklamace; *-tační* umění; *-tativ* «-týv», -u, m. = „mluvozpěv“, přednes slovesného díla hudebně zabarvený, zpěv blízký mluvě; *-tativní* vlohy; *-tátor* [-rka], -a, m. = přednášeč[ka]; *recitovati* = přednášet, deklamovat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*; *recitovávat*, opakov.
- recte** «-kte», lat. = správně, vlastně
- recto** «-ktor», v. rektor
- redakce** || zastar. (Ner.) *-cí*, ž., z lat. = 1. úprava článků, spisů... pro tisk, pořádání, řízení vydání, novin...; 2. soubor redaktorů, jejich místností; 3. úprava, znění, podoba, verse staré památky; *-kční* místnost, tajemství; *redaktor* [-rka], -a, m. = kdo obstarává redakci; *-ktorovati* = být redaktorem (hovor., Arb.); *-ktorský* [-rství], příd. k redaktor
- redemptorista** [-stka], m., člen církevního řádu (redemptor, lat. = vykupitel)
- redigovati**, z lat. = obstarávat redakci 1.; slož. dokon. *z-*
- redingot**, -u, m., z franc., druh svrchníku
- redivivus** «-dyví-», lat. = oživlý, oživený, obnovený
- *rédl**, -a, m. = zrádce; *ředlovština*, ž. = zrada (lid. a hovor.; podle rakous. velezrádce A. Redla)
- redouta** (Ner.) || obyč. *reduta*, ž., z franc. = 1. maškární ples, 2. budova s tanečním, divadelním... sálem
- redukce**, ž., z lat. = omezení, zmenšení, zjednodušení, převod; *redukční*, příd. k tomu; *redukovati* = omezit, -zovat, snížit, snižovat...; slož. dok. *z-*

- reduplikace**, ž., z lat. = zdvojení hlásek, slabik (por-por, z toho prapor); *-kovaný* = zdvojený; *-kovat* = zdvojit, -jovat
- reduta**, v. redouta
- reelní** [-ně; -nost], podle něm. za reální, jen ve význ. věcný, poctivý, spolehlivý, solidní: r. obchod(ník), podnik
- reeskont** «re-e», -u, m., z franc. = další prodej směnky; *reskontní* ústav
- refakce**, z lat. = náhrada, sleva, srážka za vadné zboží
- refektář**, -e, m., z lat. = klášterní jídelna
- referát**, -u, m., z lat. = zpráva, posudek; = úřední oddělení: vojenský, zdravotní... r.
- reference**, ž., z lat. = zpráva, doporučení (žadatele n. obchodníka)
- referendum**, -da, stř., lat. = zpráva, která má být podána; = rozhodnutí obecným hlasováním
- referent** [-tka], -a, m. = kdo referuje, zpravodaj; *-tský* [-tství] = zpravodajský; *referovat* o kom, čem = podat, podávat zprávu
- reflektant** [-tka], -a, m., z lat. = uchazeč, zájemce
- reflektor**, -u, m. = odražeč (světla), odrazné zrcadlo, světlomet
- reflektovati** nač = činiti si nárok, ucházeti se oč; r. se = odrážeti se, obrazy, zrcadlit
- reflex**, -u, m., z lat. = činnost, pohyb živé hmoty na vnější podnět; = odraz, odlesk něčeho; = střídance (mluvn.); *reflexe*, ž. = odraz světla (odbor.); = úvaha, přemítání; *-xivní* «-ksí-» lyrika = úvahová; *-xivní* zájmeno, sloveso = zvrtné, neboli *-xivum*, -va, stř.; *reflexní* pohyb...
- reforma**, 2. mn. -rm || čast. -rem, ž., lat. = změna, náprava, oprava (náboženská, sociální, školská, pravopisu...); *-mace*, ž. = starší náboženské opravné hnutí; *-mač-ní* doba, literatura...; **-mát*, -a, m. = reformovaný evangelík (Koll.); *-mátor*, -a, m. = původce reformy, vůdce reformace; *-mátorský* [-rský; -rství], příd. k tomu; *reformismus* «-zmus», -mu, m. = snahy o nápravu, nápravné, v revolučním dělnickém hnutí reakční úsilí o zachování kapitalist. řádu; katol. modernismus; *-mista* [-mistka], m. = stoupenec reformismu; *reformní* hnutí, kalhoty (žen.), reálné gymnasium, katolicismus; *reformovati* koho, co = (z)měnit, napravit, -vovat...; reformovaná církev = helvetská; slož. dokon. *z-*
- refrén**, -u, m., z franc. refrain = opakující se slovo, slova na konci verše n. opakující se verš, -še na konci strofy n. celá strofa; *-novitý* = na způsob refrénu; *-nový*, příd. k refrén
- refuge** «-fůž» || zčešt. *refýž*, stř. neskl. || -že, ž., franc. = útočiště, ostrůvek na ulici, úchylek
- refugium** «-fúgijum», -gia, stř., lat. = útočiště
- refýž**, v. refuge
- refundace**, ž., z lat. = náhrada, vrácení; *-dovat* = vrátit (daň...)
- regál**, -u, m., z lat. 1. = výsostné právo panovníka, státu; 2. = stojan (na knihy...); *regália* || *-lie* (*media*), ž., druh doutníku; *-lie*, -lí, ž. pomn. = královská práva, -ké výsady
- regata**, ž., z ital. = veslařské závody
- regenerace**, ž., z lat. = obrození, obnovení; *-rační* metoda; *-rovat* = obrodit, -rozovat se, obnovit, -vovat se
- regenschori**, -riho, m., lat. = ředitel kůru
- regent** [-tka] (**rejent*, Krásnoh.), -a, m., z lat. = vladař, zástupce panovníka, říšský správce; *-tský* [-tství], příd. k tomu
- regist**, -u, m., mn. -sta, -st, stř., z lat. = výtah z listiny
- *regiment**, -u, m., z lat. = pluk

Regina «-gý-», ž., žens. křest. jm.; z lat. *r.* = královna

***region** «-gyjón», -u, m., z lat. = kraj, krajina (Č.-Chod, hovor.)

regionalismus «-zmus», -mu, m. = krajinské hnutí, všímající si jednoho kraje, usilující o jeho poznání, povznesení; **-nalista**, m. = jeho stoupenec; **-nalistický** «-tyc-» [-cky] = v duchu regionalismu, jeho se týkající; **regionální** = krajový, krajinský (literatura...)

registr, -u, m., z lat. = rejstřík; **-strace**, ž. = registrování; **-strač-ní** přístroj; **-strátor**, -u, m. = seřaďovač; **-strátor**, -a, m. = správce registratury; **-stratura** «-tú-», ž. = spisovna; **-strovati** = zapsat, zaznamenat; slož. dok. *za-*

reglement «reglmá», stř. neskl. || «reglamá», stř., neskl. (vojen.) || «reglement», -tu, m., z franc. = předpis, řád; **-mentace**, ž. = reglementování; **-mentarismus** «-zmus», -mu, m. = snaha o reglementaci; **reglementovati** co = upravit předpisy

regleta, ž., z franc. = proložka (typograf.)

***regma**, ž. = revma (lid.)

regres, -su «-su», m., z lat. = po-stih; **-sát**, -a, m. = regresní dlužník, postižník; **regresivní** [-ně] «-sív-» = působící zpět, zpětný; **regresní** || **-sový**, příd. k regres

regula de tri «ré- trý», lat. = troj-členka (zastar.)

regulace, ž., z lat. = regulování (toky řek, měst, oběhu bankovek...); **-lační** komise, práce; **-lární** (n i k. -lér-) [-lárně; -lár-nost] = pravidelný, obvyklý, běžný, normální; **-lativ** «-týv», -u, m. = pravidla, předpis, vodítko; **-látor**, -u, m. = přístroj na regulování;

regule, ž. = pravidlo; **regulovati** = řídit, upravovat (vodní tok, do-voz...), uspořádat, zařídit...; slož. dokon. *z-*

rehabilitace, ž., z lat. = rehabilitování; **-tovati** koho = vrátit mu hodnost, bývalá práva, společenské postavení; **-tovati** se = zís-kati si ztracené společenské po-stavení, ospravedlniti se společensky, v úřadě...

rehek, -hka, m., pták

***rechma**, ž. = revma (lid.)

***rechna**, ž., z něm. = klábosivá, svárlivá žena, hubařka (lid. zhrub.); ***rechniti** na koho = hu-bovat (Jir.)

***rehtor**, -a, m. = rektor (lid.)

rej, -e, m., z pol. a tam z něm. = točivý, vlnivý pohyb, víření (ta-nečníků, duchů, představ, vln, ži-vota...)

rejd, -u, m., souvisí asi s rejda = rejdování vozu, řízení na stranu; v. rejdy

rejda, ž., z něm. = kotviště, ote-vřený přístav; **rejdař**, -e, m. = loďař; **-řský** [-řství], příd. k to-mu

rejdiště, stř. = místo na rejdní; **rejdi**, -ění = skotačit, hlav. o dětech; slož. dok. *na-* se (mno-ho); *z-* svět (čelak., Tyl) = po-chodit;

rejdivý = rejdicí, skotačlivý: r. ples (čech), -vá mládež (Hál.)

rejdovačka, ž. || **-vák**, -u, n. 2., 4. -a (život.), m., jistý lidový ta-nec; **-vačka**, lid. též = tanec vů-beč; v. dekupírka;

rejdovati = řídit: r. vůz, loďku veslem || r. vozem...; slož. dokon. *na-*; *z-* národ do starých kolejí (Palac.) = navrátit; *za-*

rejdy, -dů, m. pomn. = pletichy, nekalá činnost

rejent, v. regent

Rejholec, -lce, m., příjm., z obec-ného *r.*, z něm. = pružinka u mlynář. kola

***rejna**, ž. = okapová roura (Slád.)

rejnok || **rýnok**, -a, m., ryba

rejsek || **rýsek**, -ska, m., hmyzo-žravý ssavec

rejstro, v. lejštro

rejstřík, -u, m., z lat. *registrum* = záznam, abecední seznam, soupis (slov, hesel...); obchodní r. = veřejné údaje o kupcích; = mechanismus u varhan a harmonia; *-říkový*: -vé číslo
rejtar (*rejthar*), -a, m., z něm. = jízdní voják (Jir., zastar.); *-rský*
***rejza**, m., z rý- (sr. ryzí): r. plesnivý = ryšavý plesnivec (Jir.)
rek [*rekyně*], -a, m., z něm. = hrdina; *R.*, psí jm.
rekapitulace, ž., z lat. = rekapitulování; *-lovati* = stručně zopakovat, shrnout, shrnovat, co bylo řečeno; slož. dokon. *z-*
reklama, ž., z franc. = veřejné upozorňování na něco, doporučování, vychvalování, nabízení
reklamace, ž., z lat. = reklamování; *-mační* lhůta, řízení, kancelář; *-mant*, -a, m. = kdo reklamuje
reklamní, příd. k reklama: r. prostředek, cena
***reklamomachie**, ž. = dělání reklamy (Jos. Čap., žert.)
reklamovati, z lat.: r. co (knihu, číslo časopisu, volební právo...) = dožadovati se vrácení toho, co nám patří, přísluší a co nedošlo, nebylo nám přičteno; slož. dokon. *vy-* číslo časopisu; *vy-* koho z vojny = vymoci jeho propuštění
rekognoskovati, z lat. = ohledávat, prozkoumávat krajinu...
rekomandace, ž., z franc. = doporučení; *-ndo*, příslov. = doporučeně || *-ndo*, stř. = rekomandovaný dopis; *-ndovaný* [-ně]: -ný dopis; poslati dopis -ně = -ndo; *-ndovati* = doporučit koho komu || dopis = poslat -ndo
rekomendovati = rekomandovati (lid.)
rekompensace «-za-», -ce, ž. = vrácení náhrady, odškodného
rekonstrukce, ž., z lat. = rekonstruování; *-rukční* metoda, práce; *-ruovati* = opět zřít, uvést do původní podoby, do původního stavu, přestavět

rekontra, v. re
rekonvalescence, ž., z lat. = zotavování po těžké chorobě; *-scent* [-tka], -a, m. = kdo se zotavuje po nemoci
***rekopocta**, ž. = uctívání reka (šal.)
rekord, -u, m., z franc. = nejlepší výkon, mistrovství; *rekordman* «-dmen || -dman», -a, m., z angl. = kdo dosáhne rekordu, mistr; *-dmanský* [-sky, -ství], příd. k tomu;
rekordní [-ně] běh, výkon
rekovitý (Krásnoh.) || obyčej.
rekovný [-ně; -nost] || řídč. *-vský* [-vsky] = hrdinský (boj, čin, duch)
rekrace, ž., z lat., vlast. = rekreace, přenes. = legrace (říd., hovor.); *-rační* = legrační (Č.-Chod)
rekreace, ž., z lat. = osvěžení, zotavení; *rekreační* středisko...;
rekreant [-tka], -a, m. = kdo je na rekreaci; *rekreovati se* = zotaviti se, zotavovati se; v. legrace, rekrace
rekriminace, ž., z lat. = výtky, obviňování; *-novati* = obvinít, -ňovat
rekrut (lid. -ta, Rais), -a, m., z franc. = branec, voják nováček; *rekrutovati* = odvádět k vojenské službě; *-tovati se* = pocházet: žadatelé se -tují z různých vrstev ap. (hovor.); *rekrutský*, příd. k rekrut;
***rekrutýrka**, ž. = odvod (Ner.)
rektifikace «-kty-», ž., z lat. = rektifikování; *-kační*, příd. k tomu; *-kovati* = napravit, o-, uvést na pravou míru
rektor, -a, m., z lat. = „ředitel“ hlava vysoké školy; = řídící učitel (zast., lid.), v. rektor; *-rát*, -u, m. = rektorský úřad, -ká hodnost, úřadovna; *-rátní* budova;
rektorský, příd. k rektor
rekurent, -a, m., z lat. = kdo rekuruje; *-rovati* = odvolat, -lávati se, stěžovati si

- rekurs**, -rsu «-rzu», m., z lat. = odvolání, stížnost;
rekurse «-rze», ž.: r. hlásky = popuštění (když mluvidla opouštějí nastrojení na ni);
rekursní «-zní», příd. k **rekurs**: r. lhůta
- rekvie**, -ví, ž. pomn. || *rekviem* «-kviem», stř. neskl., z lat. = mše za zemřelého, hudební skladba k ní
- rekvirovat** || *-kvř-*, z lat. = vymáhat a zabírat, zabrat z úřední moci; slož. dokon. *z-*
- rekvisice** «-zi-», ž. = rekvirování; *-síční* komise...; *-sitář*, -e, m. = správce rekvizit; *-sity*, -sit, ž. pomn. = předměty potřebné k výkonu, potřeby (divadelní, pohřební...)
- rekyně**, v. rek
- relace**, ž., z lat., 1. = oznámení, zpráva: úřední... r.; 2. = poměr, vztah (mezi příčinou a výsledkem...); *relační*, příd. k tomu
- relais**, v. relé
- relata refero** «-lá- -ró», lat. = vypravuji, podávám, co jsem slyšel, „prodávám, jak jsem koupil“
- relativismus** «-tyvizmus», -smu, m., z lat. = idealist. názor, že nepoznáváme podstatu věcí, nýbrž jen jejich vztahy; *-vista*, m. = stoupenec relativismu;
-tivita, ž. = poměrnost, vzájemný vztah dvou věcí; *-tivní* [ně; -nost] «-týv-» = poměrný (většina, hodnota, výška, stáří...); = vztažný: *-tivní* zájmeno, věta... (mluvnic.); *-nost* pojmu; *-tivum*, -va, stř. = vztažné zájmeno
- relé**, stř. neskl., z franc. *relais* = přepřez, výměna koní, místo, kde se přepřahují koně; v továrně = práce bez přerušení se střídáním dělnictva; = převaděč, elektrotech. přístroj
- relegace**, ž., z lat. = relegování; *-govati* = vyloučiti z vysoké školy
- relevantní**, z lat. = významový, mající význam
- relief** «-lijév» || **relif* (Ner.), -u, m., z ital. = plastický obraz, polovypouklá řezba; přenes. = slovesný výrazný obraz, „portrét“; zdrob. *reliefek* || **relifek* (Ner.), -fku, m.;
reliefní = vypouklý: r. tisk pro slepce; r. sloh = zhuštěný, výrazný; *-fovítý* [-tě]: -té vyšívání (Tyršová); *-fový*: -vá mapa
- religiosita** «-gyjózi-», ž., z lat. = náboženské cítění, založení;
religiosní = nábožensky cítící, založený
- relikt**, -u, m., z lat. = pozůstatek (živočišný, rostlinný);
relikviář, -e, m. = schrán(k)a relikvií;
-kvie, ž., často pomn. = ostatek, -tky svatého, svaté, vzácná památka
- reluovat**, z lat. = peněžitě nahradit, nahrazovat
- relutum** «-lú-», -ta, stř. = peněžitá náhrada, peněžní výkup od naturální dávky atp.
- remanence**, ž., z lat. = trvání; *-nenní* = trvajíc
- *remcati** = reptat (Bass)
- Remeš**, -e, m., příjm., z Jeremiáš, Remigius; *R.*, ž., město ve Francii; *remešský*, příd. k tomu: R-ké evangelium
- remillant**, -a, m. = přívrženec remilitarisace;
remilitarisace «-za-», ž., lat. = opětovná militarizace, opětovné válečné vyzbrojení
- remington**, -u, m. = psací stroj nazvaný podle vynálezce Remingtona; *-nka*, ž. = remington; druh pušky
- reminiscence** «-ny-», ž., z lat. = vzpomínka, ohlas
- remis** «-mi», stř. neskl. || *-sa* «-sa», ž., z franc. = nerozhodný konec šachové hry, plichta; *-sa*, též = remíza;
remise, ž. = remíz, remíza; *remisovati* = dojít k remis; *-sový*, příd. k remis, remisa

remitenda, ž., původ. stř. mn., z lat. *-mitt-* = neprodané zboží (knihy) přichystané k vrácení; *-tent*, -a, m. = odesílatel remítendy; = první vlastník směnky n. šeku; *-tovat* = vrátit

remíz, -u, m., z lat. = malý háj, hlav. v poli, jako úkryt zvěře; *remíza*, ž. = úschovna vozidel elektrické dráhy, dostavníků...; *remízek*, m., zdrob. k remíz

remonstrace, ž., z lat. = remonstrování; *-strovati* proti komu, čemu = vznášet námitky, namítat, reptat

remont, -u, m., z ruš. a tam z franc. = oprava: podrobit generálnímu -tu (šv.)

remonta || lid. *remunda*, ž., z franc. = nevycvičený vojenský kůň; *remunda*, též nadávka

remontérky || *-toárky* (*-toírky*) || (lid.) *-týrky*, -rek, ž. pomn., z franc. = hodinky k natahování bez klíčku

remorkář, -e, m., z it. n. z franc. = majitel vlečné lodi, zaměstnanec u ní

remunda, v. remonta

remunerace, ž., z lat. = peněžitá odměna; *-rovati* = odměnit (říd.)

renaissance, v. renesance

Renát, -a, m. || *-ta*, ž., křest. jm.; z lat. *renatus* «-ná-», -ta = obrozený, -ná

***rencák** (Němc.) || *rynšták*, -ščák (Martín.), -u, m. = zlatník, rýnský (lid.)

rendezvous «randevú», stř. neskl., franc. = dostaveníčko; sr. *rande*

rendlíček, m., zdrob. k *rendlík*, -u, m., z něm. = pánev

renegát [*-tka*], -a, m., z lat. = odpadlík, odrodilec; *-tský* [*-tství*], příd. k tomu

renesance «-san-», ž., z franc. *renaissance* = obnovení antického umění a myšlení v 14.—16. věku, tato doba; *-nění* doba, umění...

reneta, ž., z franc., druh jablka

renitence «-ny-», ž., z lat. = vzpurnost, vzdorovitost; *-tentní* [*-ně*] = vzpurný, vzdorovitý

renolka, ž., typ franc. auta (podle výrobce Renaulta)

renomáž, -e, ž., z franc. = vychloubování (Jir.); *renomé*, stř. neskl. = dobré jméno, pověst; *renomista*, m. = chlubil, chvastoun (hovor.); *renomovaný* = proslulý, vyhlášený, chvalně známý; *-movati* čím = být pověstný

***renomýrovati**, z něm. = vychloubovat se, naparovat

renonc, -e, m., z franc. = chyba při hře v karty (nepřebití...)

renovace, ž., z lat. = obnova, oprava; *-vační* práce; *renovovati* = obnovit, opravit, -vovat

renta, ž., z franc. = 1. bezpracný důchod z kapitálu nebo z půdy; 2. dílčí dluhopis; *rentabilita*, ž. = výnosnost; *-bilní* = výnosný

rentgen, v. roentgen

rentier «rentjé(r)», -a, m., z franc. = důchodník, kdo žije z renty, z úroků z kapitálu; *rentovati se* = vyplácet se

reorganisace «-nyza-», ž., z lat. = reorganisování; *-sační* činnost; *-sátor*, -a, m. = kdo reorganisuje; *-sátorský* [*-ství*], příd. k tomu; *reorganisovati* «-zo-» = přetvořit, -tvářet, nově uspořádat, -dávati; slož. dokon. *z-*

reparace, ž., z lat. = „opětne zřízení“, válečná náhrada; *-rační* plán, banka, komise; *-rát*, -u, m. = opravná zkouška; *-ratura* «-tú-», ž. = oprava, správa; *reparovati* = opravit, s-

repartice «-ty-», ž., z lat. = poměrné rozdělení, rozvržení, přidělení

repatriace, ž., z lat. = vrácení, doprava do vlasti; *-riant* [*-riantka*], -a, m. = kdo se vrací do vlasti; *-riantský* [*-ství*], příd. k tomu; *-riovati* = dopravit do vlasti

repeal || *-ál* «ripíl», -u, m., angl. = praž. radikál. sdružení r. 1848

repertoire || zčešt. *-toár, -u, m.*, franc. = pořad, souhrn divadelních her (koncertů) hraných n. chystaných, souhrn her n. skladeb, které ovládá výkonný umělec; r. výrazových prostředků ap. = zásoba

repertorium «-tóryjum», -ia, stř., lat. = seznam, přehled, ukazatel, rejstřík

repetent [-tka], -a, m., z lat. = žák opakující třídu; *-tentský* [-tství], příd. k tomu;

repetice «-ty-», ž. = opakování; od r. = znovu (hovor.); *repetitorium* «-tórium», -ria, stř. = pomůcka k opakování;

repetovati = opakovati třídu

repetil [-lka], -a, zdrob. *-tílek, -lka, m.* = kdo repetí; *-títi, -tění* = brebentit, klábosit (lid.); *-tivý* [-tivě; *-tivost*] = klábosivý

repetýrka, ž., z něm. = opakováčka, opakovací puška; *-rky, -rek, ž. pomn.* = opakovací hodiny, opakovacky (lid. a hovor.)

replika, ž., z lat. = odpověď na odpověď, pokračování v polemice, vyvracení odpovědi žalovaného žalobcem; *replikovati* = odpovědět na odpověď

reportáž, -e, m., z franc. = zpráva, zpravodajství, slovesné a zpravodajsky zaměřené zpracování zajímavé události, novinky, zkušenosti, fotografic., filmové, zachycení; *-tážní* román = zpravodajský, kronikářský; *reportér* [-rka], -a, m. = zpravodaj; *-térský* [-térsky; *-térství*], příd. k tomu

repot || *rept* (čech), -u, m. = reptání (kniž.)

represalie «-sálie», -lí, ž. pomn., z franc. = odvetná opatření

represa «-se», ž., z lat. = potlačení, odvěta

representace «-ze-», ž., z lat. *-prae* = zastoupení, zastupování, okázalé vystupování ve veřejnosti; *-tační* povinnosti;

-tant [-tantka], -a, m. = představitel, zástupce;

-tativní [-ně] «-týv-» = schopný representace, vhodný k ní, okázalý;

representovati = zastupovat; XY něco representuje = znamená, má cenu (jen hovor.)

represivní «-sív-», příd. k represe = odvetný: r. opatření...

reprisa || řidč. *-se* «-za, -ze», ž., z franc. = opakování (divadelní hry, filmu); = zotavení, vzestup kursů; *reprisový* biograf = nedávající novinky

reprobace, ž., z lat. = reprobování; *-bovati* = neuznati způsobilým při zkoušce

reprodukce, ž., z lat. = „opětne provedení“, obnova produkce, výroby, otisk... originálu; r. slov, řeči = vyslovení, opakování jinou osobou; *-kční* technika; *-kční* ústav = rozmnožovací; *-kovati* = otisknout, opakovat...; *-ktivní* «-týv-» = reprodukční

rept, m., v. repot

reptati, -tám || repci (bibl.), -tej || repci (t.) = projevovat nespokojenost, odporovat, žehrat, „bručet“, resonovat: r. na koho, proti komu, čemu, nad čím; snášeti co bez reptání; slož. dokon. *na-se* (mnoho); *za-*;

reptávati, opakov.; v. reptnouti;

reptavý [-vě; *-vost*] = často reptající

reptilie «-týlije», -lí, ž. pomn., z lat. = plazi; přenes. (hovor.) o osobě, i jednot. *-lie* = patolízal, *-lské* noviny apod.; *reptilní* = patolízalský; *-ní* fond = na podporování *-ního* tisku

***reptnouti**, -tl, -tnutí, dokon. k reptati (Ner.)

republika, ž., z lat. *res publica* «rés pú-ka» = stát, kde je zdrojem moci lid;

-kán [-kánka], -a, m. = stoupenec, občan republiky; *-kánský* [sky; *-ství*]: *-ská* strana; *-ské* smýšlení neboli *-ství*; smýšlet *-sky*

reputace, ž., z lat. = dobrá pověst, dobré jméno, vážnost

requiem, v. rekvíem

reseda || *reze-*, ž., z lat., rostl.;
zdrob. *-dka*, ž. (Němc.); *-dový*

reserva «-zer-», ž., z lat., 1. = záloha, zásoba; 2. = zdržlivost, opatrnost (v projevech, jednání): ukládati si v projevech -vu, říkati co s -vou ap.;

reservace, ž.: přírodní... r. = chráněné místo; *-vační* místo...;

reservát, -u, m. = tajný list, rozkaz; *-vátní* rozkaz;

reservista, m. = vojen. náhradník, záložník;

reservní = náhradní, záložní, (fond, kapitál, vojsko...);

reservoár, -u, m., z franc. *-voir* = nádrž(ka) na kapaliny, plyny, zásobárna; *-voár* Židovstva (Olbr.) = místo, kde žije hojně Židů;

reservovaný [-ně; -nost]: -né místo = vyhrazené; r. člověk = zdržlivý, opatrný, -né chování, stanovisko; -ně = s rezervou;

reservovati co komu = zachovat, vyhradit (místo...)

residence «-zi-», ž., z lat. = sídlo hlavy státu..., sídelní město; *-denční* město = sídelní;

-dent, -a, m., diplomatic. titul

residuum «-zí-», -dua, stř., lat. = zbytek (po spálení, vypaření...)

resignace «-zi-», ž., 1. = vzdání se, zřeknutí: r. na předsednictví...; 2. = odevzdanost osudu: tichá... r.; *-gnovaný* [-ně; -nost] = odevzdaný osudu; *-gnovatí* nač = vzdáti se čeho

resistence «-zi-», ž. = odpor; *-stentní* [-ně; -nost] = odporující, nepoddajný; *-stovati* = odporovat, vzdorovat

reskript, -u, m., z lat. = list (královský...)

resoluce «-zo-», ž., z lat. = usnesení, prohlášení; *-luční* návrh

resolutní «-zo-», [-ně; -nost], z lat. = rázný, rozhodný, odhodlaný (člověk, odpověď, jednání...)

resonance «-zo-», ž., z lat. = ozvuk, ozvěna, ohlas, odraz: *-nanční* deska...; *-nátor*, -u, m. = ozvučník

resonér «-zo-», -a, m., z franc. = kdo resonuje; *-rský* [-rství], příd. k tomu (hovor.);

resonovati, 1. = ozýváti se, odrážet; 2. *resonovati* || *rezo-*, lid. podle něm. *rezonírovati*, *-nýrovati* = rozumovat, odporovat, projevovat nesouhlas, nespokojenost

resorbovati, z lat. = vstřebat, -bávati; *resorpce*, ž. = vstřebání; *-rpční* ústroj

resort «-sór», -tu, m., z franc. *ress-* = obor působnosti, odbor úřadu, oddělení, ministerstvo; *resortní* ministr, referent

respekt || (lid.) *-špekt*, -u, m., z lat. = ohled, šetrnost, úcta: r. ke komu; *-ktivé* «-tý-» = vlastně, (a)nebo;

respektovati koho, co (zákony...) = dbát, mít ohled, šetřit, zachovávat

respicient, -a, m., z lat. = dozorce (finanční stráž); *-tský* [-tství], příd. k tomu

respirace, ž., z lat. = dýchání

respirium «-píryjum», -ria, stř., lat. = oddech, odpočinek, přestávka mezi vyučováním

***rest** || *rešt*, -u, m., z něm. = zbytek, nedoplatek, nedokončená práce, nevyřízený akt (lid. a hovor.); v. rešt; *restant*, -a, m. = kdo má nedoplatky

restante, v. poste

restaurace, ž., z lat., 1. = obnova (staré památky, monarchie...); 2. = hostinec; *-rační* snahy, vůz, místnost; *-rant*, -u, m. = restaurace 2.; *-ratér*, -a, m. = hostinský; *-rátor*, -a, m. = kdo restauruje (staré památky); *-rovati* = obnovit, opravit, -vovat; *-rovati* se = zotaviti se, -vovati se (tělesně, duševně...); slož. dok. z-

restíček, -čku, *restík*, -u, m., zdrob. k rest

restituce «-ty-», ž., z lat. = obnovení, navrácení do původní podoby; *-tuční*, příd. k tomu; *-tutio* «-túcijó» *in integrum*, lat. = obnovení původního stavu; *restituovati* = obnovit..., -vovat; slož. dokon. z-

restl -e || -u, zdrob. *-líček*, -čku, *restlák*, -u, m., z něm. = zbytek látky (lid.)

restrikce (nik. *-strinkce*), ž., z lat. = omezení, zmenšení (výdajů, počtu zaměstnanců); *restringovati* = omezit, zmenšit, omezovat...; slož. dokon. z-

resultanta «-zul-», ž., z lat. = výslednice; *resultát*, -u, m. = výsledek; *resultovati* = vyplývat, následovat

resumé «rezy-», stř. neskl., z franc. *ré-* = stručný obsah, shrnutí, závěrečná úvaha; *resumovati* = podávat resumé; *-muřci* úvaha

resupra, stř. neskl., z lat. = odpor proti supra (v kartách)

reškonda (Ner.) || *-kun-*, ž., z ital. *risconto* = loterní stvrzenka

rešt, -u, m., 1. v. rest; 2. rešt || *rošt* = podklad stavby, příčný trám pod stropem

ret, rtu (nik. retu), mn. 7. rty, básnic. rtoma, m. = pysk, část úst

retardace, ž. = průtah, zpomalení; *-dační* činitel...

-dovati = zpomalovat, zdržovat

***reterát**, -u, m., z ital. = záchod (vulg.)

reterírovati (*-rýrovati*) (lid.) || *reterovati*, z franc. = ustupovat, ustoupit ve sporu... (hovor.)

retičela «-ty-», ž., z ital. = mřížka (krajková...)

retka, -tek, ž., z cigaretky (lid. a hovor., zaniká)

retní || čast. *-ný*, příd. k ret; *-ná* souhláska neboli *retnice*, ž.

rétor, -a, m., z řeč. = řečník; *retorický* [*-rický*] = řečnický; *retorika*, ž. = řečnictví, nauka o něm; jedna třída starého gymnasia; = řečnické prostředky

(Vrchl.); *-risovati* «-zo-» = činit retorickým; slož. dokon. z-: *-risovaná* lyrika (šal.)

retoretný = obouretný, bilabiální, článkovaný oběma rty (p, m)

retorse «-ze», ž., z lat. = odvetné opatření proti nepříznivému opatření jiného státu; r. důkazu = obrácení

rétorský [*-sky*; *-stvý*] = řečnický (často hanl.)

retorsní, příd. k retorse: r. sklo

retorta, ž., lat. = křivule

***retourka** «-túr-», ž., z franc. *retour* = zpáteční lístek (Ner.)

***retovati**, z něm. = zachránit, -chraňovat

retozubný = článkovaný horními zuby, řezáky a dolním rtem (v)

retré, stř. neskl., z franc. *retrait* = čepobití, večerka

retribuční dekret = týkající se retribuce, odčinění (křivd, bezpráví)

retrospekce, ž., z lat. = pohled zpět, do minulosti; *-ktivní* (*-ný*) [*-ktivně*] «-týv-»: *-ktivní* výstava; *-ná* statistika (Bráf)

retroverse «-ze», ž., z lat. = zpětný překlad (do jazyka originálu)

***retunk** (*-ňk*), -u, m., z něm. = záchranná stanice, její vůz (lid.)

retúrka, v. retourka

retuš, -e, m. || *-še*, ž., z franc. = oprava, dodatečná úprava, změna (obrázku..., literár. díla); *retušér*, -a || *-šovač*, -e, m. = kdo retušuje; *-šovací* práce; *-šovati* = opravit, -vovat...

reuma, *-matický*..., v. revma

réva, ž. (biblic. *rév*, m.): r. vinná = keř, z jehož hroznů se tlačí víno; přenes. básnic. = víno

revanš, -e, ž., z franc. = oplátka; na r. = na oplátku, oplátkou;

revanšista, m. = přivrženec hnutí hlásajícího revanš, odplatu za porážku, zejména vojenskou, politickou; *revanšistický* [*-cký*], příd. k tomu: *-cké* hnutí, *-cká* propaganda;

revanšovati se zač = oplatiti co révek, m., zdrob. k réva (v písni)

revelace, ž., z lat. = zjevení
reven, -veně, ž., z ruš. = rebarbora; -ňový, příd. k tomu
revér, -u, m., z franc. revers = klop(a), přeložek; někdy *revers*
reverence, ž., z lat. = úcta, uctivost; -rend, -a, m. = „ctihodný“, duchovní; -renda, ž. = klerika; *reverendissimus* «-dysi-», 5. p. -me, m. = „veledůstojný“, titul vyššího círk. hodnostáře

revers, -su «-zu», m., z lat. = rub mince; = úpis, písemný závazek; v. revér;
reverse «-ze», ž. = návrat vyhoštěné osoby; -rtant [-tka] (Ner.) || -rtent, -a, m. = kdo se dopustí reverse

***réví**, stř. = révový

révička, ž., zdob. k réva

revident, -a, m., z lat. = kdo reviduje; -dovati = konat revisi, přehlížet; slož. dokon. z-

revindikace «-dy-», ž., z lat. = revindikování; -kovati = požadovat, vymáhat vrácení, opět si přivlastnit

revír, -u, m., z něm. = obvod, okres, okrsek (honební, lesní, uhelný...); *revírní* = obvodní (úřad, inspektor); -rnícký [-ctví], příd. k -rník, -a, m. = správce revíru

revise «-ze», ž., z lat. = prohlídka, pře- (účet...); = poslední korektura (tiskař.); *revisní* «-zní» kancelář; *revisor* «-zor», -a, m. = přehlížeč; -sorský [-sorství], příd. k tomu

revisionismus «-nyzmus», -mu, m. = snahy o revisi mírových smluv, marxismu (reakčně zaměřené): -sionista [-stka], m. = jeho stoupenec; -sionistický «-styc-»: -ké hnutí, snahy; -sionovati co = provádět, provést revisi čeho (Gottw.)

revma, stř. neskl. || *revma*, ž. (lid.), z řeč. = hostec (choroba); *revmatický* [-cky] «-tyc-»: -ké bolesti; -matik, -a, m. =

člověk stížený hostcem; -*matismus* «-tyzmus», -mu, m. = hostec

révnatý = bohatý na révu (kraj); **révný* = révový (Koll.)

revokace, ž., z lat. = odvolání, zrušení něčeho; -kační listina; -kovati = odvolat, zrušit

révokaz, -a, m., mšice

revolta, ž., z franc. = vzpoura, odboj, povstání; -ltovati = bouřiti se, projevovat nespokojenost

revoluce, ž., z lat. = pronikavý, často násilný převrat dosavadního společenského řádu, převzetí státní moci novou, pokrokovou třídou; = pronikavá změna v různých společenských oblastech, ve vědě, v umění...; = změna jedné kvality v druhou (proti evoluci);

-*lucionář* [-řka], -e, m. = účastník, stoupenec revoluce, odbojník; -*lucionářský* [-řsky; -řství], příd. k tomu; -*lucionovati* lid... = revolučně nalaďovat; slož. dokon. z-;

revoluční [-ně; -nost], příd. k revoluce: -ní činnost, duch, medaile;

-*lučník*, -a, m. = revolucionář

revolver, -u, m., z něm. = otáčecí zařízení, střelná zbraň; -rový lis, náboj, útok; přenes. = surový, drsně útočný: -rový tisk, „plátek“; -rové počínání (Baar)

révorodý kraj = kde se rodí réva

revotovati, z lat. (re a votum) = změnit hlasování novým hlasováním

révový, stř. hromad. = révy, vinné keře;

révový, příd. k réva: -vé dřev

revuální «-vyjál-», příd. k revue: r. přehled, výjev;

revue «-vý», ž. neskl. || -e, -i..., z franc. = přehled, obzor (módní r. ...); = časopis vycházející v týdenních... lhůtách; = divadelní hra, ve které se rychle střídají výjevy se zpěvy a s tanci, obrázková směs ve filmu

rez, rzi (reze), ž. || rez, rezu, m. (souvisí s rudý, rdítí se), 1. = hnědočervený povlak na železe, kysličník železitý; = moč zvěře, zvláště jelení (mysliv.); 2. ž., cizopasná houba, sněť na ovoci, na rostl.

Réza, ž., domác. tvar k Terezie

*rezatěti, -tějí = stávati se rezatý; slož. dokon. z-;

rezatý = rezavý (říd.)

rezavětí, -vějí = stávati se rezavý, jako rezavý; slož. dokon. z-; zrezavělý: odsunout co na -lou kolej = pokládati za zastaralé (Jakub.);

rezavý [-vě; -vost] = na čem je rez; = jako rezavý: -zavé boty (dlouho nečerněné); do -zava odřený (Rais)

rezeda, v. reseda

rezek, -ka, m. = zrzek (zastar.); = ryzec (lid.)

Rézi (neskl.), Rézička, Rézina, -nka, ž., domác. obměny k Réza

rezitý = rezatý (říd.)

rezivětí, -vějí = stávati se rezivý; slož. dokon. z-; zrezivělý;

rezivý = rezatý

rezón, rézon, v. raison

rezonér, rezonírovati, rezonovati, -nýrovati, v. resonér

rezovatěti, -tějí = stávati se rezovatý; slož. dokon. z-; zrezovatělý: z. arsenál důvodů = zastaralé důvody (Havlíč.);

rezovatý = rezatý (říd.)

rezovitý = rezatý (říd.);

rezový, příd. k rez: -vá skvrna = od rzi

rež, rži, ž. = žito (dnes jen nář.)

režie «-žije», ž., z franc. = řízení, správa (tabáková r.), správní, obchodní výlohy; divadelní r. = řízení představení; režijní příspěvek = na režii; r. lístek = za r. cenu, do které se započítává jen režie

režim, -u, m., z franc. = správa, způsob vlády; = společenské zřízení (jen hovor., většinou s hanl. odstínem)

režirovati, podle něm. = mít režii

režisér «-sér, hovor. -zér», -a, m., z franc. -sieur = kdo má divadelní, filmovou režii; -rský [-rsky; -rství], příd. k tomu

režná, ž. = rezná, žitná kořalka; rezný, příd. k rež = žitný: r. chléb; přenes. r. = hrubý (pytel, příze, plátno); -ná nit (podle barvy)

*režovati, zčeštěním z režirovati

Rječan, m., v. Rječan

rhapsod, v. rapsod

*rheuma, stř. neskl. = revma (Ner.)

rhododendron || obyč. ro-, -nu, m. = pěnišník, alpská růže

rhythmus, v. rytmus

ricinový olej, projímadlo, ze skočce, lat. ricinus

rigol, -u, m., z franc. = strouha, dlážděný příkop

rigorismus «-zmus», -mu, m., z lat. = přísné zachovávání zásad: mravní r.; -róní «-rón» [-ně; -nost] = 1. přísný, žádající přesnost, nekompromisní (člověk, stanovisko); 2. týkající se rigorosa (řád, taxa); rigorosum «-rón», -sa, stř. = přísná zkouška doktorská

richtovati, v. rychtovati

rikša, -ši, ž., japon. = dvoukolka tažená lidmi

*rina || rí-, rý-, ž., z něm. = dešťový žlab (lid.)

ring, -u, m., angl. = kruh, rohovnické zápasiště, utkání

ringle (ryn-), ž., z franc., odruda slívy

ripíl, v. repeal

rips, -su «-su», m., z něm. (angl.) = vroubkovaná tkanina; ripsový = jsoucí z ripsu

risiko «-zi-», -ka, stř., z ital. = nebezpečí, možnost neúspěchu, ztráty: r. podnikání...; podniknouti co na své r.

riskantní [-ně; -nost], z franc. = nebezpečný, velmi odvážný, nejistý; risknouti, -skl, dokon. k riskovati (jen hovor.); riskovati = odvážiti se, dát, dávat v sázku; r. ztrátu, prohru, válku, život... (i spis.)

risoto «-zo-», stř., z ital. -tto = dušená rýže s masem

Ríša || *Rý-*, -ši, m., domác. tvar k Richard

ritardando, ital. = postupně volněji (hudeb.)

ritenuto «-nú-», ital. = zdržlivě, volněji (hudeb.)

ritornel, -u, m., z ital. = tříveršová vlašská strofa; *-nelový*, příd. k tomu

rituál, -u, m., z lat. = obřadní předpisy, kniha; *ritualismus* «-zmus», -mu, m. = obřadnictví; *-alista*, m. = jeho stoupenec; *-ální* [-ně], příd. k ritus = obřadový

ritus, -tu, m., z lat. = obřad

rivál, -a, m., z franc. = soupeř; *rivalisovati* «-zo-» s kým = závodit, soupeřit; *-alita*, ž. = soupeřství, -ření, závodění

Riviera, ž. = pobřeží Středo- z. moře; zobecněním (hovor.) *riviéra*, ž. = břeh řeky u koupaliště, volné koupaliště

rižský, příd. k Riga

rjecký, příd. k Rjeka;

Rječan (Ner. *Rěčan*), -a, m. = obyvatel Rjky;

Rjeka, ž., město (Flume)

BK., zkratka = Rukopis Královédvorský

rkp., zkratka = rukopis

rmen, -e || -u, m., rostl.; *rmenový* odvar

rmoutiti, *rmuť*, *rmoucen(i)*: r. ko- ho = působit mu bolest; r. se nad čím, proč = trápit se; sr. kormoutiti; slož. dokon. *za-*; slož. nedokon. *zarmucovati*; *rmoutivati*, opak.

rmuť, -u, m. || ojedl. *rmuť*, -ti, ž. (Čech) = kalná tekutina, kal, ssedlina; *rmutný* [-ně] = kalný, o vodě; -né oko (Voc.); -né dny = smutné (Ner.), -né obrázky

RNDr., zkratka = doktor „rerum naturalium“ «ré- -ráljum», přírodních věd

roajalismus..., v. royalismus

roastbeef «roustbíf, často rosbíf, -bef», -u, m., angl. = hovězí pečeně narychló

rob, -a, m., v. rab

roba, ž., 1. = nevolnice, služka (stč.); 2. = dívka, žena (nář.);

3. z franc. = dlouhý ženský šat

robátko, -tek, stř., zdrob. k *robě*, -běte, stř. = dítě (Ner.)

robinsonáda «-zo-», ž. = příběhy, život lidí žijících osaměle jako Robinson Crusoe (-soe), hrdina francouz. románu od Daniela de Foë (Defoe) z r. 1719; v kopané = obrana branky pádem brankaře na zem (podle anglic. brankaře Robinsona)

robíti, -ben(i) = těžce pracovat, robotovat (jen dosti říd. kníž., hojně ve vých. nář.); slož. dokon. *ob-*, k obráběti; *po-* = uvrhnouti do poroby, zotročit; *pod-* koho výslechu, co rozboru, se operaci... = podejmouti se výslechu, rozboru, podstoupit operaci; *pod-* si národ, zemi = podmanit; *pod-* se komu, rozkazu = poddati se, vyhovět; *u-* = udělat (většinou nář.); *vy-* = zhotovit řemeslně n. strojově; *z-* = udělat (Vr., Vanč.);

-ráběti, -bějí, nedokon. slož. *ob-* = zhruba zpracovávat (dřevo, kovy); *vy-*, k dokon. vyrobíti; přenes. (hanl.) *vy-* verše = řemeslně dělat; *podrobovati*, nedokon. k dokon. podrobíti; *robívati*, opak.

robka, -bek, ž., zdrob. k roba ve význ. 2.

***robný**, příd. k rob = robotný (Mach.)

robot, -a, m. = člověk mnoho pracující, otrok práce; = umělý člověk pro robotu, práci (Čap.); *robota* ž., = práce, služba poddaných vrchnosti; přenes. = těžká práce;

robotárna, ž. = ústav pro nucenou práci (za kapitalis.);

robotiti = těžce pracovat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *robotívati*, opak.;

robotnický [-cky; -ctví], příd. k *robotník* [-tnice], -a, m. = robotný člověk;
robotný lid = povinný robotou; -tná povinnost (Vr.);
robotovati = vykonávat robotu, přenes. = těžce pracovat; slož. dokon. *na-* se (mnoho)
***robský** = rabský (Suš., Krásnoh., Hál.); ***robstvo**, stř. hromad. = otroci (šm.)
robustní [-ně; -nost], z lat. = silný, zavalitý (člověk); přenes. r. slovo = silácké
ročák, -a, m. = roční dobytče, někdy i dítě (Preiss.)
ročenka, ž. = kniha vycházející každý rok a obsahující data z některého oboru, někdy i literár. práce, almanach
Róčild, v. Rothschild
***ročiti se**: rok se za rokem -čí = plyne (kníž.); v ten čas se ročí... (Baar) = dovršuje se; v. vročiti
ročňáček, zdob. k *ročňák*, -a, m. = ročák
roční, příd. k rok: r. plat, nájemné = za rok; r. dítě = rok staré; čtvero ročních počasí;
ročnice, ž. = výroční slavnost;
ročník, -u, m., 1. r. časopisu... = čísla vyšlá za rok; 2. r. (branců...) 1900... = branci narození r. 1900; loňský... r. vína = víno z loňského roku; 1., 2. atd. r. ve škole = děti chodící do ní 1. atd. rok
rod, -u, m., 1. = narození: být -dem čech, z Prahy...; 2. = kmen, pokolení, rodina: z královského, dobrého, starého, poctivého... -du; 3. = soubor druhů (přírodop.); 4. v mluv. r. muž., žen., střed. u sklonných slov, r. činný, trpný u sloves
rodačka, v. rodák
rodák [-dačka], -a, m. = kdo se narodí, rodilý: pražský... r., r. z Moravy...
rodíče [-čka], -e, m., 1. = rodák (lid.; Ner., A. Mrš.); 2. = rodičel, otec; obyč. pomn. *rodíče*

(nář. -diči) = otec a matka; drazí... -če; -čka = matka;
rodičský, příd. k rodič: rodný, o řeči (Tom.); -ská láska = l. rodičů (Suš.); *rodičovský* [-sky; -ství], příd. k rodiče: -ká láska = otcovská a mateřská (říd.); -ké sdružení
rodidla, -del, stř. pomn. = ženské pohlavní ústrojí
rodilý = rozený, pocházející: r. Pražan, z Hradce Králové...
rodina, ž. = rodiče s dětmi; přenes. ptačí, srnčí... r.; = příbuzenstvo; = domov, vlast (podle ruš.); zdob. *rodinka*, ž. (So., říd.);
rodinný = v rodině, náležející -ně, týkající se -ny, označující -nu: -nný život, dům, -nná kronika, -nné právo, jméno
rodíště, stř. = rodné místo
roditel, -e, m. = otec (velmi říd.); -telka, ž. = matka (říd. kníž.)
roditi, rozen(i) = přivádět na svět, dávat život dětem, mláďatům, dávat plody (o půdě...); r. se = přicházet na svět (o dětech), dařiti se (o víně...) ap.; přenes. = vznikat, povstávat (o nové době...); v. rozený;
slož. dokon. *na-* se = přijít na svět: *ob-* koho, se = povznést (duševně, mravně); až vám Pánbůh obrodí = dá úrodu (Něm., lid.); *od-* se = odciziti se rodu, národu: sr. odrodilý; *po-* dítě = dát mu život; *pře-* dnešní řády (So.) = změnit (k lepšímu); *pře-* se = změnit se povahově, smýšlením; *roz-* se = rozrůst se (Palac., Svob.); *u-*, pův. = *po-*; *u-* se = dát úrodu, o víně, obilí...; sr. úroda, urozený; *v-* se do konstelace = *na-* se za k. (šal.); *z-* se = *na-* se (zastar.); přenes. = vzniknout..., o myšlence, plánu...;
-rozovati, nedokon. slož. ***na-** se (Puchm.) k dokon. naroditi se; *ob-* se, *od-*; *pře-* se, o národě (Čap.); *za-* se = vznikat (Suš.); *rodívati*, opak.

rodivý = rodící, plodící (kniž.)

rodný, 1. = z téhož rodu, vlastní (bratr, sestra), kde jsme se narodili (kraj), obvyklý v rodě, v rodině (jazyk, řeč); 2. = rodící (Suš., o jediň.); = milý, milovaný, podle ruš.: -ná KSČ

rododendron, v. rhododendron

rodo-, kmen k rod ve slož.: -*kmen*, -*u*, m. = rodová, rodinná posloupnost, její přehled (znázorňovala se rozvětveným stromem); -*mil*, -*a*, m. = vlastenec (obroz., šmil.); *R.*, muž. jm. (Václav R. Kramerius)

rodomontáda, ž., z franc. = chvastounství (říd.)

rodo-pis, -*u*, m. = nauka o roděch, genealogie; -*pisec*, -*sce*, m. = genealog; -*pisecký*, příd. k tomu; -*pisný* [-*pisně*] = genealogický; **-pýcha*, ž. = rodová pýcha (šmil.); -*pýšek*, -*ška*, m. = rodopyšný člověk (šmil.); -*pyšný* člověk = pyšný na svůj rod

rodovka, ž., druh hádanky

rodový [-*vě*; -*vost*], příd. k rod: r. znak = obvyklý v rodě, vyznačující jej; -*vé* sídlo = s. rodu; -*vá* pýcha; -*vé* zájmeno = vyjadřující rod tvarem (ten, ta, to); -*vost* = rodové znaky, -*vý* původ

***roduvěrný** [-*ně*; -*nost*], zčeštěné slov. roduverný = vlastenecký

roentgen || *rönt-* || zčeště. *rent-*, -*u*, m. = přístroj, nazvaný podle objevitele Roentgena; -*genogram*, -*u*, m. = rentgenový snímek; -*genovati* = prosvěcovat, vyšetřovat rentgenem; -*genový*, příd. k rentgen: -*vý* snímek

Rogate «-gá-», lat. (= proste), 5. neděle po velkonočních

roh, -*u*, m. 1. = výrůstek na čele některých ssavců; symb. tvrdosti, bujnosti, pýchy: tvrdý... jako r.; narostly mu rohy = zbujněl, zpyšněl (lid. a hovor.); vystřikovat rohy || růžky = počínati si směle, drze, pyšně (t.);

srazit komu -*hy* = „zkrotit“ jej (t.); symb. hlouposti: jen mu -*hy* chybějí; 2. = rohovina; 3. = nádoba z rohu (zastar.); odtud r. hojnosti; 4. hudební nástroj; 5. = výčnělek stolu, domu, knihy ... podobný rohu 1.; bydlet na -*hu* = v rohovém domě ulice, za -*hem* = za rohovým domem || kout, v. tam, ale často roh = kout: stůl stojí v rohu; vzít -*ha* = utéci (hantýr.); 6. = rožní kuželka;

ROH, zkratka a zkratkové slovo **Roh**, -*u*, m. = Revoluční odborové hnutí

roháč, -*e*, m. = „kdo, co má rohy“; pták, brouk, kotrč; zdrob. -*ček*, -*čka*, m.

rohačka, -*ček*, ž. = dvojjzubá vidlice; pomn. *rohačky* = sánky (původ. vpředu s rohy nahoru obrácenými)

rohák, -*u*, m. = nárožní dům (lid. a hovor.)

rohatěti, -*tějí* = dostávat rohy; slož. dokon. *o-*; orohatělý Mojžíš (Ner.)

rohatina, ž. = něco rohatého, kuchyňský věšák, kotrč...; pomn. -*tiny* = dlouhé vidle, rohačky (lid.); -*tinka*, ž., zdrob. k rohatina

rohatý [-*tě*; -*tost*] = mající rohy (dobytek); přenes. -*tá* narážka = „špičatá“ (Vr.); r., -*tého*, m. = čert, ďábel (lid. a hovor.)

rohlíček, -*čku*, m., zdrob. k

rohlík, -*u*, m., bílé rohovité pečivo: opít koho -*kem*, v. píti; podle podoby rohlík, -*líček*, druh brambor; *rohlíkář*, -*e*, m. = pekař, prodáváč rohlíků (lid. a hovor.)

rohovatěti, -*tějí* = stávat se rohovatý; slož. dok. *z-*; *zrohovatělý*

rohovati = zápasit pěstmi, boxovat

rohovatý [-*tě*; -*tost*] = tvrdý jako roh, podobný rohovatině

rohovina, ž. = látka rohů, kopyt, nehtů;

rohovitý = podobný rohu (tvarrem)

rohovka, ž. = část oční bělimy;
rohovnický [-cky; -ctví], příd. k
rohovník, -a, m. = pěštní zápas-
ník, boxer; -*vník*, -u, m., strom
rohový, příd. k roh = na rohu
ulice, rožní, nárožní: r. dům; -vá
buchta = v rohu pekárny; -vá
kvinta = k. lesních rohů

rohož, -e, ž. = rákosové, slaměné
atp. pletivo; -*žka*, -žek, ž. = vý-
robek z rohože, předložka na o-
tírání obuvi; -*žkář*, -e, m. = ple-
tač rohožek; -*žkářství*, stř.

roch, citoslovce vystihující prasečí
chrochtání (Erb.)

rocháda «často -šáda, podle fran-
couz.», ž., z perš. = přestavení
věže a krále v šachové hře

rocheta || obyč. -*tka*, ž., z řeč. =
bílé církevní roucho, komže

***rochnátko**, -tek, stř. = prasátko
(Vanč.)

rochovatí = dělat rochádu

roj, -e, m. (souvisí s ři-nouti) =
včelí společenství; přenes. r. dě-
tí, vojáků, ptactva, hvězd, myš-
lenek, vzpomínek...; = bojová
skupina;

roják, -u, m. = úl, z kterého
vylétl roj včel

rojiti se, -jení, n. k. -jení se:
včely se rojí = část jich si za-
kládá nový roj; přenes. nepřátelé
se -jí = v houfech, v zástupech
se pohybují; myšlenky... se -jí
v hlavě = vybavují se rychle za
sebou; slož. dokon. *roz-* se, o
vzpomínkách (Kos.) = začít
se rojit; *rozrojené* včely (Čelak.,
Holeč.); *vy-* se = v roji vylét-
nouti, o včelách; přenes. děti se
vyroily ze školy = houfně vy-
běhly; -jily se mnohé návrhy...
= vznikly, byly podány; slož.
nedokon. *vyroiovati se*;

rojivati se, opak.

rojnice, ž. = vojen. oddíl rozvi-
nutý k boji;

rojník, -a, m. = velitel roje

rojový, příd. k roj; r. řetěz = roj-
nice (Olbr.)

rok, (toho...) roku || do roka, 6.
roce || roku, m., 1. = doba dva-

nácti měsíců; občanský, kalen-
dární rok = doba od 1/1 do 31/12;
jinak = doba na př. od začátku
března do konce příštího února
ap.; školní r. = vyučovací obdo-
bí mezi 2 kalendář. roky; rok co
r. = každý rok; r. od roku je
to lepší... = každý další rok;
nový rok = nově nastalý || No-
vý r. = den 1. ledna;
je mu 20 roků, za sto roků... ||
část. let; ale jen: je mu rok,
půl roku, zemřel v svém 20. ro-
ku, v 20. roku svého věku || ve
20. roce = v 20. roce tohoto sto-
letí, r. 1920; sr. napřesrok, ob;
2. = lhůta k soudnímu jednání
(vlastně určení)

rokfór, v. roquefort

rokle || *roklina*, ž. = výmol, menší
propast; -*lisko*, stř. = velká
rokle (Mrš.)

rokoko, stř., z franc. = umělecký
směr v 18. století; *rokokový*
[-vě]: vkus, -vé hodiny ap.

rokoť, -u, m. = rokotání (básnic.);
rokoťati = zvučet, -znít, ozývati
se...: harfa -*tá* (Mácha), píseň
-tala ze rtů (Čech); slavík -*tá*
(t.); -tání strun (Krásnoh.) atp.;
slož. dokon. *za-*

rokovati o čem = rozmlouvat, jed-
nat, raditi se, debatovat; slož.
dokon. *na-* se (mnoho); *po-*;
rokovávati, opak.

rokyt, -u, m., mechorost; *rokyta*,
ž., druh vrby

rokytenský, příd. k Rokytno, -ná;
lid. a hovor., též k Rokytnice

rokytí, stř. hromad. = rokyty

rokytnický, příd. k Rokytnice (ž.
jednot.), Rokytník; v. rokytenský

rola, ž., z něm. = něco svinutého,
točenice, točenka, točinka

I **role**, ž., slovo domácí (souvisí
s or-ati) = orné pole (kníž.)

II **role**, ž., z něm. = herecká úlo-
ha: hrát novou -li ap.; přenes.
hrát velkou... roli ve společnosti
= mít význam, vliv; v. hráti;
vypadnouti z role = nehrát ji
správně; přenes. = nebýt ve
svém životě

roleta, ž., z franc. = svinovací záclona, závěs

rolička, -ček, ž., zdrob. k rola, I, II role

rolka, -lek, ž., zdrob. k role

rolnice, v. rolník

rolnický [-cky; -ctví], příd. k rolník; -nictvo, stř. hromad. = rolníci

rolnička, -ček, ž. = zvonek na koňském postroji; symb. veselí: -čky smíchu

rolník [-nice], -a, m. = kdo obdělává menší zemědělské hospodářství, zemědělec

***rolovat**, z něm. = svinovat; slož. dokon. z-

román, -u, m., z franc., druh slovesného díla prosaického n. veršovaného; přenes. milostný román = příběh, historie, poměr; to je celý román ap. = složitý, napínavý, románový příběh;

Román [-nka], -a, m. = příslušník románské větve

romance, ž., z franc., druh slovesného díla; **romancier** [-rka] «-nsjér», -a, m. = romanopisec, zpěvák romancí

románek, -nku, m., zdrob. k román;

romaneskní, z franc. = románový 2.

romanetto || -neto, stř. = románec, novela s hrůzným obsahem

romanista «-nys-», m. = znalec románských jazyků, literatur, římského práva, badatel v nich; -stický «-styc-», příd. k -stika «-sty-», ž. = věda o román. jazycích...

romanopisec, -sce, m. = spisovatel románů; -secký [-sectví], příd. k tomu

Romanovec, -vce, m. = člen dynastie v bývalém carském Rusku, zvané *romanovská*

románový [-vě; -vost], příd. k román: 1. -vá příloha = obsahující román; 2. -vý příběh... = jako v románě, hodící se za látku románu

románský [-sky], příd. k Román: -ská větev neboli Románi = Francouzi, Italové, španělové, Portugalci, Provençalové a Rumuni; -ský jazyk neboli *románština*, ž.

romantický [-cky; -čnost] «-tyc-, -tyč-», příd. k romantika: 1. -cká doba = doba romantiky, -tismu 1.; -cká literatura, -cké hnutí = v duchu romantiky, -tismu 1.; — 2. = jsoucí v duchu romantiky, -tismu 2: -cký člověk, -cké počínání; -cký příběh = neobyčejný, poněkud fantastický; — 3. -cká krajina... = podivuhodná, pohádková, fantastická

romantik «-tyk», -a, m., z franc. = stoupenec romantiky, hlavně literární a vědecké; přenes. = romantický člověk; -tika, ž., 1. = myšlekový směr zdůrazňující fantasil, cit, vášeň, tradici proti rozumu a osvícenství, jeho odraz v literatuře a osvětě; 2. přenes. (hovor.) = počínání nedosti dobře uvážené, nepřihlízející dostatečně ke skutečnosti, dobrodružné, poněkud fantastické; 3. romantika v přírodě.. = podivuhodná, pohádková, fantastická krása

romantismus «-tyz-», -mu, m., z franc. = romantika 1., 2.

Romeo, -ea, m., muž. jm., Shakespeareův tragický mileneček; symb. milence

romoniti = šumně hučet, zurčet (říd. kniž.), o lesích, o potůčku; slož. dokon. za- (šrám.)

***ron**, -u, m. = ronění (Koll.)

rondeau «-dó», stř. neskl., franc. = kruhový záhon, -vá stavba, básnic. strofa, kroužková báseň, hudební forma, taneční píseň

rondel, -u, m., z franc., 1. = něco kulatého, hradební bašta; -ly bílých řádek (Halas); 2. lyrická strofa

rondový, příd. k rondeau: -vá forma

roníti (souvisí s řinoutí) = působit, aby něco řinulo, teklo: r. slzy = plakat; přenes. r. rosnou vláhu (čech); slož. dokon. *na-se slz* (mnoho); *u-* slzu; v. mořiti; *vy-* slzu, *-zy*

röntgen, v. roentgen

ropot, -u, m. = rachot (hromu), hlas (řeči) ap. (básnic.); *ropotavý* = rachotivý (Mrš.)

ropucha, ž., žába; symb. = protivný člověk (lid. a hovor.); *ropuší* zápach...; **ropušsky* lézti (Dav.)

roquefort «rokfór», -rtu || -ru, m., z franc. = sýr, nazvaný podle franc. vesnice R.

rorátní, příd. k roráty: r. písně, pobožnost;

roráty, -tů, m. pomn., z lat. *orate* «-rá» (= dštěte) = adventní ranní pobožnost

rorýs || *-rejs*, -a, m., pták; *rorýs* || *-rejsí*, příd. k tomu

rosa, ž. = krůpěje sražené vodní páry: rosa padá; za -sy = časné ráno, když je rosa; symb. malosti, skrovnosti, lehkosti: to je jako r. = jako nic; střásti se sebe něčí slova jako -su (Němc.) = lehce, nedbat jich; přenes. vřelá r. chvíle (Han.)

Rosa, -salie, v. Róza

roseta «-ze-», ž., z franc. = růžice; zdrob. *-setka*, ž.

Rosice, -sic, pomn., město a vsi

rosička, ž., zdrob. k rosa; rostl.

Rosinanta «-zi-», ž. = kůň dona Quijota: zobecněním r. = herka

rositi, -sen(i) = kropit, močit rosou (len); r. květy (Břez.), rty (Vrchl.); přenes. stesk mu -sí víčka lem (čech) = rosí slzami; oko se mu -sí = vlhne (Krásn.); slož. dokon. o- slzami líce děvčete (čelak.); *orosený* květ; *po-*; *za-*: oči se zarosily slzami; *za-rosený* zrak, -né oči; *-rosovati*, slož. nedokon. o-, za-; *rosívatí*, opak.

***roskopky**, -pek, ž. pomn. = rosskopfské hodinky; = špatné hodinky, na rozkopání (žertov.)

rosnička, ž., rostl., žába

rosný [-no]: r. bod = kdy vzniká rosa (odb.); -né ráno (Majer.) = kdy je rosa; -ná vláha (Vrchl.); je rosno = rosa (lid.); není r., i přenes. = nic to není

rosocha, v. rozsocha

rosol, -u, m. (z roz-sol) = huspenina, aspik, „sulc“; třásti se jako r. (lid. a hovor.)

rosolka, ž., z ital. *rosolio* = likér; *-lkář*, -e, m. = výrobce, prodávč rosolek

rosolovaný = naložený do rosolu; *rosolovati* = nakládati do rosolu

rosolovina, ž. = rosolovitá hmota;

rosolovitý [-tě; -tost] = jako rosol; -té tělo (Trýb)

***rost**, -u, m. = růst, co roste (obrozen.)

-rostati (do-...), v. růsti

rostátko, stř., zdrob. k rostě

rostbíf, v. roastbeef

rostenec [-nka, -nkyně], -nce, m. = ten, s kým jsme vyrůstali (lid., T. Nov., Vr. aj.) ||

***rostlenec**, m. (Svět.)

***rostě**, -těte, stř. = mladá dívka (Ner.)

***rostiti** co = činit, aby rostlo, podporovat vzrůst...; r. lásku (Koll.); uměti zlato rostit (čech)

rostlina, ž. = „co vyrostě“ ze země (proti živočichu);

rostlinář, -e, m. = kniha o rostlinách, herbář, botanika (zastar.);

rostlinný = z rostliny, -lin (tuk, strava, vlákno); -nná říše, -nné bohatství = říše... rostlin;

rostlinopis, -u, m. = věda o rostlinách, botanika; *-pisec*, -sce, m. = botanik; *-pisný* = botanický; *rostlinstvo*, stř. hromad. = rostliny

rostlý = kdo, co vyrostě; -lá vonička (Herb.) = ne umělá; muž světu r. (J. Čap.) = zkušený světa

rostu, v. růsti

rošáda, v. rocháda

rošt, -u, m., z něm. = část tope-niště; = rešt 2.

- rošťácký** [-cky; -ctví], příd. k rošťák; *rošťačiti* = počínati si rošťácky (Čap.); *roštlák*, -a, m. = uličník, darebák, pobuda (zhrub.); *rošťárna*, ž. = rošťáctví
- roštěná**, ž. || -nka, -nek, ž. = dušené hovězí maso
- roští**, stř. = větroví, suché větévky, chrastí; v. růzka; R., ves v Č.
- roštový**, příd. k rošt
- rota**, ž. = houf, zejm. vojenský (stč.), četa, setnina; pak = cháska, sběr; = pěší setnina
- rotace**, ž., lat. = otáčení, točivý pohyb; *rotačka*, -ček, ž. = rotační tiskařský stroj; *rotační*, příd. k rotace: r. pohyb, tisk, papír
- roťák**, -a, m. = rotný (vojen. hantýr.)
- rotarián** «ryján», -a, m. = stoupenec buržoas. hnutí, zvaného anglic. rotary «routery»
- Bothschild** «Róčild», -da, m., jm. bankovní rodiny; r., lid. a hovor. symb. velkého boháče
- rotiti**, rocen(i): *r. na koho = hubovat (Svět.); dělníci rotili = reptali (Staš.) || r. se, rocení = shlukovati se (Zey., Vr.), obyč. srocovati se; r. se nač = reptat, zlobiti se (Staš.); slož. dok. s- se = shluknouti se (běž.); srocení lidu; za- = zabouřit, -hromovat (Staš.); slož. nedok. *srocovati se*
- rotmistr**, -a, m. = velitel roty (zast.), nejvyšší poddůstojník; -*strovský*, příd. k tomu
- rotný**, -ného, m. = velitel roty (podle ruš.); = déle sloužící poddůstojník
- rotovati**, z lat. = kroužit, otáčeti se
- rotunda**, ž., ital. = okrouhlá budova, síň, místnost
- *rotyka**, ž., z něm. = lomož, rámus, pobouření (lid., Herrm.)
- roub**, -u, m. (souvisí s rubati) = „něco useknutého“, větévka na štěpování; = kolík na svazování snopů, jinak roubík, roubel
- *roubati**, z rú- = rubati: r. se meči (Koll.); slož. dokon. *vy-*, *za-* (Vr.); sr. příjm. *Roubal*
- roubel**, -ble, m. = roub(ík) na vázání snopů
- roubení**, stř.: r. chaty, stromů..., v. roubiti; = obruba, pažení (u studně...);
- roubený**, v. roubiti
- roubíček**, -čku, m., zdrob. k *roubík*, -u, m., zdrob. k roub; r. do úst = kolík, uzel z kapesníku... na zacpání úst; *roubíkovitý* = jako roubík: -té prsty (Majer.)
- roubiti**, rub(te), souvisí s rubati = sekati: 1. r. chatu, loď = stavěti z trámů (T. Nov., Čelak.); *roubená* chata (proti zděné); roubiti studni = opatřovat pažením; 2. r. strom = štěpovat rouby, roubovat; slož. dokon. *na-* roub; *ob-* = osekat (stč.); *ob-* studnu = udělat kolem ní obrubu, roubení; přenes. *ob-* sukni... = udělat okraj, lem, olemovat; *s-* chatu... = vystavěti z trámů; sr. srub;
- v-* sekýru = zaseknouti do něčeho (stč.) || nč. nedok. vroubiti, v. tam;
- z*(roubiti) končiny světa (Jir., Pokor.) = zchodit, „zbrousit“ || *zob-* (t.); *zaob-* sukni...;
- rubovati*, slož. nedokon. *ob-*, *zaob-* k dokon. obroubiti, zaob-; *roubívatí*, opak.
- roubovati** = vázat roublem
- roubovati** = roubiti 2.; slož. dokon. *na-*, *z-*
- rouče**, v. ruče
- roučí**, příd., v. ruče; r., stř. = burgundská réva
- roučka**, ž., vlast. zdrob. k ruka = rukojeť, držák, ručka (lid.)
- rouge** || zčešt. *ráž*, -e, ž., franc. = červené barvivo na rty, obyč. v podobě tyčinky

rouhač, -e, m. = kdo se rouhá; -čský [-čství], příd. k tomu; *rouhati se*, rouhání: r. se Bohu = posmívati se, tupit; sr. blasfemie; slož. dokon. *na- se* (mnoho); nedokon. *po- se*, -hání = rouhati se (stč.), posmívati se, posměšně opakovati co po kom...; *rouhávati se*, opakov.; *rouhavý* [-vě; -vost] = obsahující rouhání (smích, slova, řeč), rouhající se (ústa)

rouch, m., v. ruch

roucha, ž. = 1. roucho (zastar.); 2. příkrývka na hlavu... šátek, závoj, ručník ap. (t., Jir.); v. rouška

***rouhati** = práskat, dunět (nářeč.); *rouchnouti*, -chl, dokon.

roucho, 6. -chu || -še, stř. = oděv, šat: obřadní, mešní... r., jinak jen knižně; přenes. = háv: r. přírody; zastíratí co -chem krásných slov

roulada, v. ruláda; **rouletta**, v. ruleta

rouno, stř. = ovčí vlna; řád zlatého rouna (ve špaň. a v býv. Rakousku); *rounatý* = s bohatou vlnou: -té ovce (So.)

roup, -a, m., druh hlístů oblých; pomn. *roupy*, přenes. = neposednost, přílišná bujnost; mít r. = být neposedný... (dítě mající skutečné rouny je neposedné, neklidné)

rouř, ž., z něm. = duté válcovité těleso, trouba; zdrob. *rouřka*, -rek, ž.; *rouřkovitý* = podobný rource; *rouřkový*, příd. k rouřka;

rouřoví, stř. hromad. = roury; *rouřovitý* = podobný rouře

I **rous**, -u, m. = dlouhé peří, chlupy, hlavně na ptačích nožkách

II **rous**, -u, m., z něm. = mour (odbor.)

rousati se = plouhati se v rose; slož. dokon. *u-, za- se* = zamáčet se v rose, rosou; *u-, za- si šaty*; být *urousaný*, *za-*

***rousek**, -sku, m. = chumáček (Baar)

rousňák, -a, m. = rousnatý, rousný holub; káně r.;

rousnatý || *rousný* = mající I rous; -tá tvář = chlupatá (č.-Chod)

Rousseau «Rusó», Jean Jacques, franc. filosof; -sseauův; *rousseauismus* «sóizmus», -smu, m. = Rousseauova filosofie (šal.)

rouš, v. rauš

rouška, -šek, ž., zdrob. k roucha 2. (kniž.); říci komu co pod rouškou tajemství = pod závojem tajemství, jako tajemství, sub rosa; něco je zahaleno rouškou tajemství; poodhalit roušku tajemství; dělati co pod rouškou čeho = pod záminkou; rouška = blána na plodnici některých hub, zvaných *rouškaté*

rout «raut», -u, m., z angl. = večírek buržoasní společnosti

routa, ž. = diamant broušený do nízkého jehlance; ozdobná rostl.; *routička*, -ček, ž., zdrob. k tomu

routina, v. rutina

routový, příd. k routa: r. věnec

rov, -u, m. = hrob (básnic.)

***rováš**, -e, m., slov. = laťka, hůl, do které se vrývá tolik čar, kolik kdo vypije, rabuše (Heyd.)

***rovek**, m., zdrob. k rov (Ner.)

***roveň**, -vně, ž., 1. = rovina (Ner., zastar.); 2. státi komu na rovní = rovnati se mu (So.); ustrnulé: být komu roveň = rovný (zast.); klást koho, co na roveň || *naroveň* = pokládat za rovného s někým, s něčím jiným; v. II rovně

***rovenství**, stř. = rovnost (zastar.)

***rovesník** [-snice], -a, m. = vrstevník [-nice] 2. (nářeč.)

rovina, ž. = rovná plocha, rovná část zemského povrchu; být, ležet na -ně, v -ně; *rovinatý kraj* = kde jsou roviny;

rovinka, ž., zdrob. k rovina;

rovinný útyar = v rovině

rovnací = na rovnání (stroj, kleště); *rovnač* [-čka], -e, m. = kdo rovná, rovnací stroj, nástroj

rovnati = činit rovným, dávat do pořádku... (pokřivený drát, knihy, dříví...); přenes. r. komu cestu = usnadňovat; r. strany, sváry... = směřovat, odstraňovat, -klizovat; r. se = být rovný, stejný: x = (rovná se) y; nikdo se mu nemůže rovnat; slož. dokon. *na-* co = učinit rovným; *na-* dříví na hromadu = složit; *na-* se = vzpřímiti se; *na-* se mezi sebou, spolu = skončiti spor, dohodnouti se, domluvit, smířiti se; *po-* koho, co s kým, s čím, obyč. *s-*; *po-* strany = smířiti; *po-* se = dohodnouti se; *pře-* co = znovu (lépe) srovnat; *při-* koho, co ke komu, k čemu = srovnat; *s-* dříví, knihy = složit, spořádat; *s-* město, domy se zemí = úplně zničit; *s-* dvě osoby, věci... = zjistit, jsou-li stejné, v čem se shodují, v čem nikoli; *s-* sváříci se... lidí, spor = smířiti, odkliditi, urovnat; *s-* se s kým = shodnouti se, vyrovnat; *u-* cestičku, spor; *vy-* cestu, dláždění = odstranit nerovnost; motyka a lopata vše -ná (přísl.) = smrt odstraní rozdíly, spory; *vy-* spor; *vy-* se s věřiteli = dohodnouti se o dluzích; přátelské, soudní *vyrovnání*; v. mezi stranami; jsme vyrovnání = dohodli jsme, nemáme proti sobě požadavků; *vy-* se komu čím... = státi se, být mu rovný; *za-* co = odříznutím... odstranit nerovnost; *za-* okno dřívím = zakrýt; *rovnávati*, opakov.; slož. nedokon. *na-*, *při-*, *s-*, *vy-*... k dokon. narovnatl...

I rovně, příslov., v. rovný

II rovně, m. = člověk rovný komu (stč.); dochováno v ustrn. kniž. výrazech = rovno: není mu rovně, nemít sobě r.; stromům nebylo r. (Staš.); rozmach, kterému není r., v. roveň

rovněž, příslov. = stejně, také; též

rovnice, ž., početní útvar

rovník, -u, m. = myšlená kružnice uprostřed mezi oběma póly; *rovníkový*: -vé podnebí, -vá Afrika

rovnítko, -tek, stř. = znaménko rovnosti (=)

rovno, 1. = rovně (nář.); 2. není mu rovno = rovně, nikdo se mu nevyrovná; dílo, jakému není rovno; přivést čes. písemnictví na rovno s písemnictvím národů ostatních (Ner.)

rovno-, kmen k rovný ve slož.:

-*běžka*, ž. = rovnoběžná přímka;

-*běžník*, -u, m. = rovnoběžný čtyřúhelník; -*běžný* [-ně] = v

rovné, stejné vzdálenosti běžící, paralelní; -*cenný* = mající stejnou cenu, hodnotu, stejný význam, stejné vlastnosti...: -*cenný* protivník, -nná náhrada...;

-*dennost*, -i, ž. = doba, kdy jsou den a noc stejně dlouhé; *-*dušný* [-ně; -nost] = vyrovnaný

(Tilsch.); -*dušně* = s klidem (Ner.); -*měrný* [-ně; -nost] = rovnou měrou, rovným dílem,

stejným tempem..., stejnoměrný; *-*oprávněný* = rovnoprávný

(Ner.); *-*právnostní* ramenářství (Ner.) = ukazující na rovno-

právnost, dovolávající se jí; -*právný* [-ně; -nost] = se stejnými právy; -*ramenný* trojúhel-

ník = se stejnými rameny; -*rodý* = stejného rodu, stejné společenské vrstvy: -dá společnost

(Baar)

(Baar)

rovnost, ž., v. rovný

rovno-stranný = mající stejné strany

rovno, příslov.: říci co r. [do očí]

= přímo, do očí; r. do školy, do obličeje... = přímo

rovno-úhlý trojúhelník; -*váha*, ž.

= rovná váha, rovné působení dvou těles, sil..., balance; -*váha*

těla = taková poloha, že je těžiště svisle nad podporou; r. mezi rozumem a vůlí = ne převaha

rozumu nad vůlí n. opačně; -*váha* v rozpočtu = krytí výdajů

příjmy; mezinárodní -váha = ne převaha jednoho státu, jednéh států nad jinými; duševní -váha = vyrovnanost; udržovat, porušit -váhu; -*vážný* [-ně] = v rovnováze, působící rovnováhu: -ná poloha; -né citové zobecnění (Sez.); **-značný* = stejnoznačný (Suš.)

rovný [-ven; -vně; -vnost], 1. = ne ohnutý, nahnutý, ne křivý, ne hrbolatý, ne nestejně vysoký, nýbrž přímý, stejně vysoký...; rovný drát, -ná čára, cesta, -né tělo; sr. noha; 2. = zaokrouhlený (do desítek, set...): nechat co za rovné [peníze]; 3. = rovnající se rozměry, rozsahem, jakostí, stejný: rovný díl, rovným dílem, -né právo; nemít sobě rovného; být komu roven čím = rovnati se mu; kdo srdcem roven vám (Krásnoh.); není mu (mlýnu) daleko široko rovna (Rais) = rovně, rovno; před zákonem jsou si všichni -ní; = podobný (Čech); příslov. 1. rovně (jít, postavit co...); 2. rovno, v. tam; rovnost, -i, ž.: r. dvou veličin, r. hlasů = stejnost, parita; r. občanů před zákonem, občanská r.; r. v právech i povinnostech; slavit r., když je stavba hotova až ke krovu (zednic.)

royalismus «ro(a)jalismus», -mu, m., z franc. = uznávání království, královského státního zřízení, snaha o jeho zachování, posílení, obnovení; -*lista* [-stka], m. = jeho stoupenec, přívrženec; -*listický* «-tyc-» [-cky] = v duchu royalismu: -cké smýšlení

I roz- || *roze-*, slovesná předpona, značí 1. na různé, na všechny strany (roznést, rozcházeti se, rozhlásiti), na několik dílů, kusů, na součástky (rozkrájet, rozřezati, rozebrati), tím zničení (rozbít, roztrhati), odrazení (rozmluviti co komu); 2. zesílení, vzestup děje: rozkřiknouti se na koho = silně křiknout; roz-

pršet se = dáti se do silného deště, pod. rozplakati se...

II roz-, předpona ve jmenných složeninách, znamená 1. oddělování: rozcestí = místo, kde se odděluje druhá cesta od první; pod. rozhraní; 2. stupňování významu: rozmilý = velmi milý

Róza, Rozálka Rozára, -zárka, ž., domác. tvary k *Rozálie* «-líje», ž., z lat. Rosalia = Růžena

rozbahniti = proměnit v bahno: dešť -nil cesty; r. se: cesty se -nily; *rozbahněný*: -né cesty; -ná rána = hnisající (lid.)

rozbečený, v. bečeti

rozběh, -u, m. = rozběhnutí; -*běhlý*, -*běhnouti se*, v. běhnouti

rozbíhati se, v. -bíhati;

rozbíhavý [-vě; -vost] = rozbíhající se, divergentní; = těkavý, o myslí (šmil.)

rozbiječ, -e, m. = kdo rozbíjí, stroj na rozbíjení;

rozbíjetí, v. bíjeti

rozbírací = na rozbírání; -*ratí*, v. -bíratí; **-ravý* = kdo rád rozbírá

***rozbítek**, -tka, m. = trosečník (Suš.);

rozbitina, ž. = něco rozbitého (Holeč.)

rozbitovati, v. bitovati

***rozblácený** = blátivý (o cestě)

***rozblahostněný** = plný blaha (Č.-Chod)

rozblesknouti se, v. blesknouti

rozbojník, -a, m. = zbojník

rozbolavělý, -*věti se*, -*viti*, v. bolavěti

rozbolený, v. boleti = davší se do silného bolení: -ná tvář (Heyd.)

rozbolestněný = velmi bolestivý, plný bolu

rozbolněn(ý) = pln(ý) smutku; být -bolněn; -bolněné srdce (šmil.)

rozbor, -u, m. = rozebrání, podrobné zkoumání, analýsa (tekutiny, pojmu, slova, věty);

rozborný = sloužící rozboru, provádějící jej (říd.); -ný soud (Durd.), intelekt, aparát (Sez.)

rozbože, zesíl. bože: ach, Bože,
rozbože (v písni)
rozbratřiti, v. bratřiti
rozbrečený = kdo se rozbrečí
rozbroj, -e, m. = nepokoj, různice
rozbroukaný, v. broukati
rozbručený, v. bručeti = nabruče-
ný, mrzutý, stále broukající
rozbrědlý [-le; -lost] = řídký, ka-
šovitý, vodnatý, rozbahnělý (in-
koust, barva, cesta); přenes. =
nedosti hutný, neobsažný, ne-
výrazný, rozvláčný (spis, před-
náška, výklad); -le psát o něčem;
rozbrědnouti, v. břednouti
rozbrěsk, -u, m. = úsvit, svítání
(kniž.); přenes. r. realismu
(Nov.);
***rozbrěskati**, nedok. k rozbrěsk-
nouti, v. břesknouti;
rozbreskovati = svítati; o jaru
= nastávat (Olbr.); rozbrěskuje
se mi (v hlavě) = začíná mi být
jasno, začínám chápat
rozbrřidati, v. brřisti
rozbrřinkaný, v. brřinkati
rozbujnělý, -něný, v. bujněti;
rozbujevati se, nedok. k rozbujeti
se, v. bujeti
rozbuška, -šek, ž. = trhací zá-
palka, kapsle, detonátor
rozcestí, stř. = křižovatka cest
rozcintovati, v. cintovati
***rozclt**, -u, m. = plnost citu (Suš.)
rozcitlivělý [-le; -lost] || -věný =
upadlý do rozcitlivění, v. citli-
věti
rozcuchanec, -nce, m. = rozcucha-
ný člověk (Rais);
rozcuchaný, v. cuchati
rozčapen, v. čapiti
rozčarování, v. čarovati
rozčemeliti se, v. čemeliti se
rozčeřovati, v. čeřiti
rozčesnouti, -sl, -snuv, -snut(i) =
rozštípnout (Slád.); r. se, o zá-
stupu = rozdělit se (Pujm.), o
krávě = rozklesnouti se (lid.)
rozčilený [-ně; -nost], -liti, -lovati,
-lující, v. čiliti
rozčísati, -snouti, v. čísati
rozčitadlo, stř. = říkadlo, kterým
se rozčítává přede hrou

rozčlánkovanost, -i, ž. = rozděle-
ní na články, členitost (Vrchl.)
***rozdech**, -u, m. = rozdychnutí,
rozprostření (Theer)
rozdělení, v. dělit
rozdělovací = na rozdělování: r.
znaménka, tečka, čárka..., inter-
punkce; -vač || -vatel, -e, m. =
kdo n. co rozděluje (dělník,
stroj); -vati, v. dělit
rozdíl, -u, m., 1. = rozdělení, od-
díl, kapitola (stč., Jir.); 2. =
odlišnost, různost, nestejnost;
r. mezi dvěma osobami, věcmi;
r. v síle, ve věku...; činit r.
mezi tím a oním = rozeznávat,
rozlišovat; mezi nimi není vel-
ký r. = neliší se mnoho; na
rozdíl od koho, čeho, lépe pro-
ti komu, čemu; 3. = výsledek
odčítání, difference
rozdlíleč, -e, m. = rozdělovač
rozdlilný [-ně; -nost] = odlišný,
různý, rozličný, jiný;
rozdlilový počet, klíč, tón; *-lový
slovník = diferenční
rozdlíratí, v. dlířiti; -ravý [-ravě;
-ravost] = rozdlírající, drásavý:
-ravá bolest (Čep), -ravý hrot
(Sez.)
***rozdlívaný**: -né oči (šrám) = kte-
ré se dlouho dívaly a dívaly by
se dále
rozdlivočelý, v. dlivočeti;
rozdlivočený, -čilý, -čiti, -čovati,
v. dlivočiti
rozdmýchovati, v. dmýchati
rozdváděný, v. dváděti
rozdraždovati, v. dráždit
rozdrocovati, v. drtiti
***rozdrhlík**, -a, m. = ullčník (Svět.)
rozdrkotaný [-ně] = rozjektaný,
o zubech; -ně co šeptati (Vr.)
rozdrobenost, -i, ž. = rozdělení
na drobné části, rozkouskovanost
rozdrobovatel, -e, m. = kdo roz-
drobuje (Koll.); -bovati, v. dro-
biti
***rozdružiti** || -žovati = roztřídit
|| -třířovat (zastar.)
***rozduněti se** = rozduněti se
(Krásnoh.), v. duněti
rozdurděný, v. durditi se

- *rozduť = otevřený (šrám.)
- *roz dvoj, -e, m. = rozdvojení (Koll.); -jení, -jiti, -jovati, v. dvojiti
- rozdychtěný = davší se do dychtění, silně dychtivý
- rozebrání, -brati, v. bráti
- rozedma, ž., r, plic, choroba; rozedmouti, v. douti
- rozednění, -dněný, -dnívati se, v. dníti se
- rozehvělý [-le; -lost] || -věný [-ně; -nost] = kdo, co se rozehvěje; přenes. = citově rozrušený, vzrušený; rozechvění, stř.; přenes. = rozrušení, vzrušení; rozechvívatel, -e, m. = kdo rozechvívá (Č.-Chod); -vati, v. chvěti; *-chvívavý = rozechvívající (Ner.)
- rozeklaný [-ně; -nost] (v. kláti) = rozštěpený (jazyk), vybíhající v řadu hrotů (hora)
- rozemílati, v. mlíti
- rozemknouti, v. mknouti
- *rozeňátko, -tek, stř. = narozené dítě (Čelak., Ner.)
- *rozenec [-nka], -nce, m. = rodák, potomek (obrozen., So.); rozený = narozený, rodilý: paní XY, rozená...; -ný básník, řečník = od narození, od přírody
- rozepírati, v. práti
- rozepisovati, v. psáti
- rozepře, ž. = spor, pře (oč)
- *rozerva, ž. = propast
- rozerván, v. rváti; rozervanec, -nce, m. = rozervaný člověk; rozervaný [-ně; -nost] = vnitřně, citově rozrušený, rozháraný; rozervati, v. rváti
- rozeschlý, v. schnouti
- rozesílatel, -e, m. = kdo rozesílá, rozešle; rozesílati, v. sílati
- rozeslati, v. sláti; -smálý, -smátý, v. smáti se
- rozesmutnití koho = způsobit, že je smutný (Wint.); nedok. -smutňovati (Dyk)
- rozesnělý, -sněný, v. sníti
- *rozespalec, -lce, m. = rozespalý člověk; rozespalý [-le; -lost] = kdo spal a komu se chce ještě spát
- rozestati se, v. státi, stanu
- *rozeštávka, ž. = strážnice (Čelak.)
- rozestavný běh = při kterém jsou běhouni na různých místech a běží na různá místa
- rozestíratí, v. stříti
- *rozestup, -u, m. = mezera (Sez.); rozestupovati se, v. stoupiti
- rozestýlati, v. stláti
- rozesýchati, v. schnouti
- rozeta, -tka, v. roseta
- rozetnu, v. títi
- rozevírací, -rati, v. rozvírací, -ratí
- rozevlátý, v. vláti; rozevřítí, v. -vřítí; rozezářiti, v. zářiti
- rozezlíti koho = „učinit zlým“, rozzlobit, rozhněvat; r. se; býti rozezlen || -ný otec...; učinit co v rozezlení
- *rozezmítaný = kdo, co se dá do velikého zmítání; -né čelisti (šrám.)
- rozeznání, stř., v. znáti
- rozeznávací znamení, růžice = na rozeznávání; -znávati, v. znáti
- *rozeznělý = rozezvučený
- rozežírati, v. žráti
- *rozežranec, -nce, m. = velký jedlík (vulg.)
- rozfňukaný = rozkňouraný, uplakaný (lid. a hovor.)
- *rozha, ž. = větev (Zey., zastar.)
- *rozhádáný = davší se do prudké hádky
- rozhalenka, -nek, ž. = košile s rozhaleným límcem
- *rozhaluzený = rozvětvený (šafař.)
- rozháněti, v. háněti
- rozháraný [-ně; -nost], vlast. = rozhořelý: -né vášně, -ná mysl; obyč. = neuspořádaný: -ná domácnost, -né poměry
- rozhažovač [-čka], -e, m. = kdo rozhazuje, utrácí peníze; -vačný [-nost] = mající sklon k rozhazování (So.); -vati, v. házet

rozhlas, -u, m., 1. = „rozhlášení, pověst“ (Puchm., Jungm.); 2. = radio 1.; *rozhlasový* [-vost]: -vá stanice, služba; -vost = způsoblost rozhlasu

rozhláseti, -hlašovati, v. hlásiti

rozhled, -u, m. = pohled na všechny strany; r. po krajině..., přenes. po literatuře... = sčítlost, znalost;

rozhledna, ž. = místo, věž k dobrému rozhledu; = čahoun (hantýr.); zdrob. -*dníčka*, ž.

rozhlížeti se, v. -hlížeti

rozhod, -u, m. = rozhodnutí (Suš.); *rozhodce* || čast. -*děl*, -ho, m. = kdo rozhoduje; -*děl* soud, votum = rozhodující

rozhodnouti, -dl, -dnuv, -dnut(i) = platně ukončit, rozřešit (spor, jednání, válku...); r. co v čí (ne)prospěch; r. o návrhu... hlasováním; r. se = rozmysliti se v jednom smyslu, pojmut pevný úmysl: r. se, že... || učiniti co; r. se pro koho, proč = rozmysliti se v čí prospěch; být -dnut co učinit;

rozhodnutí, stř., 1. = usnesení; 2. k r. se = pojetí úmyslu

rozhodný [-ně; -nost] = rozhodující, významný, osudový (krok, okamžik, hlas, boj, odpověď, vítězství); -dná žena (Jir.) = rázná, odhodlaná, energická; počínati si -dně, postaviti se proti čemu -dně = rázně, energicky; -dně starší..., přijíti, -dně to nebyl on ap. = jistě, dozajista, nájisto, beze vší pochyby (zamítá se, ale velmi rozšířeno)

***rozhodopádně** = rozhodně (nesmyslná spřežka slov rozhodně a každopádně)

rozhodovací řízení = při kterém se rozhoduje, soud = který rozhoduje; *rozhodovati*, nedokon. k rozhodnouti; -*dující* činitel, chvíle, hlasování

rozhojnití, -ňovati, v. hojnití

rozhon, -u, m. = rozvorka u okna, vodní brázda

***rozhor**, -u, m. = brázda

rozhorčen, -čiti..., v. rozhořčiti

rozhorlený [-ně; -nost], -líti, -lovati, v. horliti

rozhoršen, -šiti, v. horšiti

rozhořčiti (zříd. -rč-, Jir.) = „učinit hořkým“, rozhněvat, rozlobit, pobouřit; být -čen = rozhněván..., rozhorlen; -čení, stř.: -čený [-čeně; -čenost]: -čený otec; -čeně mluvit = s -čením; -čenost = -čení (Ner.); -čovati, nedokon. k rozhořčiti

rozhořčovati se, v. hostiti

rozhovor, -u, m. = rozmluva

rozhrabovati, v. hrabati

rozhrání, -ně, ž. (Ner.) || zprav. *rozhraní*, stř. = místo, kde se stýkají dvojí hranice: r. dvou států; národnostní r.; přenes. r. dvou století = na samém konci jednoho století a na začátku druhého

rozhraničovací = na rozhraničování (čára, komise); -čovati, v. hraničiti

rozhrnovati, v. hrnouti; -hřešení, -šiti, v. hřešiti; -hřívati, v. hřívati

rozhuda, ž. = tvaroh rozmíchaný se smetanou, s máslem a s pažitkou

***rozhyčovaný**, podle něm. = rozpálený, rozohněný (lid.)

rozcházet se, v. choditi

rozchlíplý [-le], v. chlípnouti = rozevřený, uvolněný; -lá kniha = roztržená ve vazbě (Jir.); rty strnulý -le (šrám.) = rozevřeny

rozchlupacovati, v. chlupatiti

rozchod, -u, m. = rozejití těch, kdo byli pohromadě; přenes. r. názorů = různost, difference (Bráf); sr. názory se rozcházejí; *rozchodná*, na -dnou (si zazpívat, políbit koho...) = na rozchod; -*dník*, -u, m., rostl.

***rozchvat**, -u, m. = rozchvácení; zboží na r. = na dračku (lid.)

rozinka, -kový, v. hrozinka

***rozjařenec**, -nce, m. = rozjařený člověk (Tilsch.);

rozjaření, -ný [-ně; -nost], *rozjařiti*, -jařovati, v. jařiti

rozjásaný, v. jásati

rozjasniti, -ňovati, v. jasniti

rozjeden(ý), v. jísti

*rozjeklý: -lá ústa (šrám.) = otevřená

rozjektaný, v. jektati

rozjetý, v. jeti

rozjevený, v. jeviti

rozjezd, -u, m. = rozjetí (stroje); = železnič. zastávka (podle ruš.)

rozjídati, v. jídati

*rozjhl, -u, m. = obleva; rozjihlý, v. jihnouti

*rozjiklý, o slově = zajímavě, přerývavě pronesený (Č.-Chod)

rozjímání, stř., k -jímati, v. jímati; rozjímavý [-vě; -vost] = rozjímající, hloubající, -bavý, přemítavý, -tající, kontemplativní, meditativní: -vý člověk, život; -vá pozornost (Palac.), lyrika

rozjiskřený, v. jiskřiti

rozjítření, -ný, -jitřovati, v. jítřiti

*rozjivení, stř. = bujnost: r. těla (Kadl.); -jívený [-ně; -nost], původ. = rozevřený: -né mordy (Schulz); přenes. = roz dováděný, rozpustilý, hlav. o dětech (lid. a hovor.); -ní psi (Jir.)

rozjízviti, -zvovati, v. jízviti

rozjízďeti se, v. -jížděti

roz kac enec, -nce, m. = roz kac ený člověk (Tilsch.); roz kac ený (lid. etymologií -ká-) = roz zu ř ený: r. jako lev (Vr.); -né živly; roz katiti se, -cen, souvisí s kat = roz zu ř iti se, roz lítit

roz kaz, -u, m. = projev něčí vůle vůči někomu, něčemu, příkaz, nařízení; dát, vydat r.; učiniti co na či r., z čího -zu, podle čího -zu; platební r. = výměr daně, poukaz k výplatě;

roz kaz ný hlas = roz kaz o va č ný (šmil.);

roz kaz o va č způsob (mluvn.);

roz kaz o va č, -e, m. = obecní

posel (Karaf.); -z o va č ný člověk

(Vr.) = který rád roz kaz u je; -ný

tón řeči; -né mravy (Vanč.);

-z o va ti, v. kázati

*rozkeclý [-le; -lost] = rozplácly; -le = s roztaženými nohama (Scheinpfl.)

rozklácený plot (Rais) = rozviklaný

rozklad, -u, m., 1. = rozkládání, rozložení (světla, mrtvoly...); přenes. = úpadek, rozpad, rozvrat: r. hnutí, společnosti; 2. = výklad, námitky: podat r. o čem, proti čemu; sr. derouta

rozkládací = na rozkládání (stůl, ručnice...); -dati, v. klásti

rozkladitý [-tě; -tost] = rozložitý (strom), ramenatý (člověk, Č.-Chod), rozsáhlý (lidský kmen, šafař.); olše stály -tě (Č.-Chod)

rozkladný [-ně; -nost] = působící rozklad, destruktivní; -ná látka, -né hnutí, -ná činnost; působit -ně; -nost = rozkladný vliv (šal.)

rozkleslý = rozpoltný (Sez.); = rozložitý, široce vidlicovitě rozložený, o jabloni (Ra.); = mající vypouklé nohy (t.);

rozklesnouti, -sl, -snut(i) = roz táhnout, roz štípnout, roz poltit...: kráva se (pádem) rozklesla (lid.)

rozkliňovati, v. klíniti

roz k mit, -u, m. = roz k mit á ní

roz k mot ř iti, v. k mot ř iti

roz kohout ě n(ý), -titi se, v. kohout

roz k o ch á n, v. k o ch a ti;

roz k o ch a ný [-ně; -nost] = roz tou ž ený (kniž.); -ně se dívat = se zálibou

roz kol, -u, m. = roz št ě p ení, roz dvo je ní, opu št ě ní jed not y, roz tr ž ka: církevní, politický r.; r. mezi přáteli

*roz k o le n ě ný || -k o le ný = s k o le n y od sebe (Němc.)

roz kol í sa ný, v. kol í sa ti

roz kol ní c k ý [-cky; -ctví], příd. k roz kol ní k, -a, m. = stou pen ec, přivr ž en ec roz ko lu, od št ě p en ec

*roz ko lo ce ný = neurovnaný, ne spo ř á da ný: -né myšlenky (Masar.)

roz kom í ha ti se, v. kom í ha ti

rozkoš, -e, mn. -e, -ím, -ích, -emí, ž. = rozkochání, nejvyšší stupeň libosti; mít r. z čeho; působit komu r. ap.; **rozkošivý* = rozkošný (Theer); *rozkošnický* [-cký; -ctví], příd. k rozkošník; -nictvo, stř. = rozkošnictví, -nický život (Wint., zastar.);

rozkošník [-nice], -a, m. = kdo se oddává rozkoším;

rozkošný [-ně] = působící rozkoš

rozkotati, -tám (kniž.) = rozbořit (RK.); = rozbít, zničit: r. modly (Čelak.), víru (Olbr.), štěstí (S. Tů.); = překonat: r. tísnivou náladu (Hlad.); r. se = rozbít se, prasknout... (Svět.); *rozkotávati*, nedokon. (Sez.)

rozkouskovaný, -vati, v. kouskovaný

rozkračovati se, v. kráčet

rozkrájeti, -krajovati, v. krájeti

***rozkrásně** = překrásně (píseň);

**rozkrásniti se* = státi se krásný, o nebi (Linda)

rozkročno, příslov. = s rozkročenýma nohama

rozkročovati, v. kročiti

rozkrojovati, v. krojiti

rozrok, -u, m. = rozkročení, vzdálenost mezi rozkročenýma nohama, místo, kde se stýkají nohavice

rozkríčený, v. křičeti

rozkrídlený: -né dlaně = rozevřené (Sez.);

rozkrídliti = roztáhnout, rozevřít křídla; přenes.: černá noc se -lila = rozeštrěla (Koll.); sen dává -lení dílům (šal.)

rozkríknouti se, -kovati, v. křiknouti

rozkurážený = mající kuráž, odvahy;

rozkurážiti se = dodat si odvahy (lid. a hovor.)

rozkvašený, -šovati, v. kvasiti

rozkvétati, v. -kvétati; -kvetlý, v. kvést

rozkvět, -u, m. = rozkvetení, příznivý, zdárný rozvoj, vývoj, rozmach (věd, umění, průmyslu, sil)

rozkypělý [-le; -lost] = silně kypící, bouřlivý, rozpoutaný, rušný (liter.): -lá bystřice (Vrchl.); -lé vášně (Heyd.), moderní -lost (Ner.)

rozkyv, -u, m. = rozkývání (křidel, šal.), šířka kyvu; r. hry (Ho.) = rozproudění

***rozlačnělý** = velmi lačný (šrám.)

***rozlad**, -u, m. = rozladění (Koll., T. Nov., Č.-Chod, Sez.); -*laděn(i)*, v. laditi; -*laděný* [-ně; -nost]: r. klavír; přenes. = ztrativší dobrou náladu, nespokojený, mrzutý; -*ladovati*, v. laditi

***rozlákly** = rozlitý, široký (Č.-Chod)

***rozlam**, -u, m. = roztržka;

rozlámati, -*lamovati*, v. lámati

rozléhati se, v. léhati

rozlehlý [-le; -lost], 1. = rozložený: národ český po Čechách... r. (Palac.; ojediň.); 2. = daleko a široko se rozkládající, rozsáhlý: r. kraj, -lá říše, -lé lesy...

rozlepovati, v. lepiti

rozlet, -u, m. = rozletění (ptáků...); přenes. mladický r. = rozmach, bujarost..., elán

***rozletitý** = „rozkrídlený, rozletlý“, rozptýlený: -tě kapitoly (A. Sedl.)

rozlétlý = co se rozlétne: -lé listy (šrám.); -*létnouti se*, -*letovati*, v. létnouti

rozlévati, v. lévati

rozlézati se, v. lézati; *rozlezlý* = kdo, co se rozleze: -lí mravenci, -lé písmo

rozlícen(ý), v. rozlíciti

rozličný [-ně; -nost] (souvisí s líce) = „různého líce“, různé, nestejně podoby, odlišný (zprav. máme na mysli větší počet odlišných věcí); -nost = odlišnost (Suš.)

***rozlika**, ž. (od toho rozličný) = odlišnost, nestejnost (Mar., Suš.)

rozlišení, stř., v. lišiti; *rozlišovací* = k rozlišování, čím se rozlišuje, na př. znaménko, mohutnost, schopnost; -*šovati*, v. lišiti

*rozlitaný, k rozlítati (se): být r. = musít běhati na různá místa, zvyklý na „lítání“, běhání, být neposedný; r. čas = roztržštěný (lid. a hovor.)

rozlítiti se = státi se velmi lýtý, rozkatiti se; r. se na koho, proč; býti -lícen; -lícený [-nost] = rozrušený, -kacený

rozlístostnělý [-le; -lost] || -stněný = plný lítosti; -né srdce (Jir.); rozlístostniti koho = způsobit mu lítost; -stňovati, nedokon.

*rozliv, -u, m. = rozliti se vod (J. Thon)

rozlívati, v. lévati

rozlízati, v. lézati

rozloh, -u, m. (zastar.) || běžné rozloha, ž. = plošný rozsah (poli...), prostora

rozloučená: na -nou = na rozloučení; v. loučiti

*rozloučivost, -i, ž. = schopnost se rozloučit, rozpustit

rozložitelný [-nost] = co lze rozložit

rozložitý [-tě; -tost] = do široka rozložený, se širokou korunou (strom); o lidech = ramenatý, široký

rozlučitelný [-nost] = co lze rozloučit;

rozluční list = na rozloučenou;

rozlučovací věty = vylučující se (buď přijdu sám, nebo někoho pošlu); r. význam, disjunktivní; -čovati, v. loučiti

rozluka, ž. = rozloučení (Vlč., T. Nov.); r. dějin a života (Nov.) = neshoda, rozchod; r. manželství (běžné); r. církve od státu, obyč. odluka; = disjunkce; rozlukový zákon...

*rozlup, -u, m. = rozloupnutí (Jungm.); -lupovati, v. loupati

rozluskovati, v. louskati

*rozluščovati = luštiti (Ner.)

roz máhati se, v. moci

rozmach, -u, m. = rozmáchnutí, rozmávnutí (vesla, křídla...); přenes. = vzestup, rozkvět (sil, věd, umění...)

rozmáchlý, -chnouti se, v. máchnouti

*rozman, -u, m. = různost, rozdílnost, rozmanitost (Suš.)

*rozmaňasiti údy = neslušně roztáhnout (Koll.)

*rozmaniti = činit rozmanitým (Puchm.)

rozmanitý [-tě; -tost] = rozličný, odlišný, různotvárný (s odstínem pestrosti u řady věcí)

*rozmanžírovati, z franc. (manger) = rozsekat na kousky (lid.)

rozmar, -u, m. = chvilková nálada, vrtoch; rozmarný [-ně; -nost] = mající rozmary, náladově měnlivý (žena); přenes. = působící rozmar, dobrou náladu, zábavný: -né vypravování, -ná historka

rozmarýn, -u, m. || -na, ž., z lat., rostl.; zdrob. -nek, -nku, m. || -nka, ž.; rozmarýnový věnec

rozmařilec, -lce (|| *-řilek, -řilek, -lka), m. = rozmařilý člověk; rozmařilý [-le; -lost] = hýřivý, rozkošnický (člověk, život); žiti -le

*roz mávlý: -lé gesto = g. s rozmávnutím (šrám.)

rozmazaný [-nost], v. mazati; přenes. = rozmazlený, zhýčkaný

rozmazlenec, -nce, m. = rozmazlený člověk; -lený, -lovati, v. mazliti se

rozmazovati, v. mazati

*rozmet, -u, (Koll.) || *-tek, -tku (Heyd.), m. = rozmetení, trosky; rozmetač, -e, m. = stroj na rozmetávání;

rozmetati, v. metati;

rozmetadlo, -del, stř. = přístroj na rozmetávání (hnoje...)

*rozmezí, stř. = rozhraní

rozměkati, nedok. k rozměknouti, v. měknouti (lid.);

rozměklý, v. měknouti

rozmělnovati, v. mělniti

rozměr, -u, m. = míra (délka, šířka...), rozsah, dimenze: -ry stavby...; síň velkých -rů; pořádati co ve velkých, v skromných -rech = ve velkém... rozsahu;

rozměrný [-nost] = mající znač-
ný rozměr || -né básnictví =
mající jistý rozměr (J. Král)
rozmíchnouti, v. míchat
rozmílati, v. mlít
rozmilý [-le] = velmi milý, rozto-
milý; 2. stup. -*lejší* (Puchm.);
zesl. -*loučký* (Svět.)
rozmiška, -šek, ž. = různice, ne-
shoda
rozmlouvání, -*vati*, v. mluvit
rozmlsaný [-nost] = chtivý mlsání
rozmluva, ž. = rozmlouvání, řeč
s někým, hovor; **rozmluvný* =
v podobě rozmluvy (obrozen.)
rozmnožitel, -e, m. = kdo rozmno-
ží; titul některých panovníků
rozmnožovací = na rozmnožování:
r. (pří)stroj neboli -*vaď*, -e, m.;
-*vati*, v. množiti
rozmočovati, v. močiti
rozmokati, -*klý*, v. moknouti
rozmrazovati, v. mraziti
rozmrzati, v. mrznouti
rozmrzelý [-le; -lost] = mrzutý
rozmrzlý, v. mrznouti; -*zovati se*,
v. mrzeti
rozmysl, -u, m. = rozmyšlení, roz-
vaha: učinil co s (dobrým, se
zdravým) -*lem*, bez -*lu*; tázat se
s potměšilým -*lem* (Tilsch.); =
Vernunft (F. Krej.); *rozmyslný*
[-ně; -nost] = rozvážný, uvážlivý
rozmyšlená, na -*nou* (dát čas...) =
na rozmyšlení: to je na -*nou*
(šmil.) = to stojí za uvážení
rozmyšlet, v. mysliti;
*-*mýšlivý* [-vě; -vost] = uváž-
livý
***roznárod**, -u, m. = nejednotný
národ (Koll.)
roznašeč [-čka], -e, m. = kdo roz-
náší (noviny...); -*náseti*, v. -ná-
seti; -*náška*, ž. = roznášení, kol-
portáž
roznemoci se, v. moci
rozněcovač, -e || -*vatel*, -e, m. =
kdo rozněcuje; -*vati*, v. nítiti
roznět, -u, m. = roznícení, zápal:
r. lásky (Palac.); v -*tu* svatém
(Ner.);
roznětka, -tek, ž. = střelná
kapsle, zápalka

rozněžnělý [-le; -lost] = upadlý
do rozněžnění;
rozněžněti, -nějí = státi se velmi
něžný;
rozněžniti koho = způsobit, že
je velmi něžný; r. se = rozněž-
něti; nedokon. -*žňovati (se)*
roznícen(í), stř., v. nítiti
***roznož**, -e, m. = roznožení
(Čap.); **roznožiti** = dát nohy od
sebe; **roznožka**, ž. = přeskok
roznožmo; **roznožmo**, příslov. =
s nohama od sebe
rozohnělý = rozohněný, rozpále-
ný (Č.-Chod); **rozohniti**, přenes.
= roznítit, nadchnout; r. se =
dostati se „do ohně“, do zápalu,
do zanícení (při řeči); být -*něn*
|| -*něný* řečník; -*ná* obrazivost
(Masar.)
rozoumek, m., zdrob. k rozum
***rozpačiti se** = rozpakovati se
(šafař.)
rozpačitý [*-t; -tě; -tost] = jsoucí
v rozpacích, plynoucí z rozpaků
(odpověď, chování): jmenné tva-
ry ojedlň.: seděl -*čit* (Rais,
Kunět.); -*tě* odpovědět
rozpačovati, v. páčiti
rozpad, -u, m. = rozpadnutí (hmo-
ty...); r. celku (Vr.), rodiny;
rozpadlý = co se rozpadlo (sud...)
***rozpadovati se** = rozpadávati se
(zast.)
rozpak, -u, m. (Wint.), obyč.
pomn. **rozpaky** = pochyby, ne-
jistota, co máme dělat, projev
toho: být v || na rozpacích.
přijít, uvést koho do -*ků*; udě-
lati co bez -*ků*; jaké pak -*ky*!
= jen se nerozpakuj(te)!;
rozpakovati se, -*kování* = být
v rozpacích [jiné rozpakovati
(= vybaliti), v. pakovati]
***rozpal**, -u, m. = rozpálení (Če-
lak.);
rozpálen(ý), -*palovati*, v. pálit
rozpareček, -čku, m., zdob. k roz-
parek, -*rku*, m. = postranní o-
tvor u sukně
rozparovač, -e, m. = kdo rozpa-
ruje (břicha); -*rovati*, v. pářati
rozpařovati, v. pařiti

- *rozpásaný** [-ně; -nost] = rozpustilý (šmil., Suš.; arch.)
- rozpat**, -a..., v. pnouti; ***rozpatec**, -tce, m. = kdo je rozpat (Suš.)
- *rozpávití** = rozhrnout (křídla) jako páv (Koll.)
- rozpažití** = roztáhnout paže (tělocvič.);
rozpažovati, nedok. k tomu
- rozpečka**, ž. = napolo sušená švestka, rozpečený brambor (lid.)
- rozpek**, -u, m. = placka, topinka (Baar); *rozpékati*, v. pékati
- *rozperutiti se** = roztáhnout křídla (Čelak.)
- *rozpeska**, m. = čtverák, rozpustilec (zast., Jir.)
- rozpěra**, ž. || -rák, -u, m. = co rozpírá, rozpora; *rozpěrný* = rozpírající, na rozpínání
- rozpětí**, stř., k pnouti: r. mostu, klenby... = vzdálenost podpor mostu, stěn, klenby; r. ramen, křídel = míra roztažených ramen, křídel; r. hlasu = stupnice tónů od nejnižšího k nejvyššímu, kterou hlas obsáhne; = rozdíl (kursů) atp.
- rozpiat**, -a..., v. pnouti
- rozpíček**, -čku, m., zdrob. k rozpek
- rozpíkati**, v. pékati
- rozpínací** = na rozpínání (kalhoty...); -pínati, v. pínati; -pínavý [-vě; -vost] = rozpínající se (člověk...)
- rozpínka**, -nek, ž. = dřevo.. na rozpínání
- rozpíratí**, v. prátí a I přítí
- rozpis**, -u, m. = rozepsání (dávěk...); = schematismus, soupis (zastar.); *rozpisovati*, v. psátí; *rozpisový*, příd. k rozpis: -vá akce
- rozpitý** = kdo se rozpije, chtivý pití
- rozpjat**, -a..., v. pnouti
- rozpláclý** = rozplácnutý
- *rozplach**, -u, m. = útěk (Koll.)
- rozplakaný** [-ně; -nost] = kdo se rozpláče; přenes. -né nebe = deštivá obloha (lid.)
- rozplameniti (se)** = rozohniti (se), nadchnout; *-ňovati (se)*, nedok.
- *rozplaskávati se** || -plás- = stá-vati se rozplesklý (Ner.)
- *rozplásklý** = rozplesklý (Ner.)
- rozplemeňovati se**, v. plemeniti se
- rozplesklý** [-le; -lost] = co se rozpleskne, plochý (nos...)
- *rozplet**, -u, m. = rozpletení (píseň); -plétati, v. plétati
- rozpleveliti**, -lovati, v. pleveliti
- *rozpllsklý** = rozplesklý, rozstříknutý (Čelak.); -skovati se = rozstříkovati se, o vlnách (t.)
- rozplizlý** (n e s p r. -plyz-) [-le; -lost] = rozplynulý, nejasný (obrys, výklad, barva); *rozpliznouti se* (n e s p r. -plyz-), -zl, -znuv, -znut(i) = rozplynouti se, rozpustiti se; přenes. o výkladu = státi se nejasný; otvor úst se rozplizl = roztáhl se (šrám.)
- rozplozovací ústrojí** = na rozplozování; -vati, v. ploditi
- rozplývati se**, v. plynouti;
rozplývavý [-vě] = rozplývající se; -vě něco provést (Herrm.) = tak, že se při tom rozplýváme, sladce
- rozplyzlý**, -znouti se, v. rozpliznouti se
- rozpočet**, -čtu, m. = rozpočítání nákladů, sestavení příjmů a vydání, budget;
rozpočetnictví, stř. = nauka o rozpočtu; -četník, -a, m. = kdo má na starosti rozpočet || -čtář [-řka], -e, m.;
rozpočítati, v. čítati;
rozpočtovati co = uvádět (uvést), mít v rozpočtu, zahrnovat (zahrnout) do rozpočtu;
rozpočtovník, -a, m. = rozpočetník; *rozpočtový*, příd. k rozpočet: v. výbor, -vá debata
- *rozpoj**, -e, m. = rozloučení (Čelak.); = disjunkce (zastar.); -jiti, v. II pojiti; *rozpojný* = disjunktivní (Durd.)
- rozpolcený** || -těný [-ně; -nost] = duševně, v názorech, v jednání kolísavý, nerozhodný; -covati, v. poltiti

*rozpolčiti se = rozštěpiti se (obrozen.); r. se s rozumem = ztratit rozum (Čelak., šmil.)

*rozpoloha, ž. = rozpoložení (Č.-Chod)

rozpoložení, stř.: r. myslí, duševní r. = stav myslí, nálada (zastarává)

rozpolcen(ý), v. rozpolcený; -titi, -ťovati, v. poltiti

rozpomenouti se, v. -pomenouti; rozpomínati, v. -pomenouti; rozpomínka, -nek, ž. = rozpomínání, vzpomínka

rozpomněti se, -mněv, -mněl, ostatní tvary od rozpomenouti = rozpomenouti se, v. -pomenouti (řid. kniž.); nedok. rozpomínati, v. -pomenouti

rozpona, ž. = rozpora (Čech)

rozpor, -u, m. = 1. neshoda (mezi dvěma stranami, názory); být v -ru (o dvou míněních...) = odporovati si; 2. cvik; rozpora, -rka, ž. || rozporek, -rku, m. = rozpěra;

*rozporuplný = plný rozporů (štoll)

rozposílati, v. sílati

rozpouštěcí = na rozpouštění (látka); = týkající se rozpuštění spolu... (dekret); r. látka neboli -štědlo, stř.; -štěti, v. pouštět

rozpoutaný, v. poutati

rozpovídati se, v. pověděti

*rozpovodniti se = rozvodniti se (Koll.)

*rozpovšechniti se = obecně se rozšířit (Holeč.)

rozpoznání, -znati, v. znáti

rozprašovací = na rozprašování: r. přístroj neboli -vač, -e, m. || -vadlo, stř.; -vati, v. prášiti

rozprava, ž. = odborná rozmluva, -né pojednání

*rozpravěcí sloh = výpravný (Jungm.);

rozprávěti, v. praviti

rozprávka, -vek, ž. = rozprávění, řeč (Čech, Č.-Chod); = povídka (Jungm.); = rozhovor (Čelak.);

řeč jako r. = řeč bez hlavy a paty (lid.)

rozpravovati, v. praviti

rozprchlý = kdo, co se rozprchne (dav, stádo)

rozprostírat, v. stříti

rozprostraniti, -něn(i) || -ňovati = rozšířit || rozšiřovat (obrozen.)

rozprostřiti, v. stříti

*rozpruzovati, nedok. k rozprouditi: r. krev (Tilsch.)

rozprýskaný, rozprýskovati, v. prýskati

rozpřádati, v. přádati

rozpřáhlý, k rozpřáhnouti se: -lé ruce = roztažené (šrám.); -lá podnikavost = v různých oborech, všestranná (šal.); rozpřáhnouti, -přahovati, v. -přahati

rozptyl, -u, m. = rozptýlení (světla...);

rozptýlení, stř., k rozptýliti: -ní světla, pochybnosti; učiniti co pro -ní (mysli); v. diaspora;

rozptýliti, rozk. -ptyl = rozehnat, rozpráší, zaplašit (světlo, pochybnosti); r. se, o světle; o lidech = 1. rozejíti se na různé strany, rozprchnouti se; 2. odvést pozornost jinam, věnovati se různým věcem || vytrhnouti se z práce a osvěžiti se, věnovati se pro osvěžení něčemu jinému, „povyraziti se“; být -len; rozptylovati, nedokon.;

rozptylka, -lek, ž. = rozptylovací čočka = na rozptylování světla;

rozptylný = rozptylující;

rozptylovati, v. výše

rozpučelý, v. pučeti

*rozpučovati se = pnouti se; = pukati

rozpuk, -u, m. = rozpuknutí: keře byly na r. (Majer.) = jen jen se rozpuknout; r. vlohy (Vrchl.) = plné rozvítí; pod. r. revoluce (Majer.); hněvati se, smáti se... do -ku (Koll.) = div nepukneme; = štěrbina (Baar); zdráv jako r. (Jir.) = jako rostl. zvaná r.; rozpuklina, ž. = puklina; rozpuklý ret = prasklý

rozpůlovati, v. půliti

***rozpust**, -u, m.: mrhati senem až do -tu (Herb., nářeč.) = až do rozpustilosti, zbůhdarma; **rozpusta**, ž. = rozpustilost (Jungm.); **-sta**, m. = rozpustilec

rozpustilec, -lce, m. = rozpustilý dítě; **-stlý** [-le; -lost] = nezbedný, nevázaný (hoch, kousek...)

rozpustný [-nost] = co se rozpustí

rozradostnělý = plný radosti;

-něti, v. radost
rozradostniti koho = způsobit, že je radostný, že se raduje, způsobit mu radost; **-stňovati**, nedokon.

rozraz, -u, m. = rozrazení, na př. vody při plavání (So.); **rozrazil**, -u, m., bylina

rozrážeti, v. rážeti

rozrojený, v. rojiti se

rozrod, -u, m. = potomstvo jedince po meči i po přeslici (odbor.)

rozrojený, v. rojiti se

rozrostlý = kdo, co se rozroste

rozruch, -u, m. = vzrušení, pozdvížení; r. poesie = rozmach (Vlč.)

***rozrumiti** co = zničit, že je z toho II rum (Vlč.)

rozrušení, -šený, -šovati, v. rušiti

rozrůzněný [-nost] = rozlišený (Durd.); r. obličej hněvem... = změněný (říd.); **-zňovati**, v. různiti

rozrytý, -rývati, v. rýti

rozryvný [-ně; -nost] = rozrývací, drásavý (kniž.): r. stesk, -ná bolest, píseň (Hal.); -ně vykřiknout (R. Svob.)

rozřadovací = na rozřadování; **-vati**, v. řaditi

rozředovati, v. řediti

***rozřežavený** = rozpálený do žhava (Mar.); v. řežaviti

***rozřídly** [-le; -lost] = prořídly (Č.-Chod)

rozsah, -u, m. = rozloha, velikost: r. spisu = počet stran, archů apod.; podnikati co ve velkém -hu; r. působnosti = kompetence; r. pojmu = to, nač se vzta-

huje: r. vědomostí = věci, kterých se týkají

rozsáhlý [-le; -lost] = mající velký rozsah, zabírající velký prostor, objemný, veliký (panství, spis, praxe, přípravy...)

***rozsahově největší** = rozsahem

rozsázeti, **-sazovati**, v. sázeti

***rozsažitý** [-tost] (Staš.), **-sažný** [-nost] = rozsáhlý (obroz.)

rozsedlina, ž. = puklina, trhлина, štěrbina || **rozsedliště**, stř. (Krás.) || **rozsedlo**, stř. (Řez.); **rozsedlý**, v. sednouti

rozsev, -u, m. = rozsetí: vojen. = palba na celý prostor;

rozsévací || **-sí** = na rozsévání: r. plachta neboli **rozsévka** || **-sív**, ž.;

rozsevač [-čka], -e, m. = kdo rozsévá; symb. kazatele (bibl.); **-vačka**, ž. || **-vadlo**, stř. = rozsívka; **rozsévati**, v. síti;

rozsevný, příd. k rozsev: r. přístroj, -ná plocha

***rozsivatel**, -e, m. = rozsevač (šafař.); **rozsívati**, v. síti

rozsívka, ž., řasa; **-sívka**, ž., v. rozsev; = rozsévání, setí (Koll.)

rozsmeklý, v. smeknouti

rozsocha «roso-», ž. = kmen, větev s pahýly větví, vidlice; = ostrev; přenes. r. národu = větev (šaf.); sr. racochejl;

rozsocháč, -e, m. = kotrč, dvojzubá vidlice, vojen. = překážka („španělský jezdec“); **rozsochatý** [-tě; -tost] = vybíhající v rozsochu, -chy (strom, větev); přenes. = hranatý: -tá postava (Koll.), tvář (Hlad.), záda (Mrš.), -tý Říša (t.);

rozsoška, ž., zdrob. k rozsocha

***rozsoudný** [-ně] = soudný, rozvázný (obrozen.)

***rozstrk**, -u, m. = „rozstrčení“, rozpor, neshoda (Palac., Suš., šmil.)

rozstřelovati, v. střeliti

rozstříkovati, v. stříkati

rozstup, -u, m. = rozestoupení, mezera mezi dvěma cvičenci; v. rožestup

rozsudce, m. = rozhodčí (Jungm., Vlč., Ertl);

rozsudek, -dku, m. = soudní apod. rozhodnutí;

rozsudí, m. = rozhodčí (Jungm., Vlč., Ertl)

***rozsutý** = rozsypaný

rozsuzovati, v. souditi

rozsvěceti, v. svítiti;

rozsvěcovač [-čka], -e, m. = kdo rozsvěcuje; **-vati**, v. svítiti

rozsvětliti se, v. světliti

rozsvitnouti se, v. svitnouti

***rozsvrbovati se** = více a více svrbět (Ner.)

rozsyhati se, v. schnouti

rozsyp, -u, m. = rozsypání: přidati trochu obilí na r.; = naplavenina se zrnky zlata, s drahými kameny

rozsypavý = co se rozsypá

rozšafa, m. = rozšafný člověk (Klič., šrám., lid. a hovor.);

rozšafný [-ně; -nost], z něm. rechtschaffen = opatrný, prozíravý, moudrý

rozšavlovati, v. šavle

***rozšířenina**, ž. = něco rozšířeného, něco vzniklého rozšířením

rozšiřovatel [-lka], -e, m. = kdo rozšiřuje (znepokojivé zprávy...); **-vati**, v. šířiti

rozšklebený, v. šklebiti

rozškviření, -škviřovati, v. škvířiti

rozšmaňaný, sr. šmaňhati

***rozšťastňovati** = činiti šťastným (Scheinpf.)

rozštěp, -u, m. = rozštěpení; -py ledu (Durd.); = roubování rozštěpením; **-pen(i)**, v. štěpiti

rozštípec, -pce, m. = rozštípené dřevo, proštípec

rozšumělý = co se rozšumí

roztačeti, v. točiti

***roztah**, -u, m. = odklad: bez rozpaků a roztahů (Němc.)

roztáhlý, -tahovati, v. táhnouti, tahati

roztálý, v. tátiti; **-tápěti**, v. topiti; **-fatý**, v. títiti

roztažen(i), -ný, v. táhnouti;

roztažitelný [-nost] || **roztaživý**

[-vost] = schopný se roztahovat, zvětšovat objem

roztékati, -tekly, v. téci

***rozteplený**, o vzduchu = prohřátý (So.); **-pliti se** = prohřátí se (Kosm.)

roztesknělý, -něný = davší se do tesknění (šmil.); **-ňovati**, v. teskniti

roztěkaný, v. těkati

roztěr, -u, m. = roztírání, rozetření

roztěti, -tínati, v. títiti

roztírati, v. títiti

***roztkliviti** koho (Koll.) = tklivě naladit

roztoč, -e, m., členovec

***roztočitý** = rozlitý (Koll.)

roztodivný [-ně; -nost] = prapodivný

roztok, -u, m. = „roztečení“, tok rozdělený v několik ramen (obroz.), kraj s roztokem, sr. *Roztoky*, -kách, pomn., městys v Č.; = směs několika látek; ***roztoký** = rozlévající se v ramena (Koll.)

***roztomilůstka**, -stek, ž., zdrob. k roztomilost = roztomilá věc, řeč, -lé chování (So.);

roztomilý [-le; -lost] = velmi milý

roztopšín, -u, m., kořalka (Baar)

roztonulaný, v. toulati se

roztonužen(i), -ný, v. toužiti

roztráceti, v. tratiti

roztrh, -u, m. = roztržení (Suš. a odb.); **roztrhání**, -hovati, v. trhati

***roztrojiti** = rozdělit na tři části (Palac).

roztroušeti, v. trousiti

roztrpčen(i), -čený, -čiti, -čovati, v. trpčiti

roztrub, -u, m. = nálevka, ozvučník (hudeb.); **-bovati**, v. troubiti

***roztruchlenec**, -nce, m. = roztruchlený člověk (Třebíz.)

roztrušovatel [-lka], -e, m. = kdo roztrušuje (nepravdivé zprávy...); **-vati**, v. trousiti

roztržen(i), -ný, v. trhnutí

roztržitý [-t; -tě; -tost], 1. = nedovedoucí se soustředit, nesoustředěný, nepozorný, zprav. o člověku; být -žitý, *-žit (Neum.); -tá chvilka (Čap.) = ch. roztržitosti; -tá pozornost; -tý pořádek = „roztržený“, porušený (Jir.); 2. = úplně soustředěný na jednu věc, do ní zcela pohroužený a nepozorující jiné věci; -tost = nesoustředěnost...; = nejednota, nesvornost, roztržka, nepřijemnost (obrozen.)

roztržka, -žek, ž. = rozkol, různé

roztrásati, v. třásti;

roztrásavý = roztrásající: r. vůz (Tyl)

roztrěsen, -sení, -sený, v. třásti

roztrřidovací = na roztrřidování (stůl, služba); -vač, -e, m. = třídící; -vati, v. tříditi

roztrřistěný, -trřišťovati, v. trřistiti

***rozulka**, ž. = místo na ulici, kde se sbíhají cesty (Sušil)

rozum, -u, m., = ústroj lidského vědomí; = schopnost správně myslet a chápat: mítí zdravý r.; měj(te) r.! = buď(te) rozumný, -mní; nemíti z čeho r. = nechápati to; nemít kusa -mu; řiditi se -mem, jednati s -mem; (ne)-být při (dobrém, zdravém) -mu; pozbyt r.; přicházeti do -mu || brát r. (Erben) = rozumově dospívat: nejde mi to na r., přijít k -mu, v. jíti; to dá r. = to je jasné (lid. a hovor., Vanč.); být v koncích s -mem = nevědět si rady (t.); sednouti si na r. = prohloupit (Mar.); = protějšek citu, intelekt, moudrost: prodávati ze svého -mu (Němc.) = prospívatí svou moudrostí jiným; pomn. *rozumy* = mudrování, nápady (lid. a hovor.): mítí, býti samé -my; nechati si své -my (pro sebe); tahati z koho -my (lid.);

symb. rozumného člověka: to ti je r. (Němc., lid.);

= smysl: r. řeči (Wint., zastar.);

vysloviti se v ten r. (Jir.); není v tom žádný r. (lid.); po rozumu zákona = podle, ve smyslu (úřed.)

rozumář [-řka], -e, m. = kdo rozumuje, „mudrc“, mudrák; -řský [-řsky; -řství]: -řská teorie (Neum.), povýšenost

rozumbrada, m. = „mudrc“ (posměš.)

rozumec, -mce, m. = rozumář (Třebíz., Holeč., Baar); Kmotr R., povídka šmilovského

***rozumek**, m., zdrob. k rozum (Tyl)

rozuměti, -mějí, -měje, -mějíc, -měn(i) = chápat, postihovat rozumem; r. komu = chápati to, co praví || chápat jeho jednání; r. si (dobře), o dvou... lidech ve význ. vzájemnosti = žít, jednat ve shodě || nerozuměti si, o jedné osobě = nejednat ve svůj prospěch; r. čemu, hospodářství... = dobře co znát, vykonávat; r. česky, německy... = postihovat význam, smysl čes. atd. slov, vět...; co tím -míš? = míníš, jak to myslíš?; co tím slovem, názvem (nik. pod tím) -míš? = co jím označuješ?; to se rozumí (samo sebou) = to je zcela jasné; sr. koza;

slož. dokon. *do-* se s kým o čem = dohodnouti se, shodnout; *po-* komu, čemu = pochopit || *s-* (zastar.); *s-* se s kým = *do-* se (čech); býti srozuměn s čím = souhlasit; *vy-* co z dopisu, z řeči... = poznat || *vy-* koho o čem = oznámit mu co, podati zprávu o čem, dátí co vědět (podle něm., ale velmi hojně);

rozumívati, opakov.; nedokon. slož. *do-* se s kým; **po-* komu, čemu; *vy-* co z čeho, koho o čem, v. výše

***rozumkovati** = rozumovati (Staš.)

rozumný [-ně; -nost] = mající rozum (člověk); = podle rozumu, s rozumem (jednání); -ně se chovat

rozumovati = uvažovat, rozumem postihovat (Masar.) || obyčej. hanl. = mudrovat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* co = vymudrovat; *za-* si

rozumový [-vě; -vost], příd. k rozum; -vá stránka věci = týkající se rozumu (ne citu); r. člověk, život = u něhož má převahu r. (nad citem...)

***rozundati**, dokon. || *-dávati* = rozdělat, -prostřít || *-dělávat*, -prostírat (Holeč.; lid.)

***rozunkrát**, -u, m., z něm. Rosenkraut = jeřabičnick růžový (Holeč.; lid.)

rozusmívati se, v. smáti se

rozuzliti co = rozvázat; rozproblém = rozřešit (Čech); rozděj, příběh... = zakončiti zapletený děj...; roz- se, o ději; *rozuzlovati*, nedok.; v. zauzliti

rozvaděč [-čka], -e, m. = kdo, co rozvádí

rozvaděný, v. vaditi; -váděti, v. voditi

rozvaha, ž. = rozvážení, úvaha, opatrnost: v těch -vách sepial ruce (Jir.); chladná r.; jednati s -hou, bez -hy; účetní, obchodní r. = bilance; *rozvahový* rok, -vá kniha (účetní, obchod.)

rozval, -u, m. (Vrchl.) || čast. *rozvalina*, ž., obyč. pomn. -liny = zřícenina, trosky, ruina;

***rozvalitý** = zavalitý (Koll.);

rozvalovati, v. valiti

rozvolniti, v. volniti

rozvášněný [-ně; -nost] = vzky-pělý vášní: -ný dav; slova zazněla -ně (Proch.);

rozvášniti -něn(i) = podnítit k vášni, učinit vášnivým; r. se = vzkypět vášní, státi se vášnivý; být -šněn; *rozvášňovati*, nedokon.

rozvazovati, v. vázati

rozvažeč [-čka], -e, m. = kdo rozváží; *rozvážeti*, v. voziti; -vážka, -žek, ž. = rozvážení; -vážkový = na rozvážku: -vé auto

rozvážlivý || častěji *-vážný* [-ně; -nost] = jednající s rozvahou; -vážný účet || *-vážný*

rozvažovati, v. vážiti

rozvera, ž. = rozpustilost (Kosm.); r., -rovi, m. = rozpustilec; *rozverný* [-ně; -nost] = rozpustilý (Kosm., Herb., Hal.); -nost vodotrysku (Č.-Chod); nejrozvernější smích (Č.-Chod); vše většinou jen lid.

rozveseliti, -lovati, v. veseliti

rozvěďák, -a, m., z ruš. = člen rozvědky; *-dka*, ž. = pátrací, výzvědná hlídka

rozvěšeti, -šovati, v. věšeti

rozvětřený, v. větřiti

rozvětvený, -viti, -vovati, v. větvit

rozvichřiti, -řovati, v. vichřiti

rozvíjecí výraz, člen věty = který rozvíjí; *-jetí*, v. víti

rozvilina, ž. = něco rozvinutého, rozvitá čára, -té čáry jako ozdoba, kudrlinka; ***rozvilý** = rozvítý (Hál.); *-vitý*, v. víti

***rozvin**, -u, m. = rozvoj (Ner.); *-novati*, v. vinouti

rozvírací = na rozvírání; *-rati*, v. -vřiti

rozvířený, *-viřovati*, v. vířiti

***rozvítek**, -tku, m. = rozvinutí, podrobnější výklad, rozvoj (Suš.)

rozvláčet, v. vláčet;

rozvláčný [-ně; -nost] = rozvleklý, ze široka, zdlouhavý (výklad, sloh...)

rozvlaný, v. vláti

***rozvlásán**, *-saný* = s rozčuchanými, rozpuštěnými vlasy (Mrš.)

***rozvlasený** = prostovlasý (Koll.)

rozvlátý, v. vláti

rozvlažen(i), *-žiti*, v. vlažiti

rozvleklý [-le; -lost] = roztroušený (Rals); obyč. = rozvláčný, zdlouhavý, pomalu se rozvíjející (výklad, sloh)

rozvlhlý, v. vlhnouti

rozvlněný, *-ňovati*, v. vlniti

rozvod, -u, m. = rozvedení: r. manželství; r. páry..., též = rozváděcí zařízení; = hříženec

rozvodí, stř. = vodní předěl

rozvodniti se, o řece = vystoupiti z břehů; přenes. roz- myšlenku = rozředit (hanl.); **rozvodňovati**, nedok. k tomu

rozvodový, příd. k rozvod: r. advokát, -vá pře

rozvoj, -e, m. = rozvití, příznivý vývoj, rozkvět, vzestup (obyvatelstva, věd, umění, jazyka; kulturní, duševní, společenský...)

***rozvolniti** = uvolniti (Sez.)

rozvora, ž. = tyč spojující přední nápravu vozu se zadní; = polní brázda; zdrob. **rozvorka**, ž.

***rozvrácenina**, ž. = něco rozvráceného, rozvrácený člověk (Tilsch.)

rozvracetí, v. vraceti

rozvrat, -u, m. = rozvrácení, rozpad (společenský, státní, rodinný);

rozvratitel [-lka], -e, m. = kdo rozvrátí (Pujm.);

rozvratnický [-cky; -ctví], příd. k **rozvratník** [-nice], -a, m. = rozvratný člověk;

rozvratný [-ně; -nost] = usilující o rozvrat: -né snahy; -ná doba = doba rozvratu (Tilsch.)

rozvrh, -u, m. = rozvržení, rozdělení, postup (práce, hodin...): = list... s vytčeným rozvrhem;

rozvrhovati, v. vrhnouti

rozvrstvití, -vovati, v. vrstvití

rozvržen(i), stř., v. vrhnouti

rozvrzaný, v. vrzati

rozvztekliti, -len(i): r. koho = učinit vzteklým, přivést do zuřivosti; r. se = stát se vzteklý, rozzuřiti se; být -klen || -klený divous (Martín.) ap.;

rozvzteklovati (se), nedok. k tomu

rozzářený, v. zářiti

***rozzíraný** = zahleděný (šal.)

***rozzívly** = otevřený dokořán

rozzlobený, v. zlobiti

***rozznojití** = rozpálit, rozžhaviti (šlejh.)

***rozžal**, -a... = rozžehl... (lid.)

rozžalostněn(ý) = pln(ý) žalu (Kosm.)

rozžat(ý), -žav, v. žíci a rozžítí

rozžehací = na rozžehnutí, -žihání (houba); r. zařízení neboli **rozžehadlo**, stř.

rozžehlý, -žehnouti, v. žehnouti

rozžeravěti, -věný, v. žeravěti

rozžhavený, -viti, -vovati, v. žhavěti a žhaviti

rozžící, -žihati, v. žíci, žihati

rozžínati, nedok., 1. k II žíti, žnu; 2. = rozžehovat, rozsvěcovat (Hál.)

rozžírati, v. žráti

***rozžítí**, -žal, -žav, -žat(i) || -žel, -žev, -žet(i) = rozžehnout (Kosm., Jir.)

rožák, -u, m. = rohový dům (lid. a hovor.)

***rožďařiti** = sbírat roždí

***roždí**, stř. = roští (nářeč.)

rožec, -žce, m., zdrob. k roh, bylina

rožek, -žku, m., zdrob. k roh

rožeň, -žně, m. = náčiní na pečení

rožínati, v. rožnouti a rozžínati

***rožítí**, rožal, rožat || rožel... = rozžehnout, rozsvítit (lid.)

rožmberský, n i k. -rkský, příd. k Rožmberk

rožní, příd. k roh = rohový (dům...)

***rožniti** = péci na rožni (Vanč.)

***rožnouti**, z rozžhnouti = rozžehnout, rozsvítit (lid.); nedokon. **rožínati**

Rpety, Rpet, -tech, pomn., ves v Č.
rtíček, **rtík**, -u, m., zdrob. k ret
rtuť, -ti, ž., prvek, tekutý kov; symb. čilosti, neposednosti: býti (čilý) jako r., vrtěti sebou jako r. (lid. a hovor.); **rtuťovitý** [-tě; -tost] = jsoucí jako rtuť (t.); -tá živost (Mach.); -tost (t.); **rtuťový** [-vě], příd. k rtuť; -vě živý = jako rtuť (Vr.), pohyblivý (Hlad.)

rty, v. ret

rub, -u, m. (souvisí s rubati, roubiti), 1. = úder (šerm.); 2. = spodní strana, opak líce: r. a líc látky; přenes. r. a líc věci = dobré, příjemné a špatné, nepříjemné stránky; obléci, obrátit kabát na -by || někdy **naruby**, **narub**; vstát na -by =

být nesvůj (šmil.); všecko jde na -by = obráceně, zmateně; žítí život naruby (Nez.); obrátiti domácnost na -by (Jir.) = všechno zpřevracet, zpřeházet
rubanina, ž. = něco narubaného, nakopaného (Čap.);
rubanisko || -*niště*, stř. = místo, kde se rubá, kácí
rubáš, -e, m., v starých dobách = spodní šat asi jako košile...; = žen. košile (nář.); jinak = volné roucho, hlavně na oblékání mrtvol; zdrob. *rubášek*, -šku, m. (Arb.);
rubáška, ž., z ruš. = rus. vojen. bluza;
rubášový: -vé šaty (Hál.)
rubati, -bán(i), původ. *ru-*, v. *roubat* = sekat, lámat, kopat uhlí, rudu (horn.); jinak jen knižně: r. dříví; -balo se v lesích (Olbr.); r. nepřátelům hlavy = stínat; slož. dokon. *do-*: -baný (od nepřátel) = dosekaný (Jir.); *o-*: -baná vrba = osekaná (Čep); *po-* hlavy; *s-* postel (Olbr.) = sesekat, sroubit; sr. srub; *vy-* les = vysekat;
rubávat, opakov.
rubensovský: -ké tvary žen. (Tilsch.) = plné jako na Rubensových obrazech
Rubeš, -bše || -beše, m., příjm.: *rub(e)šovský* humor = jako u Rubeše (šmil.)
Rubikon, -u, m., řeka v st. Itálii; překročit R. = učinit důležité rozhodnutí (podle Caesarova přechodu přes R. r. 49 př. Kr.)
rubín, -u, m., z lat., drahý kámen; v. korund; zdrob. *rubínek*, -knu, m.; *rubínový* [-vě] = z rubínu, červený jako r.
rubisko, stř. = rubanisko (Mrš.)
rubl, -e || -u, mn. -ble, -blů, m., sovět. měnová jednotka; *rublový*, příd. k tomu
rubopis, -u, m. = indosament, indorsát
rubrika, ž., z lat. = „červená křída“, nadpis, nápis, záhlaví (psané původ. červenou křídou), od-

díl, odstavec, sloupec (v novinách...); -*kátor*, -a, m. = malíř, který v prvních dobách knihtisku maloval začáteční písmena kapitol...; *rubrikovati* = dělat rubriky
rubrum, -ra, stř., z lat. = nadpis, záhlaví, vrchní list spisu, vnější strana podání
ruce, dvoj. č., v. ruka
ruče || **rouče* (Koll.), příslov. = rychle, hbitě, obratně (kniž.); od starého příd. jm. *ručí* n. *ručí* (RK.) = rychlý...
ruče, -e, m. = potok, bystřina, proud (básnic.)
***ruček**, -čku, m., zdrob. k rok
ručení, v. ručiti
ručenka, -nek, ž., zdrob. k ruka
ručest, v. naručest
ručí, *ru-*, v. ruče
ručička, -činka, -ček, -nek, ž., zdrob. k ruka; ručička u hodin (hodinek) = rafiže
ručitel [-lka], -e, m. = kdo ručí
ručiti, souvisí s ruka: r. komu za koho, zač = být odpověden; společnost s obmezeným ručením;
slož. dokon. *do-* = „dát do ruky“, odevzdat, dodat; *dopo-* komu, koho, co = poručit, dát do přízně, ochrany, radit k přijetí do služby, do úřadu, ke koupi, přimluvit se ap.; *napo-* = přikázat; *odpo-* co = odkázat; *odpo-* se, dokon. k poručeti se; *odpo-* koho co, c h y b. m. *dopo-*; *po-* = svěřit; *po-* co komu = odkázat; *po-* komu, aby... || *po-* co (vykonat) = rozkázat, naříditi: **při-* se ke komu = připojit (Hál.); **v-* komu co = dát do ruky (Krásnoh.); *vy-* koho = ručením vyprostit (Palac., Jir., zastar.); *za-* co = ručením zajistit; *za-* se za koho, zač (slovem, podpisem, majetkem); -*roučeti*, -čejí, slož. nedokon. *dopo-* koho, co; *po-* koho, se do čí ochrany; *po-* se komu = zdvořile se loučit; *po-* komu = rozkazovat; *po-* se, o věcech =

mizet, hynout, rozbítí se, sva-
liti se... (hovor.); *napo-* se
(mnoho), *odpo-* se = po- se;
-ručovati, slož. nedokon. do-
komu co, *dopo-*, *odpo-* koho;
ručivati, opakov.
ručka, -ček, ž., zдроб. k ruka; =
rukojeť, držadlo; *ručkovati* =
posunovati se rukama po nářadí
ruční [-ně] = pro ruce, do ruky,
co se děje rukou, rukama: r.
brzda, zbraň, granát, kufřík,
ženské práce; -ně tkát, plést;
ručnice, ž. = ruční střelná zbraň
ručníček, -čku, m., zдроб. k
ručník, -u, m. = rouška na utí-
rání rukou...; *ručníkový*: -vá látka
ruď, -di, ž. = rudá barva
ruda, ž. = surovina, z které se
těží kov; nářeč. = rez na ovoci...
Ruďa || *Rú-*, -dovi, -dou, m., do-
mác. tvar k Rudolf
Rudice, ž. jedn., ves na M. (u
Blanska); *R.*, -dic, pomn., t.
(u Bojkovic)
rudiment «rudý-», -u, m. || -tum,
-ta, stř., z lat. = počátek, zá-
klad: -ty vědění, vzdělání; -*men-
tální* = zakrslý (odb.); -*mentár-
ní* [-ně; -nost] = počáteční, zá-
kladní (vědomosti...)
Rudiš, -e, m., příjm., od pův. do-
mác. tvar k Rudolf
***ruditi se** = rdíti se (Mácha)
rudka, ž. = odruda krevele, čer-
vená hlinka
rudnatý kraj = kde se vyskytuje
ruda;
rudní || -ný, příd. k ruda: r. důl
rudnouti, -dl, -dnuv, -dnutí = stá-
vati se rudý: r. v obličeji; nebe
-ne září (Heyd.); -dnoucí hrozny
(Jir.); látka, barva -ne = vy-
bledá; slož. dokon. *vy-* = vy-
blednout; v. vyrudlý; z- studem,
námahou = začervenat se; *za-*
= z-; v. zarudlý
rudný, v. rudní
rudo-, kmen ruda n. k rudý ve
slož.: -*armejec*, -jce, m., z ruš.
= člen Rudé, Sovětské armády;
-*boký* (básn.); -*bradý* = rudo-
vousý; -*hlávek*, -vka, m., rostl.;

-*hnědý* = hnědý do ruda; *Rudo-
hoř*, stř. = Krušné hory; *rudo-
horský*: -ké úpatí (Ner.)
rudoch [-*doška*], -a, m. = příslu-
ník rudého plemene, Indián
rudo-jasný (Heyd., Mok.); -*kop*,
-a, m. = kovkop (horn.); -*kožec*,
-žce, m. = Indián (v povídkách);
-*koží* = mající rudou kůži;
-*kvěť* (Čech)
Rudolec, -lce, m., obce v Č. a na
M.; z něm. 2. p. Rudolts (=
Rudoltova ves)
rudolfinský: -ká doba = d. Ru-
dolda II.
rudo-nosný = rudnatý; -*skvrnný*
= s rudými skvrnami (Heyd.)
rudoška, v. rudoch; *rudošský*
[-*šsky*; -*šství*], příd. k rudoch
Rudouš, zдроб. -*šek*, m., domác.
obměna k Ruda
***rudovati** = kopat rudu (Koll.)
rudo-vlasý (Wint., Čech); -*vous*,
-a, m. = kdo má rudé, zrzavé
vousy; *R.*, v. Barbarossa; -*vou-
sý*; -*zlatý* (Vrchl.) = zlatý do
ruda; -*zelený* = rudý a zelený:
-ná koalice vládní (za 1. repu-
bliky); -*žhavý* = žhavý do ruda
(Krásnoh.); -*žlutý* = žlutý do
ruda
rudý [-*do*; -*dě*; -*dost*] = tmavě
červený: r. prapor; pole krví -*dě*
(Čech); Rudá armáda, nyní So-
větská; Rudé moře; do ruda,
rudě zbarvený
Rudýnek, m., obměna k Ruda
rufián «-fiján», -a, m., z ital. =
svůdce, hampejzník, kuplíř, lotr;
-*ánka*, ž. = nevěstka; -*ánský*
[-*sky*; -*ství*], příd. k rufián
rugbista, m. = hráč rugby;
rugby «rag-», stř. neskl., angl.,
míčová hra
***ruh**, -u, m. = rouhání (Jir.); *ru-
hatel*, -e, m. = rouhač (Suš.)
ruch || ***rouch** (Čech), -u, m. =
čilý pohyb, chůze, jízda, obcho-
dování, život, shon, provoz, frek-
vence (cestovní, dopravní, poulič-
ní); = lomož, hluk tím vzniklý;
= živá činnost: politický, vo-
lební, myšlenkový... r.

ruchadlo, stř., druh pluhu; tanec (Němc.); *ruchati* = orat (nář., Rais)

ruchovec, -vce, m. = člen literár. družiny Ruchu; *ruchovský* básník ap.

ruina «-jí-, -ji-», -ny, ž., z lat. = zřícenina, rozvalina, trosky; přenes. = sešlý člověk, společenská ... „mrtvola“; *ruinovat* koho, co = (z)ničit, přivést, -vádět na mizinu; slož. dokon. *z-*

ruj = rvi, rozk. od rváti, v. tam; *ruji*, v. rváti

rujný || o d c h y l. *růj-* [-ně; -nost], ze slov. = bujný (liter.): -ná krev, -né víno (čech); -né vedro (č.-Chod); zvířecí rujnost (u lidí) = zvířecí puďy (Sez.)

ruka, ž., dvoj. &. ruce, rukou, rukama, 1. = část horní končetiny (prsty, zápěstí a zápěstí), ústroj hmatu, celá končetina; mít plné ruce práce = mnoho; v. lepkavý, míti, otevřený; nosit koho na -kou; přenes. = ve všem mu vyhovovat, opatrovat jako oko v hlavě; vraceti se s holýma rukama = nic nepřinést (lid. a hovor.); brániti se holýma rukama, v. holý; brániti se... rukama nohama = všemožně: slíbiti co rukou dáním; (ne)umět vzít co do -ky = (ne)být obratný; jde mu to od -ky = lehce; všecko mu padá z rukou; přenes. = je neobratný; z ruky || z ručky do ruky || do ručky, o výměně hned, namístě; ruka ruky myje, v. mýti; ruce pryč!, v. pryč;

být bez koho, čeho, jako bez ruky = nevědět si rady, být nesvůj, cítit, že nám něco chybí; je to z ruky = vzdáleno, nepřiležitě; míti co z ruky; prodati co pod rukou = tajně;

2. = rukopis, v. lehký;

3. symb. osoby, její moci, volnosti...: dodat list do vlastních rukou = přímo adresátovi; dostat se do dobrých -kou = dobremu člověku, do dobrého opa-

trování, dobře se vdát...; je to v dobrých rukou; v. hříčka; r. osudu (Vrchl.); tvrdá r. = pevná vláda;

černá, mrtvá ruka, v. černý, mrtvý;

mít volnou ruku v jednání = míti volnost v jednání; opak: mít svázané ruce;

míti co po ruce = u, blízko sebe; 4. symb. pomoci, přátelství, manželství, shody...: být komu, mít koho k ruce, k rukám = na pomoc; to je má pravá ruka = můj nejlepší pomocník; nabídnout komu ruku = manželství; býti s kým jedna r., v. jeden; ruka je v rukávě, o dohodě (lid.); jít, být komu na ruku = ochotně pomáhat;

5. ruka = ukazatel směru, ukazovadlo

rukáv, -u, m. = část oděvu pokrývající ruku; sypati slova, verše (jako) z -vu = lehce mluvit, veršovat (lid. a hovor.); vykasati si na koho, nač -vy = pustiti se do koho, čeho rázně (t.); už je ruka v -vě, v. ruka;

rukávec, -vce, m. = rukávník (zastar.); pomn. -vce = oplecko; **rukávek**, m., zdrob. k rukáv

rukavice, ž. = oděv na ruku; hodit komu -ci = vyzvat jej na souboj; v. zdvihnouti;

zdrob. -*vička*, -ček, ž.; jednati s kým... (jako) v -čkách = jemně, šetrně, opatrně (hovor.); -*vičkář* [-řka], -e, m. = výrobce, prodávav rukavic; -*vičkářský* [-řství], příd. k tomu;

*-*vičník*, -a, m. = -vičkář (Wint., zastar.)

rukávník, -u, m. = ochranná pokrývka na ruce, „štucel“

ruko-, kmen k ruka ve slož.:

-*dělník*, -a, m. = dělník v ruko-dílně; -*dělný* || -*dílný* = dělaný rukou, opak k strojový; -*dílna*, ž. = manufaktura;

-*jemský* [-sky], příd. k rukojmě: -jemský závazek; přijmouti -sky

dluh na sebe (Staš.); *-jemství*, stř. = ručení;
-jeť || *-věť*, -ti, ž. = držadlo; přenes. = příručka;
-jmě, m. || *-jmí*, stř. = ručitel; být -jmím, vzít koho za -jmě, -jmí;
-pis, -u, m. = spis psaný rukou. způsob psaní; *Rukopisy* = RK. a RZ.; *-pisný* || **-pisový* (Bráf) boj, spor = o Rukopisy || **rukopisomachie*, ž. (F. M. Bart.); *-pravec*, -vce, m. = hadač z ruky; *-pravecký* [-ctví], příd. k tomu;
**-tisk*, -u, m. = stisknutí ruky (Koll.);
**-tlesk*, -u, m. = potlesk (t.)
rukovati, z něm. = jít na vojnu, nastoupit, -stupovat vojenskou službu; slož. dokon. *na-* = nastoupit vojen. službu; *vy-*, o vojsku = vyjít z kasáren na cvičení...; *vy-* s čím = vytašit se (jen lid. a hovor.)
ruko-věť = rukojeť; **-vítka*, ž., zdrob. k tomu (Holeč.);
**-vod*, -u, m. = rukověť (Palac.);
**-vod*, -a, m. = vůdce (Suš.)
***ruksak**, -u, m., z něm. = batoh
rula, ž., hornina
ruláda, ž., z franc. roulade = sbalené těsto, maso; = složitá zpěvní pasáž; slavičí -dy (Mrš.)
ruleta, ž., z franc. roulette, hazardní hra
rulíček, -čku, m., zdrob. k *rulík*, -u, m. = vrkoč (vlasů); rostl.
rulový, příd. k rula
I rum, -u, m., z angl., alkoholický nápoj
II rum, -u, m. = rozdrobené zdivo, ssutiny, trosky; r. minulosti (Vrchl.) = stopy (zkazky...); povalit v r. pravdu (Zey.) = zašlapat ji; dědiny povstaly z rumu (Baar) = byly znovu vystavěny z trosek;
rumať, -e, m. = kdo vozí rum (Hál.)
rumělka, ž., nerost, cinobr; *rumělkový* [-vě] (nach, barva); -vě červený

***rumělý** = červený (Hál.)
***ruměn**, -u (kniž., Pfl.-Mor., Heyd., Baar) || zprav. *ruměnec* (nik. rů-), -nce, m. (z rudměn, souvisí s rudý, rdít se) = červen; *ruměněti*, -nějí = stávat se ruměný; slož. dokon. *z-*
ruměnití = dělat ruměným; slož. dokon. *z-*; odch. místo zruměněti; *za-* co = zbarvit ruměně (Svět.); *za-* se (Staš., Jir.) = zruměněti
ruměný [-ně; -nost], nik. rů-nný = rudý, červený do ruda
rumiště || *rumoviště*, stř. = místo, kde je II rum; *rumištní* květena = rostoucí na rumištích
***ruml**, -u, m., z něm. = shon
***rumný** = ruměný (zastar., Jir.)
rumoviště, v. rumiště
rumový, příd. k I rum: -vá trest, vůně
rumpál, -u, m. = otáčivý hřídel jako zdvihadlo
***rumplovat**, z něm. = bouchat, dělat hřmot, rachotit: r. dveřmi, na dvěře; slož. dokon. *za-*
rumpsteak «rampstejk || -stek», -u, m., angl. = hovězí řízek dušený, pečený na rožni
***rumrejch**, -u, m., z něm. = ruch, shon: vánoční r. (Herrm.)
Rumun [-nka], -a, m., národ. jm.; *Rumunsko*, stř., země, stát; *rumunský* [-sky], příd. k Rumun; r. jazyk neboli -nština, ž.
run «ran, obyč. run», -u, m., angl. = poprask, poplach, nával vkladatelů vypovídajících vklady; r. na banku
runa, ž., germ. = starobylé severské písmo; přenes. = rys: -ny v obličejí (Ner.); *runový*: -vé písmo || **runský* (šafař.)
rup, citosl. vystihující zvuk při prasknutí, prudkém trhnutí, pádu; sr. hej;
rupatí, -pám || -pu = praskat, lupat, chrupat: sníh rupe pod nohama || r. podkůvkami = klapat (Mrš.); slož. dokon. *za-*: podlaha zarupala (Rais);

rupavý = rupající: -vé schody (t.);
rupnouti, -pl, -pnuv, -pnutí, dokon. k rupati; přenes. = propadnout (student.);
rupot, -u, m. = rupání (Rais)
ruptura «-tú-», ž., lat. = protržení, trhlina
ruralismus «-zmus», -mu, m., z lat. = venkovanství, záliba pro venkov, nadšení pro něj jako umělec. směr (v kapitalist. duchu);
ruralistický «-styc-» = v duchu ruralismu;
rurální = venkovský
Rus, -i, ž. = Rusko; *Rus* [-ska], -a, m., národ. jm.: r., hmyz; = ruská sardinka (lid.);
rusák, -a, m. = ruský kůň; *R.* = Rus (hanl.)
rusalčí, příd. k rusalka: r. vnady (Čech) = vnady rusálek, jako rusálek;
rusálka || -salka, ž., víla, divoženka; přenes. = krásná dívka (Čech)
rusifikace, ž. = rusifikování; -kovati = porušřovat, -štit
Rusín [-nka], -a, m. = Malorus;
rusinka, -nek, ž. = ruská sardinka;
rusínský [-sky], příd. k tomu; r. jazyk neboli -nština, ž.
rusismus «-sismus», -mu, m. = rus. slovo, chyba vzniklá vlivem ruštiny v češ. ap.
rusisovati «-sizo-» = porušřovat
Ruska, v. Rus;
Rusko, stř., země, stát
rusko-, kmen k ruský ve slož. (psaných s rozdělovacím znaménkem -):
-český slovník = ruský s příslušnými slovy čes.;
-francouzský slovník;
-japonský poměr = mezi Rusy a Japonci; *-turecký*
***ruskost**, ž. = ruství;
ruský [-sky], příd. k Rus, Rusko; v. ruství
rusňácký, příd. k *Rusňák* [-ňáčka], -a, m. = podkarpatský a východohaličský Malorus

Rusó, v. Rousseau
ruso-, kmen k Rus nebo k rusý ve slož.: *-bradý* = rudobradý;
-fil, -a, m. = přítel Rusů, Ruska; *-filský* [-sky; -ství], příd. k tomu;
-hlávek, -vka, m. || *-hlávka*, -vek, ž. = rusohlavý hoch || -vé děvče;
-hlavý = s rusou hlavou
rusost, v. rusý
ruso-vlasek, -ska, m. || *-vláska*, -sek, ž. = plavovlasek || *-vláska*; *-vlasý* = mající rusé vlasy
růst, -u, m. = přirozené zvětšování, vyspívání, vývoj (těla, stromu, města...)
růsti, rostu, rost, rost, rostší, rostl (růst místo rostení) = přirozeně se zvětšovat, sílit, vyspívat, vzmáhati se, stupňovati se: strom, dítě, národ, město, napětí roste; láska roste (Rais); úcta ke komu, něčí moc, vliv, majetek, strana... roste; r. do výšky, do šířky, do krásy; r. jako z vody = rychle; každé sousto mi v ústech roste (nechutí n. lítosti); v. tráva;
slož. dokon. *do-* = dokončit
růst, vyspět, o stromě, o dítěti; dítě dorostlo v jinocha, do chlapeckých let; *do-* na koho = vyrovnati se mu, přemoci..., ne-
čes. (podle něm.) *do-* komu; *do-* do rozumu = dospět k užívání rozumu; *na-* = růstem se zvětšiti, přibýt (o jmění, práci...); = vyrůst (o bouli...); narostl mu hřebínek = zpyšněl, stal se zpupný (lid. a hovor.); *ob-* mechem... = být pokryt kolem dokola vyrostlým mechem; *od-* škole... = vyrůst tak, že už do ní nemusíme chodit; *od-* dětským střevíčkům = vyspět; *po-*: porostu... = budu růsti (o nedok. budoucnosti); pole porostlo travou = je pokryto vyrostlou travou; obilí porostlo = vzklíčilo mokré; **pod-* = vyrůst pod něčím; **pona-* (Ner.), obyč. *povy-* = trochu více vyrůst; *pro-* = růstem proniknout: kořeny

prorostly skalou; býlí nepořádku prorostlo základy výstavními (Ner.); *pro-* tukem; *prorostlý*: -lé maso = prorostlé tukem, polotučné; *pře-* koho = převýšit růstem; *pře-* komu přes hlavu, v. hlava 3.; *při-* k čemu = růstem se přimknout; *při-* komu k srdci = stát se mu drahý; *roz-* se = vyrůst do široka, rozšířiti se, rozmnožit, o stromě, plevelu, hnutí...; *s*(růsti) ||**srosti* (Hál.) = růstem se spojit, o zlomenině...; *s-* s podnikem, hnutím = přilnout k němu; *u-* = vyrůst (píseň); *v-* v kámen (Vrchl.), v srdce (Krásnoh.) = do kamene... zarůst; nehet vrostl do kůže;

vy-, prostě dokon.: strom... vyrostl; *vy-* v muže, v dobrého odborníka; vyrostl u mne = více si ho vážím; *vy-* z šatů (takže jsou malé); přenes. *vy-* z podoby = změnit podobu; *povy-*, v. výše; *vz-*: město, napětí... vzrostlo = zvětšilo se; *za-* travou... = zaplniti se travou;

nechat se *za-* (vousy) = neholiti se; *zarostlý*: pole -lé travou; člověk -lý (vousy);

-růstati || *-rostati* (Koll., Heyd., Němc.), nedokon. slož. *do-* atd. k dokon. dorůst...; *za-*: les zarůstá kotlinu (Vr.), obyč. kotlina zarůstá lesem;

růstávati, opakov.

rusticita «-sty-», ž., z lat. = venkovanství, selství;

rustika, ž. = drsné kvádrování vnějších zdí;

rustikál, -u, m. = poddanská selská půda; *-stikalista*, m. = sedlák na rustikálních pozemcích; *-stikální* pozemek; *-stikální* novelistika (Sez.) = s látkami ze selského, venkovského života

ruství, stř. = soubor ruských vlastností, znaků, ruský původ

rusý [-se; -sost] = nazlátlý (o vlasech)

***rušikvas**, -a, m. = kdo ruší kvas, stolovníky, nezpůsobá (Koll.)

rušitel [-lka], -e, m. = kdo ruší (klid...)

rušiti, -šen(i) = znepokojovat, vytrhovat (koho při práci), kazit, nedodržovat, přestupovat (klid, pořádek), odstraňovat, prohlašovat za neplatný, zakazovat další trvání (zákony, kláštery...), překážeti čemu (rozhlas); r. zabitou zvěř = vyvrhovat; r. se = kaziti se; veličiny se ruší = jsou stejné, jedna kladná, druhá záporná; slož. dokon. *na-* = nakaziti (Vr.); = porušit, roz-; *narušený*: -né styky (t.) = přerušené; *od-* = zbavit rušení, jeho účinku; *po-* zákon, pečť, slib, kázeň; *porušený* [-nost]: -né mravy; osoba mravně -ná (šal.); -nost mravů; *pře-* schůzi, proud... = na chvíli zastavit; *přerušený*: -né spojení; *roz-* zvěř; *roz-* co (dílo, plán...) = rušivě do čeho zasáhnout, rozložit...; *roz-* koho čím = vz-; být rozrušen; v rozrušení (myslí) spáchat sebevraždu; *vy-* koho ze čtení, ze spánku... = vytrhnout; *vz-* koho = roz-, pobouřit, velmi zneklidnit, rozčilit; být vzrušen; kraj se vzruší zbrojně = vzbouří se (Krásnoh.); z-klášter, přísahu, slib, smlouvu, zákon...;

-rušovati, nedokon. slož. *na-* atd. k dokon. narušiti...; *vz-* koho, se, *vzrušující* událost;

rušivati, opakov.

rušivý [-vě] = rušící (živel, prvek...); -vě do čeho zasáhnout

rušný [-no; -ně; -nost] = plný ruchu, pohybu, života..., hluku: r. život, -ná ulice, neděle; venku je -no

ruština, ž. = ruský jazyk

rutina «-ty-», ž., z franc. routine = řemeslná, mechanická dovednost, obratnost, zručnost; *rutinér*, -a, m. = dovedný... člověk; pouhý r., s příhanou o umělci; *-néřský* [-sky]: pracovati -rsky (šal.); *rutinovaný* [-ně; -nost] = dovedný, obratný...

***růvek**, m., zdrob. k rov; růvek sněhu = hromádka podobná rovu (č.-Chod)

***růzka**, ž. = větev (Staš.); hanác. *ruzka*; souvisí s roští, stč. rózka

***různem**, příslov. = na různé strany (čelak., Kos.)

různice, ž. = spor, svár;

***různitel**, -e, m. = kdo různí, rozeznává (Suš.); -*telnost*, -i, ž. = možnost rozeznávat (Palac.)

různiti, -něn(i) = činit různým, jiným, měnit: obličej se různí hněvem (Vr.); různit srdce věrné (Han.); r. stupně (Durd.) = rozlišovat, rozeznávat; zprav. jen r. se od koho, čeho = lišiti se; slož. dokon. *roz-* = rozlišit (Suš.); v. rozrůzněný; slož. nedokon. *rozrůžňovati*; *růžňovati se*, opak.

***různítko**, stř. = rozlišovací znamení (Durd.)

růžňovati, v. různiti

***růžnivý** [-*vost*] = různý (šafař.)

růžno, v. různý

růžno-, kmen k různý v hojných slož., na př.: -*barevný* || *-*barvý* = různě zbarvený; -*běžka*, ž. = různoběžná čára; -*běžník*, -u || -a, m. = různoběžný čtyřúhelník; -*běžný* = běžící různými směry; -*čtení*, stř. = různé znění textu, varianta; *-*hlas*, -u, m. = nesouhlas (Palac.); -*hlas-(n)ý*; -*jazyčný* [-*ně*; -*nost*] stát; -*jmenný* [-*nnost*] = heteronymický, -nymie; -*kmenný*; -*kořenný*; -*křídly*, -*květý* (odbor.); *-*lící* žlvok (čech); -*měrný* = mající různé metrum: -né verše (Durd.); -*národový* stát (Palac.); *-*pramenný* = z různých pramenů (šafař.);

-*rodý* [-*dě*; -*dost*] = jsoucí různého rodu, rázu, -né povahy...: -dé obyvatelstvo (šafař.); -dé poměry, verše (Durd.); -dá společnost;

*-*řečí*, stř. = část nářečí (šemb.); -*sklonný* [-*nnost*] = různě se skloňující (dítě, stř. — mn. děti, ž.), heteroklitický,

-klise; -*slabičný* = patřící do různých slabik (hlásky), mající různý počet slabik (slova), heterosylabický

různost, v. různý

růžno-stopý, -*taktý* (Durd.)

***různota**, ž. = různost (Ner.)

růžno-tvárný [-*ně*; -*nost*] || -*tvarný* (Ner., Svět.) = jsoucí různých tvarů;

-*značný* = mající různý význam

různý [-*ně*; -*no*; -*nost*] = nestejný, rozdílný, odlišný (rozměry, vlastnostmi);

príslov. 1. různě: dva lidé se chovají, dívají na věc r. atp.;

2. různě (zastar., nář.): všechno tak r. pohozeno (Jir.) = na různých místech; divno a r. hádali (t.) = všelijak;

různost názorů...

růž, ž., v. rouge

Růža, -ži, ž., domác. tvar k Růžena

růžák, -u, m. = růžový jetel; tváře co r. (Slád.)

růžař [-*řka*], -e, m. = pěstitel růží

růže, ž., z lat., keř, její květ; symb. krásy, červenosti, ruměnce; v. kvěsti; r. na líci (čelak.), ve tváři (Hál.), r. rtů (čech): žhavé r. na tváři (Vrchl.); nemít na -žích ustláno = nemít lehký život; r. || růžice = okolek u pně parohu; = erysipel, vyrážka

růžek, -žku, m., zdrob. k roh

Růžena, zdrob. -*nka*, ž., žen. jm. za lat. Rosa(lie)

růžencový, příd. k

růženec, -nce, m., pomůcka k modlení (u katolíků): modliti se r. || (lid.) modliti se, říkati si na -nci; šlo jí to, jako když na -nci říká (Svět.) || jako když r. louská = rychle, hbitě (lid. a hovor.); podle podoby: r. fíků, uzenic; r. brusíren (Baar); zdrob. -*neček*, -čku, m.;

-*nečkář* [-*řka*], -e, m. = pobožník

***růžený** [-*ně*; -*nost*] = růžový (zastar., Mácha)

růžice, ž., zdrob. k růže, zprav. přenes. = odznak podobný růži, roseta; *růžicový* tvar; *růžička*, -ček, ž., zdrob. k růže; děvčatům -ky sázet = lichotit (Němc.);

**růžinka*, ž., zdrob. k růže

růžiště || čast. -žoviště, stř. = růžový sad

růžný = růžový (básnic.)

růžo-, kmen k růže ve slož., větš. básnic.: *-*bílý* [-le]: -le zkvítati (Mácha) = růžově a bíle kvést; *-*jas*, -u, m. = růžový jas: -jas slunka (Mok.); -*jasný* (Mácha); -*květný* (Koll.) || -*kvěť*; -*lesklý* (Hál.); -*lící* dívka

Ružomberok (zčešt. -rk), -rka, n. k. -roka, m., slov. město; *ružomberský*, n. k. -rkský

růžo-prstý (v překladech z antiky; Koll.); -*tvářný* (Čelak.)

***růžovatěti**, -tějí = stávat se růžovatý, růžově; slož. dokon. *z-*, *za-*; *zrůžovatělý* (Majer.), *za-* (Hlad.);

**růžovatý* = růžový (Čelak., Čech)

růžověti, -vějí = stávat se růžový, červenati se; slož. dokon. *pro-*; *prorůžovělý*; *z-* ve tváři; *zrůžovělý*, *za-*

růžoviště, v. růžiště

***růžovitý** [-tě; -tost] = červený jako růže (Ra.);

růžový [-vě; -vo; -vost], příd. k růže: r. květ, olej; = jako růže (červený): r. večer (Mácha); -vá voda, záře; -vě červený; R. palouček (u Litomyšle); vyspati se do růžova

***růžozáře**, ž. = růžová záře (Mácha)

rváč, -e, m. = kdo se rve;

rváčský [-sky; -ství], příd. k tomu;

rvačka, ž. = rvaní, pranice;

rvaní, stř., v. rváti; *rvanice*, ž. = rvačka

rváti (ve slož. -rvati), rvu, rvi,

rvěte, rva, rvouc, rval, rván, rvaní (původ. ruji..., rozk. ruj, Heyd.) = násilně trhat, škat: r. si vlasy (s hlavy); r. lidu jazyk z úst = odnárodňovat (Vrchl.); to mi rve srdce = drásá, bolestně se dotýká; r. se = bít se, prát se; r. se pro dobrou věc s celým světem (Svět.) = bít se, bojovat || r. se oč, o koho; r. se s životem = těžce se probíjet;

slož. dokon. o- listí se stromu; akáty větrem orvané (Tilsch.); ode- dítě od matky; po- se = poprati se; pro- = protrhnout (hráz, o povodni); tváře byly neštovicemi prorvány (Ner.); pře- co = násilně přetrhnout; pře- nit vypravování, ...mlčení (Svět.);

roze- si tvář o něco; být *rozerván* = duševně, citově rozrušen, velmi neklidný, rozhárán; se- co s čeho: se- se = poprati se; u- jablko... = neopatrně, silou utrhout, uškubnout; voda urvala kus břehu; u- si co při dělení, z cizího majetku... = sobecky, bezohledně získat, osvojiti si; vy- komu co z rukou, vy- koho z čí moci...; *rváti*, opakov.

rvavý [-vě; -vost] = rád se rvoucí, bijící, dravý, bezohledný (člověk, způsob); r. život (Majer.)

ryba, ž., vodní obratlovec; symbol.: býti (zdráv) jako r., rybička = úplně; nebýt ani r. ani rak = obojetný, nerozhodný (lid. a hovor.); mlčet jako r. = nic neprozradit (t.); němý jako r. = mlčelivý (t.); ryby = pomíchané litery (sazeč.);

rybák, -a, m. = 1. rybář; 2. pták; *rybárna*, -ren, ž. = rybářovo obydlí, rybí sádka, hostinec, kde se podávají hlavně ryby; *rybář* [-řka], -e, m. = lovec, prodavač ryb;

rybařiti = chodit na ryby;

rybářský [-sky; -ství], příd. k rybář

rybí, příd. k ryba: r. maso, tuk, jikry...;
rybička, ž., zdrob. k ryba;
rybina, ž. = rybí zápach, maso, tuk; = beránky (mraky);
***rybitva**, ž. = rybolov (Suš.); sr. čes. ves *Rybitví*, stř., *Rybitvy*, -tev, pomn.
rybíz || ***ryváz** (Preiss.), -u, m., z lat., keř a jeho plod; **rybízový** keř; -vé víno
rybka, -bek, ž., zdrob. k ryba
rybmistr, -a, m. = rybářský dozorce
rybnatý potok = kde je mnoho ryb
rybní || **-ný**, příd. k ryba: -ní trh, váha, -ní pytláctví (Č.-Chod); -né vody (Jir.) = rybnaté
rybníček, -čku || -čka, m., zdrob. k rybník
rybníční || **-ný**, příd. k rybník: -ní síť = rostoucí v rybníku (Baar); -ní, -né hospodářství; -ný rákos (Vr.)
rybník, -a, 6. -ku || -ce, m. = vodní nádrž; za Velkým -kem = v Americe (hovor.); vypálit komu rybník, v. páliť;
rybníkář, -e, m. = rybníční hospodář;
rybníkařiti = obírat se s rybníkářstvím (Vanč.);
rybníkářský [-sky; -ství], příd. k rybníkář
rybný, v. rybní
rybolov, -u, m. = lovení ryb
Rýbrcoul || *Ry-*, -a, m., z něm. Růbezah, lidový název Krakonoše; R. má svatbu || se žení, o chumelení (lid.)
ryc, z něm., citoslov. vystihující zvuk při roztržení apod.; r. nebo nic = všechno nebo nic (lid.)
rycí = na rytí (jehla)
rýč, -e, m. = nářadí na rytí; zdrob. **rýček**, -čku, m.
ryčeti, -čí = způsobovat ryk, hluchet, hulákat (Jir., Čapek); slož. dokon. *za-* (t.);
ryčlivati, opakov.

ryčný [-ně; -nost] = vydávající ryk, hlučný: r. ples (Jungm.), hlas (Palac.), výsměch (Čech), -ná družina (Čelak.), děla (Nezval), vesměs básn.; -ně letěti (Ner.); -nost války (Čelak.)
rydélko, ***rýdko** (Vrchl.), stř., zdrob. k rydlo;
rydlo, -del, stř. = nástroj na rytí; = pluh u děla
***rýgl** || **rygl**, -u, m., z něm. = záhora, zástrčka; zdrob. **ryglík**, -u, m.; **rýglovati** || *ry-*, slož. dokon. *od-*, *za-* = otevřítí závoru, zavřít na závoru (lid.)
rýha, 2. mn. **rýh**, ž. = vyrytá čára, prohlubinka, žlábek;
***rýhati** = rýhovati (nářeč.)
rýhovaný = mající rýhy;
rýhovati || ***ry-** = dělat rýhy, žlábkovat; slož. dokon. *z-*;
rýhovna, -ven, ž. = místnost na rýhování
Rychecký, -kého, m., příjm.; z rychetský = kdo pochází z rychty;
rychetní, příd. k rychta
rychlíček, -čku, m., zdrob. k **rychlík**, -u, m., 1. = rané obilí, zejm. oves (lid.); 2. = rychlý kůň, dostavník (stč.), r. vlak;
rychlíkový (doprava, spojení)
rychliti, -len(i) = „činití rychlým“: r. co = urychlovat vzrůst, podporovat rychlý vzrůst (odbor.); jinak zprav. slož. dokon. *u-* stavbu, přípravu k čemu, něčí smrt = způsobit, že rychleji pokračuje..., nastane; v. urychlení, -ný; *z-* kroky, tempo, pohyb; v. zrychlení, -ný;
-rychlovati, nedokon. slož. *u-*, *z-*
rychlo-, kmen k rychlý ve slož.:
-běžec, -žce, m. = rychlý běžec;
-kroký (Mar.); **-letý** = rychle letící (Čech, Vrchlic., Č.-Chod);
-nohý (liter.); **-palný**, o děle;
-perý strach (Jungm.); **-pis**, -u, m. = rychlé psaní, tachygrafie;
-písec, -sce, m., **-pisný** || **-psací** stroj; **-písectví**, stř. = -pis;
-rychlý = velmi rychlý (Mácha)

rychlost, v. rychlý;
rychlostní páka = na řízení rychlosti; -ní let = let při závodech o rychlost
rychlo-tepý život (Krásnoh.);
 -*tisk*, -u, m. = rotační tisk;
 -*toký* (Mar., Heyd.)
 ***rychlounek**, -nka, m. = rychlý kůň (Čelak.)
rychlo-vlak, -u, m. = rychlík;
 -*zboží*, stř. = spěšné zboží
rychlý [-le; -lost] = spěšný, kvapný, hbitý; r. jako pták; -le jít ...; *na rychlo* něco uvařit, pojíst... = nahonem, v rychlosti; -lost vlaku...; v -losti co udělat; -lostí blesku;
 2. stup. *rychlejší* [-leji]
rychta, ž., z něm. = dům, sídlo rychtáře;
rychtář [-řka], -e, m. = představitel, zástupce královské, vrchnostenské moci; dělat mezi kým, komu -ře = rovnat, smířovat (lid. a hovor.); *rychtářiček*, -čka, m. (Vr.), *rychtářík*, -a, m., zdrob. k tomu;
rychtářovati = být rychtářem;
rychtářský, příd. k rychtář: -ké právo; -ký úřad neboli -*tářství*, stř.
 ***rychtovati**, z něm. = rovnat, říditi; slož. dokon. *na-* si co = nařídit (hodinky), připravit; *po-* co = pořídit; *při-* = přichystat; *z-* co = zřídit; *z-* koho = vyplátnit, „zřídit“ (lid.)
ryjba, ž. = rytba; *ryjec*, m. = rytec; *ryjecký* [-cky, -ctví] = rytectví
ryk, -u, m. = ryčení, hluk, vřava: bojovný, válečný, vítězný r.;
 **ryknouti* = zaryčet, ryčně zvolat (Hál.)
rylec, -lce, m. = rydlo (T. Nov.)
rým, -u, m., z něm. = stejné slabiky, hlásky uprostřed n. na konci veršů
rýma, ž., z reuma, choroba dýchadel
rýmař, -e, m. = kdo dělá rýmy, verše (posměš.)

***rýmek**, -mku, m., zdrob. k rým (Mar.)
rýmokujec, -jce || -*tepec*, -pce, m. = veršotepec (posměš.)
rýmovačka, -ček, ž. = báseň, píseň s chatrnými rýmy a chatrná obsahově;
rýmovati = skládat rýmy, verše;
 -*vati* slova = užívat jich v rýmu; slova se rýmují = tvoří rým; to se nerýmuje = nehodí se k sobě, nesouhlasí (hovor.); slož. dokon. *z-* co = dáti do rýmů
rýmovník, -u, m. = rýmový slovník (Puchm.);
rýmový, příd. k rým
Rýn, -a, m., řeka v Německu
rynecký, příd. k rynek: ryneční knihkupci (Ner.) = na praž. Staroměstském nám.
ryneček, m., zdrob. k rynek
ryngle, v. ringle
rynk, -u, m., z něm. Ring = náměstí
rýnok, v. rejnok
rýnský, příd. k Rýn: -ké víno;
rýnský, -kého, m. = rýnský zlatý, zlatník (v starší době) ||
rynštlák, nář. *rynščák*, v. renčák
rypáček, m., zdrob. k rypák
rýpačka, ž. = drobná práce, piplavá
rypadlo || *ry-*, stř. = přístroj na rypání, hloubení, bagr
rypák, -u, m. = čumák; = nos (zhrub.): do všeho strkat (svtj)
 r. = být všetečný; dostat přes r. = být ostře odbyt (t.)
rýpal, -a, m. = kdo rád rypá, „šťoura“
rýpanec, -nce, m. = rýpnutí jako rána
rýpati, -pám || -pu, -pej, -paje, -pán(i) = rýt, dloubat: r. koho do zad..., zem...; r. do koho, do čeho = popuzovat, „dobírat si“, nepříznivě posuzovat (lid. a hovor.); r. se v zubech..., r. se v jídle = nimrat se; r. se s prací = nimrat, piplat; slož. dokon. *na-* čeho; *na-* se

(mnoho) = napopuzovat...; *po-* se v jídle; *roz-* záhon; *vy-* co; *z-* tvář nehty; *za-* do koho; *rýpávati*, opakov.

v. rýpnouti

rýpavý [-vě; -vost] = rád rýpající, popouzející... člověk; rozum, (Mach.)

rýpnouti, -pl, -pnut(i), dokon. k rýpati, r. koho...; slož. dokon. *od-* co; *na-* co; *u-* kus drnu; *vy-* co; -*rypovati*, slož. nedokon. *od-*...

ryps, v. rips

I rys [-sice], -a, m., šelma; brániti se jako r. (Jir.); mít oči jako r. = bystré

II rys, -u, m., z něm., 1. = výkres dělaný pravítkem a kružidlem; r. papíru = 20 knih; 2. = tah, znak: r. povahy, povahový, společnosti, obličej, v obličejl, či r. ap.

rýsek, v. rejsek

rysí, příd. k rys: r. oči, zrak, přenes. (o člověku) = bystré, -rý; *rysí* kožešina neboli *rysina*, ž.

***rysooký** (Vrchl.) = mající oči jako rys

rýsovací = na rýsování (papír); *rysovač*, -e, m. = kdo rýsuje; *rysovadlo*, -del, stf. = rýsovací náčiní; *rýsovat* || někdy *ry-* = dělat rys(y); přenes.: v dálce se ostře rýsují hory = vystupují jejich obrysy, kontury; něčí povaha se v románě dobře... rýsuje; slož. dokon. *na-*, *vy-*; *rysovátko*, stf., zdrob. k rysovadlo; *rýsovná*, -ven, ž. = místnost na rýsování

Rýša, v. Ríša

ryšák, -u, m., druh vína ryšavé barvy;

ryšavec, -vce, m. = ryšavý člověk; *ryšavěti* -vějí = stávají se ryšavý; slož. dokon. *z-*;

ryšavý [-vě; -vost] = zrzavý; *ryška*, ž. = ryšavá kobyla, liška

rytba, ž. = rytí (do kovu);

rytebna, ž. = rytecká dílna;

rytec, -tce, m. = kdo ryje rytinu, ryjec; *rytecký* [-cky; -ctví], příd. k tomu: -ká dílna, práce

rytěřovati = bojovat, vésti si jako rytíř (Jir., Vrchl., nábožen.)

rythmus..., v. rytmus

rýti, ryji, ryj (nářeč. re-, Mácha), *ryv*, *ryl*, *ryt(i)*: r. půdu, zahradu... = rýčem rýpat a obracet; r. obraz v kovu || do -vu = rýhováním, rýpáním tvořit; přenes. = dráždit, „rýpat“ (lid. a hovor.);

slož. dokon. *do-* = dokončit

rytí; *na-* se (mnoho); *ob-* co; *po-* si (trochu), *po-* všecko; *pod-*: voda podryla břehy = podemlela;

přenes. *pod-* či vážnost, postavení

= otrást, oslabit, uškodit; *pře-*

co = znovu zřít; *pře-* kořen =

při rytí přetřhnout; *při-* hlinu

ke kořenům; *roz-* co = začít

co rýt a nedorýt || = rozrýpat;

přenes. *roz-* čelo vráskami, o

bolesti, útrapách... = zbrázdit;

rozrytý: tvář rozrytá věkem, bo-

lestí; *u-* kus břehu; *v-* nápis

do kamene; přenes. *v-* si co do

paměti, do srdce = vštípit; do

ticha se vryl vzlyk (Jir.) = pro-

nikl, zalehl; *vy-* květinu, nápis

...; *vz-* (kniž.): vzrytí vášně (Č.-

Chod) = výbuch; *z-* záhon, prostě

dokon.; *zrytý*: tvář vráskami -tá

(Krásnoh.); *za-* hnůj do země;

za- hlubokou ránu (Jungm.) =

vyrýt; krtek se zaryl do země;

za- do koho = podráždit jej...;

v. *zarytec*, -tý;

-*ryvati*, opakov., slož. nedokon.

do-, *po-*, *pod-* atd. k dokon. *do-*

ryti...; *pro-* se, o cestách = pro-

dírat se (So.); *pře-* = přerušo-

vat na chvíli; *pře-* se = na

chvíli ustávat, umlkat, o hud-

bě (Ner.); v. přerývaný

rytina, ž. = rytý obraz; zdrob.

rytinka, -nek, ž.

rytíř [-řka], -e, m., z něm. = člen nižší šlechty; přenes. = člověk dvorný, jemného chování; r. dámy = průvodce, ochránce; r. ducha = vynikající myslitel, badatel, na př. o Dobrovském; **rytířský** (*-rský, Holeč., Bezr.) [-ský; -skost; -ství], příd. k tomu: -ský řád, -ské chování...; -řstvo, stř. hromad. = rytíři; sr. rytěřovati

rytmický [-mický; -mičnost], příd. k rytmika, rytmus: r. pohyb; **rytmika**, ž. = nauka o rytmu; = rytmická cvičení

rytmistr, -a, m., z něm. = kapitán jízdy

rytmovaný = mající rytmus: -ná próza (Sez.); -né verše (Vrchl.); **rytmovati** = uváděti do rytmu, rytmicky členit (kniž.): r. spád řeči (Sez.); r. svět (šal.)

rytmus || starší *rhyth-*, -mu, m., z řeč. = pravidelné časové členění, časový spád; básnic. r. = umělecky zaměřené střídání slabik dlouhých a krátkých n. přízvukových s nepřízvukovými

ryvíc, v. rybíz

***ryvný** = srdceryvný (Č.-Chod)

ryzák, -a, m. = kůň rudě hnědý, ryšavý, jako liška, „ryzí“;

***ryzavý** = ryšavý (Knap);

ryzec, -zce, m., houba;

ryzek, -zka, m. = ryzák; = zrzoun (Drn.)

***rýzeň**, -zně, ž. = ráztoka (nář., Mar.)

ryzí [-ze; -zost] || zříd. *ryzý*, souvisí s rudý, ruda, rez, rdíti se, původ. = rudý, červený; prvotně o zlatě, které je rudě žluté; pak ryzí zlato = čisté, pravé; pře-

nes. ryzí stříbro; dalším přenesením i na nekovy = čistý, neporušený, čirý: r. povaha, pravda, jazyk; -ze česky...; v novější době nevhodně místo čistý (kde nejde o neporušenost): r. výtěžek, zisk...; 2. stup. *ryzejší* [-ji] **ryzka**, ž. = ryšavá kobyla, liška **ryzlink** || *rýz-*, -u, m., z něm., odruda bílého vína

ryzost, v. ryzí

***ryzozlatý** = z ryzího zlata (Koll.)

rýžák, -u, m. = rýžový kartáč (lid.)

rýže, ž., z něm., obilnina, její plod; být v rejži = v koncích (vulg.)

rýžka, ž., zdrob. k rýha

ryžovač, -e, m. = kdo ryžuje;

ryžovati, hlavně zlato, drahé kameny = získávat vypíráním, odplavováním horniny

rýžovec, -vce, m. = rýžový pokrm, nákyp

ryžoviště, stř. = místo, kde se ryžuje

rýžoviště, stř. = rýžové pole

ryžovník, -a, m. = ryžovač

***rýžovný** (Heyd.) = ryžovaný, v. ryžovati

rýžový, příd. k rýže: r. nákyp; r. kartáč = z rýžové slámy

rzáti (zastar.) || obyč. *ržáti*, rži..., 3. mn. rží, rozk. rži, ržete, rže, ržic, rzal, rzál (zastar.) || ržal (Jir.), ržál, ržaní, ržání || ržaní, ržání = řehtati, o koních (říd. kniž.); slož. dokon. *za(rzati, rzáti, ržati, ržáti)*

***rzavý** = rezavý;

***rzivý** = rezavý: -vé oči (Č.-Chod)

***rzoun**, -a, m. = rezek (Č.-Chod)

rzáti, v. rzáti

Ř

ř «eř», hláska, písmeno

řad, -u, m. = řada (říd.)

řád, -u, m., 1. = soustavné uspořádání, ustanovení, souhrn předpisů, pořádek (mravní, společ-

čenský, jízdní, kázeňský, domovní... ř.); 2. = společenství s pevným řádem 1. (socialistický, rytířský... ř.); 3. = vyšší skupina (přírodopis.); 4. = útrata, cech, účet; 5. = vyznamenání

řada, ž. = uspořádané, jdoucí za sebou... větší množství lidí, věcí (vojáků, knih, let...); často = množství, větší počet vůbec: ř. prací, známých, příčin...; v řadách dělnictva, -ckých... = v kruzích, mezi dělnictvem, v dělnictvu; v. celý; státi v první řadě || přenes. v první řadě třeba udělati to a to = především, na prvním místě; v neposlední řadě = ne na posledním místě; je řada na tobě (, abys promluvil...) = podle řádu, rozvrhu, programu došlo na tebe, máš (promluvit), přenes. = je tvou povinností (promluvit) || jsi na řadě || přišel jsi na řadu = došlo na tebe; něco je na řadě = na pořadu, programu, má se to provádět... (t.)

řádeček, -čku, m., zdrob. k řádek; **řádečka**, ž., zdrob. k řádka

řádek, -dku, m., zdrob. k řad = část záhonu, brázda...; = řada písmen; napsati komu několik, „pár“ -dků, -dek = stručnou zprávu..., malý dopis; číst mezi -ky, v. mezi; v. řádka

řaditi, -dění || -zen(i) = dávat, stavěti do řady (ř. vojáky, knihy...); ř. koho mezi dobré spisovatele = pokládati za jednoho z dobrých spisovatelů; ř. se k sobě;

slož. dokon. *nad-* co čemu = dát nad něco jako něco vyššího, širšího; v. nadřaděný;

pod- co čemu = dát pod něco jako něco nižšího, užšího; v. podřaděný;

pře- = jinam, jinak zařadit, přerovnat;

při- koho, se, co k čemu;

roz- = rozdělit do řad; rozvětve národu podle příbuznosti (šafař.); v- slovo do slovníka...;

vy- = „dát z řady“, odstranit, vyloučit pro nevhodnost, nepotřebnost...: vy- knihu, co ze sbírky; duše vyřazené ze života (šal.); *nevhod.* slavnostní vyřazení důstojníků m. prohlášení

za důstojníky; *za-* co, koho kam; *-řadovati* || *-řazovati*, slož. nedok. *nad-* atd. k dok. nadřaditi ...; *řadivati*, opakov.

řaditi, -dění = divoce, krutě, nemilosrdně si počínat: nepřítel, smrt, opilec -dí; slož. dokon. *do-* = přestat řadit; *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, mnoho); *řadivati*, opakov.

řádka, -dek, ž., zdrob. k řada: hezká ř. let; ř. lidí (Vr.); = řádek; **řádkář**, -e, m. = sazeč za plat od řádků;

řádkovati brambory = shrnovat hlínu kolem nich do řádků, oorrávati;

řádkovné, stř. = plat za řádek;

řádkový honorář = za řádek

řadný = na řadě (deska...)

řádný [-ně; *-nost] = podle řádu, náležitý, spořádaný, s plnými právy...: ř. rozpočet, člověk, poplatník, život, člen instituce. profesor, posluchač; -né konání povinností; -ně platit, chovati se...

řadovati = dávat všechny čtyři běhy v přímce za sebou (mysliv. o lišce)

-řadovati, v. řaditi

řadový, příd. k řada = vyjadřující řadu, pořadí místní, časové, podle významu, ceny: -vá číslovka (první...); -vá palba; -vá loď = bitevní; -vé vojsko = aktivní

řádový, příd. k řád 2.: ř. kněz, slib

***řachati** = rachat, rachotit (čap.)

řapík, -u, m. = stopka listu

řasa (zastar. *řá-*, Čech), ž., 1. = chlup na očním víčku; 2. = záhyb, vráska, „fald“ (na sukni...); -sy = vláknité oblaky; 3. řasa, rostl.;

řáseň, -sně, ž. = řasa 2. (na obleku); = třáseň (říd.)

řasiti || *řasniti*, *řás-* || *řasovati* = skládati do řas; slož. dok. *na-*, *s-*, *z-* krajky...

řasnatý = s řasami 2.: -ný lem (Čech), -né roucho (Vrchl.)

řasniti, řá-, v. řasiti;

řasnivý = kdy jsou řasně (vláknité oblaky, v. řasa): -vá léta (Hal.)

řasný || *řasný* = řasnatý (básnic.)

řasovati, v. řasiti

řasoví, stř. hromad. = řasy (Třebíz.)

***řasovitý** = řasnatý (Pfl.-Mor.)

-řazovati, v. řaditi

***řebíček**, m. = hřebíček (lid.); *řebíčkový*: -vá barva (Němc.)

řebříček, -řík, *řebřina*, *řebřinový*, v. žebř

Řecko, stř., evropský stát

řeckokatolická církev = původně řecká, pravoslavná, ale sjednocená s římskou, uniatská;

řecko-perský, *-turecký* = mezi Řeky a Peršany, Turky (válka...); *řeckovýchodní* církev = řecká, východní, pravoslavná

řecký [-cky; -ctví], příd. k řeck; -cká církev = východní, pravoslavná; ideál řectví (Nov.)

řeč, -či, mn. -čí, -čem, -čech, -čmi, ž. 1. = schopnost mluvit: ztratit ř. ap.; 2. = mluvení, rozprávačka, rozhovor, beseda..., pomluvy: je... řeč o kom, o čem; být od -či = hovorný, řečný (lid. a hovor.); býti skoupý na ř.; prohoditi co mezi -čí, za -či; došla jim ř.; o tom nemůže být ani řeč(i) = o tom se nedá mluvit; udělati co bez řeči; přijít ke komu na kus, kousek řeči (lid. a hovor.); dostati se do lidských řečí; to je má řeč = i já bych tak mluvil, souhlasím s tím (lid. a hovor.);

3. = souhrn výrazových prostředků, jazyk, mluva, (slovesný) sloh: česká... ř.; ř. Sv. Čecha...; 4. = jazykový projev: slavnostní, oslavná, politická...

řečený = již, výše uvedený, připomenutý (říd.); = tak řečený: mistr Jan, ř. Hus; *tak řečený* = tak nazývaný, nazvaný

Řečice, ž. jedn., obce v Č.; od pův. zdrob. k řeka

řečička, ž., zdrob. k řeč: to jsou (jen takové) -čky = plané řeči, jen se tak povídá (lid. a hovor.)

řečiště, stř. = koryto řeky;

řečištní, příd. k tomu

***řečiti** = mluvit (Jir.); slož. dokon. s- se s kým (Č.-Chod) || z- (šmil.) = dáti se do řeči (říd.)

řečnice, v. řečník;

řečnický [-cky; -ctví], příd. k *řečník* [-nice], -a, m. = kdo umí výmluvně mluvit, řečnit, umělec slova, orátor, rétor; v st. době = mluvčí, advokát;

řečniště, stř. = místo pro řečníka

řečniti, -nění = mít řeč (na schůzi...), mluvit jako řečník; slož. dokon. do- = dokončit řeč; do- se dojmu (šmil.) = dosáti dojmu řeči; na- se (mnoho); roz- se vášnivě (Vr.); za- si trochu mnoho; *řečnivati*, opak.

řečňovati = řečnit (zastar. a lid., šafař., Palac., Jir.)

řečný, příd. k řeč = jsoucí od řeči, hovorný (lid. a hovor.)

***řečový** = jazykový (šafař., Praž.)

řečtina, ž. = řecký jazyk

ředidlo, stř., 1. = čím se řídíme (obrozen.); 2. = čím se ředí

ředina (lid. ři-, ři-), ž. = něco řídkého, látka, patoky, slabé pivo; ř. stromů (Vr.) = řídké stromy; *ředinový* les (t.)

ředitel [-lka] || lid. a hovor. ři-, -e, m. = kdo řídí, spravuje: ř. školy...; *-telna*, ž. = místnost ředitele; *-telný* = co lze řídit (čast. ři-); *-telský* den, -ká rada; -ký úřad, -ká budova neboli *-telství*, stř.; *-telstvo*, stř. hromad. = ředitelé

řediti = činit řídkým; slož. dokon. roz-, z- co čím; přenes. roz- myšlenku = rozvésti příliš dopodrobna (hanl.); *-řeďovati*, nedok. slož. roz-, z-; *řeďivati*, opak.

ředkev (o d c h. podle výslovn. -*tkev*), -*kve*, ž., z něm., rostl.; zdrob. *ředkvička*, ž.; -*kvičkář* [-*řka*], -e, m. = prodavač(ka) ředkviček

ředší, v. řidký

řehnutí se || čast. *řehoniti se*, řehonění (nik. ... se) = hlasitě, naplno, vesele, bujně se smát, chechtati se; slož. dokon. *nařehoniti se* (mnoho); *roz-* se = dáti se do řehonění; *za-* se

***řehol**, -u, m. = řehot (Rais)

řehole, ž., z lat. regula = církevní řád

řeholiti, o smíchu = ozývati se (Jir.)

řeholní, příd. k řehole: -ní slib; *řeholnice*, ž., v. řeholník; *řeholnický* [-*cky*; -*ctví*], příd. k řeholník [-*nice*], -a, m. = člen řehole

řehoniti se, v. řehnutí se;

řehonivý = rád, stále se řehonící

řehot, -u, m. = řehtání, bujný smích; ř. žab (So.) = silné kuňkání; *řehotati se* = řehtati se

***řeht**, -u, m. = řehot;

řehťačka, ž. = co řehtá, chrastí, chrastítka, chřestítka; = řehtavá žena; stará řehťačka, o starém autu (hovor.);

řehtalka, -lek, ž. = řehtavá žena;

řehtati, -tám..., -tají || řehci..., hlavně 3. jedn. řehce, -tej, -taje

= říčet, o koních; ř. se = vesele, bujně se smát, řehoniti se; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do silného řehtání (o koních), do řehotu; *u-* se = smíchy se unavit, puknout; *uřehtaný*; *za-* (o koni); *za-* se = zachechtati se;

řehtávati, opakov.;

řehtavý = rád, mnoho (se) řehtající: ř. smích (Jir.); ř. chřástal (Rais);

***-řehtot**, -u, m. = řehot (Čech, Herit.);

řehtula || řehula, m. i ž. = řehtavý člověk, smíšek (Mrš.)

řek (*řekši...*), v. říci

Řek [-*kyně*], -a, m., národ. jm.

řeka, ž. = větší vodní tok

řekl, *řeknouti*, *řeknu*, v. říci

Řekyně, v. Řek

***řemdih**, -u, m. = palice, palcát, čakan (Jir., Čech, zastar.)

řemen, -e || -u, m. = kožený pás(ek), pruh; pevný... jako ř.: sr. dřítí; utáhnouti si ř., přenes. = omeziti se;

řemenáč, -e, m. = karabáč z řemenů, řemenice; -*nář*, -e, m. = výrobce řemenů; -*nářský* [-*nářství*], příd. k tomu;

***řemének**, -nku, m. = řemínek; *řemení*, stř. hromad. = řemeny; -*nice*, ž. = kůže, kotouč na řemeny;

řemenný = z řemenů, s řemeny...

řemesélko || obyč. -*silko*, -*slíčko*, stř., zdrob. k řemeslo

řemeslnice, ž., v. dále;

řemeslnický [-*cky*], příd. k řemeslník; -*slnictvo*, stř. hromad. = řemeslníci;

řemeslníček, -čka, m., zdrob. k řemeslník (lid. -*sník*) [-*slnice*], -a, m. = kdo provozuje řemeslo; někdy protivou k umělci;

řemeslný [-*ně*; -*nost*], příd. k řemeslo: ř. hráč... = hrající často, jako by to bylo jeho zaměstnání; -*ná práce* = konaná řemeslnicky, přenes. = ne umělecká, mechanická, ne duševní; -*ně pracovat*, přenes. = mechanicky, bezduše, ne umělecky; -*nost učitelování* (Kunět.)

řemeslo, -sel, stř. = výroba, zprav. ruční a jednotlivě nebo s menším počtem zaměstnanců; sr. devaterý, hřeb; = zaměstnání, povolání (jen hovor. hanl. opovržl. ap.): spisovatelské ř. (Čech); někdy = povolání vyžadující mechanickou práci, jen dovednost místo umění ap.;

řemeslovati = provozovat řemeslo (Mrš.); = sám si vyrábět různé potřeby (Rais)

řemesník, v. řemeslník

řemínek, -nku, m., zdrob. k řemen; -nkový = řemenný

řepa || (lid.) řípa, ž., rostl., její kořen; symbol.: zdravý jako ř.; být na ráně jako ř. u cesty (Němc.); v. řepka;

řepař, -e, m. = pěstitel řepy, cukrovky; řepařiti, -ření = pěstovat řepu; řepařský [-ství], příd. k řepař

Řepeč, -pče, ž., ves v Č.

řepíček, -čku, m., rostl. (lid.)

řepka, ž. zdrob. k řepa; jiná rostl. než řepa; řepkový olej

řepní || řepný || řepový, příd. k řepa: -ní průmysl; -ný kraj, -ná půda = vhodný, -ná k pěstování řepy; -vá pole (Baar);

řepník, -u, m. = místnost na řepu;

řepniště, stř. = pole, kde byla řepa;

řepný, v. řepní

Řeporyje, -ryj, pomn., městys v Č.; pův. = kdo ryjí řepu

řepový, v. řepní

řeřáb atp., zprav. jeřáb atp.

řeřavětí, -vějí = stávat se, býti řeřavý: obrysy hřebentů -věly (Dur.); slož. dok. z-;

řeřavý [-vě; -vost] = žhavý do červena, ale nehořící plamenem: uhlí; červánky svítily -vě (Jir.)

řeřicha, ž., rostl.

*řešátko, -tek, stř., zdrob. k řešeto

řešetář, -e, m. = výrobce řešet; -tářský [-tářství], příd. k tomu;

řešeto, stř. = síto s většími oky; symbol. chatrnosti, děravosti: látka, paměť jako ř.

řešitelný = co lze řešit

řešiti, -šen(i): ř. rovnici = hledat neznámou; ř. problém, filosofickou otázku, záhadu = snažiti se porozumět, proniknout, osvětlit, co je nejasné...;

slož. dokon. do- co; roz-, vy-;

slož. nedokon. dořešovati (říd.);

řešívati, opakov.; slož. nedokon. na- se (mnoho)

řešitko, -tek, stř., zdrob. k řešeto

řešívati, v. řešiti

Řeteč, -tče, ž., ves v Č.

řetěz, -u, m. = řada článků, kroužků, zapadajících do sebe; přenes. ř. hor, stráží, příčin...;

= rojnice (podle ruš.); pomn.

řetězy = pouta; symbol. (lid. a (hovor.): utrhnutí se od -zu..., o nevázaném chování, jednání; podob. jako když ho s -zu pustí; řetězárna, ž. = továrna na řetězy;

řetězec, -zce, m., zdrob. k řetěz (Vr.); obyč. přenes. -zec příčin...;

*řetěziti, -zen(i) = spojovat řetězem, v řetěz; slož. dokon. s(e)-: s- koho poutem lásky (Koll.); širší seřetězení osudů (šal.);

řetězový most; -vý obchod = prodej skrze řadu prostředníků, keřasení

řev, -u, m. = řvaní, hlomoz...;

řevnice, ž. = řijnice; R., -nic, pomn., městys v Č.;

řevniště, stř. = místo říje

řevniti na koho, z ruš. = žárlit pro jeho úspěchy; řevnivati, opakov.;

řevnivý [-vě; -vost] = řevnící

řevný [-ně], 1. příd. k řev: ř. výkřik, protest (Č.-Chod) = hlučný, hlasitý; -ně plakat (Holeč.); 2. = řevnivý (Čech)

řez, -u, m. = říznutí, řezání: příčný, podélný... ř.; jarní ř. stromů; v. císařský; přenes. udělati co jedním -zem, odstraniti co radikálním -zem = naráz, rázně...; = výprask (lid. a hovor.); = uříznutý kus, pruh (cukroví, ovoce...); v. řízek; ř. piva = čtvrt litru v půllitrové sklenici

řezací = na řezání;

řezač || řezáč [-čka], -e, m. = kdo řeže; řezačka, též = řezací stroj, stolice;

řezačský || řezá- [-sky; -ství], příd. k tomu;

řezák, -u, m. = krátký, lovecký nůž, poříz, zub;

řezanice, ž. = řezání, pranice;

řezanka, ž. = píce, sláma nadrobno řezaná, sečka;

řezaný = vyřezávaný: schodiště ozdobně -né (T. Nov.); -né lenochy (Baar); v. cedule;

řezárna, -ren, ž. = místnost na řezání

řezati, řezl... řezí || řezám... -zají, řez, řeze, -žíc || řezej, -zaje, -zán(i) = nožem, pilou... dělit, krájet...; ř. koho = bít (lid. a hovor.); přenes. ř. koho, do čeho = přísne, nemilosrdně posuzovat, kritizovat (hovor.); ř. víno = míchat s jiným; ř. housle (Rais) = „mydlit“; ř. zatačky (autem) = prudce se zatačet; ř. bez nože = odírat (lid. a hovor.); vůz se -že do bláta = zapadá, zuby se -žou = vyrůstají z dásní; nůž dobře -že = je ostrý; šat -že = je těsný, škrtí; sníh, vítr -že = je ostrý, pronikavý; v. měřiti;

slož. dokon. *do-* = dokončit řezání; krve by se v něm nedořezal, o poděšeném, velmi zaraženém člověku; *na-* čeho (mnoho); *na-* komu = nasekat; *o-* tužku; *od-* co od čeho; *po-* koho, se = poranit při řezání; přenes. *po-* se = učiniti velmi nemilou chybu (lid. a hovor.); *pod-* kuře..., komu hrdlo; *pro-* otvor do čeho; zuby se prořezaly; *pře-* co; *při-* čeho; *roz-* co na kusy; rozknihu = její složené archy; *s-* co s čeho; *u-* rúže; *v-* písmena do stromu; *vy-* co = řezáním odstranit, ozdobit; *vy-* co ze dřeva = řezáním udělat; *z-* koho = zbít; = ostře posoudit (zhrub.); *za-* ovci... = zabít; nit se zařezala do prstu = vtiskla, vryla; v. zařezaný;

řezávati, opak.; slož. nedokon. *od-*... k dokon. *odřezati*...; *v-*: hlas se vřezával do sluchu (Wint.), o pronikavém hlase; *-řezovati*, slož. nedokon. *o-* atd. k dokon. *ořezati*;

v. říznouti

řezavka, ž. = řezání, řezavá bolest při močení;

řezavý [-vě; -vost] = zařezávající se, ostrý: -vý hlas, vítr, -vá bolest

řezba, -zeb, ž. = řezání, vyřezávání, řezbářská práce; *řezbář* [-řka], -e, m. = vyřezávající řemeslník, umělec; *řezbářský* [-ství], příd. k tomu;

**řezbina*, ž. = řezba (Koll.)

řezenský, příd. k řezno

řezina, ž., obyč. pomn. -ny = piliny;

řezivo, stř. = co se dá řezat, co je nařezáno, prkna

řeznický [-cky; -ctví], příd. k řezník: ř. krám, pes; -*nická*, ž., lid. tanec; *řezníček*, -čka, m., zdrob. k řezník; *řezničina*, ž. = řeznictví (lid. a hovor.); = chirurgie (zhrub.); = bezohledné zabíjení lidí v krvavé bitvě (šrám.);

řezničiti = být řezníkem;

řezník [-nice], -a, m. = živnostník zabíjející dobytek a prodávající maso; přenes. zhrub. o lékaři, chirurgovi

řezný, příd. k řez, řezati: -ná rána = rána říznutím

řež, -e, ž. = krvavý boj, seč 2.

**řežavěti*, -vějí = řeřavěti (Vr.);

**řežaviti* = činit řeřavým; slož. dok. *roz-* = rozpáliti do řeřava;

**řežavý* = řeřavý (Vr.)

řežba, ž. = řež

řící (lid. *řict*), přít. čas řku (nedokon.), jen v jářku, neřku-li, v. tam || zprav. řeknu... od dokon. *řeknouti*; rozk. řci, rcete (kniž.) || zprav. řekni, -něte; řka, řkouc (nedok.) || řekna (dok.); řek, řekši || ve slož. -řeknuv; řekl; řečen || -řeknut(i); rčení, v. tam;

= povědět, praviti, prosloviti: ř. co, pravdu...; ř., že...; neřící ani a ani b = nic (lid. a hovor.); ř. komu, aby... || ř. komu oč = požádat, poprosit, přimluvit se; dáti si ř. = dáti si poradit, poslechnout; to je co řící! =

zvláštní, překvapující (lid. a hovor.); udělati co, jen aby se neřeklo = jen pro zdání, pro dobrou vůli; mezi námi řečeno = důvěrně; v. řečený;

slož. dokon. *dořici*, -řeknu, -řekl, -řeknut(i) = odpovědět;

**nařici* co = ohlásit, hrubě nečes.;

odřici || *odřeknouti* co, -řeknu, -řeknuv, -řekl, -řeknut(i) = odvolat; výpustkou: nepřijde, odřekl [účast]; od- si co = odepřít; od- se čeho = zřici se;

podřeknouti || *pro-* se, -řeknu, -řeknuv, -řekl, -řeknutí = říci, co jsme nechtěli, prozraditi se; *pod-* se němčinou (Ner.) = přejíti do němčiny a prozradit, že je nám běžnější než čeština;

**prořeknouti* co = prohodit (Čap.);

přeřici se, obyč. *-řeknouti se*, -řeknu, -řeknuv, -řekl, -řeknutí = splést se v řeči;

**uřici*, *uřeknouti*: uřekl, jako když pila řeže (Majer.) = „odsekl“; uřekl se (šrám.) = prořekl se;

**vyřici* ráz poesie (Ner.), bol (Vr.) = vyřknout, vyslovit; *zřici se* || *zřeknouti*, *zřeknu*, -knuv, -kl, -knutí: zřici se čeho, podpory, přesvědčení... = vzdáti se; zřici se koho = vzdáti se jeho přátelství, styků s ním atp.; *zařici se* || *-řeknouti*, -řeknu, -řekl, -řeknutí = zapřisáhnouti se, pevně si umínit: zařekl se, že už tam nepůjde...;

v. říkati

říčeti, -čí = vydávat ryk, ryčet, hlav. o koních; hlas jeho říčel (Čech); slož. dok. *roz-* se; *za-*, o koni; roh zaříčel (Čech); *řičívati*, opakov.

říčice || *ři-* (lid. *řitice*, *ři-*), ž. = řešeto, síto; zdrob. *řičička*, ž.

řičívati, v. říčeti;

řičivý [-vě] = řičící: -vě vyjekl (Jir.)

řička, -ček, ž., zdrob. k řeka

řiční, příd. k řeka; ř. ryba, písek, lázeň, stavba, plavba

řičný [-ně], 1. = určený (Vanč. lid.); -ně pít (šrám.);

2. = řiční (řid.)

řídce, *řídčejí*, v. řidký

řídící = kdo, co řídí: inženýr ř. stavbu ap.; ř. věta (proti podřízení); pan ř. = řídící učitel; paní ř. = řídící učitelka, choť řidícího;

řidící = jsoucí na řízení (zařízení)

řidič [-čka], -e, m. = kdo řídí vozidlo: ř. auta...

řididlo || *ři-*, -del, stř. = řidící zařízení

řídina, *ři-*, ž., v. ředina

řiditel, v. ředitel; *-telný* [-nost] = co lze řídit

řiditi, řid || (zastar. řed), řízen(i), souvisí s řád, pořádek = dělat řád, pořádek, udržovat v pořádku, v náležitém stavu, chodu, vést, spravovat, dávat směr; ř. závod, školu, úřad, vůz...; ř. oběd na poledne ... = chystat (lid. a hovor.); ř. se kým (nik. podle koho), čím = žít, jednat, chovat se podle koho, čeho, mít v kom vzor, vodítko; ř. se zásadou, časem; ř. co pákou...; slož. dokon. *na-* dělo k výstřelu, *na-* si hodinky; *na-* komu co učinit || aby... = poručit;

nařízení, stř. = rozkaz, předpis ...; *nad-* koho komu = ustanovit nad ním; *nadřizený* [-nost]: n. úřad, úředník; *po-* dobře... = mít úspěch; *nic* s kým nepo- = nesvést; *po-* si co = obstarat, koupit...; v. pořízení;

pod- své jednání celku = řídit je se zřením k celku; *pod-* se komu, čemu = podrobiti se, jednati se zřením ke komu, k čemu; být podřízen komu, čemu; v. podřízený; *v-* loď do přístavu; *vy-* řadu = vyrovnat; *vy-* komu či, od koho pozdrav = tlumočit. řici, že jej pozdravuje; *vy-* spor = urovnat; *vy-* zakázku, žádost

... = obstarat, provést, vykonat, udělat; vy- koho = skoncovat jeho osobní věc, obyč. nepřiznivě; je vyřizen = „odstaven“ (hovor. politic.); z- univěrsitu, úřad, komisi... = založit, vybudovat, zvolit...; z- koho = zbít (lid.); sr. zřízenec, -ní; za- co = postarat se o provedení toho, obstarat; za- si obchod = zřídít; za- byt, pokoj ... = vybavit nábytkem...; za- si život pohodlně... = upravit; sr. zařízení;

-řizovati, slož. nedokon. na- atd. k dokon. naříditi...;

řídívati, opakov.

řídítko, -tek, stř., zdrob. k řídídlo
řídívati, v. říditi

*řídíkovlasý = s prořídilými vlasy (Wint.)

řídý [řídce; řídko; -kost], 1. = ne hustý, ne hustě vedle sebe (tráva, polévka, plátno, obilí, vlasy, zuby...); 2. = zřídka, ne často se vyskytující, vzácný (případ...); příslov. řídce || čast. řídko síti...; v. pořídku, zřídka; 2. stup. řídší [-dšeji] || *ředší (Koll.)

řídnouti || často říd-, -dl, -dnuv, -dnutí = stávat se řídý, o vlasech...; řady pamětníků čeho -nou = ubývá jich (úmrtím); slož. dokon. pro-; prořídý [-le; -lost]: -lé vlasy...; z-; zřídý; nedokon. proříditi, o vlasech = řídnouti

řídoučký, -dounký = velmi řídý
říha, m., příjm., od pův. domác. tvar k řehoř

říhati, -hání = vypouštět žaludeční plyny, krkat: říhám || říhá se mi; slož. dokon. roz- se = dáti se do silného říhání (šrám.); řihavka, ž. = říhání; řihavý [-vast] = často řihající; řihnouti, -hl, -hnuv, -hnutí, dokon. k říhati

říje || někdy říj, -e, ž. = jelení řvaní (v. tam) v době páření, doba páření vysoké zvěře;

říjen, -jna, m. = 10. měsíc roku; od pův. jmenný tvar k říjný [měsíc] = měsíc říje;

říjeti, říjeji || říjí (od původ. říti, řiji, řiješ...) = řvátí, o jelenech v době páření; ř. smyslností, o člověku (Vr.); doba říjení = říje; říjeti se = řehoniti se (Č.-Chod); řijící jelen; řijíště, stř. = řevniště;

říjivý hlas (Jir.) = hlas za říje;

říjnice, ž. = jelenní vábnička;

říjnový, příd. k říjen: ř. den...;

říjný jelen = v říji

říkačka, -kanka, ž. || říkadlo, stř. = říkání, kterým se odpočítává ve hře ap., verše pro děti..., pořekadlo

říkati, opět. k říci = mluvit, pravít, povídat: ř. pravdu; otec říká, že...; říká se, že... = lidé říkají, obecně se povídá, vykládá; co tomu říkáš? = co o tom soudíš?; jak mu -kají || jak se mu říká? = jak se jmenuje?; říkají mu Jan || lid. Jene; ř. (si) v, na knížce = čísti (lid.); v. tak říkajíc;

slož. dokon. do- co (do konce); nedokon. na- = projevovati žal, bol, bédovat: na- nad kým, čím (předmět nářku) || na koho, nač (příčina nářku); *na- co = ohlašovat, hrubý german.; nařkaný rozsudek = z kterého se odvoláváme;

od- se čeho k dokon. odřici se; od- si co = odpírat; odřikaný: -ného chleba největší krajíc (přísl.); *prona- koho (Jir.) = nářkem proklínat; dokon. pře- (si) co = znova odřikat; lid. a hovor. pře- si co = přečíst; pře- se, nedok. k přeřeknouti se; *vy- = odřikat (Baar); nedok. z- se koho, čeho; nedok. za- souchotiny = zažehnávat; za- se, že...; dokon. zana- = zabédovati; *zprona-, dokon. k prona- (Jir.);

říkávati, opakov.; slož. nedokon. od-... k dokon. odřikati atd.

Řím, -a, m., ital. město; *Říman* [-nka], m. = obyvatel Říma, rodák z něho, příslušník římské říše; *říman* = římský katolík (hovor., obyč. hanl.); **říman-ský* = latinský (Koll.)

řimbaba, ž., rostl., kopretina

řimbuch, -u, m. = velká slíva; dítě jako ř. = tlusté; ř., -a, m. = tlustoch (lid. a hovor.)

řimsa || často *řim-*, ž., z něm. = vyčnívající část zdi, kamen...; zdob. *řimsička*, ž.

řimskoantický ideál (šal.) = antický, a to římský; *řimskokatolický*: -ká církev = západní katolická, jejíž hlavou je papež

římský, příd. k Řím; -ké číslice (I, II ...), proti arabským (1, 2...); -ké písmo = latinka

řimsovi, stř. hromad. = římsy (Č.-Chod)

řina, ž., domác. tvar ke Kateřina
řinčeti, -čí, -čení = pronikavě, ve vysokých šelestech rachotit, znít: sklo, okno, řetěz, šavle... řinčí; ř. šavlí, přenes. = hrozit válkou (hovor.); slož. dokon. *do-*, o intrádách (Rals) = doznít; *za-*, prostě dok.;

řinčívati, opakov.;

řinčivý [-vě] = řinčící (šavle, hudba)

řink, citosl. = břink, bác;

řinkati = řinčet: rozbité sklo řinká (Ner.);

řinkavý = řinkající;

řinknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k řinkati: okno -klo; ř. čím = prásknouti, praštiti, říznouti; = nechatí toho (vulg.);

řinkot, -u, m. = řinčení

řinouti se (zříd. bez se), souvisí s roniti = volně téci, proudit, znít: pot, krev, slza, světlo, hudba se řine; slož. dokon. *vy-* se; slož. nedokon. **vyřinovati* (Suš.)

říp, -u, m., z germ., hora v Č.

řípa, v. řepa

řipský, příd. k říp

říš, -e, ž. = říše (básn.);

říšák, -a, m. = říšský Němec (lid., hanl.);

říše, ž., z něm. = větší stát: přenes.: nebeská říše = nebe: ř. snů, pohádek = vysněný, pohádkový svět; rostlinná, vzdušná ř. = oblast; *říšskoněmecký*, příd. k říše německá; *říšský*, příd. k říše (sněm, rada, město, hranice)

říř, -i, ž. = otvor v zadnici, celá zadnice

řítí, v. řije

řítice, ři-, v. řičice

řítiti se, řícen(i) = hroutiti se, padat, o zdi, lešení...; přenes. ř. se do záhuby; vlak se řítí = rychle jede; ř. se kam = velmi spěchat (hovor.); slož. dokon. *při-* se, o člověku, o vlaku; *v-* se kam, ke komu = vpadnout; *vy-* se odkud = spěšně vyběhnout; *vy-* se na koho = vypadnout, obořiti se; *z-* se = spadnout; v. uřítiti se; nedokon. *zříceti* (Koll.)

řítka, ž., zdob. k řit;

řitní, příd. k řit: ř. kost, otvor řivnác, v. hřivnác

říz, -u, m. = říznutí, tah (Č.-Chod); pivo má ř. = je řízné; sarkastický ř. prózy (Sez.) = ráz, hrot

říza, ž. = dlouhý slavnostní šat

řízek, -zku, m. = řez, uříznutý kus, plást masa; = hříženec; pomn. *řízky* = odpadky při zpracování cukrovky;

řízek, -zka, m., ryba

řízení, stř. k řídití = vedení, správa; mít kde ř. = jednání; soudní ř.

řízený = účelně, vědomě vedený: -né hospodářství

řízky, v. řízek

říznouti, -zl, -znuv, -znut(i), dokon. k řezati; ř. do čeho, přenes. = začítí to přísně, nemilosrdně posuzovat, „obouti“ se do čeho; ř. se do prstu; (hovor.) ř. se = učinit velmi nemilou chybu; ř. do stolu, na stůl = silně uhořít, praštit; kabát řízne = padne (praž.); slož. dokon. *na-* co = neúplně odříznout; *o-*, *od-*...

= ořezat..., ale bez význ. opě-
tovacího; *při-* co = trochu oříz-
nout; *s-* co s čeho; *u-* co; *u-* si
ostudu, kšandu = utržit (vulg.)

řízný [-ně; -nost], vlast. příd. k
řez = ostrý, rázný: ř. člověk,
pochod; -né pivo = čerstvé, plné
kyseliny uhlíčitě

řku, v. říci

***řván**, -a, m. = řvoun (Staš.)

řvátí (ve slož. -řvati), řvu, řvi,
řva, řvouc, řval, řván, řvaní
(arch. řvání, Čech) = vydávati
silný hlas, o jelenu, šelmě...; o
člověku: ř. bolesti; ř. (na koho)
= hlučně křičet; dítě řve =
řvavě pláče (zhrub.); vodopád
řve (Vrchl.) = silně hučí; ko-

rále řvaly až černošskou pestro-
tou (Tilsch.) = „křičely“; slož.
dokon. *na-* se (mnoho); *pro-*
celou noc; *pře-* koho = řvaním
přehlušit; *roze-* se = dáti se do
velikého řvaní; *u-* se = ukřičeti
se; v. uřvanec;
vy- se = vybrečeti se; *za-*,
prostě dokon.; peníze zařvaly,
banka -la = peníze jsou ztra-
ceny, banka přišla do úpadku
(vulg.); *řvávati*, opakov.; slož.
dokon. *po-* (Vanč.); *roze-* se po
kom (Olbr.)

řvava, ž., v. vřava

řvavý [-vě; -vost] = stále „řvou-
cí“ (dítě); ř. smích (Wint.) =
příliš hlučný; -vě volati (Jir.)

řvoun, -a, m. = křikloun

S

s «es», hláska, písmeno

s, *se*, předlož. *se* 4., 2. a 7. p.;

a) *se* 4. p.: býti s to (sto) co
udělat || abych to udělal = býti
schopen, moci; (ne)býti s ně-
jaký úkol (říd. kniž.) = (ne)sta-
čit naň; učinit, udělat..., seč
jsme = nač stačíme, co je v
našich silách; ukáže se, kdo s
koho = kdo je silnější; praco-
vat, kdo s koho = aby před-
stihl jeden druhého, o závod;
slovo *s* to = na to (Klicp., Č.-
Chod; říd. kniž.);

s dostatek || *sdostatek*, v. do-
statek; chlouby s pytel a lži
s dva (přisl.) = chlouby pytel,
co se vejde do pytle...; sr.
sousto, spropitné;

s pět dní || lid. ze dva dni (ze
m. staršího *se*) = asi pět dní,
asi dva dni;

b) *s* 2. p. znamená 1. shora do-
lů, s povrchu, pryč: spadnutí
se stromu, sestoupiti s hory, sho-
diti se schodů...; 2. časově od
čeho počínajíc, po: dvě hodiny
s půlnoci = po půlnoci; s pro-

voda, v. provod; (některý den)
s neděle = po neděli; *s* počátku,
v. počátek; v. spolu;

c) *se* 7. p. znamená 1. společnost,
styk, přítomnost (i nepříjem-
nou, nepřátelskou): jít, jet,
mluvit, pracovat, bojovat, trá-
piti se... s kým; 2. účel: jít k
lékaři s očima, s nohou, k ševci
s botami...; 3. předmět a příčinu:
nositi se, trápiti se... s čím =
nositi co, trápiti se proč, s od-
stínem námahy a nevole; 4. dům
se zahradou... (o příslušenství);
5. průvodné okolnosti: dělati co
s radostí, s láskou, odejít s
pláčem, s hanbou, vykonati svůj
úkol se ctí...; 6. čas: vstávati se
sluncem = když slunce vychází;
choditi spat se slepicemi (lid.);
s podzimem = na podzim (Čap.)

s-, sloves. předpona, znamená ja-
ko předlož. 1. shora dolů: sejít,
shodit, seskočit...; 2. dohroma-
dy: shromáždit, sejít se, smáčk-
nouti co, spojit...; 3. prostou
dokonavost: shnít, schválit, sko-
nat, spatřit, strpět..

-s, příklonka, 1. z původ. *jsi*; tys, žes řekl, bylas, byls...; vzal sis; vrátil ses (z by te č. tys'...); 2. ze -si, v. tam

Saarsko, stř., *saarský*, zast. m. Sársko, sárský

*sabat, -u, m. = sobota (Vrchl.); *sabatový* šat (Ner.) = sobotní

sabotáž, -e, ž., z franc. = úmyslné maření práce, pracovního chodu; *sabotovati* co = prováděti sabotáž

sáček, -čku, m., zdrob. k sak; s. na peníze, papírový;

sáčkárna, -ren, ž. = dílna na sáčky; *sáčkař* [-řka], -e, m. = = dělník dělající sáčky

sáčko, stř., zdrob. k sako (hovor.)

sáčkový, příd. k sáček: -vá výroba

sad, -u, m. = ovocná zahrada; sad || pomn. *sady* = okrasná zahrada, park

sada, ž., 1. = věta (Rais, obrozen.); 2. = složení (textil.); 3. = set

sadař [-řka], -e, m. = pěstitel sadu; *sadařiti* = býti sadařem; *sadařský* [-sky; -ství], příd. k sadař

sadba [o d ch. *satba*], ž. = sázení mladých květín, stromků...

sádecký, -kého, m. = dozorce nad sádkami, porybný

sádeček, -čku, m., zdrob. k *sádek*, -dku, m. zdrob. k sad

sádelko, stř., zdrob. k sádlo

sádelnatý || -ný = mající sádlo, mnoho sádla; -né vzezření tváře (Wint.);

sádelník [-nice], -a, m. = vepř krmený na sádlo; = tlustý člověk (zhrub.)

sádí, stř. = co je na sadbu, na sázení

sadilek, -lka, m. = kdo se rád sází, chlubil (Koll.); žertov. obecný název místo vlastního jména nebo místo osobního zájmena: dobře jste to provedl, pane sádíleku

sadismus «-dyz-», -mu, m., z franc. = krutá pohlavní zvrácenost, přenes. = zvrhlost vůbec (podle franc. hraběte de Sade); *sadista* [-stka], m. = kdo provádí sadismus, přenes. zvrhlík; *sadistický* [-cky] «-styc-» = trpící, vyznačující se sadismem, přenes. = zvrhlý

saditi, sazen(i) = „působit, aby někdo seděl...“: s. do vězení (Jir.); říd. kniž. s. strom... = zasadit, vsadit (nářeč. nedok. = sázet); s. peníze do hry; s. se oč = vsaditi se; v. sazený;

slož. dok. *do-* koho do úřadu, na trůn = postaratí se, aby v něm, na něm byl, dostat jej, ustanovit; *do-* do podniku, k platu, na živobytí (ze svého) = vložití další kapitál, vydat mimo plat ze svého jmění; *do-* v rovnici za x jinou hodnotu = dát; *na-* sekeru na topírko, vejce pod slepici, *na-* si klobouk = dát, připevnit, nastrčit...; v. hrdlo, kožich; *na-* život za koho = odvážit se života, obětovati život; *o-* se kde = usadit (zastar.); sr. osazenstvo; *ob-* město, zem vojskem = zaujmout, okupovat; *ob-* místo = zaujmout; *ob-* divadelní úlohu = přidělit herci, herečce; *po-* koho kam = určit mu místo; *po-* na koně... = dát, vyzvednout; přenes. v. kůň; *po-* se = sednouti si; *po-* si klobouk na hlavu = dát; v. kohout; *pod-* sukni... čím = podložit; v. podsazení;

pro- návrh, podle něm., ale ujal se obec. = proraziti s ním, vymoci jej; *pře-* strom = zasadit jinam; *pře-* úředníka = přeložit; *při-* si (ve hře) = přidat k sázce; *roz-* žáky, hosty = posadit každého na své místo; *se-* koho s koně = sundat; *se-* úředníka, krále... = odstranit ho s místa, které zaujímal, odnít mu královskou moc; *u-* koho = po, přenes. (lid. a hovor.) = odbýt;

u- se = po- se, usídliti se, ustáliti svůj život, začítí žít klidně; u- se, o kalu, prachu... = sednout, navrstviti se; v- strom do země, zub do dásně, koho do vězení; v- krk, peníze nač = dáti do sázky; vy- okno, dveře = vyndat, vyjmout; vy- cestující z lodi na břeh; dáti si vy- zuby; vy- rukopis || vysázet; vy- dva dni, german. m. nepřijít, nedostaviti se dva dni do práce, do úřadu..., vynechat, přestat pracovati; za- okno (do zdi) = vložit, upevnit; za- strom = vsadit, dáti do země, aby rostl; za- komu ránu = dát; přenes. = ublížit mu, uškodit, ranit; za- se oč = přičiniti se o provedení; za- koho do zlata (uznání dobroty, dokonalosti...); v. sázeti

sádka, -dek, ž. = nádrž, klec na ryby; = vymlácené obilí uprostřed mlatu; = soubor (odb.)

sádliti se, o huse = sedět na vejcích, usazovati se na hnízdo; slož. dokon. u- se = usaditi se, začítí žít klidně (zhrub.)

sádlo, stř. = živočišný tuk; hřeje ho s. = není mu zima, protože je tlustý (lid. a hovor.); sr. klásti, komár

***sádní lavice** = v sadě (Ner.)

sadovnický [-cky; -ctví], příd. k *sadovník*, -a, m. = pěstitel ozdobných sadů

sadový, příd. k sad: -vá květina...

sádra, ž. = sádrovec pálený na prášek, lid. gips; *sádrovati* pole = posýpati sádrovou; *sádrovec*, -vce, m., nerost; *sádrovka*, ž. = sádrová dýmka; *sádrový*, příd. k sádra

saducej, -e, m. || *saduceus*, -cea, m., z řeč. = člen žid. sekty v době Ježíšově; -cejský, příd. k tomu

safe «sejf», -fu, m., angl. = schránka v tresoru, bezpečnostní

safián «-fiján», -u, m. = kozí n. ovčí kůže světle barvená (podle marockého města Safi): *safiánový* = ze safiánu

safient «-fijent», -a, m. = sakrament, safraportský člověk; *safientský* [-sky], eufemisticky m. sakramentský = safraportský...

safir, -u, m. = modrá odruda korundu; **safirný* (Čech) || *safirový* [-vě], příd. k tomu: -vý prsten; -vě modrý

safrá, *safraholte*, -mente, -porte, eufemisticky m. sakra; *safraholtský*, -mentský, -portský [-sky], eufem. m. sakramentský

sága, ž., ze sever. = severská (islandská n. norská) hrdinská, dobrodružná povídka; = velký rodový román

***sagitář** || -tař, -e, m. (Jir.), přezdívka studentům, snad podle toho, že se učili skloňovati sagitta (= šíp)

ságo, stř., z malaj., poživatina; *ságový*: -vá polévka

sáh, -u, m., starší délková míra; v. koupiti

sahati || řídč. *sá-*, nedok. k *sáhnouti*: s. rukou, rukama nač = vztahovat ruku, ruce, dotýkati se rukou, -kama; s. na čí čest, komu do svědomí, v. *sáhnouti*; voda -há po kotníky ap. = je vysoká; pokud lidská paměť -há = stačí; slož. nedok. *do-*, *ob-* = dosahovat, ob- (kniž.); *pře(sáhati)* = přesahovat (kniž., Čech); *při-*, v. tam; *za-* (kniž.) = zasahovat; *sahávati*, opak.

sáhnouti, -hl, -hnuv, dosažen(i)... || *sáhnut(i)*, v. dále = vztáhnout ruku, dotknouti se rukou: s. nač, po čem, do čeho; s. komu do svědomí || lid. a hovor. s. na zub = důkladně si s ním promluvit, vyzkoumat ho; v. *hnízdo*; smrt na mne *sáhla* (přejede-li mráz po zádech); s. komu na čest = dotknouti se jeho cti; s. si na život = spáchat sebevraždu;

slož. dokon. *dosáhnouti* || *dosíci*,
-sáhnou... čeho (moci, cíle...) =
domoci se, dojít; dosáhnout,
(nik. též dosíci) kam, na stůl...
= moci se dotknout (nářeč. do-
stat);
obsáhnouti = obejmout (strom...
rukou); vědec obsáhl svou práci
celý obor = jeho práce se týká
celého oboru; dílo obsáhne... =
zahrne, pojme; *pře-* stanovený
rozsah... = překročit, -stoupit;
při-, v. přísahati; *v-* v či právo,
obyč. *za-* do čího práva; *za-*
koho = trefit; přenes. *za-* do
sporu... = vmísiti se;
-sahovati, slož. nedok. *do-* k dok.
dosáhnouti; *ob-* co, o spise... =
míti za obsah; *pře-*, *za-* k dok.
přesáhnouti, *za-*;
v. sahati

sáhodlouhý [-*dlouze*] = velice
dlouhý: s. projev, román, titul
... (s opovrhl. odstínem)

sáhovati = měřiti sáhem, jít, cho-
dit „sáhovým“ krokem (Baar,
Vach.)

sáhovice || (Ner.) -*vka*, -vek, ž.
= sáhová míra

sacharin, -u, m., z franc. *sacch-*
= cukerin; *sacharinový*, příd. k
tomu;
sacharosa «-róza», ž. = třtinový
cukr

saisona, v. sezona

sajdkár, v. sidecar

***sajrajt**, -u, m., z něm. = nepo-
řádek, nečistota (vulg.)

sak, -u, m., z lat. = měch, py-
tel, síť na ryby; s. na ryby,
pytel na raky (mírné zaklení;
s. m. sakra); saky paky, pomn.
= svršky (lid.)

sákati = sáknouti (ojediň.); slož.
nedok. *v-* (Heyd.) = vsakovati

sáknouti, -kl, -knuv, -knut(i) =
zvolna odtékat, prodíratí se,
ztrácet se: voda -ne do písku,
obyč. vsakuje; slož. dokon. *na-*
vlhkem... = natáhnouti do sebe;
přenes. *na-* cizotou = být pro-
niklý; *nasáklý* vodou, cizotou;

pro- = proniknout; *prosáklý*
germanismy = prostoupilý; *v-*
do země, o vodě; *vsáklý* zvyk
(Suš.);
-sakovati, slož. nedok. *na-*, *pro-*,
v-

sako, stř., z ital. *sacco* = krátký
kabát; *sakový*, příd. k tomu: s.
kabát

sakr, -u, m., ze sakra = sakro-
vání, klení; být v -rech = pryč,
ztratiti se (lid. a hovor.);
sakra, z lat. *sacra* (= posvátné
věci, obřady...) n. sacramentum
(= svátost), citoslov. klení =
hrome, hergot... || *sakraholt(e)*;
sakraholt, -a, m. = sakrament-
ský, zpropadený člověk; *-holtský*
[-*sky*] = sakramentský, zpro-
padený; v. cakra

sakrální, z lat. = posvátný, boho-
služebný

sakramenský [-*sky*] = sakrament-
ský

sakrament, -u, m., z lat. -tum, stř.
= svátost, jen ve spoj. sedmý
s. = manželství, můj sedmý s.
= manželka (žertov.);
sakrament, -a, m. = sakrament-
ský, zpropadený člověk || *-men-*
t(e), citoslov. = sakra, safra...;
-mentský [-*sky*] = safraportský
..., zpropadený

sakristan || -*stán* (Čech) || -*stian*
«-styján», -a, m. = kostelník n.
kněz pečující o sakristii (zast.);
sakristie «-styje» || obyč. lid. ety-
mol. *zákristie*, ž., z lat. = míst-
nost při chrámě na uschování
mešních rouch a nádob

sakrmenský = sakrmenský;
sakrment, -a, m., -*nt(e)*, citosl.,
-*ntský* [-*ntsky*] = sakrament,
-ment(e), -mentský

sakrovati = klít (slovem sakra);
slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*
= zaklít

sakryš, citoslov. = sakra; v.
cakryš

sakulajdo (Rais) || obyč. *saku-*
lent(e), -*lent*, -a, m., -*lentský*
[-*sky*] = sakrament(e)...

*sakumpak, příslov., z něm. Sack und Pack = se vším všudy, všeho všudy (lid.)

sakura, ž., japon. ozdobná třešně

sakva, sakvaholt(e), -holt, -a, m., -holtský [-sky] || sakvament(e), -ment, -a, m., -mentský [-sky] = sakra, sakrament(e)...

sál, -u, m., z něm. = síň, velká místnost, dvorana

salagvarda || -kvarda, -dovi, m., z lat. salva guardia = bezpečný průvod; = průvodce (č.-Chod); stará s. = „stará vojna“ (lid.)

salajka, ž., z lat. sal alcalis = draslo (zastar.); dochov. jako míst. jm. S.

salakvarda, v. salagvarda

salám, -u, m., z ital., druh uzeného zboží

salamandr, -a, m., z řeč. = mlok

salámek, m., zdob. k salám;

salámový, příd. k salám

salár, -u, m., z lat. salarium = plat, poplatek, příspěvek || salér, -u, m., z franc. salaire = plat (č.-Chod)

salaš, -e, m. (tak lidově, i v slov.) || ve spis. č. často ž., z maď. = pastviště ovčí na horách, ovčácká bouda;

zdrob. salášek, -šku, m.;

salašnický [-cky; -ctví], příd. k salašník [-šnice], -a, m. = obyvatel salaše, bača

salát, -u, m., z franc., zelenina; podle podoby bramborový... s.; lidový tanec; = roztrhaná kniha (student.); = neslohový hudební pořad (hovor.);

s., -a, m. = nezkušený, „zelený“ mladík (hantýr.);

salátek, m., zdrob. k salát, -u

sálati = vydávati teplo: slunce sálá; kamna sálají || sálá z kamen; přenes. = planout, o zraku (Krásnoh.); slož. dokon. roz- se (Schelnpfl.)

salátový, příd. k salát

sálavý [-vě; -vost] = sálající; -vost (básnic.) štětce (Vrchl.)

saldo, str., ital. = účetní zbytek, nedoplatek; -dovati = potvrditi zaplacení, zaplatiti; -dovaný účet

sálek, -lku, m., zdob. k sál

salep, -u, m., lék

salér, v. salár

salesián [-nka] «-ziján», -a, m., člen církevního řádu

salmiak «-mijak», -u, m., z lat. = čpavková sůl; -kový roztok

salnitr «-ny-» || salpetr || sanytr, -u, m., z lat. = ledek sodnatý

Salomon, -a, m. = šalomoun (básnic.)

salon || někdy -lón, -u, m., z franc. = přijímací, společenský, „parádní“ pokoj; = lepší živnostenská místnost: módní... s.; v. lev; zdrob. salonek || -lonek (čech), -nku, m.; salonní oblek = pro salon; s. orchestr = menší nástrojový soubor; s. hudba = lehká, líbivá; s. tenis = ping-pong; *salonovost, -i, ž. = salonní chování (Havlíč.)

sálový, příd. k sál: -vé prostranství (Ner.)

salpetr, v. salnitr

salto mortale «-tá-», ital. = „smrtečný“ skok, odvážný skok artisty, přenes. (hovor.) = odvážný, zoufalý čin

salup, -u, m. = velký ženský šátek, plášť, pláštěnka (zastar. Rais, Baar, č.-Chod)

salutovati komu, z lat. = (po)zdravit ho vojensky; slož. dokon. za-

salva, ž., ital. = hromadný výstřel; přenes. s. smíchu;

salva guardia, v. salagvarda

salvarsan «-zán», -u, m., lék proti příjici (umělé)

salvator «-vá-», -a, m., lat. = spasil; s., -u, m., druh bavor. piva

salvo honore «-vó -nó-», lat. = „bez porušení vážnosti“, račte prominout: dál, s. h., račte prominout, kolem louže (Jír.)

Sam, -a, m., zkrácené Samuel; strýc S. = typický Američan, Amerika (hovor.)

sám, sama. -mo, mn. -mi, -my, -ma, famého, samé..., zájm.;

1. vytýká, zdůrazňuje zájmeno osob., jméno: já sám to tak dělám = i já, také já; ty sám jsi to řekl = právě ty; děti každému vypravovaly..., samy pak si mezi sebou povídaly... (Němc.; samy v protivě ke každý); sám XY to řekl = i, dokonce; bylo to v samé Praze || o d. ch. samotný XY, v samotné Praze; 2. já sám třetí apod. = já jako třetí, já se dvěma jinými osobami (Jir., staroč.);

3. hlav. v doplňku znamená sám a) jen já, ty..., bez cizí pomoci, cizího zásahu, bez dalšího výkladu; pracovat... sám; rána se sama (od sebe) zahojila; samo (od sebe, sebou) se to neudělá; rozumí se to samo sebou; poznej sama sebe = sám sebe (říd. kniž.); podob.: zhýčkala samu sebe (Kuněť.), nepoznávám samu sebe (T. Nov.) || běž. sama sebe; b) = z vlastního popudu, spontánně: nabídnout komu sám (od sebe) pomoc ap.;

c) = hledíc jen k čemu: samo o sobě to není chyba (ale k okolnostem); d) = jen já..., ne s jinými, samotén, osamotě: být, bydlet, cestovat... sám; e) = jen já..., nikdo jiný: zachránil se on sám...; zesíl. býti sám a sám; v. samý

samadruhá, v. samodruhá

Samaritán [-nka], -a, m. = obyvatel města Samaří v bibl. Palestíně; s. = milosrdný člověk, člen zdravotní sekce (hasičů apod.); **samaritánský [-sky; -ství],** příd. k tomu; -ství = milosrdný (skutek...)

samčí, příd. k samec;

samec [-mice], -mce, m. = muž. (žen.) jedinec; symb. důkladnosti, chutnosti..., na př. o pivě (vulg.); zdrob. **sameček [-mička], -čka, m.**; = nádoba na 1/8 l (Mrš.)

sámek, -mku, m. = sámk

samet, -u, m., tkanina; symb. hebkosti (o pleti...); **sametka, ž.** = sametová pentle; ***sametný ||** (běž.) **sametový [-vě]** = ze sametu, jako ze sametu

samice, v. samec; samičí, příd. k tomu; samička, v. sameček

samičkový, -minký, zesíl. sám, samý
***sámka, -mek, ž., z něm. Saum =** obruba (lid.)

Samo || obyč. Sám, m., slovan. panovník v 7. st.

samo-, kmen sám ve slož.:

-bytný [-ně; -nost] = samostatný (zastar.) || = osobitý, zvláštní, svébytný (č.-Chod);

-činný [-nně; -nnost] = sám tvořící: s. duch (šafař.); -nně přispěl (Suš.) = vlastní činností, prací; zprav. = mechanicky působící, automatický (stroj, zámek, zařízení...);

***-děk** = dobrovolně (čelak.);

-druhý: s tebou -druhý (Koll.) = sám s tebou || zprav. jen -druhá, o ženě = těhotná (lid.) || ***samadruhá (Sok.-Tů.);**

-hana, ž. = sebeprznění, onanie;

-hláška, -sek, že = hláška a, e, i..., vokál; ***-hyb, -u, m.** = automobil; **-hybný stroj (Staš.);**

***-chtě, -chtíc** = dobrovolně, vlastní vinou (RK., Jir., Slád.);

-chvála = sebechvála;

-jediný = docela sám;

-kroutka, ž., druh závoje (Jir., zastar.);

-láska, ž. = sebeláska (Suš., Vrchl., Mach.); **-let, -u, m.** = letadlo (zastar.); = věčný, stálý let (Heyd.);

-libý [-bě; -bost] = sám sobě se líbicí, se sebou spokojený, ješitný, marnivý;

-mluva, ž. = mluvení k sobě, sám se sebou, monolog; **-mnění, str.** = domnění (Holeč.);

-pal, -u, m. = automatická puška || **-palka, ž. (Jir.); -palník, -a, m.** = voják se samopalem; **-palný:** -palná puška;

**-paš*, -e, m. = čtveráctví, bujnost, hra (Koll.) || **-páš* = bujnost (R. Svob.); **-pašný* individualismus (Nov.) = soběstačný (s hanl. odstínem);
-rostlý [-le; -lost] = „sám vyrostlý“, svérázný, rázovitý;
-slice || zdrob. *-slička*, ž. (Holeč., nář.) = kůl (ze *-schlice* = co samo uschne); *-soudce*, m. = soudce sám soudící, ne ve sboru;
-spasitelný [-ně; -nost] = sám působící spasení: *-ná víra*, církev; *-ná němčina* (posměš. za Rakouska-Uherska);
-správa ž. = vlastní správa, autonomie; *-správný* úřad;
-statný [-ně; -nost] = nezávislý, svobodný, bez cizí pomoci; *-střil*, -u, m., druh luku; **-svojný* [-nost] = svérázný, samostatný (J. Jir., Drt.)
samota, ž. = 1. osamělé místo, -lé stavení; 2. = osamění, -mělost; žiti o samotě || *osamotě* = osaměle, sám, samotářsky;
samotář [-řka], -e, m. = kdo žije o samotě; *-tařiti* = žít o samotě; *-tářský* [-sky; -ství]: *-řský* život, *-ké* myšlenky (Neum.)
samoten, -tna, mn. -tni..., jinak jako dobrý (-tného, -tné...) = sám, osamotě; zesíl. *samotinký*
samotížky, -žek, ž. pomn. = saně jedoucí (s kopce) vlastní tíží, samy, *samotičné*
***samotka**, -tek, ž. = samovazba, cela pro ni (Koneč.)
samotný = sám (jen lid. a hovor.)
samo-tok, -u, m., nejlepší víno: mělnický s.; *-účelný* [-ně; -nost] = jsoucí sám sobě účelem, k ničemu nesloužící
***samoučký**, zesíl. sám, samý
samo-ucký [-uctví], příd. k *-uk*, -a, m. = kdo se sám učí, vzdělává, autodidakt;
-var, -u, m., z ruš. = přístroj na vaření čaje; *-vazba*, ž. = vazba osamotě, bez spoluvěznů;
-vláda, ž. = neobmezená vláda jedné osoby, absolutismus;

-vládce, m.; *-vládný*; *-volný* [-ně; -nost] = ze své vůle, dobrovolný (zastar.), jen ze své vůle, bez dovolení: *-volný* odchod, *-volně* se vzdáliti;
-vrah [-hyně] || *-vražedce*, *-vražedník* (Ner.), -a, m. = sebevrah; *-vražda*, ž.; *-vražedný*: *-né* myšlenky; *-vražednický*: *-ká* epidemie (Ner.);
**-vznik*, -u, m. = vzniknutí samo o sobě (Wollm.);
-znak, -u, m. = těsnopisný znak, zkratka celého slova;
-zřejmý [-mě; -most] = sám sebou zřejmý, zcela patrný, jasný, evidentní: je *-mé* = zcela jasné..., rozumí se samo sebou; *-mě* nesprávný...;
-zvanec, -nce, m. = samozvaný člověk, vetřelec; *-zvaný* [-ně; -nost] host = který se sám pozve, přijde bez pozvání; *-zvaný* vůdce...;
**-žijec*, -jce (Palac.) || *-žil*, -a (šafař.), m. = sobec, egoista;
-žitný chléb = ze samé žitné mouky
Samson, -a, m., starozákonní hrdina; symb. neprozřetelného siláka (Mach.); *samsonovský* = silácký (t.)
samum, -u, m. = saharský vítr
samuraj, -e, m. = japonský šlechtic
samý, -má, -mé, -mého..., v převlastku (nik sám), znamená a) plnost, bohatost, nic než, jen: strom je samý květ, ten člověk je s. smích, kolem byla samá voda, šperky ze samého zlata...; pro samou práci nač zapomenouti; b) = úplně, až: vystoupit na samý vrch, stát na samém kraji; u samé hlavy, do samého rána;
ten samý = týž (lid.)
saň, -ně, ž. = drak; = zlá žena (zhrub.)
sanace, ž., z lat. = sanování; *sanační* plán
sanatorium «-tóryjum», -ria, stř. || *sanatoř*, -e, ž. = léčebný ústav

sandál, -u, m., z řeč. = obuv s řemínky na nártu; zdrob. *-lek*, -lku, m.; *sandálový* tvar

Sandra, ž., domác. tvar k Alexandra

sandwich «sendvič», -e, m., z angl. = obložený chlebiček... (z osob. jména S.)

sandžak, -u, m. = turecký správní obvod

***saně**, ž. = saň (Ner.)

sáně || *saně*, saní, ž. pomn. = vozidlo po sněhu; s. malované...!, mírné zaklení m. sakra

sanguinický || *sangvi-* «-nyc-», příd. k *sanguinik* || *-gvi-* «-nyk», -a, m., z lat. = člověk prudký, horokrevný, vznětlivý; *-nismus* «-zmus», -mu, m. = vznětlivost...

sanice, ž. = spodní část saní, dráha pro saně, jízda na nich; = dolní čelist (lid.)

saninismus «-ninyz-», -mu, m. = nespoutaná pohlavnost (podle Sanina, hrdiny stejnojmenného Arcybaševova románu)

sanita «-ny-», ž., z lat. = zdravotní vojen. oddíl; *saniták*, -a, m. = sanitní voják (hovor.); *sanitní*, příd. k *sanita*

sáňkař || *saň-* [-řka], -e, m. = kdo jezdí na sáňkách; *-řský* [-řství], příd. k tomu

sankce, ž., z lat., 1. = schválení, potvrzení (panovníkem...); 2. = trestné, donucovací opatření mezinárodní; *sankcionovati* = schválit, potvrdit; *sankční* opatření

sáňkovač dráha = na sáňkování; *sáňkovati* (nik. s. se) = jezdit na sáňkách

santissimum «-tyši-», -ma, stř., lat. = svatostánek na oltáři, nejposvátnější místo...; přenes. s. (sochařské) dílny (č.-Chod)

sanktusový zvonek (Baar) = kterým se zvoní při mši při sanktus

sáňky, -něk, ž. pomn., zdrob. k sáně

sánkylot, v. *sansculote*

sanovati koho, co, z lat. = zachránit finančně; s. se na kom, čem = „hojiti se“

saňový, příd. k saně: -vá rýha = od saní

sansculote «sánkylot», zčešt. *sánkylot* (Med.), -ta, m., franc. = bezkalhotka, v. tam; symb. revolucionáře (Čech); -tky duše (Klíč.) = „nahé elementy“

sanskrit, -u, m. = starý posvátný jazyk Indů; *sanskritský* [-sky], příd. k tomu

santa, ital. a špaň. = svatá; sr. *S. Lucia* «-čija», román V. Mrštíka

santal, -u, m., strom; *santalový* (olej, dřevo, červeň)

santorin, -u, m., řecké víno (Ner.), podle skupiny ostrovů S.

santym, v. centim

sanytr, v. salnitr

sápati se, -pu, || -pám, -pej, -paje. -pání: s. se na koho = vrhati se, zle dorážet, obořovati se; slož. dokon. *roz-* koho = roztrhat na kusy; *sápavý* = sápadající se (Suš., Wint.)

sapér, -a, m., z franc. = zákopník; *sapérský* [-ství], příd. k tomu

sapfický verš (podle řeč. básnířky Sapfo); -ká láska neboli *sapfismus* «-zmus», -mu, m. = lesbická láska

sapristi «-sty» || *saprlot* || *saprement*, citosl. klení, rozhořčení = hrome, šlaka..., eufemisticky m. sakrament

sarabanda, ž., špaň. tanec (Jir.)

saranče, ž., hmyz

sardanapalský = hýřivý, divoký, pustý (podle legendárního asyrského krále Sardanapala)

sardele, ž., z ital., sledovitá ryba; zdrob. *-lka*, -lek, ž.; *-lový*: -vé máslo

sardinka «-dyn-», -nek, ž., ryba (podle ostrova Sardinie)

sardonický «-nyc-» || *-donský* [-sky], z franc. = nucený, zatrpklý, křečovitý (smích, úsměv)

sarkasmus «-zmus», -mu, m., z řeč. = jízlivost, kousavost, uštěpačnost; **sarkasta**, m. = sarkastik (Sez.); **sarkastický** [-cky] «-styc-» = jízlivý...; -stický člověk neboli -stik, -a, m.

sarkofag «-fág», -u, m., z řeč. = kamenná rakev, náhrobek

sarkom «-kóm», -u, m., z řeč., zhoubný nádor

sáronská růže (Č.-Chod, hovor.) = krásná dívka (podle kraje Saron v Palestině); = Ježíš (nábožen.)

Sársko, **sárský**, v. Saarsko

Sas [*Saska*], -a, m., příslušník něm. kmene

sasanka, -nek, ž., květina, živočich

Sasík, -a, m., zdrob. k Sas; často = Sas; **Sasko**, stř. = saská země; **saskokamenický**, příd. k Saská Kamenice; **saský**, příd. k Sas; **Sasy**, Sas, m. pomn. = Sasko

Saša || *Sá-*, ž., domác. tvary k Alexander, -dra

satan [-nice] || -náš, -e, m., z hebrej. = ďábel; hřib satan; **satani* = zuřit (šmil.); **satan-ský** [-sky; -ství] = ďábelský

satba, v. sadba

satelit, -a || (Mach.) -ta, m., z lat. satell- = průvodce, osobní strážce, přenes. = nohsled, epigon; = družice (hvězdář.); = oběžné kolo, přívěsek, něco průvodného (odbor.); **satelitský** [-sky; -ství], příd. k tomu: s. stát = závislý na jiném

satemový jazyk = který má sykavky za zadopatrové souhlásky jazyků jiných

satén (podle výslovn.) || -tín (-tyn, Press.), -u, m., z franc., tkanina; -nový, příd. k tomu

sáti, **saji**..., v. ssáti

satira «-ty-», ž., z lat. = slovesné dílo zesměšňující a tepající lidské, společenské vady, pošetilosti; **satirickodidaktický** «-ktyc-» = satirický a didaktický, poučný; **satirický** [-cky] = v duchu satiry, posměšný, jízlivý, kou-

savý (básník, epos, píseň); **satirik**, -a, m. = spisovatel satir; **satirisovati* «-zo-» koho, co (Ner.) = zesměšňovat

satisfakce «-tys-», ž., z lat. = dostiučinění

satrapa, -povi, m., z řeč. = správce satrapie, provincie v st. Persii, přenes. = krutý vládce

saturace, ž., z lat. = saturování

saturej, -e, m., z lat., rostl., čibr

saturovati, z lat. = nasýtit, chemicky o roztoku, i jinak = uspokojit; být -rován; -rovaný

satyn, v. satén

Satyr, -a, m., starořec. lesní bůžek; zobecněním s. = smyslný muž; **satyrský**, příd. k tomu

savec..., v. ssavec

saxofon «-fón», -u, m., hudeb. dechový nástroj (podle vynálezce Saxe); -*fonista* «-nys-», m. = hráč na saxofon; -*fonový*, příd. k saxofon

sazárenský, příd. k *sazárna*, -ren, ž. = sazečská místnost

sázavský, příd. k Sázava, řeka a městys

sazba, -zeb, ž., 1. = sázení rukopisu, co je vysázeno; 2. = poplatek, taxa, tarif; trestní s. = výměra trestu

saze, -zí, ž., často pomn. (souvisí se saditi) = usazenina, uhlík při hoření

sazebnice, ž. = deska na sazbu 1.; -*ník*, -u, m. = soupis sazeb 2.

sázecí = na sázení (stroj, písmo); *sazeč*, -e, m. = kdo sází písmo; **sazečský** [-sky; -ství], příd. k tomu

sazenice, zdrob. -*nička*, -ček, ž. = mladá rostlina na sázení

sazený, k saditi; **sazené** || někdy *sá-* vejce = usmažené celé, volské oko

sázeti, -zejí, opět. k saditi: s. stromy, knihu; s. něco = dávat co do sázky, jako sázku; s. se oč s kým; nesázím svou řeč na vítr (šmil.) = nemluví naplano; s. růžičky, v. růže;

slož. dokon. (s význ. opětování)

do- záhon || nedok. = dosazovat (ojediň.); dokon. na- stromů; o- zahradu; pro- mnoho peněz; vy- peníze na stůl = jednotlivě položit; za- stromy...; -sazovati, nedokon. slož. do- atd. k dok. dosaditi...; *sázivati*, opakov.

sázítko, -tek, stř. = sazečská forma

sázivati, v. sázeti

sázka, -zek, ž. = co se vsadí do hry; s. mezi dvěma osobami... = oboustranný závazek, který ten, kdo prohraje, splní straně druhé; uzavřít sázku s kým, vyhrát, pro- sázku; dáti život v -ku = odvážit se života, riskovati život

***sazný** = černý jako saze (R. Svob.)

***sazometný** = vymetající saze (Martín.)

-sazovati, v. saditi

sazovitý = obsahující saze, jsoucí jako saze;

sazový, příd. k saze: -vá čern

***saziti** = hořet, planout (Suš.)

sběh, -u, m. = sběhnutí, shluk: s. lidu; v. zběh;

sběhlý v čem = dobře toho znalý, v tom obeznámený;

sběhnouti, v. běhnouti

sběr, -u, m. = sbírání, záhyb, řasa; *sběrací* = na sbírání (stroj...); *sběrač*, -e, m. = kdo sbírá; *sběračka*, -ček, ž. = sbírající žena; = náčiní na sbírání (mléka...); *sběratel* [-lka], -e, m. = kdo sbírá (ze záliby mince...); -ratelský [-sky; -ství], příd. k tomu;

sběrna, -ren, ž. = místnost na sbírání (prádla, pošty...); *sběrný* = sběrací

sběř (od ch. zb-), -í, || část. -e, ž. = sebranka, cháska, luza

sbíhati, v. -bíhati;

sbíhavý [-vě; -vost] = sbíhající se, konvergentní

sbíjecí = na sbíjení; s. kladivo neboli -ječka, -ček, ž.;

sbíjeti, v. bíjeti

***sbíračka**, -ček, ž. = sběračka (Nezv.)

sbíraný, v. -bíрати; -né mléko = bez smetany; -rati, v. -bíрати

sbírečka, ž., zdrob. ke

sbírka, -rek, ž., 1. = sbírání (na pohořelé...); 2. = co je sebráno, kolekce (knih, listin...); 3. = souborné vydání zákonů...; *sbírkový* výbor

sblížovací = sloužící sblížování, směřující k němu;

sblížovati, v. blížiti

sbohem, v. bůh

sbor, -u, m. = soubor osob: učitelský, diplomatický... s., s. obecních starších, s. pro postavení pomníku, s. u soudů; pěvecký s. = soubor pěvců i skladba pro ně; armádní s., vyšší vojen. jednotka; s. v evang. církvi = samostatná církevní obec; v staré českobratr. církvi = modlitebna; sborem se dáti do smíchu (Mrš.) atp. = hromadně, všichni najednou; zdrob. *sboreček*, -čku, m. (Rais o pěveckém, hud. sboru)

sbormistr, -a, m. = kdo řídí pěvec. sbor

sborníček, -čku, m., zdrob. ke

sborník, -u, m., 1. = dílo s příspěvky několika spisovatelů, časopis; 2. = obchodní kniha, kde se seskupují obdobné účetní položky

***sboropění**, stř. = sborový zpěv (Mácha)

sborovna, ž. = místnost pro učitelský sbor

sborový, příd. ke sbor: s. zpěv, soud, generál, -vé velitelství

***sborozpěv**, -u, m. = sborový zpěv (Šm.)

sbratřovati (se), v. bratřiti

scaný, -nek, ž. pomn. = moč (lid.)

scáti (-scati) || (nář.) *chcáti*, štím ... ští || štíji (chčiji), rozk. (vy)-ští se, scal, scán, scaní = přirozené pouštět moč, močit (lid.); slož. dokon. na- do čeho; po- se atd.; *scávati*, opakov.

scelovací akce = za účelem scelování (pozemků); **-vati**, v. celiti
scéna, ž., z lat. = divadelní jeviště, část divadelní hry, výjev, výstup, přenes. výjev, výstup mimo jeviště;

scenario «-náryjo», -ria, stř., z ital. || zčešt. **scénář**, -e, m. = slovesné znění divadelní hry, filmového kusu; **scénárista**, -tovi, m. = autor scénáře;

scénář, v. výše;

scénářový, příd. k tomu: -vá literatura;

scenerie «-néryje», ž. = obraz na jevišti, pozadí děje, obrazu, krajina se vším, co v ní je;

scénický [-cky] «-nyc-» = jevištní, divadelní (poznámky...);

***scénka**, -nek, ž., zdrob. ke scéna;

scénografie «-fije», ž. = divadelní malířství;

scénovati = upravit, vybavit pro scénu

sceptrum, -ra, stř., lat. = žezlo

scestí || ***z-**, stř. = špatná, bludná cesta, zprav. jen přenes.: být, dostati se na s.; **scestný** [-ně; -nost] = bludný (zastar., Jir., Sez.); = vadný, chybný, na př. výklad (kniž.); -né vášně (čech) = vedoucí na scestí

scilicet, lat. = totiž

scípati, -pnouti, -plý, v. zcípati...

seiroco, v. sirocco

score «skór», -ru, m., angl. = výsledek sportovního zápasu vyjádřený číselným poměrem (brank, setů atd.); **scorovati** = dosáhnout jistého scoru

scvrkati se = svrašťovati se, smršťovat;

scvrklý [-le; -lost] = svrašťený, smršťený;

scvrknouti se, -kl, -knuv, -knutí, dokon.; přenes. = zmizet (lid.)

Scylla, v. Charybdis

sčtlý [-lost] = kdo mnoho čte; s. v čem

sčítací = na sčítání (komisař, stroj); **sčítanec**, 2., 4. -nce, mn. -nci, m. (život.) = číslo, které

se má s jiným sečísti; **sčítatel**, -e, m. = kdo sčítá, skrutátor

***sčuchnouti se**, v. čuchař

sdělení, stř. = oznámení, zpráva;

sdělený: -ná zpráva = oznámená; -ný žal = svěřený někomu, s kterým se svěříme;

sdělitelný = co lze sdělit

sdělný = nakažlivý, infekční (choroba); **sdělný** || **sdělovací** = sloužící sdělování; -lný účel jazykového projevu; -lný, -lovací jazyk = ne odborný, praktický, konversační; **sdělovati**, v. dělit

sděř, -e, ž. = železná obruč na stahování

sdílet, v. dělit

sdílný [-ně; -nost] = sdílející své city, pocity druhému; -ná nálada = n. sdílnosti

sdírat, v. dřít

sdostatek, v. dostatek

sdrhovací = na sdrhování;

-vadlo, -del, stř. = drc, zip;

-vati, v. drhnouti

sdružení, stř. k družiti, 1. dějově;

2. = volnější spolek, spojení, družstvo; **sdružovací** právo = spolčovací; **-žovati**, v. družiti

I se, předlož., v. s

II se, sebe, sobě || si, sebou, osob. zájm. zvrtné:

mýti dítě — m. se; při podst. jm. sloves. zprav. se nebývá: modliti, učiti, zjeviti... se || modlení...;

pamatovati na sebe; míti co u sebe, při sobě, s sebou = v šatech, v aktovce...; vrazit... do sebe = jeden do druhého; jít... po sobě = jeden za druhým; (ne)být při sobě = při paměti, při smyslech; být bez sebe = bez paměti, beze smyslů, v mdlobě; přijít k sobě = vzpamatovati se; být v sobě = svářiti se. hašteřit, bít (lid. a hovor.); jíti do sebe = zkoumati svůj život, své jednání, vzpamatovávat se, litovati dosavadního života...; udělati se pro sebe = osamostatnit se (lid. a hovor.); jít

od sebe = rozejít se, rozvést se..., o manželích;

sám sebou..., sám od sebe, v. sám;

s sebou «sebou» co mít, koho, co vzít = mít u sebe, nenechat doma, dovolit komu, aby šel s námi || mluvit sám se sebou... (o d. c. h. s sebou);

vezmu tě s sebou... || ne-správn. chtěl jít s sebou, m. se mnou, s otcem...;

sr. bráti, sebe-

sealskin «silskyn, obyč. selskyn», -u, m., angl. = kožešina z lachtana tuleního; -nový, příd. k tomu

séance «seáns», -ce «-se», ž., franc. = spiritistická schůzka

I sebe-, 2., 4. p. od se v hojných podst. a příd. slož. (někdy || samo-), často individuálních, na př.: -analýza «-lýza», ž. (Sez.) = rozbor, zkoumání sebe samého, svého nitra; -důvěra, ž. = důvěra v sebe; -chvála, ž. = vlastní chvála; -ironie, ž. || -ironisování, stř.; -jistota, -jistý = jistota... sebou samým (Čap.); -kázeň, -zně, ž. = vlastní kázeň; -klam, -u, m. = klamání sám sebe; *-klamivý (šal.); -kritický [-cky], příd. k -kritika = kritika sebe samého, samokritika, vlastní kritika;

-láska = sobectví; -libost = samolibost (Svět.); *-mámvý (šal.); -mrzačení (Olbr.); -mučitelský [-sky] (šal.) || -mučivý (Sez.); -muka (Sez.); -ničivý (Nov., Sez.); -oběť (Sez.), ž. || -obětování; -obrana = obrana sebe samého, jsme-li napadeni; -obroda (Nov.); -obžaloba; -odpovědný (R. Svob.) = odpovědný za sebe; -ovládání; -pitva (Nov.); -ponížení (Sez.); -poznání; -pozorování, stř. = introspekce; -prznění = onanie; -trápičský [-sky; -ství] = trápící sám sebe (Tilsch.); -trýzeň; -úcta = úcta k sobě; *-ukaječ,

-e, m. = onanista; -ukájení, stř. = onanie;

-určení = určení sám sebe, rozhodování sám o sobě; sebeurčení národů, právo sebeurčení; -úsu-dek (Sez.), obyč. -kritika; -vědomí, stř. = vědomí své ceny, svého významu...; -vědomý [-mě]; -vláda = ovládání sebe; -vrah [-hyně, č.-Chod] || -vražedník [-nice], -a, m. = samovrah; -vražda; -vražedný [-ně; -nost]; -né myšlenky = na sebevraždu, přenes. zhoubné; -výchova; -vzdělání, stř.; -záchova || -zachování: pud -vy, -vání; -záchovný pud; -zapření = zapření sebe, ovládnutí se, potlačení své vůle, svých sklonnů...; -zapíravý [-vě; -vost]; -zbožňování; -zodpovědný = odpovědný za sebe (R. Svob.); -zrada (Nov.)

II sebe-, 2. p. od se ve slož. s 2. stup. příd. jmen (a příslov.), na př.: sebehorší, -lepší = horší, lepší „sebe, nad sebe“, než je (skutečně), nevímjak, nad skutečnost, nad pomýšlení; tyto slož. se tvoří podle potřeby (-dokonalejší, -hojněji, -skromnější ...) a někdy se píše sebe zvlášť (méně vhodně)

*sebranec, -nce, m. = nemanželské dítě

sebranka, ž. = sběr

*sebranost, -i, ž. = soustředěnost (Baar), sr. sebrati se = vzchopiti se...

secese «-se», ž., z lat. secessio = odstěpení, hromadné vystoupení ze spolku..., rozchod mladších umělců se staršími; stavební sloh v 2. pol. 19. stol.; secesionismus «-nyzmus», -mu, m. = secesní směr; -nista, m. = jeho stoupenec; -nistický «-nystyc» = v duchu secesionismu;

secesní [-ně; -nost], příd. k secese: s. umění

secí stroj = na setí

I seč, vlast. se č (č = co), v. s

II seč, -i || -e, ž. = mýtina, paseka; 2. = krutá bitva, řež

*sečba, ž. = II seč 2
 sečisti, -čítati, v. čísti, čítati
 *sečka, ž. = řezanka (mor.)
 sečmo, příslov. = sekem, seknu-tím
 sečna, -čen, ž. = přímka protínající křivku, sekanta
 sečný, 1. = na sekání (zbraň); 2. = sekem způsobený (rána)
 sečtlý [-lost], -čtělý [-nost], o d ch. m. sčtlý
 sedací stolička = na sedění; s. lázeň = vsedě; s. kost
 sedáček [-cky; -ctví], příd. k sedák: s. život = sedavý
 sedáček, -čku, m. = sedadlo pro malé děti; *sedáčka*, -ček, ž. = sedátko (Čech, Holeč.). hlav. lovecké (na holi)
 sedadélko, stř., zdrob. k *sedadlo*, -del, stř. = nářadí na sedění, hlav. v divadle, v sále
 sedák, 2., 4. -a (život.), m. = náraz jedné koule na druhou přímou, bez nárazu na mantinel
 sedák, -a, m. = člověk mnoho sedící při práci (hovor.)
 sedánek, -nku, m. = sedátko (z drnů)
 sedání, stř., k sedati; = zápas, turnaj (zastar., RK., Jir.)
 I sedati, opět. k seděti; slož. ned. *do-* = přiléhat (o záklopce...); *na-* do vlaku = vstupovat; *od-* od koho = sedati dále; *po-*, 1. dok. hromadné: všichni posedali do vlaku; 2. nedok. být posedán myšlenkou (So.) = někdy úplně zaujat; *po-* || *popo*(sedati, sedávati) = sedat kousek dál, blíže; nedok. *pře-* do jiného vlaku; *při-* ke komu; *roz-* se = pukat; = sedati si dále od sebe; *s-* || *se-* se = snižovati se, srážet, usazovat, o zemi, o krvi, o kalu...; *u-* na místa; přenes. plakat, až srdce usedá, o hořkém, žalostivém pláči; sr. usedavý; *vy*(sedati, sedávati) po hospodách: *vy-* z vlaku = vystupovat; *za-* = mít sedění, schůzi; *zasedání*, stř. = schůze; **zpou-* = sednouti si (R. Svobod.);

sedávati, opakov.; slož. nedokon. *na-* se (mnoho); *po-* || *popo-*; v. sedati; *vy-* kde ap.; *se-* se = sedávat k sobě (Ner.); v. posedovati a sednouti
 II sedati se, z pův. *ssedati* = se-sedati se, v. I sedati
 sedátko, -tek, stř., zdrob. k sedadlo
 sedávati, v. I sedati
 sedavý = při čem se mnoho sedí, sedákový: s. život...
 sedálko, stř., zdrob. k sedlo
 sedění || *sezení*, stř., k seděti, 1. dějově; 2. = zasedání, schůze; 3. XY, seděním na... = sídlem (zastar.)
 seděti, -dí, -dění || hojně -zen(i) = spočívat na hýždích, na zadku; s. na čem, ve vlaku...; slepice sedí na vejcích (aby je vy-seděla); s. u knihy, nad knihou = sedět a číst, studovat...; s. komu na krku = obtěžovat jej, dolízet naň (lid. a hovor.); s. na kom = týrat jej, „sekýrovat“; nechati dívku sedět = neoženiti se s ní (t.); s. stále doma = nechoditi do společnosti ... (t.); s. kde = sídlit (zastar.); s. rok... = být uvězněn (lid. a hovor.); slovo, rána... sedí = je výstižné, přiléhavé... (t.); hlava sedí na krku (Martín.) = vypíná se nad ním; v. židle;
 slož. dokon. *na-* se (mnoho); *od-* si trest; *po-* (si) = seděti trochu dlouho, příjemně; sníst... na posedění to a to = najednou (k obědu...); *pro-* celou noc = seděním ztrávit; *pro* (si) kalhoty; *pře-* si nohu = seděním křížem unavit; *roz-* se = zůstat dlouho sedět; *vy-* kuřata... = sedět na vejcích, až se vylihnou; *vy-* důlek = seděním vyhloubit; *vy-* si místo, hodnost... = dosíci ho, jít jen pro dlouhou službu (hovor.); *vy-* celé hodiny... = v sedění ztrávit;
sedívati, opakov.; slož. nedokon. **po-* = posedávat (Rais); v. sedati a sednouti

sediment «-dy-», -u, m., z lat. = ssedlina, usazenina

sedisvakance «sédys-», ž., z lat. = uprázdňení biskupské, papežské stolice

sedívatí, v. seděti

***sedlácký**, příd. k sedlák = selský (Koll.);

sedláček, -čka, m., zdrob. k sedlák;

sedlačina, ž. = selské povolání; přenes. = chování jako sedlák (Vanč.); **sedlačisko**, stř. = sedlák (zhrub.) || = pravý sedlák (Vanč.); **sedlačiti** = býti sedlákem;

sedlák [selka ze sedlka], -a, m. = hospodář na statku, nejnižší šachová figurka, postranní kuželka

sedlaný kůň = osedlaný

sedlár, -e, m. = výrobce sedel, řemenář, brašnář; **sedlářský** [-ský; -ství], příd. k tomu

sedlati koně = připínat naň sedlo; slož. dokon. o- koně; o- si koho = učinit jej sobě povolným, ovládnout jej (lid. a hovor.); **od-** koně; **pře-** koně = znovu, lépe osedlat; **pře-** k jiné straně ...) = přeběhnout, dáti se (hovor.); **sedlávati**, opak.; slož. nedokon. o-, **pře-**

Sedlec, -dlce || -lce (k tomu lid. 1. p. *Selc*), m., obce; **sedlecký**, příd. k tomu

sedlina, ž., v. ssedlina

sedlo, -del, stř. 1. = sedadlo pro jezdce na koni...; 2. = mělká sníženina horského hřebetu; 3. = vsazená část košile na prsou; **sedlovitý** = jako sedlo; **sedlový**: s. kůň = podsední; -vá střecha = jako sedlo, uprostřed s hřbetem

***sedlský** = selský (zast., Wint.)

sedlý, původ. *ssedlý* (= sesedlý) = snížený, sražený: -dlá půda, -dlé mléko

sedm «-dum», sedmi, základ. číslov. = 7; **sedma**, ž. = sedmička, hlav. v kartách

sedmašedesátník, -a, m. = člověk, kterému je 67 let; = jeden ze 67 odpůrců pražské revoluce r. 1848; symb. reakcionáře

sedmdesát (z by te č. -te), 2. atd. -ti, zákl. čisl. = 70; **-sátiletý** stařec; **-sátina**, ž. = sedmdesátý díl; **-sátiny**, ž. pomn. = sedmdesáté narozeniny; **-sátka**, ž. = číslice 70 a co jí označeno (pokoj v hotelu...); **-sátkrát**, nik. -te, násob. příslov.; **-sátník** [-nice], -a, m. = sedmdesátiletý muž; **-sátý**, řad. čisl. k 70; -tá léta minulého... století = doba od 1870—1879

sedmerka, ž. = sedmička (lid.)

sedmero, v. sedmerý;

-ronásob, příslov. = sedmeronásobně (kniž.); **-ronásobný** [-ně] = sedmkrát na sobě, sedmkrát složený, hojnější

sedmerý [-ra..., v. čtverý]. druhová čisl. k 7 = jsoucí sedmi různých druhů

sedmi-, od sedm v hojných slož.: **-barevný** = mající 7 barev || ***-barvý** (čech); **-bolestná** Pan-na Maria

sedmice || obyč. (vlast. zdrob.) **sedmička**, ž., číslice 7 a co jí označeno (pokoj...); býti zelený jako s. = mít nezdravou barvu (lid. a hovor.)

sedmi-členný = mající 7 členů; **-denní** = trvající 7 dní; **-dílný** = mající 7 dílů; **-hlásek**, -ska, m., pták; **-hlásčí** rodina (Štaš.); **-hlavý** drak; **S-hvězdí**, stř. = Kuřátka n. Velký vůz; **-krása** (odb.) || **-kráska**, ž., rostl., lid. chudobka; **-kvítek**, -tku, m., rostl.; **-letý**; **-lhář** = velký lhář (Dr.); **-měsíční**; **-mílový**: -vé boty (v pohádkách) = v kterých se za chvíli ujde 7 mil; přenes. = velké, velmi volné

sedmina, ž. = sedmý díl; zdrob. **-nka**, ž.

sedmi-plamý meč (Vrchl.); **-početní** svatí = 7 prvních slovan. apoštolů (šafař.); **-polí**, stř. = soustava sedmi osevních honů;

-*polní* soustava osevní; -*ramenný* svícen; -*stý*; -*tečný* = se 7 tečkami: slunéčko -tečné, brouk, verunka
sedmkrát, *nik. -te*, násob. příslov. k 7
sedmnáct (zastar. -*cte*, nářeč. -*st*), 2. p. atd. -*i*, základ. čísl. = 17; -*náctery*, druhová čísl.; -*náctiletý*; -*náctka*, ž. = číslice 17, 17. pokoj atp.; -*náctkrát*, *nik. -te*, násob. příslov.; -*náctý*, řad. čísl.
sedmý, řadová čísl. k 7; být... v sedmém nebi, v. nebe
***sednice**, ž. = světnice (lid.); zdrob. *sednička*, -ček, ž. (Jir.)
sednouti, -dl, -dnuv, -dnuť(i), dok. k seděti: s. || časť. s. si = posaditi se; syn dobře sedl (Němc.) || obyč. sedl si = oženil se, přiznal; jinak míněno, jinak sedlo = stalo se (přísl.); s. si na rozum = prohloupit; s. si do trní, do vajec = dostat se do nepříjemné situace, do „bryndy, kaše“, špatně pochodit (lid. a hovor.); v. dále slož. s-: slož. dokon. *do-* na židli, na trůn; *na-* na vůz; *od-* si od koho; **o-* = po-: osedla ho výčitka (Wint.); *ob-* koho = sednouti si kolem koho; *po-* || *popo-* = sednout o kousek dále; *po-* sedla ho myšlenka... = úplně zaujala (lid. a hovor.); býti čím *posedlý*; biblic. posedlý od ďábla, ďáblem = jím ovládaný; *pře-* do jiného vlaku; *při-* si ke komu; *roz-* se = rozpuknouti se (o zemi), sednouti si dál od sebe; *rozsedlý*: -lá země; = usedlý, usazený (šafař.); *ssednouti* || *sednouti* se = snížit se (o zemi), sraziti se || se-se (dohromady); v. sedlý; *u-* = posaditi se; sr. usedlý; *v-* na koně || obyč. sednouti; oči vsedly do hlavy = vpadly (Wint.); *vy-*; *za-* za stůl, ke stolu; *za-* komu místo = sednouti si na jeho místo; *za-* si na koho = pronásledovat jej, týrat, „sekýrovat“; v. sedati

sedria «-ryja», zčešť. *sedrie*, -rie, ž., z lat. *sedes iudicaria* = (bývalý) krajský soud na Slov.; *sedriální*, přid. k tomu
sedýj, v. cédille
sedýlko, -lek, str., zdrob. k sedlo
segment, -u, m., z lat. = úsek
seismický «sejzm-», z řeč. = zemětřesný; *seismograf* || -*metr* || -*skop*, -u, m., z řeč. = přístroj zaznamenávající zemětřesení; -*mologie*, ž. = nauka o zemětřesení
***sejčasák**, -a, m. = kdo říká sejčas (rus. = hned), žertov. = Rus
sejf, v. safe
***sejný** = osévaný, osetý (Koll.)
sek, -u, m. = seknutí; = seč (lid.)
sekací stroj = na sekání
***sekácký** = švihácký
sekáč, -e (život.), m. = kdo seká obilí, žnec; pavouk; divoký kanec; = člověk, který něco „seká“, řízně, dovedně dělá, kdo „seká“, honí parádu, švihák (vulg.); neživot. s. = nástroj, nůž na sekání; k tomu zdrob. *sekáček*, -čku, m.; *sekáčský*, přid. k život. sekáč: plat...
sekaná, ž. = sekaná pečeně;
sekanina, ž. = sekané maso, olovo
sekant, -a, m., z lat. = kdo „sekýruje“
sekaný = rozsekaný, u-: -né maso, -ná pečeně
sekati, vlast. opětov. k síci = sekerou, kosou... oddělovat, štípat...: s. dříví, maso; s. obilí = kosit (místy síct); mouchy ... sekají = štípou; s. jazykem = stále, ostře mluvit, pomlouvat; s. pána... = dělat (lid.); odříkávati co, jako když -ká do jitrnic = hbitě, drmolivě (lid. a hovor.); s. se = ostře si vyměňovat názory (t.); slož. dok. *do-* = dokončiti sekání; *na-* dříví (mnoho); *na-* komu = nařezat; *po-* kus louky;

po- se = ostře si vyměnit názory; *pro-* led; *roz-* co (na kusu); *se-* maso do jitrnic; *se-* dítě = nabít mu; *vy-* les; *vy-* maso (všecko); *vy-* se z nepřátelského vojska = probít se; *vy-* se z dluhů = vybřednouti z nich, zbaviti se jich (lid. a hovor.); *vy-* se patama (Němc.) = utéci; *za-* se = ohraditi se záseky; *za-* se do dluhů = zabřednout (lid. a hovor.); *sekávati*, opak.; slož. nedok. *do-* atd. k dok. *dosekati*...; v. *seknouti*

sekatura «-tú-», ž. = sekýrování
sekavý [-vě] = úsečný; -vě mluviti (R. Svob.)

sekece, ž., z lat. = oddělení, odbor (úřadu, sjezdu...); s. mrtvoly = pitva; *sekcí* rada, přednosta = odborový

sekera || *-kyra*, ž. = nástroj na sekání, štípání; udělati *sekyru* = dluh (lid. a hovor.); *sekerka* || *sekyr-*, ž., zdrob. k tomu; *sekernický* || *sekyr-* [-cky; -ctví], příd. k *sekerník* (*sekyr-*); přenes. = násilný, násilnický, hrubý; *-rník*, -a, m. = řemeslník pracující *sekyrou* (zastar.); = vojín se *sekyrou*, hasič

***seknice**, ž. = světnice (lid.)

seknouti, -kl, -knut(i), dok. k *sekati*: s. koho = poraniti *seknutím*; přenes. = „šlehnout“, „usadit“; s. se; přenes. = „říznouti se“, ošidit; *kabát* mu -ne = sluší (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* kost; *od-* větev; *od-* komu = zhurta, nezdvořile odpovědět; *pod-* strom; *pro-* co, si žílu; *pře-* provaz; *roz-* uzel; přenes. *roz-* co = rázně rozhodnout (hovor.); *u-* co; *u-* se = *seknouti* se (ne přenes.); *vy-*; *vy-* poklonu (hovor.); *za-* *sekyru* do čeho; *za-* prkno (do špičky)

sekret «-rét», -u, m., z lat. = výměšek; v staré době s. (*sekrét*, *-krýt*) = pečeť, pečetní prsten;

sekretariát «-ryját», -u, m. = místnosti tajemníka, -kū, tajemnické zřízení;

sekretář [-řka], -e, m. = (život.) = tajemník || neživot. s. = skříň, stůl s přihrádkami, původ. s tajnými; *-tářský* [-tářství], příd. k život. *sekretář*

sekt, -u, m., z franc., šumivé víno

sekta, ž., z lat. = odštěpená drobná náboženská (politická) společnost; přenes. = uzavřená... společnost: pijácká s. (Č.-Chod); *sektář* [-řka], -e, m. = člen sekty; *sektářský* [-sky; -ství], příd. k tomu

sektor, -u, m., z lat. = úsek

sektarisace «-za-», ž. = sekularisování; *-larisační*, příd. k tomu; *-larisovati* «-zo-» = zesvětšit, postátit;

-lární, z lat. = světský, stoletý

sekund, -u, m., z lat. = druhý hlas, -hé housle;

sekunda, ž., 1. = vteřina; 2. = druhá třída starší střed. školy; 3. = druhý tón ve stupnici; *sekundán* [-nka], -a, m. = žák sekundy; *-danský*: -ká učebnice; látka;

sekundant, -a, m. = svědek souboje;

sekundární [-ně; -nost]: -ní lékař = sekundář; -ní jev... = druhotný, podružný, odvozený; *sekundář* [-řka], -e, m. = nemocniční lékař podřízený primáři; *-dářský* [-dářství], příd. k tomu;

**sekundista* «-dys-», m. = hráč druhých houslí

sekundovati = býti sekundantem; s. při zpěvu, hudbě = zpívat, hráti *sekund*, doprovázeti *sekundem*; přenes. s. komu = projevovati s ním souhlas, přizvukovati (lid. a hovor.)

sekundogenitura, «-nytú-», ž., z lat. = druhorozenství

sekundový, příd. k *sekunda*: -vá ručička = ukazující sekundy. vteřiny

Sekvana, ž., z lat. = franc. řeka Seina; veleměsto... nad -nou (Vlč.) = Paříž; **sekvanský** (Ner. -ván-), příd. k tomu

sekvence, ž., z lat. = zpívaná část mše; -ciář || -cionář, -e, m. = kniha sekvencí

sekvestor (podle lat.) || lid. -str (podle něm.), -a, m. = vnucený správce; **sekvestrace**, ž. = sekvestrování; -strovati co = zabavit; -strovat podnik = ustanovit nad ním sekvestra

sekyra, v. sekera;

sekyrárna, ž. = místo, kde se popravuje sekýrou, o gestapácké mučírně (Řez.);

sekyrka, **sekyrnický**, **sekyrník**, v. sekera

sekýrovati, z něm. = týrat přílišnými požadavky, nespravedlivě prohánět... (lid. a hovor.); slož. dokon. na- se (mnoho)

***sekyřice**, ž. = sekyrka jako zbraň (zast., Wint.)

seladon «-dón», -a, m., špaň. = milovník, švihák (posměš.)

selanka, ž., z pol. = idyla; -kovitý [-tě; -tost] = idylický; -tost studentství (Nov.) = idyličnost

selátko, -tek, stř., zdrob. k sele

Selc, v. Sedlec

selčička, -ček, ž., zdrob. k selka

sele, -lete, stř. = podsvinče;

***selecí**, příd. k tomu: s. zvuky (Klost.)

selekce, ž., z lat. = (přirozený, uvědomělý) výběr; **selekční** || -ktivní «-týv-» = výběrový

selfaktor, -u, m. = stroj na předání příze (Olbr.)

selfmademan «-mejdmen», -a, m., angl. = člověk „od piky“, kdo se zmůže, dopracuje postavení... vlastním úsilím, bez předběžného odboru. vzdělání ap.

selhati, -hávati, v. lháti; **selhávající** hlas... || ***selhavý** (Č.-Chod)

selka, v. sedlák

selské, -kého, stř. = selské pole (Martín.);

selský [-sky], ze sedlský. příd. k sedlo (sídlo), sedlák: s. sta-

tek..., -ké právo; -ké pole; přenes. = obhroublý, drsný

selskýn, v. sealskin

selství, stř. = selský původ, ráz, život;

selštiti co = dávatí tomu selský ráz; s. se = nabývati selského rázu; časť. slož. dokon. po-; **poselštěný** (So.) = nabyvší selského rázu; **poselšťovati**, nedok.

sem (ze semo), příslov. místa = na toto místo, směrem k mluvčímu, k oslovené osobě; k osobě, o které se mluví; nikdo sem nesmí [jít, vkročit]; **sem i tam** (Tilsch.), obyč. **sem tam** chodit, jezdit... = tam i zpět na jednom místě, na cestě, na trati; **sem tam** něco nalézt = zde onde, někde, přenes. časově = někdy, dosti zřídka; stále kmotře **sem**, kmotře **tam** = stále, často, do omrzení říkat kmotře, aby chom se zalichotili (lid. a hovor.); **krása sem**, k. **tam**, nejkrásnější jablko bývá červivé (Rais) = na krásu nic nedám; **hrubián sem**, h. **tam**, pán mi to zakázal (Klicp.) = ať jsem hrubián, či nejsem, třebaš mě pokládáte za hrubiána...

semafor «-fór», -u, m., z řeč. = přístroj dávající světelné znamení

semantický, příd. k

semantika «sé-ty- || se-», ž., z řeč. = nauka o významu slov; **semasiologický** [-cky] = významoslovný, významový; **semasologie** «-zijologije», ž., z řeč. = semantika

semenář [-řka], -e, m. = obchodník se semeny;

-nářský [-řství], příd. k tomu

semencový, příd. k semenec: s. zob;

semenec, -nce, m. = konopné semeno; **zobati** s. = něco vykonat (lid. a hovor.)

semenice, ž. = část semeníku; -ník, -u, m. = pouzdro s rostlinnými semeny

semenisko (Vlč., Jir.) || obyč. *semeniště*, stř. = místo na pěstování rostlin ze semen; přenes. s. vzpoury, nepořádku... = místo, kde vzniká vzpoura...; -nis-ko zpěvu (Vlč.) = kolébka
seménko, stř., zdrob. k semeno
semenný, příd. k semeno: s. olej, -nná rostlina
semeno, -na || kniž. *sémě*, *símě*, semene, mn. -na, stř. = vajíčko, zárodek; přenes. o základdech, zárodku hnutí..., na př. semeno někým zaseté vzklíčilo, s. sváru ap.; nechati co na s., přenes., nepožaduje-li se malý zbytek dluhu... (lid. a hovor.)
semestr, -u, m., z lat. = pololetí; -*strátní* [-ně] = pololetní; -strátní veselost (So.) = jednou za dlouhý čas
semetrika, ž. = zlá žena, „metr“ (lid., Vr.); = elektric. tramvaj (váleč.)
sémě, v. semeno
semikolon «-kó-», -u, m., řeclat. = středník (zastar.)
semílati, v. mlíti
seminarista, m. = chovanec semináře; *seminárka*, -rek, ž. = seminární práce; *seminární*, příd. k seminář
seminář, -e, m., z lat. *seminarium* = „semeniště“, katol. bohoslovec, učiliště, alumnát, katol. kolej středoškolská; na universitě = výcvik studentů, zřízení jemu sloužící; -*nářský*: mistr -ský (píseň) = chovanec semináře; -ská bledost (Baar) = vzniklá z. za pobytu v semináři; *S-ská* zahrada v Praze
semínko, stř., zdrob. k semeno
Semiramidin, příd. přivl. k Semiramis: -ny visuté zahrady; *Semiramis*, -midy, ž. = bájeslovná babylonská královna
semiš, -šový, v. zámiš
Semita [-tka], m. = člen jedné čeledi bílého plemene; = Žid; *semitismus* «-tyz-», -mu, m. = semitské hnutí, snahy udržeti židovskou osobitost; *semitolog*, -a,

m. = kdo se obírá se semitologií; -*logie*, ž. = věda o semit. jazycích a kultuře;
semitský [-sky; -ství], příd. k Semita
semknouti, v. mknouti
***semlbába** || *zeml-*, ž. (seml- z něm.) = žemlovka (lid.)
***semotam**, příslov. = sem tam (Čech) || choditi (hovor.) *semo tam*
sen, snu, ze sna, m., původ. = spánek, pak = co se zdá ve spánku; toho snu... || mluvit ze sna = ze spaní, když máme sen; (vyprávět) o snech || ve snách = ve spánku, při snění, ve snu: ani ve snách, ve snu jsem se toho nenadál..., o něčem, co jsme pokládali za nemožné; chodit jako ve snu, ve snách = nebýt při plném vědomí, být jako mátoha; věčný sen = posmrtný odpočinek; symb. něčeho krásného, ale pomíjivého, neskutečnosti, zdání, iluze: sen lásky (Čech); mladistvé, bláhové sny = iluze
senát, -u, m., z lat. = sbor „starších“, v st. Římě = nejvyšší správní a zákonodárný sbor; u nás 1. = druhá sněmovna; 2. soudní s. = sbor soudců; akademický s. = sbor fakultních zástupců; *senátní* usnesení...;
senátor [-rka], -a, m. = člen senátu 1. a akademického; -*torský* [-torství], příd. k tomu
***sence**, ž. = světnice (chod., Vr., Č.-Chod); ze sednice
sendal, -u, m., stará polohedvábná tkanina
***sendati** = sundati (Ner., T. Nov.)
sendvič, v. sandwich
senesový, z lat.: -vé listí, lusky, projimadlo
***senf**, -u, m. (Jir.) || *senfta*, ž., z něm. = nosítka (zastar.)
seník, -u, m. = kůlna na seno
senilita «-ny-», ž., z lat. = senilnost; *senilní* [-ně; -nost] = stařecký

- senior** «-nyjor», -a, m., lat. = „starší“, nejstarší člen profesora a jiného sboru; v evang. církvi = biskup; *seniorát*, -u, m. = právo nejstaršího na dědictví; = okrsek sborů podřízených seniorovi; = to, že je někdo nejstarší; *-rátní*, příd. k tomu
- senný**, příd. k seno: s. vůz = na seno
- seno**, stř. = sušená tráva jako pícnina; pomn. sena (v sena, o senách) = senoseč (lid.)
- senoseč**, -e || -i, ž. = sečení sena, doba toho; **senoseka*, ž., 1. = senoseč; 2. chřástal (obé u Baara)
- sensace** «-za-», ž., z lat. = vzrušení, pohnutí, vzrušující událost; *-sacektivý* [-vě; -vost] = chtivý sensace; *-sační* [-ně; -nost] = vzrušující
- sensál** «-zál», -a, m., z lat. = obchodní zprostředkovatel
- sensibilita** «-zi-», ž., z lat. = citlivost; *-sibilní* = citlivý
- sensitiv** «-zitýv», -a, m., z franc. = senzitivní člověk; *-tivní* [-ně; -nost] = značně citlivý, citový
- sensorický** «-zo-» nerv = smyslový
- sensualismus** «-zu-zmus», -mu, m., z lat. = názor pokládající smyslové vnímání za jediný pramen poznání; *-alista*, m. = jeho stoupenec; *-alita*, ž. = smyslovost, smyslnost; *-ální* [-ně; -nost], n i k. *-elní* = smyslový, smyslný
- sentavo**, v. centavo
- sentence**, ž., z lat. = poučný výstižný výrok, průpověď
- sentiment** «-ty-», -u, m., z lat. = cit; *-mentalismus* «-zmus» = sentimentálnost; *-mentalista*, -tovi, m. = u koho rozhoduje cit || *-mentální*, -a, m. (Nov.); *-mentalita*, ž. = sentimentálnost; *-mentální* [-ně; -nost] = citově působivý, dojmavý, unylý; *-tální* člověk = příliš podléhající citům, citlivůstkářský, unylý
- sentinel** «-ty-», -u, m., z franc. = parní vozidlo nákladní
- separace**, ž., z lat. = oddělení, odloučení (koho od jiných), odluka, rozkol; *-rační* úsilí = odstředivé, o rozkol...;
- separát*, -u, m. = zvláštní otisk časopiseckého článku; *-ratismus* «-tyzmus», -mu, m. = úsilí o kulturní rozkol, o územní oddělení; *-ratista* [-stka] «-tys-», m. = jeho stoupenec; *-rátní* [-ně] = oddělený, zvláštní (účet, mír); *-rátor*, -u, m. = odstředivka, isolační vložka (odbor.)
- separée**, v. chambre
- separovati**, z lat. = oddělit, odloučit, odštěpit
- sepat(ý)**, *-pěti*, *-piat(ý)*, v. pnouti
- sepie** «sépie», ž., z řeč., hlavoноžec; *sepiový*: -vá hněď, kost
- sepisovati**, v. psát
- sepjat(ý)**, v. pnouti
- sepse** «-se», ž., z řeč. = hnisavá nákaza
- ***sepsiti se** = spojit se, spiknouti se (nář., Theer)
- sepsouti**, *-psutý*, v. psouti
- septet**, -u, m. || *-teto*, -ta, stř., ital. = skladba pro 7 hlasů, nástrojů, soubor sedmi hráčů
- septický** «-tyc-», příd. k sepse
- septima** «-ty-», ž., lat. = sedmá třída střed. školy; tónový interval; *-mán* [-nka], -a, m. = žák septimy; *-mánský*: -ské učivo...
- septuagesima** «-gézi-», ž., lat. = devítník
- Septuaginta**, ž., lat. = „sedmdesát“, řec. překlad St. zákona
- seraf** || *serafín*, -a, m., z hebrej. = nebeská bytost, vyšší anděl; *-fický* || *-fský* (kniž., básnic.) = nebeský, nádherný...: *-fické* jitro (Sez.); *-fický* vzlet (Čech) = do nebeských výšin; *-finský*: *-ský* tah v obličej (Čech); *-nští* bratři = františkáni
- serail** «-rajl», -u, m., z ital. = sultánův palác v Cařihradě
- ***serbus**, v. servus
- serenáda**, ž., z ital. = zastaveníčko
- ***serepetička**, -ček, ž. = bezcenná věc, tretka (lid.)

serežán, -a, m. = sergeant (Jir. Č.-Chod);
sergeant «seržán», -ta || -na, m., zčešt. **seržán* || *seržant*, -a, m., z franc. = poddůstojník v starších dobách
seriál «-ryjál», -u, m. = co je v serii, čeho je serie; *série* «sé-ryje», ž. = řada, skupina (losů, bankovek, článků, katastrof)
seriosní || -*osní* [-ně; -nost] «-ryjóní» = vážný, opravdový
seriový [-vě] «-ryjo-», příd. k serie = v, po seriích, hromadný (los, výroba)
sermon «-món», -u, m., z lat. = řeč, kázáníčko (žert. hovor.)
serpentina «-tý-», ž. = hadovitě se vinoucí cesta, záhyb, zatáčka (řeky, cesty); = hadovitá papírová ozdoba, která se hází při slavnostech, při zábavě; -*tinovitý* [-tě] = jako serpentina, hadovitě se vinoucí
serum «sé-», -ra, stř., lat., léčebná látka
service «-vis», -cu «-su», m., z franc. = služba; v tenisu a v odbíjené = uvedení míče do hry
servilismus «-liz-», -mu, m. = servilnost;
servilní [-ně; -nost], z lat. = otrocký, podlízavý, patolízalský
servírovací = na servírování;
servírovati, z něm.: s. jídlo, pití = předkládat, podávat (hovor.); s. komu co = říci, „vytmavit“ (vulg.); s. ve sportu = provést service
servis, -su «-su», m., z franc. = jídelní... soubor; v. service;
servisový, příd. k tomu
servít || čast. -*vit*, -u, m., zdrob. -*tek*, -*tku*, m., z franc. *serviette* = ubrousek; říci co bez -*tku*, nedávati si -*tek* před ústa = říci, mluvit bez obalu, upřímně (hovor.)
servitut [-tút], -u, m., z lat. = služebnost
servus, lat. = sluha, služebník: s.!, starší pozdrav (mezi dobrými známými), blahosklonná od-

pověď na pozdrav; citoslovně (no) s.!, = (no) to, jsem to, tys to provedl!, to je pěkné nadělení (lid. a hovor.); *servus* || lid. *serbus*, -sa «-sa», m. = obecní sluha (Herb., Vr., T. Nov.)
serž (hovor. *šerž*), -e, m., z franc., tkanina, šerk; *seržový*, příd. k tomu
seržán, -*ant*, v. sergeant
seřadiště, stř. = místo na seřazování, seřadění; -*řovací* = na seřazování (nádraží...); -*řovati* || -*zovati*, v. řaditi
seřetěziti, v. řetěz
sesápnouti, -pl, -pnutí, v. sápati se: s. co = setřásti (Staš.)
sese «sese», ž., z lat. = schůze, porada, zasedání
seshora, příslov. = shora
seschlý, v. schnouti; *sesílati*, v. sílati; *seskakovati*, v. skákati
seskok, -u, m. = seskočení
seskupiti, -*povati*, v. kupiti
***sesle**, ž., z něm. = židle (lid.): zdrob. *seslička*, ž.
sesmyk, -u, m. = sesmyknutí
sesouti, *sesouvati*, v. souti
***sesproštěti**, -*tějí* = státi se sprostý (Ner.)
sestava, ž. = sestavení, seskupení, skupina
sestávati, v. I státi
sestavovatel [-lka], -e, m. = kdo sestavuje; -*vovati*, v. stavovati
sestehnouti, -*hovati*, v. stehovati
sesterský [-sky; -ství], příd. k sestra: -ská láska = mezi sestrami, jako...; rozdělit se -sky: -rství = sesterský poměr
sestina «-ty-», ž., ital., strofa
sestra, -ster, ž. = dcera rodičů mluvící, oslovené n. třetí osoby, přenes. = členka téže organizace tělocvičné, politické, náboženské; = jeptiška, ošetřovatelka atp.
sestrojovati, v. strojiti
***sestruše**, ž. = sestřenice (Třebíz.)
sestřenec [-nice], -nce, m. = sestřin syn, sestřina dcera; zdrob. -*nička* || -*nka*, ž.; **sestřenský* = sesterský (Koll.)

sestřička, ž., zdrob. k sestra
sestřih, -u, m. = sestřižení
sestup, -u, m. = sestoupení (s hory, do dolu...); s. cen = pokles; *sestupný* [-ně; -nost] = klesavý; *-povati*, v. stoupiti
sesun, -u, m. = sesunutí; *-novati*, v. sunouti
sesvětačilý, v. světácký
sesychati, v. schnouti
sešit, -u, m. = co je sešito, svazek papíru na psaní, číslo časopisu...; zdrob. *sešitek*, -tku, m.; *sešitový*: -vé vydání = v sešitech
sešívací = na sešívání; *-vati*, v. šít
sešlý [-le; -lost] = co se sejde: -lé příspěvky; přenes. = chatrný, zchátralý: s. věkem, -lé stavení; *vypadati* -le; -lost věkem; žertov. -lost = společnost
sešvagřiti se || řidč. *sešvakřiti se* s kým = státi se jeho švagrem: býti s kým *sešvagřen* (-švakřen)
set, -u, m., angl. = oddíl tenisové hry, sada
set, -a..., v. síti
setba || **siť*- (Heyd.), ž. = setí; přenes. = dílo, práce (So.)
setí, stř., v. síti
setina, ž. = stý díl
setkaná, -né, ž. = setkání
I setkati, v. tkáti
II setkati se s kým = potkat ko- ho; s. se s nepochopením = narazit na ně; radostné setkání; *setkávati se*, nedok.
setmělý = naplněný tmou: s. pokoj; v. stmělý, z-
setmíti se, v. tma; **setmívka*, ž. = soumrak (Sok.-Tů.)
setnický, příd. k
setník, -a, m. = velitel setniny;
setnina, ž., původ. = sto mužů, pak = vojen. jednotka, rota
seťový, příd. k seti: -vé obilí = na seti
setrvačnický, -u, m. = setrvačné kolo;
setrvačný [-ně; -nost] = setrvávající v klidu n. v pohybu
setý, *seváti*, v. síti

sever, -u, m. = světová strana půl-
 noční, půlnoc; *-rák*, -u, m. = severní vítr; *-rka*, ž. = polárka;
severní [-ně] || *-ný = jsoucí na sever, -ru (strana, země); *Se-
 verní* moře, Amerika; severně od
 čeho, ník. čeho
severo-, kmen k sever ve slož.:
-americký, *-český*, *-německý*...,
 příd. k Sev. Amerika atd.; *-vý-
 chod* = světová strana mezi se-
 verem a východem; *-východní*
 [-ně]; *-západ* = svět. strana
 mezi severem a západem; *-zá-
 padní* [-ně], příd. k tomu
severský, příd. k Seveřan, vlast.
 k sever = nordický; *seveřan*
 [-nka], -a, m. = každý obyvatel
 severu || S. = příslušník sever-
 ské větve germán.
sěvreský «-vrský» porculán, podle
 franc. města Sèvres «-vr»
sevřen(i), v. -vrřiti
Sexagesima «-gézi-», ž., lat. (šede-
 sátý, totiž den) = 8. neděle před
 velikonocemi
sexta, ž., lat. = šestá třída starší
 střed. školy, tónový interval;
sextán [-tánka], -a, m. = žák,
 žákyně sexty; *-tánský*, příd. k
 tomu
sextant, -u, m., z lat. = úhloměr
sextet, -u, m. || *-teto*, stř., z ital.
 = skladba pro 6 hlasů, nástrojů,
 soubor šesti hráčů
sextový, příd. k sexta ve význ.
 hudeb.
sexualita, ž. = sexuální; *-ální*
 [-álně; -álnost] = pohlavní;
sexuologie, ž. = věda o pohlav-
 ních otázkách;
sexus, -xu, m., lat. = pohlaví
sezdati koho = prohlásit za man-
 žely, potvrdit sňatek, oddati:
sezdváti, nedok.
sezení, v. seděti
seznam, -u, m. = soupis
seznámiti, -znam: s. koho s kým,
 s. dva lidi = způsobit, obyč.
 představením, aby jej poznal,
 aby se poznali; s. se s kým =
 poznat jej; *seznamovati*, nedo-
 kon.

sezona «-zó-», ž., z franc. *sais-* = období; *sezonní práce*, dělník = jen v jistém období
sezváněti, v. zvoniti; **sežat(ý)**, v. žiti, žnu; **sežehnouti**, v. žehnouti
sféra, ž., z lat. = koule, okruh, oblast činnosti, vlivu, zájmů, prostředí; = nadzemský prostor, ovzduší; *sférický* = kulový, kulovitý, jsoucí v ovzduší
sfinga || pův. *sfinx*, -ngy (3., 6. -nze), ž., z řeč. = bájeslovná okřídlená nestvůra s lvím tělem a s ženskou hlavou, která dávala lidem nerozřešitelné hádanky; symb. záhadnosti, zhouby; *sfingovitý* = podobný sfinze
sfragistika «-sty-», ž., z řeč. = nauka o pečetech
sgrafito, stř., z ital. -ffito = obraz škrabaný do omítky; -tář, -e, m. = malíř sgrafit; -tový: -vé ozdoby
Shakespeare «šejkspír, obyč. šeks-», -ra, m., angl. dramatik; *Shakespeareův*; *shakespeareovský* [-sky] = v Shakespearově duchu
shampooon «šempún, zprav. šampon» zčešt. *šampon*, -u, m., z angl. shampoo n. shampooing = mýdlový prášek n. tekuté mýdlo; -ponovati = umývati shampooonem
sháněti, v. háněti;
shánivý [-vě; -vost] = shonlivý; *shánka*, ž. = shánění (věci), shon, poptávka (po kom, čem)
shantung «šan-», -u, m., z angl. surové hedvábí
shawl, v. šál; **sházeti**, **shazovati**, v. házeti; **sheftnouti**, v. heft
sheriff «še-» || zčešt. *šerif*, -a, m., z angl. = správce hrabství, soudce; ve skautingu = vůdce oddílu
sherry «šery», stř. neskl., angl., špaň. víno; v. chereský
shimmy «ši-», stř. neskl., americký tanec
shirting, v. širtink
shlazovati, v. hladiti
shledaná, -né, ž. = shledání: radostná s.: na -nou! (při loučení)

shledávati, v. hledati; **shlédnouti**, **shlédnouti**, **shlížeti**, v. hlédnouti, -hlížeti
shloučiti, v. hloučiti
shluk, -u, m. = shluknutí, hlouček, nahodilé, volné skupení, skupina;
shluklý, -knouti, v. hluknouti se; *shlukovati se*, dok. ke shluknouti se
shnilák, -a, m. = shnilý, líný člověk (zhrub.);
shnilý [-le; -lost] = co shnije; přenes. = zkažený, prohnílý, nezdravý: -lé poměry...; je něco shnilého v státě dánském = něco v nepořádku, nějaká mravní porucha u nás, v našem státě; o člověku = líný (zhrub.)
shock «šok», v. šok; *shocking*, neskl. příd., angl. = nevhodný, neslušný, urážlivý, skandální (hov.)
shoda, ž. = stejnost, souhlas, porozumění: s. povah, názorů, duší, událostí, s. mezi přáteli; mluvnická s. (v rodě...)
shodnouti se || *dos-- (Hál.), -dl, -dnuv, -dnutí = dohodnouti se, sjednotit, porozuměti si: s. se s kým v čem, o čem; *shodovati se*, nedokon.
shodný [-ně; -nost] = shodující se, souhlasný, kongruentní
shodovati se, v. shodnouti se
shon, -u, m. = shánění, shánka; = sběh lidí; *shonlivý* [-vost] = kdo všechno sežene, obstará (Čech, Těsnohl., Sova, Sez.)
shora, příslov., 1. = s výše, s vyšší polohy (odkud?) || *seshora*, *odshora* || *shůry*; přenes.: komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí (přísl.) = komu není od Boha dáno (podle nábožen. představa), kdo není od přírody chytrý; 2. shora = nahoře, výše (kde?): s. jmenovaný, uvedený
shorek, -rka, m. = svršek (karta)
shortky «šor-», -tek, ž. pomn., z angl. = krátké kalhoty, hlav. plážové
***shovárati se**, slov. = rozmlouvati s někým (Jir.)

shověti, -vívati, v. hověti; *shovívavý* [-vě; -vost] = shovívající, promíjející vady, nedostatky
***shovor**, -u, m. = rozhovor (Koll.)
shrabky, -ků, m. pomn. = shrabné zbytky obilí, píce
shrabovač, -e, m. (živ.) = kdo shrabuje || neživ. = shrabovací stroj; -vačka, ž. = žena, která shrabuje, stroj; -vateľ, -e, m.: -vateľ peněz (Vanč.); -vati, v. hrabati
shrbený [-ně; -nost], v. hrbiti || *shrblý* (Ner., Vrchl.)
shrňovací = na shrňování; s. vysoké boty neboli -vačky, -ček, ž. pomn.; -vati, v. hrnouti
shromáždění, stř., ke shromáždění; Národní s. = poslanecká sněmovna (dříve i senát)
shromáždění || -maždiště, stř. = místo na shromažďování
shromážditi = snést, shrnout... na hromadu, skoupit, našetřit, nahospodařit, svolat (knihy, starožitnosti, bohatství, lid); -mažditi se = sejít se; slož. dok. na- (knihy...); *shromažďovati*, nedokon.
shromažďovací právo = právo shromažďovati se; -vateľ [-lka], -e, m. = kdo shromažďuje; -vati, v. shromážditi
shřebný, o klisně = břeží
shůry, v. shora
***shvězdění**, stř. = postavení, se skupení hvězd (při narození...)
shyb, -u, m. = shýbání (tělocv.); *shýbnouti se*, v. hýbnouti
scházeti, v. choditi
schéma «sché-», n i k. šé-», -matu, stř., z řeč. = obrazec, obrys, náčrt, náčrt, nárys, vzor; *schematický* [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = v obryse, v náčrtku ..., nepropracovaný; -matismus «-tyz-», -mu, m. = seznam, přehled, soupis, ročenka; -matizovati «-zo-» = schematicky naznačit, nakreslit, naznačovat, kreslit
scherzo «skerco || často šer-», -za, stř., ital. = rozmarná skladba hudeb.

schisma «schizma, n i k. ši-», -matu, stř., z řeč. = církevní rozkol; *schismatický*, příd. k *schismatik* «-tyk», -a, m. = rozkolník
schizofrenie «schidzo-nyje», ž., z řeč., duševní choroba; -nik, -a, m. = kdo trpí schizofrenií
***schlípělý** [-le; -lost] = schlíplý (Vrchl.)
schlípiti, v. chlípiti; *schlípělý* (*schlíp-) [-le; -lost], v. chlípnouti = visící dolů, zplhlý; -lé lístky (Rais); přenes. = zkrotlý, malátný, malomyslný: být s. (jako slepice); *schlípovati*, v. chlípiti
***schloubá**, ž. = chloubá (nář.); *schloubný* (Jir.), *schlubný* (Hal.) = chlubný (nář.)
schnouti, schnul || uschl... (*usechl, Palac.), schnuv, schnutí = stá-vati se suchý; přenes. s. hořem, útrapami... = hynout; slož. dokon. do- = úplně u-; o- || obe- = po vrchu u-; po- = trochu u-; pro- = uvnitř u-; pře- = příliš u-; při- = schnutím přilnout (o barvě...); roze- se = schnutím se uvolnit, rozpadnout; se- se = schnutím se zmenšit, scvrknout; u- = státi se docela suchý; vy- = dobře u- (o prádle...); = schnutím se ztratit, vypařit se (o vodě); *vyschlý*: -lé hrdlo = žíznivé; mít v hrdle -lo; za- = předčasně, trochu u-; *zaschlý*: míti -lou duši = nemoci umřít, o starých lidech (lid.);
 -sychati, slož. nedokon. o- atd. k dokon. oschnouti...; -sychávaní, slož. nedokon. o-...
schod, -u, m., z pův. vzchod = na čem, po čem se chodí, vyvýšenina, stupeň k chůzi do výšky; pomn. -dy = souvislá řada schodů; být nevrlý, bruchet jako staré -dy (lid.; dřevěné -dy vrzají); podle podoby -dy ve vlasech (jsou-li zubatě ostříhány)

schodek, -dku, m., 1. nář. = schůdek; 2. zprav. = co „schodí“, schází, nedostává se na penězích; 3. = sklonek, konec (Suš.)

schodiště, str. = část budovy se schody

schodkovitý [-tě; -tost] = podobný schodkům, lomený: -té verše Majakovského (Tauf.)

schodoví, str. = schodiště (Ner.); -dovitý = jsoucí jako schody

scholár, -a, m., z lat. = žák, student (Jir., zast.)

scholasticus «-stykus», -ca, m., lat. = inspektor (Rais, žert.); -stický [-cky] = v duchu scholastiky; -stik, -a, m. = scholastický filosof; -stika, ž., středověká filosofie idealistická, založená na církevních dogmatech

***schop**, -u, m. = schopnost (šm.)

schopný [-pen; -pnost] = způsobilý, něco úspěšně konat, zdatný; hodící se: s. k práci...; schopný člověk, býti s. (k čemu) || býti schopen práce = moci pracovat; všeho schopný = schopný provést něco špatného, nerozumného;

-pnost = vlastnost něco úspěšně konat, vzniklá vývojem na základě vloh, způsobilost, zdatnost tělesná, hlav. duševní mohutnost dobře co konat, zastávat, nadání

schor, v. tchoř

***schoula**, ž. = skulina (Svět.)

***schour**, -a, m. = neduživce (Řez., nář.)

schovanec [-nka], -nce, m. = cizí dítě přijaté do rodiny

schovávačka, ž. = schovávání (Čech); *schováváná*, -né, ž.: hra, hrát si na -nou; přenes. o skrývání úmyslů, cílů

schráň, -ně, ž. (Hál.), *schrana* (Koll.) = ochrana || kniž. *schrána* (Mácha, Čech, R. Svob. ...) = schránka;

schránce || *schranitel* [-lka], -e, m. = kdo schraňuje;

schráněti, v. chrániti;

schránka, -nek, ž. = skříž, skříňka... na schovávání, uložení;

poštovní -nka, na dopisy; tělesná -nka = tělo;

schránlivý [-vost] = kdo schraňuje, hospodárný, šetrný;

schraňovati, v. chrániti

***schroumen**(ý) = nahrbený (Mrš.)

schůdek, m., zdrob. ke schod

schůdný [-ně; -nost] = po čem lze dobře chodit, o cestě

schumlanina, ž. = něco schumlaného (Č.-Chod)

schůze, ž. = »scházení se«, sedění, zasedání (organisace, vlády...); zdrob. *schůzka*, -zek, ž. = umluvené sejití dvou, několika lidí; *schůzovati* = pořádati schůze, chodit na ně (hovor.);

schůzový [-vě], příd. ke schůze; -vě chvástavý (LidNov.)

schválně, příslov. (ze vz chválu = na, pro chválu) = naschvál, úmyslně; *schvální* || -lný, na př. posel (zastar.); -lnost, -i, ž. = úmyslnost, -ný čin

schvalovací řízení = za účelem schválení; -vatel [-lka], -e, m. = kdo schvaluje; -vati, v. chváliti

schvívati, v. chvěti

***schylek**, -lku, m. = schýlení ke konci, konec (Koll.)

schýlený [-ně; -nost], v. chýliti

si, v. se

-si, -s, příklonná částice v zájmech kdo(i), kams(i)..., v. tam

siamský, příd. k Siam: -ká dvojčata = srostlé dvě dívky ze Siamu; přenes. = nerozlučná dvojice (hovor.)

Sibérie, ž., lid. (podle franc.) = Sibiř; *sibérie* = velká zima, vánice (jako na Sibiři); *Sibirják*, -a, m. = Sibiřan (hovor., Mach.); *Sibiř*, -e, ž., sovětská země; *sibiřský*, příd. k tomu

Sibyla (ze -lla), ž., antická prorkyně; -líný knihy, věštby; *sibylská* věštba = jako Sibylina

sic(e), přísl., původ. = takto, pak též = jinak, nebo: jdi domů, s. dostaneš; je sice hodný, ale... = jinak, takto, celkem; blýská se sice, ale bouřka nebude =

ačkoli se blýská, nebude přšet (význ. připouštěcí); *a sice* = a to; zamítá se, ale hojně *síci* (lid. *síct*), seku, sečeš..., se-kou (lid. seču..., sečou), sec(te), lid. seč, sekl, sečen(i) = sekat, kosit (trávu, obilí, louku...); slož. dokon. *do-*; *na-* trávy (mnoho); *po-* louku; *se-* trávu -síci, v. sáhnouti

Sicille «cílíje», ž., ostrov; *sicilský*, příd. k tomu

síct, v. síci

sidecar «sajdkár», -u, m., angl. = přívěsný vozík u motocyklu

sídelní, příd. k sídlo: s. město = kde je něčí sídlo

sídlisko (šafař.) || *-lišťe*, stř. = místo k osazení

sídliti, -len(i) = býti sídlem, mít sídlo, -dla, bydlit (o národech, kmenech, o osobách v třídní společnosti vysoce postavených); slož. dokon. *o-* = osaditi; *pře-* = usaditi se jinde; *u-* se kde = usaditi se; **vy-* = vystěhovat; slož. nedokon. *o-sídlovati*, *pře-sídlivati*, opakov.

sídlo, sídel, stř. = místo, kde jsme osazení, bydliště (národa, kmene, osob z vyšších vrstev třídní společnosti); s. úřadu; přenes. hlava je -lem duše

siesta «sje-», ž., ital. = (od)polední odpočinek

sífon «fón», -u, m., z řeč. = vodní uzávěrka; přenes. 1. = láhev se sifonem, sifonová; 2. = sodová voda (v sifonové láhvi); 3. = sifonový vodní tok; *sifonový*, příd. k tomu

sigma, stř. neskl. = řec. jméno písmena s; přenes. podle podoby = esovitý tvar (Ner.)

signál «si-, nik. zi-», -u, m., z lat. = znamení, návěst; *signali-sace* «-za-», ž. = signalisování; *-lisovati* = dáti, dávati signál; *-lisovati co* = ohlásit, ohlašovati signálem; *signálový* praporek...

signatární stát = podepsaný na smlouvě;

signatář, -e, m., z lat. = podpisovatel

signatura «-tú-», ž., z lat. = značka (na knize, na spise), podpis, plný n. zkrácený (na př. umělcův na obraze); *signovaný* obraz = opatřený značkou; *signovati* = opatřiti značkou...

signum «sí-», -na, stř., lat. = znamení; s. laudis «-dys», lat. = vojen. vyznamenání v býv. Rakousku

síh, -a, m., ryba

**síchr*, neskl. příd. jm. a příslov. něm. = jistý, jistě; s. je s. = jistota je jistota; *sichrovati* = zajistit, zajišťovati (lid.)

síje, ž. = setí (odb., Baar)

síla, 7. silou, mn. 2. sil, 3. atd. si-, ž., podst. jm. k silný, 1. = moc, mohoucnost, energie (tělesná, v rukou..., duševní); pracovat... (se) vší silou, ze vší síly, ze všech sil; být při síle = silný; spojenými silami (heslo): síla = zbytek nápoje na dně nádoby (lid. a hovor.); 2. = pevnost, tloušťka (prkna...); 3. = množství (peněz, lidí...); vojenské -ly; 4. = osoba: pracovní, učitelské... -ly; výrobní síly = nástroje a lidé jich užívající

silácký [-cky; -ctví], příd. k silák s. výkon = svědčící o velké síle, vyžadující velkou sílu; přenes. = silná slova m. přesvědčujících důvodů, překrucování, hanobení...

silák [-lačka], -a, m. = velmi silný člověk

sílati, -lám, opět. ke sláti = posílati (ojediň. kniž.); zprav. slož. nedok. *do-*, *ob(e)-*, *ode-*, *po-* atd. k dokon. doslati..., v. sláti; *-sílávati*, opak., slož. nedok. *po-atp.*

siláž, -e, ž. = silování, v. silo; *silážovati* = silovati

**silečka*, ž., zdrob. k síla (šal.)

Silén, -a, m., Bakchův vychovatel; symb. starého rozpustilce

silenka, -nek, ž., květina
silentium «-cijum», -ia, stř., lat. =
 mlčení, ticho

***sileti**, -leji = síliti 2.

silhouetta, ž., zprav. zčešt. *silueta*,
 v. tam

silice, ž. = éterický olej

sílicí = na posílení, posilující, sí-
 livý (prášek...)

sílití, **sil(te)**, -len(i): 1. s. koho
 = činiti silným, dodávati síly;
 2. podmětově = stávat se silný,
 nabývat síly;

slož. dokon. *o- = ze- (Holeč.);

po- koho, se čím; po- či posta-
 vení = přispět k jeho pevnosti;

vy- se těžkou prací = vyčerpati
 své síly; *vysílený*; ze- co = uči-
 nití silným, silnějším, pevnějším;
 podmět. ze- = státi se silnější,
 nabýt větší síly;

-*silovati*, slož. nedokon. po- ko-
 ho, se; vy-; ze- co;

sílvati, opakov.;

sílivý = sílicí

silk, -u, m., z angl., bavlněná
 lesklá látka; *silkový*, příd. k
 tomu

***silněti**, -něji = síliti 2; slož. dok.
 ze- (šm.)

silnice, ž. = „silná“, dobře upra-
 vená vozovka; zdrob. *-nička*, ž.;
silničné, -ho, stř. = silniční
 mýto;

-*niční* příkop... || *-ničný* (Jir.)

***silnití** = dělati silným, silnějším,
 sílit, posilovat; obyč. slož. do-
 kon. po-; slož. nedokon. *posilňo-
 vatí*

silno-, kmen k silný ve slož.:

*-*duchý* = silného ducha (šmil.);

*-*hlasý* (Koll.)

silný [-len; -lně, nář. -lno] = ma-
 jící sílu, moc, statný, prudký,
 tlustý, pevný, mohutný, značný,
 hustý... (muž, strom, hlas, vítr,
 nápoj, pokles cen, kniha, ruka,
 mlha, vůle, naděje, nedůvěra,
 chřipka, prkno, sukno, pivo, voj-
 sko...); silný důvod = zcela pře-
 svědčivý; -né slovo = ostré, od-
 vážné, káravé; -ný padesátník
 = komu je silně přes padesát;

býti silný (tělesně) || **silén**, **sil-
 ný** (duševně); silně se opřít... =
 (se vši) silou; = velice: -ně prší.
 krátkozraký...; = hodně, mnoho:
 -ně přes 50 let; 2. stup. *silnější*
 [-něji]

silo, stř., ze špaň. = zařízení na
 uchování obilí a zelené píce

siločára || *-křivka*, -vek, ž. = čára,
 křivka síly (odb.)

***silostroj**, -e, m., zčešt. motor
 (dnes jen žert.)

***silotvorný** = tvořící, dávající sí-
 lu: -né srdce (č.-Chod)

-*silovati*, v. síliti

silovati obilí = dávat do síla

silový [-vě; -vost], příd. k síla
 (říd.): s. přízvuk = dynamický,
 záležející v zesílení hlasu

***silozkumec**, -mce, m. = fysik
 (Koll.)

silozpyt, -u, m. = fysika (zastar.)

silueta, ž., z franc. *silhouetta* =
 stínový obraz, portrét z profilu
 v obrysech, náčrt (podle franc.
 ministra z 18. st.); *siluetář*, -e,
 m. = kreslič siluet; *siluetnictví*,
 stř. = kreslení literár. siluet
 (šal.); *siluetový*, příd. k silueta
 s. portrét

silur, -u, m. || *silurský* útvar (po-
 dle národ. jm. Silur v st. Bri-
 tanií)

Silvestr, -a, m., z lat., muž. jm.:
 slaviti Silvestra, t. j. svatého S.
 (31/12); na Silvestra, o -stru;
 chápe se více za označení dne,
 pak *silvestr*; *silvestrovský* večer

símaný, -mati, v. jímati

símě, stř., v. semeno

simili-, z lat., ve slož. = (jen)
 podobný, napodobený: *-diamant*;
-japan, -u, m., japon. papír

simonie «-nyje», ž. = svatokupec-
 tví (podle biblic. svatokupce Si-
 mona); *-nista*, m. = svatokupec

***simpl**, neskl. příd., z franc. =
 prostoduchý, naivní; *simplismus*
 «-pliz-», -mu, m. = prostodu-
 chost, naivnost

simplifikace, ž., z lat. = zjedno-
 dušení; *-kační*, příd. k tomu

simulace, ž. z lat. = simulování;
-lant [-tka], -a, m. = kdo simuluje; *-lantský* [-sky; -ství],
 příd. k tomu;
simulovati = předstírat (nemoc, šílenství...); slož. dokon. *za-* co (Herrm.)
simultánka, ž. = simultánní hra;
simultánní, z lat. = současný, o šachové hře, hraje-li jeden hráč s několika současně, o cvičení
síň, -ně, ž. = předsíň, chodba; = větší místnost, dvorana (taneční, zpěvní...)
sinálý [-le; -lost] = zesínalý, zmódralý; *sinati* = modrati; slož. dokon. *z-* (Ner.) || obyč. *ze-*; *zsínalý* (Zey., Č.-Chod) || *zesínalý*
sinavěti, -vějí = stávat se sinavý; slož. dokon. *ze-*;
sinavý [-vě; -vost] || **sí-* = modrý, namódralý, do modra
***sínec**, -nce, m. = předsíň (Wint.)
sinekura «-kú-», ž., z lat. sine cura (= bez péče) = postavení, důchod bez velké námahy; *-kurista*, m. = kdo má sinekuru, pachtí se po ní (Mach.)
singrovka, -vek, ž. = Singrův šicí stroj
singulár, -u, m., z lat. = jednotné číslo (mluvnic.); *-larista*, m. = starousedlík; *-lárový* = jednotný (mluvn.)
sínka, -něk, ž., zdrob. k síň
***sinokřídly** (Čech) = s namódralými křídly
sinolog, -a, m., z řeč. = znalec čínštiny; *-logie*, ž. = věda o čínské kultuře
***síňový**, příd. k síň: -vé dvěře = od síně
siný [-ně] = modrý, modravý, namódralý (básnic.); *bledý do sina*
Sion «Sijon», -u || -a, m., hora v Jerusalemě; přenes. = církev; *sionismus* «-nyzmus», -mu, m. neboli *-nistické* «-nystyc-» hnutí = reakční židovské snahy o buržoasní stát v Palestině; *-nista* [-tka], m. = stoupenec sionismu;

sionský, příd. k Sion; dcera *si-
onská* = církev
sípati || řídč. *sipěti* (sí-), -pí = syčet, syčivě, chraptivě mluvit; slož. dokon. *vy-* několik nadávek (Vr.) = chraptivě vyslovit; *za-*: *flašinet zasípěl* (Ner.);
sípavý [-vě; -vost] = sípající: s. hlas, -vě mluvit;
sipot || *sí-*, -u, m. = sípání
síra, 7. sírou || *si-*, ž., prvek; symb. zkázy (bibl.)
Siréna, ž., mořská víla v řec. bájesloví; symb. svůdné ženy;
siréna = tovární... píšťala; *siren-
ní* hlas (Hlad.)
sírka, -rek, ž. = zápalka (původ. se sírnou hlavičkou); hubený jako s.; -ku by mohl od něho zapálit, o někom rozpáleném (lid.); *sírkárna*, -ren, ž. = továrna na sirky;
sírkový monopol
sírnatý = obsahující síru, podobný síře, připomínající ji;
sírník, -u, m. = pouzdro na sirky; = sloučenina se sírou;
sírný, příd. k síra (květ, lázně)
síroba, ž. = osiřelost; **sirobný* = osiřelý (R. Svob.)
sirocco || *sci-* «široko», stř., ital. = teplý vítr
sirota, ž. = sirotek (kniž.);
sirotčí, příd. k sirotek: s. úřad, právo, pokladna, jistota; *-tčinec*, -nce, m. = ústav pro sirotky;
siroteček, -čka, m., zdrob. k *sirotek*, -tka, m. = osiřelé dítě;
Sirotci = žižkovo vojsko po jeho smrti
sírovitý [-tě; -tost] = podobný síře;
sírový, příd. k síra: -vá kyselina
sířý [-ro] = bez rodičů, bez manžela, bez dětí, opuštěný, pustý, osamělý (kniž.): -rá země (Heyd.), samota (Sez.); je siro = pusto (Vr.)
sířiti = sírou napouštět, bilit, čistit; slož. dokon. *vy-*
sistovati, z lat. = zastavit, zrušit

Sisyfova, *sisyfovská*, -fská «-zy-» práce = těžká, ale marná, bezúčelná; podle řec. báje o Sisyfovi (1. p. -fos), marně válejícím v podsvětí kámen do vrchu
síť, 2. jedn., 1., 4. mn. -tě, 2. mn. atd. -tí, -tím, -tích, -těmi, ž. = pletivo, předmět z něho na ochranu, na zachycování (míče), na lov; přenes. s. čar, cest, špehů... = spleť, množství; v. síťka
sítárna, -ren, ž. = dílna, továrna na síta; *sítař* [-řka], -e, m. = výrobce sít; *sítařský* [-tařství], příd. k tomu
sítař [-řka], -e, m. = výrobce sít; *-řský* [-řství], příd. k tomu
sítba, v. setba
sítěčko, stř., zdrob. k síto
sítěný = udělaný ze sítí
síti, seji, sej, seje, -jíc, sev, sel, set(i) (lid. siji, sil) = rozhazovat, vkládati zrna, semena do půdy, aby vzešla; slož. dokon. *dosíti* || (řidč.) *doseti* = dokončiti setí; *na-* samou pšenici || *na-* čeho (málo, mnoho); *o-* pole; *po-* břeh travou; *pro-*, *přemouku* sitem; přenes. *pro-* žáky při zkoušce = nechati slabé propadnout; *roz-* obilí; *vy-* všecku pšenici; *za-* co, prostě dokon.; *-sívati* || *-sévati*, opakov., nedokon. slož. *o-* atd. k dokon. osíti; dokon. *nao-* se polí (Slád.) = mnohokrát osívat
sítí, stř. || *sítina*, ž., rostl.
síťka, -těk, ž. zdrob. k síť: s. na vlasy; s. = ochranné opatření na poštov. známkách a bankovkách
sítko, -tek, stř., zdrob. k síto
síťkovací jehla = na síťkování; *-řkovati* = plésti sítky
síťkový, příd. k síťka: -vé sklo = proložené sítkou
sítnice, ž., část oka; *sítnička*, ž., zdrob. k tomu
***sítno**, stř., slov. = peklo (Heyd., Koll.)
síto, stř. = nářadí na prosévání, řešeto; paměť jako s. = děravá

síťovací jehlice = na síťování;
-vati = plésti síťovou tkaninu
síťovina, ž. = síťové pletivo
síťovina, ž. = síťové pletivo;
síťovitý = podobný síti;
síťový, příd. k síť: s. rámec...
situace, ž., z lat. = poloha, postavení, stav, poměry; *situační* plán, zpráva
situovaný [-ván, -vána...], z lat.: býti dobře -ván = žít v dobrých poměrech; dobře -vaný člověk
sity, S., v. city
siváček, -čka, m., zdrob. k *sivák*, -a, m. = sivý holub, kůň...
-sívati, v. síti
sivo-, kmen k sivý ve slož.:
-bílý = sivě bílý; *-bradý* = se sivou bradou; *-hlavý* (Heyd., T. Nov.); *-modrý*, *-oký*
sivý [-vě; -vost] = popelavý, šedý, šedivý: s. holub, kůň, vlas ..., -vé ráno (Bezr.)
sjednocený, k sjednotiti, v. sjednotiti; -ná církev = řeckokatolická; *sjednocovací* = mající za účel sjednocení; *-covati*, v. sjednotiti
sjednotitel [-lka], -e, m. = kdo sjednotí; *-titi*, v. sjednotiti
sjesta, v. siesta
sjezd, -u, m., 1. = sjetí vozidlem, jízda dolů; 2. = sjetí lidí, schůzka, shromáždění, kongres; *sjezdovati* = pořádat, konat sjezd, -dy (hovor., Olbr.);
sjezdovník, -a, m. = účastník sjezdu, kongresista;
sjezdový, příd. ke sjezd: s. výbor...
sjízdný [-nost] = po čem lze sjet, jezdit, o cestě
sjížděti, v. -jížděti
skafandr, -u, m., z franc. = potápěčský oblek
skákací prkno = na skákání
skákati, skáči..., -čí || skákám. skákej, skáče, -číc || skákaje. -kání, opět. ke skočiti: pod nízkým stropem vysoko neskákej (přísl.) = řiď se poměry; s. radostí; srdce mu radostí skáče;

s. komu do řeči; slož. dokon. *do-* kam (po jedné noze); *na-* do vozu; *na-* se (mnoho); *ob-* || čast. *od-* (si) co = „odnést“, špatně pochodit; *se-* s čeho, do vody; *u-* se (do únavy); *vy-* se = do vůle se naskákat; *-skakovati*, slož. nedokon. *do-*, *na-*... k dokon. doskočiti atd.; *ob-* koho = horlivě, ochotně mu sloužit, zavděčovat se...; *skákávati*, opakov.

skákavý [-vě; -vost] = skákající, záležející ve skákání (živočích, pohyb...); tatíčku s., panenka -vá!, výraz podivu, zklamání, rozhorlení (lid. a hovor.)

I skála, skalou, mn. skály, 2. skal, 3. atd. *ska-*, ž., útvar horniny; symb. statnosti, síly, pevnosti, tvrdosti: člověk (tvrdý) jako s.; mohl by skály lámat, v. lomit

II skála, v. škála

skalák, -a, m. = kdo bydlí ve skále, láme -lu

skald, -a, m. = severský pěvec

skalí (**skaloví*), stř. hromad. ke skála = skály

skalice, ž., 1. = skalka; dochov. v Česká S., město v Č.; 2. s. bílá..., síran

skalina, ž. || čast. *skalisko*, -sk || -sek, stř. = balvan, skalní útes

***skalistý** = skalnatý (Nov., Mrš.)

skalka, ž., zdrob. k I skála

skalnatý [-tě; -tost] = plný skal; *skalní* || kniž. -ný, příd. k I skála: -ní rozsedlina; -ní sklep; -ní město = skály podobné městu; -ný tes (Slád.), sklep (Vrchl.); -ní liška; -ní realista... = z přesvědčení, tuhý, nekompromisní (hovor.); **skalnice*, ž. = skalní cesta (Svět.)

skálopevný [-ně; -nost] || **ska-* = pevný jako skála (víra, přesvědčení)

skaloví, v. skalí

skalp, -u, m., z franc. = 1. lebka, hlava; 2. kůže s vlasy stažená s hlavy; přenes. = trhavá kritika (Čech)

skalpel, -u, m., z lat. = lékařský nožík

skalpovati koho = provést na něm skalp 2.

skandál || *šk-*, -u, m., z řeč. = pohoršení, ostuda, hanba; zdrob. *-lek*, -lku, m.; *skandalisovati* «-zo-» = ostouzet; *skandální* [-ně; -nost] = pohoršlivý, ostudný

Skandinávec [-vka] «-dy-», m. = obyvatel Skandinávie; *Skandinávie* «-dynávie», ž., poloostrov; *skandinávský*, příd. k tomu

skandovati, z lat. = číst verše rytmicky

skáplý, *skápnouti*, *ska-*, v. kapati

skart, -u, m., z ital. = vyřaděné věci, zboží, brak; *skartace*, ž. = vyřadování; *skartovati* = vyřadovat

skat, z ital., 1. -u, m., stará karetní hra; 2. nesklon. přídav. jm. «skát, škát»: býti s. barvy (v kartách) = nemít ji

skaut [-tka], -a, m., z angl. scout = člen předvá. organizace mládeže, junák; zdrob. *skautík*, -a, m.; *skauting* «-tyng», -u, m. = skautování; *skautovati* = skautsky tábořit, býti skautem; *skautský* [-sky; -ství], příd. ke skaut: s. tábor...

skeč, v. sketch

skelet (**ške-*, Herrm.), -u, m., z řeč. = kostra

skelnětl, -nějí, o očích = stávat se skelný, skleněný; slož. dokon. *ze-* (Vr.); *skelný*, příd. ke sklo: s. prach, papír, -ná huť

skepse, ž., z řeč. = pochybování, nedůvěra; *skepticismus* «-zmus», -mu, m. = skeptické smýšlení; idealist. názor, že je existence vnějšího světa pochybná; *skeptický* [-cky; -čnost] «-tyc-, -tyč-», příd. ke skepse = pochybovačný; 2. stup. *skeptičtější* [-ji]; *skeptik* «-tyk», -a, m. = pochybovač

skerco, v. scherzo

***skeřiti se** = šklebiti se, pokrytecky plakat (Rais); sr. škeřiti
sketa, m. = zbabělec
sketch «skeč», -e, m., angl. = náčrtek, nástin, vzrušující aktovka, kabaretní výstup
sketský [-sky; -ství], příd. ke sketa = zbabělý
***ski** «ský», neskl. ž. pomn., z nor. = lyže
skiagram «skyja-», -u, m. = roentgenový obraz
skica..., v. skizza
skif, -u, m. = úzký člun pro jednoho veslaře; *skifař*, -e, m. = kdo jezdí na skifu
skioptikon «-ty-», -ka, stř. || -konu, m., z řeč. = promítací přístroj
skizza «-ca» (zčešt. *skica*, hovor. *ški-*), ž., z ital. = nárys, náčrtek; *skizzák* (-cák), -u || -zzář (-cář), -e, m. = sešit, kniha na skizy; *skizzovati* (-co-) = črtat, načrtnout; slož. dokon. *na-skizzovitý* (-co-) [-tě] = náčrtkovitý;
skizznouti (*skic-*, Tilsch.), dok. ke skizzovati; slož. dok. *na-sklad*, -u, m., 1. = složení (chem. látek, hlásek v slově...); bez ladu a skladu, v. laď; 2. = složené zboží, místnost, budova na ně; mítí zboží na -dě
skládací = na skládání (židle...)
skladač || *sklá-* [-čka], -e, m. = kdo skládá; = skladatel (Hál.); *skládačka*, ž. = chatrná báseň (Nov.)
skládání, stř., ke skládati; hmotně = skladba, spis, dílo (zast.)
skladatel [-lka; *-lkyně, Koll.], -e, m. = kdo skládá hudební, zpěvní díla, komponista; -*telský* [-sky; -ství], příd. k tomu; *skládati*, v. klásti
skladba, -deb, ž., 1. = složení, sklad 1.; něco složeného, hudební dílo, kompozice, slovesné dílo; 2. část mluvnice, syntax; 3. = záhyb, vráska (Čech); *skladbička*, ž., zdrob. k tomu; *skladebný* [-ně; -nost] = týka-

jící se skladby: -ná stránka, zvláštnost; = syntaktický; -ně = po stránce skladebné
skladiště, stř. = místnost, budova na úschovu zboží, depot;
skladištné, -ho, stř. = skladné; *skladištní*, příd. ke skladiště
skládka, ž. = skládání, místo na skládání
skladné, -ho, stř. = poplatek za používání skladu, skladiště;
skladník, -a, m. = správce skladu;
skladný [-ně; -nost] = co se dobře skládá (zboží); -ná oprava čes. pravopisu (zavedení j m. g ap.); -ná píseň = umělá (Koll.); -né typy lidské = složité (Sez.); -ná postava = rozložitá (Č.-Chod); -ně urostlý (t.)
skladovací místo, plocha = na skladování; -*vati* = uskláňovati
skláněti, v. kloniti
sklápěcí = na sklápění (sedátko, střecha...); -*pěti*, v. klopiti
sklapnouti, v. klapnouti
sklapovací = sklápěcí; -*vati*, v. klapati
sklárna, -ren, ž. = výrobní skla
sklář, -e, m. = výrobce, foukač skla; *sklářiti* = vyráběti sklo (Vr.); *sklářský* [-ství], příd. ke skláři
sklenář [-řka], -e, m. = kdo prodává sklo, zasklívá okna; = kdo rozbije okno (ironic. lid. a hovor.); *sklenářský* [-ství], příd. k tomu
skleněný = jsoucí ze skla (nádoba...); oči jako -né (při nemoci, leku)
sklenice, zdrob. -*nička*, -ček, ž. = skleněná nádoba
skleník, -u, m. = zasklená místnost na úschovu a pěstování rostlin; = kus nábytku na uschovávání skleněného nádobí; *skleníkový* [-vě; -vost]: -vé rostliny = pěstované ve skleníku; přenes. -vé umění, ovzduší (Neum.) = neživotné, nepřirozené, úzké

sklenka, -nek, ž., zdrob. ke sklenice
sklený (nik. *sklenný*) = skleněný, zasklený (říd.)
sklep, -pa, 6. -pě, m. = „klenutá místnost“ (souvisí s klenouti), podzemní místnost na úschovu věcí; = krám, obchod (slov., Jir.); *sklepák*, -a, m. = sklep-mistr (důvěr., Č.-Chod); *sklepení*, stř. = sklepní místnost, sklep; přenes. s. nebes (Hál.) = klenba;
sklepní, příd. ke sklep: s. okno, byt...;
sklepnický [-ctví], příd. ke sklepník;
sklepníček, -čka, m., zdrob. ke sklepník;
sklepníčiti = býti sklepníkem (Těsnohl.);
sklepník [-nice], -a, m. = číšník;
sklepný, -ného, m. = sklepmistr
sklerosa «-róza», ž., z řeč. = kor-natění cév (tepen); -*rotický* «-tyc-», příd. k tomu
skleslina, ž. = skleslé místo
skleslý [-le; -lost] = svěšený; přenes. = sklíčený, ochablý; -le se ubírat (Vr.), vypadati
sklíčený [-ně; -nost] = skleslý, ztrápený, smutný
sklíčko, stř., zdrob. ke sklo
sklíčovati, v. II klíčiti
sklípek, -pku, m., zdrob. ke sklep
sklivec, -vce, m. = sklovité těleso v oku
***sklize**, ž. = sklizeň (Slád.); *sklízecí* = sloužící ke sklizení: s. stroj;
sklízeč || *skli-*, -e, m. = kdo sklízí, sklízecí stroj;
sklizeň, -zně, ž. = sklizení;
sklízeti, v. kliditi; *sklízňový*, příd. ke sklizeň
sklo, skel, stř. = hmota vzniklá tavením křemenné směsi; = skleněné zboží; = sklenice (podle něm.): vejce ve skle; pomn. skla = brejle, skřípec; míti tlusté s. = začlánět (lid. a hovor.); symb. čistoty: býti (čistý)

jako s.; též = být bez peněz (vulg.); hledět nač příliš černým sklem (šmil.) = příliš černě; mít, dáti si koho, co za sklo. posměš. o úzkostlivém opatrování;
**sklomalba*, -leb, ž. = malba na skle (odb.)
sklon, -u, m. = sklonění (hlavy): = úhel, který svírá nakloněná rovina... se svislicí; s. k čemu = náklonnost, náchylnost, inklinace, dispozice;
sklonek, -nku, m. = konec (dne, století, života)
sklonění, stř., 1. s. hlavy..., v. kloniti; 2. = skloňování (mluvnic.)
sklonný [-nnost], 1. = nakloněný (Ner.); obyč. = mající sklon, náchylný, inklinující; 2. = co lze skloňovat
skloňovati, v. kloniti
sklop, -u, m. = poklop. sklápovací část sedadla;
sklopec, -pce, m. = past, vikýř;
**sklopitý* = sklopený, silně nahore vyklenutý (Č.-Chod);
sklcpka, -pek, ž. = jeden zpusob vyšinutí na hrazdu;
sklopna, ž. = sklopná část děla;
**sklopný* = sklápěcí;
sklopovati, v. klopiti
skloubiti, v. kloubiti
***sklouzek**, -zku, m. = klouzek (lid.); = knedlík (Ner. žert.)
sklovatý || -*vitý* = jsoucí jako sklo: -vitá kůra = led (Rals);
sklovina, ž. = látka, z které se dělá sklo, jí podobná, email, glasure
skluz, -u, m. = sklouznutí, klouzání, smyk; *skluzavka*, ž. = sklouzavá dráha;
**skluzký* = kluzký (Ner., So.)
skoba, ž. = hák na pověšení. spojení, sevření...; podle podoby = silně ohnutý nos (hanl.);
skobička || *skobka*, ž., zdrob. k tomu
skoble, ž. = bednářský nůž
skobový, příd. ke skoba: s. kříž
skočec, -čce, m., rostl.; v. ricinový

skočiti, -čí = udělati skok; přenes. s. ke kupci... = rychle dojít, za-; s. do čeho, přenes. = ukvapeně provést (lid. a hovor.); s. do vody, do ohně pro koho, přenes. = všechno pro něj udělat (t.); s. komu do řeči = přerušit jeho řeč tím, že sami začneme mluvit; s. si = zatancovat (t.);

slož. dokon. *do-* kam, proč; *na-*: boule, husí kůže komu naskočí = náhle se objeví; -čilo mu = má náskok, výhodu před druhým; žitu -čilo = podražilo, nik. ceně, cenám -čilo, m. cena se zvýšila, stoupla; *nad-* = skočiti do výšky; *nad-* si = nadběhnouti si; **ob-* koho = skoky obklíčit (čelak.); *od-* od koho, čeho = skokem se vzdálit; *od-* (si) kam = na chvíli odejít; *po-* (si); **pod-* koho = podvést, oklamat (zast.); *pro-* obručí; *pro-* skočily divné řeči = tu a tam bylo slyšet; *pro-* se; *pře-* co; *pře-* koho v úřadě = předejít v postupu; *pře-* odstavec, listy v knize = vynechat; *před-* před koho, před co;

při- ke komu; *při-* komu na pomoc = přispěchat; *roz-* se, o hlavě = puknout; *se-* s čeho; *u-* = skočiti stranou; *v-* do čeho, do řeči || časť. skočit; *vy-* = skočiti do výšky, ven; div z kůže nevy- = „nevyletět“, v. kůže; *povy-* = trochu vy-; srdce ti -skočí (Ner.) = zaraduje se; *za-* (si) kam = rychle na chvílku zajít; *za-* koho = překvapit, oklamat, přepadnout; *za-* za koho = zastoupit jej; v. skákat

skočmo, příslov. = skokem

skočná, ž., tanec;

skočný [-ně] = skákavý, křepký do skoku; -ná píseň, hudba; -ně = skokem, křepce

***skožíkati** = skučeti, jíkati, o sýčku; slož. dok. *za-* (Řez., nář.); *skožíknouti*, -kl, dokon.

skok, -u, m. = mrštný pohyb do výšky, do dálky, na stranu; dáti se do -ku; utíkat -kem || skoky (Kopeč.); přenes. čas utekl -kem; zajít kam, zastaviti se kde na s. = na chvílku; přenes. -ky v myšlenkách, myšlenkové -ky = nelogické myšlení; skok ve vývoji = náhlá změna jednoho stavu v druhý; v. jelen

skokan, -a, m. = kdo dobře skáče (lid. a hovor.); žába, pavouk; = baletka (Hlad., žert.); *skokaní* stehýnko; *skokanský* závod

***skolek**, -lku, m. = tříška, štěpina, tyč, skrojek, řez (nář.)

I **skoliti** = skučeti (mysliv.); slož. dokon. *za-* (Vr.)

II **skoliti**, v. koliti

skomíratí (*sko-*, č.-Chod, šlejh.) = stále stonat, být na umření; přenes. o spolku, hnutí = nevyvinovati činnost, hynout, zanikat, o světle = uhasínat; *skomíravý* [-vě; -vost] = skomírající **skon**, -u, m. = skonání, smrt, konec, zánik (kniž.)

***skonalý** čas = perfektum (zast.); -lé sloveso = dokonavé (t.)

skonání, stř. = konec: do s. světa **skoncovati**, v. koncovati

skonto, stř., z ital. = srážka, sleva

skontro, -ra, stř., z ital. = zúčtování, přehlídka účtů

skop || lid. *škop*, -a, m., časť. *skopec*, -pce, m. = vykleštěný beran; *skopci*, rus. nábožen. sekta;

skopčák, -a, m., nadávka; původ. = pasák skopců;

skopičina, ž. = hloupost. hloupý kousek (lid. a hovor.);

skopová, ž. = skopové maso, -vá pečeně;

skopovice, ž. = skopová kůže; = skopové rukavice (Ner.);

skopovina, ž. = skopové maso, -vá kůže;

skopový, příd. ke skop: -vé maso, -vá pečeně

skór, v. score

***skoralyý** = okoralyý (Hora)
skorbut, -u, m., z franc. = kurděje
skorem || čast. *skoro*, příslov. = téměř, málem, hnedle: skoro rok; skoro nic...; skoro z rána = časně (Bezr.; nářeč.); v. skoryý
***skoroještěsláva**, ž. = pochybná sláva (Tilsch.)
skórovati, v. score
skoryý = raný, časný (nářeč.)
skořápka (lid. *ško-*), -pek, ž. = obal ořechů, vajec, mlžů...
***skořep**, -u, m. (Vrchl.) || -pa, ž. (Ner.) = skořápka;
skořepina, ž. = skořápka; zdrob. -pinka, ž.
skořice, ž. (souvisí s kůra), kořen; *skořicovka*, ž. = skořicový likér; -covník, -u, m. = skořicový strom; *skořicový* [-vě], příd. ke skořice (olej, vůně); = červeno-hnědý: -vá barva; -vý kabát (Majer.); -vě žlutý (R. Svob.); *skořičný* = skořicový
***skořípka**, ž. = skořápka (Čelak.)
Skot [-tka] (lid. a hovor. *škot*), -a, m., národ. jm.; symb. lakotného člověka (hovor.)
skot, -u, m. = hovězí dobytek; *skotácký* [-cky; -ctví], příd. ke skoták: -cká služba; přenes. -cký kousek, -ctví = darebačina...; *skotáček*, -čka, m., zdrob. ke skoták;
skotačina, ž. = skotačení;
skotačiti = býti skotákem (Jir.), přenes. = darebačit, dovádět...; *skotačivý* [-vě; -vost] = skotačící;
skoták, -a, m. = pasák skotu; přenes. = nezbeda, dareba, uličník
skotnice, ž. = skotná samice;
skotný = březi
***skotokrad**, -a, m. = zloděj skotu (Klost.)
Skotsko, stř., země; *skotský*, příd. ke Skot
skoula, ž. = skulina (Svět., Sez., Rais)

skoupo-, kmen ke skoupý v ojediň. slož.: -mluvný = skoupý na slovo (Brandl) || -zvuký (Koll., šmil...)
skoupý [-pě; -post] = lakomý; s. na slovo, na řeč = málomluvný, nemluvný; přenes. = malý (Ner.)
skrání || *skrání* (nář. *škraň*), -ně, ž. = líce, tvář, spánek (na obličej);
skránec, -nce, m. = čelenka (Čech)
skrápěti, v. krápěti
Skrbenský, -kého, m., příjm., pův. = ze Skrbně
skrbliti, -bivý = skrbliti, -livý (zastar.)
skrblice, ž., v. skrblík;
skrblický [-cky; -ctví], příd. ke skrblík [-lice], -a, m. = lakomec; *skrbliti* = lakotit; s. místem (Čech) = šetřit; nes. chválou; slož. dok. *u- = ušetřit (Vanč.); *skrblivati*, opak.; *skrblivý* [-vě; -vost] = lakotný
skrček, -čka, m. = skrčený, malý člověk, často nadávka;
skrčenec, -nce, m. = člověk pohřbený (v kamenné době) ve skrčené poloze; = kdo se krčí. bázlivec, hudlař (šal.); zdrob. -neček, -čka, m. (t.)
skrčka, ž., neboli přeskok *skrčmo* = ve skrčené poloze
skrčovati, v. krčiti
***skrej**, -e, m. = skryše
skreslenina (*z-), ž. = skreslený obraz, karikatura;
skreslený (*z-), v. kresliti
skribent, -a, m., z lat. = pisálek
skrips, -su «-su», m., z angl. mn. č. ke scrip = zatímni poukázka na peníze do ciziny
skriptor, -a, m., lat., dříve = úředník knihovny
skrofule, ž., z lat. = krtice (lékař.); *skrofulosa* «-lóza», ž. = krtičnatost; -losní || -lósni = krtičnatý
skroječek, -čku, m., zdrob. ke *skrojek*, -jku, m. = skrojená část chleba

skromničský, *-ňoučský* = velmi skromný;

skromný [-*mně*, -*mnost*] = s málem spokojený, nemající velké požadavky, nenáročný; **poskromnu* (Nezv.) = skromně

skropovati, v. kropiti

skrovničský, *-ninký* = velmi skrovný;

skrovný [-*vně*; -*vnost*] = malý, nepatrný; *poskrovnu* || -*ně* = málo

***skrucha**, ž. = zkrušení, stísněnost, deprese (Staš.)

skrupul, -e, m. || zprav. ž. pomn.

skrupule, -lí, z lat. = vrtochy, pochybnosti, úzkostlivost; -*losita* «-lozi-» = úzkostlivost; -*losní* || -*lósni* [-*sně*; -*snost*] «-lóz-» = úzkostlivý

skrutátor, -a, m., z lat. = sčítatel hlasů; *skrutinium* «-týnyjum», -nia, stř. = sčítání hlasů

skruž, -e, ž. = dřevěná podpora klenutí, obrubeň

skrýš(e), -e, ž. = místo na skrytí; *skrýška*, ž., zdrob. k tomu (Hal.)

skryt, -u, m. = úkryt;

skrytý [-*tě*; -*tost*] = ukrytý, tajený, tajný (boj. přechod); v *skrytě* (Rais), v *skrytu* (Sez.), v *skrytu* (Vr.) || v *skrytosti* = skrytě, tajně, potajmu

skryvač || *skrý-*, -e, m. = kdo skrývá, přechovavač; *skrývačka*, ž. = obrázková hádanka; = skrývání, hra na skrývání; *skrývati*, v. krýti

skrz(e), 1. příslov.: jeti, jíti skrz [město, les] = vnitřkem projíždět, -cházet; boty jsou skrz = děravé; slož. *naskrz*, *nave-skrz*, *skrz naskrz*, v. *naskrz*; *veskrz(e)*, v. tam;

2. předlož. se 4. p., znamená a) vnitřkem něčeho až za to: jíti skrze les, město; b) prostředek, prostředníka: mluvit s tlumočnicka, poslati co s ředitelství; c) příčinu (účel), pro: zdržeti se skrz koho; stalo se to skrze mne (Vach.); nemohu

přijíti s. nemoc; přijít ke komu skrz to, tu věc (v jaz. spis. je k této předložce nechuť, zavinená nesprávnými výklady některých brusičů)

skřeček, -čka, m. = křeček (lid.): nadávka;

skřečeti, -čí = vydávati skřečky (Staš.); slož. dokon. *za-* (t.); *skřečkovati* = počínati si jako skřeček, prskat jako skřeček z bezmocnosti, bez potřeby hromadit zásoby

***skřeholiti** = zpívati (Rais)

skřehot, -u, m. = skřehotání;

skřehotati, -tám || -ci, hlav. 3. jedn. -ce = kuňkati apod.: žáby -tají; havran -tá (Krásnoh.); slož. dokon. *za-*;

skřehotavý = skřehotající

skřek || **vzkřek* (Ner., Vrba, Č.-Chod), -u, m. = vřískavý křik; *skřekati* = vydávati skřečky (Mrš.) || *vzkře-* (Č.-Chod)

skřet, -a, m. = skřítek (kniž.); *skřeti*, příd. k tomu: s. postavička (Nov.)

skříň, -ně || *skříně*, ž., z lat. = schránka na šaty, prádlo, knihy atp., almara; zdrob. *skřínka*, -nek || -*ňka*, -*něk*, ž.;

**skřínový*, příd. ke skříň, -ně: -vé sbírky = chované ve skříních (Ner.)

***skřip**, -u, m. = skřipot (Čech)

skřípati, -pu... -pou || -pám, -pej, -paje, -pán(i) = vydávati vrzavý zvuk (třením...), vrzat: s. zuby; dveře, kola -pají; sníh -pe pod nohama; mrzlo, jen to -palo (Baar); slož. dokon. *roz-* pero = psaním pokazit; *rozskřípaný*; *za-* bolesti zuby; *skřípavati*, opak. v. skřipnouti; *skřípavý* [-*vě*; -*vost*] = skřípající (hlas, tón)

skřípec, -pce, m., 1. = nástroj na skřipnutí, mučidlo; být jako na -pci = v napětí, velice nedočkavý, netrpělivý || být od někoho „zpovídan“ (lid. a hovor.); brát na babí skřípec (Sez.) = „vyslýchat, zpovídat“; křičí, jako

by ho na s. bral = mučil skřipcem (lid. a hovor.); 2. = rozštípená hůl na skřípnutí, uchození něčeho; 3. = druh očních skel, cvikr

skřípěti, -pí, rozk. skříp, skřípě, -píc, -pění = skřípáti (říd.): pláč a -pění zubů (biblic.); slož. dok. *za-*: kordy -pěly (Krásnoh.)

skřípka, ž. = chřípka (lid.); pomn. *skřípky*, -pek = housle (Hál., Bezr., Baar); žertov. = špatné housle

skřípnouti, -pl, -pnuv, -pnut(í), dokon. ke skřípáti = zaskřípáti; s. koho = potrápiti, prohnati (lid.); slož. dokon. *pro-*, *pře-*, *co*, *při-*, *u-* si prst, *u-* *co* = proštípnout, pře-, při-, u-; *za-* = zavržat, o dveřích (Čech)

skřípota || *skři-* (Rais, Kunět.), -u, m. = skřípání

skřítěti, příd. ke *skřítek*, -tka, m. = bájeslovný domácí bůžek

skřivan, -a, m., pták; symb. jara, jarosti: až zazpívá s. ap. = na jaře; *skřívánčí*, příd. ke *skřívánek*, -nka, m., zdrob. ke skřivan; veselá jako s. (Něm.); *skřívání*, příd. ke skřivan

***skřívati** = dlouho do noci bdít (Karaf.); nářeč. = churavět

***skřížovaný** = zkřížený; -né nohy (Ner.)

***skublanina**, ž. = chumáč (Č.-Chod)

skučeti, -čí = žalostně, kňouravě kvičet, výt, naříkat (o psu, o větru, o člověku); slož. dokon. *za-*; *skučívati*, opakov.; *skučivý* = skučící (pes, pláč, vítr)

Skuherský, -kého, m. příjm., pův. = ze Skuhře

skuhrati = kňouravě naříkat, žadonit; = bručet: s. tajemná slova (Vrchl.), písně (Zey.); slož. dokon. *vy-* = vyžadonit; *za-*, prostě dokon.; *skuhrávati*, opakov.; *skuhravý* [-vě; -vost] = skuhrající

skulina || **sku-* (Jir.), ž. = trhli-na, mezera, štěrbina, skoula; zdrob. -linka, -nek, ž.

skulptor, -a, m., z lat. = sochař (říd., Č.-Chod); -*ptovaný* = vyřezávaný (Zey.); *skulptura* «-tú-», ž., z lat. = sochařství, -řské dílo; -*pturální* [-ně] «-ptu-» = sochařský, výtvarný

***skum**, -u, m. = zkoumání (obrozen.); poslat koho na -my (Němc.) = na zvědy (lid.); **skumný* = theoretický (obroz.)

skuner, v. škuner

skunk, -u, m., z angl. = kožíš- na ze skunka; s., -a, šelma, čes. smraďoch; *skunkový* kožich

***skupec**, -pce, m. = skoupý člověk; s. — hlupec (pořek.)

skupení, stř., sr. kupiti, 1. dějov- vě; 2. = skupina; **skupenina*, ž. = skupina (Zey.); *skupenství*, stř. = skladba hmoty (pevné, tekuté, plynné)

skupina, ž. = několik lidí, živo- číchů, věcí skupených vedle se- be, u sebe, tvořících celek; *skupinář* [-řka], -e, m. = vedoucí skupiny;

skupinka, -nek, ž., zdrob. ke sku- pina;

skupinný || čast. -*pinový* = jsou- cí ve skupinách

skupovati, v. kupovati

skupština, ž. = jugoslávský sněm

***skůr**, čím s. = co nejdříve (Koll.)

skusovati, sr. kousati

Skutecký, -kého, m., příjm.; pův. = ze Skutče

***skutečnost**, ž. = skutečná věc; *skutečně*, v. skutečný;

skutečno, stř. = skutečnost (filos., kniž.);

skutečnost, -i, ž. = co skutečně je; smysl pro -nosti (Sez.); ve- -nosti je to jinak = vskutku, opravdu; -*nostní* psychologie (Sez.) = všímající si skuteč- nosti;

skutečný [-ně] = skutečně, vskutku jsoucí, přihodivší se, vzatý ze skutečnosti (příběh,

pravda...); -ně se to stalo = vskutku, opravdu
skutečský, příd. ke Skuteč
skutek, -tku, m. = čin; skutkem co dokázat; pomáhat slovy i -tkem; *Skutkové* apoštolští || -tky apoštolské, bibl. kniha; přísl. *vsutku* = ve skutečnosti, skutečně, opravdu; *skutkový*: -vá podstata věci = to, co se skutečně stalo

***skvěčeti**, -čí = křičeti (Staš.); slož. dok. *za-*

***skvějný** = skvělý (Č.-Chod)

***skvělobleský** = skvěle zářící (Mácha)

skvělý [-le; -lost] = skvíci se, jasný, nádherný, znamenitý, skvostný (den, počasí, úspěch, život, slavnost, budoucnost, vítězství...); -le se osvědčit

skvíti se || *stkvíti se*, skvím..., 3. mn. skví, skvi, skvěte, skvě, skvíc || skvěji, -ješ..., 3. mn. skvějí, skvěj, skvěje, skvěv, skvěl, skvění (původ. sv-, souvisí se světlo) = blyštět se, třpytit, zářit; slož. dokon. *o- = ozářit (Suš.); *roze-* se krásou (Ner.); *za-* se, prostě dokon.; *s(t)kvívati se*, opak. nedokon. slož. *o- = ozařovat (Čelak.); *za-* se = skvíti se (Čech)

skvost (zast. *stk-*), -u, m., souvisí se skvíti se = drahocenný ozdobný předmět, klenot; přenes. = vzácný člověk, pracovník; *skvostný* [-ně; -nost] = skvělý, nádherný (den, vydání knihy...); -nost (Čech)

skvoucí = zářící, skvělý (básnic.)

***skvrň**, -ně, ž. = skvrny, skvrnitost

skvrna || lid. *škvorna*, ž. = místo nenáležitě zbarvené, potřísněné, umazané: barevná, mastná s., -ny na slunci; přenes. s. na dobrém jménu... = kaz; s. společností = špatný člověk; **skvrnatý* (So.) = skvrnitý; *skvrnitý* [-tost] = mající skvrny; *skvrnivka*, ž., = skvrnitý tyf

skýtati || *sky-* = dávat, obyč. poskytovat; slož. nedok. *na-* se: naskýtá se mi pohled nač, příležitost... = otvírá se mi pohled, mám příležitost; slož. nedok. **po-* = poskytovat (Slád.); *vy-* se = růst, žít, objevovat se, být v užívání...: květina, houba, nerost, slovo... se vyskytá; *skýtávat*, opak.

skytnouti, -tl, -tnuv, -tnut(i), dok. ke skýtati = poskytnouti (říd. liter.); zprav. slož. dok. *na-* se = nahoditi se, objeviti se...: -tla se dobrá příležitost, krásný pohled...; **naskytlý se* = namánuvší se, jdoucí kolem (Ner.); *po-* komu pomoc; *po-* se = nase (Zey.); *vy-* se = objeviti se, najíti se: -skytl se tyfus, člověk, který...; chyba se -skytne zřídka ap.;

-*skytovat*, slož. nedok. *na-* se, *vy-* se (častější než -skýtati, -sky-); *po-* = dávat (obživu, pomoc..., někdy s 2. p.); *po-* se = na- se (Zey.)

skýva (zříd. *sky-*, Jir.), ž.: s. chleba = krajíc; s. u klobouku = okraj; *skyvečka*, -vička, -ček, *skyvka*, -vek, ž., zdrob. k tomu

sl., zkratka = slečna; = (ná)sledující: str. 50 sl. = str. 50 a následující

slabičný, příd. k slabika = slabikotvorný

***slabihoudek**, -dka, m. = „kdo slabě hude“, ubožák (Vach.)

slabika, ž., část slova;

**slabikant*, -a, m. = kdo slabikuje; -*bikář*, -e, m. = učebnice čtení; tváře jako -ře = tlusté (Němc., lid.); -*bikářová* ilustrace = jako v -bikáři (hanl.);

slabikotvorný = tvořící slabiku; *slabikovati* = čísti po slabikách

slabina, ž., 1. = část těla mezi žebry a stehnem; 2. = slabá stránka, slabost (často pomn.)

***slabingr**, -a, m. = slaboch (vulgár.)

slabiti = činiti slabým, slabším (řid. kniž., Mach.), zprav. oslabovati, ze-; slož. dokon. o-, ze- = učinit slabším, slabým; o-, ze- nepříznivou zprávu, -vý dojem = zmírnit; -slabovati, slož. nedokon. o-, ze-

***slabizna**, -zen, ž. = slabina (lid.)
slábnouti, -bl, -bnuv, -bnutí = stávati se slabý, slabší: s. v nemoci; zrak, bouře... -ne; slož. dokon. o-, u-, ze-; *osláblý*, u-, ze- práci...

slabo-, kmen k slabý ve slož.:
 *-*duch*, -a, m. (Palac.) = člověk slabého ducha; -*duchý* || *-*dušný* (Mar.) = jsoucí slabého ducha
slaboch, -a, m. = slabý člověk, obyč. vůlí, mravně, duševně
slabo-myslný [-ně; -nost] = jsoucí slabé mysli, -bého rozumu, imbecilní; -*proudý*, o elektřině; -*silný* = silný, ale bezmocný (Holeč.)

slabost, v. slabý

slabošský [-šsky; -šství], příd. k slaboch = plynoucí ze slabosti, prozrazující ji: -šská povaha, láska...

slabota, ž. = slabost, něco slabého, slabý výkon a pod. (lid. a hovor.)

***slabotělný** = jsoucí slabého těla
slaboučkový, -*bounký* = velmi slabý
slabší, v. slabý

slabůstka, -stek, ž., zdrob. k slabost ve význ. slabá stránka

slabý [sláb; slabě; slabo; -bost] = nemající sílu, ne silný, mdlý, útlý, tenký (člověk, hlas, proud, provaz, ruka, prkno, světlo...); = ne takový, jaký by měl býti, málo výkonný, netučný, nevyživný... (zrak, žaludek, polévka, víno, vědomost...); slabý na oči..., žák slabý v počtech...; -bá hodina, -nka = necelá, malá; -bá chvíle = ch. slabosti; to je jeho -bá stránka = jeho záliba, v tom není pevný, snadno chybí; býti sláb v počtech... (kniž.) || obyč. slabý; -bě svítit, brániti se; je mi -bo = mdlo;

tělesná, srdeční... -bost || -bost, i mn. -bosti = slabá stránka; 2. stup. *slabší* [-běji]

slad, -u, m. = ječmen připravený na vaření piva

***sláď**, -di, ž. = sladkost (č.-Chod)

sladák, -a, m. (lid. a hovor.) || *sladař*, -e, m. = kdo dělá slad; -*dařský* [-řství], příd. k tomu

sladce, v. sladký; *sladcehořký* = sladký a hořký (Han.)

sladčeji, v. sladký

sládek, -dka, m. = sladovník, i kdo vaří pivo; být... jako s. = tlustý (lid. a hovor.)

sládě, -děte, stř. = sladké ovoce (lid.); přenes. = polibek (č.-Chod)

sladicí = na slazení; s. prostředek neboli *sladidlo*, -del, stř.

sladina, zdrob. -nka, ž. = mladé pivo; přenes. = kýčovitý, sentimentální kus, román (hovor.)

sladiti, slazen(i): s. co = činiti sladkým, dávat do toho sladidlo; přenes. s. život láskou... = zpříjemňovat; jiné je s-laditi k laditi, v. tam; slož. dokon. o-; přenes. o- si, komu život, práci = zpříjemnit; *pře-* = příliš o-; *při-* = více o-;

-*slazovati*, slož. nedokon. o- atd.; *sladivati*, opak.

***sladizna**, -zen, ž. = sladina

***sladkavý** = nasládlý (lid.)

sladko-, kmen k sladký ve slož.:
 -*bol*, -u, m. = sladký bol (kniž.);
 -*bolestný* (Tyl) || -*bolný* [-ně; -no] = sladce bolestný (o radosti, vzpomínce); ve dne tak -no (Ner.); -*dechý* (básnic.);
 -*dyšný* = libě vonící (Zey.);
 -*hořký* = sladce hořký: -hořký život (Čelak.), iluze (Neum.);
 -*kyselý*; -*mřivý* (Vrchl.); -*šumný* (Čech); -*teskný* (t.); -*tupý* [-tupě] (Slád.); -*ústý*; -*vodní* zvířena = ve sladkých vodách

sládkovský [-sky] = jsoucí v duchu básníka Sládka

sladký [-dce; -dko; -dkost] = chutnající jako cukr, med (víno, ovoce, dřevo, mléko); -ká voda = pálenka (Němc.); přenes. = velmi příjemný, libý, roztomilý (hlas, úsměv, sen, polibek, touha...); s. člověk = roztomilý, často jen v řeči; podob. -ká řeč, slova; -dce chutnat, mluvit; mítí -dko v ústech; -dkosti = sladké věci, řeči;

2. stup. *sladší*; příslov. *sladčeji*

sládnouti, -dl, -dnuv, -dnutí = stávat se sladký, o ovoci...; slož. dokon. *za-* = státi se sladký; = zachutnat, o hruškách (Čelak.); hlas sládl nadějí (Jir.); *zasládlý*, o ovoci...; prostě dokon. *ze-*

***sladomel** -a, m. = sladař (zast., Jir.)

slad'oučký, -ďounký = velmi sladký

sladovati = dělati slad;

sladovina, ž. = sladový výtažek;

sladovna, -ven, ž. = dílna na slad;

sladovnický [-ctví], příd. k

sladovník, -a, m. = sladař;

sladový = ze sladu, obsahující slad (výtažek, káva, víno)

slalom, -u, m., z nor. = lyžařský sjezd přes umělé překážky

sláma, slamou, mn. slámy, slam, 3. atd. *sla-*, ž. = suchá stébla obilnin; umřít na -mě = na slamníku, doma, ne v boji (píseň); hořet, vzplanout jako s. = rychle; přenes. o člověku nadšeném jen krátkou dobu; sr. čouhati, hluchý, mlátiti; *slamáček*, -čku, m., zdrob. k slámák;

slámák || *slaměňák*, -u, m. = slaměný klobouk (lid. a hovor.); = slaměnný úl (lid.);

slámečka, ž., zdrob. k slámka;

slaměnka, -nek, ž. = slaměná ošatka, rohožka; rostl.;

slaměný = ze slámy; přenes. = netrvalý (o nadšení...); s. vdovec = jehož žena není nějaký

čas doma (lid. a hovor.); barvit na -no (Ner.);

slamka, *slá-*, -mek, ž., zdrob. ke sláma

slamníček, -čku, m., zdrob. k *slamník*, -u, m. = sláma v obalu na spaní;

slamníkový, příd. k slamník: -vá látka

slamotrus (Baar) || *slá-* (Drn.), -a, m. = kdo trouse slámu, hanl. přezdívk. sedlákům

slámový [-vě], příd. k sláma: s. lis, -vá barva

slañ (Těsnohl.) || *sláň*, -ně, ž. = slaná voda, moře (Suš., Čech, Slád.)

slanák, -u, m. = slaný rohlik (lid.)

slaneček, -čka, m. = nasolený sleď; býti... kde (natlačen) jako -necci, o veliké tlačnici (lid. a hovor.); roztrhnout koho jako -nečka, pohružka rázným zakročením

***sláněti**, -nějí, opět. ke sloniti (Zey.); slož. nedok. *o-*, *od-*

slang, -u, m., z angl. = stavovská, společenská nářečí; někdy = mluva měst. vrstev, hlavně mládeže; *slangový*: -vé slovo

slanina, ž. = nasolené uzené vepřové sádlo s kůží, „špek“;

slaninový, příd. k tomu

slanisko || *-niště* || *solniště*, stř. = (uměle, přirozeně) slané místo pro zvěř, liz

slánka, ž. = nádobka na sůl

slanost, v. slaný

slánský, příd. k Slaný, -ného, m., město v Č.

slaný [-ně; -nost], ze solný = obsahující sůl, chutnající po soli (pramen, moře, polévka...)

slap, -u, m. = peřej, vodopád; pomn. *slapy* = příboj; -py ústřičné = shluky

slast, 2. jedn., 1., 4. mn. -ti, -tí, -tem, -tech, -tmi, ž. (ze slad b, souvisí se sladký) = „sladkost“, vrcholná libost, rozkoš; *slastiplný* = plný slasti; *slastný* [-ně; -nost] = působící slast

slátanina, ž. = něco slátaného, špatně, nedbale udělaného, slátaný spis, brimborium (hovor.)
sláti, šlu..., šlou, šli, šlete, šle, šlíc, slal, slaní (-slání) = vypravovat, od- koho, co jinam (jen básn.): šlu svůj vzlet (Vrchl.), slala jsem pozdravení (Krásnoh.) ap., zprav. posílali; slož. dokon. *do(slati)* co = poslat na další adresu, za někým (poštov.); *obe-* koho = povolat; *ode-* co kam; *po-* koho, co kam, komu dopis...; *posláni*, stř., sr. mise; básnické p. = básnický list; *před-* připomenutí... (ve spise...) = předem připomenouti; *při-* = po- (Zey.); *roze-* = po- na různá místa; *se-*: osud seslal naň těžkou zkoušku; *se-slání* Ducha sv.; *vy-* = vypravit ven; *za-* = po-;
 v. sláti

slatina, ž. = rašeliniště; *slatinný* (půda, voda, lázeň); *slatinové* uhlí

Slav, -a, m., domác. tvar k Bohuslav, Jaroslav...

***Sláv**, -a, m., z lat. = Slovan (Koll.)

sláva, ž. = vrcholná čest, pověst, -né uznání, oslavování: vykonati co ke cti a -vě Boží; s., s. mu! = budiž (mu) sláva; světská s. = na světě; věčná s. = nebe, nebeská blaženost (podle náboženských představ); přijet ve vší -vě

I Sláva, m. || ž., domác. tvary k Bohuslav(a), Jaroslav(a), Miloslav(a), Stanislav(a)...

II Sláva, ž. = Slovanstvo (Koll., Čech)

Sláveček, -čka, m., zdrob. ke *Slávek*, -vka, m., zdrob. k Slav a I Sláva

***slavenský** = slovanský (Koll.)

slavený, v. slaviti

Slavia «Slávija» || -vie «-viže», -vie, ž. = Slovanstvo, jméno spolku, pojišťovací společnosti, časopisu

slavíček, -čka, m., zdrob. k slavík; *slavičí*, příd. k slavík: s. zpěv

Slavička, ž., zdrob. k I Sláva
Slavie, v. Slavia

slavík, -a, m., pták; symb. krásného zpěvu; = primitivní hudeb. nástroj na hvízdání; = nedopalek doutníku (vulg.)

slavikum «slá-», -ka, stř., obyč. mn. -ka = slovanská n. jinot slovanská kniha, památka

Slavín, -a, m. = hrobka na Vyšehradě pro slavné muže; = sbírka životopisů slavných osob

***slavinita** «-ny-», ž. = slovanskost, slovanský ráz

Slávinka, ž., zdrob. k II Sláva

slavismus «-viz-», -mu, m. = slovanská myšlenka jako hnutí (Wollm.)

slavista [-stka] || řidč. *slá-*, m. = kdo se obírá se slavistikou; *slávista*, m. = člen pražského literár. spolku Slávie v letech devadesátých, člen sport. spolku Slávie;

slavistický [-cky], příd. k slavistika: -cké studium...; *slavistika* «-sty-», ž. = slovan. filologie a literatura

slaviti, -ven(i): s. svátek, svatbu, narozeniny, jubileum... = slavnostně pořádat, oslavně vzpomínati, uctívat; *slavený* = oslavovaný, proslavený: -ná pěvkyně (Č.-Chod); slož. dokon. o- koho, co = zahrnouti slávou, úctou, uctít; *pro-* se čím = slavně vyniknout; *proslavený* muž; slož. nedokon. *oslavovati*; *slavívati*, opak.

***Slavjan**, -a, mn. -né, m. = Slovan (Koll.); ***slavjanský** = slovanský (t.); *slavjanofil*, -a, m., z ruš. = přítel Slovanů; *-filský* [-sky; -ství], příd. k tomu

Slávka, ž., zdrob. k II Sláva; *slávka*, ž., mlž

slavnost, -i, ž. = oslava nějakého dne, události, něčí památky atp.; *slavnostní* [-ně; -nost]: s. řeč, řečník... = při slavnosti, oslavě; **-nost*, = slavnostní ráz. (Vanč.)

slavný [-vně] = mající slávu, zasluhující slávy, významný (muž, čin, den, jméno, vítězství); v titulech úřadů... (zaniklo)

slavobrána || *slá-*, ž. = slavnostní brána

slávofil, -a, m. = milovník, příznivec Slovanů

slavomam, -u, m. = chorobná touha po slávě, -né opojení slávou

Slavonie «-vónyje», ž. || *Slavonsko*, stř., země

***slávošumný** = šumící slávou (Čech)

slavo-větec (Čech) || *slávo-* (Bráf) = větec slávy; *-vůz* (Pfl.-Mor.); *-záře*, ž. (Čech) = záře slávy; *-zářný* (Vrchl.);

slávožrout, -a, m. = nepřítel Slovanů (hovor. hanl.)

slávský [-kost], příd. k Sláv (Koll.)

slávychtivý [-vě; -vost] = chtivý slávy

***slečenský**, příd. ke slečna; *slečinka*, -nek, ž. = slečna (lid. a hovor.); *slečinkovský* = vlastní slečinkám, podobný jako u nich;

slečna, -čen, ž., označení, oslovení dospělejší dívky; zkráceno ze šlechtice = šlechtická dcera

sled, -u, m. = postup, pořad (myšlenek, událostí, časový...)

sleď, -dě, m., ryba

***slední** = poslední (básn.)

sledník || *sládník*, -a, m. = pes sledující zvěř (mysliv.)

sledovatel, -e, m. = kdo sleduje

sledovati, -ván(i): s. koho, co = stopovat; přenes. s. vývoj, zápas, řeč, pokrok... = stopovat, bedlivě pozorovat; s. cíl = jít za cílem, směřovat k němu; podmětově s. = následovati za sebou, jít: písmena v abecedě sledují takto (říd. kniž.); s. komu, ne čes. m. následovati za kým, jít;

slož. nedok. *ná-* matky || obyčej. -ku..., čího příkladu = jít za kým, řídit se; podmětově ná-

z toho následuje = plyne, vyplývá; pak -duje to a to = přijde (o pořadu); *následující*, v. tam; slož. dokon. *na-* se koho, čeho (mnoho); *proná-*, v. pronásledek; *vy-* = vystopovat, vypozařovat; *sledovávat*, opakov.

***sledovník**, -a, m. = sledovník (Ner.)

sledující, v. sl.

slehlý = co se slehne, sesedne (země, peří...); přenes. s. silák = zavalitý (Č.-Chod); -lé slovo = hutné (Sez.)

slech, -u, m.: popřát komu -chu = slyšení, sluchu (šmil.); obyč. jen ve spoj. (ani) -chu o tom, o něm, po tom, po něm není = není nic slyšet; sr. dech; slech. pomn. -chy = uši loveckého psa a srstnaté zvěře (mysliv.)

-sléchat, *-slechat*, v. slechnouti

slechnouti, -chl, -chnuv, -chnut = zaslechnout (ojediň. kniž.); slož. *do-* co = vyslechnout až do konce; *do-* co || *do-* se čeho = dovědět se z vyprávění jiných; **na-* = po- (Ner., Jir.); *po-* (si) píseň... = postihnout ji sluchem; *po-* || *upo-* něčí rady..., rodičů || -če, dokon. k poslouchati 2.; *vypo-* = poslechnouti si do konce; *pře-* co = nepostihnouti sluchem n. uslyšet, ale dělat, jako bychom neslyšeli; *vy-* koho, co = slyšeti do konce; *vy-* svědka = vykonat výslech; *za-* co = uslyšet;

***-sléchat** || ***-sle-**, slož. nedok. *do-* (Slád.), *na-* (Čelak.), *pře-* (Čech), *vy-* (Sab.) = doslýchati se, naslouchati...

slejška, -ky, v. slíž

slemeno, -na, stř. || (kniž.) *slémě*, slemene, stř. = vrchní krokev ve střeše, hřeben střechy, horského hřbetu

slepák, -a, m. = slepec (zhrub.); = cestující naslepo (hovor.); had

slepec, -pce, m. = slepý člověk; přenes. = zaslepený člověk; *slepecký* tisk = pro slepce; *-pectví*, stř. = péče o slepé

slepencový, příd. ke slepenec = slátaný, povrchní (šal.);
slepenec, -nce, m., 1. hornina; 2. = něco slepeného, slátaného. špatné dílo...: literár. s. (Novák); -*nectví*, stř. = povrchní spojování myšlenek (šal.);
slepenina, ž. = slepenec 2.

slepě, v. slepý

slepice, ž. = samice kura (vlast. „slepá“); chodit... jako zmoklá slepice = schlíple (lid. a hovor.); *slepičárna*, ž. = kurník (Svět., lid.); *slepičí* hnízdo, polévka...; v. kvoč;
slepičinec, -nce, m. = slepičí trus, kurník;

slepička, ž., zdrob. k slepice

slepiti = činiti slepým: slepící (Palac.) = oslepující; s. se nad papíry = připravovati se o zrak (Beneš.); obyč. slož. dok. o-koho = zbavit trvale zraku; = oslnit; přenes. = za-; *oslepený*; za- koho = o-, zprav. přenes. (sliby, lichocením...) = ohromit, omámit, získati si; v. zaslepený; -*slepovati*, slož. nedok. o-, za-
slepnouti, -pl, -pnuv, -pnutí = stávat se slepý; slož. dokon. o-; *osleplý*

slepost, -pota, v. slepý;

**slepoun*, -a, m. = slepec (zhrub.)

slepovací = na slepování (proužky, Čech); -*vati*, sr. lepiť

slepý [-*pě*; -*post*; -*pota*] = nevidomý, nevidoucí; s. na jedno oko; = ne slepý, ale nepozorný... (lid. a hovor.); mluvit jako s. o barvách = bez porozumění (t.); být ke všemu s. = ničeho nedbat, nevšímáti si; sr. bába; přenes. = zaslepený, zaslepující (fanatismus, láska, vášeň, víra, horlivost...); do tance až -pá (Herb.) = tanci zaslepeně, náruživě oddaná; s. tisk = nezbarvený; -pé okno = jen ve zdi naznačené; -pé sklo = neprůhledné; s. náboj = ne ostrý, bez střeliva; -pá kolej, ulička = nejdoucí dále, bez druhého východu; -pé štěstí = nahodilé;

slepý cestující = c. naslepo, „načerno“, bez lístku; -pě komu věřit, být oddán; údolí... končí -pě; *naslepo* střilet; trefit kam, najít co v knihovně, vybrati co naslepo = popaměti, namátkou; po slepu podat ruku (Č.-Chod) = aniž se díváme; -post || část. -pota; -pota přenes. = zaslepenost
slepýš, -e, m., ještěr.

slet, -u, m. = slétnutí (ptactva, letadla); = sjezd, sokolský, orelský; *sletiště*, stř. = místo sletu; *sletlý*, v. létnouti; *slétnouti*, *sletovati* (se), v. létnouti, letovati;

sletový, příd. ke slet: s. výbor...

sleva, ž. = slevení; s. na čem

slevač (o d c h. slé-), -e, m. = kdo slévá; *slevačský* [-*sky*; -*ství*], příd. k tomu;

slévárna || *sle-*, -ren, ž. = dílna na slévání; *slévati*, v. lévati

***sleve**k, -vku, m. = něco slitého, splývajícího, slitek (Koll.)

sleviti = dáti slevu; s. s ceny, na zboží; přenes. s. se svých požadavků = zmírnit; zmenšit je; *slevovati*, nedokon.

slez, -u, m. = čtvrtý žaludek přezvýkavců; *slez* || obyč. *sléz*, -u, m., rostl.

sléz, příslov., v. sléze

Slezák [-*začka*], -a, m., lid. a hovor. = *Slezan* [-*nka*], -a, m. = obyvatel Slezska, rodák z něho
slézati, v. lézati

***sléze** || *sléz*, příslov. = posléze (Vrchl. a j.)

slezina, zdrob. -*zinka*, ž., ústroj v břiše; *sleziník*, -u, m., kapradina; *slezinný*, příd. k slezina
slézový, *sle-*, příd. ke sléz (rostl.): s. květ, -vá barva

Slezsko, stř., země; *slezský* [-*sky*], příd. k tomu

sleželý || *sležený* = ležením stlačený, slehlý

slib, -u, m. = dobrovolný závazek: s. manželství || manželský, poslanecký...; s. učinit, dát, složit, splnit, zrušit...

***slibce**, m. = kdo slíbí (Suš.)

slíbiti, **slib**, -ben(i) = učiniti **slib**, zavázati se k čemu: s. komu lás-ku, věrnost...; s. komu knihu = ..., že mu ji dáme, půjčíme; s. komu dceru (za ženu); **slíbit** přijíti... || že přijdeme; slož. dokon. *při-* komu co = slíbit; *za-* koho komu = poručiti v jeho ochranu;

v. **slibovati**

***slibka**, ž. = dívka, která zruší **slib** milenci, chodí po smrti jako bílá žena a láká muže (Mrš., nář.)

slibný [-ně; -nost] = slibující, nadějný (umělec, práce); -nost uprchlých chvil (Vr.)

slibovati, nedokon. k **slíbiti**: s. komu co; stromy slibují mnoho ovoce ap. = dávají naději na mnoho ovoce; slož. dokon. *na-* se (mnoho); nedokon. *při-*, *za-*; *slibovávati*, opakov.

slíbný [-ně; -nost] = „krásného líce“, velmi krásný, úhledný, nejčast. o ženách, o tváři, obličejí; -né vydání (Nov.); -né Broumovsko (Jir.)

slída, ž., nerost

slídič || *slí-*, -e || *slídič*, -a, m. = kdo slídí; *slídičský* [-sky; -ství] || *slídičský* [-sky; -ství], příd. k tomu

slídití, **slíď**, **slíděn(i)** = jít po sledu, stopovat, pátrat (obyč. opovrž.): s. po kom, po čem; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pro-* = prohledat; *vy-* = vypátrat; *za-*, prostě dok. (šrám.);

slídívati, opakov.;

slídívý [-vě; -vost] = slídící, pátravý;

slídník, v. sledník;

**slídný* čenich = slídivý (šal.)

slídový, příd. ke **slída**

***slíkatí**, lid. m. svlí- (Ner.)

slimáček, -čka, m., zdrob. k *slímák*, -a, m., měkkýš

slín, -a, m., ryba;

slín, -u, m., hornina

slina, ž. = výměšek žláz; mluvit, co s. na jazyk přinese = bez rozvahy (lid. a hovor.); dělat

komu -ny nač, dělají se mu -ny nač = dělat, dostávat chuť (t.); slina pomluvy ap.

slíniti (si) prst... = navlhčovatí slinami; slož. dokon. *na-* co, (si) prst; *po-*, *u-*, *za-* co, se = potřísniti slinou, slinami; slož. nedok. *naslíňovati* = slíniti (říd.);

slínívati, opakov.

slinný, příd. ke **slina**: -nná žláza **slínový**, příd. ke **slín**

slínta, m. = kdo slintá (lid.); též = slímák;

slíntáček, -čku, m., zdrob. ke *slíntáčk*, -u, m. = ubrousek... uvazovaný dětem pod bradu, bryndáček;

slíntati = vypouštětí sliny; slož. dokon. *po-*, *u-*, *za-* co, se = potřísniti slinami; *slíntavka*, ž., dobytčí nemoc; *slíntavý* [-vě; -vost] = slíntající

slípka, -pek, ž. = slepice (lid.); brodivý pták

slítek, -tku, m. = slitý kus, předmět

slitina, ž. = něco slitého (strupy, zmrázky...), směs kovů n. kovů a nekovů; *slitinový*, příd. k tomu

slítkový, příd. ke **slítek**: -vé zlato **slitování**, -vati se, v. litovati

slitovník [-vnice], -a, m. = kdo se slituje; -nice, též = víko na židovské arše úmluvy; *slitovní* [-ně] = mající slitování: -ný lid (Vanč.); -ná láska (čelak., Suš.); -ně = ze slitování (Č.-Chod)

slíva, **sliv**, ž., strom, jeho plod

slívati, v. lévati

slívka, -vek, ž., zdrob. k **slíva**

slívky, -vek, pomn. = slité zbytky nápoje

slívoví, stř. hromad. = slívy; *slívovice*, ž. = kořalka ze švestek; *slívový*, příd. k **slíva**

sliz, -u, m. = lepkavá tekutina; přenes. = něco odporného: s. veřejného života (šal.); s. hano-bících styků (Klič.);

slízák, -u, m., houba

slízati, v. lízati a lézati

slizký [-ze; -zkost] = lepkavý ||

sliznatý = na čem je sliz;

sliznice, ž. = povrchová blána některých ústrojí;

slíznouti, -zl, -znuv, -znutí = stávat se slizký; čast. slož. dok. o-; oslízlý

slíznouti, v. líznouti

slíž, -e, m. = mřenka (nářeč.; podle slizkosti); slížek, -žku, m.

|| slížka, -žek, ž., obyč. pomn.

-žky, nář. slejšky, šlejšky, fone-

tic. -šky = krátké tlusté nudle,

šišky jako jídlo, na krmení hus

slniti = prudkým světlem na chvíli oslepotovat, oslňovat (Ner., Hál., Krásnoh.); slož. dokon. o- nádhrou...; slož. nedokon. oslňovati; oslňující světlo, nádhra, vystoupení;

*slnivý = oslňující (Tilsch., Pujm.)

sloh, -u, m., 1. = celkový způsob vyjadřování, soubor výrazových prostředků jednotlivce (Nerudův... sloh) nebo v projevech stejné povahy (úřední, kancelářský, vzletný... sloh); 2. ve stavitelství = způsob, ráz stavby

sloha || z indič. sloka, ž. = spojení několika veršů v celek, strofa

*slohověda = nauka o slohu, stylistika

slohový [-vě; -vost], příd. ke sloha: s. úkol = k cvičení v slohu 1.; s. nábytek = ve stylu 2., stilový

sloj, -e, ž. = vrstva užitkového nerostu

sloka, v. sloha; slokový, příd. k tomu (Vrchl.)

slon [-nice, ž.], -a, m., savec; dělati z komára -na = přepínat (lid. a hovor.); dělat komu -na = pracovat zaň, pomáhat mu (vulg.)

sloně, -ně, ž. = slonovina (kniž.)

slona, ž. = clona (Čech)

*slonbídlo, stř. = neobratný dlouhán, hromotluk (vulg.)

sloně || slůně, -něte, stř. = sloni mládě

sloniti, -něn(i) = svítit, zářit (jen básnic., Puchm., Krásnoh.); s. se v klamném ctnosti zdání (Čech) = sluniti se..., být neprávem pokládán za ctnostného; slož. dok. o- = osvítit (Puchm.); *od- = odhalit; *za- = zaclonit (Jir.); v. sláněti;

slož. nedokon. *osloňovati (obrozen.); *od- = odhalovat; za-

slonovina, ž. = látka sloních klů

slonový [-vě], příd. k slon: -vá kost; -vě bílý = jako slonovina (Majer.)

*sloňový = ze sloně, ze slonoviny (Vaňor.)

slosovací = ke, na slosování (lístina, lhůta); -vatelný = co lze slosovat; -vati, v. los

slota, ž. = nečas, nepohoda, plískanice..., neplecha; přenes. = dareba, luza;

*slotiti, o větru = působiti slotu (Heyd.);

*slotný, příd. ke slota, o počasí (Preiss.)

sloučenina, ž. = látka vzniklá sloučením několika prvků

slouha, v. sluha

slouchatí čemu = naslouchat (jen liter., básn.); slož. nedokon. na- = tajně poslouchat (za dveřmi...); na- čemu = pozorně poslouchat; po-, 1. koho, co = dávat pozor, abychom slyšeli; 2. po- rodičů || -če, rozkazu (2. p.)... = být poslušný, vyhovovat; 3. *po- čemu = na- (Vrchl.);

dokon. napo- se řečí... (mnoho); naposlouchané romány = odpo- (R. Svob.); dokon. odpo-, vypo- řeč = celou vyslechnout || odpo- co = slyšením si osvojit, nabýt, získat; upo- se = do únavy po- (Mach.); dokon. vpo- se do čeho = ponořit se do poslouchání čeho (Han.) || zapo- se a zapomenout na odchod...; zapo- se do čeho = začítí tomu po delším poslouchání rozumět

(Mach.); *př- = náležet (Koll.); *slouchávati*, opakov.; slož. nedokon. *na-* se; *po-*; *vpo-* se do čeho (Tauf.)

***slouchavý** [-vě] = naslouchající: -vě klonit hlavu (Ner.)

sloup, -u, m. = trám... něco podpírající, na kterém je něco připevněno; podle podoby s. prachu, kouře...; stát jako s. = nehybně, překvapením...; oči v s. = nehybné, bezvýrazné; v. Lot; přenes. s. státu... = opora

sloupcový, příd. k sloupec: -vá sazba;

sloupeček, -čku, m., zdrob. ke *sloupec*, -pce, m. = sloupek (sazby, tisku, čísel...)

sloupek, -pku, m., zdrob. ke sloup: = malá tlustá svíčka (lid.); přenes. = menší novinář. článek; *sloupkář*, -e, m. = výrobce voskových sloupků, novinář píšící sloupky; *sloupkový*: -vé hodiny = se sloupky

sloupeřadí, stř. = řada sloupů

sloupoví, stř. hromad. = sloupy, kolonáda;

sloupovitý = jako sloup, sloupový; *sloupový*, příd. ke sloup

slouti, sluji || zastar. slovu, slovesu..., slovou, sluj, slul || zastar. sloul = jmenovat se, nazývat se (kníž.); slož. dokon. *pro-* = vyniknout, proslaviti se; v. proslulý

sloužící, -ího, m. || s., ž. = sluha || služka (zast.)

sloužit, služ, sloužen(i): s. u koho... = být v jeho službách; s. na vojně = být vojákem; s. nemocnému... = být mu nápomocen; s. komu, často s odstínem nedůstojnosti, opovržení = konati zaň to, co by mohl udělat on sám, nebo podporovat ho v nečestném jednání; s. mši; přenes. s. = být přízniv, svědčit, prospívat: ať -ží ke zdraví (pozdrav po kýchnutí); (ne)slouží mu (zdraví); neslouží každému zahálka (Svět.); některé jídlo někomu neslouží;

s. (k) čemu = umožňovat nějakou činnost: jazyk slouží myšlení a dorozumívání; s. komu za vzor, za příklad || být vzorem, příkladem; pokoj nám slouží také za ložnici || máme jej, užíváme ho...; světnice sloužila i tanečním rejtdům (Čech); nevhodně: nůž slouží k řezání..., m. je; slož. dokon. *do-* komu do smrti; *do-* v úřadě...; *na-* se (mnoho); *ob-* hosty, zákazníky; *od-* si dluh = sloužením splatit; *od-* si vojnu = být na ní stanovenou dobu; *od-* mši; *od-* se komu čím = odměniti se; *po-* komu (z ochoty) = něco mu podat...; to mu posloužilo, tím si posloužil = prospělo, prospěl; *pře-*, mít přeslouženo, o delší službě než stanovené; *vy-* (si) šaty... = za službu dostat; má vyslouženo v úřadě... = sloužil stanovenou dobu; *za-* (si) odměnu..., trest || odměny, trestu (zastar.) = ukázati se hoden; *za-* si, abychom byli odměněni...; zaslouží si, někdy o přít. čase = je hoden, zasluguje; *za-* se o národ, o stát = získati si zásluhy;

sloužívati, opakov.;

-*sluhovati*, slož. nedokon. *do-* na vojně; *na-* = sloužit náhradně; *ob-* koho, co; *od-* si 2. rok na vojně, *od-* se komu; *po-* komu; *po-* si čeho, german. (sich bedienen) m. užívat; *pře-* v úřadě; *při-* při stole, při mši; *za-* trest || arch. trestu; zpráva nezasluguje víry

Slovácko, stř. = Mor. Slovensko; *slovácký* = moravskoslovenský

***Slovač**, -e, ž. hromad. = Slováci (slov.), někdy od ch. = Slovenko; *Slováček*, -čka, m., zdrob. k Slovák; **slovačina*, ž. = slovenština (Heyd.), Slovák (Preiss.); *Slovačisko*, stř. = pravý Slovák (hovor.);

Slovačka, ž. = žena z Mor. Slovenska; někdy = Slovenka (lid.)

Slovák, -a, m. = jedinec slovenského kmene morav. || sloven. národa; v. Slovenka;
slovakismus «-zmus», -mu, m. = slovenské slovo, -ká vazba; -*ki-sovati* «-zo-» = poslovenšťovat
Slovan [-nka], -a, mn. -né, m., národní hromad. jm.; *slovanofil* || -*mil*, -a, m. = přítel Slovanů; -*filský*, -*milský* [-sky; -ství], příd. k tomu;
slovanský [-sky; -skost; -ství], příd. k Slovan; s. klobouk (v době obrozen.) = nízký, kulatý se šňůrou vzadu se dvěma střapečky;
 -skost = slovanský ráz; -nství = -ský ráz, -ské smýšlení;
Slovanstvo, stř. hromad. = Slované; *slovanství*, v. výše;
slovanština, ž. = slovanské jazyky; církevní n. stará slovanština = jazyk, kterým Cyril a Metoděj hlásali u nás křesťanství, stará slověnština
***slovář**, -e, m. = slovník (zastar.)
Slovany, na -nech, m. pomn. = Emauzy
slovce, stř., pův. zdrob. k slovo: spojovací s. = spojka; příklonné s. ap. (mluvnic.)
slovenčina, ž. = slovenština (říd.);
Slovenka, ž. protějšek ke Slovák;
Slovensko, stř. = kraj obydlený Slováky;
slovanský [-sky; -ství], příd. k Slovák; = slovanský (zast., Jir.);
slovenština, ž. = slovenský jazyk
slovesnost, -i, ž., z ruš., 1. = písemnictví, literatura; 2. = kniha s ukázkami z literatury;
slovesný [-ně], příd. 1. k slovo = slovem, mluvou vyjádřený: s. útvar, -né umění, -ná tvorba;
 2. k sloveso: -ná věta = se slovesem; vyjádřiti co -ně
sloveso, stř., část řeči, verbum
slověncový plot = z vodorovně položených trámů zapuštěných do trámů příčných (Jir.)
slověnština, ž. (Vlč.) || čast. stará s. = cirk. slovanština

slovíčkář, -e, m. = kdo lpí na slovíčku, puntičkář; **-kařiti* = hrát si se slovíčky (Suš.); -*kářský* [-sky; -ství], příd. k slovíčkář;
slovíčko, -ček, stř., zdrob. k slovo; zastaviti se u koho, přijít ke komu na s. = na krátký hovor, pohovor; na s. ! = přijď(te), zastav(te) se...
slovíncký, příd. k Slovinec 2. (podle něm.)
Slovinec [-nka], -nce, m., národ. jm. označující 1. jeden jihoslov. národ, 2. jeden kmen ze skupiny lešské;
Slovinsko, stř. = slovinská země; *slovinský* [-sky], příd. k Slovinec 1.;
slovinština, ž. = slovinský jazyk
***sloviti** = mluvit (Suš.);
 zprav. slož. dokon. o-, v. tam;
**od-* = odpovědět (velmi říd.);
pro- řeč = pronést; *vy-* hlásku, slabiku, slovo = říci; v. vyslovený; -*slovovati*, nedok. slož. o-, **od-*, **pro-*, *vy-*
slovní || řídč. -*ný*, příd. k slovo: -ní přízvuk, projev, zásoba
***slovnícký** [-cky; -ctví] = slovníkářský (zastar.)
slovník, -u || -a, m. = slovní zásoba jazyka, kniha podávající ji abecedně (věcně); = slovní zásoba jednotlivce...; v. naučný;
slovníkář, -e, m. = skladatel slovníku, lexikograf; -*kářský* [-sky; -ství], příd. k tomu;
slovníkový, příd. k slovník
slovní, v. slovní
slovo, stř. = jazykový útvar, hláska (spojka a, citoslov. ó) nebo řada hlásek (stůl, až...), vyjadřující jednotlivý předmět lidského vědomí, myšlení: uměti co, říkati s. od slova, od slova k slovu, slovo za slovem = zcela přesně; sr. doslova; s. dalo s. a byla hádka ap. = mluvilo se, až z toho vznikla hádka; ani -vem se nezminít = vůbec ne; = řeč, projev, domluva...: otcovské slovo, -ská slova...; mít, vést hlavní s. = stále mluvit;

žádat o s., ujmouti se -va; X má s. = může mluvit; nepřipustit koho, nedostati se k -vu; mít poslední slovo;
 = přípověď, slib: dát komu s. nač || že...; slovo s to, v. s; státi v slově; držeti, zrušiti (dané) slovo; muž ođ slova = stojící v slově; s. dělá muže, splní-li co slíbil; brát koho za s., v. bráti; dáti ženichovi s. = slib, že mu dáme dceru; přijíti si k rodičům Pro s.;
 slovem i písmem || v slově..., v. písmo; na s. || *naslovo* vzatý odborník... = znamenitý v celém svém oboru;
 v. slovice, slovíčko, slůvko
slovosled, -u, m. = pořádek slov ve větě; *slovosledný* [-ně] || *-sledový* [-vě], příd. k tomu
**slovoutný* = slovutný (zastar. šafař.)
**slovozpyt*, -u, m. = zkoumání původu slov, etymologie (zast.)
slovutný [-tnost] || zastar. *slovú* = proslulý, znamenitý; titulové příd. jm. v dopisech (zast.)
slož, -e, ž. = náplň, výplň (roznětky, rakety)
složení, stř., sr. ložiti, 1. dějově, 2. = sklad (komise, výboru...), struktura, soupřava, garnitura;
složenina, ž. = složené slovo;
složenska, ž. = složní list
složený [-ně; -nost] = uspořádaný, daný na sebe... (o několika věcech); o téže věci = přeložený (list...); -né slovo = skládající se z několika slov, kmenů
složitel [-lka], -e, m. = kdo složí (peníze)
složitý [-tě; -tost] = ne jednoduchý, ne prostý, komplikovaný
složka, -žek, ž. = součást něčeho složeného
složní list = ke složení peněz na poště, složenka
složný, z ruš. = složitý (Gottw.)
slučátko, -tek, stř., zdrob. k *sluče*, -čete, stř. = slučí mláďe;
slučí, příd. k *sluka*

slučitelný = co lze sloučit;
slučivý [-vě; -vost] = slučitelný, o lidech, též = duševně příbuzný (říd. liter.)
slučovací = na slučování (spojka, souvětí); -vati, v. loučiti
sluha || zast. a lid. *slouha*, m. = služebník;
-sluhovati, v. sloužiti;
sluhovský [-sky], příd. k *sluha*:
 -ská povinnost; -ské obličej (Vanč.)
sluch, -u, m. = smysl, kterým vnímáme zvuky; = slyšení: popřát komu, nedati čemu -chu; ni vidu ni sluchu (Čelak., Erb.) = není nic vidět ani slyšet; pomnož. *sluchy* = zaječí, králíčí... uši, slechy (říd., So.)
sluchátko, -tek, stř. = přístroj na poslouchání; -ková mušle
sluchovod, -u, m. = část sluchového ústrojí
sluchový, příd. k *sluch*: s. bubínek, dojem, klam
sluchy, m. pomn., v. *sluch*
sluj, -e, ž. = úzká jeskyně
sluka, ž., pták
slunce || řídč. *slunko* (Čech, Jir., Klost.), stř. (lid. U dvou -nců. jm. domu, Ner.) = střed naší sluneční soustavy; nic nového pod -cem = na zemi; nad slunce jasnější || **jasný* (Čap.) = zcela (hovor.); symb. světla, tepla, štěstí, zdraví: ten byt nemá s. = nesvítí do něho slunce, je tmavý, studený; kam s. nechodí, tam chodí lékař (přísl.): *sluncovka*, -vek, ž., druh petrolejové lampy (Herrm.);
sluncový kůň (pohádkový, Heyd.)
slunečko, -něčko, stř., zdrob. k slunce
sluneční, příd. k *slunce*: s. záře, dráha, úžeh, lázně, hodiny...;
slunečnice, ž., rostl., lid. = píha; -čnicový olej; *slunečníček*, -čku, m., zdrob. k *slunečník*, -u, m. = ochrana proti slunci, parasol;
slunečný [-čno] = obrácený k slunci, plný slunce (den, byt, strana); je -čno = svítí slunce

sluníčko, stř., zdrob. k slunce;

sluník, -u, m. = slunečník

sluniti, -něn(i): s. se = vyhřívati se, opalovat na slunci; přenes. s. se v čí přízni = těšiti se, požívat jí; s. se v kráse (Zey.); slož. dokon. o- = ozářiti sluncem (Mácha); *osluněný* = ozářený sluncem (Čech, Šrám.); -né oko (Koll.) = oslněné; *pro-* = prozářiti, protepliti sluncem; *vy-* se = vyhřáti se na slunci; *-sluňovati*, nedokon. slož. o- se atd.;

slunívati se, opakov.

slunko, v. slunce

slunný = slunečný; s. paprsek = sluneční (Wint.); s. jas (Čech)

sluno-, kmen k slunce ve slož.:

-jasný = sluncem ozářený (Zey.)

-květ, -u, m., květina

-sluňovati, v. sluniti

slunovrat, -u, m. = doba, kdy se slunce obrací od obratníku k rovníku

slup, -i, ž. = zařízení na plavení dříví, sádka na ryby

slupečka, -ček, ž., zdrob. ke slupka

slupice, ž. = svislý nosník u jezu

***slupina** (Tyl) || obyč. *slupka*,

-pek, ž. = obal semene, hlízy, ovocného plodu; symb. zevnějšíku lidí; s. dědinky (Čech)

slupnouti, v. lupnouti

slupovati, v. loupati

slušet, -šejí || -ší, rozk. slušej || sluš, slušeje, -jíc || -še, -šíc, -šen(i) = hoditi se, být vhodný, o oděvu, obuvi...; stč. = náležet, patřit (o majetku), sr. příslušet; z toho dnes přenes.: chovati se, jak se sluší; to se nesluší; slušelo by se udělati to a to;

slož. dokon. o- (si) šaty = zkusit, jak sluší; *při-* = (při)náležet: -ší mu právo...; *při-* domovským právem kam; nedokon. *oslušovati* (Baar);

slušívati, opak.

slušív [-vě; -vost] = slušící, o šatstvu... (Majer. a j.)

slušný [-ně; -nost] = „slušící“, vhodný, pěkný, dobrý (šat...); = jak se sluší, společensky vhodný, běžný (chování), vhodně společensky se chovající (člověk), zcela uspokojivý, přiměřený (plat, práce); -ně se chovat, *-ně hojný, vysoký (Jir.) = dosti, značně; ve vší -nosti

slůvko, -vek, stř., zdrob. k slovo

služba, -žeb, ž. = sloužení, úkon, práce pro někoho jiného, zaměstnání; s. komu, čemu; přijmout, dostati -bu; jít, dáti se, vstoupit ke komu do -by; být u koho ve -bě, ve státní -bě; vystoupiti ze -žby, ztratit -bu; přátelská s. = úsluha; nabídnout komu své -by = pomoc; být komu k -bám; k -bám ochotný... (závěr obchod. dopisu); k službám! = jsem... k službám, prosím, račte (předváleč.); má s.!, pozdrav (též); být v cizích službách = sloužit někomu cizímu, cizí myšlence, ne sobě, národu; s. = plat za -bu; služby Boží = bohoslužba;

službička, -ček, ž., zdrob. k tomu;

-čkářství, stř. = obskakování koho, poklonkování (hovor.);

službičkovati komu = prokazovat služby, službičky, poklonkovat

***službodárce**, m., podle něm. = zaměstnavatel

služebna, -ben, ž. = služební místnost; -bná, -bné, ž. = služka; *služební* [-ně] = týkající se služby, ve službě... (řád, poměr, byt, cesta...); býti -ně na cestách; -nice, v. níže;

***služebnický**, příd. ke služebník;

služebnictvo, stř. hromad. =

služebníci (-bnice); -bníček,

-čka, m., zdrob. ke služebník;

***-bničiti** = sloužit (šal.);

služebník [-nice], -a, m. = sluha (služka); uctivý pozdrav, poručení (předváleč.);

služebnost, -i, ž. = zatížení majetku povinností;

služebný = jsoucí ke službě, sloužící (osoba); zpodstat. s., -ného, m. = sluha
služka, -žek, ž. = služebná; *služkovský* [-sky], příd. k tomu (plat, chování)
služné, -ho, stř. = plat za službu;
**služný*: -ná píseň (Ner.) = kterou prokazujeme služby, ponížená
**služtička*, ž., zдроб. ke služka (Vanč.)
slýchati co, opět. ke slyšení = často, občas slyšet, dovídati se; slož. nedok. *do-* co || *do-* se čeho = dovídati se z vyprávění jiných; *nedo-* = neslyšení dobře, mít ne docela dobrý sluch; **o-* prosbu, nedok. k oslyšení; *o-* se = ostýchat se (nář.); *pro-* se, prosí slýchá se = je slyšet, vypravuje se, proniká na veřejnost; *pře-* co = poslouchat (ojedín.); = neposlouchati z roztržitosti (Č.-Chod); = dělat, jako bychom neslyšeli (Jir.); *vy-* svědky = vyptávají se jich, konat výslech; *slýchávati*, opakov.
slýnouti, -nul čím = být proslulý
slyšán, v. slyšení
slyšení, stř., 1. dějové k slyšení; 2. = návštěva u vysoce postavené osoby, audience
slyšeti, -ší, -šen(í) || arch. -šán, v. dále = vnímati sluchem: s. hlas..., koho mluvit...: dobře... s. = míti dobrý sluch; s. co od koho o kom, o čem = dovídati se; nic o něm, o tom (není) s. = nic se nepovídá; s. cosi zvonit = nepřesně zvědět (lid. a hovor.); s. trávu růst = zveličovat, zhoršovat skutečnost, dělat „vševědoucího“ (t.); s. andělíčky zpívat, o velké bolesti (t.); dáti se slyšet, v. dáti;
s. koho, druhou stranu, obě strany = vyslechnout; s. či hlas, mínění; jeho hlas nebyl slyšen || *slyšán*; *slyšte*, *slyšte!*, výraz podivu, překvapení;
slož. dokon. **do-* = vyposlouchat úplně (Čap.); *o-* koho, či prosbu

= nevyslyšet; *oslyšán* (Jir.); *po-*, jen rozk. *poslyš...*, prostě dokon. = poslechni (ne přenes.); *u-* koho, co = sluchem postihnout; *vy-* koho, či žádost = vyhovět; *za-* = u- (Zey.);
v. slýchati
slyšitelný [-ně; -nost] || **slyšný* [-no] (Ner., So.) = co je, lze slyšet; -no bouchat (Č.-Chod)
slza, mn. -zy, -z || -ze, -zí, -ž. = kapka oční tekutiny, výměsek žláz; ronit, prolévat; -zy; *no-* sít -zy na ulici (Němc.) = rozhlašovat svůj zármutek (lid.); -zy zoufalství, radosti; sr. krajíček, krásti, krokodil, mořiti, puma; s. vosku = kousek jako slza (Vrchl.); = kapka: s. vína
slzavěti, -vějí = stávat se, býti *slzavý*, *slzet* (Vr.);
slzavý [-vě; -vost]: -vé oči = plné slz; = krhavé; přenes. -vé údolí = tento svět (nábož.); -vá hra divadelní = plačtivá (hovor.); -vě naladěni (Vr.)
slzeti, -zejí || obyč. -zí, -zeje || -ze = prolévat slzy;
slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* = dáti se do slzení; o očích = naplnit se slzami (Svět.); *oslzelé* oči (šrámy) = plné slz; *roz-* se = dáti se do slzení; oči se mu -ly (Tilsch.) = naplnily slzami; *u-*: rozesmát se až do uslzení (Ner.); v. uslzený; *za-* = prolít několik slz; *zaslzený* zrak; *slzívati*, opak.
slzička, -ček, ž., zдроб. k slza; -čky Panny Marie = hvozdík (lid.)
slzívati, v. slzeti;
slzivý = slzící, krhavý
slzní || -ný, příd. k slza: -ní žláza; -ní jamka; -ná bomba = vzbuzející slzy; -né údolí (Slád.); -ná něha (Ner.);
slzník, -u, m. = slzní jamka
slzo-, kmen k slza ve slož.: **-proud* (Čech) = proud slz; -tok, -u, m., oční choroba; -tvorný plyn; -vod, -u, m. = slzní kanálek
smáčetí, v. máčeti

smah, -u, m. (souvisí se smažití) = žár (Ner.);

smahlý || **smáhlý** (Ner., Dav.) = osmahlý;

smahnouti, -hl, -hnuv, -hnut(i) = teplem, žářem vysychat, okorávat (o pokrmeh); v. osmahati (osmahnouti), přismahati (-hnouti) a vysmahati (vysmahnouti)

smalt, -u, m., z lat. = sklovitý povlak, email; **smaltovati** = povlékati smalttem; **smaltový**, příd. ke smalt

smaragd, -u, m., z řeč. = zelená odruda berylu;

***smaragdový** (Heyd.) || **smaragdový** [-vě; -vost], příd. k tomu: -vá zeleň; -vě zelený

***smarak**, -u, m. = smaragd (Wint.)

smatch «smeč», -e, m. || ž., z angl. = sražení míče přes síť k zemi

smáti se, **směji se**, **smáv**, **smál**, (za)smání = projevovati smích: s. se komu, čemu, na koho; sr. Filip, hrdlo, kolo; s. se komu do očí; s. se do hrsti, přenes. = mírně; vám se to -je = vy se můžete smát, jste šťasten...; srdce se směje, o vnitřní radosti; štěstí se naň směje = je mu příznivo;

slož. dokon. ***do-** se = přestati se smát; **na-** se (mnoho); ***od(e)-** se = odpovědět úsměvem (Wint., Slád.); ***po-** se komu, k nedokon. posmívati se (So., Šrám.); **roze-** koho, se = přivést, dáti se do smíchu; **u-** se = mírně se zasmát; **vy-** se komu, čemu = se smíchem přijmout něčí výklad, zprávu..., a to pro vadnost, nesmyslnost, nedůležitost, bláhovost...; **za-** se, prostě dokon.;

smávati se, opakov.; slož. nedokon. ***po-** se = usmívati se; **roze-** koho, se = přiváděti do smíchu; **-smívati se**, opakov., jen slož. nedok. ***do-** se; **po-** se komu, čemu = tropit si posměch; **posmívavý** člověk... = stíhaný smíchem; **u-** se, **vy-** se k dok. usmá-

ti se, vy-; ***pou-** se = trochu se usmívat (Slád., Humber.);

dokon. **pře-** všechno = překonati smíchem (Vr., R. Svob.); **rozu-** se = dáti se do úsměvu (Tilsch., Svob., Šrám.); **vypo-** se = vysmáti se (Vr.); **zapo-** se, dokon. k posmívati se (Říd. kníž.)

***smavohledý** = smavě hledící; **-oký** = mající smavé oči; **-ústý** (Čech)

smavý [-vě; -vo; -vost] = usmívavý, vzbuzující smích... (básn.): s. pramének (Krásnoh.); -vá něha (Heyd.); jak -vo mi (Čech)

***smazatelný** = co lze smazat (Čech)

smaženec, -nce, m. || **-ženka**, ž. = smažené jídlo, svítek; **-žený**, v. smažit

smažití, -žen(i) = péci na tuku; s. se na slunci = pražiti se, opalovat (lid. a hovor.); **smažený** (řízek...) = usmažený; slož. dokon. **do-** co; **na-** čeho (mnoho); **o-** co; **pro-** = dobře usmažit; **při-** co = připálit; **u-** = smažením upravit; **vy-** co = dobře usmažit; **vy-** mnoho másla = spotřebovat při smažení; **zapolévku**, **omáčku** = zapražiti, -prášiti; **-smažovati**, slož. nedokon. **o-** atd. k dokon. osmažiti; **smažívati**, opakov.

smeč, v. smatch

smečka, -ček, ž., 1. původ. = smyčka, pak = šňůra, řemen se smyčkou k vodění psů; obyč. přenes. s. psů = psi na jedné smečce, houf, láje; pak i s. lupičů...; s. žurnálů (Čech)

***smeka**, ž. = smyčka, oko (Neum.)

smekati: s. (klobouk s hlavy) = snímat; noha... se -ká = klouže, sváží; motouz se -ká s balíku; slož. nedokon. **vy-** se, o péru z ruky = padat (šmil.); **vy-** se z vodítek (Čech) = vymykati se; **smekávati**, opak.; slož. nedokon. **se-** apod.; **smeknouti**, -kl, -knuv, -knut(i), dokon.: s. klobouk; noha se -kla;

slož. dok. *od-* co = odvázat, co je zasmeknuto; *pře-* se přes jasnost mládí (J. Čap.) = přehoupnouti se, přejíti; **při-* se k sobě (Čech) = posunouti se; *roz(e)-* se = uvolnit se, o svazcích (Palac.); *rozsmeklá* hora (Čelak.) = rozeklaná; *se-* prsten s prstu; *vy-* se = vyvléci se; přenes. vedení se vysmeklo vládě z rukou; *za-* = navléci, uvázat

*smelek, -lku, m. = „semletý“, omletý kámen (Vr.)

*smeť, -ti, ž. = smetí (zastar.)

smetač, -e, m. = kdo smetá

smetáček, -čku, m., zdrob. ke *smeták*, -u, m. = kartáč na tyči na smetání

*smetana, ž. = tučná součást mléka; zdrob. *-tánka*, ž.; přenes. společenská... *-tánka* = výkvět společnosti, elita (v třídní společnosti);

Smetaniana «-nyjána», mn. stř. = zprávy, stati o B. Smetanovi, jeho pozůstalost...;

smetanovský [-sky] = jsoucí v duchu B. Smetany;

smetanový, příd. ke smetana: s. sýr, -vé trubičky

smetárna, ž. = zařízení na odvážení smetí

smetati, -távati, v. metati

smetí, stř. = drobné odpadky; dělati -tí = trousit peníze na zem (lid. a hovor.); mít peněz jako smetí = mnoho (lid.); *smetíčko*, stř., zdrob. k tomu; v. smítka, -tko

smetiště, stř. = místo na smetí; v. kohout

*smetivý = plný smetí (Wint.)

Smetná středa = popeleční (Němc.)

*směď, -i, ž. = snědost (Č.-Chod);

**směď* = snědý (Třebíz., Ner., Bezr., Neum., R. Svob.)

směji se, v. smáti se

směle, v. smělý;

smělec, -lce, m. = smělý člověk (lter.)

smělý [-le; -lost] = odvázný,

statečný (čin, skok...); někdy = opovážlivý, drzý;

2. stup. *smělejší* [-leji]

směna, ž. = výměna, vystřídání pracovníků; pracovat ve dvou, třech -nách || na 2, 3 směny;

směnárna, -ren, ž. = závod na výměnu peněz; *-nárník* [-nice], -a, m. = majitel, zaměstnanec směnární

směneční || -ný, příd. k směnka: s. závazek, řád, -né právo; *-něč-ník*, -a, m. = na koho je směnka vydána, trasát

směnitelný = co lze směniti

směnka, -nek, ž., druh dluhopisu

směnmistr, -a, m. = dozorce nad směny (Čap.)

směnný, příd. ke směna = směňovaný, výměnný (statek, obchod...)

směr, -u, m. = myšlená čára, po které se pohybujeme, vede cestu...; s. na Bratislavu, k -vě...; tím -rem, v tom -ru je Bratislava; -rem napravo...; ve -ru jízdy || proti... = po koních || proti koním; přenes. = proud, hnutí, činnost k něčemu směrující: duchovní, politíc. s., s. v umění; v tom -ru = po té stránce; v tom -ru pracovat... = k tomu (abychom toho dosáhli...), v tom duchu;

směrnice, ž. = čára udávající směr; přenes. = stanovení postupu, způsobu práce..., pokyn pro její směr, postup;

směrný význam (šal.) = směrodatný; -né ceny; -né tvary = pravidelné (čech)

směrodajný (Vrchl.) || zprav. -datný [-ně; -nost] = dávající, určující směr, rozhodující, rozhodný

směrovati co = třídit podle směru (odbor.);

směrovka, -vek, ž. = znamení udávající směr;

směrový, příd. k směr: s. význam; -vá orientace (šal.)

*směřiček, -čku, m., zdrob. ke směru

směřovati, v. měřiti

směs, -i, ž. = něco smíchaného, soubor různých věcí, druhů téže věci; *směsice*, ž. = nespořádaná směs, chaos; *směska*, ž. = míšenina; tanec

směšno-, kmen od směšný ve slož.:

-*hra*, ž. = komedie, fraška (obrozen.); **-hrdinský* = komický (Hněvkov.)

směšný [-ně; -no; -nost] = budící smích, jsoucí k smíchu (člověk, šat, chování, cena...); -šno o tom mluvit; -ně laciný

směšovati, v. mísiti

***směť**, -i, ž. = změť (Vrchl.)

směti || *smíti*, smím, smíš... smějí, směje, směl = moci, mítí dovoleno: s. kam jít, co dělat, jíst...; často výpustkou závislého slovesa: nesmíš domů [jít]; to smím [jíst, pít]; to se nesmí [dělat...]; ve zdvořilostních frázích: smím se otázat? = mohl bych, mohu atp.;

smívati, opakov.

***směvný** = usmívavý (šm.)

smích, -u, m. = projev radosti, veselosti, výsměchu jistými zvuky a výrazem tváře: dáti se do -chu; prohýbat se -chem || -chy: je mi do -chu, je to k -chu; dělali si... z koho, čeho s. = vysmívati se, po-; studený s. = neupřímný, nucený

smil, -u, m., rostl.

smilník [-nice] = smilný člověk; *smilniti* s kým = dopouštět se smilství; slož. dokon. se- (bibl.); *smilný* [-ně; -nost] = chlípny, necudný (člověk, život, pohled...); *smilství* || -*lstvo*, stř. = pohlavní styk mimomanželský, smilný skutek; násilné -*lstvo* = zprznění

smilovati se nad kým, čím = být jat milostí, láskou k někomu, něčemu, slitovati se; *smilovávat se*, nedok.

smír, -u, m. = smíření (se) dvou osob, stran; *smírce*, m. = kdo

zjednává smír (kniž.);

smírčí soud, soudce

smírek, -rku, m., z něm., nerost, prostředek na broušení, čištění;

-*rkovati* = čistiti smírkem;

-*rkový* papír...

smírný [-ně; -nost] = smíru se týkající: -né jednání před soudem; -ná moudrost (literár.) = usilující o smír; -ně co vyříditi = smírem, klidně; nebude v duši -no (Kuněť.)

smířitelný = koho, co lze smířit (č.-Chod); *smířiti*, v. mířiti

smířlivý [-vě; -vost] = ochotný ke smíru (člověk, řeč)

smířovací jednání = za účelem smíru, neboli -*vačky*, -ček, ž. pomn.; -*řovati*, v. mířiti

smíšek, -šku, m., zdrob. ke smích (Rais);

smíšek, -ška, m. = kdo se rád směje

smíšenina, ž. = směs

smíšený, v. mísiti; s. vlak = osobní i nákladní; s. sbor pěvecký = muž. i žen.; -né pocity = různé (radostné i smutné...); -né zboží = rozmanité; -né nářečí = s prvky dvou jazyků

smítati, -tám = smetati (nář.)

smíti, v. směti

smítka, ž. (Hal.) || čast. *smítko*, stř., zdrob. ke smetí

smívati, v. směti, -*smívati se*, v. smáti se

smlouva, ž. = závazná dohoda dvou lidí, stran; -*vati*, v. mluvit

smlsnouti si, smlsl, smlsnuv, -nutí: s. si na čem = pochutnati si (lid. a hovor.); s. si na kom, přenes. = dát mu pocítiti svou převahu, potrápiti jej

***smluvce**, m. = smírce (Palac.); *smluvčí*, -ho, m., 1. = smírce; 2. = smluvní strana

smluvní [-ně], příd. ke smlouva: s. poměr, strana; s. zaměstnanec = podle smlouvy, ne definitivní; -ně se zavázat... = smlouvou, podle smlouvy; ***smluvný** člověk = s kterým se smluvíme, milý (Preiss.)

- smokas**, -u, m. = smoking (vulg.); *smoking* «smouk-, obyčej. smok-», -u, m., angl., druh saka do společnosti; *smokingový*, příd. k tomu
- *smokva**, ž. = fík (zast.); *smokvoň*, -ně, ž. = fíkovník (říd.)
- smola**, v. smůla;
smolař, -e, m. = kdo má „smůlu“; *smolařský* [-sky; -ství], příd. k tomu
- smolík**, -a, m. = kdo smolí, usmolenec, otrhánek (Jir., lid., v pohád.)
- smoliti**, -len(i) = natíratí smolou; přenes. (hanl.) = pracně co dělat (úlohu...); s. při hře komu (jako divák, kibic) = přinášeti „smůlu“; slož. dokon. *nanít*; *na-* čeho = mnoho nadělat; *pro-* = napustiti smolou; *pro-* statek (Staš.) = propít (lid.); *prosmolené* dřevo; *se-*; přenes. *se-* co = pracně udělat; *u-*, *za-* co = smolou umazat, *za-*; *usmolený*, *za-*, též = vůbec umazaný (lid. a hovor.); *vy-* sud = vymazati smolou; *vysmolený*; přenes. (lid. a hovor.) -né hrdlo (častým pitím); -*smolovati*, slož. nedokon. *vy-*...; *smolovati*, opak.
- smolka**, ž. = mastná černá půda; = výkaly novorozeněte
- smolnatý** = hojný na smůlu, o dřevu;
smolnice, ž. = smolná louč, pochodeň; zdrob. -*nička*, -ček, ž.; též rostl.
- smolný** [-ně] = ze smůly, napuštěný smolou (věvec, vích); -ná kniha = s výpověďmi mučených osob (zastar.); = jako smůla: -ná kštice (šrám.); -ně černý (čap., Elpl)
- smolový** [-vě] = smolný
- smotek**, -tku, m. = něco smotaného, II moták; = cigareta (lid. a hovor.)
- Smotlacha**, m., příjm.; ze s. = obilní plevel...
- *smoud**, -u, m. = čmoud, zápach (říd. kniž.);
smouditi (t.) || **smoudnouti*, -dl, -dnutí = páchnouti (šrám.)
- *smoušiti** = (za)rmoutit, (za)kalit
- *smoutiti** || *smutiti*, smú- (jen říd. liter.) = rmoutiti (šafař.); = býti smutný (Heyd., Jir.); smú- líce (Čech); smú- se nad čím (t.); smu- vlny = bouřit, kalit (Ner.); slož. dokon. *po-* (Ner.), *za-* (Němc., Svět.) = *za-*rmoutit
- smrad**, -u, m. = silný zápach (lid. a hovor.); odejít... jako s. = tajně (vulg.); s., -a, m., ná dávka (t.); zdrob. *smrádek*, -dku, m.;
smraditi, -děn(i) = působit, šířiti smrad; přenes. = kouřit (lid.); slož. dokon. *vy-* koho, co = vypuditi smradem; *za-* pokoj; podmětově *za-* = způsobiti smrad; *za-* v kamnech = trochu zatopit (lid.);
smradivati, opakov.;
smradlavý [-vě; -vost] = smrdutý;
smrádnouti, -dl, -dnuv, -dnutí = stávat se smrdutý; slož. dok. *vy-* = ztratit smrad; *za-* = státi se smradlavý; o článku = státi se nečasový (hovor.); slož. nedok. *zasmrádati*;
- smraďoch**, -a, m. = kdo smrdí (vulg.); = skunk, šelma, lid. = tchoř
- smrákati se** = stmívati se, schylovati se k večeru
- smrč**, -i, ž. = smrčí (Heyd.);
smrček, -čku, m., zdrob. k I smrč;
smrčí, stř. hromad. || *smrčina*, ž. = smrky, smrkový les
- smrděnka**, ž. = něco smrdutého, cigareta, doutník atp. (lid.); v. Mikádo
- smrděti**, -dí, -děn(i), souvisí se smrad = silně páchnout; s. čím; s. grošem = nemít peněz; práce, učení... mu -dí = nevoní, nerad pracuje...; slož. dokon. *na-* se (mnoho); prostě dokon. *za-*;

smrdívati, opakov. (veskrze lid. a hovor.)
smrdutý [-tě; -tost] = smradlavý
 I **smrk**, -u, m., strom
 II **smrk**, -u, m. = soumrak (lid., Staš.)
 I **smrkati**, v. mrkati
 II **smrkati** = čistiti si nos vyfrkáváním; slož. dokon. *vy-* se;
smrkávati, opakov.
smrknouti, -kl, -knuv, -knut(i), 1. dok. k II **smrkati**; 2. s. se, neosob. smrkně se..., dok. ke **smrákati** se; **smrklo** se = nastal soumrak (lid., Němc.)
smrkový, příd. k I **smrk**: s. les, -vé dřevo
smrskovati, v. mrskati
smršť, -ti || -tě, ž. = silný vzdušný vír;
smršťiti, -šřovati, v. mršťiti;
smršťový, příd. ke **smršť**: -vá panna (Ner.) = **smršť**; -vé tempo (Vach.) = překotné
smrt, -i, ž. = zánik života: lehká ... smrt; s. nastala; zemřít přirozenou... -tí; na smrt, k -ti koho odsoudit; boj na život a na smrt = boj krutý, rozhodující; to byla jeho s. = to přivedilo jeho smrt, to ho „zabilo“, dalo mu smrtelnou ránu, často jen přenes. = velmi zkrušilo, zničilo jeho postavení, jméno...; být bledý jako s.; být na s. unaven, nemocen = velice; zapomenout nač jako na s. = docela (lid. a hovor.); mít koho, jísti co... k -ti rád = velice, nesmírně rád; do -ti || do nejdelší -ti || do -ti *smrtoucí* (lid., Majer.) se čeho nenadíti... = nikdy; v. nadosmrťi; býti syn -ti = být ohrožen -tí; v. pracovati; tebe tak poslat pro s. = jsi zdlouhavý, pomalý (lid.)
smrtelník [-nice], -a, m. = smrtelný člověk;
smrtelný [-ně; -nost] = smrt působící, jsoucí na smrt, před smrtí, smrti podrobený: s. pot, zápas; -ná rána, úzkost; být...

na -né posteli = mít před smrtí;
 -ně ranit, nenávidět; v. bába
smrtí hlava (Čap.) = hlava, jakou má smrt; v. smrtihlav;
smrtící rána = smrtelná
smrtihlav, -a, m., noční motýl
smrtiti, smrcen(i); zprav. slož. dokon. *u-* koho, se = přivoditi smrt, zabít; nedokon. *usmrco-* *vati*;
**smrtivý* = smrtící (šal.)
smrtka, ž., zdrob. ke smrt, někdy S. (Ner.) = zosobněná smrt
smrtný = smrtelný (kniž.): -ná rána (Čech); tvář až -ná = k smrti bledá (Ner.); S-ná neděle = Judica
smrtonosný = přinášející smrt, smrtelný (střela); *Smrtonoš*, -e, m. = planeta Mars
smrtoucí, v. smrt
smrž, -e, m., houba
smůla, smolou || *smola*, ž. = pryskyřice z jehličnatých stromů n. dehtový výrobek; = příslovečný nezdár (lid. a hovor.)
smušiti = činiti smutným (Krásnoh., Vrchl.); obyč. slož. dokon. *za-* koho, se; přenes. o nebi, dni, počasí = zakaliti se, zamračiti; nedokon. *zasmušovati* koho; *za-* se, přenes. o dni (Mach.)
smuteční || **-ný* (Jir.), příd. ke smutek (řeč, mše, prapor, strom, pochod, nálada, páska, šat...); -ně se obléci
smutek, -tku, m. = zármutek, žal; s. po kom = vnější projev smutku, smuteční oblek; = špína za nehty (lid. a hovor.)
smutíl, -a, m., motýl (Ra.)
smutiti, v. smoutiti
**smutkový* = smuteční (Němc.)
smutná, ž. = smutná nálada, mysl: vrátiti se se smutnou;
smutně, v. smutný
smutněti, -nějí = stávaní se smutný (Jir.); s. za kým = tesknit (Mah.); slož. dokon. *o-*, *po-*, *ze-* (dříve *se-*); tvář posmutněním zvažněla (Vr.); *osmutnělý*, *po-*, *ze-*
smutno, v. smutný

smutno-, kmen ke smutný ve slož.:
-hra, ž. = tragédie; -krásný (Čech); -směšný (Koll.) = tragikomický; -smutný = velmi smutný (Ner.)

***smutnota**, ž. = smutek (šrám.)

smutný [-ně; -no] = působící smutek (zpráva, píseň...), zarmoucený, zasmušilý (člověk, tvář, den); -ně se tvářit; je mi po něm -no; 2. stup. *smutnější* [-nější]

smyčcový, příd. ke smyčec: s. nástroj, -vé kvarteto

smyčec, -čce || lid. *šmytec*, -tce, m. = nástroj rozehvívající struny; (hubený) jako s. (lid. a hovor.)

smýčiti, smýč, smýčen(i) = utírat prach, čistit, uklízet; s. kým = smýknouti (Olbr.); s. pohledem po čem = klouzat (šrám.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pro-* = prohledat; *vy-* = vyčistit, „vyšťárat“ || = vyhodit (Bezr.); *smýčívati*, opak.

smyčka, -ček, ž. = klička, oko na uvázání, chytání, oběšení

smyk, -u, m. = smýknutí kým, čím; = vedení, smýkání (smyčcem po strunách); stahovat klády smykem; = sklouznutí (auta): auto dostalo s. = sklouzlo, sjelo; = prostředek ná smýkání, nízký vozík (Jir.)

smýkací = na smýkání;
smykadlo, -del, stř. = zařízení na smýkání;

smýkati koho, co po zemi... = vléci, vláčet, táhnout || čím, kým = škubat, tahat, trhat (různým směrem); slož. dok. *do-* se kam; *u-* koho = smýkáním unavit, zničit; — slož. nedok. **přesmýkati* || *-smýkati* = přehazovat, přetahovat;
smýkavý pohyb, hlas = trhavý, trhaný;

smýknouti, -kl, -knuv, -knuť(i), dok., v. smýknouti; slož. *prosmýknouti* || *-smýknouti* = provléci, protáhnout; *pře-smýknouti*

|| **-smýknouti* = přehodit, přenést; *pře-* se = přeskočit, o hlase (č.-Chod); = změnit si místo, o hláskách; *přesmykovati*, nedok. k tomu

smyrenský, příd. ke Smyrna

mysl, -u, m., 1. = obsah, význam (slova, zákona...); ve -lu zákona = podle...; 2. = účel, konečný cíl: s. života, čes. dějin; jaký to má smysl?; 3. = smyslové ústrojí (pět -lů); být při zdravých smyslech = mít -vé smysly; *přenes.* = schopnost smysly postihovat, vnímavost, cit: s. pro krásu, pro umění;

smyslný [-ně; -nost] = tělesnými smysly vzbuzený, jím lahodící, vlnný (puď, žádost, touha, rozkoš, pohled...) || = smyslový (Ner.); -nost = podléhání tělesným smyslům, tělesné pudy;
smyslový [-vě; -vost], příd. ke smysl: s. vjem = vjem smysly; s. klam, -vé ústrojí; = obsahový, věcný (nečes.); -vě co chápat = smysly; -vě zdravé nadšení (Majer.)

smýšlení, stř. = mínění, názor

smyšlenka, -nek, ž. = smyšlená věc, -né tvrzení;

smyšlený = vymyšlený, nepravdivý

smýšleti, v. mysliti

smývati, v. mýti

snad, příslov. = možná; sr. *na-* snadě; zpodst. *snad*, -du, m.: slíbiti co bez(e) snadu = jistě; to jsou samé snady = říkání snad, jen možnosti; bez snadů (Ner.)

snadničký [-čce; -čko] || *snadnický* [-nce] = velmi snadný

snadniti = usnadňovat (Slád.); zprav. slož. dokon. *u-* komu co = učiniti snadným, ulehčit; *zne-* co = učiniti nesnadným, ztížit; *zne-* se s kým oč = nepohodnouti se, rozejít (Krásnoh., Durd., Vlč.); *-snadňovati*, slož. nedok. *u-*, *zne-*

snadňoučký = velmi snadný

snadný [-ně; -no; -nost] = ne obtížný, těžký, lehký (úkol, práce, pomoc); -no se to řekne..., udělá... (při neosob. slovese), knihu ... je snadno najít (= je snadné) — cestu -ně || -no najdeš = lehce;
2. stup. *snadnější* || *snažší*; přísl. *snadněji* || *snáz(e)*, nik. *snázeji*, *snáz*

snaha, ž. = snažení, úsilí o něco; *snahový* význam slovesa

snacha, ž. = synova žena

sňal, k sejmuti, v. jmouti

sňář, -e, m. = kniha vykládající sny; životný s. = snílek (Koll.)

snášelivý || *-šenlivý* [-vě; -vost] = snášejší, uznávající jiné mínění, jinou víru, tolerantní

snášeti, v. nositi

snáška, ž. = součet položek; s. vajec = snášení; = snesená vejce

sňat, -a..., v. jmouti

sňatečnost, -i, ž. = poměrný počet sňatků; *sňatečný* = sňatkový (šm.)

sňatek, -tku, m. = spojení muže a ženy v manželství, oddávky; přenes. s. slova a duše (šal.) = dokonalé vyjádření duše slovem; *sňatkový* podvodník, -vá kancelář

sňav, v. jmouti

snáz(e), *snažší*, *snáz*, v. snadný

snažení, stř. = snaha, snahy;

**snaženlivý* = snaživý (Sob.);

**snaženství*, stř. = snažení, snaživost (šm.)

snažil, -a, zdrob. *-žilek*, -lka, m. = kdo se snaží, aby se zalichotil, něčeho dosáhl, „štrébr“ (hovor.); *snažilský* [-ství], příd. k tomu

snažiti se, -žení = míti snahu, přičiňovati se, usilovat: s. se k dokonalosti (Palac.), za pravdou (Durd.), obyčej. s. se oč || s. se čeho dosíci...; slož. dokon. **vy-* se z čeho = snažením se dostat (Čap.);

vyna- se = přičiniti se; nedo-

kon. *snažovati se* (arch., Jungm., Koll.), obyč. *vyna-*;

snaživati se, opak.

snaživec, -vce, m. = snaživý člověk (hovor.);

snaživý [-vě; -vost] || **-žlivý* (Wint.) = snažící se, příčinlivý

snažný [-ně; -nost], příd. ke snaha = úpěnlivý, usilovný, o prosbě, žádosti; -ně prosit; 2. stup. *snažnější* [-něji]

snažovati se, v. snažiti se

snesitelný [-ně; -nost] = koho, co lze snést, vystát, strpět

snědek, -dku, m. = jídlo, jen ve spoj. míti, dostati co k snědku; rostl.; dostati s. (Staš.) = „žravou“ nemoc (lid.)

snědený, v. jísti

snědý [-dě; -dost] = zbarvený do hněda, o pleti, o člověku

sněhobílý [-le; -lost] = bílý jako sníh

***sněhosypký**, o mracích = se sypkým sněhem (Heyd.)

sněhovka, -vek, ž., obyč. pomn. *-vky* = přezůvky do sněhu;

sněhový, příd. ke sníh: -vá metelice, závěj, voda, koule

sněhulák, -a, m. (život.) = sněhový panák

sněhule, ž., pták (strnad); zdrob. *sněhulka*, ž. (čech) = sněženka

Sněhurka (Mrš. *-hůrka*), ž. = pohádková bytost ze sněhu

sněm, -u, m. = shromáždění volených zástupců, hlav. s. zemský a parlament; též = větší schůze student., sokol. ap.; s. svolat, zahájit...;

sněmík, -u, m., zdrob. k tomu;

sněmovati = konati sněm;

sněmovna, -ven, ž. = místnost, budova, kde sněm zasedá, sněm sám; *-vní* usnesení...; *-vník*, -a, m. = člen sněmu (Havlíč.)

snění, v. sníti

sněť || *snět*, -ti, 1. houba, 2. chorooba, gangréna; 3. = větev (litérár.)

sněti, v. jmouti

snětlivěti, -vějí = stávat se snětlivě; slož. dok. *ze-*;

snětlivý [-vě; -vost] = mající sněť 1., 2. || **snětlivý**

***sněžek**, m., zdrob. ke sněh (Čelak.)

sněženka, -nek, ž., rostl.

***sněžina**, ž. = sněh (Krásnoh.); **sněžisté**, stř. = místo, kde leží sněh (říd., Mrš.)

sněžiti: neosob. sněží... = padá sněh; s. se = bělati se jako sněh Heyd.); slož. dokon. *o-* (Rais), *po-*, obyč. *za-* = pokrýti sněhem; **osněžený**, *po-*, *za-*;

sněživý [-vo]: s. den = kdy sněží; je -vo

Sněžka, ž., hora

sněžnice, ž., obyč. pomn. = obruče na boty k chůzi vysokým sněhem, krpě, krpata

Sněžník, -u, m., hora

sněžný [-ně], příd. k sněh: -ná závěj = sněhová; -ná růže = sněhový útvar podobný růži; = bílý jako sněh (liter.); P. Marie Sněžná

sníček, -čku, m., zdrob. k sen (básn., nář.)

snídaně, ž. || původ., ale řídč. -ní, stř. = ranní jídlo; s. na vidličku = masitá dopolední svačina; **snídati** = jísti snídání; slož. dokon. *na-* se, *po-*; **snídati**, opak.

sněh, sněhu, m. = zmrzlé vodní páry spadlé s oblak; = ušlehaný bílek; symb. bělosti, šedivosti: s. nader (Vrchl.), hlava jako s., vlasy (bílý) jako s.; s. vousů, hlavy (Krásnoh.); symb. marnosti: s. v peci sušit, ze sněhu cihly pálit = konat marnou práci (šmil.)

snílek, -lka, m. = kdo sní (přenes.), blouznivec, fantasta

snímati, v. jímati

snímek, -mku, m. = „sňatý obraz“, fotografický obraz, odlitek

snísti, v. jísti

I **sníti**, sní, sní, sniv, snil, snění = míti sen, sny: o tom se mi ani nesnilo = nezdálo, ani ve snu jsem na to nepomyslel; sní

se mi (Sok.-Tů., Němc., Sez.); s. sen (básn.); s. o čem = blouznit, přemýšlet o čem jako o svém ideálu; s. co = o čem (Vrchl., Ho.); slož. dokon. *do-* se čeho = sněním se dopátrat, vytvořit... (šal.); *pro-* celou mši (Ner.); *roze-* se = dáti se do snění; **rozesnělý** (Ner.) || **-sněný**; *u-* = uspat (Hál., R. Svob.); *ve-* se do čeho (Ner.); *vy-* co = ve snu vytvořit; **vysněný** ideál; -ná budoucnost...; *za-* se || *za-* (Majer.) = pohroužit se do snů; v. zasněný; **snívati**, opak.

II **sníti**, v. jmouti

snítka, -tek, ž., zdrob. ke sněť 3. **snivec**, -vce, m. = snivý člověk (liter.);

snivý [-vě; -vost] = snící, zasněný, nalaďující ke snění (t.)

snízek, -žku, m., zdrob. ke sněh **snížení**, stř., v. nížiti; **sníženina**, ž. = snížené místo; **sníženka**, ž. = lístek za sníženou cenu; **snížovati**, v. nížiti

snob, -a, m., angl. = duchaprázdňý nadšenec pro všechno módní; **snobismus** «-biz-», -mu, m. = snobské chování, smýšlení; **snobský** [-sky; -ství], příd. ke snob

snop, -u, m. = otep obilí; (zpítý) jako s. = do nemoty opilý (lid.); s., -a, m., nadávka; **snopeček**, -čku, m., zdrob. ke **snopek** || **snůpek**, -pku, m., zdrob. ke snop

***snoubce**, m. = snoubenec (Zey.) **snoubenec** [-benka], -nce, m. = zasnoubený muž (žena)

snoubiti, snub, -ben(i); snoubená panna = za- (Čelak.); s. se, zprav. přenes. = družiti se, spojovat (literár.); slož. dokon. *se-* se, o duších (Č.-Chod); běžné *za-* se s kým = slíbiti si vzájemně manželství; *za-* si koho (Kosm.) || ***u-** (Wint.); **zasnoubený**; slaviti **zasnoubení**; nedokon. **zasnubovati**

snouti, v. snovati

snovací stroj = na snování

snovati, -vám, -val, -ván(í) || *snouti*, *snuji*, *snuj*, *snuje*, -jíc, *snuv*, *snul* = přísti; přenes. s. plány, pikle, zradu... = chystat, sprádat (kniž.); s. = sprádat [myšlenky], přemýšlet (Staš.); řeč se *snuje* (čech); vpřed se s. (Vrchl.) = sunouti se, pohybovat; mlha se *snuje* = plouží (Heyd.); slož. dokon. *na-* = navinout; *na-* *co* = „spískat“ (Wint.); nedokon. *o-* = snovati; přenes. *o-* plány... = sprádat; *o-* *co* na myšlence = zakládat, založit (Vlč.); *o-* *si* *co* (Vr.) = přemýšlet o čem; *u-* *si* plán... = z- (Staš., Heyd.); *z-* plán... = vypracovat (běž.); *za-* *co* do čeho = pojmout (Břez.); *snová-vati*, opakov.; slož. nedok. *o-*

snový, příd. k *sen* = jsoucí... ve snu, jako ve snu, pro sny (kniž.): s. hlas (Olbr.); -vá hudba (Han.), -vé představy, -vá látka (Čap.); -vý přízvuk (šal.) = ráz, příchut' snu

snubní || **-bný* = týkající se zasnovení: -ní prsten, lístek, smlouva...; -ní pud (Neum.) = ke snoubení

snuji, *snul*..., v. *snovati*

snůpek, -pku, m., zdrob. ke *snop*
snůška, ž. = co bylo sneseno, sebráno, řada, sbírka: s. medu, nepravd, předmětů, mínění...

soaré, v. *soirée*

sob, -a, m., přezývka

***sobáš**, -e, m., slov. = oddavky

sobec, -bce, m. = kdo myslí jen na sebe, i na újmu jiných, egoista; *sobecký* [-cky; -ckost; -ctví], příd. k tomu;

sobeček, -čka, m., zdrob. k

sobek, -bka, m. = sobec (zastar.); S., příjm.; dílem od pův. domác. tvar k Soběslav

sobě, v. se

***soběcký** = *sobecký*

***sobělibec**, -bce, m. = sobělibý člověk (Koll.);

***sobělibý** [-bě; -bost] = samo-libý (zastar.)

soběstačný [-ně; -nost] = stačící sobě, nepotřebující cizí pomoci, cizích výrobků...; s. člověk, stát; hospodářská -nost

***soběvolný** [-ně; -nost] = nezávislý, svévolný (zastar.)

sobí, příd. k *sob*: s. maso...

***sobík**, -a, m. = sobec (Klicp., Č.-Chod)

sobiti si = osobovati si, přivlastňovati (zastar., Wint.); slož. dokon. *o-* *si* *co* = přivlastnit, někdy = přivlastňovat; **v-* = vrodit (Palac.);

**za-* = opatřit zásoby (lid.) || obyč. *zá-*, v. *zásoba*;

-sobovati, slož. nedok. *o-* *si* || *při-* *si* (Svět.)

sobol, -a, m., šelma; *soboľ*, příd. k tomu; -lí kožešina neboli -*lina* || -*lovina*, ž.

sobota, ž., z lat. = 6. den v týdnu; Bílá s. = s. před Božím hodem velikonočním; Velká s. = s. před židovskými velikonoce; *sobotáles*, -su «-su», m., z lat., za stara = školní plat na obecné škole, dávaný v sobotu; *sobotní*, příd. k *sobota*: s. den; s. steh = kvapný (čelak.) || ***sobotský** (Wint.)

sobovodce, m. = vodič sobů (Langer)

***sobrání**, stř., rus.: důstojnic. s. = společenský dům

***sobství**, stř. = sobectví

***socan**, -a, m. = socialista (hanl., výraz třídní nenávisti kapitalistické); *socanský* [-sky; -ství], příd. k tomu

sociál «-cijál», -a, m., z lat. = socialista (vlast. = družný, společenský člověk); nejčast. křesťanský s. = člen křesť. sociál. strany; *sociála*, ž. = řád v duchu socialismu (hovor., Majer.); *sociáldemokratismus*, -smu, m. = sociálnědemokratický směr (Štoll);

socialisace «-za-», ž. = socialisování;

socialisovati «-zo-», -vání = (u)činit, prohlásit majetkem celé

společnosti, celého národa, zespolečenštit; slož. dokon. *ze-*;
socialismus «-zmus», -mu, m., filosofic. učení, politic., společenské hnutí, usilující o společenský řád beztřídní; = socialistický společenský řád: budovati s.;
socialista [-stka], m. = stoupenec socialismu; -*alistický* [-cky] «-styc-» = v duchu socialismu; *sociálnědemokratický*, -*politický*, příd. k sociální demokracie, politika;
sociální [-ně; -nost] || *-*ný* (šal.) = společenský, společností, týkající se společnosti (hnutí, otázka, péče, politika)
societa, ž., z lat. = společnost
sociolog «socio-», -a, m. = kdo se obírá se sociologií; -*logický* [-cky], příd. k -*logie* «-gyje», ž. = buržoas. věda o společnosti
sočiti, -čen(i), souvisí se sok: s. na koho, proti komu, čemu = brojit, žehrat, popuzovat, štvát, očerňovat, pomlouvat; s. oč = závodit (č.-Chod); slož. dokon. o- koho = očernit, pomluvit; nedokon. *osočovati*;
sočivati, opakov.;
sočivý [-vě] = sočící, osočující || *sočný* [-ně] (Koll., Dou.)
soda «só-», ž., uhličitán sodný
sodál, -a, m., z lat. = druh, člen náboženského bratrstva (Jir.)
sodík, -u, m., prvek, natrium
Sodoma, ž., biblic. město; symb. mravní zpustlosti, sr. Gomora;
**sodomáš*, -e, m. = sodomita;
sodomie «-mije», ž. || -*mismus* «-miz-», -mu, m. || -*mství*, stř. = smilstvo se zvířaty;
sodomita, m. = kdo se oddává sodomii; -*mitský* || -*mský* hřích
sodovka, -vek, ž. = sodová voda; -*vkárna*, -ren, ž. = továrna na sodovku; -*vkář* [-řka], -e, m. = výrobce, prodáváč sodovky; -*vkářský* [-vkářství], příd. k tomu;
sodový, příd. k soda: -vá voda
sofa, ž., z arab. = nízká pohovka

Sofa, ž., domác. tvar ke křesl. jm. *Sofie*
Sofia || -*fie* «-fija, -fije», -ie, ž., bulh. město; *Sofie*, ž., z lat. = *žofie*;
Sofina, -*nka*, ž., domác. tvary k *Sofa*, *Sofie*
sofisma «-zma», -matu, stř., z řeč. = chytrácký závěr, úsudek;
sofista, m., v st. Řecku = učitel praktické filosofie, hlav. státní; dnes s., m. = chytrák; *sofistický* [-cky] «-styc-», příd. k *sofista*; = chytrácký;
sofistik «-styk», -a, m. = *sofista*;
sofistika, ž. = chytráctví
Sofka, ž., zdrob. k *Sofa*
Sofokles, -*kla*, m., řeč. dramatik; -*klův*, příd. k tomu
**sofokratie* «-cije», ž., z řeč. = vláda mudrců (Palac.)
socha, ž. = plastické zobrazení postavy; = opěrný trám v plotě; stát jako (němá) s. = zaraženě, nehybně; primitivní oradlo;
sochař [-řka], -e, m. = kdo dělá sochy; *sochařina*, ž. = sochařství (hovor.); *sochařiti* = sochařsky tvořiti (hovor., Vanč.); -ření (č.-Chod); *sochařský* [-sky; -ství], příd. k *sochař*
sochor, -u, m. = tyč na zvedání, páčení...; *sochůrek*, -rku, m., zdrob. k tomu
soirée «soaré», stř. neskl., franc. = společenský večer
soja, -je, ž., lat., rostl.
sojčátko, -tek, stř., zdrob. k *sojče*, -čete, stř. = sojčí mládě;
sojčí, příd. k *sojka*;
sojka, -jek, ž., pták
sojový, příd. k *soja*: -vé boby
sok [-kyně], -a, m. = soupeř, rival
**sokl*, -u, m., z něm. = podstavec, spodek, patka (lid.)
sokol, -a, m., pták dravec;
sokol [-lka; -lice] = člen sokolské jednoty, zvané *Sokol*, -a;
sokolátko, stř., zdrob. k *sokole*, -lete, stř. = sokolí mládě;
sokolá, příd. k *sokol*: s. péro...;
sokolník, -a, m. = opatrovatel

loveckých sokolů, domovník v sokolovně; odtud *S-nice*, -nic, pomn., mor. ves;
sokolovati = sokolsky cvičit, býti sokolem (říd.);
sokolovna, -ven, ž. = budova sokolské jednoty;
sokolský [-sky; -ství], příd. k sokol (= člen Sokola); *sokolstvo*, stř. hromad. = sokolové, členové Sokola
sokovství, stř. = soupeřství
Sokrates, -ta, m., řec. filosof;
sokratický «-ty-» = v Sokratově duchu || *-tovský*; *Sokratův*, příd. k Sokrates
sokyně, ž., v. sok
solární, z lat. = sluneční (soustava, rok)
soldateska, ž., z franc. = vojenská luza, zpupnost
***soldatka**, ž., rus. = žena, jejíž muž je na vojně
solený, v. soliti
solfeggio «-džo», -gia, stř. || *-fežie*, ž. (č.-Chod), ital. = zpěvní cvičná skladba
solí «só-», ital. = sólisté (hudeb.)
solicitátor [-rka], -a, m., z lat. = advokátní úředník manipulační
solíčko (Rais so-), stř., zdrob. k sólo
solidarita, ž. = solidárnost; *solidarismus* «-zmus», -mu, m. = reakční učení odmítající třídní boj a hlásající třídní solidaritu; = socialismus, komunismus (v buržoasní vědě, úmyslně se názvům socialis. a komunis. vyhýbající); *solidární* [-ně; -nost], z lat. = družný, podporující se... vzájemně, mající pochopení
solideo, stř. neskl., z lat. soli Deo «sólí Deó» = čapka vysokých katolic. hodnostářů (smeká se jen před Bohem)
solidní [-ně; -nost], z lat. = spolehlivý, řádný, poctivý, důkladný (člověk, kupec, obchod, zboží)
sólista [-tka], -tovi, m., z ital. = zpěvák, hráč sóla
***solitér**, -a, m., z franc. = samotář (č.-Chod)

soliti, -len(i) = solí posypávat..., činiti slaným; *solený* = nasolený; slož. dokon. *do-* = správně o-; *na-* maso, přenes. trest... (lid. a hovor.); *o-* co = učiniti slaným; *po-* co = posypati solí; *pře-* co = příliš o-; *při-* co = přidati soli; *v-* komu pohlavek = vlepit (lid.); *vy-* co = dobře o-; *za-* komu = „zato-pit“; *-solovati*, nedokon. slož. *do-*..., k dokon. dosoliti...;
solivati, opakov.
solivar, -u, m || *-rna*, -ren, ž. = továrna na výrobu soli; *solivární*, příd. k tomu;
-rník, -a, m. = kdo vaří sůl (dělník, továrník); *-rský* [-rství], příd. k solivar
solmisace «-za-», ž., z franc. = solmisování; *-sovati* = zpívati tóny slabikami do, re, mi...
solnice, ž. = skladiště soli; zdrob. *solnička*, ž. = slánka; rostl.; česati se na -čku = rozdělovat vlasy jen nad čelem (Herb., lid.)
solniště, v. slanisko
solný = obsahující sůl ap. (pramen, důl, roztok, monopol...); v. sloup
sólo, stř., z ital. = zpěvní, hudební part pro jediného hráče, zpěváka
sólokapr, -a, m. = sensační zpráva, kterou mají jen jedny noviny (hovor.)
-solovati, v. soliti
sólový, příd. k sólo: s. zpěv, výstup
solvence, ž., z lat. = platební schopnost, pohotovost: *-ventní* [-nost] = způsobilý, pohotový platit
***somár**, -a, m., slov. = mezek, o-sel, nadávka (čap.)
somatologie, ž., z řeč. = tělověda
somniaambul [-la, č.-Chod], -a || *-bulista* [-stka], m., z lat. = náměsíčník (-nice); *-bulický* = somnambulní; *-bulismus* «-zmus», -mu, m. = náměsíčnost; *-bulně* = náměsíční

sonáta, ž., ital., hudební skladba;
sonatina «-tý-», ž. = malá soná-
ta; *sonátový*, příd. k sonáta

sonda, ž., z franc. = prohlubeň na
pátrání, lékař. = jehla na zkou-
mání, pátradlo; *sondovati* =
zkoumat, pátrat; s. půdu, pře-
nes. = zkoumati situaci (jen ho-
vor.); slož. dokon. *vy-*

sonet, -u, m., z ital. = znělka

sonorní [-ně; -nost] «-nór-», z lat.
= zvučný, jasný (hlas); -ní sou-
hlásky (r, l, m, n, ň)

sopečnatý kraj = kde jsou sopky;
sopečný [-ně; -nost] výbuch, jí-
cen, útvar; přenes. = výbušný
(Jar.)

sopiti se = osopovati se (Staš.)
zprav. slož. dokon. *o-* se na koho
= obořiti se (řeči), utrhnouti se;
slož. nedokon. *osopovati se*

sopka, -pek, ž. = kopec, hora
chrlicí někdy lávu

***soplán** -ně, m. = usoplenec
(Herb., nářeč.)

sopouch, -u, m. = dymník, otvor
do pece..., *capouch*; *sopoušek*,
-šku, m., zdrob. k tomu

soprán, -u, m., z ital. = nejvyš-
ší zpěvní hlas; *sopranista* [-stka]
«-nys-», m. = kdo zpívá soprán;
sopránový, příd. k soprán

***soptati**, ***soptěti** = soptiti

soptiti, -těn(i) = chrlit (oheň,
dým); podmětově o sopce =
chrlit lávu; přenes. s. hněvem...
= zuřit;

slož. dokon. *do-* = přestati sop-
tit; *na-* se (mnoho); *vy-* co;
vy- se = vyzuřiti se; *soptivati*,
opak.;

soptivý = soptící: -vé vydycho-
vání (Č.-Chod)

sordina «-dý-», ž., z ital. = du-
sítka, tlumítka; zdrob. -nka, ž.

sorta, ž., z ital. = druh (hovor.
a odbor.);

sortiment «-tymán, obyč. -ty-
ment», -u, m., z franc. = vybra-
ný druh zboží, prodejní oddělení
v knihkupectví;

sortovati || *-tirovati*, *-tyrovati*

(lid. podle něm.) = třídit; slož.
dokon. *roz-*

***sós**, -su «-su», m., z franc. *sauce*
= omáčka (hovor.)

sosáček, -čku, m., zdrob. k

sosák, -u, m. = (s)avé ústrojí
u hmyzu

sosna, -sen, ž., borovice;

sosnička, ž., zdrob. k tomu;

sosnoví, střed. hromad. = sosny;

sosnový, příd. k sosna: s. les

soška, -šek, zdrob. k socha

***sošník**, -a, m. = sochař (šal.);

***sošný** = jako socha, o postavě
(Č.-Chod)

sotisa (-tti-) || *sotyza* (Č.-Chod)
«-týza, -tyza», ž., z franc. =
hloupost, hrubost

***sotiti na koho** = tlačit, naléhat,
domlouvat mu (Č.-Chod)

***sotna**, ž.: *na sotnách* stonati = v
posledním tažení (Č.-Chod, sta-
ročes.)

***sotňa**, -ni, ž., rus. = setnina

sotor, -u, m., zdrob. *sotůrek*,
-rku, m. = mošna (lid.)

sotva || ***sotvy** (šafař, Ner.,
Staš.), 1. příslov. = ledva, stě-
ží, tak tak, že: s. dýchám...; s.
je to pravda ap. = stěží..., ne-
myslím, že je to pravda; 2. pří-
slov. spojkového význ. = jen:
sotva to řekl, skácel se k zemi
|| *sotvaže*

***sotvy**, 1. v. sotva; 2. v. v sotvách
sotyza, v. sotisa

sou-, předpona ve jmenných slož.
(slovesné slož. jsou řídké, na př.
souviseti) = spolu, zároveň (s ji-
nými):

-*beseďník* = kdo s námi bese-
duje (Č.-Chod);

-*běh*, -u, m. = konkurs 1.;

-*běžný* [-ně; -nost] = spolu, zá-
roveň běžící, paralelní; -*boj* =
boj dvou soupeřů v přítomnosti
svědků, duel; -*bojovník* [-nice]

= spolubojovník; -*bor*, -u, m.
= řada osob, věcí tvořících ce-
lek: operní, činoherní... s., en-
semble; s. vzorků, knih... =

kolekce, komplex; -*borný* [-ně;
-nost]: -ný katalog, -né vydání;

-*cit* = cit s nešťastným člověkem; *-*cititi* s kým (Vr., R. Svob.), komu (Palac.); -*citný* [-*ně*; -*nost*] = mající soucit; *-*časí*, stř. (Ner.) = současnost; -*časník* [-*nice*], -a, m. = kdo žije v téže době; -*časno*, stř. = současná doba, -né poměry; -*časný* [-*ně*; -*nost*] = v téměř čase..., soudobý; též = jsoucí... v nynější, naší době: román ze -časného života; -ně pracovati s kým...; často -ně n e s p r. m. zároveň, také, vedle toho, přitom (nejde-li o současnost): věc obtížná a -ně nebezpečná; odpověď na vaše nynější otázky a -ně i na dřívější;

-*část* || -*částka* = částka něčeho

souček, m., zdrob. k suk

sou-čet, -čtu, m. = výsledek sčítání; -*čin*, -u, m. = násobek; -*činitel* = spolučinitel, koeficient; -*činnost* = spolupůsobení, spolupráce; *-*činný* = vyvíjející spolupráci

soud, -u, m., 1. = druh myšlenky, myšlení, kterým se něco tvrdí, popírá; = uvažování, usuzování, jeho výsledek, mínění, úsudek: podle mého... -du; podrobit koho, co přísnému -du; logický soud; 2. = právní uvažování, rozhodování pře: mítí s kým s. = souditi se; čestný s.; poslední s.; boží s. = ordálie; 3. = úřad rozhodující o přích, soudní úřad, jeho budova: okresní... s.; jít k soudu, na soud atd.

soudce [-*dkyně*], -ce, -covi, 5. -ce (lid. -če), m. = kdo soudí z úřední moci, z pověření: lidový, okresní, sportovní... s.; biblic. kniha Soudců;

soudcovati = dělati sportovního soudce; *soudcovský* úřad neboli *soudcovství*, stř.;

soudčí úkon... = úkon posuzovat, kritický (Nov.)

soudeček, -čku, m., zdrob. k *soudek*, -dku, m., zdrob. k *sud*; tlustý jak soudek; načítí, za-

(řeč) z jiného soudku = začít mluvit o něčem jiném

souditi, suď, souzen(i), 1. = mínit, domnívati se, usuzovat: s. co o kom, o čem; podle sebe -dím tebe (přísl.) = posuzuji; s. co z čeho, s. z čeho nač; s., že...; *s. koho zač = považovat (Vrchl.); 2. s. koho (4. p.) = konat nad ním soud 2.; přijde soudit (supinum) živých i mrtvých (zast.); s. se s kým oč = soudně se přít; 3. bylo mu to souzeno = osudem určeno;

slož. dokon. *do-* se čeho = soudně se domoci; *na-* se (mnoho); *od-* koho na smrt || k smrti, do vězení, k pokutě; *od-* koho (pro něco) = prohlásit, že neměl tak postupovat... (mravní nesouhlas, hodnocení); *od-* čí jednání = prohlásit za mravně závadné; *po-* koho, co = vyslovit úsudek, mínění; *pro-* celý statek = soudy, souzením ztratit; *při-* komu co = přiřknout; *roz-* dva lidi = rozhodnout, kdo z nich má pravdu, podle čího mínění se má něco stát...; *roz-* co = rozhodnout; *u-*, že... = dospět k úsudku; *vy-* co = soudem vymoci; = usoudit (říd.);

-*suzovati*, nedokon. slož. *od-* atd. k dokon. odsouditi;

soudívati, opakov.

soudkyně, y. soudce

soudní [-*ně*], příd. k soud 3.: s. rozhodnutí, útraty, budova...; -ně co rozhodnout = soudem, u soudu; -ně rozvedený;

**soudnice*, ž. = soudní síň (Tyl); *soudnictví*, stř. = soudní zřízení, organisace;

soudnička, ž. = novinářská zpráva ze soudní síně; -*čkář*, -e, m. = kdo píše soudničky

***soudno**, stř. = „soudný den“ (V. Mrš.)

soudný [-*ně*; -*nost*] = uvažující, uvážlivý, kritický (člověk); s. den = den posledního soudu; přenes. = váda, hádka, křik,

„boží dopuštění“; -ná stolice = soudní

soudobý [-bě, -bost] = současný

sou-druh [-družka] = společník (Slád., Č.-Chod); = příslušník stejného celku, politic. strany, komunistické;

*-druží, stř. = soudržnost (Č.-Chod); = tančící pár (V. Mrš.);

-družský [-sky; -ství], příd. k soudruh;

-držný [-ně; -nost] = zůstávající pohromadě, kohesní, kompaktní (hmota); o lidech = družný, podporující se, solidární;

-hlas = shoda, stejné mínění: s. mezi dvěma osobami, věcmi, s. v čem, s kým; *-hlasitel [-lka], -e, m. = kdo souhlasí;

-hlasiti s kým v čem = mít stejné mínění; opis -sí s originálem ap. = shoduje se, srovnává se, je stejný;

-hlasný [-ně; -nost] = shodující se, shodný: -né zprávy...; -ný projev = p. souhlasu;

-hláska = konsonant; -hláskový, příd. k tomu;

-hra několika hráčů... = správná vzájemná hra, vzájemné podporování (ve sportu);

-hrn, -u, m. = úhrn, soubor || -hrnek, -nku, m. (zastar.);

-hrnný, příd. k souhrn = úhrnný, souborný;

-hvězdí, stř. = skupina hvězd

souchotě, -tí, || -tiny, -tin || *-ty (Beneš.), ž. pomn., plicní choroba, tuberkulóza; -tiny v kapse = prázdná kapsa (lid. a hovor.);

-tinář [-řka], -e, m. = člověk nemocný souchotinami; -tinářský [-sky] || *-tivý (Sez.), příd. k tomu

sou-jem, -jmu, m. = soubor, souhrn (říd.);

-jmenný: -nná jména = homonyma; -jmenovec [-vkyně] = člověk stejného jména, obyč. jmenovec; *-jmenovectví, stř. = shoda jmen

soukací stroj = na soukání

soukatí, -kán(í) = svíjet, kroutit (niti, přízi); s. si knír (Rais); s. do sebe jídlo = pomalu jíst, s. co ze sebe = pomalu mluvit, s. z koho rozumy = vytahovat; s. se (Jir.) = pomalu jít (lid. a hovor.); slož. dokon. po- si bradu (Jir.); u- provaz; vy- si rukávy, košili = vyhrnout; vy- se na strom = (pracně) vylézt (lid. a hovor.); soukávati, opakov.; slož. nedok. posukovati si bradu (Jir.)

soukenický [-cky; -ctví], příd. k soukeník [-nice], -a, m. = výrobce n. prodáváč suken; soukenka, -nek, ž. = soukenná sukně (lid.); soukenný = ze sukna

sou-kmenný = stejného kmene: -nná společnost (Č.-Chod); -kmenovec, -vce, m. = příslušník stejného kmene

soukno, v. sukno

sou-kojenec [-nka] = dítě s jiným kojené touž ženou;

-kolí, stř. = soustava kol

soukromě, v. dále soukromý;

soukromí, stř. = soukromý způsob života: uchýlit se do s., žít v s.;

soukromník [-mnice], -a, m. = kdo nezastává veřejné místo, privatník

soukromokapitalistický [-cky]

«-styc-», příd. k soukromý kapitalismus;

soukromopodnikatelský, příd. k soukromý podnikatel, soukromé podnikání;

soukromoprávní, příd. k soukromé právo;

soukromý [-mě] = ne veřejný, osobní, privátní (život, majetek, tisk, věc, sbírka, knihovna...)

sou-kup, -a, m. = spolukupec, pomahač zlodějů (zast., Wint.);

-lad, -u, m. = shoda, harmonie;

-ladný [-ně] = jsoucí v souladu, harmonický;

-lož, -e, ž. = souložení, tělesné obcování; -ložiti s kým = tělesně obcovati; -ložnický [-cky; -ctví],

příd. k *-ložník* [-nice], -a, m. = kdo souloží

soumar, -a, m., z něm. = zvíře nosící břemena

souměrný [-ně; -nost] = jsoucí stejného tvaru v obou polovicích (na př. tělo), stejného tvaru, stejné polohy s jinou věcí; s. k čemu, s čím

sou-měřitelný = co se dá měřit, srovnávat s čím (Nov.); *-minulý čas* = imperfektum (zastar.)

soumražit se = smrákati se (Čelak., Jir., Vanč.);

soumračný [-čnost] = jsoucí za soumraku; = jako za -ku, černý...: *-čné podezření* (Vr.); *-duševní -čnost* (šal.)

soumrak, -u, m. = stmívání (před nocí), svítání (přede dnem); přenes. = doba před koncem, zánikem: s. světa, kultury, bohů...

sou-náležitý [-tost] = k sobě náležející; pocit -tosti k rodině (Vr.) = že k ní náležíme; slovanská -tost; *-náležité zájmeno* = souvztažné (Ertl);

-osí, stř. = soustava os;

-ostroví, stř. = skupina ostrovů

souper «supé», stř. neskl., z franc. = večeře

soupeř [-řka], -e, m. = kdo s někým závodí v stejném oboru (vědeckém...), snaží se získati touž ženu..., sok, rivál; *soupeřiti s kým v čem, čím* = být jeho soupeřem; *soupeřný* || *-řský* = soupeřící (říd.); *-řství*, stř. = sokovství

sou-pis, -u, m. = seznam, konškrípce, inventář; *-pisný* || *-pisový* (arch, akce); *-praktikant*, -a, m. (Ner.) = spolupraktikant; *-prava*, ž. = soubor, garnitura (vozů, prádla, ložní...); *-putník* [-nice], -a, m. = společník, životní druh (Zey., Bezr., Č.-Chod) || *-putovatel*, -e, m. (šlejh.);

-rodák, -a, m. = krajan (říd.);

-rodý || řidč. *-rodný* [-den, Sez.] = jsoucí stejného rodu,

rázu, -né povahy (duch, bytost);

-rodý s kým || komu (Vrchl.) duchem...;

-rozenec [-nka], -nce, m. = dítě týchž rodičů; *-rozenecký* [-cky; -ctví] poměr || *-rozeneský*;

-ručenství, stř. = společné ručení, sdružení;

-řadící spojka = v souvětí souřadném; *-řadnice*, ž. = souřadná čára; *-řadný* [-ně; -nost] = jsoucí stejného stupně, řádu (pojem, věta);

**-ředitel*, -e, m. = spoluteditel (Dyk)

soused [**-da*, zast., nářeč. (šmil., Mrš., Čap.) || zprav. *-dka*], -da, mn. -dé, m. = kdo „sedí spolu“, bydlí vedle nás, nablízku;

sousediti s kým, s čím = býti sousedem, hraničit;

sousední = sousedící (dům, okres, stát...);

sousedská, ž., tanec;

sousedský [-sky; -ství] = jsoucí jako mezi sousedy (družnost, svornost...); *-ské chování...*, někdy = společensky příliš důvěrné, volné, nevhodné, nevěcné; *chovati se -sky* || *po sousedsku*;

-dstvo, stř. hromad. = sousedé

sousek, -seku || -sku, m. = něco „sesekaného“, srub... (lid., Staš.)

sonsledný [-ně; -nost] děj = konsektivní (mluvnic.)

sou-sloví, stř. = skupina slov významem k sobě patřících, syntaktické spojení; *-soší*, stř. = skupina soch; *-státí*, stř. = svažek států

soustava, ž. = jednotné uspořádání, systém: s. měř a vah; s. filosofická, vyučovací, státní...;

soustavniti, -vňovati = uváděti do soustav (Masar.); časť. slož. dokon. *u-*, nedokon. *-vňovati*;

soustavný [-ně; -nost] = jednotně uspořádaný, systematický (postup, výchova, myšlení...)

sousto, stř. = co je „s ústa“ (v. s), co se vejde do úst, kousek

sou*-stoliti = stolovati s někým (č.-Chod); **-stolovník** [-nice], -a, m. = kdo stoluje s jinými, s námi; **-strast** || básnic. **-strážení**, -zně, ž. = soucit s trpícím: vyslovit komu s. nad čím, mít s kým s.; **-strastný** projev; **-strojí**, stř. = soustava strojů

soustruh, -u, m., obráběcí stroj; **-struhovati** = obráběti soustruhem; slož. dokon. o-, vy-; **vy-soustruhovaný**; přenes. = vytříbený (sloh...), pečlivě uhlazený...;

-stružek, -žku, m., zdrob. k soustruh; **-stružnický** [-cky; -ctví], příd. k **-stružník** [-stružnice], -a, m. = soustruhující dělník

soustředěný [-ně; -nost], k soustřediti: -né vojsko, -ná pozornost; -ně pracovat = se soustředěnou pozorností; -nost mysli;

soustřediti, -děn(i) = shromáždit „do středu“, na jedno místo ... (vojsko, moc v jedněch rukou...); s. pozornost nač, k čemu = obrátit jen nač || s. se; **soustřeďovati**, nedokon.

soustředný [-ně; -nost]: -né kruhy = mající společný střed

soustřeďovati, v. soustřediti

souš, -e, ž. = suché místo, -chá země, prázdný včelí plást

soutěska, -sek, ž. = těsný, úzký průsmyk

soutěž, -e, ž. = závodění, vzájemné předstihování v činnosti, ve výrobě..., konkurence, ucházení se o cenu, konkurs; **soutěžit** = účastnit se soutěže, konkurovat; **soutěžení** = soutěž; **-těžník**, -a, m. = kdo soutěží, konkurent; **-těžný** návrh = kterým se soutěží

souti, suji, suj, suv, sul, sut(i) (původ. spu, speš..., souvisí se sypati) = sypati, s. se = sypati se, padat (větš. liter.): s. zkázu (Heyd.); skály se sují (Koll.); břevna se -jí s krovu (Krásnoh.); slož. dokon. o-, vlast. = obsypat, sr. osutina;

o- stezku (Heyd.) = objeviti se na ní houfně; **od-** se, o hlásce (mluvnic.) = odpadnout; **pod-** = podsypat; **po-** = posypat (Koll., Čelak., Heyd.); **při-** se, o hlásce = vzniknouti tam, kde původně nebyla; **roz(e)-** = rozsypat, v. rozsutý; **s-** (zastar., Zey.), sr. (s)utina || **se-** se = sesypati se, spadnout (běž.); **vy-** se = vyhrnouti se (Palac.); o hlásce = vypadnout (mluvn.); **za-** se = zasypati se; **-souvat**, opakov., slož. nedokon. **od-** atd.

***soutka**, -tek, ž. = soutěska, úzká mezera (nář., Dr.)

sou-tok vod = stok; **-trpení** (Vr.); **-trpítel** [-lka], -e, m. = spolutrpitele; **-trpný** [-ně; -nost] = soucitný (Ner., Sez.)

-souvat, v. souti, sunouti

sou-věkovec, -vce || **-kovník**, -a, m. (Koll.) = současník; **-věky-ně**, ž. (Ner.) = současnice; **-věký** = současný; **-věrec** [-rkyně], -rce, m. = člověk stejné víry; **-věti**, stř. = spojení několika vět v celek; **-větný**, příd. k tomu: -ná jednota

souviset, -sí, -se, -síc: s. s čím, mezi sebou = mít k čemu vztah, být ve vzájemném vztahu; **souvislý** [-le; -lost] = nepřetržitý, nepřerušovaný: -lé horstvo; -lá řeč; -le mluvit; -lost dvou věcí = vzájemný vztah; obyč. -lost v řeči = co bylo řečeno, sled, smysl toho, kontext: pochopiti co ze -losti, říci co v jiné -losti

sou-vrať, -ti, -tě, ž. || **-vratí**, stř. (Mrš.) = konec pole, kde se oráč obrací, úvrať; **-vztah**, -u, m. = vzájemný vztah (Čap.); **-vztahný** [-ně; -nost] = k sobě se vztahující, korelativní, mluvnic. o zájmenech ukazovacích a vztahných (ten — který...); **-značný** [-ně; -nost], o různých slovech, pojmech = jsoucí stejného významu, synonymní; -né

chování (Č.-Chod); *-znělý = souznačný (Praž.); -zníti = zníti současně, spolu, stejně (Čap.); -znivý = stejně znějící, souladný: -vá součinnost (kniž.); -zvučeti = souzníti; -zvuchý = současně zvučící, znící, souladný; -zvuk = současné znění několika tónů, akord

soužití, suž, soužen(i) = trápit (vlast. = zúžit, potrápit): s. koho čím; s. se nad čím; soužení s kým, s čím; slož. dokon. na- se (mnoho); u- koho, se = utrápit; celý *usoužený*; *sužovati*, nedokon.; slož. dok. na- se (mnoho); *soužívatí*, opakov.

soužití, stř. = společný život

sova || (lid., Ner.) *sůva*, ž., pták; koukat jako s. (z nudlí) = mrzutě (lid. a hovor.)

***Sovdepie** «-pije», ž., z ruš. = Sovětský svaz

sovět, -u, m., rus. = rada, poradní sbor; pomn. *Sověty*, -tů = sovětské Rusko, Sovět. svaz; *sovětisace* «-tyza-», ž. = nabývání, dodávání sovětského rázu; *sovětský*, příd. k Sověty; s. || řidč. *sovětový* = mající za správní jednotku sovět

soví, příd. k sova: s. oko...

spací = na spaní

spácijum, v. spatium

spáč [-čka, Klicp.], -e, m. = kdo rád dlouho spí; osada tichých -čů = hřbitov

spád, -u, m. = spadání..., sklon toku vody ap.; = past (Staš.); = rychlý postup (řeči, dramatu...); nemít kam s. = nechoditi tam, v tu stranu (lid. a hovor.); pomn. *spády* = tajné pochůzky, úskoky

spadeno mít na koho, v. padnouti

spadlý = kdo, co spadne; jako s. s měsíce (Čech, lid. a hovor.) = jako kdyby nežil na tomto světě

spádný [-ně; -no; -nost] = mající spád (cesta, řeč); je tam -no (Němc.) = s kopce; věta -ně pointovaná (Sez.)

***spadovati**, nedok. = spadati (Němc.)

spájecí = na spájení; *spájeti*, -její = spojovati

spála, ž., nemoc, šarlach

spálenina, ž. = spálené místo na těle; -niště, stř. = místo, kde něco shořelo

spalitelný [-nost] = co lze spálit

spalničky, -ček, ž. pomn. = o-sypky

***spalný** = po spálení, o rýze (Humber.)

spalovací = na spalování; s. zařízení neboli -vač, -e, m.; -vati, v. páliť

spálový, příd. ke spála

spánek, -nku, m., 1. = spaní; věčný s. = smrt; 2. část hlavy. skráň; často pomn. -nky

spánembohem, příslov. = sbohem, v. bůh

spaní, stř., k spáti = spánek; zdrob. cit. *spaníčko*, stř.

spanilomyslný, starší zdvořilostní přívlastek na adresách (o ženách); *spanilý* [-le; -lost] = ušlechtilý krásný

spánkový, příd. ke spánek (odbor.): -vé léčení = léčení spánkem (lék.)

spánky, v. spánek

***spanovatelný** || *zpa-* = co lze zvládnout, potlačit (Č.-Chod)

spár, -u, m. = dráp; lví s., přenes. = vynikající schopnost, talent

spára (lid. šp-), ž. = skulina, mezera

spárek, -rku, m., zdrob. ke spár

***spárna**, -ren, ž. = ložnice, noclehárna

Sparta, ž., 1. město v st. Řecku. 2. fotbalový klub; -rtan, -na, -né, m. = obyvatel Sparty, hovor. = člen, příznivec Sparty 2.

spartánský || *spartský*, příd. ke Sparta 1.; přenes. = prostý, velmi přísný (život, mravy)

spařovati, v. pařiti

spása, ž. = spasení (nábožen.). vysvobození, záchrana

spásati, v. pásati

spasitel [-lka], -e, m. = zachránce, vysvoboditel; *S.* = Kristus; **spasitelný** [-ně; -nost] = schopný spasit; **spasitelský** [-sky; -ství] = mající spasit;

spasiti, -sen(i) = zachránit, vysvobodit, nábožen. i jinak; s. se útekem...; to tě nespasí = to ti nepomůže (lid. a hovor.)

spasný [-ně; -nost] || čast. **spásný** = přinášející spásu (nápad, čin...);

spásonosný || ***spaso-** [-ně; -nost] = spásný

spat, -a..., v. pnouti

spáti, spím, 3. mn. spí, spi, spěte, spě, spíc, spal, spav, spaní || (vy...)spání, jíti spat (supinum) = odpočívat ve stavu, při kterém mizí vědomí, životní pochody a projevy jsou sníženy; s. jako dub, dřevo..., jako zabítý = velmi tvrdě (lid. a hovor.); s. jako na vodě = lehce (t.); čert nikdy nespí (přísl.) = něco zlého se může vždy přihodit; s. věčný sen || věčným snem = odpočívat v hrobě; ves ... spí = je tichá; úřady spí = nejsou bdělé (hovor.); věc spí = nemluví se o ní, neprojednává se;

slož. dok. *do-* se = nahraditi zameškaný spánek; *na-* se (mnoho); *ode-* si nějaký veršík = již chvíli spát (lid. a hovor.); *po-* si (trochu, dobře); *povy-* se (Ner.); *pro-* celý den = spaním ztrávit; *pře-* kde = přenocovat; *při-* si ráno = zůstat déle spát; *roze-* se = dáti se do dlouhého spaní; v. rozespalý; *u-* koho = způsobit, aby spal; *u-* koho lži = uklidnit, oklamat (lid. a hovor.); *uspané* dítě; -né vzpomínky = zapadlé do podvědomí; *vy-* se dobře; *vy-* se z čeho = spaním se vzpamatovat; **vyspalý** [-le; -lost]; *za-* = pozdě vstát; *za-* co = dlouhým spaním zameškat, z-;

přenes. = zapomenout nač, nevšimnouti si ap.;

spávati, opakov., slož. nedokon. *do-*... k dokon. dospati...

spatium «spácijum», -tia, stř., lat. = mezera (místní i časová)

spatný stoj = stání s patami u sebe (tělocv.)

spatra, příslov.; mluvit... s. = bez přípravy, ne z listu; hledět na koho s. = povýšeně

***spatřitelný** = viditelný (Staš.); *-třiti*, *-třovati*, v. patřiti

spávati, v. spáti;

spavost, -i, ž. = sklon k přílišnému spaní;

spavý: -vá nemoc = kdy neobvykle mnoho spíme

specialisace «spe-za-, lid. špe-», ž., lat. = specialisování;

-alisovati «-zo-» co = podrobně určit, vytknout; *-alisovati* se v čem || nač = odborně se tomu věnovat;

-alista [-stka], m. = odborník;

-alisticý [-cky] «-styc-», příd. k tomu: -ká náruživost (čap.);

-alita, ž. = zvláštnost, zvláštní, zvláště dobrý druh zboží, zvláštní obor;

-álka, -lek, ž. = speciální mapa;

speciální [-ně; -nost], n i k.

-elní = zvláštní, sám pro sebe, zvláštního druhu, týkající se jen něčeho, se zvláštním zřetelem k něčemu: -ní případ, obor...; -ně se čemu věnovat...

species «-cijés», ž., lat. = druh; **specielní**, v. specialisace

specifický [-cky], z lat.; -ká váha hmoty = v. jednoho cm³; = zvláštní (ráz...); *-fičnost*, -i, ž. = specifický ráz; *-fika*, ž., z ruš. = specifické znaky; *-fikace*, ž. = specifikování; *-fikovati*, na př. účet = podrobně uvést jednotlivé položky, ne úhrnně; *-fikum*, -ca || *-fikum*, -ka, stř., lat. = zvláštnost, zvláštní obor...

spectabilis «-ktá-», lat. = znamenitý, slovutný; *S.*, titul univ. děkanů || *Spektabilita*, ž.: jeho *S.*

- spedice** || *špe-* «-dy-», ž., z lat. = doprava, zasílání, zasilatelství; *spediční* příkaz; *speditér*, obyč. *špe-*, v. *špedice*
- speech** «spíč», -e, m. angl. = řeč, proslov (hovor.)
- spékati**, v. pékati
- speklina**, ž. = něco spečeného, spáleného (šrám.)
- spektrální** (analýza), příd. ke spektrum; *spektrum*, -ra, stř., lat. = vidmo
- spekulace** || lid. a hovor. *šp-*, ž., z lat. = spekulování; *-lační* = na spekulaci (obchod...); *-lant* [-lantka], -a, m. = kdo spekuluje obchodně, finančně, mudrlant; *-lantský* [-sky; -ství], příd. k tomu; *-lativní* «-týv-» = badavý, zkoumavý, hloubavý (duch, věda); *spekulovati* = přemýšlet, hloubat, mudrovat, vypočítavě si počínat; s. na burse; slož. dok. *na-se* (mnoho); *pro-* co = spekulováním ztratit; *vy-* co = vymyslit, spekulací získat; *za-* si = zapřemýšlet; *za-* si na burse...
- sperma**, -matu, stř., z řeč. = chám
- spěch**, -u, m. = spěchání, chvat; jen žádný spěch, jaképak spěchy! = nespěchej(te), není třeba spěchat; mít *naspěch* = nakvap; n. co udělat
- spěchatí** || (nářeč., Svět.) *spíchatí* = kvapit, chvátat: s. do práce, na vlak..., s. prací; s. nač = chtít to mít hned (hotovo...); s. na koho = pobízet ke spěchu, spěšné práci; to nespěchá = to má čas, je na to čas; vlna -chá (Mácha), slunce -chá (Heyd.) ap. = rychle se pohybuje; spěchat nalézt (Vanč.) = snažiti se rychle nalézt; spěchám Vám vyjádřiti svou soustrast || -chám, abych... vyjádřil (zdvořilostní obrat, hlavně diplomatický); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *od-*; *při-* komu na pomoc; *roz-* se = dáti se do velkého spěchu (Zahrad.); *u-* se = unaviti se spēchem; *uspěchaný*; *napo(spíchatí)* se (mnoho); *spěchávati*, opak; *spěchavý* = spěchající (Ner., Ho.)
- spěrek**, -rku, m. || *spěrka*, -rek, ž. = spírek
- *spěšiti** = spěchat (šafař., Slád.); *spěšnina*, ž. = spěšné zboží; *spěšný* [-ně; -nost] = chvatný, kvapný (krok, chůze, práce); = určený k rychlé dopravě (dopis, balík); s. vlak = zrychlený
- spěti**, spēji, spējí, spēj, spēv, spēl, spēní = pospíchat (literár.); jinak = směřovat...: vývoj spēje k čemu; kam to spējeme?; spēje to ke konci = schyluje se to; *spěti zahynout = do záhuby (Vrchl.); slož. dokon. *do-* k výsledku, ke konci, kam = dojít, dostat se; *do-* věkem, rozumem, do rozumu... = vyvinouti se, dozrát; *do-* v muže... || řidč. *na...*; sr. *dospělý*; *po-* = pospíšit (Svět.); *pro-* komu, čemu = být na prospěch, pomoci; žák (ne)prospěl = (ne)má náležitý prospěch; *při-* = přispíšit (Svět.) || obyč. *při-* nač = dát (peněžitý) přispěvek; *při-* k čemu práci, radou = pomoci to uskutečnit; *při-* do časopisu (článkem); přispělo i to, že... = mělo význam, váhu; *u-* [co udělat, s čím] = míti čas, moci udělat, dokončit (kniž., podle ruš.): než jsem uspěl tak dalece od břehu se vzdálit (Zey.) = než jsem mohl; *poupata* neuspěla rozkvést (Majer.); *neuspěješ-li*, bys to napravil (šrám.) ap.; *vy-* = úplně dospět, vyzrát (v muže, v odborníka); *-spívatí*, slož. nedokon. *do-* ... k dok. dospěti atd.
- spěti**, v. pnouti
- spěž**, -e, ž., z něm. = bronz (zastar.); *spěžový*, příd. k tomu
- splat(ý)**, v. pnouti
- *píč**, v. speech
- spíchatí**, v. spēchatí

spíjeti se, v. píjeti

***spikati se**, nedok. ke spiknouti se (Pal.)

spiklenec [-nka], -nce, m. = účastník spiknutí; -necký [-cky; -ctví], příd. k tomu: -cké rejdy...

spiknouti se, -kl, -knuv, -knutí = smluviti se, spojití tajně k činnosti proti komu, čemu; všecko se proti nám spiklo = všechno, -ny okolnosti byly nepříznivé; **spiknutí**, stř. = tajná činnost...

***spíl**, m. (Hanka) || **spíle**, ž. (Vocel, Čelak.), z něm. = žert, žertování (zastar.)

spílati, -lán(i) komu (lakomců...) = nadávat, láteřit; slož. dokon. **na-** se (mnoho); **vy-** komu; **spílávati**, opakov.; **spílavý** = láteřivý: -vá slova (Ner.)

spíle, v. spíl

spílka, **spíl-**, ž. = pivovarská místnost na kvašení n. stáčení piva || **spilka** = pilina

spínací = na spínání; **spínačka** || **spi-**, -ček, ž. || **spinadlo** || **spí-**, zdrob. -nátko, stř. = spona; **spínati**, v. pínati

spínet, -u, m., z ital., druh klavíru

spinkati = spát, hajinkat (dět.); slož. dokon. **na-** se (do vůle). **vy-** se; **spínkávati**, opakov.

spirála, ž., z lat. = křivka, závitnice; zdrob. -lka, -lek, ž.; **spirální**, -lový, příd. ke spirála; **spirálovitý** = jako spirála

spírek || **spí-**, -rku, m. = kousek mýdla „spraný“ (zbylý po praní), čípek

spiritismus «-tyzmus», -mu, m., z lat. = pověrečná víra ve zjevování duchů, duchařství; -tista [-stka] m. = stoupenec spiritismu, duchař; -tistický [-cky] «-tystyc-» = jsoucí... v duchu spiritismu

spirituál, -a, m., z lat. = kněz dozorce v kněžském semináři; -alismus «-zmus», -mu, m. =

idealistic. názor pokládající jsoucno za duchové; -alista, m. = jeho stoupenec; -ální (n i k. -elní) = duchovní, duchový, duševní

spiritus, -tu, m. = příděch (mluvn.); s. rector «rektor», lat. = řídící, hlavní „duch“, osoba

spis, -u, m. = něco sepsaného, 1. písemnost, listina, akt; 2. slovesné dílo; zdrob. **spisek**, -sku, m.

spisovatel [-lka], -e, m. = původce spisu 2., kdo píše knihy z povolání;

spisovatelček, -čka, m., zdrob. k tomu (hanl.);

spisovatelský [-sky; -ství], příd. ke spisovatel; -telstvo, stř. hromad. = spisovatelé;

spisovati, v. psáti;

spisovatýlek (n i k. -tí-), -lka, m., zdrob. ke spisovatel (s příhanou)

spisovna, -ven, ž. = místnost na spisy 1., listovna, registratura

***spisovní práce** (Ner.) = p. se spisováním;

spisovný [-vně]: s. jazyk = který má celonárodní úkon; mluvit... -ně

spisový, příd. ke spis: s. materiál = m. ve spisech, spisy

spíš(e), příslov. = podle mého mínění, jak se zdá, ukazuje, pravděpodobněji: je s. pilný než nadaný; s. bych se smrti nadál než tebe; tím s. ho musíš navštívit, že je nemocen = tím, o to jistěji; neomluví se mu, s. on by se měl omluvit mně = vlastně, naopak; nářeč. = (časově) dříve

spíšiti, **spěš(te)** = zrychlovat (Ner.); hodiny se spíší = přispíšují; slož. dokon. ***do-** = přispěchat; **po-** si s prací = urychlit ji; **při-** si s čím = rychleji to udělat, než je třeba, než jsme se nadáli; **při-** = přispěchat (Koll.); **u-** co = urychlit; -**spíšovati**, slož. nedokon. **při-** si, **u-** co || -**spěšovati**, **u-** (Herit.)

spíž(e) || **špíž(e)**, ž., z něm. Speise, původ. = potrava (zast.); =

- spížírna*, -ren, || *spížka*, -žek, ž. = místnost na spíži;
spížírnička, ž., zdrob. ke spížírna
- splácti**, *splacovati*, v. platiti
- spláchnouti**, v. pláchnouti;
splachovací = na splachování (záchod); s. zařízení neboli -vač, -e, m. || -vadlo, str.;
splachovati, v. pláchnouti
- splasklý** [-le] = co splaskne;
splasknouti, -kl, -knuv, -knutí = přestat být nafouklý, prasknout, opadnout, ztratit se, zhubnět, o bublině, otoku, tvářích;
splaskovati, nedok.
- splašenec**, -nce, m. = splašený, zbrklý člověk (lid. a hovor.);
splašený [-ně; -nost] = kdo, co se spláší; přenes. = zbrklý, hr, ukvapený (t.)
- splašky**, -ků, m. pomn. = pomyje
- splátce**, m. = kdo splácí;
splátka, -tek, ž. = částečné splacení dluhu; odbíratí knihy... na splátky = tak, že je splácíme;
splátkový obchod
- splatný** [-nost] = dospělý k placení
- splav**, -u, m. = zařízení u jezu na stékání vody, jez
- splávek**, -vku, m., zdrob. ke splav a v. plávek
- splavní** || z- řeku = upravit pro plavbu;
splavňovací, příd. = za účelem splavňování: s. práce;
splavňovati, nedok. ke splavní
- splavný** [-nost] = po čem lze plavit
- splaz**, -u, m. = korytovité místo na svahu, kudy se stahuje dříví, smyk; = jazykovitý ledovec v údolí
- spleen** «-lín || někdy -lén», -u, m., angl. = omrzelost, skleslost, nuda
- splendidní** [-ně; -nost] «-dyd-», z franc. = skvělý, okázalý, štědrý
- spleť**, -ti, ž. = spletení, změt, směsice;
splétati, v. plétati;
spletenice (Wint.) || *spletenina* || *spletina*, ž. = spleť;
- spletitý* [-tě; -tost] = spletený, za-, složitý;
spletka, ž. = spleť (č.-Chod)
- splín**, v. spleen
- splnitelný** [-nost] = co lze splnit; **splňovatel*, -e, m. = kdo splní, splňuje; *splňovati*, v. plniti
- spløštiti**, -škovati, v. ploštiti
- splynulina**, ž. = co splyne: s. představ (Durd.); = souhláska vzniklá splynutím dvou souhlásek, afrikáta
- splývati**, v. plývati;
splývaný [-vě; -vost] = splývající, na př. -vá výslovnost slov
- spočinouti**, -činul (n i k. -čal), -nuv, -nutí: s. si = odpočinout (Krásnoh.); *spočívati*, nedokon. = odpočívati v hrobě (piseň); přenes. = ležet: osud náš v jeho rukou -vá (Suš.); všecka práce -vá na něm; nesnáze -vají v tom = záležit
- ***spod**, -u, m. = spodek (Dav.);
spodek, -dku, m. = spodní, dolní část, rub; s., -dka, m., v kartách = kluk; pomn. *spodky*, -dků = spodní kalhoty, podvlékačky
- spodem**, příslov. = spodní cestou ..., dolem || = na spodní straně, vespod
- spodina**, ž. = spodek; městská, společenská s. = nejnižší vrstvy (za kapital.)
- spodkář**, -e, m. = krejčí šijící spodky;
spodky, v. spodek
- spodní** = jsoucí naspodu, vespod, dole; s. tón, přenes. (v řeči) = smysl, význam jen naznačený, vyrozumívající se z celé řeči;
 2. stup. *spodnější* [-nější];
spodnice, ž. = spodní sukně, peřina; zdrob. -nička, ž.
- spodoba**, ž. = spodobení, asimilace (hlásek); -bati se, v. podobati se
- spodobiti** = přizpůsobit; s- se = přizpůsobiti se, o hláskách (mluvnic.), v. spodoba; z- || *s- = vypodobnit (kniž.); slož. nedok. s-*podobovati*, z-

spoj, -e, m. || zříd. ž. = spojení, prostředek ke spojení, spojování, dopravní, dráha, cesta...; = vztah, spojitost (kniž.); ve sportu spoj, ž. = spojka

Spojené státy americké, soustátí
spojenec [-nkyně; -nka (šimáč.)], -nce, m. = kdo se s jiným spojí; -necký [-cky; -ctví], příd. k tomu: -ká smlouva

spojiti, v. II pojití;
spojitý [-tě; -tost] = spojený, souvisící

spojivka, -vek, ž., oční blána;
-vkový zánět

spojivo, stř. = co spojuje

spojka, -jek, ž. = slovo spojující slova n. věty; = co spojuje ve stroji..., kdo udržuje spojení mezi jednotlivci, skupinami, vojen. oddíly

spojnice, ž. = čára spojující dva body, spojka;

***spojný** = spojující, spojovací
spojovací = na spojování (cesta, dráha, můstek); **vati**, v. II pojití
spokojený [-n; -ně; -nost] = přestávající na tom, co má, co kdo udělá..., nežádající více; s. s kým, s čím; být -jen || -jený člověk

spokojiti, -jen(i) = upokojit (zastar., So.); zprav. s. se čím, málem || s málem = vzít zavděk; u- koho, požadavky = vyhovět mu, splnit je; nedokon. **spokojo-vati** (bibl.); zprav. slož. nedokon. u-

***spolče**, -čete, stř. = dvojče (Č.-Chod)

***spolčenec**, -nce, m. = spojenec, buřič (čech)

spolčený [*-ně; *-nost] = spojený; -nost s lotrem (Dr.)

spolčiti se s kým = spojití se ve spolek, sdružení se; nedokon. -čovati se, -čování; -čovací právo = p. spolčovati se

společek, m., zdrob. ke spolek

společenský [-sky] = týkající se společnosti (otázka, výchova, nářečí); s. člověk = milující společnost, umějící se v ní chovati;

-ské způsoby = ustálené ve společnosti; -čeství, stř. = život ve společnosti, to, že je něco společného: s. jazyka...; -čeství majetku = společné majetnictví; -čestvo, stř. = společnost, družstvo, gremium; rostlinné -čestvo = soubor rostlin na jednom místě

společník [-nice], -a, m. = člen obchodní společnosti, kdo nás provází, stýká se s námi; milý, dobrý... s. = s kým je milo se stýkat, kdo umí ve společnosti dobře bavit

společnost, -i, ž. = několik lidí, skupina lidí s nějakým dočasným společným cílem: s. v kavárně, na výletě...; s nějakým cílem trvalým: obchodní, vědecká s.; = souhrn lidí stejných výrobních vztahů: feudální, kapitalistická, socialistická s.; lidská -nost = lidstvo, člověčenstvo; choditi do -nosti = mezi lidmi, tam, kde se lidé scházejí; -nost jej kazí; jeho -nost je mu milá = styky s ním jsou mu milé, rád se s ním stýká; **společnostní**, příd. k tomu = týkající se společnosti, vztahující se na společnost (kniž.): s. filosofie (Durd.); s. vztahy = mezi členy společnosti, společenské

společný [-ně; -nost, v. tam] = náležející několika jedincům, vyskytující se u nich... (přítel, cíl, účet, náklad, hrob, vlast...)

spoledne, příslov. = s poledne, v. poledne

spoleh, -u, m. = spolehnutí (lid. a jen hovor.): je naň s. = lze spolehnout; **spoléhati**, v. léhati; ***spolehlivec**, -vce, m. = spolehlivý člověk (Klič.);

spolehlivý [-vě; -vost] = na koho lze spolehnout, komu možno důvěřovat, něco bez obavy svěřit; **spolehnouti**, v. lehnouti

společek, -čku, m. zdrob. ke

spolek, -lku, m. = spojení, sdružení k nějakému účelu; s. zříditi, založiti...; ve spolku s kým

= společně; sr. vespolek; míti s kým spolky (Martín., lid. a hovor.) = býti spolčen; milovné -ky = milostné styky (Jir.)

*spolem, příslov. = spolu (lid.)

spolkař, -e, m. = kdo se rád, mnoho účastní spolkového života; **spolkařiti** = býti spolkařem (hovor.);

spolkařský [-ství], příd. ke spolkař

spolkový, příd. ke spolek: s. výbor, život, -vá činnost...; s. stát = tvořící s jinými státy větší celek

spolný [-ně; -nost] = společný, vespolný, družný (liter.)

*spolou = z poloviny (Kos.)

spolu, příslov., původ. s. polu = od polovice, na polovici (se rozděliti), pak = společně (žít, chodit, rozmlouvat...); n e s p r. m. dohromady, úhrnem

spolu-, 1. s l o v e s n á předpona: -cítiti, -podpisovati, -pracovati, -rozhodovati... (Zápot.) = cítiti ... s kým, rozhodovati společně s kým...; ujímá se dnes; starší je u podst. jmen sloves. -žítí...; 2. v četných j m e n n ý c h slož. = společný, -ně; na př.: -autor [-rka]; -autorství; -bližní; -bojovník [-nice]; -bratr; -bydliči; -cestovatel [-lka] || -cestující; -člen; -dědic [-dička]; -dědictví; -dělník; -dlužník; -držitel; -hráč; -chovanec (Suš., Sez.); -krajan (Ner.); -lidé (Masar.); -majetník [-nice] || -majitel [-lka]; -noclehář || -nocležník; -občan; -pachatel [-lka]; -pomahač [-čka] (Zápot.); -práce = součinnost; -pracovník [-vnice]; -vnictví; -působení; *-slibce, m. = ručitel (zast., Wint.); -stolovník [-nice]; -trpící, -trpitel; -tvůrce; -účastník [-nice]; -úd = člen (Wint.); -vina; -vinný; -vinník [-vnice]; -vladař; -vlastník [-nice]; -vlastnictví; -zakladatel; -žák [-žačka]; -žítí

spolykati, v. polknouti

spomáhati, **spomoci**, v. pomoci

***spomocník**, -a, m. = pomocník, hlavně učitelský (zast.)

spona, ž. = předmět na spínání; = závora (Ner.); v mluv. = sloveso býti při jmenném přísudku, kopula (jsem zdrav...)

spondej, -e, m., z řeč., veršová stopa; -*dejský* verš

sponka, -nek, ž., zdrob. ke spona; **sponkárna**, -ren, ž. = dílna, továrna na sponky

sponový, příd. ke spona: -vé sloveso (býti)

spontánní [-nně; -nnost], z lat. = samovolný, z vlastního popudu, sám od sebe

spor, -u, m., souvisí s přiti se, pře = (roze)pře; s. oč, mezi kým

sporáček, -čku, m., zdrob. ke sporák

sporadický [-dický; -dičnost] «-dy-», z lat. = ojedinelý, porůzný, řídký

sporák, -u, m., podle něm. Sparherd = kuchyňská kamna

sporný [-nost] = jsoucí předmětem sporu (spis, řízení, věc...)

***sporovati se** = přiti se (čelak., Suš.)

sport, -u, m., z angl. = hra, tělesná cvičení;

sportáček, -čku, m., zdrob. ke

sporták, -u, m. = sportovní auto, lehčí dětský kočárek; **sporták**,

-a, m. = sportovec (hovor.);

sportka || zprav. **športka**, -tek, ž., druh cigarety;

sportovec [-vkyně], -vce, m. = kdo pěstuje sport;

sportoviště, stř. = místo, kde se provozuje sport;

sportovní [-ně], příd. ke sport: s. spolek, výkon;

sportsman, -a, m. = sportovec (hovor.); -*manský* [-sky; -ství], příd. k tomu

spový [-ře; -rost], původ. = hojný, vydatný; malý, ale s., o člověku = zavalitý, „sukovitý“; o d c h y l., ale často = skrovný, nečetný, řídký

spořádaný [-ně; -nost] = řádný
(život, rodina, poměry)

spoře, v. **sporý**

spořil, -a, m., zdrob. *-šilek*, -lka
= kdo spoří (lid. a hovor.);
spořilský [-ství], příd. k tomu;
spořitelná, -len, ž. = peněžní
ústav na uschování vkladů; *spořitelní*
knížka

spořiti, -ření: s. peníze || jen s.
= činit je sporými, rozmnožovat
je, šetřit, strádat; s. na
kom, na jídle..., v jídle, se sir-
kami... = rozmnožovat majetek
na ujmu koho, hospodárnosti v
jídle...; slož. dokon. *na-* peněz,
se (mnoho); *na-* něco = ušet-
řit; *naspoř* Pán Bůh = „učilň
vydatným“, naděl (lid.); *při-*
= spořením rozmnožit (lid.); *u-*
peníze; mohl si to *u-*, o zby-
tečném výdaji, přenes. o zbyteč-
né práci, námaze, výtce...; *za-*
= u-;

spořivati, opak;

-spořovati, slož. nedokon. **při-*,
**vy-*;

spořivý [-vě; -vost] = spořící,
šetrný

spotřeba, ž. = spotřebování, -bova-
né množství (s. máslo...); *spotře-
bitel* || řidč. *-bovatel* [-lka], -e,
m. = kdo spotřebuje; *spotřebi-
telský*, příd. k tomu; *spotřební*
daň... = ze spotřebních statků

spouchlina, ž. = sněživé zrní (Tře-
bíz.)

spousta, ž., 1. = hrozný stav po
plenění, po boji..., spoušť; 2. =
ohromné množství

spoušť, -tě, ž., 1. = spousta 1.; =
hrozné počasí; mravní s. = zká-
za; 2. = spouštěcí zařízení u
klece, u ručnice (kohoutek)

spouštěcí = na spouštění; s. za-
řízení neboli *spouštěč*, -e, m. ||
spouštědlo, stř.; *spouštěti*, v.
pouštět

sprahati, v. prahnouti = usychati
(Slád.)

***sprasky**, -ků, m. pomn. = po-
prask; lomož (Vr.)

sprasný (lid. *-šný*) = prasný

spraš, -e, ž. = prašná hlína, žlu-
tice

sprašný, v. **sprasný**; **sprašovati**,
v. **prášiti**

spratek, -tka, m. = zmetek; na-
dávka

správa, ž., 1. = oprava pokažené
věci: dáti co do -vy, na -vu; ně-
co je na -vě, ve -vě; v. *správka*;
2. = řízení, vedení (veřejná,
obecní, vojenská, duchovní... s.);
být pod čí -vou; jít k boží -vě
ap. = ke zpovědi, k večeři Páně
(lid.); s ním je těžká... s. ap. =
těžko se s ním něco pořídí (lid.)

správce (lid. *-vec*) [-vkyně], 5.
-vce (lid. -vče), m. = kdo vy-
konává správu, řídí co: s. školy
...; *správcová*, -vé, ž. = správ-
cova žena nebo *správkyně*;
správcovati = býti správcem
(lid. a hovor.);
správcovský úřad neboli *-vcov-
ství*, stř.;

správčí, -čího, m. = správce
(lid.); *-učil*, -a, m., zdrob. k
tomu

spravedlivec, -vce, m. = spraved-
livý člověk (hovor., Vr.);

spravedlivý [-vě; -vost] = kdo,
co je „s pravdou“, kdo dbá
pravdy, práva, správně hodnotí
jednání, práci... (člověk, soudce,
kritik), co je po pravdě (trest,
rozsudek); s. boj... = za to, co
je správné, spravedlivé, za prá-
va; s. váha... = správná, nále-
žitá; -vost soudce...; 2. stup.
-vější [-věji]

spravedlnost, -i, ž. = spravedlivý
stav, podle práva; ministerstvo
-nosti = soudnictví, justice

spraviti, v. **praviti**

správka, -vek, ž. = menší správa
1.; *správkárna*, -ren, ž. = správ-
kařská dílna; *správkář* || *-vkář*,
-e, m. = kdo dělá správký;
správkyně, v. *správce*

správní = týkající se správy 2.
(rok, úřad, obvod, rada, právo)

správný [-ně; -nost] = kdo, co je „s právem“, podle práva, (po)řádný, jak má být, náležitý, bez chyb: s. postup, jazyk, -né jednání, chování...; -né děvče (hovor.); jazyková, formální... -nost; 2. stup. *-nějšť* [-něji]

spravovati, v. praviti

sprcha, ž. = sprchnutí, náhlý krátký déšť, obyč. přenes. = umělý déšť na tělo, tuš; přenes. = nepříjemné překvapení (hovor.); *sprchatí*, v. prchatí; *sprchovati* se = pouštět na sebe sprchu; slož. dokon. o-, vy- se; *sprchnouti*, v. prchnouti; *sprchový*, příd. ke sprcha: -vá lázeň

spropitné, -ného, stř. = co je „s propití“, na propití, odměna sklepníkovi...; psávalo se dlouho *zpro-* (proti původu i výslovnosti)

sprosfácký [-cky; -ctví], příd. ke *sprosfák* [-šafka], -a, m. = sprostý člověk; u Ráje arch. = prostý člověk

sprostý [-ně; -nost] = prostý (zastar., liter.): podle mého -ného rozumu (šmil.); -né zařízení, -ná slova (čech); -nost = sprostota (Ner.)

sprostý [-tě; -tost] = prostý (zastar.), zprav. = neomalený, hrubý (vtip, řeč...); sprostota = sprosté chování, -stý čin

sprovázeti, v. voditi

sprovoditi, 1. se světa, 2. koho kam = doprovodit, v. voditi

sprška, -šek, ž., zdob. ke sprcha

spřádati, v. přádati

spřáhnouti, *spřahovati*, v. -přahati

spředu, v. zpředu

spřež, -e || -i, ž. = spřežení (Ner.); zprav. = chátka, luza;

**spřeženec*, -nce, m. = kdo se s někým spřáhne, spojí, spojenec; *spřežení*, stř. = dvojice tahounů

spřežka, -žek, ž. = nepravá jazyková složenina (krveprolití...); = označení hlásky několika pís-

meny (aa = á, cz = č...); v těsnop. = spojený znak několika hlásek; *spřežkový*, příd. k tomu: s. pravopis

spřisaženstvo, v. spříseženec

spříseženec, -nce, m. = člen spříseženstva; -*seženstvo* || -*saženstvo* (Heyd.), stř. = společnost, která se zapisává k něčemu

spřízněn(ý) [-ně; -nost] = příbuzný (rodinně); přenes. -né bytosti, duše = stejné, stejně založené, smýšlející

spurt «spert», -u, m., z angl., zprav. špurt, v. tam

sr., zkratka = srovnej

***srab**, -a || obyč. *sraabař*, -e, m. = břídil (vulg.); *sraabařina*, ž. = sraabařství; *sraabařský* [-sky; -ství], příd. ke sraabař

***sračka**, -ček, ž. = průjem (vulg.): přenes. = břečka, bláto...

***sralbotka**, m. = bázlivec (vulg.)

***sranda**, ž. = švanda (vulg.); -*dista* «-dys-», m. = kdo dělá švandu (t.); -*distický* «-styc-»
sráti, seru, ser, sral, srán, srání = vypouštět výkaly z těla, být na velké straně, kálet (vulg.); slož. dokon. *na-* atd.

sraz, -u, m. = sražení, schůzka (s. výletníků...)

sráz, -u, m. = svah

sraziště, stř. = místo srazu;

sraziti, v. raziti

srázný [-ně; -nost] = mající sráz
sraženina, ž. = něco sraženého, sedlina; *sražeti*, v. rážeti

sražka, -žek, ž. = sražení, střetnutí (dvou mluvčích, názorů); = náraz na sebe (vozů...); vodní s. = déšť, sprška; s. s ceny = sleva; s. s platu, platová = sražení, stržení; *sražkový*, příd. k tomu

Srb [*Srbka*], -a, m., národ. jm.: *srbo-charvátský*, ník. -*chorvátský*, -*horvátský*, -*hrvátský*, -*chrvátský* || *srbskocharvátský* jazyk = srbský a charvátský; *srbský* [-sky], příd. k Srb; *srbština*, ž. = srbský jazyk

srček, -čku, m., zdrob. k srk:
voda teče -čkem;
srčeti, -čí (Jir.), čast. crčeti, v.
tam

srdce, stř., tělesný ústroj; symb.
citové stránky duševna, citového
života: dobré, šlechetné... s.; ne-
míti s., kouska s. = cít,
soucít, ani trochu citu; s. pro-
mluvilo = ozval se cít (ne roz-
um), láska; získati či s.; milo-
vati celým srdcem; drásati... srd-
ce = city, nitro; od srdce, ze
s., z hloubi s. rád; nejde to od
srdce = není to upřímné; lnouti
ke komu celým srdcem; člověk...
mého srdce = mně milý, hovějící
mému srdci; s. skáče... radostí;
co na srdci, to na jazyku (přísl.)
= co cítím, to i říkám, mluvím
upřímně; klást komu co na s.
= důrazně připomínat; v srdci
koho nosit = mít jej velmi
rád; co máš na srdci? = co tě
trápí; leží mi to na srdci = sta-
rám se o to velmi, záleží mi na
tom; vzíti si co k srdci = za-
pamatovati si a jednati podle
toho; býti s kým jedno(ho) s.,
v. jeden; nemoci co přenést přes
s. = snést to; dělat komu těžké
s., v. dělati; snášeti co... s leh-
kým, s těžkým srdcem = lehce,
těžce; do s. komu nahlédnout, ze
s. pustit, vepsati do s.;
symb. citové odvahy: nemám to
srdce, abych...; symb. celého
člověka: hrdinské... s. = hrdina;
zlaté s. = zlatý člověk; v oslo-
vení: mé srdce (srdéčko...) ap.;
přenes. = střed: s. země; s.
Evropy; podle podoby: s. u zvo-
nu, v kartách, marcipánové s.
ap.;
S., 2., 4. -ce, 3., 6. -covi, 7. -cem,
m., příjm. (příd. *Srdcov...*)

srdce-, kmen k srdce ve slož.:
*-jemný = jímající srdce, do-
jemný (Čech, Mrš.); -lomný =
-rvoucí (Čech); 2. stup. -lomnější
(Ner.); -rvoucí (běžné) = drá-
sající srdce, strašný (pláč, vý-
křik, výjev...); příslov. -rvoucňě;

-ryvný = -rvoucí (liter.) ||
-zrývající výkřik (Svět.)

srdcovitý [-tě; -tost] = podobný
srdci (tvar, výstřih) || *srdčitý*

srdéčko || obyč. -děčko, -ček, stř.,
zdrob. k srdce

srdční, příd. k srdce: s. činnost.
sval, poloha, choroba...; s. zále-
žitost = týkající se srdce, láska
(hovor.); *srdčnice*, ž. = hlavní
tepna; -čník, -u, m. = (o)srdeč-
ní vak; rostl.

srdčný [-ně; -nost] = jdoucí od
srdce, ze s., upřímný (smích,
pozdrav, dík...); -ně děkovat...

***srdenko**, -dénko, stř., zdrob. k
srdce;

srdíčko, -ček, **srdínko*, stř.,
zdrob. k srdce

srdnatý [-tě; -tost] = statečný.
neohrožený

srež, -e, ž., jihoslov. = firn

srk = citoslov. vystihující zvuk
při sání tekutiny, savém pití
n. jídle; *srk*, -u, m. = srknutí.
srkání, crk;

srkati = savě pít, jíst: slož.
dokon. do- co;

srknouti, -kl, -knuv, -knut(i).
dok.; slož. u- čeho = savě od-
pít; u- bolesti = vydati zvuk s:
vy- co = srkem vypít; za- smí-
chem (Rais), bolesti = u-;

-*srkovati*, slož. nedokon. do-; po-
= srkati (Vrchl.); u-, vy-;

srkávati, opak;

srkavý [-vě; -vost]: s. zvuk: -vé
rty (Pol.); -vě pít, jíst

srn, -a = srnec (odbor.);

srna, ž. protějšek k srnec; symb.
svižnosti, rychlosti, stepilosti;
srňátko || *srněátko*, stř., zdrob.
k srně, srně;

srně, příd. k srnec, srnka: s.
maso, hřbet...; s., stř. = srně
maso, stádo, zvěř;

srněk, -a, m., zdrob. k srnec;

srnec, -nce, m., parohaté zvíře:
srneček, -čka, m. || *srnečka*, ž.,
zdrob. k srnec, srnka;

srně, -čete || *srně*, -něte, stř. =
srní mládě;

- srní*, příd. k srna; s., stř. = srnčí;
srnka, -nek, ž., zdrob. k srna;
**srnkooký* = mající oči jako srnka (Čelak.)
- srocení**, -cený, -covati se, v. rotiti
**srostenec*, -nce, m. = kdo sroste s kým, s čím (Hal.);
srosti = srůsti, v. růsti;
srostitý [-tě; -tost] = konkrétní;
srostlice, ž. = srostlé krystaly;
srostlý = kdo, co sroste; přenes. s. s čím = zvyklý, přizpůsobivší se tomu, lnoucí k tomu
- srovnání**, stř., ke srovnati; = příměr; ve s. (nik. u s.) s čím, lépe proti čemu;
srovnatelný = co lze srovnat
- srovnávací** jazykozpyt, literatura, metoda = dobírající se poznatků srovnáváním (různých jazyků...); v. stupňování; *srovnávatí*, v. rovnati
- srozuměn** býti s čím = souhlasit;
-měná: dát komu na -nou = nepřímou upozornit, naznačit
- srozumitelný** [-ně; -nost] = komu, čemu lze rozumět
- srp**, -u, m. = žací nástroj; podle podoby: s., srpek měsíce; *srpeček*, -čku, m., zdrob. k *srpek*, -pku, m., zdrob. k srp; srpek, druh květenství, rostl.;
srpen, -pna, m. = osmý měsíc v roce; od pův. jmenný tvar k srp-ný (měsíc) = žňový;
srpnový (den, vedro);
srpovitý = podobný srp
- srst**, -i, ž. = chlupový kryt ssavců; hladit koho po srsti, proti srsti, přenes. = pochlebovat mu, dráždit jej (lid. a hovor.); je mi to proti -ti = nepříjemné, všecko mi jde proti -ti = nedaří se (t.); *srsták*, -a, m., druh domác. králíka;
srstka, -tek, ž. = angrešt;
srstnatý = porostlý srstí
- sršán**, -a, -šáň, -ně, m. = sršeň (lid.)
- sršatec**, -tce, m. = sršatý tvor;
sršatý = divoký, vzteký (Jir., Vr.)
- sršeň**, -šně, m. || ž., druh vosy; symb. dráždění, množství: se-sypati se na koho jako s.; člověk jako s. = zlý (Němc.); bylo jich jako -šní = mnoho (lid. a hovor.)
- sršeti**, -ší, o lítání jisker; přenes. (básn.) blesky -ší z očí = nadšení, rozhorlení... z nich září; rozkoš srší z jeho očí (Puchm.); sršet vtipem = jiskřit; oči srší (Ner.) = přísne se dívají; s. co = metat (Břez.); slož. dokon. *za-*; *sršívati*, opak.;
sršivý = sršící, jiskřivý: s. esprit (Nov.) || **sršný* (Čech)
- srub**, -u, m. = stavení sroubené z trámů;
srubnouti, -bnuv, -bl, -bnut(i): s. komu hlavu = stít; v. rubati;
srubový, příd. ke srub
- srůst**, -u, m. = spojení růstem
- sřasovati**, v. řasiti
- sřeknouti se**, sřekl, sřeknut(i) = smluviti se (lid.)
- sřetéziti**, v. řetěz
- sřez**, -u, m. = sříznutí (odb.)
- ssací** || *sací* = jsoucí na ssání, vyssávání
- ssáti** || *sáti*, ssají, ssáv, ssál, ssán(i) || *sají*... = vtahovati do sebe tekutinu rty, lid. cucat; přenes. s. vůni = vdechovat; s. půvab (šmil.) = opájeti se jím; s. vědomosti = sbírat, „hltať“ (kniž.); s. hluk města (t.) = rád jej slyšet; slož. dokon. *na-* do sebe, co; *od-* co; *při-* se, o cizopasnicích...; *vy-* mléko z prsu, krev z rány; přenes. *vy-* půdu = snažiti se příliš mnoho z ní vytěžit; *vy-* koho = vykořistit ho;
-ssávati || *-sávati*, slož. nedokon. *od-* atd.
- ssavec** || *sa-*, -vce, m. = obratlovec v mládí sající mléko; *ssavčí* || *sa-*, příd. k tomu: s. puď;
ssavice || *sa-*, ž. = sací hadice;
ssavý || *sa-* [-vost] = sající (papír, vlákno)
- ssedati** || *se-*, v. I, II sedati

ssedlina || *sedlina*, ž. = usazenina;
ssedlý, *ssednouti*, v. sednouti

***ssinavý** = mdlý, o světle (Jir.)
ssouti se, v. souti

SSSR., zkratka = Svaz sovětských
 socialistických republik

ssuť || *suť*, -ti, ž. = horninná drť.
ssutina || *sutina*, ž., obyč. pomn.
 -ny = zřícenina, ruina;
ssutka, pomn. -tky, -tek, ž. =
 ssuť (Čap.)

stabilisace «-za-», ž., z lat. = ustá-
 lení, upevnění; -*lisační* opatření,
 bilance; -*lisovati* «-zo-» = ustá-
 lit, upevnit, ustalovat...; -*lita*, ž.
 = stabilita; *stabilní* [-ně; -nost]
 = stálý, pevný, ustálený

staccato «-ka-», ital. = odděleně
 (hudeb.)

stača || -če, zdrob. *stačka*, ž. =
 dostatečná (stud.)

stáček = na stáčení; *stáčet*, v.
 točiti

stačiti (souvisí s do-statek) = býti
 dostatečný rozměry, schopnostmi
 ..., vyhovovat: peníze na to sta-
 čí, místo, motouz... stačí; s. nač
 o člověku = mít k čemu dosti
 síly, schopností; s. komu v chů-
 zi... = nezůstávat za ním; nes.
 komu vyhnout = nemít dosti
 času; podob. nes. čísti časopisy
 atd.; slož. dokon. do- =
 ukázati se dostatečný; často ne-
 dokon. = stačit; po- komu; vy-:
 látka -čí na šaty = bude jí dosti;
 vy- s penězi, s časem = vyjít;
stačivati, opakov.; v. stačovati

stačka, v. stača

stačovati = stačit (arch.); slož.
 nedok. do-, po- = stačit; vy-
 s platem

stádce, (zast.), *stádečko*, stř., zdrob.
 k stádo

stadion «stádyjon», -dia, stř. ||
 lid. a hovor. «-jón», -dionu, m.,
 z řeč. = závodíště, velké tělo-
 cvičné hřiště

stadium «stádyjum», -dia, stř., z
 lat. = období, vývojový stupeň,
 fáze

stádní || -ný [-ně; -nost], příd. k
 stádo: -ní dobytče = ze stáda,
 ve stádě; -ný živočich, o člověku
 (Neum.) = pospolitý (zhrub.);
 -ná hesla (So.) = pro nemyslíci
 lidi, davová (hanl.); -ně žít =
 ve stádě; -nost = davovost, ne-
 samostatnost (Vr.)

stádo, stř. = skupina dobytka,
 zříd. = hejno; hanlivě o davech,
 o lidech nemyslících, bez vlastní
 vůle;

stádový [-vě; -vost] = stádní

stafáž (Ner. -že) || *šta-*, -že, ž.,
 z něm. = postava, -vy oživující
 krajinný obraz; přenes. = něco
 vedlejšího k zastření něčeho, k
 dodání lesku..., i nevýznamní li-
 dé kolem význačné osoby

stafra, *staframente*, -ment, -a, m.,
 -mentský, -porte, -port, -a, m.,
 -portský = safra, safraholte...

stagnace, ž., z lat. = váznutí, ustr-
 nutí ve vývoji; *stagnovati* =
 ustrnouti, nevyvíjeti se (Gottw.)

***stágra**, ž. = dostatečná (stud.)

stahovací = na stahování (lampa
 ...); -*vati*, v. tahati

Stach, -a, m., příjm. ze Stanislav
stachanovec, -vce, m. = dělník v
 sovětském Rusku vynikající vý-
 konností (podle dělníka Stacha-
 nova); -*novský*, příd. k tomu

stáj, -e, ž. (u Ner. m.) = dobytčí
 chlév; *stájní*, příd. k tomu;
stájník, -a, m. = čeledín ve stá-
 ji (Bass); *stájový* = stájní

stakatovati co = zpívati staccato
 (Č.-Chod); *stakatový* hlas (Nez.)
 = znící staccato

s takovou, v. takový

***stakový** = takový (Holeč., arch.
 n. nářeč.)

stakra, *stakva*, *stakraholte* atd. =
 sakra...

stalagmit, -u, m., z řeč. = krápník
 rostoucí vzhůru; *stalaktit* «-ktyt»,
 -u, m. = krápník rampouchovitý

stále, v. stálý;

stálec, -lce, m. = stálý odběratel
 (obroz.)

staletý = trvající sta let

stálce, ž. = stálá, zdánlivě se nepohybující hvězda
stalinismus «-nyz-», -smu, m. = Stalinův přínos do marxismu; *stalinský* [-sky], příd. ke Stalin, podle ruš. = jsoucí... v Stalinově duchu: s. výklad, -ská ústava
stálobarevný = nepouštějící barvu; *stáložárný* = stále hřející
stálý [-le; -lost] = neměnný, trvalý, pevný, ustavičný (plat, poloha, sídlo, odběratel, láska, zdraví...); s. v čem; usaditi se kde *nastálo* = trvale;
 2. stup. *stálejší* [-leji]
stan (*stán*, Mácha), -u, m. = jednoduché přístřeší z plachty, z prken...; s. rozbítí = zřít || = roztlouct, zničit; hlavní s. = sídlo vojen. velitelství bojující armády
Stáňa, -ni, m. || ž. domác. tvary k Stanislav(a)
stanař [-řka], -e, m. = kdo dělá stany, bydlí v nich, tramp
stance, ž. z ital., strofa
Standa, m. || ž. domác. tvary k Stanislav(a)
standard, -u, m., z angl. = ustálený typ, míra; životní s. = úroveň; -*rdisace* «-dyza-», ž. = standardisování; -*d(is)ovati* = ustalovat, ustálit: -*dní* výrobek, výkon
standarta, ž. z něm. = jezdecký praporec, tabulka s nápisem, s heslem, nesená v průvodu
stánek, m., zdrob. ke stan
Staněk, -ňka, m., příjm. ze Stanislav
stání, stř. 1. dějově k státi, stojím: s. mě unavuje; nemít nikde s. = nemoci déle vydržet; 2. = soudní líčení (k státi, stanu (= „dostavení se k soudu“)); 3. konkr. = trámy, na kterých stojí dobytek v chlévě
stanice, ž. = místo „stanutí“, zastávka dráhy..., lid. štace; = místo nějakého zařízení (pokusná, vysílací... s.); četnická s. = místnost menšího četnic. sboru, sbor sám;

stanička, -ček, ž., zdrob. k tomu; *staniční* budova...
staniol «-nyjol», -u, m. = cínový lístek; -*lový*, příd. k tomu
***staniště**, stř. = místo schůzek (Hál.)
stanné právo = náhlé
stanouti, stanu, -nul, -nuv, -nutí = postavit se, za- (liter.): -nuv u čekárny (Čech); dostavník -nul (Mach.); skokem -nul u děvy (Krásnoh.); s. v čele hnutí ap. || dokud stane = bude stát (Erb.); z původ. státi, stanu
stanovisko, -sek, stř. = hledisko. zřetel: vědecké, třídní... s.; s toho -ska, se -ska vědeckého...; *stanoviště*, stř. = místo, kde stojí vozidla, místo k pozorování
stanoviti -ven(i) = určit, naříditi (lhůtu...) || zákon -ví, že... = určuje, ustanovuje; slož. dokon. *u-* den schůze...; *u-* koho za úředníka... = jmenovat; *u-* se na čem = usnésti se; *ustanovení* stř. = rozhodnutí, příkaz, řád; slož. nedok. *ustanovovati*
stanovy, -nov, ž. pomn. = spolková ustanovení, pravidla, statut
stanový, příd. k stan: -vé plátno...
stápěti, v. topiti
star «star», -u, m., angl. = hvězda, vynikající herec, herečka. sportovec...
stará, ž., v. starý
starati se o koho, oč = míti starost, pečovat: slož. dokon. *na-* se (mnoho); *ob-* co = opatřit, zařídit; *po-* se o koho, oč; *u-* se = starostmi utrápiti; v. zastaralý, -ratí;
starávati se, opakov.; slož. nedokon. *ob-* co
starček, -čku, m., rostl.
***starec**, -rce, m. = stařec (Holeč.)
stárek, -rka, m. = mlynářský tovaryš || *stárek* [*stárka*] = pořadatel(ka) hodů (mor.)
starešina, v. stařšina
starina, ž., rus. = bylina; přenes. = dávná minulost (Mrš.)

stárka, v. stárek; *stárkovati* = býti stárkem

stárnouti, stárl, -rnuv, -rnutí = stávat se starý; slož. dokon. *pře-* = státi se příliš starý; v. přestárlý; *ze-* = státi se starý; *zestárlý*; *za-* = zastarati (Ner.); v. zestaralý, -rati

staro-, kmen k starý v hojných slož. tvořených běžně: 1. k výrazům typu Stará Boleslav (*staro-boleslavský*), starý věk (*staro-věký*)..., 2. ve slož. typu *staro-český* = starý český, 3. *staro-milec*..., v. tam

staroba, ž. = veliké stáří (kníž., Jir., Čech);

starobinec, -nce, m. = ústav pro zestárlé;

starobní pojištění = ve stáří, na s. (běž.) || **starobný* (Ner., šmil., Čech, č.-Chod) = velmi starý

staro-bratrský = českobratrský (Jir.);

-bylý [-le; -lost] = co bylo za stara, je od stara, velmi starý (jazyk, obyčej); *-lost* = starožitnost (Rais);

-brněnský, k staré, Staré Brno; **-bytný* = starobylý;

-čech = člen čes. konservativní strany před 1. svět. válkou;

-český [-sky], k starý Čech i staročeš; *-ský* jazyk neboli *-čeština*, ž. || stará čeština;

-dávno, stř. = dávná doba: od -na, za -vna; po -nu = starodávným způsobem;

-dávny [-ně; -nost] = starobylý

staroch, -a, m. = stařec (lid. a hovor.); = starý zajíc

staro-jický, obyč. *-jičinský*, k Starý Jičín;

-katolický [-cky; -ctví], příd. ke *-katolík*, -a, m. = člen církve odštěpené od římskokatol.;

-městský, k Staré město, Město;

-milec, -lce, m. = milovník staré doby, -rých poměrů...; *-milský* [-sky; -ství]; *-mládenecký* [-cky; -ctví], k starý mládenec; **-mladý* plešivec s parukou (Tilsch.);

-módní [-ně; -nost] = jsoucí... po staré módě;

-nový = starý, ale obnovený, nově zavedený, zvolený, jmenovaný, zpracovaný...; *-nová* vláda, móda, myšlenka; Legenda *-nová* od Tábořského;

-panenský [-sky; -ství], k stará panna; *-panický*, k starý panic;

-panský rod = starý panský;

-pensista, m. = pensista dostávající starou, neupravenou pensí;

-pohanský; *-pražský*;

-ruský, *-řecký*, *-řimský*;

-slavný = starý a slavný (universita, učení);

-slovanský = starý slovanský;

-slovanský || *-slověnský* jazyk neboli *-slovanština* || *-slověňština*, ž. = církevní slovanština;

-sousedský = starý sousedský. o rodině (Nov.)

starost, -i, ž., 1. = velké stáří (zastar.): mladost radost, s. žalost (přísl.); 2. zprav. = péče: s. o koho, oč; mít koho, co na -ti; = nepříjemnost, obavy, jak co dopadne...: mít s., -ti; dělá, působí mi to s., -ti; bez -ti! = neměj(te) starost

starosta [-stka], m., 1. s. obce = představený; 2. s. spolku = předseda; svatá *Starosta*, ž., vousatá světice;

-stenský (lid. *-stovský*) sbor = starostů; *-stenský* úřad neboli *-stenství* || lid. *-stovství*, stř.

starostiplný [-ně] = plný starostí (Mrš., Klič.)

starostlivěti, -vějí = stávat se starostlivý;

starostlivý [-vě; -vost] = mající starost 2., pečlivý; = svědčící o starostech (výraz, tvář)

starostovati = býti starostou;

starostovský [-ství], v. starosta

staro-svat [-svata, -svatka, -svatbí], -a, m. = družba, tlampač, kdo řídí svatbu;

-světský [-sky; -skost] = „ze starého světa“, starodávný, zastaralý || **-světácký* [-cky; -ctví] (Svět.)

staroučský = velmi starý

staro-usedlický [-ctví], příd. ke -usedlík, -a, m. = starousedlý občan; -usedlý = usedlý od stara

starouš, -e, zdrob. *staroušek*, -ška, m. = stařeček (něžně); lid. a hovor. = manžel

staro-věk = starý věk; -věký; -věrec, -rce, m. = kdo se drží staré víry; *věrný = držící se staré víry; -vláda = starý způsob vlády (Herb.); -zákonní || řídč. -nný, k Starý zákon; -zásadový = mající staré zásady (Mar.); -žitnický [-cky; -ctví], příd. ke -žitník, -a, m. = kdo se vědecky obírá se starožitnostmi (T. Nov.), obchodník s nimi; -žitnost, -i, ž. = starožitná věc, antikvita; -žitný [-ně; -nost] = starobylý

starší [*stařeji*], 2. stup. k starý; s., -ho, m.: obecní s. = člen obecní správy; církevní s. = presbyter; *staršina*, m., vojenská hodnost; *staršinka*, -nek, ž. = starší služka; -ršinství, stř., obyč. stařešinství; *staršovský* úřad neboli -ršovství, stř.; -ršovstvo, stř. hromad. = presbyterstvo

start, -u, m., z angl. = začátek závodění (rozběh...), jeho místo; *startér*, -a, m. = kdo dává znamení ke startu; s., -u = zařízení na uvádění auta do pohybu; *startovati* = začínati závoditi, přenes. = účastniti se závodu; slož. dokon. *na-* auto = uvést do pohybu; *od-* = začít závoditi

starucha, zdrob. -ruška || -rušenka (Čech), ž. = stařena, -nka (kniž.)

starý [*stár*; *staře*] = mající mnoho let, letitý (člověk...), dlouho nošený..., ne nový (oblek, zpráva...); jak je stár? = kolik je mu let (ostatní tvary stará...); býti stár 20... let || býti starý = mít mnoho let; starý mládenec, stará kolena, léta, v. tam; přišli staří

mladí = s. i m., všichni; = zkušený: s. šibal; = dávný: s. přítel, -ré přátelství; -ří předkové, Slované; -ře vypadat; Starý zákon;

starý, -rého, m. = nadřizený, ředitel, přednosta... (důvěrně mezi zaměstnanci...); pan s. = sládek; *stará*, -ré, ž. = manželka (důvěr.); = stará kobyla, kráva...; *od stara* (Jir.) = odedávna; *k stáru* = v stáří; *po staru* || *po starém* = starým způsobem, jako v starších dobách; všechno zůstalo *při starém* [stavu]; *za stara* = za starých dob, dříve; 2. stup. *starší*, v. tam

***stář**, -e, ž. = stáří (Hál.)

staře, v. starý

stařec [-řena], -rce, m. = starý muž [-rá žena];

**stařecl* (Třeb.) || -řecký [-cky; -ckost; -ctví] = vlastní starcům, prozrazující stáří (krok); = jako u starců (smích, So.); = chabý, o verši (šal.); -ctví = stáří, stařecký stav

stařeček, -čka, m., zdrob. k stařec; = dědeček (nář.);

stařeji, v. starší;

stařenka, -nek, ž. = stará žena; = babička (nář.)

stařešina || -rešina (So., Holeč., Olbr.), m. = nejstarší člen sboru, společnosti..., senior; -šinský sbor (Vr.); -šinství, stř., 1. = to, že jsme stařešinou; 2. = posloupnost podle stáří

stáří, stř., 1. = vysoký věk; 2. = jakýkoli věk

staříček, m., zdrob. ke stařík; = děd (nářeč.); *stařícký* [-čce] = velmi starý;

stařík, -a, m. = starý člověk

stařina, ž. = něco starého, starý ráz; **stařinec*, -nce, m. = starobinec (Čap.)

Stasa, ž. = Stáza (Čelak.)

Stáša, -ši, m. || ž., domác. tvary k Stanislav(a); *Stašek*, -ška, m., příjm., zdrob. k Stach

stát, -u, m., z lat. = organizace lidské společnosti, její území; je něco shnilého ve státě dánském (ze Shakespearova Hamleta), přenes. (hovor.) = u nás, v naší společnosti

stať, -ti, ž., z ruš. = odborné pojednání, článek

stateček, m., zdob ke statek

***statečník**, -a, m. = statečný člověk (Č.-Chod);

statečný [-ně; -nost] = statný (Ner.), zprav. = zmužilý, chrabrý, udatný, nebázlivý

statek, -tku, m., 1. = selská usedlost; 2. = užitečný předmět (odbor., filosof.), jmění, majetek (hmotný, pozemský...), schopnost, mohutnost (duchovní...)

I státi, stojím... 3. mn. -jí, stůj, stůjte, stoje. -jíc, stáv, -vší, stál, stání = nejíti, zůstávat na jednom místě; s. komu modelem; s. komu kmotrem, za kmotra = být (státi při křtu); s., být jednou nohou v hrobě (o těžce nemocném); hodiny stojí = nejdou; stroj, závod -jí = nepracuje se na něm, v něm; -kráva -jí = nedojí; dům -jí 10 let, skříň -jí dobře... = je postaven(a); dům, hrad -jí dosud = je, nebyl zbořen; něco -jí a padá s kým = trvá; co svět světem -jí = co (jak dlouho) svět trvá; s. na svém stanovisku || na svém = trvat; s. na tom, aby...; — stojí to psáno (lid.) = je, bylo to napsáno; — koupit všechno, jak to stojí a leží = všechno šmahem; — s. komu v cestě = překážet, vadit; s. ke komu (zastar., Svět., Majer., Vlč.) || při kom = být při něm, s ním, pomáhat mu...; s. komu v slově, -vu = dodržet, splnit je; — s. si dobře... = být v dobrých poměrech || stojí to s ním dobře...; s. o koho, oč || *po čem (zast., Jir.) = toužit, bažit po kom, po čem;

stojí to 10 K... = má to cenu, cena toho je...; stálo ho to život

= zaplatil to životem; nestojí to za nic... = nemá to cenu, hodnotu; člověk nestojí za nic = k ničemu se nehodí, někdy = být nesvůj, churav; nestojí mi za to, abych... = není hoden; — nestojím za sebe... = neručím; stát při kom || *ke komu (zast., Třeb.) = hájit koho, chránit, být nápomocen komu;

v. stání, stůj co stůj;

slož. dok. *do*(státi), v. tam; *na*-se (mnoho); v. nastojte; *o- = obstat, vydržet někde; ob- při zkoušce, v pokušení = udělati zkoušku, přemoci pokušení, osvědčiti znalosti, sílu; nemoci s kým ob- = vydržet; od- si trest = stáním odbýt; rty odstály (Č.-Chod) = oddálily se od sebe; od-se, o vodě = odraziti se; v. odstálý; po- (trochu); *pode- co = zastat (Baar); pro- celou noc = stáním ztrávit; pře- nemoc = překonat; v. přestálý; u- se = stáním se usadit; v. ustálý; pou- = trochu se unavit (Ner.), m. poustáti, stanu; vy- důlek = stáním vyhloubit; vy- mnoho bolestí... = vytrpět; vy- od koho mnoho; nemoci koho, co vy- = snést; *vystálý* strach; v. vystání; v. I stávati

II státi, stanu, staň, stana, -nouc, stav, stal (přistál), stání: stalo jasno = stalo se, podle ruš.; zprav. státi se = přihoditi se, udáti se, o neštěstí, chybě...; s. se bohatcem, učitelem... = domoci se bohatství, učitelského postavení; s. se pijákem = proměnit se v pijáka, propadnout pijáctví; stalo se mu po vůli = bylo mu vyhověno. atp.;

slož. dokon. *do*(stati), v. tam; *na*(stati), o dni, o zimě... = státi se, přijít, dostaviti se, rozbřesknouti se...; *nastalý*: -lá chladna...; o- = zůstat (říd. liter.); ode- se: co se stalo, nemůže se ode- (přísl.) = napraviti se; *pozů-*, v. zů-; *pře-*, o

bolesti, válce = skončit (se);
pře- co dělat = zanechat toho;
pře- na čem = spokojiti se;
přestání, v. tam; *při-* o lodi =
dostati se (k břehu, do přístavu);
loď přistala || obyč. -stála;
přistání lodí; *roze-* se s kým
= rozloučiti se (liter., čelak.,
Klost.); *u-* = přestat: *u-* v práci,
od práce; *u-* = unaviti se
(bibl.; lid.); v. *ustání*; *vz-*, z to-
ho *ustátí*, v. tam;

za(*stati*) koho doma... = za-
stihnout; *za-* práci... = vykonat;
za- se koho = ujmouti se ho,
hájit; nemíti *zastání* = ochra-
nu...; *zů*(*stati*) = setrvat, pobýti
(doma, kde do rána...); *zůstati*
živ a zdrav = dále být...; *zů-*
při svém návrhu = setrvat;
všecko *zůstane při* starém = nic
se nezmění; *zů-* vdovcem... =
zůstal na živu bez ženy, jako
vdovec; *zů-* na svých penězích],
při hře = nic neprohrát ani
nevy-; hodiny *zůstaly stát* = za-
stavily se; *zůstati sedět*; spis
zůstal v rukopise; *zůstal*, jako
by bylo do něho uhodilo = za-
stavil se, *zůstal stát*, tak to naň
zapůsobilo, jako by...; *pozů-* =
zů- (říd., Mácha); v. *pozůstalost*;
v. II *stávati*

statický [-*tický*; -*tičnost*] «-tyc-
-tyč-», příd. k statika: -ký
smysl = s. pro rovnováhu; -ký
popis = p. poměrů v jisté době,
v jistém období beze zření k vý-
voji;

statika «-ty-», ž., z řeč. = nauka
o rovnováze těles; přenes. s. slo-
vesného díla (Sez.) = staticčnost,
statický ráz

statisíce, -ců, m. pomn. = něko-
lik sto tisíc; -*sícerý*, řad. číslov.
k tomu (Neum.); -*síciletý* vývoj
= trvající statisíce let

statista [-*stika*] «-tys-», z řeč. =
herec (herečka) vystupující jen
v docela podružných úlohách n.
davově, kompars; mimo divadlo
s. = „jen divák“, kdo nezasa-
huje do vývoje, hnutí...

statistický [-*cky*] «-tystyc-», příd.
ke statistika;

statistik «-styk», -a, m. = kdo se
obírá statistikou;

-*stika*, ž., z řeč. = pomocná vě-
da, číselně zjišťující stav (oby-
vatelstva...);

*-*tíkovati* = zjišťovati statisticky
(LNov.)

stativ «-týv», -u, m., z lat. = pod-
stavec, stojan měřícího stroje,
fotografic. aparátu

stativo, str., v. korunáč 2.

statkář [-*řka*], -e, m. = majitel
statku; -*řský* [-*řství*], příd. k
tomu

statkový, příd. ke statek: -vá po-
litic. organisace = na (státním)
statku

statněti, -nějí = stávati se statný
(Majer.); slož. dok. *ze-* (Tilsch.)

státní [-*ně*; -*nost*], příd. k stát:
s. úřad, služba, úředník, právo,
příslušnost...; -ně smýšlet = s
porozuměním pro stát; -nost =
státní vědomí, smýšlení, smysl
pro stát;

státnice, ž. = státní zkouška;

státnický [-*cky*; -*ctví*], příd. ke
státník: s. čin; -cky se odmlčet
= z prozíravosti, z vychytralosti
nic neříci (hovor.);

státník, -a, m. = politik obíra-
jící se se státními zájmy

***statniti se** mezi lidmi = „stávati
se statný, okoukávati se“, nabý-
vati zkušeností...

statný [-*ně*; -*nost*] = urostlý, sil-
ný (muž, postava); -né jméno
(obrozen.) = podstatné; -nost,
u Ner. = statečnost

státnost, v. státní

státo-, kmen k stát ve slož.:

-*hospodářský*, příd. k státní

hospodářství; -*občanský*, k státní

občan; -*právní* [-*ně*], k státní

právo: -právní politika...; -*práv-*

nictví, str. (Bráf) = státoprávní

hnutí, stanovisko; -*právník*, -a,

m. = stoupenec zápasu za státní

právo;

-*tvorný* = tvořící stát, mající proň smysl (živel, činitel, činnost); -*věda*, ž. = věda o státě; -*vědec*; -*vědecký* || -*vědný*, příd. k tomu

státovka, -vek, ž. = papírový peníz vydaný státem

statue «stá-» || lid. *štátue*, ž., z lat. = socha

statuovati, z lat. = stanovit, u-, ustanovovat

statura «-tú-», ž., lat. = postava, vzrůst (hovor.)

status, -tu || -tusu «-su», m., lat. = stav, stanovený, systemisovaný počet; s. *quo ante* «kvó», lat. = dřívější stav

statut «-tút», -u, m., z lat. = stanovy, řád; *statutární* [-ně] = jsoucí podle statutu; s. město = s vlastním statutem

stat(y), v. titi

stav, -u, m., 1. = obydlí (zastar., Jir.); 2. = poměry: s. finanční, zdravotní...; dobrý... s. budovy ap.; pevný, tekutý... s. hmoty = skupenství; svobodný, manželský, vdovský s.; být v jiném -vu, o ženě = být těhotná; 3. = povolání, zaměstnání, třída lidí: živnostenský, úřednický, panský... s.; mn. stavové (v star. době) = třídy s politic. právy; žit podle svého -vu, nad svůj s.; 4. = stavidlo, hráz; 5. tkalcovský s. = stroj; 6. (ne)být v stavu co udělat || aby... = nebýti sto, lid. *german*.

stávající, zpříd. příč. od stávati; s. poměry, zákony... = nynější, dosud platné (neobratné kniž.)

stavák, -a, m., druh holuba; přenes. (hovor.) = pyšný člověk

stavaniště, stř. = místo, kde se zdržuje ptactvo (Vr.)

I **stávati**, opak. k I státi: slož. nedok. *od-* o límci, o uších... = být odchlíplý; *po-* kde = jen stát a nic nedělat; v. *ostávati*

II **stávati**, opakov. k II státi; s. *se* = přiházívati se; to, toho... *ne-stává*, v. *neobratném* úřed. slohu

m. není, nevyskytuje se...: v. stávající;

slož. nedokon. *do-*, v. dostati; *o-*, v. tam; *od-*, v. I. stávati; *pře-* pracovat...;

při-, o lodi; *se-* z čeho, *ne čes.* m. skládati se; *v-*, *pov-*, *vyv-*, ke vstáti..., v. tam; *za-* mínění = hájit, býti toho mínění; *zů-* kde = bydlit; *pozů-* v čem, *ne čes.* m. záležitosti

stavba, -veb, ž., 1. = stavění (domu...); dům... je ve stavbě, *ne čes.* m. = staví se, je rozestavěn; 2. = založení, konstrukce (románu...); 3. = výsledek stavby 1., budova; *stavbička*, -ček, ž., zdrob. k tomu

stavební [-ně], příd. k stavba: s. pozemek, plán, družstvo...; -*bnice*, ž. = soubor kostek pro děti na stavění; -*bnicový*: -vé kaménky; -*bnička*, ž., zdrob. ke stavebnici;

stavebník, -a, m. = kdo si objedná stavbu

stávek, m., zdrob. ke stav 4., 5.

stavení, stř., k staviti (se), 1. dějové; 2. konkrétní = budova; zdrob. -*níčko*, -ček, stř.;

staveniště, stř. = místo k stavbě

stavěcí = na stavění; s. pes neboli *stavěč*, -e, m. || = kdo staví kuželky...; stavěcí zařízení neboli *stavědlo*, stř. (želez.)

stavěti, -vějí, opětov. k staviti, v. tam; s. dům... = budovat; s. kuželky = klást kolmo; = zastavovat: pes- ví zvěř, lék -ví; s. se do řady, na nohy..., na odpor...; s. koho do popředí = dávat na přední místo, přisuzovat velký význam; s. co na odiv = dávat, stále o tom mluvit...; = dělati zastávku: vlak, autobus staví, stavěl || staviti, v. tam; s. se nemocným... = tvářiti se, předstírat nemoc;

slož. dokon. *do-* dům; *na-* domů (mnoho); *nad-* patro = postavit ještě jedno patro; *ob(e)-* co = obklopiti stavbami; *pro-* mnoho = mnoho vynaložit na stavbu;

pře- co = stavebně změnit; *při-* co k čemu = ještě vy-; *roze-* co = začít stavěti, ale nedokončit; *zříd.* = rozestavit; *vy-* co = zbudovat;

za- místo = stavbou vyplnit; *stavívati*, opakov.

stavící lék = na zastavení;

stavidlo, -del, stř. = zařízení na zastavení vody; přenes. vytrhnout, spustiti -dla výmluvnosti = spustiti dlouhou řeč (hovor.);

stavitel [-lka], -e, m. = kdo provádí stavby; *-lský* [-lsky; -lství], příd. k tomu

staviti, -ven(i) = potírat: s. zlořády ... (zastar., Jir.); s. koho = nutit k zastavování (č.-Chod); s. let = zastavovat (čech); krev se mi -vila (Krásnoh.) = zastavila atp., veskrze kniž.; moč se staví = hromadí se, neodtéká (lékař.); běžné s. se pro koho, u koho... = zastaviti se; vlak staví, stavil = zastavuje, zastavoval (v. stavěti);

slož. dokon. *do-* se, v. tam; *na-* komu ruku = dáti dlaní vzhůru; *na-* nohu = dát před koho, aby nemohl jít, aby klopytl; *na-* záda... = tak se postavit, aby rána... dopadla na ně; *na-* komu zrcadlo = ukázat, jaký je; *na-* šaty = prodloužit; **o-* = zůstat, opustit, nechat; *ob-* komu plat = zabavit, zadržet na placení dluhů; *ob-* zvěř = obstoupit (Vr.); *od-* co od čeho = postavit dále od toho; *od-* dítě od prsu = přestat kojiti; přenes. (hovor.) *od-* koho = zbavit moci, úřadu; *po-* = vystavět (dům...); = dát, umístit (co na stůl, knihu v knihovně, stráž...); *po-* na jisto, najisto, nečes. m. zjistit (přesně);

po- se na nohy = vstát, stoupnout, přenes. = pomoci si; *po-* si hlavu; v. hlava; *po-* se na odpor = vzchopiti se; *po-* se proti návrhu...; v. postavení; *pod-* co = podložit;

poza- se nad něčím = být tím upoután, udiven a všimnouti si toho blíže; *poza-* něco = upozornit na něco pro vadnost, neúplnost... (úřed.);

pře- nábytek || čast. přestavěti = jinak po-; *před-* se komu = pověděti své jméno (povolání...); *před-* si co = v mysli vyobrazit; v. představení; *při-* co k čemu, nač = po-, dáti; *roze-* nábytek, stráže = po- na různá místa;

se- co = složit; *u-* se, o spolku, zvolí-li si předsednictvo, výbor; *v-* komu věnec na hlavu = dáti, položit; *vy-* zboží = veřejně vyložit; *vy-* vysvědčení... = vyhotovit; *vy-* se účinkům světla, střelám... = dát na sebe působit, nebýt chráněn proti...;

za- vozidlo, stroj, krev... = zadržet jeho chod, její tok; *za-* koho = požádat, donutit, aby nešel dál; *za-* časopis = přestat jej vydávat, zakázat jeho vydávání; vůz, hodinky se zastavil(y) = sám, samy přestal(y) jet, jít || vlak zastavil = přestal jet, byv strojvůdcem zastaven; *za-* práci = přestat pracovati; *za-* co = dáti do zástavy; *za-* se = staviti se, na chvíli se pozdržet; *za-* se v práci = ustát od práce;

zů- = nechat (po sobě stopy, pěknou památku, jmění);

v. stavěti, stavovati

stavivo, stř. = stavební hmota

stávka, -vek, ž. = zastavení práce; *stávkář* || *-kař*, -e, m. = kdo pracuje na stávku, v. stávek 5; *-řský* [-řství], příd. k tomu;

stávkokaz, -a, m. = kdo maří stávku; *-kazecký* [-cky; -ctví], příd. k tomu;

stávkovati = provádět stávku

stávkový, příd. 1. k stávka: s. výbor, -vé hnutí; 2. k stávek 5: -vé zboží = pletené na stávku

stávkující, -cího, m. = kdo stávkuje

stavovati, opět. k staviti, jako stavěti: s. zlořády = potírat (zastar., Jir.); s. se kde = zastavovati se; vlak nezastavuje = nestaví;

slož. nedokon. *do-*, k dokon. *do-* stavěti; *do-* se, v. dostaviti se; *na-* co, k dokon. nastaviti; *na-* stavovaný: -ná sukně... = nastavená; -ná kaše = bramborová kaše s krupkami (lid.);

**o-*, k dokon. ostaviti;

ob-, k dokon. obstaviti;

od-, k dokon. odstaviti;

**po-* = stavěti (Svět., Ner.);

poza- se nad čím, *poza-* co, k dok. pozastaviti (se);

pře-, k dokon. přestavěti;

před-, k dok. představiti; předkoho, si co; malba představuje ... = zobrazuje;

při-, k dok. přistaviti a přistavěti;

roze-, k dokon. rozestavěti;

se-, k dokon. sestaviti;

u- spolek, k dokon. ustaviti;

vy-, k dokon. vystaviti;

za-, 1. k dokon. zastaviti; hodinky se zastavují; vlak se zastavuje = přestává jet; vlak (se) tam nezastavuje = nedělá zastávku; 2. k dokon. zastavěti: místo se zastavuje;

zů-, k dokon. zůstaviti;

stavovávati se kde, opakov.

stavovský [-sky; -ství], příd. 1.

k stavové: -ské divadlo v Praze;

2. k stav 3.: -ská pýcha, kázeň

stavozemědělec, -lce, m. = stavební dělník hospodařící na malé zemědělské usedlosti

Stáza, zdrob. *Stázka*, *Stázička*, -zina, -zinka, ž., domác. tvary k Anastasia, zčešt. -stázie

stearin «-rýn», -u, m., z řeč. = látka, z které se dělají svíčky; -nový, příd. k tomu

stébélko, stř., zdrob. k stéblo;

stébelnatý = podobný stéblu (nerost), se silným stéblem (obilí);

stébelnina, ž. = stébelná rostlina;

stébelný, příd. k stéblo = mající stéblo

stéblo, -bel, stř. = dutá a kolínkatá lodyha; chytati se -bla, přenes. = chtít se zachránit i malíčkostí, -stmi; sr. ložiti

steh, -u, m. = vpíchnutí niti... do čeho, vpíchnutá nit

stehénko, stř., zdrob. k stehno (kniž.);

stehenní, příd. k stehno

stehle, -lete, stř. = stehličí mládě (lid., Rais); *stehlček*, -čka, m., zdrob. ke stehlík; *stehličí*, příd. ke *stehlík*, -a, m., pták

stehno, -hen, stř. = část nohy mezi kyčlí a kolenem

stehovati = dělati stehy; slož. dokon. *na-*, *při-*, *se-*; -*stehnouti*, slož. dokon. *na-*, *pro-*, *při-*, *se-*

stehýnko, stř., zdrob. ke stehno

stejná, ž.: vésti, housti, mlíti (šmil.)

stále stejnou = mluvit, opakovati stále stejnou, touž věc

stejnění, stř.: s. samohlásek = změna různých samohlásek v stejné

stejno-, kmen k stejný v četných slož. tvořených podle potřeby, na př.: -*barevný* = jsoucí stejné barvy; *-*družný* (Ner.) = stejného druhu; -*duchý* = stejně smýšlející (liter.); -*jazyčný*;

-*jmenný* = mající stejné jméno;

-*kmenný*: -nná slova; -*kroj*, -e,

m. = stejný šat pro celou vrstvu lidí, uniforma; -*měrný* [-ně;

-*nost*] = rovnoměrný; -*pis*, -u,

m. = listina... stejného znění;

-*rodý* [-dě; -*dost*] = jsoucí stejného rodu, rázu...; -*směrný* =

stejného směru (proud); -*stran-*

ný = rovnostranný; -*značný*

[-ně; -*nost*] = totéž značící

stejný [-ně; -*nost*] = jeden jako

druhý, úplně podobný, rovný

(díl, výsledek, povaha, mínění...);

to je stejné, je s., jak to uděláš,

co řekneš... = jedno (nečes.

lhostejno, -né); dáti všem -ně;

-ně by nepřišel, -ně to neudělá

= tak jako tak, beztoho; vyjde

to *na stejno* = bude to stejný

(lid.); rozdělit jmění na -no (Herit.)

stékati, *steklý*, v. téci

steláž, obyč. šteláž, v. tam

stelivo, stř. = čím se stele

stélka, ž. = vnitřní podešev (koželuž.), branzole; rostlinný útvar (u mechů, hub); *stélkatý* = mající stélky, o rostl.

stelný = březí, o krávé

sten, -u, m. = ston (liter.);

stenati || čast. *sté-*, -nání = naríkat; přenes. vítr -ná (básn.); slož. dokon. *za-*

stenograf [-fka], -a, m. = těsnopisec; *-grafický* [-cky] = těsnopisný; *-grafovat* = psát těsnopisně; slož. dokon. *na-*; *-gram*, -u, m. = stenografický zápis

***stenot** (Ner.) || *sté-* (Hál.), -u, m. = sténání

stenotypie, ž., z řeč. = psaní na stroji, tisk těsnopisného písma; *-pistka*, -stek, ž. = písárka na stroji

stentorní, z řeč. = velmi hlasitý (Ner.); podle Stentora z trojské války

step, -u, m. = stepování, v. I *stepovati*

step, -i, ž., z ruš. = polosuchá travnatá rovina; **stepák*, -a, m. = obyvatel stepi (Ner.)

stepilý, v. zteplý

stepnatý = kde jsou stepi; *stepní* [-ně], příd. ke *step* || **stepný*: -ná pláň (Čech)

I **stepovati** || lid. a hovor. *šte-*, 1. = šít ozdobným stehem; 2. = látat punčochu (lid.); *-vání*, stř. 1. dějově, 2. = vyšitá ozdoba; slož. dokon. *na-*, *vy-*, *za-*

II **stepovati** = tančiti stepový tanec; *stepový* tanec, z angl. *step* (= krok)

stereotyp, -u, m., z řeč. = odlitek sazby v celku; *-typie*, ž. = tisk stereotypem; *-typní* [-ně; -nost]: -ní vydání; přenes. -ní = stále stejný, opakující se (odpověď, úsměv)

sterilisace «-za-», ž., z lat. = sterilisování; *-lišační* přístroj;

-lišovati «-zo-» = činit neplodným, zbavit chorobných zárodků; *sterilní* [-ně; -nost] = neplodný

sterleť, -dě, ž. = malý jeseter

stero, v. sterý

stero-, kmen k sterý ve slož.: *-hlasý* (Čech) = stohlasý; *-hlavý* (t.); *-násobný* [-ně] (Palac., Durd.)

sterý, druhová číslov. k 100, skloňování jako u čtverý (básnic.): s. způsob ap. = sto způsobů; **stero** barev (Čech), světél (Ho.)

stesk, -u, m., 1. = bolestná touha, tesknota: s. po kom, čem; 2. = mírný nářek, stěžování si: s. do na koho, čeho, nad čím;

stesknouti si, -skl, -sknuv, -sknutí = pocítiti stesk (Hál.); neosob. stesklo se komu = zastesklo (Sez., šrám., Těsnohl.); zprav. slož. dokon. *po-* si (na koho, nač, kniž. do koho...) = postěžovati si; *za-* si, prostě dok. srdce si zasteskne (Čech) || neosob. zasteskne se mi = pocítím stesk;

v. stýskati si

steward [-dka], -a, m. = osoba k obsluze na lodi, v letadle

stezička, -ček, ž., zdrob. ke

stezka, -zek, ž. = úzká cesta pro pěší n. jezdce;

stezníček, -čku, m., zdrob. ke *stezník*, -u, m. = stezka, chodník

***stežeje**, ž. = stěžeje

***stežeň**, -žně, m. = stěžeň

stežka, -žek, ž., *stežník*, -u, m., původ. znění slov *stezka*, *stezník* (lid., T. Nov.)

***stěh**, -u, m. = shon (Hál.)

stěhovací útraty, vůz = na stěhování, za s.

***stěhováček**, -čka, m.: ptáček s. = stěhovavý (Staš.)

stěhovati, -ván(i) = dopravovat jinam (zařízení...); s. se = stěhovati domácnost, podnik...; o národech = přesídlivat, o ptácích = přelétat jinam, o pohádkách... = ujímati se jinde, o duších = převtělovati se po smrti

do jiného těla; stěhování, stř., 1. k stěhovati, 2. k s. se; slož. dokon. *na-* se, *od-*, *při-*, *vy-*; *po-stěhujeme se* = budeme se stěhovat; *stěhovávati*, opak.

stěhovavý = stěhující se (pták)

stěna, ž. = povrch tělesa, zdi, zeď sama; horská s. = příkré úbočí; být *bledý jako s.*; sr. čert, hrách; španělská stěna = plenta

stěngazeta, ž., z ruš. = nástěnný časopis, psaný rukou nebo strojem

stěnice, obyč. *štěnice*, v. tam

stěnka, ž., zdrob. ke stěna

stěsnati, *-návati*, v. těsnati

stětí, stř., v. títi

stěžeje, ž. = dveřní závěs, „pant“; *stěžejní* || řidč. *-ný* [-nost], přenes. = základní (dílo, otázka...)

stěžeň, *-žně*, m. = stožár

stěží, v. I tíže

stěžkem, příslov. = ztěžka, stěží, sotva

stěžovatel [-lka], *-e*, m. = kdo si stěžuje; *stěžovati si*, *-vání* = stýskati si, mít stížnost; s. si do koho (kniž.) || na koho, nač; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* si komu; jiné je *ztěžovati*, v. tížiti

stigma «styg-», *-matu*, stř., z řeč. = jízva po bodnutí, pálení, znamení; přenes. s. zrádovství...; s. mateřské naděje (Č.-Chod); *stigmatisace* «-tyza-», ž. = stigmatisování; *-sovati* «-tyzo-» = poznamenati stigmaty; býti *-ti-sován* = mít znamení (opovržení...); *-sovaný* = mající znamení

***stih**, *-u*, m. = spěch (Němc.)

stíhací = na stíhání; s. letoun, oddíl; *stíhač*, *-e*, m. = kdo stíhá; *stíhačka*, ž., protějšek ke stíhač; *stíhačka* || *sti-*, ž. = stíhací oddíl

stíhati || někdy *sti-* koho = jít, jeti za kým, abychom jej chytli, pronásledovat; s. koho [trestem] = trestat, pronásledovat; *zábava stíhá -vu ap.* = rychle, hned následuje za zábavou; *noc za no-*

ci se stíhá (Krásnoh.); s. = sledovat (Mácha); slož. nedokon. *do-*, *po-* = dostihovat, postihovat (kniž.); *stíhávati*, opak.

stíhavý = stíhající (Jir.)

stíhlo, stř. (nář. *stíhel*, *-hle*, m.) = otěž, oprat', udlidlo

stihnouti, *-hl*, *-hnuv*, stížen(i): s. koho = dohonit, dopadnout, zastihnout (doma...); s. vlak = přijít naň včas; s. koho, co = smysly postřehnout, uvidět...; s. zrakem (Krásnoh.), s. hlas (Mácha); *stíhl jej trest*, *-hlo jej neštěstí*... = zasáhl, potkalo; býti *stížen nemocí* = zachvácen; slož. dokon. *do-* koho, vlak; *po-* co = vy-, pochopit...; = být postižen chorobou; *nepostihne práci odvádět* (Svět.) = nepostačí; *při-koho při činu* = dopadnout; *vy-co* = pochopit; *za-* koho doma = zastat; *zastihla je noc* = překvapila; *-stíhovati*, slož. nedokon. *do-* atd. k dokon. *dostihnouti*...

stíhomam, *-u*, m. = chorobná domněnka, že jsme pronásledováni

stichomythický «sty-thic-», příd. ke *stichomythie*, ž., z řeč. = druh dialogu v řeč. tragedii

stil || *styl*, *-u*, m., z lat., 1. = slovesný sloh; 2. = způsob stavby, sloh; podvodník vyššího stylu (hovor.) = prohnáný, rafinovaný

stilet «sty-», *-u*, m., z ital. = tenká dýka

stilisace «sty-za-» || *sty-*, ž. = stilisování; *-lisovati* «-zo-» myšlenku = vyjádřit, *-jadřovat* jazykově; *-lisovati* květ... = umělecky zpracovat; slož. dokon. *na-*, *se-* odpověď...; *stilista* [-ska], m. = kdo stilisuje; *-listický* [-cky] «-sty-», příd. ke *-listika* «-sty-», ž. = nauka o slohu

stilový «sty-» || *sty-*, příd. k *stil* = týkající se stylu, mající stil, vystavěný, ušitý... v jistém stylu

s tím, že..., v. to

stimulace «sty-», ž. = stimulování; *stimulans* «sty-», stř. neskl., z lat. = dráždivý, vzpružující prostředek, lék, povzbudivý prostředek (k práci...); *stimulovati* = podněcovat, vzpružovat; *stimulus*, -lu, m., lat. = bodec, stimulans

stín, -u, m. = místo, kam nedopadá světlo, obraz vržený osvětleným tělesem, závětrná část pohoří (t. zv. s. dešťový); báti se i svého stínu, o veliké bázlivosti; symb. zemřelého: jeho s. = vzpomínky naň; symb. neshody...: položil se mezi ně s.; symb. tichosti, oddanosti: jít, chodit za kým, následovat ho... jako s.; symb. slabosti: být... jako s.; ani stín, stínek podezření = ani trochu; pochybnost zmizela do posledního stínku = úplně (Vr.); stín živého tvora = veliký ubožák (Hlad.)

stínací = jsoucí na stínání: s. zařízení (Jir.);

stínadlo, stř. = zařízení na stínání; *stínati*, v. tít

stínek, -nku, m., zdrob. k stín, v. tam

stínící = na stínění;

stínidlo || *stí-*, stř. = prostředek na stínění;

**stíník*, -u, m. = slunečník (šm.)

stíniti, *stiň* = vrhat stín(y); zakrývat: s. si dlaní oči; kníry -nily ústa (šmil.); slož. dokon. *na-* = načrtnout; *od-* tělo na obraze = stínem vyznačit (Ner.); přenes. *od-* co, pojmy, významy = přesně, jemně odlišit; *odstíněný* [-ně; -nost]; *pro-* = stínem proniknout: peři prostíněné šerí (Čech); *vy-* obraz = stíny vyznačit; *za-* = (stínem) zakrýt; = ochránit (bibl.); za-koho, co čím = předstihnout; *-stiňovati*, slož. nedok. *na-*...

stínítko || *stí-*, stř., zdrob. ke stínidlo

stínka, ž., zdrob. k stěna; *stínka* (ze stí-) = štěnice (lid. a hovor.)

stinný [-nně; -nnost] = poskytující stín (les...); přenes. = nepříznivý: -nná stránka koho, věci **stíno-**, kmen k stín ve slož.: *-bledý* (Vrchl.) = bledý jako stín; *-hra* = stínová hra; *-kresba*, *-malba* = stínová k., m., silueta; *-rouchý* (Krásnoh.)

stínovati kresbu... = opatřovati stíny, aby vzbuzovala prostorový dojem; slož. dokon. *na-*, *od-*, *pře-*, *vy-*

-stiňovati, v. stíniti

stínovitý = jako stín, o kresbě (Čech);

stínový, příd. k stín: s. obraz = vzniklý stínem; *-vá* hra

stipendista [-stka] «sty-dys-», -tovi, mn. -té, m. = kdo dostává stipendium; *-dium* «-dyjum», -dia, stř., z lat. = studijní, cestovní podpora

stipulace «sty-», ž., z lat. = stipulování; *-lovati* smlouvu... = sepsat, koncipovat

stírací = na stírání;

stíratí, v. třít, *-stíratí*, v. stříti

stisk, -u, m. = stisknutí (ruky);

stiskací knoflík = na stiskování;

stiskati, v. tisknouti;

stiskátko, stř. = stiskací knoflík;

stiskovati, v. tisknouti

stísněný [-ně; -nost] = stlačený, sklíčený; být z čeho stísněn || celý stísněný; -ně vydechnout (Olbr.)

stíží, v. I tíže

stížnost, -i, ž. = stěžování si, projev nespokojenosti: s. na koho, nač; kniha -stí; *stížný* list, spis = obsahující stížnost

stkvíti, *stkvost*, -stný, v. skvíti se, skvost

stláčeti, v. tlačiti

stlačitelný [-nost] = co lze stlačiti

***stlačka**, ž. = baterka (Pujm.)

***stlačovač**, -e, m. = kdo stlačuje: s. mezd (Pujm.); *stlačovati*, v. tlačiti

stlaní (Němc. **stlání*), stř., ke stláti, 1. dějově: s. postele...; 2. = stelivo

stláti (*dostlati...*), stelu, stel, stele, -líc (arch.) || stela, -louc, stlav, stlal, stlán, stlaní = prostírat: s. peřiny na postel, do -le || s. postel; s. slámu pod dobytek; přenes. s. stíny = vrhat (Čech, Zey.); v. stlaní; slož. dokon. *do-* postel; *na-* co || čeho (hodně, trochu); *ode-* postel = připravit na spaní; *po-* lože peřinami; *pode-* koním slámu = na- pod ně; *pře-* postel = znovu u-; *roze-* postel = ode-; *u-* postel = upravit po spaní; mít měkce... ustláno; přenes. = mít pohodlný... život || mít na různých -no; sr. lehnouti; *vy-* postel = vyplnit peřinami; *vy-* cestu kvítím; *vy-* slámu = spotřebovat na stlaní; *za-* co = při stlaní dáti mezi peřiny; -*stýlati*, slož. nedokon. *do-* atd. k dokon. *dostlati*; *obe-* kouzlem (Čech) = oprádat; *stlávatí*, opakov.

stloukati, *stlučený*, v. tlouci

stmelen, -*ný* [-*nost*], v. tmel

stmělý = setmělý: s. den (Vrchl.), -lá pole (Jir.);

stmítí se, *stmívati se*, v. tmětí se

I **sto**, v. s

II **sto**, mn. tři... sta || dvoj. dvě stě, stř., zákl. číslov., 100; do sta let, ze sta lidí...; ke stu lidí, lidem || ke sto lidem, k dvěma stům letům; po sto letech, po dvou stech letech; se stem lidí || se sto lidmi, před sto lety, před dvěma sty lety; symb. mnohosti: sto výmluv...; sto chutí = velká chuť; hráti... o sto šest || někdy *ostošest* = jen což, stále, mnoho, s velikou chutí (lid. a hovor.)

sto-, kmen k sto ve slož.: -*barevný* = mající sto barev (Ner.)

stočenina, ž. = něco stočeného

stočné, -ho, stř. = poplatek za čištění stok

sto-ďábelský = stokrát ďábelský (Mart.); -*denní*; -*dílný*

stodola, z něm., ž. = stavení na skládání obilí, píce; zdrob. *sto-důlka*, ž. || *stodolenka* (v písni)

stoh, -u, m. = kupa sena, obilí, slámy; přenes. s. knih, dopisů

sto-hlasý (šrámek); -*hlavý*

stohovati, -huji = dávatí do stohu (obilí, slámu)

stoicismus «-jicizmus», -mu, m. = filosofie stoiků, f. duševního klidu; *stoický* [-*cky*] = v duchu stoiků, stoicismu; s. klid = úplný, naprostý;

stoik «-jik», -a, m., řec. filosof, přenes. = klidný člověk

stoj, -e, m. = stání (tělocv.);

stojací hodiny, lampa = na stání;

stoják, -u, m. = něco stojícího, úl; = starý les (Vr.) = ptačí noha (mysliv.);

stojan, -u, zdrob. *stojánek*, -nku, m. = vyšší podstavec (na květiny...), otevřená skříň, regál (na knihy);

stojatý [-*tě*; -*tost*] = stojící (voda); s. límec = ne ležatý; -*tá* odpověď = pádná (šmil.); obilí... *na stojatě* || *na -to* = nepokosené...

stojicismus, -*jický*, -*jik*, v. stoicismus

stojka, -jek, ž. = sloupek, vzpěra; = postavení se na ruce, cvik

stojmo, příslov. = stoje, vstoje

stok, -u, m. = splnutí dvou toků, místo toho

stoka, ž. = umělé koryto vodní, kanál; přenes. = bulvární časopis (hanl.); -*kař*, -e, m. = cidič stok

stoklasa, ž. = sveřep, plevel

sto-koňský motor; -*koruna* || -*korunovka*, ž. = stokorunová bankovka; -*korunový*: -vá bankovka

stokrát, n i k. -*te*, násob. příslov. k 100; s. větší... || pozdravovat koho *nastokrát* (lid.) = mnohokrát

stolař, -e, m. = truhlář, mor. a slov.

***stolček**, -lečku, m. = stoleček (zast., Wint.)

stolec, -lce, m., vlast. zdrob. ke stůl = stolice, trůn (královský, biskupský...)

stoleček, -čku, m., zdrob. ke

stolek, -lku, m., zdrob. ke stůl

století, stř. = doba sto let: -letý dub, kalendář...

stolice, ž. = sedadlo, lavice, řemeslnické nářadí; symb. vědec. oboru, úřadu, hodnosti, moci: s. literatury... na vys. školách = obor; apoštolská n. svatá s. = papežská; biskupská s.; soudná ... s.; = správní obvod, župa, komitát; = lidské výkaly: zdrob. *stolička*, -ček, ž.; druh zubu: *stoliční* || -ný = sídelní, residenční (město)

stolík, -u, m., zdrob. ke stůl

stolístek, -tku, m., rostl.; -listý: -tá růže neboli *-*listka*, ž. (Čech)

stoliti = stolovat (bibl.); slož. dokon. *na-* krále, biskupa = uvést na stolec, intronisovat; přenes. *na-* vládu, nový řád; slož. nedokon. *nastolovati*

stolní, příd. k stůl (příbor, lampa, prádlo);

stolničiti = přisluhovat při stolování, podávat jídla na stůl; = stolovati (Čelak.);

**stolník*, -a, m. = kdo posluhuje při stole; vysoká hodnost na přemyslovském dvoře

***stolokol**, -u, m. = lidé sedící kolem stolu (Staš.)

stolovati (s kým) = seděti za stolem a jíst, hodovat; *stolovávat*, opakov.

stolovník [-nice], -a, m. = účastník stolování, hostiny

stolový, příd. ke stůl: Artušovo -vé kolo (Vlč., Jir.) = družina; -vá deska = d. stolu (Herrm.)

sto-metrový = dlouhý 100 m; -*millionový* (národ, jmění)

I **ston**, -u, m. = sténání (básn.); přenes. s. větrů (Vrchl.)

II ***ston**, -u, m. = stonek 1. (Ner.)

stonásob, příslov. = stonásobně (kniž.); *stonásobný* [-ně] = stokrát na sobě, složený, větší

stonati, stůnu, -něš..., 3. mn. -ňou, (ne)stonej, stůně, -nic || čast. -naje, -jíc, -nání = být nemocen; s. k zoubkům = z toho, že se zuby prořezávají; s. srdcem (Vrchl.); s. po kom (Heyd.) = toužit; vod stonání (Mácha) = sténání, naříkavé hučení; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *od-* co = odnést to nemocí, onemocněti z toho, přenes. (lid. a hovor.) = odpykati to; *pro-* mládí... = stonáním ztrávit; *roz-* se = roz-nemoci se; *vy-* se z čeho = uzdravit se; *za-*: ani jednou neza- = neonemocnět; *stonávati*, opakov.; slož. nedokon. *po-* = být občas nemocen

stonavý [-vě; -vost] = často stonající; -vě vydechovat = sténavě (Č.-Chod); -vě plakat (Těsnohl.)

stonek, -nku, m., 1. = listnatá osa rostlin; 2. zdrob. k I ston = sténání (Němc.); časté stonky, jisté zvonky (přísl.) = častá nemoc, jistá smrt (zvonění umíráčkem)

sto-nožka, -žek, ž., členovec; -*oběť* = hekatomba (obrozen.); -*ocasý*; -*oký*

stop, angl. = zastav(te), stůj(te); v telegramu stop místo tečky

stopa, ž. = otisk nohy, šlépěje; jít po čí -pě, být na nepravé -pě...; s. po ráně = jízva, „památka“; přenes. s. = známka, projev pobytu, života, existence, památka: není po něm, po tom ani stopy; zmizet beze -py ap.: jít... v čích stopách, šlépějích = jednat podle čího vzoru; stará délková míra; = rytmický celek: jambická... s.;

stopař, -e, m. = kdo jde po stopě

stopečka, -ček, ž., zdrob. ke *stopka* (lid. *štopka*), -pek, ž.: s. listu = jeho tyčinkovitá část, řapík; s. květu, plodu = větévka jej nesoucí; s. = sklenička s nožkou; s. noty = nožka; mít oči na -kách = napjaté pozorováním (lid.);

stopkatý = se stopkou (Č.-Chod)

stopky, -pek, ž. pomn. = hodiny na přesné měření; souvisí se stop, v. tam

stopovatel, -e, m. = kdo stopuje. zprav. přenes.;

stopovati, -ván(i): s. koho = jít po jeho stopě; přenes. = sledovat, pozorovat; podob. s. co; slož. dok. *na-* se (moho); *vy-* koho, co;

stopovávati, opakov.

stoprocentní [-ně] zisk = z. 100%; přenes. s. vítězství... = úplně (hovor.)

stora «-stó-», ž., z angl. = záclona přes celé okno

storamenný = mající sto ramen (svícen)

storno, stř., z ital. = odvolání položky, odstoupení od smlouvy;

stornovati objednávku = zrušit

sto-roční slavnost; -ruký;

-tisící, řad. číslov. k sto tisíc (100.000); -tisící díl neboli -tisí-cina, ž.; -tisíckrát, násobné příslov.

stotožniti, -žňovati, zprav. zto-tožniti, v. tam

***stoudný** [-ně; -nost] = stydlivý, cudný (liter.); zprav. jen nestoudný, v. tam

stoupa, ž. = dřevěná palice na dracení hader... (podle toho, že stoupala), celé drticí zařízení; mlýnská s. = zařízení na opichování, „špicování“ obilí

stoupati, -pu || -pám, opět. k stoupiti = jít nahoru; o vodě = zvyšovat hladinu; o drahotě, horečce, napětí... = zvětšovat se, růst; koruna -pá = její kurs se zvyšuje; zboží -pá v ceně || cena zboží -pá; s. ve vážnosti... = nabývat větší vážnosti; slož. nedokon. (jen říd. kniž.) *do-* (Klost.) = dostupovat; *ob-* = obstupovat; *po-* (Jungm.); *v-* (Suš., Vrchl. a j.); *vy-* (Mácha), zprav. -stupovati, v. stoupiti;

stoupávati, opakov.

stoupavý [-vě; -vost] = stoupající, vzestupný

stoupenec [-nkyně; -nka], -nce, m. = přívrženec; -nectví, stř. = přívrženectví

stoupiti, stup, stoupen(i) = vkročit, obyč. vstoupiti; slož. dok. *do-*: nadšení -pilo vrcholu ap. = dosáhlo: *na-* do vlaku = v-; *na-* = postavit se do řady (tělocv.): *na-* cestu = začít ji, pod. *na-* úřad, práci... || zříd. na práci (Majer.); *na-* na dlužníka = učinit nátlak, aby platil (zast., odb.); *ob-* koho, co = postavit se kolem; *od-* od okna = stoupnouti si dále od něho; *od-*, o člena výboru, o vládě... = vzdáti se členství, vlády...; *od-* od zkoušky = nepodrobiti se jí;

po-, o vojsku... = dostat se dále; *po-* v práci = pokročit; *po-* v úřadě = být povýšen; *po-* komu co = odevzdat, vzdáti se; *pod-* trest, smrt... = vytrpět...; *pood-* = trochu *od-*; *pro-* co = proniknouti tím; *pře-* zákaz, smlouvu = překročit, porušit; *pře-* na jinou trať, do jiného vlaku, na jinou víru, k jiné straně; *před-* před koho; *při-* ke komu, k čemu; *při-* na či návrh = schválit jej, uznat;

roz- || čast. *roze-* se = stoupnouti od sebe, puknouti (o kamnech...); = rozdělit se. o nejednotném hnutí...; *se-* s čeho = sejít...; *se-* se = stoupnouti si k sobě, sejít se (k poradě); *u-* = stoupnouti si... stranou, zpět, do pozadí; *u-*, o nepříteli = couvnout; *u-* komu v čem = povolit; *u-* od úmyslu, názoru. slova = upustit, vzdáti se; *v-* do domu..., do spolku, do stavu manželského; víno mu -pilo do hlavy = podroušilo jej; v. hlava; *vy-* nač, z vlaku...; *vy-* ze spolku = vzdáti se členství; *vy-* proti komu, čemu = postavit se; *vy-* na koho [z lesa...] = přepadnout jej; *vy-* na jevišti, na divadle = hrát || v kuse = přijít na jeviště a účastniti se hry;

vy- a mluvit = povstat; v. vy-stoupení; za- komu cestu = postavit se mu do cesty; za- koho = zaskočit zaň, jednat... za něj, místo něho, jako jeho zástupce; -*stupovati*, slož. nedokon. do- atd. k dokon. dostoupiti; na- též = začínat ofensivu, útok (podle ruš.); vy- na vrchol, ze spolku...; v. vystupování; -*stupovávati*, opakov., slož. nedokon. na-...; v. stoupnouti, stoupati

stoupnouti, -pl, -pnuv, -pnutí = udělat krok (Mácha); = zvětšiti se, vzrůst, o horečce...; s. ve vážnosti; v. hlava; s. (na nohy) = postavit se; s. si = postavit se; slož. dokon. na- atd. = nastoupit; *prostouplý* čím = proniklý; *vystouplý* z církve, -lá voda

***stoústý** «sto-ús-» = mající sto úst

stovák, -a, m. = stovka (lid.)

sto-věký (Ner.); -*věžatý* || **-věžitý* (Mácha, Wint.)

stovka, -vek, ž. = sto korun... (lid. a hovor.)

stozlatový (úpis...) = na 100 zlatých

stožár, -u, m. = dlouhá tyč nesoucí loďní plachty, stěžeň; = lešení k hasičskému cvičení...

stožek, -žku, m., zdrob. ke stoh

straca, v. strazza

stračí, příd. k straka: s. peří, křik

stračka, ž., zdrob. ke straka; též rostl.

strádati, -dání = trpět (hladem, zimou, steskem...); slož. dokon. na- se (mnoho); nedok. po- s 2. p., časť. se 4. p. = nemít to, co bychom chtěli mít, čeho nedostatkem trpíme, čeho nedostatek pociťujeme, nám vadí: po- na venkově novin(y), rodinné-(ho) štěstí, dobrého přítele; o věci = nemít, co by mělo být, čím něco trpí, co něčemu chybí, vadí: vypravování postrádá lehkosti; nespr. X postrádá odvahy m. nemá (spr. -dám u X odvalu); *strádávati*, opakov.;

strádavý [-vost] = strádající (Palac.)

stradivárky «-dy-», -rek, ž. pomn. = housle pojmenované podle ital. výrobce Stradivariho

strahovák, -a, m. = mnich z pražského Strahova (lid. a hovor.)

strahovati = hlídat, být na stráži (zastar., Jir.); slož. nedokon. na- na koho = nastražovat

strach, -u, m. = bázeň, obava: s. z koho, z čeho, před kým, čím (jde-li o osobu... nahánějící strach) || s. o koho, oč (jde-li o osobu..., o kterou se strachujeme, která nám působí starosti); s. židovský (bibl.) = strach před židy: to tak říkával jen pro strach žid. = věda, že to není nic platno (Herrm.); mít pro s. uděláno (Vanč., lid.) = nebáti se; strachem || -chy se třástl...; nahnat komu strach || -chu (mnoho) = postrašit jej; starosti a strach || strachy (Wint.); v strachu o koho... || v straších (Vanč.); (to jsou) strachy na Lachy = já se nebojím, my se -me (pořek.); kašlat... až strach = až je strach, strašně; bylo strach se na to podívat (při inf.)

***strachlivý** [-vě; -vost] = strašný, strašidelný, ustrašený, o zprávě, myšlence, očích (Č.-Chod, Vr.)

Strachota, m., příjm.; vzniklo v st. době nespráv. překladem jména Metod

strachovati se koho, čeho = mít strach z koho, čeho, báti se koho, čeho || o koho, oč = mít strach o koho, oč; slož. dokon. za- se = pojmouti strach (jen říd. liter.)

***strachový**, příd. ke strach: s. úmor = ze strachu (Ner.)

***strachuplný** [-ně] = plný strachu (Vrba)

straka, ž., pták; podle barvy = strakatá kráva, kobyla; = kraslice (Baar); symb. krást, klevetit jako s.; malovat -ky na vrbě = balamutit;

strakáč, -e, m. = strakaté zvíře... (lid.)

**strakamakaty* [-tě] = velmi strakatý (lid.); -tě se míti = všelijak (t.)

strakapoun || -*puď* || -*půd*, -a, m., pták

strakatina, ž. = něco strakatého; = směsice: s. lidí; básnická s. (Nov.)

strakatiti se = býti strakatý, působiti strakatě; slož. dok. pořeč cizími slovy = promísiti (Herb.); **strakatítková* sukně (Baar) = strakatá (?);

strakatý [-tě; -tost] = zbarvený jako straka, pestrý;

strakoš, -e, m. = strakatý kůň, pes, hřib (lid.)

stran || zříd. kniž. *stranu* (šmilov., Hlad.), *strany* (nář. *stranivá*), původ. s strany, předl. s 2. p. = co se týče, hledíc, vzhledem, o, pro: s. koho, čeho se radit...; přijíti s. toho ap.

stráň, -ně, ž. = svah, úbočí

strana (2. mn. nář., Mácha strán), ž., 1. = přímka omezující plochu (čtverce...); 2. = plocha (tělesa, listu...); 3. = směr: v tu stranu = tím směrem; s pravé ... strany = od prava; na všech stranách = všemi směry, všudy (něco slyšet vyprávěti); = místo, břeh, bok: na pravé straně řeky; jít po čí levé -ně, komu po levé -ně; se strany = s boku; = část, polovice: levá s. těla, plíc, dolní s. města, předmětu...; Malá S., část Prahy; na modré straně (Bezr.) = v býv. Prus. Slezsku; okna jsou na jižní... stranu = na jih;

4. = směr od čeho, vzdálené, skryté místo: dát hlavu na stranu = sklonit ji od přímé polohy nalevo n. napravo; jít na stranu = jít vykonati tělesnou potřebu; dát peníze na -nu = uschovat; na stranu [ustoupit]!; žerty na stranu, stranou! = zanechejte žertů;

5. = povaha věci, stránka, směr: obrátit, mysliti co na zlou -nu (Svět.) = zle; s jedné, s druhé -ny, na jedné, na druhé -ně = s jedné... stránky, po jedné stránce, jedním směrem..., jinak-jednak;

6. = účastník pře, smlouvy, jednání protivník proti úřadu: žalovaná... smluvní s.;

7. = skupina lidí stejné víry, polit. smýšlení...: s. podjednou..., politická s. ap.;

8. symb. člověka: s tvé strany to byla chyba = od tebe; příbuzní s otcovy... strany; být na čí straně = stranit mu, souhlasiti s ním;

přísl. stranou s význ. pod 4.: státi... s. (od koho, čeho) = vzdálen; přenes. = neúčastniti se činně;

postraně komu co říci = ne před jinými, v ústraní; p. koho pomlouvat = ne v jeho přítomnosti

stránečka, -ček, ž., zdob. k strana knihy...; k strana 7. (Staš.): v. stránka

stranickopolitický zájem = stranický ve věcech politických; *stranický* [-cky; -ckost; -ctví], příd. k straník: s. život = ve straně (Neum.); s. postup... = se zřením k zájmům strany;

stranickost vědy, umění = stranění pravdě, pokroku, dělnické třídy a komunistické straně, která je nositelkou pokroku, pravdy a bojovnicí za ně;

straník, -a, m. = kdo komu straní, stoupenec strany

straniti, -něn(i); s. komu = nadržovat; s. se koho, čeho = vyhýbati se; slož. dokon. *od-* koho z úřadu... = zbavit jej úřadu: *od-* co, překážky... = odklidit; *rozpro-*, v. tam; **u-* se kam = tiše, tajně odejít (So., zastar.); *ze-* se = uchýliti se do ústraní (Palac.); -*straňovati*, slož. nedokon. *od-*...;

stranivati (se), opakov.

stranivá, v. stran

stranivati, v. straniti

stránka, -nek, ž. vlast. zdrob. ke strana = strana knihy...; k strana 7. (zastar.); = strana 5., v. tam; stinná s. věci; dobrou -ku si vyvolit (bibl.) = dobrou věc; **stránkovati** knihu... = číslovat její strany; slož. dokon. o-; pře-; **stránkový** honorář = za stránku **stranný** [-ně; -nost], 1. = směřující stranou: s. pohled (Čech); 2. = stranický, zaujatý (Palac., Sez., Holeč.); zprav. jen nestranný, v. tam

stranu, **strany**, v. stran

strast, -ti, mn. -ti, -tí, -tem, -tech, -tmi, ž., původ. strad-tb = strádání, bolest, utrpení, trápení; **strastiplný** [-ně; -nost] = plný strastí;

strastný = působící strast (kníž.)

strašák, -a, m. (život.) = strašidlo na plašení ptactva, zvěře; pouštět... na koho -ky = strašit ho (lid. a hovor.); tanec

strašidelný [-ně; -nost] = budící strach, hrůzu (příběh...)

strašidlo, -del, stř. = co budí strach, hrůzu, příšera, obluda, přenes. o nevkusně oblečeném člověku, hlav. o ženě

strašiti, -šen(i): s. koho čím = nahánět mu strach; s. v noci = ponocovat, dlouho bdít (lid. a hovor.); neumělecký pomník... stále straší = je na hanbu, ostudu (t.); straší mu něco v hlavě = má „brouky“, pochybnosti, divné myšlenky (t.); neosob. tam straší, strašilo... = zjevuje se strašidlo, duch;

slož. dokon. na- koho = po-; na- se = nevkusně se obléci (lid. a hovor.); od- koho od čeho = strašením odvrátit; po- koho = polekat; pře- koho = poděsit; u-; vy- koho = vyděsit; za- koho = strašením odvrátit od čeho; -**strašovati**, slož. nedokon. od-, vy-, za- k dokon. odstrašiti...; **odstrašující** příklad; **strašivati**, opak.

strašlivý [-vě; -vost] = strašný, hrozný (neštěstí...); = bojácný (Jir., Wint., So.)

strašný [-no; -ně; -nost] = budící strach, hrozný (pohled, neštěstí...); s. člověk = z něhož jde strach pro jeho náladovost, neústupnost, krutost, nebezpečnost (lid. a hovor.); často s. ve významu mnohosti = velký, náramný, ohromný... (sr. hrozný): -ná radost, -né peníze ap.; -ně se leknout; je -no muže vidět plakat (Ner.) || obyč. -né; 2. stup. -**nějšť** [-něji]

-**strašovati**, v. strašiti

strašpytel, -tla || -tle (Vach.), m. = bázlivec (posměš.); zdrob. -**pytlíček**, -čka, m. (Čap.)

strateg «-tég», -a, m., z řeč. = vojevůdce; -**gický** [-cky] plán; -**gie** «-gyje», ž. = umění vést válku, nauka o něm; přenes. -**gie** strany, revolučního hnutí

stratosféra, ž., z řeč. = vyšší vrstvy ovzduší; -**sférický**, příd. k tomu

strava (lid. *zdrava*, příkloněním ke zdravý...), ž., souvisí s trávití = potrava, jídlo; být u koho na -vě; chodit... kam na -vu; pracovat za -vu; duševní s. = četba, vzdělání atp.

stravitelný = co lze strávití;

stráviti, v. trávití

stravné, -ho, stř. = plat za, na stravu; ***stravní** skříň (Baar) = na stravu

strávníček, -čka, m., zdrob. ke strávník (Herrm.);

strávník [-nice], -a, m. = kdo je na stravě || -nice, též = žena dávající stravu (Č.-Chod)

stravovací = na stravování;

-**vatel** [-lka], -e, m. = kdo stravuje; -**vati**, v. trávití;

stravovna, -ven, ž. = veřejná kuchyně

strázeň, -zně, ž. = strast (liter.)

strazza «-ca», -zzi, ž., ital. = příruční obchodní kniha (Hlad.)

stráž, -e, ž., 1. = střežení, hlídání: být, stát na -ži, dáti koho pod s., být pod -ží; 2. = kdo střeží, hlídka;

strážce [-žkyně], m. = ochránce; = kdo stojí na stráži;

***strážiti** = stříci, hlídat; s. past na koho (Herb.) = líčit;

strážmistr, -a, m. = vojen., četnic., policejní poddůstojník;

strážní = na střežení, ochranu, pro stráž (služba, mužstvo, budka...); s. stavení neboli **strážnice**, ž.; S., město;

strážnický [-cky; -ctví], příd. k strážník a Strážnice;

strážník, -a, m. = člen strážního mužstva, policista;

strážný [-ně] = střežící, na střežení: anděl s.; s. lid (zast.); s. oheň, -ná věž; -ně stíniti (Čech);

strážný, -ného, m. = strážný voják

strboul, -e, m., květenství; = soukenická štětka; zdrob. **strboulek**, -lku, m.

strčiti, -čen(i) = vrazit, (prudce) vsunout, dát: s. koho, kým. do koho; s. co do kapsy...; slož. dokon. **na-** co nač = narazit, navléci; **na-** koho = místo sebe poslat, skrze koho co provést: kam nemůže čert, tam -čí babu (přisl.); **nastrčený**: -ná figura, -rka; **od-** koho, co od čeho; přenes. **od-** dítě... = nespravedlivě se k němu zachovat; být, cítiti se odstrčen || -né dítě; **po-** ručičky na hodinách = o kousek posunout; **pod-** co pod hlavu = vsunout, dát; přenes. **pod-** co komu = tajně dát; **pro-** ruku čím; **při-** co k čemu; **se-** koho, co = strčiti dolů || dohromady; **se-** hlavy (dohromady) = důvěrně se poradit; **v-** koho, co kam; **vy-** koho, co odkud; **vy-** paty z domu = na chvíli odejít (lid. a hovor.); **za-** co kam = vsunout...; někdy = dát kam tak, že to nemůžeme najít; v. strkati

strdí, strř. = med, jen ve spoj. oplývati (-vající) mlékem a strdím, o zemi = být úrodný (kniž., podle Bible)

strdlíce, ž. = mladý losos

střed, strdi, ž. = med (bibl.)

strefný = umějící se strefovat (Baar, lid.); **strefovati**, v. trefiti

strejc, -e, m. = strýc (čes. lid.); přenes. = pohodlný... člověk (žert., hanl.); **strejcovský**: -ké způsoby;

strejda, m., lid. domácí podoba ke strýc; přenes. = strejc

***strela do něho!** = střela, hrom... (sloven., Herb.)

stremhlav(ý), v. střemhlav

strhovati, -hující, v. trhnouti

***striga** || **stry-**, ž., slov. z lat. = čarodějnice (Němc., Heyd., Mrš.)

strikovati «straj-», podle angl. = stávkovat (Ner.)

striktní [-ně; -nost], z lat. = zcela přesný, jednoznačný

strk, -u, m. = strčení; s., -a, m. = nešika (lid.); **strkanec**, -nce = strkání, strk (Majer.); **strkanice**, ž. = strkání

strkati, opětov, k strčiti, v. tam; s. do všeho nos, prsty = být všetečný (lid. a hovor.); slož. dokon. **na-**...

strknouti, -kl, -knuv, -knut(i): s. do koho = strčit (říd.);

strkovati = strkati (Pujm.); obyč. nedok. slož. **na-** atd. k dok. **nastrčit**...; **vy-**; přenes. **vy-** komu co = vyčítat (lid.); **strkávat**, opakov.; slož. nedokon. **po-** atd.

strměti, -mí = čniti, pnouti se, trčet vzhůru, o stromě, o skále...

strmina, ž. = strmé místo (Čelak., Mrš.);

strmý [-mě; -most] = srázný, příkrý

strnad, -a, m., pták; zdrob.

strnádek, -dka, m.; **strnadi** hnízdo

strnisko, -sk || -sek (Čech, Rais)
 || zprav. *strniště*, stř. = zbytky
 stébel na požatém, pokoseném
 poli, pole s nimi; fouká ze str-
 nišť = je chladno, podzim; po-
 dle podoby -niště vousů na tváři
strofa, ž., z řeč. = sloha, sloka;
 -fický, příd. k tomu
strohý [*stroze; strohost*], z ruš.
 = tuhý, přísný, příkrý, drsný
 (člověk, slovo, kázeň...); 2. stup.
strožejší [-žeji], o d c h. -zeji
 (Č.-Chod)
stroj, -e, m., 1. = oblek, kroj
 (Puchm.); 2. = technicky zdo-
 konaleny výrobní nástroj: parní,
 psací... s.; 3. bobří s. = vonná
 řitní žláza; *strojař*, -e, m. =
 strojní zámečnick, inženýr, poslu-
 chač strojnictví (hovor.); *stro-
 jek*, -jku, -ječek, -čku, m., zdrob.
 ke stroj
strojenda, ž. = strojivá žena (lid.,
 šim.);
strojený [-ně; -nost] = nepřilo-
 zený, vynucený (smích, laska-
 vost, chování)
strojírenský, příd. ke strojírna;
strojírenství, stř. = výroba stro-
 jů; těžké s. = výroba těžkých
 strojů; přesné s. = výroba přes-
 ných, měřicích strojů;
strojírna, -ren, ž. = dílna, to-
 várna na stroje
strojitel, -e, m. = kdo strojí: s.
 svateb (Majer.)
strojiti, -jen(i) = chystat, při-
 pravovat... (jídlo, pohřeb, léč-
 ku, pikle...); = skotačit (lid.,
 Rais); s. šprýmy (Čap.), vrásky
 (šal.); s. se k čemu, na cestu,
 na koho; s. se = oblékati se;
 s. koně = dávat na něj postroj;
 slož. dokon. *do-* = dokončiti
 strojení; *na-* komu, na koho léč-
 ku; *na-* mluvidla k řeči (Geb.);
na- se = pečlivě, okázale se
 obléci; *od-* se = svléci se; *od-*
 koně = sundati s něho postroj;
pře- = převléci; *přestrojení*,
 stř. = převlečení, zprav. = ne-
 obvyklé oblečení: přijít... v p.;
 podob. *přestrojen(ý)* = neob-

vykle oblečen(ý); *při-* večeři;
při- koho, se = obléci (se);
roze- = začít strojit, ale nedo-
 končiti to; *se-* co = sestaviti
 dohromady, zkonstruovat; *u-* ko-
 ho, se = obléci; *vy-* hostinu,
 slavnost; *vy-* koho, se = vy-
 fintit;
-strojovati, nedokon. slož. *do-*
 atd. k dokon. dostrojiti; *pod-*,
vy- komu = připravovati dobrá
 jídla; v. odstrájeti;
strojivati, opakov.
strojivý [-vě; -vost] = rád se
 strojící
strojní, příd. k stroj: s. zámečnick,
 inženýr...; *strojnický* [-cky;
 -ctví], příd. k *strojník*, -a, m. =
 kdo dělá, řídí stroje;
strojný = umělý, dovedný (RK.,
 Palac., Koll.)
strojoví, stř. hromad. = stroje;
strojovka, -vek, ž. = továrna na
 stroje;
strojovna, -ven, ž. = místnost se
 stroji, na stroje;
strojový [-vě; -vost], příd. ke
 stroj: -vá práce, výroba; -vě vy-
 rábět = strojem;
strojvedoucí, -cího || *-vůdce*, m.
 = řidič stroje
strom, -u, m. = rostl. s kmenem;
 s. života = obraz na řezu stře-
 dem mozečku; *stromček*, -čku,
 m., zdrob. ke *stromek*, -mku, m.,
 zdrob. ke strom;
stromkovitý = podobající se
 stromku; *stromnatý* = bohatý
 na stromy (Ner.); *stromořadí*,
 stř. = řada stromů, alej;
stromoví, stř. hromad. = stro-
 my; *stromovitý* = jsoucí jako
 strom: -vitá tráva; *stromovka*,
 ž. = školka na stromy; S., sad
 v Praze;
**stromový*, příd. ke strom: s.
 trup (Majer.) || **stromský*: -ská
 jablka (nář.)
strop, -u, m. = horní plocha míst-
 nosti; *stropní* malba; s. trám
 neboli *stropnice*, ž.
stronček, m., zdrob. ke struk; v.
 stroužek

strouha, 7. jedn. struhou || **strou-**, mn. strouhy, struh, -hám... || **struha**, ž. = vodní příkop
strouhací = na strouhání; **strouháč**, -e, m. = struhátko (Baar); **strouhánek**, m. || **strouhanka**, ž. = strouhání, drobení do polévky; **strouhanková** || -hán- polévka
strouhati, -hám... || lid. strouži, -hán(i) = něčím ostrým, na něčem ostrém třít, ořezávat, okrajovat, brousit; s. komu mrkvičku = vysmívat se mu (lid. a hovor.); slož. dokon. **do-** co; **na-** čeho (trochu, mnoho); **o-** co = strouháním otřít; **o-** kolečka = nic nedostat, býti zkrácen (lid. a hovor.); **po-** || **roz-** co = na drobky rozetřít; **se-** co s čeho; **u-** mrkev; **vy-** co; **strouhávati**, opakov.; slož. nedok. **do-** atd.; **strouhnouti**, -hl, -hnuv, -hnut(i), dokon.
stroupek, m., zдроб. ke strup
stroužek, -žku, m.: s. česneku = jeden díl česnekového plodu (slovo krajové, místy strouček)
stroužka, -žek, ž., zдроб. ke strouha (Vanč.)
stroze, v. strohý
strpení, str. = trpělivost: mít s kým s.; maličké s. = maličko počkej(te), měj(te) chvíli trpělivost
struček, -čku, m., zдроб. ke struk; v. strouček
stručný [-ně; -nost], příd. k struk = mající struky, mnoho struků, strukový: s. hrách (lid.); -né plodiny (t.) = luštěniny; spisov. jen přenes. = krátký, ale výstižný, jadrný (obsah, výtah, řeč, odpověď)
struh, -u, m. = strouhací nástroj ... (odb.); = zaječí zub (myšliv.)
struha, v. strouha
struhadélko, str., zдроб. ke **struhadlo**, -del, str. = náčiní na strouhání; brada jako -hadlo = neholená (lid. a hovor.); **struhátko**, -tek, str., zдроб. k tomu

***strůj**, -e, m. || ž., ***strůje**, ž. = oblek, šaty (říd. kniž.); = kroj (Fryš.); = nádhera, formalismus (Vl.); = úprava (Krásnoh.); = vojen. výstroj
strůjce [-jkyně], m. = kdo strojí, tvoří, osnuje: s. svého štěstí, piklu, povstání; **strůjcovský** [-sky; -ství], příd. k tomu
struk, -u, m., druh plodu; = konečný vývod mléčné žlázy na vemeni skotu, cecek; = střechýl || větévka z jehličnatého stromu (Němc.); **strukový**, příd. k tomu = stručný: s. len
struktura «-tú-», ž., z lat. = složení, sklad, uspořádání, ústrojný celek, celost (slovesného díla, těla...); **strukturalismus** «-liz-», -mu, m. = vědecký směr chápající soubor jevů jako strukturu; **-lista**, m. = stoupenec strukturalismu; **-listický** [-cky] «-styc-» = jsoucí v duchu strukturalismu; **strukturální** [-ně] «-ktu-», příd. ke struktura: s. psychologie, jazykozpyt = hledící k struktuře; s. znak = z. struktury || **-rálý** ráz (šal.)
strůmek, m., zдроб. ke strom (Ner., Č.-Chod)
***strumen**, -e, m. = pramen (Zey., Staš.); **strumenný** = pramenitý (Staš.)
struna, ž. = pružné vlákno ze střeva, z hedvábí, z kovu k vyluzování zvuků; rovný jako s.; uhodit na veselou -nu = přejít do veselé nálady, vzbudit ji; s. poesie... = ráz, nota, obsah, předmět; jde to jako na struně (Mach.) || na strunkách = lehce, snadno;
strunař, -e, m. = výrobce strun; **strunařský** [-řství], příd. k tomu;
***struněný** = strunový (Wint.); **struník**, -u, m. = ta část hudeb. nástroje, kde jsou struny;
strunka, -nek, ž., zдроб. ke struna: děvče jako -nka (šmil.) = svižné; nožky na -nkách (Němc.) = pružné || jako -nky

strunný || *strunový*, příd. ke struna: s. nástroj = se strunami

strup, -u, m. = zaschlá kožní vrstva na ráně; *strupatý* [-tě; -tost] = mající strupy

strúpek, -pku, m., zdrob. ke strop
strupovitý [-tě; -tost] = strupatý, jako strupy

struska, -sek, ž. = odpadky při tavení rud

stružina, ž. = odpadek při strouhání

stružka, -žek, ž., zdrob. ke strouha

strýc, -e, m. = otcův n. matčin bratr; titul hospodáře (mor.); = pohodlný, neohrabaný, dobrácký člověk (hovor.);

strýcovatí komu = říkati strýc (lid.);

strýcovský poměr neboli *strýcovství*, stř.;

strýček, -čka, m., zdrob. ke strýc; s. na radnici atp., přenes. = přímluvce (t.); strýček Příhoda, v. příhoda; udělati si strýčka = něco napřed (t.);

strýčenec, -nce, m. = strýcův syn, bratranec;

strýčinek, -činek, -nka, m., domác. podoba ke strýček;

strýčkovatí komu = říkati strýčku; -vání, stř. || -vstvi = kmotrovství, protekcionářství, nepotismus

stryga, v. striga

strych, -u, m., z něm. = korec

strychnin «-nýn», -u, m., z řeč., jed

***strýně**, ž. = teta (stč., Jir.)

strzub, v. trzub

strž, -e, ž. = rokle

***stržeň**, -ženě || -žně, m. = osa dřeva (zastar., lid.), odbor. dřeň, neodb. strěň, bezová duše, morek

strženina, ž. = něco strženého

střádal, -a, || *střadatel* [-lka], -e, m. = kdo střádá; -telský [-ství], příd. k tomu;

střádanka, ž. = pokladnička na drobné střádání;

střádati, -dán(i) = šetřit, spořit: s. (si) peníze; slož. dokon.

na-, u-, za- si co; *střádávati*, opakov.

***střap**, -u, m. = střapec (Č.-Chod);

**střapáč*, -e, m. = střapatý člověk (hlav. ve vých. nář.; Mart.)

***střápati** si smíchy z koho (šmil.) = ztropit; s. paskvil = složit (t.)

***střapatý** [-tě; -tost] = rozcuchaný (Bezr., Neum., Č.-Chod)

střapcovitý = podobný střapci; *střapcový* umrlčí vůz (Ner.) = ozdobený třapci

střapčiti se na koho = durditi se (lid.)

***střapčítý** = jako střapec, roztřepený (Těsnohl.)

střapec || *třa-*, -pce, m. = ozdobný chumáč na jednom konci roztřepený; zdrob. -*peček*, -čku, m.

střapiti se = třepiti se (lid.); = střapčiti se (Herb.)

střásati, v. trásti

střebati, -bu..., -bou || -bám, -baje, -bej, -bán(i) = lokat (o psích, bibl.); = vyssávat, ničit; bolesti ducha -bou (Čech); břečtan svůj život z mrtvol střebe (Vrchl.); slož. dokon. v- se, o podlitině... = vsáknout, resorbovat se (běžné odbor.);

střebávati, opak.; slož. nedokon. v-;

střebavý = střebající: -vé vášně (Č.-Chod)

střeček, -čka, m., hmyz;

střečkovati, o krávi = splašeně běhat (pův. pro obletování střečkem); přenes. o člověku = počínati si nerozvázně, zbrkle (lid. a hovor.)

střed, -u, m. = prostřední bod, místo, prostředek; v politice = strana mezi pravíci a levíci; = předmět: býti -dem pozornosti, ...; symb. společnosti: vzít koho do svého středu = mezi sebe; vyslat, zvolit... koho ze svého -du

středa, ž. = prostřední den v týdnu; *středeční* = ve středu

středisko, -sk, -sek || řídč. -*diště*,
stř. = místo soustředění, schůzek
(společenské, obchodní, kultur-
ní...)

střední [-*ně*], příd. ke střed =
prostřední, většinou jen v ustá-
lených spojeních (jinak čast.
prostřední): s. patro, Evropa,
S. Amerika; s. cesta, přenes. =
středocestí, žádné přepínání,
žádné výstřelky ap.; s. škola =
gymnasium, reálka... || dnes =
2. stupeň jednotné školy; s. rod
(mluvn.); středně dobrý... =
prostředně (říd.)

středník, -u, m., rozdělovací zna-
ménko (;

středo-, kmen k střed ve slož.,
zejm. zeměpis., na př.: -*asijský*,
-*český*, -*evropský*, -*mořský*, -*ně-
mecký*..., příd. k Střední Asie,
moře, střední Čechy atd.; v ji-
ných, na př.: -*cestí*, stř., v.
střední; *-*cestnictví* (šal.) = jiti
střední cestou, zdůrazňování
střední cesty...; -*cestný* svět
(Václav.) = jdoucí střední ces-
tou, milující střední cestu; *české
-hoří*, stř., pohoří; *S-moří*, stř.
= krajiny při Středozemním mo-
ři, Levanta; -*patrový*, příd. k
střední patro; -*stavovský*, k
střední stav(y); -*školák* [-*lačka*],
-a, m. = žák střední školy,
úředník se středoškolským vzdě-
láním; -*školský*, k střední škola;
-*věk*, -u, m. = střední věk;
-*věký* [-*věce*, Ner.]

středový, o poloze = jsoucí ve
středu

středozevní, stř. = nitrozemí;
Středozevní moře

střeh, -u, m. = strážení, ostra-
žitá pozornost: být ve -hu
(Vach.), na -hu (Č.-Chod), mlčet
ve -hu (Hal.), jít v stálém -hu
(Dyk), udržovat koho ve -hu
(Václav.)

střehnouti, -hl, -hnuv, -hnut(i):
s. po kom = „pásti po kom“,
pozorovat jej (Č.-Chod);

slož. dokon. *do-* = dosáhnouti

zrakem (Svět.); *po-* = zpozoro-
vat (běžné);

slož. nedokon. *postřehovati*

střecha, ž. = kryt stavení; s. klo-
bouku = okraj; = deštník
(Němc.); oheň na -še, přenes. =
zle, pobouření, rozčilení (lid. a
hovor.); symb. domu (stodoly...):
mít vlastní -chu nad hlavou, vzít
koho pod -chu; dostat obilí, seno
pod -chu;

střechovitý [-*tě*] = jsoucí jako
střecha

střechýl, -e, m. = kolíkovitý kus
ledu visící se střechy, rampouch;
zdrob. *střechýlek*, -lku, m.;

střechýlovitý = jako střechýl

střela, ž. = náboj s obalem; my-
sliv. = noha zvěře; symb. hbi-
losti: letět, běžet... jako s.

střelba, ž. = střelení

střelec [-*lkyně*], -lce, m. = kdo
střelí; sváteční s. = kdo střelil
jen zřídka; *střelecký* [-*cky*;
-*ctví*], příd. k tomu; -*ctvo*, stř.
hromad. = střelci

střelený = zasažený střelou; =
zastřelený (lid.); přenes. = pod-
roušený, zbrklý (lid. a hovor.)

střelhibitý [-*tě*] = hbitý jako stře-
la (kniž., Zey., Arb., Kunět.)

střeliště, stř. = dřevo šípů (Jir.)

střeliti, -len(i) = vypustiti stře-
lu: s. z ručnice...; s. koho do
hlavy... = zasáhnouti střelou;
s. koho = zastřelit (lid.); přenes.
s. co = prodat (vulg.); s. ko-
mu jednu = vlepiti (t.); s. po
kom okem... = podívat se naň
ostře (lid. a hovor.); s. míč do
branky = vkopnout;

slož. dokon. *do-* kam = do-
sáhnouti střelou; *od-* kus ská-
ly = střelbou utrhout; *od-*
zvěř = postřílet jí jen část; *od-*
koho (z veřejného života...) =
rázně odstranit (hovor.); *po-* ko-
ho = střelou poranit; *pro-* dveře,
komu ruku; *pře-* co = střelit
přes to; přenes. *pře-* = nad-
sadit, přehnat; *se-* ptáka = za-
jej ve výši, takže spadne; *se-*
letadlo = střelou poškodit, že

spadne; *u-* komu ruku = od- od těla; *vy-* z ručnice... = střelit; *vy-* komu oko = střelou vyrazit; *vy-* si z koho = ztropit si žert (lid. a hovor.); *za-* koho = zabít střelou; *-střelovati*, slož. nedokon. do- atd. k dokon. dostřeliti...; *o-* co = střeliti na to z dálky; v. střileti

střelivo, stř. hromad. = střely

střelka, ž. = magnetická jehla

***střelný pohled** (Č.-Chod) = velmi rychlý a krátký

střelné, -ho, stř. = odměna za zastřelenou zvěř

střelnice, ž. = místo k výcviku ve střelbě; zdrob. *-nička*, ž.

střelný = na střelení (prach, zbraň); střelná modlitba = krátká || *střilná* (Č.-Chod)

***střelometný** = na metání střel, o věži (Čech)

střemen, v. třemen

střemhlav, příslov. = dolů hlavou (řítiti se do propasti); přenes. = horempádem: s. utéci (Čap.) || někdy příd. *střemhlavý*, na př. spěch (So.); u Čelak. *stremhlav*, -vý

střemcha, ž., strom, keř; *-chovi*, stř. hromad. = střemchy; *-chový*, příd. ke střemcha

střeň, -ně, ž. = dřeň

střenka, ž. || *střenko*, stř. (Němc.) = držadlo nože...; -nka, mlž

střep, -u, m. = kus rozbité nádoby; = něco starého, pokaženého, nepotřebného...; hlava bolí jako s. = silně (lid. a hovor.); *střepina*, ž. = střípek, odštěpek; zdrob. *-nka*, -nek, ž.

střešeň, v. třešeň

střet, -u, m. = střetnutí (šerm.); s. oči (Čech); = srážka vozidel (Č.-Chod)

střetati se, nedok. ke střetnutí se; *střetávati se*, opak.

střetnouti se, -tl, -tnuv, -tnutí: s. se s kým = setkati se (kniž.); o vojsku = sraziti se; podob. o dvou míněních, o lidech různého

mínění, o dvojí povinnosti; vše, co oko -tlo (Heyd.) = zahlédlo

střevíc, -e, m., druh obuvi; ani pod s. se mi nehodí (Němc., pohrdl. o chlapci); v. hnísti; stará délková míra; zdrob. *-viček*, -čku, m.

střevle, ž., ryba; zdrob. *střevlička*, ž.; *střevlík*, -a, m., brouk

střevo, stř., část zažívací soustavy; nadávka; *střevní* dutina, katar

střežiti = ostrážiti, stříci, chránit: s. co, s. se koho, čeho; *střeživati*, opakov.; ***střeživý** = varovný (Třebíz.)

stříbrňáček, -čku || -čka, m., zdrob. ke stříbrňák, -u, || -a; *stříbrňák*, -u, m. = stříbrný peníz || s., -a, m. = stoupenec, list politika Jiř. Stříbrného za 1. republ. (hovor.); *stříbrněti*, -nějí = stávat se (jako) stříbrný; slož. dok. *ze-*; *stříbrnice*, ž. = skříň na stříbro (Jir.); *stříbrník*, -a, m. = obchodník se stříbrnými předměty (Herb.); s., -u, m. = stříbrnice; *stříbrný* [-ně] = ze stříbra; přenes. = bílý, o vlasech, -né paprsky měsíce: -ná svatba = oslava svatby po 25 letech; v. neděle; 2. stup. -nější: nejstříbrnější smích (Ner.)

stříbro, stř., kov; = stříbrné peníze, předměty; kočičí s. = slída; symb. bělosti, šedivosti: s. vod (Čech); s. vlasů = šediny (básn.); živé s. = rtuť, symb. neposednosti

stříbro-, kmen k stříbro ve slož.: *-bílý* = bílý jako stříbro (liter.); *-bledý* (Mácha); *-hlasý*, *-hlavý*, *-hnědý* (liter.); *-hřívěk*, -vka, m. (Němc.) = kůň se stříbrnou hřívou; *-jas*, *-jasný* (liter.); *-kutý* (Koll., Krásnoh.) = stříbrem kutý; *-lesklý*, *-oký* (liter.); *-pěnný*, o vodě, řece (RZ., liter.); *-sivý* = sivý do stříbrna (čech); *-skvělý*, *-skvoucí*, *-svit*, *-šedý* (liter.); *-tканý* (Němc.); *-tok*,

-toký, -třpytný (liter.); -vavřínový věnec (Zey.); -vlasý, zvukný, -zvuk, -zvuký hlas (liter.)

***stříbřeti**, -řeji = stávat se stříbrný; slož. dokon. *ze-* (R. Svob.)

stříbřiti = pokrývat stříbrem; přenes. měsíc -břil trávu (Tilsch.) ap.; slož. dokon. *o-* (šrám.) || obyč. *po-*; *pro-* = proložit stříbrem (Nov.); *vy-* (Čech); *za-* se = zalesknouti se jako stříbro (Vr.); nedokon. -*stříbřovati* || -*stříb-*, *o-*, *po-* atd.; *stříbřivati*, opakov.; *stříbřitý* [-*tě*; -*tost*] = jako stříbrný (literár.)

stříci, střehe, střez (hovor. -ž), -hl, -hnuv, střežen(i) = střežit (kniž.); s. koho, co, čeho; s. po kom (zrakem) = „pást“ (Č.-Chod); časť. s. se koho, čeho, před kým = vystříhati se, varovat; slož. dokon. *o-* koho = ochránit; neo- svých jazyků = nedati si pozor na ně (Vr.); -*stříhati*, slož. nedokon. *o-* = střežit; *vy-* se čeho = varovati se (běžné); -*střehovati*, slož. nedokon. **o-* = ostríhat, hlídat (Vr.); *po-*; v. střehnouti

I střída, ž., souvisí se středa (z pův. serda) = střední, měkká část chleba || časť. *střídka*, ž.

II střída, ž., souvisí s třída (z pův. čerda) = střídání, směna, hlav. dělníků, sklepníků; s. momentů (Č.-Chod); chodit po -dě = choditi střídavě po domech pro almužnu; hláska e je ve střídě za starší a = vyvinula se (Geb.); lid. = třída

střídati, -dání, souvisí s II střída = měnit (stráž, šaty...); s. se s kým v čem = dělati co po sobě, za sebou; s. se s čím = být ve II střídě, o tom, co není stále stejné, za čím, vedle čeho je něco jiného...: pole se střídají s lukami; štěstí se střídá s neštěstím ap.; slož. dokon. *vy-* koho, se;

střídávati, opakov.; slož. nedokon. *vy-*;

střídavý [-*vě*; -*vost*] = střídající se

střídka, v. I střída

střídmy [-*mě*; -*most*] = mírný, hlav. v jídle, v pití

střídnice, ž. = hláska, která vystřídává jinou starší, vznikla z ní, reflex;

střídník, -a, m. = zástupce faráře, kaplan, vikář (zastar.)

střídny = vystřídávající: -né rus. slovo za čes. = příslušné (odb.)

stříh, -u, m. = střížení, šablona, vzor na stříhání, způsob ušití; přenes. = ražení: poctivec starého stříhu (Vanč.); (slovesná) práce realistického -hu (Nov.); stříhem se podívat = úkosem (šm.)

stříhací = na stříhání;

stříhač [-*čka*], -e, m. = kdo stříhá; -*čský* [-*čství*], přid. k tomu

stříhati = nůžkami rozdělovat, od-, zkracovat... (látku, vlasy...); s. ušima = pohybovat jimi, přenes. = naslouchat (lid. a hovor.); slož. dokon. *do-* = dokončiti stříhání; *na-* látku || papírků (trochu, mnoho); *o-* vlasy, si nehty; *o-* koho = *o-* mu vlasy; *ob-* = ustříhati kolem dokola; *po-* co; *pro-* větve, aby nebyly tak husté; *pře-* co = stříháním oddělit od sebe; *roz-* co na několik částí; *se-* okraje; přenes. *se-* článek, film = zkrátit; *vy-* co z čeho; *stříhávati*, opak.; -*stříhovati*, slož. nedok. *o-* atd.; *stříhnouti*, -hl, -hnuv, střížen(i), dokon.; práce je střížena... = má „stříh“, ráz; slož. dokon. *na-* co = začíti stříhat, ale nedostříhnout; *od-* co od čeho; *pro-*, *pře-*; *při-* co = trochu za-; v. křídlo; *roz-*, *se-*, *u-* co = stříháním oddělit; *u-* se = poranit se při stříhání; *vy-* co z čeho; *za-* co = při-

střík, -u, m. = stříknutí; vinný s. = víno s vodou, se sodovkou

stříkací = na stříkání; *stříkač* || *stří-*, -e, m. život. = kdo stříká || neživot. = přístroj na stříkání neboli *stříkačka*, -ček, ž.

stříkanec, -nce, m. = stříknuté bláto..., skvrna od stříknutí

stříkaný = kropenatý (látka); -né ruce = pihovaté (Tilsch.)

stříkati = vypouštět tekutinu, téci v tenkých proudech, v kapkách: s. voňavku || voda stříká; přenes. zrní -ká = prudce odletuje;

slož. dokon. *na-* čeho nač; *po-* koho, co; *roz-*; *vy-* co = stříkáním spotřebovat; *vy-* co čím; *za-* koho, co blátem... = potřísnit; *stříkávati*, opak;

stříkavý [-vě; -vost] = stříkající

stříknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon. ke stříkati: s. vodu, -dou na koho, po kom; *stříknutý* = napilý (lid.); slož. dokon. *do-* kam = při stříkání dosáhnout; *pro-*, *pře-*, *roz-*, *vy-*;

-*stříkovati*, slož. nedok. *do-* atd.

***stříle**, ž. = střílení, střela, střely (Řez.)

stříletí, -lejí, opětov. ke střeliti; s. skály = trhat; s. Pánu Bohu do oken, do modra, okolo rohu = špatně; z toho se nestřílí = to nic není, neznamená... (lid. a hovor.); s. si z koho = tropiti si žerty (t.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* se ve světě = nabýti zkušeností (lid. a hovor.); v. ostřílený; *pro-*, *roz-*, *vy-* s význ. hromadným; *vy-* náboje = spotřebovat střelbou; *vy-* své důvody = vyčerpávat (hovor.); *za-* si (trochu, mnoho); *za-* se na cíl = nalézt cíl; *střílívati*, opak.

střílna, -len, ž. = otvor ve zdi..., místo na střílení; -*lnové* okénko (Vr.)

střílný, v. střelný;

***střílný** kvap = velký, jako při střílení (č.-Chod)

střípeček, m., zdrob. ke *střípek*, m., zdrob. ke střep

stříška, ž., zdrob. ke střecha; *stříškovitý* [-tě; -tost] = podobný stříšce

stříti, stru || stru, strí, střel, střev, střen(i) = klást, rozkládat nač, po čem (básn.), obyč. rozprostírat; mlhy se strou (Břez.), ti-cho se střelo po domě (Vanč.) ap.; s. se Evropou (Čech) = „tlouci se“; slož. dokon. *obe-* mlhou; *ode-* = odhalit (Krásnoh., Čech); *po-* (na) stůl (Jir.); **pode-* = pro- pod něco, podložit; *pro-* ubrus...; *pro-* na stůl, k obědu = vše přichystat; *před-* otázku, podle něm. m. položit, dát; *při-* co = přikrýti (Ner.); *roze-* co || *rozpro-* = roztáhnout, -ložit; *za-* co = zakrýt;

-*stírati*, slož. nedokon. *obe-* atd.; *před-* co = vědomě o tom, co není, co nemáme, mluvit tak, jako by to bylo, jako bychom to měli; -*stírávati*, opakov., slož. nedokon. *pro-* atd.

střívko, stř., zdrob. ke střevo

střízlíček, -čka, m., zdrob. ke střízlík; *střízličí*, příd. k tomu; *střízlik*, -a, m., pták; symb. hubenosti

střízlivětí, -vějí = stávat se střízlivý (So., šrám.); čast. slož. dokon. *vy-*; *vy-* z opilosti, přenes. z nadšení...; *vystřízlivělý*; *ze-* (Majer.);

střízlivý [-vě; -vost] = ne opilý, rozvázný, opatrný

***střízví**, stř. = střízlivost (Wint.)

stříž || *stříže*, -e, ž. = stříhání (ovcí); = hrubá váha mince; = čerstvý led, střížaha

střížaha || -*žava*, ž. = mlha, šmouhy na nebi, suchý mráz (lid., Ner.)

střížný = co se stříhá, co lze stříhat: -né zboží = různé tkaniny v drobném prodeji

stuartovec, -vce, m. = člen n. stoupenec angl. královského rodu Stuartova; Marie *Stuartovna*, skotská královna; *stuart(ov)ský* límec = vysoký a široký

stucco || zčešt. *stukko*, -ko, stř.,
časť. štuk, v. tam
stůčka || *stu-* (č.-Chod podle vý-
slovn.) || *štu-* (lid.), -ček, ž. =
balík něčeho stočeného, složené-
ho (plátna, bankovek...)
stud, -u, m. = pocit hanby
studánka, ž., zdrob. ke studna
studeněti, -nějí = stávat se stu-
dený; slož. dokon. *ze-* (Schein-
pfl.);
studeniti = chladit (lid.); slož.
dokon. *za-*
studénka, ž., zdrob. ke studna
studeno, v. studený
studenokrevný [-nost] = se „stu-
denou“ krví, přizpůsobivou
studenoučký = příjemně studený
student (lid. a hovor. št-) [-tka ||
*-tice (Ner.)], -a, m. = žák
střed., vys. školy, gymnasia;
lid. s. (š.) = krmné prase;
studentíček, -čka, *studentík*, -a,
m., zdrob. k tomu;
studentský [-tsky], příd. ke stu-
dent; -tstvo, stř. hromad. = stu-
denti
studený [-no; -ně; -nost] = vel-
mi chladný (vitr, voda...); s. pot,
při strachu, hrůze; -né jídlo =
které vystydne nebo se podává
-né; s. jako led, jako žába; je
už s. = mrtvý; mít -nou krev,
přenes. = být flegmatický; s.
člověk, přenes. = chladný, má-
lo citový; podob. -ná řeč; v. lá-
zeň, sprcha, smích; je -no =
studený den, -né počasí; -ně se
smáti; 2. stup. *studenější* (lid.
-nší) [-něji]
studia, mn., v. studium
studie «stúdyje», ž., z lat., 1. =
vědecký článek, příprava k umě-
lec. dílu; s. o čem, z literatury
...; 2. pomnož.: školské s. = pra-
videlná návštěva střed., vys. ško-
ly, gymn.; jít na s.
studijní, příd. ke studium, studia:
s. rok, knihovna, stipendium
studio «-dyjo», -dia, stř., z ital.
= atelier
studios «-dyjóz», -sa «-za», m., z
lat. -osus = student (žert.)

studiti, stužen(i) = činiti stude-
ným, velmi chladit; slož. do-
kon. *na-* si nohy; *na-* se = na-
stydnout; být *nastuzen*; *nastu-*
zení, stř., k *na-* se; *pro-* se =
prostydnout; *za-* si žaludek;
kvočna -dila vejce; v. zostuditi;
slož. nedokon. **nastouzeti se*
(šimáč.), k nastuditi se; v. o-
stouzeti; *studívati*, opak.
studium «stúdyjum», -ia, stř., z
lat. = badání, zkoumání; jít na
-dia (|| -die, v. studie), býti na
studích
studívati, v. studiti
studna || řidč. *studně*, 2. -ny || -ně,
3., 6. obyč. -ni, ž. = umělá ná-
drž s pramenitou vodou;
studnař, -e, m. = kdo kopá
studně; -řský [-řství], příd. k
tomu;
studnice, ž. = studna (kniž.):
zprav. přenes. s. poznání... =
pramen;
studnička, ž., zdrob. k tomu:
studniční || -ná voda
***studný** = cudný (šmil.)
studovati || lid. *študovati*, *študý-*
rovati, z lat. = být na studích,
navštěvovat střed., vys. školu.
gymn.; s. na střed... škole ||
střed. školu; s. lékařství... || lid.
na lékaře, na doktora; s. co =
zkoumati co, badat o tom; s. di-
vadelní hru, operu (za účelem
provedení); lid. *študýrovat* na
koho (Rais), nač = snažiti se
jej získat, co provést; *studovaný*
člověk = kdo vykoná středošk.
atd. studia; slož. dokon.
do- = dokončiti studia; *na-* co
= studiem si to osvojit; *na-*
novou roli; *na-* se (mnoho); *pro-*
co = proniknout to studiem;
vy- střed. školu...;
studovávati, opakov.
studovna, -ven, ž. = studijní pra-
covna
studující, -cího, m. = student
studýnka, ž., zdrob. ke studna;
v. studánka, -dénka
stuha, ž. = ozdobný pruh látky,
pentle; přenes. s. potoka (Neum.)

stuchati || *štu-*, *štu-* koho = strkati (loktem...), s. se = vzájemně se strkat (lid. a hovor.)

***stuchlík**, -a, m. = skrblík (šmil., zastar.)

stuchnouti, -chl, -chnuv, -chnut(i) || *štuch-*, *šťouch-*, dokon. ke stuchati; slož. *po-*, *vy-*, *za-*; -*stuchovati...*, slož. nedok. *po-*...

stůj co stůj, přísloveč. rčení = ať to stojí co stojí, za každou cenu, ať se děje co děje

stůl, stolu, m. = pracovní, psací, jídelní nářadí; sednouti si za s. || ke stolu; seděti za -lem || u -lu; symb. jídla: modlitba před -lem, po -le; bývati -lem u... (šmil.); rozluka od -lu a lože; symb. práce: mít prázdný s. = všecko vyřízeno

stulík, -u, m., rostl.

stupadlo, obyč. zdrob. *stupátko*, -tek, str. = podnož na stoupnutí

***stupati** = stoupati (Nebes., štol.); slož. dokon. *do-* = dojít (Ner.)

stupátko, v. stupadlo

stupečka, ž., zdrob. k II stupka

stupek, -pka || *stupka*, -kovi, m. = povaleč, tulák (zastar., Wint.)

stupeň, -pně, m. = zařízení na stoupání, výstupek, schod; přenes. = výše, mnohost, jakost, hodnost...: s. dokonalosti, známky (při zkoušení), příbuzenství; akademický s.; = díl, část stupnice na teploměru..., v platové stupnici; v mluv. a) plný, oslabený... s. samohlásky (ber-u || br-átí z bbr-); b) 3 stupně přídav. jm. (bílý, bělejší, nej-), vyjadřující různé množství vlastnosti

stupidita «-dy-», ž., z lat. = stupidnost; -*pidní* [-*dně*; -*dnost*] = omezený, úplně nechápavý, „natvrdlý“

stupínek, m., zdrob. ke stupeň

I **stupka**, m., v. stupek

II **stupka**, -pek, ž. = sklenička s nožkou, stopečka

stupnice, ž. = řada stupňů, škála (tónů, barev, školních známek...)

***stupnitý** (Dav.), -*nivý* (Koll.) = stupňovitý

stupňovací = na stupňování (přípona...);

stupňovati = postupně zvětšovat, zvyšovat (úsilí, výdaje, důraz...); bolest se -ňuje; samohlásky, příd. jm. se -ňují, -ňování samohlásek, příd. jmen, v. stupeň; *stupňovaný* [-*ně*; -*nost*]; s. odpor...; umíněná -nost (Bráf); slož. dokon. *od-* co = rozlišit podle stupňů; **pře-* vtip = přepnout (Č.-Chod), *vy-* úsilí = zvýšit

stupňovitý [-*tě*; -*tost*] = podobný stupňům

-**stupovati**, v. stoupiti

stužka, ž., zdrob. ke stuha;

stužkonoska, ž., motýl

stvol, -u, m. = nerozvětvená lodýha; *stvolovitý* = podobný stvolu: -té tělo (Klič.)

***stvořeňátko**, -tek, str. = stvořeníčko (Ner.)

stvoření, str., ke stvořiti, v. tvořiti, 1. dějově: s. světa; 2. konkr. = tvor: člověk je lehké stvoření ap.; zdrob. *stvořeníčko*, -ček, str. **stvořitel**, -e, m. = kdo stvoří; -*telský* [-*sky*; -*stvi*], příd. k tomu

stvrzenka, -nek, ž. = potvrzovací list

stvrzovací = na stvrzení, stvrzující (list...); -*vati*, v. tvrditi

stvůra, ž. = dílo (Al. V. Svob.), zprav. = podivné, nepodařené dílo: ptačí s., o hnízdě (Čech); s. o člověku = špatný člověk, páchající zlo v cizích službách; staromladá s., o plešivci s parukou (Tilsch.)

stý, řad. číslov. ke sto

Stýblo, -lovi, m., příjm.; ze s., lid. = stéblo

styčnick, -u, m. = styčný bod;

styčný || Ner. *stý-* [-*ně*; -*nost*], příd. k styk: s. bod dvou čar = bod styku, styčnick; přenes. styčný bod dvou lidí, směrů... = to, co je spojuje, co mají společného; cesty jdou -ně vedle sebe (Č.-Chod); nemilé stýčnosti s ouřady (Ner.) = styky, opletačky

***styd**, -u, m. = stud (Koll.)
-stydati, v. stydnouti
styděti se, -dí, -dění (nik. -dě-
 ní se) = pociťovat stud, ostý-
 chati se; s. se koho, před kým;
 s. se zač, za koho = hanbiti se,
 nerad se přiznávat, hlásit ||
 o d c h. s. se češtiny (Ner.); s.
 se co dělat (žebrat...); s. se do
 duše, v. duše; slož. dokon. *za-*
se; *stydivati se*, opakov.
stydký [-ko] = zač se třeba sty-
 dět, hanebný (zastar.); -ko mlu-
 vit (Palac.) = stydno; nestydký
 = nestydatý (Wint.); jinak
 jen stydký úd = pohlavní; -ká
 kost (pánevní)
stydlavý || čast. -*dlivý* [-vě; -vost]
 = stydicí se; -vě = se studem
***stydlý** = vystydlý (Heyd., štulc)
stydno, je mi s. = stydím se, han-
 bím; (je) s. o tom mluvit
stydnouti, -dl, -dnuv, -dnutí =
 stávat se studený: oběd, dech
 -ne; krev v žilách -ne, při vel-
 kém leku, hanbě; slož. dokon.
na- se = nastudit se; *nastydlý*;
pro- = prokřehnouti; *prostydlý*;
pře-, o rukou = zkřehnouti; *pře-*
stydlé ruce; *u-*, o lásce k bliž-
 nímu = ochabnouti (Palac.);
ustydlý: veselé ženství za -lou
 škraboškou = při zdánlivé
 chladnosti (Neum.); *vy-*, o
 jídle...; *vystydlý*; *za-*, o vejcích
 pod kvočnou; **za-* se = začerve-
 nat se studem (Němc.); *zastyd-*
lý: -lá rýma;
 slož. nedokon. **pro-stydati*; *u-*,
 o krvi
styk, -u, m. = stýkání se, setkání,
 schůzka, vzájemné obcování,
 rozmluva: společenský, obchodní,
 literární, mezinárodní... s.; -ky
 Čechů s Rusy; býti s kým v stá-
 lých stycích; pohlavní s.; bod
 -ku dvou čar
stýkati se, v. týkati
styl, v. stil; -*stýlati*, v. stláti
stylisace, -*lisovati*, -*lista*, -*listic-*
ký, -*listika*, -*lový*, v. stilisace...
stýskati: neosob. stýská se mi =
 pociťuji stesk; s. si = stěžovati

si; slož. dokon. **za-* se = za-
 stesknouti si (So.); *stýskávati*
se, si, opakov.;
stýskavý = plný stesku, o dopise
 (Rais)
Styx, Stygu, m. || *Stýxská* řeka
 (Vrchl.) = řeka v řec. podsvětí
subalternace, ž., z lat. = podříze-
 nost; -*terní* = podřízený
subjekt, -u, m., z lat. = podmět
 (mluvnic.), kdo něco koná, pozo-
 ruje;
-ktivismus «-zmus», -mu, m. =
 směr idealistické filosofie, popí-
 rající objektivní poznání, prav-
 du a domnívající se, že vnější
 svět existuje jen ve vědomí vní-
 matele; = buržoasní sociologie
 hlásající, že je vývoj společnosti
 řízen ideami a vynikajícími je-
 dinci; = subjektivnost;
-ktivista, m. = jeho stoupenec;
-ktivita «-ty-», ž. = subjektiv-
 nost; -*ktivní* [-ně; -nost] «-týv-»
 = podmětový (význam, mluv-
 nic.); = osobní, individuální, ne
 obecný (dojem, mínění), ne
 věcný, objektivní
subkomise «-se», ž., z lat., -*komi-*
té, stř. neskl., -*komité*, -u, m.,
 z franc. = užší komise, komité(t)
sublimát, -u, m., jed;
sublimovati, o srážení par na
 chladných místech; přenes. -mo-
 vaná dráždivost žen. (Sez.) ap.
 = „zhuštěná“, stupňovaná
subordinace «-dy-», ž., z lat. =
 podřízenost, podřaděnost; -*dino-*
vati = podříditi
subreferent, -a, m., z lat. = pod-
 řízený referent
subreta, ž., z franc. soubrette =
 operetní pěvkyně; zdrob. -*tka*, ž.
sub rosa «rózá», lat. = „pod růží“,
 důvěrně, jako tajemství
subsidiární «-dyjá-», z lat. = (vý)
 pomocný, podpůrný
subskribent [-*tka*], -a, m., z lat.
 = kdo subskribuje; -*skribovati*
 = upisovat, upsat, předplatit,
 -plácet; -*skripce*, ž. = upsání,
 předplacení, upisování, předplá-
 cení; -*skripční* arch, lhůta

- substance**, ž., z lat. = podstata, základ, bytnost; *-ciální* = podstatný...
- substantivní** [-ně], příd. k substantivum: s. věta, význam; vyjádřiti se -ně
- substantivum** «-tý-», -va, stř., lat. = podstatné jméno
- substituce** «-sty-», ž., z lat. = zastoupení; hlásková s. = nahrazení neobvyklé hlásky obvyklou; *-tuční* [-ně], příd. k tomu; *-tuovati* koho = zastupovat, -stoupit; *-tut* [-*tutka*] «-tút, -*tutka*», -a, m. = zástupce
- substrát**, -u, m., z lat. = podklad, předmět (na př. jednání)
- subtilní** [-ně; -nost] «-tyl-» || řidč. -ný, z lat. = útlý, jemný (člověk, rozdíl...)
- subtropický**, o podnebí = přechodný od tropického k mírnému
- subvence**, ž., z lat. = podpora z veřejných peněz; *-vencovati* koho, co = podporovat, dát podporu; *-venční* = podpůrný
- súčastniti se**, *-stňovati*, v. účast
- sud**, -u, m. = dřevěná nádoba se dvěma dny, bečka; prázdný s., přenes. o člověku = mělký, povrchní, nemyslíci; začít z jiného sudu, soudku [řeč] = začít mluvit o něčem jiném
- *sudařství**, stř. = sudičství (Nov.)
- sudba**, ž. = osud (kniž.)
- *sudec**, m., zdrob. k sud (zast., Jir.)
- *suden**, -dnu || *sudno*, -a, stř. = stojan na nádobí (chod., Vr.)
- sudetoněmecký**, příd. k sudetský Němec; *sudetský*, příd. k *Sudety*, -det, ž. pomn., pohoří
- sudí**, -ho, m. = soudce (zastar.); paní *sudová* (Herit.)
- sudice**, ž. = sudička 2. (liter.)
- sudič**, -e, m. = kdo rád všechno posuzuje, sudílek, kdo se rád soudí; *sudička*, -ček, ž., 1. ž. protějšek k sudič, 2. = bájeslovná bytost určující osud;
- sudičský* [-čsky; -čství], příd. k sudič
- sudidlo**, -del, stř. = měřítko při posuzování, kriterion
- sudílek**, -lka, m. = sudič (hanl.); *sudilský* [-sky; -ství], příd. k tomu
- sudiště**, stř. = místo soudu
- sudlice**, ž., druh kopí; *-ličník*, -a, m. = bojovník se sudlicí (Jir.)
- sudno**, v. suden
- sudová**, v. sudí
- *sudovati** = usuzovat (Holeč.)
- sudý**: -dé číslo = dělitelné dvěma (2, 4, 6...); o člověku..., je-li na místě 2., 4. atd.
- sudžuk**, -u, m., turec. cukroví
- suffisance** «si-zan-», ž., z franc. = domýšlivost (Vrchl.); *-santní* [-ně] = domýšlivý (Sez.); -ně se usmívati (Tilsch.)
- sufita**, obyč. pomn. -ty, ž., z něm. = závěs rámuující shora jevištní dekoraci
- sufix**, -u, m., z lat. suff- = přípona; *-xální* = příponový
- sufiér** [-rka], -a, m., z franc. = napověda; *suflovati* = napovídat
- sufragán**, -a, m., z lat. = biskup podřízený formálně metropolitovi
- sufražetka**, -tek, ž., z franc. = stoupenkyně hlasovacího práva žen
- sugerovati**, z lat. sugg-: s. || v-komu myšlenku... = vnuknout, vnutit, namluvit; *sugesce*, ž. = zdání, domnění, že něco je, že je to takové, ne jiné, vmlouvání se do něčeho; *suggestivní* || řidč. -ný [-ně; -nost] «-stýv-» = působící sugesci: s. řeč... = podmanivá, vzbuzující důvěru, víru; s. otázka = vnukající odpověď, napovídající
- suchán** (Ner. -chan || -choun), -a, m. = suchý, hubený člověk
- suchar**, -u, m. = sušené pečivo; *suchár*, -u, m. = suchý strom; zdrob. *suchárek*, -rku, m.
- sucho**, v. suchý

- sucho-**, kmen k suchý ve slož.:
-mel, -a, m. = mlynář na větráku n. na malém potoku (žert.);
-pár (Hlad. *-par*), -u, m. = suchá, vyprahlá půda; přenes. = suchá, nudná přednáška, nudný život; **-párný** [-ně; -nost] = suchý, nudný, nezajímavý;
-pýr, -u, m., rostl.
- suchoučký** = úplně, pěkně suchý;
suchoun, v. suchán;
suchounký = suchoučký
- suchozemský**, příd. k suchá země, souše: **-ká** doprava = po souši; s. slovník (Čap.) = slovní zá-soba lidí žijících na souši
- suchý** [*sucho*; *suše*; *suchost*] = nevlhký, bez vláhy (vzduch, půda, chléb...), odumřelý (strom), nemastný (jídlo); **-chá** země = pevnina; nezůstala na nás ani nit suchá = promokli jsme úplně; přejít vodu suchou nohou = nemočiti se; = hubený; s. humor, smích = nešťavnatý, bujný, nýbrž řezavý; suchá nemoc = suchotiny (lid.); **-ché** lámání... = bez otoku; **-ché** dni = postní; Suchá neděle = 2. postní; = nudný, nezáživný (výklad...); **-chá** data = jen data, bez výkladu; sucho, stř. = suché počasí; i mn. veliká sucha; dostat obilí domů za sucha; mít s. v ústech = suchost; mrznout na sucho (*nasucho*) = bez sněhu; sedět na sucho = nepít; obilí... je v suchu = doma, pod střechou; přenes. o zdaru něčeho;
 2. stup. *sušší* [*sušeji*]
- suita** «svita», ž., z franc. = družina; hudební skladba
- ujet** «syžé», m. neskl. || -tu, m., z franc. = námět (obrazu, básně...)
- suk**, -u, m. = pahýl větve (po odříznutí n. uvnitř dřeva); = uzel (nářeč.)
- *suka**, ž. = psice (Bezr.)
- sukatý** || **-kovatý** || **-kovitý** = plný suků; **-kovitý**, o člověku, o postavě = zavalitý
- sukcese** «-se», ž., z lat. *success-* = posloupnost; **-sivní** [-ně; -nost] «-sív-» = postupný
- sukénka** || **sukýnka**, -nek, ž., zdrob. k sukně
- sukénko** || **sukýnko**, -nek, stř., zdrob. k sukno
- sukkurs**, -su «-zu», m., z lat. = podpora (Herrm.)
- sukně**, ž., 1. žen. šat (původ. i muž.); nemít ani s. = být chudá; symb. žen: koukat po suk-ních ap.; držeti se máminy suk-ně... (lid. a hovor.); v. choditi;
suknice, ž., zdrob. k sukně, často bez zdrob. význ. (liter.);
suknička, -ček, ž., zdrob. k tomu a k sukně;
sukničkář, -e, m. = sukýnkář (Tauf.); **-kářský** [*-kářství*], příd. k tomu
- sukno** (lid. *sou-*), -ken, stř. = vlněná látka; dvojí s. = vojáci (lid. a hovor.)
- sukňový**, příd. k sukně
- sukovati**, v. soukati a zasukovati
- sukovatý**, v. sukatý
- sukovice**, ž. = sukovitá hůl;
sukovitý, v. sukatý;
sukovka, -vek, ž. = sukovice
- sukus**, m. (zprav. jen 1., 4. p.), z lat. = podstata, podstatné věci, trest (řeči...)
- sukýnka**, v. sukénka;
sukýnkář, *-kyn-*, -e, m. = kdo se ohlíží za každou „sukní“, zástěrkář (lid. a hovor.);
sukýnko, v. sukénko
- sůl**, soli, ž., nerost; symb. něčeho velmi potřebného: je toho potřeba jako soli ap.; s. země (bibl.); symb. něčeho protivného: to je mu solí v očích; atická sůl = vtip (Čelak.)
- Sulamit**, biblic. žen. jm. neskl.; symb. milenky || **-tka**, ž. (Č.-Chod)
- *sulc**, -u || -e, m., z něm. = huspenina (lid.); ***sulcovati** = rosolovat

sultán, -a, m., z arab. = mohamedánský panovník; *S.*, psí jméno; **sultanát**, -u, m. = sultánova říše; **sultánka**, -nek, ž., cigareta
suma, ž., z lat. *summa* = součet, úhrn, částka, obnos;
sumární [-ně] = úhrnný
sumec, -mce, m., ryba; zdrob. **-meček**, -čka, m.
sumička, -ček, ž., zdrob. k **suma**
sumírovati = sečítat, přenes. = „dávati dohromady“, uvažovat o čem (lid.); slož. dokon. **se-sumka**, -mek, ž., z ruš. = nábojnice; mořský živočich
***sumovati** = sumírovati (Ner.)
sumtěti, -tí = supati (lid., Herb.)
sumýš, -e, m., moř. živočich
***sun**, -u, m. = sunutí, posunování (Hal.)
sundati, -dám... koho, co, dítě s vozu, obraz se stěny = sejmut; **sundávati**, nedok.
sunouti, -nul, -nuv, -nut(i) = pomalu pohybovat, strkat; s. se = pomalu jít (hovor.); slož. dokon. **od-** co dále, od sebe; **po-** co; **pod-** = podstrčit; **pře-** povinnost na koho = se sebe svalit; **před-** co; **při-** co k čemu; **se-** co, se-se; **v-** co do čeho; **vy-**, **za-** co; **-sunovati** || **-souvati**, slož. nedokon. **od-** atd.
sup, -a, m., pták
supati || **supěti**, -pí = těžce oddychovat (o lidech, koních...), s hukotem jet (o vlaku, autu), váti (o větru); slož. dokon. **od-**, **při-** = supavě odjet, přijet...; ***u-** se = udýchat se; **usupaný** = udýchaný (Staš.); **vy-** = supivě odejít (Č.-Chod); **za-**, prostě dokon.;
supávati || **supívati**, opakov.;
supavý || **-pivý** [-vě] = supající
supé, v. souper
superarbitrace, ž., z lat. = nová vojen. lékař. prohlídka; přezkum; **-trační** komise...; **-trovati** = propustiti z vojenské služby po nové přehlídce || = odb. = provést superarbitraci

superintendent, -a, m., z lat. = duchovní hlava zemské evang. církve (v býv. Rakousku); **-ntský úřad** || **-ntství**, stř. || **-ntura** «-tú-», ž.
superior, -a, m., lat. = představený kláštera; polní s.; **-riorita**, ž. = převaha, povýšenost; **-riorní** [-ně] = mající převahu, povýšený nade všechno
superlativ «-týv», -u, m., z lat. = 3. stupeň příd. jmen (nejbohatší...); přenes. s. = veliká chvála; **-tivní** význam...
superman «-men», -a, m., angl. = (americký) „nadčlověk“; **-man-ský** [-ství], příd. k tomu
supěti, v. supati
supí, příd. k **sup**
supinum «-pí-», -na, stř., z lat. = t. zv. dostižný způsob (soudit, spat)
supiti se na koho = osopovati se (Jungm., Beneš.); slož. dokon. **na-** obočí = zježit (Staš.); **o-** se = osopiti se (šm.)
supívati, **-pivý**, v. supati
suplementární [-ně; -nost], z lat. **suppl-** = dodatečný, doplňující
suplent [-tka], -a, m., z lat. **supp-**, 1. = zatímní profesor na střed. škole (v předváleč. době); 2. = zástupce profesora na vys. škole; **suplentský** plat; **-tura** «-tú-», ž. = suplování
suplika, ž., z lat. **supp-** = prosba; **-kant**, [-ntka], -a, m. = prosebník
suplovati = býti suplentem; s. co za koho = učit za nemocného... profesora; **suplující** učitel = suplent 1.
suponovati, z lat. **supp-** = předpokládat; **suposice**, ž. = předpoklad
supot, -u, m. = supání
supra, stř. neskl., z lat., v kartách = odpor proti re(kontra)
supranaturalismus, -mu, m., z lat. = víra v nadpřirozené jevy; **-listický** [-cky] «-styc-» = v duchu supranaturalismu

supremát, -u, m., z lat. = svrchovaná moc papeže v církvi
surma (nik. *sûr-*), ž. = 1. (pastyřská) píšťala, 2. z ruš. = leštěnec antimonový
surogát, -u, m., z lat. *surr-* = náhražka
surovec, -vce, m. = surový člověk; *surověti*, -vějí = stávají se surový; slož. dokon. *ze-*; *surovina*, ž. = surová látka, hmota, částečně již opracovaný pracovní předmět; = surový čin; *surový* [-vě; -vost], 1. = nepřipravený (hedvábí), neúplně zpracovaný (cukr), nezpracovaný; 2. = hrubý, násilnický, bezcitný
surrealismus «*syr-zmus*», -mu, m., z franc. = nadrealismus, úpadkový literár. směr; *-lista*, m. = jeho stoupenec; *-listický* [-cky] «*-styc-*» = jsoucí v jeho duchu
surtaxa «*syr-*, hovor. *sur-*», ž., z franc. = přírážka k dani, k poplatku
suřík, -u, m., prvek, minium
***susliti** = šumět (Suš., Heyd.); *suslivý* = šumějící (Čelak.)
suspendovati koho, co, z lat. = dočasně zbavit úřadu, sesadit, zrušit, zastavit; *suspense* «*-ze-*», ž. = dočasné sesazení, zrušení, zastavení; *suspensivní* «*-zi-*» = odkládací
suspensorium «*-zóryjum*», -ia, z lat. = kýlní pás
sustentace, ž., z lat. = podpora, výživa; *-tační* = podpůrný, vyživovací; *-tovat* = podporovati
sušárna || *-šírna*, -ren, ž. = místnost na sušení ovoce...; zdrob. *-rnička*, ž.
sušeň || obyč. *šuseň*, -šně, m. = zbytek kalichu na ovoci, bubák (lid.); = suchý vozher (t.); přenes. (život.) = mrňous, prcek (t.)
sušenkka, ž. = suchar
sušící = na sušení;
sušič, -e, m. = kdo, co suší

sušidlo, stř. = zařízení na sušení (Staš.)
sušinka || *suška*, ž. = suchý strom, -chá větev; přenes. = suchý, hubený člověk; *suška*, lid. též = souchotiny (Rais)
sušárna, v. sušárna
sušiti, -šen(i) = činit suchým; s. hubu = nemít co jíst (vulg.); slož. dokon. *do-* co = dokončiti sušení čeho; *na-* čeho (mnoho); *o-* co = usušit na povrchu; *u-*, prostě dokon.; *vy-* co = důkladně, uvnitř *u-*; *-soušeti*, -šejí || *-sušovati*, slož. nedok. *do-* co atd.; *sušívati*, opakov.
suška, v. sušinka
-sušovati, v. sušiti
suť, ž., v. ssuť
sutana, ž., z franc. = klerika, svrchní oděv kněžský
sutaška, -šek, ž., z franc. *soutache* = ozdobná šňůra na šatě
***sutenec**, -nce, m. = rána do zad (nář., Svět.)
suterén, -u, m., z franc. *souterain* = část budovy pod úrovní půdy; *-rénní* byt
sutina (-ny), ž., v. suť
sutky, -tek, ž. pomn. = přesýpací hodiny, ssuť
***sutý** = nasypáný, vrchovatý (šm.)
sůva, v. sova
suverén, -a, m., z franc. *souverain* = panovník, hlava státu; přenes. s. své práce (Č.-Chod) = kdo o ní sám rozhoduje; *suverenita* «*-ny-*», ž. = naprostá nezávislost, svrchovanost; *-rénní* [-nně] = svrchovaný
-suzovati, v. souditi
***sužba**, ž. = soužení (Suš., Neč.)
***sužitel** [-lka], -e, m. = kdo souží (Čelak.) || *sužovatel*; *sužovati*, v. soužiti
svačina, ž. = jídlo mezi snídaní a obědem n. mezi obědem a večeří; *svačiti* = jísti svačinu; slož. dokon. *na-* se, *po-*; *svačívati*, opakov.; slož. nedokon. **do-* (Rais) = dokončovati svačinu

svá, ž.: vésti stále svou = mluvit o své, o stejné věci, připomínat ji

***sváda**, ž. = váda, hádka, spor

svadati, *svá-*, *-dnouti*, v. vadnouti

sváděti, v. vésti;

svádívý = svůdný (Vr.)

svah, -u, m. = sklon, stráň, úbočí

***sváhnouti se**, -hl, -hnuv, -hnutí = dostatí sklon, přejít (šrám.)

svak, -a, m. = synův nebo dceřin otec v poměru k synovu nebo dceřinu tchánovi (zastar.)

svaľ, -u, m. = hybný ústroj živočišného těla; zdrob. *svaľík*, -u, m. (Vanč.);

svaľnatý [-tě; -tost] = mající silné svaly

svalovati, v. valiti

svalovec, -vce, m. = trichina;

svalovitý = svalnatý;

svalový, příd. k svaľ: s. smysl;

-vé křesťanství = praktické (Masar.)

svár, -u, m. = rozmlíska, roztržka, hádka, spor; přenes. s. žvlů (Čech);

svárlivý, -vce, m. = svárlivý člověk; *svárlivý* [-vě; -vost] = vyhledávající, milující svár

svařeč [-čka], -e, m. = kdo sváří, svařuje

svařenina, ž. = něco svařeného, lektvar (Ner.); = špatný, nepůvodní divadelní kus (t.);

svářeti, v. vařiti

svářiti se s kým oč = míti svár; v. znesvářiti

svařovati, v. vařiti

***svat**, -a, m. = tchán, zeťův, snášin otec (zast., nář.); **svatka**, ž. podoba k tomu (Koll.); též = starosvata

Svata, *Svaťa*, m. || ž., domác. tvary k Svatopluk, Svatava

svatba, -teb, ž., někdy pomn. -tby = snatek; v. diamantový, stříbrný, zlatý; zdrob. *svatbička*, ž.; *svatebčan* [-nka], -a, m. = svatební host;

***svatebna**, ž. = svatební místnost (šm.);

svatební smlouva, šat, hostina...

sváteček, m., zdrob. ke svátek

svátečnĕti, -něji = nabývati svátečního rázu; slož. dokon. *ze-* (Majer.);

sváteční [-ně; *-nost], příd. k svátek: s. den, klid; s. střelec, v. střelec; pod. s. kuřák; -ně se obléci; -nost = sváteční ráz (Neff);

***svátečník** [-čnice, Ner.], -a, m. = kdo má svátek

svátek, -tku, m. = zasvěcený den; přenes. = prázdný, volný den (lid. a hovor.); dáti s čím s. = pokoj (lid.); = slavnostní den, jmeniny, narozeniny; s. práce (1. máje)

Svatiček, -čka, m., zdrob. ke *Svatičk*, -a, m., zdrob. ke *Svaťa*

***svatina**, ž. = svatá, posvátná věc (Suš.); michelské -tiny (Ner.) = pivovar v Michli u Prahy

svatka, v. svat

svátkovati = držeti svátek, nepracovat

svátkový, příd. k svátek = sváteční || = týkající se svátků: s. zákon

svato-, kmen k svatý, 1. v hojných slož. k podst. jmenům se svatý: -*anenský*, -*barborský*, -*horský*, -*jakubský*, -*jirský*, -*kopecký* (Č.-Chod), -*vítský*... k sv. Anna, Barbora, Sv. Hora, sv. Jakub, Jiří, Sv. Kopeček, sv. Vít; 2. v jiných slož.:

S-bor, -u, m., spolek v Praze; k tomu *s-borský* pomník (Ner.);

-*cudný* = svatě cudný (RZ., šmil.); -*dušní* svátky = letnice;

-*háj* = posvátný háj (kniž.);

-*janský* chléb = plod rohovníku; -*ská* muška, v. světluška;

S-ké proudy (v Č.);

-*krádce*, m. = kdo se dopustí svatokrádeže; -*krádež*, -e, ž. = krádež, zneuctění posvátné věci;

-*krádežník*, -a, m. = kdo se dopouští svatokrádeže; -*krádežný* čin;

-*kupčiti* = provozovati svatokupectví; -*kupec*, -pce, m. = kdo kupčí se svatými věcmi, svátostmi, odpustky; -*kupecký* hřích

neboli *-kupectví*, stř., simonie;
-noční (Čech) = o svaté noci;
-petrský halíř = milodary pro Vatikán; *-řečiti* = prohlásit, *-hlašovati* za svatého, svatou
svatost, v. svatý
svátost, -i, ž. = posvátný náboženský úkon: s. křtu...
svatostánek, -nku, m. = schránka na svátost oltářní
svátostina, ž. = církevní žehnání, svěcení
svátostky, -stek, ž. pomn. = devocionálie (říd.); v. svátůstka
svátostní || -ný, příd. ke svátost: -stné odhodlání = svaté (Vr.); -ný chléb
svatosvatý [-tě], zesíl. svatý: s. úmysl, -tá pravda; -tě slíbit
svatoušek, -ška, m. = „svatý“ člověk, kdo se jen zdá „svatý“; *-škovati* = chovati se jako svatoušek (Vr.); *svatoušský* || *-škovský* [-šky, -škovsky; -šství], příd. k tomu
svato-václavský, příd. k sv. Václav: -ská píseň; *-vojtěšská* píseň (Hospodine, pomiluj ny); *-zář(e)*, ž. = záře kolem hlavy svatých, záře posvátnosti; **-zráda*, ž. = zrada svaté věci (Svět.); *-zrádný* (t.)
***svatůstka**, ž. = svatý předmět (Herrm.)
svatvečer, -a, m. = večer před velkým svátkem, před svátky; *-večerní*, příd. k tomu
svatý [-to; -tě; -tost] = jsoucí předmětem nábožen. úcty (Duch sv., sv. Václav...); v. otec; (den) Všech svatých; prosit pro všechny svaté; = posvátný (cit, povinnost, věc, místo); Sv. země = Palestina; v. pole, stolice; nic mu není svato || -té = k ničemu nemá úctu; -tá válka, -té rozhořlení, nadšení = pro svatou, posvátnou, vznešenou věc; -tý klid = naprostý, blahodárně působící; -tá pravda = neklamná, věrná; ironic. s. = kdo se jen zdá „svatý“, ušlechtilý, nevinný, zdánlivý svatoušek; — svatě žít

= mravně dokonale; lid. a hovor. svatě = jistě: slíbiti s.; s. se shledat (Čech); s. si umínit = pevně; svatost = vlastnost někoho, něčeho svatého;
 2. stup. *světější* [-ji]
svatyně, ž. = místo k posvátným úkonům, posvátné místo; zdrob. *svatyněka*, ž.
svaz, -u, m. = co svazuje, spojuje; zprav. = spolek spolků...; *svazeček*, -čku, m., zdrob. ke svazek 1;
svazek, -zku, m., 1. = něco svázaného: s. klíčů, zeleniny...; = samostatný díl slovesné práce; 2. krevní, společenský, manželský, rodinný... s. = pojítka, pouto; s. dělnictva s rolnictvem;
svazák [-začka], -a, m. = člen svazu, nejčastěji Československého svazu mládeže (ČSM)
svazovati, v. vázati
svazový, příd. ke svaz: s. stát
svazeč [-čka], -e, m. = kdo sváží;
svážeti, v. voziti
svažitý = svažující se (Baar, Vrba)
svázka, ž. = svážení
svážný = svažující se, jsoucí na svahu, mající svah
svažovati se = míti svah; vlastní tíhou sjíždět, o vlaku (Č.-Chod)
svě, v. svůj
svěbytný [-ně; -nost] = svérázný, „svůj“, osobitý
svěčeřiti se, neosob. -řilo se... = schýlilo se k večeru, nastal večer (Mrš.); opak. *-řívati se* (Němc.)
svěhlavec [**-vkyně*, Koll.], -vce, m. = svěhlavý člověk; **-hlavice* (Preiss.) || *-hlavička*, ž. = svěhlavá dívka, žena;
svěhlavý [-vě; -vost] = kdo má svou hlavu, stojící na svém, neústupný, umíněný
svěkruše, ž. = tchýně (zastar.)
***svělibý** = samolibý (Dav.)
svémoc, -i, ž. = vlastní moc (Suš.); *-mocný* [-ně; -nost] = konaný... ze své moci, ne právem (čin...)
***svémrav**, -u, m. = rozmar (Ner.)

svěpomoc, -i, ž. = pomoc vlastní silou; *-pomocný*, příd. k tomu: *-né* družstvo

svéprávní [-ně; -nost] = schopný, způsobilý k právnímu jednání

Svéraz, -e, ž., ves v Č.; *svéraz*, -u, m. = svůj, osobitý ráz; = umělý národ. kraj; *svérazný* [-ně; -nost] = mající svéraz, osobitý || *svérazový*; -vé šaty

sveřep, -u, || *sveřepec*, -pce, m., plevel, stoklasa; *sveřepice*, ž. = klisna, kobyla (zast., Jir.); = dobytčí kůže (odb.);

sveřepý [-pě; -vost] = divoký, dravý, bezohledný, urputný

***svěstojný**: -ná cena, nečes. (podle něm.) m. výrobní, režijní

svetr, -u, m., z angl. sweater = pletený vlněný kabátec

svévola, m. = svévolný člověk (Pittner.); *-vole*, ž. = „svá, vlastní“, zlá vůle, schválnost, úmyslnost (ve zlém smyslu), svévolný čin; *-volník* [-volnice], -a, m. = svévolný člověk; *-volný* [-ně; -nost] = úmyslný, zlovolný

svézákonný [-nně; -nnost] = mající své vlastní zákony, autonomní (říd.)

svěžívotopisný [-ně] = líčící vlastní život, autobiografický (Nov.)

***svěcenec**, -nce, m. = posvátná osoba (Ner.); *svěcenina*, ž. = něco svěceného; *-cenka*, ž. = kroupenka

-svěcetí, *-covati*, v. světiti a svítiti

svědčiti, -čen(i), 1. u soudu, před soudem... = z vlastního poznání líčit, posuzovat předmět pře, vypovídat jako svědek: s. proti komu, v čí prospěch, pro koho; 2. = dotvrzovati, po-, vydávati svědectví 2.: to svědčí o tom || kniž. tomu;

3. s. ke všemu = přisvědčovat (R. Svob.);

4. = slušet, o šatě... (lid.); = prospívat, sloužit, o jídle...; = přát, o štěstí (Jir.)

slož. dokon. *do-* komu co = svědectvím potvrdit; *o-* vytrvalost... = projevit, ukázat; *o-*

se jako dobrý pracovník..., vypustkou *o-* se; v. osvědčení, *o-*svědčený;

pře- koho o čem, že... = rozumovými důvody získat, dokázat; *pře-* se o čem, že... = dojít k poznání; být přesvědčen o čem, že... = pokládati to za jisté, býti si tím jist; *přesvědčení*, stř., k *pře-* koho || k *pře-* se = to, o čem se přesvědčíme, pevné mínění;

přesvědčený [-ně; -nost] stoupenec... = z přesvědčení, opravdový; *při-* komu (k) čemu = projeviti souhlas; *u-* koho z čeho = svědectvím mu to dokázat; *-svědčovati*, slož. nedokon. *do-* atd.; *svědčivati*, opakov.

svědecký [-cky; -ctví], příd. k svědek: s. výkon...: *-ctví*, 1. = svědecká výpověď; 2. = okolnost, věc... něco potvrzující, o něčem svědčící; *svědecké*, -ného, stř. = odměna za svědectví;

svědek [-dkyně], -dka, m. = kdo svědčí (u soudu...); vésti *-ky* proti komu, koho za *-ka*; můj ... s. = koho si беру za svědka, kdo svědčí pro mne; = věc něco potvrzující, svědectví 2.; býti svědkem čeho = viděti to na vlastní oči

svědět, -dí, -dění = působiti pocit dráždění, svrbět: *-dí* mě ručka...; svědí ho jazyk = rád by něco řekl (lid. a hovor.); sr. dlaň, hřbet; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*, prostě dokon. || někdy *svěditi*, *za-* (Olbr.);

svědivati, opak.;

svědivý [-vě; -vost] = svědicí

svědkyně, v. svědek

svědomí, stř., 1. = svědectví (stč.);

2. = rozumové, citové a mravní hodnocení svých vlastních činů, svého jednání, mravní vědomí, přesvědčení: mít klidné, čisté svědomí = vědomí správnosti svých činů; míti široké s. = bez ostychu činit něco nesprávného ap.; podob. dělati si z čeho s. = s ostychem co dělat; mít ko-

ho, co na s. = provinit se na kom, zavinit něčí neštěstí...; co; svoboda s.; sahat komu do s. = dotýkati se jeho mravního vědomí; výčitky s. = vědomí, že jsme se něčeho dopustili; s. jej hryze, -že, lid. a hovor. nedá mu spát; být uměleckým svědomím města (Vrchl.) = umělec. rádcem; zdrob. *svědomíčko* (Holeč.); *svědomitý* [-tě; -tost] = řídící se svědomím, úzkostlivý. v jednání, v práci...; *svědomost*, -i, ž. = sebepoznání (Palac.)

svěra, ž. = nástroj, zařízení na svírání; *svěrací* = na svírání, sevření (kazajka); *svěrák*, -u, m. = svěra; *svěravý* = svíravý, v. svírací; *svěrka*, ž. = svěra; **svěrný* = svěrací (Ner.)

svěřenec [-nka; -nkyně], -nce, m. = kdo je komu svěřen k opatrování, k výchově; *svěřenský* statek = fideikomisní; -*nství*, stř. = svěřenské právo, fideikomis

svěřiti, -řovati, v. věřiti

**svěs*, -u, m., v. šos

**svěska*, -sek, ž. = něco svěšeného, závěs (Čech)

svěšovati, v. věšiti

svět, -a, m. = země, příroda se vším, co na ní je, vesmír, kosmos; = díl země: Starý s. = Evropa, Asie, Afrika; Nový s. = Amerika (a Austrálie); největší díl světa... m. na světě; s. = lidé; tak s. odplácí; celý s. to ví; = život; užiti -ta, míti se k -tu; býti do -ta = mít chuť k životu, být rád veselý; nový, cizí... svět = nový, cizí život, prostředí, myšlenkový... obor; přijít na s. = naroditi se; rozžehnati se se -tem = zemřít; na tom světě = na tomto s., na zemi; onen s. = nebe; být na onom světě = mrtev; být, cítiti se jako na novém -tě = jako znovuzrozený, mít chuť k životu;

být komu celým -tem = vším; neřici co, nejít kam... za živý s. = ani za nic, zaboha; jíti do -ta, být ve -tě... = do cizích zemí, v cizích zemích; ženský, divadelní, vědecký... s. = ženy...; být k světu (lid. a hovor.) = dosti hezký, pěkný; *Svět*, rybník u Třeboně

***světachtivý** [-vě; -vost] = chtivý světa (Tilsch.)

světácký [-cky; -ckost; -ctví], příd. k světák: s. život...; s. vůz (Poláč.) = přepychový; u Koll. = světský; -ké příhody = p. světoběžníka (Jir.); *světačiti* = světácky žít; slož. dokon. ze- = stát se světákem; *sesvětačily* (Preiss.); zesvětačení her (Vlč.) = zesvětštění; *světák* [-tačka], -a, m. = člověk holdující světským radostem; lid. = světoběžník (Jir.); -tačka, novinář. = zpráva v rubrice Ze světa

světec [-tice], -tce, m. = kdo byl prohlášen za svatého; přenes. = člověk svatě žijící, zbožňovaný; *světecký* život; s. smysl legendy (Sez.)

světélko, -lek, stř., zdrob. k světlo; v. světýlko; -*lkovati* = vydávati slabé světlo; přenes. -*lku* -jící věci (Čap.) = dobré, radostné

světelný [-ně; -nost], příd. k světlo; s. jev, obraz, -ná reklama

světějí, -jší, v. svatý

světica, v. světec

světící biskup, n i k. -tici

***světitel**, -e, m. = kdo světí

světiti, svěcen(í) = činiti „svatým“: účel světí prostředky = činí je posvátnými, k dosažení cíle se volí účinné prostředky, třeba i nemravné; s. vejce... = požehnávat je v kostele; s. neděli... (nábož.) = věnovat ji službě Boží...; nepracovat jako ve všední den; s. čí památku = uctívat; s. koho na kněze...; slož. dokon. po- chrám; vy- chrám, most, koho na kněze; za- den čí památce = zbožně, lásky-

plně věnovat; chrám je zasvěcen sv. Václavu; za- se vědě, vlasti = plně se věnovat; za- koho do vědy..., do tajemství = uvést jej, prozraditi tajemství; *zasvěcený* chrám; z. čtenář... = dobře znalý věci, informovaný; *zne-* = zneuctit; *-svěcovati*, slož. nedokon. **od-* = znesvěcovat; *po-* = světiti; účel -cuje prostředky; *vy-*, *za-*, *zne-*; *světívati*, opakov. světítý, o pravdě = svatý, věrný (lid., Holeč., Vr.)

**světlati* = rozsvětlovati se (Čap.)
světlet- ve spřežkách: *-červený*, *-hnědý*, *-modrý*, *-šedý* = červený... se světlým odstínem

světletí, -lejí = stávat se světlý
světletle-zelený, -žlutý

**světličko*, -ček, stř. = světélko (Ner.)
světlik, -u, m. = světlý otvor mezi domy, u sklepa; = vikýř (T. Nov.)

světlinka, ž. = světlý pruh (mezi stromy...)

světlení (se): neosob. světlí se... = dělá se světlo, rozednívá se (Vrba) || jitro se světlí (Ner.); louka se světlí řechami (So.) = bělá se; zprav. slož. dokon. o- koho, co = učiniti světlým, osvětlit, ozářit; slavnostní osvětlení (místností...); přenes. o- co = objasnit, vyložit; *protěžkou* dikci (Šal.); *roz-* se = rozedníti se (Jir.); *vy-* komu co = vyložit, objasnit;

-světlovati, slož. nedokon. o-, vy-
světlo, -tel, stř. = zářivá energie vnímaná zrakem; za světla = dokud je denní světlo; = svítící předmět; spatřiti s. světa = naroditi se; vrhnouti s. nač = osvětliti to, objasnit; vrhat na koho, nač špatné... s. = nepříznivě svědčit; jeviti se... v pravém, nepříznivém světle = jeviti se v pravé podobě, vzbuzovat nepříznivý dojem; v marxistickém světle = v duchu marxismu, podle marxismu; světla = oči psa a vysoké zvíře (mysliv.)

světlo-, kmen k světlý ve slož.:
-barevný || *-barvý* = se světlými barvami; **-bůh*, = bůh světla, dobra (Krásnoh.); *-hlavý* (Hál.); *-hnědý* = světle hnědý; *-listý* (Rais); *-met*, -u, m. = přístroj na metání světla; *-noš*, -e, m. = nositel světla, pochodně; = plynárenský a elektrárenský dělník (Majer.); přenes. = nositel, dárce osvěty... (Vrchl.); *-oký*; *-rouchý* (Čech)

světlost, v. světlý

**světloška*, ž. = lampa (Rais)

světlotisk, -u, m., druh tisku

světloučký, *-lounký* = zcela světlý
-světlovati, v. světliti se

světlo-vlasý; *-vláska*, ž. = -vlasá žena

světluška, -šek, ž. = svatojanská muška, hmyz

světlý [-le; -lost] = blížící se bílému, ne tmavý; *-lá* myšlenka = přinášející světlo, spásná; *-lé* chvíle (v nemoci) = chvíle jasného vědomí; *-le* to vypadá...; *-le* co říci = jasně (zast., Jir.); *-lost* ohně, slunce; *-lost* mezi pni (Olbr.), *-lost* hlavně... = rozměr dutiny, kalibr;

2. stup. *světlejší* [-lejší]

světnice, ž., ze světlnice, původ. = světlá, pak obytná místnost, pokoj; zdob. *světnička*, -ček, ž.; **světniční*, příd. k světnice (Wint.)

světo-, kmen k svět ve slož.:

-běžník [-nice] = kdo se toulá světem; *-běžný* (Ner.); *-bol* = bol plynoucí z chmurného světového názoru, z pesimismu; *-bolný* [-ně]; *-borce*, m. = kdo boří, chce zbořit, převrátiti svět (Ner.); *-borný* plán, často ironic.; *-bouře*, ž. = světová b. (Čech); *-dějny* [-ně; -nost] = mající velký význam dějinný; *-občan*, -a, m. = kdo uznává za svou vlast celý svět, kosmopolita; žert. o novorození; *-občanský* [-sky; -ství]; *-šlap*, -a, m. = kdo podniká cestu kolem světa (žert.); *-tvůrčí* = světodějný (Krásn.)

světoucí, ve rčení *svět s.* (při citovém zaujetí)

světo-var, -u, m., druh plzeňského piva; *-vláda*, ž., *-vládce* [-dkyně], m., *-vládný* = vláda... nad světem

světový [-vě; -vost], příd. k svět: s. obchod = v celém světě...; -vá válka; s. jazyk = kterého se užívá v celém světě; -vá moc, říše = moc nad světem, říše mající vliv na svět; s. učenec = světoznámý; -vé jméno

světoznámý = známý v celém světě

Světazor, -a, m., časopis; vlast. = světový zor, obzor, rozhled (utvořil šafař.)

světský [-sky], příd. k svět: -ká sláva ... = u lidí, na tomto světě; -ká hanba = před lidmi (Vr.); -ká píseň, škola... = ne nábožná, ne duchovní; -ká moc, opak k církevní; -ký kněz = ne řeholník

světštití, -tějí = stávat se světský, nabývat světského rázu; slož. dokon. *ze-*; zesvětštění církve (Vlč.); *zesvětštlý*, o církvi (t.);

-*světštití*, slož. dokon. *po-*, *ze-* co = dáti tomu světský ráz; -*světšlovati*, slož. nedokon. *po-*, *ze-*; *ze-* též = světštití (Hromád.)

světýlko, str., zdrob. ke světlo

svěžest, -l, ž. = čerstvost, neumdlenost, neuvadlost;

svěží [-že] || **svíží* (Čelak., Erb., Čech) = čerstvý, neumdlený, neuvadlý (člověk, květ, vzduch, tvář...); s. mrazík (Vr.) = citelný

svěžití, -žen(í) = činití svěžím (Heyd., Ner.); zprav. slož. dokon. *o-*, v. tam

svíce, 2. mn. *svíce* || *svic* || (zastar.) *svěc*, ž. = sloupek hořlaviny na svícení; symb.: být rovný, stát ... jako svíce, svíčka

svícen, -cnu, m. = podstavec na svíce; pod svícem bývá tma = u nejbližších lidí nevidíme chyby, nejbližší věci nevidíme; zdrob. *svícínek* || -*cínek* (Baar, Olbr.),

-nku, m.; *svícník*, -u, m. = svícen (lid.); *svícnový*, příd. ke svícen

svíčička, -ček, ž., zdrob. ke svíce, svíčka

svíčka, ž., zdrob. ke svíce: hledat koho, co se svíčkou = pracně (lid. a hovor.); pro jehlu pálíš -ku = špatně hospodaříš (šmil.); *svíčková*, ž. = svíčková pečeně, ze svíčky, ze hřbetu;

svíčkový: -vá pečeně; -vá bába = prodávající svíčky

svída, ž., keř; příd. *svídový*

svíjetí, v. víti

sviňácký [-cky; -ctví] = nestydatý, necudný, oplzlý (vulg.);

sviňačina, ž. = sviňáctví, nestydatost, necudnost, oplzlost; -*čítí* = oplzle... mluvit (t.);

sviňák, -a, m. = pasák sviní, prasat (Vanč.); přenes. = nestyda, necuda (vulg.)

svinčfk, -a, m. = prasečí chlívek; symb. nečistoty, nepořádku (lid. a hovor.)

***svinčura**, m. = necuda... (Vr.)

svině, ž. = samice kance; symb. nečistoty a necudnosti, nadávka;

sviní, příd. k tomu: s. hlava...;

svinina, ž. = sviní maso, kůže; = nestydatost, necudnost;

sviniti = dělat nečistým, zaneřáďovat, sviňačit (zhrub.); slož. dokon. *u-*, *za-* co = znečistit, zaneřádit;

sviňka || -*nka*, ž., zdrob. ke svině; lid. též = beruška;

sviňský [-sky] rypák...; hnát koho -ňským krokem = ostře odbyt (vulg.); *svinstvo* || *-*ňstvo* (Vr., Neum.), str. = nečistota, velký nepořádek, necudnost... (zhrub.); = něco obtížného, darebného; lid. = smetí

svírací = na svírání; *svíratí*, v. -vřítí; *svíravý* [-vě; -vost] = svírající (chuť, bolest)

svis, -u, m., cvik

svislíce, ž. = svislá čára;

svislý [-le; -lost] = dolů visící, o uších, rtech (Ner.); = kolmý

k vodorovné rovině, mající směr zemské tíže
svismo = ve směru svislém (S. Tů.)
***svisnouti**, -sl = svésiti se, převisnout (zast.), o rukou (Hol.), o hlavě (Č.-Chod); v. převislý
svist || *svistot*, -u, m. = svištění (kniž.)
svišť, -e, m., hlodavec
svištěti, -tí, -tění = vydávat hvízdavý zvuk, o větru, o letícím náboji...; slož. dokon. *za-*; *svištěvati*, opak.; *svištivý* [-vě; -vost] = svištěcí || *svištňý* (Heyd.)
svít, -u, m. = zasvitnutí, světlo; = úsvit, svítání (Jir., Čech)
svita, v. suita
***svítaná**, na -nou = na uvítanou (Holeč.)
svítání, stř. = úsvit; -*níčko*, -ček, stř. = stč. milostný popěvek, alba
svítati || někdy *svi-* (Jir.) = rozednívati se: neosob. svítá... || den počínal svítat (Theer); -tá mu [v hlavě] = počíná chápat; -tá ve věci, v otázce... = začíná být jasno;
 slož. nedokon. *pro-* (mezi čím, čím) = probleskovati; *vy-*: z toho -tá, že... = je zřejmé, jasné; slož. nedokon. *prosvítovati*, o cestě (Rais); *svítávati*, opak.; v. svitnouti
svítek, -tku, m. = něco svinutého, stočeného; *svítek*, -tku, m., jídlo z vajec
svítilo, -del, stř. = čím se svítí
svítilna, -len, ž. = skříňka se světlem; zdrob. *svítilnička*, -ček, ž.
svítiplyn, -u, m. = plyn na svícení
svítiti, sviť || (zastar.) *svěť*, svícen(i) = vydávati světlo; s. (se) = lesknouti se: oči (se) svítí, boty... se svítí; slož. dokon. *do-*, o západu (Rais); *na-* se (mnoho); *o-* = osvětlit; *po-* komu = přidržeti... světlo; přenes. *po-* si na koho, nač = vyčinit mu, důkladně prohlédnout, probrat..., nemilosrdně posoudit, od-; *pro-* koho roentgenem =

prozářit; *pro-* = svícením spotřebovat; *roz-* co = rozžehnout; *vy-* = vysvitnout; *vy-* mnoho = *pro-*; lid. *vy-* = vyleštit; *za-* = zasvitnout;
-svěcovati, nedok. slož. *o-* atd. || *rozsvěcetí*, -cejí (Rais, Herrm.); *sviřivati*, opakov.
svítivo, stř. = látka na svícení;
sviřivý [-vě; -vost] = svítící, lesknoucí se; s. den = slunný, jasný (Wint.); s. plyn (Ner.) = svítiplyn
svítkový, příd. ke svítek: s. film;
sviřkový, příd. ke svítek: -vá polévka = se svítkem
svitnouti, -tl, -tnuv, -tnutí, dokon. ke svítati = zasvitit, o hvězdách... (básn.); o slunci = vysvitnout (Bezr.); o dni = rozedníti se (Slád.); svitlo jí v očích šibalství; svitlo mi (v hlavě, v otázce) = rozbřesklo se mi; slož. dokon. *pro-*; *roz-* se = rozsvítiti se (Č.-Chod); *vy-*, o slunci; z toho -tlo, že... = stalo se jasné; *za-*, o slunci; přenes. o naději
***svitný** = lesklý (Heyd.)
svívati, v. váti
svízel, -e, m. || ž. = potíž, trápení, trampota, těžkost; s., m., rostl.; zdrob. *svízeliček*, -čku, m. (Arb.); *svízelný* [-ně; -nost] = obtížný, velmi nesnadný, těžký
svíží = svěží, v. svěžest
svižný [-ně; -nost] = pružný, ohebný (souvisí se svěží, původ. i svieží, sr. svíží, tedy vlast. = svěží)
svlačcový, příd. k *svlačec*, -čce, m., rostl.
svláčeti, v. vláčeti
svlak, -u, m. = tyč, lišta... držící něco pohromadě
svlažovati, v. vlašiti
svlékárna, ž. = místnost na svlékání;
svlékati, v. vlékat
svoboda, ž. = možnost projevení svou vůli, nezávislost, volnost (jednání, myšlení, svědomí...); trest na -dě = omezením -dy;

= svobodný, ne manželský stav; chodit po -dě (píseň); za -dy; = výsada, privilej;
svobodárna, -ren, ž. = samostatný byt pro svobodného muže, -nou ženu; **svobodářský*: -ská vášeň (šal.) = vášnivá láska k svobodě;
svoboděnka, ž. (pís.) || *svobodička*, ž., zdrob. ke svoboda
svoboditi = osvobozovat (Heyd.), zprav. jen slož. *o-*, *vy-*, v. osvoboditel, vysvoboditel
svobodnický [-cky; -ctví], příd. ke *svobodník* [-nice], -a, m. = neženatý muž [žena]; = svobodný sedlák; = frajtr, nejnižší poddůstojník
svobodný [-den; -dně] = mající svobodu, volný, nezávislý, ne ženatý, mající výsady; s. pán = neženatý || = baron; s. sedlák = nezatížený robotou; = zaručující svobodu (glejt, průvod); býti -den = neženat; -den vojny (Němc.) = prost
svobodomilovný [-ně; -nost] || *svobody-* = milovný svobody; **svobodomyslnický* [-cky; -ctví], příd. ke **svobodomyslník* [-nice], -a, m. = svobodomyslný člověk; -*myslný* [-ně; -nost] = připouštějící také jiné smýšlení, mínění, liberální
svod, -u, m. = svádění k hříchu, k zlému; lítat po svodech [děvat] (R. Svob.); = sbírka (zákonů, bajek...); nebeský s. (Čelak.) = dráha;
svodič, -e, m. = svůdce (Třebíz.); = sváděcí zařízení: s. proudu...;
svoditý most = padací (zastar., Jir.);
svodnice, ž. || -*ník*, -u, m. = strouha, příkop na svádění vody; **svodný* = svůdný (Rais)
***svojití si** = osvojovati si (Kos.); zprav. slož. *o-*, v. tam; *při-* = přivlastnit; -*svojovati*, slož. dok. *o-*, *při-*
***svojský** [-sky; -skost] = svérázný, osobitý (Praž.)

svolávací rozkaz, lístek = kterým se svolává; *svolavatel*, -e, m. = kdo svolává; *svolávati*, v. volati
svolení, stř., v. voliti;
svolný [-nost] k čemu = ochotný; *svolovati*, v. voliti
***svóloč**, -e, ž., rus. = chátka, sebranka
svor, -u, m. || *svora*, ž. = co svírá, spojuje, spona, smyčka (Jir.); *svor*, hornina
***svorenství**, stř. = svornost (Jir.)
svorka, ž., zdrob. ke *svora*
svorník, -u, m. = hřeb, nýt, spona, pojítka
svornost, v. svorný; -*stář*, -e, m. = kdo usiluje o svornost (s hanl. odstínem); -*stářský* [-sky; -ství], příd. k tomu;
svornostka, ž., čapka jako symb. svornosti (zast.)
svorný [-ně; -nost] = jednotný, jednomyslný (postup, úsilí...); -nost v jednání...
svou, ž., v. svůj
svrab, -u, m., kožní choroba
svraskalý || *svraskatělý* (Němc., Rais) = svrasklý;
svrasklina, ž. = zkrabatělé místo (E. z Čenk.);
svrasklý = zkrabatěný, vzdutý (o listech, o zdi...), vrásčitý, svraštělý, svraštěný (o čele, o tvářích);
***svraskovatělý** = svrasklý (Třebíz.)
svraštěný, -čiti, v. vraščití
svraštělý [-le; -lost] = co se svraští, svrasklý; -*štěti*, -*štějí* = zkrabatět, státi se vrásčitý, svraštiti se
svraštiti, -*šlovati*, v. vraštití
svratecký, příd. k *Svratka*, řeka a vsi na M.
svrběti, -bí, -bění = svědět (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*; *svrbívati*, opakov.;
***svrbot**, -u, m. = svrbění (Koll.)
svrhovati, v. vrhnouti
***svrček**, -chku, m. = svršek (Čech)

svrchní = vrchní, hořejší; s. peřina neboli *svrchnice*, ž.; *svrchníček*, -čku, m. zdrob. ke *svrchník*, -u, m. = svrchní kabát

svrchovaný [-ně; -nost] = nejvyšší, dokonalý, úplně svobodný, nezávislý (čas, vůle, dobrota, krása, spravedlnost, moc); *nevhod. -né* nebezpečí m. krajní, veliké; -ně důležitý, potřebí = nanejvýš, nutně; *nevhod. -ně* namáhavý...; státní -nost = plná nezávislost

svrchu, příslov. místa, 1. na otáz. odkud = shora; dívati se na koho s., přenes. = podceňovat jej; mít na koho s. = „spadeno“, zlost; 2. na otáz. kde = navrchu, nahoře: s. jmenovaný, uvedený... || *svrchupsaný*...; 3. položití svou dlaň s. jeho pěsti (Č.-Chod) = na vrch (kam?)

svršek, -šku, m. = vršek (věže, Jir.); s. boty = nárt; *svršek*, -ška, m. = filek, kluk; mn. *svršky*, -šků = movité věci; *svrškář*, -e, m. = výrobce svršků k botám; *svrškový*: -vá kůže

svržen(i), -ný, v. vrhnouti

svůdce [-dkyně], m. = kdo svádí, svůdník; -dcovský vztah k ženám (kniž.) || -dcovství, stř. (Sez.)

svůdnický [-cky; -ctví], příd. ke *svůdník* [-dnice], -a, m. = svůdce;

svůdný [-ně; -nost] = svádějící (úsměv, žena...)

svůj, svá || svoje atd. v. můj, 1. = vlastní, příslušný, náležitý, vhodný, pravý: býti svým pánem; míti svůj rozum; koupiti co za své peníze; svůj k svému; mezi své přišel a svoji ho nepřijali; na své oči co vidět; dáti co na své místo; svým časem ti to řeknu; všechno má svůj čas; jsou svoji = manželé; v. ujma; přenes. = svérázný, osobitý: býti vždy svůj; nebýti svůj || být nesvůj = ne úplně zdrav, „ve své kůži“;

2. zvrát. zájm. přivlast.: vezmi si své věci a mé tam nechej...; zpodst. 1. *své*, svého, stř.: udělati si... své = svůj úkol, svou práci; mysliti si své = své mínění; hleděti si svého = své práce...; dávati ze svého = ze svých prostředků; bydlet ve svém = ve vlastním domě; míti dosti na svém = na svém majetku...; báti se o své; vzíti za své || *zasvé* = zahynout, zničiti se, zkaziti, zmizet; přijít na své, v. jíti; 2. *svou*, totiž vůli: provést, prosaditi s.; vésti s., v. vésti; 3. *po svých*, totiž věcech, v. jíti

sweater, v. svetr

sybarit, -a || čast. -ta, -tovi, m. = zhýčkanec, požitkář (podle řecké osady Sybaris v Itálii); *sybaritický* [-tsky], příd. k tomu: -ské pohodlí, -sky zhýčkaný

sýc, -e, m. = kulich (říd.)

syčácký [-cky; -ctví], příd. k

syčák, -a, m. = tulák (hanl.), nadávka;

syčárna, ž. = místo, kde se scházejí syčáci; choditi na -nu (Jir.) = po žebrotě, syčeti (podle sím z prosím)

sýček, -čka, m., vlast. zdrob. k *sýc* = kulich

syčeti, -čí, -čen(i) = vydávati zvuk s (o páře, huse, hadovi...); přenes. = chodit po žebrotě, na syčárnu; s. řeč (Čech) = syčivě mluvit; slož. dokon. *na-se* (mnoho); *vy-*: pára vysyčela; *vy-se* = vyzuřiti se (Knap); *za-*, prostě dokon.: pára, husa -čela;

syčívati, opakov.;

syčivý [-vě; -vost] = syčící

syenit «-nyt», -u, m., hornina (podle egyptského města Syeny)

syfilis, -lidy || -lida (Nez.), ž. = příjice (z os. jm. Syphilis, hrdiny stejnojmenného eposu ze 16. st. od jednoho lékaře z Verony); *syfilitický* [-cky] «-tyc-», příd. k *-litič* «-tyk», -a, m. = nemocný příjící

sychravina, ž. = sychravé počasí;
sychravý [-vo; -vě; -vost] = nevlídný, chladný, zimavý (den, počasí); je -vo

syk, -u, m. = sykání, sykot (Jungmann);

sykatí = syčet, usrkovat; s. bolestí (Vr.); = cvrkati (Pfl.-Mor.); -kání tkalcov. člunu (Čelak.);

sykavec, -vce, m., ryba (piskoř);
sykavka, -vek, ž., 1. pták; 2. = syková souhláska (s, z...);

sykavý [-vě; -vost] = sykající;
syknouti, -kl, -knuv, dokon. k sykatí; slož. za- (u Jir. *zasíknouti*); v. osykovati

sýkora, ž., pták;

sýkorka, ž., zdrob. k tomu; *sýkorčí*, příd. k sýkora: s. hnízdo;
sýkořice, -řička, ž., zdrob. k sýkora

sykot, -u, m. = sykání; -tati = sykatí (Hál.)

sylabus, -bu, m., lat. syll- = přehled, výtah

-sýlati, v. sláti

syllaba, ž., z lat. = slabika; -bický [-bický; -bičnost] || -bní (Vlč.) = slabičný

syl(l)ogismus «-zmus», -mu, m., z lat., druh úsudku; -gistický [-cky], příd. k -gistika «-sty», ž. = nauka o sylogismech

Sylva || -vie, z lat., žen. jm.

symbiosa «-bijóza», ž., z řeč. = soužití

symbol, -u, m., z řeč. = smluvený znak, značka, znamení (kříž — symb. víry, kalich — symb. husitství...); *symbolický* [-lický; -čnost] = vyjadřující symbol; -líka, ž. = symboličnost, nauka o symbolech; -lismus «-zmus», -mu, m., úpadkový liter. a uměl. směr;

symbolisovati «-zo-» = symbolicky vyjadřovat, naznačovat; -lista [-listka], m. = stoupenec symbolismu

symetrický [-trický; -tričnost] = souměrný;

symetrie «-tryje», ž., z řeč. = souměrnost, symetričnost

symfonický [-cky] «-nyc-»; příd. k symfonie: s. orchestr, -cká báseň; *symfonie* «-nyje», ž., z řeč., útvar instrumentální hudby

sympatický [-tický; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = budící sympatii; *sympatie*, «-tyje», ž., z řeč. = náklonnost, přízeň; s. ke komu, s kým;

sympatisovati «-zo-» s kým = míti k němu sympatii, být mu nakloněn, přát mu

syntom «-tóm», -u, m., z řeč. = příznak; -matický [-cky] «-tyc-» = příznačný

syn, -a, m. = dítě muž. pohlaví; synové jedné vlasti = příslušníci, občané; s. své doby = člověk se znaky své doby, podléhající jí; jsi s. smrti = čeká tě smrt;

synáček, -čka, m., zdrob. domác. podoba k tomu

synagoga, 3., 6. -goze, ž., z řeč. = židovská modlitebna; -gální zpěv

synátor, -a, m. = syn (žert. hovor.); slovo hybridní, s lat. koncovkou)

syndetikon «-ty-», -ka, stř., lepidlo
syndik(us) «-dy-», -ka, m., z řeč. = právní zástupce, úředník (zastar.); = předseda novinářské korporace;

syndikalismus «-zmus», -mu, m., z franc. = buržoas. snahy o změnu výrobních poměrů; -kalista, m. = jejich stoupenec; -kalistický [-cky] = v duchu syndikalismu;

-kát, -u, m. = společnost, spolek, družstvo; -kátní = družstevní; -kátní žaloba = na soudce

syneček, -čka, m., zdrob. k *synek*, -nka, m., zdrob. k syn; = hoch, mladík

synekdocha, ž., z řeč. = vyjádření části m. celku ap. (práh m. dům ...); -chický [-cky], příd. k tomu

synchronický [-cky] «-nyc-» = současný, hledící k současnosti, uspořádaný podle doby, podle let;

synchronie «-nyje», ž., z řeč. = současnost;
-nisace «-za-» = synchronisování;
-nismus «-zmus», -mu, m. = synchronická soustava; *-nisovati* «-zo-» || *-novati* = spojit v časovou jednotu, na př. ve filmu zvuk s obrazem; *-nista*, m. = kdo postupuje synchronicky;
-nistický [-cky] «-styc-» = v duchu synchronismu
synizese «-dzéze || -zéze», ž., z řeč. = splynutí dvou samohlásek v dvojhlasku, v jednu samohlásku
synkopa, ž., z řeč. = zánik samohlásky uvnitř slova (jeho — jho — ho); v hudbě = přenesení těžké doby na lehkou; v lékař. = zhroucení
synkretismus «-tyz-», -mu, m., z franc. = eklekticismus
synoda, ž., z řeč. = církevní sněm; *-dální* kázání || *-dní* senior
synonymický [-cky] || *-nymní* [-nymně], z řeč. || z lat. = souznačný;
-nymika, ž., z řeč. = nauka o synonymech;
synonymum, -ma, stř., z lat. (řeč.) = souznačné slovo, stejného významu s jiným (skoro — téměř...)
synopsis, -pse || *-pse*, ž., řeč. = sestavení vedle sebe, přehled;
-ptický [-cky] «-ptyc-» = přehledný; *-ptík*, -a, m. = jeden z původců prvních tří evangelií
synovec [-vkyně], -vce, m. = bratrův n. sestřin syn;
synovský [-sky; -ství], příd. k syn: -ká láska, úcta = láska... syna k rodičům...; přenes. = jako syna k někomu
syntaktický [-cky] «-tyc-» = skladebný;
syntax, -xe || *-xe*, ž., z řeč. = skladba (mluvnic.)
synthesa || *-se* «-za, -ze» || *-téza*, *-téze*, ž., z řeč. = shrnutí v celek, opak analýsy; *synthetický* || *-tický* [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-» = podle zásad syntézy, skladebný; *-thetisovati* «-zo-»

vlohy dvou generací (Sez.) = spojovat v sobě
**sypadlo*, -del, stř. = sypátko
sypání, stř., k sypati; = čím se posypává (jídlo...), posýpka
sypánka, -nek, ž. = nádoba na sypání, na posýpku
sypaný, v. sypati
sypati, -pu..., -pou || *-pám*, syp || *syvej*, *sypaje*, -jíc, *-pán(i)* = házet, pouštět něco drobného (hrách, obilí, popel, písek...); s. komu písek do očí = klamat jej (lid. a hovor.); s. verše... z rukávu, v. rukáv; rány se sypou = hojně padají; podob. sníh se -pe; peníze se mu jen -pou = hrnou; podmětové s. = utíkat (lid. a hovor.); obilí dobře... -pe = dává mnoho zrní; *sypaný* výměnek = dávaný v obilí;
slož. dok. *na-* co kam; *na-* čeho (mnoho); *o-* kvítím (Erb.); *o-* sypán neštovicemi; pampelišky osypaly hrob (č.-Chod) || *ob-*: strom je obsypán květy = kolem dokola, celý zasypán, plný květů; *po-* koho, co = *na-* naň, nač; sr. popel; *pod-* co pod co; *pro-* mouku řešetem; *pře-* co = v- jinam; *při-* čeho = přidati; *roz-* co = rozházet, -trousit; *se-* co na hromadu; *se-* se, o hrázi... = sesouti se; *se-* se na koho = shrnouti se, shrknout; *u-* čeho (trochu); *v-* co kam; *vy-* co z čeho; *vy-* cestu pískem = úplně po-; *vy-* verše... z rukávu; *vy-* koho odkud = vyhnat, vypudit (lid. a hovor.); *vysypán* = bez peněz (Ner.); mít, dostat jednu prázdnou, druhou *vysypanou* = nic; *za-* jámu..., co = zahrnout; lavina jej zasypala; *za-* ptákům = *na-*; *za-* koho dotazy = zahrnout; *nedati* si pěknými slovy zasypat oči (Němc.) = zalépit, zaslepit;
-sypati, *-pám*, *-pej*, *-paje*, slož. nedokon. *do-* atd. k dokon. *dosypati*...; *do-* se, o čase = docházet, končiti se (Jir.); *o-* co;

sypávati, opakov.; slož. nedokon.
po- atd.

sypátko, -tek, stř. = nádoba na
sypání, sypánka

sypčejší, v. sypký

sypek, -pku, m. = vnitřní cicha

sýpka, -pek, ž. = místo, stavení
na obilí, na slad, špejchar

sypkovina, ž. = látka na sypky

sypký = co se sype, rozsypá; 2.
stup. *sypčejší* [-ji]

***sypot**, -u, m. = sypání (Č.-Chod)

***sypťeti** = sípati (Herb.)

sýr, -a, m., mléčný výrobek;
sýrárna, -ren, ž. = místnost na
výrobu sýra; *sýrař* [-řka], -e,
m. = výrobce, prodavač sýra;
sýrařský [-ství], příd. k tomu;
sýrec, -rce, m. = kus sýra (zast.,
Jir.); *syreček*, -čku, m., 1. =
suchý tvaroh na sypání; 2. =
kotouček uleženého tvarohu

syrinx, -ngu, m., řec., varhanová
píšťala

***sýrník**, -a, m. = prodavač sýrů
(zast., Wint.);

sýrný, příd. k sýr = sýrový
(řid.)

syrob || *syrup*, -u, m. = zhuštěná
cukerná šťáva; *syrobovitý* [-tě;
-tost] = podobný syrobu

syrovátka, ž. = zbytek mléka po
sražení v tvaroh; *-tkový* [-vě]:
-vá polévka, barva: -vě bledý;
přenes. -vý ideál (šal.) = „roz-
ředěný“, málo vysoký

syrověti, -věji = stávají se syro-
vý, o vzduchu (Sez.); slož. dok.
ze- (Vr.), o vzduchu

syrovinka, ž., houba

sýrovitý = jsoucí jako sýr

sýrový [-vo; -vě; -vost] = nevaře-
ný, nepečený... (o mase, ovoci),
nevyschlý (o dřevě), vlhký, drs-
ný (o vzduchu, počasí, míst-
nosti); je -vo; -vá látka umě-
lecká = surová, nezpracovaná
(Sez.)

sýrový, příd. k sýr

syrský, příd. k Syrie

syrup, v. syrob

syrůvka, -vek, ž. = syrovinka

syrý = syrový, vlhký (básnic.)

syřidlo, -del || *syřiště*, stř. = lát-
ka na syření; *syřiti* mléko =
srážet je na tvaroh

sysel, -sla, m., hlodavec; *syslí* dí-
ra...; *syslík*, -a, m., zdob. k
sysel

systém, -u, m., z řec. = soustava;
systematický [-tický; -tičnost]
«-tyc-, -tyč-» = soustavný;

systematik «-tyk», -a, m. = kdo
dbá systému, dělá systém; *-tíka*,
ž. = systematické uspořádání,
-ký výklad;

systemisace «-za-», ž. = systemi-
sování; *-sační* předpis; *-sovati*
«-zo-» místo, profesuru... = po-
jmouti, pojímati do souboru
míst..., zříditi, zřizovat jako stálé;
-sované místo...

syťiti, sycen(i) = činiti sytým (o
jídle); s. touhu (Jir.) = ukájet,
splňovat; slož. dokon. *do-* se čím
= úplně se na-; *na-* koho, se
čím, prostě dokon.; *na-* roztok;
na- se čeho, přenes. o tom, co
nás omrzelo, čeho „máme dost“;
pro- řeč láskou; vzduch prosy-
cený vůní; *pře-* se čím = příliš
se na-, i přenes. býti přesycen
životem; **u-* něhu (Kadl.); *za-*
= na- (Baar);

-sycovati, slož. nedok. *do-*, *na-*,
pro-, *pře-*, *za-*;

syťivati, opakov.

sytý [*syť*; -tě; -tost] = najedený,
ne hladový (člověk); -té jídlo =
syťící; jsem toho syť = omrzelo
mě to; -tá barva = plná; -tě
modrý; *do -tosti* = dosyta

sžilý, v. I žiti

sžírati, v. žráti;

sžíravý || *sží-* [-vě; -vost] = hlo-
davý, ničivý, zhoubný: -vá vá-
šeň, bolest, žárlivost; -vý vtip =
ostře kousavý, bodavý, nepřijem-
ný; podob. -vá satira

sžívatí se, v. I. žiti

Š

š «eš», hláska, písmeno
 š, šš..., citoslov., kterým se odhánějí ptáci
 šabata, m., příjm., ze šebestián
 šábes, -su «-su», m., hebr. = sobota; šábesový, příd. k tomu
 šablona, ž., z franc. = ustálený vzorec, vzornice, patrona; v řeči = otřelý výraz; šablonovitý [-tě; -tost] = podle šablony, řemeslný, otřelý
 *šacovati, z něm. = odhadovati cenu, bohatství... (lid.): -cuji ho na milion; š. kapsy = prohlédávat; slož. dokon. o- koho, co, komu kapsy
 -šacovati, v. šatiti
 šafář [-řka], -e, m., z něm. = hospodářský dohlizitel, nádvorník; -řský [-řství], příd. k tomu
 šafrán, -u, m., z něm., koření, barvivo; drahý jako š. (lid.); šafránový [-vě], příd. k tomu
 šagrén, v. chagrin
 šahati, šáhnouti, v. sahati
 šach, -a, m., titul pers. panovníka; š. || pomn. -chy, hra (podle figurky šach = král); držet koho v šachu, přenes. = bránit mu něčeho dosíci, něco provést (hovor.);
 šachista [-stka], m. = hráč v šachy; -stický «-styc-» klub
 šáchor, -u, m., rostl.; = rákos (nář., Herb.)
 šachovaný = čtverečkový, kostičkový; = mající šach;
 šachovati = dáti šach; = čtverečkovati, kostičkovati;
 šachovnice, ž. = deska na hraní v šachy;
 šachový, příd. k šach: -vá hra, figurka
 šachr, -rovati, v. čachr
 šachta, -chet, ž., z něm. = jáma, důl, hromadný hrob; šachtovní, příd. k tomu
 *šajba, ž., z něm. = kotouč, terč (lid.); zdob. -bička, ž.
 *šajka, ž., rus. = houf, stádo

šajn, -u, m., z něm., 1. = zdání: nemít o čem ani š., šajnu (lid. a hovor.); 2. st. rakouský papírový peníz
 šakal, -a, m., šelma; šakalí hlas...
 I šál, -u, m., z něm. = úzká a plochá část kýty
 II šál, -u, m. || šála, ž., z angl. shawl = šátek na krk
 šalamoun, v. šalomoun; oměj šalamounek, -nka, m., rostl.
 šalanda, ž., z něm. = mlýnský, pivovarský čeledník, velká světlice
 *šalanga, ž. = koňský postroj (Jir.)
 šalanž, v. challenge
 šalba, ž. = šálení; šalebník [-nice], m. = šalebný člověk;
 šalebný [-ně; -nost] = šálivý; -ná práce (Herb.) = nepoctivá
 šáleček, -čku, m., zdob. k šálek, -lku, m., z něm. = číška s širokým otvorem
 *šalír, -e, m. = kulatá přilba (Jir., zastar.)
 *šalitel [-lka], -e, m. = kdo šálí; šáliti, šal, šálen(i) = klamat, podvádět; slož. dokon. o- koho; v. ošalovati;
 šálivati, opakov.;
 šálivý [-vě; -vost] = klamavý, klamný, šalebný
 šalmaj, -e, m., z něm. = pastýřská píšťala; přenes. = lichotky, lichocení (Čech)
 šalomoun (lid. šala-), -a, m., israelský král; symb. moudrého člověka; šalomounský rozsudek = moudrý, chytrácký
 šalovati, z něm. = bednit; šalování, stř. = bednění, pažení; slož. dok. o-, za-
 šálový, příd. k I šál: -vé maso
 šalše, ž., z lat. = omáčka (stč., Jir.)
 *šaltovati, z něm. = měnit rychlost u automobilu; slož. dokon. pře- rychlost; vy- koho = vyřadit (hovor.);
 *šaltr, -u, m. = zásuvné okénko, přepážka, vypínač

šalupa, ž., z něm. = lodní člun
 šalvěj, -e, ž., z něm., rostl.;
 šalvějový, příd. k tomu
 *šalvostr, -u, m., z něm. Scheide-
 wasser = lučavka (lid.)
 šámal, -a, m., příjm. z přezdívky
 š. = kdo šámá;
 šámati = tápat (šafař.) || š.
 (se) = potáceti se (Staš.)
 šámbr, v. chambre
 *šamořiti = pohrávati si, něco ku-
 tit (lid., Mar.)
 šamot, -u, m., keramická surovi-
 na; šamotárna, ž. = továrna na
 šamotové zboží; šamotka, -tek,
 ž. = šamotová dlaždice, šamo-
 tárna; šamotový, příd. k šamot
 šampaň, -ně, ž. šampaňčina, ž.
 (Koll.) = šampaňské víno z franc.
 kraje Champagne;
 šampanisovati «-nyzo-» = popí-
 jeti šampaňské;
 šampaňské, -ského, str. = šam-
 paňské víno
 šampion, v. champion
 šampon, -novati, v. shampooon
 šampus || *žampus, -su «-su», m.
 = šampaňské víno (hovor.)
 *šamrle, ž., z něm. Schemel = sto-
 lička pod nohy (lid.)
 *šamstr, -a, m., z něm. gehorsam-
 ster (Diener) = milenec (vulg.)
 šanc, -e, m., z něm., ve rčení dát,
 vydat koho, život v šanc || zprav.
 všanc = vystavit krajnímu ne-
 bezpečí, vydat na milost a ne-
 milost, na pospas;
 *šancájk, -u, m. || šancovka, ž. =
 nevěstka shánějící milence na
 praž. šancích (hanl., Olbr.);
 šance, -ců, m. pomn. (zastar.) ||
 -cí, ž. pomn. = zákopy, hradby;
 v. šanse
 šanda, v. kšanda
 šandár || žandár, -a, m., z franc.
 = četník (lid.)
 *šandrlák, -a, m. || -le, str. = pro-
 dloužená část formanského vozu
 (Jir.)
 šankr, v. čankr
 *šanovati, z něm. schonen = šetřit,
 chránit (lid.)

šanse || hovor. obyč. šance, ž., z
 franc. = naděje na úspěch
 šanson, -net(k)a, v. chanson
 *šant, -u, m. = podvod, klam (Jir.,
 zastar.); šantala [-lka, Ner.], m.
 = šmejdiř (lid. a hovor.)
 šantán, -nový, v. chantan
 šantročiti = čachrovat (s vlastní,
 Neuž.); slož. dokon. vy- co =
 vyndat, vytáhnout (Němc.); obyč.
 za- co = začachrovat, podlouzně
 dopravit, tajně prodat;
 slož. nedokon. zašantročovati
 šanz, šanzé, v. change, changez
 šaráda, ž., z franc. = slabičná há-
 danka; přenes. š. světa = zá-
 hada
 *šarapatiti = kutit (Wint.); š. cy-
 nismem = harašit (Čap.)
 *šarapatka, -tek, ž. = drobný pe-
 níz, „babka“ (Kos.), střepina
 (Holeč.); pomn. -tky = droh-
 nosti, harampádí
 *šárat se = šourati se (šimáč.);
 *šaravý [-vě; -vost] = šouravý
 (Těsnohl.)
 šaratice, ž. = léčivá voda z mor.
 obce šaratice, -tic, pomn.
 šaravary || šary-, ž. pomn., z maď.
 = široké n. nahoře kožené kal-
 hoty (Olbr.)
 šarecký, příd. k šárka: šarecké
 údolí
 šárka, ž., z něm. = část nápravy,
 kláda (mučidlo); š., žen. jm. a
 údolí u Prahy
 šarkan || -kán, -a, m., drak (slov.,
 Jir., Heyd.)
 šarlach, -u, m., z něm. = spála
 (lid.)
 šarlat, -u, m. = nach, nachová
 barva, -vá tkanina, -vý šat
 šarlatán, -a, m., z franc. = dryáč-
 ník; -tánský [-sky; -ství], příd.
 k tomu
 šarlatový, příd. k šarlat
 šarlota, ž., z franc. = Karolina
 šarín, šarmantní, v. charme
 šarpie «-pije», ž., z franc. = cu-
 panina
 šaršoun, -u, m. = dlouhý meč
 (Jir., zast.)

Š

- š «eš», hláska, písmeno
 š, šš..., citoslov., kterým se odhánějí ptáci
 šabata, m., příjm., ze šebestián
 šábes, -su «-su», m., hebr. = sobota; šábesový, příd. k tomu
 šablona, ž., z franc. = ustálený vzorec, vzornice, patrona; v řeči = otřelý výraz; šablonovitý [-tě; -tost] = podle šablony, řemeslný, otřelý
 *šacovati, z něm. = odhadovati cenu, bohatství... (lid.): -cuji ho na milion; š. kapsy = prohlédávat; slož. dokon. o- koho, co, komu kapsy
 -šacovati, v. šatiti
 šafář [-řka], -e, m., z něm. = hospodářský dohlizitel, nádvorník; -řský [-řství], příd. k tomu
 šafrán, -u, m., z něm., koření, barvivo; drahý jako š. (lid.); šafránový [-vě], příd. k tomu
 šagrén, v. chagrin
 šahati, šáhnouti, v. sahati
 šach, -a, m., titul pers. panovníka; š. || pomn. -chy, hra (podle figurky šach = král); držet koho v šachu, přenes. = bránit mu něčeho dosíci, něco provést (hovor.);
 šachista [-stka], m. = hráč v šachy; -stický «-styc-» klub
 šáchor, -u, m., rostl.; = rákos (nář., Herb.)
 šachovaný = čtverečkový, kostičkový; = mající šach;
 šachovati = dáti šach; = čtverečkovati, kostičkovati;
 šachovnice, ž. = deska na hraní v šachy;
 šachový, příd. k šach: -vá hra, figurka
 šachr, -rovati, v. čachr
 šachta, -chet, ž., z něm. = jáma, důl, hromadný hrob; šachtovní, příd. k tomu
 *šajba, ž., z něm. = kotouč, terč (lid.); zdob. -bička, ž.
 *šajka, ž., rus. = houf, stádo
 šajn, -u, m., z něm., 1. = zdání: nemít o čem ani š., šajnu (lid. a hovor.); 2. st. rakouský papírový peníz
 šakal, -a, m., šelma; šakalí hlas...
 I šál, -u, m., z něm. = úzká a plochá část kýty
 II šál, -u, m. || šála, ž., z angl. shawl = šátek na krk
 šalamoun, v. šalomoun; oměj šalamounek, -nka, m., rostl.
 šalanda, ž., z něm. = mlýnský, pivovarský čeledník, velká světlice
 *šalanga, ž. = koňský postroj (Jir.)
 šalanž, v. challenge
 šalba, ž. = šálení; šalebník [-nice], m. = šalebný člověk;
 šalebný [-ně; -nost] = šálivý; -ná práce (Herb.) = nepoctivá
 šáleček, -čku, m., zdob. k šálek, -lku, m., z něm. = číška s širokým otvorem
 *šalír, -e, m. = kulatá přilba (Jir., zastar.)
 *šalitel [-lka], -e, m. = kdo šálí; šáliti, šal, šálen(i) = klamat, podvádět; slož. dokon. o- koho; v. ošalovati;
 šálivati, opakov.;
 šálivý [-vě; -vost] = klamavý, klamný, šalebný
 šalmaj, -e, m., z něm. = pastýřská píšťala; přenes. = lichotky, lichocení (Čech)
 šalomoun (lid. šala-), -a, m., israelský král; symb. moudrého člověka; šalomounský rozsudek = moudrý, chytrácký
 šalovati, z něm. = bednit; šalování, stř. = bednění, pažení; slož. dok. o-, za-
 šálový, příd. k I šál: -vé maso
 šalše, ž., z lat. = omáčka (stč., Jir.)
 *šaltovati, z něm. = měnit rychlost u automobilu; slož. dokon. pře- rychlost; vy- koho = vyřadit (hovor.);
 *šaltr, -u, m. = zásuvné okénko, přepážka, vypínač

šalupa, ž., z něm. = lodní člun
 šalvěj, -e, ž., z něm., rostl.;
 šalvějový, příd. k tomu
 *šalvostr, -u, m., z něm. Scheide-
 wasser = lučavka (lid.)
 šámal, -a, m., příjm. z přezdívky
 š. = kdo šámá;
 šámati = tápat (šafař.) || š.
 (se) = potáceti se (Staš.)
 šámbr, v. chambre
 *šamořiti = pohrávati si, něco ku-
 tit (lid., Mar.)
 šamot, -u, m., keramická surovi-
 na; šamotárna, ž. = továrna na
 šamotové zboží; šamotka, -tek,
 ž. = šamotová dlaždice, šamo-
 tárna; šamotový, příd. k šamot
 šampaň, -ně, ž. šampaňčina, ž.
 (Koll.) = šampaňské víno z franc.
 kraje Champagne;
 šampanisovati «-nyzo-» = popí-
 jeti šampaňské;
 šampaňské, -ského, str. = šam-
 paňské víno
 šampion, v. champion
 šampon, -novati, v. shampoo
 šampus || *žampus, -su «-su», m.
 = šampaňské víno (hovor.)
 *šamrle, ž., z něm. Schemel = sto-
 lička pod nohy (lid.)
 *šamstr, -a, m., z něm. gehorsam-
 ster (Diener) = milenec (vulg.)
 šanc, -e, m., z něm., ve rčení dát,
 vydat koho, život v šanc || zprav.
 všanc = vystavit krajnímu ne-
 bezpečí, vydat na milost a ne-
 milost, na pospas;
 *šancájk, -u, m. || šancovka, ž. =
 nevěstka shánějící milence na
 praž. šancích (hanl., Olbr.);
 šance, -ců, m. pomn. (zastar.) ||
 -cí, ž. pomn. = zákopy, hradby;
 v. šanse
 šanda, v. kšanda
 šandár || žandár, -a, m., z franc.
 = četník (lid.)
 *šandrlák, -a, m. || -le, str. = pro-
 dloužená část formanského vozu
 (Jir.)
 šankr, v. čankr
 *šanovati, z něm. schonen = šetřit,
 chránit (lid.)

šanse || hovor. obyč. šance, ž., z
 franc. = naděje na úspěch
 šanson, -net(k)a, v. chanson
 *šant, -u, m. = podvod, klam (Jir.,
 zastar.); šantala [-lka, Ner.], m.
 = šmejdiř (lid. a hovor.)
 šantán, -nový, v. chantan
 šantročiti = čachrovat (s vlastní,
 Neuž.); slož. dokon. vy- co =
 vyndat, vytáhnout (Němc.); obyč.
 za- co = začachrovat, podloudně
 dopravit, tajně prodat;
 slož. nedokon. zašantročovati
 šanz, šanzé, v. change, changez
 šaráda, ž., z franc. = slabičná há-
 danká; přenes. š. světa = zá-
 hada
 *šarapatiti = kutit (Wint.); š. cy-
 nismem = harašit (Čap.)
 *šarapatka, -tek, ž. = drobný pe-
 níz, „babka“ (Kos.), střepina
 (Holeč.); pomn. -tky = droh-
 nosti, harampádí
 *šárat se = šourati se (šimáč.);
 *šaravý [-vě; -vost] = šouravý
 (Těsnohl.)
 šaratice, ž. = léčivá voda z mor.
 obce šaratice, -tic, pomn.
 šaravary || šary-, ž. pomn., z maď.
 = široké n. nahoře kožené kal-
 hoty (Olbr.)
 šarecký, příd. k šárka: šarecké
 údolí
 šárka, ž., z něm. = část nápravy,
 kláda (mučidlo); š., žen. jm. a
 údolí u Prahy
 šarkan || -kán, -a, m., drak (slov.,
 Jir., Heyd.)
 šarlach, -u, m., z něm. = spála
 (lid.)
 šarlat, -u, m. = nach, nachová
 barva, -vá tkanina, -vý šat
 šarlatán, -a, m., z franc. = dryáč-
 ník; -tánský [-sky; -ství], příd.
 k tomu
 šarlatový, příd. k šarlat
 šarlota, ž., z franc. = Karolina
 šarín, šarmantní, v. charme
 šarpie «-pije», ž., z franc. = cu-
 panina
 šaršoun, -u, m. = dlouhý meč
 (Jir., zast.)

šarvátka, -tek, ž., z něm. = srážka, krátká bitka, potyčka (i slovní)

šaryvary, v. šaravary

šarže, ž., z franc. = vojen. hodnota

šasi, v. chassis

šaspotka, v. chassepotka

šašek, -ška, m. = komická postava, „blázen“, harlekýn, clown (z povolání); přenes. = člověk nevážně, šaškovsky se chovající; mít koho za -ška = za blázna, dělat, tropiti si z koho -šky = bláznit

*šaška || šá-, ž., rus. = šavle

šaškář, -e, m. = kdo ze sebe dělá šaška, tropí si šašky z jiných; šaškovati = dělati šaška, tropiti si šašky; šaškovina, ž. = šaškovský kousek; šaškovitý = nevážný, bláznovský; šaškovský [-sky; -ství]: -ská čepice = kterou nosí šaškové; přenes. š. = nevážný, bláznovský

šašík, -u, m., z ruš. (-lyk) = maso pečené na rožni (kavkazské jídlo)

šat, -u, m. || pomn. šaty = oděv

šáteček, -čku, m., zdrob. k šátek;

šátečková || šátková, -vé, ž., tapec

šatečky || šatičky, -ček, ž. pomn. = dětské šaty

šátek, -tku, m. = kus tkaniny na hlavu, na krk, do kapsy

šatenka, -nek, ž. = odběrní lístek na šaty

*šatenská, ž. = šatnářka

*šatík, -u, m., zdrob. k šat (Ner.)

šatiti, šacen(i) = odívat; iron. š. koho = odírat; slož. dokon. o koho, se = opatřiti šatem; *odrůži (Mácha) = orvati; nedokon. ošacovati; šatívat, opak.

*šatka, -tek, ž. = šátek (nář.)

šátková, ž., v. šátečková

šatky, -ků, m. pomn. = dětské šaty

šatlava, ž., z něm. = obecní vězení

šatna, -ten, ž. = místnost na šaty, garderoba; šatná, ž. protějšek k

šatný; šatnář [-řka], -e, m. = kdo má na starosti šatnu;

šatní almara (Baar) = *šatnice, ž. = šatna (Rais); šatník, -u, m. = skříň na šaty;

šatný list (Heyd.) = kryjící rostlinu; šatný, -ného, m. = šatnář

šatů, v. château

šatovka, -vek, ž. = látka na šaty

šátrati = hmatat, pátrat (lid., Čap., Šrám.); slož. dok. od- se = odšourati se, odplížit (Řez.)

šátro, stř., z něm. = hrubé a tuhé plátno

šatstvo, stř. hromad. = několikero šatů, všechny šaty || místy lid. = šat, jedny šaty (Rais)

šavel, -vla, m., křesť. jm. z lat. Saul; státi se ze šavla Pavlem = obrátiti se, polepšit (narážkou na apoštola Pavla, který se před obrácením na křesťanství jmenoval Saul, šavel)

šavle, ž., z něm., sečná zbraň; šavlička, -ček, ž., zdrob. k tomu; šavličkovati = vojákovat (Lid.-Nov.); šavličkový hrdina = kdo z malicherné příčiny tasí šavli, chce jít na souboj;

šavlovati = mihat se jako šavle, o blescích (Č.-Chod); slož. dok. po- || roz- = pobíti šavlemi (Jir.); vy- se z nebezpečí = s obtížemi se dostat (Mach.);

šavlovitý = podobný šavli

*ščakei, -kle, m. = tyčka (nář., Mrš.)

*ščířikati = čířikati (Těsnohl.)

*ščuriti se = štířiti se (nář., Mrš.)

šeba, šebek, -bka, šebela, -lka, šebesta, m., příjm. ze šebestián

šed, -di, ž. = šedost, šedá barva, barvivo; přenes. š. života... = nudnost, neradostnost

šedá, -dé, ž. = kořadka (lid.)

šedati se = jeviti se šedý;

šedavý [-vě; -vost] = našedlý

šedesát (nik. -te), -i, základ. číslovka = 60; -tina, ž. = 60. díl; pomn. -tiny = šedesáté narozeniny; -tinásobný [-ně] = šedesátkrát větší, hojnější;

šedesátka, ž. = číslice 60 a co jí označeno (pokoj...); *-tkrát* (nik. -te), násobné příslov.; *-tník* [-*tnice*], -a, m. = šedesátiletý člověk; *-tý*, řad. číslov. k 60

šedévr, v. chef

šedina, ž., obyč. pomn. -ny = šedé vlasy; symb. stáří

šedivec, -vce, m. = šedivý člověk (hanl.); *šedivěti*, -vějí = stávat se šedivý; o člověku = dostávat šedivé vlasy; slož. dokon. *pro-*, o vlasech = ne úplně ze-; *prošedivělý*, -lé vlasy; *ze-*, prostě dokon.; *zešedivělý* || **zše-* (Vrchl.); *šedivina*, ž. = šedivé počasí (Wint.); všednost a š. (Sez.) = neradostnost;

šedivý [-vě; -vost] = šedý, bílý s tmavým odstínem; -ví bratři, církevní řád; š. život = neradostný, jednotvárný

šednouti, -dl, -dnuv, -dnutí = stávat se šedý, šedivý; slož. dok. **pře-*, o vlasech (Ner.) = *ze-* (starší *se-*) = státi se šedý, šedivý || *z-* (Tilsch.); přenes. o radosti = zkaliti se (Vr.)

šedo-, kmen k šedý ve slož.: *-bílý* = šedě bílý; *-bradec*, -dce, m. = šedobradý muž (Vrchl.); *-bradý* = se šedou bradou (Čech); *-černý* = černý do šeda (Třeb.); *-hlavec*, m. = stařec (Čech); *-hlavý*; *-hnědý*; *-křídly*; *-modrý*; *-oký*; *-perý* = mající šedé peří (Hej.)

šedouš, -e, m. = šedý kůň

šedo-vlasý, -vousý; *-zelený* = zelený do šeda; *-žlutý*

šedý [-dě; -dost] = šedivý, popelavý; š. život = neradostný, jednotvárný; -dá minulost = dávná

šéf [-*fová*], -a, m., z franc. = představený v úřadě..., ředitel, majitel závodu; **šefárna*, ž. = šéfova místnost (Č.-Chod); *šéf-fovský*: -ká otázka

šejd, -u, m., z něm. = podvod; *šejdík* [-řka], -e, m. = podvod-

ník; *-řský* [-řsky; -řství], příd. k tomu (všechno lid. a hovor.)

**šejdrem*, příslov. = nakřivo, napříč, úkosem, šikmo (lid.); *šejdrovati* = jít, jeti šejdrem

šejk, -a, m. = arabský náčelník

šejstrok || *šejtrok*, -u, m., z něm. = sedátko u vozu před žebřinami, korbou, košatinou

šek || *ček*, -u, m., z angl. check = peněžní poukázka; *šekovníctví*, str. = šekové zařízení; *šekový* (úřad, účet, knížka)

šeksny, v. džeksny

šekspír, v. Shakespeare

šel (šla...), v. jíti

šelak, -u, m., z něm., druh laku; *šelakový*, příd. k tomu

**šelemný*, příd. k šelma: š. čas = zlý, nejistý (Wint.)

šelest, -u, m. = slabší nepravidelný zvuk, šum; *šelestiti*, -tění = působiti šelest; slož. dokon. *rozse* = dáti se do šelestění; *za-*, prostě dokon.; listí -tí || vítr -tí listím; *šelestivati*, opakov.;

šelestivý = šelestící

šelma, -lem, ž. = dravý ssavec; přenes. = čtverák, šprýmař; *šelmí*, příd. k tomu: š. mládě...; *šelmička*, -ček, ž., zdrob. k šelma; *šelmobijce*, m. = kdo hubí šelmy; *šelmovati* = čtveračiti; *šelmovina*, ž. = šelmovství; *šelmovský* [-sky; -ství] = čtverácký (úsmev, oči...); -ství, též = šelmovský kousek

šéma, *šematismus*..., v. schéma

šemík, -a, m., kůň z pověsti o Horymírovi

**šenk*, -u, m., z něm. = výčep, hospoda (lid.); *šenkéř* (zast.) || zprav. *šenkýř* [-řka], -e, m. = hospodský; *šenkovati* = nalévat, čepovat; slož. dokon. *na-*, *vy-*; *šenkovna*, -ven, ž. = nálevna; *šenkýřský* [-ství], příd. k šenkýř

**šepati*, -pám = šeptat (Suš.); *šepavý* = šeptavý (Němc.)

šeplati, -lám. = šišlavě mluvit; slož. dokon. *za-*; *šeplavý* [-vě; -vost] = šepající

šepot, -u, m. = šeptání, šuškaní; *šepotati* = šeptat (liter.); *-tavý* = šeptavý (t.): -vé dvěře (Č.-Chod) || *-tný* (Hál.)

šept, -u, m. = šepot; říci co šep-tem;

šeptal [-lka], -a, m. = kdo šeptá, provádí šeptandu (hovor.); *šeptal-ský* [-ství], příd. k tomu;

šeptanda, ž. = šeptaná propa-ganda, zprav. reakční, nepřátel-ská (hovor.);

šeptati, -ptám || -pci, hlav. 3. jedn. -pce = mluvit šepem, ne hlasitě, přenes. = tajně, tajemně něco povídat || = šumět, ševelit, šustět...; slož. dokon. *na-* komu co = tajně poradit; *po-* co = říci šepem; *při-* komu co = po- (Jir.);

roz- listy (Baar) = rozševelit; **v-* komu co = na- (Heyd.);

vy- se; v. vyšeptalý; *za-* = tiše říci; *šeptávati*, opak.; slož. nedo-kon. *na-*;

šeptavý [-vě; -vost] = šeptající, šeptaný, šepem pronesený, pro-nášený...

***šeptmý** [-mo] = pronesený šep-tem, šeptaný, šuškaný: -má zprá-va (Vr.); -mo = šepem

šeptnouti, -tl, -tnuv, -tnutí, dokon. k šeptati: slož. dokon. *při-* = pošeptat (Wint.), šepem při-svědčit (Ner.); *za-* = zašeptat

***šeptný** = šeptmý, šeptavý (Ner., Majer.)

***šer**, -u, m. = šero (Zey., Vrchl.); *šeravý* = neúplně šerý (Rais)

šerco, v. scherzo

šereda, ž. = šerednost || obyč. š., -dovi, m. = šeredný člověk; *šerediti* = činiti šeredným, zohyžďovat; slož. dokon. *ze-*; *šeredněti*, -nějí = stávat se še-redný;

šeredno, stř. = šerednost (Durd., Sez.); *šeredný* [-ně; -nost] = ošklivý, ohyzdný, mrzký (obličej, čin, podívaná...); -ného oka jsem

tam nedostal (Němc.) = neška-redil se na mne; -ně vypadat; -ně (se) zklamat = strašně

šerif, v. sheriff

šerka, ž., tkanina; *šerkový*, příd. k tomu

šerm, -u, m., z něm. = šermování jako sport; *šermírna*, -ren, ž. = místnost na šermování; *šermíř* [řka], -e, m. = kdo šermuje; *šermířský* [-sky; -ství], příd. k tomu;

šermovati = potýkati se šavlí, kordem...; přenes. š. slovy, vti-pem; š. rukama = živě pohybo-vat, rozhazovat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* rukama

šero, od šerý, 1. příslov.: je úplně šero; 2. podst. stř. = slabé svět-lo, přítmí, většinou na přechodu z plného světla do tmy, někdy opačně; *za šera* = dokud je še-ro; přenes. š. zašlých věků

šero-, kmen k šerý ve slož.: *-bílý* = bílý do šera; *-bledý* (Mácha); *-krásný* (Hál.); *-svit*, -u, m. = polosvit, přítmí (Baar, Sez.); *-svitný* = svítící šere (Čap.); *-tajný* (Čech); *-tmavý* (Krásn.)

šerpa, ž., z franc. écharpe = širo-ká stuha, páska

šery, v. sherry

šerý [šeře, šerost] = mající barvu na přechodu od světla k tmě, polosvětlý, polotemný, šedivý (kniž.); v. šero; přenes. -rá mi-nulost = pradávna

šerž, v. serž

šeř, -e, ž. = šerost, šero (liter.) || = šerka (šm.)

šeře, příslov., v. šerý

šeřík, -u, m. = modrý bez; *šeří-kový* [-vě], příd. k tomu

šeřiti se, neosob. šerí se = dělá se šero || podmětově šerící se večer (Olbr.) = stávající se še-rý; = jevití se šerý (Krásnoh.); slož. dokon. *při-* se, neosob. -řilo se = ubylo světla (Jir.); *za-* se, o kraji (Čech); *zašeřená duše* = smutná (Jir.); *ze-* se (starší *se-*) o vzduchu (Čech);

-šeřovati se, slož. nedok. roz- se (T. Nov.) = rozednívat se; za- se = šeřiti se (Jir.); šeřivati se, opakov.; slož. nedok. se- (So.) || ze-; v. širati se
 šeřivý = šeřící se (básnic.)
 šest, -ti, základ. čisl. = 6; v. sto; šestačtyřicátý = 46.; -čtyřicet = 46; -čtyřicetkrát = 46×; -čtyřicátka, ž. = číslice 46 a co jí označeno;
 šestadevadesát = 96; -devadesátka, ž. = číslice 96...; -devadesátý = 96.;
 šestadvacátý = 26.; -dvacet = 26; -dvacetkrát = 26×; -dvacátka = číslice 26 ...;
 šesták || lid. šesták, -u, m., v starém Rakousku pův. = šestikrejcar, pak = desetník a dvacetihalér; š., -a, m. = šesterák;
 šestaosmdesát, -sátý = 86, 86.; šestapadesát, -sátý = 56, 56.; šestasedmdesát, -sátý = 76, 76.; šestašedesát, -sátý = 66, 66.; -sátník, -a, m. = pamětník r. 1866;
 šestatřicátník, -a, m. = příslušník bývalého 36. pěšího pluku; -cátý = 36.; -cet, -i, = 36
 šesterák, -a, m. = srnec... se šesti výsadami
 šesterče, -čete, stř. = jedno ze šesti dětí spolu narozených
 šesterečný: -ná soustava, jejímž základem je 6
 šestero, v. šesterý
 šesteronásobek, -bku, m. = šesteronásobné číslo, množství; -násobný [-ně] = šestkrát složený, větší
 šesterý, druh. čisl. k 6 (tvary jako čtvrtý); zpodstat. stř. -ro, -ra = něčeho šest, co tvoří celek: -ro dětí, přikázání; šesterice, ž. = šest osob pospolu
 šesti-, kmen k šest v hojných slož. tvořených podle potřeby, na př.: -archový spis; -boký
 šestice, ž. = šest osob (Vr.)
 šesti-ciferný; -cípá hvězda; -členný; -denní; -dílný spis; -hlavý; -hodinný || -hodinový; -hranný;

-letí, stř. = doba šesti let; -letý; -měr, -u, m. = šestistopý verš, hexamet; -měrná skladba (Vlč.); -měsíční; -minutový; -místní číslo (100.000 atd.); -ní obnos = stotisícový (Č.-Chod)
 šestina, ž. = šestý díl
 šesti-nedělí, stř. = doba 6 neděl po porodu; -nedělka, ž. = žena v šestinedělí; -nedělní
 šestinka, ž., zdrob. k šestina
 šesti-polí, stř. = osevní soustava šestistupňová; -polní osevní postup; -prstý;
 -rohý = šesticípý (Wint.); -řadý || -řadový;
 -sedadlový vůz; -spřežení, stř.; -spřežný povoz; -stěn, -u, m. = -stěnné těleso; -stopý verš; -stranný; -stý;
 -tisíci; -třídní škola neboli -třídká, ž.;
 -úhelník, -u || -a, m.; -úhlý;
 -válec, -lce, m. = -válcový vůz; -veslice, ž. = loď se 6 vesly; -věderní sud
 šestka, ž. = číslice 6 a co jí označeno; = šesták (lid.);
 šestkový, příd. k tomu
 šestkrát, n i k. -te, násob. příslov. k 6
 šestmecíma = šestadvacet; -mecítmý = šestadvacátý (zastar.)
 šestnáct, zastar. -cte (nářeč. -st), -cti, základ. číslov. = 16; -cterák, -a, m. = jelen se 16 výsadami; -cterka, ž. = 16. část archu papíru, formát v její velikosti; -cteronásobný [-ně] = šestnáctkrát složený, větší, hojnější; -cterý, druh. čisl. k 16 (o tvarech v. čtvrtý)
 šestnácti-, kmen k šestnáct ve slož. -letý, -metrový...
 šestnáctina, zdrob. -nka, ž. = 16. díl; -ctka, ž. = číslice 16 a co jí označeno; -ctkrát, násob. příslov. k 16; -ctý, řad. čisl. k 16 (v. čtvrtý)
 šestý, řad. čisl. k 6 (v. čtvrtý)
 šešule, zdrob. -lka, -lek, ž. = suchý plod
 šetek, v. šotek

*šetrník, -a, m. = šetrný člověk (Svět.)

šetrný [-ně; -nost] = kdo šetrí (s penězi...); = mající ohled (na stáří, city druhého...), pozorný (člověk, jednání); -ně hospodařiti, komu co oznámit

šetření, stř., k šetřiti: š. zdraví...; š. zvěře = hájení; š. (v nějaké věci) = zkoumání, vyšetřování; šetřil [-lka], -a, zdob. šetřilek, -lka, m. = kdo šetrí, spoří

šetřiti, -řen(i) = dbát, neplýtvat, opatrně, šetrně, hospodárně nakládat, využívat...: š. zdraví, sil, š. se; š. v jídle, na jídle...; š. (s) místem...; š. na kom = projevovat hospodárnost, šetrnost na čí újmu; š. [peníze] = vážit si jich, neplýtvat jimi, spořit; neš. peněz, práce... = nelitovat; š. koho = dbát naň, mít ohled, býti k němu šetrný; slož. dokon. na- co = uspořit || na- peněz (mnoho); na- se (mnoho); o- nemocného = prohlédnout, ovázat ránu...; u- co = na-; u- šaty = neunosit je; u- koho čeho = neřici, neudělati, nežádat od něho, co by mu způsobilo potíže, zármutek; vy- nemocného = prohlédnout; vy- co = prozkoumat, zjistit; za- si peníze = šetrněním uchovat; -šetřovati, slož. nedokon. o- atd.; šetřivati, opakov.

šev, švu, m. = místo, kde je něco sešito, spojeno; = stopa, jízva po ráně, zvláště sešité; přenes. š. dvou slov, složeného slova = rozhraní, předěl

ševcárna, -ren, ž. = ševcovská místnost (lid., Olbr.);

ševcovati = provozovati ševcovské řemeslo; slož. nedok. od- si úroky = ševcováním splácet (Olbr.);

ševcovina, ž. = ševcovské řemeslo (lid. a hovor.);

ševcovka, -vek, ž. = ševcová (lid.); = ševcovské sedátko;

ševcovský, příd. k švec: š. učeň...

ševčík, -a, m., zdob. ke švec

*ševecký, -ctvo, stř. hromad. = ševcovský, ševci (zast., Slá.)

ševl, -u, m. = ševelení, šelest, slabý šum, harašení (liter.);

ševeliti = působiti ševl, šelestit, slabě šumět, harašit; š. rty (kniž.) = mírně pohybovat; š. se hnusem (č.-Chod) = chvěti se; š. se; slož. dokon. roz- = rozechvět (čech); roz- se; za- = zašelestit...: za- [rty] = maličko pohnout a něco tiše říci; ševelivý || -lný = ševlelící

ševlot, -tový, v. cheviot

ševró, stř. neskl., z franc. chevreau = chromová kozina

*šéza, ž., z franc. chaise «šéz» = sedadlo před žebřinami, před fassunkem, šejstrok

šezlong, v. chaise

šibal, -a, m. = čtverák; *šibalovati = podvádět (Wint.); šibalský [-sky; -ství] = čtverácký

šibati = švihat, mrskat; slož. dok. na-, vy- komu; v. šibnouti

šibenice, ž. = sloup na oběšení; zdob. -nička, -ček, ž.; šibeniční vrch = kde je šibenice (Mach.); š. humor, nálada, původ. = humor, nálada odsouzenice před oběšením, přenes. = člověka v tísni, v nesnázích; š. lhůta = velmi krátká || -ničný (Ner.); šibeničnický [-cky] (č.-Chod), příd. k šibeničník, -a, m. = člověk hodný šibenice, darebák

šibnouti, -bl, -bnuv, -bnut, dok. k šibati

šibolet, -u, m., z hebrej. (podle bible), = (poznávací) heslo

*šíbovati || ši-, z něm. = posunovat (lid.)

*šíbr, -a, m., z něm. = lichvář, keřas; š., -u, m. = šoupátko, zástrčka, podklad pod cihlu... (lid.); druh strku na kulečníku (hovor.)

šibřínkový, příd. k šibřínky, -nek, ž. pomn. = sokolská maškarní zábava (zavedl J. Fügner; stř. -nek || -nka = šaškovský kousek, žert)

*šlc, -e, m., z něm. = střelec, člen . ostrostřeleckého sboru (lid.)
 šlcí stroj... = na šití
 šička, -ček, ž. = pomocná švadlena
 *šidba, ž. = šizení (Suš., Vrba)
 šidélko || šidýlko, stř., zdrob. k šidlo
 šidil [-lka, Čelak.], -a, m. = kdo šidí (lid.);
 šiditi, šizen(i) = klamat, podvádět; slož. dokon. na- se lidí (mnoho); o- koho oč; vy- co na kom = šizením získat;
 šidivati, opakov.;
 šidítka, -tek, stř. = cumel
 šidlo || ší-, -del, stř. = ševcovský... nástroj; š. v pytli se neutají (přisl.), o tom, co se samo prozradí; být jako š. = hbitý, mrštný, živý (lid.);
 šídlo, stř. = vážka, hmyz
 šidýlko, v. šidélko
 *šif, -u, m., z něm. = loď (lid.)
 šifon, v. chiffon
 *šifonér, -u, m., z franc. = skříň
 šifonový, v. chiffon
 šifra, -fer, ž., z franc. chiffre = tajná značka, zkrácený podpis;
 šifrovati = označiti šifrou; šifrovaný [-ně] telegram
 *šichta, -chet, ž., z něm. = vrstva, směna
 šíje || liter. šíj, ž. = zadní část krku, týl, vaz; symb. nepoddajnosti: mítí tuhou, tvrdou šíji; skloniti šíji = poddati se...; = úžina; šíjnatý (Č.-Chod) = mající silnou šíji; šíjový obratel
 I šik, -u, m., z něm. = vojenská řada, přenes. i jiná podobná
 II šik, v. chic
 šikana, obyč. pomn. -ny, ž., z franc. = úmyslné, zlomyslné překážky, týrání, „sekýrování“; šikanovati koho = týrat...
 šikem || šikou, přisl. = šikmo, napříč (lid. a hovor.); k tomu příd.
 *šiký pohled (Č.-Chod)
 šikmo-, kmen k šikmý ve slož.: -lebý, -křídý; -oký; -zubý
 šikmý [-mo; -most] = kosý, napříč

*šiknouti se, -kl, z něm. = (z) hoditi se || nedok. šikovati se
 *šikný = šikovný (Rals)
 šikou, v. šikem
 šikovatel, -e, m., poddůstojník
 šikovati = řaditi do šiku; š. se (k boji) || = hoditi se, v. šiknouti; slož. dokon. do- komu koho, co = dohodit, obstarat (lid.); se- vojsko k bitvě
 *šikovný [-ně; -nost] = obratný, zručný, způsobilý (lid.)
 šiký, v. šikem
 šil, -a, m., z něm. = candát
 *šilboch, -a, m., z něm. Schildwache = vojín na stráž (Čelak.)
 šilenec, -nce, m. = šilený člověk;
 šilený [-ně; -nost] = šílicí (člověk); š. nápad... = bláznivý, ztřeštěný; -nství, stř. = šilenost;
 šileti, -leji || řidč. šiliti, -lí = nemíti zdravý rozum, bláznit; š. radostí, o veliké radosti; slož. dok. ze-; šilivati, opak.
 šilha, -hovi || šilhan, -a, m., příjmení; pův. = kdo šilhá;
 šilháček, -čka, m. = šilhavé dítě; loutka;
 šilhati, z něm. = hledět při nestejnéměrné poloze očí; š. po kom, po čem = tajně, chtivě hledět; slož. dokon. za-; šilhávati, opak.; slož. nedok. po- po kom, čem = šilhati;
 šilhavý [-vě; -vost] = šilhající;
 šilhoun, -a, m. = kdo šilhá (zhrub.)
 šilink, -u, m., z něm., peníz (rakous., angl. ...); = bití na vojně (zast., Jir.)
 šiliti, v. šileti
 šilperský, příd. k šilperk
 šíma, šimák, -a, -máček, -čka, šimek, -mka, -meček, -čka, -mera, -rka, m., příjm.; původ. domác. tvary k šimon
 *šiml, -a, m., z něm. = bílý kůň; přenes. posměšně = vzorec úředních spisů, šablonovitě úřadování; zdrob. šimlík, -a, -líček, -čka, m.;

*šimlatý = s bílými, světlými vlasy (Knap);
 šimlovština, ž. = postup podle úředního šimla (Tvor.)
 šimpanz, -e, m., opice
 šimrati = slabě lechtat; slož. dokon. po-, za-; šimrávati, opakov.
 šimy, v. shimmy
 *šína, ž., z něm. = kolejnice (lid.)
 *šinágl, -u, m., z něm., druh ložky; pomn. -gle = boty s dlouhými špičkami (vulg.)
 šindel, -e || -u (Neum.), m., z něm., dřevěná krytina; symb. hubenosti: být (suchý, hubený) jako š. (lid.); -lák, -u, m. = šindelový hřebík; -lář, -e, m. = výrobce šindele; šindelový, o střechě || -lný (Wint.)
 *šiněl, -u, m., z ruš. = vojenský plášť
 šinknflekle, v. šunknflekle
 šinoazerle, v. chinoiserie
 šlňon, v. chignon
 šinouti, -nul, -nuv, -nut(i) = sunout (liter.); š. se = pomalu jít (hovor.); den za dnem se šine (Vrchl.); slož. dokon. od-, po-, se- co; popo- = trochu po-; povyse = povyrůst (Čech); pře-, vy- koho z rovnováhy = vychýlit; vy- se z kolejí, o vlaku = vyjet; vyšinutí vlaku; v. z mluvnic. vazby = vybočení; vy- se na přední místo... = dostat se, dopracovati se, domoci se; za- co kam;
 -šinovati, slož. nedok. od-, po-, vy-, za-
 šíp, -u, m., druh střely; šipař, -e, m. = výrobce šípů;
 *šípati = vrhati šípy (Heyd.)
 šípek, -pku, m. = planá růže, její plod; jdi (mi s tím) k -pku, eufem. m. k čertu
 *šipiti = šupěti (Křič.)
 šipka, -pek, ž., zdrob. k šíp (Jir.); zprav. jen přenes.: rychlý, letět jako š.; = letecká četa; = znaménko ukazující směr (→);
 šípkoví, stř. hromad. = šípky;
 šípkový, příd. k šípek: š. keř,

-vá povidla; š-vá Růženka (v pohádce); šipký = rychlý jako šipka (Ner.)
 šiplati, -lavý = šišlat, -lavý (Č.-Chod)
 šipostříl, -u, m. = stroj na střelení šípů
 šípoví, stř. hromad. = šípky; š. slunečních paprsků (Rais);
 šípový, příd. k šíp: š. jed
 širáček, -čku, m., zdrob. k širák, -u, m. = klobouk se širokou střechou
 *širati se = šeriti se (Baar)
 *širnouti, -nuv, -nul, -nutí = stá- vati se široký, širší (Č.-Chod)
 širo, v. širý
 širočina, ž. = široká sekera; = široká plocha (Čap.)
 *širohledný (Čech) = odkud je široký rozhled
 širokanánský || širokánský = velmi široký (cit.)
 široko, v. široký a sirocco
 široko-, kmen k široký ve slož.: -boký (Hlad., Holeč.); -hlavý; -hrdlý, o láhvi; -kolejný; -křídový rok (Ho.); -listý; -nohý; -plecí || *-plecý (Olbr.); -prsý; -ramenný oráč (Ho.)
 široký [-roce || -roko; -rokost] = mající rozměr nalevo a napravo od osy; š. pojem = zahrnující mnoho věcí; -ká veřejnost = řada společenských vrstev; -ké svědomí = nepřiliš úzkostlivé; široce co vykládat = obšírně; široko daleko = v širokém a dalekém okolí; ze široka (zeširoka) chodit; ze -ka otevřítí dvéře (So.); otevřít oči ze -ka (Jir.) = velmi se divit; ze -ka co vykládat = široce; -kost (Čech) = šíře;
 2. stup. širší [šitř(e), o d c h. šitřejí]; š. než delší = velmi tlustý (lid. a hovor.); š. obecnost, kruhy = několik různých vrstev obyvatelstva; uvést... co v š. známost = ve známost širších vrstev; v nejširším významu, smyslu (slova)

*šírošír, -u, m. (Han.) = širý prostor; *širošírý* || *širo-* || *širošírý* = velmi široký, rozsáhlý (liter.)

širší, v. široký

*širotáhlý = velmi protáhlý (Čech);

*širovládný = vládnoucí nad širokou zemí (Zey.)

širtink || -*tynk*, -u, m., z angl. *shirting*, druh plátka; -*kový*

*širuch (-*rúch*), -u, m. = klobouček se schlípenou střechou (nář., Mrš.)

širý (*šl- Vrchl.) = široko daleko se prostírající: š. svět, -ré jezero (Mácha), moře; pod -rým nebem = venku; zpodstat. stř. *širo* = širý kraj, prostor (liter.); *po širu daleku* (Jir.) = daleko široko

šif, ž., v. I. šíře

*šifava || -*vina* (Mar.), ž. = širý prostor (mor.)

I šíře (někdy šif), -ře, ž., obyč. *šifka*, ž. = rozměr od osy nalevo a napravo; epická šíře = zevrubnost; v šif i dál (báseň); *našif*, příslov. z výrazu na šif = na šířku || *zšif* (-*řf*, Jir.) || *všif* = na šířku, do šířky

II šíře (odch. *šifějí*), příslov., v. široký

*šifice, ž., ze slov. *širica* = široký a dlouhý plášť

šifitel [-*lka*], -e, m. = kdo šíří, rozšiřuje

šifiti, šif, šifen(i) = činiti širokým, širším: š. nozdry (Jir.), oči (šráma); obyč. rozšiřovat; zprav. jen š. křesťanství, myšlenku, vzdělanost... = činiti známějším, přičiňovati se, aby se to ujalo; š. se, o světle... = rozprostraňovati se; myšlenka... se šíří; š. se o čem = podrobně vykládat; slož. dokon. *roz-* zprávu; *roz-* závod = zvětšit;

slož. nedok. *rozšiřovati*;

šifivati, opakov.

šifka, v. I šíře; -šifovati, v. šifiti

šifka, ž. = šestka (lid.), šestka v kartách; pomn. *šifky* = delší

pruh vlasů u uší (s uchem vypadá jako šestka)

šišák, -u, m. = šišatá přilba; rostl.

šišatěti, -tějí = stávat se šišatý;

šišatiti, -cen(i) || -těn(i) = dělati

šišatým; slož. dokon. *za-* (lid.);

šišatý [-*tě*; -*tost*] = podobný šišce (klobouk, přilba)

šiška, -šek, ž. = plod jehličnatých stromů; podle tvaru š. másla, š. chleba, š. na krmení hus ap.; mazati šišku, v. mazati

šišla, m. = kdo šišlá; *šišlati*, -lám ... -lají || -lu... -lou = nezřetelně mluvit, zejména vyslovovati špatně sykavky (š m. s...); slož. dokon. *za-*; *šišlávati*, opak.; slož. nedok. *po-* (Tilsch);

šišlavý [-*vě*; -*vost*] = šišlající

*šišmati = špinit, molousat; zprav. slož. dokon. *u-*, *za-*; *ušišmaný* (Staš.), *za-*

šišnice, ž. (kniž.) || *šišnička*, ž., zdrob. k šiška

šití, stř., 1. dějově k šiti; 2. = šici potřeby

šiti, šiji, šij, šiv, šil, šit(i) = spojovati stehy; sr. cícha, čert, jehla; = býti zaměstnán, pracovat (vulg.); šiji s ním čerti = je neposedný, bujný, jako rtuť; š. sebou = vrtět; je to na koho jako šito || ušito, přenes. (o výroku...) = hodí se to naň, vystihuje to jeho povahu (lid. a hovor.); *šitý*: ručně -té boty (ne strojem);

slož. dok. *do-* co = dokončiti šiti;

na- čeho, se (mnoho); *o-* komu

lice (Jir.) = dát políček; *o-* se

= zavrtěti se, hlavně překvapením, z nespokojenosti; *ob-* co =

dokola *za-*; *po-* všechno; *pod-* co

čím = dát jako podšívku; *pod-*

šitý dareba... = chytrý, záludný,

úskočný; sr. liška; -*tá* ra-

dost = tajná (Vr.); *pro-*, *pře-*,

při- co; přenes. *při-* komu pře-

zdívku (Drn.) = dáti; *roz(e)-*

co = dáti se do šití, ale nedo-

šit; *se-* co; *u-* co, prostě do-

kon.; v. výše; *v-* co do čeho;

vy- co = šitím ozdobit; *vy-* si

co = šitím vydělat; vy- niti = spotřebovat; za- co = spravit, zalátat; za- peníze do čeho = šitím ukrýt; za- ústa komu = přinutit jej, aby mlčel (lid. a hovor.); zapo- co = ob-, aby se to netřepilo;
šivati, opakov.; slož. nedok. do- atd.
šitý, v. šíti
**šizuňk*, -u, m. = šizení (lid.); š., -a, m. = kdo šidí (t.)
**škádlitel*, -e, m. = kdo škádlí (Ner.); *škádliti*, škádlí, -lete = žertovně popouzet, dráždit, pokoušet; slož. dokon. na- se ko- ho (mnoho); po- koho;
škádlivati, opakov.;
škádlivý [-vě; -vost] = škádlící
škadróna, ž., z ital. *squadrona* = jízdní setnina
škála (zříd. *šk-*), ž., z ital. *scala* = stupnice (tónů, poplatků...)
škamna, ž. || -no, stř. (Rais) || zpravidl. pomn. *škamna*, -men, z lat. = školní lavice (lid. a hovor.)
škandál..., v. skandál
**škapa*, ž. = herka, špatná karta (lid. a hovor.)
škapulír, -e, m., z něm. = část mnišského roucha, amulet
škára, ž., vrstva kůže; = nevyděláná kůže (odbor.)
škarbal || -pal, -pál || *škrambal*, -pal || *škrbál*, *škrpál*, -u, m., z ital. = stará bota, křáp
škarda, ž., rostl.; š., m., příjm.
škareda [*-dka, Vanč.] (lid. *škarý-da*), -dovi, m. = škaredý člověk, ohyzda
škareděti, -dějí = stávat se ška- redý; *škarediti*, -dění = děla- ti škaredým, ohyzdit; š. se = mračiti se (lid. a hovor.); slož. dokon. za- se; *škaredivati*, opa- kov.;
škaredivý = škaredící se (Čech)
škaredka, v. škareda
**škaredohlíd*, -a, m. = škarohlíd
škaredý [-dě; -dost] = ošklivý, ohyzdný, nevlídný, špatný, zlý, neslušný; š-dá středa = popelec

n. středa před velikonoce; 2. stup. *škaredější* [-dějí]
**škarka*, -rek, ž. = škartka
**škarohled*, -a, m. = škarohlíd (Staš.); **škarohledý* = pesimis- tický (Čech, Němc.); *škarohlíd*, -a, m., ze škaredohlíd = mrzout, pesimista; *-hládký* [-sky; -stvi], příd. k tomu
škaroupkář, -e, m., jistý profesio- nální hazardní hráč
škarpa, -rp, ž., z ital. = příkop
škarpál, v. škarbal
škarta || *škartice* (Wint., Vr.), obyč. *škartka*, -tek, ž., z lat. = lístek; *škartička*, -ček, ž., zdrob. k tomu
škát, v. skat
škatule, -lí || -l, ž., z ital. = kra- bice, schránka; (stará) š. = že- na (hanlivě); zdrob. *škatulka*, -lek, ž.; jako ze -lky... = čistý, pěkně ustrojený; *škatulkář*, -e, m. = kdo škatulkuje (So.); *škatulkovati* co = „dávati do škatulek“, dělit na skupiny..., třídit (s hanl. odstínem); slož. dokon. roz-
škeble, ž., mlž, lid. též = jeho skořápka
**škelet*, v. skelet
škemral [-lka], -a, m. = škemra- jící dítě; *škemrati* = neodbytně prosit (lid. a hovor.); slož. do- kon. na- se (mnoho); vy- co na kom = škemráním dosíci čeho; *škemrávati*, opak.;
škemravý [-vě; -vost] = škem- rající
**škeřiti* zuby = cenit (Koll.); š. se, o zubech = ukazovati se (Čech); slož. dokon. vy- zuby
škica, v. skizza
škipetár, -a, m. = Albánec (za- star.); *škipetárský* = albánský
škleb, -u, m. = šklebení, poškle- bek (liter.); **šklebina*, ž. = šter- bina (Ner.);
šklebiti se || řidč. *škl-* (Svět., Čap., Nez.) na koho, nač = svrašťovati tvář z nelibosti, z rozmrzení, před pláčem, slabě plakat; š. ústa; slož. dokon. roz-

tvář; roz- se; *-u se, za- se;
-šklebovati || -škli- (Rais), slož.
nedokon. o- se na koho, po- se
komu, po kom = šklebením se
posmívat; u-, vy- se;
šklebivati se, opak.

šklebivý [-vě; -vost] || liter.
šklebný = šklebící se; -ný ú-
směv, -ná tvář (Vrchl.)

šklíba, m. = kdo se šklebí
(Herrm.);

šklíbiti se, v. škleb;

*šklíbitý = šklebivý

šklubánek, šklubati, v. šklubánek...

*škňourati = kňourat (Kosm.)

škobrtati, -tavý, -tnouti, v. kobr-
tati

škoda, ž., z něm. = újma, zkrá-
cení v čem, ztráta: způsobit ko-
mu, utrpět... škodu; š. na obilí,
na zdraví...; se škodou co pro-
dat...; nebude mu to na škodu;
dobytek je ve -dě, vyhnat jej
ze -dy = tam, kde působí ško-
du; (je) š. peněz = zbytečně,
marně by se vydávaly; š. času;
= projev lítosti, že se něco
stalo (nestalo), že někdo ode-
šel, umřel... (protože nám tím
vznikne újma...): š. ho, je ho š.
(o zemřelém, o odstouplém členu
spolku...); š., žes nepřišel atp.

škoditi, škozen(i) = působiti ško-
du: š. komu, čemu: -dí to (na)
zdraví; slož. dokon. na- se (mno-
ho); po- co = porouchat, koho
= způsobit mu škodu (částeč.
vlivem němč., ale ujalo se obec-
ně); u- komu, čemu; slož. nedok.
poškozovati; škodivati, opak.

škodlivina, ž. = škodlivá věc;

škodlivý [-vě; -vost] = škodící

škodná, ž. = škodná zvěř; přenes.
= zloději...; = náhrada za ško-
du || škodné, stř.;

*škodník, -a, m. = škůdce
(Herb.);

škodný, 1. = škodící (Němc.),
škodlivý (Jir.); 2. = trpící škodu
(lid., Poláč.)

škodolibý [-bě; -bost] || *škody-
(Zey., Arb.) = přející jinému

škodu (člověk), plynoucí ze ško-
dolivosti (úsměv, poznámka...)

škodovati = mít, nésti škodu (lid.)

škodovka, -vek, ž. = škodovy zá-
vody, auto z těchto závodů

škodylibý, v. škodolibý

škola, ž., z lat., 1. = vyučovací
ústav, vyučování; přenes. š. ži-
vota, trpělivosti = nabývání zku-
šeností, cvičení v trpělivosti; být
po -le = zůstat z trestu ve -le
po vyučování; chodit za -lu =
jinam než do školy, vyhýbat se
škole; 2. = skupina spisovatelů,
umělců atp., jdoucích ve stopách
svého učitele; 3. houslová... š.
= učebná soustava;

školácký [-cky], příd. ke ško-
lák: -cká léta (Jir.); přenes.
-cká práce = nezralá, neumělec-
ká, nevědecká;

školáček, -čka, m., zdrob. ke
školák [-lačka], -a, m. = žák
obecné školy

školdozorce [-rkyně], m. = školní
dozorce, inspektor (zastar.)

školení, -ný, v. školiti;

školitel [-lka], -e, m. = kdo
školí, na př. vědec, aspiranta na
vys. školách

školiti koho, se = zaučovat, po-
skytovat vědomosti, nabývat
jich...; školení, stř. = výcvik...;
školený řečník... = cvičený; slož.
dokon. při- = přidělit školu;
vy- koho; za- obec = přidělit
do školního okrsku

školka, -lek, ž., zdrob. ke škola;
= místo na pěstění mladých
stromků, keřů, zahrádka

školmistr, -a, m. = učitel (zastar.)

školné, -ho, stř. = školní plat,
za vyučování ve škole;

školní, příd. ke škola: š. úloha,
mládež, výbor, hra, rok, vysvěd-
čení;

školnický [-ctví], příd. ke

školník [-nice], -a, m. = školní
zřízenec, v st. době = žák (Jir.,
Vlček)

školomet, -a, m. = školský pedant;
-tský [-tsky; -tství], příd. k to-
mu

*školovaný = školený (Holeč.)

školský [-sky; -ství], příd. ke škola: š. úřad, rozhlas, zpráva; š. příklad = který se uvádívá ve škole, názorný, poněkud však otřepaný; podob. š. příběh = výchovný; -lství, stř. hromad. = školy, školské zřízení

I škop, -a, v. skop

II škop, -u (Wint.) || obyč. škoppek, -pku, m., z něm. = kbelík; hlava jako š. = veliká n. tupá; zdrob. škopíček, -čku, m.;

*škopkový hlas (Ner.) = hrubý

škorně, ž. (souvisí s kůra, skořice) = bota (zastar.)

škorpil, -a, m. = kdo se rád škorpí; škorpiti se = škádliti se, hádat, hašteřit; slož. dokon. pose; škopivý [-vě; -vost] = rád se škopíci

šorpion, -a, m., z lat. = štír

skořápka, v. skořápka;

*skořípka, -pek, ž. = skořápka, škeble

škot, v. Skot

škrabací = na škrabání;

škrabačka, -ček, ž. || škrabadlo, -del, stř. || škrabák, -u, m. = nástroj na škrabání;

škrabák, -a, m. = písař (posměš.);

škrabal, -a, m. = kdo škrabe, škrabák, špatný splsovatel (hanl.); zdrob. škrabálek, -lka, m.;

škrábanec, -nce, m. = škrábnutí, stopa po něm;

škrabánek, -nku, m. = výškrabek, koláč z vyškrabaného těsta (lid.); = škraloup (Mrš.);

škrabanice || -nina, ž. = škrabání, špatné písmo, mazanina (lid. a hovor.)

škrabati, -bu || -bám, škrab || -bej, -baje = sdírat, stírat, odstraňovat, loupat (omítku, malbu, brambory...); slož. dokon. do-brambory; na- čeho, se (mnoho); o- co, bláto s čeho; o- kolečka, přenes. = nepochodit; se-co s čeho; -škrabovati, slož. ne-

dokon. o-, se-; škrabávati, opakov.; v. škrábat, škrábnouti

škrábat, někdy škrabati = něčím ostrým do něčeho rýt, dělat rýhy, rýpat (a tím působit bolest): š. hřebíkem... po stěně; péro škrábe; š. se za ušima; přenes. = ošívati se, projev nepřijemného překvapení, mrzení (lid. a hovor.); š. = špatně psát, čmárat; š. se kam = namáhavě jít (lid. a hovor.); přenes. = chtít něčeho dosíci... (t.); slož. dokon. na- dopis; po- komu obličej, koho v obličej, stěnu; roz- si, komu tvář; vy- co z hrnce || vy-hrnc; vy- kaňku, komu oči; vy-se kam; za- na dvěře, o kočce...; za- se za uchem;

slož. nedokon. vyškrabovati;

škrabávati, opakov.; v. škrábnouti

škrabátko, stř., zdrob. ke škrabadlo

škrabávati, v. škrabati, škrábat

škrablavý = škrabající, drsný (lid.)

škrábnouti, -bl, -bnuv, -bnut(i), dokon. ke škrábat: š. koho, se: slož. dokon. (ke škrábat i škra-): na- dopis; o- || ob- úlohu = opsat (student.); o- brambory; roz- si tvář atd.

škraboška, -šek, ž. = maska, larva

škrabot, -u, m. = škrabání; přenes. = poplach, nevěle (hovor.)

*škrabota, ž. = neúrodná půda (Vanč.)

škrábotiti se = škrabati se, pomalu... jít (Rais)

-škrabovati, v. škrabati a škrábat

škraloup (Wint. *-lup), -u, m. = hustý povlak na mléce..., tenký led; = strup (lid.); přenes. = úhona (lid. a hovor.); zdrob. -pek, -pku, m.; -povitý = podobný škraloupu

*škrampál || -mbál, v. škarbal

škraň, v. skráň

škrap, -u, m., z angl. = rýha ve vápenci; škrapové pole

škrbál, v. škarbal

škrdliti = lakotiti (lid.)

*škrejpek, -pku, m. = kapka (Ner.)

*škrhati = skřehotati (Řez.); dokon. *škrhnouti; š. botou o chodník = škrtnout (t.)

škrk, citoslov. vyjadřující rychlý pohyb: chlapci š. na koně (Herb.); v. škrť; škrkati, v. tamt.;

škrkavka, -vek, ž., hlíst oblý;

škrknouti, v. škrť

škrob, -u, m., ústrojná látka;

š., -a, m. = „špína“ (lid. a hov.);

škróbárna, -ren, ž. = továrna na škrob;

škróbený [-ně; -nost] = naškrobený; přenes. = nesrdečný, nepřístupný (člověk, zábava...);

škróbidlo, str. = prostředek na škrobení;

škróbiti = napouštět škrobem; slož. dok. na-, o- co; škróbívati, opakov.;

škróbnatý [-tost] = obsahující škrob;

škróbovina, ž. = škrobová látka, hmota; -vitý = jako škrob;

škróbový, příd. ke škrob

*škrouhavý = škrvčivý (Vr.)

škronkati, neosob. škrouká... mi v břiše = kručí (lid.); dokon. škrouknouti, -klo; = houknout (Rais); slož. dokon. u- se na koho = utrhnouti se (t.)

škrpál, v. škarbal

škrť (lid. škrk), -u, m. = škrtnutí (péra, pérem); š. v rozpočtu... = omezení rozpočtu; š. v plánech (Vrba), přes plány = zmaření plánů; škrťací = na škrtnutí; škrťati (lid. škrkati) = dělati čáry přes něco, přetrhovat, čmárat; š. [sirkami] = třít je o podklad, aby chytly; slož. dokon. na- se čeho (mnoho); po- co; pod- co = podtrhnout; přenes. = zdůraznit to, položit na to důraz; pro- článek = vy- v něm něco, zkrátit jej; pře- = přetrhnouti; se- rozpočet = omezit; vy- nesprávnosti, jména členů... = škrtnutím odstranit; vý- sirky = škrtnutím spotřebovat;

za- co = opatřit škrtem, aby to vyniklo, zatrhnout, poznamenat || = zakrýt škrtly;

škrťávati, opak.; slož. nedokon. pod- atd. || méně často -škrťovati, slož. nedok. pod- atd.

škrťil [-lka], -a, m. = šetřil (Vr., lid. a hovor.)

*škrťitel, -e, m. = kdo škrťí, rdousí, potlačuje: š. svobodného života (šal.)

škrťiti, škrćen(i) = rdousit; kabát, límec... škrťí = je těsný; š. [peníze] = velmi šetřit (lid. a hovor.); š. každým krejcarem (So.); slož. dok. při- koho (trochu); přiškrćený [-ně; -nost]: p. hlas = tlumený, sevřený (ze sevřeného hrdla); -ně mluvit (Vr.); u-, za- koho = zardousit; slož. nedokon. přiškrćovati hlas; škrťívati, opakov.;

škrťivý = škrťící, přiškrćený: š. smích (Vr.)

škrtnouti (lid. škrknouti), -tl, -tnuv, -tnut(i), dokon. ke škrťati; rozhodnouti co škrtnutím péra = přetržením něčeho, přenes. = rázně, bez dlouhého uvažování; slož. dokon. pře- atd.; roz- sirku = zapálit; za- (si) co

škrůčeti = kručeti (lid.)

škrundati = chrochtati (Mah.)

škub, -u, m. = škubnutí (Čech);

škuban, -a, m. = trhan;

škubánek, -nku, m., obyč. pomn. -nky, jídlo

škubati || šku-, -bu || -bám, -bej || škub, -baje, -bán(i) = trhat, otrhávat: š. peří...; neosob. šku-be mě v noze; š. sebou; slož. dokon. do- husu; na- čeho (mnoho); o- co; o- koho = ochudit, ošidit (lid. a hovor.); pod- husu; roz-, vy- co; -škubovati, slož. nedokon. po- atd.; škubávati, opakov.; slož. nedokon. o- atd.

škubavý [-vě] = škubající, trhavý; š. pohyb; š. ret (Čech); -vě mluvit (Rais)

škubnouti, -bl, -bnuv, -bnut(i),
dokon. ke škubati; *u-* kus trávy
|| čeho; *u-* se na koho = utrhnouti se; *vy-* co, se komu z rukou

*škubot, -u, m. = škubání (Č.-Chod)

škůdce [-*dkyně*], m. = kdo škodí

škudla, m. = kdo škudlí;

škudliti = lakotit || = kudlit;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *u-*

co = lakocním ušetřit, získat;

škudlivý [-*vě*; -*vost*] = lakotný

*škůdník [-*nice*], -a, m. = škůdce;

**škůdný* = škodlivý

škulina, v. skulina

škuner, -u, m., z angl. schooner
= dvojstěžník n. trojstěžník

*škurník (*škúr-*), -a, m., z ruš. = zbabělec

škuta, ž., z něm. = široká říční lodice

škvár, -u, m. = šmejď, brak;

škvára, ž. = kusovité zbytky po tavení n. spalování

škvarek, -rku, m. = oškvařený kus tuku, tučné kůže atp.; přenes. = strup (lid.); *škvarkový*, příd. k tomu

škvařiti = rozpouštět na ohni (sádlo...); š. se (na slunci...) = péci se (lid. a hovor.); slož. dokon. *u-*, *vy-* co; -*škvařeti* || čast. -*škvařovati*, slož. nedok. *vy-*; *škvařivati*, opak.

*škvěčeti, -čí = kvičet (Olbr.); slož. dokon. *za-*;

**škvěknouti*, -kl, -knuv, -knutí, slož. *za-* = zakviknout (Němc.)

*škvíkat, *škvíknouti* = kvíkat, -knouti, kňourati

škvíra, ž. = spára, mezera, skulina

škvířiti = syčet při škvaření...; š. se = tvořiti škvíru; = škvařiti se (Wint.); přenes. = tvářiti se (Vr.); slož. dokon. *roz-* se; rozškvíření a hloubka propasti (Vr.); *za-*, o hlase = zakvičeti (S.-Tů.); slož. nedokon. *rozškvířovati* se, o propasti (Vr.)

škvor, -a, m., hmyz; nasaditi si škvora do ucha, přenes. = vzíti

mezi sebe škůdce (Herb.); zдроб. *škvoreček*, -čka, m., přenes. o dítěti (Herb.)

škvřeti, -čí || *škvřkati* = vydávati zvuk škvřk při škvaření...;

škvřivý = vydávající zvuk škvřk; *škvřknouti*, -kl, -knuv, -knutí, dokon. ke škvřkati; š. se = scvrknouti se

škvřna, v. skvrna

škvřátko, stř., zдроб. ke *škvřně*, -něte, stř. = prasátko (podle škvřčení), přenes. = mrně (lid. a hovor.)

*škyt, -u, m. = škytnutí (Č.-Chod, Tilsch.);

škytati = prudce vdechovat při křeči bránice; *škytávati*, opak.; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*;

škytavka || *škytka* (Č.-Chod), ž. = nával škytání;

škytavý [-*vě*]: š. tón = podobný škytání (Č.-Chod); -*vě* vzlykání (Arb.); -*vě* vzlykati (t.);

škytka, v. výše;

škytnouti, -tl, -tnuv, -tnutí, dokon. ke škytati; slož. *za-* (Č.-Chod);

**škytot*, -u, m. = škytání (Ner.)

škýz, -e, m. = nejvyšší karta v tarokách (z angl. mn. č. skies «skajs» k jedn. sky = obloha, nebesa?); = ředitel (stud.)

šlágr, -u, m., z něm. = líbivý popěvek, -vá hra, působivé heslo (hovor., opovrhl.)

šlahoun, -u, m. = kořenový výběžek rostliny, něco podobného; zдроб. -*nek*, -nku, m.

šlacha, ž. = pojivý konec svalů; *šlachovitý* [-*tě*; -*tost*] = mající šlachy (o mase), silné šlachy (o člověku)

*šlachta, ž., z něm. = porážka, jatky (lid.)

*šlajdrovati, z něm. = dávatí za fatku (Ner.)

*šlajer, -u, m., z něm. = závoj (lid.)

*šlajf || *šlejf*, -u, m., z něm. = brzda; *šlajfovati* || *šlej-* = brzditi

šlak, -u, m., z něm. = mrtvice (lid.); = stopa (lid., mysliv.); š., -a, m. = čas: š. mu věř (Němc.); kýho šlaka! || šlaka, jdi k šlaku

***šlaka**, ž. = struska (Čech)

šlakovitý [-tě; -tost] = čertovský, zpropadený... (lid. a hovor.)

šlamastika «-ty-», ž., ze žid. = nesnáze, brynda (lid.)

šlampa, m. = šlampač; **šlampačský** [-cky; -ctví] = nepořádný, leda bylý; **šlampač** [-pačka], -a, m. = nepořádný člověk

šlapací = na šlapání; **šlapač** [-čka], -e, m. = kdo šlape; -čka, též = šlapátko; **šlapadlo**, stř. = zařízení na šlapání, chodidlo; **šlapák**, -a, m., tanec

šlapatí, -pu || -pám, -pej || šlap, -paje, -pán(i) = stoupat na nohy (lid. a hovor. = jít, chodit), nohama tlačit, dupat...; š. vođu = šlapáním se nad ní udržovat (lid.); š. komu na paty, přenes. = přísně naň dozírat (lid. a hovor.); š. si na rozum = pošetile mluvit n. jednat (zhrub.); š. si na jazyk = šišlat (t.); slož. dokon. *na-* co do čeho, *na-* se (mnoho); *o-* kalhoty = při chůzi obrousit (Staš.); *po-* co = udupat; *pro-* cestu; *pro-* boty = prochodit; *při-* co k čemu; *roz-* co; *roz-* co v novinách... = příliš obšírně vylíčit a skreslit (hovor.); *se-* podpatky; *u-* trávu... = po-; *u-* = šlapáním urovnat; *u-* koho = šlapáním usmrtit; *vy-* cestu = šlapáním vyznačit; vyšlapaná cesta, přenes. = obvyklý způsob, -lá metoda...; *vy-* schody, boty = vychodit; *vy-* komu co = vychodit, vymoci (hovor.); *za-* co = zatlačiti; *za-* oheň = šlapáním udušit; **šlapávatí**, opakov.; slož. nedokon. *pro-* atd.

šlapátko, stř., zdob. ke šlapadlo

šlápěj, v. šlépěje

šlápnouti, -pl, -pnut(i), dok. k šlapatí, š. vedle = učinit chybný krok, i přenes. (lid. a hovor.);

slož. dok. *do-* si na koho = dokročit naň (lid. a hovor.); *na-* celou nohou = stoupnout na celé chodidlo; *ob-* co = obstarat; *ob-* koho = zajít ke komu, přimluvit se (lid. a hovor.); *pro-* co = šlápnutím promáčk-nout; *vy-* si = rázně vykročit, vyjít si; *-šlapovati*, slož. nedokon. *do-* atd.; *pře-* = stoupat na jednom místě s jedné nohy na druhou

šlápota, ž. = šlépěje, u Jir. = chodidlo (lid. a hovor.)

-šlapovati, v. šlápnouti

šlarafie, ž., z něm. = pohádkový kraj blahobytu bez práce (P. Den); spolek; *-fista*, m. = člen spolku šlarafie

***šlář**, -e, m. = závoj (Koll., Bezr.)

***šlašitý** = šlachovitý (Čap.)

***šlauch**, -u, m., z něm. = hadice
šle, obyč. pomn. *šle*, šlí, ž. = pás-ky na držení kalhot přes rama-na, kšandy

šleh, -u, m. = šlehnutí; žhavý š. na západě (Rais) = pruh, jazyk; satirický š.; **šlehačka**, ž., 1. = šlehání, pomlázka; 2. = šlehaná smetana; 3. = náčiní na šlehání
šlehati = bít, mrskat (koho, co čím); podmětově, déšť, vítr, plamen -há = prudce se leje, vane...; **šlehaný** = ušlehaný: -ná smetana; slož. dokon. *na-* komu [metlou...], *na-* se (mnoho), *o-*; tvář ošlehaná větrem; *roz-* co; *se-* koho = nabít mu; *u-* smetanu; *vy-* komu; *za-*, o plameni (Ner.); **šlehávatí**, opak.; nedokon. slož. *roz-* atd.

šlehavý [-vě; -vost] = šlehačící; -vě se kmitati (So.)

šlehnouti, -hl, -hnut(i), dok. k šlehati; šlehlo mu hlavou = blesklo; slož. dokon. *roz-* co; *vy-*, o plamenech; přenes. slova vyšlehnouší z choré mysli výhně (Čech); *zá-*, o ohni...; přenes. zábřesk myšlenky -hl mozkem (Herit.); **-šlehovati**, slož. nedokon. *o-*, *po-* (So.), *pro-* (Jir.); *vy-*, o plamenech; **za-* = šlehati

*šlehotati = šlehati (Ner.)
 šlechovník [-nice], -a, m. = šlechovní člověk (kniž.);
 šlechovní [-ně; -nost], původ. = šlechtický, urozený, pak = ušlechtilý, dobrotivý, milosrdný
 *šlecht, -u, m. = ozdoba (zast., Jir.)
 šlechta, ž., z něm. = lidé s rodovými výsadami; šlechtěný, v. šlechtiti;
 šlechtic [-tična], -e, m. = člen šlechty; šlechtický [-cky; -ství], příd. k tomu
 šlechtitel [-lka], -e, m. = kdo šlechtí; -telský [-sky; -ství], příd. k tomu;
 šlechtiti, -tění(i): š. ovoce... = odborným pěstěním zdokonalovat; šlechtěný (strom...); to jej šlechtí = činí z něho ušlechtilého člověka, zušlechťuje || = svědčí o jeho šlechtnosti; slož. dokon. po- = povýšiti do šlechtického stavu (č.-Chod); u- (Tyl, Wint., Vlč.) || obyč. zušlechťovat, člověka; sr. ušlechtilý; nedok. zušlechťovati
 *šlejš, v. šlajf; šlejšfírna, ž. = brusírna; symb. tlachavosti: mítí ústa... jako šlejšfír, šlejšfírnu (vulg.); šlejšfír [-řka], -e, m. = brusíř (lid.)
 šlejšek, m. || -ška, ž., v. slíž
 *šlem, -u, m., z něm. = hlen, kal, pěna (lid.); šlemovati = vydávati šlem; slož. dokon. za- = pokrýti šlemem; býti zašlemován || celý -ný = pln(ý) hlenů
 šlendrián «-ryján», -u, m., z něm. = nepořádek, nedbalost (lid. a hovor.); -riánský [-nsky; -nství], příd. k tomu
 *šlep, -u, m., z něm. = vlečka (starší lid.)
 šlépěje (-pěj) || *šlápěj (Ner.), -e, ž. = stopa (nohy); přenes. jít... v čích šlépějích, v. stopa
 *šlic, -u, m., z něm. = rozparek
 *šlif, -u, m., z něm. = uhlazené chování, uhlazenost, vkus (nižší hovor.)

šlichta, ž., z něm. = řídká kaše z mouky n. ze škrobu
 *šling, ž., z něm. = poutko (lid.)
 šlingovština, ž. = metody práce, jednání nepřítele a zrádce socialismu Oty šlinga
 *šlitáž, -e, ž., z něm. = sanice
 *šlof, -a, m., z něm. = noclehář (lid.); šlofík, -a, m. (život.), z něm. = spánek (hovor.)
 *šlohati = šlehat (nář., Mrš.)
 šlojíf, -e, m., z něm. = závoj (zastar., Jir., Ner., Klič.)
 *šloumavý = šustivý
 *šloupnouti, -pl = šlápnouti (lid., Ner.)
 *šluk, -u, m., z něm. = hlt, jedno vdechnutí kouře z cigarety (lid.); šlukovati (cigaretu) = polykat kouř (z ní); dokon. šluknouti si šlupka, -pek, ž. = slupka (lid.)
 *šmafu, z franc.: je mi to š. = úplně jedno (hovor.)
 *šmáha, ž. = šmouha (lid., Němc.)
 šmahem, příslov. = vesměs, bez rozdílu, najednou, naráz
 *šmaja || šmája, -je || šmajda, ž. = kořalka (lid.); šmajda, m. = kdo šmajdá (lid.); šmajdati = kulhati; -davý = kulhavý (lid., Čap.)
 *šmajchlíř, -e, m., z něm. = kdo šmajchluje (lid., č.-Chod); šmajchlovati komu = lichotit (lid.); slož. dokon. na- co = ozdobil, přikrášlit; na- se (mnoho); u- koho = uchlácholit, uklidnit; za- komu = zalichotit
 *šmak, -u, m., z něm. = chuť (lid.); šmakovati = chutnat (t.)
 *šmalc || šmolc, -e, m., z něm. = rozškvařené maslo
 *šmant, -u, m., z něm. = kus měkké rudy
 *šmatati = hmatat (lid.); slož. dokon. na- = nahmatat; vy-; v. šmátnouti
 šmařha, m. = kdo šmařhá, šmatlá; šmařhati = kulhat (lid.); slož. dokon. se- obuv = schodit; šmařhavý [-vě; -vost] = šmařhající, šmatlající

šmatla, m. = šmařha;

šmatlafousek, v. matla;

šmatlati, -lavý = šmařhati, -havý
šmatnouti, -tl, -tnuv = hmařnouti;
slož. dok. na-, vy-

šmařtrati = šmatati; slož. dokon.
za- (Vr.);

šmařtravý krok = tápavý, šmat-
lavý (Vr.)

šmejď, -u, m., z něm., 1. = špat-
né zboží, brak (lid. a hovor.);
2. obyč. pomn. -ďy = šmejďení,
rejďy (šmil., Vanč.); šmejďil, -a
|| -ďiř, -e, m. = kdo šmejďí;
šmejďiti, -ďení = toulati se, cho-
dit někam, většinou z nekalého
úmyslu, abychom něco vyzvědě-
li...; š. po podlaze = lézt
(Němc.); š. po domě = pochá-
zet;

slož. dokon. o- skály, balvany
= pro- (Vr.); pro- co = pro-
lézt, šmejďením ztratit; vy- co
= šmejďením vypátrat;

šmejďivati, opak.

*šmelc, -e, m., z něm. = smalt,
email (zast.); šmelctř, -e, m. =
tavíř; šmelcovati = tavit; slož.
dok. roz-; přenes. roz- peníze
= utratit (lid.);

šmelcovna, ž. = tavírna;

šmelcový, příd. ke šmelc: š. ko-
lárek, -vé držátko (Baar)

šmelina, ž. = zboží... prodávané
pod rukou, na černo, obchod pod
rukou, na černo, „keřaství“; -nář
[-nářka], -e, m. = kdo se zabývá
se šmelinou, keřas; -nařiti = ob-
chodovat pod rukou, keřasit
(lid. a hovor.)

*šmerkust(t) || šmergust || šmirgust
|| šmigrust, -u, m., z něm.
Schmeckostern = pomlázka (lid.)

*šmidlati || -liti, -lovati = pižlat,
„mydlit“, špatně hrát (lid.)

šmigrust, v. šmerkust

šmik, citoslov. vystihující prudké
říznutí, přestřihnutí; udělati š.;
šmikati = prudce řezat... (lid.);
slož. dokon. na- čeho (mnoho);
o- co (Herb.); šmiknouti, -kl,
-knuv, -knut(i), dokon.; slož.
dokon. pře-, u-

*šmikou, příslov. = šikmo, napříč
(lid., Jir.)

*šmink, -u, m. || -ka, ž., z něm.
= líčidlo; šminkovati koho =
líčit; slož. dokon. na-; od- koho,
se = zbavit líčidla

*šmír, -u, m., z něm. = maza-
dlo, kolomaz; šmíra, ž. = koču-
jící divadelní společnost nižší ú-
rovně (hanl.); šmírák, -a, m. =
člen šmíry; šmírařna, ž. = he-
rectví (t.)

*šmirgl, -u, m., z něm. = smírek
(lid.); šmirglovati = čistiti
smírkem

šmirgust, v. šmerkust

*šmizetka, ž., z franc. chemisette
= náprsenka (zaniká)

šmodrcha, m. = popleta (lid. a
hovor.); šmodrchat, v. modr-
chat

šmok, -a, m. = novinář, hlavně
píšící proti svému přesvědčení
(hanl.); šmokovina, ž. = šmo-
kovské psaní, -ský kousek;
šmokovský [-sky; -ství], příd. ke
šmok

*šmolc, v. šmalc

šmolka, ž., z něm. Schmalte =
modř, modřidlo (lid.); = laň,
kolouch, mladé srnče (mysliv.);
šmolkovati = modřiti; šmolkový
[-vě], příd. ke šmolka; -vě
modrý (šimáč.)

*šmorn, -u, m., z něm. = šmejď;
= nic, „houby“, silný zápor
(vulg.); = smaženec (lid.)

šmouha, -hanec, -hatý, -hovitý, v.
čmouha;

šmouhati = dělati šmouhy; slož.
dokon. po- co (č.-Chod); šmouh-
nouti, -hl, -hnuv, -hnutí, dokon.;
slož. dokon. po- (Preiss.)

*šmudla, ž. = špinavá, nepořádná
žena, coura, nevěstka (hanl.);
šmudlati = špinit (lid.); š. pa-
rádu (Tilsch.) = tajně dělat a
zašpinit; slož. dok. u-, za- =
ušpinit; šmudlík, -a, m. = u-
šmudlané dítě; š., -u, m. = něco
ušmudlaného (Vr.)

*šmugl, -u, m., z něm. = podloudnictví (lid.); *-glovati* = podloudně převážet, přenášet

*šmuk, -u, m., z něm. = ozdoba, klenot (lid.)

*šmýkati, *-knouti* || *šmy-*, lid. m. smýkati... (Č.-Chod)

šmytec, v. smyčec

*šnába || *šňába*, ž. || *šnaps*, -su «-su», m., z něm. = kořalka (lid.)

šňapáček, -čka, m. (Jir.), zdrob. k

*šňapák, -u, m., z něm. = ohnutý nůž (lid.)

šnaps, m., v. šnába

šneček, -čka, m., zdrob. ke šnek; *šnečí*, příd. ke šnek; š. pochod = pomalý (Mach.);

šnek, -u, m., z něm. = hlemýžď; podle podoby = točité schody, nekonečný šroub; *šnekové* schody (Č.-Chod) = točité || *šnekovité*

*šnerkl, -u, m., něm. = ozdůbka (šal.)

šněrovací jehla, střevíce = na šněrování; *-vačka*, -ček, ž. = živůtek na stažení těla, korset; *-vadlo*, -del, stř. = tkanice, řemínek na šněrování; *šněrovati* co = stahovat, spínati tkanicemi... provlečenými skrze dírky; š. [cestu], o opilci = potáceti se (lid.); slož. dokon. *roz-*, *se-*, *za-*co; přenes. *se-* koho = omezit jeho volnost; *sešněrovaný* [-nost] || *u-* (Kunět.); *šněrovávati*, opak.

*šničl || *šnycl*, -e, m., z něm. = řízek (lid.)

*šnit || *šnyt*, -u, m., z něm. = řez (piva)

šnitlich, *-tlík*, *-tlink* || *šny-*, -u, m., z něm. = pažitka (lid.)

*šnofoun || *šnophoun*, -a, m., z něm. Schnapphahn = holomek (Ner.)

šňořiti, z něm. = strojit, fintit (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-*, *vy-*; *-šňořovati*, slož. nedok. *na-*, *vy-*

šňupací tabák = na šňupání;

šňupák, -a, m. = kdo šňupe (hanl.); š., -u, m. = nos, ústa, huba, čumák (zhrub.);

šňupati, -pu || *-pám*, *-pej*, *-pán(i)* = vtahovati tabák nosem; přenes. = trpět, snášet (vulg.); slož. dokon. *u-* se = šňupáním umazat; *ušňupaný*; *vy-* tabák = šňupáním spotřebovat; *vy-* (sí) co = odskákat (zhrub.); *za-* = *u-*;

šňupávati, opak.; v. šňupnouti

šňupec, -pce, m. = štipec šňupavého tabáku, šňupnutí; nestojí to ani za š. tabáku = za nic (lid.); zdrob. *šňupeček*, -čku, m.; *šňupka*, ž., 1. = šňupec; 2. = vymrštění prstu opřeného o palec; *-kou* ruky shoditi mouchu (Mrš.); š. [do nosu, přes nos], přenes. = štipka, špička (lid. a hovor.)

šňupnouti si, *-pl*, *-pnuv*, *-pnut(i)* = vzít si šňupec; slož. dokon. *na-* koho = dohrát, rozzlobit (zhrub.); *našňupnut(ý)* = dohrátý...

*šnuptychl, -u, m., z něm. = kapsník (lid.)

šňůra || *šnura* (Němc.), -rek, ž., z něm. = pletený provazec; š. perel, korálků... = perly na šňůře; jako po -ře = rovně (lid.)

*šňurbart, -u, m., z něm. = převázkovitě kníry pod nosem

šňůrčička, *šňůrečka*, *šňůrka*, ž., zdrob. ke šňůra;

šňůrovaný = se šňůrami (Herb.);

šňůrový odznak = ze šňůr (Č.-Chod)

šnycl, šnyt, šnytlich, *-tlík*, *-tlink*, v. šničl, šnit, šnitlich

šodó, v. chauffe

šofér [-rka], -a, m., z franc. chauffeur = řidič[ka] auta; *šoférský* [-rský; -rství], příd. k tomu; *šofírovati* = řídit auto (hovor.)

*šófl || *šoufl*, z něm., neskl. příd. jm. = chatrný, špatný (lid.)

*šohaj || *šuhaj*, -e, m. = jinoch, mladík, hlavně urostlý (nář.);
šohajka || *šu-*, ž. = dívka v kroji (praž.); = ženský kroj podle lidového

šok, -u, m., z angl. shock = otřes nervů; *šoking*, v. shock;
šokovati koho = urážet

šomáž, -e, ž., z franc. = zastavení práce, ušlý tím zisk, výdělek;
-žní || *-žové* pojištění = proti nezaměstnanosti

šopka, v. Pšovka

*šore || *šorec* (Herb.), -rce, m., z něm. = zástěra (lid.)

šortky, v. shortky

I šos, -u, m., z něm. = daň, hlavně městská (zastar.)

II šos, -u, m., z něm. = postranní, spodní díl kabátu (čes. náhrada *svěs*, -u, m., se neujala);
šosácký [-cky; -ctví], příd. k šosák; *-ctvo*, stř. hromad. = šosáci;
šosák, -u, m. = šosatý kabát; š., -a, m. = nepřítel novot, zkostrnatělý člověk (hanl.);
šosatěti, -tějí = stávat se šosákem; slož. dok. *ze-*;
šosatý = se šosy (kabát)

šosé, v. chaussée

šosní, *šosovní* = podrobený I šosu, o domě... (Baar, Wint.)

šošolka, ž. = chocholka

šotek (Erb., Jir. *še-*), -tka, m. = skřítek; tiskařský, sazečský š. = chyba měnicí vážné slovo ve směšné atp.

*šotyš, -e, m., z něm. = skotská, kostkovaná látka; tanec

*šoufek, -fku, m., z něm. = peníz, „šesták“; tanec; dělali si z koho *-fky* = blázny (lid. a hovor.)

šoufl, v. šófl

šoukavý [-vě; -vost] = drobný, zdlouhavý, piplavý, o práci

šoulačka, -ček, ž. = šoulání;
šoulati se, -lání, 1. = šourati se, loudat (Rais); 2. = plížiti se ke zvěři; slož. dokon. *při-* se;
šoulavý krok = plíživý

*šoulet, -u, m., žld. = husa s podpouštětkou

*šoumati = šuměti (liter.); slož. dok. *za-* (Jir.); *šoumávatí*, opak.; slož. nedokon. *po-* (Jir.) = šoumati;

šoumavý ševel (t.)

šoup, citoslov. vystihující zvuk při tanci... (Rais); *šoupací* dvéře... = na šoupání, posuvné; *šoupák*, -a, m., tanec; *šoupálek*, -lka, m., pták;

šoupati, -pu || -pám, -pej, -paje,

-pajíc, -pán(i) = posunovat,

strkat co po něčem; š. co, kam,

š. nohou po podlaze; š. poklony

= dělat a šoupnouti při tom nohou (hovor.); š. se = šoupavě

jít; slož. dokon. *do-* se kam;

o-, *pro-* co = šoupáním odřít,

prodřít; *při-* se kam; *šoupá-*

vatí, opak.; slož. nedokon. *o-*

atd.; v. šoupnouti;

šoupátko, stř. = šoupací, uzaví-

rací zařízení;

šoupavý [-vě; -vost] = prováze-

ný šoupáním (krok...)

šoupnouti, -pl, -pnut(i), dokon. k šoupati; slož. dokon. *od-*, *po-*,

při- co; *roz-* se = rozjařiti se

(vulg.); *se-* co s čeho; *v-* co

kam = zasunout, zastrčit; *vy-*,

za- = vystrčit, *za-*;

-šupovati, slož. nedokon. *od-* atd.

šourati nohama = šoupati (Baar); obyč. š. se, šourání = pomalu

jít, pohybovati se; slož. dok. *od-*,

při-, *v-*, *vy-* se; *šourávatí se*,

opak.;

šouravý [-vě; -vost] krok

šourek, -rku, m. = vak s varlaty

šourem, příslov. = šikmo, napříč

*šournouti, dok. k šourati (Ner.)

šoust, citoslov. vystihující prudké

hození; *šoustati* = šoupat (no-

hama...), třít; = pohlavně ob-

covat (vulg.); slož. dokon. *na-*

komu = nabít; *po-* dlaně = po-

mnout (Wint.); *vy-* co = tře-

ním vyleštit (Krásnoh.);

šoustnouti, -stl-, -stnut(i), do-

kon. = šoupnout, praštit (čím)

šovén, -a || *šovinista*, m., z franc. chauvin = stoupenec šovinizmu; *šovénský* [-sky; -ství] = šovinistický; *šovinismus* «-nyzmus», -mu, m. = přepjaté, krajní vlastenectví, hlásající nenávist, opovržení k jiným národům; *-nistický* [-cky] «-styc-» = v duchu šovinizmu

***špacír**, -u, m., z něm. = procházka (lid.); *špacírka*, ž. = procházka, vycházková sukně, hůl; *špacírovati* = procházeti se; slož. dok. *na-* se (mnoho); *pro-* se = projíti se

špaček, -čka, m., pták; hra; = zbytek doutníku n. tužky (lid. a hovor.); tlouci -čky = podřimovat (t.); zdrob. *špačiček*, -čka, m. (říd.); *špačkovati* = mluvit jako špaček, plácát, hubovat

špádista «-dys-», m. = kdo hraje špády (Č.-Chod)

špadón, -u, m., ze špaň. = dvojsečný meč (Ner.)

špádký, příd. ke špády: -ské eso; *špády*, ž. pomn., z ital., barva v kartách (vlast. meče), karty; přenes. = (dlouhé) nohy (lid.)

špagát (|| *-kát* Čech), -u, m., z ital. = motouz (lid. a hovor.)

špachtle, ž., z něm. = zednická, malířská lopatka, lžíce

***špajscetle** || *špajška*, -sek «-zek», ž., z něm. = censurní list (stud.)

špajz, -u, m., z něm. = špižirna

špakát, v. špagát

špalda, ž., z lat., druh pšenice

špalek, -lku, m. = kus pně, úl z něho; spát jako š. = tvrdě (lid. a hovor.); hluchý, hloupý jako š. = úplně (zhrub.); být jako š. = tupý, necitelný (zhrub.)

špaleta, ž., z ital. = ostění; *špaletová stěna*

špalíček, -čku, m., zdrob. ke špalík, špalek; podle podoby = tlustá knížka, malého formátu, dámský podpatek;

špalíčkovitý = podobný špalíčku; *špalíčkový* kalendář (Herrm.), -vá dlažba;

špalík, -u, m., zdrob. ke špalek

špalír, -u, m., z něm. = hustá řada lidí kolem cesty, po které jde průvod, jede významná osoba

špalkový, příd. ke špalek: š. úl

špán, -u, m., z něm. = louč (lid., Vr., Baar)

špánek, -nku, m., z něm., choroba hleznu u koně

španěl [-lka], -a, m., národ. jm.; *španělka*, ž. = rákoska, vycházková hůl, chřipka;

španělsko, stř., země, stát; *španělský*, příd. ke španěl; -ská stěna = zástěna; -ké boty, mučidlo; -ští jezdci = drátěná překážka; v. vesnice;

španělština, ž. = španělský jazyk;

španěly, -něl, pomn. = španělsko (zastar.);

španiel «-nijel», *španielka*, *španielsko*, *španielský* = španěl... (hovor.);

španiol, *španiolka*... = španěl... (lid.)

špára, v. spára

***špargál**, -u, m. = tlustá kniha (hovor.)

***špargl**, -u, m., z něm. = chřest; *šparglovna*, ž. = šparglové pole; *šparglový*, příd. ke špargl

***špárherd** || *špar-*, *špor-*, -u, m., něm. = sporák (lid.)

špás, -u, m., z něm. = žert (lid. a hovor.); *špásovati* = žertovat; *špásovitý* [-tě; -tost] || *špásovny* [-ně; -nost] = žertovný

špata, ž. = špatná věc, člověk (lid.)

***špatiti** = hyzdit (Koll.)

špatná, ž.: potázati se se *špatnou* || se zlou [radou] = špatně, zle učinit, rozhodnouti se;

špatněti, -nějí = stávat se špatný; slož. dokon. *po-*, *ze-*;

špatný [-ně; -nost] = ne dobrý co do jakosti, mravně (člověk, čin, zboží, obilí...); -né zdraví = chatrné; je mi -ně = mdlo

špedice, v. spedice; *špeditér*, -a, m., z něm. = dopravce zboží, zasilatel; *-rský* [-rsky; -rství], příd. k tomu

špeh, -u, m., z něm. = slídění, zvi-
dání: jít, vyslat koho na -hy;
špeh, -a || špehoun [-nka], -a,
m. = vyzvědač; špehounský
[-sky; -ství], příd. k tomu;
špehovati = slídit, vyzvídat;
slož. dokon. vy-;
špehýrka, -rek, ž. = vyhlídka v
okně, okénko ve dveřích;
špehýř, -e, m. = špehoun
špejchar || špý-, -u, m., z něm. =
sýpka
špejl, -e, zdrob. špejlek, -lku, m.,
z něm. = roubík, dřevěná tyčín-
ka; = závora (Karaf.); špejliti
jitrnice = spínati špejli; slož.
dokon. za-
*špek, -u, m., z něm. = slanina
(lid. a hovor.); symb. špíny: ko-
šile... jako š.; jít na špek, dáti
se nachytati na š., přenes. =
dáti se nalákat; špek, -a || špe-
koun, -a, m. = tlustý člověk,
vojenský kuchař (žert.); špeko-
vý = ze špeku, se -kem
*špektákl, -u, m., z lat. = podí-
vaná (nižší hovor.)
špekulace, -lant, -lovati, v. speku-
lace
*špeliti kým, čím = hodit, udeřít
... (lid., Herb.)
špelunka || -ňka, ž., z lat. = „dí-
ra“, špatná místnost (hanl.)
špenát, -u, m., zelenina; špená-
tový, příd. k tomu
*špendábl, neskl. příd. jm., z něm.
= štědrý (nižší hovor.)
špendlíček, -čku, m., zdrob. ke
špendlík; -čkem hrabat, vyhra-
bávat koho ze země = litovat
jeho smrti (lid. a hovor.);
špendlíčkovitý = jako špendlí-
ček (Tilsch.)
špendlíč, stř. = jehličí (Baar,
Karaf.)
špendlík, -u, m., z něm. = spi-
nadlo; = žlutá slíva;
špendlíkář [-řka], -e, m. =
výrobce špendlíků; špendlíkový,
příd. ke špendlík: -vá hlavička
špendliti = spínati špendlíky;
slož. dokon. na-, při-, se-, za-

co; -špendlovati, slož. nedokon.
na- atd.; špendlivati, opak.

*špendýrovati, z něm. = darovat
(lid. a nižší hovor.); moci si co
š. = dopřát

špensr «-zr», -u, m., z angl. =
krátký kabátek, bolero

*šperhák, -u, m., z něm. = paklíč

šperk, -u, m., z něm. = skvost;
šperkovati = zdobiti šperky
(Ner.); slož. dokon. vy- = vy-
zdobit, na př. světnici (t.); vy-
šperkované ženy = ozdobené
šperky (Čelak.); přenes. vy- řeč
= slohově ozdobit (hovor.);
šperkovnice, ž. = schránka na
šperky (Slád., Majer.);
*šperkový (Wint., Mach.) = o-
zdobený šperky

*šperloch, -u, m., z něm. = plach-
ta na vůz (zast., Jir.)

*špet, -u, m. = špetnutí; ani š. o
něm není = ani slechu (Čech);
špetati = cekat, šuškat, slabě
mluvit

špetička, -ček, ž., zdrob. ke
špetka, ž. = co se zachytí ko-
nečky prstů, ždíbec, štipec, troš-
ka (solí, čaje...), přenes. š. vti-
pu, veselí, rozumu, svědomí

špetnouti, -tl, -tnuv, -tnutí = cek-
nout

špice, ž., z něm. = hrot, hrotitý
konec; š. kola = paprsek

špicl, -a, m., z něm., druh psa,
přenes. = vyzvědač, donašeč, po-
licejní agent (hanl.);
špiclík, -a, m., zdrob. k tomu,
1. o psovi, 2. o donašeči...
(Gottw.);
špiclovati = donášet, být špic-
lem; š. koho (Tilsch.) = špe-
hovat;
špiclovský [-sky; -ství], příd.
ke špicl (= vyzvědač)

špicovati, z něm.: š. obilí = urá-
žeti špičky, ostí; š. uší = po-
zorně poslouchat, hlavně to, co
nemáme slyšet (lid.); š. tužku
= ořezávat ji do špičky (t.);
slož. dokon. o- tužku

špičáček, -čku, m., zдроб. ke
špičák, -u, m. = něco špičatého,
zub; š., -a, m. = srnec, jelen
s parohy bez výsad

špičatěti, -tějí = stávat se špiča-
tý; slož. dokon. ze-;

špičatiti, -těn(i) = činiti špiča-
tým, ořezávat do špičky; slož.
dok. při-, za- co; ze- ústa (Ner.);

špičatý [-tě; -tost] = vybíhající
do špice; přenes. š. člověk =
dávající „špičky“; -té slovo =
„špička“, štipka; v. jazyk

špičička, ž., zдроб. ke špička

*špičiti = žít, kosit v řadě sekáčů
první (Jir.)

špička, -ček, ž., zдроб. ke špice;
něčeho na -čku nože = špetku,
trochu; chodit po -čkách, přenes.
= opatrně, tiše, abychom neru-
šili; -čky společnosti = přední
osobnosti (hovor.); špička = roz-
jaření, mírná „opička“; = štip-
ka, šňupka, ťafka; houba;
špičkovati koho = dávat mu
„špičky“, dobírat si ho (lid.
a hovor.);

špičkový, příd. ke špička: -vé
víno = mající výbornou jakost;
-vý výkon = nejvyšší, vrcholný
(hovor.)

*špigl, -u, m., z něm. = zrcadlo;
= soupis titulů, podle kterého
metér rovná sazbu (novinář.); =
kapr bez šupin (lid.)

*špihovati = opatřovati „spíží“,
potravu (zast., Jir.)

špikovačka, ž. = jehla na špiko-
vání; špikovati maso = prostr-
kávat je slaninou; přenes. š. řeč
cizími slovy (Čech, hovor.); slož.
dokon. pro-, vy-

špína (nář. špi-), ž. = nečistota,
nečistá voda, kal atp.; přenes.
= mravní bahno, nepořádek,
špatná káva, polévka... (lid. a
hovor.); š. o člověku = „škrob“,
lakomec;

špinavec, -vce, m. = špinavý
člověk, hlavně přenes.;

špinavý [-vě; -vost] = nečistý;
přenes. -vé myšlenky, jednání

špindíra, ž. = špinavá osoba (lid.
a hovor.)

špindlovky, -vek, ž. = vřetenovky
(hodinky)

špinití = činiti špinavým, znečiš-
ťovat; š. koho = pomlouvat,
očerňovat (lid. a hovor.); š. se
s kým = stýkati se s tím, kdo
toho není hoden (lid. a hovor.);
slož. dokon. do- co; na- co (tro-
chu); po- si ruce; po- koho =
pomluvit; u-, za- co; špinivati,
opak.

špínka, ž., zдроб. ke špína

*špintizirovati «-ty-» = mudrovat
(lid., Tilsch.)

špión [-nka] «špijón», -a, m., z
ital. = špeh (lid. a hovor.);
špionáž, -e, ž. = vyzvědačství;
špionážní proces, středisko;
špiónský [-sky; -ství], příd. ke
špión

*špiritus, -su, «-su», m., z lat. =
líh (lid.); = rozum (žert.)

špitál, -u, m., z něm. = nemoc-
nice (lid. a hovor.); -lník [-lni-
ce] = ošetřovanec ve špitále;
-lský, příd. ke špitál

špitati = šeptati; slož. dokon. se-
se = smluviti se (R. Svob.); za-
(Vr.); špitnouti, -tl, -tnuv, -tnutí,
dokon.

špíže atp., v. spíže

špláchatí, špláchnouti = šplíchatí,
-chnouti

šplechot, -u, m. = šplíchot (Němc.)

šplecht, -u, m. = povídání, tlach
(lid. a hovor.); šplechta, -toví
|| -tal, -a, m. = kdo šplechtá,
tlachá;

šplechtati = šplíchat, tlachat

šplh, -u, m. = šplhání, šplhnutí;

*šplháctví, str. = šplhounství;

šplhadlo, str. = tyč na šplhání;

šplhati = lézt nahoru a opírat
se rukama i nohama; přenes. =
pracovat, jednat, abychom se
zavděčili (hanl.); slož. dokon.

na- se (mnoho); pře- co; vy- se
na strom; přenes. = domoci se
vlivného postavení...;

šplhávati, opakov.;

šplhavec, -vce, m. = šplhavý pták; přenes. = kdo šplhá, „štrébr“;
šplhavý pták = šplhající;
šplhnouti si, -hl, -hnuv, -hnouti, dokon. ke šplhati ve význ. přenes.;
šplhoun, -a, m. = šplhavec ve smyslu přenes.; *šplhounský* [-sky; -ství], příd. k tomu
šplíchatl (o d c h y l. *šplý-*) = stříkat, vystřikovat, často též = způsobovatí tím zvuk; voda šplíchá...; š. komu (vodu) do očí; slož. dok. *na-* do očí...; *o-* co; maják ošplíchaný vlnami (Ner.); *po-* koho, co; *roz-* se, o vlně (Ner.); *šplíchávatí*..., opak.;
šplíchnouti, -chl, -chnuv, -chnouti, dokon. ke šplíchatl; slož. dokon. *na-* atd.;
šplíchat, -u, m. = šplíchání (liter.)
**šplochtati* = špláchatl
šplouchati = šplíchatl; *šplouchavý* = šplouchající
šplounati = šplouchati (básnic.); *šplounavý* = šplounající
**šplun*, -u, m. = šplounání (obrozen., Čech)
šplýchatl, v. šplíchatl
**šponovati*, z něm. = napínat, táhnout (lid.); slož. dok. *na-*, *vy-*
**šporák*, -u, m. = sporák (lid.)
**šporec*, -rce, m. = vrchol (Heyd.)
**šporkasa* «-sa», ž., z něm. = spořitelna (lid., Martín.)
**šporn*, -u, m. || *šporna*, ž., z něm. = ostruha (lid.)
**špórovati*, z něm. = šetřit, strádat; slož. dokon. *na-*, *u-*, *za-* si peníze
**šport* atp., v. sport
**špouchně*, -nete, stř. = mrně, škvrně, o novorozeněti (Č.-Chod)
špouliti || *špuliti*, špul: š. rty (ústa) = vysunovat, vypínati dopředu a zaokrouhlovat; slož. dokon. *na-*, *se-*, *vy-* rty; *za-* ústa (Wint., Ner.); *vy-* se, o kaštanu = vykuliti se (Čap.); *-špulovati*, slož. nedok. *na-*, *se-*, *vy-*; *špoulovati*, *špu-*, opakov.

šprcek, -cka || *šprček*, -čka, m. = prcek, mrně, škvrně
**šprechýř*, -e, m., z něm. = mluvka (zast., Jir.)
šprle, -lí, ž. pomn. (Herb.) || obyč. *šprlení*, stř., z něm. = brlení, pažení
**šproch*, -u, m., z něm. = řeč, povídání: není šprochu, aby v (na) něm nebylo pravdy trochu (pořek.)
šprota, zdrob. -tka, ž. (lid. též *šprot*, m.), sleďovitá ryba
**šprtek*, -tka, m. = šprcek
**šprťouchle*, zprav. pomn. -lata, stř. = šašky, šaškoviny (lid. a hovor.)
šprušel, -šle || *šprysel*, -sle || *špryslík*, -a, m., z něm. = příčel (lid.)
šprým, -u, m. = žert; *šprýmař*, -e, m. = kdo šprýmuje; *-řský* [-řsky; -řství], příd. k tomu; *šprýmek*, -mku, m., zdrob. ke šprým;
šprýmovati = žertovat; slož. dokon. *za-* si; *šprýmovný* [-ně; -nost] = žertovný
šprysel, -slík, v. šprušel
špuliti, v. špouliti;
**špulka*, -lek, ž., z něm. = cívka; *-špulovati*, v. špouliti
špumprnákle, v. pumprnákle
**špundus*, m.: š. z čeho = strach (vulg.)
**špunt*, -u, m., něm. = zátka (lid.); š., -a, m. (život.) = dítě, malý člověk (lid. a hovor.); *špuntíček*, -čku || -čka, m., zdrob. ke špuntík, -u || -a, m., zdrob. ke špunt;
špuntovati = zátkovat; slož. dokon. *od-*, *za-*
špurt, -u, m., z angl. = zvýšené úsilí při hře, při závodu; *špurtovati* = provádět špurt || *-tnouti* = provést; přenes. = -tnouti do kopce, kopec ap. = rychle naň vyjít, vyjet (nižší hovor.)
špýchar, v. špejchar
**špytati*, -tnouti = špitati, špitnouti
šráček, -čku, m., zdrob. ke šrák

- šraf, -u, m. || šrafa, ž., z něm. = čára na mapě naznačující sklon půdy; šrafovaťi = čárkovat; slož. dokon. vy-
- *šrajtofle, ž., z něm. = tobolka
- *šrák, -u, m., z něm. = podstavec, věšák, rohatina, kšanda (lid.); šrákem = šikmo (Jir.)
- *šraml, -u, m. = malý hudeb. sbor (podle vídeňské lidové hudby Hanse Schrammela)
- šramot, -u, m. = šramocení; šramotiti, -mocen(i) = působit šum, hluk; slož. dokon. na- se (mnoho); po- koho, se, co = potlouci, porouchat; vyjít z čeho pošramocen, přenes. = s úhonou, s pošramocenou ctí; pošramocená čest = porouchaná; za-, prostě dokon.; šramotivati, opak.
- šraňk, -u, m., z něm. = závora, zábradlí, skříň (lid.)
- šrapnel, -u, m., z angl. = dělový náboj (podle vynálezce Shrapnela); -lový, příd. k tomu
- šrégem, -gou, příslov. = šikmo (lid.)
- šrot, -u, m., z něm. = hrubá obilní tluč, sekané olovo; šrotovati = drtit na šrot; slož. dokon. se-obilí; šrotovník, -u, m. || -vnice, ž. = stroj na šrotování
- šroub, -u, m., z něm. = dřík, hřeb se závití; přenes. berní š. = tlak daní, tísnivé daně; šroubeček, -čku, m., zdrob. ke šroubek, -bku, m., zdrob. ke šroub
- šroubel, -e, m., květenství
- šroubovací (židle) = na šroubování;
- šroubovaťi = šroubem připevňovat; š. se (Ner.) = pomalu jít; š. věty, myšlenky = příliš složitě, neobvykle, nepřirozeně tvořit, vyjadřovat (hovor.); šroubovaný [-ně; -nost]: š. sloh, -ná řeč; slož. dokon. na-, od-, při-, roz-, vy-, za- co; šroubovávati, opak.
- šroubový, příd. ke šroub: š. klíč
- *šrum, -u, m., z něm. = neklid, rozruch (Klost.)
- šrůta (Jir.) || obyč. zdrob. šrůtka, ž., z něm. = delší a tlustý plát masa, hlav. uzeného, slaniny; = šarvátka, potyčka (hovor.)
- štáb, -u, m., z něm. = skupina vedoucích lidí; š. pracovníků; generální š. (vojen.); *štába, m. = štábní důstojník
- štábajzna, ž. = hezká holka (vulg.)
- *štábák, -a, m. = chlapík, „kos“ (předváleč. vulg.)
- štábní, příd. ke štáb: š. důstojník
- *štábrle, zdrob. -lčeka, ž., z něm. = hůlka, hůlčička (lid.)
- štace, ž., z něm. = stanice (lid.); *štación, -u, m., z něm. = nádraží (t.)
- štafáž, v. stafáž
- štafeta, ž., z něm. = rychlé poselství, -lý posel; štafetový běh
- *štafirovati, z něm. = leštit, malovat, zdobiti sošky... (Jir.); slož. dokon. o- (č.-Chod); vy-co; vy- se = nastrojiti se (lid.); vy- řeč = vyzdobit (hovor.)
- *štafl, -u, m., z něm. = stanoviště drožek; štafle, -flí, ž. pomn. = dvojité žebřík, schůdky
- *štajerák, -a, m., štajerský = štyřan, štyrský (lid.)
- *štajgr, -a, m., z něm. = lezec (horn.); = ohnivý milenec (vulg.); štajgrovaťi = zvýšit, zvyšovat (lid.)
- šťakel, -kle, m. = klacek, tyčka (nářeč., Mrš.); zdrob. šťaklíček, -čku, m. (Karaf.), šťaklík, -u, m.;
- šťakloví, stř. hromad. = domácí nábytek, haraburdí, plaňky (Rais)
- *štamgast, -a, m., z něm. = stálý host (hovor.)
- štamplie «-pílije» || obyč. -pilka, ž., z ital. = razítko
- *štamprlátko, -tek, stř., zdrob. ke *štamprle, ž. || -lete, stř., z něm. = stupka, sklenka s nožkou
- *štancl || zdrob. štandlík, -u, m., z něm. = štoudev, džber (lid.)
- *štanopéde, z lat. stante pede = ihned, namístě (hovor.)

*šlándrle, -lete, stř., z něm. = zastaveníčko (lid.)

*štangle, zdob. -lička, ž., z něm. = tyč, tyčka, tyčinka (lid.); místy = rozsocha

šťára, ž. = honička (policejní), razia: šťáratí || šfouratí, z něm. = dloubat, rýpat, hrabat, páratí se: š. se v zubech, v knihách; stále něco š. = kutit, studovat... (hovor.); slož. dokon. pov ohni (Baar); pro- oheň; vyco = šťáráním nalézt; šťárávati, opak.;

*šťárátko, -tek, stř. = párátko; šťárávý (Kos.) || šfouravý = šťárající, šťou-; šťouravé rozumy = rýpavé, -vá otázka (šrám.); šťárnouti, -rl, -rnut(i), dokon. ke šťáratí; slož. pro-...

*šťastlivec, -vce, m. = šťastlivý člověk;

*šťastlivý [-vě] = šťastný (šafař., Vr.)

šťastný [-sten; -stně] = mající, přinášející štěstí (člověk, nápad...), svrchovaně spokojený; býti -sten || -stný člověk; -stný sebou, pohledem (So.); 2. stup. šťastnějši [-něji]

*šťátue, v. státue

šťáva, šťávou, mn. šťávy, šťav... || šťáv..., ž. = tekutina v buňkách (buněčná š.), z ovoce (ovocná š.), z masa atp.

šťavel, -e, m., z ruš., rostl.

*šťavnatí = lichotit (řid. hovor.)

šťavnatý [-tě; -tost] = plný šťávy (ovoce...); přenes. -té slovo = „silné“, ohroublé, vulg.; -tá hubička = mlaskavá; 2. stup. -tější [-těji]

štepovati, v. stepovati

štefa, -fovi, m. || š., ž., domác. tvary k štefan, -a, m. || -fanie «fányje», ž. = štěpán(ka); štefina, -finka, -fka, ž., domác. tvary k štefanie, štěpánka

šteláž, -e, ž., z franc. = podstavec, stojan

*štelovati, z něm. = objednat, obeslat (lid.); slož. dokon. ob-

*štempl, -u, m., z něm. = razítko, kolek, pečeť (lid.); štemplovati = známkovat, razítkovat, kolkovat; slož. dokon. o-, pře-

šterlink, -u, m., angl. peníz

štěbenec, -nce, m. = klarinet (lid.)

štěbet || štěbot, -u, m. = štěbetání (liter.); štěbetálek [-talka], -lka || -tavec, -vce (Staš.) || -tník, -a (Koll.), m. = kdo štěbetá;

štěbetati (-bo- Třebíz.) = čířkat, cvrlikat, šveholit, švitořit, o ptácích; vrabci už to -tají na střeše = je to obecně známo (lid. a hovor.); = povídat, klábosit; slož. dokon. vyco = prozraditi; za- = zašveholit...;

štěbetavý [-vě; -vost] || -tný (Koll.) = štěbetající, povídatý; -vá hudba (Rais);

štěbot, štěbotati, v. výše

štědrost, -rota, v. štedrý

štědrovečerní, příd. k štedrý večer;

štědrovka, ž. (Erb.) || štědrovnice, ž. = vánočka (Svět.)

štedrý [-ře; -rost; -rota] = rád dávající, ne skoupý (člověk, ručka); š. den, večer = den, večer před Božím hodem vánočním; 2. stup. štědřejší [-řeji]

*štěhotati = štěbetat, šveholit; slož. dokon. za- (Č.-Chod)

štek, -u, m. = štekání (Dav., Č.-Chod);

štekati = hafat, bafat, o psím hlase; zhrub. o lids. mluvě; š. se s kým = hádati se (lid.); slož. dokon. na- se (mnoho); pose s kým = pohádat; roz- se = dáti se do štekání; za-; štekávati, opakov.;

štekavý [-vě; -vost] = štekající; štekloun, -a, m. = kdo „šteká“, nadávka (Tyl);

štekna, ž. = hubatá žena (zhrub.);

šteknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. ke štekati; přenes. štekne mu to = sluší (vulg.); slož. dokon. vy-, za-;

štekot, -u, m. = štekání;

*štekule, ž. = štekna; přenes. o motocyklu (Vanč.)

štěňátko, -tek, stř., zdrob. ke štěně;

*štěnec, -nce, m. = štěně (Koll.);

štěně, -něte, stř. = psí mládě;

= čtvrtka piva (lid. a hovor.);

= nezkušený mladík (zhrub.)

štěnice, ž., hmyz;

štěničárna, -ren, ž. = místnost plná štěnic (vulg.);

štěnička, ž., zdrob. ke štěnice

štěp, -u, m. = štěpovaný strom, lid. = jabloň

štěpa, -povi, m. || š., ž., domác. tvary k štěpán, -a, m., křest. jm. (příjm.) || štěpánka, ž.

štěpař, -e, m. = kdo štěpuje; štěpařský [-sky; -ství], příd. k tomu

štěpina, ž. = odštěpek, tříška; = štípa (Slád., čes. lid.); zdrob. štěpinka, -nek, ž.

štěpiti, 1. = štěpovat, zasadit, vštípit (liter.); 2. = štípat, rozdělovat na štěpiny; š. se, přenes. = tříštit se; slož. dokon. od- co, se = oddělit (se); roz- co, přenes. roz- se, o hnutí... = rozdvíjet se, roztržít; rozštěpení hnutí, ducha; -štěpovati, slož. nedokon. od-, roz-; štěpívati, opak.

*štěpka, -pek, ž. = štipka 1. (Těsnohl.)

štěpnice, ž. = štěpná, ovocná zahrada; š. mládeže = škola; štěpnička, ž., zdrob. k tomu

štěpný [-ně; -nost], 1. = štěpovaný (strom, ovoce); š. rým = plný; -ná řeč = jadrná (Jir.); 2. = co se dá štípat

štěpovací = na štěpování;

štěpovati = roubovat; slož. dokon. na-, o-; štěpovávat, opak.

-štěpovati, v. štěpiti

štěpový, příd. k štěp: -vá jablka

*štěrbavý = šterbivý

štěrbina, ž. = mezera, skulina, trhlina; šterbinatý || lid. šterbivý = se šterbinami

šterchat = chřestit (lid.); šterchátko, stř. = chřestítko

šterk, -u, m. = rozdrcený kámen;

šterkař, -e, m. = kdo tluče šterk;

šterkovati co = pokrývat šterkem; slož. dokon. vy-;

šterkovna, -ven, ž. = lom na šterk; šterkový lom, kámen...

štěstěna, ž., z lat. Fortuna «tú-», zosobněné štěstí

štěstí, stř. = životní pohoda, příznivý osud, -vé okolnosti, zdar: mít š.; přeje mu š.; na š. se mu nic nestalo = šťastnou náhodou; udělati š. = šťastně se oženit, vdát ap. (lid. a hovor.); potkalo ho veliké š.;

štěstít se, -stí se mi... = mám štěstí, daří se mi (Wint., Hál.); slož. dok. *o- koho = učiniti šťastným (Koll.); zprav. po- se, v. tam

I štět, -u, m. = kamenný základ silnice

II štět || štěť, -ti, ž. hromad. = štětiny (lid.)

štětec, -tce, m. = náčiní na malování, natírání; zdrob. štěteček, -čku, m.; podle podobnosti š. vousů pod nosem ap.

štětička, ž., zdrob. ke štětka; štětičkovitý [-tě; -tost] = podobný štětičce

štětina, ž. = tuhý chlup; štětínáč, -e, m. = štětinaté zvíře; štětínatý [-tě; -tost] = mající štětiny; = jako štětiny (vousy); štětinka, ž., zdrob. ke štětina; štětínovitý = podobný štětíně

štětiti se, -tění = ježiti se, zlobit (lid. a hovor.)

štětka, -tek, ž. = větší kulatý štec; rostl.; podle podoby: š. vousů...; štětkovitý = podobný štetce; štětkový chochol (Jir.)

štětový, příd. k I štět: š. kámen

*štíbra, ž., z něm. = odštěpek, kousek (Jir.); štibrák, -u, m. = stříbrná drobná mince

štíčí, příd. ke štika; štička, ž., zdrob. ke štika

*štíft || štyft, -u, m., z něm. = nýt(e)k (lid.); = ústav pro šlechtičny, nemocnice... (t.)

štíhlátka, stř. (Klič.), zdrob. ke štihle, -lete, stř. = mladá štika, štihlé děvče (hovor.)

štihleti, -leji || -liti = stávati se
štíhlý; slož. dokon. ze-

*štihloboký = se štihlými boky
(Čech)

štíhloučký, -lounký = velmi štihlý;
štíhlý [-le; -lost] = útlý, zejm.
v pase

*štich || štych, -u, m., z něm. =
steh (lid.); v kartách = zdvih,
vzatek; š. piva... = nepříjemná
příchuť; *štichovati || šty- koho
= předstihovat; slož. dokon.
pře- || *štichnouti, -chl, -chnuv,
-chnut(i)

štika, ž., ryba; symb. čilosti, dra-
vosti

*štilcovati = dávatí štilce 1.;
štilec, -lce, m., 1. = štulec (Jir.,
Čech, Č.-Chod); 2. štilec ruky =
hřbet

*štilet «šty-», -u, m., z ital. =
dýkovitý nůž

*štilipák, -a, m. = hejsek (Herrm.)

*štímovati «šty-», z něm.: š. hu-
deb. nástroje = ladit; to štimuje
= shoduje se; slož. dokon. na-
nástroje; se-, přenes. se- co
(Čap.) = dáti dohromady (ve-
skrze lid.)

*štinkati = skřípat, hrčeti (Č.-
Chod); slož. dokon. za-;
štinkavý klavír = skřípající, roz-
skřípaný (t.)

štípa, ž. = půlka rozštípnutého
válce dřeva

štípací = jsoucí na štípání;

štípač, -e, m. = kdo štípe;

štípaček, -čka, m. = blecha
(žert., Lang.); štípačky, -ček, ž.
pomn. = štípací kleště; štípadlo,
-del, stř. = nástroj na štípání;
štípanec, -nce, m. = štípnutí;
*štípanka, -nek, ž. = štípané
dřevo, tříška (nář.);

štípaný: -né dřevo; -ná hubička
(lid. a hovor.), při které štípneme
do tváře

štípati, -pám || -pu, -pej, -paje,
-pán(i) = sekat... na díly (dře-
vo...); nechat na sobě dříví š.
= být příliš trpělivý (lid. a
hovor.); = bodat, kousat, stis-
kovat, o mouše...; š. koho do

tváře... = stiskovati dvěma prs-
ty; = čpěti, pálit, dráždit, o
kouři, paprice...;

slož. dokon. do- dříví; do- koho
= silně po-; na- čeho; o- co
(dokola); po- všecko dříví; ko-
máři ho poštípali; pro- listky;
roz- co; u- co = štípáním utr-
hat; u- koho = štípáním usmr-
tit; vy- co; vy- koho = vy-
pudit (lid. a hovor.);

-štípovati, slož. nedok. od- atd.;
štípávati, opak.; slož. nedokon.
o- atd.

štípátko, -tek, stř., zdrob. ke ští-
padlo

štípávati, v. štípati;

štípavý [-vě; -vost] = štiplavý
štípec, -pce, m. = konečky prstů
daných dohromady k štípnutí
(So.); = co uštípneme, kousek,
špetka, ždibec; = štipka 2.;
zdrob. štipeček, -čku, m.

štípek, -pku, m., zdrob. ke štěp

štípiti, rozk. štěp = štěpovat, sa-
dit (zastar.); slož. dokon. v- si
co do paměti || za- (Holeč.) =
vtisknout, dobře zapamatovat;
nedok. vštípovati

štipka, ž., 1. = štipec, ždibec, špet-
ka; 2. přenes. = štiplavá, kou-
savá, nepříjemná poznámka, na-
rážka, výtká

štiplavý (ští-, Jir.) [-vě; -vost] =
štípající; š. člověk = kousavý,
dávající štipky, šňupky; -vé slo-
vo, -vá poznámka

*štíplý = útlý, vytáhlý (Ner.)

štípnouti, -pl, -pnut(i), dokon. ke
štípati; š. co = vzít, ukrást (lid.
a hovor.); slož. dok. na- atd.;
při- si prst = přivřít

štír, -a, m., členovec; přenes. býti
s kým, s pravdou, s pravopisem
... na štíru = být „na kordy“,
nesrovnávati se, neuměti co (lid.
a hovor.)

*štíratí se = štiřiti se; slož. do-
kon. za- se (Krška)

štírek, -rka, m., jiný členovec než
štír; přenes. = obratný, doved-
ný člověk || = prohánějící jiné
(lid. a hovor.)

štirný = šklebivý, o koni (Jir.)
 štiríkatí = čířikat, šveholit (Rais)
 štiríiti se, rozk. štir se, štirění =
 zubiti se, šklebit; přenes. = svá-
 řiti se || *uštiríovati se* = štiríiti
 se;
štirivý [-vě; -vost] = svárlivý
 (Baar, Krš.)

*štís(t)ko, stř. = velké štěstí (ho-
 vor.)

štít, -u, m., z lat., ochranná zbroj;
 symb. ochrany, spásy: š. víry,
 vlasti...; = znak, erb, firma na
 domě; = zeď ohraničující půdu;
 = hora podobná štítu; v. čistý;
 zdrob. *štítek*, -tku, m. = lístek
 s nápisem; š. u čepice = štito-
 vitá střecha

štítiti (se) = chrániti (se), krýti
 (liter.);

štítiti se, -tění: š. se koho, čeho
 = mít odpor ke komu, k čemu;
 neštítiti se lhát... = nehanbiti
 se; *štítivý* [-vě; -vost] odpor;
 -vě se vyhýbat práci

štítný = podobný štítu: -ná chru-
 pavka (v hrtanu); -ná žláza;
štítonoš, -e, m. = nosič štítu;
štítovitý || -vý = štítný

-štívati, v. štváti

štkáti, štkaní (Arb. štká-) = use-
 davě plakat, nařikat, vzlykat;
 slož. dokon. *zaštkati*; *štkávati*,
 opak.; *štkavý* [-vě; -vost] = u-
 sedavý... (hlas, pláč)

štoček, -čku, m., z něm. = deska
 na reprodukci kresby atp., klišé

*štof, -u, m., z něm. = vlněná
 látka (lid.); *štofový = vlněný

*štok, -u, m., něm. = poschodí,
 řeznický špalek (lid.)

štokavec, -vce, m. = příslušník
 jihoslov. nářečí, zvaného *štokav-
 ské* nebo *štokavština*, ž. (podle
 što = co)

štokhauz, -u, m. = jedna míst-
 nost v pražské Fišpance (Ner.)

*štokrle, -lete, stř., z něm. = sto-
 lička (lid.)

I. štolá «štó-», ž., z lat., část kněž-
 ského roucha; = odměna za
 církevní úkon

II štolá «štó-», ž., z něm. = důlní
 chodba

štolba, m., z něm. = podkoní

štolový, příd. k I štolá

*štonky, ž. pomn. = karty, baštó-
 ny (Ner. z hant.)

*štont, z něm. im Stande: býti š.
 = s to (lid.); *štont, -u, m., z
 něm. = stanoviště (t.)

štopka, v. stopka

*štorc, z něm.: postavit co na š.,
štorcem = na stojato

*štos, -u, m., z něm. = hromada,
 hranice (lid.)

*štoucek, m., zdrob. ke štuc

štoudev, -dve, ž., z něm. = káď;
 zdrob. *-dvička*, ž.

šťouch, -u, m. = šťouchnutí, strk
 na kulečníku (lid. a hovor.);

šťouchanec || *šťu-*, -nce, m. =
 úder, rána šťouchnutím, rýpanec,
 šťouchané brambory;

šťouchati || *šťuchati* = stuchat,
 strkat, dloubat, píchat (t.); š.
 brambory = mačkat; *šťouchané*
 brambory;

slož. dok. *na-* bramborů (mno-
 ho); *na-* se = dosyta se najísti;
po- co; *po-* se = poškorpiti;
roz- co; *vy-* koho = vypuditi;
šťouchávati || *šťu-*, opak.;
šťouchnouti, -chl, -chnuv, -chnu-
 t(i), dokon.; š. co na koho =
 prozradit; slož. dokon. *na-* se
 čeho; *pro-* co = protáhnout;
 přenes. prošťouchlo se to = pro-
 zradilo; *vy-* komu oko;
-šťuchovati, slož. nedokon. *od-*
 atd.

šťoura || -ral, -a, m. = šťouravý
 člověk;

šťourati, -ravý, v. štára

šťovík, -u, m., rostl.; symb. ky-
 selosti

*štrádovati, slož. dok. *při-* se =
 přištrachati se (lid.)

*štráf, -u, m., z něm. Streif =
 pruh, pás (lid.); zdrob. *štráfek*,
 -fku, m.; *štráf(k)ovati* = pruhov-
 vat; -vaný = pruhovaný

- štrachati se**, z něm. = pomalu jít, šourati se || hrabati se v čem (lid. a hovor.); slož. dokon. *při-* se; *vy-* co = vyhrabat; *za-* co kam = dáti
- *štráchy**, z něm. Streich: dělati š. = okolky, drahotu; žádné š. = nedělej(te) š. (lid.)
- *štrajfnouti**, -fl, -fnutí, z něm., o náboji = zasáhnouti s boku (ruku...), neprostřelit (vojen.)
- *štrajk**, -u, m., z něm. = stávka (lid.); *štrajkovati* = stávkovat
- *štram**, neskl. příd. jm. a příslov., z něm. = svižný, rázný, hezký, „fešný“; š. voják = tělem a duší; š. člověk neboli *štramák*, -a, m.; též = milenec
- štramberský**, k *štramberk*, -a, m.
- *štrapace** || *-páce*, ž., z něm. = námaha, všední potřeba (lid. a hovor.); *štrapační* boty = do štrapace; *štrapicírovati se* = namáhati se
- *štrébr**, -a, m., z něm. = šplhavec, snaživec (nižší hovor.); *štrébrouský* [-sky; -ství], příd. k tomu
- štrejchnouti**, -chl, -chnuv, -chnutí) = škrtnout, zavadit (lid.); š. si = pochutnat si; slož. dokon. *na-* = natřít (t.);
- *štrejchovati**, z něm. = natírat, malovat (lid.)
- *štreka**, ž., z něm. = trať (lid.)
- *štricle** || *štry-*, ž., z něm. = podlouhlý pecen chleba, -hlé bílé pečivo (lid.)
- *štrich** || *štrych*, -u, m., z něm. = čára, škrť, přenes. = podvod, úskok, žert (lid.); *-chař* [-chař-ka] = podvodník, šibal; *-chařský* [-sky; -ství], příd. k tomu
- *štrikovati** || *štry-*, z něm. = plésti (lid.); š. se kam = šourati se
- *štrngnouti**, -gl, -gnuv, -gnutí = cinknouti sklenicí při připíjení, připít si (slov., S.-Tů.)
- *štrof**, *štróf*, -u, m., z něm. = trest (lid., Jír.)
- *štrozok**, -u, m., z něm. = slameník (lid.)
- *štrúdl**, -u, m., z něm. = závin (lid.)
- *štruks**, -su «-su», m., z něm., tkanina, cvilich (lid., Kunět.); *štruksový* (Jír.); -vé kalhoty neboli *štruksky*, pomn. (Rais)
- *štruple**, ž., z něm. = poutko u boty... (lid.)
- štrycle**, v. štricle; ***štrych**, v. štrich
- *štrykovati**, v. strikovati
- *štuc**, -u, m., z něm., 1. = krátká kulovnice; 2. = hůl k nabíjení; 3. = holba; 4. = rukávník || *štucel*, -cle, zdrob. *-clík*, -u, *-cílek*, -lku, m. (lid.)
- štučka**, v. stůčka
- šstudent**, *-dium*, *-dovati*, *-dýrovati* ..., v. student...
- štuchanec**, *-chati*, *-chnouti*, *-chovatí* = šťouchanec..., v. tam
- štuk**, -u, m. || *-ka*, ž., z ital. (v. stucco) = ozdobná omítka; *štukátér*, -a, m. = kdo štukuje; *-térský* [-sky; -ství], příd. k tomu; *štukatura* «-tú-», ž. = štuková výzdoba; *štukovati* = ozdobovati štukem; slož. dokon. *vy-*; *štuková*, stř. = štuková výzdoba; *štukový* = ze štuku
- štulec**, -lce, m. = štilec, rýpanec
- *štupovati** = štepovat, látat
- šturc**, -e, m., z něm. = poklop (lid.)
- *sturm**, -u, m., něm. = poplach, útok (lid.); hnáti -mem (Jír.); ***šturmovati** = zvonit na poplach, útočit; = naléhat, tlačit na někoho, aby něco udělal (lid.); *šturmovština*, ž., z ruš. = práce „šturmem“, přes čas, v neděli apod.
- štváč**, -e, m. = kdo štve; *štváčský* [-čsky; -čství], příd. k tomu; *štvanec*, -nce, m. = štvaný člověk, hovor. = zmatenec; *štvánice*, ž. = štvání zvěře, hon, štvání lidí
- štváti**, štvu, štvi, štván, štvání = pobízet (psa na zvěř), neodpovědně popouzet, podněcovat proti komu; š. koho, se [do práce]

= honit, nemírně pracovat; slož. dokon. *na*(štvati), *po*- koho proti komu; našťvalo mě to = popudilo (hovor.); *roze*- veřejnost...; *u*-lišku... = štváním vysílit; *u*-se prací; *ve*- koho do čeho; *vy*- koho z čeho; *-štvati*, slož. nedok. *po*- koho na koho, proti komu = štvát; *při*- = ještě více štvát, „při-peřovat, přisolovat“; *štváti*, opakov.

štvavý [-vě; -vost] = štvoucí, štváčský, popouzející (řeč...)

***štyřt**, v. štift; **štych**, *-chnouti*, *-chovati*, v. štick

***štyk**, -u, m., z ruš. = bodák, bodlo

štyrsko, stř., země; **štyrský**; *štyřan* [-nka], -a, m. = obyvatel štyrska, rodák z něho

šuba, v. čuba

***šubratl se** = vláčeti se, plandat (Preiss.); *u*- || *za*- = umazat, ušpinit (mor., Preiss.)

***šufan**, zdrob. *-fánek*, -nku, m., z něm. = sběračka (lid.)

***šuft**, -a, m., z něm. = ošoust, mizera, darebák (hanl. hovor.); *šuftácký* [-cky; -ctví], příd. k *šufták*, -a, m. = šuft

šuhaj [-ka], v. šohaj

šukaná, -né, ž. = hra záležející v posunování kuliček...; *šukati*, z něm. = „hledat“, choditi sem tam (jako když něco hledáme), vykonávati drobné práce (lid. a hovor.); š. po domě...; slož. dokon. *pro*- = prohledat (Staš.); *vy*- co = šukáním najít; *šukáti*, opakov.; slož. nedokon. *pro*- zásuvky (Staš.); *šukavý* = šoukavý

***šuliti** = šidit (lid.); slož. dokon. *o*-; *šulivati*, opak.

I **šum**, -u, m., slovo domácí = šumění

II **šum**, -u, m., z něm. = pěna

šumař, -e, m. = potulný hudebník; *šumařiti* = býti šumařem;

šumaření v literatuře = hudlování (Mach.);

šumařský [-sky; -ství], příd. k šumař

***šumati** = šoumati, šuměti (Heyd.)

šumava, ž., pohoří v Č.; *šumavský* **šuměnka**, obyč. pomn. *-nky*, -nek, ž. = šumivé bonbony

šuměti, -mí || -měji, šumě, šumíc = šustět, šelestit, ševelit..., o vodě, lese, větru, dešti...; předmětově; les -měl píseň (Herit.); slož. dok. ***od**- = uplynout (Ho.); *při*-, o volání (Jir.); *roz*- se = dáti se do silného šumění; o místnosti = naplniti se šumem (Tilsch.); *vy*-, o vyprchá-ní šumivosti; přenes. vyšumělo mi to z hlavy = vyprchalo; opojení -mělo (Herb.); radost -mí (Heyd.); *vz*- (Jir.) || obyč. *za*-, prostě dokon.; *šumívati*, opakov.

šumivka, -vek, ž. = šumivá voda; přenes. novelistická š. = svižná novelka (Ner.);

šumivý [-vě; -vost] = šumící (prášek, víno); -vá zábava (šml.) = hlučná; -vá hlava = plná myšlenek (kniž.)

***šumnozvučný** = šumně zvučící (Čech)

šumný [-no; -ně; -nost], 1. = šumící (les, potok, voda...); -ná vinárna (Čech) = hlučná, rušná; -ná Paříž (Majer.); -ná okázalost (Jir.); je šumno = hlučno, rušno (Čech, Mrš.); 2. = hezký, švarný (nářeč., Bezr., Mrš., S.-Tů.)

***šumosnivý** = snivě šumící (Hál.)

šumot, -u, m. = šum, šumění;

***šumotný** = šumící, šumivý (Mácha)

šunčička, *šunečka*, ž., zdrob. k

šunka, -nek, ž., z něm. = uzená kýta; *šunknflekle* || *šin*-, ž. pomn. = šunkové flíčky, halušky se šunkou (lid.); *šunkový* salám...

***šunt**, -u, m., z něm. Schund = špatné zboží, brak, šmejd, bočník

I **šup**, citoslov. vystihující zvuk při rychlém posunutí n. zasunutí, šoupnutí n. zasunutí... samo: š. s tím do kapsy ap.; *našup* = naráz (lid.)

II **šup**, -u, m., z něm. = postrk: poslat, přivést koho na š. (Ner.), po šupu (Baar) || obyč. šupem (lid. a hovor.)

III **šup**, -a, m. = drobný peníz, vindra: nemít ani šup, -pa (lid.)

šupák, -a, m. = člověk poslaný šupem, hnanec; přenes. = přístavní dělník (Čap.), trhan, obejda; tanec

šupati, -pám || -pu, -pej, -pání, 1. = bít, šlehat, mrskat; = s chutí, rychle jíst (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* komu, *vy-* koho; *se-* co; v. šupnouti 2.

šupem, v. II šup

šupěti, -pí = vzbuzovati zvuk šup, šustět (o dešti, o lyžích...); mráz šupí po zádech (Baar) = přechází (lid.); slož. dok. *za-*, o mrazu (Němc.)

šupina, ž. = štítový útvar na živočišném n. rostlinném těle; spadly mu -ny s očí, o člověku, který náhle nabyl zraku, přenes. = nabyl správného poznání;

šupinatý [-tě; -tost] = mající šupiny;

šupinka, -nek, ž., zdrob. k šupina

šupity šup, citosl. = I šup

I **šupka**, -pek, ž. = šupina, slupka; peněz jako -pek = velmi mnoho (lid. a hovor.)

II **šupka**, ž., z něm. (Hemmschuh) = brzda na kolo

***šuplák**, stř., zdrob. k ***šuple**, -lete, stř. || *šuplík*, -u, m., z něm. = přihrádka, zásuvka (lid.)

šupnouti, -pl, -pnut, 1. dokon. k šoupati;

2. dokon. k šupati; slož. *se-* co = sešupat, slupnout

-**šupovati**, v. šoupnouti

šups, citosl. = I šup

***šus** «obyč. šús», -su «-su», m., z něm. = výstřel; = hovězí maso z dolejších žeber;

šus, -a, m. = potrhlý, zbrklý člověk (lid. a hovor.)

šúsek, -sku, m., zdrob. k I šos

šust, citosl. vyjadřující šustění; *šust*, -u, m. = šustění (říd.)

šusterka, ž. = škubánky n. moučná kaše (lid., Ner.)

šustěti || *šustiti*, -tí, -tění = šelestit, o papíru, kartách, hedvábí ap.; o člověku = šustivě jít (Kosm.); slož. dokon. *od-* (Wint.), *při-* (Klicp.), *v-* (Rais) = šustivě odejít, přijít, vstoupit; *roz-* se = dáti se do silného šustění; *v-* do pokoje (Řez.); *za-*, prostě dok.; *šustivati*, opakov.; *šustivý* [-vě; -vost] = šustící

šustnouti, -stl, -stnuv, -stnutí: něco se tam šustlo = stalo, přihodilo; slož. dokon. *za-* čím = zašustět (Ner.)

šustot, -u, m. = šustění

***šustrkuba**, ž. || -bo, stř. = „ševcovské kubo“, nejhorší doutník za starého Rakouska (žert.)

***šustrovati**, z něm. = ševcovat (lid.); slož. dokon. *pro-* co = prohosподаřit, ztratit (lid.)

šuseň, v. sušeň

šuška [-lka], -a, m. = kdo šušká, šeptal;

šuškati = šeptat; š. komu co (do ucha); slož. dokon. *na-*, *po-*, *za-* co; *šuškávati*, opak.; slož. nedok. *po-* si; *šuškavý* = šeptavý: -vé náповědi (Martín.); *šušky*, pomn. = šuškáni (šrám.)

šut, *šutaná*, *šutati*, v. čut

***šutiti**, z ruš. = žertovat, vysmívati se (Čelak.)

***šutr**, -u, m., z něm. = štěrka (lid.); *šutrovati* = štěrkovat

šváb [-bka], -a, m. = příslušník jednoho němec. kmene; š., hmyz

švabach, -u, m., z něm., druh německého písma; -*chový*: -vé písmo

švábka, v. šváb;

švábolapka, ž. = past na šváby;

švábský, příd. ke šváb

***šváda**, ž. = vyřídilka (nář., So.); sr. švadroniti

švadlena, ž. = šička; švadlenka, -nek, ž., zdrob. k tomu; švadlenský [-sky; -ství], příd. ke švadlena; švadlí, ž. = švadlena (zast., Wint., Vr.); *švadlinský, příd. k tomu = švadlenský (Wint.)
 švadrona, ž., z něm. = škadrona
 švadronil || část. zdrob. -nílek, -lka, m. || švadronilka, -lek, ž. = kdo švadroní;
 švadroniti = drmolit, drmolivě mluvit (lid. a hovor.)
 švagr || řidč. švaker, -a, m. = bratr manžela n. -lky, sestřin manžel; švagrová || švaker-, ž. = sestra manžela, -lky, bratrova manželka;
 švagrovati si s kým = říkati si švagře;
 švagrovský [-sky] poměr neboli -ství, stř.;
 švagřídek || švaker-, -čka, m., zdrob. ke švagr, švaker
 *švachmatik «-tyk», -a, m. = „slabinger“ (Mach., žert. hovor.)
 švachtati (Ner.) = čvachtati
 švajcar || švejcar || švýcar [-rka], -a, m., ze švýcar = šafář(ka) při dobytku
 švagr atd., v. švagr
 švalereskní, švalijé, v. chevalereskní
 švanda (lid. a hovor.) || -děra (vulg.), ž. = směšná, žertovná příhoda; š. dudák, komická figurka, humoristický časopis; švandista «-dys-», m. = legrační člověk (vulg.); švandovitý [-tě; -tost] = legrační (lid. a hovor.)
 švarcava, ž., lid. m. Svratka, řeka
 švarcvaldky, -dek, ž. pomn., z něm. = hodiny ze Schwarzwald
 švarný [-ně; -nost] = urostlý, stepilý, hezký
 *švartna, -ten, ž., z něm. = hořlavý lupek (Čap.)
 švec (nář. ševc), ševce (nář. ševce), m. = obuvník; přenes. = potrhlec; než by řekl švec = hned, okamžitě (lid.)
 švéd [-dka], -a || lid. -da, -dovi, m., národ. jm.; švédsko, stř.,

země; švédský, příd. ke švéd; š. jazyk neboli švédština, ž.
 švegruše || švekru-, ž. = tchýně (zastar.); = švagrová (hovor.)
 švehol, -u, m. = šveholení;
 šveholiti = švitořit, o ptácích; slož. dokon. vy- (Ner.); za-, prostě dokon.; šveholovati, opak.; šveholivý [-vě] = šveholící, švitořivý || šveholný (Ner., Jir.)
 švejcar, v. švajcar
 švejda, m., lid. = švéd; š., m. = vysloužilý voják (lid.)
 švejk, -a, m., hrdina knihy Jar. Haška; švejkovina, ž., stř. = švejkovské chování; švejkovský = jsoucí ve švejkově duchu
 švekruše, v. švegruše
 *švencíř, -e, m., z něm. = kdo se vyhýbá škole, vojně... (lid.); švencovati = vyhýbat se škole...
 *švenknouti, -kovati, z něm. = uhnout, otočiti se, uhýbat... (lid.)
 *švertásek, -ska, m. = prodavač rybiček... v hostincích (lid. a hovor., Č.-Chod); z osob. jména
 švestka, -tek, ž., z lat., strom i jeho ovoce; mítí -ku v ústech = šíšlat (lid.); svých pět -tek = své věci (t.); zdrob. švestička, -ček, ž.; švestkovi, stř. hromad. = švestky (Č.-Chod); švestkový, příd. ke švestka
 švíčko, stř. = švec (žert., hanl.)
 *švidrati = šilhat (nářeč., S.-Tů.); švidravý = šilhavý
 švih, -u, m. = švihnutí; přenes. hovor. = říz, svěžest (slohu, řeči, hry...)
 švihadlo, -del, stř. = motouz na přeskakování při otáčení
 švihácký [-cky; -ctví], příd. ke švihák, -a, m. = nastrojený člověk
 švihanec, -nce, m. = rána, úder švihnutím
 švihati = mrskat, šlehat (prutem, bičem); slož. dokon. na- komu; roz- tvář; se- koho; švihávatí, opak.; slož. nedok. po-; -švihovati, slož. nedok. po-; vy- se = vymršťovati se

švihle, -ete, stř. = útlé děvče (šmil.);
švihlíček, -čka, m. (Č.-Chod), zdrob. ke
švihlík, -a, m. = švihák (zast.); = švihlý člověk (Č.-Chod); rostl.;
švihlý [-le; -lost] = štíhlý, svižný (Č.-Chod, So., Mrš.)
švihnouti, -hl, -hnut(i), dokon. k švihati: š. sebou = upadnout, pospíšit, „hodit sebou“ (lid. a hovor.); slož. dokon. *pře-*, *roz-*, *u-* co; *vy-* se na koně = svižně sednout; přenes. *vy-* se = povznést se, dopracovati se postavení, majetku...; *vy-* komu oko; *za-* bičem (Němc.)
**švihotati* = šveholiti (Mrš.)
**švihovka*, -vek, ž. = metla, sázecí lopata (Ner.)
**švikati* = šlehati (Vr.)
**švinda*, ž. = kořalka (lid., Ner.)
**švindl*, -u, m., z něm. = zavrať, podvod (lid.); *švindléř* (zast., Č.-Chod) || obyč. *-líř* [-řka], -e, m. = podvodník; *-lířský* [-sky; -ství]; *švindlovati* = podvádět
**švingulant* [-tka], -a, m. = pod-

vodník (lid.); příd. *-tský* [-tsky; -tství]
**šviřinkati* = švířiti (šm.)
**švířiti* = šveholit, štěbetat, pípat (So., Mrš.)
švitor, -u, m. = švitoření (Rais);
švitora, m. = švitorný člověk, -né dítě (Jungm.) || obyč. *švitorka*, ž.; *švitorný* [-ně; -nost] = hovorný, štěbetavý, o lidech, o ptácích; *švitořilka*, -lek, ž. = švitořivá žena; *švitořiti* = šveholiti, štěbetati, povídati; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-*; *švitořivati*, opak.;
švitořivý (*švi-*, Hlad.) [-vě; -vost] = švitorný
**švitošvatořiti* = švitořiti (Č.-Chod.)
švižný, v. svižný
švonepaj, -e, m., z něm. = barchet (lid.); *-jový* (šimáč.)
**švunk*, -u, m., z něm. = rozmach, vzlet, švih (nižší hovor.)
švýcar [-rka], -a, m., národ. jm.; *švýcar*, v. švajcar; *švýcarský* [-sky]; *švýcarsko*, stř. || *-ry*, m. pomn., stát; Moravské švýcarsko = krajina kolem Blanska

T

t «té», hláska, písmeno
 t «té», hláska, písmeno
 -t, příklonka (mělč...), v. -tě
**tabacismus* «-zmus», -smu, m. = kouření tabáku (I. A. Blá.)
tabáček, -čku, m., zdrob. k tabák;
tabačenka, ž. = poukázka na tabák (váleč.);
tabáční prodejna; *-čník* [-čnice], -a, m. = kdo prodává tabák, trafikant
tabák, -u, m., ze špaň., rostl., její listy upravené ke kouření n. ke šňupání; jít pro tabák, v. jíti; nestát ani za fajfku -ku, v. fajfka; *tabákový* list, kouř, -vá barva
tabard, -u, m., z franc., středověké skvostné roucho (Třebíz, Jir.)

tabarín, -u, m. = noční hostinec, tančírna (podle Francouze Tabarina ze 16. stol.)
tabatěrka, -rek, ž. = schránka na šňupavý tabák, na kuřivo
tabela, ž., z lat. = tabulka, obrazec; *tabelární* [-ně] = tabulkový; *tabelka*, ž., zdrob. k tabela
taberna || lid. *-ňa* (Herb.), ž., lat. = hospoda, krčma (zast.)
tabernakulum «-ná-», stř., z lat. = svatostánek, schránka na hostie
tabes «tá-», neskl., z lat. = úbytě; *tabetik* «-tyk» || *tabik*, -a, m. = kdo má tabes
tableau «-bló», stř. neskl., franc. = skupinová podobizna
tableta, část. zdrob. *-tka*, -tek, ž., z franc. = lisovaný lék v podobě tabulky, placičky...

tábor, -a || -u, m. = ležení (vojen., skaut. atp.); t. rozbít = 1. zničit, 2. = zřít; -rem se položit; t. = velké shromáždění pod širým nebem (vzniklo z názvu čes. města *T.*, -a, m., založeného husity a nazvaného podle biblic. hory Tábor);
Tábor, -a, m. || *táborita*, m. = příslušník tábořského křídla husitů;
táboráček, -čku, m., zdrob. k *táborák*, -u, m. = táborový oheň;
táborita, v. výše;
táboritský, příd. k Tábor ve význ. náboženském;
**táborník*, -a, m., čes. překlad slova skaut;
táborový, příd. k tábor: t. oheň, řečník;
tábořský, příd. k Tábor (město);
tábořiště, stř. = místo, kde je tábor;
tábořiti = ležeti táborem; slož. dokon. *u-* se; *tábořivati*, opakov.
tabu, stř. neskl., polynés. = něco zakázaného, posvátného, bázeň před názvy toho
tabulatura «-tú-», ž., z lat. || zčešt. *tabulování*, stř. = vykládání tabulemi, notové písmo středověké
tabule, ž., z lat. = deska na psaní, na vyhlášky...; = deska stolu, jídelní stůl; soudní t. = sborový soud 2. stolice na Slov.; zdrob. *tabulka*, -lek, ž.: t. na psaní; t. čokolády... = čtvereček n. podobný kousek; úrokové, logaritmické -ky = tabulkovité pomůcky; *tabulkovati*, -lovati = vykládati, obkládati, dláždit tabulemi, -lkami; -lková čokoláda; -lový: -vé sklo = na okení tabule
taburet, -u, m., z franc. = židle bez opěradla; zdrob. -tek, -tku, m.
**tác*, -u, m., z něm. = podnos; = tisícovka (lid. a nižší hovor., z hantýr.); zdrob. *tácek*, -cku, m. = miska
**tacel*, -cle, m. = ozdoba na rukávech (zast., Jir.)

tacet, lat., vlast. = mlčí; přenes. zpodst. (stř. neskl.) = hudeb. přestávka (Rais)

**táceti se* = potáceti se (Zey., Krásnoh.)

tací, 1. p. mn. č., v. taký

táč, -e, m., druh pečiva; = šátek, chůvka (T. Nov.)

tačka || *táč-*, -ček, ž. = šátek, chůvka (lid., T. Nov.);

táčkář [-řka], -e, m. = kdo chodí na táčky (Rais);

táčky, ž. pomn. = beseda, hlav. ve spojení jíti na t.;

tačky = kára, „kolečko“ (horn.)

tady, příslov. = tudy; lid. a hovor. = zde || *tadyhle*

tafka, -fek, ž. = poliček, „špička“ (lid. a hovor.)

**táfle*, ž., z něm. = tabule; = postel pro služebnou, přikrytá ve dne deskou (Olbr.);

**táflička*, -ček, ž., zdrob. k tomu = tabulka čokolády... (lid.);

**táflování*, stř., z něm. = obložení stěn dřevěnými deštičkami, tabulování (zastar., Vl.); -vati = obkládati stěny... (Jir.)

taft, -u, m., z perš., hedvábná látka; *taftový*, příd. k tomu

tágo, stř., ze špaň. = hůl ke hře na kulečníku

tah, -u, m. = tažení, táhnutí, tahání: t. losů, figurkou v šachu; kůň k, do -hu; t. z cigarety; = proudění vzduchu (kamna mají dobrý t.), přilet a odlet ptactva, cesta ryb proti proudu; = pohyb tužkou..., jeho výsledek, čára, rys; -hy v obličejí = rysy; dobrý... t. = postup, zásah, krok (lid. a hovor.); jedním tahem co přečíst = naráz, bez přerušení (t., Rais); něco je v tahu = v proudu (č.-Chod) || = pryč, zmařeno, ztraceno (vulg.)

tahací = na tahání (harmonika...); *tahačka*, ž. = tahanice (Klič., Vanč.); = tahací harmonika (č.-Chod)

tahák, -u, m. = tahací nástroj; = překlad lat. nebo řec. textu (student.), též život. t., -a; = dlouhý nezajímavý článek n. román na pokračování (literár. hantýr.)

tahanice, ž. = tahání, nechutný spor

tahatí, opět k táhnouti: kůň dobře tahá; t. koho za vlasy = škubát; t. za koho kaštaný z ohně = pálit si prsty v cizí věci (lid. a hovor.); t. z koho peníze = mámit je (t.); t. z koho rozumy = dáti se od koho poučovat, někdy zbytečně, dělati si blázny (t.); t. se oč, o koho = přiti se ... (t.); t. se s čím = těžce co vléci; slož. dokon. na- se s čím; roz- věci po pokoji; u- šaty = unosit (lid. a hovor.); u- koně = taháním unavit, umořit; u- se = unavit se těžkou prací; vy- co z čeho; vy- komu || koho za vlasy; za- koho za uši; **tahávatí**, opakov., slož. nedokon. s- = stahovati (Baar.); -**tahovávatí**, opakov., slož. nedok. do-...;

tahavý = dobře tahající, o krávi... (Baar); = táhlý o písni (lid.)

táhélko, stř., zdrob. k **táhlo**, stř. = tyč na tahání (u studně, pumpy...)

táhlý [-le; -lost] = táhnoucí se, protáhlý (horský hřbet); = protáhlý, o tváři (Mrš.); = dlouho trvající: t. ston (Vrchl.), zvuk; = vytáhlý, o těle... (Tyl)

táhnouti, -hl, -hnuv, tažen(i), 1. podmětově = proudit, pohybovati se, jít..., o vojsku, o ptácích, o mračnech; táhne = je průvan; t. po svých = odejít (zrub.); táhne už na devátou (Baar) = jde; táhne mi padesátka; 2. předmětově = vléci, smýkat: kůň -ne vůz; výpustkou: kůň dobře táhne; t. co za sebou; rukáv (mě) táhne = je napjat; půda táhne vodu = natahuje, vsakuje; t. za jeden provaz, v. jeden;

t. = lákat; t. (to) dlouho... = pít, hodovat (lid. a hovor.);

3. t. se, o cestě, lesích apodob. = jít, vinout se, rozkládati se...

|| = vléci se, býti dlouhý, zdlouhavý, o cestě, o přednášce...; t. se k čemu, čast. vztahovati se; v. tažení, tažený;

slož. dokon. do- šroub = úplně u-; do- co kam; daleko to do- = dopracovat, povznést se (lid. a hovor.); na- strunu... = nappnout; na- se nač = položit se; na- se = upadnout, svalit se (lid. a hovor.); ob- sazbu = otisknout, oklepat; ob- koho = ošidit (lid.); od-, o vojsku...; od- koho, co od čeho; po- co čím = povléci; podmět. vojsko potáhne... = bude táhnout; popo- = odkousek dále; pro- co (rouru...), se čím, skrze co; pro- samohlásku... = prodloužit; pro- se, o schůzi... = trvati déle, než se čekalo; pře- co přes co; pře- koho (holi...) = udeřit; pře- břitvu na řemenu = nabrousit; pře- co o hodinu... = předržet; při-, o vojsku; při- co k čemu; při- šroub = přitužit; při- koho k práci; pes přitáhl kost; při- berní šroub = zvýšit daně; roz- co = rozepnout, rozestřít; roz- se, o několika lidech = více se rozsednout; o jedinci = pohodlně si sednout ..., zabrat mnoho místa, i přenes.; s- co s čeho; s- kůži se zajíce || s- zajíce; s. co = sepnout, upevnit, sevřít...; s- ústa bolestí...; u- co = s-; u- šroub = upevnit; kůň utáhne 10 q = má sílu je vézt; v. řemen; u- si z koho = „vystřelit“, ztropiti si šašky (lid. a hovor.); vy- koho, co z čeho; vy- zub; vy- paty (z domu) = odejít na chvíli (t.); vy- koho z čeho = vyprostit, pomoci mu (t.); vy- se = vypnouti se, přenes. = nappnouti síly (t.); vy- z koho tajemství... (t.) = dostat, vylákat (t.); vy- rukavičky... = roz-

táhnout, zvětšit; vy- co tuší = překreslit, provést;
 povy- co = trochu vy-;
 vz- na koho ruku = uhodit...;
 za- zač, co kam; za- koho kam = přes moc někam dostat; za- koho do sporu = zavléci, zaplést; obloha se zatáhla (mračny) || zatáhlo se, je zataženo; za- záclony... = stáhnout, zastřít jimi okno...; za- tykadla... = zasunout; za- cestu ženichovi = zatarasit, aby se vyplatil (lid.); za- útratu = zaplatit (vulg.); zřídka podmětově: za- do lesů (Herit.);
 -*tahovati*, slož. nedokon. do- (při psaní...) = psát až na konec řádku; na- struny...; na- koho na skřípec, přenes. = budit v něm zvědavost, napětí (lid. a hovor.); od- se čeho (Suš.), obyč. od čeho = vyhýbati se (lid. a hovor.); ob- sazbu, v. táhnouti; po- koho před soudy; mít potahování = opletačky, nepříjemnosti; pozboží od koho, nečes. m. brát, odbírat; popo- nosem = posmrkávat (lid. a hovor.); prohlásku, tón = prodlužovat; přeco přes co; pře- se (provazem...) = snažit se odtáhnouti s místa; při-, přenes. = lákat, vábit; roz- věci; roz- se kde, přenes. = činiti se důležitým, počínati si panovačně, sobecky, náročně; s- balík, kůži, ústa bolestí; vojsko se stahuje do zázemí = odchází, odpravuje se; samohlásky se stahují (dobraja — dobrá...); u- lidi = utiskovat, utlačovat (zast.); u- se v pase; u- se = uskovňovati se; u- si z koho; v- koho do sporů; v- do sebe vůni = vdechovat; vy- co z čeho; vy- co = prodlužovat; vy- se do výše; přenes. vy- se nad koho = vyvyšovati se (lid. a hovor.); vz- co na koho, nač = domnívati se, že se to týče jeho, toho, že to platí o něm, o tom; vztahuje se to na koho, nač = týče se to, platí;

za- koho do sporů || obloha se zatahuje (mračny) || zatahuje se; dokon. *pozvy-* kdeco = vytahat, vytáhnout;

v. tahati

tahoun [-nka], -a, m. = tažné dobytče; přenes. = velmi pilný člověk (lid. a hovor.); = kdo tahá čísla v loterii (Ner.); t., -u, m. = poutko u boty (lid.); zdrob. *tahounek*, -nka, m. (Kos.)

tachometr, -u, m., z řeč. = rychloměr; *tachymetr* = přístroj na měření úhlů

taille «taj» || zčešt. *tajle*, *talie*, ž., z franc. = objem těla v pase, linie těla

taj, -e, m. = tajnost (liter.)

tajfl, v. fuj

tajemnice, v. tajemník; *tajemnický* [-ctví], příd. k *tajemník* [-nice || zříd. -*nička*], -a, m. = úředník, zaměstnanec, vyřizující běžné věci úřadu, korporace, spolku..., sekretář

tajemnístkář || *tajmístkář* [-řka], -e, m. = kdo rád všechno tají, tajně něco dělá; -*řský* [-řsky; -*řství*], příd. k tomu

tajemný [-ně; -nost] = tajný, záhadný;

tajemství, stř. = tajená, důvěrná věc (obchodní, úřední, listovní, redakční... t.), záhada; veřejné t. = co mělo zůstatí tajemstvím, ale je obecně známo

tajenka, ž., druh hádanky

tajeplný = tajuplný (Heyd., Čech)

tajbl, v. fuj

tajfun, -u, m., z čín. = větrná smršť mořská

tajga, ž. = sibiřský močálovitý prales

**tajina*, ž. = tajnost (Čech), tajné místo (Štulc)

tajiti = skrývat, neprozrazovat; t. co před kým, ne- se s čím; t. dech = zadržovati dech, nedýchat; slož. dokon., **od-* = prozradit; u- co; za- co, dech; **z-* = za- (Čech);

-*tajovati*, slož. nedokon. **od-*, *u-*, *za-*; *tajívati*, opakov.

***tajivost**, -i, ž. = sklon k tajemí (Čelak.)

tajle, ž., v. *taille*

***tajmo**, příslov. = potají (Koll.);

***tajnice**, ž. = skryše (stč., Suš.);

tajno, v. tajný

tajno-, kmen k tajný ve slož.:
-pis, -u, m. = tajné, šifrované
písmo; -snubný, o rostl., dnes
odbor. výtrusný = množící se
výtrusy

tajnost, v. tajný

tajnostkář [-řka], -řský [-řsky;
-řství], v. tajemnostkář

tajný [-ně; -no; -nost] || zastar.
tejný (Koll., Hál., Čech) = ne
veřejný, skrytý, skrývaný, taje-
ný (fond, úmysl, spolek, smlou-
va, diplomacie, policie, písmo...);
t. rada, titul v býv. Rakousku;
t., -ného, m. = civilní strážník,
detektiv; -ně co učinit, utéci;
není mě || mi -no = není mi ne-
známo (kniž.); chovati co v
-nosti; dělati s čím -nosti;

2. stup. **tajnější** [-něji]

***tajomlův**, -u, m. = alegorie;

*-mluvný = alegorický (Sab.)

tajtrlický [-cky; -ctví], příd. k

tajtrlík, -a, m. = šašek, tatrman
(lid. a hovor.); -líkovatí = dě-
lati ze sebe tajtrlíka

tajuplný || (Vrchl.) **tajů-** [-ně;
-nost] = tajemný

I **tak**, příslov. = tím(to) způso-
bem: tak je to, tak něco udě-
lat...; tak a teď můžeš jít =
tak je to správné, v pořádku...;
vybízeč: t. už jdi || no t.; =
tedy shrnující, výsledné: t. ty
myslíš, že...; t. na shledanou!;
náladové tak = tolik, mnoho,
velmi: tak prosil!; často vy-
jadřuje podiv, radost, netrpěli-
vost...: t. dlouho, t. hodný, je t.
teple, zima...;

byl jsem tam tak týden = před
týdnem, je tomu týden, co jsem
tam byl;

To není jeho. A tak! = tak je
to!, nevěděl jsem to;

to tak! = to by bylo pěkné, to
by ještě scházelo;

vede se mu jen *tak tak* = ne-
příliš dobře;

jen tak tak || *taktak* vyvázl; tak
tak, že vyvázl || *taktakže* vyvázl
= stěžl; utíkal a tak tak, že mě
neporazil || *taktakže* mě...

II **tak**, citoslov., v. tik

***takavý** = říkající tak (přísl.)

také || *talcy*, příslov. = i, též; po
záporu *ne sprá v. m.* ani: také
on nepřišel, m. ani on...

takhle, příslov. = takto (o přímém
ukazování)

***takloví**, stř. = lanoví (Čech)

takměř = téměř, skoro (zastar.)

takořka || čast. *takřka*, příslov. =
skoro

takový = mající ty vlastnosti, roz-
měry, o kterých byla řeč nebo
bude: t. jak on, právě t. ap.; =
velký, úplný..., často s citovým
odstínem podivu, radosti, netrpě-
livosti, opovržení: bylo takové
ticho (Kunět.); t. kus cesty,
t. krásný dar, takovou chvíli
to trvalo!; t. člověk! = vynika-
jící, velmi hodný ap.; t. člověk
bude něco povídat; s -vou (t. j.
řečí, odpovědí atp.) mi nechod!;
dostati takovou [ránu] (lid.); při
příd. jm. se střídá s tak: takový
krásný || tak k! ap.; *jako tako-
vý*, *german.*: divadlo jako ta-
kové nemá výchovný cíl ap., m.
samo o sobě;

práce takového šafaříka ap.,
nečes. m. na př. šafaříka, ta-
kových lidí, jako je š.;

takovýhle, -výto = přímo uka-
zov. takový

takra, *takrament*, -tský = sakra...

tak řečený, v. řečený

tak říkající, příslov. = abych tak
řekl, jak se říká, *takřka* (lid.)

takřka, v. *takořka*; **taksa**, v. *taxa*

takt, -u, m., z. lat., 1. = časová
míra hudební n. jazyková, hlav-
ně veršová; 2. = správné spole-
čenské chování, ohled, šetrnost

taktak, *taktakže*, v. I tak

taktéž, příslov. = také, též, rovněž

taktický [-ticky; -tičnost] «-tyc-, -tyč-», příd. k taktika = podle taktiky, řídící se taktikou; = vhodně postupující, vhodný; *taktik* «-tyk», -a, m. = kdo se obírá s taktikou, kdo postupuje takticky, vhodně, obezřele; *taktika*, ž., z řeč. = správný, vhodný postup, vojenský, politický

taktní [-ně; -nost], příd. k takt 2. = společensky správný, šetrný, pozorný

takto, příslov. = tímto způsobem (o přímém ukazování); též ve význ. omezovacím: je t. hodný, ale... = jinak, po jiných stránkách, sice

taktoměr, -u, m. = přístroj na měření hudeb. taktu

taktovati = dávat takt 1.;

taktovka, ž. = hůlka, kterou se dává takt 1.;

taktový, příd. k takt 1.

taky, v. také

taký (mn. č. m. tací) = takový (zast.)

takž = zesíl. tak (Č.-Chod); *jakž takž*, v. I jak 6.

takže, podřad. výsledná, účinková spojka: přišel jsem pozdě, takže jsem všechno neslyšel

tal, -a..., v. títi

***taláceti** se = toulati se (Jir., Herb., Preiss.); slož. dok. z- se = utrmáceti se (Preiss.); v. ztalácený

***talafous**, -sa «-sa», m. = vyzvědač, špeh (Wint., zastar.)

talár, -u, m., z lat. = obřadný, slavnostní šat duchovních, soudců, universitních hodnostářů...; *-rník*, -a, m. = kdo nosí talár (Neum.)

talent, -u, m. (u Ner. mn. stř. -ta), z řeč. = přirozené nadání, často ve vysokém stupni; přenes. = talentovaný člověk || zdrob. **-tíček* (Tilsch.); *-tovaný* [-nost] = mající talent, velmi nadaný

Tallán || *-liján* [-nka], -a, m. = Ital (lid.); t., uzenina, čes. ta-

nec; = člověk, s kterým se nelze domluvit (hanl.)

talie, v. taille; *Tálie*, v. Thalie

talíř, -e, m., z něm., stolní nádob; mít co stále... na -ři = být zahrnován výčitkami (lid., Vr.); = bicí hudební nástroj, puklice; zdrob. *-řek*, *-řku*, m.; *talířovitý* = podobný talíři; *-řový* tvar, soubor

talisman, -u, m., z arab. = ochranný předmět, amulet

talmi, stř. neskl. || *talmové* zlato = mosaz zlatové barvy; přenes. talmi, talmové umění = nepravé

talmud, -u, m., z hebrej. = svod židovských nábož. zákonů a tradice; *-dista* «-dys-», m. = znalec talmudu; žert. nebo hanl. = hloubálek, knihomol; v překladech ze Stalina a z Majakovského = člověk nepostihující dobře pravý smysl něčeho, zjednodušující to

talon «-lon || -lón», -u, m., z ital. = poukázka na nový kupónový arch; = karty zbylé po rozdávání, které „se kupují“

***tálovati**, z něm. = dělit (lid.)

***talovitý** = hnisavý, vodnatelný (zastar., Wint.)

***taluta**, ž. = příkop (Řez., jihočes.)

tam, z pův. *tamo* (čech), příslov. místa = na to místo, na tom místě; co tam, to tam = nedá se nic dělat, je to ztraceno...; sem t. atp., v. sem; tu a tam, v. II tu

tamaryšek, -šku, m., z lat., keř, strom; *-škový*, příd. k tomu

tambor, -a, m., z franc. = vojen. bubeník

tamburaš || *-ráš*, -e, m. = hráč na tambur, strunový nástroj

tamburin «-rýn», -u, m. || *-rina*, ž., z franc. = bubínek s rolníčkami

tamburovati = vyšívatí řetízkovým stehem (na tamburu)

tamější, o d. h. *tamnější* || *tamní* = tam jsoucí, žijící...

tamhle (lid. *tamle, támle*) = přímo ukazovací tam;
tamhleten, -ta... = přímo ukazovací tamten;
tamhletady || *-tudy* = tamtady, -tudy při přímém ukazování

tamle, *tám-*, v. tamhle

tamnější, *tamní*, v. tamější

tamo, v. tam a semotam

tamodtaď, *-tuď* = oďtaď, oďtud při přímém ukazování, oďtamtaď, -tuď

***tamožilec**, -lce, m. = tam žijící člověk (šafař.)

tampon, -u, m., z franc. = ucpávka z vaty (proti krvácení); *-novaťi* = ucpat, ucpávat

tamtady, příslov. = tamtudy

tamten, -ta... = ten při ukazování na větší vzdálenost, tentam

tamtěž || o d c h. *tamže*, příslov. = též tam, na témž místě, na totěž místo

tamto, příslov. = tamhle (zast.)

tamtudy, příslov. = tamtím směrem, tamtou cestou

tamže, v. tamtéž

***tamůřední podání...**, v. neobrat. úř. slohu m. podání tamního úřadu

***tancivod**, -a, m. = kdo vede tanec (zast., Wint.)

***tancmajstr** || *-mistr*, -a, m., z něm. = taneční mistr (lid.)

tancovací = souvisící s tancem, taneční; t. horečka;
tancovačka, -ček, ž. = taneční zábava (hovor., větš. hanl.)

tancovati = provozovat tanec: t. valčík...; přenes. = pilně, hbitě pracovat, dělat podle cizího přání, jít, chodit jako při tanci (lid. a hovor.); t. mezi vejci = nevědět, co máme dělat, hledět se zachovat všem (t.); slož. dokon. *do-*; *na-* se (mnoho); *od-* kousek; *po-* = dokončiti tanec; *pro-* celou noc; *roz-* se = dáti se horlivě do tance; přenes. *roz-* koho = rozproudit, prohnat (lid. a hovor.); *u-* se = tancem se u navit, zničit; *vy-* se (dobře);

za-, prostě dok.; *za-* si (trochu, do vůle); *tancovávati*, opak.

tančík, -u, m., zdrob. k tank

tančírna, -ren, ž. = taneční místnost (opovrhl.)

tančiti = tancovati; slož. dokon. *do-* atd.; nedok. *před-* = zahajovati tanec; *tančívati*, opak.

tandem, -u, m., z angl. = lehký vozík tažený koňmi, jdoucími za sebou; = bicykl, na kterém jezdci sedí za sebou; = zadní sedadlo na motocyklu neboli *tandemové* sedadlo

***tandlmark**, -u, m., z něm. = ve-tešnický trh (lid., Jir.)

tanec, -nce, m., z něm. = rytmický pohyb; t. sv. Víta = posunčina; t. mezi vejci = tancování ..., v. tancovati; t. = shánka, „bouřka“ (lid. a hovor.); zdrob. *taneček*, -čku, m.;

taneční zábava, škola, krok, mistr, skladba; 2. stup. *-čnejší* (Čap.);

tanečnice, v. tanečník; *Tanečnice*, ž., hora v Beskydách; *tanečnický*, příd. k tanečník; *tanečnické* [-*nička*], m., zdrob. k tanečník (č.-Chod);

tanečník [-*nice*], -a, m. = kdo tančí;

**tanečnost*, -i, ž.: t. života = taneční ráz, sklon k tanci (Bass)

tango, stř., tanec amer. původu

tangovati, z lat. = týkati se: to mě netanguje; = tancovati tango (Pujm.)

tání, v. táti

tanin «-nyn», -u, m. = tříslová kyselina

tank, -u, m., z portug. = obrněný motorový vůz; = cisternový vůz, -vá nádrž; *tankový*, příd. k tomu: -vá divise...

tanouti, -nul, -nuv, -nutí = po-hnouti se, zavátí, o větru; = vznášeti se..., o letní pohodě nad krajem (Neum.); nejčast. ve ře-ní tane mi na mysli, na srdci = připadá, přichází mi na mysl, mám na mysli; tane mi co na jazyku (šmil.); slož. dok. *při-*

- na mysl (šmil.); *u-* na pomlce = odmlčeti se (Č.-Chod); *u-* zrakem = spočinout (t.); *v-* na mysl || na duši (Staš.); *vy-*, *za-* (na mysl) = přijít na mysl
- tantal**, -u, m., prvek, kov;
tantalik, -a, m. = kdo trpí Tantalova muka (Č.-Chod); *Tantalova muka* = muka bájeslovného řec. krále Tantara v podsvětí, přenes. = veliká muka;
tantalový, příd. k tantal: -vá žárovka
- *tantes**, -u, m., z něm. (a tam ze špaň.) = drobný peníz, drobnost (lid.); v. dantes a tantýsek
- tantiéma** «-tjé-», ž., z franc. = podíl z čistého zisku; -*mová* daň
- *tantýsek**, -sku, m., zdrob. k *tantes*; = medaiglónek (šm.)
- tap**, citoslov. vystihující zvuk při drobné tiché chůzi ap.;
- tapati* (Tilsch.) || *tá-* (Staš.) || čast. *tapkati* = cupat, capat; slož. dokon. *do-*; *na-* se (mnoho); *za-*
- *tapart**, -u, m. = chatrný šat, cár ap. (zast., Jir.)
- tápati**, -pám || -pu, -pání = nejistě kolem sebe hmatat (ve tmě); t. (v nejistotě...) = počínati si nejistě, bezradně; slož. dokon. *do-* se kam (čech); *za-*, prostě dokon. (Vr.); *tápávatí*, opakov.;
- tápavý* [-vě; -vost] = tápající (krok, chůze...)
- tápavý** = tápající: t. zvuk (Arb.)
- *tapecír** || -*picír*, -a, m., z něm. = čalouník (lid.); -*rovatí* = čalouniti; slož. dokon. *vy-* co
- tapet**, -u, m. || čast. *tapeta*, ž., z franc. = čaloun; přivést co, přijít na tapetu = na přetřes (hovor.); *tapetovatí* = čalounit; slož. dokon. *vy-* co; *tapetový*, příd. k *tapeta*: -vé dvěře
- tápěti**, -pějí, opět. k topiti (Zey.); zprav. slož. nedok.
- po-* atd. k dokon. potopiti; *s-*: tvář se v slzách -pí (Hál.); *u-* hoře ve sklenici (Němc.)
- tapicír**, v. tapecír
- tapír**, -a, m., z lat., kopytnatec
- tapka**, -pek, ž. = šlépěje, šlápota; = ručka (Heyd.);
- tapkati*, v. tap;
- tápota*, ž. = tapka
- tára**, ž., z arab. = váha obalu zboží
- *tarabotiti se** = šourati se (o chůzi); slož. *při-* se (Rais)
- tarakán**, -a, m. = šváb, hmyz (lid.); přenes. (hanl.) o hostinském (Č.-Chod)
- tarantas**, -u, m., z ruš. = krytá čtyřkolka
- tarantela**, ž., ital. národ. tanec
- tarantule**, ž., pavouk
- taras**, -u, m., snad z něm. = opěrná zeď; *tarásek*, -sku, m., zdrob. k tomu;
- tarasiti*, -sen(i) = zahrazovat (cestu...); slož. dokon. *pod-* = podezdíti tarasem (Holeč.); *za-* = zahradit; *tarasívatí*, opakov.;
- tarasnice*, zdrob. -*nička*, ž. = středověké dělo na boření tarasů (Jir.);
- tarasovatí* = tarasiti (Sok.-Tů., T. Nov.);
- tarasovitý* = podobný tarasu, nespr. m. terasovitý
- *táratí** = plácet (Suš., Heyd.); t. se = toulati se (Herb.)
- *farcha**, ž., slov. = tíže (Heyd.)
- tarif**, -u, m., z arab. = sazba, seznam sazeb, sazebník, ceník; -*fní* [-*fně*] mzda, politika; -*fnictví*, stř. = tarifní soustava; -*fová* daň; -*fovatí* = stanovití tarifem
- tarlatán**, -u, m., z franc., tkani-vo; -*nový*, příd. k tomu
- taročky**, -čků, m. pomn., zdrob. k taroky;
- tarok*, -u, m., z ital., obyč. pomn. -*ky*, druh karet; *tarokář*, -e, m. = hráč v taroky; *tarokovatí* = vynášeti taroky, hrát je; *taro-kový*, příd. k *tarok(y)*
- tartar**, -u, m. = peklo (Jir.); zobecněním z *Tartaros* || -*rus*, -ru, m. = starořec. podsvětí
- tartas**, -u, m. = hřmot, zmatek (zast., Č.-Chod, šram.)

Tartuffe «-tyf», -ffa, m. = osoba stejnojmenné Molièrovy komedie; symb. pokrytce; *tartufferie* «-ryje», ž. = pokrytectví; *tartuffovský* typ...

tasemnice, ž., cizopasný hlíst; symb. délky (lid. a hovor.)

tasíti, **tasen(i)**: t. meč... = vytrhnouti z pochvy; slož. dokon. *vy-*; přenes. *vy-* se s čím (s návrhem ...) = neočekávaně něco říci, přednést...; *tasívatí*, opak.

tastatura «-tú-», ž., ital. = hmatník, klávesnice;

tastr, -u, m. = tlačítko

taška, -šek, ž., z něm. = brašna, druh krytiny; moučné jídlo (podle podoby)

taškář, -e, m. = dareba, čtverák, šelma; *taškařice* || *-řina*, ž. = taškářství, taškářský kousek; *taškařiti* = dělati taškařinu, čtveračit; slož. dok. *na-* se (mnoho); *vy-* úspěch = taškářstvím dosíci (Čap.); *vy-* pravidlo = vybrat (Vanč.); *za-* si; *taškařivati*, opak.

taškářský [-sky; -ství] = šelmovský, čtverácký

taškový, příd. k taška: -vá střecha

taštilčka, ž., zdrob. k taška

***tašvice**, ž., z něm. = kapsa (Jir.)

tat, -a..., v. títi

táta || **tata**, m., důvěrné tvary k otec

Tatar [-rka], -a, m., národ. jm.; *tatar*, -u, zdrob. *tatárek*, -rku, m. = karabáč (lid.); *tatarka*, ž., druh pohanky; *tatarský*, příd. k Tatar; přenes. = divoký, hrubý, o mravech, způsobech (lid. a hovor.); -ká zima = krutá; -ká zpráva = neuvěřitelná, „divoká“; *tatarština*, ž. = tatarský jazyk; symb. nesrozumitelnosti (lid. a hovor.);

Tatařin, -a, m. = Tatar (zast., Čelak.);

tatařiti, slož. dok. *po-*, *z-* koho, se (Čelak.) = učiniti, státi se Tatarem; přenes. = zmásti, „zjančiti“ (lid. a hovor.)

tati (-ti), m. neskl. || -tiho... = otec (domác., hlav. dět.)

táti, **taji**, **táv**, **tál**, **tání** = rozpouštět se, jihnout: sníh taje || neosob. taje; přenes. šero tálo = mizelo (Vrchl.); zásoby tají = zmenšují se (hovor.); o člověku táti = jihnout; slož. dok. *roz-*; *roztálý* || *-tátý* sníh; ústa roztála v úsměv (Vrchl.); *távati*, opak.; slož. nedokon. *roz-*

tatíček, -čka, m. = otec (domác. uctivé);

tatík, -a, m. = otec (důvěr.); = starší osoba (důvěr. a poněkud blahosklonně);

tatínek, -nka, m. = otec (domác.)

taška, m., zdrob. k tata (domác.)

Tatobily, -bit, pomn., ves v Č.; původ. = bijci zlodějů (tat = zloděj)

***tátoš**, -e, m., zdrob. *-šík*, -a, m., slov. = okřídlený kuň pohádkový (Heyd., Jir.)

tatoušek, -ška, m., zdrob. k tata, tati

tátovský, příd. k táta = otcovský (důvěr.)

tatranský, příd. k Tatry

tatraplán, -u, m., jeden typ tatrovky

tatrě, -e, m. = ocas pernaté zvěře, ozdoba za mysliv. kloboukem

tatrman, -a, m., asi z něm. Theatermann = kdo se pitvoří, nevázně chová, šašek, komediant (lid. a hovor.); dělati ze sebe, z koho -na, -ny = nevázně se chovati, tropiti si šašky; *t.*, -u, m. = pitvorná ozdůbka (Čech); *tatrmánek*, -nka, m., zdrob. k tatrman, -a; *-maniti* = dělati tatrmana;

tatrmanský [-sky; -ství], příd. k tatrman, -a

tatrovka, -vek, ž. = auto z továrny Tatra

Tatry, -ter, ž. pomn., pohoří

tatulka, m. = otec (domác. nářeč.)

tautologický [-cky], příd. k *tautologie*, ž., z řeč. = vyjádření téže věci slovy týmiž n. podobnými

tautosylabický, z řeč. = téžeslabičný (mluvn.)

távati, v. táti

tavicí = na tavení; *tavič* [-čka], -e, m. = kdo taví; *tavírna*, -ren, ž. = tavicí huť

taviti = rozpouštět žárem pevnou hmotu (kov, sklo...); slož. dok. *pře-* co; vnitřně co *pře-* = zpracovati to v svém nitru, v své mysl, pojmouti to svým způsobem...; *roz-* co; *vy-* (Jir.); *z-* = *roz-* (básn.); *za-* co do skla; *-tavovati*, slož. nedokon. *pře-*, *roz-*; v. zotaviti se; *tavivati*, opakov.

tavolník, -u, m., rostl.

-tavovati, v. taviti

taxa || *taksa*, ž., z řeč. = stanovený poplatek; *taxace*, ž. = taxování; *taxometr*, -u, m. = přístroj zaznamenávající taxu; *taxativní* [-ně; -nost] «-týv-» = podrobný; -ně ustanovit... = podrobným výčtem; *taxátor*, -a, m. = oceňovatel, odhadce

taxi, stř. neskl., z franc. || zčešt. *taxík*, -*xík*, -a n. -u, m. = nájemný automobil

taxl, -*lík*, -*líček*, v. dakl

taxovati = odhadovati; slož. dokon. o-

taylorismus «tejl-zmus», -mu, m., americká pracovní soustava kapitalistická (podle amer. inž. Taylora)

tázací věta = kterou se tážeme; t. význam ap.;

**tázal* [-lka], -a, m. (šm.) ||

tazatel [-lka], -e, m. = kdo se táže

tázati se, táží || -žu, taž, táže || tázaje, tázal, -zán(i) = ptáti se; t. se koho (2. p.) nač, po kom, po čem; slož. dokon. *do-* se koho, na úřadě... || *o-* se, prostě dokon.; *po-* se, jen ve rčeních s dobrou, se zlou se *po-* = dobře, špatně učinit; *-tazovati*, slož. nedokon. *do-*, *o-* se; *tázavati se*, opak.;

tázavý [-vě; -vost] pohled = vy-

jadřující otázku, očekávání, co řekneme; -vě se podívati

tažební || *-*ný* = týkající se tahu: -ní listina

tažení, stř. k táhnouti: t. losu...; vojenské t. = výprava; být v posledním tažení = umírat, být blízek smrti

tažený závin = z vytaženého těsta; -ná intonace = sestupná (mluvn.)

tažný [-nost] = schopný k tahu (kůň), odletující do jiných krajín, stěhovavý (pták), co lze táhnout, vytahovat, kujný (kov); -ná robota = s potahem (T. Nov.)

t. č., zkratka = toho času

té, stř., v. thé

team «tým», -u, m., angl. = sportovní mužstvo

teatrália «-lija» (Arb.), stř. pomn. || -*lie*, -lí, ž. pomn. = divadelní věci; *teatrálí* || (šal.) -*ný* [-ně; -nost] = divadelní, strojený

tebe, v. ty

***tébich** || *tepich*, -u, m., z něm. = koberec (lid.)

téci, teku, tečeš..., tekou (lid. a hovor, teču, tečou), tec (lid. a hovor. teč), teka, -kouc, tek, tekší, tekl, tečen(i) = plynout, proudit, o kapalině, o slzách, o krvi; teče mu do bot = je mu zle (lid. a hovor.); když (jestli) neteče, aspoň kape (přísl.), o malých příjmech; = oplývat: země tekoucí mlékem a strdí (bibl.); hrnec teče = je děravý; hovor teče (Rais) = proudí, jde; v. krev; v. tekoucí;

slož. dokon. *do-* kam, o vodě; *na-* kam: natekla tam voda || vody (mnoho); *o-* = opuchnout, naběhnout; *oteklý*; *od-*, o vodě...; *po-*, budoucí čas k téci; voda... poteče; *pře-* = vytéci přes okraj nádoby; *při-* = připravit; *roz-* se = odtéci na různé strany; *rozu-* se = utéci na různé strany: s- s čeho kam; v. z-; *u-* = uplynout: ještě mnoho vody uteče, než...; = prchnout; *u-* se ke komu o radu, o pomoc

= obrátiti se; u- od odpovědnosti
 = vyhnouti se jí; v- kam; v- na
 zdi (Jir.) = dostatí se; vy- z če-
 ho; oko vyteklo (lid.) = vytekl
 tekutý obsah oka; vz- se = po-
 zbýti smyslů || vzteknouti se, v.
 vztek; z- || někdy s- hrad... =
 dobýt ho (vlast. vz-téci = vyběh-
 nout naň); za-; zateklo kam;
 o noze... za- = o-; zateklý;
 -těkati (lid. -týkati, -těkati),
 slož. nedokon. na-, o- atd. k téci
 = proudit, nabíhat || -tíkati,
 slož. nedokon. u- k utéci =
 prchat...; u- se ke komu o ra-
 du...; dokon. rozu- se na všechny
 strany = rozutéci se;
 tékávati, opak.

tečka, -ček, ž. = bod, punkt, pun-
 tík; udělati za čím -ku = skon-
 covati to (hovor.); *tečkový*, o
 látce... = s tečkami; *tečkovati* =
 dělati tečky; mnoho tečkování v
 románě (Vr.) = mnoho teček
 jen naznačujících myšlenky;
 slož. dokon. vy- co

tečna, ž. = přímka dotýkající se
 křivky v jednom bodě

teď || lid. a hovor. *teďka*, lid.
teďkon(c), příslov. času = nyní;
do teď || *do teďka* (Tilsch.) =
 do této chvíle

teda (lid. a hovor.) || *tedy*, pří-
 slov. 1. vybízecí = tak: začné-
 me tedy ap.; 2. shrnující a vý-
 sledné = tak: ty tedy myslíš, že
 ...; jsme všichni, můžeme se tedy
 vydat na cestu

Tedeum «Té-», -dea, stř. (někdy
 neskl.), z lat. = děkovné boho-
 služby, chvalozpěv

teďka, v. teď; *tedy*, v. teda

tehda (lid. *tehda*) || *tehdaž* || nej-
 čast. *tehdy*, příslov. = v té do-
 bě, tenkrát; *tehdejšek*, -ška, m.
 = tehdejší doba; *tehdejší* =
 byvší... tehdy;

tehdy, v. výše

téhodne..., v. týden

technický [-cky] «-nyc-», příd. k
 technika;

technik [-nička] «-nyk-», -a, m.,

z řeč. = kdo se obírá s techni-
 kou, student na technice;

technika, ž., 1. = způsob práce,
 výroby..., zručnost, dovednost;
 2. = vysoká škola technická

technokracie, ž., z řeč. = úsilí při-
 způsobit výrobu... technickému
 rozvoji; -krat, -a, m. = jeho-
 stoupenec; -kratický [-cky]
 «-tyc-», příd. k technokracie;
technologický [-cky], příd. k
technologie, ž., z řeč. = nauka
 o zpracování surovin

techtle mechtle, m. pomn. = plet-
 ky, pletichy

***tejnořiti** = zpívat (Rais)

tejný, v. tajný

-těkati, -tekati, *tékávati*, v. téci

tekoucí = tekutý, ne stojatý: t.
 voda

tekst, *tekstil*, v. text, textil

tektonický [-cky] = stavební;

tektonika «-ny-», ž., z řeč. = na-
 uka o stavbě, stavba

tektura «-tú-», ž., z lat. = obálka.
 na spisy, obalový papír, přelepka

tekutina, ž. = tekoucí hmota;

tekutý [-tě; -tost] = tekoucí;
 přenes. -té zlato = sluneční
 světlo (Baar)

telátko, -tek, stř., zdrob. k tele
Telč, -e, ž., město na M.

tele (místy lid. *týle*, Němc.), -lete,
 stř. = mládě skotu; koukat nač
 jako t. na nová vrata = hloupě
 (vulg.); vymámit, vyloudit na
 jalové krávé (od... krávy) t., o
 neodbytném člověku (t.); t. =
 vojenská torba, tornystra (lid.);
 = hlupák, zbedněnec (zhруб.);
 zlaté t., symb. mamonu, kapi-
 tálu;

telecí hlava...; přenes. = hloupá
 (vulg.); podob. t. rozum...

telecký, příd. lid. k Telč; spis. k
 Telecí, -cího, stř.

telečský, příd. k Telč; též k Teleč,
 -lče, ž.

telefon, -u, m., z řeč. = přístroj
 přenášející lidský hlas do dálky;
 -nický [-cky] «-nyc-» hovor;
 -nie «-nyje», ž. = přenášení hla-
 su; -nista [-stka], m. = kdo

- obstarává telefonní spojení; *-nní* spojení (= telefonem, *-nický*), seznam, stanice, poplatek...; *telefonovati* = mluvit telefonem; t. zprávu = telefonem oznámit; slož. dokon. *od-, za-* co: *na-* se (mnoho); *telefonovávat*, opak.
- telegraf**, -u, m., z řeč. = přístroj přenášející značky do dálky; *-fický* [*-cky*] (úřad, zpráva...); *-fie*, ž. = přenášení značek do dálky; *-fista* [*-stka*], m. = kdo obsluhuje telegrafní přístroj; *-fní* drát, úřad...; *telegrafovat* = oznámit, oznamovat telegrafem; slož. dokon. *od-, za-* co; *na-* se (mnoho); *telegrafovati*, opak.
- telegram**, -u, m., z řeč. = telegrafická zpráva
- telemark**, -u, m. = prudký obrat na lyžích
- teleologický** [*-cky*; *-čnost*] = v duchu teleologie; *teleologie*, ž., z řeč. = nauka o účelnosti
- telepatický** [*-cky*; *-čnost*] «*-tyc-, -tyč-*», příd. k *telepatie* «*-tyje*», ž., z řeč. = cítění na dálku
- teleskop**, -u, m., z řeč. = dalekohled
- teletina**, ž. = telecí maso, kůže; *teletník*, -u, m. = stáj pro telata
- televis** «*-vize*», ž., řec.-lat. = vidění do dálky, přenášení obrazů na dálku; *-visní* soustava
- teliti se**, telení = roditi tele; slož. dokon. *o-* se; **otelovati se*, nedokon. k oteliti se; *telivati se*, opak.
- Telnice**, ž. jedn., ves na M.; *T.*, -nic, pomn., ves v Č.
- telný** = stelný
- telur** «*-lúr*», -u, m., z lat., prvek; *telurický* = zemský
- *tem** || *tém* (Bezr.), -u, m. = zastup, pluk (Ner., Slád., zast.); šalby tem (Čech)
- téma** || *thema*, -matu, stř., z řeč. = látka, předmět, námět (slovesného díla, úlohy, řeči...); = vedoucí myšlenka v hudbě; = přípona, příznak (mluvnic.);
- tematický* || *the-* [*-tický*; *-tičnost*] «*-tyc-*» = vztahující se k tématu, vyjadřující je, příznakový: *-cká* slovesa: *-tika*, ž. = soubor témat, tematická stránka (slovesného díla...)
- témbr**, v. *timbr(e)*
- *temenec**, -nce, m. = bahnitý pramen, kaliště (Baar); *temeniště*, stř. = prameniště; *temeniti (se)* = prameniti (se), prýštit, vyvěrat, vznikat (knižní): voda se *-ní* (píseň); život se *-ní* (Durd.); pessimismus *-ní* (Vrchl.)
- temenní**, příd. k *temeno*: t. kost; *temeno*, stř. = vrchol hlavy, hory; *témě* (*tý-*, Vrchl.), *temene*, stř. = temeno (kniž.)
- téměř**, příslov. = skoro, takřka
- temínko** stř., zdob. k *temeno*
- temněrudý** (Rais), obyč. temně rudý
- temnětl**, *-nějí* = stávat se temný || *t. se*; *těž* = jevit se, býti temný (Rais, o obloze); slož. dokon. *po-* (kniž.) || čast. *z-* || *za-* se (Č.-Chod); *ztemnělý* hlas (Ner.); *-lé* stromořadí (Vrchl.)
- temníce**, ž. = temné místo, žalář, temná komora fotografic.
- temniti** = činiti temným; t. se = temněti (Wint., Heyd.); slož. dokon. *při-* dojem = oslabit (šmil.); *z-* co || čast. *za-*; i přenes. = učinit nejasným; *-temňovati*, slož. nedok. *při-* = trochu *za-* (šimáč.); *z-* (šal.) || obyč. *za-*
- temno**, -na, stř. = temnost, temnota, tma, přenes. = pobělohorská doba (Jir.)
- temno-**, kmen k temný ve slož., většinou kniž., básnic.: *-barevný* || *-barvý*, *-černý*; *-čirá* noc; *-hnědý*; **-koží* člověk; *-křídly*; *-líci*; *-listý*; *-modrý*; *-oký*; *-rudý*; *-stinný*; *-svit*, -u, m. = polosvit; *-svitný*, *-šedý*; *-šerý*; *-šklebný*
- temnota**, v. temný; **-tný* [*-tně*] = temný, tmavý (ojediň. kniž.)

-temňovati, v. temniti

temno-vlasý, -zelený, -zlatý (Svět.),
-zvuký, -žlutý

temný [-no; -ně; -nost; -nota] = tmavý, ne světlý (les, stín, propast, místnost, komora...); = nejasný, nezřetelný (pojem, slovo); je -no; -ně fialový ap.

tempera, ž., z ital. = pojítko barev

temperament, -u, m., z lat. = povaha, letora; -tní [-tně; -tnost] = živé povahy, živý (člověk), svědčící o živé povaze (řeč...); -tně = živě, se zápalem

temperatura «-tú-», ž., z lat. = teplota

temperence, ž., z lat. = umírněnost, střídmost; -renclář, -e, m., z angl. = stoupenec mírného pití alkoholu

temperovati, z lat. = mísit, sladovat (barvy); = snižovat: temperované ladění; dobře -né pivo = mající správnou teplotu

temperový, příd. k tempera: -vá malba

tempi passati «-sátý», z ital. = minulé, staré časy

templ, -u, m., z lat. = židovský chrám; **templář**, -e, m. = člen rytíř. řádu, zv. **templářský**

tempo, stř., ital. = časová míra, rychlost

temporální, z lat. = časový

ten, ta, to, toho atd., 1. zájm. ukazující na někoho, na něco, o kom, o čem byla, bude řeč, koho, co máme na mysli: byl jednou jeden král a ten král měl tři syny; bude to tu neděli po svátcích = tu, která bude po s.; býti toho mínění..., že... (n i k. býti mínění); 2. zájm. přímo ukazovací = tento, tenhle, jen ve spojení na tom světě; 3. ve význ. vytýkavém: i ten chudák chce býti živ; na tom našem dvoře všechno to krákoře, i ten kohout = dokonce, ba i; bojovat až do těch hrdel a statků; mít koho z té duše rád = i z duše, z celé duše; modliti se z té duše (Jir.)

= vroucně; 4. ve větách náladových označuje mnohost děje, vlastnosti: ten se má! = má se velmi dobře; ten je opálený!; ta radost doma! = velká radost; a té hanby! (Jir.); v. to, toť, tož; ten — ten = jeden — druhý;

ten-onen, v. onen, to;

ten a ten apod. = N. N., nechceme-li, není-li potřebí něčoho, něco jmenovat...: byl tu, řekl to ten a ten; toho a toho dne; od stránky té a té (Mach.); **ten jistý** = ten, o kom byla řeč (lid.);

ten který, pův. = (ten) některý, dnes hlav. v úřed. slohu odchyl. m. příslušný: žádosti se podávají u toho kterého úřadu; **ten samý**, v. sám

tenata, pomn. stř. = síť na lapání zvěře; přenes. o lidech = nástraha; zdrob. -nátko, stř.;

tenátnice, ž. = tenetnice (Vr.)

tence, **tenčí**, v. tenký;

***tenčina**, ž. = tenkost (Č.-Chod)

tenčiti = činiti tenkým, tenším; t. se o příjmech = zmenšovati se; o družině (Herrm.); slož. dokon. z-; slož. nedok. **ztenčovati**

tendence, ž., z lat. = sklon, úmysl; -nční [-nčně; -nčnost] = úmyslný, záměrný, zaujatý (umění, výrok, posudek...)

***tendle**, **tendleten** = tenhle, tenhleten (lid.)

tendr, -u, m., z angl. = část lokomotivy na zásoby uhlí, vody, zásobník

tenetnice, ž. || **tenetniště**, stř. = místo, kde se líčí tenata

***teneto**, stř. = tenata (Koll.)

tenhle, **tenhleten**, přímo ukazovací ten = tento

teničký, -ninký = velmi tenký

tenis «-nys», -su «-su», m., z angl. tennis, hra s míčem; **tenisky**, -sek, ž. = tenisové střevíce; **tenisový**, příd. k tenis; **tenista** [-stka], m. = hráč tenisu

ten jistý, v. ten

tenko-, kmen k tenký ve slož.:
-*hlasý* = mající tenký hlas;
-*kmenný*; -*korý*; -*nohý*; -*rtý*
(šmil.)

tenkost, v. tenký

tenko-vrchý (čech); -*vysoký* (Kol-
lár); -*zobec*, -*bce*, m., pták;
-*zvuký* (Koll.)

tenkrát, zbyteč. -*te*, přísl. = tehdy
ten který, v. ten

tenký [-*nce*; -*nko*; -*nkost*] = ne-
tlustý (o nití, plátně, knize...),
útlý (o člověku), jemný (o u-
ších), slabý (o hlase); -*nce* na-
nésti barvu...; tenká vrstva oby-
vatelstva, m. slabá, nepočetná
(nejde o tloušťku, nýbrž o počet-
nost);
-*nce* hvízdati (Rais) || *potenku*
(Herrm.); do -*nka* (Hál.); roz-
krájeti co na -*nko*;

2. stup. *tenší* || *tenčí* [*tenčeji*]

tennis, *tennisky*..., v. tenis

tenor || řidč. -*nór*, -*u*, m., z ital.
= vysoký muž. hlas; t., -*a* =
tenorista; t. řeči = smysl, hlav-
ní myšlenka (hovor.); tenór ly-
riky (Vrchl.) = ráz; zdrob. *te-
norek*, -*rku*, m.; *tenorista*, m.
= tenorový zpěvák; *tenorový*
hlas

tenoučký, *tenounký* = velmi ten-
ký

ten samý, v. samý

tentam, *tatam*..., ukaz. zájm. =
tamten; býti tentam (někdy *ten-
tam*) = pryč

I **tento**, *tato*..., přímo ukazovací
ten = tenhle; v těchto dnech =
nedávno, v posledních dnech;
kázeň je nutná, neboť bez této
..., n e s p r. m. bez ní

II **tento**, *tentoc*, *tentononc*, *ten-
točky*... příslov., zastupuje v lid.
a hovor. řeči sloveso, které mluv-
čí nechce říci, na které si ne-
může vzpomenout, někdy celou
myšlenku: máš tento (t. j. při-
jít, udělati co...); já myslím ten-
tononc (šmil.); raportuje, že
chlap tentočky pro toulání...
(Ner.); spojuje se s předponami
a mění se v určité sloveso; v.

potento, *přitento*, *tentočkovati*,
utento, *zatento*

tentoc, v. II tento;

tentočkovati = říkat tentočky,
okolkovat; *tentočky*, v. II. tento

tentokrát, zbyteč. -*te*, příslov. =
v tomto případě || lid. a hovor.
pro t. komu co odpustit ap.

tentononc, v. II tento

tentýž, v. týž

Teodor, *teokracie*, -*krat*, *teolog*,
teorie ap., v. Theo-, theo-

tep, -*u*, m. = tepání, tepot, tlu-
čení, tlukot: t. tepny krve, srd-
ce; t. kopyt (Dyk), zvonu (čech)

tepati, -*pu* || -*pám*, *tepej*, *tepaje* =
tlouci, bít: t. kovy; *tepaný* pás;
přenes. *tepat* lidské slabosti =
kárati je, zesměšňovat; podmě-
tově: srdce tepe; slož. dok. *roz-
co*; *s- co* (dohromady); *v- co* do
kovu...; *vy- co*; *vy- se* (vojensky)
= vysekati se (Palac.); *z- ko-
ho*, slabosti...; *tepávati*, opak;
slož. nedok. *roz- ap.*

tepátko, stř. = nástroj k tepání
tepávati, v. *tepati*

tepelný, příd. k teplo: t. zdroj,
stroj, -né množství...

***tepenný**, příd. k tepna: -*nná* krev
(Vanč.)

***tepeřiti**, slov. = vléci (Heyd.)

tepich, v. *tébich*

tepláky, m. pomn. = teplé spor-
tovní kalhoty (hovor.)

teplárna, -*ren*, ž. = tepelná ú-
středna

teplati = stávati se teplý; slož.
dokon. *z-*

teplíce, ž., 1. = teplý pramen;
T., jedn. č. || *T.*, -*lic*, pomn.,
osadní jména; 2. *teplíce* = teplý
šat, šátek... (Mrš.)

I **teplo**, -*pel*, stř. = hřející energie;
je velké... teplo = teplé počasí;
chovati co v teple = na teplém
místě...; říci... co za -*la* = dokud
je to „teplé“, nové (lid. a ho-
vor.); rodinné... teplo = vzá-
jemná, hřejivá láska, shoda

II **teplo**, příslov. k teplý: je velmi...
teplo

teplo-, kmen k teplý ve slož.:
 **-držka*, ž. = láhev udržující tekutinu teplou, termofor; *-krevný* živočich = se stále stejně teplou krví; *-měr*, -u, m., = přístroj na měření teploty

teplost, -lota, v. teplý

teploučký, -lounký = velmi teplý

tepluška, v. těpluška;

**teplušky*, -šek, ž. pomn. = teplé boty

teplý [-le; -lost; -lota] = ne studený, ale mírnější než horký; něco -lého = teplý pokrm, nápoj, oděv, část oděvu; = srdečný (poměr, vztah); = bohatý (lid.); -lé místo, přenes. = dobré, výnosné...; teple se obléci; teplost = vlastnost někoho, něčeho teplého;

teplota = tepelný stav;

2. stup. *teplejší* [-lejší]

tepna, -pen, ž. = céva vedoucí krev od srdce; symb. života, ruchu: t. města; t. života (Vanč.)

tepot, -u, m. = tepání, tep, tlukot (srdce, žil); t. vesel (Čech)

teprv(e) (odchyl. -vé, nářeč. -vá), příslov., 1. = ne dříve než teď, dnes..., až teď...: teprv teď přišel, teprv dnes jsem hotov atp.; je teprv poledne = ne už odpoledne; 2. = docela, zvláště: to je teprv drahé, špatné...; to teprv za nic nestojí

***tér**, -u, m., z něm. = dehet

terakota, ž., ital. terracotta = pálená hlína; -tový, příd. k tomu

terapie, v. terapie

terárium «-ryjum», -ia, stř., z lat. = zařízení na chování živočichů

terasa «-sa», ž., z něm. = přirozená n. umělá vyvýšenina; zdrob. *teráska*, ž. (Čap.); *terasovitý* (nespr. *ta-*) [-tě; -tost] = podobný terase; *terasový*: -vé pahrbky (Ner.)

terce, ž., z ital. = tercie (hudeb.); = trojice karet k sobě patřících; *tercet*, -u, m. = trojveršová sloha;

terceto, stř. «-ceto, nespr., ale často -četo», z it. *terzetto* =

skladba pro tři hlasy, nástroje, soubor tří zpěváků, hráčů

tercián «-nka», -a, m. = žák tercie; *tercie* «-cije», ž., z lat. = 3. třída starší stř. školy, 3. stupeň diatonické stupnice; *terciér*, -u, m. = třetihory; *terciérní* člověk = který žil v terciéru

tercina, ž., z ital., básnická sloha

terč, -e, m. = cíl střelení...; přenes. (podle podoby) = kotouč, kolečko: muchomůrek -če rudé (Čech); *terč luny* (t.); = předmět: vybrati si koho za t., být komu terčem vtipů...

terčeto, v. terceto

terčík, -u, m., zdrob. k *terč*: t. papíru (Olbr.);

terčovitý [-tě; -tost] = podobný terči;

terčovka, -vek, ž. = zbraň na střelení do terče; lišejník; *-vník*, -a, m. = kdo střelil do terče, ukazuje na terči „trefy“ (Kosm.)

***teremtete**: *basama* «-sa-» t. (Herben) || b. *terentete*, z maď. = hrome... (klení); *teremtetovati* = klít (Koll.)

terén, -u, m., z franc. terrain = členitost půdy; t. umění = obor (Vrch.); *pracovati*... v terénu = venku, ve volné přírodě

Tereza, zdrob. *-zka*, ž., domác. tvar k *Terezie*; *terezánský* = z doby, v době Marie Terezie (katastr, tolar, reformy)

Terina, zdrob. *Terinka*, *Terka*, ž., domác. tvary k Terezie

teritoriální [-ně] = územní;

teritorium «-tóryjum», -ia, stř., z lat. = území, obvod

Terka, v. Terina

termín, -u, m., z lat. = ustanovený den, lhůta; = odborný název s přesně vymezeným významem; často ve spojení odborný, technický t.; *terminace*, ž. = terminování; *terminologický* [-cky] = názvoslovný; *terminologie*, ž. = názvosloví;

terminovati co = vymezit, stanovit lhůtu;

termínový obchod = lhůtní, na lhůtu;
terminus, m., lat.: *t. a quo* «á kvó» = doba, lhůta, od které se počítá; *t. ad quem* = doba, lhůta, do které se počítá; *t. technicus* «-nykus» = odborný název
termít, -a, m., všekaz (hmyz); v. thermit
termofór, -metr..., v. thermo-
termoska, -sek, ž., z řec. ther- = termofofor (hovor.)
terno, stř., z ital. = trojice čísel, sázka na ně i výhra; = trojice osob navržených na uprázdňené místo ap.; přenes. = „výhra“, zdar, štěstí (lid.)
teror, -u, m., z lat. terr- = zastrašování, vynucování něčeho pohrůžkami, násilím, krutá nesvoboda, znásilňování; *terrorismus* «-zmus», -mu, m. = soustavný teror, hrůzovláda; *-risovati* «-zo-» koho = působit na koho terorem; slož. dokon. *z-*;
-rista [-stka], m. = kdo provádí teror
térovati = dehtovati; *térový*, příd. k tér = dehtový
terpentýn || -tín, -u, m., z lat. = výrobek z pryskyřice jehličnatých stromů; lítat jako s -nem (šmil.) = ztřeštěně; *-nový* olej, -vá silice
Terpsichora, ž., řec., musa tance; holdovati -ře = rád tancovat
terra incognita «-kogny-», lat. = „neznámá země“, neznámá věc, -mý obor
terracotta, v. terakota; **terrain**, v. terén
***teřeti** = tlíti (nář.); slož. dokon. *z-*; v. zteřelý
***teřich**, -u, m. = břicho (zastar., Jir., Č.-Chod)
tes, -u, m. = útes (Vrchl.); *tesací* náčiní = na tesání; *tesáček*, -čku, m., zdrob. k *tesák*, -u, m. = jednosečný lovecký, vojenský nůž; = vyčnívající zub šelem;
tesaný, v. tesati;

tesář, -e, m. = řemeslník tesající dříví a stavějící z něho; zdrob. *tesářík*, -a, m., brouk; *tesářina*, ž. = tesařství (lid. a hovor.); *tesářiti* = provozovati tesařství; *tesářský* [-sky; -ství], příd. k tesař

tesati, teši, -šu, -ší, -šou || -sám, teš || tesej, teše || tesaje, -sán(i) = osekávat kládu, kámen...; t. komu klínky na hlavě (Čelak.) = nevděčně se zachovat; *tesaný* erb (Jir.) ap. = vytesaný; slož. dokon. *do-* co; *na-* čeho, *na-* se (mnoho); *o-* co; *o-* se ve světě = obrousit (lid. a hovor.); sr. neotesanec, -ný; *od-* co; *při-* co = trochu o-; *s-* srub; *vy-* sochu z kamene; *tesávatí*, opak.

tese, v. these

***tesk**, -u, m. = stesk (obrozen., Hál., Zey.);

***teskliti** = teskniti; *tesklivý* [-vě; -vost] = tesknící;

tesknice, ž. = stesk, touha po domově, „domácí nemoc“

teskniti = míti stesk, toužit po kom; t. po kom; slož. dokon. *do-* se úlevy = po dlouhém stesku se dočkat úlevy (Hál.); *na-* se (mnoho); *roz-* se = poddati se stesku; *rozteskněná* poesie (šal.); *za-*; předmětově: žežulka -ní své kuku (Čech) = teskně zavolá; slož. nedokon. *rozteskňovati* koho (T. Nov.); něco rozteskňujícího (Sez.)

teskný [-no; -ně; -nost; -nota] = tesknící, tesklivý, plynoucí ze stesku, vyjadřující stesk: -ná touha, píseň; -ná struna (Ner.); -ná vlna něhy (Nez.), -né srdce, mlčení; je mi -no; -ně počítati chvíle do oběda (kniž.)

tesla, čast. *teslice*, ž. || *teslo*, stř. = tesařská sekera

tesnouti, -sl, -snuv, -snut(i), dokon. k tesati (lid.); na př. slož. *při-*

***tesný** kámen = tesaný (Aug. Sedl.)

test, -u, m., z lat., 1. = měření schopností zkoušence, krátká zkouška schopností (v reakční psychologii); 2. = potvrzení návštěvy přednášek, cvičení na vys. škole; v. testovati

***test** || *tesť*, -i || -ě, m. = tchán (zastar., čelak., Koll., šm.)

testament, -u, m., z lat. = závěť; *testamentární* [-ně] pořizování; *testátor* [-rka], -a, m. = kdo dělá závěť

testifikace «-ty-», ž., z lat. = testifikování; *-kovati* = provést důkaz svědky, osvědčit

testimonium «-tymónijum», -nia, stř., lat.: t. *paupertatis* «-tátys» = vysvědčení chudoby (i duševní)

testologie, ž. = učení o testech; *testovati*, z lat., 1. = dávat, dáti test 2.; 2. = učiniti testament; slož. dokon. o- přednášky...

teta, ž. = otcova n. matčina sestra; = příbuzná, známá žena, venkovská žena (lid. a hovor.); *Teta*, jedna z Krokových dcer

tetanus, -nu, m., z lat. = křečovitý stav z nákazy

tetěi, příd. k tetka: t. láska (Čap.)

tetelíti se = chvěti se, třásti; slož. dokon. *roz-* se; *za-* se; *tetelivý* [-vě; -vost] = tetelící se: -vá hudebnost (šal.); -vé ticho (Vr.); -vě dozněti (Arb.)

tetička, *tetinka*, ž., zdrob., domác. tvary k *teta*

tetiva, v. *tětiva*

tetka, -tek, ž., zdrob. k *teta*; často = *teta*

tetovati, z tahitštiny = vpichovati do kůže písma, obrazce; slož. dok. *vy-*; *tetovávat*, opak.

tetra, řec., ve slož. = čtyř-, čtyr-: *-edr* «é-dr», -u, m., z řec. = pravidelný čtyřstěn; *-gon*, -u, m., z řec. = čtverec; *-gonální* soustava = čtverečná; *-logie* «-gi-je», ž.; z řec. = trilogie se satyrským dramatem, čtyřdílný román

tetroda, ž., z řec. = lampa se 4 elektrodami (odbor.)

tetřev [-vice], -a, m., pták; symb. hluchosti; *tetřevčice*, ž. = slepice tetřívka; *tetřeví* péro..., příd. k tetřev || *tetřívčí*, k tetřívek; *tetřívek*, -vka, m., zdrob. k tetřev; též jiný pták než tetřev (odbor.)

Teuton «-tón», -a, m., z lat. = příslušník jednoho germán. kmene; přenes. = vůbec Germán, Němec; *-nie* «-nyje», ž. = Německo (Koll.); *teutonský*, příd. k Teuton

***teverný** = čiperný (nář., Baar)

text || zčešt. *tekst*, -u, m., z lat. = znění (listiny, zákona...); = znění díla bez poznámek; *textace*, ž. = zpracování plného znění smlouvy...

textil || *tekstil* «-tyl», -u, m., z franc. = tkalcovský průmysl, -ké výrobky; *textilák* [-lačka], -a, m. = textilní dělník, továrník, žák textilní školy (hovor.); *textilie*, -lí «-tý-», ž. pomn. = tkalcovské zboží; *textilní* «-tyl-» = tkalcovský (průmysl...); *textilnický* [-cky; -ctví], příd. k *-lník*, -a, m. = výrobce textilu

textověkritický || *textově kritický*, příd. k textová kritika; *textový* [-vě], příd. k text: -vá kritika, úprava

textura «-tú-», ž., z lat. = povšechný sklad, složení, nerostu...

téze, v. *these*

těž, příslov. = také, rovněž, i

tě, v. *ty*

-tě, příklonná částice, z *t* je: dřeva *tě* to rachot temný (Erb.); obyč. splývá s předcházejícím slovem: *totě* on (So.) = to(t) je on; *totě* kůže prolhaná (Němc.); *totě* novina (Baar); *tutě* krajina (Rals) atpod. (jen říd. kniž. a místy lid.); zesiluje: *všaktě* (Čech); u sloves: *měltě* (Arb.) ap. = neboť měl || čast. *-ť*: *měľť...* (kniž.)

tě bůh, v. *bůh*

***těhle**, ž. = kleč u pluhu (Holeč.); *těhlo*, stř. = lodní provaz (Čech)

těhotenství, stř. || *-tnost*, *-i*, *ž.* = stav, kdy je žena těhotná; **-tnice*, *ž.* = těhotná žena (Suš.); *těhotný*, o ženě = nosící plod; přenes. (říd. kniž.) doba *-ná* nepokoji... = plná hrozících nepokojů
těhy, v. čehy

těcha, *ž.* = útěcha (básn.)

těkatí, vlast. = utíkat, pobíhat sem tam, nejčast. o zraku, pohledu = bloudit, přelétati s jednoho místa... na druhé; pevné látky *těkají* = vyprchávají (odb.); slož. dokon. *na-* se = mnoho *těkatí* (Vrchl.); *roz-* se; *roztěkaný* [*-ně*; *-nost*] = myšlenkově nesoustředěný; *za-* pohledem (Vr.); *zaka-* = zabloudit (Klost.); *těkávati*, opak.

-těkatí, v. těci

***těkavec**, *-vce*, *m.* = těkavý člověk; *těkavý* [*-vě*; *-vost*] = těkající (pohled, zrak), *-vá* pevná látka = vyprchávající; *-vá* mysl = která se nedovede soustředit

tělega, *ž.*, rus. = selský vůz

***tělesenství**, stř. = tělesnost (zast., Nov.)

***tělesněti**, *-nějí* = stávat se tělesný tělesný [*-ně*; *-nost*], příd. k tělo: t. trest, *-ná* práce, výchova; *-ná* schránka, *-né* pozůstatky; = osobní (lékař, stráž); = smyslný: *-ná* žádost; *-ně* trestat, pracovat...; *-nost* = jednostranná péče o tělo, smyslnost

těleso, stř. = prostorový (trojrozměrný) útvar; přenes. o státě, spolku ap.

tělečka, *ž.*, zdrob. k tělega

tělíčko, stř., zdrob. k tělo

tělisko, stř., zdrob. k těleso

tělnatěti, *-tějí* = stávat se tělnatý; slož. dokon. *z-*; *tělnatý* [*-tě*; *-tost*] = jsoucí při těle, silného těla

tělo, stř. = tvar ústrojenců: lidské, živočišné, rostlinné t.; být, chodit jako t. bez duše = bez zájmu; silný v těle; být při těle = tělnatý, obtloustlý; býti s kým jedno tělo a jedna duše = úplně stejné povahy, stejných

zájmů...; = příslušníci společnosti, údy, těleso: t. církve; Boží t., t. Páně = hostie, svátostný chléb; Boží t., katolický svátek; voják... tělem i duší = nadšený, velmi horlivý

tělo-, kmen k tělo ve slož.:

-cvičiti = dělati tělocvik; *-cvična*, *-čen*, *ž.* = tělocvičná místnost, budova; *-cvičný*, příd. k tělocvik (spolek, kroj, nářadí...); *-cvik*, *-u*, *m.* = cvičení těla; **-cvikář* [*-řka*], *-e*, *m.* = učitel tělocviků (hovor.);

-věda, *ž.* = věda o lidském těle, somatologie; *-vědný*, příd. k tomu

tělový, příd. k tělo: *-vá* barva

tělo-výchova, *ž.* = tělesná výchova; *-výchovní* [*-ně*], příd. k tomu

***těpluška** || *te-*, *-šek*, *ž.*, z ruš. = železniční nákladní vůz zařízený k osobní dopravě

těr, *-u*, *m.*: rybí t. = vylihlé ryby, lid. potěr || = šlichtování, škrobení (odb.); *těrať*, *-e*, *m.* = kdo šlichtuje, těruje

***těrcha**, *ž.* = tíže (nář., Suš., Mrš.)

těrka, *ž.* = přístroj na roztírání křídý...

těrovati = dělati těr, šlichtovat, škrobit (odb.)

těsnati = dělati těsným, těsně dávat... k čemu: t. řeč v úzkou rozprávku (Čelak.); t. se k matce (štulc) = tuliti se; ku mraku mrak se těsná (Heyd.); časť. slož. dokon. *s-* co; *s-* se kde = těsně vedle sebe se umístit; *v-* co kam; *-těsnávati*, slož. nedokon. *s-*, *v-*

těsně, v. těsný;

těsnější [*-něji*], 2. st. k těsný

těsnicí kroužek... = na těsnění

těsnina, *ž.* = soutěska (odbor.), úvoz (Vr.)

těsniti: parné slunce těsnilo (Ner.) = tísnilo, bylo velmi nepříjemné; t. se do kouta = tlačiti se (Zey.); slož. dokon. *u-* co = těsně ucpat, zavřít (běž.); *v-* nožku v botku (Němc.) = vtlačit; slož. nedokon. *utěsňovati*

těsnopis, -u, m. = rychlopisná soustava; **-pisec**, -sce, m. = písař těsnopisem; **-pisný** [-ně]: -ný znak, -ná soustava

těsnounký = velmi těsný (Svět.)

těsný [-ně; -no; -nost; -nota] = těsníci, tlačíci, jsoucí velmi blízko sebe (límeč, otvor, ulička, boty, přenes. souvislost); je zde -no = málo volného místa; vehnat koho do -na, s p r á v. do úzkých; -ně přiléhat k čemu; seděti -ně vedle sebe; často lépe jinak: -ně u domu = hned u domu, u samého domu; běžeti -ně za kým = v patách komu, hned za kým; -ně před smrtí = před samou smrtí, krátce před smrtí

těsto, stř. = zadělaná mouka; býti ze stejného... těsta = stejného původu, založení (hovor.); **těstovina**, ž. = těstová hmota, výrobek z těsta; **-vitý** = podobný těstu; **těstový**, příd. k těsto

těšínský, příd. k Těšín, -a, m.; -ská jablka, v. jablko

těšitel [-ka], -e, m. = kdo těší

těšiti = skýtat útěchu, konejšit, chlácholit koho v zármutku ap.; těšit koho čím, slovy, sliby, nadějí; = být k potěše, libosti, radosti: těší ho sport, četba...; těšiti se nadějí...; těšiti se na koho, nač = s radostí, toužebností očekávat;

těšiti se z čeho (příčina) = mít radost z čeho; t. se dobrému zdraví, důvěře, vážnosti = míti dobré zdraví, požívati důvěry...; slož. dokon. **na-** se (mnoho); **po-** koho (4.p.); **po-** se s kým, s čím; **u-** koho = po-; **za-** se nač (nové kniž.);

-těšovati, slož. nedokon. **po-**, **u-**; **těšivati**, opak.

těšivý [-vě; -vost] = těšící (kniž.): -vá veselost (Jir.); -vé sny (Č. Chod); promluvit -vě (Jir.) || ***těšný** (Heyd.)

tětí, stř., v. titi

tětiva || **te-**, ž. = šňůra napínající luk; = přímka spojující dva body křivky

těžař, -e, m. = kdo těží, důlní podnikatel; **těžařský** [-ský; -ství], příd. k tomu; **-řstvo**, stř. = zvláštní útvar důlního podniku, též hromad. = těžaři

těžba, ž. = těžení (uhlí...)

těžce, v. těžký

těžisko || **-žiště**, stř. = střed rovnováhy; přenes. t. sporu... = hlavní bod, předmět; **těžištní** || **těžišťový** (osa...), příd. k tomu **těžiti** rudu, uhlí... = dobývat; t. z čeho = čerpat, využívat, mít prospěch; slož. dokon. **vy-** rudu z dolu = dobýt; **vy-** z čeho = vyzískat; **těživati**, opak.

těžitko, stř. = předmět na zatížení

těživce, -vce, m., nerost

těživo, stř. = (vy)těžená hmota

***těžkati** = potěžkávati; v. potěžkati;

***těžknouti**, -kl, -knuv, -knutí = stávat se těžký, těžší, o kroku ...; slož. dokon. **z-** (Křel.)

těžko, v. těžký

těžko-, kmen k těžký ve slož.: **-krevný** = těžkopádný (šmil.); **-myslný** [-ně; -nost] = těžké, smutné, zádušné, melancholický; **-nohý** (Ho.); **-odě-nec**, -nice, m. = voják v těžkém oděvu; ***-pádněti**, -nějí = stávat se těžkopádný; slož. dokon. **z-** (So.); **-pádný** [-ně; -nost] = těžce dopadající, o sekeře (Vrchl.); obyčej. = těžko myslící, rozhodující se, neohrabaný, neumělý (člověk, sloh...)

těžkost, v. těžký

***těžkovznětlý**, o vášni = těžce propukající (Durd.)

těžký [-že; -žko; -žkost] = mnoho vážící, opak k lehký; -ká hlava = obtížená starostmi, plná starostí; -ké srdce = plné bolu; -ká mysl = plná starostí, smutku; = nesnadný, obtížný, pracný (úkol, práce, boj...); -ký vzduch = těžce dýchatelný, zkažený; -ké jídlo = těžce stravitelné; -ký žalář = tuhý; -ká nemoc = vážná, nebezpečná; -ké starosti = velké, tísnivé; -ká

rána osudu = drtivá; -ký hřích = velký; -ká doba = plná těžkostí, zmatků..., zlá; v metrice = přízvuchná, dlouhá část stopy; -ké peníze = velmi mnoho peněz; -ká atletika = a. těžších zápasníků, zvedajících těžká břemena; -ký průmysl = vyrábějící těžké stroje; těžce pracovat, stonat, nemocný, stravitelný || (je) těžko říci...; to půjde -ko || *stěškem* || *ztěška* = stěží, sotva; je mi *za těžko* || *zatěžko* udělati to ap. = těžko, těžké; -kost = tíže (na prsou...); mn. -kosti = potíže, nesnáze: mít, dělat komu -kosti; 2. stup. *těžší*, příslov. *tíže* (o d. ch. *tížeji*)
těžní || -ný (stroj, klec...) = na těžení... (horn.)
těžnice || *tíznice*, ž. = přímka jdoucí těžištěm
těžný, v. těžní
-těžovati, v. tížiti; *těžší*, v. těžký
Thalie || *Tá-*, ž., divadelní múza
ThDr., zkratka lat. slov. *theologiae doctor* «-gyjé doktor» = doktor bohosloví
thé || řidč. *té*, stř. neskl., z čínš. = listí z různých rostlin, čaj
theatrální, v. teatrální
thein «-jín», -u, m., alkaloid v čaji
theismus «thejiz-» || řidč. *te-*, -mu, m., z lat. = víra v osobního Boha; *theista*, m. = stoupenec theismu; *theistický* [-cky] «-styc-» = v duchu theismu
***théismus** «-zmus», -mu, m. = pít čaj (I, Blá.)
théka, ž., z něm. = sešit (zast.)
thema, v. téma
Themis, -mídy, ž., bohyně spravedlnosti u st. Řeků
theo-, kmen řec. *theos* (= bůh), ve slož. || často *teo-*
Theodor || *Teo-* [-ra], m., z řec. = Bohdan [-na]; -*fil*, -a, m., z řec. = Bohumil; *theogonie* «-nyje», ž. = nauka o původu bohů; -*kracie*, ž. = bohovláda, vláda kněží; -*krat*, -a, m. = stoupenec theokracie;

theo- || *teolog* [-ložka], -a, m. = bohoslovec; -*logický* [-cky] = bohoslovný; -*logie*, ž. = bohosloví
theorema «-ré-», -matu, stř. || někdy *-réma*, ž. || *-rém*, -mu, m., z řec. = poučka
theoretický [-tický; -tíčnost] || *teo-* «-tyc-, -tyč-», příd. k *theorie*;
 2. stup. *-retičtější* [-ji] (So.); -*retik* «-tyk», -a, m. = kdo se obírá s teorií, -riemi; -*retisovati* «-tyzo-» = tvořiti teorie, theoreticky zkoumat
theorie || *teo-* «-ryje», ž., z řec. = vědecká domněnka
theosof, -a, m., z řec. = stoupenec theosofie; -*fický* [-cky], příd. k *-fie*, ž. = nábožen. filosofie o původu Boha a vesmíru
thér atp., v. tér
therapeutický «-tyc-» [-cky], z řec. = léčebný, na př. zákrok; -*pie*, ž. = léčení
therma, obyčej. pomn. -*my*, ž., z řec. = teplý pramen, teplice; *thermika*, ž. = nauka o teple
thermit || *ter-*, -u, m., z lat. = práškový hliník s kyslíčníky jiných kovů na sváření
thermo- || *termo-*, kmen řec. příd. jm. *thermos* (= teplý) ve slož.; -*for* «-fór», -u, m. = láhev udržující tekutinu teplou, poduška na zahřívání těla; -*metr*, -u, m. = teploměr; -*skop*, -u, m. = přístroj na pozorování teploty; -*therapie*, ž. = léčení teplem
thesaurace «-zau-», ž., z řec. = thesaurování, tvoření pokladů; -*rovati* peníze = ukládat, uschovávat doma; *thesaurus*, -ru, m., z řec. = poklad, zásoba, často slovní
these «-ze» || *tese*, *téze*, ž., z řec. = předpoklad, poučka, tvrzení; = těžká část stopy, klad, klesnutí
thomismus || *to-* «-zmus», -mu, m. = soubor filosofie a teologie Tomáše Akvinského; -*mista*, m. = stoupenec thomismu; -*mistický* [-cky] «-styc-» = v duchu thomismu

- Thrácie**, ž., řec. kraj; *thrácký*,
příd. k tomu
thuže «thu- || thú-», ž., z lat.,
strom, čes. zerav
Thule, ž., domnělý ostrov, sev. od
st. Britanie; *ultima T.*, lat. =
konec světa, daleký neznámý svět
Thusnelda, něm. žen. jm., symb.
Němkyně
thyrsus || někdy *tyr-* (čech),
«-zus», -su, m., lat. = hůl, tyč
ovinutá révvím
tchán, -a, m. = otec manžela n.
manželky
tchoř (lid. *schoř*) [-řice], -e, m.,
šelma; symb. zápachu; dělali
-ře = krást obilí ze sýpky atp.
(lid.); *tchoří* srst...; **tchořovati*
= dělali tchoře (Jeřáb.); *-řovice*
|| *-řovina*, ž. = tchoří kůže, ko-
žešina; *-řovice* || *-řovka*, ž. = če-
pice z tchořoviny (T. Nov.)
tchyně (*tchy-*), ž. = matka man-
žela n. manželky
ti, v. ty
tiara «tyjá-», ž., lat. = papežská
trojitá koruna
Tibet «Ty-», -u, m. = náhorní
planina v Asii; *tibet*, -u, m.,
tkanina; *Tibetan* [-nka], -a, m.
= obyvatel Tibetu;
tibetový = z tibetu; *tibetský*,
příd. k Tibet
tic «tyk», -u, m., franc. = mimo-
volné škubání svalů, posunková
křeč (lékař.); v. tikový
Tiflis «Ty-», -su «-su», m., město
v Sov. svazu, Tbilisi; *tifliský*,
příd. k tomu
tíha, tíhou (**těhou*, Holeč.), ž. =
tíže, těžký náklad; t. na prsou =
tlak; t. důkazů, důvodů = pád-
nost, přesvědčivost, průkaznost
tíhlo, -hel, stř. = jařmo, jho (část
postroje)
tíhnouti, -hl, -hnuv, -hnutí (vznik-
lo z táhnouti): t. ke komu, k
čemu = míti sklon, gravitovat;
**t. za cílem* (Klost.) = spěti k cíli
**tíhota*, ž. = tíha, obtíž, nesnáz
(Jungm., Čelak.); **tíhotný* = tí-
žící (Kos.)
tíhy, citoslov. = čehy
tich, -a..., v. tichý
tichnouti, -chl, -chnuv, -chnutí =
stávat se tichý, umlkat, utišo-
vat se, utichat (kniž.): všecko
tichne (Baar); vřava t. zdá se
(čech); o žáru světla (Dur.) =
slábnout; nejčast. slož. prostě
dokon. *z-*; *u-*, o nepokojích, po-
bouření... = oslábnout, částeč-
ně přestat, utišiti se; *po-* (čap.)
|| *pou-* = trochu *z-*; *poutichlý*
kraj (Čelak.), zápas (Jir.);
-tichati, slož. nedokon. *u-*; **s-*
(Vrchl.) = *z-*; *za-* = *u-* (kniž.)
ticho, 1. příslov.: je úplně ticho;
2. stř., zpodst. = klid...: úplně,
hrobové... t.; ticho! = buď, buď-
me, buďte tiše
tichomořský, příd. k Tiché moře
***tichosnivý** = tiše snivý (čech)
tichost, v. tichý
tichošlap, -a, m. (Heyd.) || obyčej.
tichošlápek, -pka, m. = člověk
„šlapající“, chodící tiše, bojící
se narazit někde, opatrník, po-
tměšilec, poťouchlík;
**šlápkati* = počínati se ticho-
šlápsky (šal.);
-šlápský [-sky; -ství] || *-šlapský*...
(Sova)
***tichotichý** = úplně tichý (Má.)
***tichotina**, ž. = zátiší (Koll.)
tichoučký [-čko], *-chounký* [-nko]
= úplně tichý
***tichozvuký**, o písni (čech)
tichý [*tich*, -a...; *tiše*; *ticho*, v.
tam; *tichost*]; jm. tvary tich...
jen básn. (Zeyer, Bezr.);
= ne hlučný, ne rušný, ne hla-
sitý, ne hlasitě projevovaný, ne
větrný, ne bouřlivý, klidný
(krok, den, pláč, radost); sr.
břeh; t. člověk = mírný, klidný;
-chá mše = ne zpívaná; Tichý
oceán; = ne veřejný: tichý spo-
lečník (obchodní); *-chá společ-
nost*; *tiše seděti*, *mluviti*...; buď-
te tiše || *tiší*; v tichosti co udě-
lati = *tiše*; v. potichmu, -chu;
2. stup. *tišší*, příslov. *tišeji*
I **tik**, *tik tak*, citoslov. vystihující
zvuk jdoucích hodin; **tik*, -u,
m. = tikání (šal.)

II tik || čast. *tík*, citoslov. vystihující pípání ptáků

I tikati = vydávati zvuk I tik

II tikati || *tí-* = vydávati zvuk tik, tík, pípati, o ptácích

-tikati, v. téci

tíkavý = tikající, o hodinách; = tíkavý (říd.);

tíkavý = tikající, pípavý

tiknouti, -kl, -knuv, -knutí, dok. k I tikati

tiknouti || *tí-*, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k II tikati || *tí-*

tikot, -u, m. = tikání (hodin); = tikot;

tíkot, -u, m. = tikání

tikový, příd. k tic: -vá nemoc

til || *tyl*, -u, m., z něm., řídká tkanina

tílko, str., zdob. k tělo; též = tělocvičný úbor

tilový || *ty-* = z tilu

tím, s *tím*, *že...*, v. to

tímbr(e) «témbr», -ru, m., franc. = zbarvení, barva hlasu, tónu

timokracie «tý-cije», ž., z řeč. = ústava vyměřující občanská práva podle občanských povinností

Timotej «Ty-», -e, m., kř. jm., z řeč. -*theos*, latin. -*teus*

timpán «tym-», -u, m. (Jir.) || pomn. *timpani* «-ny», z ital. *timpano*, podle lat. *tympany* = buben, bubny, kotel, kotly

-tínati, v. títi

tinktura «tynktú-», ž., z lat. = lihový výtažek, roztok, barvivo

tintěra, ž. = titěra (říd.); = pápěrka (lid.)

tintili *vantili* (pořek.) = hlouposti, nic po tom, nesmysl

I tip «typ», -u, m., angl. = pokyn (při dostizích, na burse)

II tip, *típ*, citoslov. vystihující slepičí hlas; *tip*, *tiptip...*, volání na slepice;

típati, o slepicích = pípati;

típavý [-vě] = típající

típec || čast. *tí-*, -pce, m., slepičí nemoc; přenes. vzíti, strhnouti komu t. = zkrotit ho (vulg.)

*típek, -pku, m. = štipec, štipka;

**típek*, m. = típec (Čech)

tiplice, ž., hmyz

tipmamsela «typ-zela» (Nez.) || čast.

typ- || -*selka*, ž., z franc. = písařka na stroji

tiptip, v. II tip

tiptop «typ-», neskl. příd. jm. a příslov., angl. = dokonalý, -le (nižší hovor.)

tiráda «ty-», ž., z franc. = nabubřelá chvála (hovor.)

-tíratí, v. tříti

tíret «tyré», str. neskl., franc. = spojovací čárka (víš-li ap.)

tírna, ž. = dílna na tření lnu

tíronské «tyrón-» noty = starořímské těsnopisné znaky, podle původce Tirona (1. p. Tiro)

I tis, -a || *tisek*, -ska, m. = kůň se srstí šedou, červenou a bílou

II tis, -u, m., strom

Tisa «-sa», ž., řeka

tisek, v. I tis

tíseň, -sně, ž., souvisí s těsný = tlačenice (Jir.); t. vozů, keřů (Vrchl.), zbraní (Čech) = to, že jsou natlačeny, těsně vedle sebe, přímý dotek; zprav. = nesnáz, nedostatek: bytová, hmotná, peněžní... t.

tisíc, -e, 2. mn. pět, šest... tisíc || (jde to) do tisíců, tisíce -ců, základ. číslov. (1000); po -ci letech, před pěti -ci lety, s -cem zlatých || s tisíc zlatými; to je jako t. a jedna = velmi rozdílné (lid. a hovor.); v. látro; tisíc výmluv... = mnoho (lid. a hovor.); *tisícátý* = tisíci (lid.); po -cáté (Neum.);

tisícíronásobný [-ně] = tisíckrát složený, větší, hojnější;

tisícový, druhová číslov. (o tvarech v. čtvrtý); -ceré díky = velmi mnohé, vřelé; -ceré srdce (Čech) = velmi mnohé;

tisící, řad. číslov. k tisíc

tisícihlavý zástup = skládající se z tisíce hlav, lidí; -*cikorunový*, o bankovce...; -*ciletí*, str. = doba tisíce let, milénium; -*ciletý* = starý 1000 let

tisícina, ž. = tisíci část ($1/1000$); zdob. -*cinka*, -nek, ž.

*tisícitvárný = mající tisíc tvarů (Břez.);

-civěderní (Čech); -cizlatový obnos.

*tisíčka, ž. = tisícovka (lid.).

tisíckrát, n. k. -te, násob. příslov. k tisíc;

*tisíciletý = tisíciletý (Čelak.)

tisícovka, ž. = tisíckorunová bankovka...;

tisícový, příd. k tisíc: t. obnos...

tisk, -u, m., 1. dějově = tištění knihy...; 2. = tiskopis;

tiskací stroj, papír... = na tištění; tiskárenský, příd. k tiskárna, -ren, ž. = místnost, budova, kde se tisknou knihy...; zdrob. -rnička, -ček, ž.;

tiskař, -e, m. = kdo tiskne knihy...; -řský [-řsky; -řství] stroj...

tiskati || někdy tís- = utiskovat (Jir.); slož. nedokon. s- ruku... (literár.), obyč. tisknouti; stískati se = tisknouti se, krčiti se (Svět.); u- = utiskovat (zastar.).

tiskátko, -tek, stř. = nástroj na ruční tištění

tisknouti, -kl, -knut, tištěn(i), o knize || jinak obyč. -knut(i) = tlačit: t. komu ruku, koho k srdci, hlavu do dlaní ap.; t. se ke komu, na koho, do popředí; t. koho (zastar., Palac., So.) = utiskovat, utlačovat: stařeček tištěný na výměnku (Bezr.); tisknutých se zastati (Jir.); t. knihy... = strojově přenášet písmo na papír; lze jako když -ne, v. lháti; tištěná kniha (ne psaná...); slož. dok. do- knihu; na- knih (mnoho); na- vzor, předlohu; o- článek... = uveřejnit; písmo... se otisklo = zobrazilo se jinde, než bylo původně; od- koho, co = odtlačit (zastar., Jir.); po- mnoho papíru; po- ruku = s- (šmil.); potišťený papír, někdy s příhanou = bezcenný, o špatné knize atp.; pro- papír = tiskem protlačit; pře- knihu = znovu otisknout; pře- nápis = novým tiskem zakrýt; při- koho ke zdi:

při- koho k prsům = přivinout; při- koho = utlačit (Olbr.); roz-: je to roztištěno = v tisku, tiskne se, ale není dosud hotovo; s- komu ruku, péro, kohoutek; u- koho, dok. k utiskovati = utlačit (kniž.); utisknut, -tí -tý || utišťený (Sez., Olbr.); u- co (peníz...) komu do ruky; v- si co do paměti = dobře si zapamatovat; vy- koho odkud = vytlačit, vypudit; vy- pečť, knihu; -tiskovati, slož. nedok. do- knihu; od- koho od náboženství (Wint.); pře- knihu...; u- koho = utlačovat; v- si co do paměti; vy- koho odkud

tiskopis, -u, m. = tištěný formulář, něco tištěného

tiskovina, ž. = něco tištěného

tiskový, příd. k tisk: t. referent, -vá chyba...

tisnitl, rozk. tísni = uváděti do tísně, tlačit, skličovat, o starostech...; t. se = tlačiti se, nemíti dosti volného místa; slož. dokon. s- se = stlačiti se; v. stísněný;

tisnívatl, opak;

tisnivý [-vě; -vost] = tísňící, skličující (dojem, nedostatek, poměry)

tisovec, -vce, m., strom;

tisoví, stř. hromad. k II tis = tisy;

tisový, příd. k II tis: t. list

tiš, -l, ž. = tišina, zátiší (básn.);

tiše, tišeji, v. tichý;

tišina, ž. = tiché místo, zátiší

tišitel [-lka], -e, m. = kdo tiší

tišiti = činiti tichým, mírnit, chlácholit; t. koho, hádku...; děcko se tiší (Herrm.) = utichá; slož. dokon. u- dítě, či hněv; vítr se utišil; z- = u-;

slož. nedokon. utišovati;

tišivý [-vě] = tišící, utišující

tišší, v. tichý

tištěn(i), -ný, v. tisknouti;

tištěnice || -nka, ž. = kartounová potišťená sukně (lid.).

titán «ty-», -a, m. = obr, velikán (podle bájeslovných řec. Titanů); **titan**, -u, m., prvek; **titanismus** -nyz-, -mu, m. = odboj člověka proti bohům, Bohu; **titánský** [-sky; -ství] = obrovský, nadlid-
ský

titěra, ž. = hračka, drobná věc, cetka, treta; **t.**, m. = titěrný člověk;

titěrka, -rek, ž., zdrob. k tomu; **titěrný** [-ně; -nost] = malinký, malicherný; -nost, 1. = vlastnost někoho, něčeho titěrného, 2. = titěrná věc

***titěřiti se po kom** (souvisí s titě-
ra) = opičiti se

títi, tnu, tni, tněte, řal, řala... (n i k. řa), řav, řat, řetí || někdy ve slož. -tnouti, -tnu, -tni, -tnuv, -tnutí, -řal, n i k. -tnul = uho-
diti sekyrou..., seknout; t. ko-
ho, přenes. = ostře odbýt, ne-
milosrdně se ho dotknout (lid.
a hovor.);

t. se = nepříjemně se zmýlit,
„dát si“ (t.); t. do živého =
dotknouti se choulostivé stránky,
jádra věci;

slož. dokon. **natíti** || -tnouti co =
títi do toho, ale neutít; **odtíti** ||
odetnouti co; **podtíti** || **pode-**
tnouti strom; jako kdyby mi no-
hy podřal, o náhlé skleslosti;
pro- tepnu; **pře-** provaz...; pře-
rozmluvu = přerušit; **roz-** co; v.
gordický; **s-** komu hlavu || s-
koho; **u-** co; přestalo to ap., ja-
ko když utne, jako by uřal =
naráz; **vy-** strom; vy- komu po-
líček; **za-** sekeru do čeho; za-
pěst, zuby = sevřít, semknout;
za- zuby bolesti, z nevole; vy-
slechnouti co... se zařatými zu-
by = s prudkou, ale tajenou ne-
volí; za- komu (žilu), přenes.
= rázně co překazit, způsobit
velkou ztrátu (lid. a hovor.);

-**tínati**, slož. nedokon. **na-**, **pod-**
atd.; dokon. hromad. ***po-** (Ner.)
|| zprav. **pos-** hlavy...; **zpře-** pro-
vazy, společenské svazky (Jir.);

zu- || část. **pozu-** = utnouti s
hromad. význ.;

-**tínáti**, opak., slož. nedok. **na-**...

***titlík**, -u, m., z lat. = puntík
(zast., Han.)

titolstický [-cky] «ty-styc-» = ti-
tovský (Kopec.); **titovský** [-sky]
= jsoucí v duchu titovštiny; **ti-**
tovština, ž. = Titova politika
v Jugoslavii ve službách impe-
rialismu

titr «tytr», -ru, m., franc. = hlav-
ní, titulní list cenného papíru,
„plášť“; **titrovati** = opatřiti tit-
rem, číslovat

titul «ty-», -u || zastar. -e, m.,
z lat. = název, nadpis článku,
knihy, hodnost; t. školního rady
|| t. školní rada ap.; = právní
důvod: učiniti co, domáhati se
čeho z -lu, pod -lem čeho; vydaje
z titulu stěhování ap. = za stě-
hování (jen odbor.);

titulární [-ně] = mající jen ti-
tul; -**latura** «-tú-», ž. = titulo-
vání;

titulek, -lku, m., zdrob. k titul;
titulkař, -e, m. = kdo dělá ti-
tulky (novinář.);

titulní list = s titulem;

titulovati = oslovovat přísluš-
ným titulem; slož. dokon. o-
koho, co = osloviti titulem, dáti
titul, název;

titulový: -vé slovo = v titulu;
-vá zář = z titulů (Jir.)

***titvorný** [-ně; -nost] = titěrný,
pitvorný (Palac., šafař., Čelak.);
titvořiti se = pitvořiti se (Suš.)

Tivoli «Ty-», stř. neskl., italské
město, název letoviska, zahradní
ulice, čtvrti

I tíže || básnic. **tíž**, ž. = tíha; ohý-
bati se pod -ží čeho; přidávati
tíže = zvětšovati těžkosti, zá-
rmutek (Rals); připsati co na
úctu k tíži; zemská t. = při-
tažlivost, gravitace; příslov. **stěží**
|| *s **tíží** (Heyd.), **stíží** (Č.-Chod)
= sotva, jen taktak;

stíží = na tíži, co do tíže: ká-
men... z. 10 kg...

II tíže, příslov., v. těžký

tížití = působiti tíží, tlačit: těžký šat mě -ží; přenes. = být obtížný, rmoutit, skličovat: hněv hlavu -ží (Vrchl.); -ží mě to; t. kam = tíhnout (Suš.); netížití si co učinit = neobtěžovati si (zastar.); slož. dokon. ob- svědomí zločinem; pře- koho, se prací = zahrnout přílišnou prací; být prací přetížen || přetížený pracovník; při- obžalovanému = zhoršit jeho postavení; přitížilo se mu = jeho nemoc se zhoršila; *u- = za- (Heyd.); vy- co čím = vyrovnati tíži; z- komu úkol = učiniti těžším; za- most nákladem; přenes. za- rozpočet novými výdaji = zvětšit jej; za- koho prací = zahrnout; -těžovati, slož. nedokon. ob- koho, se čím = znepokojovat, nepříjemně zaneprázdnovat; neobtěžujte si (nik. se) k nám přijít = nebudiž vám za těžko, raďte k nám přijít (zdvořilá výzva); pře- žáky; při- obžalovanému; s- si, v. tam; z- komu práci = činit ji těžší, znesnažňovat; za- most...;

tíživati, opakov.

tíživý [-vě; -vost] = tížící, nepříjemně doléhající

tížnice, v. těžnice;

***tížný** = tíživý (Těsnohl.)

t. j., zkratka slov to jest = totiž tkací stav = na tkaní

tkadlec [tkadlena; tkalcovka], tkalce... (z tkadlce), m. = kdo tká; tkadlectví, stř., obyč. tkalcovství; tkadleček, -čka, m., zdrob. ke tkadlec (zastar.)

tkalcovati = provozovati tkalcovství;

tkalcovina, ž. (lid. a hovor.) ||

tkalcovství, stř. = tkalcovské řemeslo; tkalcovka, v. tkadlec; tkalcovna, -ven, ž. = dílna, továrna na tkaní; zdrob. -nička, ž.; tkalcovský [-vský; -vství] = týkající se tkaní;

tkalčík, -a, m., zdrob. ke tkadlec;

tkalčiti = tkalcovati

tkaloun, v. kaloun

tkáň (nik. tkan), -ně, ž. = bu-
něčné pletivo

tkanice, ž. = tkaná stužka na u-
vazování, obrubování atp.; zdrob. -nička, -ček, ž.; -ničkář [-řka],
-e, m. = výrobce, prodáváč tka-
niček; -ničkářský [-ství], příd.
k tomu;

tkanina, ž. = co je utkáno, tkal-
covský výrobek;

tkanivo, stř. = látka na tkaní,
z čeho se tká; přenes.: t. básně
(Vrchl.); t. děje a činů (šmil.);
t. zmařených dnů (J. Čap.)

tkáňový, příd. ke tkáň

tkátí (ve slož. -tkati), tkám, tkán,
tkaní (ve slož. -tkání) = proplé-
tati dvě... soustavy nití; přenes.
t. písně (Heyd.), aureolu v či
skráň (Vrchl.), proraďné síti (R.
Svob.); slož. dokon. do- co;
na- čeho, na- se (mnoho); *o-
(Čech) || zprav. obe- co; obyčej.
přenes. obe- pověstmi, pověstí...
= opřist; pro- řeč cizími slo-
vy...; roze- co = začítí to tkát,
ale nedotkat; se- co z čeho; u-
co, prostě dokon.; ve- co do če-
ho; tkávatí, opakov.; slož. nedo-
kon. do- atd.

***tklivozvuký** = tklivě znící (Čech)

tklivý [-vě; -vost] = dojmavý,
dojemný (tón, hlas, řeč...); t.
rým, rýmují-li se slova stejně
znící, ale různého významu

tknouti, tkni, tkněte, tkna, dotek
(zast.) || tknuv, tknul || dotekl
(kniž.), dotkl, vytkl..., tknut(i)
|| dotčen(i), vy- ap.: t. se koho,
čeho = lehce zavadit, obyč. do-
tknouti se; netkne se vás kulka
(Olbr.) = nezasáhne, netrefí;
tklo se ho to = zapůsobilo naň,
dojalo, ranilo, častěji dotklo; co
se tkne = týče (kniž.);

slož. do- se koho, čeho; do- se
nešetrně koho, či cti = nešetr-
ně se zmínit, napadnouti či čest;
dotklo se ho to, v. výše; cítiti
se čím dotčen; do- se čeho =
stručně se zmínit o čem; v. do-
tčený; na- co nač = napíchnout

(Holeč.); *na-* se *nač* = narazit *nač*, přijít (Kub.); *po-* se = klopýtnout, upadnout (zastar., Koll.); = utkati se, sraziti se, dokon. k potýkati se (zast.); *podo-* co = připomenout, poznamenat;

pro- koho = probodnout (zastar., kniž., Tyl, Heyd., Vrchl., Bezr.); *ve-* co kam = zarazit, vbodnout, zapíchnout; *ve-* políbení v ústa (Č.-Chod); *ve-* zrak do koho (Jir.); *vy-* hranice, meze = vyznačit; *vy-* si co za životní cíl = zvolit, určit, stanovit; *vy-* komu chybu = káravě, vyčítavě připomenout; *vy-* *tčený* cíl, -né hranice; *za-* co do čeho, zač = zarazit, zastrčit (kniž.); *za-* uši (Č.-Chod, Staš.) = zacpat; *za-* koho = z právní, policejní moci zadržet; v. týkati.

tkvíti, -ví || -vějí, -věl = pevně se držet, uchovávat: t. v paměti; zrak tkví na čem = lpí, ulpívá, spočívá; t. na omylu (Kos.) = lpět; v tom tkví přednost atp., správn. záleží, je; slož. dokon. *u-*: utkvělo mi to v paměti; zrak utkví na kom, na čem = spočine; v. utkvělý;

utkvívati, nedok. k utkvěti

tla, ž., v. tlo

tlačenice, ž. = mačkanice; vyznať se v -ci (lid. a hovor.) = uměti ze všeho těžit;

tlačenka, ž. = tlačené maso, bačorlice

tlačídlo, stř. = přístroj na tlačení;

**tlačitel*, -e, m. = utlačovatel (Koll.)

tlačiti, -čení = tisknout, cpát, mačkat, strkat: t. víno z hroznů, vůz do kůlny, koho ke zdi; t. knihy = tisknout (zastar.); t. na péro; -čí mě bota, jídlo v žaludku; t. se do popředí, na koho, ke komu; slzy se tlačí do očí = derou; podmětově: pupeny už -čí = počínají vyrážet, raší; slož. dokon. *do-* co, se kam; *na-* co do čeho; *na-* se

(mnoho); *o-* si nohu; *od-* koho ode zdi; *po-* = pomoci tlačit; *po-* nepokoje... = učinit jim přítrž; *po-* nepříjemnou zprávu = zatajit, neuveřejnit; *po-* hněv ... = nedat mu průchod; *pro-* co cedítkem; *pro-* se kam, kudy, skrze zástup; *při-* koho ke zdi; *při-* pečeť *nač*; *s-* vzduch; *stla-* *čený* vzduch; *s-* ceny, výdaje = snížit; *u-* lásku (Ner.) = *po-*; *v-* co do čeho; *vy-* co z čeho, nepřítele ze země;

**tlačeti*, slož. nedok. *do-* se = dotlačovati se (Vr.); *na-* = natlačovati (t.); *s-* (Herb.);

-tlačovati, slož. nedok. *na-* atd. k dokon. natlačit; *u-* koho = utiskovat;

tlačivati, opakov.

tlačítko, -tek, stř. = tlačicí knoflík, stiskátko

tlačívati, v. tlačiti

tlach, -u, často pomn. -chy, m. = tlachání; -chy machy, v. mach; *tlachal* [-lka], -a, zdrob. -*chálek*, -lka, m. = kdo tlachá;

tlachanice, -nina, ž. = tlach (lid. a hovor.);

tlachati = naplano mluvit, žvanit, plácát, pleskat; slož. dok. *roz-*, *vy-* co; *tlachávati*, opak.; *tlachavý* [-vě; -vost] = rád tlachající; -vé řeči = tlachy (Jir.)

tlak, -u, m. = tlačení: t. vody...

|| vodní... t.; t. = nátlak: jednat pod čím -kem; *tlakoměr*, -u, m. = přístroj na měření tlaku, barometr; -*měrný*, příd. k tomu; *tlakostroj*, -e, m. = přístroj na tlak; *tlakový* rozdíl

tlama, ž., odbor. = zvířecí ústa; vulg. = ústa; t. moře (čech);

tlamatý = s velkou tlamou; -té rostliny = s květy podobnými tlamě; *tlamička*, ž. (Neum. o otvoru lulky), *tlamka*, ž., zdrob. k tlama

tlampač, -e, m. = námluvčí; v rádiu = zesilovač, amplion; volební t. = korteš; -*čový*, příd. k tomu;

**tlampati*, -pám = tlachat (Staš.)

tlapa, ž. = chodidlo savců; = velká noha (zhrub.);

tlapati, -pám || -pu = šlapat; slož. dokon. o-; otlapaný trnož (Rais); *vy-* cestu;

tlapička, ž. (Neum.) || *tlapka*, ž., zdrob. k tlapa;

tlapkati = capkati; slož. dokon. *vy-* cestu (Č.-Chod);

tlápnouti, -pl, -pnuv, -pnut(i) = šlápnouti

tlení, v. tlíti

tlesk, citoslov. vystihující zvuk při plesnutí rukama, plácnutí do vody atp. || *t-*, -u, m. = tlesknutí (Č.-Chod);

tleskati, -kám: t. [rukama] = srážeti dlaně na znamení pochvaly, radosti; déšť tleská na okno = naráží a vzbuzuje zvuk; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *za-* komu;

tleskávati, opakov.; slož. nedok. *po-* = tleskat (Herb.);

tlesknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon.; kapky tleskly o zem (Vr.); t. v dlaně (So.); slož. dokon. *za-*;

tleskot, -u, m. = tleskání, potlesk

tlíti, tlejí || *tlí*, tlel, tlev, tlen(i) = práchnivět, trouchnivět, rozpadati se, o dřevě, o těle v zemi; o ohni = doutnat; slož. dokon. *s-* (Vrchl.) || *z-* (Slád.) || obyč. *zetlíti*, **zetleti*; *ztlelý*, obyč. *zetlelý*

tlo, stř. || *tla*, ž., z něm. = strop (nářeč.); shořeti *do tla* = úplně (kniž.)

tlouci, tluku, tlučeš..., tlukou, tluč (lid. tlouct, tluču, -čou, tluč), tluka, tlouk, tloukl, tlučen(i) = bušit, bít: t. na dvéře..., do dveří; t. na buben || buben; t. koho; t. cukr... = tlučením drobit, rozmělnovat; t. špačky = klímat (lid. a hovor.); t. komu co do hlavy = pracně vštěpovat (t.); t. prádlo = (tlučením) práť zastar., Wint.); t. hubou = žvanit (vulg.); t. se světem, t. se všelijak... = nuzně se protloukat, býti živ;

podmětově: srdce tluče = bije; slavík -če = zpívá; tluče osm (hodin) = bije; s *tlukoucím* srdcem = se srdcem silně bijícím (z obavy...);

slož. dokon. *do-*, o srdci = přestati tlouci (při smrti); *do-* se kam = domoci se tlučením otevření; *do-* koho = zbít (lid.); *na-* kůru (při dělení píšťaly) = trochu o-; *na-* čeho, se (mnoho); *na-* komu = nabít; sál je natlučen = nabít (lidmi); o- stěnu... (kolem dokola); o- co komu o hlavu (v rozhořčení); *od-* omítku; *pó-*: kroupy -ly obilí || *potlouklo* = kroupy srazily obilí k zemi, vtloukly do země; *po-* se = pohmoždit; *pro-* se (světem, životem) = uživiti se...; *pře-*: celé tělo jako by bylo přetlučeno = „polámáno“ (Ner.); *pře-* zimu... = přestát, vydržet; *při-* co = připevnit; *roz-* co; *s-* bednu... = sbít; *s-* máslo = odstředit je ze smetany; *s-* práci = kvapně udělat (hovor.); *u-* koření; *u-* koho = ubít; *vy-* okna, školu, t. j. okna v ní: *vy-* z čeho kapitál... = vytěžit (lid. a hovor.); *z-* koho = zbít; *za-* co do čeho; *za-* okna = zakrýt je bedněním;

-tloukati, slož. nedokon. *po-* se = tlouci se, toulat; *při-* atd. k dokon. přitlouci; *vy-* lidí = chodit po nich a žebrať (lid. a hovor.); *vy-* hospody = choditi z jedné do druhé (t.); *vy-* klín klínem, v. klín;

-tloukávati, opak., slož. nedok. o-...

tlouček, -čku, m., zdrob. k

tlouk, -u, m. = náčiní, palice na tlučení, stlačování atp.

tloustnouti, -stl, -stnuv, -stnutí = stávat se tlustý; slož. dokon.

z-; *ztloustlý*; v. obtloustlý, při-

tloušť, -ě, m., ryba; *tloušť*, -i n. -ě, ž. = tloušťka (zast., Čech); přísloveč. *ztloušti* (zastar.) = na tloušťku;

tloušťák, -a, m. = tlustý člověk, tlustoch (hovor.);
tloušťka, ž. = vlastnost někoho, něčeho tlustého
tluč, -e, ž. = hrubá dř.
tlučec, -čce, m. = niněra
tlučen(i), v. tlouci
tlučhuba, -bovi, m. = mluvka, žvanil (vulg.); -*bský* [-*bsky*; -*bství*], příd. k tomu
tlučka, ž., 1. = stoupa (hutn.); 2. = past na zvěř
tluk, -u, m. = tlukot (říd. básn.);
tlukač, -e, m. = kdo tluče kámen (Baar);
tlukadlo, -del, stř. = tlouk, tlučka;
tlukot, -u, m. = tlučení, bušení; t. srdce;
tlukoucí, v. tlouci
tlum, -u, m. = zástup, množství, shluk, skupina (liter.): t. lidí (Herrm.), soudruhů, tyček (Čech), hraček (Ner.)
**tlumač* || *tulmač*, -e, m. = tlumočník (zast., Wint.); **tlumačiti* = tlumočit (t.)
tlumený [-*ně*; -*nost*] = zdušený; t. hlas; -*ně* mluvit;
tlumící = na tlumení; *tlumič*, -e, m. = kdo, co tlumí; *tlumidlo*, stř. = dusítko
tlumiti, -men(i) = mírnit, dusit, potlačovat (hlas, nadšení, nářek, hněv, světlo, barvy...); slož. dokon. *při-* = trochu z-; *u-*, *z-* || odch. *s-*, prostě dokon.; v. ztlumený; *u-* (Martín.); -*tlumovati*, slož. nedok. *při-* ap.; *tlumívati*, opakov.
tlumítko, stř., zdrob. k tlumidlo;
tlumivka, ž. = tlumič (odb.);
tlumivý [-*vě*; -*vost*] = tlumící
tlumoček, -čku, zdrob. k tlumok
tlumočiti co, z něm. = překládati co do jazyka běžného posluchačům; přenes. t. či přání = přednést, vyslovit za koho; slož. dokon. *pře-* co; *tlumočivati*, opakov.;
tlumočnický [-*ctví*], příd. k
tlumočník [-*nice*], -a, m. = kdo tlumočí

tlumok, -u, m. = batoh, vak
tlupa, ž. = skupina osob (pytláků, vzbouřenců, zlodějů...), zvěře; přenes. t. stromů (Čech), skal (Krásnoh.); **tlupiti se* = shlukovati se, kupiti se (Staš.)
tlusto-, kmen k tlustý ve slož.: -*hlavý* (šafař., Palac.)
tlusťoch, -a, m. = tlustý člověk (lid. a hovor.)
tlusto-kmenný; -*korý*; -*kožec*, -žce, m., lid. o slonu, hrochu...; přenes. = člověk „s tlustou kůží“ (hanl.); -*lebý*; -*listý*; -*rohý*; -*spis*, -u, m. = tlustý, objemný spis (žertov.)
tlusťoučký, -*ťounký* = velmi tlustý
tlusťoušek, -ška, m., zdrob. k tlusťoch
tlustý [-*tě*] = tučný, o mase, o člověkově, o dobytčeti; = objemný (strom, kniha...); vzít co za t. konec = chopiti se nesprávného prostředku (lid. a hovor.); = silný (papír, kůže...); -*tě* slovo... = příliš šťavnaté, silné, obhroublé (hovor.); -*tě* namazat krajíc, psát;
2. stup. *tlustší* [-*stěji*]
tma, ž. = nedostatek, opak světla, temnost, temnota; t. jako v pytli, že by ji mohl krájet; t. *tmoucí* (lid.) = úplná; za tmy: ve tmě || ve tmách: je úplná tma || je úplně t. (příslovečné na otáz. jak); byla (úplná) tma || bylo (úplně) t.; lid. 2. stup. *tměji* (*tmějc...*) = více tma; v. potmě a svícen
tmář, -ně, ž. = temno, tma (básnic., Heyd., Vrchl. a j.)
tmář [-*řka*], -e, m. = kdo je proti uvědomění, zpátečník; *tmářský* [-*řsky*; -*řství*], příd. k tomu
tmavěji, -jší, v. tmavý
tmavěti, -věji = stávat se tmavý, o vlasech, očích...; slož. dok. *z-*; *tmaviti* = činit tmavým; t. se, o hvozdu = tmavět (Svět.); slož. dokon. *vy-* komu co = důrazně říci, vyložit (nižší hovor.)
**tmavnouti*, -vl, -vnutí = tmavěti (Řez., Dr.)

tmavo-, kmen k tmavý ve slož.:

- barevný = tmavě zbarvený;
- červený = červený do tmava;
- fialový, -hnědý, -lesý = s tmavými lesy (Rais, Tábor.); -modrý, -rudý (Hál.); -řasný (Vrchl.); -skvělý (Čech); -šedivý (Ner.); -šedý, -vlasý, -zelený, -žlutý

tmavší, v. tmavý

tmavý [-vě; -vost] = jako tma, ne světlý (stín, šat, barva, noc, růže); -vé vánoce = bez sněhu; -vě červený...; 2. stup. *tmavější* || *tmavší* [-věji]

tmel, -e || -u, m. = látka na spojování, zamazování, lepidlo; přenes. = pojítko: t. společnosti...; t. mezi stranami (Staš.);

tmeliti co = spojovat... tmelem, obyč. stmelovati; společnost se -lí = sdružuje (Ner.);

slož. dokon. s-, za- co; *stmelený* [-nost]; slož. nedokon. *stmelovati*

tmese «tméze», ž., z řeč. = roztržení slova jiným slovem: přemůj milý rozmarýne (píseň), m. můj přemilý

***tměti**, tmějí = tmít se

tmít se, tmějí, tměl, tmění = jevit se temný: černé doly se tmějí (Bezr.); nejčast. neosob. tmít se || stmívá se = nastává tma; tmít se před očima, o děláni tmy z nevolnosti, z mdloby; první tmění (Čech); slož. dokon. o- = býti zastižen tmou; *po- = poněkud se zatemnit; pro- se; *protmělý*: chlupy -lé (Jir.) = místy setmělé; *při- se (Svět.) || se-se; neosob. setmí se || *s- se || *z- se (Č.-Chod); za- kde, o člověku = býti zastižen tmou; za- se, o slunci...; zatmělo se mi před očima; zatmění slunce || poza- se = trochu se za- (Čech); v. pozatmělý, zatmělý;

-*tmívati se*, slož. nedok. pro- se (Jir.); při- se (Klost.); s- se = tmít se (běžné); *s- co (Břez.) = zatemňovat

***tmouch** || *tmomil*, -a, m. = tmář (Koll.)

tmoucí, v. tma; **tnouti**, v. títi

to, stř. rod k ten; 1. přívlastkové: to dítě ap.; 2. zpodstat.: to je pes... = to, co vidíš, vidíme..., je pes; být v tom = těhotná (Vr., lid.); být od toho, na to, k tomu = k tomu úkolu...; to a ono = ledacos, všelicos; s tím, že... || aby...: přijít s tím, že... = s tím vzkazem ap.; často v úřed. slohu: posílá se s tím, aby = s tím podotčením, připomenutím, rozkazem ap.; bez toho nemohu být || *beztoho*, v. tam; být při tom = při té věci, přistoupit k tomu || příslov. *přítom*, *ktomu* = ještě, nadto: být nenadaný a přítom, ktomu málo pilný; mýliti se v tom = v té věci || příslov. *vtom* přijít... = v té chvíli, v tom okamžiku; v. *meztím*, *potom*, *zatím*, *zato*;

čím dál, tím hůř || čím dál hůř, v. čím;

3. neurč. podmět rozumějící se ze souvislosti: bolí to (t. j. rána, sevření...); láká mě to ven (t. j. krásné počasí, příroda); zabilo to dva lidi (t. j. smršť...); individuální podmět jiný než střed. (náladově, v rozmrzení...): žádný nic nedělá, jen to pořád kuchtí (Rais);

4. citosl. vyjadřující mnohost děje, vlastnosti: to prší! = mnoho, velmi, silně; to jsme se nasmáli, to jsem se najedl ap.; to jsem zvědav = velmi zvědav; to je krása || je to krása! = velká krása; 5. citoslov. jen náladové: to bych se na to podíval || na to bych se podíval!; I děti nám to budou vyčítat. To aby se člověk bál hlavu ze dveří vystrčit (Baar), s vedlejší významem = tu, za takových okolností ap.; to nesmíš hned nařikat = proto, nad tím nemusíš...; to byste byl moc hodný (Čap.); 6. přitakací (záporné) slovece náladové: Nejsou prý tam ryby. To

jsou = ale ano, jsou; zesiluje ano, ne: *to ano, to ne*;
 7. = a to: ohlásil se mi sám, to za vyzářených dnů (Jir.); v. a to, toť, toto, tož
toaleta, ž., z franc. toilette = úpravna, dámský úbor; *-letní stolek...*
toast «toust, často to-ast», -u, m., angl. = topinka, připitek
tobě, v. ty
tobogan, -u, m., z indián. -gagan = skluzavka
***tobolečník**, -a, m. = tobolkář;
tobolka, -lek, ž. = peněženka, pukavý plod; *tobolkář*, -e, m. = výrobce tobolek
toč, -e, m., 1. = točení (tělocvič.); 2. = bramborové jídlo (Baar)
točenice, ž., 1. dějově = točení; motanina a t. (Staš.); 2. = něco točeného, stočeného, stužka, ozdoba...
točenka || *točinka*, -nek, ž. = točenice 2. (Čech, Č.-Chod); *točenka* = baret (Jir.)
točený [-ně], k točiti = stočený; -ně se vyjadřovat = šroubovaně (Mrš.)
točič, -e, m. = kdo, co točí;
točidélko, -dýlko, stř., zdrob. k točidlo = točitko;
točidlo, -del, stř. = zařízení na točení (odbor.)
točinka, v. točenka
točiti = působit, aby něco teklo, nalévat ze sudu: t. pivo, víno; t. co = obracet; t. slova = vytáčet se (Jir.); t. klikou = kruhovitě pohybovat; t. se, o cestě, větru = kruhovitě se zahýbat, měnit směr, obracet se; t. se na místě = obracet se; t. se v kole při tanci; t. se, o kole, o brusu... = dělat kruhový pohyb; země se točí kolem slunce = pohybuje se v elipse; svět, hlava, všecko se se mnou točí, o závratí; řeč se točí kolem čeho = týká se čeho; řeč se točí jinam = přesunuje se na něco jiného (Herb.);

slož. dokon. *do-* víno; *na-* sklepci vína || *na-* vína; *na-* film; *na-* se (mnoho); *o-* klíč, kliku || klíčem, klikou...; *o-* řeč = začít mluvit o něčem jiném; *o-* si nit okolo, kolem prstu; přenes. *o-* si koho okolo, kolem prstu = úplně podrobiti svému vlivu (lid. a hovor.); *o-* se dvořany = obklopit (Palac.); *o-* se = obrátiti se; *o-* se na kramfleku, podpatku, v. kramflek; *ob-* = obklopit; **po-* = trochu *o-*; *pře-* co (z jednoho sudu do druhého) = přelit; *při-* vína = více *na-*; *při-* se ke komu = nepozorovaně se přiblížit; *roz-* koho, co = uvést do točivého pohybu; *s-* víno ze sudu do lahvi; *s-* řeč nač = převést; *s-* se nalevo = při chůzi... se obrátit, zabočit, změnit směr; *v-* se kam (Čech); *vy-* všecko pivo; *vy-* se z čeho = vykroutit, vyprostit; *za-* klikou...; *za-* komu krk || krkem = zakroutit; *za-* se kam || *za-* kam (Němc.) = zabočit; *za-* se s kým, s vozem; *zatočila* se mi hlava; *za-* s kým = rázně proti komu vystoupit, zakročit (lid. a hovor.);
-táčeti, -čejí, slož. nedokon. *do-* k dokon. dotočiti atd.; musiti se *o-* = pilně, hbitě pracovat (lid. a hovor.); *o-* se kolem koho = „obsakovat jej“ (t.); *vy-* = horlivě tančit; *vy-* se = vymlouvati se (lid. a hovor.); *točivati*, opakov.
točitko, -tek, stř., zdrob. k točidlo, dět. hračka
točitý = točící se, o schodech
točivý [-vě; -vost] = točící se, otáčející se (pohyb, proud...)
točna, -čen, ž., 1. = točnice; 2. severní, jižní t. = s., j. koncový bod zemské osy, pól; v. točný
točnice, ž. = zařízení na otáčení lokomotiv...
točnový, příd. k točna: -vá krajina, záře

točný = mrštný, hbitý: byla toč-
na v kroku (Rais; jmenný tvar)
toga «tó-», ž., lat. = starořímský
svrchní šat mužský

tohuvaobohu, stř. neskl., vlast. =
pustý a prázdný, pak = zma-
tek, chaos (biblic. z hebr.)

toiletta, v. toaleta

I tok, -u, m. = proud (vody, ře-
ky...); = část řeky: dolní, hor-
ní t. řeky; přenes. t. řečí, slov,
života

II tok, -u, m. = tokání

III tok, *toka*, v. toque

Tokaj, -e, m., město v Maď.; *t.*
= *tokajské* víno neboli *tokajšti-
na*, ž.

tokanisko || *tokaniště* || *tokoviště*,
stř. = místo, kde tetřev toká;
tokatí, o hlase tetřevovitých ptá-
ků; přenes. o milostném roz-
toužení (lid. a hovor.); slož. do-
kon. *roz-* se = dáti se do toká-
ní; *za-* se = zabratí se, pohří-
žiti do tokání; *zatokaný*, i pře-
nes.; *tokávati*, opakov.;
tokavý [-vě; -vost] = tokající

tokijský, příd. k *Tokio* «-kyjo»,
-ia, stř., japon. město

tokoviště, v. tokanisko

tolar, -u, m., z něm. = stříbrný
peníz v starší době; zdrob. *tolá-
rek*, -rku, m.;
tolarový = platící tolar

toledánský, příd. k *Toledo*, stř.,
špaň. město: -ská čepel (Č.-
Chod)

toleranc, -e, m., z lat. = rozhuda
(lid.); -rance, ž. = snášelivost;
-ranění = týkající se tolerance;
-ranění patent; -ranění [-ntně;
-ntnost] = snášelivý;
tolerovati co = trpět, snášet

tolice, ž., rostl.

tolije, ž., květina, parnasie

tolik (1., 4. p.), v ostatních p. -ka
(lid. i 1. a 4. p. -ka), neurč. čís-
lovka = tak mnoho: t. lidí při-
šlo, od -ka let, k -ka lidem, po
-ka letech, s -ka lidmi; příslo-
večně = tak mnoho, velmi: t.
prosit, hněvat se...;

stálo to... t. a t., místo přesného
určení;

tolikaletý = tolik let trvající;
tolikátý, řad. číslov. k tolik; *po
tolikáté*;

tolikerý (tvary v. pod čtverý),
druhá číslov. k tolik = vysky-
tující se v tak mnohých druzích;
tolikéž, 1. = také tolik (zastar.);
2. = rovněž (zastar., kniž.);
toliko, příslov. = jen (kniž.);
tolikrát, násob. příslov. = tak
často;

**toliký* = tak mnohý (čelak.)

Tolstoj, -tého (nik, -toje), m.,
rus. příjm.; *tolstojismus* «-zmus»,
-mu, m. = názory L. N. Tolsté-
ho; *tolstojista* || čast. -jovec,
-vce, m. = stoupenec L. N. Tol-
stého a jeho názorů; *tolstojov-
ský* [-sky; -ství] = v duchu L.
N. Tolstého; -jovština, ž. = tol-
stojismus (hanl.); *tolstovský*
[-sky] = tolstojovský (říd.)

Tom, -a, m., angl. domácí tvar
k Thomas = Tomáš: strýček
Tom, v dět. povídkách

tomahavk, -u, m. = indián. váleč-
ná sekera; symb. války: vyko-
pat (válečný) t. = zahájit boj;
zakopat t. = zastavit boj

Toman, -a, m., příjm., domácí tvar
k Tomáš; zdrob. *Tománek*,
-nka, m.

Tomáš, -e, m., muž. jm.; nevěřící
T., symb. nedůvěřivého člověka
(podle apoštola Tomáše); zdrob.
Tomášek, -ška, m., též příjm.;
Tomášů, m. neskl., příjm.

tomata, stř. pomn. || řídč. *tomaty*
«někdy -má-», ž. pomn., z franc.
a z angl. = rajská jablčka;
tomatový, příd. k tomu

tombak, -u, m. = slitina mědi a
zinku; *tombakový* plech

tombola, ž., ital. = zábavná věcná
loterie; -lový, příd. k tomu

Tomek, -mka || *Tomeš*, -mše n.
-meše, *Tomíček*, -čka, zdrob. k
Tomík, -a, m., příjm., od pův.
domác. tvary k Tomáš

tomismús, v. thomismus

Tomáš, -e, zdrob. *-mášek*, -ška, m., příjm., od pův. domác. tvary k Tomáš

tomka, ž., tráva

tomkovský [-sky] = v duchu děje-
pisce V. V. Tomka

Tomsa «-sa, nik. -za», m., příjm.,
vlast. domác. tvar k Tomáš

tón, -u, m., z řeč. = hudební zvuk;
přenes. = způsob, ráz: t. řeči,
základní t. knihy; t. barvy =
odstín; udávati t. ve společnosti
... = mít v ní rozhodující vliv

Tóna, m. || *T.*, ž., domác. tvary
k Antonín || Antonie

tonalit, -u, m., hornina

tonalita, ž., z franc. = vztah tón-
nů k hlavní tónině; přenes.
smyslová t. (šal.)

tónáž, -e, ž., z franc. *tonnage* =
vodní výtlak, nosnost lodí v tu-
nách, lodní náklad

Tonča || neskl. *Tonči*, ž., domác.
tvary k Antonie;

Tonda, m. || *T.*, ž., domác. tvary
k Antonín || -nie; můj ty Tondo
(kolenatej)! = můj ty Bože!
(zhруб.);

Toniček, m. || *Tonička*, ž., *Toník*,
-a, m., domác. tvary k Antonín
|| -nie

tonika «-ny-», ž. = soubor tónů,
celkový tónový ráz: t. harmonik
(Nez.)

tonikum «tóny-», stř. = silivý lék

tónina, ž. = hudební stupnice

Toninka, *Tonka*, ž., domác. tvary
k Antonie

Tonouš, -e, zdrob. *-šek*, -ška, m.,
domác. tvary k Antonín

tonouti, -nul, -nuv, -nutí = topiti
se; přenes. t. v rozpácích = být
ve velkých rozpácích; t. v myš-
lenkách = být pohřben do myš-
lenek; t. zpěvem (Heyd.), bla-
hým (Herit.); obrysy tonuly v
mlze = byly zahaleny mlhou
(So.); pokoj tone v světle = je
pln světla, velmi jasně osvětlen;
slož. dokon. *u-* v moři...; *uto-*
nulý; *vy-*; *z-* = *u-* (bibl., Palac.)
tónový, příd. k tón: -vé rozpětí

tonsura «-zú-», ž., lat. = vyholené
kruhovité místo na hlavě (u ka-
tol. kněží a mnichů); *tonsurova-*
ný = mající tonsuru (Ner.)

tonus «tó-», m., lat. = napětí
svalstva (lékař.); přenes. cel-
kový t. básně (šal.)

topák || *topan*, -a, m. = krocan
(lid.)

topas, -su «-su», m., drahý kámen;
topasový, příd. k tomu

***topátko**, stř. = polínko (Rais)

topeniště, stř. = místo, kde se
topí, rozdělává oheň, pec

topicí = jsoucí na topení

topický, z řeč. = místní; v. topi-
kum

topič [-čka], -e, m. = kdo topí;
topičský [-sky; -ství], příd. k
tomu

topikum, -ka, stř., z řeč. = místní
jméno

topinka, -nek, ž. = opečený, opra-
žený chléb (s česnekem)

***topinka**, ž. = slepička, kuřátko
(Rais), slabá žena (lid.)

topírenský, příd. k *topírna*, -ren,
ž. = místnost, budova, kde se
vytápějí lokomotivy, výtopena

topiti, 1. = dělati teplo, zatápět:
t. v pokoji, v kamnech; t. oheň
(Jir.) = dělat; t. uhlím...; slun-
ce -pí (lid., šmil.) = hřeje; 2. =
ponožovati do vody koho, co, aby
utonul(o); t. se = tonouti; pře-
nes.: t. hrdla kvasem = zalévat
(Hál.); v noc se hory -pí (Krás-
noh.) = ponožují se, zahalují;
t. se v slzách (Baar) = tonouti;
t. se v pivě... = mít hojnost
piva (lid. a hovor.);

slož. dokon. *do-* se = dobře
vytopit, vyhřát; *na-* se v zimě
(mnoho); *po-* koho, co; *po-* se
pod vodu; *pro-* tolik a tolik =
dát za topivo, spotřebovat topi-
va; *pře-* = příliš zatopit; je
přetopeno; *přetopený* pokoj; p.
chlap = plný ohně, síly (čap.,
hovor.); *roz-* pec = rozpálit;
roz- máslo = rozpustit; *u-* koho
= usmrtiti topením; *u-* se =

utonout; sr. lžíce; u- se v myšlenkách (Dyk) = ponořiti se do nich; u- rozum v pivě, ve sklenici = v opilosti ztratit rozum (lid. a hovor.); táta se mu utopil v podmáslí atp., o nemanzelském dítěti (vulg.); *vy-* pokoj... = topením vyhřát; *vytopený* pokoj; *z-* = u- (bibl.); *z-co* = schovat, utajit (lid. a hovor.); *za-* (v kamnech) = rozdělat oheň; *za-co*, o přívahu... = zalít vodou; *za-komu* = zasolit (lid. a hovor.); v. *zatopený*; v. *tápěti*, *potopovati*; *topivati*, opak.

topivo, stř. = čím se topí

topka, -pek, ž. = krůta (lid.)

topný = k topení, topicí

topograf, -a, m., z řeč. = místopisec; -*fický* [-*cky*] = místopisný; -*fie*, ž. = místopis

topol, -u || zastar. -e, strom; *topolá*, stř. hromad. = topoly, řada -lů (Koll.); -*loví*, stř. = topol; -*lovka*, ž. = topolová hůlka; rostl.; -*lový*, příd. k topol

toponomastický «-styc-» = týkající se toponomastiky; *toponomastik* «-styk», -a, m., z řeč. = kdo se obírá s toponomastikou; -*stika*, ž. = badání o místních jménech

topor, -u, m. || *toporo*, stř. (lid., Vr.) = dřevěná násada k sekeře, ke kladivu...

toporněti, -nějí = stávají se toporný; slož. dokon. *z-*; *ztopornělý* úžasem (Č.-Chod) = ztrnulý; *toporný* [-*ně*; -*nost*] = jako topor, málo pružný, nemotorný; -*né* pohyby; t. spánek = tvrdý (Č.-Chod); nohy se -*ně* natáhly (Čap.)

toporo, v. topor

***toporiště**, stř. = toporo, hůl (Wint.)

toporiti se = stávají se tuhý a vztyčovat se; přenes. = vzdorovat (Suš.); slož. *z-*; *ztopořený*; slož. nedokon. *ztopořovati se* = toporiti se

topůrek, -rku, m., zdrob. k topor = malá vojen. sekyrka; *topůrko*, stř. = malý topor

toque «tok», m. neskl. || zčešt. *toka*, ž., z franc. = malý žen. klobouček, baret

tora «torá, tóra», ž., hebrej. = pět knih Mojžíšových

torba, ž. = taška, vak; syslí torby = lícni vaky; zdrob. *torbička*, ž.

toreador «-dór», -a, m., ze špaň. = zápasník s býky || *torer*, -a, m. (Nez.)

torna, ž. = tornistra (lid.)

tornado «-ná-», stř., špaň. = sev.-amer. větrná smršť

tornistra «-nys-», ž., z něm. = vojenský batoh, tlumok, torba

torpedo «-pé-», stř., z lat. = střela vypuštěná pod vodou ke zničení lodí; -*doborec*, -rce, m. = loď stíhající torpedovky; -*dovati* loď = střílet na ni torpedem; -*dovka*, ž. = člun vystřelující torpeda; -*dový* člun

torse «-ze», ž., z lat. = kroucení

torso «-zo», stř., ital. = nedokončené umělecké, vědecké dílo; *torsovitý* [-*tě*; -*tost*] = nedokončený, neúplný

tortura «-tú-», ž., z franc. = mučení, muka, útrapy, úmorná práce atp.; -*rní* nástroje (Čap.) = na mučení

tořič, -e, m., rostl.

***tosi**: *così tosi* = něco, lecco

toť, z to-tí, 1. = to (ve větách náladových): továrna, dělník, toť přece něco zhola jiného (šimáč.); 2. slovece přitakací = ano, arcit, pravda, zajisté, ovšem (lid.): Také z Čech? Toť, toť (T. Nov.); A taky česky hráli? Toť (Baar); inu, toť budeš povídat (Jir.) = inu pravda..., nepovídej; Mají tu lidé Pondělíčka rádi? I toť mají (Rais) = i ano, mají; toť se ví = ano...

***totach**, -u, m. = prak na metání kamení (zast., Palac., Jir.)

totalisátér || *-lisátor, -lisér* «-za-, -zá-, -zér», -a, m., z franc. = prostředkovatel sázek při dostizích

totalita, ž., z lat. = celistvost;
totalitní = usilující o totalitu;
totalní [-ně; -nost] = celistvý, úplný, všechno zachvacující (na př. válka)

totem, -u, m., indián. = předmět nábožen. úcty, odznak indián. kmene, někdy považovaný za jeho náčelníka; *totemismus* «-miz-», -mu, m. = totemové zřízení, -vý kult;

totemový, příd. k totem

***toten** = tento, tenhle (nář.)

totě, v. -tě

totiž, vysvětlovací slove = to jest
toto, 1. stř. rod k tento (toto dítě...), v. tam; 2. náladové slove, vyjadřující podiv, překvapení, zklamání: no toto (tohle, tohleto)!; 3. = ne, ba ne, kdepak: Sám nezabil ani kuře. Toto! (Baar) || i *toto*: Myslíte, že s ním mluvil? I toto (Vrchl.)

totožný [-ně; -nost] = úplně shodný, stejný, identický: t. s kým, s čím; -nost osoby

***toften** = tento, tenhle (nář.)

toufar, -a, m., z něm. *Taufer*, Täu- = novokřtěnec, pak podle zaměstnání = hrnčíř (zast.); *T.*, příjm.; **toufar**, -u, m. = majolika, porculán (Herb.); **toufárový** = z toufaru (T. Nov.)

touha, ž. = snaha, úsilí uspokojit nějakou hmotnou nebo kulturní potřebu, aniž máme zcela jasnou představu cíle: t. po kom, po čem; **touhyplný** [-ně; -nost] = velmi toužící, toužebný (liter.)

***toucha**, ž. = tušení, předtucha (Suš.)

touche (Vrchl.), zčešř. *tuš*, v. I **tuš**
toul, -u, m. = pouzdro na šípy, na střelný prach, na brousek

toulačka, ž. = toulání (Herb., lid.)

toulati se, -lání = chodit bez cíle: t. se světem, po světě; myšlenky se -lají (Čech, Herit.) = bloudí, zalétají pryč, daleko;

slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-* se kde (Herb.), prostě dokon.; *pro-* celé dni (Jir.) = touláním ztrávit; *roz-* se = dáti se do toulání (Heyd.); **roztoulaný**; -né myšlenky; *za-* se kam; **zatoulaný**;

toulávati se, opakov.;

toulavý [-vě; -vost] = ztrávený touláním: t. život; = rád, stále se toulající, potulný: t. hoch; t. pěvec (Vlč.); -vé myšlenky; -vé světlo = bludička (lid.); -vá manie (J. Čap.); mítí -vé boty || boty z toulavého telete = rád se toulal (lid.)

toulec, -lce, m., zdrob. k toul; = ochranný obal květu (botan.)

***touliti se** = tuliti se (Koll., Suš.); slož. dokon. *u-* se = utéci se (Koll.)

***toulka**, -lek, ž. = toulání; = be-seda (Jir.)

touně, v. tůně; **tournee**, v. turné
tourniquet, v. turniket

touš, -e, m., z něm. = eso (v kartách)

Toušeň, -šeně, ž., městys v Č.

touže, příslov., v. tuhý

toužebný [-ně; -nost], příd. k tužba = toužící, dychtící, žádostivý, po čem toužíme (pohled, přání...); -bně, s -bností co očekávat = s touhou

toužený = vytoužený: t. pokoj (Herb.)

Toužim, -ě || -i, ž., obec v Č.

toužiti, -žen(i), 1. = mítí touhu: t. po kom, po čem, (zast.) za kým; t. dělat selku (Svět.); podmětově: t. duchem k obloze (Vrchl.), k světlu (Krásnoh.); 2. t. na koho, nač || řidč. do čeho = těžce to nést, stěžovati si (zastar., Palac., Čelak., Jir.); slož. dokon. *do-* se čeho = dosáhnout, po čem toužíme (Krásnoh.); *na-* se (mnoho); *po-* si = postěžovati si (Jir.); *pro-* noc = v touze ztrávit (Hál.); *roz-* se, roztoužen = silně zatoužit; **roztoužený** [-ně; -nost] = plný touhy; *vy-*; **vytoužený** = po

kom, po čem jsme toužili a koho, co máme ap.; *za-* po kom, po čem = pocítiti touhu; *touživati*, opak.

**touživý* [-vě; -vost] = toužící: -vé oči (Bass); -vost = sklon k toužení (Št.-M.)

toužný [-ně; -nost] = toužebný (básnic.)

tovar, -u, m., z tur. = výrobek, zboží (zastarává);

továrenský, příd. k *továrna*, -ren, ž. = větší průmyslový podnik;

t. nač, na stroje..., ní k. strojů...;

továrnický [-cky], příd. k *továrník*; pracovat po -*rníku*; *továrníčka*, ž., zdrob. k *továrna*;

továrník [-nice], -a, m. = majitel továrny

tovarych, -u, m. = nádenická práce (nářeč., Herb.); -*chář*, -e, m. = nádeník (t.)

tovaryš [-ka], -e, m. = vyučený řemeslník, pracující u mistra; přenes. = druh, přítel (zast.);

tovaryš, -e, m., z rus. -*rišč* = soudruh;

tovaryšiti = býti tovaryšem; t. s kým = družně žít (Koll.); t. se s kým, s čím = přáteliti se (Krásnoh.);

tovaryšský [-šsky; -šství], příd. k *tovaryš*; -*šstvo*, stř. hromad. = tovaryši; t. Ježíšovo = jesuité;

**tovařiš*, -e, m. = tovaryš (staroč., Jir.)

toxin «-xín», -u, m. = jed vytvořený bakteriemi

**tož*, příslov., 1. = totiž, a to: první korál pustil z ruky, tož večerníci (Vrchl.); 2. = tedy, proto, tak: každý se něčeho dožaduje, tož i já (Preiss.); tož takový byl konec mé lásky (Mach.); co se týče hodnoty vědecké, tož dějepisu politickému nemnoho lze z něho čerpati (Vlč.); tož vidíte, jak si rozumíme (Baar); tož ať ji (oběť) přinese on (t.); Povož čekal. Tož vyšli (Vr.); nešel-li, tož zůstal... (So.); slovo nářeč., hlav. mor., pronikající do jaz. spis.

**tožný* = totožný (Suš.)

t. r., zkratka = toho(to) roku

trabant, v. *drabant*

trabuko, stř., ze špaň., druh doutníku

traça, v. *trasa*; -*trácti*, v. *tratiti*

tracoun, m. = *dracoun*, v. *tam*

-*tracovati*, v. *tratiti*

tračník, -u, m. = tlusté střevo

trademark «trejd-», m., angl. = ochranná známka

tradice «-dy-», ž., z lat. = lidové, ústní podání, to, co se jím zachovává, pohádky..., stále se udržující zvyk, zvyklost, udržování souvislosti s minulostí;

tradicionalismus «-zmus», -mu, m. = zachovávání tradice, zření k ní, smysl pro ni, pokračování v ní, její studium; -*listický* [-cky] «-styc-» = v duchu tradicionalismu;

tradiční [-ně; -nost] || čast. *tradiční* = tradicí dochovaný, zachovávaný, udržovaný

trádati co = vykládat, přednášet (původ. tradičně, obvyklým, ustáleným způsobem); pohádky se tradují = zachovávají se tradicí

trádati = rázně jít, rázovat (lid.); z citoslov. tradá, vystihujícího zvuk trubky

trafika, ž., z něm. = prodejna tabáku; *trafikant* [-tka], -a, m. = prodáváč v trafice, její majitel

tragant, -*tový*, v. *dragant*

tragéd [-dka] || nezčeš. -*goed*, -a, m., z řeč. = tragický básník, herec; *tragédie* «-gědyje», ž. = truchlohra;

tragický [-gický; -gičnost], příd. k *tragika*: t. spor = který je předmětem tragedie; -ká vina = záležející v neúchylném hlásání přesvědčení, v slepé víře v pravdu, ve spravedlnost, v trpění za vlastní chyby n. chyby předků; t. skon, -ká smrt = nešťastný, neblahý, vzbuzující hluboký soucit; -*gičnost*, -i, ž. = tragický ráz;

tragika, ž. = tragičnost, tragický osud;
tragikomedie, ž. = divadelní hra, děj, výjev s živly tragickými a komickými; *-komický* [*-mický*; *-mičnost*] = tragický a zároveň komický, „truchlosměšný“;
tragismus «-zmus», -mu, m. = tragičnost, tragika (šal.)
trachea, ž., z lat. = průdušnice, vzdušnice (odbor.)
trachom «-chóm», -u, m., z řeč., nakažlivá oční choroba
**trachta*, -tace, -tovati, v. trakta, traktovati
trachyt, -u, m., z řeč., hornina;
trachytový, příd. k tomu
train..., v. trén...
trajda, ž. = povídalka, klepna, běhna (lid. a hovor.); *trajdati* = mnoho povídat, klepat, toulati se; *-davý* = trajdající
trakač (lid.) || *-kač*, -e, m., z něm. = ruční vozidlo s jedním kolem; zdrob. *-káček* || *-káček*, -řku, m.; **trakařík*, -a, m. = kdo jezdí jen s trakařem (šlejh.)
trakt, -u, m., z lat. tractus = souvislá řada, pásma (budov), oddíl, část (domu); zaživací t. = soubor zaživacích ústrojů
trakta || *traktace*, lid. též *trachta* || -tace, ž., z lat. = hostina (lid. a hovor.)
traktát, -u, m., z lat. = učené středověké pojednání, hlav. nábožen.; dnes často hanlivě = nudné vědec. pojednání, nudný vědec. spis; = státní smlouva (odbor.); zdrob. *-tátek*, -tku, m.; *traktátový*: -vá literatura
traktér || *-týr*, -a, m. = hostinský, hostitel (zastar.); *t.*, -u, m. = hostinec (t., Zey.)
traktor, -u, m., z lat. = stroj k tahu; *traktorista* [*-stka*], m. = řidič traktoru; *traktorový*, příd. k tomu: -vá stanice
traktovati || lid. *trachtovati*, z lat.: t. koho = častovat (lid. a hovor.) || = nakládati s kým (hovor.); t. co = pojednávat o čem, líčiti co, podávat

traktýr, v. traktér
trala, *tralala*, citoslov. veselosti
**tralář*, -e, m., z franc. = treláž
trám, -u, m., z něm. = otesaný kmen; symb. velikosti: žízeň... jako t. (hovor.)
tram, *tramta*, -tá, *tramtatá*, citoslov. vystihující zvuk trubky
trámcový strop... = z trámů
trámec, *trámeček*, *trámek*, m., zdrob. k trám
tramin «-mín», -u, m., druh révy, vína (podle tyrol. města T., ital. Termano)
tramka, ž. = tramvaj (lid.)
trámoví, stř. hromad. = trámy;
trámový, příd. k trám
tramp «tresp || tramp», -a, m., angl. = turista volně žijící v přírodě; zdrob. *trampík*, -a, m.; *tramping*, -u, m. = trampování;
trampka, ž., 1. žen. protějšek k tramp; 2. = tramská bota, obyč. pomn. *-pky*, -pek
trampolína «-lí-», ž., z franc. = pérový můstek, prkno na skákání
trampota, ž., často pomn. -ty = trápení; *trampotný* = plný trampot, strastiplný, obtížný, těžký (Jir.); t. hřbet = obtížený trampotami (Hal.)
trampovati = žít jako tramp, tramsky; slož. dok. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, hodně); *trampovávat*, opakov.
tramský [*-sky*; *-stý*], příd. k tramp; *trampstvo*, stř. hromad. = trampí (Hoffm.)
trampule, ž. = trampka 1. (hanl.)
tramta, *tramtá*, v. tram
**Tramtárie* || *Tran-* «-ryje», ž. = zapadlé, neznámé místo, kraj, země (lid.); jíti do T. = jít někam pryč ap. (t.)
tramtatá, v. tram
tramvaj || nezčešť. *tramway*, -je, ž., z angl. = pouliční dráha;
**-jenka*, ž. = tramvajový lístek; *-jový* vůz, lístek
trán, -u, m., z něm. = rybí tuk (odb., lid.)

trance «trans», -cu «-su» || zčešř.
trans, -u, m., z franc. = hypno-
 tický stav, vytržení, extase
***traňk** || čast. *trunk*, *truňk*, -u,
 m., z něm. = nápoj (lid.)

trans, -u, m., v. trance

transakce, ž., z lat. = převod, vý-
 měna, ujednání, obchod...

transatlantický «-tyc-» || *-tský* =
 zaatlantický, zámořský; *-tik*, -u,
 m. = zámořská loď

transbordér, -u, m., z franc. = za-
 řízení na přepravu přes řeku

transcendentální || *-dentní* [-ně;
-nost], z lat. = nadpřirozený,
 nadmyslný; *-dentno*, stř. =
 transcendentální oblast, jevy,
 svět

transfer, -u, m., z lat. = převod
 hodnot (odb.), odsun (obyvatel-
 stva); *-ferovati* = přenést, pře-
 pravit, přeložit, odsunout (pře-
 nášet...)

transformace, ž., z lat. = přemě-
 na, přetvoření, převod, -tvořo-
 vání; *-formační*: -ní umění =
 přetvořovací (Sez.); *-formátor*,
 -u, m. = přeměňovatel, elektro-
 tech. přístroj; *-formismus*
 «-zmus», -mu, m. = -formační
 snahy; *-formovati* = přeměnit,
 -tvořit (přetvářet...)

transfuse «-fúze», ž., z lat. = pře-
 lití krve

transgrese «-se», ž., z lat. -ss-,
 mořská t. = vylévání moře přes
 souši (odb.); *-gresiv* «-sív», -u,
 m. = přechodník (sloves. tvar);
-gresivní význam, tvar

transit «-zit», -u, m., z ital. = prů-
 voz (zboží); *-tivum* «-tý-», -va,
 stř., z lat. = přechodné slove-
 so; *-tní* obchod, clo; *transito*,
 ital.: poslati zboží t. = průvozem

transkribovati, z lat. = přepiso-
 vat, přepsat (hlásky, slova, vě-
 ty, řeč) výstižněji než ustále-
 ným pravopisem;

transkripce, ž. = výstižnější pře-
 pis než obvyklým pravopisem

translace, ž., z lat. = překlad, pře-
 nesení; *-lační* klíč

Translajtanie || *-lanie* (Ner. z han-
 týr.) «-tányje», ž. = Zálitavsko,
 země uherské koruny v býv. Ra-
 kousku; *translajťanský*, příd. k
 tomu

translátör [-rka], -a, m., z lat. =
 překladatel

transliterace, ž., z lat. = přepis
 nahrazující jen litery, písmena
 jednoho pravopisu písmeny pra-
 vopisu druhého

translokace, ž., z lat. = přemístě-
 ní; *-kační*, příd. k tomu

transmise «-se», ž., z lat. = (řeme-
 nový) převod, převodní řemen

transmutace, ž., z lat. = přeměna

transparent, -u, m., z lat. = prů-
 svitný obraz, často v rámu, -ná
 nálepka; *-rentní* [-ně] = prů-
 svitný, průhledný

transplantace, ž., z lat. = přene-
 sení tkáně

transponovati, z lat. = přenést,
 přenášet, na př. hudební sklad-
 bu do jiné tóniny

transport, -u, m., z lat. = převoz,
 přeprava, doprava, co se převáží,
 dopravuje; *-tér*, -a, m. = pře-
 pravce, dopravce; *-tér*, -u, m. =
 přístroj na přepravu, na posuno-
 vání materiálu, zboží s jednoho
 místa na druhé; *-tní* = přepravní,
 dopravní; *-tovati* = přepra-
 vovat, -vit, dopravovat, -vit

transposice «-zi-», ž. = transpono-
 vání

transsubstanciace, ž., z lat. = pře-
 podstatnění (chleba a vína při
 mši)

transversála || *-sálka* «-zá-», ž. =
 transversální dráha, napříč úze-
 mím;

transversální [-ně] «-zál-», z lat.
 = příční

Transylvanie «-ványje», ž. = Sed-
 mihradsko

Trantárie, v. Tramtárie

***trap** || *trop*, -u, m., z něm. = klus
trap, příd. jm., v. drap

***trápenec**, -nce, m. = trápený člo-
 věk (Pfl.-Mor.)

trapez, -u, m., z řeč. = lichoběž-
 ník; = visutá hrazda (Ner.)

trapič [-ka], -e, m. = kdo trápí;
trapičský [-čsky; -čství], příd.
k tomu

trapišta, m., z franc. *trapp* =
mnich řádu zvaného *trapistický*

trapišel [-ka], -e, m. = trapič (říd.
kniž.); *-telský*, příd. k tomu

trápiti, netrap..., -pen(i) = působit
bolest, nesnáze..., rmoutit, sužo-
vat, mučit; t. se čím, trápení;
míti trápení s kým, s čím; slož.
dokon. *na-* se s kým, s čím
(mnoho); *po-* koho čím; *u-* koho,
se čím = zničití trápením; v.
utrápený; *z-* koho = u-; v. ztrá-
pený; *za-* se (R. Svob.) = za-
rmoutiti se...; v. zadržápený;
trápnivati, opak.

***tráplivý** [-vě; -vost] = trapný
(Klicp., Erb., šmil., Preiss., Č.-
Chod): tráplivé lože (Erb.) ||

***tráplivý** = trápící se (Koll.);
trapný [-ně; -nost] = působící
trápení, mučivý, skličující, velmi
nepříjemný: t. případ, -né ticho,
rozpaky; -ně působit ap.

***trápota**, ž. = trápení

trapový, v. drap

***trapule**, -lí || -lky, -lek, ž. pomn.,
z ital., druh karet (Jir., zast.)

trara, *trará*, *trarara*..., citoslov. vy-
stihující zvuk trouby

trasa || řídč. *traça* «-sa», ž., z
franc. = vytčení směru dopravní
cesty; *trasant*, -a, m. = vydatel
směnky; *trasát*, -a, m. = smě-
nečník; *trasírka*, -rek, ž. = tyč
na trasování; *trasírovati* (lid. a
hovor.) || *trasovati*: t. směnku
= vydat; t. cestu... = vyměřovat
ji; slož. dokon. *vy-*

trast, m., v. trust

trať, -ti || -tě, mn. -ti || -tě, -tím,
-tích, -tmi || -těmi, ž. = větší
souvislý pás polí, luk...; = do-
pravní cesta, linka (železniční,
autobusová...)

trata, *trátá*, *tratátá*..., citoslov. =
trara

***tráti** = trvati (Čelak., stč.)

tratíknat, v. kratíknat

***tratina**, ž. = tratící se cesta

tratiti, *tracen(i)*: t. na zboží (při
prodeji) || *ztráceti* = pozbývat,
míti ztrátu (ne výdělek), prodě-
lávat; t. se, o člověku || *ztráceti*
se = chřadnout, pozbývati sil;
t. mysl (Kunět.), obyč. *ztráceti*;
list *za* -tem se *tratí* (Vrchl.),
obyč. *ztrácí*, opadává;

slož. dok. *po-*, vlast. = *ztratit*
(plod), pozbyt jej v prvních mě-
sících; sr. *potrat*; *roz-* se = po
jednom... odejít (Herb.); *roz-*
se po světě = roztrousiti se
(Mah.); *u-* peníze = vydat; *u-*
koho = popravit; *vy-* se odkud
= nepozorovaně odejít (lid. a
hovor.); *vytratí* se to z paměti
= vypadne, „vykouří se“; *z-* co,
prostě dokon. = vytrousit (pení-
ze...); opak k nabýti = přijít
oč, býti zbaven...: *z-* pamět, sa-
mostanost, syna...; *z-* v obcho-
dě..., na čem = prodělat; *z-* hla-
vu, v. hlava; *ztratí* se to (čas...) =
uteče, uběhne, uplyne; *ztratí*
se to = zmizí, nebude to vidět;
z- slovo za koho = přimluvit se
(lid. a hov.); *nez-* se ve světě =
dovést si pomoci, uplatnit se
(t.); *z-* se = kliditi se (t.); *za-*
koho, co = zavrhnout, od-, pro-
klít; v. *zatracenec*; *tratívati*,
opakov.;

-tráceti, -ceji, slož. dokon. *poz-*
všecko = *ztratit* (o několika,
mnoha věcech); *pozvy-* se = ne-
pozorovaně odejít (Herb.);
***prou-** hodně mlýna (Rais) =
utrátiti z mlýnského majetku;
nedokon. *roz-* se = po částech,
po jednom se rozcházet (Herb.);
u- (peníze); *vy-* se odkud; *z-* co
(peníze, paměť...); *z-* se v dále,
v mlhách... = mizet...;

-tracovati, slož. nedokon. *po-*
(říd.); *roz-* se o čem (Suš.) =
zbytečně se šířit; *za-* koho, co;
slož. nedokon. *ztrácívati*

tratívod, -u, m. = odvodňovací za-
řízení

traťmistr, -a, m. = dozorce nad
trať

***tratul**, -u, m. (Vr., Těsnohl.) || zprav. *tratoliště* (**tratořiště*, Wint.), stř.: t. krve = kaluž, louže
traťový, příd. k trať: t. dozorce, lístek
tratuár, -u, m., lid. a hovor, m. *trottoár*, z franc. trottoir = chodník
trauma, -matu, stř., z řeč. = úraz; **trauman*, -a, m.: duševní t. (Klič.) = člověk duševně chorý; *traumatický* «-tyc-», příd. k trauma: -cká horečka = při, z úrazu
tráva, travou, mn. 2. atd. trav..., ž., rostl.; nebude dlouho šlapat travu (lid.) = brzo umře; zelený jako t.; tabák jako t. = slabý (lid. a hovor.); slyšeti travu růst = předpokládat víc, než co je (lid. a hovor.); **travařka*, -řek, ž. = žena chodící na travu (Svět.)
***trávenina**, ž. = jeď (Koll., Herb.)
traversa «-za», ž., z lat. = nosník
travertin «-týn», -u, m., z franc., hornina; -*nový*, příd. k tomu
travestie «-tyje», ž., z franc. = karikující, zesměšňující napodobení uměleckého slovesného díla; -*stovati* = zesměšnit, -ňovat
travěnka, ž. = travička (lid.)
travič [-čka], -e, ž. = kdo tráví, otravuje; t. studní, přenes. = člověk šířící kolem sebe nedůvěru, nespokojenost...
travička, ž., 1. zdrob. k tráva.; 2. v. travič
travičský [-čsky; -čství], příd. k travič
travina, ž. = hospodářská tráva; *travinný* šelest (šal.)
trávití, trav, 1. = chemicky zpracovávat v těle potravu; žaludek dobře tráví; víno... tráví = podporuje trávení; 2. t. život, léto v horách, večery četbou... = žít, prožívat; 3. t. koho, co = jedem ničít, otravovat; slož. dok. o-koho, se (jedem); přenes. o- koho (řečí...) = znepokojit, zneklidnit, rozrušit...; o- komu život =

ztrpčít; v. otrávený; *pro-* den... = z- (Čelak., T. Nov., Č.-Chod); *přio-* koho = trochu o-, i: přenes.; s- pokrm = zažít; nes- co, přenes. = dobře to nepochopit; = z-; *vy-* okolí = spotřebovat všechny jeho potraviny, vyjísti (Palac.); *vy-* = všecko strávit; -ví mi = dostanu hlad; z- || s-den... = prožít; -*travovati*, slož. nedokon. o- atd.; *trávití*, opakov.

travka (Koll. *tráv*-), ž. = travička (lid.)

travnatý [-tě; -tost] = plný trávy

travní, příd. k tráva (semeno, plachta, kosa);

trávnice, ž., druh jahody, plachta na travu; -*nička*, ž., rostl.;

travník, -u, m. = místo porostlé travou; *travníček*, -čku, m., zdrob. k travník; již na něm roste t. (Erb.) = je v hrobě; -*níkový* -vé hry = na travníku (sport.); *travný* = travní (řid.); = travnatý (So.)

travoplní, příd.: t. hon = hon, součást osevního postupu, kdy je pole oseto travou, jetelotravní směsí

trávitý [-tě; -tost] = podobný trávě;

trávitý [-vě] = jsoucí jako tráva: -vá zeleň; -vě zelený

***tražet**, -u, m., z franc. = loď (Ner.)

***trekem**, příslov. = klusem... (S.-Tů.)

trčeti, -čí = pevně vézet: klíč -čí v zámku ap.; = strmět: komín -čí do výšky...; = běžet (obrozen., RK.); t. kde, o člověku = vézet, zůstat, dlouho čekat (lid. a hovor.); slož. dokon. na- se kde (dlouho); *trčívati*, opakov.

trdélko || -*dýlko*, -lek, stř., zdrob. k trdlo

trdlíce || *trlice*, ž. = nástroj, v kterém se tře len, konopí; = kláda (mučidlo)

trdliště, stř. = místo, kde se trou ryby

trdlo, stř. = nástroj, kterým se tře, tluče, mēdlíce, tlouk; = trdliště || = nemotora, troup, hlupák (zhrub.)

trdlovačka, ž. = trdlování;

trdlovati = tlouci trdlem; přenes. t. (se) = nemotorně, nepohodlně tancovat (zhrub.); slož. dokon. *na-* se (mnoho): *vy-* se = vytancovati se (Tyl)

trdýlko, v. trdélko

tré, trého, stř. (stažením z troje) = trojice (kniž., zast.): *tré* osob...; dělití se na *tré* = na 3 díly, části

trefa, ž., z něm. = trefení, zasažení do cíle, dobrá rána (lid. a hovor.); = výhra, přenes. = štěstí, šťastný čin

trefiti, z něm.: t. koho, co (do hlavy...) = zasáhnout; t. do terče = zasáhnouti terč; v. kosa; *trefit* kam = znáti cestu a nezbloudit; t. co = dovést udělat... (lid. a hovor.); malíř... ho trefil = dobře vystihl jeho podobu (t.); t. čemu na zub (šmil.) = přijít na kloub (lid.) || t. hřebík do hlavy (podle něm., ale hojně); trefila ho mrtvice = ranila (lid.); trefit na hodného člověka = náhodou přijít (lid. a hovor.); t. se k čemu = nahoditi se (t.); to se mi -fí = hodí (t.); *trefený*: *zajíc* t. do hlavy...; dobře trefený = vystižený, vypočtený; slož. dokon. *na-* koho = zastihnout; *na-* se k čemu; *po-* = stihnout; potrefilo ho neštěstí (lid.); *potrefený* = koho něco stihlo, postižený (lid.); *při-* se = přihoditi se, státi (lid. a hovor.); *s-* se do terče... = zasáhnout jej, trefit (lid.); v. strefný; *vyna-*: *vyna-* trefilo tě štěstí (Vr.) = potkalo (lid.); *vyna-* se = dostaviti se (zastar.); v. trefovati

trefný [-ně; -nost] = výstižný, přiléhavý (název, odpověď..., lid.

a hovor.); -ná ruka = strefná (Baar)

trefovati, nedokon. k trefiti: slož. nedok. *s-* se, k dok. trefiti se **trejdmark**, v. trademark

treláž, -e, ž., z franc. = mřížoví, tyčové, tyče, tyč; zdob. -ška, -žek, ž.

tréma, ž., snad z tremolo = strach před veřejným vystoupením; *trémista* [-stka], m. = kdo trpí trémou

tremolo, příslov., z ital. = třesavě; -*lovati* = zpívat, hráti tremolo; -*lovaný* vzdech = přerývaný (Č.-Chod); -*lový*, příd. k tremolo

trémovati koho = působiti trému, naháněti strach; slož. dokon. *z-* **tremp**, -ping, -povati, -pský, v. tramp...

trén, -u, m., z franc. train = voztajstvo; *-ňák, -a, m. = voják u trénu, vztajník (lid.)

trenáž, -e, ž., z franc. = trening; -žský: -žská kazajka = na trenáž (Č.-Chod)

trenčanský (podle slov.) || *trenčinský*, příd. k Trenčín

trenčkot, -u, m., z angl. = svrchní kabát

trenér [-rka], -a, m. = (sportovní) cvičitel; *trenérský*, příd. k tomu; *trening*, -u, m. = výcvik;

trenky, -nek || *trenýrky*, -rek, ž. pomn. = kalhoty na trenování, cvičení; *trenovati* se = cvičiti se k závodům...; slož. dokon. *vy-*

trepanace, ž., z lat. = trepanování; -*novati* = vykružovat, vydlabávat, vykroužit... část lebky, kosti; slož. dokon. *vy-*

treperenda, ž. = klepna, trajda (lid. a hovor.)

treпка, -pek, ž. = domácí střevíc; slepičí t. = kdo všecko poví (Němc.); chodí mu jazyk na -kách = breptá (Čelak.)

tresčí, příd. k *treska*, -sek, ž., ryba **tresor** «-zór», -u, m., z franc. = dobře zajištěná schránka na listiny nebo na peníze, pancéřová komora

trest, -u, m. = potrestání, odplata za provinění: t. zač; t. smrti (provazem...), na hrdle, na penězích; t. na svobodě = t. odnětím svobody; přesadit koho z trestu; za trest musiti co dělat ...; pod trestem co zapovědět = jako trestné

trestě, -ti, ž. = vytlačená šťáva, esence; přenes. = jádro, hlavní myšlenky (řeči, spisu...)

trestanec [-nka (Svět.) || -nkyně], -nce, m. = kdo odpývá ve vězení soudní trest; -necký oblek...

***trestatel**, -e, m. = kdo trestá
trestati, -tám..., -tají || tresceš..., tresce, trestej || netresci, trestaje, -tán(i) = stíhati trestem, -sty, odplácti za provinění: t. koho tělesně, smrtí, na hrdle; t. koho zač, proč; slož. dokon. *na-se* koho (mnoho); *po-*, *z-*, prostě dokon.; *vy-*: vytrestá tě to = budeš za to pykat, budeš mít ponaučení pro budoucnost; *trestávati*, opak.

***trestek**, m., zdrob. k trest (Koll.)

trestní, příd. k trest: t. právo, řád, řízení, zákon, soud;

trestnice, ž. = ústav pro trestance; *trestnictví*, stř. = trestní zřízení;

trestný [-ně; -nost] = hodný trestu: t. čin, jednání; t. kop (sport.); -ná výprava = za účelem trestu, potrestání;

trestuhodný [-ně; -nost] = zasluhující trest

třeta, zdrob. *třetka*, -tek, ž. = drobný předmět, bezcenná, nepřilíš cenná ozdůbka, titěra

trh, -u, m. = trhnutí (Mrš.); zprav. = veřejná koupě a prodej: trh na dobytek, na ovoce..., n í k. t. ovoce...; t. práce = nabídky a poptávky po práci; = tržiště: dobytčí, zelný... t.; jít na trh, do trhu, z trhu; chodit se vším na t., přenes. = všechno hned prozradit (lid. a hovor.)

trhací prach... = na trhání;

trhačka, ž. = trhání, táhanice (lid., Jir.);

trhák, -u, m. = největší stolička šelem

trhan, -a, m. = otrhaný člověk, otrapa; = dělník trhající skály, železniční dělník (Ner.);

trhanče, -čete, stř. = trhanovo dítě (Ner.);

-něik, -a, m., zdrob. k trhan (t.);

trhanec, -nce, m. = trhaný moučník; t. mlžin = roztrhané mlhy, cáry mlh (Mrš.);

trhanský [-sky; -ství], příd. k trhan; -stvo, stř. hromad. = trhaní (Ner.)

trhaný [-ně; -nost] = ne nepřetržitý, přerušovaný, nesouvislý, škubavý, roztrhaný: t. zvuk, moučník; -ná řeč = přerývaná; ozývati se -ně (t.); -ně vykřikovat (Němc.), mluvit

trhati co = škubati; rváti; t. sebou = škubati, škubavě se pohybovati; šaty... se trhají = dělají se v nich díry, třepí se...; mraky se trhají = souvislé mraky se rozkládají v řadu menších; mítí trháni = býti neklidný, mítí chuť někam jíti... (lid. a hovor.); slož. dokon. *do-* šaty = úplně donositi; *na-* čeho; *o-* ovoce; *otrhaný* [-ně; -nost] = mající otrhané, roz- šaty; sr. otrhanec; *od-* co od čeho; *po-* všechno, hromad. prostě dokon.; *po-* se (práci) = unaviti se pilnou prací, hnáti se příliš do práce (lid. a hovor.); *pro-* řepu... = vytrhati zčásti, aby byla řidší; *pře-*, *roz-* co; *roztrhání*: pracovati až do r. = velmi pilně (lid. a hovor.); *s-* co s čeho; nedokon. *u-* komu na cti = urážeti jej; dokon. *vy-* co z čeho; *z-*, o d c h. *s-* koně... = jízdou... zničiti; *z-* koho = nemilosrdně zkritisovati (zhrub.); v. ztrhaný; *zpře-* = hromad. pře-; *zu-* co = úplně utrhati (Němc.), čast. pozutrhovati;

trhávati, opakov.; slož. nedokon. *do...* k dokon. dotrhati atd.;

v. trhnouti

trhavý [-vě; -vost] = trhaný: t. pohyb; -vé tempo (č.-Chod); točiti se -vě

trhlina, ž. = otvor vzniklý odtržením od sebe, mezera, skulina; t. v hnutí, politic. straně = rozpor, nesoulad; zdrob. -nka, -nek, ž.

trhlý [-le; -lost] = roztržený, prasklý; přenes. = potrhlý (říd.)

trhnouti, trhl, trhnuv, -tržen(í) || trhnutí rukou..., dok. k trhati: t. nohou..., sebou; t. něco = získat (lid. a hovor.); na pány v krytém voze taky někdy trhne (Čelak.) = stane se jim nehoda; trhlo na ně (Vanč.); kdyby tak něco -lo (Jir.); nouze trhne (Herrm.); t. se (od společnosti...) = odtrhnout, oddělit se; t. se po kom = vrhnouti se, být mu podoben (Vr.); cesta se netrhla lidmi, povozy, průvod se netrh, o nepřetržitém proudu lidí, povozů...; v. trhlý;

slož. dokon. na- co = ne docela u-; od- koho, co; nemoci se od- od knihy = nemoci přestati číst; podmětově o vojsku = odtáhnout; po- čím = maličko trhnout || popo-: přátelství se opět o kus popotrhlo (Baar); sr. potrhlý; pod- komu, pod kým židli; pod- co = podškrtnout; přenes. = dát na to důraz; pro- co; pře- co; přenes. pře- řeč, mlčení, spaní = přerušit; pře- komu co = překazit, zabránit mu v tom (zhrub.); pře- se (práci) = příliš mnoho pracovat (lid. a hovor.); při- k městu... = přitáhnout; roz- co; pytel se s čím roztrhl, přenes. = vyrojilo se toho mnoho (lid. a hovor.); sr. slaneček; s- co s čeho; s- (co) s platu, se mzdy = srazit; s- hráz, dům = zbořit; s- na sebe moc... = uchvátit ji; s- koho do záhuby = uvrhnout; s- posluchače k potlesku... = uchvátit je, že tleskají; dáti se s- k čemu = neovládnouti se a něco učinit, dáti se vyprovo-

kovat k čemu; s- křik... = dáti se do křiku; s- se, o větru, bouři, hádce... = náhle nastat, přihnati se, vzniknout; s- si smích z koho = ztropit (Svět.); u- co, prostě dokon.; u- hlavu, přenes. o velkém trestu (lid. a hovor.); u- komu na mzdě; u- se na koho = osopiti se; u- si co od úst = nedopřáti si, odepřít si; v- kam = vpadnout; vy- co z čeho; vy- zub; sr. trn; vy- koho, se z práce = vyrušit; (podmětově) vy- na pole, proti nepříteli = vytáhnout; sr. vytržení; vz- koho na hrud' (Krásnoh.), obyč. s-; z- || s- učivo, látku = zdolat, osvojit si, probrat (hovor.); za- (si) co v knize = zaškrtnout; za- komu co = překazit (zhrub.); -trhovati, slož. nedokon. od-... k dokon. odtrhnouti atd.; po- sebou (Jir.), obyč. potrhávati, trhati; pozu- co = všecko utrhat; s- posluchače; strhující řeč, řečník = uchvacující; za- do cizího ... jazyka = někdy do něho přecházet, vyjadřovati se jím někdy při mluvení jiným jazykem

trhovec [-vkyně], -vce, m. || řídč. **trhovník** [-nice], -a, m. = obchodník prodávající na tržišti; **trhový**, příd. k trh: -vá smlouva, -vé dni

trialismus «-zmus», -mu, m., z lat. = názor, že se člověk skládá z těla, z duše a z ducha; = rozdělení moci mezi tři činitele, rozdělení státu na tři části volně spojené; -listický «-styc-», příd. k tomu

triangl, -u, m., z lat. = zaměřovací trojhran; = bicí hudeb. nástroj; **triangulace**, ž. = triangulování; -gulovati = měřiti s pomocí trojúhelníkové sítě

trianonský, příd. k *Trianon* «-ryja-», -u, m., zámek u Paříže: mírová smlouva -ská

triarchie «tryjarchyje», ž., z řeč. = vláda tří

trias, -su «-su», m., geologický útvar; *triasový*, příd. k tomu
tribadie «-dyje», ž. || *-dismus* «-dyz-», -mu, m. = lesbická láska
tribun «-bún», -a, m., z lat. = zastupce lidu v starém Římě; dnes = ochránce, zastánce (hovor.); t. myšlenek, hnutí = hlasatel; *tribuna* «-bú-», ž. = řečníště, podium pro hudebníky; volná t., přenes. = místo, časopis, kde lze volně hlásat názory; *tribunál*, -u, m. = soudní stolice
tribut «-bút», -u, m., z lat. = poplatek, daň, zvl. porobeného národa; přenes. = hold, čest (hovor.)
tric, v. trik
tricykl, -u, m., z lat. = trojkolka
tričko, -ček, stř., zdrob. k triko
triedr «trijédr», -u, m., z franc., druh dalekohledu
trienálka «tryje-», -lek, z lat., ž. = tříletý přídavek; *triennium* «tryjényjum», -ia, stř. = tříletí
triér «tryjér», -u, m., z franc. = přístroj na čištění obilního zrna
trifong, -u, m., z řeč. = trojhláska
trigamie, ž., z lat. = trojženství n. trojmužství
trigonometrický [-cky], příd. k *trigonometrie*, ž., z řeč. = nauka o měření trojúhelníků
trichina, ž., z lat. = cizopasný hlíst ve svalch, svalovec
trichotomie «-mije», ž., z řeč. = rozčlenění na tři části
trik (č.-Chod *tric*), -u, m. z něm. = lest, úskok
triko, stř., z franc. = spodní prádlo, živůtek z trikotu
trikolora «-ló-», ž., z franc. = trojbarevná stuha
trikot, -u, m., z franc. = bavlněná pletená látka; *-tin* «-týn», -u, m. = hedvábný trikot; *-tinový*, *-tový* = z trikotinu, z trikotu
trilek || *trylek*, -lku, m., z ital. = rychlé opakování dvou sousedních tónů, působící jako vlnivý, chvějivý tón: skřivánci t. (Čech);

trylky smíchu; *trilkovati* || *tryl-* = vyluzovati trylky
trilion, -u, m., z lat. *trill-* = million billionů; *-ntý*, řad. číslov. k tomu
trilobit, -a, m., z lat., nejstarší koryš vyskytující se ve zkamenělinách
trilogický [-cky], příd. k *trilogie* «-gije», ž., z řeč. = spojení tří tragedií, románů v jeden celek
trimetr, -u, m., z řeč. = třístopý verš
trinitář [-řka] «-ny-», -e, m., z lat. = mnich (jeptiška) řádu sv. Trojice, zvaného *trinitářský*
trio «tryjo», -ia, stř., z ital. = skladba pro tři hlasy, pro tři hudeb. nástroje
triola «tryjo-», ž. = trojzvuk mající hodnotu dvou tónů téhož druhu
triolet, u, m., z franc. = sloha, jehož první dva verše se opakují na konci, první uprostřed
trionál, -u, m., lék
tripartice «-ty-», ž., z lat. = rozdělení na tři části
tripl, v. tripr
triplán, -u, m. = letadlo se třemi nosnými plochami
triplika, ž., z lat. = odpověď na dupliku; *-kát*, -u, m. = třetí opis, exemplář
tripodie «-dyje», ž., z lat. = trojstopí
tripr, -u, m., z něm. = kapavka; lid. a hovor. *tripl*
triptych, -u, m. || *-chon*, -cha, stř., z řeč. = trojdílný obraz, oltář ap., trojdílné slovesné dílo
triptyk, -u, m. = mezinárodní průkaz pro automobilisty
tristich «-stych», -u, m. || *-chon*, -cha, stř., z řeč. = trojverší
tristitia «stýcija», ž., lat. = smutek: t. z noci (č.-Chod)
Tristium Vindobona «-styjum» (od Machara) = (kniha) smutných zpěvů z Vídně (1. p. *tristia*, stř. pomn. || *-tie*, ž. pomn. -tí)
tritonka, ž., plž (podle řeč. mořského boha Tritona)

triumf «tryjumf», -u, m., z lat. = vítězosláva, skvělé vítězství, -lý úspěch; -*fální* || zříd. -*fálný* [-ně; -nost] = vítězoslavný, vítězný (vjezd, průvod, oblouk...); -*fátor*, -a, m. = triumfující vítěz; -*fovati* nad kým, nad čím = skvěle (z) vítězit, mít skvělý úspěch

triumvirát, -u, m., z lat. = vláda tří mužů

trivialisovat «-zo-» řeč... = dát, dávat jí triviální, obhroublý ráz; slož. dokon. *z-*

trivialita, ž., z lat. = triviálnost; *triviální* [-ně; -nost]: t. škola (starší), na které se učilo triviu; t. výraz... = obhroublý, sprostý; -ně se vyjadřovat

trivium «trývijum», -la, stř., lat. = tři vyučovací předměty na středověkých školách: čtení, psaní a počítání na obecné || gramatika, retorika a dialektika na střední

trkač, -e, m., vodní přístroj

trkati = píchat, dloubat rohy, o zvířatech; slož. dokon. *do-* se kam = dotlouci se..., dojeti za nepohodlí (Ner.); *o-* se mezi lidmi... = obrousit se (lid., hrubší hovor.); *po-*, prostě dokon.: kráva ho potrkala; *pro-* se čím = prokousati se (hrubší hovor.); *trkávati*, opakov.;

trkavý [-vost] = trkající;

trknouti, -kl, -knut, -knut(i), dokon. k trkati; přenes.: to musí každého trknout ap. = každý si toho musí všimnout (lid. a hrubší hovor.); chytrému napověz, hloupého trkni, v. chytrý; t. o koho = zavadit, strčit do něho (Jir.); býti *trknutý* = nachmelelý, přihloupý (lid.)

trlice, v. trdlice

trmáceti, -ceji = unavovat, namáhat; t. se s čím; zprav. t. se, trmácení = nepohodlně jít, jet, cestovat a tím se unavovat; slož. dokon. *do-* se kam; *při-* se; *s-* se = u- se (Jir.); *u-* se, prostě dokon.; *u-* talenty (Ner.) = ubít,

znemožnit jím vývoj; *z-* koho = u- (Vrchl.); *za-* stromem = zatřást (Koll.); *trmácivati se*, opakov.

***trměti**: katafalk *trmící* jak v le- se voskovic = čníci... (Zey.)

trn, -u, m. = pichlavý výrůstek na rostlině; symb. nesnázi, protivnosti; vytrhnouti komu t. z nohy = pomoci mu z tísně; být komu trnem v oku, v očích = být mu nepohodlný, protivný; to je mu trnem... = to nerad vidí, dráždí jej to; podle podoby obratlový t. ap.

trně, stř. hromad. = trnky (Vr.)

trní, stř. hromad. k trn = trnité křoví; symb. neúrody, nesnázi atp.: země t. a bodláčí ploditi bude (bibl.); není růže bez t. (pořek.) = nic není jen příjemné; míti se jako nahý v t. = velmi zle (lid. a hovor.); sednouti si do t., v. sednouti; být jako na t. = být neklidný, netrpělivý, nemíti stání;

trnina, ž. = trní (Čelak.)

trnitý [-tě; -tost] = plný trnů, trní, přenes. -tá cesta (životní) = svízelná, plná překážek, útrap

trnka, -nek, ž., divoký keř, jeho plod; symb.: oči (černé) jako trnky; trpký jako t.; nářeč. trnka = švestka a pomn. *trnky* = švestková povidla;

trnkáč, -e, m. = povidlový vdolek, koláč (lid.); *trnkový* plod, koláč; -vé oči = černé jako trnky (Jir.)

***trnokrytý**, o růži = pokrytý trny (Mácha)

***trnopuk**, -u, m. = doba rašení (Jir.); = květen (zast. lid., Jir.)

trnouti, -nul, -nuv, -nutí: trnou mi zuby = vzbuzují pocit slabě tupé bolesti; t. strachem, nejstotou... = chvěti se, třásti; slož. dokon. *o-*: otrnulo mu = přestál trnout (strachem...), netrápí ho to, přebolovalo ho to || lid. *od-* (Jir.); podmětově: *o-* proti slovům (So.) = ztratit citlivost,

nevšímati si jich; s- || z-, prostě dokon., o noze...; z- úžasem... || *za-* (Vr.); *us-* nad kým, nad čím = užasnout; *us-* na zastaralém stanovisku ap. = utkvít; mluvnický tvar... ustrnul = stal se neživý, takže si nejsme dobře vědomi jeho původu; *us-* se nad kým = smilovati se, slitovati se; v. ustrnulý, otrnovati

*trnovitý = trnitý (Pfl.-Mor.)

trnovník, -u, m., z ruš. = akát

trnový, příd. k trn = z trnů: -vá koruna

trnož, -e, m., původ. = třínohá stolička pod nohy, pak vůbec podnožka, spodek stolu; *trnožový* stůl = s trnožem (Olbr.)

trockismus «-zmus», -mu, m. = zrádcovský směr v bolševické straně, jehož hlavním představitelem byl Trockij; *trockista*, m. = stoupenec trockismu; *trockistický* [-cky] «-styc» = jsoucí... v duchu trockismu

tročky, -ček, ž. pomn., zdrob. k troky

trofej, -e, ž., z lat. = vítězné znamení, prapor... jako válečná kořist; přenes. lovecká t. = úlovek ap.

trofický, z řeč. = týkající se výživy, souvisící s ní, živný

troglodyt, -a, m., z řeč. = člověk na nízkém kulturním stupni, bydlící v jeskyních, jeskynní; -tský [-tsky]; bydlení -tsky v kaverně = jako troglodyt (Majer.)

trocha, zdrob. *troška*, *trošička*, -šinka, ž. = malé množství: ta trocha, troška... mouky ap., tu trochu...; na troše papíru nezáleží (Dyk); pamatovat na koho trochou mouky (Rais); bez trochy zadostučinění (Majer.); přijít se svou troškou, s troškou (do mlýna), přenes. = také něčím přispět, pomoci, něco poznamenat při debatě ap.; po troše, čast. po trošce, po troškách = po malých částech, částkách; přísloveč. *trochu*, *trošku*, *trošičku*, -šinku:

je tam trochu, trošku... mouky ap.; trochu... mnoho, málo, slabý, odpočívati;

v. trochet a trošek

trochej, -e, m., z řeč. = dvouslabičná stopa s délkou n. s přízvukem na 1. slabice a s krátkostí, s nepřízvučností na 2. slabice; *trochejský* [-sky], příd. k tomu

*trochet, -chte, m. = trocha, trochu (říd. kniž., č.-Chod); zdrob. *trochýtek*, -tku, m. (lid., č.-Chod)

troj-, kmen k trojí v hojných živých slož., někdy || *tří-*, v. dále Troja «Tró-», -je, -ju, -jo, -jou, 3. 6. -ji, ž., osadní jm.

trojáček, -čku, m., zdrob. k *troják*, -u, m. = něco trojitého; trojramenný svícen, pluh s třemi radlicemi ap.

*trojaký = trojí (nář.)

Trojan [-nka] «Tró-», -a, m. = obyvatel Troje; *Trojanská* kronika, stč. památka

troj-archový || *tříarchový* = obsahující tři archy; -barevný, -barvý || *tříbarevný*, -barvý = mající trojí barvu; -boký || *tříboký*; -bylostný (Vrchl.); -cestí, stč. = místo, kde se sbíhají tři cesty (Jir.); -ciferné číslo || *tří-* = skládající se ze tří cifer, číslic; -cípy (hvězda...); -ctihodný = hodný trojí cti, o literár. historii (Sez., žert. n. s hanl. odstínem)

trojčátko, stč., zdrob. k trojče; *trojčatový*: -vé požehnání, nadělení (o narození trojčat); *trojče*, -čete, stč. = jedno ze tří dětí zároveň narozených; přenes. o třech srostlých houbách ap.

trojčliti = vyvádět, „bláznit“ (lid. a hovor.)

troj-členka, ž., početní úkon; -členný || *tříčlenný*; -čtvrtní takt || *tříčtvrtní*; -denní || čast. *třídenní*; -dílňý || *třídílňý*; -dohoda = spolek tří států; -doktor = trojnásobný doktor (č.-Chod)

*trojec, -jce, m. = trojúhelník (zastar., čech)

troječka, ž., zdrob. k trojka

troj-hlásky, ž. = tři samohlásky tvořící jednu slabiku, triftong; -*hlasy* sbor || *tříhlasy*; -*hlavý* || *tříhlavý*; -*hran*, -u, m., měřické těleso; -*hranný* || *tříhranný*; -*hvězdí*, stř. = skupina tří hvězd || *tříhvězdí* (Čelak.)

trojí, druhová číslov. k tři (o tvarech v. dvojí);

trojice, ž. = tři osoby, předměty tvořící celek; *T.* = křesťanský Bůh ve třech osobách; *trojiční* neděle, písně

trojiti = dělit na tři (zastar.); slož. dokon. *roz-* koho, se (Palac.);

trojitý [-*tě*; -*tost*] = trojnásobný

troj-jediný Bůh = jediný ve třech osobách; -*né* království = Charvátsko, Dalmácie a Slavonsko (Palac.)

trojka, ž. = číslice 3 i co jí označeno (pokoj...); = dobrá známka (je-li 1. známka výborná), dostatečná (je-li 1. zn. velmi dobrá), nedostatečná; = trojspřežení; *trojkař*, -e, m. = kdo dostává trojky (známky); = kdo je zavřen na trojce (Ner.)

troj-klaný nerv, list = rozeklaný, rozdělený na tři díly; -*kolka*, ž. = -*kolý* vůz || *tříkolý*, -lka; -*křídly*: -lá budova (Olč.);

-*laločný* = s třemi laloky; -*lstek*,

-tku, m. = tři lístky pohromadě;

přenes. = trojice přátel...; -*lodní*

chrám (T. Nov.); -*měsíční* || *tří-*

měsíční; -*místné* číslo

trojmo, příslov. = trojnásobně, trojitě; podati žádost t. = ve třech exemplářích; k tomu **trojmý*, o bráně = trojitý (Dav.)

troj-násob, příslov. = třikrát tolik, hojněji, trojitě; -*násobek*, -bku, m. = trojnásobně větší číslo, -né množství; -*násobiti* || (Palac.) -*násobniti* = třikrát zvětšovat; slož. dokon. *z-*; -*násobný* [-*ně*] = třikrát na sobě, třikrát složený, větší...

trojniček, m., zdrob. k *trojník*, -u, m., zprav. troniček, tronič, v. tam

troj-nohý || *třínohý*: -há stolička neboli -*nožka*, ž.

***trojný** = trojí, trojitý, trojnásobný (zastar.)

troj-patrový dům || *třípatrový*; -*plamenný*: -nná lampa (Zey.); -*plošník*, -u, m. = letadlo se 3 nosnými plochami; -*ramenný*; -*rozměrný* [-*ně*; -*nost*] = mající 3 rozměry (délku, šířku, výšku), plastický || *třírozměrný* (Sez.); -*řádkový*, -*řadý*

trojský, příd. k Troja

troj-slabičný || *tříslabičný*;

-*spolek*, -lku, m. = spolek tří států; -*spolkový*; -*spřežení* || -*ží*,

stř.; -*spřežení* povoz (Jir.); -*stěn*,

-u, m.; -*stěnný*; -*stěžník*, -u, m.

= loď se 3 stěžni || *třístěžník*;

-*stopý* verš || *třístopý*; -*stran-*

ný || *třístranný*; -*stup*; -*tahový*:

-vá šachová úloha neboli -*tažka*,

ž. (Beneš.) || *třítahový*, -*tažka*;

-*taktový*, o tempu || *třítaktový*;

-*třída*, ž. = -*třídní* škola;

-*úhelník*, -a || -u, m., geometr.

obrazec; -*verší*, stř.; -*veslice* ||

tříveslice, ž.; -*větvice*, ž. = tři

větve rostoucí z jedné (Heyd.);

-*vrcholý* = s třemi vrcholy (Ner.);

-*zub*, -u, část. -*zubec*, -bce, m.

= -*zubé* žezlo || *třízub*...; -*zubec*;

též rostlina; -*zpěv*; -*zvon*

(Heyd.); -*zvuk*, -u, m. = sou-

zvuk tří tónů

trokar, -u, m., z franc. troicart = lékařský nástroj k nabodávání dutin

troky, trok, ž. pomn., z něm. = necky (lid. a hovor.)

trolej, -e, m., z angl. = tyč s kladkou u vozu elektrické dráhy;

trolejbus, -su «-su», m. = vůz s trolejem

troliti, -livý, v. droliti

trombon «-bón», -u, m., z ital. = pozoun; -*nista* «-ny-», m. = hráč na trombon

trombosa «-bóza», ž., z řeč. = ucpání cévy

trompeta, obyč. *trumpeta*, v. tam
trón, v. trůn

troníček, -čku, m., zdrob. k *troník*, -u, m., pův. = troják, pak = malý peníz vůbec, krejcar, halíř, vindra: nemít ani t.

I ***trop**, v. trap

II **trop**, neskl. příd. jm., z franc. = v koncích, bezradný, zničený, „prýč“ (lid. a nižší hovor.)

tropický [-cky] = jsoucí v tropech, jako v tropech

tropiti = dělat něco nepřístojného: t. neplechu, ostudu, povyk; t. si z koho žerty, posměch; slož. dokon. *na-* mnoho škody...; *z-* výtržnost; *tropívati*, opak.

tropus, -pu, m., lat. = část (vločka) liturgického zpěvu; = zastupka, užívání slova ve významu jiného slova

tropy «obyč. tró-», -pů, m. pomn., z řeč. = horké pásmo; v. *tropický*

trosečnický [-cky; -ctví], příd. k *trosečník* [-nice], -a, m. = kdo se zachrání při ztroskotání lodi; přenes. (životní) t. = člověk, který ztroskotává v životě, stíhaný nezdarem, neúspěchem, těžce zkoušený

troska, -sek, ž. = zbytky něčeho rozbitého, sesutého...: t. chrámu (Čech), obyč. pomn. -sky; -sky hradu = zřícenina; troska o člověku = ubožák; literární t. = nedokončené dílo, torso (Sez.)

troskotati = rozbíjet na trosky: troskotané sloupy (Koll., zastar.); slož. dok. **roz-* (Pal.) || zprav. jen *z-* (se), o lodi = roztřístiti se; o člověku = mít neúspěch, nezdar; úsilí ztroskotalo = nezdařilo se; nedokon. *ztroskotávati* (se)

trosky, -sek, v. troska; *Trosky*, zříceniny hradu v Č.

trošek, m. = trocha, troška (řid.); t. mouky... = trošku; s troškem obilí (Třebíz.); knihovnička s troškem Dostojevského = s několika spisy od D. (kniž.)

trošička, **trošinka**, **troška**, v. trocha
***troštovat**, z něm. = těšit (zast., biblic.); t. se = kasati se (lid.)

***trol**, -a, m., z něm. = hlupák, nadávka

trotoár, v. *tratuár*

trouba, 2. mn. trub, 3. ... trou-, ž., z něm., 1. hudební nástroj; hlásná t., přenes. = kdo všechno vyradí (lid. a hovor.); 2. = rou-ra; podle podoby = stůčka (zastar., Wint., Jir.); 3. = část kuchyňských kamen na pečení; 4. = huba vysoké zvěře, jezevčí brloh, nora (mysliv.); t., -bovi, m. = hlupák (nadávka)

troubadour || zčešt. *trubadur* «-dúr», -a, m. = provençalský středověký pěvec výpravný; -rský [-rsky; -rství], příd. k tomu

troubel, -e, m. || ž. = trubka k dýmce, tryska

troubiti, trub = vydávati zvuky troubou: t. na troubu...; t. píseň, večerku; přenes. t. (nač) = čumět (vulg.); jelen -bí = řve v době říje (mysliv.); slož. dokon. *do-* = skončiti troubení; *na-* se (mnoho); *od-* dvě hodiny (o pohnocném); *od-* konec manévru; *roz-* co = rozhlásit (zhrub.); *s-* se v hromadu = podle troubení se najít a sejít (Jir.); *s-* co = spískat (Wint.); *vy-* co = troubením oznámit; přenes. všechno *vy-* = povědět (zhrub.); *za-*, prostě dokon.;

-trubovati, slož. nedokon. *do-*, *roz-*; *vy-* = troubiti; *vy-* co = rozhlašovat; *troubívati*, opak.

troubovitý [-tě; -tost] = mající podobu trouby

troud, -u, m. = snadno zápalná ústrojná látka; suchý jako t., hořet jako t.; běhat jako s -dem = rychle (Němc.);

***trouditi** = trudit (čelak.);

troudník, -u, m. = schránka na troud (v starší době); **troudný** = chytlavý jako troud (Puchm., Theer); = trudný (Wint.);

troudovatěti, -tějí = měniti se v troud; slož. dokon. *z-*;

troudový, příd. k troud; choroš t., houba, v. hubka

troufalý [-le; -lost] = smělý, opovázlivý;

troufati, z něm. = mít naději, domnívati se, myslit: -fám, že bude hezky (lid.); t. si = mít odvalu, být opovázlivý, smělý: t. si co udělat, tvrdit...;

troufávati, opakov.;

troufnouti si, dokon. = dodati si odvalu, nabýti smělosti (jen lid. a hovor.)

trouch, -u, m. (Vr.) || *trouchel* (Klost.) || čast. *troucheň*, -chně, ž. = rozložené ústrojné látky, lesní prst;

**trouchněti*, -nějí || čast. *trouchnivěti*, -vějí = měniti se v troucheň; slož. dokon. z-; *ztrouchnivělý* [-le; -lost];

trouchnivina, ž. = troucheň (lid.); *trouchnivý* [-vě; -vost] = ztrouchnivělý || *trouchovitý* [-tě; -tost] (Vr.)

troup, -a, m. = hlupák; *troupovský* || *troupský* [-sky; -ství] = hlupácký

trousiti, trus, troušen(i) = po malých částech sypat, rozhazovat; přenes. t. (si) rozumy = vtíravě, často zbytečně, nesprávně něco vykládat; podmětově t. = vypouštět trus; t. se = přicházet, vy-, chodit po jednom; slož. dokon. na- co kde, kam; po- co čím; roz- co; roz- se, o rodině = rozejít se na různá místa (Drn.); u- co = nesměle, nenápadně říci (lid. a hovor.); v- poznámky do hovoru = říci (Beneš.); vy- co z kapsy; vy- se odkud = po jednom odejít, vytratiti se; vy- se z paměti = vypadnout;

slož. nedokon. *roztrušovati* nepřiznivě zprávy... = rozšiřovati || **roztroušeti* (Sab.);

troušivati, opakov.

***trouti**, truji = otravovat (Hál., Čelak., nářeč.)

trouvér || *tru-*, -a, m., z franc. *trouvere* = středověký potulný pěvec severofrancouzský; -rský [-rsky; -rství], příd. k tomu

trpaslí (Ner.) || -lický (Arb.) = trpasličí;

trpaslíček, -čka, m., zdrob. k trpaslík;

trpasličí, příd. k trpaslík: t. hlava, postava...; přenes. = maličkový; -ličí klásky (Vrchl.); -ličí politika = malicherná, bezvýznamná (So.);

trpaslík [-lice], -a, m., vlast. = člověk na tři pěsti, pídimužík; přenes. duševní t. = nevypělý člověk, nedochůdce (V. Vlč.)

***trpčeti**, -čejí = stávat se, býti trpký, mrzutý (Suš.)

trpěti = činiti trpkým: t. komu život (šim., R. Svob.), obyč. ztrpčovati; slož. dokon. *o- = ztrpčit (Havlíč.); roz- koho = bolestně, nešetně se dotknout, způsobit mu trpkost; být roztrpčen na koho, proč; *roztrpčený* [-ně; -nost] = mající trpkost v srdci; *roztrpčení*, k roz- se; z- komu život; -trpčovati, slož. nedokon. roz-, z-

trpělivý [-vě; -vost] = bez odmlouvání, z dobroty, z porozumění mnoho trpící, snášející; -vě, s -vostí co snášet; míti s kým -vost; v. brniti a zbroititi

trpělka, ž. = chocholouš (lid.)

trpěti, -pí, -pěn(i) || -pení (v. dále), 1. (předmětově) t. křivdu, škodu, zimu, hlad, protivenství, nedostatek... = nedobrovolně snášet; t. co (komu) = dovolovati to, nebrániti se proti tomu (nebránit komu v čem); 2. (podmětově) nemocný trpí = má bolesti; t. čím, nedostatkem, či hrubostí... = strádat, mít bolest z čeho; obchod, vyučování tím trpí = je mu to na závalu, na škodu; spis trpí některými vadami; t. pro či, za či vinu; slož. dokon. do- = zemřít; od- všechno = vy-, odnést (Rais); po- si nač (lid., hovor.) = mít v čem zálibu; pro- co = vy- celé (Ner.); pře- co = vy-; s- (z-) co = snést; s- co komu = dovolit mu to;

nestrpím, aby se to stalo ap.; *strpění* urážky; v. strpení; *u-* škodu, úraz, porážku; kraj utrpěl povodní ap.; *utrpění* ztráty...; v. utrpení; *vy-* muka, mnoho bolestí; *trpívati*, opak.

trpítel [-lka], -e, m. = kdo trpí; -lský [-lsky; -lství]: -lský výraz, úsměv

trpknouti, -kl, -knuv, -knutí = stávati se trpký; slož. dokon. *z-*, o ovoci; v. ztrpklý; *za-*, o člověku = z pocitu křivdy, nespravedlivosti státi se roztrpčený; v. zatrpklý

trpkobolný = prozrazující, vzbuzující trpký, krutý bol: -ný úsměv, -ná vzpomínka (kniž.)

trpký [trpce; trpkost] (souvisí s trnouti), o chuti, trne-li jazyk; přenes. = nepříjemný, nepříjemně, bolestně se dotýkající, plný útrap: -ká výčitka, -ké slovo, -ký život, osud; -ký člověk = zatrpklý (Herb.); trpkost ovoce, výčitky...; t. (v duši...) = pocit trpkosti, nespravedlivosti, křivdy; 2. stup. *trpčí* || *trpčejší* [-čejí]

trpněbolný [-ně; -nost] = trpkobolný

trpný [-ně; -nost] = ne činný, neúčastnící se, jen přihlížející k něčemu, nevýbojný, pasivní (člověk, odpor); t. rod slovesný (mluvn.) proti činnému

trs || **tyrs* (Čech), -u, m., z lat. *thyrsus* = chumáč (květů...); zdrob. *trsek*, -sku, m.; *T.*, -ska, m., příjm.; **trsi*, stř. = zelné hlávky (Baar, chod.)

***trty**: na t. = na padrť (Čap.)

trubač, -e, m. = kdo troubí na troubu; -čský [-čsky; -čství], příd. k tomu

trubadur, v. troubadour

trubec, -bce, m. = včelí samec; přenes. = lenoch, sobec, příživník (lid. a hovor.); *trubčí* dílo

trubice, ž., zdrob. k trouba = rourka; pomn. = dýchací cesty; zdrob. *trubička*, -ček, ž.; smetanová... t., cukroví, podle tvaru

***trubíroh**, -a, m., slov. = hlupák, klacek (Koll., Jir.)

trubka, ž., zdrob. k trouba;

trubkovitý = podobný trubce

-trubovati, v. troubiti

truc, -u, m., z něm. = vzdor (lid.); dělati co z -cu, komu co na t., t. na t.; býti t. žida = nad žida; *trucovati* = vzdorovat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* si co; *za-* si;

trucovitý [-tě; -tost] = vzdorovitý

trůčky, ž. pomn., zdrob. k troky

trud, -u, m., původ. = práce, námaha, nesnáze, strádání (kniž.); t. kondic (Čech), bylo s tím dosti trudu (Jir.) ap.; řidč. přenes. = smutek, zármutek (t.);

truditi = trápit, namáhat (kniž.):

t. se pokusem nastíniti... (Arb.);

přenes. = rmoutit, zarmucovat,

zasmušovat (t.): netrudila se

svou bezmocí (T. Nov.); *za-* tvář,

za- se = zarmoutiti, zasmušiti

(Wint.); *trudívati*, opakov.

trudník, -a, m., cizopasný roztoč

trudno-, kmen k trudný ve slož.:

-barvý názor (Durd.) = pesimis-

tický; -myslný [-ně; -nost] =

melancholický

trudný [-no; -ně; -nost] = těž-

ký, nesnadný, smutný, zarmou-

cený (kniž.); trudno povídat

(Mach.) = smutno, žalno; večer

minul -ně = smutně, ve smutné

náladě (Jir.); -ně sešlý palác

(Č.-Chod) = uboze, hrozně; 2.

stup. -nější [-něji]

trudovatěti, -tějí = stávati se tru-

dovatý;

trudovatý || -vitý [-tě; -tost] =

plný maďarů, uhrů, uhrovitý

trudový, z ruš.: -vá strana (polit.)

= strana práce

truhla, -hel, ž., z něm. = podlouhlá

skříň, bedna (na šaty, na mouku

...); = rakev;

truhlárna, ž. = truhlářská díl-

na; -lář [-řka], -e, m. = výrobce

truhel, nábytku; -lařina, ž. =

truhlářství (lid. a hovor.); *tru-*

hlařiti = býti truhlářem (t.);

-lářský [-sky; -ství], příd. k truhlář
truhlice || čast. -lička, -ček, ž., zdrob. k truhla;
truhlíček, -čku, m., zdrob. k *truhlík*, -u, m. = bednička; t., -a, m. = hlupák (lid. a hovor.)
***truchletí**, -lejí = truchlití (řídč. kniž.); slož. dokon. *o- = zesmutněti; *otruchlelý: -lé srdce (Čelak.); *z- (Puchm.);
truchliti = býti truchlý, smutný; truchlící pozůstalí (po nebožtíkovi); slož. dokon. na- se (mnoho); roz- koho, se = rozesmutnit; *truchlivati*, opakov.;
***truchlivec**, -vce, m. = truchlivý člověk;
truchlivěti, -vějí = stávat se truchlivý (řídč.); slož. dokon. po- (Čelak.);
truchlivý [-vě; -vost], 1. = truchlící: t. nad hřích (Vrchl.); obyč. 2. = působící smutek, zarmucující, smutný (čas, zpráva, příhoda)
truchlo, v. truchlý
truchlo-, kmen k truchlý ve slož.:
 -*bolný* = smutný a bolestný (básn.); -*dějný* = působící smutek (Krásnoh.); -*hra*, ž. = divadelní hra s nešťastným koncem, tragedie (říd.); -*jemný* = smutně dojímající (Ner.); -*něžný* (Čech); -*rouška*, -šek, ž. = smuteční šat (Mácha); -*sladký* (Čelak., Čech); -*směšný* = smutný a směšný, tragikomický (říd.); -*věstný* = věstící neštěstí, smutek (Krásnoh.); -*vrba* = smuteční vrba (Mácha); -*zpěv* = truchlivý zpěv (Krásnoh.); -*zvuk*, -u, m. (Čelak.); -*zvuký* (Vrchl.)
truchlý [-lo; -le; -lost] = smutný, zarmoucený (básnic.); -lá vrba = smuteční (Jir.); v chrámě -lo (Erb.) = je smutno; vypadati -le
truji, v. trouti
trula, -lovi || -lant, -a || -lda, -ldovi, m. = bloud(ek), hlupák (lid. a hovor.); -*lantský* [-sky; -ství], příd. k tomu

trumanovec, -vce, m. = stoupenec imperialistické politiky amer. pres. Trumana
trumarina «-rýna», ž., z ital. tromba marina, starý hudeb. nástroj (Jir.)
trumbela || -bera, m. = trulant
trumeau «trymó», stř. neskl., franc. = stojací zrcadlo
trumf, -u, m., z něm. = vůdčí barva v kartách, která přebíjí: vynéstí... t. || -fa (život.); dát komu t. || -fa = předstihnout jej, přetrumfnout (lid. a hovor.); mít v ruce všechny -fy, přenes. = být ve výhodě (t.); vyhodit poslední trumf, přenes. = uvést nejpádnější důvod, námitku (t.); zdrob. *trumfíček*, -čku, m.;
trumfnouti, -fl, -fnuv, -fnut(i), dokon. k trumfovati; slož. dokon. od- komu (Ner.); přenes. = směle odpovědět; pře- koho = předstihnout (lid. a hovor.);
trumfovati = vynášeti trumfy, přenes. = řízně odpovídat (lid. a hovor.); slož. dokon. vy- = vyzvednout všechny trumfy;
trumfový, příd. k trumf: -vé eso ap.
trumpeta, ž., z něm. = hudeb. trubka (lid.); t., m. = hlupák;
trumpetista «-tys-», m. = hráč na trubku;
trumpetr, -a, m. (Č.-Chod) = trumpeta, m.
trůn (Heyd., Čech trón), -u, m., z lat. = vladařský... stolec
trunčiti, z trunk = pít (lid. a hovor.); slož. dokon. na- se; na-*trunčený* (Čap.)
trůnec, -nce, m., zdrob. k trůn (Koll.)
trůniti = sedět na trůně; přenes. v jeho tváři -nil klid (Vrchl.); slož. dokon. za-, o úsměvu (Klost.)
***trunk** || -ňk, v. traňk
trůnní síň = kde je trůn; t. řeč vladařova; t. posloupnost
***trůnovati** = trůniti (Koll.)
trůnovitý [-tě; -tost] = podobný trůnu: -tá tribuna (Arb.)

trůnový, příd. k trůn: -vé stupně (šm.)

trup, -u, m. = tělo bez hlavy a bez končetin, dřík; lodní t. ap. = spodek lodi

trupa, ž., z něm. = hlouček, skupina (hovor.); = oddíl vojska

trupel, -ple, m. = větší kus něčeho (zastar.), nepálená cihla (lid.); **trupelnatěti**, -tějí = stávají se trupelnatý; slož. dok. z-;

trupelnatý = kouskovitý, drobitvý, drolivý

trus, -u, m. = lejno

trůska || **tru-**, -sek, ž. = struska, škvár; přenes. trusky pozemského života (Tyl); truska = hmyzí larva

truskavec, -vce, m., 1. = rdesno ptačí, 2. druh jahod

***trusobradý** = s řídkými vousy na bradě (Čelak.)

trust «trast, obyč. trust», -u, m., angl. = kapitalist. průmyslnické sdružení, kartel

-trušovati, v. trousiti

***trutiny**, ž. pomn. = jed (Martín., nář.)

truvér, v. tróuvér

trvací sloveso = vyjadřující děj trvající nějakou dobu

***trvácnost**, -i, ž. = trvalost (šafař., ze slov.)

trvalý [-le; -lost] = trvalý, stálý, pevný (mír, pobyt, památka...); -le se kde usadit ap. || **natrvalo**

trvám, 1. os. přít. č. od trvati = trvám na svém mínění; na bažanty tu, trvám, taky nemá = jsem přesvědčen, že... (Ra.); klesá v příslovce = podle mého pevného mínění, myslím (proto se zprav. neodděluje čárkou): lze trvám zjistit (Sez.); dostaly se mi do rukou, trvám, že prostřednictvím... (Jir.; s čárkou před trvám, protože je to samostatné příslov.)

trvanlivý [-vě; -vost] = co vytrvá, stálý, pevný, o látce...

trvati, -vání = býti stále, nepřestávat: bouřka, bitva, stávka...

trvá; trvá to chvíli, dlouho... = děje se to, provádí chvíli, uplyne chvíle, než se to skončí, než se to udělá ap.; t. na svém mínění, návrhu... = stát na něm, nepouštět od něho; t. na svém [mínění]; t. na modlitbách = dlíti;

slož. dokon. ***do-** = vy-; **po-**, o nedokon. budoucnosti: potrvá to dlouho = bude trvat; **pře-** ko ho, co = přežít, přečkat; **se-** || **vy-** v boji ap. do konce = zůstat; **trvávati**, opak.; slož. nedokon. ***do-** (Ner.) = trvati

***trychtýř**, -e, m., z něm. = nálevka (lid.); přenes. = díra po granátu (váleč.); **-řovitý** [-tě; -tost] = podobný trychtýři

trylek, v. trilek; **trymó**, v. trumeau

trypel, -plu, m. = čistící prášek ze skořápek rozsivek

trysk, -u, m., 1. = rychlý cval, nejrychlejší běh koně; 2. t. vody = tryskání (kniž., č.-Chod ...), sr. vodotrysk

tryska (místy **trýs**-), ž., 1. z tréška, vlast. zdob. k trest' ve významu třtina = troubel (Mrš.; nářeč.);

2. souvisí s tryskati = dýza, hubice

tryskati (Suš. **trýs**-, Břez. t. se) = v proudech prýštit, stříkat (větš. kniž.); t. slinou (č.-Chod); přenes. láska tryská z hloubi srdce ap.; slož. dokon. **vy-**, o paprscích (čech);

tryskávati, opakov.

trysklý = vytrysklý (říd. liter.); **trysknouti**, -skl, -sknuv, -sknutí, dokon. k tryskati; vody z hlubin tryskly (Vrchl.); trysknou blesky (t.); krev tryskla (Břez.);

slož. dokon. **od-**; **vy-**, o slzách z očí, o vodě, o krvi;

-tryskovati, slož. nedok. ***do-** kam; **od-** = odletovat; **vy-**

tryskový, příd. k trysk: t. motor, -vé letadlo

trýzel, -e, m., rostl.; též = ohnice

trýzeň, -zně, ž. = trýznění, trápení, muka

tryzna, ž. = pohřební smuteční slavnost

***tryznitel** || *trý-* [-lka], -e, m. = kdo trýzní; *trýzniti* koho = trápit, sužovat, mučit; slož. dokon. *na-* se koho (mnoho); *u-* koho = trýzněním umučit; *z-* (s-) koho, prostě dokon.; *trýznívati*, opak.;

trýznivý [-vě; -vost] = mučivý...

***trzub** (*str-*), -u, m., vlast. trojzub (sr. trnož) = ostrev (ve vých. nář.); přenes. = trnový věnec na plotě, aby se nemohlo přes něj přelízat (Herb.)

tržba, ž. = tržení, co se strží;

tržební řád, politika

tržiště, stř. = místo, kde je trh

tržiti = přijímat peníze za prodané zboží; t. za den tolik a tolik; přenes. = sklízet: t. vděk (Krásnoh.); slož. dokon. *s-*, *u-* tolik a tolik peněz; přenes. *u-* si poranění, výprask; častěji *u-* si ostudu, kus ostudy = způsobiti si (lid. a hovor.); *tržívati*, opakov.

tržné, stř. = poplatek z trhu;

tržní, příd. k trh: t. cena, plodina;

tržnice, ž. = místnost, budova pro trh

tržný: -ná rána = způsobená trhnutím, natržením

t. ř., v. řečený

třapcovitý, *třapec*, *třapeček*, v. střapec

třas || *třes*, -u, m. = třesení; třas v listí (Čech); strach a t. na něho padly (Baar); titánský t. = otřes (Krásnoh.); třes ruky ap. = chorobné třesení (lék.); *třasák*, -a, m., tanec

třasavka, -vek, ž. = třesavka;

třasavý [-vě; -vost] = třaslavý (Ner., Krásnoh.) || *třesavý* stín (Sez.), -vé písmo (šimáč.), -vé osyky (So.), rty (Herit.)

třáseň, -sně, ž., obyč. pomn. *třásně*, -sní = ozdobně roztřepený okraj, třepení; třásně křídel (Čech)

třask = třesk; *třaskati* || řidč. *třá-* = vydávati zvuk třask,

praskat, vybuchovat; přenes. třaskati se hrdinstvím = chvástati se (Ner.);

třaskavina, ž. = třaskavá látka; *třaskavka*, -vek, ž. = třaskavá kapsle; *třaskavý* [-vě; -vost] = třaskající, vybuchující; *třasknouti*, -kl, -knuv, dok. k třaskati: dveře třaskly (Č.-Chod); koš třaskne na zem (Puchm.); t. komu ve tvář (Krásnoh.); slož. dokon. *za-* dveře = prásknutím zavřít (Č.-Chod);

třaskot, -u, m. = třaskání

třaslavý || *třes-* (Jir.) [-vě; -vost] = třesoucí se (hlas, ruka, deska...); -vě pravil (Rals) = třesoucím hlasem

třásně, v. třáseň; **třasně**, v. třasný

třásnění, stř. = třásně;

třásnička, ž., zdob. k třáseň; -čky listů (Majer.); -čky dějinných dnů = útržky, zlomky (liter.)

třásniti = třepiti; přenes. t. se, o proudu = tříštiti se (Čep); slož. dokon. *o-* sukno = nadělati třásní kolem něho (T. Nov.); otřásněný = s třásněmi (Čech); *třásnitý* || *třásňovitý* (Hlad.) [-tě; -tost] = roztřepený, jako třásně;

třásňový šátek (T. Nov.) = s třásněmi

***třasný** [-ně; -nost] = třaslavý (řid. kniž.): t. hlas, -né rysy (Čech); -ně pohybovati rtoma (t.)

třasořítka, ž. = konipas; **-řitný*, o člověku = třesoucí se (šrám.); -né tempo při chůzi = třaslavá chůze (Č.-Chod)

třasovisko, -sek, stř. = houpavá bažina

třásti, třasu... třas(te), třasa, -souc || čast. třesu, třes, třesa, třás, třásl, třesen(i) = třepat, lomcovat, rozechvívat: t. kým. čím; třese jím (lid. s ním) zima; t. ovoce (se stromu) = třesením dostávati se stromu; t. se zimou, strachem, -chy ap. = chvěti se, třepat; země se

třese; všecko se před ním třese [strachem], o přísném člověku, o zloději ap.; sr. kůl; t. se nač, na maso = mít, jíst velmi rád (lid. a hovor.); t. se na každý krejcar = být chtivý výdělku (t.); t. se o koho, oč = mít obavy; v. třesoucí;

slož. dokon. *na-* peřinu (aby byla kypřejší); *na-* polámaného (lid.); *na-* čeho (mnoho, trochu); *o-* ovoce; *o-* vírou več, základy státu ap. = podlomit, podvrátit; *o-* se zimou...; přenes. jen se *o-* = nic si nedělati z neštěstí, pokárání... (lid. a hovor.); *po-* komu rukou; *po-* hlavou nad kým, nad čím, projev podivu, pochybování; *pro-* slámu; *pro-* se jízdou; *roz-* se zimou; *roz-* se jízdou = třesením při ní se unavit; být roztřesen || celý *roztřesený*; roztřesené věty důků = drkotavě pronesené (Vr.); *s-* || *se-* ovoce; přenes. *s-* se sebe starosti... = zbavit se jich; *vy-* co z čeho; *vy-* z koho luší rychlou... jízdou, o nepříjemném natřásání; *vy-* co z rukávu = vysypat, rychle říci, udělat (lid. a hovor.); *za-* kým, čím; *za-* se;

-třásati, slož. nedokon. *na-* co, se; přenes. *na-* se = pyšně se chovat (lid. a hovor.); *o-* ovoce || vírou več; *po-* hlavou nad kým; *pře-* otázku... = rozbírat ji, uvažovat o ní, debatovat; *roz-*; *s-* || *se-* co s čeho; *vy-*;

-třásávat, opak., slož. nedok. *na-* atd.

třeba, 1. = potřeba, potřebí (ale chápe se za příslov.): je, bylo t. čeho (peněz, většího počtu dělníků, něčeho jiného...); to (4. p.) bylo t. vidět, správně měli jste to vidět!, to stálo za podívání; v. netřeba;

2. *třeba* || *třebas*, příslov. = podle potřeby, chceš-li, chcete-li: půjdu s vámi, přinesu to... třeba hned; ať to udělá t. Karel =

dejme tomu, nezáleží na tom kdo; přijdi třeba pozdě, jen přijdi = nezáleží na tom, kdy přijdeš, přijdi, kdy chceš; t. je nemocen, t. je to pravda = možná, není vyloučeno, snad;

třeba(s) || *třebaže*, podřad. spojka připouštěcí = i když, ačkoli: třeba je mlád, má zkušenosti; *třebas* neumějí (mra- venci) takovou řeč jako lidé, přece si rozumějí (Němc.); paměť měl, *třebaže* byl již muž vysokého věku (Jir.); *ne s pr. s podmiň. způs. m. s oznamov.:* třeba by byl mlád..., m. třeba je mlád, n. s min. časem m. s přít.: třeba byl mlád, m. t. je

třebas, v. třeba

***třebati** = střebati (Heyd.)

třebaže, v. třeba

Třebíč, -e, m., mor. město; *třebíčský*, příd. k tomu

Třebíz, -e, ž., ves v Č.; odtud příjm. *Třebízský*, m.

Třebom, -mě || -mi, ž., ves

Třeboň, -ně, ž., město v Č.; *třeboňský*, příd. k tomu;

Třebouň, -ně, ves

Třebově, ž. jedn., ves v Č.

třecí plocha... = kde se něco tře (odb.); přenes. = otázka, jev atd., na kterou, na který jsou různé názory

třemdava, ž., rostl.

třemen || někdy *střemen* || zastar. (Jir.) *třmen*, -u || *-e, m. = podpora pro nohy jezdce v sedle

třeň, -ně, m. = hloubek (hub)

třenák || *-ňák* (lid.), -u, m., neboli *třenovní* zub, stolička

tření, v. třít; *třenice*, ž. = tření: vln t. (Vrchl.); zprav. přenes. = neshoda, potyčka, spor

třenovní, v. třenák

třen(ý), v. třít

***třepačka**, ž., t. na mouchy = plácačka (čelak.)

třepanina, ž. = pazdeří (odpadávající při třepání lnu)

***třepaslík**, -a, m. = trpaslík (Wint.)

třepati, -pu || -pám, třep || -pej, -paje, -pán(i) = prudce trást: pták -pe křídly ap.; t. koho za vlasy = tahat, škubat (Jir.); t. koho = pomlouvat (lid.); t. se zimou, strachy...; slož. dokon. *na-* co = natrást; *o-* = otrást; v. *otřepaný*; *pro-* co; **protřepaný* = otřepaný (Ner.); *s-* || *se-* co s čeho; *vy-* co z čeho; *za-* kým, čím; v. *třepnouti*; *třepávati*, opak.; slož. nedokon. *na-*, *o-*, *pro-*; *pře-* koho = pomlouvat (Jir.); *vy-*

třepení, stř. = trásně; přenes. t. mraků

třepenítko, -tek, ž., houba;
**třepeníty* = rozřepeny

třepet (Čech) || čast. *třepot*, -u, m. = třepetání

***třepetáček**, -čka, m. = pohyblivý člověk, „světoběžník“ (Winter)

třepetati || řidč. *třepo-* (Mah.), zesílené třepati: t. křídly; t. se; o večernici = mihotati se (Baar); slož. dokon. *za-* křídly; *za-* se, o večernici (Jir.); *třepetávati*, opakov.

třepetavý [-vě; -vost] = třepetající se, mihotavý, vlnivý, vlající: t. let, prapor (Čap.), -vé vázky (Staš.) ap. || *třepotavý*

třepetný (Čech) || *třepotný* (Ner., Heyd., Hál.) = třepetající se, třepetavý (básnic.)

třepíti tkanivo... = rozrušovat je, uvolňovat; přenes.: voda třepí se v tisíce nitek (Baar) = rozlévá v malé praménky; polnice hlasně třepí = třepotavě zní (Vrchl.); t. píseň = trylkovat (t.); děj se třepí = tříští (Nov.); sr., třepení; slož. dokon. *roz-* co; *roz-* lebku = roztrástit (Čelak.); **s-* prapor = roz- (Čech); *třepívati*, opak.;
třepivý = třepící se

třepnouti, -pl, -pnutí, dok. k třepati: t. křídlem (Hál.) = zatřepetat: t. koho = klepnout, uhodit (So., Č.-Chod); kulka, nádobka, třepne = klepne, narazí (Vr.); t. si s kým = podati si

plácavě ruce (Baar); slož. dok. *roz-* = roztrást; *roz-* se = rozstříknouti se, o dešťové kapce (Vr.)

třepot, v. třepet; *třepotati*, v. třepetati: *třepotavý*, v. třepetavý, *třepotný*, v. třepetný

třes, v. třas;

třesavka, ž. = chorobné třesení;

třesavý, v. třasavý;

třesen(i), v. trásti

třesk, citoslovce vystihující rachotivý zvuk při úderu ap.; v. třask; *třesk*, -u, m. = třesnutí: t. sklenic (Mach.), hromu, zbraní (Vrchl.), bitevní (Čech);

třeskati = třískat; t. rukama = pleskat (Wint.);

třesavý zvuk (Ner.);

třesknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon., o výstřelu, o hromu = bouchnout, zarachotit;

třeskný [-ně] = třaskající, rachotivý, hlučný (kniž.); t. pád (Čech), buben (Hlad.), jek (Majer.), potlesk, -ná hudba hromů (Ner.);

třeskot, -u, m. = třesk, třeskání;

třeskutý [-tě; -tost] = působící třeskot, třeskný, hlučný: t. hláhol bubnů (Wint.), -té polnice (Staš.); -tý hlas (Č.-Chod);

obyč. přenes. -tý mráz = tuhý (když sníh praští pod nohama a praskají šindelové střechy); podob. -tá zima;

třesky plesky, v. plesk

třeslavý, v. třaslavý;

třeslice, ž., tráva; přenes. = slaboch (Slád.);

**třesný* = třasný (Koll., Ner.);

třesot, -u, m. = třesení (kniž.);

třesoucí, od trásti: t. hlas = chvějící se, třaslavý || třesoucí se strom ap.

**třesutý* = třesoucí se (zastar., Heyd.)

třešeň (lid. *stř-*), -šně, ž. = třešňový strom || čast. *třešně*, ž., strom i ovoce; zdob. *třešnička*, -ček, ž.;

třešňovec, -vce, m. = třešňová

bublanina; -ňovka, ž. = třešňová ščáva, kořalka;
třešňový sad, strom, -vé dřevo
Třešť, -tě, ž., mor. město
**třeštěnec*, -nce, m. = ztřeštěnec (Koll.); -nství, stř. = ztřeštěnost (Koll.)
**třeštěti*, -tějí: každá žilka v něm -těla = hrála (Koll.)
třeštidlo, stř. = ztřeštěnec, blázinec (lid. a hovor.) || *třeštílek*, -lka, m. (Klicp.)
třeštiti, o člověku = bláznit; hlava mi třeští z hluku... = brní; t. oči = poulit, upřeně hledět (Č.-Chod, Vr.), obyč. jen vytřeštit; slož. dokon. *vy-* oči = vypoulit, upřeně se zahledět; *vytřeštěný* [-ně]: -né oči; oči -ně tékaly (Č.-Chod); nedokon. *vytřešťovati*; *třeštitvati*, opakov.; *třeštivý* [-vě; -vost] = třískavý, o zvuku (Wint.); -vá hlava = třeštící (Herb.); -vá rozkoš (Sez.) = bláznivá; -vé nadšení (kniž.); -vost = ztřeštěnost (Koll.)
třešťský, příd. k Třešť
třešťák, -a, m. = voják třetího pluku (lid. a hovor.)
třetí, řad. číslov. k tři; t. stav = měšťanstvo, buržoasie
třetice, ž.: do t. všeho dobrého ap. = po třetí, třikrát
třetihorní, příd. k třetihory: t. útvar, člověk; *třetihory*, -hor, ž. pomn., geolog. útvar, terciér
třetina, ž. = třetí část; zdrob. -nka, -nek, ž.
**třetířadý* důvod = velmi podřadný (Praž.)
třezalka, ž., rostl.
tří, tří (n i k. třech), třem, třech, třemi, základ. číslov. (3); pracovat, jísti za tři = mnoho (lid. a hovor.); v. dva, čtyři, král
tří- ve slož., často || *troj-*: -aktovka, ž. = divadelní hra o třech aktech; -archový || *troj-*; -barevný, -barvý || *troj-*

tříbiti, třib = čistit, obyč. t. řeč, sloh = uhlazovat, zbavovat kazů, zušlechťovat; t. pojmy = přesně vymezovat; rozum se třibí = zjemňuje, bystří; slož. dokon. **pro-*, *vy-* (žertov. *vystřibiti*); v. vytříbený; *třibivati*, opak.
tříboký || *troj-*
třicateronásobný [-ně] = třicetkrát na sobě, složený, větší, hojnější;
třicaterý, druhová číslov. k třicet (o tvarech v. čtverý)
třicátník [-nice], -a, m. = komu je 30 let;
třicátý, řad. číslov. k třicet: -tá léta 19. st. ap. = léta 1830—1839
třicet, v ostat. pádech -ceti || -cíti, základ. číslov. (30); *třicetidenní*, *třicetiletý* ap. || *třicíti-* = trvajících třicet dní, majících třicet let; *třicetina* || -*cítina*, ž. = třicátý díl ($\frac{1}{30}$); *třicetník* || -*cítník*, -u, m., stará mince, půltolar; *třicetkrát*, n i k. -te, násobné příslov.
třiciferný n. -ní || *troj-*
třicetidenní, -letý, *třicítina*, v. třicet
třicítka, ž. = číslice 30 a co jí označeno (pokoj...); též = 30 let, o stáří: táhne mi t. apod.
třicítník, v. třicet
tříč, -e, m. (život.) = kdo tře; t. bídy (Č.-Chod) || neživot. = nástroj na tření; *T.*, -e, ž., ves v Č.
tříčlenný || *troj-*; -čtvrteční || -čtvrtní takt
třída, ž.: 1. t. obyvatelstva, společenská = vrstva, mající též vztah k výrobním prostředkům; dělnická, buržoasní... t.; 2. t. ve škole, školní = skupina žáků téhož vyučovacího stupně, jejich učebna; t. živočichů ap. = skupina řádů (odb.); 3. t. v městě = široká, výstavná ulice; slovesná t. = slovesa se stejným časováním; zboží první třídy ap. = prvního stupně, první hodnoty; t. ve vlaku = oddělení podle výpravy
**třířas*, -a, m. = třídní (student.)
třídenní || *troj-* = trvajících 3 dni

třidici = na třídění (odb.);

třidič [-čka], -e, m., život. = kdo třídí; neživ. *třidič*. = zařízení na třídění

třidilný || *troj-* = mající tři díly
třidírna, -ren, ž. = místnost na třídění

třiditel || *tři-* [-lka], -e, m. = třidič

třiditi, *tříď*, -děn(i) = dělit na třídy, řadit, seskupovat... podle druhu, jakosti, vlastnosti, obsahu...: t. zboží, knihy, sbírky, slova, vojens. koně ap.; třídění duchů = dělení lidí na skupiny, na tábory podle různého mínění, smýšlení;

slož. dokon. *pře-* = znovu, jinak roz- (šal.); roz- || kniž. *u-*; *-třídovati*, slož. nedokon. roz-, *u-*; *třídívati*, opakov.

**třídka*, ž. = střídka (Arb., lid.); někdy = malá třída

třidně, v. *třidni*

třidní [-ně; -nost], příd. k *třída* 1., 2.: t. otázka = týkající se společenské třídy; t. boj = mezi společ. třídami; t. uvědomění = vědomí třidní příslušnosti; -ně uvědomělý; -nost = třidní ráz; = třidní uvědomělost (šal.);

třidní, -ho, m. = třidní učitel, profesor; v. *tříďas*;

třidnický, příd. k *třidník*: -ké práce... = spojené s třidnictvím;

-nictví, stř. = správa třídy;

třidník, -u, m. = třidní kniha (zast.); t., -a, m. = kaplan, vikář (t.)

tří-hlasý || *troj-*; *-hlavý* || *troj-*; *-hodinný* || *-hodinový*; *-hranný* || *troj-*; *-hvězdí* || *troj-*; *-kolka*, *-kolý* || *troj-*

Tři krále, *Tři králů...*, v. *král*;

**tříkrál*, -e, m. = chlapec chodící na Tři krále koledovat (Ner.); *tříkrálový* = konaný... na Tři krále || *-královský* (Ner.)

tříkrát, nik. -te, násob. příslov.;

**-tný* = trojitý (Suš.)

tří-letí, stř. = doba tří let; *-letka*, ž. = plán na 3 léta; *-letý* =

starý 3 léta; *-letý plán* = na 3 léta

třímati, -mám, z pol. = pevně držet prapor, vládní otěže... (kniž.)

třímázový = měřící tři mázy

třímecítma = třiadvacet (zastar.); *-mý* = třiadvacátý (t.)

tří-měsíční || *troj-*; *-minutový* hovor...

třináct [nářeč. *-nást*], zastar. *-cte*, v ostat. pádech *-ti*, základ. číslov. (13);

třináctery, druhová číslov. k třináct (o tvarech sr. čtverý); *-cteronásobný* [-ně] = třináctkrát na sobě, složený, větší, hojnější;

třináctidenní, *-letý* atd.;

třináctina, ž. = třináctý díl ($\frac{1}{13}$); *třináctka*, ž. = číslice 13 a co jí označeno (pokoj...), 13 osob...; *třináctkrát*, nik. *-te*, násobné příslov. k 13; *třináctý*, řad. číslov. k 13; jmenné tvary jako u dvanáctý

třínecký, příd. k *Třínece*

tří-nedělní; **-noh*, -u, m. = třínožka (Koll.); *-nohý*, *-nožka* || *troj-*; *-patrový*, *-pokojový* || *troj-*; *-procentní* úrok...; *-ramenný* || *troj-*; *-ročí*, stř. = doba tří roků; *-roční* = starý 3 roky; *-rohý* klobouk; *-rozměrný* || *troj-*; *-sáhový*

tříselnatý = hojný na tříslo;

tříselný, příd. k *tříslo*, v. *tam*

**tříseň*, -sně, ž. = tráseň

třísk, citoslov. = třesk

tříška, -sek, ž. = odštěpek, štěpina; rozbít, rozsekat... co na -ky; symb. hubenosti, vychrtllosti: hubený, tenký, suchý jako t.; symb. hojnosti: peněz jako třísek = šupek (lid. a hovor.)

třískati = bouchat, tlouci: t. dveřmi, na dveře, t. koho rukou, holí ap.; slož. dokon. *do-* koho = zbít (nářeč.); *na-* komu = nabít mu (lid. a hovor.); bylo tam natřískáno = nabito (t.); *roz-* co = rozbít na kusy; *u-* v sobě všecko = ubít, utlumit

(Vr.); *vy-* okna; *vy-* zvěř = *vy-*střelit, *vybít* (Vr.; lid. a hovor.); *vy-* komu co = *vyčíst* (lid.); *vy-* živobyti = *vytlouci* (Herrm.); *z-* koho = *zbit*; *třískavati*, opak.; *třísknouti*, -kl, -knuv, -knut(i), dok.; t. čím = *uhodit*, *praštit*
tříska, v. tříslo
třískač || *troj-* = mající 3 slabiky
tříska, -sel, stř., 1. = kůra na vydělávání kůže; 2. pomn. -la = krajina v podbříšku neboli tříselská
třískopcový || -*sloupečný* tisk = ve třech sloupcích
třískovina, ž. = látka v třísle 1.; *třískový*, příd. k tříslo 1.: -vá červeň
třísknutí, rozk. (nepo)třískni = postříkávat, špinit: slinou si t. bradu (Jir.); t. ruce krví (R. Svob.); struhy třísknily trávu i květy (Rals); halena třískní se olejem (šrám.); časť. slož. dokon. *po-* koho, co || řidč. *za-*; **s-* = *po-* (Slád.); slož. nedokon. *potřísknovati*; *třísknovati*, opak.
třískaletý = starý 300 let
třískelník, v. trojstěžník
třísklka || *třísklka*, ž., zdrob. k tříska
třískopý || *troj-*; -*stranný* || *troj-*; -*stý*, řadová číslov. k 300
***třískka**, -šek, ž., zdrob. k tříska, z třísklka (lid., Němc.)
třískt, -tě, ž., souvisí s třískati... = něco roztržitého, drť; přenes. t. nadějí zklamaných (Čech) = hrstka, trosky; t. myšlenek, myšlenková = neuspořádané myšlenky; t. slov = slova hromaděná bez pevné souvislosti
třísklka, v. třísklka
třísktel, -e, m. = kdo tříská (šal.)
třísktiti, netřískt ap., řidč. netřískt, -štěn(i) = *rozbit*; přenes. t. síly, hlasy, myšlenky = *rozptylovat*, opak k *soustřeďovat*; voda se tříská o skálu = *rozstříkuje*; snaha se tříská o nepochopení = *naráží na ně*; slož. do-

kon. *roz-* co; slož. nedokon. *roz-***třískovati** (řid.); *třískivati*, opak.;
třískivý = třískící
třískka, -štěk, ž., zdrob. k tříska
třískový, -*taška*, ž., v. troj-;
třískový || *troj-*
třískt, tru, třes..., trou || *třu...*, *třou*, *tři*, *třete*, *tra*, *trouc*, *třev*, *třel*, *třen(i)* = *drhnouti* co čím, oč, jemně *drobit*, *drtit* (mák, máslo, koření, barvy, len...); t. nohu o nohu, tělo ručnícem; t. si čelo = *mnout*; mlhy se trou po zemi (Ner.) = *vleku*; ryby se trou = *oplozují se*; slož. dok. *do-* = *dokončiti* *tření*; *do se kam* = *dostati se* (opovrhl.); *na-* co čím = *namazati*; *na-* koho, komu = *porazit jej* (ve hře), *zbit* (zhrub.); *o-* co, *o-* si pot s čela, *o-* se o zeď; přenes. *o-* se o koho = *nešetřit se ho dotknout* (slovy); *po-* co čím = *pomazati*; *po-* nepříteli = *na hlavu porazit*. *po-* koho ve hře, při debatě (hovor.); *pro-* si oči; *pře-* co (znovu); *při-* se ke komu = *úskočně vychytrale*, *drže se dostat*; *roza-* co; *se-* co s čeho; *u-* co = *třením očistit*; *u-* máslo... = *dobře rozetřít*; *u-* ústa, přenes. = *nepořádat* (zhrub.); *ve-* mast do pokožky; *ve-* se ke komu, kam = *směle, drže se dostat*; *ve-* se v čí přizeň (Vr.); *vy-* co = *vyčistit*; *vy-* barvy = *třením vypořezovat*; *vy-* komu zrak = *oklamat ho* (zhrub.); *za-* co = *zamazati*, *zakrýt náterem*;
-třískt, slož. nedokon. *do-* na koho = *naléhat*, *útočit*; *na-*, k dokon. *natřít*; *na-* (si) to = *utíkat* (lid. a hovor.); *o-*, *po-*, *pro-*...; *v-* co do čeho, se kam; *vtírá se* myšlenka, *podezření*... = *neodbytně vyvstává*, *vzniká*;
-třískati, opak., slož. nedok. *na-*...

třísklka, řadová číslov. k 3000
třiveslice, ž. = trojveslice

třízub, -zubý || *troj-*

třmen, v. třemen; *třmínek*, -nku, m., zdrob. k tomu; podle podoby = ušní kůstka

***třměti** || *třmíti*, třměl = čniti: třmí ostrých zubův hranice (Mar.); na svobodě třmí a kypí z jezer proud (Krásnoh.) = prýští (?); s bázní třměla, co odpoví (Staš.) = byla netrpělivá, netrpělivě očekávala, chvěla se; třměla rozčilením (t.); třmíce chtivou nedočkavostí (Olbr.) = hořice, chvějíce se

třpyt, -u, m. = třpytění, lesk; *třpytavý* = třpytivý (Č.-Chod);

***třpytět se** || *-titi se* = blyštět se, lesknouti; slož. dokon. *za-* se; *třpytivati se*, opakov.;

třpytivý [-vě; -vost] = třpyticí se, lesklý;

třpytka, -tek, ž. = blyškač;

třpytnouti se, -tl, -tnuv, -tnutí, dokon. = zatřpytiti se, o slze (básnic.);

třpytný [-no] = třpytivý (básnic.); slunečno a třpytno (Kunětic.)

třtina, ž., tráva; symb. bázně, tělesné slabosti; cukrová t., tráva obsahující cukr; *třtinový* cukr

tss(t), citoslov. odporu: tss, co tě bere! = co tě nemá (Č.-Chod)

tu, příslov. = na tomto místě, zde; = pak, potom: tu teprv litoval, vzpamatoval se ap.; tu máš..., v. mítí 8.; *tu-tu* = zde tam, onde: tu byly knihy, tu obrazy ap. || = brzy-brzy, jednou - po druhé: tu to, tu ono scházelo (Staš.); *tu i tam* = zde i tam || *tu a tam* = někde, někdy

tú (*tutú, tútú, tút...*), citoslov. vystihující zvuk trubky, trouby; *tutú*, volání na slepice

tuba, ž., z lat. = roura, trubička, rourkovitá nádobka na pasty ap.

tuberák [-račka], -a, m. = tuberkulózní člověk (zhrub.); zdrob. -*ráček*, -čka, m. (Čap.);

tuberkule, -lí, ž. pomn. || -*kulósa* «-lóza», ž., z lat. = souchotiny; -*lósni* bacil

tubička, ž., zdrob. k tuba

tucet, -ctu, m., z něm. = dvanáct kusů...; kupovat, prodávati co na -cty; jde, je jich mandel, třináct do tuctu, na tucet = je jich dost, mají malou cenu (lid. a hovor.); člověk, jakých právě 12 vejde se do tuctu (šmil.) = obyčejný, průměrný; *tuctový* [-vě; -vost], přenes. = obyčejný, běžný, všední, o zboží, o výrobcích, o knize

***tuča**, ž., z ruš. = mračno (RK., Koll.)

tuček, -čku, m., nerost

***túček**, -čku, m. = kolečko (jako ruční vozidlo)

tučenka, ž. = poukázka na tuk

tůčka, ž., 1. = tyč u děla; 2. pomn. *tučky* = pikle, pletichy, nástrahy (Palac., šmil.); = vytáčky (šemb., šmil.)

tučňák, -a, m., pták; = tlusťoch (žertov., Č.-Chod)

tučněti, -nějí = stávají se tučný; slož. dokon. *z-*;

tučnice, ž. = bachořice; rostl.;

tučník, -u, m., rostl.

tučnolistý = s tučnými listy

tučný [-ně; -nost], 1. = mající tuk, tlustý; t, mužík, druh netřesku; T. čtvrtek, v. čtvrtek; 2. = silný: -né písmo; -ně co vytisknout; 3. = hojný, bohatý, „mastný“: t. účet, honorář, -né dědictví (lid. a hovor.)

tudíž, příslov. = z té příčiny, proto, tedy (jen kniž.)

***tudle** = tuhle (lid.)

tudor, -a, m., jeden typ auta ze škodových závodů

tudy, příslov. = tím místem, tou cestou; t. na to! (Vanč., lid. a hovor.) = takhle se, to musí udělat, takhle to uděláme; = tedy, tudíž (Vrchl., kniž.);

tudyhle, tudyto = tudy při mém ukazování, tímto místem, na tomto místě

tuf, -u, m., z franc., hornina

tuh, v. tuhý

tuha, ž., nerost; = touha, tužba (Břez.; ojedín.)

tuhle, příslov., 1. = tu, zde při přímém ukazování; 2. = oheď (lid. a hovor.)

tuhnouti, -hl, -hnuv, -hnutí = stává se tuhý; přenes. krev tuhně v žilách (leknutím ap.); slož. dokon. *při-*, neosob. *při-* tuhlo... = nastala větší zima; *u-* || čast. *z-*, prostě dokon.: tvář utuhla (Vr.); máslo... ztuhne; slož. nedokon. *přituho-* *vati*; neosob. *přituhuje*... || mráz -huje (Herb.)

tuhový, příd. k tuha

tuhý [*tuze*; *tuhost*; jmenné tvary **tuh...*] = pevně soudržný, pevný, tvrdý, houževnatý, nepodajný: -há látka, -hé maso, těsto...; t. mráz = silný, krutý; t. boj, odpor = houževnatý; t. život = pevný, nezmarný; -há práce = těžká, namáhavá; -há prosba = neodbytná (Palac.); -há tvář jako z mramoru (Zey.) = ztrnulá; t. katolík... = neústupný, kovaný; tuze (lid. často *túze*), původ. = pevně..., pak = velmi, příliš: t. krásný, drahý, málo..., t. oč státi... (lid. a hovor.); jde *do tuha* || *do tuhého* = začíná býti zle, nebezpečno; začalo to *z tuha* (Rais) || *ztuha* = prudce ap.;

2. stup. *tužší* [*tužeji* || *touže* (Erb.), *touž* (lid.)]

tuhýk, -a, m., pták

tucha, ž. = předtucha, tušení (básnic., kniž.): t. jara (Vrchl.) ap.; dohad a tucha (Nov.)

-tuchati, v. tuchnouti

tuchnouti, -chl, -chnuv, -nutí, 1. = kaziti se a zavánět, o mase, mouce; 2. jen kniž. = slábnout; přání tuchne (šmil.) = umlká; květy tuchnou = vadnou (Čech); netuchnoucí trampoty (Mrš.) = nepřestávající; čast. slož. dokon. *po-*, o hlase = zmlknout (Jir.); o hvězdách = pohasnout (Čelak.); o významu slova = oslabiti se, zatemniti se; *potuchlý* význam slova; -lé občanské ctnosti (Vlč.) = oslabené; *z-* = zkaziti se vlh-

kem..., načichnout, zasmrádnout; *ztuchlý*, o másle, obilí...;

-tuchati, slož. nedokon. *po-*; *u-*, o nepokojích, pomluvách... = slábnouti, přestávati; o smíchu (Vrba); *neutuchající* potlesk, nadšení

***tuchoplný** = plný tuch (Durd.)

Tuchoraz, -e, ž., ves v Č.

Tuchyně, ž. jedn., ves v Č.

tuismus «tujiz-», -mu, m., z lat. (tu = ty) = altruismus

tuk, -u, m. = mastnota

tuk (*tuk tuk...*), citoslov. vystihující zvuk při klepnutí: a na okénko tuk, tuk, tuk (Erb.); **tuk*, -u, m. = tuknutí (Čech); **tukačka*, ž. = tukání krejcary (Herb.)

tukan, -a, m., pták

tukati = dělati tuk, klepat; t. prstem... na okno...; slož. dokon. *do-*, o číších = doznít po klepnutí (Rais); *na-* se (mnoho); *od-* telegram; *roz-* několik vajec; *vy-* co na psacím stroji, melodii na klavíru; *za-* na okno...; *za-* u koho = zeptati se, jak nějaká věc stojí, přimluvit se (hovor.); slož. nedok. **přituk-* *kovati* si (Jir.) = přitukávati si; *tukávati*, opakov.; slož. nedok. *na-*, *při-* si, *vy-*;

tuknouti, -kl, -knuv, -knut(i), dokon.: t. na okno; t. koho = tuknutím upozornit; t. si = klepnouti sklenicemi o sebe, připíti si; *tuknutý* = mdlého rozumu, „praštěný pytle“, napilý (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* *vajíčko* = naklepnout; *při-* *ko-* *mu*, si na zdraví; *roz-* *vajíčko* = rozklepnout

tukot, -u, m. = tukání

tukovina, ž. = látka obsahující tuk;

tukový, příd. k tuk

tulácký [-*cky*; -*ctví*], příd. k tulák; -*ctvo*, stř. hromad. = tuláci (Ner.);

tulačiti = býti tulákem, toulati se; tulačící bělásek (šim.); věčné tulačení (Kosm.);

tulák [-lačka], -a, m. = kdo se toulá
tulej, -e, ž., z franc. = hrot kopí, trubkovitá část hrotu oštěpu k nasazení na dřevo, pánvice, ve které se otáčí čep dveří; zdrob. *tulejka*, ž.; též = toulec na brousek, rourka, do které se nasazuje líšeň
tuleň, -ně, m., ssavec; *tulení* tuk ...; t. kožešina neboli *tulenice*, ž.
tulich, -u, m., z něm. = dýka (zastar.)
**tulip*, -u, m. || -pa, ž. (Čech) || zprav. *tulipán*, -u, m., květina; *t.*, -a, m. = tulpas; zdrob. *tulipánek*, -nku, život. -nka, m.; *tulipánový*, příd. k tulipán
tuliti se, -len(i): t. se ke komu = něžně se tisknout, vinout; slož. dokon. *při-* se = přivinouti se; *s-* se (o d c h y l. *z-* se) = svinouti se; **u-* se k čemu = utéci se (Mrš.); **v-* seč v pochvu = zastrčiti do ní (Krásnoh.); **za-* se (t., Herrm.); slož. nedokon. *přítulovati* (se); *tulivati se*, opakov.; *tulivý* = rád se tulící; = útulný (Těsnohl.)
tulmač, v. tlumač
-tulovati se, v. toulati se a tuliti
fulpa (Herb.) || obyč. *fulpas*, -a, m., z něm. Tölpel = hlupec
**fululum*, stř. neskl. = fulpas (zhrub.)
Tůma, -movi, m., příjm. od pův. domác. tvar k Tomáš
**tuman*, -u, m., z ruš. = mlha, černý mrak (Zey.)
**tumāš*, -máte, z tu máš, máte, v. míti
tumba, ž., lat. = náhrobek, hrob; *tumbový*, příd. k tomu
**tuml*, -u, m., z něm. = chvat, shon (líd.); *tumlovati se* = pospíchat s prací (t.)
tumpach, -u, m. = tombak (líd.); *tumpachovatěti*, -tějí = stávat se tumpachový;
býti z čeho... *tumpachový*, vlast. = červený, rudý, pak = zaražený, zmatený (t.)

tumult, -u, m., z lat. = poplach, povyk, vzpoura; -*ltuósní* «-ózní» [-ně; -nost] = hlučný, s povykem
tůň, v. tůně
tuna, ž., z něm. = 1000 kg
Tůna, -novi, m., příjm., z Tóna, od pův. domác. tvar k Antonín
tuňák, -a, m., ryba
**tunčice*, ž., z něm. Tonne = sud, bečka na měření (zast., Jir.)
tundra, -der, ž., z ruš. a tam z finš. = studená bažinatá step
tunel, -u, m., z angl. = umělý otvor v hoře... pro dopravu; -*lovitý* = podobný tunelu; -*lový*, příd. k tunel
tůně || *tůň*, -ně (líd. *touně*, So.), ž. = vodní hlubina, prohlubeň; éterná tůň = vesmír (Vrchl.); tůně slanečků (Jir.) = tunčice
tunika «-ny-», ž., z lat., pův. = starořímský spodní oděv, nyní = ozdobný přehoz přes sukni
Tunis «-nys», -su «-su», m. || -*nisko*, stř., africký stát; *tuniský*
tůňka, ž., zdrob. k tůně
**tunkabona*, ž. = tonkové boby, semena jihoamer. stromu, která se dávala pro vůni do tabátek; vtipy z „*tunkabonské* university“ v starých Humoristic. listech = ze školy, „šňupácké vtipy“
tunový, příd. k tuna
tup, -a..., v. tupý
**tupák*, -u, m. = tupý nůž (líd.); *t.*, -a, m. = tupec || *tupant* (Holeč.)
tupec, -pce, m. = tupý, nechápatý člověk; = tupitel (Suš.)
**tupet*, -u, m. = nakadešené vlasy nad čelem, vlásenka zakrývající jen vrchol hlavy (zast., Jir.)
tupětí, -pějí = stávat se tupý 1., 2.; slož. dokon. *o-* = státi se necitlivý; v. otupělý; *z-* = státi se tupý, o noži... || = necitlivý, nechápavý; *ztupělý*; -lé smysly (Sez.); slož. nedokon. *otupovati* = stávat se otupělý

tupič [-čka] || *tupitel* [-lka], -e, m. = kdo tupí

tupiti = činití tupým: nůž se -pí || přenes. t. koho = hanět; slož. dokon. o-, čast. z- břitvu; byl jako ztupen těžkou ranou do hlavy = omráčen, otupělý (Rais) || po- koho, *s- (Slád.) = pohanět, z-; -*tupovati*, slož. nedokon. o- (v. tupnouti), z-; po- koho = tupit (zastar.);

**tupivý* = hanlivý, potupný

***tupka**, -pek, ž. = chumáč

tupkati = capkati (říd.)

***tupl**, neskl. příd. jm., z něm. = dvojitý; *tuplák*, -u, m. = dvoulitrová sklenice; *tuplovaný* [-ně] = dvojitý, dvojnásobný, podraženný; *tuplovati* = zdvojovat, -jit; t. boty = podrazit; *tuplovka*, ž. = podrážka (veskrze lid.)

***tupnouti**, -pl, -pnuv, -pnutí = stávat se tupý (Pujm.); slož. nedok. *otupovati*

***tupný** = potupný (Čech)

tupo-, kmen k tupý ve slož.: -*hlavec*, -vce, m. = tupohlavý člověk; -*hlavý* = s tupou hlavou; -*hranný* = s tupými hranami; -*nosý*; -*úhlý*

***tupťik**, -u, m. = důlčik

tupý [-pě; -post; jm. tvary **tup* ...], 1. = ne ostrý; t. úhel = větší než pravý, ale menší než přímý; 2. = nechápavý, nemyslíci (člověk, hlava); -pě oči = nevýrazné, necitlivé; -pá bolest = jako po úderu tupým předmětem; -pá odevzdanost (Olbr.) = neprotivící se, resignovaná; 2. stup. *tupější* [-pěji]

tur, -a, m., kopytnatec; symb. síly...: silný, pracovat jako t. (hovor.)

tura «tú-», ž., z franc. = pěší cesta po kraji, po horách || lid. a hovor. = námaha; v. turista

turba, ž. = turec. mausoleum (Ner.)

turbace || zastar. -cí (Havlíč.), ž., z lat. = rušení, výtržnost

turban, -u, m., z tureč. = orien-

tální pokrývka hlavy; -*novitý* = podobný turbanu

turbína «-bí-», ž., z lat. = stroj na vyrábění síly

***turbovati**, z lat. = znepokojoval (zastar., Koll.)

turbulací, ž., z lat. = turbace (Ner.); *turbulentní* [-ně] = hlučný, bouřlivý

turcoň, -ně, m. = kravský zvonec (Havl., Mrš.)

Turčín, -a, m. = Turek (zastar.);

Turčisko, stř. = Turek (zhrub.)

turčítí, -čen(i) = činití Turkem, dávatí turecký ráz; t. se, čast. *poturčovati se* = nabývati turec. rázu, přijímati turec. způsoby...; slož. dokon. po- koho, se, sr. *poturčenec* || *z- (Krásnoh.); slož. nedokon. *poturčovati*

Turecko, stř., země, stát; *turecký* [-cky], příd. k Turek; -ká kapela = dechový orchestr s bicími nástroji (hudeb.); -ká muzika = hlučná (lid.); -ký pořádek, -ké poměry, zprávy, hospodářství, přenes. = nepořádek, nezdravé, „divoké“ poměry...

Tureč, -rče, ž., ves

turečtina, ž. = turecký jazyk

Turek [-rkyně], -rka, m., národní jm., příjm.; *turek*, -rka, m. = dýně (lid.); symb. zdraví: chlapec jako t., zdravý jako t.

turf «terf, obyč. turf», -u, m., angl. pův. = trávník, pak = závodní dráha, dostihová

***tařice**, ž. pomn., *turičný*, sloven. = svatodušní svátky, svatodušní (Jir.)

turista [-tka], m. = kdo dělá tury, pěstuje turistiku; *turistický* [-cky] ruch, -ká košile...; -*tika* «-ty-», ž. = pěší cestování

turko-, kmen k Turek ve slož.: -*bijce*, m. = kdo bije, hubí Turkey (Krásnoh.); -*fil*, -a, m. = turkomil; -*log*, -a, m. = znalec turecké kultury; -*mil*, -a || -*milec*, -lce, m. = přítel Turků, turecké kultury...; -*tatarský* jazyk neboli -*tatarština*, ž. = jazyk větve uraloaltajské

turkus, v. tyrkys

Turkyně, v. Turek; *turkyně*, ž. = kukuřice (mor.); *turkynisko*, stř. = turkyňové, kukuřičné pole, strniště (Herb., Mrš.); *turkyňový*, příd. k turkyně

***turma**, ž., rus. = vězení

turmalin «-lín», -u, m., z franc., nerost; *-nový*, příd. k tomu

turnaj, -e, m., z něm. = rytířský zápas; přenes. řečnický t.

turné, stř. neskl., z franc. = okružní cesta umělecká

turnér, -a || *-něř*, -e, m., z něm. = člen německého tělocvičného spolku; *-něřský*, příd. k tomu

turniket «-ny-», -u, m., z franc. = zařízení na počítání vcházejících osob, otáčivá hvězdice v průchodu

turnus, -nu || hovor. -nusu «-su», m., lat. = pořadí, postup

turnýra, ž., z franc. = obrat, obratnost (společenská), honzík; společenská t. = společenská smetánka (Č.-Chod)

turooký = s očima jako tur (v překl. z Homéra)

Tuř, -e, ž., ves v Č.

tuří, příd. k tur: t. roh; t. hlas, přenes. = silný, mocný

Tuřice, ž. jedn., ves v Č.

tuřín, -u, m. = krmná řepa; symb. zdravý jako t.

tuskulum, -a, stř., z lat. = útulné sídlo (podle starořím. města zvaného Tusculum, Ciceronova útulku)

I tuš, -e, ž., z něm. die Tusche = černá barva

II tuš, -e, ž., z něm. die Douche, Du- a to z franc. = sprcha (hovor.)

III tuš, -e, m., z něm. der Tusch a to z franc. = slavnostní troubení, fanfára (lid. a hovor.)

tušení, stř. = předtucha, potucha; nemít ani t. o čem; zdrob. *tušeníčko*, stř. (Kos.)

tuším, 1. os. od tušiti, klesá v příslov. = podle mého tušení, do-

mnění (proto se neodděluje čárkou): je tuším doma; je to tuším správné

tušiti, -šen(i) = vycitňovat, předvídat bezděčně, domnívat se: t. co; t., že se něco stane; tušiti komu, si = dávat naději, troufat si (zastar., Kos.); slož. dokon. *od-* komu = odpovědět (kniž.); *od-* si = povzdechnouti si (Č.-Chod); **po-* = za- (Jir., Holeč.) || **u-* (šal.); *vy-* co = vycitit; *za-*, prostě dokon. (nové kniž.); *-tušovati*, slož. nedok. *vy-* = vycitňovat (šimáč.); *u-* (šal.); *tušivati*, opakov.; *tušivý* = tušící (Durd., Vrchl., Humber.)

tušovati, 1. k I tuš = kresliti tuší; slož. dokon. *za-* co = zakrýti tuší; přenes. *za-* co = ututlat (hovor.);

2. k II tuš: t. koho, se = sprchovat; slož. dokon. *vy-*

tušový, příd. k I tuš: -vá kresba

tút, v. tú

tutela «tuté-», ž., lat. = opatrovnictví, poručnictví

***tuten**, tuta... = tento, tenhle (nář., Jir., Němc.)

tutě, v. -tě; **tutější* = tu jsoucí, zdejší (Suš.)

tuti, v. tutti

tutlati = tajit, obyč. něco špatného, nedovoleného; *tutlaný* smích (Baar), -ná zpronevěra...; slož. dokon. *u-* co; *tutlávati*, opakov.; slož. nedokon. *u-*, **za-*

***tutmák**, -a, m., sloven. = potutelný člověk, potouchlík (Jir.)

tuto, příslov. = tuhle (říd., Erb.)

tutor «tú-», -a, m., lat. = opatrovník, poručník

tutti, zčešř. *tuti*, stř. neskl., z ital. = „všichni...“; v kartách = odpor proti resupra; u Č.-Choda 2. mn. tutů

tutti frutti «-ty», stř. neskl., ital. = „všechno ovoce“, směs, všeho chuť

tutů, *tútů*, v. tú

tuze, v. tuhý

tuzemec, -mce, m. = domácí člověk, domorodec; *-msko*, stř. = naše země; v *-msku* = u nás, doma; *-mský* = domácí, domorodý

tušér, v. douceur

tužba, -žeb, ž. = touha, přání; *tužebník*, -u, m., rostl.

tužený, v. tužiti

tužiti = „činiti tuhým“, upevňovat, posilovat...: paže tuž, vlasti služ (sokol. heslo); obyč. otužovati; mysl tuží křídla (Heyd.); t. se, zprav. přenes. = přičiňovati se, horlivě pracovat...; **tužený* v pútkách (Havlíč.) = otužilý, „ostřílený“; slož. dokon. o- tělo, se (chůzí, cvičením...) = posílit zdraví, získat odolnost, zbavit choulolistivosti; v. otužilec; *při-* šroub = silněji připevnit; *přitužilo* = přituhlo (Herb.); *u-* = upevnit, utvrdit (přátelství...); *z-* = upevnit, utvrdit, zostřit: *z-*čí vazbu (Čech); *z-* se v reka (Krásnoh.); *vyz-* = upevnit, zesílit (odb.);

-tužovati, slož. nedokon. o-, *z-* (Sez.) ap.; *tužívati*, opakov.

tužka, -žek, ž. = tuhová tyčinka (v obalu) na psaní;

tužkárna, -ren, ž. = továrna na tužky; *-kař*, -e, m. = dělník v tužkárně; *tužkový* výkres

tužlák, -u, m. = dlabací dláto

**tužný* = toužebný (Ner.); 2. stup. *tužnější* [-nější] (t.)

-tužovati, v. tužiti

tužší, v. tuhý

tužtíčka, -ček, ž., zdrob. k tužka

tvár, -u, m. = podoba, forma (těla, ruky, listu...); tvar jména, slovesa = skloňovací, časovací podoba; **tvarebný* [-ně; -nost] = plastický (Durd.)

**tvárlivý* = tvárný

tvárněti, -nějí = stávat se tvárný; slož. dok. *z-*

tvárný [-ně; -nost], 1. = čemu lze dávat různý tvar, co lze přetvářet, na př. hmota, látka; 2. = ztvárňující, sloužící ke ztvárňování, tvořivý, tvůrčí; t. prostře-

dek; t. pud (Nov.); -ná inspirace (Sez.)

**tvarodatný* = tvořící tvar, tvárný 2. (Durd.)

tvároh, -u, m., mléčný výrobek; symb. bledosti, chabosti; v. tvárůžek; *-hový* koláč... = s tvárohem

tvárosloví, stř. = nauka o tvarech ohebných slov (mluvn.), morfologie; *-slovný*, příd. k tomu

tvarový, příd. k tvar: t. rozdíl = v tvaru; -vá psychologie = obírající se s tvary, s útvary

**tvározkumný* = zkoumající tvar (Ner.)

tvárůžek, -žku, m., zdrob. k tvároh, jen náladově: to je dobrý t.! ap.; jinak = syreček 2. (nářeč.); *tvárůžkář* [-ka], -e, m. = výrobce, prodavač tvarůžků; *-řský* [-řsky; -řství], příd. k tomu

tvář, 2. jedn., 1. 4. mn. -ře, ž. = levá n. pravá část obličeje, líce, často = celý obličej, tu zprav. jedn. tvář; smutná, veselá... t. = smutný... obličej, výraz v obličeji; sr. slabikář; v potu tváře || zast. tváří; básnická, lidská t. = tvářnost; symb. osoby: vidět koho, mluvit s kým tváří v tvář = vidět zblízka, přímo s ním mluvit; odvážit se před koho [předstoupiti] tváří v tvář (Č.-Chod); postavit dva lidi tváří v tvář = přímo proti sobě, konfrontovati je; přenes. hledět bídě..., smrti tváří v tvář = zakoušet krutou bídu, být ve velkém nebezpečí smrti;

němá t. = němé stvoření, zvíře

-tvářeti, v. tvářiti se a tvořiti

tvářička, -ček, *-řinka*, -nek, ž., zdrob. k tvář

tvářiti se, -ření = mít výraz v tváři, v obličeji: t. se vážně, upřímně, vesele, kysele...; slož. prostě dokon. *za-* se;

tvářívati se, opakov.;

v. utvářiti, znetvářiti

**tvářka*, -řek, ž., zdrob. k tvář (Němc., Hey.)

tvářnost, -i, ž. = celková podoba, ráz: věc má jinou t., nabyla jiné -ti
tvor, -a, m. || **tvora*, ž. (Koll.) = stvoření, bytost; prachu t. = člověk (Čelak.)
tvorba, ž. = tvoření, jeho výsledek, dílo, díla
tvorčí, v. tvůrčí
tvorebný, příd. k tvorba: t. zákon = zákon tvoření (Šal.)
tvoreček, -čka, m., zdrob. k tvor
***tvorný** = tvořivý (Koll., Palac.)
tvorstvo, stř. hromad. = tvorové
tvořidlo, -del, stř. = forma
***tvořitel**, -e, m. = tvůrce (zast.)
tvořiti, tvořím, tvoření, 1. podmětově = konat práci, z které vznikají trvalé společenské hodnoty; umělec, vědec... tvoří = umělec-ky, vědecky pracuje; 2. tvořiti co, umělecké, vědecké dílo, nová slova... = pracovat tak, že něco vznikne; t. si správný úsudek, představy; několik děl, zemí... tvoří celek = dělá, dává dohromady; řeka tvoří oblouk = dělá o., zahýbá se v oblouku ap.; někdy nevhod.: t. výjimku m. být výjimkou; spis tvoří pokračování předcházejícího, m. je pokračováním;
slož. dok. *na-* nových slov (mnoho); nedok. *po-* co = dělat nestvůrně; p. řeč = nestvůrně mluvit, komolit; v. dále *zpo-*; nedok. *po-* se po kom = pítvořit se; dok. *pře-* co = úplně přeměnit: *s-* = utvořit, o Bohu: Bůh -řil svět, člověka; v. stvoření; *u-* = udělat, založit: *u-* spolek..., *u-* si úsudek; **us-* = s- (Mácha); *vy-* vědecké, umělec. dílo; *vy-* školu, o umělci, vědci = vychovat, i žáky; vytvořily se zvláštní poměry ap. = vznikly, vyvinuly se; *zne-* koho, co = pokazit přirozenou podobu, zohyzdit; *zpo-*, dokon. k *po-*;
-tvářeti, -řeji, slož. nedokon. *do-* co = dokončovat tvoření; *pře-* co = jinak tvořit, přetvořovat; *pře-* se = přetvařovat se, v.

tvářiti; *u-* se, o poměrech... = vyvíjet se; *vy-* díla...;
-tvořovati, slož. nedokon. do- básnické krásno (Durd.); do- se svého zítřka (Šal.) = pracovat se k lepší budoucnosti; *zne-* koho, co; *zpo-* co; *tvořivati*, opak.
***tvořiště**, stř. = místo, kde se něco tvoří, základ, z kterého se něco vyvíjí (Palac.)
tvořitko, stř., zdrob. k tvořidlo
tvořivati, v. tvořiti;
tvořivý [-vě; -vost] = tvořící, tvůrčí
tvrdáček, -čku, m., zdrob. k
tvrdák, -u, m. (lid. a hovor.) || *tvrdas*, -u, n. život. -a, m. (vulg.) = tvrdý klobouk; zdrob. *tvrdásek*, m.
tvrdicí věta, způsob = oznamovací (zastar.)
tvrditi, trzení(i), 1. = činiti tvrdým, upevňovat: t. trůny (Koll.); plameny v ledy t. (Ner.); basa -dí muziku = je základem celé muziky (lid.); obyč. jen ve slož.; 2. = ujišťovat, ubezpečovat, vydávat za pravdu; t. co; t., že...;
tvzení, stř. = ujišťování...;
slož. dok. *do-* co = udělat horší, než to je, dát tomu „korunu“ (lid. a hovor.); *do-* komu co = dosvědčit, potvrdit; *po-* co = dosvědčit, osvědčiti správnost, pravdivost čeho || *s-* co; *u-* hradby = upevnit (Jir.); *u-* přátelství...; *u-* se ve víře, v přesvědčení; *z-* = učiniti tvrdým; *za-* koho proti komu = učiniti tvrdým, nespravedlivým, zarpulitým: to ji zatvrdilo proti muži (So.) ap.; *za-* své srdce, se proti komu = stát se tvrdý...;
-tvrzovati, slož. nedokon. *do-*, *po-*, *s-*, *u-*, *za-*; *tvrdívati*, opak.
tvrdka, -dek, ž., rostlinný plod
tvrdnouti, tvrdl, -dnuv, -dnutí = stávat se tvrdý, o chlebě...; = být hloupý (vulg.); t. kde = dlouho musiti čekat (t.); slož. dokon. *na-*, sr. natvrdlý; **o-* = *z-*; *u-*, o rysech v obličeji = z-

(Martín.); *z-*, prostě dokon., o chlebě...; přenes. o rysech v obličejí = zhrubět; *ztvrdlý* chléb, -lé rysy; *za-* = trochu *z-* (o chlebě...), státi se tvrdý, *zatvrdlý* (o člověku)

tvrd-, kmen k tvrdý ve slož.: *-čárny*, o kresbě (Č.-Chod) = nakreslená „tvrdými“ čarami; *-hlavec*, -vce, m. = tvrdohlavý člověk; *-hlavý* [-vě; -vost] = mající tvrdou hlavu, svéhlavý, umíněný, neústupný, nepovlný; *-hubý* kůň; přenes. o člověku = paličatý (Vr.); **-šijník*, -a, m. = tvrdošíjný člověk (Durd.); *-šijný* [-ně; -nost] = kdo je tvrdě šíje, tvrdohlavý; též o věcech: t. odpor = tuhý; -ná nemoc = těžko hojitelná

tvrdý [-dě; -do; -dost] = ne měkký, vzdorující rozdělování, lámání, rýpání... (chléb, kámen, papír, kov, kost, země...); t. jako kost, kámen; t. spánek; -dá hlava, přenes. = nechápavá..., neústupná; -dá voda = obsahující mnoho rozpuštěných nerostných látek; jedna -dá = plzeňská (nižší hovor.); t. člověk = otužilý, přenes. = nemilosrdný, nelitostný; -dé srdce, člověk -dého srdce; t. ke komu; býti t. na stroj (lid.) = nešetřit ho; = tuhý, krutý, nelitostný, přísný, drsný: t. boj, osud, trest, -dá podmínka; = ne jemný, ne lahodný: -dé víno; -dé souhlásky (ď, t, n...), proti měkkým (đ, ř, ň), pravopisně = po kterých se píše y; -dě spát; je tvrdo = tvrdá, umrzlá země; vejce *natvrdo*;

2. stup. *tvrdší* [*tvrději*]

tvrz, -e, ž. (souvisí s tvrdý) = „tvrdé“, opevněné místo, pevnost

tvrzení, stř., v. tvrditi

tvrziště, stř. = místo, na kterém stojí tvrz (A. Sedl., So.)

tvrzka, -zek, ž., zdrob. k tvrz (Jir.)

tvůj, tvá || tvoje... (tvary jako u můj), přivlast. zájm. 2. osoby;

zpodst. *tvůj*, tvého, m. || *tvá*, část. *tvoje*, ž. = tvůj manžel, tvá manželka (lid.)

tvůrce [-*rkyně*], m. = kdo tvoří, vytvoří něco, původce; o Bohu = stvořitel (nábož.)

tvůrčí || zastar. *tvorčí* (Puchm., Palac., Čelak., Vrchl.) = tvořící trvalé lidské hodnoty, tvořivý: tvůrčí duch, nadání, myšlenka, jiskra

***tvůrek**, -rka, m., zdrob. k tvor
ty, 2. tebe, 3. tobě || ti, 4. tě || tebe, 6. tobě, 7. tebou, mn. vy, vás, vám, vámi, zájm. 2. osoby; klade se podobně jako já, v. tam; ty ty!, pohrůžka, napomenutí

***tyátr** «tyjátr», -u, m., z něm. = divadlo (vulg.); přenes. = „divadlo“, podívaná, scény, pohoršení (t.)

tyč, -e, ž. = bidlo, žerď; zdrob. *tyčinka*, -nek, ž.: t. na rty, slaná t.; t. květu, jeho část; t. v sítnici = čivný konec zrakové buňky

tyčiti || někdy *tý-* = stavět, dávat... kolmo jako tyč, vzpřimovat: t. tvrdou hlavu (Čech); hrozná myšlenka mu hlavu *týčí* (t.); *tyčilo* jí hrdé vědomí (Jir.) = dodávalo síly; t. typy (Nov.) = vytyčovat; hrad se *tyčí* = vypíná; část. ve slož.;

slož. dokon. **na-* se = vz- se (Martín., Č.-Chod); **povz-* = trochu se vz- (Krásnoh.); *vy-* hranice = viditelné vyznačit; *vy-* si cíl, program = stanovit si; *vy-* se: vod spousta se v horu *vytyčí* (Čech) = vzeďme jako hora; o člověku = vz- se (t.); *vz-* prapor... = postavit; *vz-* hlavu = vzpřimit; *vz-* se;

-tyčovatí, slož. nedokon. *vy-*, *vz-*
tyčka, -ček, ž., zdrob. k tyč; = dlouhý, vysoký člověk (lid. a hovor.);

tyčkovatí cestu = vyznačovatí tyčkami; slož. dokon. *vy-*;
tyčkoví, stř. hromad. = tyčky;

tyčkovina, ž. = slabé stromky,
 tyčkové dříví;
tyčkový plot = z tyček
tyčkr(d)le, -lete, stř. = špaček,
 hračka
tyčovní, stř. hromad. = tyče;
tyčový, příd. k tyč: -vé železo,
 sklo
týden, -dne, 3., 6. -dnu || -dni,
 mn. -dny, -dnů, -dnům, -dnech,
 -dny, m. || zastar. kniž. téhodne,
 v témdni, v témdnu, v tých-
 dnech, (Ner.) před témdním,
 vlast. = týž den příští, doba
 sedmi dní; pracovat t. = šest
 všedních dnů; mn. dva... týdny
 || dvě... neděle;
týdeníček, -čku, m., zdrob. k
týdeník, -u, m. = časopis vy-
 cházející jednou za týden;
týdenní = trvající týden, na t.,
 za týden (dovolená, plat...)
tydlam, citoslov., kterým se volá
 na perličky (Kosm.)
tydly, *tydlytydly*, citoslov. vysti-
 hující hraní = fidli; zpodst. to
 tydlytydly (Rais)
týdně, příslov.: jednou... t. = za
 týden; list vychází t. = každý
 týden
tyf || *tyfus*, -fu, m., z lat., na-
 kažlivá choroba, hlavnička; *ty-
 fový* bacil
tyglíček, -čku, m., zdrob. k *tyglík*,
 -u, m., z něm. = kelímek
tygr [-řice], -a, m., z řeč., koč-
 kovitá šelma; *tygrovaný* = pru-
 hovaný, žíhaný (lid.); *tygrovice*,
 ž. = tygří kožešina; *tygrovka*,
 ž. = čepice z tygrovice;
tygře, -te, stř. = tygří mládě
 (Č.-Chod);
tygří, příd. k tygr; *tygříce*, v.
 tygr; *tygřina*, ž. = tygrovin
***tyk**, -u, m. = styk (Durd.)
***tykač**, -e, m. = ukazováček (Č.-
 Chod)
tykadlo, -del, stř. = citový ústroj
 hlavně hmyzu; přenes. jemná
 tykadla... = jemná pozorovací
 schopnost (hovor.); -*dlovitý* [-tě;
 -tost] = podobný tykadlům, o
 knírech (Č.-Chod); -*dlový* článek

tykati, -kání: t. komu = říkat
 mu ty; slož. dokon. *po-* si;
tykávati si, opakov.
týkati, nedokon. ke tknouti: t. se
 koho, čeho = vztahovati se na
 koho, nač; co se týká, týče toho
 = v té věci, stran té věci; pokud
 se týče, v neobratném úřed. slo-
 hu = anebo, respektive; t. se
 = dotýkati se (říd. liter.); slož.
 nedokon. *do-* se koho, čeho, k
 dotknouti se = vzkládati ruku...;
 přenes. = vztahovati se; v. do-
 týkaný; *po-* se s kým = zápa-
 siti; *po-do-* co = připomínat, po-
 znamenávat; *pro-* maso slaninou
 = prostrkávat, „špikovat“; roura
 protýkala místnost (Č.-Chod) =
 šla místností; *s-* se, o území... =
 hraničit; *s-* se s kým = schá-
 zet, setkávati se společensky; *v-*
 co do čeho = vrývat (Krásnoh.);
vy- chyby = káravě připomínat;
za- zločince;
-týkávati, slož. nedok. *s-* se s
 kým, *vy-* co komu ap.
***tykavec**, -vce, m. = člověk kaž-
 dému tykající (Č.-Chod)
tykev, -kve, ž., rostl., její plod,
 lid. dýně, turek
***tykot**, -u, m. = tikot (Ner.)
tykvice, ž., vlast. zdrob. k tykev,
 jiná rostl. než tykev;
tykvový, příd. k tykev
tykyta, ž. = dykyta
tyl, v. til
týl, -u || -a, m., 1. = zadní část
 hlavy, šíje, vaz; 2. = pozadí
 (Heyd.); vpadnout nepříteli do
 týlu = do zad: t. armády = ú-
 zemí za bojištěm, zázemí, etapa
Tylda, ž., domác. tvar k Matyl-
 da, Klementina
týle, stř., v. tele
týlní, příd. k týl 1.: t. kost
***týlo**, stř. = týl 1. (Tyl)
tylový, v. til
týlový, příd. k týl 2. = jsoucí v
 týlu armády
tým, v. team
týmě, v. témě
tymián, -u, m., z řec. thy-, rostl.
 a koření z ní; v. dymián

tympanon, -u, m., řec. = polokruhový n. trojúhelníkový prostor nad oknem n. nade dveřmi s plastickou výzdobou

tympany, v. timpán

týn, -u, m., z germ. (sr. něm. Zaun) = ohrada, hradba (stč.); dochováno 1. v míst. jm. *Týn*, -a, Karlův Týn..., v příjm. Týn; v názvu praž. kostela Týn || *Týnský chrám*; sr. zdrob. *Týnec*, -nce, m. a odvoz. *Týnice*, ž. jedn., *Týniště*, stř.; 2. básnic.: nebes týn (Slád.), hvězdný týn (Čech) = nebeská klenba, obloha; 3. u Koll. = tyčka

Týna, ž., domác. tvar ke Klementina; dále *Tynda*, ž.

Týnec, *Týnice*, v. týn

Týninka, -nek, ž., zdrob. k Týna
Týniště, v. týn

***týniti** = vypínati se, o výšinách (Č.-Chod); stč. = ohrazovat

Týnka, -nek, ž., zdrob. k Týna

Týnský chrám, v. týn

Týny, ž. neskl., zdrob. *Týmynka*, ž., důvěr. tvary k Týna

typ, -u, m., z řec. = druh, ráz, vzor: t. lidí, písma...; t. učence ap. = pravý učenec, takový, jako učenci bývají, vzor učence: *typický* [-picky; -pičnost] = mající vlastnosti typu, příznačný, příkladný, rázovitý; 2. stup. *typičtější* [-ji]; *typisace* «-za-», ž. = typisování; -sační schopnost = s. vytvářeti typy; -sační síla (Sez.); *typisovati* «-zo-» = shrnout, -novat v typ, roztřídit, -tříďovat, upravit, -vovat podle typu, převádět na typy;

**typistka*, ž. = písarka na stroji

typo-, kmen k typ ve slož.: -*graf*, -a, m., z řec. = sazeč, knihtiskař; -*grafický* [-cky] = knihtiskařský; -*grafie*, ž. = knihtiskařství; -*log*, -a, m. = kdo se obírá s typologií; -*logický* [-cky], příd. k -*logie* «-gyje», ž. = nauka o typech

tyran [-nka], -a, m., z řec. = samovládce, krutovládce, despota; přenes. = krutý, nelítostný člověk; zdrob. *tyránek*, -nka, m.; *tyranie* «-nyje», ž. = samovláda, krutovláda, tyranství, krutost...;

tyranisovati «-nyzo-» koho = tyransky s ním nakládat;

**tyraniti* = tyranisovat; slož. dok. z- (šm.);

tyranský [-sky; -ství] = nelítostný, krutý

týrati = trýznit, trápit; slož. dokon. *na-* se (mnoho) koho (2. p.); *po-* (trochu) koho (4. p.); *u-* = utrápit, týráním zničit; *z-* koho = ztrýznit;

týrávati, opakov.;

týravý [-vě; -vost] = týrající: -vé myšlenky, -vá zvědavost (Č.-Chod)

tyrkys, někdy -*kis* || (Jir.) *turkus*, -su, «-su», m., nerost; -*sový*, příd. k tomu

Tyrolák [-*lačka*] (lid. a hovor.) || *Tyrolan* [-*lanka* || -*lka*], -a, m. = obyvatel Tyrol; *tyrolka*, ž., druh slepice;

Tyrolsko, stř. || *Tyroly*, -l, -lám, -lích, -ly, pomn., země;

tyrolský [-sky], příd. k Tyroly; *tyrolština*, ž. = tyrolské nářečí

tyrs, v. trs

tyrsus, v. thyrsus

tyrtajovský = v duchu starořec. básníka Tyrtia

týřeti || *týřiti* = trouchnivět, práchnivět, stávat se vetší; slož. dokon. *z-*; *ztýřelý*

týti, tyji, tyl, pův. = tučnět, tloustnout (souvisí s otaviti se); jen přenes. t. z koho, z čeho, z cizích mozolů = těžít, kořistit; sr. o(b)tylý, vytylý, ztylý

***tytýž**, příslov. (z *tétéž*) = opět a opět, častěji, časem, někdy (zastar., šafař., Palac., Čech)

týž || *tentýž*, *táž* || *tatáž*, *totéž*, zájm. = totožný s tím, o kom, o čem byla řeč, koho, co jsme viděli, slyšeli, máme na mysli:

udělám totéž co ty; dopustiti se téže chyby jako dříve; zesíl. *jeden a týž*; nespr. *týž* m. zájm. osob. n. m. ten: Vyšla nová kniha od XY; v téže se ličí,

jak..., m. v ní, v té; dále je nespr. podmětové *týž*, kde nejde o totožnost: XY se narodil...; *týž* studoval..., m. studoval
t. zv., zkratka = tak zvaný

U

u, ú, hláska, písmeno

u, předlož. s 2. p.,

1. ve význ. míst. = blízko koho, čeho: stát u koho, ulice u divadla, dům u řeky...; bydlit u koho = v jeho domě, bytě; u nás = v naší rodině, v našem městě, kraji, státě; mít co u sebe = při sobě, doma; vyjadřuje součást něčeho: límec u kabátu, rukáv u košile, ucho u hrnce... [původ. význ. je od (sr. u-) a proniká ve spoj. koupiti co u koho, vlast. = od koho];
2. vyjadřuje průvodné okolnosti: sedět, vyprávěti co u oběda, u večeře, u piva... = když obědváme...;
3. místo v, ve, v. tam; u přiležitosti čeho = při... (říd. kniž.);
4. u připojení čeho co poslat ap. (v úřed. slohu), nečes. m. poslati co (zároveň) s čím; u připojení účtu, m. podle přiloženého účtu; poslat vyjádření u vrácení spisů = poslati... se všemi spisy, zároveň vrátit všechny spisy

u-, slovesná předpona, 1. od pův. u- znamená a) od, pryč: utéci, uskočit, unést (sr. únos), utrhnout, useknout, uříznout ap.; b) prosté vykonání děje (význam prostě vidový): učinit, udělat, upéct, uvařit, uvidět, uslyšet...; c) vykonání děje s odstínem „unavit, zničit tím“: uběhati se, upracovat, umučit, utýrat ap.; 2. místo v-, v. tam

ú, citoslov. = au, ou

ubabraný, v. babrati se; ubátí se, v. báti se; Ubce, v. Obce
ubečený = uplakaný (zhrub.)

ubednití, -ňovati, v. bedniti

*ubezděčiti = donutit (Palac.)

ubezpečiti, -čovati, v. bezpečiti

uběhaný, v. běhati

uběhlý, -hnouti, v. běhnouti

úběl, -e || -u, m., druh sádrovce, alabastr; symb. bělosti; *úbělný || úbělový [-vě; -vost] = z úbělu; přenes. = jako z úbělu, úplně bílý, bělostný, o tvářích, rukou...

úběžné body = ležící v nekonečnu (odb., Břez.)

*ubídněný = zbědovaný, ubohý (Č.-Chod)

ubíhati, v. -bíhati

ubíjeti, v. bíjeti; ubíjivý [-vě; -vost] = ubíjející, o pocitu (Mrš.)

ubikace, ž., z lat. = obydlí, obytné místnosti, na př. vojen.

ubíratí, v. -bíratí

ublátiti, v. blátiti

ubledlý, v. blednouti

ubližiti, ubližovati, v. blížiti

*úboč, -e, ž. = úbočí (Heyd.);

*úboček, -čku, m.: kluk jako ú. = silný, cvalík (Herrm.);

úbočí, stř. || -čina, ž. (Zey.) = stráž, svah

ubohoučký = velmi ubohý;

ubohý [uboze; ubohost], 1. = nebohý, nešťastný; 2. = špatný, bídný, nepodařený...; 2. stupeň ubožejší [-jší] || *ubožší (Krásnoh., Majer.)

*úbolný = bolný (Ner.)

úbor, -u, m., květenství; plesový, slavnostní... ú. = šat, toaleta; úborek, -rku, m.: chlapec, člověk jako ú. = zavalitý, hezký (lid.) || ú., -rka, m. = zavalitý člověk (t.);

*úborná, -né, ž., z ruš. = šatna

ubožácký [-cky], přid. k ubožák = ubohý (říd.);

ubožáček [-žačka], -čka, m., zdrob. k **ubožák** [-žačka || *-žka (šmil.)], -a, m. = ubohý člověk; **ubožátko**, -tek, stř. = velký ubožák;

***ubožec**, -žce, m. = ubožák (Wint.)

ubožejší, **ubožší**, v. ubohý

***úbrana**, ž. = uchránění (Němc.); = zdařilá obrana (vojen.)

ubratí, v. brátí

ubrbílaný = stále brblající, ubručený

ubřečenec, -nce, m. = ubřečený člověk, hlavně dítě, brečák;

ubřečený = stále brečící

ubroukaný = stále broukající

ubrousek, -sku, m., vlast. zdrob.

k **ubrus** = šátek na chránění šatů při jídle ap.; nedávati si u. před ústa atp., v. servít

ubrus, -u, m. = stolní prostěradlo

ubystřovati, v. bystřiti

úbytek, -tku, m. = ubývání, ubytí (příjmů, obyvatelstva...)

úbytě, ž. pomn. || *-tí, stř. (Němc.) = souchotiny

ubýti, -budu..., v. býti = zmenšiti se co do počtu: jeden žák... ubyl (propadnutím, dobrovolným odchodem, smrtí); o zmenšení množství, neosob.: ubylo vody, starostí...; přenes. však tě neubude = nic ti to neuškodí (lid. a hovor.); aspoň neubude (t.), zdráhá-li se někdo vzít si něco;

ubývatí, nedokon.

úbytí, stř., v. úbytě

ubytovací komise = mající na starosti ubytování; u. výlohy = za ubytování; **ubytovatel** [-lka], -e, m. = kdo se stará o ubytování;

ubytovati, v. byt

ubývatí, v. ubýti

ucapkaný, v. capati

ucelený [-ně; -nost] = tvořící celek, úplný, na př. obraz, umělecké dílo; -liti, -lovati, v. celiti

ucloumaný [-ně] = unavený cloumáním

ucouraný, v. courati

ucpávka, -vek, ž. = čím se něco ucpává

ucerknouti, v. crk

úcta, ž. = uctívání, uctění, pocta, čest: ú. k rodičům, k zákonům ...; mít, chovat úctu ke komu, k čemu, chovati se s úctou ke komu; má ú.!, pozdrav; s úctou, se vši úctou, v úctě oddaný..., v závěru dopisů

uctivatel [-lka], -e, m. = kdo uctívá (kníž.); -vati, v. ctíti

uctivý [-vě; -vost] = mající, prozrazující úctu, svědčící o ní, plynoucí z ní, zdvořilý (člověk, pozdrav, slovo...); mít koho v -vosti

úctyhodný [-ně; -nost] = hodný úcty

***úctyplný** = plný úcty (Čech)

***uculovati se** = upejpati se (Dr.)

účast, -i, ž. = spolupráce, součinnost, přispění, podíl: ú. v čem, při čem; brát ú. v čem..., ne-čes. m. mít ú., účastniti se; ú. na schůzi = přítomnost členů, posluchačů, návštěva; mít ú. s kým = porozumění, soucit;

***účastek**, -tku, m., z ruš. = úsek;

účastenství, stř. = soucit, porozumění, zájem, pozornost;

účastník [-nice], -a, m. = kdo má účast: ú. schůze, sjezdu;

účastniti se čeho, při čem, n i k. na čem = mít účast; slož. dokon. s- || z- se; býti zúčastněn čeho, při čem, v čem; (z)účastněný;

slož. nedok. **súčastňovati se** || z-; **účastnívati se**, opakov.

účastný [-sten; -stna...; -stně; -stnost] = mající účast, účastnící se: být účasten čeho; -stně prožítý = s účastí (kníž.); -stnost na čem = účast (Koll.)

***učba**, ž. = učení, vyučování

učebna, -ben, ž. = vyučovací místnost; **učební** = souvisící s učením: u. osnovy, rozvrh, povinnost, úvazek, předmět || **učebný** předmět = potřebný k učení; -ná látka; **učebnice**, ž. = kniha na učení: **učebnicový**, na př. ráz

učednický [-cky; -ctví], příd. k *učedník* [-nice], -a, m. = kdo se učí řemeslu, žák, vychovanec vynikajícího umělce, odborníka; Kristovi učedníci = apoštolé; *učedníkovati* Lutrovi = být jeho učedníkem (Vlč.)

účel, 2., 3., 6. -u (o d c h. 2. -e, 3., 6. -i), m. = něco zamýšleného, nepřímá příčina činnosti, cíl: účesty...; věnovati co na dobrý účel, k dobrému -lu; dělati co za nějakým účelem; za účelem oslavy, zbyteč. m. na oslavu; k tomu účelu něco poříditi... = za tím účelem, k tomu cíli, „konci“

učiliště, v. učiliště

učelivý || *učenlivý* [-vě; -vost] = rád, snadno se učící

účelný [-ně; -nost] = sledující účel, vyhovující mu; 2. stup. *účelnější* [-nější]

účelosloví, stř. = teleologie; -slovní = teleologický

účelový, příd. k účel: úč. pád = vyjadřující účel

učeň [*učnice*], -čně, m. = učedník (původ. mor.)

učenec, -nce, m. = učený člověk; *učenecský* [-cky; -ctví], příd. k tomu

učení, stř., 1. dějově, k učiti a u. se, v. tam; 2. konkrétně = učební látka, učivo; = učebné knihy; = soubor názorů o přírodě, o lidské společnosti ap.: u. Chelčického, Marxovo...; vysoké u. = učiliště (o vys. školách)

učenlivý, v. učelivý

učený [-ně; -nost]: u. člověk = mající velké odborné vědomosti, vynikající vědec; -ná přednáška... = i formou vědecká; -nost, 1. = vlastnost učeného člověka; 2. = učený poznatek...

účes, -u, m. = způsob učesání hlavy, frisura || **účesek*, -sku, m. (Mrš.), **účeska*, ž. (Sez.)

účt, -čtu, m. = vypočítání toho, co máme platit, dostati za dodané zboží, za vykonanou práci; úč. zaplatit, zapravit, vyrovnat, uhradit; dát komu úč. nač; úč.

za dodané zboží...; jde to na můj úč. atp. = na mé útraty; rozmoci se na účet někoho druhého, načes. m. na ujmu druhého; nevyřízené účty s kým ap. = nesrovnaný spor, -ná věc (hovor.); uzavřít účty = dokončit účtování;

účetní doklad, položka, kniha, znalec; úč., -ho, m. úč., ž. = účetní úředník || úřednice; *účetnický* [-cky; -ctví] = týkající se účtování; -ctví, stř. = vedení účtů, nauka o něm

učiliště (nik. *uče-*), stř., z ruš. = škola, vzdělávací ústav

účín, -u, m. = působení: úč. slov ap. (kniž.); *účinek*, -nku, m., 1. = čin, skutek (zastar.): po -ku zlá rada (přísl.); 2. = následek (zast.); 3. = učinění, způsobení dějem, vlastností nebo jinak, účín, vliv

učiněný, v. činiti; ve význ. zmocňovacím = velký, úplný (o li-dech): u. anděl, -né dobrotisko ap.; = úplný, hotový (o věcech): u. zázrak...

účinkovati, 1. = mít účinek, působit, o léku, napomenutí...; úč. na koho, nač; 2. = hrát, vystupovat, býti činný, o herci...

účinnlivý [-vě; -vost], zprav. jen o člověku = ochotně a účinně pomáhající

účinný [-nně; -nnost] = mající účín, účinek, působivý: u. lék, vliv; -nná pomoc, láska = projevující se skutkem, skutky; podob. -nné přátelství; účinné sloveso, v. faktitivum; -nně pomáhat

učírna, -ren, ž. = učebna

učitel [-lka], -e, m. = kdo učí; *učitelák*, -u, m. = učitelský ústav (hovor.); *učitelová*, ž.: paní u. = žena učitele; *učitelovati* = být učitelem, působit jako učitel; *učitelský* ústav, stav...; *učitelský*, -kého, m. = učitel (zastar., Jir.); *učitelství*, stř. = učitelské povolání; -lstvo, stř. hromad. = učitelé

učiti na té a té škole, v té a té třídě = být učitelem, vyučovat; u. koho čemu (lid. a hovor. co), u. koho hrát... = cvičit jej v čem, poskytovat mu znalost čeho, dovednost v čem; učit se, učení: u. se na housle (t. j. hrát); u. se (dok. naučit se) koho, co znáti, hrubý german. m. poznávat (poznat); v. učení, učený; slož. dokon. *do-* (se) = úplně (se) naučit; *na-*, prostě dokon.; **ob-* = *na-*; *od-* koho čemu = způsobit, že to nedělá, odvykne tomu || *odna-*; *od-* co za koho = splnit za něj učený úkol; *po-* koho o čem = vyložit, osvětlit, dát návod; *poučení*, stř. = výklad, vysvětlení, návod; (dobře...) *poučený* odborník (Sez.) = dobře věci znalý, informovaný; **pona-* koho = *po-*; *ponaučení*, stř. = poučení, pokyn; *pře-* se = příliš mnoho se na-; člověk se nikdy nepřeučí (přisl.); *při-* se čemu = *na-* se mimoděk, pozorováním...; *vy-* se řemeslu = docela se na-; *za-* koho do čeho = dát mu základní poznatky, vědomosti...; *-učovati*, slož. nedokon. *do-*, *od-*, *po-*, *pona-*, *při-*, *za-* k dok. *do-* učiti...; *vy-* = učiti; *učivati*, opakov.

**učitýlek*, -lka, m., zdrob. k učitel (hanl.)

učivo, stř. = učebná látka

učmoudlý [-le; -lost] = začazený

učnice, ž., v. učeň

učňovský [-sky; -ství], příd. k učeň

**učný* = učený, poučný (Koll.)

učoudlý (Ner.) = začazený

-učovati, v. učiti

účtářenský, příd. k *účtárna*, -ren, ž. = účetní místnost

účtenka, -nek, ž. = lístek s účtem

účtovací doklad = potřebný k účtování; *účtovatel*, -e, m. = kdo účtuje; *účtovat* = dělat účty; ú. co draho... = počítat; ú. se světem = připravovati se na smrt

(Herrm.); slož. dokon. *s-* s kým = vyrovnati s ním účty; přenes. = vypořádati se, rozejíti se; *s-* se světem; *vy-* co = podat o tom účet; *z-* co = účetně vyřídit; *za-* co = pojmuti do účtu, započítat

**učuřovati se* = usmívati se (Herb., nářeč.)

úd, -u, m., 1. = část těla, tělesný ústroj; 2. život. *úd*, -da, mn. -dové, m. = člen (zastar.)

údaj (starší *u-*), -e, m. = událost (zastar.); = udání, zpráva, data (osobní...); **údajný* [-ně] = podle údaje, -jů, domnělý, „udánlivý“; malba -ně ze 6. stol. (Koll., ze slov.); v č. zříd., podle něm. angeblich

událost, -i, ž. = co se udá, příběh, příhoda; zdrob. **událůstka*, -stek, ž. (Pujm.)

udání, stř., k udati, v. dáti

udánlivý (někdy *udan-*) [-vě; -vost] = udaný, podle udání, domnělý (slovo nové, dosud jen v neobratném novinář. a úřed. jazyce); -vě m. podle udání, prý: bydlí -vě tam a tam; děje se mu -vě křivda atp.

**údar*, -u, m. = dar; = úder (šmil.); **údarník*, -a, m., *údar-ný*, z ruš. = úderník, uderný

**udata*, -tovi, m. = udatný člověk (Č.-Chod)

**udatenský* = udatný, hrdinský (Holeč.); *-nství*, stř. = udatnost (zastar.)

udati, v. dáti

udáti se, dokon. k dít se (říd. kniž.); zprav. jen událo se to = stalo se to; neudálo se mi cítiti (Holeč., archaist.) = nikdy jsem nepocítil

udatný [-ně; -nost] = statečný, chrabrý

udavač [-čka], -e, m. = kdo udává trestně, policejně, denunciant; *udavačský* [-čsky; -čství], příd. k tomu

udavatel, -e, m. = udavač, mocnitel (zastar.)

***udavek**, -vku, m. || *udávka*, ž. = údaj (Palac.)

údeček, -čku, m., zdrob. k úd

***údech**, -u, m. = udýchání (Č.-Chod)

úder, -u, m. = udeření, uhození, úhoz, rána; **úderec*, -rce, m. = úder: poličky a úderce (Č.-Chod); *úderka*, -rek, ž. = údernická pracovní skupina;

údernice, ž., v. úderník;

údernický [-cky; -ctví], příd. k úderník: ú. výkon; pracovat -cky; -ctví = údernické hnutí;

úderník [-nice], -a, m. = úderný voják; = pracovník, dělník, dosahující mimořádných výkonů a strhující jiné ke zvýšeným výkonům;

úderný oddíl = připravený k úderu, k prudkému útoku, útočný; ú. hudební nástroj = bicí

udeřiti = uhodit, praštit; u. na koho (aby...) = uhodit, rázně dokročit; udeří desátá... [hodina] = odbije, nastane; -ří hodina návratu = přijde, nastane; udeřil hrom || udeřilo; udeřila velká zima = náhle nastala; u. se přes kapsu = „praštit se“ (lid. a hovor.)

***udesátati** = udělati (Svět.)

úděl, -u, m. = co bylo uděleno, přiděleno, území přidělené za feudalismu členu panovnické rodiny; (životní) ú. = přidělený úkol, osud

udělání, stř., k udělati: je to jako z u., s uděláním = jako by to někdo úmyslně, vědomě udělal, jako naschvál

***údělek**, -lku, m. = udělaná, vykonaná práce, dílo (Šal.)

údělný, příd. k úděl = mající úděl: ú. kníže

udělovací listina = l. o udělení; -vatel [-lka], -e, m. = kdo uděluje; -vati, v. dělit

***úděs**, -u, m. = děs, hrůza, strach (říd. kníž.);

**úděsný* = děsný, hrozný, strašný

uděšený [-ně; -nost], v. děsiti

udice, ž. = háček na chytání ryb nebo také prut se šňůrou

udič, -e, m. = kdo udí

udička, ž., zdrob. k udice

udidlo, -del, stř., součástka uzdy, vkládaná dobytčeti do huby

udíleč [-čka], -e, m. = kdo udílí (Sez.); *udíletí*, v. dělit

udírati, v. dříti

udírna, -ren, ž. = místnost na uzení

uditi, uzen(i): u. maso = kouřem konservovat; v. uzené, -ný;

slož. dok. *do-*, *pro-*, *u-*, *vy-*; **za-* = *vy-* (Klost.); *udívati*, opak.

údiv, -u, m. = silný podiv, úžas; budít ú.; nevycházeti z údivu; stát před čím v údivu; k svému údivu shledat, že...;

udiven || *udivený* [-ně; -nost] = naplněn, jat || jatý údivem: byl jsem udiven, když... || celý udivený; udiveně se tvářit;

údivný [-ně] = vzbuzující údiv (Ner.);

udivovati (se), v. diviti

***udlý** = uzený (Wint., zastar.)

***údoba**, ž. = podoba, tvar (zast., na př. u Ner.)

údobí, stř. = období (říd.)

údobný [-ně; -nost] = mající tvar: -né železo (odb.); -né hřebíky = mající zvláštní tvar, ne běžné (odb.); = vhodný, schopný... (zastar.); -nost tvarů = půvabnost (Schulz)

udobřiti, -řovati, v. dobřiti

údol, -u, m. || (u Koll.) ž. = údolí (liter.)

***udolati** koho, co = zdolat, překonat (liter.); nedokon. *udolá-vati*;

**udolavý* = zdolávající (šlejh.)

údolí, stř. = protáhlé snížené místo, dolina || *údolina*, ž. (Klost.); přenes. údolí stínu, smrti = smrtelná nemoc (bibl.); plačtivé ú. = svět; zdrob. *údolíčko*, stř.; *údolní* přehrada; ú. vesnice (Vr.) = v údolí

udomácnělý = zdomácnělý, stalý se domácím; *-cněti*, v. domác-něti;

udomácniti = učiniti domácím, zavéstí doma, ochočit; u. se = udomácněti; *-cňovati*, nedok.

údrobeček, m. (Heyd.), zdrob. k **údrobek*, -bku, m. = co se udrobí

údržba, ž. = udržování provozu... (odb.);

údržbář [-řka], -e, m. = kdo pečuje o údržbu; *údržbářský* [-ský; -ství], příd. k tomu: -ská služba

udržovací náklad = na udržování; *-vatel* [-lka], -e, m. = kdo udržuje, uhrazuje náklad...; *-vati*, v. držeti

udřený [-ně] = upracovaný (lid. a hovor.)

udušovati, v. dusiti

udýchaný, k udýchatí se; přenes. -ná honba za čím (Sez.) = překotná; -ný (legionář) = který se přihlásil velmi pozdě (hovor., legion.)

***udychtělý** = udýchaný (zastar.)

uf, zříd. *úf*, *úffff* (Baar), citoslov. vystihující pocit únavy, bolesti: uf, já se zadusím (Klicp.); **ufati*, -fání = říkat uf (Arb.)

ufňukanec, -nce, m. = ufňukané dítě || *ufňukánek*, -nka, m. (Hal.); *ufňukaný* [-ně; -nost] = fňukavý

Ugrofin, -a, m. = příslušník větve, k níž patří Maďari, Finové a Estonci; *ugrofinský*: -ké jazyky

uh, citoslov. studu, bolesti ap. (Klost., Jir.)

uhádnouti, -dl, -dnuv, -dnuť(i) = usouditi z domyslu, domysliť se, vytušit, uhodnout; nedok. **uhadovati* příčinu, tajný úmysl, pravdu... (liter., Nov., Vr., Vanč.); = odhadovat

uhajovati, v. hájiti

***úhana**, ž. = úhona, pohana (Suš., Kos., Klášter.)

uháněti, v. háněti

uhasinati, v. hasnouti

uháseti. uhašovati, v. hasiti

uhel, 2. jedn., 1., 4. mn. -hle || zříd. -hlu, -hly (So.). m. = kus uhlí; černý jako u.; oči svítí jako dva -hle (Němc.)

úhel, -hlu, m., 1. měřický útvar; v. kosý, ostrý, pravý, přímý, tupý; přenes. zorný ú. = hledisko, stanovisko, zřetel; 2. = roh domu... (zastar.)

uhelka, ž. = pečárka

uhelna, ž. = kůlna na uhlí, uhelné doly

uhelnatěti, -těji = měniti se v uhel; slož. dokon. *z-*; *zuhelnatělý*; *uhelnatý* = obsahující uhlí

uhelnice, ž. = pomůcka na měření pravého úhlu; Ů., ž. jedn., čes. ves

uhelníček, -čka, m., 1. pták; 2. u., -čku, zdrob. k *uhelník*, -u, m. = kůlna, nádoba na uhlí

úhelník, -u, m., 1. = uhelný kámen; 2. = rýsovací pomůcka

uhelný, příd. k uhel (uhlí): u. průmysl, prach, -ná pánev, daň; -né prázdniny (pro nedostatek uhlí, aby se ušetřilo uhlí); *Uhelný* trh, praž. náměstí; -ně černý = jako uhel (R. Svob.)

úhelný [-ně], příd. k úhel: ú. kámen = k. v úhlu, v rohu domu, nárožní, základní (zastar.); přenes. ú. kámen literatury... = základní dílo; ú. význam = základní

Uher [-rka], -hra, m., 1. národ. jm., Maďar; 2. příjm. (paní... *Uhrová*);

uher, -hru, m., kožní vyrážka, maďar; *uherka*, -rek, ž. = nejlevnější cigareta za star. Rakouska; třešně; *Uhersko*, stř., země, stát; též městys v Č.; *uherský*, příd. k Uher, Uhry; v. měsíc

uhlák, -u, m. = vůz, nádoba na uhlí

uhlař, -e, m. = uhelný těžář, obchodník ve velkém

úhlavní nepřítel = hlavní, zapřísáhlý, nesmířitelný, o(ď)povědný; **ú.** smělost = hlavní (Č.-Chod); **ú.** změna = pronikavá (zast.)

uhlazený [-ně; -nost], k hladiti; přenes. = vytříbený (sloh, jazyk), jemný (o chování), jemně se chovající (člověk)

uhlazovati, v. hladiti

úhledný [-ně; -nost] = mající pěkný vzhled, úpravný

uhlí, stř. (od pův. hromad. k uhel), 1. hnědé a kamenné u. = zuhelnatělé rostlinné zbytky, topivo; 2. dřevěné u. = dřevo vypálené na uhlík

uhlíček, -čku, m., zdrob. k *uhlík*, -u, m., zdrob. k uhel; uhlík, bez zdrobň. význ., prvek; *uhlíkovitý* = jako uhlík(y), o očích (Č.-Chod); *uhlíkový*: -vá lampa

uhlíř [-řka], -e, m. = výrobce dřevěného uhlí, prodáváč uhlí; *uhlířský* [-řství], příd. k tomu

uhlobaron, -a, m. = majitel uhelných dolů (hanl.); = zloděj uhlí (váleč.)

uhlodnouti, v. hloďnouti

uhlokop, -a, m. = horník v uhelném dole

uhlokresba, ž. = kresba uhlem

úhloměr, -u, m. = přístroj na měření úhlů;
úhlopříčka || *-příčna*, -ček || -čen, ž. = příčka spojující dva sousední vrcholy mnohoúhelníka; *-příčný* [-ně] = jsoucí ve směru úhlopříčky

uhlový (*ú-), příd. k uhel: -vá kresba

***úhnětek**, -tku, m. = výčitka (Suš.); *uhnětený*, *uhnětlý*, v. hnísti

uhnilý, *uhnívati*, v. hníti

uhodnouti, -dl, -dnuv, -dnuť(i) = uhádnout: u. co: *u. koho (Zey.) = u., že je to on, poznat jej; v. uhádnouti, uhaďovati

***úhon**, -u, m. = uhnaná vada, nemoc (šmil.)

úhona, ž. = ujma na cti, na pověsti, mravní vada, kaz; = úraz (říd.); sr. *bezúhonný*

úhor, -u, m. = pole na čas nevzdělávané; pole leží -rem; přenes. = nepěstěný obor vědní ap.; *úhorní planina* (Tilsch.); *úhorovati* = hospodařiti úhorově; přenes. = zahálet (Herrm.); *úhorový*, příd. k úhor: -vé hospodářství = při kterém se nechávají pole ležet úhorem

úhoř, -e, m., ryba; symb. hladkosti, mrštnosti, úskočnosti: hladký, mrštný jako ú.; kroutiti se jako ú. (Vr.); proklouznouti jako ú. (Dyk); úhořem (= jako ú.) se vymrštit (Jir.); *úhořík*, -a, m. = mladý úhoř, montée (z franc.); *úhoří* maso

úhořiti = nechávat pole úhorem

úhořovitý [-tě; -tost]: -té ryby = příbuzné s úhořem; přenes. = jako úhoří: -té tělo; -tě se kroutit ap.

Úhošť, -tě, ž., obec v Č.

úhoz, -u, m. = uhození, úder

úhrabečnice, ž. = síto na úhrabky; *-čník*, -u, m. neboli *-čný* koš = na úhrabky

úhrabek, -bku, obyčej. pomn. -ky, m. = obilní odpadky, uražené klásky shrabané na mlatě

uhrabovati, v. hrabati

úhrada, ž. = uhrazení, zaplacení, peníze na zaplacení; v. kovový

uhraditelný = co lze uhradit

uhranělvý [-vě; -vost] = schopný uhranout, o očích, o pohledu

uhranouti, -nul, -nuv, -nuť(i) = uřknouti

uhrazovati, v. hraditi

úhrn, -u, m. = součet, suma (peněz), soubor, celek; úhrnem tolik a tolik || zastar. *úhrnek*, -nku, m.: do úhrnku vzato (šmil.), úhrnkem = úhrnem; *úhrnečný* = paušální; *úhrnková koupě* = k. všeho zboží (obchod.); *úhrnný* = celkový: -nná suma

uhrovatý || *-vitý* = plný uhrů

Uhry, Uher, pomn., země, stát

uhú, citoslov. vystihující sovi houkání

uhýbavý [-vě; -vost] = vyhýbavý: -vá odpověď; -vá přání (Ho.) = nedost určitá

úhybka, ž. = uhýbání, uhnutí (Tilsch.)

ucháč, -e, m. = hrnec s (velkými) uchy, krajáč, houba; **uchatý** = mající (velká) ucha

uchazeč [-čka], -e, m. = kdo se uchází o něco; **ucházející**, -zeti, v. choditi

***úchapek** (lid. ou-), -pku, m., obyčej. pomn. -pky = úsměšek, posměšek; dělati si z koho -pky

uchechtnouti se, v. chechnouti

ucho, stř., 1. = sluchový ústroj, boltec; mn. (od pův. dvoj.) **uši**, -ší, -ším, -ších, -šima; 2. = držadlo u nádoby atp.; mn. **ucha**, uch, uchům...; — přenes. dát komu za ucho, uši = dát mu pohled; zapsati si co za uši = dobře zapamatovat (lid. a hovor.); mít za ušima = být vychytralý (t.); nastrovat všude ucho, uši, o zvědavém (t.); míti tenké uši = dobře slyšet, poslouchat (t.); slyšeti co na vlastní uši = sám přímo slyšet, ne od druhého; poslouchati co jedním uchem, na půl ucha = bez zájmu, nepozorně (lid. a hovor.); otloukat komu co o uši = stále připomínat (t.); oslí uši = odchlípené rohy listů knihy (t.); podle podoby u. jehly; ucho na vojně = nováček (hanl.)

***úchop**, -u, m. = uchopení (Suš.)

***uchotěšný** = těšící ucho, lahodný (Koll.)

***úchova**, ž. = uchování, záchrana (Čap.)

***uchovatel** [-lka], -e, m. = kdo uchová, uchovává

uchozený, v. choditi

***úchrana**, ž. = ochrana, zá- (ob- rozen.)

***uchronie** «nyje», ž. = co se nehodí do žádné doby: většina Hálkových povídek je nejen utopie, nýbrž i u. (šal., umělé)

uchřadlý = zesláblý, sešlý (Palac., Č.-Chod)

uchvaceti, -covati, -cující, viz chvátiti

***úchvala**, ž., z pol. = usnesení, rozhodnutí (Suš., Palac.)

***úchvat**, -u, m. = záchvat: v -tu horlivosti (Palac.); = uchvácení, nadšení (Tilsch., Čap.); = vzplanutí (šlejh.)

uchvátaný [-ně; -nost] = unavený chvatem: vracívala se -ná (R. Svob.); -ně = s chvatem, chvatně (šrák., Vr.)

uchvatitel [-lka], -e, m. = kdo uchvátí: u. moci, trůnu; u. ženy (Sez.); **-telský** [-sky; -ství], příd. k tomu

úchvatný [-ně; -nost] = uchvacující

úchylek, -lku, m. = ostrůvek na ulici; = úchylka (Holeč.)

úchylka, -lek, ž. = uchýlení, odchylka (od pravidla, od směru); **úchylkář** [-řka], -e, m. = kdo se dopouští úchylek (od marxismu); **-kářský** [-sky; -ství], příd. k tomu

úchylný [-ně; -nost] = uchylující se, ne normální, o lidech

uchylovati, v. chýliti

ujařmitel, -e, m. = kdo ujařmí; **ujařmiti** = porobit; nedok. **ujařmovati**

ujasňovati, v. jasnit

***ujati** (m. ujmouti), v. jímouti

ujčena, ž., souvisí s ujec = neteř (Č.-Chod); **ujčina**, ž. = teta (Koll.)

ujec, -jce, m. = matčin bratr, strýc (zastar.)

újeď, -di, ž. = masitá návnada na zvěř (mysliv.)

***ujediniti koho** = odloučit od ostatních, izolovat (Palac.)

újediště, stř. = místo s újedi

ujednání, -návati, v. jednati

újedník, -a, m. = „kdo ujídá jiným“, velký jedlík (o dítěti), příživník, škůdce (lid. a hovor.)

ujetí, stř., v. jímouti a jeti

újezd, -u, m., 1. = statek, panství; dochováno jako název polních tratí a jako jm. místní *Újezd*, -a; 2. = menší území než okres; *újezdář* [-řka], -e, m. = újezdni tajemník; *újezdní město* = okresní (z ruš.); ú. měšť. škola = obvodová, okresní (za 1. republiky); ú. tajemník = mající na péči újezd 2.

ujídati, v. jídati

ujíknouti, -kl = (za)jíknouti, o rehkovi (Řez.)

ujímání, stř., 1. dějově, v. jímání; 2. konkrétně = bolesti v břiše, kolika; *ujímati*, v. jímání

ujistiti, **ujišťovati**, v. jistiti

ujko, m. = ujec (sloven., Jir.)

ujma || *ú-*, ž. = „ujmutí“, zmenšení: u. v jídle; = zkrácení, škoda: mít, trpět ujmu; být na čí ujmu, na ujmu čeho (nikoli čemu);

učiniti co... *o své újmě* (není z „o svém umě“) = z vlastního popudu, sám od sebe, bez vybídnutí, bez požádání, bez dovolení, svémocně, na svou odpovědnost; v. úkor

ukájeti, v. kájeti;

***ukáživý** [-vě; -vost] = konejšivý (Č.-Chod)

***ukancelářovati se** = ubíti se prací v kanceláři (Beneš.)

úkaz, -u, m., 1. = jev, hlav. přírodní; 2. (někdy *u-*) = vládní, vojenský rozkaz, výnos (Zey., Vanč.; podle ruš.)

ukazadlo, stř. (zast.) || obyč. *-zatel*, -e, m. = co ukazuje, seznam slov, rejstřík;

ukázati, v. kázati

ukázka (lid. *ukážka*), -zek, ž. = úryvek, výňatek ze slovesné práce, z řeči na ukázkou; kniha, zboží na ukázkou = na prohlédnutí; je pěkná... *ukázka na obilí* = ukazuje se, je naděje, že bude obilí pěkné (lid.); *ukázkový sešit*, -vé číslo = na ukázkou

ukázněný [-ně; -nost] = podrobuje se kázni, zvyklý jí, disciplinovaný; v. kázniti

***úkazný** [-ně; -nost] = projevu-jící se, zjevný (Palac.); -ně = zjevně (t.); čeliti k -nosti (Čelak.) = abychom se ukázali, projevili

ukazovací zájmeno = kterým se ukazuje; u. význam; *-vač*, -e, m. = ukazadlo;

ukazováček, -čku, m., vlast. zdrob. k ukazovák, zprav. bez tohoto odstínu = prst vedle palce

ukazovadlo, stř. = hůl, tyč na ukazování

ukazovák, -a, m. = ukazováček; *ukazovati*, v. kázati;

ukazovátko, stř., zdrob. k ukazovadlo

ukážka, v. ukážka

úklad, -u, m., obyčej. poran. *-dy* = nástrahy, léčky, pikle: ú. o život...; ú. strojit, připravovat

ukládací = na ukládání, uložení: u. cenný papír;

ukladač || *ukládač* [-čka], -e, m. = kdo ukládá (peníze, uhlí, vápenec ve vápence);

ukládačka, ž. = ukládací cenný papír;

ukladatel [-lka], -e, m. = ukladač peněz;

ukládati, v. klásti

úkladník, -a, m. = úkladný člověk, strojící úklady;

úkladný [-ně; -nost]: ú. vrah = který strojí své oběti úklady směřující k vraždě; -ná vražda; -ně zavraždit

ukláníti, v. kloniti; ***uklanivý**: -vé díky = s úklonou, -nami (Č.-Chod)

úklej, -e, ž., ryba

úklid, -u, m., 1. = klid, pokoj (Palac., Mrš.); 2. obyč. = uklizení, po-

uklidnití, *-dňovati*, v. klidniti

***úklidný**, příd. k úklid = uklizený

***úklik**, -u, m. = oklíka, zatáčka (Staš.)

uklizeč || *uklí-* [-čka], -e, m. = kdo uklízí, po-; *uklízeti*, v. kliditi

úklon, -u, m. = úklona (So., Herrm., Čech); = svah (říd.); **úklona**, ž. = uklonění, poklona (Hlad., Vrchl.); = svah (Pfl.-Mor.); **úklonek**, -nku, m. = úklona (Jir.); = svah (říd.); **úklonka**, ž., zdrob. k úklona; ***-nkář**, -e, m. = kdo se stále uklání (Pfl.-Mor.)
ukňouraný [-ně; -nost] = stále kňourající
úkoj, -e, m. = ukojení, ukájení (kniž., odbor.); **ukojivý** (Praž.) || **úkojný** = ukojující (kniž.)
ukojovati, v. kojiti
úkol, -u, m., 1. = uložená práce, úloha; 2. pracovat úkolem, v -lu = být placen ne na den, nýbrž za přidělenou práci, akordem;
úkolář [-řka], -e, m. = kdo pečuje o plnění pracovních úkolů
ukolébavka || lid. -la- (Němc.), -vek, ž. = píseň na ukolébání dítěte; -bavý || -bavkový nářev...
úkolovati, -luji: ú. práci = rozvrhovat ji na jednotlivé úkoly; slož. dokon. z-
úkolový, příd. k úkol
úkon, -u, m. = konání, činnost, funkce
ukonaný, v. konati
ukonejšovati, v. konejšiti
úkoný [-ně; -nost], příd. k úkon = mající úkon, funkční
úkor, -u, m. = pokoření, pohana, potupa: bránit koho proti -ru kacířství (Palac., zastar.); nyní jen na úkor, původ. = na potupu, ale často = na škodu, na ujmu: obohacovati se na ú. jiných; na ú. uměleckosti (šal.) ap.; **úkorný** = pokořující, potupný (Suš.)
úkos, -u, m., zprav. přísloveč. **úkosem** hledět na koho ap. = se strany, šikmo, přenes. = nedůvěřivě, pohrdavě || ***úkosno** (Presl); k tomu příd. ***úkosný** pohled (říd. kniž.)
***ukrácti**, nedok. k ukrátiti = ukracovati, krátiti: u. si cestu (Sab.)

ukracovati, v. krátiti
ukrádati, v. krásti
úkradem (Čap.) || **úkradí** (Čech, Pok.) || **úkradím** (Č.-Chod), příslov. = úkradkem
***Ukradina**, ž.: zboží z -ny = kračené (žertov. váleč.)
úkradkem || **úkradkou** (Mrš., Herb.), příslov. = krádí
ukradnouti, v. krásti
***úkradmo**, příslov. = krádí, úkradkem (Herrm.);
***úkradmý** (Procház.) || **-dný** (Hlad.) = kradmý, prchavý
***ukradomky**, příslov. = krádí (Němc., Heyd.)
***úkraj**, -e, m. = kraj, obvod (zastar.)
ukrájeti, v. krájeti
***úkrají**, stř. = úkraj
Ukrajina, ž., sovětská svazová republika;
Ukrajinec [-nka], -nce, m. = obyvatel Ukrajiny; **ukrajinofil** [-lka], -a, m. = přítel Ukrajinců; **ukrajinský** [-sky; -ství], příd. k Ukrajina; **ukrajinština**, ž. = ukrajinský jazyk
ukrajovati, v. krájeti; **ukřčovati se**, v. krčiti; **ukrocovati**, v. krotiti
úkroj, -e, m. = ukrojení; **úkrejek**, -jku, m. = skrojek
úkrok, -u, m. = krok stranou, zákrok (tělocvič.)
úkrop (lid. ou-), -u, m. = vodová polévka; **úkrepec** (Baar, Č.-Chod) || obyč. -pek, zdrob. -peček, ve rčení být, sedět... jako ú. = velmi skromně (lid. a hovor.)
***ukrosnati se** v posteli = usádliti se; nedok. -snávatí se
***úkrov**, -u, m. = úkryt (Krásnoh.)
ukrutanánský, **ukrutánský** [-sky] = velmi ukrutný 2.;
ukrutenství, stř. = ukrutnost (zastar.);
ukrutnický [-cky; -ctví], příd. k **ukrutník** [-nice], -a, m. = ukrutný člověk;
ukrutný [-ně; -nost], 1. = krutý, nelítostný, nemilosrdný; 2. ve význ. zveličovacím = strašný,

velmi, strašně velký, hrozný (hlad, bolest, radost...)
úkryt, -u, m. = ukrytí, místo na ukrytí
ukryvač [-čka] || -vatel [-lka], -e, m. = kdo ukrývá; *ukrývati*, v. krýváti; *-vavý [-vě; -vost] = tajnostkářský (Palac.)
***ukřivďovanec**, -nce, m. = komu se křivdí (Suš.); -vati, v. křivditi
ukřivovati, v. křiviti
ukřižovati, v. křižovati
ukusovati, v. kousati
***úkvap**, -u, m. = ukvapení (Kos.)
ukvapenec, -nce, m. = ukvapený člověk (říd.);
ukvapení, stř. = unáhlení, kvapné rozhodnutí; *ukvapený* [-ně; -nost] = unáhlený, příliš kvapný, nerozvážený, -vážený;
ukvapiti se, -povati se, v. kvapiti
úl, -u (zast. -e), m. = obydlí včel, včelník; symb. hemžení, množství, hluku: je tu jako v úlu, v úle
ulakomiti se (nač) = chtít mnoho získat, mít
ulamovati, v. lámati
ulán, atp., v. hulán
***ulávěti** = loviti (Suš.)
uléhati, v. léhati;
**uléhavý* [-vě; -vost]: u. sníh = uléhající, zůstávající ležet (Vr.); -vá bolest = doléhající, citelná (Č.-Chod)
ulehčeně si oddychnouti = s ulehčením (Vr.); *ulehčiti*, -čovati, v. lehčiti
úlehle, ž. = ulehlé pole, úhor (zast., lid., Jir., Herb.)
ulehlý = co ulehne, sedlý (sníh, země); přenes. -lé ticho (Vr.) = úplné, mrazivé; -lý člověk = zavalitý (Rais)
ulejvácký [-cky; -ctví], příd. k **ulejvák*, -a, m. = kdo „se ulejvá“ (lid. a hovor.); -várna, ž. = služba umožňující ulejvání; -vati se, v. lévati
úlek, -u, m. = leknutí, lek
ulekanec, -nce, m. = ulekaný člověk;

ulekaný [-ně; -nost] = polekaný, ustrašený; často hanlivě o bázlivci, opatrníkovi
ulétlý, *ulétnouti*, *uletovati*, v. lét-nouti
úleva, ž. = ulehčení (od školní docházky, v práci, v bolesti); daňové -vy; *úlevák*, -a, m. = žák mající delší úlevu (starší lid.)
ulévati, v. lévati
uleviti = polevit, zmírniti se, o bolesti, zimě...; neosob. -vilo se mu = je mu lépe, ulehčilo se mu; *ulevovati*, nedokon.
úlevný [-ně] = přinášející ulehčení (kniž.): ú. klid (Svob.), smích (Sez.), výdech (Klič.); -ně si oddechnout (Čap.), protáhnouti se
ulevovati, v. uleviti
uleželý, v. ležeti
ulhanec, -nce, m. = ulhaný člověk; *ulhaný* [-ně; -nost] = mající tu vlastnost, že často, ze zvyku lže
ulice, ž. = prostor mezi dvěma řadami domů; vystrčit... koho na -ci, přenes. = zbavit přístřeší, místa; podob. octnouti se na -ci = být bez přístřeší, bez místa; prodávat, čepovat pivo, víno přes ulici = pro spotřebu doma, ne v hostinci, v obchodě
***uličička**, -ček, ž. = zcela malá ulička;
ulička, -ček, ž., zdrob. k ulice;
uliční řád; u. dveře (Herb.) = vedoucí na ulici || *uličná* okna (Rais);
uličnice, ž., v. uličník;
uličnický [-cky; -ctví], příd. k *uličník* [-nice], -a, m. = člověk, obyč. dítě běžící po ulici, rozpustilec, darebák; -níkovati = chovati se uličnický
***úlika**, ž. = uhlazenost, vkusnost (Suš.)
úlisník [-nice], -a, m. = úlisný člověk;
úlisný [-ně; -nost] = lisající se, lichotný, neupřímný

úlišťě, stř. = místo, kde jsou úly (Holeč.)
ulita, ž. = hlemýžďí skořápka
úlitba, ž. = obětování nápoje bohům
ulitý [-tost], od ulíti, v. liti; kabát jako u. = který velmi dobře padne (lid. a hovor.); -tost form = přesnost, dokonalost (Vrchl.)
ulivati, v. lévati
ulizanec, -nce, m. || *ulizánek*, -nka, m. (Vanč.) = ulizaný člověk; *ulizaný*, v. lizati
ulizovati, v. II lizati
***úloh**, -u, m. = řád (Suš.)
úloha, ž. = co se uloží, úkol: školní, domácí, divadelní ú.; v. hráti; *úlohář* [-řka], -e, m. = kdo skládá, řeší šachové úlohy
úlom, -u, m. = úlomek (Suš.); *úlomeček*, -čku, m., zdrob. k *úlomek*, -mku, m. = ulomený kus; *úlomkový* = v kouscích: -vá čokoláda, -vé železo
úlovek, -vku, m. = co ulovíme, lovecká kořist
uložení, stř., v. ložití: u. dítěte k spánku, peněz...; z čího uložení = na čí rozkaz
úložka, ž., zdrob. k úloha
úložné, stř. = poplatek za uložení, uschování
ulpívati, v. lpěti
ulster «-str», -u, m. = dlouhý svrchník (podle irského kraje Ulsteru)
ultima Thule, v. Thule
ultimatum «-tymá-», -ta, stř., z lat. = poslední výzva k přijetí požadavků s hrozbou, že jinak dojde k válce; = vůbec důrazné vymáhání požadavků
ultimo «-ty-», stř., z ital. = poslední den měsíce: peníze k -mu; v kartách u. = sedmička n. pakát dělaný na konci hry; *ultimový* obchod
ultra, lat., ve slož. = nad běžnou, přirozenou, rozumnou míru: *U-čech*, m. = přepjatý č.; *-fialový* paprsek = za fialovým pruhem vidma; *-marin*, -u, m. =

lazurová modř; *-marinový* [-vě]; *-montán*, -a, m., z ultra montes (= za horami, t. j. za Alpami) = krajně katolický; *-montánní* směr neboli *-montanismus* «-nyz-», -mu, m. || *-montánství*, stř.; *-pokrokář*, -e, m. = přepjatý pokrokář (hanl.); *-řský* [-sky; -řství], příd. k tomu
um, -u, m. (kniž.), 1. = rozum; 2. = umění, dovednost (Koll.)
***uma**, ž. = umění (Koll.); zdrob. *umka*, ž. (obroz.)
umáčet, v. máčeti
***umaliti** (*umá-*, Jir.) || *-lovati* = zmenšit || *zmenšovat* (zastar., šafař.)
umazanec, -nce, m. = umazaný člověk (lid. a hovor.)
umdlení, stř. = únava, vyčerpání: *pracovati* do u.; *umdlený* [-ně; -nost] = unavený, vyčerpaný; -ně co říkat
umdlévati || *umdlí-*, v. I, II mdlíti
***umdlý** = umdlený (RK., Jungm., Čelak.)
***umělcovati** = být umělcem (Kos.)
***uměleci**, příd. k umělec
umělec [-lkyně], -lce, m. = kdo pěstuje umění, umělecky tvoří; přenes. = kdo něco dělá velmi obratně, dovedně (lid. a hovor.); *uměleckoprůmyslový*, příd. k umělecký průmysl: -vá škola; *umělecký* [-cky; -kost] = mající pečeť umění, v duchu umění (dílo...), týkající se umění (výstava, sbírka), směřující k němu (snahy, výchova), vlastní umělcům
umělkovaný || *vyumělkovaný* [-ně; -nost] = umělý, nepřirozený; *umělkovati* co = uměle měnit (Vrchl.); u. hlasem = nepřirozeně mluvit (Zey.)
umělost, v. umělý
umělostka, ž. = umělá drobnost; **-stkářství*, stř. = děláni umělostek, pohrávání si s nimi (šal.)
umělý [-le; -lost] = ne přirozený, ne přírodní, napodobený (hedbávi, hnojivo, květina, barvivo, víno...); -lost, 1. = znalost: -lost

světlo a neumělost tma (přísl.);
2. obyč. = umělý ráz, -lá po-
vaha; konkrét. = umělá věc,
ozdoba...: -losti v románě (Sez.);
zpěv bez -lostí (Rais)

uměna, ž., 1. = umění (kniž.); 2.
= musa (obroz.)

umění, stř., k uměti = znalost,
dovednost; černé u. = čarování,
knihtisk; = poznání vyjadřované
v obrazech; *uměníčko*, stř., zdrob.
k tomu (šal., hanl.); *umění-
milovný* = milovný umění

úměr, -u, m. = správný poměr
(obrozen.); *úměra*, ž. = rovnost
dvou poměrů; *úměrný* [-ně;
-nost] = jsoucí v náležitém po-
měru k čemu, proporcionální:
plat ú. práci ap.

***uměřenost**, -i, ž. = pochopení
pravé míry a řádu; = soulad

***uměstiti** = umístiti (šafař.)

uměti, umějí = znát, vědět, do-
vésti: u. co dobře..., t. j. dělat
... || = znáti nazpaměť; u. mlu-
vit...; u. česky... [mluvit];
umívati, opak.

***umílený**, sr. mlíti = milý: -né
bezpečí (Čelak.); -ný úsměv
(Staš.)

umilovaný, v. milovati

umínělec, -nce, m. = umíněný
člověk (lid. a hovor.);

umíněný [-ně; -nost] = kdo trvá
na tom, co si umíní, svéhlavý,
„paličatý“;

umíniti si, v. míniti

umínouti si co = umínit (Baar, lid.)

umiňovati, v. míniti

umíráček, -čku, m. = zvonek, kte-
rým se oznamuje úmrtí

umíratí, -rávatí, v. mřítí

umírněný [-ně; -nost] = mírný,
ne výstřední, ne krajní

***umířiti** = smířiti (Palac.)

umístiti, *umísťovati*, v. místiti

umívati, v. uměti; **umka**, v. uma

umknouti, v. mknouti

umlčovati, v. mlčeti

umlený, *umletý*, v. mlíti; přenes.

umlený = otřelý, ošuntělý (Jir.)

***úmlk**, -u, m. = umlknutí, mlče-
ní (Hál., Pfl.-Mor.)

umlkati, -knouti, v. mlknouti

umlouvatí, v. mluvití

úmluva, ž. = co se umluví, ujed-
nání, dohoda; ú. s kým, mezi
kým; *úmluvce*, m. = kdo sjed-
nává, sjedná úmluvu

***umluvlý** [-tost] = podle úmluvy,
smluvený (Metel.); řeč vzniká
-tostí celého národa (Palac.) =
tichou dohodou

***úmluvný** = hovorný, přívětivý
(Jir., sloven.)

***umnice**, ž. = logika (Mar.)

umný [-ně; -nost] = rozumový
(šafař.); = dovedný, obratný
(kniž.)

umocniti, v. mocniti; *umocňovatel*,
-e, m. = kdo, co umocňuje: u.
díla (šal.); -vatí, v. mocniti

umodlený, v. modliti se

umoklý, v. moknouti

umolousaný, -satí, v. molousati

***umolouzený** = umolousaný (Rais)

úmor, -u, m., 1. = co moří (lidl),
strašná metla: ú. lidstva (Ner.);
= umoření, smrt, úpad: být (ne-
mocen), ležet na ú. (lid.), zahy-
nout hořkým úmorem (Krásnoh.);
tělo v ú. zbičovati (Krásnoh.);
obyč. pracovat... do úmoru; 2.
ú. dluhu = umořování, amorti-
sace; *úporný* [-ně; -nost] = mo-
řící, únavný, vysilující (práce,
vedro...)

***umorousaný** [-nost] = morouso-
vitý (šal.)

úmorový, příd. k úmor 2.: -vá
splátka

úmoří, stř. = oblast, z které moře
sbírá vodu

umořitelný dluh = který lze u-
mořit

umořovací splátka... = na umořo-
vání; -vateľ, -e, m. = kdo umo-
řuje; -vatí, v. mořiti

umoudřiti se = zmoudřeti, „do-
stati rozum“; nedok. -řovati se

umounělec, -nce, m. = umouněný
člověk; *umouněný* [-ně; -nost], v.
mouniti = ušpiněný, umolousaný

***umovábný** = vábíci um, rozum
(šmil.)

umožniti = učinit možným (podporou, přimlouvou): u. komu co, u. pokračovat v čem, aby mohl studovat...; *-ňovati*, nedokon.

***umprum**, m. = (pražská) uměleckoprůmyslová škola (student.); *-mák*, -a, m. = její žák (t.)

umravniti koho, se = učinit mravným; *-ňovatel* [-lka], -e, m. = kdo umravňuje; *-ňovati*, nedok. k umravniti; často opovrhl. = dávat mravná naučení

umrazovati, v. mraziti

umrlčí, příd. k umrlec: u. komora, roucho...; ú. červotoč, brouk, jehož zvuky ve dřevě se zovou ú. hodinky

umrlec, -lce, m. = umrlý, mrtvý člověk;

umrlý = zemřelý, mrtvý; přenes. -lá sláva = zaniklá (Olbr.)

umrněný = pošpiněný, umazaný, špatný (lid. a hovor.)

úmrtí, stř. = umření, smrt;

úmrtné, -ho, stř. = úmrtní paušál, pohřebné; *-tní* den = den úmrtí; *-tní* lože = na kterém někdo umře; *-tní* oznámení = o úmrtí; *-tnost*, -i, ž. = poměrný počet úmrtí, mortalita; *-tný* boj (Ner.) = zápas se smrtí

***umrtvělý** = umrtvený (Ner.);

umrtvovati, v. mrtviti

umrzlý, v. mrznouti

***umučence**, -nce, m. = mučedník (Krásnoh.);

umučení, v. mučiti;

umučený [-ně], k umučiti; přenes. = utrýzněný, utrápený; *-ně* se tvářit = velmi smutně, ztrápeně, trpitelsky

***umýcený**, o šatech = usmýkaný, utahaný, ušpiněný, zničený, zmýcený (lid.)

umykati, v. I mykati

úmysl, -u, m. = co máme v mysli, na mysl, co zamýšlíme, záměr, předsevzetí: mít, pojmout ú.; mít co v -lu; v. zaječí;

z úmysla, v. zúmysla;

úmyslný [-ně; -nost] = zamýšlený, záměrný, zúmyslný

umývací = jsoucí na umývání

umyvač [-čka], -e, m. = kdo umývá; *umyvadlo*, -del, stř. = nádobna na umývání; *umývárna*, -ren, ž. = místnost na umývání; *umývati*, v. mýti

unáhlený [-ně; -nost] = ukvapený, přenáhlený; *-liti*, *-lovati*, v. náhliti

unanimismus «-nymizmus», -mu, m., z lat. = idealist. názor o duchovní jednotě světa; *-mita*, ž. = jednomyslnost

unášeti, v. nositi; ***unášivý** (Durd., říd. kniž.) = unášející, strhující, úchvatný (řečník, báseň...)

únava, ž. = unavení: ú. po práci, z práce; *pracovati*... do -vy

unavený [-ně; -nost] = vyčerpaný, zemdlený

***unavitelný** = kdo, co se může unaviti (Klícp.)

unaviti = vyčerpat, zeslabit, o-; být unaven

únavný [-ně; -nost] = působící únavu, unavující, vysilující

unavovati, v. unaviti

unce, ž., z lat., stará váha, dva lokte (Č.-Chod)

unciála || *-lka*, ž., z lat. = velké písmeno; *-lní* písmo = se samými velkými písmeny

unfair «-fér», z angl., opak k fair (hovor.)

ungelt, -u, m., z něm. = dávka ze zboží dovezeného do města (zastar.); *U.*, stará celnice v Praze

Unhošť, -tě, ž., město v Č.

uniat [-tka] «-nyjat», -a, m. = člen sjednocené řeckokatolické církve; *uniatský*, příd. k tomu

***uničující** = ničivý (Č.-Chod)

unle «únyje», ž., z lat. = jednota, spolek, svaz

unifikace «-ny-», ž., z lat. = unifikování; *-kační* činnost, ministerstvo; *-kovati* = sjednotit, sjednocovat

uniforma «-ny-», -rem, ž., lat. = stejnokroj; **uniformita**, ž. = stejnost tvaru, podoby; **uniformní** [-ně] = stejný tvarem, podobou; **uniformovati** co = dáti, dávatí čemu stejnou podobu, stejný ráz; **uniformovaný**, též = nosící uniformu; slož. dok. z-

únik, -u, m. = uniknutí, útěk: ú. ze skutečnosti = její pomíjení, nedbání; v rozhlase = fading

unikát «-ny-», -u, m., z lat. = jediný dochovaný kus, exemplář (knihy atp.)

unikatí, v. nikatí

unikátní «-ny-» = jedinečný

***unikavý** = unikající, prchavý (Čap., šal.); -vé oči (Tilsch.) = nedívající se přímo

uniknouti, v. niknouti

únikový, příd. k únik: -vé sklony = k úniku ze skutečnosti; -vá literatura, činnost = sloužící k úniku; v. útěkový

unikum «-ny-», -ka, stř., lat. = něco jedinečného, velká vzácnost

unionismus «-nyjonyzmus», -mu, lat. = úsilí o sjednocení; **-nísta** «-nys-», m. = jeho stoupenec; **-nistický** [-ky] «-styc-» = v duchu unionismu; **-nistický sjezd** = s. unionistů

unisono «-nyzóno», z ital. = jednohlasně (hudeb.); jinak = jednomyslně (hovor.)

unitář «-ny-», -e, m., z lat. = člen evang. církve nevěřící v Trojici

universalismus «-nyverzalizmus», -mu, m., z lat. = 1. idealist. názor pokládající vesmír (= universum) za samostatnou bytost; 2. = buržoas. etický směr zakládající mravnost na společnosti (rodině, národu...); **-salista**, m. = stoupenec universalismu; **-salita**, ž. = universálnost; **universální** || zříd. **-sálný** [-ně; -nost] = všestranný, o vědomostech...; -ní prostředek... = na všechno možné; -ní dědic = jediný

***universí** «-ny-zí», ž., z lat. (za-star., Wint.) || běžné **universita**

«-zi-», ž., nejstarší typ vysoké školy; **-sitán** [-nka], -a, m. = universitní posluchač; **-sitní** studium, budova...

únor, -a, m. = 2. měsíc v roce; **únorový** den

únos, -u, m. = unesení (ženy, dítěte); **únosce** || (Pal.) **unositel**, m. = kdo spáchá únos; **únosný** [-nost] = nosný (odbor.); = co lze unést, zdolat...; v. neúnosný

***únoží**, stř. = místo u nohou, úpatí (Erb.)

unožiti = zvednout nohu na stranu (tělocvič.); stoj **únožmo**

unuděný [-ně; -nost], v. nuditi

unylý [-le; -lost], vlast. = unavený, mdlý, přenes. = smutný, teskný, roztoužený

uondaný [-ně; -nost] = znavený (lid. a hovor.);

uondati, -dám = unavit (t.)

úpad (lid. **oupad**), -u, m.: ú. sněhu (Rais, lid.) = množství napaďaného sněhu; ú. stráně (Vr.) = sráz; = úval (Jir.); = úpadek (říd. kniž., Krásnoh., Proch.); nejčast. pracovat... do úpadu = až padneme, do úplné únavy, do úmoru; příslovec. **úpadem**: jde to ú. (Rais) = rychle postupuje, o nemoci; ú. vraziti do světnice (Čelak.) = naráz, hřmotně

***upadově** = těžce (šlejh.)

úpadce, m. = kdo ohlásí úpadek

úpadek, -dku, m. = pád, velký pokles, silné zhoršení stavu (národa, jazyka, vzdělanosti, mravů...); ve smyslu obchod. ú. = pád, zhroucení, konkurs

úpadem, v. úpad

úpadkový, příd. k úpadek = jsoucí v úpadku: ú. jazyk, -vé měšťanstvo; -vá doba = d. úpadku; -vé umění

úpal, -u, m. = žár; sluneční ú. = úžeh; ***úpalčivý** lesk (Hál.) = pálící; ***úpalný** den = parný; -né vedro (Staš.)

upalovati, v. pálení

úpatí, stř. = nejspodnější část hory...

upatlaný, -lati, v. patla

upatý, v. upjatý

upažití = svěsit paže (tělocvič.);
upažovat, nedok.

upejpati se (**upý-*), -pám se, -pání
= zdráhati se, ostýchat se (lid.
a hovor.); -*pavý* [-vě; -vost] =
ostýchavý, zdráhající se

upevniti, -ňovati, v. pevniti

úpění, v. úpěti

úpěnlivý [-vě; -vost] = úpějící,
žalostný (pláč); -vá prosba... =
velmi snažná

upětí (pozornosti...), v. pnouti

úpěti, -pějí, -pění = sténat, ho-
řekovat, žalostně naříkat (kníž.):
ú. po kom (Vrchl.); o větru =
skučet; ú. v porobě, pod tíhou
čeho, v žaláři = velice trpět;
slož. dokon. *na-* se (mnoho);
vz- (básnic.) || *za-*, prostě do-
kon.;

úpívati, opakov.

upiat, -a..., v. pnouti, *upiatý*, v.
upjatý

Úpice, ž. jedn., město v Č.

upíchnutý nač (šal.) = všímající
si jen toho (hovor.)

upíjeti, v. píjeti

upínací práce = spojená s upíná-
ním předmětu do obráběcího
stroje;

upínati, v. pnouti; *upínavý*, o
rostl. = popínavý

upír, -a, m., druh netopýra, zva-
ný americký; podle pověry =
noční příšera upíjející krev; pře-
nes. o člověku = nemilosrdný
vykořisťovatel, vydřiduch

upíratí, v. příti

úpis, -u, m. = upsání, písemný
závazek; *úpisce*, m. = kdo upi-
suje, upíše

upisovací lhůta, kurs = na, při
upisování; -*vatel*, -e, m. = kdo
upisuje; -*vati*, v. psáti;
upisovna, -ven, ž. = místo na
upisování (půjček...)

***úpivý** = žalostný (Scheinpfl.)

upjat, -a..., neurč. zp. *upjati*, v.
pnouti

upjatý (řídč. *upatý*, *upiatý*) [-tě;
-tost]: u. zrak... = upřený; u.

člověk = nepřístupný, chladný,
chladně zdržlivý; podob. -tě
chování; -tě se chovat

upláceti, v. platiti

uplakanec, -nce, m. = uplakaný
člověk (hanl.) || *uplakánek*, -nka,
m. (mírnější);

uplakaný [-ně] = kdo mnoho
plakal: -né dítě, oči; -ný den =
deštivý; vypadat -ně

úplata, ž. = zaplacení, úhrada (jen
odbor.); *úplatce*, m. = kdo koná
úplatu

úplateček, -čku, m., zdrob. k

úplatek, -tku, m., původ. = plat,
mzda, odměna, dnes = peníze na
podplacení; -*tkář*, -e, m. = kdo
dává úplatky; -*tkáření* (Herb.)
= -tkářství; -*tkářský* [-sky;
-ství], příd. k úplatkář

uplatníti = přivést k platnosti (vě-
domosti...); -*ňovati*, nedok.

úplatný [-ně; -nost], příd., 1. k ú-
plata: -né výkony; -ně = za
úplatu (jen odbor.); 2. souvisí
s úplatek = přijímající úplatky,
dávající se podplácet

úplavice, ž., nakažlivá střevní cho-
roba, dysenterie; přenes. = sta-
rá rakous. dvoukorunová ban-
kovka (váleč.)

úplaz, -u, m. = sráz, smyk na
dříví

***úplet**, -u, m. = upletení (Palac.);
= spleť (Heyd.)

***uplívati si** = odplivovati si
(Němc.);

uplivnouti, v. plivnouti

***úplň**, -ně, ž. = plnost, hojnost
(Hál.)

úplněk, -ňku, m. = plný měsíc;
tvář jako ú. = plná, široká;
úplňkový obličej = jako úpl-
něk (Trév.)

úplný [-ně; -nost] = čemu nic
nechybí, celý (výbava, zařízení
...); ú. měsíc (Má.) = úplněk;
ú. zmatek = velký, ve všem; ú.
blázen... = učiněný (lid. a ho-
vor.); podob. ú. blázelec (t.);
-ně nový... = docela, zcela; do-
dati co pro -nost

uplynulý rok... = minulý

uplývati, v. plývati

*úpný [-ně] = žalostný (Koll.)

*upocenec, -nce, m. = upocený člověk; *upocený* = kdo se upotí

upoklonkovati se, v. poklon

upokojiti = učinit pokojným, uklidnit, utišit, uchláholit;

-*šovati*, nedokon.

*úpol, -u, m. = zápas (Heyd., Těsnohl.)

úpolín, -u, m., rostl.

úpolník, -a, m. = polní vrabec; = zápasník (říd. kniž.)

upomenouti, *upomínati*, v. -pomenouti

upomínka, -nek, ž., 1. = upomenutí (k zaplacení...); 2. = vzpomínka, památka; u. na koho, nač; dáti co... -kou, v. -ku (nik. upomínky ve význ. paměti); -*nkový* předmět (Vrba) = na vzpomínku, na památku

úpona (Krásnoh.) || obyč. -*nka*, -*nek*, ž. = výhonek rostliny k zachycení; -*nkový* (čech) || -*nkovitý*, o rostlinách = s úponkami, popínavý; -*nkovitá* bytost (Sez.) = která se musí k někomu upnout, nesamostatná

úpor (lid. *oupor*), -u, m. = vzdor, odpor: ú. proti pravdě (Suš.); = místo, kde se opírá slunce, trávník (lid.); = nížinný bažinatý les (odb.); rostl.; *úporný* [-ně; -nost] = vzdorný (čelak.); -né oči = upřené, -ná pozornost = napjatá (č.-Chod); nejčast. ú. = tuhý (boj), vytrvalý, houževnatý; -né ticho = stálé (čap.); -ně bojovat, přemýšlet

uposlechnouti, v. slechnouti

uposlouchati se, v. slouchati

upotřebitelný [-nost] = čeho lze upotřebiti

upotřebiti čeho || lid. a hovor. co = vykonati tím potřebu, užít k úkonu (nástroje, papíru...); u. slova..., n e s p r. m. užít; mít proč upotřebení, n e č e s. m. moci čeho upotřebiti;

nedokon. *upotřebovati* (říd.)

upouštěti, v. pouštěti

*upovšechniti = zobecnit (Palac.)

*upozaditi, -děn(i) = zatlačiti do pozadí, odstrčit (neústrojné)

upozorniti koho na koho, nač = obrátit naň, na to jeho pozornost; -*šovati*, nedokon.

upracovaný, v. pracovati

úprava, ž. = upravení, upravování (šatu, vlasti, jídla, divadelního kusu, textu...); ú. školní úlohy... = vnější ráz (pismo...); *úpravna*, ž. = místnost na upravování, šatna; *úpravný* [-ně; -nost] = pěkně upravený, zařízený (šat, byt...)

upravovatel [-lka], -e, m. = kdo upravuje, upraví; -*vati*, v. praviti

uprázdniti, -*prázdnšovati*, v. prázdniti

uprchlický [-cky; -ctví], příd. k *uprchlík* [-lice], -a, m. = kdo uprchne

úprk, -u, m. = prudký běh, útěk: ú. na dvě strany (č.-Chod); dáti se na ú. (t.); = útok (Palac.); = závod (Chaloup.); obyč. jen příslovce. *úprkem* běžet, letět, hnáti se... = prudce, horempádem

*uprostraniti čemu = dát průchod (Palac., Suš.); -*šovati*, nedokon.

uprostřed, příslov. = v prostředku, ve středu, prostřed; předlož. s 2. p.: u. města...

uprošovati, v. prositi

upřádati, v. přísti

upřilíšený [-ně; -nost] = zveličený, přehnaný; -ně = přehnaně (co líčiti ap.); -ně se zmenšit, zvětšit..., c h y b. m. příliš; *upřilíšiti* co = „učinit přílišným“, zveličit, přehnati, přepnout; *upřilíšovati* || *upřít*, nedokon.

upřímý [-ně; -nost] || podle nejčastější výslovnosti *upřimný* = přímý, v jednání, v řeči, ne falešný, opravdový, nezáludný, bezelstný; u. v jednání, ke komu; u. člověk, zájem, dík

*upřímý [-mo] = přímý, upřimný (zast., Palac., Suš., šmil.)

upýpati se, v. upejpati se;

**upýpavka*, ž. = upejpavé děvče (Koll.)

urá, v. hurá

uráčiti se, v. ráčiti

úrada, ž., 1. = radění (s kým): dáti se do -dy (šmil.), bez -dy dáti odpověď (Palac.); chodit v -du (Hál.); 2. = na čem se uradíme, usnesení, rozhodnutí: zapůsobit na či -du (Vr.) || *úradek*, -dku, m.: -dky boží prozřetelnosti (t.)

uragan || -gán, -u, m., z indiánš. = vichřice, hurikán; přenes. zkázy u. (Čech)

Ural, -u, m., sovět. pohoří, země *uraloaltajské jazyky* = ugrofinské a turkotatarské

uralský, příd. k Ural

uran, -u, m., z řeč., kov; *U.*, oběžnice; *Urania* «-rányja», -nie, ž., musa; -nie, ž., divadlo v Praze; *uranismus* «-nyz-», -mu, m. = mužská homosexualita;

uranový, příd. k uran: -vá ruda

úraz, -u, m. = nehoda, poranění: utrpěti ú., přijíti k -zu, vyvážnouti bez -zu, zemřítí od -zu; *úrazovka*, -vek, ž. || řidč. -zovna, -ven, ž. = úrazová nemocnice; *úrazovost*, -i, ž. = počet úrazů; *úrazový*, příd. k úraz: -vé pojištění, -vá nemocnice

**uraženecký* = urážlivý 1.

urážeti, v. rážeti;

urážka, -žek, ž. = uražení, dotčení něčí cti: u. (na cti);

urážlivý [-vě; -vost], 1. o člověku = který se snadno urazí, cítí dotčen; 2. o slově, výroku... = urážející; -vě mluvit, chovati se;

**urážný* = urážlivý 2. (Hál.)

Urban, -a, m., z lat., křest. jm. i příjm.; zdrob. -*bánek*, -nka, m.; *urbanismus* «-nyz-», -mu, m., 1. = stavba měst; 2. = literární, umělecký zájem o města; *urbanita*, ž. = „městské chování“, zdvořilost, uhlazenost; *urbánní* = (městsky) uhlazený, zdvořilý *urbaniální*, z lat. = poddanský

urbář, -e, m., z lat. = městská kniha obsahující soupis polí, luk atd. a jejich majitelů

urbura, ž., z lat. = královský důchod, desátek z dolů (Palac., Jir.)

určení, stř., 1. dějově k určiti; 2. v mluvn. = slovo, výraz určující jiné slovo, jiný výraz; *určený* den... = ustanovený; někdy zbyteč.: místnost -ná k čemu, m. místnost k čemu

**určitel*, -e, m. = kdo určuje, pořadatel (Palac.); *-*lný* [-lnost] = co lze určit (Mar., Palac.)

určiti = stanovit, zjistit (cenu, plat, den...); slož. dokon. *před-*koho k čemu = předem, napřed ustanovit, predestinovat; *před-**určený*; -ní, stř.; v. určovati

určitý [-tě; -tost] = určený, stanovený (den, směr, lhůta, hodina, heslo...); -tá zpráva = přesná, přesně určující, stanovující; u. slovesný tvar = vyjadřující osobu, čas, rod...; -tá číslovka, -té zájmeno = s přesným významem (tři..., proti mnoho, ten..., proti nějaký); často nevhod. m. nějaký, některý, jistý: věnovat nač u. obnos; určití lidé myslí, -tí živočichové žijí...; -tě přijít, m. jistě, najisto; říci co s -tostí m. s jistotou

určovací = na určení; -*vatel*, -e, m. = kdo určuje (Břez.)

určovati, nedok. k určiti; slož. nedok. *před-* = předem určovati

**urda*, ž. = smetana z žinčice, nesbíraná žinčice (Koll., Olbr.)

urgence, ž., z lat. = naléhání, nátlak, upomínání, -nka; *urgovati* co = naléhavě vymáhat, upomínat; slož. dokon. *na-* se čeho (mnoho); *vy-* co

Uriáš «-ryjáš», -e, m., služebník biblického krále Davida; symb. zrazeného muže vydaného na smrt; -*šův* list = který odevzdává zrazený

**urlaub*, -u, m., něm. = dovolená (lid.)

urna, uřen, ž., lat. = popelnice; = schránka na hlasovací listky, osudí; zdrob. *urnička*, -ček, ž.

***urobotovaný** = upracovaný (Kosm.)

úročiti, zprav slož. dokon. z- vklad třemi... procenty = dáti z něho 3 procenta úroků; nedokon. *zúročovati*

úročky, -ků, m. pomn. = příměty (lid.); v. úrok

Úrocnice, ž. jedn., ves v Č.

úročník, -u, m., rostl.

úroda, ž. (lid. někdy pomn. -dy) = co se (za rok) urodí; ú. vína...; *úrodný* [-nost] = přinášející úrodu (rok, půda); přenes. = plodný (doba, myšlenka, učení...); 2. stup. -nější

úrok, -u, m., souvisící s říci, rok, 1. = plat splatný v určené době (zastar., Jir.); 2. často pomn. *úroky* = náhrada za půjčení peněz n. výnos z uložených peněz; 3. často pomn. = uřknutí (lid.); sr. úročky; *úrokovati*, zprav. slož. dokon. z- = (z)úročiti; *úrokový* počet, -vá míra...

urolog, -a, m., z řeč. = lékař močových chorob; -gie «-gyje», ž. = nauka o moči a močových chorobách

***úrost**, -u, m. = urostlost (Č.-Chod)

urostlý [-le; -lost] = pěkně vyrostlý

urousaný, v. rousati se

úroveň, -vně, ž. = hladina, výše, průměr, niveau: životní, kulturní ú.; výroba... je na světové úrovni ap. = vyrovná se světové výrobě; pod. být pod světovou úrovní, povznést co na světovou ú.; práce vyniká nad ú. = je nadprůměrná; práce je pod úrovní = podprůměrná

***urovnalý** [-lost] = urovnaný (T. Nov.)

***urozenec**, -nce, m., 1. = dítě (Marek); 2. = urozený muž (Palac.); **urozenstvo*, stř. hromad. = urození lidé, tvorové (čelak.);

urozený [-ně; -nost] = pocházející ze šlechtického rodu; u. pán, -ná paní, vaše -nost..., starší tituly

***urputiti se** v kacířství (Palac.) = stávat se urputný, zatvrzovat se;

urputnický [-cky; -ctví], příd. k *urputník* [-nice], -a, m. = urputný člověk; *urputný* [-ně; -nost] = zarputilý, zarytý, zavilý, neústupný

Uršula, ž. = Voršila;

uršulinka, -nek, ž. = jeptiška z řádu sv. Uršuly

***úrubeč**, -bku, m. = zlomek, fragment (Suš.)

***úrupný** = zarputilý (Suš.)

***urvisko**, stř., z pol.: skalné u. = urvaná skála (Holeč.)

urychlení, stř., k urychlití, v. urychlití; poslat něco s -ním = urychleně, spěšně;

urychlený [-ně; -nost]: u. postup; -ně pracovat; *urychlovatel*, -e, m. = kdo urychluje (šal.); -vati, v. rychlití

***urýšen(ý)** = unaven(ý) spěchem (zast., Wint.)

***úryv**, -u, m. = úryvek (šlejh.)

***urývaný** [-ně] = přerývaný (Jir.)

úryvek, -vku, m. = kousek, část, zlomek, vyňatek slovesného díla; úryvky pláče (Č.-Chod) = jednotlivé části přerývaného pláče; *úryvkovitý* [-tě; -tost] = jsoucí v úryvcích

úřad, -u, m. = jednotka, orgán správy, moci; spravovat, zastávat, vésti ú.; = místnost, budova úřadu; přenes. (život.) = úředník, člen obecního úřadu (lid., Herb.);

úřada (lid. ou-), -dovi, m. =

úředník (s mírnou příhanou);

úřadeček, -čku, m. (Ner.), zdrob.

k *úřádek*, -dku, m., zdrob. k úřad;

***úřadníček**, -čka, m. (Ner., Arb.,

Jir.), zdrob. k ***úřadník**, -a, m.

= úředník;

úřadovna, -ven, ž. = úřední

místnost; *úřadovati* = vykoná-

vat úřad

úřední [-ně], příd. k úřad: ú. den, byt, cena, řeč, cesta, lékař, tajemství...;
úřednický [-cky; -ctví], příd. k úředník; -nictvo, stř. hromad. = úředníci;
úředník [-nice], -a, m. = kdo zastává úřad
uřehtaný, v. řeht
uřeknouti, v. říci
úřezek, -zku, m. = uřezaný kousek, odřezek; = pantofel uříznutý z boty (lid.; často ou-);
ú., -zka, m. = menší zavalitý člověk, výrostek (lid. ou-)
uřezovati, v. řezati
uřítiti se, -cen(i) = uhráti se, zapotit řícením, během, spěchem; být *uřícen* || celý *uřícený*
uřknouti, -řkl, -řknut(i) koho, co = pohledem (původ. zaříkáváním) způsobit nevolnost, zarazit růst, vývoj, zdar, uçarovat ve zlém smyslu
uřvanec, -nce, m. = uřvané dítě; *uřvaný* = ukřičený, stále, často křičící (zhrub.)
***úsadba**, ž., z ruš. = stavení
usance «yzánse», ž., z franc. = zvyklost; *usanění* «-zan-», příd. k tomu
***usatoniti** = usotoniti (Tilsch.)
usazenina, ž. = co se usadí, sedlina
usazovati, v. sázeti
***usebraný** [-ně; -nost] = soustředěný; **usebrati se* = soustřediti se
úseč, -e, ž. = úsek (kruhu...); *úsečka*, -ček, ž. = část přímky; *úsečný* [-ně; -nost] = „(jako) useknutý“, velmi stručný, zhuštěný, koncisní, řízný
usedavý [-vě; -vost]: u. pláč = při kterém srdce usedá, srdce-rvoucí, žalostivý; -vě plakat, nářkat
usedlický [-cky; -ctví], příd. k *usedlík*, -a, m. = občan, měšťan dlouho, déle někde usedlý, starousedlík (Vr.)
usedlina, ž. = sedlina

usedlost, -i, ž., 1. podst. k usedlý; 2. = selské hospodářství
usedlý [-le; -lost] = usazený; přenes. = vyrovnaný, klidný, nevznětlivý; 2. stup. *usedlejší* [-ji]
úsek, -u, m. = („useknutá“) část něčeho, plochy, cesty, fronty...; vědní ú.
useň, -sně, ž. = vydělaná kůže (odb.); v. usňový
uschlý, v. schnouti
***uschopněti**, -něji = stát se schopný || **-niti* = učiniti schopným; *-ňovati* = činiti schopným: to ho -ňuje, aby... (Sez.)
úschova, ž. = uschování: dáti, přijmouti co do -vy; *uschovavatel* [-lka], -e, m. || *úschovce*, m. = kdo dává, dá do úschovy; *úschovna*, -ven, ž. = místnost na uschování; *úschovné*, -ho, stř. = poplatek za uschování
úsilí, stř. = usilování: ú. oč, ú. domoci se... čeho; *úsilný* [-ně; -nost], 1. = obtížný, nesnadný, namáhavý (zastar., Palac.); ú. pochod (vojen.); 2. = usilovný: -ná snaha; -ně prositi za koho (Jir.)
usilovati oč = snažiti se oč; slož. dokon. *na- se* (mnoho); *usilovávat*, opak.
usilovný (o d c h. ú- podle úsilí) [-ně; -nost] = usilující, pilný, *snažný*
usínati, nedok. k usnouti; *usínávat*, opak;
usínavý tón = ospalý (Mrš.)
usjednotiti, v. jednotiti
uskakovati, v. skočiti
úskala, ž. (zastar.) || zprav. *úskalí*, stř. || *úskalina*, ž. (zast.) = vyčnívající skála; přenes. vyhnouti se, obeplouti ap. úskalí = nenarazit, vyhnouti se nebezpečí, odporu..., překonat potíže
uskládati, v. klásti
uskladnit || novější *-dovati* = uložit do skladu; *-dňovati*, nedokon.

- úskočník** [-nice], -a, m. = úskoč-
ný člověk (Třebíz.);
úskočný [-ně; -nost] = lstivý,
obmyslný
- I úskok**, -u, m. = skok stranou;
přenes. = lest, obmysl
- II *úskok**, -a, m. = zběh (Koll.,
Palac.)
- *uskromnělý** = kdo se uskrovní;
***uskromniti se**, -mňovati (Preiss.)
= uskrovniti se, -vňovati
- uskrovniti se** (v čem) = spokojiti
se s málem, omeziti se; -vňovati
se, nedokon.
- uskrínouti** = uskrípnout, uštípnout
(lékař.)
- uskutečnitelný** = co lze uskuteč-
niti; **uskutečniti** = učiniti skut-
kem, provést, realizovat; -čňovati,
nedokon.
- usláblý**, v. slábnouti
- usládlý** = zasládlý, o ovoci (Sez.);
prožitek u. ve vzpomínce (t.)
- úsloví**, stř. = slovní obrat, rčení,
fráze
- úsluha**, ž. = skutek z pozornosti,
z vděčnosti
- úslužný** [-ně; -nost] = ochotný
k úsluze
- uslzený** [-ně; -nost] = mající oči
plné slz; -né víno = víno zvané
lacrimae Christi (Ner.)
- *úsměch**, -u, m., 1. = úsměv
(Koll.); 2. = posměšek (šmil.,
Těsnohl.)
- usměrniti** koho, co = dát komu,
čemu směr, pokyny, rady, stej-
ný, jednotný ráz; -ňovati, ne-
dokon.
- úsměšek**, -šku, m. = posměšek;
úsměšný [-ně; -nost] = posměš-
ný: -ná ostrost (Jir.)
- úsměv**, -u, m. || ***úsměvek** (Pfl.-
Mor.) = usmání; **usměvavý** ||
řidč. **usmí-** [-vě; -vost] = rád,
často se usmívající || (kniž.)
úsměvný [-ně; -nost]
- usmířená**, ve rčení **na usmířenou**
= na usmíření; **usmířiti**, **usmi-
řovati**, v. mířiti
- usmívati se**, v. smáti se; **usmívavý**,
v. úsměv
- usmlouvati**, v. mluvíti
- usmolenec**, -nce, m. = usmolený
člověk; **usmolený**, v. smoliti
- usmrcovati**, v. smrtiti
- usmrkanec**, -nce (zhrub.) || (mír-
nější) **-kánek**, -nka, m. = usmr-
kaný člověk;
usmrkaný = stále smrkající;
přenes. (zhrub.) = nezkušený...
- usmrtiti**, v. smrtiti
- *úsmrtný nápoj** = smrtící (Suš.);
-ná úloha (ve válce) = povin-
nost usmrcovati (Ner.)
- usmýkati**, v. smýkati
- usmysliti si**, v. mysliti
- *usnábíti** = uspat (Rais, nářeč.)
- usnadniti**, -dňovati, v. snadniti
- usnášeti se**, v. nositi
- usnesení**, n i k. **-šení**, stř. = na
čem se usneseme, rozhodnutí,
ustanovení; **usnésti se**, v. nésti
- usněný**, k usnutí, v. II sníti
- usnouti**, -snu, -snul, -snuv, -snu-
tí = upadnouti do spánku; věc
usnula = nemluví se o ní, ne-
projednává se, zapomnělo se na
ní; v. usínati
- usňový**, příd. k useň
- úsoba**, ž. = vlastní já (říd. kniž.);
= bytost (Mrš.); = osobnost
(Nov.); = typická osoba, před-
stavující řadu lidí, typ (šal.);
usobiti se = na sobě samém se
založit (Palac.);
- *úsobnost**, -i, ž. = ústrojenství
- usotoniti** = unavit, utrápit (lid.)
- usoustavniti**, -ňovati, v. soustava
- usoužený**, v. soužiti
- *uspanlivý** [-vě] = uspávající (Jir.)
- uspaný**, v. spáti
- uspávací prášek**, prostředek = na
uspání; **uspavač** [-čka], odch.
-pá-, -e, m. = kdo uspává:
u. dítek (Sova); -čky, o vílách
(Krásnoh.); **uspávaná**, ve spojení
na uspávanou = na uspání
(Martín.); ***uspávanka**, ž. =
ukolébavka (Kosm.); **uspávati**,
v. spáti; **uspávavý** = uspávající
- úspěch**, -u, m. = zdar, štěstí v
práci, v podnikání, dosažení cíle:
mít ú., dosáhnout, dobyt -chu;
vykonati co s -chem; úsili bylo
korunováno -chem

uspěchaný, v. spěchati

úspěšný [-ně; -nost] = mající

úspěch, zdařilý

uspěšovati, v. spíšíti

uspěti, v. spěti

uspíšíti, **uspišovati**, v. spíšíti

uspokojiti, -**šovati**, v. spokojiti;

uspokojivý [-vě; -vost] = uspokojující

úspora, ž., 1. = uspoření (času, plynu...), 2. = co se uspoří;

úsporný [-ně; -nost] = přinášející úsporu, hospodárný

uspořádati, v. pořádati

usrknouti, -**kovati**, v. srknouti

ústa, **úst**, stř. pomn., 1. = otvor v obličejí; a) jako ústroj na přijímání potravy: jíst plnými ústy; nemít co [vzít, dát] do úst = nemít co jíst; jídlo mi roste v -stech = mám nechuť k němu; utrhnouti, -**hovati** si (jídlo) od úst = nedopřát si, -**přávati** si, aby se dostalo na jiné; přenes. = vůbec šetřit; přenes. žít z ruky do ú. = žít den ze dne, nuzně, jen se protloukat;

b) část mluvidel, nástroj řeči; přijít do lidských úst, v. jít; lže, až se mu od úst kouří, v. kouřiti; mluvit, říci co jen na půl úst = málo mluvit (šmil.), nesrozumitelně říci (lid. a hovor.); zacpat komu ú. = umlčet jej, přinutit, aby o něčem nemluvil (t.); nevidět si do úst, o prostořekém (t.); poslouchati co s otevřenými ústy = s údivem, překvapen (t.); vzít komu co z úst = říci dříve právě to, co jsme chtěli říci sami; mluvit, jako by nám ústa (vulg. hubu) zašil || jako by nám ú. zamrzla = nerad (lid. a hovor.); čím srdce přeplněno, tím ú. přetéka = o tom se rádo mluví; národ mluví ústy velikých lidí ap. = velcí lidé mluví za národ, v jeho duchu;

2. = rty: políbit koho na ú. ap.

ustájiti dobytek (odb.) = chovat v stáji, nevypouštět ven

ustáliti, rozk. -**stal** = učiniti stálým: u. co; u. se: slovo se -lilo v jistém významu; u. se na čem = rozhodnouti se pro to; **ustalovati**, nedokon.

ustalý, (Němc.) **ustálý** || **ustatý** = unavený (lid.)

ustálý (**ustatý**) = co se ustojí, usazený; v. **ustalý**

ustání, stř., k **ustáti**, **ustanu**, v. II **státi**; bez u. = bez přestání, stále

ustanovení, -**ný**, v. stanoviti;

***ustanovitel** [-ka], -e, m. = kdo ustanoví, zakladatel (Palac.)

ustanovovací dekret... = kterým se ustanovuje; -**vovati**, v. stanoviti

ustaralý (Třeb.) || zprav. -**raný** [-ně; -nost] = mající plno starosti, utrápený starostmi

ustatý, v. **ustalý**; **ustatý**, v. **ustálý**

ústav, -u, m. = zařízení k nějakému účelu, příslušná budova, institut, instituce: výchovný, kulturní, léčebný, pohřební... ú.

ústava, ž. = souhrn základních ustanovení většího společenství, hlavně státu, konstituce;

ústavácký [-cky; -ctví], příd. k

ústavák, -a, m. = stoupenec ústavy v st. Rakousku (s hanl. odstínem)

ustávati, v. II **státi**

ustavičný [-ně; -nost] = neustávající, neustálý, stálý, trvalý, nepřetržitý

ustaviti, v. staviti

ústavní [-ně; -nost], příd., 1. k **ústav**: ú. majetek, zařízení; 2. k **ústava**: ú. listina, výbor, soud, právo; -ně = podle ústavy; -nost = jednání... podle ústavy

***ústavný** = ustavičný (šafař.)

ústavodárný sněm, -né shromáždění = připravující ústavu

ustavovati, v. stavovati

***ústavověrec**, -rce, m. = **ústavák** (Ner.); ***-věrný** = věrný **ústavě** (Bráf)

ustavující schůze spolku... = na které se spolek ustavuje

ústecký, příd. k **Ústí**

ústečka, stř., pomn., zдроб. k ústa
 *ustejněný oblek = stejnokroj (Č.-Chod)

ústenka, ž. = část ochranného zařízení proti otravným plynům

ústí, stř. = otvor (hlavně, pece, dolu); ú. řeky = ta část, kde se vlévá do jiné, do moře; Ů., města v Č.

ústiti = vlévat se: Vltava -tí do Labe ap.; jedna ulice ústí do druhé, na náměstí = přechází; slož. dokon. v- (kniž.); alej vústila do mlází (Neum.); vy- = vlít se; ulice vyústí = skončí, má konec; slož. nedok. vústovati, vyústovati; ústivati, opak.

ústka, ústek, stř. pomn., zдроб. k ústa

ústní [-ně; -nost], příd. k ústa: dutina ú.; ú. vodička = na vyplachování úst; ú. napomenutí = slovy, řečí (ne písemné); podob. ú. zkouška, slib, jednání...; ú. podání, v. podání; -ně co slíbit...; || *ústný (Holeč.)

*ústrach, -u, m. = děs

ústraní, stř. = místo stranou, soukromí; *ústranný pohled = na stranu (Č.-Chod)

ustrašenec, -nce, m. = ustrašený člověk (hanl.); -šenecký [-cky; -ctví] = vlastní ustrašencům; -šený [-ně; -nost] = poděšený, u-, plný strachu

*ústrašný = děsivý (Šlejch.)

ústret || -ta || -ty, ve rčení na ústret, v ú. jít... (Čech, Heyd.) || v ústretu (Suš.) || nejčast. kniž. v ústřety (Koll. v ústřety) = vstříc, naproti

ústrk, -u, m., často pomn. -ky = odstrkování, křivda

ustrnouti (se), v. trnouti; ustrnulý [-le; -lost] = co ustrne: u. tvar mluvnický...; -lé stánovisko = zastaralé, nehledící k vývoji; u. člověk = užaslý

ústroj, -e, m., 1. = ustrojení, o-
 děv, šat; 2. = úd, orgán;
 ustrojenec || ú-, -nce, m. = živočich, rostlina;

ústrojenství, stř. = ústrojí; -jenstvo, stř. hromad. = ustrojenci; ústrojí, stř. hromad. = soubor ústrojů || nehromad. = organismus;

*ustrojítý = ústrojný (Pal.);

ústrojný [-ně; -nost], 1. = dobře ustrojený, vy- (Suš.); 2. obyč. = jsoucí rostlinného n. živočišného původu, organický; = shodující se s „ústrojm“, se složením, se strukturou: ú. vztah k práci (ve shodě se socialismem); -né slovo (ve shodě se strukturou jazyka)

ustrojovati, v. strojit

ústředí, stř. = „co je v středu“, hlavní středisko

*ústřediti = soustřediti (šal.)

ústředna, -den, ž. = ústřední kancelář, ústředí, centrála; ústřední = soustřeďující, kde se soustřeďuje ap., hlavní, centrální (správa, úřad, topení); -nost, -i, ž. = soustřeďování, centralisace (Palac.)

ústřel, -u, m. = bolesti v kříži, „houser“; ústřelný: -né koření (Jir.) = proti ústřelu (lid.)

ústřety, v. ústret

ústřice, ž., mlž

ústřihovati, v. stříhati

ústřizek, -žku, m. = co se ústřihne

ústup, -u, m. = ustoupení, couvnutí; ú. před nepřítelem; = místo, kam možno ustoupit, útulek (Puchm.)

ústupek, -pku, m. = ustoupení, povolení v něčem; dělat komu -pky; ústupkář, -e, m. = kdo dělá ústupky (s hanl. odstínem); -řský [-řsky; -řství], příd. k tomu (t.)

ústupný [-ně; -nost] = ochotně ustupující, povolný

ustupovati, v. stoupiti

ústupový [-vě; -vost], příd. k ústup: -vá politika = p. ústupu, ustupování, dělání ústupků (Gottw.)

ustydati, ustydlý, v. stydnouti

ustýlati, v. stláti

usuální (nik. *usuelní*) «-zu-» = jsoucí v usu, obvyklý, běžný
úsudek, -dku, m., 1. = rozsudek (zastar., Suš.); 2. = co usoudíme, soud, mínění; = soud vyvozený z jiných soudů (odb.): ú. o kom, o čem; *úsudkový* počet = založený na úsudku
***usudlivý** = schopný usuzovati, rozvázný
usupaný, v. supati
usurpace «-zur-», ž., z lat. = uchvácení; *-pátor*, -a, m. = uchvatitel, samozvanec; *-pátorský* [-sky; -ství] = uchvatitelský; *usurpovati* moc, trůn = uchvátit, zmocnit se
usus «úzus», usu, m., z lat. = obyčej, zvyk
usuzovati, v. souditi
usvadlý, -dnouti, v. vadnouti
usvědčovati, v. svědčiti
usvinití, v. svině
úsvit, -u, m. = svítání; přenes. ú. nové doby ap. = známky, znamení, začátek
usychati, v. schnouti
usýpati, v. sypati
ušáč, -e, m. = ušák; *ušáček*, -čku || -čka, m., zdrob. k ušák, -u || -a; *ušák*, -a, m. = ušatý člověk, -té zvíře, hlav. zajíc (lid. a hovor.); lid. též = škvor || *ušák*, -u, m. = hrnec s velkými uchy
ušan, -a, m., savec
ušatec, -tce, m. = ušatý člověk, zajíc, osel (lid. a hovor.); *ušatěti*, -tějí = dostávati velké uši; *ušatý* = mající velké uši, velká ucha; u. hoch, sova -tá, -tá nádob
ušeň, -šně, ž., plž
uši, v. ucho
ušičko, stř., houba
ušípané, -ho, stř. = vepřový dobytek, vepř (lid.)
***uširývný**, o řeči (Lier) = rozrývajcí sluch
ušisko, stř. = velké ucho (zhrub.)
ušišmaný, v. šišmati
I ušitý, v. šíti

II *ušitý = kdo něco slyšel na vlastní uši, o svědčích (Vym., Těsnohl.; umělé podle očitý)
úškleb, -u (kniž.), obyč. *úšklebek*, -bku, m. = pošklebek; *úšklebný* [-ně; -nost] = s pošklebkem, šklebící se, o úsměvu, o tváři... (kníž.)
ušklebovati se, v. škleb
ušklíbatí se = šklebiti se; *-bnouti se*, -bl, -bnutí, dokon. = zašklebiti se
úško || čast. *ouško*, -šek, stř., zdrob. k ucho
uškovati, v. škovati
ušlapovati, v. šlapati
ušlechtilý [-le; -lost] = (povahově) jemný, šlechetný (člověk, povaha, chování, smýšlení); u. druh ovoce... = šlechtěný
ušlý [-le], 1. = co ujde, uniklý (zisk); 2. = unavený chůzí; vypadat ušle
ušmudlaný, k ušmudlati, v. šmudla
ušní, příd. k ucho: u. maz, bubínek, lékař
ušoun, -a, m., poloopice
ušpinělec, -nce, m. = ušpiněný člověk (lid. a hovor.); *ušpiněný*, v. špinit
ušť, -u, m. = cípek, lalok rostlinného listu (odbor.)
ušťediti komu, co = dát, darovat; *-řovati*, nedokon.
***ušťepačník**, -a, m. = ušťepačný člověk; *ušťepačný* || někdy *ušťi* [-ně; -nost] = štiplavý, „kousavý“ (člověk, řeč)
ušťepka || *ušťipek*, -pku, m. = odšťepka (Sez.); obyč. přenes. = pošklebek, štiplavé, kousavé slovo; *ušťipkář*, -e, m. = kdo si dělá úšťepky z druhých (Herb.)
ušťipnouti, *ušťipovati*, v. šťipnouti
***ušťipný** = ušťepačný (Wint.)
ušťílovati, v. šťílit se
ušťknouti, -kl, -knuv, -knut(i) koho = ušťipnout (o hadu)
ušťvaný [-ně; -nost] = kdo se ušťve, koho lidé ušťvou
ušubratí, v. šubratí

- ***utahanina**, ž. = mrzák ap. (vojen. váleč.); = slátanina (zhrub.)
utahovati, v. tahati
 ***utajenost**, -i, ž. = tajemnost (Ner.)
 ***utájeti**, -její = utajovat, tajit (Hál.)
 ***útají**, stř. = úkryt (šlejh.)
utajovati, v. tajiti
utápěti, v. tápěti; **ufat(ý)**, v. títi
utěci, v. téci
 ***utečenec**, -nce, m. = uprchlík (Zey., Vr. a j.)
útek, -tku, m. = příze, do které se vetkává jiná; přenes. pavoučí ú. = pavučina (Hál.)
utensilie «-zlije», -lí, ž. pomn., z lat. = potřeby, pomůcky
utento, příslov. zastupující v lid. mluvě sloveso, v. II tento: člověk se po těch schodech u. = unaví (Ner.); z toho *utentovati se* = unaviti se
úterek, -rka, m. = úterý;
úterkový || obyčej. *úterní*, příd. k úterek || k úterý = jsoucí... v úterý, na úterý...
úterý, původ. m. (= druhý, totiž den), dnes zprav. stř. = druhý den v týdnu; obyč. jen 1., 4. p.: je, máme ú., v ú.; jiné tvary od úterek: do úterka ap.
útes, -u, m. = skála vyčnívající z moře n. v něm skrytá, bradlo; *útesek*, -sku, m., 1. zdob. k útes, 2. = odpadek při tesání
útěcha, ž. = utěšení, potěšení: ú. v zármutku; nalézti, míti v čem -chu
útěk, -u, m. = utíkání, utečení, prchání; obrátit nepřítele, dáti se na ú.; ú. od čeho, od, z přítomnosti;
 **útěkový*: -vá literatura = sloužící útěku, úniku z přítomnosti; -vá zavazadla = přichystaná pro útěk
 ***útěr**, -u, m. = utírání (Rais)
utěradlo, -del, stř. = čím se utírá; *utěrač* [-čka], -e, m. = kdo utírá; *utěrák*, -u, m. = utěradlo; *utěrátko*, stř., zdob. k utěradlo: u. na péra
utěrka, ž. = utěradlo
utěšňovati, v. těsniti
utěšený [-ně; -nost] = potěšitelný, krásný, milý, radostný (rozvoj ap.)
utěšitel [-lka], -e, m. = kdo utěší, utěšil, utěšuje
utěšivý (Herrm.) || *-šlivý* (Preiss., Č.-Chod, Halas) || *útěšný* (kniž.) = poskytující útěchu
utěšovati, v. těšiti
útězek, m., ve rčení choditi s *útězkem* = býti těhotná
utichati, *-chnouti*, v. tichnouti
utíkatí, v. téci
utilitarismus «-ty-zmus», -mu, m., z lat. = prospěchářské názory, prospěchářství; *-tarista* || *-tář*, -e, m. = zastánce utilitarismu, prospěchář; *-tární* || *-tářský* [-tářsky; -tářství] = prospěchářský
utínati, v. títi; **utíratí**, v. tříti
utisk, -u, m. = utiskování: trpět, snášet ú.
utiskati, v. tisknouti
utiskovatel, -e, m. = kdo utiskuje; *-vatí*, v. tisknouti
 ***útiš**, -e, ž. = ticho (Slád.)
utišení, *-šovati*, v. tišiti
utištěný, v. tisknouti
utíti, v. títi
 I **utkati**, v. tkáti
 II **utkati koho** = potkati (zast.); u. se s kým = sraziti se vojensky, sportovně, slovně; utkání dvou závodníků;
utkávatí se, nedokon.
útkový, příd. k útek
utkvělý [-le; -lost] = co utkví: u. úsměv (Hál.); *-lá* představa, myšlenka = stále tanoucí na mysli, fixní;
utkvívati, v. tkvíti
 ***utlačenec**, -nce, m. = utlačený člověk (šm.)
 ***utlačitel**, -e, m. = utiskovatel (Palac.)
 ***útlačný** = „utlačující“, tísnivý: *-né ticho* (Čap.)
utlačovatel [-lka], -e, m. = kdo utlačuje; *-čovati*, v. tlačiti
útlak, -u, m. = utlačování, útisk

*útlíky (Tyl -ou-) = velmi útlý
 útlo-, kmen k útlý ve slož.: -boký
 [-bokost] = s útlými boky; -cit,
 -u, m. = jemnocit; *-citý (Kos.)
 || obyčej. -citný [-ně; -nost] =
 jemnocitný

útloučký = velmi útlý

utloukatí, v. tlouci

útlouký = velmi útlý

útlum, -u, m. = utlumení (odbor.)

útlý [-le; -lost] = štíhlý, tenký,
 slabý; přenes. útlé dětství, mlá-
 dí = rané (kdy jsme útlí); 2.
 stup. útlejší [-ji]

útočiště, stř. = místo, kam se u-
 tikáme, člověk, ke kterému se
 utikáme

útočiti na koho = podnikat vo-
 jenský útok; přenes. = napa-
 dat, dorážet; vzpomínky útočí
 na srdce (So.) = obměkčují
 srdce, mají vliv na city; slož.
 dokon. za-; útočivati, opakov.

útočivý = útočný (šimáč.);

útočník, -a, m. = útočný člověk;

útočný [-ně; -nost] = útočící,
 napadající (člověk, řeč)

útok, -u, m. = vojenské napadení
 koho, hnání na koho; ú. učinit,
 podniknout, útokem hnát na ko-
 ho, vzít co; ú. bodákem; přenes.
 ú. ve sportu; ú. na čí čest, jmé-
 no, na koho = napadení cti, ne-
 šetrné dotčení

utonulý, v. tonouti

utopenec, -nce, m. = kdo se utopí

utopický [-picky; -pičnost], příd.
 k utopie = neuskutečnitelný, ne-
 splnitelný, fantastický;

utopie «-pije», ž. = něco krás-
 ného, ale nemožného, nesplnitel-
 né přání (podle názvu knihy
Utopia od Angličana T. Mora,
 znamenajícího vymyšlené země);
utopismus «-zmus», -mu, m. =
 blouznivé, fantastické úsilí;
utopista, m. = blouznivec, sní-
 lek, fantast

útor, -u, m. = spodní obruba ná-
 doby (kde se náloba tře), drážka

*utracenec, -nce, m. = kdo byl
 utracen, popraven (Třebíz.)

utráceti, v. tratiti

utrakvismus «-zmus», -mu, m., z
 lat. -quis- = přijímání pod o-
 bojí způsobou; = dvojjazyč-
 nost, obojetnost; -kvista, m. =
 kdo přijímá pod obojí, kališ-
 ník; -kvistický [-ky] «-styc-» =
 podobojí, dvojjazyčný

útrapa, ž., obyčej. pomn. -py =
 trápení, soužení, strasti

utrápený, [-ně; -nost], zpříd. příd.
 od utrápiti = zničený, usouzený;
 vypadat -ně

útrapný = působící útrapy (kniž.)

útrata, ž. = utracení, utrácení,
 vydání, náklad; ú., m. = člověk
 mnoho utrácující (lid. a hovor.);

útratný, 1. = mnoho utrácující;
 2. = nákladný: -né pohostinství
 (kniž.)

utřejch, -u, m. || někdy *utrých*,
 z něm. Hüttenrauch = otrušík;
 -chář, -e, m. = travič utřejchem
 (Schulz)

*útrh, -u, m. = útržek (šlejh.)

utrhač [-čka (Vanč.)], -e, m. =
 kdo utrhá (na cti); zdrob. *utrhá-
 ček*, -čka, m. (Jir.); *utrhačný*
 [-ně; -nost] = utrhačící (na cti)
 || řidč. *utrhačský* [-sky]; *utrhač-
 ství*, stř. = utrhání na cti (Jir.);
utrhavý = utrhačný (Wint.)

utrhovati, v. trhati

utrmácený, v. trmáceti se

útroba, ž., obyčej. pomn. -by =
 vnitřnosti

utrpení, v. trpěti

útrpný [-ně; -nost], 1. -né právo
 = mučení, tortura; 2. = mající
 útrpnost, soucitný; ú. člověk
 (Kunět.); čast. ú. úsměv, -né
 slovo; -ně se usmát; -nost s kým
 = soucit

*utrum: je u. = konec; mít u. =
 mít něco překaženo (hovor.)

utrušovati, v. trousiti

*utrvaliti = účiniti trvalým (Koll.)

utrých, v. utřejch

útržek, -žku, m., 1. = utržený kou-
 sek; 2. = utrhání na cti, výtky
 ap. (Rais, Vlč.), původ. *útržka*,
 ž.; *útržkovitý [-tě; -tost] =
 kusý, neúplný; *útržkový ka-
 lendář = na utrhování

***utržlivý** = utrhačný (Jir.)
utřídovati, v. tříditi
utřinos, -a, m. = „kdo si utírá nos“, holobrádek (zhруб.); svatý U. = nekňuba (t.)
***útuha**, ž. = utužení (Č.-Chod)
utuhlý, v. tuhnouti
utuchati, *utuchlý*, v. tuchnouti
útulek, -lku, m. = místo, kam se můžeme uchýliti: ú. pro děti, přestárlé; *útulna*, -len, ž. = útulek; turistic. ú. = chata;
útulný [-no; -ně; -nost] = přítulný, laskavý... (zast., Palac., Suš.); obyč. = příjemný, vlídný (byt, pokoj); je tu -no
***utušitel**, -e, m. = kdo utuší, vy- (šal.); -šiti, -šovati, v. tušiti
***utužilý** = pevný, o síle (Ner.), o náručí (Krásnoh.)
útvar, -u, m., 1. = tvar (Čech); 2. obyč. = něco utvořeného, složení, sklad, celek, jednotka jistým způsobem složená, formace: společenský, hospodářský... ú.; ú. v měřic. = obrazec, těleso; ú. vápencový, silurský... (geolog.) = složení půdy, časové období ve vývoji země
utvářeti, v. tvořiti
***utvářiti**, o d c h. 1. m. utvořiti, 2. m. utvářeti, v. tvořiti
***útvor**, -u, m. = výtvor
***útvrđ**, -u, m. = utvrzení (Suš.)
utvrzovati, v. tvrditi
***úvada**, ž. = vadnutí (Kosm.)
uvadati, v. vadnouti
uvaděť || *uvá-* [-čka], -e, m. = kdo uvádí; *uváděti*, v. voditi
uvadlý, v. vadnouti
úvaha, ž. = uvázení, uvažování, vážné pojednání; dát komu co na úvahu; stojí to za -hu; brát, vzít co v -hu, ne čes. m. mít co na zřeteli, přihlížet, přihlednout k čemu; přichází to v -hu, ne čes. m. rozhoduje to, má to význam || někdo, něco přichází v -hu, m. týče se ho to, běží o něj, o to
úval, -u, m. = široké údolí
uválet, *uvalovati*, v. válet, valiti
***úvaz**, -u, m. = úvazek, podvazek

úvazek, -zku, m. = k čemu se zavážeme, co nám bylo uloženo, povinnost, na př. pracovní, učebný, školní ú. = učitelská vyučovací povinnost týdenní...; ú. lásky = svazek (Čech); ú. kořenů = svazek, spleť (Krásnoh.); ú. u cepu = řemínek na uvázání (Svět.); ú. = obvazek (Těsnohl.)
uvázlý, v. váznouti
uvazovati, v. vázati
uvážiti, v. vážiti
uvážená, ž., ve rčení *na uváženou*: dát komu co na u. = na uvážení; je to na u. = musí se o tom uvažovat; *uvážený*, v. vážiti
uvážlivý [-vě; -vost] = uvažující, rozvážný || ***úvažný** (Schulz)
***uvažovatel**, -e, m. = kdo uvažuje (Holeč.); -vati, v. vážiti
uvedení, v. vésti
uvelebiti se, v. velebiti
uveřejniti článek... = učinit veřejným, veřejně přístupným, vytisknout, dát do novin; -jňovati, nedok.
uvědomělý [-le; -lost] = kdo si uvědomí, na př. svůj čes. původ, probudilý (člověk, Čech...); = co si uvědomíme, uvědoměný: u. úsměv (Jir.); -lá zoufalost (Ner.); -lé vlastenectví, -lá snaha... (běžné); -le se hlásit k národu; 2. stup. -lejší [-leji]
uvědomění (nik. -mení), stř., 1. u. koho o čem = zpravení; 2. u. = stav, kdy jsme uvědoměli, probudilost, na př. národní u.; s uvědoměním se hlásiti k čes. národnosti (Svět.) = uvědoměle
uvědoměný [-ně], 1. k uvědomiti koho o čem: žák o tom uvědoměný atp.; 2. k uvědomiti si (říd.); -ná přítomnost (Karás.); -ná distinkce (Č.-Chod); -ně uctívati (R. Svob.) = uvědoměle
uvědomiti, rozk. -dom, (-doměme, -domte), -mil, -miv, -měn(i), nik. -men(i), v. tam: u. koho o čem = podat mu zprávu, zpravit jej; u. koho, se, na př. národně = učinit uvědomělým, probudilým, probudit jej, se; u. si co (nik.

čeho) = přivést do vědomí, uvést na mysl, na paměť;
uvědomovati, nedokon.: u. koho o čem, koho národně, u. si co
úvěr (zast. *úvěrek*), -u, m. = „u-
 věření, důvěra věřitele k dluž-
 níkovi“, poskytnutí zápůjčky,
 kredit; povolit komu ú., dát
 komu zboží na ú.; *úvěrce*, m. =
 kdo poskytuje úvěr;
úvěrní banka...; ú. soustava, zří-
 zení neboli *úvěrnictví*, stř.;
úvěrový zákon, -vá schopnost...
uvěřiti, v. věřiti
 ***úvěřiti** = brát na úvěr (Jir.)
uvíjeti, v. víti
 ***uvisnouti**, -sl = spadnout, svésiti
 se a zůstat viseti (Wint., Něm.,
 zast.)
uvítací proslov... = na uvítání;
uvítaná, ž. = uvítání; na -nou
uvíznouti, v. váznouti
 ***úvlačný** [-ně] = mírně svážný
 (Němc.)
uvlečen(ý), v. vléci
uvnitř, 1. příslov. = ve vnitřku,
 ne venku; 2. předlož. s 2. p.: u.
 knihy... = ve vnitřku knihy
úvod, -u, m. = uvedení (kam):
 vcházení bez -du (Krásnoh.); ú.
 do mluvnice ap. = obecnější, zá-
 kladní poznatky mluvnické; u.
 knihy = obecnější část před
 vlastním obsahem knihy; ú.
 šestinedělky = její uvedení do
 chrámu k požehnání, hostina po
 něm || *úvodky*, m. pomn. (Herb.)
úvodí, stř. = povodí
 ***uvoditel**, -e, m. = kdo uvádí ně-
 co někam; -*điti*, v. voditi
úvodky, m. pomn., v. úvod
úvodní || **úvodný* (Holeč.) [*-ně;
 *-nost], příd. k úvod: ú. slovo,
 kapitola... = uvozující, tvořící
 úvod; ú. hostina = po úvodu
 šestinedělky; ú. znamínka = uvo-
 zovací (Ner.); -ně praviti = úvo-
 dem (t.); samá -nost = samé
 úvodní články (t.);
úvodnice, ž. = žena jdoucí k ú-
 vodu; = vyšívaná plachta, v kte-
 ré se nese dítě k úvodu;

úvodník, -u, m. = úvodní, první
 článek v novinách; *úvodníkář*, -e,
 m. = pisatel úvodníku
úvodný, v. úvodní
uvolniti = učinit volným: u-
 cestu, vchod, zboží k prodeji;
 šroub se uvolnil = povolil, ne-
 ní tak pevný; místo se uvolní
 = uprázdní; uvolnilo se mi =
 stal jsem se volnější, ulevilo se
 mi; u- kraji = ulevit (Jir.); u-
 krok = zvolnit (Herb.); mravy
 se uvolnily, kázeň se uvolnila
 = staly se... volnější; *uvolněný*
 [-nost]: u- šroub, -né mravy;
uvolňovati, nedok.
úvoz, -u, m. = úzká hluboká cesta
uvozhřený = vozhřívý (Vanč.)
uvozovací znaménko neboli -vka, ž.,
 obyč. pomn. -vky = kterým se
 uvozuje řeč... („“); -vati, v.
 voditi
úvozový, příd. k úvoz: -vá cesta =
 úvozem
úvrat, -ti, ž. = souvrat
uvrhovati, v. vrhnouti
uvykati, -klý, -knouti, v. -vykati
 ***uvzdychánek**, -nka, m. = uvzdy-
 chaný člověk (Hal.);
uvzdychaný [-ně; -nost] = stále
 vzdychající
 ***uvzhledniti** co, ne čes. m. při-
 hlížet, míti zření k čemu
uvzlykaný = stále vzlykající, utrá-
 pený vzlykáním
 ***uvzteklen** = rozvzteklen (Šrám.)
úzadí, stř. = místo vzadu, za kým,
 zázemí (kniž.)
uzaklínati, v. klnouti
uzákoniti co = prohlásiti za zá-
 kon; -*ňovati*, nedokon.
uzamčen(í), -mklý, -mknouti, -my-
 kati, v. mknouti, I mykati
uzardělý [-le; -lost] = začervenálý
uzávěr, -u, m. || *uzávěra*, zdrob.
 -rka, ž. = uzavření; = zavírací
 zařízení, závora; účetní -rka =
 dokončení účetních prací, zpra-
 cování účetních položek
uzavírací zařízení... = na uzavře-
 ní; -rati, v. -vřiti
uzávorkovati, v. závora
uzavřený, *uzavřiti*, v. -vřiti

úzcce, v. úzký

uzda, ž. = postroj na hlavu tahou-
na; symb. omezení...: u. nutnosti
(Nez.); držet koho, jazyk... na
uzdě = krotit, mírnit, mírniti se
v řeči; povolit uzdu = dopřát
volnost;

uzdárna, ž. = dílna na uzdy;
uzdař || -dář, -e, m. = výrobce
uzd;

uzdička, ž., zdrob. k uzda;

uzditi koně = dávat mu uzdu;

uzděný uzdou (Jir.); slož. dok.
za- koně uzdou (Holeč.)

***uzdráhnouti se**, -hl, vlast. prostě
dokon. ke zdráhati se; přenes.:
trest uzdráhl jen na pokutu =
záležel jen v pokutě (Preiss.)

***uzdravěti**, -vějí = uzdraviti se;
uzdraviti, **uzdravovati**, v. zdraviti

uzel, uzlu (o d. h. -le), m., 1. =
co vznikne přeložením a provle-
čením konců niti, šátku... za
účelem svázání, nebo jen přelo-
žením a provlečením vazadla; u-
dělat u., zavázat, uvazovati co
na u.; 2. = svázané věci, nůše,
ranec; 3. námořní míra; 4. =
kde se něco sbíhá, soustřeďuje.
křižovatka: horský, železniční,
dopravní u.;

uzelný = uzlovatý (Vr.)

území, stř. = země, oblast; zdrob.

územíčko, stř. (šmil.)

uzemiti, -men(i), -měn(i) = uzem-
niti (říd.); nedokon. **uzemovati**

územní, příd. k území

uzemniti, -mněn(i) = spojit (ve-
dení) se zemí; **uzemňovati**,
nedok.

uzemovati, v. uzemiti

uzenáč, -e, m., druh uzeniny, uze-
ná ryba

uzenář [-řka], -e, m. = výrobce,
prodáváč uzeného zboží; -řský
[-řsky; -řství], příd. k tomu

uzené, -ho, stř. = uzené maso;

uzenice, ž., druh uzeniny; -nina,

ž. = uzené zboží; **uzenka**, -nek,

ž. = uzený párek; -nkář, -e, m.

= prodáváč uzenek;

uzený, v. udití: u. vtip = starý
(lid. a hov.)

uzílek, -lku, m., zdrob. k uzel

uzívaný, v. zívati

***úzkobiti s časem** = šetřit (u Če-
cha v „profesorské“ češtině);
nářeč. ú. se = omezovati se

úzko-, kmen k úzký ve slož.:

-**hrdlý** = s úzkým hrdlem; -**kal-**

hotník, -a, m. (Holeč.) = kdo

nosí úzké kalhoty; -**kolejná** drá-

ha neboli -**kolejka**, ž.; -**lebý** člo-

věk neboli -**lebec**, -bce, m.; -**lístý**;

-**prsý** [-se; -sost]; přenes. =

úzkostlivý, malicherný, málo u-

znalý: -sý člověk, -sé výtky ap.

úzkost, -ti, ž., 1. = vlastnost

něčeho úzkého; 2. obyč. přenes.

= tíseň, sklíčenost, strach; smr-

telná ú. = strach ze smrti, jako

před smrtí

úzkostlivěti, -vějí = stávat se

úzkostlivý; slož. dokon. z-; svě-

domí zúzkostlivělo (Vr.);

úzkostlivý [-vě; -vost] = kraj-

ně pozorný, šetrný (v řeči, v jed-

nání), krajně pečlivý, svědomitý;

zúzkostněný (Krásnoh.) || -**nělý**

(šlejh.) = plný úzkosti;

úzkostněti, -nějí = stávat se úz-

kostný; slož. dokon. z- (Majer.)

úzkostný [-ně; -nost] = plynoucí

z úzkosti, projevující, působící

úzkost: ú. zrak (Jir.), hněv (Č.-

Chod), -ná nejistota (Trýb),

-né ticho (Kosm.); -ně zalkat

(Břez.)

úzký [úzcce, úzko, úzkost, v. tam]

= ne široký (pruh, vchod, otvor,

cesta, ulice, kalhoty...); = ome-

zený: ú. obor, obzor; = těsný,

blízký: -ká souvislost, -ké vztá-

hy; být v úzkých = v tísní, v ne-

snázích, na rozpacích (lid. a ho-

vor.); sr. úžiti; úzcce souviset; je

mi úzko = mám, cítím úzkost,

sklíčenost...; 2. stup. **užší** [úže,

n i k. **úžeji**]

uzlíček, -čku, m., zdrob. k uzlík;

uzlíčkovitý || -čkový = s uzlíčky

uzlík, -u, m., zdrob. k uzel (říd.)

uzlina (nervů, nervová), ž. = spleť

vláken a buněk, ganglie (lékař.)

uzlovatína, ž. = uzlina (Trév.);
uzlovatý || **-vitý** = plný uzlů;
-vitý, též = jako uzel;
uzlovina, ž. = něco zauzleného;
 přenes. = záhada (říd. kniž.);
uzlovitý, v. uzlovatý;
uzlový, příd. k uzel: -vé postavení
 = ústřední, důležité jako uzel
 drah, spojů ap.
uzmouti, v. vzíti
uznalý [-le; -lost] = uznávající
 práci, ochotu..., povděčný; -lost
 = vlastnost uznalého člověka;
 = uznání (Rais)
uznaně nejlepší, nejtěžší... = nej-
 lepší..., jak se obecně uznává,
 podle obecného uznání, mínění
 (podle něm. anerkannt, no-
 vé, říd.)
uznání, stř., k uznati, v. znáti:
 u. chyby, viny...; podle svého,
 vlastního u. = podle usouzení,
 rozhodnutí; čestné u. = projev
 uznání zásluh...
uznávací poplatek = za uznání;
 u. řízení = kterým se uznává;
-vati, v. znáti
uzoučký, **uzounký** = velmi úzký
uzpůsobiti, v. působiti
uzrálý, v. zráti
***uzřejmiti** = ozřejmit, ujasnit (Č.-
 Chod)
už, příslov., v. již
úžas, -u, m. = silný podiv: ú. nad
 čím
užásati, v. žásati;
užasínati = žasnout (Vinař.);
užaslý [-le] = velmi udivený,
 ohromený; 2. stup. **užaslejší**
 (Sum.); **užasnouti**, v. žasnouti
úžasný [-ně] = budící úžas, strašný
***užasovati** = děsit (Han.)
***uždibovati** = ulamovati ždibky
 (Olbr.)
úže, v. úzký
úžeh, -u, m. = užehnutí, úpal

úžeji, v. úzký
úžina, ž. = zúžené místo, úzký
 průliv; = zúžení vzduchového
 proudu při mluvení
užínati, v. žíti, žnu
úžinový, příd. k úžina: -vé sou-
 hlásky = článkované za úžiny
užíratí, v. žráti; **užíravý** = šíravý
 (Tyl)
užitečný [-ně; -nost] = přinášející
 užitek, prospěšný
užitek, -tku, m. = prospěch, zisk,
 výdělek: u. z čeho, z koho; být
 k -tku; nést, přinášet, dávat u.
užití, užiji, v. I žíti || ***užiti**, užnu,
 v. II žíti
úžiti, rozk. slož. z-uz = dělat úz-
 kým: ú. se = stávat se úzký,
 užší; boty se mu ouží (šimáč.;
 ou- lid. m. ú-) = je v úzkých
 (lid.); odtud být v úzkých, v.
 úzký; slož. dokon. z- (zastar.
 s-); nedokon. **zužovati**; **úživati**,
 opakovan.
užitkový [-vost] = jsoucí k užítku,
 k potřebě, čeho nějak užíváme
 (předmět, nerost, dobytek, voda,
 dříví...);
užitkovost, -i, ž. = soubor vlast-
 ností, kterými něco slouží lidem
 k ukájení životních potřeb: u.
 dobytka...
užitný [-ně; -nost] = dávající uží-
 tek, užitkový (odbor. marxistic.):
 u. předmět, -ná hodnota
uživatel [-lka], -e, m. = kdo ně-
 čeho užívá; **uživati**, v. I žíti
úživati, v. úžiti
úživný [-nost] = schopný (se)
 uživit (odbor.)
úžlabí, stř. = úžlabina (zastar.,
 Vrchl.); ú. listu = paždí (odb.);
úžlabina, ž. = nízko položené
 úzké místo, jako žleb
užovka (zast. ú-), -vek, ž., had
užuž, v. již

V

v «vé», hláska, písmeno
 v (někdy u) || **ve**, předlož. se 4. a
 6. p.; 1. se 4. p., a) ve význ.

místním (kam?): usednout v
 křeslo, zabočit v ulici, letět v
 jinou krajinu, pomáhat komu

v plášť, hledět v dolíček... (jen kniž., básnic., jinak zprav. do s 2. p.); dále v ustálených vazbách, hlavně přenes.: bít se v prsa, složit ruce v klín || do klína; proměnit, změnit v koho, več; věřit, doufat v koho, več; upadnout v zapomenutí; hrát v karty, v šachy; uvázati se več apod.; b) ve význ. časovém (kdy?): ve středu, v sobotu..., v pět hodin, v pravý čas || se 6. p.: v horku, ve dne, v noci, ve válce, v míru (= za míru, když je mír), dvakrát v týdnu, v roce, ve dvou dnech = za dva dni atp.; c) příslovečně: v souhlas, v pozdrav (kniž.), zprav. na...; začít co... ve jméno Boží || ve jménu Božím; mlátit ve čtveřici...; hrát v karty ve tři...; obrátit oči v sloup; — 2. s 6. p., a) místně (kde?): v městě, v Brně, v lavici, ve vodě...; b) časově, v. 1. b); c) příslovečně: v dobrém, ve zlém, v dobrotě, být v (ne)právu;

— u: u vytržení; v. srovnání; jinak zprav. jen kniž. básnic.: u víře; u věži, u tichu (Má.), u vědomí; vyznít písně u verše (Hál.) apod.

v-, předpona s týmiž významy jako původ. předlož. v se 4. p. a do s 2. p., a) slovesná: vjet, vkročit, vhodit, vpadnout, vsadit; 2. ve jmenných slož.: vchod, vpád...

v., zkratka = viz

*vab || *váb* (Hál.), -u, m. = půvab (obrozen.)

vabič || obyč. *vabič* [-čka], -e, m. = kdo vábí, vábitel, vábník

*vabidlo || *vá-*, -del, stř. = prostředek na vábení

vábitel [-lka], -e, m. = kdo vábí, vábič, vábník

vábiti, vab = lákat, přitahovat; slož. dokon. *od-* koho od čeho; *při-* koho; *u-* = *při-*, *z-* (říd. kniž.); *vy-* koho kam; *z-*, prostě dokon.; *-vabovati*, slož. nedokon.

při-, *z-* koho (říd.); *vábivati*, opak.

*vábivo, stř. = co vábí (Herit.); *vábivý* [-vě; -vost] = vábný, lákavý

vábnice, zdrob. *-nička*, ž. = nástroj na vábení;

vábník, -a, m. = vábitel, vábič; *vábný* [-ně; -nost] = vábíci, vábivý, lákavý

Vacek, -cka, m., příjm. z Václav; v., lid. jídlo (Kunětic.)

Vác(e)slav, -a, m. (zastar.) || *Václav* [-va], -a, m., křest. jm.; zdrob. *-vek* [-vka], -vka, m.; *václavka*, -vek, ž., hruška, slíva, houba, václavská husa; *václavský*, příd. k (sv.) Václav: -ké posvícení, -ká husa

*vacín, -u, m. = pletenec vlasů (staročes., Jir.)

váček, -čku, m., zdrob. k vak

vačice, ž., savec, kožešina z něho; *vačicový* kožich...

váčkovitý = podobný váčku

vada, ž. = chyba, nedostatek, kaz, defekt

váda, ž. = svár, hádka, roztržka, rozmlíska (kniž. a lid.); nebeská v. = bouře (Vrchl.)

vade mecum || *vademecum* «vámékum», stř. neskl., lat. (vlast. „pojď se mnou“) = příručka, rukověť; = jídlo na cestu (Čech)

vaditi, (lid.) vazen(i) || vaděn(i) = překážet; to nevádí, též = to nic nedělá, to nic není; v. oč, nedokon. k zaváditi (Vanč.); v. se s kým = vytýkat mu chyby..., peskovat, plísňit jej, „hubovat naň“: jsem vaděna a bita (Kosm.); slož. dokon. *o- o koho, oč = zavádít; roz- koho, se = ukončit vádu, smířit (šmil.); = znesvářet; roz- *vaděný* = rozkmotřený, sváříci se (Jir., Čech, Kopeč.); s- se (zastar.) = pohádati se; vy- koho = vyprostit, vyplatit (zastar.); vy- se s kým = vyplísňit ho; za- o koho, oč = dotknouti se, i přenes. (narazit v řeči...); ani neza- o kavárnu =

vůbec do ní nechodit; zastat = zastavit (zast., Palac.); v. zavazeti a zavazovati; *vadivati (se)*, opak.

vadium «vádyjum», -dia, stř., lat. = záruka, záloha, zástava

vadivý [-vě; -vost] = rád, často se vadící

vadnouti, -dl, -dnuv, -dnutí = ztráceti svěžest, o květinách, o trávě: přenes. o lásce, o člověku; slož. dokon. *o- = poněkud zvadnout; po-, prostě dokon.; o dobré vůli (Jir.); *povadlý* květ; s- (zastar., Mácha, Čech...), us- (Wint., Mácha || pou- Arb.) || nejčast. u-, z-, *uvadlý*, *zvadlý*; přen. *zvadlý* obličej ap.; -*vadati* || -vá- (T. No., Mach.), slož. nedokon. o-, po-, s-, us-, z- = vadnout (kniž.); do- = být před úplným zvadnutím; přenes. = chřadnout (Rais)

vadný [-ně; -nost] = mající vadu

***vádrle**, -te, stř., z něm. = vějíř (zastar., nářeč.)

***vafle**, zdrob. -*lička*, ž., z něm. = oplatka, něco jí podobného

***vafnrok**, -u, m., z něm. = vojenský kabátec (za Rakouska)

vagabund, -a, m., z lat. = tulák, pobuda; -*diský* [-*disky*; -*dství*], příd. k tomu; -*dstvo*, stř. hromad. = vagabundi

vagace, v. vakace

vagant, -a, m., z lat. = potulný student středověký; -*tský*, příd. k tomu

vagina «-gý-», ž., lat. = pochva, obal žen. rodidel

vagní || *vág-*, z lat. = těkavý, nejasný, povrchní

vagon «lid. a hovor. -gón», -u, m., z angl. = železniční vůz; zdrob. -*nek*, -*nku*, m.; *vagonka*, ž. = továrna na vagony; -vá kolonie, v. kolonie; *vagonovati*, slož. dokon. na- co = naložiti do vagonu, -nů; vy- = složiti z vagonu, -nů (podle něm., odbor.); *vagonový* náklad

váha, vahou || čast. váhou, mn. váhy, vah, vahám... || váh atd., ž., 1. = kolik někdo, něco váží, tíže: hrubá, čistá v.; 2. = jednotka vážení, závaží: váhy a míry; 3. často pomn. *váhy* = nástroj na vážení; přenes. být na váhách = být nerozhodný, kolísat; to nepadá na váhu = to nemá význam; v. 4.; podle podoby váha, váhy = zařízení na čerpání, vážení vody, zařízení k tahu; 4. = význam, důležitost: mít váhu; přikládati čemu, klást nač velkou... váhu; v. výše 3. a lehký; 5. = obvyklá míra, -lé tempo: dal si nejdříve svou -hu a potom vykročoval (Svět.); jít, dělat všechno, pracovat... svou -hou (lid.); 6. cvik; 7. *Váhy*, souhvězdí; v. vážka

vahadlo, -del, stř. = páka vah, čerpadla, vozové váhy...

Vahala || Vá-, m., příjm.; z nářeč. v. = váhavý člověk

váhati, -hání = „pohybovati se jako váhy“, kolísat, nemoci se rozhodnout; (ne)v. (šafař. v. se) co uřinut; jednat bez váhání; slož. dokon. za-; *váhavati*, opak.

váhavec, -vce, m. = váhavý člověk; *váhavý* [-vě; -vost] = váhající, nerozhodný, zdlouhavý (člověk, krok, chůze); v. v jednání...; v. k pomstě (čelak.)

***váhnouti (se)**, -hl = nakláněti (se), převažovati se (Křel.); slož. dok. pře- co = převrhnout (Ra.); z- se = nakloniti se

váhový, příd. k váha: v. růst = co do váhy, na váze (odb.)

váhy, *Váhy*, v. váha

Vach, -a, *Vácha*, *Vachek*, -chka, m., příjm. z Václav

***vachrlatý** || vo-, z něm. = nejistý, špatný... (lid.)

***vajda**, m. = cikánský náčelník (Jir., slovens.)

vaječina, ž. (nářeč., S.-Tů.) || *vaječník*, -u, m. = smažená vejce; vaječník, též = samičí pohlavní

- žláza; = vejčitá ozdoba ve stavitelství;
vaječný, příd. k vejce: v. pokrm, -ná skořápka
- **vajglař*, -e, m. = kdo sbírá o-harky (hantýr.)
- vajíčko*, -ček, stř., zdrob. k vejce; = samičí pohlavní buňka (odb.)
- **vajksle*, ž., z něm. = višně (lid.);
-lovka, ž. = vajkslová hůl, kořalka; *-lový* = višňový
- vak*, -u, m. = pytel, brašna, tlumok: cestovní, poštovní v.
- vakace* || *vagace*, -c || -cí, ž. pomnož., z lat. = prázdniny (zastarává)
- vakance*, ž., z lat. = uprázdňení (úřadu, místa); *vakantní* = uprázdňený, volný, nezadaný;
vakát, -u, m. (z lat. 3. os. jedn. č. *vaccat*) = prázdná stránka (knihtiskař.)
- vakuum* «vá-», -kua, stř., z lat. = prázdný prostor, prázdnota
- I *val*, -u, m. (souvisí s *valiti* se) = proud (Zey.); vrahů val (Slád.) = proud, zástup; zprav. jen přísloveč. *valem* = proudem; krev v. běží (píseň); v. se šíralo (Baar) = rychle; v. se pozdravovat = rychle se u- (Jir.); v. ležeti = stále (Rals)
- II *val*, -u, m., z něm. = násep, hradba; přenes. val oblaků (Vrchl.)
- vál*, -u, m. = prkno na válení těsta, zařízení na válení prádla, náčiní na válení půdy; v. válec, válek
- Vala*, m., příjm. z Valentin
- **váladlo*, stř. = prkénko s rukojetí na válení prádla (lid., Jir.)
- Valach* [*Valaška*], -a, m., národ., kmenové jm.; *valach* = pastýř, vykleštěný hřebec, přenes. = lenoch (zhrub.); *Valášek*, -ška, m., zdrob. k Valach, v. k valach; *valaška*, ž. = hůl se sekarkou; *Valašsko*, stř. = valašský kraj; *valašský* [-sky], příd. k Valach: v. kroj, nářečí...
- valeř* [-řka], -e, m. = dělník ve válcovně;
válcovati = rovnat, upravovat válcem; *válcovaný*, o cestě; slož. dokon. *u-*, *vy-*, *z-*;
válcovitý = podobný válci; -té ruce (Tyl); *válcovna*, -ven, ž. = místnost, budova na válcování; *válcový*, příd. k válec: v. mlýn; = válcovitý
- valčík*, -u, m., z něm., tanec; *-kový* krok, -vá melodie
- válčiti* = vést válku: v. s kým, proti komu; slož. dokon. *do-* = přestat válčiti; *na-* se (mnoho); *válčivati*, opak.;
válčivý = rád válčící (Palac.)
- **valdhorna*, ž., z něm. = lesní roh (lid.); *-nísta* «-nys-», m. = hráč na lesní roh
- Valdštejn* || *-štýn*, -a, m., z něm., rodové jm.; *valdštejnský* || *-štýnský* palác...
- vale*, lat. = buď zdráv, s Bohem; dát komu, čemu v. = rozloučiti se, opustit, zanechat
- válec*, -lce, m. = oblé těleso (vlast. zdrob. k vál); *váleček*, -čku, m., zdrob. k válec, válek;
válečkovitý = podobný válečku
- válečnický* [-cky], příd. k válečník; *-ctví*, stř. = válečné umění; *válečník*, -a, m. = kdo válčí; *válečný* [-ně], příd. k válka (stroj, plán, stav, rada, škola, území, zajatec, právo, náhrada, zrada...); -ná léta = ztrávená ve válce
- válek*, -lku, m., zdrob. k vál = nástroj na válení těsta..., na hlazení, leštění
- valem*, v. I val
- **válenka*, obyč. pomn. *-nky*, *-nek*, ž., z ruš. = plstěná bota
- Valenta*, m., příjm. z Valentin [-na] «-týn», -a, m., z lat., křest. jm.
- valený*, v. *valiti*; -ná klenba = válcovitá; *válený*, v. *valiti*
- valér*, v. *valeur*
- Valeš*, -lše || -leše, m., příjm. z Valentin

váletí, -lejí, opět. k **valiti**: v. sudý ...; v. prádlo, těsto, pole = válem, válkem třít, stlačovat, rovnat; v. se po zemi...; v. se smíchy = hlučně se smát; v. se (za pecí, doma) = být nečinný (lid. a hovor.); za pecí **válený** (Němc.) = válející se, povaleč; slož. dokon. (s opětov. významem) **do-** co kam; **na-** nudlí...; **o-** koho v blátě (Herb.); **roz-** těsto; **u-** pole; **u-** šaty = povalováním pomačkat; **vy-** chléb, **z-** prádlo; **válívatí**, opakov.

valeur || zčešt. -*lér*, -u, m., fran. = hodnota; v malíř. = odstín barvy, barevný tón

valcha, ž., z něm. = vroubkovaná deska na praní, stoupa na sukno; **valchář**, -e, m. = kdo valchuje; **valchovati** = prát atp. na valše, valchou; slož. dokon. **u-**, **vy-**, **z-**; přenes. **vy-**, **z-** koho, komu kůži, hřbet, záda = pomuchlat, zbit (lid.)

Vali, ž. neskl., domác. tvar k **Valerie** || **Valinka**; u Ner. domác. tvar k **Valburga**

valibuk, -a, m. = „kdo valí buk“, silák (lid.)

Valihrach, -a, m., příjm.; z přezdívký **v.** = kulihrach

Valinka, v. **Vali**

***valinou**, příslov. = valem (Slád.)

Vališ, -e, m., příjm. z **Valentin**

valiti = posunovat, postrkovat, převracet něco oblého; v. oči, čast. vyvalovat, přenes. = diviti se (lid. a hovor.); v. se = hrnouti se, proudit, hrozivě se blížít, o vodě, krvi, davu, bouři, neštěstí; o člověku = „hrnouti se“ (zhруб.);

slož. dok. **do-** co; **na-** komu mnoho učení, práce = uložit (lid. a hovor.); **na-** se = opít se (zhруб.); navalilo se sněhu, práce = nahrnulo; **od-** co; **po-** koho (na zem), strom... = porazit; **pod-** se = spodem se svalit (čap.); **pro-** se = puknout a vytéci, o vředu; přenes. o nepříjemné věci ... = prozraditi se, vyjít najevo;

pře- koho, co, se na druhou stranu; **pře-** se, o bouři, válce = přehnati se; **při-** co k čemu; **při-** se, o vodě...; **roz-** = rozbourat, zbořit; **s-** co s čeho, koho, se na zem; **s-** na koho vinu = přesunout; **u-** na koho, na sebe starosti, podezření, povinnost, odpovědnost = naložit naň, uložit mu; **ve-** se kam (Wint., Č.-Chod) = vecpati se; **vy-** co z čeho, kam; **vy-** oči = udiveně se podívat (lid. a hovor.); **vy-** se, o kouři, vodě = vyhrnouti se; **za-** koho práci; **-valovati**, slož. nedokon. **na-**... k dokon. navaliti...; **po-** se = být nečinný; **pře-** co v ústech, na jazyku, přenes. = rozpakovati se to říci (lid. a hovor.); **pře-** se na posteli;

válívatí, opak.; v. váletí

válívatí, v. váletí

válka, -lek, ž., z něm. = boj mezi kmeny, národy, státy, vojna: vypovědět, vést válku; v. oč, s kým, proti komu, čemu

***valkovati** = valchovati (Koll.)

valňák, -u, m. = nízký rovný nákladní vůz (lid. a hovor.);

valníček, -čku, m., zdrob. k **valník**, -u, m. = valňák

valně, v. valný;

valnice, ž. = valná schůze, hromada, plenárka;

***valniště**, stř. = „valné“ místo: v. hřibů = kde se jich najde mnoho (Kolm.)

valný [-ně] = „valící se“, četný: -né davy (Čech); v. houf, voj = hlavní (Jir., zast.); v. sněm = obecný, za přítomností všech členů; podob. -né shromáždění, -ná schůze, hromada; valný vůz = valník (Mar.); nemít valný význam = velký; podob. nemít -nou chuť, z valné míry..., valná část, většina; nejasa valné míry (Jir.) = v dobré náladě; = rozlehlý (Čech); viz nevalný; valně se dařit (Jir.) = dobře; obyč. jen po záporu: nedaří se mu -ně, není mi -ně

valor, -u, m., lat. = hodnota;
-risace «-za-», ž. = valorisování;
-risovati co «-zo-» = dáti tomu skutečnou, pravou hodnotu
Valouch, -a, m., příjm. z Valentin
valoun, -u, m. = oválný kámen;
 v. zlata = hrouda; zdrob. *-nek*,
-nku, m.
Valoušek, m., zdrob. k Valouch
valuta «-lú- || -lu-», ž., z lat. = měna, hodnota; *-tárni* || *-tní* || *-tový*, příd. k tomu
vamberský, n. k. -rský, příd. k Vamberk, -a, m., město v Č.
***vampola**, ž. = sochor (lid., Knap)
vampýr, -a, m. = upír, vlkodlak
van, -u, m. = vanutí, vání, vánek (kniž., básnic.)
vana, ž., z lat. = nádoba na koupání
Váňa, -ni, *Vaňata...*, *Vančura*, m., příjm. z Václav
Vandal, -a, m., kmenové jméno; *vandal* = člověk surově, barbarsky ničící (umělecké předměty...); *vandalismus* «-líz-», -mu, m. = barbarské, surové ničení; *vandalský* [-sky; -stvi]: v. kmen, jazyk; přenes. v. ples (čech) = bohopustá zábava; v. způsob... = surový
***vandle**, zdrob. *vandlička*, ž. || *vandlík*, -u, m., z něm. = vana, necky (lid.)
vandr, -u, m., z něm. = cesty tovaryšů na zkušenou; = chození po žebrotě, toulka (lid. a hovor.): jít na v., -rem, být na -ru; *vandrák*, -a, m. = vandrovník;
vandrovati = chodit vandrem, toulati se; přenes. = být propuštěn z místa (lid.); v. do koho = dorážet naň slovy, popuzovat (t.); vandrovalo to do koše... = hodil jsem to... (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *po-*, o nedokon. budoucnosti; *při-* = přijít vandrem; přenes. = přistěhovati se (hanl.); *z-* svět = vandrem schodit; *za-* (si) do koho = vyjeti si naň, napadnout jej; *vandrovatí*, opakov.;

vandrovni, -ního || *-vník* [-vnice], -a, m. = kdo chodí vandrem, tulák
vánek, -nku, m. = mírný, příjemný větřík
Vaněk, -ňka, m., příjm. z Václav; poraditi se s Vaňkem = utéci, ujet, zmizet (lid. a hovor.)
vánice, ž. = sněhová metelice
Vaníček, -čka, m., příjm. z Váňa
vanička, ž., zdrob. k vana
vanilka «-nyl-», ž., z lat., rostl., koření z ní; *-kový* krém, -vá zmrzlina
vánoce, -noc, -cům, -cích, -cemí || -ci, ž. pomn. (vá- z něm. Weih-, -noce překladem něm. -nachten) = výroční svátky na oslavu Kristova narození; černé v. = bez sněhu, bílé v. = se sněhem; *vánočka*, -ček, ž. = vánoční pečivo; *vánoční* doba, stromek, písně...
***vanot**, -u, m. = vánek (Neb., Suš., Hál.)
vanouti, -nul, -nuv, -nut(i) = vát, foukat, o větru, o vůni; přenes. píseň vane (čech) = nese se, ozývá se; stromy vane ruch (Vrchl.); vane z něho láska, zloba...; slož. dokon. **na-*: navane sněhu (neosob.) = nafouká se mnoho sněhu (Slád.); *o-*: vůně, chlad... ho ovanul(a); *po-*, o nedokon. budoucnosti: až povane vítr...; **pod-* co = ovanouti co zdola; *pro-* svět vůni = naplnit (Heyd.); zášť provane jí duší (Baar); pěkně to provanulo = protáhlo, vítr, čerstvý vzduch projel; *pře-* přes co, o vůni (Krásnoh.); převanulo to (Jir.) = minulo, přešlo; *při-* koho (Mácha) = přivát; *roz-* co (kníž.); *s-* se rtů, o zpěvu (čech); *vy-*, o vůni, lásce, kouzlu, půvabu, smutku = vyprchat; *za-*, o větru = trochu, na chvíli zafoukat; o písni (Krásnoh.)
vanový, příd. k vana: -vá koupel
vantili, v. tintili
vantroky, pomn., z něm. = dřevěný vodní žlab, koryto, necky

Vaňura, m., příjm. z Váňa
Vanýsek, -ska, m., příjm. z Václav
 n. z Ivan
vápenatěti, -tějí = stávat se vápenatý; plíce -tějí = v jejích chorobných ložiscích se ukládají sloučeniny vápna; slož. dok. *z-*; *zvápenatělý*
vápenec, -nce, m., nerost; *-ncový* = z vápence (skály)
vápenice, ž. = vápenná pec; *Vápenice*, ž. jedn., vsi v Č., pomn., ves na M.; *vápeník*, -a, m. = kdo pálí, prodává vápno; *vápenitý* = obsahující vápno (půda); *vápenka*, ž. = vápenice; *vápenný* prach = z vápna; *-nná vejce* = naložená ve vápně; *-nná voda* = v které je rozpuštěno vápno
vápínko, stř., zdrob. k vápno (Herb.)
vápník, -u, m., prvek, calcium
vápno, -pen, stř. = vypálený vápenec
var, -u, m. = vaření, vření; bod varu; ranní v. (Čech) = horko; = horké vřídlo, v. Karlovy Vary; dostati se, přijíti do -ru = začít se vařit; přenes. = „rozehráti se“, rozzlobiti se
varhanář, -e, m. = stavitel varhan; *-řský* [*-řsky*; *-řství*], příd. k tomu
varháněk, -nku, obyč. pomn. *-nky* = sřasená ozdoba (lid.)
varhaněti, -nějí = stávat se řasnatý; slož. dok. *z-*; *zvarhanělý*
varhanický [*-cky*; *-ctví*], příd. k *varhaník*, -a, m. = hráč na varhany
varhaniti = skládati do řas, „do varhánků“, o listech knihy...; smích varhaní pleť (kniž.); v. se, o vráskách (Baar); slož. dok. *z-*; *z-* se, o čele (Jir.)
varhánkovati = varhaniti; *-kovitý* = sřasený (Tilsch.)
varhánky, 1. m. pomn., v. varháněk; 2. ž. pomn., zdrob. k varhany = foukací harmonika (lid.)

varhanní, příd. k varhany: v. koncert, skladba
varhany, -n, -nům || -nám, -nách || -nech, -nami || -ny, m. || ž. pomn. z lat. organa, hudební nástroj
vari, z got., citoslov. (od pův. rozk. zp.) = (táhni, -něte, jdi, jděte) pryč! || někdy zvláštní tvar množ. *varte* (Havl., šmil.); nářeč. celé sloveso *variti*: variš = jdeš, jdi pryč (Herb.)
varia «váryja», stř. pomn., lat. = rozmanité věci, směs; *variabilita* «varyja-», ž. = proměnlivost, schopnost měniti se; *-bilní* = proměnlivý; *-bilní kapitál* = za který kupuje majitel výrobních prostředků pracovní sílu (v marxistick. ekon.); *variace*, ž. = střídání, změna, obměna, proměna; *variační* počet; *variant*, -u, m. || *-ta*, ž., z lat. = obměna plánu..., odchylka, jiné čtení, různověstí
varietá «-ryje-», ž., z lat. = odruda
varieté, stř., z franc. = *varietní* divadlo = s pestrým programem artistickým
variola, ž., z lat. = neštovice; ch y b. m. varianta
***varírovati**, z něm. = kolísati (nižší hovor.)
variti, v. vari
varito, v. varyto
várka, -rek, ž. = jedno vaření (piva...)
varle, -lete, stř. = samčí pohlavní žláza
varmistr, -a, m. = dohlížitel při vaření (piva...)
varna, ž. = místnost, budova na vaření (piva...); *varní* síň = varna; *varnice*, ž. = kotel na vaření (vojen.); *varný*, příd. k var: *-né* napětí (Vr.) = napětí až k varu, k výbuchu; *-né* lůže = kotel (Ner.)
varovatel, -e, m. = kdo varuje (Svět., Preiss.)

varovati, z něm. = dávat výstrahu, vystříhat: v. koho před kým, čím, aby ne...; v. se koho, čeho = vystříhati se, chrániti se; slož. dok. *do-* se koho = dohlídati se (Němc.); *u-* se čeho (chyby...) = vystřici se, vyhnouti se; řidč. *u-* koho, co = uchránit; *u-* kraj před vzbouřením (Vr.); *vy-* se čeho = u-se; **za-* = dát výstrahu (Vr.); *varovávatí*, opakov.

varovný [-*ně*; -*nost*] = výstražný (hlas...); -*ně* co říci

***varta**, ž., z něm. = stráž, hlídka (lid.)

vartovati, z něm. = hlídati (lid.)

varte, v. vari

Vary (Karlovy), v. Karlovy

varyto (*vari-*), stř., z lat. = domnělý staroč. hudební nástroj podobný harfě (RK.)

vařák, -u, m. = hrnec na vaření (Č.-Chod)

vařbuchta, ž. = knedlík (Holeč.); v., m. = nehybný, neobratný, člověk, kmotr (zhrub.)

vařečka, -ček, ž., zdob. k *vařeka* (-*řejka*, lid., Mrš.) = měchačka

vařenka, ž. = vařená kořalka...

vařený = uvařený; v. péci

vařící (*se*), v. vařiti

vařič, -e, m. = kdo vaří, přístroj na vaření; paní *vařičová* = žena vařiče

vařiti = činit, aby něco vřelo: v. vodu; připravovat a vařit (pivo, oběd...); v. z vody = žít chudě, skromně; nevařiti s kým = nebýti s ním zadobře, „nepéci“ (lid. a hovor.); všechno v něm vaří = vše, bouří se (Č.-Chod); krev vaří v žilách, rovněž o pobouření (Herb.); v. se, o vodě, obědě...; věc se ři = jedná se o ní, „peče se“ (lid. a hovor.); v. jísti; *vařící se voda* = ohřívající se || *vařící* = vřící, ve varu; slož. dokon. *do-* co; *na-* čeho (mnoho); *na-* komu = „nadrobit“ (t.); *na-* se (mnoho); *na-* se, o mase... = vařením na-

být; *o-* co = uvařit na povrchu, neúplně; **od-* co = udělat odvar z čeho, s-, u-; *po-* co = nechat přes to přejít var; *pro-* co = dobře u-; *pro-* = ne hospodárným vařením ztratit; *pře-* co = znova svařit; *roz-* co = uvařiti tak, že se to rozpadá; krev byla rozvařena (Ner.) = silně rozprouděna; rozvařené moře = rozbouřené (Hál.); s- mléko = u-; s- dva kovy = za žáru spojit; *u-*, prostě dokon.; *vy-* prádlo = vařením vyčistit; *vy-* se, o vodě... = vařením vyprchat; *za-* co do mléka = přidati za varu mléka; *za-* ovoce = vařením konservovat; *za-* co = způsobit něco nepříjemného (lid. a hovor.); *za-* se, o nápravě = horkem se příliš rozpálit; -*vařeti*, slož. nedokon. *do-* atd.; -*vařovati*, slož. nedok. *do-* atd.; *vy-* prádlo...; *vy-* = vařit pro jiné; *vařívati*, opakov.

vařivo, stř. = co se hodí na vaření; = vařené jídlo (Svět.); *vařivý* = co se dobře uvaří (hrách...) || *vařlivý*

vás, v. ty

vasal «-zal», -a, m., z něm. = man, leník, šlechtic, panovník na jiném nějak závislý, jinému poddaný; -*lský* [-*sky*; -*lství*], příd. k tomu: -*lský* stát

vaselin «-zelín», -u, m. || čast. *vaselina*, ž., z franc., mazadlo; -*nový*, příd. k tomu

váš, vaše atd. (jako náš), přivlastň. zájm. k vy; mn. vaši = vaše rodina; u vašich = u vašeho domu...; podob. k vašim, před vaše atd.

Váša, -ši, *Vášák*, -a, *Vášata*, *Vášátko*, *Vášatý*, m., příjm. z Václav

Vášek, -ška, m., domác. tvar k Václav, příjm.; symb. přílišného dobráka (hanl.)

vášeň, -šně, ž. = silné, prudké trvalé hnutí mysli, náruživost, silná záliba

Vašíček, -čka, m., zdrob. k *Vašík*,
-a, m., domác. tvar k Václav;
Vašina, m., příjm. z Váša;
Vašků, m. neskloň., příjm. z
Vašek

***vášníplný** (Ner.) = plný vášní,
vášnivý

vášnívec [**vka* (Č.-Chod)], -vce,
m. = vášnivý člověk;

vášnivý [-vě; -vost] = mající
vášeň, s vášní něco konající (člo-
věk, sběratel...), s vášní konaný
(hra...), z vášně plynoucí (řeč)

Vašnost, zprav. jen 5. p. -sti, z
Vaše milosti, starší uctivé oslo-
vení; *vašnosta*, -stovi || *vašnost-*
pán, -a, m., uctivý starší titul;
vašnostin, -a..., přivlast. příd.
jm. k vašnosta

Vašuta, m., příjm. z Váša

vata, ž., z něm. = zpracovaná ba-
vlina; přenes. (hovor.) = výplň
z nouze, nečasový článek v novi-
nách, diváci sedící zadarmo v di-
vadle atp.

vatelin «-lín», -u, m. = bavlněné
pláty

váti, věji, vál, vát, vání = vanout,
foukat, o větru; v. obilí = čis-
tit (na stroji nebo házením lo-
patou); slož. dokon. *na-*: vítr
navál sněhu (mnoho, trochu);
navátý sních; *od-*; *odvátý* sních;
přenes. -té naděje (J. Čap.);

***pod-** co = zavát pod co;

pro-; *pře-*: větřík převěje tvář
(Němc.); *při-*; *roz-*; *rozvátý* pí-
sek, přenes. -té naděje; *s-*: vítr
svál sních; přenes. *s-* sen (Čech)
= poslat; holek tu sváto (Ner.)
= shromážděno; *vy-* obilí = vy-
čistit; *za-* cesty sněhem = za-
sypat; *zavátá* stopa; *poza-* =

trochu *za-* (Krásnoh., Čech);
-vívati, slož. nedok. *o-*: vítr oví-
vá tváře; chlad nás -vá (Ner.);

na- závěje, o větru (Jir.); *od-*
co (Čelak.); *po-* = váti, vlát (li-
terár.); *pod-*; *pro-* oheň = pro-
fukovat (Koll.); vítr -vá lesem
(podmětově) || (předmětově)

kraj (Herb.); mezi kopím pro-
vívaly praporce (Jir.); *při-*, o

zpěvu (Jir.) = nésti se; *s-* co
(Krásnoh.); *za-*: větřík -vá; šum
klasů -vá (Tom.); přenes. duší
touha -vá (Čech)

vatička, ž., zdrob. k vata

Vatikán «-ty-», -u, m. = pahorek
a papežské sídlo v Římě; symb.
= papežství; *vatikánský*; *Vati-*
kánské Město, papežský stát

vatovati = vycpávat vatou; *-vaný*
= vycpaný vatou;

vatovna, -ven, ž. = dílna na va-
tu (So.);

vatový, příd. k vata: -vá pod-
šívka; -vá vložka = hebká jako
vata (Čap.)

***vatra** (Jir. vá-), ž., sloven. =
oheň, hlavně pastevců na ho-
rách; *vatřiti* (Koll.) = plápolat;
v. oheň = rozdělovat (t.)

vatýrka, -rek, ž. = vatovaná suk-
ně (lid.); *vatýrovati* = vatovat.
(t.); slož. dok. *vy-*

vaudeville «vódvil», -llu, m., franc.
= hra se zpěvy; *-llista*, m. =
spisovatel vaudevillů

Vaverka, *Vávra*, *Vavrečka*, *Váv-*
rouch, *Vavrouš*, *Vavroušek*, *Vav-*
ruška, m., *Vávruš*, m. neskl., pří-
jmení z Vavřínek

vavřín, -u, m., z lat., keř, strom,
jeho plod jako koření (bobek);
symb. vítězství, slávy; *Vavřínek*,
-nce, m., křest. jm., příjm.;
vavřínový, příd. k vavřín: v.
háj, věnec, olej

vaz, -u, m., 1. = vázání: v. kvě-
tin, dříví... (odbor.); 2. = horní
obratle, lid. = krk; zlomit v.;
3. = pojivo, vazivo uspořádané
v pruhy (lékař.); 4. strom

váza, ž., z lat. = ozdobná nádoba
(na květiny)

vázací = na vázání (kravata...);
vazač [-čka], -e, m. = kdo váže,
vázací stroj

vazáček, m., zdrob. k vazák

vazačka, ž., v. vazač

vazadlo, -del, str. = prostředek na
vázání

vazák, -u, m. = silný řetěz na vá-
zání

vázané, -ho, stř. = dárek k narozeninám, ke jmeninám (lid.); *vázání*, stř., v. vázati; = vazadlo (u lyží...)

vázanka, -nek, ž. = kravata na vázání

vázaný [-ně; -nost]: -ná kniha = svázaná; -ná mluva = veršovaná; -né hospodářství = řízené, ne volné; -né kandidátní listiny = závazné, které nelze měnit; -nost hospodářství, kandidát. listin; pouta básnické -nosti (šal.)

vázati, váží || -žu (kniž. v přenes. významu víží), važ, váže, -žic, vázal, -zav, -zán(i) = spojovat, dávatí dohromady: v. obilí do snopů, květiny do kytice, knihu, povřísla, kravatu...; = poutat: v. komu ruce, nohy; přenes. nemocný je vázán na lůžko; strach mu váže ústa (Vrchl.); o přátelství, o lásce..., v. vížiti; to víže děti k matce zemi (Krásnoh.); váže mě čestné slovo, slib, být vázán čestným slovem; v. se na koho = příliš se naň ohlížet, dbát jeho přání...;

slož. dokon. *do-* co; *na-* nit... = prodloužit jinou nití; *na-* čeho (mnoho, trochu); *na-* na koho, na čí řeč = vyjít z něho, z ní ve své řeči; *na-* známost... = zapříst, podle něm., ale běžné; *o-* || zříd. *ob-* co kolem čeho; *od-* psa... = odepnout; *po-* co = shora *o-*, *za-*; *po-* obilí = všechno *s-*; *pod-* bradu šátkem = uvázat jej pod bradu; *pod-* koni ocas = zahrnout konec a svázat; *pod-* cévu = zavázat, aby nekrvácela (lékař.); *pod-* jazyk (abychom nemohli mluvit); *pod-* činnost, obchod = ochromit, ztížit, znemožnit; *pře-* co = znovu, lépe zavázat; *při-* koho, co ke komu, k čemu; *roz-* uzel, (zavázanou) zástěru...; přenes. rozsmlouvu = zrušit; *roz-* (jazyk, ústa) = dáti se do řeči, když jsme předtím nemluvili, málo

mluvili, často vyzradit něco || jazyk, ústa se mu rozvázal(a); *s-* koho, co; *s-* ruce, přenes. = oddat; mítí *svázané* ruce, přenes. = nemoci volně jednat; *u-* koho k čemu, za nohy..., si šátek na krk; *u-* si starost, koho na krk = vzít na sebe starost, vzít si koho na starost, koho za ženu, za muže (hanl.); *u-* se v majetek, v dědictví, v úřad (kniž.) = ujmouti se ho; *vy-* knihu; *vy-* z čeho = zprostit, vykoupit; *za-* co = spojit; *za-* ránu = o-; *za-* koho k mlčení... || *za-* koho, že něco udělá = dát mu závazek, uložití za povinnost; *za-* se = vzít na sebe závazek, povinnost; *za-* si koho čím = něco proň udělat, takže je nám zavázán; být komu zač zavázán = být mu povinen díky zač;

-vazovati, slož. nedokon. *do-* atd. k dokon. *dovázati*...;

vázávati, opakov.

vazba, -zeb, ž. = vázání knih, obal jím vzniklý; = spojování kamenů, trámy na střeše, krov; = vězení: uvalit na koho -bu, dáti, uvrhnout koho do -by, být ve -bě, vyjít, propustit koho z -by; = pouta (Jir., Hál.); = mluvnické spojení několika slov, na př. spojení jména se slovesem: přát komu, trásti stromem ...; vyšinití z -by;

vazební, příd. k tomu

vázlička, -ček, ž., zdrob. k váza

vazivo, stř. = pojivo tkáně; mluvnické v. = spojení, spojování slov

vazký [-kost] = vlhkavý, navlhlý, lepkavý: -ká půda..

váznouti, -zl, -znuv, -znutí = ustávat, pře-, nepokračovat, nerozvíjeti se: hovor, obchod, doprava... vázne; na domě vázne dluh = lpí, je; slovo jí vázne na jazyku = zůstává (Čech); žák vázne v čem = je slabý; slož. dokon. *uváznouti* || *uvíz-* = zůstat vězet, stát, o vozu v blátě,

o lodi na mělčině...; u- za nohu... = chytit se, o ptáku; u- v paměti, na mysli = utkvět; *z- = u- (Wint.)
vazný = co váže: v. trám
-vazovati, v. vaditi, vázati
vazovitý = (silný) jako vaz 2., o rukou (Č.-Chod);
vazový, příd. k vaz 2.: -vá jamka (Vrba); k vaz 4.: -vé dřevo
váženka, -nek, ž. = vážní lístek
vážený, k vážit, 1. v. cukr = navážený, od-; 2. v. člověk = požívající vážnosti; v. pán, v. pane, na adrese, v. dopise = ctěný; můj v. předchůdce, protivník... (v uctivé řeči)
-vážeti, v. voziti
vážíč [-čka], -e, m. = kdo váží;
 ***vážitel**, -e, m. = kdo uvažuje, badatel (šafař.)
vážiti, važ, 1. podmětově = mít váhu, býti těžký; přenes. jeho slovo váží mnoho = má váhu, význam; 2. v. koho, co = zjišťovati či váhu; v. vodu (ze studně) = čerpat; v. děj, povídku z vesnického života; v. cestu kam = pokládat ji za nutnou, nelítovat jí; v. slova = vhodně, s rozvahou vybírat; v. co = oceňovat, vážit si (Hál., šmil., Jir.) || zprav. v. si koho, čeho = oceňovat, mít ve vážnosti; slož. dok. **do-** co; **na-** čeho; **na-** se (mnoho); **na-** se, o prkně... = nakloniti se (lid.); **od-** co = na- část z celku; **od ch y l.** od-co m. z- to (celé); **od-** význam... = ocenit, vystihnout (Ertl); **od-** se čeho = dodat si k tomu odvahy, vzchopiti se, vzmužit; **po-** považ (si), co se mi stalo = uvaž, hled; **pro-** = při vážení ztratit; **pře-** co = znovu z-; přenes. pře- koho, co = převýšit významem; pře- se = nachýlit na jednu stranu; **roz-** co = zvažít jednotlivé části celku; přenes. roz- si co = podrobněji uvážít, rozmyslit; **u-** co = podrobit úvaze, promyslit; uvažte, že... = přihlédněte (k tomu); **uvážený**

čin; **vy-** co = vyrovnat na váze; přenes. vy- co čím = nahradit, kompenzovat; vy- látku, děj odkud; **z-** koho, co = zjistit váhu; přenes. z- co = uvážít (Krásnoh.); **zne-** cit lásky (Čech) ap., dokon. k nevážit si = projevit nevážnost, neocenit náležitě, zlehčit;
-važovati, slož. nedokon. **do-** = doplňovat na plnou váhu; **od-** co, se čeho; **na-** co = od-; **na-** se; **po-** koho, co za koho, zač = pokládat; **od ch.** po- se čím, jako co; **po-** si koho, co = vážit si (lid.); **pře-** co = znova vážit; podmětově pře- = mít převahu; pře- se = nakláníti se na jednu stranu; **roz-** co, přenes. roz- si co; **u-** o kom, o čem = přemýšlet; uvažuje se o návrhu, n i k. návrh se uvažuje, je uvažován; **ch y b.** též uvažovati co, m. o čem; **u-** život, jaký je, m. smířiti se s životem, brát jej (tak), jaký je; **u-** tak, jinak ... = usuzovat; **vy-** co; dokon. **zau-** o čem... (kniž.); nedokon. **zne-** koho, co, k dokon. znevážiti || ***zne-** si čeho (So.);
váživati, opakov.
vážka, ž., zdrob. k váha; hmyz; pomn. **vážky**, zdrob. k váhy; vážit něco na lékárnických (zlatých) -kách, přenes. = úzkostlivě o něčem uvažovat
vážné, -ho, stf. = poplatek za vážení
vážněti, -nějí = stávat se vážný (o člověku); slož. dokon. **z-**
vážní, příd. k váha: v. miska; v. domek neboli **vážnice**, ž.
 ***vážnomyslnost**, -l, ž.: s -stí (Koll.) = s vážnou myslí
vážný [-ně; -nost] = (mnoho) vážící, zprav. přenes. = důležitý, významný (věc...); = nebezpečný, hrozivý (doba, choroba); v. člověk = nemilující veselí, zábavu, svědomitý, starostlivý, opravdový, vyrovnaný; kniha vážného obsahu = ne zábavného, poučného; -ně o čem přemýšlet

ap.; -nost doby; mít -nost, požívat -nosti = být vážen;
vážný, -ného, m. = dozorce u váhy
-važovati, v. vážit
vbíhati, v. -bíhati; **vbíjetí**, v. bít
vboden, v. bůsti; **vbrzku**, v. brzky
vcelku, v. celek
vcitovati se, v. cítiti
včas, příslov. = dokud je ještě čas, ve stanovené době, ne pozdě; viz *zavčas*; *včasný* [-ně; -nost] = dějící se, (vy)konaný včas
včela, ž., hmyz; symb. pracovitosti; *včelař*, -e, m. = pěstitel včel; *včelařiti* = být včelařem; -*řský* [-*řsky*; -*řství*], přid. ke včelař; *včelí* roj, med, vosk; *včelička*, -ček, ž., zdrob. k včela; *včelín*, -a, || -*lník*, -u, m. = kůlna s úly; *včelka*, -lek, ž., zdrob. ke včela; **včelní* roj (Vaňor.); *včelstvo*, stř. hromad. = včely
včera, příslov. = předešlého dne; přenes. = v minulosti; od včera || *od(e) včera* (lid., So., Herrm.); *včerejšek*, -ška, m. = včerejší den; *včerejší* = co bylo včera; být v. = bláhový (vulg.); hledat v. den, o marném hledání (lid. a hovor.)
včetmo (ojediň.) || obyč. *včetně* = v to počítaje, -jíc, inkusive; 1. příslov.: od pondělka v. do neděle ap.; 2. předl. s 2. p., někdy se 4.: cena v. daně z obratu, cena v. obal atp., *ne čes. m. cena i s daní, s obalem*
***včil**, *včilka...*, příslov. = nyní, teď (nář., Herb.)
***včirek**, m. = včerejšek (Krásnoh.)
***vdaj**, -e, m. = vdávání (nář., Herb.)
vdána || *vdaná*: dcera je vdána || *vdaná* dcera, od *vdáti*
vdáti (ve slož. -*vdati*), *vdám*, *vdal*, *vdán*, *vdání*: v. dceru = dáti ji za manželku; v. se = vstoupiti do manželství; slož. dok. *pro-* dceru = *vdáti*;

pro- se = *vdáti se*; *při-* se kam, do rodiny = *dostati se* sňatkem; *vy-* = *vdáti* (z domu); *vdávati*, nedok.; slož. nedok. *pro-*, *při-*, *vy-*
vdávadlo, stř. = chuť na *vdávání* (lid. a hovor.); sedlo na ni, posedlo ji v.; *vdávalka*, ž. = žena chtivá *vdavek*; *vdávati*, v. *vdáti*; *vdavekchtivý* [-*vě*; -*vost*] = chtivý *vdavek*, toužící po *vdavkách*; *vdavky*, -vek, ž. pomn. = *vdání*
vdech, -u, m. = *vdechnutí*
vdechnouti, -*chovati*, v. *dechnouti*; -*chovací* přístroj = na *vdechování*, *inhalování*
vděčiti komu = *děkovat* (Čech, Heyd.); v. komu zač = být mu *vděčen* (říd. kniž.); v. komu, čemu co (vznik...), *ne čes. m. býti vděčen*, *povinen vděčností* || často bez význ. *vděčnosti*: jev *vděčí svůj vznik* ap. m. jev *po-vstal*, *vznikl*, *byl způsoben*; v. se = *zavděčovati se* (Č.-Chod); zprav. jen slož. dokon. *od-* se komu čím zač = *projevití dík*, *vděčnost*; *za-* se komu čím = *učinít komu co vhod*, *zavděk*, *zavázati si jej k vděčnosti*; -*vděčovati se*, slož. nedokon. *od-* se, *za-* se
vděčný [-*čen*; -*čně*; -*čnost*] zač komu = *cítící se zavázán díky a projevující je*; *vděčný syn*, *syn je vděčný* || *býti zač vděčen*; *vděčný úkol*, -*čná práce* = *kte-rý, -rá přinese užitek, prospěch*, z kterého, -*ré budeme mít radost*; -*čně* || s -*čností něco přijmout*; *projevit...* -*čnost*
vděk, -u, m. || **vděka*, ž. (Koll.), 1. = *vděčnost*; 2. v. komu učinit = *zavděčiti se* (zastar.); v. *zavděk*; 3. = *půvab*, *krása*, *vnada* (kniž., básn.); 4. příslov.: *přišlo mu to v. = vhod* (zastar.); *přijmouti co v. = zavděk* (t.); 5. předlož. s 3. p., *ne čes. jako dík(y)*, v. tam; *vděkoplňý* = *plný vděku*, *vděků*, *půvabný* (kniž., básnic.)

*Vděkyně, ž. = Gracie (Koll.)

vdmychnouti, v. dmýchatí

vdoleček, -čku, m., zdrob. ke vdolek; -čník, -u, m. = pánev na vdolky;

vdolek (lid. *dolek*), -lku, m. = plochý koláč, placka

vdova, ž. = žena, které umře muž; v. po živém = svobodná matka (lid., Vr.); sr. slaměný; **vdovec**, -vce, m. = muž, kterému zemře žena; v. slaměný; **vdovecký**, příd. ke vdovec: v. stav (obrazně v. chléb, Herrm.) neboli **vdovectí**, stř.; **vdoveček**, -čka, m., zdrob. ke vdovec (Čelak.); **vdoví** = vdovský; **vdovice** (Koll.) || zprav. **vdovička**, ž., zdrob. ke vdova; **vdovin** groš, přenes. = dar, příspěvek člověka chudého; ***vdoviti** = býti vdovou (Suš.); **vdovský**, příd. ke vdova: v. stav neboli **vdovství**, stř. || **vdovstvo** (Jir.)

***vdun**, -u, m. = vduť, vdechnouti; ***vdunouti** = vdechnouti (Suš.)

***vdychati**, -chám = vdechovati

ve, předl., viz v

věba, ž., z něm. = jemné plátno (lid. a hovor.)

vece = pravil (zastar.); od pův. aorist slovesa věceti (ve-), v. větiti; *otvece...* (RK.), *odvece* (Klicp.) = odpověď

več, v. co

večer (lid. *-čír*), 1. podst. jm., -a, m. = doba od západu slunce do noci; dobrý v.!, pozdrav; od rána do -ra = celý den; k večeru || lid. *kvečerou*, *kvíčerou*; s večerem = navečer (zast.); v. štědrý a navečer, vpozdvečer, zvečera;

2. časové příslov. = ve večerní době, za večera;

***večerek**, -rka, m. = netopýr (lid., Bezr.);

večerka, ž. = večerní troubení vojen., čepobití; **večerní** doba, klekání, zábava...; škola; v. hvězda neboli **večernice**, ž.; též rostl.;

večerní noviny neboli **večerník**, -u, m.

večeřadlo, -del, stř. = večerní jídelna

večeře, ž. = večerní jídlo; snědl by ho po -ři = je silný proti němu (lid. a hovor.); v. Páně = svátost přijímání;

večeřeti, -ř(ej)í, večeř, -ře(je) = jíst večeři (podmětově); v. co (předmět.) = mít k večeři; slož. dokon. *na-* se = najísti se večer; *po-* s kým; **večeřvati**, opak.

večírek, -rku, m., vlast. zdrob. k večer = večerní zábava

večka, -ček, ž., zdrob. k veka

vedení, stř., k vésti, 1. dějově: v. knih...; 2. konkrét. = zařízení na vedení: elektrické... v.; v. strany... = vůdci, vůdčí osoby, předsednictvo

vedeta, ž., z ital. -tta = vojen. hlídka

vedle (zastar. *vedlé*), 1. příslov. místa = v sousedství, nablízku: bydlit hned v.; v. v pokoji...; 2. předl. s 2. p.: v. nás, radnice... = v blízkosti...; = okolo, kolem: jít v. divadla; = podle ve smyslu zřetelovém: v. zákona (zastar.); = mimo, kromě: vedle toho...

vedlejšek, -ška, m. = sousední místo, místnost, sousedství: je to slyšet z -ška;

vedlejší = jsoucí vedle (dům, soused...); přenes. = ne hlavní, nepodstatný, nedůležitý: v. znak, věc, okolnost, postava v románu...; v. závod... = pobočný, filiální; v. kolej, úmysly = postranní

vedoucí, příd. k vésti: cesta v. tam a tam; v. úředník; zpodstat. v., -cího, m. = kdo vede, vedoucí osoba, úředník...

vedro, -der, stř. = veliké horko, parno

vedřiny, -řin, ž. pomn. = prázdnost na školách za vedra

vedvé, **vedví**, v. dvě

vegetace, ž., z lat. = růst rostlinstva, rostlinstvo; *-tažní* podmínky; *-tarián* [-nka] «-ryján», -a, m. = kdo jí jen rostlinnou stravu; *-tari(ani)smus*, -mu «-nyz-», m. = požívání jen rostlinné stravy; *-tariánský* [-ský; -ství] || *-társký*, *-tářský*, příd. k tomu; *-tativní* «-týv-» ústroje, nervová soustava;
vegetovati = živořit

vehemence, ž., z lat. = prudkost, důraznost, pádnost, síla; *-mentní* [-ně; -nost] = prudký, důrazný, pádný (útok, důvod...)

vehíkl, -u || -e (Č.-Chod), m., z lat. = vozidlo (jen hovor.; často hanl.)

vejce, -ce, -ci, -cem, n i k. -cete, -ceti, -cetem, mn. vejce, vajec, vejčím..., stř. = vajíčko s obaly (slepičí...); podobný jako v. vejci = úplně podobný; býti z divokých vajec = být prudký, divoký (lid.); sednouti si do vajec, přenes. = dostat se do nepříjemného, nemilého postavení (šimáč., lid.); v. Kolumbovo vejce; v. vajíčko

vejcovce, -vce, m. = vaječník (stavít.);
vejcovitý = vejčitý (zastar.);
vejcovka, -vek, ž. = vejcovitá čára, ozdoba;
vejcovod, -u, m. = vývodní cesta vajíček z těla

vejčitý [-tě; -tost] = podobný vejci

***vejl**, -u, m., z lat. n. z něm. = závoj jeptišek (zast., Jir.);
vejlovati = obřadně zahalovati závojem jeptišku, přijímati do řádu (t.)

***vejmluva**, ž., -vník [-vnice], m. (Jir.) || (Vr.) *vyj-* = výměnek, -nkář [-nkářka] (nář.)

***vejpich**, -u, m. = kopeček (nář., šmil.)

***vejpůl(ky)**, příslov. = v půli, na půlky (lid., Jir., Holeč.)

***vejřevišťe**, stř., lid. m. výhřevišťe = vývařiště (šlejh.)

vejřiti (m. *vý-*) = hledět jako výr, upřeně hledět (lid. a hovor.)

vejšplechty (m. *vý-*), m. pomn. = plané povídání (lid. zhrub.)

***veka**, ž., z něm. = podlouhlý chléb, houska (lid.)

***veksl**, -u, m., z něm. = změna, výměna, směnka, výhybka (lid.); v. handl; = cesta zvěře (mysliv.); *vekslovati* = měnit, střídát (lid.); slož. dok. *vy-*, *z-* = vyměnit, z-

vel-, ve slož. = vele-, v. velmistr...

velára, ž. = velární hláska;

velární, příd. k velum = zado-patrový

Velatice, -ic, pomn., ves na M. || *Vele-*, ves v Č., z os. jm. Velata

velbloud (lid. *vembloud*) [-dice (Neum.)], -a, m., z germ., kopytnatec; nadávka; v. cediti a komár;

-dář, -e, m. = obchodník s -dy, honák -dů; *-dí* srst, mládě

***velboháč**, -e, m. = veliký b. (čech)

velce, příslov. = velice (Slád.)

***velduchý** = jsoucí velkého ducha (obrozen.)

***vele**, příslov. = velmi (RK.)

vele-, kmen zaniklého příd. jm. velí (= veliký) ve slož. příd. jm. = velmi, ve slož. podst. jm. = velký..., v. dále; často jsou to slož. individuální

veleba, ž. = velebnost; = velebení (Suš., Rais, Ner.);

velebený = chválený, slavený, proslulý;

velebitel [-lka], -e, m. = kdo velebí;

velebiti = velmi chválit (koho, staré časy...); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *u-* koho, se kde = pohodlně (se) usadit; *z-* co = přivést k rozkvětu, povznést; **za-* = pochválit (Baar);

slož. nedok. *zvelebovati*;

velebovati, opak.

velebníček, -čka, m. || **-ník*, -a, m. = velebný pán

velebný [-ně; -nost] = zasluhující velebení, úctyhodný, vznešený, úchvatný (kmet, pohled, krása, horstvo...); v. pán, lid. titul ř.-katol. kněze; -ně se vypínat

vele-ctěný, titulové příd. na adresách; **-dílina** = obrovská dílna (šim.); **-dílo** = veliké, důležité, základní dílo; **-duch** = velký duch, genius; **-důležitý** = velmi důležitý (kníž.); **-důstojný**, v katol. církvi titul děkana a vikáře, u evangeliků superintendenta; **-hora** = hora nad 2500 m; **-chrám** = dóm;

-kněz, -e, m. = nejvyšší kněz; **-kněžský** [-sky; -ství], příd. k tomu; **-kněžstvo**, stř. hromad. (Suš.); ***-město**, stř. = velké město; **-moudrý** (Ner.); **-op**, -a, m., nejdokonalejší opice; **-památ-ný**; **-pastýř** = arcipastýř; **-píseň** = píseň písní; **-říše** = velmoc

veleslavínský jazyk = z doby Daniele A. z Veleslavína; **-ká doba**

veleslavný, starší titul úřadů; **-ná Praha** (Koll.)

veletí, -lí = dávat rozkazy (vojens.); v. vojsku; = ukládat: povinnost, potřeba to velí; vrchní -lení = velitelství; slož. dokon. **na-** se (mnoho); **po-**, **za-** = dát povel; **velítati**, opak.

Veletice, v. Velatice

vele-toč, -e, m., cvik; **-tok** = velká řeka vlévající se do moře; **-trh**, často pomn. **-trhy** = výstavní trh; **-tržní palác...**; **tucet** = 12 tuctů; **-učený** (Jir.); **-vážený**, na adresách, v dopisech; **-vítaný** návrh...; **-zasloužilý**; **-zrada** = zrada proti státu, národu; **-zrádce**, m. = kdo se dopustí vele-zrady; **-zrádný čin**, **-ná řeč**

velice, v. veliký; **V.**, ž. jedn., ves v Č.

***veličajzný** = velmi velký, obrovský (nář., Herb.)

***veličenský**: **-ká krása ženy** (Vrchl.) = velebná, vznešená, majestátní; **-nská důstojnost** (Čap.);

veličenství, stř. = velikost (Krásnoh.) || **-nstvo**, stř. = majestát, titul panovníka

veličina, ž. = početní hodnota; přenes. = významná osobnost

veličiti = činit velkým, zvětšovat: v. něčí poklesky (Palac.), obyč. **zveličovati**; v. se, o očích = rozšiřovati se (Tré.); slož. dokon. **z-** **co** = zvětšit, o chrámu (Koll.); obyč. přenes. = přepnout, přehnat, na př. zprávy, zásluhy; slož. nedokon. **zveličovati** **co** = zvětšovat (Koll.); přenes. = přepínat, přehánět

velikán, -a, m., z ruš. = velký člověk, obr; = vynikající osobnost: **-ni dějin**; přenes. **horští -ni** = vysoké hory

velikanánský || čast. **velikánský** = ohromně velký (cit.)

velikáš, -e, m. = velikán (Č.-Chod); = kdo trpí velikášstvím; **-kášský** [-sky], na př. **-ká politika**; **-kášství**, stř. = chorobné domnění vlastní velikosti, megalomanie

***velikoduší**, stř. = velkodušnost (Palac.); **-dušný** = velkodušný (obrozen.)

velikonoce || **velko-**, **-noc**, ž. pomn. (nář. **-noc**, ž. jedn.), z pův. **velika noc** = „veliká noc“, jarní církevní svátky; **vel(i)konoční doba...**

veliký || **velký** [velice; -likost || -lkost (říd.)] = vysoký (člověk, sloup, strom...), objemný, rozlehlý, rozsáhlý (kámen, město, moře...); = mající nevhodně, nepřiměřeně značné rozměry, volný (klobouk, kabát, šaty, rukavice, boty...); = mnohý, hojný, bohatý, vydatný, značný (příjem, výdělek, peníze); = silný, prudký (mráz, zima, vedro); = namáhavý, pracovní (výkon, dílo, práce); **-ká chyba** = hrubá; = vynikající, znamenitý, slavný (muž, spisovatel); v. piják, kuřák = silný; **-ká čest**, **sláva** = neobyčejná, zvláštní; **-ká ztráta** = citelná; **-cí přátelé** = velmi dobří ap.; mítí **-ká**

léta = býti starý (Jir.); V. pátek, v. pátek; *velcí malí* (bez čárky mezi oběma slovy) = velcí i malí, všichni;

velice se namáhat, hněvat...; v. se to líbí..., v. pěkný, špatný...; velikost spisovatele...;

2. stup. *větší*; příslov. *víc(e)*, v. tam

velín, -u, m. || *velínový* papír, z franc. = jemně hlazený

velitel [-lka], -e, m. = kdo velí; žertov. -telka kozy (Č.-Chod); -*lský* [-lsky; -lství], příd. k tomu; -lský stan...; -lský tón = rozkazovačný; -*lstvo*, stř. hromad. = velitelé

velká, ž. = velká (hrubá, hlavní) mše

***velkněz**, -e, m. = velekněz (Heyd., Hál.)

velko-, kmen k velký ve slož.: -*agrárnický* [-ctví], příd. k velký agrárník (Gottw.);

-*dušný* [-ně; -nost] = velkomyslný; -*hubý* [-bě; -bost], přenes. = mnohomluvný (zhrub.);

-*kameník* = majitel velkých lomů (Č.-Chod.); -*kníže* [-kněžna], titul členů rus. carského dvora;

-*knížecí* [-knížectví], příd. k tomu; -*kupec* (Jir.); -*kupecký* (Pfl.-Mor.);

-*lepý* [-pě; -post], z ruš. = nádherný, báječný, úchvatný; -*listý* = s velkými listy; -*město* = město velké (roz-

sahem) a s rušným životem obchodním..., společenským, kulturním; -*městský* [-sky] život,

ruch; po -*městsku* (Jir.); -*měšťák*, -a, m. = obyvatel velkoměsta (často hanl.);

-*meziříčský*, příd. k Velké Meziříčí; -*moravský*, k Velká Morava; -*možný* pán, -ná paní = urozený, -ná

(Jir., zastar.); -*myslný* [-ně; -nost] = mající „velkou mysl“,

velké, správné porozumění, ne malicherný, velkodušný, štědrý (člověk, dar, pomoc...);

-*noc*, v. velikonoce; -*obchod* = obchod ve velkém; -*obchodník*; -*panský*

[-sky], příd. k velký pán, obyč. ve význ. podobnosti: -ský život = nákladný; -ské choutky = nemírné, přepjaté; -ské gesto, na př. o příliš štědrém daru; 2. stup. -*panštější* [-ji] (So.); -*polský*, příd. k Velká Polska; -*převor* řádu (Svět.); -*průmysl*, -*průmyslník*; *Velkorus*, *velkoruský*; -*rysý* plán

***velkost**, -l, ž., v. veliký

velko-statek, -*statkář*, -*statkářský* [-řsky]; -*řstvo*, stř. hromad. = velkostatkářl; -*tvárný* [-nost];

-ný proud = mohutný (Krásn.); -nost = velkorysost (šlejh.);

-*vévoda* [-dkyně], panovnický titul; -*vévodský*, -*vévodství*; -*vý-*

roba = výroba ve velkém; -*vý-*

robní; -*závod*

velký, v. veliký

velmi, příslov. = velice: v. dobrý, mnoho, dobře...; v. se mi tam líbí...

vel-mistr [-ryně] = náčelník řádu ...; -mistryně cikánek; přenes.

-mistr čes. filologie, o Gebauerově (Flajšh.); -*mistrovský* [-sky;

-ství]; -*moc* = veleříše, titul čelných evropských států; sed-

má -*moc* = tisk, noviny; -*mo-*

censký [-sky; -ství], příd. k tomu: -ské postavení; -*mož*, -e,

m. = člen přední šlechty, mocný, vlivný člověk (finanční -mož ...);

-*mož ducha* (Hál.) = velíkán; -*moženský* o sídle (Pfl.-Mor.);

*-*možný* [-nost] (Mar., Mah.) = velkomožný; vtipná

-nost (Ner.); -*možství* lásky (Dav.)

velociped, -u, m., z lat. = dvojkolka, „kolo“ uváděné do po-

hybu šlapáním; -*dista* [-distka]

«-dys-», m. = jezdec na velocipedu; -*distický* «-dystyc-»,

příd. k tomu

velodrom, -u, m. = závodní dráha pro velocipedisty

velour || zčešl. *velur*, -lúr, -u, m., z franc. = plyš na klobouky; -*rový* = z veluru

vel-ryba, ž., mořský savec;
-rybář, -e, m. = lovec velryb;
-rybí tuk...; **-vyslanec**, -nce, m.
 = vyslanec v některých státech;
-vyslanecký [-ctví], příd. k tomu
velum «vé-», -la, stř., lat. = pře-
 vislá část zadního patra
velur || **-lúr**, v. velour
velus, -sa «-sa», m. = 2 esa v
 očku, očko samo
vembloud, v. velbloud
vemeno, -na, stř. = mléčný ústroj
 savců;
***vémě**, vemene, stř. = vemeno,
 výmě;
vemínko, stř., zdrob. k tomu
vemlouvavý || **vmlou-** [-vě; -vost]
 = vemlouvající se (říd. kniž.):
 -vá radost (Hal.)
vemu, v. vzít
ven, příslov. (na otázku kam) =
 z vnitřku (z místnosti, z bytu,
 z města...) pryč: jít ven = z
 místnosti na chodbu..., též = na
 procházku, do společnosti, na
 stranu, na záchod; jet ven =
 na venek, venkov, na letní byt,
 do hor, do ciziny; vyvést koho
 ven (z místnosti na chodbu, na
 ulici); ven s ním! = vyhoď(te)
 ho; jen s tím ven! = jen to řek-
 ni, řekněte (hovor.); v. barva;
 všickni v.! = vyjděte všickni
 ven; dostat koho, co ven, často
 m. konkrét. sloves = přimět
 koho, aby šel ven, vytáhnouti
 co, vyčistit (skvrnu) atp.;
ven a ven = veskrze, vesměs,
 venkonce (říd. kniž.)
veň, v. on
vena «vé-», ž., lat. = žíla
Véna, m., domác. tvar k Václav
***venčiti**, souvisí s venek: v. se =
 jít ven (nář.); slož. dokon. **vy-**
psa = vyvést jej ven (lid.); **vy-**
se = jít na malou stranu (lid.)
Venda, m., domác. tvar k Václav
venek, -nku, m. = místo mimo
 byt, dům: přijít z venku = z
 ulice, z města, z procházky; =
 venkov: jet na venek, přijeti z
 venku || příslov. **navenek** = jen

před lidmi: n. milý, n. se sná-
 šeti s kým dobře ap.; **zvenku**
 = z vnější strany, zvenčí
venerický, z lat. = pohlavní, o
 nemoci; **venerolog**, -a, m. = lé-
 kař venerických nemocí
venkonce, příslov. = zcela, na-
 prosto, veskrze (lid. a říd. kniž.)
venkov, -a, m., opak k město =
 kraj mimo město, vesnice; *z
 -va = zvenčí (Ner.);
venkovan [-nka], -na, mn. -né,
 m. = obyvatel venkova; *-vánek,
 -nka, m., zdrob. k tomu;
-vanství, stř. = venkovský původ,
 -ské způsoby...;
venkovní = vnější (okno, dvě-
 ře...); = venkovský (čap., o-
 jed.);
venkovský [-sky] = jsoucí... z ven-
 kova, na -vě (hoch, lid, vzduch...);
 šatiti se... -sky || po -sku;
venkovštětí, -štětí = stávat se
 venkovský, nabývat venkovské-
 ho rázu; slož. dokon. **z-**; **zven-**
kovštělý: -lá honorace (čap.)
venku, příslov. (na otázku kde) =
 mimo místnost, byt, dům, na
 venkově; býti z čeho v. =
 dostat se z čeho, přestát to...
 (lid. a hovor.)
Venouš, -e, zdrob. -šek, -ška, m.,
 domác. tvar k Věna
ventil «-tyl», -u, m., z lat. = za-
 řízení na vypouštění a zavírání
 tekutin, vzduchu; **ventilace**, ž.
 = větrání; -lační zařízení;
-látor, -u, m. = zařízení na vět-
 rání;
ventilek, -lku, m., zdrob. k ven-
 til; **ventilovati** = větrati; pře-
 nes. v. co = přetřásati
Venuše, ž., z lat. Venus = římská
 bohyně lásky; symb. krásné že-
 ny; planeta, Krasopaní, jitřenka
 i večernice
***venýř**, -e, m., z něm. = zárubeň,
 futro (zastar., Jir.)
vepř, -e, m., savec, odb. = kanec,
 svině, podsvinče; jinak = vy-
 kleštěný kanec;
vepřiček, -čka, m., zdrob. k **vepřík**,
 -a, m., zdrob. k vepř;

vepřín, -a, m. = chlív pro vepře;
vepřová, -vé, ž. = vepřové maso, -vá pečeně;
vepřovice, ž. = vepřová kůže, nepálená cihla; *-vicový* = z vepřovic; *vepřovina*, zdrob. *-nka*, ž. = vepřové maso;
vepřový, příd. k vepř: v. dobytek...
vepsati, v. psáti; ve psí, v. psí
veraikon «-jikón», -u, m., z lat. = pravý obraz (Kristův)
veranda, ž., ze špaň. = otevřený n. zasklený přístavek u bytu, besídka, loubí; zdrob. *-dička*, ž.
verbalismus «-zmus», -mu, m., z lat. = nadměrné opisování pojmů, užívání přívlastků..., jazyková nevěcnost, mnohomluvnost: v. románských jazyků = opisný ráz (Vrchl.);
verbalista, m. = kdo si libuje ve verbalismu; *-listický* [-cky] «-styc-» = v duchu verbalismu; *verbální* || řídč. *-ný* [-ně] = slovesný (mluvn.); -ní nota = ústní
verbéna, ž., květina, čes. sporýš
verbež, -e, ž. = luza, chátra, čeládka, havěť (lid. a hovor.)
verbíř [-řka], -e, m., z něm. = najímač vojáků; *-řský* [-řsky; -řství], příd. k tomu; *verbovati* = najímat na vojnu; přenes. v. do politické strany... = lákat (hovor.); *verbovávati*, opakov.
verbum, -ba, stř., lat. = slovo, v mluv. = sloveso; zavolati si koho *ad verbum audiendum* = „na slovíčko“, o mírné domluvě
**vercajk*, -u, m., z něm. Werkzeug = řemeslnické nářadí (lid.)
verdikt «-dykt», -u, m., z lat. = rozsudek, výrok
**vergílský* (Nov.) || *vergílovský* = jsoucí v duchu Vergilově
**vergl*, -u, m., z něm. = flašinet (lid.)
verifikace, ž., z lat. = ověřování, -ření; *-kační* komise... = ověřovací; *-kátor*, -a, m. = ověřovatel; *-kovati* = ověřit, -řovat. potvrditi správnost

verismus «-zmus», -mu, z lat., m. = krajní realismus v umění;
veristický «-styc-» [-cky] = jsoucí v duchu verismu
**veritábl*, neskl. příd. jm., z franc. = pravý, skutečný (nižší hovor.)
**verk*, -u, m., z něm. = závod, továrna (Mart.), stroj v hodinách atp. (lid.)
verndlovka, -vek, ž., puška (podle puškaře Werndla)
vernisáž «-ny-», -e, ž., z franc. = slavnostní otevření výstavy
veronál, -u, m., lék
Veronika «-ny-», ž., žen. jm.; v. = rozrazil (lid.)
verpánek, -nku, m., z něm. = ševcovská stolička
Versailles, neskl. || zčešt. pomn. *Versaje*, -aj, -ajům, -ajích, -aji || -ajemi, franc. město; *versailleský* «-sajský», příd. k tomu
versála || *-lka*, ž., neboli *versální* písmeno «-zál-», z lat. = majuskule
verse «-ze», ž., z lat. = znění zprávy, textu, různocnění, varianta
**versírovaný* «-zí-» v čem, z něm. = zběhlý (lid. a hovor.)
versta, ž., ruská délková míra (1'6 km)
versus «-zus», lat. = proti: Slavia v. Sparta atp.
verš, -e, m., z lat. versus = rytmičtý řádek; v. spánku = chvílka (lid. a hovor.): přidati si ještě jeden v. = ještě chvílku spát; odespati si první v. ap.; tahat verše = chrápat (Rais); zdrob. *veršík*, -u, *veršíček*, -čku, m.; *veršotepec*, -pce, m. = veršovec (hanl.);
veršovaný = složený ve verších;
veršovatel, -e, m. = kdo veršuje;
veršovati = skládat verše; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *z-* co = dáti do veršů, složit ve verších;
veršovávati, opak.;
veršovec, -vce, m. = kdo veršuje;
**veršovný* = veršovaný (Wint.);
veršový, příd. k verš (technika, úprava)

*verštat || *veřtat*, -u, m., z něm.
= dílna (lid.)

verthelmka «-taj-», ž. = pokladna
(podle vynálezce Wertheima)

vertikála «-ty-», ž. = svislice;

-kální [-ně] = svislý

Veruna, zdrob. -nka, ž., domác.
tvar k Veronika;

verunka, -nek, ž. = slunéčko
(lid.)

verva, ž., z franc. = nadšení, roz-
ohnění, zápal; *vervní* || řidč.
vervný [-ně; -nost] = nadšený,
rozohněný...

veržina, -nka, ž. = viržina, -nka
(lid.)

veřej(e), ž. = křídlo dveří; pomn.
-je, -jí, též = zárubeň, futro

veřejnoprávní, příd. k veřejné
právo

veřejnost, -i, ž., 1. vlastnost ně-
koho, něčeho veřejného: v. soud-
ního přelíčení...;

2. = všechny vrstvy obyvatel-
stva: předstoupit před v., vy-
stoupit na v.; oznámiti co -nosti,
v zájmu -nosti

veřejný [-ně; -nost, v. tam], příd.
k veřeje, jen přenes. = zapsaný
v obchod. rejstříku (společnost,
-čník); = ne tajný, obecně pří-
stupný (soudní líčení), obecně
známý (tajemství), ne soukromý,
obecně přístupný (sad, knihovna,
cesta); v. projev = před veřej-
ností; v. zájem, -né mínění =
z., m. veřejnosti, obecný, -né;
-ně co prohlásit, učinit...

veřtat, v. verštat

I *ves, zájm., mečes. m. veš
(čech; asi vlivem RK.)

II ves, vsi, ž. = vesnice, osada,
dědina; ves ode vsi (Palac.) ||
ode vsi ke vsi = od jedné vsi
k druhé;

Vesce, ž., stará zdobnělina k ves,
míst. jm.;

Vesec, -sce, m., z vesce, ž., míst.
jm.

veselá, ž.: přijíti s -lou = s ve-
selou myslí, náladou

veselí, stř. = veselí, veselost;
svatební v. = svatba; *veselice*,

ž., ze slovin. = veselá slavnost;
V., ž. jedn., ves; *veselíčko*, stř.,
zdrob. k veselí

veseliti se, rozk. vesel se = být
veselý, oddávat se veselí; slož.
dokon. na- se (mnoho, dosti);
ob-, roz- koho čím = přivést
do veselosti...; *z- ulicí sluncem
(R. Svob.); z- koho, se (řid.
kniž.) = roz-; kuchyně zveselila
= stala se veselou (Tilsch.);
*za- se, prostě dokon. (šlej.);
-veselovati, slož. nedokon. ob-,
roz-; *veselivati se*, opak.

veselka, ž. = svatba (lid.)

veseloherní, příd. k veselohra: v,
večer, ráz, prvky;

veselohra, -her, ž. = divadelní
hra s veselým obsahem

veselost, v. veselý

*veselounký = velmi veselý (Tyl,
Holeč.)

veselý [-l, -la...; -le; -lo; -lost]
= ne smutný, mající radost,
milující zábavu (člověk), pro-
zrazující radost, veselí (pohled,
úsměv), působící radost, veselí
(kousek, hudba, zpráva), světlý,
slunečný, vzdušný (pokoj); být
vesel (kniž.) || veselý, o člověku,
ale pokoj... je veselý; je tam -lo
(= -lost) || -le zpívat... (jak?);
začítí... *zvesela* = vesele, n. k.
tvářiti se z vesela, zvesela, m. -le;
2. stup. *veselejší* [-leji]

vesítko, stř., zdrob. k veslo

veskrz(e), příslov. = docela, ú-
plně, šmahem, vesměs: viz pro-
moknouti a chybný; *naveskrz*, v.
naskrz

veský, příd. k ves, pův. *vesský*
(Třebíz., So.) = vesnický (liter.)

veslař [-řka], m. = kdo vesluje,
veslařský sportovec; -ři, ptačí če-
leď; -řský [-řsky; -řství], příd.
k tomu

veslice, ž. = loď, člun s vesly

veslo, -sel, stř. = lopatkovitý ná-
stroj na pohánění člunu; podle
podoby = noha husy n. labutě,
ptačí křídlo (mysliv.); symb.
správy a moci: vládní v., sedět
u vesla, být při vesle

veslovací noha u veslařů (ptáků) = na veslování, plování;
veslovati = pohybovat veslem;
 přenes. o ptačím letu (Němc.), o měsíci (Ner.); slož. dokon. *na-se* (mnoho); *za-* si (trochu);
veslovávati, opakov.

veslovitý = podobný veslu: -tá noha

***vesměrný** [-nost] = vesmírný (kniž.)

vesměs, příslov. = všechno, všichni..., šmahem, veskrze: v. dobré zboží ap.; žadatelé byli v. přijati

vesmír, -u, m. || (liter.) všehomíra, (říd.) 3. p. všemumíru (Ner.), 6. všemíru (t.), všemmíru (Klost., Vrchl.), 7. všehomírem (Arb.) = celý svět, kosmos, světový prostor; *vesmírný* = jsoucí ve vesmíru: -ná slunce (šal.), marnost (Sez.) || -rový zákon (Sez.)

vesna, ž., z ruš. (stč. vesno, stř.) = jaro

***vesňan**, -a, m. = vesničan (Wint.)

vesnice, ž. = ves; španělská v. = něco naprosto neznámého (hovor.);

vesnický [-cky] lid, život, kraj;
vesničan [-nka], -a, m. = obyvatel vesnice; *vesničanský*, příd. k vesničan: -ské verše = jakoby psané vesničanem (Tauf., podle Majakovského);

vesnička, -ček, ž., zdrob. k vesnice

vespod, 1. příslov. = na spodní straně, dole; 2. předl. s 2. p.: v. stolu...

vespol (šlejh.) || zprav. *vespolek*, příslov. = společně, spolu s jinými, navzájem: milovati se, ručit, pomáhati si... v.; ***vespoli**, stř. = vespolečnost (šlejh.);

vespolný [-ně; -nost] || ***vspolný** (Krásnoh.) = vzájemný

vesský, v. veský

vesta, ž., z něm. = spodní šat bez rukávů; stará v. = dávno, obecně známá věc (lid. a hovor.)

vestálčí, příd. k vestálka: v. závazek = zachovávat panenství (Č.-Chod);

vestálka, -lek, ž. = kněžka starořím. bohyně Vesty

Vestec, -tce, m., vsi v Č.; z pův. vesce, ž. = vesnička, v. II ves

vésti, vedu, veď, veda, ved, -dši, -dl, -den(i) = provázet, ukazovati cestu: v. dítě (za ruku) do školy, někomu hosta, koho neznámou krajinou...; jít kam, kudy nás oči vedou = nazdařbůh; co tě vede! = co ti napadá, kdepak! (lid. a hovor.); v. vodu kudy..., v. komu ruku při psaní = řídit; v. vojsko, úřad, spolek, stát = být v čele, řídit, spravovat; v. boj = svádět; v. knihy, protokol, záznamy... = psát, mít na starosti; v. při = přítí se (soudně); v. divné řeči = pronášet; stále v. svou = opakovati stále totéž, nedati si něco vymluvit; sr. slovo; v. prostý, skromný; nákladný život = žít prostě...;

podmětově o cestě... = míti směr, jít; kam to vede?, vede to k nepřátelství ap. = směřuje, má to za následek;

v. se s kým za ruku...; neosob. *v. se* = dařiti se, míti se; vede se mi dobře..., jak se ti vede?; *v. si přítele* = přiváděti si; *v. si správně...* = počínati si, chovati se;

v. vedení, vedoucí;

slož. dokon. *do-* koho kam; *do-co* (udělat...) = dokázati to, umět, býti sto, schopen to udělat; *na-* koho k čemu, *na-* koho, aby... = přemluvit ho, aby to udělal; *od-* dítě do školy ap., vodu s pole; *od-* půjčené knihy = vrátit; *od-* hotovou práci = odevzdat; *od-* koho (na vojnu), k pěchotě... = prohlásiti za schopného k vojenské službě; *odvedlo mě to od hlavní práce* = odtrhlo, oddálilo; *po-*, *povedu* ... o nedokon. budoucnosti = budu vésti: *povedu tě, obchod...*;

po- se = zdařit (o pokusu...),
urodit se dobře (o žitě...); v.
povedený;

pod- koho, přenes. = oklamat,
ošidit; pro- koho po městě... =
vést jej městem a ukázat mu je;
pro- svůj úmysl, svou vůli, vol-
bu, divadelní kus, skladbu, čin
... = vykonat, zahrát, spáchat;
pře- koho přes lávku, přes hra-
nice; pře- koho na svou stranu
= získat jej; před- komu co,
koně... = přivést a ukázat; před-
výjev... = ukázat, jak se udál
ap.; před- koho na policii, k sou-
du (k výsledku...); při- koho
kam, ke komu; při- komu po-
moc, posilu; při- koho k rozumu
= vzpamatovat, způsobit, aby se
vzpamatoval; při- dílo ke konci
= dokončit je; při- koho na
mizinu = připravit o všechno;
při- koho na myšlenku = vnuk-
nout mu ji; při- komu co na
mysl, na paměť; při- to daleko
= domoci se majetku, postavení
(lid. a hovor.); roz- vodu po
louce; roz- přátele, milence,
manžely = způsobit, že se zne-
přáteli, rozejdou; dáti se roz-, o
manželiích; roz- co = podrobněji
vyložit;

s- vodu s pole, koho se schodů;
s- koho dohromady = přičinit
se o to, aby se poznali, spřáte-
lili; s- koho (k čemu) = při-
mět, přemluvit; s- dívku =
přemluvit k soulož; s- co =
dovést, dokázat; nes- s kým,
s čím nic = nepořídít; s- co na
koho = svalit vinu se sebe na
něj; s- boj, bitvu, dok. k věsti;
u- koho kam; u- co ve zná-
most = rozšířit to, postarat se,
aby to bylo známo; u- co v čin-
nost, v život = vzbudit činnost,
uskutečnit, provést; u- co na
pravou míru, v. míra 2.; u- ko-
mu, si co na paměť; u- něčí mí-
nění = připomenout; u- koho za
příklad, koho za svědka = ozna-
čit;

vy- koho odkud; vy- koho z

pochybností, z klamu, z bludu;
vy- co z čeho = udělat (lid.
a hovor.); tys to vyvedl! = dob-
ře, špatně (ironic.) udělal, pro-
vedl; vy- se, o ptačích mláďa-
tech = vyletět z hnízda, v. april;
vy- se, o dítěti = po- se (Jir.):
z- co = udělat, ironic. = „zří-
dit“, zkazit, zničit (lid.); z- se,
o obilí = po- se (Němc.); v.
zvedený;

za- koho kam; za- do domu vo-
du, plyn, elektřinu = zařídít;
za- novotu, knihu na škole...;
za- pořádek; zavedlo by nás to
daleko = oddálilo od vlastního
předmětu;

v. voditi

vestibul «-sty-», -u, m., z lat. =
dvorana, hala (nádražní, diva-
delní...)

vestička, ž., zdrob. k vesta;

vestovitý = podobný vestě
(Drn.)

I *veš (ve veš-keren, -kerý), ž., stř.
vše, mn. vši (ve vši-chni), ž.,
stř. vše, 2. jedn. všeho, vši...,
zájm. = celý, každý; dochová-
no jen částečně;

a) ode všeho zlého, ke všemu to-
mu, při všem neštěstí, se vším
majetkem...; nade vši pochybnost
|| zprav. nade všechnu, všecku,
veškeru; ve vši slušnosti, pocti-
vosti; vši silou, mocí || veške-
rou; mn. všech lidí, všem li-
dem... nebo zpodstat. všech...
(běž.); říd. kniž. 1., 4. mn. vše
dary... (Vrchl.) || obyč. všechny,
všecky; na Vše(chny) svaté;

b) zpodstat. stř. vše, v. tam

II veš, 2. jedn., 1., 4. mn. vši, vši,
vším, vešmi, ž., cizopasný hmyz;
symb. drzosti..., lenosti (zhrub.):
dotěrný..., líný jako veš; sr. ko-
žich; lid. veš = mšice, čmelík,
plod lopuchy, dvojzubce; zdrob.
veška, -šek, ž.

*vešken = veškeren (zastar., Suš.)

veškeren, -ra, -ro, mn. -ři, -ry,
-ra, 4. jedn. veškeren, -ru, -ro,
mn. -ry, -ra || veškerý, -rá..., 2.
jedn. atd. jen veškerého, -rému,

mn. -rých, -rým... = I veš, všechn: veškeren || -rý majetek; s veškerou úctou (závěr dopisů) atp.;
veškerenstvo, stř. = vesmír, příroda, lidstvo (obroz., Kosm., Holeč.)
veštička, ž., zdrob. k II veš, veška
veta, z něm., 1. ve rčení: v. po kom, po čem = je s ním, s tím konec; 2. veta za vetu (obroz., Slád.) = odvěta za zlý skutek
veterán [-nka], -a, m., z lat. = vysloužilý voják, vysloužilec; přenes. = starý zasloužilý pracovník, účastník, straník; -nka dílny (Č.-Chod) = nejstarší dělnice; -nský [-nsky; -nství], příd. k tomu: -nský spolek; -nština, ž. = veteránské počínání, jen vzpomínání, nezasahování do života
veterinární, z lat. = zvěrolékařský; -nář, -e, m. = zvěrolékař; -nářský [-nářsky; -nářství], příd. k tomu
veteš, -e || *-šina (Čech), ž. = stará, nepotřebná věc, staré, nepotřebné věci;
**vetešeti*, o obleku (Herrm.) = vetšeti;
vetešnický [-ctví], příd. k *vetešník* [-nice], -a, m. = kdo obchoduje s veteší
vetchý [-tchost]: v. kmet (kniž.) = starý, staříčkový; obyčej. = (stářím, opotřebováním) chatrný, nepevný, řídký, o látce, o plátně...; 2. stup. *vetšejší*
**vetiti se* = jen taktak žít (nář.); slož. dokon. z- se = zmoci se, uzdraviti se (Herb.)
veto, -ta, stř. (někdy neskl.), z lat. (vlast. = zapovídám) = odpor, zákaz: podat, říci v.;
vetovati = podat, -dávat veto (Vach.)
vetřelec [-lkyně], -lce, m. = kdo se někam vetře; -lecký [-cny; -ctví], příd. k tomu;
**vetřelý* = kdo se vetře (Durd.)
vetšejší, v. vetchý

vetšeti, -šejí = stávat se vetchý; slož. dokon. z || *po- (Čech);
zvetšelý = chatrný, řídký
veverák, -a, m. = veverčí samec (lid.);
veverčátko, -tek, stř. zdrob. k *veverče*, -čete, stř. = veverčí mládě;
veverčí, příd. k veverka: v. hnízdo...;
veverčina, ž. = kožešina ze sibiřské veverky;
veverka, -rek, ž., hlodavec; symb. čilosti: čilperná jako v. (Němc.);
veveří, příd. = veverčí; *veveřice*, -řička, ž. = veverka (kníž., lid.)
vevnitř, příslov. = uvnitř
vévoda [-dkyně] (umělé *vojvoda*, *voje-*, nespr. *vývo-*), m., z vojévoda = „vůdce vojska“, vyšší šlechtický titul;
vévoditi (umělé *vojevoditi*) = „být vévodou“, přenes. v. komu, nad kým = vyčnívat, vypínat se: kostel, hora -dí celému kraji; dub -dí kraji (Čech);
vévodský, příd. k vévoda: v. titul, -ská hodnost...; přenes. -ská paní = vznešená (Klič.); -dství, stř. = vévodova země
vexace, ž., z lat. = týrání, utiskování; *vexativní* «-týv-» [-ně] || -torický [-ky]: v. opatření, výklad = utiskující, šikanující, v něčí neprospěch
vexl atp., v. veksl
**vezde*, příslov. = všude (říd. kníž., na př. Klost.); vzniklo chybným čtením staroč. vešde, vezde, psaného ves-, vez-; *vezdejší* = co je zde, na tomto světě, pozemský; místo původ. vešdejší, vez(-dajší) = každodenní
**vezdy*, příslov. = vždy (kníž.); v. vezdy
vezír, -a, m., z arab. = vysoký turec. úředník
vezmu, v. vzíti
vézti, vezu, -zen(i), ník. -žen(i) = dopravovat vozidlem; v. se = jet; přenes. (lid. a hovor.) = bez zásluhy mít prospěch, výhodu, něco získat;

slož. dokon. *do-* co komu, koho kam; *na-* co || čeho (mnoho, trochu); *od-* co kam; *po-*, o nedokon. budoucnosti = budu vézt; *pro-* zboží přes hranice; *pro-* se = trochu, dlouho, příjemně se vézt; *pře-* co přes co; *při-* co ke komu, na trh...; *roz-* zboží po městě; *s-* obilí do stodoly, pozvané hosty; *s-* koho = vzít jej na vůz; *s-* se (s kým) = být vzat na vůz; přenes. = bez zásluhy něco získat ...; *s-* se, o noze ap. = sklouznout, ujet; svezlo se to naň, na jeho hlavu = odnesl to, přičtlo se mu to; *u-* co = býti s to vézt; *vy-* koho za město, zboží za hranice; *za-* koho kam; *za-* jámu = vyplnit navezenou hlinou ap.;

-vážeti, -žejí, slož. nedok. *do-*, *na-*, *od-*... k dokon. dovézt, navézt...; *-váživati*, opak., slož. nedok. *do-* atd.;

v. voziti

***veždy**, příslov. = vždy (Koll.)

vě, citosl. = hyj

věc, 2. jedn., 1., 4. mn. -ci, -cí, -cem, -cech, -cni, ž. = opak k slovo, to, co se slovem označuje, předmět...; = předmět jednání, porady, obsah, jádro toho, oč jde: záleží mi na věci, mluvit k věci ap.; = jev, výjev, příhoda, případ, okolnost... (divná, záhadná... věc); = práce, kniha, poznatek (nová, špatná... věc); = odbor...: znáti svou věc; = co se nás týče, povinnost, záležitost: to je má, tvá, jeho... věc; plést se do cizích věcí; poslední věci člověka; stavební, tiskové... věci; ministerstvo věcí zahraničních; to je divná, neslýchaná, nová, složitá... věc || to je divné, neslýchané...; = to, o čem byla řeč, co máme na mysli: mluví se mnoho o..., ale ta věc je pochybná; zdrob. *věcička*, -ček, ž., nejčast. = drobný předmět, drobnost

***věcnatý** = věcný (obroz.);

věcný [-ně; -nost] = týkající se věci, vztahující se na ni, k věci náležitý, podstatný, reálný (výklad, zpráva, debata, poznámka, jednání, ukazatel, katalog...); věcná loterie = v které se vyhrávají věci, předměty; věcný význam slova = myšlenkový; -ně odpovědět; -ně je to správné; -nost návrhu, jednání; historická -nost románu... = správnost, věrnost

***věčitý** = věčný (Koll., Vrchl.)

věčno, stř. = věčnost (Vrchl.);

**věčnokvětý* = věčně, stále kvetoucí (Koll.);

věčnost, v. věčný;

**věčnověký* = dávný

věčný [-ně; -nost], příd. k věk = trvající věky, na věky, celý život, do smrti, nehynoucí, nepomíjející (život, mír, blaženost, radost, sláva, láska, přátelství...); -né světlo v chrámě = stále hořící; trvat... na -né věky; = stálý, neustálý, trvající... celý rok; v. snít, -né bláto, spory...; = velký: -ný hřích, -ná škoda; na -nou oplátku, nečekáme-li zaplacení, vrácení; -né město = Řím; věčně trvat = na věky; -ně tvůj = do smrti; nic netrvá -ně = na věky; -ně o čem mluvit = stále, do omrzení; trvá to -nost = velmi dlouho; -nost = onen svět: odebrati se na -nost; už je dávno na -nosti (Němc.)

***věd**, -u, m. = vědění (Suš.)

I **věda**, přechod., v. věděti

II **věda**, ž. = odborné zkoumání, poznávání, souhrn odborných vědomostí, poznatků

***vědárko**, stř., zdrob. k vědro (nář., Ra.)

***vědátor** [-rka], -a, m. = vědec (jen hovor., často posměš.; slovo hybridní, s latin. koncovkou) **vědec** [*vědkyně*], -dce, m. = kdo se obírá s vědou; *vědecký* [-ky; -kost], příd. k tomu: v. pracovník, poznatek, způsob, -ká práce,

metoda, literatura...; -kost metody; *vědeckto*, stř. hromad. = vědci (Palac.)

věderko, stř., zdrob. k vědro; *věderní*, příd. k vědro: v. sud

vědní, v. vědění

vědět, vím, víš... vědí, věz, vězte, věda, -douc, -děl, -děv, -dění = mít vědomost toho, znát to, čemu se naučíme, co uslyšíme...: v. co ze zkušenosti, z vyprávění, z knih...; v. co dobře, přesně, v. mnoho, málo...; v., že je to tak, že odešel...; v., co udělat, co mám dělat, jak to udělat...; v. něco o kom = v., čím, kdo je, co dělá...; v. o kom, že...; v. o čem = mít o tom vědomost; v. co na koho = v. o něm, že něco provedl; nev. si s kým, s čím rady ani pomoci = nemoci si s kým, s čím poradit, pomoci; nev. se pamatovat, ne čes. m. nepamatovati se, nemoci se upamatovat; nev. si vysvětlit (Erb.), zprav. neumět, nedovést; nev. o sobě = být v bezvědomí; to se ví, to víš, víte = ano, ovšem; sr. kdoví-; slož. dok. *do-* || *doz-* se = nabýt vědomosti (z vyprávění, z četby); *do-* se o kom, o čem, co o kom, co od koho, z novin, *do-* se, že...; *po-*, v. tam; *z-* co = *do-* se; *z-*, že...; *vyz-* co od koho, na kom = *do-* se za řeči, vyptáváním... || **přez-* (Jir., Svět.); *-vídati*, slož. nedok. *do-* || **doz-* se; *po-*, v. povědět; *z-* co = *do-* se; *z-* || *vyz-* na kom = hledět se od něho něco dovědět; *-vídávati*, opakov., slož. nedok. *do-* se atp.; v. zvědati

vědma (*-ḍma*, Bezr.), ž. = věšt-kyně, kouzelnice, čarodějnice (kniž.); *vědmo*, stř. = kouzla, hadačství, čarodějnictví (Jir., zastar.); = znamení (Suš.)

vědní || **-ný*, příd. k věda: v. obor; -né hledisko = vědní, vědecké (šal.)

***vědolibný** = milující vědy (čelak.);

***vědochtivý** [-vě; -vost] = vědychtivý (Sab.)

vědom, -a...: býti si v. viny... = mít vědomí viny, že jsme vinni || *vědomý*: člověk v. si povinností atp.; 2. -má chyba... = které jsme si vědomi; je mi *vědomo* = známo (zastar.); v. vědomě, vědomost

***vědomec**, -mce, m., 1. = znalec (zast.); 2. = hadač, člověk léčící dobytek (Jir., ze slovenš.); *vědomectvo*, stř. = věda (obroz.)

vědomě, příslov. k vědom(ý): v. co učinit = jsouce si toho vědomi

vědomí, stř. = lidské duševno, vyšší stupeň duševna než u živočichů; učiniti co s čím vědomím, bez čího vědomí = učiniti to, co někdo ví, neví, s jeho souhlasem, bez jeho souhlasu; stalo se to... s mým vědomím, bez mého vědomí; dát komu co na v. = na vědomost, uvést ve známost, dát mu to vědět, uvědomit jej o tom; brát, vzít co na vědomí = ukládat, uložit to do mysli, do paměti, uvědomovati si, -mit; v. viny, povinnosti = pocit, cítění, vědomost, že jsme vinni, že máme povinnost; být při (plném) v. = při (plných) smyslech; pozbýt, nabýt v.

***vědomky**, příslov. = vědomě (Herrm.); zprav. jen zápor. nevědomky;

***vědomník**, -a, m. = vědomec 2.; *vědomo*, v. vědom

vědomost, 2. jedn., 1., 4. mn. -sti, -stí, -stem, -stech, -stmi, ž., 1. = vědní, znalost: odborné -sti ap.; v. o čem = zpráva (Jir., zast.); 2. = vědomí: dát komu co na v. (zastarává); podob. brát, vzít co na v.

vědomý, v. vědom

vědosloví, stř. = vědecké základy, metodologie (kniž.); *-slovný*, příd. k tomu

vědro, -der, stř. = dřevěná nádoba na tekutiny; stará tekutá míra; *vědrový* sud

vědychtivý [-vě; -vost] = chtivý věd(y)
vědyrko, stř. = věderko
věhlas, -u, m. = důmysl: v. bystré hlavy (Čech); = proslulost, sláva učence, filosofa; *věhlasný* [-ně; -nost] = proslulý, slavný
***věch**, -u, m. (Krásnoh.) || ž. (Hál.) = vích
věchet, -chtu, m. = vích; *věchtoví*, stř. hromad. = věchty (Herrm.); *věchýtek*, -tku, m., zdrob. k věchet; symb. slabosti, stáří
vějačka (Staš.) || *věječka* || *viječka* (Mar.), ž. = lopata na čištění obilí (lid.)
***vějavka**, ž., sněhová v. = fuja-vice, chumelenice (Jir.)
věječka, v. vějačka
vějice || zdrob. *vějička*, -ček, ž. = proutek pomazaný lepem na chytání ptáků; sednout komu, chytiti se na -čku, přenes. = dáti se oklamat, „sednout na lep“; vějička, též = vějačka
vějíř, -e, m. = nástroj na ovívání obličeje; zdrob. *vějířek*, -řku, m.; (podle podoby) tetřeví vějíř = tatrč; vějířky vrásek (Sez.), tykadel (Mach.); vějířek, květenství; *vějířovitý* [-tě; -tost] = podobný vějíři (list...)
věk, -u, m. = delší doba, období: starý, střední, nový v. || starověk...; lidský v. = průměrná doba, kterou trvá lidský život; bude míti dlouhý v. = bude dlouho žít; = stáří: je v mém věku, stejného věku..., dětský, mužný, zákonitý věk; na věky věků = na věčnost; věčně věků = na věčnost, přenes. = neustále
věko-, kmen k věk ve slož.: *-bytný* = věčně trvajícím (obroz.); *-památný* = od věků památný; *-slavný* = od věků slavný: -slavný den (Krásnoh.), císař (Staš.); *-snubný* věnec (Čelak.) = snoubící s věky, s nesmrtelností; *-šedý* = stářím šedý (Kosm.); *-věčný* = věčný: -né přátelství (Č.-Chod); || *-věký* (Palac.)

věkovitý = trvajícím věky, prastarý: v. dub (šmil.); -tá alej (Klič.), věž (Jir.)
***věkovládný** = věčně vládnoucí (Tyl)
věkový [-vě], příd. k věk: v. stupeň (Čap.), -vá hranice...; -vě, obyč. věkem: -vě starší
věko-vzdorný (Zey.) = vzdorující věkům; *-žizný* (RZ.) || *-žizný* (Třebíz., Čech) = věčně žijící, věčný
***věkovzdorný** = věkovzdorný (Krásnoh.)
***věncovati** = věnčiti (Čelak.)
věncovní, stř. hromad. = věnce; *věncovitý* [-tě; -tost] = podobný věnci
věnčiti koho, co = zdobit věncem; přenes. řeka věnčená pohořím (Kunět.) = řeka, kolem které je pohoří; slož. dokon. o-; slož. nedokon. *ověnčovati*;
věnčitý [-tě; -tost] = věncovitý (odb.);
věnčivati, opak. k věnčiti
věnec, -nce, m. = ozdobný kruh uvitý z květů...; chodit pod -cem = být pannou (šmil.); ztratit v., věneček = pozbytí panenství (lid.); podle podoby: v. fíků, hor, lesů, borů, básní...; zdrob. *věneček*, -čku, m.; (taneční) věneček; v. vousů (pod nosem); smažené cukrové -čky;
věnečkář [-řka], -e || *-čník* [-nice], -a, m. = kdo vije a prodává věnce
***věník**, -u, m. = větvička s květy, s ovocem (lid., Procház.), kytky z listů (Jir.), zástěra z listů (bibl.)
věnný, příd. k věno: v. dar = dar jako věno (Vr.); -nné peníze (Herb.); -nné město královské, právo
věno, stř. = majetek, který dostává dcera (syn) do manželství, do života: dát, dostat věno; dát, dostati co věnem
věnovací listina = o věnování;
věnovatel [-lka], -e, m. = kdo věnuje;
věnovati, vlast. = dát věnem,

přenes. = darovat, obětovat, dávat darem (městu svou knihovnu, peníze na nadaci, své síly vlasti...); v. se komu = vzít si jej na starost, pečovat oň...; v. se studiu, vědecké práci... = oddat se, oddávati se; *věnovávati*, opak.

Věra, ž., z ruš., žen. jm. || domác. tvar k Veronika

-věratí, v. vřítí

***věrduněk**, -u, m., z něm. = čtvrtka, čtvrtina, čtvrtliberka (zast.)

***věrec**, -rce, m. = věřící (Suš.); zprav. jen nevěrec, v. tam; ***věrecký** = podle vyznání (Č.-Chod)

věren, v. věrný

Věrka, ž., zdrob. k Věra

věrnost, -i, ž., v. věrný; *věrnostní*, příd. k tomu: v. přídavek (hornický) = za věrnost, za věrné plnění úkolů

věrný [-ren; -rně; -nost] = zachovávající slib, závazek, ne zrádný, oddaný (muž, žena, služebník, srdce, láska); v. sobě, příteli...; v. svým zásadám = zachovávající je; věrný člověk, být věrný (příteli...) || být věren... svým zásadám; = správný, výstižný (překlad, podoba, obraz); -ná pravda = úplná, svatá; -ně sloužit, co vyličit...; -nost manželská, přátelská, historická

věro-, kmen k víra ve slož.: **-datný** = dávající, posilující víru (šmil.); **-hodný** [-ně; -nost] = hodnověrný; **-jaterný** [-ně], z ruš. = pravděpodobný; **-lomný** [-ně; -nost] = nevěrný, zrádný; **-lomnost** || ***-lomství** (Holeč.), **-lomstvo** (Koll.)

věroučný, příd. k *věrouka* «-ro-u-», ž. = výklad církevního učení, dogmatika

***věrovati (se)** = říkat na mou věru, zapřisahati se (Wint.); kupecké věrování a ženský pláč na korce se neměří (přisl.)

věrověst || **-zvěst**, -a, m. = hlasatel víry, apoštol; **-věstský**, -ké poslání || **-zvěstský** fanatismus (Klič.)

věrtel, -e, m., z něm. Viertel = čtvrtina míry, čtvrt korce

věru, příslov. = „věř(te)“, opravdu, dojista: je ho v. škoda, mít v. pravdu, v. krásný...; v. nevím...; ba v. = ba opravdu || ironic. = kdepak!; viz na mou věru

Věrunka, **Věruška**, ž., zdrob. k Věra

***věřící list** = pověřovací (zast., Jir.); **věřící**, -cího, m. = kdo věří, člen církve

věřitel [-lka], -e, m. = kdo půjčí peníze; **-lský**, příd. k tomu

věřiti: v. komu = mít víru k němu, důvěřovat mu, že mluví pravdu, jedná správně; v. čemu (zprávě...) = důvěřovat, pokládati za pravdivé; v. v Boha, n i k. na Boha = v., že je, existuje; v. v mladého umělce ap. = v. v jeho schopnosti, že se vypracuje...; v. věč (v zachlazení...), n i k. nač (jen lid.) = věřit, že se vyskytuje; v. svému zraku, sluchu, svým očím = spoléhat na své zrakové, sluchové počítky; nevěřit, nechtít věřiti svému zraku, sluchu, o velkém překvapení; věřit, že je to pravda, že někdo něco dobře vykoná ap.;

slož. dok. **do-** || **dů-**, v. důvěřiti; **o-** co = zjistiti správnost; **po-** koho čím = svěřit mu vykonání toho, zmocnit jej k tomu;

pro- = o-; **pro-** kandidáta, člena komunist. strany = prozkoumat jeho činnost, život..., potvrdit jeho kandidátsví, členství; ***prone-** = zpronevěřit, v. tam; **s-** komu koho, co = s důvěrou dát v opatrování, říci; **s-** komu úkol = s důvěrou mu jej dát, uložit; **s-** se komu s čím = důvěrně říci; **u-** komu, čemu, v koho, věč, prostě dokon. || ***za-** (Vr.); **u-** komu zboží = dát na úvěr (Jir., Olbr.); **zprone-**, v. tam;

-věřovati, slož. nedokon. **dů-** || **do-**, v. důvěřiti; **o-** co; **po-** koho čím; **pro-** kandidáty, členy strany; **s-** komu co, se komu; **věřivati**, opak.

věřivý [-vě; -vost] = důvěřivý (říd., kniž.): v. úsměv, -vá duše (šal.); naivní -vost (Masar.)

věsiti, rozk. věs (nář. věš), -šen(i) = činit, aby někdo, něco visel(o): v. uši, o psu, v. clonu (Herrm.), v. lampu (Hál.); v. hlavu = klonit, sklánět, obyčej. věšet; přenes. v. hlavu starostmi, ze smutku... = býti smuten, sklíčen, stísněn, bezradný, bezmocný; slož. dokon. *na-* co na koho, *nač* = po-; *na-* čeho (mnoho); *o-* koho, co čím = kolem po-, *na-*; v. oběsiti; *ob-* koho, co čím = navěsit kolem koho, čeho; *po-* co, prostě dokon.; v. bulík, krk; *po-* se komu na paty = stále jej následovat, dolízat (lid.); *po-* koho = oběsit;

pře- co přes co; *pře-* co = pojinam, jinak; *při-* co k čemu;

roz- co = po- na různá místa;

s- hlavu, křídla = sklonit; *vy-* prapory z oken; *za-* co = připevnit pověšením; *za-* se do koho = obejmout jednou rukou jeho ruku;

věšívati, opak.; v. věšeti

***věst**, -i, ž., z ruš. = zpráva (Han., Nebes., Hál.)

***věst**, -tě, m. = posel (Hál.)

věstitel [-lka], -e, m. = kdo věští, věští (Herit.);

**věstiti* = zvěstovat, věstit (Suš., Čech, Heyd., Vaňor.)

věstník (n i k. -štník), -u, m., z ruš. = oznamovatel, bulletin, název časopisů

***věstný** = věstící (Hál.)

***věstový**, -vého, m., z ruš. = vojenský posel

věšadlo, -del, zdrob. -šátko, stř. || obyč. *věšák*, -u, m. = nářadí na věšení

věšeti, -šejí, opětov. k věsiti; slož. dokon. *na-* co || čeho (mnoho) *nač*; dok. hromadné *z-* = oběsit; slož. nedokon. *navěšovati*, k dokon. navěsiti;

věšívati, opak.

věštba, -štev, ž. = věštění, výrok věstce, věstkyně;

**věšebný* = věštecký (šlejh.)

věstec [*věstkyně* || (liter.) *věštka* (Suš.), *věštice* (Koll.)], -tce, m. = kdo věští; *věštecký* [-cky] (dar, duch)

věští = věštecký (zast.);

věštice, v. věstec;

věštírna, -ren, ž. = místo, kde se věští;

věštiti co = předpovídat;

věštívati, opak.

věštka, *věstkyně*, v. věstec;

věštný = věštecký (básnic.)

věta, ž. (souvisí s větiti), 1. = vyjádření myšlenky slovy; 2. = nejmenší hudební útvar

větérec, -rce, m., zdrob. k vítr (ojediň., Heyd.) || *větérek* (kniž.), -rku, m.

větev, -tve, ž. = odnož stonku, ratolest, haluz, sněž; přenes. jazyková v., v. rodu; suchá v., symb. zániku; zdrob. *větévka*, -vek, ž.; *větevnatý* strom = bohatý na větve

větička, ž., zdrob. k věta

větiti = pravit, říkat (Staš., nář.); zprav. jen slož. dokon. *od-* komu co = odpovědět; slož. nedokon.

**odvětovati* (Suš., Němc.);

větívati, opakov. (Staš.)

***větka**, -tek, ž., zdrob. k větev (Klost.)

větný, příd. k věta: v. celek, význam, -ná část

větosled, -u, m. = pořádek vět v souvětí (Gebauer); -*sloví*, stř. = nauka o větě; -*slovný* [-slovně], příd. k tomu

větrací jáma... = na větrání;

větrák, -u, m. = větrací zařízení;

větratelný = co lze větrat (odbor.)

větrati, 1. předmětové: v. byt... = vpouštět do něho čistý vzduch; v. peřiny = dát je na čerstvý vzduch; 2. podmětově: skála -rá = drobí se, rozpadává; pivo... větrá || *vyvětrává* = vyčichává; slož. dokon. *o-* = *z-* (Staš.); *ovětralý* = ošlehaný větrem

(Holeč.); *pro-* co; přenes. *pro-* co = „posvítiti si na to“; *roz-* = *z-* (Ner.); *vy-* byt...; podmět. o pivě, skále; *vyvětralý*; *z-*, prostě dokon., o skále, pivě...; *zvětralý*; *větrávat* opak.; **větravý*: -vé působení vět = jako od větru, mrazivé (Svob.)
větrňák, -u, m. = větrný mlýn; **větrnatý* = s hojnými větry (Ner.); přenes. v. osud (t.) = neklidný, bouřlivý
**větrní* = větrací (Čap.); *větrníček*, -čku, m., zdrob. k *větrník*, -u, m. = větrňák, větrná korouhvička, větrák; = nos vysoké zvěře (mysliv., Vr.)
větrný [-no], příd. k vítr: v. den, -né počasí = kdy je vítr; v. kraj = kde jsou často větry; v. závan (Č.-Chod) = z. větru; v. mlýn = poháněný větrem; v. sníh = navátý větrem (Vr.); přenes. v. krok = rychlý (Mach.); boj proti -ným mlýnům = proti tomu, co nikdo neřekl (hovor.); sr. (pod vítr) mluvit do větru; -né úvahy (Tilsch.); větrné zámky || řidč. hrady = krásné naděje, často marné, vzdušné zámky; je -no
větro-, kmen k vítr ve slož.:
-křídly (Koll.) = s křídly rychlými jako vítr;
-lam, -u, m. = lesní pás na ochranu polí proti větrům;
-měr, -u, m. = přístroj na měření směru větru
větroň, -ně, m. = bezmotorové letadlo
větro-nohý = s nohama rychlými jako vítr (Nebes., Čelak.); *-plach* [-*pláška* (řid.)], -a, m. = „člověk do větru“, zbrklý, lehkomyšlný, fanfaron; **-plachý* člověk... (Ner.) || *-plašný* (Kos.); *-plavba*, ž. = vzduchoplavba, letectví (zastar.); *-plavec*, -vce, m. (Čech)
větrovka, ž. = vzduchovka (puška); = kazajka do větru; *větrový*, příd. k vítr: -vé bonbony

větry, v. vítr
větrňák, -u, m., 1. = větrňák (Herb.), 2. = kazajka do větru
**větrice*, ž. = vichřice, lítice, o válce (Jir.); v. v hlavě = nemoc větrem způsobená (t., lid.)
větríček, -čku, m., zdrob. k *větrík*, -u, m., zdrob. k vítr
větriti = (po větru) čenichat, cítit: pes větrí (zvěř); koně větrí medvěda (Olbr.); v. nebezpečí, o lidech = cítit, tušit (lid. a hovor.); v. se, o sukni = vlát (Preiss.); slož. dokon. *na-* koho = ucítit, o zvěři (Vr.); *roz-* vzduch = rozvířit (So.); *roz-* mysl = zneklidnit (šmil.); *roz-* větrěný, o očích = davší se do větrění (šrám.); *z-* koho, co = ucítit; *z-* se = zbrknouti se; v. zvětrilý; *za-* = začít větrít, tušit (So.); *větrivati*, opakov.
**větrivý* = větrný (šrám.)
větší, v. veliký
většina, ž. = větší část celku, majorita; býti zvolen... velkou ap. většinou; příslov. většinou || *po-* většině = z větší části, míry; *většinový* návrh = n. většiny; -vé strany
většiti = činit větším, zvětšovat (Palac.); slož. dokon. *z-*; slož. nedokon. *zvětšovati*
větvice, ž. = větev, větévka (kniž., Jir., Heyd., Hol.); *větvička*, -ček, ž., zdrob. k větev;
většina, ž. = větev (Slád.)
větvit = dělit ve větve, obyč. rozvětňovat: větvičí se koleje (kniž.); jemně větvené iniciálky (Sez.); slož. dokon. *roz-* se; *roz-* větvený; *vy-* stromy = vyřezat větve (odb.); **z-* = *roz-* (Hál.); *většovati*, o ptácích = skákat po větvích, odpočívat na nich (mysliv.); slož. nedok. *od-* se = oddělovati se (o železnič. kolejích); *roz-* se, *vy-*; slož. nedok. *rozvětšovati se*
větvozí, stř. hromad. = větve
větýrek, -rka, m. = větérek

věz, v. věděti

vězeň, -zně, m. = kdo je vězněn;
vězení, stř., 1. = trest odnětím svobody, trestní vazba; 2. = místo k jeho, k jejímu vykonání: odsoudit, dát, uvrhnout koho do v.; **vězeňský** řád, -ká strava ...; -ká budova; -ké zřízení neboli **vězeňství**, stř.

vězeti, -zí = být, zůstat někde dlouho, uváznout, trčet (o člověku); povoz, forman... vězí = uvízl, nemůže s místa; v. v dluzích = tonout; kde to vězí? = co je toho příčinou?; za tím něco vězí = je, tají se, skrývá; **vězívat**, opak.

***věziti** koho = vězniti (Palac., Wint., zastar.)

vězívat, v. vězeti

věznice, ž. = vězeňská budova, pro vězně, kde je vězení;

věznitel [-lka], -e, m. = kdo vězní;

vězniti koho = držet ve vězení; slož. dokon. u-; **věznívati**, opak.

věž, -e, ž. = část stavby značně ji převyšující, samostatná stavba věžovitá, na př. vyhlídková; šachová figurka; symbol velikosti: vysoký jako v.; lež jako v. (lid.);

věžatý = s četnými věžemi;

věžička, -ček, ž., zdrob. k věž

***věžiti** co = vztyčovat, vypínat (Koll.); = kupiti do výše: v. spousty polemických článků (Čech); oblaka se věží (lid.); klenba se věží = vypíná (Suš.); slož. dok. vy- = vystavět (Čech)

***věžitý** = podobný věži, věžatý (Krásnoh., Ner.)

věžka, -žek, ž., zdrob. k věž, zprav. jen v šachu

věžní, příd. k věž: v. hlídač, hodiny;

věžník, -a, m. = věžní hlídač, hlásný || **věžný**, -ného, m.;

věžovitý [-tě; -tost] = podobný věži; = s věží (Jir.);

věžový: -vá stavba...

vháněti, v. háněti

vházeti, **vhazovati**, v. házeti

vhled, -u, m. = „vhlédnutí“, pohled do něčeho a pochopení toho: v. do společenského dění, do vývoje jazyka... (kniž.)

vhnědo, v. hnědý

vhod, příslov.: je mi to v. = milé, vítané, rád to vidím, slyším; přišlo mi to v. = hodilo se mi to, bylo milé...; přijít komu v. (něčím) = zavděčiti se mu; **vhodný** [-ně; -nost] = hodící se, přiměřený (dar, způsob, oblek, příležitost, chvíle, doba)

***vhrdlolež**, -lži, ž. = lež v hrdlo, nestydatá (Wint.); sr. hrdlo

vcházeti, v. choditi

vchod, -u, m. = místo, kudy se vchází; přenes. = úvod (Geb.)

vchodě, příslov., v. chodě

via «vija», ž., lat. = cesta; na adresách a v jízdních řádech

viadukt «vija-», -u, m., z lat. = železniční most přes hlubinu

via facti «vijá faktý», lat. = „cestou skutku“, ve skutečnosti: v. f. to je, se to stalo; provést co v. f. = bez něčího souhlasu, bez schválení

viaticum «vijaty-», -ka, stř., lat. = příspěvek na cestu, cestovné, potrava na cestu, proviant; = poslední pomazání (Č.-Chod)

vibrace, ž., z lat. = chvění, vlnění, kmitání; **vibrační** pohyb, teorie; **vibrovati** = chvěti se, kmitat, vlnit

víc(e), jmenný stř. tvar od větší; 1. číslovka, 2. stup. k mnoho: mít v. než druhý; v. lidí (než jeden) v. vidí (přísl.); platí to o více případech než jen o tomto ap.; nečes. m. několik (nerozumí-li se „víc než jeden, dva... než ty...“): bylo tam víc(e) lidí, mluvit s v. lidmi, mítí víc vzácných knih ap. || lid. **vícero**;

2. příslov., a) = větší měrou... (2. stup. k velice, velmi): víc než to líbí se mi ono: **víc a víc** se líbit = stále víc;

b) po záporu **víc(e)**, **nikdy** v., lid. **víc(e)krát** = již nikdy od

té doby, chvíle..., nikdy jindy, přistě, nadále, později (není nespr.): neshledali se v životě nikdy víc (Vrchl.); nevrátí se více (Slád.); to vše zmizelo a nevrátí se více (Jir.); bledé jeho líce neusmály se nikdy více (Má.); nepřišla vícekrát (So.); vícekrát nehrál (Rais); vícekrát nevstane (Vr.); v. tam s tebou nepůjdu, to neudělám...;
více méně je to nepravda ap. = do značné míry, vlastně;
 v. navíc
více-, z lat., ve slož. = místo-, ve význ. zástupnictví, náměstnictví: *-admirál*; *-kancléř*; *-konsul*
více- ve slož. 1. přídavných: *-archový*, *-barevný*, *-boký*, *-ciferný*, *-členný*, *-denní*, *-dílný*, *-hlasý*, *-hlavý*...; správ. jen při srovnání (v. více): *-členný* než trojčlenný ap.; většinou však mimo srovnání, nečes. m. několikačlenný...; 2. podstatných, hlavně: *-náklad*, *-práce* = náklad, práce větší než smluvený, *-ná*, mimořádný, *-dná*, navíc, práce přes čas; tvoření nečes., ale ujímá se v odbor. mluvě pro stručnost
viceadmirál, v. vice-
více-archový, *-barevný*, *-boký*, *-ciferný*, *-členný*, *-denní*, *-dílný*, *-hlasý*, *-hlavý*, v. více-
vice-kancléř, *-konsul*, v. vice-
víc(e)krát, násob. příslov.: v. než jednou atd.; sr. více
více méně, v. víc(e)
více-náklad, *-práce*, v. více-
vicepresident, *-a*, m. = náměstek presidenta
vícero, v. více
viceředitel = zástupce ředitele
víceřabičný (než jednoslabičný...)
vice versa «-zá», lat. = naopak
vicinálka, ž. = *vicinální* dráha, z lat. = místní, ne hlavní, lokálka
vícekrát, v. vícekrát
vičenec, *-nce*, m., rostl.
víčko, *-ček*, stř., zdrob. k víko; oční v. = ochranná klapka

vid, *-u*, m. = vidění: básnický v. života (šal.); = předvídaní, tušení (Vrchl.); = zrak (Čech), vidina (Ner.); pestrý v. duhy (Čech) = ráz; hrozný v. = vzezření (t.); v. očí = výraz (Č.-Chod); v. v poetice = figura; kovový vid (nerostu) = ráz; není po něm ani vidu ani slechu = není ho ani viděti ani o něm slyšeti (běž.); slovesný v. = (ne)dokonavost, okamžitost, trvání, opětování, opakování děje, spojování s předponami
viď, mn. *viďte*, citoslov. z původ. vědě (= vím) = že ano, není-liž pravda?: je to tak, viď(te)?; viď(te), že přijde? ap.
vida, *-douc...*, přech. od viděti; ustrnulé *vida*, citoslov. = hle, hleďme, hleďte; v., jak mu to jde ap.; v. ho (4. p.) || v., Svoboda! (Vr.)
vidati, opět. k viděti: v. koho, v. se s kým; *vidávati*, opak;
-vidati, slož. *do-* se, *po-*..., v. věděti
vide, lat. = viz; zkratka v.
Videň, *-dně*, ž., ves, město; *Videňan* [*-nka*], *-a* || (lid. a hovor.) *-ňák* [*-ňačka*], *-a*, m. = obyvatel Vidně, rodák z ní
videnda, ž., z lat.: dáti spis k -dě (Mach.) = ke schválení; sr. *vidi*
vídeňský (lid. *-nský*), příd. k *Videň*; V. les, pohoří
***viděk**, *-u*, m., ze slov. *vidiek* = župa, kraj, venkov (Jir.)
vidění, stř., k viděti (dějově); = sen, zjevení: jako ve (kniž. u) vidění; v. Jiřík
viděti, *-dí*, *viz(te)*, *vida*, *-douc*, *-děv*, *-děl*, *-děn(i)* = mítí zrak, schopnost vnímatí zrakem: v. dobře...; v. dobře..., na př. v divadle = nemítí žádnou překážku při zrakovém vnímání; v. koho, co (dobře...) = vnímatí zrakem, zřít; v. koho jít (nik. jdoucího)..., jak, že jde; co na něm, na tom vidíš [pěkného, zvláštního]? = proč se ti líbí?; nevidím na něm, na tom nic

[zvláštního] = nelíbí se mi; vidět všechno různě || černě = chápat to, představovat si to příznivě || nepříznivě; v. koho v duchu = vybavit si jeho obraz; v. se v duchu jinde = být v myšlenkách jinde, představovat si, že jsme jinde; nev. si na rozum (Němc.) = mluvit, jednat pošetile (lid. a hovor.); v. v kom přítele... = považovat za přítele;

v. komu do kapsy = vědět, co má (t.); v. komu do duše = znát jej dobře, jeho myšlenky ...; v. koho rád = rád se s ním setkat, sejít; (ne)v. se s kým = (ne)setkati se; vidím to rád, rád vidím, že..., když... = není mi to proti mysli, je mi to vítáno; dělat komu, co mu na očích vidíme = dělat mu pomýšlení, ve všem vyhovovat; nevidět celý rok ani krejcar(u) = nic nevydělat; co je tu vidět?, nik. k vidění; je vidět horu..., sr. býti 12.;

nechat, dát se rád vidět (jen lid.) = rád se ukázat, okázale vystupovat;

Bohu se vidělo = zlíbilo, Bůh usoudil (kniž. zastar.);

vidím se nucen(a) prohlásit..., podle něm., m. jsem nucen, musím;

v. vida a vidění;

slož. dokon. u- koho co = spatřit; uvidíme, co se dá dělat = poznáme; to se uvidí = pozná se, ukáže; zá-, v. tam;

vidívati, opak. (říd.);

v. vídati

vidi «vidý», zkratka v., lat. = „viděl jsem“, četl, schvaluji;

vidimace «-dy-», ž., z lat. = vidimování, vidování; -mační klause; vidimovati = vidovat, ověřit, potvrdit (správnost spisu)

vidina, ž. = co vidíme, představujeme si jen v duchu, v myslí, výplod fantasmie, přelud; vidinný, o krásnu = přeludový (Durd.)

viditelný [-no; -ně; -nost] = co možno vidět, patrný: -né znamení; hvězda -ná pouhým zrakem; je -no, -né, že..., nečes. m. je vidět

vidívati, v. viděti

vidlák, -a, m. = srnec, jelen s parohy vidlicovitě zakončenými; = strom s vidlicovitým kmenem

vidlan, -u, m., květenství

*vidlatý = vidlicovitý (Jir.)

vidle, -í, ž. pomn. (ojediň. u Vrchl. ž. jedn.) = náradí prstovitě vybíhající;

vidlice, ž. jedn. = něco rozeklaného na konci na dvě části;

vidlicovitý = jsoucí na způsob vidlice, vidličky;

vidlička, ž., zdrob. k vidlice; též stolní náčiní;

vidličnatý = vidlicovitý

vidmo, stř. = pás duhových barev ve světelných paprscích; = vidění (Suš.); = vidina (Čech, Zey.); vidmový, příd. k tomu

vidný [-no] = viditelný (Koll., Nebes., Čech); je vidno = je vidět, je světlo (nář.); do vidna sedávat (nář., Němc.) = do světla, do rána; jak vidno, z toho je v. (kníž.), obyč. jak vidět, z toho je vidět

*vidomec, -mce, m. = člověk vidoucí, který vidí (šal.);

*vidomý [-mě; -most] = zřejmý, patrný (Palac.); -most církve (Suš.) = viditelnost; zprav. jen zápor. nevidomý, v. tam

vidovací doložka = ověřovací;

vidovati «vi-» = označiti slovem vidi na znamení souhlasu, schválení, podepsat, ověřit, -řovat

vidový, příd. k vid v mluvnic. významu: -vý význam

vidte, v. viď

vigilie «-gýlije», ž., z lat. = bdění, hlídka (Jir., zastar.), noční (jitřní) pobožnost, předvečer velkého dne, svatvečer

vignetta, -neta || zčešt. viněta, ž., z franc. = nálepka na láhvi..., ozdoba na titulním listě..., v záhlaví knihy...; zdrob. vinětka,

ž.; přenes. v. originality ap. = známka, ráz
wigwam (*wi-*, Slád.), -u, m., z indiánš. = stan severoamer. Indiánů; přenes. = trampská chata
vích, -u, m. = snopek slámy, hájička, znamení prodeje piva, vína; v. věch(a), víšek
***vicher**, -chru, m. = vichr (Koll.); ***vicherný** = jako vichr: -ná zpráva (Svob.); **vichor**, -u, m. = vichr
vichr, -u, m. = prudký, bouřlivý vítr; ***vichrný**, příd. k tomu; ***vichrový** vzdech (Krásnoh.) = lkání vichru
vichřice, ž. = vichr;
***vichřičnatý** = kde jsou vichřice (Ho.); **vichřičný** [-ně] = jako za vichřice (Chal.); -né násilí = prudké (Vr.)
vichřiti = bouřit, buráct jako vichřice (kniž.); polnice se vichří (Theer); slož. dokon. **roz-** = rozvířiti; **z-** ves = zvířiti (Vr.); **z-** smyslnost (t.); **za-** ocase, o kohoutovi (Mrš.) = prudce zatřepetati; = vrhnouti se bouřlivě (Čech); slož. nedok. **rozvichřovati**;
vichřivý [-vě; -vost] = bouřlivý (Čech), zuřivý (Knap)
vijadlo, stř. || -**ják**, -u, m., zdrob. -**jáček**, -čku, m. = naviják, motovidlo
vijan, -u, m., květenství
vije, **vijé**, citosl. = hyj
viječka, v. vějačka
-víjeti, v. víti; **vijo** = vije
vika || **vikev**, -kve, ž., luštěnina, píchina; **Vika**, m. || ž., domác. tvar k Viktor || -ra
vikariát «-ryját», -u, m., z lat. = úřad n. okrsek vikáře; = náhrada; -**tní** úřad...;
vikárka, ž. = vikářovo obydlí; **Na -ce**, hospůdka na Hradčanech;
vikář, -e, m. = zástupce (faráře, biskupa...); -**řský** [-řství], příd. k tomu
vikend, v. week-end
vikev, v. vika

viklati, -lám... -lají || -lu... -lou, -lej || -li, -lal, -lav, -lán(i) = pohybovat, lomcovat něčím (stromem, zubem...), aby se to uvolnilo, vyvrátilo; v. se, o zubu... = být uvolněn, hýbatí se; slož. dokon. **o-** co = vikláním dokola uvolnit; **roz-** = rozhýbat; **rozstát** (Herb.) = rozvrátit; **rozviklaný** = uvolněný, rozkřápaný; **vy-** co = vikláním uvolnit, vyvrátit; **z-** koho, se v přesvědčení, ve víře, v názorech = vnuknout pochybnosti, učinit nepevným, nerozhodným, otřást přesvědčením...; **za-** čím = zahýbat, -lomcovat; **viklávati**, opak;
viklavý [-vě; -vost] = viklající se, uvolněný
Viklef || někdy **Wiklef**, -líř, -a, m., angl. náboženský reformátor; **viklefismus** «-zmus», -mu, m. || -**fství**, stř. = náboženské hnutí v duchu Viklefově; **viklefista** [-tka], m. = jeho stoupenec
***viklkamaše**, ž., z něm. = ovino-vačka (lid.)
víko, stř. = poklop; v. víčko
***viks**, -u, m., z něm. = mazadlo, leštadlo (lid.); přenes. = výprask (t.); ve -su = v plné parádě (t.);
***vikslajvant**, -u, m., z něm. = voskované plátno (lid.); **viksovati** = leštit (lid.); slož. dokon. **na-**, **vy-** boty, podlahu; **z-** koho = napráskat mu; **viksovávati**, opak.
Viktor, -a, m., z lat., křest. jm. || **Viktora**, **Viktorie** «-tóryje», zdrob. **Viktorka**, žen. křest. jm.; **viktorie**, ž., rostl.
viktuálie «-lije», -líř, ž. pomn., z lat. = potraviny; -**álmí** obchod = s potravinami
vikviště, **vikvoviště**, stř. = vikvové pole; **vikvový**, příd. k **vikev**
vikýř, -e, m., z něm. = otvor ve střeše, ve štítě, poklop; -**řový**, příd. k tomu
vila, ž., z lat. villa = lepší obytný dům, hlav. pro jednu rodinu

vÍla, vil, vÍlám..., ž. = pohádková krásná žena
vÍlař, -e, m. = majitel vily, kdo ji obývá (hovor.)
vÍlečka, -ček, ž., zdrob. k vÍla
VÍlém || (lid.) -lím, -a, m., z něm., křest. jm., příjm.; *Vílema* || *Vílemína*, žen. kř. jm.
VÍlímek, -mka, zdrob. k VÍlém
***vÍlin**, příd. přivlast. k vÍla: -na stopa (Krásnohor.)
vÍlka, -lek, ž., zdrob. k vÍla
villeggiatura «-džatú-», podle ital. || *villeggiatura* «-žijatú-», podle franc., ž. = skupina vil
VÍlma, -míčka, ž., domác. tvary k VÍléma
vÍlník [-nice], -a, m. = vÍlný člověk;
vÍlný [-ně; -nost] = chlípny, smilný
vÍlový, příd. k vÍla: v. ráz, -vá čtvrt
vÍna, ž. = původství nepříjemnosti, chyby, zla, to, že jsme toho příčinou, že jsme to způsobili: je to má... v. = já jsem to způsobil, jsem toho původcem, příčinou; stalo se to mou, jeho., vinou; mít vinu na čem; dávat, klást komu co za vinu || dávat komu z čeho vinu; být bez viny; být na vině = vinen (lid.)
vinárenský [-sky; -ství], příd. k vinárna: -ská místnost...;
vinárna, -ren, ž. = prodej vÍna, místnost k němu; -rnický [-cky; -ctví], příd. k vinárník;
-rnička, -ček, ž., zdrob. k vinárna;
vinárník [-nice], -a, m. = majitel vinárny, výčepník vÍna
vÍnař [-řka], -e, m. = pěstitel, piják vÍna;
vÍnařiti = být vÍnařem;
vÍnařský [-řsky; -řství], příd. k vÍnař
Vínca, -ci, -covi || -cek [-cka], -cka, m., domác. tvary k *Vincenc* [-cie], -e, m., křest. jm., z lat.
***vínecle**, ž., obyč. pomn. -le, -lí, z něm. Windzettel = (větrové) bonbony (lid.)

vÍndikace «-dy-», ž., z lat. = přivlastňování, osobování; -kovati co komu = přisuzovat; -kovati si = osobovati si
vÍndra, ž., z něm. Wiener (= vídeňský peníz), ve rčení: nemít, nedostat ani vÍndry, nestát ani za -ru = ani groš(e), za groš
vÍnečko, -ček, stř., zdrob. k vÍno (cít.)
vÍnek, -nku, m. = věneček (zastar.); zprav. přenes. dát křtěnci co do vÍnku = dárek do života; dáti co spolku... do vÍnku = do začátku činnosti
vÍnen, v. II vinný
víněta, *vinětká*, v. vigneta
vínice, ž. = vinohrad; symb. v. Páně = církev; *viničný* || -ní domek (na vinici), -né právo...
víniti koho z čeho = dávat mu vinu; v. koho zločinem (Palac.); slož. dokon. ob- koho z čeho = nařknout jej z viny; *obviněný*, -ného, m. = obviněný člověk;
***od-** koho = zbavit viny (Svět.); *pro-* se na kom || proti komu, čemu, čím, v čem = dopustiti se viny; *provinění*, stř. = přečin, delikt; **vy-* se = zbaviti se viny (Svět.); **z-* (Koll.) || běž. *za-* co = svou vinou způsobit;
-vínovati, slož. nedok. ob-, *pro-* se, *za-*; *vínovati*, opak.
***vínklář**, -e, m., z něm. = pokoutní písař;
vínklařiti || *vínklovati* = být vínklářem
vínko, -nek, stř., zdrob. k vÍno (cít.);
***vínkovati** = pít vínko (Baar)
vínkový, příd. k vÍnek: v. peníz = do vÍnku (Jir.)
vínkulace, ž., z lat. = vínkulování; -lační úvěr; -lovati vklad... = vázati disposiční právo s ním nějakou podmínkou (heslem...); *vínkulovaný* vklad, -ná knížka...
***vinní** = I vinný (Ner.)
vinník [*vinnice*], -a, m. = vinný člověk
I vinný, příd. k vÍno: v. keř, most, -nná réva...

II vinný [vinen, vinna...], příd. k vína: v. čím || řídč. na čem || v čem (Palac.) || tomu (v písni)
víno, stř. = vinná réva, nápoj z ní; mluví z něho v. = je napilý (lid. a hovor.); nalít komu čistého vína, přenes., podle něm. = říci mu pravdu; = ovocná šťáva: jablečné, rybízové ... v.; husí v. = voda (lid. a hovor.); pálené v. = kořalka (t.); divoké, psí v., rostl.

vinno-, kmen k víno ve slož.: -**braní**, stř. = sbírání, česání zralých hroznů; -**dus** (|| **vinodus**), -a, m. = piják vína (zastar.); -**hrad**, m. = vinice; v. královský; -**hradní**, příd. k -hrad; -**hradník** [-nice], -a, m. = majitel vinohradu; -**hradský**, příd. k Vinohrady; -**mol** (|| **víno-**), -a, m. = -dus (Č.-Chod); -**pal**, -a || -**palník**, -a, m. = kdo pálí kořalku z vína, kořalečník; -**palna**, ž. = palírna (vína); -**rodý** kraj = kde se daří víno

vinouti, viň, -nul, -nuv, -nut(i) = točit, kroutit co kolem něčeho, víti: v. nit okolo prstu, na cívku...; réva, chmel se vine okolo tyčky; v. se ke komu = tuliti se; potok, pěšina, řeka se vine údolím = teče, jde klikatě; slož. dokon. **do-** co (do konce); **na-** co nač; **o-** (si) co kolem čeho || ***ob-** (Krásnoh.); přenes. **o-** si koho okolo prstu = úplně podrobiti svému vlivu; **od-** co s čeho; **pro-** co čím = proplést (čech); **pře-** dítě = znovu, lépe za-; **při-** koho k prsům = přitisknout; **roz-** co = rozmotat, -točit; **roz-** se k boji, o vojsku = rozestoupiti se...; **roz-** myšlenku = podrobněji propracovat, vyložit; **roz-** se, o debatě = rozpřísti se, o boji = rozpoutati se; **s-** co = stočit; **u-** panáka (Čap.); **vy-** se komu z náručí = vyprostiti se; **vy-** se z čeho = povstat, vzniknout; **vy-** se v mladíka, v dobrého pracovníka... = vy-

růst, dospět, vyspět; **vy-** horlivou činnost, -vé úsilí, sílu, moc, pili = oddati se horlivé činnosti, vydati ze sebe horlivé úsilí...; **za-** dítě do peřinky; **za-** se, o květu = stočiti se;

-**vinovati**, slož. nedokon. **do-**, **na-**, **od-** atd. k dokon. dovinouti atd. ||

-**víjeti**, slož. nedokon. **do-**, **na-**..., jako od víti, v. tam; **s-** se bolestí...;

-**víjivati**, opak., slož. nedok. **s-** se apod.

-**vinovati**, v. vinouti

-**viňovati**, v. viniti

vinovice, ž., čes. název kořalku;

vinový [-vě], příd. k víno: -vě červený = jako víno (říd.)

***vině**, -e, m., z něm. = přání (lid.); **vinšovati** = přát (t.)

***vínt**, -u, m., z něm. = šroub, závit (lid.)

***vintovka**, ž., rus. = vojenská puška

viola «vijo-», ž., lat., 1. hudební nástroj; 2. = fialka (básn.)

violentní, z lat. = násilný, prudký

***violet**, -ti, ž. = fialová barva

violista [-stka], m. = hráč na violu

violka, ž., zdrob. k viola

violoncellista [-stka] «vijo-če-», m. = hráč na violoncello;

violoncello, -lla, stř., z ital., hudeb. smyčcový nástroj

vír, -u, m. = prudké točení dokola, víření: vodní, vzdušný... v.; přenes. vír myšlenek, pochybností... = množství myšlenek... rychle se střídajících; vír života, událostí, revoluce = prudký, rušný koloběh, spád, vývoj; být jako ve víru = nevědět, kde nám hlava stojí

víra, 7. věrou (zast.) || vírou, mn. věr, vírám atd., ž., 1. = věření, důvěra: víra v koho, věč; v. v sebe = sebedůvěra; mít víru v koho...; došel, došlo to víry = bylo mu, tomu uvěřeno; dávat, přikládati čemu víru; nebýt hoden víry; 2. = náboženství;

články víry; dáti se, přestoupit na jinou víru; 3. = věrnost (zast., Jir.); slíbiti co na svou čest a víru || pod ctí a věrou
-vířati, v. vřítí, -vřítí
virement «virmán», stř. neskl., franc. = přesun (v diplomatické službě, v rozpočtu)
virgulář, -e, m., z lat. = proutkař (zast.); *virgule*, ž. = prut, proutek; = háček, klička, čárka v písmě; *virgulovati* = označit virguli, zaškrtnout, -távat
virilista || *virilník*, -a, m., z lat. = kdo má *virilní* hlas = spojený s jistou hodnotou, poplatností
virmán, v. virement
vířný, příd. k vír = kde je vír, vířivý, vířící: -ná tůň (Staš.), změť (Vrchl.), závrať (Čech);
***vířový**: smečka -vých dětí = zvířený prach (Ner.)
vířský, příd. k míst. jménu Víř: -ká přehrada
virtuální [-ně] = myšlený, možný
virtuos «-ós» [-ska], -sa «-za», m., z franc. n. z ital. = hudební mistr, umělec: klavírní... v.; přenes. v. slova...; -sita «-zi-», ž. = virtuosnost, mistrovství; -sní [-sně; -snost] «-zní» = mistrovský, velmi dovedný, hravý
virulence, ž., z lat. = jedovatost, otravnost; -ntní = prudce nakažlivý, jedovatý
vlrus, -su «-su», m., z lat. virus, -ri, stř., choroboplodný zárodek, nakažlivina (lék.)
***vířvar** || -vář, -u, m., z něm. = zmatek
viržina || obyč. *viržinka*, -nek, ž. || -ko, stř., doutník, pův. z viržinského (virgin-) tabáku; -kář, -e, m. = kuřák viržinek
vířiti, víř = působit vír || (podmětově) = točiti se jako ve víru: v. prach; přenes. = znepokojovat, zneklidňovat (hovor.) || voda víří; serafínů sbor víří (Čech); láska víří jako meteor (t.); hlava mu víří rozkoší (t.); buben víří = hřmotně zní; slož.

dokon. **po-*; povířený účes (Preiss.) = rozčuchaný; rozvodu; přenes. roz- otázku... = dát podnět k jejímu živému přetřásání; roz- myslí, vášně = rozbouřit; roz- veřejný život, hladinu veřejného života = zneklidnit, zčeřit; z- prach; přenes. z-duši (Čech); za-, o bubnu, přenes. za- šumem, o honbě (Krásnoh.);
-vířovati (o d c h. -víř-), slož. nedokon. roz-, z-; **za-* = vířit (šlejh.); *vířivati*, opakov.
vířivý [-vě; -vost] = vířící, jako ve víru, bouřný (proud, tanec, myšlenky...); valiti se -vě, o času (Ner.)
***vířtle** (*biř-*), ž., z něm. = uzenka (lid.)
vis, -u, m. = visení, cvik;
visací || zříd. *visecí* (lampa, zámek...) = na zavěšení;
visatec, -tce, m. = co visí, v říkance: visí, visí visatec... = hruška, žalud
vis-à-vis «vizaví», franc., 1. příslov. = tváří v tvář, naproti; 2. stř. neskl. = protějšek
visáž «-záž», -e, ž., franc. = obličej, tvář, vzezření
visé «-ze», ž., z lat. = vidění, zjevení
visecí, v. visací;
viselec, -lce, m. = kdo visí, oběšenec
viselský, příd. k Visla
viseti, -sí, -sení = býti zavěšen, upevněn mimo těžiště: obraz visí na stěně, klobouk na věšáku, odsouzenec na šibenici...; šaty visí na kom = jsou příliš velké; skála visí nad vodou = je převislá; přenes. život visí na vlásku, na nitce = je ve velkém nebezpečí; v. (zrakem) komu na rtech, na ústech, na čích rtech... = čekati dychtivě odpověď; v. na kom = mít jej velmi rád, být mu oddán; visí to ve vzduchu = chystá se to, připravuje; ať visím, není-li to pravda, silné ujišťování (lid. a

hovor.); viset u kupce... = být mu dlužen (lid.);
 slož. dokon. od- na kom, na čem, od koho, od čeho, ne čes. m. zá- na kom, na čem = býti závislý; v. souviseti; *visivati*, opak.
visionář [-řka] «-zijo-», -e, m. = kdo mívá vidění, blouznivec, snilek; -řský [-řsky; -řství], příd. k tomu
visírka «-zír-», ž., z něm. = zaměřovací přímka, zařízení na zaměřování vzdálenosti, okénko ve dveřích; *visírovati* «-zí-» = zaměřovat vzdálenost
visita «-zi-», ž., z franc. = návštěva (lid., zastarává); lékařská v. = prohlídka (hovor.); *visitace*, ž. = prohlídka, přefarnosti, církev. sboru; -tační slavnost; -ní síň lékaře (Ner.) = ordinace; ní;
visitka, -tek, ž. = navštívenka; -tkový formát, -vá podobizna; *visitovati* || lid. -týrovati koho, co = prohlížet, vyšetřovat; slož. dokon. z-
viska, ž. = whisky (v amer. češ.)
viska, ž., zdrob. k II ves
***viskatí** komu ve vlasech... = hledat mu vši (nář.) || = hrabati se ve vlasech
vislanský = viselský (zast.)
vis maior «májor», lat. = vyšší moc
vismut (starší) || *vismut*, -u, m., z lat., prvek; -tový, příd. k tomu
visuální, n i k. -elní «-zu-», z lat. = zrakový
visum «vizum», -sa, str., lat. = „viděno“, ověření cestovního pasu
visutý (n i k. vy-) = zavěšený, přivěšený; v. most; -té lůžko (Č.-Chod), -té klepadlo (Jir.), -tá síť (Mrš.); = visící: v. hedváb lůžka (Čech), -té obočí (Němc.), pejzy (Č.-Chod); = visací (zámek, Jir.); -tá zahrada = na klenutí nebo na terase, na střeše (jako by visela)
višek, -šku, m., zdrob. k vích
višeň, -šně, ž., strom || *višně*, ž., jeho plod (lid. v obojím význ. višeň n. višně); symb. červenosti;

zdrob. *višnička*, nář. *višinka*, ž.; *višňovi*, str. hromad. = višně; *višňovice*, ž. = višňová kořalka; -vina, ž. = višňové dřevo; -vka, -vek, ž. = višňová hůl, kořalka; *višňový* list..., -vá barva; = červený: v. rtík (Arb.), -vé rty (Vrchl.), -vé hedvábí (Majer.)

Vít, -a, m., muž. jm.; domác. tvar *Víťa*, -ti, m.

***vítací řeč** = uvítací

vitalismus «-zmus», -mu, m., z lat. = idealistic. nauka, že je základem dění život; -lístka [-stka], m. = její stoupenec; -lita, ž. = průměrná životní doba; = chuť, schopnost k životu, životní síla; *vitální* [-ně] = životní (podmínky, zájem)

vitamin «-mín», -u, m., z lat. = látka v potravinách nezbytná pro lidskou výživu; -nosa «-nóza», ž. = dostatek vitaminů

vítaný, k vítati: v. host = milý; -ná zpráva, návštěva

vítati koho = vyjadřovat radost z jeho příchodu, radostně pozdravovat; vítěj(te), buď(te) nám ...vítán = vítám(e) tě, vás; v. koho ze, od slova Božího = v. při návratu z kostela (lid.); v. co, příležitost, událost... = býti čemu rád, býti spokojen, že něco nastalo...;

slož. prostě dokon. při-, u- koho; za- ke komu, kam = přijíti, o vzácném hostu; přenes. o jaru...; *vítávatí*, opak.

vítěz [někdy -zka || *-žka (Jir.)], -e, m. = kdo zvítězí, přemožitel; v. nad kým, nad čím;

***vítězitel** [-lka], -e, m. = vítěz; *vítěziti* nad kým, čím = úplně přemáhat, porážet; slož. dokon. z-; *vítězivati*, opak.;

vítěživý = vítězný (liter.);

Vítězka, žen. jm. = Vítězslava; *vítězný* [-ně]: v. boj, zápas = korunovaný vítězstvím; v. jásot, oblouk, -ná brána = na oslavu vítězství;

vítězosláva, ž. = oslava vítězství, sláva z vítězství; *-slavný* = s vítězoslávou;
Vítězslav [-va], -a, m., křest. jm., překlad něm. Siegfried, lat. Vincentius, Victor;
vítězství, stř. = přemožení nepřítele v bitvě, někoho v zápase, úspěch; dobýti v.
vítí, viji, vij, vije, -jíc, viv, vil, vit(i) = plésti: v. věnec, kytíčku; = ovinovat (Mach.); slož. dokon. *do-* co; *na-* věnců (mnoho); *o-* co čím (Rais), obyč. ovinout; *po-* dítě = porodit: *pře-* co = znovu, jinak u-; **při-* = přivinout (Mrš.), = přilepit (Rais); *roz-* se, o květu, o poupěti = rozvinouti se; *poroz-* se = trochu (více) se roz-; *porozvilý* (Čech) || *-tý* (Ner.); *s-* v kytici (Staš.) = splést; *u-* kytíku, věneček, prostě dokon.; *zah-* hlavu šátkem = zavínout, o-, *zahalit* (Erb., Jir.); *zavítá* záhada (Č.-Chod) = zahalená, temná; v. *zavilý*, *zavítí*, *zavitý*; *zapo-* = zavínout (Svět.); *-víjeti*, -její, slož. nedok. *do-* co; *na-*, *o-*, *od-*, *po-*, *roz-*, *s-*, *vy-* se, *za-* = navinovat, o- atd., v. *vinouti*; přenes. *od-* co s kužele vzpomínek (Čech) = vybíratí ze vzpomínek; *pro-* se údolím = vinouti se skrze ně (kniž.); *pro-* se při tanci (Jir.); *u-* věnce (R. Svobod.), obyč. vítí
vítod, -u, m., rostl. || *výtoď* (šmil.)
Vítouch, -a, příjm., domác. tvar k Vít; *Vítoušek*, -ška, m., zdrob. k tomu
vítr, větru... 5. větre, m. = proud, proudění vzduchu; je tu za větrem = ticho, klidno; kam vítr, tam plášť (přísl.), o nestálém člověku; obracet se po větru, přenes. = měniti své přesvědčení, mínění (hovor.); z úředních míst... *va-* ne jiný vítr = úřed. místa mají jiné názory, stanovisko; být ve větru = pryč (lid.); mluvit do větru = naprázdno, marně; fouknouti starosti do větru (šmil.)

= nedbat jich; pomn. *větry*, přenes. = žaludeční plyny (lid.)
vitřina «-rýna», ž., z lat. = skleněná (zasklená) skříň; zdrob. *-nka*, ž.
vitriol «-ryjol», -u, m., z lat. = kyselina sírová (lid.); *-lka*, ž. = továrna na vitriol
Vítů, m. neskl., příjm. z Vít
vivace «-váče», ital. = živě (hudeb.); *-cissimo* «člisi-» = velmi živě
vivarium «-váryjum», -ria, stř., lat. = zařízení na umělé chování živočichů
vivat, lat. = ať žije!
***viveurství** «-vér-», stř., z franc. = požívačnost (Sez.)
vivisekce, ž., z lat. = pitva živých živočichů (k vědec. účelům); *-sekční* pokus (Č.-Chod)
viz, v. viděti; **vizaví**, v. vis-à-vis
vizírka, *vizírovati*, v. visírka
vizita, v. visita
vizmut, v. vismut
vizuální, *vizum*, v. visuální, visum
***vizuna** || *vy-*, ž. = vyzáblik [-lice] (nář., Slád.)
***vížiti** = vázat, poutat (o vzpomínkách...); v. vázati
vížka, -žek, ž., zdrob. k věž
vje, *vjé*, citosl. = vije
vjedno, příslov. = v jeden celek, dohromady
vjem || někdy *vněm* (sr. vnímati), -u, m. = obraz ve vědomí něčeho vnímaného smysly
vjezd, -u, m., 1. = vjetí; 2. = místo na vjetí
vjímati, v. vnímati
vjížděti, v. jezdit
vjo, *vjó*, citoslov. = vije
vkapovati, v. kapat
vklad, -u, m., 1. = peníze uložené v peněžním ústavě n. vložené do podniku; 2. = konečný zápis do zem. desk; *vkladatel* [-lka], -e, m. = kdo vloží vklad; *vkládati*, v. klásti; *vkladní* knížka = do které se zapisují vklady; **vkladník*, -a, m. = vkladatel (Č.-Chod)
vkleče, příslov. = kleče, klečmo
vklniti, *vkliňovati*, v. klíniti

***vkořeněnost**, -i, ž. = zakořenění (Palac.); *vkořeňovati*, v. kořeniti
vkračeti, *vkročovati*, v. kráčet, kročiti
vkreslovati, v. kresliti
vkus, -u, m., z ruš. = dobrý smysl pro krásno, krasocit, krasochuť; *vkusný* [-ně; -nost] = se vkusem upravený..., prozrazující vkus (oblek, výzdoba...)
vláček, m., zdrob. k vlak
vláčet (lid. *vláčiti*, Herb.), -čejí, opět. k vléci: v. šaty po zemi...; v. koho po soudech, v novinách = smýkat, pronásledovat žalobami, články v novinách; v. se po světě = trmáčet se; v. pole (branou) = srovnávat; slož. dok. *do-* pole; dokon. **o-* pole = u- || nedok. **o-*, *ob-* = objímat; dok. *po-* pole || nedok. *po-* = povlékat, potahovat; *roz*(vláčet) výklad (Ertl) = rozvlékat; dokon. *u-* pole; *za-* obilí = vláčením zahrnout;
-vlačovati, slož. nedokon. **o-*, **ob-* = objímat; **pro-*: provlačované šaty (Jir.) = provlékané; *pro-* se = protahovati se (t.); *za-* obilí;
vláčivati, opakov.
vláčilha, ž., obyč. pomn. -hy = svlak na tažení pluhu po cestě
vláčiti, v. vláčet; -čivý krok = pomalý (Kloster.)
vláčka, ž. = vláčení pole (Mar., lid.); = chorobný povlak na víně
vláčněti, -něji = stávat se vláčný; slož. dokon. *z-*; přenes. = zjihnout (Jir.);
vláčniti co = činit vláčným;
vláčný [-ně; -nost] (souvisí s vláčet) = podajný, pružný, ohebný, hebký, o těstu, o pohybu, o těle...; v. krok = pomalý (lid.);
-vlačovati, v. vláčet
vláda, ž., 1. = vládnutí státu; mít vládu ve svých rukou; = vládnutí údy: nemít vládu v rukou, v nohou; vrátila se mu vláda do údtů; = ovládání (sebe): hněv bez vlády málo vadí

(příslov.); vláda nad sebou; 2. = sbor vládnoucí státu
Vláda, -di, m., domác. tvar k Vladimír, Vladislav
vladař [-řka], -e, m. = kdo vládne, panovník, jeho zástupce; *vladařiti* = být vladařem, vládnout...; v. na statku = hospodařit (Rals) || **vladařičkovati* (hanl.; So.); *vladařský* [-řsky; -řství], příd. k vladař
-vládati, v. vládnouti
vládce [-dkyně], m. = vladař;
**vládčí*, příd. k vládce = vladařský (čech)
Vladek, -dka || -dik, -a, m., domác. tvary k Vladimír, Vladislav
vladislavský sál, -ká gotika (podle krále Vladislava)
vládní [-ně], příd. k vlada: v. moc, vliv, list, strana, smýšlení
vládnouti || (zastar., čech) *vlásti*, 1. = mít výkonnou moc ve státě a vykonávat ji: v. nad kým, nad čím, komu, čemu; 2. v. svým jménem = mít je, rozhodovat o něm; v. údy = mocí jimi pohybovat, užívat jich; v. slovem, pérem, štětcem = uměti dobře, obratně mluvit, psát, malovat; vládne ticho, mír... = je trvalé; žena vládne v rodině = rozhoduje (lid. a hovor.); slož. dokon. *o-* koho, co = nabyt nad ním, tím vlády, opanovat, přemoci; *pře-* = nabyt převahy; *z-* koho, co = zmoci, přemoci; *za-* = nastat, rozhostiti se, o klidu, tichu, mlčení...;
-vládati, slož. nedokon. *o-* koho, se; *o-* cizí jazyky = dobře je umět: podob. *o-* látku, svůj obor...; svět je ovládán zákony (Čap.); *pře-* = mít převahu; *za-* = nastávat; = vládnout (šlejh.)
vládycký || *vla-*, **vládyčí* (Palac.), příd. k vládyka; vládycká tvář, ve významu podobnosti (Vach.); -ctví, stř. = vládycký stav
vládychtivec, -vce, m. = vládychtivý člověk (hovor.);
vládychtivý [-vě; -vost] = chtivý vlády, moci, panovačný

***vládyka** (zast.) || *vla-*, m., nižší stupeň staroč. šlechty; = vládkova dcera (Jir.)
vláha, vláhou || řidč. *vla-*, ž. = vlhkost, mírné mokro, tichý déšť
vlahnouti, -hl, -hnuv, -hnutí, o očích = vlhnout (Slád.); slož. dokon. o- = ovlažiti se (Jir.)
vláhojemný = vsakující vláhu, hygroskopický (odb.)
***vláhový**: -vá pobožnost (Baar) = za vláhu
vlahý [-ho] = mající vláhu (půda ...); -hé zraky (Čech) = vlhké, zaslzené; -há noc = příjemně teplá, vlažná; je -ho; -ho v očích, při slzení (Rais)
Vlach [*Vlachyně* (zastar.) || *Vlaška*], -a, m. = Ital; *vlaška*, ž., druh slepice; *Vlachy*, Vlach, Vlašich, pomn. = Itálie (zastar.)
vlaječka, -ček, ž., zdrob. k *vlažka*, -jek, ž. = prapor na žerdí; v. žerď;
vlažkový, příd. k *vlažka*: -vá látka, -vé právo
***vlajný** = vlající (Dav.)
vlak, -u, m. = řada železničních vozů tvořících celek
vlák, -u, m. || *vláka*, ž., obyč. pomn. -ky = vlačiha (Herb.)
vlákénko, stř., zdrob. k vlákno
vlákenný, příd. k vlákno: v. prach
vláknitý [-tě; -tost] = obsahující vlákna, tenký jako vlákno
vlákno, -ken, stř. = nitkovitá součást tkaniva, něco podobného (rostlinného n. v lid. těle)
vlakopis, -u, m. = zápisy o jízdě vlaku
vlakový, příd. k vlak: -vá pošta, -vý zloděj...
vlakvedoucí, -cího || *-vůdce*, m. = kdo vede, řídí vlak
vlákýnko, stř. = vlákénko
Vlám, v. Flám
Vlára, ž. || *Vlář*, -e, ž., ves;
Vlářský || řidč. *Vlářský* průmysl
vlas, -u, m. = rohovitý výtvor pokožky, chlup na hlavě, na klobouku, na tkanině atp.;
 rváti si vlasy (ze zármutku, ze zoufalství); vjeti si do vlasů,

býti si ve -sech (rukou, rukama), přenes. = „chytnutí se, být v sobě“ (lid. a hovor.); je to přitaženo za vlasy = nepatří to k tomu, sem, nesouvisí to s tím (hovor.); látka má pěkný vlas = vlasový povrch;
 příslov. *navlas* stejný... = úplně, docela
vlasáč, -e, || *-sák*, -a, m. = vlasatý člověk; *-sař*, -e, m. = obchodník s vlasy a se sítkami;
vlasatice, ž. = kometa, nebeské těleso s ohonem; *vlasatý*, 1. = s hojnými vlasy; 2. = s hlavou bez pokrývky, prostovlasý (lid.)
vláščitý = tenký, úzký jako vlásek
vlasec, -sce, m. = rybářské vlákno;
vlaseček, -čku, m. zdrob. k vlásek, vlas;
vlasečnice, ž. = jemná céva, kapilára;
vlásek, -sku, m., zdrob. k vlas: ani o vlásek lepší, neustoupit... = ani o trošičku, o kousek, o chloupek; v. křiviti
vlásenka, -nek, ž. = umělé vlasy, paruka; *-kář* [-řka], -e, m. = výrobce vlásenek; *-kářský* [-kářství], příd. k tomu
vlasina, ž.: koňská v. (Baar) || *vlá-* (Jir.), ž. = žíně
vlasisko, stř. = vlas (zveličelý, zhrub.)
vláskovitý, *vláskový* = vláščitý
vlaský, z vlašský, o ořechu (lid.)
vlásnice || obyč. zdrob. *-nička*, -ček, ž. = jehlice do vlasů
vasový, příd. k vlas: v. míšek, líčkůže, látky; -vé rozhraní = r. o vlas, maličko (R. Svob.); -vá čára = tenká jako vlas
vlast, -i, ž. = otcovská, rodná země, otčina
Vlasta, žen. jm.; *Vlasta*, m., domác. tvar k Vlastislav, Vlastimil
vlastencovati (So.) || čast. *vlastenčiti* = počínati si, vystupovat vlastenecky (s hanl. odstínem); slož. dokon. *za-* si (Baar);

vlastenec [-nka], -nce, m. = milovník vlasti; -cký [-cky; -ctví], příd. k tomu;
**vlastenečkovati* = vlastenčit (Kos.)
vlastenský [-sky; -ství] = rodný (kraj..., Mácha), vlastenecký (zastar.); -ství = vlastenectví (obroz.)
vlasti, v. vládnouti
Vlastíček, m., zdrob. k Vlastík;
Vlastička, ž., zdrob. k Vlasta;
Vlastík, -a, m., domác. tvar k Vlastislav
vlastimil, -a, m. = vlastenec (zastar.); *V.*, křest. jm.; *vlastimilovný* = vlastenecký (zastar.)
vlastivěda, ž. = soubor vědomostí o vlasti; **-vědec*, -dce, m. = kdo se obírá s vlastivědou; *-vědný* spolek, -né snahy...
vlastizrada, ž. = velezrada;
-zrádce [-dkyně], m. = kdo se dopustí vlastizrady;
-zrádný [-ně] čin, -né smýšlení
vlastní [-ně], zesílené můj, tvůj ..., jeho..., svůj = můj atd., ne cizí: v. otec, bratr...; bydlit ve svém -ním domě, mít svůj vlastní vůz...; napsati co v. rukou; v. rozum, vůle, síla, uznání; v. chvála = sebechvála; v. obžaloba (Čech) = sebeobžaloba; přijmout koho za vlastního [syna...]; vlastní lidé ho nepoznali = jemu nejbližší, domácí, příbuzní; v. přátelé ho zradili = nejbližší, nejlepší...; to je člověku v. = vrozeno, patří k jeho vlastnostem; v. význam slova = pravý, původní, ne odvozený, přenesený; v. tvůrce něčeho = pravý, skutečný, opravdový; podob. v. příčina...; v. mluvnic. v. jména = označující jedince, nikoli druh (Jan, Brno, Čechy...);
 -ně = ve skutečnosti, vskutku: není to -ně tak, pravda..., je to -ně omyl, kdo to -ně je? atp.
vlastnický, příd. k vlastní: v. poměr, -ké právo; *-nictví*, stř. = majetek;

vlastník [-nice], -a, m. = majitel, majetník (právn.)
vlastniti sobě právo = osobovati si (Palac.); v. co = být vlastníkem, mít; slož. dok. *při-* si co = osobiti si; *vy-* co = zbavit vlastnictví, expropriovat; *-vlastňovati*, slož. nedokon. *při-* si, *vy-*
vlastnoruční [-ně] list, podpis = psaný vlastní rukou; -ně se podepsat || vlastní rukou
vlastnost, -ti, -tí, -tem, -tech, -tmi, ž. = vlastní, podstatný rys; = vlastnictví (zast.)
vlášení, stř. hromad. = vlasiny, žně; přenes. v. bříz = tenké větvičky (šlejh.)
Vlašim, -e || -i, ž., město v Č.
Vlaška, v., v. Vlach;
vlašský = italský; v. jazyk neboli *vlaština*
vlaštovčí, příd. k vlaštovice (hnízdo...);
vlaštovice || zprav. *vlaštovka* (lid. i -šlov-), -vek, ž., pták;
**-vičí* let = vlaštovčí (Theer);
-vička, ž., zdrob. k vlaštovice, -vka
vláti, vlaji || vlám, vlaj, vlál, vlání, rozevlaný (šrám.) || -vlát(ý) = volně se pohybovat, vznášet, třepetat, o plášti, stuze, vlasech, šátku, praporu...; přenes. o rozkoši, vzpomínkách, přání (Čech); vlající prapor; vlání křídel (Čech); slož. dokon. *pře-* nebe čím = potáhnout (šrám.); *roz(e)-*: rozvláté vousy (So.) = větrem rozcuchané; podob. rozevlátý účes; *za-*, prostě dokon.; *vlávatí*, opakov.;
**vlavý* = vlající (Slád., So.)
vlažička, ž., zdrob. k vláha
vlažiti = dávat vláhu (literár.), obyč. zavlažovat, s-; v. nit = slinit (Pujm.); slož. dokon. o-, s- rty = omočit, s-; *roz-*: nábožen. rozvlažení = obrození (literár.); s- hrdlo (Čech) = napít se; s- mysl (Ner.) = osvěžit; *za-* co = dát vláhu; *za-* hrdlo

(Jir.) = s-; za- v pokoji, v kamnech = trochu zatopit; -vlažovatí, slož. nedok. o-, s-, za-; rozse, o myslí = rozechřívati se (Jir.)

*vlážka, ž., zdrob. k vláha

vlažněti, -nějí = stávati se vlažný 2.; slož. dokon. z- (Majer.); zvlažnění lyrické atmosféry (šal.); vlažný [-no; -ně; -nost], 1. = „mající vláhu“, mírně teplý: -ná voda; -ná noc || vlahá; je -no; 2. = ne horlivý, lhostejný, indiferentní: v. katolík..., -né chování; národní -nost

-vlažovati, v. vlašiti

vlčák, -a, m., odruda psa

vlčátko, -tek, stř., zdrob. k vlče, -čete, stř. = vlčí mládě

vlčeti, -čejí = stávati se divoký jako vlk, divočet (Baar); slož. dokon. z-; v. zvlčelý

vlčí, příd. k vlk: v. hlava...; v. jáma, mlha; vlčice, v. vlk; vlčina, ž. = vlčí zápach, kožešina

vlčiti koho = divočiti; slož. dokon. z-; z- se, o mravech (Vlček) || z- = z- se, zvlčet; v. zvlčilec

*vlčura, ž. = vlčí kožešina, kožich z ní (Havlič.)

vléci (lid. vlčet), vleku, vlečeš... vlekou, vlec (nik. vleču, vleč), vlek, -kši, vlekl, vlečen(i) || ve slož. také -vléknouti (navléknouti, s-...), -vléknou... -vlékní, -vlékna, -vléknuv, -vlékl, -vlečen(i) || lid. a hovor. vléknouti = táhnout, smýkat: vléci co po zemi, za sebou...; sotva nohy v. (slabostí...) = sotva jít; v. se = táhnouti se, dlouho trvat, pomalu plynout, o dni, čase, jednání, sporu...; v. se s kým, s čím = s námahou vléci; slož. dokon. do- koho, se kam; na- co nač, na- nit do jehly = strčit; na- se = mnoho, teple se obléci; přenes. na- co = nastrojiti; od- koho, co kam; po-, 1. o trvání v budoucnosti = budou... vléci: spor, nemoc se dlouho povleče; 2. po- co čím = potáh-

nouti to, dáti na to povlak; pod- co pod co; pro- co čím; pro- se úzkým otvorem, skrze úzký o.; pře- koho, se = obléci mu, si jiné šaty; pře- se za koho, zač = přestrojiti se; při- koho, co; roz- co = rozvláčně vyložit; roz- se, o rozprávce = protáhnouti se (č.-Chod); v. rozvleklý; s- (se sebe) šaty || s- koho, se ze šatů, s- koho, se do kůže, do naha; přenes. s- koho do naha, i z košile... = úplně obrát, okrást, o všecko připravit (lid. a hovor.); vys- = úplně svléci; u- co = utáhnout, unést; vy- koho, co z čeho; přenes. vy- se z povinnosti, ze slibu, z nemilé aféry = „vykroutiti se“, dostati se...; za- koho, co kam; v. vláčeti a vlékati

vlečka, -ček, ž., 1. = prodloužená zadní část ženského šatu (vle-koucí se po zemi); 2. = přípojka na hlavní železniční trať; vlečkový = s vlečkou, o šatech vlečňák, -u, m. = vlečný vůz, pluh; vlečník, -u, m. = vlečný člun, -ná loď; vlečný, 1. = na vlečení (lano, loď, parník); 2. = vlečený, tažený (vůz...); -né roucho (Ner.) = s vlečkou

vlek, -u, m. = vlečení, vláčení, smyk; dostati se do čího vleku, být v čím vleku = podlehnout úplně jeho vlivu, moci, být úplně pod jeho vlivem

vlékati || *vle- (čech), opět. k vléci = vléci, vláčet (říd. kniž.): v. koho za sebou (Zey.); cít je vléká do vysoka (čech); plavec vléká břímě (t.); slož. nedokon. na- atd. k dokon. navléci, v. vléci || (lid. a hovor.) -vlíkati: na-, od-, po-, pře-, s-...

vlékávati, opakov.

vleklý = vlekoucí se, zdlouhavý (spor, choroba); 2. stup. -lejší [-leji]

*vlekonoš, -e, m. = nosič vlečky (čech)

vlétnouti, v. létnouti

vlévati, v. lévati

vlevo, přísl. = nalevo; v. od čeho, n i k. čeho
vlézati || *vlí-*, v. lézati
***vlezlý** || *vlezný* člověk = dolízávý, dotěrný (lid.); -ná zima = lezavá (t.)
vleže, v. leže
vlha, ž., pták
vlhčejší, -čí, v. vlhký
vlhčiti = činit vlhkým: v. (si) rty, prsty; v. se, o očích smíchem (Herb.) = vlhnout; slož. dokon. *na-* co, si prsty; *o-* se leskem (Preiss.) = zvlhnout; slož. nedokon. *navlhčovati*; *vlhčívati*, opakov.
vlhko, stř. = vlhké počasí, vlhkost; za -ka, ve -ku; vlhko, příslov., v. vlhký;
vlhkoměr, -u, m. = přístroj na měření vlhkosti;
vlhkost, -kota, v. vlhký
vlhký [-hko; -hce; -hkost || (Č.-Chod) -hkota] = mírně mokrý (vzduch, sníh, byt, sál, cukr, zeď, ústa, vlasy, zrak...); v. rok = ve kterém často prší; meč krví v. (Vrchl.); -hce se lesknouti; -hce zelený (Olbr.); je tu -hko;
 2. stup. *vlhčejší* || *vlhčí*, přísl. *vlhčeji*
vlhnouti, -hl, -hnuv, -hnutí = stávat se vlhký; slož. dokon. *na-* = nasáknout vlhkostí; *o-* = z- na povrchu; *pro-* = z- skrz naskrz; *roz-* = vlhkostí se rozpadnout; *z-*, prostě dokon.; *za-* = na-; zpřídav. *navlhlý*, *o-*, *pro-*, *roz-* (Ner.), *z-*, *za-*; v. provlhovati a zvlhat
***vlibný** (šmil.) = příjemný
vlídněti, -nějí = stávat se vlídný; slož. dokon. *z-*;
vlídný [-ně; -nost] ke komu = laskavý, přívětivý, milý; 2. stup. *vlídnější* [-nějí]
vlíchocovati se, v. lichotiti;
**vlíchotný* = chtící se zalichotit (Č.-Chod)
vlíkat (*na-*...) v. vlékat
vlíknouti, -kl = vléci (lid.); -*vlíknouti*, v. vléci

***vlínavý** [-vě; -vost] = lezavý, vlezný, o zimě (Vr.); = dotěrný (Beneš.)
vlípnouti, v. lípnouti
vlítnouti, v. létnouti
vliv, -u, m. = působení, účinek: v. na koho, nač; mít v., n i k. vykonávat; být pod čím vlivem, podléhati čímu vlivu; jeho, mým ... vlivem se tam dostal;
vlivný [-ně; -nost] = mající vliv (člověk, místo) || **vlivuplný* (Č.-Chod, Nov.)
vlízati, v. lézati
vlk [*vlčice*], -a, m., šelma; symb. dravosti, hltavosti: hladový jako v.; řeč (my) o vlku a vlk za humny (přísl.), o něčem nenadálém příchodu; po uhersku vlka volati = utíkat (Palac.); přenes. vlk = planý, nežádoucí výhonek, opruzenina (lid.);
 vlk, vlček, hračka; sr. klepací
vlko-, kmen k vlk ve slož.: -*dav*, -a, m., řeznický pes (Jir.); -*dlak*, -a, m. = bájeslovná bytost přeměňující se ve vlka
vlina, ž., 1. = ovčí srst; = jemné chmýří některých rostlin; podle podoby dřevitá, skelná v.; 2. = výstupek na vodní hladině, vzdušná část hladiny; přenes. tepelná, zvuková... v., v. na pohybujícím se obilí...; v. nader, rtů (Čech), vášní (Staš.);
vlínáček, -čku, m., zdob. k
vlínák, -u, m. = vlněný šátek (lid.);
vlinař, -e, m. = výrobce vlněného zboží;
vlnatý [-tě; -tost] = s hojnou vlnou; sklon k -tosti (Čap.);
**vlnavý* = vlnící se (Čelak.);
vlněný = z vlny
vlniti = dělat vlny 2.: vítr vlní vodu, voda, vzduch, obilí... se vlní...; rty, prsa se vlní = chvějí se, mírně pohybují (liter.); kraj se vlní = místy se mírně vyvyšuje; slož. dokon. *roz-* co = uvést do vlnění; hovor se rozvlnil = rozproudil (Klicp.); rozvlněn blažeností (Svob.) =

rozechvěn; *z-*, prostě dokon.; přenes. *z-* oheň citu (Krásnoh.) = vzbouřit; *z-* city = rozvířit (Sez.); *zvlněný* (vzduch, papír, kraj...); *-vlnovati*, slož. nedok. *roz-*, *z-*; *vlnivati*, opak.

vlnitý [-tě; -tost] = *zvlněný*, o plechu (Durd.) ap.; -té rostliny = s hustým chmýřím;

vlnivati, v. *vlniti*;

vlnivý [-vě; -vost] = *vlnící se*, o tůni (Vaňor.); = *zvlněný*, o kopcích (So.); -vá rovina (Holeč.); -vost pohybů (Sez.)

vlnka, -nek, ž., zdrob. k *vlna*, nejčast. 2.

***vlnný** = *vlnivý*; v. pohyb (Čech)

vlnobití, stř. = silný pohyb vln, příboj; přenes. časů v. (Čech) = neklidná, bouřlivá doba

vlnovitý = *jsoucí jako vlna*, *vlny*; = *zvlněný* (Čech);

vlnovka, -vek, ž. = *vlnová čára*;

vlnový = *vlnitý*

vloček, -čku, m. (So.) || čast.

vločka, -ček, ž. = *chumáček*, *klk*: sněhové, ovesné, mýdlové -ky;

vločkovitý = *podobný vločkám*;

vločkový sníh = *padající ve vločkách* (Vr.); *vločnatý* písek (šlejh.) = *tvořící vločky*

vloha, často pomn. -hy, ž. = *vrozené anatomickofysiologické zvláštnosti, příznivě napomáhající vývoji schopností*

vlochyně, ž., rostl., jinak židovská třešně

vlom, -u, m. = *vlomení se do něčeho, do bitevní čáry, proniknutí hluboko do ní*

vloni, v. *loni*

***vloudilec**, -lce, m. = *kdo se vloudí* (Suš.)

vloupati se, -pám || -pu, -pej, -paje = *násilně a loupežně vniknouti: v. se do obchodu..., ke komu*

vložka, -žek, ž. = *co se vkládá, vloží, něco vloženého, papír... v knize, isolační, topná... v., vložené slovo, -ná věta..., hudeb. vložka...*

vložný = *na vložení, vkládací*

Vltava, ž., řeka v Č.; *vltavín*, -u, m., sklovitá hmota, polodrahokam; *vltavotýnský*, příd. k Týn nad Vltavou; *vltavský* kraj neboli *Vltavsko*, stř.

vluzovati, v. *louditi*

vlys, -u, m., z něm. Fries, z franc. frise? = *ozdobný pás ve stavít.*

vmetek, -tku, m., v. embolus

vmetnouti, v. *metnouti*

vmezeřený = *jsoucí mezi něčím. (jen odb.)*

vměstnati, -návati, v. *městnati*

vměšovati se, v. *mísiti*

vmlouvavý, v. *vemlouvavý*

***vnad**, -u, m. = *vnada* (Erb.);

vnada, ž., 1. = *vnadidlo* (zastar.); 2. = *půvab, krása, půvabný tvar tělesný, hlav. ženský*;

vnadidlo, stř. = *čím vnaříme, lákáme, nástraha*; *vnadiště*, stř. = *místo, kam se klade vnadidlo. (mysliv.)*;

vnaditi, -děn(i) || -zen(i) = *chyťat na vnadidlo, lákat, vábit, „dělat chuť“; slož. dokon. nako-*

koho; slož. nedokon. navnařovati || *-vnazovati*;

vnadný [-ně; -nost] = *půvabný* || ***vnaduplný** (Zey.)

vnášeti, v. *nositi*

vně, 1. příslov. = *venku* (zastar.); = *na vnější straně*; 2. předlož. s 2. p.: v. domu, města = *mimo dům...*

vnějšek, -ška, m. = *vnější strana*; *vnější* [-šně; -šnost] = *jsoucí vně, obrácený ven; v. strana, okno, dvéře...; = netýkající se podstaty věci, zevní: v. důvod, příčina, znak, úprava úlohy...; v. svět = existující mimo naše vědomí; -šně co popsat, určit...; nevhod. -šně namazat, zavřít okna... m. zevně; -šnost něčeho = vnější ráz* || *-šnost = vnější věc, okolnost*;

vnějškový [-vě; -vost] = *lpící na povrchu: v. popis (Sez.), -vá napínavost (šal.); v. svět = vnější (t.); -vě i vnitřně (Klič.)*

vněm, -u, m., v. vjem

*vněšný [-ně; -nost] = vnější (zastar., č.-Chod, Holeč.)

vnikati, -klý, -knouti, v. nikati, niknouti

vnímati || *vjímati*, z ruš. = posti-
hovati smysly (slova, hudbu,
krásu...);

vnímavý [-vě; -vost] = snadno
vnímající, schopný vnímati;

*vnímnouti, -ml, -mnut(i), dok.
ke vnímati (ojediň.)

vniterní || -ný [-ně; -nost] = tý-
kající se člověka nitra, vnitř-
ní (liter.); 2. stup. *vniternější*
(šal., šlejh.)

vnitro, stř. = nitro, vnitřek (za-
star.); jen: ministerstvo -ra =
vnitřních věcí

vnitro-, kmen k vnitro ve slož.:
-*církevní* = v nitru, uvnitř cír-
kve; -*evropský*; -*politický*, příd.
k vnitřní politika; -*stranický* =
platný uvnitř strany: -cký cen-
tralizmus ap.; -*zemí*, stř. =
vnitřní část země; -*zemní* || -*zem-
ský*; -*zření*, stř. (Sez.) = intro-
spekce, v. tam

vnitř, příslov. = uvnitř (zastar.);
vnitřek, -řku, m. = vnitřní část
něčeho;

vnitřní [-ně], opak k vnější =
jsoucí uvnitř (okno, dvěře...); v.
nemoci = postihující vnitřek tě-
la; v. hlas, radost, věc... = jdou-
cí z nitra, v nitru, týkající se
nitra; v. věc, záležitost státu...
= týkající se jen jeho samého,
nikoli státu jiného, vztahů k ji-
ným státům; v. důvod = týka-
jící se podstaty věci;
vnitřností, ž. pomn. = vnitřní
ústroj

vniveď (nik. -*vec*), z pův. v-ní-
ve-č (sr. za-č...) = v nic: v n.
přijít = býti zničen; v n. co
obrátit = zničit

*vnočiti = vrazit, vpadnout (sta-
roč., RK.); v. se v hloub =
vnořiti se (Heyd.)

vnoučátko, -tek, stř., zdrob. ke
vnouče, -čete, stř. = vnuk, vnuč-

ka; *vnouček*, -čka, m., zdrob. ke
vnuk

*vnov, *vnově*, příslov. = znova
(zast.)

vnuk [-*vnučka*], -a, m. = syn
[dcera] syna n. dcery

vnukati, nedok. k *vnuknouti*, -kl,
-knuv, -knut(i): vnuknouti komu
co (myšlenku...) = přivést mu
to na mysl, uvést jej na to;
-*nutí*, stř. = popud..., inspirace:
vnitřní, tvůrčí, boží -knutí

vnukovský, příd. k vnuk: v. poměr
neboli -*ství*, stř.

*vociferace, ž., z lat. = křičení,
láteření (Klost.)

voda, ž., 1., tekutý nerost (slou-
čenina vodíku s kyslíkem); vel-
ká v. = veliký proud vody, po-
vodeň; po vodě = po proudu ||
proti vodě = proti proudu; do-
prava... po vodě = lodí...; po-
lévka, víno... jako voda = říd-
ká, -ké, špatná... (lid. a hovor.);
přenes., symb.: hrnouti se jako
velká voda (lid. a hovor.); růst
jako z vody = bujně; spát jako
na vodě = mít lehké spaní, stále
se probouzet (t.); nevydělati si
ani na vodu = nic, vydělat vel-
mi málo (lid.); držeti se nad
vodou = jen taktak vytloukati
živobytí (lid. a hovor.); vyličiti
co z první vody (Vanč.) = zhru-
ba; podob. míti co hotovo z prv-
ní vody (lid. a hovor.); udělati
co z jedné vody na čisto = rych-
le, povrchně (t.); v. vařiti; ani
vody komu nepodati = nevážiti
si ho (t.); tichá v. = člověk
zdánlivě tichý, mírný (hanl.);
teče mu voda do bot = je v
úzkých (lid. a hovor.); pustit
koho, co k -dě = nechat, ne-
vášmat si (vulg.); dělat vodu
= pyšnit se (t.); sr. hnáti, lovi-
ti, mlýn, moře;
2. = jiná tekutina: kolínská vo-
da, v. na vlasy...

vodácký [-*cky*; -*ctví*], příd. k
vodák, -a, m. = vodní, vodáren-
ský zaměstnanec, vodní sporto-
vec

vodárenský, příd. k *vodárna*, -ren, ž. = vodojem

vodař, -e, m. = kdo rád pije vodu (lid.)

***voděnka**, ž. = vodička (nář.)

vodič, -e, mn. -i, m. = kdo n. co vodí, vodivý předmět (v. tepla...)

vodička, -ček, ž., zdrob. k voda

vodík, -u, m., prvek; -*kový*, příd. k tomu

voditi, vozen(i) || -děn(i), v. dále, opět. k vésti: v. dítě do školy, koho městem..., zprav. jen o osobách (n i k. v. nákladný život, knihy..., vodí se mi dobře...); v. koho za nos = klamat (zhrub.); příč. a podst. jm. voděn(i); slož. (ne)dokon. *do-* co (-vozen) = dokazovat, -kázat (zastar.); dokon. *od-* co z čeho (-vozen) = vy-; *od-* slovo z praslovanštiny = stanovit jeho původ; *odvozen(ý)*, v. odvozenina; *na-* co (-vozen || -voděn) = dát k čemu návod, podnět, zavést, způsobit (odbor., kniž.): *na-* činnost; *na-* dojem (Sez.); *navoděný* || -*vozený*, o činnosti, o úkonu...; dokon. *po-* koho městem... (-voděn); dok. *pro-* koho = provázet, -vést (zastar.); *dopro-*, dokon. k doprovázeti, v. níže: *spro-* koho = dopro- (zastar.); *spro-* koho se světa = usmrtit; *vypro-* koho = jíti s ním kus cesty; *při-* neštěstí... = způsobit; nedok. *s-* koho = svádět (zastar.); nedok. *u-* co = uvádět (zastar.); neuvoď nás v pokušení (v Otčenáši); dokon. *vy-* poučku z příkladů = *od-*, vybrat ji z nich, podle nich stanovit;

vodívati, opak.;

-*váděti*, -dějí, slož. nedokon. *do-*, přenes., v. tam; *na-* koho k čemu, *od-* k vojsku atd., k dokon. navéstí...; *na-* duševní stavy = působit (Sez.); *u-* hosty, koho v úřad, příklad; *vy-* pěkně kousky || jen *vy-*; dokon. *navy-* se; nedokon. *za-* zprudka na koho = obořovati se (Svět.);

-*vázeti*, -zejí, slož. nedokon. *pro-* || *dopro-* || zastar. *spro-* koho = být mu průvodcem, jít, jeti s ním; *dopro-* na housle... koho, zpěv ap.; *dopro-* vydání spisů, obrazy úvodem...; **za-* = klamat (Koll.);

-*vázivati*, opakov.; slož. nedok. *dopro-*;

-*vozovati*, slož. nedokon. *do-* co, *do-*, že... = dokazovat; *na-* novou dobu = uvádět, začínat (šal.); *na-* činnost..., k dokon. navoditi; *od-* slovo; *pro-* řemeslo ... = vykonávat; *u-* = uvádět; *vy-* co z čeho, k dokon. vyvoditi

vodítko, -tek, stř. = zač, na čem někoho, něco vodíme, otěže (Čech); = co nás vede, čím se řídíme (při práci, v jednání)

vodivý [-*vost*] = schopný snadno vodit, převádět (elektrinu, teplo)

vodka, ž., vlast. zdrob. k voda, likér

vodnatelnost, -i, ž. = chorobné hromadění vody v těle

vodnatěti, -tějí = stávat se vodnatý; slož. dokon. *z-*;

vodnatý = s hojnými vodami (kraj), šťavnatý (ovoce), obsahující mnoho vody, vodou zřeďený (mléko, víno); -té slzy (R. Svob.)

vodné, -ho, stř. = poplatek za vodu

vodní, příd. k voda: v. tok, síla, hladina, rostlina, kolo, doprava, dráha, hospodářství, družstvo, léčba; *vodnice*, ž., rostl.; *vodník*, -a, m. = bájeslovná vodní bytost;

vodný roztok = ve vodě; -ná zátopa (Jir.)

vodo-, kmen k voda ve slož.: -*cestný*, příd. k vodní cesta; -*jasný* = jasný jako voda (Kop.); -*jem*, -u, m. = nádrž na zásobování vodou; -*léčba*, ž. = léčení vodou; -*léčebný* ústav; -*měr*, -u, m. = přístroj na měření spadlé vody; -*měrka*, ž.,

hmyz; *-met*, -u, m. = vodo-trysek; *-mil*, -a, m. = kdo miluje vodu; brouk; *-milný* = milující vodu; *-pád*, -u, m. = pád, padání vody do hlubiny; přenes. slovní *-pád* = přívál slov; zdrob. *-pádek*, -dku, m.; *-pis*, -u, m. = popis vodstva; *-pisný*, příd. k tomu; *-rovný* [-ně; -nost] = rovnoběžný s vodní hladinou; *-právní*, příd. k vodní právo; *-teč*, -e, ž. = strouha (Baar); *-technický*, příd. k vodní technika; *-těsný* = nepropouštějící vodu, nepromokavý (jen odb.); *-tisk*, m. = vodní značka; *-tok*, -u, m. = vodoteč (Klost.); *-trysk*, -u, m. = zařízení meta-
jící vodu do výše
vodověti, -vějí = stávat se vodo-
vý, o očích (Scheinpf.)
vodovod, -u, m. = zařízení na pří-
vod vody; *-vodné*, stř. = popla-
tek za užívání vodovodu; *-vodní*
roura
vodový, příd. k voda: -vá polévka
= z vody; -vá barva = která se
rozděluje s vodou; -vé oči =
nevýrazné (lid. a hovor.)
vodr, v. odr
vodstvo, stř. hromad. = vody (ře-
ky, potoky...)
vódivil, v. vaudeville
vochle, ž., z něm. = nástroj na
česání lnu; zdrob. *vochlice*, -lič-
ka, ž.; *vochlice*, rostl.; *vochlovati*
= česat na vochli; přenes. v.
koho = mačkat, bít (lid.); slož.
dokon. *z-*
vochrlatý, v. vachrlatý
voice band «vojsbend», angl. = re-
citace doprovázená jazzem
voj, -e, m. = oddíl vojska na po-
chodu
vojácký [-cky; -ckost; -ctví] =
vojenský (hanl.); -cká vláda =
vojensky rázná (t.); -cky řízně
(Vr.); -ckost (Arb.) || -ctví =
vojácký duch, -ké smýšlení;
vojáček, -čka, m., zdrob. k vo-
ják; hrát si na -čky; přenes. =
klást přílišný důraz na vojen-
ství;

vojačisko, stř. = statný voják ||
= voják (zhrub.);
**vojačiti* = vojančiti (Slád.);
vojačka, -ček (Jir., Trýb) || *vo-
janda*, ž. = milenka, žena vo-
jáka, vojen. nevěstka;
voják, -a, m. = kdo slouží ve
vojsku; přenes. = kdo obětavě
a za těžkých okolností něco ko-
ná: v. hnutí, myšlenky...;
vojákovati = vojančiti;
vojančina, ž. = vojenská služba
(lid. a hovor.); *vojančiti* = slou-
žit jako voják;
vojanda, v. výše;
vojanský = vojenský (lid.)
vojenský, příd. k vojna (život,
stav, tábor, píseň, služba, hud-
ba...); -ské zřízení neboli *-jenství*
|| *-jenstvo* (Palac.), stř.; 2. stup.
vojenštější
**vojevod*, -a, m. = vojevůdce
(Heyd.); *vojevoda*, -diti, v. vé-
voda
vojevůdce, m. = velitel vojska;
příd. *-vůdcovský* [-sky; -ství]
vojín [*vojínka*], -a, m. = voják;
= prostý voják (vojen.)
vojna, -jen, ž., 1. = válka; 2. =
služba ve vojsku; stará v. =
starý voják (lid. a hovor.);
zdrob. *vojnička*, ž.
vojsbend, v. voice band
vojska, ž. (zast., Jir.) || zprav.
vojsko, 6. -sku || (zastar.) -ště,
stř. = branná moc státu; **voj-
skový* = vojenský (Jir., odbor.)
Vojta, m., ž., domác. tvar k
Vojtěch [-těška], -a, m., křesť.
jm., příjm.;
vojtěška, ž., jetel; *Vojtišek*, -ška,
m., zdrob. k Vojtěch
vojvoda, v. vévoda
vokabulář, -e, m., z lat. = slov-
ník (zast.)
vokál, -u, m., z lat. = samohlás-
ka; *vokálický* || *voka-* [-cky] =
samohláskový;
vokalisace «-za-», ž.: v. jerů =
změna v e...; v. předložek =
změna k v ke, s v se...; *vokalis-
mus* «-zmus», -mu, m. = nauka
o vokálech;

vokalista, m. = chrámový zpěvák;
vokální hudba = zpěv s doprovodem
vokativ «-týv», -u, m., z lat. = 5. pád; -*tivní* význam...
 ***vokotř**, příslov. (z v oko trč) = naopak, proti (Kos., arch.)
vol nevol = volky nevolky (zast., Wint.)
voláč, -e, m. = volatý holub
volák, -a, m. = čeledín u volů
volán, -u, m., z franc., 1. = karovýr, v. tam; 2. = volant; zdob.
volánek, -nku, m., k volán 1.
volant, -u || *volán*, -u, m., z franc. = řídicí kolo motorového vozidla
volapük, -u, m., umělý mezinárodní jazyk
volař, -e, m. = obchodník s hovězím dobytkem; = volák
volati = hlasitě, do dálky mluvit, hlasitě k sobě zvát: v. co, koho, na koho, za kým; v. o pomoc = hlasitě prosit; v. koho k pořádku (při schůzi) = napomenout, aby mluvil k věci...; v. koho k soudu, před soud = obsílat; to volá o pomstu = musí být pomstěno; kabát volá po novém = je chatrný, musí se nahradit novým (lid. a hovor.); volá se po nové vládě... = ozývají se hlasy; Prokúpek by se taky pěkně volal (Rals) = P. by také pěkně znělo, bylo by hezké jméno; do nebe *volající* hřích, křivda = těžký...;
 slož. dokon. *do-* = dokončit volání (ojediň.); *do-* se koho, či pomoci = přivolat; *do-* se práva = domoci se; přenes. *do-* se koho, čeho = uvést, připomenouti koho, co jako svědka, svědectví, na podporu svého mínění, na důkaz, na potvrzení něčeho; *na-* se (mnoho); *od-* koho od práce; přenes. *od-* koho z místa... = zrušit jeho ustanovení na ně; být odvolán z tohoto světa (na věčnost) = zemřít; *od-* výrok... = prohlásit

za neplatný, p., že od něho ustupujeme; *od-* se (z rozsudku) k vyšší instanci = žádat vyšší instanci za zrušení rozsudku; *od-* se na koho, nač = do se koho, čeho; *po-* koho k sobě, k soudu... = požádat, aby přišel, obeslat; *po-* koho za profesora... = navrhnout, ustanovit; v. povoláný;
pro- komu zdar, slávu, koho králem || za krále = zvolati „sláva!“, prohlásit králem; *pro-* *volání*, stř.: p. slávy...; = výzva, proklamace; *před-* koho k soudu, před soud; *předvolání*, stř. = obsílka; *při-* koho = voláním přivábit;
vy-, prostě dok. = hlasitě zvolat (Klicp., Jir.); *vy-* slávu = pro- (Jir.); *vy-* cenu = hlasitě, veřejně oznámit (běžné); *vy-* lásku za zákon = prohlásit (Hál.); — *vy-* koho odkud = voláním, vyslovením jména, pak i jinak (kývnutím, potleskem) způsobit, aby vyšel, přivolat odněkud k sobě: *vy-* koho ze schůze...; *vy-* kývnutím rukou (Vr.); *vy-* herce, autora; *vy-* žáka = vyslovením jména vyzvat k odpovídání; — *vy-* mrtvého z hrobu (Mik.) = způsobit, aby vstal z hrobu, ožil; podob. *vy-* koho k novému žití (Zey.) || jen *vy-* koho (Jir.); přenes. *vy-* co v život = uvést v život; *vy-* si v paměti (Svob.) = připamatovat, vybavit; *vy-* duchy = přivolat, způsobit, aby se objevili; přenes. *vy-* (zlé) duchy = způsobiti si nesnáze, svízele; — (bez odstínu volání) *vy-* spor, hádku, dojem, nepokoj, nespokojenost, nevoli... = podnítit, vzbudit, způsobit (v novější době časté, ne bez vlivu něm. a franc., značně otřelé, zploštělé);
z- = vykřiknout; *za-* na koho = z-; *za* (si) koho = vyzvat, aby přišel;
volávati, opak.; slož. nedok. *do-* se koho atd. k dokon. *dovolati*

se; *po-* k soudu...; *po-* = volat, pokřikovat (č.-Chod); *vy-* = vykřikovat...; *vy-* zvláštní vydání; *vy-* koho ven...; *vy-* dojem, nepokoje..., v. *vyvolati*
volátko, -tek, stř., zdrob. k vole;
volatý = mající vole
volavčí péro..., příd. k volavka;
volavec, -vce, m. = volavý pták;
volavka, -vek, ž., pták; přenes. = co „přivolá“, přiláká další věci, vábídlo (hovor.); *volavý* [-vě]: v. pták = vábíci voláním jiné; -vě umístěný (kniž.) = vábivě
volba, -leb, ž. = volení: v. předsedy... || v. koho za -du..
vole, podle moře (zast.) || -lete, stř. = zvětšená štítná žláza (u člověka), -ný jícen (u ptáků)
volební [-nost], příd. k volba: v. povinnost, schůze, právo, řád, číslo; -nost = volitelnost
voleček, -čka, m., zdrob. k volek
volejbal, v. volleyball
volek, -lka, m., zdrob. k vůl
volen, v. voliti, volný;
volená, ž. = volenka (Rais);
**volenec*, -nce, m. = volitel (Palac.); = vyvolenec (Heyd.);
volenka, ž. = tanec, při kterém si tanečnice volí tanečníka;
volený, k voliti: v. zástupce... = zvolený, ustanovený volbou
volí, příd. k vůl = volský (říd.)
volič [-čka], -e, m. = kdo volí; -čský (seznam, schůze); -čstvo, stř. hromad. = voličové
voliéra «-lijé-», ž., z franc. = velká klec pro ptáky
volitel, -e, m. = (v nepřímém volebním právu) volič zvolený k přímé volbě; *volitelný* [-nost] = kdo může být volen
voliti = vybírat ze dvou, z několika osob, věcí: v. starostu..., v. koho za předsedu, za poslance..., v. menší zlo; v. předmět, látku k uměleckému dílu; slož. dokon. *do-*, v. tam; *na-* členů... = mnoho z-; *na-* se (mnoho); = nabažiti se čeho (lid.); *od-* = vykonat volbu; *od-* (se) svě-

tu = zřící se ho (Suš., zast.); *po-* šroub... = popustit; *po-* schůzi, přístup kam... = dovolit; mít povolení k čemu; *po-* (v něčem) = ustoupit; *po-* v učení = ochabnout; *pod-* se komu, čemu = podříditi se; *podo-* si co = do- si (hovor.); *pří-* k čemu = s-; s- k čemu, dáti k čemu svolení = připustiti to, dovolit; *u-* se co činit = dobrovolně se zavázat; *vy-* (si) koho, co = vybrat; *z-* koho, co, prostě dokon.;
-volovati, slož. nedokon. *do-*, *po-*; s- co = *po-* (Palac., zastar.) || s- k čemu; **vy-* (Olbr.); *volivati*, opakov.
volky nevolky, příslov. = chtěj nechtěj, rád nerad
volleyball «voliból, obyč. volejbal», zčešt. *volejbal*, -u, m., z angl. = míčová hra, odbíjená; -lový: -vé hřiště..
**volňas*, -a, m., zdrob. -ňásek, -ska, m. = volný lístek (vulg.)
volní, příd. k vůle = týkající se vůle, mající vůli apod.: v. mohutnost, bytost, stránka; v. oblast = oblast vůle (Nov.); v. projev = projev vůle
volno, k volný, příslov. a podst. jm. stř.: dnes je volno, mám volno; volno! = je volno, vstupte
volno-, kmen k volný ve slož.: -běžka, ž. = zařízení u velocipedu k jízdě bez šlapání; **mysl-* -ník, -a, m. (Čech) || *-myšlenkář* [-řka], -e, m. = stoupenec volného myšlení; -řský [-řsky; -řství], příd. k tomu
volnost, v. volný
volný [**-len*; *-lno*; *-lně*; *-lnost*], příd. k vůle ve význ. svoboda, volnost... || k voliti = volený, volitelný, nenařizený, ponechaný na vůli: v. předmět (ve škole); -né uvážení; = nevázaný zvláštními podmínkami, povinnostmi..., svobodný (člověk, obchod, pobyt, soutěž); = nevážící se ustálenými pravidly, zákony, zvyky: -ný verš, -ná láska, -né mravy;

-né myšlení; -né výtisky = výtisky autorské a pro reklamu; -ný lístek do divadla... = neplacený; -ný vstup; byl volen uposlechnouti (Němc.) = svolný, ochotný; volný den = prázdný; -né místo = uprázdněné, neobsazené; -ně rozhodovat, pohybovat se; jít -ně = zvolna; -nost obchodu, slova...; 2. stup. *volnějši* [-něji]

volontér, -a, m., z franc. = zaměstnanec z ochoty; -*orský* [-*rství*], příd. k tomu

volooký = s „volským“ očima, velkým (v překl. z řeč.)

***voloušek**, -ška, m., zdrob. k vůl (Baar)

***volovatý** = volatý (Wint.)

volovice, ž. = volská kůže; -*vina*, ž. = volské maso; přenes. = velká hloupost (zhrub.)

volský [-*sky*], příd. k vůl: -ské maso...

volt, -u, m. = jednotka elektromotorické síly

voltairián «teryján», -a, m. = stoupenec franc. filosofa Voltaira (1. p. -re); -*ánský*: -ké smýšlení neboli -*ánství*, stř.

voluntarismus «-zmus», -mu, m., z lat. = idealist. názor pokládající vůli za hlavní mohutnost; -*rista*, m. = jeho stoupenec; -*ristický* [-*cky*] «-styc-» = v duchu voluntarismu

voluptoir «-toár», -u, m., z franc. = letohrádek (So.)

Volyň, -ně, ž., sovět. území; -*ně*, ž., město v Č.; *volyňský*, příd. k Volyň i -ně; *Volyňsko*, stř. = kraj kolem Volyň, Volyň

volžský, příd. k Volha

voňavka, -vek, ž. = voňavá, vonná látka, tekutina; -*vkárna*, ž. = továrna na voňavky; -*vkář* [-*vkářka*], -e, m. = výrobce, prodáváč voňavek; -*vkářský* [-*ství*], příd. k tomu; *voňavý* [-*vě*; -*vost*] = vonný

Vondra || *Vondráček*, -čka, *Vondrák*, -a, -*rouš*, -e, m., domác. tvary k Ondřej, příjm. (s lid. Vo- m. O-)

voněti, -nějí, přivoň, vonící = vydávat vůni; voní to čím = vydává to vůni jako co; vonět k čemu = čichat; práce... mu nevoni = nelíbí se mu, je odporná (lid. a hovor.); slož. dokon. *na-* koho, se, co = postříkat voňavkou (m. zaniklého *navoniti*) || *na-* se k čemu (mnoho); *o-* = ztratit vůni (šrám.); *pro-*: *pro-*voněný vzduch (Vr.) = naplněný vůní; *při-* k čemu; **vy-*smutek z hlavy (čech) = voněním vypudit; *za-*, prostě dokon. = vydat vůni; -*váněti*, slož. nedok. **pro-*: vůně prováněla pokojem (Tilsch.) = vanula; *při-* k čemu (Herrm.); *za-* = vonět, obyč. = mírně páchnout; slož. nedokon. *navoňovati*, k dokon. *navoněti* (od *navoniti*, v. výše); *vonívati*, opakov.

vonička, ž. = kytky z vonného kvítí (Jir., Baar, Herb., lid.)

***vonidlo** || -*nivo*, stř. || -*nina*, ž. (Němc.) = vonná látka

vonikati = onikati (podle lid. voní)

vonný = vydávající vůni

vor, -u, m. = svazek kmenů, klád dopravovaných po vodě, plť

***voračky** (z orač-), -ček, ž. pomn. = ostatková slavnost, zábava (nářeč.)

***voradby**, ž. pomn. = oddavky (nářeč., Vr.)

vorař, -e, m. = kdo řídí vor, pltník; *vorařiti* = být vorařem; *vorařský* [-*sky*; -*ství*], příd. k vorař

***vorbička**, ž. = zástrčka (nářeč., Vr.)

vorek, -rku, m., zdrob. k vor

Voršila, ž., žen. jm., z lat. Ursula; *voršilka*, -lek, ž. = uršulinka

***voršouf**, -u, m., z něm. Wurf-schaufel = lopata (Jir., nář.)

vorvaň, -ně, m., kytovec; -*ní* tuk...

vosa, ž., hmyz; *vosí* hnízdo...; přenes., sr. hnízdo
vosk, -u, m. = výměsek, hlavně včelí; já jsem vosk? = já nic neznamenanám, mne se neptáte? atp. (lid. a hovor.);
voskář [-řka], -e, m. = výrobce, prodávající vosku
***voskovač**, -e, m. = kdo voskuje (Ner.);
voskovatí co = napouštět, mazat voskem; slož. dokon. *na-*; *vy-* podlahu;
voskovávatí, opak.
voskovice, ž. = vosková svíce;
voskovina, ž. = vosková hmota;
voskový [-vě; -vost] = z vosku; -vé tváře... = žluté jako vosk; -vě žlutý (Majer.)
***voškrda**, ž., lid. m. oškrd; staré -dy, o hodinách (Wint.) || -da, m., nadávka
voštěný = voskový (zast.)
vošti, stř. hromad. = voštiny;
**vošti* = voskový (Kadl.); *voština*, ž. = prázdná plástek včelího a vosího díla; *voštinatý* = plný voštin;
voštinka, -nek, ž., zdrob. k voština;
voštinovitý = podobný voštině
votant [-tka], -a, m., z lat. = kdo hlasuje, soudce přisedající v senátě
***votipera**, ž., nadávka (Jir.)
votivní «-týv-», z lat. = zaslíbený (chrám, deska, mše)
votum «vó-», -ta, stř., z lat. = projev: v. (ne)důvěry, minoritní v.; v. separatum «-rá-» = zvláštní votum
vous (lid. a hovor. *fous*), -u, m. = chlup na skráních, na horním rtu, na bradě || hromad. = vousy; mluvití... do vousů = tiše, nezřetelně (lid. a hovor.); usmívati se pod vous (So.) = neznatelně, tajně (t.); na fous klapnouti = úplně (Vr.); sr. jíti; podle podoby v. = osina, rostlinné chmýří... (lid.)

vousáč, -e, m. = vousatý muž;
vousatěti, -tějí = dostávat vousy; slož. dok. *z-*;
vousatý = s hojnými vousy, zarostlý vousy
vousek, -sku, m., zdrob. k vous;
vousina, ž. = osina (Jir.);
vousisko, stř., obyč. pomn. -ka = vousy (zhrub.);
vousový věneček = v. vousů (Rais)
vozataj, -e, m. = vozka (zastar.);
-jník, -a, m. = vozatajský voják;
-jský oddíl u vojska neboli -jstvo, stř. = dopravní oddíl, trén
vozba, ž. = vození (říd.); = svezení (Koll.); = vozidla: útočná v. = tanky, obrněná auta (voj.); *vozební*, příd. k tomu: v. služba (odbor.)
***vozemboch**, -a, m. = kdo sebou bouchne často na zem, upadne únavou (i předstíranou, váleč.), při lyžování... (lid. a hovor.)
vozher (n i k. *oz-*), -u, m. = nosní hlen; *vozhřivka*, ž., nemoc koní;
vozhřivý = mající vozher, uvozhřený; = mající vozhřivku
vozič, -e, m. = kdo vozí
voziček, -čku, m., zdrob. k vožík, vůz
vozidlo, -del, stř. = vozicí, dopravní prostředek
vožík, -u, m., zdrob. k vůz
voziti, vození(i), opět. k vézti: v. zboží...; v. se, o noze = klouzat, ujíždět; o noze v botě, je-li volná; v. se po kom = „sekýrovat“ ho; sr. les; slož. dokon. *na-* atd. (s význ. opětovacím) k dokon. navézt; *po-* koho, se (trochu, mnoho, příjemně); *roz-*;
vožívatí, opakov.;
-vážeti, -žejí, slož. nedokon. *do-* atd. k dokon. dovézt; *-vážívatí*, opakov., slož. nedok. *do-* ap.
vozka, m. = kdo řídí vozidlo, kočí, vozataj
vozmo, příslov. = vozem (říd.)
***vozné**, -ého, stř. = poplatek za vezení (Havlíč.)
voznice, ž. = lejta; = vozová cesta (Svět., Staš.)

*vozný = vozový (Heyd.)
 -vozovati, v. voditi
 vozovka, ž. = vozová, jízdní cesta;
 = továrna, kůlna na vozy
 vozový, příd. k vůz: v. náklad =
 na voze (Čap.); -vá součástka =
 s. vozu; -vá cesta = pro vozy;
 -vá hradba = z vozů
 Vožice, ž., jedn., Mladá V., město
 vpád, -u, m. = vpadnutí
 vpadlý, příč. od vpadnutí, o očích
 = jsoucí hluboko v očních důl-
 cích
 vpeřiti, v. II peřiti
 vpich, -u, m. = vpichnutí; *vpicho-
 vati*, v. píchnutí
 vpíjetí se, v. píjetí
 vpis, -u, m. = vepsání, zápis ||
vpisek, -sku, m. (Suš.); *vpiso-
 vati*, v. psáti
 vpláceti, v. platiti
 vplat, -u, m. = vplacení, co se
 vplatí; *vplatba*, ž. = vplacení;
vplátce, m. = kdo vplácí; *vpla-
 tenka*, ž. = poštovní šek (ves-
 mės odb.)
 vplétati, v. plétati
 vplížovati se, v. plížiti
 vplouvatí, v. plavati
 vplyv, -u, m. = vliv (zastar.)
 vpočitatelný = co lze vpočítat (do
 služby...)
 vpodvečer, příslov. = k večeru, na-
 večer
 vpoklonkovati se, v. poklon
 *v polo, příslov. = polo, napolo
 (Ner.)
 *vposled = naposled, nakonec
 (kniž., Čech, Vrchl., Vanč., Olbr.)
 vpolou, v. polou
 *v povzdálí || *vpovzdálí*, přísl. =
 opodál
 vpravdě, příslov. = opravdu
 vpravo = napravo; v. od čeho,
 ní k. čeho
 vpravovati, v. praviti
 vprostřed, příslov. = v prostředku
 vpřed, příslov. (na otáz. kam) =
 dopředu; *vpředu* (na otáz. kde)
 = na předním místě, napřed
 *vpustní, příd. = na vpouštění
 vr, vrr, vrrr, citoslov. vystihující
 vrčení

v. r., zkratka = vlastní rukou
 vrabčák, -a, m. = vrabec (domác.);
vrabčátko, -tek, stř., zdrob. k
vrabče, -čete, stř. = vrabčí mlá-
 dě;
vrabčí, příd. k vrabec; *vrabčík*,
 -a, m., zdrob. k vrabec;
vrabec [zříd. -bčice], -bce, m.,
 pták; v. cvrlikati; *vrabeček*,
 -čka, -a, m., zdrob. k tomu
 vraceti, -cejí, opět. k vrátiti; slož.
 nedok. na- atd.; z- = vrhnout;
 z- stromy = kácet (Svět.); z-
 se naznak (Vr.); dokon. hromad.
zře-; *vracivati se*, opakov.;
vracovati = vraceti (zast.,
 Jungm., Koll., Čelak.); slož. ne-
 dokon. od- ap. (kniž. zastar.)
 vrah [-hyně], -a, m. = pachatel
 vraždy, vražedník; = nepřítel
 (RK., podle ruš.); **vrahoun*,
 -a, m. = vrah (hanl., Vanč.)
 vrak, -u, m., z něm. = trosky lodi
 vrána, vranou || vránou, mn. vrá-
 ny, vran, vranám..., ž., pták;
 bílá vrána, přenes. = vzácný,
 ojedinělý jev
 *vrangati = žebrati (nář., Herb.)
 *vranec, -nce, m. = vraník
 vráně, -něte, stř. = vraní mládě
 vraní, příd. k vrána: v. péro...;
vraník, -a, m. = vraný kůň
 vranka, ž., 1. = vraná kobyla, 2.
 ryba, jinak pulec
 vraný (ní k. -nný) = černý (jako
 vrána)
 vrap, -u, m. || *vrapa*, ž. = řasa,
 záhyb (na šatech), plissé; zdrob.
vrápek, -pku, m. || *vrápka*, -pek,
 ž.;
 **vrapiti* = krčit; slož. dokon.
 na- nos (Č.-Chod);
vrápka, ž., v. výše;
vrapovaný = nabíraný, sřasený;
vrapovati = řásnit
 *vrásčeti, -čejí = dostávat vrás-
 ky, stávat se vrásčitý (Neum.)
 vrasčiti || vrá- = vraštit (říd.);
 slož. dokon. s-;
vrásčiti se = stávat se vrásčitý;
 slož. dokon. z- se
 vrásčitý [-tě; -tost] = plný vrá-
 sek

vrásečka, ž., zdrob. k

vráska, -sek, ž. = rýha mezi záhyby kůže

*vraskati = dostávat vrásky, vráskovatět (Zahrad.)

vráskovatět, -tější = stávat se vrásčitý; slož. dok. z-;

*vráskovitý = vrásčitý (Kosm.);
vráskový [-vě] = svrašťující se;
-vě svírat (Vr.) = tak, že se tvoří vrásky, záhyby

vrásnit se = vlnit se, o kraji;
slož. dokon. z-; zvrásněný kraj
= zvlněný (Čap.)

vrástečka, ž., zdrob. k vráska (šrám.)

svraščený, v. vraščiti

*vráščeti, -čejí = dostávat vrásky;
slož. dok. po-

*vraščiti || *vrá- = vraštit; vra-
se, o čele (Č.-Chod); slož. do-
kon. s-; svraščený (So.)

vraštit čelo... || *vrá- (Preiss.,
Vrchl.) = dělat na něm vrásky;
čelo se vraštit = dělá se na
něm vrásky;
slož. dokon. na- (Č.-Chod), po-
(Preiss.), obyč. s- čelo...; ne-
dokon. svrašťovati; vrašťovati,
opak.

vrata, stř. pomn. = otvor pro po-
vozy, to, čím se tento otvor za-
vívá; v. kráva, železný

Vráta, -ti, m., domác. tvar k Vra-
tislav

vrátce || vrátce, příslov., v. vrátký

*vrátce, stř. pomn., zdrob. k vrata
(šm.)

*vrátek, -tku, m. = vrácená pe-
něžní částka, daň (odb.)

vráten || část. vrá-, -tně, ž. =
křídlo vrat.

vrátič || vrátyč, -e, m., rostl.

vrátidlo, stř. = válec tkalcovské-
ho stavu, na kterém je navinuta
osnova; = kolo na svislém hří-
deli

Vratislav [-va], -a, m., křest. jm.;
V., -vě || -vi, ž., město

*vrátitelný = co lze vrátit. (odb.)

vrátiti, vrať, vrácen(i); v. komu
(půjčené) peníze = dáti zpět,

splatit; v. komu co i s úroky.
přenes. = pomstít se (lid. a ho-
vor.); v. knihu = dát, poslati
zpět; v. komu zdraví = uzdra-
vit jej; v. koho = poslat jej
zpět; v. se z cesty... = přijít,
přijeti zpět; mladost nikdy se
nevrátí = nepřijde znova; sr.
kolej; v. se k původnímu ná-
vrhu... = opustit jiné, obnovit
jej ap.; v. se k jisté věci = zno-
vu o ní promluvit...; nemoc se
vrátila = znova se dostavila.
propukla; klid... se vrátil = o-
pět zavládl;

slož. dokon. na- se = vrátiti
se; od- obličej od koho = oto-
čit pryč; od- neštěstí = zabrá-
nit mu; od- se od koho, přenes.
= přestat mu být nakloněn; pod-
klid... = zničit, podkopat; pře-
co = obrátit vzhůru, překotit,
přenes. = úplně změnit (slova,
poměry); pře- celý byt... = celý
jej prohledat || změnit jej; roz-
komu hlavu = rozpoltit (zastar.,
Jir.); roz- obec, stát... = uvést
do nepořádku, rozložit; vy- strom
... = vytrhnout, vyrvat; vy-
povoz = převrhnout; vy- pokrm
= vyvrhnout; vy- město = roz-
bořit; přenes. vy- či tvrzení, ná-
mitky... = dokázat jejich lichost;
z- vůz, poměry = pře-; z- jídlo
= vy-; z- hlavu (dozadu) = na-
klonit; z- se do peřin (Svět.) =
převaliti se; z- oči (t.) = obrátit
v sloup; z- si nohu = vyvrtnout
(Němc.); z- či úmysl = překa-
zit, zamezit; za- dobytek (ze
škody) = zahnat;

v. vraceti

vrátka, -tek, stř. pomn., zdrob. k
vrata; zadní v. (dvířka), přenes.
= možnost ustoupit, vyzouti se
z čeho...; v. kozí

*vrátká, -ké, ž. = opilost (Quis):
vrátký || vratký [-tce; -tkost] =
náchylný k převrácení, ne pev-
ný (krok, úmysl...), lichý, pla-
ný (důvod)

vrátná, ž., v. vrátný

vrátnice, ž. 1. = vrátně (Vr.); 2. = budka, světnice vrátného; 3. žila;

vrátník, -u, m., část žaludku; = obrátník (Čech)

***vratno**, příslov. = zpět (RK., Suš.);

***vratný** = vracející se k původnímu stavu, opakující se (říd. odbor.)

vrátný [-ná], -ného, m. = hlídač vrat, vchodu

vrátýč, v. vratič

vrávorati = potáceti se; slož. dokon. *do-* (se) kam = dopotáceti se, vrávoravě dojít; *od-* od stolu (Arb.); *při-* se, *vy-* se; *za-* = zapotáceti se; *vrávorávati*, opakov.;

vrávoravý [-vě; -vost] = potácivý

vráz, příslov., v. ráz

vražda, vražd, ž. = úmyslné zabítí člověka; přenes. na př. politická v. = zničení, ubití;

vražedkyně, -dnice, v. dále;

vražedlný = vražedný (zast., Krásnoh.; Vrchl.);

vražednictví, stř. = vražedné, zhoubné počínání (Sez.);

vražedník [-dnice; *-dkyně], -a, m. = vrah;

vražedný [-ně; -nost], příd. k vražda: v. úmysl, čin, nástroj, boj, válka;

vražditi = dopouštěti se vraždy; přenes. = ničit, ubíjet; slož. dokon. *po-* = hromadně pobít; *vy-* celou rodinu = vraždou vyhubit; **z-* = *za-* (Mácha); *za-*, prostě dokon.; nedokon. *vyvraždovati*; *vraždivati*, opakov.;

**vraždný* = vražedný

***vraždohra**, ž. = tragédie (šmil.)

vražeti, v. rážeti

***vraží** = vražedný (Heyd.);

**vražiti* = nevražiti (Heyd.);

**vražný* = nevraživý (Palac.)

vrba, ž., strom; růst jako v. = rychle; sr. straka; udělati suchou vrbu = postavit se na ruce, na hlavu s nohama vzhůru; *vrbí* || *vrbový*, stř. hromad. = vrby, vrbový porost;

**vrbice* (R. Svob.), *vrbička*, *vrbka*, ž., zdrob. k vrba; nepozdravit u vrbiček = nepřijíti se poklonit, nezalichotiti se (hovor.);

vrbina, ž. = vrbový porost; rostl.; zdrob. *-nka*, ž.; *vrbiště* || *vrboviště*, stř. = místo, kde rostou vrby;

vrbka, *vrboví*, *vrboviště*, v. výše;

vrbovka, ž. = vrbová hůl; rostl.;

vrbový, příd. k vrba: v. prut...

vrcl, vrhu, vržeš... = vrhnouti (zastar.)

vrčeti, -čí = vydávati zvuk vr, o psu, kolovrátku apod.; přenes. = bručet, „hubovat“ (lid. a hovor.); slož. dokon. *za-*; *vrčívati*, opakov.; slož. nedok. **po-* = vrčet (Rais);

vrčivý [-vě] = (rád, často) vrčící

***vrdlouhář** [-řka], -e, m. = kdo vrdlouže, drzý lhář (nářeč.);

-hati, v. hrdlouhati;

-havý = ulhaný (nář.)

vrh, -u, m. = vržení, vrhnutí, hození (diskem, koulí, kostkami...);

vrhací přístroj = na vrhání;

vrhač, -e, m. = kdo, co vrhá, čím se vrhá

vrhati, opět. k vrhnouti; slož. ned. *opo-* kým, čím (kníž.) = opovrhovat; **s-* = svrhovat (Krásnoh.); *z-* se več = měniti se k horšímu

vrhávati, opak.; slož. nedok. *z-* se (Třebíz.)

***vrhcáb**, -u, m., z něm. Wurfzabel = kámen, kostka na hrani; pomnož. *-by* = hra v kostky (stč., Jir.)

***vrhlíce**, ž. = nádoba na mléko;

**vrhlík*, -u, m. = květináč (Ner. Vr.)

vrhnouti, -hnuv, -hl, vržen(i) = hodit, mrštit: v. co kam; v. na koho, nač pohled = rychle se podívat; v. světlo nač, divné světlo na koho, sr. světlo; v. podezření na koho = uvalit; v. stín = způsobit jej; přenes. v. stín na koho = ukázat jej v nepříznivém světle; v. mladé (o zvířatech) = porodit; v. posily

proti nepříteli = rychle poslat;
v. se na kolena = prudce
kleknout; v. se do boje ap. =
nadšeně, odhodlaně se pustit;
v. se na koho = přepadnout
jej, obořiti se, i přenes.;
v. se po kom = být po kom,
mít jeho podobu, vlastnosti (lid.,
Svět.);

vrhnouti, vrhnut(i) = zvracet;
slož. dokon. *na-* co || *na-*, aby...
= učinit návrh; *o-* zeď maltou
(Ner.) = omítnout; *od-* = odho-
dit; *po-* co = pohodit (Krás-
noh.); *po-* kým, čím (zast., Tře-
bíz., T. Nov. || obyčej. *opo-*
= pohrdnout; být, žít v *opo-
vržení*; *po-* koho, co = pokálet
při vrhnutí; *pod-* co (dítě, spis)
= podstrčiti za pravé, pravý; *pod-*
kopí = připravit k ráně (zast.,
Jir.); *pře-* co = převrátit; *roz-*
práci = rozdělit; *s-* koho, co =
shodit; *s-* vládu, panovníka s
trůnu = násilně odstranit; *u-*
koho do vězení = vsadit; *u-*
koho do bídy, do neštěstí... =
přivést; *u-* potupu, hanu na
koho; *vy-* co = vyhodit; *vy-*
srnce... = vykuchat; *vy-* jídlo
= zvrátit; *z-* co = pře-; *z-*
jídlo = vy-; *z-* se = změnit
se k horšímu, zkaziti se; *z-* se,
o člověku = mravně nízko kles-
nout; *z-* se v renegáta... (Krás-
noh.) = státi se renegátem; *z-*
se več, o dobré myšlenke apod.
= (při provádění) se proměnit
več; v. zvrhlec; *za-* koho, co =
prohlásiti za špatného, za špat-
né..., zamítnout, *od-*, zřící se;
vrhovati, slož. nedok. *na-* koho,
co; *od-*; **po-* (Klicp.) || *opo-*
kým, *pře-*, *s-*, *vy-*, *za-*, k dokon.
navrhnouti...;
v. vrhati

vrch, -u, m. = horní část něčeho
(stromu, střechy...); = menší
hora, kopec; = vrchol: v. hrů-
zy (Heyd.); mít hlavu trochu
pod vrchem (Němc.) = báti se;
vysmáti se komu na vrch hlavy
(Svět.) = velice;

vrch = převaha: mít, (po)držet
v., nabýt vrchu; srazit komu v.
= odstranit, ponížit (šmil.);
předložkově: vrch stolu zased-
nout = v čelo (Němc.); ruce
vrch! = vzhůru (podle ruš.);
sr. dovrchu, navrch(u), svrchu

vrchlík, -u, m. = stříška u man-
sardy, nad zvonem, vrchní pra-
žec u plavidla; kulový v. = část
koule

***vrchmoc**, -i, ž., podle něm. =
svrchovanost (Suš., Dud.)

***vrchnáček**, -čku, m., zdrob. k
vrchnák; = víčko dýmky (Němc.);

***vrchnák**, -u, m. = poklička,
skrojek chleba, příkrov (lid.)

***vrchnás**, -a, m. = vrchní číšník
(zhrub., Vanč.)

vrchní = jsoucí... navrchu; =
jsoucí... nad někým, nad něčím
ve smyslu nadřízenosti: v. soud,
velitel, rada (titul), lékař, do-
zor...; **vrchní**, -ního, m., 1. =
vrchní číšník; 2. v starší době
= správce panství || **vrchník**,
-a, m. (Rais); paní vrchní || paní
vrchnová = žena vrchního 2.;
2. stup. **vrchnější**

vrchno-, kmen k vrchní ve slož.:
-**panský** = vrchnostenský (zast.);
-**poručenský** soud = poručenský;
-**radovský**, příd. k vrchní rada
(Č.-Chod)

vrchnost, 2. jedn., 1., 4. mn. -ti,
-tí, -tem, -tech, -tmi, ž. = šlech-
tický majitel panství; -**stenský**
(úřad, úředník, služba...); *-**stin**,
-a...: -na moc = m. vrchností
(Svět.)

vrchnová, v. vrchní

vrchol, -u || zast. -e, m. = vrchní,
nejvyšší část stromu, hory;
= nejvyšší stupeň, míra (mo-
ci, štěstí, blaha, slávy, nadšení,
umění...); dostoupit vrcholu, být
na -lu slávy...; v. v měřictví =
průsečík stran; zdrob. **vrcholek**,
-lku, m.;

vrcholík, -u, m. = kuželka v zá-
bradlí, knoflík tyče, sloupku;
květenství

vrcholiti = dosahovat vrcholu: hvězda -lí; = dosahovat nejvyššího stupně, o moci, o snahách...; slož. dok. *do- se (Krásnoh.) || obyč. vy-; slož. nedokon. *vyvrcholovati*

vrcholný [-ně] = dosahující vrcholu, nejvyššího stupně, dovršující něco: -né štěstí, dílo, -ná část programu || *vrcholový* úhel

vrchovatý [-tě] = až do vrchu naplněný, docela plný: v. talíř, -tá mísa, míra; v. klín darů (Vrchl.); v. čas (šimáč.) = svrchovaný; -tě naměřit; přenes. -tě co poznat (Rais), splnit = plnou měrou, úplně

vrchovina, ž. hromad. = vrchy, vršky

vrchoviště, stř. = prameniště; = rašelina ve vysokých polohách; = kopec (Mar.)

***vrchovitý** = podobný vrchu (Ner.); v. písek = tvořící vrch (t.); -tě pohorí = s hojnými vršky (So.)

***vrchlpanství**, stř. = svrchovanost (Palac.)

***vrchtitý** = vrchovatý (Wint.)

vrk, čast. *vrkú*, citoslovce vystihující holubí hlas; *vrkati* = vydávati zvuk vrk; v. (jako holub) = zamilovaně si počínat, mluvit (lid. a hovor.); = nesměle se chovat k ženě (R. Svob.); slož. dokon. *za-*; *vrkávati*, opak.; *vrkavý* = vrkající

vrkoč, -e, m. = pletenec vlasů, cop; pečivo (nářeč., Němc.); zdrob. *vrkoček*, -čku, m.

vrkot, -u, m. = vrkání; *vrkú*, v. vrk

vrkúček, m. = vrkoček

vrněti, -ní = vydávati zvuk vr, pobroukávat, slabě plakat, hlav. o dětech; slož. dokon. *za-*; *vrnivati*, opak.; *vrnivý* [-vě; -vost] = podobný vrnění; -vě co opakovat (Č.-Chod)

vročení, stř. = datování; *vročiti* událost... = určit její rok, datovat ji

vroubeček, -bek, m., zdrob. ke vrub; mít u koho vroubek = něco nepříjemného mu způsobit a „míti to u něho schováno“; spočítat komu vroubky (Baar)

vroubiti, 1. dokon. k roubiti, v. tam; 2. nedok. (nové): v. šaty = obrobovat, lemovat; stromy vroubily hřbitov (Jir.); slož. dok. o- = obroubiti, olemovati; nedok. *ovrubovati*

vroubkovaný = mající vroubky; -vati = dělat vroubky

vroucí = co vře, vařící, zprav. přenes. = vřelý, upřímný, srdečný (cit, dík, láska, touha...) || říd. *vroucný*, běžné -cně, -cnost: -cně koho milovat, děkovat, přát si; *vroucněti*, -něji = stávati se vroucím; slož. dokon. *z-*; *zvroucnělý* = plný vroucnosti

***vroukati** = vrkat (Mrš.)

vrozený [-ně; -nost] = od narození, od přírody daný, o vlastnostech

***vrstvec**, -vce, m. = vrstevník (Pal.)

vrstevnatý [-tě; -tost] = tvořící vrstvy, složený z nich; -tost lidského srdce (kniž.)

vrstevnice, ž., 1. = čára v stejné výšce; 2. sr. vrstevník; *vrstevnický*, příd. k vrstevník: v. vztah; -ká kritika (šal.); *vrstevník* [-nice], -a, m., 1. = příslušník stejné společn. vrstvy (Pfl.-Mor., Hell.); 2. obyč. = člověk stejného věku, stáří

***vrstevný** = jsoucí ze stejné vrstvy

vrstva, -tev, ž. = řada předmětů (cihel, kamenů, obilí...) položených vedle sebe, hmota nanesená na jinou, ležící... na jiné (v. prachu, tuku, leštidla, sněhu, horniny...); společenská v. = složka; různé vrstvy slov = řady slov vzniklých v různé době, za různých podmínek ap.; zdrob. *vrstvička*, ž.

vrstvití = dělat vrstvy, klást ve vrstvách; v. co nač = nanášet (Sez.); prach se vrství (Vr.)

= tvoří se z něho vrstva; listí se vrství (So.); hory byly vrstveny (Čap.) = skládaly se z vrstev; slož. dokon. *na-* co; *roz-* = rozdělit ve vrstvy; společenské rozvrstvení; *z-* = na (Hal.); *vrstvovati* = dělat vrstvy obilí (Knap); slož. nedokon. *roz-*

vrš(e) || **vrš* (Baar), -e, ž. = proutěný košík na chytání ryb, ptáků

vršek, -šku, m., zdrob. k vrch = kopeček, vrchní část; *vršíček*, -čku, m., zdrob. k *vršík*, -u, m. (Ner.), zdrob. k vrch

***vršina**, ž. = vrch, kopec (Arb., šimáč.)

vršiti = dělat vrch, tvořit kopeček, kupit; v. hromádku, o krtkovi (Neum.); kupa písku se vrší (Baar); v. bolest na bolest (Vanč.) = přidávati stále nové bolesti; v. jmění = hromadit (Vr.); sedátka se vrší nad sebou (Ner.) = jsou jedno nad druhým; rok se vrší (Vr.) = končí; budoucnost se vrší (Neum.) = tvoří se; sláva se vrší (Jungm.) = vrcholí; slož. dokon. *do-* 50. rok svého života = dokončit; *do-* neštěstí... = zvětšit, přivést na nejvyšší míru; *do-* se = dosíci největší míry, vyvrcholit, uplynout; *na-* co nač = nasypat; *na-* tolik břemen na koho (T. Nov.) = naložit; *pře-* : pokoření bylo převršeno (Č.-Chod) = přesáhlo míru; *vy-*;

-vršovati, slož. nedokon. *do-*, *na-*; *o-* míru chvály (Baar) = *do-*

***vršíty** [-tě] = hornatý (Puchm.); = vrchovatý (Ner.)

vrškovitý = podobný vršku, o střechě (Klost.); = jdoucí do vršku, o ulici (Ner.)

vrt, -u, m. = vrtnutí, vrtání (studní);

vrtací = na vrtání;

vrtácký [-cky; -ctví], příd. k vrták, -a = nemotorný, nešikovný (zhrub.)

vrtáč, -e, m. = kdo vrtá;

vrtáček, -čku, m. = vývrtka; v., -čka, m., zdrob. k vrták, -a;

vrtáčiti = počínati si vrtácky; slož. dokon. *z-* = státi se vrtákem, popletou (Dyk, Č.-Chod, Olbr.) || *z-* koho = poplést (lid. a hovor.);

vrtáčka, -ček, ž. || *vrtadlo*, -del, stř. = vrtací nástroj;

vrták, -a, m. = popleta, nešika, nemotora (zhrub.); tanec (Něm.); v., -u, m. = vrtáčka;

**vrtanec*, -nce, m. = koláč s dírou uprostřed (lid., Sum.)

vrtati = hloubit otvor; vrtá mu to v hlavě || hlavou || (Němc.)

mozkem = nedá mu to pokoj, stále na to myslí (lid. a hovor.); v. do koho = štourat, domlouvat mu ap. (t.); sr. grešle, koleno; *vrtaný*: -né dřevo, přenes. = vrták (zhrub.); slož. dokon. *na-* díru = začít vrtat; *pro-* prkno; *při-* co; přenes. *při-* koho k práci = „zapřáhnout“ ho do ní (lid. a hovor.); *roz-* desku; přenes. všecko *roz-* = začít a nedodělat; *u-* koho k čemu = *při-*; *ve-* se do země (Ner.); *vy-* otvor; *za-* co do čeho; červ se zavrtal do stromu; přenes. *za-* se do práce = horlivě se pustit, ponořit (lid. a hovor.); *vrtávati*, opak.; slož. nedokon. *na-* atd.;

vrtavý pohled (Herb.) = pronikavý; -vá poznámka = kousavá (Herit.)

vrtba, -teb, ž. = vrtání (odb.)

vrtěti, -tí, -těn(i) = obracet, kroutit, točit; v. ocasem, o psovi; v. hlavou nad čím, máme-li o tom pochybnosti, je-li nám to divné, nejasné; v. sebou || se = otáčeti se, být neposedný; v. máslo = stloukat (lid.); musíš se mnou, *vrt se jak vrt* (šmil.) = třeba se ošíváš, třeba ti to není vhod; slož. dokon. *na-* se (mnoho), *na-* tolik a tolik másla = natlouci; **po-* hlavou = *za-* (Němc.); *s-* máslo = stlouci

(Baar); *za-* hlavou, sebou, se, prostě dokon.; *vrtivati*, opakov.
vrtidlo, str. = nástroj na vrcení, otáčení, tlouk; = kdo se vrtí, neposeda (lid.)
vrtichvost, -a, m. = člověk, který musí u všeho být, pochlebník, patolízal (hanl.)
vrtil, -a, m., zdrob. *vrtílek*, -lka, m. = kdo se pořád vrtí, neposeda (lid. a hovor.);
**vrtiti* = vrtět; v. sebou (Jir.); *vrtivati*, v. vrtěti;
vrtivý = stále se vrtící, neposedný (Wint., Rais)
**vrtkati* koho = zviklávat (Svět.); v. se v čem = kolísat (Palac., Suš.); slož. dokon. *z-* = zviklat (Sez.);
vrtkavý [-vě; -vost] = kolísavý, vrátký, nejistý; v. duch (Čech), -vá doba (Vr.), -vé štěstí; v. v lásce... || **vrtký* = nestálý (Koll., Šmil.)
vrtnouti, -tl, -tnuv, -tnut(i), souvisí s vrtěti: v. se (Herb.) || sebou (Vr.) = otočiti se || obyč. v. se kam = (po)hnouti se, obrátiti se, uchýliti se (lid. a hovor.): nevím, kam se v., kam bych se vrtl; kam se já vrtla, tam byl v patách (Němc.); slož. dokon. *pod-* si nohu = zhmoždit v kloubu; přenes. podvrtnutí paměti (Holeč.) = klopýtnutí, selhání; *vy-* si ruku, nohu (lid. *vyvrtknouti*) = vykloubit; *z-* komu nohu (Herrm.) = podrazit; *z-* se, o noze (při špatném šlápnutí...) = přetočiti se v kloubu; *z-* co = zvrátit, znemožnit, zkažit
vrtohlavec, -vce, m. = vrtohlavý člověk;
-hlavěti, -vějí = stávat se vrtohlavý (Svět.); slož. dokon. *z-*; *vrtohlavý* [-vě; -vost]: tasemnice -vá, hlíst; = stížený motolící, o ovcích, přenes. o lidech = mající jakoby závrať, komu se točí hlava
vrtoch, -u, m. = rozmar, chvilková nálada;

**vrtošiti* = mít vrtochy; slož. dokon. *za-* si (Majer.); *vrtošivý* [-vě; -vost] = mající vrtochy
virtule, ž. = šroubovitá lopatka; moucha; **virtulivý* = šroubovitý, pohybující se jako virtule: -vá chůze (Č.-Chod); *virtulník*, -u, m. = virtulové letadlo; *virtulový*, příd. k virtule: -vé letadlo
vrub, -u, m. (souvisí s rubati) = zářez, výstupek (jím vzniklý); na čí vrub = účet (Jir.; dluhy se zaznamenávaly vruby): připsati co na čí v. = jemu k tíži; jednat na vlastní v. = na vlastní odpovědnost; vrub na vrub znát = zevrubně (Herrm.); v. vroubeček, -bek
**vrubovati* co = opatřovat vruby: slož. dok. *z-* (Vanč.)
vrýp, -u, m. = vrýpnutí; v. do paměti (Č.-Chod) = vtisknutí; = barva nerostného prášku po vrýpnutí
vrývati, v. rýti;
vrývavý [-vě; -vost] || *vryvný* [-ně; -nost] = vrývající se, pronikavý, (kniž.), o hlase, o pláči; -vá pomsta (R. Svob.) = vrývající se do duše; -vá práce času (Vr.) = zanechávající hluboké stopy; -ně co opakovat (Beneš.)
vrz, citoslov. vystihující skřípnutí, zvuk vznikající třením, na př. při otvírání, zavírání, při otáčení kola, při chůzi po sněhu ap.; **vrz**, -u, m., v příslovcech výrazem *jedním vrzem* odejít, přijít = při jednom otevření a zavření dveří, najednou; přenes. vyříditi co j. v. (Vr.) = najednou
vrzati, vrži || vrzám, vrzej, vrzaje, vrzán(i) = vydávati zvuk vrz, skřípat, o dveřích, o kole, o sněhu, o vyschlých botách, o cvrkovi...; v. dveřmi = dveřmi působit vrzání; v. se stále = stále otvírati a zavírati, chodit ven a zpět ap. (lid.); v. na housle = špatně hrát (lid. a hovor.); vrže to ve spolku, ve straně... = „skřípe“; slož. dokon. *roz-* co = rozviklat; *rozvrzaný*, o

posteli, o židli...; přenes. = ne-
svůj, mrzutý (lid. a hovor.); *vy-*
teplo = otvíráním vypustit (lid.,
Pujm.); *z-* co = zpackat, *zvr-*
zaný = zpackaný (zhrub.); *za-*,
prostě dokon.; *vrzávatí*, opakov.;
v. vrznouti

vrzátko, stř. = co vrže (Jir.);
vrzavý [-vě; -vost] = vrzající,
skřípavý

vrznouti, -zl, -znuv, -znut(i), do-
kon. k vrzati; slož. dokon. *z-* co
= zvrzati; *zvrznutý* = zvrzaný;
vrzot, -u, m. = vrzání

vrž, ž., v. vrš(e)

***vržděti** = vrzat (nář., Herb.,
Mach.)

***vržeň**, -žně, m. = prkno na hra-
ní v kostky (zast., Jir.)

vřaďovati, v. řaditi

vřava, ž. = silný hluk, povyk

vřazovati, v. řaditi

vřeckatý, o houbách = mající
vřecka, míšky s výtrusy; *vřecko*,
stř., sr. slov. vrece, zdrob. -cko,
stř. = pytel, kapsa

vřed, -u, m., zánětlivý pochoď v
kůži; *vředovitý* = plný vředů

***vřelec**, -lce, m. = bouřlivák
(Herb.);

vřelý [-le; -lost] = co vřelo,
vře, horký, vařící (voda, polév-
ka...); přenes. = vroucí, upřím-
ný, srdečný (cit, dík, srdce, slo-
vo, účast, láska...); -le děkovat
ap.

vření, stř., v. vřítí

vřes, -u, m., rostl.;

vřesistě (Ner.) || *vřesoviště*, stř.
= místo porostlé vřesem;

vřesitý = podobný vřesu (Heyd.)

vřesk || *vřeskot*, -u, m. = vřís-
kání; ***vřesknouti**, -skl = vřísk-
nout

***vřesný** = vřesový (Ner.);

vřesoviště, v. vřes;

vřesový, příd. k vřes: v. květ,
-vá barva

vřešťák, -a, m. = kdo často vřeští,
o dítěti (zhrub.); = zajíc (mys-
liv.); *vřešťan*, -a, m., opice.

vřeštěti, -tí = ječet, vřískat; slož.
dokon. *na-* se (mnoho); *roz-*
se = dáti se do vřeštění; *za-*,
prostě dokon.;

***vřeštiti** = vřeštět (č.-Chod);

vřeštívati, opak.;

vřeštivý [-vě; -vost] = ječivý,
vřískavý

vřešťoun, -a, m. = vřešťák

vřetánko, stř., zdrob. k vřeten

vřetenář, -e, m. = výrobce vřeten;

vřeteník, -u, m., část soustruhu;

vřetenko, stř., zdrob. k vřeten

vřetenky || *-novky*, ž. pomn. =
vřetenové hodiny

vřeten, stř., součást kolovratu;
vřetenovky, v. vřetenky

vřetenuška, ž., motýl

vřez, -u, m. = zářez

vřidek, m., zdrob. ke vřed

vřídelní, příd. k vřídlo: v. kámen;

vřídlo, -del, stř. (souvisí s vřítí,
vy-věratí) = vyvěrající pramen,
v odbor. mluvě jen horký

vřískati = ječet, vřeštět; *vříská-*
vati, opakov.;

vřískavý [-vě; -vost] = vřešti-
vý, ječivý;

vřísknouti, -skl, -sknuv, -sknut(i)
= zavřeštět, zaječet; slož. do-
kon. *vy-*, *za-*;

vřískot, -u, m. = vřískání

vřítí, vru, vřeš... vrou (lid. vřu,
vřou), vři, vřete, vřev, vřel, vře-
ní = být ve varu, vařiti se;
přenes. vře to v něm = je roz-
hněván, rozhořčen, pobouřen
(lid. a hovor.); v lidu to vře;
sr. nevrlý; srdce vře po pravdě
(Palac.) = prahne; *vřící* voda,
obyč. vařící; *vřelý*, v. tam; *vře-*
ní, stř., přenes. = neklid, po-
bouření; slož. dokon. *do-*, o vodě
= dovařiti se; *dovřelá* sopka;
na- = navařiti se (o mase); =
načichnout: čím hrneček navře,
tím potom zapáchá (přísl.); *vy-*,
o vodě = při vření vytéci; o lá-
vě = vytéci, vychrliti se; *za-*,
prostě dokon.;

v. vyvěrati, zanevřítí

-vřítí, -vru, -vřeš... -vrou || -vřu
... -vřou, -vři, -vřete, -vřev, -vřel,
-vřen(i) || lid. -vřet(i), -vřit(i),
jen ve slož.: *do-* dvěře... = úplně
zavřít; *ote-* dvěře = oddálit je
od zárubně; *poot-* = trochu
ote-; *ote-* pokoj... = ote- jeho
dvěře; *ote-* oči = vyhrnout víč-
ka; přenes. *ote-* komu oči = u-
pozornit ho na skutečnost, na
to, co mu ucházelo, čeho si ne-
všímal; *ote-* komu srdce = svě-
řiti se mu; *ote-* se, o ráně =
obnoviti se; *při-* dvěře..., oči =
trochu zavřít, ne docela; *při-*
komu, si prst = přiskřípnout;
roze- vrata, knihu, náruč = do-
kořán otevřít; *se-* koho, co =
stisknout, smáčkнуть; *se-* srd-
ce (žalem...); *za-* dvěře... = při-
razit je k zárubni; *za-* dům...
= *za-* jeho dvěře, vrata; *za-* kni-
hu do stolu = uschovat v *za-*
vřeném stole; *za-* koho do vě-
zení = uvěznit; *za-* před kým
dvěře, přenes. = nepustit jej;
za- oči = přikrýt je víčky; *za-*
oči na věky = zemřít; voda se
nad ním zavřela = spojila se,
když klesl pod ni; *uza-* láhev =
zandat její otvor, zazátkovat ji;
uzavřená láhev; uzavřená společ-
nost = která mezi sebe každého
nepřipustí; -ná místnost = do
které nemá každý přístup; u-
smlouvu, mír, přátelství = ujed-
nat, s-; v. účet; u- založit co
= usnésti se na založení, roz-
hodnouti se založit (Havlíč.);
-vřati, slož. nedokon. *do-*, *ot-*
atd.; *za-* dvěře...; *za-* oči před
skutečností = nedbat jí; *za-*
knihu..., *za-* se = končit (zast.,
Jir.); *uza-* smlouvu... || *uza-*,
že... = vyvozovati závěr; dokon.
hromad. *poot-* || *zot-* || *pozot-*
všecky dvěře...; -vřávatí, opa-
kov., slož. nedokon. *ot-* atd.

Vsacan || **Vsatsan** [-nka], -a, m. =
obyvatel Vsacka, rodák z něho,
Vsetínčan (lid. a hovor.); *vsac-*
ký || *vsatský* = vsetínský (t.);

Vsacko, *Vsatsko*, str. = Vsetín-
sko (t.)

vsahovati, v. sáhnouti

vsákati, -klý, *vsakovati*, v. sák-
nouti

Vsatsan, *Vsatsko*, *vsatský*, v. *Vsa-*
can

vsázka, ž. = co je vsazeno (do
košile...)

vsazovati, v. saditi

***vsazítý** (Suš.), *vsazný* [-ně; -nost]
(Palac.) = účinný, působivý

vsedati, v. sedati

vsedě, příslov. z přechod. sedě,
-díc...: udělati co v.

vsítiti míč = vkopnout, vhodit do
sítě, do branky; odtud v. bran-
ku = dát (sport.)

vsakovati, v. skočiti

vsakrytu, v. skryt

vsutku, v. skutek

vsled, příslov. = naposled (Vrchl.)

***vsoben**, -a..., -biti, v. sobiti

***v sotvách** se potáceti = být na
smrt nemocen, mezi životem a
smrtí (Č.-Chod)

vsouvati, v. sunouti

vspolný, v. vespól

vstaly = kdo vstane: z mrtvých v.
Kristus (nábožen.); = nastalý,
o bouři (Dav.)

vstáti (ze vz-státi), vstanu, vstal,
vstání = zdvihnouti se, stoup-
nouti si (od stolu, z lavice...);
v. [z postele], 1. = nemusí
stále ležet v nemoci, 2. = být
vzhůru; už nevstal = umřel; v.
z mrtvých; v. o vlasech = zje-
žiti se; v. vstalý; slož. *povstati*
= stoupnouti si; přenes. =
vzniknout, vyvinouti se, vzbouři-
ti se; *povstání*, str. přenes. =
vzpouza; *přivstati si* = vstáti
dříve než obyčejně; *vyvstati*
= ukázati se, objevit, o potu,
nebezpečí...;

vstávati, opět.: slož. nedok. *po-*,
vy-

vstavka, -vek, ž. = vsuvka (Ertl)

vstoje, příslov. z přechod. *stoje*,
stojíc...: spáti v.

vstoupiti, v. stoupiti

vstřel, -u, m. = vstřelení, místo, kudy střela vnikne do těla
vstříc, příslov. = v ústřety, na-proti: jít, jet komu v.; přenes. vyjít komu v. = snažiti se mu vyhověti, být mu nápomocen; vyjít v. požadavkům = hledět jim vyhovět (snad podle něm., ale běžné); jít v. hanbě (Staš.) = řítiti se do hanby; slyšeti... slovo v., ne čes. m. slyšet vlídné slovo;
vstřícny list = stojící proti druhému (odb.); v. plán = doplňující, rozvádějící stanovený plán
vstřík, -u, m. = vstříknutí; **-kovati**, v. stříkati
vstup, -u, m. = vstoupení, přístup; přenes. = úvod (říd.);
vstupenka, -nek, ž. = vstupní lístek;
vstupné, -ho, stř. = poplatek za vstup, přístup; **vstupní** kapitola = úvodní; v. kniha autora = první (Nov.);
vstupovati, v. stoupiti
vsunovati, v. sunouti
vsut, -a..., v. souti;
***vsutek**, -tku, m. = vsuvka (Suš.);
vsutí, -tý, v. souti
vsuvka, ž. = co je vsuto, vložka; **vsuvný** || **-ní** = co se vsouvá
vš || **vša**, **všá**, citoslov., kterým se zahání drůbež
všade || čast. **všude** || **všady** || **všudy**, příslov. ze zájm. kmene vš-, sr. veš = na všech místech, na všechna místa
však, 1. spoj. = avšak, v. tam; 2. citosl. = uvidíš, uvidíte, počkej...: však on přijde!; však na pány v krytém voze také někdy trhne (Čelak.); však to přestane; Ale natrápili se vás, vidíte? No však = no ba (Ra.);
všaktě, v. -tě;
všaký, 1. = každý (zast., Palac.); 2. = všelijaký (Koll.)
všanc, v. šanc
vše, zpodstat. stř. od zájm. I *veš: 1., 4. to je vše, dáti vše... = všechno, všecko (říd. kniž.) ||

(běž.) všeho, všemu, ovšem, vším: všeho nechat, o všem přemýšlet...; podle všeho = podle vší pravděpodobnosti, nejspíše
vše-, kmen nebo střed. tvar od veš ve slož. často individuál., na př.: **-barvý** || **-barevný** = mající všechny barvy; **-bořící** (Čech)
všecek, -cka, -cko, mn. všicci (říd.) || všici (Bezr.), všechny, -cka, 4. jedn. ž. všecku (ostatní tvary od I *veš, všeho...) = všečen: v. majetek, všechny starosti...; všecek šťasten; v. zesinati (Rub.) ap. = celý; o všecko pryč, v. pryč;
zesíl. všecičko, všecínko
všecken, -ckna, -ckno, mn. -ckni, -ckny, -ckna, 4. jedn. ž. -cknu (ostat. tvary od I *veš, všeho...) = všecek, všečen (zast. kniž.)
všedněti, -nějí = stávati se všední; slož. dok. *o- || **ze-**;
-všedňovati, slož. nedokon. *o- || **ze-**
všední [-ně; -nost]: v. den = ne sváteční, ne nedělní; v. šaty = na všední den; = každodenní, obyčejný, běžný, nezajímavý (jev, život...)
***všednodenní** = jsoucí... ve všední den (Ner.)
všedňoučký = zcela všední (Herben)
všeevropský = týkající se celé Evropy, vyskytující se v celé Evropě
***všehodárce**, m. = dárce všeho (Čech)
***všehochtivý** = chtivý všeho (Majer.)
všehochut, ž. = všecko možné, směs, péle-méle
vše -hojící (Heyd.), **-hojivý** (šmil.)
***všehokoření**, stř. = všecko možné koření (Herit.)
všehomíra..., v. vesmír; **-mírný** = vesmírný (Hál.)
všeho všudy || **všehovšudy**, příslov. = celkem, dohromady: byl jsem tam v. dvakrát

všechn, -chna; -chno, mn. všichni, všechny, -chna, všeho... = I veš: všechn kraj (Rais) ap. = celý; všichni známí...

***všekrát**, násobné příslov.: jedenkrát za v. (Palac.)

všelék, m. = lék na všecko, universální

všelico(s) (lid. *všelisco*), všeličeho... (jako co, čeho...), neurč. zájm. = leđaco, leccos

všelidský = týkající se všech lidí; v. cit. -ská láska; -lidskost, ž. || -lidství, stř.; -lidstvo, stř. = všichni lidé (Krásnoh.)

všelijak (lid. -lis-), příslov. = všelijakým způsobem: v. to lze dělat...: mítí se v., udělati co v. = nepříliš dobře, povrchně; *všelijaký* (lid. -lis-, Herb.) = různý, rozmanitý; je to s ním -ké = nepříliš dobré

všelíkam, -kde, -kdo, *kudy* (lid. *všelís-*) = leđakam, leckam(s), leckde, leckdo...

***všelíkeraký** = všelijaký (zast., Palac., Wint.)

všelíký = všechn, každý (zast.); = všelijaký (Neum.); = jsoucí všech druhů: -ké obchody...

všelisco, -lisjak, -lisjaký, -lískam, -lískde, -lískdo, -lískudy = všelico, všelijak... (lid.)

vše-litostný (Čech) = mající lítost se všemi; -máti (Koll.) = máti všech; -mírny (Čelak.) = vesmírny; -mocný || -mohoucí = mohoucí všecko (udělat...); -mocný vládce... = neomezený; -mohoucně vládnout = neomezeně (Herb.); -mocnost (Kosm.) || obyč. -mohoucnost, ž.;

-možný [-ně] = jaký je vůbec možný: -možný způsob, -ná péče...; -ně se přičinit; 2. stup. -možnější [-jě]: co nejvšemožnější (Č.-Chod, ojediň.)

***všemstvo**, stř. = veškerenstvo (Masar.)

vše-národní slavnost, strana...; -naučný = encyklopedický (zast.); -německý [-ctví] = vztahující se

na všechny Němce; -občanský = kosmopolitický (zast.);

-obecný [-ně; -nost], 1. = jsoucí... pro všechny, všech lidí, obecný, veřejný (souhlas, spokojenost, nemocnice, hlasovací právo); -ně známý = obecně; 2. = povšechný (přehled, pojem, zpráva...); mluvit o čem jen -ně; -nost výkladu... || -nost = veškerenstvo (zast., Arb.);

*-obecnůstka, ž. = obecná myšlenka (Čelak.); -obsáhlý || *-obsahující (Zey.) || *-obsažný (Palac., Suš.) = vše obsahující, zahrnující; *-platný (šmil., Durd.) = obecně platný; -rodící země (Vrchl.); -slovanský jazyk = pro všechny Slované; -ké hnutí neboli -slovanství, stř.; -sokolský slet; -stranný [-nně; -nnost] = po všech stránkách (znalec, rozvoj, vzdělání, činnost...); -nná láska (Herit.) = láska všech lidí; -nně vzdělaný; -světový = týkající se celého světa, vyskytující se na celém světě;

-tečka || *-tečník (Svět.) [-tečnice (šmil.)], m. = všetečný člověk; -tečný [-ně; -nost] = „všeho se dotýkající“, zvědavý; -uměl, -a, || část. -umělec, m. = kdo všechno umí (často hanl.); -užitečný = obecně užitečný (podnik, družstvo); -věd, -a, || *-věda (Herit.), m. = kdo všecko ví (často hanl.); -vědoucí [-cně; -cnost] = všechno vědoucí; *-vědecký [-vědecký] = vševědoucí (Tilsch.); -vidoucí; -vládnoucí (Ner., Herb.) || -vládný = nade vším, všude vládnoucí; -živný (Čech)

všímati si koho, čeho = bedlivě pozorovat; *všímávatí* si, opak.; *všímavý* [-vě; -vost] = všímající si, pozorný;

všimnouti si, -ml, -mnuv, -mnutí, dokon. ke všimati; slož. dokon. po- si čeho

všíř, příslov. = na šířku, do šířky
všivácký [-cky; -ctví], příd. ke všivák = darebácký;

všivák, -a, m. = „zavšivený člověk“, darebák, nadávka; **všivárna**, ž. = zavšivená místnost ap., přenes. = všiváctví (vulg.); **všivina**, ž. = darebáctví (t.); **všivý** [-vě; -vost] = plný vši, zavšivený; přenes. = bídný, nepřijemný, zpropadený, o životě, o práci... (vulg.)

vštěpovati, v. štípati

všude, v. všade

všudy, v. všade; loď se vším všudy se potopila (Jir.) atp. = celá; u všech všudy [časů] = k času, hrome...; v. všudy;

všudybyl, -a, m. = kdo všude byl, všude je (lid. a hovor.); **všudypřítomný** [-ně; -nost] = všude jsoucí, o Bohu (nábož.); jinak s hanl. odstínem

vtahovati, v. tahati

vtahný = na vtahování, vtahující se (odbor.)

***vté**, příslov. = vtom, v. to

vtékati, v. téci

vteřina, ž. = 60. díl minuty, sekunda; -nka, -nek, ž., zdrob. k tomu; -nový = ukazující vteřiny: -vá ručička

vtělený, od vtělití = zosobněný, učiněný: -ná dobrota..., o člověku svrchovaně dobrém

vtělití co do knih = zapsat; v. se = vzít na sebe tělesnou podobu, státi se člověkem: vtělení Pána Ježíše; pře- se, o duších = vstoupiti do jiného těla; při- území ke státu = připojit; nedokon. **vtělovati** (se); slož. dokon. pře-, při-

vtěsnati, v. těsnati

vtip, -u, m., 1. = důvtip, vtipnost: brousiti si na kom, na čem v. = vtipně si ho dobírat (lid. a hovor.); 2. = bystrý směšný postřeh, jemně zesměšňující, kousavý, bystrá... slovní hříčka; dělat vtipy na koho, nač

vtipálek, -lka, m. = vtipkář

vtipárna, -ren, ž. = místnost, kde se dělají vtipy (Klič., niž. hovor.)

***vtípec**, -pce, m., zdrob. ke vtip (šm.) || ***vtipeček**, -čku, ***vtípek**, -pku, m.

vtípiti se, v. dovtipiti se

***vtipkal**, -a, (Ner.) || **vtipkář**, -e, m. = kdo dělá vtipy 2., vtipkuje; -řský [-řsky; -řství], příd. k tomu;

vtipkovati = dělat vtipy 2.; slož. dok. na- se (mnoho); za- si (trochu); **vtipkovávati**, opakov.

vtipný [-ně; -nost] = schopný bystře... vyjadřovat, postihovat lidi, věci (člověk); = bystře... vyjadřující, postihující (nápad, myšlenka); najisti se vtipné kaše = být vtipný (lid. a hovor.)

vtíratí, v. tříti; **vtíravý** [-vě; -vost] = vtírající se, dotěrný

vtisk, -u, m. = vtisknutí (ozdob...); **vtiskati**, -kovati, v. tisknouti

vtlačovati, v. tlačiti

vtloukati, v. tlouci

vtok, -u, m. = vtečení, vtékání (řeky do moře...), jeho místo; = vliv (obrozen.)

vtom, v. to; ***vtomný** (Suš.) || **vtomý** (Krat.) = imanentní

vtřusovati, v. trousiti

vtýkati, v. tknouti, téci

vůbec, příslov., z původ. v-obec, původ. = obecně, všeobecně (zastar.); = úplně, naprosto, po všech stránkách: v. nic nevědět; není mi to v. známo; v. špatný...; = vlastně: co tu v. chceš?

***vučeti** = bzučeti (Čelak.)

vůči, z původ. v-oči, 1. příslov. = zřetelně, patrně (zast., bibl.); 2. předlož. s 3. p. = proti: v. tobě starší; otužilý v. zimě; v. tomu, němu něco mít; = k: povolný, povinnost, závazek, odpor... v. komu, čemu; chovati se v. komu šetrně...; = vzhledem k: je to v. komu nešetrné apod. [pokládá se jako předl. veskrze za nespr., ale je velmi časté; vadí jeho přílišná otřelost, nevýraznost; té by se odpomohlo užíváním jen o osobách, hlavně ve význ. vzhledem,

se zřením, nik. ve význ. k a proti];
vůčihledě, příslov. = očividně: v. chřádnout, lepšiti se...
vůdce [*vůdkyně*], 5. p. -ce, nik. -če, m. = kdo vede: v. lidu...;
vůdcovský [-sky], příd. k tomu; -ká hodnost neboli -covství, stf.; 2. stup. **vůdcovštější*
vůdčí = vedoucí (zjev, úloha, myšlenka, hvězda); v. list, automobilisty = povolení k řízení auta
vůdkyně, v. vůdce
***vuklička**, -ček, ž. = kadeř (Jir., slov.)
vůkol, z původ. v-okol, 1. příslov. = dokola (říd.); 2. předlož. s 2. p. = okolo, kolem (liter.) || **vůkolem* (Slád.);
**vůkolečně*, příslov. = v okolí (Herb., nář.);
**vůkolí*, stf. = okolí (lid., Mácha, Ner., Svět., Rais);
**vůkolní* = okolní (t.)
vůl, vola, m. = vykleštěný býk; přenes. = hlupák (vulg.)
vůle, ž., 1. = volnost, volný prostor (lid.); dáti oři vůli (Krásnoh.); 2. = stránka duševna, projevující se uvědomělou zaměřeností lidského jednání; = chtění: v. k čemu, v. něco provést; je to jeho v. = jeho rozhodnutí; mít, provést svou vůli, záleží to na jeho vůli, dělati co podle své vůle, proti své, či vůli; nemohu při nejlepší vůli; učiniti co z dobré vůle; míti s kým dobrou vůli = žít ve shodě, v přátelství; udělati co o své vůli = dobrovolně; dát komu co na vůli = na jeho rozhodnutí; poslední vůle = p. pořízení, rozhodnutí o majetku po smrti; do vůle || *dovůle* se najíst, vyspat... = dosyta, k plné spokojenosti;
k či vůli, komu k vůli (zast.) = na přání, k libosti: udělám ti to k vůli
|| často k vůli komu s pojetím předložkovým, lépe tedy *kvůli*:

kvůli tobě jsem tam šel, to udělal atd.; lid. a hovor. = pro, skrze, s význ. příčinným, účelovým (též o věcech): kvůli tobě, tomu být potrestán, kvůli tomu jíti kam ap.; — být komu po vůli || *povůli* = podrobiti se jeho vůli, vyhovět mu
vulgarisace «-za-», ž. = vulgarisování;
vulgarismus «-zmus», -mu, z lat. = vulgární slovo, výraz;
vulgarisovati «-zo-» co = dávat čemu vulgární ráz; v. materialismus = skreslovat, zplošťovat;
vulgární [-ně; -nost] = sprostý, hrubý, nízký (výraz, slovo...); = skreslený, zploštělý: v. materialismus
Vulgáta, ž., lat. = latinský překlad Písma, uznáný katol. církví za kanonický
vulgo, lat. = obecně, jak se říká, přezdívkou: Novák, v. Kořínek
Vulkán, -a, m. = římský bůh ohně; v., -u, m. = sopka;
vulkanický [-cky] «-nyc-» = sopečný; -nismus «-zmus», -mu, m. = sopečné jevy, nauka o nich; -nologie, ž. = nauka o sopkách
vůně, ž. = libé čichové počitky podnícené výpary éterických olejů; v. čeho, z čeho, po čem; vydávat vůni;
**vůninosný* = vonný (Heyd.)
vuřt, -u, m., z něm. Wurst = salám (lid.); v., -a, m. (život. || neživ.) = uzenice (t.); býti dobrý do vuřtů = nestáti za nic (vulg.); je mi to vuřt = jedno (t.); zdrob. *vuřtík*, -a || -u, *vuřtíček*, -čka || -čku, m.; v. buřt
**vuřtlovati* co, z něm. = odbývat, packat (zhrub.)
***vůsmý** (m. *vů-*) = osmý (nář., R. Svob.)
vůstovati, v. ústiti
vůz, vozu, m. = vozidlo, obyč. čtyřkolé; jet na -ze || vozem; sr. já, pěšky; Velký, Malý v., souhvězdí; **vůzek*, -zku, m. = vozík na uhlí (Sok.-Tů.)

v. v., v. výslužba

vy, zájm., v. ty

vy-, slovesná předpona, znamená
1. pohyb z vnitřku ven n. nahoru: vyjetí, -letět, -skočit, -táhnouti...; 2. plnost děje: vyběhati se (dosyta...), vymrznout (hodně)...; vyhubit... = úplně zhubit...; 3. získání, dosažení, nabytí: vyprosit = prošením dosíci, vyběhati co atp.

vybalovati, v. baliti

vybarvený, -vovati, v. barviti

výbava, ž. = vybavení dcery, syna šatstvem, prádlem, nábytkem...; **výbavce*, m. = osvoboditel (Suš.); *výbavička*, ž., zdrob. k výbava: dětská -vička

vybaviti, v. bavit

výbavně, -ho, stř. = příspěvek na výbavu

vybavovací, příd. k vybavovati: v. schopnost = schopnost vybavovati; *vybavovati*, v. bavit

výběh, -u, m. = výběhnutí, vybíhání, místo k němu, výhon 1.

výběhaný, -hnouti, v. běhati, běhnouti

výběr, -u, m. = vybrání, vybírání, to, co vybereme; přirozený v.; v. v čem; zboží na v., podle -ru

výběrač [-čka], -e, m. = kdo vybírá (daně, dopisy...); *vyběračný* || **výběravý* = kdo příliš vybírá, není se vším spokojen; **výběravec*, -vce, m. = výběravý člověk

výběrčí, -čího, m. = výběrač

výběrný = na vybírání (šmil.); -ná politika = p. výběru

výběrový, příd. k výběr: -vý činitel; -vé osivo... = vybrané, šlechtěné; -vá soustava vyučovací = při které lze voliti předměty

výběžek, -žku, m. = úzký pruh, cíp něčeho vybíhající, sahající k něčemu jinému, do něčeho jiného, výčnělek

***vybídavý** = vybízivý: -vý pohled (Č.-Chod)

vybídká, -dek, ž. = vybídnutí

vybídnouti, -dl, -dnuv, -dnut(i) = vyzvati (koho) k práci, ke konání povinnosti..., působiti na koho, aby něco vykonal; v. vybízeti

vybíhati, v. -bíhati

vybíjetí, v. -bíjeti

vybíračný = výběračný; -ratí, v. -bíratí; -ravý = výběračný

vybízeti, -zejí, nedok. k vybídnouti; *vybízivati*, opak.

vybledati, -dlý, v. blednouti

***vyblejsknouti**, -skl, -sknuv, sknut(i) = vyfotografovat (lid.)

vybleptnouti, v. blept

***výblesk**, -u, m. = výbuch: v. radosti (Ner.)

vybočovati, v. bočiti

výboj, -e, m., 1. = vybití (elektriny); 2. = boj o získání cizího území; spolek na v. a odboj; -jce || -jník, -a, m. = kdo podniká výboj 2.; -jný [-jně: -jnost] = dobyvačný (duch, válka, politika)

vybombardovaný || **vybombovaný* = zničený bombardováním; v. člověk = či byt, dům je zničen bombardováním

výbor, -u, m., 1. = vybrání, vybrané části ze spisů, z korespondence...; 2. = vybrané, zvolené osoby k správě, k zastupování; lid. v., -ra, mn. -ři, m. = člen výboru (Herb.)

výborná, -né, ž. = výborná známka na vysvědčení; *výborný* [-ně: -nost] = „vybraný“, znamenitý, velmi dobrý, dokonalý;

výborovka, -vek, ž. = výborová schůze (hovor.); -rovna, -ven, ž. = místnost pro výbor;

**výborství*, stř. = členství ve výboru (Svět.);

výborový, příd. k výbor: -vá schůze

vyboulénina || -lina, ž. = něco vybouléného

vybraná, ž.: dát komu na -nou = na vybrání, aby si vybral

- vybraný** [-ně; -nost], 1. = kdo, co byl(o) vybrán(o), v. bráti; 2. přenes. = vytříbený, vybroušený, jemný: v. vkus, -ná mluva; -ně mluvit
- vybroušený** [-ně; -nost], zpříd. příd. k vybrousiti, v. brousiti: v. nůž...; přenes. = vytříbený, uhlazený (jazyk, chování)
- výbrus**, -u, m. = vybroušení; v. jazyka (Sez.) = vytříbení; gnómičský v. jazyka (Nov.) = protkání gnómičskými úslovími; = hornina, nerost vybroušený v deštičku n. na prášek (odb.)
- vybrušovati**, v. brousiti
- vybřednouti**, -břídati, v. břísti
- výbuch**, -u, m. = vybuchnutí; přenes. = prudký, náhlý, neočekávaný projev (hněvu, radosti, nespokojenosti...);
vybuchovati, v. buchnouti
- *vybnjnělý** = vybujelý, bujný
- výbušina** || čast. -šnina, ž. = výbušná látka;
výbuška, -šek, ž. = výbušná roznětka; -šnina, v. výše;
výbušný [-ně; -nost]: v. motor = poháněný výbuchy; -ná látka = způsobující výbuch, vybuchující; přenes. = velmi vznětlivý, o člověku
- *výbytek**, -tku, m. = úspěch (šafař.)
- vybytí**, str., k vybýti, 1. v. syna, dcery; 2. = výbava (Němc.)
- vybýti**, -budu, -buď, -byl, -byv, -byt(i), 1. v. syna, dceru = dát mu, jí věno, výbavu; vybytý syn, -tá dcera; v. vybytí; 2. v. koho = vyhnat, zapudit (zast., Suš.); 3. podmětové = zbýti: všecky podělil a ještě vybylo (lid.);
vybývati, nedokon.
- vyceňovati**, v. ceniti; **vyciřovati**, v. cířiti; **vyclívati**, v. clíti
- *vycpanina**, ž. = vycpané zvíře, -ný pták, nadávka (Kop.);
vycpavač [-čka], -e, m. = kdo vycpává (ptáky, zvířata);
vycpávati, v. cpáti;
vycpávka, ž. = čím se vycpává
- výcvičiště**, str. = místo výcviku
- výcvik**, -u, m. = vycvičení
- vycvikovaný**, -vati, v. cvikati a cvikovati
- výčas**, -u, m. || -sť, str. = příliv a odliv (odbor.)
- vyčasiti se**, v. časiti se
- výčep**, -u, m. = čepování nápojů, místnost, kde se čepuje; *výčepek*, -pku, m. = zbytek při čepování (Čech); *výčepní* stůl, místnost, právo; *výčepnický* [-cky; -ctví], příd. k *výčepník* [-nice], -a, m. = kdo čepuje
- výčesek**, -sku, m. = co se vyčeše
- výčet**, -čtu, m. = vypočtení, vypočítání
- vyčihnouti**, *vyčihovati*, v. čihnouti
- vyčichlý**, v. čichnouti
- vyčiňovati**, v. činiti
- vyčísati**, v. čísati
- vyčísliti**, -slen(i) = vyjádřiti číslem; -slovati, nedokon.
- vyčísnouti**, v. čísnouti
- vyčišťovati**, v. čistiti
- vyčítati**, v. čítati; *vyčítavý* [-vě; -vost] = vyčítající (pohled, slovo...)
- výčítka**, -tek, ž. = vyčítání, výtka; činit komu -tky, dělati si -tky = vyčítati (si)
- vyčkati**, v. čekati; *vyčkávací* stanovisko = při kterém vyčkáváme; *vyčkávací* [-vě; -vost] = vyčkávací: -vé mlčení; -vá upjatost (Majer.); zahleděti se -vě; -vost příštích věcí = čekání (Majer.)
- výčnělek**, -lku, m. = co vyčnívá, výběžek, vyvýšenina || **výčnělina*, ž. (Vr.) || **vy-* (So.);
vyčnělý = vyčnívající; přenes. = výrazně se odlišující: nejvýčnělejší jedinec (Praž.)
- vyčnívati**, v. čniti
- vyčouhlec**, m. (Třebíz.) = *vyčouhlý* člověk, v. čouhati
- vyčtený**, v. čísti
- *vyčuhnouti**, -hl = vykouknouti, objeviti se (Ner.);
vyčuhovati, v. čouhati
- výdaj** || řidč. *výdej*, -e, m. = peněžní vydání, výloha; *výdajný* || -dejný: -né jmění = na výdaje; *výdajový* deník, příkaz...

vydání, stř., 1. v. rozkazu..., v. dáti; 2. první..., lidové..., bibliofilské v. knihy = podoba, úprava, v. které kniha vyjde; člověk ze starého v. = starosvětský, konservativní (hovor.); 3. = výdaj, výloha; 4. v. dcery, v. II vydati

I vydati, v. dáti

II vydati, -dám... dceru = vdáti; v. se = vdáti se; *vydávati*, opak.

vydatný [-ně, -nost] = co mnoho vydá, hojný (zisk, pomoc, podpora, činnost...); -ná strava = silná, výživná

***vydáváč** || -da-, -e, m. = faktor (Jir.)

vydavatel [-lka], -e, m. = kdo vydává, vydá (směnkou, listinu, spis, časopis); -lský [-lsky; -lství], příd. k tomu; -lstvo, stř. = vydavatelé;

vydávati, v. dáti a II vydati

výdech, -u, m. = vydechnutí; *vydechovati*, v. dechnouti;

výdechový proud = při výdechu

výdej, -e, m., 1. = výdaj; 2. = vydávání zboží, potravin, lístků...; *výdejna*, -jen, ž. = místnost, kde se něco vydává; -jný, v. výdaj

vydejřiti se (Č.-Chod -dý-) = probírat se ze spánku (nář., Vr.)

***vydesátčiti pole** = zaplatiti z něho desátek (Herb.)

vyděděnec, -nce, m. = vyděděný syn...; přenes. = vyhoštěnec, psanec

vydělaný, -lávati, v. dělati

výděleček, -čku, m., zdrob. k výdělek;

výdělečný [-ně], příd. k výdělek = usilující o výdělek: v. podnik, -ná činnost; -ně činný

výdělek, -lku, m. = co vyděláme prací: v. z čeho, na čem; jíti za -lkem;

-lkář, -e, m. = kdo si hledí jen výdělku; -lkářský [-sky; -ství], příd. k tomu;

výdělkový: -vá daň = z výdělku

vyděrač [-čka], -e, m. = kdo vydírá; -račný [-ně; -nost] = vydírající; -račský [-sky; -ství], příd. k vyděrač

***výdēs**, -u, m. = vyděšení (Krásnoh., Heyd.); ***výdēsny** (Krásnoh.) = děsný

vyděšený, v. děsiti

vydíratí, v. dráti a dříti; -ravý = vyděračný (Vlč.)

vydobýti, -bývati, v. dobýti

vydojovati, v. dojiti

***vydoupnalý strom** (Čech) = doupnatý, dutý; ***pnatěti** || -pnět = státi se doupnatý, dutý (t.)

***vydoutlý** = vykotlaný, o stromě (Ner.)

vydra [lid. *vydřice*], -der, ž., šelma; *vydrař* || -rář, -e, m. = kdo chytá vydry, pes vycvičený k lovu vyder

***vydráždivý** = vydražďující (šal.)

vydražďovati, v. drážditi

vydražitel, -e, m. = kdo koupí v dražbě; -žovati, v. dražiti

vydrobovati, v. drobiti

vydrolovati, v. droliti

vydrovice || -vka, -vek, ž. = čepice z vydřiny

výdrž, -e, ž. = vydržení (cvik)

vydržovací (náklad, příspěvek) = na vydržování; -žovatel [-lka], -e, m. = kdo vydržuje; -žovati, v. držeti

vydří, příd. k vydra: v. maso...; *vydřice*, v. vydra

vydřiduch, -a || (Rals) ***vydřigroš**, -e, m. = vyděrač, vysavač; -dušský [-šsky; -šství], příd. k vydřiduch

vydřina, ž. = vydří maso, kožešina

výdumek, -mku || -nek, -nku, m. = pouch; ***výdumka**, ž. = vojenská čepice, „vydumaná“, vymyšlená (podle ruš., žert.)

***výdušný** = vzdušný, na větrání (Čap.)

výduť, -ti, ž. || *vydutina*, zdrob. -nka, ž. = vyboulení, vyboulennina; *vydutý* = obrácený k nám dutou stranou (talíř, mísa, klenba...)

vydychovati, v. dýchat

vydýřiti, v. vydejřiti

vyfařiti = vyřaditi z farnosti

vyfiknutý = nastrojený (lid.)

výfuk, -u, m. = vyfouknutí, vyfukování, otvor na vyfukování;
vyfukovati, v. fouknouti;
výfukový, příd. k výfuk: v. plyn, -vá roura

vyháknouti, v. hákovati

vyháněti, v. háněti

vyhaslý [-le; -lost] = co vyhasne: v. oheň; = nemající lesk, svit: v. zrak

***vyházka**, ž. = vyhazování (šmil.)

vyhazov, -u, m. = vyhození (lid. a hovor.): dostati, dáti komu v.; umlčet koho -vem (Dyk); -vati, v. házeti

výheň, -hně, ž. = kovářský oheň; = vedro

výherní, příd. k výhra: v. plán

vyhládnouti, -hladovělý, v. I hládnouti, hladověti

***vyhlášenec**, -nce, m. = vyhlášený člověk (Svět.); **vyhlášený**, v. hlásiti; **vyhláška**, -šek, ž. = veřejné oznámení; **vyhlašovati**, v. hlásiti

vyhlazovati, v. hladiti

výhled, -u, m. = pohled ven, rozhled (z okna, s hory...); přenes. v. do budoucnosti, na mír (nik. míru).. = naděje

vyhlédati, v. hlédati

vyhledávací řízení soudní = kterým se vyhledává, zjišťuje trestnost; -**dávati**, v. hledati

vyhlédnutý || -**hlíd**- = co si vyhlédneme, vybraný

vyhlídati, v. hlédati

vyhlídka, -dek, ž., 1. = výhled; 2. = naděje; -**dkový** (vůz, okno, věž)

vyhlížeti, v. -hlížeti

vyhloubenina, ž. = vyhloubené místo; **vyhlubovadlo**, stř., v. bagr; -**hlubovati**, v. hloubiti

vyhnálov (někdy V. podle vlast. jmen míst.), -a, m. = vzdálené, zastrčené místo, vystrkov (lid.)

vyhnane [-**nkyně**], -nce, m. = kdo byl vyhnán, vypuzen (z vlasti), exulant; **vyhnanství**, stř.

= dobrovolný n. nucený pobyt mimo vlast

vyhnělý, -**hněvati**, v. hněti

vyhnojevati, v. hnojiti

vyhnouti, stř., v. hnouti

výhoda, ž. = příznivá okolnost, stránka: mít -du, -dy; dát, poskytnout komu -du, -dy; být ve -dě; je s -dou učiniti co = je výhodné; **výhodný** [-ně; -nost] = poskytující výhodu, -dy, příznivý

vyhojitelný = co lze vyhojit

vyholovati, v. holi

výhon, -u, m., 1. = vyhánění (dobytka na pastvu); = místo, kam se vyhání; 2. = co „vyžene“, vypučí, ratolest, větev parohu, obyč. zdrob. **výhonek**, -nku, m.

výhor, -u, m. = vyhořelé, vyprahlé místo, suchopár;

vyhořelý, -**řovati**, v. hořeti

výhost, -u, m. = vyhoštění (Suš.); zprav. jen dáti v. čemu = opustit, zanechat (kniž.); dát v. zemi (Koll.), školním síním (Klicp.), dumám (Čech); dát v. literatuře (Vlč.) = přestat psát

***vyhostělec** || zprav. -**štělec**, -nce, m. = kdo byl vyhoštěn; -**šťovati**, v. hostiti

vyhotovitel, -e, m. = kdo vyhotoví; -**tovovati**, v. hotoviti

***výhovor**, -u, m. = výslovnost (šafař., Suš.)

vyhovovati, v. hověti

výhoz, -u, m.: býti na -zu (v kartách) = míti vyhazovati, vynášeti

výhra, -her, ž. = co vyhráme; přenes. = veliké štěstí (lid. a hovor.)

vyhrabovati, v. hrabati

výhrada, ž. = vyhrazení, vymínění, co si vyhradíme; schváliti co s -dou (, že...); **výhradní** || -**ný** [-ně; -nost] = vyhrazený (právo, prodej, výroba...); -**ný** obdiv (Č.-Chod) = jen obdiv (s odstínem nekritičnosti); -ně co vyrábět, prodávat, mít na skladě..., poněkud otřele m. jen, pouze

vyhraněný, **vyhráněti**, **vyhraňovati**, v. hraniti

vyhrazovati, v. hraditi
vyhrklý, -knouti, -hrkovati, v. hrkati
vyhrnovati, v. hrnouti
vyhrocovati, nedok. k vyhrotiti;
vyhrotitel [-lka], -e, m. = kdo vyhrotí (šal.);
vyhrotiti, -cen(i): v. co = udělat tomu hrot; obyč. přenes. v. řeč, výklad proti komu = namířit jíl, dát jí osten proti komu
vyhrožovati, v. hroziti
vyhrůžka || *výhrůžka*, -žek, ž. = vyhrožování, hrozba; **vyhrůžník*, -a, m. (Krásnoh.) = vyhrožující člověk;
vyhrůžný || *výhrůž-* [-ně; -nost] = obsahující vyhrůžku (dopis, chování)
výhřevný [-nost] = dobře zahřívající
výhřez, -u, m. = vyhřeznutí;
vyhřezati, -závati, nedokon. k *vyhřeznouti*, -zl, -znuv, -znutí = vytlačit se z těla, o střevech...;
vyhřezlý = co vyhřezne
vyhřívati, v. hřívati
vyhublý [-le; -lost] = kdo, co zhubne, hubený
***vyhudlý** = hubený (Kos.)
vyhupovati, v. houpnouti
výhybka, -bek, ž. = zařízení k vyhýbání vozidel na kolejích;
-kář, -e, m. = zřízenec zaměstnaný u výhybky
***výhynek**, -nku, m. = místo vy-leželé od sněhu (Svět.)
vyhynulý = kdo, co vyhyne
vychabnouti, v. chabnouti
vycházeti, v. choditi; *vycházka*, -zek, ž. = procházka, výlet (do přírody); v. do knihovny... = procházka za účelem prohlídky; mít -zku = volno;
vycházkový oblek = na vycházky
vychládati, *vychladlý*, v. chladnouti, *vychlazovati*, v. chladiti
vychlípený, v. chlípeti
vychloubač, -e, m. = kdo se vychloubá; *-bačný* [-ně; -nost] || *-bavý* [-vě; -vost] = rád se vychloubající, chlubitivý; *-bati se*, v. chlubit se

***výchluba**, ž. = vychloubání (Suš.)
východ, -u, m. = vyjití (slunce, měsíce); = místo, kudy se vychází (z domu...); = východiště 2. (Kunět.); = zakončení: příd. jména trojího -du; = světová strana, kde vychází slunce, země na ní; **-ďan* (Suš.) || **-džan* (Koll.), -a, m. = obyvatel východu

východisko || *-diště*, stř., 1. = místo, z kterého se vychází; přenes. = hledisko, z kterého vycházíme; 2. = možnost, způsob dostat se z obtížného postavení, odpomoc: v. z čeho

východní [-ně] = co je na východě, z -du, týká se -du... (strana, země, jazyky, církev, otázka, náboženství...); -ně od čeho, nik. čeho; *-dnický* [-dnictví], příd. k *-dník*, -a, m. = milovník východu, -dního světa, -dní kultury...

východo-, kmen k východ ve slož.: *-český*, příd. k východní Čechy = ležící ve východních Čechách ap.; *-evropský*, *-moravský*, *-slovenský* atp.

výchova, ž. = vychování, -vávání, působení na rozumový, citový a mravní rozvoj lidský; v. rozumu, vůle; národní, školská, soukromá... v.

vychovanec [-nka], -nce, m. = kdo byl někým vychován, odchovanec, žák; v. své doby (Jir.) = odchovanec, syn

vychovatel [-lka], -e, m. = kdo vychovává; *-telna*, -len, ž. = výchovný ústav; *-telský* [-lský; -lství]: -ský úkon, -ská činnost...

vychovávací ústav (příd.) = výchovný; *-vávati*, v. chovati

výchovné, stř. = příspěvek na výchovu;

výchovný, příd. k výchova: v. ústav, směr, -ná metoda...

výchoz, -u, m. = východ (zast., odb.); *výchozí* = vycházející (Zey.); v. stanovisko = z kterého vycházíme (kniž.)

*vychraptělý hlas = chraptivý, chraplavý (Ner.)

vychrouněný, v. chrouněti

vychrtlec, -tlce || čast. -tlík, -a, m. = vychrtlý člověk;

vychrtlý [-le; -lost] = velmi vyhublý, vyzáblý

vychtělý, v. chtíti

vychudlý = hubený, vyzáblý (řid.)

vychvaceti, -covati, v. chvátiti

*výchvalný = honosivý (Havlič.)

vychvalovatel, -e, m. = kdo vychvaluje (Palac.); -vati, v. chválit

výchvěj, -e (šal.) || čast. -chvěv, -u, m. = kmit

výchylka, -lek, ž. = vychýlení; vychylovati, v. chýlit

vychytralý [-le; -lost] = lstivě, úskočně chytrý, chytrácký

vyjádřiti, v. jádřiti

vyjadřovací prostředek = kterým se vyjadřujeme, výrazový; v. věta = oznamovací (zast.); -vati, v. jádřiti

vyjasňovati, v. jasnit

vyjedený, v. jísti

*vyjednaný lotr (Vrchl.) = vykutálený (lid.)

vyjednávač || -vatel [-lka], -e, m. = kdo vyjednává; -návati, v. jednati

vyjeknouti, -kovati, v. jeknouti

vyjetý, v. jeti

výjev, -u, m. = výstup, scéna

vyjevenec, -nce, m. = vyjevený člověk (zhrub.);

vyjevení, stř.: stál jako u vyjevení (Erb.) || ve vy- = ve vytržení (mysli);

vyjevený [-ně; -nost]: být, stát jako v. = „celý pryč“, býti silně překvapen, nemoci se vzpamatoval; -ně se tvářit;

vyjevovati, v. jevit

*výjevový, příd. k výjev: -vá směs = směs výjevů

výjezd, -u, m. = vyjetí, místo, kudy se vyjíždí; *-zda, ž. = válečný nájezd (Jir.); -zdá stánice = z které se vyjíždí

vyježděný, v. jezdit

vyjídati, v. jísti

vyjímaje, čast. -jíc || vyjma, řidč. vyjmouc, ustrnulé přechod. s významem předložek se 4. p. (nik. s 2) = kromě, mimo: týče se to všech, nikoho nevyjímajíc; kázala dětem, vyjmouc Adélku (Němc.) atp.

vyjímati, v. jímati

výjimečný [-ně; -nost] = vyskytující se jako výjimka, tvořící výjimku, nepravidelný, řídký (stav, zákon, soud, jev, ustanovení, postavení...); -ně co dovolit = jako výjimku, výjimkou; -ně se vyskytovat = velmi zřídka, ojediněle

výjimka, -mek, ž., 1. = co je vyňato (z pravidla, ze zákona...), řídká odchylka; 2. = vynětí z čeho: všichni bez -ky = nikdo není vyňat; -kou co dovolit... = jako výjimku, výjimečně; s tou výjimkou, že... ap. || předložkové s -kou koho, čeho, obyč. kromě koho, čeho, mimo koho, co, vyjma...

vyjížděti, v. jezdit; vyjíždka, -děk, ž. = vyjetí, cesta koňmo. povelzem

vyjma, -mouc, v. vyjímaje

vyjmluva, -vník [-vnice], v. vejmluva

*vyjukaný = vyděšený (praž. lid.)

výkal, -u, m., obyč. pomn. -ly = lejno, stolice, nečistota, odpadky; -lišť, stř. = místo, kam se dávají výkaly

vykati komu = říkat vy; opak. vykávati

výkaz, -u, m. = soupis, seznam (příjmů, vydání...); osobní v. = údaje, data

vykazovati, v. kázati

výklad, -u, m., 1. = vyložení, ukázání zboží ve výkladní skříni, výkladní skříň, výkladec; 2. = vysvětlení, -lování, objasnění, -ňování (slova, zákona...)

vykládací = na vykládání (karty)

vykladač [-čka] || *-datel* [-lka], -e, m. = kdo vykládá (zboží, slova, učení, karty...); *-dačský* || *-datelský*; -čské, -lské umění neboli *-dačství* || *-datelství*, stř.

vykládaný, v. klásti;

vykladatel, -lský [-lství], v. vykladač;

vykládati, v. klásti

výkladec, -dce, m. = výkladní skříň, výklad

výkladiště, stř. = rampa na vykládání zboží

výkladka, ž. = vykládání (železních vozů, zboží)

výkladní skříň = skříň, zařízení na vykládání, ukazování zboží, obrazů..., výkladec, výloha

vykláněti, v. kloniti

vyklápěti, v. klopiti

***výklen**, -u, m. || obyčej. *výklenek*, -nku, m. = vyklenutý otvor; *-nkovitý* = podobný výklenku

vyklenutý, v. klenouti

***výklestek**, -tku, m. = vysekané místo v lese (Wint.)

vykleštěnec, -nce, m. = kleštěnec; *-šfovati*, v. klestiti

vyklízeti, v. kliditi; *vyklizovací* prodej = úplný výprodej (obchodn.); *-klízovati*, v. kliditi

vykloňovati, v. kloniti

***vyklouz**, -a, m., ve rčení páter V. = bývalý seminarista n. kněz (žert., hanl.)

výkmih, -u, m. = výšvih (cvik); = vymrštění na hlavu (č.-Chod)

vykolejiti se, nečes. m. vyšl-nouti se (z kolejí)

vykomplimentovati, v. kompliment

výkon, -u, m. = něco vykonaného (čin, úloha, úkol, cvik, hra...)

vykonavač || časť. *-vateľ* [-lka], -e, m. = kdo vykonává, provádí

výkonný, -ho, stř. = poplatek za výkon;

výkonný [-nnost]: v. hudebník = který také hraje; -nná moc = moc vykonávat, provádět usnesení, zákony; podob. -nný výbor; -nný dělník... = schopný dobrého výkonu;

výkonový, příd. k výkon: -vá norma = stanovící výkon

výkop, -u, m., 1. = první vykopnutí míče; 2. = vykopávání starožitností, co se vykope

vykopavač [-čka] || *-vateľ* [-lka], -e, m. = kdo vykopává; *vykopávka*, -vek, ž. = vykopávání (základů domu, starožitností), co se vykope

vykořeňovati, v. kořeniti

vykořisťovací = sloužící vykořisťování (hospodářství, podnik); *-vateľ* [-lka], -e, m. = kdo vykořisťuje; *-vateľský* cíl (Neum.), řád; *-vati*, v. kořistiti

vykostiti, v. kostiti

vykotlaný, v. kotlati

***vykoukaný** (šmil.) = vykutálený

***vykoupenec**, -nce, m. = vykoupěný člověk; *-pení*, stř., *-pený*, v. koupiti

vykouzlovati, v. kouzlovati

vykračovati si, v. kráčet

vykradač [-čka], -e, m. = kdo vykrádá; v. aut...; *vykrádati*, v. krásti

vykrajovati, v. krájeti

výkres, -u, m. = něco vykresleného, nakresleného

výkrm, -u, m. = vykrmování; *vykrmívati*, *-krmovati*, v. krmiti

výkroj, -e, m. = vykrajování, něco vykrojeného; *výkrojek*, -jku, m. = něco vykrojeného; = výstřih (Vr.); *vykrojovati*, v. krojiti

výkrok, -u, m. = vykročení

výkrop, -u, m. = vykropení; *vykropovati*, v. kropiti

vykrucovati, v. kroučiti

výkrut, -u, m. = vykroucení, cvik; = vykrcování se, výmluva (Majer., Staš.)

vykružovati, v. kroužiti

vykřičený = mající špatnou pověst; v. dům = nevěstinec

vykřičník, -u, m. = znaménko zvolání (!); přenes. = výstraha, výstražnost: v. memento (Sez.); událost je -kem.

- výkřik**, -u, m. = vykřiknutí: v. bolesti, zoufalství..., bolestný, zoufalý v.; *vykřikovati*, v. křičeti
vykřísati, v. křesati
***vykřivený** = zahnutý (Klost.)
vykukovati, v. koukati
výkup, -u, m. = vykoupení (půdy, obilí, z roboty...)
vykupitel [-lka (Dr.)] -e, m. = kdo vykoupí, spasitel; -lšký [-lsky; -lství], příd. k tomu
výkupné, stř. = peníze... za výkup; *výkupní*, příd. k výkup: v. cena
vykupovati, v. koupiti
vykuřovati, v. kouřiti
vykusovati, v. kousati
***výkuš**, -e, m. = vikýř (Č.-Chod)
vykutálenec, -nce, m. = vykutálený dareba (Klost.); -lený = protřelý, „čistý, pěkný“ (lid. a hovor.)
***výkvak**, -u, m. = žvast (Kos.)
vykvartýrovati koho = vystěhovat (lid.)
vykvašovati, v. kvasiti
vykvetati, v. -kvétati; *vykvetlý*, v. kvést
výkvět, -u, m. = „co vykveté“, jen přenes.: v. národa, umění... = nejlepší část, dílo, díla...
vykvikovati, v. kvik
vykvitnouti, v. kvitnouti
vykynulý, v. kynouti
vykysalý, v. kysati
výkyv, -u, m. = vykývnutí (kyvadla, jehly); přenes. v. z duševní rovnováhy = vyšinutí; v. při volbách doleva, doprava ap. = menší změna, -ny;
vykyvovati, v. kývati
vykýžený, v. kýžený
***vylačnělý** = lačný (Herrm.)
vylaďovati, v. laditi; **vylamovati**, v. lámati; **vyléčovati**, v. léčiti
vylepovati, v. lepiti
výlet, -u, m. = vylétnutí, vyletění (ptáček z hnízda, včel z česna); přenes. = cesta pro zábavu, osvěžení: podniknout, uspořádat... v. na hory, do hor...; *výletišťe*, stř. = místo pro výlety, výletní
vylétlý, v. létat
výletní, příd. k výlet: v. místo, oblek...; -tník [-tnice], -a, m. = účastník výletu
vylétnouti, *vyletovat*, v. létat
výlev, -u, m. = vylití (krve do mozku...); = výlevka (Č.-Chod); přenes. = projev: v. citu, citový, básnický, vášnivý v.; *vylévati*, v. lévati; *výlevka* || *výlivka*, -vek, ž. = nádoba pod kohoutkem u vodovodu
vylézati, *vylezlý*, v. lézati, lézt
vyleželý, v. ležeti
vylhaný = co je vylháno, nepravdivý, lživý
***vylhavač**, -e, m. = kdo vylhává (Pek.)
vyličovati, v. I líčiti
vylidniti = zbavit lidu, obyvatelstva; město je jako vylidněné = liduprázdňé; -dňovati, nedok.
vylíhlý = co se vylíhne
vylínalý, o zvířatech = co vylíná, v. línati
***vylinulý** [-le] = co se vylíne; -le povzdechnouti = mimoděk (šlejh.)
vylitý = co se vyleje
***výliv**, -u, m.: v. náměstí = vyprázdňení (Č.-Chod)
vylívati, v. lévati
výlivka, ž. v. výlev
vylízati, v. lézt, lízati; -lizovati, v. lízati
***vylodělec**, -nce, m. = ztroskotanec (Čelak.); *vyloditi*, -den(i) = vyložit z lodi; -diti se = vystoupiti z lodi na břeh; nedokon. -dňovati
výloha, ž., 1. = výdaj; 2. = výkladní skříň
vylonpnouti, v. loupnouti
výlov, -u, m. = vylovení (rybníka...); *vyllovovati*, v. loviti
vyložený = co vyložíme (výstavní předměty, zboží, karty...); v. podvod... = zjevný, zřejmý, patrný (hovor.)
výložky, pomn. m. || ž. = barevné proužky na vojenském límci, rukávu

výlučný [-ně; -nost], příd. k výluka: v. význam. -ná věta = vylučovací (zastar.); v. jev, ráz = výjimečný; společenská -nost (Olbr.) = (úmyslná) odloučenost od ostatních vrstev; -ně = jen, pouze, čistě

vylučovací význam, věta = něco vylučující; -vati, v. loučiti

vyluhovati, v. loužiti

výluka, ž. = vyloučení (z církve); = hromadné propuštění dělnictva

výlupek, -pku, m. = něco vyloupnutého; přenes. v. všech darebáků ap. = nejhorší z nich

vylupovati, v. loupati, loupiti

vyluskovati, v. lousknouti

vyluzovati, v. louditi

vymahatel [-lka], -e, m. = kdo vymáhá; -telný = co lze vymáhat; **vymáhati**, v. moci

***vymanělec**, -nce, m. (Palac.) = kdo je vymaněn, osvobozen; **vymaniti** koho, co z čeho = vyprostit, osvobodit; -ňovati, nedok.

vymaškovati, v. mastiti

výmaz, -u, m., 1. = vymazání zápisu; 2. = vymazání masti...; = pád do sněhu (lyžař. hant.); **výmazné**, -ho, stř. = plat od výmazu 1.; **vymáznouti**, v. máznouti

vymeno, stř. = vemeno (říd. kniž.)

vymetač [-čka], -e, m. = kdo vymetá

vymezovati, v. meziti

výmě, vymene, stř. = vemeno

výměna, ž., 1. = vyměnění, vyměňování čeho zač; v. látek; dostatí co -nou; v. = výhybka (želez.); 2. = co si vymění rolník při odstoupení statku synovi, dceři, výměnek; žít na -ně; = byt výměnkáře;

výměnek, -nku, m. || -nka, ž. (Herb., Těsnohl.) = výměna 2.;

***výměniční** = výměnkářský (Jir.);

výměník [-nice], -a, m. || čast.

výměnkář [-řka], -e, m. = kdo je na výměnku; přenes. politický -kář (Bráf); -nkařiti = žít na výměnku (Holeč.); -nkářský [-řský]: -řská světnička; žít -řsky

výměnný [-nnost] obchod = výměnou, na výměnu 1.; -nná služba = obstarávající výměnu

vyměňovati, v. měniti

výměr, -u, m. = vyměření (daní...); v. pojmu... = vymezení, definice; úřední, tajný... v. = rozhodnutí; **výměra**, ž. = rozsah, rozloha (plochy, pozemku); -rek, -rku, m. = paušál

vyměřovati, v. měřiti

výměsek || -šek, -sku || -šku, m. = co vznikne vyměšováním; **vyměšovací** ústroj = na vyměšování; -vati, v. mísiti

výmět, -u, m. = výkal, brak (odb.)

vymílati, v. mlíti

vymínati, v. mnouti

výmínečný [-ně; -nost] = výjimečný

výmínek, -nku, m. = výměna 2., výměnek

vymíniti, v. míniti

výminka, -nek, ž., 1. = výjimka (zastar.); 2. = co si vymíníme: přijmouti... co s jistou -nkou, s tou -nkou, že..., bez -nky;

-kář [-kářka] = výměnkář (lid.)

vymiňovati, v. míniti

vymíratí, v. mřítí

vymítati ďábly = vypuzovati (biblic.)

vymizelý = co vymizí

vymknouti, -knutí, v. mknouti

vymlacovati, v. mlátiti

výmladek, -dku, m. = výhonek

výmlat, -u, m. = mlácení (obilí), co se vymláčí; -tek, -tku, m. = co se vymláčí (Erb.); -tiště, stř. = místo výmlatu

vymlouvati, v. mluvití

výmluva, ž. = vymlouvání, o-sebe, vytáčka; = výminka (Palac.); **výmluvný** [-ně; -nost] = umějící mluvit hbitě, rychle, hlavně pak působivě, přesvědčivě;

přenes. -ný pohled... = prozrazující smýšlení, souhlasný...

výmök, -u, m. = výmol, rokle (Němc.); **vymokati**, -klý, v. moknouti

výmol, -u, m. = místo vymleté vodou, rokle, prohlubina; *výmolovitý* || **výmolný* = plný výmolů

vymoženost, -i, ž. = co si vymůžeme, úspěch spojený s výhodou, výsledek pokroku (techniky...)

**výmrda*, ž. = octová omáčka s rozstrouhaným křenem (čes., lid.)

**výmrsk*, -u, m. = vymrštění (Č.-Chod); *vymrskovati*, *vymršťovati*, v. mrskati, mrštiti

vymrzlý = kdo, co vymrzne

vymřelý, v. mříti

vymstívati se, v. mstíti

vymučovati, v. mučiti

vymycovati, v. mýtit

výmyk, -u, m. = vyhoupnutí, -švihnutí (cvik);

vymykati, *vymykovati*, v. I mykati

výmysl, -u, m. = něco vymyšleného; *-slek*, m. = náledek (Pal., zast.)

vymyšlený [-nost] = co si vymyslíme; *-nost* = výmysl (Vr.); *vymýšleti*, v. mysliti; *vymýšlivý* = vymýšlejší; 2. stup. *vymýšlivější* (Ner.)

vymývati, v. mýti

vynadati, v. dáti

vynahrazovati, v. hraditi

vynacházeti se, v. choditi

vynakládati, v. klásti

vyňal, -a..., v. jmouti

vynález, -u, m. = nález, objev (stroje atp.)

vynalézati, v. lézati;

vynalézavý [-vě; -vost] = schopný vynalézat, mající zálibu ve vynalézání

vynálezce [-zkyně], m. = kdo vynalezne, vynalézá;

**vynálezectví*, stř. = činnost záležející ve vynalézání, schopnost vynalézat;

**vynálezek*, -zku, m. = náledek (Palac.);

vynálezkyně, v. vynálezce

vynasnažiti se, -žovati, v. snažil

vynašeč [-čka], -e, m. = kdo co vynáší, prozrazuje; = kdo se

vynáší, chlubil; *-čský* [-čsky; -čství], příd. k tomu; *vynášeti*, v. nositi;

vynášivý [-vě; -vost] = vypínavý, chlubitivý; spěti na své dráze -vě (šlejh.) = výš a výš

vynáška, ž. = vynášení hlíny...; jsem na -šce (v kartách) = je na mně řada vynášet, jsem na výhozu

vyňat, -a..., v. jmouti

vyňatek || *vý-*, -tku, m. = co je vyňato z knihy, z řeči...

vyndati, -dám, -dal, co = vytáhnout, vyjmout (z kapsy...); v. koho = propustit z místa (lid.); *vyndávati*, nedok.

vynechávka, ž. = vynechání, něco vynechaného

vynesení, stř., v. nésti, 1. dějově; 2. konkrétně = výnos 1.

vynětí, v. jmouti

vynikající = znamenitý;

vynikati, v. nikati;

**vyniklý* = vzniklý (Palac.); = vynikající (ojediň.); *vyniknouti*, v. niknouti

vynímati, v. jímati

vynořovati se, v. nořiti

výnos, -u, m., 1. = úřední vynešení, rozhodnutí, nález, nařízení; 2. = co vynesé hospodářství, podnik..., užitek, zisk;

výnosný [-ně; -nost] = dávající výnos 2.;

výnosový, příd. k výnos: -vá částka

vynucený, -covati, v. nutiti

**vyobcovanec*, -nce, m. = kdo byl vyobcován (Suš.); *-vati*, v. obcovati

vyobrazení, -ziti, -zovati, v. obraziti

vyozdobovati, v. zdobiti

vypačovati, v. páčiti

výpad, -u, m. = útočné vypadnutí; v. v novinách... = napadení; v. v šermu... = zápasnický postoj; *výpadní* brána = b. k výpadu

výpalky, m. pomn. = zbytky při pálení líhu... (Herb.)

výpalné, -ného, stř. = plat za upuštění od vypálení; přenes. v. politic. straně... = výhoda za souhlas, za ustoupení od odporu (hanl.)
vypalovač, -e, m. = kdo vypaluje prskavky...; **-lovati**, v. pálení
výpar, -u, m., obyč. pomn. **-ry** = co vznikne vypařováním
vyparovati, v. pářiti
vypartikovati, **-kovávati**, v. partika
vypařovati, v. pařiti
vypásati, v. I pásati;
vypasený, v. pásti
vypékati, v. pékati
vypíchovati, v. píchnouti
vypínač || **-pí-**, -e, m. = zařízení na vypínání, vypětí elektrického proudu, motoru;
vypínati, v. pínati; *vypínavý* [-vě; -vost] = vypínající se, vyvyšující se
vypířati, v. práti
výpis, -u, m. = vypsání z něčeho, co si vypíšeme; *výpisek*, -sku, m. = co si vypíšeme
vypiskovati, v. pískati
vypisovač || **-vatel**, -e, m. = kdo vypisuje; **-vati**, v. psáti
vypjat(ý), v. pnouti
vyplaceně, v. franko; *vypláceti*, v. platiti
výplach, -u, m. = vypláchnutí
vypláchnouti, *vyplachovati*, v. pláchnouti
výplašek, -šku, m., obyč. pomn. **-šky** = splašky, pomyje; = poslední dešťové kapky (Herb.)
vyplašovati, v. plašiti
výplata, ž. = vyplácení; *výplatce*, m. = kdo vyplácí; **-tna**, ž. = místo, kde se vyplácí; **-tní** lhůta, den, listina; **-tník**, -a, m. = výplatce
vyplavenina, ž. = co bylo vyplaveno
***vyplavělý** = vybledlý (šmil.)
výplavky, m. pomn. = druhé viné hrozny
vypláznouti, -zl, -znuv, -znut(i): v. jazyk = vysunouti z úst; v. peníze = vyklopit (vulg.);
vyplazovati jazyk, nedokon.

výplet, -u, m. = vypletení
vyplet, -a..., -tí, v. II plíti
vyplétati, v. plétati
vyplivovati, v. plivnouti
výplň, -ně, ž. || *výplněk*, -ňku, m. = co něco vyplňuje
vyplnitelný = co lze vyplnit; *vyplňovati*, v. plniti
výpiod, -u, m. || **-dek**, -dku (Č.-Chod) = plod, výtvar lidského ducha, chorého mozku... (často s příhanou)
vyplouvati, v. plavati
vyplývati, v. plývati
vypnulina, ž. = vypjaté místo, o prsou (Č.-Chod); = návrší (Vr.), pahorkatina
vypocovati, v. potiti
výpočet, -čtu, m. = vypočtení, výsledek toho
vypočísti, v. čísti;
vypočitatelný || **-čí-** = co lze vypočítat; *vypočítavý* [-vě; -vost] = dbající při všem svého prospěchu, zisku
vypodobniti koho, co = vystihnout jeho podobu, vyobrazit; **-bňovati** nedok.
***vypoduškovati** = vyčalounit
vypointovati, v. pointa
vypojití, **-jovati**, v. II pojiti
vypoklonkovati, v. poklon
vypomáhati, v. pomoci
výpomoc, -i, ž. = dočasná pomoc; poslat, přijmout koho na v.; **-cný** dělník, učitel... = na výpomoc
výpon, -u, m. = vypětí (cvik); v. síly (Durd.)
vypošmívati se, v. smáti se
***výpot**, -u, m. = výpotek; *výpoteček*, -čku, m., zdrob. k výpotek; přenes. (hanl.) = „vypocené“, s námahou vytvořené dílo (šal.); *výpotek*, -tku, m. = co se vypotí
***vypouchlý** = vypouklý (Č.-Chod)
vypouklina, ž. = něco vypouklého; zdrob. **-linka**, ž.;
vypouklý [-le; -lost] = obrácený k nám oblou stranou (čelo...)
vypouštět, v. pouštět
vypouzeti, v. puditi

výpověď, -dí, ž., 1. v. u soudu... = co vypovíme, řekneme; 2. v. smlouvy, členství... = vypovězení, oznámení, že smlouvu více neuznáváme, že přestáváme býti členem; v. z bytu = v. nájemní smlouvy; dát komu v.; vklad... na v.; láska... na v. = chvilko-
vá, nestálá (hovor.)

vypověděnec || čast. -*vězenec*, -nce, m. = kdo je vypovězen, -vězen

vypověditelný [-nost] = co lze vypovědět

výpovědní, příd. k výpověď: v. lhůta

vypovězenec, v. vypověděnec

vypovídací dekret = o vypovězení; v. věta = oznamovací (Ertl); -*dati*, v. povědět

vyprahlý || -*práh-* [-le; -lost] = vyschlý: v. žízni; -lá země, -lé hrdlo; v. prahnouti

výprask, -u, m. = vypraskání, nabítí; -*skový*: -vá exekuce (Ner.)

vyprašováč, -u, m. = klepáč na šaty; -*vati*, v. prášiti

výprava, ž. = vypravování, vyličení (obroz.) = výbava (T. Nov.); válečná v. = tažení; polární... v. = výzkumný let, -ná cesta; v. dětí do školy..., v. vlaku, zboží... = vypravení, schystání všeho potřebného, příprava k odjezdu, k odeslání; v. divadelního kusu = vnější vypravení, u- pro jeviště, kulisy, oděv, tance...

výpravce || -*vč* [-*vkyně*], m. = kdo vypravuje vlak, poštu...

vypravěč || *vyprá-* [-čka], -e, m. = kdo vypravuje (událost...), vypravovatel; -*věčský* [-*sky*; -*ství*] (talent, nadání, umění...); *vyprávěti*, v. praviti

výpravka, -vek, ž. = terčík, kterým dává výpravčí znamení k odjezdu vlaku; = výpravna; -*vkyně*, v. výpravce;

-*vna*, -ven, ž. = místnost, budova na vypravování, odesílání spisů...; -*vné*, stř. = poplatek za vypravení; -*vní* úředník, lhůta; -*vný* [-*ně*; -*vnost*], 1. = mající

ráz vyprávění, epický (sloh, báseň...); 2. -*vný* kus, film = bohatě vypravený pro jeviště...

vypravovací = výpravný 1. (říd.); -*vovatel* [-*lka*], -e, m. = vypravěč; -*vovati*, v. praviti

vyprazdňovati, v. prázdniti

vyprchalý = co vyprchá

vyprodaný, v. dáti

výprodej, -e, m. = úplný rozprodej

***výprose**, m. = prosebník za koho: v. k smrti odsouzených (šal.)

vyprošovati, v. prositi

vyprošťovati, v. prostiti

vyprovázeti, -*voditi*, v. voditi

vypršely = prošlý, uplynulý, o lhůtě..., v. pršeti

vyprýšťovati, v. prýštiti

vypráhati, -*práhnouti*, v. -*prahati*

výpřež, -e, ž. = vypřežení

vypsáný, v. psáti

vypřavač, -e, m. = kdo se vypřává; -*ptávat se*, v. ptáti se

vypučelý = co vypučí, v. pučeti

vypůjčka, ž. = vypůjčení; -*jčkový* (fond, splátka); -*jční* listina; -*jčovatel* [-*lka*], -e, m. = kdo si vypůjčuje; -*jčovati*, v. půjčiti

vypuklina, ž. = něco vypouklého;

vypuklý [-*le*; -*lost*] = náhle nastalý (nepokoj, bouře); = vypouklý

vypulovati, v. poulit

výpust, -ti, ž. || řídč. -u, m. = zařízení na vypouštění vody atp.; **výpustka**, ž. = vynechání slova ..., elipsa

vypuzovati, v. puditi

výr (lid. *vejr*), -a, m., soví rod; koukat jako v. = upřeně, zamračeně, vejřit (lid. a hovor.); kýho výra! = kýho časa, čerta

vyráběti, v. robiti; **vyrabitel** [-*lka*], -e, m. = výrobce

vyráčiti se, v. ráčiti

výraz, -u, m., 1. v. obličej, oka, v obličejl... = rysy, tahy, v nichž se něco zračí (smutek...); 2. v. citu, hněvu... = projev; dát v. citu... = projevit cit; (slovní) v. = vyjádření, slovo; v mluvnic. též = spojení slov tvo-

- řících významovou jednotku (na př. předložkový v.); početní v. = celek
- výrazivo**, stř. hromad. = souhrn výrazů, výrazových prostředků, slovní zásoba; *výrazivý* [-vě; -vost] = bohatý na výrazivo (šal.); = výrazově vyspělý, pružný, o jazyce
- výrazný** [-ně; -nost], 1. = mající zřetelný výraz 1., význačný, rázovitý (pohled, hlava, tvář, oko...); 2. = zřetelný, důrazný, o řeči, o výslovnosti; 2. stup. *-nější* [-něji]
- výrazový** [-vě], příd. k výraz: v. prostředek... = vyjadřovací; -vě = po stránce výrazové; *výrazuplný* [-ně; -nost] (Ner., Jir.) = výrazný 1.
- výražek**, -žku, m. || *výražka*, ž. = přední žitná mouka
- výražení**, stř., v. raziti, konkrétně = zábava (lid. a hovor.)
- vyrážeti**, v. rážeti
- vyrážka**, ž. = osutina na kůži, na sliznici
- výražka**, v. výražek; *výražkový* = z výražku
- výroba**, ž. = vyrábění, lidská práce zaměřená k opatření hmotných životních potřeb; *výrobačka*, ž. = žačka Výrobáku (stud.); *Výrobák*, -u, m. = ženský výrobní spolek v Praze (stud.); *výrobce* [-bkyně], m. = kdo vyrábí; *výrobek*, -bku, m. = vyrobený předmět; *výrobna*, ž. = místnost, budova, kde se vyrábí; *výrobní* cena, činnost, družstvo, podmínky; v. síly, v. síla; v. vztahy (poměry), v. vztah; *výrobnost*, -i, ž. = výrobní schopnost, produktivita || stav výroby
- výročí**, stř. = den, kdy se dovršuje rok od úmrtí, sňatku...; *výroční* [*-ně]: v. den = výročí; v. slavnost = s. výročí; v. trh = jednou za rok; v. zpráva = za rok...; -ně = v den výročí (Ner.); **výročníce*, ž. = výročí, -ční den
- vyrojovati se**, v. rojiti se
- výrok**, -u, m. = co někdo řekne; = rozhodnutí, rozsudek; = přísudek (mluvnic.); *výrokový* = přísudkový
- výron**, -u, m. = vyřinutí, vylití (krve do mozku); přenes. v. fantasie = výtvar, výplod
- výrosteček**, -tka, m. = odrostlý chlapec, mladík; *vyrostlý* = kdo, co vyroste
- výrovka** || *-vna*, ž. = číhadlo s výrem
- výrovnací** || *-vnávací* řízení... = za účelem vyrovnání; *vyrovnání*, stř., v. rovnati; *-vnávací*, v. rovnati
- vyrovnaný** [-ně; -nost], k vyrovnati: -ná váha; přenes. v. člověk = s pevnými zásadami. klidný, rozvážený; podob. -ná povaha
- vyrozumívati**, v. rozuměti
- vyrudlý** [-le; -lost] = vybledlý; v. rudnouti
- vyrůstati**, v. růsti
- výrůstek**, -stku, m. = vyvýšenina tkáně
- vyrypovati**, v. rýpnouti
- vyrývati**, v. rýti
- výřad**, -u, m.: v. zvěře (po honě) = vystavení, seskupení (myšliv.)
- vyřadovací** || řídč. *-řazovací* = sloužící vyřadování; *-řadovati* || *-řazovati*, v. řaditi
- výřečník**, -a, m. = výřečný člověk (říd., Tilsch.); *výřečný* [-ně; -nost] = výmluvný; -nost, někdy též = výslovnost
- výřez**, -u, m. = vyříznutí, něco vyříznutého, vyříznutý kus masa, ocásek, strom
- vyřezávací** = na vyřezávání; *-zavač* [-čka], -e, m. = kdo n. co vyřezává; *-závaný* = zdobený vyřezáváním; *-závatí*, v. řezati
- výřezek**, -zku, m. = něco vyříznutého
- vyřezovati**, v. řezati
- výří**, příd. k výr

vyřídilka || někdy *-ři-*, *ž.* = výmluvná ústa, výmluvnost (lid.)
vyřinovat, *v.* řinouti
vyřít, *v.* vejřít
vyřizovat, *v.* řídit
vyřknout, *-řkl*, *-řčen* || *-řknut* = vyslovit, vyhlásit (rozsudek...)
výsada, *ž.*, 1. = větev parohu; = zvláštní právo, privilej (v tříd. společ.);
výsadec, *-dce*, *m.* = výsada (parohu);
výsadek, *-dku*, *m.* = výběžek (šafař., Palac.); = vysazení vojska, mužstva, desant;
výsadbář, *-e*, *m.* = parašutista;
-kářský [*-kářství*], *příd.* k tomu;
výsadekový, *příd.* k výsadek: *-vé* vojsko;
výsadní, *příd.* k výsada: *v.* právo, listina, postavení
vysávací, *vysavač*, *vysávati*, *v.* vysávací...
***vysazený**, *v.* saditi; přenes. = vysedlý (Palac.); = výsadní (t.);
vysázeti, *-sazovati*, *v.* sázeti
výseč, *-e*, *ž.* = vyseknutá část kruhu
výsed, *-u*, *m.* = vysednutí (cvik);
vysedati, *v.* sedati; *vysedlina*, *ž.* = vysedlé místo, hrbol(ek);
vysedlý = vystupující, vyčnívající: *-lé* lící kosti
výsek, *-u*, *m.*, 1. *v.* masa... = vysekávání; 2. = (vyseknutá) část něčeho: *v.* kruhu; *v.* nebe (Dyk), moře (Majer.)
vysemeniti se = pozbýti semena (odbor.); *nedok.* *-ňovati se*
výsev, *-u*, *m.* = vysévání, vysetí;
vysévati, *v.* sít
výsevek, *-vku*, *m.* || **-vka*, *ž.* (Herb.) = co se vyseje; = vystřelení sekaného kovu, kamínků s hradu na útočníka (zastar., Jir.)
výsevní, *příd.* k výsev: *v.* plocha
vyschlý, *v.* schnouti
vysílací (stanice...) = z čeho se vysílá, na vysílání; *v.* přístroj neboli *vysílač* || *část.* *vysí-*, *-e*, *m.*; *v.* stanice neboli *vysílačka*, *ž.*; *vysílatel*, *-e*, *m.* = kdo vysílá; *vysílati*, *v.* sílati

vysílený, *-silovati*, *v.* síliti
vysívati, *v.* sít
vyskakovati, *v.* skákati
výskal, *-a*, *m.* = kdo rád výská, hýřil, *v.* přísl. co nachoval Stýskal, to utratil V.
výskati (*si*) = radostí, jásavě křičet, vykřikovat; *slož.* *dokon.* *na-* se (mnoho); *pro-* celou noc; *roz-* se = dáti se do výskání; *za-* si prostě *dokon.*; *-vyskovati*, *slož.* *nedokon.* *pro-* = výskat (Jir., zastar.); *vy-*;
výskávati, *opak.*
výskavý [*-vě*; *-vost*] = výskající: *-vá* radost = projevovaná výskáním (Olbr.)
výsknouti, *-kl*, *-knut(i)*, *dok.* k výskati; *slož.* *dokon.* *do-* až kam (Hál.); *vy-*, *za-* si
***vyskobiti** = opatřit, upevniti skobami (Čap.)
výskok, *-u*, *m.* = vyskočení
výskot, *-u*, *m.* = výskání
-vyskovati, *v.* výskati
výskyt, *-u*, *m.* = vyskytání, vyskytování (nerostů...); = zjev (Koll.); *vyskytnouti se*, *-tovati*, *v.* skytnouti
vyslanec [*-nkyně*], *-nce*, *m.* = vyslaný člověk, diplomat pověřený zastupováním státu; *-necký* úřad; *-ká* budova neboli *-nectví*, *stř.*
***výsled**, *-u*, *m.* || *zprav.* *-dek*, *-dku*, *m.* = co z čeho vyplyne, vzejde; *v.* práce, zkoušky, počítání, voleb...;
***výsledkovati** = usuzovat (Palac.); *-dkový*: *-vá* věta;
výslednice, *ž.* = výsledná síla (odb.); *-dnice* vlivů, poměrů... = výsledek;
výsledný = z něčeho vyplývající, konečný (dojem, stav, účinek); *-dné* souvětí = vyjadřující výsledek
výslech, *-u*, *m.* = vyslechnutí, vyslýchání (svědků, obviněného...); *křížový* *v.* = řada otázek „křížem“, na přeskáčku, úmyslně nesoustavných; = vyslyšení (Suš.)

vyslýchati, -sle-, *vyslechnouti*, v. slechnouti

**vyslepičiti* komu co = povědět, prozradit (vulg.)

výslibek, -bku, m. = slib (Koll.)

**vyslípati* komu co = vytýkat, vyčítat (Suš.);

výslípek, -pku, m. || *vyslípka*, ž. = výtka, výčitka (Suš.);

vyslípnouti, dok. k *vyslípati* (šmil., Herrm.); = prozraditi (Č.-Chod)

vysloužilec, -lce, m. = vysloužilý voják; přenes. duševní -lci (Ner.); -žilý = kdo vyslouží

**výslova*, ž. (šafař.) = výslovnost

vyslovený [-ně]: -ná myšlenka...; -ný straník... = zjevný, rozhodný; -ně stranický... = zjevné

vyslovitelný = co lze vyslovit; těžko v.; -vití, v. slovit

výslovnost, -i, ž. = vyslovování hlásek, slov;

výslovný [-ně] = zřetelně, jasně vyslovený, řečený (rozkaz, přání, žádost)

vyslovovati, v. slovit

**výsluha*, ž. = výslužka; *vysluhovati*, v. sloužiti

**výsluň*, -ně, ž. (Slád.) || zprav. *výsluň*, stř. = místo na slunci, slunné; přenes. v. života = pohoda; být na v. slávy, přízně, lásky... = těšiti se velké slávě...; *výslunný* = slunný

výslužba, ž. = stav po činné službě, odpočinek, pense; ve -bě, zkratka v. v.

výslužka, -žek, ž. = „co si vysloužíme“, dárek z jídel na hostině

výslužné, -ho, stř. = plat ve výslužbě, odpočivné, pense; -ník, -a, m. = pensista (říd.)

vyslýchati, v. slýchati

**vyslyšitelně* se zamilovat (Havlíč.) = tak, že můžeme být vyslyšeni

vysmahati, nedok. k *vysmahnouti*; *vysmahlý* = kdo, co vysmahne; *vysmahnouti*, -hl, -hnuv, -hnutí

= teplem, žárem vyschnouti, okorati;

vysmahovati, nedok.; v. hrdla = vysušovat (Vr.)

vysmažovati, v. smažiti

vysmeknouti, v. smeknouti

výsměch, -u, m. = vysmání, vysmívání, posměch;

**výsměchář*, -e, m. = kdo si dělá z něčeho, z někoho výsměch

výsměšek, -šku, m. = výsměch (kniž.);

výsměšný [-ně; -nost] = posměšný

vysměvač [-čka], -e, m. = kdo se vysmívá; zdrob. -váček, -čka, m.; *vysměvačný* || (So.) *výsměvný* [-ně; -nost] = vysmívající se

vysmívati se, v. smáti se;

vysmívavý [-vě; -vost] = vysměvačný (Arb., Dur. a j.)

vysmraditi, -smradnouti, v. smrad *vysmrkati* se, -knouti, v. II smrkati a smrknouti

vysmýknouti, -kl, -knut(i) = vyvléci, vytrhnout, vyškubnout; *vysmykovati*, nedok.

vysněný, v. I sníti

vysoce, v. vysoký

vysočina, ž. = pahorkatina; zdrob. -nka, ž.

vysoká, ž. = vysoká zvěř (srnci, jeleni...)

vysokanánský, -kánský = velmi vysoký (cit.)

vysoko, 1. příslov.: být, sedět, ležet, viset... v.; 2. stř. podst. (kníž.): do -ka = do výšky (Čech); ve -ku (Vr.); z -ka = z výšky || příslov. zvysoka, v. tam

vysokoblahorodí, stř., starší uctivé oslovení: Vaše V.

vysokomýtský, příd. k Vysoké Mýto

vysokonohý = mající vysoké nohy

vysokopecař, -e, m. = tavič ve vysoké peci

vysokoproudý, příd. k vysoký proud

**vysokorodý* = urozený (R. Svob.)

vysokost, v. vysoký

vysokoškolák [-lačka], m. = posluchač vysoké školy; -školský, příd. k vysoká škola: -ský student, řád

vysokotlaký = zařízení na vysoký tlak (kotel)

vysoký [-soko; -soce; -sokost] = mající rozměry ve směru svislém: jak v. je ten strom?; strom v. 10 m ap.; = mající poměrně značné rozměry ve směru svislém, opak k nízký (strom, dům, člověk, hora...); = velký, značný (věk, stáří); v. tón; -ká škola = universita, technika...; = významný, vlivný (úřad, postavení); -ká politika = ne drobná, týkající se životních zájmů státních; někdy posměš. = které nerozumí nezasvěcenec; -ký sloh = knižní, učený...; -ká zvěř, v. vysoká; vysoce cenný, nadaný, důležitý... = velmi; v. vysoko; -kost, i mn. = výšina (kniž.): z -kosti (Erb.); k -kostem spěti (Slád.); v. vyšší

vysolovati, v. soliti

výsost, -i, ž. = vysokost, výšina: sláva na -stech (bibl.); = výška: muž slušné -sti (Palac.); mravní v. (Suš.) = vznešenost, důstojnost; císařská V. = veličenstvo, majestát; v. národa; na v. důležitý... = neobyčejně, velmi, vysoce;

výsostný [-ně; -nost], příd. k výsost: v. práh budoucnosti = nedostupný (Krásnoh.); zprav. -ná práva = příslušející hlavě státu; též -ná práva národní; -ně promluvit (šal.) = velebně, majestátně; -nost uměleckého díla (t.)

***výsota** || *vy-*, ž. = výšina (říd. kniž.)

vysoušeti, v. sušiti

vysonovati, v. souti a sunouti

výspa, ž., z pol. = ostrov (kniž.) = břeh vysunutý do vody

vyspalý, v. spáti

vyspělý [-le; -lost] = dospělý, vyzrálý, dokonalý (muž, umění...)

vyzpívati, v. spěti

vypraviti, -vovati, v. praviti

vyssrkovati, v. srk

vyssávací || *vysá-* přístroj neboli

vyssavač || *vysa-* -e, m.; -vač lidu... = kdo jej vysává, vykořisťuje; *vyssávati* || *vysá-*, v. ssáti || sáti

vystačovati, v. stačiti

vystálý, v. I státi

vystání, stř. k vystáti, v. I státi; není to k v. || je to k *nevystání*, german. m. to nelze, není možná vystát, snést, vydržet

výstava, ž. = vystavení, -vování výrobků, strojů, zboží, uměleckých, literárních... děl, výsledků různých oborů práce k snadnějšímu poznání...; = výklad (Palac.); = výtka (Puchm.); zdrob. *-vka*, -vek, ž.; = ráz dříví (Mar.)

výstavba, ž. = (vy)tvoření, (vy)budování, zařizování...: v. státu, socialismu; n e s p r. v. domu... m. stavba, stavění

výstavec, -vce (Herb.) || *-vek*, -vku, m. = strom ponechaný na pasece **výstaviště**, stř. = místo, kde je výstava

výstavní, příd. k výstava: v. ruch, pavilon, loterie, vlak...; v. kus = hodící se na výstavu;

-vnictví, stř. = pořádání výstav, péče o ně

výstavný [-ně; -nost] = „jako na výstavu“, stavebně úhledný (dům, město)

vystavovací právo = právo vystavovat; *-vovatel* [-lka], -e, m. = kdo vystavuje; *-vovati*, v. staviti

výstelka, ž. = kryt tělesných dutin

vystěhovalec [-lkyně], -lce, m. = kdo se vystěhuje, emigrant; *-lecký* [-lectví], příd. k tomu

vystihnouti, -hovati, v. stihnouti

výstižný [-ně; -nost] = dobře vystihující

vystoupení, stř., k vystoupiti, 1. v. na horu, ze spolku...; 2. pěkně... v. = způsoby, chování, vystupování

vystoupný, v. stoupnouti
výstraha, ž. = vystřihání (před někým, před něčím), varování, varovné napomenutí; dát komu -hu; učinit co na -hu, pro -hu, k -ze
vystrašovat, v. strašiti
výstražný [-ně; -nost] = jsoucí na výstrahu (výstřel, příklad, znamení, tabulka, trest...)
vystřel (V.), -a, m. = vyhnálov (lid. a hovor.)
vystřelovat, v. strkati
***vystřelý** = strmicí (šlejh.)
vystřeliti, -děn(i) = vystrčit, vypudit (lid. a hovor.); nedok. -šovati
***vystřelý** = vyčnívající (šlejh.)
výstroj, -e, m. || ž. = vystrojení, oděnění šatstvem, vybavení stroje různými součástkami; *vystrojovat*, v. strojiti
***výstředek**, -dku, m. = výstřednost (Bran.)
výstřední [-ně; -nost] = vybočující z obvyklých mezí, z pravé míry, krajní, divoký (člověk, čin, chování, móda...); -ně se chovati; -nost chování...; -nost = výstřední čin, v. chování;
výstředník [-nice], -a, m. = výstřední člověk;
výstředný kruh = nemající s jiným(i) společný střed
výstřel, -u, m. = vystřelení, -lená rána;
vystřelek, -lku, m. = něco vybočujícího z obvyklých mezí, výstřednost; v., -lka, m. = výrostek (Koll., Palac. podle bible);
vystřelovat, v. střeliti
***výstřeší**, stř. = přečnívající část střechy (Baar)
***výstřežný** = čeho se máme vystřihati (Čelak.)
vystřibiti, v. tříbiti
výstřih, -u, m. = vystřížení, vystřížená část šatu, prádla
vystřihati, v. stříci a stříhati
vystřihovati, v. stříhati
vystřikovat, v. stříknouti
vystřizlivělý, -věti, v. střízlivěti

výstřížek, -žku, m. = vystřížený kus novin...
výstup, -u, m. = vystoupení, vystupování na horu...; v. kandidáta učitelství = vyučování na zkoušku; v. na jevišti = výjev, scéna; v. mimo jeviště = nechutný výjev, -ná scéna;
výstupek, -pku, m. = co vystupuje (ze skály...); *výstupiště*, stř. = výstupní peron; *výstupní stanice* = kde se vystupuje; -ní zkouška = veřejné vystoupení absolventů
vystupňovaný, -vati, v. stupňovací
vystupování, stř. k vystupovati, 1. v. na hory, z cirkve...; 2. = vystoupení 2.; -vati, v. stoupiti
vystydlý, v. stydnouti
vystýlati, v. stláti
vyšunovat, v. sunouti
vysušovací přístroj = na vysušování, neboli -vač, -e, m., -vadlo, stř.; -vati, v. sušiti
vysutý, v. souti; sr. visutý
výsuvka, -vek, ž. = vysutí (hlásky); *výsuvný* = na vysouvání (žebřík); -né e = vysouvající se, pohybné, na př. pes-psa (Bezr.)
vysuzovat, v. souditi
vysvěcovati, v. světiti
vysvědčení, stř. = osvědčení, potvrzení některých věcí, prospěchu...: školní, lékařské v., v. zachovalosti...
vysvětlená, ž., jen ve spojení na -nou = na vysvětlení;
vysvětlení, -liti, v. světliti se;
vysvětlitelný = co se dá vysvětlit: těžko -litelný jev; je -litelný, obyč. lze, můžeme si... vysvětlit;
vysvětlivka, -vek, ž. = poznámka na vysvětlení; **-livost*, -i, ž. (šal.) = snaha vše vysvětlit;
vysvětlovatel [-lka], -e, m. = kdo vysvětluje (Třebíz., Klicp.); -lovati, v. světliti se
vysvítati, -svitnouti, v. svítati

vysvoboditel [-lka], -e, m. = kdo vysvobodí; -*boditi*, -zen(i) = osvoboditi; -*dití* koho z čeho; -*bozovati*, nedokon.

vysychati, v. schnouti

vysypaná, ž., v. sypati

I **výš(e)**, příslov., v. vysoký

II **výše**, ž. = výška; přenes. mravní... v. = dokonalost, vyspělost; být, stát na výši doby = nepožděvati se za ní; v. navýš, zvýši

Vyšehrad (lid. *Vyšo-*), -u, m., část Prahy; *vyšehradský*, příd. k tomu

vyšeptalý = slabý (hlas); = vykotlaný (lid.)

vyšetřovací vazba, výbor = na vyšetřování; -*vanec* [-*vanka*], -nce, m. = kdo je vyšetřován; -*vaťi*, sr. šetřiti

výšin, -u, m. = vyšinutí (cvik); v. z větné vazby = vychýlení, vybočení, anakolut

výšina, ž. = vysoké místo, vrch; *výšinná* rovina = náhorní (šlejh.)

vyšínovati, v. šínouti;

vyšínulec, -lce, m. = kdo se vyšine (Vanč., Č.-Chod)

výšiti = činit vysokým, vyšším, zvedati do výše: příroda výší stromy (Heyd.); čerchov se výší nad námi (Baar); trpaslík se výší (Heyd.) = vytahuje se, aby byl vyšší; obyč. jen slož. dokon. *po-* koho = jmenovat, ustanovit na vyšší místo; *po-* koho za doktora = prohlásit; podmětově *po-* (v úřadě) = být povýšen; být povýšen nad něco = povznesen (často hanl.); *povýšený* [-*ně*; -*nost*]: p. úředník... || člověk p. nad co = povznesený; -*ně* si počínati; v. povýšenec; *pře-* koho, co = předstihnout; *vy-* co (Koll., Holeč.) = učinit vyšším; *z-* co = vy-; *z-* ceny, platy, daně, dojem, či důvěru, odvahu = zvětšit, zesílit; -*vyšovati*, slož. nedok. *po-*, *pře-*; *vy-* se nad koho = vypínati se; *z-* platy...

vyšivací jehla, rám, stroj = na vyšívání; *vyšivač* || -*ši* [-*čka*], -e, m. = kdo vyšívá; -*čský* [-*čství*], příd. k tomu;

vyšívání, stř., k vyšívati, v. šíti; = vyšitá ozdoba, vyšivka

vyšivka, -vek, ž. = vyšívání, vyšívaná práce; -*kový*, příd. k tomu

výška, -šek, ž. = vysokost, výše, rozměry ve svislém směru: v. věže...; v. měřic. = vzdálenost vrcholu od protější strany, stěny; v. tónu, hlasu; ve výšce = ve vysoké poloze, vysoko nad námi...; z výšky = z vysoké polohy

výškleb, -u, m. || čast. -*bek*, -bku, m. = výsměch, pošklebek;

výšklebný úmysl... = vyjadřující výsměch (Herrm.);

vyšklebovati se, v. škleb

vyšklíbatí se = šklíbiti se, vyšklebovati

Vyškov, -a, m., město na M.; -*van* [-*vanka*] || lid. a hovor. -*vák* [-*vačka*], -a, m. = obyvatel Vyškova, rodák z něho; *vyškovský* okres, rodák...

výškový, příd. k výška: v. rozdíl = ve výšce

výškrab, -u, m. = vyškrábnutí, vyškrabání (lékař.); -*bek*, -bku, m. = vyškrabané těsto z díže, pečivo z něho; lid. a hovor. = poslední dítě; *vyškrabovati*, v. škrabati

vyškrťovati, v. škrť

vyškvářeti, -*škvařovati*, v. škvařiti

výšlap, -u, m. = vycházka, výlet (vulg.);

vyšlapaný, -*povati*, v. šlapati

výšleh, -u, m. = vyšlehování, -hnutí (kniž.); *vyšlehlý*, -*hovati*, v. šlehnouti

vyšněbrodský, v. vyšní

***vyšní** || -*ný* = vyšší, horní (zast.), jen v míst. jm. *Vyšný*, -ného, m., vsi v Č., *Vyšní* Brod, nyní Vyšší B.; *vyšněbrodský* || (zast.)

vyšněbrodský, příd. k tomu

vyšňořiti, -*řovati*, v. šňořiti

výšplechty, v. vejšplechty

vyšší [výš(e)], 2. stup. k vysoký; přenes. vyšší společenské vrstvy = výše postavené, „lepší“, vládnoucí n. jim přísluhující (v třídní společnosti); podob. v. společnost; v. zájmy... = ne osobní, nýbrž zájmy celku, společnosti

***vyšťerbít** = pochybit, pobloudit (Palac., Suš.); nedokon. -*bovati*

vyštípovati, v. štípati

vyšfuchovati, v. šťouch

vyšumělý = co vyšumí;

***vyšumovati** = prohlédat (šmil.)

výšvih, -u, m. = vyšvihnutí (cvik); v. k literatuře (Č.-Chod); *vyšvihovati*, v. švihati

vytáčeti, v. točiti; *vytáčivý* [-vě; -vost]: -vá odpověď = s vytáčkami, vyhýbavá;

vytáčka, -ček, ž. = vytáčení, výmluva

výtah, -u, m.; 1. v. z účtu, z matricy... = výpis; v. z řeči, ze spisu... = zhuštěný obsah; 2. = vytahovadlo, zdviž

***vytáhlec**, m. = vytáhlý člověk (Ner.) || *-hlík*, -a, m. (Č.-Chod); *vytáhlý* [-le; -lost] = vysoký a hubený, o člověku

vytahovací = na vytahování;

vytahováček, -čku, m., zdrob. k vytahovák;

-vadlo, -del, stř. = vytahovací zařízení;

-vák, -u, m. = nástroj na vytahování; ***-vák**, -a, m. = kdo se vytahuje, vypíná, chlubí (Vanč., Řez.);

vytahovati, v. tahati

výtahový, příd. k výtah 2.

vytápěcí zařízení = na vytápění;

-pěti, v. topiti

vytát(ý), v. tít

výtažek, -žku, m. = co se získá z něčeho parou, tlakem, trest

vytčen(í), -ný, v. tknouti

výtečná, -né, ž. = výtečná známka na vysvědčení (lepší než výborná); *-nický* [-nický; -nictví], příd. k *-ník* [-nice], -a, m. = výtečný, vynikající člověk (často ironic.);

výtečný [-ně; -nost], 1. = znamenitý, výborný; v. prospěch (lepší než výborný); 2. = sličný (Palac., zastar.)

vytěkati, v. téci

vytentočkovati se, -*tovat se* = vykonat „potřebu“ (lid.)

vytepavač, -e, m. = kdo vytepává

výtěr, -u, m. = vytření, co s: vytře; *vytěrač* [-čka], -e, m. = kdo vytírá; *vytěradlo*, -del, zdrob. *-rátka*, -tek, stř. = předmět, zařízení na vytírání;

výtěrek, -rku, m. = co odpadne při vytírání, pazdeří

vytěsniti koho = vytlačit, vypudit; *-sňovati*, nedok.

vytětí, v. tít

výtěž, -e, ž. (Vr.) || obyč. *výtěžek*, -žku, m. = co vytěžíme, užitek, zisk;

výtěžnost, -i, ž.: v. masa, sádla, loje = množství, které je možno. nutno vytěžit, získat (z živé váhy)

výti, vyji, vyj, vyl, vytí, o nařikavém psím... hlase; kdo chce s vlky býti, musí s nimi v. (přisl.) = musí se jim (špatnému okolí) přizpůsobiti; slož. prostě dokon. *za-*; *-vývati*, slož. nedokon. *po-*, *za-* = výti (šlejh.)

vytínati, v. tít

vytírati, v. třít; *vytírka*, ž. = sukno na chomoutě formanského podsedního koně (Jir.)

výtisk, -u, m. = vytištěný exemplář něčeho; *vytiskovati*, *vytištěný*, v. tisknouti

výtka, -tek, ž. = vytčení chyby, projev nespokojenosti, pokárání; *po výtce* || *povýtce*, příslov. = hlavně, především (říd. kniž.)

výtlaček, -čku, m. = co se vytlačí (z vinných hroznů...)

vytlačovati, v. tlačiti

vytloukač, -e, m. = kdo vytlouká (okna); *-katí*, v. tlouci

vytmaviti, v. tmavěti

výtočka, ž. = vytáčka, výmluva (Němc.); = kovová vložka v hlavě kola

výtod, v. vitod

výtok, -u, m. = vytékání, jeho místo; *-kový*: *-vá* roura

výton, -u, m. || *-toň*, *-ně*, ž. = náplavka

výtop, -u, (Jir.) || čast. *-pek*, *-pku*, m. = pokárání, důtka (lid.)

výtopna, -pen, ž. = topírna; *-pný* [*-pnost*] = co lze dobře vytopit (pokoj...)

vytoužený, v. toužiti

vytráceti, v. tratiti

***vytrčelý** = trčící (šlejh.)

vytrhovati, v. trhati

***výtruba**, ž. = vytrubování;
vytrubovati, v. troubiti

výtrus, -u || *-sek*, *-sku*, m. = rozmnožovací tělísko tajnosnubných rostlin; *-sný*, v. tajnosnubný

vytrušovati, v. trousiti

vytrvalec, -lce, m. = vytrvalý člověk; **vytrvalectví*, stř. = vytrvalost; *vytrvalý* [*-le*; *-lost*] = kdo vytrvá v něčem, stálý, houževnatý; = trvalý (Mah.)

výtrysk, -u, m. = vytrysknutí, -skování: *-sky* slunečních paprsků (Řez.); = co vytryskne: v. srdce (Č.-Chod);
vytrysklý, *-kovati*, v. trysknouti

***výtržek**, -žku, m. = výtržnost (Palac.)

***vytrženec**, -nce, m. = kdo je u vytržení, blouznivec (Sab., Č.-Chod)

vytržení, stř., 1. v. zubu, koho z práce..., v. trhnouti; 2. v. (mysli) = opojení, nadšení; ve v. || (kniž.) u v.; náboženské v. = nadšení, blouznění; **vytržený* = jsoucí (jako) u vytržení (Pfleger-Mor.); *-né* zahledění (Vr.)

***výtržka**, ž. = vytrhování, přerušování, -šování (Svět.)

výtržně, v. dále výtržný;

výtržník [*-nice*], -a, m. = kdo

působí výtržnost, výtržný člověk;

výtržnost, -i, ž. = rušení klidu,

nepřístojnost; *výtržný* [*-ně*] =

působící výtržnost; *-ně* oděný

= nápadně, výstředně (Č.-Chod)

vytrásadlo, -del, stř., obyč. pomn.

-dla = zařízení na vytrásání (slámy...); *-trásati*, v. trásti;

***výtraska**, ž. = vytřesená sláma (lid.), přenes. (hanl.) o tanečním mistrovi (Jir.)

vytrřelý = protřelý (Němc.), vytrřibený (Palac., Erb.)

vytrřestěný, *-škovati*, v. třestiti

vytrřibený [*-ně*; *-nost*] = uhlazený, zjemnělý, zbystřený: v. vkus, úsudek, rozum, sloh

vytušovati, v. tušiti a tušovati

výtvar, -u, m. = výtvor (zastar.): *-rnický* [*-rnicky*; *-rnictví*], příd. k *-rník* [*-rnice*], -a, m. = výtvarný umělec;

-rný [*-rně*]: *-rný* umělec (proti slovesnému) = malíř, grafik, sochař, architekt, řezbář; *-rné* umění

***vytvařeč** [*-čka*], -e, m. = kdo vytváří; *vytvářeti*, v. tvořiti;

***vytvářitel** [*-lka*; *-lkyně* (Palac.)] || *vytvařovatel*, -e, m. (Čelak.) = kdo vytváří, tvůrce

výtvor, -u, m. = co je vytvořeno, dílo

vytvořovati, v. tvořiti

vytyčkovati, v. tyčka; *-čovati*, v. tyčiti

vytýkací || *-kavý* [*-vě*] = vytýkající (význam, slovo); *-kavě* = vyčítavě (Jir.); *-kati*, v. týkati

***vytylý** = otlý, tlustý, o obličej (Č.-Chod), o pavouku (Krásnoh.)

***výučba**, ž. = vyučování (říd. kniž.)

vyučená, ž. = vyučení, jen ve spoj. *za -nou*: dát komu *za -nou* = prohlásit jej za vyučeného (řemeslu); přenes. = vytrestat jej; dostat *za -nou* = být vytrestán; *vyučenec*, -nce, m. = kdo se vyučí

výučné, -ho, stř. = plat za vyučení; přenes. v. za umění (Beneš.) = trpké zkušenosti;

výuční || *-ný* list = o vyučení

vyučovací plán, osnova = podle které(ho) se vyučuje; v. jazyk = v kterém se vyučuje; *-vatel*, -e, m. = kdo vyučuje; *-vatelský*,

příd. k tomu; -ské umění neboli
-vatelství, stř.;
-vati, v. učit
*výuka, ž. = vyučování (říd.)
vyumělkovaný, v. umělkovaný
vyupomínati, v. -pomenouti
vyústovati, v. ústiti
využitelný = koho, čeho lze vy-
užít
využítkovati koho (4. p.), co || čast.
koho (2. p.), čeho = využít;
-tkovávat, nedok.
využívati, v. I žiti
vyváděti, v. voditi
*vyvaleně se podívat (Ner.) = s
vyvalenýma očima; *vyválet, vy-
valovati*, v. válet
*vývandr, -u, m. = odchod (Ner.,
z hant.)
vyvanulý = co vyvane
vyvářeti, v. vařiti
vývařisko (šal.) || -řiště, stř. =
místo pod jezem, kde se voda
„vaří“, válí, kde tryská ze země;
přenes. v. myšlenek (Tré.)
vyvářka, ž. = vyváření, vyvařo-
vání (prádla...)
vyvařovati, v. vařiti;
vyvařovna, -ven, ž. = místnost,
kde se vyvařuje
vyvazen(i), -zovati, v. vaditi, vázati
vyvažek, -e, m. = kdo vyváží
vývažek, -žku, m. = čím se vyva-
žuje
vyvážeti, v. voziti; *vyvážka*, ž. =
vyvážení, co se vyveze
vyvažovati, v. vážiti
vyvdati, *vyvdávati*, v. vdáti
vyvěřati || řídč. *vyvěřati*, vlast. ne-
dok. k vyvěřiti = pramenit
vývěs, -u, m. = vyvěšování, -šení
praporu... (řídč.); *vývěsek*, -sku,
m., neboli *vývěsný* arch = vyšlý
právě z tiskacího stroje; = vý-
věsný štít; = plakát || -ska, ž.;
-sní tabulka... = vyvěšená, na vy-
věšení
vyvěšovati, v. věsiti
vyvětralý, v. větrací
vyvětřiti, -vovati, v. větřiti
vývěva, ž. = přístroj na zřetřování
vzduchu

*vyvězený = čníci jako věž (čech)
vyvíjeti, v. vítí a vinouti
vývin, -u, m. = vývoj; *vyvinovati*,
-nutý, v. vinouti
vyvířati, v. vyvěřati
vyvlastniti, -ňovati, v. vlastniti
vyvlékat, -knouti, v. vlékat, vléci
vývod, -u, m. = výklad, co z ně-
čeho vyvodíme, závěr; = trubiče
(v lid. těle); v. rodu = rodopis
vývoda, v. vévoda
*vývodce, m. = kdo vyvede, za-
chránc: v. z rozpaků (Durd.)
vývodní svědek = s. žalované strany
vývoj, -e, m. = vyvíjení (se), vý-
vin, rozvoj;
*vývojesloví, stř. = nauka o vý-
voji; *-slovný, příd. k tomu;
vývojka, ž. = vyvíjecí fotogra-
fická lázeň;
vývojný [-ně; -nost] (šal., Sez.)
|| obyč. *vývojový* [-vě], příd. k
vývoj: v. zákon, -vá teorie...;
-nost = vývojový ráz (šal.)
vývolací cena = za kterou se vy-
volává vydražovaná věc; *vyvola-
vač* [-čka] || *vyvolavatel* [-lka] ||
vyvolá-, -e, m. = kdo vyvolává;
-lávati, v. volati
vyvolená, ž. (v. jeho srdce...) ||
-ný, -ného, m. = vyvolená žena
|| -ný muž neboli *vyvolenec*
[-nkyně], -nce, m.; *-lenství,
stř. = to, že jsme vyvolenci
(Krásnoh.)
vývoz, -u, m. = vyvážení (za hra-
nice); *vývozce*, m. = kdo vy-
váží; *vývoziště*, stř. = místo, od-
kud se vyváží; *vývozný*, -ho, stř.
= vývozní clo; -zní zboží, clo,
povolení...
vývozovati, v. voditi
vyvracet, -covati, v. vraceti
vývrat, -u, m. || *vývrať*, -ti n. -tě,
ž. = vyvrácený strom
vyvražďovati, v. vraždit
vyvrbiti se odkud = „vylézt z
vrbí“, náhle se objevit (lid. a
hovor.); v. se hrdým slovem
(Krásnoh.) = ozvat se náhle
vývrh, -u, m. = vyvrhnuté vnitř-
nosti zvěře

vyvrhel, -hele || -hela, m. = člověk vyvržený (ze společnosti), bídák

vyvrhovati, v. vrhati

vyvrcholitel [-lka], -e, m. = v kom něco vyvrcholí, kdo něco přivede na vrchol dokonalosti: v. románu (Sez.); -choliti, -cholovati, v. vrcholiti

vyvrknouti, v. vrtnouti

***vyvršený** = dovršený (Sok.-Tůma)

vývrt, -u, m. = vyvrtání, vyvrtaný otvor; *vývrtka*, ž. = nástroj na vytahování zátek; = šroubovitý pohyb letadla

vyvřelina, ž. = vyvřelá hornina; *vyvřelý*, v. vřít

vyvstalý = co vyvstane (nebezpečí ...), v. vstáti; -lé lící kosti (Jir.) = *vyvstávající*, vystupující; *vyvstávati*, v. vstáti

vyvyskovati, v. výskati

vyvýšenec, -nce, m. = povýšenec;

vyvýšenina, ž. = vyvýšené místo;

Vyvýšenost, -i, ž. = Výsost (Jir.); *vyvýšovati*, v. výšiti

***vyvzpomenutelný** = nač si lze vzpomenout (Řez.)

vyza, ž., ryba

vyzáblý [-le; -lost] = úplně vyhublý

vyzařovati, v. zářiti

výzbroj, -e, ž. = potřeby zbrojení, strojové; = potřeby vůbec: cestovní v. (Čech), vědecká...; *vyzbrojovati*, v. zbrojiti

vyzdívati, v. zdíti

výzdoba, ž. = vyzdobení; *vyzdobovati*, v. zdobiti

vyzdravěti, -vějí = uzdraviti se (říd.)

vyzdvihovati, v. zdvíhati

***výzev**, -zevu, m. = výpary, pára (z pol., Jungm., Krásnoh.)

vyzí, příd. k vyza: v. maso, klí; *vyzina*, ž. = vyzí maso, klí

vyzíratí, v. zřítí

vyzkoušeti, v. kusiti

výzkum, -u, m. = zkoumání, badání, výsledek zkoumání; -mný (let, cesta, výprava, stanice...) = za účelem výzkumu

vyzkusiti, v. kusiti;

***vyzkušný** = vyzkoušený, zkušný (Ner.)

vyzlacovati, v. zlatiti

význačný [-ně; -nost] = vyznačující (koho, co), rázovitý (rys, vlastnost...), vynikající; 2. stup. -čnejší [-čnejši]

vyznačovati, v. značiti

***význak**, -u, m. = znak (šafař., Durd., Holeč., Novák)

význam, -u, m. = smysl, myšlenkový obsah (slova...); = důležitost (člověka, hnutí);

významný [-ně; -nost] = mající význam, důležitý, význačný; v. pohled, úsměv = vyjadřující (ne)souhlas, podiv...; -ně se usmát... = na vyjádření (ne)souhlasu...

významosloví, stř. = nauka o významu slov; -slovný, příd. k tomu;

významový [-vě]: v. odstín, rozdíl = ve významu (slova); -vé písmo (Geb.) = vystihující význam slova, nikoli jeho znění; -vě = po stránce významové, co do významu;

***významuplný** = výrazný (Ner.)

vyznání, stř., 1. v. (z) hříchů... sr. znáti; 2. v. víry, náboženské... v. = náboženství, víra, konfese; životní v. = životní zásady, názory, kredo

vyznavač [-čka] || -vatel [-lka], -e, m. = kdo vyznává: v. víry, pravdy, krásy...; -čská církev v Německu = nezávislá na státu, přidržující se starého vyznání; *vyznávati*, v. znáti

vyznívati, v. zníti

vyzouvatí, v. zouti

vyzpěvovati, *vyzpěvaný*, v. zpívati

vyzpovídati, v. pověděti

***výzpyt**, -u, m. = výzkum (zast.); na -tu (Krásnoh.) = na číhané, tajně; ***-tný** dopis (Herit.) = kterým chceme něco vyzvědět

***výzrada**, ž. = zrada (obrozen.);

vyzraditi, v. raditi

vyzrálý [-le; -lost] = zralý, vyspělý
vyzrazovati, v. raditi
výztuha || *výztuž*, -e, ž. = vyztužení; *vyztužiti*, -žovati, v. tužiti; *výztužný* = vyztužující, na vyztužení
výzva, -zev, ž. = vyzvání; = povolání do zbraně, mužstvo povoláné do zbraně
vyzváněti, v. zvoniti
vyzvědač [-čka], -e, m. = kdo vyzvídá, špehoun; -čný = vyzvídavý (R. Svob.); -čský [-čství], příd. k vyzvědač
výzvěděš, -a, m. = vojín výzvědné služby
vyzvěděti, v. věděti
výzvědný = jsoucí na výzvědy (odíl, služba...);
výzvědy, m. pomn. = vyzvídání: jít, poslat koho na v.
vyzvídati, v. věděti: *-davý [-vě; -vost] = vyzvídající; -vě začít (Jir.) = s úmyslem vyzvídat
***výzvuk**, -u, m. = výkřik (Staš., Šlejh.)
vyzývací = obsahující výzvu (řízení, žaloba, zápas); *vyzývati*, v. zývati; -vavý [-vě; -vost] = „vyzývající k pokárání...“, nestoudně smělý, drzý
vyžadovati, v. žádati
vyžat(ý), v. II žiti
vyždimovati, v. ždímati
výžeh, -u, m. = vypálení (odb.); *vyžehovati*, v. žehnouti
vyžeňovati, v. ženiti
vyžilec, -lce, m. = vyžilý člověk; *vyžilý* [-le; -lost] = kdo se vyžije (v. I žiti), o člověku; = ukazující na vyžilost, o tváři
vyžínati, v. II žiti
vyžírač || -ži-, -e, m. = kdo vyžírá (stát...), kořistník (zhrub.); *vyžíratí*, v. žráti; *vyžírka*, ž. = vyžíráni, žranice || někdy m. = vyžírač (t.)
výživa, ž. = vyživování
vyžívati se, v. I žiti

výživné, stř. = příspěvek na výživu;
výživný [-vnost] = dávající hojnou, vydatnou výživu
vyživovací = na vyživování (příspěvek, náklad); -vati, v. živiti
výžlabník, -u, m. = nástroj na dělání žlábků (odb.)
vyžlátko, -tek, stř., zdrob. k *vyžle*, -lete, stř., původ. = mládě mysliveckého psa; přenes. = mladá dívka (hovor.)
vz, předlož. se 4. p. = na, dochovala se v příslov. vzdáli, vzhůru a s odsutým v- v příslov. zděli, zvýši...
vz-, slovesná předpona, znamená 1. pohyb vzhůru: vzejítí, vzklíčiti, vzletětí...; často bez v-, zvednouti...; 2. = na: vznést prosbu na koho, vzkázat komu (vlast. říci na koho, ke komu, komu); 3. = od, vy: vzdáti se, odevzdat; 4. prosté dokonání děje: vzkřiknouti...
***vzácněti**, -nějí = stávati se vzácný; *vzácný* (zast., Jir. -ctný) [-ně; -nost] = velmi řídký (případ...), velmi cenný (nerost, památka...), vážený, vítaný (host...); -nost, zprav. = vzácná věc, -ný případ; 2. stup. *vzácnější* [-něji]
vzad, příslov., jen čelem v. = čelem dozadu (tělocvič.); *vzadu*, příslov. = na zadním místě, za někým, za něčím; v. za kým, za čím; v. ve voze..., ní k. v. vozu; mít oči v. = viděti za sebe, všecko vidět (lid. a hovor.)
vzájemný [-ně; -nost] = oboustranný, obapolný, vespolečný (vztah, láska, přátelství, dopisy, ochota...); -ně si pomáhat, se milovat, doplňovat...; -nost poměru...; slovanská -nost = vzájemný poměr, -né styky, -né poznávání
v zápětí || *vzápětí*, příslov. = hned, blízko za kým, za čím
vzat, -a..., *vzatý*, v. vzíti

vzatek (Palac. *vzá-*), -tku, m. = něco vzatého, kořist, loupež (Palac., Jir., Tilsch.), úplatek (Palac., říd. kniž.); v kartách = zdvih

vzbouřenec, -nce, m. = kdo se vzbouří, povstalec; *-ření*, stř. = povstání, vzpoura

vzbouzení, *vzbuzovati*, v. buditi

***vzdál** (RK) || *vzdáli* || *zdáli*, příslov. = na dálku (kniž.);

**vzdále*, ž. = dálka (Koll.)

vzdálený [-ně; -nost]: místo -né od nás tolik a tolik (s určením míry) = ležící od nás tak a tak daleko || -né místo... (bez určení) = ležící daleko od nás..., ne blízký; přenes. -ný příbuzný = ne blízký; -ná podoba = nepatrná; -ně příbuzný; -nost koho, čeho od koho, čeho = prostorová délka

vzdáli, příslov., v. vzdál

vzdáliti se, vzdal = ne daleko, ne na dlouho odejít (z bytu, z domu, z místa pobytu..., od koho); jak je to vzdáleno? ap. = jak je to daleko?; to je mi vzdáleno, 1. = není to můj obor, nevyznám se v tom dobře; 2. = jsem toho dalek || o d. h. být vzdálen čemu;

vzdalovati se, nedok.: v. se od koho od čeho; kroky se vzdalovaly (Vrchl.) = směřovaly pryč; silnice se -vala jeho zrakům (šmil.) = mizela; v. se čeho (veřejného života...) = vyhýbat se, straniti se

vzdáti (ve slož. *-vzdati*), vzdám, vzdal, vzdán(i): v. bašty = odevdat nepříteli (zast.); v. závod (sportov.), m. běžného v. se závodu, závodění; v. komu, čemu chválu, dík = vyjádřit, vyslovit; v. se, o městě... = dáti se do moci nepříteli; v. se v šachu...; v. se úřadu, dědictví, nároků na něco, odměny = odejít z úřadu, odstoupit, nepřijmout, odmítnouti dědictví atp., ustoupit od

něho; v. se naděje, všech nadějí = přestat je mít, pochovat je, pohřbít;

slož. dok. *ode-* dopis, knihu... = odvést, doručit; o. statek = pustit; o. se do vůle Boží = být připraven na všechno; její strava si neodevzdala do kuchyně paní X (Jir.) = nezažala si, nebyla horší (ojediň.);

vzdávati, nedok.; slož. nedok. *ode-*

vzdech, -u, m. = povzdech;

vzdechnouti, v. dechnouti

vzděli, v. I děle

vzdělanec [-*nkyně*], -nce, m. = vzdělaný člověk; **-necký* úkol; **-nectvo*, stř. = vzdělanstvo

vzdělání, stř., 1. dějově: -lání pole ..., v. dělati; 2. = osvojení si vědomostí, poznatků (obecné, odborné...), soubor jich (malé, značné... vzdělání);

vzdělankyně, v. vzdělanec

vzdělanost, -i, ž. = 1. vlastnost vzdělaného člověka, to, že je někdo vzdělaný; 2. = stupeň vzdělání, rozumová úroveň; *-nostní* = týkající se vzdělanosti, směřující k ní...: *-nostní* zájem, účel, rozvoj

vzdělanstvo, stř. hromad. = vzdělanci;

vzdělaný [-ně] = mající vzdělání

vzdělávací spolek... = na vzdělávání; *-lavatel* [-lka], -e, m. = kdo vzdělává; *-lavatelný* = co může vzdělávat, co vzdělává (čtení, kniha); *-lavatelský* [-sky; -ství], příd. ke vzdělavatel; *-lávati*, v. dělati

vzdor, -u, m. || **-ra*, ž. (Palac., Koll.) = zlobný odpor, -ná schválnost; *navzdor*, v. tam; *navzdory* || *navzdory* komu co dělat = schválně, abychom jej popudili, rozzlobili, „na zlost“;

**vzdor* čemu, předlož. = přes: vzdor tomu, všem překážkám, vysokému věku..., podle něho (jen lid. a hovor.);

vzdorný [-ně; -nost] = plný vzdoru, plynoucí ze vzdoru... (pohled, odpověď, chování...); v. proti nemoci = odolný (lékař.)
vzdoro-, kmen ke vzdor ve slož. = proti-, anti-: *-biskup* = biskup ustanovený, zvolený... proti jinému; *-císař*, *-kandidát*, *-král*, *-papež*, *-schůze*, *-sněm*

vzdorovati = počínati si se vzdorem, vzdorně; přenes. v. tlaku..., nákaze = odolávat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *vy-* co na kom = vzdorem získat, vynutit; *vyvětrům* = odolat (R. Svob.); *za-* (si, trochu); *vzdorovávat*, opak.

vzdorovitý [-tě; -tost] = vzdorný, o člověku

vzdorovláda, ž. = protivláda

vzdoušek, m., zdob. ke vzduch (cit.)

vzdouti, *vzdouvat*, v. douti

vzduch, -u, m., z ruš. = plyn (smíšenina dusíku a kyslíku) obklopující zemi

vzducho-, kmen ke vzduch ve slož.: *-loď* = balon k létání ve vzduchu; *-mil*, -a, m. (Čech) = milovník vzduchu (žert.); *-plavba*, *-plavec* atd. = letectví atd. (zastar.); *-prázdný* prostor... = bez vzduchu; *-těsný* [-ně] = neprodyšný (odb.)

vzduchovka, -vek, ž. = vzduchová puška, matrace; *vzduchový*, příd. ke vzduch (proud, tlak, sloup, válka, pošta...); -vé modro (Rais); -vá záplava (R. Svob.)

vzdušina, ž. = vzdušná hmota; *vzdušnice*, ž. = dýhací trubice u hmyzu;

vzdušný [-ně; -nost] = vzduchový: *-ná* čára mezi dvěma místy; v. byt = mající dosti vzduchu; přenes. v. kročej (Krásnoh.) = lehký; -né zámky = nemožné, nedostupné věci, marné naděje, větrné zámky, iluze

vzdutí, -tý, v. douti

***vzdy**, příslov. = vždy (MÁ.)

vzdychálek, -lka, m. = kdo stále vzdychá

vzdychati, -chám = naříkat; dokon. *na-* se (mnoho); **po-*, 1. nedok. = vzdychat; 2. dokon. *po-* si = trochu, mnoho si zavzdychat; *roz-* se = dáti se do silného vzdychání; *u-* se = unaviti se, umořit vzdycháním; v! uvzdychaný; *vzdychávat*, opak.

vzdychavec, -vce, m. = vzdychavý člověk (zhrub., Č.-Chod); *vzdychavý* [-vě; -vost] = často, stále vzdychající, naříkavý

vzdychnouti, dokon. ke vzdychati; = vzdechnout: slož. dokon. *po-* si = povzdechnouti si;

***vzdychot**, -u, m. = vzdychání

vzdýmati, *vzedmouti*, -dmut, v. douti

vzepat || *-piat* || *-pjat*, -pěti, v. pnouti

vzestup, -u, m. = stoupnutí do výše, vzlétnutí, zvýšení (cen...), vyšínutí (společenský v.) ap.; *vzestupný* [-ně; -nost] = stoupající, stoupavý (přízvuk, tendence)

vzešlý = co vzejde, v. jíti

vzetí, stř., v. vzítí

vzezření, stř. = výraz tváře, obličej

vzhled, -u, m.: mít pěkný... v. (o budově...) = být pěkný na pohled, dělati dobrý celkový dojem; v. na koho, nač = zřetel, zření (Jungm.); v tomto vzhledě = po této stránce (Arb., Sez.): v každém vzhledu = po každé stránce (Č.-Chod); v. vzhledem

vzhlédati, v. hlédati

vzhledem, příslov. = se zřetelem, se zřením: v. k jeho mládí, stáří, nezkušenosti...; *ne s p r.* m. k: slušný... v. k tobě m. k tobě

vzhledný [-ně] = mající pěkný vzhled: dům ne tuze v. (Jir.); čast. zápor. *nevzhledný* = nepěkný na pohled

vzhlídati, *vzhlížeti*, v. hlédati, -hlížeti

vzhlobi || *zhlobi*, příslov. = na hloubku (kniž.)

vzhůru, příslov. = nahoru, do výšky (hledět, letět...); být v. = bdít, nespát; celá ves je v. ap. = vzrušena, pobouřena; v.!, povel = vstaň(te); v. noha

vzcházeti, v. choditi

***vzchod**, -u, m. = východ slunce (básnic.)

vzchopiti, -povati (*se*), v. chopiti

***vzchyt**, -u, m. = zachycení, úkryt (Čelak.); přenes. = vytržení (Suš.)

***vzikati** = svištěti (šrám.)

vzíti, vezmu, vezmi, -měte (lid. ve-mu..., vem), vezma, vzal, vzav, vzat, vzeti, dokon. k bráti = uchopit: vzíti co do ruky, za kliku..., koho za ruku...; vzíti dar ... = přijmout; vzíti co na sebe, míru, v úvahu atd., v. bráti; vzíti do zaječích = utéci (lid. a hovor.); kde ses tu vzal? ap. = náhle objevil?; kde se vzal, tu se vzal = je tu, ať se sem dostal jakkoli; plať, vezmi, kde vezmi = plať, ať máš, či nemáš, musíš platit; vzíti to zkrátka = krátce to vyložit, přenes. = v krátké době, náhle umřít (lid. a hovor.);

= odnit, ukrást; v. čert;

vzíti radu = přijmout (Erb., zast.); vzít v potaz, v. potaz;

vzíti za své || zasvé, v. svůj;

na slovo *vzatý*, v. slovo;

slož. dokon. *pře-* po otci statek; *pře-* úřad, povinnosti...;

předse- si co (ze vzíti před se = před sebe) = pevně si umínit; v. předsevzetí; *při-* si koho na pomoc = přibrat (lid.); **za-* co = uchopit (Č.-Chod); *za-* se za koho = postavit se na čí ochranu (Holeč.)

vzjímati se, v. jímati

vzkaz, -u, m. || (lid.) *vzkázání*, stř. = zpráva, oznámení; zdrob. *vzkázáníčko*, stř. (Jir.);

vzkázati, *vzkazovati*, v. kázati;

vzkazka, v. zkazka

vzkládati, v. klásti

vzklopka, obyč. *skl-*, v. sklop

vzkřek, -katí, v. skřek

***vzkřik**, -u, m. = výkřik (liter.)

vzkříšení, stř., ke vzkřísiti: vzkříšení mrtvého; v. Kristovo = zmrtvýchvstání, slavnost na jeho památku; v. čes. národa... = obrození;

vzkřisovati, v. křísiti

vzkvétati, v. -kvétati

vzkvět, -u, m. = rozkvět (Vrchl.)

vzlet, -u, m. = vzletnutí, let do výše; přenes. básnický, myšlenkový, tvůrčí, umělecký... v. = povznesení, vypětí, vzmach, vznos; ***vzlétavý** = vzletný (čech);

vzlétnouti, v. létnouti;

vzletný [-ně; -nost]: -ná křídla (Heyd.) = ke vzletu; v. sloh, -ná řeč, báseň, myšlenka = mající vzlet (přenes.)

vzlyk, -u, m. = vzlyknutí;

vzlykati (o d c h. *vzlý-*) = přerývaně naříkat; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do silného vzlykání; *za-* prostě dokon.; *vzlykávati*, opak.;

vzlykavý [-vě; -vost] = často, stále vzlykající, o dítěti...; v. pláč = provázený vzlykáním; v. smích (Scheinpfl.); -vá píseň = naříkavá (čech);

vzlyknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. ke vzlykati; slož. dokon. *za-*;

vzlykot, -u, m. = vzlykání

vzmáhati se, v. moci

vzmach, -u, m. = prudké zvednutí rukou, křídel (čech, Vrchl., Č.-Chod); v. srdce (kniž.) = povznesení; umělecký v. (Staš.) = vzlet

***vzmítavý** = nepokojný (Pfl.-Mor.)

vzmužiti se, v. zmužilý

vžňal, -a..., v. jmouti (vze-)

vznášeti, v. nositi; ***vznášivý** [-vě; -vost] = vypínavý, domýšlivý (Kosm.)

vzňatý = co se vznítí, v. jmouti; přenes. = planoucí, nadšený (čech, Krásnoh.)

vzňav, -vši..., v. jmouti (vze-)

***vznešlý** = co se vznese (Ner.)

vznešeno, str. = vznešenost (kniž.);

vznešený [-ně; -nost] = urozený (člověk, rod...), ušlechtilý (člověk, myšlenka), mravně, duchovně vysoký (úkol...), zvláště vzácný, vážený (host)

***vzněcovadlo**, str. = co vzněcuje, dráždí; **-vati**, v. nítiti

vznět (*znět*, Čech, Hál.), -u, m. = vznícení, vzplanutí: v. světélka (Čech); v. touhy, lásky (básn.); poetický v. = -ké zánícení (Sez.); **vznětlivec**, -vce, m. = vznětlivý člověk; **vznětlivý** [-vě; -vost] = snadno zápalný (látka); = který snadno, rychle vzplane, popudlivý (člověk)

vznícený [-ně], v. nítiti

vznik (o d c h. *znik*), -u, m. = vzniknutí, původ; **vznikati**, -knouti, v. nikati, niknouti;

vzniklý = co vznikne, povstalý

vznímati se, v. jímati

***vzníti**, ze vznítiti = znít (Herb., Němc., Herit., Pittner.);

vznívati, opak.

vznítiti se, v. jmouti (vze-)

***vznívati**, v. vznítiti

vznos, -u, m.: v. letadla = vzletnutí; v. řeči = vzlet (kniž.);

v. postavy (Č.-Chod) = mohutnost, statnost; **vznosný** [-ně; -nost] (liter.) = mohutný, statný, stepilý (Č.-Chod, So.); -ná myšlenka = vznešená; -ná slova = vzletná (Vr.); -ně řečnický = vzletně (Sez.)

vzor, -u, m. = kým, čím se řídíme v jednání, v práci, kdo nám dává dobrý příklad; o věcech = předloha; v mluvnici = slovo, podle kterého skloňujeme, časujeme;

***vzora**, ž. = veliký člověk (Němc.)

vzorec, -rce, m. = předloha; = náznakovitě vyjádření, formule (v počtech, v chemii...);

vzoreček, -čku, m., zdrob ke

vzorek, -rku, m. = ukázka zboží: v. na tkanině = obrazec;

vzorkovaný, o tkanině = se vzorkem, -ky;

vzorkovna, -ven, ž. = dílna na vzorky;

vzorkovnice, ž. = soubor vzorků;

vzorkový veletrh;

vzorník, -u, m. = vzorkovnice;

vzorný [-ně; -nost] = mohoucí být vzorem, příkladný, všestranně dobrý (žák, učitel, život, škola, hospodářství)

vzpažiti = vztyčit paže (tělocvič.);

vzpažovat, nedok.

vzpěčovatí se, zprav. zpěčovatí se, v. tam

vzpěr, -u, m. = vzepření;

vzpěra, ž. = vzpěrný trám;

vzpěrač, -e, m. = kdo se vzpírá,

kdo pěstuje vzpírání jako sport;

vzpěračský [-ský; -ství], příd. k tomu;

vzpěrný = vzpírající, podpírající: v. trám; v. most = se vzpěrami (Olbr.)

vzpínati, v. pnouti; **vzpínavý** = vzpínající se (šmil.)

vzpíratí, v. I přiti

***vzpjatý** = vzpřímený, zdvižený (Čech)

vzplanulý zrak = který vzplane, hořící (Schulz); **vzplanutě** mysliti = vzrušeně (Scheinpfl.)

***vzplápol**, -u, m. = vzplanutí (šlejh.)

vzpomenouti, -mínati, v. -pomenouti

vzpomínka, -nek, ž., 1. = vzpomnutí, připamatování, uvědomění si dřívějšího zážitku; v. na koho, nač; 2. = věc budící vzpomínku, -ky; **-nkový** = budící, mající budit vzpomínku, -ky: -vý lyrismus (Sez.); -vé stati; -vý předmět: -vá nálada

vzpomněti si || **-mníti si**, obych. vzpomenouti, -mněv, -mněl (běž.), -mnění (říd. kníž.) || ***z-** (Mácha, Kuld.) = vzpomenouti si, v. -pomenouti; nedok. **vzpomínati**, v. -pomenouti

vzpor, -u, m. = vzepření (cvik)
***vzpouchlý** = napuchlý, baňatý (Čech)
vzpoura, ž. = vzepření se, vzbouření, odboj
vzpouzetl, v. puditi
vzpruha (někdy *zpru-*), ž., 1. = pružné péro (na mírnění nárazů); 2. = co vzpružuje, podněcuje k činnosti || *vzpružina*, ž.; *vzpružiti*, -žovati, v. pružiti
vzpřičovati se, v. přičítati se
vzpřiměný, *vzpřimovati*, v. přimíti
vzpupný, v. zpupný
vzpurněti, -nějí = stávají se vzpurný (Vr.);
vzpurnický [-cky; -ctví], příd. ke *vzpurník* [-nice], -a, m. = vzpurný člověk;
vzpurný (o d c h. *zpur-*) [-ně; -nost] (souvisí se *vzpoura*) = vzpírající se, stavějící se na odpor
vzpýchnouti, v. zpýchati
***vzpýřený**: -ná muška = vousky jako pýří (Hlad.)
***vzrod**, -u, m. = vznik (Šimáč.)
vzrostlý = co vzroste
vzruch, -u, m. = vzrušení (citové, smyslové); *vzruchový*, příd. k tomu
vzrůst, -u, m. = vyrůstání (rostliny, vlasů...); = postava: člověk vysokého... vzrůstu; v. obyvatelstva... = vzrůstání, přibývání; *vzrůstati*, v. růsti;
vzrůstavý [-vě] = vzrůstající; -vě kým pohrdat (R. Svob.) = čím dál, tím více
vzrušení, v. rušiti; *vzrušený* [-ně; -nost] = citově rozechvělý, rozbourřený, zneklidněný; **vzrušivý* = vzrušující; *vzrušovati*, *vzrušující*, v. rušiti
***vzryv**, -u, m. = výbuch; v. hrudi, srdce = vzruch, pohnutí, bolest (šlejh.); vzryvy dětského pláče = výbuchy (Č.-Chod);
**vzryvný* || *zryvný* (t.) [-ně; -nost] = výbušný; *zryvný* výdech = hluboký a hlasitý (t.); z. vír (Hál.); *vzryvné* úpěti = dojemně (šlejh.)

***vzřev**, -u, m. = zařvání (Č.-Chod)
vztah, -u, m. = poměr: v. koho, čeho ke komu, k čemu; být v dobrých... vztazích s kým;
 výrobní vztahy = vztahy mezi lidmi podle toho, kdo vlastní výrobní prostředky;
**vztahovačný* [-ně; -nost] = všecko na sebe vztahující, nedůtklivý, vztahující své vlastnosti na druhé (Vanč., Scheinpfl.);
vztahovati, v. tahati
***vztažmo**, příslov. = nebo (v neobratném úřed. slohu)
vztažný [-ně; -nost] = vyjadřující vztah (zájmeno, příslovce, věta); -ně = vztažmo (v úřed. slohu)
vzteck, -u, m. = prudký hněv, zlost, silné rozhořčení, rozzuření (zhrub.); mít vztek (lid. a hovor. vzteka) na koho; časů v. (Mácha) = zloba; vichrů v. (Čech) = řádění;
 vztekem, vzteky něco udělat ap. = ze vzteku
vztekat se = mít vztek; o dětech = bujně pobíhat, dovádět; slož. dokon. *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do velikého vztekání; *vy-* se (dosyta); *vztekávati se*, opak.; v. vzteknouti se
vzteklík [-lice], -a, m. = vzteklý člověk; -lina, ž., psí nemoc;
**livec*, -vce, m. = vzteklík (Mach.); **livý* [-vě] = vzteklý (Koll., Vrba);
**vzteklota*, ž. = vzteklost (Koll.); *vzteklý* [-le; -lost] = stížený vzteklinou (pes); = silně zlostný, rozzuřený, zuřivý (člověk)
vzteknouti se, -kl, -knuv, -knutí, dok. ke vztekati se = pozbyti smyslů, být postižen vzteklinou
vzteky, v. vztek
***vztrh**, -u, m. = vytržení (šafař.)
***vztrk**, -u, m. = potyčka (Wint.)
vztyčený, -čiti, v. tyčiti;
vztyčmo, příslov. = ve vztyku, vztyčen (Bass);
vztyčný, příd. ke vztyk: v. pohyb, cvik;
vztyčovati, v. tyčiti

vztyk, -u, m. = vztyčení (cvik)
***vzvod**, -u, m., z ruš. = vojen. oddíl; *vzvodný*, -ného, m. = velitel vzvodu
***vzývač**, -e, m. = kdo vzývá (Koll.);
**vzývanka*, ž. = zbožňovaná žena (Koll.); *vzývati*, v. *zývati*
vždy(cky), příslov. (souvisí se zájm. veš) = v každém čase, o který jde, v každém případě, za všech okolností: v. ráno, odpoledne... = každé r., o.; být v. ochoten pomoci; v. vyhrát, pro-

hrát; mít v. pravdu ap.; v. dva a dva... = po dvou;
 zesíl. *vždycky* (lid.)
vždyť, příslov. = přece, často s odstínem náladového citoslov.: v. je to pravda = je to přece pravda, proč bych to neměl říci, proč by se to nemělo říci, když je to pravda; = však, uvidíš..., hled...: v. on přijde; neboj se, v. jsem s tebou = jsem přece s tebou || s odstínem spojkovým = neboť jsem s tebou
vžily, *vžiti se*, *vžitý*, *vživati se*, v. I žiti

W

w, hláska, písmeno v cizích slovech, většinou = v
wagnerián «vá-ryján», -a, m. = stoupenec uměleckých zásad něm. hudeb. skladatele R. Wagnera; *-ri(ani)smus* «-ry(ja)nyzmus», -mu, m. = wagnerovský směr neboli *-riánský* || *-rovství*, stř.
watt, -u, m. = elektrická pracovní jednotka (podle angl. fysika J. Watta)
week-end, *weekend* «víkend», -u, m., z angl. = konec týdne, doba od poledne v sobotu do pondělka ráno, odpočinek v této době venku, weekendová chata;

***weekenditi** = trávit venku weekend (hovor.);
weekendový, příd. k weekend: -vá chata
whisky «(h)visky», ž. neskl., angl., likér
Wiclef || *-clif*, v. Viklef
wigwam, v. *vigvam*
Wolker, -kra, m., příjm.; *Wolk-rův*; *wolkerovský* (šal.) || *wolk-rovský* (Hor.) = v duchu básníka Wolkra
wyangotka, -tek, ž., slepice amerického plemene (Tilsch.)

X

x, «ksí, část. iks (je-li x samo) || ks (ve spojení s jinými hláskami)», lat. písmeno; symb. neznámé, hledané veličiny v počtech; symb. nedosti jasného jevu: paprsky x = Roentgenovy; symb. křivosti: nohy do x = ne rovné, prohnuté (hovor.); **X**, symb. osoby neznámé n. kterou nechceme jmenovat: pan X || XY
Xantipa «-ty-», ž., z řeč. Xanthipé, jméno Sokratovy ženy; symb. zlé, hašteřivé ženy (lid. a hovor.)

xenia «-nyja» || *-nie* «-nyje», -ní, -ním, -ních, -niemi, stř. || ž. pomn., z řeč. = pohostinství, uctění, úcta; *xenie* «-nyje», ž. jedn. = tvarová zřůdnost (odb.)
xeno-, kmen řec. slova *xenos* (= cizí, cizinec) ve slož.: *-fobie* «-bi-je», ž. = odpor ke všemu cizímu
Xenofon «-fón», -fonta «-fon-», m., řec. příjm.; *-ntův*, příd. k tomu
xeno-kracie «-cije», ž. = vláda cizinců, cizácká; *-manie* «-nyje», ž. = záliba v cizotě

xereský, v. chereský

Xerxes, -xa, m., jméno staroper-
ských králů; *Xerxův*, příd. k to-
mu

XY, v. x

xylo-, kmen řec. xylon (= dřevo)
ve slož.: -fon, -u, m. = bicí
hudeb. nástroj dřevěný; -glyfika

|| -glyptika, ž. = dřevořezba, -řez-
bářství; -graf, -a, m. = dřevo-
rytec; -grafický, příd. ke -gra-
fie, ž. = dřevorytectví, -rytina;
-lit, -u, m. = dřevitý cement;
-litový, příd. k tomu

xylosa «-lóza», ž., z lat. = dře-
vitý cukr

Y

y, hláska zvaná ypsilon, tvrdé i;
písmeno

yachta, v. jachta

yak, v. II jak

yard «jard», -u, m., angl. jednot-
ka délkové míry

yen, v. I jen

Y. M. C. A. n. YMCA «imka», ž.,
zkratkové slovo, původně zkrat-
ka angl. slov Young Men's
Christian Association «jang menz
krisčn esousiejšn» = Křesťanské
sdružení mladých mužů

yperit, -u, m., jedovatý plyn

ypsilon, -u, m., název řec. písme-
ne y; -nista «-nys-», m. = při-
vrženec ypsilonu v obrozen. boji
pravopisném

Y. W. C. A. n. YWCA «ivka», ž.,
zkratkové slovo, původně zkrat-
ka angl. slov Young Women's
Christian Association «jang wi-
mínz krisčn esousiejšn» = Křes-
ťanské sdružení mladých žen

yzop, -u, m., z řeč., rostl., jejíž
listí má kořenovou vůni

Z

z «zé, zet», hláska, písmeno; od
a do z, zet, v. a

z, zz, zzz..., citoslov. vystihující
bzučení

z, ze, předl. a) s 2. p., znamená
1. pohyb z nitra čeho ven: jíti
z domu, jeti z města, vzíti šaty ze
skříně...; 2. čas (na otáz. kdy):
z jitra, z večera, z jara, z mlá-
dí; 3. celek, z kterého se něco
vyjímá: jeden z nich; 4. zřetel:
nejstarší z nás...; 5. původ: ky-
tice z růží, nádoba z hlíny...;
pocházeti ze starého rodu; 6.
odluku: dostati se, vyváznouti z
čeho, vyloučiti ze spolku...; 7.
příčinu: radost, potěšení... z če-
ho; podob. z hladu, z leknutí,
ze žalu; 8. průvodné okolnosti:
milovat koho z celého srdce, z
té duše; přišlo to z nenadání;
rozhodnouti co z moci úřední;
b) se 4. p. (na otáz. jak dlouho):
ze dva dni, v. s

z-, slovesná předpona, 1. z jbz-;
znamená původ. totéž co vy-:
zhořeti = vyhořet..., zprav. však
má význ. prostě vidový, t. j.
mění sloveso nedokon. v dokon.:
zblednout, zmýliti se, zničit,
zpřevracet... || = od-, pryč:
zběhnouti (od vojska...), sr. zběh;
2. za pův. vz-, zdvihnouti...

za, předl. 1. s 2. p. ve význ. ča-
sovém (kdy?): za dne, za tmy,
za rosy, za sucha, za Karla IV.
atp.; — 2. se 4. p. a) místně
(kam?) = na onu, druhou stranu
něčeho; jíti za město, jeti za mo-
ře, slunce zapadá za hory...; zna-
mená místo dotyku...: vzít koho
za ruku, vzíti za kliku, táhnouti
za jeden konec provazu...; přenes.
vzít koho za slovo, vzíti za své
...; b) časově, o uplynutí doby:
za chvíli, za den, za rok...; dva-
krát za den... = dvakrát během
dne; za drahnou chvíli = drah-

nou chvíli (jak dlouho?; za-
star., Wint.); c) příčinně: trpět,
trestat koho, hanbiti se... za ko-
ho, zač; d) = ve prospěch: bojo-
vati za vlast, prositi za koho...;
e) s význ. výměny, odměny, od-
platy; dát komu něco za ně-
co, plat za práci..., vyznamená-
ní za zásluhy, koupiti za peníze
...; za trest musít něco dě-
lati; f) s význ. hodnoty n. ú-
konu...: zvoliti za předsedu, jíti
za kmotra, mít koho za přítele;
přestrojiti se za čerta...; g) způ-
sobově: zajedno (v. tam); vzíti
si dítě za vlastní...; h) při vý-
čtu: za první, za druhé...; — 3.
se 7. p. a) místně jako se 4. p.,
ale na otáz. kde?: za městem, za
mořem, za horami...; jíti za kým
= ne před ním, vzaďu; jíti za
sebou = v řadě jeden za dru-
hým; b) cílově, účelově: jít, jeti
za kým = k němu; choditi za
děvčetem; za štěstím jdou přá-
telé (přísl.); jet kam za obcho-
dem; c) značí poslušnost: krok
za krokem; vlna za vlnou se
valí...; d) mám za tebou... = jsi
mi dlužen;

co je to za člověka..., v. co

za-, slovesná předpona, 1. s týmž
význ. jako předl. za se 4. p.: za-
běhnout, zaletět, zaskočit; 2.
vyjadřuje dokonavost: zaplakat,
zakroutit, zarmoutit...

zá- ve jmenných složeninách zá-
blesk, zájezd, západ..., zámoří...,
s týmiž významy jako slovesná
předpona za- nebo předl. za

Záalpi, stř. = krajina za Alpami;
záalpský, příd. k tomu

zababčený = starý, neprořezaný,
plný odnožů, o dřevě, o stromě
(lid., čap.)

zábal, -u, m. = zabalení zboží
(šmil.), nemocného (lékař.); *za-
balovati*, v. baliti

***zabaraněný** = zaberaněný (Tré.)

zabarikádovati, v. barikádovati

***zábarka**, ž. = záminka (nář.,
Herb.)

zabarvení, stř., -vený, -vovati, v.
barviti

zábava, ž. = příjemné rozptýlení,
obveselení; = překážka (Durd.);
zdrob. *zábavička*, ž.

zabavitelný = co lze, co se smí
zabaviti; -viti, v. baviti

***zábavka**, ž. = zábava (zast.), zá-
bavný článek...

zábavní || -ný [-ně; -nost] = pro
zábavu: -ní vlak, park; -ný pří-
běh, článek, spis; -ný člověk =
umějící bavit; -ně mluvit; 2.
stup. *zábavnější* [-nější];

zábavník, -a, m. = zábavný člo-
věk (Ner.); **z.*, -u, m. = zábav-
ný časopis (zastar.)

zabavovati, v. baviti

zabedněnec, -nce, m. = zabeďněný
člověk;

zabeďněný [-ně; -nost], k zabeď-
niti (v. bedniti); přenes. = ne-
chápatý, tupý (lid. a hovor.)

***zabeďnilec**, -lce, m. = zabeďněný
člověk (Jir.)

zaberaněný, v. beraniti

zabezpečovací práce = na zabez-
pečení; -vati, v. bezpečiti

záběh, -u, m.: vůz v -hu = který
se zabíhá, zkouší při jízdě

zaběhaný, -hati (se), -hlý, -hnou-
ti (se), v. běhati, běhnouti

záběl, -i, ž. || -u, m. = pěna, klou-
zek do bot, mastek (odbor.);

zábělka, ž. = mouka prostřední
bělosti (zast.);

**zábělý* chléb = z bílé mouky
míchané s černou (Wint.)

záběr, -u, m. = zabrání (nože, zu-
bu ve stroji do čeho); vzíti co
na jeden z. = najednou (lid.);
na jeden, přímý z. = bez měnění
rychlosti auta

zabíhati, v. -bíhati

zabíjäcký [-cky; -ctví] = rváčský,
násilnický, přenes. = velmi škod-
livý; -ctví silné kávy (Herit.) =
velmi škodlivý vliv

zabíjačka, ž. = porážka vepře,
hostina při ní, výslužka z ní

- zabiják**, -u, m. = nůž na zabíjení; přenes. = škodlivina, co ubíjí, o silném tabáku, -né lihovině, černé kávě...; z., -a, m. = ná-silník, rváč
- zabíjeti**, v. bíjeti; **zabíratí**, v. -bíratí
- záblesk**, -u, m. = zablesknutí, kmit (světla...); přenes. z. veselí, naděje = slabý projev, náznak, znamení
- zabloudilec**, -lce, m. = zabloudilý člověk; *-dilý*, *-dití*, v. blouditi
- *záblud**, -u, m. = omyl (obrozen.); *-dný* = bludný (t.)
- zabluzovati**, v. blouditi
- zábnouti**, -bl, -bnuti = zábsti (lid. a hovor.)
- zabočovati**, v. bočiti
- zaboha**, v. bůh
- záboj**, -e, m. = tyč na vbíjení, lis na olej, pokrutiny
- zábor**, -u, m. = zabrání, co je zabráno; *-rový* zákon
- zabořovati se**, v. bořiti
- zabožiti se**, v. božiti
- zábradelní**, příd. k zábradlí; *zábradlí*, stř. = ochranná ohrada u schodů, balkonu, mostu atp.; zdrob. *-dlčko*, stř.; *-dlový* = zábradelní
- zábrana**, ž. = přehrada, přepážka, závora (říd.); = zabránění, zákaz (šmil.), rušivý zásah; úrazová z. = snahy zabránit úrazům; podob. z. války; *zábranař* [*-řka*], -e, m. = kdo pečuje o zábranu: úrazový z.; *-nářský* [*-sky*; *-ství*], příd. k tomu
- zabraňovati**, v. brániti
- zabrousiti kam**, v. brousiti
- zábrus**, -u, m. = zabroušená plocha; *-sek*, *-sku*, m. = rýha pro nehet na noži
- *zabrusovávati** = zabrušovati (šim.)
- zabrušovati**, v. brousiti
- zabřednouti**, v. břednouti
- *zábřeh**, -u, m. = nábreží, kraj na březích; *Zábřeh*, -a, m., město
- zábřesk**, -u, m. = zábřesknutí, úsvit: z. jitra, slunce; přenes. z. blaha...; *zábřesknouti se*, v. břesknouti
- *zábřeží**, stř. = zábřeh (šafař.); *zábřežský*, příd. k Zábřeh
- zabřídati**, *-břísti*, v. břednouti, břísti
- zábsti**, zebe, zebou n. zabou: neosob. zebe mě (do rukou...) = je mi zima || ruce mi zebou, zabou; slož. dokon. o-, o rukou..., o člověku = omrznout; *ozáblý* = omrzlý; prostě dok. *za*-(šrám.); slož. nedok. *ozíbatí* (říd.)
- zabydlený** [-nost]: z. byt = v kterém se už nějakou dobu bydlí; **zabydlovati* (šal.), nedok. k zabydliti, v. bydliti
- *zabylství**, stř. = šílenství, bláznivá, bujná zábava (staroč., Jir.)
- zabýti**, -budu... (jako býti) = zapomenout (nářeč.) || říd. (podle vých. nář.) neosob. zabylo, dokon. k bylo: zabylo mu špatně, jí úzko (Beneš.) = udělalo se mu špatně...: zabylo mu líto, příjemně, líto (šrám.) = přišlo...
- *zábyv**, -u, m. = úkon, funkce (obroz.)
- zabývati koho** = zaměstnávat (Suš.) || obyč. z. se s kým, s čím (odch., ale často kým, čím) = obíratí se; *zabývati (se)*, opak.
- *zabývka**, ž. = zábava (staroč., obroz., Wint.)
- zacelití**, *-lovati*, v. celiti
- zACLÁNĚTI**, v. cláněti
- záclona**, ž. = závěs na zAClonění; zdrob. *-nka*, *-nek*, ž.; *zACloniti*, *-ňovati*, v. clona; *zAClonový*, příd. k záclona: -vá látka
- zácpa**, ž. = zacpání, nahromadění, na př. ledová z.; = tvrdá stolice
- zač**, v. co
- začadlý** = začouzený
- začasté**, *-to*, v. častý
- začat**, *-a...*, v. začítí
- začáteční** = co je na začátku něčeho (písmeno, slovo, poloha, plat; potíže...);

začátečnický [-cky; -ctví], příd. k začátečník: z. pokus, -cká práce; *-níček*, -čka, m., zdrob. k začátečník (Kos.); *-ník* [-nice], -a, m. = kdo teprve začíná samostatně hospodařit, vést živnost, obchodovat..., vykonávat povolání, vědecky pracovat...; -ník v čem

začátek, -tku, m. = začetí, začínání, počátek: z. srpna, práce...; do -tku září...; na, ze -tku 18. století... || pomn. *-tky*: -tky podniku, vědec. práce, literatury; v -tcích

začítí, -tý, v, začítí

**začátkovati* = být v začátcích, začátečník

začátkový, příd. k začátek = začáteční, na začátku, o poloze, o postavení: -vé postavení slova ve větě

začátky, v. začátek

začazovati, v. čaditi

začernalý = načernalý

začervenalý = kdo, co se začervenal

začetí, stř. v. začítí

začež = za což

začínajíc, příslovečný přechodník: příští týden začínajíc pondělkem = tak, že se začne pondělkem

začínati, nedok. k začítí: školní rok... (se) začíná; z. si s kým = z. se s kým přátelit, společně něco podnikat...; *začínávaní*, opak.

**začíslení* = pojmutí do seznamu (podle ruš.)

začítí (n i k. *začati*, *začnouti*), -čnu, -čni, -čnete, -čav, -čal, -čala... (n i k. -čnul, -čla), -čat, -četí = počítí: z. práci... || z. pracovat; z. s prací místo z. práci; školní rok, zkoušky... (se) začal(y); v. začínati

začleňovati, v. členiti

začmondlý = začazený

za čtvrté, přísloveč. výraz, při výčtu = na čtvrtém místě...: za první...

zádě, -di, ž. = zadní část, zadek, obyč. lodi (opak k příď); z. domu (Č.-Chod)

záda, zad, stř. pomn. = zadní část trupu n. jen část mezi krkem a křížem, mezi lopatkami; ukázat komu z. = odvrátiti se od něho, nechťiti s ním mluvit (lid. a hovor.); v. kříž, lézti; za zády koho pomlouvati... = v jeho nepřítomnosti, tajně

zadák, -a, m. = kdo je v řadě zadní; = až další hráč (Č.-Chod)

**zadáliti si* = zajíti si (Rais)

zadán(i), *zadaný*, v. dáti

zadarmo, příslov. = zdarma, darem, bez placení: z. něco dostat, udělat

zadatel [-lka], -e, m. = kdo zadá *zádava*, ž. = útisk, násilí, pohroma (zastar., Palac., Jir.)

zadávací řád = týkající se zadávání; *zadavatel* [-lka], -e, m. = zadatel; *zadávká*, ž. = zadání (práce), zadaná práce

zadeček, -čku, m., zdrob. k zadek

**zadechnutý* [-tě; -tost] = zadýchaný: -tě se otázat (šrám.)

zadek, -dku, m. = zadní část, díl (domu, vozu...); = zadnice

zadem, příslov. = zadní stranou, zadním vchodem

za desáté, *za deváté*, přísloveč. výrazy, při výčtu: za první...

záděl, -u, m. = zadělání (pekař.)

zadělávací stroj = na zadělávání; *-vané*, -ho, stř. = zadělávané maso; *-vati*, v. dělati

záděr, -u, m. || část. *-ra*, ž. = zadření, zadřená tříska, oděrka

zadchnouti, v. dchnouti

zádička (o d c h. *-díč-*), -ček, stř. pomn., zdrob. k záda

zadína, ž. = zadní, špatnější zrní

zadíratí, v. dřítí

zadliti se, v. dlíti

zadlouho, příslov. = za dlouhou dobu

**zadluženec*, -nce, m. = kdo se zadluží; *-nost*, -i, ž. = to, že jsme zadlužení; *-ný*, v. dlužiti

zadní = jsoucí... vzadu, opak k přední; z. maso = ze zadku; z. obilí, mouka = horší, špatnější: v. dveře, kolečko; 2. stup. *zadnější* [-ji], zastar. *zazší*, příslov. *záz(e)*, obyč. jen *nejzazší*, *nejzáze*, v. tam

zadnice, ž. = zadní část konce trupu, zadek; = zadní část kalhot; zdob. *zadnička*, ž.

zadobře, příslov. = v dobrém poměru: býti s kým z.

zadopatrový, příd. k zadní patro; -vá hláska = článkující se na zadním patře

zadost, příslov., souvisí s dosti: učiniti z. povinností, podmínkám... = splnit je, vyhovět jim; *zadost(i)učinění*, stř. = dosti-učinění

zadovka, -vek, ž. = ručnice nabíjená odzadu

zádrh, -u, m. = zadrhnutí: závěr na z.; = uzel (šmil.) || **zádrhel*, -hle, m.; přenes. = nejasnost (Suš.), zápletká (Palac.);

zadrhlina, ž. = uzel, klička, i přenes. (šal.); = spleť děj (Sez.); **zadrhlý* = co se zadrhne, zamotaný, spleť (Suš.); 2. stup. *-lejší* [-leji]: *-lejší zápletká* (Sez.); v. nazádrhmo;

zadrhovati, v. drhnouti

zádruha, ž. = hospodářské společenství (v starší době)

za druhé, příslov. výraz, při výčtu = na druhém místě, dále...

zádružný [-ně], příd. k zádruha: z. život (Holeč.) = v zádruze; -né obce = tvořící zádruhu, vzniklé z ní (t.); -ně hospodařit (Baar) = v zádruze

zádržka, ž. = zdržení, překážka podle (ruš.); = kolíček na zdržení (vojen.)

zadržovati, v. držeti

zadržný = co se zadře

**zadrímly* břeh (Ner.) = tichý

zaduhověti, -vějí = zaskvíti se jako duha (Tábor.)

záducha, ž. = dušnost, dýchavičnost

**záduma*, ž. = zadumání (zastar. básn.); = domněnka (Marek); = dumavá píseň (Suš.)

zadumaný [-ně; -nost] = ponořený do dumání; -ně hledět

zádumčivec, -vce, m. = zádumčivý člověk;

zádumčivý [-vě; -vost] = ponořený úplně do sebe, těžkomyslný; -vá noc (Ho.); zříd. jmenné tv. -čiv...

**zádumný* = zadumaný (Pfl.-M.)

Zádunaj || obyčej. *Za-*, stř. = kraj za Dunajem; *zádunajský* || čast. *za-*, příd. k tomu

záduší, stř.: církevní z. = jmění na udržování kostela; -šní jmění; -šní mše, modlitba = za duši

zádušlivý = trpící záduchou

zádušný kašel = při záduše

zaflámnouti, v. flám

**záfrontí*, stř. = pásma za frontou

záhada, ž. = záhadná věc;

záhadný [-ně; -nost] = nejasný, tajemný, nevyzpytatelný ||

**-dkový*, podle ruš.

zahajdučiti si (Heyd.) || *-dukovati si* (Němc.) = zatančiti si odzemek

zahajovací řeč = při zahájení (schůze...); -vati, v. hájiti

zaháknouti, -kovati, v. hákovati

zahálčivý [-vě; -vost] = oddávající se zahálce (člověk); z. život = vyplněný zahálkou

zahaleč [-čka], -e, m. = kdo zahálí; *-lečný* (Herb.) = zahálčivý; *-lečský* [-sky; -ství], příd. k zahaleč

zaháleti, -lejí = nic nedělat, lenošit; práce -lí = nepokračuje, stojí; slož. dokon. *pro-* den = ztrávit v zahálce; *za-* si = zalenošiti si; *zahálivati*, opakov.: *zahálivý* [-vě] = zahálčivý (Palac.);

zahálka, ž. = zahálení

zahalovati, v. haliti

zahanbovati, nedok. k zahanbiti, v. hanobiti

zaháněti, v. háněti; *zaháňka*, ž. = zahánění; = ohrazené místo, kam se zahání, vyhání dobytek
záhat, -ti || -tě, ž. = ucpání cévy, infarkt (lék.)
zaháseti, *zahašovati*, v. hasiti
zahazovati, v. házeti
 **záheb*, -hbu, m. = záhyb (Koll.)
záhlavec, -vce || -vek, -vku, m. = rána na hlavu, pohlavek (lid.)
záhlaví, stř. = zadní část hlavy; přenes. = nadpis, rubrum
zahlazovati, v. hladiti
zahleniti = naplnit hlenem; *zahleněný* || *zahlenovaný* = plný hleny; *zahleňovati*, nedokon.
zahloubaný = kdo se zahloubá; -*batí se*, v. hloubati
 **zahlubiti se* = zahloubati se (šm.)
zahlušiti, -šovati, v. hlušiti
zahmyziti = zaneřadit hmyzem; *zahmyzený* byt
zahnědlý [-le; -lost] = zbarvený dohněda: z. obličej (So.); -lé korálky jeřábů (Ra.)
zahnílý, *zahnívati*, v. hníti
zahnizďovati se, v. hnízdi
zahnutý, v. hnouti
záhodno: je (není) z. co učiniti = je (není) vhodné, (ne)hodí se; **záhodný* = vhodný
zaholovati, v. holiti
záhon, -u, m. = část obděláního pole, -né zahrady; zdrob. -*nek*, -nku || (Koll.) **-nec*, -nce, m.
 **záhora*, ž. || pomn. -ry = kraj za horami, vyhasínající západ (Něm., Kosm.); -*rácý*, příd. k záhorák; -*rák* [-*račka*], -a, m. = kdo bydlí za horami;
záhorský, příd. k záhora a záhoří
 **zahořelý* = kdo zahoří, vzplane láskou, nepřátelstvím (Suš.)
záhoří, stř. = kraj za horami
zahořklý, v. hořknouti
zhoustlý = přihoustlý, zhoustlý
zahrabovati, v. hrabati
zahrada, ž. = (zahrazený, ohrazený) pozemek s ovocnými, okrasnými stromy, keři, na pěstování zeleniny, květin...; zoologická z. = na chování živočichů;

zahrádečka || -*denka* (Koll.), ž., zdrob. k *zahrádka*, -dek, ž., zdrob. k zahrada; v. kvítek, kvítko;
zahrádkář, -e, m. = pěstitel, milovník zahrádky; -*řský* [-*řství*], příd. k tomu;
zahrádkový: -vá kolonie;
zahrádní plot, pavilon, zábava, koncert, město; -*dnický* [-*cky*; -*ctví*], příd. k zahradník; **-dničtí* ruka = zahradníková, -*nická* (Čech);
zahradničití = pěstovati zahradnictví; slož. dok. *na-* se (mnoho); *za-* si (trochu, do vůle);
zahradník [-*nice*], -a, m. = kdo vzdělává zahradu; v. kozel
zahraničí, stř. = země za hranicemi; -*niční* || **-ničný* (Palac.) (obchod, válka, politika); ministerstvo -*ničních věcí*
zahrazovati, v. hraditi
zahrnovati, v. hrnouti
záhrobec, -bce, m. || -*beň*, -*bně*, ž. = záspí
záhrobí, stř. = pekelec (Svět.); = záhrobní život; *záhrobní* svět, život = „za hrobem“, posmrtný
zahrocovati, nedok. k *zahrotiti*, -hrocen(i) = zaostřit v hrot; přenes. z. řeč proti komu = vyhrotit
zahryznouti, v. hryznouti;
 **zahryznutě* se milovat (Čap.) = se zápalem, se vši opravdovostí;
zahryzovati, v. hryznouti
 **záhřev*, -u, m. = zahřátí, zahřívání (Mrš.); *záhřevný* = zahřívající (Ner., T. Nov.); 2. stup. -*nější* (Jir.)
zahřívací = na zahřívání; *zahříváč* || -*hří*-, -e, m. || *zahřívadlo*, stř. = zahřívací zařízení; *zahřívárna*, -ren, ž. = zahřívací místnost;
zahřívati, v. hřívati
 **zahřívka*, ž. = zahřátí, teplý obklad (Preiss.)
záhuba, ž. = zahubení, zhouba, zkáza; **-bce*, m. = zhoubce; -*bný* [-*ně*; -*nost*] = zhoubný

záhumenek, -nku, m. = osobní hospodářství „za humny“ člena zeměděl. družstva;
záhumení || -mní (šlejh.), str. || -menice, ž. (Holeč.) = místo za humny; **záhumenní** = jsoucí... za humny: z. cestičky (Martin.)
zahušřovati, v. hustiti
***záhvězdí**, str. = prostor za hvězdami, nebe (Suš.); **záhvězdny** prostor (Čelak.)
záhy, příslov., pův. = zavčas, nyní = předčasně (umřít), brzo (kniž.)
záhyb, -u, m. = zahnutí, řasa, „fald“
zahybák, -u, m. = kapesní nůž (lid., Kul.)
záhybek, -bku, m., zdrob. k záhyb
***záhyn**, -u, m. = zánik (Koll., Wint.)
zahynulý = kdo, co zahyne
Zach, -a, m., příjm. od pův. domác. tvar k Zachariáš
zacházeti, v. choditi;
zacházka, -zek, ž. = zacházení, zajetí (si), oklika
zachechtnouti se, v. chechtati se
zachlázovati, v. chladiti
zachlupacený = zarostlý chlupy
***záchmat**, -u, m. = zásah (Bran.)
zachmuřený [-ně; -nost] = pokrytý chmurami, zamračený; -řovati, v. chmuřiti
záchod, -u, m. = západ slunce (píseň, RK.); zprav. = místo, kam chodíme „na stranu“; zdrob. -dek, -dku, m.; -dový, příd. k záchod
zachovalý [-le; -lost] = kdo, co se zachová, uchrání; z. člověk, 1. = tělesně svěží, 2. = bezúhonný
***zachovatel** [-lka], -e, m. = kdo zachová, zachovává (Dr.)
***záchovný** = směřující, usilující o zachování
záchrana, ž. = zachránění, záchranný prostředek; **zachránce** [-nkyně], m. || řidč. **zachranitel** [-lka], -e, m. = kdo zachrání. zachraňuje; **záchranný** = na zá-

chranu; **zachraňovací** = záchranný; -ňovati, v. chrániti
***záchtivý** [-vost] = chtivý (Svět.)
zachuchlaný || -chumlaný (-mlený), v. chuchlati, chumlati
zachvacovati, v. chvátiti
záchvat, -u, m. = zachvácení, prudký projev: z. blaha (Vrchl.), hněvu..., mrtvice... || **záchvat**, -ti, ž. (Heyd.); **záchvatný** = úchvatný, zachvacující (Ner., Pfl.-Mor.); ***záchvatový**: -vé vzplanutí
záchvěj, -e, m. = záchvěv (elektrotechn.), vibrace;
záchvěv, -u, m. = zachvění, kmit;
zachvívati, v. chvěti
zachycovati, v. chytiti
záchyt, -u, m. = zachycení...; přenes. = záchvat (štulc); **záchytka**, ž. = zařízení na zachycení; **záchytný** = směřující k zachycení: -ný pohyb
zajatec [-tkyně], -tce, m. = kdo byl zajat, je v zajetí; -tecký tábor; **zajat(ý)**, v. jmouti
***zajdák**, -u, m. = mošna (nářeč., Kul.)
zaječí, příd. k zajíc: z. srst. běh...; z. srdce = bázlivé (lid. a hovor.); z. úmysly = ú. prchnout (t.); prásknouti, vzítí do zaječích = utéci (t.); z. oko = bez víčka n. s krátkým víčkem (lid.); z. pysk = rozštěpený (t.); **zaječice**, v. zajíc; **zaječina**, ž. = zaječí maso, kůže, zápach
zaječka, v. zajíc
zajedno, příslov.: býti s kým z. = být jednoho, stejného mínění, smýšlení
zájem, -jmu, m. = zajetí, zadržení (dobytka přistiženého ve škodě...); = exekuce; = prospěch: je to v tvém... zájmu; dělati co ve vlastním... zájmu; zájem o koho, oč = zajímání se, věnování zvláštní pozornosti, snaha poznat koho, co (často za účelem pomoci, koupě...); míti stejné... zájmy = zajímati se o stejné... věci; mám zájem na čem = do-

týká se mne to, mého prospěchu; je to můj životní zájem = má to význam pro můj život; v. zájmíček;
zájemce, m. = kdo má zájem, interestent;
zájemní příkaz = exekuční;
zájemnický, příd. k *zájemník* [-nice], -a, m. = zájemce
zajetí, stř., 1. k jeti; 2. k zajmouti, a) = zadržení..., zájem; b) = stav, kdy je někdo zajatcem, zajatecký stav; přenes. být v z. bludných představ, v něčím z. = úplně jim, mu podléhat
zájezd, -u, m. = jízdní výprava (pěvecký, sokolský... z.), jízdní vpád; *zájezdní* || -dný (Jir.) hostinec = kam se zajíždí s povozy
zajíc [*zaječice*; *-čka], -e, m., hlodavec; symb. mládí, nezkušenosti, bázlivosti (lid. a hovor.); spát jako z. = s otevřenýma očima (t.); chodit na -ce s bubnem = předčasně něco prozradit, rozhlašovat důvěrnou věc (t.); v. jezdit, kupovati; zdrob. *zajíček*, -čka, m.
zajídati, v. jídati
**zajík*, -u, m. = zajíknutí (R. Pokor.)
zajíkati se = zarážeti se v řeči, náhle ji přerývat; -kávati se, opakov.; *zajíkový* [-vě; -vost] = provázený zajíkaním: -vá řeč; = zajíkájící se (člověk); -vé ticho (Scheinpf.) = zarážející řeč, dech; *zajíklý* [-le] = kdo se zajíkne: -le co říci (Č.-Chod) = zajíkávě;
zajíknouti, -kl, -knuv, -knutí, dokon. k *zajíkati*
zajímati, v. jímati; *zajímavý* [-vo; -vě; -vost] = budící zájem (člověk, příběh...); je -vo, že... || -vé
zajíniti, *zajiňovati*, v. jíniti
zajisté || -stě (podle jistě), příslov. = jistě, jsem jist, přesvědčen, že..., jak s jistotou předpokládám, jak nepochybuji, jak lze s jistotou předpokládat: je zajisté doma; ty to zajisté víš...

zajišťovací opatření... = na zajištění; -vati, v. jistiti; -vna, -ven, ž. = zajišťovací ústav
zajízvovati, v. jízviti
zajížděti, v. jezdit; *zajížďka*, -děk, ž. = oklika při jízdě
zájmenný (tvar, skloňování...), příd. k *zájmeno*, stř., část řeči
**zájmíček*, -čku, m., zdrob. k zájem (Tilsch.)
zájmový [-vě], příd. k zájem: -vá skupina lidí = s. mající stejné zájmy; -vá oblast = o. zájmů; -vé hledisko
zakaboněný = zamračený
zákal, -u, m., oční choroba;
zákalec, -lce || -lek, -lku, m. = spečená klihovatina, „brousek“ ve chlebě;
zákalka, ž., z ruš. = zakalení, zocelení, soubor vlastností: bolševická z. (Gottw.)
zakalovati, v. kaliti
**zákamní*, stř. = místo za kamny (Staš.)
**zákampí*, stř. = odlehlé místo, ústraní, zákoutí, stín, stinné místo, zákamní
**zakančiti* = pokaňhat (Jir.)
Zákarpatí || *Za-* (Palac.), stř. = kraj za Karpaty; *zákarpatský*, příd. k tomu
zákaz, -u, m. = zakázání, zakázování, záповěď; *zakázaný* = co je zakázáno; -zati, v. kázati
zakázka, -zek, ž. = objednávka; -zkový = na zakázku
zákaznický, příd. k *zákazník*; -nictvo, stř. hromad. = zákazníci;
zákazník [-nice], -a, m. = kdo něco zakáže, t. j. objedná, odběratel
zakazovati, v. kázati
**zákeří*, stř. = místo za křem, úkryt (Čelak.);
zákeřnický [-cky; -ctví], příd. k *zákeřník* [-nice], -a, m. = zákeřný člověk;
zákeřný [-ně; -nost] = „sedící za křem“, záludný, strojíci úklady

základ, -u, m. = oč se založíme, sázka (Jir.); = peníze, o které se hraje; = peníze, za které hrají hudebníci (Jir.); = to, na čem je něco založeno, na čem něco stojí..., spodek: z. silnice, -dy domu, stavby; otrásati se v -dech; shořeti do -dů; od -dů přestavěný (Vr.); z. k pití = dobré jídlo před ním (lid. a hovor.); základ, -dy státu, moci, podniku = hlavní opora, -ry; z. vzdělání... = hlavní, nejdůležitější složky; vzítí co za základ jednání... = za východisko, podklad; na tom základě dále pracovat = na tom, co bylo už vykonáno; na základě toho, smlouvy, zkušeností..., časté, ale podle něm. m. podle toho, se zřením k tomu, podle smlouvy, zkušeností

zakládací listina = o založení; z. horečka = horečné, překotné zakládání; **-dávící člen spolku**... = který složí větší obnos (zprav. stanovený); **zakladatel** [-lka], -e, m. = kdo založí; **-telský** [-lství]; **-telský rozmach** (Weing.); **zakládati**, v. klásti

základna, ž. = základní fond; **základště**, stř. = místo na zakládání potravy zvěří; **základna**, -den, ž. = základní přímka, stěna (obrazců, těles); operační, strategická z. = hlavní místo operací...

základní || ***-ný** (Holeč.) = jsoucí základem, hlavní, nejdůležitější (kámen, deska, barva, dílo...); z. číslovka (jeden, dva...);

***-dnice**, ž. = základna (Klost.)

zaklápěti, v. klopiti

zaklapovati, v. klapati

zaklen (Ner.) || **záklen**, -u, || **záklenek**, -nku, m. || **záklenka**, ž. = patka klenby

zaklesnouti, -sl, -snutí) = zadržnout, omotat, připevnit (většinou lid. a hovor.): za- bič, nit; kat zaklesl prvnímu provaz okolo

krku (Stránec.); usedla, ruce zaklesla okolo kolen (t.); zaklesnout řetěz k vozu; za- opratě (Pittner.); za- hůl o ruku (šim.) = zavěsit ji na ruku

zakletí, -tý, v. klíti a klnouti

zaklínací formule = kterou se zaklíná; **zaklínač**, **zaklí-** || řidč. **-natel**, -e, m. = kdo zaklíná; **-načský** [-ství], příd. k tomu; **zaklínadlo**, -del, stř. = zaklínací formule; **zaklínati**, v. klnouti

zaklíniti, **-klínovati**, v. klíniti; **zaklínovati**, v. klínovati

zaklíti, -kleji, v. I klíti

záklon, -u, m. = sklon dozařadu (cvik)

záklon, -u, m. = zaklopení, sklápění dvířka; = víko u koše (Němc.); **záklonka**, -pek, ž. = uzavírací zařízení, klapka; **zaklopovati**, v. klopiti

zákloubí, stř. = místo za kloubem ruky (Jir.)

zákmit, -u, m. = zakmitnutí, záchvěv; přenes. = záblesk

zaknihovati = zapsat, vložit do pozemkové knihy

zaknotiti se, v. knot

zákolesník || **zákolník**, -u, m., z. drob. **-níček**, -čku, m. = **zákolní hřebík** = dávaný za kolo

zákon, -a, m., původ. = úmluva, ujednání, pak = co bylo stanoveno za pravoplatné pravidlo; **Starý z.**, **Nový z.**, části bible; **hláskový z.** = hlásková změna, -vý jev vyskytující se pravidlem za jistých podmínek; podob. **přírodní z.**; = vyjádření těchto změn, jevů

zakončovati, v. končiti

zákoník, -a, m. = vykladač Mojžíšova zákona (bibl.); z., -a || -u, m. = soubor zákonů

zákonitý [-tě; -tost] = jsoucí v duchu zákona, podle zákona || **zákonný** (řidč. **-nní**) [-nně; -nnost]; **-nné mravy** = 3. stupeň mravů na staré střed. škole

zákon-, kmen k zákon ve slož.:
-*dárce* [-*dárkyně*] || *-*davatel*,
-e (Koll.), m. = kdo dává zá-
kony; -*dárný* sněm, sbor, -ná
moc, -né shromáždění; -*dárství*,
stř. = zákonodárná činnost

zákop, -u, m. = opevňovací, o-
branný příkop vojenský;
zákopnický [-*nictví*], příd. k zá-
kopník; -*nictvo*, stř. hromad. =
zákopníci;

zákopník, -a, m. = člen opevňo-
vacího vojens. oddělení;

zákopový, -vá válka = v záko-
pech; -vé dělo

zakořeněný, -*ňovati se*, v. kořeniti

zakouřený, v. kouřiti

zakoušeti, -*šívati*, v. kusiti

zakoutí, stř. = skryté místo

zkrátka, v. II krátka

zakreslovati v. kresliti

zákristie, v. sakristan

zakrnělec, -lce, m. = zakrnělý člo-
věk;

zakrnělý [-*le*; -*lost*] = neúplně
vyvinutý; *zakrňovati*, v. krněti

zakročení, stř., -*čovati*, v. kročiti

zakrojovati, v. krojiti

zákrok, -u, m. = zakročení, za-
sažení, zásah; = krok dozadu
(cvik)

zákrov, -u, m. = co zakrývá,
kryje; z. korun stromů (Vr.);
= podpůrný obal květní (odb.);
= nadpraží; zdrob. -*veček*, -čku,
m.; -*ví*, stř. = místo za krovem

zakrsalý = zakrslý (řid. kniž.);
zakrsati = krněti; *zakrsávati*,
opak;

zákrsek, -sku, m. = zakrslý,
nízký stromek; přenes. o člo-
věku (Rais); *zakrslík* || (Ner.)

zá-, -a, m. = zakrslý člověk;

zakrslý [-*le*; -*lost*] = zakrnělý;

zakrsnouti, -sl. dok. k *zakrsati*

zakrucovati, v. kroutiti

zákrut, -u, m. = záhyb, ohyb; z.
v jednání = oklika (Vach.)

zakrvíti se, v. krviti

zakryt, -u, m. = zakrytí, vyro-
vání v řadě za sebou

zakrývati, v. krýti

***zakříditi** = zapsat křídou dluh:
býti zakříděn u koho = mít u
něho dluh (šm.)

zakřiklý [-*le*; -*lost*] || čast. -*knutý*
[-*tě*; -*tost*] = křikem zastraše-
ný, bojácný, plachý;

zakřikovati v. křičeti

zakřivovati, v. křiviti

zakublati se, v. kublati

zakuklenec, -nce, m. = zakuklený
člověk; -*ný* = kdo se zakuklí.
přestrojený, maskovaný; *zakuk-*
lovati se, v. kukliti

zakulacený, -*covati*, v. kulatiti

***zakulichati** = zahoukat (Třebíz.)

zákulisi, stř. = místo za kulisami;
přenes. z politiky... = tajné po-
rady, úmluvy, postranní zásahy
...; *zákulisní* = jsoucí za kuli-
sami; přenes. = tajný, tajený

zákup, -u, m. = zakoupení

***zákúpek**, -pku, m., zdrob. k zá-
kop

zákupní, příd. k *zákup* (právo,
smlouva, cena) || -*ný* lhář (Palac.,
Tré.) = prodejný, úplatný;

zakupovati, v. koupiti

zakuřovati, v. kouřiti

zákusek, -sku, m. || *zákuska*, -sek,
ž. = „jídlo na zakousnutí“, drob-
né pečivo, pamlsky k čaji atp.,
po hlavním jídle, desert

zakusiti, v. kusiti;

zakusovati, v. kousati

zákuska, v. zákusek

***zakutilý** [-*le*; -*lost*] = umíněný
(šm.)

zakvašovati, v. kvasiti

zakvétati, v. -kvétati

***zákvět**, -u, m. = květ (R. Pokor.);

**zakvětlý* = zakvetlý (šmil.)

zakvitati, v. -kvétati; *zakvitnouti*,
v. kvitnouti

zakyslý = nakyslý, zkyslý; přenes.
= zatrpklý (lid.)

zál, -a..., v. záti

zálabský = jsoucí... za Labem

zalamovati, v. lámati

zaledniti = pokrýt ledem

zaléhati, v. lehati; *-*havý* [-*vě*]:
novina padla do duše -*vě* (Sez.)
= hluboko, trvale, působivě

zalehlý [-le; -lost], o zvěři = odpočívající v loži (mysliv.); -lé dítě = ležením udušené; -lé uši, při přechodné nedoslýchavosti; -lý koutek = odlehlý, tichý (Čech); -le = mrtvě... (Čap.)

zaleklý = kdo se zalekne

zaléknouti || -lk-, -kl, -knut(i), o zvěři = obstoupiti zvěř na honebním úseku

zálepka, -pek, ž. = dvojitá dopisnice na zalepení

zalepovací (papír, známka) = na zalepování; -vati, v. lepit

zálesácký [-cky; -ctví], příd. k **zálesák** [-sačka], -a, m. = kdo bydlí za lesem

***zálesk**, -u, m. = záblesk (šlejh.)

***zálesní kraj** = za lesy (Baar)

zalesniti = vysadit lesem; -sňo-vati, nedokon.; -sňovací práce...

zálet, -u, m. = zaletění, letecká cesta || pomn. -ty, -tů = milostné pochůzky, frej

***záletí**, str. = konec léta, raný podzim (Čelak.)

záletnický [-cky; -ctví], příd. k **záletník**; **záletničiti** = chovati se záletnický (Klost.);

záletník [-nice], -a, m. = záletný člověk

zalétnouti, v. létnouti

záletný [-ně; -nost] = oddávající se záletům

zaletovati, v. létnouti a letovati

zalévací konev = na zalévání;

zalevač [-čka], -e, m. = kdo zalévá; **zalévati**, v. lévati; *-**vavý** vzlyk (šlejh.) = až člověka zalévají slzy, srdcervoucí

zalézati, v. lézati; *-**zavý** bol (Č.-Chod) = pronikavý

zálež, -e, ž. = kompost

zaleželý = uleželý, ležením zpuchřelý

záležeti, -ží || -žejí, přechod. -že || -žeje: z. na kom, na čem (nik. od koho, čeho) = úplně, podstatně záviset: záleží to na tobě, na tvém rozhodnutí..., na tom -ží mnoho, všechno, zdar...; neosob. (ne)záleží na tobě, na tom... =

(ne)jsi důležitý, je (není) důležité; z. v čem = zakládati se na čem: štěstí, chyba... záleží v tom, že...; v tom -ží celá blaženost (Němc.); záleží na koho = přísluší mu (Palac., zastar.)

záležitost, -i, ž. = věc, na které nám záleží, o které se radíme, o kterou se staráme, která se nás týče...

záliba, ž. = silný zájem o něco, značný sklon k něčemu, budící libost a spojený s láskou; z. pro něco || v něčem; konati co... se -bou;

zálibení, str. = záliba;

zálibený = oblíbený (říd.);

zálibný [-ně; -nost] = mající zálibu: z. výtvarník (Ho.); z. úsměv (Herrm.) = libý; čast. -ně si koho, co prohlížet... = se zálibou, se -bením;

zálibovati se, v. líbiti se

zalídniti = osadit, osídlit: z. krajiny jiným národem (Palac.); -níme celý svět (Ner.); -ňovati, nedokon.; -ňovati promenádu (Majer.) = zaplňovat

zalíknouti, v. zaléknouti; **zalíkovati** (při svatbě) = zatarasovati svačebčanům cestu provazem (lid., Herb.)

zalípnouti, v. lípnouti

***zalistěný** = pokrytý listy (Vr., Tré.)

zalitý, v. líti

záliv, -u, m., z ruš. = část moře hluboko zabíhající do pevniny; **zalívati** v. lévati; **zálivek**, -vku, m. zdrob. k záliv (Čap.); **zálivka**, ž. = zalití (zahradnic.)

zalízati, v. lézati

zalklý = kdo, co se zalkne;

zalknouti se, -kl, -knuv, -knut(i) = udusiti se (vedrem, žizní, kašlem, pláčem, studem...);

v. zalykati se a zalyknouti

záloha, ž., 1. = tajný úkryt, nástraha, úklad; 2. = kdo, co je pro pozdější potřebu, upotřebení, užití, do zásoby, reserva, a) vojsko (mimo činnou službu

n. v boji až pro krajní potřebu),
 b) sportovní mužstvo..., c) peníže, potraviny...; 3. = obnos vydaný před splatností, závda-
 vek, „foršus“; *zálohovati* co = poskytovat na to zálohu (odb.); *zálohový* (bon, účet, úvěr, po-
 kladna...)
zálokti, stř. = část ruky mezi klou-
 bem loketním a ramenním
**zálom*, -u, m. = zástava, zajiště-
 ní (Suš.); = lesní vývrat (lid.)
zálož, -e, ž. = třaskavý náboj do
 závrtu
záloženský, příd. k záložna: z.
 dům, úředník...
záložka, -žek, ž. = založený kus
 látky na oděvu, pruh obalu na
 knize, co si vložíme do knihy...
 jako znaménko
záložna, -žen, ž. = druh peněžního
 ústavu, jeho budova
záložní = rezervní, jsoucí v záloze
 2. (vojín, důstojník, oddíl, muž-
 stvo, fond, peníze...); *záložník*, -a,
 m. = záložní voják
**zalučený* = zaloučený, proměněný
 v louku (Mar.)
záluď, -u, m. = léčka, úskok, zá-
 ludnost (Jir., Č.-Chod, Herrm.,
 šermíř.); *záluďa*, ž. = sofisma
 (Mar.); = vidění (šlejh.);
záluďný [-ně; -nost] = klamavý,
 lstivý, úskočný
zalupovati, v. loupati
zálušk, -u, m. = chuť, laskominy;
 zříd. mn. -sky (Sez.)
zalykati se, nedok. k zalknouti se;
zalykavý [-vě; -vost] = prová-
 zený zalykáním: z. kašel...;
**zalyknouti se*, -kl = zalknouti
 se (Čap.)
zamanouti si, v. manouti
**zámčičtě*, stř. = místo, kde stojí
 (stával) zámek
zámecký, příd. k zámek 2.: z. pán,
 sad
zámečnický [-cky; -ctví], příd. k
zámečnick [-nice], -a, m. = ře-
 meslník dělající zámky, předměty
 stavební, strojní...

zámek, -mku, m., 1. = zařízení na
 zavírání; zavřít co na z.;... na
 devět zámků = důkladně; být,
 mít co pod zámkem = být za-
 vřen, mít -no na zámek; zámek
 od sklepa, ke sklepu...; 2. =
 šlechtické, panské sídlo; v. vě-
 trný
zameškaný = co zameškáme
zametací stroj = na zametání;
zametaš [-čka], -e, m. = kdo za-
 metá, metař; -tati, v. metati
zámezí, stř. = „co je za mezí“:
 jít, zacházet do z. || zříd. v z.
 (Sez.) = do krajností, příliš da-
 leko, za meze možnosti, slušnosti;
 náruživý až do z. (šmil.);
zámezí || -ný [-ně; -nost] = co
 je za mezí, za hranicí (obrozen.);
 přenes. = zacházející příliš da-
 leko, výstřední, přemrštěný: -né
 mínění (Palac., Suš.); bytost -ně
 rozeklaná = až do krajnosti
 (kniž.)
zamezovati, v. meziti
zaměkati, v. měknouti
záměna, ž. = zaměnění; *zaměni-
 telný* [-nost] = co lze zaměnit;
záměnný [-nně; -nnost], příd.
 k záměna: z. obchod, obyč. vý-
 měnný; -nné stanoviště palebné
 = náhradní (vojen.); -nnost =
 zaměnitelnost (Sez.); *zaměňovati*,
 v. měniti
záměr, -u, m. = zaměření se na
 vědomý cíl, úmysl;
záměra, ž. = zaměření, visura;
 stará míra, příslušná nádoba
 (Rais); -rka, ž. = měřicí lať,
 tyč; *záměrný* [-ně; -nost] =
 sledující záměr, jsoucí podle -ru,
 promyšlený (postup, činnost...);
 z. bod = na zaměření
zaměřovací = na zaměřování; z.
 přístroj neboli -vač, -e, m.; -vati,
 v. měřiti
**záměstí*, stř. = místo za městem
**zaměstknán*, -nání, -nati... = za-
 městnán
zaměstnán || -naný: být někde -nán
 = mít zaměstnání; být velmi...
 -nán = zaneprázdněn || dělník

-naný tam a tam; *zaměstnanec* [-*nkyně*], -nce, m. = osoba zaměstnaná ve službě; -*necký*, příd. k tomu;
zaměstnání, stř. = pravidelná činnost životní; -*nanost*, -i, ž. = stav, počet zaměstnaných;
zaměstnati, -*návati*, v. městnati; -*navatel* [-*lka*], -e, m. = kdo zaměstnává jiné osoby; -*navatelský* [-*ství*], příd. k tomu
 **záměstský*, příd. = jsoucí... za městem (Ner., Čech)
 **záměť*, -ti, ž. = závěj (lid.)
zamhavený, -*viti*, v. mlhavěti
zamhlený = zamlžený (nářeč.)
zamhuřovati, v. mhouřiti
 **zamíchnouti*, -chl, -chnut(i) = zamíchat (hovor., nář.)
 **zamilovanec*, -nce, m. = zamilovaný člověk (Herit.);
 **zamilovánky*, -nek, ž. pomn. = milování, milostné pletky;
zamilovaný [-*ně*; -*nost*], 1. = co si zamilujeme, oblíbený (kraj, jídlo...); 2. = kdo se zamiluje
záminka, -nek, ž. = vymyšlená, předstíraná příčina, -ný, důvod; vzít si co za -nku; dělati co pod nějakou -kou
zaminovati co = položit tam miny
zámiš, -e, m., asi z tureč. || podle něm. (a tam z č.) *semiš* = vydělaná jelení, srnčí kůže; *semišový*, příd. k tomu
zamítati, -tám koho, co = odmítati;
zamítávaní, opak;
zamítavý [-*vě*; -*vost*] = zamítající, odmítavý;
zamítnouti, -tl, -tnut(i), dokon. k zamítati
zamknouti, v. mknouti
za mlada (*mlá-*), *za mladu*, v. mladý
zamlčovati, v. mlčet
zámlk, -u, m. || zprav. *zámlka*, ž. = zamlčení, zamlčování něčeho, přestávka v řeči, odmlčení, zmlknutí (vesměs kniž.)
zamlklý [-*le*; -*lost*; **-lo*] = kdo se zamlčí, od-, zamlkne: býti z.; -le vypadat; po kraji bylo -lo (Jir.) = ticho

**zámlkový* rozhovor = se zámlkami
zamlouvati, v. mluvit
 **zámluva*, ž. = zakázka, slib (zastar.)
zamlžený -*žovati*, v. mlžiti
zamodralý [-*le*; -*lost*] = namodralý, modravý
zamokati, v. moknouti
zamokřovati, v. mokřiti
zámora, m. = slabý, chatrný člověk (lid. a hovor.)
zámoří, stř. = kraj, svět za mořem; *-*řní* = zámořský
zamořovati, v. mořiti
zámořský, příd. k zámoří: z. obchod, -ké země
 **zámot*, -u, m. (Ner., Čech) || -*ta*, ž. (Koll.) = motanina
zamatanina, ž. = motanina (Ner.);
zamataný, v. motati
zámotek, -tku, m. = vlákenný obal housenky a vajíček; = zmatek (Palac.); -*tkový*, o hedvábí;
 **-tný* = zamotávající (Turin.)
zamoučiti || -*čniti*, v. moučiti
zámožný [-*ně*; -*nost*] = majetný, bohatý; -ně si vésti (Hál.); -ně provdaná (Jir.); 2. stup. -*nější*
zamračenec, -nce, m. = zamračený člověk (Tilsch.);
zamračený, v. mračiti
 **zamravenčiti*: -čilo mu v palcích (Vr.) = měl pocit, jako by mu lezli mravenci
 **zámraz*, -u (Vr.) || -*zek*, -zku, m. = mráz, mrazík (lid.); z. bázně = zamrazení (Dr.)
 **zamrklý* = tmavý, o zimě (Kos.); = chabý, malomyslný (t.)
 **zámrz*, -u, m. = zamrznutí (lid.)
zamzati, v. mrznouti;
zamrzlík, -a, m., hra v karty;
zamrzlý, v. mrznouti
zamřelina, ž. = něco zamřelého; přenes. = založený úřed. spis (Herrm.);
zamřelý [-*le*; -*lost*] = odležený, uvadlý (maso); = mrtvý (Suš.)
zamřežovaný, v. mřížovati
 **zamřížený* = zamřížovaný;
zamřížovaný, -*vati*, v. mřížovati
 **zamšený* = omšelý

zamúcený, *zamútiti*, v. mútiti
***zámuka**, ž. = muka (Hál.)
***zámutek**, -tku, m. = zármutek (Čelak., zastar.)
zámyčka, -ček, ž. = zařízení na zavírání, háček, klapka..
zamykati, v. I mykati
***zámysl**, -u, m. = úmysl, záměr (Palac., Kosm., Pfl.-Mor., Čech); = záminka (obroz.)
zamyšlený [-ně; -nost] = kdo se zamyslí, ponořený do myšlenek
zamýšleti, -*myšlovati*, v. mysliti
zamžený = zamlžený: -né okno; -ná planina (Slád.); (pitím) -ný rozum (Vr.);
zamžívati, v. mžíti
zaň, v. on
záňadří, stř. = prostor mezi šatem a řadry
zánártí, stř. = část nohy za nártem
zanášeti, v. nositi
zanáška, -šek, ž. = zanášení do knih; = místo ve mlýně, kde se skládá obilí (Pittner., Sum.)
zandati, -dám... co kam = zastrčit, položit...; z. láhev (zátkou) = zazátkovat; *zandávati*, nedok.
***zánebí**, stř. = co je za oblohou, nebesa (Suš.)
***zanečistiti** = znečistit (šafař.)
***zanedba**, ž. (Wint.) = zanedbání; *zanedbaný*, -*dbati*, v. dbáti
zanedlouho, příslov. = ne za dlouhou dobu, zakrátko
zanepřázdnění, stř. = zaměstnanost (něčím);
zanepřázdněný = zaměstnaný (něčím); -*dniti*, -*dňovati*, v. prázdiniti
zaneřádití, -děn(í) = znečistit (lid. a hovor.)
zanešvařiti = zaneřádit, znečistit
zanevřati, v. zanevřiti
zanevřelý [-le; -lost] = kdo zanevře; ze své -losti (Č.-Chod); *zanevřiti*, -vru, vřeš... (jako vřiti) na koho, nač = rozhněvati se, rozzlobit, přestat mít rád, v oblibě; nedok. ***zanevřati** (říd., Tyl, Č.-Chod)

zaněcovati, v. nítiti
zánět, -u, m. = chorobné zanícení, zápal; *zánětlivý* [-vě; -vost] = co rádo vzplane, o ohni mladosti (Čelak.); = co se rádo chorobně zanítí (místo...)
zaníc, v. nic
zanícenec, -nce, m. = zanícený člověk; *zanícený* [-ně; -nost] = zapálený (o ráně), rozohněný, nadšený, ušlechtilé zaujatý (někým, něčím)
zánik, -u, m. = zaniknutí, zahynutí, záhuba
zaníkatí, v. níkatí;
zaniklý = co zanikne, vyhynulý, vymizelý;
zaniknouti, v. níknouti
***zanímatelný** || -*mavý* = zajímavý (šafař.)
zanítiti, v. nítiti
zanořovati se, v. nořiti
zánovní [-ně; -nost] = nedávno, skoro nový; z. bakalář = nedávno jmenovaný, „novopečený“ (Wint.)
zanožiti = dát jednu nohu dozadu (tělocv.); *zánožka*, ž. = zanožení; *zánožmo*, příslov. = s jednou nohou vzadu
zaobalený [-ně; -nost], od zaobaliti, přenes. = nepřímo řečený, vyslovený; říci co -ně = nepřímo;
zaobaliti, -*lovati*, v. baliti
***zaoblačno**: je z. = zamračeno (Němc., nářeč.)
zaobliti = učinit oblým; tvář se zaoblila (Vr.); -*lovati*, nedok.
zaobroubiti, -*rubovati*, v. roubiti
***zaobzoří**, stř. = prostor za obzorem (šlejh.)
zaochotničiti si, v. ochota
zaokrouhliti = učinit okrouhlým; přenes. z. peněžní obnos = doplnit jej na „okrouhlé“ číslo; *zaokrouhlený*; -*hlovati*, nedokon.
zaonačovati, v. onačiti
zaopatřenec [-nka], -nce, m. = chovanec v chudobinci; *zaopatřiti*, v. patřiti; -*třovací* fond... = na zaopatření; -*třovací* ústav neboli

-*třovna*, ž.; -*třovací* částka neboli -*třovné*, -ho, stř.; -*třovati*, v. patřiti
 **zaosmahlý* = *osmahlý* (Ner.)
za osmé, příslov. výraz, při výčtu: za první...
zaostalec, -lce, m. = *zaostalý* člověk;
zaostalý [-*le*; -*lost*] = „kdo zůstane za jinými“, opožděný, opoždilý ve vývoji, neznalý vývoje...
zaostřovati, v. ostřiti
 **zápač*, -e, ž. (R. Pokor.) || -*čí* (Mar.) a -*ďčí* (Suš.), stř. = stinné, chráněné místo (nářeč.)
západ, -u, m. = zapadnutí u zámků: zámek na dva... západy; z. slunce = (zdánlivé) schýlení slunce na konec obzoru a pod obzor; z. = světová strana, kam zapadá slunce, západní část (Evropy...)
zapadací dveře... = na zapadání
zapadák, -u, m. = hospůdka, do které „zapadáme“, zastrčená (hovor.);
zapadák (Z., v. vyhnálov), -a, m. = zapadlé, zaostalé místo, ves (lid. a hovor.)
 **zápaďan*, -a, m. = obyvatel západu
západčí, v. zápač
 **zapadlina*, ž. = *zapadák* (Herb.)
zapadlý, o vesnici... = zastrčený, vzdálený od světa; Raisovi Zapadlí vlastenci
západní [-*ně*] = ležící na západě, přicházející od západu ap.: z. strana, vítr, směr...; z. církev = římskokatolická; z. Slované = Poláci, Čechové, Slováci a Lužičtí Srbové;
 -*ně* od čeho, n i k. čeho; 2. stup. *západnější* [-*něji*];
západnický [-*cky*; -*ctví*], příd. k *západník*, -a, m. = stoupenec, milovník západní kultury
západo-, kmen k západ ve slož.: -*americký*, příd. k západní Amerika; -*český*, -*evropský*, -*indický*, -*římský*, -*slovanský* ap.
zápach, -u, m. = vlastnost věcí

působící nelibé čichové počitky, „smrad“; = vůně (Koll.);
zapáchat, v. páchnouti; *zápachový* = zapáchající
zápal, -u, m. = zapálení, oheň: obětný z. (Vrchl.), obětní z. (Mácha); = zánět (choroba); přenes. = zanícení, nadšení, vroucnost: vlastenecký, řečnický, bojovný... z.; řečniti se -*lem*;
zápalčivý [-*vě*; -*vost*] = lehko zápalný; z. pohled (Vr.) = ostrý, bodavý; -*vě* (šafař.) = se zápallem
zapálení, stř., k zapáliti; = zápal (Jir.), v. zapáliti pod pálení
zápalka, -lek, ž. = ovoce, které se počíná zapalovat (lid.); = dřívko se zápalnou hlavičkou, sirka; = roznětká; -*kárna*, ž. = továrna na zápalky; -*kový* monopol, náboj
zápalný [-*ně*; -*nost*] = snadno (se) zapalující, vznětlivý (látka, střela...); přenes. z. vznět (čech); z. hovor (šimáč.) = rozhňující
zapalovací = na zapalování; z. zařízení neboli -*vač*, -e, m. || -*vaďo*, stř.; -*vati*, v. pálení
zápalubí, stř. = zadní paluba
 **zapánbovati* se = zadušovati se (Němc.)
 **zápar*, -u, m. = zapaření (Čap.);
zapařenina, ž. = zapaření, zapařené místo; *zapařovati*, v. pařiti
zápas, -u, m. (ze „za pasy“ [se chytit]) = potýkání, boj, zápolení; **zapasí*, stř. = místo zápasem (Holeč.); *zápasiště*, stř. = místo zápasu;
zápasiti, -sení = potýkat se, bojovat; z. s kým; z. s neshodami, s překážkami = musiti je překonávat; z. se životem = překonávat neshodu v životě, být na smrt nemocen; slož. dokon. *vy-* si = vybojovat (Krásnoh.);
zápasivati, opakov.;
zápasní síň, odměna;
zápasnický [-*cky*; -*ctví*], příd. k *zápasník* [-*nice*], -a, m. = kdo zápasí;

zápasný umělec (šal.) = zápasíci, bojovný; = jsoucí v záloze, záložní (podle ruš.)
***zápašek**, m., zdrob. k zápach (Čap.)
za páté, příslov. výraz, při výčtu: za první...
zapat(ý), v. pnouti
zapažiti, 1. v. pažiti; 2. = dátí paže dozadu (tělocvič.); *zapažovatí*, nedok. k 1. i 2.
zápecí, stř. = zídka mezi pecí (kamny) a stěnou; symb. zaostalosti: z. ducha (Sez.); zdrob. *zápecičko*, stř. (šal.); *zápecní* || *-ný* [-ně; -nost] = jsoucí za pecí; o člověku = „sedící za pecí“, doma, bez širšího rozhledu, zaostalý, ustrašený, pecivál;
zápecnický [-cky; -ctví], příd. k *zápecník*, -a, m. = zápecný člověk, pecivál, zaostalec (t.)
zapékati, v. pékati
zapeklený = zapeklitý (Herb.); *zapekliti se* = zatvrditi se k jiným lidem, odloučiti se od nich (říd., Čap.); *zapeklitý* [-tě; -tost] = zarputilý, zarytý, zavlilý: z. jako český bratr (šmil.), z. nepřítel (Jir.); = zatrolený, zpropadený: -tá, situace (Vr.)
zapěrač, -e, m. = kdo zapírá (říd.)
zápěstí, stř. = část ruky za pěstí; *zápěstní* kloub
zapětí, v. pnouti
zápětí, stř., v. v zápětí; ***zápětný** rým (Durd.) = sdružený, zdvojený
zapiat(ý), v. pnouti; *zapichovati*, v. píchnouti; *zapíjeti*, v. píjeti
zapíkati, v. pékati
zapínací špendlík... = na zapínání; z. spona, přazka atp. neboli *zapínač*, -e, m. || *-nadlo*, stř., zdrob. *-náček*, -čku, m. || *-nátko*, stř.; *zapínati*, v. pínati
zápinka, ž. = řemen na zapínání
***zapírací** = záporný (Mar.); *zapírač*, -e, m. = kdo zapírá; *zapíratí*, v. I, II příti a práti

zápis, -u, m. = zapsání, zapisování (do školy, do kursu...); = co bylo zapsáno, záznam;
zápisek, -sku, m. || *-ska*, ž. (Tyl, Herb.) = záznam, poznámka;
zápiskový ráz = r. zápisků;
zápisné, -ho, stř. = poplatek za zápis;
zápisní || *-sný* (kniha, číslo, taxa); *-snice*, ž. = protokol (říd.); *-sníček*, -čku, m., zdrob. k *-sník*, -u, m. = zápisní kniha, notes;
-sník, -a, m. = společník (Palac., zastar.); *-sníkový* [-vě] = mající ráz zápisníku; -vě nonchalantní (Sez.)
zapisovací přístroj = na zapisování, neboli *-vač*, -e, m.; *-vateľ* [-lka], -e, m. = kdo zapisuje; *-vateľský* [-lství], příd. k tomu; *-vati*, v. psáti
zápisový, příd. k zápis: -vá akce, agitace
zaplášovati, v. plašiti
I záplata, ž. = zaplacení (zastar., bibl., Jir.)
II záplata, ž. = kus látky na správkou, lata; přenes. z. na bolest, škodu, bídu... = nedostatečná náhrada, -né zlepšení...; *-tář*, -e, m. = správkař; *-tářský* [-sky; -ství]: -ská zručnost (Č.-Chod)
záplatovanec, -nce, m. = kdo nosí záplatovaný šat (Ner., Č.-Chod); *záplatovati* co = spravovati záplatami; slož. prostě dok. *za-*
záplava, ž. = zaplavení, povodeň; přenes. = velké množství, přival (slov, překladů...)
zaplávati, v. pláti
zaplavovati, v. plaviti
záplet, u, m. || *zápleť*, -ti, ž. = spleť, zmatek, zápleťka (Kos., Čech); *zaplétati*, v. plétati;
zápletek, m. = záplet (Palac.); *zápleťka*, -tek, ž. = zapletení děje
záplevák, -u, m., rostl.
zapeleveliti, *-lovati*, v. pleveliti
zaplívati, v. I plíti
zaplňovati, v. plniti
***záplotí**, stř. = místo za plotem

započat(ý), v. počítati
zápočet, -čtu, m. = započtení, započítání
započetí, -čínati, v. počítati
započitatelný [-nost] = co lze započítati
***zápodobno** = slušné, sluší se (RZ., Čelak.)
zapojití, -jovati, v. II pojiti
***zápol**, -u, m. = zápolení, zápas, boj (básnic., liter.)
zápolí, stř. = místo za poli (Čelak., Heyd.); = oklika (Suš.); = záfrontí
zápolití = zápasit (ze „za poly“ = v půli těla [se chytit])
zapomenouti, v. -pomenouti;
zapomenutý, 1. = co je zapomenuto; 2. stup. -těžší: nejzapomenutější koutky světa (Ner.); 2. = zapomnětlivý, roztržitý (lid.)
zapomínati, v. -pomenouti; -navý = zapomnětlivý (říd.);
***zapomínka**, -nek, ž. = zapomenutí (Dr.)
***zapomněnlivý** = zapomnětlivý (Třeb.)
zapomněti, kniž. -mníti || čast. zapomenouti, (běž.) -mněv, -mněl, (kniž.) -mnění || (běž.) zapomenutí = zapomenouti, v. -pomenouti; nedok. *zapomínati*, v. -pomenouti
zapomnětlivý [-vě; -vost] = často, rychle zapomínající, roztržitý
zapomněti, v. zapomněti
zápona || -nka, ž. = spona, přazka, zapinadlo; = zástěra (Němc., nářeč.); -kovitý = podobný záponce
zápor, -u, m. = zapření, popření, popírání, záporka; = závora (Koll.); *záporka*, -rek, ž. = slovo, kterým se popírá (ne, ni-); *záporný* [-ně; -nost] = obsahující, vyjadřující zápor, popírající (slovo, odpověď...); *záporový* genetiv, -vé slovo
zaposlouchati se, v. slouchati
zaposmívati se, v. smáti se
zapošívati, v. šíti

zapotřebí, v. potřebí; ***zapotřebný** = potřebný, nutný (nespis.)
zapouzdití = uzavřítí do pouzdra (odb.); *zapouzďený*; -dřovati, nedokon.
zápověď, -di, ž. = zapovězení, zákaz;
zapověděti, -vídati, v. pověděti; *zápovědní* lhůta; -dný sněm = mimořádný (stč., Palac.)
zpracovaný = kdo se zapracuje
zaprasetí = zamazat, zaneřadit (vulg.); -čovati, nedok.
zprašovací, -del || zdrob. -vátka, stř. = schránka na prášek k zprašování; -vati, v. prášiti
zpraženka, ž. = zpražená polévka (lid.)
zápraží, stř. = „místo za prahem“, násep kolem stavení
zápražka, ž. = zpražená mouka, jíška; *zpražovati*, v. pražiti
zprodán, -daný, v. dáti;
zprodanec, -nce, m. = kdo se zprodá, je zprodán; -dati, -dávati, v. dáti
***zprostřední věky** (Čelak.) = pozdní středověk
záprseň, -sně, ž. = zápraží (nář., T. Novák., Pittner., Vanč.)
záprstí, stř. = část ruky za prsty
***zapršený den** = kdy stále prší
záprtek, -tku, m. = zkažené vejce (lid.); z. možného života = zárodek (Čap.)
za prvé, za první = předně, při výčtu
zapřádati, v. přádati
zapřahati, -přáhnouti, v. -přahati
zapřemítati, v. -mítati
zapřená, ž., ve spojení na -nou (cestovat, být kde...) = tajně, inkognito
zápřež, -e, || -i, ž. = zapřažení; udělati co, pracovat... na jednu z. = bez zastávky, nepřetržitě; úřadovat na jednu z. = mít jednoduchou frekvenci (hovor.); = spřežení (Jir.); *zápřežka*, ž. = přípřež (Baar)
***zapříčinit** co, nečes. m. být příčinou čeho, způsobiti co, zavinit; nedokon. *zapříčiňovati*

za příčinou, předl., v. příčina
zapříčiňovati, v. zapříčiniti
zapřisáhlý || *zapři-* nepřítel = který se zapřisáhne k nepřátelství, úhlavní, nesmiřitelný
zápůjčka, -ček, ž. = zapůjčení; -*ječné*, -ho, stř. = poplatek za zapůjčení; -*ječní* knihovna; -*ječovati*, v. půjčiti
zapuzovati, v. puditi
***záraní**, stř. = časné ráno (Hál.)
zaráz, v. ráz
zaráz, -u, m. = zaražení, zarážení (čeho do čeho): veslař pracuje stejným -zem (Ner.); šermířský cvik; = rychlé kynutí (pekař.); *zarázní* || -*ný* = na zaražení, brzdící (páka, kolo...); -*ník*, -u, m. = zařízení na zarážení, brzdění
zaražený [-*ně*; -*nost*], 1. z. hřebík = zatlučený; 2. k zarazití se = jsoucí v rozpacích, rozpačitý, překvapený, ohromený
zarážeti, v. rážeti;
zarážka, -žek, ž. = co se do něčeho zaráží, klin, čím se zaráží, brzda, stavidlo...; v tiskař. = prázdné místo na začátku kratšího řádku
zardělý [-*le*; -*lost*], v. rdíti se;
zarděnka, -nek, ž., obyč. pomn. -*ky* = nakažlivá osutina
zarezavělý = zrezavělý
zarinucovati, v. rmoutiti
***zármuť**, -u, m. (Koll., Hál.) || zprav. *zármutek*, -tku, m. = smutek, bol, žal
***zárod**, -u, m. (liter., Koll., Ner., Heyd.) || zprav. *zárodek*, -dku, m. = počátek, začátky (rození, vzniku, vývoje), začáteční stav: zemřítí v zárodku (Ner.); z. nemoci...; = počatý plod; -*dečný* || -*dkový* (vak, list, stadium)
zarosovati, v. rositi
zarostlý, v. růsti
zarousati, v. rousati
zároveň, příslov. = pohromadě, ne každý zvlášť, najednou, „jedním vrzem“ (jít, odejít, při...); = i, také, rovněž, vedle toho, mimoto,

přítom: vyložití to a zároveň ono; vzduchový proud uchází ústy a z. nosem ap.; pracovati z. s kým = stejným tempem, postupem
zarovnávatí, v. rovnati
***zárovníkový** = jsoucí... za rovníkem (šal.)
zarozovati se, v. roditi
***zarozumělý** [-*lost*] = mudrácký, mudrlantský (Suš.)
***zároží**, stř. = část stavení za rohem (Preiss.)
zarputilec, -lce, m. = zarputilý člověk;
zarputilý [-*le*; -*lost*] = urputný, tvrdošíjný, zarytý, umíněný, neústupný, vzdorovitý; ***zarputiti se** v čem = zatvrditi se (Suš.)
zárubeň, -bně, ž. = pažení dveří, veřeje, „futr“
zaručený [-*ně*] = zač někdo ručí, zajištěný: -ná jakost; -ně dobré zboží
záruční || -*ný* = obsahující záruku (list, smlouva, fond...);
***záručno**, stř. = první dárek nevěstin (jakoby záruka lásky)
zaručovati, v. ručiti
zarudlý [-*le*; -*lost*] = načervenalý, v. rudnouti
záruka, ž. = zaručení, zajištění, garancie
zarůstati, v. růsti
zarůžovatělý, -*vělý*, v. růžovatěti a růžověti
***zaryšavělý** = naryšavělý (Jir.)
zarytec, -tce, m. = zarytý člověk;
zarytý [-*tě*; -*tost*] = zatvrzelý, zapřisáhlý, nesmiřitelný (nepřítel, odpůrce); -*tě* mlčet = zatvrzele
zarývatí, v. rýti
zář, ž., v. záře
zařadovati || -*řazovati*, v. řaditi
záře || (básn.) *zář*, -e, ž. = světelná záplava; z. očí = lesk
***zářek**, -u, m. = rozhodnutí
zařeknouti se, v. říci
zářez, -u, m. = zařiznutí, důlek jím vzniklý; z. moře (Čap.) = zátoka

zařezaný, od řezati: být, mlčet...
jako *zařezaný* = býti velmi překvapen, zaražen, z překvapení, v zaražení mlčet; spát jako z. = tvrdě (lid. a hovor.);

zařezovati, v. řezati

září, původ. m., dnes obyč. stř.
= devátý měsíc roku: v z., do z., prvního z. ...

zářič, -e, m. = přístroj na záření
zářijový den = v září

zařikací || *-kávací* formule = kterou zařikáváme || *zařikadlo*, *zařikávací* (-řič-), stř.; *zařikati*, v. říkati; *zařikávač* [-čka] || *zařikavatel* [-lka], -e, m. = kdo zařikává; *zařikávati*, v. říkati

zářiti, *zař* = vydávati záři, lesk, plně svítit, lesknouti se, o slunci, o očích...; z. radostí... = být jí naplněn, dávat jí zřejmě najevo; z. tváří září něžnost (Němc.) = probleskuje, je jí zřetelně vidět; (předmětově) z. písně (Heyd.) = nadšeně pěti; *zářící* oči, tvář, úsměv...; člověk z. štěstím; slož. dokon. *do-* = přestati zářit; *o-* koho, co = osvětit...; *pro-* = prosvítit; *pro-* nemocného roentgenem; *roz-* se (šmil. **rozezářiti*) = dáti se do plného záření; *roz-* se radostí; *rozzářený* obličej; *vy-* = vydati záři; = *o-* (Jir.); *za-*, prostě dokon.; *-zařovati*, slož. nedokon. *o-* atd.; **pře-* co = předstihovati zářením (Jir.); *zářivati*, opakov.

zářivka, -vek, ž. = zářivá žárovka; *zářivý* [-vě; -vost] = zářící, zářný

zařízení, stř., 1. dějově, v. řídit; 2. konkr. = to, čím je něco zařízeno, opatřeno: z. bytu = nábytek, koberce..., z. dílny = stroje...; *zařizený* byt atp. = opatřený zařízením

zařizovací náklad, potřeby... = na zařízení; *-vati*, v. řídit

zářný [-ně] = zářící, zářivý: z. maják (Čech), -né okno, čelo (Heyd.); přenes. -ný příklad = skvělý, plně hodný následování

zas, v. zase

zásada, ž., 1. = to, čím se řídí -ne, pravidlo, vodítko, princip: mravní, životní... z.; 2. v chem. = jistá sloučenina

za sedmé, příslov. výr., při výčtu: za první...

zásaditý [-tě; -tost] = chovající se jako zásada 2.

zásadní [-ně; -nost] || **-ný*, přid. k zásada 1.: z. rozdíl = základní, podstatný; z. nesouhlas = plynoucí ze zásady, ze zásad; -ně co odmítat = ze zásady; *zásadový* [-vě; -vost] člověk = mající zásady a jednající podle nich

zásah, -u, m. = zasažení cíle, trefa, zakročení, zákrok; *zasahati*, *-hovati*, v. sáhnouti; **zasáhavý* = zasahující (šlejh.)

zasázeti, *-sazovati*, v. sázeti

zas(e), příslov. (z původ. *za se* = za sebe), vlast. = zpět (sr. přísl.: co někdy z úst vrahcem vyleti, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi); = opět, znova, ještě jednou, v dalším případě: z. prší, padá sníh, z. přijíti, zmýliti se...; z. jednou jsme se shledali...; = co se týče (mne...), s význ. nesouhlasu, odporu: já zase bych to tak neudělal (tu se neklade opět); = naopak: škodí tomu vlhko nebo z. sucho; = pro střídání, abychom, abyste... se vystřídali: chvílku ty, chvílku z. on; teď bude hráti z. on atp.

**zasebe*, m. = držgrešle

zasedací síň = na zasedání;

zasedání, *-dati*, *-dnouti*, v. sedati, sednouti

zásek, -u, m. || *záseka*, ž., obyč. pomn. *-ky* = ochranná hradba z kmenů, z klad

zásep, -spi, ž. || *-spu*, m. = zaspí (Jir., Vr.)

zásev, -u, m. = zasetí, zaseté obilí; zrn z. (Krásnoh.); jedovatý z. v očích (šmil.) = zlý pohled

zasevač, -e, m. = kdo zasévá; *zasévatí*, v. sít

zaschlý, v. schnouti

***zasíknouti** = zasyknouti (Jir.); v. syknouti

zasílací závod... = na zasílání;
zasílatel [-lka] (zastar. -sy-), e, m. = kdo zasílá; -telský [-telství], příd. k tomu; *zasílati*, v. sílati

zásilka (zastar. -sylvka), -lek, ž. = zasílaný, zaslaný předmět

***zasíní**, stř. = místo za síní (Něm.)

zasívati, v. sítí

zaskakovati, v. skákati

***zasklenní** hodiny (Ner.) = za sklem, zasklené

zasklíti = zakrýt, vyplnit sklem (okno, skříň...); *zasklený*; *zasklívati*, nedokon.

zaskojíkati, v. skojíkati

***záskok**, -u, m.: odbočky a -ky (Č.-Chod) = zaskočení (v řeči) odchýlení od vlastního předmětu; dát koho na záskok = aby zaskočil, vypomohl (Dr.)

zaskvívati se, v. skvíti se

zasládý, v. sládnouti

zasláno, stř. = nadpis projevu zaslaného novinám, zaslaný projev

zaslati, v. sláti

zaslechnouti, v. slechnouti

zaslepenec, -nce, m. = zaslepený člověk; *zaslepený* [-ně; -nost] = „slepý“, slepě důvěřující; *zaslepovati*, v. slepiti

záslib, -u, m. || ***-ba**, ž. = slib (Suš., Preiss., Hál.); pomn. *zásliby* = slíbení manželství, úmluva o manželství (lid.)

zaslíbenec, -nce, m. = kdo se zaslíbí; **-bení**, stř. = slib; **-bený** = slíbený

záslibný = obsahující slib: -ná listina (histor.);

zaslibovati, v. slíbiti

***záslona**, zdrob. -nka, ž. = záclona (zast., Jir., Klost.); *zasloniti*, -ňovati, v. sloniti

***zásloupí**, stř. = místo za sloupem (Jir.)

zasloužilý [-lost] = kdo se zaslouží, má zásluhy; ***-žitel**, -e, m. = zasloužilý člověk (Suš.)

zásluví, stř. = konec slova (mluvnic.)

zásluha, často pomn. -hy, ž. = zasloužení se, prospění, přičinění, platná pomoc, -ný zásah...: stalo se tak jeho -hou; má -hy o koho, oč = zasloužil se, platně přispěl...; získati si -hy, dobýti si zásluh; po zásluze = podle -hy;

zasluhovati, v. sloužiti

***záslužička**, ž., zdrob. k zásluha (Vr.);

záslužný [-ně; -nost]: z. čin, skutek... = kterým se zasloužíme, získáme zásluhu, -hy; z. kříž = za zásluhy

zaslzený, -zeti, v. slzeti: ***zaslzi**ti se, o oku = naplniti se slzami;

**zaslzoovati se* (Krásnoh.), nedok.

zásmažka, ž. = zápražka (lid.); *zasmažovati*, v. smažiti

zasmeknouti, v. smeknouti

zásmolec, -lce, m. = kus smůly na stromě (Vr.);

zasmolený, v. smoliti

zasmrádati, -dnouti, v. smrad

***zasmudlina**, ž. = něco začoudlého (Pujm.)

zasmušený [-ně; -nost] = zarmoucený, zamračený, zasmušilý;

**zasmušilec*, -lce, m. = zasmušilý člověk; *-šilý* [-šile; -šilost] = zasmušený; *-šovati*, v. smušiti

***zasmutiti se** = zesmutněti (Svob.)

zasmýknouti, v. mýknouti

zasnění, v. I sníti;

zasněný [-ně; -nost] = pohroužený do snů: z. člověk, -ná tvář; -né dumy (Neum.); -ně hledět

zasněžený = pokrytý sněhem

***zasnoubenec**, -nce, m. = snoubenec (Krásnoh., šmil., Herit., Čech);

zasnoubení, -bený, -biti, v. snoubiti

***zasnouti**, -snu, -snuv, -snul = usnouti (Jir., Tilsch.); slož. dokon. *po-* = na chvílku usnout (Jir.)

zásnub, -u, m. (Holeč.) || **zásnubí*, stř. (Hál.) = zásnuby; *zásnubní* = snubní (dar, hostina); *zasnubovati*, v. snoubiti; *zásnuby*, ž. pomn. = zasnoubení

zásoba, ž. = něco uloženého, schovaného pro budoucnost; železná z., v. železný; do zásoby (koupit...) = aby to bylo v zásobě; *zásobárna*, ž. = skladiště zásob, místo, odkud se zásobujeme; *zásobička*, -ček, ž., zdrob. k zásoba; *zásobiště*, stř. = zásobárna; *zásobitel* [-lka], -e, m. = kdo zásobuje; *zásobiti* koho = opatřiti zásobami; *zásobovati*, nedok. k tomu; **zásobka*, -bek, ž., zdrob. k zásoba (Havl.); *zásobna*, -ben, ž. = zásobárna; *zásobní* || -ný (Holeč.): z. součástka... = do zásoby; *zásobnice*, ž. = zásobárna; *zásobník*, -u, m. = pouzdro na zásobní střely; = soupis zásob (Vr.); = tendr; *zásobovací* = za účelem zásobování; *zásobovati*, v. výše

zasolovati, v. soliti

zasouvací = na zasouvání, *zásuvný*; -*ovati*, v. soutil a sunouti

záspa, stř. pomn. || obyč. *záspí*, stř. = zápraží, zásep

***zastalka**, ž. = zastaveníčko (Svět.)

zastánce [-nkyně; *-stanka (Svět.)], m. = kdo se někoho, něčeho zastává, obhájce, obránce, ochránce

zastání, stř., v. II státi

zastanka, -*stánkyně*, v. zastánce

za stara, v. starý

zastaralý [-le; -lost] = co zastaralý; *zastaratí* = státi se „starý“, neobvyklý, vyjít ze zvyku, z užívání, o zvyku, o slově; o nemoci, neléčí-li se včas; *zastarávají*, opak.

zástava, ž. = zastavení, -vování, překážky (šmil.); = semafor (Holeč.); z. majetku (Olbr.) = zastavení, dání na zajištění dluhů; = to, čím se zajišťuje pohle-

dávka; = prapor (literár.); = přední stráž. (podle ruš.)

***zastavárník**, -a, m. = majitel zastavárny (Nez.); *zastavárna*, -ren, ž. = ústav půjčující na věc v něm uloženou

***zastavatel**, -e, m. = zastávce

zástavce, m. = kdo něco dá do zastavy, zastavárny

zastaveníčko, stř. = „zastavení se“, oslavná, žertovná hudba, zpěv... pod něčími okny, u něčího domu

zastavitel [-lka], -e, m. = zástavce; *zastavitelný* = co lze zastavět (plocha), co lze zastavit, dáti do zastavy; -*vití*, v. staviti

zastávka || lid. *zástavka*, -vek, ž. = zastavení, místo, kde zastavuje vlak...; udělati -vku = zastaviti se (na cestě)

zástavní, příd. k zástava: z. pán (Vr.) = pán zastavené věci

zastavovati, v. stavovati

zastesknouti si, v. stesk

zástěna, ž. = clona, plenta

zástěra, ž. = část oděvu na zastření, na ochranu, na ozdobu; symb. ženy, hlav. děvčete (lid. a hovor.); = záštita (Třebíz.); = záminka (zastar.); zdrob. -*rka*, -rek, ž.; též symb. a přenes. = záminka (zast., lid., Vr.); *zástěrkář*, -e, m. = kdo se honí za zástěrkami, za děvčaty, sukynkář (lid. a hovor.); -*rkový* večírek; -*rkový* hrdina = zástěrkář

zastihovati, v. stihnouti

***zástin**, -u, m. = zastínění, záštita, ochrana (Čelak.); *zastíňovati*, v. stíniti

zastíratí, v. stříti

***zástoj**, -e, m. = předmět, věc, záležitost (vulg.); = zastávání se někoho (lid.)

***zástolí**, stř. = místo za stolem (Koll., Holeč., Staš., Sum.)

zastoupení, v. stoupiti

zastrašovati, v. strašiti

zastrčený, k zastrčiti, v. strčiti; přenes. = odlehlý, vzdálený, o vesnici...

zástrčka, -ček, ž. = malá závora
zastrkovací
***zastrkov** (Z., v. vyhnálov), -a, m.
= vystrkov, vyhnálov (Vr.);
zastrkovací = na zastrkování, zá-
suvný; -*vati*, v. strkati
zástromí, stř. = místo za stromy,
za ovocnou zahradou (Němc.)
***zástřel**, -u, m. = střela, úlomek
střely (Palac., Jir.); -*lné*, -ho,
stř. = odměna za zastřelení
zvěře; *zastřelovati se*, v. střeliti
zástřih, -u, m. = zastřižení
(Tilsch.); *zastřihovati*, v. stří-
hati
zastříkovati, v. stříkati
zástup, -u, m. = množství, řada,
velký shluk lidí
zástupce [-*pkyně*], m. = kdo za-
stupuje
zastupitel [-*lka*], -e, m. = kdo za-
stupuje; -*lský* sbor neboli -*lstvo*,
stř.; -*lství*, stř. = zastupitelský
úkon, zastupování
zástupka, ž., v. tropus
zástupnický = zastupitelský (zast.);
-*nictvo*, stř. = zastupitelstvo
(Palac.);
***zástupník**, -a, m. = zástupce
(zastar., Tyl)
zastupovací plná moc = k zastu-
pování; -*vati*, v. stoupiti
zastydlý, -*dnouti*, v. stydnouti
zastýlati, v. stláti
***zasukovati** co = zavázat na suk,
na uzel (nářeč.)
zasut(ý), v. souti
zásuvka, -vek, ž. = přihrádka; =
přípona (Jungm.);
zásuvný = co lze zasouvat
za své || *zasvé* vzít, v. sváj
***zasvévoliti si** = svévolně se za-
chovat (Krásnoh.)
zasvěcenec, -nce, m. = kdo je do
něčeho zasvěcen; -*cený*, -*covati*,
v. světiti
zasvěditi, v. svědět
zásvětí, stř. = kraj za světem, za-
padlý (Sez.), oblast mimo svět
(Suš., J. Čap.); **zásvětní* || -*ný*,
příd. k tomu; **zásvětový*: -vé
končiny (Jungm.)

zásvit, -u, m. = zasvitnutí, svit
(liter.)
zasycovati, v. sytiti
zasychati, v. schnouti
zasylatel [-*lka*], *zásylka*, v. zasi-
latel, zásilka
zásyp, -u, m. = zasypání, vsy-
pání obilí do mlýnského stroje,
obilí na jedno mletí; = místo,
kde se sype ptactvu, zvěři, co
se sype; = to, čím se zasypává,
prášek
zasýpati, v. sypati;
zasypávka, ž. = zasypání, čím
se zasypává;
**zasypovati* = zasypávati (zast.)
zašantročovati, v. šantročiti
zašeptati, -*tnouti*, v. šept
***zášer**, -u, m. = šero, přítmí,
šeré místo (Hál., Heyd., šlejh.)
|| čast. *zášeři*, stř. (liter.); pře-
nes. z. báji (šmil.); středověké
z. (Olbr.); *zašeřovati se*, v. še-
řiti se
za šesté, příslov. výr., při výčtu:
za první...
***zášijek**, -jku, m. = zátylek (Jir.):
= záhlavec (zast., Sez.)
zašínovati, v. šínouti
zašívati, v. šíti
***záškleba**, ž. = zašklebení, zákmit,
záblesk (Ner.)
***zašklíbený** = ušklíbený (Sum.)
***záškodí**, stř. = náhrada za ško-
du (Palac.);
záškodnický [-*cky*; -*ctví*], příd.
k záškodník = škůdnický;
**záškodničiti* = působiti záškod-
nický (Sez.);
záškodník [-*nice*], -a, m. = kdo
působí škodu, škůdce;
záškodný = působící škodu (Jir.,
zast.); z. list = zajišťující ná-
hradu škody (zast., Jir.)
zaškrcovati, v. škrtil
záškrť, -u, m., krční nemoc
zaškrťovati, v. škrť
***záškub**, -u, m. = škubání (Vanč.)
zaškvěknouti, v. škvěčeti
***záškvara**, ž.: mít na koho -ru
(Kuld.) = nenávidět ho
zašlapovati, v. šlapati

zášleh, -u, m. = zašlehnutí, zá-
kmit (liter.);
zašlehovati, v. šlehati
zašlemovaný, v. šlem
zašlý [-le; -lost] = co zajde, mi-
nulý (čas, doba), vybledlý, ne-
zřetelný, zakalený, znečištěný
(obraz, malba, stříbro);
-lost, též = minulost (Ner.)
zašmajchlovati, v. šmajchlíř
**zašmáknouti*, -kl = zachutnat
(lid.)
zašmodrehaný, v. šmodrcha
zašmudlaný, v. šmudla
zašpičatělý = špičatý; -*títi*, v. špi-
čatěti
zášť, -ti || -tě, ž. || původ., ale jen
kniž. *zášť*, stř. = nenávisť; z.
ke komu, proti komu
**záštěk*, -u, m. = zaštěkání (Třeb.)
zášť, v. zášť
záštípek, -pku, m. = zaštípnutí
(Trév.)
záštíplný [-ně; -nost] = plný zá-
ští, nenávislný (kníž.)
zaštípuutí, stř. = baculaté místo
na lidském těle, tučné místo pod
křídlem husy, do kterého se
dobře štípe (lid. a hovor.);
zaštípovati, sr. štípati
zaštířati se, v. štířiti se
záštita, ž. = ochrana; uspořádati
co... pod čí -tou
zaštítiti koho, se kým, čím =
ochránit (jako štítem), zachrá-
nit (kníž.); *zaštířovati*, nedok.
(Suš.)
záštitník [-nice], -a, m. = ochrán-
ce (Koll.); **záštitný* = ochranný:
-né čelo (Hal.)
zaštířovati, v. zaštítiti
**záštitivý* [-vě] = nenávislný: -vě
vypravovat (Č.-Chod)
zašfouchnouti, -šfuchovati, v. šfouch
zašubрати, v. šubрати
**zašumati* = zašoumat, zašumět,
(Heyd.)
**zašupovací* = zasouvací (lid.);
-vati, v. šoup
zatáčeti, v. točiti; *zatáčka*, -ček,
ž. = oklika, zákrut

zátah, -u, m. = zatažení při lo-
vu; = jednání divadelního ku-
su (obroz.); na jeden zátah (ně-
co udělat) = na jednu zápřež,
naráz (lid. a hovor.)
zatahovati, v. tahati; *zatajovati*,
v. tajiti; *zatápěti*, v. topiti
zatarasiti, v. taras
zataškařiti si, v. taškář
zatatranský = jsoucí... za Tatrami
zařat(ý), v. títí
zatčen(i), -ný, v. tchnouti
zátečka, -ček, ž., zдроб. k zátka
(Hol.)
zatekati, *zateklý*, v. tékati, téci
**zatemnělý* = nedosti jasný: -lé
báje (Vlč.);
zatemňovací = na zatemňování
(zařízení...); -vati, v. temniti
záteň, -tně, ž. = oploteň (Baar)
**zatento*, příslov., nahrazující v lid.
mluvě sloveso zandat, zacpat, v.
II. tento; z toho sloveso *zatento-
vati*
za tepla, v. teplo
zateskniti, v. tesk
**zatevřiti* = zavřít (Koll.)
zatětí, stř., v. títí
zatěžkací || -*kávací* zkouška = z.,
jaké zatížení snese most...; pře-
nes. = zkouška zdatnosti, do-
vednosti, výkonnosti;
zatěžkati co = zatížit; -*kávati*,
nedokon.
za těžko || *zatěžko*, v. těžký
zatěžovati, v. tížiti
**záti* (*zeti*), jen zeji, zeješ... zeje,
-jíc, zál || obyč. zel = býti do-
kořán otevřen, šklebiti se, o pro-
pasti (hojné, kníž.), o hrobu
(Herb.), o spoustě (Staš.)...;
město... zeje prázdnotou = je až
nepříjemně prázdné; husa zeje =
otvírá zobák (nářeč.); *zející* pro-
past, rána;
slož. dokon. roz- se, o prostoru
= rozevřiti se (šrám.); *za-* prázd-
notou (A. šrám.); život naň za-
zeje (Sez.) = zašklebí se naň,
otevrou se jeho propasti, ukáží
se překážky, potíže; v. I zívati

zatichati, v. tichnouti;

**zatichlý* = tichý (So.)

zatím, příslov., 1. = za tu dobu, v té době, mezitím, v době před něčím, než něco nastane: počkej zde a já si z. dojdou pro noviny; Přijdu hned; z. (= než přijdu) si čti;

2. a *zatím*, ale *zatím*, *zätim* však = avšak, ve skutečnosti však: slibovali mu hory doly a z. nedostal nic;

3. *zatím* co || *zatímco*, ve větách časových na vyjádření současnosti = v té době, co..., v které..., když: zatím co jsi nebyl doma, přihodilo se mnoho nového; nečes. *zatímco* m. kdežto, ale, avšak; v. prozatím;

zatímní [-ně; -nost] = prozatímní

zatínati, v. títí; *zatířati*, v. tříti

zátíší, str. = tiché místo; v malíř.

= obraz ovoce, zeleniny...; vojen.

z. = vzdělavací a zábavná místnost, budova

zátka, -tek, ž. = předmět na uzavření nádoby;

zátknouti, v. tknouti;

zátkovací stroj neboli -vač, -e, m. = na zátkování;

zátkovati co = uzavíratí zátkou;

slož. dokon. *od-* = odstraniti zátku; *u-* || *za-*, prostě dokon.

zatlačovati, v. tlačiti

**zatlemiti* ústy = pohnout (šlejh.)

**zatouchlý* = zatuchlý (Těsnohl.)

zatloukati, v. tlouci

zatmělý [-le; -lost] = co se zatmí, temný, nejasný, pohaslý, nesrozumitelný (zastar., básnic.): z. vlas (Čech), les (Krásnoh.), -lé hvězdičky (Mácha), -lá slova; z. lid = neuvědomělý (Jir.); -lost = neuvědomělost (So.)

zatmění, str., v. tměti

zato, příslov. = „náhradou za to“, místo toho, ale: malý, zato však ramenatý; ne nadaný, zato však pilný ap.

zátlač, -e, ž. = zatočení (cvik, zastar.); *zátlačina*, ž. = zátáčka, zákrut (cesty, proudu);

zátlačka, ž., 1. = zátáčka (šlejh., Scheinpfl.); = stočenina (T. Nov.); 2., zdob. k zátoka

zátoka, ž. = malý mořský záliv n. záhyb řeky

zatokaný, v. II tokanisko

**zatonulý*, k tonouti = (do sebe) zabraný, pohřížený (šm.)

zátopa, ž. = záplava, povodeň

zatopený, k topiti: -ná pole... = zalitá vodou; oči -né slzami (Vr.), mýt sluncem -ná (t.); -ná světlice = vytopená (Mrš.)

zatoulaný, v. toulati se

zatra, příslov., zkrácenina ze zatrapeně, ztraceně = safra, stafr (lid., Baar)

zatracenec, -nce, m. = člověk odsouzený k ztracení; -cený [-ně] = zavržený; = prokletý, ztrápený, zpropadený (silně citové); -ná práce... = velmi těžká (t.); -cepený = ztracený (lid.)

zatrackaný = ztracený, ztrápený... (Vanč.)

zatracovati, v. tratiti

zatrachtlý [-le], m. ztracený = ztrápený, zatrolený, zpropadený *zatrápený* [-ně], eufem. m. ztracený

**zátřata*, ž. = ztracení (říd. literár.)

**zatrafbůh*, -boha, m. = kdo ztracuje boha, neznaboh (Vanč.)

**zátřatný* = zasluhující ztracení, zavržení (šm.)

zatrhlý = zadrhlý, o hlase (So.);

zatrhovati, v. trhnouti

**zatrnutí* = zahraditi trním (lid.); z. cestu k postupu = zatarasit (Staš.)

zatrolenec, -nce, m. = zatrolený člověk (lid., Němc.); *zatrolený* [-ně], m. ztracený = ztrachtlý

zatrpký [-le; -lost] = roztrpčený; *zatrpknouti*, v. trpknouti

**zatrudělý* = zasmušilý (Třebíz.)

**zatřisulc*: ramena jeho z. = slaboučká (Vanč.)

zatuchlina, ž. = ztuchlina Vr., Čap.); *zatuchlý* = ztuchlý

*zatušení, stř. = předtucha (Vr.)
 zatutlávati, v. tutlati
 *zatvořiti = zavřiti (Koll., Čech)
 zatvrdlý, k zatvrdnutí: z. chléb, přenes. člověk
 zatvrzelec, -lce, m. = zatvrzelý člověk; -zelý [-le; -lost] = kdo se zatvrdí, zarytý, tvrdošíjný; -le mlčet, zapírat; -zovati, v. tvrditi
 zatýkáci příkaz neboli *zatykač*, -e, m. = příkaz někoho zatknouti; *zatýkati*, v. tknouti a téci
 zátylek, -lku, m. || -lí, stř. = část krku za týlem
 *zátyna || časť. -tyň, -ně, ž. = oploteň (lid.)
 za účelem, předl., v. účel
 zaučovati, v. učit
 zaujat || -tý [-tě; -tost], 1. býti zaujat myšlenkou... = zabrán, ponořen do ní || člověk -tý myšlenkou; 2. býti zaujat proti komu, čemu = předpojat, již předem mu nebýt nakloněn, nepřívětivě jej posuzovat || -tý posuzovatel; počínati si -tě; *zaujati* (neurč. zp.), v. jmoti
 zaujetí, stř., 1. z. místa, stanoviska..., k zaujmouti, v. jmoti; 2. z. proti komu, čemu = předpojatost
 zaujímati, v. jímati
 *zaupovati = úpěti (šlejh.)
 *záušek, -šku, m. = rána za uši; *záušnice*, ž., nemoc; zavazovati šátek na z. (lid., Herb.) = tak, že za ušima odstávají cípy
 zauvažovati, v. vážit
 zauzdití, v. uzda
 zauzlina, ž. = zauzlení, co vznikne zauzlením;
zauzliti co = udělat na tom uzel, uzly; přenes. z. děj... = učinit jej zapleteným; *zauzlovati*, nedok.; v. rozuzliti
 závada, ž. = co vadí, překážka; být komu, čemu na -du
 zaváděti, v. voditi; **zavádívý* = co zavádí, klamný, mylný (Tyl)
 závadný [-nost] = obsahující závadu

*zával, -u, m. = navalená hromada, vrstva (Čap.)
 zavalený, *zaváletí*, v. valiti;
 **zavalina*, ž. = závěj (Čelak.)
 zavalítec, -tce, m. = zavalitý člověk (Třebíz.); *zavalitý* [-tě; -tost] = sporý, silný, ramenatý
 zavalovati, v. valiti
 závan, -u, m. = zavanutí (liter.)
 zaváněti, v. voněti
 zavařenina, ž. = zavařené ovoce; zdrob. -*ninka*, ž. (Herrm.);
zavářeti, v. vařiti
 zavářka, ž. = zavařování, co se zavařuje; *zavařovati*, v. vařiti
 zavazadélko, stř., zdrob. k *zavazadlo*, -del, stř. = „co zavazí, překáží“, cestovní potřeby; -*dlový* lístek, vůz = na zavazadla
 *zavazák, -u, m. = řemen na zavazování (Vr.)
 závazek, -zku, m. = k čemu se zavážeme, co si uložíme za povinnost
 *zavazeti = vadit, překážet (nářeč., T. Nov., Herb.)
 zavázeti, v. voditi
 závazný [-ně; -nost] = zavazující (slib, přihláška...), povinný (školní předmět...)
 zavazovati, 1. v. vázati; 2. nedokon. k zavaditi, v. vaditi (Ner.)
 zavážeti, v. voziti
 závaží, stř. = předmět určující váhu n. zatěžující jiný předmět (z. u hodin); přenes. = závažnost (šafař.); zdrob. -*žičko*, stř.
 závážka, ž. = zavázení něčeho něčím, naplňování, na př. vysokých pecí; = to, čím se zaváží
 závažný [-ně; -nost] = mající váhu, důležitost, důležitý, významný (důvod, okolnost, událost...)
 zavčas, příslov. = v příhodné době, než bude, bylo pozdě
 *závdanek, -nku, m. = závdavek (lid.)
 zavdati, -*dávati*, v. dáti
 závdavek, -vku, m. = co se dává napřed na zajištění koupě
 zavděčiti se, -čovati, v. vděčiti

zavděk, příslov. = vhod; učinit komu z.; přijmouti co z. = spokojiti se tím

***zavdy** = vždy (Herb., nář.)

zavedený, v. vésti

***zavejčitý**, o postavě = zavalitý (A. Šrám.)

***závěda**, ž. = metafysika (Durd.)

zavěj, -e, ž. = hromada zavátého, navátého sněhu, písku...; zdrob. *zavějka*, ž.: z. (šňupavého) tabáku na šatech (Rais)

závěr, -u, m. = zavření, zavírací zařízení; = konec (řeči, knihy, písňe...); říci něco na z. jednání, schůze; = konečný úsudek, soud, výsledek usuzování, uvažování; = zavření, úplné zatarasení vzduchového proudu při mluvení; *závěrečný* = na závěr, na konec něčeho (zkouška, cvičení...);

závěrek, -rku, m. = konec: z. hodiny (Tré.), řeči (Vr., Čech), života (Herrm.) ap.;

zavěrka, ž. = zavírací zařízení; = uzavření, zakončení, shrnutí (účetní z.) ap.; = refrén (Durd.);

***zavěrný** = závěrečný;

zavěrový, příd. k závěr: -vé souhlásky

zavěs, -u, m. = co je zavěšeno, draperie; -sy sněhu (Heyd.); = závěsek, „pant“; *zavěsek*, -sku, m. || *zavěska*, ž. = závěs; = v čem je něco zavěšeno (Preiss., Baar, odb.); *zavěsný* = co se zavěšuje (zámek, kompas, řetěz...)

zavěšovati, v. věsiti

zavěš (|| -t), -ti, ž. = poslední porřízení, vůle;

zavěti, stř. = druhá část souvětí

zavětrný = jsoucí za větrem: -ná strana (Šrám.), -né lesní polohy (Vr.); -né pohodlí (Sez.);

zavětří, stř. = místo za větrem, zátiší

zavětvený strom = mající větve (Vr., odb.)

***zavíčkovati** co = zakrýt víkem

záviděnihodný [-ně; -nost] = hodný závidění, co musíme komu závidět

záviděti, 3. mn. -dí, -dě, -díc, -dění = nepřát: z. komu co; slož. prostě dokon. **po-* || říd. kniž. *za-*; *závidívati*, opak.;

***závidivý** = závistivý (Tyl)

zavichřiti, v. vichřiti

zavíjecí = jsoucí na zavíjení;

-jeti, v. vítí, vinouti

zavilý [-le; -lost] = zavinutý, přenes. = nejasný (Suš.); = zapřísáhlý (nepřítel, odpůrce); = nenapravitelný, o zloději (Č.-Chod)

závin, -u, m. = zavinutý moučník, „štrúdl“; = obvaz; = něco zavinutého, závit (Sok.-Tů.), zavinutí (Těsnohl.)

zavináč, -e, m. = zavinutý naložený sled

zaviněný, -niti, v. viniti; ***zavinilý** = zaviněný (Suš.)

***zavinovačka**, ž. = rouška na zavínování (Majer.);

zavinovati, v. vinouti

zaviňovati, v. viniti

zavírací hodina = kdy se zavírají hostince...; z. nůž = na zavírání; *zavíráček*, m., zdrob. k *zavírák*, -u, m. = zavírací nůž (lid.); *-ratí*, v. -vrřiti

***zavírka**, ž. = závěrka: nedat jazyk na -ku = nemlčet (šmil.) || *závírka* (Holeč.) = brzda

zaviřovati, v. vířiti

závisetí, v. viseti; *závislý* [-le; -lost] = visící (Heyd.); zprav. z. na kom, na čem, nik. od koho, od čeho = závisící, podléhající komu, čemu

***zavisnouti**, -sl = uvismouti (Suš.)

***závisný** = závislý (obrozen.)

závist, -i, ž. = závidění;

závistivec, -vce, m. = závistivý člověk; *závistivý* [-vě; -vost] = mající závist, nepřející (člověk); = plný závisti (pohled);

závistník [-nice], -a, m. = závistivec (Svět., Ner.); ***závistný** = závistivý

závit, -u, m. = vinutý výstupek (u šroubu), zákrut závitnice; přenes. = záhada (Čelak.);

- závitek*, -tku, m. = něco svinutého, svitek (Ner., Třebíz.); = tyč na utažení nákladu (lid.); z. dítěte (Preiss.) = zavinuté dítě; *závitnice*, ž. = točitě vinutá křivka, spirála
- zavítí**, stř., k zavítí, v. vítí, 1. dějově = zavinutí; 2. = to, čím se zavíjí, šátek (Jir.); *zavítý*, v. vítí; přenes. = složitý; 2. stup. -*tějšť*, o záhadě (Č.-Chod)
- zavívati**, v. vátí
- závlač**, -e, zdrob. -*čka*, ž. = zástrčka (lid.)
- zavlačovatí**, v. vláčeti
- zavládati**, v. vládnouti
- závlaha**, ž. = zavlažení, -žování (odbor.); *závlahový* kanál
- zavlastenčiti si**, v. vlastencovati
- zavlažiti**, -žovatí, v. vlašiti
- zavlékati**, -knoutí, v. vlékatí, vléci
- zavhlý**, v. vlhnouti
- zavlíknouti**, v. vléci
- závod**, -u, m., 1. = závodění: z. v běhu... || často pomn. -*dy*; pracovat, běžet..., jízda... o závod = tak, že závodíme; 2. závod, podle ruš. = obchodní, průmyslový... podnik, jeho budova
- závodčí**, -ho, m. = voják, četník... zavádějící mužstvo... na stráž, do práce
- závodíště**, stř. = závodní dráha, místo závodu
- závoditi**, -děni = konati co o závod, snažiti se předstihnout jiné; z. s kým v čem oč; slož. dokon. *na-* se (mnoho); -*dvati*, opakov.; -*divý* [-vě; -vost]: -vá hra = spojená se závoděním; -vost = touha závodit (Tábor.)
- *závodka**, ž. = zavodňovací strouha (Baar)
- závodní**, příd. k závod 1. (dráha), k závod 2. (rada, výbor...); z., -ho, m. = vedoucí inženýr v dolech; *závodnický*, příd. k *závodník* [-nice], -a, m. = kdo závodí
- zavodniti** louku... = zavést na ni vodu za účelem zavlažování; -*dňovací* práce = za účelem zavodňování; -*dňovati*, nedok. k zavodniti
- závoj**, -e, m. = průsvitná rouška na zastření obličej; přenes. z. mlhy, mraků, sněhu, kouře (liter.); zdrob. *závojek*, -jku, m.; *závojnátka*, ž., houba; *závojový*, příd. k závoj: -vá látka
- zavolaná**, ž., ve spoj. *jako na -nou* = velmi vhod
- závora**, ž. = uzavření: dát koho, co pod -ru, být pod -rou; = zavřená místnost (Puchm.); = tyč, kláda, kterou se něco zavírá, zahrazuje; zdrob. *závorka*, -rek, ž.; v písmě, v tisku z., mn. závorky = oddělovací značky () [] atp.; *závorkovati* = dávatí do závorek; slož. dokon. *u-*
- závrať**, -ti, ž. = porušení tělesné rovnováhy: dostatí z.; pojala, popadla, chytila ho z.; *závratný* [-no; -ně; -nost] = působící závrať (hloubka, výška, rychlost...); přenes. = nesmírný (rozkoš, cena, štěstí...)
- zavrhovatel** [-lka], -e, m. = kdo zavrhuje; *zavrhovati*, v. vrhnouti
- závrt**, -u, m., 1. = otvor vzniklý vrtáním; 2. = nálevkovitá sníženina zem. povrchu
- *zavrtávací kalamář** (Čech) = na zavrtání
- závrtek**, -tku, m. = závrt
- zavrženec**, -nce, m. = zavržený člověk; v. vrhnouti
- zavřítelný** = co je třeba zavřít, -hovat
- zavřítí**, v. -vřítí a vřítí; *zavřítý* = zavřený (Jir.)
- zavšíviti** = zaneřádit vešmi; *zavšívovati*, nedok.
- zavývati**, v. výtí
- *zazadí**, stř. = pozadí (Pfl.-Mor.)
- zazděný**, -*dvati*, v. zdíti; *zazdívká*, ž. = zazdívání, zazdění
- záze**, v. zadní
- zázemí**, stř. = zápolí; *zázemský* = nadzemský (šmil.)
- *zazlátlý** = nazlátlý (R. Jesen.)

zazlíti, -zli komu co = vyložit ve zlé (Palac., Slád.); čast. nedok.

zazlívati = mítí za zlé

záznam, -u, m. = zaznamenání, zápis; -*mné*, -ho, stř. = poplatek za záznam; -*mní* kniha, pokladna || -*mový*

zaznívati, v. zníti

zazobanec, -nce, m. = zazobaný člověk (lid.); -*ný* [-*ně*; -*nost*] = bohatý, zámožný (t.)

***zázračitel**, -e, m. = kdo dělá zázraky (Č.-Chod); ***zázračiti** = dělati zázraky, divy (t.);

zázračný [-*ně*; -*nost*] = divotvorný (obraz, moc), neobyčejně dovedný (lékař), mimořádně nadaný (dítě)

zázrak, -u, m. = „co je za zrakem“, nadpřirozený jev, div (v nábož. smyslu); dělati -*ky*, přenes. = překvapovati svou činností, svými výkony, úspěchy; neumět, nemoci dělati -*ky*, přenes. = neumět, nemoci dělat nemožné věci
zazrzavělý = co zazrzaví, v. zrzavěti

zazší, v. zadní

zázvor, -u, m., z ital., rostl., koření z ní; -*rka*, -rek, ž. = kousek zázvorového pečiva; *zázvorový*, příd. k zázvor

***zázvuk**, -u, m. = zazvučení (Vi-nař., Schulz)

zážeh, -u, m. = zažehnutí, zapálení (Palac.); = záblesk, svit, vzplanutí, zákmit: z. oka (Zey.), z. světla (Jir.), z. požáru (Vrchl.), z. líček (Preiss.), milostný z. (Jir.), z. věčna (Břez.), z. hněvu, radosti (Jir.); zážehem zrudnout (Martín.)

zažehnavací modlitba = na zažehnutí; *zažehnaváč* [-*čka*], -e, m. = kdo zažehnavá; -*hnávati*, v. žehnati

zažehnouti, -*hovati*, v. žehnouti

***zažilý** do čeho = kdo se vžije

zažírati, v. žráti

zážitek, -tku, m. = co zažijeme

zažití, -tý, v. I žíti

za živa, v. živý

zaživací ústrojí = kterými zažíváme; -*vati*, v. I žíti

záživný [-*nost*] = stravitelný

zažloutlý = nažloutlý

zažluklý, v. žluklý

zažraný [-*nost*], v. žráti

zbabělec, -lce, m. = zbabělý člověk; zdrob. -*leček*, -čka, m.;

zbabělý [-*le*; -*lost*] = „kdo se stane babou“, bojácný, bázlivý (hanl.); -*lost* || *-*lství*, stř. (Slád., Mah.)

zbahnělý [-*le*; -*lost*], od zbahněti, přenes. = nezdravý, o poměrech...

zbaňkovati, v. baňkati

zbankrotělý = kdo učiní bankrot

zbarvený, v. barviti

***zbavitel**, -e, m. = kdo zbaví, osvoboditel (Staš.);

zbaviti, -*vovati*, v. bavití

***zbelík**, -u, m. = studánka ve vykotlaném pařezu (Ra., nář.)

***zbědačelý** (Sum.) || *zbědnělý* (V. Vlč.) = zbídačelý;

zbědovaný [-*ně*; -*nost*] = zbídačelý, bídný, ubohý

zběh, -a, m. = kdo zběhne z vojny, z vězení, uprchlík;

zběhati, -*hlý*, -*hnouti*, v. běhati, běhnouti

zbělelý = co zbělí

***zběratel** (Holeč.), o d c h. m. sběratel

zběsilec, -lce, m. = zběsilý člověk; *zběsilý* [-*le*; -*lost*] = běsnící, zuřivý, divoký (útok, nenávisť, počínání...); -*le* si počínat

zběžný [-*ně*; -*nost*] = ne důkladný, ne podrobný, jen zhruba učiněný... (pohled, prohlídka, náčrtek...); = hbitý, ale ne pečlivý: -né písmo; -ně co prohlédnout, udělat; mluvíti -ně rusky = hbitě

zbídačelý [-*le*; -*lost*] = upadlý do bídy, ožebračený, zbědovaný || -*čený*, řidč. -*čilý*

***zbídnělý** (Mejs.), *zbídněný* (Krásnoh.) = zbědovaný

zbíhati, v. -bíhati

***zbíratí**, -*rka*, o d c h. m. sbí-

Zbiroh, -a, m., město v Č.; *zbi-rožský*, příd. k tomu
zbitý = zpráskaný; přenes. = utrmácený, unavený (lid. a hovor.)
zbláznělec, -nce, m. = zblázněný člověk (Č.-Chod);
zblázněný, v. blázniti;
zblázněvati, v. blázniti; *zblázněující* (koho) = „pletoucí hlavu“
zblblý = kdo zblbne (zhrub.)
zbledlý, v. blednouti
zblítí, je to k z., v. blíti
zblízka, příslov. = z malé vzdálenosti (koho, co vidět...); přenes. podívatí se nač z. = podrobně, důkladně (hovor.)
zblo, stř. = stéblo (nářeč.), z původ. stblo; ani zbla vám nepřehnula přes cestu (Herb.) = nepoložila stéblo..., vůbec vám neublížila; obyč. hovor. *ani zbla* (nevědět...) = pranic, vůbec nic
zbloudilec, -lce, m. = zbloudilý člověk; *-dílý*, v. blouditi
zbluzovati, v. blouditi
***zbodený** = zbodaný (Vrchl., zast.)
***zbodřiti** = státi se bodrý (šm.)
***zbohadarma**, příslov. = zbůhdarma
zbohatlický [-cky; -ctví], příd. k *zbohatlík* [-lice], -a, m. = kdo rychle zbohatne (často hanl.); *zbohatlý* = zbohatnuvší
***zboj**, -e, m. = lup (slov., Koll., Jir., Herb.); **zbojce* || *-jec*, m. = zbůjník (čelak., Čech); *zbojnická*, ž., tanec; *-nický* [-nický; -nictví], příd. ke zbojník; -cká pečeně = pečená na rožni;
zbojničiti = žiti zbojnický (Olbr.)
zbojník, -a, m. = kdo chodí na zboj; v. zbujník;
zbojný = zbojnický: z. vévoda (Jir.); -ná zvěř (Krásnoh.); = odbojný, o srdci (čelak.); z. vichr = prudký (Heyd.)
zborcenina, ž. = zborcené místo; *zborcený* || *-těný*, v. bortiti
zbořenina, ž. = zřícenina, trosky stavení; *-nisko* (Herb.) || *-niště*, stř. = místo zbořeniny

zboží, stř. = statek vyráběný na prodej, na trh, směnný; = majetek, jmění, statek (zast., Palac., Vr.); lehké z. = lehký člověk (hovor.); z. = obilí (nářeč.); zdrob. *zbožíčko*, stř.

zbožiti, v. božiti

zbožíznalství, stř., lépe nauka o zboží

***zbožnělý** = zesnulý (Palac.);

**zbožnělec* [-nkyně, Koll.], -nce, m. (Kos.) = zbožňovaný muž, -ná žena

zbožňovatel [-lka], -e, m. = kdo zbožňuje, vroucí, nadšený milovník, ctitel;

zbožňovaný učitel...; zpodstat. *-ný*, *-ného*, m. || *-ná*, *-né*, ž. = zbožňovaný muž || *-ná* žena;

zbožňovati koho = uctívat jako boha, vroucně milovat, ctít

zbožný [-ně; -nost] = vroucně věřící ve smyslu náboženském, pobožný; *-né* přání = toužebné, vroucí

***zbožštělý** = proniklý božstvím;

**zbožšťovati* srdce (Vanč.) = naplňovat božským duchem, povznášet, zušlechťovat

zbraň, -ně, ž. = nástroj, kterým se bráníme, kterým útočíme; přenes. = prostředek, způsob jednání...; v. dvojsečný; vyrazit komu z. z ruky, přenes. = (v debatě...) umlčet jej, odnit mu možnost se bránit...;

zbraňovati, v. brániti

***zbrázdniti** = zbrázdit

zbrklík, -a (Máhen) || *zbrkloun*, -a, m. = zbrklý člověk (lid. a hrubší hovor.); *zbrklý* [-le; -lost] = ukvapený (t.)

zbroj, -e, ž. = vojen. ochranný kryt těla; = zbraň (zastar.);

zbrojař, -e, m. = kapitalist. výrobce zbroje i zbraní; *-řský* [-řský; -řství], příd. k tomu;

**zbrojenec*, -nce, m. = ozbrojenec (Jir.); *zbrojírna*, -ren, ž. = dílna na zbroj

zbrojiti = chystat, připravovat, opatřovati zbroj, zbraně; slož. prostě dokon. o- koho, se; přenes. o- se trpělivostí = být připraven, že budeme musit mít velkou trpělivost; *od-* (podmětově) = změnit ozbrojený stav (vojska...) v neozbrojený; *od-* protivníka... (při debatě...) = potřít jej, vyvrátit jeho důvody, námitky...; *vy-* koho = úplně o-; přenes. *vy-* se na cestu... = opatřiti se vším potřebným; *-zbrojovati*, slož. nedokon. o-, *od-*, *vy-*; *zbrojívati*, opakov.

zbrojní [-ně], příd. ke zbroj: z. pas = opravňující k nošení zbraně; -ně vtrhnouti (šafař.) = ve zbroji; *zbrojnice*, ž. = výrobná, skladiště zbroje, zbraní; *zbrojnoš*, -e, m. = sluha nosící zbroj; **zbrojný* = jsoucí ve zbroji, ozbrojený (zastar., Jir., Martin.)

zbrojovka, -vek, ž. = továrna na zbroj, na zbraně

zbrotniti, v. brotniti

zbrunátnělý = kdo zbrunátní, v. brunát

zbrusu, příslov.: z. nový = úplně, docela nový (nůž příšlý „z brusu“ je zcela nový)

zbůhdarma, přísl. = zbohadarma, bez příčiny, nadarmo, bez užtku, zbytečně (utrácet peníze...);

**zbůdarmý*: -má práce (Vr., Erban)

**zbu*, -e (Martin.) || *zbůjce*, m. = zbojník (Suš., Krásnoh., Klost.)

**zbujilý* = zbujelý (Jir.)

zbujnělý [-le; -lost] = kdo zbujní
zbujnický (ze *zbůj-*) [-cky; -ctví], příd. ke *zbujník* (*zbůj-*) [-nice], -a, m. = zbojník; přenes. = veliký rozpustilec, nezbeda, divoch, hlav. o dětech; **zbůjný* || *zbuj-* [-nost] = zpupný, odbojný, vzpurný: z. syn (Vrchl.), -ná ruka (Ner.), soldateska (E. z Čenk.), -né děti (Kunět.); -nost Vendů (Čech)

zburžoasněti, -nějí = nábyt buržoasního rázu (Nej.)

zbylý = kdo, co zbude

Zbyněk, -ňka, m., křest. jm., od původu domác. tvar ke Zbyhněv, Zbyslav

**zbystřeti*, -řejí = státi se bystrý (Rais);

zbystřovati, v. bystřiti

**zbyt*, -u, m. = nadbytek, hojnost (Jungm.); neznám nouze ani -tu (Puchm.); zprav. jen přísloveč. *na zbyt* (Holeč.), obyč. *nazbyt*, v. tam

zbyťáček, -čku, m., zdrob. ke

zbyťák, -u, m., = zbytkový statek (lid. a hovor.)

zbyteček, -čku, m., zdrob. ke zbytek

zbytečný [-ně; -nost] = co zbude, zbývá: -né peníze; = nepotřebný, ne nezbytný, ne nutný (přepych, věc...); = bez příčiny (strach, obava...); -nost = nepotřebnost, planost..., zbytečná věc

zbytek, -tku, m. = co zbude: z. látky, papíru, při počítání, -tky od oběda; vypočítati co, vyšlo to beze -tku; přenes. uskutečniti co beze -tku ap., ne čes. (podle něm. restlos) m. úplně, zcela

zbýti, stř., v. zbýti

zbýti, zbudu... (jako u býti) = zůstat z, od něčeho, zůstat sám z několika lidí; zbylo mi 5 K (z původních 100...); co zbude od oběda; zbýt na ocet = nevdati se (lid., šmil.); zbýti sám z několika dětí; z. čeho = zbaviti se (šafař., zastar.); až v hrobě budeš, pak hoře zbudeš (přísl.) || obyč. z. se čeho;

zbyti, stř.: není z. = vyhnuti;

zbývati, nedokon.; v. pozbýti

zbytkář || -ař, -e, m. = majitel zbytkového statku; *zbytkový* statek = vzniklý ze zbytku rozděleného velkostatku (za kapital.)

zbytnělý [-lost], -tněti, v. bytněti

zbytný [-ně; -nost]: z. houf = záloha (stč., Jir.); -ná potřeba = ne nutná, ne nezbytná (národohospod.); -ná síla = přebytná (Krásnoh.); -ná plastika (č.-

Chod) = silně vystupující; -ně = s dostatek (šafař.); -nost ramen = síla (č.-Chod)

zbývati, v. zbýti

***zbyvek**, -vku, m. = zbytek (Koll.)

zcela, příslov. = docela, úplně

zcepenělý || *sce-* = zcíplý (*scíp-*), zdechlý; **-něti**, v. cepeněti

***zceremonisovati** «-nyzo-» univer-situ = zavést na ní ceremoniel (Vlč.)

***zcestí**, ***zcestný**, o d c h. m. *sce-* zcestovalý, v. cestovati

zcípák || *scí-*, -a, m. = zvíře na zdechnutí; = těžce nemocný člověk, veliký lenoch (vulg.); **zcípati** || *scí-* = zdechat; = být na umření (vulg.); slož. dok. *na-se* = dlouho, často zdechat; *po-* = pozdechat; **zcípvati** || *scí-*, opakov.; **zcípvý** || *scí-* = zcípající, *scí-*; = churavý, neduživý (zhrub.); **zciplina** (*scí-*) || (lid.) **zciplotina** (*scí-*), ž. = zdechlina; **zcíplý** || *scí-* = zdechlý; = churavý, líný (vulg.); **zcípnouti** || *scíp-*, -pl, -pnuv, -pnutí = zdechnout

zcírkevniti školství = dát mu církevní ráz

zcitlivělý, v. citlivěti

***zcliznělec**, -lce, m. = kdo se od-cizí (Havlíč.)

zcizitel, -e, m. = kdo zcizí; **zciziti**, **zcizovati**, v. ciziti

***zcizozemšiti** koho = odnárodnit (Krásnoh.)

zčásti, příslov. = částečně

zčerkati, v. čerkati

zčernalý = kdo, co zčerná

zčerstva, v. čerstvý

zčervenalý = kdo, co zčervená; **zčerveňovati**, v. červěti

zčervivělý = co zčerviví

zčeřovati, v. čeřiti

zčeštiti, **-šfovati**, v. češtiti

z čista jasna, v. čisto

zda || *zdali(pak)* || (říd.) **zdaž**, tázací částice; *zda(li)* zprav. v závislé otázce: ptal se, *zda(li)* jej znám ap.; **zdaž**, **zdalipak** v

přímé otázce citově zabarvené (řečnické): **zdalipak** jej poznáš, z. je to pravda? ap.

***zdaj**, -e, m. = něco zdánlivého, zdání (Götz)

zdaleka, v. daleko

zdali, v. *zda*; **zdálí**, v. vzdál

zdalipak, v. *zda*

zdání, stř. = co se zdá, sen, vi-dina (Mácha); obnoviti z. staré víry (So.) = obnoviti starou víru aspoň navenek; obyč. **zdání** = tušení, potucha: nemít o čem ani z.; dobré z. = posudek; podle mého z. = podle mínění; zdob. **zdáníčko**, stř.: nemít o čem ani -čka (Rais); ani z. = ani stopa, nárazka (č.-Chod); o patrné z. (t.) = o poznání, trochu, malinko

***zdanisovati** «-dányzo-» co = po-dánštiti (Ner.)

zdanitelný [-*nost*]: z. příjem = podléhající zdanění;

zdaniti koho, co = uložit, pře-depsati daň komu, na koho, nač

zdánlivý [-*vě*; -*vost*] = co se nám jen zdá, čeho se jen domýšlíme, domnělý, jen na pohled, nikoli skutečný; -*vě* mrtvý, klidný

zdaňovati, nedok. ke zdaniti

zdar, -u, m. = štěstí v práci, v podnikání, úspěch; přát komu **zdar**, mnoho **zdaru**; připíjet na **zdar** čeho || **nazdar**, v. tam; pomn. pro vlasti **zdary** (Čech, ojediň); v. **zdárný**

***zdarebáčiti** koho = učiniti z ně-ho darebáka, zkazit (Palac.)

zdarma, příslov. = zadarmo

zdárný [-*ně*; -*nost*] = podařený, hodný, o dětech; = úspěšný: z. konec, výsledek; -*ně* prospívat, působit; -*nost* útoku = úspěch (Wint.)

zdař Bůh || **zdařbůh**, přání **zdaru**; v. **nazdařbůh**

zdařilý [-*le*; -*lost*] = co se zdaří, podařený, úspěšný (projev, schů-ze, slavnost, práce, fotografie...)

zdáti se, **zdám se**, **zdaje se**, -jíc, **zdál se**, **zdání**, 1. = viděti ve snu, míti sen: co se ti zdálo?; **zdálo se mi to**, něco pěkného; **zdálo se mi**, že...; 2. = buditi dojem, vypadat: **zdáti se mlád**, **zdráv...**, ník. býti mlád...; **zdá se to nové...**; **zdáš se mít pravdu**, nečes. m. **zdá se** (neosob.), že máš pravdu; **nezdá se mi** (totiž **zdráv**, **spolehlivý...**) = nebudí dobrý dojem, nevypadá dobře, nelíbí se mi (lid. a hovor.); **mně se všecko zdá**. že... = podle různých okolností soudím, myslím (t.); **zdá se**, že bude pršet = vypadá to na déšť, všecko ukazuje, že...; **zdá se mi**, že je to jinak = mám dojem, domýšlím se; **zdání**, stř., v. tam; slož. dok. **na-** se (mnoho): **dnes se mi toho nazdalo**; **u-** se: jak se ti **uzdá** = jak se rozhodneš, jak budeš chtít (lid.); **za-** se, prostě dokon. (kníž.): o tom ani ve snu se mi **nezazdalo** (šmil.); muž, kterému se **nezazdalo**, že... (Hermm.) atp.; **zdávati se**, opak.; slož. nedok. ***na-** se = domnívati se; **nazdává se mi** = **zdá se mi** (nář., Herb.)

zdatný [-ně; -nost] = velmi schopný, způsobilý

zdávati se, v. **zdáti se**

***zdavky**, -vek, ž. pomn. = odavky (Kosm., Herb., Sok.-Tůma, mor.)

zdávna, příslov. = odedávna (říd.)

zdaž, v. **zda**

zde, příslov. = na tomto místě; **zde onde**, v. **onde**

zdefinitivniti koho = ustanoviti definitivním

zdechati, nedok. ke **zdechnouti**, v. **dechnouti**

zdechlina, ž. = zdechlé zvíře, mršina; **zdechlý** = pošlý; = líný (zhrub. nářeč.);

zdechnouti, v. **dechnouti**

***zdejchnouti se**, -chl, -chnutí = nepozorovaně odejít (hovor.)

zdejšek, -šku, m. = **zdejší**, pozemský život (Suš.); **zdejší** = jsoucí zde, zde žijící, narozený, místní (občan, rodák, úřad, zvyk...)

***zdekorativnělý** = co nabude dekorativního rázu (šal.)

zděli, příslov. = na délku (zastar.)

Zdena, m. || ž., domác. tvar k **Zdeněk** [-ňka] || **-nka**, -ňka, m., křest. jm.; to je od pův. domác. tvar ke **Zdeslav** [-va] n. **Sidonius** [-nie]: **zdrob. Zdeněček**, -čka, m. || **Zdenička** || **-ninka**, ž.

zdeptaný, v. **deptati**

Zderaz, -e, ž., vsi v Č.: **Z.**, -u, m., ulice v Praze

zdesateronásobiti || **-bniti** pozornost, úsilí... = **desateronásobně zvětšiti**; **-bňovati** || **-bovati**, nedokon.

zděný = vystavěný z kamene, z cihel..., nikoli dřevěný

zđeraviti, v. **đeraviti**

zděšení, -ný [-ně; -nost], v. **děsiti**

zdětinělý, -něti, v. **dětina**;

zdětinštělý [-le; -lost] = stavší se dětinský; **-štěti**, v. **dětinštěti**

zdíti, **zdí**, **zdi**, **zděte**, **zdě**, **zdíc**, **zdiv**, **zdi**, **zděni** = stavěti zeď; slož. dokon. **obe-** = obklopiti **zdí**; **pode-** = podepřiti **zdí**; **vy-** = upevnit **zdí uvnitř**; **za-** = **zdí zakrýt** (otvor, okno, dvěře, obklad); **za-** koho **za živa**;

-zdivati, slož. nedokon. **obe-**, **pode-**, **vy-**, **za-**

zdiven(ý), -viti, v. **diviti**

zdivo, stř. hromad. = **zdi**

zdivočelý [-le; -lost] = stavší se divoký, zpustlý: z. kůň, hoch; -lá vinice (Majer.); **-čený**, v. **divočiti**;

***zdivočilec**, -lce, m. = **zdivočilý**, **zdivočený** člověk;

-čilý, **-čiti**, **-čovati**, v. **divočiti**

zdlouha, příslov. = dlouze: z. něco **vykládat**...

zdlouhavý [-vě, -vost] = počínající si **zdlouha**, pomalu, pomalý, ne rychlý (člověk, krok, chůze); =

dlouho trvající (cesta, nemoc); = rozvleklý (děj, román); -vě pracovat, vypravovat; 2. stup. -*vějši* [-*vějši*]
zdloužení, -*žiti* v. *dloužiti*
***zdmuť** = *vzedmuť*, v. *douti*
zdo, ž. = *ozdo*ba (literár.);
zdobiti = *krášlit*: z. koho, co čím; slož. prostě dokon. o-; *při-* = (trochu) o-; *vy-* = o- uvnitř; -*zdobovati*, slož. nedok. o-, *při-*, *vy-*; **vyo-* mísu (Krásnoh.); *zdobívati* opakov.; *zdobný* [-*ně*; -*nost*] = *ozdobný* (liter.)
***zdo**bráctěti, -*těji* = *státi se do*bráctý
***zdo**konatelný [-*nost*] = co lze *zdo*konateli (Palac.); -*naliti*, -*na*lovati, v. *dokonateli*
***zdo**konaviti sloveso = dát mu *do*konavou podobu (mluvnic.); -*navovati*, nedok. k tomu
zdola || *odzdola* || *zezdo*la, příslov. = směrem *od*spodu (nahoru), z *do*leního místa (nahoru), ze *spodku*, ze *spodní části*: *pozorovati strom...* *zdola* nahoru (od země ke koruně, ne opačně); jíti *zdola*, *od-*, *ze-* (z ulice, z přízemí, z roviny) nahoru, *do* *poschodí*, na *vrchol*; bráti *dříví odzdola*, *ze-* *hromady* (ne z *prostředka*...)
zdolati koho, co = *přemoci*, *zmo*ci; *zdo*lávati, nedok.
zdolíčkovaný = *mající do*líčky (št.-Mar.); *zdo*líčkovatěti, -*těji* = *dostati do*líčky (Vr.)
***zdo**lný [-*nost*] = co lze *zdo*lat (Krásnoh.); -*nost* (Koll.) = *o*do
lnost; *časť. nezdo*lný, v. *tam*
zdomácnělý = *u*domácnělý;
*zdo*mácniti, -*čnovati* = *u*domácniti, -*čnovati*
***zdo**r, -u, m. || *zdo*ra, ž. = *vzdo*r (Palac., Suš.); *zdo*rný = *vzdo*rný (Palac.); *zdo*rovati = *vzdo*rovat (Jungm.)
zdounecký, *příd. ke* *Zdounky*

***zdo**upnalý = *zpukřelý* (Čech) || *zdoutnalý* (Vrchl.)
zdráhati se, -*hání* = „*dělati dra*hotu“, *upejpati se*, *ostýchat*, *zpě*čovat: z. se kam jít, co *při*jmout...; z. se čeho = z. se co *při*jmout (Suš.); učiniti co bez *zdráhání*; *zdráhávati se*, opak.; *zdráhavý* [-*vě*; -*vost*] = *zdráha*jící se, *ostýchavý* (prosba, hoch)
zdrán, -a..., v. *dráti*
zdráv, -a..., v. *zdravý*
***zdrava**, ž., v. *strava*
Zdrávas || *zdrávas*, -u, m., *modlit*ba (podle začátku „Z. Maria.“); *zdrob. -sek, -sku*, m. (lid., Němc.)
zdraví, stř. = *dobrý, náležitý stav* tělesného, duševního *ústrojí*; pít na něčí z.; na z.!, *připitek*; *shle*dati se... *ve z.*
zdravice, ž. = *připitek na zdraví*, *pozdravný projev*
zdravíčko, stř., *zdrob. ke* *zdraví* (nálad.)
zdraviti koho, *vlast. = říkati* „(buď) *zdráv*“, *přáti zdraví*, *pak = vůbec vítati se s kým*, *vzdávati čest* || *časť. pozdravovati*; z. se (s kým) = *vzájemně se pozdravovat*; z- se = *uzdravovati se* (Palac.); slož. dok. o- *fi*nance... = *postavit na zdravý zá*klad; *po-* koho, prostě dokon.; *pozdrav Bůh, Pán Bůh* = *ať dá Bůh zdraví*, *pozdrav při shle*dání, *po kýchnutí*; *pozdrav bůh*, *přenes. = ty sis dal, to jsem si dal...*! (povzdech); *po-* se = *uzdraviti se*; *pozdravení*, stř. = *pozdrav*; *u-* koho = *učinit jej zdravým, vyléčit*; *u-* se = *nabýti zdraví*; -*zdravovati*, slož. nedok. o-; *po-* koho = *zdravit*; *po-* se; *u-*; *zdravívati*, opak.
zdrávo, v. *zdravý*
***zdravota**, ž. = *zdraví, zdravost* (Palac., Kosm., Ner.)
zdravotní || ***-ný** = *týkající se* *zdraví*: z. *opatření, dohled, vy*svědčení; -*nický* [-*cky*; -*ctví*], *příd. ke* *zdravotník*; -*ctví* = *pé*če o *zdraví, hygiena*; -*nictvo*,

stř. hromad. = zdravotní oddíly vojen., sanita; *-votník* [-votnice], -a, m. = kdo má na péči zdravotnictví

zdravověda, ž. = nauka o zdraví

zdravý [zdráv; zdrávo (*zdravo); *zdravě*; -vost] = mající celé ústrojí v náležitém stavu (člověk, rostlina, zvíře); o jednotlivých ústrojích: z. zub, list...; zdravý člověk || býti zdrav; z. na těle i na duši; z. jako buk, ryba, řípa, křen... (lid. a hovor.) = úplně z.; zdrávi byli, zdrávi došli! = buďte, dojděte zdrávi; z. vzkazovali! = kéž jste zdrávi vzkazovali (poděkování za vzkaz); = podporující zdraví (pokrm, voda, vzduch); = přirozený, správný (rozum, úsudek, rada, vtip, umění...); je zde zdrávo (nářeč. zdra-); zdrávo se vyspat (Preiss.) = dobře, ke zdraví; to je na něj || mu zdrávo = to mu patří (lid. a hovor.); zdravě červený, opálený, vypadati; 2. stup. *zdravější* [-věji]

zdražiti, -žovati, v. dražiti; *zdražovatel*, -e, m. = kdo zdražuje

zdrčen(ý), -covati, -cující, v. drtiti

zdrchaný, v. drchat

zdrobnělina, ž. = zdobné slovo; *zdrobnělý* [-le; -lost], ke zdobnění = zdobňující; vyjádřiti se zdobně

zdrobniti, v. drobniti;

zdrobňovací přípona = kterou se zdobňuje; -vati, v. drobniti

zdroj, -e, m. = pramen, původ (tepla, světla, štěstí, příjmů...); *zdrojný* = jsoucí zdrojem (Ho.)

zdrsnatělý, v. drsnatěti; *zdrsnělý*, v. drsněti; *zdrsnovati*, v. drsniti

***zdrzelý** = stavší se drzý, opovážlivý, zpupný (Č.-Chod)

zdrže(n)livý [-vě; -vost] = zdržující se přílišného pití, jídla..., střídavý; z. v pití, v jídle...; = opatrný v řeči, v chování

zdržné, stř. = poplatek za „zdržení“, za nečasné odebrání železniční zásilky

zdržovati, v. držeti

zdřevnělý, v. dřevněti;

zdřevnatělý = co zdřevnatí

zdřímnouti si, v. dřímati

***zduchovníti víru** (Vlč.) = naplniti duchem, oduševnit

zdůli (Čech, Č.-Chod) || **zdůly* || *ze zdůli* (Čech), příslov. = zdola (ojediň.)

***zdumaný** (Heyd.) = zadumaný

zdůrazniti, -ňovati, v. důraz

zduřelý, v. duřeti;

zduřenina, ž. = nádor, opuchlina

zdušený, v. dusiti

***zduševnělý** = oduševnělý; **-nití* co (Čech) = oduševnit

***zduť** = vzedmutý (Heyd.)

***zdůvěrnělý** = nabylý důvěrného rázu; -něti, v. důvěrněti

***zdůvěrniti** = učiniti důvěrným; = zdůvěrněti (Majer.); nedok. -ňovati tajemství (šal.)

zdůvodniti, -ňovati, v. důvodniti

zdužnatělý = stavší se dužnatý; -těti, v. dužnatěti

zdvih, -u, m. = zdvižení, zdvihnutí: z. prsou (Ho.); z. hlasu = zvýšení (So.); v metrice = lehká doba, arse; v kartách = vzatek, „štic“

zdvíhací most... = na zdvihání;

zdvíhač, -e, m. = kdo zdvíhá; = zdvíhací zařízení || *zdvíhadlo*, -del, stř.

zdvíhati || *zdvi-* = zvedat, posouvat, vynášet vzhůru, do výše (koho, co), zvyšovati (dům); = vypínati: vzdech jí ňadra -há (Mácha); z. se = vypínati se, o kopci...; z. se (s místa, s míst) = vstávati, hotoviti se k odchodu, odcházet; zdvíhá se mi žaludek, při nechutenství, silným odporem proti něčemu; z. se, o (po)křiku, o odporu proti komu, čemu = vznikat, povstávat; z. se oč (šmil.) = zasazovati se; slož. dokon. *na-* se (mnoho); nedokon. *po-* (říd. kniž.) || čast. pozdvíhovati;

zdvíhávati || *zdvi-*, opak.

zdvihnouti, -hl, -hnuv, zdvižen(i), dokon. ke zdvíhati: loď zdvihla kotvy = vyplula; z. se, o pokřiku, bouři odporu...; slož. dokon. *na-* || *nad-* co = dát, posunout o něco výše; *po-* koho, co = zvednout; *po-* koho, se (společensky) = povznést; *u-* co = býti schopen to pozdvihnout; *vy-* koho, co do výše; *vy-* peníze ze záložny; *vy-* či význam...;

-zdvihovati, slož. nedokon. *na-* || *nad-* = zdvíhat výše, do výšky; *po-* = zdvíhat; v. pozdvihování; *vy-* co = zdvíhat; *vy-* peníze z banky... = vybírat; *vy-* co, či význam = zdůrazňovat, vytýkat

zdvíž, -e, ž. = zdvíhání vazby (Baar); = zdvihadlo, výtah (osobní, nákladní)

zdvízná, ž.: píti -nou (Baar) = na oslavu zdvižení krovu, „glajchy“

zdvojití, v. dvojiti

zdvojnásobiti -*bovati*, v. dvojnásob

zdvojovati, v. dvojiti

zdvořilost, v. zdvořilý; -*lostní* = ze zdvořilosti: -lostní slova, rčení...; -*lůstka*, ž., zdrob. ke -lost = -lostní rčení (čech)

zdvořilý [-*le*; -*lost*] = dbalý ustatěných společenských zvyklostí, uctivý (člověk, chování, odpověď, odmítnutí...), -*le* se chovat, odpovědět; -*lost* = zdvořilé chování

zdymadlo || *zdý-*, -del, stř. = zařízení na zvýšení vodní hladiny; *zdýmati*, v. douti

ze, v. z; **zebe**, v. zábsti

zebra, -ber, ž., druh koně

zebu, m. neskl., hrbatý tur

zečtveronásobiti úsilí... || **zečtveřiti* (Č.-Chod) = čtyřikrát zvětšit

zed, 2. jedn., 1., 4. mn. zdi, zdem, zdech, zedmi || *zdmi* (lid. zděch, zděmi), ž. = svislá část stavby z kamene, z cihel, z betonu; Hladová z., v. hlad; jít, chodit ode zdi ke zdi, o opilci, přenes. (hovor.) o nedůsledném postupu;

hrát při zdi = velmi opatrně (hovor.); v. čínský;

symb. tvrdosti, neústupnosti: býti tvrdý jako z.; hlavou zdi neprorazíš (přísl.); symb. bledosti: být (bledý) jako z.; dělat komu z. (hantýr.) = býti na stráži při krádeži

zednář, -e, m.: (svobodný) z. = člen tajného řádu, maçon, mason; -*řský* [-*řsky*; -*řství*], příd. k tomu; -*řstvo*, stř. hromad. = zednáři

zednice, ž., v. dále zedník;

zednický [-*cky*; -*ctví*], příd. k zedník; -*ctví* || lid. a hovor. *zedničina*, ž.; *zedničiti* = provozovati zednictví (lid. a hovor.); *zednička*, ž., zdrob. k zednice; *zedník* [*zednice*], -a, m. = řemeslník stavějící zdi...

zedraný, v. drátí; **zedřený**, v. dřítí **zefír**, -u, m., z franc., plátno; *zefírový* = ze zefiru; v. zefyr

zefyr || *zefýr* (Vrchl.), -*fír*, -u, m., z řeč. = vánek (básnic.); zdrob. *zefyreček*, -čku, m. (Koll.); -*rový* chvat (čech); -vá noha = lehká (t.)

zející, v. záti; **zejivý* = zející (šlejh.)

zejména (o d c h. -*mena*), příslov., z původ. ze jména = „jménem, výslovně“, hlavně, zvláště

zejtra, *zejtřejší*, *zejtřek*, zprav. zítra..., v. tam

zel, -a..., v. záti

zeleň, -ně (zříd. -ni, Erb.), ž. = zelená barva

zelená, ž.: slavnost pod -nou, židov. svátek; pod -nou = pod širým nebem

zelenáč, -e, m. = zelený chmel, -né jablko atp.; = „zelený“, nezkušený člověk (lid. a hovor., šal., Neum.); = myslivecký příručí (hanl., Klost.)

***zelenář**, v. zelinář

zelenati se = stávati se zelený, jeviti se zelený: osení, les... se -ná; píti, až se hory -nají = velice nestřídmě (lid. a hovor.);

slož. dokon. *za-* se = státi se zelený || *ze-* (bez se); *ze-* nevolností, vztekem...; *zezelenalý* = kdo, co zezelená
zelenavý [-vě; -vost] = nazele-
 nalý
 ***zeleněti**, -něji = stávati se ze-
 lený, jen v přísl. komu se ne-
 lení, tomu se -ní = daří se
 dobře
zelenina, ž. = rostlina, -ny, kte-
 ré slouží za poživatiny; -*nový*
 (polévka...)
zelenka || *zelinka*, -nek, ž., houba;
 lid. = zelená hruška, měděnka
zelenkavý [-vě; -vost] = slabě ze-
 lený
zeleno, v. zelený
zeleno-, kmen k zelený ve slož.:
 -*bílý* = zelený a bílý, bílý do
 zelena; -*horský*, příd. k Zelená
 Hora (zámek u Nepomuku v Č.);
Zelenohorský rukopis, domnělá
 staroč. památka; -*kadeřavý*, o
 vile (Němc.); -*kabátník*, -a, m.
 = finanční strážník v býv. Ra-
 kousku (lid.); -*křídly* = se ze-
 lenými křídly; -*modrý*, o moři
 (Ner.)
zelenost, v. zelený
zeleno-šedý = šedý do zelena;
 -*šerý* (Hál.)
zeleňoučký, -*ňounký* = úplně, pěkně
 zelený (cit.)
 ***zeleňous**, -a, m. = „zelený“ mla-
 dík
zelenožlutý = žlutý do zelena
zelený [-no; -ně; -nost], o barvě
 (vzniklé smíšením modré a žlu-
 té); v. Anton; -ná barva, symb.
 naděje, kapitalistio. agrarismu:
 -né svátky = svatodušní (lid.);
 -ná krev = myslivec (t.); Z.
 čtvrtek, před velkonocemi; býti
 zlostí celý z; z. stůl, symb.
 zkoušek: usednouti za z. stůl,
 shledati se u -ného stolu; z.
 kádr, o zbězích za 1. světové
 války; z. mladík = nezkušený,
 nevyspělý, nezralý (lid. a ho-
 vor.); -né řeči = nezralé (t.);
 -no: zbarviti co do -na; požíti

obilí, očesat hrušky za -na; -ně
 co natřít; 2. stup. *zelenější* [-ji]
zelí, stř., druh zeleniny; lézti ko-
 mu do z. = překážet mu v čem,
 chodit za milou ap. (lid. a ho-
 vor.); hodí se... postavit ho do
 z. (t. j. za strašáka), o neschop-
 ném, nehybném člověku (t.);
 zdrob. *zelíčko*, stř.
zelina, ž. = zelená rostl. (neod-
 bor.)
zelinář [-řka] || o dch. -*le-* (R.
 Svob.), -e, m. = kdo pěstuje a
 prodává zeleninu; *zelinařiti* =
 provozovati zelinářství (Herb.);
zelinářský [-sky; -ství], příd.
 k zelinář
zelinka, ž., zdrob. k zelina; v. být
 jako -nka = zelený, bledý (lid.)
zelnice, ž. = zelniště (Holeč.); =
 zelná polévka (lid.)
zelníček, -čku, m., zdrob. k
zelník, -u, m. = koláč plněný
 zelím; = druh zelí (lid.)
zelniště, stř. = zelné pole;
zelný = ze zelí (voda, polévka...);
 z. trh = kde se prodává zelí, ze-
 lenina
zelota «-zéló-», m., z řeč. = vášni-
 vý, přepjatý horlivec, stoupenec,
 odpůrce; -*tický* [-tický] «-ty-»;
 -tické horlení neboli -*tismus*
 «-tyz-», -mu, m.
zem, v. země
zemák, -u, m. = brambor; příd.
 -*kový*
zeman [-nka], -a, m. = člen nižší
 šlechty, majitel svobodného stat-
 ku; zdrob. *zemánek*, -nka, m.;
zemanský [-sky; -ství], příd. k
 zeman; -*nstvo*, stř. hromad. =
 zemané
zemče, -čete, stř. = zemák (lid.)
zemdlelý (Hál.) || čast. *zemdlený*
 [-ně; -nost] = unavený, umdle-
 ný; *zemdlévati*, -*dlíti*, -*dlívati*,
 v. I mdlíti
 ***zemec**, -mce, m. = pozemšťan,
 domorodec (Koll., Suš., šaf.)
 ***zemek**, -mka, m. = rodák, kra-
 jan (Palac.)

země || řidč. *zem*, 4. p. *zemi* || obyč. *zem*, vždy (padnout...) na *zem*, ž. 1. = prst, půda, hlína; 2. = podlaha udusaná z hlíny, potom i jiná (lid.); 3. = pevnina, souše (proti vodě, moři, obloze): doprava po zemi a po moři; na zemi a ve vodě (Erb.); ve smyslu nábožen. protiva k nebi ... = tento svět; = povrch pevniny: spát na holé zemi, hoditi co, upadnout na zem; se zemí co srovnat...; = celý tento svět jako oběžnice, zeměkoule; ve smyslu hvězdářském *Země*; 4. = část celé země, kraj, krajina, správní oblast, vlast

země-, kmen k země ve slož.: *-brana*, ž. = část branné moci v býv. Rakousku; *-branec*, -nce, m. = člen zeměbrany; *-branecký*; *-dělec* [*-lkyně* || **-lka*], -lce, m. = kdo vzdělává půdu, rolník; příd. *-dělský* [*-sky*; *-ství*]; *-díl*, -u, m. = díl země (říd.); *-hryz*, -a, m. = kdo hryže zem, lakomec (lid.), neoduševnělý člověk, zemský červ (Sez.); *-koule*, ž. = země podle své domnělé kulatosti || *-kruh*, -u, m. (Krásnoh.); *-měřič*, -e, m. = kdo vyměřuje půdu; *-měřičský* [*-čsky*; *-čství*]; *-pán* [**-paní*], -a, m. = pán země, panovník (zast.); *-panský* úřad... (t.); *-pis*, -u, m. = nauka o zemi; *-pisec*, -sce, m. = kdo se obírá se zeměpisem; *-pisecký* [*-ctví*]; *-písný* (obor, poloha, délka, šířka, rozšíření...); *-plaz*, -u, m. = tvor plazící se po zemi; *-plazný*: -ný člověk (kniž.), -ná kleč (Stud.) = plazící se po zemi; **-středný* (Drt.) = se zemí jako středem světa, geocentrický; *-třas*, -u, m. = zemětřesení (Vr., říd.); *Zemětřas*, -a, m., čes. překlad příjmení řec. boha Poseidona (Vaň.); *-třesení*, str. = otřes zemského povrchu; *-zrada*, ž., *-zrádce*, m., obyč. vlastizrada, zrádce; *-žluč*, -i || -e, ž., rostl.

zemička, -ček, ž., zdrob. k země 4. **zemina**, ž. = zemitá látka; z. rozsivková, hornina

zemitý [*-tě*; *-tost*] = obsahující zem, prst, minerální: -tá kyselka; přenes. = „vonící zemí“, výstižný, jadrný, přirozený, neumělkovaný (liter.): -tě chutnati; 2. stup. *-tější*

zemlanka, -nek, ž., z ruš. = podzemní kryt

zemlbába, v. semlbába

***zemnatý** = pozemský (Koll.)

zemní, příd. k země: z. olej, plyn = pryštící ze země

***zemník**, -a, m. = zemní duch (Heyd.)

***zemřelec**, m. = zemřelý člověk (Suš.); *zemřelý* = kdo zemře

zemský [*-kost*], příd. k země 3. (osa, koule, magnetismus, ráj...); = pozemský (čech); k země 4. (úřad, soud, znak, sněm, dávka, obrana, banka, zřízení...); k země 1.: -ská jablka = brambory (lid., T. No.); -kost = pozemskost (Jungm., Koll.)

zenit «-nyt», -u, m., z franc. (a tam z arab.) = nadhlavník; přenes. z. života, slávy = vrchol; *zenitový*, příd. k tomu

zeppelin «ce-» || *cepe-*, -u, m. = vzducholoď nazvaná podle hraběte Zeppelina

zerav, -u, m., cypřišovitý strom, keř, thuje

***zerzavý** = rezavý (zast., Wint., nářeč.)

zesílený = co je zesíleno;

zesilovací = na zesilování; z. zařízení neboli *-vač*, -e, m.; *-vatí*, v. sílit

zesinalý, -nati, v. sinalý;

***zesiněti** (Suš.) = zesinati

zesivěti, -vějí = státi se sivý; = zblednouti (šrám.)

zesláblý, v. slábnouti; *-slabovati*, v. slabiti

***zeslovanštělý** (A. V. šemb.) || *-tilý* (Brandl) = poslovanštěný

zesměšňiti koho, co = učiniti směšným; *-šňovati*, nedokon.

zesmutnělý, *-něti*, v. smutněti
 *zesmyslověti, *-věji* = být ovládnut smysly, hledět ke smyslové stránce (No.)
 zesnouti, *-snu*, *-snuv*, *-snul*, *-snutí* = umřít, zprav. jen ve spoj. z. v Pánu (nábožen., v úmrtních oznámeních); *zesnulý XY* = už nežijící, nebožtík (běžné)
 *zesnulec, *-lce*, m. = umrlec (Suš., šmil.); *zesnulý*, v. zesnouti
 zesouti, v. sesouti
 zespod || *-da*, *-du*, příslov. = odspod(u)
 zespolečenstiti výrobní prostředky = učinit je společenskými, prohlásit je za majetek celé společnosti
 zespolečnití majetek = učinit společným (Majer.)
 *zespolka = společně (Palac.)
 *zesprostačiti (Č.-Chod), **-stnouti*, *-sti*, *-stnuv*, *-stnutí* (Tré.) = státi se sprostý
 zestaralý = kdo zestará, sešlý stářím; *zestarati* = sejít stářím;
zestárlý, v. stárnouti
 zestátniti = postátniti; *-ňovati*, nedokon.
 *zesteronásobniti (Palac.) = zestonásobiti
 zestonásobiti úsilí = stokrát, mnohokrát zvýšit; z. sluch = stokrát, mnohokrát zbystřit (Č.-Chod); *-bovati*, nedokon.
 *zestranlčiti písemnictví... = naplniti stranickým duchem
 zestrániti se, v. straniti
 *zestručniti = učiniti stručným, stručnějším; *-ňovati*, nedokon.; *-ňující* náповěď (Sez.)
 zestříbřeti, v. stříbřeti
 zestřízlivěti, v. střízlivěti
 zesurovělý = kdo zesuroví; *-věti*, v. surovec
 zesvátečněti, v. svátečněti
 zesvětačení, *zesvětačilý*, *-čiti*, v. světačky
 zesvětštelý, *-štěti*, *-štiti*, *-šřovati*, v. světštetí
 zešedivělý, *-věti*, v. šedivec

*zešeredivělý = kdo, co se stane šeredný, *-né* (Tré.)
 zešeřivati se, v. šeřiti se
 *zešíkměti, *-mějí* = státi se šikmý ze široka, *zeširoka*, v. široký
 *zešlechtněti, *-nějí* = státi se šlechtný (šm.)
 zešlý [-le*; *-lost*] = sešlý (Č.-Chod)
 zešosatěti, v. II šos
 zešpatněti, v. špatná
 zeštíhlovati postavu = dělat ji štíhlou, štíhlejší (Scheinpf.)
 *zešuntěti, *-tějí* = zchátrat
 zet, stř. neskl., název písmene z; od a až do zet || do z «zé» = všechno
 zeť, *-tě*, m. = manžel dcery; zdrob. *zeťáček*, *-čka*, m. (lid. a hovor.)
 *zetl, v. záti
 *zetíček, *-čka*, m. = zeť (cit.)
 zetka, ž. = auto se značkou Z, z brněnské zbrojovky; *zetkař*, *-e*, m. = majitel zetky (lid. a hovor.)
 zetlelý, v. tlíti
 zeťovský, příd. k zeť: z. poměr neboli *zeťovství* || (Jir.) *zeťství*, stř.
 zeugma, *-matu*, stř., z řeč. = „spřežení“, slohová ozdoba, při které se sloveso n. přídav. jm. spojuje se dvěma výrazy, ačkoli se významem hodí jen k jednomu z nich
 Zeus, Dia, Diovi... (Zeva, Vrchl.), m., nejvyšší bůh starých Řeků
 *zevel, *-vla*, m. = zevloun (Č.-Chod, Vr.); *lapati zevly* = lelkovat (Koll.)
 zevlavý [-vě*] = zevlující (Ner., Vr.); *-vá* pozornost (Vr.); *-vě* zůstatí stát (t.)
 zevloun, *-a* || (Wint., Herrm.)
 *zevlovač, *-e*, m. = kdo zevluje; *zevlovači* = zvědavě, nečinně hledět, postávat, okounět, lelkovat; z. Pánu Bohu do oken (Němc.); slož. dokon. *za-* na koho (Vr.)
 zevně, v. dále zevní; *zevnějšek*, *-šku*, m. = vnější úprava (oděvu...), povrch (člověka), opak k nitru; *zevnější* = jsoucí zvenčí, na povrchu;

- zevní* [-ně; -nost (Durd.)] = zevnější, na př. úprava; z. léčení = na povrchu, opak k vnitřní; = nepodstatný, vnější (důvod...); léčiti co zevně
- zevnitř**, příslov. = z vnitřku: zavřít z. (lid.); = vně, zevně (zastar.); *zevnitřní* = zevní, vnější (t.)
- zevropštiti**, v. Evropa
- zevrub**, příslov. = zevrubně (zastar., Č.-Chod); *zevrubný* [-ně; -nost] = podrobný
- zevšad** (*ze všad*, Jir.), příslov. = odevšad, -šud (kniž.)
- zevšedňovati**, v. všedněti
- zevšeobecniti** = učinit všeobecným, prohlásiti za všeobecné; -cňovati, nedokon.
- zevzdáli**, -lí (Vr.), příslov. = zpozdálí
- zez**, zdvojená předl. z.: zez Plzně... (nář.)
- *zeza**, složená předlož. (nář.): zeza Prahy = z kraje za Prahou (Holeč.); zeza oken = z místa za okny
- zezadu**, příslov. = odzadu
- *zezápadniti se** = nabýti západního rázu (Palac.)
- *zezáporniti co** = dáti čemu zápornou podobu, záporný smysl; -porňovati, nedok. k tomu
- *zezázračiti** = učiniti zázračným (šal.)
- zezdola**, v. zdola; ***ze zdůli**, v. zdůli
- zezelenalý**, v. zelenati se
- *zezlatělý**, v. zezlatovělý; ***zezlatěti**, -tějí = státi se zlatý, zlatový (R. Svob.); ***zezlatovělý** (Těsnoh.) = co zezlatí, zbarvený do zlatova; **zezlátlý**, v. zlátnouti
- *zezlítí koho na koho** = popuditi (Čelak.)
- zezupněti**, v. zpupněti
- zezrzavělý** = co zezrzaví, v. zrzavěti
- *zezřejmiti** = ozřejmit (šal.)
- zezulenka**, -lička, ž., zdrob. k *zezulka*, -lek, ž. = žežulka (lid. a hovor.)
- *zeživotniti** = učiniti životným (šal.)
- zežloutlý**, v. žloutnouti
- zfamfrnělý** (*zfan-*) || *zfamfrněný* (*zfan-*) = ztřeštěný, poblázněný, bláznivě zamilovaný (lid.); -něti, -niti, v. famfrněti
- zfanfrnělý** || -něný, -něti, v. zfamfrnělý, famfrněti
- zfialověti**, v. fiala
- zfouňovatěti**, -tějí = státi se fouňovský (zhrub.)
- *zfrancouzštělý** = pofrancouzštěný (Koll.)
- zfrázovatěti** = státi se frázovitý (Erban)
- zhasínati**, *zhaslý*, v. hasnouti; *zhasěti*, v. hasiti
- *zhejřilec** (lid. m. *zhý-*), -lce, m. = zhýralec (Svět.)
- *zhezknouti**, -kl, -knuv, -knutí = státi se hezký (Neum.)
- *zhlavec**, -vce, m. = peřina pod hlavu (nář., Sok.-Tů.)
- zhlaví**, stř. = vláky (A. šrám.); = korunáč 2.; = vnější část mostního pilíře (odbor.); = soustava výhybek ve stanici (železnič.)
- *zhled**, -u, m. = pohled (Hanka)
- *zhlídač**, -e, m. = zvěd (Suš.)
- zhlídnouti se**, *zhlížeti*, v. hlédnouti, -hlížeti
- zhlobí**, příslov., v. vzhlobi
- *zhlopělec**, -lce, m. = hlupák (Jir.)
- *zhlobeň**, -bně, ž. = prohlubeň, hlubina (Masar.)
- zhluboka**, příslov. = hluboko, z hloubi: h. dýchat
- zhmotnělý** [-le; -lost] = nabylý hmotné podoby (šal.); **zhmotniti**, v. hmot
- zhmožděnina**, ž. = zhmoždění, zhmožděné místo na těle; *zhmožditi*, v. hmožditi
- zhnědlý**, v. hnědnouti
- *zhnilačeti**, -čejí = státi se „shnilý“ (Martín.)
- zhniličelý**, v. hniličeti
- *zhniloch**, -a, m. = „shnilý“ člověk (Martín.)

*zhofrátěti, -tějí = státi se „hofrátem“, dvorním radou, politickým šosákem, reakcionářem (starší hovor.)

zhola, příslov. v. holý

*zhorčiti = ztrpčiti (Koll.); -čovati, nedokon. (Čap.)

zhorka, příslov. = prudce: z. nakvašený...

zhoršovati, v. horšiti

zhořklý, v. hořknouti

zhospodárniti = učinit hospodárným; -ňovati, nedokon.

*zhostný || -ní list = vypovídací (Palac., staroč.)

zhotovitel [-lka], -e, m. = výrobce; -vovati, v. hotoviti

zhoubá, ž. = zhubení, záhuba, zkáza; zhoubce, m. = kdo hubí, škůdce (zast.); zhoubný [-ně; -nost] = hubící, záhubný, zkažonosný

zhoustlý = co zhoustne

zhovadilec, m. = zhovadilý člověk; zhovadilý [-le; -lost] = kleslý na úroveň hovada, mravně nízký, surový

zhrbatělý, -těti, v. hrbatec

zhrda, ž. = pohrdání (liter.);

zhrdati kým, čím = pohrdat

(t.); zhrdávati, opak.;

zhrdavý [-vě; -vost] = pohrdavý (liter.);

zhrdlý = zpyšnělý (Holeč.);

zhrdnouti, -dl, -dnuv, -dnutí = pohrdnouti (t.); = zpyšněti (Suš., lid.)

zhromiti, v. hromiti

zhruba, příslov. = přibližně

zhrubělý, v. hruběti; zhrublý, v. hrubnouti

*zhrucovati se, nedok. ke zhroustiti se = hroutiti se (Zey.)

*zhrůznění, stř. = hrůza (šlejh.)

zhrzený = odmítnutý, neopětovaný: -ná láska

zhřívati, v. hřívati

zhublý, -bnouti, v. hubnouti

zhudebniti slovesný útvar = opatřit jej hudbou, nápevem, převést do hudební oblasti: Smetana zhudebnil Sládka; z. vý-

jev, přírodní jev; zhudebňovati, nedokon.

zhuntovati, v. hunt

zhurta, příslov. = hurtem, spěšně, nakvap (lid. a hovor.)

zhusta, příslov. = často;

zhustiti, v. hustiti;

zhuštěný [-ně; -nost] = co bylo zhuštěno (plyn, mléko); přenes. = stručný, ale výstižný, hutný (obsah řeči, výťah z ní)

*zhutnělý [-lost] = co zhutní, hutný; zhutniti, -ňovati, v. hutniti

*zhvězdění, stř. = objevení se hvězd na nebi (Theer)

zhýčkaný, v. hýčkat

*zhyn, -u, m. = zhynutí, zánik (Slád.)

zhýralec, -lce, m. = zhýralý člověk; zhýralý [-le; -lost] = zvyklý hýření, prostopášný

*zchabělý (štulc) || zchablý [-le; -lost] (šrám.) = ochablý, malátný; zchabnouti, v. chabý

*zchacharovaný || zchachařený = zkažený, zlumpачený, v. chachar (nářeč., Martín.)

*zchamradilý = ničemný (Kos.)

zchátralec, -lce, m. = zchátralý člověk;

zchátralý [-le; -lost] = chatrný, sešlý, špatný (stavení...); mravně z. člověk

*zchatrnělý = co zchatrní, chatrný

zcházeti, v. choditi

zchladlý, v. chladnouti

*zchlapečtěti, -tějí = státi se chlapcký

*zchlapěti = státi se chlapem (sedlákem) (Pras.)

*zchlazená, ž. = zchlazení; jen ve spojení na -nou;

zchlazovati, v. chladiti

zchlípnouti, v. chlípnouti

zchlupatěti, v. chlup

*zchocholený = opatřený chocholem (Krásnoh.)

*zchorobněti, -nějí = státi se chorobný (Č.-Chod)

zchoulostivělý [-le; -lost] = choulostivý

zchromlý, v. chromnouti

zchrupnouti si, v. chrupati

zchrupnutí, stř., v. chrupati; zdrob.

**-tíčko*, -ček, stř. (cit.)

zchudlý [-*le*; -*lost*] = upadlý do chudoby; nářeč. = zhubenělý

zchundelatělý, v. chundel

zchvacovati, v. chvátiti

zchytra, příslov. = chytře; *zchytralec*, -lce, m. = zchytralý člověk; -*lý* [-*le*; -*lost*] = vychytralý

Zíbrť, -a, m., příjm. ze Seifert n. Siegfried

zídka, -dek, ž., zdrob. k zeď

Zich, -a || *Zicha* || *Zika*, m., příjm., od pův. domác. tvary k *Zikmund*, -a, m., křesť. jm. i příjm., z něm. Siegmund, Siegismund

zima, ž., 1. = chlad, studeno, mráz: tuhá, mírná... z. || příslovec. bylo velmi z. apod. (lid. k tomu 2. stup. *ziměji*); 2. roční počasí; v zimě v létě = po celý rok; 3. = zimnice (lid. a hovor.)

zimáček, -čku, m., zdrob. k *zimák*, -u, m. = zimník (lid. a hovor.)

***zimavěti**, -vějí = počítovati zimu, trásti se zimou (šrám.);

zimavý [-*vě*; -*vo*] = studený, sychravý: -vé jaro (Jir.), půšero (Vr.); je -vo (Slád., Preiss.); -vě se zachvět (šrám., Vr.) = zimou, jako když je nám zima; nemoc mnou třepe -vě (So.); 2. stup. -*vější* [-*věji*]: v -ší době (Ner.)

zimějí, příslov., v. zima

zimička, -ček, ž., zdrob. k zima (cit.)

zimní [-*ně*] = jsoucí v zimě, na zimu... (doba, slunovrat, oděv, spánek, běh, semestr, zahrada...); -*ně* se obléci; vrata -*ně* pozamčená (Ner.) = jako na zimu; *zimnice*, ž. = horečka, (choroba); *zimníček*, -čku, m., zdrob. k zimník; *zimnička*, -ček, ž., zdrob. k zimnice; *zimniční* || -*ný* [-*ně*; -*nost*] = horečný: -ná činnost (Kunět.), touha (Vrchl.); -ná žena = mající zimnici (T. Nov.); násilná -nost (Ner.);

zimník, -u, m. = svrchní zimní kabát;

**zimný* [-*ně*; -*no*] = zimavý; píseň krutě -ná (Ner.); -né doby = zimavé, zimní (t.); -no, stř. = zimní počasí (Krásnoh.)

zimo-, kmen k zima ve slož.:

-*mřivec*, -vce, m. = zimomřivý člověk (lid. a hovor.); -*mřivý* [-*vě*; -*vost*] = choulostivý na zimu, „zmrzlý“; -vé počasí = sychravé (Herit.); -*stráz*, -u, m., rostl.; -*vzdorný* = vzdorující zimě (odb.)

zimovati (Suš.), obyč. slož. nedokon. *pře-* (předmětově) = trávit zimu, být v zimě; (předmětově) *pře-* včely = chovati přes zimu; dokon. *za-* = opatřit na zimu

zimoviště, stř. = místo, kde přezimují ptáci; **zimovka*, ž. = zimní chlév (Olbr.); **zimový* = zimní (Heyd.)

zinčeti, -čí = bzučet, cvrčet (šrám., Mrš.)

zinek, -nku, m., z něm., kov

zinko-, kmen k zinek ve slož.: -*graf*, -a, m. = řemeslník v zinkografii; -*grafický* [-*cky*], příd. k -*grafie* «-fie», ž. = přenášení obrazů na zinkovou desku; -*typie* «-pje», ž. = *zinkotisk*, m.

zinkový, příd. k zinek

zintensivněti, -*vniti*, v. intensita

zip «zip || *podle něm. *cip*», -u, m., z angl. = I drc; *zipový* || **zipsový* závěr = z. na zip, na drc, na zadrnutí

zíratí, opět ke zřítí (kniž.); slož. nedok. *do-* na koho, nač = dohlížet (běž.); *na-* nač = dívat se, hledět, pojímat, chápat (kniž.); *ob(e)-* = obhlížet (RK., Jir.); *od(e)-* = odpozarovat (posunky, pohyby mluvidel): hluchoněmí se dorozumívají *od(e)zíráním*; **od(e)-* od čeho = nepřihlízet k čemu (german.); *po-* = zřítí, zírat (kniž.); *pode-* = podezřívát; *pro-* = prosvitovat, být patrný (Klost.,

Vlč.); *pře-* koho, co = přehlížet, nemít zření, málo si vážit (běž.); *v-* k čemu = dívat se (Čech); *vy-* = vyhlédát (Jir.) || *povy-* = trochu vy- (Čech); *zíravati*, opak;

**zíravý* = zírající (Durd.)

zisk, -u, m. = co získáme, výdělek, prospěch, výtěžek; v politic. ekonomii = změněná podoba nadhodnoty, jeví se jako plod kapitálu (Ulr.)

získati, -kám = „nalézt“ (z-iskati), dosící užitku, prospěchu, výtěžit, vydělat: z. mnoho, málo, velmi; z. co na kom, na čem; z. co, n i k. čeho; z. co (starožitnost...) = koupit, dostat... (po čem jsme toužili); z. koho (4. p.) = přivést na svou stranu, naklonit si jej, naklonit jej pro někoho, pro něco; z. čí přizeň, lásku; z. si zásluhy (4. p. mn.) = dobýt si, zjednat si; slož. dokon. *vy-* co = vytěžit; *ziskávati*, opak.

**ziskný*, 2. stup. *zisknější* = přínášející zisk, výhodu (Holeč.)

**ziskovati* = nabývat zisku, těžit (zast., Palac.)

ziskuchtivec, -vce, m. = ziskuchtivý člověk; *ziskuchtivý* [-vě; -vost] = ziskný 2.

ziskný [-ně; -nost], 1. = přínášející zisk, výhodný (Palac., Jir., zast.); 2. = hledící si jen zisku, jdoucí za ním (člověk, jednání)

zítra, příslov. (z původ. za, z jitra) = nejbliže příští den

**zítřejšek*, -ška, m. = zítřek; *zítřejší* = nejbliže příští (den...), co bude zítra (koncert...); *zítřek*, -řka, m. = zítřejší den; přenes. = blízká budoucnost: zítřka lidský zrod = zrod lidí budoucnosti (Internac.);

**zítří*, str. = zítřek (Těsnohl.); v. pozítří

**zívačka*, ž. = zívání, nuda (Koll.)

I **zívatí*, opět. k zátí (Zey., Hal.)

II *zívatí* = bezděčně vdechnout a vydechnout při otevřených

ústech; = zátí, o hrobě, prázdnu ... (básnic., Mácha, Čech, Vrchl.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *pro-* celý večer = ztrávit zíváním; **pro-* se pouští (Čech) = projít ji za zívání; *roz-* se = dáti se do silného zívání; *u-* se: moci se u-, z nudy; *vy-* se (do vůle); *-zívatí*, opakov.; *zívnouti*, -vl, -vnuv, -vnutí, dokon.; slož. dokon. **od-* = zívnout (šrám.); *roz-* ústa = rozevřít (Wint., zast.); *roz-* se, o prohlubni... = zazátí (Ner.); *za-* = zívnout (Kosm.); slož. nedok. **pozívatí* (st) (Pfl.-Mor., Ner., šim.)

**zjaloviti* = učinit jalovým (Havl.)

zjankovatělý, v. jankovatěti

**zjaržený* = ujařmený (Koll.)

zjasňovati, v. jasnit

zjednávatí, v. jednati

zjednodušiti = učinit jednodušším; *-šovati*, nedokon.

zjemnělý, v. jemněti

**zjemňounka*, přísl. = velmi jemně (Svět.); *zjemňovati*, v. jemnit

zjestřábiti se, v. jestřáb

zjev, -u, m. = jev, co se nám jeví, co pozorujeme, úkaz (přírodní, společenský, přechodný...)

zjevenec, -nce, m. = kdo se zjeví, vyděsí (Tilsch.);

zjevení, str. 1. ke zjevení = co bylo oznámeno, sděleno (od boha lidem; církv.); 2. ke zjevení se = náhlý příchod, náhlé objevení se; = něco, co se zjeví, náhle objeví, nevídaný jev, něco nevídaného: působilo to jako z. apod.;

zjevený = co bylo zjeveno: -ná pravda... (nábož.); = vyjevený (lid. a hovor.);

zjevíti, v. jevíti

zjevný [-no; -ně] = zřejmý, patrný; je, bylo -no, že...; -ně je to nepravda || = sdílný (šm.)

**zjevovatel*, -e, m. = kdo zjevuje (šal.); *-vatí*, v. jevíti

zježený, *-šovati*, v. ježiti; *zjihlý*, v. jihnouti; *zjímati*, v. jímati

zjlnačiti, -čovatí, v. jlnačiti
zjlniti, v. jlniti
zjistitelný = co lze zjistit
zjišťovací otázka... = kterou něco zjišťujeme; -vatí, v. jistiti
zjitřiti || *zji-*, *zjitřovatí*, v. jitřiti
***zjivený** = zděšený, vyděšený (šlejh.)
zjizvití se || *zjiz-*, v. jizvití
***zkad**, příslov. = odkud (jen liter.)
zkadeřavělý = co zkadeřaví
***zkajicnělý** = stavší se kajícím (Hal.)
zkalviniti, -nštiti, v. Kalvín
zkamenělina, ž. = něco zkamenělého; -nělý, v. kameněti
zkapalnělý, -něti, v. kapalněti; -ňovatí, v. kapalniti
zkarikovaný, -vatí, v. karikovaný
zkáza, ž. = zkažení, zhouba, záhuba; bráti, vzíti zkázu = (z)kaziti se (Sok.-Tů.)
zkazka (o d c h. *vzkazka*), -zek, ž., z ruš. = pověst, vypravování (jen liter.); ***zkazkový**: -vá příze = pletivo zkazek (Čech)
zkázniti, v. kázniti
***zkázný** = zhoubný (Krásnoh.)
zkázonosný [-ně; -nost] = přinášející zkázu, zhoubný
zkaženec, -nce, m. = zkažený člověk (Třebíz.); = bouchoř (lid.); *zkažený* [-nost], v. kaziti
***zkladněti**, -nějí = státí se kladný, nabýt kladných hodnot, o umělci (šal.)
zklamání, -maný, v. klamati
zklerikalisovatí, v. klerikál
***zkliďnělý** (Preiss.) || *-něný* (Durd.) = uklidněný, klidný
zklikatělý, v. klikatěti
zkloubiti, v. kloubiti
***zkolikernásobený** = několikeronásobně rozmnožený (Kos.)
zkomíratí, -ravý, v. skomíratí
zkomolenina, ž. = něco zkomoleného; -lený [-ně; -nost] = změněný do nejasnosti, neúplně, nepřesně podaný
zkonejšovatí, v. konejšiti
zkonserativněti, -nějí «-ser-týv-» = nabýt konservativního rázu (Nej.)

zkoprnělý [-le; -lost] = ohromený, velmi udivený, překvapený (lid. a hovor.); -něti, v. koprněti
zkormoucený [-ně; -nost] = zarmoucený, ztrápený, smutný
zkornatělý [-le; -lost] = co zkorovatí
zkostnatělý [-le; -lost], -těti, v. kostnatěti
zkotlalý = vykotlaný: z. kaštan (Ner.)
zkoumatel [-lka] || **zku-*, -e, m. = kdo zkoumá;
zkoumati, -mám koho, co = snažiti se poznat, pátrat, zpytovat, vyšetřovat; slož. dokon. *pro-* = důkladně poznat...; *vy-* co = vypátrat; *zkoumávatí*, opak.; slož. nedok. *pro-*;
***zkoumavka**, -vek, ž. = zkoumavka;
zkoumavý [-vě; -vost] pohled... = pátravý
zkoušenec, -nce, m. = kdo je zkoušen; -šeti, -šívati, v. kusiti
zkouška, -šek, ž. = zkoušení, zkoušební výkon; dělat, podstoupiti -šku; podrobiti se -šce; z. na koncert; na -ku co objednatí...; z. s čím, učiniti -šku = pokus I.
***zkovoviti** = učinit tvrdým jako železo: mrazy zkovovily dřevěnou dlažbu (Majer.)
zkrácenina, ž. = zkratka (lid. a hovor.); *zkrácen(ý)*, *zkracovatí*, v. krátiti
zkrachovaný, -vatí, v. krachovatí
zkrápěti, v. krápěti
zkrásnělý = kdo, co zkrásní
zkrátek, -tku, m. || *-tka*, -tek, ž. = zkrácené slovo, zkrácenina; v malíř., ve sloves. slohu = náznak, náznakovitě vystižení, zhutnění
zkrátka, příslov., v. II krátko
zkratka, ž. v. zkrátek;
zkratkovitý [-tě; -tost] = užívající zkrátek, náznakovitý, o slohu; -tě se vyjadřovat;
zkratkový [-vě; -vost]: z. způsob podání = ve zkratce, -tkách; -vá slova = vzniklá ze zkrátek

zkreslenina, *-slený, -sliti*, obyč.

skres-, v. kresliti, skreslenina
zkrkavčeti, *-čejí || -čiti se* (Kul.)

= státi se krkavcem

zkrocený, *-covati*, v. krotiti

zkropovati, v. kropiti

zkrotlý [*-le; -lost*] = kdo, co zkrotne, přenes. = mírný (lid. a hovor.)

zkroucenina, ž. = něco zkrouceného, kudrlinka; **zkroucený** [*-ně; -nost*] = kdo, co se zkroutl; přenes. = nesprávně podaný, skreslený, zkomolený (výrok, tvrzení...)

zkroušený [*-ně; -nost*] = zkroušený, sklíčený, pokorný

zkručovati, v. kroučiti

zkrušovati, v. krušiti

zkrvavený, v. krvaviti;

zkrvavělý = co zkrvaví, v. krvavěti

zkřehlý [*-le; -lost*] = vymrzlý, ztuhlý

zkřenčelý, v. křenčeti

zkřivenina, ž. = zkřivení, zkřivené místo

zkřížený [*-ně; -nost*] = daný, jsoucí křížem: *-né* nohy; *-né* rýmy = střídavé (Durd.)

zkudrnatěti, v. kudrna

zkujňovati, v. kujniti

***zkum**, *-u*, m. = zkoumání, výzkum (říd. kniž.); **zkumatel**, v. zkoumatel;

zkumavka, *-vek*, ž. = nádobka na chemické zkoušení;

zkumný = zkoumavý (liter.)

zkurvený, *-viti*, v. kurva; ***zkurvy-syn**, *-a*, m., přenes. = darebák, lotr (Palac.)

zkusiti, v. kusiti

zkusmo, příslov. = na zkoušku: z. probíhati se po klávesnici (šmil.), z. pohladiti (šrám.); z. co stanovit, vyměřit... = pokusem, zkoušením

zkusný = pokusný, empirický (říd.)

zkušebna, ž. = zkušební síň;

zkušební || ***-ný**: *-ní* místnost = kde se zkouší; *-ní* předpis... =

týkající se zkoušky; *-ní* taxa = za zkoušku; *-ní* kandidát = zkoušenec; *-ní* komisař = při zkoušce, zkoušející; *-ní* rok, jízda... = na zkoušku

***zkušelý** = zkušný

zkušená, *-né*, ž.: jít... *na -nou*, být *na -né* = abychom získali zkušenosti

zkušenost, v. zkušný; *-nostní* pojmy = získané zkušenosti (kniž.)

zkušný [*-ně; -nost*] = mající zkušenosti; přenes. *-né* oko ap.; *-ně* se nač podívat; *-ně* si vše ustanovovat (Jir.) = podle zkušeností, moudře; *-nost* = vlastnost zkušeného člověka; = přímé vlastní poznání: dlouholetá, trpká... *-nost*; znáti co ze *-nosti*; = poznatek, *-tky*, vědomosti získané vlastním poznáním

zkušovati, v. kusiti

zkvašovati, v. kvasiti

zkvétati, v. -kvétati;

zkvetlý = co zkvete, vy- (básn.)

***zkvětilý** = porostlý květy (Koll.)

***zkvětovaný** = květovaný (Čelak.)

I zkvitnouti, v. kvitnouti

II *zkvitnouti, *-ti* co, se = vypořádati co, se (lid.)

zkypra, příslov. = kypře (říd.);

zkypřovati, v. kypřiti

zkysalý || *-saný* || **zkyslý** = co zkysá, zkysne; přenes. *-salý* úsměv (Ner.) = kyselý

zlá, ž.: *se zlou* se potázat, poradit = špatně se rozhodnout

zlacený, v. zlatiti

zlaciniti co = učinit laciným, způsobit, že je to laciné (Kaizl)

***zlačnělý** [*-lost*] = kdo zlační

zladěný [*-ně; -nost*] = sladěný, souladný; *-nost* básně (Vrchl.)

***zladniti** = učiniti ladným (Durd.)

zlaďovati, v. laditi

***zlahodniti** co = učinit lahodným; nedokon. *-ňovati* (Suš.)

zlaicisovati «laji-zo-» = zesvětštit, odcírkevnit

zlajdačiti (se), v. lajdačiti

zlámanina, ž. = zlomenina

***zlať**, -ti, ž. = zlatá barva;
zlatá, ž. = zlatá, drazé milovaná žena;
zlaťáček, -čku, m., zdrob. ke *zlaťák*, -u, m. = zlatý peníz, zlatka; přenes. o květu pampelišky (Vr.);
 **zlatavý* = podobný zlatu, nazlátlý (Krásnoh., Těsnohl.);
zlateň, -ně, ž., rostl. (Pittner.);
 **zlatěhnědý* = zlatohnědý (šimáč., Čep);
 **zlatěkrvavý* květ = krvavý do zlata (Ra.)
zlatička, ž., zdrob. k zlatka
zlatíčko || -*tičko*, stř., zdrob. k zlato (cit.); přenes. = zlatoušek;
zlatičký = pěkně zlatý (cit.)
 ***zlatinělý** = polatinštěný (šafař.)
zlatinký = pěkně zlatý;
zlatistý [-*tě*], z ruš. = zářící zlatem, třpytící se jako zlato, zlatově žlutý (liter.)
zlatiti, **zlacen(i)** = povlékat vrstvou zlata; přenes. z. čelo (Vrchl.), z. větev (Slád.) = zlatě ozařovat; z. cestu komu (Mach.) = posypávat zlatem, činit krásnou, zpříjemňovat; *zlacený* = pozlacený; slož. prostě dokon. o- || čast. po-; **od-* se = ztratit pozlátko (Holeč.); *vy-* co = uvnitř po-; *vy-* život (šimáč.) = velmi zpříjemnit; -*zlacovati*, slož. nedokon. o-, po-, vy-; *zlatívati*, opak.
zlatitý = obsahující zlato (odb.); = zlatistý (Heyd., R. Svob.)
zlatka, -tek, ž. = zlatý peníz, zlatník, v. tam
zlatnický [-*cky*; -*ctví*], příd. k *zlatník* [-*nice*], -a, m. = výrobce, prodávající zlatého zboží || z., -u, m. = původ. zlatý peníz, pak stříbrný i papírový téže peněžní hodnoty v starší době
zlatnouti, -tl, -tnuv, -tnutí = stávat se zlatý, zlatový; slož. dokon. na-, v. *nazlátlý*; **pro-* = místy ze-; *ze-*; *zezlátlý* (Vr.)
zlato, stř., kov; kočičí z. = nepravé, slída (lid.); zlato =

zlaté peníze, předměty: platiti zlatem...; = něco podobného zlatu: šumné z., o klasech (Čech); z. pampelišek (Jir.) ap.; jako by zlato ukrajoval, v. krojiti; zasa-
 dit koho do zlata, přenes. uznání jeho vzácných vlastností; srdce ze zlata (Svět.) = „zlaté“; o člověku z. = „zlatý“ člověk
zlato-, kmen k zlato ve slož., většinou liter., básnic.: do -*běla* vydrhnutá podlaha (Majer.); -*bílý* (So.) = bílý do zlatova; -*červený* = červený do zlatova; -*dechý* (Krásnoh.) = vydechující zlato; -*děj*, -e, m. = kdo se snaží uměle získati zlato, alchymista; -*dějství*, stř. = alchymie; -*dol*, m. (odb.) = zlatý důl; -*háv*, -u, m. = zlatý háv (liter.); -*hávý* (Čech); -*hlav*, -u, m. = brokát; = četník (hantýr.); -*hlávče*, -ete, stř. = zlatohlávek, pták (Klost.); -*hlávek*, -vka, m., brouk, pták; -*hlavový* = ze zlatohlavy, o látce (Jir.); -*hlavý* = se zlatou hlavou; přenes. lilie -vá; -*hnědý* [-*dě*; -*dost*] = hnědý do zlatova; -*hřívý* || -*hřivý* (Koll.) = ze zlatou hřívou; -*hvězdny* (Ho.); -*chtivý* = chtivý zlata (Němc.); -*jas* (šmil., Krásnoh.); -*jasný* (Krásnoh.) || -*jasý* (Heyd.); -*kadeřavý* = se zlatými kadeřemi (Jir.); -*kop*, -a, m. = kdo kope, dobývá zlato; -*kopecký* [-*cky*; -*ctví*]; -*křídly* (liter.); -*kutý* (Čech); -*lesk* = zlatý lesk (Krásnoh.); -*lesklý* = lesknoucí se jako zlato (liter.); -*listý* (Koll.); -*mládežnický* [-*cky*], příd. ke zlatá mládež (v. mládež): -*cká* morálka (štoll); -*nosný* písek... = v kterém se nalézá zlato; -*nosý* (šafař.); -*oký*; -*perý* = se zlatým peřím (Vrchl.); -*pestrý* (Krásnoh.); -*pískový* (Ner.); -*plavý* (Krásnoh.); -*plodný* (Němc.); -*roh*, -a, m. = kamzík se zlatými rohy (Heyd.); -*rohý*, -*rouný* (Čech); -*rudý*; -*rusý* (Čech); -*růžový* = do zlata (Pujm.);

-rýmý = se „zlatými“ rýmy (Koll.); -řasný (Heyd.) || -řasý (Čech); -skvělý (liter.) || hojně -skvoucí; -strunný (Čech); -tepec, -pce, m. = kdo vytepává zlato; -tepecký [-cky; -ctví]; -tkaný = zlatem protkaný (hojně liter.); -třpytný (Krásnoh.)

zlatoučkový, -čounkový = pěkně zlatý

zlatouřstý = „se zlatými ústy“, výmluvný; z. slavík (Koll.)

zlatouš, -e, m. || čast. zdrob. *zlatoušek*, -ška, m. = „zlatý“, milovaný člověk, miláček; zlatouš (Čech) || zlatoušek, -šku, m. = zlaták (lid.); = zlaté prasátko o štědrém dnu (Erb.)

zlato-uzdec, -zdce, m. = zlatouzdý kůň (Vrchl.); -uzdý kůň; -věžný (Koll.); -vlásek, -ska, m. = zlatovlasý muž (Wint.); také o dívce || -vlasá žena neboli -vláska, ž.; zosobněním *Zlatovláska* (v pohád.); -vlasý = mající zlaté, nazlátlé vlasy

zlatový [-vě; -vost] = lesklý, zbarvený jako zlato, mající zlatý odstín, nazlátlý; přecházeti do -va

zlato-zář, ž. = svatozář; -zeleň, -ně, ž. (šmil.); -zelený (Čap., Holeč.) = zelený do zlatova; -znivý (Koll.) = znící jako zlato; -zrný (šmil.); -zubý (t.); -žlutý = žlutý jako zlato

zlatulenký, -línkový = pěkně zlatý (Heyd.)

zlatý [-tě] = jsoucí ze zlata; z. orel všude doletí = peníze všeho zmohou (přísl.); -tá bula Karla IV. (podle zlaté pečeti); -tá měna, renta, ruda = ve zlatě, obsahující zlato; zlaté vlasy... = mající barvu jako zlato; z. prut země čes. = Polabí (podle úrodnosti); Zlatá stezka = vedoucí z Prachatic šumavou do Pasova; Zlatá ulička v Praze (podle zlatodějů, alchymistů); přenes. = čeho si vážíme, nač rádi vzpomínáme, kdy se nám dobře dařilo: -té mládí, časy, -tá

svoboda, Praha; z. věk čes. literatury = doba rozkvětu; = velice drahý, draze milovaný, mající zlaté srdce: -tý člověk, -tá maminka, -té děvče...; lidé zlatí!; -té srdce = jemné, ušlechtilé, plné porozumění, shovívavé; zlatá svatba = padesáté výročí svatby;

z. hřeb, -tá mládež, žila, v. hřeb, mládež, žila;

-tě plavý = do zlatova; -tě svitnouti (Goll.);

2. stup. *zlatější* (Jir.);

zlatý, -tého, m. = zlatník; = zlatý, draze milovaný muž: můj zlatý!

zle, v. zlý;

zlé, zlého, str. = zlo: zlého se zprostitš, i smutku se zhostíš (přísl.); odpláceti zlé dobrým; ustoupit... po zlém; mít komu co za z., v. zazlíti; jinak zříd.: stihlo ho zlé (Vr.)

***zlednělý** || zprav. *zledovatělý*, v. ledovatěti; *zledovělý*, v. ledověti

***zlehčivý** [-vě; -vost] = zlehčující (Č.-Chod); *zlehčovati*, v. lehčiti

zlehka, v. lehký

zlehkomyslněti, -nějí = státi se lehkomyslný

zlehouchka, -hounka, -hýnka = velmi zlehka

zleji, *zlejší*, v. zlý

***zlekaný** = polekaný

***zlenilý** (Jir.) || obyč. *zlenivělý*, v. lenivec; -věti, v. tamt.

zlenošilý = kdo zlenoší

zlepšovací návrh = na zlepšování, zlepšení; *zlepšovatel* [-lka], -e, m. = kdo něco (výrobní postup...) zlepšuje, zlepší; -vati, v. lepšíti

zletilý [-le; -lost] = plnoletý

zlevněti, -nějí = státi se levný, levnější; *zlevniti* co = učinit levným, levnějším, snížit cenu toho; -ňovati, nedok.; -ňovací akce = usilující o zlevnění

zlézati, -zti, v. lézati, lézti

zlostejněly = kdo zlostejní;
 *-něti, v. lhostejněti;

***zlostejnit** = učinit lhostejným;
 -ňovati, nedok.

***zlícen(ý)** = rozlícen(ý) (Heyd.,
 Čech); v. zlíti se

zlidověly, -věti, v. lidověti

zlidštěti, -těji = státi se lidský,
 lidštější; -štiti = učinit lidským
 (liter.)

***zlít** se na koho = zlobiti se
 (Mrš.)

zlo, zel, stř. = zlá věc, zlé věci,
 špatné, zhoubné, špatnost...; ze
 dvou zel || obyč. z dvojího zla

zloba, ž., podst. jm. ke zlý = zlá,
 hněvná, nepřátelská mysl, snaha
 dělati zlo, škodit; přenes. = zlé
 dítě (Erb.)

zlobiti koho = buditi v něm zlobu,
 dráždit, znepokojovat, hněvat; z.
 se na koho = hněvati se; z. se
 s kým, s čím = trápit se, míti
 s ním, s tím nepříjemnosti; slož.
 dokon. do- koho, se = roz- (So.,
 většinou jen nářeč.); na- se koho
 (2. p.), s čím (mnoho); po- koho
 (trochu); roz- koho, se = roz-
 hněvat; u- koho, se = zlobením
 utrápiti; **zlobívati**, opak.

zlobivý [-vě; -vost] = často zlo-
 bící jiné, z. se, zlostný;
zlobný [-ně; -nost] = plný zloby
 (liter.)

zloboh, -a, m. = zlý bůh, duch
 (Čelak., Krásnoh., Čech)

zločin, -u, m. = zlý čin, nejtěžší
 trestný čin;

zločinec [*-nka], -nce, m. = zlo-
 činný člověk; -činecký [-cky]
 (typ, povaha...) příd. k tomu;

zločinný [-nně; -nnost] = do-
 pouštějící se zločinu, směřující
 k zločinu (člověk, ruka, úmysl,
 jednání...); -nně jednat; -nnost
 = zločinný ráz (skutku...); =
 souhrn zločinů;

***zločinství**, stř. = zločinné jed-
 nání (Wint.)

zloděj [-jka], -e, m., původ. =
 kdo „děje“, páše zlo, zúžením

= kdo krade; zlodějka, přenes.
 = zlodějská lucerna, druh pily;
 zdrob. **zlodějíček**, -čka, m.;

***zlodějina** || obyč. -jna, ž. = zlo-
 dějství, okrádání (vulg.);
zlodějský [-sky; -ství]: z. brloh,
 klíč, trik, -ká lucerna, tlupa...;
 -jství || *-jstvo (Martín.)

***zlodruh**, -a, m. = zloduch (Suš.)

zloduch, -a, m. = zlý duch, pod-
 něcovatel ke zlému, svůdce;
zlodušský [-šsky; -šství], příd.
 k tomu (kniž.)

***zloch**, -a, m. = zlý člověk, duch
 (Suš., Preiss.)

zlolajce, m. = zlolajný člověk;

zlolajný = „zle lající“, utrhač-
 ný, pomluvačný

zlom, -u, m. = zlomení (liter.);
 = puklina v zemském povrchu
 s posunem vrstev; přenes. =
 prudký, náhlý obrat, přelom ve
 vývoji

zlomek, -mku, m. = necelé čís-
 lo; = část celku: z. spisu, díla,
 obyvatelstva...

zlomenina, ž. = zlomení, něco zlo-
 meného

zlomený [-ně; -nost], v. lomiti;
 přenes. = zdrcený, ztrápený (člo-
 věk, hlas); vypadati -ně (Tilsch.)

***zlomgrg**, m., slovens.: cesta na
 -gy = na zlomení krku, ne-
 schůdná (Jir.) || čes. lid. na
zlomkrk = o překot, o zabití

zlomkovitý [-tě; -tost] = neúplný,
 úryvkovitý;

zlomkový [-vě] = jsoucí ve zlom-
 cích, úlomcích (čokoláda); *-vě
 se účastnit výstavy, o umělcích
 = jen v malém počtu

zlomkrk, v. zlomgrg

zlomocný [-ně; -nost] = mající
 zlou moc (liter.)

zlomyslník [-nice], -a, m. = zlo-
 myslný člověk;

zlomyslný [-ně; -nost] = plynou-
 cí ze zlého úmyslu (poškození ci-
 zího majetku...); = mající zlé ú-
 mysly (člověk)

*zlonosný = přinášející zlo (Svět.);

*zloplodný = plodící zlo (Beneš.);

zlopověstný [-ně] = mající zlou pověst;

*zloradný = radící, svádějící ke zlu (Wint.)

zlořád, -u, m. = zlý, špatný řád, trestuhodný nepořádek

*zlořečenství, stř. = prokletí, kletba (Wint.);

zlořečiti, -řečen(í) = klnouti, „nadávat“; -řečit komu = proklínat jej; slož. dokon. za- (Klicp.); -řečený = prokletý, kdo, co zasluhuje prokletí, zhoubný

zlost, -i, ž., ke zlý = vlastnost zlého člověka (bibl.); zprav. = hněv, rozhorlení, „vzteky“ (lid. a hovor.): mít zlost na koho, nač; zlostí se necítit, zahořet, vztekati se...; moci zlostí puknout; je to k zlosti = popuzuje to k ní; nestojí to za z. = za zlobení, abychom se zlobili; dělat komu co na z. = abychom jej pozlobili, na vzdory; zdrob. zlostička, ž. (Masar.);

zlostník [-nice], -a, m. = zlostný člověk;

zlostný [-ně] = často, snadno se zlobící, zlobivý, mající, jevící zlost (člověk, pohled...); 2. stup. zlostnější [-něji]

zlosyn, -a, m. = zločinec, padouch, darebák;

*zlosynomilství, stř. = náklonnost k zlosynům;

zlosynský [-sky; -ství] = zločinecký, padoušský

*zlota, ž. = zloba, zlé časy (Koll., Hál.)

*zlotračiti = státi se zlotřilý (Č.-Chod)

zlotřilec, -lce, m. = zlotřilý člověk; zlotřilý [-le; -lost] = stavší se lotrem, mravně zkažený, prohnilý

*zlovášeň, ž. = zlá vášeň (obroz.)

*zlověst, -ti, ž. = zlá zvěst (Krásnoh.); zlověstný [-ně; -nost] = věstící zlo (znamení, tušení, u-

dálost...); = zlopověstný (Suš.);

-nost = zlověstná nálada (šlejh.)

zlovolný [-ně; -nost] = mající zlou vůli, zlomyslný, nešlechtný

*zlovonný = páchnoucí (šmil.)

zlovůle, ž. = zlá vůle (Suš., Klič.)

*zlozvuk, -u, m. = zlý, falešný zvuk, nesouzvuk, nesoulad (liter.)

zlozvyk, -u, m. = zlý, špatný zvyk; *zlozvyký = mající zlozvyky (Koll.)

zludařiti se, v. ludařiti

zlumpačelý || -čený = kdo zlumpačí; -čiti, v. lump; *zlumpovaný = zlumpačený (Martín.)

zluterštiti, v. poluterštiti

zlý [zle] = opak k dobrý, mravně špatný, zlostný, zlobivý, hněvivý (člověk, povaha, čin, úmysl...); = špatný, chatrný, bídný, těžký, o věcech (rada, osud, časy, konec...); zlý pes = nebezpečný; zlá krev, v. krev;

míti se zle = špatně, bídně; je zle = jsou špatné časy, velké nebezpečí...; je mu zle = nevolno, těžce stůně; zle zvedený = strašně (Rais);

2. stup. horší [hůře], v. tam || zlejší [zleji] ve význ. hněvivější, zlostnější (lid. a hovor.);

zlý, zlého, m. = ďábel: Pán Bůh s námi a zlý pryč (lid.);

v. zlá, zlé, zlost

*zlyřičtiti = dáti lyrický ráz (šal.)

zmáhati, v. moci

*zmačkověti = poplésti (Dr.)

z mála, v. málo

zmalátnělý [-le; -lost] = malátný; -niti = učinit malátným; -ňovati, nedok. (Majer.)

zmalicherněti, -nějí = státi se malicherný; -nělý; -lá slova = zdobnělá, domácká (Koll.); -niti = činit malicherným, pokládati za malicherné; nedokon. -ňovati (Sez.)

*zmaliti co = zmenšit (Jungm.)

*zmalomocniti koho = učinit bezmocným (Vlč.)

zmalomyslněti, v. malomyslný

zmanouti si, v. manouti

zmar, -u, m. = zmaření, zkáza: z. nadějí (Čech); z. vlasti (Krásnoh.); svět v z. se řítí (Vrchl.); obyč. příslov. nazmar, v. tam

***zmarnělý** = co se stane marné
zmateční || -ný [-ně; -nost], příd. k zmatek: -ní stížnost = proti vadě v řízení; -ný rozsudek = vadný po stránce řízení; -nost stížnosti

zmatek, -tku, m. = zmatení, rozpaky, bezradnost; z., pomn. -tky v hospodářství, ve veřejné správě, v dopravě... = zmatení, nepořádek, -dky

zmatenec, -nce, m. = zmatený člověk, pomatenec; -nice || -nina, ž. = něco zmateného, zmatek; **zmatený** [-ně; -nost] = spletený, popletený, bezradný, rozpačitý

zmaterialisovati, v. materiál

zmatiti, v. II mat

zmátnouti, -tl, -tnut(i) = zmásti (lid.)

***zmdlen(ý)** = zemdlený

zmehnouti, v. mehnouti

zmek || *zmoek*, -a, m. = bájeslovný pták, drak přinášející peníze, zlý duch

zmenšenina, ž. = něco zmenšeného; **zmenšovací** přístroj = na zmenšování; -vati, v. menšiti

zmetati, v. metati

zmetek, -tka (živ.) || -tku (neživ.), m. = „něco zmeteného, vyhozeného“, špatný výrobek, nedochůdce; nadávka; -tkovitý únor = nepodařený (Čap.)

zmetodičiti «-dyč-» = učinit metodickým (šal.)

***z mezi** (*zmezi*), slož. předl.: pozdrav se line z mezi vousů = tak, jako by byl mezi vousy (Havl.)

***zmeziti** = vymezit (Hál.)

změkčilec, -lce, m. = změkčilý člověk; **změkčilý** [-le; -lost] = „měkký“, povolný, ústupný; -čovati, v. měkčiti

změkklý [-le; -lost], v. měknouti; přenes. = zjihlý, povolný

změlčovati, v. mělčiti

změna, ž. = změnění, přechod do jiného stavu;

změnitelný [-ně; -nost] = co lze změnit || ***změnný** (Dav.);

***změnonosný** = přinášející změnu (šmil.)

změřitelný = co lze změřiti

***změt**, -u, m. = zmatení: bohoupustý z., hopkovat bujným změtem (Staš.); **změť**, -ti, ž. = něco změteného, zmateného, spleť, směsice; bída se smrtí v jedné změti = vedle sebe (Č.-Chod)

změtení, stř. = zmatení (zast.);

***změtený** = zmatený (t., Čech)

***změždovati se**, o souhláskách, v starších mluvnic. výkladech = měkčiti se (zd - žď, sk - šč, št...)

***zmícený**, s p r á v. zmýcený, v. t.

zmije, ž., had; podle podoby z. blesku (Heyd.); symbolic. = zrádná, zlá žena

***zmlitek** [-tka], -tka, m. = milenec [-nka] (RK.)

***zmlilosrdniti** koho = obměkčit (Mach.)

***zmíněný** = o čem se stala zmínka, l é p e připomenutý, uvedený; **zmíniti se**, v. míniti;

zmínka, -nek, ž. = zmínění, připomenutí, poznámka; z. o kom, o čem;

zmiňovati se, v. míniti

***zmíra**, ž. = přemíra (šlejh.)

zmírati, v. mřiti; **zmíravý** [-vě; -vost] = zmírající, hasnoucí, skomírající...: z. zvonek (Č.-Chod), -vá slova (Čech), duše (šlejh.); -vě se chvěti, o hvězdách (Majer.); -vě úpěti (kniž.)

***zmírněná**, ž., na -nou = na zmírnění (Mrš.);

zmirňovati, v. mírniti

zmíry, příslov. = nadmíru

z místa || **zmísta**, příslov. = dále (lid.): nemohu zmísta (t. j. pohnouti se...) = nevím, jak dál, nedaří se mi práce

zmítati se, -tám: z. se v bolestech, v křečích = svíjeti se; z. se v hospodářské krizi

zmizelý = co zmizí;
zmiznouti, v. mizeti
 zmlácený = zbitý, „polámaný“
 (lid.)
 zmlada, příslov. = v mládí; v.
 zmladu
 zmládí, v. mládí;
zmládlý || *zmla-*, v. mládnouti
 *zmladočeštiti koho = učinit mla-
 dočechem (starší hovor.)
 *zmladu, příslov. = zmlada
 zmlazovati, v. mladiti
 zmlkati, *-knouti*, v. mlknouti;
zmlklý = kdo zmlkne
 zmlsaný, v. mls
 zmnohonásobiti || *-bniti* = mnoho-
 násobně zvětšit, zvýšit; nedok.
-bovati (úsilí...)
 zmnožovati, v. množiti
 zmoci, v. moci
 zmocněnec, *-nce*, m. = zmocněný
 zástupce, plnomocník; *-necký*
 poměr; *zmocnění*, stř. = plná
 moc; *zmocnitel* [*-lka*], *-e*, m. =
 kdo dává zmocnění; *-niti*, *-ňo-*
vati, v. mocniti; *-ňovací* smlouva,
 zákon = zmocňující, o zmocnění
 zmoderněti, *-nějí* = státi se mo-
 derní; *-nělý* = kdo, co zmodern-
 ní (Klost.); *-nisovati*, v. moderna
 zmodralý = kdo, co zmodrá
 zmohutnělý = kdo, co zmohutní
 zmok, v. zmek
 zmoklý [*-le*] = kdo n. co zmokne;
 chodit... jako z., jako *-lá* sle-
 pice = smutný, ztrápený (lid.);
 = opilý (t.)
 *zmola || *-le*, ž. = výmol, rokle
 (nářeč., Mrš., Herb., Neum.,
 Mar.) || *zmolina*, ž. (Neum.)
 zmonumentalisovati, v. monument
 *zmoravený = pomoravštěný (šaf.)
 *zmoskaliti se = porušiti se (Če-
 lak.)
 zmotanina, ž. = motanina (Vr.);
-taný, v. motati
 *zmotek, *-tku*, m. = smotek
 (Preiss.)
 zmoudřelý [*-le*; *-lost*] = kdo
 zmoudří; *-dřeti*, v. moudrý
 zmozolený, *-liti*, v. mozol
 zmožen(ý), v. moci

zmrazek, *-zku*, m. = mrazem vznik-
 lý povlak, zmrzlá hrouda sněhu,
 bláta;
zmrazovati, v. mraziti
 *zmrhalka (Herb.) || *-hanka*, ž. =
 zmrhaná, padlá dívka (lid.)
 zmrsk, *-u*, m. = hořejšek bičíště ||
 *zmršček, *-ščku*, m. (nář., Herb.)
 zmrtvělý [*-lost*] = kdo, co zmrtví,
 v. mrtvěti: z. hrůzou (čech);
-lost na duchu (šafař.)
 zmrtvýchvstání, stř. = vstání z
 mrtvých, vzkříšení (nábož.)
 zmrzačelý || *-čený* = kdo se stane
 mrzákem; *-čiti*, *-čovati*, v. mrza-
 čiti
 zmrzati, v. mrznouti
 zmrzelý [-le*] = omrzelý (čelak.)
 zmrzlík, *-a*, m. = „zmrzlý“, zimo-
 mřivý člověk, citlivý na mráz,
 na zimu
 zmrzlina, ž. = mražená smetana,
 ovocná šťáva; = zmrzlé tělo
 (Erb.); *-línář* [*-řka*], *-e*, m. =
 výrobce, prodavač zmrzliny;
-línářský [*-sky*; *-ství*], příd.
 k tomu;
-línový: *-vé* oči = chladné
 (Scheinpf.)
 zmrzlý [*-le*] = kdo, co zmrzne;
 = zimomřivý (lid. a hovor.)
 zmrzovati = zmrzati (řid., Jir.);
 v. mrzeti
 *zmudřelý (Hál.) = zmoudřelý
 zmuchlaný, *-lati*, v. muchlanice
 *zmuštělý = mající mužské způ-
 soby, emancipovaný (šm.)
 zmužilý [*-le*; *-lost*] = kdo se
 zmuží, odvážný, statečný, nebo-
 jácný; *zmužiti se* || o d. h. vz-
 (podle RK.) = „státi se mužem“,
 dodati si odvahy; z. se k činu
 zmužnělý, *-něti*, v. mužněti; **zmuž-*
niti = dodat mužnosti (So.)
 *zmýcený (Němc. *zmy-*) = umý-
 cený
 zmýdelněti, *-niti*, *-ňovati*, *-ňovací*,
 v. mýdelněti
 zmýlená, ž. = omyl, jen ve rčení:
 z. neplatí
 zmystičtělý «*-ty-*» = proniklý mys-
 tikou (kniž.)

značiti = znamenat, mít význam: slovo značí to a to; kámen značí cestu (Klost.) = je znakem, znamením cesty; z. cestu = znamením (na stromech, na kamelech...) ukazovat její směr; dobře... značená cesta; město se značí v nedaleku = rýsuje se (šlejh.);

slož. dokon. *na-* komu co = přibližně ukázat, vysvětlit; *na-* koho, z ruš. = jmenovat; *o-* co čím = poznamenat; *o-* koho za původce, co za dobré... = prohlásiti za...; *po-* = poznamenat, za-; **před-* = předem naznačit; *vy-* co = zřetelně po-; *vy-* se = vyniknout (Koll., Suš.); *-značovatí*, slož. nedokon. *na-*, *o-*, *po-*; *vy-* co; *vy-* se čím = míti to jako znak, rys (běž.); *značívati*, opak.

***značitý** = významný (Palac.);

***značivý** [-vost] = naznačující, symbolický: -vá mluva (Masar.), -vý zvuk (Vych.); -vost = význam (t.)

značka, -ček, ž. = znak, znamení, známka, označení; -čkář, -e, m. = kdo značkuje; *značkovací* úřad;

značkovati = opatřovati značkou, -kami, označkovat; *značková* cesta = značená;

značkový (stroj, klíč, písmo, soustava)

značný [-ně] = výstižný, významný (Palac., Suš.); zprav. = znatelný, velký, hojný (pokles, odbyt, náklad, útrata, částka, účast...); -ně = velmi: -ně větší, lišiti se, opozdit se...

znáhla, příslov. = náhle, najednou **znaivněti** «znaj-», -nějí = státi se naivní

I ***znak**, -u, m.: na, ve znaku, v. naznak; v znak = naznak (Slád.); *znakem* nazpátek = naznak (Č.-Chod)

II **znak**, -u, m. = značka, známka, znamení, symbol: erbovní, státní z. ...; kříž je znakem víry;

písemný (psaný) z. = písemné vystižení, na př. hlásek, slov; těsnopisné znaky; = význačná vlastnost, -ný rys

znakem, v. I znak

znakovka, -vek, ž. = kokarda (zastar.)

znalec [-lkyně], -lce, m. = člověk dobře, odborně něčeho znalý: z. řečí, umění..., soudní z.; *znalecký* [-cky; -ctví]: z. posudek; *znalečné*, -ho, stř. = odměna znalci

znalý [-lost] = znající: z. jazyků, světa...; = patrný (Krásnoh.); = známý (šmil.); -lost = vlastnost znalého člověka: -lost lidí, lidské povahy; pomn. -losti = vědomosti

znám, -a..., v. známý;

známá, -mé, ž. = žena nám známá, se kterou se známe

znamenáný = poznamenáný, mající znamení

znamenati, 1. = označovat; znamenám se v účtě oddaný..., na konci dopisů || chyb. (podle něm.) znamenám;

2. = značit, míti smysl, význam: černá barva -ná smutek; co to slovo -ná?; z. mnoho ve společnosti...; = býti známku, znamením, býti tolik co: to -ná obrat, převrat ap.; slož. dokon. *po-* koho, co = označit; *po-* koho, o zranění, které zanechá viditelnou stopu; *po-* co v debatě = podotknout; *po-* si co = zapsat; **se-* = po-, za-; **u-* co = zpozorovat (zastar., Suš., Kos.); *vy-* koho přizní, řádem... = počít jej, uznat jeho zásluhy; *vy-* se = vyniknout, proslaviti se; *za-* co = po-; *znamenávati*, opak.; slož. nedokon. *po-*, *vy-*, *za-*

***znamenavý** [-vost] = význačný, významný (Palac., Koll.)

znamení, stř. = znak, značka, známka, poznávací, dorozumívací prostředek (písmem, pohybem ruky...), předmět, upozornění,

návěští: z. rukou, očima, zvonec...; kontrolní, poplašné, mateřské z.; z. na čele, na nebi...; z. obratu, lepších časů... = známka, příznak, projev

znamenitý [-tě; -tost] = jsoucí na znamení: -tá korouhev (Jir.); = velký, patrný (zastar.): z. rozdíl; zprav. = vynikající, význačný, slavný; -tost, konkr. = znamenitá, pamětihodná věc

znaménko || **znamínko**, stř., zdrob. ke znamení: rozdělovací, uvozovací z.

známě, -mější, v. známý

znamínko, v. znaménko

známka, -mek, ž. = znamení, příznak, projev (nespokojenosti, počínající nemoci, obratu...); poštovní, ochranná, pamětní... z. = předmět něco označující; prospěchová z. = označení, vyjádření prospěchu (výborná...); **známkař** [-řka], -e, m. = sběratel poštov. známek (hovor.); -řský [-řsky; -řství], přid. k tomu

známkovací přístroj neboli -vač, -e, m. || -vadlo, stř.; **známkovati** = dávatí prospěchové známky; z. dobytek, máslo... = opatřovati znamením, značkou; z. dopis = opatřovat, opatřit poštovní známku; -vna, ž. = místnost, kde se dávají známky, čísla (hutnic., Martin.)

známost, -i, ž. = vědomost: vejít, uvést co ve -most, v obecnou -most; = styky, často = milenecké, milostné styky: mítí -most s kým apod.

známý [znám; -mo; -mě] = koho, co známe, co víme: známý spisovatel, -má osobnost... || není mi znám; je -mo, že...; jak (je) -mo; býti s kým znám = znát jej osobně; **známý**, -mého, m. = člověk, s kterým se známe, stýkáme; v. známá;

známě vypadat = jako známý, povědomě; kraj -mě hledí na mě (Čech); vypadá to -mě (Mah.);

2. stup. **známější** [-ji]; čím -ji mi kynou tvary (Čech)

znání, stř. = znalost: lepší z. s pochybou než neznání s oblibou (přísl.); zdrob. **znáníčko**, stř. = známka, stopa: z. vousů (Č.-Chod); pohnouti se -čkem (t.) = o poznání; o znáníčko (t.) || o **znánínko** (lid.), o **znánko** (Rais) = o poznání

***znápadněti**, -nějí = státi se nápadný (F. X. Svob.)

znárodnělý [-le; -lost] = co národní; -něti, v. národněti; **znárodniti** co = učinit národním, prohlásit za národní, na př. průmysl; -dňovati, nedok.

znáruživěti, -vějí = státi se náruživý; -vělý (Palac.)

znásilniti, -ňovati, v. násilí

znásobiti, -bovati, v. násobitel

znatel, -e, m. = znalec

znatelný [-ně] = co je znát, patrný (zlepšení...); je mu -ně lépe || = znalecký: -né oko (Němc.)

znáti (ve slož. -znati), znám, znej, znaje, -jíc, znav, znal, -znán(i): z. koho, co = mít o něm, o tom jisté vědomosti, zkušenosti s ním, s tím; z. se (s kým) = býti s ním znám; z. se = znáti sebe, svou povahu...; = umět: z. cizí jazyky; z. hrát na housle... = umět, dovést (lid. a hovor.); = vidět, pozorovat: je na něm z. nemoc, strach...; nedati co na sobě z.; z. se komu, k čemu (ke knize, ke skutku...) = hlásiti se jako ke známému, k svému, dávat najevo, že jej známe, že je to naše, že jsme to udělali; z. se do čeho = vyznati se v čem (Suš.); z. se do koho (šmil.); neznati se hněvem = nedověsti se opanovat (lid. a hovor.); (na)učiti se znáti, v. učiti; slož. dok. do-, v. tam; *na- co = při-, u- (podle něm.); po- koho, cizí země... = nabýt vědomostí, poznatků... o něm, o nich; po-koho po chůzi, po hlase, ptáka po peří... = zjistit, že je to on;

po- ženu = obcovati s ní (bibl.); v. poznání; *při-* barvu (v kartách) = přihodit kartu téže barvy; přenes. (lid. a hovor.) = přihlásiti se k svému činu, smýšlení, netajit jej, je; *při-* příjmy = nezatajit je, uvést; *při-* komu co = přisoudit; *při-*, že... = nepřít, uznat; *při-* se ke komu jako k svému učiteli, k vině = přihlásiti se, uznat vinu; *přiznání*, stř.: 1. p. příjmů, k dani; 2. k přiznání se = výpověď, že jsme něco udělali...; *roze-* co od čeho, nikoli mezi čím = rozlišit; *se-* = po- (říd.): *se-*, že...; *u-* koho za schopného..., co za dobré... = usoudit, že je schopný, že je to dobré; *u-* svou chybu... = *při-* se k ní, nabýt přesvědčení, poznání, že je to chyba; *u-* čí samostatnost... = souhlasiti s ní, nenamítat nic proti ní; v. uznání; *vy-* pravdu... = říci, projevit, prohlásit; *vy-* se v čem = dobře to umět, znát; čert aby se v tom vyznal! = je to spletené, v nepořádku (lid. a hovor.); *vy-* se v kom = dobře jej znát; *vy-* se kde = znáti to, dovésti se orientovat; *vy-* se z hříchů, ze své lásky = *při-* se k nim, k ní; v. vyznání; *zneu-* koho = neuznat, nedocenit jeho vlastnosti, význam, práci; v. znávaní

*znatný [-ně] = znatelný, zřejmý, patrný (Palac., šafař., Masar.)

*znátřiti = zpozorovat (nář., Herb.)
znatý, v. jmuti

znávaní, opak. ke znáti: znávali jsme se všichni; slož. nedokon. *do-*, **na-*, *po-*, *při-*, *u-*, *vy-*, *zneu-* k dok. doznati...; *roze-* to a to, co od čeho, nik. mezi čím

znavený [-ně; -nost] = unavený;
znaviti = unaviti (kniž.)

znázorniti = názorně vysvětlit, nakreslit...; -ňovati, nedokon.

*zneceniti, o d c h. m. zlehčit, znevážit

znecitlivěti, -vějí = státi se necitlivým;

znecitliviti = zbaviti citlivosti

*znectíti = zneuctíti (Vrchl., Heyduk); *znectěný* (Krásnoh.)

znečistiti, -šťovati, v. čistiti

*znedůvěřiti = zpronevěřiti se (Palac.)

*znedůvěřivěti, -vějí = státi se nedůvěřivý

*znedužeti, -žejí (Suš.) || -živěti, -vějí (Palac.) = státi se neduživý

znehodnocovati, -notiti, v. hodnotiti

*znehodnotlivě se optat = jako by nám na tom nezáleželo (Pujm.)

znehyněti, -nějí = státi se nehynbný, ztrnulý (kniž.); -nělý = nehynbný

znehucený [-ně; -nost] = ztrativší chuť k práci..., zájem, mající nechut;

znehucovati, nedok. ke

znehutiti, -chucen(i), komu co = odnít chuť, zájem; -tilo se mu psáti = ztratil chuť (Vrchl.)

znejmilejší (můj, má) = vyvolený muž, -ná žena (lid., Klost.)

*znejprvka, příslov. = nejprve (Holeč.)

zneklidnělý = kdo zneklidní (Majer.); -něti, -nějí = státi se neklidný; -niti = učinit neklidným, znepokojit; -ňovati, nedokon.

znelíbiti se = státi se komu nelibý, nepříjemný, přestat se líbit

*znelidštěti, -tějí = státi se nelidský (kniž.); -štělý (Kai.)

znemožniti = učinit nemožným, zmařit, zamezit; -ňovati, nedokon.

znemravnělý [-le; -lost] = pozbyvší mravnosti, mravně zkažený; -niti = učinit nemravným, mravně zkazit; -ňovati, nedokon.; -ňující vliv, prostředí

*znenadále, příslov. = znenadání (Zey.)

znenadání, příslov. = mimo nadání, náhle

znenáhla || *zponenáhla*, příslov. = ne náhle, pomalu; **znenáhlý* = pomalý, zdlouhavý (Palac.)
znenáviděti, v. nenáviděti
 ***znenávistnělý** = plný nenávisti (Dr.)
 ***zncobratněti**, -nějí = státi se neobratným (Majer.)
 ***znepatrněti**, -nějí = státi se nepatrný (Majer.)
zneplodniti = zbavit plodnosti, sterilisovati (odb.); -*ňovati*, nedok.
znepokojiti koho = zneklidnit, nedat mu pokoj; -*jovati*, nedok.; -*živý* [-*vě*; -*vost*] = znepokojující, zneklidňující; *-*jněti*, v. nepokoj
 ***zneposednělý** = kdo se stane neposedný (Neum.)
znepřáteliti, -*lovati*, v. přáteliti se
 ***znepříjemniti** = učinit nepříjemným; -*mňovati*, nedok.
 ***zneruděti**, -*dějí* = státi se „nerudou“, nerudným
znervosněti, v. nerv; -*nití* koho = učinit nervosním; -*ňovati*, nedokon.
znesnadniti, -*dňovati*, v. snadniti
znesvářiti koho, se = znepřáteliti koho, se; *znesvářený* kněz (So.); *znesvařovati*, nedok.
znesvětitel [-*lka*], -e, m. = kdo znesvěti (Vr.); *znesvětití*, -svěcen(i) = zneuctí; *znesvěcovati*, nedokon.
znesškodniti = učinit neškodným; -*ňovati*, nedokon.
 ***znesvařiti** = zanešvařit (šmil.); -*řovati*, nedok.
 ***znetvářeti** || -*řiti* = znetvořovat
znetvořenina, ž. = něco znetvořeného; -*řiti*, -*řovati*, v. tvořiti
zneuctíti koho, co = projevit neúctu, nevážnost, potupit, zhanořit; -*ctívati*, nedokon.
zneutralisovati co, v. neutrální
zneuznaný (umělec...) = čí význam, práce se neuznává, nedoceňuje, podceňuje; -*nati*, -*návati*, v. znáti

zneužiti, -*žvati*, v. I žiti; -*živatel* [-*lka*], -e, m. = kdo zneužívá (Č.-Chod)
znevážiti, v. vážiti; *-*vážlivý* = znevažující (Č.-Chod); -*važovatel*, -e, m. = kdo znevažuje (šaf.); -*važovati*, v. vážiti
 ***zneveseliti** koho = nepotěšit, poděsit (Pokor.)
 ***znevěřiti** se = zpronevěřiti se (Preiss.)
 ***znevidělo** se mu = odnechtělo (Heyd., ze slov.)
 ***znevlídněti**, -*nějí* = státi se nevlídný (Martín.)
 ***znevolliti** koho = způsobit jeho nevoli
 ***znevoněti** = omrzeti se (Koll.)
 ***zněkolikanásobniti** = několikanásobně zvětšit, rozhojnit; přenes. z. se = duševně vyspět (Kunět.)
znělka, -lek, ž., jistá veršová sloha, sonet
znělý [-*le*; -*lost*]: -lá souhláska, při jejíž výslovnosti se chvějí hlasivky
zněmčenec, -nce (Holeč.) || -*čilec*, -lce, m. (Koll.) = poněmčený člověk; *zněmčený* || *zněmčilý*, -*čovati*, v. němčiti
zněmělý, *zněmlý*, v. oněměti
znění, v. zníti
znět, -u, m., v. vznět
zněžnělý [-*le*; -*lost*] = kdo, co zněžní, v. něžniti (So., Hol.)
zničovati, -*čující*, v. ničiti
znik, -u, m., l. = zánik (stč.); 2. o d c h. m. vznik, v. tam; *znikati*, -*knouti*, v. niknouti; **zniklý* = vzniklý (Koll.)
zníti, zní || znějí, zní, zněte, zně, zníc || zněje, -jíc, znění (stč. zvnieti, souvisí se zvon, odtud přesmyklé *vzníti*, *vznívati*, v. tam) = zvučet, ozývati se; zní mi v uších; zní mi to cize ... = zdá se mi to cizí; otázka, pravidlo... zní tak a tak = její... slovné vyjádření je to a to; slož. dokon. *do-* = přestati znít; **o-* = za-; *roze-* se = dáti se do silného znění, rozezvučeti se; **sou-*

(i nedok.) = zároveň (za)znít (liter.); *vy-*: vyznělo to naprázdno, hluše = nemělo to ohlas, odezvu; povel marně vyzněl (Krásnoh.); schůze vyzněla smírně = skončila se; *za-*, prostě dokon.; v. *znívati*

zníti se, v. *jmouti*

znítiti, v. *nítiti*

znívati, opak. ke *zníti*; slož. nedok. *do-* = přestávati znít; přenes. (o hnutí, o physiologic. pochodech...) = slabě se projevovat, umírat, dohasínat; *pro-* hovorem = mezi ním *za-* (šmil.); *vy-*; *vy-* ospale, o písních (Mrš.) = mít konečný ráz ospalý; *za-* = *zníti*

znivelisovati || *-lovati*, v. *nivelace*

***znivý** = *znějící* (Hal.)

znoj, -e, m. = vedro, úpal (básnic.); milostný z. (Čech) = žár; = námaha (t.); = pot (R. Pokor., ze slov.)

znojemský, příd. ke *Znojmo*, stř., město

znojný [-ně; -nost] = parný, horký (básn.)

znov (básn.) || *znova*, *znovu*, příslov. = opět, zase

znovu- ve jmenných slož.: *-dobyti* = nové, opětovné dobytí; *-vzkříšení* (Sez.); *-zrození* = (národní) obrození (zast.); být jako *-zrozený*; *-zřízení* atp.

znuděn(ý), *-diti*, v. *nudit*

***znuzilý** = ochuzený (Koll., Palac., Šafař.) || *znuzovaný* (Herb.)

zob, -u, m. = zrní na zobání; ptačí z., keř

zobáček, -čku, m., zdrob. k *zobák*, -u, m., ptačí ústroj; = ústa, „huba“ (vulg.); mluvit..., jak nám z. narostl (lid. a hovor.) = přirozeně; = něco podobného zobáku: z. u botů = zobec (Jir.) ap.; *zobákovitý* [-tě; -tost] = podobný zobáku

zoban, -a, m. = veliký zobák (lid. a hovor.)

zobati, zobu || *-bám*, *-bej*, *-baje*, *-jíc*, *-bán(i)* = zobákem sbírat, klovat; přenes. = trpět, pykati

zač (vulg.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *o-* co = zobáním obrat; *po-* = poklovat, sezobat; *se-* co s čeho; všecko *se-*, hromad. prostě dokon.; *vy-* = vyklovat; *zobávati*, opak.

zobec, -bce, m. = zobák, něco mu podobného, špička u bot...

zobecnělý, v. *obecněti*; *-cnělost* = zvyk (Koll.); *-cněti*, v. *obecněti*;

zobecniti co = učinit obecným; z. poznatky = vyvodit z nich jeden obecný poznatek; podob. z. zkušenosti; z. poučku... = dát jí obecnou platnost;

zobecňovati, nedok., 1. ke *zobecněti*, 2. ke *zobecniti*

zob(e)jímati, v. *jímati*

***zobchodničiti** beletrii = dát jí obchodnický ráz (šal.)

***zobkati se** = zobáčkem se celovat (Čelak.)

zobnouti, -bl, -bnuv, -bnut(i), dokon. k *zobati*; slož. dokon. *se-*, *vy-*

zobraceti, v. *obráti*

zobraziti, *-zovati*, v. *obraziti*

zobroubiti, v. *roubiti*

zoceliti, *-lovati*, v. *oceliti*

zočiti = *zpozorovati*, *spatřiti* (lit.)

zodiak [-dyjak], -u, m., z řeč. = zvířetník, zvěrokruh; *zodiakální* světlo

***zodkud** = odkud (mor., Kuld.)

***zodpořilý** = kdo se postaví na odpor (Kalous., Čech v „profesorské“ češtině)

zodpověděti, v. *pověděti*;

***věditelný** = nač lze odpovědět (Neum.);

zodpovědnost, -ný, v. *odpovědní*;

zodpovídati, v. *povídati*

***zoft**, -u, m., z něm. = šťáva (lid.); zdrob. *zoftíček*, -čku, m.

zohaviti, *-vovati*, v. *ohava*

zohráti, v. *hráti*

***zohromnělý** = nabyvší ohromných rozměrů (šlejh.)

zohýbati, v. *hýbati*

zohyzditi, *-žžovati*, v. *hyzditi*

zolvský = v duchu franc. spisovatele Zoly

***zolva**, -vice, ž. = švagrová (Jir. ze slov.)

zona «dzó-, zó-», ž., z řeč. = pásmo

***zondati**, -dám = uondati (Holeč.)

zoo, stř. (nik. ž.), zkrácením ze zoologická zahrada (říd. hovor.)

zoo-, kmen řec. zoos (= živý) ve slož.: -latrie, ž. = ctění zvířat; -log, -a, m. = kdo se obírá se zoologií; -logický, příd. k -logie, ž. = věda o živočišstvu, živočišchopis

zopatrněti, -nějí = státi se opatrný (Vr.); -nělý

***z opodálí**, příslov. = zpovzdálí (Zey.)

***zopravdověti**, -vějí = státi se opravdový

zor, -u, m. = oko, zrak (básnic.); = pohled: kritický z. (Nov.); = zřetel (LidNov.); = zůr, pole: bramborový z. (R. Svob.)

zora, ž. = ranní záře (RK., Heyd.); Zora, zosobněná zora; křest. jm.

zoranisko (Herb.) || -niště, stř. = zorané pole

zorav, -a, m., pták; v. žerav

Zorenka, -říčka, -rinka, ž., domác. podoba k Zora;

zorka, -rek, ž., druh cigarety;

Zorka, domác. podoba k Zora

***zorní**, příd. k zora = zorný;

zornice, ž. = zřítelnice, panenka; zdrob. -nička, -ček, ž.; = jitřenka (nářeč.)

zorný, příd. 1. k zor: z. úhel, v. úhel; 2. k zora: -né jitro = časné (Klicp.) ap. (říd. kniž.)

zoře, ž. = zora (básn.);

zořice, ž. = zora (Heyd.)

zosmeronásobiti = osmeronásobně rozmnožit, zvětšit

zosnovati, v. snovati

***zosobiti** = zosobnit; nedok. -bovati (Suš.)

zosobiti si, v. osobiti 1.

zosobnitel [-lka], -e, m. = kdo zosobní, zpodobí;

zosobniti co = dátí tomu lidské

vlastnosti, představití si... jako osobu; -ňovati, nedokon.

zosobovati, v. osobiti 1.

***zostnatěti**, -tějí (v jednání) = státi se „ostnatý“, nepřístupný (Scheinpfl.)

zostra, v. ostrý

***zostřelý** = stavší se ostrý, o rysech v obličejí (Ner.)

zostřený = ostřejší, přísnější, bedlivější (dozor); vězení -né posty;

zostřovati, v. ostřiti

zostuditi, dok. k ostouzeti, v. tam

zoščenkovština, ž. = směr slovesného umění v duchu sovět. spisovatele Zoščenka, skreslujícího sovětskou skutečnost (Bar.)

zoškliviti, -vovati, v. ošklivec

***zotava**, ž. (šmil.) = zotavení; **zotavená**, -né, ž., ve spoj. na -nou = na zotavení; **zotavení**, stř. = posílení, osvěžení;

zotaviti = posílit, obnoviti síly,

osvěžit; zprav. z. se = osvěžiti

se..., okřát; z. se z nemoci...

zotavovati, nedokon.;

zotavovna, -ven, ž. = budova, ústav na zotavení

***zotročilec**, -lce, m. = zotročilý člověk; **zotročilý** [-le; -lost] = zotročený; -čitel (Koll.) || -čovatel [-lka], -e, m. = kdo zotročí,

-čuje; -čiti, -čovati, v. otročina

zotvírati, v. -vřiti

zoubeček, -čku, m., zdrob. k

zoubek, -bku, m., zdrob. k zub;

zoubkovati = dělati zoubky,

vroubkovat; **zoubkovaný**; **zoub-**

kovitý = podobný zoubkům

zoufalec [-lkyně, Vanč.], -lce, m. = zoufalý člověk;

zoufalství, stř. = stav, kdy jsme zoufalí, kdy nemáme naději na zlepšení poměrů...

zoufalý [-le; -lost] = zoufající (člověk), beznadějný (stav...),

dostavující se v zoufalství, ze zoufalství (pláč...), odhodlaný na

život a na smrt (boj...); -lost poměrů...

***zoufanlivý** = zoufalý (Erb., Mach.)

zoufati, -fání, opak k doufati = ztratit, ztrácet naději, nevidět východisko, vidět beznadějnost: z. nad kým, nad sebou, nad svou budoucností; z. si = spáchat sebevraždu; slož. dokon. *promnoho hodin* (T. Novák.) = v zoufalství ztrávit; *za- si* (Vr.) = zoufale zanaříkat; *zoufávati*, opak.

zoun, -u, m., ze rzoun: červený, rozpálený jako z. = jako něco červeného (lid.); *zounovitý* = podobný zounu: -tá tvář (Bass)

zouti, zuji..., zuv, zul, zut(i), z pův. z-outi, sr. ob-outi = sundat obuv, punčochu... s nohou; z. se; z. koho z bot; přenes. z. z práva = zbavit práva (Krásnoh.); slož. dokon. *pře- si co, pře- se* = vzít si jinou obuv; *vy- co, se* = zout; přenes. *vy- se z předsudků, z povinností...* = vymaniti se, zbaviti se; **se- || ze-* = zout (nář.); v. zouvati

zouvák, -u, m. = náčiní na zouvání bot; *zouvati*, nedokon. k zouti; přenes. z. se z čeho = vymaňovati se (Čech); slož. nedokon. *pře-, vy-*; *zouvávati*, opak.

zovroubiti, v. vroubiti

zпамěti, příslov. = podle paměti, „z hlavy“: přednášet, odříkávat... co z.

zpanovatelný, v. spanovatelný

zpanštělý, v. panštětí;

zpanštilý [-le; -lost] = zpanštělý

zparlamentarisovati «-zo-» co = dáti tomu parlamentní ráz

zpáteční = směřující, vedoucí, platící zpět, zpětný (pochod, cesta, jízdenka, lístek...); = převrácený (Svět.); *zpátečnický* [-cky; -ctví], přid. ke *zpátečník* [-nice], -a, m. = odpůrce pokroku

zpateronásob(n)iti = pateronásobně zvýšit, rozmnožit

***zpátkovati** = jednati zpátečnický (Palac.)

zpátkem || *zpátky*, příslov. = nazpátek (lid.)

zpeněžitelný = co lze zpeněžit; -žiti, -žovati, v. peněžit

***zpeplčtětí**, -tějí = osvojit si pepické způsoby

***zperlený** = orosený (Heyd.)

zpeřený list = s hlubokými zářezy (podobný péru)

zpestřovati, v. pestřiti se

zpěčovati se = „stavěti se na paty“, odporovat, zdráhati se; z. se čemu, co učinit

zpěňovati, v. pěnit

zpět, příslov. = nazpátek, nazpět;

***zpětiti se** (Vlč.) = zpítiti se, v. pítiti se;

zpětný [-ně] = zpáteční (náraz, pohyb, platnost...)

zpěv, -u, m. = zpívání; = báseň, její část; z. vod, větrů = šumění (Mácha); ***zpěvací** kniha = zpěvník (Wint.);

zpěvácký spolek; *zpěvák* [-vačka], -a, m. = kdo zpívá, pěvec;

***zpěvanka** || -vanka (Rals, Krásnoh.), -nek, ž., z Kollárova sloven. *zpievanka* = (světská prostonárodní) píseň;

zpěvavý [-vě; -vost] = zpívající, zpěvný (pták); z. kantor = přivydělávající si zpěvem (Rals); -vá řeč = podobná zpěvu; -vě mluvit...

***zpěvec**, -vce, m. = zpěvavý pták (Koll.); *zpěvna*, ž. = třída na zpěv; *zpěvní síň*... = na zpěv; *zpěvníček*, -čku, m., zdob. ke *zpěvník*, -u, m. = sbírka písní; -níkový (komise);

zpěvný [-no; -ně; -nost] = zpěvavý; bývalo zpěvno (Tré.) = hojně se zpívalo; -né umění (Čech) = pěvecké

zpěvo-, kmen ke zpěv ve slož.: *-dárný* = dávající zpěv (čelak.); *-herní*, přid. ke zpěvohra; ***-hlas** = zpěvný hlas (Koll.); *-hra* = hra se zpěvy; *-kol* = zpěvácký spolek; *-rodný* = rodící zpěv (Heyd.); *-snivý* = snící zpěvem, při zpěvu (Hál.); *-tok* = zpěvný tok (Suš.)

zpícená, ž.: doba -né = kdy se lze zpíti (Holeč., lid.)

*zpikantnělý = nabylý pikantností (Ner.)

zpilý [-le; -lost] = opilý, omámený (básn.); z. jaseň (Vrchl.); -lost nervů (Hlad.)

*zpřítiti se = vzepřítiti se (Heyd., píseň)

zpítomělý, -měti, -míti, -movati, v. pitoma

zpítvořovati, v. pítvořiti

zpítý [-tě; -tost] = zpilý, opilý, omámený

zpíváný, v. zpívati

zpívati = vyluzovati tóny, o člověku, o ptáku; z. píseň... = zpěvně ji přednášet; o řeči z. = zpěvavě mluvit; z. jinou, jinak = jinak, v jiném smyslu mluvit (lid. a hovor.); z. Jeníka v Prodané... = z. úlohu Jeníka; *zpíváný*: -ná mše;

slož. dok. *do-* co = *za-* do konce || *do-* = přestati zpívat; *na-* se (mnoho); *od-* co = *za-* celé; *po-* si (trochu, mnoho); *pře-* co = celé, znovu *za-*; *před-* co = *za-* napřed, na vzor; *roze-* se = dáti se s chutí do zpěvu; *u-* se = zpěvem se unavit; *u-* koho = ukolébati (Ho.); *vy-* píseň (Hál.) = pře-; *vy-* žal (Vrchl.) = zpěvem vyjádřit; *vy-* se = zkazit si zpěvem hlas; o básníkovi = vyčerpat se básnický; *vyzpíváný* hlas, tenorista, básník; *vy-* si co = zpěvem vydělat; *za-*, prostě dokon.;

-*zpěvovati*, slož. nedok. *do-*; *po-*, *pro-* si = radostně, s chutí zpívat; *před-*; *vy-* si = radostně zpívat; *zpívávati*, opakov.; slož. nedok. *od-* (Rais);

zpívavý [-vě] = zpěvavý

*zplamenělý = plamenný, nadšený (Čelak.); -*niti* = zanítit, nadchnout (Heyd.)

zplaněti, v. planý

zplasklý, *zplasknouti*, *zplaskovat*, v. splasklý...

zpláti, *zplávati* = vzplát, vzplávat, v. pláti

zplavníti, v. splavníti

zplesnivělý = co zplesniví: -věti, v. plesnivák

zplhlý [-le; -lost], od *zplihnouti* = plihý, změkklý, lepící se; *zplihnouti*, v. plíhati

zplna, příslov. = naplno; z. hrdla (Č.-Chod), m. z *plna* = z plného hrdla, na plné hrdlo; (dítě) z *plna* hrdla křičelo (Erb.)

*zplněti, -nějí = státi se plný (šmil.)

zplnomocněnec, -nce, m. = zmocněnec, plnomocník; -*nitel* [-lka], -e, m. = kdo zplnomocní; -*nití* koho = dát mu plnou moc; -*ňovati*, nedok.

zplodina, ž. = výtvor, výsledek, výtěžek, produkt (odb.)

*zploditel [-lka], -e, m. = kdo zplodí, otec (Č.-Chod)

zploštělý [-le; -lost] = co se stane ploské;

zploštití, -*šlovati*, v. ploštití

*zplozenec, -nce, m. = zplozený tvor (liter.): z. doby = syn; z. pekla

z poblízka, v. poblízku

zpocenec, m., v. upocenec

z počátku || s *počátku*, v. počátek

zpod, slož. předlož.: z. hlavy (Erb.) = z místa pod hlavou; z. víček (Rais), z. Zvičína (t.), pohled z. řas (Han.), brv (Vanč.)

*z podálí = zpovzdálí (Č.-Chod)

*zpoddaniti = učinit poddaným (Praž.)

zpodobiti, -*bovati* || řidč. *s-* = vypodobnit, -*ňovati* (kniž.)

zpodpírati, v. I pírati

zpodstatnělý = nabylý povahy podst. jména, o příd. jm.; -*něti* || -*niti* = nabýti povahy || dát povahu podst. jména; -*ňovati*, nedokon.; = zosobňovat (Suš.)

*zpohaněti, -nějí = státi se po-hanem (Suš.)

zpoháseti, v. hasiti

zpohodlnělý, *-něti*, v. pohodlněti;
zpohodlniti koho = učinit pohodlným; *z. se* = zpohodlněti (šal.); *-ňovati*, nedokon.; v. pohodlněti

***zpochmurněti**, *-nějí* = státi se pochmurný (šrák.)

***zpokorna** = pokorně (Čelak.);
 ***zpokorněti**, *-nějí* = státi se pokorný (R. Svob.)

zpola || ***zpoly**, příslov. = polo, napolo

zpomáhati, v. pomoci

zpomalený [*-ně*] = zvolněný (pohyb, film); *-liti*, *-lovati*, v. pomaliti

zpomenouti, zprav. vzpo-, v. -pomenuiti

zpometati, v. metati

***zpomezí**, slož. předlož.: *z. trámů* = *z. místa pod trámy* (Kul., nář.)

***zpomínáček**, *-čku*, m. = pomněnka (Rub.)

***zpomínka**, ž. = vzpomínka (Kul.)

zpomněti, *-mněti*, v. vzpomněti

zpomoci, v. pomoci

zponenáhla, v. znenáhla; *-hliti* = zvolnit (krok...), *-hlovati* = zvolňovat (Fujm.)

zpopelavěti, v. popel;

zpopelněti, *-nějí* = proměnit se v popel;

zpopelniti = proměnit, spálit na popel; *-ňovati*, nedok.

zpozdllec [**-lkyně*], *-lce*, m. = zpozdlý člověk; *zpozdlý* [*-le*; *-lost*] = „zpožděný“, bláhový

zpoplatniti koho, co = uvalit poplatek; *-ňovati*, nedok.

zpopudlivěti, v. popud

zpopularisovati, v. popularisace

zporážeti, v. rážeti

***zposupněti**, *-nějí* = státi se posupný (šrák.)

***zpošetiti se** = státi se pošetilý (Holeč.)

***zpotajmu**, příslov. = potají (Ner.)

***zpotvořenina**, ž. = něco zpotvořeného, zpotvořená podoba (Flajš.); *zpotvořený* = nestvůrně změněný;

***zpotvořilý** [*-lost*] = zpotvořený (Kos.); *-řiti*, *-řovati*, v. tvořiti

zpousedati, v. sedati

zpouzeti, v. puditi

zpověď, *-di*, ž. = zpovídání, vyznání hříchů (nábož.); přenes. = vyložení názorů, osudu, kredo; *zpovědní* tajemství, zrcadlo...; *z. stolice* neboli *zpovědnice*, ž.; *zpovědnický* [*-ctví*], příd. ke zpovědník; *zpovědnicový*: *-vé* příšeří = jako ve zpovědnici (J. Čap.); *zpovědník*, *-a*, m. = kdo zpovídá

***zpověstnělý** = pověstný (Koll.)

zpovídati, v. pověděti

***zpovlovna**, příslov. = povlovně, pozvolně (Palac., Něm.); *zpovlovněti*, *-nějí* = státi se povlovný (Vr.)

***zpozvolňovati** = zpomalovat (Dur.)

zpozvrchnělý = stavší se pozvrchný; *-něti*, v. pozvrchněti;

zpozvrchniti = učinit pozvrchním, přivést k pozvrchnosti; *-ňovati*, nedok.: četba *-ňuje* (Weing.)

***zpozvednělý** = zevšednělý (Koll.)

zpozvechniti co = učinit pozvechným, zevšeobecnit, generalisovat; *-ňovati*, nedokon.: *-ňovati* myšlenky (Ner.)

***zpozvykaný** = zhýčkaný (mor., Č.-Chod, šal.)

zpozvdálečí (*z pozv-*, Zey.), *zpozvdalečí* || *zpozvdálí*, příslov. = ne z velké dálky, ale ani ne zblízka

***zpoza**, slož. předlož.: hloupí Janové *z. peci* (Herb.) = kteří byli za pecí a vylezli odtud (nář.); *číhati z poza bučku* = jsa ukryt za bučkem (Hal.)

***zpozemštiti** co = dáti čemu pozemský ráz

***zpozorněti**, *-nějí* = státi se pozorný (Fujm.)

zpozžděný, *-žďovati se*, v. pozdit se
zpraco(vá)vatel [*-lka*], *-e*, m. = kdo zpracovává, zpracuje

zprahati, *zprahlý*, v. prahnouti

zpráchnivělý [*-le*; *-lost*] = co zpráchniví

zpráskaný = zbitý, zmořený

- zpráva**, ž. = oznámení, sdělení, uvědomění; z. o kom, o čem; podat komu zprávu
- *zpravit se** = ukázat se pravdou (Suš., Staš.);
- *zpravdivěti**, -vějí = státi se pravdivý
- zpravený** = mající dobré zprávy, znalý, informovaný; 2. stup. -nější (Vr.)
- zprávička**, ž., zdrob. ke zpráva
- zpravidla**, příslov. = pravidlem
- zpravodaj** [-jka], -e, m. = kdo podává zprávu, -vy; = list, časopis... podávající zprávy; -jský [-jsky; -jství], příd. k tomu
- zprofanovati**, v. profanace
- zprohýbati**, v. hýbati
- zproletarisovati**, v. proletariát
- *zpronařkaný** = nač všichni nařikají, zpropadený (Jir.); -katí, v. říkati
- zpronevěra**, ž. = zpronevěření; -věřilec, -lce, m. = zpronevěřilý člověk; -věřilý [-le; -lost] = kdo se zpronevěří; -věřiti co = zadržet, přisvojit si něco svěřeného, hlav. peníze; z. se komu, čemu = státi se nevěrný, zradit koho, co, opustit; -věřovati se, nedokon.
- zpropadený** [-ně] = zatrapený, zatlolený, prokletý, ztracený; -ně málo...
- *zpropitek**, -tku, m. = spropitné (Koll.); *zpropitné*, v. spropitné
- *zprosta**, příslov. = prostě (Suš.)
- *zprostonárodněti**, -nějí = znárodnět; -niti = zpopularisovat (Palac.)
- *zprostřed**, příslov. = zprostředka, ze středu
- zprostředkovací** = jsoucí na zprostředkování (kancelář, služba); -vatel [-lka], -e, m. = kdo zprostředkuje; -vatelna, -len, ž. = zprostředkovací kancelář; -vatelský [-sky; -ství], příd. ke zprostředkovateli: -ská činnost; -vati, v. zprostředkovací
- zprošťovati**, v. prošťiti
- *zprotiva**, předl. s 3. p. = proti (Palac.); ***zprotivilec**, -lce, m. = kdo se zprotiví (t.); *zprotivovati se*, v. protivovati se
- *zprovinilý** = provinilý
- zprudka**, v. prudký
- zpruha**, ž., v. vzpruha
- *zprůhledněti**, -nějí = státi se průhledný (šlejh.)
- zprůmyslniti** = učinit průmyslovým: z. válku = dát jí průmyslový ráz (Sez.); -ňovati, nedok.
- zprůsvitněti**, v. průsvit
- *zpruštiti** = popruštiti (šafař.)
- *zprůzračněti**, -nějí = státi se průzračný (Svět.)
- zpružina**, v. vzpruha; *zpružněti*, v. pružnatý
- zprv** (říd. básn.) || *zprav. zprvu*, příslov. = nejprve, s počátku
- zpředmětniti co** = uskutečnit, provést, objektivisovat (Palac., Durd.); -ňovati, nedok.
- zpředu**, příslov. = s přední strany; z. uvedený... = shora, výše, předtím, dříve
- zpřehýbati**, v. hýbati; **zpřemítati**, v. -mítati; **zpřerážeti**, v. rážeti
- zpřesniti co** = učiniti přesným, přesně vyjádřit (šal.); -ňovati, nedok.
- zpřetínati**, v. tít; **zpřetrhati**, v. trhati; **zpřevraceti**, v. vraceti; **zpřičovati**, v. přičiti
- zpřídavnělý** = nabylý povahy přídav. jména (mluv.); -vněti = nabýt povahy přídav. jména; -ňovati = nabývat...
- zpříjemniti** = učinit příjemným; -ňovati, nedokon.
- *zpříkati se** = dělat na vzdory (Baar, nář.)
- *zpříkřeti**, -řejí = státi se příkrý (Svob.)
- zpříma**, příslov. = přímo
- zpříšňovati**, v. příšniti
- zpřístupniti co** = učinit přístupným: z. sbírky... = otevřít je obecnstvu; z. myšlenku... = vyložit ji přístupně; *zpřístupňovati*, nedokon.

zpřítomněti, -nějí = státi se přítomný, zdáti se, jako bychom byli přítomni (Neum.); -*níti* co komu, si = učinit přítomným, vyličiti, zobraziti jako přítomné; -*ňovati*, nedokon.

***zpřívětivěti**, -vějí = státi se přívětivý (Čech)

***zpřízvučněti** hlas = zesílit, dodat mu důrazu (Martín.), m. -*níti*; -*čňovati* = zdůrazňovat (Šal.)

zpuchlý = co zpuchne, v. puchnouti

zpuchřelý || *zpukřelý*, v. puchřeti
zpunktovati, v. punktace

zpupněti, -nějí = stávat se zpupný; = státi se... (Klost.); slož. dokon. *ze-*;

zpupník [-*nice*], -a, m. = zpupný člověk; *zpupný* (o d c h. *vz-*) [-*ně*; -*nost*] = nemírně bujný, drzý, opovážlivý

zpuřník, -ný, v. vzpuřný

způsob, -u, m. = to, jak něco děláme, jak je něco provedeno, jak něco vzniká..., postup, pořad, úprava, podoba, ráz: z. řeči, chůze, výroby...; hovězí maso na z. zvěřiny = v takové úpravě jako zvěřina; na z. čeho = v podobě čeho, podobný čemu; tímto -bem, na tento z. = tak(to); jiným -bem, na jiný z. = jinak; dvojím... -bem; bezpříkladným, urážlivým, hroživým... -bem, o d c h. m. bezpříkladně, urážlivě...; po -bu milenců (Čech) ap. = podle obyčeje milenců, jak to dělávají milenci; společenské -by = ustálené zvyky, obyčeje, chování; = stav: chovati co v dobrém -bu (Zel.); slovesný z. (oznamovací...) = jistá podoba děje, příslušný tvar;

způsob, ž. = podoba: pod -bou chleba a vína (nábožen.); jediný ve své -bě = svého druhu (Ner.)

způsobilý [-*le*; -*lost*] = hodící se, schopný, o lidech: z. k čemu, vyučovati...; zříd. o věci = vhodný (Durd.);

způsobný [-*ně*; -*nost*] = chovající se podle společen. způsobů; = způsobilý (zastar.); *způsobovati*, v. působiti;

způsobový = vyjadřující způsob, mající význam způsobu: z. instrumentál (mluvníc.)

zpustlík [-*lice*], -a, m. = zpustlý člověk; *zpustlý* = kdo zpustne, mravně kleslý, zkažený

zpuštěnec, -nce, m. = zpustlík (lid.);

zpuštění, stř. = mravní zkáza

zpýchati || *zpy-*, v. pýcha;

zpychlý [-*le*; -*lost*] = zpyšnělý;

zpychnouti || *zpých-* (Jir.), -chl, -chnuv, -chnutí || **vzpých-* = zpyšnět; přenes. o bouři = rozpoutati se (Čech)

zpyšnělý = kdo zpyšní

***zpyť**, -u, m., na z. = na zvědy (Sok.-Tů.); **zpytač*, -e, m. = zvěd (Palac.); **zpyták*, -a, m. = inspektor (škol. hantýr.);

**zpytatel* [-*lka*], -e, m. = badatel (Dur., Koll., Hal.); = zkoumatel (nábož.);

zpytavý [-*vě*; -*vost*] = zkoumavý (pohled...); **zpytba*, ž. = zpytování, badání (Kos.);

zpytovati = zkoumat (hříchy, svědomí); slož. dokon. *pro-* koho = prozkoumat, důkladně poznat; *vy-* co = vyzkoumat (Jir.); *zpytovávati*, opak.

zrationalisovati, v. racionalisace

***zračiti**, v. ráčiti

zračiti co = projevovat, prozrazovat (Suš., Vrch.) || obyč. z. se = jeviti se, ukazovati se, obrážeti se: z. se jako zisk (Palac.); v zrcadle se -čí slunce (Heyd.); v jeho jednání se -čí bezradnost

***zračitý** [-*tě*] = zřejmý, patrný, jasný (Suš.)

zrada, ž. = zrazení, vyzrazení;

zrádce [-*dkyně*], m. = kdo zradí; *zrádcovati* koho = prohlášovati za zrádce; *zrádcovský* [-*sky*; -*ství*], příd. ke zrádce

zradikalisovati, v. radikál

zrádkyně, v. zrada

zrádný [-ně; -nost] = dopouštějící se, dopustivší se, schopný zrady (člověk); = směřující ke zradě, čím se dopouštíme zrady (úmysl, činnost...); = klamavý, o věcech; -ně koho opustit...

zradostnělý, -něti, v. radost

***zrájiti se** = proměnit se v ráj (Čelak.)

zrak, -u, m. = schopnost vidět, příslušný ústroj, oči; pomn. zraky = oči (básnic.); **zrakový** ústroj, počítací, klam...

zralý [-le; -lost] = co uzrá (klas, obilí, ovoce...); přenes. = duševně vyspělý (člověk); = promyšlený (úvaha); = promyšlený, dokonalejší (dílo); je z. do pense = měl by, musí jít do pense, je nejvyšší čas, aby šel do pense; z. pro svobodu... = vyspělý || ***z. míru** (šrám.); býti z. pro kriminál = patřit do něho; -le co uvážít; zkouška -losti = vyspělosti

zrána, v. ráno

zranitelný = koho lze zranit; **zranovat**, v. ranit

zráti, zrají || **zrám**, zraj || **zrej**, zraje, -jíc, zráv, zrál, zrání = dospívat, o plodu; přenes. = vyspívat, o člověku; o úmyslu, o rozhodnutí... = blížiti se k provedení; zrá k poledni (šrám.) = blíží se poledne; zráti do pense, pro svobodu... = stávat se zralý...; **zralý**, v. tam;

slož. dokon. **do-** = dokončiti zrání; přenes. o úmyslu...; **do-**, o chvíli = přiblížiti se, nastat (Vr.); **do-** v životě (Neum.) = vyspět; ***dou-** = do- (Hál.); **pře-** = přilíš u-; v. přezrálý; **u-**, prostě dokon.; přenes. o myšlence...; **uzrálý**; **vy-** = docela u-; přenes. **vy-** na koho, nač = vychytrale, dobře si poradit (lid. a hovor.);

zrávati, opak.; slož. nedokon. **do-**, **pře-**, **u-**, **vy-** || ***povy-** (Ner.)

zrazovati, **zrážeti**, v. raditi, rážeti

zrcadélko, -lek, stř., zdrob. k zrcadlo

zrcadelný [-ně], příd. k zrcadlo: -ná kaple v Praze = se zrcadly; -ný obraz = v zrcadle (Č.-Chod); -ně jasný (Ner.)

zrcadlárna, ž. = dílna, továrna na zrcadla

zrcadlit = obrazy, od-, ukazovat jako v zrcadle (kniž.); skladba -dlí společnost ap.; časť. z. se = obrazy se, od-; slož. dokon. **za-** se, o jitrě na tváři (Ner.); ***zrcadlivý** [-vost] = zrcadlivý, odrážející (Koll.); -vost vody (Č.-Chod)

zrcadlo, -del, stř. = lesklá plocha na odrazení světla; poslat komu z. (aby viděl, jak sám vypadá, než začne pomlouvat, Němc.); symb. lesku: lesknouti se... jako z.; = nápadně zbarvené místo u zvěře; z. doby... = věrný obraz; v. křivý; zpovědní z. = poučení, jak se zpovídat; redakční z. = soupis obsahu čísla novin (Ner.); Saské... z., středověký právní spis; **zrcadlový** (tvar, plocha); -vý obraz = jako v zrcadle (Olbr.); -vá okna (Jir.) = jako zrcadla

zrcátko, -tek, stř., zdrob. k zrcadlo
zrejditi, v. rejdiště

zrelativnit «-týv-» = učinit relativním (šal.)

zrétorisovati, v. rétor

zrevolucionovati, v. revoluce

zrezavělý, v. rezavět; **zrezivělý**, v. rezivět; **zrezovatělý**, v. rezovatět

***zrkati** = zurčet (Ner.)

zrnatěti, -tějí = stávat se zrnatý; **zrnatý** [-tost] = hojný na zrna, s velkými zrny; 2. stup. **zrnatější**; z. výnos = vydatnější (šafař.)

zrnečko, -něčko, stř., zdrob. k zrno

zrní, stř. hromad. = zrna;

zrníčko, stř., zdrob. k zrno

zrniti = měnit v zrno, drsnit olovo, tkaninu... (odb.)

zrnitý [-tě; -tost] = podobný zrnkům; z. život = jaderný, plný (Mrš.); -tost dlaždiček (Čep)

zrnko, stř., zdrob. k zrno; zrnko pravdy = kousek, trochu; z moudrosti;
zrnkový = jsoucí v zrnech, drobný jako zrnka; -vá káva, -vé uhlí

***zrný** = zrnitý, jaderný (Tábor.)

zrno, stř. = plod travin, obilí, obilka; často hromad. = zrna, zrní; = něco mu podobného: z. písku, zlata...; přenes. = jádro, vlastnosti, povaha, ráz: úředník dobrého zrna (šmil.); řeč nejhrubšího zrna = hrubá; v. ječný

zrod, -u, m. = (z)rození, vznik(ání) (básn., kniž.); zítřka lidský zrod (n i k. rod) = zrod, zrození lidí zítřka, budoucnosti (Internac.); = rod, původ (šal.)

zrohovatělý, v. rohovatěti

zrosolovatěti, -tějí = státi se rosolovitý; -tělý; přenes. o slzách (Majer.)

***zrost**, -u, m. = vzrůst (Koll., Wint.); *zrostati*, v. růsti; ***zrostlina**, ž. = rostlina (Koll., šafař.); ***zrostlý** = urostlý (Rais)

zrovna, příslov. = rovně, rovnou, obyč. = přímo, skoro, až: z. to volá po nápravě; z. by člověka porazil; = právě, v tomto okamžiku: z. (teď...) přijít; = právě s význ. vytykávacím: z. to nejhorší...; mám toho z. dost; a z. ne!

zrovnoprávniti = učinit rovnoprávným; nedokon. -vňovati

zrozenec [-nka (Krásnoh.)], -nce, m. = dítě (šafař., Palac.), rodák (Suš.); z. tmy = ďábel (T. Nov.);
***zrozeniny**, ž. pomn. = narozeniny (T. Nov.);
zrozenka, v. zrozenec

zrozpačtěl, -tějí = státi se rozpačitý

***zrubek**, -bku, m. = odpadek při rubání (Baar)

zručný [-ně; -nost] = obratný, dovedný

zrůda, ž. = odchýlný jedinec, nestvůra, netvor

zrudlý = kdo, co zrudne

zrůdný [-ně; -nost] = znetvořený, nestvůrný

***zrujnit** || *zruj-* = učinit rujným. přivést do rujnosti (A. šrám.)

zruměněný = začervenalý: -né líce (Hlad.), jítro (Břez.); *zruměněti*, v. ruměněti

***zrumiti** = obrátit v rum, trosky (Slád.)

zrušitelný = co lze zrušiti;
zrušovati, v. rušiti

***zrůtina**, ž. = zřícenina (Koll.)

***zrůzněný** = rozrůzněný (Vr.)

zrůžovatělý, v. růžovatěti;
zrůžovělý, v. růžověti

zrýhovaný = mající rýhy, zbrázděný, rozbrázděný: -ná tvář (T. Nov.)

zrychlení, stř., v. rychliti; *zrychlený* [-ně] = rychleji postupující, jedoucí...: z. krok, pohyb, vlak; *zrychliti*, -lovati, v. rychliti

zryšavět, v. ryšák

zrývat, v. rýti; *zryvný*, v. vzryv

zrzavec, -vce, m. = zrzavý člověk (hanl.);
zrzavět, -vějí = stávat se zrzavý; slož. prostě dokon. *za-*, *ze-*;
***zrzavovlasý** = mající zrzavé vlasy (Koll.);
zrzavý [-vě; -vost] = ryšavý

zrzek, -zka || (hanl.) *zrzoun*, -a, zdrob. (mírnější) *zrzounek*, -nka, m. = zrzavý člověk

zřasovati, v. řasiti

***zřecí bod** = zorný (Krásnoh.)

zřečtí se, v. řečiti

***zřečtělý** (šafař.) || *zřečtilý* (Palac.) = pořečtělý

zřeďovací přístroj = na zřeďování, neboli -vač, -e, m.; -vati, v. řediti

zřejmý [-mo; -mě; -most] = „co zříme“, patrný, nepochybný, jasný (důkaz, doklad, křivda, pravda...); je -mo, že... || je to zřejmé; -mě nesprávný...

zřeknutí se, v. říci

zření, stř., v. zřítí;

***zřenice**, ž. = zřítelnice (Zey.); přenes. z. domácího krovu (Čech)

zřetel, -e, m. = zření, ohled: míti z. nač, co na -li; obrátit, obracet z. k čemu (nik. vzítí); činiti co se -lem, bez -le ke komu, k čemu; pustiti co se -le; **zřetelnice**, ž. = zřítelnice (Němc.); **zřetelný** [-ně; -nost] = jasný, srozumitelný; 2. stup. **zřetelnější** [-nější];

zřetelový význam, genitiv (Geb.)

***zřetěziti** (Čap.), obyč. s-, v. řetěz **zřežavělý**, v. řežavěti

zřicenina, ž. = co se zřítí; **zříceti**, v. řítiti se

zřídélko, stř., zdrob. ke zřídlo; **zřídelní**, příd. ke zřídlo: z. průmysl

zřídka, příslov. = řídce, řídce, ne často

zřídka- ve slož. zájmenech = málo-: -co, -kde, -kdo, -kdy; píší se dohromady, zřídka...

***zřídkavý** = vyskytující se... zřídka

zřídlo, -del, stř. = vyvěrající pramen, přenes. = zdroj (tepla, poesie, spásy...)

zřídly, v. řidnouti

zříkati se, v. říkati

***zřímaněti**, -nějí = pořímaniti se (Palac.); -niti = pořímaniti (t.)

***zřítel**, -e, m. = divák (Čelak.)

zřítelnice, ž. = zornice, panenka (v oku)

zřítí, zří, zři, zřel, zřev, zření = hledět, dívat se, vidět, pozorovat (kniž.); **zření**, stř., přenes. = zřetel (kniž.); slož. dokon. **do-dna** = dohlédnout až na dno (Krásnoh.); **na-** kam = nahlédnout (t.); ***obe-** se = ohlédnouti se, rozhlédnout; **po-** = podívati se (říd. kniž.); v. II. **pozřítí**; **pro-** = prohlédnout, nabýt zrak, ukázati se; **u-** = spatřit; **vy-** ven = podívati se (Wint.); z myšlenek vyzřela událost (Č.-Chod) = vytanula; **vze-** na koho = pohledět (Suš., šmil.);

zřívati, opak.; slož. dok. ***obe-** = obzírati; v. zírati

zřízenec [-nka || -nkyně], -nce, m. = zaměstnanec; -**necký**, příd. k tomu; -**nectvo**, stř. hromad. = zřízenci;

zřízení, stř. = co bylo zřízeno, ústava, uspořádání, řád; **zřizovati**, v. řiditi

zsínalý, **zsinati**, v. sínalý;

***zsinavý** = sínalý (Jir.)

***zsiřelý** = kdo, co zesíř (Krásnoh.)

zšedivělý, v. šedivěti

***zšedlý** = co zšedne (Vrchl.)

***zšelmitý** = šelmovský (Wint.)

zšeřelý = zšeřený (Sez.)

***zšetilý** = pošetilý (Mejs.)

zšíři, v. I šíře

***zšiřatělý** = co zšiřati

***ztad** || **ztud**, příslov. = odtud, odtamtud (Čech, Heyd., Vrchl.)

***ztalácený** = utrmácený, v. taláceti se

***ztamodtud**, příslov. = odtamtud

ztatařiti, v. Tatar

zteč, -e, ž. = ztečení, rozhodující část útoku; **ztečný**: -ná baterie (vojen.)

ztékati, v. téci

ztemnělý, v. temněti; -**ňovati**, v. temniti

ztenčiti, -čovati, v. tenčiti

***ztenka** = tence, pořídka (Svět.)

ztepilý [-le; -lost], v. stepilý

zterorisovati, v. teror

zteřelý [-le; -lost] = zetlelý

ztělesněný = zosobněný: -ná dobrota...

***ztělesnitel** [-lka], m. = kdo ztělesňuje;

ztělesniti = učiniti „tělesným“, uskutečnit, na př. sen (Neum.); býti ztělesněním dobroty... = zosobněním, vtělením; nedokon. **ztělesňovati** co = uskutečňovat; z. nějakou vlastnost = míti ji ve vrchovaté míře, být jejím ztělesněním

ztěžka, v. těžký;

ztěžkati = státi se těžší (šmil.);

ztěžknouti, v. těžknouti

*ztěžkomyslněti, -něji = státi se těžkomyslný
 ztěžkopádněti, v. těžkopádněti
 ztěžovati, v. tížiti
 zticha, příslov. = tiše, potichu: *ztichati*, -*chnouti*, v. tichnouti
 ztichoučka, ztichounka, příslov. = potichoučku, potichounku
 *ztišený [-ně] = utišený; -ně promluvit (Vr.)
 ztíží, v. I tíže; ztlelý, v. tlíti; ztloustlý, v. tloustnouti; ztloušti, v. tloušť
 ztlumený [-ně; -nost], zpřidav. přič. od ztlumiti: z. hlas, -né světlo; -nost tónu
 ztluštěnina, ž. = ztloustlé místo (lékař.)
 *ztmělý: -lá báje = zatemnělá, (Vrchl.); -lé zrady = pohaslé (Má.)
 ztopornělý, v. toporněti
 ztopořený, -řovati se, v. topořiti se
 ztotožniti koho, co s kým, s čím = prohlásiti za totožného, usoudit, že je totožný, -né; -ňovati, nedokon.
 ztracenec, -nce, m. = ztracený člověk; = člen přední stráže v husit. válečnictví (Jir.); *ztracenka*, ž. = polévka s rozkloktaným vejcem (lid.); = „ztracená“ osada trampů, v ústraní (Hofm.); *ztracenkář*, -e, m. = její člen
 ztráceti, v. tratiti
 ztrápený [-ně; -nost], zpřid. přič. od ztrápeni = utrápený
 ztráta, ž. = ztracení, pozbytí něčeho, schodek; přid. *ztrátový*: -vá položka, -vé hospodářství
 ztravovati, v. trávení
 ztrhaný [-ně; -nost], v. ztrhati: z. kůň = jízdou zničený; -né rysy v obličejí, oči = svědčící o chorobě, útrapách
 ztrivialisovati, v. trivialita
 ztrnulý [-le; -lost] = kdo, co ztrne
 ztrojmocniti = zmocnit na třetí
 ztrojnásobiti, -bniti, v. trojnásob
 *ztroskot, -u, m. = ztroskotání (Vrchl., Klášter.); **-tanec*, -nce,

m. = kdo ztroskotá; -*tati*, v. troskotati
 ztroudovatělý = co ztroudovati; -*těti*, v. troud
 *ztrouchlý (Ner.) = ztrouchnivělý; *ztrouchněti*, *ztrouchnivělý*, -*věti*, v. trouch
 ztrpčovati, v. trpčiti
 ztrpklý [-le; -lost] = zatrpklý, zasmušilý, o člověku (So., Vrchl.), o kraji (Něm.); *ztrpknouti*, v. trpknouti
 *ztruchlelý = smutný (Štulc)
 *ztruchnělý = ztrouchnivělý (Koll.)
 ztrupelnatěti, v. trupel; **ztrupletí*, -lejí = zatvrditi se (Suš.)
 ztřeštěnec, -nce, m. = ztřeštěný člověk; *ztřeštěný* [-ně; -nost] = bláznivý, potrhlý, zbrklý
 ztučnělý [-le; -lost] = stavší se tučný; -*něti*, v. tučněti
 ztud, příslov. v. ztaď
 z tuha || *ztuha*, v. tuhý; *ztuhlý* [-le; -lost] = stavší se tuhý: z. olej...
 ztuchlina, ž. = zápach po něčem ztuchlém || *ztuchlotina* (lid.); *ztuchlý*, v. tuchnouti
 *ztulačelý || -*čený* = kdo se ztulačí
 *ztupělec, -lce, m. = ztupělý člověk, hlupák; *ztupělý*, v. tupěti; *ztupovati*, v. tupiti
 ztužovati, v. tužiti
 ztvárniti = učiniti tvárným, vyjádřit, zpodobit tvárně, výrazně (kniž.): z. slovesně (slovy, jazykem) život; *ztvárnovatel*, -e, m. = kdo ztvárňuje
 ztvrdlina, ž. = ztvrdlé místo; *ztvrdlý*, v. tvrdnouti
 *ztylý = otylý (Krásnoh.)
 ztýřelý, v. týřeti
 zub, -u, m., ústní ústroj; symb. a přenes.: něco dobrého na zub = k snědku (lid. a hovor.); sušiti zuby = nemít nic k jídlu (t.); brousiti si zuby nač = mít chuť, dělati si laskominy (t.); ukázati zuby = postaviti se na odpor; sáhnout komu na z., na zoubek = zkusit, zkoušet ho

(t.); trefit na z. = na kloub (šmil.); držet jazyk za zuby, v. jazyk; když prasklo oko, ať praskne zub = ať to stojí, co stojí (Němc., lid.); jíst chléb jedním zubem (Jir.) = nemít ho dostatek; z. bídy (Čech) = hlodání, vliv; podob. z. času (běž.); podle podoby z. na pile, na kole, na ostří, ve vlasech (po špatném stříhání) atp.

zubačka, -ček, ž. = ozubená dráha (hovor.)

zubák, -a (vulg.) || *zubař* [-řka], -e, m. = zubní lékař, technik (lid. a hovor.); -řský [-řství], příd. k tomu

Zubatá, ž., zosobněná smrt; *zubatiti*, -bacen(í) = činiti zubatým; slož. dokon. *za-*;

***zubatka**, ž. = zubačka;

zubatý [-tě; -tost] = mající velké zuby, o člověku; = ozubený (kolo, zeď, címbuří), -té slunce = svítící, ale nehřející (lid., Herb.)

zubeč, -bce, m. = zub, zoubek (odb.)

zuberský, příd. k Zubří

zubík, -u, m., zdrob. k zub (Preiss.); *zubisko*, stř. = velký zub (hanl.); *zubiti se* = ukazovati zuby, smátí se (lid.); slož. dokon. *za-* se

zubní, příd. k zub (lékař, kámen, kaz, nemoc, vodička...); z. hláska neboli *zubnice*, ž.

zubovatý || -vitý [-tě; -tost] = zubatý (T. Nov., Krásn., Čech)

zubovina, ž. = zubní látka; *zubovitý*, v. zubovatý

zubožený [-ně; -nost] = ochuzený, ožebračený, zbídačený, bídný; v -ném stavu = v bídném, ubohém; 2. stup. -ženější: *nejzuboženější kraj* (Neum.); *zubožiti* = učinit ubohým

zubr [*zubřice*], -a, m., přežvýkavec; *zubří hlava*...; *Zubří*, stř., ves; *zubřina*, ž. = zubří kůže (Jir.)

zúčastněný, -niti se, -ňovati, v. účast

***zúčelněti**, -nějí = státi se účelný

zúčtovací spis, doklad... = na zúčtování; -vatel [-lka], -e, m. = kdo zúčtuje; -vatelný = co se může, má zúčtovat; -vati, v. účtovací

***zudatněti**, -nějí = státi se udatný (Čelak.)

zuhelnatělý, -těti, v. uhelnatý; *zuhelněti*, -nějí = zuhelnatět; -niti = proměnit, spálit na uhel

zuhrovatěti, -tějí = státi se uhrovitý

zúkolovatelný = co lze zúkolovat: -ná práce (odb.)

***zukrutněti**, -nějí = státi se ukrutný (Čelak., Suš.)

Zulukafr, v. Kafr

zúmysla || *-lu, příslov. = úmyslně (říd. kniž.); *zúmyslný* [-ně; -nost] = úmyslný

zuna (podle starš. pravop. *zū-*), ž. = prázdné, hluché zrno (lid.)

zung, v. zunk

zuniformovati, v. uniforma

zunitý = jsoucí jako zuna; přenes. -tá fráze = prázdná

zunk || nářeč. *zung* (šrák.), citoslov. vystihující zvuk při polknutí tekutiny, bzučení, plácnutí ...; *zunkati* = s chutí pít (lid.); *zunknouti*, -kl, -knuv, -knutí, dokon. (Čap.) || z. si; čast. slož. dokon. *vy-* = naráz, s chutí vypít

***zupa**, ž., z něm. = polévka (vojen. hantýr.); **zupák*, -a, m. = šikovatel (hanl.)

***zúplna**, příslov. = úplně; -niti = učinit úplným (Koll., šafař.)

***zûr** (šlejh.) || (Suš., Kosm.) *zvûr*, -u, m. = zorání; přenes. = kus pole, lán

zurážeti, v. rážeti

zurčeti || *-čiti (Mrš.), -čí, o zvuku tekoucí vody = hrčeti, bublat... (liter.); = cvrlikat (říd.); slož. dokon. *za-*; *zurčivati*, opak; *zurčivý* [-vě; -vost] = zurčící (liter.); -vá řeč = hrčivá; *zurkot*, -u, m. = zurčení (Čech)

zúročitelný = co lze zúročit, co se zúročí; *zúročiti*, -čovati, v. úročiti

zúrodniti = učinit úrodným, plodným; -*dňovati*, nedokon.

zúrokovati, v. úrok

zuřiti || **zũ-* (bibl., Ner.) = zlobně, prudce se zlobit, vztekati se, zle řádit; přenes. o bouři, boji, moru... = mít prudký průběh, řádit;

slož. dok. *do-* = přestati zuřit; *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do silného zuření; *vy-* se = do vůle se na-; *za-*, prostě dokon.; *zuřivati*, opakov.; *zuřivec* [-vka, Vanč.], -vce, m. = zuřivý člověk; *zuřivý* [-vě; -vost] = zuřící, vzteklý

zůstatek, -tku, m. = co zůstane, zbude, zbytek;

zůstati, *zůstávati*, v. II státi

zůstavitel [-lka], -e, m. = odkazatel, v. odkaz; *zůstaviti*, -*ovati*, v. staviti, stavovati

zušlechtiti, -*chľovati*, v. šlechtitel

zutínati, v. títi

zutrhati, v. trhati

***zútulněti**, -nějí = státi se útulný (Scheinpfl.)

zut(ý), v. zouti

***zůviti** = zváti (Kramer.)

Zuza, ž. jm.; *Zuzana*, *Zuzanka*, *Zuzička*, *Zuzka*, domác. tvary k tomu

zúskostlivěti, -*stnělý*, -*stněný*, -*stněti*, v. úzkost

zúžitkovati co = obrátit v užitek, užitečně spotřebovat; -*tkovávati*, nedok.

zužovati, v. úžiti

zvabovati, v. vábiti

zvací výbor... = na zvaní, který zve; z. manie (So.) = m. stále zvat;

**zvádč*, -e, m. = kdo zve (Ner., Hál.)

zvadati, *zvadlý*, v. vadnouti

***zvah**, -u, m. = sklon, tendence (Palac.)

***zváhavěti**, -vějí = státi se váhavý; -*vělý* [-lost]

***zváhnouti se**, v. váhnouti se

***zvaliště**, stř. = zřícenina (Jungm.)
zvandrovatý = kdo mnoho zvandruje, světem prošlý (lid. a hovor.)

***zvanec**, -nce, m. = koláč, kterým se zve na hody (lid., Kul.)

-**zváněti**, v. zvoniti

zvaný host... = pozvaný

zvápenatělý, -*těti*, v. vápenatěti

zvarhanělý, -*něti*, -*niti*, v. varhaněti

***zvášniti** = rozvášnit; **zvášnivěti*, -vějí = státi se vášnivý; -*vělý*

zváti (ve slož. -*zvati*), zvu, zveš || kniž. zovu, zoveš... || zastar. *zůveš*, *zvi*, *zvěte* || zast. *zov*, *zovte*, *zva*, *zvouc*, *zvav*, *zval*, *zván*, *zvaní*, 1. = vlídně volat, pobízet, vybízet: z. koho na návštěvu, k obědu, do divadla...; z. koho, aby...; 2. = dávat jméno, jmenovat (kniž.): z. koho, co čím; z. se = mít jméno, název;

slož. dokon. *na-* si hostí (mnoho); *na-* koho, co = pojmenovat; *o-* se (na zavolání...) = dát najevo, že jsme slyšeli, ohlásiti se; *o-* se proti komu, čemu = dát najevo nesouhlas, ohraditi se, postavit; *po-*, prostě dokon. ke *zváti* 1.; *pře-* koho, co = dát jiné jméno, přejmenovat; *při-* koho = ještě *po-*; *se-* hosty = svolat; *vy-* = vybídnout;

zvávati, opakov.; v. *zývati*;

**zvavý* = zvoucí, lákající (Mácha)

***zvážna**, příslov. = vážně (Čelak.)

zvečera || *-*rem* (šlejh.), příslov. = navečer, vpozdvečer

zvedací most = na zvedání;

zvedati, nedok. ke zvednouti; slož. nedokon. *nad-*, *po-*, *vy-*; *zvedávati*, opak.

zvedený = povedený, hodný (Jir., Hol.) || = zničený (Ra.)

zvednouti, -*dl*, -*dnuv*, -*dnut(i)* = zdvihnout; z. se = zdvihnouti se, povstat; z. se, o odporu (Majer.); sliny se komu -*nou* nač = dostane chuť (lid., Nez.); slož. dokon. *nad-*, *po-*, *vy-*; v. *zvedati*

*zvejdělčiti na kom = míti z něho výdělek (nářeč., Jir.)

*zveleba, ž. = zvelebení (Kos.); *zvelebitel* || *-bovatel*, -e, m. = kdo zvelebí, -buje; *-biti*, *-bovati*, v. veleba

zveličelý = zveličující, zveličený, o slovech (mluvnic.)

zveličený [-ně] = co bylo zveličeno; **-četi*, -čejí = státi se velikým (Palac.); **-čitel* || *-čovatel*, -e, m. = kdo zveličí, rozmnožitel (Suš., Koll.); *-čiti*, *-čovati*, v. veličiti

**zvelikomyslněti*, -nějí = státi se velkomyslný (Čelak.); *-niti* = učinit velkomyslným, duchovně povznést; *-ňovati*, nedok. (t.)

zvenčí, příslov. = zvenku

zvenkovštělý, *-štěti*, v. venkov

zvenku, v. venek

zveřejniti = učinit veřejným, veřejně přístupným (školu, sbírky); *-jňovati*, nedok.

zvesela, v. veselý

zvetiti se, v. vetiti se

zvetšělý, v. vetšeti

**zvěcněti*, -nějí = státi se věčný, uskutečniti se (Masar.); *-niti* = učinit věčným, uskutečnit (Dur.); *-ňovati*, nedokon.

zvěčnělý = zemřelý, zesnulý (s odstínem úcty);

zvěčniti koho, co = „učinit věčným“, pietně vylíčiti či život, dílo, co, zobrazit, zpodobit; *-ňovati*, nedokon.

zvěd, -a, m. = vyzvědač || **zvěda*, m. (Jir.);

zvěd, -u, m. = zvědavost (Čech); obyč. pomn. *zvědy* = vyzvídání;

**zvědati* = zvídat (Hál.)

zvědavce, -vce, m. = zvědavý člověk; *zvědavý* [-v; -vě; -vost] = zvídací, toužící něco zvědět, často to, do čeho mu nic není; z. na koho, nač; býti zvědav, jak to skončí ap.

**zvědečtiti* = dát vědecký ráz (Šal.); *-čťovati*, nedok.

zvěděti, v. věděti

**zvědný* = výzvědný

**zvědochtivý* [-vost] (Koll.) || **zvědu* (Durd.) = zvědavý, zvídací *zvědy*, v. zvěd

zvěro-, kmen ke zvěř ve slož.: *-kruh* = zvířetník, zodiak, dvanact souhvězdí nazvaných podle zvířat; **-kupec* = obchodník se zvěří (Čech); *-lékař*, -e, m. = lékař zvířat; *-lékařský* [-řský; -řství], příd. k tomu

**zvěřský*, z ruš. = zvířecky surový; *zvěřstvo*, stř. = zvířectvo (zastar.); = zvířecká surovost (podle ruš., kniž.)

zvěř, -e || zast. -i, ž. = lovná zvířata; symb. divokosti, surovosti: žít... jako z.

zvěřín, -a, m. = zoologická zahrada (nové, dosud říd.);

zvěřina, ž. = maso ze zvěře;

zvěřinář [-řka], -e, m. = obchodník se zvěřinou; *-řský* [-řství], příd. k tomu;

zvěřinec, -nce, m. = soubor zvířat při cirku; symb. pusté vřavy (lid. a hovor.): je tu zde jako ve -nci;

zvěřinka, ž., zdrob. ke zvěřina

zvěst, -a, m. = hlasatel (Čelak.); = známý (RK.) || *zvěst*, -u, m. = zpráva (Ner.) || *zvěst*, -i, ž. = zpráva (kniž., básn.); z. štěstí = předzvěst (Vrchl.);

**zvěstný* šepot = š. zvěstí (Ner.); z. = rozhlášený, slavný (Krásnoh.)

**zvěstíkruh*, -u, m. = okruh pověstí (Durd.)

zvěstovatel [-lka || (Herit.) *-lkyně*], -e, m. = kdo zvěstuje, oznamovatel, hlasatel; *zvěstovati* = slavnostně, radostně oznamovat, oznámit, hlásat: z. slávu, evangelium (nábož.); z. komu co

zvěšeti, v. věšeti

zvětralý, *-rati*, v. větrati

zvěřilec, -lce, m. = zvěřilý člověk, pudivítr (Čech);

zvěřilý [-le; -lost] = zbrklý; z. duch = větrící, zvyklý větrění (Č.-Chod)

zvětšenina, ž. = něco zvětšeného;
zvětšovací sklo... = na zvětšování;
-vati, v. většiti

zvětvití, v. větvití

zvící, příslov. (z původ. vz vícu, sr. více, větší) = na velikost, ve velikosti (kniž.): kroupa z. holubiho vejce

zvidati, v. věděti; *zvidavý* [-vě; -vost] = kdo rád zvidá, zkoumavý; -vá cesta (Neum.) = výzkumná

zvinglián «cvingliján», -a, m. = stoupenec švýcarského reformátora Zwingliho

***zvíratí se** = vřítí, bouřiti se (Čel.)

zvířátko, -tek, str., zdrob. ke zvíře

zvíře, -řete, str. = živočich; = nelidský, surový, mravně kleslý člověk;

zvířecí hlava, krev, zápach...; z. báje, epos = o zvířatech; z. pud, chtíč... = jako zvířecí, surový, drsný;

zvířecký [-cky; -ckost || -ctví] (kníž.) = jako zvířecí, surový ...; z. svět = zvířecí (Vlč.); *zvířectvo*, str. || *zvířena*, ž. hromad. = živočišstvo;

**zvířectěti*, -tějí = stávají se zvířecký; slož. dokon. *ze-*;

zvířena, v. výše;

zvířetnice, ž. = večernice (zastar., Mácha); = zvěřín (nové, dosud řídké); = obchodnice se zvěřinou (zast., Wint.);

zvířetník, -u, m. = zvěrokruh

zvířovati, v. vířiti

***zvitězilý** = vítězný (Suš., zastar.)

zvláčkovatěti, -tějí, o víně = dostat vláčku, zkazit se (Herb.)

zvlášť(ě), příslov., 1. = obzvláště, zejména, hlavně, především: starati se z. o školu...; 2. zprav. jen zvlášť = odděleně, sám pro sebe, ne s jinými, ne zároveň: bydlet, jísti... z.; vyložiti co každému z., vykládat každou věc z. ap.; 3. z. důležitý... = mimořádně, neobyčejně;

zvláštní [-ně; -nost] = oddělený; pro sebe (pokoj...), nepravdivelný, mimořádný (vlak, příloha, postavení, cena...), neobyčejný, -ně důležitý, velký (důraz, význam, radost...); = lišící se od ostatních, podivný (člověk); chovati se... -ně; -nost = zvláštní vlastnost, ráz, rys; = zvláštní věc, jev; zdrob. *-nůstka*, -stek, ž.; *-nůstkářství*, str. = podivínství (Havlíč.)

***zvlažnělý** = kdo zvlažní

zvlčelý = zvlčilý (říd.);

zvlčenec, -nce, m. = zvlčilý člověk, -lé dítě (Pittner.)

zvlčlec, -lce, m. = zvlčilý člověk;

zvlčilý [-le; -lost] = zdivočelý, nevázaný, zpustlý

zvlhati, nedok. ke zvlhnouti = vlhnouti (Heyd., Břez.)

***zvlídnělý** = kdo, co zvlídní (Majer.)

***zvlkodlačeti**, -čejí = státi se vlkodlakem (R. Pokor.)

zvlněný, *zvlňovati*, v. vlniti

***zvniternělý** = kdo zvniterní, stane se vniterný; 2. stup. *-lejší* (Ho.); **zvniterniti* = učinit vniterným (šal.)

***zvnitř**, příslov. = zevnitř (Č.-Chod)

***zvoditý** most (Čech) = zdvihací, zvedací

zvodnatělý = co zvodnatí

zvolací věta = kterou voláme; z. znaménko neboli *zvolavník*, -u, m. (zastar.) = vykřičník

***zvolenec**, -nce, m. = zvolený zastupce (Palac., Vr.)

zvolna, příslov. = „podle své vůle“, pomalu, ne rychle;

**zvolnička* = velmi zvolna (Svět.)

zvolniti krok, chůzi, tempo = zmírnit; *zvolňovati*, nedok.

***zvolný** [-ně; -nost], příd., 1. ke zvolna = volný, pomalý: z. krok (Holeč.), -né pohyby (Mrš.): -ně, o d c h. m. zvolna; 2. ke zvůle = mající zvůli, nevázaný (Suš.)

zvón, -u, m., zvukový nástroj; podle podoby = poklop: potápěcí z. ...; hlas jako z. = zvučný; dříví jako z. = zdravé;
zvonař, -e, m. = výrobce zvonů; -řský [-řství], příd. k tomu;
zvoncovitý [-tě; -tost] = podobný zvonci; **zvoncový**, příd. ke zvonec;
zvonec, -nce, **zvoneček**, -čku, **zvonek**, -nku, m., zдроб. ke zvon; zvonek, rostl.; zvonek, -nka, m., pták;
zvonice, ž. = věž se zvony;
zvonický [-ctví], příd. ke zvoník; **zvoníčka**, -ček, ž., zдроб. ke zvonice;
zvoník, -a, m. = kdo zvoní na zvony
zvoniti = vyluzovati zvuky bitím na zvon: z. zvonem, všemi zvony, na všechny zvony; z. poledne, klekání, na mši, do kostela, na poplach... = ohlašovat, dávati znamení; přenes. = zvučet jako zvon: poháry, podkovy, slova, smích... zvoní; = klábosit (Jir.); slyšeti co z. = povídat a nevěděti dobře co (lid. a hovor.); slož. dokon. **do-** = skončiti zvonění; **do-** se kam, na koho = domoci se zvoněním otevření, přístupu; **na-** se (mnoho); na toho mnoho (Rais) = naklábosit (lid.); **od-** poledne...; **od-** komu, čemu = „udělat nad kým, čím kříž“, zavrhnout koho, přestati s tím...; ***roz-** se = rozezníti se, rozezvučet (Ner., Krásnoh.); **vy-** smutek z hlavy ven (Čech) = vypudit; **vy-** co = vyzradit (lid.); **za-**, prostě dokon.; **-zváněti**, -nějí, slož. nedokon. **od-** modlitbu (Mrš.); **od-** svému vývoji (Nov.); **se-** lidí do kostela = zvoněním svolávat; **vy-** = zvonit; = rozhlašovat (Koll.); **zvonívati**, opak.
zvonítka, -tek, stř. = zařízení na zvonění u dveří (Ner., Baar)
zvonívati, v. zvoniti
zvonivý [-vě; -vost] = zvonící, velmi zvučný, cinkavý: z. smích,

hlas, -vé saně (Ner.), mince (Herit.); -vě čistý vzduch (Čap.); 2. stup. **zvonivější** [-ji]: z. hlas (Dur.)
zvonkovitý [-tě] = podobný zvonku;
zvonkový: -vá hra (R. Svob.) = hra zvonků; -vé hlásky (Ner.) = zvonivé
zvonovina, ž. = hmota na lití zvonů; -vitý [-tě; -tost] || řidč. -vý = podobný zvonu
zvrácený [-ně; -nost] = převržený (vůz...); přenes. = opačný, zcela chybný (postup...); = dělající všechno obráceně, perversní (člověk)
zvracet, v. vraceti
***zvrásnělý** = zvrásněný, scvrklý; **zvrásněný**, -niti, v. vrásniti
***zvráštělý** = vráskovitý; **zvráščiti se**, v. vraščiti
zvrát, -u, m. = zvrácení: sanice andělská jízda, ale čertovský z. (přísl.); náhlá, pronikavá změna ve vývoji, spojená se „svržením dosavadní moci a vytvořením moci nové“ (Stalin); **zvratný** pochod dějů (Č.-Chod) = obrácený; z. tyf, druh tyfu; -né zájmeno (se, svůj), sloveso; z. způsob psaní (Geb.) = domněle starší
zvrhati, **zvrhávati se**, v. vrhati
zvrhlec, -lce, m. || čast. **zvrhlík** [-lice], -a, m. = zvrhlý člověk; **zvrhlý** [-le; -lost] = kdo, co se zvrhne, mravně nízko kleslý...
zvroucnělý, -něti, v. vroucí
zvroubiti, v. vroubiti
zvrouciniti co = naplnit vroucností (Vlč., Břez.); nedok. **-cňovati**
zvrtačelý || čast. **-čený**, **-čilý** = kdo zvrtačí; **-čiti**, v. vrtací
zvrtohlavěti, v. vrtohlavec
zvrubovati, v. vrubovati
zvrzaný, **zvrznutý**, v. vrzati, **vrznouti**
zvučeti, -či = vydávati zvuk, znít; slož. dokon. **do-** = přestati zvučet; **o-** = ozvati se, zaznít (Jir.); **pře-** = přehlušit (t.); **roz-** hudbu kovu (Čech) = přivést do

- zvučení; roze- celý dům (R. Svob.) = naplniti zvukem, hlu-
kem; roz- se (Ner.) || roze- se
= dáti se do silného zvučení;
za-, prostě dokon.; *zvučivati*,
opak.
- **zvučiti* co = zvučeti čím, zvukem
vyjadřovat; jezero zvučilo bol
(Mácha); slož. dokon. o-: mat-
ka ozvučila jazyk = mluvila jím
(Jir.); **zvučitý* [-tě; -tost] (Č.-
Chod) = zvučivý; *zvučivati*, v.
zvučeti; *zvučivý* (Ner.) = zvuč-
ný, hlučný
- **zvučka*, ž. = hláska (Koll.)
zvučný [-ně; -nost] = vydávající
zvuk, zvučící, znící; -né jméno
= velmi známé jméno, dobrá
pověst; 2. stup. -nější [-něji]
- zvuk*, -u, m. = vlastnost věci posti-
hovaná sluchem; = hlas (šmil.);
= hláska; mítí dobrý... z, o
člověku, o jméně = pověst
- zvuko-*, kmen ke *zvuk* ve slož.:
*-*dobný* = zvukomalebný, ono-
matopoický; -*malebný* význam
slov; -*malba*, ž. = vystihování
zvuků řeči; někdy = zvláštní vý-
znam hlásek; -*měr*, -u, m. =
přístroj na měření zvuků; -*sled*
= sled zvuků podle barvitosti
(nové odb.); -*sloví*, stř. = hlás-
kosloví (zast.); -*snivý* = snivý
ve zvucích, ve zpěvu (Hál.)
- **zvukot*, -u, m. = zvučení (Suš.)
- **zvuko-íkaný* = utkaný ze zvuků
(Hál.); -*tvorný* = zvukodobný;
-*věrný* překlad (Durd.) = zvu-
kově věrný
- zvukovka*, ž. = membrána
- zvukovod*, -u, m. = chodbička,
kterou jdou zvukové vlny k bu-
bínku
- zvukový* [-vě; -vost], příd. ke *zvuk*:
-vá vlna, stránka; -vost básně
= zvuková stránka (Durd.)
- zvůle*, ž. = volnost (zast.): dáti
zvůli fantasii (Čech); do zvůle
co dělat = do vůle (šmil., Čech);
= nenáležitá libovůle; v. zvolna
- **zvundati* = uondati (Tyl)
- zvůr*, m., v. zůr
- **zvýbojněti*, -nějí = státi se vý-
bojný
- zvyk*, -u, m. = čemu zvykneme,
návyk, obyč. zmechanisovaný
způsob chování, získaný v životě:
můj... zvyk; dělati co ze -ku; =
obyčej, mrav;
- zvykatí* (si) čemu (lid. a hovor.
nač) = osvojovati si zvyk, navy-
kat, při-; z. koho, z. si něco dělat
jinak;
- zvyklý* [-le; -lost] = kdo zvyk-
ne, navyklý, při-: z. čemu (lid.
a hovor. nač); z. časně ráno
vstávati atp.; *-le = obvykle,
obyčejně (šafař., Staš.); -lost =
zvyk;
- zvyknouti*, -kl, -knuv, -knutí,
dokon. ke *zvykatí*;
- zvykosloví*, stř. = nauka o zvy-
cích; -*slovní*, příd. k tomu;
- zvykový* [-vě] = ustálený zvy-
kem, o právu; -vě = ze zvyku
- **zvýrazněti*, -nějí = státi se vý-
razný
- zvysoka*, příslov. = povýšeně, po-
hrdavě; hledět na koho z.
- **zvýšenec*, -nce, m. = povýšenec
(Čelak.);
- zvýšenina*, ž. = zvýšené místo
- zvýši*, příslov. (pův. vz. výši) = na
výšku, ve výšce (kniž.): věž z.
50 m ap.;
- **zvýšina*, ž. = výšina (Ner.);
- zvyšovati*, v. výšiti
- **zypsilonovatělá* sláva = získaná
bojem o y v čes. pravopise (po-
směš., V. Zel.)
- zývati*, opětov. ke *zváti*: z. na koho
= volat (RK.); jinak jen v slož.
nedokon. do- = vy- (Čelak.);
- na-* = *zváti* 2.; *na-* se = mít
jméno, název; o- se, k dokon.
ozvati se; **po-* = *zváti* 1. (Jir.,
Herrm., Čech, Č.-Chod); **pře-*,
nedok. k přezvati a nazvati;
**při-* (Čelak.); v- Boha... = vo-
lat, modlit se k němu (nábo-
žen.); *vy-* koho k čemu
- zz, citoslov., v. z
- zzákoniti = uzákonit (Čelak.)
- zzz, citosl., v. z

zžásati, v. **žásati**;

***zžaslý** = užaslý (Hál., Čech)

***zželezněti**, -nějí = státi se železný (Jungm.)

***zženěti**, -nějí = státi se zženštilý (Puchm.);

***zženilý** [-lost] = zženštilý (Čech); mrzká -lost (Puchm.)

zženštilý || ***-štělý** [-le; -lost] = nabylý ženské povahy

***zžidovatěti**, -tějí = požidovštiti se (Ner.)

zžíhati, v. **žíhati**; **zžihavý** = palčivý (Sum.)

zžírati, v. **žrati**; **zžiravý** = šíravý || **zžirný** (Kam.)

***zživotniti** = učiniti životným (Sok.-Tů.), živě vylíčit (Vlč.); **-tňovati**, nedok.

Ž

ž «žé || žet», hláska, písmeno

-ž, v. -že

žába, **žabou**, **žáby**, **žab** atd., ž., 1. obojživelník; symb. studenosti: studený jako ž.; 2. = děvče (důvěrně; 7. p. obyč. **žábou**)

žabák, -a, m. = žabí samec (lid. a hovor.); = **žába** 2.; = louže, malý rybník...; **žabárna**, ž. = mokřina, rybník, kde jsou **žáby**; **žabař**, -e, m. = kdo chytá **žáby**; = břídil (vulg.); **-řina**, ž. = **žabařství**; **-řský** [-řsky; -řství] = břídilský

žabátko, -tek, stř., zdrob. k **žábě**
žabec, -bce, m. = **žábě**, **žába** 2.
žaberní, příd. k **žábra**

žábě, -běte, stř. = **žabí** mládě; = **žába** 2., **žabec**;

žabí, příd. k **žába**: ž. mládě...;

žabička, -ček, ž., zdrob. k **žába**

žabikuch, -u, m. = nůž na kuchání **žab**, kudla (lid. a hovor.); ž., -a, m. = špatný lékař (šmil.)

žabina, ž. = nejedlá, méněcenná (často domněle) houba (lid.);

žabinec, -nce, m., rostl.;

žabiny, ž. pomn. = **žabovřesky**, část Brna (lid.)

žabka, -bek, ž., zdrob. k **žába** 1. i 2.; podle podobnosti = druh nože, část smyčce, druh brzdy, ruční svěradlo...

žabó, v. **jabot**

žabomyší válka || ***žabomyšoválka**, ž. (Koll.) = *Batrachomysomachia*, komic. epos starořeč.; přenes. **žabomyší válka** = spor o malichernost (hovor.)

žabovřesky, -sk, -skách, pomn., vsi v Č., část Brna

žábra, ž., obyč. pomn. **žábry**, **žaber** = dýchací ústrojí vodních živočichů

***žábrati se** = **žejbrovati se**; slož. dokon. **do-** se (Mrš.)

žábry, v. **žábra**

***žabský**, příd. k **žába** 2.: -ké dni = kdy byla žena **žábou** (Scheinpfl.)

žací stroj = na **žetí**

žactvo, stř. hromad. = **žáci**, **žákyně**

žáček, -čka, m., zdrob. k **žák**;

žačka, -ček, ž. = **žákyně**, obyč. = **odchovankyně**;

***žáčkovati** koho = jednati s ním jako se **žákem** (šmil.)

žadací věta = vyslovující **žádost**;

žádanka, -nek, ž. = **blanket** na **žádost**; **žádaný** = oč **žádáme**; = **žadoucí** (Jir.);

žadatel [-lka], -e, m. = kdo **žádá**

žádati = prosit, ucházeti se, usilovat: **žádati** co (zastar. čeho) od koho, na kom, po kom; ž. koho (4. p. || zastar. 2. p.) zač, oč; ž. zač po kom, nespr. m. ž. zač koho; ž. (koho), aby co udělal, nik. ž. koho co udělat; ž. co v obchodě = **chtít**; podob. ž. co u zkoušky; **nežádej si mne!** = **nedráždi mě**, **nezahrávej si se mnou**; — **těž o věcech**: **ta věc žádá uvážení** || **žádá**, **abychom ji uvážili** = **je třeba**, **nutno ji uvážit**;

slož. dokon. *do-* koho za svědka (lid.) = *po-*, aby byl svědkem; *do-* se čeho = žádáním se domoci; *dožádaný* svědek, spis...; *na-* se (mnoho); *po-* koho zač, oč, prostě dokon.; *vy-* si = *po-*; *za-* (si) = podati žádost;

-žadovati, slož. nedokon. *do-* co, čeho (zastar.) || *do-* se čeho = žádati, vyžadovati; **nado-* se = nažádati se (Preiss.); *po-* co od koho, na kom, po kom = žádati; *vy-*, o věcech = žádati: vyžaduje to podrobnější úvahu, schválení úřadu, či přítomnost...;

žádávati, opak.

*žádba, ž. = žádání, žádost (Suš.)

*žáden = žádný (nář., Pittn.)

*žadlavý = pichlavý, o řeči (Svět.)

žádný, původ. = žádoucí, dnes = vůbec ne některý, ani jeden, ani ten ani onen, nijaký: to není žádný žert, žádná pravda, žádné neštěstí; ž. člověk to neví...; ž. rozdíl v tom není; za žádnou cenu ap.; zpodst. *žádný*, -ného, m. = ž. člověk..., nikdo

žadonil [-lka], -a, zdrob. *-nílek*, -lka, m. = kdo žadoní;

žadoniti = stále, do omrzení žádat, prosit; slož. dokon. *za-* (Preiss., Vr.); *žadonívati*, opak.; *žadonivý* [-vě] = žadonící: -vé dítě; -vé oči (Herrm.); -vě se na koho obrátit (Vr.)

žádost, 2. jedn., 1., 4. mn. -ti, -tí, -tem, -tech, -tmi, ž. = dychtivost, touha, žádostivost: ž. peněz, slávy || čast. po penězích, po slávě... (zast.); = chtíč: tělesná ž.; zprav. = ústní, písemná prosba, podání: učinit co na něčí ž.; podati si ž.; ž. oč, zač;

žádostivý [-stiv; -stivě; -stivost] = dychtivý, toužící: žádostivý slávy...; býti žádostiv, přijde-li, co se stane... = dychtiv zvědět, zvědav; -vě se na koho dívat; 2. stup. *-vější* [-věji];

*žádostný [-ně] = žádostivý (kniž.); 2. stup. *-nější* [-něji]

žádoucí [žádoucno; -cně; -cnost], 1. = žádající (Jungm.); 2. obyč. = co si žádáme, přejeme, po čem toužíme, žádaný, nutný (klid, úspěch, výsledek...); muž ž. ženě (Č.-Chod) = po kterém žena touží, vítaný; je -cno, aby... = žádáme si; dívati se -cně = žádostivě (So.); -cnost života (Nov.) = to, že je život žádoucí

žáha, ž. = palčivý pocit v hltanu; přenes. zchladiti si na kom žáhu = pomstíti se mu (lid. a hovor.)

žahadlo || lid. *ži-*, *ží-* (Jir.), stř. = nástroj, ústroj na žahání, pálení, bodání

žahati || *žá-*, opět. k žíci, žehnouti = žehat, žíhat, pálit; ž. rozpálenými dráty (Č.-Chod); v. požahovati, žáhnouti

žahavka, -vek, ž., kopřiva;

žahavý || *žá-* [-vě; -vost] = pálicí, palčivý; přenes. -vě špásovitě věty = kousavě (Vr.); -vost vtipů (šimáč.)

žáhnouti, -hl, -hnuv, -hnut(i), dokon. k žahati, *žá-*: ž. řeřavým železem (Svět.); ž. bičem = šlehnout (Č.-Chod)

žahopalný = působící pálení žáhy (odbor.)

*žáchora, ž. = žába 2. (Holeč.)

žák [žákyně], -a, m. = kdo chodí do školy; = odchovanec vynikajícího umělce, vědce...; v. žačka

žakár, v. jackard

žaket, -u, m., z franc. = muž., žen. kabát do společnosti; *žaketový*, příd. k tomu

žákovský [-sky], příd. k žák; -ká knihovna = pro žáky; -ká samospráva = s. žáků; -ká práce, přenes. = cvičná, ne odborná, slabá

žakovstvo, stř. hromad. = žactvo (zast.)

žákyně, v. žák

žakýtek, -tku, m., zdrob. k žaket

žal, -a..., v. II žítí

žal, -u, m. = zármutek, bol, bolest; ž. nad čím, z čeho

žalář, -e, m., z lat. = vězení; -*řní* vzduch; -*řní* noc (Čech) || -*řový* (Krásnoh.); -*řník*, -a, m. = strážce žaláře || **-řný*, -ného, m. (Heyd.); *žalářovati* koho || obyč. *žalá-* = držet v žaláři, věznit
***žalký** = ubohý (Hanka, z ruš.)
žalm, -u, m., z lat. = biblický zpěv; velký světů ž. = světové děje, změny (Hál.); **žalmický*: -ké vzývání Boha (šlejh.) = jako v žalmech; -ká velebnost (Sez.); *žalmista*, m. = skladatel žalmů; **žalmovati* = pěti žalmy, naříkat (Koll.);
žalmový nápev
žalný [-no; -ně] = bolestný, smutný, naříkavý (básn., liter.); ž. pokus = žalostný (Vr.); -no (Heyd.) || obyč. -ně
žaloba, ž., 1. = stížnost, nářek; 2. = zákrok ke zjištění právního stavu, k vymození požadavku, k zjištění viny; ž. proti komu, na koho, proč || zast. z čeho (Vlč.); podati -bu;
žalobce [-*bkyňě*], m. = kdo žaluje, podá žalobu;
žalobné, -ho, stř. = poplatek za žalobu;
žalobní spis = obsahující žalobu; -*níček*, -čka, m., zdrob. k žalobník; **-níčkovati* = dělati žalobníčka (Vach.); -*ník* [-*nice*], -a, m. = kdo žaluje ne u soudu, kdo si stěžuje (hanl.);
žalobný [-*ně*; -*nost*] = naříkavý (Palac., Jir.); -ná zpráva = obsahující žalobu, stížnost; -ná řeč
žalost, -i, ž. = žal, zármutek, bolest; ž. nad kým, nad čím, proč; **žalostiplný* = žalostivý (Herit.);
žalostiti, -stění || -*stniti* = mít žalost, naříkat (kniž.); slož. dokon. *za-* (Vlč.);
žalostivý [-*vě*; -*vost*] = naříkavý; = žalostný (Wint.); -vá zpráva = žalobná stížnost (So.);
žalostniti, v. výše;
žalostný [-*ně*] = působící žalost, ubohý, bídný, smutný (stav, zpráva, konec, smrt...)

***žalotrudný** = žalostně trudný (Hál.)
žalov, -a, m., ves v Č.; symb. = místo žalu, hřbitov (kniž.)
žalovačný = kdo rád žaluje (lid., Scheinpř.)
žalování, stř., 1. k žalovati; 2. z ruš. = plat, služné
žalovatelný [-*nost*] = koho, co lze žalovati
žalovati = naříkat (velmi říd.); ž. komu co, komu na koho = naříkati si nač, na koho u koho, stěžovati si; ž. koho u soudu = podat naň žalobu; ž. co = podat pro to žalobu; žalující strana; slož. dokon. *na-* se (mnoho); obkoho z čeho, proč = podat naň žalobu; *po-* si komu = postěžovati si; *vy-* co = žalováním vymoci; *za-* koho = ob-; *za-* co = podat pro to žalobu; podmínově *za-* = zanaříkat (Vr.);
žalovávat, opak.
žalozpěv, -u, m. = zpěv vyjadřující žal
***žaložalný** [-*ně*] = velmi žalostný (Ner.)
žaltář, -e, m., z lat. = kniha žalmů
žalud, -u, m. = plod dubu; -dy v kartách;
žaludeček, -čku, m., zdrob. k žaludek;
žaludeční, příd. k žaludek: ž. potíže, šťáva, křeče...
žaludek, -dku || -dka, m., zaživací ústroj; v. kachní; přenes. mít koho v -dku || mít koho plný ž. (Němc.) = nenávidět jej (lid. a hovor.); vidět komu až do -dka = dobře znát jeho povahu (t.); vyčistit komu ž. = vyplísnit jej (t.); ž. je jeho Bohem = dbá jen o jídlo (t.)
žaludovitý = podobný žaludu;
žaludový || -*diský*, příd. k žaludy (v kartách)
***žaluplný** = plný žalu (liter.)
žaluzie «-zije», ž., z franc. = dřevěná svinovací záclona; -*ziový*: -vá skříň
žamberecký || -*berský*, příd. k *žamberk*, -a, m.

žampašský, příd. k *žampach*, -u, m.

žampion «-pijón», -u, m., z franc. = pečárka; -nový, příd. k tomu

žampus, v. šampaň

*žamputář [-řka], -e, m. = žvanil, tlachal (Herrm.)

žanda, m. || ž., domác. tvary k žan (= Jan) || k žaneta

žandár, -a, m. = šandár || *žandarm (Bezr.); žandarmerie «-ryje», ž. = četnictvo

žaneta, zdrob. -tka, ž., z franc. = Jana; domác. tvar žanka, ž.

žánr, -rista, -rový, v. genre

žanyňka, ž., zdrob. k žanka

*žapanský = japonský

žapon, -nec, -nsko, žaponerie, v. Japon

žár, -u, m. = vysoká teplota, výheň; přenes. = nejvyšší stupeň: ž. touhy, lásky, vášně, hněvu, pomsty...

*žaravý = zářící (Němc.)

žardynyjéra, v. jardiniera

*žárek, -rku, m. = košile, tunika (Jir.)

žargon, -u, m., z franc. = jazykové zvláštnosti společenské třídy nebo její vrstvy, domácí, důvěrná mluva odborná, hantýrka; -nový: -vá píseň = v žargonu (Olbr.)

žárliti na koho = nemírně se strachovat o jeho lásku; ž. na koho, nač (na čí úspěchy...) = řevnit; slož. dokon. *roz- se = dáti se do velkého žárlení (Ho.); za-; žárlívati, opak;

žárlivec, -vce, m. = žárlivý člověk; žárlivý [-vě; -vost] = žárlící

žárný [-ně], příd. k žár = horký, žhavý, parný: ž. den (Herb.); -ná muka = pálčivá (Čech); = plný žáru: ž. zrak, meč (Ner.); -ná světla (Herit.); -ná touha (Krásnoh.)

*žárov, -a, m., navrhované čes. slovo na krematorium;

žároviště, stř. = místo, hranice

na spalování mrtvol; = spáleniště;

žárovka, -vek, ž. = žárová lampa
žárový, příd. k žár (světlo, pole, punčoška); -vý hrob = se spálenou mrtvolou (v starší době)

žas, -u, m. = úžas (básn.)

žasati, opět. k žasnouti: ž. koho divem = uvádět v úžas (Suš.); ž. se čeho = strachovati se (Kos.);

slož. nedokon. u-, podmětově = žasnout (Herrm.); (předmětově) u- koho = naplňovat úžasem (Suš.) || z- (Čech)

žasnouti, -sl, -snuv, -snutí = velmi se divit; ž. nad čím; slož. dokon. u-; v. užaslý, užasínati, užasovati

žasný, příd. k žas = úžasný, strašný (básnic.)

žat, -a..., v. II žíti

žatec, -tce, m., město;

žatecko, stř. = žatecký kraj;

žatečan [-nka], -a, m. = obyvatel Žatce, rodák z něho

*žatevní čas = čas žatvy (Koll.)

*žati, v. II žíti

žatva, ž., souvisící s žíti, žnu = žetí, kosení obilí, žeň, žně (kniž.)

*žbán, -nek, žber, -u, m., spis. džbán, -nek, džber, v. tam

žlabuňka, ž. = bulina (lid.); ž., m. = pleskálek, „bačkora“ (t.)

*žblouchati = žblunkat, šplouchat (Sum.)

žblunk || žbluňk, citoslov. vystihující zvuk při pádu do vody; udělati ž.; vodník ž. do vody = skočil; *žbluňk, -u, m. = knedlík (Ner., žertov.);

žblunkati || -ňkati = dělati žblunk, šplouchat; slož. dokon. za-; žblunkávati, opak; žblunkavý [-vě] || žbluň- = žblunkající;

žblunknouti || žbluňk-, -kl, -knuv, -knutí = udělati žblunk; ž. do vody = skočit;

žblunkot, -u, m. = žblunkání

*žbrblati = bručet, mumlat (Mar.)

žďabec, -bce || -bek, -bku, m. = ždíbec (lid., Jir., Staš.)

ždaný, v. **ždátí** = očekávaný (šmil.)
žďár, -u, m., vsi a města; původ.
 = vyhořelé, vypálené místo (sou-
 visící s hořeti a žár)

ždátí, **ždám**, **ždál** (ždal, Čech),
ždáv, **ždán(i)** (jen básnic.), 1.
 původ. = čekat (Hanka, RK,
 Čech); 2. = žádat (básnic.)

ždíbec, -bce, zdrob. *ždíbeček*, -čku,
 m. || *ždíbek* (*ždí-*, Ner.), -bku, m.
 || *ždíbet*, -bte, m. || zdrob. *ždí-
 bíček* (Mrš., Kunět.), -čku, *ždí-
 bínek*, -nku, m. = malý kousek,
 troška (lid. a hovor.); původ. =
 štipec: ždíbcem počítat peníze
 (Č.-Chod); prsty sevřené do ždíbe-
 ce (t.)

ždímací stroj = na ždímání, ne-
 boli *ždimadlo*, -del, stř.

ždímati, -mám || -mu, -mej, -maje,
 -mal, -mán(i) = mačkat, krou-
 tit něco mokrého a vytlačovati
 z toho tekutinu; ž. čepici, klo-
 bouk... = mačkat, žmolit v roz-
 pacích; ž. mozek = usilovně pře-
 mýšlet (Vrchl.); ž. z koho pení-
 ze = „tahat“, mámit; slož. do-
 kon. **do-* se čeho = dobrati se;
na- se (mnoho); *vy-* vodu z
 čeho || co; slož. nedokon. *vy-*
ždimovati (říd.); *ždímati*, opak.

žďuchanec, -nce, m. = šťouchanec
 (lid., Herb.); *žďuchati* do koho
 = šťouchat, strkat (lid.);

žďuchnouti, -chl, -chnuv, -chnut(i),
 dokon. (t.)

že, 1. podřadná spojka: vím, že
 je to pravda ap.; s vynecháním
 hlavní věty: že prosím o roz-
 mluvu = řekl, řekněte..., že...;
 že pozdravuji ap.; 2. citoslov. =
 vid', vid'te: je to pravda, že? ||
 že je to pravda? ap.; = ano:
 To je trest boží. Taký že je
 (Rais); ve větách náladových:
 že se řízneš! = uvidíš, že..., dej
 pozor, aby ses neřízl; že on ne-
 přijde! ap. = uvidíte, že...; že
 by sis z toho něco dělal! = ne-
 dělej si z toho nic; že už jdeš!
 = to je dost, že...; v. *žeť*

-že, -ž, příklonné slove, u zájmen
 cože, což, kdože... (v. tam), s vý-
 znamem náladovým; v. až, než...;
 u sloves: dejž to Pán Bůh ap.

žebérko || obyč. *žebírko*, -rek, stř.,
 zdrob. k žebro;
žeberní, příd. k žebro: ž. o-
 blouk...;

žebírko, v. žebérko

žebračský [-cky; -čtví], příd. k žeb-
 rák: ž. život = život žebračka,
 přenes. = nuzný, bídný; -cká
 hůl, symb. chudoby;

žebračstvo, stř. hromad. = žeb-
 ráci (Ner.)

žebraček, -čka, m., zdrob. k žeb-
 rák

žebračenka, ž. = stvrzenka na dar
 pro žebračky; = poukázka na
 „žebračkou“, nestoudně nízkou
 výpomoc (za kapitalis.)

***žebračeti**, -čejí = stávat se žeb-
 rákem; slož. dokon. *ze-* (Sez.)

žebračiti se = plahočiti se, při-
 vádět se na mizinu (lid.); slož.
 dokon. o- koho, se = zmrzačit,
 přivést na mizinu; slož. nedok.
ožebračovati (lid. a hovor.)

žebračka, v. žebrák;

žebrák [*žebračka*], -a, m. = kdo
 žebrá; = mrzák, chuďas (lid. a
 hovor.); hra v karty, betl

žebrať, -rám || zast. žebři (Hál.
 -řu), -řeš..., žebrej, žebraje ||
 zast. žebře (žebřící, Ner.), -ral,
 -rán(i) = prosit o almužnu;
 přenes. ž. oč = pokorně, poni-
 ženě prosit; slož. dokon. *do-* se
 čeho = poníženě se doprosit;
na- se (mnoho); *vy-* co = dostat
 na žebrotě, poníženě vyprosit,
 vyškemrat; *za-*, prostě dokon.
 (Čech); *žebraťati*, opak.; slož.
 nedokon. *do-* se čeho = poni-
 ženě se doprošovat

žebravý [-vě; -vost] = žebraji-
 cí (mnich, řád...); ž. dopis =
 poníženě prosebný; -vé hadříky
 = žebračké (Preiss.)

***žebrem** chodit = po žebrotě (lid.)

žebro, žeber, stř. (z původ. řebro), část kostry; = maso s žebrem; = něco podobného žeburu: ž. listu, křídla hmyzu; ž. hory, pohorí = vypouklý výběžek; u houslí = ozvučná lišta; ž. na stropě

žebřoniti = žadonit; slož. dokon. *vy-* co = vyprosit; *za-* (Herb.); **žebřonivati**, opak.; **žebřonivý** [-vě; -vost] = žebřonící

žebřota, ž. = žebřání; chodit po -tě, živiti se -tou; = chudoba, bída, chudáci, ubožáci (lid. a hovor.)

žebřovati co = opatřovat pruhy podobnými žebřím; **žebřovaný**

žebřovatý || -vitý [-tě; -tost] = podobný žebřu

žebřoví, stř. hromad. = žebra (v stavitel.); **žebřovitý**, v. žebřovatý

žebř, -e (nářeč., sokol.) || časť. **žebřík** || původ., ale řidší **řebřík**, -u, m. = nářadí na stoupání; zdrob. **žebřiček**, -čku, m.; též rostl., odbor. **řebřiček**;

žebřina (**řeb-**), ž. = postranice u vozu podobná žebříku; pomn. -ny = žebřinák;

žebřináček, -čku, m., zdrob. k **žebřinák**, -u, m. = vůz s žebřinovitými postranicemi;

***žebřinec**, -nce, m. = žebřinák (Maj.);

žebřinka, -nek, ž., zdrob. k žebřina; = žebřík, za který se dává dobytku píce;

žebřinovitý [-tě] = podobný žebřině;

žebřinový (**řeb-**, S.-Tů.), příd. k žebřina

***žediti se po čem** = dychtit (zastar., Palac., Suš.); ***žedný** čeho = dychtivý (Suš.)

žeh, -u, m. = žehnutí, pálení, ohně: pohřeb -hem, kremace; = žár, žíhání, šlehání, lesk, plamen (básnic.): pekelný ž. (Čech); ž. větru (Koll.), plamenů, blesků (Vrchl.), ž. v oku (Čech), světelný ž. (Břez.); ž. práce = útrapy (t.)

***žehadlo**, -del, stř. = žahadlo

***žehaný** = žíhaný (Němc.)

žehati, opět. k žíci, žehnouti = pálit (Čech); ž. koho zrakem = ohnivě bodat (T. Nov.); žehala a bodala (S.-Tů.);

slož. nedokon. ***do-** = přestávat pálit (Slád.); **po-** = opalovat, spalovat (odb., kniž.); **vy-** = vypalovat; **za-** zármutek = rozněcovat (Hlaváč.); **žehávati**, opak.; slož. nedok. **do-**...

***žehavý** = palčivý, kousavý, o vtipkářství (Mrš.)

žehlicí prkno... = na žehlení;

žehlič || **žehlíř** [-řka], -e, m. = kdo žehlí; **žehlička**, ž. = žehlicí nářadí; **žehlírna**, -ren, ž. = místnost na žehlení

žehliti = horkým předmětem hladit, urovnávat (prádlo, šaty); slož. dokon. **do-** co = dokončiti žehlení; **na-** co = žehlením upravit; **na-** se (mnoho); **pře-** co = znovu, lépe vy-; **roz-** šev ... = žehlením roztáhnout; **se-** co = žehlením srovnat; ***u-** = se- (Hál.); **vy-**, prostě dokon.; slož. nedokon. **nažehlovati** (T. Nov.); **pře-**; **žehlívati**, opak.

***žehnáček**, -čku, m. = kropenka se svícenou vodou (lid., Herb., Kosm.)

žehnaný = požehnaný

žehnati, z něm.; ž. koho, co || komu, čemu = znamenat křížem, vyprošovat mu Boží milost, zdraví, štěstí..., posvěcovati co (nábožen.); Bůh vám žehnej = buď milostiv, pomáhej; (ve smyslu nenábožen.) ž. komu = být mu velmi vděčen, vřoucně děkovat; ž. náhodě (šmil.); ž. se s domovem (Jir.) = loučiti se (při loučení se odcházejícímu dělal kříž); slož. dokon. **po-**, prostě dokon.; požehnej Pán Bůh, přání hojnosti; **po-** (nastávajícím manželům) = popřát jim štěstí, dáti svolení k jejich sňatku; v. požehnání, požehnaný; **pře-** koho, se křížem

= po-; roz- se s kým = rozloučiti se; roz- se s čím = oželeťi to...; roz- se se světem = připraviti se na smrt; za- = (žehnáním) odvrátit (nemoc, nebezpečí...);

žehnávati, opak.; slož. dok. *zažehnouti*, -hl, -hnuv, -hnut(i) = žhnouti (říd. kniž.); -noucí oči = planoucí (So.); část. slož. dok. **do-* = úplně spálit; *o-* = opálit; = zardíti se (Preiss.); **pro-* = propálit (Čech); prožehnut žárem (Sum.) = proniklý; *při-* = připálit; přenes. přikoho na prsa = přitisknout, přivinout (liter.); *roz-* = zapálit, rozsvítit; oko se rozžehlo (Ner.); *rozžehlý*: -lé oči (šrám.); *se-* || *s-* (Bezr.) = spálit; *v-* (Jir.) || *v-* se (J. Čap.) = ve-hnati se, vproudit; *vy-* = vypálit; přenes. = zničit (Krásnoh.); *z-* = za- (Ho.); *za-* = zapálit; horko potupy ho zažehlo (Jir.) = rozpálilo, zalilo; *-žehovati*, slož. nedok. *o-* = opalovat; *po-* sudy = vypalovat a vysmolovat; *pro-* = prošlehávat, o blescích (Martín.), o plamelech (Jir.); *při-* = připalovat, *vy-* = vypalovat; *za-* = zapalovati;

v. žahati, žehati a žíhati

žehratí, -rám, -rání: ž. na koho, nač || do čeho (Vr.), vlast. = být rozpálen (souvisí s hořeti), přenes. = být nespokojen, projevovat nespokojenost, brojit, horšiti se, stěžovati si; ž. s kým = dělat mu výčitky (Svět.);

slož. dokon. *po-* si (Herrm.) || *za-*; *žehrávati*, opak.;

žehravý [-vě; -vost] = žehrající

žejbrati se = žejbrovati se (Mrš.)

žejbro, stř., z něm. = mlýnské prosevadlo; *žejbrovati* = prosévat; přenes. ž. se = pomalu jít, šourati se (lid.); slož. dokon. *od-* se, *při-* se, *vy-* se (Rals, Tré. aj.)

žejdlíček, -čku, m., zdrob. k

žejdlík, -u, m., z něm., stará míra na tekutiny; *-líkový*, příd. k tomu; přenes. *-líkový* střevíček (Rals) = velmi malý

žel, -e || -u, m. = žal, nářek (říd. kniž., Koll., Suš., Č.-Chod); *žel* bohu = bohužel (kniž.); *žel* bohu, kde má matička? (Erb.) = ach; příslovečně *žel* = líto (Palac.);

zesíl. *přežel* (Pittner.)

**želací* = přací (Suš.); *želání*, stř. = přání (Koll., Hál., Heyd.); *želaný* = vytoužený, žádoucí: ž. doplněk (šmil.), klid (Čech); *želati*, -lám, z ruš. = přát si, toužit (říd. kniž.)

želatina «-tý-», ž., z franc., klišovatina; *-nový*, příd. k tomu

**želavý* = želající (Durd.)

želé, stř., v. *gelé*

želeti, -lejí || -lí, žel, -leje || -le, -len(i) = mítí žel, naříkat (pís.); ž. čeho || (Palac.) nad čím = naříkat nad ztrátou čeho, litovat (kniž.); zemřel, želen zvláště kardinálem (Jir.); zajde neželen (Čech) = (nikým) nelitován; ne-*osob.* želí se mi = je mi líto (pís.); slož. dokon. *o-* co = „o-plakati to“, smířiti se se ztrátou toho || (Holeč.) *pře-*; *roz-* se = roztruchlití se; rozželené srdce (Hál.); *z-* se: zželelo se mi koho (2. p.) = bylo mi líto; *želtvati*, opak.

železa, stř., pomn. = okovy, past *železárenský*, příd. k *železárna*, -ren, ž. = železná huť; *železář*, -e, m. = majitel železářny, obchodník se železem; *-řský* [-řství], příd. k tomu

železitý = obsahující železo (voda, lék, pramen)

železnák, -u, m. = železný hrnec *železnice*, ž. = železná dráha, dopravní cesta po železných kolejích, celé zařízení s ní související; v. železník;

-nický [-nictví], příd. k železník (závod);

-ničář, -e, m., ze slov. = železniční zřízenec; -ničářský, příd. k tomu;

-nička, -ček, ž., zdrob. k železnici;

-niční vůz, čas, doprava, jízdní řád, pluk...

železník [-nice, Wint.], -a, m. = obchodník se železem

železný [-ně] = jsoucí ze železa, obsahující železo (ruda, pramen...); -ná dráha (zast.) = železnice; přenes.: -ná zásoba = pro krajní potřebu; -ná kráva, v. kráva; -ná panna = mučidlo v podobě ženy; -ná vrata, symb. neústupnosti: dobré (pěkné) slovo -ná vrata otvírá (přísl.): Železná vrata, soutěska na Dunaji; -ná doba = poslední období kovové kultury; symb. pevnosti, vytrvalosti, tuhosti, tvrdosti, tvrdostí atp.: míti -né nohy, zdraví, -nou vůli, píli; -né odpovědi (Palác.); -ně silný (Vr.) = velmi; -ně mohutný osud (Č.-Chod); 2. stup. *železnější* [-něji]: ztvrdnouti ještě -něji (šrám.)

železo, stř., kov; symb. pevnosti, pevného zdraví: býti ze -za; symb. hojnosti: mít peněz jako želez (lid. a hovor.); staré ž., symb. bezcennosti: patřiti, dáti co do starého železa; v. horký; v. pomn. železa, želízko

železobeton, -u, m. || železový beton = beton se železnými pruty; -betonový, příd. k tomu

železový, příd. k železo: ž. lak, beton

***želíř**, -e, m., z něm. = plochá střecha (Puchm., Suš.)

želívatí, v. želeť

želízko, stř., vlast. zdrob. k železo = železná součástka, drobné železné náčiní: ž. nože, kadeřnické... ž.; přenes. míti dvě -zka, několik -zek v ohni = sledovat najednou několik zájmů; pomn. -ka = brusle (lid., Jir.); = o-kovy, pouta (lid.)

želva, ž., plaz; *želví* polévka, krunýř; ž. terč = štít (čech);

želvovina, ž. = rohovina ze želvího krunýře; *želvovinový* = ze želvoviny; *želvový* skřípec (Hlad.) = s obrubou ze želvoviny

žemle, ž., z něm., bílé pečivo; zdrob. *žemlička*, -ček, ž.; *žemlovka*, ž., v. bába; *žemličkový*, *žemlový* = s žemličkami, žemlemi (knedlík); o barvě, jakou má žemle

***žemně** (místy žemle), ž. = svažek lnu (lid., Němc.)

žeň, žně, ž. = žetí, žatva; = co se nažne, sklídí, sklizeň, výtěžky, kořist; pomn. *žně*, žní = doba žatvy; přenes. = doba hlavního výdělku: o vánocích mají obchodníci žně; v. ženný, žňový

žena, ž. = dospělá osoba žen. pohlaví; = manželka; lesní, divá ž. = víla; Lotova ž., v. Lot

ženáč, -e, m. = ženatý muž (lid. a hovor.)

ženantní || čast. ži- [-ně; -nost], z franc. = budící ostych, rozpaky, choulostivý, ožehavý

ženatéc, -tce, m. = ženáč (lid. a hovor.);

ženatý [*ženat*] = mající ženu, manželku: ženatý muž || býti ženat

ženerosita, -rosní, v. generosita

ženes (*doré*), v. jeunesse

žengle || *žingle*, ž., z něm. = šňorovací jehla (lid.); zdrob. -lička, -ček, ž.

ženialita, -ální, zprav. genialita, -ální, v. tam

***ženící** cylindr = svatební (Vr.)

ženička, -ček, ž., zdrob. k žena (nářeč.)

ženidlo, stř. = chuť na ženění (lid.)

ženich, -a, m. = nápadník před svatbou; symb. nastrojenosti, ostýchavosti (lid. a hovor.); *ženichovský* = pro ženicha: ž. oběd (lid. a hovor.); = příznačný pro ženichy

ženijní «-nyj-», z franc. = technický (o vojsku): ž. služba, oddíl
 ženilek, -lka, m. = kdo by se rád ženil (lid., Jir.)

ženilka || ži- || -nylka, -lek, ž., z franc. chenille = plyšové, sametové pletivo; -lkový šál (Pujman.), šátek

*ženima || ženina, ž. = souložnice, kuběna (zastar., Jir.)

ženista «-ny-», m. = člen ženijního oddílu

*ženíšek, -ška, m., zdrob. k ženich
 ženitba, ž. = ženění, sňatek

ženiti koho (s kým) = chtít, aby se oženil, dávat mu za ženu; otec žení syna = připravuje jeho ženitbu || časť. ž. se = brátí si ženu, mítí svatbu; všichni čertí se dnes žení, o silném větru, o metelici; slož. dokon. o- koho, se s kým; po- se (hromad.); při- se kam = ženitbou se dostat; vy- peníze = získati ženitbou; -žeňovati, slož. nedokon. při- se (Olbr.); vy- (Herb.); ženívati se, opak.

ženka, -nek, ž., zdrob. k žena; v. běžný

ženkyš || -kyl, -a, m. = zženštilec (Puchm., Č.-Chod)

*ženný = žňový (Jir.)

ženo-, kmen k žena ve slož.: -bijce, m. = vrah ženy (Suš.); -láška, ž. (t.); -mstivá válka = mstící ženy (Mejs.)

ženovati se (říd.), z franc. || lid. a hovor. ženýrovati se, žiný-, podle něm. = ostýchat se

ženská, -ké, ž. = žena (často zhrub.)

ženský [-sky; -skost; -ství], příd. k žena = týkající se ženy, žen, co mají, nosí... ženy, pro ženy... (šat, pláč, lékař, časopis, práce, povolání, nemoc...); ž. zaměstnanec, nečes. m. zaměstnankyně; ž. rod (mluvn.); ž. rým = s poslední slabikou nepřívzvučnou; -ká otázka = týkající se postavení ženy v rodině, ve společnosti;

-ká ruka, tvář..., přenes. = mužská, ale podobná ženské;

-skost = ženská povaha (Herit.); -ství, stř. = souhrn ženských vlastností

*ženstvo, stř. hromad. = ženy (Hál.)

*ženštěti, -tějí = vyspívat v ženu (Scheinpf.); slož. dokon. se- (Preiss.)

ženština, ž. = žena, ženská (často hanl.)

*ženštivo, stř. hromad. = ženské (Šrám.)

žentour, -u, m., z něm. = zařízení na pohánění hospodář. strojů; -rový: -vá mlátička

ženu, v. hnáti

ženuška, -šek, ž., zdrob. k žena (cit.)

*žený, v. genie

ženyška, v. ženilka

*ženýrovati se, v. ženovati se

*žer, -u, m. = žrádlo (Jungm.)

žerav, -a, m., pták; též zerav

*žeravěti, -vějí = stávat se žeravý, rozpalovati se; slož. dokon. roz- se = rozpáliti se (So.); rozžeravěný (t.); žeravý = zhařavý (Preiss.); v. žeravěti

žerď, -di || -dě, ž. = dlouhá tyč

žernosecké víno = ze Žernosek

žernov, -u, m. = mlýnský kámen; oslíčí žernov, t. j. poháněný oslem, symb. hanby, toho, co nás tíží; žernový: -vé placky (Kosm.) = z mouky mleté mezi žernovy; žernůvek, -vku, m., zdrob. k žernov

*žerný, o dobytku = který dobře žere (Baar); = hltavý (Koll.)

žert, -u, m., z něm. = slovesný projev, čin pro obveselení, šprým: dělají si o čem žerty (Palac.) || obyč. dělat, tropiti si žerty z koho, z čeho; učinit, říci co z žertu, žertem; není mu do žertu, žertem; přenes. = nerozuměti žertům, přenes. = nebýt přístupný žertům; nutiti se do žertu = překonávati smutnou náladu žertem; bez žertu = vážně;

žertěř || -týř, -e, m. = kdo rád žertuje (zastar., Č.-Chod);
žertíček, -čku, *žertík*, -u, m., zdrob. k žert:
žertovati = dělati žerty; ž. s čím = nerozvážně zacházet: slož. dokon. *vy-*: už mám vyžertováno (Herrm.) = pro mne už žerty nejsou; *za-* si; *žertovávat*, opak.;
**žertovník*, -a, m. = žertovný člověk (Čech);
žertovný [-ně; -nost] = dělající žerty, obsahující žerty, směšný, veselý (člověk, řeč, kousek, píseň)
žertva, ž., z ruš. = oběť (liter.);
žertovati = obětovat (Krásnoh.)
žertýř, v. žert
**žeravěti*, -vějí = stávat se žeravý; slož. dokon. *roz-* se;
žeravý = řeravý
žest, -ti, ž., z ruš. = plech;
žestový hudební nástroj; -vá střecha (Krásnoh.)
I *žet*, jméno písmene ž: znáti co od a až do žet = všecko, podrobně (hovor.)
II *žet*, -u, m., zčeštěním z jet, v. tam
žet = že 2. (lid.)
žetí, v. II žiti
žeton, v. jeton
žetový, příd. k II žet: -vá ozdoba
žezlo, -zel, stř. = krátká berla, odznak panovnické moci;
žezlonosný, -vládný = nosící žezlo, vládnoucí jím (v překl.)
**žezhulice*, ž. (Heyd.) || *žezhulka* (Mácha) = žezulka
žezulčí, příd. k žezulka: ž. hlas;
žezulka, -lek, ž. = kukačka; = vstavač (lid.);
**žezulkovatý* = zbarvený jako žezulka (Svět.)
žhář [-řka], -e, m. = kdo úmyslně zapálí cizí majetek, palič;
žhářský [-sky; -ství], příd. k tomu
**žhátí*, opět. k žící (umělé) = hořet, svítit (Mar.); = pálit (Staš.)
žhav, příd., v. žhavý

žhavěti, -vějí = stávat se žhavý; přenes. o bytosti (šrám.); slož. dok. *roz-* = rozpáliti se; **roz-co* = rozžhavit (Č.-Chod); přenes. *roz-* láskou (Jir.) || *roze-* (Vr.); *rozžhavěný* = rozpálený
**žhavina*, ž. = žhavá hmota;
žhavití = činiti žhavým; slož. dokon. *roz-*; nedokon. *rozžhavo-* *vati*
žhavorudý = rudý do žhava (Čech, Mokřý)
žhavý [-vě; -vost] = žhoucí, rozpálený, palčivý || o jediň. (Krásnoh.) *žhav*, -a...; přenes. = hořoucí, vášnivý, vroucí, ohnivý (pohled, políbení, láska, touha...) (liter.); ž. zvědavce (Jir.);
žhavý do čeho, nač (do učení, na čtení, Jir., apod.) = lačný, dychtivý, „posedlý“; ž. po Ru-sech = vášnivě je milující (Jir.); -vost po penězích = dychtivost (Svět.); 2. stup. *žhavější* [-vější]
žhery, žher, -rách, pomn., ves v Č.
žhnouti, žehl... a řidč. žhl (Majer.), žhnul... (Vr., Vanč.) = hořet, planout, pálit... (jen liter.), o slunci (Vr.), o skrání, o tváři (Vr., Vanč.); o krvi (So.), o meči;
slož. dokon. *pro-*, přenes. = proniknout (Krásnoh.); *za-* = zaplanout, o očích (Vrchl.)
žhoucí = žhavý, horký: ž. slunce (Rais); ž. studem = planoucí (So.) apod.; přenes. o oku, polibku... (liter.)
žhounek, -nku, m. (Heyd., Ner.) = žhavý úlomek, jiskra || *žhounka*, ž. = padající hvězda (Ner.)
žibřid, -a, m., muž. jm., z něm. Siegfried
žící, žhu, žžeš..., žhou, žzi, žha, žhouc. žeh, žehši, žehl, žhla, žžen(i) || (lid. ve slož.) -žav, -žal, -žat(i) a -žev, -žel, -žet(i) = pálit (jen říd. kniž.): oči žhou = planou (Nebes.); oheň zže = hoří, plápolá (Krásnoh.); žže slávy jas (t.);

slož. dokon. o-: kdo se střeže, zřídka se ožže (přísl.); roz- oheň (So.), rozžhou oheň (Ner.); zalouč (Klost.); opět. žahati (žá-), žehati, -žehovati, žhátí, žíhati, v. tam

*žičiti, ze žitčiti, sr. u-žitek (nářeč.): ž. co komu = přát, propůjčovat... (Koll.); ž. se čím (Palac., Suš.) || v čem (Koll., Suš.) = užívatí toho, těšiti se tomu, kochati se tím; slož. dokon. po-, z toho pójčiti, půjčiti, v. tam;

*žičný = přejný, příznivý (Mejs.)

žid [židovka], -a, m., národ. jm.; žid [židovka] = příslušník židovského náboženství; = šmouha na stěně (lid.); dělat na koho žida = posměšné posuňky (lid., Ner.); věčný ž. = Ahasver; v židech = v židovské čtvrti

židácký, příd. k židák = židovský (Herb.); židáček, -čka, m., zdrob. k židák, -a, m. = žid (hanl.)

židátko, -tek, stř., zdrob. k židé

židenice, -ic, pomn., část Brna; židenický || lid. židenský

židě, -děte, stř. = mladý žid, -dá židovka;

židisko, stř. = žid, židák (hanl., Herb.)

*židký [-kost] = řídký, tekutý, pružný (lid., Suš.); -ká metla dobré dítky činí (přísl.)

židlárna, -ren, ž. = dílna na židle; -lář, -e, m. = kdo dělá židle

židle, ž., z něm. = nářadí na sedění; sedět, sedat na dvou židlích = chovati se obojetně; zdrob. židlice (Arb., Třebíz., Preiss.) || obyč. židlička, -ček, ž.; -licový rákos

*židlík, -u, m. = žejdlík (Herb.)

*židlo, stř. = zřídlo (lid., štulc)

*židomil, -a, m. = přítel židů

židovička, -ček, ž., zdrob. k židovka, v. žid

židovina, ž. = židovka (lid. hanl., Erb.); = židovské jednání (hanl.); pomn. -ny = skráně

(zast., bibl.); zdrob. -vinka, ž. = židovička (Jir.)

židovka, žid-, ž., v. žid;

židovna, -ven, ž. = židovská škola

židovský [-sky; -ství], příd. k žid, žid; pro strach ž. = před židy (bibl.); -ská škola; symb. hluku (lid. a hovor.); židovstvo, stř. hromad. = židé, židé;

židovštětí, -tějí = nabývati židovského rázu; slož. dokon. ze-; židovština, ž. = židovský jazyk, hebrejšťina (hanl.); židovštiti co = dávatí tomu židovský ráz; obyč. jen slož. dokon. po-; požidovštěný; slož. nedokon. požidovšťovati

žigolo, v. gigolo

*žíha, ž. = šmouha, pruh (Klost.)

žíhadlo (žh-), v. žahadlo

žíhaný = „pálený“, příčně pruhovaný

žíhati, opět. k žici, žehnouti = rozpalovat (kov...); podmětově = (ohnivě) šlehat, o blesku; = zářit (Ner.); slož. nedokon. roz- = rozsvěcovat; v- = vpalovat (Krásnoh.); z- = zapalovat (Mok.); přenes. blesk nadšení zraky zžíhá (Čech); z- se = rozpalovati se (t.); o myšlenkách = povstávat (t.); za- oheň; přenes. za- lásku (kniž.); za- se záštím, čistým žárem (Čech); západ -há se blesky (šmil.); žíhávati, opakov.; slož. nedokon. roz- atd.

žíhavý [-vě; -vost] = žíhající, šlehač (Břez.); přenes. o řeči (Jir., Čech)

*žíhlava, ž. = žahavka (slov., Koll.)

*žíhnouti, -hl, -hnuv, -hnut(i) = zažehnout; slož. pro- = prožehnout (Břez.)

*žíhon (Němc.) || ži-, m. = šíhon

*žihravěti, -vějí = stávatí se žihravý (Holeč.); žihravý = rozpálený, řeřavý (t.)

žila, žilou, žíly, žil, žilám atd.,
ž. = céva vedoucí krev k srdci;
symb.: básnická žila = básnic-
ké nadání (hovor.); nemít v so-
bě dobré žíly || není v něm dob-
ré žíly (Němc.) = dobré vlast-
nosti (lid. a hovor.); aby se mu
nezkrátily žíly = aby nezleni-
vél (t.) || ať se mně žíly pod ko-
leny nekrčí (Němc.); sr. pustit-
ti, títi (za-); zlatá ž. = hemo-
roidy (lid.); podle podoby ž.
zlata... = pruh zlata v hornině;
přenes. ž. = samčí pohlavní úd
(lid.); = silný prut, býkovec

žilčička, -ček || **žilčina**, -nek
(Arb.), **žilečka**, -ček, ž., zdrob.
k žila

žiletka, -tek, ž. = holící nožik,
přístroj (z osob. jm. Gillett)

***žilina**, ž. = žila, nerv (stč., obroz.)

žilka, -lek, ž., zdrob. k žila

žilkovaný, v. žilkovati;

žilkovati co = dělat na tom „žil-
ky“, tenké proužky; *žilkovaný*
papír...; -né ruce = s tenkými
žilkami (T. Nov.); *žilkovatý*,
-vitý = s žilkami

***žilna**, ž. = nerv (obrozen.)

žilnatý [-tě; -tost] = s hojnými,
velikými žilami (krk, ruce...)

žilníček, -čku, m., rostl.

***žilný** = žilnatý (Čech); -ná ple-
teň = pletivo žil (Č.-Chod)

žilobití, stř. = tep žil; přenes.
= rušný život (Olbr.)

***žilobně**: zlo, dobro lid (4. p.) ž.
probíhá (Ner.) = jako tepající žíly

***žilovaný** = pruhovaný (Jir.)

***žilovatý** (Jir.) || -vitý (Baar) =
žilnatý

žín, ž., v. žíně

žinantní, v. ženantní

žinčice, ž. = syrovátka z ovčího
mléka; *žinčičný* tvaroh

žíně || ***žín** (Č.-Chod), ž. = koň-
ský vlas; = žíněná látka, hou-
ně (Palac.); *žíněnka*, ž. = ží-
něná apod. podložka do postele,
v tělocviku na skákání; *žíněný*
= z žíní (sító, pás, roucho, cho-
chol, koberec...)

žingle, v. žengle

žíní, stř. hromad. = žíně; přenes.
= třásně (Marcha)

žinilka, v. ženilka

žínka, -nek, ž., 1. zdrob. k žena;
2. zdrob. k žíně = hrubé tkani-
vo na mytí; *žínkář* || *žín-*, -e,
m. = výrobce žínek; -řský
[-řství], příd. k tomu (Preiss.)

žínon, m., v. šínon

žínovitý = jsoucí jako žíně

žínýrovatí se, v. ženovatí se

žínylka, v. ženilka

žír, -u, m. = žraní, žrádlo, pastva
(Jir., Staš.); = výkrm hospo-
dářských zvířat

žirafa, ž., z arab., přežvýkavec;
symb. dlouhého člověka (lid. a
hovor.); *žirafí* krk...

žirant, v. giro

-žirati, v. žráti

žiravina, ž. = žiravá látka;

žiravý [-vě; -vost] = sžiravý,
sžirající: ž. vztek (Č.-Chod); ž.
glosátor = kousavý (Sez.); =
leptající, leptavý

žirný [-ně; -nost] = jsoucí na žír
(dobytek); = úrodný (liter.)

žiro, v. giro; *žirovatí*, v. giro a
juror; *žirový*, v. giro;

žiry, v. juror

***žířiti** = planout, hořet, doutnat
(liter., Ner., Čep, šrám.); pře-
nes. o rozkoši (Suš.); = dychtit
(Hál.); = rozdmýchovat (Vrchl.);
slož. dok. *za-* = zazářit (šlejch.,
Holeč.)

žitečko, stř., zdrob. k žito

***žitel**, -e, m., z ruš. = obyvatel
(Puchm., Koll., Čelak.)

žití, stř. = život

***žitíčko**, stř., zdrob. k žito (Staš.)

I **žiti**, žijl, žij, žije, -jíc, živ, žil,
žit(i) = býti živ, ne mrtev: ne-
mocný ještě žije; = trávil svůj
život: ž. vesele..., v chudobě, v
bohatství, v míru...; žije se dra-
ho, lacino... = živobyť je dra-
hé...; ž. u koho, s kým = byd-
liti, stravovati se, míti společ-
nou domácnost; ž. s kým v přátelství... = míti s ním přátelské

styky; ž. na svoje ruce (Svět.) = z práce svých rukou; žít rodině, přátelům, vlasti... || pro rodinu... = plně se věnovat; ž. myšlenkou, slávou... = myšlenkou... být udržován při životě; slovo... žije = vyskytuje se, užívá se ho; ještě naše slovanská řeč žije (pís.) = trvá, nevy-mřela; jeho památka žije = udrzuje se, trvá; postavy v románu žijí = jsou jako živé; slož. dokon. *do-* se 50 let, nevděku... = dočkati se; *do-* světů = přečkat je (Ner.); *do-* = dokončit, život, trvání: společenský řád dožil; *o-* = oživnout, přijít, probudit se k novému životu, o mrtvém; přenes. o živém = nabýt nové, větší životní síly, chuti k životu, nabýti zájmu, rozveselit se...; o městě, o ulicích... = naplniti se lidmi, státi se rušný; *po-* co = sníst (kníž.); *po-u-* čeho, v. dále *u-*; *pro-* mládí... = ztrávit; pro-těžké doby... = zažít; *pro-* umělecké dílo... = citově, rozumově pochopit; *pře-* koho = žítí déle než on; *pře-* se, o zvyku, slově... = vy-jíti z užívání, z obliby; **roz-* se = začít žítí (šal.); *s-* se s kým, s čím = zvyknout, přizpůsobiti se, splynout: *s-* se s prostředím (Klič.); býti s kým, s čím *sžilý*; *u-* slova... = vyjádřiti se jím; *u-* radostí, rozkoší, světa... = zakusit radostí..., poměti se na světě dobře; nic neužít = nezakusit nic dobrého; *u-* || *pou-* koho, čeho (pomocí, nástroje, prostředku...) = vzít si na pomoc, jako prostředníka, obrátiti to k své potřebě; *v-* se do čeho = vmysliť se; *v-* se, o slově... = ujmouti se; *vžilý* = co se vžije (Nov.) || čast. *vžitý*; *vy-* kraj = vyjít (Puchm.); = dovésti žít (Koll.); *vy-* mládí = ztrávit (Ner.); *vy-*

se = plně užiti života; v. vyžilec, -lý; *za-* co = snísti (Němc.); zlým toho zažije = zlým to odpyká; *za-* co = ztrávit; *za-* co, válku... býti živ za čeho; *za-* dobré i zlé ... = zkusit, poznat; *za-* dojmy, poznatky... = duševně zpracovat; *zažiti*, stř.; dobré z. ! = přeji dobré stravení; *zneu-* koho, čeho = užít, využítkovat k nekalým účelům; *-živati*, slož. nedokon. *do-* se 50 let, dlouhého věku; dožívající společenský řád = prožívající poslední léta svého trvání; *od-* zbytek žití (Tilsch.) = trávit; *o-*; *po-* co = jíst; *po-* důvěry = těšiti se jí, mít ji; *pro-*, *pře-* se, *s-* se; *u-*, *pou-* pomůcek...; *u-* lék = brát jej; *u-* světa...; *u-* pole (2. p.)... = bráti z něho užitek; *v-* se; *vy-* se; *za-* = trávit; *za-* válku...; *zneu-* koho, čeho; dokon. *dou-* prášky... = úplně využívat

II žítí (nik. *žati*), žnu, žni, žněte, žna, žnouc, žav, žal, žat, žetí (lid. *žnouti*, *žnul...*) = sekati srpem (trávu, obilí); slož. dokon. *do-* = skončiti žetí; *na-* čeho (mnoho, trochu); *na-* se (mnoho); *od-* = odsekat, odkosit; *po-* = pokosit; *pro-* co = žetím uprostřed učinit řidším; *pro-* se = žetím uprostřed dostat se někam; *pře-* = srpem přeseknout; *při-* trávy = ještě trochu *na-*; *při-* pšenici = zkrátit vršky; *roz-* = žetím rozsek-nout...; *se-* obilí = *po-* || *s-* (Erb., Slád.); *u-* trávy = trochu *na-*; *u-* si prst || *u-* se do prstu = poraniti se do něho při žetí; *vy-* trávu = úplně pokosit; *vy-* si peníze = žetím vydělat; *-žinati*, slož. nedokon. *do-* atd.; *pod-* co = žít vespod; *pro-*; *u-* si žita (Herb.) = žít víc, než nám patří; *vy-*; **-žimovati*, slož. nedok. *do-* atd.

žitko, stř. zdrob. k žito (říd.)
žitná, ž. = žitná kořalka;
žitniště, stř. = žitné pole;
žitný, příd. k žito: ž. klas; -ná
 půda = vhodná na žito; ž. chléb,
 -ná kořalka = ze žita
žito, stř., druh obilí; nářeč. =
 pšenice (Bezr.); být bit jako ž.
 = mnoho (lid. a hovor.); ho-
 dit flintu do žita, v. hoditi
živ, *živa...*, v. živý
Živa || *Živěna*, ž., zčešť. jméno
 říms. bohyně Ceres
živáček, -čka, m. = živá duše (v
 pohád., lid.)
živan [-nka], -a, m., kř. jméno
***živán**, -ně, m. = příživník, lupič,
 zbojník (slov., Heyd.)
živcový, příd. k *živec*, -vce, m., ne-
 rost
živěl, -vlu, m. = (podle starého
 názoru) jeden ze základních je-
 vů a látek, element (země, voda,
 vzduch, oheň); přenes. = přírod-
 ní jev vůbec (povodeň, vichřice,
 sucho...); je ve svém živlu =
 baví jej to, těší, s chutí to dě-
 lá...; = složka, součástka: do-
 mácí, cizí... ž. v národě; epický,
 lyrický ž. v básni; = řada je-
 dinců, společenská vrstva: neka-
 lé... živly
živelní || -ný [-ně; -nost]: -ní po-
 hroma = způsobená živly (zá-
 plavou, neúrodou...); -ní pojiš-
 tění = proti živelním pohromám;
 -ný odpor = jako když se vzbou-
 ří přírodní živly, všude, u všech
 lidí, prudký, nepřekonatelný;
 živelný vývoj = ponechaný sám
 sobě, do kterého nezasahujeme
živěný, v. živiti
Živěna, v. Živa
živice, ž. = pryskyřice; *živičnatý*
 = hojný na živici; *živičný* =
 obsahující živici
živina, ž. = živná látka
***živili** (mn.), *živio* (jedn.), jiho-
 slov. = ať žijí, žije, buď(te)
 zdráv(i), nazdar!
živitel [-lka, *-lkyně], -e, m. =
 kdo živí

živiti koho = dávat mu potravu,
 živobyť, krmit, dávat obživu,
 živobyť; ž. se mlékem... = mít
 za potravu mléko; ž. se prací...
 = žít z práce; než. koho = ne-
 nechávat na živu (zast.); ž. v
 kom naději = udržovat, vzbuzo-
 vat, posilovat; ž. národní cit
 (Jir.); ž. spory (Baar); ž. žár
 v duši (Vrchl.); dobře *živený*,
 o dobytku, lid. a hovor. o lidech:
 slož. dok. o- = přivést k životu,
 vzkřísit; o- staré spory = ob-
 novit; o- barvu... = osvěžit; o-
 výklad o čem = učinit živým,
 zajímavým; ob- koho, se = dát
 mu živobyť, uživiti ho, se; *při-*
 se u koho, při kom, při čem =
 najít živobyť, obživu; přenes.
při- se při kom, při čem = zís-
 kat, mít prospěch; **spo-* = ob-
 (Pittner.); *u-* koho, se = opatřit
 mu, si živobyť, obživu; *vy-* do-
 bytče = udržet při životě; *vy-*
 koho = u- (říd.); **z-* plamen =
 rozdmýchat (RK.); *z-* se, o chi-
 lastickém zblouznění (Palac.) =
 udržeti se; *zživený*: -né ohně (če-
 lak.);
-živovati, slož. nedokon. o- co:
 podmětově o-, v. živnouti; ob-
 se (Preiss.) = živiti se; *při-* se;
u- (Ner.); *vy-*; *vy-* se = živiti
 se, žít (Jir.);
živtati, opak.

živnost, -ti, ž., příd. k živný = „co
 žíví“, pravidelná výdělečná čin-
 nost, řemeslná nebo jí podobná;
 = živobyť (zastar., Koll., Palac.);
živnostenský [-sky] (list, řád,
 úřad, právo...);
živnostnický [-cky; -ctví], příd.
 k živnostník; -nictvo, stř. hro-
 mad. = živnostníci;
živnostník [-nice], -a, m. = kdo
 provozuje živnost

živnouti = stávat se živý, pro-
 bouzeti se k životu, rašit (Jir.);
 zprav. slož. dokon. o- || řídč.
 ob- = ožít (v. I žiti); *oživlý* ||
obživlý; nedokon. *oživati* || *oži-*
vovati (v. též živiti)

živnůstka, -tek, ž., zdrob. k živnost
živný = živící, skýtající život, živobytí, výživu: ž. duch (Vrchl.);
 -ná ruka (Němc.), hrouda (Baar), míza (Čech), půda, látka

živo, v. živý

živo-, kmen k živý ve slož.: -*bytí*, stř. = život, obživa, strava; zdrob. **-bytičko*, stř. (Kos.); **-čerstvý* = svěží (Koll.); -*čich*, -a, m. = živý tvor, zvíře; -*čichopis*, -u, m. = popis živočichů; -*čišný* [-ně; -nost]: -čišné teplo, uhlí, potrava...; -čišný pud... = jako u živočichů; -čišnost (u lidí) = -čišné sklony (Sez., Neum.); -čišná říše neboli -*čišstvo*, stř.; **-dárny* = dávající život, oživující (Suš.)

živohošť, -ě, ž., ves v Č.

živok, -a, m. = živočich (zast. odbor., Koll., Čech)

**živo-lika*, ž. = obrázek ze života; = žánr (Koll.); -*líkářství*, stř. = malování žánrů; **-pisec*, -sce, m. = malíř (t.);

-*rodost*, -i, ž. = počet živě narozených dětí

živořiti = bídě, nuzně žít, „klepat se“; umění... živoří = nekvetě, nedaří se mu; o rumech Slovanů (Koll.) = tlít, ležet; slož. dokon. *na-* se dosti; *živořivati*, opak.; **živořivý* = živořící; -vá léta = léta živoření

živost, v. živý

život, -a, m., 1. = opak smrti, žití, vznik, trvání ustrojenců, jejich vývoj: ž. lidí, zvířat, v přírodě; vzít si ž. = spáchat sebevraždu; boj na ž. a na smrt; = rozmanité projevy, způsoby, okolnosti žití: těžký, krutý, příjemný, veselý... ž.; v. psí; být jako bez života = málo projevoval svůj život, straniti se života, nemít zájem o život kolem sebe; = projevy jen po některé stránce; společenský život = projevy života ve společnosti, společenské styky, -ský ruch; ž. v městě, na vesnici; vě-

decký, umělecký, rodinný, soukromý... ž.;

2. = působnost, platnost: zákon, usnesení vstoupí v ž. = nabude platnosti...; spolek vstoupil do -ta = začal činnost (Pal.);

3. = břicho (lid.); plod -ta (biblic.);

4. = šat na „život“, na břicho, na prsa: těsný, úzký, krátký... ž.
životaschopný [-ně; -nost] = schopný života (kniž.)

**životek*, -tku, m., zdrob. k život (Wint.)

životní, příd. k život: ž. zkušenost, zásada, otázka, záhada, velikost, pojištění, družba...

životný [-ně; -nost]: -né jméno = jméno živé bytosti (člověka, zvířete); -ná síla = životní (Holeč.); -ná postava v slovesném díle = jako živá, vzatá ze života; opak *neživotný*: -né jméno = jméno neživých věcí; -ná postava; -ná legenda (So.); -ná ruka = chladná, jakoby mrtvá (R. Svob.)

životo-, kmen k život ve slož.:

**-běh*, -u, m. = běh života (Kop.);

-*dárny* = dávající život, živý;

**-kus*, m. || -*lika*, ž. = živolika (Koll.); -*pis*, -u, m. = vypsání života; -*pisec*, -sce, m. = autor životopisu; -*pisek*, -sku, m. zdrob. k životopis (Ner.); -*pisný* [-ně] (román, práce); -*správa*, ž. = uspořádání života, dieta; **-tvorce*, m. = tvůrce života (Mar.); -*tvorný* (šmil., šal.)

**životvorný* = živototvorný (Vrchl.)

živoucí = žijící, živý: ž. bytost, tvor..., styk (Vlč.)

-**živovati**, v. žíviti a živnouti

živůtek, -tku, m., zdrob. k život 1. a 4.

živý [*živ*; *živo*; *živě*; *živost*] = žijící, ne mrtvý: živý člověk...; býti živ = nebýt mrtev, ještě žít; nebýt již mezi živými = být mrtev; býti živ z čeho, práci... = žíviti se, mít živobytí; je živa jen na lékách (Němc., lid.) = samými léky; — živá váha =

váha živého zvířete; živé maso = tkáň, kterou se hojí otevřená rána; nebylo tam živé duše = vůbec nikdo tam nebyl;

živý jazyk = kterým se mluví, ne vymřelý; živé slovo, 1. = žijící, kterého se hojně užívá; 2. = mluvené, ne psané; živý příklad = ze skutečného života, ne smyšlený; živý obraz na divadle = který tvoří živé osoby;

živý smysl, cit pro krásu, pro spravedlnost = jemný, ne otupělý; živé barvy = veselé; živá voda = oživující (v pohádkách); živý plot = ze živých rostlin; títí do živého, v. títí;

= čilý, rušný, oživený (člověk, dítě, ulice, ruch, zájem, hovor, rozprava, zábava...); v. mrtvola, paměť;

živou mocí něco chtít, nemoci se něco dovědět... = mermomocí, nijak;

v městě je živo = rušno...;

být *na živu*, *na živě* || *naživu*, -vě = živ; *za živa* pochovat...;

živě se smát, bavit, zabíjet se oč, odporovat; živost barev...; 2. stup. *živější* [-věji], jen přenes.: ž. hoch, ruch...

žízeň (lid. *žízeň*), -zně, ž. = pocit při nedostatku nápoje: mít, (u)-hasiti ž.; ž. na pivo... = chuť napít se piva; přenes. = touha, dychtivost, „hlad“; ž. po slávě, po vědomostech; čtenářská ž. (Jir.)

žízniti (lid. *žíž-*) = mít žízeň; přenes. = toužit, dychtit: ž. po zprávách (Majer.), po milence (šmil.); slož. dokon. **roz-* se, přenes. = roztoužit se; **za-* = zatoužit (Majer.); *žíznivati*, opak.;

žíznivý (lid. *žíž-*) [-vě; -vost] = mající žízeň; = žádostivý, dychtivý (šmil.); = suchý, vypráhlý, o půdě (lid.); ž. rok = bez deště (Baar)

žížala, ž. = dešťovka, červ; symb. hubenosti, slabosti

žízeň, v. *žízeň*

žizka, m., příjm. ze Zikmund;

žizkov, -a, m., část Prahy; *žizkovka*, ž. = hůl s rukojetí v podobě žizkovy hlavy (Ner.); *žizkovák* (lid. a hovor.) || -*van* [-*van-ka*], -a, m. = obyvatel žizkova, rodák z něho;

žizkovec, -vce, m. = žák vojen. školy žizkovy;

žizkovský, příd. k žizkov; = v žizkově duchu

žizlati = žmoulat, pižlat; *žizlavý* || Herb. *ži-* = žhavý, řehavý (lid.): ž. uhel (Herb.), -vá jiskra (Č.-Chod)

žízniti, *žíznivý*, v. *žízeň*

žlab || *žleb*, -u, m. = koryto, úzké údolí, úžlabina; přenes. žlab = dobré bydlo nezasloužené (hanl. hovor.); = stůl, jídlo (vulg.); obrátit proud rozmluvy v jiný žleb = změnit předmět rozmluvy, svést rozmluvu jinam (Čech); zdrob. *žlábeček*, -čku, *žlábek*, -bku, m.; = drážka; v. žlíbek

žlabina, ž. = úžlabina (Krásnoh.); = plech... podobný žlabu (odb.); zdrob. *žlabinka*, -nek, ž.

žlábkovací = na žlábkování; ž. stroj neboli -*vadlo*, stř.; *žlábkovati* co = dělati do toho žlábký, drážky; *žlábkovaný*: -né střechy (Čech);

žlábkovitý = podobný žlábků, mající žlábký; *žlábkovnice*, ž. = žlábkovité železo

žláza, žlázou, žláz..., ž. = vyměšovací ústroj; zdrob. *žláзка*, -zek, ž.; *žláznatý* = plný žláz

žleb, v. *žlab*;

žlíbek, -bku, m., zdrob. k tomu; též = úzké údolí

***žlice** = lžice (lid., T. Nov.)

***žloutati se** = žlutati se (Zey.)

žloutek, -tku, m. = žlutá část vejce *žloutenice* || čast. -*nka*, ž., choroba (podle zažloutlé pleti); -*nkový*: -vá tvář = (jako) při žloutence (Č.-Chod)

žloutkový, příd. ke žloutek

žloutnouti, -tl, -tnuv, -tnutí = stávati se žlutý; o dni (šrám.), podle žlutavé barvy hasnouceho denního světla; ž. zluči (Němc.), závistí; slož. dokon. *pro-*; *pro-žloutlý* = místy žlutý: -lé listí (Wint., Jir.); *se-* || novější *ze-*, prostě dokon.; *zežloutlý* (Ner.); *za-* = trochu *ze-*; *zažloutlý*

žluč, -i || řídč. -e, ž. = výměsek z jater; symb. hořkosti a hněvu, zloby: mítí žluč = zlobiti se (Kosm.); nemítí ž. = býti trpělivý, neuměti se zlobit, hněvat; hořký jako žluč; vylíti si na kom žluč = hněv; v. kypěti; přilívati žluči = rozmnožovat hněv (Němc.);

žlučiti se = hněvati se, zlobit, užirati se zlostí; *žlučivati se*, opak;

žlučník, -u, m. = žlučový míšek; **žlučný* [-ně; -nost] = plný žluči, zlobný (So.);

žlučovitý [-tě; -tost] = plný žluči, hněvu, hněvný, zlobný, jedovatý; -tá pleť = žlutá jako žluč; *žlučovod*, -u, m. = rourka, kterou se odvádí žluč do střeva;

žlučový [-vě; -vost]: ž. kamínek, -vá kyselina; = žlučovitý (říd.)

žluklý [-le; -lost] = co zežlukne; *žluknouti*, -kl, -knuv, -knutí = rozkládati se, o olejích, tucích; o másle = nabývat nahořklé chuti; slož. prostě dokon. *za-* || *ze-*; v. prožluklý

žluna, ž., pták

žluť, -ti, ž. = žlutá barva, -té barvivo; *žluťáček*, -čku, m., zдроб. ke *žluťák*, -u, m. = něco žlutého, květina, peníz, jetel, pták... (lid.); *žluťásek*, -ska, m., motýl

žlutati se = žloutnouti, jeviti se žlutý; *žlutávati se*, opak.; slož. nedok. *pro-* = částečně žloutnouti

žlutavo-, kmen ke žlutavý ve slož.: -*hnědý* = hnědý do žlutava; -*šedý*, -*zelený*

žlutavý [-vě; -vost] = nažloutlý

***žlutěbílý** (Mrš.) = žlutobílý

***žlutěti**, -tějí = žloutnouti, žlutati se; slož. dokon. *za-* (Vr.)

žlutice, ž. = žlutá hlínka, spraš; *žlutice*, -ic, pomn., město v Č.; *žlutina*, ž. = žluť (lid.)

žlutiti, -těn(i) = barviti žlutě; slož. dokon. *na-*, *o-*; *za-* co, se = umazat se žlutí; *žlutívati*, opak.

žlutka, ž. = žlutá hlína; *žlučka*, ž. = úročník (rostl.)

žlutnice, ž. = žlutka, žlučka

žluto-, kmen ke žlutý ve slož.: -*barvý* = mající žlutou barvu; -*bílý* = bílý a žlutý, bílý do žluta; -*černý* = žlutý a černý; -*červený* = červený do žluta; -*červenavý* (So.); -*hnědý*; **-kožá* = mající žlutou kůži; -*lesklý* (Mrš.); -*mramorový* (Koll.); -*rudý* (Rais); -*sivý*; -*šedý* (Ner.)

žluťoučký, *žluťounký* = pěkně žlutý

žluto-vláska, ž. = žena se žlutými vlasy; -*vlásý*; -*zelený* = zelený do žluta; -*zlatý*, obyč. zlato-žlutý

žlutý [-to; -tě; -tost], o barvě; pět set žlutých = dukátů (Čech); žluté plémě = se žlutou pleť (Čiňané, Japonci); žluté moře; žluté nebezpečí, v. nebezpečí; žlutě co obarvit = dožluta, na žluto; 2. stup. *žlutější* [-tějí]

žluva (o d c h. *žlů-*), ž., pták;

žluví, příd. k němu

***žmach**, -u, m. = bláto, něco roztloučeného, cucky (Slád.)

***žmen**, -u, m. || *žmeň*, -ni, ž. = štipka, hrstka (Pittner., Němc.)

žmoleček, -čku, m., zдроб. ke

žmolek, -lku, m. = něco sežmoleného, chuchvalec, žvanec

***žmolichleb**, -a, m. = hlupák (šmil.)

žmoliti co = mačkat, muchlat chléb, klobouk rozpaky...; slož. dokon. *roz-*, *se-*, *u-* co; *žmolívati*, opak.

žmolkovitý = jsoucí ve žmolcích

žmoulati = žmolit v ústech, cucat; ž. chléb, dýmčičku (Neum.), cukrátku; ž. dík = pomalu, rozpačitě, dojatě vyslovovat (Majer.)

|| *žmouliti* (Martín.)

***žmuchlati** = muchlat

žnec [*žnečka*], žence, m. = kdo žne, sekáč

žně, ž. pomn., v. žeň

žnivo, stř. = co se žne, úroda (Čech); = žně (nářeč., Herb.)

žnonti, v. II žiti

žňový, příd. ke žně, žeň = o, ve žních (čas, práce...)

žoček, m., zdrob. k žok

žofi, ž. neskl., *žofička*, ž., domác. tvary k *žofie* = Sofie

žofín, -a, m., ostrov v Praze, nyní Slovanský

žofina, -nka, *žofka*, ž., domác. tvary k *žofie*

žoček, -čku, m., zdrob. k *žok*, -u, m., z něm. Sack = velký pytel; symb. tíhy, tloušťky, neohrabanosti (lid. a hovor.)

žold, -u, m., z něm. = mzda, plat vojáka, původně najatého; v žoldu kapitalistů ap. = ve službách (hanl.); *žoldáctvo*, stř. hromad. = žoldáci (Čech); -*ctví*, stř. = vojenství (Mach., hanl.); *žoldák*, -a, m. = žoldněř (hanl.); přenes. = služebník za žold, za mrzkou odměnu (Čech)

***žoldán** [-nka, Krásnoh.], -a, m. = sultán [sultánova žena] (zast.)

žoldněř, -e, m., z něm. = voják sloužící za žold, najatý voják; *žoldněřský* [-sky; -ství], příd. k tomu

žolík || -lík, -a, m., z angl. jolly, karetní hra a jistá karta v ní

žonglér, -a, m., z franc. = kejklíř; přenes. = kdo lehce mění své přesvědčení, „tančí mezi vejci“, umí všechno zaonačit, nedůstojně si zahrává; -*rský* [-rsky; -rství], příd. k tomu

žoržet, -tový, v. georget(te)

***žoužel**, -e, ž. = havěť (nářeč., Mar.)

žoviální, v. joviální

***žrádélko**, stř., zdrob. ke

žrádlo, stř. = co se žere, pokrm pro zvířata; = jídlo (vulg.); zdrob. *žrádýlko*, stř. = jídlo (pochvalně, ale zhrub.)

žraločí, příd. ke žralok: ž. chrup...;

ž. kůže neboli *žraločina*, ž.;

žralok, -a, m., mořská ryba

žranice, ž. = žraní, hojné jídlo, hostina (zhrub.)

žráti (ve slož. -*žrati*), žeru, -reš || žířeš, žíře (zastar., bibl., Wint.), žer, žera, -rouc, žrav, žral, žrán, žraní (-žraní) = požívat potravu, o dobytku; = lilitavě, nesmírně jíst (vulg.); rez žere železo = ničí; žere ho to = trápí, mrzí (lid. a hovor.); ž. vojnu atp. = horlivě sloužit (vulg.); ž. jeden druhého = okrádat (Olbr., zhrub.); ž. z ruky, o dobytku; přenes. o lidech = být příliš „krotký“, smělý (č.-Chod. zhrub.); slož. dok. *do-* koho = rozzlobit, pohněvat (zhrub.); *na-* se čeho (mnoho); *o-* || řidč. *obe-* co = okousat; *o-* se = opít se (zhrub.); *pro-* co = proděravit, prokousat; *pro-* statek... = projíst, propít (zhrub.); *pře-* se, o dobytku = příliš se na-; = přejísti se (vulg.); *roze-* co = rozkousat (o myších...); *roze-* se, o dobytku = zvyknouti si mnoho žrát; *rozežraný*; *se-* všechno, o dobytku; *se-* všechno sám, o člověku = „shrábnout“, přivlastnit si, vzít si výtěžek; *se-* koho = ublížit mu, zničit jej (vulg.); *u-* co = ukousat; list užraný housenkou (Baar); *ve-* se do plodu = vkousat se (t.); *vy-* = vykousat; = vyjíst (vulg.); *vyžraný* zub... = vykotlaný; v. člověk = „vypasený“ (vulg.); *za-* se do čeho, přenes. = zabrat se (zhrub.); býti do čeho celý *zažraný* [-nost] (t.); -*žrati*, slož. nedokon. *do-* kožich (Třebíz.) = žráti jeho poslední zbytky; přenes. *do-* koho; *o-*,

ob-; po- = polykat (k tomu dokon. II pozřít); *pro-*, *pře-* se; *roz(e)-*; s- || *z-*, přenes. = hlodat, trápít, hubit, ničit; bolest... jej šírá; s- se = trápiti se... (So.); *zžíře* mne myšlenka (Wint.) = *zžírá*; u- co = ukousávat; přenes. u- komu zdraví = hubit, ničit; u- se čím = trápiti se; *vy-* koho = vyjít (zhrub.); *za-* se do čeho = zakousávat se, vnikat; *žrávati*, opak. || *-žrávati*, slož. nedokon. *do-* atd.

žravý [-vě; -vost] = mnoho žeroucí, hltavý, silně kousavý

***žrec**, -e, m., z ruš. = obětní kněz

žrout, -a, m. = veliký jedlík (zhrub.); *-tský* [-tstvi], příd. k tomu

***žrutný** = žroutský (Koll.)

žudr, -u, m. || *žudro*, stř., z něm. = krytá předsíňka přede dveřmi; zdrob. *žudřík*, -u, m.

***žuhlati** = huhlat, mumlat (Rais)

***žuchla**, ž., m. = žvanil, brepta (nářeč.); *žuchlati* = žvanit, breptat (t.)

žuchnouti, -chl, -chnuv, -chnut(i) = žduchnout, strčit, udeřit (Vr.); = hřmotně spadnout; ***žuchot**, -u, m. = žuchnutí: ž. balíků, při nakládání (Val.)

žula, ž., z něm., hornina; symb. tvrdosti, hrdosti, neústupnosti: charakter ze -ly (šmil.)

***žulík**, -a, m., z ruš. = dotěra, dareba

***žultý** = žlutý (nář., Bezr.)

žulový [-vě] = ze žuly, jako žula

žumpa, ž., z něm. = jáma na výkaly, hnojná, kaliště; lid. = jáma, díra; *žumpička*, -ček, zdrob. k tomu

žup, v. hej

župa, ž. = větší správní okrsek státní, větší jednotka sokol., fotbalová, hasičská;

župan, -a, m. = správce, náčelník župy; ž., -u, m. = dlouhý domácí kabát; jablka v -nu =

v moučném obalu; *županát*, -u, m. = županský úřad;

župánek, -nku, m., zdrob. k župan, -u;

županský, příd. k župan, -a: ž. úřad...

***župice** = muž. kabát (Kosm.);

***župka**, ž. = žen. kabátek (Pit-tner.)

župní, příd. k župa: ž. zřízení, náčelník, cvičení...

žurfix, -u, m., z franc. jour fixe = pevný, stálý den (schůzky, zábavy), pevně stanovená schůzka (hovor.)

žurnál, -u, m., v. journal;

***žurnalisovati** «-zo-», o literátech = býti žurnalistou (Arb.);

žurnalista [-stka], m. = novinář;

-stický [-cky], příd. k *-stika* «-sty-», ž. = novinářství; hromad. = noviny

***žužátko**, -tek, stř., zčešt. zdrob. joujou «žužú» = drobný přívěsek u řetízku

***žužlati** = žvatlat (šlejh.)

žužú, v. joujou

***žvác**, -e, m. = žvanil, mluvka (Hál., Wint.); zdrob. *žváček*, -čka, m., dochováno v příjm. ž.

***žvachel**, -chlu, m. = žvanec, něco zmuchlaného (nářeč., Theer)

***žvachtati** = čvachtat (Vr.) || *žvech-* (t.); *žvachtavý* = čvachtavý (t.)

žvanec, -nce, m. = žvané, (roz)-žvýkané sousto (v. žvátí); symb. jídla: závidět komu každý ž. (lid.); = něco zmuchlaného (t.); zdrob. *žvaneček*, -čku, m.

žvanil [-lka], -a, zdrob. *-nílek*, -lka, m. = kdo žvaní;

***žvanírna**, -ren, ž. = místo, kde se žvaní;

žvaniti = planě mluvit, tlachat, klábosit, plácát (vulg.); slož. dokon. *na-* se (mnoho); *roz-* se = dáti se do velkého žvanění (Čap.); *vy-* všecko; *za-* si; *žvanivati*, opak.;

žvanivý [-vě; -vost] = tlachavý, klábosivý

žvast || zříd. *žvást*, -u, m. = tlach;
žvástal, -a, m. = tlachal, žvanil;
žvástati || *žva-* = tlachat;
žvástavý [-vě; -vost] = tlachavý

*žvátí, žuji, žval, žván, žvaní ||
 žul... = žvýkat; slož. dokon.
po(žvati); v. požutý

žvatla, m. = kdo žvatlá, žvanil,
 tlachal (lid.); *žvatlati* = bre-
 bentit, o počátcích dětské mlu-
 vy; = povídat, brebentit (lid.
 a hovor.); slož. dokon. *na-* se
 (mnoho); *roz-* se = rozpovídati
 se; *vy-* co = vyžvanit; *za-*, pro-
 stě dokon.;

žvatlávatí, opak.;

žvatlavý [-vě; -vost] = žvatla-
 jící, povídací;

**žvatlot*, -u, m. = žvatlání (Mrš.)

*žvátora, m. = žvanil, tlachal (Jir.);
žvátorný = žvanivý, tlachavý
 (t.);

žvátotiti = žvanit, tlachat (t.)

žvavec, -vce, m. = žvavý člověk
 (Č.-Chod);

žvavý [-vě; -vost] = žvanivý, po-
 vídací... (v. žvátí); = švitořivý
 (Koll.); = šumivý, o vodotrys-
 ku (Čech)

žvechtati, v. žvachtati

*žvižle, -lete, stř. (Svět.) = vy-
 žle(?)

žvýkáci guma, sval = na žvýkání;
žvýkatí (souvisí se žvátí) = kou-
 sat, rozmělnovat; slož. dokon.
do- = dokousat; *na-* se (mno-
 ho); *po-* co = pokousat; *pře-*
co = znovu požvýkat; *roz-* =
 rozkousat, rozmělnit; *se-* =
 všechno, úplně pokousat; *za-*,
 prostě dokon.;

žvykovatí, slož. nedokon. *do-*
 (Jir.); *po-* (šimáč.); *pře-*; pře-
 nes. pře- co = omílati staré vě-
 ci (zhrub.); *žvýkávatí*, opak.

*žžahač, -e, m. = palč (Jir.);

*žžáhati = svítit (t.)

Nová hesla.

Samostatná nová hesla jsou tištěna tučně, vedlejší (pod hesly tučnými) kursivou.

dispečer [-rka] «dys-», z ruš. a tam z angl. = osoba řídící dopravu, práci na dálku; *dispečerský* [-ství], příd. k tomu; *dispečink*, -u, m. = řízení dopravy, práce na dálku

hnízdový, příd. ke hnízdo : -vé setí, -vá sadba = v podobě hnízda

jeřábník [-nice], -a, m. = kdo obsluhuje jeřáb

kanónenfutr, -u, m., z něm. = »potrava pro děla«, vojáci obětovaní pro třídní zájmy vládnoucí vykořisťovatelské třídy (Gottw., hovor.)

kremple, ž. = krample (Olbr.)

křísot, -u, m. = cvrlikání : k. cvrčků (Řez.)

lisař [-řka], -e, m. = dělník obsluhující lis; *lisařský* [-ství], příd. k tomu

lopatkárna, ž. = výroba lopatek

rozlad, -u, m., z ruš. (razlad) = rozladění, nesoulad, nejednota (Gottw.)

otročitel [-lka], -e, m. = zotročovatel (Řez.)

vazačář [-řka], -e, m. = kdo obsluhuje vazač (vázací stroj)

Doplňky v heslech tištěných.

Označují se znaménkem +. Před ním je příslušné heslo a někdy ještě ta slova, za která doplněk přímo náleží.

bakteriologický + -ká válka = vedená zbraněmi, které poskytuje bakteriologie

I boje, plovák v moři + plavátka

***budovní** + budovní správa (nové odbor.)

dávati; slož. nedokon. *do-*, *na-* + *od-*

desítkář + [-řka]

hníti, slož. *vy-* + *u-* = hnitím, odpadnout, o omrzlých prstech **jíknouti** (*ji-*) + slož. dok. *u-* (Řez.)

klika, 3. + z franc.; k sobeckým účelům +, skupina záškodníků...

křížový; + k. osev = setí v řádcích křížem

Opravy.

Uvádějí se znaménkem > za zněním původním.

hlásati, hlas, hlášen(í) > **hlásiti**, hlas...

lues, ž., z řeč. > z lat.

František Trávníček

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO

The logo consists of the letters 'Sn' in a white, stylized font inside a black square. It is centered between two horizontal lines that extend to the left and right margins of the page.

Mimo edice jako svou 67. publikaci vydalo Slovanské nakladatelství, Praha 1952. — Šéfredaktor Josef Jungwirth. Odpovědný redaktor publikace Miloslav Zima. Technický redaktor Alois Hodek. Korekturu provedl František Trávníček. Obálku a vazbu navrhl Vladimír Janský. — Z nové sazby písmem nonpareille News italic vytiskly Západomoravské tiskárny n. p., závod 02 v Brně.

Čtvrté, ve Slovanském nakladatelství první, přepracované
a doplněné vydání. Náklad 50.750 výtisků.

Cena brož. 186 Kčs, v celoplátěné vazbě 232 Kčs

301 12 2 — 51 624/50/III — 67 — 1%

Sazba 26. VIII. 1950. — Tisk 26. IX. 1951. — 113,75 plánovacích archů, 175,5 autorských archů, 176,1 vydavatelských archů. —

Papír 221-00, formát 84 × 106 cm, 50 g.